37
44 E
10
pr 3035

SANCTI PATRIS NOSTRI,

JOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,

DIVERSI TRACTATUS ET EPISTOLÆ.

Tomus Quartus.

CATALOGUS OPERUM S. JOANNIS CHRYSOSTOMI, QUÆ HOC QUARTO VOLUMINE CONTINENTUR.

DE Sacerdotio Libri ſex. Germ. Brixio Interprete. - - - Pag. 1.
De compunctione cordis ad Demetrium, liber I. incerto interprete. - 98
De compunctione cordis ad Stelechium libri II. incerto interpr. - 121
De providentia Dei ad Stagirium monachum libri III. incerto interpr. - - 137
Quod regulares fœminæ viris cohabitare non debent, incerto interpr. - 225
In eos qui ſorores adoptivas habent, incerto interpr. - - - 247
De Virginitate liber I. Joanne Liuineo Gandenſi interpr. - - 275
Adverſus vitæ monaſticæ vituperatores libri III. Ambroſio Camaldulenſi interpr. 335
Comparatio Regis & Monachi, libellus, Germano Brixio interpr. - - 449
Ad viduam juniorem. Flaminio Nobilio interprete. - - - 456
Ad eandem de conjugio non iterando, eodem interpr. - - - 469
In Eutropium Eunuchum ſermo Sigiſm. Gelenio interpr. - - 481
De pœnitentia homilia tertia Godef. Tilmanno interpr. - - 487
Quod nemo læditur niſi à ſeipſo, docto quodam viro interprete. - - 498
Liturgia ſive Miſſa Deſ. Eraſmo interprete - - - - - - 522
Ad Theodorum lapſum, Parænefes duæ, incerto interpr. - - - 545
Quum Presbyter eſſet deſignatus ſermo, incerto interpr. - - - 834
Antequam iret in exilium ſermo, Godef. Tilmanno interpr. - - 842
Poſt reditum ab exilio ſermo, eodem interpret. - - - - - 848
Ad Innocentium Epiſcopum Romanum Epiſtola I. incerto interpr. - - 593
Ad eundem Epiſtol. II. - - - - - - - - 598
Ad Epiſcopos in carcere incluſos. - - - - - - - 600
Ad Olympiadem & diverſos alios Epiſtolæ CLXXIII. Jacobo Billio interpr. 603
Ad diverſos Epiſtolæ LXIX. nunc primum in lucem editæ, Frontone Ducæo Interpr. 794

Nomina eorum, ad quos epiſtolæ omnes numero CCXLV. ſunt miſſæ.

ACacio Presbytero epiſtola 208
Aëtio - - - - - - 196
Adoliæ - - 33. 52. 57. 133. 179. 231.
Agapeto - - - 20. 73. 175.
Alexandro Epiſcopo - - 164.
Alphio - - - - 21. 35. 49. 72.
Alypio - - - - 186.
Amprucliæ diaconiſſæ - - 96. 103. 191.
Anatolio Epiſcopo - - 111. 205.
Anthemio - - - - 147.
Antiocheno - - - - 233.
Antiocho - - - - 189.
Anyſio Epiſc. - - - 162. 163.
Aphthonio - - 70. 93.
Arabio - - - 48. 121.
Artemidoro - - - - 177.
Aſello Epiſc. - - - 151.
Aſyncritiæ - - 40. 77. 99. 106. 192.
Aurelio Epiſcopo - - 149.
Baſilio Presbytero - - - 28.
Baſſianæ - - - 43.
Baſſo Epiſcopo - - - 110.
Briſoni - - - 190.
Calliſtrato - - - 200.
Candidiano - - - 42.
Carteriæ - 18. 34. 227. 233.
Carterio Præſidi - - - 236.
Caſto & Valerio, &c. 22. 62. 66. 107. 130. 222. 240.
Chalcidiæ - 29. 39. 60. 76. 98. 105. 242.
Chromatio Aquilejenſi - - 155.
Claudiano - - - 195.
Conſtantio presbytero - - 221. 225.
Eidem dictatæ, ſive ejuſdem nomine miſſæ. 237. 238.
Cyriaco Epiſcopo - - 64. 125. 148. 202.

Cyriaco Epiſcopo - - 64. 125. 148. 202
Cyriaco Presbytero - - - - - 241
Cytherio - - - - - 82
Danieli - - - - - - - 199
Diogeni - - - - 50. 51. 134. 144.
Domno Epiſcopo - - - 27
Elpidio Epiſcopo - 25. 114. 131. 138. 142. 230
Epiſcopis - - 152. 153. 154. 156. 181
Epiſcopis in carcere incluſis 118. 147. & pag. 685
Epiſcopis qui ab Occidente venerant - 157. 158. 159
Epiſcopis, qui cum Occidentalibus venerant 165. 166. 167
Epiſcopo qui ab Occidente venerat - - 160
Evethio - - - - - 173
Eulogio - - - - - - - 87
Euthaliæ - - - - - - 32. 178
Euthymio Presbytero - - - - 218
Fauſtino - - - - - - 84
Firmino - - - - 80
Gaudentio Brixiano Epiſcopo - - 184
Gemello - - - - 79. 124. 132. 194
Gerontio presbytero - - - - 54
Harmatio - - - - - - - - 75
Helladio - - - - - - - - 172
Heortio Epiſc. - - - - - 30
Herculio - - - - - - - 201
Heſychio - - - - 14. 74. 176. 183. 198. 223
Hymnetio Archiatro - - - - 38. 81
Hypatio presbytero - - - - - 97. 180
Innocentio Epiſc. Rom. pag. - - 677. & 683
Joanni Epiſc. Hieroſolym. - - - - 88
Italicæ - - - - - - - - 170
Julianæ - - - - - - - 169
Leontio - - - - - - 83
Lucio Epiſc. - - - - - 85
Magno Epiſc. - - - - - 26
Malcho - - - - - - 71
Marcellino - - - - - - 31. 188
Marciano - - 19. 65. 100. 122. 129. 224. 226
Mari - - - - - - 86
Mariano - - - - - - - 128
Maroni presbyt. - - - - - - 36
Maximo - - - - - 150
Monachis Gotthis - - - - - 207
Montio - - - - - - 171
Moyſi Epiſc. - - - - - 90
Moyſi presbytero - - - - - - 92
Muſonio - - - - - - 216
Namreæ - - - - - 47
Nicolao Presbyt. - - - - 53. 69. 145
Olympiadi 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17
Pæanio - - - - 95. 193. 204. 220
Palladio - - - - - 113
Pelagio presbyt. - - - - - 215
Pentadiæ - - - - 94. 104. 185
Philippo presbyt. - - - - - 213
Phœniciæ presbyteris - - - - 123
Polybio - - - - - 127. 143
Prophyrio - - - - - 71
Probæ Romanæ - - - - 168
Procopio - - - - - - 187
Romanis Presbyteris - - - - 161
Romano presbytero - - - - 23. 78. 91
Romulo & Byzo - - - - 56
Rufino Epiſc. - - - - - 46. 109
Rufino presbyt. - - - - - - 126
Salvioni - - - - - 209
Saluſtio - - - - - - 203
Sebaſtiano presbyt. - - - - 214
Severæ - - - - - - - 219
Severinæ - - - - Ibidem.
Severo presbyt. - - - - - 101
Studio Præfecto - - - - 197
Symeoni - - - - - - 55
Symmacho - - - - - - - 45
Theodoræ - - - - - 117. 120
Theodoro - - - - - - 210
Theodoro Epiſc. - - - - 112
Theodoro Conſulari - - - 139. 141.
Theodoro medico - - - - - 2. 8
Theodoſio Epiſc. - - - - - 89
Theodoſio ex Ducibus - - - - 58
Theodoto Diacono - 44. 59. 67. 68. 135. 137. 140
Theodoto ex Conſularibus - - 61. 141
Theodoto Lectori - - - - 102. 136
Theodoto presbytero - - - - 146
Theodulo diacono - - - - - 206
Theophilo presbytero - - 115. 119. 212
Timotheo presbytero - - - - 211
Tranquillino Epiſc. - - - - 37. 63
Valentino - - - - - 41. 116. 217
Valerio & Diophanto - - - - 239.
Venerio Mediolanenſi - - - - 182.
Urbicio - - - - - - 108

HÆC INSUNT
libro primo.

I. Baſilius omnibus amicis Chryſoſtomi antecellit.
II. Concordia Baſilii & Chryſoſtomi & communis omnium rerum disquiſitio
III. Statera inæqualis, cum vita monaſtica perſequenda eſſet.
IV. Propoſitum communis habitationis utriusque.
V. Matris blanditiæ.
VI. Fraus, qua uſus eſt in ordinatione Chryſoſtomus.
VII. Baſilii accuſatio modeſta & ingenua.
VIII. Chryſoſtomi defenſio cum reprehenſione conjuncta.
IX. Magna utilitas opportunæ fraudis : theſis & locus communis.

ΤΑ ΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩ
α' λόγῳ.

α'. Βασίλειος ὁ πάντας τοὺς τοῦ Χρυσοστόμου φίλους ὑπερβαλλόμενος.
β'. Ἡ ὁμόνοια Βασιλείου καὶ Χρυσοστόμου, καὶ συζήτησις περὶ πάντων.
γ'. Ὁ ζυγὸς ἄνισος ἐν τῇ τοῦ μοναστικοῦ βίου μεταδιώξει.
δ'. Ἡ πρόθεσις περὶ κοινῆς οἰκήσεως ἀμφοτέρων.
ε'. Αἱ τῆς μητρὸς ἐπῳδαί.
ς'. Ἡ ἀπάτη Χρυσοστόμου, ᾗ ἐχρήσατο ἐν τῇ χειροτονίᾳ.
ζ'. Βασιλείου κατηγορία ἐπιεικὴς καὶ ἀφελής.
η'. Χρυσοστόμου ἀπολογία ἀντιλυπητική.
θ'. Ἀπάτης εὐκαίρου μέγα κέρδος· θέσις καὶ κοινὸς τόπος.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ ΛΟΓΟΣ Α΄.

Sanctì Patris noſtri

JOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI DE SACERDOTIO LIBER PRIMUS.

Ex interpretatione GERMANI BRIXII *Altiſsiodorenſis aucta, recognita, & emendata à* FRONTONE DUCÆO.

Ἐμοὶ πολλοὶ μὲν ἐγένοντο φίλοι, γνήσιοί τε καὶ ἀληθεῖς, A καὶ τοὺς τῆς φιλίας νόμους καὶ εἰδότες, καὶ φυλάττοντες ἀκριβῶς· εἷς δὲ ἦν τούτων ἐκ τῶν πολλῶν, ἅπαντας αὐτοὺς ὑπερβαλλόμενος τῇ πρὸς ἡμᾶς φιλίᾳ, τοσοῦτον ἐφιλονείκησεν ἀφεῖναι κατόπιν αὐτοὺς, ὅσον ἐκεῖνοι τοὺς ἁπλῶς πρὸς ἡμᾶς διακειμένους. Οὗτος τῶν ἅπαντά μοι τὸν χρόνον παρηκολουθηκότων ἦν· καὶ γὰρ μαθημάτων ἡψάμεθα τῶν αὐτῶν, καὶ διδασκάλοις ἐχρησάμεθα τοῖς αὐτοῖς. Ἦν δὲ ἡμῖν καὶ προθυμία καὶ σπουδὴ περὶ τοὺς B λόγους, οὓς ἐπονούμεθα, μία· ἐπιθυμία τε ἴση, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν ἦν τικτομένη πραγμάτων. Οὐ γὰρ ὅτε εἰς διδασκάλους μόνον ἐφοιτῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα ἐκεῖθεν ἐξελθόντας βουλεύσασθαι ἔδει, ὁποίαν ἑλέσθαι τοῦ βίου βέλτιον ἡμῖν ὁδόν· καὶ ἐνταῦθα ὁμογνωμονοῦντες ἐφαινόμεθα. Καὶ ἕτερα δὲ πρὸς τούτοις ἡμῖν τὴν ὁμόνοιαν ταύτην ἐφύλαττεν ἀρραγῆ καὶ βεβαίαν. Οὔτε γὰρ ἐπὶ πατρίδος μεγέθει ἕτερος ἑτέρου C μᾶλλον φρονεῖν εἶχεν· οὔτε ἐμοὶ μὲν πλοῦτος ὑπέρογκος ἦν, ἐκεῖνος δὲ ἐσχάτῃ συνέζη πενίᾳ· ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς οὐσίας μέτρον, τὸ τῆς προαιρέσεως ἰσοστάσιον ἐμιμεῖτο· καὶ γένος δὲ ἡμῖν ὁμότιμον ἦν, καὶ πάντα τῇ γνώμῃ συνέτρεχεν. Ἐπειδὴ δὲ ἔδει τὸν μακάριον τὸν τῶν μοναχῶν μεταδιώκειν βίον, καὶ τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἀληθῆ· καὶ οὐκέτι ἡμῖν ὁ ζυγὸς οὗτος ἴσος ἦν· ἀλλ' ἡ μὲν ἐκείνου πλάστιγξ ἐκουφίζετο μετέωρος· ἐγὼ δὲ ἔτι τοῦ κόσμου πεπε- D δημένος ἐπιθυμίαις, καθεῖλκον τὴν ἐμαυτοῦ, καὶ ἐβιαζόμην κάτω μένειν, νεωτερικαῖς αὐτὴν ἐπιβρίθων φαντασίαις· ἐνταῦθα λοιπὸν ἡ μὲν φιλία βέβαιος ἔμενεν ἡμῖν, καθάπερ καὶ πρότερον· ἡ δὲ συνουσία διεκέκοπτο. Οὐ γὰρ ἦν τοὺς μὴ περὶ ταὐτὰ σπουδάζοντας, κοινὰς ποιεῖσθαι τὰς διατριβάς. Ὡς δέ ποτε καὶ αὐτὸς μικρὸν ἀνέκυψα τοῦ βιωτικοῦ κλύδωνος, δέχεται μὲν ἡμᾶς ἀμφοτέρω τὼ χεῖρε προτείνας· τὴν δὲ ἰσότητα E οὐδὲ οὕτως ἰσχύσαμεν φυλάξαι τὴν προτέραν· καὶ γὰρ τῷ χρόνῳ φθάσας ἡμᾶς, καὶ πολλὴν τὴν σφοδρότητα ἐπιδειξάμενος, ἀνωτέρω πάλιν ἡμῶν ἐφέρετο, καὶ εἰς ὕψος ἤρετο μέγα. Πλὴν ἀλλ' ἀγαθός τε ὢν, καὶ πολλοῦ τὴν ἡμετέραν τιμώμενος φιλίαν, ἁπάντων ἑαυτὸν ἀποστήσας τῶν ἄλλων, ἡμῖν τὸν ἅπαντα χρόνον συνῆν. Ἐπιθυμῶν μὲν τούτου καὶ πρότερον· ὅπερ δὲ ἔφην, ὑπὸ τῆς ἡμετέρας κωλυόμενος ῥᾳθυμίας. Οὐ γὰρ ἦν τὸν δικαστηρίῳ A προσεδρεύοντα, καὶ περὶ τὰς ἐν τῇ σκηνῇ τέρψεις ἐπτοημένον, συγγίνεσθαι πολλάκις τῷ βιβλίοις προσηλωμένῳ, καὶ μηδὲ εἰς ἀγορὰν ἐμβαλόντι ποτέ. Διὰ τοῦτο πρότερον διειργόμενος, ἐπειδή ποτε ἡμᾶς ἔλαβεν εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ βίου κατάστασιν· ἀθρόως, ἣν πάλαι ὤδινεν ἐπιθυμίαν, ἀπέτεκε τότε· καὶ οὐδὲ τὸ βραχύτατον τῆς ἡμέρας ἡμᾶς ἀπολιμπάνειν ἠνείχετο μέρος. Διετέλει τε παρακαλῶν, ἵνα τὴν οἰκίαν ἀφέντες ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ, κοινὴν ἀμφότεροι τὴν οἴκησιν ἔχωμεν· καὶ ἔπεισέ γε, καὶ τὸ πρᾶγμα ἦν ἐν χερσίν. B Ἀλλά με αἱ συνεχεῖς τῆς μητρὸς ἐπῳδαὶ διεκώλυσαν δοῦναι ταύτην ἐκείνῳ τὴν χάριν, μᾶλλον δὲ λαβεῖν ταύτην παρ' ἐκείνου τὴν δωρεάν. Ἐπειδὴ γὰρ ᾔσθετο ταῦτα βουλευόμενον, λαβοῦσά με τῆς δεξιᾶς, εἰσήγαγεν εἰς τὸν ἀποτεταγμένον οἶκον αὐτῇ· καὶ καθίσασα πλησίον ἐπὶ τῆς εὐνῆς, ἧς ἡμᾶς ὤδινε, πηγάς τε ἠφίει δακρύων, καὶ τῶν δακρύων ἐλεεινότερα προστέθη τὰ ῥήματα, τοιαῦτα πρὸς ἡμᾶς ἀποδυρομένη. Ἐγὼ, παιδίον, φησὶ, τῆς ἀρετῆς τοῦ πατρὸς τοῦ σοῦ C οὐκ ἀφέθην ἀπολαῦσαι ἐπὶ πολύ. τῷ Θεῷ τοῦτο δοκοῦν.

Fuere mihi olim amici complures, iidemq; veri & germani, ac qui amicitiæ leges tum exactè intelligerent, tum diligenter ſervarent. Horum complurium in numero unus quidam eximia erga nos charitate ac benevolentia, ita illos exuperare ſtuduit, ut omnes tanto poſt ſe intervallo ipſe relinqueret, quanto illi reliquos alios à quibus utcunque amaret, reliquiſſent. Hic idem, ex iis erat, qui lateri meo perpetuò aſſiderent. Etenim cum earundem diſciplinarum ſacris initiati fuimus, tum etiam præceptoribus iiſdem operam uterque dedimus: erat & nobis eadem animi propenſio: erat ſtudium par in illas ipſas, in quibus verſabamur, literas: præterea idem deſiderium & iiſdem è rebus natum. Neq; enim ſolũ quo tempore ad magiſtros ſcholaſque condiſcipuli ventitaremus; ſed etiam, quum illinc egreſſos, conſilium jam inire oporteret, quam tandem præſtaret reliquæ nobis vitæ viam tenere: & hic quoque eadem in nobis animorum conſpiratio; eadem concordia apparebat. Erant & alia item, quæ voluntatum noſtrarum convenientiam hanc, conſtantem inconcuſſamq; ſervarent. Neq; enim ob patriæ amplitudinem claritatemque alter altero ſeſe plus efferre ac venditare poterat: neq; ego ſumma divitiarum copia abundabam: ille contra, extrema premebatur paupertate: quinimò facultatũm noſtrarum modum, conſiliorum paritas ac ſtudiorum æquabilitas æmulabatur. Adde quod & nobis idem generis honos ac ſplendor: ut nihil non concurreret ad voluntatum, ſtudiorum, & ſententiarũ conſenſionem. Poſteà verò quam eò à nobis ventum eſt, ut jam oporteret monaſticam vitam, beatam illam quidem ac felicem, perſequi, ac veræ philoſophiæ ſtudiis inhærere: jam non hæc erat nobis par eademque ſtatera: nam illius quidem lanx ſublimis, ut quæ levior eſſet, ferebatur: egò verò humanarum rerum cupiditatibus etiamnum abundans, meam lancem deprimens, propendere cogebam, juvenilibus eam aggravans cogitationibus. Hic amicitia quidem noſtra conſtans ſtetit, ut & ante hac: at conſuetudo dirempta: neq; enim dabatur, ut qui haud in iiſdem amplius verſarentur ſtudiis, communes inter ſe congreſſus haberent. Cæterùm ubi & ipſe paululum caput à vitæ hujus tempeſtate exerui, hic nos ambabus ille manibus porrectis excepit. Sed tamen ne ſic quidem priſtinam inter nos æquabilitatem retinere quivimus. Etenim quum nos ille tempore antevertiſſet, tum autem vehementiam ſtudiumque ad id non modicum attuliſſet, rurſus meipſo ſublimior ferebatur in altum admodum ſublatus: idem tamen bonitate ſua, & quod amicitiam noſtram magni faceret, à cæterorum omnium contubernio ſeſe abducens, aſſiduus nobiſcum erat: id quod ante hac deſideraverat; ſed quòd dixi, ab animi noſtri languore prohibitus, aſſequi minimè potuerat. Nam qui fieri poſſet, ut qui continenter judiciis ac foro interellem, ac ſcenæ oblectamenta attonitus ſectarer, frequenti uti poſſem conſuetudine ejus, qui nonniſi libris affixus in forum nunquam ventitaret? Quocirca quum id illi per nos prius nequaquam licuiſſet, ubi primum factum eſt, ut me in communem ſecum vitæ conditionem acciperet, tum demum, quod jampridem deſiderium parturiebat, confeſtim peperit: ac ne breviſſimam quidem diei partem à nobis abſens fieri ſuſtinuit, nunquam non adhortans, ut domo uterque ſua relicta, unà habitaremus, atque id quidem perſuaſit: jamque ea res nobis in manibus erat. At verò aſſiduæ matris illecebræ obſtiterunt, quo minus hac ego illum gratia demererer, ſeu potius quo minus id beneficii illi deberem. Etenim ubi illa odorata eſt, id me conſilii inire, dextra apprehenſum introduxit in peculiare ſibi cubiculum. Hic illa quum me ſibi aſſidere voluiſſet, ſuper eum lectum, in quo me enixa fuerat, in lachrymarum fontes prorupit, verba etiamnum adjiciens, quæ me plus lachrymis illis omnibus ad miſericordiam pertraherent. Porrò ejus quidem lamenta ejuſmodi fuere: Patris tui virtute ac præſtantia, fili, me haud ita multum temporis frui numen permiſit:

De ſtudio vitæ monaſticæ.

CAP. II. De matris blanditiis.

Matris oratio.

utpote cujus mors dolores eos, quos in te pariendo paſſa ſum, continuò exceperit, ac tibi orbitatem, mihi viduitatem attulerit intempeſtivam: ut ſileam viduitatis ipſius mala, ærumnas, incommoda, quæ quidem ſolæ animo complecti rectè queant, quas cōtigerit ea ipſa perpeti. Nullius enim ſermo, nullius oratio par eſſe poſſit enarrandæ tempeſtati ac turbulentiæ illi, quam ſubire oportet puellam, quæ ipſa etiamdum rudis, rerumq; humanarum expers ſimul atque paternam domum reliquerit, derepentè immenſorum dolorum facibus æſtuans, curam ſollicitudinemque ætate ac ſexu ſuperiorem ſuſtinere cogatur: quam videlicet neceſſe eſt ſervorum ignavias emendantem, eorundem maleficia obſervare, cognatorum propulſare inſidias, publicanorum moleſtias, & quam illi, dum eis tributa numerantur, immanitatem exercere ſolent, forti generoſoque animo ferre. Proinde quum decedit pater, relicta à ſe prole, ſi fortè fœmina ea eſt, magnam vel ſic matri curam exhibet; ſed tamen hoc ipſo tolerabilem, quòd illius educatio tum impenſa caret, tum etiam formidine vacat. At maſculus à patre relictus, matris animum in dies ſingulos immenſa formidine, tum permultis complet ſollicitudinibus, ut nihil hic agam de ſumptu, deque impenſa, quam multam tolerare cogitur mater, quæ adlaborat, ut maſculus ille liberaliter educetur. Quarum rerum omnium nulla me tamen permovit, ut nuptiis iteratis ſponſum alterum in patris tui ædes inducerem: quin potius in æſtu illo, in fluctuatione ac turbine perſeverans, cœleſtis gratiæ ſuppetiis in primis adjuta, ferream illam viduitatis fornacem nulla ex parte refugi: quum mihi inter eas ipſas ærumnas atque incommoda ſolatio eſſet non modico, quòd vultum iſtum aſſiduè ſpectare, inque eo tanquam vitalem defuncti mariti imaginem, veriſque ac certiſſimis characteribus expreſſam mihi aſſervare daretur. Quo nomine puerulus quum adhuc eſſes, needum fandi gnarus, qua potiſſimum ætate maximam liberorum ſuorum voluptatem parentes ſentiunt, magno certè mihi ſolatio, magnæ jucunditati fuiſti. Atqui ne id quidem mecum expoſtulare poſſis, quòd nos viduitatis quidem conditionem perpeſſæ fortiter ſimus, ſed viduitatis ejuſdem anguſtiis coarctatæ paternas tibi imminuerimus facultates: id quod infelicibus orphanis permultis uſu veniſſe ſcio. Si quidem patrimonium tibi nulla non parte ſalvum integrumque ſervavi. quum tamen nihil etiam prætermiſerim ſumptuum eorum, qui tibi nominis iſtius exiſtimationem aliquam parare poſſent, quos ſumptus ſuffeci ex meo peculio, hoc eſt ex iis pecuniis, quas mecum domo paterna attuleram. Neque verò exiſtimare te velim, exprobrandi gratia hæc nunc à me dici: pro rebus his omnibus unam abs te gratiam peto, ne viduitate altera involvas, ne luctum jam ſopitum rurſus exſuſcites: obitus hujus diem potius expectato: hinc paulò poſt nobis fortaſſe emigrandum. Nam ut, qui juvenes ſunt, ad longæ ſenectutis annos accedant, ſperare quidem liceat: qui autem jam conſenuimus, quid tandem aliud, quam mortem jamjam adventantem præſtolamur? Itaque ubi corpus hoc à te ſepulium cum patris tui oſſibus conjunxeris, dum demum fili longas profectiones ſuſcipito, & quodcunque æquor collibitum fuerit, emetitor, per me licet, nemo tunc prohibiturus eſt. Cæterùm tantiſper dum ſpiramus, contubernium convictumque hunc noſtrum tolerato, Dei offenſionem fruſtra ac temerè ne incurrito, neve committito, ut matrem nihil commeritam tam multis involvas incommodis: qui ſi fortè criminari potes, quod in mundanas moleſtias pertractum, rerum tuarum curam temet gerere cogam: te non jam naturæ leges moveant, non educationis conſuetudiniſque jura tangant, denique nulla te res alia impediat, quò minus nos ſtatim inſidiatorum atque hoſtium loco habeas, vitato etiam contubernio noſtro. Sin verò nihil non agimus, ut tu facilè altoque in otio poſſis vitæ hujus uſura frui: ſi minus aliud vinculum, certè hoc unum te apud nos detineat: nam ut te à ſexcentis amari dicas, nemo certè fuerit, qui tibi tanta in libertate vivere concedat: quum & neminem eſſe putem, cui nominis iſtius exiſtimatio æquè ac mihi uni chara eſſe poſſit. Hæc & his longè plura matris ad me monita erant: quæ quum amico illi verè magnanimo ac generoſo recitaſſem, tantum abſuit, ut iis ipſe moveretur, ut acrius etiam inſtaret, eadem à me, quæ & antea efflagitans.

CAP. III. De fraude qua uſus eſt in ordinatione.

Hæc cùm inter nos verſaremus, remque ille aſſiduis urgeret precibus, me interim nihil annuente, ecce exortus de repente rumor quidam noſtrum utriuſque animum commovit: percrebuerat autem, fore, ut ad Epiſcopatus dignitatem uterque perduceremur. Quo ad me rumore perlato, hinc formidine, hinc hæſitantia perculſus ſum: formidine, ne fortè vel invitus eò ipſe raperer: hæſitantia, cum identidem animo verſarem, undenam in illorum patrum animos obrepſiſſet, ut de nobis tale quiddam cogitarent. Nam mihi quidem ingenii mei vires circumſpicienti non ſuccurrebat quicquam quod honorem illum mereretur. Generoſo autem vir ille animo ad me quum adiiſſet, ſemotiſque arbitris mecum rem totam communicaſſet, ratus nondum me quicquam de ea audiiſſe,

A τὰς γὰρ ὠδῖνας τὰς ἐπὶ σοὶ διαδεξάμενος ὁ θάνατος ἐκείνου,
σοὶ μὲν ὀρφανίαν, ἐμοὶ δὲ χηρείαν ἐπέστησεν ἄωρον, καὶ τὰ τῆς χηρείας δεινά, ἃ μόναι αἱ παθοῦσαι δύναιντ' ἂν εἰδέναι καλῶς. λόγος γὰρ οὐδεὶς ἂν ἐφίκοιτο τοῦ χειμῶνος ἐκείνου καὶ τοῦ κλύδωνος, ὃν ὑφίσταται κόρη, ἄρτι μὲν τῆς πατρῴας οἰκίας προελθοῦσα, καὶ πραγμάτων ἄπειρος οὖσα· ἐξαίφνης δὲ πένθει τε ἀφορήτῳ βαλλομένη, καὶ ἀναγκαζομένη φροντίδος καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς
B φύσεως ἀνέχεσθαι μείζονος. δεῖ γάρ, οἶμαι, ῥαθυμίας τε οἰκετῶν ἐπιστρέφειν, καὶ κακουργίας παρατηρεῖν, συγγενῶν ἀποκρούεσθαι ἐπιβουλάς, τῶν τὰ δημόσια εἰσπραττόντων τὰς ἐπηρείας, καὶ τὴν ἀπήνειαν ἐν ταῖς τῶν εἰσφορῶν καταβολαῖς φέρειν γενναίως. εἰ δὲ καὶ παιδίον καταλιπὼν ὁ τεθνεὼς ἀπέλθῃ· θῆλυ μὲν ὄν, πολλὴν καὶ οὕτω παρέξει τῇ μητρὶ τὴν φροντίδα, ὅμως δὲ καὶ ἀναλωμάτων καὶ δέους ἀπηλλαγμένην. ὁ δὲ υἱὸς μυρίων αὐτὴν φόβων καθ'
C ἑκάστην ἐμπίπλησι [φόβων] τὴν ἡμέραν, καὶ πλειόνων φροντίδων. τὴν γὰρ τῶν χρημάτων ἐῶ δαπάνην, ὅσην ὑπομένειν ἀναγκάζεται, ἐλευθερίως αὐτὸν θρέψαι ἐπιθυμοῦσα. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν με τούτων ἔπεισε δευτέροις ὁμιλῆσαι γάμοις, οὐδὲ ἕτερον ἐπεισαγαγεῖν νυμφίον τῇ τοῦ πατρὸς οἰκίᾳ τοῦ σοῦ· ἀλλ' ἔμενον ἐν τῇ ζάλῃ καὶ τῷ θορύβῳ, καὶ τὴν σιδηρᾶν τῆς χηρείας οὐκ ἔφυγον κάμινον, πρῶτον μὲν ὑπὸ τῆς ἄνωθεν βοηθουμένη ῥοπῆς. ἔφερε
D δέ μοι παραμυθίαν οὐ μικρὰν τῶν δεινῶν ἐκείνων, καὶ τὸ συνεχῶς τὴν σὴν ὄψιν ὁρᾷν, καὶ εἰκόνα μοι τοῦ τετελευτηκότος φυλάττεσθαι ἔμψυχον, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀπηκριβωμένην καλῶς. διὰ τοῦτο καὶ ἔτι νήπιος ὤν, καὶ μὴ φθέγγεσθαί πω μαθών, ὅτε μάλιστα τέρπουσι τοὺς τεκόντας οἱ παῖδες, πολλήν μοι παρεῖχες τὴν παράκλησιν. καὶ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνό γ' ἂν ἔχοις εἰπεῖν καὶ αἰτιάσασθαι, ὅτι τὴν μὲν χηρείαν γενναίως ἠνέγκαμεν, τὴν δὲ οὐσίαν
E σοι τὴν πατρῴαν ἠλαττώσαμεν, διὰ τὴν τῆς χηρείας ἀνάγκην· ὅπερ πολλοὺς τῶν ὀρφανίᾳ δυστυχησάντων οἶδα παθόντας ἐγώ. καὶ γὰρ καὶ ταύτην ἀκέραιον ἐφύλαξα πᾶσαν· καὶ τῶν ὀφειλόντων εἰς τὴν εὐδοκίμησιν δαπανηθῆναι τὴν σὴν, οὐκ ἔλιπον οὐδέν, ἐκ τῶν ἐμαυτῆς, καὶ ὧν ἦλθον οἴκοθεν ἔχουσα δαπανῶσα χρημάτων. καὶ μή τι νομίσῃς ὀνειδίζουσάν με ταῦτα λέγειν νῦν. ἀλλ' ἀντὶ πάντων σε τούτων μίαν αἰτῶ χάριν, μή με δευτέρᾳ χηρείᾳ περιβαλεῖν, μηδὲ τὸ κοιμηθὲν ἤδη πένθος ἀνάψαι πάλιν· ἀλ-
A λὰ περίμεινον τὴν ἐμὴν τελευτήν, ἴσως μετὰ μικρὸν ἀπελεύσομαι χρόνον. τοὺς μὲν γὰρ νέους ἐλπὶς καὶ εἰς γῆρας ἥξειν μακρόν· οἱ δὲ γεγηρακότες ἡμεῖς οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸν θάνατον ἀναμένομεν. ὅταν οὖν με τῇ γῇ παραδῷς, καὶ τοῖς ὀστέοις τοῦ πατρὸς ἀναμίξῃς τοῦ σοῦ, στέλλου μακρὰς ἀποδημίας, καὶ πλέε θάλατταν ἣν ἂν ἐθέλῃς· τότε ὁ κωλύσων οὐδείς. ἕως δ' ἂν ἐμπνέωμεν, ἀνάσχου τῆς μεθ' ἡμῶν οἰκήσεως· μὴ δὴ προσκρούσῃς τῷ Θεῷ μάτην καὶ εἰκῇ,
B τοσούτοις ἡμᾶς περιβάλλων κακοῖς, ἠδικηκότας οὐδέν. εἰ μὲν γὰρ ἔχεις ἐγκαλεῖν, ὅτι σε εἰς βιωτικὰς περιέλκω φροντίδας, καὶ τῶν πραγμάτων ἀναγκάζω προεστάναι τῶν σῶν· μὴ τοὺς τῆς φύσεως νόμους, μὴ τὴν ἀνατροφήν, μὴ τὴν συνήθειαν, μηδὲ ἄλλο μηδὲν αἰδεσθῇς, ἀλλ' ὡς ἐπιβούλους φεῦγε καὶ πολεμίους. εἰ δὲ ἅπαντα πράττομεν, ὥστε πολλήν σοι παρασκευάσαι σχολὴν εἰς τὴν τοῦ βίου τούτου πορείαν, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, οὗτος γοῦν κατεχέτω
C σε παρ' ἡμῖν ὁ δεσμός. κἂν γὰρ μυρίους σε λέγῃς φιλεῖν, οὐδείς σοι παρέξει τοσαύτης ἀπολαῦσαι ἐλευθερίας· ἐπειδὴ μηδέ ἐστί τις, ὅτῳ μέλει τῆς σῆς εὐδοκιμήσεως ἐξ ἴσης ἐμοί. ταῦτα μὲν καὶ τὰ τούτων πλείονα πρὸς ἐμὲ μὲν ἡ μήτηρ, ἐγὼ δὲ πρὸς τὸν γενναῖον ἔλεγον ἐκεῖνον. ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐδυσωπεῖτο τοῖς ῥήμασι τούτοις· ἀλλὰ καὶ πλέον ἐνέκειτο, τὰ αὐτὰ ἀπαιτῶν, ἅπερ καὶ πρότερον. ἐν τούτῳ δὲ ἡμῶν ὄντων·
D καὶ τοῦ μὲν συνεχῶς ἱκετεύοντος, ἐμοῦ δὲ οὐκ ἐπινεύοντος. ἄφνω τις ἐπιστᾶσα φήμη διετάραξεν ἀμφοτέρους. ἡ δὲ φήμη ἦν, εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἡμᾶς ἀξίωμα μέλλειν προάγεσθαι. Ἐγὼ μὲν οὖν, ἅμα τῷ τὸν λόγον ἀκοῦσαι τοῦτον, δέει τε καὶ ἀπορίᾳ συνειχόμην. δέει μέν, μή ποτε καὶ ἄκων ἁλῶ· ἀπορίᾳ δέ, ζητῶν πολλάκις, πόθεν εἰσῆλθε τοῖς ἀνδράσιν ἐκείνοις ἐνθυμηθῆναί τι τοιοῦτο περὶ ἡμῶν. εἰς γὰρ ἐμαυτὸν ἀφορῶν, οὐδὲν εὕρισκον ἔχοντα τῆς τιμῆς ἄξιον ἐκείνης. ὁ δὲ
E γενναῖος οὗτοσί, προσελθών μοι κατ' ἰδίαν, καὶ κοινωσάμενος περὶ τούτων ὡς ἀνηκόῳ γε ὄντι τῆς φήμης.

ἐδεῖτο κἀνταῦθα καὶ πράττοντας καὶ βουλευομένους ὀφθῆναι τὰ αὐτὰ, καθάπερ καὶ πρότερον. ἕψεσθαι γὰρ αὐτὸν ἑτοίμως ἡμῖν, καθ' ὁποτέραν ἂν ἡγώμεθα τῶν ὁδῶν, εἴτε φυγεῖν, εἴτε ἑλέσθαι δέοι. αἰσθόμενος τοίνυν αὐτοῦ τῆς προθυμίας ἐγὼ, καὶ ζημίαν ἡγησάμενος οἴσειν παντὶ τῷ κοινῷ τῆς ἐκκλησίας, εἰ νέου οὕτως ἀγαθοῦ, καὶ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἐπίστασιν ἐπιτηδείου, ἀποστεροίην τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀγέλην, διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐμαυτοῦ· οὐκ ἀπεκάλυψα τὴν γνώμην, ἣν εἶχον περὶ τούτων ἐκείνῳ· καίτοι γε μηδέ ποτε πρότερον ἀνασχόμενος λαθεῖν τι τῶν βουλευμάτων αὐτὸν τῶν ἐμῶν. ἀλλ' εἰπὼν δεῖν τὴν ὑπὲρ τούτων βουλὴν εἰς ἕτερον ἀναβάλλεσθαι καιρόν· οὐ γὰρ νῦν οὐδὲν κατεπείγειν· ἔπεισά τε εὐθέως, μηδὲν ὑπὲρ τούτων φροντίζειν· καὶ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ παρεῖχον θαρρεῖν, ὡς ὁμογνωμονήσοντος, εἴ ποτε συμβαίνῃ τοιοῦτόν τι παθεῖν. χρόνου δὲ παρελθόντος οὐ πολλοῦ, καὶ τοῦ μέλλοντος ἡμᾶς χειροτονήσειν ἐλθόντος, καὶ κρυπτομένου μου· αὐτὸς μηδὲν τούτων εἰδὼς, ἄγεται μὲν ὡς ἐφ' ἑτέρᾳ προφάσει· δέχεται δὲ τὸν ζυγὸν, ἐλπίζων ἐξ ὧν ὑπεσχημένος ἤμην αὐτῷ, ἐκεῖ ἡμᾶς πάντως ἕψεσθαι· μᾶλλον δὲ νομίζων ἡμῖν ἀκολουθεῖν. καὶ γάρ τινες τῶν ἐκεῖ παρόντων, ἀγανακτοῦντα πρὸς τὴν σύλληψιν ὁρῶντες, ἠπάτησαν βοῶντες· ὡς ἄτοπον εἴη, τὸν μὲν θρασύτερον εἶναι δοκοῦντα παρὰ πᾶσιν, ἐμὲ λέγοντες, μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας εἶξαι τῇ τῶν πατέρων κρίσει· ἐκεῖνον δὲ, τὸν πολὺ συνετώτερον καὶ ἐπιεικέστερον, θρασύνεσθαι καὶ κενοδοξεῖν, σκιρτῶντα καὶ ἀποπηδῶντα καὶ ἀντιλέγοντα. τούτοις εἴξας τοῖς ῥήμασιν, ἐπειδὴ ἤκουσεν, ὅτι διέφυγον, εἰσελθὼν πρός με μετὰ πολλῆς τῆς κατηφείας, καθέζεται πλησίον μου. καὶ ἐβούλετο μέν τι καὶ εἰπεῖν· ὑπὸ δὲ τῆς ἀπορίας κατεχόμενος, καὶ λόγῳ παραστῆσαι τὴν βίαν, ἣν ὑπέμεινεν, οὐκ ἔχων, ἅμα τῷ χᾶναι, ἐκωλύετο φθέγξασθαι· τῆς ἀθυμίας, πρὶν ἢ τοὺς ὀδόντας ὑπερβῆναι, διακοπτούσης τὸν λόγον. ὁρῶν τοίνυν ἐγὼ δεδακρυμένον ὄντα, καὶ πολλῆς πεπληρωμένον τῆς ταραχῆς· καὶ τὴν αἰτίαν εἰδὼς· ἐγέλων τε ὑπὸ πολλῆς τῆς ἡδονῆς· καὶ τὴν δεξιὰν κατέχων, ἐβιαζόμην φιλεῖν· καὶ τὸν Θεὸν ἐδόξαζον, ὅτι μοι τὰ τῆς μηχανῆς τέλος ἔσχε καλὸν, καὶ οἷον ηὐχόμην ἀεί. ὡς δὲ εἶδε περιχαρῆ τε ὄντα, καὶ φαιδρόν· καὶ πρότερον ἠπατημένος ὑφ' ἡμῶν ᾔσθετο, καὶ μᾶλλον ἐδάκνετο καὶ ἐδυσχέραινε.

Καί ποτε μικρὸν ἀπ' ἐκείνου καταστὰς τοῦ θορύβου τῆς ψυχῆς· ἀλλ' εἰ καὶ τὸ ἡμέτερον, φησὶ, μέρος διέπτυσας, καὶ λόγον ἡμῶν ἔχεις οὐδένα λοιπόν· ὡς ἔγωγε οὐκ οἶδα ἀνθ' ὅτου· τῆς γοῦν ὑπολήψεως ἔδει σε φροντίσαι τῆς σῆς. νῦν δὲ τὰ πάντων ἀνέῳξας στόματα, καὶ δόξης σε ἐρῶντα κενῆς, τὴν λειτουργίαν ταύτην παραιτῆσθαι λέγουσιν ἅπαντες· ὁ δὲ ἐξαιρησόμενός σε τῆς κατηγορίας ταύτης, οὐκ ἔστιν· ἐμοὶ δὲ οὐδὲ εἰς ἀγορὰν ἐμβαλεῖν ἀνεκτόν· τοσοῦτοι οἱ προσιόντες ἡμῖν, καὶ καθ' ἑκάστην ἐγκαλοῦντες τὴν ἡμέραν. ὅταν γὰρ ἴδωσι φανέντα που τῆς πόλεως, λαβόντες καταμόνας ὅσοι πρὸς ἡμᾶς οἰκείως ἔχουσι, τῷ πλείονί με τῆς κατηγορίας ὑποβάλλουσι μέρει· εἰδότα γὰρ αὐτοῦ τὴν γνώμην φασίν· οὐδὲ γὰρ ἄν σε ἔλαθέ τι τῶν ἐκείνου· οὐκ ἔδει ἀποκρύψασθαι, ἀλλ' ἡμῖν ἀνακοινώσασθαι ἐχρῆν, καὶ πάντως οὐκ ἂν ἠπορήσαμεν πρὸς τὴν ἄγραν μηχανῆς. ἐγὼ δὲ, ὅτι μέν σε οὐκ ᾔδειν ἐκ πολλοῦ ταῦτα βουλευόμενον, αἰσχύνομαι καὶ ἐρυθριῶ πρὸς ἐκείνους εἰπεῖν, μήποτε καὶ ὑπόκρισιν τὴν ἡμετέραν εἶναι νομίσωσι φιλίαν. εἰ γὰρ καὶ ἔστιν, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν, καὶ οὐδὲ ἂν αὐτὸς ἀρνηθείης, ἐξ ὧν εἰς ἡμᾶς ἔπραξας νῦν. ἀλλὰ τοὺς ἔξωθεν καὶ μετρίαν γοῦν περὶ ἡμῶν ἔχοντας δόξαν, καλὸν τὰ ἡμέτερα κρύπτειν κακά. εἰπεῖν μὲν οὖν πρὸς αὐτοὺς τἀληθὲς, καὶ ὡς ἔχει τὰ καθ' ἡμᾶς, ὀκνῶ· ἀναγκάζομαι δὲ λοιπὸν σιωπᾶν, καὶ κύπτειν εἰς γῆν, καὶ τοὺς ἀπαντῶντας ἐκτρέπεσθαι, καὶ ἀποπηδᾶν. κἂν γὰρ τῆς προτέρας ἐκφύγω καταγνώσεως, ψεύδους ἀνάγκη με κρίνεσθαι λοιπόν. οὐδὲ γὰρ ἐθελήσουσί μοι πιστεῦσαί ποτε, ὅτι καὶ Βασίλειον μετὰ τῶν ἄλλων ἔταξας, οἷς οὐ θέμις εἰδέναι τὰ σά. ἀλλὰ τούτων μὲν οὐ πολύς μοι λόγος, ἐπειδή σοι τοῦτο γέγονεν ἡδύ. τὴν δὲ λοιπὴν πῶς οἴσομεν αἰσχύνην; οἱ μὲν ἀπονοίας, οἱ δὲ φιλοδοξίας σε γράφονται. ὅσοι δέ εἰσιν ἀφειδέστεροι τῶν αἰτιωμένων, ταῦτά τε ἡμῖν ἀμφότερα ἐγκαλοῦσιν ὁμοῦ, καὶ προστιθέασι τὴν εἰς τοὺς τετιμηκότας ὕβριν, δίκαια πεπονθέναι λέγοντες αὐτοὺς, καὶ εἰ μείζονα τούτων ἀτιμασθέντες ἔτυχον παρ' ἡμῶν· οἳ τοσούτους καὶ τηλικούτους ἀφέντες ἄνδρας, μειράκια χθὲς καὶ πρώην, ἔτι ταῖς τοῦ βίου μερίμναις ἐγκαλινδούμενα,

A obſecrabat, ut quemadmodum antea ſemper apparuiſſet, ita etiam
nunc appareret, nos ambos eorundem factorum conſiliorumque ra-
tionem hac in re ſequi velle: paratum ſeſe ut ſequeretur, ac mihi co-
mes foret, utracumq; ego via præire mallem, ſeu fugiendũ, ſeu quod
offerebant illi, ſequendum magis eſſet. Itaque animadvertens tam
propenſam in eo voluntatem, tum verò arbitratus me hoc nomine
magnum univerſę Eccleſię detrimentum allaturum: ſi ob meam im-
becillitatem, Chriſtianum gregem juvene tanta probitate prædito,
B eodemque regendis moderandisq; aliis maximè idoneo, ſpoliarem:
non judicavi detegendum illi eſſe, quid animi ſuper ea re haberem,
quamquam nunquam ante paſſus, ut illum conſiliorum meorũ quic-
quam lateret. Cui quum indicaſſem me negotii hujus conſiliũ in a-
liud tempus rejicere (neq; enim id in præſentia urgere) factum eſt ut
ſtatim perſuaderem non eſſe ulterius ſuper eo cogitandum. Præſtiti
autem ut confideret unanimẽ me ac concordem ſecum fore, ſi quan-
do tale aliquid eveniſſet. Tempore autem haud ita multo elapſo, quũ
C jam dies adveniſſet, in quo ordinandi uterq; eſſemus; ac me ipſe oc-
cultaſſem, idem ille harum omnium rerum ignarus quum eſſet ap-
prehenſus, ducitur quidem à patribus tanquam alio prætextu; ſed ta-
men jugum nequaquã detrectat: quòd promiſſa noſtra ſpem illi fa-
cerent, nos eò omnino ſequuturos, ſeu potius nos jã præire, ſe ſubſe-
qui. Etenim nonnulli ex eorũ numero, qui aderant, quũ viderent il-
lum æquanimiter ſe captũ ferre, facilè ei verba dedere, acclamantes,
abſurdum eſſe, illum qui omniũ judicio ferocior viſus ſemper fuiſſet
D (me deſignantes) multa cum comitate patrum ſuffragiis parere:
eum verò qui prudentia ac facilitate ſemper excelluiſſet, ferocire &
tanquam glorioſulum apparere, reſilientem, tergiverſantem, obſi-
ſtentem. His ille verbis parens, poſteaquam intellexit me ſubterfu-
giſſe, triſtis admodum ad me adiit, ac mihi prior quum aſſediſſet, e-
loqui quidem neſcio quid velle videbatur: cæterùm ab animi angu-
ſtia oppreſſus, quum oratione vim eam qua premeretur aſſequi ne-
quiret, in ipſo oris hiatu fari prohibebatur, animi conſternatione o-
E rationem, priusquam ea dentes tranſiliiſſet, interrumpente. Itaq; il-
lum ego intuitus lachrymis permadentem, ac multa animi percul-
ſum conturbatione, mali cauſam quum intelligerem, in riſum præ
nimia animi voluptate prorupi, apprehenſamque dextra deoſcula-
ri conatus ſum: Deo acceptum referens, quod aſtus meus felicem
tandem fuiſſet exitum ſortitus, ac non alium ab eo, quem animus hic
ſemper optaverat. Ut verò me vidit lætam hilaremque frontem
præferre, ac tum primum à me deceptum ſeſe animadvertit: hoc
A magis animo compunctus indignatusque eſt.
Porrò ab eo animi æſtu quietior tandem paulum factus;
Tu verò, inquit, ut partes etiam noſtras reſpueris, ac nullam jam — CAP. IV. Baſilii accuſatio modeſta & ingenua.
noſtri rationem habeas (id quod ſi ita eſt, qua tandem cauſa, non fa-
cilè perſpicio) te certè oportuit vel famæ exiſtimationisque tuæ ra-
tionem habere. Nunc verò mortalium omnium ora adaperuiſti.
quorum hæc una conſentiens vox eſt, te per inanis gloriæ cupidita-
tem munus hoc recuſaviſſe: neque enim quiſpiam eſt qui te ab hoc
B crimine eximat: mihi autem ne in forum quidem ventitare licet:
tam multi nobis occurſant nullo non die facinus iſtud vitio verten-
tes. Nam quoties illi quacunque vis urbis parte me conſpexere, ſe-
motis arbitris abductum (de iis loquor qui amicitia, ac neceſſitudine
aliqua nobiſcum conjuncti ſunt) bonæ criminis hujus partis reum
faciunt. Illius enim, inquiunt, animus tibi exploratus quum eſſet,
(quid autem rerum ad illum pertinentium latere te poterat?) opor-
tuit te rem minimè diſſimulare; ſed nobiſcum cõmunicare: id quod
C ſi feciſſes, nunquam profectò nobis defuiſſet ars, qua illum in retia
conjeciſſemus. Me verò hic fateri pudet, neſciviſſe id à te conſilii
multo jam antè tempore initum: idque ne amicitiam noſtram fi-
ctam illi ac ſimulatam hactenus fuiſſe ducant. Nam ſi ea ſimu-
lata eſt, ut omnino eſt, quòd ne tu quidem inficiari poſſis, vel ex
commiſſis adverſum nos tuis: tamen externos homines, eos præ-
ſertim qui vel mediocrem de nobis opinionem concepere, pul-
chrum eſſe reor, vitia, ſi qua in nobis ſunt, celare. Itaque rem, ut ſe
D habet, verè apud illos edisſerere dum vereor, cogor prorſus, quòd u-
num ſupereſt, caput in terram ſilentio mihi indicto dimittere, ami-
corumque occurſum averſari ac declinare. Etenim ut priùs illud
crimen, cujus illi damnant, effugiam: reſtat tamen neceſſario, ut me
mendacii convincant. Neque enim perſuaſum illis unquam eſſe
queat, quòd & Baſilium quoque eorum locò ac numero habueris,
quibus arcanorum conſiliorumque tuorum conſcientia interdicta
eſſet. Cæterum poſteaquam id tibi cordi fuiſſe video, de eo non
E admodum laboro. Reliquum verò dedecus quî ferre poſſimus?
Certè alii te faſtidii ac contumaciæ, alii inanis gloriæ accuſant: qui
autem rem damnare ſeverius rigidiusque volunt, ii nos duplicis hu-
jus criminis reos agunt: reddentes contumeliæ crimen, qua contu-
melia à nobis affectos fuiſſe eos dicunt, qui nos honore illo dignati
ſunt: quos etiam cenſent, non ea ſolum injuria, quam à nobis
accepere; ſed longè etiam graviore digniſſimos: propterea quod egregiis atque excellentibus viris (quos multos haberent) à ſe relictis contemptisque, duos quoſdam adoleſcentiæ annos heri aut nudiuſtertius egreſſos, vitæ hujus curis etiamnum involutos,

ut perexiguum tempus ſupercilia ipſi ſua contraherent, pullos habitus induerent, vultusque triſtitiam adfingerent, derepentè ad tanti honoris culmen perduxerint, quantum ne in ſomnis quidem aſſequi ſperaviſſent. Atque ii quidem, inquiunt, qui à prima ætate ad extremam usque ſenectutem acribus atq; aſſiduis meditationibus vigiliisque ſeſe exercuerunt: ecce tibi, ſi divis placet, inter ſubditos ſunt, imperant autem illis ipſorum filii, atque adeò hi qui ne leges quidem ac præcepta audiere, quibus hujusmodi magiſtratus regendus moderandusque ſit. Hæc ipſa & his longè etiam plura, qui nobis aſſiduè objiciant, paſſim exoriuntur: quum ego interim defenſionem planè non habeam, qua me adverſus illos tuear. Itaque partes hic tuas imploro: neque enim puto leviter te ac temerè eiusmodi genus hoc fugæ quæſiviſſe, tum verò in tam acrem virorum tam præſtantium offenſionem incurrere voluiſſe; ſed te potius conſilio quodam atque animi cogitatione ad id deſcendiſſe: quo fit, ut conjectem paratam tibi rationem, qua tu factum iſtud tuum rectè tueri ac defendere valeas. Effare, obſecro, ſi qua tibi juſta excuſatio adeſt: quam afferre poſſimus adverſus eos, à quibus in crimen vocaris. Neque enim poſtulo, ut cauſam hic dicas, cur factum ſit, ut me ſic offenderes, deciperes, proderes, nulla etiam ratione habita fructus ejus, quem tibi perpetuus amicitiæ noſtræ uſus antea pepeciſſet: quum nos animum noſtrum geſtantes, ut ſic dicam, tibi tanquam in manum tradiderimus: tu contra tantum adverſus nos aſtum adhibueris, quantum maximum potueris, ac quantum utique adhibuiſſes, ſi tibi fuiſſet ab adverſariis tuis cavendum. Atqui oportuit, ſiquidem conſilium iſtud utile ac commodum noveras, te lucrum ejusmodi minimè devitare: ſin detrimentoſum, & me quoque (quem tute ſemper omnibus in amicitia prætuliſti) à detrimento iſto per te ſartum tectum eſſe: quum tu tamen operam omnem navaveris, ut in adverſariorum laqueos inciderem: neq; dolum ac ſimulationem adverſus eum adhibere opus fuit, cujus dicta factaque omnia ſincera, ſimplicia, ac dolo ubique carentia nunquam non expertus eſſes. Enimverò, quòd jam à me dictum eſt, nihil horum hic tecum expoſtulo, neque exprobro ſolitudinem, in quam tute nos conjeciſti, congreſſibus colloquiisque iis per te diremptis, ex quibus non vulgarem identidem tum voluptatem, tum utilitatem cepimus. Hæc enim omnia miſſa faciens facilè atque humaniter fero, non quòd tu humaniter in nos deliqueris, ſed quia hanc mihi ipſe legem præſcripſerim, ex quo amicitia mihi tua coli cœpta eſt, ut ſi quid poſtea in me delinqueres, nunquam te ego ad cauſæ dicendæ neceſſitatem adigerem. Nam quod ſim ego non mediocri abs te damno affectus, tute etiam noſti: ſi modo memor eſſe velis ſermonum eorum, quos tum alii, tum nos de nobis ipſis perpetuò uſurpavimus: qui ſermones haud aliud ſonabant, quam ex animorum noſtrorum conſpiratione magnum nobis fructum olim ſperandum. Proinde muniendos firmandosque nos cenſebas mutua inter nos charitate atq; amicitia: quin & cæterorum omnium ſermo in hoc conſentiebat, ut concordiam amicitiamque noſtram etiam aliis permultis imprimis utilem ac neceſſariam fore dicerent. Ego verò, quòd ad me quidem ſpectaret, nunquam mihi perſuaſi ad alios utilitatem iſtam manaturam: certè id lucri non exigui nobis inde eventurum dicebam, quòd magno cum negotio capiendi expugnandique eſſemus ab iis, qui nos oppugnaſſent: ac te quidem antea ſemper hiſce à me verbis commonefactum memini. Temporis difficultas magna, inſidiatores permulti, vera ac germana charitas extincta: in cujus locum invidiæ labes invaſit: per laqueos medios ingredimur, inambulamus per murorum pinnas, neque deſunt qui, ſi quid calamitatis fortè acciderit, malis noſtris inſultaturi ſint (multi autem multis ex locis imminentes circumſtant) qui verò mali doloriſque participes futuri ſint, nulli prorſus, aut ſi qui hi eſſe poſſunt, pauci admodum ſunt. Vide ne fortè disjuncti diſſociatique riſum aliis luculentum præbeamus: neve quòd riſu deterius futurum fuerit, magnum nobis malum atque incom-

Prov.18,19. modum accerſamus. *Frater à fratre protectus adjutusque quid aliud eſt, quàm munita quædam urbs? quàm regnum quoddam tanquam vectibus repagulisque conſtabilitum?* Ne obſecro, ne iſtam diſſolvas neceſſitudinem, nev amicitiæ noſtræ vectem cardinemque revellas. Hæc ipſa unà cum aliis pluribus nunquam non inculcabam, nihil omnino tale accidere poſſe, quod accidit, ſuſpicatus: quin potius arbitratus te ſano admodum erga nos animo eſſe, amoris abundantia quadam medelam afferebam, minimè animadvertens ægrotanti medicinam me adhibere. Ac ne ſic quidem miſer opem tuli, neque mihi lucri quicquam acceſſit ex tanta illa cautione ac providentia. Quandoquidem omnia illa ſimul excutiens, ac ne in animi quidem cogitationem influere permittens, me continuo tanquam navem nec ſaburratam, nec armamentis inſtructam, in immenſum pelagus præcipitem egiſti: nihil expendens fluctuum illorum, quos ſuſtinere cogimur, ſævitiam atque aſperitatem. Nam ſi quando nos vel calumniam, vel cachinnum, vel aliam id genus injuriam moleſtiamve pati oportuerit (perſæpe autem multa ejuſcemodi neceſſario erumpunt) ad quem, obſecro, confugiendum nobis erit? qui cum quæſo, animi noſtri dolores atque anguſtias communicabimus?

A [ἵνα χρόνον βραχὺν τὰς ὀφρῦς συναγάγωσι, καὶ φαιὰ περιβάλωνται, καὶ κατήφειαν ὑποκρίνωνται] ἐξαίφνης εἰς τοσαύτην ἤγαγον τιμήν, ὅσην οὐδὲ ὄναρ λήψεσθαι προσεδόκησαν· καὶ οἱ μὲν ἐκ πρώτης ἡλικίας εἰς ἔσχατον γῆρας τὴν ἑαυτῶν ἐκτείναντες ἄσκησιν, ἐν τοῖς ἀρχομένοις εἰσίν· ἄρχουσι δὲ αὐτῶν οἱ παῖδες αὐτῶν, καὶ μηδὲ τοὺς νόμους ἀκηκοότες, καθ' οὓς ταύτην δεῖ διοικεῖν τὴν ἀρχήν· ταῦτα καὶ πλείονα τούτων λέγοντες συνεχῶς ἡμῖν ἐπιφύονται. B ἐγὼ δὲ ὅτι μὲν ἀπολογήσομαι πρὸς ταῦτα, οὐκ ἔχω. δέομαι δέ σου φράσαι μοι· οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ ταύτην οἶμαί σε φυγεῖν τὴν φυγήν, καὶ πρὸς ἄνδρας οὕτω μεγάλους τοσαύτην ἀναδέξασθαι τὴν ἔχθραν· ἀλλὰ μετά τινος λογισμοῦ καὶ σκέψεως ἐπὶ τοῦτο ἐλθεῖν, ὅθεν καὶ λόγον ἕτοιμον εἶναί σοι πρὸς ἀπολογίαν στοχάζομαι. εἰπὲ οὖν εἴ τινα C πρόφασιν δικαίαν πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας δυνησόμεθα λέγειν· ὧν γὰρ αὐτὸς ἠδίκημαι παρὰ σοῦ, οὐδένα ἀπαιτῶ λόγον, οὐχ ὧν ἠπάτησας, οὐχ ὧν προὔδωκας, οὐχ ὧν ἀπήλαυσας παρ' ἡμῶν ἅπαντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον. ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν [ὡς εἰπεῖν] φέροντες, ἐνεθήκαμέν σου ταῖς χερσί· σὺ δὲ τοσαύτῃ πρὸς ἡμᾶς ἐχρήσω τῇ πανουργίᾳ, ὅσην περ ἂν εἰ πολεμίους σοί τινας φυλάξασθαι προὔκειτο. καί τοιγε ἐχρῆν, εἰ μὲν D ὠφέλιμον ταύτην ᾔδεις οὖσαν τὴν γνώμην, μηδὲ αὐτὸν τὸ κέρδος φυγεῖν· εἰ δὲ ἐπιβλαβῆ, καὶ ἡμᾶς, οὓς ἁπάντων ἀεὶ προτιμᾶν ἔλεγες, ἀπαλλάξαι τῆς ζημίας. σὺ δὲ καὶ ὅπως ἐμπεσούμεθα, ἅπαντα ἔπραξας· καὶ δόλου σοι καὶ ὑποκρίσεως ἐδέησεν οὐδέν, πρὸς τὸν ἀδόλως καὶ ἁπλῶς ἅπαντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν εἰωθότα πρὸς σέ. ἀλλ' ὅμως ἔφην, οὐδὲν τούτων ἐγκαλῶ νῦν· οὐδὲ ὀνειδίζω τὴν ἐρημίαν, εἰς ἣν κατέστησας ἡμᾶς, τὰς συνόδους διακόψας ἐκείνας, ἐξ ὧν καὶ ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐκαρ- E πωσάμεθα πολλάκις. ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἀφίημι, καὶ φέρω σιγῇ καὶ πρᾴως. οὐκ ἐπειδὴ πρᾴως εἰς ἡμᾶς ἐπλημμέλησας· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτον ἔθηκα ἐμαυτῷ τὸν νόμον ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἧς τὴν φιλίαν ἔστερξα τὴν σήν, ὑπὲρ ὧν ἂν θέλῃς ἡμᾶς λυπεῖν, μηδέ ποτέ σε εἰς ἀπολογίας ἀνάγκην καθιστᾶν. ἐπεὶ, ὅτι γε οὐ μικρὰν τὴν ζημίαν ἡμῖν ἐπήγαγες, οἶσθα καὶ αὐτός· εἴγε μέμνησαι τῶν ῥημάτων, καὶ τῶν παρὰ τῶν ἔξωθεν περὶ ἡμῶν, καὶ τῶν ὑφ' A ἡμῶν λεγομένων ἀεί. ταῦτα δὲ ἦν, ὅτι πολὺ κέρδος ἡμῖν ὁμοψύχοις εἶναί τε καὶ φράττεσθαι τῇ πρὸς ἀλλήλους φιλίᾳ. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἔλεγον, καὶ ἑτέροις πολλοῖς οὐ μικρὰν ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν οἴσειν ὁμόνοιαν. ἐγὼ δὲ ὠφέλειαν μὲν οὐδέ ποτε ἐνενόησα, τόγε εἰς ἐμὲ ἧκον, παρέξειν τισίν· ἔλεγον δὲ, ὅτι τοῦτο γοῦν ἀπ' αὐτῆς κερδανοῦμεν κέρδος οὐ μικρὸν, τὸ δυσχειρώτους γενέσθαι τοῖς καταγωνίσασθαι βουλομένοις ἡμᾶς. καὶ ταῦτά σε B ὑπομιμνήσκων οὐκ ἐπαυσάμην ποτέ. χαλεπὸς ὁ καιρός· οἱ ἐπιβουλεύοντες πολλοί· τὸ τῆς ἀγάπης γνήσιον ἀπόλωλεν· ἀντεισῆκται δὲ τῆς βασκανίας ὄλεθρος· ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνομεν· καὶ ἐπὶ ἐπάλξεων πόλεων περιπατοῦμεν. οἱ μὲν ἕτοιμοι τοῖς ἡμετέροις ἐφησθῆναι κακοῖς, εἴποτέ τι συμβαίη· πολλοὶ δὲ πολλαχόθεν ἐφεστήκασιν· ὁ δὲ συναλγήσων, οὐδεὶς, ἢ καὶ εὐαρίθμητοι λίαν. ὅρα μὴ διασπάντες ποτὲ, πολὺν C τὸν γέλωτα ὀφλήσωμεν, καὶ τοῦ γέλωτος μείζονα τὴν ζημίαν. ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος ὡς πόλις ὀχυρὰ, καὶ ὡς μεμοχλευμένη βασιλεία. μὴ δὴ διαλύσῃς ταύτην τὴν γνησιότητα, μηδὲ διακόψῃς τὸν μοχλόν. ταῦτα, καὶ τὰ τούτων πλείονα, ἔλεγον συνεχῶς· οὐδὲν μέν ποτε ὑποπτεύων τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ πάνυ σε τὰ πρὸς ἡμᾶς ὑγιαίνειν νομίζων, ἐκ περιουσίας δὲ καὶ ὑγιαίνοντα θεραπεύειν βουλόμενος. ἐλάνθανον δὲ, ὡς ἔοικε, D νοσοῦντι τὰ φάρμακα ἐπιθείς· καὶ οὐδὲ οὕτως ὁ δείλαιος ὤνησα, οὐδὲ γέγονεν ἐμοί τι πλέον ἐκ ταύτης τῆς ἄγαν προμηθείας. πάντα γὰρ ἐκεῖνα ῥίψας ἀθρόως, καὶ μηδὲ εἰς νοῦν βαλόμενος, ὥσπερ ἀνερμάτιστον πλοῖον εἰς πέλαγος ἡμᾶς ἄπειρον ἀφῆκας, οὐδὲν τῶν ἀγρίων ἐκείνων ἐννοήσας κυμάτων, ἅπερ ἡμᾶς ὑπομένειν ἀνάγκη. εἰ γάρ ποτε συμβαίη συκοφαντίαν, ἢ χλευασίαν, ἢ καὶ ἄλλην E τινὰ ὕβριν, καὶ ἐπήρειαν ἐπενεχθῆναί ποθεν ἡμῖν· πολλάκις δὲ τὰ τοιαῦτα συμβαίνειν ἀνάγκη· πρὸς τίνα καταφευξόμεθα; τίνι κοινωσόμεθα τῆς ἡμετέρας ἀθυμίας;

τίς

Τίς ἡμῖν ἀμύνασθαι θελήσει; καὶ τοὺς μὲν λυποῦντας ἀνακόψει; καὶ μηκέτι ποιήσει λυπεῖν· ἡμᾶς δὲ παραμυθήσεται, καὶ παρασκευάσει τὰς ἑτέρων φέρειν ἀπαιδευσίας; οὐκ ἔστιν οὐδείς, σοῦ πόῤῥωθεν ἑστηκότος τοῦ δεινοῦ τούτου πολέμου, καὶ μηδὲ κραυγὴν ἀκοῦσαι δυναμένου. ἆρα οἶδας ὅσον εἰργάσαι σοι κακόν; ἆρα νῦν γοῦν, μετὰ τὸ πλῆξαι, ἐπιγινώσκεις, ὡς καιρίαν ἡμῖν ἔδωκας τὴν πληγήν; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀφείσθω· οὐδὲ γάρ ἐστι τὰ γενόμενα ἀναλῦσαι λοιπὸν, οὐδὲ πόρον τοῖς ἀπόροις εὑρεῖν. τί πρὸς τοὺς ἔξωθεν ἐροῦμεν; τί πρὸς τὰς αἰτίας ἀπολογησόμεθα τὰς ἐκείνων; Θάῤῥει, ἔφην ἐγώ· οὐ γὰρ ὑπὲρ τούτων εἰμὶ μόνον ἕτοιμος εὐθύνας ὑπέχειν· ἀλλὰ καὶ ὧν ἀνευθύνους ἡμᾶς ἀφῆκας, καὶ τούτων πειράσομαί σοι λόγον δοῦναι, ὡς ἂν οἷός τε ὦ. καὶ, εἰ βούλει γε, ἀπ' αὐτῶν πρῶτον τῆς ἀπολογίας τῶν λόγων ποιήσομαι τὴν ἀρχήν. καὶ γὰρ ἂν εἴην ἄτοπος, καὶ λίαν ἀγνώμων, εἰ τῆς παρὰ τῶν ἔξωθεν δόξης φροντίζων, καὶ ὅπως παύσωνται ἡμῖν οἱ ἐγκαλοῦντες, πάντα ποιῶν· τὸν ἁπάντων μοι φίλτατον, καὶ τοσαύτῃ πρὸς ἡμᾶς αἰδοῖ κεχρημένον, ὡς μηδὲ ὑπὲρ ὧν ἠδικῆσθαί φησιν, ἐγκαλέσαι θελῆσαι, ἀλλὰ παρ' οὐδὲν τὰ αὑτοῦ θέμενον, ἔτι τῶν ἡμετέρων φροντίζειν· μὴ δυναίμην ὡς οὐκ ἀδικῶ πεῖσαι, ἀλλὰ μείζονι περὶ αὐτὸν φαινοίμην κεχρημένος ῥᾳθυμίᾳ, ἧς αὐτὸς περὶ ἡμᾶς ἐπιδείξατο σπουδῆς. τί ποτε οὖν σε ἠδικήκαμεν; ἐπειδὴ καὶ ἐντεῦθεν ἐγνώκαμεν εἰς τὸ τῆς ἀπολογίας ἀφεῖναι πέλαγος. ἆρα ὅτι σε παρεκρουσάμεθα, καὶ τὴν ἡμετέραν ἐκρύψαμεν γνώμην; ἀλλ' ἐπὶ κέρδει καὶ τοῦ ἀπατηθέντος σοῦ, καὶ οἷς ἀπατήσαντές σε προὐδώκαμεν. εἰ μὲν γὰρ δι' ὅλου τὸ τῆς κλοπῆς κακὸν, καὶ οὐκ ἔστιν εἰς δέον αὐτῷ χρήσασθαί ποτε· δοῦναι ἕτοιμοι δίκην ἡμεῖς, ἣν ἂν αὐτὸς ἐθέλῃς. μᾶλλον δὲ σὺ μὲν οὐδέποτε παρ' ἡμῶν ἀνέξῃ δίκην λαβεῖν, ἡμεῖς δὲ αὐτῶν καταγνωσόμεθα ταῦτα, ἃ τῶν ἀδικούντων οἱ δικάζοντες, ὅταν αὐτοὺς ἕλωσιν οἱ κατήγοροι. εἰ δὲ οὐκ ἀεὶ τὸ πρᾶγμα ἐπιβλαβές, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν χρωμένων προαίρεσιν γίνεται φαῦλον ἢ καλόν· ἀφεὶς ἐγκαλεῖν τὸ ἠπατῆσθαι, δεῖξον ὅτι κακῶς τοῦτο τεχνασαμένους· ὡς ἕως ἂν τοῦτο ἀπῇ, μηδὲ μέμψεις καὶ αἰτίας ἐπάγειν, ἀλλὰ καὶ ἀποδέχεσθαι τοὺς ἀπατῶντας δίκαιον ἂν εἴη, τούς γε εὐγνωμόνως διακεῖσθαι βουλομένους. τοσοῦτον γὰρ ἔχει κέρδος εὔκαιρος ἀπάτη, καὶ μετὰ τῆς ὀρθῆς γινομένη διανοίας· ὡς πολλοὺς, οἷα μὴ παρεκρούσαντο, καὶ δίκην δοῦναι πολλάκις. καὶ εἰ βούλει γε τῶν στρατηγῶν τοὺς ἐξ αἰῶνος εὐδοκιμήσαντας ἐξετάσαι· τὰ πλείονα αὐτῶν τρόπαια, τῆς ἀπάτης εὑρήσεις ὄντα κατορθώματα· καὶ μᾶλλον τούτους ἐπαινουμένους, ἢ τοὺς ἐκ τοῦ φανεροῦ κρατοῦντας. οἱ μὲν γὰρ μετὰ πλείονος τῆς δαπάνης, καὶ τῆς τῶν χρημάτων, καὶ τῆς τῶν σωμάτων, κατορθοῦσι τοὺς πολέμους· ὡς μηδὲν αὐτοῖς πλέον ἀπὸ τῆς νίκης γίνεσθαι, ἀλλὰ παρ' οὐδὲν ἧττον τῶν ἡττημένων τοὺς κρατήσαντας δυστυχεῖν, καὶ τῶν στρατευμάτων ἀνηλωμένων, καὶ τῶν ταμείων κεκενωμένων. πρὸς δὲ τούτοις, οὐδὲ τῆς ἐπὶ τῇ νίκῃ δόξης αὐτοὺς ἀφιέασιν ἀπολαῦσαι πάσης. μέρος γὰρ αὐτῆς οὐ μικρὸν συμβαίνει καὶ τοὺς πεπτωκότας καρποῦσθαι, διὰ τὸ ταῖς ψυχαῖς νικῶντας τοῖς σώμασιν ἡττῆσθαι μόνοις. ὡς, εἴ γε ἐνῆν βουλομένους μὴ πίπτειν, μηδὲ ἐπελθὼν ὁ θάνατος αὐτοὺς ἔπαυσεν, οὐκ ἂν ἔστησαν τῆς προθυμίας ποτέ. ὁ δὲ ἀπάτῃ κρατῆσαι δυνηθεὶς, οὐ συμφορᾷ μόνον, ἀλλὰ καὶ γέλωτι περιβάλλει τοὺς πολεμίους. οὐ γὰρ ὥσπερ ἐκεῖ τοὺς ἐπαίνους ἐξ ἴσης ἀμφότεροι φέρονται τοὺς ἐπὶ τῇ ῥώμῃ· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τοὺς ἐπὶ φρονήσει· ἀλλ' ὅλον τῶν νικώντων ἐστὶ τὸ βραβεῖον. καὶ τὸ τούτων οὐκ ἔλαττον· τὴν ἀπὸ τῆς νίκης ἡδονὴν ἀκέραιον τῇ πόλει φυλάττουσιν. οὐ γάρ ἐστιν ὥσπερ ὁ τῶν χρημάτων πλοῦτος, καὶ τὸ τῶν σωμάτων πλῆθος, ἡ τῆς ψυχῆς φρόνησις. ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν, ὅταν τις αὐτοῖς ἐν τοῖς πολέμοις χρῆται συνεχῶς, δαπανᾶσθαι συμβαίνει, καὶ ἀπολείπειν τοὺς ἔχοντας· αὕτη δὲ, ὅσῳ περ ἄν τις αὐτὴν ἀνακινῇ, τοσούτῳ μᾶλλον αὔξεσθαι πέφυκεν. οὐκ ἐν τοῖς πολέμοις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν εἰρήνῃ πολλὴν καὶ ἀναγκαίαν εὕροι τις ἂν ἀπάτης τὴν χρείαν· καὶ οὐ πρὸς τὰ τῆς πόλεως πράγματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν οἰκίᾳ καὶ πρὸς γυναῖκα ἀνδρὶ, καὶ πρὸς ἄνδρα γυναικὶ, καὶ πατρὶ πρὸς υἱὸν, καὶ πρὸς φίλον φίλῳ, ἤδη δὲ καὶ πρὸς πατέρα παισί.

A quis neceſſitate aliqua preſſis nobis auxilio eſſe volet? quis moleſtiæ authores retundet? quis animi hujus mœſtitiam ſedaturus eſt? quis nobis ſolatium ac jucunditatem allaturus? quis animum noſtrum præparaturus ad aliorum ineptias fortiter perferendas? Certè neminem futurum puto, poſteaquam te ipſe à gravi iſto ac periculoſo bello cõſubtraxiſti, unde ne clamorem quidem exaudire poſſis. Ecquid igitur animadvertis quam atrox, quamque nefarium ſcelus feceris? Ecquid, poſt inflictam ſaltem à te plagam, ſentis, quàm perni-
B cioſum ac letale nobis vulnus intuleris? Cæterum de his ſatis ſuperque: neque enim quæ facta ſunt, fieri ea infecta poſſunt: neque rei quæ deplorata ſit, remedium afferre ullum queas. Tantum edoce, quam nos tandem orationem apud alios uſurpare, quove defenſionis genere illorũ criminationes retundere poſſimus. Bono, inquam, animo eſto: neque enim harum modò rerum nomine paratus ſum ad rationum reddendarum calculos deſcendere; ſed à quarum etiam culpa immunem eſſe voluiſti, earum tibi hic rationem defenſio-
C nemque expedire pro viribus enitar. Quibus ab ipſis, ſi placet, apologiæ noſtræ exordium ſumatur: quippe abſurdo planè, neque ſatis candido ac liberali animo fuerim, ſi ſollicitus quamnam alii de me opinionem habeant, ſtudiumque omne adhibens, ut criminandi accuſandique mei finem tandem illi faciant: hominem mihi amiciſſimum, quique ſic me ipſe vereatur, colat, obſervet, ut ne de iis quidem, quas à nobis accepiſſe ſe dicit, injuriis, mecum expoſtulare velit: denique talem, ut ſuam ipſius cauſam dignitatemque poſtpo-
D nens, ac pro nihilo ducens, noſtræ inprimis curam habeat: non poſſim hunc flectere, illique perſuadere, nulla à me injuria læſum fuiſſe: quin potius committam, ut majorem noſtram erga illum ſomnolentiam ac negligentiam, quàm illius erga me ſtudium ac ſedulitatem extitiſſe appareat. Itaque quid tandem illud eſt in quo te ipſi læſimus? ſiquidem hinc conſtituimus apologiæ pelagus ingredi. Læſine, quòd circumvenerim atque impoſuerim? quòd animi mei ſententiam occultandam tibi duxerim? quod tamen factum à nobis
E eſt partim tuo, quem circumvenimus, commodo, partim eorum utilitate, quibus te impoſtura noſtra prodidimus. Nam ſi in univerſum fraudis genus omne malum vituperandumque eſt, neque eam cuiquam licet in hominum uſum utilitatemque unquam vertere: equidem paratus ſum pœnas dare quaſcumque præſcripſeris: ſeu verius dicam, quandoquidem tu, ni fallor, nunquam à nobis ſuſtineas pœnas exigere, ultro ipſi nobiſmet eam pœnam irrogabimus, quâ judices mulctare eos ſolent, qui injuriæ illatæ rei ſunt, quoties ab a-
A ctoribus ſuis rei peracti fuerint: ſin verò fraus non ſemper incommoda, ſed pro eorum qui eam adhibent animo atque conſilio bonæ malæve rei nomen ſortitur, miſſam faciens criminationem iſtam, qua te à me circumventum quereris, edoce, niſi grave eſt, in malum damnumque tuum fraudem hujuſmodi fuiſſe à nobis excogitatam: quandoquidem donec animus malus abfuerit, conſentaneum eſt, ut qui ſe juſtos æquoſque in cauſa ejuſmodi oſtendere velint, deceptorem hunc, quem dico, non modo non accuſent culpentve; ſed etiam
B laudent atque approbent. Tam lucroſa enim tamque fructuoſa eſſe ſolet opportuna ac recto animi judicio facta fraus, ut permulti etiam pœnas ſæpenumero luerint hoc ipſo, quod rem fraude non egiſſent. Ac ſi exquirere velimus, quinam copiarum Imperatores jam inde ab orbe condito claruere: illorum tropæa bona ex parte comperiemus impoſturæ ac fraudis facinora fuiſſe, eoſdemque fatebimur majore quidem laude dignos, quàm qui aperto Marte victoriam de hoſtibus reportant. Hi enim magno cum ſumptu tum pe-
C cuniarum tum corporum ſic bella conficiunt, ut ab ipſa etiam victoria nihil illis amplius accedat: quin potius victores quum ſint, nihilo tamen ſecius pari cum iis, qui victi ſunt, calamitate premuntur, tum copiis abſumptis, tum ærario exhauſto. Adhæc qui victi ſunt, ne ipſos quidem victores patiuntur ſolida victoriæ gloria perfrui: cujus bona pars ad eos redit qui cecidere: ut pote qui animis victores, corporibus ſolùm inferiores fuerint: quibus item ſi per ſua vota in bello non cadere licuiſſet, neque illis mortis interventus dimicationis
D finem attuliſſet, nimirum alacritatis magnanimitatiſque ſuæ oſtendendæ modum feciſſent nullum. At qui fraude aliqua victoriam ſibi parat, is præterquam quod calamitatem atque perniciem hoſtibus affert, id etiam præſtat, ut cæteris illi de ſe riſum præbeant. Neque verò ut illic fortitudinis, ſic & hic prudentiæ laudem gloriamque ex æquo utrique reportant: verùm integra victoriæ totius laus ad victores ſolos pertinet. Et quod iis, quæ dixi, inferius nequaquam eſſe reor: qui aſtu vincunt, civitati ſuæ ſervant ſinceram, illibatam, atq;
E integram ex victoriâ parta voluptatem: neq; enim commune quicquam habet animi prudentia cum pecuniarum corporumq; multitudine atque copia: quibus quidem uſu venit, ut quo magis in bello utare, eò magis inſumantur, magiſque ſuos deficiant poſſeſſores: quũ contra natura ſic comparatũ ſit, ut animi prudentia, quo magis exerceas, eo magis adoleſcat. Neq; verò foris tantũ ad militiã; ſed etiã domi ad pacẽ non publicis modò civitatis; ſed & privatis uniuſcujuſq; negotiis pertractandis, & marito adverſus uxorẽ, & uxori adverſus maritum, & patri in filiũ, & amico in amicũ, addam etiam & liberis in patrẽ, aſtus hujus uſum cõmunem neceſſariumq; cõperies.

CHRYS. CAP. V. Chryſoſtomi defenſio.

Aſtu licet uti.

1 Reg 19. 12. Neque enim filia Saül maritum ſuum alia ratione de Saül manibus eximere, quàm circumvento ac decepto patre potuiſſet. Cujus item frater eundem illum ab ea ſemel ſervatum de vita periclitantem ſervare dum vellet, iiſdem telis quibus & uxor ſeſe armavit. BASIL. Atque hîc Baſilius: Sed nihil horum, inquit ad me: neque 1. Reg. 20. 8. enim hoſtis ego atque adverſarius, neque ex eorum numero, qui nocere injuriamque afferre parant: quin ipſe contrà, animi tui ſententiæ omnia mea quum commiſiſſem, de ea via nunquam deflexi, qua me ipſe ſubſequi juſſiſſes. Ego verò, ô admirande atque opti- B me CHRYS. Baſili, non ob aliud, inquam, quam ob hoc ipſum antevertens nuper docui, non in bello tantum contra hoſtes; ſed etiam in pace adverſus amiciſſimos quoſque, aſtus hujus uſum convenire. Nam quòd id conducat non circumvenientibus ſolum; ſed etiam circumventis: ad unum aliquem ex medicis profectus, ſciſcitare, quemnam illi in modum laborantes morbo liberare ſoleant: certè ex iis audies meram nudamque artem ipſis non ſatis eſſe; ſed & aliquoties ipſos impoſtura uti, cujus auxilio cum arte medica conjuncto C ægrotantes ſanitati priſtinæ reſtituant. Etenim dum hinc ægrotantium moroſitas, hinc morbi difficultas medicorum averſatur conſilium: tum coguntur illi fraudis atque impoſturæ perſonam induere, ut quòd in ſcena fieri ſolet, in qua fictis omnibus & adumbratis loci plurimum eſt, rerum factorumque veritatem occultare poſſint. Dolus inſignis, quo uſus eſt medicus. Atque hic, ſi placet, dolum unum explicabo ex multis, quem olim à medicis fuiſſe ſtructum audivi. Inciderat quidam in acrem vehementemque febrim. Idem æ- D ſtu febris in dies gliſcente augeſcenteque remedia ea omnia averſabatur, quæ ad ardorem illum reſtinguendum facerent: cæterum quum deſiderio ferretur, multuſque eſſet in urgendis hortandiſque omnibus iis, qui ad ipſum introiſſent, id perperuò agens, ut multo vino eoque meraco ſibi porrecto exitioſam illam appetentiam extingueret: futurum quippe erat ut ſi quis illi obſecundans, hac in parte gratificatus fuiſſet febris ardorem non ſolùm magis inflammaret; ſed miſerum etiam illum prorſus ad E inſaniam furoremque adigeret. Hic demum quum ars ipſa effœta jam atque exhauſta nullum ſalutis remedium inveniret, in ejus locum ſeſe fraus inſinuans, tantam exhibuit virium ſuarum efficaciam, quantam mox ex me auditurus es. Etenim medicus acceptum vas teſtaceum (id recens à fornace exierat) vino permulto immerſit: quod quum vacuum; ſed apprimè tinctum extraxiſſet, aqua implet: tum jubet ægrotantis cubiculum tapetibus veliſque undique adumbrari, ne fraus ipſa lumine detegatur, hic A teſtam ægroto propinat, quaſi mero plenam: quam ille manibus quum necdum apprehendiſſet, vini odore ejus nares ſtatim pervadente, non ſuſtinuit curioſè indagare, quid ſibi à medico porrigeretur; verùm eo odore perſuaſus, & tenebris deceptus, tum etiam appetitæ rei deſiderio victus, quod propinabatur, propenſiſſime hauſit, ac ſatiatus febris æſtum ſtatim excuſſit, periculo eo, quod grave imminebat, liberatus. Vides quanta ſit fraudis utilitas? Quòd ſi quis omnes medicorum dolos recenſere volet. B Animarum medici aſtu uſi. hujus certè oratio nullum prorſus finem habitura ſit. Comperies autem non ab iis ſolùm qui corporum medendorum; ſed etiam Act. 21, 26. ab iis, qui animi curam ſuſcipiunt, pharmaci hujus uſum aſſiduum Ibid. 16, 3. uſurpari ſolitum. Sic beatus ille Paulus multas illas Judæorum Galat. 5 2. myriadas ad ſe allectavit. Per hujus item conſilii rationem, idem ille qui Galatis comminatur *fore ut Chriſtus eos, qui circumcidun-* Phil. 3, 7. *tur, nihil adjuvet*, Timotheum tamen circumcidit. Propterea item legi aliquoties ſe ſubmittit: qui *idem* cenſet *poſt fidem in* C *Chriſtum detrimentum eſſe juſtitiam, quæ ex lege eſt*. Fraudis quidem magna vis, modo ne fraudulento ea animo fiat: quam ipſam tum ne fraudem quidem nominandam putaverim, verùm œconomiam quandam potius ac ſapientiam artemque, qua poſſis è mediis iiſque impervis deſperatarum rerum anguſtiis difficultatibuſque, correctis emendatiſque animi vitiis evadere. Num. 25, 8. Neque enim Phinees illum homicidam ego unquam appellaverim, quanquam is plaga una corpora duo ſuſtulit. Quemad- D 4. Reg. 1, 20. modum neque Heliam vel poſt milites centum unà cum ducibus ſuis interfectos, atque adeò poſt magnum illum ſanguinis tor- 3. Reg. 18, 34. rentem, quem eorum nece, qui dæmonum ſacerdotes erant, fecit excurrere. Nam ſi hoc dederimus, & res ipſas per ſe ſingulas, nudas ab autorum ſuorum conſilio propoſitoque ſeparatas expendere quis voluerit: nemini ſanè non licebit vel Gen. 22, 3 Abraham ipſum parricidii arceſſere. Item & illius tum nepo- Gen. 27, 19. tem, tum abnepotem doli ac maleficii reos agere: ſic enim ille E jus ſibi primogenitum uſurpavit: hic autem Ægyptiorum opes Exod. 11, 2. in Iſraëlitarum caſtra tranſtulit. Sed non eſt ita, non eſt ita. Faceſſat hinc tanta iſta impudentia: neque enim ſolum eos quos modo nominavi, culpa liberamus; ſed etiam eoſdem vel hoc nomine admiramur: quandoquidem & ipſi hoc demum nomine gratiam à Deo magnam inierunt. Proinde veri illuſoris deceptoriſque nomine dignus fuerit, quiſquis re ipſa iniquo ac nocendi animo abutitur, non qui recto conſilio id præſtet,

A καὶ γὰρ τῶν τοῦ Σαοὺλ χειρῶν ἡ τοῦ Σαοὺλ θυγάτηρ οὐκ ἴσχυσεν ἂν ἑτέρως ἐξελέσθαι τὸν ἄνδρα τὸν αὐτῆς, ἀλλ᾽ ἢ μετὰ τοῦ παραλογίσασθαι τὸν πατέρα. ὁ ταύτης δὲ ἀδελφὸς, τὸν ὑπ᾽ ἐκείνης διασωθέντα σῶσαι βουλόμενος κινδυνεύοντα, πάλιν τοῖς αὐτοῖς ὅπλοις ἐχρῆτο, οἷσπερ καὶ ἡ γυνή. καὶ ὁ Βασίλειος· ἀλλ᾽ οὐδὲν τούτων πρὸς ἐμέ φησιν· οὐδὲ γὰρ ἐχθρὸς ἐγὼ καὶ πολέμιος, οὔτε τῶν ἀδικεῖν ἐπιχειρούντων· ἀλλ᾽ ἅπαν τοὐναντίον, τῇ σῇ γνώμῃ τὰ B ἐμαυτοῦ πάντα ἐπιτρέψας ἀεὶ, ταύτῃ εἱπόμην, ᾗπερ ἐκέλευσας. ἀλλ᾽, ὦ θαυμάσιε καὶ ἀγαθώτατε, διὰ τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς φθάσας εἶπον, ὅτι οὐκ ἐν πολέμῳ μόνον, οὐδ᾽ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ καὶ ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἐπὶ τοὺς φιλτάτους χρῆσθαι ταύτῃ καλόν. ὅτι γὰρ οὐ τοῖς ἀπατῶσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπατωμένοις οὗτος χρήσιμον· προσελθὼν τινὶ τῶν ἰατρῶν ἐρώτησον, πῶς ἀπαλλάττουσι τῆς νόσου τοὺς κάμνοντας, καὶ ἀκούσῃ παρ᾽ αὐτῶν, ὅτι οὐκ ἀρκοῦνται C τῇ τέχνῃ μόνῃ, ἀλλ᾽ ἔστιν ὅπου καὶ τὴν ἀπάτην παραλαβόντες, καὶ τὴν παρ᾽ αὐτῆς βοήθειαν καταμίξαντες, οὕτως ἐπὶ τὴν ὑγίειαν τοὺς ἀσθενοῦντας ἐπανήγαγον. ὅτ᾽ ἂν γὰρ τὸ δυσάρεστον τῶν ἀρρωστούντων, καὶ τὸ νόσου δὲ αὐτῆς τὸ δυστράπελον μὴ προσίηται τὰς τῶν ἰατρῶν συμβουλάς· τότε τὸ τῆς ἀπάτης ὑποδῦναι προσωπεῖον ἀνάγκη· ἵνα, ὥσπερ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τὴν τῶν γινομένων ἀλήθειαν κρύψαι δυνηθῶσιν. εἰ δὲ βούλει, καὶ ἐγώ σοι διηγήσομαι δόλον ἕνα ἐκ D πολλῶν, ὧν ἤκουσα κατασκευάζειν ἰατρῶν παῖδας. Ἔπεσέ ποτέ τινι πυρετὸς ἀθρόως μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, καὶ ἡ φλὸξ ἤρετο. καὶ τὰ μὲν δυνάμενα σβέσαι τὸ πῦρ, ἀπεστρέφετο ὁ νοσῶν· ἐπεθύμει δὲ, καὶ πολὺς ἐνέκειτο, τοὺς εἰσιόντας πρὸς αὐτὸν ἅπαντας παρακαλῶν, ἄκρατον ὀρέξαι πολὺν, καὶ παρασχεῖν ἐμφορηθῆναι τῆς ὀλεθρίου ταύτης ἐπιθυμίας. οὐ γὰρ τὸν πυρετὸν ἐκκαύσειν μόνον ἔμελλεν, ἀλλὰ καὶ παραπληξίᾳ παραδώσειν τὸν δείλαιον, εἴ τις αὐτῷ πρὸς ταύτην εἶξε τὴν χάριν. ἐνταῦθα, τῆς τέ- E χνης ἀπορουμένης, καὶ οὐδεμίαν ἐχούσης μηχανὴν, ἀλλὰ παντελῶς ἐκβεβλημένης· εἰσελθοῦσα τοσαύτην ἐπεδείξατο τὴν αὐτῆς δύναμιν ἡ ἀπάτη, ὅσην αὐτίκα παρ᾽ ἡμῶν ἀκούσῃ. ὁ γὰρ ἰατρὸς ἄρτι ἀπὸ τῆς καμίνου προελθὸν ἀγγεῖον ὀστράκου λαβὼν, καὶ βάψας οἴνῳ πολλῷ, εἶτα ἀνασπάσας κενὸν, καὶ πλήσας ὕδατος, κελεύει τὸ δωμάτιον ἔνθα κατέκειτο ὁ νοσῶν, συσκιάσαι A παραπετάσμασι πολλοῖς, ἵνα μὴ τὸ φῶς ἐλέγξῃ τὸν δόλον· καὶ δίδωσιν ἐκπιεῖν ὡς ἀκράτου πεπληρωμένον. ὁ δὲ πρὶν εἰς τὰς χεῖρας λαβεῖν ὑπὸ τῆς ὀσμῆς προσπεσούσης εὐθέως ἀπατηθεὶς, οὐδὲ πολυπραγμονεῖν ἠνέσχετο τὸ δοθέν· ἀλλὰ ταύτῃ πειθόμενος, καὶ τῷ σκότει κλαπεὶς, ὑπό τε τῆς ἐπιθυμίας ἐπειγόμενος, ἔσπασε τὸ δοθὲν μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας· καὶ ἐμφορηθεὶς ἀπετινάξατο τὸν πνιγμὸν, καὶ τὸν ἐπικείμενον ἔφυγε κίνδυνον. εἶδες τὸ τῆς ἀπάτης τὸ κέρδος; καὶ εἰ πάντας βούλοιτό τις τῶν ἰα- B τρῶν καταλέγειν τοὺς δόλους· εἰς ἄπειρον ἐκπεσεῖται μῆκος ὁ λόγος. οὐ μόνον δὲ τοὺς τὰ σώματα θεραπεύοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ψυχικῶν νοσημάτων ἐπιμελουμένους, εὕροι τις ἂν συνεχῶς τούτῳ κεχρημένους τῷ φαρμάκῳ. οὕτω τὰς πολλὰς μυριάδας ἐκείνας τῶν Ἰουδαίων ὁ μακάριος προσηγάγετο Παῦλος. μετὰ ταύτης τῆς προαιρέσεως τὸν Τιμόθεον περιέτεμεν, ὁ Γαλάταις ἀπειλῶν, ὅτι Χριστὸς οὐδὲν ὠφελήσει τοὺς περιτεμνομένους. διὰ C τοῦτο ὑπὸ νόμον ἐγίνετο, ὁ ζημίαν ἡγούμενος μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου δικαιοσύνην. πολλὴ γὰρ ἡ τῆς ἀπάτης ἰσχύς· μόνον μὴ μετὰ δολερᾶς προσαγέσθω τῆς προαιρέσεως. μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀπάτην τὸ τοιοῦτο δεῖ καλεῖν, ἀλλ᾽ οἰκονομίαν τινὰ καὶ σοφίαν, καὶ τέχνην ἱκανὴν πολλοὺς πόρους ἐν τοῖς ἀπόροις εὑρεῖν, καὶ πλημμελείας ἐπανορθῶσαι ψυχῆς. οὐδὲ γὰρ τὸν Φινεὲς ἀνδροφόνον εἴποιμ᾽ ἂν ἔγωγε, καίτοι γε μιᾷ πληγῇ δύο σώ- D ματα ἀνελόντα. ὥσπερ οὐδὲ τὸν Ἠλίαν μετὰ τοὺς ἑκατὸν στρατιώτας, καὶ τοὺς τούτων ἡγεμόνας, καὶ τὸν πολὺν τῶν αἱμάτων χειμάρρουν, ὃν ἐκ τῆς τῶν ἱερωμένων τοῖς δαίμοσιν ἐποίησε ῥεῦσαι σφαγῆς. εἰ γὰρ τοῦτο συγχωρήσαιμεν, καὶ τὰ πράγματα τῆς τῶν πεποιηκότων προαιρέσεώς τις γυμνώσας ἐξετάζοι καθ᾽ ἑαυτά· καὶ τὸν Ἀβραὰμ παιδοκτονίας ὁ βουλόμενος κρινεῖ· καὶ τὸν ἔγγονον τὸν ἐκείνου, καὶ τὸν ἀπόγονον κακουργίας καὶ δόλου γράψεται. οὕτω γὰρ ὁ μὲν τὰ τῆς φύσεως E ἐκράτησε πρεσβεῖα· ὁ δὲ τὸν τῶν Αἰγυπτίων πλοῦτον, εἰς τὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν μετήνεγκε στρατόν. ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν· ἄπαγε τῆς τόλμης. οὐ γὰρ μόνον αὐτοὺς αἰτίας ἀφίεμεν, ἀλλὰ καὶ θαυμάζομεν διὰ ταῦτα· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς αὐτοὺς διὰ ταῦτα ἐπῄνεσεν. καὶ γὰρ ἀπατεὼν ἐκεῖνος ἂν εἴη καλεῖσθαι δίκαιος, ὁ τῷ πράγματι κεχρημένος ἀδίκως, οὐχ ὁ μεθ᾽ ὑγιοῦς γνώμης τοῦτο ποιῶν·

καὶ πολλάκις ἀπατῆσαι δέον, καὶ τὰ μέγιστα διὰ ταύτης ὠφελῆσαι τῆς τέχνης. ὁ δὲ ἐξ εὐθείας προσενεχθεὶς, κακὰ τὸν οὐκ ἀπατηθέντα εἰργάσατο.

alioqui ſæpenumero profuit decepiſſe: & hac potiſſimum arte in maximis rebus alteri opem ſubſidiumque tuliſſe. Cæterum qui recto ſemper calle ingreditur, de eo nunquam deflectens: ſæpe fit ut ei etiam, cui non aſtum aliquem ſtruxerit, malorum incommodorumque quam plurimorum autor ſit.

Τὰ δὲ ἔνεστιν ἐν τῷ β'. λόγῳ.

α'. Ὅτι μέγιστον ἡ ἱερωσύνη τεκμήριον τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀγάπης.
β'. Ὅτι ἡ ταύτης ὑπηρεσία μείζων τῶν ἄλλων.
γ'. Ὅτι μεγάλης δεῖται ψυχῆς καὶ θαυμαστῆς.
δ'. Ὅτι πολλῆς τὸ πρᾶγμα δυσκολίας γέμει καὶ κινδύνων.
ε'. Ὅτι τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀγάπης ἕνεκεν τὸ πρᾶγμα ἐφύγομεν.
ϛ'. Ἀπόδειξις τῆς ἀρετῆς τοῦ Βασιλείου, καὶ τῆς ἀγάπης τῆς σφοδρᾶς.
ζ'. Ὅτι οὐχ ὑβρίσαι ἑλόμενοι τοὺς ψηφισαμένους, ἐφύγομεν τὴν χειροτονίαν.
η'. Ὅτι καὶ μέμψεως αὐτοὺς ἀπηλλάξαμεν διὰ φυγῆς.

HÆC INSUNT LIBRO SECUNDO.

I. Sacerdotium grande eſſe charitatis in Chriſtum teſtimonium.
II. Hoc miniſterium aliorum officiis antecellere.
III. Magnum requirere animum, & admirandum.
IV. Rem eſſe plenam difficultatum ac periculorum.
V. Nos propter charitatem in Chriſtum rem iſtam fugiſſe.
VI. Demonſtratio virtutis Baſilii ac vehementis charitatis.
VII. Nos in contumeliam illorum, qui nos elegerant, ordinationem non declinaſſe.
VIII. Imo etiam à vituperatione, quam pati poterant, fugiendo liberaſſe.

Περὶ ἱερωσύνης λόγος Β'.

Ὅτι μὲν οὖν ἔστι καὶ ἐπὶ καλῷ τῇ τῆς ἀπάτης κεχρῆσθαι δυνάμει, μᾶλλον δὲ, ὅτι μηδὲ ἀπάτην δεῖ τὸ τοιοῦτο καλεῖν, ἀλλ' οἰκονομίαν τινὰ θαυμαστήν· ἐκείνην μὲν καὶ πλείονα λέγειν. ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ εἰρημένα πρὸς ἀπόδειξιν ἱκανὰ γέγονε· φορτικὸν καὶ ἐπαχθὲς, περιττὸν τῷ λόγῳ περιθεῖναι μῆκος. σὸν δὲ ἂν εἴη δεικνύναι λοιπὸν, εἰ μὴ τῷ πράγματι τούτῳ πρὸς τὸ κέρδος ἐχρησάμεθα τὸ σόν. καὶ ὁ Βασίλειος· καὶ ποῖον ἡμῖν κέρδος, φησὶν, ἐκ ταύτης γέγονε τῆς οἰκονομίας, ἢ σοφίας, ἢ ὅπως ἂν αὐτὴν χαίρῃς καλῶν· ἵνα πεισθῶμεν, ὅτι οὐκ ἠπατήμεθα παρὰ σοῦ; καὶ τί τούτου κέρδος, ἔφην, ἂν γένοιτο μεῖζον, ἢ τὸ ταῦτα φαίνεσθαι πράττοντας, ἅπερ δείγματα τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀγάπης, αὐτὸς ἔφησεν εἶναι ὁ Χριστός; πρὸς γὰρ τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων διαλεγόμενος, Πέτρε, φησὶν, φιλεῖς με; τούτου δὲ ὁμολογήσαντος, ἐπιλέγει· εἰ φιλεῖς με, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. ἐρωτᾷ τὸν μαθητὴν ὁ διδάσκαλος, εἰ φιλοῖτο παρ' αὐτοῦ, οὐχ ἵνα αὐτὸς μάθῃ· πῶς γὰρ ὁ τὰς ἁπάντων ἐμβατεύων καρδίας; ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ, ὅσον αὐτῷ μέλει τῆς τῶν ποιμνίων ἐπιστασίας τούτων. τούτου δὲ ὄντος δήλου, κἀκεῖνο ὁμοίως ἔσται φανερὸν, ὅτι πολὺς καὶ ἄφατος ἀποκείσεται μισθὸς τῷ περὶ ταῦτα πονουμένῳ, ἃ πολλοῦ τιμᾶται ὁ Χριστός. εἰ γὰρ ἡμεῖς, ὅταν ἴδωμεν τῶν οἰκετῶν ἢ τῶν οἰκείων, τῶν θρεμμάτων τῶν ἡμετέρων ἐπιμελουμένους τινὰς, τῆς περὶ ἡμᾶς ἀγάπης, τὴν εἰς ἐκεῖνα σπουδὴν τιθέμεθα σημεῖον, καί τοι γε ταῦτα πάντα χρημάτων ἐστὶν ὠνητά· ὁ μὴ χρημάτων, μηδὲ ἄλλου τινὸς τοιούτου, ἀλλ' ἰδίῳ θανάτῳ τὸ ποίμνιον πριάμενος τοῦτο, καὶ τιμὴν τῆς ἀγέλης τὸ αἷμα δοὺς τὸ ἑαυτοῦ, πόσῃ τοὺς ποιμαίνοντας αὐτὴν ἀμείψεται δωρεᾷ; διά τοι τοῦτο εἰπόντος τοῦ μαθητοῦ· σὺ οἶδας, κύριε, ὅτι φιλῶ σε, καὶ μάρτυρα τῆς ἀγάπης αὐτὸν τὸν ἀγαπώμενον καλέσαντος· οὐκ ἔστη μέχρι τούτων ὁ σωτήρ· ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ἀγάπης προσέθηκε σημεῖον. οὐ γὰρ ὅσον ὁ Πέτρος αὐτὸν ἐφίλει, τότε ἐπιδεῖξαι ἐβούλετο· καὶ γὰρ ἐκ πολλῶν τοῦτο ἤδη ἡμῖν γέγονε δῆλον· ἀλλ' ὅσον αὐτὸς τὴν ἐκκλησίαν ἀγαπᾷ τὴν ἑαυτοῦ, καὶ Πέτρον καὶ πάντας ἡμᾶς μαθεῖν ἠθέλησεν· ἵνα πολλὴν καὶ ἡμεῖς περὶ ταῦτα εἰσφέρωμεν τὴν σπουδήν. διὰ τί γὰρ υἱοῦ καὶ μονογενοῦς οὐκ ἐφείσατο ὁ Θεὸς, ἀλλ' ὃν μόνον εἶχεν ἐξέδωκεν; ἵνα τοὺς ἐχθρῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένους ἑαυτῷ καταλλάξῃ, καὶ ποιήσῃ λαὸν περιούσιον. διὰ τί καὶ τὸ αἷμα ἐξέχεεν; ἵνα τὰ πρόβατα κτήσηται ταῦτα, ἃ τῷ Πέτρῳ, καὶ τοῖς μετ' ἐκεῖνον ἐνεχείρισεν. εἰκότως ἄρα ἔλεγεν ὁ Χριστός· τίς ἄρα ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, ὃν κατέστησεν ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ; πάλιν, τὰ μὲν ῥήματα, ἀποροῦντος· ὁ δὲ φθεγγόμενος αὐτὰ οὐκ ἀπορῶν ἐφθέγγετο. ἀλλ' ὥσπερ τὸν Πέτρον ἐρωτῶν, εἰ φιλοῖτο, οὐ μαθεῖν δεόμενος τοῦ μαθητοῦ τὸν πόθον, ἠρώτα· ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος τῆς οἰκείας ἀγάπης τὴν ὑπερβολήν· οὕτω καὶ νῦν λέγων· τίς ἄρα ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος; οὐ τὸν πιστὸν καὶ φρόνιμον ἀγνοῶν ἔλεγεν· ἀλλὰ παραστῆσαι θέλων τὸ τοῦ πράγματος σπάνιον, καὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης τὸ μέγεθος. ὅρα γοῦν καὶ τὸ ἔπαθλον ὅσον. ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσι καταστήσει αὐτὸν, φησίν. ἔτι οὖν ἀμφισβητήσεις ἡμῖν ὡς μὴ καλῶς ἠπατῆσθαι, πᾶσι μέλλων ἐπιστήσεσθαι τοῖς τοῦ Θεοῦ ὑπάρχουσι, καὶ ταῦτα πράττων, ἃ καὶ τὸν Πέτρον ποιοῦντα ἔφησε δυνήσεσθαι, καὶ τῶν ἀποστόλων ὑπερακοντίσαι τοὺς λοιπούς. Πέτρε γάρ, φησι, φιλεῖς με πλέον τούτων; ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. καί τοι γ' ἐξῆν εἰπεῖν πρὸς αὐτόν,

DE SACERDOTIO LIBER II.

CAP. I. Sacerdotium grāde eſſe charitatis Chriſti teſtimoniū.

PRoinde quòd fraudis vim atque uſum bonam etiam in partem adhibere poſſis, ſeu (ut verius dicam) quòd ne fraudis quidem; ſed admirandæ cujuſdam diſpenſationis nomine tum fraus ea deſignanda ſit, pluribus quidem hic à me exemplis doceri poterat: quum verò quæ à nobis adducta ſunt, ea idoneam rei comprobandæ fidem facere poſſint, grave moleſtumque arbitror in prolixitatem quæ ſupervacanea ſit, orationem noſtram producere. Reliquum eſt, ut tute expendas, num ex uſu ac commodo tuo fraus ea à nobis adhibita ſit. Tum Baſilius: Et quodnam, inquit, commodum ad nos ex hac rediit ſeu œconomia, ſeu ſapientia, ſeu quocunque eam nomine appellare mavis: ut teſtatum nobis queat ac perſuaſum, fucum mihi à te nequaquam eſſe factum? Quodnam verò, inquam, hoc uno majus commodum exiſtat, quam ſi ea nos facta præſtare conſtiterit, quæ quidem dilectionis charitatiſque in Chriſtum exempla eſſe Chriſtus nos docuit? Hic enim cum Apoſtolorum Principe verba faciens: *Petre amas me*, inquit, atque illo id confitente, adjungit: *Si amas me, paſce oves meas.* Interrogat diſcipulum Magiſter, num ab eo ametur: non quò id ipſe edoceatur: quî enim id edoceri ſtudeat is, cui uni mortalium omnium corda pervia ſunt?) verùm ut nos doceat quantæ ſibi curæ ſit gregis hujus præfectura. Id quòd ubi conſtiterit, & illud item pariter conſtabit, copioſam atque adeo immenſam mercedem illum expectare, qui conſilium, curam, cogitationem, atque operam in iis ſuam ponat, quæ quidem magno apud ſe in pretio atque æſtimatione Chriſtus eſſe voluit. Nam ſi quoties videmus ſervorum pecuariorumve noſtrorum curam à quibuſdam ſuſcipi, ex eo ſtudio adverſus illa impenſo colligimus, ab iis nos amari (etiamſi illa ipſa ejuſmodi eſſe ſoleant, ut pecunia veneant) qui neque pecunia, neque alia re ulla; ſed morte propria ovile hoc redemerit, ſuumque proprium ſanguinem gregis precium obtulerit: quanto, quæſo, præmio gregis hujus paſtores ac rectores remuneraturum olim credimus? Proptereaenim, quum reſpondiſſet diſcipulus: *Tu ſcis Domine, quod amem te*, teſtemq; citaſſet amoris hujus ipſum et qui amaretur, haud ſe hic continuit ſervator Jeſus; ſed & amoris quoque indicium adjunxit. Neque enim tum volebat teſtatum eſſe, quantum à Petro amaretur: ſiquidem id multis nobis argumentis conſtabat: verùm hoc ille tum agebat, ut & Petrum & cæteros nos edoceret, quanta benevolentia ac charitate erga ſuam ipſe Eccleſiam afficeretur: ut hac ratione & nos quoque ejuſdem Eccleſiæ ſtudium curamque toto animo ſuſciperemus. Nam qua de cauſa *filio ſuo eique unigenito Deus optimus maximus uſque adeo non parcendum putavit, ut etiam quem unicum haberet, hunc dederet?* Certe ut *qui in ipſius offenſionem incurriſſent, eos ſibi reconciliaret*, tum verò peculiarem ſelectumque ſibi populum redderet. Quanam item de cauſa idem ille ſanguinem effudit ſuum? certè ut oves eas acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri ſucceſſoribus committebat. Jure igitur ac meritò ſic loquebatur Chriſtus: *Quiſnam fidelis ſervus & prudens, quem Dominus ſuper familiam ſuam conſtituit?* Rurſus verba quidem iſta, hæſitantis eſſe videntur: quum tamen ab eo prolata ſint, qui minimè hæſitaret. Nam quemadmodum Petrum dum interrogaret, num ab eo amaretur: interrogabat profectò, nō ex eo quod vellet amorem hujuſmodi ex diſcipuli verbis intelligere; ſed quod declarare cuperet, quænam cenſeri deberet noſtræ erga ſe charitatis dilectioniſque magnitudo: ita & hic dum ait: Quiſnam fidelis ſervus & prudens? non hoc ait, quòd ei ignotus ſit fidelis ac prudens ſervus; ſed quod exprimere velit, tum hoc opus quā rarum ſit, tū quæ ſit functionis hujus amplitudo. Contemplare itaq; & præmium, quantū: ſuper omnia, inquit, bona ſua conſtituet eum. Etiamnunc nobiſcū contendes, fraudē iſtā tibi non benè ac feliciter exceſſiſſe, qui per eā univerſis Dei optimi maximi bonis ſis præficiendus: quū præſertim ea agas, quæ quum Petrus ageret, illum Chriſtus autoritate præditum eſſe voluit, ac reliquos item Apoſtolos longe præcelleret. *Petre*, enim ait, *amas me plus quā hi omnes? Paſce oves meas*, Atquiilli quidem licebat verbis hujuſmodi Petrū affari: Jo.21.16.

S. Baſilius. S. Chryſoſt. Jo.21.16. Rom.8.32. Jo.31.16. Rom.5.10. Tit.11.14. Mat.24.45.

Si me amas Petre, jejunia exerce, ſuper nudam humum dormi, vigila continenter, injuria preſſis patrocinare, orphanis patrem te exhibe; viduæ item te maritorum loco habeant. Nunc verò prætermiſſis omnibus his, quidnam ille ait? *Paſce oves meas.* Nam quæ modò à me dicta ſunt, ea complures etiam ex ſubditis præſtare facilè poſſint, non viri ſolùm; ſed etiam fœminæ. At quum de Eccleſiæ præfectura, de credenda huic vel illi tam multarum animarum cura agitur: univerſa quidem muliebris natura functionis iſtius moli ac magnitudini cedat oportet, itemque & bona virorum pars. Prodeant autem in medium qui longè omnibus præſtant, quique animi virtute tantum reliquos excellunt, quantum corporis magnitudine Saül Hebræorum gentem univerſam excelluit, ſeu potius multò etiam magis. Neque enim hic nobis humerorum excellentiæ ac proceritatis menſura quærenda; ſed quanta inter ſeſe differentia homines rationis uſum habentes, & bruta ratione carentia diſſident; tantum ſanè diſcrimen inter eum qui paſcit, atque eos qui paſcuntur eſſe velim: ut ne majus etiam exigam: ſiquidem in multo etiam majoribus rebus periculum ipſum verſatur. Etenim qui oves perdiderit, vel lupis rapientibus, vel latronibus adorientibus, vel lue aliqua, aut alio id genus caſu ſæviente: fortaſſis veniam nonnullam à domino gregis impetret: ſin & pœnas ille exiget, damnum non niſi pecunia conſtat. At verò cui homines ipſi, rationalis Chriſti grex, concrediti ſunt: hunc primum ovibus deperditis non pecuniarum; ſed animæ propriæ jacturam facere oportet: tum verò & certamen longè ac multo moleſtius ſuſtinere. Neque enim illi adverſus lupos pugna eſt, neque à furibus timet, neque ſollicitus anxiuſque eſt de peſte à grege abigenda. Contra quos ergo illi bellum? quibuſcum lucta? Audi, obſecro, Beatum Paulum loquentem: *Non eſt nobis lucta adverſus ſanguinem & carnem; ſed adverſus principatus, adverſus poteſtates, adverſus mundi Dominos, rectores tenebrarum ſeculi hujus, adverſus ſpiritales malitias in cœleſtibus.* Videſne terribiles adverſariorum copias? vides phalanges aſperas, non ferro quidem circumſeptas; ſed quibus pro univerſa armatura ingenium ipſis ſuum abundè ſatis eſt? Vis & alium exercitum ſpectare immanem ac crudelem gregi iſti inſidiantem? Hunc ipſum tibi de eadem ſpecula ſpectare licebit. Nam qui de illis, quos antè dixi, adverſariis verba fecit: hic idem & hos nobis hoſtes indicat, ita loquens: *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt hæc: Adulterium, ſcortatio, immunditia, laſcivia, ſimulachrorum cultus, veneficium, inimicitiæ, lites, æmulationes, iræ, concertationes, obloquutiones, ſuſurri, animi tumores,* & alia his longè plura: neque enim omnia annumeravit; ſed ex his nobis cætera reliquit intelligenda. Porrò quod ad brutorum paſtorem pertinet, qui gregem perdere quærunt, ubi viderint illius præfectum fugæ ſe mandare, miſſa adverſus illum pugna, contenti ſunt ipſarum pecudum raptu. Hi verò ut univerſum gregem ceperint, ne ſic quidem à paſtore manus abſtinent; ſed eo magis ferociunt: neque certè dimicandi finem prius faciunt, quàm vel illum ſupplantarint, vel victas ipſi manus præbuerint. Adde his, quod pecuarii morbi aperti ſunt ac manifeſti, ſi vel fames ſit, vel peſtis, ſi vulnus, ſi aliud quodvis dolorem ægritudinemve pariens: quæ res non modico adjumento eſſe ſolet morbis à pecudibus abigendis. Eſt item & aliud hoc ipſo majus, quod quidem præſentaneum affert ægritudini illi remedium. Quidnam porrò hoc eſt? Magna cum authoritate paſtores pecudes ſuas porrectam medicinam capere cogunt: nam & eas vincire proclive, quoties urere, quoties incidere opus: itemque & diutius aſſervare facilè, quandocunque id conducit: & aliud item pro alio pabulum præbere, & arcere à fluentis: præterea cætera omnia quæcunque paſtores probaverint pecudum ſaluti conferre, nullo ipſi negotio, nullo labore adhibere ſolent. Hominum verò morbi principio haud facilè ſeſe homini produnt. Nam quæ intra hominem latent, *præter hominis ſpiritum, qui in ipſo eſt, nemo certè alius intelligit.* Quî igitur pharmacum adhibere quis poſſit, morbo ei, cujus genus nequaquam intelligat? quum etiam perſæpè uſuveniat, ut ne intelligere quidem poſſit, morbus ſubſit, necne? qui ubi ſeſe prodidit, tibi tum majus negocium faceſſit. Neque enim homini licet tanta cum authoritate homines curare, cum quanta oves paſtor curat. Hic enim liberum eſt & vincere, & à pabulo arcere, & urere, & ſecare: quum illic medicinæ ac curationis ſuſcipiendæ facultas poſita minimè ſit in illo qui medicinam adhibet; ſed in eo tantum qui laborat.

CAP. II. Miniſterium hoc antecellit aliis officiis.

1. Reg. 10, 23.

Epheſ. 6, 12

Gal. 5, 19.

2. Cor. 12, 20.

1. Cor. 2, 11

CAP. III. Sacerdotium magnum requirit animum & admirandum.

A εἰ φιλεῖς με, νηστείαν ἄσκει, χαμευνίαν, ἀγρυπνίας συντόνους, περιΐστασο τῶν ἀδικουμένων· γίνου ὀρφανοῖς ὡς πατὴρ, καὶ ἀντὶ ἀνδρὸς τῇ μητρὶ αὐτῶν. νῦν δὲ πάντα ταῦτα ἀφεὶς, τί φησι; ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ, ἃ προεῖπον, καὶ τῶν ἀρχομένων πολλοὶ δυνήσαιντ' ἂν ἐπιτελεῖν ῥᾳδίως, οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες. ὅταν δὲ ἐκκλησίας προστῆναι δέῃ, καὶ ψυχῶν ἐπιμέλειαν πιστευθῆναι τοσούτων, πᾶσα μὲν ἡ γυναικεία φύσις B παραχωρείτω τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος, καὶ ἀνδρῶν δὲ τὸ πλέον· ἀγέσθωσαν δὲ εἰς μέσον οἱ πολλῷ τῷ μέτρῳ πλεονεκτοῦντες ἁπάντων· καὶ τοσοῦτον ὑψηλότεροι τῶν ἄλλων κατὰ τὰ τῆς ψυχῆς ὄντες ἀρετὴν, ὅσον τοῦ παντὸς ἔθνους Ἑβραίων κατὰ τὸ τοῦ σώματος μέγεθος ὁ Σαοὺλ, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον. μὴ γάρ μοι μέχρι ὑπερωμίας ἐνταῦθα ζητείσθω μέτρον· ἀλλ' ὅση πρὸς τὰ ἄλογα τῶν λογικῶν ἀνθρώπων ἡ διαφορὰ, τοσοῦτον τοῦ ποιμένος καὶ τῶν ποι- C μαινομένων ἔστω τὸ μέσον, ἵνα μὴ καὶ πλέον τι εἴπω. καὶ γὰρ περὶ πολλῷ μειζόνων ὁ κίνδυνος. ὁ μὲν γὰρ πρόβατα ἀπολλὺς, ἢ λύκων ἁρπασάντων, ἢ λῃστῶν ἐπιστάντων, ἢ λοιμοῦ τινος, ἢ καὶ ἄλλου συμπτώματός τινος ἐπιπεσόντος, τύχοι μὲν ἄν τινος καὶ συγγνώμης παρὰ τοῦ κυρίου τῆς ποίμνης. εἰ δὲ καὶ δίκην ἀπαιτοῖτο· μέχρι τῶν χρημάτων ἡ ζημία. ὁ δὲ ἀνθρώπους πιστευθεὶς, τὸ λογικὸν τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον, πρῶτον μὲν οὐκ εἰς χρήματα, ἀλλ' εἰς τὴν ἑαυτοῦ D ψυχὴν τὴν ζημίαν ὑφίσταται, ὑπὲρ τῆς τῶν προβάτων ἀπωλείας. ἔπειτα καὶ τὸν ἀγῶνα πολλῷ μείζονα καὶ χαλεπώτερον ἔχει. οὐ γὰρ αὐτῷ πρὸς λύκους ἡ μάχη, οὐδὲ ὑπὲρ λῃστῶν δέδοικεν, οὐδὲ ἵνα λοιμὸν ἀπελάσῃ τῆς ποίμνης φροντίζει· ἀλλὰ πρὸς τίνας ὁ πόλεμος; καὶ μετὰ τίνων ἡ πάλη; ἄκουε τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶ- E νος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. εἶδες πολεμίων πλῆθος δεινὸν, καὶ φάλαγγας ἀγρίας, οὐ σιδήρῳ πεφραγμένας, ἀλλ' ἀντὶ πάσης πανοπλίας ἀρκουμένας τῇ φύσει. βούλει καὶ ἕτερον στρατόπεδον ἰδεῖν ἀπηνὲς καὶ ὠμὸν, ταύτῃ προσεδρεῦον τῇ ποίμνῃ; καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὄψει περιωπῆς. ὁ γὰρ περὶ ἐκείνων ἡμῖν διαλεχθεὶς, οὗτος καὶ τούτους ἡμῖν ὑποδείκνυσι τοὺς ἐχθροὺς, ὧδέ πως λέγων. Φανερὰ ἐστι τὰ ἔργα A τῆς σαρκὸς, ἅ τινά ἐστι, πορνεία, μοιχεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρεία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρεις, ζῆλοι, θυμοὶ, ἐριθεῖαι, καταλαλιαὶ, ψιθυρισμοὶ, φυσιώσεις, ἀκαταστασίαι, καὶ ἕτερα τούτων πλείονα· οὐ γὰρ πάντα κατέλεξεν, ἀλλ' ἐκ τούτων ἀφῆκεν εἰδέναι καὶ τὰ λοιπά. καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ποιμένος τῶν ἀλόγων, οἱ βουλόμενοι διαφθεῖραι τὴν ποίμνην, ὅταν ἴδωσι τὸν ἐφεστῶτα φεύγοντα· τὴν πρὸς ἐκεῖνον μάχην ἀφέντες, ἀρκοῦνται τῇ τῶν θρεμμάτων ἁρ- B παγῇ. ἐνταῦθα δὲ, κἂν ἅπασαν λάβωσι τὴν ποίμνην, οὐδ' οὕτω τοῦ ποιμένος ἀφίστανται· ἀλλὰ μᾶλλον ἐφεστήκασι, καὶ πλέον θρασύνονται· καὶ οὐ πρότερον παύονται, ἕως ἂν ἢ καταβάλωσιν ἐκεῖνον, ἢ νικηθῶσιν αὐτοί. πρὸς δὲ τούτοις, τὰ μὲν τῶν θρεμμάτων νοσήματα καθέστηκε φανερὰ, κἂν λιμὸς ᾖ, κἂν λοιμὸς, κἂν τραῦμα, κἂν ὁτιδηποτοῦν ἕτερον ἢ τὸ λυποῦν· οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο δύναιτ' ἂν πρὸς τὴν τῶν ἐνοχλούντων ἀπαλλαγήν. ἔστι δέ τι καὶ ἕτερον τούτου C μεῖζον, τὸ ποιοῦν ταχεῖαν τῆς ἀρρωστίας ἐκείνης τὴν λύσιν. τί δὲ τοῦτό ἐστι; μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας καταναγκάζουσι τὰ πρόβατα οἱ ποιμένες δέχεσθαι τὴν ἰατρείαν, ὅτ' ἂν ἑκόντα μὴ ὑπομένῃ. καὶ γὰρ δῆσαι εὔκολον, ὅτ' ἂν καῦσαι δέῃ, καὶ τεμεῖν, καὶ φυλάξαι ἔνδον ἐπὶ χρόνον πολὺν, ἡνίκα ἂν τοῦτο συμφέρῃ· καὶ ἑτέραν δὲ ἀνθ' ἑτέρας προσάγειν τροφὴν, καὶ ἀποκωλῦσαι ναμάτων· καὶ τὰ ἄλλα δὲ πάντα, ὅσα περ ἂν δοκιμάσωσι πρὸς τὴν ἐκείνων ὑγίειαν συμ- D βάλλεσθαι, μετὰ πολλῆς προσάγουσι τῆς εὐκολίας. τὰς δὲ τῶν ἀνθρώπων ἀρρωστίας, πρῶτον μὲν οὐκ ἔστιν ἀνθρώπῳ ῥᾴδιον ἰδεῖν. οὐδεὶς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ. πῶς οὖν τις προσαγάγοι τῆς νόσου τὸ φάρμακον, ἧς τὸν τρόπον οὐκ οἶδε; πολλάκις δὲ μηδὲ εἰ τυγχάνοι νοσῶν δυνάμενος συνιδεῖν. ἐπειδὰν δὲ καὶ καταφανὴς γένηται, τότε πλείονα αὐτῷ παρέχει τὴν δυσκολίαν. οὐ γάρ ἐστι μετὰ τοσαύτης ἐξουσίας ἅπαντας θεραπεύειν ἀνθρώπους, μεθ' ὅσης τὸ E πρόβατον ὁ ποιμήν. ἔστι μὲν γὰρ καὶ ἐνταῦθα, καὶ δῆσαι, καὶ τροφῆς ἀπεῖρξαι, καὶ καῦσαι, καὶ τεμεῖν. ἀλλ' ἡ ἐξουσία τοῦ δέξασθαι τὴν ἰατρείαν, οὐκ ἐν τῷ προσάγοντι τὸ φάρμακον, ἀλλ' ἐν τῷ κάμνοντι κεῖται.

Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἀνὴρ συνειδὼς, Κορινθίοις ἔλεγεν· Οὐχ ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν τῆς πίστεως, ἀλλὰ συνεργοί ἐσμεν τῆς χαρᾶς ὑμῶν. Μάλιστα μὲν γὰρ ἁπάντων Χριστιανοῖς οὐκ ἐφίεται πρὸς βίαν ἐπανορθοῦν τὰ τῶν ἁμαρτανόντων πταίσματα. ἀλλ' οἱ μὲν ἔξωθεν δικασταὶ τοὺς κακούργους, ὅταν ὑπὸ τοὺς νόμους λάβωσι, πολλὴν ἐπιδείκνυνται τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἄκοντας τοὺς τρόπους κωλύουσι χρῆσθαι τοῖς αὐτῶν. ἐνταῦθα δὲ οὐ βιαζόμενον, ἀλλὰ πείθοντα δεῖ ποιεῖν ἀμείνω τὸν τοιοῦτον. οὔτε γὰρ ἡμῖν ἐξουσία τοσαύτη παρὰ τῶν νόμων δέδοται πρὸς τὸ κωλύειν τοὺς ἁμαρτάνοντας· οὔτε, εἰ καὶ ἔδωκαν, εἴχομεν ὅπου χρησόμεθα τῇ δυνάμει, οὐ τοὺς ἀνάγκῃ τῆς κακίας ἀπεχομένους, ἀλλὰ τοὺς προαιρέσει ταύτης ἀπεχομένους στεφανοῦντος τοῦ Θεοῦ. διὰ τοῦτο πολλῆς χρεία τῆς μηχανῆς, ἵνα πεισθῶσιν ἑκόντες ἑαυτοὺς ὑπέχειν ταῖς παρὰ τῶν ἱερέων θεραπείαις οἱ κάμνοντες, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ χάριν εἰδῶσι τῆς ἰατρείας αὐτοῖς. ἄν τε γάρ τις σκιρτήσῃ δεθεὶς, κύριος δέ ἐστι τούτου, χεῖρον εἰργάσατο τὸ δεινόν· ἄν τε τοὺς σιδήρου δίκην τέμνοντας λόγους παραπέμψηται, προσέθηκε διὰ τῆς καταφρονήσεως τραῦμα ἕτερον, καὶ γέγονεν ἡ τῆς θεραπείας πρόφασις, νόσου χαλεπωτέρας ὑπόθεσις. ὁ γὰρ καταναγκάζων καὶ ἄκοντα θεραπεῦσαι δυνάμενος οὐκ ἔστι.

Τί οὖν ἄν τις ποιήσειε; καὶ γὰρ ἂν πρᾳότερον προσενεχθῇς τῷ πολλῆς ἀποτομίας δεομένῳ, καὶ μὴ ὅλως βαθεῖαν τὴν πληγὴν τῷ τοιαύτης χρείαν ἔχοντι· τὸ μὲν περιέκοψας, τὸ δὲ ἀφῆκας τοῦ τραύματος. κἂν ἀφειδῶς τὴν ὀφειλομένην ἐπαγάγῃς τομὴν, πολλάκις ἀπογνοὺς πρὸς τὰς ἀλγηδόνας ἐκεῖνος, ἀθρόως ἅπαντα ῥίψας, καὶ τὸ φάρμακον, καὶ τὸν ἐπίδεσμον, φέρων ἑαυτὸν κατεκρήμνισε, συντρίψας τὸν ζυγὸν, καὶ διαῤῥήξας τὸν δεσμόν. καὶ πολλοὺς ἂν ἔχοιμι λέγειν, τοὺς εἰς ἔσχατα ἐξοκείλαντας κακὰ, διὰ τὸ δίκην ἀπαιτηθῆναι τῶν ἁμαρτημάτων ἀξίαν. οὐ γὰρ ἁπλῶς πρὸς τὸ τῶν παραπτωμάτων μέτρον δεῖ καὶ τὴν ἐπιτιμίαν ἐπάγειν· ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἁμαρτανόντων στοχάζεσθαι προαιρέσεως· μήποτε ῥάψαι τὸ διεῤῥωγὸς βουλόμενος, χεῖρον τὸ σχίσμα ποιήσῃς· καὶ ἀνορθῶσαι τὸ καταπεπτωκὸς σπουδάζων, μείζονα ἐργάσῃ τὴν πτῶσιν. οἱ γὰρ ἀσθενεῖς καὶ διακεχυμένοι, καὶ τὸ πλέον τῇ τοῦ κόσμου προσδεδεμένοι τρυφῇ· εἰσὶ δὲ καὶ ἐπὶ γένει καὶ δυναστείᾳ μέγα φρονεῖν ἔχοντες· ἠρέμα μὲν καὶ κατὰ μικρὸν, ἐν οἷς ἂν ἁμαρτάνωσιν ἐπιστρεφόμενοι δύναιντ' ἂν, εἰ καὶ μὴ τέλεον, ἀλλ' οὖν ἐκ μέρους τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἀπαλλαγῆναι κακῶν· ἂν δὲ ἀθρόαν τις ἐπαγάγῃ τὴν παιδείαν, καὶ τῆς ἐλάττονος αὐτοὺς ἀποστερήσει διορθώσεως. ψυχὴ γὰρ ἐπειδὰν εἰς ἅπαξ ἀπερυθριάσαι βιασθῇ, εἰς ἀναλγησίαν ἐκπίπτει· καὶ οὔτε προσηνέσιν εἴκει λόγοις λοιπὸν, οὔτε ἀπειλαῖς κάμπτεται, οὐκ εὐεργεσίαις ἐπιστρέφεται· ἀλλὰ γίνεται πολὺ χείρων τῆς πόλεως ἐκείνης, ἣν ὁ προφήτης κακίζων ἔλεγεν· ὄψις πόρνης ἐγένετό σοι, ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας. διὰ τοῦτο πολλῆς δεῖ τῆς συνέσεως τῷ ποιμένι, καὶ μυρίων ὀφθαλμῶν, πρὸς τὸ περισκοπεῖν πάντοθεν τὴν τῆς ψυχῆς ἕξιν. ὥσπερ γὰρ εἰς ἀπόνοιαν αἴρονται πολλοὶ, καὶ εἰς ἀπόγνωσιν τῆς ἑαυτῶν καταπίπτουσι σωτηρίας, ἀπὸ τοῦ μὴ δυνηθῆναι πικρῶν ἀνασχέσθαι φαρμάκων· οὕτως εἰσί τινες, οἳ, διὰ τὸ μὴ δοῦναι τῶν ἁμαρτημάτων τιμωρίαν ἀντίῤῥοπον, εἰς ὀλιγωρίαν ἐκτρέπονται· καὶ πολλῷ γίνονται χείρους, καὶ πρὸς τὸ μείζονα ἁμαρτάνειν προάγονται. χρὴ τοίνυν μηδὲν τούτων ἀνεξέταστον ἀφεῖναι· ἀλλὰ πάντα διερευνησάμενον ἀκριβῶς, καταλλήλως τὰ παρ' αὐτοῦ προσάγειν τὸν ἱερωμένον, ἵνα μὴ μάταιος αὐτῷ γίνηται ἡ σπουδή. οὐκ ἐν τούτῳ δὲ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τὰ ἀπεῤῥηγμένα τῆς ἐκκλησίας μέλη συνάπτειν, πολλὰ ἴδοι τις ἂν αὐτὸν ἔχοντα πράγματα. ὁ μὲν γὰρ τῶν προβάτων ποιμὴν, ἔχει τὸ ποίμνιον ἑπόμενον, ᾗπερ ἂν ἡγῆται· εἰ δὲ καὶ ἐκτρέποιτό τινα τῆς εὐθείας ὁδοῦ, καὶ τὴν ἀγαθὴν ἀφέντα νομὴν, λεπτόγεα καὶ ἀπόκρημνα βόσκοιτο χωρία, ἀρκεῖ βοήσαντα σφοδρότερον συνελάσαι πάλιν, καὶ εἰς τὴν ποίμνην ἐπαναγαγεῖν τὸ χωρισθέν. εἰ δὲ τῆς εὐθείας ἄνθρωπος ἀποπλανηθείη πίστεως· πολλῆς δεῖ τῷ ποιμένι τῆς πραγματείας, τῆς καρτερίας, τῆς ὑπομονῆς. οὐ γὰρ ἑλκύσαι πρὸς βίαν ἐστὶν, οὐδὲ ἀναγκάσαι φόβῳ· πείσαντα δὲ δεῖ πάλιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀγαγεῖν, ὅθεν ἐξέπεσε τὴν ἀρχήν. γενναίας οὖν δεῖ ψυχῆς.

A Hoc enim admirandus ille vir quum intelligeret, ſic Corinthios alloquitur: *Non quod dominemur vobis nomine fidei; ſed adjutores ſumus gaudii veſtri.* (2. Cor. 1, 24.) Chriſtianis enim minimè omnium licet peccantium lapſus vi corrigere. Exteri quidem judices quum facinoroſos homines leges tranſgreſſos fuiſſe deprehenderint, magna ſe præditos autoritate ac poteſtate oſtendunt, eoſdémque vel invitos, ſuos ipſorum mores mutare cogunt. Hic verò non vim afferre; ſed ſuadere tantum oportet, atque hâc ratione meliorem efficere, quem emendandum ſuſceperis. B Neque enim nobis facultas tanta à legibus data ad delinquentes coërcendos: ac ne ſi dediſſent quidem, haberemus ubi vim hujuſmodi potentiámque exercere poſſemus: quum Chriſtus eos æterna corona donet, non qui coacti; ſed qui certo animi propoſito à peccato abſtinent. Quamobrem multa quidem arte opus eſt, ut qui laborant Chriſtiani, ultrò ſibi ipſi perſuadeant ſacerdotum curationibus ſeſe ſubmittere C oportere: neque id ſolùm; ſed ut etiam curationis ac medicinæ nomine gratiam illis habeant. Nam ſive qui vinctus illigatuſque eſt, contumaciter reſtiterit (id autem per ſe ipſe poteſt) malum certè exaſperat, graviuſque reddit: ſive admonentis verba ferri modo ſecantia neglectim tranſmiſerit, nimirum aliud ſibi vulnus contemptu infert: uſque adeò ut curationis illius prætextus, gravioris morbi color fiat: neque enim eſt qui hic vim afferat, nec qui curare invitum poſſit.

Cap. IV. *Multum difficultatis in ſacerdotio eſſe multúmque periculi.*

D Quid igitur facias? Etenim ſi blandius eum tractes, cujus affectum corpus ſectione, eáque magna indiget: ac niſi altam infixeris plagam ei, qui ea opus habet: nimirum fiet ut vulnus ipſum partim ſit reſectum, partim relictum. Rurſum ſi nulla ex parte parcere volens debitam adhibueris ſectionem: fiet ſæpe ut animum ille doloris impatientia deſpondens, atque adeo omnia ſimul detrectans, tum pharmacum, tum vinculum, ſe ipſe præcipitem ferat, contrito jugo, ac confracto la-E queo. Equidem complures recenſere poſſim, quos conſtat in extrema mala adactos, non ob aliud niſi quòd digna ab eis pœna, & quæ peccatis perpetratis par eſſet, exigeretur. Neque enim temerè ad delictorum modum oportet & mulctam ipſam adhibere, ſed tanquam conjecturis quibuſdam explorandus eſt delinquentium animus: ne quà fiat, ut dum conſuere vis quod interruptum eſt, ſciſſuram deteriorem facias: ac dum eum, qui lapſus eſt erigere atque emendare ſtudes, caſus ipſe A major per te reddatur. Nam qui infirmi ſunt ac remiſſi, & magna ex parte mundi hujus deliciis illecebríſque illaqueati, quique iidem à generis claritate, à potentia atque opibus habere ſe putant, unde animos magnopere tollant: ii ſi ſenſim ac paulatim peccatorum correctionem adhibeas, poſſint utique, ſi non penitus, attamen parte aliqua eximere ſe ac liberare malis peccatíſque, quibus occupantur: quos ſi juſta ſtatim animadverſione emendes, fiet ut minori etiam illa cor-B rectione, quam ſuſtinere poterant, prives. Humanus enim animus poſteaquam verecundiæ fines ſemel tranſire coactus eſt, in indolentiam dilabitur, tum autem neque blandis verbis paret, neque minis flectitur, neque beneficiis movetur, malitiam etiam ſuperans civitatis illius, in quam Propheta conviciis hujuſmodi inſurgebat: *Facta eſt tibi meretricia facies, depuduit te adverſus omnes.* (Hier. 3, 3.) Quocirca multa quidem opus eſt paſtori prudentia, ſexcentis etiam, C ut ſic dicam, oculis: ut rectè undique humani animi habitum circumſpicere poſſit. Nam ſicut aliquoties uſuvenit, ut animum plerique deſpondeant, atque in ſuæ ſalutis proruant deſperationem, non ob aliud, niſi quòd ab amaris acerbiſque medicamentis abhorreant: ita nonnullos reperias, qui hoc ipſo quod pœnas peccatis ſuis pares non luerint, in negligentiam, ac contemptum dilabantur, ac longè deteriores facti, majorem peccandi licentiam ſibi ven-D dicent. Itaque nihil horum relinquendum eſt, quod probè non excutiat atque examinet Epiſcopus: quin omnia accuratè ac ſtudioſè perſcrutatum tum demum illum oportet ſua ipſius remedia congruè, aptè, accommodatè afferre: idque ne operam fortè ludat. Cæterùm non in iis ſolùm, quæ dixi, verumetiam in abſciſſis Eccleſiæ membris committendis conjungendiſque multis illum negotiis diſtringi videas. Etenim ovium paſtor gregem habet è veſtigio ſubſe-E quentem, quacunque præierit: quòd ſi quæ de recta via oves deflectant, ac feraci pabulo poſthabito, ſterilia atque abrupta loca depaſcant: ſatis habet paſtor altius aliquantum inclamare, ut palantes ac diſperſas reducat, atque in gregem cogat. Si verò à recto Chriſtianæ fidei tramite aberraverit quis: hic paſtori magnum certè opus incumbit, magnum negotium,

Paſtori neceſſaria prudentia.

magna tolerantia. Neque enim vis illi inferenda, neque terrore ille cogendus: verùm ſuadendus tantùm, ut de integro ad veritatem redeat, unde initio dilapſus eſt. Itaque magnum ac generoſum animum ad eam rem Epiſcopum afferre oportet: ut ne

ut ne animo deficiat ac delaſſetur, ut ne errantium ſalutem de- A ſpondeat ac deſperet: denique ut nunquam non illud ſecum co-
1. Tim. 2. 25. gitet ac dicat: *Si quando det illis Deus veritatis agnitionem, ac reſipiſcant è diaboli laqueo.* Propterea Dominus quum diſcipulos
Matt. 24. 45. alloqueretur, ait: *Quiſnam fidelis ſervus ac prudens?* Etenim qui ſuum unius animum excolit, ſibi duntaxat utilis eſt; at paſtoralis functionis lucrum ad univerſum populum manat: & qui pecuniam indigentibus erogat, aut qui alioqui injuria preſſos ſublevat, is & proximos quidem juvat; ſed tamen id tanto B minus præſtat quam Epiſcopus, quanto diſſident inter ſe intervallo corpus atque anima.
BASIL. CHRYS. Non abs re igitur Dominus paſtoris ſtudium adverſus gregem impenſum, amoris ac charitatis erga ſe ſymbolum eſſe dixit. Tu verò, inquit, Chriſtum non amas? Et amo, inquam, & amare certè nunquam deſiſtam: cæterum vereor ne quem amo, eum irritem.
BASIL. Hoc vero, inquit, ænigmate quodnam aliud obſcurius eſſe queat: ſi Chriſtus illum à quo ametur, oves ſuas paſcere juſſit: tu autem hoc no- C mine nolle paſcere affirmes, quòd eundem illum, qui hoc juſſerit, ames.
CHRYS. Non eſt, inquam ego, ſermo hic ænigma: quinimò valde apertus & ſimplex. Nam ſi par atque idoneus adminiſtrando muneri iſti, juxta id, quòd Chriſto placitum eſt, nihilo ſecus tamen munus ipſum detrectaſſem, hæſitare quidem ad verba mea conveniret: poſtea verò quàm me ad functionis iſtius præſtationem, animi hujus imbecillitas minus idoneum reddidit: quis huic quæſtioni dubitationíve lo- D cus? Etenim vereor ne ſi provinciam ſumpſero regendi Chriſti ovile jam valens ac vegetum, deinde illud idem ſocordia negligentiáque mea depravavero: eum contra me irritem, qui ſic illud ovile dilexit, ut ſe ipſum ob ejus ſalutem ac pretium dederit.
BASIL. Joco hæc, inquit ille, loqueris, nam ſi extra jocum, equidem non video quibuſnam aliis melius argumentis à te demonſtrari potuerit, juſto nos dolore vexari, quàm iſtis tuis verbis: quibus tamen ab animo meo mœſtitiam hanc depellere ſtudioſè ad- E laboraſti. Antea enim quum noviſſem me à te deceptum ac proditum, nunc autem id longè etiam apertius, dum tu objecta tibi crimina diluere aggreſſus es: equidem belliſſimè hinc capio atque intelligo, quò me tandem malorum adegeris. Nam ſi te hoc demum nomine à functione hujuſmodi ſumoviſti, quòd intelligeres animi tui facultates nequaquam pares rei ipſius moli ſuſtinendæ, me ſanè prius exemptum eſſe oportuit, etiam ſi id muneris ſummo ſtudio ambiviſſem, ne dicam hic rei to- A tius conſilium curámque tibi à me fuiſſe commiſſam. Nunc verò tu tuis unius partibus proſpiciens, noſtras planè neglexiſti. Atque utinam neglexiſſes tantum: mecum enim vel hac ratione præclarè actum exiſtimaſſem. At verò & tu quoque autor conſultórque ejus artis fuiſti, qua facilè in hoſtium nos captantium manus incideremus. Neque enim poſſis ad id effugii te conferre, quòd tibi videlicet vulgi opinio ſucum fecerit, atque hinc adductus ſis, ut magna quædam atque admiranda B de nobis conciperes: utpote qui is certe non eſſem, qui inter admirandos, inſignes atque excellentes viros numerari deberem. Neque tamen, ut ſe ita res haberet, vulgi opinionem veritati præpoſitam eſſe oportuit. Nam ſi tibi nunquam antea per nos licuiſſet, ut conſuetudinis noſtræ periculum faceres: haberes certè unde honeſtum ſumeres prætextum in hoc, quòd in ſuffragio iſto ferendo vulgarem famam fueris ſequutus: ſin nemo omnium eſt, qui res noſtras omnes notiores habeat, quàm ipſe C habeas, euſque ut animus hic uni tibi magis ſpectatus perſpectuſque ſit, quàm iis qui me vel genuere, vel educavere: quæ tandem oratio ſic probabilis uſurpari à te poſſit, ut perſuadere ditionibus queas, me abs te ultrò in periculum hoc nequaquam fuiſſe conjectum? Verùm prætermittantur & hæc in præſentia: neque enim cogimus ut tu horum nomine cauſam dicas: tantùm effare quanam defenſione apud eos utamur, qui nos inſimulant.
CHRYS. Ego verò, inquam, non antea ad illa D me convertam, quàm ea diluero quæ ad te ſpectant, etiamſi nos ſexcenties velis criminibus hujuſmodi vacare. Ignorantiam enim dixiſti veniam nobis impetrare poſſe, nóſque nulli prorſus criminationi obnoxios fore, ſi in rerum tuarum omnium ignoratione verſantes, te in præſentem rerum ſtatum deduxerimus. Cæterùm quoniam te non ignoratione prodidimus; ſed quum maximè res omnes tuæ cognitæ nobis eſſent, propterea vis excuſationem omnem, quæ ratione niti ipſa E poſſet, defenſionémque quamlibet juſtam ſublatam prærep támque nobis eſſe. At nobis ſanè contraria ſententia. Hujuſmodi enim res magno admodum, judicio quidem meo, examine indiget: eumq; oportet, qui exhibiturus ſit quem ad ſacerdotii functionem idoneum cenſet, non vulgarem tantùm famam atq; opinionem ſequi, atq; eſſe contentum, ſed eundem item neceſſe eſt unà cum ea, illius vires facultateſq; in primis excutere, atq; ante omnia examinare. Nam quum beatus ille Paulus ea de re diſſerens
1. Tim. 3, 7. ait: *Oportet autem illum & bonum habere ab externis teſtimonium*: nequaquam tollit exactam exploratámq; indagationem: neq; ſanè fidem eam, quæ tibi à vulgi opinione facta ſit, ut præcipuum ſignũ, aut ejuſmodi hominum approbationis totius cardinem eſſe vult:

ἵνα μὴ προκακῇ, ἵνα μὴ ἀπογινώσκῃ τὴν τῶν πλανωμένων σωτηρίαν, ἵνα συνεχῶς ἐκεῖνο καὶ λογίζηται καὶ λέγῃ· μή ποτε δῷ αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος. Διὰ τοῦτο τοῖς μαθηταῖς ὁ κύριος διαλεγόμενος ἔφη· τίς ἄρα ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος; ὁ μὲν γὰρ ἑαυτὸν ἀσκῶν, εἰς ἑαυτὸν μόνον περιΐστησι τὴν ὠφέλειαν· τὸ δὲ τῆς ποιμαντικῆς κέρδος, εἰς ἅπαντα διαβαίνει τὸν λαόν. καὶ ὁ μὲν χρήματα διανέμων τοῖς δεομένοις ἢ καὶ ἑτέρως πῶς ἀδικουμένοις ἀμυνόμενος, ὤνησι μέν τι καὶ οὗτος τοὺς πλησίον· τοσούτῳ δὲ ἔλαττον τοῦ ἱερέως, ὅσῳ τὸ μέσον τοῦ σώματος πρὸς ψυχήν. εἰκότως ἄρα τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης τὴν περὶ τὰ ποίμνια σπουδὴν ὁ κύριος ἔφησεν εἶναι σημεῖον. Σὺ δέ, φησίν, οὐ φιλεῖς τὸν Χριστόν; καὶ φιλῶ, καὶ φιλῶν οὐ παύσομαί ποτε. δέδοικα δὲ μὴ παροξύνω τὸν φιλούμενον ὑπ' ἐμοῦ. καὶ τί τούτου γένοιτ' ἂν αἴνιγμα, φησίν, ἀσαφέστερον; εἰ ὁ μὲν Χριστὸς τὸν φιλοῦντα αὐτὸν ποιμαίνειν προσέταξεν αὐτοῦ τὰ πρόβατα· σὺ δὲ διὰ τοῦτο φῂς οὐ ποιμαίνειν, ἐπειδὴ τὸν τοῦτο προστάξαντα φιλεῖς. οὐκ ἔστιν αἴνιγμα, ἔφην, ὁ λόγος· ἀλλὰ καὶ λίαν σαφὴς καὶ ἁπλοῦς. εἰ μὲν γὰρ ἱκανῶς ἔχων διοικῆσαι τὴν ἀρχὴν ταύτην, καθὼς ὁ Χριστὸς ἤθελεν, εἶτα ἀπέφυγον, ἔδει πρὸς τὸ παρ' ἐμοῦ λεγόμενον ἀπορεῖν· ἐπειδὴ δὲ ἄχρηστόν με πρὸς τὴν διακονίαν ταύτην ἡ τῆς ψυχῆς ἀσθένεια καθίστησι, πῶς ζητήσεως ἄξιον τὸ λεγόμενον; καὶ γὰρ δέδοικα, μὴ τὴν ἀγέλην τοῦ Χριστοῦ σφριγῶσαν καὶ εὐτραφῆ παραλαβών, εἶτα αὐτὴν ἐξ ἀπροσεξίας λυμηνάμενος, παροξύνω κατ' ἐμαυτοῦ τὸν οὕτως αὐτὴν ἀγαπήσαντα Θεόν, ὡς ἑαυτὸν ἐκδοῦναι διὰ τὴν ταύτης σωτηρίαν τε καὶ τιμήν. Παίζων λέγεις ταῦτα, φησίν· εἰ γὰρ σπουδάζων, οὐκ οἶδα, πῶς ἂν ἑτέρως μᾶλλον ἡμᾶς ἐπέδειξας δικαίως ἀλγοῦντας, ἢ διὰ τῶν ῥημάτων τούτων, δι' ὧν ἀποκρούσασθαι τὴν ἀθυμίαν ἐσπούδασας. ἐγὼ γὰρ καὶ πρότερον εἰδώς, ὅτι με ἠπάτησας καὶ προὔδωκας· νῦν δὲ πολλῷ πλέον, ὅτε καὶ τὰ ἐγκλήματα ἀποδύσασθαι ἐπεχείρησας, οὕτω μανθάνω, καὶ συνίημι καλῶς, εἰς τῶν κακῶν με ἤγαγες. εἰ γὰρ διὰ τοῦτο σαυτὸν ὑπεξήγαγες τῆς τοιαύτης λειτουργίας, ὅτι συνεῖδες οὐκ ἀρκοῦσάν σου τὴν ψυχὴν πρὸς τὸν τοῦ πράγματος ὄγκον, ἐμὲ πρότερον ἐξελέσθαι ἐχρῆν. καὶ εἰ πολλὴν πρὸς τοῦτο ἐπιθυμίαν ἔχων ἐτύγχανον, μὴ ὅτι καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ τούτων ἐπέτρεψά σοι βουλήν. νῦν δὲ τὸ σαυτοῦ μόνον ἰδών, τὸ ἡμέτερον παρεῖδες. εἴθε μὲν οὖν παρεῖδες, καὶ ἀγαπητὸν ἂν ἦν. σὺ δὲ καὶ ὅπως εὐχείρωτοι γενοίμεθα τοῖς βουλομένοις λαβεῖν, ἐπεβούλευσας. οὐδὲ γὰρ εἰς ἐκεῖνο καταφυγεῖν ἔχοις ἄν, ὅτι ἡ τῶν πολλῶν δόξα ἠπάτησέ σε, καὶ μεγάλα τινὰ καὶ θαυμαστὰ περὶ ἡμῶν ὑποπτεύειν ἔπεισεν. οὔτε γὰρ τῶν θαυμαζομένων καὶ ἐπισήμων ἡμεῖς· οὔτε, εἰ καὶ τοῦτο οὕτως ἔχον ἐτύγχανε, τὴν τῶν πολλῶν δόξαν τῆς ἀληθείας προτιμῆσαι ἐχρῆν. εἰ μὲν γὰρ μηδέ ποτέ σοι πεῖραν τῆς ἡμετέρας ἐδώκαμεν συνουσίας, ἔδοξέ τις εἶναί σοι πρόφασις εὔλογος, ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν φήμης φέροντι τὴν ψῆφον· εἰ δὲ οὐδεὶς οὕτω τὰ ἡμέτερα οἶδεν, ἀλλὰ καὶ τῶν γεγεννηκότων καὶ θρεψαμένων αὐτῶν τὴν ἡμετέραν μᾶλλον ἐπίστασαι ψυχήν· τίς οὕτως ἔσται σοι λόγος πιθανός, ὡς δυνηθῆναι πεῖσαι τοὺς ἀκούοντας, ὅτι οὐχ ἑκὼν ἡμᾶς εἰς τοῦτον ὤσας τὸν κίνδυνον. ἀλλὰ γὰρ ταῦτα ἀφείσθω νῦν· οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ τούτων ἀναγκάζομέν σε κρίνεσθαι· τί πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας ἀπολογησόμεθα; λέγε. ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς πρότερον, ἔφην, ἐπ' ἐκεῖνα πορεύσομαι, ἕως ἂν διαλύσωμαι τὰ πρὸς σέ, κἂν μυριάκις αὐτὸς ἡμᾶς τῶν ἐγκλημάτων ἐθέλῃς ἀπολύειν. σὺ μὲν γὰρ ἔφης τὴν ἄγνοιαν ἡμῖν φέρειν συγγνώμην, καὶ πάσης ἂν ἡμᾶς ἀφεῖναι κατηγορίας, εἰ μηδὲν τῶν σῶν εἰδότες, εἶτά σε εἰς τὰ παρόντα ἠγάγομεν. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀγνοοῦντας προδοῦναι, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπισταμένους τὰ σά, διὰ τοῦτο πᾶσαν ἡμῖν πρόφασιν εὔλογον, καὶ ἀπολογίαν ἀνῃρῆσθαι δικαίαν. ἐγὼ δὲ πᾶν τοὐναντίον φημί. διότι τὰ τοιαῦτα πολλῆς δεῖται τῆς ἐξετάσεως· καὶ τὸν μέλλοντα παραδώσειν τὸν εἰς ἱερωσύνην ἐπιτήδειον, οὐ δεῖ τῇ τῶν πολλῶν ἀρκεῖσθαι φήμῃ μόνον, ἀλλὰ μετ' ἐκείνης καὶ αὐτὸν μάλιστα πάντων, καὶ πρὸ πάντων, ἐξητακέναι τὰ ἐκείνου. καὶ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος εἰπών, δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν ἔχειν καλὴν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν, οὐκ ἀναιρεῖ τὴν ἀκριβῆ καὶ βεβασανισμένην ἔρευναν, οὐδ' ὡς προηγούμενον τεκμήριον τοῦτο τίθησι τῆς τῶν τοιούτων δοκιμασίας.

καὶ

καὶ γὰρ πολλὰ πρότερον διαλεχθεὶς, ὕστερον τοῦτο προσέθηκε· δεικνὺς, ὡς οὐκ ἂν αὐτὸ μόνον ἀρκέσαι δεῖ πρὸς τὰς τοιαύτας αἱρέσεις, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸ παραλαμβάνειν χρή. συμβαίνει γὰρ πολλάκις, τὴν τῶν πολλῶν ψεύδεσθαι φήμην· τῆς δὲ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως ἡγησαμένης, οὐδένα ἐκ ταύτης κίνδυνόν ἐστιν ὑποπτεῦσαι λοιπόν. διὰ τοῦτο μετὰ τὰ ἄλλα, τὰ παρὰ τῶν ἔξωθεν, αὐτὸ τίθησιν. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἔφησε· δεῖ δὲ αὐτὸν μαρτυρίαν ἔχειν καλήν· ἀλλὰ καὶ τὸ, παρὰ τῶν ἔξωθεν, παρενέβαλε, δηλῶσαι βουλόμενος, ὅτι μετὰ τῆς τῶν ἔξωθεν φήμης, πρὸς ἀκρίβειαν αὐτὸν διερευνήσασθαι δεῖ. ἐπεὶ οὖν καὶ αὐτὸς ᾔδειν τὰ σὰ τῶν γεγεννηκότων μᾶλλον, ὡς καὶ αὐτὸς ὡμολόγησας· διὰ τοῦτο δίκαιος ἂν εἴην πάσης ἀφεῖσθαι αἰτίας. δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο, φησὶν, οὐκ ἂν ἔφυγες, εἴ τις σε γράφεσθαι ἤθελεν. ἢ οὐ μέμνησαι καὶ παρ' ἡμῶν ἀκούσας, καὶ πολλάκις καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν διδαχθεὶς, τὸ τῆς ψυχῆς ἀγεννὲς τῆς ἐμῆς; οὐ διὰ τοῦτο εἰς μικροψυχίαν ἡμᾶς διετέλεις σκώπτων ἀεὶ, ὅτι καὶ ταῖς τυχούσαις φροντίσι καταπίπτομεν εὐκόλως. Μέμνημαι μὲν καὶ ταῦτα πολλάκις, ἔφην, ἀκούσας παρὰ σοῦ τὰ ῥήματα, καὶ οὐκ ἂν ἀρνηθείην. ἐγὼ δέ σε εἴ ποτε ἔσκωπτον παίζων, οὐκ ἀληθεύων, τοῦτο ἐποίουν.

Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ὑπὲρ τούτων φιλονεικῶ νῦν. ἀξιῶ δὲ καὶ αὐτὸν τὴν ἴσην μοι παρασχεῖν εὐγνωμοσύνην, ὅτ' ἂν θελήσω τινὸς ἐπιμνησθῆναι τῶν σοι προσόντων ἀγαθῶν. κἂν γὰρ ἐπιχειρήσῃς ἡμᾶς ἀπελέγξαι ψευδομένους, οὐ φεισόμεθα· ἀλλ' ἀποδείξομεν μετριάζοντά σε μᾶλλον, ἢ πρὸς ἀλήθειαν, ταῦτα φθεγγόμενον· ἑτέρῳ μὲν οὐδενὶ, τοῖς δὲ λόγοις σοῖς, καὶ ταῖς πράξεσι, μάρτυσι κεχρημένοι πρὸς τὴν τῶν λεγομένων ἀλήθειαν. πρῶτον δέ σε ἐκεῖνο ἐρέσθαι βούλομαι· οἶσθα πόση τῆς ἀγάπης ἡ δύναμις; ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς τὰ τεράστια πάντα ἀφεὶς, ἅπερ ἔμελλεν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τελεῖσθαι· ἐν τούτῳ, φησὶ, γνώσονται οἱ ἄνθρωποι, ὅτι ἐμοί ἐστε μαθηταὶ, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. ὁ δὲ Παῦλος, πλήρωμα τοῦ νόμου φησὶν αὐτὴν εἶναι· καὶ ταύτης ἀπούσης, οὐδὲν τῶν χαρισμάτων ὄφελος. τοῦτο δὴ τὸ ἐξαίρετον ἀγαθὸν, τὸ γνώρισμα τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν; τὸ τῶν χαρισμάτων ἀνωτέρω κείμενον, οἶδα γενναίως ἐν τῇ σῇ πεφυτευμένον ψυχῇ, καὶ πολλῷ βρύον τῷ καρπῷ. Καὶ ὁ Βασίλειος, ὅτι μὲν πολλή μοί, φησι, τοῦ πράγματος ἡ φροντὶς, καὶ μεγίστην ποιοῦμαι τὴν σπουδὴν ὑπὲρ ταύτης τῆς ἐντολῆς, καὶ αὐτὸς ὁμολογῶ· ὅτι δὲ οὐδὲ ἡμισείας αὐτὴν ἠνύσαμεν, καὶ αὐτὸς ἄν μοι μαρτυρήσειας, εἰ τὸ πρὸς χάριν λέγειν ἀφεὶς, τιμῆσαι τἀληθὲς βουληθείης.

Οὐκοῦν ἐπὶ τοὺς ἐλέγχους τρέψομαι, ἔφην, καὶ ὅπερ ἠπείλησα, ποιήσω νῦν· μετριάζειν μᾶλλον, ἢ ἀληθεύειν βουλόμενον, ἀποδείξας. ἐρῶ δὲ πρᾶγμα ἄρτι συμβεβηκὸς, ἵνα μή τις ὑποπτεύσῃ, τὰ παλαιά με διηγούμενον, τῷ πλήθει τοῦ χρόνου τἀληθὲς ἐπισκιάζειν ἐπιχειρεῖν· τῆς ἀληθείας οὐκ ἀφιείσης ἐπισκῆψαί τι τοῖς πρὸς χάριν λεγομένοις παρ' ἡμῶν. ὅτε γὰρ τῶν ἐπιτηδείων τις τῶν ἡμετέρων, ἐπ' ἐγκλήμασιν ὕβρεως καὶ ἀπονοίας συκοφαντηθεὶς, περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευσε· τότε οὔτε ἐγκαλοῦντός σοί τινος, οὔτε ἐκείνου τοῦ κινδυνεύειν μέλλοντος δεηθέντος, εἰς μέσους σαυτὸν ἔρριψας τοὺς κινδύνους. καὶ τὸ μὲν ἔργον τοῦτο ἦν· ἵνα δέ σε καὶ ἀπὸ τῶν ῥημάτων ἐλέγξωμεν, ἐπειδὴ τὴν προθυμίαν ταύτην οἱ μὲν οὐκ ἀπεδέχοντο, οἱ δὲ ἐπῄνουν καὶ ἐθαύμαζον. καὶ τί πάθω πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας ἔφης· ἑτέρως γὰρ οὐκ οἶδα φιλεῖν, ἀλλ' ἢ μετὰ τοῦ καὶ τὴν ψυχὴν ἐκδιδόναι τὴν ἐμαυτοῦ, ἡνίκα ἄν τινα τῶν ἐπιτηδείων κινδυνεύοντα διασῶσαι δέῃ· ῥήμασι μὲν ἑτέροις, διανοίᾳ δὲ τῇ αὐτῇ, τὰ τοῦ Χριστοῦ φθεγγόμενος, ἃ πρὸς τοὺς μαθητὰς ἔλεγε, τῆς τελείας ἀγάπης τοὺς ὅρους τιθείς· μείζονα γὰρ ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, φησὶν, ἢ ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. εἰ τοίνυν μείζονα ταύτης οὐκ ἔστιν εὑρεῖν, ἐπὶ τὸ τέλος αὐτῆς ἔφθασας· καὶ δι' ὧν ἔπραξας, καὶ δι' ὧν εἶπες, τῆς κορυφῆς ἐπέβης αὐτῆς. διὰ τοῦτό σε προὐδώκαμεν, διὰ τοῦτο τὸν δόλον ἐρράψαμεν ἐκεῖνον. ἆρά σε πείθομεν, ὅτι οὔτε ἐκ κακονοίας, οὔτε εἰς κίνδυνον ἐμβαλεῖν βουλόμενοι, ἀλλὰ χρήσιμον ἔσεσθαι εἰδότες, εἰς τὸ στάδιον εἵλκομεν τοῦτο; εἶτα ἀρκεῖν οἴει, φησὶ, πρὸς τὴν τῶν πλησίον διόρθωσιν, τὴν τῆς ἀγάπης δύναμιν; μάλιστα μὲν πολὺ μέρος, ἔφην, πρὸς τοῦτο συμβάλλεσθαι δύναιτ' ἄν. εἰ δὲ βούλει καὶ τῆς φρονήσεως ἡμᾶς τῆς σῆς δείγματα ἐξενεγκεῖν· καὶ ἐπὶ ταύτην βαδιούμεθα· καὶ δείξομεν, συνετὸν ὄντα μᾶλλον ἢ φιλόστοργον.

A quippe multa prius quum diſſeruiſſet, id poſteà adjunxit: oſtendere volens non ſatis hoc eſſe oportere ad hujuſmodi electiones creationeſque faciendas; ſed unà cum aliis & hoc item præſidii à nobis aſſumendum eſſe. Nam ſæpe uſuvenit, ut vulgi opinio falſa ſit: à qua tamen nihil periculi exoriri poſſit, ſi res ipſa tota par ſe prius exactè ac diligenter diſcuſſa atque examinata fuerit. Quocirca poſt alia, illud ipſe de teſtimonio ab externis poſuit. Neq; enim ſimpliciter hoc dicit: Oportet autem illum bonum B habere teſtimonium; ſed illud etiam, ab externis, attexuit planum facere volens, futurum Epiſcopum intrinſecus magna cum diligentia excutiendum atque examinandum antequam ad eam opinionem deſcendas, quam de eo vulgus conceperit. Itaque quòd vita tua ac mores magis mihi, id quod tute profiteris, noti ſpectatique ſint quàm parentibus ipſis tuis, ob id dignus ſim, qui ab omni criminatione liberer. Vel hoc nomine, inquit ille, hoc certè nomine elabi atque evadere nequaquam poſſis, ſi te quis C accuſare, atque in judicium trahere velit. An non ipſe meminiſti à nobis audire, id quod & ſæpenumero reipſa comprobaſti, animus hic quàm parum fortis generoſúſque eſſet? an non perpetuis iſtis cavillis puſillanimitatem nobis objeciſti: quòd videlicet natura noſtra curis etiam levibus facilè ſuccumbamus? Memini, inquam, hujuſmodi quidem ex te verba ſæpenumero audire: neque ibo inficias. Ego vero ſi quando cavillabor, joco, non ſeriò id factitabam.

BASIL.

CHRYS.

D Mihi tamen hic ea de re tecum contendere non eſt animus. Poſtulo autem à te, eandem mihi ut tu æquanimitatem præſtes, bonorum virtutúmque quibus animus iſte præditus eſt, mentionem facere aggredienti. Nam ſi tum conaberis mendacii nos convincere, equidem nihil diſſimulans liquido commonſtrabo, modeſtiæ potius iſtius quàm veritatis cauſâ ſic de te verba facere. Id quod non aliis argumentis comprobaturus ſum, quàm nudis tum verbis, tum factis tuis: quibus ego perinde atque cer- E tiſſimis teſtibus utar ad plenam dictorum meorum fidem faciendam. Atque id ex te primùm quærere volo, Noſtin charitatis vis quanta ſit? Certè Chriſtus reliquis prodigiis ac miraculis poſthabitis, quæ ab Apoſtolis edenda eſſent: *In hoc*, inquit, *cognoſcent homines quod diſcipuli mei ſitis, ſi charitatem inter vos mutuam habueritis.* Quinetiam Paulus *charitatem legis eſſe conſummationem affirmat: ſine qua ipſa dona nulli ſint uſui.* Proinde eximium iſtud bonum idémque Chriſti Apoſtolorum ſignum uni- A cum, ac quod quidem cæteris donis ſuperius excellentiuſque eſt, ſcio in animo tuo generosè admodum ac præclarè inſitum eſſe, copioſóque inibi fructu exuberare. Tum Baſilius: Mihi, inquit, magnæ eam rem curæ ac ſtudio eſſe, ne ipſe quidem inficior: me tamen eandem ne dimidia quidem parte illius numeros impleviſſe, vel tu ad eam rem teſtis mihi optimus fueris, ſiquidem quod verum eſt, ſpectare magis quàm quæ ad gratiam faciunt, loqui, in animum induxeris tuum.

Cap. V. *Nos propter charitatem in Chriſtum hoc miniſterium fugiſſe.*

Joan. 13, 35.

Rom. 13, 10.

1. Cor. 13, 3.

BASIL.

B Ergo ad argumenta ipſa, inquam, me convertam, atque hic certè quòd promiſi, exequar, facta per me fide, te animi iſtius modeſtiam magis quàm rei veritatem ſequi. Proferam autem hiſtoriam admodum recentem, ut ne quis ſuſpicari poſſit, vetera recenſentem, temporis diuturnitate verum ipſum tanquam adumbrare me velle: quum alioqui etiam veritas minimè permittat quicquam nos affingere vel iis ipſis quæ ad gratiam prolata à nobis fuerint. Nam quo tempore unus quidam ex amicis C neceſſariiſque noſtris per calumniam accuſatus contumeliæ ac contumaciæ, de ſalute periclitaretur: hic te ipſe, cum neque is qui periclitaretur, auxilium tuum imploraret, in media ipſa pericula ultrò conjeciſti. At factum quidem tale tuum extitit. Ut autem te verbis etiam tuis convincamus: quum animi tui propenſionem hujuſmodi alii non probaſſent, alii contrà laudaſſent, admiratique fuiſſent: hic tu ad eos qui te accuſarent, dixiſti: Quidnam ipſe facerem? aliter enim amare non didici, niſi ut & D meam animam in diſcrimen adducam, dum periclitantem amicum aliquem ſervare opus eſt: diverſis quidem verbis: ſed ſenſu eodem, ea enuncians, quibus Chriſtus diſcipulos ſuos alloquebatur, poſitis ab eo perfectæ charitatis terminis. *Majoris enim*, inquit, *hac charitatem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat pro amicis ſuis.* Igitur ſi majorem hac invenire non eſt; ad ipſius finem perveniſti: atque adeo tum verbis, tum etiam factis tuis ad ipſius verticem conſcendiſti. Propter quod unum te ipſi, E dolo illo à nobis conſuto, prodidimus. Etiámne igitur tibi perſuaſum eſt, te à nobis in iſtud ſtadium protractum, neque ulla malevolentia erga te noſtra, neque quò te in periculum aliquod conjiceremus? quin potius id à nobis factum, quòd certum nobis eſſet, quàm utile id futurum eſſet. Itane, inquit, charitatis vim ſufficere putas ad proximorum correctionem atque emendationem? Maximè quidem, inquam; ac magna adeo ex parte ad id conferre charitas poſſit. Cæterùm ſi me vis & prudentiæ item iſtius ſpecimina proferre, ad id quoque me accingam: oſtendámque majori te prudentia quàm charitate ac benevolentia præditum.

CHRYS. Cap. VI. *Demonſtratio virtutis Baſilii & quàm vehemens ſit ejus charitas.*

Joan. 15, 13.

BASIL.

CHRYS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BASIL. Ad hæc ille verecundia tactus, ruboréq; ſuffuſus: Quæ ad me, inquit, ſpectant, nunc omittantur: neq; enim jam inde ab initio horum rationem à te exegimus. Tu vero ſi quid habes, quod juſtè aliis opponere poſſis, lubens eos ſermones auſcultabo. Itaque prætermiſſa hac umbratili pugna, edoce quidnam cæteris reſpondere poſſimus: hoc eſt, tum iis, qui nos tali honore dignati ſunt: tum iis, qui vicem illorum tanquam injuria à nobis affectorum dolent.

CHRYS. Cap. VII. *Nos in contumeliam eorum, qui elegerant hoc miniſterium non fugimus.*

Equidem ad id, inquam, jam feſtino: nam quandoquidem tibi jam expedivi facti erga te mei rationem, facilè ad apologiæ iſtius partem me convertam. Quam igitur ſuper hiſce accuſationem, quas illi criminationes afferunt? Gravem ſe videlicet injuriam à nobis accepiſſe queruntur, quod quem nobis illi honorem deferebant, eum deprecati ſimus. Ego vero illud primum dico: Nullam nos rationem habere oportere injuriæ per nos hominibus illatæ, quoties per delatum eis honorē, Dei optimi offenſionem ſubire cogimur: quum iis etiam, qui ſe injuriam hujuſmodi accepiſſe ægrè ferunt, boni eam non conſulentes, hoc certè ipſum, quòd boni ſcilicet non conſulant, ne à periculo quidem alienum ſit, verùm in primis diſpendioſum ac detrimentoſum. Decere enim exiſtimo illorum animos, qui Deo opt. dicati ſunt, quique in illum unum intuentur, tanta religione affici, ut ne id quidem injuriæ loco habeant, etiamſi abs te iidem contumeliis mille affecti ſint. Sed quòd hujuſmodi audacia ne in hujus quidem animi cogitationem deſcenderit, conſtare illinc poteſt. Nam ſi contumacia, faſtu, atque ambitione (ut tute ſæpenumero affirmaſti multos calumniari) ad id deductus ſum: certè nihil prohibeat, quin hominis maximè injurii notam ſubeam, iis ſic per me contemptis, qui præterquam quòd magna atque admirabili virtute clarent, de me quoque ſunt bene meriti. Etenim ſi in eos animadvertere debemus, qui injuriam iis inferunt à quibus nulla ipſi injuria laceſſiti ſunt: quanto, quæſo, honore digni eſſe queant, qui nobis ex ſe ultrò honorem aliquem deferre propoſuerint? Neque enim hoc dicere quis poſſit, illos beneficio à me vel remuni, vel magno affectos, meritorum acceptorum vicem reponere voluiſſe. Quodnam igitur ſupplicium non mereatur, ſi quis contrariis factis repenſet? Sin autem id ne cogitavimus quidem; ſed longè alio conſilio gravem iſtam ſarcinam detrectavimus: quorſum prætermiſſa facti noſtri condonatione ac venia, ſi probare id ipſi factum nolint, criminantur inſimulantes, quòd noſtræ animæ pepercerimus? Tantum enim abeſt, ut ii ullam à me injuriam acceperint, ut eos etiam honore affectos dicere poſſim recuſatione hac noſtra. Neque verò mirum id tibi eſſe debet, quod dixi, perinde quaſi dictum id ſit præter communem hominum ſenſum? nam de eo quoque tibi mox ſatis fecerimus. Tum enim ſi minus omnes, certè qui maledicentia delectantur, potuiſſent pleraque tum ſuſpicari, tum eloqui, partim de me qui ordinatus ſum, partim de illis, qui me elegerunt. Verbi gratia, quòd divitias illi ſolas ſpectent, quòd generis ſplendorem admirentur, quòd à nobis adulatione victi eum nobis honorem demandaſſent. Nam quòd & pecunia adducti corruptique, dicere non habeo, ſi quis & ipſum hoc ſuſpicetur. *Præterea, Chriſtus quidem piſcatores, tabernaculorumque texendorum artifices, itémque publicanos ad hujuſmodi magiſtratum advocavit*: hi autem eos reſpuunt deſpiciuntque, qui ſibi quotidiano opere victum parant: ſin verò quis peregrinas literas, ſtudiáque nihil ad ſcripta Evangelica pertinentia attigerit, atque in otio vitam tranſigat, hunc ipſum admittunt, probant, admirantur. Nam quo nomine eos, qui ſudores propemodum infinitos pertulere, dum Eccleſiæ utiles eſſe ſtudent, contempſerunt: at eum, qui nihil unquam ſudorum illorum guſtavérit, totam verò ætatem in futili atque inutili externorum ſtudiorum labore inſumpſerit, derepente in tam ſublimem honorem traxere? Hæc quæ dixi, atque adeo plura dicere illis licuiſſet, ſi hujuſmodi honos à nobis fuiſſet ſuſceptus: id quod illis nunc in contrarium evenit, ut quibus maledicentiæ occaſio omnis præciſa ſit: neque jam mihi adulationem, neque illis ſordes ac corruptelam objicere poſſunt: niſi ſi qui fortè erunt, qui merè inſanire volent. Nam qui adulatione largitionéve honorem aliquem candidatus ambierit: hic qua ratione eum, tum quum ſuſcipere oporteat, aliis ſuſcipiendum ipſe relinquat? Id enim perinde fuerit: ac ſi quis laboribus multis in excolenda terra impenſis, ut ſegetem copioſam novalia reportent, ac vino lacus exundent, poſt ſudores infinitos, poſt multum pecuniæ ſumptum, cùm meſſis ac vindemiæ tempus appetit, tum aliis fructum illorum proventum fruendum relinquat. Intelligiſne tum calumniari illos volentibus occaſionem haudquaquam fuiſſe defuturam, etiamſi longè à veritate alienam: quòd videlicet facta ab illis de nobis electio, à recto animi judicio nata nequaquam fuiſſet? qui tamen nunc ne hiſcere quidem, aut labra tantum diducere per me poſſunt. Ac tales quidem initio illorum extitiſſent ſermones, ſeu etiam his, quos dixi, plures additi. Cæterùm poſteaquam muneris functionem attigiſſemus, nullæ certè illorum defenſiones criminationibus quotidie exorientibus pares eſſe potuiſſent: etiamſi à nobis omnia inculpatè adminiſtrata fuiſſent:

Math. 4, 19. Act. 18, 3. Luc. 5, 27.

ἐπὶ τούτῳ ἐρυθριάσας ἐκεῖνος, καὶ φοινιχθείς, τὰ μὲν ἡμέτερα, φησί, παρείσθω νῦν· οὐδὲ γὰρ παρὰ τὴν ἀρχήν σε τὸν ὑπὲρ τούτων λόγον ἀπῄτουν· εἰ δέ τι πρὸς τοὺς ἔξωθεν δίκαιον ἔχεις εἰπεῖν, ἡδέως ἂν τοὺς ὑπὲρ τούτων ἀκούσαιμι λόγους. διὸ τὴν σκιαμαχίαν ταύτην ἀφείς, εἰπέ, τί πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀπολογησόμεθα, καὶ τοὺς τετιμηκότας, καὶ τοὺς ὑπὲρ ἐκείνων ὡς ὑβρισμένων ἀλγοῦντας;

Καὶ αὐτὸς λοιπόν, ἔφην, πρὸς τοῦτο ἐπείγομαι. ἐπειδὴ γὰρ ὁ πρὸς σέ μοι διήνυσται λόγος· εὐκόλως καὶ ἐπὶ τοῦτο τρέψομαι τῆς ἀπολογίας τὸ μέρος. τίς οὖν ἡ τούτων κατηγορία, καὶ τίνα τὰ ἐγκλήματα; ὑβρίσθαι φασὶν ὑφ᾽ ἡμῶν, καὶ δεινὰ πεπονθέναι, ὅτι τὴν τιμήν, ἣν τιμῆσαι ἠθέλησαν, οὐκ ἐδεξάμεθα. ἐγὼ δὲ πρῶτον μὲν ἐκεῖνό φημι, ὅτι οὐδένα λόγον ποιεῖσθαι δεῖ τῆς εἰς ἀνθρώπους ὕβρεως, ὅτ᾽ ἂν διὰ τῆς εἰς ἐκείνους τιμῆς, ἀναγκαζώμεθα προσκρούειν Θεῷ. οὐδὲ γὰρ τοῖς ἀγανακτοῦσιν αὐτοῖς, τὸ δυσχεραίνειν ἐπὶ τούτοις ἀκίνδυνον, φαίην ἄν· ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἔχει τὴν ζημίαν. δεῖ γὰρ οἶμαι τοὺς ἀνακειμένους Θεῷ, καὶ πρὸς αὐτὸν βλέποντας μόνον, οὕτω διακεῖσθαι εὐλαβῶς, ὡς μηδὲ ὕβριν τὸ τοιοῦτο ἡγεῖσθαι, κἂν μυριάκις ἠτιμωμένοι τυγχάνωσιν. ὅτι δὲ οὐδὲ μέχρι ἐννοίας τετόλμηταί μοι τοιοῦτον ἢ ἕτερον ἐμοί, δῆλον ἐκεῖθεν. εἰ μὲν γὰρ ἀπονοίᾳ καὶ φιλοδοξίᾳ, ὡς πολλάκις ἔφης τινὰς διαβάλλειν, ἐπὶ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ [ψηφίσασθαι τοὺς κατηγόρους] τῶν τὰ μέγιστα ἠδικηκότων ἂν εἴην ἀνδρῶν καταφρονήσας θαυμαστῶν καὶ μεγάλων, καὶ πρὸς τούτοις εὐεργετῶν. εἰ γὰρ τὸ τοὺς μηδὲν ἠδικηκότας ἀδικεῖν, κολάσεως ἄξιον· τοὺς τιμῆσαι προελομένους ἀφ᾽ ἑαυτῶν, πῶς τιμᾶν χρή; οὐδὲ γὰρ οὔτε ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν, ὅτι εὖ παθόντες ἢ μικρὸν ἢ μέγα παρ᾽ ἐμοῦ, τῶν εὐεργεσιῶν ἐκείνων ἐξέτισαν τὰς ἀμοιβάς. πόσης οὖν οὐκ ἂν εἴη τιμωρίας ἄξιον, τοῖς ἐναντίοις ἀμείβεσθαι; εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐδὲ εἰς νοῦν ἐβαλόμεθά ποτε, μεθ᾽ ἑτέρας δὲ προαιρέσεως τὸ βαρὺ φορτίον ἐξεκλίναμεν· τί παρέντες συγγινώσκειν, εἴ γε ἀποδέχεσθαι μὴ βούλοιντο, ἐγκαλοῦσιν ὅτι τῆς ἑαυτῶν ἐφεισάμεθα ψυχῆς; ἐγὼ γὰρ τοσοῦτον ἀπέχω εἰς τοὺς ἄνδρας ὑβρίσαι ἐκείνους, ὅτι καὶ τετιμηκέναι αὐτοὺς φαίην ἂν τῇ παραιτήσει. καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ παράδοξον τὸ λεγόμενον. ταχεῖαν γὰρ καὶ τούτου τὴν λύσιν ἐπάξομεν. τότε μὲν γάρ, εἰ καὶ μὴ πάντες, ἀλλ᾽ οἷς τὸ κακῶς ἀγορεύειν ἡδύ, πολλὰ ἂν εἶχον καὶ ὑποπτεῦσαι καὶ εἰπεῖν περί τε τοῦ χειροτονηθέντος ἐμοῦ, περί τε τῶν ἑλομένων ἐκείνων. οἷον ὅτι τε πρὸς πλοῦτον βλέπουσιν, ὅτι λαμπρότητα γένους θαυμάζουσιν, ὅτι κολακευθέντες ὑφ᾽ ἡμῶν εἰς τοῦτο ἡμᾶς παρήγαγον. εἰ δὲ καὶ ὅτι χρήμασι πεισθέντες· οὐκ ἔχω λέγειν, εἴ τις καὶ τοῦτο ὑποπτεύων ἦν. καὶ ὁ μὲν Χριστὸς ἁλιεῖς καὶ σκηνοποιοὺς καὶ τελώνας ἐπὶ ταύτην ἐκάλεσε τὴν ἀρχήν· οὗτοι δὲ τοὺς μὲν ἀπὸ τῆς ἐργασίας τῆς καθημερινῆς τρεφομένους διαπτύουσιν· εἰ δέ τις λόγων ἅψαιτο τῶν ἔξωθεν καὶ ἐν ἀργίᾳ τρέφοιτο, τοῦτον ἀποδέχονται καὶ θαυμάζουσι. τί γὰρ δήποτε τοὺς μὲν μυρίους ἀναδεξαμένους ἱδρῶτας εἰς τὰς τῆς ἐκκλησίας χρείας, παρεῖδον· τὸν δὲ οὐδέποτε τούτων γευσάμενον πόνων, πᾶσαν δὲ τὴν ἡλικίαν ἐν τῇ τῶν ἔξωθεν λόγων ματαιοπονίᾳ καταναλώσαντα, ἐξαίφνης εἰς ταύτην εἵλκυσαν τὴν τιμήν; ταῦτα καὶ πλείονα τούτων λέγειν εἶχον ἄν, δεξαμένων ἡμῶν τὴν ἀρχήν. ἀλλ᾽ οὐ νῦν· πᾶσα γὰρ αὐτοῖς κατηγορίας ἐκκέκοπται πρόφασις· καὶ οὔτε ἐμὲ κολακείας, οὔτε μισθαρνίας ἐκείνους ἔχουσιν ἐγκαλεῖν, πλὴν εἴ τινες ἁπλῶς μαίνεσθαι βούλοιντο. πῶς γὰρ ὁ κολακεύων, καὶ χρήματα ἀναλίσκων, ἵνα τύχῃ τῆς τιμῆς, ἡνίκα ἔδει τυχεῖν, ἑτέροις ἂν ἀφῆκεν αὐτήν; ὅμοιον γὰρ ἂν εἴη τοῦτο, ὥσπερ ἂν εἴ τις πολλοὺς περὶ τὴν γῆν ἀναδεχόμενος πόνους, ἵνα βρίθηται μὲν αὐτῷ τὸ λήιον πολλῷ τῷ καρπῷ, οἴνῳ δὲ ὑπερβλύζωσιν αἱ ληνοί, μετὰ τοὺς μυρίους ἱδρῶτας καὶ τὴν πολλὴν τῶν χρημάτων δαπάνην, ἡνίκα ἂν καλαμᾶσθαι καὶ τρυγᾶν δέῃ, τηνικαῦτα ἑτέροις τῆς τῶν καρπῶν ἐκσταίη φορᾶς. ὁρᾷς ὅτι τότε μέν, εἰ καὶ πόρρω τῆς ἀληθείας ἦν τὰ λεγόμενα, ἀλλ᾽ ὅμως εἶχον πρόφασιν οἱ βουλόμενοι διαβάλλειν αὐτούς, ὡς οὐκ ὀρθῇ κρίσει λογισμῶν τὴν αἵρεσιν πεποιημένους. ἡμεῖς δὲ αὐτοῖς νῦν, οὐδὲ χάναι οὐδὲ ἁπλῶς διᾶραι τὸ στόμα συνεχωρήσαμεν. καὶ τὰ μὲν παρὰ τὴν ἀρχὴν λεγόμενα, τοιαῦτα ἂν ἦν, καὶ τούτων πλείονα. μετὰ δὲ τὸ τῆς διακονίας ἅψασθαι, οὐκ ἂν ἤρκεσα καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν τοῖς ἐγκαλοῦσιν ἀπολογούμενος, εἰ καὶ πάντα ἡμῖν ἀναμαρτήτως ἐπράχθη·

μὴ ὅτι

μεν ὅτι καὶ πολλὰ διαμαρτεῖν, ὑπό τε τῆς ἀπειρίας καὶ τῆς ἡλικίας ἠναγκάσθημεν ἄν. νῦν δὲ καὶ ταύτης αὐτῆς κατηγορίας ἀπηλλάξαμεν, τότε δὲ μυρίοις ἂν αὐτοὺς περιεβάλομεν ὀνείδεσι. τίς γὰρ οὐκ ἂν εἶπε, παισὶν ἀνοήτοις πράγματα οὕτω θαυμαστὰ καὶ μεγάλα ἐπέτρεψαν; ἐλυμήναντο τοῦ Θεοῦ τὴν ποίμνην, παίγνια καὶ γέλως γέγονε τὰ Χριστιανῶν. „ἀλλὰ νῦν πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς. εἰ γὰρ καὶ διὰ σὲ ταῦτα λέγοιεν, ἀλλὰ ταχέως αὐτοὺς διδάξεις διὰ τῶν ἔργων, ὅτι οὐ χρὴ τὴν σύνεσιν ἡλικίᾳ κρίνειν, οὐδὲ τὸν πρεσβύτην ἀπὸ τῆς πολιᾶς δοκιμάζειν, οὐδὲ τὸν νέον πάντως ἀπείργειν τῆς τοιαύτης διακονίας· ἀλλὰ τὸν νεόφυτον. πολὺ δὲ ἀμφοτέρων τὸ μέσον.

ne dicam neceſſariò futurum fuiſſe, ut partim miniſterii imperitia, partim ætatis hujus vitio in multis aberraremus. Nunc verò eiſdem criminationis hujus occaſionem ſuſtulimus: tum autem futurum erat, ut probris ipſos innumeris obnoxios redderemus. Quotuſquiſque enim id non fuiſſet conqueſtus? Pueris inſipientibus res tam miras tamque magnas crediderunt. Depravaverunt Dei optimi gregem. Ludicræ ac jam ridiculæ factæ ſunt res Chriſtianæ. *At verò nunc omnis iniquitas oppilabit os ſuum*; ſi enim propter te iſta protulerint, è veſtigio eos re ipſa edocebis, non oportere prudentiam ætate metiri, neque ſenem canitie probare, neque juvenem arcendum ab hujuſmodi miniſterio; ſed neophytum novitiúmque. Maximum eſt autem inter utrumque diſcrimen. Pſ. 107, 42.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ τῷ γ' λόγῳ.

α'. Ὅτι οἱ ὑπονοήσαντες δι' ἀπόνοιαν παρῃτῆσθαι ἡμᾶς, τὴν ἑαυτῶν ὑπόληψιν ἔβλαψαν.

β'. Ὅτι οὐδὲ διὰ κενοδοξίαν ἐφύγομεν.

γ'. Ὅτι εἰ δόξης ἐπεθυμοῦμεν, ἑλέσθαι μᾶλλον τὸ πρᾶγμα ἐχρῆν.

δ'. Ὅτι φρικτὸν ἡ ἱερωσύνη· καὶ πολὺ τῆς παλαιᾶς λατρείας ἡ καινὴ φρικωδεστέρα.

ε'. Ὅτι πολλὴ τῶν ἱερέων ἡ ἐξουσία καὶ ἡ τιμή.

ς'. Ὅτι τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ μεγίστων δωρεῶν εἰσιν αἱ διακονίαι.

ζ'. Ὅτι καὶ ὁ Παῦλος περιδεὴς ἦν, πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς ὁρῶν.

η'. Ὅτι πολλάκις ἁμαρτάνειν προσάγεται, εἰς τὸ μέσον ἐλθών, ἂν μὴ σφόδρα γενναῖος ᾖ.

θ'. Ὅτι κενοδοξίᾳ καὶ τοῖς ταύτης ἁλίσκεται δεινοῖς.

ι'. Ὅτι οὐχ ἡ ἱερωσύνη τούτων αἰτία, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα ῥᾳθυμία.

ια'. Ὅτι τὴν ἐπιθυμίαν τῆς φιλαρχίας ἐκβεβλῆσθαι δεῖ ἀπὸ τῆς τοῦ ἱερέως ψυχῆς.

HÆC INSUNT LIBRO TERTIO.

1. *Qui ſuſpicati ſint, nos per ſuperbiam declinaſſe hoc officium, eos ſuam ipſorum æſtimationem vulneraſſe.*
2. *Nos non propter vanam gloriam fugiſſe.*
3. *Quod ſi gloriam concupiſceremus, oportuerit nos tale potius eligere miniſterium.*
4. *Tremendum quid eſſe ſacerdotium; & novum cultum veteri longe magis formidabilem.*
5. *Magnam eſſe poteſtatem & dignitatem ſacerdotum.*
6. *Munerum maximorum Dei eſſe illa miniſteria.*
7. *Ipſum etiam Paulum trepidaſſe, magnitudinem tanti aſpicientem principatus.*
8. *Sæpe ad peccandum adduci, qui in medium progrediatur, niſi perquam fortis animi fuerit.*
9. *Vanagloria ejuſque malis ipſum irretiri.*
10. *Non ipſum ſacerdotium horum malorum cauſam eſſe; ſed noſtram ignaviam.*
11. *Cupiditatem amoris primatus ac dominationis, expellendam eſſe ab animo ſacerdotis.*
12. *Sapientiſſimum oportere eſſe Sacerdotem.*
13. *Præter maximam abſtinentiam, alia quoque ab animo Sacerdotis requiri.*
14. *Nihil tam puritatem & aciem mentis obtundere, ut iracundiam inordinatam.*
15. *Aliam ſpeciem litis plenam periculorum Beatus Joannes Chryſoſtomus oſtendit.* *Hæc in Græcis non leguntur.*
16. *Æſtimatio, quantum eſſe oporteat illum, qui tantis tempeſtatibus opponendus ſit.*
71. *Quantus ſit in gubernatione Virginum timor.*

ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ

ΛΟΓΟΣ Γ'.

ΤΗΣ μὲν οὖν ὕβρεως ἕνεκεν τῆς εἰς τοὺς τετιμηκότας, καὶ ὅτι αὐτοὺς οὐ καταισχῦναι βουλόμενοι ταύτην ἐφύγομεν τὴν τιμήν· ταῦτα ἂν ἔχοιμεν λέγειν, ἅπερ εἰρήκαμεν. ὅτι δὲ οὐδὲ ὑπὸ ἀπονοίας τινὸς φυσηθέντες· καὶ τοῦτο νῦν εἰς δύναμιν τὴν ἐμὴν πειράσομαί σοι ποιῆσαι φανερόν. εἰ μὲν γὰρ στρατηγίας ἡμῖν ἢ βασιλείας αἵρεσις προὔκειτο, εἰ ταύτην εἶχον τὴν γνώμην, εἰκότως ἄν τις τοῦτο ὑπέλαβεν· ἢ τότε μὲν ἀπονοίας οὐδείς, ἀνοίας δὲ πάντες ἂν ἡμᾶς ἔκριναν· ἱερωσύνης δὲ προκειμένης, ἣ τοσοῦτον ἀνωτέρω βασιλείας ἕστηκεν, ὅσον πνεύματος καὶ σαρκὸς τὸ μέσον· τολμήσει τις ἡμᾶς ὑπεροψίας γράφεσθαι; καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον, τοὺς μὲν τὰ μικρὰ διαπτύοντας, ὡς παραπαίοντας αἰτιᾶσθαι· τοὺς δὲ ἐπὶ τῶν ἄγαν ὑπερεχόντων τοῦτο ποιοῦντας, τῶν μὲν τῆς παραπληξίας ἐγκλημάτων ἐξαιρεῖν, τῇ δὲ τῆς ὑπερηφανίας ὑποβάλλειν αἰτίᾳ; ὥσπερ ἂν εἴ τις τὸν ἀγέλης βοῶν καταφρονοῦντα, καὶ μὴ βουλόμενον εἶναι βουκόλον, εἰς ὑπερηφανίαν μὲν οὐδαμῶς, εἰς δὲ φρενῶν ἔκστασιν αἰτιώμενος, τὸν τῆς ἁπάσης τῆς οἰκουμένης τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ γενέσθαι κύριον τῶν ἁπανταχοῦ στρατοπέδων, μὴ δεχόμενον, ἀντὶ τοῦ μαίνεσθαι, τετυφῶσθαι φαίη. ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν· οὐδὲ ἡμᾶς μᾶλλον, ἢ ἑαυτούς, οἱ ταῦτα λέγοντες διαβάλλουσι. τὸ γὰρ ἐννοῆσαι μόνον, ὅτι δυνατὸν ἀνθρωπείᾳ φύσει τῆς ἀξίας ὑπερφρονῆσαι ἐκείνης, δεῖγμα κατ' αὐτῶν τῶν ἐκφερόντων ἐστί, ἧς ἔχουσι περὶ τοῦ πράγματος δόξης. εἰ γὰρ μὴ τῶν τυχόντων αὐτό, καὶ ὧν οὐ πολὺς ὁ λόγος, ἐνόμιζον εἶναι· οὐδ' ἂν ὑποπτεῦσαι τοῦτο ἐπῆλθεν αὐτοῖς. διὰ τί γὰρ περὶ τῆς τῶν ἀγγέλων ἀξίας, οὐδεὶς ἐτόλμησέ τι τοιοῦτον ὑποπτεῦσαί ποτε, καὶ εἰπεῖν· ὅτι ἐστὶν ἀνθρωπίνη ψυχή, δι' ἀπόνοιαν οὐκ ἂν ἑλομένη ἐπὶ τὸ τῆς φύσεως ἐκείνης ἀξίωμα ἐλθεῖν; μεγάλα γάρ τινα φανταζόμεθα περὶ τῶν δυνάμεων ἐκείνων· καὶ τοῦτο ἡμᾶς οὐκ ἀφίησι πιστεῦσαι, ὅτι δύναται ἄνθρωπος τῆς τιμῆς φρονῆσαί τι μεῖζον ἐκείνης. ὥστε αὐτοὺς μᾶλλον δικαίως ἄν τις γράψαιτο ἀπονοίας, τοὺς ἡμῶν τοῦτο κατηγοροῦντας.

DE SACERDOTIO LIBER III.

Cap. I. *Nos per ſuperbiam hoc officium non declinaſſe.*

IAm quod ad eam injuriam pertinet, qua eos à me affectos fuiſſe dicis, qui me cohoneſtarunt, tum quòd nullo eos dehoneſtandi conſilio ab iſto me honore ſubtraxerim, afferri quidem à nobis ea poſſent, quæ diximus. Cæterum quod nullo etiam faſtidio, nulla contumacia inflati id fecerimus: idipſum quoque nunc pro viribus tibi planum facere adnitar. Etenim ſi nobis vel imperii militaris, vel regni etiam propoſita fuiſſet optio, potuiſſet quis id merito de me ſuſpicari, ſi modo eandem hanc ſententiam ſequutus fuiſſem, quam hic ſecutus ſum: ſeu verius dicam, tum ſanè nos nullus faſtidii ac contumaciæ inſimulaſſet, amentiæ verò ac ſtultitiæ nemo non damnaſſet. Sacerdotii verò optione propoſita (quod quidem regno tanto eſt excellentius, quantum ſpiritus & carnis intervallum eſſe poteſt) ſuſtinebitne quiſquam contemptus ac faſtidii nos arcerſere? Quî porrò id non abſurdum, eos qui provincias puſillas reſpuunt, ut deliros incuſare: eos verò qui hoc idem in maximè excellentibus factitant, liberare quidem amentiæ crimine, inſolentiæ autem ac ſuperbiæ reos agere? perinde quaſi ſi quis eum qui boum armentum deſpiceret, armentarius eſſe recuſans, animi quidem inſolentia nequaquam præditum eſſe, mentis autem alienatione prorſus laborare criminaretur: ei vero, qui orbis univerſi regnum deprecaretur, neque pateretur exercituum ubique terrarum inſtructorum imperium ad ſe deferri, pro amentiæ crimine, faſtus tantum atque inſolentiæ crimen impingeret? Sed non eſt ita, non eſt ita: neque certè nos magis quam ſeipſos incuſant, qui iſta afferunt. Nam vel cogitaſſe tantum, fieri poſſe, ut tanta illa ſacerdotii dignitas ingenio ſit humano deſpicabilis: id verò contra eos ipſos, qui ſermones hujuſmodi uſurpant, indicium argumentúmque eſſe poſſit opinionis ejus, quam iidem de re, qua de agitur, concipiunt: nam niſi ſacerdotium inter res viles modicique pretii ponerent, ne iſta quidem ſuſpicio ſeſe in animos ipſorum inſinuaſſet. Cur enim de angelica dignitate nullus unquam inventus eſt, qui tale aliquid ſuſtineret ſuſpicari, ac pronunciare, humanum ingenium præ faſtu, ac contumacia ad naturæ angelicæ honorem, dignitatémque non aſpirare? Nempe magna quidem ea ſunt, quæ animo concipimus de poteſtatibus illis: atque idipſum vetat, ut credamus licere homini majorem illa dignitatem animo concipere: quo fit ut conſentaneum magis ſit, ſi quis in illos faſtus ac contumaciæ crimem id torqueat, quod in nos impingunt ipſi:

neque enim id de aliis ſuſpicati fuiſſent, niſi rem ipſam prius damnaſſent, ac nihili exiſtimaſſent.

Cap. II. *Nos propter vanam gloriam non fugiſſe.*

Porrò autem ſi id me dicent gloriæ atque ambitionis nomine commiſiſſe, iidem ſibiipſis non conſtare, imò pugnantia ſecum loqui aperte coarguentur. Neque enim video quámnam aliam orationem quæſiviſſent, ſi nos inanis gloriæ criminibus liberare voluiſſent. Nam ſi in animum fortè meum laudis amor hujuſmodi invaſiſſet, amplecti potius munus illud oportuit, quàm averſari: quid ita? Nempe quòd ea res magnæ nobis gloriæ, magno honori futura fuiſſet. Hominem enim hoc ætatis, quique idem haud ita pridem vitæ hujus curis ſe abdicaſſet, derepente in tantam hominum admirationem veniſſe, ut iis etiam, qui in laboribus hujuſmodi omnem ætatem conſumpſiſſent, anteponeretur, & plura illis ſuffragia reportaret: id verò neminem non attraxiſſet in magnam aliquam atque admirandam noſtri opinionem: tum autem nobis paſſim venerationem illuſtrémque nominis hujus gloriam conciliaſſet: ubi me nunc demptis paucis, Eccleſiæ bona pars ne de nomine quidem norunt. Quamobrem ne omnibus quidem innoteſcet, deprecatum me fuiſſe quod offerebatur; ſed paucis quibuſdam, quos paucos ne omnes quidem ipſos rem, ut ſe habet, reſpicere opinor. Conſentaneum enim eſt ex iis etiam complures aut exiſtimare nullam prorſus de nobis electionem factam, aut ab electione nos rejectos fuiſſe, tanquam non ſatis idoneos viſos: non etiam nos ultro id functionis devitaſſe.

BASIL. At verò, inquit, quibus rei comperta eſt veritas, demirabuntur.

CHRYS. Cap. III. *Si gloriam concupiſceremus oportuit tale miniſterium eligere.*

Atqui hos ipſos dixiſti ambitionis nobis atque inſolentiæ crimen impingere; undénam ergo laudem ſperare licet? A multis? ſed neſciunt illi rem, ut ſe habet. at verò à paucioribus? Verùm & hic nobis res in contrarium recidit. Neque enim alio nomine huc introiſti, quàm ut edocereris, qua adverſum illos defenſione uti poſſes. Sed quorſum horum gratia hîc tantopere diſceptamus? Quod enim ſi vel omnibus res ea innotuiſſet, ne ſic quidem aut inſolentes, aut ambitioſi judicandi eſſemus? pauliſper ſuſtineto, idque aperte intelliges: Itemque illud, quòd non iis ſolum qui hoc audentiæ ſibi ſumunt, ſi modo quiſquam exiſtit mortalium talis: nam exiſtere haudquaquam credo; ſed iis etiam qui id de aliis ſuſpicantur, periculum imminet non mediocre. Etenim ſacerdotium ipſum in terra quidem peragitur; ſed in rerum cœleſtium claſſem ordinémque referendum eſt.

Tremendum quid eſſe ſacerdotium, & magis quam in veteri teſtamento.

Atque id perquam merito: quippe non mortalis quiſquam, non Angelus, non Archangelus, non alia quævis creata potentia, ſed ipſe paracletus ordinem hujuſmodi diſpoſuit: qui mortalibus hominibus etiamnum in carne manentibus author fuit, ut Angelorum miniſterium animo conciperent. Idcirco neceſſe eſt ſacerdotem ſic eſſe purum, ut ſi in ipſis cœlis collocatus inter cœleſtes illas virtutes medius ſtaret. Terribilia namque atque horrifica fuiſſe ferunt, quæ gratiæ tempus præceſſerunt: quod

Exod. 28.

genus fuere tintinnabula, mala punica, lapides pectori ſacerdotis, itémque alii ſuperhumerali ejuſdem ſuperpoſiti, mitra, cidaris, veſtis ad pedes uſque demiſſa, lamina aurea, ſancta ſanctorum, ingens intus quies atque ſilentium. At verò ſi quis ea, quæ gratiæ tempus nobis advexit, examinet, terribilia atque horrifica quæ dixi, judicabit eſſe admodum levia, ac quod de lege à Paulo dictum eſt, hic demum verum eſſe comperiet:

2. Cor. 3, 10.

quandoquidem ne glorificatum quidem fuit, quod glorificatum eſt in hac parte, propter eminentem gloriam. Nam dum conſpicis Dominum immolatum, & illic ſitum ſacerdotem ſacrificio incumbentem, ac preces fundentem, tum verò turbam circumfuſam precioſo illo ſanguine intingi ac rubefieri, etiámne te inter mortales verſari, atque in terra conſiſtere cenſes? an non potius è veſtigio in cœlos transferris? an non carnis cogitationem omnem abjiciens, nudo animo, mente pura circumſpicis, quæ in cœlo ſunt? ô miraculum, ô Dei benignitatem: qui cum patre ſurſum ſedet, in illo ipſo temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac ſe ipſe tradit volentibus ipſum excipere ac complecti. Fit autem id nullis præſtigiis; ſed apertis ac circumſpicientibus circumſiſtentium omnium oculis. Num tibi iſta contemptu ac deſpectu digna eſſe videntur? aut ejuſmodi, ut

3. Reg. 18.

poſſit quis contra ea attolli atque inſurgere? Viſne & ſanctimoniæ iſtius excellentiam alio miraculo perſpicere? Ponito ob oculos Heliam illum, præterea & infinitam illam turbam circumfuſam, & ſacrificium lapidibus ſuperpoſitum, tum verò reliquos omnes admodum quietos ac taciturnos, ſolum autem Prophetam preces fundentem. ſecundum id flammam derepentè è cœlo delabentem, ſacrificiúmque ipſum lambentem: mira ſunt iſta profectò, ac ſtupore omni plena. Ab illis ergo ſacris ad noſtra iam ſacra te transfer: nec ea mira modo eſſe videbis; ſed etiam omnem ſtuporem excedentia. Adeſt enim ſacerdos, non igneum geſtans; ſed Spiritum ſanctum: is preces diuturnas fundit, non quò flamma cœlitus delapſa, ſacra appoſita abſumat, ſed ut gratia in ſacrificium influens, per illud ipſum omnium animos inflammet, & puriores reddat argento igni excocto purgatóque.

A οὐ γὰρ ἄν ποτε περὶ ἑτέρων τοῦτο ὑπέλαβον, εἰ μὴ πρότερον αὐτοὶ
πράγματος, ὡς οὐδενὸς ὄντος, κατέγνωσαν.

Εἰ δὲ πρὸς δόξαν ὁρῶντάς τοῦτο πεποιηκέναι φασὶν, περιπίπτοντες
ἑαυτοῖς ἐλεγχθήσονται, καὶ μαχόμενοι φανερῶς. οὐδὲ γὰρ οἶδα, ποίους
ἂν ἑτέρους περὶ τούτων ἐζήτησαν λόγους, εἰ τῆς κενοδοξίας ἡμᾶς ἠθέλησαν
ἀπαλλάξαι ἐγκλημάτων. εἰ γὰρ οὗτος μέ ποτε εἰσῆλθεν ὁ ἔρως,
καταδέξασθαι μᾶλλον ἐχρῆν, ἢ φυγεῖν. διὰ τί; ὅτι πολλὴν ἡμῖν τοῦτο
B τὴν δόξαν ἤνεγκεν ἄν. τὸ γὰρ ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας ὄντα, καὶ πρὸ βραχέος
ἀποστάντα τῶν βιωτικῶν φροντίδων, ἐξαίφνης οὕτω δόξαι παρὰ
πᾶσιν εἶναι θαυμαστὸν, ὥστε τῶν τὸν ἅπαντα χρόνον ἐν τοῖς τοιούτοις
ἐξαναλωθέντων πόνοις προτιμηθῆναι, καὶ πλείονας ψήφους πάντων
ἐκείνων λαβεῖν· θαυμαστά τινα καὶ μεγάλα περὶ ἡμῶν πάντας ἂν
ὑποπτεύειν ἔπεισε, καὶ σεμνοὺς ἂν ἡμᾶς καὶ περιβλέπτους κατέστησε.
νῦν δὲ, πλὴν ὀλίγων, τὸ πλέον τῆς ἐκκλησίας μέρος, οὐδὲ ἐξ ὀνόμα-
C τος ἡμᾶς ἴσασιν· ὥστε οὐδὲ ὅτι παρῃτήμεθα πᾶσιν ἔσται φανερὸν,
ἀλλ' ὀλίγοις τισὶν, οὓς οὐδὲ αὐτοὺς οἶμαι τὸ σαφὲς εἰδέναι πάντας.
εἰκὸς δὲ καὶ τούτων πολλοὺς ἢ μηδόλως ἡμᾶς ᾑρῆσθαι νομίσαι· ἢ παρωσθῆναι
μετὰ τὴν αἵρεσιν, ἀνεπιτηδείους εἶναι δόξαντας, οὐχ ἑκόντας φυγεῖν.
Ἀλλ' οἱ τἀληθὲς εἰδότες θαυμάσονται.

Καὶ μὴν τούτους ἔφης, ὡς κενοδόξους καὶ ὑπερηφάνους διαβάλλειν
ἡμᾶς. πόθεν οὖν ἐστιν ἐλπίσαι τὸν ἔπαινον; ἀπὸ τῶν πολλῶν; ἀλλ' οὐκ
D ἴσασι τὸ σαφές. ἀλλ' ἐκ τῶν ὀλίγων; ἀλλὰ κἀνταῦθα ἡμῖν εἰς τοὐναντίον
τὸ πρᾶγμα περιτέτραπται. οὐδὲ γὰρ ἑτέρου τινὸς ἕνεκεν ἐνθάδε εἰσῆλθες
νῦν· ἀλλ' ἵνα μάθῃς, τί πρὸς ἐκείνους ἀπολογήσασθαι δεῖ.
καὶ τί τούτων ἕνεκεν ἀκριβολογοῦμαι νῦν; ὅτι γὰρ, εἰ καὶ μὴ πάντες ᾔδεσαν
τἀληθὲς, οὐδὲ οὕτως ἡμᾶς ἀπονοίας ἢ φιλοδοξίας ἔδει κρίνειν·
μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ τοῦτο εἴσῃ σαφῶς. καὶ πρὸς τούτῳ πάλιν ἐκεῖνο·
ὅτι οὐ τοῖς ταύτην τολμῶσι τὴν τόλμαν μόνον, εἴπερ τίς ἐστιν ἀνθρώ-
E πων, οὐ γὰρ ἔγωγε πείθομαι· ἀλλὰ καὶ τοῖς περὶ ἑτέρων ὑποπτεύουσι,
κίνδυνος ἐπικείσεται οὐ μικρός. Ἡ γὰρ ἱερωσύνη τελεῖται μὲν ἐπὶ τῆς
γῆς, τάξιν δὲ ἐπουρανίων ἔχει πραγμάτων· καὶ μάλα γε εἰκότως. οὐ
γὰρ ἄνθρωπος, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐκ ἄλλη τις κτιστὴ
δύναμις· ἀλλ' αὐτὸς ὁ παράκλητος ταύτην διετάξατο τὴν ἀκολουθίαν,
καὶ ἔτι μένοντας ἐν σαρκὶ τὴν τῶν ἀγγέλων ἔπεισε φαντάζεσθαι διακονίαν·
διὸ χρὴ τὸν ἱερώμενον ὥσπερ ἐν αὐτοῖς ἑστῶτα τοῖς οὐρανοῖς
A μεταξὺ τῶν δυνάμεων ἐκείνων οὕτως εἶναι καθαρόν. Φοβερὰ μὲν γὰρ
καὶ φρικωδέστατα καὶ τὰ πρὸ τῆς χάριτος, οἷον οἱ κώδωνες, οἱ ῥοΐσκοι,
οἱ λίθοι οἱ ἐπὶ τοῦ στήθους, οἱ ἐπὶ τῆς ἐπωμίδος, ἡ μίτρα, ἡ κίδαρις, ὁ ποδήρης,
τὸ πέταλον τὸ χρυσοῦν, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἡ πολλὴ τῶν ἔνδον ἠρεμία.
ἀλλ' εἴ τις τὰ τῆς χάριτος ἐξετάσειε, μικρὰ ὄντα εὑρήσει τὰ
φοβερὰ καὶ φρικωδέστατα ἐκεῖνα· καὶ τὸ περὶ τοῦ νόμου λεχθὲν, κἀνταῦθα
ἀληθὲς ὄν· ὅτι οὐ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ "
B μέρει, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης. ὅταν γὰρ ἴδῃς τὸν κύριον τεθυ- "
μένον, καὶ κείμενον, καὶ τὸν ἱερέα ἐφεστῶτα τῷ θύματι, καὶ ἐπευχόμενον·
καὶ πάντας ἐκείνῳ τῷ τιμίῳ φοινισσομένους αἵματι· ἆρα
ἔτι μετὰ ἀνθρώπων εἶναι νομίζεις, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἑστάναι; ἀλλ' οὐκ εὐθέως
ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς μετανίστασαι, καὶ πᾶσαν σαρκικὴν διάνοιαν τῆς
ψυχῆς ἐκβαλὼν, γυμνῇ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ νῷ καθαρῷ περιβλέπεις
τὰ ἐν οὐρανοῖς; ὢ τοῦ θαύματος! ὢ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας! ὁ μετὰ τοῦ
C πατρὸς ἄνω καθήμενος, κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ταῖς ἁπάντων κατέχεται
χερσὶ, καὶ δίδωσιν αὐτὸν τοῖς βουλομένοις περιπτύξασθαι καὶ περιλαβεῖν.
ποιοῦσι δὲ τοῦτο πάντες διὰ τῶν ὀφθαλμῶν [τῆς πίστεως.] ἆρά σοι ταῦτα
καταφρονεῖσθαι ταῦτα ἄξια καταφαίνεται; ἢ τοιαῦτα εἶναι, ὡς
δυνηθῆναί τινα ἐπαρθῆναι κατ' αὐτῶν; βούλει καὶ ἐξ ἑτέρου θαύματος
τῆς ἁγιαστείας ταύτης ἰδεῖν τὴν ὑπερβολήν; ὑπόγραψόν μοι τὸν
Ἠλίαν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τὸν ἄπειρον ὄχλον περιεστῶτα, καὶ τὴν θυσίαν
D ἐπὶ τῶν λίθων κειμένην· καὶ πάντας μὲν ἐν ἡσυχίᾳ τοὺς λοιποὺς καὶ πολλῇ
τῇ σιγῇ, μόνον δὲ τὸν Προφήτην εὐχόμενον· εἶτα ἐξαίφνης τὴν φλόγα
ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐπὶ τὸ ἱερεῖον ῥιπτομένην· θαυμαστὰ ταῦτα καὶ πάσης
ἐκπλήξεως γέμοντα. μετάβηθι τοίνυν ἐκεῖθεν ἐπὶ τὰ νῦν τελούμενα·
καὶ οὐ θαυμαστὰ ὄψει μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἔκπληξιν
ὑπερβαίνοντα. ἕστηκε γὰρ ὁ ἱερεὺς, οὐ πῦρ καταφέρων, ἀλλὰ
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ τὴν ἱκετηρίαν ἐπὶ πολὺ ποιεῖται, οὐχ
E ἵνα τις λαμπὰς ἄνωθεν ἀφεθεῖσα καταναλώσῃ τὰ προκείμενα·
ἀλλ' ἵνα ἡ χάρις ἐπιπεσοῦσα τῇ θυσίᾳ, δι' ἐκείνης τὰς ἁπάντων
ἀνάψῃ ψυχὰς, καὶ ἀργυρίου λαμπροτέρας ἀποδείξῃ πεπυρωμένου.

ταύτην

A ταύτης οὖν τῆς φρικωδεστάτης τελετῆς, τίς μὴ σφόδρα μαινόμενος, μηδὲ ἐξεστηκώς, ὑπερφρονῆσαι δυνήσεται; ἢ ἀγνοεῖς, ὅτι οὐκ ἄν ποτε ἀνθρωπίνη ψυχὴ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τῆς θυσίας ἐβάστασεν, ἀλλ' ἄρδην ἂν ἅπαντες ἠφανίσθησαν, εἰ μὴ πολλὴ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἦν ἡ βοήθεια;

Εἰ γάρ τις ἐννοήσειεν, ὅσον ἐστὶν, ἄνθρωπον ὄντα, καὶ ἔτι σαρκὶ καὶ αἵματι περιπεπλεγμένον, τῆς μακαρίας καὶ ἀκηράτου φύσεως ἐκείνης ἐγγὺς δυνηθῆναι γενέσθαι· τότε ὄψεται καλῶς, ὅσης τοὺς ἱερέας τιμῆς ἡ τοῦ πνεύματος ἠξίωσε χάρις. B διὰ γὰρ ἐκείνων καὶ ταῦτα τελεῖται, καὶ ἕτερα τούτων οὐδὲν ἀποδέοντα, καὶ εἰς ἀξιώματος καὶ εἰς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας λόγον. οἱ γὰρ τὴν γῆν οἰκοῦντες, καὶ ἐν ταύτῃ ποιούμενοι τὴν διατριβὴν, τὰ ἐν οὐρανοῖς διοικεῖν ἐπετράπησαν, καὶ ἐξουσίαν ἔλαβον, ἣν οὔτε ἀγγέλοις οὔτε ἀρχαγγέλοις ἔδωκεν ὁ Θεός. οὐ γὰρ πρὸς ἐκείνους εἴρηται· „ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα καὶ ἐν τῷ „οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. C ἔχουσι μὲν γὰρ καὶ οἱ κρατοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς τὴν τοῦ δεσμοῦ ἐξουσίαν, ἀλλὰ σωμάτων μόνον. οὗτος δὲ ὁ δεσμὸς αὐτῆς ἅπτεται τῆς ψυχῆς, καὶ διαβαίνει τοὺς οὐρανούς. καὶ ἅπερ ἂν ἐργάσωνται κάτω οἱ ἱερεῖς, ταῦτα ὁ Θεὸς ἄνω κυροῖ, καὶ τὴν τῶν δούλων γνώμην ὁ δεσπότης βεβαιοῖ. καὶ τί γὰρ „ἀλλ' ἢ πᾶσαν αὐτοῖς τὴν οὐράνιον ἔδωκεν ἐξουσίαν; ὧν γὰρ δή φησιν „ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται· καὶ ὧν ἂν κρατῆτε, κεκράτηνται. „τίς ἂν γένοιτο ταύτης ἐξουσία μείζων; πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκεν ὁ „πατὴρ τῷ υἱῷ. ὁρῶ δὲ πᾶσαν αὐτὴν τούτους ἐγχειρισθέντας ὑπὸ τοῦ D υἱοῦ. ὥσπερ γὰρ εἰς οὐρανοὺς ἤδη μετατεθέντες, καὶ τὴν ἀνθρωπείαν ὑπερβάντες φύσιν, καὶ τῶν ἡμετέρων ἀπαλλαγέντες παθῶν, οὕτως εἰς ταύτην ἤχθησαν τὴν ἀρχήν. εἶτα, ἂν μὲν βασιλεύς τινι τῶν ὑπ' αὐτὸν ὄντων ταύτης μεταδῷ τῆς τιμῆς, ὥστε ἐμβάλλειν εἰς δεσμωτήριον οὓς ἂν ἐθέλῃ, καὶ ἀφιέναι πάλιν, ζηλωτὸς καὶ περίβλεπτος παρὰ πᾶσιν οὗτος. ὁ δὲ παρὰ Θεοῦ τοσούτῳ μείζονα ἐξουσίαν λαβὼν, ὅσῳ γῆς τιμιώτερος ὁ οὐρανὸς, καὶ σωμάτων ψυχαί· οὕτω μικρὰν τισιν ἔδοξεν εἰληφέναι τι- E μὴν, ὡς δυνηθῆναι κἂν ἐννοῆσαι, ὅτι τῶν ταῦτά τις πιστευθέντων καὶ ὑπερφρονήσει τῆς δωρεᾶς. ἄπαγε τῆς μανίας. μανία γὰρ περιφανὴς ὑπερορᾶν τῆς τοσαύτης ἀρχῆς, ἧς ἄνευ οὔτε σωτηρίας ἡμῖν, οὔτε τῶν ἐπηγγελ„μένων τυχεῖν ἐστιν ἀγαθῶν. εἰ γὰρ οὐ δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν βα„σιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐὰν μὴ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγεννηθῇ· καὶ ὁ μὴ τρώγων τὴν σάρκα τοῦ κυρίου, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνων, ἐκβέβληται τῆς αἰωνίου ζωῆς· πάντα δὲ ταῦτα δι' ἑτέρου μὲν οὐδενὸς, μόνον δὲ διὰ A τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐπιτελεῖται χειρῶν, τῶν τοῦ ἱερέως λέγω· πῶς ἄν τις τούτων ἐκτὸς, ἢ τὸ τῆς γεέννης ἐκφυγεῖν δυνήσεται πῦρ, ἢ τῶν ἀποκειμένων στεφάνων τυχεῖν; οὗτοι γάρ εἰσιν, οὗτοι, οἱ τὰς πνευματικὰς πιστευθέντες ὠδῖνας, καὶ τὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐπιτραπέντες τόκον· διὰ τούτων ἐνδυόμεθα τὸν Χριστὸν, καὶ συνθαπτόμεθα τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ, μέλη γινόμεθα τῆς μακαρίας σαρκὸς ἐκείνης. ὥστε ἡμῖν οὐκ ἀρχόντων μόνον, οὐδὲ βασιλέων φοβερώτεροι, ἀλλὰ καὶ πατέρων τιμιώτεροι δικαίως B „ἂν εἶεν. οἱ μὲν γὰρ ἐξ αἱμάτων καὶ ἐκ θελήματος σαρκὸς ἐγέννησαν· οἱ δὲ τῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ γεννήσεως ἡμῖν εἰσιν αἴτιοι, τῆς μακαρίας παλιγγενεσίας ἐκείνης, τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀληθοῦς καὶ τῆς κατὰ χάριν υἱοθεσίας.

Λέπραν σώματος ἀπαλλάττειν, μᾶλλον δὲ ἀπαλλάττειν μὲν οὐδαμῶς, τοὺς δὲ ἀπαλλαγέντας δοκιμάζειν μόνον, εἶχον ἐξουσίαν οἱ τῶν Ἰουδαίων ἱερεῖς· καὶ οἶσθα πῶς περιμάχητον ἦν τὸ τῶν ἱερέων τότε; οὗτοι δὲ οὐ λέπραν σώματος, ἀλλ' ἀκαθαρσίαν ψυχῆς, οὐκ ἀπαλλαγεῖσαν C δοκιμάζειν, ἀλλ' ἀπαλλάττειν παντελῶς ἔλαβον ἐξουσίαν. ὥστε οἱ τούτων ὑπερορῶντες πολλῷ καὶ τῶν περὶ Δαθὰν εἶεν ἐναγέστεροι, καὶ μείζονος ἄξιοι τιμωρίας. οἱ μὲν γὰρ εἰ καὶ μὴ προσηκούσης αὐτοῖς ἀντεποιοῦντο τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ὅμως θαυμαστήν τινα περὶ αὐτῆς εἶχον δόξαν· καὶ τοῦτο τῷ μετὰ πολλῆς ἐφίεσθαι σπουδῆς ἔδειξαν. οὗτοι δὲ ὅτε ἐπὶ τὸ κρεῖττον διεκοσμήθη, καὶ τοσαύτην ἔλαβεν ἐπίδοσιν τὸ πρᾶγμα, τοῖς ἐξ ἐναντίας μὲν ἐκείνοις, πολλῷ δὲ ἐκείνων μείζονα τετολμήκασιν. οὐδὲ γὰρ ἴσον D εἰς καταφρονήσεως λόγον, ἐφίεσθαι μὴ προσηκούσης τιμῆς, καὶ ὑπερορᾶν τοσούτων ἀγαθῶν· ἀλλὰ τοσούτῳ μεῖζον ἐκεῖνο τούτου, ὅσῳ τοῦ διαπτύειν καὶ θαυμάζειν τὸ μέσον ἐστίν. τίς οὖν οὕτως ἀθλία ψυχὴ, ὡς τοσούτων ὑπεριδεῖν ἀγαθῶν, οὐκ ἄν ποτε φαίην ἔγωγε, πλὴν εἴ τις οἶστρον ὑπομείνειε δαιμονικόν. ἀλλὰ γὰρ ἐπάνειμι πάλιν, ὅθεν ἐξέβην· οὐ γὰρ ἐν τῷ κολάζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ποιεῖν εὖ, μείζονα τοῖς ἱερεῦσιν δέδωκε δύναμιν τῶν φυσι- E κῶν γονέων ὁ Θεός· καὶ τοσοῦτον ἀμφοτέρων τὸ διάφορον, ὅσον τῆς

A Hoc ergo myſterium omnium maximè horrendum verendumque, quis tandem qui non admodum ſit inſanus, quiq; è poteſtate non exierit, faſtidire ac deſpicere poterit? Ignoras futurum nunquam fuiſſe ut humanus animi captus, ſacrificii ignem illum ſuſtineret; ſed funditus omnes tum fuiſſe interituros, niſi magnum divinæ gratiæ auxilium affuiſſet? Nam ſi quis conſideret, quantum id ſit myſterium, ut is ſcilicet qui homo ipſe ſit, carne ac ſanguine etiamnum conſtans iiſque involutus, beatæ atque B immortali naturæ illi fieri propior queat: tum probe intelliget quanto ſacerdotes honore, quanta dignitate Spiritus ſancti gratia dignata fuerit. Operantibus enim illis, tum ſacra hæc quæ dico, initiantur perficiunturque: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipſa ad dignitatis ſalutiſq; noſtræ rationem ſpectant. Etenim qui terram incolunt atque in ea verſantur, iis commiſſum eſt, ut ea, quæ in cœlis ſunt, diſpenſent: iis datum eſt, ut poteſtatem habeant, quam Deus optimus neque Angelis, neque C Archangelis datam eſſe voluit: neque enim ad illos dictum eſt: *Quæcunq; alligaveritis in terra, erunt alligata & in cœlo: & quæcunque ſolveritis in terra, erunt ſoluta & in cœlo.* Habent quidem & terreſtres principes vinculi poteſtatem, verum corporum ſolum. Id autem quod dico ſacerdotum vinculum, ipſam etiam animam contingit, atque ad cœlos uſque pervadit: uſque adeo ut quæcunque infernè ſacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac ſervorum ſententiam Dominus confir- D met. Etenim quidnam hoc aliud eſſe dicas, niſi omnem rerum cœleſtium poteſtatem illis à Deo conceſſam? *Quorumcunque enim*, ait, *peccata remiſeritis, remittuntur ejus, & quorumcunque retinueritis, retenta ſunt.* Quænam, obſecro, poteſtas hac una major eſſe queat? *Pater omne judicium filio dedit:* cæterum video ipſum omne judicium à Deo filio illis traditum. Nam quaſi jam in cœlum tranſlati, ac ſupra humanam naturam poſiti, atq; noſtris ab affectibus exempti, ſic illi ad principatum iſtum per- E ducti ſunt. Quid multa? Rex aliquis ſi cui ex ſubditis ſuis honorem hunc detulerit, ut poteſtatem habeat quoſcunque velit in carcerem conjiciendi, eoſdemque rurſus laxandi, beatus ille & admirandus judicio omnium fuerit: at verò qui à Deo tanto majorem accepit poteſtatem, quanto cœlum terra precioſius eſt, quanto etiam animæ corporibus præſtant, hic vilem euſque dignitatem accepiſſe nonnullis videri debet, ut vel in illorum cogitationem deſcendere queat, reperiri quandoq; poſſe unum A aliquem ex eorum numero, quibus tanta illa, quæ paulò ante dixi, fuerint à Deo concredita, cui ipſi munus ſuum ſordeſcat, quique donum ſibi à Deo datum deſpiciat? Procul, procul hinc faceſſat hujuſmodi inſania. Inſania enim manifeſta eſt, deſpicere tantum iſtum principatum, ſine quo neque ſalutis neque promiſſorum bonorum compotes fieri poſſumus. *Nam ſi non poteſt quis in regnum cœlorum ingredi, niſi per aquam & ſpiritum regeneratus fuerit*: &, *Qui non manducat carnem Domini, &* B *ſanguinem ejus non bibit, æterna vita privatur:* omnia autem hæc haud aliter quàm per ſacroſanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, ſacerdotum: quî fiet, ut citra illarum opem aut gehennæ ignem evitare quis poſſit, aut repoſitæ in cœlo coronæ præmia aſſequi? Hi enim ſunt, hi ſunt inquam, quibus tum concreditæ ſunt ſpirituales parturigines, tum etiam baptiſmatis partus à Deo eſt commiſſus: per hos ipſos Chriſtum induimus, unà cum Dei filio ſepelimur: beati illius capitis membra efficimur: C quo nomine ſacerdotes meritò non modo plus vereri debemus, quàm vel principes vel reges; verum etiam majori honore quàm parentes proprios honeſtare. Hi enim *ex ſanguinibus & voluntate carnis nos genuerunt*; illi verò authores nobis ſunt nativitatis ejus, quam à Deo habemus, beatæ regenerationis illius, libertatis veræ, atque adeo adoptionis ejus, qua nos per gratiam filii Dei ſumus effecti. Corporis lepram purgare, ſeu verius dicam, haud purgare quidem; ſed purgatos probare, Judæorum D ſacerdotibus ſolis licebat: neque neſcis quanta cum ambitione, quanto cum ſtudio ac concertatione ſacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò noſtris ſacerdotibus non corporis lepram, verum animæ ſordes, non dico purgatas probare; ſed purgare prorſus conceſſum eſt: Quare judicio quidem meo, qui iſtos deſpiciunt contemnúntque, multo ſceleratiores ac majori ſupplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathan unà cum ſuis omnibus. Illi enim tametſi principatum ad ſe non ſpectantem E ſibi vendicabant, tamen miram quandam de eo principatu opinionem animo conceperant: id quod declaravit ingens rei concupitæ ſtudium. Hi autem tum, quum jam ſacerdotalis honos incrementum, ornatum, præſtantiam magnam accepit, contra quam illi; ſed tamen multo majora audent. Neque enim perinde eſt ad deſpicientiæ rationem ſubducendam, honorem aliquem indebitum appetere, & tot tantaque bona faſtidire: verùm facinus hoc tanto eſt illo gravius, quanto inter ſe diſſident intervallo faſtidium & admiratio: quis ergo tam infelici genio natus, ut tot tantáque bona faſtidiat? Equidem neminem exiſtere talem dixerim, niſi ſi quis furiarum œſtro percitus ſit. Sed enim eò jam ſe oratio noſtra referat, unde digreſſa eſt. Neque enim in puniendo ſolum; ſed & in benemerendo majorem Deus poteſtatem ſacerdotibus largitus eſt, quam naturalibus noſtris parentibus: quos inter utroſque tantum eſt ſanè interjectum intervallum, quantum vitam inter præſen-

tem

Cap. V. *Magnam eſſe poteſtatem ſacerdotum.*

Mat. 18, 19. & 18, 18.

Joan. 20, 23.

Ibid. 5, 22.

Joan. 3, 5.

Ibid. 6, 53.

Cap. VI. Levit. 13, 4. *Quam magnorum munerum miniſter ſit ſacerdos.*

Num. 16.

tem & æternam. Parentes enim nos in præſentem, ſacerdotes in vitam æternam generant. Atque illi certè ne corporalem quidem interitum à liberis amoliri poſſunt, neque ingruentem morbum propulſare: quum hi laborantem ac morti jamjam propinquam animam identidem ſervarint: aliis remiſſiorem pœnam reddentes: alios prorſus labi non permittentes, non doctrinæ ſolum atque commonitionis; ſed etiam precum præſidio: neque enim ſolum quum nos regenerant; ſed poſtea etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent.
Jac. 5, 14. *Infirmatur*, inquit, *inter vos aliquis, accerſat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & obſecratio fidei ſalvum reddet laborantem, & eriget eum Dominus: & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei.* Jam verò naturales parentes, ſi quos eorum liberi principes magnatéſve offenderint, opem certè illis nullam afferre poſſunt, quum ſacerdotes non principes, non reges; ſed ipſum Deum nobis infenſum ſæpenumero concilient. Nos igitur ſuſtinebitne adhuc quiſquam faſtidii atque arrogantiæ reos agere? Equidem ex iis, quæ à me dicta ſunt, auditorum mentes tanta puto religione occupatas, ut non jam eos, qui fugiunt; ſed eos, qui per ſe accedunt, honorémque iſtum ultro ſibi ambiunt, contumaciæ, temeritatis, atque audaciæ accuſent. Nam ſi uſuvenit ut quibus civitatum magiſtratus crediti ſunt, ii niſi valde prudentes pariter ac vigilantes fuerint, tum civitates ipſas evertant, tum ſeipſos perditum eant: quanta illum virtute non ſua tantum unius; ſed & cœleſti præditum eſſe convenit, cui ſorte obtigit, ut Chriſti ſponſam comat, ornétque? ſi modo peccandi occaſionem vitare is velit.

Cap. VII. *Ipſum etiam Paulum timuiſſe hunc principatum.*

Chriſtum nemo eſt qui Paulo vehementius dilexerit, nemo qui apud Deum gratioſior, quàm Paulus, fuerit: poſt tot tamen à Deo accepta privilegia veretur adhuc ac tremit, principatus iſtius ſubditorúmque ſuorum gratia. *Metuo enim*, inquit, *ne quà fiat, ut quemadmodum ſerpens Evam decepit verſutia ſua; ita corrumpantur ſenſus veſtri à ſimplicitate, quæ erat*
2. Cor. 11, 3. *in vobis erga Chriſtum*, ac rurſus: *In timore ac tremore multo*
Ibid. 2, 3. *vobiſcum verſatus ſum.* Atque *hæc* quidem *dicit* homo *is, cui à*
Ibid. 12, 2. *Deo datum fuit, ut in tertium uſque cælum raperetur, ac divinorum arcanorum particeps fieret, qui idem totidem*, ut ſic dixerim, *mortes pertulit*, quot ipſe dies poſt fidem Chriſto datam vixit: qui item idem ne conceſſa quidem à Deo poteſtate utendum ſibi ubique judicavit, ut ne quis eorum qui fidem ſuam Chriſto obſtrinxiſſent, offenderetur. Si igitur Paulus Dei mandata ſic obſervans, ut majora etiam quàm ipſi à Deo injuncta fuiſſent, præſtaret, nunquam ſuo ipſius; ſed ſubditorum tantum commodo ſtudens, ſic ubique formidavit, magiſtratus ſui molem expendens, quid faciemus ipſi, qui multi ubique ſumus in quærendis, quæ noſtra ſunt, qui Chriſti mandata Pauli exemplo non ſolum non ſuperamus; ſed ea majori quidem ex parte tranſgredimur?
2. Cor. 11, 29. *Quis infirmatur*, inquit ille, *& ego non infirmor? quis offenditur, & ego non uror?* Ejuſcemodi ſanè convenit ſacerdotem eſſe: quinimo non ejuſcemodi tantum, parva enim ſunt iſta, ac certè nulla præ eo, quod ipſe ſum dicturus: hoc
Rom. 9, 3. autem quidnam eſſe poteſt? *Optarim*, inquit, *anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, pro cognatis meis ſecundum carnem.* quòd ſi quis exiſtit, qui vocem hanc obſecrans enunciare poſſit, is demum dignus quidem eſt, qui ſi oblatum Epiſcopi munus detrectet, inſimuletur: ſin à Pauli virtutibus illis pari nobiſcum intervallo diſtat, is nimirum odium ac vituperationem meretur, quum munus idem delatum amplectitur, non quum detrectat. Neque enim, propoſita militaris dignitatis electione, ſi ii quibus provincia ea demandata foret, fabro ærario, aut cerdone, aut quopiam id genus opificum in medium tracto, honorem hujuſmodi ad illum deferrent, laudarent utique miſeri ac ſtolidi illius conſilium, qui oblatum munus non ſtatim detrectaret, nihilque non faceret, ut ne ſe ipſe in præſens conjiceret periculum. Nam ſi id unum ſatis ſit paſtorem ſimpliciter vocari, & provincia iſta utcunque defungi, nec ullum prorſus inde periculum exoriri poſſit: equidem nihil moror quin me, quiſquis volet, inanis gloriæ ſtudioſum appellet: ſin verò rara prudentia, rara item à Deo opt. data gratia, quæ prudentiam etiam ipſam præcedat, præterea ſi morum integritate, ſi vitæ puritate, denique ſi majori quàm pro humano captu virtute præditum eum eſſe oportet, qui adminiſtrationis iſtius curam in ſe ſuſcipit, ne me venia privatum per te velis, ſi fruſtra ac temere vitæ mihi meæ exitium accerſere noluerim. Etenim ſi navem quis agens ampliſſimam, & quæ decem millia pondo ferat, quæque eadem remigibus ſuis ſit inſtructa, ac ſumptuoſarum mercium pondere onerata, me illius gubernaculo præfectum juberet Ægeum Tyrrhenúmve mare trajicere, nimirum fieret, ut ad primam ſtatim auditionem mandatum id detrectarem: ac me ſi quis interrogaret, Quid ita? ne navem ſubmergam, utique reſponderem. Itáne igitur, ubi pecuniæ tantum jactura ſubeſt, nec niſi corporis interitus periclitatur, nemo eſt qui incuſet reprehendátque, ſi quis magna cautione providentiaque hic utatur, ubi autem navem frangentibus, non in hoc vel illud pelagus,

A παρούσης καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς· οἱ μὲν γὰρ εἰς ταύτην, οἱ δὲ εἰς ἐκείνην γεννῶσι. κἀκεῖνοι μὲν οὐδὲ τὸν σωματικὸν αὐτοῖς δύναιντ' ἂν ἀμῦναι θάνατον, οὐ νόσον ἐπενεχθεῖσαν ἀποκρούσασθαι· οὗτοι δὲ καὶ κάμνουσαν καὶ ἀπόλλυσθαι μέλλουσαν τὴν ψυχὴν πολλάκις ἔσωσαν, τοῖς μὲν πρᾳοτέραν τὴν κόλασιν ἐργασάμενοι, τοὺς δὲ οὐδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀφέντες ἐμπεσεῖν· οὐ τῷ διδάσκειν μόνον καὶ νουθετεῖν, ἀλλὰ καὶ τῷ δι' εὐχῶν βοηθεῖν· οὐ γὰρ ὅτ' ἂν ἡμᾶς ἀναγεννῶσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ ταῦτα
B συγχωρεῖν ἔχουσιν ἐξουσίαν ἁμαρτήματα. ἀσθενεῖ γάρ τις [φησὶν] ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος· κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκὼς, ἀφεθήσονται αὐτῷ. ἔπειτα οἱ μὲν φυσικοὶ γονεῖς, εἰ μέν τισι τῶν ὑπερεχόντων καὶ μεγάλα ὧδε δυναμένων προσκρούσαιεν οἱ παῖδες, οὐδὲν αὐτοὺς ἔχουσιν ὠφε-
C λεῖν· οἱ δὲ ἱερεῖς οὐκ ἄρχοντας, οὐδὲ βασιλεῖς, ἀλλ' αὐτὸν αὐτοῖς πολλάκις ὀργισθέντα κατήλλαξαν τὸν Θεόν. ἔτι οὖν ἡμᾶς μετὰ ταῦτα τολμήσει τις ἀπονοίας κρίνειν; ἐγὼ μὲν γὰρ ἐκ τῶν εἰρημένων, τοσαύτην εὐλάβειαν οἶμαι τὰς τῶν ἀκουόντων καταχεῖν ψυχὰς, ὡς μηκέτι τοὺς φεύγοντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν προσιόντας, καὶ σπουδάζοντας ταύτην ἑαυτοῖς κτήσασθαι τὴν τιμὴν, ἀπονοίας καὶ τόλμης κρίνειν. εἰ γὰρ οἱ τὰς τῶν πόλεων ἀρχὰς πιστευθέντες, ὅτ' ἂν μὴ συνετοὶ καὶ
D λίαν ὀξεῖς τυγχάνωσιν ὄντες, καὶ τὰς πόλεις ἀνέτρεψαν, καὶ ἑαυτοὺς προσαπώλεσαν· ὁ τοῦ Χριστοῦ τὴν νύμφην κατακοσμεῖν λαχὼν, πόσης σοι δοκεῖ δεῖσθαι δυνάμεως, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ, καὶ τῆς ἄνωθεν πρὸς τὸ μὴ διαμαρτεῖν;

Οὐδεὶς μᾶλλον Παύλου τὸν Χριστὸν ἠγάπησεν, οὐδεὶς μείζονα ἐκείνου σπουδὴν ἐπεδείξατο, οὐδεὶς πλείονος ἠξιώθη χάριτος· ἀλλ' ὅμως μετὰ τοσαῦτα πλεονεκτήματα δέδοικεν ἔτι, καὶ τρέμει περὶ ταύτης τῆς
E ἀρχῆς, καὶ τῶν ἀρχομένων ὑπ' αὐτοῦ. φοβοῦμαι γάρ φησιν, μή πως, ὡς ὁ ὄφις Εὔαν ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, οὕτω φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἁπλότητος τῆς εἰς τὸν Χριστόν. καὶ πάλιν· ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς. ἄνθρωπος εἰς τρίτον ἁρπαγεὶς οὐρανὸν, καὶ ἀπορρήτων κοινωνήσας Θεῷ, καὶ τοσούτους ὑπομείνας θανάτους, ὅσας μετὰ τὸ πιστεῦσαι ἔζησεν ἡμέρας· ἄνθρωπος μηδὲ τῇ δοθείσῃ παρὰ τοῦ Χριστοῦ χρήσασθαι ἐξουσίᾳ βουληθεὶς, ἵνα μή
A τις τῶν πιστευσάντων σκανδαλισθῇ. εἰ τοίνυν ὁ τὰ προστάγματα ὑπερβαίνων τοῦ Θεοῦ, καὶ μηδαμοῦ τὸ ἑαυτοῦ ζητῶν, ἀλλὰ τὸ τῶν ἀρχομένων, οὕτως ἔμφοβος ἦν ἀεὶ, πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος ἀφορῶν· τί πεισόμεθα ἡμεῖς οἱ πολλαχοῦ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦντες, οἱ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ οὐ μόνον οὐχ ὑπερβαίνοντες, ἀλλὰ καὶ ἐκ πλείονος παραβαίνοντες μοίρας; τίς ἀσθενεῖ, φησὶ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; τοιοῦτον εἶναι δεῖ τὸν ἱερέα, μᾶλλον δὲ οὐ
B τοιοῦτον μόνον· μικρὰ γὰρ ταῦτα, καὶ τὸ μηδὲν, πρὸς ὃ μέλλω λέγειν. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; ηὐχόμην, φησὶν, ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου τῶν κατὰ σάρκα. εἴ τις δύναται ταύτην ἀφιέναι τὴν φωνήν· εἴ τις ἔχει τὴν ψυχὴν ταύτης ἐφικνουμένην τῆς εὐχῆς· ἐγκαλεῖσθαι δίκαιος ἂν εἴη φυγών. εἰ δέ τις ἀποδέοι τῆς ἀρετῆς ἐκείνης τοσοῦτον, ὅσον ἡμεῖς· οὐχ ὅταν φύγῃ, ἀλλ' ὅταν δέχηται, μισεῖσθαι δίκαιος. οὐδὲ γὰρ, εἴ τις στρατιωτικῆς ἀξίας αἵρεσις
C προὔκειτο, εἶτα χαλκοτύπον, ἢ σκυτοτόμον, ἤ τινα τῶν τοιούτων δημιουργῶν ἑλκύσαντες εἰς τὸ μέσον οἱ δοῦναι κύριοι τὴν τιμὴν, ἐνεχείριζον τὸ στρατόν· ἐπῄνεσαν ἂν τὸν δείλαιον ἐκεῖνον οὐ φεύγοντα, καὶ πάντα ποιοῦντα, ὥστε μὴ εἰς πρόδηλον ἑαυτὸν ἐμβαλεῖν κακόν. εἰ μὲν γὰρ ἁπλῶς, τὸ κληθῆναι ποιμένα, καὶ μεταχειρίσαι τὸ πρᾶγμα ὡς ἔτυχεν, ἀρκεῖ· καὶ κίνδυνος οὐδείς· ἐγκαλείτω κενοδοξίας ἡμῖν ὁ βουλόμενος. εἰ δὲ πολλὴν μὲν σύνεσιν, πολλὴν δὲ πρὸ τῆς συνέσεως
D τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ χάριν, καὶ τρόπων ὀρθότητα, καὶ καθαρότητα βίου, καὶ μείζονα ἢ κατὰ ἄνθρωπον ἔχειν δεῖ τὴν ἀρετὴν, τὸν ταύτην ἀναδεχόμενον τὴν φροντίδα· μή με ἀποστερήσῃς συγγνώμης, μάτην ἀπολέσθαι μὴ βουλόμενον καὶ εἰκῇ. καὶ γὰρ εἰ μυριαγωγόν τις ὁλκάδα ἄγων, πεπληρωμένην ἐρετῶν, καὶ φορτίων γέμουσαν πολυτελῶν· εἶτα ἐπὶ τῶν οἰάκων καθίσας ἐκέλευε περᾶν τὸ Αἰγαῖον ἢ τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος· ἐκ πρώτης ἂν ἀπεπήδησα τῆς φωνῆς. καὶ εἴ τις ἤρετο, διὰ τί; ἵνα μὴ καταδύσω τὸ
E πλοῖον, εἶπον ἄν. εἶτα ἔνθα μὲν εἰς χρήματα ἡ ζημία, καὶ ὁ κίνδυνος σωματικὸς μέχρι θανάτου· οὐδεὶς ἐγκαλέσει πολλῇ κεχρημένοις προνοίᾳ· ὅπου δὲ τοῖς ναυαγοῦσιν οὐκ εἰς τὸ πέλαγος τοῦτο,

ἀλλ'

ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ πυρὸς ἀπαιτεῖται πεσεῖν· καὶ θάνατος αὐτοὺς οὐχ ὁ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος διαιρῶν, ἀλλὰ ταύτην μετ᾽ ἐκείνου εἰς κόλασιν παραπέμπων αἰώνιον ἐκδέχεται· ἐνταῦθα ὅτι μὴ περιπετῶς εἰς τοσοῦτον ἑαυτοὺς ἐρρίψαμεν κακὸν, ὀργίζεσθε καὶ μισήσετε; μὴ, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ. οἶδα τὴν ἐμαυτοῦ ψυχὴν, ἀσθενῆ ταύτην καὶ μικράν· οἶδα τῆς διακονίας ἐκείνης τὸ μέγεθος, καὶ τὴν πολλὴν τοῦ πράγματος δυσκολίαν. πλείονα γὰρ τῶν τὴν θάλατταν ταραττόντων πνευμάτων χειμάζει κύματα τὴν τοῦ ἱερωμένου ψυχήν. Καὶ πρῶτον ἁπάντων, ὁ δεινότατος τῆς κενοδοξίας σκόπελος, χαλεπώτερος ὢν ὑπὲρ οἱ μυθοποιοὶ τερατεύονται τῶν Σειρήνων. τοῦτον γὰρ πολλοὶ μὲν ἴσχυσαν διαπλεύσαντες διαφυγεῖν ἀσινεῖς. ἐμοὶ δὲ οὕτως ἐστὶ χαλεπόν· ὡς μηδὲ νῦν, ὅτε οὐδὲ μία μέ τις ἀνάγκη πρὸς ἐκεῖνο ὠθεῖ τὸ βάραθρον, δύνασθαι καθαρεύειν τοῦ δεινοῦ. εἰ δὲ καὶ τὴν ἐπιστασίαν τις ἐγχειρίσει ταύτην· μονονουχὶ δήσας ὀπίσω τὼ χεῖρε, παραδώσει τις ἐν ἐκείνῳ τῷ σκοπέλῳ κατοικοῦσι θηρίοις, καθ᾽ ἑκάστην με σπαράττειν τὴν ἡμέραν. τίνα δέ ἐστι τὰ θηρία; θυμὸς, ἀθυμία, φθόνος, ἔρις, διαβολαὶ, κατηγορίαι, ψεῦδος, ὑπόκρισις, ἐπιβουλαί· ὀργαὶ κατὰ τῶν ἠδικηκότων οὐδὲν, ἡδοναὶ ἐπὶ ταῖς τῶν λειτουργούντων ἀσχημοσύναις. πένθος ἐπὶ ταῖς εὐημερίαις, ἐπαίνων ἔρως, τιμῆς πόθος· οὗτος δὴ τὸ μάλιστα πάντων τὴν ἀνθρωπίνην ἐκτραχηλίζον ψυχήν· διδασκαλίαι πρὸς ἡδονὴν, ἀνελεύθεροι κολακεῖαι, θωπεῖαι ἀγεννεῖς, καταφρονήσεις πενήτων, θεραπεῖαι πλουσίων, ἀλόγιστοι τιμαί· καὶ ἐπιβλαβεῖς χάριτες, κίνδυνον φέρουσαι καὶ τοῖς παρέχουσι καὶ τοῖς δεχομένοις αὐτάς· φόβος δουλοπρεπὴς, καὶ τοῖς φαυλοτάτοις τῶν ἀνδραπόδων προσήκων μόνοις· παρρησίας ἀναίρεσις. ταπεινοφροσύνης τὸ μὲν σχῆμα πολὺ, ἡ ἀλήθεια δὲ οὐδαμοῦ· ἔλεγχοι δὲ ἐκποδὼν καὶ ἐπιτιμήσεις. μᾶλλον δὲ κατὰ μὲν τῶν ταπεινῶν, καὶ πέρα τοῦ μέτρου· ἐπὶ δὲ τῶν δυναστείαν περιβεβλημένων οὐδὲ διᾶραί τις τὰ χείλη τολμᾷ. ταῦτα γὰρ ἅπαντα, καὶ τὰ τούτων πλείονα, ὁ σκόπελος ἐκεῖνος τρέφει θηρία, οἷς τοὺς ἅπαξ ἁλόντας, εἰς τοσαύτην ἀνάγκη καθελκυσθῆναι δουλείαν, ὡς καὶ εἰς γυναικῶν ἀρέσκειαν πράττειν πολλὰ πολλάκις, ἃ μηδὲ εἰπεῖν καλόν. ὁ μὲν γὰρ θεῖος νόμος αὐτὰς ταύτης ἐξέωσε τῆς λειτουργίας· ἐκεῖναι δὲ ἑαυτὰς εἰσωθεῖν βιάζονται. καὶ ἐπειδὴ δι᾽ ἑαυτῶν ἰσχύουσιν οὐδὲν, δι᾽ ἑτέρων ἅπαντα πράττουσι· καὶ τοσαύτην περιβέβληνται δύναμιν, ὡς τῶν ἱερέων καὶ ἐγκρίνειν καὶ ἐκβάλλειν οὓς ἂν ἐθέλωσι· καὶ τὰ ἄνω κάτω, τοῦτο δὴ τὸ τῆς παροιμίας λεγόμενον ἔστιν ἰδεῖν γιγνόμενον, τοὺς ἄρχοντας ἄγουσιν οἱ ἀρχόμενοι, καὶ εἴθε μὲν ἄνδρες· ἀλλ᾽ αἷς οὐδὲ διδάσκειν ἐπιτέτραπται. τί λέγω διδάσκειν; οὐδὲ λαλεῖν μὲν οὖν αὐταῖς ἐν ἐκκλησίᾳ συνεχώρησεν ὁ μακάριος Παῦλος. ἐγὼ δέ τινος ἤκουσα λέγοντος, ὅτι καὶ τοσαύτης αὐταῖς μετέδωκε παρρησίας, ὡς καὶ ἐπιτιμᾶν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶσι, καὶ καθάπερ πικρότερον ἐκείνων, ἢ τῶν ἰδίων οἰκετῶν οἱ δεσπόται. καὶ μή μέ τις οἰέσθω πάντας ταῖς εἰρημέναις ὑποβάλλειν αἰτίαις. εἰσὶ γὰρ, εἰσὶ πολλοὶ οἱ τούτων ὑπερενεχθέντες τῶν δικτύων, καὶ τῶν ἁλόντων πλείους. ἀλλ᾽ οὐδὲ τὴν ἱερωσύνην αἰτιασαίμην ἂν τούτων τῶν κακῶν, μή ποτε οὕτω μανείην ἐγώ. οὔτε γὰρ τὸν σίδηρον τοῦ φόνου, οὔτε τὸν οἶνον τῆς μέθης, οὔτε τὴν ῥώμην τῆς ὕβρεως, οὔτε τὴν ἀνδρείαν τῆς ἀλόγου τόλμης· ἀλλὰ τοὺς οὐκ εἰς δέον χρωμένους ταῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ διδομέναις δωρεαῖς, ἅπαντες οἱ νοῦν ἔχοντες αἰτίους εἶναί φασι, καὶ κολάζουσιν. ἐπεὶ ἥ γε ἱερωσύνη καὶ ἐγκαλέσει δικαίως ἡμῖν, οὐκ ὀρθῶς αὐτὴν μεταχειρίζουσιν. οὐ γὰρ αὐτὴ τῶν εἰρημένων ἡμῖν αἰτία κακῶν· ἀλλ᾽ ἡμεῖς αὐτὴν τοσούτοις, τό γε εἰς ἡμᾶς ἧκον, κατερρυπάναμεν μολυσμοῖς, ἀνθρώποις τοῖς τυχοῦσιν ἐγχειρίζοντες αὐτήν. οἵ γε οὔτε τὰς ἑαυτῶν πρότερον καταμαθόντες ψυχὰς, οὔτε εἰς τὸν τοῦ πράγματος ὄγκον ἀποβλέψαντες, δέχονται μὲν προθύμως τὸ διδόμενον· ἡνίκα δ᾽ ἂν εἰς τὸ πράττειν ἔλθωσιν, ὑπὸ τῆς ἀπειρίας σκοτούμενοι, μυρίων ἐμπιπλῶσι κακῶν, οὓς ἐπιστεύθησαν λαούς. τοῦτο δὴ, τοῦτο, ὅπερ καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν μικροῦ δεῖν ἔμελλε γίνεσθαι· εἰ μὴ ταχέως ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῶν κινδύνων ἐκείνων ἐξείλκυσε, καὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς ἡμετέρας φειδόμενος ψυχῆς. ἐπεὶ πόθεν, εἰπέ μοι, νομίζεις τὰς τοσαύτας ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τίκτεσθαι ταραχάς; ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδὲ ἄλλοθεν ποθὲν, οἶμαι, ἢ ἐκ τοῦ, τὰς τῶν προεστώτων αἱρέσεις καὶ ἐκλογὰς ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχε γίνεσθαι. τὴν γὰρ κεφαλὴν ἰσχυροτάτην εἶναι χρῆν, ἵνα τὰς ἐκ τοῦ λοιποῦ σώματος κάτωθεν πεμπομένας ἀτμοὺς πονηροὺς διοικεῖν, καὶ εἰς τὸ δέον καθιστᾶν δύνηται. ὅταν

A ſed in ignis æterni abyſſum corruendum eſt: ubi item eoſdem naufragos interitus manet, non qui corpus ab anima dirimit, ſed qui animam ipſam unà cum corpore in ſempiternum exigit ſupplicium: hic mihi vos ſuccenſebitis? hic mihi odium inimicitiaſque præferetis, ſi me ipſe temerè in tantam non conjecerim perniciem? Ne, obſecro atque obteſtor, committere id velitis. Novi profectò animi hujus vires quàm ſint infirmæ atque exiguæ, novi quàm ingens negotii ipſius difficultas. Fluctus enim B Epiſcopi animum concutientes, ventis mare identidem conturbantibus crebriores infeſtioréſque eſſe ſolent. Ac primum quidem omnium occurrit peſtilentiſſimus inanis gloriæ ſcopulus, longè illo Sirenum infeſtior, quem Poëtæ prodigioſè effingunt. Illum enim ſi compluribus licuit ſalvis præternavigare, atq; incolumibus effugere: mihi tamen hic ita moleſtus eſt, ut ne nunc quidem, quum nulla me in voraginem illam impellit neceſſitas, facere poſſim ut prorſus hac noxa vacem. Quòd mi-C hi ſi quis provinciam magiſtratus iſtius imponat, quid aliud quàm manibus his poſt tergum tantùm non revinctis, belluis ſcopulum illum inſidentibus, in dies ſingulos lacerandum me tradat? belluæ verò quænam tandem illæ? Iræ, triſtitia, invidentia, contentio, calumniæ, excandeſcentiæ in minimè noxios, delectationes natæ ex miniſterio ineptè atque indecenter ab aliis adminiſtrato, dolor ſi cui fortè muneris ſui functio proſperè ceſſerit: laudum appetentia, honoris deſiderium: quod ipſum D in primis hominis animum præcipitem ferri cogit: doctrina voluptatem, non etiam utilitatem captans: illiberales adulationes, palpationes minimè generoſæ, pauperum deſpicientiæ, cultus, honores nulla ratione impenſi: gratiarum munerúmq; largitiones damnoſæ, periculum parientes tam largientibus, quàm accipientibus: timor ſervilis, ac non niſi peſſimis quibuſque mancipiis conveniens: fiduciæ interitus: modeſtiæ animi ſpecies quidem multa, veritas autem nulla: coarguendi at-E que increpandi procul rejecta facultas, ſeu, ut verè dicam, contra inopes increpatio modum nullum ſervans, at contra eos qui potentia aliqua præditi ſunt, ne diducere quidem labia quiſquam audet. Has enim omnes atque his longe etiam plures feras noxius ſcopulus ille nutrit: a quibus quidem homines ſemel captos, in tantam profectò ſervitutem diſtrahi neceſſe eſt, ut ſæpe etiam pleraque, dum mulieribus placere atque obſecundare ſtudent, neceſſariò committant quæ ne eloqui quidem hone-A ſtum. Eas quidem divina lex ab hoc miniſterio remotas eſſe voluit: illæ verò vi facta intro irrumpunt: quæ quandoquidem per ſe nihil ipſe poſſunt, per alios omnia factitant, ac tantam ſibi vendicant poteſtatem, ut quoſcunque illæ Epiſcopos velint, & adlegant & ſummoveant. Fitque tandem per eas, ut ſurſum ac deorſum ſeſe habeant res. quod eſt in veteri proverbio, ac principes ſuos ſubditi ipſi regant. atque utinam id tantum viri factitarent, non etiam eæ, *quibus ne docere quidem permiſſum eſt.* B Sed quid dico, docere? certè *ne in Eccleſia quidem fari* illis beatus Paulus permiſit. At memini ſanè ex quodam me audire, quod & tantam ipſis impertiiſſet libertatem, ut & Eccleſiarum præſides objurgarent, illoſque acerbius inceſſerent, quam ſervi à dominis ſuis inceſſantur. Cæterum nolim, ut quiſquam exiſtimet Epiſcopos omnes à me criminum eorum, quæ dixi, reos factos: ſunt enim, ſunt, inquam, permulti, qui ſeſe ab iis retibus probe extricarunt: atque adeo plures iis qui ſe capi atque C intra ea involvi paſſi ſunt: neque tamen ob id ſacerdotalem ipſam dignitatem malorum iſtorum authorem fecerim. Abſit enim tanta à me inſania, neque ferrum cædis, neque vinum ebrietatis, neque robur contumeliæ, neque fortitudinem inconſideratæ audaciæ: ſed eos potius, qui præterquam deceat donis à Deo datis abutuntur, quiſquis ſana mente fuerit, authores eſſe dicet, punietque: quandoquidem & ſacerdotium meritò nobiſcum expoſtulare poſſit, ſi ſe non rite atque ordine pertracte-D mus adminiſtremúſque: neque enim illi accepta ferre debemus mala ea, quæ dixi; ſed nobis potius qui illud idem, quantum in nobis fuit, conſpurcavimus atque coinquinavimus, hominibus quibuslibet illius adminiſtrationem in manum tradentes: qui quidem neque viribus ſuis ipſorum prius conſultis, neque conſiderata rei magnitudine, obviis ſtatim ulnis munus oblatum amplectuntur: quum autem eò ventum eſt, ut negociorum functioni manus admoveant, nimirum inſcitiæ caligine E occupati, calamitatibus infinitis populos fidei ſuæ concreditos replent. Hoc ipſum, hoc ipſum certè eſt quod noſtra ætate propemodum accidiſſe videmus, niſi nos repente Deus è periculis illis aſſeruiſſet, partim ſuæ Eccleſiæ, partim animarum noſtrarum ſaluti culpam eam condonans. alioquin undénam, quæſo, exiſtimas tam multas in Eccleſiis turbas naſci? Equidem non aliunde opinor, quàm ex Epiſcoporum antiſtitúmque delectionibus caſu potius ac temere, quàm diligenter, atque accuratè factis. Nam caput valentiſſimum quidem eſſe oportet, ut pravas exhalationes ab inferiori reliqui corporis parte ſurſum aſcendentes diſpenſare, eaſdemque rite atque ordine componere poſſit.

Cap. IIX. In multis peccare cogitur Sacerdos. niſi forti animo fuerit. Quibus periculis expoſita ſacerdotis anima.

Cap IX. Vana gloria [illegible].

1.Cor. 14. 34.

1.Cor. 14. v. 34. Mulierum nimia inſolentia.

Cap. X. Non ipſum ſacerdotium horum malorum eſt cauſa.

Epiſcoporum electiones temere factæ.

quum enim per ſe caput infirmum eſt, ac fumorum inſultus illos morbificos repellere minimè potens, tum fit ut ipſum etiam infirmius indies reddatur, tum autem reliquum corpus ſecum perdat. Id quod ut ne in præſentia accideret, voluit Deus, ut nos in loco & numero pedeſtri, quem ſors noſtra initio tulerat, permaneremus. Multa enim alia ſunt Baſili, præter ea quæ jam à nobis dicta ſunt, quæ ſacerdotem præſtare oportet, ac quæ certè in nobis non agnoſcimus. Inter quæ illud præcipuum: Sacerdotis animum honoris illius deſiderio undiq; vacare oportet. Nam ſi ad eum principatum adipiſcendum vehementi animi affectu rapietur, eo adepto impotentiorem ſanè ambitionis ſuæ flammam incendet, ac vi tandem captus ut ſibi adeptum honorem ſtabiliat, nulli non peccato ſerviet, ſeu adulandum, ſeu ſervile quid atq; indignum ſuſtinendum, ſeu res magno pecuniæ ſumptu tentanda. Nam quòd nonnulli cædibus Eccleſias compleverint contaminarintq; : tum ejus honoris gratia depugnantes civitates aliquot funditus everterint, dicere hic prætermitto: ne quibuſdam videar ea in medium afferre quæ fide majora ſint. Oportere autem puto tanta cum religione ac cautione ad rem ipſam accedere, ut illius molem magnitudinémque primum prorſus detrectes: deinde adepto honore aliorum judicia ſententiáſque non expectare, ſi quod fortè commiſſum deprehendatur propter quod oporteat te honorem illum deponere, quin potius illud antevertens te ipſe munere abdices. Si enim par eſt, ut divinam concilies impetréſq; miſericordiam: qui ſi tibi honorem illum præter decorum tanquam mordicus retinere ſtudueris, indignus qui veniam conſequaris: tum verò divinam irã magis ac magis incendis, altero peccato, & eo graviore per te addito. At verò conſtantiam hanc præſtare nullus valeat: tam peſtilens, tamq; letale eſt appetentiæ iſtius virus. neq; id dico, cum beato Paulo pugnare volens, quinimo ut maximè cùm illius verbis conſentiam. Ea verò cujuſmodi ſunt? *Si quis Epiſcopi munus appetit, honeſtum opus deſiderat.* At ego non operis ipſius, ſed dominationis ac potentiæ deſiderium peſtilens eſſe dixi. Atque hoc ego deſiderium ſic toto ſtudio ab animo abjiciendum eſſe cenſeo, ut ne animum quidem ipſum prorſus permittas ab illo occupari, ut is rerum omnium liberè agendarum poteſtatem habeat. Nam quem nulla cupiditas trahit, ut ſeſe in eo munere collocatum oſtentet, ac tanquam digito ab aliis monſtretur, is certè ab eo ſolio deturbari non formidat. Porrò autem qui id non formidat, hic cum ea libertate, quæ Chriſtianas mentes decet, omnia exequi potuerit. dura enim & acerba atq; adeo multis referta incommodis illorum eſt ſervitus, qui honoris hujuſmodi caſum reformidant: ob quem ſæpenumero fit, ut & hominum & Dei optimi offenſionem ſubire cogantur: decet autem affectus noſtros tales non eſſe. Sed quemadmodum in prælüs videmus generoſiſſimos quoſque milites alacriter manum cum hoſte cõſerere, tum, ſi ita res ferat, fortiter accumbere: ita oportere puto animatos eſſe qui ad miniſterii iſtius functionem ſe conferunt, ut quod verè Chriſtianos viros decet, & fungi ſacerdotio & ſummoveri juxtà parati ſint: quum intelligant ſummotionem privationémque hujuſmodi non inferius præmium afferre ſolere, quam honor ipſe afferat. Nam quoties tale aliquid cuipiam evenerit, ea ferre nolenti, quę indecora, ac muneris ſui dignitati minime convenientia putat: fit ut & illis qui ipſum injuſte ſummoverint, gravius ſupplicium, & ſibi copioſiorem mercedem paret. *Beati enim*, inquit, *eſtis, quum probra jecerint in vos, & inſectati fuerint & dixerint omne malum verbum adverſus vos, mentientes propter me: gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cælis.* & hæc certè ipſa tanto magis locum habent, quoties à ſociis ac convictoribus, aut per invidiam, aut dum aliis placere illi ſtudent, aut per ſimultatem, atq; inimicitias, aut non recto alio quopiam conſilio injuſte quis loco ſuo depellitur. nam quoties id te ab adverſariis pati contigerit, ne oratione quidem opus eſſe puto ad lucrum id demonſtrandum, quod illi malitia ſua tibi acquirunt. Illud igitur oportet undique circumſpicere ac diligenter perſcrutari, necubi deſiderii illius ſcintilla aliqua ardens lateat. Præclare enim actum fuerit vel cum eis qui jam inde ab initio ab hoc morbo liberos ſeſe eſſe ſtudent, ſi ad honorem iſtũ quum pervenerint, tum demum effugere morbum eum poſſint; quòd ſi quis exiſtet, qui honore illo nondum adepto, atrocem hanc atque efferam belluam ſecum enutriat, verbis alloqui non poſſis in quantam perniciem accepto honore præceps iturus ſit. Nos autem (ac ne me rerum noſtrarum elevandarum ſtudio hic apud te falſa loqui velle putes) cupiditatis, deſideriiq; iſtius morbo vehementer laboramus: quæ res una cum aliis omnibus non parum nos exterruit, atque in fugam hanc vertit. Nam quemadmodum qui corporum amore capti ſunt, ii donec propinquos eos habent, quos amant, gravius quidem morbi ſui tormentum vimque ſuſtinent: quum autem quàm longiſſimè ſeſe ab illorum conſpectu abduxerint, tum furorem ipſum ab animo excutiunt; ſic & qui honoris iſtius, quem dico, cupiditate titillantur, dum propius adſunt, malo ferendo impates ſunt;

1.Tim.3,1.

CAP. II. *Cupiditas amoris principatus expellenda ex animo ſacerdotis.*

Matt.5,11.

A ὅταν γὰρ καθ' ἑαυτὴν ἀσθενὴς οὖσα τύχῃ, τὰς νοσοποιοὺς ἐκείνας προσβολὰς ἀποκρούσασθαι μὴ δυναμένη· αὐτή τε ἀσθενεστέρα μᾶλλον ἤπερ ἐστὶ καθίσταται, καὶ τὸ λοιπὸν μεθ' ἑαυτῆς προσαπόλλυσι σῶμα. ὅπερ ἵνα μὴ καὶ νῦν γένηται, ἐν τῇ τάξει τῶν πεζῶν ἡμᾶς ἐφύλαξεν ὁ Θεὸς, ἥνπερ καὶ ἐλάχομεν ἐξ ἀρχῆς. πολλὰ γάρ ἐστιν, ὦ Βασίλειε, πρὸς τοῖς εἰρημένοις πολλὰ ἕτερα, ἃ τὸν ἱερωμένον ἔχειν χρὴ, ἡμεῖς δὲ οὐκ ἔχομεν· καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἐκεῖνο· B πανταχόθεν αὐτὴν τῆς τοῦ πράγματος ἐπιθυμίας καθαρεύειν δεῖ τὴν ψυχήν. ὡς ἐὰν προσπαθῶς πρὸς ταύτην διακείμενος τύχῃ τὴν ἀρχὴν, γενόμενος ἐπ' αὐτὴν, ἰσχυροτέραν ἀνάπτει τὴν φλόγα· καὶ κατὰ κράτος ἁλοὺς, ὑπὲρ τοῦ βεβαίως ἔχειν αὐτὴν, μυρία ὑπομένει δεινά, κἂν κολακεῦσαι δέῃ, κἂν ἀγεννές τι καὶ ἀνάξιον ὑπομεῖναι, κἂν χρήματα ἀναλῶσαι πολλά. οἷς γὰρ καὶ φόνων τὰς ἐκκλησίας ἐνέπλησάν τινες, καὶ πόλεις ἀναστάτους ἐποίησαν, ὑπὲρ C ταύτης μαχόμενοι τῆς ἀρχῆς, παρίημι νῦν, μὴ καὶ ἄπιστα δόξω λέγειν τισίν. ἐγὼ δὲ, οἶμαι, τοσαύτην τοῦ πράγματος ἔχειν εὐλάβειαν, ὡς καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκφυγεῖν τὸν ὄγκον· καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι ἐν αὐτῇ, μὴ περιμένειν τὰς παρ' ἑτέρων κρίσεις, εἴ ποτε συμβαίη καθαιρέσεως ἱκανὸν ἐργάσασθαι ἁμάρτημα· ἀλλὰ προλαβόντα ἐκβάλλειν ἑαυτὸν τῆς ἀρχῆς. οὕτω μὲν γὰρ καὶ ἔλεον ἐπισπάσασθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰκὸς ἦν. τὸ δὲ ἀντέχεσθαι παρὰ τὸ πρέπον τῆς ἀξίας· πάσης ἑαυτὸν D ἀποστερεῖν συγγνώμης ἐστὶ, καὶ μᾶλλον ἐκκαίειν τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργὴν, δεύτερον χαλεπώτερον προσθέντα πλημμέλημα. ἀλλ' οὐδεὶς ἀνέξεταί ποτε. δεινὸν γὰρ ἀληθῶς, δεινὸν τὸ ταύτης γλίχεσθαι τῆς τιμῆς. καὶ οὐ μαχόμενος τῷ μακαρίῳ Παύλῳ λέγω, ἀλλὰ καὶ πάνυ συνᾴδοντα αὐτοῦ τοῖς ῥήμασι. τί γὰρ ἐκεῖνός φησιν; εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ. ἐγὼ δὲ οὐ τοῦ ἔργου, τοῦ δὲ αὐθεντίας καὶ δυναστείας ἐπιθυμεῖν, εἶπον εἶναι δεινόν. καὶ τοῦτον οἶμαι δεῖν E τὸν πόθον πάσῃ σπουδῇ τῆς ψυχῆς ἐξωθεῖν, καὶ μηδὲ τὴν ἀρχὴν κατασχεθῆναι αὐτὴν ὑπ' αὐτοῦ συγχωρεῖν· ἵνα μετ' ἐλευθερίας ἅπαντα αὐτῇ πράττειν ἐξῇ. ὁ γὰρ οὐκ ἐπιθυμῶν ἐπὶ ταύτης δειχθῆναι τῆς ἐξουσίας, οὐδὲ τὴν καθαίρεσιν αὐτῆς δέδοικεν· οὐ δεδοικὼς δὲ, μετὰ τῆς προσηκούσης Χριστιανοῖς ἐλευθερίας, πάντα πράττειν δύναιτ' ἄν. ὡς οἵ γε φοβούμενοι καὶ τρέμοντες κατενεχθῆναι ἐκεῖθεν, πικρὰν ὑπομένουσι δουλείαν, καὶ πολλῶν γέμουσαν τῶν κακῶν, καὶ ἀνθρώποις A καὶ Θεῷ προσκρούειν ἀναγκάζονται πολλάκις. δεῖ δὲ οὐχ οὕτω διακεῖσθαι τὴν ψυχήν. ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς πολέμοις τοὺς γενναίους τῶν στρατιωτῶν ὁρῶμεν καὶ πολεμοῦντας προθύμως, καὶ πίπτοντας ἀνδρείως· οὕτω καὶ τοὺς ἐπὶ ταύτην ἥκοντας τὴν οἰκονομίαν, καὶ ἱερᾶσθαι καὶ παραλύεσθαι τῆς ἀρχῆς, ὡς Χριστιανοῖς ἐστι προσῆκον ἀνδράσιν· εἰδότας, ὡς ἡ τοιαύτη καθαίρεσις, οὐκ ἐλάττονα φέρει τῆς ἀρχῆς τὸν στέφανον. ὅταν γάρ τις, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἀπρεπὲς μηδὲ ἀνάξιον τῆς ἀξίας B ὑπομεῖναι ἐκείνης, πάθῃ τι τοιοῦτον· καὶ τοῖς ἀδίκως καθελοῦσι τὴν κόλασιν, καὶ αὐτῷ μείζονα προξενεῖ τὸν μισθόν. μακάριοι γάρ, "φησίν, ἐστὲ, ὅταν ὀνειδίσωσι καὶ διώξωσιν ὑμᾶς, καὶ εἴπωσι πᾶν "πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν, ψευδόμενοι, ἕνεκεν ἐμοῦ· χαίρετε καὶ "ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι πολύς ἐστιν ὁ μισθὸς ὑμῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ "ταῦτα μὲν ὅταν ὑπὸ τῶν ὁμοταγῶν, ἢ διὰ φθόνον, ἢ πρὸς ἑτέρων χάριν, ἢ πρὸς ἀπέχθειαν, ἢ ἑτέρῳ τινὶ μὴ ὀρθῷ τις ἐκβάλληται C λογισμῷ. ὅταν δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἐναντίων τοῦτο πάσχειν συμβαίνῃ· οὐδὲ λόγου δεῖν οἶμαι πρὸς τὸ δεῖξαι τὸ κέρδος, ὅσον αὐτῷ διὰ τῆς ἑαυτῶν συλλέγουσι πονηρίας ἐκεῖνοι. τοῦτο οὖν δεῖ πανταχόθεν περισκοπεῖν, καὶ ἀκριβῶς διερευνᾶν, μή πού τις σπινθὴρ τῆς ἐπιθυμίας ἐκείνης ἐντυφόμενος λάθῃ. ἀγαπητὸν γὰρ καὶ τοὺς ἐξ ἀρχῆς καθαρεύοντας τοῦ πάθους, ἡνίκα ἂν ἐμπέσωσιν εἰς τὴν ἀρχὴν, δυνηθῆναι τοῦτο διαφυγεῖν. εἰ δέ τις καὶ πρὶν ἢ τυχεῖν τῆς τιμῆς, τρέφει παρ' D ἑαυτῷ τὸ δεινὸν καὶ ἄπλωτον τοῦτο θηρίον· οὐδέ ἐστιν εἰπεῖν, εἰς ὅσην ἑαυτὸν ἐμβαλεῖ κάμινον μετὰ τὸ τυχεῖν. ἡμεῖς δέ· καὶ μή τι νομίσῃς μετριάζοντας ἡμᾶς ἐθελῆσαι ἄν τι ποτὲ ψεύσασθαι πρὸς σέ· πολλὴν ταύτην κεκτήμεθα τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων, οὐχ ἧττον ἡμᾶς καὶ τοῦτο ἐφόβησε, καὶ πρὸς ταύτην ἔτρεψε τὴν φυγήν. καθάπερ γὰρ οἱ σωμάτων ἐρῶντες, ἕως μὲν ἂν πλησίον εἶναι τῶν ἐρωμένων ἐξῇ, χαλεπωτέραν τοῦ πάθους τὴν βάσανον ἔχουσιν· E ὅταν δὲ ὡς πορρωτάτω τῶν ποθουμένων ἑαυτοὺς ἀπαγάγωσι, καὶ τὴν μανίαν ἀπήλασαν· οὕτω καὶ οἱ ταύτης ἐπιθυμοῦσι τῆς ἀρχῆς· ὅταν μὲν πλησίον αὐτῆς γένωνται, ἀφόρητον γίνεται τὸ κακόν·

ὅταν

ἐπειδὰν δὲ ἀπελπίσωσι· καὶ τὴν ἐπιθυμίαν μετὰ τῆς προσδοκίας ἔσβεσαν. μία μὲν οὖν αὕτη πρόφασις οὐ μικρά· ἀλλ' εἰ καὶ μόνη καθ' ἑαυτὴν οὖσα, ἐτύγχανεν ἱκανὴ ταύτης ἡμᾶς ἀπεῖρξαι τῆς ἀξίας.

Νῦν δὲ καὶ ἑτέρα ταύτης οὐχ ἥττων προσέθειται. τίς δέ ἐστιν αὕτη; νηφάλιον εἶναι δεῖ τὸν ἱερέα, καὶ διορατικὸν, καὶ μυρίους πανταχόθεν κεκτῆσθαι τοὺς ὀφθαλμούς· ὡς οὐχ ἑαυτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ πλήθει ζῶντα τοσούτῳ. ἡμεῖς δὲ ὅτι νωθροὶ καὶ παρειμένοι, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτῶν μόλις ἀρκοῦντες σωτηρίαν· καὶ αὐτὸς ἂν ὁμολογήσειας, ὁ μάλιστα πάντων τὰ ἡμέτερα, διὰ τὸ φιλεῖν, κρύπτειν σπουδάζων κακά. μὴ γάρ μοι νηστείας ἐνταῦθα εἴπῃς, μηδὲ ἀγρυπνίας, μηδὲ χαμευνίας, καὶ τὴν λοιπὴν τοῦ σώματος σκληραγωγίαν. καὶ τούτων μὲν γὰρ ὅσον ἀπέχομεν, οἶδας. εἰ δὲ καὶ εἰς ἀκρίβειαν ἡμῖν κατώρθωτο, οὐδὲ οὕτως μετὰ τῆς παρούσης νωθρότητος ἴσχυσεν ἂν ἡ πρὸς τὴν ἐπιστασίαν ἡμᾶς ταῦτα ὠφελῆσαι ἐκείνην. ἀνθρώπῳ μὲν γὰρ εἰς οἰκίσκον τινὰ κατακλεισθέντι, καὶ τὰ αὑτοῦ μεριμνῶντι μόνον, πολλὴν ἂν ταῦτα παράσχοι τὴν ὠφέλειαν· εἰς δὲ τοσοῦτον σχιζομένῳ πλῆθος, καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ἀρχομένων ἰδίας κεκτημένῳ φροντίδας· τί δύναιτ' ἂν πρὸς τὴν ἐκείνων ἐπίδοσιν ἀξιόπιστον συμβάλλεσθαι κέρδος, ἐὰν μὴ ψυχὴν εὔτονον καὶ ἰσχυροτάτην ἔχων τύχῃ.

Καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ μετὰ τοσαύτης καρτερίας ἑτέραν. βάσανον ζητῶ τῆς ἐν τῇ ψυχῇ ἀνδρείας. τὸ μὲν γὰρ σίτων καὶ ποτῶν, καὶ στρωμνῆς καταφρονεῖν ἁπαλῆς· πολλοῖς οὐδὲ ἔργον ὁρῶμεν ὄν· καὶ μάλιστά γε τοῖς ἀγροικότερον διακειμένοις, καὶ οὕτως ἐκ πρώτης τραφεῖσι τῆς ἡλικίας· καὶ πολλοῖς δὲ ἑτέροις, τῆς τε τοῦ σώματος κατασκευῆς, καὶ τῆς συνηθείας ἐξομαλιζούσης τὴν ἐν ἐκείνοις τοῖς πόνοις τραχύτητα. ὕβριν δὲ, καὶ ἐπήρειαν, καὶ λόγον φορτικὸν, καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐλαττόνων σκώμματα, τά τε ἁπλῶς καὶ τὰ ἐν δίκῃ λεγόμενα, καὶ μέμψεις, τὰς εἰκῇ καὶ μάτην παρὰ τῶν ἀρχόντων καὶ παρὰ τῶν ἀρχομένων γινομένας· οὐ τῶν πολλῶν ἐνεγκεῖν, ἀλλ' ἑνός που καὶ δευτέρου. καὶ ἴδοι τις ἂν τοὺς ἐν ἐκείνοις ἰσχυροὺς πρὸς ταῦτα οὕτως ἰλιγγιῶντας, ὡς μᾶλλον τῶν χαλεπωτάτων ἀγριαίνειν θηρίων. τοὺς δὲ τοιούτους μάλιστα τῶν τῆς ἱερωσύνης ἀπείργομεν περιβόλων. τὸ μὲν γὰρ μήτε πρὸς τὰ σιτία ἀπηγχονίσθαι, μήτε ἀνυπόδητον εἶναι τὸν προεστῶτα· οὐδὲν ἂν βλάψειε τὸ κοινὸν τῆς ἐκκλησίας. θυμὸς δὲ ἄγριος, εἴς τε τὸν κεκτημένον, εἴς τε τὸν πλησίον μεγάλας ἐργάζεται συμφοράς. καὶ τοῖς μὲν ἐκεῖνα μὴ ποιοῦσιν, οὐδεμία ἀπειλὴ παρὰ τοῦ Θεοῦ κεῖται· τοῖς δὲ ἁπλῶς ὀργιζομένοις, γέεννα, καὶ τὸ τῆς γεέννης ἠπείληται πῦρ. ὥσπερ οὖν ὁ δόξης ἐρῶν κενῆς, ὅταν τὴν τῶν πολλῶν ἀρχῆς ἐπιλάβηται, μείζονα τῷ πυρὶ παρέχει τὴν ὕλην· οὕτως ὁ καθ' ἑαυτὸν, καὶ ἐν ταῖς πρὸς ὀλίγους ὁμιλίαις, κρατεῖν ὀργῆς μὴ δυνάμενος, ἀλλ' ἐκφερόμενος εὐχερῶς· ὅταν πλήθους ὅλου προστασίαν ἐμπιστευθῇ, καθάπερ τι θηρίον πανταχόθεν καὶ ὑπὸ μυρίων κεντούμενον, οὔτε αὐτὸς ἐν ἡσυχίᾳ δύναιτ' ἄν ποτε διάγειν, καὶ τοὺς ἐμπιστευθέντας αὐτῷ μυρία διατίθησι κακά·

Οὐδὲν γὰρ οὕτω καθαρότητα νοῦ, καὶ τὸ διειδὲς θολοῖ τῶν φρενῶν, ὡς θυμὸς ἄτακτος, καὶ μετὰ πολλῆς φερόμενος τῆς ῥύμης. θυμὸς γάρ φησιν, ἀπόλλυσι καὶ τοὺς φρονίμους. καθάπερ γὰρ ἔν τινι νυκτομαχίᾳ σκοτωθεὶς ὁ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸς, οὐχ εὑρίσκει διακρῖναι τοὺς φίλους τῶν πολεμίων, οὐδὲ τοὺς ἐντίμους τῶν ἀτίμων· ἀλλὰ πᾶσιν ἐφεξῆς ἑνὶ κέχρηται τρόπῳ, κἂν λαβεῖν τι δέῃ κακὸν, ἅπαντα εὐκόλως ὑπομένων, ὥσπερ τοῦ πληρῶσαι τὴν τῆς ψυχῆς ἡδονήν. ἡδονὴ γάρ τίς ἐστιν, ἡ τοῦ θυμοῦ πύρωσις, καὶ ἡδονῆς χαλεπώτερον τυραννεῖ τῆς ψυχῆς, πᾶσαν αὐτῆς τὴν ὑγιῆ κατάστασιν ἄνω καὶ κάτω ταράττουσα. καὶ γὰρ πρὸς ἀπόνοιαν αἴρει ῥᾳδίως, καὶ ἔχθρας ἀκαίρους, καὶ μῖσος ἄλογον, καὶ προσκρούματα ἁπλῶς, καὶ εἰκῇ προσκρούειν παρασκευάζει συνεχῶς· καὶ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα καὶ λέγειν καὶ πράττειν βιάζεται· πολλῷ τῷ ῥοίζῳ τοῦ πάθους τῆς ψυχῆς ὑποσυρομένης, καὶ οὐκ ἐχούσης ὅπου τὴν αὐτῆς ἐρείσασα δύναμιν ἀντιστήσεται πρὸς τοσαύτην ὁρμήν. Ἀλλ' οὐκ ἔτι σε εἰρωνευομένου ἀνέξομαι περαιτέρω. τίς γὰρ οὐκ οἶδε φησὶν, ὅσον ταύτης ἀπέχεις τῆς νόσου; τί οὖν, ἔφην, ὦ μακάριε, βούλει πλησίον με τῆς πυρᾶς ἀγαγεῖν, καὶ παροξῦναι τὸ θηρίον ἠρεμοῦν; ἢ ἀγνοεῖς, ὡς οὐκ οἰκείᾳ τοῦτο κατωρθώσαμεν ἀρετῇ, ἀλλ' ἐκ τοῦ τὴν ἡσυχίαν ἀγαπᾶν; τὸν δὲ οὕτω διακείμενον, ἀγαπητὸν ἐφ' ἑαυτοῦ μένοντα, καὶ ἑνὶ μόνῳ ἢ δευτέρῳ χρώμενον φίλῳ, δυνηθῆναι τὸν ἐκεῖθεν διαφυγεῖν ἐμπρησμόν· μὴ ὅτι εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν τοσούτων ἐμπεσόντα φροντίδων. τότε γὰρ οὐχ ἑαυτὸν μόνον,

A quum autem ſeſe illinc ſummoverint, honorémq; deſperaverint, fit ut deſiderium unà cum expectatione extinguatur. Porrò una hæc cauſa non mediocris eſt, quæ ut ſola exiſtat, tamē idonea quæ nos à munere iſto arceat.

CAP. XII. *Sobrium & modeſtum eſſe oportet ſacerd. tem.* 1. Tim 3, 2.

Verùm alia quædam ſubeſt hac ipſa nequaquam inferior. Quænam tandem ea eſt? *Sobrium modeſtúmq;* Epiſcopum eſſe oportet: eundémque perſpicacem, atq; innumeros quoquoverſus oculos circumferre: quippe qui non ſibi uni tantum; ſed & B tanto vivat populo. Cæterum quod nos ſegnes ſimus ac remiſſi, ac vix noſtræ ipſorum ſaluti ſufficientes, vel ture fateare, qui amoris abundantia quadam, vitia ſi qua in nobis ſunt, diſſimulare ſtudes. Abſit enim ut mihi hic jactes vel jejunia, vel noctes inſomnes, vel corpus humi decubare aſſuetum, vel ſi qua alia eſt corporis indurati afflictio. Nam tibi ſatis innotuit quantum ab his virtutibus abſimus, quas ut nos etiam exactè atq; abſolutè præſtiterimus, ne ſic quidem poſſent cum hujus animi ſegnitie C conjunctæ nobis ad præfecturæ illius, quam dico, adminiſtrationem obeundam præſidii quicquam afferre. Homini enim in cubiculum aliquod incluſo, tum de ſuis tantum rebus ſolicito, magnum res eæ adjumentum afferre poſſint. Ei verò qui in tot populos ſciſſus eſt, curas ſollicitudinéſq; ſuas in ſubditos ſuos ſingulos partiens, non video quid idonei adjumenti ad illorum profectum conferre queant, niſi idem acrem fortiſſimumque animum nactus ſit.

CAP. XIII. *Præter maximam abſtinentiam alia requiri.*

D Neque ſanè mirum tibi eſſe debet ſi unà cum tanta tolerantia alia quadam fortitudine Epiſcopi animum ſpectatum eſſe volo. Nam cibum, potum, ſtratum item molle contemnere, multis ne labori quiſtem id eſſe videmus, iis præſertim qui natura agreſtiores per ætatis vigorem ita ſunt educati: ac multis item aliis, aliàs corporis habitudine, aliàs ipſa etiam aſſuetudine laborum illorum aſperitatem molliente mitigantéque. At contumeliam, vim, incommodum, moleſtum aliquod verbum, tum E verò ſcommata ab inferioribus nonnunquam leviter, atq; impræmeditatè, nonnunquam etiam reddendo jure contorta, prærerea & querelas temerè ac nulla cauſa tum à principibus, tum à ſubditis natas, non multorum eſt ferre poſſe; ſed unius tantum, & alterius. Ac videre ſanè eſt eos, qui animi virtutibus illis plurimum poſſunt, ad hæc ipſa tanta veluti animi vertigine laborare, ut vel immaniſſimis belluis gravius exaſperentur. Hujuſmodi autem ingenio prædìti homines ab Epiſcopatus cancellis, A à ſacerdotii clauſtris procul arcendi ſunt. Nam Epiſcopum inedia minime cruciari extenuaríve, tum eundem nudis pedibus non ingredi: id certè nihil incommodabit Eccleſiæ univerſitati: at vero agreſtioris animi ferocitas furórque, tum domino poſſeſſorique ſuo, tum etiam proximo ingentium calamitatum author ſæpe fuit. Atque iis quidem, qui virtutes illas non præſtant, nulla à Deo comminatio: at temerè excandeſcentibus, gehennam ac *gehennæ flammam* æternam Deus *commitatus eſt.* Matt. 5. 22. Ac B quemadmodum fit, ut qui inanis gloriæ titillatione movetur, ſi quando populi principatum obtineat, materiam igni ſuccenſo ſuppeditet, ſic qui ſolitudini aſſuetus, ne in paucorum quidem hominum conſuetudine; animi ſui iræ imperare poteſt, quinimo perfacilè ab ea tranſverſus agitur: huic ſi popularem magiſtratum credas, inſtar feræ alicujus à multis undiq; exſtimulatæ, neq; quieto unquam animo eſſe queat, & commiſſos ſibi populos in infinita mala atque incommoda diſtrahat.

CAP. XIV *Nihil tam puritatem & mentis aciem obtundere, ut iracundiam inordinatam.* Prov. 15, 1.

C Nihil enim ſic ingenii perſpicuitatem, nihil ſic mentis aciem hebetat, ut ira nullum ordinem ſervans, ab animi impotentis impetu nata. *Ira enim*, inquit ille, *& prudentes perdidit*: quaſi enim in nocturna pugna aliqua obtenebratus animi oculus, non internoſcit amicos ab adverſariis, neq; claros ab ignobilibus; ſed omnes ſimul uno loco habet: & ſi jactura etiam aliqua calamitáſque ſubeunda ſit, omnia perfert, ut animi voluptatem impleat ſatiétque. Eſt enim etiam quædam voluptas, iræ excandeD ſcentia: cujus tyrannis humanum animum ubi poſſedit, voluptatis tyrannide crudelior truculentiórque eſt, univerſum illius ſtatum ſurſum ac deorſum conturbans, incolumitatémq; excarnificans: nā & ad arrogantiam faſtúmq; facile impellit, & ſimultates intempeſtivas: & odium nulla ratione ſubortum, & offenſiones leviter ac temere natas aſſidue parat: & multa id genus alia cum dicere, tum facere cogit: quum animus interim clam E vehementi morbi illius flatu raptus, non habeat ubi ſuam vim firmans tanto impetui reſiſtat. Tum Baſilius: *Baſil.* Ego verò te, inquit, non amplius diſſimulantem hic patiar? quis enim neſcit quantum ab hoc morbo ſis alienus? *Chryſoſt.* Cur me igitur, inquam, ô bone, vis flammæ atque incendio admotum eſſe? cur belluam quieſcentem irritare pergis? ignoras id nobis non noſtra virtute ſucceſſiſſe; ſed potius ex ſolitariæ ac quietæ tantum vitæ cultu ac ſtudio? cum eo autem qui ad animi morbum hujuſmodi propenſior ſit, præclare ſanè actum fuerit, ſi ſolitariam vitam ſequutus, uniuſque aut alterius amici uſu delectatus, poſſit excandeſcentiæ incendium illud devitare: nedum ſi in tam multarum curarum altiſſimum pelagus præceps ruerit.

Tum enim non ſe ſolum; ſed & alios complures ſecum ad interitus præcipitium pertrahit, redditque minus animatos ad humanitatis facilitatiſque ſtudia excolenda: quando ſic natura comparatum eſſe videmus, ut ſubditorum multitudo magna quidem ex parte principum ſuorum mores tanquam imaginem ſpectent, ſeque ad illos formare ſtudeant. Quî ergo fieri poſſit, ut illorum tumores & inflammationes ſedet is, qui ipſe tumeſcat? quis verò plebejus vir concupiſcat ſtatim temperans moderatúſque fieri, principem intuitus iracundum? Neque enim poſſunt Epiſcoporum vitia diſſimulari; ſed vel parva atque exigua confeſtim manifeſta fiunt. Quando & athleta tantiſper dum domi ſe continet, cum nemine manus conſerens, imbecillitatem infirmitatémque ſuam occultare aliis poteſt: ubi verò nudato corpore in arenam decertaturus deſcenderit, tum facile apparet quid ille poſſit. Eadem ratione qui privatam hanc & quietam vitam vivunt homines, ſolitudinem habent ſuorum vitiorum tanquam velamen quoddam: iidem rurſus quum in medium prodierint, ſolitudinem illam, ſicut veſtem exuere, ac per externos adventitióſque motus, ſuos animos omnibus nudos exhibere coguntur. Quemadmodum ergo illorum officia rectique mores multis uſui ſunt, accendúntque ad ſtudii æmulationem ejuſdem; ita & vitia ad virtutis cultum ſegniores reddunt, præſtántque ut cæterorum animi ad bonorum operum labores capeſſendos torpeſcant: quamobrem ſacerdotis animi pulchritudinem undique ſplendeſcere oportet, ut oblectare pariter & illuſtrare poſſit eorum animos, qui ſuos in illum oculos conjiciunt. Nam vulgarium hominum delicta, veluti in tenebris commiſſa, authores ſuos ſolos perdunt: cæterùm hominis illuſtris, & vulgo cogniti delictum commune omnibus damnum adfert: cum eos qui ad virtutis capeſſendæ ſudores remiſſi ſint, ſupiniores etiamnum reddens: tum eos, qui ſibiipſis attendere, ac virtuti acquirendæ advigilare volunt, ad ſuperbiam extimulans. Præterea ignobilium delicta ſi in medium prodierint, neminem inſigniter vulnerant: at qui in iſtius dignitatis faſtigio poſiti ſunt, primum nemini non noti manifeſtique ſunt, tum verò ſi vel tantillum peccaverint, parva eorum peccata aliis magna videntur. neque enim peccati magnitudine; ſed peccantis potius dignitate peccatum plerique omnes metiuntur. Ac certè Epiſcopum convenit & ſtudio acri, & perpetua vitæ continentia tanquam adamantinis armis circumſeptum, quoquoverſus circumſpicere, necubi nudo quis aut neglecto loco deprehenſo letale vulnus adferat. Circumſiſtunt enim cæteri parati ut vulnerent, ac, ſi liceat, ſupplantent: neque ii ex hoſtium atque adverſariorum numero; ſed ex iis, qui ſe amicos eſſe adſimulant. Epiſcoporum ergo animi tales eligantur, qualia olim *in Babylonia fornace* ſanctorum illorum corpora divinæ gratiæ largitas exhibuit. Neque enim ignis ejus, qui Epiſcoporum animos depaſcit, alimenta ſunt ſarmentum, pix, ſtupa; ſed alia quædam his longe infeſtiora: quando ne ignis quidem ſenſibile illud elementum hic ſubſternitur, ſed pro igne Epiſcopum circumlambit voraciſſima invidiæ flamma, undique ſe attollens, atque adeò vitam illius ac mores altius ſubiens, ſcrutans, probans, quàm ignis ille Babylonius puerorum illorum corpora probaverit. Quoties igitur repererit vel tenue aliquod ſtipulæ veſtigium, celeriter admota partem illam debilem ac vitiatam exurit: tum verò reliquam ſtructuram, ut ea ſolaribus radiis radiantior lucidiórque fuerit, fumo illo involvit, totámque denigrat: Quamdiu enim ſacerdotis vita pulchrè partibus ex omnibus congruens, concinnatáque fuerit, nullæ illi adverſariorum inſidiæ nocere poſſunt: qui ſimul atque vel tantillum officii recti prætermiſerit (ut par eſt nonnunquam prætermittere eum, qui homo quidem ipſe ſit, quique humanæ vitæ plenum erroribus pelagus trajiciat) jam illum nihil anteactæ vitæ honeſtas adjuvat ad incuſantium voculas effugiendas: quinimo leve illud commiſſum, reliquæ illius vitæ luminibus officit: ac certè ſic ſacerdoti omnes judices eſſe volunt, ut carne nequaquam compoſito, ut humanam naturam non ſortito; verùm ut Angelo, ut humanæ infirmitatis minimè participi. Porrò quemadmodum tyrannum donec imperio potitur, reformidant, eique adulantur omnes, non ob aliud, niſi quod illum tyrannide deturbare non poſſunt: quum autem illi res in contrarium cedere viderint, hic relicto honore illo ſimulato, qui haud ita pridem amici erant, fiunt derepente adverſarii atque hoſtes: ac vitiatas infirmáſque in illo partes rimati, per quas videlicet illum facilius adoriantur, impreſſione facta imperio depellere conantur: ſic & in ſacerdotibus uſu venit. Nam qui ſacerdotem paulò antè dum munere potiretur, reverebantur, colebántque, ii occaſionem nacti perexiguam, magno ſe ſtudio accingunt, ut illum infeſtius etiam quàm tyrannum imperio depellant: atque ut tyrannus corporis ſui cuſtodes timet,

Componitur orbis Regis ad exemplum. Claudian.

Daniel. 3.

A ἀλλὰ καὶ ἑτέρους πολλοὺς ἐπισύρει μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν τῆς ἀπωλείας κρημνὸν, καὶ περὶ τὴν τῆς ἐπιεικείας ἐπιμέλειαν ἀργοτέρους καθίστησι. πέφυκε γὰρ ὡς τὰ πολλὰ, τὸ τῶν ἀρχομένων πλῆθος, ὥσπερ εἰς ἀρχέτυπόν τινα εἰκόνα τοὺς τῶν ἀρχόντων τρόπους ὁρᾷν, καὶ πρὸς ἐκείνους ἐξομοιοῦν ἑαυτούς. πῶς οὖν ἄν τις τὰς ἐκείνων παύσειε φλεγμονὰς, οἰδαίνων αὐτός; τίς δ' ἂν ἐπιθυμήσειε ταχέως τῶν πολλῶν γενέσθαι μέτριος, τὸν ἄρχοντα ὀργίλον ὁρῶν; οὐ γάρ ἐστι οὐκ ἐστι B δυνατὸν, τὰ τῶν ἱερέων κρύπτεσθαι ἐλαττώματα· ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ ταχέως κατάδηλα γίνεται. καὶ γὰρ ἀθλητὴς, ἕως μὲν ἂν οἴκοι μένῃ, καὶ μηδενὶ συμπλέκηται, δύναται λανθάνειν, κἂν ἀσθενέστατος ὢν τύχῃ· ὅταν δὲ ἀποδύσηται πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ῥᾳδίως ἐλέγχεται· καὶ τῶν ἀνθρώπων τινὲς οἱ μὲν τὸν ἰδιωτικὸν τοῦτον καὶ ἀπράγμονα βιοῦντες βίον, ἔχουσι παραπέτασμα τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων τὴν μόνωσιν· εἰς δὲ τὸ μέσον ἀχθέντες, καθάπερ ἱμάτιον τὴν ἐρημίαν ἀπο- C δῦναι ἀναγκάζονται, καὶ πᾶσι γυμνὰς ἐπιδεῖξαι τὰς ψυχὰς διὰ τῶν ἔξωθεν κινημάτων. ὥσπερ οὖν αὐτοῦ τὰ κατορθώματα πολλοὺς ὤνησε, πρὸς τὸν ἴσον παρακαλοῦντα ζῆλον· οὕτω καὶ τὰ πλημμελήματα ῥᾳθυμοτέρους κατέστησε περὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν· καὶ βλακεύειν πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῶν σπουδαίων παρασκευάσει πόνους. διὸ χρὴ πάντοθεν αὐτοῦ τὸ κάλλος ἀποστίλβειν τῆς ψυχῆς· ἵνα καὶ εὐφραίνειν ἅμα καὶ φωτίζειν δύνηται τὰς τῶν ὁρώντων ψυχάς. τὰ μὲν γὰρ τῶν τυ- D χόντων ἁμαρτήματα, ὥσπερ ἐν τινι σκότῳ πραττόμενα, τοὺς ἐργαζομένους ἀπώλεσε μόνους· ἀνδρὸς δὲ ἐπιφανοῦς καὶ πολλοῖς γνωρίμου πλημμέλεια, κοινὴν ἅπασι φέρει τὴν βλάβην, τοὺς μὲν ἀναπεπτωκότας, πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν ἱδρῶτας, ὑπτιωτέρους ποιοῦσα· τοὺς δὲ προσέχειν ἑαυτοῖς βουλομένους, ἐρεθίζουσα πρὸς ἀπόνοιαν· χωρὶς δὲ τούτων, τὰ μὲν τῶν εὐτελῶν παραπτώματα, κἂν εἰς τὸ μέσον ἔλθῃ, οὐδένα ἔπληξεν ἀξιόλογον πληγήν· E οἱ δὲ ἐν τῇ κορυφῇ ταύτης καθήμενοι τῆς τιμῆς, πρῶτον μὲν πᾶσιν εἰσὶ κατάδηλοι· ἔπειτα, κἂν ἐν τοῖς μικροτάτοις σφαλῶσι, μεγάλα τὰ μικρὰ τοῖς ἄλλοις φαίνεται. οὐ γὰρ τῷ τοῦ γεγονότος μεγέθει, ἀλλὰ τῇ τοῦ διαμαρτόντος ἀξίᾳ τὴν ἁμαρτίαν μετροῦσιν ἅπαντες. καὶ δεῖ τὸν ἱερέα καθάπερ τισὶν ἀδαμαντίνοις ὅπλοις πεφράχθαι πάντοθεν· τῇ τε συντόνῳ σπουδῇ, καὶ τῇ διηνεκεῖ περὶ τὸν βίον νήψει, πάντοθεν περισκοποῦντα, μή πού τις γυ- A μνὸν εὑρὼν τόπον καὶ παρημελημένον, πλήξῃ καιρίαν πληγήν. πάντες γὰρ περιεστήκασι, τρῶσαι ἕτοιμοι καὶ καταβαλεῖν, οὐ τῶν ἐχθρῶν μόνον καὶ πολεμίων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν πολλοὶ τῶν προσποιουμένων φιλίαν. τοιαύτας οὖν ἐπιλέγεσθαι δεῖ ψυχὰς, οἷα τὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀπέδειξε σώματα ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις, ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ καμίνῳ ποτέ. οὐ γὰρ κληματὶς καὶ πίσσα καὶ στυππεῖον ἡ τοῦ πυρὸς τούτου τροφή· ἀλλὰ πολὺ τούτων χαλεπώτερα. ἐπεὶ B μηδὲ πῦρ τὸ αἰσθητὸν ὑπόκειται ἐκεῖνο· ἀλλ' ἡ παμφάγος αὐτὸν τῆς βασκανίας περιστοιχίζεται φλὸξ, πανταχόθεν αἰρομένη, καὶ ἀκριβέστερον αὐτῶν ἐπιοῦσα καὶ διερευνωμένη τὸν βίον, ἢ τὸ πῦρ τότε τῶν παίδων ἐκείνων τὰ σώματα. ὅταν οὖν εὕρῃ καλάμης ἴχνος μικρὸν, προσάπτεται ταχέως· καὶ τὸ μὲν σαθρὸν ἐκεῖνο κατέκαυσε μέρος· τὴν δὲ λοιπὴν ἅπασαν οἰκοδομὴν, κἂν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων λαμπροτέρα οὖσα τύχῃ, ἀπ' ἐκείνου C τοῦ καπνοῦ περιέφλεξε καὶ ἠμαύρωσεν ἅπασαν· ἕως μὲν γὰρ ἂν πανταχόθεν ἡρμοσμένος ᾖ καλῶς ὁ τοῦ ἱερέως βίος, ἀνάλωτος γίνεται ταῖς ἐπιβουλαῖς· ἂν δὲ τύχῃ μικρόν τι παριδὼν, οἷα εἰκὸς ἄνθρωπον ὄντα, καὶ τὸ πολύπλανες τοῦ βίου τούτου περαιοῦντα πέλαγος· οὐδὲν αὐτῷ τῶν λοιπῶν κατορθωμάτων ὄφελος, πρὸς τὸ δυνηθῆναι τὰ τῶν κατηγόρων στόματα διαφυγεῖν· ἀλλ' ἐπισκιάζει παντὶ τῷ λοιπῷ, τὸ μικρὸν ἐκεῖνο παράπτωμα. καὶ οὐχ ὡς σάρκα περικειμένῳ, οὐδὲ ἀνθρωπίνην λαχόντι φύσιν· D ἀλλ' ὡς ἀγγέλῳ, καὶ τῆς λοιπῆς ἀσθενείας ἀπηλλαγμένῳ, δικάζειν ἅπαντες ἐθέλουσι τῷ ἱερεῖ. καὶ καθάπερ τύραννον, ἕως μὲν ἂν κρατῇ, ἅπαντες πεφρίκασι καὶ κολακεύουσι· διὰ τὸ μὴ δύνασθαι καθελεῖν· ὅταν δὲ ἴδωσιν εἰς τοὐναντίον προχωροῦντα ἐκείνου τὰ πράγματα· τὴν μεθ' ὑποκρίσεως ἀφέντες τιμὴν, οἱ πρὸ μικροῦ φίλοι, γεγόνασιν ἐξαίφνης ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι· καὶ πάντα αὐτοῦ τὰ σαθρὰ καταμαθόντες ἐπιτίθενται παραλύ- E οντες τῆς ἀρχῆς· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἱερέων, οἱ πρὸ βραχέος, καὶ ἡνίκα ἐκράτει, τιμῶντες καὶ θεραπεύοντες, ὅταν μικρὰν εὕρωσι λαβὴν, παρασκευάζονται σφοδρῶς, οὐχ ὡς τύραννον μόνον, ἀλλὰ καὶ τούτου χαλεπώτερον καθαιρήσειν μέλλοντες. καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος, τοὺς τοῦ σώματος φύλακας δέδοικεν· οὕτω

οὕτω καὶ οὗτος τοὺς πλησίον, καὶ συλλειτουργοῦντας αὐτῷ, μάλιστα πάντων τρέμει. οὔτε γὰρ ἕτεροί τινες οὕτω τῆς ἀρχῆς ἐπιθυμοῦσι τῆς ἐκείνου, καὶ τὰ ἐκείνου μάλιστα πάντων ἴσασιν, ὡς οὗτοι. ἐγγύθεν γὰρ ὄντες, εἴ τι συμβαίη τοιοῦτο, πρὸ τῶν ἄλλων αἰσθάνονται, καὶ δύναιντ' ἂν εὐχερῶς καὶ διαβάλλοντες πιστευθῆναι· καὶ τὰ μικρὰ μεγάλα ποιοῦντες, τὸν συκοφαντούμενον ἑλεῖν. τὸ γὰρ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο ῥῆμα ἀντέστραπται· „καὶ εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· πλὴν εἴ τις εὐλάβεια πολλὴ πρὸς ἅπαντα στῆναι δυνηθείη. εἰς τοσοῦτον οὖν ἡμᾶς ἐκπέμπεις πόλεμον; καὶ πρὸς μάχην οὕτω καὶ ποικίλην καὶ πολυειδῆ, τὴν ἡμετέραν ἐνόμισας ἀρκέσειν ψυχήν; πόθεν καὶ παρὰ τίνος μαθών; εἰ μὲν γὰρ ὁ Θεὸς ἐγνώρισε τοῦτο· ἐπίδειξον τὸν χρησμόν, καὶ πείθομαι. εἰ δὲ οὐκ ἔχεις, ἀλλ' ἀπὸ δόξης ἀνθρωπίνης φέρεις τὴν ψῆφον· ἀπαλλάγηθί ποτε ἐξαπατώμενος. ὑπὲρ γὰρ τῶν ἡμετέρων ἡμῖν μᾶλλον, ἢ „ἑτέροις πείθεσθαι δίκαιον· ἐπειδὴ τὰ τοῦ ἀνθρώπου οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ „τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ. ὅτι γὰρ καὶ ἡμᾶς αὐτούς, καὶ τοὺς ἑλομένους καταγελάστους ἂν ἐποιήσαμεν, ταύτην δεξάμενοι τὴν ἀρχήν· καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ζημίας εἰς ταύτην ἂν ἐπανήλθομεν τοῦ βίου τὴν κατάστασιν, ἐν ᾗ καὶ νῦν ἐσμεν· εἰ καὶ μὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν σε τούτοις οἶμαι πεπεικέναι τοῖς ῥήμασιν. οὐδὲ γὰρ βασκανία μόνον, ἀλλὰ πολλῷ καὶ τῆς βασκανίας σφοδρότερον, ἡ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐπιθυμία τοὺς πολλοὺς ὁπλίζειν εἴωθε κατὰ τοῦ ταύτην ἔχοντος. καὶ καθάπερ οἱ φίλαρχοι τῶν παίδων βαρύνονται τὸ τῶν πατέρων γῆρας· οὕτω καὶ τούτων ἔνιοι, ὅτ' ἂν ἴδωσιν ἐπὶ μακρὸν παραταθεῖσαν τὴν ἱερωσύνην χρόνον, ἐπειδὴ ἀνελεῖν οὐκ εὐαγές, καταλῦσαι σπεύδουσιν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς· πάντες ἀντ' ἐκείνου γενέσθαι ἐπιθυμοῦντες, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἕκαστοι μεταπεσεῖσθαι τὴν ἀρχὴν προσδοκῶντες.

Βούλει σοι καὶ ἕτερον ἐπιδείξω ταύτης τῆς μάχης εἶδος, μυρίων ἐμπεπλησμένον κινδύνων; ἴθι δή, καὶ διάκυψον εἰς τὰς δημοτελεῖς ἑορτάς, ἐν αἷς μάλιστα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τὰς αἱρέσεις ποιεῖσθαι νόμος· καὶ τοσαύταις ὄψει κατηγορίαις τὸν ἱερέα βαλλόμενον, ὅσον τῶν ἀρχομένων τὸ πλῆθός ἐστι. πάντες γὰρ οἱ δυνάμενοι κύριοι τῆς τιμῆς, εἰς πολλὰ τότε σχίζονται μέρη· καὶ οὔτε πρὸς ἀλλήλους, οὔτε πρὸς αὐτὸν τὸν λαχόντα τὴν ἐπισκοπήν, τὸ τῶν πρεσβυτέρων συνέδριον ὁμογνωμονοῦν ἴδοι τις ἄν· ἀλλ' ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν ἕστηκεν, ὁ μὲν τοῦτον, ὁ δὲ ἐκεῖνον αἱρούμενος. τὸ δὲ αἴτιον, οὐκ εἰς ἓν πάντες ὁρῶσιν, εἰς ὃ μόνον ὁρᾶν ἐχρῆν, τῆς ψυχῆς τὴν ἀρετήν. ἀλλ' εἰσὶ καὶ ἕτεραι προφάσεις αἱ ταύτης προξενοῦσαι τῆς τιμῆς. οἷον, ὁ μέν, ὅτι γένους ἐστὶ λαμπροῦ, ἐγκρινέσθω φησίν· ὁ δέ, ὅτι πλοῦτον περιβέβληται πολύν, καὶ οὐκ ἂν δέοιτο τρέφεσθαι ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας προσόδων· ὁ δέ, ὅτι παρὰ τῶν ἐχθρῶν ηὐτομόλησε. καὶ ὁ μὲν τὸν οἰκείως πρὸς αὐτὸν διακείμενον, ὁ δὲ τὸν γένει προσήκοντα, ὁ δὲ τὸν κολακεύοντα πάλιν τῶν ἄλλων προτιμηθῆναι σπουδάζουσιν· εἰς δὲ τὸν ἐπιτήδειον οὐδεὶς ὁρᾶν βούλεται, οὐδὲ ψυχῆς τινα ποιεῖσθαι βάσανον. ἐγὼ δὲ τοσούτου δέω, ταύτας ἡγεῖσθαι τὰς αἰτίας ἀξιοπίστους εἶναι πρὸς τὴν τῶν ἱερέων δοκιμασίαν· ὡς μηδὲ εἴ τις πολλὴν εὐλάβειαν ἐπιδείξαιτο, τὴν οὐ μικρὸν ἡμῖν πρὸς τὴν ἀρχὴν συντελοῦσαν ἐκείνην, μηδὲ τοῦτον ἀπὸ ταύτης εὐθέως ἐγκρίνειν τολμᾶν, εἰ μὴ μετὰ τῆς εὐλαβείας πολλὴν καὶ τὴν σύνεσιν ἔχων τύχοι. καὶ γὰρ οἶδα πολλοὺς ἐγὼ τὸν ἅπαντα τὸν χρόνον καθειρξάντων ἑαυτούς, καὶ νηστείαις δαπανηθέντων· οἳ ἕως μὲν αὐτοῖς μόνοις εἶναι ἐξῆν, καὶ τὰ αὐτῶν μεριμνᾶν, εὐδόκιμοι παρὰ Θεῷ, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκείνῃ προσετίθεσαν τῇ φιλοσοφίᾳ μέρος οὐ μικρόν· ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ πλῆθος ἦλθον, καὶ τὰς τῶν πολλῶν ἀμαθίας ἐπανορθοῦν ἠναγκάσθησαν· οἱ μὲν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἤρκεσαν πρὸς τὴν τοσαύτην πραγματείαν· οἱ δὲ βιασθέντες ἐπιμεῖναι, τὴν προτέραν ἀκρίβειαν ῥίψαντες, ἑαυτούς τε ἐζημίωσαν τὰ μέγιστα, καὶ ἑτέρους ὤνησαν οὐδέν. ἀλλ' οὐδέ, εἴ τις τὸν ἅπαντα χρόνον ἀνήλωσεν ἐν τῇ ἐσχάτῃ τῆς λειτουργίας τάξει μένων, καὶ εἰς ἔσχατον ἤλασε γῆρας, οὕτως ἁπλῶς διὰ τὴν ἡλικίαν αἰδεσθέντες, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν οἴσομεν τὴν ἀνωτέρω. τί γάρ, εἰ καὶ μετὰ τὴν ἡλικίαν ἐκείνην ἀνεπιτήδειος ὢν μένοι; καὶ οὐ τὴν πολιὰν ἀτιμάσαι βουλόμενος, οὐδὲ νομοθετῶν τοὺς ἀπὸ χοροῦ μοναζόντων ἥκοντας, πάντως ἀπείργεσθαι τῆς τοιαύτης ἐπιστασίας, ταῦτα εἶπον νῦν· [συνέβη γὰρ πολλοὺς καὶ ἐξ ἐκείνης ἐλθόντας τῆς ἀγέλης, εἰς ταύτην διαλάμψαι τὴν ἀρχήν·] ἀλλ' ἐκεῖνο δεῖξαι σπουδάζων, ὅτι εἰ μήτε εὐλάβεια καθ' ἑαυτήν, μήτε γῆρας μακρόν, ἱκανὸν γένοιτ' ἂν δεῖξαι τὸν κεκτημένον ἱερωσύνης ἄξιον ὄντα·

A ſic ſacerdos eos quos ſibi propinquos, collegaſq; habet, maximè omnium reformidat: nulli enim alii perinde illius magiſtratum affectant, ejuſdémq; res omnes notas habent, atq; illi: propinqui enim ac familiares quum ſint, ſi quid tale acciderit, continuo ante omnes præſentiſcunt: ac facilè illis etiam calumniantibus fides adhibetur: poſſuntq; illi haud ita magno negocio calumniis ſuis circumventum Epiſcopum capere, illius errata, quantumlibet levia, aggravantes. Qua in parte apoſtolicum illud dictũ immutatum eſt: *ſive patitur unum membrum, ſimul gaudent omnia membra: ſeu glorificatur unum membrum, ſimul patiuntur omnia membra*: niſi ſi fortè ingentem quandam pietatem, ac religionem præſtiterit, quam adverſus illa omnia apponere queat. In tantum igitur bellũ nos emittis? & adverſus pugnam tam variam, tamq; multiformem animum noſtrum ſufficere poſſe exiſtimas? Undenam, quæſo, & à quo id edoctus es? nam ſi cœlitus id tibi innotuit, oraculum ipſum mihi indica, & tibi jam aſſentior. Sin id non potes; verùm ex hominum opinione de hac re pronuncias? ab iſto tandem errore animum liberes. In iis enim, quæ ad nos ſpectant, par eſt ut noſtrum potius, quàm aliorum ſequamur judicium: *quæ enim in homine ſunt nullus novit, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt.* Nam quòd tum nos ipſos, tum eos à quibus electi ipſi ſumus, ridiculos fecilſemus, illo per nos munere ſuſcepto: ac magno item cum noſtro diſpendio ad vitæ conditionem hanc, quam hodie quoq; tuemur, revertiſſemus, ſi minus ante hac, nũc certe per hæc me verba perſuaſiſſe puto. Neq; enim invidia ſolum; ſed & quę invidia longè infeſtior eſt, principatus hujus affectatio, complures armare ſolet adverſus eum, qui principatum ipſum occupat. Ac quemadmodũ qui principatum affectant filii, moleſto animo intuentur longam patrum ſuorum ſenectutem; ſic ex his nonnulli quum viderint conſtitutum, ut ſacerdos ad longũ aliquod tempus dignitatis ſuæ munere fungatur, quãdoquidem interficere nefas, deturbare illum imperio accelerant: omnes in deturbati locum ſuffici cupientes, ac ſinguli honorem illum ad ſe deferri expectantes.

Invidia malum.

1Cor.12,26

1.Cor.2,1

CAP. XV.

Aliam ſpeciem litis plenam periculorum B. Ioan. oſtendit.

Vis & aliud tibi pugnæ hujus genus aperiam, periculis mille plenum? Ito hinc jam, ac publica feſta ſpectato: ea dico, in quibus dignitatum eccleſiaſticarum electiones de more fiunt, & tam multis videbis inibi criminationibus lacerari Epiſcopum, quanta eſt tota illa ſubditorum multitudo, quibus eligendi poteſtas conceſſa eſt. Hos omnes tum in multas factiones ſcindi, neq; inter ſe conſentire, neq; cum eo, cui ſorte Epiſcopatus delatus ſit, presbyterorum congregationẽ convenire videas; ſed unuſquiſq; à ſuis partibus ſtat, alius hunc, alius illum eligens. Cujus rei cauſa hæc eſt, quòd id unum non ſpectant, quod ſolùm ſpectandum fuerat, nempe animi virtutem; ſed aliæ ſunt cauſæ, quibus honores conciliantur. Verbi gratia, hic, quòd claro genere natus ſit, in epiſcopatus, inquit, ordinem cooptetur: ille, quòd opibus abundet, neque indigeat alimentis ex Eccleſiæ proventibus quæſitis: alius quod ab adverſariis ad nos transfugerit, alius ſibi propinquum ac neceſſarium: alius adulatorem cæteris anteponere mavult: nemo eſt, qui eum qui idoneus ſit, ſpectare velit, aut animi partes explorare curet. Ego verò tantùm abſum, ut cauſas hujuſmodi ad probandos Sacerdotes idoneas eſſe putem, ut ſi quis etiam magnam perpetua vita religionem, pietatémq; præſtiterit, quæ ipſa tamen non parvum ad id infert præſidium, ne hũc quidem hujus nomine allegere ſtatim audeam, niſi magnam etiam animi prudentiam cum religione hujuſmodi conjunctam habeat. Nam multos ipſe novi, ex iis, qui ſeſe perpetua continentia cohibuiſſent, ac quorũ corpora jejuniis multis exhauſta eſſent, donec ſolitariam vitam agere, ac ſuas duntaxat res curare licebat, Deo maximè acceptos fuiſſe, eoſdémque in dies ſingulos cœptæ illi philoſophiæ auctarium non parvum adjeciſſe: qui iidem poſteaquam in hominum lucem venerunt, vulgi inſcitiam emendare coacti, alii jam à principio tanto muneri adminiſtrando impares fuere, alii in eo ipſo munere perſeverare dum cogerentur, priſtina vitæ cura atque auſteritate procul excuſſa, tum ſibi detrimento maximo tum aliis nulli proſus uſui fuere. Neque verò ſi quis vitæ tempus perpetuum in extrema ſacrarum functionum claſſe perſiſtens conſumpſerit, ac ſic demum ad ultimam uſque ætatem pervenerit, hunc protinus propter ætatis reverentiam ad ſummum honorem perducemus. Quid enim ſi vel ea ætate quum ſit, tamen minus idoneus adhuc reperiatur? quod tamen ſic à me dictum non eſt, quaſi velim canitiem vituperare: vel ſtatuere, lata hîc per me lege, eos qui è monachorũ ſodalitiis prodiere, ab hujuſmodi præfectura arcendos prorſus eſſe: (contingit enim aliquoties, ut ex eo grege complures ad id muneris pertracti, vitæ candore in primis eluceſcerent:) Verùm illud eo nomine dixi, ut oſtendam, ſi neque religio per ſe ipſa, neque ſenectus longæva ſatis eſſe poſſunt, ut eum qui epiſcopatum obtinuerit, munere illo dignum efficiant:

Non omnes qui boni religioſi boni Epiſcopi.

certè vix hocipſum cauſat eas, quas paulò ante commemoravi, A efficere poſſe: quibus cauſis nonnulli etiam abſurdiores alias adjungunt. Etenim alii quoſdam, ut ne adverſariorum partes ſequantur, in cleri ordinem recenſent, alii propter malitiam, ne contempti ſcilicet luculentorum malorum in reliquum tempus authores fiant. Poteſtne quicquam hoc ipſo iniquius eſſe, quum videlicet homines perverſos, malis flagitiiſq; omnibus abundãtes propter hæc coli ab aliis videmus, ob quæ puniri ipſi deberent, eoſdémq; quarum rerum nomine ne Eccleſiæ quidem li- B men introire oporteret, vel ad ſacerdotalem dignitatem aſcendere? Etiámne, obſecro, quæremus divinæ in nos iræ cauſas, quum nos myſteria tam ſancta & tam tremenda hominibus partim flagitioſis, partim nihili labefactanda tradamus? Quum enim alii provinciæ ad ſe minime pertinentis, alii multo etiam majoris quàm propriæ patiantur vires, præfecturam ſortiti fuerint, ii certè efficiunt, ut Eccleſia Dei nihilo ab Euripo differre videatur. Equidem principes externos antea ob id irridebam, C quòd honores præfecturáſq; diſtribuerent non animorum virtutis; ſed pecuniarum rationem habentes: atque ut alii aliis vel annorum multitudine, vel dignitatum gradibus jam antecedant, ita demum eos ulterius promoventes. Poſteaquam verò audivi indignitatem hanc in noſtrum etiam ordinem quodammodo debacchatam irrepſiſſe, facinus hujuſmodi mihi non perinde grave viſum eſt. Quî enim mirum fuerit, homines rerum humanarum cultui deditos, popularem tantum auram venantes, pecu- D niæ cauſa nihil non agentes, in hujuſmodi vitia prolabi, ubi qui ſe puros eſſe ab iis omnibus vitiis ſimulant, illis nihilo ſeſe melius animo affectos oſtendunt: quinimo rerum cœleſtium certamen ſuſcipientes, perinde atq; ſi de terræ jugeribus, aut alia id genus re deliberarent, gregarios quoſdam homines temere aſſumptos, rebus iis præficiunt, quarum nomine & *gloriam ſuam* (Phil.2,7. Mat.26,67.) *exinanire, & homo fieri, & ſervi formam accipere, & conſpui, & colaphis cædi*, & *morte ignominioſiſſima occumbere ſecundum carnẽ*, E *unigenitus Dei filius non deprecatus eſt*? Neq; iſti tamen intra hos fines ſe continent; ſed & alia addunt abſurdiora. Neq; enim immeritos ſolum allegunt; verum & idoneos ejiciunt. Nam quaſi conveniret utrinq; Eccleſiæ firmitudinem labefactari, ac cauſa illa prior non ſufficeret ad divinam iram accendendam; ita illi alteram nihilo deteriorem conjunxerunt. Etenim juxta ego peſtilens eſſe reor, utiles arcere, & inutiles intromittere: id quod ab illis certè fit, ut Chriſtianum ovile nulla ex parte aut conſolatio- A nem invenire, aut reſpirare valeat. Hæc igitur nónne millies Dei fulmen merentur? nónne digna ſunt, quæ gehennæ, non illius quam nobis ſacræ literæ comminantur; ſed longe etiam gravioris igne plectantur? verumtamen mala hujuſmodi ſuſtinet patitúrque, (Ezec.18,23. & 33,11.) *qui peccatoris mortem non vult, ſed ut convertatur ipſe ac vivat*. Cujus in nos benignitatem miram quî ſatis mirabimur? ad cujus miſericordiam quî ſatis obſtupeſcemus? En qui Chriſtiani ſũt, ſævius etiam quàm adverſarii, quàm hoſtes Chriſti opes per- B dunt. At ille etiamnum bonus benignitatẽ ubiq; præfert, ad pœnitentiam invitans. Tibi gloria, tibi, inquam, gloria, Domine: quantæ apud te clementiæ abyſſus, quantæ eſt patientiæ copia? Hem qui nominis tui prætextu ex ignobilibus & obſcuris clari atq; illuſtres effecti ſunt, honore abutuntur contra eum, qui honorem eſt largitus, audentq; non audenda, in ſacro ſancta illa tua myſteria injurii, probos extrudentes ejicientéſq; ut homines malis perditiſq; moribus prædit, magna cum quiete ac ſumma C cum licentia quæcunq; collibuerit invertant atq; conturbent. Cuj' quidem morbi ſi cauſas perdiſcere cupis, iis ipſis, quas paulò ante numeravi, ſimiles comperies: radicem enim, &, ut ſic dicam, matrem unam habent, invidentiam: earum verò non una tantum ſpecies eſt; ſed admodum diverſæ. Hic enim, inquiunt, quandoquidem juvenis eſt, ejiciatur. Ille quandoquidem adulandi neſcius eſt: alius propterea quòd illius cujuſpiam offenſionem incurrit: alius ut ne indoleat ille neſcio quis, ſi quem ipſe D eligendum obtulit, exploſum, hunc verò allectum viderit: alius propterea quòd probitate, benignitate, facilitate, hũanitate prædit': alius propterea quòd delinquentibus aſper ac terribilis: alius alia ſimili de cauſa: neque enim illis cauſæ atq; excuſationes deſunt, quotquot afferre voluerint. Atque adeo dum cauſari aliud non poſſũt, opum divitiarúmq; copiam cauſantur: addentes non oportere quenquam repente ad dignitatem hujuſmodi aſſumi; ſen ſenſim & per gradus quoſdam. Poſſunt & iidem alias qui- E dem atque alias, quotquot illis libitum fuerit, cauſas comminiſci. Ego vero lubens hîc ſciſcitarer, Quidnam igitur Epiſcopus hîc faciet, conflictu illi contra tot ventos propoſito? quónam ille modo adverſum tam multos fluctus unus reſiſtere poterit? quî inſultus impetúſque machinarum hujuſmodi repellet? Etenim ſi rẽ recta ratione ac judicio aggredi volet, inimici protinus atque hoſtes tum eidem, tum electis omnes illi: tum verò omnia ſtatim illi per contentionem,

A σχολῇ γ' ἂν αἱ προειρημέναι προφάσεις τοῦτο ἐργάσαιντο. οἱ δὲ καὶ ἑτέρας προστιθέασιν ἀτοπωτέρας· καὶ γὰρ οἱ μὲν, ἵνα μὴ μετὰ τῶν ἐναντίων τάξωσιν ἑαυτοὺς, εἰς τὴν τοῦ κλήρου καταλέγονται τάξιν· οἱ δὲ, διὰ πονηρίαν, καὶ ἵνα μὴ παροφθέντες, μεγάλα ἐργάσωνται κακά. ἆρα γένοιτ' ἄν τι τούτου παρανομώτερον; ὅτ' ἂν ἄνθρωποι μοχθηροὶ, καὶ μυρίων γέμοντες κακῶν, διὰ ταῦτα θεραπεύωνται, δι' ἃ κολάζεσθαι ἔδει; καὶ ὧν ἕνεκεν μηδὲ τὸν οὐδὸν τῆς ἐκκλησίας ὑπερβαίνειν ἐχρῆν, ὑπὲρ τούτων καὶ εἰς τὴν ἱερατικὴν ἀναβαίνωσιν ἀξίαν; εἶτα οὖν ζητήσομεν, εἰπέ μοι, τοῦ Θεοῦ τῆς ὀργῆς τὴν αἰτίαν, πράγματα οὕτως ἅγια καὶ φρικωδέστατα ἀνθρώποις τοῖς μὲν πονηροῖς, τοῖς δὲ οὐδενὸς ἀξίοις λυμαίνεσθαι παρέχοντες; ὅτ' ἂν γὰρ οἱ μὲν τῶν μηδὲν αὐτοῖς προσηκόντων, οἱ δὲ τῶν πολλῷ μειζόνων τῆς οἰκείας δυνάμεως προστασίαν ἐμπιστευθῶσιν· οὐδὲν Εὐρίπου τὴν ἐκκλησίαν διαφέρειν ποιοῦσιν. ἐγὼ δὲ πρότερον τῶν ἔξωθεν ἀρχόντων κατεγέλων, ὅτι C τὰς τῶν τιμῶν διανομὰς, οὐκ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τῆς ἐν ταῖς ψυχαῖς, ἀλλ' ἀπὸ τῶν χρημάτων, καὶ πλήθους ἐτῶν καὶ ἀνθρωπίνης ποιοῦνται προστασίας. ἐπεὶ δὲ ἤκουσα, ὅτι αὕτη ἡ ἀλογία καὶ εἰς τὰ ἡμέτερα εἰσεκώμασεν, οὐκέτι ὁμοίως ἐποιούμην τὸ πρᾶγμα δεινόν. τί γὰρ θαυμαστὸν, ἀνθρώπους βιωτικοὺς, καὶ δόξης τῆς παρὰ τῶν πολλῶν ἐρῶντας, καὶ χρημάτων ἕνεκα πάντα πράττοντας, ἁμαρτάνειν τοιαῦτα· ὅπου γε οἱ πάντων ἀπηλλάχθαι προσποιούμενοι τούτων, οὐδὲν ἄ- D μεινον ἐκείνων διάκεινται· ἀλλ' ὑπὲρ τῶν οὐρανίων τὸν ἀγῶνα ἔχοντες, ὡς περὶ πλέθρων γῆς, ἢ ἑτέρου τινὸς τοιούτου, τῆς βουλῆς αὐτοῖς προκειμένης, ἁπλῶς ἀνθρώπους ἀγελαίους λαβόντες ἐφιστᾶσι πράγμασι τοιούτοις, ὑπὲρ ὧν καὶ τὴν ἑαυτοῦ κενῶσαι δόξαν, καὶ " ἄνθρωπος γενέσθαι, καὶ δούλου μορφὴν λαβεῖν, καὶ ἐμπτυσθῆναι, καὶ " ῥαπισθῆναι, καὶ θάνατον τὸν ἐπονειδιστότατον ἀποθανεῖν διὰ τῆς σαρ- " κὸς, οὐ παρῃτήσατο ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ παῖς. καὶ οὐδὲ μέχρι τού- E των οὗτοι ἵστανται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερα προστιθέασιν ἀτοπώτερα. οὐ γὰρ τοὺς ἀναξίους ἐγκρίνουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπιτηδείους ἐκβάλλουσιν. ὥσπερ γὰρ δέον ἀμφοτέρωθεν λυμήνασθαι τῆς ἐκκλησίας τὴν ἀσφάλειαν, ἢ ὥσπερ οὐκ ἀρκούσης τῆς προτέρας προφάσεως, ἐκκαῦσαι τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργήν· οὕτω τὴν δευτέραν συνῆψαν, οὐχ ἧττον οὖσαν χαλεπήν. καὶ γὰρ ἐξ ἴσης οἶμαι εἶναι δεινὸν, τό, τε τοὺς χρησίμους ἀπείργειν, καὶ τὸ τοὺς ἀχρείους εἰσωθεῖν· καὶ τοῦτο δὲ γίνεται, ἵνα μη- A δαμόθεν παραμυθίαν εὑρεῖν μηδὲ ἀναπνεῦσαι δυνηθῇ τοῦ Χριστοῦ τὸ ποίμνιον. ταῦτα οὖν οὐ μυρίων ἄξια σκηπτῶν; ταῦτα οὐ γεέννης φοβερωτέρας, οὐ ταύτης μόνον τῆς ἠπειλημένης ἡμῖν; ἀλλ' ὅμως ἀνέχεται καὶ φέρει τὰ τοσαῦτα κακὰ, ὁ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ " ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτὸν καὶ ζῆν. καὶ πῶς ἄν τις αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν θαυμάσειε; πῶς ἂν ἐκπλαγείη τὸν ἔλεον; οἱ τοῦ Χριστοῦ τὰ τοῦ Χριστοῦ διαφθείρουσιν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων μᾶλλον. ὁ δὲ B ἀγαθὸς ἔτι χρηστεύεται, καὶ εἰς μετάνοιαν καλεῖ. δόξα σοι κύριε, δόξα σοι· πόσης φιλανθρωπίας ἄβυσσος παρὰ σοί; πόσης ἀνεξικακίας πλοῦτος; οἱ, διὰ τὸ ὄνομα τὸ σὸν, ἐξ εὐτελῶν καὶ ἀτίμων ἔντιμοι, καὶ περίβλεπτοι γεγονότες, τῇ τιμῇ κατὰ τοῦ τετιμηκότος κέχρηνται, καὶ τολμῶσι τὰ ἀτόλμητα, καὶ ἐνυβρίζουσιν εἰς τὰ ἅγια· τοὺς σπουδαίους ἀπωθούμενοι καὶ ἐκβάλλοντες, ἵνα ἐν ἠρεμίᾳ πολλῇ, καὶ μετὰ ἀδείας τῆς ἐσχάτης, οἱ πονηροὶ πάντα, ὅσαπερ ἂν ἐ- C θέλωσιν, ἀνατρέπωσι. καὶ τούτου δὲ τοῦ δεινοῦ τὰς αἰτίας εἰ θέλεις μαθεῖν, ὁμοίας ταῖς προτέραις εὑρήσεις· τὴν μὲν γὰρ ῥίζαν, καὶ ὡς ἄν τις εἴποι, μητέρα μίαν ἔχουσι, τὴν βασκανίαν. αὗται δὲ οὐ μιᾶς εἰσιν ἰδέας, ἀλλὰ διεστήκασιν· ὁ μὲν γὰρ ἐπειδὴ νέος ἐστὶν, ἐκβαλλέσθω, φησίν· ὁ δὲ, ἐπειδὴ κολακεύειν οὐκ οἶδεν· ὁ δὲ, ἐπειδὴ τῷ δεῖνι προσέκρουσεν. καὶ ὁ μὲν, ἵνα μὴ ὁ δεῖνα λυπῆται, τὸν μὲν ὑπ' αὐτοῦ δοθέντα ἀποδοκιμασθέντα, τοῦτον δὲ ἐγκεκριμένον ὁρῶν· ὁ δὲ, ἐπειδὴ χρηστός ἐστι καὶ ἐπιεικής· ὁ δὲ, ἐπειδὴ τοῖς D ἁμαρτάνουσι φοβερός· ὁ δὲ, δι' ἄλλην αἰτίαν τοιαύτην. οὐδὲ γὰρ ἀποροῦσι προφάσεων, ὅσων ἂν ἐθέλωσι. ἀλλὰ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὄντων ἐστὶν αὐτοῖς αἰτιᾶσθαι, ὅτ' ἂν μηδὲν ἔχωσιν ἕτερον. ἀλλὰ καὶ τὸ, μὴ δεῖν ἀθρόως εἰς ταύτην ἄγεσθαι τὴν τιμὴν, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν· καὶ ἑτέρας, ὅσας ἂν βούλωνται, δύναιντ' ἂν αἰτίας εὑρεῖν, ἐγὼ δὲ ἡδέως ἐνταῦθα ἐρήσομαι, τί οὖν δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ποιεῖν. τοσούτοις μαχόμενον πνεύμασι; πῶς πρὸς τοσαῦτα E στήσεται κύματα; πῶς πάσας ταύτας ἀπώσεται τὰς προσβολάς; ἂν μὲν γὰρ ὀρθῷ λογισμῷ τὸ πρᾶγμα διαθῇ· ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι καὶ αὐτῷ, καὶ τοῖς αἱρεθεῖσιν, ἅπαντες· καὶ πρὸς φιλονεικίαν τὴν ἐκείνου ἅπαντα πράττουσι, στάσεις καθ'

καθ' ἑκάστην ἐμβάλλοντες τὴν ἡμέραν· καὶ σκώμματα μυρία τοῖς αἱρεθεῖσιν ἐπιτιθέντες· ἕως ἂν ἢ τούτους ἐκβάλωσιν, ἢ τοὺς αὐτῶν εἰσαγάγωσι. καὶ γίγνεται παραπλήσιον, οἷον ἂν εἴ τις κυβερνήτης ἔνδον ἐν τῇ νηῒ τῇ πλεούσῃ πειρατὰς ἔχοι συμπλέοντας καὶ αὐτῷ, καὶ τοῖς ναύταις, καὶ τοῖς ἐπιβάταις, συνεχῶς καὶ καθ' ἑκάστην ἐπιβουλεύοντας ὥραν. ἂν δὲ τὴν πρὸς ἐκείνους χάριν προτιμήσῃ τῆς αὐτοῦ σωτηρίας, δεξάμενος οὓς οὐκ ἔδει· ἕξει μὲν τὸν Θεὸν ἀντ' ἐκείνων ἐχθρόν. οὗ τί γένοιτ' ἂν χαλεπώτερον; καὶ τὰ πρὸς ἐκείνους δὲ αὐτῷ δυσκολώτερον ἢ πρότερον διακείσεται· πάντων συμπραττόντων ἀλλήλοις, καὶ τούτων μᾶλλον ἰσχυρῶν γινομένων. ὥσπερ γὰρ ἀγρίων ἀνέμων ἐξ ἐναντίας προσπεσόντων ἀλλήλοις, τὸ τέως ἡσυχάζον πέλαγος μαίνεται ἐξαίφνης καὶ κορυφοῦται, καὶ τοὺς ἐμπλέοντας ἀπόλλυσιν· οὕτω καὶ ἡ τῆς ἐκκλησίας γαλήνη, δεξαμένη φθόρους ἀνθρώπους, ζάλης καὶ ναυαγίων πληροῦται πολλῶν. Ἐννόησον οὖν, ὁποῖόν τινα εἶναι χρὴ τὸν πρὸς τοσοῦτον μέλλοντα ἀνθέξειν χειμῶνα, καὶ τοσαῦτα κωλύματα τῶν κοινῇ συμφερόντων διαθήσειν καλῶς. καὶ γὰρ καὶ σεμνὸν, καὶ ἄτυφον, καὶ φοβερὸν, καὶ προσηνῆ, καὶ ἀρχικὸν, καὶ κοινωνικὸν, καὶ ἀδέκαστον, καὶ θεραπευτικὸν, καὶ ταπεινὸν, καὶ ἀδούλωτον, καὶ σφοδρὸν, καὶ ἥμερον εἶναι δεῖ· ἵνα πρὸς ἅπαντα ταῦτα εὐκόλως μάχεσθαι δύνηται· καὶ τὸν ἐπιτήδειον μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας, κἂν ἅπαντες ἀντιπίπτωσι, παραγαγεῖν· καὶ τὸν οὐ τοιοῦτον μετὰ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας, κἂν ἅπαντες συμπνέωσι, μὴ προσίεσθαι, ἀλλ' εἰς ἓν μόνον ὁρᾶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκοδομήν· καὶ μηδὲν πρὸς ἀπέχθειαν ἢ χάριν ποιεῖν. ἆρά σοι δοκοῦμεν εἰκότως παρῃτῆσθαι τοῦ πράγματος τούτου τὴν διακονίαν; καίτοι γε οὔπω πάντα διῆλθον πρὸς σέ, ἔχω γὰρ καὶ ἕτερα λέγειν. ἀλλὰ μὴ ἀποκάμῃς ἀνδρὸς φίλου καὶ γνησίου, βουλομένου σε πείθειν ὑπὲρ ὧν ἐγκαλεῖς, ἀνεχόμενος. οὐδὲ γὰρ πρὸς τὴν ἀπολογίαν σοι, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν, ταῦτα χρήσιμα ἐστι μόνον· ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὴν τοῦ πράγματος τὴν διοίκησιν τάχα οὐ μικρὸν συμβάλλεται κέρδος. καὶ γὰρ ἀναγκαῖον, τὸν μέλλοντα ἐπὶ ταύτην ἔρχεσθαι τοῦ βίου τὴν ὁδὸν, πρότερον ἅπαντα διερευνησάμενον καλῶς, οὕτως ἅψασθαι τῆς διακονίας. τί δήποτε; ὅτι, εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, τὸ γοῦν μὴ ξενοπαθεῖν, ἡνίκα ἂν ταῦτα προσπίπτῃ, πεπεῖσθαι τῷ πάντα εἰδότι σαφῶς. Βούλει οὖν ἐπὶ τὴν τῶν χηρῶν προστασίαν ἴωμεν πρότερον, ἢ τὴν τῶν παρθένων κηδεμονίαν, ἢ τοῦ δικαστικοῦ μέρους τὴν δυσχέρειαν; καὶ γὰρ ἐφ' ἑκάστου τούτων, διάφορος ἡ φροντὶς, καὶ τῆς φροντίδος μείζων ὁ φόβος. καὶ πρῶτον, ἵνα ἀπὸ τοῦ τῶν ἄλλων εὐτελεστέρου δοκοῦντος εἶναι ποιησώμεθα τὴν ἀρχὴν, ἡ τῶν χηρῶν θεραπεία, δοκεῖ μὲν μέχρι τοῦ τῶν χρημάτων δαπάνης τοῖς ἐπιμελουμένοις αὐτῶν παρέχειν τὴν φροντίδα. τὸ δὲ οὐ τοιοῦτόν ἐστιν· ἀλλὰ πολλῆς δεῖται κἀνταῦθα τῆς ἐξετάσεως, ὅτ' ἂν αὐτὰς καταλέγειν δέῃ· ὡς τό γε ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν αὐτὰς ἐγγράφεσθαι, μυρία εἰργάσατο δεινά. καὶ γὰρ οἴκους διέφθειραν, καὶ γάμους διέσπασαν, καὶ ἐπὶ κλοπαῖς πολλάκις καὶ ἐπὶ καπηλείαις, καὶ ἑτέροις τοιούτοις ἀσχημονοῦσαι ἑάλωσαν. τὸ δὲ τὰς τοιαύτας ἀπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας τρέφεσθαι χρημάτων, καὶ παρὰ Θεοῦ τιμωρίαν, καὶ παρὰ ἀνθρώπων φέρει τὴν ἐσχάτην κατάγνωσιν, καὶ τοὺς εὖ ποιεῖν βουλομένους, ὀκνηροτέρους καθίστησι. τίς γὰρ ἂν ἕλοιτό ποτε, ἃ τῷ Χριστῷ προσετάχθη δοῦναι χρήματα, ταῦτα ἀναλίσκειν εἰς τοὺς τὸ τοῦ Χριστοῦ διαβάλλοντας ὄνομα; διὰ ταῦτα πολλὴν δεῖ καὶ ἀκριβῆ ποιεῖσθαι τὴν ἐξέτασιν ὡς μὴ μόνον τὰς εἰρημένας, ἀλλὰ μηδὲ τὰς ἑαυταῖς ἀρκεῖν δυναμένας τὴν τῶν ἀδυνάτων λυμαίνεσθαι τράπεζαν. μετὰ δὲ τὴν ἐξέτασιν ταύτην, ἑτέρα διαδέχεται φροντὶς οὐ μικρά, ἵνα αὐταῖς τὰ τῆς τροφῆς ἀθρόως, ὥσπερ ἐκ πηγῶν, ἐπιῤῥέῃ, καὶ μὴ διαλιμπάνῃ ποτέ. καὶ γὰρ ἀκόρεστόν πως κακὸν ἡ ἀκούσιος πενία, καὶ μεμψίμοιρον, καὶ ἀχάριστον. καὶ δεῖ πολλῆς μὲν τῆς συνέσεως, πολλῆς δὲ τῆς σπουδῆς, ὥστε αὐτῶν ἐμφράττειν τὰ στόματα, πάσας ἐξαιροῦντα κατηγορίας προφάσεις. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ, ὅτ' ἂν τινα ἴδωσι χρημάτων κρείττονα, εὐθέως αὐτὸν ἐπιτήδειον εἶναι πρὸς ταύτην ἀποφαίνονται τὴν οἰκονομίαν. ἐγὼ δὲ οὐχ ἡγοῦμαί ποτε ταύτην αὐτῷ τὴν μεγαλοψυχίαν ἀρκεῖν μόνον, ἀλλὰ δεῖ μὲν αὐτὴν πρὸ τῶν ἄλλων ἔχειν. χωρὶς γὰρ ταύτης λυμεὼν ἂν εἴη μᾶλλον, ἢ προστάτης, καὶ λύκος ἀντὶ ποιμένος. μετὰ δὲ αὐτῆς καὶ ἑτέραν ζητεῖν,

atq; ut Epiſcopo adverſentur, faciunt, præterea & ſimultates ſeditionéſque quotidie concitant, & ſexcentis etiam ſcommatis eorum vitam, qui electi fuerint, inceſſunt, horum nullum finem facientes, donec vel illos ejecerint, vel ſuos candidatos intromiſerint. Deniq; perinde eſſe videas, ut ſi quis gubernator piratas habeat eadem navi vnà ſecum navigantes, qui quidem tum ipſi, tum nautis, tum vectoribus aſſiduè horiſq; ſingulis inſidias ſtruant. Quòd ſi Epiſcopus illorum gratiam ſaluti ſuæ præpoſuerit, admiſſis iis, quos admiſſos eſſe non oportet: fiet profectò ut illorum loco Deum ſibi offenſum habeat: quare quid illi peſtilentius accidere poteſt? Adde quòd Epiſcopo eidem cum illis res erit longe difficilior, moleſtiórque quàm antehac, omnibus inter ſeſe jam conſentientibus, ac multo ètiam fortioribus rei controverſæ contentioſæq; victoria accedente redditis. Nam quemadmodum ſævientibus pugnantibuſq; inter ſeſe aſperrimis ventis, derepentè mare antea quietum ac tranquillum furit atque intumeſcit, eoſque omnes quos tum vela facere contigerit, perdit; ita Eccleſiæ tranquillitas, perditis hominibus admiſſis, turbulentia ac naufragiis permultis infeſtatur. Hic igitur animo expende, qualem eſſe oporteat eum, qui tantæ tempeſtati opponendus, ac tam multa impedimenta rerum ad communem ſalutem ſpectantium probè temperaturus ſit. Nam & gravem illum; ſed minimè faſtuoſum & terrificum; ſed humanum, & viſenda majeſtate principem; ſed omnibus tamen appellandis comem eundémq; integrum, officioſum, humilem; ſed minime ſervilem, acrem quoq; ac vehementem eſſe convenit; ſed tamen & manſuetum, ut nullo ipſe negocio contra illa, quæ dixi, omnia depugnet, tum verò eum, qui idoneus viſus fuerit, magna cum authoritate ac libertate, quanquam omnibus reclamantibus, in medium promovere poſſit: rurſus eum qui alius compertus fuerit, cum eadem illa authoritate ac libertate, ut etiam omnes conſpirent, non admittere: deniq; ut nihil in cujuſquam vel gratiam vel odium facere conatus eccleſiaſticæ unius ædificationis decus, commodumq; tantum ſpectet. Tibine hìc Baſili merito videor negocii iſtius miniſterium deprecatus fuiſſe? atqui nondum omnia tibi percenſui: ſuperſunt enim alia mihi dicenda. Tu verò ne delaſſeris tantiſper dum patienti aure perfers viri amici ac verè germani orationem, tibi perſuadere conantis ſeſe criminum eorum reum haudquaquam eſſe, quorum tute eum inſimulas. Neque enim ipſa hæc tantum conducunt ad defenſionem eam, qua apud alios nomine noſtro uti potes; ſed & ad ipſam muneris ejus, de quo agitur, functionem, lucrum auxiliúmq; non exiguum conferunt. Eum enim oportet, qui ad tentandam vitæ hujuſmodi ſemitam acceſſurus eſt, omnia prius ad unguem perſcrutari, atque ita demum negocio manus admovere. Quamobrem, quandoquidem ut nullum aliud inde naſcatur emolumentum, certè rerum omnium prudenter gnaro lucrum id ſupererit, ut cum id genus procellæ tempeſtatéſque emerſerint, nihil rerum inſolentia ac novitate perturbetur. Vis igitur tibi hìc à me prius expediri præſidium patrociniúmq; id, quòd viduis impendendum eſt, an ſtudium curámque eam, quam Epiſcopus virginibus debet? an potius judicialis partis, cui ab illo maximopere attendendum eſt, difficultatem? Nam unumquodque horum diverſam ſibi curam vendicat, timorémque cura etiam illa longe graviorem. Ac primum, ut ab eo, quòd inter alia leviſſimum eſſe putant, exordiamur, viduarum quidem cultus videtur haud aliam, quàm pecuniæ inſumendæ ſolicitudinem iis præbere, qui illarum tractandarum curandarúmque provinciam ſuſcepere. Id autem longè aliter ſe habet: nam quoties illæ deligendæ, ac tanquam in catalogum referendæ ſunt, & hic quoq; magno admodum examine opus eſt. Id enim ipſum, quòd temerè, & ut caſus tulit, in album referantur, innumera olim mala peperit: nam & familias peſſundedit, & nuptias divellit: præterea hac una de cauſa compertum eſt viduas aliquot tum furando, tum cauponando, atque alia id genus committendo, multa præter dignitatem atque ordinem geſſiſſe. Hujuſmodi verò viduas eccleſiaſtica pecunia ali, præterquam quòd Dei vindictam paratam habet, facit etiam, ut apud homines maxim opere ea res improbetur damneturque, ac multorum quoq; beneficentiam remoretur. Quis enim unquam velit, quas quis Chriſto offerri mandavit facultates, eas iis ſuſtentandis inſumi, quæ Chriſti nomen calumniari non ceſſant? quo nomine multam huc ac diligentem afferre diſcuſſionem convenit: idque, ne quæ ſibi ipſæ vitam ſufficere poſſunt, ne dum illæ de quibus locutus ſum, indigentium menſam abſumant. Porrò diſcuſſionis hujus diligentiam ſequitur cura non mediocris, ut viduis videlicet in album relatis alimenta, quæ præſtanda ſunt, affatim tanquam ex fonte quodam affluant, nec unquam deſint. Fit enim neſcio quo pacto, ut invita paupertas malum ſit inſatiabile, querimonia ſemper atque ingratitudine plenum. Ac multa ſanè prudentia, multo item ſtudio opus eſt, ut qui criminationis cauſas omnes amovere à ſe cupit, ipſarum ora obſtruat. Jam plerique ubi aliquem viderint pecuniæ imperantem, continuo idoneum ad hujuſmodi œconomiam pronunciant. At ego nunquam exiſtimaverim, hanc illi animi magnitudinem ſatis eſſe, quam ipſam præſtandam quidem in primis eſſe, (quippe ſine ea vaſtator potiùs quam antiſtes, & pro paſtore lupus fuerit) verùm & unà cum ea videndum puto,

CAP. XVI

Æſtimatio quantum eſſe oporteat, illum qui tantis tempeſtatibus opponendus ſit.

Qualem Epiſcopum eſſe oporteat.

Viduarum cura, quantum negotii faceſſat Epiſcopo.

1. Tim. 5. 16

num & aliam animi virtutem habeat. Ea eſt autem mortalibus bonorum omnium author patientia atque æquanimitas, hominis animum tanquam in ſerenum quendam portum appellens. *Vidua ſemper querula.* Nam viduarum genus tum paupertatis, tum ætatis, tum ſexus nomine immodicam ſibi libertatem uſurpat, (ſic enim loqui præſtat) vociferanturq; importunè ſemper & abs re conqueruntur & lamentantur, ubi gratia habenda, & incuſant, quod laudandum ac probandum: qua in parte antiſtitem oportet omnia generoſè ac fortiter pati: neq; irritati ſi quando illæ aut intempeſtivè obtundant, aut immerito expoſtulent. Illarum enim infelicitas miſericordiam potius, quàm contumeliam meretur: quarum certè calamitatibus antiſtitem inſultare, & dolori ob paupertatem nato contumeliæ etiam moleſtiam addere, extremæ crudelitatis atq; immanitatis fuerit. Quocirca vir quidam ſapientiſſimus, humani ingenii avaritiam faſtumq; contemplatus, tum intelligens paupertatis vim naturámque tantum poſſe, ut vel generoſiſſimum quemq; animum proſternat, cogatque identidem iiſdem rebus poſtulandis impudentem eſſe, ut ne quis per pauperum efflagitationes ira excandeſceret, tum verò aſſiduò illorum occurſu irritatus illis adverſarius is fieret, qui opem afferre deberet, ipſum inſtruit ad ſeſe mitem ac facilem indigenti præſtandum: *Pauperi*, inquit, *citra animi tui moleſtiam aurem inclina, atque illi pacificè humanéque reſpondeto*, ac miſſum faciens indigentem eundémque irritantem, (quid enim dicere quis ad illum poſſit, qui ſupplex jaceat?) cum eo ſapientiſſimus ille idem verba facit, qui illius infirmitatem ſublevare poteſt, exhortans, ut tum vultus manſuetudine, tum orationis humanitate, antequam ad largitionem deſcendat, illius etiam animum erigat excitétque. Quòd ſi quis deſtinatas viduis facultates non uſurpet quidem: in ipſas autem probra conjiciat infinita, contumeliáque afficiat, atque adeo adverſus eas irritetur: non ſolum liberalitate ſua natum à paupertate dolorem non levat; verùm & malum ipſum conviciis aggravat: coguntur enim perfricta admodum eſſe fronte ob ventris eſurientis neceſſitatem; veruntamen & dolorem etiam ab hujuſmodi vi contumeliáque concipiunt. Proinde cum ob inediæ timorem mendicare, & ob mendicitatem impudentes eſſe cogantur, rurſum cum ob impudentiam contumelia afficiantur, multiformis quædam angoris, mœſtitiæ, doloriſque vis, & quæ caliginem multam afferat, in illarum animum irruit: eúmq; oportet qui illarum curam ſuſcipit, hactenus æquanimem patientémque eſſe, ut non ſolum non ſua deſtomachatione illarum mœſtitiam anxietatémque augeat; ſed & conſolatione ſua dolorem cum magna ex parte ſopiat, qui aliunde enatus illarum animos occupaverit. *Eccl. 4, 8.* Nam quemadmodum neſcio quo pacto fit, ut quem contumelia affeceris, is non ſentiat pecuniarum acceptarum ſubſidium ob inflictam contumeliæ plagam; ſic quem blandè atque humaniter appellaveris, quiq; donum aliquod unà cum ſui conſolatione à te acceperit, exultat magnopere ac lætatur: tum verò donum ipſum donantis vultus geſtúſque conduplicat. Quæ ipſa non ex me pronuncio; ſed ex illius verbis, cujus illa ipſa eſt admonitio, quæ præceſſit. *Eccl. 18, 16* *Fili enim*, inquit, *in bonis ne des querelam, & in quocunque dato ne des triſtitiam verbi: nónne ros ardorem tollet? ſic verbum melius quam datum. Ecce enim verbum ſupra dona ipſa excellens bonum: utrumque autem eſt apud virum gratioſum.* Proinde non humanum ſolum ac patientem qui illarum curam ſuſcipit; verùm nihilo etiam minus œconomicum eſſe oportet: quandoquidem ſi ipſum hoc abfuerit, rurſum pauperum facultates in idem damnum recidunt. Pridem enim quidam, cui adminiſtrationis hujuſmodi provincia demandata fuerat, magnam auri copiam cùm collegiſſet, id ipſe quidem haudquaquam devoravit; ſed neque in indigentium uſum præter pauca quædam inſumpſit: maximam autem pecuniæ illius partem terra obrutam aſſervavit, donec temporis iniquitas ſuperveniens hoſtibus in manum illam totam tradidiſſet. Magna igitur proviſione opus eſt ut Eccleſiæ facultates neque redundent, neque rurſus deſint; ſed quæ Eccleſiæ erogantur, continuò indigentibus ſunt diſpertienda: cæterum in ſubditorum animis ac benevolentia Eccleſiæ theſauri collocandi. Enimvero quanta pecuniarum impenſa opus eſſe exiſtimas tum in excipiendis hoſpitibus, tum in curandis ægrotis? quantam autem tum diligentiam, tum prudentiam ad eam rem afferre debent, qui illi præfecti ſunt? quando hanc ipſam impenſam nequaquam ea, quam dixi, inferiorem, plerumque autem & majorem eſſe oportet: præfectúmque ipſum largitorem eſſe decet circumſpectum, ac prudentem, ut eos qui bonis abundant, animet ad certatim etiam atque hilariter bona ſua eroganda: ne dum conſulit tollendæ ab infirmis inopiæ, largientium animos percellat, offendátque: atque hac quidem parte animi propenſionem, ſtudiúmque multò vehementius præſtare convenit. Sunt enim quodam modo qui ægrotant, moroſi ac torpeſcentes: ac niſi ſummam undique diligentiam curamque adhibeas,

A εἰ κεκτημένος τυγχάνοι. αὕτη δέ ἐστιν ἡ πάντων αἰτία ἀνθρώποις τῶν ἀγαθῶν, ἀνεξικακία, ὥσπερ εἴς τινα εὔδιον λιμένα ὁρμίζουσα καὶ περιπέμπουσα τὴν ψυχήν. τὸ γὰρ τῶν χηρῶν γένος, καὶ διὰ τὴν πενίαν, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν, καὶ διὰ τὴν φύσιν, ἀμέτρῳ τινὶ κέχρηται παῤῥησίᾳ· οὕτω γὰρ ἄμεινον εἰπεῖν· καὶ βοῶσιν ἀκαίρως, καὶ αἰτιῶνται μάτην, καὶ ἀποδύρονται ὑπὲρ ὧν χάριν εἰδέναι ἐχρῆν· καὶ κατηγοροῦσιν ὑπὲρ ὧν ἀποδέχεσθαι ἔδει. καὶ δεῖ τὸν προεστῶτα ἅπαντα φέρειν B γενναίως, καὶ μήτε πρὸς τὰς ἀκαίρους ἐνοχλήσεις, μήτε πρὸς τὰς ἀλόγους παροξύνεσθαι μέμψεις. ἐλεεῖσθαι γὰρ ἐκεῖνο τὸ γένος, ὑπὲρ ὧν δυστυχοῦσιν, οὐχ ὑβρίζεσθαι, δίκαιον· ὡς τό γε ἐπεμβαίνειν αὐτῶν ταῖς συμφοραῖς, καὶ τῇ διὰ τὴν πενίαν ὀδύνῃ τὴν ἀπὸ τῆς ὕβρεως προστιθέναι, τῆς ἐσχάτης ὠμότητος ἂν εἴη. διὰ τοῦτο καί τις ἀνὴρ σοφώτατος, εἴς τε τὸ φιλοκερδὲς καὶ τὸ ὑπερόπτικον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀπιδὼν, καὶ τὴν πενίας τὴν φύσιν καταμαθὼν, δεινὴν C οὖσαν καὶ τὴν γενναιοτάτην ψυχὴν καταβαλεῖν, καὶ πεῖσαι περὶ τῶν αὐτῶν ἀναισχυντεῖν πολλάκις· ἵνα μή τις αἰτούμενος παρ' αὐτῶν ὀργίζηται, μηδὲ τῷ συνεχεῖ τῆς ἐντεύξεως παροξυνθεὶς, πολέμιος, ὁ βοηθεῖν ὀφείλων, γένηται· παρασκευάζει προσηνῆ τε αὐτὸν καὶ εὐπρόσιτον εἶναι τῷ δεομένῳ, λέγων· κλῖνον πτωχῷ ἀλύπως τὸ οὖς σου, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ ἐν πρᾳότητι εἰρηνικά. καὶ τὸν παροξύνοντα ἀφεὶς, [τί γὰρ ἄν τις τῷ κειμένῳ λέγοι;] D τῷ δυναμένῳ τὴν ἐκείνου φέρειν ἀσθένειαν διαλέγεται, παρακαλῶν, τῷ τε ἡμέρῳ τῆς ὄψεως, καὶ τῇ τῶν λόγων πρᾳότητι πρὸ τῆς δόσεως αὐτὸν ἀνορθοῦν. ἂν δέ τις τὰ μὲν ἐκείνων μὴ λαμβάνῃ, μυρίοις δὲ αὐτὰς ὀνείδεσι περιβάλλῃ, καὶ ὑβρίζῃ, καὶ παροξύνηται κατ' αὐτῶν· οὐ μόνον οὐκ ἐπεκούφισε τὴν ἀπὸ τῆς πενίας ἀθυμίαν τῷ δοῦναι, ἀλλὰ καὶ μεῖζον ταῖς λοιδορίαις εἰργάσατο τὸ δεινόν. κἂν γὰρ λίαν ἀναισχυντεῖν βιάζωνται διὰ τὴν E τῆς γαστρὸς ἀνάγκην· ἀλλ' ὅμως ἀλγοῦσιν ἐπὶ τῇ βίᾳ ταύτῃ. ὅτ' ἂν οὖν διὰ μὲν τὸ τοῦ λιμοῦ δέος, προσαιτεῖν ἀναγκάζωνται· διὰ δὲ τὸ προσαιτεῖν, ἀναιδεύεσθαι· διὰ δὲ τὸ ἀναιδεύεσθαι, πάλιν ὑβρίζωνται· ποικίλη τις καὶ πολὺν φέρουσα τὸν ζόφον ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἐκείνων κατασκήπτει τῆς ἀθυμίας ἡ δύναμις. καὶ δεῖ τὸν τούτων ἐπιμελούμενον ἐπὶ τοσοῦτον εἶναι μακρόθυμον, ὡς μὴ μόνον αὐταῖς μὴ πλεονάζειν τὴν ἀθυμίαν ταῖς ἀγανακτήσεσιν, ἀλλὰ A καὶ τὸ οὔσης τὸ πλέον κοιμίζειν διὰ τῆς παρακλήσεως. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος ὁ ὑβρισθεὶς, ἐν πολλῇ περιουσίᾳ οὐκ αἰσθάνεται τῆς ἀπὸ τῶν χρημάτων ὠφελείας, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ὕβρεως πληγήν· οὕτως οὗτος ὁ προσηνῆ λόγον ἀκούσας, καὶ μετὰ παρακλήσεως τὸ διδόμενον δεξάμενος, γάνυται πλέον καὶ χαίρει, καὶ διπλοῦν αὐτῷ τὸ δοθὲν τῷ τρόπῳ γίνεται. καὶ ταῦτα οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ, ἀλλ' ἀπ' ἐκείνου, οὗ τὰ πρότερα παρῃνέσαντος, φθέγγομαι. τέκνον, γάρ φη- « B σιν, ἐν ἀγαθοῖς μὴ δῷς μῶμον, καὶ ἐν πάσῃ δόσει λύπην λό- « γων. οὐχὶ καύσωνα ἀναπαύσει δρόσος; οὕτω κρείσσων λόγος « ἢ δόσις. ἰδοὺ γὰρ λόγος ὑπὲρ δόματα ἀγαθόν· καὶ ἀμφότερα « παρὰ ἀνδρὶ κεχαριτωμένῳ. οὐκ ἐπιεικῆ δὲ μόνον, καὶ ἀνεξίκα- « κον, τὸν τούτων προστάτην, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικὸν οὐχ ἧττον εἶναι χρή· ὡς ἐὰν οὗτος ἀπῇ, πάλιν εἰς τὴν ἴσην περιίσταται ζημίαν τὰ τῶν πενήτων χρήματα. ἤδη γάρ τις ταύτην πιστευθεὶς τὴν διακονίαν, καὶ C χρυσὸν συναγαγὼν πολὺν, αὐτὸς μὲν οὐ κατέφαγεν· ἀλλ' οὐδὲ εἰς τοὺς δεομένους, πλὴν ὀλίγων, ἀνάλωσε· τὸ δὲ πλέον κατορύξας ἐφύλαττεν, ἕως ὁ καιρὸς χαλεπὸς ἐπιστὰς παρέδωκεν αὐτὰ τῶν ἐναντίων χερσί. πολλῆς οὖν δεῖ τῆς προμηθείας, ὡς μήτε πλεονάζειν μήτε ἐλλείπειν τῆς ἐκκλησίας τὴν περιουσίαν· ἀλλὰ πάντα μὲν σκορπίζειν ταχέως τοῖς δεομένοις τὰ ποριζόμενα, ἐν δὲ ταῖς τῶν ἀρχομένων προαιρέσεσι συνάγειν D τῆς ἐκκλησίας τοὺς θησαυρούς. τὰς δὲ τῶν ξένων ὑποδοχὰς, καὶ τὰς τῶν ἀσθενούντων θεραπείας, πόσης μὲν οἴει δεῖσθαι χρημάτων δαπάνης, πόσης δὲ τῆς τῶν ἐπιστατούντων ἀκριβείας τε καὶ συνέσεως; καὶ γὰρ τῆς εἰρημένης ἀναλώσεως ταύτην ἥττονα μὲν οὐδαμῶς, πολλάκις δὲ καὶ μείζονα εἶναι ἀνάγκη· καὶ τὸν ἐπιστατοῦντα, πορίστικόν τινα μετ' εὐλαβείας καὶ φρονήσεως· ὡς παρασκευάζειν καὶ φιλοτίμως καὶ ἀλύπως διδόναι E τοὺς κεκτημένους τὰ παρ' αὐτῶν· ἵνα μὴ τῆς τῶν ἀσθενούντων ἀναπαύσεως προνοῶν, τὰς τῶν παρεχόντων πλήττῃ ψυχάς. τὴν δὲ προθυμίαν καὶ τὴν σπουδὴν πολλῷ πλείονα ἐνταῦθα ἐπιδείκνυσθαι δεῖ· δυσάρεστον γάρ πως οἱ νοσοῦντες χρῆμα, καὶ ῥᾴθυμον. κἂν μὴ πολλὴ πανταχόθεν εἰσφέρηται ἀκρίβεια καὶ φροντὶς,

ἀρκεῖ

ἀρκεῖ. καὶ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο παροφθὲν μεγάλα ἐργάσασθαι τῷ νοσοῦντι κακά.

Ἐπὶ δὲ τῆς τῶν παρθένων ἐπιμελείας τοσούτῳ μείζων ὁ φόβος, ὅσῳ καὶ τὸ κτῆμα τιμιώτερον, καὶ βασιλικωτέρα αὕτη τῶν ἄλλων ἡ ἀγέλη. ἤδη γὰρ καὶ εἰς τὸν τῶν ἁγίων τούτων χορὸν μυρίαι, μυρίων γέμουσαι κακῶν, εἰσεκώμασαν· μεῖζον δὲ ἐνταῦθα τὸ πένθος. καὶ καθάπερ οὐκ ἴσον, κόρην τε ἐλευθέραν καὶ τὴν ταύτης θεράπαιναν ἁμαρτεῖν· οὕτως οὐδὲ παρθένον καὶ χήραν. ταῖς μὲν γὰρ καὶ ληρεῖν, καὶ λοιδορεῖσθαι πρὸς ἀλλήλας, καὶ κολακεύειν, καὶ ἀναισχυντεῖν, καὶ πανταχοῦ φαίνεσθαι, καὶ τὸ περιιέναι τὴν ἀγορὰν, γέγονεν ἀδιάφορον· ἡ δὲ παρθένος ἐπὶ μείζοσιν ἀπεδύσατο, καὶ τὴν ἀνωτάτω φιλοσοφίαν ἐζήλωσε, καὶ τὴν τῶν ἀγγέλων πολιτείαν δεῖξαι ἐπὶ τῆς γῆς ἐπαγγέλλεται, καὶ μετὰ τῆς σαρκὸς ταύτης τὰ τῶν ἀσωμάτων αὐτῇ δυνάμεων κατορθῶσαι προσήκει. καὶ [οὐδὲ] οὔτε προόδους περιττὰς ποιεῖσθαι καὶ πολλὰς, οὔτε ῥήματα αὐτὴν φθέγγεσθαι εἰκῇ καὶ μάτην ἐφεῖται. λοιδορίας δὲ καὶ κολακείας οὐδὲ τοὔνομα εἰδέναι χρή. διὰ τοῦτο ἀσφαλεστάτης φυλακῆς, καὶ πλείονος δεῖται τῆς συμμαχίας. ὅ τε γὰρ τῆς ἁγιωσύνης ἐχθρὸς ἀεὶ καὶ μᾶλλον αὐταῖς ἐφέστηκε, καὶ προσεδρεύει, καταπιεῖν ἕτοιμος, εἴ πού τις ἐξολισθήσειε καὶ καταπέσοι· ἀνθρώπων τε οἱ ἐπιβουλεύοντες πολλοί. καὶ μετὰ τούτων ἁπάντων, ἡ τῆς φύσεως μανία. καὶ ἁπλῶς πρὸς διπλοῦν τὸν πόλεμον ἡ παράταξις αὐτῇ, τὸν μὲν ἔξωθεν προσβάλλοντα, τὸν δὲ ἔσωθεν ἐνοχλοῦντα. διὰ ταῦτα γοῦν ἐπιστατοῦντι πολὺς μὲν ὁ φόβος, μείζων δὲ ὁ κίνδυνος, καὶ ἡ ὀδύνη, εἴ ποτέ τι τῶν ἀβουλήτων [ὃ μὴ γένοιτο] συμβαίη ποτέ. εἰ γὰρ πατρὶ θυγάτηρ ἀπόκρυφος ἀγρυπνία, καὶ ἡ μέριμνα αὐτῆς ἀφιστᾷ ὕπνον· ὅπου περὶ τοῦ στειρωθῆναι ἢ παρακμάσαι ἢ μισηθῆναι τοσοῦτον δέος· τί πείσεται ὁ τούτων μὲν οὐδὲν, ἕτερα δὲ τούτων πολλῷ μείζονα μεριμνῶν; οὐ γὰρ ἀνὴρ ἐνταῦθα ὁ ἀθετούμενος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Χριστός· οὐδὲ μέχρις ὀνειδῶν ἡ στείρωσις, ἀλλ' εἰς ἀπώλειαν ψυχῆς τελευτᾷ τὸ δεινόν. πᾶν γὰρ δένδρον, φησὶ, μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. καὶ μισηθείσῃ δὲ παρὰ τοῦ νυμφίου, οὐκ ἀρκεῖ λαβεῖν ἀποστασίου βιβλίον, καὶ ἀπελθεῖν· ἀλλὰ κόλασιν αἰώνιον τοῦ μίσους δίδωσι τὴν τιμωρίαν. καὶ ὁ μὲν κατὰ σάρκα πατὴρ πολλὰ ἔχει, τὰ ποιοῦντα αὐτῷ τὴν φυλακὴν εὔκολον τῆς θυγατρός. καὶ γὰρ καὶ ἡ μήτηρ, καὶ τροφὸς, καὶ θεραπαινῶν πλῆθος, καὶ οἰκίας ἀσφάλεια, συναντιλαμβάνεται τῷ γεννησαμένῳ πρὸς τὴν τῆς παρθένου τήρησιν. οὔτε γὰρ εἰς ἀγορὰν αὐτὸν ἐμβάλλειν ἐφίεται συνεχῶς· οὔτε, ἡνίκα ἂν ἐμβάλλῃ, φαίνεσθαί τινι τῶν ἐντυγχανόντων ἀναγκάζεται· τοῦ σκότους τῆς ἑσπέρας οὐχ ἧττον τῶν τῆς οἰκίας τοίχων καλύπτοντος τὴν φαίνεσθαι μὴ βουλομένην. χωρὶς δὲ τούτων, πάσης αἰτίας ἀπήλλακται, ὡς μηδ' ἄν ποτε εἰς ἀνδρῶν ὄψιν βιασθῆναι ἐλθεῖν. οὔτε γὰρ ἡ τῶν ἀναγκαίων φροντὶς, οὔτε αἱ τῶν ἀδικούντων ἐπήρειαι, οὐδ' ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν, εἰς ἀνάγκην αὐτὴν τοιαύτης συντυχίας καθίστησιν, ἀντὶ πάντων αὐτῇ γινομένου τοῦ πατρός. αὐτὴ δὲ μίαν ἔχει φροντίδα μόνον, τὸ μηδὲν ἀνάξιον μήτε πρᾶξαι μήτε εἰπεῖν τῆς αὐτῇ προσηκούσης κοσμιότητος. ἐνταῦθα δὲ πολλὰ τὰ ποιοῦντα τῷ πατρὶ δύσκολον, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδύνατον, τὴν φυλακήν. οὔτε γὰρ ἔνδον ἔχειν αὐτὴν μεθ' ἑαυτοῦ δύναιτ' ἄν. οὔτε εὔσχημον, οὔτε ἀκίνδυνος ἡ τοιαύτη συνοίκησις. κἂν γὰρ μηδὲν αὐτοὶ ζημιωθῶσιν, ἀλλ' ἀκεραίαν μείνωσι τὴν ἁγιωσύνην φυλάττοντες· οὐκ ἐλάττονα δώσουσι λόγον, ὑπὲρ ὧν ἐσκανδάλισαν ψυχῶν, ἢ εἰ εἰς ἀλλήλους ἁμαρτάνοντες ἔτυχον. τούτου δὲ οὐκ ὄντος δυνατοῦ, οὔτε τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς καταμαθεῖν εὔπορον· καὶ τὰ μὲν ἀτάκτως φερόμενα περικόψαι, τὰ δὲ ἐν τάξει καὶ ῥυθμῷ μᾶλλον ἀσκῆσαι, καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀγαγεῖν. οὔτε τὰς ἐξόδους περιεργάζεσθαι ῥᾴδιον. ἡ γὰρ πενία, καὶ τὸ ἀπροστάτευτον, οὐκ ἀφίησιν αὐτὸν ἀκριβῆ τῆς ἐκείνῃ προσηκούσης εὐσχημοσύνης γενέσθαι ἐξεταστήν. ὅταν γὰρ ἑαυτῇ πάντα διακονεῖν ἀναγκάζηται· πολλὰς, εἴ γε βούλοιτο μὴ σωφρονεῖν, τῶν προόδων τὰς προφάσεις ἔχει. καὶ δεῖ τὸν κελεύοντα διαπαντὸς οἴκοι μένειν, καὶ ταύτας περικόψαι τὰς προφάσεις, καὶ τὴν τῶν ἀναγκαίων αὐτάρκειαν παρέχοντα, καὶ τὴν πρὸς ταῦτα διακονησαμένην αὐτῇ. δεῖ δὲ καὶ ἐκφορῶν καὶ παννυχίδων ἀπείργειν. οἶδε γὰρ, οἶδεν ὁ πολυμήχανος ὄφις ἐκεῖνος, καὶ διὰ χρηστῶν πράξεων τὸν αὐτοῦ παρασπείρειν ἰόν. καὶ χρὴ τὴν παρθένον πανταχόθεν τετειχίσθαι, καὶ ὀλιγάκις τοῦ παντὸς ἐνιαυτοῦ προβαίνειν τῆς οἰκίας, ὅτ' ἂν ἀπαραίτητοι καὶ ἀναγκαῖαι κατεπείγωσι προφάσεις. εἰ δὲ λέγοι τις, οὐδὲν εἶναι

vel tantillum, quod quidem à te fuerit neglectum, ejuſmodi eſt, ægrotanti mali plurimum afferre poſſit.

Cap. XVII. *Quantus ſit in gubernatione virginum timor.*

Sed quod ad virginum curam ſpectat, tanto certè major inibi timor ineſt, quanto virginitatis donum precioſius: quanto virginalis grex cæteris regalior. Pridem enim factum eſt, ut & in ſanctarum virginum chorum infinitæ eædémque vitiis refertæ infinitis invaſerint, debacchatæque fuerint: quæ res & luctum multò acerbiſſimũ parit. Ac quemadmodum non ex æquo ſe res habet, puelláne liberalis, an illius ancilla peccet; ſic paria inter ſe non ſunt virginis ac viduæ delicta. Viduis enim impunè eſt & nugari, & conviciis inter ſe depugnare, & adulari, & frontè perfricta eſſe, & nuſquam non apparere, & in foro frequentes eſſe: At virgo ad majora ſeſe accinxit certamina, utpote quæ cœleſtis illius philoſophiæ æmulatrix, profitetur ſe angelicam vitam in terris referre: cui item propoſitum eſt illa eadem præſtare, quæ cæleſtes illæ atq; incorporeæ virtutes præſtant: quam ipſam non convenit neque frequentes ac ſupervacaneas inambulationes agere, neque verba temerè atque inconſultè effutire: convicii verò atque adulationis ne nomen quidem agnoſcere: propterea tutiſſima cuſtodia, ac majori præſidio indiget: nam ſanctimoniæ adverſarius aſſiduè aſtat iiſque in primis inſidiatur, devorare paratus, ſicubi virgo aliqua cadat, labaturque. Propterea ex hominibus inſidiantur permulti, cumque his omnibus naturæ inſania: denique ſuus ille ordo, in quem ſe adſcribi voluit, bellum conduplicat, tum quod extrinſecus ingruat, tum quod intrinſecus obturbet. His igitur de cauſis efficitur, ut ei qui regendis virginibus præfectus ſit, magnus timor immineat; ſed majus tamen periculum, major animi dolor, ſi quid fortè præter animi ſententiam (quòd Deus avertat) eveniat. Nam ſi patri filia occultam in animo vigilantiam affert; ſi item cura de ea ſuſcepta, ſomnum à paternis oculis excutit, ubi timoris illi tantum incumbit, ne vel filia ſterilis evadat, vel nubilem ætatem domi paternæ tranſigat, vel inviſa aliis negligatur: quid facturum putamus eum, cujus animum nulla harum rerum, quas dixi, cura tangat; ſed qui de aliis quibuſdam longè gravioribus ſolicitus ſit? Neque enim hic agitur de mariti; ſed de Chriſti neglectu ac contemptu: neque ipſa ſterilitas probrum ignominiamque tantum; ſed & animæ tandem internecionem parit. *Omnis enim arbor*, inquit, *fructum non faciens bonum, exciditur, & in ignem mittitur.* Matt. 3. 10 Jam virgini quam ſponſus Chriſtus oderit, non ſatis eſt accepto repudii libello abire; ſed odii illius pœnas luit, ſupplicium æternum. Ac pater quidem ſecundum carnem multa habet præſidia, quibus proclive illi ſit filiam aſſervare: ad cujus virginis cuſtodiam opitulantur, tum mater, tum nutrix, tum famularum turba, tum domus tutela. Neque enim licet ei frequenter in forum deſcendere: neque ſi quando ea deſcenderit, occurrentium oculis conſpicua eſſe cogitur: cum non minus quam domus parietibus veſperæ tenebris occultetur ea, quæ conſpicua eſſe noluerit. Præter hæc autem culpæ omnis atque criminationis expers eſt, quòd nunquam cogatur in virorum prodire conſpectum. Neque enim rerum neceſſariarum cura, neque injurioſorum hominum improbæ moleſtiæ, neque id genus aliud hominum occurſum congreſſúmque neceſſarium illi efficit, cùm illi pater pro omnibus ſit, ipſa autem unam duntaxat curam habeat, ut nihil ſcilicet vel faciat, vel loquatur, quod virginalem honeſtatem dedeceat. At ſi Epiſcopi partes ſpectes, multa certè ſunt, quæ illi virginis cuſtodiam difficilem ſeu potius omni arte ſuperiorem efficiunt. Neque enim illam ſecum domi habere poſſit, neque illud ſanè contubernium decens, aut periculo vacans fuerit: etenim ut nullum vel hinc detrimentum ipſi patiantur; ſed ſinceram conſtantémque ſanctimoniam ſervent: nihilo tamen minus rationem reddituri ſunt pro iis animabus, quas offenderint, ac prava aliqua ſuſpicione aſperſerint, quàm ſi inter ſe peccaſſe eos contigerit. Porrò cum Epiſcopo non liceat virginum contubernio uti, relinquitur, ut facilè illi non ſit virginalis animi motus perſpicere, & quæ nimis exuberant, ordinémque excedunt, circumcidere: quæ autem intra ordinem ac numerum conſiſtunt, magis ac magis excolere, atque in meliorem profectum perducere: tum verò eidem non perinde proclive erit perſcrutari curioſéque indagare, ſi quando virgines domo egreſſæ foras eant, vagentúrque. Nam quòd virgo inops ſit, atque imperio ſoluta, idipſum certè efficit, ut Epiſcopus haud ita magnam diligentiam præſtet in examinanda illius honeſtate: quippe cum ipſa ſibi omnia adminiſtrare cogatur: complures intemperatè vivere volenti egreſſuum vagationúmque tituli ac prætextus: quos quidem impedire eum oportet, qui illam juſſerit domi aſſiduè commorari, rebus neceſſariis ſuppeditatis, ac data pediſſequa, quæ illi adminiſtret. Jam & virgini oportet funebres pompas, ac publica pervigilia interdicta eſſe. Novit enim, novit ingenioſiſſimus ſerpens ille, vel per bona opera ſuum virus diſſeminare: propterea virginem oportet undique tanquam muro circumſeptam eſſe, ac toto anno perrarò domo egredi: idque demum cum inexcuſabiles ac neceſſariæ urgebunt cauſæ. Quòd ſi quis dicat Epiſcopo opus non eſſe,

Virginibus prodire foras ſæpius non licere.

ur res hujuſmodi pertractet: noverit is ſingulas virginalis ſtudii curas, atque adeo criminationes omnes, quas in virgines conjici contigerit, in illum recidere: qua ex re utilius multò fuerit, ſi ipſe rem per ſe adminiſtrans ab iis cauſis vacet, quas illum per aliorũ delicta ſuſtinere oportet, quã adminiſtratione ea rejecta rationis reddendæ judicium reformidare, eorum delictorũ, quæ alii commiſerint. Adde, quòd qui per ſe ipſe hoc munus exequitur, magna cum facilitate omnia tranſigit: qui autem neceſſe habet vicaria aliorum opera defungi, præterquam quòd magnum illi adeſt negotium, ut omnium animos ad id munus gerendum ſibi perſuaſos reddat: certè laboris remiſſionem tantam non habet ex functionis illius abſtinentia, quanta negotia, quantóſq; turbines ſuſtinet ab iis, qui reſiſtunt, atque ipſius ſententiæ ac judicio repugnant. Sed virium noſtrarum non fuerit eas omneis curas ſolicitudinéſque percenſere, quas ſibi ſtudium virginibus impendendum vendicat: quæ ipſæ cùm in album referendæ ſunt, mirum dictu eſt, quanta illi negotia faceſſant, cui provinciam hanc credideris.

Caput XVIII. *Quòd multas habeat judiciaria poteſtas moleſtias.*

Jam pars illa, quam Epiſcopum tractare in judiciis convenit, infinita certè odia, infinitas offenſiones parit: quæ quidem præterquam quòd negotiis permultis plena eſt, tam multas etiam difficultates affert, quã multas ne forenſes quidem judices ſubeunt. Nam cum juſtum ipſum invenire labor eſt, tum eo invento id non labefactare laborioſum. Neq; verò hic negotium tantum ac difficultas; ſed & periculum nõ mediocre ineſt. Pridem enim ex infirmioribus quidam, moleſtiis cum premerentur, neque haberent quorũ defenſione ac patrocinio ſublevarentur, fidei naufragium fecerunt. Fit autem, neſcio quomodo, ut qui injuria afficiuntur, nihilominus eos oderint, à quibus non adjuvantur, quàm eos qui injuriam inferunt, ac neq; negotiorum diſtractionis, neq; temporum inclementiæ, neq; epiſcopalis magnitudinis, neq; alterius id genus rei cujuſquam rationem ullam habere volunt: quinimò judices ſe ipſi præſtant inexorabiles, defenſionem unam prætendentes, malorum ſe prementium defunctionem: quam quidem qui præſtare non potuerit, quamvis mille etiam cauſas afferat, nunquam effecerit, quominus eos condemnationem ſubeat. Et quoniam nos in patrocinii mentionem incidimus, age hic & aliam quandam querelarum ſpeciem cauſámq; tibi patefaciam. Nam niſi quotidie Epiſcopus omnium domos circumierit, in hac parte vel eos ſuperans, quibus nullum aliud ſtudium eſt, quàm in foro verſandi deambulandiq;: hinc omnino offenſiones infinitæ emergent. Neque enim ii ſolum, qui ægrotant; ſed & qui ſani ſunt, inviſi ſe volunt: id quod nõ religionis ac pietatis, ſed honoris dignitatiſque potius nomine plurimi ſibi vendicant: ac ſiquem fortè contigerit ex ditioribus potentioribúſq; Chriſtianis, Eccleſiæ uſu lucróq; communi ita urgente, ab Epiſcopo frequentius inviſi, hic protinus Epiſcopus palpatoris atq; adulatoris notam ſibi inurit. Sed quid attinet patrocinandi, inviſendíq; partes hic perſequi, cum & ſolæ appellationes, ſalutationéſque, quibus Epiſcopũ uti oportet, tam magnum etiam criminationũ pondus afferant, ut & ille pondere ferendo incurvetur, atq; adeo præ animi mœſtitia plerumq; ſuccumbat? ut nihil hic agam, quòd & ob oculos illò potius quàm illò conjectos, ad calculos vocare illum volunt. Quæ enim ab Epiſcopis temere ac ſimpliciter fiunt, pleriq; accuratè ac diligẽter excutiunt, penſitata etiam vocis menſura, aſpectus habitu, ac riſus quantitate. Illi enim, inquiunt, effusè arriſit, eundémq; tum hilari vultu, tum voce liberali ſalutavit: me verò longe parcius, & perfunctoriè, ac niſi multis uno in loco ſimul ſedentibus quoquoverſus oculos ille circumtulerit, omnes appellans, idipſum contumeliam eſſe vulgus dictitant. Quis igitur qui idem non ſit admodum fortis, tam multis accuſatoribus ſufficere poterit: ut vel ab illis prorſus non accuſetur, vel accuſatus crimen effugiat? Oportet enim primum ne reum quidem eſſe, accuſatoreſq; habere: deinde ſi id præſtare nequaquam potes, diluenda ſunt crimina, quæ illi objecerint. Quod ſive iſtud quidem facile erit; ſed delectabunt quoſdam temerariæ, ac nulla cauſa ſubſiſtentes criminationes, tum demum generosè ac fortiter animi doloribus hujuſmodi occurrendum, reſiſtendúmque. Etenim qui merito incuſatur, facile tulerit eum, à quo incuſatur: quippe cum accuſator nullus ſit infeſtior quàm ipſa conſcientia, efficitur, ut quoties ab ea, quæ omnium moleſtiſſima eſt, deprehenſi, convictiq; prius fuerimus, accuſatores extraneos tanquam manſuetiores facilè poſtea patiamur. Porrò qui nullius ſibi culpæ conſcius eſt, dum injuſtè accuſatur, continuo ad iram propenſus fertur, necnon animum facile deſpondet: niſi idem ſic ſe prius animo comparaverit præparaveritque, ut multorum inſipientiam patientiſſimè ferat. Fieri enim vix poteſt, ut qui ſe temere calumniam pati, atq; iniq; damnari intelligit, nõ aliquo modo adverſus tantam hominum iniquitatem atq; abſurditatem commoveatur. Quorſum autẽ hic enumerare attinet reliquas illas moleſtias, dolorēſque, quas tolerare Epiſcopũ oportet, dum neceſſe eſt amovere aliquẽ ab Eccleſiæ cœtu: quæ atrocitas utinam intra moleſtiam doloremq; conſiſtat, ac non etiam perniciem

2. Cor. 2, 7. non mediocrè afferat. Timendum enim eſt, ne ille fortè ad injuſtius ſuppliciũ adactus, *dolore immodico*, quod B. Paulus ait, *abſorbeatur*.

Alia querelarum occaſio.

A τούτων ἔργον τῷ ἐπισκόπῳ μεταχειρίζειν. εὖ ἴσθι, ὅτι τῶν ἐφ' ἑκάστῳ γινομένων αἱ φροντίδες, καὶ αἱ αἰτίαι, εἰς ἐκεῖνον ἔχουσι τὴν ἀναφοράν. πολλῷ δὲ λυσιτελέστερον αὐτὸν ἅπαντα διοικούμενον ἀπηλλάχθαι ἐγκλημάτων, ἃ διὰ τὰς τῶν ἑτέρων ἁμαρτίας ὑπομένειν ἀνάγκη· ἢ τῆς διακονίας ἀφιέμενον τὰς ὑπὲρ ὧν ἔπραξαν ἕτεροι τρέμειν εὐθύνας. πρὸς δὲ τούτοις, ὁ μὲν δι' ἑαυτοῦ ταῦτα πράττων, μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας ἅπαντα διεξέρχεται· ὁ δὲ ἀναγκαζόμενος, μετὰ B τοῦ πείθειν τὰς ἁπάντων γνώμας, οὕτω ποιεῖν, οὐ τοσαύτην ἔχει τὴν ἄνεσιν ἐκ τοῦ τῆς αὐτουργίας ἀφεῖσθαι, ὅσα πράγματα καὶ θορύβους διὰ τοὺς ἀντιπίπτοντας, καὶ ταῖς αὐτοῦ κρίσεσι μαχομένους. ἀλλὰ πάσας μὲν οὐκ ἂν δυναίμην καταλέγειν τὰς ὑπὲρ τῶν παρθένων φροντίδας. καὶ γὰρ καὶ ὅτ' ἂν αὐτὰς ἐγγράφεσθαι δέοι, οὐ τὰ τυχόντα παρέχουσι πράγματα τῷ ταύτην πεπιστευμένῳ τὴν οἰκονομίαν.

Τὸ τῶν κρίσεων μέρος, μυρίας μὲν ἔχει τὰς ἐπαχθείας. C πολλὴν δὲ τὴν ἀσχολίαν καὶ δυσκολίας τοσαύτας, ὅσας οὐδὲ οἱ τοὺς ἔξωθεν δικάζοντες καθήμενοι φέρουσι. καὶ γὰρ εὑρεῖν αὐτὸ τὸ δίκαιον, ἔργον· καὶ εὑρόντα μὴ διαφθεῖραι χαλεπόν· οὐκ ἀσχολία δὲ μόνον καὶ δυσκολία, ἀλλὰ καὶ κίνδυνος πρόσεστιν οὐ μικρός. ἤδη γάρ τινες τῶν ἀσθενεστέρων πράγμασιν ἐμπεσόντες, ἐπειδὴ προστασίας οὐκ ἔτυχον, ἐναυάγησαν περὶ τὴν πίστιν. πολλοὶ γὰρ τῶν ἠδικημένων, οὐχ ἧττον τῶν ἠδικηκότων, τοὺς μὴ βοηθοῦντας μισοῦσι· καὶ D οὔτε πραγμάτων διαστροφήν, οὔτε καιρῶν χαλεπότητα, οὔτε ἱερατικῆς δυναστείας μέτρον, οὔτε ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν λογίζεσθαι βούλονται· ἀλλ' εἰσὶν ἀσύγγνωστοι δικασταί, μίαν ἀπολογίαν εἰδότες, τὴν τῶν συνεχόντων αὐτοὺς κακῶν ἀπαλλαγήν. ὁ δὲ μὴ δυνάμενος ταύτην παρασχεῖν, κἂν μυρίας λέγῃ προφάσεις, οὐδέποτε τὴν κατάγνωσιν φεύξεται τὴν παρ' ἐκείνων. ἐπειδὴ δὲ προστασίας ἐμνήσθην, φέρε σοι καὶ ἑτέραν μέμψεως ἀποκαλύψω πρόφασιν. εἰ γὰρ E μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μᾶλλον τῶν ἀγοραίων περινοστεῖ τὰς οἰκίας ὁ τὴν ἐπισκοπὴν ἔχων· προσκρούσματα ἐντεῦθεν ἀμύθητα. οὐδὲ γὰρ ἀῤῥωστοῦντες μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑγιαίνοντες ἐπισκοπεῖσθαι βούλονται· οὐ τῆς εὐλαβείας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦτο προσκαλουμένης, τιμῆς δὲ καὶ ἀξιώματος οἱ πολλοὶ ἀντιποιούμενοι μᾶλλον· εἰ δέ ποτε συμβαίη, ἵνα τῶν πλουσιωτέρων καὶ δυνατωτέρων, χρείας τινὸς κατεπειγούσης, εἰς τὸ κοινὸν τῆς ἐκκλησίας κέρδος, συνεχέστερον ἰδεῖν, εὐθέως ἐν- A τεῦθεν θωπείας καὶ κολακείας προσετρίψατο δόξαν. καὶ τί λέγω προστασίας, καὶ ἐπισκέψεις; ἀπὸ γὰρ τῶν προσρήσεων μόνον τοσοῦτο φέρουσιν ἐγκλημάτων ἄχθος, ὡς καὶ βαρύνεσθαι, καὶ καταπίπτειν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας πολλάκις. ἤδη δὲ καὶ βλέμματος εὐθύνας ὑπέχουσι. τὰ γὰρ ἁπλῶς παρ' αὐτῶν γινόμενα βασανίζουσιν ἀκριβῶς οἱ πολλοί, καὶ μέτρον φωνῆς ἐξετάζοντες, καὶ διάθεσιν ὄψεως, καὶ ποσότητα γέλωτος. τὸν δεῖνα, φησί, δαψιλῶς ἐπεγέλασε, καὶ φαιδρῷ τῷ προσώπῳ, καὶ B μεγάλῃ προσεῖπε τῇ φωνῇ· ἐμὲ δὲ ἔλαττον καὶ ὡς ἔτυχε. κἂν, πολλῶν συγκαθημένων, μὴ πανταχοῦ περιφέρῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς διαλεγόμενος, ὕβριν τὸ πρᾶγμά φασιν οἱ πολλοί. τίς οὖν μὴ λίαν ἰσχυρὸς ὢν τοσούτοις ἂν ἀρκέσειε κατηγόροις, ἢ πρὸς τὸ μηδ' ὅλως γραφῆναι παρ' αὐτῶν, ἢ πρὸς τὸ διαφυγεῖν μετὰ τὴν γραφήν; δεῖ μὲν γὰρ μηδένα ἔχειν κατηγόρους· εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, ἀπολύεσθαι τὰ παρ' ἐκείνων ἐγκλήματα. εἰ δὲ οὐδὲ τοῦ- C το εὔπορον· ἀλλὰ τέρπονταί τινες εἰκῇ καὶ ἁπλῶς αἰτιώμενοι· γενναίως πρὸς τὴν τῶν μέμψεων τούτων ἀθυμίαν ἵστασθαι. ὁ μὲν γὰρ δικαίως ἐγκαλούμενος, κἂν ἐνέγκῃ τὸν ἐγκαλοῦντα ῥᾳδίως. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔστι πικρότερός τις τοῦ συνειδότος κατήγορος. διὰ τοῦτο, ὅτ' ἂν ὑπ' ἐκείνου τοῦ χαλεπωτάτου πρότερον ἁλῶμεν, τοὺς ἔξωθεν ἡμερωτέρους ὄντας εὐκόλως φέρομεν. ὁ δὲ οὐδὲν ἑαυτῷ συνειδέναι πονηρὸν ἔχων· ὅτ' ἂν ἐγκαλῆται μάτην, καὶ πρὸς D ὀργὴν ἐκφέρεται ταχέως, καὶ πρὸς ἀθυμίαν καταπίπτει ῥᾳδίως, ἂν μὴ πρότερον ᾖ τῇ ψυχῇ μεμελετηκὼς τὰς τῶν πολλῶν φέρειν ἀνοίας. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι συκοφαντούμενον εἰκῇ, καὶ καταδικαζόμενον, μὴ ταράττεσθαι, καὶ πάσχειν τι πρὸς τὴν τοσαύτην ἀλογίαν. τί ἄν τις λέγοι τὰς λύπας, ἃς ὑπομένουσιν, ἡνίκα ἂν δέῃ τινὰ τοῦ τῆς ἐκκλησίας περικόψαι πληρώματος; εἴθε μὲν οὖν μέχρι λύπης ἵστατο τὸ δεινόν· νῦν δὲ καὶ ὄλεθρος οὐ μικρός. δέος γάρ, E μή ποτε πέρα τοῦ δέοντος κολασθεὶς ἐκεῖνος, πάθῃ τοῦτο δὴ τὸ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Παύλου λεχθέν, καὶ ὑπὸ τῆς περισσοτέρας λύπης καταποθῇ.

πλείστης οὖν κἀνταῦθα δεῖ τῆς ἀκριβείας, ὥστε μὴ τῆς τοῦ ὠφελείας ὑπόθεσιν, μείζονος αὐτῷ γενέσθαι ζημίας ἀφορμήν. ὧν γὰρ ἂν ἁμάρτῃ μετὰ τὴν τοιαύτην θεραπείαν ἐκεῖνος, κοινωνεῖ τῆς ἐφ᾽ ἑκάστῳ τούτων ὀργῆς, ὁ μὴ καλῶς τὸ τραῦμα τεμὼν ἰατρός. πόσας οὖν χρὴ προσδοκᾶν τιμωρίας, ὅτ᾽ ἂν μὴ μόνον, ὑπὲρ ὧν αὐτὸς ἕκαστος ἐπλημμέλησεν, ἀπαιτῆται λόγον· ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἑτέροις ἁμαρτηθέντων εἰς ἔσχατον καθίσηται κίνδυνον; εἰ γὰρ τῶν οἰκείων πλημμελημάτων εὐθύνας ὑπέχοντες φρίττομεν, ὡς οὐ δυνησόμενοι τὸ πῦρ ἐκφυγεῖν ἐκεῖνο· τί χρὴ πείσεσθαι προσδοκᾶν, τὸν ὑπὲρ τοσούτων ἀπολογεῖσθαι μέλλοντα; ὅτι γὰρ τοῦτο ἐστιν ἀληθές· ἄκουσον τοῦ μακαρίου λέγοντος Παύλου· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκείνου, ἀλλὰ τοῦ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος Χριστοῦ· πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε· ὅτι αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες. ἆρα μικρὸς οὗτος ὁ τῆς ἀπειλῆς φόβος; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. ἀλλὰ καὶ τοὺς σφόδρα ἀπειθεῖς καὶ σκληροὺς ἱκανὰ ταῦτα πάντα πεῖσαι, ὡς οὔτε ἀπονοίᾳ οὔτε φιλοδοξίᾳ ἁλόντες, ὑπὲρ δὲ ἑαυτῶν δεδοικότες μόνον, καὶ εἰς τὸν τοῦ πράγματος ὄγκον ἀποβλέψαντες, ταύτην ἐφυγόμεθα τὴν φυγήν.

Τὰ δὲ ἔνεστιν ἐν τῷ δ΄. λόγῳ.

ά. Ὅτι οὐ μόνον οἱ σπουδάζοντες ἐπὶ κλῆρον ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνάγκην ὑπομείναντες, ἐν οἷς ἂν ἁμάρτωσι σφόδρα κολάζονται.

β΄. Ὅτι οἱ χειροτονοῦντες ἀναξίους, τῆς αὐτῆς αὐτοῖς εἰσιν ὑπεύθυνοι τιμωρίας, κἂν ἀγνοῶσι τοὺς χειροτονουμένους.

γ΄. Ὅτι πολλῆς τῆς ἐν τῷ λέγειν δυνάμεως χρεία τῷ ἱερεῖ.

δ΄. Ὅτι πρὸς τὰς ἁπάντων μάχας καὶ Ἑλλήνων, καὶ Ἰουδαίων, καὶ αἱρετικῶν παρεσκευάσθαι χρή.

ε΄. Ὅτι σφόδρα ἔμπειρον εἶναι δεῖ τῆς διαλεκτικῆς.

ς΄. Ὅτι τῷ μακαρίῳ Παύλῳ μάλιστα τοῦτο κατώρθωτο.

ζ΄. Ὅτι οὐκ ἀπὸ τῶν σημείων μόνον λαμπρὸς ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ λέγειν.

ή. Ὅτι καὶ ἡμᾶς τοῦτο βούλεται κατορθοῦν.

θ΄. Ὅτι τούτου μὴ παρόντος τῷ ἱερεῖ, πολλὴν ἀνάγκη τοὺς ἀρχομένους ζημίαν ὑφίστασθαι.

Περὶ ἱερωσύνης λόγος δ΄.

Ταῦτα ὁ Βασίλειος ἀκούσας, καὶ μικρὸν ἐπισχών. ἀλλ᾽ εἰ μὲν αὐτὸς ἐσπούδασας, φησι, ταύτην κτήσασθαι τὴν ἀρχὴν, εἶχεν ἂν σοι λόγον οὗτος ὁ φόβος. τὸν γὰρ ὁμολογήσαντα ἐπιτήδειον εἶναι πρὸς τὴν τοῦ πράγματος διοίκησιν, τῷ σπουδάσαι λαβεῖν, οὐκ ἔστι μετὰ τὸ πιστευθῆναι ἐν οἷς ἂν σφάλληται καταφεύγειν εἰς ἀπειρίαν. προλαβὼν γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ ταύτην ἀφείλετο τὴν ἀπολογίαν, τῷ προσδραμεῖν, καὶ ἁρπάσαι τὴν διακονίαν, καὶ οὐκ ἔτι ἂν δύναιτο λέγειν, ὁ ἑκὼν καὶ ἐθελοντὴς ἐπὶ τοῦτο ἐλθὼν, ὅτι ἄκων τὸ δεῖνα ἥμαρτον, καὶ ἄκων τὸν δεῖνα διέφθειρα. ἐρεῖ γὰρ πρὸς αὐτὸν ὁ ταύτην αὐτῷ τότε δικάζων τὴν δίκην, καὶ τί δήποτε τοσαύτην σεαυτῷ συνειδὼς ἀπειρίαν; καὶ πῶς οὐκ ἔχων διάνοιαν ἱκανὴν πρὸς τὸ μεταχειρίσαι τὴν τέχνην ταύτην ἀναμαρτήτως, ἔσπευσας, καὶ ἐτόλμησας μείζονα τῆς οἰκείας δυνάμεως ἀναδέξασθαι πράγματα; τίς ὁ καταναγκάσας; τίς ὁ πρὸς βίαν ἑλκύσας ἀποπηδῶντα καὶ φεύγοντα; ἀλλ᾽ οὐ σύ γε τούτων οὐδὲν ἀκούσῃ ποτέ· οὔτε αὐτὸς γὰρ ἔχοις τοιοῦτόν τι σαυτοῦ καταγνῶναι. καὶ πᾶσίν ἐστι καταφανὲς, ὅτι οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν ὑπὲρ ταύτης ἐσπούδασας τῆς τιμῆς, ἀλλ᾽ ἑτέρων γέγονε τὸ κατόρθωμα. καὶ ὅπερ ἐκείνους ἐν τοῖς ἁμαρτήμασιν οὐκ ἀφίησιν ἔχειν συγγνώμην, τοῦτό σοι πολλὴν παρέχει πρὸς ἀπολογίαν ὑπόθεσιν. πρὸς ταῦτα ἐγὼ κινήσας τὴν κεφαλὴν, καὶ μειδιάσας ἠρέμα, ἐθαύμαζόν τε αὐτὸν τῆς ἁπλότητος, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔλεγον· ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς ταῦτα οὕτως ἔχειν, ὡς ἔφης, ὦ πάντων ἀγαθώτατε σύ, οὐχ ἵνα δέξασθαι δυνηθῶ τοῦτο, ὅπερ ἔφυγον νῦν. εἰ γὰρ καὶ μηδεμία μοι πρόκειτο κόλασις, ὡς ἔτυχε καὶ ἀπείρως ἐπιμελουμένῳ τῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ᾽ ἐμοὶ πάσης τιμωρίας χαλεπώτερον ἦν αὐτὸ, τὸ πιστευθέντα πράγματα οὕτω μεγάλα περὶ τὸν πιστεύσαντα οὕτω φανῆναι κακόν. τίνος οὖν ἕνεκεν ηὐχόμην τὴν δόξαν σου ταύτην μὴ διαπεσεῖν; ἵνα τοῖς ἀθλίοις καὶ ταλαιπώροις [οὕτω γὰρ δεῖ καλεῖν τοὺς οὐχ εὑρόντας καλῶς ταύτης προστῆναι τῆς πραγματείας, κἂν μυριάκις αὐτοὺς πρὸς ἀνάγκην ἤχθαι λέγῃς, καὶ ἀγνοοῦντας ἁμαρτεῖν] ἵνα τούτοις διαφυγεῖν γένηται τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ ἄσβεστον, καὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, καὶ τὸν σκώληκα τὸν ἀτελεύτητον, καὶ τὸ διχοτομηθῆναι, καὶ τὸ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν ἀπολέσθαι. ἀλλὰ τί σοι πάθω; οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι. καὶ, εἰ βούλει γε, ἀπὸ τῆς βασιλείας πρῶτον, ἧς οὐ τοσοῦτος, ὅσος τῆς ἱερωσύνης τῷ Θεῷ λόγος, παρέξω σοι τούτων, ὧν εἶπον, τὴν πίστιν. ὁ Σαοὺλ ἐκεῖνος, ὁ τοῦ Κεῖς υἱὸς, οὐκ αὐτὸς σπουδάσας ἐγένετο βασιλεύς· ἀλλ᾽ ἀπῆλθε μὲν ἐπὶ τὴν τῶν ὄνων ζήτησιν. καὶ ὑπὲρ τούτων ἐρωτήσων τὸν προφήτην ἤρχετο.

Magna ergo diligentia hic opus eſt, ne dum prodeſſe illi cupis, majoris damni author ſis: nam quæcunque ille poſt hujuſmodi curationem peccata commiſerit, futurum eſt ut horum ſingulorum pœna cum medico illo communis ſit, qui vulnus probe non inciderit. Quàm multa igitur ſupplicia Epiſcopos manent, cum ex iis unuſquiſq; non ſolum rationem redditurus ſit ſuorum delictorum; ſed eorum item omnium, quæ alii commiſerint, ad extremum illos venire oporteat periculum? Nam ſi horremus, dum judicium id nobis ſubeundum eſt, in quo peccatorum propriorum rationem reddituri ſumus: ut qui ſentiamus, nos ignem illum æternum effugere nequaquam poſſe: quid illi expectandum eſt, qui tam multorum nomine cauſas ſit dicturus? Quòd autem hoc verum ſit, audi beatum Paulum, ſeu potius non Paulum; ſed Chriſtum Pauli ore loquentem: *Parete iis, qui præſunt vobis, & ſubjacete: nam illi vigilant pro animabus veſtris tanquam rationem reddituri.* Heb. 13, 17. Hiccine exiguus tibi videtur comminationis terror? equidem illum quantus ſit, verbis exprimere non poſſum. Uſq; adeo ut qui admodum etiam animo duri ſint, ac qui ſe facile aliorum oratione perſuaderi non patiantur, quæ dixi abundè ſufficiant, ut perſuaſum illis ſit, nos neque faſtu, atque contumacia, neque inani gloria adductos; ſed tum nobis ipſis tantum timentes, tum rei ipſius magnitudinem emenſos, fugæ genus hoc quæſiviſſe.

HÆC INSUNT LIBRO QUARTO.

I. *Non eos tantum qui ad Clerum pervenire ſtudeant, verum etiam qui eò vi pertrahantur, ob peccata graviter puniri.*

II. *Qui indignis manus imponunt, idem quod hi ſupplicium experturos eſſe, licet hos non norint.*

III. *Sacerdoti neceſſariam eſſe expeditam dicendi facultatem.*

IV. *Ad quorumvis concertationes, & Græcorum, & Judæorum, & hæreticorum eum paratum eſſe oportere.*

V. *Perquam peritum Dialecticæ eſſe oportere.*

VI. *D. Paulum præcipuum in hoc fuiſſe.*

VII. *Eundem non ſignis & miraculis ſolùm inclaruiſſe, ſed etiam arte dicendi.*

VIII. *Id à nobis quoque velle exerceri.*

IX. *Quo niſi præditus ſit Epiſcopus, ſubditos non leve damnum neceſſariò ſubire.*

DE SACERDOTIO LIBER QUARTUS.

BASIL. Cap. I. *Non eos tantum qui ad Clerum pervenire ſtudeant, &c.*

Hæc Baſilius cum audiſſet, paululum cunctatus: Tu verò, inquit, ſi ad hujuſmodi dignitatem acquirendam ſtudium intendiſſes tuum: nimirum animi tui formido iſta ratione aliqua niteretur. Nam qui ſe idoneum ad muneris alicujus functionem ſemel profeſſus eſt, hoc ipſo, quòd functionem eam ſtudioſè arripuerit, hic certè ſi quid poſt creditam ſibi muneris adminiſtrandi provinciam aberraverit, haudquaquam ad inſcitiæ prætextum confugere poſſit, ut qui antevertens, ſibi ipſe defenſionem ademerit, vel ob id quod accurrerit, quódq; adminiſtrationem eam ſibi rapuerit: in tantum, ut qui ſponte ac volens eò acceſſerit, jam non ſermonem hunc uſurpare poſſit: invitus illud peccavi, invitus illud perdidi. Dicet enim ad eum, qui tum illi hac in cauſa judex futurus eſt: Et quo tandem nomine, cum animi conſiliique tui vires pares non eſſent functioni hujuſmodi inculpatè pertractandæ, advolaſti, auſuſq; es provinciam humeris iſtis minimè parem ſubire? quiſnam, obſecro, te ad id coëgit? quiſnam vi te attraxit detrectantem fugientémq;? Tu verò nihil tale unquam auditurus es: neque enim poſſis delicti cujuſquam hujuſmodi teipſum damnare, eſtque omnibus jam ſpectatum, te ne tantillum quidem laboraviſſe, ut honorem hunc aſſequereris; ſed aliorum potius officium beneficiumque id honoris tibi detuliſſe. Atq; adeo quod illos delictorum veniam impetrare non patitur, hoc certè abundans tibi apologiæ argumentum ſuppeditat. Ad hos ſermones caput cum moviſſem, lenſimq; arriſiſſem, hominis facilitatem ſimplicitatémq; demiratus, hac ego ad ipſum oratione uſus ſum: CHRYS. Equidem optarim, vir omnium optime, hæc ita ſe habere ut dixiſti: ídque non ut id muneris amplectar, quod jam detrectavi. Nam ut mihi etiam nullum propoſitum ſit ſupplicium perfunctoriè atq; adeo imperitè Chriſtiani gregis adminiſtrationem gerenti, tamen omni ſupplicio gravius fuerit, ſi conſtaret, me, cui tam excellens credita fuiſſet functio, pro ejus dignitate qui credidiſſet, ſuſtinere eam non poſſe. Quamobrem igitur optarim tuam iſtam opinionẽ nequaquam falſam; ſed potius veram eſſe? Nempe ut miſeris calamitoſiſq; (neq; enim alio nomine ii digni ſunt, qui rectè non aſpirarunt ad muneris iſtius præfecturam, ut millies tute eos dicas vi pertractos fuiſſe, atque ignorantia peccaſſe) ut miſeris, inquã, illis effugere liceat ignem illum æternum, exteriores tenebras, ac vermem nunquã emoriturũ: poſtremo ut ne diſſecentur, ac perditi cum hypocritis partẽ habeant. Verũ quid facias? certè longe aliter ſeſe res habet. Ac, ſi placet, à regno primum, cujus quidem ſtudium apud Deum tanti non eſt, quanti eſt ſacerdotii, verborũ meorum fidem tibi faciam. Saul ille, qui patrem Cis habuit, non ſuo ipſe ſtudio rex factus eſt, ut 1. Reg. 9.

qui cum abiiſſet aſinas perveſtigatum, Prophetam ſuper iis ro-
gare cœpit. At ille cum eo de regno collocutus eſt. Porrò Saul ne
auditis quidem Prophetæ verbis, ad regni adminiſtrationem ſu-
ſcipiendam occurrendũ ſibi putavit, quinimò tergiverſatus de-
precatúſq; eſt, cum diceret: Quiſnam ego ſum? quænam item pa-
tris mei domus? Quid tandem? Saul ne poſteaquam nõ rectè ho-
nore ſibi à Deo delato uſus eſt, potuere verba iſta eximere ab ejus
ira, à quo rex creatus ipſe fuerat? Atqui licebat illi adverſum Sa-
muelem increpantem inſimulantémque, verbis his uti: Num ad
regnum ipſe adminiſtrandum accurri? Num ad hujus poteſtatis
regimen proſilii, atq; advolavi? Equidem in animo habui priva-
tam vitã vivere, quietam illam quidem, ac moleſtiis vacantem:
tu vero ad hoc me dignitatis authoritatiſq; pertraxiſti. In illa er-
go vitæ humilitate, atq; obſcuritate verſatus, facilè offenſiones
hujuſmodi devitaſſem. Nam ſi ex vulgarium atq; ignobilium ho-
minum numero unus fuiſſem, mihi adverſus Amalechitas bellũ
Deus non crediſiſſet, quo mihi nõ credito peccatum hujuſmodi
nunquam perpetraſſem. Verùm hæc, quæ dixi, omnia ad defen-
ſionem ſunt infirma, neq; infirma tantum; ſed etiam uſque adeo
periculoſa, ut Dei iram magis irritent. Eum enim, qui magiſtra-
tum meritis ſuis majorem aſſecutus eſt, ut errata ipſe ſua tueatur,
defendátque, magiſtratus magnitudinem prætendere non opor-
tet: quinimò in majorem virtutis profectum magna illa Dei erga
ſe benevolentia uti. Qui verò ob id peccandi licentiam ſibi per-
mittit, quòd præſtantiori dignitate ornatus ſit, certè nihil aliud
quàm Dei benignitatem peccatorũ ſuorum authorem facere co-
natur: id quod ſolenne quidem eſt impiis hominibus, iiſque, quo-
rum vita in ignavia ac ſocordia verſatur. Nos autẽ ſic animatos
haudquaquam eſſe convenit: neque in parem cum illis inſaniam
prolabi; ſed omni ex parte operam dare, ut vigilantiam noſtram
omnem pro virili exhibeamus, bene ubique de Deo ominantes,
1. Reg. 4, 18. nunciantes, cogitantes. Neque enim Heli (ut miſſo regno ad
ſacerdotium, de quo nobis ſermo, veniamus) ſtudioſè, ambitio-
ſève dignitatem eam ſibi paravit. Hoc ipſum igitur quid illi poſt
delictum profuit? Et quid dico paravit? cum illi quidem id mu-
neris detrectare per legis neceſſitatem fas fuerit: ut qui unus eſ-
ſet ex tribu Levi, ac quem ipſum oporteret dignitatem eam ad ſe
jam à majorum ſuorum retro origine deſcendentem ſuſcipere:
qui idem tamen liberorum ſuorum petulantiæ non mediocres
pœnas dedit. Jam quid dicas de primo illo Judæorũ ſacerdote, de
Exod. 32, 10. quo tam multa cum Moſe Deus verba fecit? nónne hic poſtea-
quã unus non potuit tanti populi inſaniæ reſiſtere, parum abfuit
quin periret, niſi fratris patrocinium Dei iram avertiſſet? Poſtea-
quam verò Moſis mentionem intulimus, conſentaneum eſt, ex
iis quæ illi obvenere, orationis noſtræ veritatem demonſtrare.
Exod. 4, 13. Hic quippe Moſes vir verè beatus, tantum abfuit à rapienda Ju-
dæorum præfectura, ut & oblatam recuſaret, & Deum etiam,
quòd illi id jubenti nõ auſcultaret, contra ſe irritaret. Quod qui-
dem non ſolum id temporis fecit; verum & poſtea, cum jam præ-
fecturam eam adminiſtraret: qua ut explicaretur, lubens è vivis
Num. 11, 15. deceſſiſſet. Quid igitur poſteaquã ad aquam peccavit, potueréne
aſſiduæ illæ recuſationes illum tutari, ac Deo perſuadere, ut ve-
Ibid. 20, 12. niam ei concederet? Quanam alia, quæſo, de cauſa terra illa pro-
miſſa privatus eſt? certè non alia (quod quidẽ omnibus nobis no-
tum eſt) quã ex peccato hujuſmodi, propter quod viro illi admi-
rando haudquaquam licuit rebus iiſdem potiri, quibus ſubditi
ejus potiti ſunt. Quinimò poſt diuturnum tempus inſumptum,
poſt multas afflictiones, poſt immenſum illum errorẽ, poſt bella
ac tropæa permulta, procul ab ea terra mortuus eſt, cujus gratia
tot tantóſq; labores ſuſtinuerat: ac qui pelagi mala atq; incom-
moda graviſſima perpeſſus fuerat, portus tamen fructus nullos
capere potuit. Vides ut jam nulla peccatorum excuſatio relicta
ſit non ſolum iis qui rapiunt; ſed ne iis quidem qui alieno ſtudio
huc evehuntur? Nam ubi qui vel Deo decernente, eligentéq; ſæ-
penumero honorem ipſum recuſavere, tantas tamen pœnas lue-
runt, ac nihil quicquam à periculo hujuſmodi eximere potuit,
Num. 12, 3. neq; Aaron, neq; Heli, neq; virum illum perbeatum, ſanctum,
Exod. 33, 11. Prophetam admirandum, mortalium omnium humaniſſimum,
eundémq; quaſi amicum quendam cum Deo colloquentem: ni-
mirum vix nobis, qui ab illius virtute tantum abſumus, ſatis eſſe
ad defenſionem poterit, conſcios eſſe nobiſipſis, quòd ad hono-
rem ejuſmodi nullo ipſi ſtudio, nulla ambitione aſpiraverimus:
idque eò etiam magis, quòd ex his ipſis electionibus pleraſque
humano ſtudio acceptas referre non oportet, Judam Deus ele-
git, eundémque in ſacroſanctum illud cooptavit collegium, di-
Joan. 12, 6. gnitate Apoſtolica unà cum aliis ornatum, cui etiam majus quid-
dam quàm aliis dedit, pecuniarum diſpenſationem. Quid igi-
tur? Num poſteaquam duabus illis prærogativis contra quàm
debuit uſus eſt, tum eo quem prædicandum ſuſceperat prodito, tum pecuniis (illi hoc nomine creditis, ut rectè eas adminiſtraret)
male impenſis, impunitate donatus abiit? Certè hoc potiſſimum nomine gravius ſibi accerſivit ſupplicium: idque perquam meritò.

ὁ δὲ αὐτῷ περὶ τῆς βασιλείας διελέγετο. καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπείθετο, καίτοι παρὰ ἀνδρὸς ἀκούων προφήτου· ἀλλὰ καὶ ᾐδεῖτο, καὶ παρῃτεῖτο, λέγων· τίς εἰμι ἐγώ, καὶ τίς ὁ οἶκος τοῦ πατρός μου; τί οὖν; ἐπειδὴ κακῶς ἐχρήσατο τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθείσῃ τιμῇ, ἴσχυσεν αὐτὸν ἐξελέσθαι ταῦτα τὰ ῥήματα τῆς τοῦ βασιλεύσαντος αὐτὸν ὀργῆς; καίτοι γε ἐξῆν λέγειν πρὸς τὸν Σαμουὴλ ἐγκαλοῦντα αὐτῷ· μὴ γὰρ αὐτὸς ἐπέδραμον τῇ βασιλείᾳ; μὴ γὰρ ἐπεπήδησα ταύτῃ τῇ δυναστείᾳ; ἐγὼ τὸν τῶν ἰδιωτῶν ἐβουλόμην βίον ζῆν, τὸν ἀπράγμονα καὶ ἡσύχιον· σὺ δέ με ἐπὶ τοῦτο εἵλκυσας τὸ ἀξίωμα. ἐν ἐκείνῃ μένων τῇ ταπεινότητι, εὐκόλως ἂν ταῦτα ἐξέκλινα τὰ προσκρούσματα. οὐ γὰρ δήπου τῶν πολλῶν εἷς ὢν καὶ ἀσήμων, ἐπὶ τοῦτο ἂν ἐξεπέμφθην τὸ ἔργον· οὐδ᾽ ἂν ἐμοὶ τὸν πρὸς τοὺς Ἀμαληκίτας πόλεμον ἐνεχείρισεν ὁ Θεός· μὴ ἐγχειρισθεὶς δέ, οὐκ ἄν ποτε ταύτην ἥμαρτον τὴν ἁμαρτίαν. ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀσθενῆ πρὸς ἀπολογίαν· οὐκ ἀσθενῆ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνα, καὶ μᾶλλον ἐκκαίει τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργήν. τὸν γὰρ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τιμηθέντα οὐκ εἰς τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἀπολογίαν χρὴ προβάλλεσθαι τῆς τιμῆς τὸ μέγεθος, ἀλλ᾽ εἰς μείζονα βελτιώσεως προκοπὴν κεχρῆσθαι τῇ πολλῇ περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ σπουδῇ· ὁ δὲ διότι κρείττονος ἔτυχεν ἀξιώματος, διὰ τοῦτο ἁμαρτάνειν αὐτῷ νομίζων ἐξεῖναι, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν αἰτίαν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἐπιδεῖξαι ἐσπούδασεν· ὅπερ τοῖς ἀσεβέσι καὶ ῥαθύμως τὸν ἑαυτῶν διοικοῦσι βίον λέγειν ἔθος ἀεί. ἀλλ᾽ οὐχ ἡμᾶς οὕτω διακεῖσθαι χρή, οὐδὲ εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ἐκπίπτειν μανίαν· ἀλλὰ πανταχοῦ σπουδάζειν τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσφέρειν εἰς δύναμιν τὴν ἡμετέραν, καὶ εὔφημον καὶ γλῶτταν καὶ διάνοιαν ἔχειν. οὐδὲ γὰρ ὁ Ἠλὶ [ἵνα τὴν βασιλείαν ἀφέντες, ἐπὶ τὴν ἱερωσύνην, περὶ ἧς ἡμῖν ὁ λόγος, ἔλθωμεν νῦν] ἐσπούδασε κτήσασθαι τὴν ἀρχήν. ἀλλ᾽ οὖν αὐτὸν τοῦτο, ἡνίκα ἥμαρτεν, ὤνησεν; καὶ τί λέγω κτήσασθαι; οὐδὲ διαφυγεῖν μὲν οὖν, εἴπερ ἤθελε, δυνατὸν ἦν αὐτῷ, διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ νόμου· καὶ γὰρ ἦν τῆς Λευὶ φυλῆς, καὶ τὴν ἀρχὴν διὰ τοῦ γένους ἄνωθεν καταβαίνουσαν ἔδει δέξασθαι· ἀλλ᾽ ὅμως καὶ οὗτος τῆς τῶν παίδων παροινίας ἔδωκε δίκην οὐ μικράν. τί δὲ αὐτὸς ὁ πρῶτος γενόμενος τῶν Ἰουδαίων ἱερεύς, περὶ οὗ τοσαῦτα διελέχθη ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσεῖ; ἐπειδὴ μὴ ἴσχυσε μόνος πρὸς τοσούτου πλήθους στῆναι μανίαν, οὐ παρὰ μικρὸν ἦλθεν ἀπολέσθαι, εἰ μὴ ἡ τοῦ ἀδελφοῦ προστασία ἔλυσε τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργήν. ἐπειδὴ δὲ Μωϋσέως ἐμνήσθημεν, καλόν, καὶ ἐκ τῶν ἐκείνῳ συμβεβηκότων δεῖξαι τοῦ λόγου τὴν ἀλήθειαν. αὐτὸς γὰρ οὗτος ὁ μακάριος Μωϋσῆς τοσοῦτον ἀπεῖχε τοῦ τὴν προστασίαν ἁρπάσαι τῶν Ἰουδαίων, ὡς καὶ διδομένην παραιτήσασθαι, καὶ Θεοῦ κελεύοντος ἀνανεῦσαι, καὶ παροξῦναι τὸν προστάττοντα. καὶ οὐ τότε μόνον· ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα γενόμενος ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὑπὲρ τοῦ ταύτης ἀπαλλαγῆναι ἡδέως ἀπέθνησκεν. ἀπόκτεινον γάρ με, φησίν, εἰ οὕτω μοι μέλλεις ποιεῖν. τί οὖν, ἐπειδὴ ἥμαρτεν ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ἴσχυσαν αἱ συνεχεῖς αὗται παραιτήσεις ἀπολογήσασθαι ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ πεῖσαι τὸν Θεὸν δοῦναι συγγνώμην; καὶ πόθεν ἄλλοθεν τῆς ἐπηγγελμένης ἀπεστερεῖτο γῆς; οὐδαμόθεν ἄλλοθεν, ὡς ἅπαντες ἴσμεν, ἀλλ᾽ ἢ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ταύτην, δι᾽ ἣν ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ οὐκ ἴσχυσε τῶν αὐτῶν τοῖς ἀρχομένοις τυχεῖν. ἀλλὰ μετὰ τοὺς πολλοὺς χρόνους καὶ τὰς ταλαιπωρίας, μετὰ τὴν πλάνην ἐκείνην τὴν ἄφατον, καὶ τοὺς πολέμους καὶ τὰ τρόπαια, ἔξω τῆς γῆς ἀπέθνησκεν, ὑπὲρ ἧς τοσαῦτα ἐμόχθησε· καὶ τὰ τοῦ πελάγους ὑπομείνας κακά, τῶν τοῦ λιμένος οὐκ ἀπήλαυσεν ἀγαθῶν. ὁρᾷς ὡς οὐ τοῖς ἁρπάζουσι μόνον, ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῖς ἐκ τῆς τῶν ἑτέρων σπουδῆς ἐπὶ τοῦτο ἐρχομένοις, λείπεταί τις ἐν οἷς ἂν πταίσωσιν ἀπολογία. ὅπου γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ χειροτονοῦντος παραιτησάμενοι πολλάκις, τοσαύτην ἔδωκαν δίκην· καὶ οὐδὲν ἴσχυσεν ἐξελέσθαι τοῦ κινδύνου τούτου, οὔτε τὸν Ἀαρών, οὔτε τὸν Ἠλί, οὔτε τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἄνδρα, τὸν ἅγιον, τὸν προφήτην, τὸν θαυμαστόν, τὸν πρᾶον μάλιστα πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν ὡς φίλον λαλοῦντα τῷ Θεῷ· σχολῇ γε ἡμῖν, τοῖς τοσοῦτον ἀποδέουσι τῆς ἀρετῆς τῆς ἐκείνου, δυνήσεται πρὸς ἀπολογίαν ἀρκέσαι τὸ συνειδέναι ἑαυτοῖς μηδὲν ὑπὲρ ταύτης ἐσπουδακόσι τῆς ἀρχῆς. καὶ μάλιστα ὅτι πολλαὶ τούτων τῶν χειροτονιῶν οὐκ ἀπὸ τῆς θείας γίγνονται χάριτος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων σπουδῆς. τὸν Ἰούδαν ὁ Θεὸς ἐξελέξατο, καὶ εἰς τὸν ἅγιον ἐκεῖνον κατέλεξε χορόν, καὶ τὴν ἀποστολικὴν ἀξίαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἐνεχείρισεν. ἔδωκε δέ τι καὶ τῶν ἄλλων πλέον αὐτῷ, τὴν τῶν χρημάτων οἰκονομίαν. τί οὖν; ἐπειδὴ τούτοις ἀμφοτέροις ἐναντίως ἐχρήσατο καὶ ὃν ἐπιστεύθη κηρύττειν, προὔδωκε, καὶ ἃ καλῶς διοικεῖν ἐνεχειρίσθη, ταῦτα ἀνήλωσε κακῶς, ἐξέφυγε τὴν τιμωρίαν; διὰ αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο καὶ χαλεπωτέραν ἑαυτῷ τὴν δίκην εἰργάσατο. καὶ μάλα γε εἰκότως.

οὐ γὰρ εἰς τὸ τῷ Θεῷ προσκρούειν δεῖ καταχρῆσθαι τῇ παρὰ Θεοῦ διδομέναις τιμαῖς· ἀλλ' εἰς τὸ μᾶλλον ἀρέσκειν αὐτῷ. ὁ δὲ, ἐπειδὴ πλέον τετίμηται, διὰ τοῦτο ἀξιῶν ἀποφυγεῖν, ἐν οἷς ἂν κολάζεσθαι δέῃ· παραπλήσιον ποιεῖ, ὥσπερ ἂν, εἴ τις καὶ τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων ἀκούσας τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὅτι εἰ μὴ ἦλθον, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· καὶ εἰ μὴ τὰ σημεῖα ἐποίουν ἐν αὐτοῖς, ἃ μηδεὶς ἄλλος ἐποίησεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· ἐγκαλοίη τῷ σωτῆρι καὶ εὐεργέτῃ, λέγων· τί γὰρ ἦλθες καὶ ἐλάλησας; τί δὲ ἐποίεις σημεῖα, ἵνα μειζόνως ἡμᾶς κολάσῃς; ἀλλὰ μανίας τὰ ῥήματα ταῦτα, καὶ τῆς ἐσχάτης παραπληξίας. ὁ γὰρ ἰατρὸς οὐχ ἵνα σε κατακρίνῃ, μᾶλλον ἦλθε θεραπεύσων· οὐχ ἵνα σε νοσοῦντα παρίδῃ, ἀλλ' ἵνα σε ἀπαλλάξῃ τῆς νόσου τέλεον. σὺ δὲ σαυτὸν ἑκὼν ἀπεστέρησας τῶν ἐκείνου χειρῶν· δέχου τοίνυν χαλεπωτέραν τὴν τιμωρίαν. ὥσπερ γὰρ εἰ εἶξας τῇ θεραπείᾳ, καὶ τῶν προτέρων ἂν ἀπηλλάγης κακῶν· οὕτως ἐπειδὴ παραγινόμενον ἰδὼν ἔφυγες, οὐκ ἔτι ἀπονίψασθαι ταῦτα δυνήσῃ. μὴ δυνάμενος δὲ, καὶ τούτων δώσεις τὴν τιμωρίαν. καὶ ἀνθ' ὧν αὐτοῦ ματαίαν τὴν σπουδὴν ἐποίησας, τόγε μέρος τὸ σόν· διὰ ταῦτα οὐκ ἴσην πρὸ τοῦ τιμηθῆναι παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ τὰς τιμὰς τὴν βάσανον ὑπομενοῦμεν, ἀλλὰ πολλῷ σφοδροτέραν ὕστερον.

Ὁ γὰρ μὴ τῷ παθεῖν εὖ γενόμενος ἀγαθὸς, πικροτέρως δίκαιος ἂν εἴη κολάζεσθαι. ἐπεὶ οὖν ἀσθενὴς ἡμῖν αὕτη ἡ ἀπολογία δέδεικται, καὶ οὐ μόνον οὐ σώζει τοὺς εἰς αὐτὴν καταφεύγοντας, ἀλλὰ καὶ προδίδωσι πλέον· ἑτέραν ἡμῖν ποριστέον ἀσφάλειαν. Ποίαν δὴ ταύτην, ὁ Βασίλειος ἔφη; ὡς ἔγωγε οὐδὲ ἐν ἐμαυτῷ δύναμαι εἶναι νῦν, οὕτω με ἔμφοβον καὶ ἔντρομον τοῖς ῥήμασι κατέστησας τούτοις. μὴ, δέομαι [ἔφην] καὶ ἀντιβολῶ, μὴ τοσοῦτον καταβάλῃς σαυτόν. ἔστι γὰρ, ἔστιν ἀσφάλεια· τοῖς μὲν ἀσθενέσιν ἡμῖν, τὸ μηδέ ποτε ἐμπεσεῖν· ὑμῖν δὲ τοῖς ἰσχυροῖς, τὸ τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας εἰς ἕτερον μὲν ἀνηρτῆσθαι μηδὲν μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἀλλ' ἢ εἰς τὸ μηδὲν ἀνάξιον πράττειν τῆς δωρεᾶς ταύτης καὶ τοῦ δεδωκότος αὐτὴν Θεοῦ. μεγίστης μὲν γὰρ ἂν εἶεν κολάσεως ἄξιοι, εἰ μετὰ τὸ δι' οἰκείας σπουδῆς ταύτης ἐπιτυχεῖν τῆς ἀρχῆς, ἢ διὰ ῥᾳθυμίαν ἢ διὰ πονηρίαν ἢ καὶ δι' ἀπειρίαν κακῶς κεχρημένοι τῷ πράγματι. οὐ μὴν διὰ τοῦτο τοῖς οὐκ ἐσπουδακόσι καταλείπεταί τις συγγνώμη. ἀλλὰ καὶ οὗτοι πάσης ἀπολογίας ἐστέρηνται. δεῖ γὰρ, οἶμαι, κἂν μυρίοι καλῶσι καὶ καταναγκάζωσι, μὴ πρὸς ἐκείνους ὁρᾷν· ἀλλὰ πρότερον τὴν ἑαυτοῦ βασανίσαντα ψυχὴν, καὶ πάντα διερευνησάμενον ἀκριβῶς, οὕτως εἶξαι τοῖς βιαζομένοις. νῦν δὲ οἰκίαν μὲν οἰκοδομήσασθαι οὐδεὶς ἂν ὑποσχέσθαι τολμήσειε, τῶν οὐκ ὄντων οἰκοδομικῶν· οὐδὲ σωμάτων ἅψασθαι νενοσηκότων ἐπιχειρήσειεν ἄν τις τῶν ἰατρεύειν οὐκ εἰδότων· ἀλλὰ κἂν πολλοὶ, οἱ πρὸς βίαν ὠθοῦντες, ὦσιν· παραιτήσεται, καὶ οὐκ ἐρυθριάσει τὴν ἄγνοιαν. ψυχῶν δὲ ἐπιμέλειαν μέλλων πιστεύεσθαι τοσούτων, οὐκ ἐξετάσει πρότερον ἑαυτόν· ἀλλὰ, κἂν ἁπάντων ἀπειρότατος ᾖ, δέξεται τὴν διακονίαν· ἐπειδὴ ὁ δεῖνα κελεύει, καὶ ὁ δεῖνα βιάζεται, καὶ ἵνα μὴ προσκρούσῃ τῷ δεῖνι; καὶ πῶς οὐκ εἰς προῦπτον ἑαυτὸν μετ' ἐκείνων ἐμβαλεῖ κακόν; ἐξὸν γὰρ αὐτῷ σώζεσθαι καθ' ἑαυτὸν, νῦν καὶ ἑτέρους προσαπόλλυσι μεθ' ἑαυτοῦ. πόθεν γάρ ἐστιν ἐλπίσαι σωτηρίαν; πόθεν συγγνώμης τυχεῖν; τίνες ἡμᾶς ἐξαιτήσονται τότε; οἱ βιαζόμενοι νῦν ἴσως καὶ πρὸς ἀνάγκην ἕλκοντες; αὐτοὺς δὲ τούτους τίς κατ' ἐκεῖνον διασώσει τὸν καιρόν; καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ προσδέονται ἑτέρων, ἵνα διαφύγωσι τὸ πῦρ. ὅτι δέ σε οὐ δεδιττόμενος ταῦτα λέγω νῦν, ἀλλ' ὡς ἔχει τὸ πρᾶγμα ἀληθείας· ἄκουε τί τῷ μαθητῇ φησιν ὁ μακάριος Παῦλος Τιμοθέῳ, τῷ γνησίῳ τέκνῳ καὶ ἀγαπητῷ· χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις. εἶδες ὅσης τοὺς μέλλοντας ἡμᾶς ἐπὶ τοῦτο προάγειν, οὐ μέμψεως μόνον, ἀλλὰ καὶ τιμωρίας, τόγε ἡμέτερον ἀπηλλάξαμεν μέρος; ὥσπερ γὰρ τοῖς αἱρεθεῖσιν οὐκ αὐτάρκης πρὸς ἀπολογίαν, τὸ λέγειν· οὐκ αὐτόκλητοι ἦλθον, οὐδὲ προϊδόντες οὐκ ἀπέφυγον· οὕτως οὐδὲ τοὺς χειροτονοῦντας ὠφελῆσαί τι δύναται, εἰ λέγοιεν τὸν χειροτονηθέντα ἀγνοεῖν. ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ μεῖζον τὸ ἔγκλημα γίνεται, ὅτι ὃν ἠγνόουν παρήγαγον· καὶ ἡ δοκοῦσα εἶναι ἀπολογία αὔξει τὴν κατηγορίαν. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ἀνδράποδον μὲν πρίασθαι βουλομένους, καὶ ἰατροῖς ἐπιδεικνῦναι, καὶ τῆς πράσεως ἐγγυητὰς ἀπαιτεῖν, καὶ γειτόνων πυνθάνεσθαι· καὶ μετὰ ταῦτα πάντα μηδέπω θαρρεῖν, ἀλλὰ καὶ χρόνον πολὺν πρὸς δοκιμασίαν αἰτεῖν· εἰς δὲ τοσαύτην λειτουργίαν μέλλοντάς τινα ἐγγράφειν, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἂν τῷ δεῖνι δόξῃ, πρὸς χάριν ἢ πρὸς ἀπέχθειαν ἑτέρων, μαρτυρῆσαι ἐγκρίνειν, μηδεμίαν ποιουμένους ἑτέραν ἐξέτασιν.

Neque enim prærogativis à Deo acceptis ſic abuti decet, ut per eas Deum offendas: quinimò ut magis ac magis Deo acceptus fias. Cæterum qui hoc nomine quòd alios honore aliquo excellat, pro delictis pœnam commerentibus venia dignum ſe eſſe cenſet: perinde facit, ut ſi quis ex infidelibus Judæis Chriſtum audiens ſic loquentem, *Niſi veniſſem, eiſque locutus fuiſſem, peccatum non haberent*: ipſum ſervatorem optimè de humano genere meritum, his verbis increpet inſimuletque: Tu verò cur veniſti, ac locutus es? cur & ſigna feciſti, ut gravioribus in nos ſuppliciis animadverteres? At verò dementiæ ac ſummæ adeo inſaniæ verba hæc: neque enim medicus, ut te magis condemnaret, curatum acceſſit; ſed ut prorſus à morbo liberaret. Te autem ultro ipſe ab illius manibus ſummoviſti. Igitur & gravius ſupplicium ſuſtineto: nam quemadmodum ſi curationi paruiſſes, futurum erat, ut à priſtinis morbis peccatiſque liberareris: ſic quandoquidem medicum, quem præſentem habuiſti, averſatus es, jam non peccata illa abſtergere potes. Quòd autem id nequaquam poſſis, propterea horum certe pœnas dabis. Idque eo magis, quòd medicus, quod quidem ad te ſpectat, ſtudium operamque ſuam perdiderit: quibus de cauſis efficitur, ut non pares communeſque pœnæ eæ ſint, quas ante dignitatem à Deo acceptam damus, cum iis quas dignitate jam accepta luere cogimur. Hic enim longè gravius, quàm illic plectimur.

Dei donis non abutendum. — *Joann. 15.*

Etenim quem beneficia accepta meliorem non reddunt, is certè etiam gravius ſupplicium commeretur. Itaque cum defenſio hujuſmodi jam non ſatis firma eſſe videatur, ac non ſolùm eos non tueatur qui ad eam confugiunt; ſed magis etiam prodat: nimirum aliud nobis præſidium inveniendum, quo nos tueamur ipſi. Qualénam, quæſo, futurum hoc eſt præſidium (Baſilius inquit) quandoquidem apud me jam eſſe ipſe non poſſum: tantum mihi terroris ac formidinis tua iſtæc verba incuſſerunt? Ne te, inquam, obſecro atque obteſtor, ne te ipſe eò uſque dejicias: eſt enim, eſt certe præſidium: ſi qui ſcilicet infirmi ſumus, eò nunquam deſcendamus. Rurſum ſi qui firmi ac valentes eſtis, ſalutis veſtræ ſpes non alibi ſitas habeatis poſt gratiam à Deo acceptam, quàm ut nihil committatis, quod indignum eſſe poſſit tum munere, tum Deo muneris ipſius largitore. Maximè autem puniendi illi fuerint, qui poſt eum honorem ſtudio atque ambitione adeptum, vel per ignaviam, vel per malitiam, vel per imperitiam re ipſa non rectè utuntur. Neque verò propterea paratam veniam eſſe dixerim iis qui nulla ſua ambitione dignitatem eam obtinuerint: nam ne illis quidem quiſquam relictus eſt excuſationis defenſioniſque locus. Decere enim arbitror vel ſi te eò ſexcenti vocent, atque adeo cogant, non illos ſpectare; verùm animi tui dotes prius examinare, vireſque tuas omnes exactè perſcrutari: atque ita demum cogentibus cedere. Jam domum ſe aliquam ædificaturum polliceri nemo audeat, qui idem architectus non ſit: neque ægrotantia contingere corpora quiſquam aggrediatur, qui medicinam non didicerit: quinimò vel pluribus vim afferentibus deprecabitur, neque eum ſuæ pudebit ignorantiæ. Cui autem tam multarum animarum cura credenda ſit, is non prius ſe ipſum examinabit, quin potius vel omnium imperitiſſimus munus ipſum ſuſcipiet, poſteaquam vel ille jubet, vel ille cogit, atq; adeo ut ne illum offendat? Et quonam ille pacto ſeſe una cum illis in præſentaneum non conjicit periculum? Nam cum illi liceat ut ſe ipſe per ſe ſervet, nimirum & alios unà ſecum perdit. Unde enim ſperanda ſalus? Unde venia expectanda? quinam tum nobis internuncii, deprecatoreſque exiſtent? illi ipſi fortaſſe, qui nunc nos cogunt, & ad neceſſitatem adigunt? Hoſce verò quis per id tempus ſervaturus eſt? ſiquidem ipſi deprecatoribus indigent, ut ignis æterni ſupplicium devitent. Quòd porrò hoc dicam, non quò terream; ſed ut rem ita, ut verè ſe habeat, edoceam, auſculta quid beatus Paulus ad Timotheum dilectum ac verè germanum filium ſcribat: *Manus citò ne cui imponas, neque communices cum peccatis alienis.* Intelligiſne quanto non crimine modò; ſed & ſupplicio (quod quidem in nobis fuit) eos liberaverimus, qui nos eò honoris perducturi fuerant? Nam ſicuti iis, qui ad id dignitatis electi ab aliis fuerint, non ſatis eſt defenſionem hanc afferre: voluntarius ipſe ad hujuſmodi munus adminiſtrandum non acceſſi: atque ideo ſanè non aufugi, quòd non præſciſſem fore ut eligerer: ſic neque eos qui ordinarint, ſublevare quicquam poterit, ſi dixerint ignoraſſe ſe eum, quem ordinarunt. Verùm vel hoc ipſo crimen gravius efficitur, quòd quem ignoravere, perduxerint: ac certè quæ illis videtur excuſatio accuſationem auget. Nam qui id abſurdum non ſit, eos qui mancipium aliquod empturiunt, id tum medicis oſtendere, tum emptionis ſponſores poſtulare, tum vicinos interrogare, ac ne tum quidem adhuc confidere, quinimò & diuturnum aliquod tempus poſcere, intra quod probare illud poſſint: eos verò qui quempiam ad epiſcopale munus hujuſmodi cooptaturi ſunt, ſi cui placitum ſit, ad aliorum vel gratiam, vel invidiam teſtimonium ſuum accomodare; ita eum temerè atq; ut caſus tulit allegere nulla prorſus alia diſcuſſione facta?

Cap. II. Qui indignis manus imponunt, quale ſupplicium. — BASIL. — CHRYS. — 1.Tim. 5. 22.

De cautione in ordinationibus adhibenda.

Quis igitur nos tum depoſcet, atque à noxa eximet: cum præſertim qui patrocinari nobis debent, patronis ipſi indigeant? Proinde illum oportet, qui aliquem ordinaturus ſit, rem diligenter admodum expendere; ſed multo etiam diligentius eum qui ordinandus proponitur. Tametſi enim illi peccatorum ſuorum ſupplicium commune eſt cum iis à quibus ordinatus eſt, tamen ne ipſe quidem hac ratione ſupplicium evadit: quod quidem & gravius feret, niſi ſi electores rem confecerint morbo aliquo humano victi, reclamante etiam ipſorum conſcientia, neque ſecuti quod ſint illa dictabat honeſtius eſſe. Nam ſi in ejuſmodi delicto deprehenſi illi fuerint, & quem indignum eſſe certo ſcirent, per cauſam tamen aliquam elegerint: utrique illi pari digni ſunt ſupplicio. Fortaſſe autem & majus ſupplicium illum manet qui ſponte conſtituerit minime idoneum. Qui enim poteſtatem facit volenti Eccleſiam corrumpere, is certè author fuerit eorum omnium quæ perdita illius audacia turbaverit. Qui ſi nulli rei earum, quas dixi, obnoxius fuerit, ſibi verò à vulgi opinione fucum fuiſſe factum dicat, ne ſic quidem impune tulerit; ſed paulò tamen leviores pœnas dabit, quam daturus ſit, qui ab ipſo ordinatus eſt. Quid ita? Nempe quòd veriſimile videri poteſt, eos qui elegere, à falſa aliqua opinione deceptos ad danda ſuffragia deſcendiſſe: qui verò electus eſt, dicere utique non queat, ſe ſibi ut & aliis fuiſſe incognitum. Igitur ſicut graviori puniendus eſt ſupplicio, quàm illi à quibus aſcitus productuſque eſt; ita deber ſui ipſe periculum accuratiùs quàm illi facere; ac ſi quidem eum illi ignorantes traxerint, illis obviam ire, docereque diligenter cauſas eas, per quas tum illi ab errore deſiſtant, tum ſe ipſe functione illa indignum cum oſtenderit, tantarum rerum molem effugiat. Quamobrem enim fit, ut de militia, de mercatura, de agricultura, cæterarumque ad humanum victum pertinentium rerum ratione deliberatio ineunda cum ſit, neque agricola navigationem, neque miles agriculturam, neque gubernator militiam ſuſcipiat, etiam ſi mortem illis millies commineris? Nempe propterea quòd illorum unuſquiſque proſpicit fore, ut periculum ſibi ab imperitia artis incognitæ immineat. Itáne ergo, ubi modicis in rebus periclitamur, tanta ipſi utemur providentia, neque cogentium nos violentiæ parendum eſſe putabimus: ubi verò æternum illos manet ſupplicium, qui epiſcopatus adminiſtrationem juſtè præſtare neſcierint, temere atque ut caſus tulerit in tantum nos conjiciemus periculum alienæ violentiæ cauſam opponentes? Atqui rationem hujuſmodi admiſſurus haudquaquam eſt, qui cauſæ iſtius noſtræ judicem aget. Decebat enim multo majorem cautionem ac proviſionem ſpiritualium rerum, quàm carnalium præſtare: jam verò ne parem quidem nos exhibere conſtat. Etenim quæro ex te, ſi quem ſuſpicamur fabrum eſſe, qui non ſit, ad opus vocemus, ſequatúrque ipſe: deinde manus admovens materiæ ad ædificium paratæ, ligna itémque & lapides diſſipet, opus autem ſic coagmentet, ſic domum ædificet, ut ſtatim collapſura ea ſit, num ille ſeſe abunde hac defenſione tutaturus eſt, ſi dixerit, ab aliis ſe coactum, non etiam ultro ad ædificandum acceſſiſſe? Certè nequaquam, ídque jure optimo: oportebat enim vel aliis ad id vocantibus pedem referre ac tergiverſari. Itáne verò qui ligna ac lapides diſſipat faber, huic nullus prorſus ſuffugii locus, quo minus pœnas pendat: qui verò animas negligenter ædificans perdiderit, hiccine alienam vim abundans ſibi ſuffugium, præſidiumque putabit? & quo id pacto non valdè ineptum atque abſurdum? nondum enim adjicio, nolentem à nemine compelli poſſe; ſed & ipſum volo vim fuiſſe immodicam perpeſſum, artibuſque variis circumſeptum, ut in retia caderet: hoccine igitur illum ſupplicio eximet? ne obſecro, ne eò uſque nobis imponamus, neque ſimulemus ignorare nos ea, quæ vel admodum pueris nota eſſe poſſunt: revera enim cum rationis reddendæ tempus aderit, ignorantiæ ſimulatio hæc nihil nobis allatura eſt præſidii.

Ignorantiæ ſimulatio non excuſat præſulem.

Principatum hujuſmodi non ipſe ambiviſti, imbecillitatis tuæ conſcius? Probè id ac rectè. Oportebat ergo cum eodem hoc conſilio vocantibus etiam aliis tergiverſari. An ne cùm te nullus vocaret, imbecillus tu, ac minimè idoneus eras: ubi primùm verò comperti ſunt, qui honorem ad te deferrent, derepente in valentem atque idoneum evaſiſti? Certè hujuſmodi res deridicula prorſus ac nugatoria eſt, eadémque extremo etiam ſupplicio digna. Nam hac una de cauſa Dominus admonet, *ne qui turrim ædificaturus eſt, fundamentum prius jaciat, quàm ſuas vires expendat*: ne qui illac tranſituri ſunt, iis infiniti ludibrii ac riſus anſam in ſe præbeat. Atqui illius mulcta ſeſe intra deriſum continet, cùm hîc ſupplicium ſit *ignis æternus, vermis nunquam emoriturus, dentium ſtridor, extremæ tenebræ, diſſecari, atque in hypocritarum ordinem cogi*: quorum tamen omnium nihil ii expendere volunt, qui factum noſtrum accuſant. Id quod ſi facerent, profecto ceſſaturos tandem putaverim ab eo accuſando, qui ſe temere ac nulla cauſa perire noluerit. Nobis quidem haudquaquam nunc res eſt de frumento hordeóve diſpenſando, de bobus ovibuſve paſcendis, aut aliis id genus rebus diſtrahendis; ſed de ipſomet corpore Jeſu curando. *Chriſti enim Eccleſia*, ex beati Pauli verbis, *Chriſti corpus eſt*.

Luc 14.28. Eſai.66.24 Mat.25,30.

Col. 1,18.

τίς οὖν ἡμᾶς ἐξαιτήσεται τότε, τῶν ὀφειλόντων προστῆναι καὶ αὐτῶν προστατῶν δεομένων; δεῖ μὲν οὖν καὶ τὸν χειροτονεῖν μέλλοντα, πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν ἔρευναν· πολλῷ δὲ πλείονα τούτου τὸν χειροτονούμενον. εἰ γὰρ καὶ κοινωνοὺς ἔχει τῆς κολάσεως τοὺς ἑλομένους, ἐν οἷς ἂν ἁμάρτῃ· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ αὐτὸς ἀπήλλακται τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ μείζονα δίδωσι. μόνον εἰ μὴ διά τινα ἀνθρωπίνην αἰτίαν, παρὰ τὸ φανὲν αὐτοῖς εὔκολον ἔπραξαν οἱ ἑλόμενοι. εἰ γὰρ ἐν τούτῳ φωραθεῖεν, καὶ τὸν ἀνάξιον εἰδότες διά τινα πρόφασιν αὐτὸν παρήγαγον· ἐξ ἴσης τὰ τῆς κολάσεως αὐτοῖς, τάχα δὲ καὶ μείζονα τῷ τὸν οὐκ ἐπιτήδειον καταστήσαντι. ὁ γὰρ τὴν ἐξουσίαν παρέχων τῷ βουλομένῳ διαφθεῖραι τὴν ἐκκλησίαν, οὗτος ἂν εἴη τῶν ὑπ' ἐκείνου τολμηθέντων αἴτιος. εἰ δὲ τούτων μὲν οὐδενὶ γένοιτο ὑπεύθυνος, ἀπὸ δὲ τῆς τῶν πολλῶν ὑπολήψεως ἠπατῆσθαι λέγοι· ἀτιμώρητος μὲν οὐδὲ οὕτω μένει, ὀλίγῳ δὲ ἐλάττονα τοῦ χειροτονηθέντος δίδωσι δίκην. τί δήποτε; ὅτι τοὺς μὲν ἑλομένους εἰκὸς ὑπὸ δόξης ψευδοῦς ἀπατηθέντας, ἐπὶ τοῦτο ἐλθεῖν· ὁ δὲ αἱρεθεὶς οὐκ ἔτι ἂν δύναιτο λέγειν, ὅτι ἠγνόουν ἐμαυτὸν, καθάπερ αὐτὸν ἕτεροι. ὡς οὖν βαρύτερον μέλλοντα κολάζεσθαι τῶν παραγόντων, οὕτως ἀκριβέστερον αὐτῶν χρὴ ποιεῖσθαι τὴν ἑαυτοῦ δοκιμασίαν· κἂν ἀγνοοῦντες ἕλκωσιν ἐκεῖνοι, προσιόντα διδάσκειν ἀκριβῶς τὰς αἰτίας, δι' ὧν ἠπατημένους παύσει, καὶ ἀνάξιον ἑαυτὸν τῆς δοκιμασίας ἀποδείξας, ἐκφεύξεται τοσούτων πραγμάτων ὄγκον. διὰ τί γὰρ περὶ στρατείας καὶ ἐμπορίας καὶ γεωργίας, καὶ τῶν ἄλλων τῶν βιωτικῶν, βουλῆς προκειμένης, οὔτε ὁ γεωργὸς ἕλοιτ' ἂν πλεῖν, οὔτε ὁ στρατιώτης γεωργεῖν, οὔτε ὁ κυβερνήτης στρατεύεσθαι, κἂν μυρίους τις ἀπειλῇ θανάτους; ἢ δῆλον, ὅτι τὸν ἐκ τῆς ἀπειρίας προορώμενοι κίνδυνον ἕκαστος; εἶτα, ὅπου μὲν ἡ ζημία περὶ μικρῶν, τοσαύτῃ χρησόμεθα προνοίᾳ, καὶ οὐκ εἴξομεν τῇ τῶν βιαζομένων ἀνάγκῃ· ὅπου δὲ ἡ κόλασις αἰώνιος τοῖς οὐκ εἰδόσι μεταχειρίζειν ἱερωσύνην, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τοσοῦτον ἀναδεξόμεθα κίνδυνον, τὴν ἑτέρων προβαλλόμενοι βίαν; ἀλλ' οὐκ ἀνέξεται ταῦτα ὁ τότε κρίνων ἡμᾶς. ἔδει μὲν γὰρ καὶ πολλῷ πλείω τῶν σαρκικῶν περὶ τὰ πνευματικὰ τὴν ἀσφάλειαν ἐπιδείξασθαι· νῦν δὲ οὐδὲ ἴσην εὑρισκόμεθα παρεχόμενοι. εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τινα ὑποπτεύσαντες ἄνδρα εἶναι τεκτονικὸν οὐκ ὄντα τεκτονικὸν πρὸς τὴν ἐργασίαν καλοῖμεν, αὐτὸς δὲ ἕποιτο· εἶτα ἁψάμενος τῆς πρὸς τὴν οἰκοδομὴν παρεσκευασμένης ὕλης, ἀφανίζοι μὲν ξύλα, ἀφανίζοι δὲ λίθους, ἐργάζοιτο δὲ τὴν οἰκίαν οὕτως, ὡς εὐθέως καταπεσεῖν· ἆρα ἀρκέσει πρὸς ἀπολογίαν αὐτῷ, τὸ παρ' ἑτέρων ἠναγκάσθαι, καὶ μὴ αὐτεπάγγελτον ἥκειν; οὐδαμῶς· καὶ μάλα γε εἰκότως καὶ δικαίως. ἐχρῆν γὰρ, καὶ ἑτέρων καλούντων, ἀποπηδᾶν. εἶτα τῷ μὲν ξύλα ἀφανίζοντι, καὶ λίθους, οὐδεμία ἔσται καταφυγὴ πρὸς τὸ μὴ δοῦναι δίκην· ὁ δὲ τὰς ψυχὰς ἀπολλὺς, καὶ οἰκοδομῶν ἀμελῶς, τὴν ἑτέρων ἀνάγκην ἀποχρῆν αὐτῷ πρὸς τὸ μὴ διαφυγεῖν οἴεται; καὶ πῶς οὐ λίαν εὔηθες; οὔπω γὰρ προστίθημι, ὅτι τὸν μὴ βουλόμενον οὐδεὶς ἀναγκάσαι δυνήσεται. ἀλλ' ἔστω μυρίαν αὐτὸν ὑπομεμενηκέναι βίαν, καὶ μηχανὰς πολυτρόπους, ὥστε ἐμπεσεῖν· ἆρ' οὖν αὐτὸν ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως; μὴ, παρακαλῶ, μὴ ἐπὶ τοσοῦτον ἀπατῶμεν ἑαυτούς· μηδὲ ὑποκρινώμεθα ἀγνοεῖν, τὰ καὶ τοῖς ἄγαν παισὶ φανερά. οὐ γὰρ δήπου καὶ ἐπὶ τῶν εὐθυνῶν αὕτη τῆς ἀγνοίας ἡ προσποίησις ἡμᾶς ὠφελῆσαι δυνήσεται. οὐκ ἐσπούδασας αὐτὸς ταύτην δέξασθαι τὴν ἀρχὴν, ἀσθένειαν σεαυτῷ συνειδώς; εὖ καὶ καλῶς. ἐχρῆν οὖν μετὰ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως, καὶ ἑτέρων καλούντων, ἀποπηδᾶν. ἢ ὅτε μὲν οὐδεὶς ἐκάλει, ἀσθενὴς σὺ καὶ οὐκ ἐπιτήδειος· ἐπειδὴ δὲ εὑρέθησαν οἱ δώσοντες τὴν τιμὴν, γέγονας ἐξαίφνης ἰσχυρός; γέλως, ταῦτα, καὶ λῆρος, καὶ τῆς ἐσχάτης ἄξια τιμωρίας. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ κύριος παραινεῖ, μὴ πρότερον βάλλεσθαι θεμέλιον, τὸν βουλόμενον πύργον οἰκοδομεῖν, πρὶν ἢ τῆς οἰκίας ἀναλογίσασθαι δύναμιν· ἵνα μὴ δῷ τοῖς παριοῦσι μυρίας ἀφορμὰς χλευασίας τῆς εἰς αὐτόν. ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν μέχρι τοῦ γέλωτος ἡ ζημία· ἐνταῦθα δὲ ἡ κόλασις πῦρ ἄσβεστον, καὶ σκώληξ ἀτελεύτητος, καὶ βρυγμὸς ὀδόντων, καὶ σκότος ἐξώτερον, καὶ τὸ διχοτομηθῆναι, καὶ τὸ ταγῆναι μετὰ τῶν ὑποκριτῶν. ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐθέλουσιν ἰδεῖν οἱ κατηγοροῦντες ἡμῶν· ἢ γὰρ ἂν ἐπαύσαντο μεμφόμενοι τὸν οὐκ ἐθέλοντα ἀπολέσθαι μάτην. οὐκ ἔστιν ἡμῖν περὶ οἰκονομίας πυρῶν καὶ κριθῶν, οὐδὲ βοῶν καὶ προβάτων, οὐδὲ περὶ τοιούτων ἄλλων ἡ σκέψις ἡ προκειμένη νῦν· ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ σώματος τοῦ Ἰησοῦ. ἡ γὰρ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, σῶμά ἐστι τοῦ Χριστοῦ·

καὶ

καὶ δεῖ τὸν τοῦτο πεπιστευμένον, εἰς εὐεξίαν αὐτὸ πολλὴν, καὶ κάλλος A ἀμήχανον ἐξασκεῖν, πανταχοῦ περισκοποῦντα, μή που σπίλος, ἢ ῥυτὶς, ἤ τις ἄλλος μῶμος τοιοῦτος, τὴν ὥραν ἢ καὶ τὴν εὐπρέπειαν λυμαινόμενος ἐκείνην. καὶ τί γὰρ ἄλλ', ἢ τῆς ἐπικειμένης αὐτῷ κεφαλῆς, τῆς ἀκηράτου καὶ μακαρίας, ἄξιον αὐτὸ κατὰ δύναμιν τὴν ἀνθρωπείαν ἀποφαίνειν; εἰ γὰρ τοῖς περὶ τὴν ἀθλητικὴν εὐεξίαν ἐσπουδακόσι, καὶ ἰατρῶν χρεία, καὶ παιδοτριβῶν, καὶ διαίτης ἠκριβωμένης, καὶ ἀσκήσεως συνεχοῦς, καὶ μυρίας παρατηρήσεως ἑτέρας· καὶ γὰρ καὶ τὸ τυ- B χὸν ἐν αὐτοῖς παροφθὲν, πάντα ἀνέτρεψε καὶ κατέβαλεν· οἱ τὸ σῶμα τοῦτο θεραπεύειν λαχόντες, τὸ τὴν ἄθλησιν οὐ πρὸς σώματα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀοράτους δυνάμεις ἔχον· πῶς αὐτὸ δυνήσονται φυλάττειν ἀκέραιον καὶ ὑγιὲς, μὴ πολὺ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνοντες ἀρετὴν, καὶ πᾶσαν ψυχῇ πρόσφορον ἐπιστάμενοι θεραπείαν;

Ἢ ἀγνοεῖς, ὅτι καὶ πλείοσι τῆς ἡμετέρας σαρκὸς καὶ νόσοις καὶ ἐπι- C βουλαῖς τοῦτο ὑπόκειται τὸ σῶμα· καὶ θᾶττον αὐτῆς φθείρεται, καὶ σχολαιότερον ὑγιαίνει; καὶ τοῖς μὲν ἐκεῖνα θεραπεύουσι τὰ σώματα, καὶ φαρμάκων ἐξεύρηται ποικιλία, καὶ ὀργάνων διάφοροι κατασκευαὶ, καὶ τροφαὶ τοῖς νοσοῦσι κατάλληλοι, καὶ φύσις δὲ ἀέρων πολλάκις ἤρκεσε μόνη, πρὸς τὴν τοῦ κάμνοντος ὑγίειαν. ἔστι δὲ ὅπου καὶ ὕπνος προσπεσὼν εἰς καιρὸν, παντὸς πόνου ἀπήλλαξε τὸν ἰατρόν. ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τούτων ἐπινοῆσαί ἐστιν· ἀλλὰ μία τις μετὰ τὰ ἔργα δέδοται μη- D χανὴ καὶ θεραπείας ὁδὸς, ἡ διὰ τοῦ λόγου διδασκαλία. τοῦτο ὄργανον, τοῦτο τροφὴ, τοῦτο ἀέρων κρᾶσις ἀρίστη· τοῦτο ἀντὶ φαρμάκου, τοῦτο ἀντὶ πυρὸς, τοῦτο ἀντὶ σιδήρου· κἂν καῦσαι δέῃ καὶ τεμεῖν, τούτῳ χρήσασθαι ἀνάγκη· κἂν τοῦτο μηδὲν ἰσχύσῃ, πάντα οἴχεται τὰ λοιπά. τούτῳ καὶ κειμένην ἐγείρομεν, καὶ φλεγμαίνουσαν καταστέλλομεν τὴν ψυχὴν, καὶ τὰ περιττὰ περικόπτομεν, καὶ τὰ λείποντα πληροῦμεν, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα ἐργαζόμεθα, ὅσα εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ὑγίειαν ἡμῖν συντελεῖ. E πρὸς μὲν γὰρ βίου κατάστασιν ἀρίστην, βίος ἕτερος εἰς τὸν ἴσον ἂν ἐναγάγοι ζῆλον. ὅτ' ἂν δὲ περὶ δόγματα νοσῇ ἡ ψυχὴ τὰ νόθα, πολλὴ τοῦ λόγου ἐνταῦθα ἡ χρεία, οὐ πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἀσφάλειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν πολέμους. εἰ μὲν γάρ τις ἔχοι τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, καὶ θυρεὸν πίστεως τοσοῦτον, ὡς δύνασθαι θαυματουργεῖν, καὶ διὰ τῆς τερασίας τὰ τῶν ἀναισχύντων ἐμφράττειν στόματα· οὐδὲν ἂν δέοιτο τῆς ἀπὸ τοῦ λόγου βοηθείας· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τότε ἄχρηστος A ἡ τούτου φύσις, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀναγκαία· καὶ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος αὐτὸν μετεχειρίσατο, καίτοι γε ἀπὸ τῶν σημείων πανταχοῦ θαυμαζόμενος. καὶ ἕτερός τις τῶν ἀπ' ἐκείνου τοῦ χοροῦ, παραινεῖ ταύτης ἐπιμελεῖσθαι τῆς δυνάμεως, λέγων· ἕτοιμοι γίνεσθε πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος. καὶ πάντες δὲ ὁμοῦ τότε δι' οὐδὲν ἕτερον τοῖς περὶ Στέφανον τὴν τῶν χηρῶν ἐπέτρεψαν οἰκονομίαν, ἀλλ' ἢ ἵνα αὐτοὶ τῇ τοῦ λόγου σχολάζωσι διακονίᾳ. πλὴν B ἀλλ' οὐδὲ παρὰ πλησίως αὐτὸν ἐπιζητήσομεν, τὴν ἀπὸ τῶν σημείων ἔχοντες ἰσχύν. εἰ δὲ τῆς μὲν δυνάμεως ἐκείνης οὐδὲ ἴχνος ὑπολέλειπται, πολλοὶ δὲ πανταχόθεν ἐφεστήκασιν οἱ πολέμιοι καὶ συνεχεῖς· τούτῳ λοιπὸν ἡμᾶς ἀνάγκη φράττεσθαι, καὶ ἵνα μὴ βαλλώμεθα τοῖς τῶν ἐχθρῶν βέλεσι, καὶ ἵνα [μᾶλλον] βάλλωμεν ἐκείνους·

Διὸ πολλὴν χρὴ ποιεῖσθαι τὴν σπουδὴν, ὥστε τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ ἐν ἡμῖν ἐνοικεῖν πλουσίως. οὐ γὰρ πρὸς ἓν εἶδος ἡμῖν μάχης ἡ παρασκευή· C ἀλλὰ ποικίλος οὗτος ὁ πόλεμος, καὶ ἐκ διαφόρων συγκροτούμενος τῶν ἐχθρῶν. οὔτε γὰρ ὅπλοις ἅπαντες χρῶνται τοῖς αὐτοῖς, οὔτε ἑνὶ προσβάλλειν ἡμῖν μεμελετήκασι τρόπῳ. καὶ δεῖ τὸν μέλλοντα τὴν πρὸς πάντας ἀναδέχεσθαι μάχην, τὰς ἁπάντων εἰδέναι τέχνας· καὶ τὸν αὐτὸν τοξότην τε εἶναι καὶ σφενδονήτην, καὶ ταξίαρχον, καὶ λοχαγὸν, καὶ στρατιώτην, καὶ στρατηγὸν, καὶ πεζὸν καὶ ἱππέα, καὶ ναυμάχον καὶ τειχομάχον. D ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν στρατιωτικῶν πολέμων, οἷον ἕκαστος ἂν ἔργον ἀπολάβῃ, τούτῳ τοὺς ἐπιόντας ἀμύνεται· ἐνταῦθα δὲ τοῦτο οὐκ ἔστιν· ἀλλ' ἂν μὴ πάσας ἐπιστάμενος ᾖ τῆς τέχνης τὰς ἰδέας ὁ μέλλων νικᾶν· οἶδεν ὁ διάβολος καὶ δι' ἑνὸς μέρους, ὅτ' ἂν ἠμελημένον τύχῃ, τοὺς πειρατὰς εἰσαγαγὼν τοὺς αὐτοῦ, διαρπάσαι τὰ πρόβατα· ἀλλ' οὐχ, ὅτ' ἂν διὰ πάσης ἥκοντα τῆς ἐπιστήμης τὸν ποιμένα αἴσθηται, καὶ τὰς ἐπιβουλὰς αὐτοῦ καλῶς ἐπιστάμενον ἁπάσας. διὸ χρὴ καλῶς ἐξ ὅλων φράττεσθαι τῶν μερῶν. καὶ γὰρ πόλις, E ἕως μὲν ἂν πανταχόθεν περιβεβλημένη τυγχάνῃ, καταγελᾷ τῶν πολιορκούντων αὐτὴν, ἐν ἀσφαλείᾳ μένουσα πολλῇ·

A At certè eum convenit cui creditum corpus id fuerit, ipſum illud tum ad multam honeſtatem, tum ad pulchritudinem incredibilem perpolire, undique circumſpicientem *ne ubi macula, aut ruga, aut nævus, vitiumve aliquod hujuſmodi pulchritudinem honeſtatémque illam labefactet.* Et quidnam aliud præſtare oportet, quàm ut capite illo immortali ac beato, quod ipſi ſuperpoſitum eſt, corpus ipſum pro humanarum virium captu dignum efficiat? Nam ſi qui ſuum corpus ad athleticam habitudinem cura B adhibita componunt, iis neceſſarius eſt uſus & medicorum, & pædotribarum, & temperatæ diætæ, & exercitationis aſſiduæ, & infinitæ adeo obſervationis (etenim minimus quiſque rerum illarum contemptus labefactare omnia atque evertere poteſt) quibus forte obtigit Chriſti corpus hoc quod dico curandum (cujus quidem exercitatio non corpora ipſa; ſed inviſibiles potentias ſpectat) ii quibuſnam artibus conſervare illud ſincerum atque incolume poterunt, niſi omnifariam animæ curationem C congruam, convenientem, atque humana virtute longè ſuperiorem calluerint?

Ephe.5, 27.

An ignoras corpus id, quod dico, pluribus tum morbis, tum inſidiis obnoxium eſſe, quàm caro noſtra hæc obnoxia ſit. Itémque & celerius corrumpi, & ægrius ſanari? Certè humana corpora curantibus, diverſa ſuppetunt medicamenta. Itémque & inſtrumentorum apparatus varii, & cibi ægrotantibus congrui: plerumque autem & ſola aëris natura ſatis fuerit ad ſanitatem D laboranti reſtituendam: aliàs etiam ſomnus qui opportunè obrepſerit, medicum ipſum labore omni levat liberátque. At verò hic nihil hujuſmodi comminiſci licet; ſed una quædam poſt operum præſtationem ars ac curationis via tenenda ſequendáque eſt: nempe per ſermonem evangelicum doctrina. Siquidem hoc demum inſtrumentum eſt, hoc cibus, hoc aëris temperamentum optimum, hoc medicamenti inſtar, hoc ignis loco, hoc ferri vice: ac ſi vel urere, vel ſecare opus, hoc ipſo uti E neceſſe: atque hoc ſi nihil profuerit, reliqua omnia evanida pereant oportet. Hoc & jacentem animam ſuſcitamus, & tumeſcentem compeſcimus: hoc & ſupervacanea amputamus, & quæ deſunt ſupplemus, cæteráque omnia conficimus, quæ ad animi conferunt incolumitatem. Ac ſanè ut vitam quam optimè conſtituas, alterius hominis vita te ad idem exemplum æmulationémque parem pertrahere poſſit. At cum humanus animus decretorum minimè verorum, ſententiarumque à fide abhor- A rentium morbis laboraverit, hic demum evangelici ſermonis uſus magnopere neceſſarius, non ſolum ut qui tibi domeſtici ſunt, robores atque confirmes: verumetiam ut cum externis bellum geras, ac manus conferas. Nam ſi quis armatus foret tum ſpiritus gladio tum fidei ſcuto, eo uſque ut miracula ederet, ut per miraculorum editionem, impudentium maledicorumque hominum ora obturare poſſet, huic certè evangelici ſermonis præſidiis nihil opus fuerit: quin potius ne tum quidem ſermo- B nis uſus inutilis eſt; ſed admodum neceſſarius: quando & beatus Paulus ab eo non abhorruit, tametſi à ſignis editis ubique in admiratione habitus. Et alius quidam ex Apoſtolis unus hortatur, ut hujuſmodi ſermonis vim ſtudioſè amplectamur, inquiens: *Parati ſemper ſitis ad reſpondendum cuilibet petenti, ut loquamini de ea quæ in vobis eſt ſpe.* Atque adeo univerſi Apoſtoli, cum unà eſſent, nullo alio nomine Stephano ejuſque collegis viduas regendas commiſere, niſi ut *in ejuſdem ſermonis miniſterio* C *verſarentur.* Veruntamen ſi contigerit nos aliquid poſſe in ſignis per nos edendis, ſermonis hujus ſtudio non æque erit nobis invigilandum. Sin ne ullum quidem virtutis illius veſtigium in nobis relictum eſt, ac multi undique aſſiduè imminent adverſarii, ſupereſt neceſſario ut nos hoc ſermone armemus muniamúſque, ſimul, ut ne adverſariorum telis feriamur, ſimul ut illos magis feriamus.

Cap. III. Sacerdoti neceſſariam eſſe expeditam dicendi facultatem. Curatio animarum laborioſior quam corporum.

1. Pet. 3, 15. Act. 6, 2.

Quapropter ingens adhibere ſtudium oportet, ut *Chriſti* D *ſermo in nobis largiter inhabitet:* neque enim nobis pugnæ ſpecies una parata eſt; ſed bellum nobis varium ac multiplex propoſitum, variis multiplicibúſque adverſariis conſtans atque inſtructum, qui ipſi neque iiſdem armis utuntur omnes, neque uno eodémque nos artificio adoriri meditantur, eumque oportet, qui cum illis omnibus prælio decertaturus ſit, omnium artes notas habere, eundémque & ſagittarium, & funditorem, & centurionem, & manipuli ductorem, & militem, & ducem, & pedi- E tem, & equitem, & navalis & muralis pugnæ peritum eſſe. Etenim in militaribus præliis quod quiſque opus peragendum ſuſceperit, hoc adorientes hoſtes defendit. At hic haudquaquam ſic ſe res habet: niſi enim qui victoriam reportaturus eſt, dimicandi artes ad unam omnes ſigillatim percalluerit, novit diabolus vel parte una aliqua, ſi ea fortè neglecta fuerit, piratis prædonibuſque ſuis introductis pecudes diripere. At non ita uſuvenit cum paſtorem ille ſenſerit omni ſcientia eſſe præditum atque inſtructum, inſidiarumque omnium ſuarum probè gnarum. Qua de cauſa omnibus nos ex partibus munitiſſimos eſſe oportet. Nam & civitas quandiu muro undique cincta eſt, eos irridet à quibus obſidetur, præſidio illo tutiſſima, ubi

Cap. IV. Ad quorlibet vis concertationem paratum Epiſcopum eſſe oportere. Col. 3, 16.

A ubi verò quis murum diruerit ad portulæ tantùm magnitudinem, tum nihil proderit illi ſepti præſidium, etiamſi firmum in reliquis partibus ac tutum illud maneat. Haud aliter igitur & Dei civitas, dum ipſam undique pro muro paſtoris ſolertia atque prudentia cingit, adverſariis ſuæ omnes machinæ, artéſque in opprobrium riſumque cedunt: evaduntque, qui eam incolunt, indemnes atque illæſi: ſi autem eam parte aliqua demoliri quis poſſit, ut univerſam non diruerit, à parte totum, ut ſic dicam, labefactatur. B Quid enim profuerit adverſus Gentiles viriliter aliquem dimicare, ſi illum populentur Judæi? Quid item de ambobus his victoriam reportare, ſi Manichæi illum deprædentur? Atque adeo vel his ſuperatis, ſi qui dicunt fato omnia regi, pecudes intus jugulent? Et quid hic opus eſt omnes diaboli hæreſes ſectáſque connumerare? certè niſi omnes eas paſtor rectè noverit propulſare, poterit lupus vel per unam ex eis tantùm, bonam pecudum partem devorare. Jam in bellis militaribus, ab iis qui ſtant ac depugnant, fore cum victoriam, C tum cladem expectandum ſemper eſt: hic verò res longè in contrarium cedit: perſæpè enim uſuvenit, ut pugna adverſus alios cœpta, ad eos, qui prorſus non congreſſi fuerint, quique nihilomnino pulveris bellici hanſerint, quieſcentes ſedentéſque victoriam deferat: tum, ut qui in iis non magnopere exercitatus fuerit, proprio ipſe gladio confoſſus & amicis & hoſtibus ludibrio ſit: Verbi gratia (periclitabor enim tibi id exemplo planum facere, quod dico.) D Legem quam Moſes à Deo accepit, qui Valentini ac Marcionis inſanum dogma tanquam per manus traditum accepere, atque adeo quicunque eadem cum illis ſentiunt, de ſacrorum ſcriptorum catalogo delent. Rurſus illa eadem Judæis tam ſacroſancta eſt, ut contendant, tempore etiam id jam vetante, nihil in ea eſſe quod obſervari non debeat, præter divinum etiam placitum. At Dei Eccleſia utrorumque intemperantiam vitans, mediam viam ſecuta eſt: E quæ neque cenſet collum illius jugo ſubmittendum, neque patitur, ut illam calumnieris; ſed vel exoletam laudat, quòd ea ſcilicet olim ad tempus uſum atque utilitatem pepererit. Oportere igitur puto eum, qui adverſus utroslibet depugnaturus ſit, modum hujuſmodi adhibere. Nam ſi Judæos docere volens, intempeſtivè nunc veteris legis ceremoniis impediri, acriter increpitare atque incuſare illam cœperit, nimirum hæreticis oblatrare volentibus anſam non mediocrem dederit: qui ſi hujuſmodi A hæreticorum ora obturare volens, veterem legem laudibus extulerit immodicis, eam tanquam hodie quoque neceſſariam commendans, fiet ut Judæis ora laxet. Rurſus qui Sabellii inſaniam inſaniunt, ac quos Arii rabies invaſit, ii quòd modum minimè ſervarint, à ſana utrique fide prolapſi ſunt: qui iidem Chriſtianum etiam nomen obtinent. At ſi dogmata examines, alteros invenies Judæis nihilo meliores ſanioréſve, niſi quatenus appellatione tantum inter ſe differunt: alteros maxime B convenire cum Pauli Samoſatenſis hæreſi: cæterum utroſque longe à veritatis tramite aberrare. Magnum igitur hic periculum, arctáque & anguſta via, præcipitiis utrinque intercepta: verendúmque maximè, ne alterum dum ferire vis, ab altero vulnus accipias. Etenim ſi quis deitatem unam poſuerit, hic Sabellius continuo debacchabitur, vocem hanc ad ſuam inſaniam impietatémque pertracturus; ſin verò diviſione quis facta alium Patrem, alium Filium, alium eſſe Spiritum ſanctum dixerit, C hic inſtabit Arius, in diverſitatem eſſentiæ, perſonarum differentiam trahens. Fugienda verò averſandáque eſt tum illius impia confuſio, tum hujus inſana diviſio; ita ut Patris, Filii, ac Spiritus ſancti deitatem unam fateamur, perſonas quas vocant hypoſtaſeis, tres addentes. Hac enim ratione utrorumque incurſiones, quaſi vallo objecto impedire poterimus. Sunt item & alii congreſſus inſultúſque permulti, quos hic colligere poſſemus, adverſum quos niſi diligenter fortique animo decertaveris, fiet ut pugna decedas vulneribus confoſſus innumeris. D

Valentinianorum & Marcioniſtarum hæreſis.

Iudæis nihilo meliores hæretici.

Cap. V. *Peritum eſſe Dialecticæ illum oportere.*

Jam quis numerare queat domeſticorum nugas atq; contentiones? quæ quidem externis inſultibus inferiores cum non ſint, majorem etiam ei qui docere illos velit, ſudorem pariunt. Sunt enim alii, quibus præ curioſitatis ſtudio temerè ac nullo cum conſilio ſolicite indagare ac ſcrutari ea placet, quæ neque facile diſci poſſunt, neque iis utilia eſſe, qui ita edocti fuerint. Alii rurſus judiciorum divinorum rationes ab eo poſtulant, conati E abyſſum illam magnam dimetiri. *Judicia enim tua* (inquit ille) *abyſſus multa.* (Pſal.35,6.) Item fidei, ac vitæ inſtitutionis paucos admodum invenias ſtudioſos: plures autem curioſè ea indagantes exquirentéſque, quæ nequaquam invenire queas, quorum item exquiſitio Deum etiam irritat: nam quoties, quæ ille noluit nos ſcire, ediſcere conamur, ea ipſi neque ſciemus, (qui enim Deo id nolente?) & periculum vel ex ipſa tantum indagatione ad extremum reportabimus.

A ἐὰν δέ τις πυλίδος μόνον μέτρον διακόψῃ τὸ τεῖχος, οὐδὲν αὐτῇ λοιπὸν ὄφελος τοῦ περιβόλου γίνεται, καίτοι γε τοῦ λοιποῦ παντὸς ἀσφαλῶς ἑστηκότος. οὕτως οὖν καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ πόλις, ὅτ᾽ ἂν μὲν αὐτὴν πανταχόθεν ἀντὶ τείχους ἡ τοῦ ποιμένος ἀγχίνοιά τε καὶ σύνεσις περιβάλλῃ, πάντα εἰς αἰσχύνην καὶ γέλωτα τοῖς ἐχθροῖς τὰ μηχανήματα τελευτᾷ, καὶ μένουσιν οἱ κατοικοῦντες ἔνδον ἀσινεῖς· ὅταν δέ τις αὐτὴν ἐκ μέρους καταλῦσαι δυνηθῇ, κἂν μὴ πᾶσαν καταβάλῃ, διὰ τοῦ B μέρους ἅπασαν [ὡς εἰπεῖν] λυμαίνεται τὸ λοιπόν. τί γὰρ ὄφελος, ἂν πρὸς Ἕλληνας μὲν ἀγωνίζηται καλῶς, συλῶσι δὲ αὐτὸν Ἰουδαῖοι; ἢ τούτων μὲν ἀμφοτέρων κρατῇ, ἁρπάζωσι δὲ Μανιχαῖοι· μετὰ δὲ τὸ περιγενέσθαι καὶ τούτων, οἱ τὴν εἱμαρμένην εἰσάγοντες ἔνδον ἐσώτατα τὰ πρόβατα σφάττωσι; καὶ τί δεῖ πάσας καταλέγειν τοῦ διαβόλου τὰς αἱρέσεις; ἃς ἂν μὴ πάσας ἀποκρούσασθαι καλῶς ὁ ποιμὴν εἰδῇ· δύναιτ᾽ ἂν καὶ διὰ μιᾶς τὰ πλείονα τῶν προβάτων καταφαγεῖν ὁ λύκος. καὶ C ἐπὶ μὲν τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ τῶν ἑστώτων καὶ μαχομένων καὶ τὴν νίκην ἐστάσθαι καὶ τὴν ἧτταν προσδοκᾶν ἀεὶ χρή· ἐνταῦθα δὲ πολὺ τοὐναντίον. πολλάκις γὰρ ἡ πρὸς ἑτέρους μάχη, τοὺς οὐδὲ τὴν ἀρχὴν συμβαλόντας, οὐδὲ πονήσαντας ὅλως, ἡσυχάζοντας δὲ καὶ καθημένους, νικῆσαι πεποίηκε. καὶ τῷ οἰκείῳ ξίφει περιπαρείς, ὁ μὴ πολλὴν περὶ ταῦτα τὴν ἐμπειρίαν ἔχων, τοῖς φίλοις καὶ τοῖς πολεμίοις καταγέλαστος γίνεται. οἷον, [πειράσομαι γάρ σοι καὶ ἐπὶ παραδείγματος, ὃ λέγω, D ποιῆσαι φανερόν] τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθέντα τῷ Μωϋσῇ νόμον οἱ τὴν Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος διαδεξάμενοι φρενοβλάβειαν, καὶ ὅσοι τὰ αὐτὰ νοσοῦσιν ἐκείνοις, τοῦ καταλόγου τῶν θείων ἐκβάλλουσι γραφῶν· Ἰουδαῖοι δὲ αὐτὸν οὕτω τιμῶσιν, ὡς καὶ τοῦ καιροῦ κωλύοντος φιλονεικεῖν ἅπαντα φυλάττειν, παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν. ἡ δὲ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ τὴν ἀμφοτέρων ἀμετρίαν φεύγουσα, μέσην ἐβάδισεν· καὶ οὔτε ὑποκύψασθαι αὐτοῦ τῷ ζυγῷ πείθεται, οὔτε διαβάλλειν αὐτὸν ἀνέχεται· E ἀλλὰ καὶ πεπαυμένον ἐπαινεῖ, διὰ τὸ χρησιμεῦσαί ποτε εἰς καιρόν. δεῖ δὴ τὸν μέλλοντα πρὸς ἀμφοτέρους μάχεσθαι, τὴν συμμετρίαν εἰδέναι ταύτην. ἄν τε γὰρ Ἰουδαίους διδάξαι βουλόμενος, ὡς οὐκ ἐν καιρῷ τῆς παλαιᾶς ἔχονται νομοθεσίας, ἄρξηται κατηγορεῖν αὐτῆς ἀφειδῶς· ἔδωκε τοῖς διασύρειν βουλομένοις τῶν αἱρετικῶν λαβὴν οὐ μικράν· ἄν τε τούτους ἐπιστομίσαι σπουδάζων, ἀμέτρως αὐτὸν ἐπαίρῃ, καὶ ὡς ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι τυγχάνοντα θαυμάζῃ, τὰ A τῶν Ἰουδαίων ἀνέῳξε στόματα. πάλιν οἱ τῇ Σαβελλίου μανίᾳ μαινόμενοι μανίαν, καὶ οἱ τὰ Ἀρείου λυττῶντες, ἐξ ἀμετρίας ἀμφότεροι τῆς ὑγιοῦς ἐξέπεσον πίστεως· καὶ τὸ μὲν ὄνομα Χριστιανῶν ἀμφοτέροις ἐπίκειται. εἰ δέ τις τὰ δόγματα ἐξετάσειε· τοὺς μὲν οὐδὲν ἄμεινον Ἰουδαίων διακειμένους εὑρήσει, πλὴν ὅσον ὑπὲρ ὀνομάτων διαφέρεσθαι μόνον· τοὺς δὲ πολλὴν τὴν ἐμφέρειαν πρὸς τὴν αἵρεσιν Παύλου τοῦ Σαμοσατέως ἔχοντας· ἀμφοτέρους δὲ τῆς ἀληθείας ἐκτός. πολὺς οὖν κἀνταῦθα ὁ B κίνδυνος, καὶ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός, ἡ ὑπὸ κρημνῶν ἀμφοτέρωθεν ἀπειλημμένη· καὶ δέος οὐ μικρόν, μὴ τὸν ἕτερον τις θέλων βαλεῖν, ὑπὸ θατέρου πληγῇ. ἄν τε γὰρ μίαν τις εἴπῃ θεότητα, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ παράνοιαν εὐθέως εἵλκυσε τὴν φωνὴν ὁ Σαβέλλιος· ἄν τε διέλῃ πάλιν, ἕτερον μὲν τὸν πατέρα, ἕτερον δὲ τὸν υἱόν, καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον ἕτερον εἶναι λέγων· ἐφέστηκεν Ἄρειος, εἰς παραλλαγὴν οὐσίας ἕλκων τὴν ἐν τοῖς προσώποις διαφοράν. δεῖ δὲ καὶ τὴν ἀσεβῆ σύγχυσιν ἐκείνου, καὶ τὴν μανιώδη τούτου διαίρεσιν C ἀποστρέφεσθαι καὶ φεύγειν, τὴν μὲν θεότητα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος μίαν ὁμολογοῦντας· προστιθέντας δὲ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις. οὕτω γὰρ ἀποτειχίσαι δυνησόμεθα τὰς ἀμφοτέρων ἐφόδους. πολλὰς δὲ καὶ ἑτέρας ἔνι συλλέγειν συμπλοκάς· πρὸς ἃς ἂν μὴ γενναίως τις καὶ ἀκριβῶς μάχηται, μυρία λαβὼν ἄπεισι τραύματα.

Τί ἄν τις λέγοι τὰς τῶν οἰκείων ἐρεσχελίας; οὐ γάρ εἰσιν ἐλάττους αὗται τῶν ἔξωθεν προσβολῶν, ἀλλὰ καὶ πλείονα τῷ διδάσκοντι παρέχουσι τὸν ἱδρῶτα. οἱ μὲν γὰρ ὑπὸ πολυπραγμοσύνης, ἁπλῶς καὶ εἰκῆ περιεργάζεσθαι θέλουσιν, ἃ μήτε μαθόντας ἔστι κερδᾶναι, μήτε E μαθεῖν δυνατόν. ἕτεροι πάλιν τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων εὐθύνας αὐτὸν ἀπαιτοῦσι, καὶ τὴν ἄβυσσον τὴν πολλὴν ἀναμετρεῖν βιάζονται· τὰ γὰρ κρίματά σου, φησίν, ἄβυσσος πολλή. καὶ πίστεως μὲν πέρι, καὶ πολιτείας ὀλίγους ἂν εὕροις σπουδάζοντας· τοὺς δὲ πλείους ταῦτα περιεργαζομένους, καὶ ζητοῦντας, ἃ μήτε εὑρεῖν δυνατόν, καὶ τὸν Θεὸν παροξύνει ζητούμενα. ὅτ᾽ ἂν γάρ, ἅπερ αὐτὸς ἡμᾶς οὐκ ἠθέλησεν εἰδέναι, ταῦτα βιαζώμεθα μανθάνειν, οὔτε εἰσόμεθα· πῶς γάρ, τοῦ Θεοῦ μὴ βουλομένου; καὶ τὸ κινδυνεύειν ἡμῖν ἐκ τοῦ ζητεῖν περιέσται μόνον

ἀλλ᾽

ἀλλ᾽ ὅμως καὶ τούτων τοιούτων ὄντων, ὅτ᾽ ἄν τις μετ᾽ αὐθεντίας ἐπιστομίζῃ τοὺς τὰ ἄπορα ταῦτα ἐρωτῶντας, ἀπονοίας τε καὶ ἀμαθίας ἑαυτῷ προσετρίψατο δόξαν. διὸ χρὴ κἀνταῦθα πολλῇ κεχρῆσθαι τῇ συνέσει, ὡς καὶ ἀπάγειν αὐτοὺς τῶν ἀτόπων ἐρωτήσεων τοὺς προσιόντας, καὶ τὰς εἰρημένας ἐκφεύγειν αἰτίας. πρὸς ἅπαντα δὲ ταῦτα ἕτερον μὲν οὐδέν, ἡ δὲ τοῦ λόγου βοήθεια δέδοται μόνη. κἂν τις ταύτης ἀπεστερημένος ᾖ τῆς δυνάμεως, οὐδὲν ἄμεινον τῶν χειμαζομένων πλοίων διηνεκῶς, αἱ ψυχαὶ τῶν ὑπ᾽ αὐτῷ τεταγμένων ἀνδρῶν διακείσονται· τῶν ἀσθενεστέρων καὶ περιεργοτέρων λέγω. διὸ χρὴ τὸν ἱερέα πάντα ποιεῖν ὑπὲρ τοῦ ταύτην κτήσασθαι τὴν ἰσχύν.

Καὶ ὁ Βασίλειος· Τί οὖν ὁ Παῦλος, φησίν, οὐκ ἐσπούδασε ταύτην κατορθῶσαι τὴν ἀρετήν· οὐδὲ ἐγκαλύπτεται ἐπὶ τῇ τοῦ λόγου πενίᾳ, ἀλλὰ καὶ διαρρήδην ὁμολογεῖ ἰδιώτην ἑαυτὸν εἶναι· καὶ ταῦτα Κορινθίοις ἐπιστέλλων, τοῖς ἀπὸ τοῦ λέγειν θαυμαζομένοις, καὶ μέγα ἐπὶ τούτῳ φρονοῦσι; τοῦτο γὰρ ἐκεῖνο, τοῦτό ἐστιν, ὃ τοὺς πολλοὺς ἀπώλεσε, καὶ ῥαθυμοτέρους περὶ τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν ἐποίησε. μὴ γὰρ δυνηθέντες ἀκριβῶς ἐξετάσαι τῶν ἀποστολικῶν φρενῶν τὸ βάθος, μηδὲ συνεῖναι τῶν ῥημάτων τὴν διάνοιαν· διετέλεσαν τὸν ἅπαντα χρόνον νυστάζοντες, καὶ χασμώμενοι, καὶ τὴν ἀμαθίαν τιμῶντες ταύτην, οὐχ ἣν ὁ Παῦλος φησιν εἶναι ἀμαθής, ἀλλ᾽ ἧς τοσοῦτον ἀπεῖχεν, ὅσον οὐδὲ ἄλλος τις τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τοῦτον ἀνθρώπων. ἀλλ᾽ οὗτος μὲν ἡμᾶς εἰς καιρὸν ὁ λόγος μενέτω. τέως δὲ ἐκεῖνό φημι· θῶμεν αὐτὸν εἶναι ἰδιώτην κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, ὅπερ αὐτοὶ βούλονται· τί οὖν πρὸς τοὺς ἄνδρας τοὺς νῦν; ἐκεῖνος μὲν γὰρ εἶχεν ἰσχὺν πολλῷ τοῦ λόγου μείζονα, καὶ πλείονα δυναμένην κατορθοῦν· φαινόμενος μὲν γὰρ μόνον, καὶ σιγῶν, τοῖς δαίμοσιν ἦν φοβερός· οἱ δὲ νῦν πάντες ὁμοῦ συνελθόντες μετὰ μυρίων εὐχῶν καὶ δακρύων, οὐκ ἂν δυνηθεῖεν ὅσα ἴσχυσε τὰ σιμικίνθια Παύλου ποτέ. καὶ Παῦλος μὲν εὐχόμενος νεκροὺς ἀνίστη, καὶ ἄλλα ἐθαυματούργει τοιαῦτα, ὡς καὶ Θεὸς νομισθῆναι παρὰ τοῖς ἔξωθεν· καὶ πρὶν ἢ τοῦ βίου „μεταστῆναι τούτου, κατηξιώθη ἁρπαγῆναι ἕως τρίτου οὐρανοῦ, καὶ ῥημάτων μετασχεῖν, ὧν οὐ θέμις ἀνθρωπείαν ἀκοῦσαι φύσιν. οἱ δὲ νῦν ὄντες [ἀλλ᾽ οὐδὲν δύναμαι δυσχερὲς εἰπεῖν, οὐδὲ βαρύ· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα οὐκ ἐπεμβαίνων αὐτοῖς λέγω νῦν, ἀλλὰ θαυμάζων,] πῶς οὐ φρίττουσιν, ἀνδρὶ τηλικούτῳ παραβάλλοντες ἑαυτούς; εἰ γὰρ καὶ τὰ θαύματα ἀφέντες, ἐπὶ τὸν βίον ἔλθοιμεν τοῦ μακαρίου· καὶ τὴν πολιτείαν ἐξετάσαιμεν αὐτοῦ τὴν ἀγγελικήν· καὶ ἐν ταύτῃ μᾶλλον, ἢ ἐν τοῖς σημείοις, ὄψει νικῶντα τὸν ἀθλητὴν τοῦ Χριστοῦ. τί γὰρ ἄν τις εἴποι, τὸν ζῆλον, τὴν ἐπιείκειαν, τοὺς συνεχεῖς κινδύνους, τὰς ἐπαλλήλους φροντίδας, τὰς ἀδιαλείπτους ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν ἀθυμίας, τὸ πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς συμπαθές, τὰς πολλὰς θλίψεις, τοὺς καινοτέρους διωγμούς, τοὺς καθημερινοὺς θανάτους; τίς γὰρ τόπος τῆς οἰκουμένης, ποία ἤπειρος, ποία θάλαττα τοῦ δικαίου τούτου τοὺς ἄθλους ἠγνόησεν; ἐκεῖνον καὶ ἡ ἀοίκητος ἔγνω, κινδυνεύοντα δεξαμένη πολλάκις. πᾶν γὰρ εἶδος ὑπέμεινεν ἐπιβουλῆς, καὶ πάντα τρόπον ἐπῆλθε νίκης· καὶ οὔτε ἀγωνιζόμενος, οὔτε στεφανούμενος διέλιπέ ποτε. ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς τὸν ἄνδρα προήχθην ὑβρίζειν· τὰ γὰρ κατορθώματα αὐτοῦ, πάντα μὲν ὑπερβαίνει λόγον· τὸν δὲ ἡμέτερον, τοσοῦτον, ὅσον καὶ ἡμᾶς οἱ λέγειν εἰδότες· πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως [οὐδὲ γὰρ ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς προαιρέσεως ἡμᾶς ὁ μακάριος κρινεῖ] οὐκ ἀποστήσομαι, ἕως ἂν εἴπω τοῦτο· ὃ τοσοῦτο τῶν εἰρημένων κρεῖττόν ἐστιν, ὅσον ἁπάντων ἀνθρώπων ἐκεῖνος. τί οὖν τοῦτό ἐστιν; ὁ μετὰ τοσαῦτα κατορθώματα, μετὰ τοὺς μυρίους στεφάνους, ηὔξατο εἰς γέενναν ἀπελθεῖν, καὶ αἰωνίῳ παραδοθῆναι κολάσει, ὑπὲρ τοῦ τοὺς πολλάκις αὐτὸν καὶ λιθάσαντας, καὶ ἀνελόντας, τό γε αὐτῶν μέρος, Ἰουδαίους σωθῆναι, καὶ τῷ Χριστῷ προσελθεῖν. τίς οὕτως ἐπόθησε τὸν Χριστόν; εἴ γε πόθον αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ἀλλ᾽ οὐχ ἕτερόν τι τοῦ πόθου πλέον. ἔτι οὖν ἑαυτοὺς ἐκείνῳ παραβαλοῦμεν, μετὰ τὴν τοσαύτην χάριν, ἣν ἔλαβεν ἄνωθεν, μετὰ τὴν τοσαύτην ἀρετήν, ἣν οἴκοθεν ἐπεδείξατο; καὶ τί τούτου γένοιτ᾽ ἂν τολμηρότερον; ὅτι δὲ οὐδὲ οὕτως ἦν ἰδιώτης, ὡς οὗτοι νομίζουσι, καὶ τοῦτο λοιπὸν ἀποδεῖξαι πειράσομαι. οὗτοι μὲν γὰρ οὐ μόνον τὸν οὐκ ἠσκημένον τὴν τῶν ἔξωθεν λόγων τερθρείαν ἰδιώτην καλοῦσιν· ἀλλὰ καὶ τὸν οὐκ εἰδότα μάχεσθαι ὑπὲρ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων. καὶ καλῶς νομίζουσιν. ὁ δὲ Παῦλος οὐκ ἐν ἀμφοτέροις ἔφησεν ἰδιώτης εἶναι, ἀλλ᾽ ἐν θατέρῳ μόνον. καὶ τοῦτο ἀσφαλιζόμενος, τὸν διορισμὸν ἀκρι„βῶς πεποίηται, λέγων· τῷ λόγῳ ἰδιώτης εἶναι, ἀλλ᾽ οὐ τῇ γνώσει,

A Atque hæc cum ita ſint, tamen cum quis authoritate interpoſita hujuſmodi curioſorum hominum ora obſtruxerit: is ſibi tum arrogantiæ, tum inſcitiæ notam inurit. Qua de cauſa antiſtitem magnam huc adhibere prudentiam oportet, ut tum illos ab hujuſmodi abſurdis quæſtionibus abducat, tum eas, quas dixi, criminationes à ſe amoliatur. Cæterum adverſus hæc omnia nullum aliud quàm Evangelici ſermonis ſuppetit auxilium: qua facultate ſi antiſtes ſpoliatus fuerit ſiet, ut eorum animæ, qui illi B ſubditi fuerint (de iis loquor, qui infirmiores curioſioreſque ſunt) nihilo melius ſeſe habeant, quam naves eæ, quas aſſidua maris tempeſtas exagitat. Quamobrem Epiſcopum oportet nihil non agere, ut ſibi facultatem hanc comparet.

Atque hic Baſilius: Quid igitur, inquit, Paulus ille facultatis hujus ſibi parandæ ſtudioſus nequaquam fuit? qui ne eloquentiæ quidem inopiam diſſimulat, ſed apertè idiotam ſe eſſe profitetur, idque tum maximè cum ad Corinthios ſcribit viros eloquentia, C in qua magnopere ſibi placerent, claros atque illuſtres? Hoc ipſum, inquam, hoc ipſum certè eſt, quod pleroſque perdidit, remiſſioreſque ad veræ doctrinæ ſtudium reddidit. Etenim cum non poſſent illi Apoſtolicæ mentis altitudinem exactè rimari, neque verborum ſenſum capere: totius ætatis tempus conſumpſere in ſomnolentia atque oſcitantia, inſcitiam eam amplexati non quam ſibi ipſe Paulus tribuit, verùm à qua tanto ille abfuit intervallo, quanto non alius quiſquam eorum omnium hominum, qui D ſub cœlo hoc vivunt, abeſſe poteſt. Cæterum propoſitum hoc aliquantiſper à nobis intermittatur: interim autem illud dicam: Sit nobis Paulus ex ea quidem parte idiota, quatenus illi iidem eum faciunt. Quid tum, ſi illum contuleris cum noſtræ ætatis hominibus? Etenim facultatem ille obtinuit orationis facultate multo præſtantiorem, ac longe potentiorem. Oſtendens enim ſeſe tantum, ac tacens, dæmonibus formidabilis erat. Noſtri omnes ſi unum in locum ſimul convenerint cum infinitis tum pre- E cibus, tum lachrymis, nunquam certè tantum poſſint, quantum olim Pauli ſemicinctia potuere. Paulus quidem precibus mortuos ſuſcitavit, præterea miracula alia edidit tam multa, ut apud externos pro Deo haberetur: atque antequam vitam cum morte commutâſſet, *dignus habitus eſt, qui uſque ad tertium cælum raperetur, verborumque particeps fieret, quæ humanam naturam audire nequaquam fas eſt.* At qui hodie vivunt homines: ſed nihil ego eloqui poſſum, quod moleſtum invidioſumque ſit; neque A enim hæc dico, quò memoriæ noſtræ hominibus inſultem; ſed quod admirer: quo pacto non perhorreſcant, dum ſe cum tali viro conferunt. Nam ſi miraculis omiſſis ad illius vitam deſcenderimus, ejuſdémque mores ac ſtudium verè angelicum excuſſerimus, per hoc demum Chriſti athletam magis quàm per miracula victoriam reportare videbis. Quorſum enim dicere attinet zelum, manſuetudinem, continentia pericula, frequentes curas, perpetuas animi ſollicitudines, Eccleſiarum cauſa ſuſ- B ceptas, commiſerationem affectumq; in languentes ægrotantéſq;, afflictiones permultas, alias atq; alias perſecutiones quotidianas mortes? Quis enim locus, locus orbis univerſi, quæ continens, quod mare juſti illius certamina ignoravit? Illum vel deſerta atque inhoſpita tellus cognovit, atque adeo periclitantem identidem hoſpitio excepit. Nam & inſidiarum genera omnia pertulit, & nullum non victoriæ modum expertus eſt, ut in decertando indeſeſſus, ita & in reportanda victoriæ corona C continuus. Sed enim neſcio quo pacto eò ipſe perductus ſum, ut tanti viri laudes oratione mea elevarem magis quàm exornarem. Eximia enim illius facinora ut omnium orationem excedunt; ita noſtram tantum ſuperant, quantum ab iis relinquimur, qui dicendi facultate inprimis excellunt. Atqui ne ſic quidem (neque enim eventu; ſed animo potius conſilium noſtrum ille metitur) ſuperſedebo, donec elocutus id fuero, quod tanto eſt iis, quæ dixi, præſtantius, quanto ille mortali- D bus omnibus excellentior. Hoc igitur quid eſt? Certè poſt tam multa egregia facinora, poſt innumeras coronas, in gehennam detrudi, & æterno tradi ſupplicio optavit ut Judæos qui ipſum crebro tum lapidarant, tum etiam, quantum in ipſis erat, interfecerant, ſervaret, & Chriſto lucrifaceret: quis mortalium ſic Chriſtum adamavit, ſi modo amor ille appellandus eſt, ac non potius aliud quiddam amore majus? Etiamne igitur noſipſos cum illo conferemus? idque poſt tantam gratiam quam partim cœlitus E accepit, partim ex ſe ipſe præſtitit? Hoc vero quidnam eſſe queat audacius, ac temerarium magis? Atqui quod unum reliquum eſt, Paulum ſic idiotam nequaquam fuiſſe, ut iſti exiſtimant, id jam commonſtrare aggrediar. Iſti enim non eum modo qui in peregrinæ ac profanæ eloquentiæ præſtigiis tyrocinium non poſuerit; ſed etiam eum, qui pro tuendo veritais dogmate depugnare neſciat, idiotam appellant: & rectè id quidem. At Paulus non utrobique idiotam ſe profitetur; ſed in horum altero duntaxat. Id quod dum confirmaret, rem diligenter admodum definivit: *oratione non etiam cognitione idiotam ſe appellitans.*

BASIL. CAP. VI. S. Paulum in hoc præcipuum [illegible]. 2.Cor. 11. 6. CHRYS.

Act 19, 12. & 20, 9.

2. Cor. 12, 2.

2. Cor. 11, 26. 1 Cor. 9, 22.

Rom. 9, 3.

2.Cor. 11, 6

Et certe ſi hîc exigere vellemus Iſocratis terſum lævorem, Demoſthenis amplam ſublimitatem, Thucydidis verendam majeſtatem, Platonis excellentem dignitatem, Pauli teſtimonium hoc adductum eſſe oporteret. Nunc vero, ſi placet, omnia illa prætermittentes, ac peregrinæ eloquentiæ ornatum ut ſupervacaneum ducentes, dictionem enuntiationemque negligamus: ac nobis orationis paupertatem ſic permittamus, ut rerum verborumque compoſitio nuda nobis ac ſimplex ſit: modo ne quis in cognitione, atque adeo in dogmatibus diligenter excutiendis idiotam ſe præſtet: neque quo ſuam ipſius ignaviam protegat, Paulum illum beatum ornatu ſuo maximo, tum laude, quæ in eo ſumma eſt, diſpoliet.

CAP. VII. Paulum non miraculis ſolum inclaruiſſe, ſed etiam arte dicendi.

Undenam enim, obſecro, Judæos eos, qui Damaſcum incolerent, confudit, ſignis miraculiſque ab eo nondum cœptis? Unde Græcos idem ſupplantavit? Quamobrem autem Tarſum miſſus eſt? nonne id factum eſt, poſteaquam vi dicendi victor ille evaſit: ſic, ut cum victos ſe illi ferre non poſſent, ad illius cædem inflammati ferrentur? Nondum enim miracula edere cœperat. Neque verò dicere quiſpiam poſſit, Paulum ab editorum miraculorum gloria, apud multitudinem in admiratione habitum: eoſque qui cum eo congrederentur, ab ipſius fuiſſe exiſtimatione oppreſſos. Ad id enim uſque tempus non niſi ab eloquentia victoriam de adverſariis reportabat. Adverſus eos autem, qui Judaiſmum ſequi in Antiochia cœpiſſent, quibus auxiliis pugnavit diſputavitque? Rurſus Areopagita ille ſuperſtitioſiſſimæ civitatis illius civis, nonne unà cum uxore, audita tantum Pauli concione, illum ſecutus eſt? Eutychus verò quomodo de feneſtra delapſus eſt? nonne poſteaquam uſque ad multam noctem Pauli docentis orationi intentus operam dedit? Quid verò Theſſalonicæ atque Corinthi, quin Epheſi & in ipſa Roma, nonne totos dies totaſque noctes inſumpſit, dum divinas ſcripturas ordine exponeret? Jam quorſum percenſere opus eſt diſputationes eas, quas cum Epicureis Stoïciſque palàm habuit? Nam ſi hîc omnia referre velim, profectò noſter ſermo in magnam ſeſe longitudinem producat. Cùm igitur Paulum conſtet tum ante miraculorum editionem, tum in mediis ipſis miraculis magnam adhibuiſſe eloquentiam: qua fronte jam ſuſtinebunt idiotam illum vocare, cujus magna fuit apud omnes quà diſputantis quà concionantis admiratio? Quamobrem enim Lycaones ipſum Mercurium eſſe ſuſpicati ſunt? Nam quòd Barnabam ac Paulum Deos eſſe crederent, id à ſignis editis fiebat. Quòd autem Paulum Mercurium eſſe vellent, id jam non à ſignis, ſed ab eloquentia naſcebatur. Quânam autem re prærogativam ille verè beatus vir inter cæteros Apoſtolos obtinuit? Unde item per univerſum terrarum orbem multus in omnium mortalium ore verſatur? Unde non apud nos modo; ſed etiam apud Judæos, ac Gentiles in primis admirationi eſt? nonne ab epiſtolarum facultate ac virtute: per quam non eos tantum, qui id temporis in Chriſtum crederent; ſed eos quoque qui ab eo tempore in hunc uſque diem crediderunt, ac qui poſtea crediturí ſunt (tantiſper dum ille de unoquoque judicaturus advenerit) adjuvit, adjuturuſque eſt, id quod facere nunquam ceſſabit, donec mortale genus duraturum eſt: Cujus certè ſcripta inſtar muri ex adamante conſtructi omnes orbis univerſi Eccleſias quovis in loco poſitas circumvallant. Idemq. ille fortiſſimi ac generoſiſſimi bellatoris exemplo medius etiam nunc ſtat, *captivam ducens omnem cogitationem ad obediendum Chriſto: itemq; & conſilia celſitudinemque omnem adverſus Dei cognitionem ſeſe extollentem demoliens*: quæ omnia ille perfecit per illas ipſas quas nobis reliquit, epiſtolas admirabiles, eaſdemque divina ſapientia refertas. Sunt autem Pauli ſcripta nobis accômoda, non ſolum ut notha atq; adulterina à nobis dogmata amoliamur, veriſque ac germanis muniamus; ſed etiam ad benè beatéque vivendum maximoperè conducentia. Horum enim antiſtites etiam hodierni uſu ac præſidio *caſtam virginem, quam ille Chriſto adaptavit, deſpondítque, ad ſpiritualem venuſtatem pulchritudinemque perducunt.* His item ſimul irruentes in illam morbos propulſant, ſimul præſentem conſervant incolumitatem. Talia ſunt ea ipſa medicamina, quæ nobis idiota ille reliquit: ac tantas certè illa vires obtinēt: quorum quidem experientiam probe admodum norunt, qui aſſiduum eorum uſum adhibent. Atque ex his quidem liquido conſtat, Paulum non mediocrem his in ſtudiis operam collocaſſe.

Act. 9, 22. & 9. 29. Gal. 2, 11. Act. 17, 34. Act. 17, 18. Act. 14, 12. 2. Cor. 10, 5. Laus epiſtolarum B. Pauli. 2. Cor. 11, 2.

Cap. VIII. Paulum id à nobis quoque velle exerceri.

Tu verò audi præterea, quibus ille verbis diſcipulum ſuum hortetur: *Lectioni*, inquit, *operam dato, exhortationi, doctrinæ*: quarum rerum & fructum addit, quum ait: *Nam ſi id feceris, teipſum ſervabis, & eos, qui te audierint.* Ac rurſus: *Servum Domini non oportet pugnare; ſed placidum eſſe erga omnes, propenſum ad docendum, tolerantem malos cum manſuetudine.* Ac progreſſus ait: *At tu perſiſtito in iis, quæ didiciſti, & quæ tibi concredita ſunt, ſciens à quo didiceris, & quòd à puero ſacras litteras noveris, quæ te poſſunt eruditum reddere.* Ac rurſus: *Omnis ſcriptura divinitus inſpirata, eſt utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem, quæ eſt in juſtitia:*

1. Tim. 4, 13. 16. 2. Tim. 2, 24. Ibid. 3. 14. 2. Tim. 3, 16.

A ἐγὼ δὲ εἰ μὲν τὴν λειότητα Ἰσοκράτους ἀπῄτουν, καὶ τὸν Δημοσθένους ὄγκον, καὶ τὴν Θουκυδίδου σεμνότητα, καὶ τὸ Πλάτωνος ὕψος· ἔδει φέρειν εἰς μέσον ταύτην τοῦ Παύλου τὴν μαρτυρίαν. νῦν δὲ ἐκεῖνα μὲν πάντα ἀφίημι, καὶ τὸν περίεργον τὸν ἔξωθεν καλλωπισμόν· καὶ οὐδέν μοι φράσεως οὐδὲ ἀπαγγελίας μέλει. ἀλλ' ἔξεστω καὶ τῇ λέξει πτωχεύειν, καὶ τὴν συνθήκην τῶν ὀνομάτων ἁπλῆν τινα εἶναι καὶ ἀφελῆ. μόνον μὴ τῇ γνώσει τις, καὶ τῇ τῶν δογμάτων ἀκριβείᾳ ἰδιώτης ἔστω·
B μηδ' ἵνα τὴν οἰκείαν ῥᾳθυμίαν ἐπικαλύψῃ, τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἀφαιρείσθω τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν, καὶ τὸ τῶν ἐγκωμίων κεφάλαιον.

Πόθεν γὰρ, εἰπέ μοι, τοὺς Ἰουδαίους συνέχεε τοὺς ἐν Δαμασκῷ κατοικοῦντας, οὐδέπω τῶν σημείων ἀρξάμενος; πόθεν τοὺς Ἑλληνιστὰς κατεπάλαισε; διὰ τί δὲ εἰς Ταρσὸν ἐξεπέμπετο; ἐπειδὴ κατὰ κράτος ἐνίκα τῷ λόγῳ· καὶ εἰς τοσοῦτον αὐτοὺς ἤλαυνεν, ὡς
C καὶ εἰς φόνον παροξυνθῆναι, μὴ φέροντας τὴν ἧτταν. ἐνταῦθα γὰρ οὐδέπω τοῦ θαυματουργεῖν ἤρξατο. οὐδ' ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν, ὅτι ἀπὸ τῆς περὶ τὰ τεράστια δόξης, θαυμαστὸν αὐτὸν ἦγον οἱ πολλοὶ, καὶ οἱ μαχόμενοι πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὑπολήψεως ἐπηρεάζοντο τοῦ ἀνδρός. τέως γὰρ ἀπὸ τοῦ λέγειν μόνον ἐκράτει. πρὸς δὲ τοὺς Ἰουδαΐζειν ἐπιχειροῦντας ἐν Ἀντιοχείᾳ, πόθεν ἠγωνίζετο καὶ συνεζήτει; ὁ δὲ Ἀρεοπαγίτης ἐκεῖνος, ὁ τῆς δεισιδαιμονεστάτης πόλεως ἐκείνης,
D οὐκ ἀπὸ δημηγορίας μόνης ἠκολούθησεν αὐτῷ μετὰ τῆς γυναικός; ὁ δὲ Εὔτυχος πῶς κατέπεσεν ἀπὸ τῆς θυρίδος· οὐκ ἐπειδὴ μέχρι βαθείας νυκτὸς εἰς τὴν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἀπησχολεῖτο λόγον; τί δὲ ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ ἐν Κορίνθῳ· τί δὲ ἐν Ἐφέσῳ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ· οὐχ ὅλας ἡμέρας καὶ νύκτας ἀνήλισκεν ἐφεξῆς εἰς ἐξήγησιν τῶν γραφῶν; τί ἄν τις λέγοι τὰς πρὸς τοὺς Ἐπικουρείους διαλέξεις καὶ Στωϊκούς; εἰ γὰρ ἅπαντα θέλοιμεν καταλέγειν, εἰς μακρὸν ἐκπε-
E σεῖται μῆκος ὁ λόγος. ὅτ' ἂν οὖν καὶ πρὸ τῶν σημείων καὶ ἐν μέσοις αὐτοῖς φαίνηται πολλῷ κεχρημένος τῷ λόγῳ· πῶς ἔτι τολμήσουσιν ἰδιώτην εἰπεῖν, τὸν ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι καὶ δημηγορεῖν μάλιστα θαυμασθέντα παρὰ πᾶσι; διὰ τί γὰρ Λυκάονες αὐτὸν ὑπέλαβον εἶναι Ἑρμῆν; τὸ μὲν γὰρ θεοὺς αὐτοὺς νομισθῆναι, ἀπὸ τῶν σημείων ἐγένετο· τὸ δὲ τοῦτον Ἑρμῆν· οὐκ ἔτι ἀπ' ἐκείνων ἐγένετο, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ λόγου. τίνι δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων ἐπλεονέκτησεν ὁ μακάριος
A οὗτος; καὶ πόθεν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν πολὺς ἐν τοῖς ἁπάντων ἐστὶ στόμασιν, πόθεν οὐ παρ' ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι μάλιστα πάντων θαυμάζεται; οὐκ ἀπὸ τῆς τῶν ἐπιστολῶν ἀρετῆς, δι' ἧς οὐ τοὺς τότε μόνον πιστοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνου μέχρι τῆς σήμερον γινομένους, καὶ τοὺς μέλλοντας δὲ ἔσεσθαι μέχρι τῆς ἐσχάτης τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ὠφέλησέ τε καὶ ὠφελήσει· καὶ οὐ παύσεται τοῦτο ποιῶν, ἕως ἂν τὸ τῶν ἀνθρώπων διαμένῃ γένος; ὥσπερ γὰρ τεῖχος ἐξ ἀδάμαντος κατασκευασθὲν, οὕτω τὰς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκκλησίας, τὰ τούτου τειχίζει γράμματα. καὶ κα-
B θάπερ τις ἀριστεὺς γενναιότατος ἕστηκε καὶ νῦν μέσος, αἰχμαλωτίζων πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ καθαιρῶν λογισμοὺς καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. ταῦτα δὲ πάντα ἐργάζεται, δι' ὧν ἡμῖν κατέλιπεν ἐπιστολῶν τῶν θαυμασίων, καὶ τῆς θείας πεπληρωμένων σοφίας. οὐ πρὸς δογμάτων δὲ μόνον, νόθων τε ἀνατροπὴν, καὶ γνησίων ἀσφάλειαν, ἐπιτήδεια
C ἡμῖν αὐτοῦ τὰ γράμματα· ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ βιοῦν εὖ, οὐκ ἐλάχιστον ἡμῖν συντελεῖ μέρος. τούτοις γὰρ ἔτι καὶ νῦν, οἱ τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτες χρώμενοι, τὴν ἁγνὴν παρθένον, ἣν ἡρμόσατο τῷ Χριστῷ, ῥυθμίζουσί τε καὶ πλάττουσι, καὶ πρὸς τὸ πνευματικὸν ἄγουσι κάλλος. τούτοις καὶ τὰ ἐπισκήπτοντα αὐτῇ νοσήματα ἀποκρούονται, καὶ τὴν προσγινομένην διατηροῦσιν ὑγείαν. τοιαῦτα ἡμῖν ὁ ἰδιώτης κατέλιπε φάρμακα, τοσαύτην ἔχοντα δύναμιν, ὧν ἴσασιν τὴν πεῖραν καλῶς, οἱ χρώμενοι συνεχῶς· καὶ ὅτι μὲν πολλὴν αὐτὸς
D ἐποιεῖτο τοῦ μέρους τούτου σπουδὴν, ἐκ τούτων δῆλον.

Ἄκουε δὲ καὶ τῷ μαθητῇ τί φησιν ἐπιστέλλων· πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ. καὶ τὸν ἀπὸ τούτου καρπὸν προστίθησι, λέγων· τοῦτο γὰρ ποιῶν, καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου· καὶ πάλιν· δοῦλον δὲ κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικὸν, ἀνεξίκακον. καὶ προϊών δέ φησι·
E σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς παρὰ τίνος ἔμαθες, καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν. καὶ πάλιν· πᾶσα γραφὴ, θεόπνευστος [φησι] καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ· ἵνα

ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος. ἄκουε δὲ καὶ τῷ Τίτῳ, περὶ τῆς τῶν ἐπισκόπων καταστάσεως διαλεγόμενος, τί προστίθησι· δεῖ γάρ φησιν εἶναι τὸν ἐπίσκοπον ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. πῶς οὖν ἰδιώτης τις ὤν, ὡς οὗτοί φασι, τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν δυνήσεται καὶ ἐπιστομίζειν; τίς δὲ χρεία, προσέχειν τῇ ἀναγνώσει καὶ ταῖς γραφαῖς, εἰ ταύτην δεῖ τὴν ἰδιωτείαν ἀσπάζεσθαι; σκήψεις ταῦτα καὶ προφάσεις, καὶ ῥαθυμίας καὶ ὄκνου προσχήματα. ἀλλὰ τοῖς ἱερεῦσί, φησι, ταῦτα διατάττεται· καὶ γὰρ περὶ ἱερέων ἡμῖν ὁ λόγος νῦν. ὅτι δὲ καὶ τοῖς ἀρχομένοις, ἄκουε τί πάλιν ἑτέροις ἐν ἑτέρᾳ ἐπιστολῇ παραινεῖ· ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλουσίως ἐν πάσῃ σοφίᾳ. καὶ πάλιν· ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. καὶ τό, πρὸς ἀπολογίαν ἑτοίμους εἶναι, ἅπασιν εἴρηται. Θεσσαλονικεῦσι δὲ ἐπιστέλλων, οἰκοδομεῖτε, φησιν, εἷς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε. ὅταν δὲ περὶ ἱερέων διαλέγηται, οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. καὶ γὰρ οὗτος ὁ τελεώτατος τῆς διδασκαλίας ὅρος, ὅταν καὶ δι' ὧν πράττουσι, καὶ δι' ὧν λέγουσι, τοὺς μαθητευομένους ἐνάγωσι πρὸς τὸν μακάριον βίον, ὃν ὁ Χριστὸς διετάξατο· οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ποιεῖν πρὸς τὸ διδάσκειν· καὶ οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος. ὃς γὰρ ἄν, φησι, ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται. εἰ δὲ τὸ ποιῆσαι, διδάξαι ἦν· περιττῶς τὸ δεύτερον ἔκειτο. καὶ γὰρ ἤρκει εἰπεῖν, ὃς ἂν ποιήσῃ μόνον. νῦν δὲ τῷ διελεῖν ἀμφότερα, δείκνυσιν, ὅτι τὸ μὲν τῶν ἔργων ἐστί, τὸ δὲ τοῦ λόγου, καὶ ἀλλήλων δεῖται ἑκάτερα πρὸς τελείαν οἰκοδομήν. ἢ οὐκ ἀκούεις, τί φησι τοῖς πρεσβυτέροις Ἐφεσίων, τὸ τοῦ Χριστοῦ σκεῦος τὸ ἐκλεκτόν· διὸ γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες, ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν. τίς γὰρ χρεία τῶν δακρύων, ἢ τῆς διὰ τῶν λόγων νουθεσίας, τοῦ βίου οὕτως αὐτῷ λάμποντος τοῦ ἀποστολικοῦ; ἀλλὰ πρὸς μὲν τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν, δύναιτ' ἂν ἡμῖν οὗτος πολὺ συμβάλλεσθαι μέρος· [οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ μόνον αὐτὸν τὸ πᾶν κατορθοῦν φαίην ἄν.]

Ὅταν δὲ ὑπὲρ δογμάτων ἀγὼν κινῆται, καὶ πάντες ἀπὸ τῶν αὐτῶν μάχωνται γραφῶν, ποίαν ἰσχὺν ὁ βίος ἐνταῦθα ἐπιδείξασθαι δυνήσεται; τί τῶν πολλῶν ὄφελος ἱδρώτων, ὅταν μετὰ τοὺς μόχθους ἐκείνους, ἀπὸ τῆς πολλῆς τις ἀπειρίας εἰς αἵρεσιν ἐκπεσὼν ἀποσχισθῇ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας; ὅπερ οἶδα πολλοὺς παθόντας ἐγώ. ποῖον αὐτῷ κέρδος τῆς καρτερίας; οὐδέν· ὥσπερ οὖν οὐδὲ ὑγιοῦς πίστεως, τῆς πολιτείας διεφθαρμένης. διὰ δὴ ταῦτα μάλιστα πάντων ἔμπειρον εἶναι δεῖ τῶν τοιούτων ἀγώνων, τὸν διδάσκειν τοὺς ἄλλους λαχόντα. εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς ἕστηκεν ἐν ἀσφαλείᾳ, μηδὲν ὑπὸ τῶν ἀντιλεγόντων βλαπτόμενος, ἀλλὰ τὸ τῶν ἀφελεστέρων πλῆθος, τὸ τεταγμένον ὑπ' ἐκείνῳ, ὅταν ἴδῃ τὸν ἡγούμενον ἡττηθέντα, καὶ οὐδὲν ἔχοντα πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας εἰπεῖν· οὐ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκείνου τῆς ἥττης, ἀλλὰ τὴν τοῦ δόγματος αἰτιῶνται σαθρότητα. καὶ διὰ τὴν τοῦ ἑνὸς ἀπειρίαν, ὁ πολὺς λεὼς εἰς ἔσχατον ὄλεθρον καταφέρεται. κἂν γὰρ μὴ πάντη γίνωνται τῶν ἐναντίων· ἀλλ' ὅμως, ὑπὲρ ὧν θαῤῥεῖν εἶχον, ἀμφιβάλλειν ἀναγκάζονται· καὶ οἷς μετὰ πίστεως προσῄεσαν ἀκλινοῦς, οὐκ ἔτι μετὰ τῆς αὐτῆς δύνανται προσέχειν στεῤῥότητος· ἀλλὰ τοσαύτη ζάλη τῶν ἐκείνων εἰσοικίζεται ψυχαῖς, ἀπὸ τῆς ἥττης τοῦ διδασκάλου· ὡς καὶ εἰς ναυάγιον τελευτῆσαι τὸ κακόν. ὅσος δὲ ὄλεθρος, καὶ ὅσον συνάγεται πῦρ εἰς τὴν ἀθλίαν κεφαλὴν ἐκείνου, καθ' ἕκαστον τῶν ἀπολλυμένων τούτων· οὐδὲν δεήσῃ παρ' ἐμοῦ μαθεῖν, ἅπαντα αὐτὸς εἰδὼς ἀκριβῶς. τοῦτο οὖν ἀπονοίας, τοῦτο κενοδοξίας, τὸ μὴ θελῆσαι τοσούτοις ἀπωλείας αἴτιον γενέσθαι; μηδὲ ἐμαυτῷ μείζονα προξενῆσαι τιμωρίαν τῆς νῦν ἀποκειμένης ἐκεῖ; καὶ τίς ἂν ταῦτα φήσειεν; οὐδείς, πλὴν εἰ μή τις μάτην μέμφεσθαι βούλοιτο, καὶ ἐν ταῖς ἀλλοτρίαις φιλοσοφεῖν συμφοραῖς.

A *ut integer ſit Dei homo ad omne opus bonum paratus.* Audi autem, quæ ille addat, dum cum Tito de Epiſcoporum conſtitutione diſſerit: *Oportet enim*, inquit, *Epiſcopum tenacem eſſe ejus, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelis ſermonis, ut potens ſit etiam exhortari per doctrinam ſanam, ac contradicentes convincere.* (Tit. 1.) Quo igitur modo, qui ſic idiota erit, ut hi eſſe volunt, contradicentes convincere, eorumque ora obturare poterit? Quorſum verò opus eſt operam navare lectioni, ac ſcripturis, ſi ea nobis imperitia B amplexanda eſt? Crede mihi, nihil aliud eſſe omnia iſta poſſunt, quàm excuſationes quædam, quàm ſocordiæ atque pigritiei tituli ac prætextus. At verò, inquies, Epiſcopis hæc Paulus præcipit. Et nobis ſanè de Epiſcopis ſermo habetur. Quòd autem ea etiam ſubditis præcepta ſint, audi rurſus quid Paulus in alia quadam epiſtola alios commonefaciat: *Sermo Chriſti inhabitet in vobis opulenter cum omni ſapientia.* (Col. 3, 16.) Ac rurſus: *Sermo veſter ſemper cum gratia ſit ſale conditus, ut ſciatis quomodo oporteat vos* (Ibid. 4, 6.) C *unicuique reſpondere.* Jam id, quod Petrus vult, *ut parati ſcilicet ſimus ad reſpondendum*, omnibus quidem præceptum eſt. (1. Pet. 3, 15.) Paulus item ad Theſſalonicenſes ſcribens: *Ædificetis*, inquit, *ſinguli ſingulos, ſicut & facitis.* (1. Theſ. 5, 11.) Quum autem de ſacerdotibus verba facit: *Qui bene præſunt*, inquit, *Presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè ii, qui laborant in ſermone ac doctrina.* (1. Tim. 5, 17.) Hic demum doctrinæ terminus conſummatiſſimus, quum ſacerdotes tum factis, tum verbis eos, quos erudiunt, ad beatam vitam D à Chriſto inſtitutam conducunt. Neque enim nuda facta ſatis ſunt ad hoc, ut alios edoceas, niſi & cum his verba accedant: quæ vox non mea eſt; ſed Servatoris noſtri Jeſu. *Quiſquis enim*, inquit, *fecerit ſimul ac docuerit, hic magnus vocabitur*: (Matt. 5, 19.) quòd ſi is, qui facit, idem & doceret, ſupervacaneum certè id foret, quod ſecundum additum eſt: dixiſſe enim ſatis erat, quiſquis fecerit tantum. Itaque quòd utraque illa diſtinxerit, oſtendit alias eſſe operum partes, alias ſermonis, atque utrumque E alterius ſubſidio indigere ad conſummatam ædificationem. An non audis quid Epheſiorum Presbyteris ſcribat Chriſti organum illud electum? (Act. 20, 31.) *Propter quòd vigilate*, inquit, *memores, quòd per triennium nocte ac die non ceſſaverim cum lachrymis monere unumquemque veſtrûm.* Quis enim vel lachrymarum, vel commonefactionis per verba præſtitæ uſus, vita in eo apoſtolica ſic radiante? Certè ut mandata obſerves, poſſit vita hujuſmodi magna ex parte conferre; neque enim illi, quicquid belle ac præ- A clare geſtum fuerit, continuò ſoli acceptum retulerim.

CAP. IX. Hac niſi præditus ſit Epiſcopus, ſubditos non leve damnum neceſſario ſubire.

Quum autem de dogmatibus exortum fuerit certamen, depugnéntque omnes ab iiſdem ſcripturis, quamnam hic vitæ exemplum facultatem præſtare, quamnam vim exhibere poterit: quidnam verò utilitatis ſudores permulti allaturi ſunt, quum vel poſt labores illos exhauſtos, à craſſa quadam inſcitia in hæreſim quis delapſus, ab Eccleſiæ corpore abſciſſus avulſuſque fuerit? B quod quidem ſcio multis uſu veniſſe. Quod tandem illi tum fuerit tolerantiæ commodum? certè nullum. Sicut neque fidei integræ neque incolumis uſus fuerit ullus, ſi perditè alioqui ac corruptè vixeris. Quibus de cauſis eum oportet, qui docendorum aliorum munus ſortitus eſt, in primis hujuſmodi certaminum peritia valere. Nam tametſi tutus ipſe perſtat, nihilque prorſus ab adverſariis læditur, tamen ſimpliciorum hominum multitudo illi ſubjecta, ubi animadverterit ducem victum eſſe, ac nihil fa- C cere, quo ſe contra adverſarios tueatur, jam non victi infirmitatem; ſed dogmatis potius imbecillitatem vitiumque cauſantur. Atque ita demum ob unius hominis imperitiam, multus populus in extremam perniciem præceps rapitur, qui quanquam haud ſeſe penitus cum fidei adverſariis conjungunt, tamen de iis ambigere coguntur, de quibus confidere ipſi poterant, & ad quos ſeſe cum fide inconcuſſa contulerant, jam non illis cum eadem conſtantia attenti eſſe poſſunt; verum tantus æſtus, tanta tem- D peſtas illorum animas infeſtat ſuperato præceptore, ut malum ipſum in naufragium tandem erumpat. Quanta autem pernicies, quantus item ignis in infelix miſerumque illius caput aggregetur, ſingulis quibuſque ex ſubditorum numero pereuntibus, nihil opus eſt, ut te doceam, qui per te hæc ipſe omnia ad unguem noviſti. Hoccine igitur eſt arrogantiæ, hoccine inanis gloriæ facinus, quod mihi impingitur? quod ſcilicet recuſaverim tam multarum animarum interitus author fieri ac mihi E majus ſupplicium accerſere, quàm præparatum alioquin deſtinatumque poſt obitum eſſet? Quiſnam verò id mihi vitio verterit? certe nullus niſi ſi quis inſanire, ac nulla cum ratione expoſtulare, inque alienis calamitatibus philoſophum agere volet.

HÆC INSUNT LIBRO QUINTO.

I. *Sermones Sacerdotis, quos ad populum habeat, & labore & ſtudio elaboratos eſſe oportere.*

II. *Ordinatum ad hoc, negligere vulgi levia encomia, & honores publicos, nec ad docendum ineptum eſſe debere.*

III. *Niſi utroque ſit præditus, inutilem populo Miniſtrum fore.*

IV. *Præfracto debere eſſe animo adverſus invidentiam.*

V. *Erudito plus ſtudii & diligentiæ opus eſſe, quàm inerudito.*

VI. *Judicium multitudinis imperitæ, neque penitus contemnendum, neque omni ex parte curandum eſſe.*

VII. *Sermones omnes eò, ut Deo tantùm placeant, dirigendos eſſe.*

VIII. *Qui non ſit laudis contẽptor, ei multa gravia eſſe ſuſtinenda.*

DE SACERDOTIO LIBER QUINTUS.

CAP. I. Sermones ſacerdotis ad populum elaborati ſint.

QUantum experientiæ atque exercitationis Epiſcopum ad agendas veritatis tuendæ cauſas afferre oporteat, ſatis ſuperque demonſtratum nobis puto: dicendum autem aliud quiddam ſupereſt, cujus cauſa infinita alia exiſtunt pericula, ſeu, ut verius dicam, non ejus certè cauſa, ſed iis potius authoribus, qui eodem rectè uti neſciunt. Quandoquidem res ipſa & ſalutis, & plurimorum bonorum conciliatrix eſt, ſi illius adminiſtratio in ſtudioſorum ac proborum virorum manus ceciderit. Id igitur quid eſt? Nempe labor ingens concionibus diſputationibusque publicè ad populum habendis impenſus. Primum enim bona ſubditorum pars nolunt ſe ad concionantes Epiſcopos ſic accommodare, ut ſe ipſi ad præceptores audiendos accommodant; ſed diſcipulorum ordinem conditionemque ſupergreſſi ſpectatorum eorum conditionem uſurpant, qui in profanis theatris ſtadiisve certamina ſpectaturi otioſè ſedent. In quibus quemadmodum ſolenne eſſe videmus, ut multitudo in cõtraria ſcindatur ſtudia, aliis huic, aliis illi applaudentibus; ita ſanè & hac in parte diſciſſi, alii cum hoc, alii cum illo ſeſe conjungunt, aliàs ad gratiam, aliàs ad invidiam dicenti aures accommodantes. Neq; verò id ſolum moleſtum eſt; ſed & aliud quiddam, hoc ipſo nequaquã inferius. Nam ſi quem fortè ex concionatoribus contigerit partem aliquam eorum, quæ ab aliis elaborata fuerint, ſuis ipſius concionibus intertexere, certè pluribus opprobriis obnoxium ſe reddit, quàm qui alienas opes ſuffurantur: quum alioqui etiam ſæpe fiat, ut concionator ne aliunde quidem mutuatus quicquam; ſed ea de re tantum ſuſpectus inſtar furis alicujus in ipſo furto deprehenſi habeatur. Et quid dico, eorum quæ ab aliis elaborata fuerint? Certè ne illi quidem licet ſuis propriis inventis aſſiduè uti. Aures enim ſuas vulgus aſſuefecere, non ut ad utilitatem, ſed ad voluptatem potius audiant, quod faciunt qui vel de tragœdis, vel de citharœdis judicaturi ſedent: atque adeo dicendi vis illa, quam haud ita dudum explodebamus, hac in parte tantum ſui deſiderium præbet ut ne in rhetoribus quidem ipſis, quum illi inter ſe concertant, tanta requiratur. Hic ergo generoſo opus eſt animo, eoque qui longe exiguitatem hanc ſuperet, ut multitudinis voluptatem illam immoderatã infructuoſamq; compeſcat, poſſitq; illorum auditionẽ ad id quod utilius futurum ſit transferre, hac ratione ut populũ ſe ſequentem, ac ſibi obſecundantem habeat, non etiã ut ipſe à populi deſideriis agatur. Id quod præſtare nemo poteſt, niſi idem ſimul popularem auram aſpernetur, ſimul dicendi vim obtineat.

CAP. II. Encomia & honores negligi debere. Coloſ. 4, 6.

Quorum utrumque niſi adfuerit, certè alterum alterius auxilio deſtitutum nulli uſui eſſe poſſit. Nam ſi is laudum titillationem forti animo contemnens, tamen non exhibuerit doctrinam ſale ac gratia conditam, fiet ut à multis deſpicabilis habeatur, nullo prorſus lucro commodove ab animi magnitudine illa accepto. Rurſum ſi dicendi partem optime præſtare quum poſſit, à plauſu atque aura populari vincatur, tum ipſi, tum multitudini, quæ audit, damnum detrimentumque idem propoſitum, hoc ipſo quòd laudum ille ſuarum deſiderio captus ad auditorum gratiam magis quam utilitatem dicendi vim exercet. Ac quemadmodum neſcio quo pacto fit, ut qui nulla ex parte popularibus laudibus capitur, quique idem dicendi eſt imperitus, is neque obſecundare multitudinis voluptatibus poſſit, neque rurſus auditoribus magno admodum uſui adjumentoque eſſe, propterea quòd nullis eloquentiæ doctrinæve præſidiis inſtructus eſt; ſic qui laudum deſiderio trahitur, is quum doctrina eloquentiaque ſua multitudinem reddere meliorem poſſit, mavult certè, dum laudes eas quas à multitudine accepit, compenſare cupit, ea in medium afferre, quæ auditores delectare poſſunt, his ipſis populares plauſus clamoreſque captans.

CAP. III. Niſi utroque ſit præditus inutilem populo fore.

Eum igitur qui optimus populi ductor futurus ſit, utraque illa dote præditum eſſe convenit, ut ne altera ſi abfuerit, alteram ſubvertat. Quum enim in medio exurgens oransque populo, ea loquutus fuerit, quæ otioſorum hominum ignaviam atque ſocordiam perſtringere poſſunt, ac deinde labatur & intercidat illius oratio, tum verò præ dicendi inopia erubeſcere ille cogatur: diſſluit continuo, atque evaneſcit omnium eorum, quæ dixerit, lucrum. Nam qui ab eo perſtricti fuerint, illius verbis ſuccenſi, dum alia rependere non poſſunt, ignorantiæ ſcommatis eum laceſſunt, his arbitrati ſua ipſorum opprobria adumbrare. Propterea oportere Epiſcopum puto aurigæ optimi exemplo utraſque illas virtutes diligenter attemperare, ut ipſi liceat illas ſimul rite atque ordine pertractare:

ΤΑ ΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩ ε΄. λόγῳ.

α΄. Ὅτι πολλοῦ πόνου καὶ σπουδῆς αἱ ἐν τῷ κοινῷ ὁμιλίαι δέονται.

β΄. Ὅτι τὸν εἰς τοῦτο τεταγμένον καὶ ἐγκωμίων ὑπερορᾷν χρὴ, καὶ δύνασθαι λέγειν.

γ΄. Ὅτι ἂν μὴ ἀμφότερα ἔχῃ, ἄχρηστος ἔσται τῷ πλήθει.

δ΄. Ὅτι μάλιστα βασκανίας τοῦτον δεῖ καταφρονεῖν.

ε΄. Ὅτι ὁ λόγους εἰδὼς, πλείονος δεῖται σπουδῆς, ἢ ὁ ἀμαθής.

ς΄. Ὅτι τῆς ἀλόγου τῶν πολλῶν ψήφου, οὔτε πάντη καταφρονεῖν, οὔτε πάντη φροντίζειν δεῖ.

ζ΄. Ὅτι πρὸς τὸ τῷ Θεῷ ἀρέσκον μόνον δεῖ τοὺς λόγους ῥυθμίζειν.

η΄. Ὅτι ὁ μὴ καταφρονῶν ἐπαίνων, πολλὰ ὑποστήσεται δεινά.

ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ λόγος Ε΄.

ΟΣης μὲν ἐμπειρίας τῷ διδασκάλῳ δεῖ, πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγῶνας, ἱκανῶς ἡμῖν ἀποδέδεικται· ἔχω δέ τι καὶ πρὸς τούτοις ἕτερον μυρίων αἴτιον κινδύνων εἰπεῖν. μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκεῖνο εἴποιμι ἂν αἴτιον ἔγωγε, ἀλλὰ τοὺς οὐκ εἰδότας αὐτῷ χρῆσθαι καλῶς· ἐπεὶ τό γε πρᾶγμα αὐτὸ σωτηρίας τε καὶ πολλῶν γίνεται πρόξενον ἀγαθῶν, ὅτ' ἂν τοὺς διακονουμένους εὕρῃ, σπουδαίους τε ἄνδρας καὶ ἀγαθούς. τί οὖν τοῦτό ἐστιν; ὁ πολὺς πόνος ὁ περὶ τὰς διαλέξεις τὰς κοινῇ πρὸς τὸν λαὸν γινομένας ἀναλισκόμενος. πρῶτον μὲν γὰρ τὸ πλέον τῶν ἀρχομένων οὐκ ἐθέλουσιν ὡς πρὸς διδασκάλους διακεῖσθαι τοὺς λέγοντας· ἀλλὰ τὴν τῶν μαθητῶν τάξιν ὑπερβάντες, ἀντιλαμβάνουσι τὴν τῶν θεατῶν τῶν ἐν τοῖς ἔξωθεν καθεζομένων ἀγῶσι. καὶ καθάπερ ἐκεῖ τὸ πλῆθος μερίζεται, καὶ οἱ μὲν τούτῳ, οἱ δὲ ἐκείνῳ προσνέμουσιν ἑαυτούς· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα διαιρεθέντες, οἱ μὲν μετὰ τούτου, οἱ δὲ μεθ' ἐκείνου γίνονται, πρὸς χάριν καὶ πρὸς ἀπέχθειαν ἀκούοντες τῶν λεγομένων. καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ χαλεπόν· ἀλλὰ καὶ ἕτερον, οὐδὲν ἔλαττον τούτου. ἐὰν γάρ τινα συμβῇ τῶν λεγόντων μέρος τι τῶν ἑτέροις πονηθέντων ἐνυφῆναι τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ, πλείονα τῶν τὰ χρήματα κλεπτόντων ὑφίσταται ὀνείδη. πολλάκις δὲ οὐδὲ λαβὼν παρ' οὐδενὸς οὐδὲν, ἀλλ' ὑποπτευθεὶς μόνον, τὰ τῶν ἑαλωκότων ἔπαθεν. καὶ τί λέγω τὰ ἑτέροις πεπονημένα; αὐτὸν τοῖς εὑρήμασι τοῖς ἑαυτοῦ συνεχῶς χρήσασθαι οὐκ ἔνι. οὐ γὰρ πρὸς ὠφέλειαν, ἀλλὰ πρὸς τέρψιν, ἀκούειν εἰθίσθησαν οἱ πολλοί· καθάπερ τραγῳδῶν ἢ κιθαρῳδῶν καθήμενοι δικασταί. καὶ ἡ τοῦ λόγου δύναμις, ἣν ἐξεβάλομεν νῦν, οὕτως ἐνταῦθα γίνεται ποθεινὴ, ὡς οὐδὲ τοῖς σοφισταῖς, ὅτ' ἂν πρὸς ἀλλήλους ἀγωνίζεσθαι ἀναγκάζωνται. γενναίας οὖν δεῖ κἀνταῦθα ψυχῆς, καὶ πολὺ ἡμετέραν ὑπερβαινούσης μικρότητα· ἵνα τὴν ἄτακτον καὶ ἀνωφελῆ τοῦ πλήθους ἡδονὴν κολάζῃ, καὶ πρὸς τὴν ὠφελιμωτέραν μετάγειν δύνηται τὴν ἀκρόασιν· ὥστε αὐτῷ τὸν λαὸν ἕπεσθαι καὶ εἴκειν, ἀλλὰ μὴ αὐτὸν ταῖς ἐκείνων ἄγεσθαι ἐπιθυμίαις.

Τοῦτο δὲ οὐδαμῶς ἐστιν ἐπιτυχεῖν, ἀλλ' ἢ διὰ τούτοιν τοῖν δυοῖν, τῆς τε τῶν ἐπαίνων ὑπεροψίας, καὶ τῆς ἐν τῷ λέγειν δυνάμεως. κἂν γὰρ τὸ ἕτερον ἀπῇ, τὸ λειπόμενον ἄχρηστον γίνεται τῇ διαζεύξει θατέρου. ἄν τε γὰρ ἐπαίνων ὑπερορῶν μὴ προσφέρῃ διδασκαλίαν τὴν ἐν χάριτι καὶ ἅλατι ἠρτυμένην· εὐκαταφρόνητος ὑπὸ τῶν πολλῶν γίνεται, οὐδὲν ἀπὸ τῆς μεγαλοψυχίας κερδάνας ἐκείνης· ἄν τε τοῦτο καλῶς κατορθώσας τὸ μέρος, τῆς ἀπὸ τῶν κρότων δόξης ἡττώμενος τύχῃ, εἰς ταὐτὸν πάλιν περιίσταται τὰ τῆς ζημίας αὐτῷ τε καὶ τοῖς πολλοῖς, πρὸς χάριν τῶν ἀκουόντων μᾶλλον, ἢ πρὸς ὠφέλειαν λέγειν μελετῶντι, διὰ τὴν τῶν ἐπαίνων ἐπιθυμίαν. καὶ καθάπερ ὁ μήτε πάσχων τι πρὸς τὰς εὐφημίας, μήτε λέγειν εἰδὼς· οὔτε εἴκειν ταῖς τοῦ πλήθους ἡδοναῖς, οὔτε ὠφελεῖν ἀξιόλογόν τινα δύναται ὠφέλειαν, τῷ μηδὲν ἔχειν εἰπεῖν· οὕτω καὶ ὁ τῷ πόθῳ τῶν ἐγκωμίων ἑλκόμενος, ἔχων ἀφ' ὧν ἀμείνους ἐργάσασθαι δυνήσεται τοὺς πολλοὺς, ἀντὶ τούτων παρέχῃ τὰ τέρψαι δυνάμενα μᾶλλον τούτων, τοὺς ἐν τοῖς κρότοις θορύβους ὠνούμενος.

Ἀμφοτέρωθεν οὖν ἰσχυρὸν εἶναι τὸν ἄριστον ἄρχοντα δεῖ, ἵνα μὴ θατέρῳ θάτερον ἀνατρέπηται. ὅταν γὰρ ἀναστὰς ἐν τῷ μέσῳ, λέγῃ τὰ τοὺς ῥαθύμως ζῶντας ἐπιστύψαι δυνάμενα· εἶτα προσπταίῃ καὶ διακόπτηται, καὶ ὑπὸ τῆς ἐνδείας ἐρυθριᾶν ἀναγκάζηται· διερρύη τὸ κέρδος τῶν λεχθέντων εὐθέως. οἱ γὰρ ἐπιτιμηθέντες, ἀλγοῦντες τοῖς εἰρημένοις, καὶ οὐκ ἔχοντες αὐτὸν ἑτέρως ἀμύνασθαι, τοῖς τῆς ἀμαθίας αὐτὸν βάλλουσι σκώμμασι, τούτοις οἰόμενοι τὰ ἑαυτῶν συσκιάζειν ὀνείδη. διὸ χρὴ, καθάπερ τινὰ ἡνίοχον ἄριστον, εἰς ἀκρίβειαν τούτων ἀμφοτέρων ἥκειν τῶν καλῶν, ἵνα ἀμφότερα πρὸς τὸ δέον αὐτῷ μεταχειρίζειν ἐξῇ. καὶ γὰρ

καὶ γὰρ ὅτ' ἂν αὐτὸς ἀνεπίληπτος ἅπασι γένηται, τότε δυνήσεται μεθ' ὅσης βούλεται ἐξουσίας καὶ κολάζειν καὶ ἀνιέναι τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ταττομένους ἅπαντας. πρὸ δὲ τούτου οὐκ εὐμαρὲς ταῦτα ποιεῖν. τὴν δὲ μεγαλοψυχίαν οὐ μέχρι τοῦ τῶν ἐπαίνων ὑπεροψίας δείκνυσθαι χρὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προάγειν, ἵνα μὴ πάλιν ἀτελὲς ᾖ τὸ κέρδος.

Τίνος οὖν δεῖται καὶ ἑτέρου καταφρονεῖν; βασκανίας καὶ φθόνου. τὰς δὲ ἀκαίρους κατηγορίας [καὶ γὰρ ἀνάγκη τὸν προεστῶτα μέμψεις ὑπομένειν ἀλόγους·] οὔτε ἀμέτρως δεδοικέναι καὶ τρέμειν, οὔτε ἁπλῶς παρορᾶν καλόν· ἀλλὰ χρὴ κἂν ψευδεῖς τυγχάνωσιν οὖσαι, κἂν παρὰ τῶν τυχόντων ἡμῖν ἐπάγωνται, πειρᾶσθαι σβεννύναι ταχέως αὐτάς. οὐδὲν γὰρ οὕτως αὔξει φήμην πονηράν τε καὶ ἀγαθήν, ὡς τὸ πλῆθος τὸ ἄτακτον· ἀβασανίστως γὰρ καὶ ἀκούειν καὶ ἐκλαλεῖν εἰωθός, ἁπλῶς τὸ ἐπελθὸν ἅπαν φθέγγεται, τῆς ἀληθείας οὐδένα ποιούμενον λόγον. διὰ ταῦτα οὐ δεῖ τῶν πολλῶν καταφρονεῖν· ἀλλὰ ἀρχομένας εὐθέως ἐκκόπτειν τὰς ὑποψίας τὰς πονηράς, πείθοντα τοὺς ἐγκαλοῦντας, κἂν ἀλογώτατοι πάντων εἶεν· καὶ μηδὲν ὅλως ἐλλείπειν τῶν ἀφανίσαι δυναμένων δόξαν οὐκ ἀγαθήν. ἐὰν δὲ, πάντα ποιούντων ἡμῶν, μὴ θέλωσιν οἱ μεμφόμενοι πείθεσθαι· τὸ τηνικαῦτα καταφρονεῖν. ὡς ἐὰν φθάσῃ τις ταπεινωθῆναι τοῖς συμπτώμασι τούτοις, οὐ δυνήσεταί ποτε γενναῖόν τι καὶ θαυμαστὸν ἀποτεκεῖν. ἡ γὰρ ἀθυμία, καὶ αἱ συνεχεῖς φροντίδες, δειναὶ καταβαλεῖν ψυχῆς δύναμιν, καὶ εἰς ἀσθένειαν καταγαγεῖν τὴν ἐσχάτην. οὕτως οὖν χρὴ τὸν ἱερέα διακεῖσθαι πρὸς τοὺς ἀρχομένους, ὥσπερ ἂν εἰ πατὴρ πρὸς παῖδας ἄγαν νηπίους διέκειτο. καὶ καθάπερ ἐκείνων οὔτε ὑβριζόντων, οὔτε πληττόντων, οὔτε ὀδυρομένων ἐπιστρεφόμεθα· ἀλλ' οὐδὲ, ἡνίκα ἂν γελῶσι καὶ προσχαίρωσιν ἡμῖν, μέγα ἐπὶ τούτῳ φρονοῦμέν ποτε· οὕτω καὶ τούτων μήτε τοῖς ἐπαίνοις ἐξογκοῦσθαι, μήτε καταπίπτειν τοῖς ψόγοις δεῖ, ὅτ' ἂν ἀκαίρως γίνωνται παρ' αὐτῶν. χαλεπὸν δὲ τοῦτο, ὦ μακάριε, τάχα δὲ οἶμαι, ὅτι καὶ ἀδύνατον, τὸ γὰρ μὴ χαίρειν ἐπαινούμενον, οὐκ οἶδα εἴ τινι ἀνθρώπων ποτὲ κατώρθωται. τὸν δὲ χαίροντα, εἰκὸς καὶ ἐπιθυμεῖν καὶ ἀπολαύειν αὐτῶν· τὸν δὲ ἀπολαύειν ἐπιθυμοῦντα, πάντως καὶ ἐν τῇ τούτων ἀποτυχίᾳ λυπεῖσθαι, καὶ ἐκκλίνειν, καὶ ἀνιᾶσθαι, καὶ ἀλγεῖν ἀνάγκη. ὥσπερ γὰρ οἱ γαννύμενοι τῷ πλουτεῖν, ἡνίκα ἂν καταπέσωσιν εἰς πενίαν, ἄχθονται· καὶ οἱ τρυφᾶν εἰωθότες, οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο ζῆν εὐτελῶς. οὕτω καὶ οἱ τῶν ἐγκωμίων ἐρῶντες, οὐχ ὅτ' ἂν ψέγωνται μόνον εἰκῆ, ἀλλὰ καὶ ὅτ' ἂν μὴ ἐπαινῶνται συνεχῶς, καθάπερ λιμῷ τινι διαφθείρονται τὴν ψυχήν· καὶ μάλιστα ὅτ' ἂν αὐτοῖς ἐντραφέντες τύχωσιν, ἢ καὶ ἑτέρους ἐπαινουμένους ἀκούωσι. τὸν δὲ μετὰ ταύτης τῆς ἐπιθυμίας εἰς τὸν τῆς διδασκαλίας ἀγῶνα παρελθόντα, πόσα πράγματα καὶ πόσας ἔχειν οἴει τὰς ἀλγηδόνας; οὔτε τὴν θάλατταν ἐστὶ κυμάτων ἐκτὸς εἶναί ποτε, οὔτε τὴν ἐκείνου ψυχὴν φροντίδων καὶ λύπης.

Καὶ γὰρ ὅτ' ἂν πολλὴν ἐν τῷ λέγειν δύναμιν ἔχῃ [τοῦτο δὲ ἐν ὀλίγοις εὕροι τις ἂν] οὐδὲ οὕτω τοῦ πονεῖσθαι διηνεκῶς ἀπήλλακται. ἐπειδὴ γὰρ οὐ φύσεως, ἀλλὰ μαθήσεως τὸ λέγειν, κἂν εἰς ἄκρον αὐτοῦ τις ἀφίκηται, τότε αὐτὸν ἀφίησιν ἔρημον, ἂν μὴ συνεχεῖ σπουδῇ καὶ γυμνασίᾳ ταύτην θεραπεύῃ τὴν δύναμιν. ὥστε τοῖς σοφωτέροις μᾶλλον, ἢ τοῖς ἀμαθεστέροις, μείζων ὁ πόνος. οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἡ ζημία, ἀμελοῦσι τούτοις κἀκείνοις· ἀλλὰ τοσοῦτον αὕτη πλείων, ὅσον καὶ τῆς κτήσεως ἑκατέρας τὸ μέσον. κἀκείνοις μὲν οὐδ' ἂν ἐγκαλέσειέ τις, μηδὲν ἄξιον λόγου παρέχουσιν· οὗτοι δὲ, εἰ μὴ μείζονα τῆς δόξης, ἧς ἅπαντες ἔχουσι περὶ αὐτῶν, ἀεὶ προφέροιεν, πολλὰ παρὰ ἁπάντων ἕπεται τὰ ἐγκλήματα. πρὸς δὲ τούτοις ἐκεῖνοι μὲν καὶ ἐπὶ μικροῖς μεγάλων ἂν τύχοιεν τῶν ἐπαίνων, τὰ δὲ τούτων, ἂν μὴ λίαν ᾖ θαυμαστὰ καὶ ἐκπληκτικά, οὐ μόνον ἐγκωμίων ἐστέρηται, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεμφομένους ἔχει πολλούς. οὐ γὰρ τοῖς λεγομένοις, ὡς τῇ τῶν λεγόντων δόξῃ, κάθηνται δικάζοντες ἀκροαταί. ὥστε ὅταν κρατῇ τις ἁπάντων ἐν τῷ λέγειν, τότε μάλιστα πάντων αὐτῷ δεῖ πεπονημένης σπουδῆς· οὐδὲ γὰρ τοῦτο, ὃ κοινὸν τῆς ἀνθρωπείας φύσεώς ἐστι, τὸ μὴ πάντα ἐπιτυγχάνειν, ἔξεστιν ἐκείνῳ παθεῖν· ἀλλ', ἂν μὴ δι' ὅλου συμφωνῇ τῷ μεγέθει τῆς ὑπολήψεως αὐτοῦ τὰ λεγόμενα, σκώμματα μυρία καὶ μέμψεις λαβὼν ἄπεισι παρὰ τῶν πολλῶν. καὶ οὐδεὶς ἐκεῖνο λογίζεται πρὸς αὐτὸν, ὅτι καὶ ἀθυμία προσπεσοῦσα, καὶ ἀγωνία, καὶ φροντὶς, πολλάκις δὲ καὶ θυμὸς ἐπεσκότησε τῷ τῆς διανοίας καθαρῷ, καὶ τὰ τικτόμενα οὐκ ἀφῆκεν προελθεῖν εἰλικρινῆ·

A quum enim talem ſe præſtiterit, ut à nemine reprehendi poſſit, tum poterit, eum quanta voluerit, libertate ſubditorum ſuorum omnium delicta aliàs caſtigare, aliàs remittere: prius autem hoc illi haud facile factu fuerit. Porrò animi magnitudinem ſic eum præſtare oportet, ut illam non ſolum intra popularium laudum contemptionem contineat; ſed & ulterius promoveat, ut ne rurſum lucrum id quod captat, imperfectum maneat.

CAP. IV. Livorem & invidiam contemnere oportet.

Quidnam igitur aliud contemnere illum convenit? livorem, B atque invidiam. Intempeſtivas autem inſimulationes (quippe antiſtitem neceſſe eſt abſurdas etiam devorare criminationes) neque præter modum vereri, ac formidare: neque rurſus leviter deſpicere convenit; ſed te oportet, ut falſæ etiam exiſtant, ut à plebejis ac contemptis hominibus in te contorqueantur, contendere, ut eas ſtatim extinguas. Nulla enim res alia magis famam auget, vel bonam, vel malam, quàm vulgus incompoſitum: ut C quod citra omnem delectum ac judicium & audire, & eloqui quum aſſueverit, id omne, quicquid occurrerit, temere proloquatur, nulla prorſus veritatis ratione habita. Quamobrem te non oportet vulgus ipſum contemnere, quin potius ſuſpiciones pravas ſtatim atque exortæ illæ fuerint intercidere, blandè item appellare eos, qui te inſimulaverint, ut illi etiam iniquiſſimi ſint: ac nihil prorſus omittere rerum earum, quæ pravam de te opinionem delere poſſint. Sin verò omnia quum præſtiterimus, noluerint qui nos accuſant, quieſcere, tum demum contemnere eos D licebit: quandoquidem ſi quis ob populi dicta hujuſmodi, animo ſtatim dejici cœperit, næ is nihil unquam quod generoſum admirandumque ſit, parere poterit. Siquidem mœſtitia, itemque curæ ac ſollicitudines perpetuæ, animi vim maximè poſſunt proſternere, eundemque ad ſummam etiam imbecillitatem, perducere. Oportet igitur ſimiliter Epiſcopum erga ſubditos affici, ut ſi pater erga liberos ſuos admodum infantes afficeretur. Ac quemadmodum illis neque inſoleſcentibus, neque cædentibus, E neque lugentibus admodum laboramus, ac ne quum nobis quidem arriſerint, criſtas tollimus: ſic nos oportet neque vulgatibus laudibus intumeſcere, neque probris animum deſpondere, ſi quando ea intempeſtivè erumpere videas. Id verò, ò bone, difficile admodum, ac fortaſſe tale, ut præſtari à nemine poſſit; ſuis enim laudibus audiendis nihil inde delectari, neſcio an cuiquam unquam mortalium obtigerit. Porrò conſentaneum quidem eſt, ut qui laudibus delectetur, idem illis etiam A frui appetit, omnino neceſſarium eſt mœſtitia ac dolore affici, quoties illas non poteſt aſſequi. Nam quemadmodum quos divites eſſe juvat, ſi quando in paupertatem inciderint, mœrore afficiuntur, & qui deliciis aſſuevere, tenuem ac ſimplicem victum tolerare nunquam poſſint; ita qui laudum amore capti ſunt, non ſolum quum injuſte vituperantur; ſed etiam quum ab aliis aſſidue non laudantur, quaſi fame quadam animum conficiunt. Idque maximè, ſi in ipſis laudibus educati fuerint: B aut ſi alios apud ſe laudari audierint. Qui verò eum laudum appetentia hujuſmodi in docendi certamen prodierit, quàm multis illum negociis, quàm multis animi doloribus obnoxium putas? Certè neque mare unquam poteſt undis carere, neque illius animus curis atque anguſtia.

CAP. V. Erudito plus ſtudii & diligentiæ opus eſſe, quam inerudito.

Nam ſi is fortè fuerit magna dicendi vi prædItus (hoc autem paucorum quidem eſt hominum) ne ſic quidem ab aſſiduo labore expedire ſe poteſt. Etenim quandoquidem non natura; C ſed diſciplina eloquentiam parit, quum ad illius etiam faſtigium quis pervenerit, tum certè ab ea ipſe deſtituetur, niſi continenti ſtudio atque exercitatione vim hujuſmodi excoluerit: quo fit, ut qui peritiores jam ſunt, iis major quàm imperitioribus labor ſit propoſitus. Neque enim par atque eadem jactura hos & illos manet, ſi rem uterque neglexerint. Verùm tanto ea major eſt jactura quanto inter ſe intervallo poſſeſſio utraque, hoc eſt & peritia & imperitia, diſſident. Imperitos quidem nullus in jus vocet, ſi nihil illi attulerint, quod eruditum atque eloquens ſit. D At periti niſi ſemper è penu ſua ubetiora quædam, & quæ eloquentiæ opinione, quam vulgo jam receptam habent, majora ſint protulerint, nimirum auditorum omnium criminationibus obnoxii ſunt. Adde quòd illi vel à mediocri eloquentia magnas etiam laudes aſſequi poſſint: quum horum ſermo niſi apprime admirabilis atque adeo ſtupendus fuerit, tantum abeſt, ut laudatores inveniat, ut etiam accuſatores permultos conciE liet. Neque enim auditorum conſeſſus magis ex præjudicata jam dicentium exiſtimatione opinionéque, quàm ex iis quæ dicuntur, judicium prolaturus eſt. Quapropter quum quis cæteris eloquentia præſtiterit, tum demum illi in primis ſtudio ac labore opus eſt: neque enim prætendere poteſt id excuſationis genus, quod naturæ humanæ commune eſt: fieri ſcilicet non poſſe, ut omnibus horis ſapiat: verùm niſi ubique dicta illius omnia exiſtimationis ipſius magnitudini reſponderint, infinitis certè cum ſcommatis ac criminationibus à populo acceptis domum ſe recipiet. Quum interim nemo exiſtat qui ſecum reputet, vel triſtitiam aliquam, vel angorem, vel ſollicitudinem nonnunquam, item & iram quæ in animum irruerit, ſolere mentis aciei tenebras offundere, neque ſinere ipſos animi fœtus puros ſincerosque evadere:

præter ea fieri omnino nequaquã poſſe, ut qui homo ipſe ſit, ubiq; eundem ſe præſtet: ac quicquid tentaverit, id omne proſpere illi ſuccedat. At conſentaneum quidem eſſe, ut & nonnunquam aberret ac ſe ipſe inferior appareat: quarum rerum omnium nullam illi, quod jam dixi, conſiderare volunt, quin imò ſic in illum crimina impingunt, ut ſi angelo judices eſſent. Quum alioqui etiam natura comparatum videamus, ut alterius facinora atq; officia quantumvis licet multa ac magna deſpiciamus: ſin vel leve quippiam in eo deſideretur, isq; vel à longo jam tempore aberraverit, id plebs ſtatim præſentit, prompte mordet, atque ubiq; meminit. Atque hoc ipſum parvum licet ac tenue, multorum eorumque magnorum facinorum gloriam identidem elevavit.

CAP. VI. Judicium multitudinis imperitæ nō eſſe contemnendum.

Vides, ô bone, majori opus eſſe ſtudio ei potiſſimum, qui dicendi præſtantia valeat, ac præter ſtudium tanta item tolerantia, quanta ne illis quidem omnibus, quos tibi prius nominavi, opus fuit. Etenim illum permulti temerè ac nullo conſilio identidem adoriuntur, qui ipſi aliud habent nihil quod incuſent, niſi quòd illum ægrè ferunt apud omnes inclareſcere: quo magis illorum fortiter ac generoſe ferenda eſt invidia. Cujusmodi odium execrabile, quod temerè illi collegere, occultare, ac diſſimulare quum ipſi non poſſint, clàm conviciantur, incuſant, calumniantur; malitiæ etiam ſuæ virus palam diffundunt. Animus autem is qui ad illa ſingula dolorem aliquem concipere, atque inde irritari cœperit, non poteſt quin eo ſtatim dolore arrodatur, atque conficiatur: neque enim illum per ſeſe ipſi ulciſcuntur tantum; ſed id etiam aliorum opera aggrediuntur: ac ſæpe fit, ut unum aliquem ex eorum numero, qui dicendi facultate minime valeant, eligant: eundémque laudibus in cœlum extollentes, ſupra dignitatem admirentur: alios ad id inſcitia, alios inſcitia ſimul & invidentia impellente: non quidem ut illius eloquentiã admirabilem reddant, quæ talis etiam ipſa non ſit; ſed ut hujus gloriam elevent atque extinguant. Neque verò cum hujuſmodi adverſariis athletæ illi certamen modò propoſitum eſt; ſed & ſæpenumero cum univerſi populi imperitia. Nam quandoquidem ex elegantibus eloquentibusque viris auditorum in unum coëuntium conſeſſus haudquaquã conflatur: verùm bona concionis totius pars ex imperitis conſtat: ſunt autem reliqui & ipſi illis quidẽ prudentiores, iidem tamen tanto iis inferiores, qui de dicendi facultate judicium ferre poſſunt, quanto iisdem reliqui omnes: ſed quoniam unus tantum aut alter in concione aſſidet, qui dicendi virtutem hujuſmodi obtineat: fit neceſſariò, ut qui doctius atque eloquentius dixerit, minus plauſus reportet: aliquoties autem, ne laudatus quidem diſcedat, ac certè neceſſe eſſe puto animum contra hujuſmodi ineptias atque abſurditates generoſè præſtare, iisq; ignoſcere, qui inſcitia peccant: eos verò qui invidia adducti hoc facere ſuſtinent, ut infelices ac miſerabiles deplorare: neutro autem horum exiſtimare Epiſcopus debet, de ſua dicendi facultate quicquam detractum. Neq; enim ſi pictor, qui optimus quidẽ ſit, quiq; omnes pingendi arte præcellat, imaginẽ accuratiſſimè à ſe expreſſã ab imperitis artificii illius vellicari videat, cõvenire putaverim, ut animum ſtatim deſpondeat, picturamq; ab imperitorum judicio ineptam cenſeat: quemadmodum ne eam quidẽ quæ verè inepta ſit, ob eorum ſtuporem, qui pingendi rudes ignarique ſunt, admiratione, amore, atq; amplexibus dignã cenſere debet.

CAP. VII. Sermones omnes eò, ut Deo tantum placeant, dingendos eſſe.

Sit enim optimus opifex ſuorum quisque operum judex, atq; is qui opera ea quæ facit, hac ratione vel venuſta, vel inepta judicet, quum mens atque ingenium, cujus induſtria opera ipſa deformata fuerint, tale de illis ſuffragium judiciumq; tulerit: aliorum autem opinionem errantem, atq; arte carentẽ ſic rejiciat, ut ne in animi quidem cogitationẽ deſcendere permittat. Haud aliter ſane, qui aliorum edocendorum provinciã ſuſceperit, is ne de aliorum laudibus dependeat, neve ab iis animum deſpondeat. Quin orationes hoc conſilio meditatus, ut Deo optimo gratæ atque acceptæ ſint, hunc unum ſibi ſtatuat canonem, ac terminum optimi illarum opificii, non etiam plauſus ac laudationes. Laudatur is ab hominibus, laudes ne rejiciat. Laudes ab auditoribus illi negantur: eas ne ambiat, neu negatis indoleat. Abundans enim illi fuerit laborum ſolatium, idq; omniũ certè maximum, ſi ſibi ipſe conſcius eſſe potuerit, ad hanc ſe rationem, doctrinam, eloquentiamq; ſuã compoſuiſſe atque adaptaſſe, ut Deo illa placens acceptaque fiat.

Cap. VIII. Qui non ſit laudis contemptor, ei multa gravia ſuſtinenda.

Etenim ſi illius animum iniquarum laudum appetentia prius occupaverit, ei certè nihil ſudores laboresque illi improbi, nihil dicendi vis illa ac facultas profuerit. Humanus enim animus is qui temeraria ac cæca vulgi judicia ferre minime poteſt, ſtatim fatiſcit, ſtudiumque ipſum literarum abjicit. Quamobrem in primis erudiendus is eſt in laudum contemptu ac deſpicientia: neq; enim ſatis eſt eloquentia præditum eſſe ad dicendi facultatẽ hanc conſervandã, niſi hic ipſe, quem dico, laudum contemptus adfuerit. Quòd ſi quis rem ad calculos exactè exigere velit, & illi quoq; qui facultate iſta caret, comperiet nihilominus opus eſſe contemptu iſto laudũ, quàm ei qui admodũ eloquens ſit. Nam ſi à popularis auræ illecebris vinci ſe ille patietur, neceſſario fiet ut multis in rebus delinquat, ut qui quum non poſſit claros illuſtresque illos dicendo æquare,

A καὶ ὅλως ἄνθρωπον ὄντα, οὐκ ἔστι διὰ παντὸς εἶναι τὸν αὐτὸν, οὐδὲ ἐν ἅπασιν εὐημερεῖν· ἀλλ' εἰκός ποτε καὶ διαμαρτεῖν, καὶ ἐλάττονα τῆς οἰκείας δειχθῆναι δυνάμεως. τούτων οὐδὲν, ὅπερ ἔφην, ἐννοῆσαι βούλονται· ἀλλ' ὥσπερ ἀγγέλῳ δικάζοντες, ἐπάγουσι τὰς αἰτίας. καὶ ἄλλως δὲ πέφυκεν ἄνθρωπος τὰ μὲν κατορθώματα τοῦ πλησίον, κἂν πολλὰ ὄντα καὶ μεγάλα παρορᾶν· ἂν δὲ ἐλάττωμά που φανῇ, κἂν τὸ τυχὸν ᾖ, κἂν διὰ πολλοῦ συμβεβηκὸς, καὶ ἐπαι- B σθάνεται ταχέως, καὶ ἐπιλαμβάνεται προχείρως, καὶ μέμνηται διαπαντός. καὶ τὸ μικρὸν τοῦτο καὶ εὐτελὲς, τὴν τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων ἠλάττωσε δόξαν πολλάκις.

Ὁρᾷς, ὦ γενναῖε, ὅτι μάλιστα τῷ λέγειν δυναμένῳ πλείονος δεῖ τῆς σπουδῆς. πρὸς δὲ τῇ σπουδῇ καὶ ἀνεξικακίας τοσαύτης, ὅσης οὐδὲ ἅπαντες, ὅσους πρότερόν σοι διῆλθον, ἐδέοντο. πολλοὶ γὰρ αὐτῷ συνεχῶς ἐπιφύονται μάτην καὶ εἰκῇ· καὶ οὐδὲν ἔχοντες ἐγκαλεῖν, C πλὴν τοῦ παρὰ πᾶσιν εὐδοκιμεῖν, ἀπεχθάνονται. καὶ δεῖ γενναίως φέρειν τὴν πικρὰν τούτων βασκανίαν. τὸ γὰρ ἐπάρατον τοῦτο μῖσος, ὅπερ εἰκῇ συλλέγουσιν, οὐ στέγοντες κρύπτειν· καὶ λοιδοροῦνται, καὶ μέμφονται, καὶ διαβάλλουσι λάθρα, καὶ πονηρεύονται φανερῶς. ψυχὴ δὲ ἀρξαμένη καθ' ἕκαστον τούτων ἀλγεῖν καὶ παροξύνεσθαι, οὐκ ἂν φθάσειε διαφθαρεῖσα τῇ λύπῃ. καὶ γὰρ οὐ δι' ἑαυτῶν αὐτὸν ἀμύνονται μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἑτέρων τοῦτο ποιεῖν ἐπιχειροῦσι. καὶ πολλάκις ἕνα τινὰ τῶν οὐδὲν δυ- D ναμένων εἰπεῖν ἐκλεξάμενοι, τοῖς ἐπαίνοις ἐπαίρουσι, καὶ θαυμάζουσιν ὑπὲρ τὴν ἀξίαν. οἱ μὲν ἀμαθίᾳ, οἱ δὲ καὶ ἀμαθίᾳ καὶ φθόνῳ τοῦτο ποιοῦντες· ἵνα τὴν δόξαν τούτου καθέλωσιν, οὐχ ἵνα δείξωσι θαυμαστὸν, τὸν οὐκ ὄντα τοιοῦτον. οὐ πρὸς τούτους δὲ μόνον ἐκείνῳ τῷ γενναίῳ ὁ ἀγών· ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀπειρίαν ὅλου δήμου πολλάκις. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔνεστιν ἐξ ἐλλογίμων ἀνδρῶν συλλέγεσθαι τοὺς συνερχομένους ἅπαντας, ἀλλὰ τὸ πλέον τῆς ἐκκλησίας μέρος ἐξ ἰδιωτῶν συγκεῖσθαι E συμβαίνει· τοὺς δὲ λοιποὺς καὶ αὐτοὺς ἐκείνων μὲν εἶναι συνετωτέρους, τῶν δὲ λόγους κρῖναι δυναμένων λείπεσθαι πολλῷ πλέον, ἢ ὅσον ἐκείνων οἱ λοιποὶ πάντες· ἕνα δὲ μόνον, ἢ δεύτερον καθῆσθαι, τὸν ταύτην κεκτημένον τὴν ἀρετήν· ἀνάγκη τὸν ἄμεινον εἰπόντα, ἐλάττονας ἀπενέγκασθαι κρότους· ἔστι δὲ ὅτε μηδὲ ἐπαινεθέντα ἀπελθεῖν. καὶ δεῖ πρὸς ταύτας γενναίως παρεσκευάσθαι τὰς ἀνωμαλίας· καὶ τοῖς μὲν δι' ἀμαθίαν ταῦτα πάσχουσι συγγινώσκειν· τοὺς δὲ διὰ φθόνον τοῦτο A ὑπομένοντας δακρύειν, ὡς ἀθλίους ὄντας καὶ ἐλεεινούς· μηδ' ἑτέρῳ δὲ τούτων ἐλάττω τὴν αὐτοῦ νομίζειν γεγενῆσθαι δύναμιν. οὐδὲ γὰρ, εἰ ζωγράφος ὢν ἄριστος, καὶ πάντων κατὰ τὴν τέχνην κρατῶν, τὴν μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας ἀναγεγραμμένην εἰκόνα ὑπὸ τῶν τῆς τέχνης ἀπείρων σκωπτομένην ἑώρα, ἔδει καταπεσεῖν, καὶ τῇ κρίσει τῶν οὐκ εἰδότων φαύλην ἡγεῖσθαι τὴν γραφήν· ὥσπερ οὐδὲ τὴν ὄντως φαύλην, θαυμαστὴν εἶναι καὶ ἐπέραστον, ἀπὸ τῆς τῶν ἀτέχνων ἐκπλήξεως.

Ὁ γὰρ ἄριστος δημιουργὸς, αὐτὸς ἔστω καὶ κριτὴς τῶν αὐτοῦ τεχνη- B μάτων· καὶ καλὰ καὶ φαῦλα ταύτῃ τιθέσθω τὰ γινόμενα, ὅτ' ἂν ὁ τεχνησάμενος αὐτὰ νοῦς, ταύτας φέρῃ τὰς ψήφους· τὴν δὲ τὴν ἔξωθεν δόξαν, τὴν πεπλανημένην καὶ ἄτεχνον, μηδὲ εἰς νοῦν βαλλέσθω ποτέ. μὴ τοίνυν μηδὲ ὁ τῆς διδασκαλίας ἀναδεξάμενος τὸν ἀγῶνα, ταῖς τῶν ἔξωθεν εὐφημίαις προσεχέτω· μηδὲ ὑπὸ τούτων τὴν ἑαυτοῦ καταβαλλέτω ψυχήν· ἀλλ' ἐργαζόμενος τοὺς λόγους, ὡς ἂν ἀρέσκῃ τῷ Θεῷ, [οὗτος γὰρ αὐτῷ κανὼν καὶ ὅρος ἔστω μόνος τῆς ἀρίστης δημι- C ουργίας ἐκείνων· μὴ κρότοι, μηδὲ εὐφημίαι] εἰ μὲν ἐπαινεῖται καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, μὴ διακρουέσθω τὰ ἐγκώμια· μὴ παρεχόντων δὲ αὐτὰ τῶν ἀκροατῶν, μὴ ζητείτω, μηδὲ ἀλγείτω. ἱκανὴ γὰρ αὐτῷ παραμυθία τῶν πόνων, καὶ πάντων μείζων, ὅτ' ἂν ἑαυτῷ συνειδέναι δύνηται, πρὸς ἀρέσκειαν τοῦ Θεοῦ συντιθεὶς καὶ ῥυθμίζων τὴν διδασκαλίαν.

D Καὶ γὰρ ἂν φθάσῃ τῇ τῶν ἀλόγων ἐπαίνων ἐπιθυμίᾳ ἁλῶναι· οὐδὲν αὐτῷ τῶν πολλῶν πόνων ὄφελος, οὐδὲ τῆς ἐν τῷ λέγειν δυνάμεως. τὰς γὰρ ἀνοήτους τῶν πολλῶν καταγνώσεις μὴ δυναμένη φέρειν ψυχὴ, ἐκλύεται, καὶ τὴν περὶ τὸ λέγειν ῥίπτει σπουδήν. διὰ τοῦτο χρὴ μάλιστα πάντων πεπαιδεῦσθαι ἐπαίνων ὑπερορᾶν. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ λέγειν εἰδέναι πρὸς τὴν ταύτης τῆς δυνάμεως φυλακὴν, ἂν μὴ καὶ τοῦτο προσῇ. εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάζειν ἐθέλοι, καὶ τὸν ἐν οὐδενίᾳ καθεστῶτα ταύτης τῆς ἀρετῆς, εὑρήσει δεόμενον οὐ τῶν ἐπαίνων κατα- E φρονεῖν, οὐχ ἧττον, ἢ τοῦτον· καὶ γὰρ πολλὰ ἁμαρτάνειν ἀναγκασθήσεται, τῆς τῶν πολλῶν δόξης ἥττων γενόμενος. ἀτονῶν γὰρ ἐξισωθῆναι τοῖς εὐδοκιμοῦσι κατὰ τὴν τοῦ λέγειν ἀρετήν· ἐπιβου-

ἐπιβουλεύειν τε καὶ διαφθονεῖσθαι αὐτοῖς, καὶ μέμφεσθαι μάτην, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἀσχημονεῖν οὐ παραιτήσεται· ἀλλὰ πάντα τολμήσει, κἂν τὴν ψυχὴν ἀπολέσαι δέῃ, ὑπὲρ τοῦ τὴν ἐκείνων δόξαν εἰς τὴν τῆς ἰδίας εὐτελείας καταγαγεῖν ταπεινότητα. πρὸς δὲ τούτοις καὶ τῶν ἱδρώτων ἀποστήσεται τῶν περὶ τὸ πονεῖν, νάρκης ὥσπερ τινὸς καταςκεδασθείσης αὐτοῦ τῇ ψυχῇ. τὸ γὰρ πολλὰ μοχθοῦντα, ἐλάττονα καρποῦσθαι ἐγκώμια, ἱκανὸν καταβαλεῖν, καὶ τρέψαι πρὸς ὕπνον βαθύν, τὸν οὐ δυνάμενον ἐγκωμίων καταφρονεῖν. ἐπεὶ καὶ γεωργός, ὅτ᾽ ἂν εἰς λεπτόγεων κάμνῃ χωρίον, καὶ πέτρας ἀναγκάζηται γεωργεῖν· ταχέως ἀφίσταται τοῦ πονεῖν, ἂν μὴ πολλὴν περὶ τὸ πρᾶγμα κεκτημένος ᾖ τὴν προθυμίαν, ἢ λιμοῦ δέος ἐπικείμενον ἔχῃ. εἰ γὰρ οἱ μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας δυνάμενοι λέγειν, τοσαύτης δέονται τῆς γυμνασίας πρὸς τὴν τῆς κτήσεως φυλακήν· ὁ μηδὲν ὅλως συναγαγών, ἀλλ᾽ ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἀναγκαζόμενος μελετᾶν, πόσην ὑποστήσεται τὴν δυσχέρειαν, πόσον θόρυβον, πόσην ταραχήν, ἵνα πολλῷ τῷ μόχθῳ μικρόν τι συναγαγεῖν δυνηθῇ; ἐὰν δέ τις καὶ τῶν μετ᾽ αὐτὸν τεταγμένων, καὶ τὴν ἐλάττω τάξιν λαχόντων, ἐν τῷ μέρει τούτῳ μᾶλλον ἐκείνου διαφαίνεσθαι δυνηθῇ· θείας τινὸς δεῖ ψυχῆς ἐνταῦθα, ὥστε μὴ ἁλῶναι βασκανίᾳ, μηδὲ ὑπὸ ἀθυμίας καταπεσεῖν. τὸ γὰρ ὑπὸ τῶν ἐλαττόνων παρευδοκιμεῖσθαι αὐτὸν ἐν ἀξιώματι καθεστῶτα μείζονι, καὶ φέρειν γενναίως· οὐ τῆς τυχούσης, οὐδὲ τῆς ἡμετέρας, ἀλλά τινος ἀδαμαντίνης ἂν εἴη ψυχῆς. κἂν μὲν ἐπιεικὴς ᾖ, καὶ μέτριος ἄγαν, ὁ παρευδοκιμῶν, φορητὸν ἐπωσοῦν γίνεται τὸ πάθος· ἂν δὲ καὶ θρασύς, καὶ ἀλαζών, καὶ φιλόδοξος· θάνατον ἐκείνῳ καθ᾽ ἑκάστην εὐκτέον ἡμέραν, οὕτως αὐτοῦ πικρὰν καταστήσει τὴν ζωήν, ὑπερβαίνων φανερῶς, καταμωκώμενος λάθρα, τῆς ἐξουσίας πολλὰ παρασπῶν τῆς ἐκείνου, πάντα αὐτὸς εἶναι βουλόμενος. μεγίστην δὲ ἐν ἅπασι τούτοις τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ἐν τῷ λέγειν κέκτηται παρρησίαν, καὶ τὴν τοῦ πλήθους περὶ αὐτὸν σπουδήν, καὶ τὸ φιλεῖσθαι παρὰ τῶν ἀρχομένων ἁπάντων. ἢ οὐκ οἶδας, ὅσος τὰς τῶν Χριστιανῶν ψυχὰς λόγων ἔρως εἰσεκώμασε νῦν; καὶ ὅτι μάλιστα πάντων οἱ τούτους ἀσκοῦντες ἐν τιμῇ, οὐ παρὰ τοῖς ἔξωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς τῆς πίστεως οἰκείοις; πῶς οὖν ἄν τις ἐνέγκοι τοσαύτην αἰσχύνην, ὅτ᾽ ἂν αὐτοῦ μὲν φθεγγομένου πάντες σιγῶσι, καὶ διενοχλεῖσθαι νομίζουσι, καὶ τοῦ λόγου τὸ τέλος, ὥσπερ τινὰ πόνων ἀνάπαυσιν, περιμένουσι; θατέρου δὲ καὶ μακρὰ λέγοντος μετὰ μακροθυμίας ἀκούωσι· καὶ παύσεσθαι μέλλοντος, δυσχεραίνωσι· καὶ σιγᾶν βουλομένου, παροξύνωνται. ταῦτα γὰρ εἰ καὶ μικρά σοι δοκεῖ νῦν εἶναι, καὶ εὐκαταφρόνητα, διὰ τὸ ἀπείρατον· ἀλλ᾽ ἱκανά γέ ἐστι προθυμίαν σβέσαι, καὶ ψυχῆς παραλῦσαι δύναμιν, ἢν μὴ πάντων τις ἑαυτὸν τῶν ἀνθρωπίνων ἀνασπάσας παθῶν, ὁμοίως ταῖς ἀσωμάτοις μελετήσῃ διακεῖσθαι δυνάμεσιν, αἳ μήτε φθόνῳ, μήτε δόξης ἔρωτι, μήτε ἑτέρῳ τινὶ τοιούτῳ θηρῶνται νοσήματι. εἰ μὲν οὖν τις ἔστιν ἀνθρώπων τοιοῦτος, ὡς δύνασθαι τὸ δυσθήρατον τοῦτο καὶ ἀκαταγώνιστον καὶ ἀνήμερον θηρίον, τὴν τῶν πολλῶν δόξαν, καταπατεῖν, καὶ τὰς πολλὰς αὐτῆς ἐκτεμεῖν κεφαλάς, μᾶλλον δὲ μηδὲ φῦναι τὴν ἀρχὴν συγχωρεῖν· δυνήσεται εὐκόλως καὶ τὰς πολλὰς ταύτας ἀποκρούεσθαι προσβολάς, καὶ εὐδίου τινὸς ἀπολαύειν λιμένος. ταύτης δὲ οὐκ ἀπηλλαγμένος, πόλεμόν τινα πολυειδῆ, καὶ θόρυβον συνεχῆ, καὶ ἀθυμίας, καὶ τῶν λοιπῶν παθῶν τὸν ὄχλον κατασκευάζει τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ. τί δεῖ τὰς λοιπὰς καταλέγειν δυσκολίας, ἃς οὔτε εἰπεῖν, οὔτε μαθεῖν δυνήσεταί τις, μὴ ἐπὶ τῶν πραγμάτων γινόμενος αὐτῶν;

non recuſabit aliàs illis inſidias parare, aliàs invidere, aliàs injuſte detrahere, multaque alia id genus præter decorum committere: quinimo nihil non audebit, vel usque ad animæ exitium, ut illorum gloriam ad ſuæ tenuitatis humilitatem deducat. Adde quòd à ſtudiorum ſudoribus laboribusque abſtinebit, tanquam torpedine quadam illius animo circumfuſa. Quisquis enim poſt immenſos labores ſuſceptos, laudis fructum inferiorem reportat, is niſi ſe prius ad laudum contemptum gnaviter compoſuerit, nimirum animum ſtatim deſpondere, eundemque ad altam quandam ſomnolentiam convertere ſolet: quando agricoladum in ſterilium locorum cultu ac labore verſatur, ac lapidoſam novalem arare cogitur, ſtatim labore ſuperſedet, niſi illum vel agricolationis ſtudium vehemens, vel famis timor ingruentis urgeat. Etenim ſi quibus dicendi facultas magna ineſt, ut donum illud conſervent, tanta opus eſt exercitatione: qui facultatis illius nihil comparaverit; ſed in mediis dicendi certaminibus, in ipſo concionum agendarum ſtadio meditari cogitur: is quantum, quæſo, ſubiturus eſt difficultatis, quantum tumultus, quantum turbulentiæ, ut magno ſuo labore tantillum auræ popularis ſibi conciliet? ſin verò quis exiſtet qui vel inferiorem Epiſcopo dignitatem atque ordinem ſortitus, hac ſane in parte plus quàm ille clareſcere poſſit, huic demum divino quodam animo opus eſt, ut ne vel invidia vincatur, vel animi deſperatione opprimatur. Ab inferioribus enim dicendi gloria vinci eum qui dignitate præcellat, remque fortiter ac generosè perpeti: id verò non cujuslibet, neque noſtri ſanè fuerit; ſed adamantini potius cujusdam animi. Porrò qui ſic excellit, hic ſi humano forte ac modeſto animo præditus fuerit, malum utique utcunque tolerandum. Sin & audaculus, & arrogans, & gloriolæ ſitiens, nimirum mors adverſario quotidie optanda: usque adeo amarulentam ei vitam rivalis reddit, in propatulo exuperans, clam ſubſannans, pleraque de ipſius authoritate identidem vellicans, omnia ipſe eſſe cupiens: quatum rerum omnium maximum ſibi præſidium facit tum eam quam in dicendo uſurpat libertatem, tum multitudinis in ſe ſtudium, tum ſubditorum erga ſe omnium dilectionem. Ignoras quantus jam ornate copioſéque dicendi amor, quantum ſtudium in Chriſtianorum animos invadat, ac tanquam debacchetur? quantoque jam in pretio habeantur, qui ſtudium id excolunt, non apud externos tantum; ſed etiam apud eos qui Chriſtianæ pietatis partes ſequuntur? Quî igitur tantum dedecus quis ferat: quum ipſo ſcilicet dicente taceant omnes, ac ſibi moleſtiam exhiberi cenſeant: tum verò orationis finem, quaſi laborum requiem quandam expectent: alterum autem vel diu admodum orantem patienter auſcultent, & dicendi finem facere volentem ægerrimè ferant: denique quo jam ſilere volente irritentur, commoveanturque? Hæc enim etiamſi tenuia tibi ac deſpicabilia inexperto videantur, tamen ejusmodi ſunt quæ poſſunt tum alacritatem extinguere, tum animum enervare atque diſſolvere: niſi quis à perturbationibus humanis omnibus ſeſe aſſerens ad incorporeatum poteſtatum exemplum animum ipſe ſuum compoſuerit: quæ quidem neque invidiæ, neque gloriæ ſtudio, neque alteri id genus morbo obnoxiæ ſunt. Proinde ſi quisquam eſt mortalium omnium talis, qui beſtiam hanc captu difficilem, indomitam, ac truculentam, auram dico popularem, conculcare, ac multiplicia illius capita excidere poſſit: imò vero ſi quis eſt, qui illam nullo enaſci modo permittat, hic ſanè facilè poterit complures inſultus iſtos à ſe depellere, ac tranquillo quodam portu tandem frui: qui ſi ab ea ſeſe non aſſeruerit, idem hic multiplex bellum, tumultum perpetuum, denique deſponſionis animi reliquorumque morborum turbam adverſum ſe depugnaturam præparabit. Quorſum attinet reliquas difficultates perſequi, quas quidem nemo neque docere, neque diſcere poterit, niſi qui in rem præſentem venerit, rerumque ipſarum adminiſtrationem ſubierit?

Eloquentia apud Christianos in pretio.

ΤΑ ΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩ ϛ΄. λόγῳ.

α΄. Ὅτι καὶ τὰς εὐθύνας τῶν ἑτέροις ἁμαρτανομένων ὑπόκεινται οἱ ἱερεῖς.
β΄. Ὅτι τῶν μοναζόντων ἀκριβείας δέονται πλείονος.
γ΄. Ὅτι πλείονος εὐκολίας ἀπολαύει μονάζων, παρὰ τὸν ἐκκλησίας προεστῶτα.
δ΄. Ὅτι τῆς οἰκουμένης τὴν προστασίαν ἐμπεπίστευται ὁ ἱερεύς, καὶ ἕτερα πράγματα φρικτά.
ε΄. Ὅτι πρὸς πάντα ἐπιτήδειον εἶναι χρὴ τὸν ἱερέα.
ϛ΄. Ὅτι οὐχ οὕτω τὸ μονάζειν, ὡς τὸ πλήθους προεστάναι καλῶς, καρτερίας σημεῖον.
ζ΄. Ὅτι οὐχ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν, τῷ τε καθ᾽ ἑαυτὸν ὄντι, καὶ τῷ ἐν μέσῳ στρεφομένῳ, ἡ ἄσκησις ἐστίν.
η΄. Ὅτι εὐκολώτερον τὴν ἀρετὴν οἱ καθ᾽ ἑαυτοὺς ὄντες, ἢ οἱ πολλῶν φροντίζοντες, κατορθοῦσιν.
θ΄. Ὅτι οὐ χρὴ καταφρονεῖν τῶν τῶν πολλῶν ὑπολήψεων, κἂν ψευδεῖς οὖσαι τύχωσι.
ι΄. Ὅτι οὐ μέγα σῶσαι ἑαυτόν
ια΄. Ὅτι πολλῷ χαλεπωτέρας μένει τιμωρίας τὰ τῶν ἱερέων ἁμαρτήματα, ἢ τὰ τῶν ἰδιωτῶν.
ιβ΄. Ἐκ παραδειγμάτων παράστασις καὶ τῆς ὀδύνης, τῆς διὰ τὴν προσδοκίαν τῆς ἱερωσύνης γενομένης, καὶ τοῦ φόβου.
ιγ΄. Ὅτι παντὸς πολέμου χαλεπώτερος ὁ τοῦ διαβόλου πειρασμός.

HÆC INSUNT Libro ſexto.

I. *Pœnas dare ſacerdotes etiam pro populi delictis.*
II. *Plus vitam & mores curaturos eſſe, quam ſolitariè viventes.*
III. *Faciliorem eſſe rationem ſibi viventium, quàm Eccleſiam gubernantium.*
IV. *Sacerdotem terrarum orbi, ac aliis rebus tremendis præpoſitum eſſe.*
V. *Debere ſacerdotem eſſe aptum ad omnia.*
VI. *Non ita, monachum agere, ut multitudinis curam habere, probitatis ſignum eſſe.*
VII. *Non eadem ratione ſolitarium, qua publicus Eccleſiæ Miniſter, vitam inſtituere.*
VIII. *Facilius eos qui ſibi & ſolitariè vivant, Virtutem exercere poſſe, quàm qui multorum curam gerant.*
IX *Non eſſe contemnendas vulgi ſuſpiciones quamvis manifeſtè falſas.*
X. *Non magni eſſe negocii ſeipſum ſervare.*
XI. *Longè graviorem pœnā manere Sacerdotum peccata, quàm idiotarū.*
XII. *Ab exemplis probatio & doloris, qui oritur propter Sacerdotii expectationem, & timoris.*
XIII. *Omni pugnā vehementiorem eſſe aſſultum in nos Diaboli.*

DE

DE SACERDOTIO LIBER SEXTUS.

CAP. I. Pœna dare ſacerdotes etiam pro populi delictis.

ET certè hoc in orbe dum vivitur, hujuſmodi res exiſtunt, cujuſmodi ex me audiviſti: vita verò defunctis quemnam quæſo in modum ea à nobis ferentur, quæ tum ſtanda erunt, quum nos videlicet pro iis ſigillatim omnibus, qui nobis concrediti fuerint, rationem reddere cogemur? neque enim dedecoris tantum atque ignominiæ pœna; ſed etiam æterni ſupplicii multa nos illic expectat. Illud enim: *Parete iis qui præſunt vobis, & ſubjacete: nam illi vigilant pro animabus veſtris tanquam rationem reddituri*: tametſi prius jam à me dictum eſt, tamen ne nunc quidem reticebo. Hujus enim comminationis terror animum mihi aſſiduè concutit. *Nam ſi ei, qui unum aliquē duntaxat offenderit, expedit, ut mola aſinaria ſuſpendatur à collo ipſius, ac demergatur in profundū maris*: Item *qui fratrum ſuorum conſcientiam offendunt, ii omnes in ipſum Chriſtum peccant*: qui non unū, non duos, non tres tantum, ſed tam multos etiam populos perdiderint, illis quid tandem fiet? ac quamnam illi pœnam ſunt penſuri? neque enim licet imperitiam excuſare, neque ad ignorantiam confugere, neque aut neceſſitatis, aut violentiæ ſpeciem obtendere; verùm ſubditus potius aliquis, ſi modo id liceat, ſuis ipſius, quàm antiſtes aliorum peccatis excuſandis, ſuffugio hoc uti poſſit. Quamobrem? quandoquidem qui delegatus eſt ut alienam emendet ignorantiam, tum verò diabolicum inſtare bellum denunciet, is profectò ignorantiam prætendere minime poterit, neque vocem hanc uſurpare: Tubam non exaudivi, bellum non prævidi. Quippe in hoc ſedet ille, ut Ezechiel ait, ut aliis ſignum tuba canens det, & quæ futura ſunt incommoda prænunciet. Quo nomine ſupplicium nulla excuſatione depellere poterit, quamvis unius duntaxat animæ jactura acciderit. *Si enim cum romphæa imminet, populo tuba ſignum non dederit, neque prænunciarit, inquit ille, ſpeculator, ac gladius animam invaſerit: ipſa quidem anima ſua iniquitate capta fuerit, ſanguinem autem ipſius ex ſpeculatoris manu exquiram.*

Heb. 13, 17. Matt. 18, 6. 1. Cor. 8, 12. Ezec. 33, 3. 6.

CAP. II. Major perfectio in Epiſc. quam in monachis requiritur.

Deſine ergo nos obtrudere in ſic inevitabilis judicii aleam. Neque enim nobis hic res eſt de ducendis militibus, aut de regno gubernando, ſed de functione, quæ angelica virtute indiget. Etenim ſacerdotis animum ſolaribus radiis puriorem eſſe oportet: ut ne quando Spiritus ſanctus deſolatum illum relinquat, ut dicere illi liceat: *Vivo equidem non amplius ego, vivit autem in me Chriſtus.* Nam ſi qui eremum inhabitant, quique procul tum à foro, tum à tumultibus illinc enaſcentibus ſecuri liberique vivunt, denique qui perpetua portus tranquillitate perfruuntur, toto vitæ illius præſidio fidere nolunt, quinimò infinitas quoque alias addunt cuſtodias, undique ſeipſos circumſepientes, magna adeo cum diligentia & dicere & facere allaborantes, ut cum libertate ac puritate quadam ſincera, quantum humanus captus ferre poteſt, ad Dei conſpectum accedere poſſint: quantam putas ſacerdotem præſtare debere tum vim, tum potentiam, ut animam ſuam ab omni vindicet fœditate, ut ſpiritualem pulchritudinem illæſam atque incolumem ſervet? Etenim multo major vitæ integritas quàm illis neceſſaria eſt. Cui porrò integritas major neceſſaria eſt, hic certè pluribus quàm illi iidem caſibus obnoxius eſſe cogitur, qui eum conſpurcare poſſunt, niſi continentem ſobrietatem, ac vehemens admodum ſtudium adhibens, animum impervium impenetrabilemque præſtiterit. Nam & oris decor & motuum exquiſita mollities, & inceſſus affectatum ſtudium, & vocis confractio, & oculorum & malarum pigmenta, & cincinnorū compoſitiones, & capillitii tinctura, & veſtium ſumptuoſarum auratarumque diverſitas, & gemmarum pulchritudo, & unguentorum fragrantia, & cætera omnia, quæ muliebre genus affectare ſolet: talia ſunt quæ animum commovere poſſint, niſi is continentiæ auſteritate occalluerit. Proinde ab iis quæ dixi commoveri mirum nequaquam eſt: at per alia quædam, quæ his contraria ſint, diabolum ferire; humanaſque animas miſſo velut telo configere poſſe, id vero admirationis ac dubitationis plenum eſt.

Gal. 2, 20.

CAP. III. Faciliorem eſſe monachorum vitæ rationem quam præſulum.

Pridem enim nonnulli, qui retia illa, quæ dixi, evaſerant, à longe diverſiſſimis capti ſunt. Nam & neglecta oris facies, & ſqualida coma, & ſordida veſtis & habitus incompoſitus, & morum ſimplicitas, & ſermo ſimplex, & inceſſus inaffectatus, & vox minimè figurata, & paupertatis contubernium, & contemptus, & auxilii penuria, & libera item ſolitudo ad miſericordiam primum pellexerunt eum, qui ea cerneret, poſt autem eundem ad extremam perduxere perniciem: permultique inventi ſunt, qui priora illa retia quum effugiſſent, retia, inquam, ex auro, ex unguentis, ex veſtibus ſumptuoſis, cæteriſque, quę connumeravi, contexta, in hæc longe ab illis diverſa facilè inciderunt, hiſque perditi tandem fuerint. Quum ergo & per paupertatem, & per opulentiam, & per habitus elegantiam, ejuſdemque negligentiam,

A

ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΣΥΝΗΣ λόγος ϛ'.

ΚΑΙ τὰ μὲν ἐνταῦθα τοιαῦτα, οἷάπερ ἤκουσας· τὰ δὲ ἐκεῖ πῶς οἰσόμεθα, ὅτ' ἂν καθ' ἕκαστον τῶν πιστευθέντων ἀναγκαζώμεθα τὰς εὐθύνας ὑπέχειν; οὐ γὰρ μέχρις αἰσχύνης ἡ ζημία, ἀλλὰ καὶ B αἰώνιος ἐκδέχεται κόλασις. τὸ γὰρ, Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε· ὅτι αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες· εἰ καὶ πρότερον εἶπον, ἀλλ' οὐδὲ νῦν σιωπήσομαι. ὁ γὰρ φόβος ταύτης τῆς ἀπειλῆς συνεχῶς κατασείει μου τὴν ψυχήν. εἰ γὰρ τῷ μόνον ἕνα σκανδαλίζοντι καὶ ἐλάχιστον συμφέρει, ἵνα μύλος ὀνικὸς κρεμασθῇ εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ πάντες οἱ τὴν συνείδησιν τῶν ἀδελφῶν C τύπτοντες, εἰς αὐτὸν ἁμαρτάνουσι τὸν Χριστόν· οἱ μὴ μόνον ἕνα, καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλὰ πλήθη τοσαῦτα ἀπολλύντες, τί ποτε ἄρα πείσονται; καὶ ποίαν δώσουσι δίκην; οὐδὲ γὰρ ἀπειρίαν ἐστὶν αἰτιάσασθαι, οὐδὲ εἰς ἄγνοιαν καταφυγεῖν, οὐδὲ ἀνάγκην προβαλέσθαι καὶ βίαν· ἀλλὰ θᾶττον ἄν τις τῶν ἀρχομένων, εἴγε ἐνῆν, ἐν τοῖς οἰκείοις ἁμαρτήμασιν ἐχρήσατο ταύτῃ τῇ καταφυγῇ, ἢ ἐν τοῖς ἑτέρων οἱ προεστῶτες. τί δή ποτε; ὅτι ὁ ταχθεὶς τὴν τῶν ἄλλων ἀγνοίας ἐπανορθοῦν, καὶ τὸν διαβολι- D κὸν πόλεμον προμηνύειν ἐρχόμενον· οὐ δυνήσεται προβαλέσθαι τὴν ἄγνοιαν, οὐδὲ εἰπεῖν, οὐκ ἤκουσα τῆς σάλπιγγος, οὐ προσεῖδον τὸν πόλεμον. ἐπὶ τοῦτο γὰρ ἐκάθισεν, ὡς ὁ Ἰεζεκιὴλ φησιν, ἵνα καὶ τοῖς ἄλλοις σαλπίζῃ, καὶ προμηνύῃ τὰ μέλλοντα δυσχερῆ. καὶ διὰ τοῦτο ἀπαραίτητος ἡ κόλασις, κἂν εἷς ὢν ὁ ἀπολωλὼς τύχῃ. ἐὰν γὰρ τῆς ῥομφαίας ἐρχομένης, μὴ σαλπίσῃ τῷ λαῷ, μηδὲ σημάνῃ [φησὶν] ὁ σκοπὸς, καὶ ἐλθοῦσα ἡ ῥομφαία λάβῃ ψυχὴν· αὐτὴ μὲν E διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῆς ἐλήφθη, τὸ δὲ αἷμα αὐτῆς ἐκ χειρὸς τοῦ σκοποῦ ἐκζητήσω.

Παῦσαι τοίνυν ἡμᾶς ὠθῶν εἰς οὕτως ἄφυκτον δίκην. οὐ γὰρ ὑπὲρ στρατηγίας, οὐδὲ βασιλείας ἡμῖν ὁ λόγος, ἀλλ' ὑπὲρ πράγματος ἀγγελικῆς ἀρετῆς δεομένου. καὶ γὰρ τῶν ἀκτίνων αὐτῶν καθαρωτέραν τῷ ἱερεῖ τὴν ψυχὴν εἶναι δεῖ· ἵνα μηδέ ποτε ἔρημον αὐτὸν καταλιμπάνῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἵνα δύνηται λέγειν, A Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. εἰ γὰρ οἱ τὴν ἔρημον οἰκοῦντες, καὶ πόλεως καὶ ἀγορᾶς καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἀπηλλαγμένοι θορύβων, καὶ διαπαντὸς λιμένων καὶ γαλήνης ἀπολαύοντες, οὐκ ἐθέλουσι θαῤῥεῖν τῇ τῆς διαίτης ἐκείνης ἀσφαλείᾳ· ἀλλὰ μυρίας ἑτέρας προστιθέασι φυλακὰς, πάντοθεν ἑαυτοὺς περιφράττοντες, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας καὶ λέγειν ἅπαντα καὶ πράττειν σπουδάζοντες, ἵνα μετὰ παῤῥησίας καὶ καθαρότητος εἰλικρινοῦς, ὅσον εἰς ἀν- B θρωπίνην ἥκει δύναμιν, προσιέναι τῷ Θεῷ δύνωνται· πόσης οἴει δεῖν τῷ ἱερωμένῳ καὶ δυνάμεως καὶ βίας, ὥστε δυνηθῆναι παντὸς ἐξαρπάσαι μολυσμοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ ἀσινὲς τὸ πνευματικὸν τηρῆσαι κάλλος; καὶ γὰρ πολλῷ μείζονος δεῖ αὐτῷ δεῖ καθαρότητος, ἢ ἐκείνοις. καὶ ὁ μείζονος δεόμενος, οὗτος πλείοσιν ἀνάγκαις ἐκείνων ὑπόκειται, τῶν δυναμένων αὐτὸν ῥυπᾶν, ἂν μὴ τὴν συνεχῆ νῆψιν, καὶ τὸν πολὺν τόνον χρησάμενος, ἄβατον αὐταῖς ἐργάζηται τὴν C ψυχήν. καὶ γὰρ προσώπων εὐμορφία, καὶ κινημάτων διάθρυψις, καὶ βαδίσεως ἐπιτήδευσις, καὶ φωνῆς διάκλασις, καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφαὶ, καὶ παρειῶν ἐπιγραφαὶ, καὶ πλεγμάτων συνθέσεις, καὶ τριχῶν βαφαὶ, καὶ ἱματίων πολυτέλεια, καὶ χρυσίων ποικιλία, καὶ λίθων κάλλος, καὶ μύρων εὐωδία, τἆλλά τε πάντα, ἃ τὸ γυναικεῖον ἐπιτηδεύει γένος, ἱκανὰ θορυβῆσαι ψυχὴν, ἂν μὴ πολλῇ τῇ τῆς σωφροσύνης αὐστηρότητι ἀπεσκληκυῖα τύχῃ. ἀλλὰ τὸ μὲν ὑπὸ D τούτων ταράττεσθαι, θαυμαστὸν οὐδέν· τὸ δὲ καὶ διὰ τῶν τούτοις ἐναντίων δύνασθαι βάλλειν τὸν διάβολον καὶ κατατοξεύειν τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς, τοῦτό ἐστι πολλῆς ἐκπλήξεως καὶ ἀπορίας μεστόν.

Ἤδη γάρ τινες ταῦτα ἐκφυγόντες τὰ θήρατρα, τοῖς πολὺ τούτων ἀφεστηκόσιν ἑάλωσαν. καὶ γὰρ καὶ ἡ ἠμελημένη ὄψις, καὶ αὐχμῶσα κόμη, καὶ ῥυπῶσα στολὴ, καὶ σχῆμα ἀνεπίπλαστον, καὶ ἦθος ἁπλοῦν, καὶ ῥῆμα ἀφελὲς, καὶ βάδισις ἀνεπιτήδευτος, καὶ ἀσχημάτιστος E φωνὴ, καὶ τὸ πενίᾳ συζῆν, καὶ καταφρονεῖσθαι, καὶ τὸ ἀπροστάτευτον, καὶ ἡ μόνωσις, πρῶτον μὲν εἰς ἔλεον τὸν ὁρῶντα, ἀπ' ἐκείνου δὲ εἰς τὸν ἔσχατον ἤγαγεν ὄλεθρον. καὶ πολλοὶ τὰ πρότερα ἐκφυγόντες δίκτυα, τὰ διὰ τὸν χρυσίον, καὶ τῶν μύρων, καὶ τῶν ἱματίων, καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν εἶπον συγκείμενα· τούτοις, τοῖς τοσοῦτον αὐτῶν ἀφεστηκόσιν, εὐκόλως ἐνέπεσον καὶ ἀπώλοντο. ὅτ' ἂν οὖν καὶ διὰ πενίας καὶ διὰ πλούτου, καὶ διὰ καλλωπισμοῦ, καὶ διὰ σχήματος εἰκῇ κειμένου,

καὶ

καὶ διὰ τρόπων τῶν τε ἐπιτηδεύτων καὶ τῶν ἀπλάστων, καὶ ἁπάντων ἁπλῶς, ἃ ἀπηριθμησάμην, ὁ πόλεμος ἀναῤῥιπίζεται τῇ τοῦ θεωμένου ψυχῇ, καὶ τὰ μηχανήματα αὐτὸν περιτειχίζει πανταχόθεν· πόθεν ἀναπνεῦσαι δυνήσεται, τοσούτων κύκλῳ πεπηγμένων παγίδων; ποίαν κατάδυσιν εὑρεῖν, οὐ λέγω πρὸς τὸ μὴ κατὰ κράτος ἁλῶναι [τοῦτο μὲν γὰρ οὐ πάνυ χαλεπόν] ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἀτάραχον τῶν μιαρῶν λογισμῶν τὴν ἑαυτοῦ φυλάξαι ψυχήν; καὶ παρίημι τὰς τιμὰς, τὰς τῶν μυρίων αἰτίας κακῶν. αἱ μὲν γὰρ παρὰ τῶν γυναικῶν γινόμεναι, τῷ τῆς σωφροσύνης λυμαίνονται τόνῳ· καὶ καταβάλλουσι δὲ πολλάκις, ὅταν τις μὴ διαπαντὸς ἀγρυπνεῖν εἰδῇ πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπιβουλάς· τὰς δὲ παρὰ τῶν ἀνδρῶν εἰ μὴ μετὰ πολλῆς τις δέξηται τῆς μεγαλοψυχίας, δύο τοῖς ἐναντίοις ἁλίσκεται πάθεσι, τῇ τε τῆς θωπείας δουλοπρεπείᾳ, καὶ τῇ τῆς ἀλαζονείας ἀνοίᾳ· τοῖς μὲν θεραπεύουσιν αὐτὸν ὑποκύπτειν ἀναγκαζόμενος διὰ δὲ τὰς παρ᾽ ἐκείνων τιμὰς, κατὰ τῶν ἐλαττόνων ἐξογκούμενος, καὶ εἰς τὸ τῆς ἀπονοίας ὠθούμενος βάραθρον. ταῦτα εἴρηται μὲν παρ᾽ ἡμῶν· ὅσην δὲ ἔχει τὴν βλάβην οὐκ ἄν τις ἄνευ τῆς πείρας μάθοι καλῶς. οὐ γὰρ δὴ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τούτων πολλῷ πλείονα καὶ σφαλερώτερα, τῷ ἐν μέσῳ στρεφομένῳ συμπίπτειν, ἀνάγκη γένοιτ᾽ ἄν. ὁ δὲ τὴν ἐρημίαν στέργων, πάντων μὲν ἔχει τὴν ἀτέλειαν· εἰ δέ ποτε αὐτῷ καὶ λογισμὸς ἄτοπος ὑπογράψειέ τι τοιοῦτον ἀλλ᾽ ἀσθενὴς ἡ φαντασία, καὶ ταχέως σβεσθῆναι δυναμένη, διὰ τὸ μὴ προσκεῖσθαι ἔξωθεν τὴν ἀπὸ τῆς θεωρίας ὕλην τῇ φλογί. καὶ ὁ μὲν μοναχὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνου δέδοικεν· εἰ δὲ καὶ ἑτέρων φροντίζειν ἀναγκασθείη, ἀλλ᾽ εὐαρίθμητοι λίαν. εἰ δὲ καὶ πλείονες εἶεν· ἀλλὰ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐλάττους τέ εἰσι, καὶ τὰς ὑπὲρ ἑαυτῶν φροντίδας πολλῷ κουφοτέρας παρέχουσι τῷ προεστῶτι οὐ διὰ τὴν ὀλιγότητα μόνον, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ πάντες τῶν κοσμικῶν εἰσιν ἀπηλλαγμένοι πραγμάτων καὶ οὔτε παῖδας, οὔτε γυναῖκα, οὔτε ἄλλο οὐδὲν μεριμνᾷν ἔχουσι τοιοῦτο. τοῦτο δὲ αὐτοὺς λίαν τε εἶναι εὐπειθεῖς τοῖς ἡγουμένοις, καὶ τὸ κοινὴν τὴν οἴκησιν ἔχειν ἐποίησεν, ὡς δύνασθαι αὐτῶν τὰ πταίσματα ἀκριβῶς συνορᾶν τε καὶ ἐπανορθοῦν, ὅπερ οὐ μικρὸν πρὸς ἀρετῆς ἐπίδοσιν, ἐπιστασία διδασκάλου διηνεκής.

Τῶν δὲ ὑπὸ τῷ ἱερεῖ τεταγμένων τὸ πλέον βιωτικαῖς πεπέδηται φροντίσι, καὶ τοῦτο αὐτοὺς ἀργοτέρους πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν ἐργασίαν καθίστησιν. ὅθεν ἀνάγκη τῷ διδασκάλῳ σπείρειν καθ᾽ ἑκάστην [ὡς εἰπεῖν] ἡμέραν, ἵνα τῇ γοῦν συνηθείᾳ δυνηθῇ κρατηθῆναι παρὰ τοῖς ἀκούουσι τῆς διδασκαλίας ὁ λόγος. καὶ γὰρ πλοῦτος ὑπέρογκος, καὶ δυναστείας μέγεθος, καὶ ῥαθυμία ἀπὸ τρυφῆς προσγινομένη, καὶ πολλὰ ἕτερα πρὸς τούτοις, συμπνίγει τὰ καταβαλλόμενα σπέρματα· πολλάκις δὲ ἡ τῶν ἀκανθῶν πυκνότης, οὐδὲ μέχρι τῆς ἐπιφανείας ἀφίησι τὸν σπειρόμενον πεσεῖν. ἤδη δὲ καὶ θλίψεως ὑπερβολὴ, καὶ πενίας ἀνάγκη, καὶ ἐπήρειαι συνεχεῖς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα τοῖς προτέροις ἐναντία, ἀπάγει τῆς περὶ τὰ θεῖα σπουδῆς· τῶν δὲ ἁμαρτημάτων οὐδὲ τὸ πολλοστὸν αὐτοῖς μέρος δυνατὸν γενέσθαι καταφανές. πῶς γὰρ, ὧν τοὺς πλείονας οὐδὲ ἐκ προσώπου ἴσασι; καὶ τὰ μὲν πρὸς τὸν λαὸν αὐτῷ τοσαύτην ἔχει τὴν ἀμηχανίαν· εἰ δέ τις τὰ πρὸς τὸν θεὸν ἐξετάσειεν· οὐδὲν ὄντα εὑρήσει ταῦτα, οὕτω μείζονος καὶ ἀκριβεστέρας ἐκεῖνα δεῖται τῆς σπουδῆς. τὸν γὰρ ὑπὲρ ὅλης τῆς πόλεως· καὶ τί λέγω πόλεως; πάσης μὲν οὖν τῆς οἰκουμένης πρεσβεύοντα, καὶ δεόμενον ταῖς ἁπάντων ἁμαρτίαις ἵλεων γενέσθαι τὸν θεὸν, οὐ τῶν ζώντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπελθόντων, ὁποῖόν τινα εἶναι χρή; ἐγὼ μὲν γὰρ καὶ τὴν Μωϋσέως καὶ τὴν Ἠλίου παῤῥησίαν, οὐδέπω πρὸς τὴν τοσαύτην ἱκετηρίαν ἀρκεῖν ἡγοῦμαι. καὶ γὰρ ὥσπερ τὸν ἅπαντα κόσμον πεπιστευμένος, καὶ αὐτὸς ὢν ἁπάντων πατὴρ, οὕτω πρόσεισι τῷ θεῷ· δεόμενος τοὺς ἁπανταχοῦ πολέμους σβεσθῆναι, λυθῆναι τὰς ταραχάς· εἰρήνην, εὐετηρίαν, πάντων τῶν ἑκάστῳ κακῶν ἐπικειμένων, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, ταχεῖαν αἰτῶν ἀπαλλαγήν. δεῖ δὲ πάντων αὐτὸν, ὑπὲρ ὧν δεῖται, τοσοῦτον διαφέρειν ἐν ἅπασιν, ὅσον τὸν προεστῶτα τῶν προστατουμένων εἰκός. ὅταν δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καλῇ, καὶ τὴν φρικωδεστάτην ἐπιτελῇ θυσίαν, καὶ τοῦ κοινοῦ πάντων συνεχῶς ἐφάπτηται δεσπότου· ποῦ τάξομεν αὐτὸν, εἰπέ μοι; πόσην δὲ αὐτὸν ἀπαιτήσομεν καθαρότητα, καὶ πόσην εὐλάβειαν; ἐννόησον γὰρ ὁποίας τὰς ταῦτα διακονουμένας χεῖρας εἶναι χρὴ, ὁποίαν τὴν γλῶτταν τὴν ἐκεῖνα προχέουσαν τὰ ῥήματα. τίνος δὲ οὐ καθαρωτέραν καὶ ἁγιωτέραν, τὴν τοσοῦτον πνεῦμα ὑποδεξαμένην ψυχήν; τότε καὶ ἄγγελοι παρεστήκασι τῷ ἱερεῖ, καὶ οὐρανίων δυνάμεων ἅπαν τὸ τάγμα βοᾷ·

& per mores tum compoſitos, tum incompoſitos, uno verbo, quum per ea quæ dixi omnia in ſpectantis animo prælium accenditur, illumq; doli, fraudes, artificia undique circumſiſtunt, unde illi, quæſo, reſpirare dabitur inter tot laqueos medio? quaſnam porrò latebras nanciſci poterit, non dico ne vi ipſe captus ſuccumbat; (hoc enim non admodum difficile) ſed ut ſuum ipſius animum à fœdis cogitationibus inconcuſſum aſſerat? Et quidem nihil hic loquor de honoribus, malorum infinitorum authoribus. Honores enim ii, qui à mulieribus deferuntur, temperantiæ contentionem enervant, ac peſſundant ſæpenumero, quoties quis aſſiduam vigilantiam adverſus hujuſmodi inſidias afferre neſcierit. Rurſus honores eos, quos viri largiuntur, niſi quis magna cum animi conſtantia admiſerit, morbis duobus contrariis capitur, quorum alter eſt adulationis ſervitus, alter arrogantiæ amentia: dum hinc ſui palpatoribus, adulatoribusq; ſeſe ſummittere, hinc propter honores illos, quos illi deferunt, adverſus tenuiores criſtas tollere atq; adeò in faſtidii ac contumaciæ barathrum præceps ferri cogitur. Dicta quidem à nobis ſint hæc; ſed quàm detrimentoſa ipſa ſint, nullus planè, niſi qui expertus ſit, rectè noverit. Neq; enim ſolum hæc; verùm longè his tum majora, tum periculoſiora ſubire illum neceſſe eſt, qui ipſe medius inter homines verſetur. At qui ſolitudine delectatur, is omnium horum im̃unitatem conſequitur: cui ſi quando abſurda quæpiam animi cogitatio ſimile quid oculis repræſentaverit, infirma tamen imbecilláq; eſt imaginatio hujuſmodi, ac talis, ut ſtatim extingui atque interimi poſſit, propterea quòd extrinſecus materia nulla ſubeſt, qua cogitationis flamma illa caleſcere poſſit. Ac monachus quidem ſibi uni tantum timet: qui ſi quando aliorum curam ſuſcipere cogitur, certè pauciſſimi illi ſunt. Illi autem ſi fortè plures erunt, tamen pauciores iis futuri ſunt, qui in Eccleſiis vivunt: iidem ſuiipſorum curas ſolicitudinéſq; leviores, ac minus moleſtas præfecto ſuo exhibentes, non tam propter paucitatem, quàm quòd omnes illi mundanarum rerum ſecuti vivunt, ac neq; liberos, neque uxorem, neq; aliud quicquam id genus animo verſare poſſunt: quæ ſanè res facit, ut qui illis præfectus ſit, eos ſibi facile parentes, ac com̃uni ſecum contubernio utentes habeat: in tantum ut illorum lapſus exactè tum intueri, tum emendare poſſit. Affert autem non modicum ad virtutis ſtudia incrementum, aſſidua magiſtrorum cura.

Cap. IV. Sacerdotum onera eorum esse, qui praeſunt.

Eorum verò hominum, qui Epiſcopo ſubditi ſunt, bona pars vitæ humanæ curis vincti diſtringuntur: id quod pigriores ignavioréſq; illos reddit ad ſpiritus opera peragenda. Unde & Epiſcopum neceſſe eſt in ſingulos propemodum dies ſementem facere: ut ipſa ſaltem aſſuetudine doctrinæ ſermonem auditorum animi retinere poſſint. Nam & opulentia ingens, & potentiæ amplitudo, & languor à delitiis exoriens, itémque & multa alia his addita ſemina ſemel jacta ſuffocant: nonunquam autem & ſpinarum denſitas ne ad terræ quidem ſuperficiem ſementem ipſam decidere patitur. Adde quòd afflictionis magnitudo, & paupertatis vis, & moleſtiæ aſſiduæ, & alia id genus prioribus illis contraria humanos animos à divinarum rerum ſtudio abducunt. Peccatorum autem quæ ſubditorum quiſq; com̃iſerit, Epiſcopo ne minima quidem pars nota eſſe poteſt. Qui enim nota foret, quum illorum complures ne de facie quidem ille noverit? Ac talem quidem, tantámq; Epiſcopo populi regendi cura moleſtiam difficultatémq; affert. Quòd ſi examinare ea quis volet, quæ illum præſtare erga Deum oportet: quæ dixi, præ illis nihil prorſus eſſe comperiet, tam ingens, tam ſolicitum, tam exactum ea ſtudium requirunt. Eum enim qui pro civitate tota, quid dico civitate? imò vero pro univerſo terrarum orbe legatus intercedit, deprecatórq; eſt apud Deum, ut hominum omnium, non viventium modo; ſed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: qualem quæſo eſſe oportet? Equidem neq; Moſis, neq; Heliæ fiduciam fore unquam ſatis putaverim ad ſupplicationem hujuſmodi peragendam: quandoquidem quaſi mundus illi univerſus concreditus, atq; adeo omnium ſit pater; ſic ad Deum ipſe accedit, deprecans quicquid ubique bellorum eſt extingui, turbas ſolvi, atque in horum locum pacem ac felicem rerum ſtatum ſuccedere: denique celerem malorum unicuiq; im̃inentium qua privatim qua publice defunctionem poſtulans. Porrò illum ipſum oportet tanto omnibus in rebus iis præſtare, pro quibus intercedit, quanto par eſt ut ſubditos præfectus excellat. Quum autem ille & Spiritum ſanctum invocaverit, ſacrificiúmq; illud horrore ac reverentia pleniſſimum perfecerit, com̃uni omnium Domino manibus aſſiduè pertractato: quæro ex te: quoto illum in ordine collocabimus? quantam autem ab eo integritatem exigemus? quantam religionem? conſidera enim quales manus hæc adminiſtrantes eſſe oporteat: qualem linguam, quæ verba illa effundat, qua deniq; re non puriorem ſanctiorémve eſſe conveniat animam, quæ tantum illum támq; dignum ſpiritum receperit? Per id tempus & angeli ſacerdoti aſſident, & cœleſtium poteſtatum univerſus ordo clamores excitat,

Invocatio Spiritus ſancti & ſacrificium Miſſarum.

Historia apparitionis angelorum.

& locus altari vicinus in illius honorem, qui im̃olatur, Angelo- A
rum choris plenus eſt. Id quod credere abunde licet vel ex tanto
illo ſacrificio, quod tũ peragitur. Ego verò & com̃emorantem
olim quendã audivi, cum diceret ſenem quendam virum admi-
rabilem, ac cui revelationum myſteria multa divinitus fuiſſent
detecta, ſibi narraſſe, ſe tali olim viſione dignum habitum à
Deo eſſe, ac per illud quidem tempus derepente Angelorum
multitudinem conſpexiſſe (quatenus aſpectus humanus ferre
poterat) candidis veſtibus indutorum, altare ipſum circumdan- B
tium: deniq; ſic capite inclinatorum, ut ſi quis milites præſente
rege ſtantes videat. id quod facile mihi ipſe perſuadeo. Item &
alius quidam mihi narravit, non ille quidem ab alio edoctus; ſed
dignus habitus, qui id & vidiſſet ipſe, & audiſſet, quòd qui de vi-
ta hac emigraturi ſunt, ſi myſteriorum hujuſmodi cum pura ac
munda conſcientia fuerint participes ſpiritum afflaturi, ab An-
gelis illorum corpora ſatellitum more ſtipantibus, propter aſ-
ſumptum illud ſacrum hinc rectà in cœlum abducuntur. Tu C
verò nondum exhorreſcis talem hanc animam in tam ſacroſan-
ctum introducens myſterium, *eúmq; qui ſordidas veſtes induerit,*

Mat. 22, 13.

in ſacerdotum dignitatem collegiumq; cooptans, quem tamen
à reliquo convivarum choro Chriſtus expulit? Luminis inſtar
univerſum orbem illuſtrantis ſacerdotis animum ſplendeſcere
oportet: noſter autem tantum habet tenebrarum ex prava con-
ſcientia circumfuſarum, ut vereatur ac reformidet, fixis inten-
tíſque oculis cum fiducia Dominum ſuum obtueri. *Sacerdotes* D

Matt. 5, 13.

terræ ſunt ſales: noſtram autem inſipientiam omnibuſq; in re-
bus imperitiam quotuſquiſq; eſt, facili patientiq; animo ferat,
extra voſipſos qui me nimia quadam amoris abundantia pro-
ſequi conſueviſtis? Neque enim ſolum, ſicut dixi, purum mun-
dumq; ſacerdotẽ eſſe oportet, ut qui tali miniſterio dignus habi-
tus ſit; ſed etiam in primis prudentem, atq; adeò multarum re-
rum experientia inſtructum ornatumque, in tantum ut ſecularia
mundanáq; omnia nihilo minus noſcat, quàm norunt ii qui in E
media hominum turba verſantur? rurſus rerum omniũ munda-
narum ſecurior vivat, quàm monachi ii, qui montes ipſos habi-
tandos occuparunt. Nam cum illum neceſſe ſit eorum hominum
conſuetudine ac congreſſione uti, qui & uxores habent, & libe-
ros alunt, & ſervos poſſident: quíq; & divites admodum ſunt &
publicè negotiantur, & potentia pollent, certè variũ eſſe conve-
nit. Varium autem dico, non ſubdolum, non adulatorem, non
diſſimulatorem; ſed magna tum libertate, tum fiducia plenum, A
ac qui ex re ſeſe ſum̃ittere, atq; obſecundare ſciat, quoties nego-
tiorum uſus poſtulat, quíq; idem benignus ſit & auſterus. Neq;
enim unum duntaxat in modum ſubditis omnibus uti debet,
quando neq; medicis convenire videmus, ut eos omnes qui mor-
bo laborant, uno eodémq; modo tractent, neq; gubernatori ut
unam tantum artem calleat, qua adverſus ventos depugnet, Et-
enim ſacerdotii navem aſſiduæ tempeſtates circumſiſtunt. Hu-
juſmodi autem tempeſtates non ſolum extrinſecus adoriuntur; B
ſed etiã intrinſecus enaſcuntur: quo fit ut ſacerdos diligenter ac-
cōmodare ſeſe ad multos, ac de jure ſuo quodam̃odo concedere
debeat: quæ omnia vel inter ſe pugnantia ad unum hunc finem
ſpectant, nimirum ad Dei optimi laudem, atq; Eccleſiæ ædifica-
tionem. Monachorum certamen ingens, ac labor multus eſt.

Cap. V. Sacerdotẽ ad omnia paratum eſſe debere.

Verùm ſi conferre quis volet inſtituti illius ſudores, cũ rectè
adminiſtrato ſacerdotio, certè tantũ eſſe inter illa duo diſcrimen
comperiet, quantum eſt privatum inter & regem intervallum. C
Nam illic quidem magnopere laborandum, tamen labor con-
certatióque hujuſmodi, corporis atque animi communis eſt,
ſeu, ut verius dicam, labor hujuſmodi majori quidem ex
parte corporis conſtitutione abſolvitur. Quod quidem ni-
ſi valens fuerit, animi promptitudo in ſe ipſa vertitur, ac vel-
uti ſolivaga & jejuna manet, non habens quemadmodum in o-
pus exeat. Quippe contento ſtudio jejunare, humi decubare, ad-
vigilare, illoto eſſe corpore, multum ſudare, & cætera id genus, D
quæ monachi ad durandum affligendúmq; corpus ſibi exercen-
da proponunt, ſtatim omnia depereunt, niſi corpus quod caſti-
gandum eſt, ſufferendis afflictionibus illis par fuerit. Hic verò
nuda ſimplicis animi arte opus eſt, ac certè tali quæ corporis ha-
bitudine nihil indigeat, ut ſuam ipſius virtutem prodat. Quid e-
nim nobis præſidii corporis robur ad id conferre poſſit, ut neq;
præfracti, neq; iracundi, neq; procaces ſimus, ſed ſobrii potius,

1. Tim 3, 2.

caſti, honeſti, aliiſq; animi virtutibus inſtructi, per quas beatus E
Paulus optimi ſacerdotis imaginem numeris ſuis omnibus ab-
ſolutam eſſe voluit? quod ipſum itidem dicere non poſſis de ea
virtute, quam monachus præſtare debet.

Cap. VI. Non ita, monachũ agere, ut multitudinis curam habere. probitatis ſignum eſſe.

Ac quemadmodum his qui arte mechanica quædam ſtu-
penda faciunt, neceſſaria quidem eſt inſtrumentorum, rotarum, funium, gladiorum copia, varietáſque: contrà philoſophus uni-
verſam artem in animo reconditam habet externarum rerum nihil indigens: ſic & hic monachus eo amplius bona indiget cor-
poris habitudine, & convenientia item rerum locorúmque ad vitam illam commodorum, uti ii loci neque ita multum ab homi-
num conſpectu remoti, ſolitudinis tamen otium quietémque habeant: neque iidem optima anni atque aëris temperie careant.

καὶ ὁ περὶ τὸ θυσιαστήριον πληροῦται τόπος εἰς τιμὴν τοῦ κειμένου. καὶ
τοῦτο ἱκανὸν μὲν καὶ ἐξ αὐτῶν πεισθῆναι τῶν ἐκτελουμένων τότε. ἐγὼ
δὲ καί τινος ἤκουσα διηγουμένου ποτὲ, ὅτι αὐτῷ τις πρεσβύτης, θαυ-
μαστὸς ἀνὴρ, καὶ ἀποκαλύψεις ὁρᾷν εἰωθὼς, ἔλεγεν ὄψεως ἠξιῶ-
σθαι τοιαύτης ποτὲ, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἄφνω πλῆθος ἀγ-
γέλων ἰδεῖν, ὡς αὐτῷ δυνατὸν ἦν, στολὰς ἀναβεβλημένων λαμ-
πρὰς, καὶ τὸ θυσιαστήριον κυκλούντων, καὶ κάτω νευόντων, ὡς ἂν
εἴ τις στρατιώτας παρόντος βασιλέως ἑστηκότας ἴδοι. καὶ ἔγωγε
πείθομαι. καὶ ἕτερος δέ τις ἐμοὶ διηγήσατο, οὐ παρ' ἑτέρου μαθὼν,
ἀλλ' αὐτὸς ἰδεῖν ἀξιωθεὶς καὶ ἀκοῦσαι, ὅτι τοὺς μέλλοντας ἐντεῦθεν
ἀπαίρειν, ἂν τύχωσι τῶν μυστηρίων μετασχόντες ἐν καθαρᾷ συνει-
δήσει, ὅτ' ἂν ἀποπνεῖν μέλλωσι, δορυφοροῦντες αὐτοὺς, δι' ἐκεῖνο
τὸ ληφθὲν, ἀπάγουσιν ἐντεῦθεν ἄγγελοι. Σὺ δὲ οὔπω φρίττεις, εἰς
οὕτως ἱερὰν τελετὴν, τοιαύτην εἰσάγων ψυχὴν, καὶ τὸν τὰ ῥυπαρὰ ἐν-
δεδυμένον ἱμάτια εἰς τὸ τῶν ἱερέων ἀναφέρων ἀξίωμα, ὃν καὶ τοῦ λοιποῦ
τῶν δαιτυμόνων χοροῦ ἔξω ποιεῖ ὁ Χριστός; φωτὸς γὰρ δίκην τὴν οἰκουμένην
καταυγάζοντος, λάμπειν δεῖ τοῦ ἱερέως τὴν ψυχήν. ἡ δὲ ἡμετέρα
τοσοῦτον ἔχει περικείμενον αὐτῇ σκότος ἐκ τῆς πονηρᾶς συνειδήσεως,
ὡς ἀεὶ καταδύεσθαι καὶ μηδέποτε δύνασθαι μετὰ παῤῥησίας εἰς τὸν
αὐτῆς ἀτενίσαι δεσπότην. οἱ ἱερεῖς τῆς γῆς εἰσιν ἅλες· τὴν δὲ ἡμετέραν
ἄνοιαν, καὶ τὴν ἐν ἅπασιν ἀπειρίαν, τίς ἂν ἐνέγκαι ῥᾳδίως, πλὴν ὑ-
μῶν τῶν καθ' ὑπερβολὴν ἡμᾶς ἀγαπᾷν εἰθισμένων; οὐ γὰρ μόνον
καθαρὸν οὕτως, ὡς τηλικαύτης ἠξιωμένον διακονίας, ἀλλὰ
καὶ λίαν συνετὸν, καὶ πολλῶν ἔμπειρον εἶναι δεῖ· καὶ πάντα
μὲν εἰδέναι τὰ βιωτικὰ, τῶν ἐν μέσῳ στρεφομένων οὐχ ἧττον·
πάντων δὲ ἀπηλλάχθαι μᾶλλον τῶν τὰ ὄρη κατειληφότων μοναχῶν.
ἐπειδὴ γὰρ ἀνδράσιν αὐτὸν ὁμιλεῖν ἀνάγκη, καὶ γυναῖκας ἔχουσι, καὶ
παῖδας τρέφουσι, καὶ θεράποντας κεκτημένοις, καὶ πλοῦτον περιβε-
βλημένοις πολὺν, καὶ δημόσια πράττουσι, καὶ ἐν δυναστείαις οὖσι, ποι-
κίλον αὐτὸν εἶναι δεῖ. ποικίλον δὲ λέγω, οὐχ ὕπουλον, οὐ κόλακα,
οὐχ ὑποκριτήν· ἀλλὰ πολλῆς μὲν ἐλευθερίας καὶ παῤῥησίας ἀνάμε-
στον, εἰδότα δὲ καὶ συγκατιέναι χρησίμως, ὅτ' ἂν ἡ τῶν πραγμάτων
ὑπόθεσις τοῦτο ἀπαιτῇ· καὶ χρηστὸν εἶναι ὁμοῦ καὶ αὐστηρόν. οὐ γάρ ἐστιν ἑνὶ
τρόπῳ χρῆσθαι τοῖς ἀρχομένοις ἅπασιν· ἐπειδὴ μηδὲ ἰατρῶν παι-
σὶν ἑνὶ νόμῳ τοῖς κάμνουσι προσφέρεσθαι καλόν· μηδὲ κυβερνήτῃ
μίαν ὁδὸν εἰδέναι τῆς πρὸς τὰ πνεύματα μάχης. καὶ γὰρ καὶ ταύ-
την τὴν ναῦν συνεχεῖς περιστοιχίζονται χειμῶνες. οἱ δὲ χειμῶνες οὗτοι
οὐκ ἔξωθεν προσβάλλουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔνδοθεν τίκτονται· καὶ
πολλῆς χρεία καὶ συγκαταβάσεως καὶ ἀκριβείας. πάντα δὲ
ταῦτα τὰ διάφορα εἰς ἓν τέλος ὁρᾷ, τοῦ θεοῦ τὴν δόξαν, τῆς ἐκκλη-
σίας τὴν οἰκοδομήν. μέγας ὁ τῶν μοναχῶν ἀγὼν, καὶ πολὺς ὁ
μόχθος.

Ἀλλ' εἴ τις τῇ καλῶς διοικουμένῃ ἱερωσύνῃ τοὺς ἐκεῖθεν ἱδρῶτας
παραβάλλοι, τοσοῦτον εὑρήσει τὸ διάφορον, ὅσον ἰδιώτου καὶ βασιλέ-
ως τὸ μέσον. ἐκεῖ μὲν γὰρ εἰ καὶ πολὺς ὁ πόνος, ἀλλὰ κοινὸν τῆς ψυ-
χῆς καὶ τοῦ σώματος τὸ ἀγώνισμα. μᾶλλον δὲ τὸ πλέον τῇ τοῦ σώμα-
τος κατορθοῦται κατασκευῇ· κἂν μὴ τοῦτο ἰσχυρὸν ᾖ, μένει καθ' ἑαυ-
τὴν ἡ προθυμία, οὐκ ἔχουσα εἰς ἔργον ἐξελθεῖν. [καὶ γὰρ καὶ νη-
στεία σύντονος, καὶ χαμευνία, καὶ ἀγρυπνία, καὶ ἀλουσία, καὶ ὁ
πολὺς ἱδρὼς, καὶ τὰ λοιπὰ, ὅσα πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἐπιτη-
δεύουσι ταλαιπωρίαν, πάντα οἴχεται, τοῦ κολάζεσθαι μέλλοντος οὐκ
ὄντος ἰσχυροῦ.] ἐνταῦθα δὲ καθαρὰ τῆς ψυχῆς ἡ τέχνη, καὶ οὐδὲν τῆς
τοῦ σώματος εὐεξίας προσδεῖται, ὥστε δεῖξαι τὴν αὐτῆς ἀρετήν. τί γὰρ ἡ-
μῖν ἡ τοῦ σώματος ἰσχὺς συμβάλλεται πρὸς τὸ μήτε αὐθάδεις εἶναι,
μήτε ὀργίλους, μήτε προπετεῖς· ἀλλὰ νηφαλίους, σώφρονας,
καὶ κοσμίους, καὶ τἆλλα πάντα, δι' ὧν ἡμῖν ὁ μακάριος Παῦλος,
τὴν τοῦ ἀρίστου ἱερέως ἀνεπλήρωσεν εἰκόνα; ἀλλ' οὐκ ἔπι τοῦ μονά-
ζοντος ἀρετῆς ἔχοι τις ἂν τοῦτο εἰπεῖν.

Ἀλλὰ καθάπερ τοῖς μὲν θαυματοποιοῖς, ὀργάνων δεῖ πολ-
λῶν, καὶ τροχῶν καὶ σχοινίων καὶ μαχαιρῶν· ὁ δὲ φιλόσοφος
ἅπασαν ἐν τῇ ψυχῇ κειμένην ἔχει τὴν τέχνην, τῶν ἔξωθεν οὐ δεό-
μενος· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα· ὁ μὲν γὰρ μοναχὸς καὶ τῆς σωματικῆς
εὐπαθείας προσδεῖται, καὶ τόπων πρὸς τὴν διαγωγὴν ἐπιτη-
δείων. ἵνα μήτε ἄγαν ἀπῳκισμένοι τῆς τῶν ἀνθρώπων ὦσιν
ὁμιλίας, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἐρημίας ἔχωσιν ἡσυχίαν, ἔτι
δὲ καὶ τῆς ἀρίστης μὴ ἀμοιρῶσι κράσεως τῶν ὡρῶν,
οὐδὲν

οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀφόρητον τῷ κατατρυχομένῳ νηστείαις, ὡς ἡ τῶν ἀέρων ἀνωμαλία, τὸ δὲ τῶν ἱματίων κατασκευῆς καὶ διαίτης ἕνεκεν, ὅσα πράγματα ἔχειν ἀναγκάζονται, πάντα αὐτουργεῖν αὐτοὶ φιλονεικοῦντες· οὐδὲ ὑπομένω λέγειν νῦν. ὁ δὲ ἱερεὺς οὐδενὸς τούτων εἰς τὴν ἑαυτοῦ δεήσεται χρείαν. ἀλλ' ἀπερίεργος καὶ κοινὸς ἐν ἅπασίν ἐστι τοῖς οὐκ ἔχουσι βλάβην, τὴν ἐπιστήμην ἅπασαν ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς θησαυροῖς κειμένην ἔχων. εἰ δέ τις τὸ μένειν ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ τὰς τῶν πολλῶν ὁμιλίας ἐκτρέπεσθαι, θαυμάζοι· τῆς καρτερίας μὲν τοῦτο δεῖγμα καὶ αὐτὸς εἶναι φαίην ἄν· οὐ μὴν ἁπάσης τῆς ἀνδρείας τῆς ἐν τῇ ψυχῇ τεκμήριον ἱκανόν. ὁ μὲν γὰρ εἴσω λιμένων ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενος, οὔπω τῆς τέχνης ἀκριβῆ δίδωσι βάσανον· τὸν δὲ ἐν μέσῳ τῷ πελάγει καὶ τῷ χειμῶνι δυνηθέντα διασῶσαι τὸ σκάφος, οὐδεὶς ὅστις οὐκ ἂν εἶναι φαίη κυβερνήτην ἄριστον.

Οὔκουν ἡμῖν οὐδὲ τὸν μοναχὸν θαυμαστέον ἂν εἴη λίαν καὶ μεθ' ὑπερβολῆς, ὅτι μένων ἐφ' ἑαυτοῦ οὐ ταράττεται, οὐδὲ διαμαρτάνει πολλὰ καὶ μεγάλα ἁμαρτήματα· [οὐδὲ γὰρ ἔχει τὰ παροξύνοντα καὶ διεγείροντα τὴν ψυχήν.] ἀλλ' εἴ τις πλήθεσιν ὅλοις ἑαυτὸν ἐκδεδωκὼς, καὶ τὰς τῶν πολλῶν φέρειν ἁμαρτίας ἀναγκασθεὶς, ἔμεινεν ἀκλινὴς καὶ στεῤῥὸς, ὥσπερ ἐν γαλήνῃ τῷ χειμῶνι τὴν ψυχὴν διακυβερνῶν· οὗτος κροτεῖσθαι καὶ θαυμάζεσθαι παρὰ πάντων ἂν εἴη δίκαιος, ἱκανὴν γὰρ τῆς οἰκείας ἀνδρείας τὴν δοκιμασίαν ἐπεδείξατο. μὴ τοίνυν μηδὲ αὐτὸς θαυμάσῃς, εἰ τὴν ἀγορὰν φεύγοντες ἡμεῖς, καὶ τὰς τῶν πολλῶν συνουσίας, οὐκ ἔχομεν τοὺς κατηγόρους πολλούς. οὐδὲ γὰρ εἰ καθεύδων οὐχ ἡμάρτανον, οὐδ' εἰ μὴ παλαίων οὐκ ἔπιπτον, οὐδ' εἰ μὴ μαχόμενος οὐκ ἐβαλλόμην, θαυμάζειν ἐχρῆν. τίς γὰρ, εἰπέ, τίς δυνήσεται κατειπεῖν καὶ ἀποκαλύψαι τὴν μοχθηρίαν τὴν ἐμήν, ὁ ὄροφος οὗτος καὶ ὁ οἰκίσκος; ἀλλ' οὐκ ἂν δυνήσαιντο ῥῆξαι φωνήν. ἀλλ' ἡ μήτηρ ἡ μάλιστα πάντων εἰδυῖα τὰ ἐμά; μάλιστα μὲν οὐδὲ πρὸς αὐτήν ἐστί μοί τι κοινὸν, οὐδὲ εἰς φιλονεικίαν ἤλθομεν πώποτε. εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἦν συμβὰν, οὐδεμία οὕτως ἐστὶ μήτηρ ἄστοργος καὶ μισότεκνος, ὡς τοῦτον, ὃν ὤδινε καὶ ἔτεκε καὶ ἔθρεψε, μηδεμιᾶς ἀναγκαζούσης προφάσεως, μηδὲ βιαζομένου τινὸς, κακίζειν καὶ διαβάλλειν παρὰ πᾶσιν. ἐπεὶ ὅτι γε, εἴ τις τὴν ἡμετέραν πρὸς ἀκρίβειαν ἐθέλοι βασανίζειν ψυχὴν, πολλὰ αὐτῆς εὑρήσει τὰ σαθρὰ, οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς, ὁ μάλιστα πάντων ἡμᾶς τοῖς ἐγκωμίοις ἐπαίρειν παρὰ πᾶσιν εἰωθώς. καὶ ὅτι γε οὐ μετριάζων ταῦτα λέγω νῦν, ἀνάμνησον σαυτὸν, ὁσάκις εἶπον πρὸς σὲ, λόγου τοιούτου γινομένου πολλάκις ἡμῖν, ὅτι, εἴ τις αἵρεσίν μοι προὐτίθει, ποῦ μᾶλλον βουλοίμην εὐδοκιμεῖν, ἐν τῇ τῆς ἐκκλησίας προστασίᾳ, ἢ κατὰ τὸν τῶν μοναχῶν βίον, μυρίαις ἂν ψήφοις τὸ πρότερον ἐδεξάμην ἔγωγε. οὐ γὰρ διέλιπόν ποτε μακαρίζων πρὸς σὲ τοὺς ἐκείνης τῆς διακονίας περιγενέσθαι δυνηθέντας καλῶς. ὅτι δὲ ὅπερ ἐμακάριζον, οὐκ ἂν ἔφυγον, ἱκανῶς ἔχων μετελθεῖν, οὐδεὶς ἀντερεῖ. ἀλλὰ τί πάθω; οὐδὲν γὰρ οὕτως ἄχρηστον εἰς ἐκκλησίας προστασίαν, ὡς αὕτη ἡ ἀργία καὶ ἡ ἀμελετησία, ἣν ἕτεροι μὲν ἄσκησίν τινα θαυμαστὴν εἶναι νομίζουσιν· ἐγὼ δὲ αὐτὴν ὥσπερεὶ παραπέτασμα τῆς οἰκείας ἔχω φαυλότητος, τὰ πλεῖστα τῶν ἐλαττωμάτων τῶν ἐμαυτοῦ ταύτῃ συγκαλύπτων, καὶ οὐκ ἐῶν φαίνεσθαι. ὁ γὰρ ἐνεθισθεὶς τοσαύτης ἀπολαύειν ἀπραγμοσύνης, καὶ ἐν ἡσυχίᾳ διάγειν πολλῇ, κἂν μεγάλης ᾖ φύσεως, ὑπὸ τῆς ἀνασκησίας θορυβεῖται καὶ ταράττεται, καὶ τῆς οἰκείας δυνάμεως προσαπόλλυσι μέρος οὐ μικρὸν, τὸ ἀγύμναστον. ὅταν δὲ ὁμοῦ καὶ βραδείας ᾖ διανοίας, καὶ τῶν τοιούτων λόγων καὶ ἀγώνων ἄπειρος· ὅπερ δὴ τὸ ἡμέτερον, τῶν λιθίνων οὐδὲν διοίσει, ταύτην δεξάμενος τὴν οἰκονομίαν. διὰ τοῦτο τῶν ἐξ ἐκείνης ἐρχομένων τῆς παλαίστρας εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους, ὀλίγοι διαφαίνονται· οἱ δὲ πλείους ἐλέγχονται, καὶ καταπίπτουσι, καὶ πράγματα ὑπομένουσιν ἀηδῆ καὶ χαλεπά. καὶ οὐδὲν ἀπεικός. ὅταν γὰρ μὴ περὶ τῶν αὐτῶν οἵ τε ἀγῶνες ὦσι καὶ τὰ γυμνάσια, τοῦ ἀγυμνάστου ὁ ἀγωνιζόμενος οὐδὲν διενήνοχε. δόξης μάλιστα δεῖ καταφρονεῖν τὸν εἰς τοῦτο ἐρχόμενον τὸ στάδιον, ὀργῆς ἀνώτερον εἶναι, συνέσεως ἔμπλεων πολλῆς. τούτῳ δὲ τῷ τὸν μονήρη στέργοντι βίον οὐδεμία γυμνασίας ὑπόθεσις πρόκειται. οὔτε γὰρ τοὺς παροξύνοντας ἔχει πολλοὺς, ἵνα μελετήσῃ κολάζειν τοῦ θυμοῦ τὴν δύναμιν· οὔτε τοὺς μακαρίζοντας καὶ κροτοῦντας, ἵνα παιδευθῇ τοὺς παρὰ τῶν πολλῶν διαπτύειν [ὥσπερ] ἐπαίνους· τῆς τε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀπαιτουμένης συνέσεως, οὐ πολὺς αὐτοῖς ὁ λόγος. ὅταν οὖν ἐλ-

A Nihil enim eſſe poſſit intolerabilius ei, qui abſtinentiis jejuniiſq; corpus ſuum macerat, quàm cœli atque aëris intemperies, ut ſileam hic, quàm multa monachis negotia neceſſariò exhibeant, tum veſtium confectio, tum vitæ cura: quippe cum certatim etiam contendant omnia per ſe opera peragere. Sacerdoti autem quod ad ipſius uſum pertinet, nihil his opus fuerit, utpote qui ſeſe cum minime curioſum, tum promiſcuum omnibus his in rebus, quæ damnum non afferant, præſtare: tum verò ſcientiam B omnem in animi ſui theſauro reconditam habere debeat. Quòd ſi quis exiſtat, qui admiretur, laudétq; ſacerdotem eum, qui ſibi ipſe vivens domi ſe contineat, ac multorum conſuetudinem uſumq; averſetur: equidem hoc patientiæ ſpecimen aliquod eſſe dixerim: non tamen idoneum id argumentum virtutis omnis ejus quæ illius animo ineſſe debet, affirmaverim. Nam qui intra portum ad gubernaculi regimen aſſidet, is non continuo ſufficiens artis periculum præbet. At verò qui medio in mari cum C eſſet, navem ſæviente tempeſtate eripere potuit: hunc certè nemo eſt qui optimum gubernatorem eſſe neget.

Proinde ne monachum quidem magnopere ac ſupra modum admirabimur, quòd is apud ſe vivens, neq; commoveatur, neq; in multa ac magna peccata prolabatur. Neque enim ei res illæ adſunt, quibus ipſe animo irritetur exſtimuletúrque. Sin verò quis ſe ipſe turbis univerſis tradiderit ac multorum delicta hominum ferre coactus cum eſſet, inconcuſſus imotúſque perſtiterit, D animum ipſum vel tempeſtate actum tanquam in malacia ac tranquillitate gubernans: hic vero dignus eſt, quem omnes plauſu atque admiratione proſequantur. abundè enim ſuæ ille virtutis periculum fecerit. Ne te igitur admiratio ſubeat, ſi qui à foro atque à populari conſuetudine abhorremus, accuſatores multos nequaquam habeamus. Neq; enim ſi quum obdormirem, non deliqui: neq; ſi quum non colluctarer, non cecidi: neq; ſi quum non depugnarem, non percuſſus ſum, mirari oportuit. E Quis enim obſecro, quis, inquam, deferre poterit ac detegere flagitium meum? tectúmne cubiculúmque hoc? at in vocem erumpere non poſſit. an mater potius, cui uni in primis res omnes meæ notæ ſunt? At ne cum illa quidem mihi quicquam commune eſt, neq; ipſi inter nos in rixam contentionémq; ullam venimus. Id quod ut etiam acciderit, equidem nullam eſſe matrem exiſtimo ſic pietate charitatéque alienam, ſic à liberorum amore abhorrentem, ut quem partuerit, pepererit, educaverit, nulla cauA ſa impellente, ac nemine cogente, eum palam vituperare ac criminari ſuſtineat. Nam quis alioqui hunc animum exquiſitè excutere velit, certè permulta in eo deſiderabis. Id quod ne tibi quidem incognitum eſt, qui me tamen apud omnes laudibus in cœlum efferre conſueviſti. Ac ſanè quòd non extenuandi mei nomine hoc pronunciem, recordare, ſi placet, quoties tibi dixerim, (cum hujuſmodi ſermo identidem inter nos incidiſſet (ſi quis optionem mihi proponeret, utrum ego inſtitutum ſequi, B inq; eo clareſcere mallem, in Eccleſiæ alicujus præfectura, an in monachali ſolitudine, me prius illud vitæ genus mille calculis antepoſiturum. Neq; enim ceſſavi unquam illos apud te ſuſpicere, qui munere illo juſte defungi poſſent: me verò id munus non detrectaturum fuiſſe, quod tantopere magnifacerem, ſi modo illi probè pertractando par fuiſſem, nemo planè contradicturus eſt. Verùm quid facerem? Equidem nihil minus utile, minúſque aptum eſſe puto ad Eccleſiæ præfecturam adminiC ſtrandam, quam animi mei pigritiam hanc atque ſocordiam, quam tamen alii exercitationem eſſe exiſtimant. At ego illam quaſi meæ imbecillitati velamen prætendo. Qua quidem ex iis, quæ in me deſiderantur, plura obtego, neq; ſeſe prodere patior. Quiſquis enim tanti otii fructum capere, multaq; in quiete vitam tranſigere aſſueverit, ut magno etiam ingenio præditus ſit: is ſanè ſi quid agendum eſt, in quo tyrocinium non poſuerit, animo ſtatim turbatur, ac percellitur obtunduntúrque magnæ D quidem ex parte facultates viréſque illius omnes, niſi eas prius ad idipſum, quod facturus eſt, probè exercuerit. Qui ſi fortè ſimul & tardo ingenio natus, & certaminum hujuſmodi expers fuerit: ſuſcepta iſta ſacerdotii adminiſtrandi provincia, nihil prorſus (quod noſtrate verbo dicitur) à ſtatuis diſtabit. Quamobrem pauci admodum exiſtunt, qui è palæſtra illa in hæc certamina deſcendant: quotquot autè deſcendunt, ex iis plures ſeſe, quales ſint, produnt, tum verò animis concidunt, deniq; inſuaves atque acerbas ſeſe res devorare intelligunt. Nec abs re quiE dem illud. Quum enim non eadem ſunt, neque iiſdem de rebus propoſita certamina exercitationéſque, tum fit ut qui decertat, ab eo qui prorſus inexercitatus eſt, nihil diſcrepet. Gloriam in primis contemnere eum oportet, qui in ſtadium iſtud decertaturus deſcendit, iram ſuperare, ac multa providentia abundare. Huic autem qui ſolitariam vitam amplectitur, nullus prorſus exercitationis campus propoſitus eſt. Nam neque irritantes habet multos, ut hac ratione meditetur, ac ſeſe exerceat in coërcenda animi excandeſcentia: neque rurſus palpatores, applauſoréſque, ut hac item ratione popularem auram reſpuere diſcat. Propterea hoc hominum genus non admodum laborant, eam ſibi parare animi prudentiam, quam Eccleſiæ adminiſtratio requirit: quo

Cap. VII. *Non eadem ratione ſolitarium, qua publicus Eccleſiæ miniſter vitam inſtituere.*

Gloria contemptus neceſſarius.

qu..ſit, ut quum in ea certamina deſcenderint, quorum nullum antea periculum fecerint, hæreant ipſi, hallucinentur, ineundi conſilii inopia laborent, atq; adeò præterquam quòd ad virtutem progreſſionem nullam faciunt, eas etiam dotes, quas ſecum attulerant, plerique plerumque deperdant.

BASIL. Cap VIII. *Facilius monachū virtutem exercere poſſe quam qui mulierum curā gerat.* CHRYS.

Baſilius: Quid igitur? eos qui in media hominum turba verſantur, qui vitæ hujus cultum, negotia, curas ſequuntur, qui ad rixas, ad pugnas ad maledicentias occalluere, ſexcentis ingenii facultatibus artibúſq; inſtructi, deliciiſque affluentes, Eccleſiæ regimini præficiemus? Bona verba, inquam. Hujuſmodi enim hominum ne in mentem quidem unquam tibi venire debet, quum de ſacerdotum delectu agetur. At verò ſi quis exiſtat, qui vel multorum hominum uſum convictumq; ferens, poſſit item animi puritatem, conſtantiam, ſanctimoniam, tolerantiam, ſobrietatem, cæteráſq; virtutes, quæ monachis inſunt, magis etiam inconcuſſas ſervare, quàm ipſi etiam monachi ſervent: ne hi tibi deligendus erit: quandoquidem quiſquis vitiis multis quum laborat, eadem illa poteſt ſolitudine diſſimulare, atq; obtegere, ſicq; intra ſe continere ne in opus erumpant, propterea quod nullorum convictu hominum utatur: hic certè ſi in mediū acceſſerit, nihil inde lucri aſſequetur, niſi quòd tum ridiculus futurus eſt, tum etiam majus periculum ſubiturus. Id quod nobis propemodum accidiſſet, niſi Dei optimi providentia ignem hunc à capite ſtatim meo defendiſſet. Neq; enim diſſimulare ſe ipſe poteſt, qui moribus iis fuerit, cum in luce hominumq; cœtu verſatur. Verùm quoquò ſe ille vertat, ſtatim proditur: ac quēadmodum fit, ut metallicas materias ignis probet; ita & cleri exacta probatio mortalium animos ſecernit atque internoſcit: ac ſi quis eſt vel iracundus, vel puſillanimis, vel gloriæ appetens, vel arrogans, vel alio quovis animi morbo obſeſſus, id omne detegit, ac latentes ſtatim morbos denudat: nec denudat ſolum; ſed etiam tum aſperiores, tum impotentiores reddit. Nam ut corporis vulnera ſi atteris, curatu difficiliora reddis: ſic natura comparatum videmus, ut animi morbi, ſi irrites exaſperéſque, magis ac magis rebellent, atque incrudeſcant, dominorumque ſuorum peccata augeant. Etenim ad ambitionem ſtatim attollunt impelluntque eum qui ſibi cavere atque imperare neſciat; itémque ad arrogantiam avaritiamque: clam autem ad delitias pertrahunt, ad animi demiſſionem, ad ignaviam: ac pedetentim ad alia deinceps indidem enaſcentia. Multa enim alia ſunt vitia iis, quæ connumeravi, interjecta, quæ animi vim enervare, ipſumque ad Deum curſum interrumpere poſſunt. Atque in primis mulierum uſus conſuetudóque. Neque enim poteſt antiſtes, qui gregis univerſi curam ſuſcepit, viris tantum curandis operam dare, mulierum autem curam negligere, qua in parte magna profectò opus eſt providentia, quòd facilè ad peccandum quiſque proclivis ſit, ſed illum oportet cui adminiſtrandus Epiſcopatus ſorte obvenerit, pro illarum ſalute ſi non majorem; at parem certè curam ſtudiumque impendere. Nam & eas inviſere ægrotantes, & ſolari lugentes, & increpare languentes, & adjuvare afflictas oportet, quæ omnia dum fiunt, plures irrumpendi aditus dæmon invenire poteſt, niſi exactiſſima quis ac munitiſſima cuſtodia ſeſe vallaverit, quippe animum ipſum ferit ac commovet non impudicæ tantum; ſed etiam pudicæ mulieris oculus: præterea & palpationes emolliunt, & honores mancipant. Et ſimul charitas fervens, eadem honorum omnium author, iis qui ea rectè uti neſciunt, malorum omnium author ſit. Aliquoties autem & ſolicitudines aſſiduæ mentis acumen hebetant, eúmque qui animo volucri ac pernici ſit, plumbo graviorem reddunt: denique & ira, quæ in animum forte invaſerit, fumi inſtar interiora omnia à ſe occupata involvit.

Cap IX. *Non eſſe contemnendas vulgi ſuſpiciones, quamvis manifeſtè falſas.*

Quis tandem reliqua enumeret incommoda, contumelias, violentias, incuſationes; non ſolum, quas viri prudentes; ſed etiam, quas tum tenuiores, tum imprudentes intendunt, quæ hominum pars, quum recto animi ſenſu ac judicio careant, conqueri atque expoſtulare nunquam ceſſant, excuſationes, quibus te defendas, haud facile admittentes. Porrò & antiſtitem, qui bonus ſit, oportet ne iſtos quidem contemptui habere; ſed multa cum humanitate, facilitate, comitate omnium criminationes diluere, injuſtas potius accuſationes condonantem, quam ob eas ægrè ferentem ac ſuccenſentē. Si enim beatus ille Paulus veritus eſt ne furti apud diſcipulos ſuſpectus eſſet, quo nomine & alios in pecuniarum adminiſtrationem ſecum aſſumpſit, *ut ne quis*, inquit, *nos carpat in hac exuberantia, quæ à nobis adminiſtratur*: quomodo non omnia à nobis agenda ſunt, ut malas à nobis ſuſpiciones amoveamus, quantumvis licet falſas, iniquas, & à noſtra exiſtimatione alienas? A nullo enim peccato tantum abſumus quantum à furto aberat Paulus. Attamen tantum ille cum abeſſet à pravo hujuſmodi facinore, ne ſic quidem negligendam ſibi putavit communem multorum ſuſpicionem, etiamſi admodum iniquam atque inſanam.

2. Cor. 8, 20

θῶσιν εἰς τοὺς ἀγῶνας, ὧν μὴ μεμελετήκασι τὴν πεῖραν, ἀποροῦνται, ἰλιγγιῶσιν, εἰς ἀμηχανίαν ἐκπίπτουσι· καὶ πρὸς τῷ μηδὲν ἐπιδοῦναι πρὸς ἀρετὴν, καὶ ἅπερ ἔχοντες ἦλθον πολλοὶ πολλάκις ἀπώλεσαν.

Καὶ ὁ Βασίλειος. Τί οὖν; τοὺς ἐν τῷ μέσῳ στρεφομένους, καὶ πραγμάτων φροντίζοντας βιωτικῶν, καὶ τετριμμένους πρὸς μάχας καὶ λοιδορίας, καὶ μυρίας δεινότητος γέμοντας, καὶ τρυφᾶν εἰδότας, ἐπιστήσομεν τῇ τῆς ἐκκλησίας οἰκονομίᾳ; εὐφήμει, ἔφην, ὦ μακάριε σύ. τούτους γὰρ οὐδὲ εἰς νοῦν βάλλεσθαι δεῖ, ὅταν ἱερέων ἐξέτασις ᾖ. ἀλλ' εἴ τις μετὰ τοῦ πᾶσιν ὁμιλεῖν καὶ συναναστρέφεσθαι δύναιτο τὴν καθαρότητα, καὶ τὴν ἀταραξίαν, τήν τε ἁγιωσύνην καὶ τὴν καρτερίαν καὶ νῆψιν, καὶ τὰ ἄλλα, τὰ τοῖς μοναχοῖς προσόντα ἀγαθὰ, φυλάττειν ἀκέραια καὶ ἀπαρασάλευτα, μᾶλλον τῶν μεμονωμένων ἐκείνων. ὡς ὅ γε πολλὰ μὲν ἔχων ἐλαττώματα, δυνάμενος δὲ αὐτὰ τῇ μονώσει καλύπτειν, καὶ ποιεῖν ἄπρακτα, τῷ μηδενὶ καταμιγνύναι ἑαυτὸν, οὗτος εἰς μέσον ἐλθὼν, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ καταγέλαστος γενέσθαι κερδανεῖ, καὶ κινδυνεύσει μείζονας. ὃ μικροῦ δεῖν ἐπάθομεν ἂν ἡμεῖς, εἰ μὴ ἡ τοῦ θεοῦ κηδεμονία τὸ πῦρ ταχέως ἀνέσχε τῆς ἡμετέρας κεφαλῆς. οὐ γάρ ἐστι λαθεῖν τὸν οὕτω διακείμενον, ὅταν ἐν τῷ φανερῷ καταστῇ, ἀλλὰ πάντα τε ἐλέγχεται· καὶ καθάπερ τὰς μεταλλικὰς ὕλας δοκιμάζει τὸ πῦρ· οὕτω καὶ ἡ τοῦ κλήρου βάσανος τὰς τῶν ἀνθρώπων διακρίνει ψυχὰς, κἂν ὀργίλος τις ᾖ, κἂν μικρόψυχος, κἂν φιλόδοξος, κἂν ἀλαζὼν, κἂν ὁτιδήποτε ἕτερον, ἅπαν ἐκκαλύπτει, καὶ γυμνοῖ ταχέως τὰ ἐλαττώματα· οὐ γυμνοῖ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερα καὶ ἰσχυρότερα αὐτὰ καθίστησι. καὶ γὰρ τὰ τοῦ σώματος τραύματα προστριβόμενα δυσίατα γίνεται· καὶ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη κνιζόμενα καὶ παροξυνόμενα, μᾶλλον ἀγριαίνεσθαι πέφυκε, καὶ τοὺς ἔχοντας αὐτὰ πλείονα ἁμαρτάνειν βιάζεται. καὶ γὰρ εἰς ἔρωτα δόξης ἐπαίρει τὸν μὴ προσέχοντα, καὶ εἰς ἀλαζονείαν, καὶ εἰς χρημάτων ἐπιθυμίαν· ὑποσύρει δὲ καὶ εἰς τρυφὴν καὶ εἰς ἄνεσιν καὶ ῥαθυμίαν, καὶ κατὰ μικρὸν εἰς τὰ περαιτέρω τούτων, καὶ ἐκ τούτων τικτόμενα κακά. πολλὰ γάρ ἐστιν ἐν τῷ μέσῳ τὰ δυνάμενα ψυχῆς ἀκρίβειαν ἐκλῦσαι, καὶ τὸν ἐπὶ θεὸν διακόψαι δρόμον. καὶ πρῶτον ἁπάντων, αἱ πρὸς τὰς γυναῖκας ὁμιλίαι. οὐδὲ γάρ ἐστι τὸν προεστῶτα, καὶ παντὸς τοῦ ποιμνίου κηδόμενον, τοῦ μὲν τῶν ἀνδρῶν ἐπιμελεῖσθαι μέρους, τὸ δὲ τῶν γυναικῶν παρορᾶν· ὃ μάλιστα δεῖται προνοίας πλείονος, διὰ τὸ πρὸς τὰς ἁμαρτίας εὐόλισθον· ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τούτων ὑγιείας, εἰ καὶ μὴ ἐκ πλείονος, ἀλλ' οὖν ἐξ ἴσης φροντίζειν τῆς μοίρας, τὸν λαχόντα τὴν ἐπισκοπὴν διοικεῖν. καὶ γὰρ ἐπισκέπτεσθαι αὐτὰς, ἡνίκα ἂν κάμνωσι, καὶ παρακαλεῖν, ἡνίκα ἂν πενθῶσι καὶ ἐπιπλήττειν ῥαθυμούσαις, καὶ βοηθεῖν καταπονουμέναις, ἀνάγκη. τούτων δὲ γινομένων, πολλὰς ἂν εὕροι τὰς παρεισδύσεις ὁ πονηρὸς, εἰ μὴ ἠκριβωμένῃ τις ἑαυτὸν τειχίσειε φυλακῇ. καὶ γὰρ ὀφθαλμὸς βάλλει, καὶ θορυβεῖ ψυχὴν, οὐχ ὁ τῆς ἀκολαστούσης μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς σώφρονος· καὶ κολακεῖαι μαλάσσουσι, καὶ τιμαὶ καταδουλοῦνται· καὶ ἀγάπη ζέουσα [τοῦτο δὴ τὸ πάντων αἴτιον τῶν ἀγαθῶν] μυρίων γέγονεν αἴτιον [γέγονεν] κακῶν, τοῖς οὐκ ὀρθῶς χρησαμένοις αὐτῇ. ἤδη δὲ καὶ φροντίδες συνεχεῖς ἤμβλυναν τὸ τῆς διανοίας ὀξὺ, καὶ μολύβδου βαρύτερον τὸ πτηνὸν ἀπειργάσαντο· καὶ θυμὸς δὲ προσπεσὼν, καπνοῦ δίκην τὰ ἔνδον κατέσχεν ἅπαντα.

Τί ἄν τις λέγοι τὰς λοιπὰς βλάβας, τὰς ὕβρεις, τὰς ἐπηρείας, τὰς μέμψεις, τὰς παρὰ τῶν μειζόνων, τὰς παρὰ τῶν ἐλαττόνων, τὰς παρὰ τῶν συνετῶν, τὰς παρὰ τῶν ἀσυνέτων. τοῦτο γὰρ δὴ μάλιστα τὸ γένος τῶν ὀρθῆς ἀπεστερημένων κρίσεως, μεμψίμοιρόν τέ ἐστι, καὶ οὐκ ἂν εὐκόλως ἀπολογίας ἀνάσχοιτό ποτε. τὸν δὲ προεστῶτα καλῶς, οὐδὲ τούτων δεῖ καταφρονεῖν. ἀλλὰ πρὸς ἅπαντας περὶ ὧν ἂν ἐγκαλῶσι, διαλύεσθαι μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας καὶ πρᾳότητος, συγγινώσκοντα μᾶλλον αὐτοῖς τῆς ἀλόγου μέμψεως, ἢ ἀγανακτοῦντα καὶ ὀργιζόμενον. εἰ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος, μὴ κλοπῆς ὑπόνοιαν λάβῃ παρὰ τοῖς μαθηταῖς, ἔδεισε· καὶ διὰ τοῦτο προσέλαβε καὶ ἑτέρους εἰς τὴν τῶν χρημάτων διακονίαν· ἵνα μή τις ἡμᾶς μωμήσηται [φησιν] ἐν τῇ ἁδρότητι ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν· πῶς ἡμᾶς οὐ πάντα δεῖ ποιεῖν, ὥστε τὰς πονηρὰς ἀναιρεῖν ὑποψίας, κἂν ψευδεῖς, κἂν ἀλόγιστοι τυγχάνωσιν οὖσαι, κἂν σφόδρα τῆς ἡμετέρας ἀπέχωσι δόξης. οὐδενὸς γὰρ ἁμαρτήματος τοσοῦτον ἡμεῖς ἀφεστήκαμεν, ὅσον κλοπῆς ὁ Παῦλος. ἀλλ' ὅμως καὶ τοσοῦτον ἀφεστηκὼς τῆς πονηρᾶς ταύτης πράξεως, οὐδὲ οὕτως ἠμέλησε τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας καίτοι λίαν οὔσης ἀλόγου καὶ μανιώδους·

μανι

μανία γὰρ ἦν, τοιοῦτον ὑποπτεῦσαί τι περὶ τῆς μακαρίας καὶ θαυμαστῆς ἐκείνης ψυχῆς. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἧττον καὶ ταύτης τῆς ὑποψίας, τῆς οὕτως ἀλόγου, καὶ ἣν οὐδεὶς ἂν μὴ παραπαίων ὑπώπτευσε, πόρρωθεν ἀναιρεῖ τὰς αἰτίας· καὶ οὐ διέπτυσε τὴν τῶν πολλῶν ἄνοιαν, οὐδὲ εἶπε· τίνι γὰρ ἂν ἐπῆλθέ ποτε, τοιαῦτα περὶ ἡμῶν ὑπονοεῖν, καὶ ἀπὸ τῶν σημείων, καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιεικείας τῆς ἐν τῷ βίῳ, πάντων ἡμᾶς καὶ τιμώντων καὶ θαυμαζόντων; ἀλλ' ἅπαν τοὐναντίον καὶ ὑπώπτευσε, καὶ προσεδόκησε ταύτην τὴν πονηρὰν ὑπόνοιαν· καὶ πρόρριζον αὐτὴν ἀνέσπασε, μᾶλλον δὲ οὐδὲ φῦναι τὴν „ ἀρχὴν ἀφῆκε. διὰ τί; προνοούμενοι γάρ φησι καλὰ οὐ μόνον ἐνώ„ πιον κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων. τοσαύτης δεῖ, μᾶλλον δὲ καὶ πλείονος κεχρῆσθαι σπουδῆς· ὥστε μὴ μόνον αἰρομένας κατασπᾶν καὶ κωλύειν τὰς φήμας τὰς οὐκ ἀγαθάς· ἀλλὰ καὶ πόρρωθεν, ὅθεν ἂν γένοιντο, προορᾶν· καὶ τὰς προφάσεις ἐξ ὧν τίκτονται προαναιρεῖν, καὶ μὴ περιμένειν αὐτὰς συστῆναι, καὶ ἐν τοῖς τῶν πολλῶν διαθρυλληθῆναι στόμασι. τηνικαῦτα γὰρ οὔτε εὔπορον αὐτὰς ἀφανίσαι λοιπόν, ἀλλὰ καὶ λίαν δυσχερές, τάχα δὲ καὶ ἀδύνατον· οὔτε ἀζήμιον, τῷ μετὰ τὴν τῶν πολλῶν βλάβην τοῦτο γίνεσθαι. ἀλλὰ γὰρ μέχρι τίνος οὐ στήσομαι διώκων ἀκίχητα; τὸ γὰρ ἁπάσας τὰς ἐκεῖ δυσχερείας καταλέγειν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ πέλαγος ἀναμετρεῖν. καὶ γὰρ ὅταν τις αὐτὸς παντὸς καθαρεύσῃ πάθους, ὃ τῶν ἀδυνάτων ἐστίν, ἵνα τὰ τῶν ἄλλων ἐπανορθώσῃ πλημμελήματα, μυρία ὑπομένειν ἀναγκάζεται δεινά. προστεθέντων δὲ καὶ τῶν οἰκείων νοσημάτων· θέα τὸ ἄβυσσον τῶν πόνων καὶ τῶν φροντίδων, καὶ ὅσα πάσχειν ἀνάγκη τόν τε οἰκείων καὶ τῶν ἀλλοτρίων βουλόμενον περιγίνεσθαι κακῶν.

Καὶ ὁ Βασίλειος· Νῦν δὲ [φησὶν] οὐδείς σοι τῶν πόνων τούτων ἀγὼν οὐδὲ φροντίδες· ἔχεις, καθ' σαυτὸν ὤν. Ἔχω μέν, ἔφην, καὶ νῦν. πῶς γάρ ἐστιν, ἄνθρωπον ὄντα καὶ τὸν πολύμοχθον τοῦτον βιοῦντα βίον, φροντίδων ἀπηλλάχθαι καὶ ἀγωνίας· ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἴσον, εἰς πέλαγος ἄπειρον ἐμπεσεῖν, καὶ ποταμὸν διαπλεῖν· τοσοῦτο γὰρ τούτων κἀκείνων τῶν φροντίδων τὸ μέσον. νῦν μὲν γὰρ εἰ μὲν δυνηθείην καὶ ἑτέροις γενέσθαι χρήσιμος, βουλοίμην ἂν καὶ αὐτός, καὶ πολλῆς μοι τοῦτο ἔργον εὐχῆς· εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἕτερον ὀνῆσαι, ἐμαυτὸν γοῦν ἐὰν ἐγγένηται διασῶσαι, καὶ τοῦ κλύδωνος ἐξελεῖν, ἀρκεσθήσομαι τούτῳ. εἶτα, τοῦτο οἴει μέγα, φησὶν εἶναι ὁ Βασίλειος· ὅλως δὲ καὶ σωθήσεσθαι νομίζεις, ἑτέρων μηδενὶ γενόμενος χρήσιμος; εὖ καὶ καλῶς, ἔφην, εἴρηκας· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς τοῦτο πιστεύειν ἔχω, ὅτι σώζεσθαι ἔνεστι τὸν οὐδὲν εἰς τὴν τοῦ πλησίον „ κάμνοντα σωτηρίαν. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνον τὸν δείλαιον ὤνησέ τι, τὸ μὴ μειῶσαι τὸ τάλαντον· ἀλλ' ἀπώλεσε τὸ μὴ πλεονάσαι, καὶ διπλοῦν „ προσενεγκεῖν. πλὴν ἀλλ' ἐπιεικεστέραν μοι τὴν τιμωρίαν οἶμαι ἔσεσθαι ἐγκαλουμένῳ, διὰ τί μὴ καὶ ἑτέρους ἔσωσα· ἢ εἰ καὶ ἑτέρους καὶ ἐμαυτὸν προσαπώλεσα, πολὺ χείρων γενόμενος μετὰ τὴν τοσαύτην τιμήν. νῦν μὲν γὰρ τοσαύτην ἔσεσθαί μοι πιστεύω τὴν κόλασιν, ὅσην ἀπαιτεῖ τῶν ἁμαρτημάτων τὸ μέγεθος. μετὰ δὲ τὸ δέξασθαι τὴν ἀρχήν, οὐ διπλῆν μόνον καὶ τριπλῆν, ἀλλὰ καὶ πολλαπλασίονα· τῷ τε πλείονας σκανδαλίσαι, καὶ τῷ μετὰ μείζονα τιμὴν προσκροῦσαι τῷ τετιμηκότι Θεῷ.

Διά τι τοῦτο καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν σφοδρότερον κατηγορῶν, τούτῳ δείκνυσιν αὐτοὺς μείζονος ὄντας κολάσεως ἀξίους, τῷ μετὰ τὰς παρ' αὐτοῦ γενομένας εἰς αὐτοὺς τιμὰς ἁμαρτεῖν· ποτὲ μὲν λέγων· πλὴν ὑμᾶς „ ἔγνων ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν τῆς γῆς, διὰ τοῦτο ἐκδικήσω ἐφ' ὑμᾶς „ τὰς ἀσεβείας ὑμῶν. ποτὲ δέ· ἔλαβον ἐκ τῶν υἱῶν ὑμῶν εἰς προφή„ τας, καὶ ἐκ τῶν νεανίσκων ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν. καὶ πρὸ τῶν προφητῶν ἐπὶ τῶν θυσιῶν δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι τὰ ἁμαρτήματα μείζονα ἐκδέχεται πολλῷ τὴν τιμωρίαν, ὅταν ὑπὸ τῶν ἱερέων γίνηται, ἢ ὅταν ὑπὸ „ τῶν ἰδιωτῶν· προστάττει τοσαύτην ὑπὲρ τοῦ ἱερέως προσάγεσθαι τὴν „ θυσίαν, ὅσην ὑπὲρ παντὸς τοῦ λαοῦ. τοῦτο δὲ οὐδὲν ἕτερον δηλοῦντός ἐστιν, ἢ ὅτι μείζονος βοηθείας δεῖται τὰ τοῦ ἱερέως τραύματα καὶ τοσαύτης, ὅσης ὁμοῦ τὰ παντὸς τοῦ λαοῦ· μείζονος δὲ οὐκ ἂν ἐδεῖτο, εἰ μὴ χαλεπώτερα ἦν. χαλεπώτερα δὲ γίνεται, οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ἀξίᾳ τοῦ τολμῶντος αὐτὰ ἱερέως βαρούμενα. καὶ τί λέγω τοὺς ἄνδρας τοὺς τὴν λειτουργίαν μετιόντας; αἱ γὰρ θυγατέρες τῶν ἱερέων, αἷς οὐδεὶς πρὸς τὴν ἱερωσύνην λόγος, ὅμως διὰ τὸ πατρικὸν ἀξίωμα, τῶν αὐτῶν ἁμαρτημάτων πολὺ πικροτέραν ὑπέχουσι τὴν τιμωρίαν. καὶ τὸ μὲν πλημμέλημα ἴσον αὐταῖς καὶ τῶν ἰδιωτῶν θυγατράσι. πορνεία γὰρ ἀμφότερα· τὸ δὲ ἐπιτίμιον πολλῷ τούτων χαλεπώτερον.

Inſania enim mera tale quid ſuſpicari de beata illa atque admirabili Pauli anima. Nihilo tamen minus, quum hujuſmodi ſuſpicio ſic iniqua atque abſurda foret, ut in nullius animum, niſi mente alienata eſſet, influere poſſet, cauſas ille à ſe omnes procul amolitur. Neque verò vulgi contempſit inſaniam, neque dixit: Quis tandem veſtrum hoc ipſum de nobis ſuſpicari ſuſtineat, quum nemo veſtrum ſit qui nos tum ex ſignis miraculiſque, tum ex vitæ honeſtate atque integritate non revereatur atque admiretur? imò contrà & ſuſpicatus ille eſt, & expectavit pravam hanc de ſe ſuſpicionem, atque idcirco radicitus eam avellit, ſeu, ut verius dicam, prorſus ne exoriri quidem eam permiſit. quamobrem: *Procuramus enim*, inquit, *quæ honeſta ſunt, non modo coram Domino; ſed etiam coram hominibus.* Tantum certè oportet; imò verò longè majus ſtudium adhibere, ut malas opiniones non ſolum dum erumpunt, divellamus arceamuſque; ſed & procul unde erumpere poſſint, proſpiciamus, atq; adeò cauſas ipſas è quibus enaſcantur, longo antè tempore interimamus, non etiam dum coaleſcant, & in vulgi ore verſentur, ac divulgentur, expectemus. Tum enim haud proclive fuerit illas delere; ſed admodum difficile: fortaſſe etiam nulla eas arte tum extinguere valeas, neque vero tum res noxa careat, propterea quòd hoc ipſum fiat, quo tempore multorum conſcientiam jam læſeris. Sed enim quouſque tandem immorabor in perſequendis iis, quæ oratione quidem aſſequi minime ipſe poſſim? quippe difficultates eas omnes recenſere velle, quas epiſcopum tolerare oportet, prorſus nihil aliud fuerit, quàm maris altitudinem emetiri. Nam ut etiam ille ab omni animi perturbatione vacet (id quod aſſequi certè nemo poteſt) tamen emendandis corrigendiſque aliorum delictis, labores ærumnáſque infinitas ferre neceſſariò cogitur. Quibus quidem ſi domeſticos peculiaréſque morbos addideris, hic tu contemplare laborum pelagus, curarumque abyſſum, & quæ Epiſcopo toleranda erunt, volenti & domeſtica & aliena mala edomare.

Rom. 12, 17.

Atque hic Baſilius. Nunc verò, inquit, nulluſne tibi labor hujuſmodi ſubeundus? nullæne animum tuum curæ in ſolitudine iſta excruciant? Excruciant quidem, inquam, vel hodie. Qui enim poteſt is, qui homo quidem ipſe ſit, ac vitam hanc ærumnoſam vivat, à curis, à laboribus, & anguſtiis ſeſe expedire? Verum haudquaquam certè paria inter ſe ſunt, immenſum pelagus emenri, & fluvium aliquem navigio tranſmittere: tam ingens enim has inter & illas curas interjectum eſt intervallum. Equidem ſi hodie poſſim uſui aliis eſſe, id utique deſideriis votiſque omnibus concupiſcam: ſin id præſtare non poſſim, at mihi certè factum ſatis putabo, ſi me ſervare atque à tempeſtate eximere dabitur. Tu verò, inquit Baſilius, hoc ipſum magnum eſſe cenſes? Prorſus autem & te ſervatum iri putas, qui alios nulla re juveris? Benè ac rectè, inquam, elocutus es: neq; enim id mihi perſuaſi, ſalvum fieri quenquam poſſe, qui pro proximi ſui ſalute nihil laboris impenderit, quum neq; miſerum illum quicquam juverit, *talentum ſibi traditum non imminuiſſe*: imò hoc ille nomine periit, quòd illud non auxiſſet duplicaſſétq;. Verumtamen levius mihi ſupplicium adfore puto accuſato, cur & alios ipſe non ſervaverim, quàm ſi & me item unà cum illis perdiderim, tanta iſta ſacerdotii dignitate ſuſcepta, longe ipſe deterior ſceleratiórque effectus. Equidem nunc mihi perſuadeo fore, ut tantum mihi ſupplicium irrogetur, quantum peccatorum à me perpetratorum magnitudo poſtulat: qui ſi principatum hunc ſuſcepero, tum me ſanè pœnam pendere oportebit, non duplam, triplámve; ſed longe item graviorem: hoc ipſo quòd ſimul plures læſerim, ſimul poſt majorem honorem à me acceptum, Deum optimum, qui me honore illo dignatus fuerit, offenderim.

BASIL.
Cap. X.
Non magni eſſe negotii ſeipſum ſervare.
CHRYS.
BASIL.
CHRYS.
Matt. 25, 24.

Propterea enim Deus Iſraëlitas accuſans, ob hanc cauſam acrius oſtendit majori illos pœna dignos, quòd peccaverint poſt honores ab ipſo acceptos, aliquoties in hæc verba eos compellans: *Atqui vos cognovi ex omnibus terræ tribubus, propterea vindicabo in vos impietates veſtras.* Aliàs autem: *Aſſumpſi ex filiis veſtris qui eſſent prophetæ, itemque ex adoleſcentibus veſtris qui mihi ſancti eſſent.* Atque adeò ante Prophetarum tempora, oſtendere volens Deus hominum peccata longe majori ſupplicio expiari, dum à ſacerdotibus, quàm dum à privatis fiunt, *mandat ut tantundem pro ſacerdotibus, quantum pro univerſo populo ſacrificium offeratur.* Quod quidem quid aliud ſignat, quàm ſacerdotis vulnera majori medicamento atque auxilio indigere, atque adeò tanto, quanto conjuncta ſimul univerſi populi vulnera indigent? Porrò majori nequaquam indigerent, niſi ea graviora forent. Atqui graviora certè fiunt, non natura ipſa; ſed ſacerdotis, qui ea commiſerit, conditione ac dignitate. Cæterum quid hic nos de viris verba facimus, qui miniſterium pertractantes ſacris operarentur, quum & ſacerdotum filiæ, quibus ipſis nihil cum ſacerdotio commune eſt, propter dignitatem paternam eorundem peccatorum pœnam multo acerbiorem ſuſtineant? Ac peccatum quidem par æqualéque, tum quod illæ, tum quod privatorum hominum filiæ commiſerint: mœchatio enim utrunque; at mulcta illis irrogata multo ſeverior.

Cap. XI.
Graviorem pœnam manere peccata ſacerdotum.
Amos 3, 2. & 2, 11.
Levit. 4, 2. & 14.
Levit. 21, 9.
Deut. 22.
1. Reg. 4.

Cernis

Cernis quàm abunde Deus declaret longe majus ſeſe ſupplicium à principe, quàm à ſubditis exigere? Neque enim qui in filiam propter ejus patrem gravius quàm in alias quaſvis animadvertit, à patre certè, qui ipſe auctarii pœnæ in filiam irrogandæ author ſit, parem eandémque cum vulgo pœnam exiget; ſed multo ſanè graviorem. Id quod vel maximè conſentaneum eſt. Non enim damnum inde exoriens, in illum tantum recidit. verum & infirmorum, & eorum item omnium, quorum oculi in illum converſi ſunt, animos tentat.

Ezech 34, 17. Hoc ipſum & Ezechiel docere volens, *ſeparat ſecernitque arietes ab ovibus.* Ecquid tibi nunc videmur juſto terrore percuſſi fuiſſe? Nam præter illa quæ à me dicta ſunt, quanquam magnopere mihi allaborandum eſt, ut ne penitus ab animi hujus morbis opprimar, tamen laborem ipſum ſuſtineo, nec certamen quidem ſubterfugio. Etenim animus quidem meus ab inani gloria vel hodie capitur; ſed tamen exerto capite ſæpenumero reſipiſco, ac me captum eſſe intelligo, atque adeò aliquoties captum ſervilémque animum increpo. Obrepunt mihi vel hodie abſurdæ quædam appetentiæ; ſed quæ remiſſiorem incendant flammam, propterea quod oculis extrinſecus materia nulla ſuppeditetur, qua ignis conceptus foveatur. Vaco autem prorſus ab oblocutionibus maledicentiiſque, quas vel in alios contorqueam, vel ab aliis in me contortas audiam, cum nullos habeam quibuſcum ſermones ipſe meos conferre poſſim. Neque enim privati hi parietes vocem edere valeant. Sed nec iræ quidem moderari perinde poſſum: etiam ſi nullus adſit, à quo irriter. Sæpe enim quum mihi in mentem venit ineptorum quorundam hominum, facinorúmque ab illis perpetratorum, tum certè fit ut animo intumeſcam, commoveárque: qui tamen animi motus non ad finem uſque decurrit. Statim enim excandeſcentem illum compeſcimus, perſuadentes ut conquieſcat, præſertim ubi illum docuerimus, inſulſiſſimum eſſe, extremæque demum infelicitatis, domeſticis malis commodiſque prætermiſſis, in alienis curioſos eſſe. Qui ſi in multitudinis conſortium me conferam, perturbationúmque illarum infinitate occuper: jam non liceat admonitione hujuſmodi perfrui, neq; rationes eas comminiſci, quibus animus mihi meus ſic inſtruatur, atque erudiatur. Sed quemadmodum fieri videmus, ut qui fluctu rapiente, aut alia vi in caput præcipites feruntur, poſſint quidem interitus ſui finem proſpicere; at ſalutis rationem inire non item: ſic & ipſe ſi in ingentem illum morborum tumultum irruero, potero quidem ſupplicium meum contueri in dies magis ingraveſcens: mihi autem conſtare, quemadmodum & mihi nunc conſto, ac morbos hujuſmodi undique rapientes increpare, non perinde facile atque antea. Mihi enim animus imbecillis, exiguus, & captu admodum facilis, non ab his tantum morbis; ſed & ab invidentia, morbo omnium longè moleſtiſſimo, qui animus neque contumelias neque honores moderate ferre poteſt, quin potius ſupra modum ut his attollitur; ita illis deprimitur. Ergo quemadmodum ferarum immanium eſt, ut dum læto ſaginatóque corpore geſtientes luxuriant, facilè eos vincant, qui ſecum depugnent, præſertim ſi adverſarii imbecilli ac pugnandi minimè periti fuerint: ſin verò eas quis fame macerarit, ſtrigoſáſque effecerit, tum fiet ut illarum furorem ſopiat, ac virium bonam partem ſic contundat, ut qui non admodum generoſus fortiſque ſit, poſſit cum illis facilè decertare ac depugnare: ſic & animi morbos quiſquis infirmos reddiderit, eos certè ſub rationis gyrum facilè reducit. Rurſus quiſquis exquiſitè educaverit, moleſtiorem ſibi adverſus illos pugnam conſtituit: atque hac demum ratione ſic adverſum ſe terribiles efferóſque reddit, ut cogatur in perpetua tum ſervitute, tum formidine vitam tranſigere. Quænam igitur belluarum iſtarum alimenta: inanis quidem gloriæ alimenta ſunt laudes, atque honores: Contumaciæ, potentiæ atque adeò licentiæ, magnitudo: Invidentiæ, alienæ famæ celebritas: Avaritiæ, largientium liberalitas: Intemperantiæ, deliciæ atque aſſidui mulierum congreſſus: In ſumma, ne hic de ſingulis agam, alimentum aliud, aliud peccatum alit. Proinde belluæ hæ omnes me, ſi in medium hominum cœtum acceſſere, magno impetu adorientur, animumq; hunc dilaniabunt: tum verò & terrorem afferentes, moleſtiorem mihi contra ſe pugnam efficient. Cæterum tantiſper dum ſolitudinem hanc colo, quamquam multo cum labore ſubjicientur, tamen Dei optimi gratia, ſic ſubjicientur, ut præter latratum nihil habeant. His de cauſis in hac me ipſe cellula contineo: his de cauſis alios quærentes, nemini ad me aditum patere, contuberniumque ac convictum meum cum nemine communem eſſe, infinitáſque in me id genus criminationes congerentes, facile fero: quas equidem lubens abſtergerem; ſed quum id non liceat, quod proximum quidem eſt, animum hunc dolore compungo, ac mœſtitia excrucio. Neq; enim proclive mihi eſt uno eodémque tempore tum hominum conſuetudine uti, tum hac in animi ſecuritate ac præſentia perſiſtere: quo fit ut te ego exhorter eum potius miſerari, quàm calumniari ut velis, qui tanta difficultate interceptus eſt. At verò ipſe tibi, quod video, nondum oratione mea perſuaſi. Itaque appetere jam tempus reor, ut quod unum ſupereſt mihi arcanum, id in ſinum tandem tuum effundam, etiamſi multis id fortaſſe tale futurum ſit, ut credi minime debeat:

Cap. XII. Ex[illegible] probatio & doloris qui oritur propter ſacerdotii expeditionem.

Quænam ſint paſſionum fomenta.

Arcanum detegit Baſilio.

ὁρᾷς μεθ' ὅσης σοι δείκνυσιν ὑπερβολῆς ὁ Θεός, ὅτι πολλῷ τῷ περιόντι τῶν ἀρχομένων ἀπαιτεῖ τὸν ἄρχοντα τιμωρίαν; οὐ γὰρ δή που ὁ τὴν ἐκείνου θυγατέρα δι' ἐκεῖνον μειζόνως τῶν ἄλλων κολάζων, τὸν καὶ ἐκείνῃ τῆς προσθήκης τῶν βασάνων αἴτιον, ἴσην τοῖς πολλοῖς εἰσπράξεται δίκην, ἀλλὰ πολλῷ μείζονα. καὶ μάλα γε εἰκότως. οὐ γὰρ εἰς αὐτὸν περιΐσταται μόνον ἡ ζημία· ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἀσθενεστέρων, καὶ εἰς αὐτὸν βλεπόντων, καταβάλλει ψυχάς.

Τοῦτο καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ διδάξαι βουλόμενος, διΐστησιν ἀπ' ἀλλήλων τὴν τῶν κριῶν καὶ τὴν τῶν προβάτων κρίσιν. ἆρά σοι δοκοῦμεν λέγειν ἔχοντα πεφοβῆσθαι φόβον; πρὸς γὰρ τοῖς εἰρημένοις, νῦν μὲν εἰ καὶ πολλοῦ μοι δεῖ πόνου, πρὸς τὸ μὴ δεῖν καταγωνισθῆναι τέλεον ὑπὸ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν· ἀλλ' ὅμως ἀνέχομαι τὸν πόνον, καὶ οὐ φεύγω τὸν ἀγῶνα. καὶ γὰρ ὑπὸ κενοδοξίας ἁλίσκομαι μὲν καὶ νῦν· ἀναφέρω δὲ πολλάκις. καὶ ὅτι ἑάλων, συνορῶ· ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἐπιτιμῶ τῇ δουλωθείσῃ ψυχῇ. ἐπιθυμίαι μοι προσπίπτουσι μὲν ἄτοποι καὶ νῦν· ἀλλ' ἀργοτέραν ἀνάπτουσι τὴν φλόγα, τῶν ὀφθαλμῶν τὴν ἔξωθεν οὐκ ἐχόντων ἐπιλαβέσθαι τῆς τοῦ πυρὸς ὕλης. τοῦ δὲ κακῶς τινα λέγειν, καὶ λεγόμενον ἀκούειν, ἀπήλλαγμαι παντελῶς· τῶν διαλεγομένων οὐ παρόντων. οὐ γὰρ δὴ οὗτοι οἱ τοῖχοι δύναιντ' ἂν ἀφεῖναι φωνήν. ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ὀργὴν ὁμοίως δυνατὸν διαφυγεῖν, καίτοι γε τῶν παροξυνόντων οὐκ ὄντων. μνήμη γὰρ πολλάκις ἀνδρῶν ἀτόπων προσπίπτουσα, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν γινομένων, ἐξοιδεῖν μοι τὴν καρδίαν ποιεῖ, πλὴν ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος· ταχέως γὰρ αὐτὴν φλεγμαίνουσαν καταστέλλομεν, καὶ πείθομεν ἡσυχάζειν, εἰπόντες· ὅτι λίαν ἀσύμφωνον, καὶ τῆς ἐσχάτης ἀθλιότητος, τὰ οἰκεῖα ἀφέντας κακά, τὰ τῶν πλησίον περιεργάζεσθαι. ἀλλ' οὐκ εἰς τὸ πλῆθος ἐλθών, καὶ ταῖς μυρίαις ἀποληφθεὶς ταραχαῖς, δυνήσομαι ταύτης ἀπολαύειν τῆς νουθεσίας, οὐδὲ τοὺς ταῦτα παιδαγωγοῦντας λογισμοὺς εὑρεῖν. ἀλλ' ὥσπερ οἱ κατὰ κρημνῶν ὑπό τινος ῥεύματος ἢ καὶ ἑτέρως ὠθούμενοι, τὴν μὲν ἀπώλειαν, εἰς ἣν τελευτῶσι, προορᾶν δύνανται· βοήθειαν δέ τινα ἐπινοεῖν οὐκ ἔχουσιν. οὕτω καὶ αὐτὸς εἰς τὸν πολὺν τῶν παθῶν θόρυβον ἐμπεσών, τὴν μὲν κόλασιν καθ' ἑκάστην αὐξομένην μοι τὴν ἡμέραν δυνήσομαι συνορᾶν· ἐν ἐμαυτῷ δὲ γενέσθαι καθάπερ καὶ νῦν, καὶ ἐπιτιμῆσαι πάντοθεν τοῖς νοσήμασι λυττῶσι τούτοις, οὐκ ἔτι ὁμοίως εὔπορον ἐμοί, καθάπερ καὶ πρότερον. ἐμοὶ γὰρ ψυχή τίς ἐστιν ἀσθενής, καὶ μικρά, καὶ εὐχείρωτος οὐ τούτοις μόνον τοῖς πάθεσιν, ἀλλὰ καὶ τῷ πάντων πικροτέρῳ φθόνῳ· καὶ οὔτε ὕβρεις οὔτε τιμὰς μετρίως ἐπίσταται φέρειν· ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ἐκεῖναί τε ἐπαίρουσιν αὐτήν, καὶ ταπεινοῦσιν αὗται. ὥσπερ οὖν θηρία χαλεπά, ὅταν μὲν εὐσωματῇ καὶ σφριγᾷ, τῶν πρὸς αὐτὰ μαχομένων κρατεῖ· καὶ μάλιστα, ὅταν ἀσθενεῖς ὦσι καὶ ἄπειροι· εἰ δέ τις αὐτὰ λιμῷ κατατήξειε, τόν τε θυμὸν αὐτοῖς ἐκοίμισε, καὶ τῆς δυνάμεως τὸ πλέον ἔσβεσεν, ὡς καὶ τὸν μὴ λίαν γενναῖον ἀναδέξασθαι τὸν πρὸς ταῦτα ἀγῶνα καὶ πόλεμον· οὕτω καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ὁ μὲν ἀσθενῆ ποιῶν, ὑπὸ τοῖς ὀρθοῖς αὐτὰ τίθησι λογισμοῖς· ὁ δὲ τρέφων ἐπιμελῶς, χαλεπωτέραν αὐτῷ τὴν πρὸς αὐτὰ καθίστησι μάχην, καὶ οὕτως αὐτῷ φοβερὰ ἀπεργάζεται, ὡς ἐν δουλείᾳ καὶ δειλίᾳ τὸν πάντα χρόνον βιοῦν. τίς οὖν τῶν θηρίων τούτων ἡ τροφή; κενοδοξίας μέν, τιμαὶ καὶ ἔπαινοι· ἀπονοίας δέ, ἐξουσίας καὶ δυναστείας μέγεθος· βασκανίας δέ, αἱ τῶν πλησίον εὐδοκιμήσεις· φιλαργυρίας, αἱ τῶν παρεχόντων φιλοτιμίαι· ἀκολασίας, τρυφὴ καὶ αἱ συνεχεῖς τῶν γυναικῶν ἐντεύξεις· καὶ ἕτερον ἑτέρου. πάντα δὲ ταῦτα εἰς μὲν τὸ μέσον ἐλθόντι σφοδρῶς ἐπιθήσεται, καὶ σπαράξει μου τὴν ψυχήν, καὶ φοβερὰ ἔσται, καὶ χαλεπώτερόν μοι τὸν πρὸς ταῦτα ποιήσει πόλεμον. ἐνταῦθα δὲ καθημένῳ, μετὰ πολλῆς μὲν καὶ οὕτως ὑποταγήσεται βίας· ὑποταγήσεται δ' οὖν ὅμως τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, καὶ τοῦ ὑλακτεῖν αὐτοῖς οὐδὲν ἔσται πλέον. διὰ ταῦτα τὸ οἰκίσκον φυλάττω τοῦτον, καὶ ἀπρόϊτος, καὶ ἀκοινώνητός εἰμι καὶ ἀσυνουσίαστος, καὶ μυρίας ἑτέρας τοιαύτας μέμψεις ἀκούειν ἀνέχομαι· ἡδέως μὲν ἂν αὐτὰς ἀποτριψάμενος, τῷ δὲ μὴ δύνασθαι δακνόμενος καὶ ἀλγῶν. οὐδὲ γὰρ εὔπορόν μοι, ὁμιλητικόν τε ὁμοῦ γενέσθαι, καὶ ἐπὶ τῆς παρούσης ἀσφαλείας μένειν. διὸ καὶ αὐτόν σε παρακαλῶ, τὸν ὑπὸ τοσαύτης δυσχερείας ἀπειλημμένον ἐλεεῖν μᾶλλον, ἢ διαβάλλειν. ἀλλ' οὐδέπω σε πείθομεν. οὐκοῦν ὥρα μοι λοιπόν, ὃ μόνον εἶχον ἀπόρρητον, πρὸς σὲ καὶ τοῦτ' ἐκβαλεῖν. καὶ ἴσως μὲν ἄπιστον εἶναι δόξει πολλοῖς·

ἐγὼ

ἐγὼ δὲ αὐτὸ οὐδ' οὕτως εἰς μέσον ἐνεγκεῖν αἰσχυνθήσομαι. εἰ γὰρ καὶ πονηρᾶς συνειδήσεως, καὶ μυρίων ἁμαρτημάτων ἔλεγχος τὸ λεγόμενον ἦν· τοῦ μέλλοντος ἡμᾶς κρίνειν Θεοῦ πάντα εἰδότος ἀκριβῶς, τί πλέον ἡμῖν ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀγνοίας ἐγγενέσθαι δυνήσεται; τί οὖν ἐστι τὸ ἀπόρρητον; ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐν ᾗ ταύτην ἐνέθηκάς μοι τὴν ὑποψίαν, πολλάκις ἐκινδύνευσέ μοι παραλυθῆναι τὸ σῶμα τέλεον, τοσοῦτος μὲν φόβος, τοσαύτη δὲ ἀθυμία κατέσχε μου τὴν ψυχήν. τῆς γὰρ Χριστοῦ νύμφης τὴν δόξαν ἐννοῶν, τὴν ἁγιωσύνην, τὸ κάλλος τὸ πνευματικόν, τὴν σύνεσιν, τὴν εὐκοσμίαν, καὶ τὰ ἐμαυτοῦ λογιζόμενος κακά, οὐ διέλιμπανον, ἐκείνην τε πενθῶν, καὶ ἐμαυτὸν ταλανίζων, καὶ στένων συνεχῶς, καὶ διαπορῶν, πρὸς ἐμαυτὸν ἔλεγον ταῦτα· τίς ἄρα ταῦτα συνεβούλευσε; τί τοσοῦτον ἥμαρτεν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία; τί τηλικοῦτο παρώξυνε τὸν αὐτῆς δεσπότην, ὡς τῷ πάντων ἀτιμοτάτῳ παραδοθῆναι ἐμοί, καὶ τοσαύτην ὑπομεῖναι αἰσχύνην; ταῦτα πολλάκις κατ' ἐμαυτὸν λογιζόμενος, καὶ οὐδὲ λίαν ἀτόπου μηδὲ τὴν ἐνθύμησιν δυνάμενος ἐνεγκεῖν· ὥσπερ οἱ παραπλῆγες ἐκείμην ἀχανής, οὔτε ὁρᾶν οὔτε ἀκούειν τι δυνάμενος. τῆς δὲ ἀμηχανίας με τῆς τοσαύτης ἀφείσης, [καὶ γάρ ἐστιν, ὅτε καὶ ὑπεξίστατο] διεδέχετο δάκρυα, καὶ ἀθυμία. καὶ μετὰ τὸν τῶν δακρύων κόρον, ἀντεισῄει πάλιν ὁ φόβος, ταράττων, καὶ θορυβῶν, καὶ διασείων μοι τὴν διάνοιαν· τοσαύτῃ ζάλῃ τὸν παρελθόντα συνέζων χρόνον. σὺ δὲ ἠγνόεις, καὶ ἐν γαλήνῃ με διάγειν ἐνόμιζες. ἀλλὰ νῦν σοι ἀποκαλύψαι πειράσομαι τὸν χειμῶνα τῆς ἐμῆς ψυχῆς· τάχα γάρ μοι καὶ ἀπὸ τούτου συγγνώσῃ, τὰ ἐγκλήματα ἀφείς. πῶς οὖν σοι, πῶς αὐτὸν ἐκκαλυψόμεθα; εἰ μὲν σαφῶς ἐθέλοις ἰδεῖν, ἑτέρως οὐκ ἔνι, ἀλλ' ἢ τὴν καρδίαν γυμνώσαντα τὴν ἐμήν. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, δι' ἀμυδρᾶς τινος εἰκόνος, ὡς ἂν οἷός τε ὦ, πειράσομαί σοι τὸν τῆς ἀθυμίας τῆς ἐμῆς ὑποδεῖξαι καπνόν· σὺ δὲ ἐκ τῆς εἰκόνος τὴν ἀθυμίαν σύλλεγε μόνην. ὑποθώμεθα εἶναί τινα μνηστήν, τοῦ πάσης τῆς ὑφ' ἡλίῳ κειμένης γῆς βασιλεύοντος θυγατέρα· ταύτην τε τὴν κόρην κάλλος τι ἔχειν ἀμήχανον, οἷον καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνειν φύσιν, καὶ τούτῳ τὸ τῶν γυναικῶν ἁπασῶν φῦλον ἐκ πολλοῦ τοῦ διαστήματος νικᾶν· καὶ ψυχῆς ἀρετὴν τοσαύτην, ὡς καὶ τὸ τῶν ἀνδρῶν γένος, τῶν τε γενομένων, τῶν τε ἐσομένων ποτέ, πολλῷ τῷ μέτρῳ κατόπιν ἀφεῖναι· καὶ πάντας μὲν ὑπερβῆναι φιλοσοφίας ὅρους τῇ τῶν τρόπων εὐκοσμίᾳ, πᾶσαν δὲ κρύψαι σώματος ὥραν τῷ τῆς οἰκείας ὄψεως κάλλει. τὸν δὲ ταύτης μνηστῆρα, μὴ διὰ ταῦτα μόνον περικαίεσθαι τῆς παρθένου, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τούτων πάσχειν τι πρὸς αὐτήν, καὶ τῷ πάθει τούτῳ τοὺς μανικωτάτους τῶν πώποτε γενομένων ἀποκρύψαι ἐραστῶν. εἶτα μεταξὺ τῷ φίλτρῳ καιόμενον καὶ ἀκοῦσαί ποθεν, ὅτι τὴν θαυμαστὴν ἐρωμένην ἐκείνην τῶν εὐτελῶν τις καὶ ἀπερριμμένων ἀνδρῶν, καὶ δυσγενὴς καὶ τὸ σῶμα ἀνάπηρος, καὶ πάντων τῶν ὄντων μοχθηρότατος μέλλοι πρὸς γάμον ἄγεσθαι. ἆρά σοι μικρόν τι μέρος τῆς ἡμετέρας ὀδύνης παρεστήσαμεν, καὶ ἀρκεῖ μέχρι τούτου στῆσαι τὴν εἰκόνα; τῆς μὲν ἀθυμίας ἕνεκεν ἀρκεῖν οἶμαι. καὶ γὰρ διὰ τοῦτο μόνον αὐτὴν παρειλήφαμεν. ἵνα δὲ σοι καὶ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐκπλήξεως ὑποδείξω τὸ μέτρον, ἐφ' ἑτέραν πάλιν ἴωμεν ὑπογραφήν. καὶ ἔστω στρατόπεδον ἐκ πεζῶν καὶ ἱππέων, καὶ ναυμάχων συνειλεγμένον ἀνδρῶν· καὶ καλυπτέτω μὲν τὴν θάλατταν ὁ τῶν τριήρων ἀριθμός, καλυπτέτωσαν δὲ τὰ τῶν πεδίων πλήθη, καὶ τὰς τῶν ὀρῶν κορυφάς, αἱ τῶν πεζῶν καὶ ἱππέων φάλαγγες· καὶ ἀντιλαμπέτω μὲν ἡλίῳ τῶν ὅπλων ὁ χαλκός, καὶ ταῖς ἐκεῖθεν πεμπομέναις ἀκτῖσιν ἡ τῶν περικεφαλαιῶν καὶ τῶν ἀσπίδων ἀνταφιέσθω μαρμαρυγή· ὁ δὲ τῶν δοράτων κτύπος, καὶ ὁ τῶν ἵππων χρεμετισμὸς πρὸς αὐτὸν φερέσθω τὸν οὐρανόν· καὶ μήτε θάλασσα φαινέσθω, μήτε γῆ, ἀλλὰ χαλκὸς καὶ σίδηρος πανταχοῦ· ἀντιπαρατατέσθωσαν δὲ αὐτοῖς καὶ πολέμιοι, ἄγριοί τινες ἄνδρες καὶ ἀνήμεροι. ἐνεστηκέτω δὲ ἤδη καὶ ὁ τῆς συμβολῆς καιρός. εἶτα, ἁρπάσας τις ἐξαίφνης μειράκιον τῶν ἐν ἀγρῷ τραφέντων, καὶ τῆς πηκτίδος καὶ τῆς καλαύροπος πλέον εἰδότων οὐδέν, καθοπλιζέτω μὲν αὐτὸ ὅπλοις χαλκοῖς, περιαγέτω δὲ τὸ στρατόπεδον ἅπαν, καὶ δεικνύτω λόχους, καὶ λοχαγούς, τοξότας, σφενδονήτας, ταξιάρχους, στρατηγούς, ὁπλίτας, ἱππέας, ἀκοντιστάς, τριήρεις, τριηράρχους, τοὺς ἐκεῖ πεφραγμένους στρατιώτας, τὸ ἐν ταῖς ναυσὶν ἀποκειμένων μηχανημάτων τὸ πλῆθος· δεικνύτω δὲ καὶ τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν ἅπασαν, καὶ ὄψεις ἀποτροπαίους τινάς, καὶ σκευὴν ὅπλων ἐξηλλαγμένην, καὶ πλῆθος ἄπειρον, καὶ φάραγγας, καὶ κρημνοὺς βαθεῖς, καὶ δυσχωρίας ὀρῶν.

me verò quicquid id eſt, ne hac quidem ratione evulgare pudebit. Nam ut illud à me evulgatum, futurum ſit tum malæ hujus conſcientiæ, tum infinitorum peccatorum argumentum: tamen quum non alius quàm Deus ipſe (cui uni nihil certè occultum eſt) de nobis judicium facturus ſit: quid nobis tandem lucri, quid emolumenti ex hominum ignoratione hac in parte accedere poterit? Quodnam igitur arcanum hoc eſt? Ab eo ipſo die quo tute mihi epiſcopatus ſuſpicionem hanc injeciſti, factum eſt identidem, ut corpus hoc ab anima propemodum diſſolveretur: tam ingens pavor, tam ingens mœſtitia animum meum occupavit. Nam cum apud me conſiderarem Chriſti ſponſæ gloriam, ſanctimoniam, venuſtatem ſpirtualem, prudentiam, ornatum, tum verò animi mei vitia expenderem, fiebat ut aſſiduis tum illam, tum etiam me gemitibus luctibuſque proſequerer, quo in animi angore doloréque dum verſarer, hiſce memet verbis conveniebam: Quiſnam conſilii hujus author fuit? quid tandem tantum peccavit Dei eccleſia? quænam tanta res ipſius eccleſiæ dominum excitavit, induxitque, ut illam tanto cum ejus dedecore mihi mortalium omnium ignominioſiſſimo regendam traderet? Hæc ipſa mecum identidem reputans, dum abſurditatis indignitatiſque hujus ne cogitationem quidem animo ſuſtinere valerem, fiebat ut eorum exemplo qui attoniti ſunt, ſtupens, neq; cernere, neque audire quicquam poſſem. Ab hæſitantia autem ac conſternatione hujuſmodi quum animus tandem meus dimiſſus, (faceſſebat enim intermittebátq; illa nonnunquam) ſuccedebant lacrymæ ac mœſtitia: tum verò poſt lacrymarum ſatietatem rurſus inſinuabat ſeſe timor animum hunc commovens, conturbans, concutiens. In tanto ego æſtu antea vixi, cum id tute ignorares, méque in tranquillitate victitare exiſtimares. Ego vero nunc tibi animi mei æſtum detegere tentabo: hinc enim fortaſſe veniam mihi dabis, méque tandem inſimulare deſines. Qui igitur illum detegam: Nam ſi eum aperte oculis iſtis cernere velis, id nimirum haud aliter liceat, quàm corde hoc tibi per me prius detecto, nudatoque. Quod quia fieri non poteſt, tibi hic ego per obſcuram quandam imaginem, utcunq; potero, experiar mœſtitiæ meæ fumum repræſentare: tu verò ex ipſa imagine mœſtitiam tantum noſtram colligito. Fingamus puellam aliquam regis filiam, & ejus quidem cui terra ea univerſa quæ ſub ſole poſita eſt, pareat, à proco quopiam expeti: tum verò demus novam quandam in ea ineſſe formæ venuſtatem, quæ ſic humanam naturam tranſcendat, ut per eam puella muliebre genus univerſum magno admodum diſcrimine ſuperet: præterea tantam illi ineſſe animi virtutem, ut virorum genus eorum, inquam, qui vel antea fuere, vel futuri olim ſunt, longo poſt ſe intervallo relinquat: tum autem & morum honeſtate tanta eandem excellere, ut vel omnes philoſophiæ terminos excedat: denique talem eſſe, ut proprii aſpectus gratia, oculorumque venuſtas univerſam illam corporis totius elegantiam obſcuret. Addamus item, ſi placet, ipſius procum, non ob ea tantum, quæ diximus, virginis amore ardere; ſed furore item neſcio quo erga illam affici: quo quidem inſaniſſimos quoſque, qui antea unquam extiterint, amatores ſuperet: poſtea procum hunc dum hoc philtro ac furore deflagrat, alicunde accepiſſe, futurum ut puellam illam quam miro amore depereat, homuncio neſcio quis humilis, abjectus, obſcuro atque ignobili genere natus, quique idem corpore ſit mutilo, denique mortalium omnium nequiſſimus, in uxorem ducat. Tibine hic exiguam doloris partem repræſentavimus? ſatin' tibi à me factum putas, vel finita hic à nobis imagine? Equidem ſatis me feciſſe puto, quod ad animi mei mœſtitiam repræſentandam ſpectat, cujus unius rei gratia imaginem ipſam adhibuimus. Atqui ut tibi item hic metus ſtuporiſq; noſtri modum oculis ſubjiciam, ad aliam rurſus hypotheſin deſcriptionémque me confero. Ponito ante oculos exercitum ex militibus, tum peditib9, tum equitibus, tum nauticis viris conſtantem, ac mare quidem obtegat triremium numerus. Rurſum ipſas camporum planities, ipſos montium vertices hinc peditum, hinc equitum phalanges contegant: æs item armorum oppoſitum ſoli ſplendorem reddat, atque à ſolaribus radiis & galearum & clypeorum coruſcatio vibretur: haſtarum fragor, equorúmque hinnitus in cœlum feratur, neque mare, neque terra appareat, ubique æs, ubique ferrum. Tum ſint contra hos inſtructi armatique efferi quidam ac truces viri. Inſtet jam & conflictus tempus: poſtea rapiat quis derepente adoleſcentem aliquem in agro educatum, ac qui nullius prorſus artis alterius gnarus ſit quàm lyræ paſtoritiæ ac pedi, eundémque armatura ærea quum induerit, per totum illum exercitum circumiens deducat, oſtendatque manipulos, manipulorum ductores, ſagittarios, funditores, centuriones, duces, cataphractos, equites, jaculatores, triremes, triremium ductores, milites inibi confertos, navalium machinarum copiam: oſtendat hoſtium procinctam aciem univerſam, & averſandos formidoloſóſque quoſdam in illis aſpectus, & armorum apparatum ab aliorum apparatu diverſum, & immenſam multitudinem, & convalles, & alta præcipitia & montium iniquitates:

oſtendat & adverſarios in equis volantibus incitatione quadam inſidere, & cataphractos per aërem ferri, explicata etiam ei incantationis illius vi ac forma: Recenſeat porrò & belli calamitates, miſſilium nubem, jaculorum nivis inſtar ingruentium impetum, multam illam caliginem & tenebras, obſcuriſſimam noctem, quam ſagittarum multitudo efficiat, ſolis radios denſitate ſua avertens, pulverem tenebris non minus omnium oculos obcæcantem, ſanguinis torrentes, cadentium gemitus, ſtantium clamores, jacentium acervos, rotas ſanguine tinctas, equos præ cadaverum multitudine unà cum ſuis ſeſſoribus in caput præcipites, terram univerſam mixtim hæc omnia continentem, ſanguinem, arcus, ſagittas, equorum ungulas, hominum capita ſimul jacentia, & brachia, & collum, & tibiam, & pectus transfixum, cerebella enſibus trajecta, jaculi cuſpidem effractam, cui hominis oculus tanquam infibulatus hæreat. Recenſeat item & claſſis mala atque incommoda: triremes alias in mediis aquis conflagrantes, alias cum cataphractis ipſis peſſum euntes, fluctuum fragorem, nautarum tumultuationem, militum clamorem, ſpumam tum undarum tum ſanguinis mixtam, eandémque in naves ſimul omnes irrumpentem, cadavera alia ſuper ipſa navium tranſtra jacere, alia ſubmergi, alia adnatare, alia ad littora æſtuantis maris impetu ejici, alia intra ipſos fluctus ſic obrui, ut navibus iter veluti obſepiant. Poſtremo cum exactè belli tragœdias omnes edocuerit: addat item & captivitatis calamitates, & ſervitutem nulla non morte duriorem. At ſecundum hæc omnia jubeat illum continuò in equum aſcendere, univerſique illius exercitus ducem agere. Hic tu adoleſcentulum illum cenſes vel nudæ harum rerum narrationi ſuſtinendæ parem eſſe poſſe, ac non potius vel à primo ſtatim aſpectu animo defecturum.

Cap. XIII. Omni pugna vehementiorem eſſe diaboli in nos inſultum.

Proinde ne me ipſe hic putes rem oratione attollere, neque hoc ipſo quòd corpore ſic ut carcere aliquo incluſi, nihil prorſus rerum inviſibilium cernere poſſimus, magna ea eſſe ducas, quæ à me dicta ſunt. Videas enim eo prælio longè tum majus, tum horribilius, ſi tibi fortè caliginoſiſſimam illam diaboli aciē, conflictúmq; inſanum oculis iſtis cernere liceat. Non enim illic aut æs, aut ferrum, non equi, non currus, non rotæ, non ignis, non jacula iſta, quæ cernimus, verum alia quædā machinamenta iis, quæ dixi, longe terribiliora: certè adverſariis iſtis nequaquam opus eſt thorace, non ſcuto, neque enſibus, neque haſtis, ſed vel nudus execrandæ illius militiæ aſpectus talis eſt, ut humanam animam à corpore ipſo diſſolvere poſſit, niſi ea admodum generoſa fuerit, atque adeò antequam à viribus ipſa ſuis auxilium petat, divinæ in ſe clementiæ providentiam ſenſerit. Ac ſanè ſi liceret corpore hoc exuto, aut unà etiam cum ipſo corpore perſpicuè atque intrepidè univerſam illius aciem bellúmque contra nos inſtructum ipſis oculis coram contueri, videres utique non ſanguinis torrentes, neque corpora demortua; ſed animarum lapſus tam multos; ſed vulnera ſic gravia, ut tibi ſtatim belli univerſa illa pictura quam modo expreſſi, puerorum delectamenta, & ludicrum potius, quàm bellum videri poſſit: tam multi certè ac frequentes ii ſunt, qui in dies ſingulos feriuntur, quorum vulnera non idem mortis genus pariunt: ſed quantum inter ſe diſſidert anima atque corpus, tantum eſt certè inter mortem hanc atque illam diſcrimen. Nam quoties plagam anima accipit, eadémque cadit, hîc proſtrata quidem jacet malæ jam conſcientiæ cruciatu contabeſcens, poſtea verò quàm ſeparata à corpore hinc emigrārit, per judicii ſui tempus æterno cruciandā ſupplicio traditur. Quòd ſi quis exiſtat qui diaboli plagas non perſentiat, nimirum illius morbus ex ea indolentia ingraveſcit. Quemcunque enim plaga una inflicta non mordet, neque attriſtat, is certè facile & alteram excipit: itémque & hac accepta, tertiam: neque enim intermittit ad extremum uſque ſpiritum feriens nefarius ille, quoties invenit animam ſupinam, prioréſque plagas contemnentem: qui ſi & congreſſus modum expendere velis, hunc vero longe acriorem, ac magis diverſum comperies. Neque enim quiſquam eſt, qui tam multas fraudis, doli, & artificii formas norit, quàm multas ſceleratus ille hoſtis, qua quidem in parte major illius vis ac potentia ineſt: neque inimicitias quis tantas támque implacabiles adverſus hoſtes ſibi infenſiſſimos gerere poteſt, quantas improbus ille dæmon adverſus humanam naturam gerit. Porrò ſi quis examinet quanta cum inhumanitate is depugnet, ridiculum certè fuerit homines hoc in loco conferre. Sin iracundiſſimas, ac truculentiſſimas quáſque feras delegeris, quas cum hujus furore atque inſania conferas, revera manſuetiſſimas humaniſſimáſque eas à comparatione comperies: tantum ille in animas noſtras furorem ſpirans evomit. Adde quòd & pugnæ inter homines geſtæ tempus breve quidem eſſe ſolet, qua etiam in temporis brevitate multæ dantur induciæ.

A δεικνύτω δὲ ἔτι παρὰ τοῖς ἐναντίοις καὶ πετομένους ἵππους διά τινος μαγγανείας, καὶ ὁπλίτας δι᾽ ἀέρος φερομένους, καὶ πάσης γοητείας δύναμίν τε καὶ ἰδέαν· καταλεγέτω δὲ καὶ τὰς τοῦ πολέμου συμφορὰς, τῶν ἀκοντίων τὸ νέφος, τῶν βελῶν τὰς νιφάδας, τὴν πολλὴν ἀχλὺν ἐκείνην, καὶ τὴν ἀορασίαν τὴν ζοφωδεστάτην νύκτα, ἣν τὸ τῶν τοξευμάτων συνίστησι πλῆθος, ἀποστρέφον τῇ πυκνότητι τὰς ἀκτῖνας· τὴν κόνιν οὐχ ἧττον τοῦ σκότους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀμαυροῦσαν, τοὺς τῶν αἱμάτων B χειμάῤῥους, τῶν πιπτόντων τὰς οἰμωγὰς, τῶν ἑστώτων τοὺς ἀλαλαγμοὺς, τῶν κειμένων τοὺς σωροὺς· τροχοὺς αἵματι βαπτιζομένους· ἵππους αὐτοῖς ἀναβάταις πρηνεῖς φερομένους ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν κειμένων νεκρῶν· τὴν γῆν φύρδην ἅπαντα ἔχουσαν, αἷμα καὶ τόξα καὶ βέλη· ἵππων ὁπλὰς καὶ ἀνθρώπων κεφαλὰς ὁμοῦ κειμένας· καὶ βραχίονας, καὶ τράχηλον, καὶ κνημῖδα, καὶ στῆθος διακοπὲν, ἐγκεφάλους ξίφεσι περιπεπλασμένους· ἀκίδα βέλους ἐκκεκλασμένην, καὶ ὀφθαλμὸν C ἔχουσαν ἐμπεπερονημένον. καταλεγέτω καὶ τὰ τοῦ ναυτικοῦ πάθη, τριήρεις, τὰς μὲν ἐν μέσοις ἀναπιμπραμένας τοῖς ὕδασι, τὰς δὲ αὐτοῖς ὁπλίταις καταδυομένας· τὸν τῶν ὑδάτων ἦχον, τὸν τῶν ναυτῶν θόρυβον, τὴν τῶν στρατιωτῶν βοὴν, τὸν τῶν κυμάτων καὶ τῶν αἱμάτων μιγνύμενον ἀφρὸν, καὶ ὁμοῦ τοῖς πλοίοις ἐπεισιόντα πᾶσι· τοὺς ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων νεκροὺς, τοὺς καταποντιζομένους, τοὺς ἐπιπλέοντας, τοὺς εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ἐκβρασσομένους, τοὺς ἔνδον τοῖς κύμασι περικλυζομένους, D καὶ τῶν ναυσὶν ἀποφράττοντας τὴν ὁδόν. καὶ πάσας ἀκριβῶς διδάξας τὰς τοῦ πολέμου τραγῳδίας, προστιθέτω καὶ τὰ τῆς αἰχμαλωσίας δεινὰ, καὶ τὴν παντὸς θανάτου χαλεπωτέραν δουλείαν. καὶ ταῦτα εἰπὼν, κελευέτω τὸν ἵππον ἀναβαίνειν εὐθέως, καὶ τοῦ στρατοπέδου παντὸς ἐκείνου στρατηγεῖν. ἆρα οἴει πρὸς τὴν διήγησιν μόνην ἀρκέσειν τὸ μειράκιον ἐκεῖνον, ἀλλ᾽ οὐκ ἀπὸ πρώτης ὄψεως εὐθέως ἀφήσειν τὴν ψυχήν;

E Καὶ μή με νομίσῃς ἐπαίρειν τὸ πρᾶγμα τῷ λόγῳ· μηδ᾽ ὅτι τῷ σώματι τούτῳ καθάπερ τινὶ δεσμωτηρίῳ κατακλεισθέντες, τῶν ἀοράτων οὐδὲν δυνάμεθα ἰδεῖν, μεγάλα τὰ εἰρημένα εἶναι νομίσῃς. πολὺ γὰρ ταύτης τῆς μάχης μείζονα καὶ φρικωδεστέραν εἶδες ἂν, εἰ τοῦ διαβόλου τὴν ζοφωδεστάτην παράταξιν, καὶ τὴν μανιώδη συμβολὴν, τούτοις τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν ἠδυνήθης ποτέ. οὐ γὰρ χαλκὸς ἐκεῖ καὶ σίδηρος, οὐδὲ ἵπποι καὶ ἅρματα καὶ τροχοὶ, οὐδὲ πῦρ καὶ βέλη, οὐδὲ ταῦ- A τα τὰ ὁρατά· ἀλλ᾽ ἕτερα πολὺ τούτων φοβερώτερα μηχανήματα. οὐ δεῖ τούτοις τοῖς πολεμίοις θώρακος, οὐδὲ ἀσπίδος, οὐδὲ ξιφῶν καὶ δοράτων· ἀλλ᾽ ἀρκεῖ μόνη ἡ ὄψις τῆς ἐπαράτου στρατιᾶς ἐκείνης παραλῦσαι τὴν ψυχὴν, ἢν μὴ λίαν οὖσα γενναία τύχῃ, καὶ πρὸ τῆς οἰκείας ἀνδρείας, πολλῆς ἀπολαύσῃ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ προνοίας. καὶ εἴ γε ἦν δυνατὸν, τὸ σῶμα ἀποδύντα τοῦτο, ἢ καὶ μετὰ αὐτοῦ τοῦ σώματος δυνηθῆναι καθαρῶς καὶ ἀφόβως ἅπασαν τὴν ἐκείνου παράταξιν, καὶ τὸν πρὸς ἡμᾶς πόλεμον, ὀφθαλμοφανῶς ἰδεῖν· εἶδες ἂν οὐ χειμάρ- B ῥους αἱμάτων, οὐδὲ σώματα νεκρὰ, ἀλλὰ ψυχῶν πτώματα τοσαῦτα, καὶ τραύματα οὕτω χαλεπὰ, ὡς ἅπασαν ἐκείνην τοῦ πολέμου τὴν ὑπογραφὴν, ἣν ἄρτι διῆλθον πρὸς σὲ, παίδων τινῶν ἀθύρματα εἶναι νομίσαι, καὶ παιδιὰν μᾶλλον ἢ πόλεμον, τοσοῦτοι οἱ καθ᾽ ἑκάστην πληττόμενοι τὴν ἡμέραν. τὰ δὲ τραύματα, οὐκ ἴσην ἐργάζεται τὴν νέκρωσιν· ἀλλ᾽ ὅσον ψυχῆς καὶ σώματος τὸ μέσον, τοσοῦτον ἐκείνης καὶ ταύτης τὸ διάφορον. ὅταν γὰρ λάβῃ τὴν πληγὴν ἡ ψυχὴ, καὶ C πέσῃ, οὐ κεῖται καθάπερ τὸ σῶμα ἀναισθήτως· ἀλλὰ βασανίζεται μὲν ἐντεῦθεν ἤδη τῇ πονηρᾷ συνειδήσει τηκομένη· μετὰ δὲ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν, κατὰ τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν, ἀθανάτῳ παραδίδοται τιμωρίᾳ. εἰ δέ τις ἀναλγήτως ἔχοι πρὸς τὰς τοῦ διαβόλου πληγὰς, μεῖζον ὑπὸ τῆς ἀναισθησίας ἐκείνῳ γίνεται τὸ δεινόν. ὁ γὰρ ἐπὶ τῇ προτέρᾳ πληγῇ μὴ δηχθεὶς, εὐκόλως δέχεται καὶ δευτέραν, καὶ μετ᾽ ἐκείνην ἑτέραν. οὐ γὰρ διαλιμπάνει μέχρι τῆς ἐσχάτης D ἀναπνοῆς παίων ὁ μιαρὸς, ὅταν εὕρῃ ψυχὴν ὑπτίαν, καὶ τῶν προτέρων καταφρονοῦσαν πληγῶν. εἰ δὲ καὶ τῆς συμβολῆς τὸν τρόπον ἐξετάζειν ἐθέλοις, πολὺ ταύτην σφοδροτέραν καὶ ποικιλωτέραν ἴδοις ἄν. οὔτε γὰρ κλοπῆς καὶ δόλου τοσαύτας τις οἶδεν ἰδέας, ὅσας ἐκεῖνος ὁ μιαρός. ταύτῃ γοῦν τὴν πλείονα κέκτηται δύναμιν. οὐδ᾽ ἔχθραν οὕτως ἀκήρυκτον δύναται ἔχειν πρὸς τοὺς ἄγαν πολεμιωτάτους οὐδεὶς, ὅσην πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος. καὶ τὴν προθυ- E μίαν δὲ εἴ τις ἐξετάζοι, μεθ᾽ ἧς μάχεται ἐκεῖνος ἀνθρώποις μὲν ἐνταῦθα, καὶ γελοῖον παραβαλεῖν· εἰ δέ τις τὰ ὀργιλώτατα καὶ ἀπηνέστατα τῶν θηρίων ἐκλεξάμενος, ἀντιτιθέναι θέλοι τῇ τούτου μανίᾳ· πρᾳότατα ὄντα καὶ ἡμερώτατα εὑρήσει τῇ παραβολῇ· τοσοῦτον οὗτος πνεῖ θυμὸν, ταῖς ἡμετέραις προσβάλλων ψυχαῖς. καὶ ὁ τῆς μάχης δὲ χρόνος, ἐνταῦθα μὲν βραχὺς, καὶ ἐν τῷ βραχεῖ δὲ αὐτῷ πολλαὶ αἱ ἀνακωχαί.

καὶ

καὶ γὰρ νὺξ ἐπελθοῦσα, καὶ ὁ τοῦ σφάζειν κάματος, καὶ τροφῆς καιρὸς, καὶ πολλὰ ἕτερα, διαναπαύειν τὸν στρατιώτην πέφυκεν, ὥστε καὶ ἀποδῦσαι τὴν πανοπλίαν, καὶ ἀναπνεῦσαι μικρὸν, καὶ σίτῳ καὶ ποτῷ καταψύξαι, καὶ ἑτέροις πολλοῖς τὴν προτέραν ἀνακτήσασθαι δύναμιν. ἐπὶ δὲ τοῦ πονηροῦ, οὐκ ἔστι τὰ ὅπλα καταθέσθαι ποτὲ, οὐκ ἔστιν ὕπνον ἑλέσθαι, τὸν βουλόμενον ἄτρωτον μένειν διαπαντός. ἀνάγκη γὰρ δυοῖν θάτερον, ἢ πεσεῖν καὶ ἀπολέσθαι γυμνωθέντα· ἢ διαπαντὸς καθωπλισμένον ἑστῶτα καὶ ἐγρηγορότα εἶναι. καὶ γὰρ ἐκεῖνος διαπαντὸς ἕστηκε μετὰ τῆς αὐτοῦ παρατάξεως, τὰς ἡμετέρας ῥᾳθυμίας παρατηρῶν, πλείονά τε εἰσφέρων σπουδὴν εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπώλειαν, ἢ εἰς τὴν σωτηρίαν ἡμεῖς τὴν ἑαυτῶν. καὶ τὸ μὴ ὁρᾶσθαι δὲ αὐτὸν ὑφ' ἡμῶν, καὶ τὸ ἐξαπίνης ἐπιτίθεσθαι [ἃ μάλιστα τῶν μυρίων ἐστὶν αἴτια κακῶν] τοῖς οὐκ ἐγρηγορόσι διαπαντὸς, πολὺ τοῦτον ἀπορώτερον ἐκείνου δείκνυσι τὸν πόλεμον. ἐνταῦθα οὖν ἡμᾶς ἤθελες στρατηγεῖν τοῖς στρατιώταις τοῦ Χριστοῦ; ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ τοῦτο ἦν στρατηγεῖν· ὅταν γὰρ ὁ διατάττειν καὶ διακοσμεῖν τοὺς λοιποὺς ὀφείλων, πάντων ἀπειρότατος καὶ ἀσθενέστατος ᾖ, προδοὺς ὑπὸ τῆς ἀπειρίας τοὺς πιστευθέντας, τῷ διαβόλῳ μᾶλλον ἐστρατήγησεν ἢ τῷ Χριστῷ. ἀλλὰ τί στένεις; τί δακρύεις; οὐ γὰρ θρήνων ἄξια τὰ κατ' ἐμὲ νῦν, ἀλλ' εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς.

Ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ἐμά, φησιν· ἀλλὰ μυρίων ἄξια ταῦτα κοπετῶν· νῦν γὰρ μόλις ἠδυνήθην συνιδεῖν, οἷ τῶν κακῶν με ἤγαγες. ἐγὼ μὲν γὰρ εἰσῆλθον πρὸς σέ, ὅ, τι ποτὲ ὑπὲρ σοῦ πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας ἀπολογήσωμαι, δεόμενος μαθεῖν· σὺ δέ με ἐκπέμπεις ἑτέραν ἀνθ' ἑτέρας φροντίδα ἐνθείς. οὐ γὰρ ἔτι μοι μέλει, τί πρὸς ἐκείνους ὑπὲρ σοῦ· ἀλλὰ τί πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ἐμαυτοῦ καὶ τῶν ἐμῶν ἀπολογήσομαι κακῶν. πλὴν ἀλλά σου δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, εἴ τί σοι μέλει τῶν ἐμῶν, εἴ τις παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τινα σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί, [καὶ γὰρ οἶδας, ὅτι με μάλιστα πάντων αὐτὸς εἰς τοῦτον τὸν κίνδυνον εἰσάγεις.] χεῖρα ὄρεξον, καὶ λέγων καὶ πράττων τὰ δυνάμενα ἡμᾶς ἀνορθοῦν· μηδὲ ἀνάσχῃ πρὸς γοῦν τὸ βραχύτατον ἡμᾶς ἀπολιπεῖν, ἀλλὰ νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον κοινὰς ποιεῖσθαι τὰς διατριβάς. ἐγὼ δὲ μειδιάσας, καὶ τί συμβάλλεσθαι, ἔφην, τί δέ σε ὀνῆσαι δυνήσομαι πρὸς τοσοῦτον πραγμάτων ὄγκον; ἀλλ' ἐπειδή σοι τοῦτο ἡδύ, θάρρει, ὦ φίλη κεφαλή. τὸν γὰρ καιρὸν, καθ' ὃν ἀνέξῃ σοι τῶν ἐκεῖθεν φροντίδων ἀναπνεῖν, καὶ παρέσομαι, καὶ παρακαλέσω, καὶ τῶν εἰς δύναμιν τὴν ἐμὴν ἐλλείψω οὐδέν. ἐπὶ τούτοις πλέον ἐκεῖνος δακρύσας, ἀνίσταται· ἐγὼ δὲ αὐτῷ περιχυθεὶς, καὶ καταφιλήσας τὴν κεφαλὴν, προὔπεμπον, παρακαλῶν γενναίως φέρειν τὸ συμβεβηκός. πιστεύω γὰρ, ἔφην, τῷ καλέσαντί σε Χριστῷ, καὶ τοῖς ἰδίοις ἐπιστήσαντι προβάτοις, ὅτι τοσαύτην ἐκ τῆς διακονίας ταύτης κτήσῃ τὴν παρρησίαν, ὡς καὶ ἡμᾶς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην κινδυνεύοντας, εἰς τὴν αἰώνιόν σου δέξασθαι σκηνήν.

Nam & natura ſic comparatum videmus, ut & noctis ſuperventus, & jugulandi labor, & cibi capiendi tempus, & multa id genus alia militi reſpirandi poteſtatem ſic faciant, ut & armaturam exuere, tum verò paulùm reſpirare, ſeque & cibo & potu reficere, multiſq; rebus aliis priſtinas vires recuperare valeat: adverſus diabolum autem dimicanti nunquam licet arma ipſa ponere, ſomnumve ullum capere, ei præſertim, qui perpetuò invulneratus prælio excedere volet. Ex duobus enim neceſſario alterum conſequitur, ut aut cadat quis ac pereat armis ſpoliatus: aut continenter vigilet, armatuſque ſtet. Siquidem ille continenter cum ſua ipſius acie ſtat, ſocordias noſtras obſervans, ac majus quidem afferens ſtudium ad noſtram internecionem, quam ad noſtram ipſi nos ſalutem afferamus. Poſtremò ut ſemel finiam, quòd à nobis hoſtis ille minimè cernatur, quòdque derepente atque improviſo nos adoriatur (quæ res iis, qui non aſſiduè in excubiis vigilantes fuerint, infinitorum malorum cauſa eſſe ſolet) facit nimirum, ut bello hoc ægrius ac majore cum negocio, quàm illo defungi poſſis. In hoc ergo campo voluiſti nos Chriſti militibus duces eſſe? Hoc ipſum verò quid aliud erat, quàm diabolo potius duces eſſe? quum enim is qui cæteros debet tum in ordines partiri, tum militaribus armis inſtruere: omnium ſimul infirmiſſimus, ſimul imperitiſſimus fuerit, fit nimirum ut ſuæ fidei creditos prodat, & diabolo magis quàm Chriſto ducem agat. Tu verò quid ingemiſcis? quid lachrymaris? neque enim rerum noſtrarum conditio lamentatione; ſed gaudio potius ac lætitia proſequenda.

Mea verò, inquit, non perinde ſe habet, quin potius infinitis planctibus digna ea eſt. Vix enim potui ipſe vel hactenus animadvertere, quò me malorum præcipitem egeris. Siquidem ad te ipſe eo ſolo nomine adieram, ut abs te edocerer, quid mihi tandem iis poſthac reſpondendum verbis tuis foret, qui te inſimularent: tu verò me ipſe amandas, curam aliam pro alia mihi injiciens: neque enim ſollicitus jam ſum, qua te ego apud illos; verùm qua tum me ipſum, tum delicta mea apud Deum defenſione excuſationeque tuear. Atqui abs te ipſe iterum atque iterum peto & contendo, ſi qua tibi rerum mearum cura *ſi qua in Chriſto conſolatio, ſi quod dilectionis ſolatium*, ſi qua viſcera & commiſerationes eſſe poſſunt (ipſe enim noſti tua potiſſimum opera me in hocce adductum periculum) manum mihi auxiliatricem porrigas, ea poſthac in gratiam meam apud me tum dicens, tum faciens, quibus vita mea corrigi atq; emendari poſſit, neu tute quæſo vel breviſſimum temporis punctum nos deſeras: quinimò ſit tibi hoc ipſo magis tempore quàm antea commune nobiſcum conſortiũ, atque contubernium. Ego autem ad verba iſta ſubridens: Et quanam, inquam, tibi in re, Baſili, uſui eſſe valeam, qui te tanta iſta negociorum mole preſſum ſublevare atque adjuvare poſſim? Enimverò quandoquidem tibi id gratum acceptumque video, bono, amice, animo eſto. Id enim tempus omne, quo tibi à curis illis reſpirare dabitur, & tecum ipſe adero, & te conſolatione mea reficiam, quantum in me erit, nulla tibi in re defuturus. Quæ verba quum ille audiſſet, multo etiam quàm antea magis illachrymans ſurgit. Hic ego illum amplexus, caputque deoſculatus deduco, hortatus uti generoſo fortique animo id omne perferat quod accidiſſet. Talis enim, inquam, mea eſt in Chriſto, qui tibi ad ſe vocato, ovium ſuarum curam commiſit, fides atque expectatio, ut tu tantam tibi olim ex hujuſmodi functione fiduciam apud illum comparaturus ſis, ut & me quoque in die illo periclitantem, *æterni tui tabernaculi conſortem efficias.*

S. Baſil. Phil. 2. 1. Luc. 16. 9.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς Δημήτριον μονάζοντα, περὶ κατανύξεως λόγος α'.

Ἐγώ σε ὁρῶν, ὦ μακάριε Δημήτριε, συνεχῶς ἐγκείμενον ἡμῖν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τοὺς περὶ κατανύξεως ἀπαιτοῦντα λόγους, ἐμακάρισά τε ἀεὶ, καὶ ἐθαύμασα τὴν ἐν τῇ σῇ ψυχῇ καθαρότητα. οὐδὲ γάρ ἐστι μὴ πρότερον ἐκκαθαρθέντα καλῶς, καὶ τῶν βιωτικῶν ἁπάντων ἀνώτερον γενόμενον, εἰς ταύτην τῶν λόγων τὴν ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν. καὶ οὐ τοῦτο ῥᾴδιον συνιδεῖν, ἐκ τοῦ καὶ πρὸς ὀλίγον τούτῳ κατεχομένους τῷ πόθῳ, ὅτι τοσαύτην ἀθρόως δέχονται τὴν μεταβολὴν, ὡς εὐθέως πρὸς τὸν οὐρανὸν μεταστῆναι· καθάπερ γάρ τινων δεσμῶν χαλεπῶν τῶν τοῦ κόσμου φροντίδων ἀπολύσαντες τὴν ψυχὴν, οὕτως ἀφιᾶσι πέτεσθαι πρὸς τὸν οἰκεῖον αὐτῇ τόπον, καὶ συγγενῆ. ἀλλὰ τοῖς μὲν πολλοῖς τοῦτο ὀλιγάκις οὐ παντὸς χρόνου συμβαίνειν εἴωθε· σὲ δὲ, ὦ θεία κεφαλὴ, διαπαντὸς οἶδα τούτῳ κατεχόμενον τῷ πυρὶ τῆς κατανύξεως. καὶ μαρτυρήσειαν ἄν μοι αἵ τε ἄυπνοι νύκτες, καὶ αἱ τῶν δακρύων πηγαὶ, καὶ ὁ τῆς ἐρημίας ἔρως ἐνιζάνων τε ἀεὶ, καὶ ἐνακμάζων σου τῇ ψυχῇ·

Sancti Patris noſtri

JOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI Conſtantinopolitani ad Demetrium Monachum, de compunctione cordis, Liber Primus.

Incerto Interprete.

CAP. I.

Quum te intueor, B. Demetri, frequenter inſiſtentem mihi, & omni à me cum vehementia exigentem de cordis compunctione ſermonem, admiror valde, & beatam judico ſinceritatem mentis tuæ, atque animi puritatem. Neque enim poſſibile eſt cuiquam in hujuſmodi ſermonis venire deſiderium, niſi ei qui ſemetipſum prius purgaverit à vitiis, atque omnibus ſecularibus curis ſuperiorem ſeſe celſioremque conſtituerit. Cujus rei indicium haud difficulter aſſumitur inde præcipuè, quòd ſi quos fortè amor horum exigua ſaltem ex parte contigerit, tanta in eis repente efficitur commutatio, ut confeſtim terrena relinquere, atque ad cœlum properare contendant: & velut moleſtiſſimis quibuſdam vinculis, ſeculi ſcilicet curis, animam reſolventes, volatu celeri ad propria redire eam ſinant, & ad cognita recurrere. Sed hoc aliis rarò fortè accidit: te autem, ô venerabile caput, certum eſt indeſinenter hoc compunctionis igne ſuccendi. Teſtantur enim de his diurna ſtudia tua, noctéſque pervigiles, lachrymarum fontes, & amor quietis, ſilentiique deſiderium, non ſolùm jugiter permanens in animo tuo; ſed & ſemper increſcens,

Quid ergo tibi amplius addere poterit noſtri ſermonis oratio? Nam & hoc ipſum, quòd cùm ad ſummum jam virtutum verticem veneris, tamen cum his temetipſum reputas, qui adhuc humi repunt, & volantem profectibus animam lapideam vocas, ita ut frequenter tenens dexteram meam, & deoſculans, cum lachrymis dicas, Contere, & emolli obduratum cor meum: quantæ religionis eſſe ducam, quantumque in te exiſtimem divini ignis ardorem? Et ſiquidem dormientes nos cupies excitare, ad iſtud opus accire ac pertrahere voluiſti: conſilium ſapiens & mirabile tuum miror, & amplector prudentiam tuam. Si verò aliquid tibi veræ ex hoc utilitatis conferendum putaſti, etiam in hoc nihilominus docuiſti nos requirere, quid magis nobis quàm tibi deſit. Veruntamen quoquo modo id tibi viſum eſt parebimus, vel propter timorem & mandatum Dei, ne quid poſcenti negare videamur: vel propter amorem tuum, quem erga nos plurimum geris. Tu tamen nos pro his invicem orationibus remunerare, ut & vitam noſtram poſſimus rectam ſervare de reliquo, & in opere præſenti dignum aliquid dicere, quod poſſit remiſſas & diſſolutas conſtringere, & humi jacentes animas erigere. Unde ergo nobis, unde verbi hujus ſumetur exordium? Quæ ei prima fundamenta & princi-
Matt. 5, 25. pia, niſi verba Domini noſtri Jeſu Chriſti, quibus luget quidem ridentes, beatos autem dicit lugentes. Ita enim ait in Evangelio:
Luc. 6, 25. *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur: & Væ qui ridetis nunc, quoniam lugebitis, & flebitis.* Et meritò: Lugendum enim eſt, & verè lugendum præſentis vitæ tempus, in quo tantam malorum labem, tantaque quotidie videmus flagitia cumulari: quæ ſi velis accuratè conſiderare per ſingula, ſiquidem accuratè id fieri queat nunquam poteris à lachrymis temperare. Sic enim omnia confuſa, ſic ſunt cuncta reſoluta, ut ne veſtigium quidem virtutis uſquam videas: nequitia verò & luxuria repleta eſſe cuncta perſpicias: & quod eſt infelicius, perurgentium nos malorum jam nec ipſi ſenſum capimus, nec aliis præbemus, nec alios monemus; ſed ſumus velut corpus extrinſecus quidem florens ac vegetum, intrinſecus verò tabe peſſimi languoris abſumptum: & contingit nobis quod illis ſolet, qui vel phreneſim patiuntur, vel mente capti ſunt, à quibus cùm multa turpia & periculoſa vel dicantur, vel etiam gerantur; nec pudoris tamen aliquid, nec pœnitudinis capiunt: quinimò & magnifici ſibi ac ſapientiores ſanis videntur & ſapientibus. Ita ergo & nos, cùm omnia, quæ ſanitati contraria ſunt, geramus, ne hoc ipſum quidem, quod deeſt nobis ſanitas, novimus. At enim ſi fortè in corpore parum aliquid morbi pulſaverit, ſtatim & medicos adhibemus, & pecunias profundimus, & omni obſervantia, quod competit, gerimus: nec prius abſiſtimus, quàm, quæ moleſta ſunt, mitigentur: anima verò cùm quotidie vulneretur, cùm per ſingula lanietur corporeis affectionibus, ac vitiis, uratur, præcipitetur, & modis omnibus pereat, ne parva quidem pro ea nos cura ſollicitat. Sed horum omnium cauſa illa eſt, quòd omnes pariter hic morbus obtinuit: & tanquam ſi accidat multis ſub uno morbo languentibus præſto eſſe neminem ſanum, certum eſt, quòd omnes pariter corrumpat & abſumat incuria, dum nemo eſt, qui vel opportuna præbeat, vel importuna prohibeat; ita & in nobis dum nemo ſanus eſt; ſed omnes languemus, alii majore, alii minore ex parte, nemo eſt qui curet: omnes enim indigent cura. Etenim ſi quis extrinſecus undecunque adeſſet, & præceptorum Chriſti, ac noſtræ converſationis confuſionem ac perturbationem videret: neſcio an alios magis ullos quàm nos inimicos eſſe, & contrarios præceptorum Chriſti judicaret; quaſi enim qui ſtudium quoddam habuerimus contraria in omnibus gerere quàm ille mandavit; ita viam hanc vi-
CAP. II tæ peragimus. Sed ne quis fortè putet exaggerationis cauſa à nobis hæc verba proferri, probamenta jam nunc adhibeo, non a-
Matt. 5, 5. liunde quàm ex ipſis Chriſti mandatis. Quid ergo dicit Chriſtus? *Non occides: ego autem dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, rhaca, reus erit concilio: qui autem dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehennæ ignis.* Hæc quidem Chriſtus. Nos autem plus quàm increduli & infideles calcamus hanc legem, & quotidie innumeris injuriis fratres noſtros afficimus, quòdque magis ridiculum ſit, nomen ipſum fatuus dicere recuſantes, multò acerbiores, quàm ex hoc nomine videntur conferri, irrogamus injurias, quaſi verò ille ſolus ſermo ſit, cui pœna deputata eſt, & non hujus ſermonis indicio omne dictum, quod ad injuriam pertinet, reſecetur. Denique Apoſtolus Paulus hunc eundem ſenſum latius ex-
1 Cor. 6, 9. plicans, ait: *Nolite ſeduci, quoniam neque fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri, neque molles, neque maſcu-*
1. Tim. 1, 6. *lorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces Regnum Dei poſſidebunt.*

A Τί οὖν ἄν σοι γένοιτο πλέον παρὰ τῶν ἡμετέρων λόγων; καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ πρὸς αὐτὴν μὲν ἥκειν τὴν κορυφὴν, οἴεσθαι δὲ εἶναι μετὰ τῶν χαμαὶ ἐρχομένων εἶναι, καὶ τὴν ἐπτερωμένην ψυχὴν λιθίνην καλεῖν, καὶ συνεχῶς τῆς δεξιᾶς ἀπτόμενον τῆς ἐμῆς, καὶ φιλοῦντα, καὶ δακρύοντα λέγειν, σύντριψόν μου τὴν καρδίαν τὴν πεπωρωμένην· πόσης μὲν εὐλαβείας, πόσης δὲ πυρώσεως ἄν τις θείη εἶναι τεκμήρια; εἰ μὲν οὖν ἡμᾶς καθεύδοντας
B διυπνίσαι βουλόμενος ἐπὶ ταύτην εἵλκυσας τὴν ὑπόθεσιν, καὶ τῆς φιλοσοφίας, καὶ τῆς περινοίας τῆς ἄλλων ἀποδέχομαι τῆς πολλῆς. εἰ δὲ ἀληθῶς τὸ σαυτοῦ σκοπῶν, καὶ τοῦ διαναστήσοντος δεῖσθαι νομίζων, οὐκ οἶδα πῶς ἀντέτερως ἡμᾶς ἐδίδαξας, ὅτι σοι τῶν παρ' ἡμῶν οὐδενὸς δεῖ· πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως εἰξομένῳ σοι· καὶ πεισθησό-
C μεθα πάντων ἕνεκεν, καὶ τῆς παρρησίας τῆς πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ τῆς περὶ τὴν αἴτησιν σπουδῆς, καὶ τῆς φιλίας τῆς πρὸς ἡμᾶς. σὺ δὲ ἡμᾶς ἀντὶ τούτων τὴν εὐχαῖς ταῖς σαῖς ἀμείβου, ὥστε ἡμῖν καὶ τὸν βίον ὀρθωθῆναι τὸν λοιπὸν, καὶ ἐν τῷ παρόντι δυνηθῆναί τι γενναῖον εἰπεῖν, καὶ ἱκανὸν τὰς κειμένας ἀναστῆσαι, καὶ τὰς παρειμένας ἐπισφίγξαι, καὶ συγκροτῆσαι ψυχάς. Πόθεν οὖν ἡμῖν, πόθεν ἀρκτέον τούτου τοῦ λόγου; τίνα αὐτοῦ θεμέλιον; ποίαν κρηπῖδα θήσομεν; ἢ δῆλον ὅτι τοῦ Χριστοῦ τὰ ῥήματα, δι' ὧν ταλανίζει μὲν τοὺς γελῶντας, ἐν δὲ τοῖς μακαριζομένοις
D τίθησι τοὺς πενθοῦντας, οὑτωσὶ λέγων· "μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται· καὶ οὐαὶ οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε, καὶ κλαύσετε." καὶ μάλα εἰκότως· πένθους γὰρ ἀληθῶς, πένθους καὶ ὀδυρμῶν ὁ παρὼν ἅπας καιρός. τοιαύτη συμφορὰ τὴν οἰκουμένην κατείληφεν ἅπασαν· τοιαῦτα ἅπαντας ἀνθρώπους συνέχει κακά· ἅπερ εἴ τις μετὰ ἀκριβείας ἐξετάζειν ἐθέλοι, εἴγε δυνατὸν μετὰ ἀκριβείας, οὐ παύσεται ὀδυρόμενος καὶ πενθῶν· οὕτως ἅπαντα ἀνα-
E τέτραπται, καὶ συγκέχυται· καὶ ἀρετῆς ἴχνος οὐδαμοῦ. καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι τῶν συνεχόντων ἡμᾶς δεινῶν, αἴσθησιν οὔτε αὐτοὶ ἔχομεν, οὔτε ἄλλοις παρέχομεν· ἀλλ' ἐοίκαμεν σώματι ἔξωθεν μὲν ἀνθοῦντι, πολλῷ δὲ ἔνδοθεν τηκομένῳ πυρί· τῆς δὲ ἀναλγησίας ἕνεκεν, οὐδὲν τῶν παραπαιόντων διενηνόχαμεν· οἳ πολλὰ μὲν ἐπικίνδυνα, καὶ αἰσχρὰ καὶ λέγουσι, καὶ πράττουσιν ἀδεῶς. αἰσχύνονται δὲ τούτων οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ ἐναβρύνονται, καὶ τῶν καθεστηκότων μᾶλλον ὑγιαίνειν νομίζουσιν. οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς τὰ τῶν νοσούντων ἅπαντα πράττοντες, οὐδὲ αὐτὸ
A τοῦτο, ὅτι νοσοῦμεν, ἴσμεν. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ σώματος, κἂν τὸ τυχὸν ἡμᾶς ἐνοχλήσῃ πάθος, καὶ ἰατροὺς καλοῦμεν, καὶ χρήματα ἀναλίσκομεν, καὶ καρτερίαν ἐπιδεικνύμεθα, καὶ οὐ πρότερον ἀφιστάμεθα, ἅπαντα πράττοντες, ἕως ἂν ἀποθώμεθα τὸ λυποῦν· τῆς δὲ ψυχῆς καθ' ἑκάστην ἡμέραν κεντουμένης, σπαραττομένης τοῖς πάθεσι τοῖς σωματικοῖς, καιομένης, κρημνιζομένης, καὶ πάντα τρόπον ἀπολλυούσης ἑαυτὴν, οὐδὲ βραχὺν ἔχομεν λόγον. τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι ἅπαντας ἡ νόσος
B κατείληφε· καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν καμνόντων τὰ σώματα εἰ συμβαίη μηδένα παρεῖναι τῶν ὑγιαινόντων αὐτοῖς, οὐδὲν τὸ κωλῦον ἅπαντας εἰς τὴν ἐσχάτην καταπεσεῖν φθορὰν, μηδενὸς αὐτοὺς τὰς ἀλόγους ἐπιθυμίας κατέχοντος· οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν· διὰ τὸ μηδένα εἶναι τῶν ὑγιαινόντων καθαρῶς ἐν τῇ πίστει, ἀλλὰ πάντας ἀρρωστεῖν, τοὺς μὲν ἐκ πλείονος, τοὺς δὲ ἐξ ἐλάττονος, μοίρας, οὐδεὶς ὁ τοῖς κειμένοις ἐξαρκέσαν ἐστίν. εἰ γάρ τις ἔξωθέν ποθεν ἡμῖν ἐπιστὰς, καὶ τοῦ Χριστοῦ τὰ
C προστάγματα, καὶ τῆς πολιτείας τῆς ἡμετέρας τὴν σύγχυσιν καταμάθοι καλῶς, οὐκ οἶδα εἴ τινας ἑτέρους ἄλλους μᾶλλον ἡμῶν ἐχθροὺς ὑπολήψεται εἶναι τοῦ Χριστοῦ· καθάπερ γὰρ ἐσπουδακότες τὴν ἐναντίαν αὐτοῦ ἐλθεῖν τοῖς ἐπιτάγμασιν, οὕτω ταύτην ὡδεύσαμεν τὴν ὁδόν. καὶ ἵνα μή τις ὑπερβολῆς εἶναι νομίσῃ τὰ παρ' ἡμῶν, τὴν ἀπόδειξιν ἐπαγαγεῖν ἤδη πειράσομαι· ἑτέρωθεν μὲν οὐδαμόθεν, ἀπὸ δὲ αὐτῶν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. τί οὖν φησιν ὁ Χριστός; "ἐρρέθη τοῖς ἀρχαί-
D οις, οὐ φονεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ῥακὰ, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ. ὃς δ' ἂν εἴπῃ μωρὲ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός." ταῦτα μὲν οὖν ὁ Χριστός. ἡμεῖς δὲ τῶν ἀπιστούντων αὐτῷ μᾶλλον τὸν νόμον τοῦτον κατεπατήσαμεν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν μυρίαις τοὺς ἀδελφοὺς πλύνοντες λοιδορίαις. καὶ τὸ δὴ καταγελαστότερον, ὅτι τὸ, μωρὸς, ὄνομα παραφυλαττόμενοι, πολ-
E λάκις ἑτέρας τούτου ὕβρεις πικροτέρας ἐπαγόμεθα, ὡς ἐκείνου μόνου τοῦ ῥήματος τὴν κόλασιν ἔχοντος. τὸ δὲ οὐ τοιοῦτόν ἐστιν. ἀλλὰ τὴν ὕβριν καθόλου κολάζων, τοῦτο τέθεικε τὸ ἐπιτίμιον· καὶ δῆλον, ἐξ ὧν καὶ Παῦλος οὑτωσί φησι. μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὐ μοιχοὶ, οὐ μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὐ κλέπται, οὔτε πλεονέκται, οὐ μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρπαγες, βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσι.

εἰ δὲ ὁ μωρὸν λέγων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τῆς ἐσχάτης κολάσεώς ἐστιν ἄξιος, ὁ κακοῦργον, καὶ βάσκανον, καὶ εὐχερῆ, καὶ κενόδοξον, καὶ μυρία ἄλλα τοιαῦτα κατηγορῶν, πόσον ἑαυτῷ τὸ τῆς γεέννης συνάξει πῦρ; Τὸ γὰρ, μωρὲ, καὶ ῥακὰ, τῶν εἰρημένων πολλῷ κουφότερον· διόπερ ἐκεῖνο παρεὶς, τοῦτο τέθεικεν ὁ Χριστός· ἵνα μάθῃς, ὅτι, εἰ τὸ φορητότερον λεχθὲν τὴν γέενναν ἐπισπᾶται κατ' αὐτοῦ τοῦ λέγοντος, πολλῷ μᾶλλον τὰ βαρύτερα, καὶ ἀφορητότερα τοῦτο ἐργάζεται. Εἰ δέ τινες ὑπερβολὴν τοῦ λόγου καταγινώσκουσι· καὶ γὰρ τινας οἶδα τοῦτο παθόντας ἐγὼ, καὶ νομίζοντας ὑπὲρ τοῦ φοβῆσαι μόνον ταύτην εἰρῆσθαι τὴν ἀπειλήν· ὥρα αὐτοὺς τοὺς μοιχοὺς, τοὺς ἀρσενοκοίτας, τοὺς μαλακοὺς, τοὺς εἰδωλολάτρας τῆς εἰρημένης ἀπαλλάττειν κολάσεως. Εἰ γὰρ φόβου μόνου ἕνεκεν τοῖς λοιδόροις ἠπείλησε, δῆλον ὅτι κἀκείνοις· ὁμοῦ γὰρ ἅπαντας συναγαγὼν, οὕτως ἐπήγαγε τῆς βασιλείας τὴν ἔκπτωσιν. Τί οὖν φησιν; ὁ λοίδορος μετὰ τοῦ μοιχοῦ, καὶ μαλακοῦ, καὶ πλεονέκτου, καὶ εἰδωλολάτρου κρίνεται; Εἰ μὲν τὴν αὐτὴν αὐτοῖς δώσει δίκην, ἑτέρου τοῦτο ζητῆσαι καιροῦ. Ὅτι δὲ τῆς βασιλείας ὁμοίως ἐκπεσοῦνται ἐκείνοις, τῷ Παύλῳ πείθομαι λέγοντι, μᾶλλον δὲ τῷ ἐνεργοῦντι δι' αὐτοῦ Χριστῷ· ὅτι οὔτε οὗτος, οὔτε ἐκεῖνοι βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσιν. Οὐκ ἐπὶ τούτου δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἑτέρων πολλοὶ τοῦτο πεπόνθασι. Καὶ τὰ πάντως ἐκβησόμενα, ὑπερβολικῶς εἰρῆσθαι νομίζουσι· διαβολικὴ δέ ἐστιν αὕτη ἡ παγίς· ἵνα γὰρ τὸν φόβον τῆς μελλούσης ἐκλύσῃ κολάσεως τῶν κατανενυγμένων ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγάπῃ, καὶ χαυνοτέρους ἐργάσηται περὶ τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντολῶν, τὴν ἀπὸ τῆς ὑπερβολῆς παραμυθίαν εἰσήγαγεν, εἰς μὲν τὸ παρὸν ἱκανὴν χαρίσασθαι ταῖς ῥαθυμοτέραις ψυχαῖς ἀπάτην, ἐλεγχθησομένην δὲ κατὰ τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν, ὅτε κέρδος οὐδέν. Τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, τοῖς ἀπατηθεῖσι, τότε συνιδεῖν τὴν ἀπάτην, ὅταν μηδὲν ᾖ ἀπὸ τῆς μετανοίας εἰς τὸν τῆς ἀναστάσεως ἀπόνασθαι λόγον; Μὴ δὴ μάτην ἀπατῶμεν ἑαυτοὺς, καὶ παραλογιζώμεθα ἐπὶ κακῷ, μηδὲ ἑτέραν προσκαλώμεθα τιμωρίαν τὴν ἐκ τῆς ἀπιστίας. Οὐ γὰρ μόνον τὸ μὴ εἴκειν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπιστεῖν αὐταῖς χαλεπωτάτην ἐπάγει τὴν κόλασιν. Τὸ δὲ ἀπιστεῖν γίνεται ἐκ τοῦ πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν ἐκλελύσθαι τῶν ἐντολῶν· ὅταν γὰρ τὴν ἐκ τῆς ὑπακοῆς ἀσφάλειαν μὴ ἐθελήσωμεν ἑαυτοῖς πορίσασθαι, μηδὲ τὰ προστεταγμένα ποιεῖν· ὥστε ἀπαλλάξαι τοῦ φόβου τῶν μελλόντων τὸν λογισμὸν, βαρυνόμενοι τῷ συνειδότι, καὶ ἀγχόμενοι, καὶ τὸν πολὺν τῶν κειμένων κολάσεων φόβον ἀπορρῖψαι σπουδάζοντες, εἰς ἕτερον ἑαυτοὺς καταβάλλομεν βάραθρον, ἀπιστοῦντες ταῖς κολαστηρίοις ἐκείνοις. Καὶ καθάπερ οἱ πολλῷ συνεχόμενοι πυρετῷ, καὶ κατὰ τῶν ψυχρῶν πηδῶντες ὑδάτων, οὐκ ἀπολιάσσονται καὶ πνῖγος, ἀλλ' ἕτερον ἑαυτοῖς προστιθέασι πῦρ· οὕτω καὶ ἡμεῖς, κεντούμενοι τῷ τῶν ἁμαρτημάτων συνειδότι, εἰς τὸν τῆς ὑπερβολῆς εὔριπον καταποντίζειν ἑαυτοὺς ἀναγκαζόμεθα, ἵνα πάντα ἀδεῶς ἁμαρτάνωμεν τοῦ λοιποῦ, οὐδὲ γὰρ μόνον παροῦσιν ὀργιζόμεθα τοῖς ἀδελφοῖς, ἀλλὰ καὶ ἀποῦσι πολλάκις μαχόμεθα. Ὅπερ ὑπερβολὴ θηριωδίας ἐστί· καὶ τοὺς μὲν μείζους ἑαυτῶν καὶ δυνατωτέρους, καὶ ἀδικοῦντας, καὶ ὑβρίζοντας φέρομεν μετὰ ἐπιεικείας πολλῆς, διὰ τὸν παρ' αὐτῶν φόβον· πρὸς δὲ τοὺς ὁμοτίμους, καὶ ἐλάττονας, οὐδὲν λελυπηκότας ἀπεχθανόμεθα. Τοσοῦτον ὁ παρὰ τῶν ἀνθρώπων φόβος τοῦ παρὰ τοῦ Χριστοῦ μείζονα ἔχει τὴν ἰσχύν. Ἔστιν οὖν ἡμῖν σωτηρίας ἐλπὶς τοσαύτην ἐνδεικνυμένοις ὀλιγωρίαν καὶ καταφρόνησιν; πόθεν, εἰπέ μοι; Τί τοίνυν φορτικὸν ἀπῄτησε; τί δὲ ἐπαχθὲς παρ' ἡμῶν ὁ Χριστός; "Μὴ ὀργίζου, φησὶ, τῷ ἀδελφῷ σου εἰκῇ." Πολὺ δὲ τοῦτο εὐκολώτερον τοῦ φέρειν ἕτερον ὀργιζόμενον εἰκῇ· ἐκεῖ μὲν γὰρ συνῆκται ἤδη τοῦ πυρὸς ἡ ὕλη· ἐνταῦθα δὲ οὐδενὸς ὑποκειμένου, τὴν φλόγα ἀνάπτεις αὐτός. Οὐκ ἔστι δὲ ἴσον, ἑτέρου λαμπάδα προσάγοντος, καρτερεῖν, καὶ μὴ πίμπρασθαι, καὶ μηδενὸς παρακινοῦντος ἡσυχάζειν, καὶ ἠρεμεῖν. Ὁ μὲν γὰρ ἐκείνου κρατήσας, μεγίστης φιλοσοφίας βάσανον ἀπεδείξατο· ὁ δὲ τοῦτο κατορθῶν, οὐδενὸς ἂν εἴη θαύματος ἄξιος. Ὅταν οὖν τὸ μεῖζον, διὰ τὸν τῶν ἀνθρώπων φόβον ἀνύοντες, διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ μηδὲ τὸ ἔλαττον βουλώμεθα, ἐννόησον ὅσης κολάσεως, καὶ τιμωρίας ὑπευθύνους καθιστῶμεν ἑαυτούς. Τὸν τοίνυν ἀδελφὸν, μὴ τὸν ὁμότιμον μόνον, μηδὲ ἐλεύθερον νομίσῃς εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὸν οἰκέτην. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ, οὔτε δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος κατὰ τὸν ἀπόστολον. Ὥστε κἂν πρὸς τοὺς δούλους ἀγριαίνωμεν εἰκῇ, τὴν αὐτὴν ὑποστησόμεθα δίκην. Ἀδελφοὶ γὰρ καὶ οὗτοί εἰσι, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἠξίωνται τῆς ἀληθοῦς ἓν πνεῦμα ἔχοντες. Τίς οὖν ὁ λοιδορίας καθαρὸν τὸν ἑαυτοῦ βίον, καὶ ὀργῆς ἀλόγου, καὶ ματαίας ἐπιδείξασθαι δυνάμενος; Μὴ γάρ μοι τὸ ὀλιγάκις τοῦτο πάσχοντα εἴπῃς, ἀλλὰ τὸ μηδὲ ὅλως ἁλόντα ποτέ.

Quod ſi qui fatuum dixerit fratrem ſuum, extremo dignus eſt ſupplicio: qui maleficum, invidum, levem, inanis gloriæ cupidum appellârit, aut alia innumera in eum maledicta ingeſſerit, quantis ſe gehennæ flammis obnoxium reddet? Fatue enim & rhaca quod ait: hoc eſt quod oſtendit, quia ne leve quidem & minimum in fratrem collatum convitium relaxabitur: atque ob id de levioribus ſententiam dedit Chriſtus, ut de gravioribus dubitare non debeas. Quod ſi quis exiſtimat, ſicut ego quidem novi nonnullos putare, terroris cauſa etiam in parvis exaggerari minas præceptis, ſupereſt ut adulteros, maſculorum concubitores, molles, & idololatras memorato illo ſupplicio eximant. Quod ſi terroris cauſa, & non pro veritate ſupplicia promittuntur, conſequens erit etiam, ut bonorum pollicitationes adhortandi tantummodo, & non veritatis gratia promittantur. Et ſi ita de utraque parte ſentiamus, reſoluta ſunt omnia religionis noſtræ dogmata, ſi nihil aliud in omnibus mandatis ac præceptis divinitus datis agi dicitur, niſi ut aut bonorum vana ſpes homines, aut pœnæ terror inanis aſtringat. Sed dices, quid ergo, Maledicus cum adultero, & avaro, & idola colente damnabitur? Si eandem quidem pœnam luent, nec qualitate, nec quantitate diverſam, alterius eſt requirere temporis. *Quod autem à Regno cœlorum ſimiliter arcebuntur*, Paulo crede per ſpiritum Dei loquenti, cui omnes verè credere debemus dicenti Chriſtum in ſe loqui. Illa enim diabolica deceptio eſt, quæ hæc ad terrorem dicit hominibus ſcripta, ut reſolvat divini judicii ac futuri ſupplicii metum, & remiſſiores nos erga obedientiam reddat & cuſtodiam mandatorum Dei. Ob hoc enim tales diabolus ſuggerit ſenſus, & intelligentias hujuſmodi ignavas animas docet, ut præſentis interim temporis reſolvat vigorem, arguendas ſine dubio in die judicii, ubi jam pœnitentia nihil proderit. Quid enim utilitatis erit huic, qui nunc ſeducitur, ſi tunc intellexerit errorem ſuum, cum pœnitendi jam non erit tempus? Non ergo inaniter decipiamus noſmetipſos, neque circumſcribamur in perniciem noſtri, neque aliam nobis pœnam incredulitatis crimine conquiramus. Non enim ſolum ſi inobedientes ſimus mandatis Chriſti; ſed & ſi increduli exſtamus, ſupplicia nos manebunt. Non credere autem ex eo accidit, cum viribus deficimus ad explenda mandata: dum enim commoda quæ nobis ex obedientia provenirent, nobis comparare nolumus, neque ea facere quæ præcepta ſunt, ut animum futurorum metu liberemus, conſcientiæ pudore gravati & præfocati parati ſupplicii timorem abjicere omnem ſtudemus & in aliud nos barathrum præcipites agimus, dum tormentis illis fidem abrogamus. Et quemadmodum ſæpe homines ægri cum multis febribus aguntur, ſi in aquas ſemetipſos frigidas injecerint, ad præſens quidem aliquid videntur ſibi quæſiviſſe ſolatii, multiplicatas verò corpori ſuo flammas febrium reparant; ita & nos agimus, cùm ſtimulamur conſcientia peccatorum, & in euripum nos vel lacus contritos pravæ intelligentiæ præcipitamus. Ex hoc enim jam neceſſariò quaſi licitè peccamus, & non ſolum præſentibus iraſcimur fratribus; ſed interdum etiam cum abſentibus litigamus. Sic enim quaſi per licentiam feritas increſcit. Et majores quidem nobis, ac potentiores, etiamſi injuriis nos & contumeliis agant, ferimus, & cum manſuetudine & ſubjectione portamus, verentes ne quid ab eis gravius patiamur; erga æquales verò vel inferiores interdum nec læſi commovemur & iraſcimur: in tantum humanus metus timori Dei præponitur. Et quæ tandem ſpes erit nobis ſalutis, tantum defectum, tantumque contemptum gerentibus in mandatis divinis? Dic tamen mihi, quid grave à nobis exigit Chriſtus, aut quid oneroſum? *Noli*, inquit, *iraſci fratri tuo ſine cauſa*. Nonne hoc multò levius eſt, quàm ſi tu alium feras iraſcentem tibi ſine cauſa? Ibi enim jam ab alio congregata eſt iracundiæ materia, hic verò qui urgeat nullus eſt, ſi non ipſe tibi flammas ſuccendas iracundiæ. Nunquid ſimile eſt ab alio tibi ingeſtam facem iracundiæ tolerare, nec ſuccendi, & nullo inſtigante quieſcere & ſilere? Illud ferre poſſe, hoc eſt, alterius iracundiam, ſummæ philoſophiæ eſt: ut autem tu non inflammeris fruſtra ad iracundiam, laus quidem nulla eſt, quod non iraſceris ſine cauſa, ſi verò iraſceris inaniter, hoc eſt ſine cauſa, ſummæ vanitatis ac ſtultitiæ nota eſt. Cùm ergo, quod majus eſt, propter timorem hominum feras, propter timorem Dei ne minimum quidem & exiguum pateris? Et eſt qui in hujuſmodi commiſſis ſemetipſum non ſtatuat reum aut judicio divino non decernat obnoxium, *Noli*, inquit, *iraſci fratri tuo ſine cauſa*. Itaque fratrem ne exiſtimes tantum eum qui in honore ſit æqualis, aut liber; ſed & famulum. *In Chriſto enim neque Judæus, neque Græcus, neque ſervus, neque liber, neque maſculus, neque fœmina; ſed omnes unum ſumus in Chriſto.* Propter quod ne erga famulos quidē præceptum iſtud negligendū eſt. Sine cauſa enim nec contra ipſos quidem debemus iraſci: quia & illi à Chriſto ſimili ut tu libertate donati ſunt. Vide ergo jā quis erit immunis ab hac culpa: aut quis eſt, qui nō dicā penitus alienus; ſed qui raro ſaltē nō decipiatur hoc vitio?

Matt. 5. 22

2. Cor. 13. 22

CAP. III. Mandata Chriſti non eſſe gravia neque impoſſibilia. Matt. 5. 22.

Gal. 5. 28.

A Et quando ad illud veniet, ut omninò nunquam in hoc incurrat? Hoc namque ſermo inſtitutionis expoſcit. Sicut enim qui fur non vult dici, nunquam omnino furatur: neque adulteratur, ne fortè etiam ex uno adulterio adulter nominetur; ita & maledicus tanquam ab adulterio refrænare debet à contumeliis linguam ſuam, ne eum pro uno lapſu maledicum faciat, & injurioſum. Illud autem quod ſequitur, quis non infidelium etiam fabuloſum judicet, cum tamen æterna Dei voce
Matt. 5. 23. B ſancitum ſit? Ait enim: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adverſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* At nos pugnas habentes ad invicem, & dolos tantum in corde verſantes, accedimus ad altare Dei: & cùm Deus tantam curam reconciliationis noſtræ habeat, ut patiatur munera ſua relinqui ante altare, & imperfecta manere atque interrumpi miniſteria ſua, donec
C tu eas, & reſolvas iracundiam, & deponas inimicitias cum fratre tuo: nos nec hoc ipſum erubeſcimus; ſed per dies multos patimur manere inimicitias, & trahimus ſicut funem longum diſcordias. Non enim iracundos tantum, & malitiæ memores punit Deus; ſed & eos qui licet ab hoc vitio ſint immunes, tamen iraſcentes aut offenſos fratres negligunt & contemnunt: quoniam quidem hi, qui paſſi videntur injuriam, neceſſario dolent & iraſcuntur: qui verò fecerunt, nec doloris aliquid nec
D iracundiæ gerunt. Ob hoc ergo hunc qui ab iracundia liber eſt, adducit ad illum qui in dolore eſt, & liber non eſt: oſtendens quia criminis hujus noxa penes hunc magis eſt, qui & cauſas peccati dedit. Sed ne ſic quidem emendamur. Perſiſtimus enim etiam pro nihili rebus contriſtare fratres, & quaſi nihil mali fecerimus, ſatisfactionem negligimus, & oblivioni tradimus culpam, atque inimicitias in tempus longum protrahi patimur, ignorantes quòd tanto longior nobis erit pœna, quanto & diſcor-
E dia prolixior. Ubi enim amicitia permanet, nihil facilè creditur, nihil facilè recipitur, quod diſſidiū operari poſſit. Si verò inimicitiæ ſemel occupaverint animos, omnia quæ fiunt, quæ dicuntur, quæ audiuntur, ita accipiuntur, & ita intelliguntur, ut ad majores & longiores proficiant inimicitias. Si quid enim boni dicatur de inimico, non creditur: ſi quid autem mali, hoc ſolum creditur, & confirmatur. Jubet ergo Dominus relinqui donum ante altare, & prius reconciliari fratri, ut ex hoc diſcamus,
A quia ſi nec illo tempore quo ad miniſterium Dei videmur accedere, reconciliationem diſſimulari ac differri patitur Deus: quanto magis curari hoc in aliis temporibus jubet? Nos verò imaginem quidem colimus præcepti; veritatem verò ipſam virtutemque negligimus. Nam oſculum pacis porrigere tempore quo munera offeruntur, in uſu eſt; ſed vereor, ne fortè plures ex nobis labiis hoc tantummodo faciant, cum Chriſtus pacem non ex ore; ſed ex corde deſideret, & affectu velit proximum, non la-
B biis ſalutari. Si enim pax non habetur in corde, quaſi in ſcena res agi videtur & ludo: unde per hæc exacerbari Deus credendus eſt potius, quàm placari. Sinceram enim ac veram exigit à nobis amicitiam, non hanc cujus ſpeciem ac ſimulachrum multi circumferimus, vim autem omnem extinximus: quod ipſum indicium eſt earum, à quibus correpti ſumus iniquitatum.
Matt. 24. 12. *Nam quoniam abundabit iniquitas, multorum charitas refrigeſcet.* Et hæc agimus homines, quibus neque iraſci, neque inimicos ullos habere permittitur: aut ſi fortè iraſci accidat, man-
C datur, ut ſub die vel iracundias noſtras vel inimicitias finiamus.
Epheſ. 24, 26. In hoc enim conſtringimur præcepto illo quo ait: *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram.* Nos contrà, ne hoc quidem contenti ſumus, ut iracundiam ultra ſolis terminum producamus; ſed, quod eſt deterius, & inſidias invicem ſtruimus, ſive verbis, ſive rebus ſupplantare proximos cupientes, propria membra mordentes, & comedentes: quod utique apertæ inſaniæ eſt. Quid e-
D nim aliud faciunt inſani, & dæmone repleti, niſi membra ſua morſibus laniant? Jam verò nec facimus mentionem eorum, quæ de adverſario præcipiuntur, vel de concupiſcentia illicita, vel de laſcivia oculorum, vel de damnoſa amicitia cum ratione pugnante. Oculus enim dexter, & manus dextra non aliud indicant, niſi eos qui nos amant quidem; ſed cum damno amant. Sed & quæ de non relinquendis uxoribus præcipiuntur, quaſi nec mandata nec ſcripta ſint, contemnuntur.

CAP. IV. E Nam de non jurando erubeſco proferre in medium, non ſolū propter juramenta; ſed & propter perjuria. Si enim verè jurare, crimen eſt, & prævaricatio mandati: perjurium ubi ponemus? Si
Matt. 5. 37. inquam, *ſupra eſt & non quicquid fuerit, à malo eſt: ſupra hæc jam*
Luc. 6. 29. *quæ proferuntur, à quo erunt?* Poſt hæc ait, *ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam, converte ei & alteram:* & *Volenti tecum ju-*
Matt. 5. 41. *dicio contendere, & auferre tunicam, remitte ei & pallium:* &, *Si quis te angariaverit mille paſſus, vade cum illo alia duo millia:*

A ἕως δ' ἂν μὴ τοῦτο δείξῃς ἡμῖν, οὐδὲ τὴν ἀπειλὴν λῦσαι δυνήσῃ, διὰ τὸ μὴ συνεχῶς τοῦτο παθεῖν. καὶ γὰρ ὁ κλέπτων, καὶ ὁ πορνεύων, κἂν ἅπαξ μόνον τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην ἐργάσωνται, οὐκ, ἐπειδὴ μὴ πολλάκις τοῦτο τετολμήκασιν, ἀφίενται τῆς τιμωρίας, ἀλλ' ἐπειδὴ τετολμήκασιν, ὅλως κολάζονται. τὸ δὲ ἐφεξῆς τούτῳ κείμενον, τίς οὐκ ἂν τῶν ἀπίστων, καὶ μῦθον εἶναι νομίσειε, μετὰ τοσαύτης σφοδρότητος ἀνατετραμμένον ὁρῶν ὑφ' ἡμῶν; τοῦ γὰρ Θεοῦ εἰπόντος· ἐὰν προσ-
B φέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῇς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὕπαγε πρῶτον, διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. ἡμεῖς δὲ ἐκπεπολεμωμένοι πρὸς ἀλλήλους, καὶ δόλους διακείμενοι τοῖς θυσιαστηρίοις πρόσιμεν. καὶ ὁ μὲν Θεὸς τοσαύτην τῆς ἡμετέρας καταλλαγῆς πεποίηται τὴν σπουδήν, ὡς ἀνέχεσθαι τὴν αὐτοῦ θυσίαν μένειν ἀτέλεστον, καὶ
C τὴν ὑπηρεσίαν ἐκκόπτεσθαι, ὑπὲρ τοῦ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀπέχθειαν καταλῦσαι, καὶ τὴν ὀργήν· ἡμεῖς δὲ οὕτως οὐδὲ πράγματος ἀλογοῦμεν, ὡς καὶ ἡμέρας πολλὰς τὴν ἔχθραν τηρεῖν, καὶ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς. οὐδὲ γὰρ τοὺς μνησικακοῦντας κολάζει μόνον ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ τοὺς τούτου μὲν ἀπηλλαγμένους τοῦ πάθους, πεπληγμένων δὲ καταφρονοῦντας τῶν ἀδελφῶν. ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἠδικημένων ἐστὶ τὸ μνησικακεῖν, ὁ δὲ ἀδικῶν οὐκ ἂν ῥᾳδίως ληφθείη τούτῳ τῷ πάθει· τούτου χάριν
D τοῦτον ἤγαγε πρὸς ἐκεῖνον, δεικνὺς ὅτι τῆς τιμωρίας τῆς ἐκείνου μᾶλλον ὑπεύθυνός ἐστιν, ὁ καὶ τὴν ῥίζαν τῷ ἁμαρτήματι παρασχών. ἀλλ' ἡμεῖς οὐδὲ οὕτω παιδευόμεθα· ἀλλὰ λυποῦμεν καὶ ὑπὲρ τῶν τυχόντων τοὺς ἀδελφούς· εἶτα ὥσπερ οὐδενὸς γινομένου δεινοῦ, οὕτως ἀμελοῦμεν, καὶ ἐπιλανθανόμεθα τῶν λυπηθέντων παρ' ἡμῶν, καὶ τὴν ἔχθραν εἰς μακρὸν ἐκτεινομένην χρόνου μῆκος περιορῶμεν, οὐκ εἰδότες ὅτι τοσούτῳ μείζονα οἴσομεν κόλασιν, ὅσῳ πλείονας ἂν ἀφῶ-
E μεν ἐπεισελθεῖν ἡμέρας τῇ λύπῃ. τοῦτό τε αὐτό, καὶ τὸ δυσκολωτέραν ἡμῖν γίνεσθαι λοιπὸν τὴν καταλλαγήν. ὥσπερ γὰρ φιλίας συνεχούσης ἡμᾶς, οὐδὲν εὐκόλως τῶν διαιρούντων ἰσχύσαι, καὶ πιστευθῆναι δυνήσεται. οὕτως ἔχθρας καταλαβούσης ἡμῶν τὰς ψυχάς, πάντα εὔκολα, καὶ ῥᾷστα τοῖς βουλομένοις ἡμῖν συγκρούειν ἐπιπλεῖόν ἐστι, τῶν μὲν χρηστῶν ἀπιστουμένων, πιστευομένων δὲ μόνων τῶν πονηρῶν. διὰ ταῦτα κελεύει τὸ δῶρον ἀφέντας ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου,
A πρῶτον διαλλαγῆναι τῷ ἀδελφῷ, ἵνα μάθωμεν, ὅτι εἰ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀναβάλλεσθαι τὴν καταλλαγὴν ταύτην οὐ χρή, πολλῷ μᾶλλον ἐν ἑτέροις. ἡμεῖς δὲ τὰ μὲν σύμβολα τῶν πραγμάτων κατέχομεν, τῆς δὲ ἀληθείας αὐτῆς ἐκπεπτώκαμεν. ἀσπαζόμενοι μὲν ἀλλήλους μέλλοντος τοῦ δώρου προσφέρεσθαι, χείλεσι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, καὶ στόματι τοῦτο ποιοῦντες μόνον· ὁ δὲ Κύριος οὐ τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ τῆς ψυχῆς φίλημα, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς καρδίας ἀσπασμὸν
B διδόναι τῷ πλησίον ἡμᾶς. τοῦτο γάρ ἐστιν ἀσπάσασθαι ἀληθῶς. ἐκεῖνο δὲ, σκηνή τις, καὶ ὑπόκρισις, καὶ παροξύνειε μᾶλλον ἂν τὸν Θεόν, ἢ καταλλάξειεν ὁ οὕτω φιλῶν. τὴν γὰρ εἰλικρινῆ, καὶ ἐρριζωμένην φιλίαν ἐπιζητεῖ παρ' ἡμῶν· οὐ ταύτην, ἧς τὸ μὲν σχῆμα πολὺ καὶ τὴν μόρφωσιν περιφέρομεν, τὴν δὲ δύναμιν πᾶσαν ἐσβέσαμεν. ὅπερ καὶ αὐτὸ τεκμήριον τῶν κατεχουσῶν ἡμᾶς ἀνομιῶν ἐστι. διὰ γὰρ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, φησί, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. καὶ ταῦτα πράττομεν ἄνθρωποι μήτε ὀργίζεσθαι, μήτε ἐχ-
C θροὺς ἔχειν κελευσθέντες τινάς· εἰ δέ ποτε καὶ σχοίημεν, ἐφ' ἡμέρας μόνον· ὁ ἥλιος γάρ φησι μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν. καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἱστάμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐπιβουλὰς κατ' ἀλλήλων ῥάπτομεν· καὶ δι' ὧν λέγομεν, καὶ δι' ὧν πράττομεν, δάκνοντες τὰ οἰκεῖα μέλη, καὶ κατεσθίοντες, ὅπερ λαμπρᾶς μανίας ἐστί. καὶ γὰρ τοὺς ἀνιάτως δαιμονῶντας, καὶ μαινομένους, ἀπὸ τούτου μάλιστα δοκιμάζομεν. τί δὲ ὁ περὶ τοῦ ἀντιδίκου νόμος, καὶ ὁ περὶ τῆς ἐπιθυμίας
D τῆς ἀτόπου, καὶ τῶν ἀκολάστων ὀφθαλμῶν, καὶ τῆς ἀλόγου φιλίας ἐπιβλαβοῦς; ὁ γὰρ δεξιὸς ὀφθαλμός, καὶ ἡ δεξιὰ χείρ, οὐδὲν ἡμῖν ἕτερον αἰνίττεται, ἢ τοὺς ἐπὶ βλάβῃ φιλοῦντας ἡμᾶς. καὶ ὁ περὶ τῶν ἀπολελυμένων γυναικῶν ὑπὸ τίνος οὐ παρελύθη, καὶ κατεπατήθη πολλάκις;

Τοὺς γὰρ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ὀμνύναι κειμένους, καὶ αἰσχύνομαι λέγειν, οὐ διὰ τὰς ὁρκωμοσίας μόνον, ἀλλὰ διὰ τὰς ἐπιορκίας τὰς συνε-
E χεῖς. εἰ γὰρ τὸ ὀμνύναι, κἂν εὐορκῇ τις, ἔγκλημα, καὶ ἐντολῆς παράβασις, ποῦ τὴν ἐπιορκίαν θήσομεν; εἰ γὰρ τὸ περιττὸν τοῦ ναί, καὶ τοῦ οὔ, ἐκ τοῦ πονηροῦ, τὸ καὶ τούτου περισσότερον, τίνος ἔσται λοιπόν; εἶτα πάλιν φησίν, ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ ἱμάτιον· καὶ ἐάν τίς σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἕν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο·

τῷ αἰ-

τῷ αἰτοῦντί σε, δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι, μὴ ἀποστραφῇς; τί ἄν τις εἴποι πρὸς ταῦτα; ἐφ' ἑκάστῳ γὰρ τῶν εἰρημένων δακρύειν μόνον, καὶ ἐγκαλύπτεσθαι λείπεται. οὕτως ἐκ διαμέτρου πρὸς τὴν ἐναντίαν ἀντετάξαμεθα. εἰς κρίσεις, καὶ μάχας, καὶ δίκας, καὶ ἀμφισβητήσεις τὸν ἅπαντα χρόνον ἀναλίσκοντες, καὶ μηδὲ βραχεῖαν ἐπήρειαν φέροντες, μὴ τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων, μὴ τὴν ἀπὸ τῶν ῥημάτων· ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ τυχὸν ἐκθηριούμενοι. εἰ δὲ ἔχεις τινὰς λέγειν, τὰ πολλὰ μὲν ἀνηλωκότων εἰς πένητας, καταφρονουμένων δὲ διὰ τὴν πενίαν ὕστερον, καὶ μυρία παθόντων κακά, ὀλίγους μὲν τούτους, καὶ εὐαριθμήτους ἐρεῖς· πλὴν ἀλλ' οὐδὲ οὕτω τὸν ἐνταῦθα ἀναγεγραμμένον φιλόσοφον ἐνέδειξας. πολὺ γὰρ οὗτος ἐκείνου τὸν βίον πνευματικώτερος. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἴσον ἑκόντα δοῦναι, καὶ ἀποστερούμενον πάντων ἐνεγκεῖν· τί δὲ λέγω ἐνεγκεῖν; ὃ γὰρ ὁ Χριστὸς εἶπε, πολλῷ τούτου πάλιν μεῖζόν ἐστι. τοσοῦτον δὲ ἀπέστησεν ὁ λόγος τῶν ἀδικουμένων τὰς ψυχὰς τῆς πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας ὀργῆς, ὡς μὴ μόνον ὑπὲρ τῶν ἤδη ληφθέντων μὴ δυσχεραίνειν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπολειφθέντων ἑκόντας παραχωρεῖν, καὶ τῆς ἐκείνων μανίας περὶ τὸ κακῶς ποιεῖν, μείζονα περὶ τὸ κακῶς πάσχειν ἐπιδείκνυσθαι τὴν μακροθυμίαν ἡμᾶς. ὅταν γὰρ ὁ βουλόμενος ἀδικεῖν, εὕρῃ τὸν ἀδικούμενον πλέον παρεσκευασμένον πρὸς τὸ παθεῖν ἤπερ ἐκεῖνος ἐβούλετο, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐμπλήσας τὴν ἑαυτοῦ, τὸν ἐπηρεασθέντα ἐκ περιουσίας ἴδῃ φιλοτιμούμενον, ἄπεισιν ἡττημένος τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀνεξικακίας ἐρυθριάσας, κἂν γοῦν θηρίον ᾖ, κἂν ἕτερον τούτου χαλεπώτερον, μετριώτερος ἔσται τοῦ λοιποῦ, τήν τε αὐτοῦ κακίαν, καὶ τὴν ἀρετὴν ἐκείνου καλῶς ἀπὸ τῆς συγκρίσεως ταύτης ἰδών. τοῦτον ἐγὼ τὸν βίον ἐπιζητῶ νῦν, ὃν μόνον ἐν ταῖς γραφαῖς κείμενον ὁρῶ. ἀλλαχοῦ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων οὐδαμοῦ. μὴ γάρ μοι τὸν ἠδικημένον εἴπῃς, καὶ στέργοντα. συμβαίνει γὰρ καὶ παρὰ ἀδυναμίαν τοῦτο παθεῖν. εἰ δὲ καὶ πρὸς τοὺς ὁμοτίμους, καὶ οἷς δυνατὸν ἐπεξελθεῖν ἐπεδείξατο οὗτος, ἀλλ' οὐ μέχρι τοσούτου, ὡς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ὑπερακοντίσαι τὴν ἐκείνου, καὶ πλέον, ἢ ἐβούλετο δοῦναι· καὶ τοῖς ἑκοντὶ προσθεῖσι, τὴν ἐπὶ τοῖς βίᾳ ἀποσπασθεῖσι δεῖξαι μακροθυμίαν. τὸ δὲ τούτων πάλιν ἀνώτερον καὶ αὐτῆς ἀπείληφε τῆς κορυφῆς, τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐργαζομένους εἰς ἡμᾶς, ἐπηρεάζοντας καὶ χρήμασι καὶ σώματι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν· ἐν φίλων τάξει, καὶ φίλων τῶν γνησίων καταλέγειν ἐκέλευσεν ὁ Χριστός. μὴ γὰρ προσδίδου μόνον τῷ ἁρπάζοντι, καὶ πλεονεκτοῦντι, φησίν, ἀλλὰ καὶ φίλει τοῦτον φιλίᾳ τῇ σφοδροτάτῃ, καὶ εἰλικρινεῖ. τοῦτο δὴ τοῦτο καὶ παραστῆσαι βουλόμενος εἶπεν, εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, ὅπερ ἐπὶ τῶν σφόδρα ἀγαπωμένων ποιεῖν εἰώθαμεν μόνον· καὶ ἵνα μὴ πάλιν ὑπερβολῆς νομίσῃς τὰ ῥήματα, καὶ τῆς διαβολικῆς εἰσαγαγῇς ἀπάτην, προστίθησι τῷ πράγματι λογισμόν, καὶ αἰτίαν δικαίαν λέγων· ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦσι; καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς ἀσπαζομένους ὑμᾶς, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ ἐθνικοὶ τοῦτο ποιοῦσιν; ὅταν οὖν τῶν τελωνῶν, καὶ τῶν ἐθνικῶν μηδὲν κατὰ τοῦτο διαφέρωμεν, πῶς οὐ πενθεῖν ἄξιον, καὶ κατακόπτεσθαι; καὶ εἴθε τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινόν, νῦν δὲ τοσοῦτον ἀποδέομεν τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν, ὡς καὶ τοὺς ἀγαπῶντας ἀποστρέφεσθαι, καὶ μισεῖν. τὸ γὰρ βασκαίνειν καὶ φθονεῖν, καὶ δι' ὧν πράττομεν, καὶ δι' ὧν λέγομεν, τὴν δόξαν αὐτῶν καθαιρεῖν, καὶ τὴν εὐδοκίμησιν, τῶν σφόδρα μισούντων, καὶ ἀποστρεφομένων ἐστίν. οὕτως οὐ μόνον τῶν ἐθνικῶν οὐδὲν διαφέρομεν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ χεῖρον αὐτῶν ἐν τούτῳ διακείμεθα. καὶ ὁ μὲν Χριστός, εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ἐκέλευσεν· ἡμεῖς δὲ δόλους ῥάπτομεν, καὶ τοὺς καταρωμένους εὐλογεῖν κελευσθέντες μυρίαις ἀραῖς περιβάλλομεν. τί ταύτης σφοδρότερον τῆς ἐναντιώσεως γένοιτ' ἄν, καὶ τῆς μάχης, ἣν μαχόμεθα τῷ ταῦτα νομοθετήσαντι, πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς προστάγμασιν ἐξ ἐναντίας ἱστάμενοι; τὴν γὰρ τῆς κενοδοξίας τυραννίδα, ἣν αὐτὸς μὲν διὰ τῶν ἑξῆς ῥημάτων κατέλυσεν, ἡμεῖς δὲ ηὐξήσαμεν, οὐκ ἐπὶ τὰς εὐχὰς μόνον, καὶ νηστείας, καὶ τὰς ἐλεημοσύνας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα πάντα ἑλκύσαντες αὐτῆς τὴν ἀρχήν, καὶ πάντες μᾶλλον ἀργυρωνήτου τῇ μανίᾳ ταύτης ὑποθέντες ἑαυτούς, διὰ τὸ πᾶσιν εἶναι δήλην, παρίημι, τοσοῦτον εἰπών. ὅτι τῶν ἀνθρώπων, οἱ μὲν εἰς ἐσχάτην καταφρόνησιν ἐκδόντες ἑαυτούς, οὐδενὶ τῶν προστεταγμένων προσέχουσιν. οἱ δέ, ἐκ βραχείας μοίρας ὑπακούειν θελήσαντες, καί τινας τῶν ἐντολῶν φυλάξαι σπουδάσαντες· καὶ οὗτοι πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ζημίαν κατέστρεψαν, διὰ τὸ μὴ θελῆσαι τῆς κενοδοξίας ἀποδύσασθαι τοὺς δεσμούς, καὶ ὁ μὲν οὐδὲ ὅλως δίδωσιν ἐλεημοσύνην·

A &c. *Petenti te da: & , Volenti mutuari à te ne avertaris.* Ad hæc quid dicemus? pro ſingulis enim his lachrymæ tantummodo proferendæ ſunt & confuſio habenda eſt. Apertè enim contra hæc omnia militamus. In judiciis enim, pugnis, litibus & rixis tempus omne conſumimus. Pati autem aliquid ex his quæ ſcripta ſunt, ac ferre toleranter, neque in verbis neque in rebus amplectimur. Sed & ſi in aliquo leviter ſaltem pulſemur, continuo velut feræ beſtiæ inſurgimus. Quòd ſi proferas B mihi aliquos, qui fortè contempſerint cenſum ſuum, & pauperibus largiti ſint: poſt hæc verò deſpecti pro penuria, multa paſſi ſint mala: paucos & valdè raros tales invenies. Quòd & ſi oſtenderis aliquem, non tamen talem, qualem Evangelii ſermo deſcribit, philoſophum demonſtrabis. Hoc enim vitæ genus magis quàm illud eſt ſpirituale. Nam æquale non eſt meritum ejus, qui ſponte largiatur & ejus qui invitus & injuſtè direptus ſit, & conſtanter toleret ac patienter. Et quid dico, C toleret patienter? Amplius aliquid & excelſius Chriſti ſermo componit. Magnum neſcio quid & immenſum eſt, quò ſublimare animas voluit, quas ad perfectionis culmen invitat. Non ſolum, inquit, injuriam patiens, nihil iracundiæ moveas adverſus eum qui injuriam fecit: & non ſolùm pro his quæ abſtulit non indigneris; ſed & ſi quid tibi fortè ſubrelictum eſt, id ſponte largire, ei qui abſtulit totum. Cùm enim is, qui ad diripienda, quæ tua ſunt, iniquo ſpiritu ſuccenſus advenit, ſi te promtio- D rem reperit in largiendo, quàm ille venerat in diripiendo: quamvis ille ſit ferus, quamvis immanis & barbarus, erubeſcet bonitatem tuam, mitigabitur à furore, reſipiſcet continuò, ac facti pigebit: & ſuum quidem peccatum exhorreſcet, tui verò animi virtutem mirabitur, & amabit. Sed hunc ego ubi nunc invenio? cujus talem vitam mirabor? cujus tales actus reperiam? ſolùm ſcriptum fortaſſis hoc legere in divinis paginis potero: geri autẽ, vel operibus impleri neſcio ſi videbo. Nolo enim nunc mi- E hi aliquem proferas paſſum injuriam, patienter tuliſſe. Hoc enim poteſt fieri pro eo fortaſſis, quia vicem reddere qui paſſus eſt, ac ſimilia referre non potuit: aut etſi reddere potuit, tempus fortaſſe non habuit: aut ſi tempus habuit, & per omnia potuit; ſed propter Dei timorem continuit ſe, demus ei patientiæ palmam. Nunquidnam & hoc facere potuit, ut cupiditatem nocentis non expleret ſolum; ſed etiam ſuperaret: & plus cederet, quàm expetebatur: ac violenter quæ ſua ſunt auferenti, A offerret etiam reliqua, & voluntas etiam ea largiretur, quæ jam cupiditas non quærebat? Amplius adhuc aliquid, & eminentius Chriſti philoſophus docetur à Chriſto. Hunc, inquit, qui diripuerit, quæ tua ſunt, qui læſerit, qui nocuerit, non ſolum donis largioribus cumula; ſed & dilige, & amicum habeto, & tota charitate conſtringe: in tantum, inquit, ut & ores pro ipſo, & Deo preces pro anima ejus fundas, quod utique indicium eſt ſummæ & perfectæ dilectionis. Verùm ne iterum putes hæc B cohortatoriè magis; quàm verè dici, etiam neceſſariam hujus dicti cauſam ſermo divinus exponit. Luc. 6, 32. Ait namque: *Si enim dilexeritis eos, qui vos diligunt, quæ vobis merces eſt?* nonne *& Publicani hoc idem faciunt? & ſi ſalutaveritis eos qui vos ſalutant: quid amplius facitis? nonne & Gentiles hoc faciunt?* Vides ergo quia volens diſcipulos ſuos Chriſtus præſtantiores eſſe cæteris hominibus, idcirco hæc eos facere docuit. Sed ſi nos in his nec Publicanis nec Gentilibus efficimur meliores, nonne lu- C gendi & plangendi ſumus? Quinimò tantum nobis deeſt, & in tantum longe ſumus à diligendis inimicis, ut nec amicis quidem amoris vicem charitatiſque reddamus; ſed è contrario odio habeamus etiam diligentes. Cùm enim æmulamur, & invidemus bonis, & omnimode vel in dictis, vel in factis exiſtimationem eorum laudemque obrui volumus & obſcurari: quid aliud eſt, niſi ſummi odii, & extremæ invidiæ indicium? In quo utique non ſolum à Gentilibus & Publicanis nequaquam differimus; ſed etiam multo inferiores exiſtimus. Chriſtus enim nos D orare pro calumniatoribus jubet: nos inſidias & dolos etiam amicis concinnamus. Chriſtus maledicentibus benedici jubet: nos è contrario, aut priores maledicimus, aut maledictis alterius multiplicata maledicta reſtituimus. Nonne tibi videntur, ut dixi, omnibus modis contraria eſſe præceptis Chriſti, quæ gerimus: & magis pugnam eſſe nobis contra eum, quàm obedientiam? Nam vanæ gloriæ jactantiam, & ſuperbiæ tyrannidem, quam ille quidem verbis ſuis deſtruit, nos autem E geſtis noſtris & operibus ædificamus, quomodo exponam? cujus à nobis vexilla & in orationibus, & in jejuniis atque eleemoſynis præferuntur, & cæteris omnibus rebus geſtiſque noſtris aptantur, cuique velut empta mancipia ſubjacemus, & cervices noſtras omnibus ejus ludibriis ſubjugamus. Tantus enim hominibus divinorum præceptorum contemptus ineſt, ut etiam ſi quid facere videantur ex mandatis, ne hoc ipſum quidem Deo, qui mandavit, impendant; ſed deceptioni, vanæ jactantiæ, & inani gloriæ, quæ geſſerint, conſecrent:

ita ut in utroque modo pari damno feriantur, & cum facere videntur, quæ mandata ſunt, & cùm omninò non faciunt: ſic ex omni parte hominum genus intra ſuos laqueos malignus innexuit. Quod ſi quis poterit ab iſtis ſe nexibus exuere, cautiuſque & attentius, quæ mandata ſunt adimplere : malum ingens ſuperbia continuo obrepit, in qua eſt gravior lapſus. Hæc enim etiam Angelum dejecit, quanto magis hominem: quam qui incurrit, non ſolum ea quæ operatus eſt; ſed & ſemetipſum pariter perdet. Ego autem novi plurimos eorum præcipuè, qui videntur diſtribuere indigentibus pecunias ſuas, non ſolum ſuperbiæ vel jactantiæ incurriſſe laqueos; ſed & vitiorum aliorum multos. Nonnulli enim ob hoc largiuntur ut amentur, aut his certè quos amant, aut quorum perſonas erubeſcunt. Sed & alias his ſimiles occaſiones incurrunt, per quas non jam mandato Dei opus. quod factum eſt, aſſignatur; ſed humanæ voluntati. Cùm ergo tot & talia ſint quæ corrumpant actus hominum, etiam bonos: quis facilè ſalvari poteſt, qui in hæc mala inciderit?

CAP. V. Matt. 6,12. Jam verò id quod ſcriptum eſt: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*: quiſnam eſt ex omnibus nobis, qui cum fiducia hæc audeat dicere Deo? Quia etſi nihil mali faciamus inimicis & debitoribus noſtris, habemus tamen intra nos inſanabile vulnus offenſæ. Chriſtus verò non ita vult nos ignoſcere delinquentibus; ſed ut etiam amemus eos, & oremus pro ipſis. Nam ſi tantummodo non lædas eum, qui te læſit, avertas te tamen ab eo, nec libenter eum videas: manet ſine dubio vulnus in pectore, & dolor augeſcit in corde. Quod ſi ita eſt, nondum utique quod Chriſtus mandavit, impletur. Nunquid tu ita vis tibi propitium fieri Deum, ut non quidem te lædat, avertat ſe tamen abs te, & peccatorum tuorum memoriam gerat, & te videre nolit? Igitur qualem vis erga te eſſe Deum, cùm delictorum veniam poſcis, talem te exhibere debes his qui deliquerunt in te, ſicut & ſapientium quidam ſcribit, dicens: (Eccl. 28,3.4.) *Homo homini reſervat iram, & à Domino quærit ſanitatem? Et ſi ipſe erga hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, quomodo pro peccatis ſuis exorat Deum, cum ipſe caro ſit, & teneat iracundiam, quis propitiabitur peccatis ejus?* Vellem ſilere jam, & hucuſque progreſſus finem imponere ſermonibus meis: erubeſco enim & confundor ultra procedere. Bellum namque hoc, quo impugnamus mandata Chriſti, & inimicitias, quas adverſus eum gerimus, magis ac magis prodit ſermo procedens. Sed quid iterum proderit tacere, cum rebus ipſis arguamur etiam tacentes? Quomodo autem latebimus eum, qui novit corda noſtra, & judicaturus eſt ea? Quid ergo dicam de mandato illo, quo jubemur non theſaurizare ſuper terram, quod fortè quidem faciunt pauci; cæteri verò quaſi è contrario audierint præceptum, & quaſi dictum ſit ad eos: theſaurizate vobis omni modo ſuper terram: ita relinquentes cœlum, adhæſerunt terræ, & inſaniunt erga pecunias congregandas, totoque affectu Deum quidem oderunt, diligunt autem mammonam. (Matt. 6,34) Quod autem dictum eſt: *Nolite cogitare de craſtino*, nec audire ſcio ego aliquem, nec omnino ſervare: & propterea de hoc mandato dicere aliquid erubeſco; ſed cum confuſione prætereo. Etenim oportebat nos quocunque pacto loquente Chriſto & pronunciante non dubitare; ſed credere. Nunc verò etiam cùm & cauſas & rationes adhibeat mandatorum ſuorum, atque exemplis ea validiſſimis muniat, ne ſic quidem erubeſcimus. Propter hoc enim & avium quæ non arant, neque ſeminant, & liliorum quæ non nent, ſimilitudines poſuit, ut nemo dubitaret: & tamen nos ſicut Gentes, aut fortè etiam aliquid deſpicabilius Gentibus, de his ſingulis cogitando conſumimur: & neque cum pro his orare jubeamur, nos omne ſtudium erga hæc impendimus. Sed de hoc, ut dixi, mandato erubeſcens, plura dicere prætereo: ad ſequentia venio, ſi fortè alicubi ſolatium qualecumque mei pudoris inveniam. (Matt. 7,1.) Quid ergo ſequitur poſt hæc? *Nolite judicare*, inquit, *ut non judicemini.* Ego ſolatium confuſionis meæ invenire credebam; ſed augmenta nunc reperi. (Aliud mandatum, ut non judicemus.) Si enim etiam nullum peccatum à nobis aliud fuiſſe admiſſum, pro hoc ſolo gehennæ nos tradi, ſatis abundeque ſufficeret. Quippe qui *in aliorum delictis ſeveri & amariſſimi judices reſidemus, noſtras autem trabes oculis infixas propriis non videmus*: qui aliena etiam minima tam ſollicite perſcrutamur, & ad condemnandum cæteros omne vitæ noſtræ tempus abſumimus: à quo vitio neque ſeculi hominem, neque monachorum, neque clericorum ullum facile invenias liberum.

ὁ δὲ παρέχων μὲν τοῖς δεομένοις ἵνα τὸ ἑαυτοῦ, μετὰ κενοδοξίας δὲ τοῦτο ποιῶν, οὐδὲν ἄμεινον τοῦ μὴ δεδωκότος διάκειται. οὕτως ἅπαντας πανταχόθεν εἰς τὰς ἑαυτοῦ παγίδας ἐνέβαλεν ὁ πονηρός. εἰ δέ τις καὶ ταύτην δυνηθείη διεκδύναι τὴν βλάβην, ὑπὸ τῆς ἀπονοίας καταχεθεὶς, πάλιν τὸ αὐτὸ πτῶμα κατέπεσε. μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπώτερον. οὐ γὰρ τοῦτο ζημιωθεὶς μόνον, ὅπερ ἐποίησεν, ἄπεισιν, ἀλλὰ καὶ κακόν τι προσλαβών. πολλοὺς δὲ ἔγωγε οἶδα, ἐν ταύταις μόνον ἁλισκομένους ταῖς αἰτίαις, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ φιλεῖν, καὶ διὰ τὸ δυσωπεῖσθαι, καὶ δι᾽ ἑτέρας πολλὰς τοιαύτας ἐπαρκοῦντας προφάσεις τοῖς δεομένοις, οὐ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, καὶ τὴν ἐντολήν. τοσούτων οὖν ὄντων τῶν λυμαινομένων ταῖς πράξεσι ταῖς ἀγαθαῖς, τίς ταχέως σωθῆναι δυνήσεται τῶν τούτοις περιπεπτωκότων τοῖς κακοῖς;

Τὸ δὲ, ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· τίς ἄρα ὁ μετὰ παῤῥησίας ἐρῶν; κἂν γὰρ μηδὲν ἀδικήσωμεν τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλ᾽ ὅμως τὴν πληγὴν ἀνίατον ἔχομεν. ὁ δὲ Χριστὸς οὐχ οὕτως ἀφιέναι βούλεται μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πρώτους τῶν φίλων αὐτοὺς ἀριθμεῖν. διὰ τοῦτο γοῦν, καθὼς ἔφθην, καὶ ὑπερεύχεσθαι τούτων προσέταξεν· ἐὰν δὲ ἀδικῇς μὲν μηδὲν, ἀποστρέφῃ δὲ καὶ οὐχ ἡδέως ὁρᾷς, καὶ τὸ τραῦμα ἔχεις ἐνακμάζον σοῦ τῇ ψυχῇ, οὔπω τὴν ἐντολὴν ἐποίησας, ἣν προσέταξέ σοι ὁ Χριστός. πῶς οὖν αὐτὸς ἵλεων γενέσθαι τὸν Θεὸν παρακαλεῖς; τοῖς δὲ εἰς σὲ πεπλημμεληκόσιν, οὔπω γεγονὼς ἵλεως αὐτοῖς· τὸ τοιοῦτον καί τις σοφὸς διασύρων φησίν· ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ συντηρεῖ ὀργὴν, καὶ παρὰ Κυρίου ζητεῖ ἴασιν; ἐπ᾽ ἄνθρωπον τὸν ὅμοιον αὐτοῦ οὐκ ἔχει ἔλεος, καὶ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ δεῖται, αὐτὸς σὰρξ ὢν διατηρεῖ μῆνιν, καὶ τίς ἐξιλάσεται τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ; ἐβουλόμην σιγῆσαι λοιπὸν, καὶ μέχρι τῶν εἰρημένων στῆσαι τὸν λόγον· οὕτως αἰσχύνομαι, καὶ ἐρυθριῶ περαιτέρω προελθεῖν. ὁ γὰρ πόλεμος οὗτος, ὃν ἠράμεθα πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἔχθραν τὴν ἀκήρυκτον, προϊὼν ὁ λόγος τρανώτερον δείκνυσιν. ἀλλὰ τί τὸ κέρδος ἀπὸ τῆς ἡμετέρας σιγῆς τῶν πραγμάτων οὕτω βοώντων τὴν μάχην, καὶ πρὸ τῶν πραγμάτων δὲ αὐτῶν τοῦ μέλλοντος κρίνειν ἡμᾶς πάντα εἰδότος σαφῶς; τὸ μὲν οὖν μὴ θησαυρίζειν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ᾽ ἐν οὐρανῷ, εἰ καὶ ὀλίγους, ὅμως εὕροι τις ἂν κατωρθωκότας καλῶς. οἱ γὰρ λοιποὶ πάντες, ὥσπερ τὸ ἐναντίον ἀκούσαντες, καὶ παραγγελθέντες ἐπὶ τῆς γῆς θησαυρίζειν, οὕτως ἀφέντες τὸν οὐρανὸν, προσετήκασιν ἅπασι τοῖς ἐν τῇ γῇ, καὶ περὶ τὴν τῶν χρημάτων μαίνονται συλλογήν· καὶ τὸν Θεὸν μισήσαντες, ἀγαπῶσι τὸν μαμμωνᾶν. τὸ δὲ, μὴ μεριμνήσητε περὶ τῆς αὔριον, οὐδένα οὔτε ἀκούσαντα, οὔτε πεισθέντα οἶδα ἐγὼ διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν ἡμῶν. διὰ τοῦτο, ταύτην ἐγκαλυψάμενος παρελεύσομαι τὴν ἐντολήν. ἔδει μὲν γὰρ καὶ ἁπλῶς ἀποφαινόμενον πιστεύεσθαι τὸν Χριστόν. νῦν δὲ οὐδὲ λογισμοὺς ἀναντιῤῥήτους εἰπὼν, καὶ ὑποδείγματα παραγαγὼν, τό τε τῶν ὀρνίθων, καὶ τοῦ χόρτου, πιστεύεται παρ᾽ ἡμῶν. ἀλλ᾽ ὁμοίως τοῖς ἔθνεσι, τάχα δὲ καὶ μικροψυχότερον ὑπὲρ τῆς τούτων φροντίδος διακείμεθα· καὶ μηδὲ εὔχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν κελευσθέντες, ἅπασαν περὶ ταῦτα τὴν σπουδὴν ἀναλίσκομεν. ταύτην οὖν, ὅπερ ἔφην, ἐρυθριάσας παρελεύσομαι τὴν ἐντολήν· ἐπὶ δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα ἥξω, εἴ πως ἵνα τῆς αἰσχύνης ταύτης εὕρω παραμυθίαν μικράν. τί τοίνυν μετὰ ταῦτα λέγει; μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. ἐγὼ μὲν οὖν παραμυθίαν ᾤμην εὑρήσειν τῆς ἡμετέρας αἰσχύνης· ὁρῶ δὲ προσθήκην οὐκ ἐλάττονα τῶν προτέρων. εἰ γὰρ καὶ μηδὲν ἕτερον ἡμῖν πεπλημμέλητο, τοῦτο γοῦν ἱκανὸν εἰς ἐσχάτην γέενναν ἀπαγαγεῖν· οὕτω τῶν μὲν ἑτέροις ἁμαρτανομένων πικροὶ καθήμεθα δικασταί· τὰς δὲ ἑαυτῶν δοκοὺς παρορῶμεν. καὶ εἰς τὸ τὰ τῶν ἄλλων πολυπραγμονεῖν, καὶ καταδικάζειν δαπανᾶται ἡμῖν ἅπας ὁ βίος. καὶ οὐδένα ἂν εὕροις ταχέως οὐ βιωτικὸν ἄνδρα, οὐ μοναχὸν, οὐ τοῦ κλήρου, ταύτης ἐλεύθερον τῆς ἁμαρτίας. καί τοι γε τοσαύτης ἀπειλῆς κειμένης αὐτῇ. ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε, φησί· καὶ, ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. ἀλλ᾽ ὅμως κόλασιν μὲν τοσαύτην, ἡδονὴν δὲ τῆς ἁμαρτίας οὐδεμίαν ταύτης ἐχούσης, ἅπαντες ἐπιτρέχομεν τῷ κακῷ, καθάπερ σπουδάζοντες, καὶ φιλονεικοῦντες, μὴ μόνον διὰ μιᾶς, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλῶν ὁδῶν εἰς τὴν τῆς γεέννης κάμινον εἰσελθεῖν· καὶ οὐ πρὸς τὰ δοκοῦντα ἐπίπονα εἶναι μόνον,

Et quidem cum tanta ſit in hoc poſita comminatio, divina enim ſententia dicit: (Ibid. v. 2.) *In quo judicio judicaveritis, etiam ipſi judicabimini; & in qua menſura menſi fueritis, in eadem remetietur & vobis.* Cum ergo mali hujus pœna quidem tanta ſit poſita; libido vero aut voluptas, ut in cæteris ſolet peccatis, ex hoc nulla ſumatur: omnes tamen feſtini ac præcipites huic ſe vitio ſubjugarunt, tanquam ſi ſtudium nobis & certamen eſſet propoſitum, quis ad hoc malum prior omnium perveniret. Si ergo non per unam, ſed per omnes, ut ita dicam, vias & per omnes, aditus currimus & feſtinamus occupare gehennæ ignes : & non ſolum pro his, quæ laboris aliquid & continentiæ videntur exigere, proni in ea ruimus,

ἀλλὰ

ἀλλὰ πρὸς τὰ κουφότερα τούτων ὁμοίως ἀναπεπτώκαμεν, ἐπίσης καὶ ταῦτα κἀκεῖνα παραβαίνοντες, καὶ δεικνύντες διὰ τῶν ῥᾳόνων, ὅτι καὶ τὰ ἐπιπονώτερα διὰ τὴν οἰκείαν καταφρόνησιν, οὐ διὰ τὸ βαρὺ τῶν προσταγμάτων, οὐκ ἐξανύομεν. ποῖον γάρ, εἰπέ μοι, πόνον ἔχει, τὸ μὴ πολυπραγμονεῖν τὰ ἀλλότρια, μηδὲ καταδικάζειν τὰ τῶν πλησίον πλημμελήματα; τοὐναντίον μὲν οὖν πόνου δεῖται, τὸ περιεργάζεσθαι, καὶ κρίνειν ἑτέρους. τίς οὖν ταῦτα ἀκούσας πιστεύσει ποτὲ ἡμῖν, ὅτι ἐκ ῥᾳθυμίας, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ σπουδῆς, καὶ τοῦ μὴ βούλεσθαι, πρὸς τὸ παραβαίνειν ἤλθομεν; ὅταν γὰρ ἃ μὲν ἐπιτάττῃ ποιεῖν, εὔκολα, καὶ ῥᾷστα τοῖς βουλομένοις, ἃ δὲ ἀπαγορεύῃ χαλεπώτερα καὶ ἐπίπονα, ἡμεῖς δὲ τὰ προστεταγμένα ἀφέντες, τὰ κεκωλυμένα πράττομεν· ἆρα οὐχ ὡς φιλονεικοῦντας αὐτῷ ταῦτα ἁμαρτάνειν φήσουσιν ἡμᾶς οἱ ἐχθροί; καὶ γάρ, ὅτι πόνον οὐδένα ἔχει τὰ ἐπιτάγματα τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς ἀπεφήνατο λέγων· "ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς· ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν." ἀλλ' ἡμεῖς ὑπὸ τῆς ἀφάτου ῥᾳθυμίας, φορτικὰ τὰ κοῦφα ποιοῦμεν φαίνεσθαι τοῖς πολλοῖς. τῷ μὲν οὖν ἀργεῖν, καὶ καθεύδειν βουλομένῳ διαπαντός, καὶ τὸ σιτίον μεταλαχεῖν, καὶ ποτοῦ, πάντως ἐπίπονον εἶναι δοκεῖ. οἱ δὲ ἐγρηγορότες, καὶ νήφοντες, οὐδὲ πρὸς τὰ πάνυ θαυμαστὰ καὶ δυσκατόρθωτα ἀναδύονται. ἀλλὰ μετὰ πλείονος ἔτι θάρσους καταπτολμῶσιν αὐτῶν, ἢ τῶν σφόδρα εὐκόλων οἱ παρειμένοι, καὶ ὑπνηλοί· οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτως ἐστὶ ῥᾴδιον, ὃ μὴ σφόδρα βαρύ, καὶ ἐπαχθὲς ὁ πολὺς δείκνυσιν ὄκνος ἡμῖν. ὥσπερ ἐπίπονον, καὶ δυσχερές, ὃ μὴ λίαν εὔκολον ἡ σπουδή, καὶ ἡ προθυμία ποιεῖ. τί γάρ, εἰπέ μοι, τοῦ καθ' ἑκάστην ἡμέραν κινδυνεύειν, κινδύνους θάνατον ἀπειλοῦντας χαλεπώτερον ἦν; ἀλλ' ὅμως ἐλαφρὸν τοῦτο ὁ μακάριος ἐκάλεσε Παῦλος, οὑτωσὶ λέγων· "τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολήν, αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν." εἰ γὰρ καὶ τῇ φύσει τὸ πρᾶγμα βαρύ, ἀλλὰ τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι γίνεται κοῦφον. τὴν δὴ καὶ αὐτὸς αἰτίαν τέθεικεν εἰπών· "μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα."

Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ ἑξῆς· "μὴ δῶτε, φησί, τὰ ἅγια τοῖς κυσί· μηδὲ ῥίψητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων." ὁ μὲν οὖν Χριστὸς καὶ ἐν προστάγματος τάξει, τὴν ἐντολὴν δέδωκεν· ἡμεῖς δὲ ὑπὸ κενοδοξίας, καὶ φιλοτιμίας ἀλόγου, καὶ τοῦτο τὸ πρόσταγμα ἀνετρέψαμεν. ἀνθρώπους φθόρους, καὶ ἀπίστους, καὶ μυρίων γέμοντας κακῶν ἁπλῶς, καὶ ἀνεξετάστως εἰς τὴν τῶν μυστηρίων παραδεχόμενοι κοινωνίαν· καὶ πρὶν ἢ τῆς οἰκείας γνώμης δοῦναι βάσανον ἀκριβῆ, πάντα τὸν περὶ τῶν δογμάτων αὐτοῖς ἐκκαλύπτοντες λόγον, καὶ τὰ προπύλαια οὔπω δυνηθέντας ἰδεῖν, ἀθρόως εἰς τὰ ἄδυτα ἄγοντες. διὰ γοῦν τοῦτο τῶν οὔπω τελεσθέντων τινὲς ταχέως ἀποπηδήσαντες, μυρία εἰργάσαντο δεινά. καὶ οὐκ ἐπὶ τῶν ἄλλων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν τὴν φρικωδεστάτην ταύτην παραβλέπομεν ἐντολήν, ἡνίκα ἂν τῶν ἀθανάτων μυστηρίων δέοι μεταλαχεῖν, μετὰ τῆς ἐγκειμένης ἡμῖν ἀκαθαρσίας τε, καὶ ἀναισχυντίας τοῦτο ποιοῦντες πολλάκις. οὐ ταύτας δὲ μόνον τὰς ἐντολάς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑξῆς ὑπὸ πάντων ὁλοσχερῶς ἀνατετραμμένας ἴδοι τις ἄν. εἰπόντος γὰρ τοῦ Χριστοῦ, "ὅσα ἐὰν θέλητε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι· οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς." ἡμεῖς πάντα ποιοῦμεν, ἃ πάσχειν μὴ θέλομεν· καὶ κελευσθέντες διὰ τῆς στενῆς πύλης εἰσελθεῖν, τὴν εὐρύχωρον ἐπιζητοῦμεν πανταχοῦ. καὶ τὸ μὲν τῶν βιωτικῶν τινας ταύτην ἀσπάζεσθαι καὶ φιλεῖν, οὐ σφόδρα ἐστὶ θαυμαστόν· τὸ δὲ ἄνδρας ἐσταυρῶσθαι δοκοῦντας, πλέον ἐκείνων ἀνιχνεύειν αὐτήν, οὔτε ἐστὶ τῆς πολλῆς ἐκπλήξεως γέμον· μᾶλλον δὲ καὶ αἰνίγματι ἔοικε τὸ πρᾶγμα; τῶν γὰρ μοναχῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πάντων, ταῦτα εὐθέως πρῶτον ἀκούσῃ τὰ ῥήματα. εἴ ποτε αὐτοὺς εἰς οἰκονομίαν τινὰ παρακαλέσεις ἐλθεῖν· ἐρωτώντων εἴγε ἀνάπαυσίν ἐστιν εὑρεῖν, καὶ εἴγε δύναται ἀναπαῦσαι ὁ καλῶν. καὶ ἄνω, καὶ κάτω πολὺ τὸ τῆς ἀναπαύσεως ὄνομα. τί λέγεις, ἄνθρωπε; τὴν τεθλιμμένην κελευσθεὶς βαδίζειν ὁδόν, περὶ ἀναπαύσεως ἐρωτᾷς, καὶ διὰ τῆς ἐστενοχωρημένης προσταχθεὶς πύλης εἰσελθεῖν, εὐρύχωρον ἐπιζητεῖς; καὶ τί ταύτης τῆς διαστροφῆς χεῖρον γένοιτ' ἄν; ἵνα δὲ μὴ νομίσῃς ἑτέρους με καταδικάζοντα, ταῦτα λέγειν νῦν, τὸ ἐμαυτοῦ σοι ἐρῶ. ὅτε καὶ πρώην ἐγὼ ἐγνώκειν τὴν πόλιν ἀφείς, ἐπὶ τὰς σκηνὰς τῶν μοναχῶν ἐλθεῖν,

A ſed etiam pro iis, quæ levia ſunt, & neque neceſſitatis aliquid, neque illecebræ quicquam continent aut voluptatis, pari linea utrobique prævaricationis damnamur. Arguimur enim ex his facilibus & levibus quòd etiam in illis, quæ videntur laborioſa eſſe, propria ignavia deſidiaque delinquimus. Nam, dic mihi, quid laboris habet ut non judices alium, neq; peccata aliena diſcutias, neque condemnes proximum tuum? imò verò magis in diſcutiendo & perquirendo aliena commiſſa labor eſt & judi-
B care de alterius mente ſumma difficultas. Quis verò hoc audiens credere aliquando poſſit, quòd cùm poſſimus ſine labore ſervare mandatum, laboramus & nitimur ut prævaricemur? Si per ocium & negligentiam peccaremus, eſſet fortaſſe aliquid veniæ his, qui laborare nequiſſent. Ubi verò laboratur, ut peccetur, ſtudiumque adhibetur, & contentio quatenus prætereatur mandatum: quis eſt qui pro hoc malo veniam ſperet? Hoc enim eſt contendere adverſus eum, qui præcepta dedit, & bellum legi-
C bus ejus inferre: quia & revera ipſe pronunciavit de præceptis ſuis, quod nihil in eis laborioſum ſit, & nihil oneroſum, dicens: *Jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve.* Et nos contra gravia efficimus, quæ ille levia conſtituit: & quæ ille ſuavia Matt. 11, 29.
poſuit, nos facimus amara peccando. Quòd ſi laborioſum aliquid eſſet in præceptis, decenter & merito virtutem labor comitaretur: præmia enim propoſita ſunt poſt laborem. Nunc verò infelix anima ne hanc quidem reverentiam divinis legibus dabit,
D ut ſileat & quieſcat. ne ad prævaricationem laborando perveniat, quamvis ſint aliqua in quibus Paulus dicit: *Nam quod in præſenti momentaneum & leve tribulationis noſtræ, ſupra modum immenſum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis.* Vides 2. Cor 4. 17.
ergo etiam quicquid in præſenti eſt, leve eſſe, etiamſi tribulatio ſit. Quomodo leve? Quia immenſum pondus futuræ gloriæ levem facit præſentis temporis tribulationem, etiamſi ſenſibus noſtris gravius videatur. Denique & ipſe cauſas in conſequen-
E tibus exponit, ut omne id duci leve debeat, quicquid paſſio præſentis temporis intulerit. Ait enim: *Non reſpicientibus nobis quæ videntur; ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna ſunt.*

Sed videamus quid & alia Domini mandata contineant. *Nolite*, inquit, *dare ſanctum canibus, neque projiciatis margaritas veſtras ante porcos.* Et Chriſtus quidem hoc tanquam præce- CAP. VI. Matt. 7, 6.
A ptum nobis tradidit: at nos laudis amore, & jactantiæ vitio corrupti, etiam huic præcepto contraria gerimus, atque hominibus neque intellectum purum, neque ſanam fidem gerentibus, inſuper etiam peccatorum maculis innexis, ſine ulla diſcretione myſteriorum ſecreta nudamus. & priuſquam mentis propoſitum à nobis, vel ſenſus capacitas explorata ſit, divinorum dogmatum veneranda eis arcana committimus: & quibus prima rudimenta vix dum tradi oporteret, interna eis adyta divinæ ſcientiæ, divinæque ſapientiæ patefacimus. Propterea denique nonnulli
B ubi immundis, ut ita dicam, pedibus ſancta noſtra calcârunt, & pleno ſordibus pectore hauſerunt purum divinæ ſcientiæ poculum: non ſolum evomuerunt, quod hauſerant; ſed & contradixerunt, & tranſverſi ſunt, & inſurgentes in eos injuriis & maledictis, atque accuſationibus eos opprobriiſque ruperunt: Et ita ne nobis quidem ipſis, & vitæ atque exiſtimationi noſtræ parcimus, dummodo prævaricemur divina præcepta: & non ſolum in hoc; ſed interdum & in eo prævaricamur præcepti hujus vim,
C cùm eos quos novimus immundæ vitæ homines, violentes, rapaces, impuros, & per omnia porcis & canibus ſimiles, divini eos ſacramenti participes effici patimur. Multum eſt, ſi velimus ſingula quæque mandata diſcutere, quæ omnibus modis in contemptu habentur ab hominibus, ut illud quod in ſequentibus dicit: *Quodcumque volueritis ut faciant vobis homines, ita etiam vos* Matth. 7, 12.
illis facite. Nos è contrario omnia facimus hominibus, quæ ipſi nolumus perpeti: & rurſum, qui ſumus juſſi per anguſtam viam
D incedere, per latam ſemper incedimus. Et quidem quòd homines ſeculi per viam ſpacioſam gradiantur, non valdè mirum eſt: eos autem qui videntur crucem ſuam ſuſtuliſſe, & ſequi Chriſtum, per hanc ſpacioſam velle incedere, non tibi prodigioſum videtur? Denique Monachi cùm de monaſteriis, & locis habitationum percontantur, ante omnia requirunt, ſi requies ſit in loco, ſi abundent omnia, ſi aquarum copiæ fluant. Sed etſi de eremo requirant, etiam ibi ante omnia de requie tractant, & de opportu-
E nitate miniſterii corporalis. Jam verò ſi ad aliquam diſpenſationem vocaveris, aut aliquid miniſterii divini injungere volueris, prima ſtatim ſollicitudo eſt eis, & prima iſta verba ſunt: Si eſt ibi requies, quo eundum eſt. ſi inveniantur quæ neceſſaria ſunt abundanter, ſi nihil deſit eorum, quæ lata ac ſpacioſa via depoſcit. Quid ais ô homo, quid loqueris? arctam viam & anguſtam juſſus es ambulare: ut quid de requie, ut quid de abundantia percontaris? Per anguſtam januam tranſire juſſus es, ut quid amplos requiris ingreſſus? Eſt aliquid iſta permutatione nequius? Eſt aliquid iſta perverſitate deterius? Verũ ne exiſtimes me hæc dicentem alios incuſare, jã nunc tibi de me, de meipſo inquã narrabo. Etenim cũ ſediſſet in animo quondã relicta urbe trãſire ad habitacula monachorum, ego ſcio quam ſollicite perſcrutabar,

unde

unde nobis in illis locis, quæ neceſſaria ſunt corpori præberentur: & ſi poſſibile eſſet, & recentis, & diurni panis habere quotidie copiam. Sed & illud non ſegniter requirebam, ne fortè eodem oleo olla & lucerna eſſet aptanda, ſi non leguminis gravis & ſolitarius eibus ſumi juberetur. Sed & ne operis aliquis gravis eſſet exactor, ne fortè fodere terram cogeret, aut ligna deferre, aut aquam humeris portare, vel cætera hujuſmodi exhibere miniſteria; ita omni ſollicitudine pro requie corporis percontabar. Et quidem qui principibus ſeculi miniſtrant, ac reipublicæ negotiis inſerviunt, horum nihil requirunt; ſed tantum num aliquid lucri temporalis habeat ejus militiæ locus. Quòd ſi hoc ſolum eſſe cognoverint, jam nullus refugitur labor, nullum periculum vitatur, nulla indignitas recuſatur. Servilia etiamſi ab ingenuo depoſcantur officia, non negantur, peregrinationes longiſſimas, periculoſiſſimaſq; non reſpuent, contumelias, cruciatus, permutationeſque temporum ferent: omnem ſuſtinent laborem ſpe lucri, nec timent ne fortè ab ipſa miſerabiliſpe decipiantur ac decidant, nec immaturam peregrinis in locis mortem & ſubitam pertimeſcunt: ſeparationem quoque ſuorum, & conjugum etiam ac liberorum abſentiam tolerabiliter patiuntur. Non denique patriæ, non charorum molliuntur affectu; ſed deſiderio & cupiditate pecuniæ velut amentes aguntur, & amore ejus incenſi, nihil laboris ſentiunt, nihil doloris percipiunt. Nos econtra, qui non pecuniam quærimus; ſed ſapientiam: nec terram; ſed cœlum petimus, & ad cœli divitias feſtinamus, *quæ neque oculus vidit, neque auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt*: hæc, inquam, quærentes, & pro his cœlo ipſi vim parantes inferre, de requie corporis percontamur? Vide quanto miſeriores illis ſumus & molliores. Quid dicis ô homo, quid agis? Cœlum paras aſcendere, & Regnum cœli invadere: & interrogas num qua tibi difficultas occurrat in itinere, nū quid aſperum tibi in via accidat aut laborioſum? & non erubeſcis, non pudore oppreſſus ſub terra temetipſum defodis? Si enim omnia mala tibi occurrerent, ſi convitia, ſi injuriæ, ſi ignominiæ, ſi calumniæ, ſi gladius, ſi ignis, ſi ferrum, ſi beſtiæ, ſi præcipitia, ſi fames, ſi ægritudo, & cuncta quæ vel dici vel excogitari poſſunt mala, ſuper te irruerent, dignum aliquid erat? Non tibi hæc omnia pro tantis ac talibus cauſis ridenda prorſus & ſpernenda penitus viderentur? Anilis animæ eſt metus hic & effœminatæ. Erit ergo ita abjectus aliquis & infelix, erit ita degeneris animi, ut cœlum cupiens aſcendere, de terrena requie cogitet: quam non ſolum requirere, ſed etiam paratam recipere indecorum eſt? Aut non tibi videtur abſurdū, ut hi quidem, qui humano amore flagrant, totam mentem ſuam, totamque cogitationem ſuam in illis habeant quos amant? & ſi abſentes corpore ſint, cogitatione tamen cum illis ſunt: nec aliud aliquid ſibi dulce eſſe in præſenti vita deputant, niſi aut ipſos videre liceat: aut ſi id non poteſt, de ipſis abſentibus cogitare: nos autem qui amore ſancto incorruptoque flagramus, omiſſa cura & ſollicitudine ejus, quem amamus, requirimus ea quæ amorem noſtrum non ſolū nil juvare; ſed & impedire plurimum poſſunt?

1. Cor. 2. 9.

CAP. VII. Non video, chariſſime, quòd aliquis noſtrum vera & perfecta cupidine cœleſtium teneatur, alioquin omnia, quæ videntur eſſe gravia, umbras putaret & riſum. Nam is quidem, qui præſentia ſuſcipit, nunquā futurorū contemplatione donabitur: qui verò iſta contemnit, neq; firmiori cenſet in ſtatu illa eſſe, quā umbram vel ſomnium, facile magna illa & ſpiritualia conſequetur. Quibus enim ſincere bonum iſtud obtigerit, tantam vim exhibet, quantam ignis in ſpinis: tametſi malis hominem repererit obſeſſum innumeris, tametſi funibus peccatorum circundatum: tametſi flamma cupiditatum illum incenderit, & multi ſecularium negotiorum tumultus circumſteterint, efficit tamen, ut illa omnia derepente acri quodam penitus abacta flagello ab anima longe arceat. Et quemadmodum adverſus vehementis impetum venti nequit tenuis pulvis ſubſiſtere, ſic nec abſurdatum agmen cupiditatū vim compunctionis ingruentem poterit ſuſtinere; ſed è medio tollitur, ac citius quam pulvis ullus diſpergitur. Si enim corporum amor animam uſque adeo captivam reddit, ut ab omnibus eam avellat, & ſoli amicæ imperio addicat: quid non perficere poterit amor Chriſti ac metus amittendæ illius æternæ felicitatis objectus? Nam quemadmodum difficile eſt, vel potius omnino fieri nequit, ut ignis cum aqua miſceatur: ita nec opinor, unquam fiet, ut in unum deliciæ confluant, & compunctio: ſunt enim hæc inter ſe contraria, ſeque invicem è medio tollunt. Nam hæc quidem lachrymarum & ſanæ mentis mater eſt; illa verò riſus & inſaniæ: atque hæc quidem animam levem reddit & expeditam: illa verò plumbo quovis graviorem ipſam efficit. Et hoc non ego ex verbis meis, ſed illius qui hujuſmodi præclara correptus cupiditate docere tentabo: illum dico Chriſti amatorem, qui igne amoris ejus ita exarſit, ut moras vitæ hujus, & dilatione profectionis ſuæ, qua redire morabatur ad Chriſtū, ingemiſceret & doleret, & querelas ſuas per hæc verba ſignaret:

A πολὺς ἦν μοι οὗτος ἐρευνῶν, καὶ πολυπραγμονῶν, πόθεν ἡ τῶν ἀναγκαίων ἔσται χορηγία· καὶ, εἰ δυνατὸν ἄρτον ἐσθίειν, ἐφήμερόν τε, καὶ νεαρόν; καὶ εἰ μή τις ὁ καταναγκάζων, ἐλαίῳ μὴ χρῆσθαι τῷ αὐτῷ πρὸς λύχνον τε, καὶ τροφήν; εἰ μή τις ὁ πρὸς τὴν τῶν ὀσπρείων ταλαιπωρίαν ὠθῶν, καὶ εἰς ἔργον ἐμβάλλων χαλεπὸν, οἷον, σκάπτειν, ἢ ξυλοφορεῖν κελεύων, ἢ ὑδροφορεῖν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ τοιαῦτα ὑπηρετεῖν· καὶ ὅλως, ὁ περὶ τῆς ἀναπαύσεως λόγος ἦν πολὺς ἡμῖν. B καὶ οἱ μὲν τὰς τῶν ἀρχόντων ὑπηρεσίας, καὶ τὰς τῶν δημοσίων διοικήσεις ἀναδεχόμενοι, τούτων πολυπραγμονοῦσιν οὐδέν. ἀλλ' εἰ μόνον κέρδος ἔχοι τὸ πρᾶγμα, κέρδος ἐπίκαιρον. κἂν ὑπὲρ τούτου θαρρῆσαι δυνηθῶσί ποτε, οὐ πόνους, οὐ κινδύνους, οὐκ ἀτιμίας, οὐ διακονίας δουλοπρεπεῖς, οὐκ ἀποδημίας μακρὰς, οὐ τὴν ἐν ἀλλοτρίᾳ διαγωγὴν, οὐχ ὕβρεις, οὐ βασάνους, οὐ καιρῶν μεταβολὴν, οὐ τὸ πρὸς τῷ τέλει σφαλῆναι τῆς ἐλπίδος πολλάκις, οὐ θανάτους C ἀώρους, οὐ τὸν τῶν οἰκείων χωρισμὸν, οὐ γυναικὸς ἐρημίαν, καὶ παίδων, οὐκ ἄλλο οὐδὲν τῶν δυσχερῶν ἐννοοῦσι λοιπόν. ἀλλ' ὑπὸ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας ἐκβακχευθέντες, πάντα ὑπομένουσι, δι' ὧν ταύτης ἐπιτεύξεσθαι προσδοκῶσιν. ἡμεῖς δὲ οὐ χρημάτων, οὐδὲ γῆς προκειμένης ἡμῖν, ἀλλ' οὐρανῶν, καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθῶν, ἃ μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, ὑπὲρ ἀναπαύσεως πυνθανόμεθα· τοσοῦτόν ἐσμεν ἐκείνων D ἐλεεινότεροι, καὶ μαλακώτεροι. τί φῂς ἄνθρωπε; πρὸς τὸν οὐρανὸν στέλλεσθαι μέλλων, καὶ τὴν βασιλείαν τὴν ἐκεῖσε λαμβάνειν, ἐρωτᾷς, εἴ τι δυσχερὲς κατὰ τὴν ὁδὸν ταύτην, καὶ τὴν ἀποδημίαν ἐστὶ, καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, καὶ ἐρυθριᾷς, οὐδὲ ἀπελθὼν κατορύττεις σαυτόν; κἂν γὰρ ἅπαντα ἦ τὰ ἐν ἀνθρώποις δεινὰ, κἂν λοιδορίαι, κἂν ὕβρεις, κἂν ἀτιμίαι, κἂν συκοφαντίαι, κἂν ξίφος, κἂν πῦρ, κἂν σίδηρος, καὶ θηρία, καὶ καταποντισμοὶ, κἂν λιμὸς, καὶ νόσος, καὶ ὅσα ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ παρὸν E ὁ βίος ἤνεγκε χαλεπὰ, οὐ καταγελάσεις πάντων, εἰπέ μοι, καὶ καταφρονήσεις; ἐννοήσεις δὲ ὅλως ταῦτα; καὶ τί ταύτης χαωδέστερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς; τί δὲ ταπεινότερόν τε, καὶ ἀθλιώτερον; τὸν γὰρ τῇ τῶν οὐρανίων ἐπιθυμίᾳ ληφθέντα, οὐ λέγω μόνον, ὅτι ἀνάπαυσιν οὐ χρὴ ζητεῖν, ἀλλ' οὐδὲ παρούσης αἰσθάνεσθαι. ἢ πῶς οὐκ ἄτοπον, τοὺς μὲν ἀτόπως ἐρῶντας, οὕτως εἶναι τῶν ἐρωμένων ὅλους, ὡς πλὴν ἐκείνων, καὶ τῆς ἐκείνων συνουσίας, A μηδὲν ἡγεῖσθαι ἕτερον ἡδὺ τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καίτοιγε ὄντων πολλῶν· ἡμᾶς δὲ οὐκ ἀνθρώπου τινὶ, ἀλλὰ τῷ πάντων ἀνωτέρῳ ληφθέντας ἔρωτι, μὴ μόνον παρούσης ἀναπαύσεως μὴ καταφρονεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀποῦσαν ἐκζητεῖν.

Οὔπω οὐδεὶς, ἀγαπητὲ, τὴν οὐρανίων ἔλαβεν ἐπιθυμίαν καλῶν, καθὼς λαβεῖν χρὴ, ἢ γὰρ ἂν πάντα τὰ δοκοῦντα B εἶναι χαλεπὰ, σκιὰν ἐνόμισε, καὶ γέλωτα πολύν. ὁ μὲν οὖν τὰ παρόντα θαυμάζων, οὐκ ἂν ἀξιωθείη τῆς τῶν μελλόντων θεωρίας ποτέ· ὁ δὲ τούτων ὑπερορῶν, καὶ οὐδὲν ἄμεινον σκιᾶς, καὶ ὀνείρατος διακεῖσθαι πάντα νομίζων, ταχέως ἐπιτεύξεται τῶν μεγάλων ἐκείνων, καὶ πνευματικῶν. καὶ γὰρ οἷς ἂν γνησίως τοῦτο παραγένηται τὸ καλὸν, τοσαύτην ἐπιδείκνυται τὴν ἰσχὺν, ὅσην ἐν ταῖς ἀκάνθαις τὸ πῦρ, κἂν ὑπὸ μυρίων ἀγχόμενον εὕρῃ κακῶν, κἂν πολλὰ τὰ σχοινία τῶν ἁμαρτημάτων περικείμενα, κἂν σφόδρα τὴν C ἐπιθυμιῶν τὴν φλόγα καίουσαν, καὶ πολὺν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων περιεστῶτα τὸν θόρυβον, πάντα εὐθέως ἐκεῖνα σφοδρᾷ τινι μάστιγι καθάπερ ἐλαύνοντα πόῤῥω καθίστησι τῆς ψυχῆς. καὶ καθάπερ πρὸς ἀνέμου βίαν ῥαγδαίου, οὐκ ἄν ποτε σταίη κόνις λεπτὴ, οὕτως οὐδὲ ἀτόπων ἐπιθυμιῶν πλῆθος κατανύξεως ῥύμην ἐμπεσοῦσαν δυνήσεται ἐνεγκεῖν, ἀλλ' ἀφανίζεται, καὶ διαχεῖται τῆς κόνεως, καὶ καπνοῦ θᾶττον παντός· εἰ δὲ ὁ τῶν σωμάτων ἔρως οὕτω δουλοῦται ψυχὴν, D ὡς πάντων αὐτὴν ἀπαγαγεῖν, καὶ τῇ τῆς ἐρωμένης προσηλῶσαι τυραννίδι μόνῃ· τί οὐκ ἂν ὁ τοῦ Χριστοῦ πόθος ἐργάσαιτο, καὶ τὸ δέος τῆς ἐκεῖθεν ἀλλοτριώσεως; ὥσπερ γὰρ χαλεπὸν, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδύνατον ἀναμίξαι ὕδατι πῦρ, οὕτως οἶμαι τρυφὴν, καὶ κατάνυξιν εἰς ταυτὸ συναγαγεῖν. ἐναντία γὰρ ταῦτα, καὶ ἀλλήλων εἰσὶν ἀναιρετικά. ἡ μὲν γὰρ, δακρύων ἐστὶ μήτηρ, καὶ νήψεως· ἡ δὲ, γέλωτος, καὶ παραφορᾶς. καὶ ἡ μὲν κούφην, καὶ ὑπόπτερον ἐργάζεται τὴν ψυχήν. ἡ δὲ αὐτὴν E μολίβδου παντὸς βαρυτέραν καθίστησι· καὶ τοῦτο οὐκ ἀπὸ τῶν ἐμαυτοῦ λόγων, ἀλλ' ἀπ' αὐτοῦ τοῦ καταχυθέντος τῇ ἐπιθυμίᾳ ταύτῃ τῇ καλῇ παραστῆσαι πειράσομαι. τίς οὖν οὗτός ἐστιν; ὁ διάπυρος ἐραστὴς τοῦ Χριστοῦ Παῦλος· ὃς οὕτως ἐτρώθη τούτῳ τῷ πόθῳ, ὥστε στένειν μὲν ἐπὶ τῇ μελλήσει, καὶ διατριβῇ τῆς ἐνθένδε ἀποδημίας.

καὶ γὰρ

» καὶ γὰρ οἱ ὄντες, φησὶν, ἐν τῷ σκήνει τούτῳ στενάζομεν.] ἐπόθει δὲ » καὶ ἐβούλετο ἤδη λύειν ἐντεῦθεν διὰ τὸν Χριστόν. τὸ γὰρ ἐπιμένειν με, φησὶ, τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. τουτέστιν, ἵνα ἐπιδοθῇ ἡ πίστις ἡ εἰς τὸν Χριστόν. διὰ τοῦτο καὶ λιμὸν, καὶ δίψαν, καὶ γυμνότητα, καὶ δεσμὰ καὶ θανάτους, καὶ διαποντίους ἀποδημίας, καὶ ναυάγια, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἃ κατέλεξεν, ἔφερε, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐβαρύνετο τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἔχαιρε. τὸ δὲ αἴτιον ἦν ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. διὸ καὶ ἔλεγεν· » ἐν τούτοις γάρ φησι, πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς. καὶ μὴ θαυμάσῃς· εἰ γὰρ ἀνθρώπων φιλία θανάτου πολλάκις καταφρονῆσαι ἐποίησε, τί οὐκ ἂν ἐργάσαιτο ἡ τοῦ Χριστοῦ; ποίαν δυσχέρειαν οὐκ ἂν ἐξωμαλίσειεν; οὕτως ἐκείνῳ πάντα φορητὰ ἦν πρὸς τὸ ποθούμενον ἐρῶντι μόνον, καὶ τὸ δι' ἐκεῖνον ἅπαντα πάσχειν, πάσης ἡδονῆς, καὶ ἀπολαύσεως ἡγουμένῳ μεῖζον, ὥσπερ οὖν καί ἐστιν. οὐδὲ γὰρ ἐνόμιζεν εἶναι ἐν τῇ γῇ, οὐδὲ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, οὐδὲ μετὰ ἀνθρώπων στρέφεσθαι· ἀλλ' ὡς ἤδη τὴν οὐρανίαν λῆξιν ἔχων, καὶ μετὰ ἀγγέλων πολιτευόμενος, καὶ τὴν βασιλείαν ἀπολαβὼν, καὶ πρόσωπον, πρὸς πρόσωπον ἀπολαύων· οὕτω κατεφρόνει τῶν ἐν τῷ παρόντι ἡδέων τε, καὶ λυπηρῶν, καὶ ἀναπαύσεως αὐτῷ λόγος οὐδεὶς ἦν ὁ συνεχῶς ἐπιζητεῖται παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐβόα λέγων· » μέχρι τῆς ἄρτι ὥρας, καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν, » καὶ κολαφιζόμεθα, καὶ ἀστατοῦμεν, καὶ κοπιῶμεν ἐργαζόμενοι ταῖς » ἰδίαις χερσί· λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα, » βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν. καὶ πάλιν, ὡσπερεὶ καθάρμα- » τα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν· πάντων περίψημα ἕως ἄρτι. καθάπαξ γὰρ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς στρέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὸ ἐκεῖ κάλλος καταπλαγεὶς, οὐκ ἠνείχετο πρὸς τὴν γῆν ἐπιστρέψαι πάλιν· ἀλλ' ὥσπερ τις πτωχὸς, καὶ πένης, ἐν οἰκίσκῳ ζοφώδει, καὶ ταπεινῷ τὸν ἅπαντα χρόνον κατακλεισθεὶς, ἐπὰν, ἴδῃ βασιλέα χρυσῷ τε πολλῷ, καὶ λίθων ἀστραπαῖς ἀποστίλβοντα, οὐκ ἂν ἕλοιτο λοιπὸν οὐδὲ εἰς νοῦν τὴν τῆς οἰκείας πτωχείας οἰκίαν λαβεῖν· ἀλλ' ἅπαντα πραγματεύεται ὑπὲρ τοῦ μεταστῆναι πρὸς ἐκείνην τὴν οἴκησιν, ἂν ἐξῇ· οὕτω καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος κατοπτεύσας τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, κατεφρόνει τῆς ἐνθάδε πενίας, καὶ τοῖς ἀνθρώποις διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀνάγκην συναναστρεφόμενος, πρὸς οὐδὲν τῶν ἐνθάδε ἐπεστρέφετο, ἀλλ' ὅλον ἑαυτὸν πρὸς τὴν πόλιν ἐκείνην μετέθηκε. καὶ τί λέγω τὰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ λυπηρά; τοσοῦτον ἔπνευσεν εἰς αὐτὸν ὁ τοῦ Χριστοῦ πόθος, ὡς εἴγε προὔκειτο, καὶ τὰς ἀθανάτους κολάσεις ἐκείνας ὑπενεγκεῖν ἕνεκεν τοῦ Χριστοῦ, μηδ' ἂν τοῦτο παραιτήσασθαι ποτέ. οὐ γὰρ ὥσπερ ἡμεῖς οἱ μισθωτοὶ γέενναν δεδοικότες, καὶ τῆς βασιλείας ἐφιέμενοι, οὕτω κἀκεῖνος ἐδούλευσε τῷ Χριστῷ· ἀλλ' ἑτέρῳ τινὶ πολλῷ τούτου βελτίονι, καὶ μακαριωτέρῳ πόθῳ ληφθεὶς, ἔπασχέ τε, καὶ ἔπραττεν ἅπαντα, δι' ἕτερον μὲν οὐδὲν, ἵνα δὲ παραμυθήσηται τὸν ἔρωτα μόνον, ὃν εἶχεν εἰς τὸν Χριστὸν, ὃς οὕτως αὐτοῦ κατὰ κράτος εἷλε τὸν λογισμὸν, ὡς καὶ ὃ πάντων αὐτῷ τιμιώτερον ἦν, τὸ συνεῖναι τῷ Χριστῷ λέγω, ὑπὲρ οὗ καὶ γεέννης κατεφρόνησε, καὶ βασιλείας οὐρανῶν, καὶ τούτου πάλιν ἀλλοτριωθῆναι ἑκὼν, ἑλόμενος διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ἄφατον ἔκπτωσιν ὡς ἕν τι τῶν εὐκταιοτάτων ἀσπάζεσθαι, καὶ μετὰ πολλῆς ἑλέσθαι τῆς προθυμίας·

Καὶ τάχα νῦν μὲν ἀσαφὲς εἶναι δοκεῖ πολλοῖς τὸ λεχθέν· ὅταν δὲ αὐτὸ σαφέστερον εἴπω, τότε πάλιν ἄπιστον εἶναι δόξει τούτοις, οἷς πρότερον ἦν ἀσαφές. καὶ οὐδὲν θαυμαστόν. καὶ γὰρ καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος προσδοκήσας ἀπιστηθήσεσθαι περὶ τούτων, διὰ τοῦτο προλαβὼν ἔλεγεν· » ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι· συμμαρτυρούσης » μοι τῆς συνειδήσεώς μου ἐν πνεύματι ἁγίῳ. καὶ ὅμως τοσαῦτα τῷ λόγῳ προσθεὶς, καὶ μάρτυρας αὐτοῦ τῆς συνειδήσεως καλέσας τούτους, ἀπιστεῖται καὶ νῦν. ὅτι τοίνυν τοῦτό ἐστιν ὅ φησιν, ἄκουε· διαλεχθεὶς περὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δεινῶν, καὶ εἰπὼν ὅτι τίς ἡμᾶς » χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλῖψις, ἢ στενοχωρία, ἢ » διωγμὸς, ἢ λιμὸς, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; καὶ πάντα διελθὼν, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἄνεισιν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι οὐδὲν μέγα τῶν ἐνταῦθα κολαστηρίων καταφρονεῖν » διὰ τὸν Χριστὸν, ἐπήγαγεν· ὅτι οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαὶ, οὔτε » δυνάμεις, οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὕψωμα, οὔτε βά- » θος, οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγά- » πης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. οὐ μόνον ἄνθρωποι οὐ δυνήσονται ταύτης διασπᾶσαί με τῆς φιλίας, ἀλλ' οὐδὲ ἄγγελοι· οὐδ' ἂν εἰ πᾶσαι τῶν οὐρανίων συνέλθοιεν εἰς ταυτὸ δυνάμεις, οὐ τοῦτο ἰσχύσουσι. τί λέγω; οὐδ' ἂν βασιλείας ἐκπεσεῖν δέῃ, οὐδ' ἂν εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν διὰ τὸν Χριστὸν, οὐδὲ

A (*Poſiti*, inquit, *in tabernaculo iſto ingemiſcimus.*) Et iterum: *De-* 2.Cor.5,4
ſiderium habens diſſolvi, & cum Chriſto eſſe: multo enim melius eſt.
Sed quoniam, inquit, *hoc placet illi quem amo, permanere in carne* Phil.1,24.
neceſſarium propter vos. Ut enim fides Chriſti prædicetur, & ut
ipſe ab omnibus ametur, propterea & famem, & ſitim,
& nuditatem, & vincula mortéſque ſuſtineo, & tranſmarinas
peregrinationes, & naufragia, cunctáque omnino quæ inferun- Rom.8,37.
tur in me, libens perfero, & non ſolum nihil mihi horum grave
B eſt; ſed & pro his omnibus glorior. Cauſa autem mihi gloriandi
pro his charitas Chriſti eſt. *In his enim*, inquit, *omnibus ſupera-*
mus propter eum qui dilexit nos. Quòd ſi amor hominum fre-
quenter etiam mortem ſubire perſuaſit, quomodo non amor
Chriſti, non ſolum laboris patientiam; ſed & mortis toleran-
tiam perſuadebit? ſicut & huic amatori ejus, quem ſupra oſten-
dimus, omnia pro nihilo ducenti, dum nimis amori ejus inhære-
ret. Neque enim videbatur ſibi eſſe in terris, neque præſentem
C hanc vitam cum hominibus ducere, ſed tanquam ſi jam eſſet in
cœlis, & cum Angelis haberet converſationem ſuam, & quaſi fa-
cie ad faciem conſpiceret bona futura; ita ſpernebat cuncta quæ
in præſenti vita vel delectabilia vel triſtia videbantur. Nulla ei
cogitatio, nullus ſermo de requie erat, quod nos & frequentius
& ſollicitus quærimus; ſed clamabat dicens: *Uſque ad hanc*
horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædi-
mur, & inſtabiles ſumus, & laboramus operantes manibus noſtris.
D *Maledicimur, & benedicimus: perſecutionem patimur, & ſuſtine-* 1.Cor.4,11.
mus: blaſphemati, deprecamur: tanquam purgamenta hujus mun-
di facti ſumus, omnium peripſema uſq; adhuc. Per ſingula enim Ibid. v. 13.
oculos mentis ſuæ convertens ad cælum, & decore cœleſtium
tractus reverti rurſus ad terrena recuſabat; ſed ſicut is, qui in
paupertate poſitus, intra vile & humile tugurium vixit, ſi fortè
regem videat auro multo & margaritis ac purpura refulgen-
tem, ultra jam non vult tugurii pauperis recordari, nec penuriæ
E ſuæ ad animum revocare memoriam; ſed agit omnia quatenus
poſſit à ſplendore & gloria regis, quem contuens admiratus eſt
& dilexit, inſeparabilis effici; ita & Paulus ubi perſpexit illa quæ
in cœlis ſunt, contempſit iſta quæ egeſtatis & ſqualloris in terra
plena ſunt: & cum hominibus quidem pro neceſſitate terreni
corporis converſabatur, mente verò & ſollicitudine totum ſe
illuc transferebat, quò eum amoris ſui ducebat intentio: etiam ſi
triſte hic aliquid perferebat, animo ibi occupato non ſentiebat:
A & ſi delectabile & ſuave aliquid videbatur, illa delectatio & illa
ſuavitas, quam per ſpiritum contuebatur, delectationes hujus
ſuavitatis obſcurabat. In tantum enim ſuccenſus erat igne Chri-
ſti, ut ei etiam ſi flammas immortales adhibeas, neſciat, non ſen-
tiat, non uratur. Multò namque vehementior eſt ignis Chriſti,
quo uritur per amorem. Non enim Paulus erat, ſicut nos merce-
narii, qui timore gehennæ regnum Chriſti requirimus; ſed ille
alio quodam pacto multo præſtantiore, & beatiore deſiderio
B conſtrictus, ita fert omnia, ut ex his, quas patitur pœnis, ſolatia
magis amoris ſui capiat, quàm dolorem corporis ſentiat. Ita
enim totam ejus mentem devinxit amor Chriſti, ut etiam hoc
quòd ei præ cęteris omnibus amabilius erat, eſſe cum Chriſto:
rurſum idipſum, quia ita placeret & Chriſto, contemneret; ſed
& cœlorum regno quod videbatur laborum eſſe remuneratio,
pro Chriſto nihilominus carere pateretur, & ab ipſo etiam Chri-
ſto anathema effici pro Chriſto optabile haberet.

C Sed fortaſſe minus planum videtur eſſe quod dico: quod ta- CAP. 19.
men ſi explanare voluero, tunc jam non obſcurum; ſed incre-
dibile fiet, his duntaxat ipſis quibus priùs videbatur obſcurum.
Quòd tamen etiam beatus ipſe quia incredibile futurum eſſe
proſpexit, cum quadam id proteſtatione ſignavit, dicens, *Veri-* Rom.9,1.
tatem in Chriſto dico, non mentior, teſtimonium mihi perhibente
conſcientia mea in ſpiritu ſancto, quoniam triſtitia eſt mihi magna,
& continuus dolor cordi meo. Optabam enim ipſe anathema fieri
D à Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum
carnem, qui ſunt Iſraëlitæ. Et tamen cum proteſtatus ſit, & con-
ſcientiam ſuam ad teſtimonium invocaverit, adhuc minus cre-
dibile videtur apud homines, quòd ab ipſo velit anathema fieri,
pro quo vult etiam anathema fieri. Quid verò illud, quòd cum
diſputaſſet de his, quæ in hoc ſeculo agerentur malis, addit & di-
cit: *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia,*
an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Et Rom. 8,35.
E enumerans omnia quæ in terris ſunt, aſcendit etiam in cœlum:
oſtendere volens quia nihil magnum eſt, ſi contemnat terrena
ſupplicia propter Chriſtum, adjecit etiam hoc: *Quia neq; An-*
geli, neq; principatus, neq; poteſtates, neq; virtutes, neq; præſentia, ne-
que futura, neq; altitudo, neque profundum, neq; alia creatura
poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino
noſtro. Quod autem dicit, tale eſt: Non ſolum homines abſtrahere me non poſſunt ab amore Chriſti; ſed ne Angeli quidem, neq; omnes ſimul cœlorum virtutes, ſi conveniant in unum, ab ejus charitate ſeparare me poſſunt: nec ſi à regno decidere me neceſſe ſit,

aut etiam in gehennam trudi pro Chriſto, ne hoc quidem mihi metuendum eſt. Quod enim ait, *Altitudo & profundum, vita & mors,* non aliud mihi indicare videtur, quàm regnum cœlorum & gehennam. Hæc autem dicebat, non quòd Angeli affectare poſſent eum aliquando à Chriſto ſeparare; ſed etiam ea quæ impoſſibilia ſunt, verbi gratia fieri poſſe dixit, magis quàm ſe à Chriſti amore ſejungi, ut per hæc, quanta in eo vis eſſet charitatis, oſtenderet, atque omnibus ante oculos poneret. Hic enim amantium mos eſt, ut amorem ſuum ſilentio tegere nequeant; ſed neceſſariis ſuis & charis efferunt & produnt, & flammas ſuas intra pectus cohibere non poſſunt. Enarrant frequentius, ut ipſa aſſiduitate narrandi, amoris ſui ſolatium capiant, & refrigeria immenſi ardoris aſſumant. Sic ergo facit beatus hic & eximius amator Chriſti. Omnia quæ ſunt, & quæ erunt, quæque accidere poſſunt, & quæ omnino non poſſunt, ſimul ſermone uno complectitur, viſibilia & inviſibilia, omnem requiem, cunctáq; ſupplicia, & quaſi non ſufficientibus bonis ſolis ad amoris ſui vim & magnitudinem complectendam, aſſumit & triſtia. Sed & ea, quæ non ſunt, commemorat, ut oſtendat quia etiam ſi eſſent ea, quæ non ſunt, ſe tamen movere à propoſito aut mutare non poſſent. Nam creatura alia utique de his dicit, quæ non ſunt. Quòd ſi illi non ſufficiunt omnia quæ ſunt, ut moveatur à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu; ſed & ea quæ non ſunt, provocat quodammodo ad certamen, & ad tam excelſa conſcendit: nos qui jubemur ejus eſſe imitatores, ne iſtas quidem ferimus tribulationes, quæ communes nobis habentur cum cæteris; ſed diſſolvimur & relaxamur, & quaſi febribus defatigati deficimus, tanquam longa & diutina ægritudine conſumpti, & dejicimur omni ſanitatis ſpe penitus. Sed & ſi aliquis nobis exempla Apoſtolorum adducat in medium, & dicat, ſequi nos debere & imitari vitæ eorum propoſitum, geſtorúmque regulas cuſtodire: reſpondebimus ſtatim: quia nobis impoſſibile ſit illos imitari, & virtutis eorum tenere menſuras. Quòd ſi etiam cauſam percontetur quis, nos continuò ſtultam illam reſponſionem abſurdámque proferimus. Ille Paulus erat, ille Petrus erat, ille Joannes erat. Quid eſt, ille Paulus erat, dic mihi: quid eſt ille Petrus erat? Nónne ejuſdem naturæ erant, cujus & nos? Nónne eadem via ingreſſi ſunt hunc mundum qua & nos? Nónne eiſdem cibis utebantur, atq; eundem reſpirabant aërem? Nónne eiſdem vitæ uſibus agebantur? Nónne aliqui ipſorum etiam conjugia experti ſunt, & liberos procrearunt? Quidam verò ipſorum etiam opifices communium artium erant. Alii verò & lapſus perpeſſi ſunt peccatorum, atque in ultimum malorum barathrum deciderunt. Sed multum, inquis, gratiæ illi acceperunt à Domino. Si quidem mortuos ſuſcitare juberemur, aut oculos aperire cæcorum, aut mundare leproſos, aut claudos erigere, aut dæmones effugare, aliáſque his ſimiles ſanare ægritudines: ſi operationum virtus quæreretur, locum haberet iſta reſponſio: ſi verò vitæ à nobis obſervantia, converſationiſque requiritur & obedientiæ natio, quid facit ad hæc iſta narratio? Et tu enim accepiſti gratiam Dei per baptiſmum, & participationem ſpiritus ſancti conſecutus es, etiamſi non adhuc ut ſigna faceres; ſed quantum ſufficeret ad hoc, ut rectæ vitæ obſervantiam cuſtodires. Et ideo perditionis noſtræ cauſa nulla alia eſt quàm negligentia noſtra atque deſidia. Sed & Chriſtus in illa die remuneraturum ſe promittit, non eos qui ſigna & prodigia; ſed eos qui ſua præcepta fecerint, dicens: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum,*
Matt. 25,34 *quod vobis paratum eſt à conſtitutione mundi. Non dixit, quia mirabilia feciſtis, ſed quia eſurivi, & dediſtis mihi bibere: peregrinus fui, & collegiſtis me: nudus, & operuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere, & veniſtis ad me.* Sed & beatos non dicit eos qui ſigna & mirabilia fecerint; ſed humiles ſpiritu, manſuetos, lugentes, eſurientes & ſitientes juſtitiam, pacificos & mundos corde, atque eos qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam.

CAP. XX.

Nuſquam itaque in ſignorum opere & mirabilium beatitudo ponitur; ſed in expletione mandatorum, & perfectione virtutum. Nam & illi ipſi beati qui hæc fecerunt, non ideo nobis in admiratione ſunt, quia ſigna oſtenderunt & prodigia, hoc enim totum gratiæ Dei fuit; ſed pro animi virtutibus magni habentur & clari. Quod utique nutu quidem divino, & gratia cœleſti, proprio tamen ſtudio ac labore operati ſunt. Non ego ſum qui hæc dico; ſed ille ipſe imitator Chriſti. Cùm enim adverſum pſeudoapoſtolos ſcribere, atque indicia probæ doctrinæ minúſque probæ, diſcipulos edoceret: non dixit ex mirabilibus & ſignis intelligi debere miniſtros Chriſti, ſed ait: *Miniſtri*
2. Cor. 11, 23. *Chriſti ſunt: & ego; tanquam minus ſapiens dico, plus ego. In laboribus plurimis, in carcere abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter: à Judæis quinquies quadragenas una minus accepi: ter virgis caſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci, die ac nocte in profundo maris fui,*

τοῦτό μοι φοβερόν. τὸ γὰρ ὕψωμα, καὶ βάθος, καὶ ζωὴ, καὶ θάνατος, οὐδὲν ἕτερον, ἢ τοῦτο ἐμφαίνει. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐχ ὡς ἀγγέλων ἐπιχειρησόντων αὐτὸν διαστῆσαι τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ καὶ τὰ μηδέποτε ἐκβησόμενά ποτε ὑποτίθεται τῷ λόγῳ· ἵνα δυνηθῇ τὸν πολὺν πόθον, ὃν εἶχε, παραστῆσαι, καὶ ποιῆσαι καταδήλον ἅπασι. τοιοῦτον γὰρ τὸ τῶν φιλούντων ἔθος ἐστίν· οὐ στέγουσι σιγῇ κατέχειν τὸν ἔρωτα, ἀλλ' εἰς τοὺς ἐπιτηδείους ἅπαντας τὴν φλόγα ἐκφέρουσι, τῷ συνεχῶς διηγεῖσθαι τοῦ πόθου τὴν ὑπερβολὴν, διαναπαύοντες αὐτῶν τὴν ψυχὴν, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ μακάριος ἐκεῖνος τότε ἐποίησε. καὶ πάντα τῷ λόγῳ περιλαβὼν, τὰ ὄντα, τὰ ἐσόμενα, τὰ συμβάντα, τὰ μηδέποτε συμβησόμενα, τὰ ὁρατὰ, καὶ τὰ ἀόρατα, καὶ πᾶσαν κόλασιν, καὶ πᾶσαν ἀνάπαυσιν, ὥσπερ οὐκ ἀρκούντων τούτων αὐτῷ, πρὸς τὴν τοῦ πάθους παράστασιν, ἕτερα τοσαῦτα πάλιν οὐχ ὑφεστῶτα ὑποστησάμενος τῷ λόγῳ καὶ θείς. τὸ γὰρ κτίσις ἑτέρα τῶν οὐχ ὑφεστώτων ἐστίν· οὕτως ἐπήγαγε· δηλῶν, ὅτι πάντων τῶν εἰρημένων, οὐδὲν ἡμᾶς χωρίσαι δυνήσεται τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν· καὶ ἐκεῖνος μὲν πρὸς τοσοῦτον ὕψος, τὸν ἑαυτοῦ πόθον ἀνῆξεν· ἡμεῖς δὲ οἱ κελευσθέντες εἶναι αὐτοῦ μιμηταὶ, οὐδὲ τὰς ἐνταῦθα θλίψεις φέρομεν εὐχερῶς, ἀλλὰ ἀλύομεν καὶ δυσανασχετοῦμεν τῶν πυρεττόντων οὐκ ἔλαττον. ἡ γὰρ μακρὰ αὕτη νόσος, ἡ καταλαβοῦσα τὰς ἡμετέρας ψυχὰς, ἀνίατος τῷ χρόνῳ γέγονεν, ὡς εἰπεῖν, καὶ τῆς εἰλικρινοῦς ὑγιείας οὐδὲ ἔννοιαν δυνάμεθα λαβεῖν. ἀλλὰ καὶ ἀδύνατος εἶναι δοκεῖ ἡμῖν λοιπὸν, ἡ ταύτης ἀνάκτησις. κἂν ἀκούσωμέν τινος τοὺς ἀποστόλους εἰς μέσον ἄγοντος, καὶ τὰ ἐκείνων κατορθώματα λέγοντος, δέον εὐθέως καὶ πεισθῆσαι ἑαυτούς· ὅτι τοσοῦτον αὐτῶν ἀφεστηκότες, οὐδὲ ἁμάρτημα τὸ πρᾶγμα εἶναι νομίζομεν· ἀλλ' ὡς οὐδὲ δυνατὸν πρὸς ἐκεῖνο φθάσαι τὸ ὕψος, οὕτω διακείμεθα. κἂν ἐρηταί τις τὴν αἰτίαν, εὐθέως τὴν ἄλογον ταύτην ἀπολογίαν προβαλλόμεθα λέγοντες· ἐκεῖνος Παῦλος ἦν· κἀκεῖνος Πέτρος ἦν, κἀκεῖνος Ἰωάννης. τί ἐστιν ἐκεῖνος Παῦλος ἦν, ἐκεῖνος Πέτρος ἦν; οὐ τῆς αὐτῆς φύσεως, εἰπέ μοι, καὶ οὗτοι μετεῖχον; οὐ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ παρήχθησαν εἰς τὸν βίον ἡμῖν; οὐ ταῖς αὐταῖς ἐτράφησαν τροφαῖς; οὐ τὸν αὐτὸν ἀνέπνευσαν ἀέρα; οὐ πράγμασιν ἐχρήσαντο τοῖς αὐτοῖς; οὐχ οἱ μὲν αὐτῶν καὶ γυναῖκας εἶχον, καὶ παιδίας· οἱ δὲ καὶ τέχνας βιωτικάς; ἕτεροι δὲ, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τῆς κακίας τὸ βάραθρον κατηνέχθησαν; ἀλλὰ πολλῆς ἀπήλαυσαν, φησὶ, τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος. ἀλλ' εἰ μὲν νεκροὺς ἀναστῆσαι ἐκελευόμεθα, ἢ ὀφθαλμοὺς ἀνοῖξαι τυφλῶν, ἢ καθαρίσαι λεπροὺς, ἢ χωλοὺς ἀνορθῶσαι, ἢ δαίμονας ἐκβαλεῖν, καὶ τὰς ἄλλας τὰς τοιαύτας ἰάσασθαι νόσους, καιρὸν ἂν εἶχε τὰ τῆς ἀπολογίας ταύτης ἡμῖν· εἰ δὲ πολιτείας ἐξέτασις πρόκειται, καὶ ὑπακοῆς ἐπίδειξις, ποῖον ταῦτα πρὸς ἐκεῖνον ἂν ἔχοι λόγον; καὶ γὰρ καὶ σὺ θείας ἀπήλαυσας χάριτος βαπτιζόμενος· καὶ πνεύματος μετέσχες, εἰ καὶ μὴ πρὸς τὸ τὰ σημεῖα ποιεῖν· ἀλλ' ὅσον ἀρκεῖ πρὸς τὴν πολιτείαν ὀρθὴν, καὶ ἠκριβωμένην λαβεῖν· ὥστε ἐκ ῥαθυμίας μόνον τῆς ἡμετέρας ἐστὶν ἡ διαστροφή. καὶ ὁ Χριστὸς δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οὐ τοῖς τὰ σημεῖα ἐργασαμένοις ἁπλῶς τὰ ἔπαθλα δίδωσιν, ἀλλὰ τοῖς τὰ προστάγματα πεποιηκόσι τὰ αὐτοῦ. δεῦτε γάρ, φησιν, οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. οὐχ ὅτι ἐθαυματουργήσατε· ἀλλ' ὅτι ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνὸς, καὶ περιεβάλετέ με· ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με.

Καὶ ἐν τοῖς μακαρισμοῖς δὲ, οὐδαμοῦ τοὺς τὰ θαύματα ποιοῦντας τίθησιν, ἀλλὰ τοὺς βίον ἔχοντας ὀρθόν· ὥστε εἰ καὶ ἐκείνη συνεστάλη νῦν ἡ χάρις, οὐδὲν ἡμᾶς παραβλάψαι τοῦτο δυνήσεται· ἀλλ' οὐδὲ ἀπολογήσασθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ὅταν τὰς εὐθύνας ὑπέχωμεν τῶν πεπραγμένων. καὶ γὰρ τοὺς μακαρίους ἐκείνους, οὐ διὰ τὰ σημεῖα θαυμάζομεν· τοῦτο γὰρ ὅλον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἦν· ἀλλ' ὅτι πολιτείαν ἐπεδείξαντο ἀγγελικήν· τοῦτο δὲ μετὰ τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, καὶ τῆς αὐτοῦ σπουδῆς ἔργον ἐστί. καὶ οὐκ ἐγὼ τοῦτο λέγω νῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητής. ὅτε γὰρ πρὸς τοὺς ψευδαποστόλους διετείνετο γράφων τοῖς μαθηταῖς, καὶ τὸ μέσον τοῦ δοκίμου τε, καὶ κιβδήλου διακονίας παραστῆσαι ἐβούλετο, οὐκ ἀπὸ τῶν σημείων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ τοῦτο ἐποίησεν, οὑτωσὶ λέγων· διάκονοι Χριστοῦ εἰσι, παραφρονῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ. ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλάκις. ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον· τρὶς ἐῤῥαβδίσθην· ἅπαξ ἐλιθάσθην· τρὶς ἐναυάγησα· νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα· ὁδοιπορίαις

ρίαις πολλάκις· κινδύνοις ποταμῶν· κινδύνοις λῃστῶν· κινδύνοις ἐκ γένους· κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν· κινδύνοις ἐν πόλει· κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ· κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ· κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν κόπῳ, ἐν μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψῃ, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει, καὶ γυμνότητι. χωρὶς τῶν παρεκτός· ἡ ἐπισύστασίς μου ἡ καθ᾽ ἡμέραν· ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; διὰ ταῦτα θαυμάζω τοὺς ἀποστόλους ἐγώ. ὡς οἵ γε τούτων χωρὶς ἐπιδείξασθαι σημεῖα διὰ τινας οἰκονομίας συγχωρηθέντες, οὐ μόνον οὐκ ἐγένοντο θαυμαστοί, ἀλλὰ καὶ ἀδόκιμοι, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς δείκνυσι λέγων· πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ κύριε, κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι πολλὰς δυνάμεις ἐποιήσαμεν, καὶ ἐρῶ αὐτοῖς, ἀποχωρεῖτε ἀπ᾽ ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν· οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς. διὰ τοῦτο καὶ τοῖς μαθηταῖς παρῄνει λέγων· μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται· ἀλλ᾽ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς· πολιτεία μὲν γὰρ ὀρθή, καὶ τούτων χωρίς, ἀπολήψεται τοὺς στεφάνους· καὶ οὐδὲν ἔλαττον ἕξει παρὰ τοῦτο τότε· βίος δὲ παράνομος, οὐδὲ μετὰ σημείων δυνήσεται τὴν κόλασιν ἐκφυγεῖν· ὥστε περιττὸς ἡμῖν ὁ λόγος οὗτός ἐστιν· οὐ περιττὸς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος, καὶ πολλοῖς τῶν αἱρετικῶν παρέχων λαβάς. εἰ γὰρ μὴ διὰ τὴν οἰκείαν ἐκεῖνοι προαίρεσιν οὕτως ἐγένοντο θαυμαστοί, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ χάριν μόνον, τί τὸ κωλῦον, ἅπαντας τοιούτους γενέσθαι; ἡ γὰρ χάρις εἰ μὴ τὰ παρ᾽ ἡμῶν πρότερον ἐζήτει, ἀθρόως ἂν εἰς τὰς ἁπάντων ἐξεχύθη ψυχάς. οὐ γάρ ἐστι προσωπολήπτης ὁ Θεός. ἐπειδὴ δὲ τὰ παρ᾽ ἡμῶν ζητεῖ, διὰ τοῦτο, τοῖς μὲν ἐπέστη, καὶ παραμένει· τῶν δὲ, ἀφίσταται· εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν καθικνεῖται. ὅτι δὲ προαίρεσιν πρότερον ἐξετάσας, οὕτω τὴν χάριν ἔδωκεν ὁ Θεός, πρὶν ἤ τι θαυμαστὸν ἐπιδείξασθαι τὸν μακάριον ἐκεῖνον, ἄκουσον τί περὶ αὐτοῦ φησι· σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστι, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν τε, καὶ βασιλέων, καὶ παντὸς γένους Ἰσραήλ. ταῦτα οὔπω τῆς χάριτος παρούσης ἐμαρτύρησεν ὁ τὰς καρδίας ἐμβατεύων ἡμῶν. μὴ δὴ σφάλλωμεν ἑαυτοὺς, ἀγαπητοί, ἀδύνατον εἶναι λέγοντες γενέσθαι κατὰ Παῦλον τινα. τῆς μὲν γὰρ χάριτος, καὶ τῶν σημείων ἕνεκα οὐκ ἔτι Παῦλος ἕτερος ἔσται λοιπόν· τῆς δὲ ἀκριβείας τοῦ βίου, τῶν βουλομένων ἕκαστος τοιοῦτος γένοιτ᾽ ἄν. εἰ δὲ μή εἰσι, παρὰ τὸ μὴ βούλεσθαι μόνον. ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς εἰς τοῦτο ἀλογίας ἐξέπεσον, κατὰ Παῦλον ζητῶν τινας τῶν νῦν· οὐδὲ κατὰ τοὺς τρίτους, ἢ τοὺς τετάρτους μετ᾽ ἐκεῖνον δυνάμενος ἰδεῖν. διὰ ταῦτα πενθεῖν δὴ χρὴ, καὶ δακρύειν, καὶ ὀδύρεσθαι, οὐ μίαν, οὐδὲ δευτέραν ἡμέραν μόνον, ἀλλὰ τὸν βίον ἅπαντα. εἰ γάρ τις εἰς ταύτην ἕξιν καταστήσειεν ἑαυτὸν, δυσκόλως ἁμαρτήσεται τοῦ λοιποῦ. καὶ εἰ διαπιστεῖς τῷ λόγῳ, τοὺς πενθοῦντας ἐξέτασον· πένθη λέγω τὰ κοσμικά· μὴ τούτων τινὰ τῶν πολλῶν, καὶ τὸν ἐπίπονον ζώντων βίον, ἀλλ᾽ ἐκείνων τῶν ἁβρῶν, καὶ οὐδὲν ἕτερον εἰδότων, ἢ τρυφᾶν. οὗτοι γὰρ, οὗτοι, οἱ μεθύειν μελετῶντες, καὶ γαστρίζεσθαι, οἱ τὰ μὲν ἄριστα συντελοῦντες μέχρις ἑσπέρας, τὰ δὲ δεῖπνα εἰς μέσας νύκτας ἐκτείνοντες, οἱ τὰ τῶν ἄλλων ἁρπάζοντες, καὶ οὔτε χήρας, οὔτε πένητος, οὔτε ἀδυνάτου φειδόμενοι, οἱ πολλὴν ὠμότητα ἐπιδεικνύμενοι· εἴ ποτε πένθει ληφθεῖεν σφοδρῷ καὶ δυναμένῳ κάτωθεν ἀνατρέψαι, καὶ διαταράξαι ψυχήν, πάσας ἐκείνας τὰς βλακώδεις ἐπιθυμίας, καὶ παραφρόνους ἐκβαλόντες, εἰς τὸν τῶν φιλοσόφων μετατίθενται βίον, σκληραγωγίαν, ἀγρυπνίαν, χαμευνίαν, καρτερίαν, νηστείαν, σιγὴν, ἐπιείκειαν, ταπεινότητα, φιλανθρωπίαν ἐπιδεικνύμενοι πολλήν. καὶ τί γε τὰ ἑτέρων ἁρπάζοντες, καὶ τὰ ἑαυτῶν ἡδέως ἂν πρόοιντο κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν καιρόν. κἂν πῦρ ἀφεῖναί τις ἐθέλοι τοῖς ὑπάρχουσι μετὰ τῆς οἰκίας πάσης, οὐ παροξύνονται. πολλοὺς δὲ ἔγωγε οἶδα, μετὰ τὴν τῶν φιλτάτων ἀποβολὴν, τοὺς μὲν τὴν ἐν ἀγροῖς δίαιταν τῆς πόλεως ἐναλλαξαμένους, καὶ τῶν ἐν ταύτῃ καλῶν· τοὺς δὲ παρὰ τὰ μνήματα τῶν ἀπελθόντων, τὰς οἰκίας δειμαμένους, καὶ τὸν βίον ἐκεῖ καταλύσαντας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον· ἕως δ᾽ ἂν ἀκμάζῃ τὸ πένθος, οὐδενὸς αὐτοῖς τῶν παρόντων λόγος ἐστίν· ἀλλὰ τὴν μανίαν, ἣν περὶ τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν συλλογὴν τῶν χρημάτων εἶχον, ἣν περὶ τὴν κτῆσιν τῆς δυναστείας, καὶ τῆς δόξης, τῆς παρὰ τῶν πολλῶν, ὥσπερ τινὰ χόρτον, ἢ καὶ ἄνθος χόρτου τῇ φλογὶ τῆς ἀθυμίας καταφλέξαντες, ἔρριψαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ πρὸς τοσαύτην τότε ἡ διάνοια φιλοσοφίαν μεθίσταται, ὡς μηδὲ μέχρι ῥημάτων ἀνασχέσθαι τινὸς τῶν κατὰ τὸν παρόντα βίον ἡδέων, ἀλλὰ πάντα τὰ πρὸς ἡδονὴν εἶναι δοκοῦντα πρότερον, προσίστασθαί τε αὐτοῖς, καὶ πικρότατα φαίνεσθαι. Οὐδεὶς

in itineribus ſæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis in falſis fratribus, in labore & fatigatione, in vigiliis frequenter, in fame & ſiti, in jejuniis multis, in frigore & nuditate. Præter illa quæ extrinſecus in me concurrunt, quotidiana ſollicitudo omnium eccleſiarum. Quis ſcandalizatur, & ego non uror? Vides pro qualibus & quibus geſtis mirandi ſunt Apoſtoli? nam qui ſigna permiſſi ſunt & miracula ſine iſtis diſpenſatione quadam edere, non modo mirabiles facti non ſunt; ſed & reprobi; ſicut & Chriſtus oſtendit, cum ait: *Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc dicam eis: Quia non novi vos, diſcedite à me operarii iniquitatis.* (Matt 7,22.) Propter hoc autem & diſcipulos monebat, dicens: *Nolite gaudere, quoniam dæmonia vobis ſubjiciuntur; ſed in hoc gaudete, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo.* (Luc. 10,20) Vita enim bona & actus probi etiam ſine ſignis & mirabilibus merentur coronam: iniqua autem converſatio etiam ſi ſigna & prodigia fecerit, ſupplicia non evadet, & ideo ſuperfluò hæc quæruntur, imò & periculosè. Nam poſſumus etiam ex his hæreticis occaſionem dare, ſi dicamus, quia Apoſtoli & omnes ſancti non ex propoſito ſuo & labore, mirabiles facti ſunt; ſed ex Dei gratia ſola. Dicunt enim: Et quid ergo prohibet omnes fieri tales? Si enim gratia Dei nihil requirit à nobis; ſed ipſa eſt quæ facit unumquemque perfectum: cur non omnibus ex æquo infunditur, & fiunt omnes repente perfecti? *Non enim eſt perſonarum acceptor Deus.* (Act. 10,14.) Sed quoniam non ſola gratia Dei hoc agit: requiritur enim ut & nos, quod in propoſito noſtro & viribus noſtris eſt, expleamus: idcirco venit quidem ad unumquemque gratia Dei; ſed apud eos qui digne explent ea, quæ mandata ipſis ſunt, permanet: ab his vero qui minus dignè agunt, citò diſcedit: ad eos autem qui nec initium faciunt convertendi ad Dominum, omnino nec venit. Quod autem prius animi propoſitum examinarit, ac deinde gratiam dederit Deus, prius quam aliquid admirabile geſſerit beatus ille, diſce ex eo, quod de illo dicit: *Quia vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram gentibus & regibus, & omni populo Iſraël.* (Act. 9,15.) Hæc autem teſtatus eſt de eo, qui noſtra corda ſcrutatur, priuſquam ei gratia daretur. Non ergo noſmetipſos ſeducamus, dilectiſſimi, dicentes impoſſibile eſſe, ut ſit aliquis ſicut Paulus. Siquidem ſignorum & mirabilium, ac ſapientiæ, gratiæque ejus contemplatione nullus poterit eſſe Paulus: vitæ autem ratione, & converſationis diligentia præſtò eſt volenti imitari illum: quod quia non fit, voluntas in culpa eſt. Sed neſcio quomodo in hoc ſtultitiæ decidi, ut Paulo ſimiles aliquos ex his qui nunc vivunt homines requiram: utinam vel tertio, vel quarto poſt ipſum loco inveniri poſſit aliquis. Et ideo lugendum eſt, & ideo flendum, & per totam vitam plangendum, ut vel ſic occupata in luctu & lachrymis anima erubeſcat aliquando peccare. Denique requiramus à lugentibus, iſtos dico pro charorum ſuorum amiſſione lugentes, & in egeſtate poſitos, & non qualeſcunque homines; ſed illos ipſos potentes & divites, & in deliciis agentes, qui ventri & voluptati vivunt, qui prandia uſque ad veſperam, cœnas in medium noctis extendunt, qui aliena diripiunt, & propria profundunt, iſtos ipſos interrogemus: ſi quando aut unicum pater filium, aut uxor ereptum citò plangit maritum, quomodo velut fulmine quodam icta anima contremiſcit, & in ſtuporem vertitur, aufugiunt continuò, nec uſquam apparent omnes illæ molles & diſſolutæ deliciæ: nuſquam ventris cura, aut ſollicitudo carnis habetur, ſed acerrimæ continentiæ introducitur philoſophia: abſtinetur ab omnibus, aguntur extenta jejunia, juges vigiliæ, humi requieſcitur, ſummum ſilentium, quies magna, humilitas ultima, manſuetudo ineffabilis, miſeratio immenſa: etiamſi auferantur omnia, etiamſi diripiantur, nihil pro his animus curat, nihil movetur: etiamſi igne concrementur univerſa, & cenſus pariter cum domibus pereat, non indignatur, non iraſcitur. Multos ego novi poſt amiſſionem charorum, nec urbes habitare voluiſſe; ſed commigraſſe ad agros, atque ibi jejunam & ſobriam duxiſſe vitam cum omni ſilentio & quiete. Alios memini in ipſis defunctorum ſuorum ſepulchris habitaculum poſuiſſe, atque inibi vitam ſimilem mortuo tranſegiſſe. Sed hæc poſtmodum, interim donec dolor in augmentis eſt, nihil curat anima, nihil cogitat, procul omnis illa inſania congregandæ pecuniæ, procul omnis cupiditas poſſidendi: honoris autem & ambitionis omnis apud eos gloria tunc verè *ut fœnum & velut flos fœni* videtur, & talis quaſi quam flamma triſtitiæ in cinerem verterit: (Eſa. 40, 8.) & ita ex omni parte anima transfertur ad philoſophiam, ut deliciarum atq; ſuavitatũ vitæ hujus ne ratio quidẽ ulla habeatur: imo potius ſi quid prius delectabile viſum eſt, ſi quid gratum, id nunc amariſſimũ & odibile ducitur.

A Nullus famulorum; ſed ne amicorum quidem quiſquam & familiarium aliquid in auribus ejus loqui audebit de his, quæ huic vitæ videntur neceſſaria eſſe; ſed tantummodo de humanarum rerum caduco & fragili ſtatu, de incertis vitæ hujus & lubricis rebus ſermo habetur, & varietas ac mutabilitas mortalis vitæ philoſophicis aſſertionibus exponitur, atque omni ex parte anima per dolorem luctus, tanquam in quodam ſacrario collocata, novis nunc de natura humana imbuitur diſciplinis: ut agnoſcere incipiat, & ſentire præſentis ſeculi fragilitatem, quàm inſtaB bilis ſit, & quàm citò fugiat omne quod in eo magnum videtur: quàmque fluxus & corruptibilis ſit mundi ſtatus, utque omnia tanquam in ſcena agantur & mimo. Et quidem tunc verè miſeræ & probroſæ apparent divitiæ, tunc fœda videtur jactantia. Invidia verò & ira & concupiſcentia ac libido ne ad extremas quidem januas lugentis accedit; ſed hæc omnia fugantur, omnia exterminantur; ita ut ne odor quidem horum ullus occurrat: C Una ſola cogitatio lugenti, unus intuitus imago defuncti eſt. Ille vultus ante oculos ponitur, ille aſpectus menti atque animo exhibetur, ipſe ei cibus, ipſe potus eſt: quòd ſi ſomnus fuerit, ſomnia inde ducuntur: ibi omnis requies, ibi omne ſolatium, ibi gloria, ibi divitiæ, ibi potentia, ibi omnes deliciæ collocantur. Sic oportebat & nos ſalutem noſtram lugere perditam, atq; animam noſtram mortuam lamentari, ut nihil amplius dicam. Exhibeamus animæ noſtræ quod illi exhibent carni alienæ. An D non extremæ miſeriæ eſt, ut hi quidem qui filios aut uxores lugent, ad nihil aliud occupent mentem ſuam, niſi ut defunctos ſuos quaſi intueantur, & illos ſemper animo ac cogitatione conſpiciant: nos verò quibus ſalus mortua, & regni cœlorum ſpes extincta eſt, omnia magis quàm inde cogitemus? Et illi quidem etiam ſi regii generis ſint, nemo tamen erubeſcit ſolemnitatem luctus implere; ſed & humi reſident, & cum amaritudine lamentantur, & veſtem lugubrem ſumunt, & omnia faciunt quæ E ad afflictionem animæ & corporis ſpectant: & neque quòd in deliciis nutriti ſunt cogitant, neque florem ſui corporis reſpiciunt, neque metu futuræ ex afflictione ægritudinis deterrentur; ſed omnia ferunt, & inſatigabiliter perferunt, & non ſolùm viri; ſed & multo magis fœminæ, etiamſi valde fuerint delicatæ. Nos contrà, qui non filios, ut dixi, aut uxores: ſed animam lugemus, & animam non alienam: ſed noſtram, prætereximus ægritudinem corporis, & excuſamus, quòd in deliciis A educati ſumus. Atque utinam hoc ſolum mali eſſet: nunc autem ne hoc quidem eſt quòd nos impedit aut retardat. Quid enim, dic mihi, corporis viribus opus eſt, cùm conterere debeamus? Quid neceſſariæ ſunt vires corporis, ut pura Deo fundatur oratio, ut peccatorum fiat recordatio, ut humilitas aſſumatur, & ſuperbia depellatur? Quid requiro corporis firmitatem ad arrogantiam reprimendam? Iſta ſunt enim in quibus placetur Deo. Quid laboris iſta, quid afflictionis requirunt? Et tamen quaſi B quidam intolerabilis labor ſit, omittuntur à nobis. Non requirit Deus ciliciorum pondus, neque concludi inter anguſtias cellulæ, neque in obſcuris antris & tenebroſis ſedere jubet: hoc ſolum eſt, quòd expoſcitur à nobis, ut ſemper recordemur, & ad animum revocemus mala noſtra, & conſcientiam geſtorum noſtrorum habeamus ante oculos, ut pro his ſupplicemus Deo, ut gehennam ponamus in conſpectibus noſtris, & angelos, qui C in die judicii ubique diſcurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos qui trudendi ſunt in gehennam, ac ſuppliciis tradendi. Ponamus etiam & illud ante oculos, quanti doloris eſt excludi ac projici à regno cœlorum, quod, ut mihi videtur, gravius eſt ipſa gehenna. Nam & ſi ignis ille non arderet, & immortalis illa pœna non eſſet parata, hoc ſolùm quòd *alieni efficimur à Chriſto tam clemente, tam benigno, qui & ſeipſum pro nobis in mortem tradidit, & omnia paſſus eſt, ut ab illo nos ſupplicio liberaret, ſuóq; patri reconciliaret peccatis noſtris infenſo, &* D *excludimur à bonis æternis, nónne omni pœna gravius diceretur, & ad erigendas animas atque ad ſpem ſufficeret incitandas?* Illud ſaltem ad memoriam revocemus exemplum, quod de quinque virginibus refertur, quæ excluſæ à thalamo ſponſi ſunt propter olei defectum: ponamus noſmetipſos in illis quæ excluduntur, & videamus qui dolor, & quæ pœna ſit, ſi cogitem° idem poſſe & nos pati ſi negligimus. Eſtne aliquis ita lapideus, qui hoc exemE plo non moveatur, & timeat ne ſimilia incurrat? Potuiſſemus quidem ſermonem prolixius producere: ſed quia obedientiæ magis, quam uſus alicujus cauſa hæc à nobis dicta ſunt, etiam ultra quàm debuimus, vagati ſumus. Bene enim novi, quia ſi quis cordis compunctionem requirat, hanc verè & integrè apud te haberi inveniet, & à te melius doceri, etiamſi ſileas. Sufficit enim ad compunctionem cordis videri te, & intelligi crucifixam vitam tuam. Itaque melius docebo de compunctione cordis, ſi nunc quidem viventibus habi-

A οὐδεὶς ἂν οὔτε τῶν οἰκετῶν, οὔτε τῶν φίλων τολμήσειε τότε ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ σφόδρα κατεπειγόντων ῥῆξαι φωνήν· πάντα γὰρ ἐκποδὼν γινόμενα, παραχωρεῖ τοῖς περὶ φιλοσοφίαν λόγοις, τῆς ψυχῆς διὰ τοῦ πένθους τότε, καθάπερ ἐν ἱερῷ τινι τόπῳ παιδευομένης, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν οὐδένειαν, τοῦ παρόντος αἰῶνος τὸ ἐπίκαιρον, τῶν βιωτικῶν τὸ εὔφθαρτόν τε, καὶ ἄστατον, τῆς σκηνῆς τῶν γινομένων τὴν ὑπόκρισιν. ὑπεροψία χρημάτων τότε πολλή· B τότε ὀργῆς ἀναίρεσις· τότε ὀλιγωρία φιλοτιμίας, καὶ οὔτε φθόνος ἐμφωλεῦσαι, οὐ τῦφος ἐκβακχεῦσαι τὴν ὑπὸ τοῦ πένθους συντριβεῖσαν δύναιτ' ἄν· οὐκ ἐπιθυμία ἐμπιμπρῆσι τὴν ἀκόλαστον· ἀλλὰ πάντων τούτων φυγαδευθέντων ἐκεῖθεν, εἷς μόνος κατοικίζεται λογισμὸς, ὁ τὴν εἰκόνα τοῦ τετελευτηκότος διαχαράττων συνεχῶς· οὗτος καὶ σῖτα, καὶ ποτός· καὶ ὕπνος, καὶ ἡδονή, καὶ ἀνάπαυσις, καὶ παραμυθία πολλή, οὗτος δόξα, καὶ πλοῦτος, καὶ δυναστεία, καὶ τρυC φή. οὕτως ἡμᾶς ἐχρῆν τὴν ἀποβολὴν τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας πενθεῖν, ἵνα μηδὲν εἴπω πλέον. μετὰ τοσούτου πόθου, καὶ προθυμίας ἔδει πάντοτε ἐκεῖ τετάχθαι τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς, καὶ πάντα ἡμῖν τὰ ἐκείνης εἶναι μνήμην, καὶ ἀνατύπωσιν. νῦν δὲ οἱ μὲν παῖδας, καὶ γυναῖκας ἀποβαλόντες, πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἀπασχολοῦσι τὸν νοῦν, ἢ πρὸς τὸ φαντάζεσθαι τοὺς ἀποσπασθέντας αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ οἱ βασιλείας ἀπολέσαντες οὐρανῶν, πάντα μᾶλλον, ἢ ταύτην διανοούμεθα. καὶ ἐκεῖD νων μὲν οὐδεὶς, κἂν βασιλικωτέρου τύχῃ γένους, τῷ τοῦ πένθους αἰσχύνεται νόμῳ· ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐδάφους καθιεῖται, καὶ θρηνωδεῖ πικρόν· καὶ τὴν ἐσθῆτα μεταβάλλει· καὶ τὰ ἄλλα πάντα μετὰ πολλῆς ὑποστήσεται προθυμίας τὰ τῆς τιμωρίας ἐκείνης· καὶ οὔτε ἀνατροφήν, οὔτε σώματος ἕξιν, οὐ τὰς μετὰ ταῦτα λογιεῖται νόσους, τὰς ἀπὸ τῆς ταλαιπωρίας ἐκείνης. ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τότε οἴσει τῆς εὐκολίας. καὶ ταῦτα μὲν οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, κἂν σφόδρα ἀσθεE νεῖς ὦσιν, ἐπιδείκνυνται καὶ τούτων πλείονα. ἡμεῖς δὲ οὐ παῖδας, οὐ γυναῖκας, ἀλλὰ ψυχῆς ἀπώλειαν πενθοῦντες, ψυχῆς οὐκ ἀλλοτρίας, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας, σκηπτόμεθα προφασιζόμενοι σώματος ἀσθένειαν, καὶ ἀνατροφῆς ἁπαλότητα. καὶ εἴθε τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινόν, νῦν δὲ οὐδὲ ἐκεῖνα πράττομεν, ἐν οἷς οὐδὲν τῆς τοῦ σώματος ἐνεργείας δεόμεθα. ποῦ γάρ, εἰπέ μοι, σωματικῆς χρεία δυνάμεως, ὅταν συντρῖψαι δέῃ καρδίαν, ὅταν εὔξασθαι νήφοντα καὶ A διεγηγερμένον, ὅταν ἀναλογίσασθαι τὰ ἁμαρτήματα, ὅταν καταλῦσαι τῦφον, καὶ ἀπόνοιαν, ὅταν ταπεινῶσαι λογισμόν. ταῦτα γάρ ἐστιν, ἃ καὶ τὸν Θεὸν ἵλεων ἡμῖν καθίστησι, καὶ οὐ πολλοῦ δεῖται πόνου· καὶ οὐδὲ ταῦτα πράττομεν· οὐδὲ γὰρ σάκκου περιβολή, οὐδὲ τὸ ἐν οἰκίσκῳ κατακλεῖσαι ἑαυτόν, οὐδὲ τὸ καθίσαι ἐν σκότῳ, τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ πενθεῖν, ἀλλὰ τὸ διαπαντὸς τὴν μνήμην τῶν οἰκείων ἀναστρέφειν κακῶν, καὶ βασανίζειν τὸ συνειδὸς τούτοις τοῖς B λογισμοῖς, τὸ συνεχῶς ἀναμετρεῖν τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, ὅσον ἀπολειπόμεθα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. καὶ πῶς τοῦτο ἔσται φησί; πῶς; ἂν τὴν γέενναν ἔχωμεν ἀεὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τοὺς πανταχοῦ τότε διατρέχοντας ἀγγέλους, καὶ συνάγοντας ἐκ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης τοὺς ἐν τῇ γεέννῃ ἀπαχθήσεσθαι μέλλοντας. ἂν τὴν ἔκπτωσιν λογισώμεθα τῆς βασιλείας, ὅσον κακόν, καὶ τῆς γεέννης χωρίς. καὶ γάρ, εἰ μὴ τὸ πῦρ ἠπείλητο ἡμῖν, μηδὲ ἀθάνατοι κολάσεις ἡμᾶς ἔμενον, C αὐτὸ μόνον, τό, ἀλλοτριωθῆναι τοῦ Χριστοῦ, τοῦ πρᾴου, καὶ φιλανθρώπου, τοῦ παραδεδωκότος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν εἰς θάνατον, καὶ πάντα παθόντος, ἵνα ἡμᾶς ἐξαιρήσηται τῆς κολάσεως ἐκείνης, καὶ καταλλάξῃ ἡμᾶς τῷ ἑαυτοῦ πατρὶ ἐχθροὺς ὄντας τοῖς πταίσμασιν, εἰ καὶ μὴ τῶν προκειμένων ἐκείνων ἀνεκλαλήτων ἀγαθῶν καὶ ἀθανάτων ἐκπίπτειν μέλλομεν, πάσης κολάσεως μεῖζόν ἐστι, καὶ ἱκανὸν διεγεῖραι ψυχάς, καὶ πεῖσαι νήφειν διαπαντός. εἰ γὰρ ἀναD γινώσκοντες μόνον τὸ ὑπόδειγμα τῶν πέντε παρθένων, ἃς ἔξω τοῦ νυμφῶνος ἡ τοῦ ἐλαίου σπάνις ἀπέκλεισεν, ἐξίσης ἐκείναις αὐταῖς ἀλγοῦμεν ἐπὶ τοῖς ἐκείνων κακοῖς, καὶ θορυβούμεθα, ἂν ἐννοήσωμεν, ὅτι καὶ αὐτοὶ τοῦτο πεισόμεθα ῥᾳθυμήσαντες. τίς οὕτως ἐστὶ λίθινος λοιπόν, ὡς τοῦ παραδείγματος αὐτὸ τοῦτο συνεχῶς στρέφοντος τὴν ψυχὴν εἰς ὀλιγωρίαν ἐμπεσεῖν; ἐνῆν μὲν οὖν, καὶ εἰς μεῖζον μῆκος ἐκτεῖναι τὸν λόγον. ἀλλ' ἐπειδὴ μόνον ὑπακοῆς, E καὶ οὐκ ἄλλης χρείας ἕνεκεν ἡμῖν εἴρηται, καὶ ταῦτα πέρα τοῦ δέοντος γέγραπται· εὖ γὰρ οἶδα, ὅτι πᾶσαν τῆς κατανύξεως ἀρετὴν αὐτός τε ἔχεις ἀκριβῶς, καὶ ἄλλοις ἂν μεταδοίης καὶ σιωπῶν, ἂν μόνον βραχὺ τῇ εὐλαβείᾳ συζῆσαι ἀξιωθῶσι τῇ σῇ, καὶ τὸν ἐσταυρωμένον βίον ἰδεῖν. ὥστε εἰ χρὴ κατάνυξιν μαθεῖν τοὺς μὲν νῦν ζῶντας εἰς τὸ σὸν βαδίζειν δεῖ καταγώγιον·

τοὺς

τοὺς δὲ μετὰ ταῦτα, ἀκούειν τὰ σά. πολλὴν γὰρ οἶμαι ῥοπὴν παρέξειν A πρὸς τοῦτο τὴν διήγησιν μόνον τοῦ βίου τοῦ σοῦ. διὸ δέομαι, καὶ παρακαλῶ τὴν ἀμοιβὴν ἡμῖν ἀποτίσαι λοιπὸν, καὶ τὰς εὐχὰς ἀντιδοῦναι τὰς σάς· ὥστε μὴ λέγειν περὶ κατανύξεως μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων τὸ πρᾶγμα ἐπιδείκνυσθαι τοῦτο. ἐπειδὴ τὸ διδάσκειν ἄνευ τοῦ ποιεῖν, οὐ μόνον κέρδος οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ ζημίαν πολλὴν, καὶ κατάκρισιν φέρει, τῷ μετὰ τοσαύτης ἀπροσεξίας διοικοῦντι τὸν βίον τὸν ἑαυτοῦ. οὐ γὰρ πᾶς, „φησιν, ὁ λέγων μοι κύριε, κύριε, ἀλλ᾽ ὃς ἂν ποιήσῃ, καὶ διδάξῃ, B „οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς Στελέχιον, καὶ περὶ κατανύξεως, λόγος β'. C

ΚΑΙ πῶς ἔνι γενέσθαι τοῦτο, ὅπερ ἐπέταξας, ἄγιε τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπε Στελέχιε, καὶ παρὰ ψυχῆς οὕτως ἀσθενοῦς, καὶ ψυχρᾶς, τοὺς περὶ κατανύξεως ἀποτεχθῆναι λόγους; δεῖ γὰρ, οἶμαι, τὸν μέλλοντά τι γενναῖον εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐρεῖν, αὐτὸν πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων μάλιστα πεπυρῶσθαι τῷ ζήλῳ τούτῳ, καὶ ἀναζεῖν, ὥστε τοὺς D περὶ τούτων προφερομένους λόγους, παντὸς πεπυρακτωμένου σιδήρου σφοδρότερον εἰς τὰς τῶν ἀκουόντων ἐμπίπτειν ψυχάς. ἡμῖν δὲ τοῦτο οὐ πάρεστι τὸ πῦρ, ἀλλὰ πάντα τὰ ἔνδον τέφρα, καὶ κόνις. πόθεν οὖν, εἰπέ μοι, πόθεν τὴν φλόγα ταύτην ἀνακαυσόμεθα, μήτε σπινθῆρος ὄντος ἡμῖν, μήτε ὕλης ὑποκειμένης, μήτε πνεύματος τοῦ ταύτην ἀναρριπίζοντος παραγινομένου, διὰ τὴν πολλὴν ἀχλὺν, ἣν τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος κατεσκέδασεν ἡμῶν τῆς ψυχῆς; ἐγὼ μὲν E οὐκ οἶδα· σὸν δ᾽ ἂν εἴη λοιπὸν τοῦ προστάττοντος εἰπεῖν ὅπως εἰς ἔργον ἔλθοι τὸ ἐπίταγμα, καὶ τὸ προσῆκον ἀπολάβοι τέλος. ἡμεῖς μὲν γὰρ τὴν ἀπὸ τῆς γλώττης παρεξόμεθα διακονίαν· σὺ δὲ παρακάλει τὸν ἰώμενον τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, τὸν διδόντα τοῖς ὀλιγοψύχοις μακροθυμίαν, τὸν ἐγείροντα ἀπὸ τῆς γῆς πτωχὸν, ἀνάψαι τὸ πῦρ ἐκεῖνο παρ᾽ ἡμῖν· ὃ πᾶσαν μὲν ἀνθρωπίνην ἀναλίσκειν εἴωθε, πάντα δὲ ὕπνον, καὶ ἀκηδίαν, καὶ βαρύτητα σαρκικὴν περικόψαι. μετεωρίζει μὲν τῆς ψυχῆς τὸ πτερὸν πρὸς οὐρανόν· δείκνυσι δὲ A ἀπὸ τῆς ἀψῖδος ἐκείνης καθάπερ ἔκ τινος ἀπὸ τῆς κορυφῆς, ἅπασαν τοῦ παρόντος βίου τὴν φαντασίαν, καὶ τὴν ὑπόκρισιν. τὸν γὰρ μὴ δυνηθέντα ἀναπτῆναι ἐκεῖ, μηδὲ ἐν ταύτῃ καθίσαι τῇ περιωπῇ, οὐκ ἔνι τὴν γῆν ἰδεῖν, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ πράγματα, ὡς ἰδεῖν ἄξιον. ἐπεὶ γὰρ πολλὰ τὰ ἐπισκοτοῦντα τῇ ὄψει, πολλὰ δὲ τὰ θορυβοῦντα τὴν ἀκοὴν, καὶ τὴν γλῶτταν ὑποσκελίζοντα, δεῖ πάσης ἑαυτὸν ὑπεξαγαγόντα τῆς B ταραχῆς, καὶ τοῦ καπνοῦ πρὸς ἐκείνην ἀναχωρῆσαι τὴν ἐρημίαν, ἔνθα πολλὴ μὲν ἡ γαλήνη· λαμπρὰ δὲ ἡ αἰθρία· θόρυβος δὲ οὐδείς, ἀλλὰ πεπήγασι μὲν ἀκλινεῖς οἱ ὀφθαλμοὶ πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ πόθον ἐνορῶντες ἀτενές· ἑστήκασι δὲ ἀτρεμεῖς αἱ ἀκοαὶ, πρὸς ἓν μόνον ἠσχολημέναι, τὴν τῶν θείων λογίων ἀκρόασιν, καὶ τῆς παναρμονίου καὶ πνευματικῆς ἐπακοῦσαι συμφωνίας· ἧς ἡ τυραννὶς οὕτω κρατεῖ τῆς ἅπαξ ἁλούσης ψυχῆς, ὡς μήτε σῖτα, μήτε ποτὸν, μήτε ὕπνον αἱρεῖσθαι μεθ᾽ C ἡδονῆς, τὴν ὑπ᾽ ἐκείνης ἐφελκυσθέντα τῆς μελῳδίας.

Οὐκοῦν οὔτε πραγμάτων θόρυβος βιωτικῶν, οὔτε σωματικῶν ὄχλος πολλῶν, χαλάσαι τὸν τόνον ἐκεῖνον ἰσχύσειεν ἄν. οὐδὲ γὰρ ἐξικνεῖται πρὸς τοῦτο τῆς ψυχῆς τὸ ὕψος, ἡ ἐκ τῆς κάτω γινομένης ζάλης ἀνιοῦσα κραυγή· ἀλλ᾽ ὥσπερ οἱ πρὸς τὰ ὑψηλότατα τῶν ὀρῶν μεταναστάντες, οὐδὲν ἂν ἔτι ἀκούσαιεν, οὐδὲ θεάσαιντο τῶν ἐν τῇ πόλει γινομένων, ἢ λεγομένων, ἀλλ᾽ ἀσήμου τινὸς μόνον, καὶ ἀτερποῦς ὑπα- D κούσαιεν κραυγῆς, καὶ σφηκῶν βομβούντων οὐδὲν ἥδιον· οὕτως οἱ τῶν βιωτικῶν ἑαυτοὺς ἐξαγαγόντες, καὶ πρὸς τὸ ὕψος τῆς πνευματικῆς ἀναπτάντες φιλοσοφίας, οὐδενὸς ἐπαισθάνονται τῶν παρ᾽ ἡμῖν. τὸ γὰρ σῶμα, καὶ αἱ τοῦ σώματος αἰσθήσεις, ἕως μὲν ἂν περὶ γῆν ἡ ψυχὴ στρέφηται, μυρίοις αὐτὴν περιβάλλουσι τοῖς δεσμοῖς, πάντοθεν τὸν χαλεπὸν τῶν ἐπικήρων τέρψεων χειμῶνα συνάγουσαι. καὶ γὰρ ἀκοὴ, καὶ ὄψις, καὶ ἀφὴ, καὶ ὄσφρησις, καὶ γλῶττα πολλὰ τῶν ἔξωθεν εἰς αὐ- E τὴν ἐναποτίθενται κακῶν. ὅταν δὲ μετέωρος γένηται, καὶ πρὸς τὰ πνευματικὰ, καὶ τὴν ἑαυτῆς μεταγάγῃ σχολὴν, ἀποτειχίσει τῶν πονηραῖς φαντασίαις τὴν εἴσοδον· οὐκ ἐμφράξασα τὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ τὴν ἀκολούθησιν αὐτῶν πρὸς ἐκεῖνο μεταγαγοῦσα τὸ ὕψος. καθάπερ γὰρ δέσποινα φοβερά τε, καὶ ἐμβριθὴς, μύρον ἐργαζομένη ποικίλον, βαρύτιμον, καὶ πολυτελὲς, καὶ πολλῶν εἰς τοῦτο δεομένη τῶν διακονησομένων χειρῶν, τὰς θεραπαίνας αὐτῆς ἀναστήσασα,

A taculi tui iter oſtendam, & eos ad vivendum te dimittam: ſi verò de poſteris quæritur, ſufficiet eis ſi tua geſta cognoſcant. Propter quòd obſecro te redde mihi jam obedientiæ meæ vicem orationes tuas, ut non tam loquamur compunctionem cordis, quàm patiamur. Quoniam docere, & non facere, non ſolùm lucri nihil; ſed etiam damni plurimum confert. Grandis enim condemnatio eſt ſermonem quidem ſuum componenti, vitam verò ſuam atque opera negligenti. *Non* Matth. 19. B *enim omnis, inquit, qui dicit mihi, Domine, Domine; ſed qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.*

Sancti Patris noſtri

JOANNIS CHRYSOSTOMI

Archiepiſcopi Conſtantinopolitani, ad Stelechium, & de compunctione cordis, Liber ſecundus.

ET quomodo fieri poterit, ô homo Dei Stelechi, quod imperas, ut anima infirma & frigida compunctionis verba Cap. I. pariat? Ego enim puto quòd is, qui hac materia vult aliquid dignum proferre, ipſe ante omnes debet hoc calore fervere, & ſalutari hoc incendio primus ardere, quò poſſint etiam ſermones, qui ab eo proferuntur, ferro candenti vehementius ignire & accendere animas auditorum. Sed nobis horum nihil adeſt: D procul enim à nobis ignis iſte eſt, nec flamma ulla intra nos; ſed emortuus cinis eſt. Unde ergo, unde, chariſſime, accendemus in nobis hanc flammam, qui nec ſcintillam aliquam intra nos vigere ſentimus, nec ſpiritum, quo perflari poſſit & accendi? Quomodo enim ſpiritus dignetur adeſſe animæ confuſionis plenæ, quam peccatorum multitudo convexit? Id ego quidem non novi; ſed tuæ ſolicitudinis erit, qui imperare voluiſti, ut opuſculum noſtrum congruum mereatur effectum. Ego neſ- E cio ſi dignum aliquid ex nobis poſſit exire, tu videris, qui opus tantum minus validis imperas miniſtris. Nos quidem præbebimus officium linguæ: tu autem precare eum, qui ſanat contritos corde, & qui dat afflictis patientiam, quique erigit de terra inopem, ut ipſe in nobis accendat ignem illum, per quem poſſit omnis infirmitas animæ decoqui, & omne quod aggravat corpus exuri, quò ſubnixa pennis ſuis anima tendat ad cœlum: utpote levior reddita, atque in illo vertice poſita intueri de altiſſi- A mis ſedibus, & deſpicere poſſit univerſam vitæ hujus, quæ in terris agitur, vanitatem. Niſi enim quis ad illam celſitudinem volatu animæ diviniore conſcenderit, non poterit terram deſpicere, neque ea quæ geruntur in terris. Liber enim ei de ſupernis debet eſſe aſpectus, liber auditus, ut & lingua poſſit liberum verbo præbere miniſterium. Oportet ergo boni hujus volentem adire principia, priùs animo & menti ſecedere ab omni perturbatione ac fluctuatione viſibilium, atque ad illa B conſcendere & penetrare ſilentia, ubi quies ſumma, tranquillitas jugis, pura ſerenitas, & nihil prorſus quod moveat, nihil quod intentum ſolicitet animum, aut indaginem cogitationis interrumpat; ſed ſit immobilis oculus mentis, & in deſiderium Dei tota intentione defixus, ſit auditus ſilens, quietus, intentus, in hoc ſolùm directus, ut audiat verbum Dei, neque ſomnum requirat.

C Itaque neque ſecularium rerum tumultus, neque corporalium turba curarum poterit illam animi contentionem infringere. Cap. II. Neque enim is, qui ex terrena procella ſtrepitus & clamor exoritur, ad hanc animæ ſublimitatem pertingit; ſed quemadmodum illi, qui ad altiſſimos tranſlati fuerint montes, nihil amplius eorum audire poſſunt, vel cernere, quæ in civitate fiunt vel dicuntur; ſed obſcurum tantum & injucundum clamorem audiunt nihilo ſuaviorem ſtridentium crabronum ſo- D no: ſic illi qui ſeipſos à ſecularibus rebus ſejunxerint, & ad ſpiritalis philoſophiæ culmen evolarint, nullum ſeculi hujus rerum ſenſum capiunt. Nam corpus, vel corporis ſenſus animam, donec terrenis rebus intenta eſt, innumeris vinculis onerant, & undique ei nubes corporalium congregant voluptatum. Ad hæc miniſtrat auditus & viſus, ad hæc odoratus, ad hæc etiam tactus & guſtus: cunctorumque, quæ extrinſecus geruntur malorum perturbationes, velut in ſentinam, ita in E animam convehunt. Quòd ſi ſe abſtrahere voluerit à terrenis, & ſtudia ſua ad ſpiritalia inſtituta convertere, excludet corporalibus ſenſibus aditum, per quem ſibi miniſtrare atque introducere ſolebat imagines malorum. Excludet autem non ipſis ſenſibus obturatis; ſed intentionibus eorum ad ſpiritualia cœleſtiáque converſis. Sicuti enim domina quædam terribilis, ſatiſque ſevera, volens aliquod unguentum, conficere neceſſarium & precioſum, pluribus ad hoc indigens miniſtris, multaſque manus requirens, ſuſcitat famulas ſuas,

atq; ad ſemetipſam congregat, imperat alii tenere libram, ut æquis ponderibus unaquæq; ſpecies miſceatur, & neq; amplius aliquid, neq; minus quam oporret, habeat: ſciens non poſſe utile effici, quòd componitur, niſi ſumma librationis menſura ſervetur: alii terere injungit, quæ duriora ſunt, & ſummo cum labore lævigare, ne quid durum inveniatur aut aſperum: aliam diſcernere eum cribellis, quod tunditur, jubet, ut craſſiora quæq; pigmenta à minutis & mollioribus ſecernat ac ſegreget: aliam jubet miſcere, & in unum conſpergere, quæ ex diverſis præparata ſunt: alia cũ alabaſtro adſtare præcipitur, & aliud alii injungitur: atq; hoc modo ſenſib⁹ earum & animis ac manib⁹ occupatis, & operi propoſito affixis, non permittitur ſenſus uſquam evagari, intentionémq; operis propoſiti interrumpi, imminens jugiter & inſiſtens, nec aliquò prorſus indulgens oculum ſaltem aſpectúmq; diſpergi miniſtrantium famularum: ita ergo & anima quæ precioſiſſimum unguentum iſtud, compunctionem dico cordis, cõponere ac ſervare deſiderat: omnes corporis ſui ſenſus ad ſemetipſam congreget, ſegnitiémq; ipſorum ac negligentiã deturbans, tota ſollicitudine vigilare, & in hoc rantũ quod propoſuit, cogat intendere. Deniq; ſi quando acciderit, ut ad ſemetipſã converſa deliberet agere aliquid eorum quæ placita ſunt Deo, idq; prorſus profunda & intenta ſatis cogitatione pertractet, neq; dicentem ſibi aliquid audit; ſed ne occurrentes quidem & in oculis ſtantes videt, non quòd caruerit aut oculus viſu, aut auris auditu; ſed quoniam in ſecretis agens anima, & in divinioribus occupata, nuncios non recipit ſenſuum, & corporalium miniſtrorum. Et quid dico, quòd in his poſita anima clamantem non audiat, aut non videat tranſeuntem: cum ſæpè etiam pulſantes ſe & trahentes omnino non ſentiat? Per quod intelligi utiq; datur, hanc eſſe animæ virtutem, ut ſi toto affectu deſideria ſua extendat ad cœlũ, degere ſe obliviſcatur in terris, atq; inter homines converſari, etiam ſi trahat aliquis corpus, etiamſi propellat. Talis erat beatus Paulus, qui in tantum abſenserat ab his, inter quos converſari videbatur in urbibus, quantum à mortuis corporibus nos videmur abſentes. Quum enim dicit: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mũdo:* emortuam mihi videtur in ſemetipſo corporalium ſenſuum efficaciam proteſtari: imò non ſolum hoc; ſed duplicare in ſemetipſo iſtam, ut ita dicam, inſenſibilitatem. Non enim dixit hoc ſolùm, quia mihi mundus crucifixus eſt: ſed addidit, *Et ego mundo.* Ingentis namq; philoſophiæ eſt hoc ipſum, ut mundum ſibi putet eſſe aliquis mortuum: multò autem majoris eſt, ut & ſeipſum quis mortuum putet mundo, quem ſibi mortuum priùs eſſe crediderat. Hoc ergo in ſemetipſo Paulus oſtendit, quia non tantum abeſſet à terrenis ſenſibus, quantum viventes homines à corporibus mortuis; ſed quantum abſunt, nec ſentire poſſunt mortui mortuos. Qui enim vivit, etiamſi ipſe non poteſt mortuum concupiſcere: tamen vel ſentire poteſt, vel mirari adhuc ſpeciem decoris defuncti: vel miſerari poteſt, & lachrymas fundere. Qui autem & ipſe defunctus eſt, erga mortuum ne hunc quidem habebit affectum. Et hoc eſt quod mihi videtur dixiſſe Paulus, *quia mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* Vides ergo quantum lõgè erat, & quantum peregrinabatur ab his, quæ aguntur in terris? Vides quomodo ſuper terras incedens, ipſum tenebat verticem cœli? Nolo enim putes quòd vel montes, vel deſerta, vel avia loca ita poſſint animę conferre ſilentium, perturbationéſq; perimere, ut ignis iſte, quem in ea Chriſtus accendit. Hic ignis in anima Pauli per dies ſingulos, flante ſpiritu ſancto, magis ac magis accendebatur, & ad ſuperna tendens, ſecum eum uſq; ad ipſum perduxerat cœlum, imò, ut verius dicam, impoſuerat eum non uſq; ad primum cœlum tantum, neq; uſq; ad ſecundum; ſed uſque ad tertium. *Et ipſe quidem uſq; ad tertium raptus eſt cœlum:* amor autem ejus & deſiderium quod habebat erga charitatem Chriſti, non ſolum tres penetraverat cœlos; ſed & omnes omnino tranſcenderat, & uſq; ad ipſum pervenerat Chriſtum. Nam corpore quidem puſillus erat, nihilq; amplius quàm nos hac in re habuit: at affectu ſpirituali omnes, quotquot in terris degunt, homines longo intervallo ſuperavit. Et puto quòd non delinquat aliquis, ſi ſanctum hunc tali cuidam conferat ſimilitudini, ut ſi, verbi gratia, flamma quędam immenſa univerſam repleret terram, & inde aſcendens repletis omnibus uſq; ad ipſa pervenerit cœli faſtigia; ſed & inde ſuperans omnia, etiam illum qui ſupra cœlum eſt aërem tranſcenderet, ſive aër ille dicendus eſt, ſive quid aliud: atq; ubi etiam illa, quæ ibi ſunt, ſpacia compleret, ne illic quidem flãma hæc incrementa finiret; ſed aſcenderet adhuc uſq; ad tertium cœlum, & omnia hæc uno atq; eodem igne compleret, cujus latitudo univerſæ terræ amplitudinem, ſublimitas vero quantum eſt à tertio cœlo ad nos uſque intervallum æquaret: immo vero ne minimam quidem charitatis ejus partem mihi videor expreſſiſſe. Et ne putes me hæc ad gratiam Pauli dixiſſe, relege quæ ad Demetrium ſuper hac ipſa materia ſcripſimus, & invenies hæc eadem rebus ibi demonſtrata eſſe, non verbis. Ita debet amari Chriſtus, ita oportet animam à rebus effici præſentibus & viſibilibus alienam. Tales erant animæ ſanctorum Prophetarum, quæ ob hoc acceperunt etiam oculos alios, quibus poſſent videre futura.

Gal. 6, 14.

1. Cor. 12, 6.

A καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἀγαγοῦσα, τὴν μὲν κοσκίνῳ τὸ μηδέπω κατειργασμένον τῶν ἀρωμάτων ἀποκρίνειν ἐκέλευσε· τὴν δ' αὖ ζυγὰ καὶ σταθμὰ λαβοῦσαν σκοπεῖν ἀκριβῶς, ὅπως μήτε ἔλαττον, μήτε πλέον τοῦ δέοντος ἐπεισελθὸν τῇ τοῦ παντὸς κατασκευῇ τὴν συμμετρίαν λυμήνηται· καὶ τὴν μὲν, ἕψειν τὰ τούτου δεόμενα, τὴν δὲ τρίβειν, ὅσα μὴ καλῶς ἔχει· τὴν δὲ ἑτέραν φυρᾶν, καὶ ἀναμιγνύναι τοῖς ἄλλοις· τὴν δὲ ἀλάβαστρον ἔχουσαν ἑστάναι· τὴν δὲ ἄγγος ἕτερον, καὶ ἄλλην ἄλλο τι μεταχειρίζειν. B καὶ οὕτως αὐτῶν τήν τε διάνοιαν, καὶ τὰς χεῖρας ἐκείνῳ προσηλώσασα τῷ ἔργῳ, οὐκ ἐᾷ διαφθαρῆναί τι τῇ σπουδῇ, ἐφεστῶσα διόλου, καὶ μὴ συγχωροῦσα πλανᾶσθαι ἔξω, καὶ κεχηνέναι τὰς ὄψεις· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τὸ πολυτελὲς τοῦτο μύρον κατασκευάζουσα, τὴν κατάνυξιν λέγω, τὰς αἰσθήσεις ἄγει πρὸς ἑαυτὴν, τὴν ῥᾳθυμίαν αὐτῶν περικόψασα. αὐτίκα γοῦν, εἴ ποτε συμβαίη συστρέψασαν ἑαυτὴν λογίζεσθαί τι τῶν δεόντων, καὶ θεοφιλῶν, ἐρήμους τῶν ἐνεργειῶν τὰς C αἰσθήσεις καθίστησιν· ὥστε μηδὲν τῶν ἔξωθεν ἐπεισαγαγούσας ἀκαίρως, διαταράξαι τὴν ἔνδον γινομένην ἡσυχίαν αὐτῇ. διὸ καὶ προσπίπτουσι μὲν φωναὶ ταῖς ἀκοαῖς, καὶ θεωρίαι ταῖς ὄψεσι· παραπέμπεται δὲ ἔνδον οὐδὲν, τῆς ἑκάστου τούτων ἐνεργείας τῶν μελῶν ἐστραμμένης πρὸς τὴν ψυχήν. καὶ τί λέγω φωνὰς, καὶ θεωρίας; ὅπου γε πολλοὶ τῶν ἐν ταύτῃ γενομένων τῇ καταστάσει, οὐ μόνον τοὺς παριόντας πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐνωθοῦντας αὐτοῖς ἀπῆλθον μὴ αἰσθόμενοι. D τοσαύτη γὰρ τῆς ψυχῆς ἡ ἀρετὴ, ὡς εἶναι ῥᾴδιον τῷ βουλομένῳ διατρίβειν μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, ὥσπερ δὲ ἐν οὐρανῷ καθημένῳ μηδενὸς ἐπαισθάνεσθαι τῶν γινομένων ἐπὶ τῆς γῆς. τοιοῦτος ὁ μακάριος Παῦλος ἦν, ὃς τοσοῦτον ἀφειστήκει τῶν παρόντων ἁπάντων ἐν μέσαις στρεφόμενος πόλεσιν, ὅσον τῶν νεκρῶν ἀφεστήκαμεν σωμάτων ἡμεῖς. ὅταν γὰρ λέγῃ, ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, ταύτην λέγει τὴν ἀναισθησίαν· μᾶλλον δὲ οὐ ταύτην μόνην, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν τοιαύτην, ὡς εἶναι τὴν προειρημένην διπλῆν. οὐ γὰρ εἶπε μόνον, ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ E ἐσιώπησεν· ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπαγωγῆς, καὶ ἑτέραν ἐδήλωσεν εἰπών, ὅτι κἀγὼ τῷ κόσμῳ· μεγάλη μὲν οὖν φιλοσοφία, καὶ τὸ νομίζειν νεκρὸν εἶναι τὸν κόσμον. πλεῖον δὲ ταύτης, καὶ πολλῷ μεῖζον, τὸ, καὶ αὐτὸν ὡς τεθνηκότα διακεῖσθαι πρὸς ἐκεῖνον. ὅπερ οὖν ὁ Παῦλος ἐνέφηνε, τοιοῦτον δή τι ἐστι· λέγει γὰρ οὐ τοσοῦτον [λέγων] ἀπέχειν τῶν παρόντων, ὅσον οἱ ζῶντες τῶν νεκρωθέντων, ἀλλ' ὅσον οἱ νεκροὶ τῶν νεκρῶν. διότι ὁ μὲν ζῶν εἰ καὶ μὴ ἐπιθυμεῖ τοῦ τετελευτηκότος, ἀλλ' ἑτέρως αἰσθάνεται, ἢ καὶ θαυμάζων ἔτι τὸ κάλλος τοῦ κειμένου, ἢ καὶ ἐλεῶν αὐτὸν, καὶ δακρύων· ὁ δὲ νεκρὸς πρὸς τὸν ἀπελθόντα οὐδὲ ταύτην ἔχει τὴν σχέσιν, καὶ τὴν διάθεσιν. τοῦτο τοίνυν ἐμφῆναι βουλόμενος εἰπὼν, ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, ἐπήγαγε, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. ὁρᾷς πόσον ἀφειστήκει τῆς οἰκουμένης; πῶς ἐν τῇ γῇ βαδίζων πρὸς αὐτὴν ἀναπεπτήκει τοῦ οὐρανοῦ τὴν κορυφήν; μὴ γάρ μοι τὰς ἀκρωρείας εἴπῃς τῶν ὀρῶν, μηδὲ νάπας, καὶ φάραγγας, καὶ ἐρημίαν ἄβατον. οὐδὲ B γὰρ ἱκανὰ ταῦτα μόνα ψυχῆς θόρυβον ἐξελεῖν· ἀλλὰ δὴ τῆς φλογὸς ἐκείνης, ἣν ἀνῆψεν ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τοῦ Παύλου ψυχῇ. ἔτρεφε δὲ ὁ μακάριος διὰ τούτου τοῦ πνευματικοῦ λογισμοῦ, καὶ πρὸς τοσοῦτον ὕψος ἐπῆρεν, ὡς κάτωθεν δεξαμένην ἀπὸ τῆς γῆς, πρὸς αὐτὸν φθάσαι τὸν οὐρανὸν, καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦτον οὐρανὸν, καὶ τὸν μετ' ἐκεῖνον πάλιν. αὐτὸς μὲν γὰρ ἕως τρίτου ἡρπάγη οὐρανοῦ· ὁ δὲ πόθος αὐτοῦ, καὶ C ἡ πρὸς τὸν Χριστὸν ἀγάπη οὐ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς οὐρανοὺς ὑπερηκόντισε. τὸ γὰρ σῶμα βραχὺς ἦν, καὶ πλέον ἡμῶν κατὰ τοῦτο εἶχεν οὐδέν· τῇ δὲ πνευματικῇ διαθέσει πάντας τοὺς ὄντας ἀνθρώπους ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος παρήλασεν. καὶ οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι τούτου γε ἕνεκα τοιαύτῃ τινὶ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον εἰκόνι παραβαλών. ὥσπερ ἂν εἴ τις φλὸξ τὰ νῶτα πάσης ἐπιχυθεῖσα τῆς γῆς, καὶ πρὸς ὕψος ἀρθεῖσα πάντοθεν παρέλθῃ τὴν οὐράνιον ἁψῖδα· καὶ τὸν ὑπὲρ ταύτης αἰθέρα διαδραμοῦσα, εἴτε ἀήρ ἐστιν, εἴθ' ὅτι ποτὲ, πληρῶ D σαι τοῦ πυρὸς τὸ μέσον τῶν δύο τούτων οὐρανῶν, καὶ μηδὲ ἐνταῦθα σταίη τοῦ δρόμου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν τρίτον ἀθρόως ἐκπηδήσασα ἀναβαίη, καὶ πάντα ἐργάσαιτο μίαν πυρὰν, τοσοῦτον μὲν ἔχουσαν πλάτος, ὅσον τὸ εὖρος πάσης τῆς γῆς· τοσοῦτον δὲ ὕψος, ὅσον ἀπὸ τοῦ τρίτου οὐρανοῦ πρὸς ἡμᾶς· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν τῆς ἀγάπης αὐτοῦ μέρος εἰρηκέναι μοι δοκῶ. καὶ ὅτι οὐχ ὑπερβολή ἐστι τὰ ῥήματα, εἴσεταί τις ἀκριβῶς τὰ πρὸς Δημήτριον ἡμῖν ταύτης E ἕνεκεν γραφέντα τῆς ὑποθέσεως ἐπελθών. οὕτω δεῖ φιλεῖν τὸν Χριστόν· οὕτω τῶν παρόντων ἀφιστάναι πραγμάτων. τοιαύτας εἶχον καὶ οἱ ἅγιοι προφῆται ψυχάς· διὰ τοῦτο καὶ ἑτέρους ἔλαβον ὀφθαλμούς.

τὸ

τὸ μὲν οὖν ἀποστῆσαι τῶν παρόντων ἑαυτοὺς, τῆς ἐκείνων σπουδῆς ἦν· τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἑτέρας ἀνοιγῆναι πρὸς τὴν τῶν μελλόντων θεωρίαν ὄψεις αὐτοῖς, τῆς τοῦ Θεοῦ λοιπὸν ἐγίνετο χάριτος. τοιοῦτος Ἐλισσαῖος ἦν, ὃς ἐπειδὴ πάντων ἀπέστη τῶν βιωτικῶν, καὶ τῆς βασιλείας ἠράσθη τῆς ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ παρόντα διέπτυσεν ἅπαντα· βασιλείαν, καὶ δυναστείαν, καὶ δόξαν λέγω καὶ τὴν παρὰ πάντων τιμήν· εἶδεν ἃ μηδεὶς ἕτερος εἶδέ ποτε, ὄρος ὁλόκληρον ἵππων πυρίνων, καὶ ἁρμάτων, καὶ στρατιωτῶν τοιούτων περιστάζει κρυπτόμενον. ὁ μὲν γὰρ τὰ παρόντα θαυμάζων, οὐκ ἂν ἀξιωθείη τῆς τῶν μελλόντων θεωρίας ποτέ· ὁ δὲ τούτων ὑπερορῶν, καὶ οὐδὲν ἄμεινον σκιᾶς, καὶ ὀνείρατος αὐτὰ διακεῖσθαι νομίζων, ταχέως ἐπιτεύξεται τῶν μεγάλων ἐκείνων, καὶ πνευματικῶν. ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς τότε τὸν πλοῦτον τὸν ἀνδράσι προσήκοντα τοῖς παισὶν ἐπιδεικνύμεθα τοῖς ἡμετέροις, ὅταν ἄνδρας αὐτοὺς γενομένους ἴδωμεν, καὶ τῶν παιδικῶν ὑπερορῶντας ἁπάντων· ἕως δ' ἂν ἐκεῖνα θαυμάζωσιν, ἀναξίους τούτων εἶναι νομίζομεν. ψυχὴ γὰρ μὴ μελετήσασα τῶν μικρῶν καὶ βιωτικῶν καταφρονεῖν, οὐ δυνήσεται θαυμάσαι τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὥσπερ ἐκεῖνα θαυμάζουσα, οὐ δυνήσεται τούτων μὴ καταγελᾶν. ὃ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν· εἰ γὰρ καὶ περὶ δογμάτων εἴρηται τὸ λεχθὲν, ἔχοι ἂν καιρὸν, καὶ περὶ τρόπων νῦν εἰρῆσθαι καὶ ἠθῶν· ὅτι ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ.

Ὅπερ οὖν ἔφην, ἐρημίας ἐπιζητῶμεν, μὴ τὰς ἐκ τόπων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπὸ τῆς προαιρέσεως, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων τὴν ψυχὴν εἰς αὐτὴν ἄγωμεν τὴν ἀσκητήν. μετὰ γὰρ τῆς τοιαύτης καταστάσεως καὶ ὁ μακάριος Δαυῒδ πόλιν οἰκῶν, καὶ βασιλείαν οἰκονομῶν, καὶ μυρίαις περιβεβλημένος φροντίσι, τῶν τὰς ἐρημίας κατειληφότων, θερμότερον συνείχετο τῷ τοῦ Χριστοῦ πόθῳ. τὰ γὰρ δάκρυα, καὶ τὰς οἰμωγὰς, καὶ τοὺς ὀδυρμοὺς ἐκείνους, τοὺς ἐν ἡμέρᾳ, τοὺς ἐν νυκτὶ, μόλις ἕνα που καὶ δεύτερον τῶν νῦν ἐσταυρωμένων ἐπιδεικνύμενον ἴδοι τις ἂν εἴγε τις ὅλως ἐστί. μὴ γὰρ τοὺς θρήνους ἐξετάσωμεν μόνον· ἀλλὰ καὶ τίς ὢν ἐποίει ταῦτα, ἴδωμεν ἀκριβῶς· οὐ γάρ ἐστιν ἴσον, ἐν ἀξιώματι τοσούτῳ τυγχάνοντα, καὶ παρὰ πάντων θεραπευόμενον, καὶ μηδένα τὸν ἐπιτιμῶντα ἔχοντα ταπεινῶσαι, καὶ κάμψαι, καὶ κατεσθίειν ἑαυτὸν· καὶ πάντων τούτων ἀπεστερημένον τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο ποιεῖν. ὁ μὲν γὰρ βασιλεὺς πολλὰ ἔχει τὰ πρὸς διάχυσιν αὐτὸν ἐξάγοντα, καὶ συστέλλειν κωλύοντα τὴν ψυχήν· καὶ γὰρ ὑπὸ τῆς καθημερινῆς τρυφῆς διαλύεται, καὶ χαῦνος γίνεται, καὶ ὑπὸ τῆς ἐξουσίας φυσᾶται, καὶ πρὸς ἀπόνοιαν αἴρεται. ἐκκαίει δὲ καὶ ὁ τῆς δόξης ἔρως αὐτὸν, καὶ ὁ τῶν σωμάτων οὐχ ἧττον, ὑπὸ μὲν τῆς ἐξουσίας τικτόμενος, τρεφόμενος δὲ ὑπὸ τῆς τρυφῆς· πρὸς τούτοις αἱ τῶν φροντίδων νιφάδες πάντοθεν αὐτὸν βάλλουσαι, τῶν παθῶν ἐκείνων οὐκ ἔλαττον θορυβοῦσιν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, ὅθεν οὐδὲ μικρὰν παρείσδυσιν ἡ κατάνυξις εὑρεῖν δυνήσεται, τοσούτοις εἰργομένη τειχίσμασιν. ἀγαπητὸν γὰρ καὶ πάντων τούτων ἀπηλλαγμένην δυνηθῆναι ἐν αὐτῇ τοῦτο φυτεῦσαι τὸ καλόν. ὁ δὲ ἰδιώτης, πάσης ταύτης ἔξω τῆς ταραχῆς ἑστηκὼς, ἂν μὴ λίαν ᾖ διεστραμμένος· διὸ καὶ μετ' ἐλάττονος δυσκολίας ἐπὶ τὸ πρᾶγμα δυνήσεται ἐλθεῖν· ἀλλ' οὐχ ὁ ἐν δυναστείᾳ, καὶ ἀρχῇ, καὶ θεραπείᾳ τοσαύτῃ· καὶ ὥσπερ χαλεπὸν, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον ἀναμίξαι ὕδατι πῦρ, οὕτως οἶμαι τρυφὴν, καὶ κατάνυξιν εἰς ταυτὸ συναγαγεῖν. ἐναντία γὰρ ταῦτα, καὶ ἀλλήλων ἐστὶν ἀναιρετικά. ἡ μὲν γὰρ δακρύων ἐστὶ μήτηρ, καὶ νήψεως· ἡ δὲ γέλωτος, καὶ παραφορᾶς· καὶ ἡ μὲν κούφην, καὶ ὑπόπτερον ἐργάζεται τὴν ψυχήν· ἡ δὲ, αὐτὴν παντὸς μολύβδου βαρυτέραν καθίστησι. καὶ οὔπω δὴ τὸ πάντων μεῖζον εἶπον· ὅτι ὁ μὲν ἐν χρόνοις ἐπολιτεύετο, οὐδὲν μέγα ἀπαιτοῦσιν εἰς πολιτείας ἀκρίβειαν. ἡμεῖς δὲ τότε εἰς τὸν ἀγῶνα καθήκαμεν, ὅτε οὐ μόνον τὰ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ γελᾶν πολλὴν ἔχει τὴν κόλασιν, ἐπαινεῖται δὲ πανταχοῦ τὸ πενθεῖν, καὶ τὸ θλίβεσθαι· ἀλλ' ὅμως ὁ μακάριος ἐκεῖνος πάντα ταῦτα διαρρήξας τὰ κωλύματα, οὕτως αὐτῆς ἐπελάβετο σφοδρῶς, ὡς τῶν πολλῶν εἷς ὢν, καὶ μηδὲ ὄναρ ποτὲ βασιλείαν, μηδὲ τὴν ἐν βασιλείοις πολυτέλειαν θεασάμενος, καὶ τοσαύτην ἐν ἁλουργίδι, καὶ διαδήματι, καὶ θρόνῳ βασιλικῷ τὴν κατάνυξιν ἐπεδείξατο, ὅσην ὁ ἐν σάκκῳ, καὶ σποδῷ, καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενος. καὶ γὰρ οἷς ἂν γνησίως τοῦτο παραγένηται τὸ καλὸν, τοσαύτην ἐπιδείκνυται τὴν ἰσχὺν, ὅσην ἐν ταῖς ἀκάνθαις τὸ πῦρ. οὕτω κἂν ὑπὸ μυρίων ἀγχόμενον εὕρῃ κακῶν, κἂν πολλὰ τὰ χωρία τῶν ἁμαρτημάτων περικείμενον· κἂν σφοδρὰν τῶν ἐπιθυμιῶν τὴν φλόγα καίουσαν, κἂν πολὺν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων περιεστῶτα θόρυβον, πάντα ἐκεῖνα εὐθέως σφοδρᾷ τινι μάστιγι κατ' ἄκρων ἐλαύνουσα, πόρρω καθίστησι τῆς ψυχῆς.

& pertutbatines ſi videat, velut flagello quodam exturbat

A Etenim renunciare præſentibus rebus, & alienum effici ab eis, proprium hoc humanæ induſtriæ opus eſt: poſt hæc verò accipere oculos, quibus ventura proſpicias, divini muneris eſt donum. Talis fuit Eliſſæus, qui quoniam omnia mundana reliquit negocia, & amavit propheticam vitam, regnum cœleſte & ſupernam gloriam in terris adhuc poſitus vidit. Vidit enim, quæ nunquam mortalis viſus inſpexerat, montem curribus igneis, atque equis flammeis plenum, armatorum turmas, & caſtra cœleſtis B exercitus. Nemo ergo poteſt eorum, qui delectantur præſentibus & caducis, cœleſtia ac ſpiritualia contueri. Qui verò iſta contempſerit, & velut umbram hæc & pulverem duxerit, velocius ad illa perveniet. Nam & apud homines hic mos eſt, ut tum theſauros ſuos & reconditas divitias patefaciant filiis ſuis, cùm eos jam adultos viderint & puerilis laſciviæ vitia reſpuiſſe: donec enim his dediti ſunt, non poſſunt eis parentum ſecreta committi. Ita ergo & anima, niſi prius didicerit terrena contemnere, cœle- C ſtia mirari non poterit: & contrà donec cœleſtia miratur, neceſſariò terrena ſpernit ac deſpicit. Hoc erat quod beatus Paulus ajebat: (quanquam enim dictum illud de dogmatibus prolatum eſt, commodè tamen de moribus déque donis dici poterit) *Quia animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei.* 1. Cor. 2, 14.

CAP. III.

Ut ergo dicebamus, requirenda ſunt ſilentia, requirenda eſt quies, non ſolum locorum; ſed & animi ac propoſiti, & ad hujuſmodi ſecreta invitanda eſt anima. Si enim propoſitum quietis D gerat quis, nec in urbis habitatione turbabitur: ſicut & beat. David, qui non ſolùm in urbe poſitus erat; ſed & regni curas ſollicita adminiſtratione tractabat: & tamen multò ardentior in compunctione erat cordis, quàm hi, qui ſolitudines videntur habitare. Illas enim lachrymas ejus, & illos tam uberes fletus, quibus & in die flebat, & in nocte nunquam ceſſabat: vix aliquis habet nunc eorum, qui Chriſto crucifixi videntur. Non enim ſolum hoc conſideres, quòd lugebat & flebat; ſed quis erat ille qui fle- E bat, & quid agens lugebat. Non enim æquale eſt in tanta poſitum poteſtate, tot adſtantibus atque officia deferentibus, ubi qui timeatur nullus eſt, omnes verò præſto ſunt metuentes, in hoc, inquam, ſtatu poſitum humiliare ſe, & incurvare in conſpectu Dei, atque indeſinenter affligere: non eſt tale, quale ſi hoc faciat ille, cui nihil horum præſto eſt, ſed ab omnibus his liber eſt & alienus. Etenim in regno poſitus quis multa habet quæ ad luxuriam atque effuſionem provocent. Neceſſitas ipſa convivii affluentis & A regii, quantum ſegnitiei, quantum putas reſolutionis conferat animæ? Tum deinde vis poteſtatis, quantum elationis, & rurſum quantum rigoris imponit? Sed & gloriæ cupido erigit neceſſariò animos ad ſuperbiam. Libidinis quoque innumera confluunt incitamenta, quam gignit quidem poteſtatis auctoritas, nutriunt verò & fovent deliciarum fomenta, & ſuper omnia regalis luxus inflammat. Curarum verò, ut diximus frequentia velut imbribus infunditur & perturbatur. Inter hæc er- B go omnia, ubi habebit locum cordis compunctio, tot obſtaculis repulſa, tot murorum circumvallatione ſecluſa? Contrà verò qui ſibi vacat, ab omnibus his perturbationibus alienus eſt, niſi ſit propoſito ac voluntate perverſus: & tamen raro quenquam invenies hujus boni munere gaudentem. Interim, ut diximus, qui liber eſt, & vacat: faciliùs, ſi intendat animo, poterit adipiſci, quàm ille qui in potentia poſitus eſt, & in principatu ac negociis conſtitutus. Quia ſicut impoſſibile eſt, ut ignis inflammetur in aqua: ita C impoſſibile eſt compunctionem cordis vigere in deliciis. Contraria enim hæc ſibi invicem ſunt & peremptoria. Illa enim mater fletus, hæc mater eſt riſus: illa cor conſtringit, hæc diſſolvit: illa animæ alas annectit, & volare facit ad cœlum: hæc ei plumbi pondus imponit, & demergit in infernum. Sed & illud commemorationem noſtram non effugiat, quòd tanta cordis compunctio illo tempore etiam in regibus fuit, quo nihil ita magnum & eximium lex tunc poſita à cultoribus ſuis depoſcebat. Noſtri verò D agonis tempus in quo adſcripti videmur, etiam pro riſu pœnam habet, laudem verò pro luctu, & pro tribulationibus ſalutem confert. Et tamen ille beatus David (ipſius enim propoſuimus exemplum) cunctis, quæ eum circumſtare & conſtringere videbantur, abruptis, ita erat in poteſtate poſitus, tanquam omnibus eſſet ipſe ſubjectus, & in ſolio regali erat ut vinctus in carcere, & in purpura quaſi in cilicio jacebat, cinere conſperſus, & corde compunctus, aula regalis erat ei tanquam eremi E vaſtiſſima ſolitudo. Hæc autem omnia agebat in eo cordis compunctio. Sola enim eſt, quæ facit animam horreſcere purpuram, deſiderare cilicium, amare lachrymas, fugere riſum. Sola eſt, inquam, cordis compunctio, quæ ſicut ignis omne animæ vitium perurit & adimit, & quæcunque in ea repererit mala, abſtergit univerſa, & penitus delet. Concupiſcentiarum flammas ſi invenerit, ut fluvius inundans extinguit & enecat: curarum multitudines & effugat, & procul eſſe à domiciliis animæ jubet.

Ac ſicut

A • ſicut pulvis non poteſt ſtare ante faciem venti; ita nihil A malarum cogitationum in anima reſidere poteſt, ubi compunctio cordis affuerit. Si enim corporalis amor ita devinctam ſibi tenet animam, ut ab omnibus eam neceſſariis actibus cogat abſcedere, & illi ſoli quam amat operam dare, atque in ejus cogitatione fixam teneri: quomodo non amor Chriſti ab omnibus reliquis abſtrahit animam, ſibique conſociat, ac deſiderii ſui vinculis ſtringit? Hæc autem ita ineſſe animæ ſuæ
Pſ. 41. 10. etiam Propheta teſtatur, cum dicit: *Sicut cervus deſiderat* B
Ibid 142 6. *ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te Deus.* Et
Ibid 72, 8. iterum: *Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi.* Et rurſus: *Ad-*
Ibid. 70, 1. *hæſit anima mea poſt te. Sed & idem ipſe iterum* dicit: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Et nolo mihi dicas, quòd propter peccatum ſuum, quod ei acciderat, hæc ſcripſit in hoc Pſalmo: non eſt hoc verum. Non enim permittit intelligi ita ipſa pſalmi attitulatio. Hujus enim culpæ ſatisfactionem alius continet pſalmus. Hic autem C aliam habet attitulationis ſuæ cauſam. Non confundamus divinas literas, neque ſancti Spiritus ſententias propriis ſententiis pervertamus. Hujus etenim pſalmi ſuperſcriptio habet, pro octava. Quæ eſt autem octava, niſi dies illa Domini, illa, inquam, dies magna & terribilis, quæ eſt ut clibanus ardens, quam tremunt etiam virtutes cœleſtes? Ita enim ſcriptum eſt: (*Quia virtutes cælorum movebuntur:*) *in con-*
Luc. 21, 26. *ſpectu enim ejus ardebit ignis.* Octavam verò eam appellavit D propter commutationem ſtatus ſeculi hujus, oſtendens quia in futura vita innovatio rerum omnium fiet. Præſens namque tempus ſeptimanam habet deputatam. Omnis enim præſentis temporis curſus à prima quidem incipit die, & terminatur in ſeptima: & rurſus iiſdem circulis ſpacia præſtituta volvuntur, eidem initio reddita, atque in eoſdem terminos revoluta. Dominicam verò diem non octavam appellamus; ſed primam: quia non poteſt in octavum numerum revolvi cir- E culus ſeptimanæ. Cùm ergo hæc omnia ceſſaverint, & curſus hic temporum fuerit reſolutus: tunc jam ſeptimana depulſa, ogdoas, id eſt octavi numeri curſus, producetur in medium, qui non jam rerum cauſas revolvat ad initia; ſed omnia conſequentibus tradat, & perurgeat in futurum. Propheta ergo hæc intuens, & ex his omnibus corde compunctus, ac judicii futuri intra ſe memoriam retexens, diem quoque illum ſemper in oculis habens, nunquam à tribulatione animi & A compunctione cordis vacabat: quoniam quæ nos vix aliquando, & ſatis raro ad memoriam revocamus, illius mens & cogitatio habebat ſemper intra ſe, & Dei judicia totis ſenſibus tremebat. Ob hoc ergo ſic dicit in Pſalmo; *Domine ne in fu-*
Pſalm. 6, 1. *rore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me*: iram dicens, & furorem pœnæ continuationem: ſcit enim divinam naturam carere omni paſſibilitatis affectu: & quidem cum in multis conſcius ſit ſibi, ex quibus non pœnam & ſupplicium; ſed B honorem ſperare debeat & coronam. Nam & fides, per quam alienigenarum turrim deſtruxit, & univerſam Judæorum gentem de mortis ipſius januis revocavit, & beneficium, quo inimicum affecit & ſemel, & iterum & multoties, à quo fuerat tot divexatus injuriis, ac præ his omnibus divina de ipſo ſententia prolata ſufficit ad omnem viri demonſtrandam virtutem multo clarius quam ipſa ejus recte facta. Licet enim ma- C gna ſint & admiratione digna ejus facinora: poſſunt tamen in ſuſpicionem improbitatis venire: tametſi nullo modo ſuſpecta ſunt juſti rectè facta: cum vero Deus eſt, qui teſtimonio ſuo favet, extra omnem ſuſpicionis aleam eſt ſententia. Niſi enim perfectiſſimæ virtutis ſpecimen exhibuiſſet, nunquam eſſet illud cœleſte præconium conſequutus. Quid igitur Deus de ipſo dicit? *Inveni David filium Jeſſe, virum ſecundum cor*
Act. 13, 22. *meum*: & tamen poſt illud de eo Dei judicium, poſt tot animi D
1 Reg. 13, 14
Luc. 17, 10. operumque virtutes non ceſſat tanquam reus & pœnæ obnoxius loqui, & quaſi nihil habeat fiduciæ apud Deum, ut illud evangelicum compleat, quod ait: *Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: quia ſervi inutiles ſumus,* (*quod debuimus facere, fecimus.*) Quid tale locutus eſt vel publicanus ille, qui verè mille malis repletus, & neq; reſpicere ad cęlum poterat, neq; orationis ſuę prolixum continuare ſermonē; ſed ne adſtare quidem prope Phariſæum audebat? Exprobrabat enim eum Phariſæus, dicens: *Quia* E *non ſum ſicut cæteri homines, raptores, injuſti, adulteri, ſicut etiā publicanus hic.* Ille verò quaſi nihil horū audiens, in nullo indignatur; ſed & amplectitur opprobria: & non ſolum non indignatur; ſed & illum in ſe contumelias jactantem, illum glorioſum tanto afficit honore, ut ne cum terra quidem comparare ſe audeat, quam ille pedibus terit: at neq; verbū ille profert aliud niſi quòd confitetur peccata ſua, pectúſque ſuum velut peccatorum ſuorū conſcium tundens dicit: *Deus propitius eſto mihi peccatori.*

A καὶ καθάπερ πρὸς ἄνεμον βίαιον ῥαγδαίαν οὐκ ἄν ποτε σταίη κόνις λεπτή, οὕτως οὐδὲ τὸ τῶν ἐπιθυμιῶν πλῆθος, κατανύξεως ῥώμην ἐμπεσούσης, δυνήσεται ἐνοικεῖν, ἀλλ᾽ ἀφανίζεται, καὶ διαχεῖται καὶ κόνεως, καὶ καπνοῦ θᾶττον παντός. εἰ γὰρ ὁ τῶν σωμάτων ἔρως οὕτω δουλοῦται τὴν ψυχὴν, ὡς πάντων αὐτὴν ἀπαπαγεῖν, καὶ τῇ τῆς ἐρωμένης προσηλῶσαι τυραννίδι μόνῃ, τί οὐκ ἂν ὁ τοῦ Χριστοῦ πόθος ἐργάσαιτο, καὶ τὸ δέος τὸ ἐκείνου ἀλλοτριώσεως; Ἅπερ ἀμφότερα ταῦτα οὕτως ἔστρε- B φε τοῦ προφήτου τὴν ψυχὴν, ὡς ποτὲ μὲν λέγειν· ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ ὁ Θεός. καὶ πάλιν· ἡ ψυχή μου ὡς γῆ ἄνυδρός σοι. καὶ ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου ὀπίσω σου. ποτὲ δὲ, κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με. καὶ μή μοι λεγέτω τις, ὅτι τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ πενθῶν, τοῦτον ἔγραψε τὸν ψαλμόν. οὐ γὰρ ἀληθὲς τοῦτο, οὐδὲ ἀφίησιν ὑποπτεῦσαί τι τοιοῦτον τὰ ἐπιγεγραμμένα C ἄνωθεν γράμματα. εἰ μὲν γὰρ μηδεὶς εἶχε τὴν ὑπόθεσιν δεῖξαι προγεγραμμένην, ἐξῆν τῷ βουλομένῳ τοῦτον ἐκείνοις ἁρμόσαι τοῖς πταίσμασι τὸν ψαλμόν· εἰ δὲ ὁ ἐπ᾽ ἐκείνοις λεχθεὶς δῆλός ἐστιν, οὗτος δὲ ἑτέραν ἔχει τὴν ὑπόθεσιν. μὴ παρακαλῶ, μὴ συγχέωμεν τὰ θεῖα· μηδὲ τῶν ὑπὸ πνεύματος εἰρημένων δογμάτων κυριωτέρους εἶναι τοὺς ἡμετέρους ψηφιζώμεθα λογισμούς. τίς οὖν ἐστιν ἡ ἐπιγραφή; ὑπὲρ τῆς ὀγδόης, φησί; τίς δέ ἐστιν ἡ ὀγδόη; ἀλλ᾽ ἢ ἡ ἡμέρα τοῦ κυρίου ἡ με- D γάλη, καὶ ἐπιφανὴς, ἡ ὡς κλίβανος καιομένη, ἡ καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις τρέμειν παρασκευάζουσα; [σαλευθήσονται γάρ, φησι, καὶ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν·] ἡ πῦρ δεικνῦσα προτρέχον τοῦ βασιλέως τότε ἐκείνου. ὀγδόην δὲ αὐτὴν ἐκάλεσε τὸ τῆς καταστάσεως ἐνηλλαγμένον ἐμφαίνων, καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς τὴν ἀνανέωσιν. ὁ μὲν γὰρ παρὼν βίος οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ᾽ ἡ ἑβδομὰς μία, ἀρχόμενος μὲν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, τελευτῶν δὲ εἰς τὴν ἑβδόμην· καὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς E ἀνακυκλούμενος διαστήμασι, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἀνιὼν ἀρχὴν, καὶ καταβαίνων εἰς τὴν τελευτήν. διὸ ὀγδόην ἡμέραν οὐκ ἄν τις εἴποι ποτὲ τὴν κυριακὴν, ἀλλὰ πρώτην· οὐ γὰρ ἐκτείνεται εἰς ὄγδοον ἀριθμὸν ὁ τῆς ἑβδομάδος κύκλος. ὅταν δὲ ταῦτα πάντα παύσηται, καὶ καταλυθῇ. τότε ὁ τῆς ὀγδοάδος δρόμος εἰς μέσον ἄγεται· οὐ γὰρ ἀναστρέφει πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ τῶν ἑξῆς ἔχεται διαστημάτων. ὁ τοίνυν προφήτης ὑπὸ πολλῆς κατανύξεως ἐγγεγραμμένην τῆς κρί- A σεως τὴν μνήμην εἶχε διαπαντὸς, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐν τοσαύτῃ θεραπείᾳ καὶ τρυφῇ διηνεκῶς ἔστρεφε παρ᾽ ἑαυτῷ, ἣν ἐν ταῖς θλίψεσι μόλις ἡμεῖς εἰς μνήμην λαμβανόμεθα, καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ συνεχῶς ἀναλογιζόμενος τοῦτον ἔγραψε τὸν ψαλμόν· καὶ τί φησι; κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με· μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με· θυμὸν καὶ ὀργὴν λέγων τὴν ἐπίτασιν τῆς τιμωρίας· οἶδε γὰρ παντὸς πάθους τὸ θεῖον ἀπηλλαγμένον· καίτοιγε ἑαυτῷ συνειδὼς, οὐ B κολάσεως, οὐδὲ τιμωρίας, ἀλλὰ τιμῆς ἄξια, καὶ στεφάνων. ἥτε γὰρ πίστις, δι᾽ ἧς κατήνεγκε τὸν τῶν ἀλλοφύλων πύργον, καὶ τὸ πᾶν τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐξ αὐτῶν ἥρπασε τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν· ἥτε εἰς τὸν ἠδικηκότα εὐεργεσία γενομένη καὶ ἅπαξ, καὶ δὶς, καὶ πολλάκις, καὶ πρὸ τούτων ἡ τοῦ περὶ αὐτοῦ ψῆφος ἐξενεχθεῖσα, πᾶσαν ἱκανὴ δεῖξαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ τῶν κατορθωμάτων μᾶλλον αὐτῶν. τὰ μὲν γὰρ ἔργα κἂν ᾖ μεγάλα, καὶ θαυμαστὰ, ὅμως πονηρὰ ὑποπτευθῆναι δύναιτ᾽ ἂν C εἰ καὶ τὰ μάλιστα πάσης ὑποψίας ἀπήλλακτο τοῦ δικαίου τὰ κατορθώματα· ὅταν δὲ ὁ Θεὸς ὁ μαρτυρῶν ᾖ, πάσης ἐκτὸς ὑποψίας ἡ ψῆφός ἐστιν. οὐ γὰρ, εἰ μὴ τὴν ἀκριβεστάτην βάσανον τῆς ἀρετῆς ἐπεδείξατο, τῆς ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀνακηρύξεως ἔτυχεν ἄν. τί οὖν ὁ Θεός φησι περὶ αὐτοῦ; εὗρον Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου· ἀλλ᾽ ὅμως μετὰ τὴν τοιαύτην κρίσιν, καὶ τὰς τοσαύτας ἀνδραγαθίας, τὰ τῶν κατεγνωσμένων ἐφθέγγετο ῥήματα, καὶ οὐδεμίαν D ἐχόντων παῤῥησίαν πρὸς τὸν Θεὸν, πληρῶν ἐκεῖνο τὸ εὐαγγελικὸν τὸ, ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε, ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν. τί τούτων πλέον ἐφθέγξατο ὁ ὄντως μυρίων γέμων κακῶν ὁ τελώνης ἐκεῖνος, ὁ μηδὲ ἀναβλέψαι εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπομένων, μηδὲ μακρὸν κατατεῖναι λόγον, μηδὲ πλησίον στῆναι τοῦ Φαρισαίου τολμῶν; ὁ μὲν γὰρ ὠνείδιζεν αὐτὸν λέγων· ὅτι οὐκ εἰ- E μὶ ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοὶ, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης. ὁ δὲ ὡς μηδὲν ἀκούσας δυσχερὲς, καὶ κατεδέξατο τὸ λεχθὲν, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἠγανάκτησεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑβριστὴν ἐκεῖνον, καὶ ἀλαζόνα τοσαύτῃ τετίμηκε τιμῇ, ὡς μηδὲ τῆς πατουμένης ὑπ᾽ ἐκείνου γῆς ἄξιον εἶναι νομίζειν ἑαυτόν· καὶ ῥῆμα μὲν εἶπεν οὐδὲν, πλὴν ὅσον τὰς ἁμαρτίας ὁμολογῆσαι τὰς ἑαυτοῦ. τὰ δὲ στέρνα τύπτων σφοδρῶς, οὕτω παρεκάλει ἵλεων γενέσθαι τὸν Θεόν. ἀλλὰ, τὸ μὲν ἐκεῖνον ταῦτα ποιεῖν οὐδὲν θαυμαστόν·

τὸ γὰρ ἁμαρτημάτων πλῆθος, καὶ ἑκόντα αὐτὸν, καὶ ἄκοντα κάτω A
κύπτειν ἠνάγκαζε· τὸν δὲ, τὸν δίκαιον, καὶ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδότα
πονηρὸν, μετὰ τῆς αὐτῆς τῷ τελώνῃ προσιέναι καταγνώσεως, τοῦτό ἐστι
τὸ παράδοξον, καὶ ψυχῆς ὄντως συντετριμμένης σημεῖον. οὐ γὰρ,
ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ, τί διενήνοχε τὸ, κύριε, μὴ τῷ θυμῷ
σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με; μᾶλλον δὲ τοῦτο
ἐκείνου, καὶ πολλῷ πλέον ἐστίν. ὁ μὲν γὰρ τελώνης οὐδὲ ἀναβλέψαι εἰς
τὸν οὐρανὸν ἐτόλμησεν· ὁ δὲ δίκαιος τούτου μεῖζον ἐποίησεν. ἐκεῖνος B
μὲν γὰρ ἔλεγεν ἱλάσθητί μοι· οὗτος δὲ, οὐδὲ τοῦτο ἐθάρρησεν εἰπεῖν. οὐ
γὰρ εἶπε μὴ ἐλέγξῃς με, ἀλλὰ, μὴ τῇ ὀργῇ σου. οὐ τὸ, μὴ κολασθείην,
ἀλλὰ τὸ, μὴ σφόδρα τοῦτο παθεῖν αἰτῶν· ὥστε πάντοθεν αὐτοῦ τὸ
ταπεινὸν τῆς ψυχῆς ἄξιον ἰδεῖν, ἀπό τε τοῦ τοσαύτης ἑαυτὸν κολάσεως
ἄξιον εἶναι νομίζειν· ἀπό τε τοῦ μὴ τολμᾶν ὑπὲρ παντελοῦς συγχω-
ρήσεως ἀξιοῦν τὸν Θεόν· ὃ τῶν σφόδρα κατεγνωσμένων ἐστὶ, καὶ πεπει-
κότων ἑαυτοὺς ὅτι πάντων εἰσὶ τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτωλότεροι. καὶ τὸ C
δὴ τούτου μεῖζον, ὅτι καὶ αὐτὸ, τὸ μὴ σφόδρα κολασθῆναι, ἀπὸ τοῦ ἐλέ-
ους, καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ λαβεῖν, ὡς ἐξησθενηκὼς ἀξιοῖ· ἐλέη-
σον γάρ με, φησιν, ὅτι ἀσθενής εἰμι. τί οὖν; ὁ τοιαύτης μαρτυ-
ρίας ἀπολαύσας· καὶ τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ μὴ ἐπιλανθανόμενος·
τὰ κρίματά σου γὰρ, φησιν, οὐκ ἐπελαθόμην· ὁ τοῦ ἡλίου φαι-
δρότερον λάμπων, οὗτος τοιαῦτα φθέγγεται ῥήματα; ναί· τοῦτο γὰρ
ἐστι τὸ θαυμαστόν· ὅτι, οὕτω μεγάλα κατορθῶν, οὐδὲν οὐδέποτε μέ- D
γα οὔτε εἶπέ τι, οὔτε ἐνόμισε περὶ ἑαυτοῦ· ἀλλὰ πάντων ἔσχατον ἑαυ-
τὸν εἶναι ἐδόκει· καὶ ἀπὸ μόνης ἠξίου τῆς τοῦ Θεοῦ σώζεσθαι φιλανθρω-
πίας, ὡσανεὶ ἔλεγεν· ἄξιος μέν εἰμι τιμωρίας ἀπαραιτήτου, καὶ
τοῦ κολασθῆναι ἀθάνατα· διὰ δὲ τὸ μηκέτι δύνασθαι φέρειν, ἀξιῶ
μοι λύσιν γενέσθαι τῶν παρόντων κακῶν. καθάπερ τῶν οἰκετῶν οἱ μυρία
ἐργασάμενοι δεινὰ, ὅτι μὲν οὐχ ἥμαρτον, οὐκ ἂν ἔχοιεν εἰπεῖν. διὰ
δὲ τὸ τὴν ὀδύνην ἀφόρητον εἶναι τὴν ἀπὸ τῶν μαστίγων, ἀξιοῦσιν ἀνεθῆναι E
λοιπὸν τῶν πληγῶν· ἐγὼ δὲ αὐτὸν καὶ ἄλλην ἀσθένειαν οἶμαι αἰνίττε-
σθαι νῦν. τίνα δὴ ταύτην; τὴν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας, καὶ τῶν ὀδυρμῶν ἐγγινο-
μένην αὐτῷ. οἶδε γὰρ ἡ τῆς λύπης ὑπερβολὴ, ὅταν ἡμῖν ἐπισκήψῃ
σφοδρότερον, ἅπασαν περιτρώγειν τῆς ψυχῆς τὴν ἰσχύν. ὅπερ οἶμαι καὶ
τὸν δίκαιον πεπονθέναι ἐκ τοῦ σφόδρα καταγινώσκειν ἑαυτοῦ, καὶ μη-
δέποτε χρηστὰς ἑαυτῷ ὑποτείνειν ἐλπίδας, ἀλλὰ τὰς ἐναντίας
ἀεί. καὶ τοῦτο γοῦν καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς δῆλον ποιεῖ. ἐλέησον γάρ με ἐπήγα- A
γεν, ὅτι ἀσθενής εἰμι· ἴασαί με κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου·
καὶ ἡ ψυχή μου ἐταράχθη σφόδρα· εἰ δὲ ὁ συνειδὸς ἔχων οὕτω κα-
θαρὸν ἀξιοῖ, μὴ γενέσθαι τῶν πεπραγμένων ἐξέτασιν ἀκριβῆ, τί ποιή-
σομεν ἡμεῖς οἱ τοσούτοις ἐναπειλημμένοι κακοῖς, καὶ τούτων ἀπα-
δόντες τῆς παῤῥησίας ἐκείνου, καὶ μηδὲ τὸ πολλοστὸν τῆς ἐξομολογήσε-
ως ἐκείνης ἐπιδειξάμενοι μέρος; πόθεν οὖν ὁ μακάριος οὕτως
ἐξωμολογεῖτο; πεπαίδευτο, ὅτι οὐδεὶς δικαιωθήσεται ἐνώπιον τοῦ B
Θεοῦ, καὶ ὅτι, καὶ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται· διὰ τοῦτο, ποτὲ μὲν πα-
ρακαλεῖ λέγων· μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου· ποτὲ δὲ,
ἐλέησόν με κύριε, ὅτι ἀσθενής εἰμι. τοῦτο γὰρ ἄξιον πανταχοῦ σκοπεῖν,
πῶς οὐδαμοῦ μέμνηται τῶν οἰκείων κατορθωμάτων· ἀλλ' ἐπὶ τὴν φι-
λανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ῥίπτει τὴν σωτηρίαν τὴν ἑαυτοῦ. τοῦτο γὰρ συντετριμ-
μένης ψυχῆς· τοῦτο τεταπεινωμένου πνεύματος. τοῦτο ποιεῖ μεγάλα
κατορθοῦντα τῶν ἁμαρτωλῶν μᾶλλον δεδοικέναι, καὶ τρέμειν. ὅτι γὰρ C
ἔτρεμε μὲν οὕτω καὶ ἐδεδοίκει, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· ἐὰν ἀνομίας
παρατηρήσῃς κύριε, κύριε τίς ὑποστήσεται; ᾔδει γὰρ, ᾔδει σαφῶς,
ὅτι πολλῶν ἐσμὲν ὀφλημάτων ὑπεύθυνοι τῷ Θεῷ· καὶ ὅτι τὰ μικρό-
τατα τῶν ἁμαρτημάτων, μεγάλης ἀξιοῦται τιμωρίας. ἔγνω πρότε-
ρον ἄνωθεν ἅπερ ἔμελλε νομοθετεῖν ὁ Χριστὸς ἐλθών. οὐ φόνων μό-
νον, ἀλλὰ καὶ ὕβρεων, καὶ λοιδοριῶν, καὶ ἐννοιῶν πονηρῶν, καὶ γέλωτος,
καὶ ἀκαίρου λόγου, καὶ εὐτραπελίας καὶ τῶν μικροτέρων χαλεπὴν
κεῖσθαι τὴν δίκην ἠπίστατο. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, καίτοι μηδὲν ἑαυ- D
τῷ συνειδὼς, ἔλεγεν· οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τού-
τῳ δεδικαίωμαι. τί δή ποτε; ὅτι καὶ εἰ μηδὲν κακὸν αὐτὸς εἰργά-
σατο, ὥσπερ οὖν οὐδὲν εἰργάσατο, τὸ γοῦν εἰς τὸν Θεὸν ὀφειλομένης τιμῆς οὐχ
ἡγεῖτο πεπληρωκέναι τὸ μέτρον. κἂν γὰρ μυριάκις ἀποθάνωμεν, κἂν
πᾶσαν ἀρετὴν ἐπιδειξώμεθα, οὐδὲ τὴν ἀξίαν ἀποδεδώκαμεν τῶν εἰς ἡ-
μᾶς ὑπηργμένων παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμῶν. ὅρα γὰρ, οὐδενὸς τῶν παρ' ἡμῶν
δεόμενος, ἀλλ' αὐτὸς ἀρκῶν ἑαυτῷ οὐκ ὄντας ἡμᾶς εἰς τὸ εἶναι πα- E
ρήγαγε, ψυχὴν ἐνεφύσησεν, οἵαν οὐδενὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. παράδεισον ἐφύ-
τευσεν, οὐρανὸν ἔτεινε, γῆν ὑπεστόρεσε, φωστῆρας ἀνῆψε λαμπροὺς
καὶ τὴν μὲν γῆν λίμναις, καὶ πηγαῖς, καὶ ποταμοῖς καὶ ἄνθεσι κατεκόσμη-
σε, καὶ φυτοῖς· τὸν δὲ οὐρανὸν τῷ ποικίλῳ τῶν ἄστρων καταστίξας χορῷ·

A Hæc ergo peccatorem facere non eſt magnum, quia pondus
peccati, etſi velit, etſi nolit, peccatorem humiliat & incurvat;
juſtum verò hæc acere qui ſibi conſcius eſt bonorum multorum,
& ita de ſe pronunciare, ut pronunciabat ille, qui verè Luc.18,13.
multorum reus erat malorum, hoc eſt mirabile, & hoc Pſal.6,1.
eſt verè contriti & humiliati cordis indicium. Imò verò &
amplius adhuc in humilitate juſti, quàm profeſſione publi-
cani peccatoris intueor. Illi enim quod ait: *Propitius eſto*
B *Domine mihi peccatori*, ſermo ipſe videtur eſſe quaſi pœnam
volentis effugere. Quod autem dicit juſtus, *Domine ne in ira*
tua arguas me, neque in furore tuo corripias me: non eſt no-
lentis argui neque corripi recuſantis; ſed orantis, ne in ira,
id eſt, vehementer arguatur, neque in furore, quod eſt
abſque venia, corripiatur. Ex omni ergo parte animi e-
jus humilitas intuenda eſt, & ex eo quòd ſemetipſum, cum
ſit juſtus, pœna judicat dignum, & ex eo quod non audet hoc
C petere à Deo, ut ex integro ſibi venia concedatur: quod utique
eorum eſt, qui ſe ingentibus quidem ſuppliciis dignos judicant,
aliquid tamen in ipſis ſuppliciis optant adipiſci, quod paululum
ſublevet ac temperet pœnas. Sed majorem adhuc mentis
ſuæ humilitatem docet, quòd & hanc ipſam miſericordiam,
id eſt, ut paulo levius crucietur, ita petit à Deo, non quaſi qui
revelare mereatur; ſed quaſi qui deficiat in tormentis, & fer-
re plura non poſſit. Ait enim: *Miſerere mei Domine, quoniam* Pſal. 6. 2.
D *infirmus ſum.* Quid eſt hoc? Iſte qui tale teſtimonium me-
ruit à Deo & qui judicia ejus non eſt oblitus, ſic enim dicit: *Ju-* Pſ. 118,30.
dicia tua non ſum oblitus. Iſte, inquam, qui ſolis ipſius ſplen-
dore lucidior eſt, hujuſmodi verba proloquitur? Ita eſt. Hoc
enim verè magnum & mirabile eſt, quia is qui verè magnus eſt,
nihil de ſe magni ſentit, aut loquitur; ſed omnium ſe ultimum
judicat, & ſalutem de ſola Dei miſericordia ſperat: veluti ſi
diceret, Dignus quidem ſum pœna, dignus æternis ſuppliciis;
E ſed quia jam ferre tormenta non poſſum, rogo mihi veniam
dari: ut ſæpe famuli in multis comprehenſi delictis, dicere
quidem quod non peccaverint, non audent; ſed pro nimieta-
te verberum, aliquantulum ſibi remitti flagella rogant. Ego
tamen puto de alia eum infirmitate nunc dicere, illa ſcilicet,
quæ ex triſtitia & mœrore venit. Solet enim mœroris nimie-
tas, ſi pertinaciùs incubuerit, conſumere vires animæ: quòd
puto accidiſſe juſto huic, dum nimis incuſat ſemetipſum & ni-
A hil ſibi promittit lætum, & hoc arbitror indicari ex his quæ ſe-
quuntur. Ait enim: *Miſerere mei Domine, quoniam infirmus* Pſal 142,2.
ſum: ſana me Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea: &
anima mea turbata eſt valde. Quod ſi is qui tantorum ſibi bono-
rum conſcius erat, deprecatur Dominum, ne intret ſecum in
judicium, neve diſcutiantur opera ejus: quid faciemus nos,
qui tot malis involuti ſumus, & bonorum nobis operum nul-
la fiducia eſt, quibuſque cùm abundent delicta, ſatisfactio
B eſt, nulla ſimilis iſti confeſſio? Ob hoc igitur beatus hic
tali utitur confeſſione. Sciebat enim, & didicerat, *quia*
nemo juſtificabitur in conſpectu Dei: ſciebat quia juſtus vix
ſalvus fit, propterea dicebat:

Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum. Sed & in CAP. 5.
omnibus intuere, quomodo nuſquam bonorum ſuorum me-
minit; ſed ſemper ad miſericordiam Dei confugit, & in ipſa
ſola collocat ſalutem ſuam. Hæc eſt enim humiliati cordis
C vera compunctio, magna agere, & humilia loqui: juſta ope-
rari, & pluſquam peccatores timere ac tremere. Et vis ſcire,
quantus in eo ſit tremor divini judicii? audi quid dicit: *Ini-* Pſal.129,3.
quitates ſi obſervaveris Domine, Domine, quis ſuſtinebit? No-
verat enim, & valde noverat, quia in multis criminibus obno-
xii ſumus Deo, & quia etiam parva peccata, & ea etiam de qui-
bus nec ſuſpicamur, deducentur ad judicium & gravi ſupplicio
damnabuntur. Denique & ea quæ ſalvator poſtmodum ſta-
D tuit, ille jam in ſpiritu præveniens implevit, & non ſolum legis
mandata; ſed de injuriis conviciiſque, & cogitationibus ma-
lis obſervantiam tenuit. Riſum etiam importunum, ſcurrili-
tatem in judicio Dei cogitabat eſſe plectendam. Propter
hoc & Paulus dicebat: *Nihil mihi conſcius ſum; ſed non* 1.Cor.4.4.
in hoc juſtificatus ſum. Cur autem hoc? quia etiamſi nil
mali operis egit, ſicut certè nec egit; ſed honoris quan-
tum deferri Deo debuit, ſcit à ſe nondum eſſe delatum: quia
E & ſi millies moriamur, & ſi omnes virtutes animi expleamus,
nihil dignum gerimus ad ea, quæ ipſi percepimus à Deo. Vide
enim quomodo cum in nullo ipſe noſtri indigeat (in omni-
bus enim ſufficit ſibi) tamen cum non eſſemus, eſſe nos fe-
cit, animamque inſpiravit talem, qualem nulli ex omnibus
animantibus, quæ ſunt ſuper terram. Paradiſum plantavit,
cœlum extendit, terramque ſubſtravit, luminaria accendit in univerſo mundo ſplendentia, & terram quidem fontibus flu-
minibuſque & ſtagnis replevit, campos vero virgultis & floribus adornavit, cœlum variis aſtrorum choris depinxit,

ut nobis

ut nobis noctem die ipſo faceret gratiorem, ſimul & ut ſom- A norum ſalubritas per quietem vires corporis repararet, quas labor diurnus abſumit. In tantum autem muneris hujus neceſſaria humano generi dona collata ſunt, ut abſque cibo audeant nonnulli plures tranſigere dies, abſque ſomno verò nec paucos. Idcirco denique & hybemis frigoribus longiora ſpacia noctium poſuit, ut prolixior requies intra tecta hominibus fieret, & laboribus ſpacia breviora remanerent. Propter quod & convenienter tempora hæc, quæ ad requiem B dedit, tenebris involvit. Sicut enim piæ quæque matres, aut nutrices cum fortè natos ſuos ad quietem provocant, in gremiis poſitos complecti brachiis, & adſtringere, ac tunica operire faciem & oculos ſolent, ut obſcurior eis aër redditus, ſomnum per quietem facilius invitet; ita & Deus tanquam velamen quoddam per univerſum mundum tenebras obducens, hominum genus ad ſilentium gratiſſimæ quietis invitat. Quòd ſi non ita tempus iſtud muniſſet Deus, ut eſt C genus hominum negociis & cupiditatibus atque omni avaritiæ ſemper intentum, non ſolùm ſubjectos ſibi læderent; ſed & ſemetipſos homines laboribus operibuſque conſumerent. Nunc verò etiam invitos nos à nimiis laboribus retrahit, & non ſolum corporibus indulget; ſed & animos ipſa viciſſitudo reſuſcitat. Nam inde quid dicam, quomodo noctis tempore cuncta tranquilla ſunt, & ſilent univerſa, quies ubique, & per totum orbem ducuntur longa ſilentia, nullus D clamor, ut in temporibus diei, nullæ voces quibus alii ob penuriam lugent, alii ob corporis infirmitatem, alii ob pecuniarum jacturam, alii pro violentiis clamant, alii funeribus domeſticorum, vel aliis damnis afflicti. Hæc omnia quieſcere facit nox, & velut fluctibus quibuſdam atque undis malorum ereptos homines, ad portum quietis adducit: & hæc quidem noctis munera: diei verò tanta ſunt, ut de his dicere nec temporis nec ſtyli hujus ſit. Quid verò maris uſum, & E navigandi utilitatem loquar? per quam omnem pene orbem, qui longis à ſemetipſo dirimitur ſpaciis, non ſolum ſibi invicem notum; ſed ſocium quodammodo & communicabilem facit, ut unuſquiſque ſi quid apud ſe gignitur boni, hoc etiam ad proximos ſuos procul poſitos deferat: & cum unuſquiſque parvum poſſideat terræ ceſpitem, per iſtud mercandi miniſterium, quaſi totius mundi dominus efficitur, & univerſæ terræ fructibus utitur. Et quid plura dicam? Univerſus orbis efficitur tan- A quam menſa dives una omnibus, nullo prohibente ſumere convivas ſingulos, quo minus cùm ea quæ ſibi appoſita ſunt dederint, viciſſim quæ apud cæteros longe diſſitos reperiuntur, manus ſolum extendentes accipiant. Sed parva ſunt hæc in muneribus Dei. Quid deinde dicam, quod notam fecit Deus ſapientiam ſuam hominibus, & capaces eos eſſe voluit hujus tam ineffabilis muneris? Cogita enim tantiſper & conſidera plantarum varietates frugiferarum, infrugiferarum, quæ in deſertis B naſcuntur, quæ in agris excultis, quæ in montibus, quæ in campis: vide quanta in ſeminibus ſit diverſitas, quanta in herbis, in floribus, in animalibus, cum terreſtribus, tum ancipitibus quæ in utraque ſede vivunt, tum aquatilibus: cogita quæcunque cernuntur omnia propter nos condita eſſe, cœlum, terram, mare, quæque in illis degunt omnia. Nam quemadmodum quis ubi magnificam regiam ſibi extruxiſſet multo ſplendentem auro, multo lapillorum fulgore coruſcantem; ita cum mundum fa- C bricatus eſſet Deus hominem introduxit, qui rebus omnibus quæ in eo ſunt imperaturus eſſet: quodque longe mirabilius eſt in hac domo, non ex lapidibus tectū condidit; ſed ex alia pretioſiori materia compegit, neq; vero aurei candelabri flammam accendit; ſed demiſſis ex alto lampadibus celeri motu decurrere domus iſtius tectū voluit, ut non tantū utilitatem afferret; ſed & multā pareret voluptatem: terræ vero pavimentū inſtar opiparæ D cujuſdam menſæ conceſſit. Et hoc fecit cum ipſi nondū aliquid apud Deum meriti collegiſſent. Cumque eis intellectum conceſſerit divinorum, rerumque æternarum eis præſtiterit habere notitiam: homo tamen erga tanti muneris autorem extitit ingratus, & ne ſicquidem eum reſpuit divina clementia; ſed & hoc ipſum quod videtur pœna prævaricationis impoſita, cum è paradiſo tantum ejectus eſt, remedium fuit nolentis ultra procedere malum; ſed fervorem temeritatis atque audaciæ reprimentis. Hæc & horum ſimilia ex divinis E beneficiis reminiſcens Apoſtolus, cum ea quæ jam ab initio, tum quæ quotidie tam in ſingulos, quam in omnes ſimul, ſive palam, ſive clam multo plura contulit, quam manifeſta, & multo magis ea, quæ ad diſpenſationem ſpectant unigeniti filii Dei, quæque per eum futura promittuntur bona, per horas ſingulas & momenta conſiderans, & in corde ſuo diſcutiens, atque ad immenſum bonitatis & beneficiorum ejus pelagus attendens, hæc dicebat.

A τῆς ἡμέρας ἡμῖν οὐχ ἧττον τὴν νύκτα χρησιμωτέραν εἰργάσατο· διὰ τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου ἐγγινομένην ἀνάπαυσιν, καὶ ἰσχύν. τὴν γὰρ σιτίων οὐχ ἧττον ἡμῖν οὗτος τρέφει τὰ σώματα, καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. λιμοῦ μὲν γὰρ πολλάκις ἴδοι τις ἂν πολλὰς καταστολμῶντας ἡμέρας· ὕπνου δὲ οὐδὲ ὀλίγας δυνατόν· καὶ τὴν ἐν ἡμέρᾳ δὲ γινομένην φλόγα, τήν τε ἀπὸ τῆς ἀκτῖνος, τήν τε ἀπὸ τῶν μόχθων τῶν μεθημερινῶν καταψύχων, καὶ διαλύων, οὕτως ἀκμάζοντας πάλιν ἡμᾶς πρὸς τοὺς πόνους ἀνί- B στησι· χειμῶνος δὲ ὥρᾳ τῷ μήκει τοῦ δρόμου καὶ ἐπιπλέον ἡμῖν παρέχει τὴν ἀνάπαυσιν [καὶ τὸ θάλπος] ὑπωροφίους εἶναι καταναγκάζων· καὶ τὸ σκότος δὲ, οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ τούτῳ συγκεκλήρωται τῷ καιρῷ, ἀλλ' ὑπὲρ ἀναπαύσεως πλείονος. ὥσπερ οὖν αἱ φιλόστοργοι τῶν μητέρων, ὅταν κατευνάσαι τὰ παιδία βουληθῶσιν ἀλύοντα, ὑπὸ τὰς ἀγκάλας θεῖσαι τὰς ἑαυτῶν καὶ τῷ χιτωνίσκῳ τὰς ὄψεις περιβαλοῦσαι καταχειμίζουσιν· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς, καθά- C περ τι καταπέτασμα τὸ σκότος κατὰ τῆς οἰκουμένης ἁπλώσας, παύει τοὺς ἀνθρώπους τῶν πόνων. εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἦν, ἀπὸ τῆς φιλοπραγμοσύνης ἢ φιλαργυρίας τῆς ἄγαν, καὶ ὑπὸ τῶν πόνων ἅπαντες ἂν διεσπάσθημεν. νυνὶ δὲ καὶ ἄκοντας ἡμᾶς τῶν ἱδρώτων ἀνίησιν· οὐ τὰ σώματα δὲ ἡμῖν ἀνίησι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν οὗτος ὁ νόμος τῶν σωμάτων οὐχ ἧττον. τί γὰρ ἄν τις λέγοι τὴν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ γαλήνην, τὴν ἡσυχίαν; καὶ πῶς ἅπαντα γέμει σιγῆς, καὶ θορύβων ἐστὶ καθαρά. D καὶ οὐκ ἔστιν ἀκοῦσαι κραυγῆς τινος καθάπερ ἐν ἡμέρᾳ, τῶν μὲν πενίαν ὀδυρομένων, τῶν δὲ ἐπήρειαν καταβοώντων, τῶν δὲ ἀρρωστίαν σώματος, καὶ πηρώσεις θρηνούντων, καὶ τῶν μὲν θάνατον τῶν οἰκείων, τῶν δὲ ζημίαν χρημάτων, τῶν δὲ ἄλλο τι τῶν ἀνθρωπίνων. πολλὰ δὲ ταῦτά ἐστιν· ἀντὶ τούτων ἁπάντων καθάπερ τρικυμιῶν ἐξαρπάσασα, πρὸς τὸν αὐτῆς ἀναπαύει λιμένα τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἡ νύξ· καὶ διὰ μὲν τῆς νυκτὸς, τοσαῦτα ἡμῖν τὰ ἀγαθά· διὰ δὲ τῆς ἡμέρας, ταῦτα, ἅπερ ἅπαντες ἴσμεν. τί ἄν τις εἴποι τὴν πρὸς τὰς ἐπιμιξίας εὐκολίαν E γινομένην ἡμῖν; ἵνα γὰρ μὴ τῆς ὁδοιπορίας τὸ μῆκος ἀποτροπὴ γίνοιτο τῆς συνουσίας τῆς πρὸς ἀλλήλους, ἐπιτομωτέραν ἡμῖν ὁδὸν, τὴν θάλατταν ἀνῆκε πανταχοῦ τῆς γῆς ὁ Θεός· ἵνα ὥσπερ οἶκον ἕνα τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες, οὕτω θαμινὰ παρ' ἀλλήλους βαδίζωμεν, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῷ ἕκαστος τῷ πλησίον μεταδιδοὺς εὐκόλως, ἀντιλαμβάνῃ τὰ παρ' ἐκείνου, καὶ μικρὸν τῆς γῆς μέρος κατέχων, ὥσπερ ἁ- A πάσης κύριος ὢν τῶν πανταχοῦ γινομένων ἀπολαύῃ καλῶν. καὶ νῦν ἔξεστι, καθάπερ ἐπὶ τραπέζης πλουσίας ἑκάστῳ τῶν δαιτυμόνων τὸ παρατεθειμένον αὐτῷ δόντι τῷ πόῤῥωθεν κατακειμένῳ, τὸ παρ' ἐκείνῳ κείμενον ἀντιλαβεῖν ἔξεστι τὴν χεῖρα μόνον ἐκτείναντα. εἰ δέ τις καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπελθεῖν ἐπιχειρήσειε τῷ λόγῳ εἰς ἄφατον ἐκπεσεῖται μῆκος, καὶ οὐδὲ μικρὸν ἐπελεύσεται μέρος. πῶς γὰρ ἄνθρωπος ὢν, καὶ τὴν ἄπειρον τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἀναμετρεῖν ἐπιχειρῶν; ἐννόησον γὰρ τέως τὰς τῶν φυτῶν διαφορὰς τῶν καρποφό- B ρων, τῶν ἀκάρπων, τῶν ἐν ἐρήμοις, τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην, τῶν ἐν ὄρεσι, τῶν ἐν πεδίοις· ἰδὲ τὴν ἐν τοῖς σπέρμασι ποικιλίαν, τὴν ἐν ταῖς βοτάναις, τὴν ἐν τοῖς ἄνθεσι, τὴν ἐν τοῖς ζώοις τοῖς χερσαίοις, τοῖς ἀμφιβίοις, τοῖς νηκτοῖς· ἐννόησον ὅτι τὰ ὁρώμενα ἅπαντα δι' ἡμᾶς, οὐρανὸς, γῆ, θάλασσα, τὰ ἐν τούτοις ἅπαντα. καθάπερ γάρ τις βασίλεια ἑαυτῷ λαμπρὰ κατασκευάσας, πολλῷ μὲν ἀποστίλβοντα τῷ χρυσῷ, πολλῇ δὲ λάμποντα τῇ τῶν λίθων αἴγλῃ· οὕτω τὸν κόσμον τεκτη- C νάμενος ὁ Θεὸς, ἤγαγε τὸν ἄνθρωπον βασιλεύσοντα πάντων τῶν ἐν αὐτῷ. καὶ τὸ πολλῷ θαυμασιώτερον τούτου τοῦ οἴκου, οὐκ ἀπὸ λίθων κατασκευάσας τὸν ὄροφον, ἀλλ' ἐξ ἑτέρας ὕλης τιμιωτέρας αὐτὸν συμπηξάμενος, οὐδὲ λυχνίας χρυσῆς φλόγα ἀνάψας, ἀλλ' ἄνωθεν τὰς λαμπάδας ἀφεὶς διατρέχειν τούτου τοῦ οἴκου τὴν στέγην ἐκέλευσεν· ὡς μὴ χρήσιμον μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἡμῖν εἶναι τὴν ἡ- D δονήν· τὸ δὲ ἔδαφος ἀντὶ τραπέζης ἀνῆκε πολυτελοῦς. καὶ ταῦτα παρέσχε τῷ μηδὲν οὐδέπω ἐπιδειξαμένῳ καλόν. ἀλλ' ὅμως μετὰ τὴν τοσαύτην δωρεὰν ἀγνώμονα περὶ τὸν εὐεργέτην γενόμενον, οὐδὲ οὕτως ἐστέρησε τῆς τιμῆς. ἀλλ' ἐκβαλὼν μόνον τοῦ παραδείσου, τούτῳ κολάζει, περαιτέρω προβῆναι τὴν ἀγνωμοσύνην κωλύων· καὶ τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀναστέλλων ῥοπήν. ταῦτα δὴ πάντα ἀναλογιζόμενος ὁ ἀπόστολος καὶ τούτων πλείονα, ἅτε πνεύματι θείῳ κινούμενος, τά τε E ἐξ ἀρχῆς, τά τε καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τά τε εἰς ἕνα ἕκαστον, τά τε εἰς ἅπαντας κοινῇ γινόμενα, καὶ τὰ φανερὰ, καὶ τὰ λάθρα πολλῷ πλείονα ὄντα τῶν φανερῶν. καὶ ἔτι τὰ κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, καὶ πάντα ἁπλῶς περισκοπῶν· καὶ πανταχόθεν συλλέγων τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφραστον ἀγάπην, καὶ ἐννοήσας, ὥσπερ εἰς πέλαγος ἐμπεσὼν ἀχανὲς, οὕτως ἐμάνθανεν, ὅσων, καὶ ἡλίκων ὑπεύθυνος ἦν. οὐδὲ τὸ πολλοστὸν ἀποδεδωκὼς μέρος.

ὦ

διὸ δὴ ταῦτα ἐφθέγγετο, καὶ τὰ μὲν μικρὰ τῶν ἁμαρτημάτων μετὰ πολλῆς ἐξήταζε τῆς ἀκριβείας· τὰ δὲ κατορθώματα, λήθῃ παρέπεμπεν. ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς, οἳ τῶν μὲν πλημμελημάτων, καὶ πολλῶν ὄντων, καὶ μεγάλων, οὔτε λόγον, οὔτε μνήμην ποιούμεθα· ἂν δέ τι μικρὸν κατορθώσωμεν, τοῦτο ἄνω, καὶ κάτω στρέφομεν, καὶ οὐ πρότερον ἀφιστάμεθα γαυρούμενοι, καὶ φυσώμενοι, ἕως ἂν καὶ αὐτὸ τὸ μικρὸν διὰ τῆς ἀλαζονείας κενώσωμεν. ταῦτα καὶ ὁ Δαβὶδ συνορῶν ἔλεγε· Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ; οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀγνωμοσύνης αὐτοῦ κατηγορῶν, ἄνθρωπος, φησιν, ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς. τοῦτο οἰκέτου εὐγνώμονος, τὰς εἰς τὸ κοινὸν εὐεργεσίας ἰδιοποιεῖσθαι· καὶ ὡς τοῦ παντὸς ὀφειλέτην ὄντα φροντίζειν, καὶ μεριμνᾶν·

Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἐποίησε· καλὸν γὰρ πάλιν αὐτοῦ μνημονεῦσαι· δι' αὐτὸν λέγων τεθνηκέναι τὸν κύριον· ὃ γὰρ νῦν ζῶ, φησιν, ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ, τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ συστεῖλαι βουλόμενος τοῦ Χριστοῦ τὴν δωρεάν· ἀλλὰ τοῦ παντὸς ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καταστῆσαι σπεύδων, καὶ ἕκαστον οὕτω διακεῖσθαι πείθων. εἰ γὰρ καὶ δι' ἕνα παρεγένετο ἄνθρωπον ὁ Χριστὸς, οὐ μόνον οὐκ ἐλαττοῦται τούτῳ ἡ δωρεά, ἀλλὰ καὶ μείζων δείκνυται. πῶς; ὅτι καὶ ὑπὲρ ἑνὸς τοσαύτην φαίνεται τὴν σπουδὴν ἐπιδεικνύμενος, ὅσην ὁ τὸ ἓν πρόβατον ἐπιζητῶν. διὰ ταῦτα ἐταράττετο διὰ ταῦτα ἐθρήνει. εἰ γὰρ οἱ χρήματα δανεισάμενοι, καὶ οὐκ ἔχοντες ἀποδοῦναι, ἀλλὰ πολλῷ καταβαπτιζόμενοι τῷ τῶν ὀφλημάτων βυθῷ, οὔτε ἐσθίουσιν, οὔτε καθεύδουσιν ὑπὸ τῆς φροντίδος δακνόμενοι· ὁ δίκαιος ὁρῶν οὐκ ἐν χρήμασιν, ἀλλ' ἐν πράξεσιν οὖσαν τὴν ὀφειλὴν, τί οὐκ ἂν ἔπαθεν; ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς οὕτως, ἀλλὰ κἂν μικρὸν ἐκτίσωμεν, ὡς τὸ πᾶν ἐκτετικότες διακείμεθα· μᾶλλον δὲ καὶ ὑπερβαλλόμενοι, καὶ οὐδὲ τὸ μικρὸν τοῦτο μετὰ προθυμίας τῆς προσηκούσης ἐλευθέροις πράττομεν· ἀλλὰ πρότερον ἐξετάζομεν εἰ μισθὸν ἔχει, καὶ εἰ πολὺν μισθὸν, καὶ εἰ ἡμῖν αὐτοῖς λογίζεται, ἀνελευθέρων τινῶν καὶ μισθωτῶν φθεγγόμενοι ῥήματα. τί λέγεις ἄνθρωπε μικρόψυχε, καὶ ταλαίπωρε; πρόκειταί τι πρᾶξαι τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ, καὶ σὺ περὶ μισθοῦ φροντίζων ἕστηκας; εἰ γὰρ πράξαντά σε εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν προὔκειτο, ἀνασχέσθαι ἐχρῆν, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ἅπτεσθαι τῆς τῶν καλῶν ἐργασίας. πράττεις τι τῶν τῷ Θεῷ φίλων, καὶ μισθὸν ἕτερον ἐπιζητεῖς; ὄντως ἀγνοεῖς, ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἀρέσαι Θεῷ. εἰ γὰρ ᾔδεις, οὐδεμίαν ἂν ἑτέραν ἐνόμισας εἶναι ἴσην ἀμοιβήν· οὐκ οἶδας ὅτι σοι ὁ μισθὸς αὔξεται, ὅταν μὴ ἐπ' ἐλπίδι τῶν μισθῶν πράττῃς τὰ δέοντα. οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τούτους μάλιστα τιμῶσιν ἅπαντες, οὓς ἂν ἴδωσι πρὸ τῶν μισθῶν τὸ εἰς ἐκείνους ἀρέσκειν ὁρῶντας, καὶ ὑπὲρ τούτου μᾶλλον σπουδάζοντας, ἢ τῆς παρ' αὐτῶν τιμῆς; εἶτα, ἄνθρωποι μὲν οὕτως εὐγενῶς πρὸς τοὺς ὁμοδούλους διάκεινται· σὺ δὲ ὁ τοσαῦτα εὐεργετηθεὶς παρὰ τοῦ δεσπότου, καὶ τοσαῦτα προσδοκῶν ἀγαθὰ, ἡνίκα ἄν τι δέῃ πρᾶξαι τῶν εἰς σωτηρίαν ἡκόντων τὴν σὴν, πρὸ τῆς πράξεως τὸν μισθὸν περιεργάζῃ. διὰ ταῦτα πανταχοῦ ψυχροὶ, καὶ ταλαίπωροι, καὶ πρὸς οὐδεμίαν τῶν γενναίων ἐσμὲν παρεσκευασμένοι πράξεων. διὰ τοῦτο οὔτε ἐν κατανύξει γενέσθαι δεδυνήμεθά ποτε, οὔτε μικρόν τι συστεῖλαι τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν. οὔτε γὰρ τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν ἀναλογιζόμεθα μετὰ ἀκριβείας, οὔτε τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας ἐξετάζομεν· οὔτε πρὸς τοὺς τὰ μέγιστα κατωρθωκότας ὁρῶμεν. διὰ τοῦτο τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπιλανθανόμεθα, ὅτι οὔτε μετρίως τὰς εὐπραγίας φέρομεν, οὔτε ὃ συνεχῶς λέγομεν ἁμαρτωλοὺς ἑαυτοὺς καλοῦντες, μετ' ἀληθείας φθεγγόμεθα· καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. ὅταν γὰρ παρ' ἑτέρων ταῦτα ἀκούσωμεν, ἀγανακτοῦμεν, ἐκθηριούμεθα, ὕβριν τὸ πρᾶγμα εἶναί φαμεν. οὕτω πάντα ὑπόκρισις τὰ παρ' ἡμῶν, καὶ οὐδὲ τὸν τελώνην μιμούμεθα, ὃς ἑτέρου τὸ τῶν ἁμαρτημάτων ὀνειδίζοντος αὐτῷ πλῆθος, καταδεξάμενος τὰ ὀνείδη διὰ τῶν ἔργων τὸ κέρδος ἐκαρπώσατο· κατῆλθε γὰρ δεδικαιωμένος μᾶλλον ὑπὲρ τὸν Φαρισαῖον. ἡμεῖς δὲ, οὐδὲ ὅ τί ποτέ ἐστιν ἐξομολόγησις, ἴσμεν, καὶ ταῦτα μυρίων γέμοντες κακῶν. ἔδει δὲ μὴ μόνον πεπεῖσθαι, ὅτι μυρία ἡμῖν πεπλημμέληται, ἀλλὰ καὶ πάντα ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα, τά τε μικρὰ, τά τε μεγάλα, ὥσπερ ἐν βιβλίῳ τῇ καρδίᾳ γράφοντας ἔχειν, καὶ ὡς νεωστὶ γεγενημένα, πενθεῖν. οὕτω γὰρ ἂν καὶ τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς κατεστείλαμεν, συνεχῶς αὐτῇ τῶν οἰκείων ἀναμιμνήσκοντες κακῶν. τοσοῦτόν ἐστιν ἀγαθὸν μνημονεύειν ἁμαρτημάτων οἰκείων,

A Et peccata quidem propria ſine intermiſſione dijudicat & retractat, juſtitiæ vero ſuæ in nullo penitus meminit: non ſicut agimus nos, qui de peccatis quidem noſtris, quæ multa ſunt & gravia, ne mentionem quidem facimus, non dicam cogitamus aut ingemiſcimus: ſicubi verò parum aliquid boni operis agere videmur, hoc ſine intermiſſione & dici volumus, & audiri; nec deſinimus prorſus tumidi incedentes & elati, donec & ipſum parum ſi fortè geſtum eſt boni operis, per jactantiam evacuetur B & pereat. Hæc & horum ſimilia David intuens, dicebat: *Quid eſt homo, quòd memor es ejus?* [Pſal 8,5.] Et iterum humanæ vecordiæ ignaviam notans ajebat: *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* [Pſ. 48, 21.] Hic eſt affectus ſervi fidelis, ut beneficia Domini ſui, quæ communiter data ſunt omnibus quaſi ſibi ſoli præſtita reputet, & qua-C ſi ipſe ſit omnium debitor, & pro omnibus ipſe ſolus habeatur obnoxius.

[CAP. 6.] Hoc fecit & Paulus, qui mortem Domini & Salvatoris noſtri, quæ pro univerſo expenſa eſt mundo, ſibi ſolam præſtitam dicit: quaſi enim de ſeſolo loquens, ita ſcribit: *Quod enim nunc vivo in carne, in fide vivo filii Dei, qui tradidit ſemetipſum pro me.* [Gal. 2,20.] Hæc autem dicebat non coangustare volens ampliſſima & per orbem terræ diffuſa Chriſti munera; ſed quaſi qui, ut diximus, pro omnibus ſe ſolum judicaret obnoxium, & unicuique per-D ſuadere vellet ut non aliter affectus eſſet. Nam ſi vel unius hominis cauſa veniſſet Chriſtus, non ſolum nihil hac ratione beneficium imminueretur; ſed etiam majus appareret. Quid ita? nempe quod tantum exhibuiſſe ſtudium videretur, quantum is, qui unam ovem quæſivit. Hæc ergo ſunt, pro quibus affligebatur David & lugebat. [Pſal. 34.] Etenim qui pecuniam mutuam ſumunt, ſi non habeant unde reſtituant; ſed multo fœnore opprimantur, neque cibum capere, neque quietem poſſunt; excruciati ſolici-E tudine, compunctique vigiliis. Quomodo ergo juſtus non excrucietur conſiderans non ſe in pecunia; ſed in morum actibus eſſe debitorem? Sed nos non ita, imò verò ſi viſi fuerimus vel parum aliquid ex multis debitis ſolvere, jam videmur nobis non tam ſolviſſe debita, quam opes plurimas & largos in cœlis recondidiſſe theſauros: imò quod eſt infelicius, ne hoc quidem parum quod agere videmur, ita honeſtè & emendatè gerimus, ut decet liberos; ſed prius requirimus, ſi mercedem habeamus, an non? A & ſi grandis ſit merces in eo, quod facere videmur, & ſi reputetur nobis ad mercedem. Inverecunda ſatis, & non tam libero digna vox quàm mercenario. Quid ais, ô homo puſillanimis & infelix? Propoſitum tibi eſt ut aliquid agas, quod conditori tuo placeat, ut Domino tuo ſervias: & tu de mercedibus cogitas? Si enim te agentem, quod tibi præceptum eſt, Dominus tuus in gehennam conjici juſſurus eſſet, detrectare oporteret, non ſumma cum animi alacritate res honeſtas aggredi. Tu præſtas ali-B quid, quod Deo placeat, & aliam mercedem requiris? Vere ignoras quantum boni ſit placere Deo: ſi enim ſcires, nunquam aliud aliquid extrinſecus mercedis aut muneris expectares. Neſcis quia major augetur tibi merces, quando non ſpe mercedis operaris, ſed ſtudio placendi? Aut non vides quomodo & apud homines illi maximè famuli diliguntur, qui non tam accipere aliquid à Dominis, quam placere eis, & obedire geſtiunt? Et ſi homines ita erga ſibi ſimiles agunt: tu qui tanta à Deo beneficia C conſecutus es, & alia nihilominus ſperas bona, ſi quid pro ſalute tua egeris, prius etiam penè quàm geras, de mercedibus percontaris? Propter hoc miſeri ſumus in omnibus & frigidi, nec in aliquod opus bonum parati. Ob hoc neque compunctionem cordis unquam meremur accipere, neque colligere intra noſmetipſos animæ noſtræ ſenſus, & humilitatem ejus fragilitatemque perſpicere; neque peccata noſtra ante oculos habere; neque econtra divina beneficia conſiderare. Hinc eſt, D quod neque ad illos qui præcipuam & diſtrictam vitam ducunt reſpicimus, neque ad ſtudium boni operis incitamur; ſed neque hoc quidem quod frequenter videmur noſmetipſos peccatores pronunciare, cum veritate & affectu animi loquimur. Denique ex eo arguimur, quia ſi hæc ab alio audiamus, quæ ipſi de nobis pronunciare videmur, ſtatim indignamur & iraſcimur, & injuriam nobis factam conquerimur. Sic ficta in nobis, & ſimulata ſunt omnia, ut ne illum quidem publicanum poſſimus imitari: E qui cum peccata ſua audiret ſibi ab alio exprobari, non ſolum patienter tulit; ſed & addidit confeſſionem ſuam. *Unde diſceſſit ille juſtificatus magis quam Phariſæus, qui exprobraverat.* [Luc. 18, 14.] Nos verò neque exomologeſis ipſa quid ſit novimus, cùm mille malis repleti ſimus. Sed oportebat nos non ſolum ſcire & confiteri, quia multa in nobis delicta ſunt; verum & unumquodque peccatum, & majus & minus, quaſi in libro, ita in corde noſtro habere deſcriptum: idq; frequentius recenſere, atque ante oculos ponere, & tanquã hæc nuper admiſſa lugere. Ita enim & animæ arrogantiã frangeremus, frequentius eã de malis ſuis & vitiis commonentes, & cautela nobis, ne ultra in eadem delicta incideremus acrior naſceretur. Tantum etenim boni confert meminiſſe frequentius hominẽ peccati ſui,

ut etiam Paulum Apoſtolum videamus ea quæ abolita jam fue- A rant & deleta, adducere tamen in medium: & cùm culpam de præſentibus non haberet, tamen quoniam recordationes peccatorum & luctum gemitumque ſciebat animæ prodeſſe, etiam illa commemorat, quæ per ignorantiam commiſſa, gratia baptiſmi,

1. Tim. 1, 15. & 13. & confeſſio fidei aboleverat. Sic denique dicit: *Quia Chriſtus Jeſus venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere, quorum primus ego ſum.* Et iterum: *Et fidelem me exiſtimavit ponens in miniſterium, qui priùs fui blaſphemus, & perſecutor, contumelio-* B *ſus ſupra modum, perſequens Eccleſiam Dei & expugnabam eam,*

1. Corinth. 15, 9. *& rurſus non ſum dignus vocari Apoſtolus.* Etenim licet reatu abſolvamur, pro peccatis prioribus, tamen ſi adducantur ante oculos, ſufficienter incutere poſſunt animæ verecundiam, & provocare eam ad amorem ejus qui tam multa & tam magna conceſſit. Nam & Simon cùm interrogatus à Domino, quis ex il-

Luc. 7. 43. lis duobus debitoribus, quibus fœnerator relaxaverat debitum, plus eum diligeret, reſpondiſſet, *quia ille cui plus dimiſit, audi-* C *vit* à Domino: *Rectè reſpondiſti.*

CAP. 7. Oportet ergo recordari nos priora delicta, etiam ea, pro quibus veniam conſecuti ſumus, ut intuentes quàm ingentem modum debiti remiſit nobis Deus, & amplius eum diligere poſſimus, & verecundiam pudoremque concipere, atque ex his corde compungi: conſiderantes quod niſi miſeratio ipſius ſubveniſſet, tantum illud peccatorum pondus ſine dubio in imis nos inferni pœnis ſuppliciiſque preſſiſſet. Paulus ergo etiam illa me- D minerat, quæ peremerat indulgentia: nos verò nec iſta recordamur, quæ poſt baptiſmum commiſimus, in quibus utique periculum nobis ſalvum eſt, & reos nos atque in vinculis poſitos tenent. Quòd ſi aliquando ad recordationem venerimus, & viſi fuerimus paululum inde cogitare & eſſe ſolliciti, ſtatim effugit cogitatio, & tranſimus ad alia: & nec integra quidem hora patimur animam noſtram afflictione mœroris hujus aſtringi. Hæc igitur cauſa eſt, quod malis addimus mala, dum priorum memoria E non permanet, dolor aliquis nec nutitur, nec ad illorum confuſionem accedimus. Quomodo enim confitebimur, quorum ne memoriam quidem tenemus? Et ſic conſuetudine contemnendi, dum de præteritis dolor nullus eſt, faciliùs ſupervenientibus malis locum damus. Quòd ſi omnis ex anima ſtimulus auferatur, & cuncta ei ſecuritatis fræna laxentur: quis eam poſt hæc tenebit, aut quis eam de præcipitiis revocabit? Quid prohibet ubi nihil metuitur, ubi nihil verecundiæ, nihil pudoris A admittitur, ut non in omnes perditionis foveas demergatur? Pro his ergo lugent ſancti, & gemitus ſuos conferunt in conſpectu Dei. Sufficit enim ſanctis & magnis, ſicut & vos eſtis, ad compunctionem cordis recordari divina beneficia, & operum veſtrorum gloriam non vobis ipſis aſſignare; ſed Deo. Sufficit ſicubi vel parum aliquid vos latuit, quantò vos magni eſtis; tantò id velut à magnis viris commiſſum gravius judicare. Sufficit conſiderare illorum vitas, qui ſummam ju- B ſtitiæ & ſanctitatis regulam ſervarunt, & per omnia placuerunt Deo; ſed & naturam peccati cogitare velucem, rapidam, ſubreptivam, & ob hoc incerta eſſe, quæ futura ſunt, & valde dubia, & tam periculoſa, ut ea etiam magnus ille metuat Paulus. Hoc enim indicat, *cum dicit ſe timere ne forte cum aliis*

1. Cor. 9, 27. *prædicarit ipſe reprobus fiat.* Et iterum cum ait: *Qui ſe putat ſtare, videat ne cadat.* Sic autem & beatus David beneficio-

1. Cor. 10, 12. rum Dei munerumque ejus memoriam recolens, compun- C ctionem cordis quærebat, in quo dicit: *Quid eſt homo, quod*

Pſal. 8, 5. *memor es ejus aut filius hominis, quoniam viſitas eum? Minuiſti eum paulo minus ab Angelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.* Cùm verò operum meritorumque ſuorum oſtendit confidentiam non ha-

2. Reg. 7. 18, 19. bendam, dicit: *Quis ego ſum Domine mi, & quæ eſt domus patris mei? quoniam dilexiſti me usque in his, & non ſunt pro nihilo habita hæc in conſpectu tuo Domine, & locutus es pro do-* D *mo ſervi tui in longitudinem. Hæc autem lex hominis Domine mi, Domine ad te. Et quid adjiciet David Domine adhuc loqui ad te?* Sed & majorum mentionem facit, & ſemetipſum quaſi longe ab eorum virtute conſtituit. Cum enim dixiſſet: *In te ſperaverunt patres noſtri*, *de ſemetipſo in poſterioribus ait*, *Ego autem ſum vermis, & non homo.* De futuris autem quaſi trepidus & incertus hoc modo ſemetipſum ſuſcitat & dicit: *illumina oculos meos ne unquam obdormiam in* E *mortem.* Incuſat autem ſemetipſum ſuper multitudine peccatorum, hoc modo, & *propitiare peccato meo: multum eſt enim.* Vobis ergo majoribus iſta ſufficiunt: nobis autem cum

Ibid 12, 14. his adhibenda ſunt etiam alia medicamenta fortiora: & quæ poſſunt deſtruere quidem arrogantiam, inferere vero dolorem cordis, & animi mœrorem. Recordandæ namque ſunt nobis multitudines peccatorum, recordanda conſcientia maculata, quæ utique cum ſtimulare nos cœperit, nequaquam elationi aut arrogantiæ locum relinquet. Propter quod rogo & deprecor per illam ipſamquam pro vitæ tuæ merito acquiſiſti fiduciam apud Deum,

A ὡς καὶ τὰ ἀφανισθέντα ἐγκλήματα συνεχῶς φέρειν εἰς μέσον τὸν μακάριον Παῦλον. ἐπειδὴ γὰρ τὰ πρότερα ἀπενίψατο πάντα διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ μετὰ ταῦτα ἐβίου καθαρῶς, οὕτως ὡς μηδὲν ἑαυτῷ συνειδέναι, καὶ οὐκ εἶχεν, ὑπὲρ ὧν στενάξειεν ἁμαρτημάτων, τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἐξηλειμμένων ἐμέμνητο λέγων· ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι· ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ· καὶ πάλιν· πιστόν με ἡγήσατο θέμενος εἰς B διακονίαν, τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον, καὶ διώκτην, καὶ ὑβριστήν· καθ᾽ ὑπερβολὴν γὰρ ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν· καὶ πάλιν, οὐκ εἰμὶ ἄξιος καλεῖσθαι ἀπόστολος. εἰ γὰρ καὶ ἀνευθύνους ἡμᾶς ἀφίησιν ἐκεῖνα τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ᾽ ὅμως ἐστὶν ἱκανὰ ψυχὴν ἐντρέψαι, καὶ πεῖσαι σφοδρῶς ἀγαπᾶν τὸν Θεόν. καὶ γὰρ ἐρωτηθεὶς ὁ Σίμων ὑπὸ τοῦ κυρίου· τίς τῶν δύο χρεωφειλετῶν τὸν διδανειστὴν ἀγαπήσει πλέον, καὶ εἰπών, ὅτι νομίζω, ᾧ C τὸ πλέον ἐχαρίσατο, ἤκουσεν, ὀρθῶς ἔκρινας.

Ὅταν γὰρ ἐννοήσωμεν τὸ πλῆθος τῶν παρελθόντων ἁμαρτημάτων, τότε εἰσόμεθα τὸ τοῦ Θεοῦ χάριτος τὴν ὑπερβολήν. τότε κατανυξόμεθα· τότε συσταλησόμεθα. ὅσῳ γὰρ μειζόνων ἐσμὲν ὑπεύθυνοι πλημμελημάτων, τοσούτῳ μᾶλλον ἐντραπησόμεθα. Παῦλος μὲν οὖν κἀκείνων ἐμέμνητο· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὰ μετὰ τὸ βάπτισμα ἀναμνησθῆναι βουλόμεθα, τὰ κίνδυνον ἔχοντα, καὶ τῆς D ἐπ᾽ αὐτοῖς ἐξετάσεως ὑπευθύνους ἡμᾶς καθιστάντα· ἀλλὰ κἂν εἰς ἔννοιαν τοιούτου τινός ποτε ἐμπέσωμεν, εὐθέως ἀπεπηδήσαμεν· οὐδὲ τὸ πρὸς βραχὺ τῇ μνήμῃ λυπῆσαι βουλόμενοι τὴν ψυχήν. τοιγάρτοι μυρία ἀπὸ ταύτης τῆς ἀνωφελοῦς χάριτος ἡμῖν τίκτεται τὰ κακά. οὕτω γὰρ ἀναλγήτως ἔχοντες, καὶ μαλακοῖς, οὔτε ὑπὲρ τῶν πρότερον ἐξομολογήσασθαι δυνάμεθα. πῶς γὰρ ἂν οὐδὲ τὴν μνήμην ἀνέχεσθαι ἐθίζομεν ἑαυτούς, καὶ πρὸς τὰ μέλ- E λοντα προχείρως καταφερόμεθα. ἀγαπητὸν γὰρ τῆς μνήμης ἐκείνης ἐνακμαζούσης ἡμῖν ἀεί, καὶ τοῦ φόβου καταισείοντος τὴν διάνοιαν, δυνηθῆναι τὸ χαῦνον αὐτῆς, καὶ διακεχυμένον ἐξελεῖν. εἰ δὲ καὶ οὗτον ἀφέλοις τὸν χαλινόν, τίς αὐτὴν καθέξει λοιπὸν ἀδεῶς κατὰ κρημνῶν φερομένην· καὶ εἰς τὰ τῆς ἀπωλείας ἐμπίπτουσαν βάραθρα; διὰ ταῦτα ὁ δίκαιος ἐκεῖνος τὴν μέλλουσαν ὑπέγραφε κόλασιν· διὰ ταῦτα ἐθρήνει· διὰ ταῦτα ἔστενε. ταῦτα ἐκ περιου- A σίας ποιῶν. τοῖς μὲν μεγάλοις ὑμῖν ἀρκεῖ πρὸς τὸ κατανυγῆναι, τὸ τῶν εὐεργεσιῶν ἀναμνησθῆναι τοῦ Θεοῦ, τὸ μὴ μεμνῆσθαι τῶν οἰκείων κατορθωμάτων, τὸ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἐξετάζειν εἴ πού τι καὶ μικρὸν ὑμῖν τύχοι πλημμεληθέν, τὸ πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας ὁρᾶν, καὶ σφόδρα εὐηρεστηκότας Θεῷ· τὸ μετὰ ταῦτα ἅπαντα, ἐννοεῖν τὸ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον· τὸ πρὸς τὴν κατάπτωσιν, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ὀξύρροπον, ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἐδεδοίκει, διὸ καὶ ἔλεγε· B Φοβοῦμαι μή πως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. καὶ τό, ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ· οὕτω καὶ ὁ Δαβὶδ ταῦτα πάντα ἔστρεφε παρ᾽ αὐτῷ. τὰς μὲν γὰρ εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ λογιζόμενος, ἔλεγε· τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ· ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν; ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ᾽ ἀγγέλους, δόξῃ, καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν. τῶν δὲ κατορθωμάτων οὕτως ἐπιλέλησο τῶν αὐτοῦ, ὡς μετὰ τὴν μυρίαν φιλοσοφίαν C ἐκείνην εἰπεῖν· τίς εἰμι ἐγώ κύριέ μου, κύριε; καὶ τίς ὁ οἶκος τοῦ πατρός μου; ὅτι ἠγάπησάς με, ἕως τούτων· καὶ κατεσμικρύνθη ταῦτα ἐνώπιόν σου κύριέ μου. καὶ ἐλάλησας ὑπὲρ τοῦ οἴκου τοῦ δούλου σου εἰς μακράν. οὗτος δὲ ὁ νόμος τοῦ ἀνθρώπου κύριέ μου, κύριε πρὸς σέ. καὶ τί προσθήσει Δαβὶδ ἔτι τοῦ λαλῆσαι πρὸς σέ; καὶ τῶν προγόνων συνεχῶς τὴν ἀρετὴν ἐννοῶν, τὸ μηδὲν πρὸς ἐκείνους ἑαυτὸν ἐξετάζων εἶναι ἐνόμιζε. μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν· ἐπὶ σοὶ ἤλπι- D σαν οἱ πατέρες ἡμῶν, περὶ αὐτοῦ λέγων, ἐπήγαγε· ἐγὼ δέ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. τὸ δὲ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον οὕτως εἶχε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ὡς λέγειν, φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μή ποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον. καὶ ἁμαρτημάτων δὲ οὕτω πολλῶν ὑπεύθυνον ἑαυτὸν εἶναι ἐνόμιζεν, ὡς λέγειν. ἱλάσθητι τῇ ἁμαρτίᾳ μου· πολλὴ γάρ ἐστιν. ὑμῖν μὲν οὖν τοῖς μεγάλοις ἀρκεῖ καὶ ταῦτα· ἡμῖν δὲ καὶ μετὰ τούτων τῶν φαρμάκων, ἐστὶν ἀνάγκη ἰσχυρῶν, E καὶ ἱκανὴ καθελεῖν τὸ φρόνημα, καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἅπασαν. τί δή τοῦτό ἐστι; τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος, τὸ συνειδὸς τὸ πονηρόν· ὅπερ ἐπειδὰν ἡμῶν ἐπιλάβηται, οὐδὲ ἑκόντας ἀφίησι ἀρθῆναι πρὸς τὸ ὕψος. διὸ δὴ δέομαι, καὶ ἀντιβολῶ, πρὸς τῆς παρρησίας αὐτῆς, ἧς διὰ τῶν κατορθωμάτων ἐκτήσω πρὸς τὸν Θεόν,

χεῖρα

χεῖρα ἡμῖν ὀρέξαι συνεχῶς δεομένοις, ὥστε δυνηθῆναι, καὶ πενθῆσαι τὸ φορτίον τῶν τοσούτων κακῶν κατ' ἀξίαν, καὶ πενθήσαντας ἐπιλαβέσθαι τινὸς ὁδοῦ φίλης, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν φερούσης ἡμᾶς, ἵνα μὴ "ἀπελθόντες εἰς τὸν ᾅδην, ἔνθα οὐδεὶς ἐξομολογεῖσθαι δύναται, τὰ τῶν ἠτιμωμένων πάθωμεν, οὐδενὸς ἡμᾶς ἐξαιτουμένου λοιπόν. ἕως μὲν γὰρ ἐνθάδε ὦμεν, καὶ ἡμεῖς παρ' ὑμῶν μεγάλα καρπώσασθαι δυνησόμεθα, καὶ ὑμεῖς ἡμᾶς εὐεργετῆσαι τὰ μέγιστα· ἐπειδὰν δὲ ἀπέλθωμεν ἐκεῖ, ἔνθα μήτε φίλος, μήτε ἀδελφὸς, μήτε πατὴρ ἐπαρκέσαι δυνήσεται, μήτε παραστῆναι κολαζομένοις ἡμῖν ἀνάγκη λοιπὸν ἐν ἀπορίᾳ, καὶ σκότῳ βαθεῖ καὶ πολλῇ τῶν παραμυθησομένων ἐρημίᾳ, τὴν ἀθάνατον τίνειν δίκην, ἀνάλωτον τροφὴν τῇ παμφάγῳ γινομένους φλογί.

ut porrigas nobis manum, ſæpius interpellans pro nobis Dominum, ut poſſimus lugere noſmetipſos, & peccatorum noſtrorum pondus reſolvere multitudine lachrymarum: & ita poſt hæc (non enim ſemper flendum eſt, & nihil agendum) apprehendere aliquam viam Deo placitam, & ad cœlum ducentem, ne fortè cùm malis noſtris deſcendamus in infernum, *ubi nemo eſt qui confiteatur ei*, & ibi patiamur ea quæ patiuntur impii, cùm nullus fuerit jam qui exoret pro nobis. Dum enim ſumus in hac vita, & nos juvari à vobis poſſumus & vos poteſtis in nos conferre beneficia: cum autem abierimus illuc, ibi neque amicus, neque frater, neque pater idoneus erit ad liberandum eum, qui ſuppliciis deputetur æternis. Quomodo enim, qui in luce eſt, accedat ad eum, qui in tenebris graditur? ubi cùm nullum ſit nobis ex ſanctorum collatione refrigerium, æternas tamen expendimus pœnas, effecti cibus immortalis inextricabilibus flammis. Pſal. 6, 5.

Τοῦ αὐτοῦ λόγος παραινετικὸς πρὸς Σταγείριον ἀσκητὴν δαιμονῶντα· λόγος α΄.

Ἔδει μὲν ἡμᾶς, ὦ φίλτατε πάντων ἐμοὶ Σταγείριε, καὶ παρεῖναί σοι νῦν, καὶ συνδιαταλαιπωρεῖσθαι, καὶ λόγῳ παρακαλοῦντα, καὶ ἔργῳ διακονούμενον, καὶ τὰ ἄλλα πάντα συλλαμβάνοντα, μέρος τι τῆς ἀθυμίας ἐπικουφίζειν, ὅσον ἡμῖν δυνατὸν ἦν· ἐπειδὴ δὲ ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια, καὶ τὸ κατασκῆψαν τῇ κεφαλῇ κακὸν οἴκοι μένειν καταναγκάσαν, διακονίαν τοσοῦτον ἔχουσαν κέρδος ἡμᾶς ἀφείλετο, ὅπερ ἐστὶν ὑπόλοιπον καὶ πρὸς παραμυθίαν τὴν σὴν, καὶ πρὸς ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν, τοῦτο κατὰ δύναμιν εἰσενεγκεῖν οὐκ ὀκνήσομεν. ἴσως μὲν γὰρ ἔσται τι πλέον, πρὸς τὸ τὰ παρόντα σε φέρειν γενναίως· ἂν δ' ἄρα μηδὲν τι τοιοῦτον ἀνύσωμεν, τὸ γοῦν τῶν εἰς ἡμᾶς ἡκόντων ἐλλειφθῆναι μηδὲν, ῥᾷον ἡμᾶς διακεῖσθαι ποιήσει τοῦ λοιποῦ. ὁ γὰρ ἅπαντα ἀναπληρώσας, ὅσαπερ ἂν οἴηται πρὸς λύσιν φέρειν τῶν κατεχόντων ἀνιαρῶν, κἂν μηδὲν περάνῃ, τῆς γοῦν τῶν λογισμῶν αἰτίας ἀφεῖται, καὶ τὸ τῶν ἐγκλημάτων ἄχθος ἀποθέμενος, τὰ τῆς ἀθυμίας φέρειν ἀναγκάζεται μόνον. εἰ μὲν οὖν τῶν εὐδοκιμούντων παρὰ Θεῷ, καὶ μεγάλα δυναμένων ἐτύγχανον ὤν, οὐκ ἂν διέλιπον δεόμενος καὶ ἱκετεύων, ὑπὲρ τῆς τιμίας ἐμοὶ κεφαλῆς· ἐπειδὴ δέ με τὴν παῤῥησίαν ἐκείνην καὶ τὴν ἰσχὺν τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος παρῄρηται, τὴν διὰ ῥημάτων παράκλησιν πειράσομαί σοι προσαγαγεῖν. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν τὰ σώματα καμνόντων, ἰατρῶν μὲν ἀφανίσαι τὰς ἀλγηδόνας, καὶ παῦσαι τὴν νόσον· τὸ δὲ παρακαλεῖν οὐδὲ τῶν οἰκετῶν οἱ περὶ τὴν θεραπείαν ὄντες ἀφῄρηνται· ἀλλ' οὗτοι μάλιστά εἰσιν οἱ τοὺς πολλοὺς ὑπὲρ τούτων ἀναλίσκοντες λόγους, ὅταν εὔνοι τοῖς κεκτημένοις αὐτοὺς τύχωσιν ὄντες. ἂν μὲν γάρ τι λεχθῇ παρ' ἡμῶν τὸ δυνάμενον σβέσαι τὴν ἄμετρον ταύτην ὀδύνην, ἅπερ εὐχόμεθα γέγονεν· ἂν δὲ μηδὲν εὕρωμεν φθέγξασθαι τοιοῦτο, τὴν γοῦν προθυμίας ἡμᾶς ἀποδέξεται "πάντως ὁ κελεύσας διὰ τοῦ μακαρίου Παύλου κλαίειν μετὰ κλαιόντων καὶ συναπάγεσθαι τοῖς ταπεινοῖς. δοκεῖ μὲν οὖν μία σοι τῆς ἀθυμίας ὑπόθεσις εἶναι, τοῦ πονηροῦ τούτου δαίμονος ἡ μανία· πολλὰ δὲ ἂν εὕροι τις ἐφεξῆς τὰ ἀπὸ τῆς ῥίζης ταύτης τικτόμενα λυπηρά. καὶ ταῦτα οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ λέγω νῦν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀποδυρομένου σου πολλάκις ἤκουσα πρὸς ἡμᾶς, ἡνίκα σὺν ἡμῖν ἦσθα. καὶ πρῶτον μὲν τὸ βιωτικώτερον ζῶντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον μηδὲν τοιοῦτο παθεῖν· ἀλλ' ἡνίκα ἐσταύρωσας τῷ κόσμῳ σαυτὸν, τηνικαῦτα αἴσθησιν τῆς νόσου λαβεῖν, ἱκανὸν θορυβεῖσθαι καὶ εἰς ἀμηχανίαν ἐμβαλεῖν· δεύτερον δὲ τὸ πολλοὺς μὲν καὶ τρυφῶντας τὰ αὐτὰ σοι νενοσηκότων, μικρὸν καρτερήσαντας χρόνον, ταύτης ἀπαλλαγῆναι τῆς ἀῤῥωστίας, καὶ οὕτως εἰς τελείαν ὑγείαν ἐπανελθεῖν, ὡς καὶ ὁμιλῆσαι γάμοις, καὶ πατέρας γενέσθαι παίδων πολλῶν, καὶ τῶν ἡδέων τοῦ παρόντος ἀπολαῦσαι βίου, καὶ μηδὲν τοιοῦτο πάλιν παθεῖν. σὲ δὲ τοσοῦτον ἕλκοντα χρόνον ἐν νηστείαις καὶ παννυχίσι, καὶ τῇ λοιπῇ σκληραγωγίᾳ μηδεμίαν λύσιν εὑρέσθαι τῶν κατεχόντων δεινῶν. τρίτον πρὸς τούτοις, τὸ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον τοσαύτην ἐν ἄλλοις ἀνδράσι δύναμιν ἐπιδειξάμενον· μηδὲν ἐπὶ τῆς σῆς ἀγάπης δυνηθῆναι πρᾶξαι τοιοῦτο, μήτε ἐκεῖνον, μήτε τοὺς μετ' ἐκείνου καὶ ταῦτα δυνατωτέρους ὄντας αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντας ὁμοίως ἐρυθριάσαντας ἀπελθεῖν. μετὰ δὲ τούτων καὶ ἑτέρως σφόδρα ἔφης ἀλγεῖν, ὅτι οὕτω σου τῆς ψυχῆς ἡ τῆς ἀθυμίας περιεγένετο δύναμις, ὡς μικροῦ πολλάκις ἐπὶ βρόχον ἐλθεῖν, καὶ ἐπὶ ποταμὸν καὶ ἐπὶ κρημνόν.

Ejus Oratio adhortatoria, ſive de Providentia Dei ad Stagirium monachum arreptitium, Liber primus.

Incerto interprete.

CAP. I.

OPortuerat quidem ò amantiſſime omnium Stagiri, fueratque ſanè convenientiſſimum, nos tibi nunc adeſſe, atque in ærumnarum tuarum conſortium tranſire, ac partim verbis exhortando, partim fovendo miniſterio, cunctaque reliqua inferendo obſequia juxta modulum virium noſtrarum, partem aliquam lenire mœroris: quoniam verò & corporis mala valetudo, & invectus in caput noſtrum acerrimus dolor, domi nos manere compulerunt, nobiſque tanti lucri miniſterium abſtulerunt: jam quod reliquum eſt pro conſolatione tua, & pro utilitate noſtra hoc inferre non negligemus. Profuerit enim id tibi fortaſſe magis ad præſentes adverſos caſus fortiſſimè ferendos. Sin vero nihil tale perfecerimus, certè vel in nullo nos officium deſeruiſſe, nihilque omiſiſſe diligentiæ nos conſolabitur meliorique animo eſſe in reliquum faciet. Is enim, qui cuncta impleverit, quæque ad levandos dolores maximè conferre arbitratus fuerit, etiamſi nihil aliud peragat, vel cogitationis ſaltem atque conſcientiæ accuſatione liberatur, criminumque onere depoſito, ſola mœſtitiæ pondera perferre cogitur. Si igitur ex illorum eſſem numero, qui Deo familiarius conjuncti, plurimũ apud illum poſſunt, nunquam profecto orare & obſecrare pro mihi conjunctiſſimo chariſſimoque capite deſiſterem: quoniam autem hujuſmodi vires atque confidentiam mihi ſcelerum meorum multitudo abſtulit, verborum conſolationem, ac fomenta tibi afferre conabor. Nam & in his qui corporea mala valetudine laborant, cùm medicorum ſit fugare dolores, infirmitatemque compeſcere: non tamen famulis qui ſunt in miniſterio, interdicitur verborum conſolatio: imò verò hi maximè ſunt, qui plurimis in conſolando verbis utuntur, atque eo pluribus, quo in dominos ſuos majore benevolentia afficiuntur. Si quid itaque dictum fuerit à nobis quod maximum hunc atque immenſum dolorem tuum poſſit extinguere, factum erit, ut volumus, ac vehementer optamus: ſin verò hujuſmodi nihil invenire aut loqui potuerimus, voluntatem tamen noſtrã, ac propoſitum ille approbabit, qui per beatum *Paulum flere cum flentibus*, humilibuſque conſentire juſſit. Videtur itaque una eſſe cauſa mœroris tui nequiſſimi ſcilicet hujus dæmonis inſania; verum ab hac veluti radice plurima triſtia oriri, ſi quis rectè perſpexerit, animadvertet. Quod non ex meipſo modo colligo; ſed ex verbis illis tuis, quæ dum adeſſes coram, querimoniæ ac doloris plena familiarius expoſuiſti. Ajebas enim primò ea te conſideratione turbari, ac ferè in deſperationem præcipitari, quod cum priore tempore laxius & negligentius viveres, nihil hujuſmodi perpeſſus ſis: poſtea verò quàm teipſum mundo crucifixiſti, tunc demum iſte morbus invaluerit. Secundò quod quàm plurimos noveris, dum delicatè viverent, hac peſte correptos: eos tamen parvo pòſt tempore ita ea infirmitate liberatos, ut perfectæ integritati reſtituti & uxores ducerent, & plurimos procrearent liberos, omnibuſque vitæ præſentis voluptatibus diu ac jucundè fruerentur, nihilque poſtmodum tale paterentur: contrà, tu cùm tantum tempus in jejuniis ac pernoctationibus, & reliqua propoſiti & vitæ auſteritate contriveris, nullam ærumnarum tuarum liberationem, nullum finem hactenus inveneris. Tertiò quod cum ſanctus ille vir tantam in reliquis adverſus dæmones potentiam oſtenderit, nihil ejuſmodi potuerit in tua dilectione perficere, neque ipſe, neque hi qui cum illo erant, illo etiam in hoc genere potentiores; verum omnes re infecta abs te cum rubore diſceſſerunt. Ad hæc alia ex parte nimium te angi dicebas, quod ita animum tuum incredibilis vis mœroris occupaverit, ut ſæpius ad laqueum ferè, fluviumque & præcipitium proveharis, Rom. 12, 15.

Quinto deinceps loco, quod æquales tuos & contubernales, qui A
tecum ſacram hanc, cœleſtemq; converſationem inierunt, tran-
quillè agentes aſpicis: te verò ſæviſſimæ procellæ adhuc expo-
ſitum, & quod omnium profectò miſerrimum eſt, carceri addi-
ctum. Neque enim his, qui ferro vincti ſunt, ita lachrymandum
aſſerebas, ut his qui hujuſmodi catena colligati fuerint. Ajebas
& aliud eſſe præterea, quod maximè te turbaret: vereri enim
ac tremere, ne ſi iſta pater ſentiat, maximis injuriis atque incom-
modis afficiat ſanctos illos, qui te à principio ſuſceperunt. Quip- B
pe ſummis viribus atque opibus fretum, mœroreque & indigna-
tione concitatum, cuncta adverſus eos ſumma audacia molitu-
rum, parciturum nemini, qui ſibi ex illorum numero occurrerit.
Et hactenus quidem potuiſſe matrem rem geſtam notitiæ patris
ſubducere, repuliſſeque illũ ſæpè ac fregiſſe cum de te ſollicitè in-
quireret: fore autem ut proceſſu temporis deprehendatur eam-
ta hæc matris ſimulatio, jamque ille & ipſi, & monachis omni-
bus acerrimè immineat. Poſtremo quod omnium malorum C
ſupremum culmen eſt, nullam tibi certam eſſe futurorum con-
fidentiam dicebas, neque apertius ſcire, ſi quando futura ſit mor-
bi hujus abſolutio, neque liberatio, cum ſæpius hac expectatio-
ne ſuſpenſus, rurſus in eandem miſeriam incideris. Dura ſunt
profectò iſta, & quæ animum maximè perturbare poſſint, ingen-
tique implere tumultu; ſed animum remiſſum, imperitum ac
deſidem. At verò nos ſi reſipiſcere paululum, ac reſpirare volue-
rimus, cogitationeſque pacis admovere has omnes mœroris D
cauſas veluti tenuiſſimum pulverem excutiemus. Cave autem
putes me modò iſta idcirco tanta facilitate polliceri, quod extra
dolorem hunc vexationemque perſiſtam. Etſi enim quibuſdam
fortaſſis incredibilia dicere videbor, dicam tamen: neque enim
cum reliquis tu mihi quoque fidem non adhibebis. Cum invaſit
animam tuam ſceleſtus ille dæmon ab initio, atque orantem
cum cæteris proſtravit, non quidem tunc ipſe præſens aderam,
gratiaſque ago clementiſſimo Deo, didici tamen omnia diligen- E
tiſſimè non ſecus ac ſi ipſe affuiſſem. Nam Theophilus Epheſius
utriuſque noſtrum amantiſſimus, profectus ad me, cuncta mihi
per ordinem triſtis ac mœrens retulit, diſtortas manus, torvos
oculos, oris ſpumam, horrendam illam & confuſam vocem,
corporis tremorem, ſenſus per multam horam privationem, vi-
Dæmon in formæ ſuis. ſumque terribile quod ea nocte oſtenſum eſt. Suem enim quen-
dam ferociſſimum maxima vi luti inquinatum in te inſilire jugi-
ter, atque infeſtiſſime pervadere viſum ajebat. Cumque is qui A
juxta obdormiebat, ea viſione turbatus, experrectus eſſet, inve-
niſſe te acriter concuti, atque à dæmone vexari.

CAP. 21. Cum igitur hæc ille denunciaret, tantam fateor mœroris ne-
bulam mihi offudit, quantam hic ipſe duriſſimus dæmon cha-
ritati tuæ. Poſtea verò quam me ex acerbo ac diutino dolore col-
legi, nihil mihi jam niſi triſtis humanarum rerum, inaniſque oc-
currebat facies. Non jam dura adverſa, non blanda læta quæque B
videbantur; ſed cum olim vanitatem ſeculi contemptui habue-
rim, ac reprehendere ſolitus ſim, tunc maximè id paſſus ſum. ma-
jorque affectus, ac deſiderium ſubiit dilectionis tuæ: quippe ea
eſt caſuum triſtium natura, quæ amicitiam perangere conſuevit:
idque ex eo liquet, quod inimicitias quoque facile revocare in
gratiam poſſit. Nullus enim fere tam immanis, tamque lapideus
ac ferreus eſt, quid ſi videat gravi aliquo caſu angi inimicum, ad-
verſus illum ſervare odium poſſit. Quòd ſi inimicorum quoque C
miſeremur, eoſque amicorum habemus loco, cum grave aliquid
atque inſperatum illos perpeti videmus: conſidera quæſo diligen-
ter quid me pati, quove eſſe animo neceſſe fuerit, dum eum,
quem ex omnibus maximè diligo, quemq; non alium quam me
alterum duco, vexari acerrimè, ac mœrore deficere audirem.
Noli itaque putare nos vexationis tuæ immunes ac extorres, fo-
menta tibi conſolationis admovere. Etſi enim à perturbatione il-
la, ac dejectione, colliſioneque diaboli ſum Dei gratia liber, hujus D
tamen mœſtitiæ ac doloris æquas partes mihi tecũ vendico: atq;
iſtud mihi credent, qui ita ut oportet diligere noverunt. Age ergo
excutiamus hunc pulverem; ita enim erit tolerabilis, ac levis hu-
juſce vis mœroris, ſi noluerimus cedendo protinus perturbatio-
nibus trudi ad præcipitia; ſed reſpicere potius, atque, ut convenit,
vel tantiſper uti ratione curaverimus. Plurima enim ex his quæ
videntur acerbiſſima, priuſquam examinentur diligentius, gra-
via putantur, & intolerabilia: ſi quis tamen ea admota ratione E
diſcutiat, inveniet eſſe longè opinione leviora: quod modò
quoque futurum non deſpero: tu tantùm teipſum erige, neque
vanæ ac ſtultæ vulgi opinioni acquieſcens, fortiorem contra
nos inimicum ſtatuas. Igitur ſi quidem ad aliquem infidelium mi-
hi ſermo eſſet, qui fortuito vel caſu ferri omnia exiſtimant,
nequiſſimiſque dæmoniis mundi curam atque providentiam aſ-
ſignant, plus mihi negocii incumberet, repellendaque priùs er-
ronea opinio fuiſſet, atque veritate providentiæ oſtenſa, tum
demum admonitio ſalubris, atque conſolatio ſubinferenda.

A ἔστι δέ τι καὶ πέμπτον ἐπὶ τούτοις, τὸ τοὺς μὲν ὁμήλικας, καὶ μετὰ σοῦ
ταύτης ἡρμένους τῆς πολιτείας, ὁρᾶν ἐν εὐθυμίᾳ διάγοντας, σαυ-
τὸν δὲ ἐν χαλεπῷ τῷ κλύδωνι κείμενον ἔτι, καὶ δεσμωτήριον οἰ-
κοῦντα τὸ πάντων ἐλεεινότερον. οὐ γὰρ οὕτω τοὺς δεδεμένους σιδήρῳ δα-
κρύειν ἔφης δεῖν, ὡς τοὺς ταύτην περικειμένους τὴν ἅλυσιν. ἔλεγες δὲ
μοι καὶ ἕτερον εἶναι πρὸς τούτοις τὸ μάλιστά σε θορυβοῦν· δεδοικέ-
ναι γὰρ ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τρέμειν, μήποτε αἰσθόμενος, μεγάλα
B τοὺς ὑποδεξαμένους σε τὴν ἀρχὴν ἁγίους ἐργάσηται δεινά. τῇ τε γὰρ
δυνάμει, καὶ τῷ πλούτῳ θαρροῦντα, καὶ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας κρατού-
μενον, πάντα τολμήσειν εἰς αὐτοὺς, καὶ οὐδενὸς ἀφέξεσθαι τῶν ἐμ-
πιπτόντων αὐτῷ. καὶ μέχρι μὲν τοῦ παρόντος δυνηθῆναι τὴν μη-
τέρα καὶ συγκαλύψαι τὸ γεγονὸς, καὶ ἐπιζητοῦντά σε, παρακρού-
σασθαι πολλάκις αὐτόν· εἰ δὲ χρόνος ἐγγένηται πλείων, φωρα-
θήσεσθαι τῆς μητρὸς τὴν ὑπόκρισιν, καὶ ἀφόρητον αὐτὸν ἐκείνῃ
C τε ἔσεσθαι καὶ τοῖς μοναχοῖς. ὁ δὲ τῶν κακῶν κολοφὼν, τὸ μηδὲ
ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἔχειν θαρρεῖν, μηδὲ εἰδέναι σαφῶς, εἴ ποτε
ἔσται λύσις τῆς νόσου ταύτης καὶ ἀπαλλαγή, διὰ τὸ πολλάκις οὕτω
προσδοκήσαντα πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν. ἱκανὰ ταῦτα θο-
ρυβῆσαι ψυχὴν, καὶ πολλῆς ἐμπλῆσαι ταραχῆς· ἀλλὰ ψυχὴν
τὴν παρειμένην, καὶ ἀπαίδευτον καὶ νωθράν· ἡμεῖς δὲ ἢν ἐθελή-
σωμεν διαβλέψαι μικρὸν, καὶ λογισμοὺς ἀνακινῆσαι τοὺς εὐσεβεῖς,
D ὥσπερ τινὰ κόνιν λεπτὴν, ταύτας ἀποτιναξόμεθα τῆς ἀθυμίας τὰς
ὑποθέσεις. καί τοι μή με νομίσῃς διὰ τὸ ἔξω τοῦ πόνου καὶ τῆς ζά-
λης ταύτης ἑστάναι, ταῦτα ἐπαγγέλλεσθαί σοι μετ' εὐκολίας νῦν.
εἰ γὰρ καὶ ἄπιστα δόξω λέγειν τισὶν, ἀλλ' ὅμως ἐρῶ· οὐ γὰρ δὴ μετὰ τῶν
ἄλλων, καὶ αὐτὸς ἀπιστήσεις ἡμῖν· ἐπειδὴ γὰρ ἐπεπήδησέ σου τῇ
ψυχῇ παρὰ τὴν ἀρχὴν ὁ μιαρὸς δαίμων ἐκεῖνος, καὶ μεταξὺ
πάντων εὐχόμενον κατέβαλεν, οὐκ ἔτυχον μὲν παρών· καὶ χά-
E ριν ἔχω τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ· ἔμαθον δὲ ἅπαντα μετ' ἀκρι-
βείας, ὥσπερ ἂν εἰ παρών. ὁ γὰρ ἐμὸς φίλος καὶ σὸς Θεόφιλος ὁ
Ἐφέσιος ἐλθὼν, ἅπαντά μοι σαφῶς διηγήσατο, τὴν στρέβλωσιν
τῶν χειρῶν, τὴν διαστροφὴν τῶν ὀφθαλμῶν, τὸν ἀπὸ τοῦ στόματος
ἀφρόν· τὴν ἀποτρόπαιον καὶ ἄσημον ἐκείνην φωνὴν, τὸν τοῦ σώ-
ματος τρόμον, τὴν ἀναισθησίαν τὴν ἐπὶ πολὺ, τὸ ὄναρ τὸ κατὰ τὴν
νύκτα ἐκείνην φανέν. ἄγριον γάρ τινα σῦν βορβόρῳ μολυνθέντα
A πολλῷ συνεχῶς ἐπιπηδᾶν σοι καὶ προσπαλαίειν ἔφη. εἶτα τὸν
παρακαθεύδοντα ὑπὸ τῆς ὄψεως ταραχθέντα, διεγερθῆναί τε
καὶ πάλιν σε κινούμενον ὑπὸ τοῦ δαίμονος εὑρεῖν.

Ἐπειδὴ οὖν ταῦτα ἀπήγγειλεν ἐκεῖνος, τοσαύτην ἡμῖν κατέ-
χεε τὴν ἀχλὺν, ὅσην ὁ δαίμων οὗτος τῇ ἀγάπῃ τῇ σῇ· ὡς δὲ μετὰ πο-
λὺν ἀνένευσα χρόνον, οὐδὲν ἐμοὶ λοιπὸν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ
B δεινῶν ἐδόκει εἶναι δεινὸν, οὔτε τῶν ἡδέων ἡδύ· ἀλλὰ πολλὴν καὶ
πάλαι τῆς ἐν τῷ βίῳ ματαιότητα κατεγνωκὼς, πολλῷ πλέον τοῦ-
το ἔπαθον τότε· καὶ μείζων με πόθος εἰσῄει τῆς εὐλαβείας τῆς σῆς.
τοιαύτη γὰρ ἡ φύσις τῶν ἀνιαρῶν· ἐπιτείνειν εἴωθε τὰς φιλίας ἀεὶ,
καὶ δῆλον ἐκ τοῦ καὶ τὰς ἔχθρας δύνασθαι διαλύειν εὐκόλως. οὐδὲ
γάρ ἐστί τις οὕτως ἄθλιος, οὐδὲ λίθινος, ὃς ὁρῶν ἀλγοῦντα τὸν ἐχ-
θρὸν, δυνήσεται φυλάξαι τὴν ἀπέχθειαν τὴν πρὸς αὐτόν. εἰ δὲ
C ἐχθροὺς ἐλεοῦμεν καὶ φίλους ποιούμεθα, ὅταν τι τῶν ἀβουλήτων ὑπο-
μείναντας ἴδωμεν, ἐννόησον τί πάσχειν εἰκὸς ἦν με, τὸν ἁπάντων
μοι φίλτατον, καὶ ἐν ἴσον ἄγω τῆς ἐμαυτοῦ κεφαλῆς, ἐν τοῖς ἀνη-
κέστοις ὁρῶντα κακοῖς τῆς ἀθυμίας λέγον. μὴ δὴ νομίσῃς ἡμᾶς ἔξω
τῆς θλίψεως ἑστάναι τῆς σῆς, μηδὲ διὰ τοῦτο τὴν παράκλησιν ὑπο-
πτεύσῃς τὴν ἐμήν. εἰ γὰρ καὶ τοῦ σπαράττεσθαι καὶ καταβάλλεσθαι
παρὰ τοῦ πονηροῦ δαίμονος διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ἀπήλλαγμαι,
D τῆς γοῦν ἀθυμίας τῆς διὰ ταῦτα καὶ τῆς ὀδύνης τὸ ἴσον σοι φέρω μέρος·
καὶ οὐδεὶς ἂν ἀπιστήσειέ μοι τῶν εἰδότων φιλεῖν ὡς χρὴ φιλεῖν. φέρε
οὖν ἀποτιναξώμεθα τὴν κόνιν· οὕτω γὰρ ἔσται φορητὴ καὶ κούφη τῆς ἀθυ-
μίας ταύτης ἡ φύσις, μόνον ἢν μὴ θελήσωμεν ἁπλῶς, ἐκδόντες
ἑαυτοὺς τῷ πάθει σύρεσθαι κατὰ κρημνῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνανῆψαι καὶ λο-
γίσασθαί τι τῶν δεόντων σπουδάσωμεν. πολλὰ γὰρ τῶν δοκούντων εἶναι
δεινῶν μεγάλα μὲν φαίνεται καὶ ἀφόρητα πρὶν ἐξετασθῆναι κα-
E λῶς· εἰ δέ τις αὐτὰ τῷ λογισμῷ διασκέψηται, εὑρήσει πολλῷ
τῆς ὑπονοίας καταδεέστερα, ὅπερ καὶ νῦν ἐλπίζω γενήσεσθαι· ἀλ-
λὰ διανάστησον σαυτόν· καὶ μὴ τῇ ματαίᾳ καὶ ἀλόγῳ τῶν πολ-
λῶν ἑπόμενος δόξῃ, σφοδρότερον ἐργάσῃ καθ' ἡμῶν τὸν ἐχθρόν.
εἰ μὲν οὖν πρός τινά μοι τῶν ἀπίστων ὁ λόγος ἦν, ἢ τῶν αὐτομάτως
ἅπαντα φέρεσθαι νομιζόντων, ἢ τοῖς πονηροῖς δαιμονίοις τοῦ κόσμου τὴν
πρόνοιαν ἀνατιθέντων, πολλῆς ἄν μοι πραγματείας ἐδέησεν, ἵνα
πρῶτον τὴν πεπλανημένην δόξαν ἐκβαλὼν, καὶ πείσας εἰδέναι τὸ ἀ-
ληθὲς οὐ πάντες πρόνοιαν, οὕτως ἐπὶ τὸ παρακαλεῖν τρέψω τὸν λόγον.
ἐπειδὴ

ἐπειδὴ δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, καὶ τὰ ἀληθῆ καὶ σωτήρια δόγματα διαδεξάμενος ἐκ προγόνων, πιστεύεις ἀκριβῶς, ὅτι μέλει περὶ πάντων τῷ Θεῷ, καὶ μάλιστα τῶν πιστευόντων αὐτῷ, οὕτως ἀφέντες τοῦτο τὸ μέρος, ἑτέρωθεν ποιησώμεθα τὴν ἀρχήν. ἐπειδὴ γὰρ τοὺς ἀγγέλους ἐποίησεν ὁ Θεός, μᾶλλον δὲ ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν· πρὶν τοὺς ἀγγέλους γενέσθαι, καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις τὰς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἦν ὁ Θεός, ἀρχὴν οὐδέποτε τοῦ εἶναι λαβών· ἀνενδεὴς δὲ ὢν ἀεί· τοιοῦτον γὰρ τὸ θεῖον· ἐποίησεν ἀγγέλους, ἀρχαγγέλους, καὶ τὰς ἄλλας τῶν ἀσωμάτων οὐσίας. ἐποίησε δὲ δι' ἕτερον μὲν οὐδέν, δι' ἀγαθότητα δὲ μόνην. ὧν γὰρ τῆς θεραπείας οὐκ ἐχρῇζε, τούτων οὐκ ἂν δημιουργὸς ἐγένετο, εἰ μὴ σφόδρα ἦν ἀγαθός. μετὰ δὲ τὴν τούτων δημιουργίαν ποιεῖ καὶ τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν αὐτὴν ταύτην πάλιν αἰτίαν, καὶ τὸν κόσμον ἅπαντα τοῦτον. καὶ μυρίων αὐτὸν ἐμπλήσας ἀγαθῶν, τὸν μικρὸν ἐκεῖνον καὶ εὐτελῆ, τοῖς τοσούτοις ἔργοις ἐπέστησε, οὕτως αὐτὸν ἀποφήνας ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τὸ γὰρ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ τὸ καὶ αὐτὸν τὴν ἀρχὴν ἀνῃρῆσθαι τῶν ἐν τῇ γῇ. ποιήσας δὲ αὐτὸν καὶ ἐν τοσαύτῃ καταστήσας τιμῇ, καθάπερ βασίλειον βασιλεῖ τὸ κάλλιστον τῶν ἐπὶ γῆς ἀπέταξε τὸν παράδεισον· καὶ πρὸς τούτοις βουλόμενος αὐτῷ δεῖξαι καὶ ἑτέρωθεν, ὅσον τὰ λοιπὰ ἀναβέβηκε ζῶα, ἄγει πρὸς αὐτὸν ἅπαντα, καὶ ὀνόματα ἐπιθεῖναι κελεύει πᾶσιν αὐτόν. καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν δίδωσιν αὐτῷ πρὸς βοήθειαν· καὶ τὴν αἰτίαν προστίθησιν. οὐ γὰρ εὑρέθη, φησί, βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ. διδάξας δὲ αὐτὸν καὶ διὰ τούτων τὸ μέσον ἑκατέρας τῆς φύσεως· καὶ ὅτι πάντων αὐτὸς τιμιώτερος, καὶ οὐδὲν ἐν τοσούτῳ πλήθει ἴσον αὐτῷ, τότε δὴ κτίζει καὶ τὴν γυναῖκα. καὶ τούτῳ πάλιν αὐτὸν τιμῶν καὶ φανερὸν ποιῶν, ὅτι δι' αὐτὸν γέγονε, καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησιν· οὐ γὰρ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα. οὐ τούτοις δὲ μόνον αὐτὸν ἀπεσέμνυνεν, ἀλλὰ καὶ λόγον μόνῳ τούτῳ ἐκ πάντων ἐχαρίσατο, καὶ τῆς αὐτοῦ γνώσεως κατηξίωσεν, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας ἀπολαύειν ἔδωκε, ὡς ἀπολαύειν ἐκείνῳ δυνατὸν ἦν, καὶ ἀθανασίαν παρέξειν ὑπέσχετο, καὶ πολλῆς τῆς σοφίας ἐνέπλησε, καὶ πνευματικὴν χάριν ἐνέθηκεν, ὡς καὶ προφητεῦσαί τινα. καὶ ταῦτα πάντα ἐδωρήσατο, οὐδενὸς προϋπηργμένου κατορθώματος παρ' αὐτοῦ. τί οὖν; μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἀγαθὰ πιστότερον τοῦ ταῦτα δωρησαμένου τὸν ἐχθρὸν ἐνόμισε, καὶ τῆς ἐντολῆς τοῦ ποιήσαντος ἀλογήσας προετίμησε τὴν ἀπάτην τοῦ παντελῶς αὐτὸν ἀφανίσαι σπουδάσαντος, καὶ πάντων ἀθρόως ἐκβαλεῖν τῶν ἀγαθῶν. καὶ προετίμησεν, οὐδὲν οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν εὐεργεσίας ἕνεκεν ἐπιδειξαμένου πρὸς αὐτὸν ἐκείνου· ἀλλὰ ῥήματα προσενέγκαντος μόνον αὐτῷ. ἆρ' οὖν ἐξήλειψεν αὐτὸν ὁ Θεός, τοσαύτην ἀγνωμοσύνην ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀπ' αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, γραμμῆς ἐπιδειξάμενον; οὕτω μὲν γὰρ κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον, ἀκόλουθον ἦν, τὸν μυρία μὲν παθόντα καλά, ἀντὶ δὲ τούτων ἀπὸ παρακοῆς καὶ ἀχαριστίας εὐθέως τὰ προοίμια τοῦ βίου πεποιημένον, ἀπολέσαι καὶ ἐκ μέσου βαλεῖν. ὁ δὲ Θεός, οὐχ ἧττον ἢ πρότερον εὐεργετῶν αὐτὸν διετέλεσε· δεικνὺς ὅτι, κἂν μυριάκις ἁμάρτωμεν καὶ ἀποστραφῶμεν αὐτόν, τὰ πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν αὐτὸς οἰκονομῶν οὐ παύεται· ἵν' ἂν μὲν ἐπιστρέψωμεν, καὶ σωθῶμεν· ἂν δὲ ἐπιμένωμεν τῇ κακίᾳ, τὸ γοῦν αὐτὸν τὰ αὐτοῦ πράττειν ἐκ τούτου περιγίνεται. δοκεῖ μὲν οὖν τὸ ἐκβαλεῖν τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ κωλῦσαι τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ τὸ παραδοῦναι τῷ θανάτῳ, κολάζοντος εἶναι καὶ τιμωρουμένου· τὸ δὲ προνοοῦντός ἐστιν οὐχ ἧττον ἢ καὶ πρότερον· εἰ γὰρ καὶ παράδοξον εἶναι δοκεῖ τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ὅμως ἀληθές· τὰ μὲν γὰρ γινόμενα ἐναντία ἀλλήλοις ἦν· τὰ δὲ ἀμφοτέρων τέλη, σύμφωνα καὶ ἀκόλουθα. οἷόν τι λέγω· τὸ ἀποκλεῖσαι τοῦ παραδείσου, τὸ κατοικίσαι ἐναντίον, τὸ ἀποστρέψαι τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, τὸ κωλῦσαι, τὸ ποιῆσαι θνητόν, τὸ τέως ἀνώτερον ἀποφῆναι τῆς ἀποφάσεως, τὰ πάντα δὲ καὶ τὰ ἐξ ἐκείνων καὶ τὰ ἐκ τούτων ὑπὲρ τῆς τούτου σωτηρίας ἐγίνετο καὶ τιμῆς. καὶ ὑπὲρ μὲν τῶν προτέρων, οὐδὲν ἂν εἴποιμι· παντὶ γὰρ δῆλόν ἐστι. δεῖ δὲ τὸν ὑπὲρ τῶν μετὰ ταῦτα δοῦναι λόγον. πῶς οὖν εἰσόμεθα, ὅτι καὶ τὰ δεύτερα ὑπὲρ τῶν ἐκείνῳ συμφερόντων ἦν; ἂν ἐννοήσωμεν τί τούτων μὴ γενομένων ἔπαθεν ἄν· τί οὖν ἂν ἔπαθεν, εἰ τοῦ διαβόλου μετὰ τὴν παράβασιν ἐπαγγελλομένου δείξειν αὐτοὺς ἰσοθέους, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔμενον τιμῆς; τρισὶν ἂν περιέπεσε τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς. πρῶτον μὲν γὰρ τὸν Θεὸν ἂν ἐνόμισεν εἶναι βάσκανον καὶ ἀπατεῶνα καὶ ψεύστην· δεύτερον δὲ τὸν ἀληθῶς ἀπατεῶνα, καὶ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς βασκανίας πατέρα, καὶ εὐεργέτην καὶ φίλον· καὶ πρὸς τούτοις ἀθάνατα ἂν διετέλεσεν ἁμαρτάνων τοῦ λοιποῦ·

A Quoniam verò Chriſti gratia inſtructus ab infantia ſacras didiciſti literas, veraque & ſalutaria dogmata pius hæres ex majorum tuorum ſucceſſione ſuſcepiſti, credis profectò abſque ulla hæſitatione Deo curam eſſe de omnibus, & de his maximè, qui ſibi fide juncti ſunt, itaque omiſſa hæc parte aliunde ſumamus initium. Principio cum Angelos crearet Deus, imò verò ut priora complectatur oratio, antequam angelos conderet, cœleſteſque reliquas virtutes, Deus erat ſine ullo unquam ſuæ ſubſtantiæ B principio. Cùm verò nullius rei egens ſemper eſſet, id quippe proprium divinitatis eſt, creavit Angelos, Archangelos, omneſque reliquas incorporeas, immortaleſque ſubſtantias. Creavit verò ob aliud nihil, niſi ſola bonitatis ſuæ cauſa. Quorũ enim obſequio non indigebat, nunquam eos profectò creaviſſet, niſi ſupremè bonus atque clemens eſſet: poſt illorum vero creationem fecit hominem ipſa ſcilicet atque eadem cauſa, mundumque hunc omnem, quem cum innumeris bonis, C omnique ornatu ac decore inſigniiſſet, parvum illum atque viliſſimum pulverem his omnibus præfecit, hoc illum in terra conſtituens, quod ipſe eſſet in cœlo. Quod enim ait: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, nihil aliud profectò quàm ſub ditione ejus poſita terrena cuncta ſignificat. Gen. 1. 26. Cum igitur ita illum conditum in tanto honore locaſſet, veluti regi regiam paradiſum ipſi terrenorum omnium pulcherrimam ſedem aſſignavit: Volens præterea ipſi alia quoque ex parte oſtendere, quantum animantes reliquas honore tranſcenderet, D adducit ad illum omnes, ac nomina ſingulis imponere jubet, nullumque ex his in adjutorium dat illi, cauſamque protinus adjiciens: *Non enim*, inquit, *inventus eſt adjutor ſimilis ejus*. Gen. 2. 20. Cùm verò hæc per omnia medium utriuſq; naturæ eum ſtatuiſſet, utque omnibus eſſet ipſe clarior & honoratior, nihilque eſſet illi ſimile, quod in tanta rerum multitudine illum decuiſſet: tunc jam & mulierem creat, & in hoc illum rurſus honorans, manifeſtumque faciens, quod illam quoque ipſius gratia creaſſet, E ſicut & Paulus ait: *Non*, inquit, *creatus eſt vir propter virum*. 1. Cor. 11. 9. Non autem his tantum illum honoravit; verum & ſermonem illi ex omnibus largitus eſt, ſuique illum notione dignatus eſt, ac ſuo dedit frui contubernio, quantum frui homo poterat. Immortalitate præterea donandum promiſit, ſummaq; implevit ſapientia, ſpiritualem illi gratiam adjiciens, adeò ut nonnulla etiam prædiceret. Itaque illi omnia largitus eſt, A cum tamen ab eo nulla ante rectè facta manaviſſent. Quid igitur ille? Poſt tanta, tamque ſingularia beneficia, fideliorem parente ac donatore ſuo inimicum arbitratus eſt, ſpretoque mandato conditoris, fallaciam illius prætulit, qui ſe perdere omnino, boniſque omnibus ejicere, atque honore omni ſpoliare cupiebat. Prætulit autem, cum tamen nullum neque magnum neque parvum beneficium ab eo eſſet conſecutus, ſolaque verbum ejus aure percepiſſet. Num verò delevit illum Deus tanta ingrati animi ſigna ab initio ſtatim, atque ab ipſis, B ut ita dixerim, ſtadii carceribus præ ſe ferentem? Hoc enim juſtitiæ ratio poſtulabat, ut is qui innumeris antea affectus beneficiis ab inobedientia ſtatim atq; ingratitudine vitæ initia cepiſſet, deleretur atque de medio auferretur. Deus verò non minus quam antea bene illi facere perſtitit, oſtendens per hoc, & liquidò comprobans, quod nos, etſi millies peccemus, illumq; averſemur, ipſe tamen ſaluti noſtræ proſpicere nunquam deſiſtit, ut ſi quidem converſi fuerimus, ſervemur; ſin autem invitis perſeveraC verimus, ipſe tamen, quod ſuum erat, feciſſe advertatur. Itaque videtur quidem ejectio illa paradiſi, lignique vitalis inhibitio, mortiſque mulctatio, cruciantis eſſe, atque punientis: ſunt autem profectò iſta omnia ſigna clementiæ, & quidem non minus quàm priora. Etſi enim mirabile id, quod dicimus, videtur, veriſſimum eſt tamen, ea quippe quæ fiebant, cùm diverſa viderentur, atq; disjunctiſſima, uno tamen concordiq; fine ſibi invicem conſentiebant. Exempli cauſa: Quod illum excluſit à paradiſo, quod D contra paradiſum collocavit & vetuit, quod mortalem fecit, quod interim ea ſententia ſuperior viſus eſt, hæc omnia, prioraq; illa molitus eſt. Atque anteriora quidem illa ſola hominis cauſa condita fuiſſe, illique & ad decus, & ad commodum adjecta ita manifeſtum eſt, ut inde verba facere opus non ſit: poſteriorum potius ratio reddenda eſt, ut ea quoq; homini ſint utilitati, atque ornamento. Quonam ergo modo ſcire id, & planè perſpicere poterimus? Si conſideremus diligentiùs quid illum pati neceſſe fueE rit, niſi hæc ita contigiſſent: nam ſi pollicente diabolo æquales illos Deo ſe oſtenſurũ, poſt prævaricationis reatum in eodem honore perſtitiſſent, tria profectò incurriſſet ſuprema ſcelera. Primò enim Deum malevolũ, & injuſtũ, ſeductoremq; & mendacem exiſtimaſſet: ſecundò verò ſeductorem, malevolentiæq; & mendacii & invidiæ parentem beneficum atque amicum putaviſſet: Poſtremo peccare immortaliter, & abſque ullo fine perſtitiſſet,

his

his autem hominem tunc omnibus ejectum paradiſo liberavit. A
Ita ferè & medicus ſi vulnus negligat, ac deleat, purulentum
amplius reddit; ſin verò id contractum jugiter depurare perſi-
ſtat ulterius progredi ſaniem ac morbi virus vetat. Quid igitur?
Num his tantùm contentus fuit? Minimè, imò & ſudores illi ad-
jecit & labores: nihil enim minus ocio & quieti natum eſt,
quam hominis natura. Si enim his addicti, ne ſic quidem
peccare deſiſtimus: quò ſcelerum progreſſa non eſſet audacia
noſtra, ſi nos affluere deliciis & ocio conſtituiſſet Deus? *Omnia* B
enim, inquit, *mala ocioſitas docuit.* Atteſtantur autem noſtræ
huic rationi & quæ quotidie fiunt, & quæ majoribus noſtris
Eccl 33,29. contigerunt. *Sedit*, inquit, *populus manducare, & bibere, &*
Exod 32,6. *ſurrexerunt ludere.* Ac rurſum: *Incraſſatus eſt & impinguatus*
Deut. 32, 15 *& recalcitravit dilectus.* Conſona his quoque beatus David
Pſal 77,18. loquitur, dicens: *Cum occideret eos, tunc exquirebant eum, &*
revertebantur, & diluculo veniebant ad eum. Ad Hieruſalem
Hier. 6. 8 quoque per Hieremiam loquitur Deus: *Per omnia erudire* C
Hieruſalem, ne recedat anima mea à te. Quod autem non ſo-
lùm malis; verùm & bonis humiliari atque incurvari ſalutare
Pſ. 118, 71. ſit, rurſum ſignificat Propheta, cùm dicit: *Bonum mihi Domine,*
Thren. 3. 4. *quia humiliaſti me, ut diſcam juſtificationes tuas.* Poſt hunc &
Hieremias hæc eadem, ſed non eiſdẽ verbis exclamat: *Bonum*, in-
quiens, *viro, ſi jugũ tulerit grave à juventute ſua: ſedebit ſolitarius,*
& tacebit, & de ipſo Deum obſecrat dicens: Non ſis tu mihi parcens
in alienationem, in die mala. Beatus item Paulus, qui tantò mune- D
re gratiæ cœleſtis effulſit, tantumq; naturam exceſſit humanam,
boni tamen hujus utilitate indigebat, quocirca etiam dicebat:
2. Cor. 12, 7. *Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus ſatanæ qui me colaphi-*
zet, ut non extollar. Propter quod ter Dominum rogavi, ut recedat
à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infir-
mitate perficitur. Poterat certè ſine perſecutionibus, & preſſuris,
laboribusque & ſudoribus prædicatio perfici; ſed tamen id no-
luit Chriſtus, prædicantibus parcens ipſorumque commodis per E
Matth. 7, 3. omnia conſulens. Quocirca dicebat illis: *In mundo preſſuram*
Joan. 16, 33. *habebitis.* *Cupientibusque cœleſte regnum ingredi, anguſtam*
viam arripiendam jubet, quaſi non aliter intrare liceat: ideò preſ-
ſuræ & tentationes, & quæcunque nobis triſtia contingunt, non
minus Dei providentiam, ſummamque clementiam indicant,
quam læta & jucunda. Quid autem dicam preſſuras hujus tem-
poris, cùm non minus ipſa quoque gehennæ comminatio,
quam promiſſio regni ineffabilem ipſius clementiam commen- A
det? Niſi enim ille gehennam minatus eſſet, non facilè quiſ-
piam cœleſtibus bonis potiretur. Neq; enim ſufficit ſola gaudio-
rum repromiſſio ad excitandos ad virtutem animos, niſi etiam
eos pœnarum timor impellat, qui negligentius affecti ad illam
ſunt. Quocirca primum hominem quoque à principio è para-
diſo expulit, quia ex honore ſibi præſtito deterior effectus eſſet,
ſi poſt ſpretum violatumque mandatum immotus ille ſtabiliſ-
que manſiſſet. B

Jam verò ut Adam omittamus, quid non feciſſet Cain in para-
diſo degens, tantiſque deliciis fruens, quando his omnibus
privatus, patriſque ſupplicium ante oculos habens, ne ſic qui-
dem emendatus eſt, in tantumque nequitiæ prorupit, ut homici-
dium ipſe primus invenerit, auſuque nefario impleverit? Ho-
micidium verò non qualecunque; ſed omnium ſceleratiſſimum:
neque enim paulatim, neque ex longævo, diuque meditatus no-
vum hoc facinus aggreſſus eſt; ſed repentè ac ſimul verticem & C
culmen iniquitatis occupavit: eumque qui ex eodem utero pro-
ceſſerat, qui eadem ſuxerat ubera, qui in nullo jus naturæ
violaverat (niſi honorare Deum, id ſit violare jus) appetiit in-
ſidiis ac protinus necavit. Velim hic rurſus conſideres clemen-
tiam Dei. Patitur ipſe injurias, & verbis injurium corripit,
triſtémque conſolatur. At ubi inſania fertur in fratrem, tunc
jam ſeveriùs ulciſcitur, cruciatumque ſtatim infert. Et certè
priora illa eodem digna erant cruciatu, imò verò longè gra- D
viore. Si enim in hominibus conſervus aliquis, qui meliora
quæque ſibi ſervat, ac domino ſuo deteriora offert, rem indi-
gniſſimam plenamque contumeliæ facere arguitur, multò id
magis in Deo: Cain verò non in hoc ſolùm; verum in a-
lio quoque deliquit, quòd fratris honorem ægrè ac indignè tu-
lit. Nam ſi ex prioris peccati pœnitentia vultum demiſiſſet,
accepta profectò fuiſſet hæc illius optima mutatio: nunc ve-
rò non pœnitentiæ erat illa confuſio, vultusque dejectio; ſed E
zeli ac livoris, quod rei exitus docet. Nam Deo quodammo-
do iraſcebatur, quod injurius affectus non ſe honoraret, quod
moderato intemperantem non præferret. Verùm cum hæc
illius ſcelera vehementiſſima animadverſione punienda eſſent,
longè clementius, quam merebatur, delinquentem tractat, tu-
mentesque animos illius comprimere nititur: erat indignatio-
Geneſ. 4. 7. ne plena illa dejectio: idcirco loquitur ad illum: *Quieſce.*

τούτων δὲ αὐτὸν ἁπάντων ἀπήλλαξεν, ἐκβαλὼν τοῦ παραδείσου τότε.
οὕτω πού καὶ ἰατρός. ἀφεὶς μὲν τὸ ἕλκος, μείζονα τὴν σηπεδόνα ἐρ-
γάζεται· ἐκκόπτων δὲ κωλύει περαιτέρω προελθεῖν τοῦ τραύμα-
τος τὴν κακίαν. τί οὖν; φησιν, οὐκ ἔστη μέχρι τούτων· ἀλλὰ καὶ ἱδρῶ-
τας καὶ πόνους προσέθηκεν, ὅτι οὐδὲν οὕτως πρὸς ἄνεσιν ἀργησίας ὡς ἡ
τῶν ἀνθρώπων φύσις ἐστίν· εἰ γὰρ καὶ τούτων ἐπικειμένων οὐ διαλιμ-
πάνομεν ἁμαρτάνοντες, τί οὐκ ἂν ἐτολμήσαμεν, εἰ πρὸς τρυφὴν
καὶ ἀργίαν ἀνῆκεν ἡμᾶς ὁ Θεός; πᾶσαν γὰρ κακίαν, φησὶν, ἐδί-
δαξεν ἡ ἀργία. καὶ μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα, καὶ
τὰ ἐπὶ τῶν προγόνων δὲ συμβάντα τῶν ἡμετέρων. ἐκάθισε γὰρ ὁ λαὸς,
φησὶ, φαγεῖν καὶ πιεῖν καὶ ἀνέστησαν παίζειν. καὶ πάλιν· ἐλιπάνθη,
ἐπαχύνθη· καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος. σύνῳδα δὲ τούτοις
καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ φθέγγεται λέγων· ὅταν ἀπέκτεινεν
αὐτοὺς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν· καὶ ἐπέστρεφον καὶ ὤρθριζον. καὶ τῇ Ἱερου-
σαλὴμ διὰ τοῦ Ἱερεμίου φησὶν ὁ Θεός· διὰ παντὸς παιδευθήσῃ Ἱε-
ρουσαλὴμ, ὅπως ἂν μὴ ἀποστῇ ἡ ψυχή μου ἀπὸ σοῦ. ὅτι δὲ, οὐ τοῖς
μοχθηροῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς χρηστοῖς, καὶ ταπεινοῦσθαι καὶ κάμπτε-
σθαι πρὸς σωτηρίαν ἐστὶ, πάλιν ὁ προφήτης φησίν· ἀγαθόν μοι
κύριε, ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου.
καὶ μετὰ τοῦτον δὲ ὁ Ἱερεμίας τὰ αὐτὰ δὴ ταῦτα ἐκβοᾷ, εἰ καὶ μὴ τοῖς
ῥήμασι τοῖς αὐτοῖς· ἀγαθὸν ἀνδρὶ, ὅταν ἄρῃ ζυγὸν βαρὺν ἐκ νεό-
τητος αὐτοῦ· καθίσεται κατὰ μόνας καὶ σιωπήσεται, καὶ περὶ ἑαυ-
τοῦ δὲ τοῦ Θεοῦ δεῖται λέγων· μὴ γένῃ φειδόμενός μου εἰς ἀλλοτριώ-
σιν, ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ. καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος ὁ τοσοῦτον ἐν τῇ
χάριτι διαλάμψας, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὑπερβὰς, ὅμως
καὶ αὐτὸς ἐδεῖτο τῆς ὠφελείας τούτου τοῦ καλοῦ, διὸ ἔλεγεν. ἐδόθη μοι
σκόλοψ τῇ σαρκὶ ἄγγελος Σατὰν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ
ὑπεραίρωμαι· ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον παρεκάλεσα, καὶ εἶπέ
μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦ-
ται. καί τοι γε ἐνῆν καὶ χωρὶς διωγμῶν καὶ θλίψεων καὶ πόνων καὶ
ἱδρώτων, κατορθωθῆναι τὸ κήρυγμα· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἠθέλησεν ὁ
Χριστὸς τῶν κηρυττόντων φειδόμενος. διὰ τοῦτό φησιν αὐτοῖς, ἐν τῷ
κόσμῳ θλίψιν ἕξετε· καὶ τοῖς βουλομένοις δὲ εἰς τὴν βασιλείαν βαδί-
ζειν, διὰ τῆς ἐστενοχωρημένης οὕτω κελεύει ποιεῖν ὁδοῦ, ὡς οὐκ ἐνὸν
ἑτέρωθεν ἐκεῖσε ἐλθεῖν· οὕτως αἱ θλίψεις καὶ οἱ πειρασμοὶ καὶ τὰ
συμβαίνοντα ἡμῖν ἀνιαρὰ τῶν χρηστῶν οὐχ ἧττον τὴν κηδεμονίαν τοῦ Θεοῦ
ἡμῖν ἐνδείκνυνται· καὶ τί λέγω τὰς θλίψεις τὰς ἐνταῦθα; τὸ γὰρ βα-
σιλείας τῶν οὐρανῶν, οὐκ ἔλαττον ἡ τῆς γεέννης ἀπειλὴ παρίστησι τὴν
φιλανθρωπίαν αὐτοῦ. εἰ γὰρ μὴ γέενναν ἠπείλητο· οὐκ ἄν τις ταχέ-
ως ἐπέτυχε τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθῶν. οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ μόνη ἡ τῶν χρη-
στῶν ἐπαγγελία προτρέψαι πρὸς ἀρετὴν, μὴ καὶ τοῦ φόβου τῶν δεινῶν
ὠθοῦντος τοὺς ῥαθυμότερον πρὸς ἐκείνην διακειμένους. διὰ τοῦτο
καὶ τοῦ παραδείσου τὴν ἀρχὴν ἐξέβαλε τὸν πρωτόπλαστον, ὅτι ἡ παρα-
σχεθεῖσα αὐτῷ τιμὴ χείρονα αὐτὸν ἀπειργάζετο, εἴπερ ἔμενεν
ἀσάλευτος καὶ βέβαιος τῆς ἐντολῆς κινηθείσης.

Καὶ τί λέγω τὸν Ἀδάμ; τί γὰρ οὐκ ἂν ἐποίησεν ὁ Κάϊν ἐν παρα-
δείσῳ στρεφόμενος, καὶ τρυφῆς ἀπολαύων τοσαύτης, ὅπου γε καὶ
τούτων ἐστερημένος, καὶ τοῦ πατρὸς τὴν τιμωρίαν παρὰ πόδας ὁρῶν,
οὐδ' οὕτως ἐσωφρονίζετο, ἀλλ' εἰς μείζονα κακίαν ἐνέπεσε, φόνον
πρῶτος αὐτὸς καὶ εὑρὼν καὶ τολμήσας, καὶ φόνον τὸν πάντων ἐναγέ-
στερον; οὐδὲ γὰρ κατὰ μικρὸν, οὐδ' ἐν χρόνῳ πολλῷ προσῆλθε τῷ
καινῷ τούτῳ μιάσματι, ἀλλ' ἀθρόως καὶ ἐξαίφνης πρὸς αὐτὴν εὐ-
θέως ἐπήδησε τὴν κορυφὴν, τὸν κοινωνήσαντα τῶν αὐτῶν ὠδίνων αὐ-
τῷ, τὸν ἠδικηκότα οὐδὲν, πλὴν εἰ τὸ τιμῆσαι τὸν Θεὸν ἀδίκημα ᾤετο,
τοῦτον λοχήσας καὶ ἀνελών. σὺ δέ μοι κἀνταῦθα πάλιν τοῦ Θεοῦ τὴν φι-
λανθρωπίαν κατάμαθε, ὅτε μὲν γὰρ εἰς αὐτὸν ὕβρισε, διὰ τῶν λό-
γων αὐτὸν νουθετεῖ, καὶ παραμυθεῖται λυπούμενον· ὅτε δὲ ἐμάνη κατὰ
τοῦ ἀδελφοῦ, τότε ἐπεξέρχεται, καὶ τὴν τιμωρίαν ἐπάγει. καίτοι τὰ πρό-
τερα τῆς αὐτῆς κολάσεως. μᾶλλον δὲ καὶ χαλεπωτέρας ἄξια ἦν. εἰ γὰρ
ἐπ' ἀνθρώπων, ὅταν τις τῶν οἰκετῶν τὰ μὲν ἀμείνω φυλάττῃ ἑαυτῷ,
τὰ δὲ φαυλότερα τῷ δεσπότῃ προσάγῃ, δεινὸν τὸ πρᾶγμα καὶ ὕβρις
εἶναι δοκεῖ, πόσῳ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ; ὁ δὲ Κάϊν οὐ τοῦτο μόνον ἥμαρτεν·
ἀλλὰ καὶ ἕτερον οὐχ ἧττον, τὸ δυσχερᾶναι τῇ τιμῇ τοῦ ἀδελφοῦ. εἰ μὲν γὰρ
ὡς ἁμαρτὼν μετεγίνωσκεν, ἀπόδεκτος τῆς καλλίστης ταύτης μετα-
βολῆς ἦν· νῦν δὲ οὐ μετανοίας, ἀλλὰ καὶ ζήλου καὶ βασκανίας ἡ σύγ-
χυσις ἦν. καὶ τὸ τέλος ἀπέδειξεν. μόνον γὰρ οὐκ ὠργίζετο τῷ Θεῷ,
ὅτι μὴ ἐτίμησεν αὐτὸν ὑβρισθεὶς, καὶ προὔθηκε τὸν ἀκόλαστον τοῦ ἐπι-
εικοῦς· ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω σφοδρὰν τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαιτούντων τὴν
τιμωρίαν, ἔλαττον πολλῷ τῆς ἀξίας κέχρηται τῷ πεπλημμεληκό-
τι· καὶ φλεγμαίνουσαν αὐτοῦ πειρᾶται καταστέλλειν τὴν ψυχήν. ἀπὸ
γὰρ θυμοῦ ἡ ἀθυμία ἐκείνη ἦν· διὸ καί φησι πρὸς αὐτόν· ἡσύχασον.

ταῦτα

ταῦτα δὲ ἔλεγεν, εἰδὼς μὲν οἷ προβήσεται τὸ κακόν. βουλόμενος δὲ πᾶσαν τοῖς ἀγνωμονοῦσιν ἐκκόψαι πρόφασιν. εἰ γὰρ ἐκολάσθη παρὰ τὴν ἀρχήν, πολλὰ ἂν εἶπον τοιαῦτα πολλοί· οὐ γὰρ ἐχρῆν παρακαλέσαι λόγῳ, καὶ νουθετῆσαι, καὶ ἐπιπλῆξαι πρότερον, καὶ τότε τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντα ἐπελθεῖν; πολλῆς ὠμότητος καὶ ἀπηνείας αὕτη ἡ κόλασις· διὰ τοῦτο μακροθυμεῖ ταῖς εἰς αὐτὸν ὕβρεσιν ὁ Θεός· ἅμα μὲν ἐπιστομίζων ἐκείνους· ἅμα δὲ καὶ δεικνύς, ὅτι καὶ τὸν πατέρα τοῦ Κάϊν δι' ἀγαθότητα ἐπαίδευσε· πρὸς δὲ τούτοις καὶ εἰς μετάνοιαν ἄγων διὰ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ. ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν σκληρότητα αὐτοῦ, καὶ ἀμετανόητον καρδίαν ἐθησαύρισεν ἑαυτῷ τὴν ὀργήν, τηνικαῦτα ἐπεξέρχεται· εἰ δὲ καὶ μετὰ φόνον ἔμεινεν ἀτιμώρητος, καὶ ἐφ' ἕτερον ἂν προῆλθε μεῖζον κακόν. οὐδὲ γάρ ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι παρὰ ἄγνοιαν ἐπλημμέλησεν· ὃ γὰρ ὁ νεώτερος συνῆκε, πῶς ἂν οὗτος ἠγνόησεν; πλὴν ἀλλ' εἰ βούλει κείσθω καὶ ἀγνοίας εἶναι τὸ πρότερον· μετὰ τὸ ἀκοῦσαι τὸ ἡσύχασον μετὰ τὸ συγγνώμης τυχεῖν, ἀπὸ ποίας ἀγνοίας ἐπὶ τὸν φόνον ἤρχετο, καὶ τὴν γῆν ἐμόλυνε, καὶ τοὺς τῆς φύσεως νόμους ἀνέτρεψεν; ὁρᾷς ὡς οὐδὲ τὰ πρότερα τοῦ ἀγνοεῖν ἦν, ἀλλὰ κακίας καὶ πονηρίας καὶ μιαρίας τῆς ἐσχάτης; τίς οὖν ἡ τούτων τιμωρία; στένων ἔσῃ φησὶ καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς. δοκεῖ μὲν οὖν ἡ κόλασις εἶναι πικρά. ἀλλ' οὐκ ἐὰν τὸ ἁμάρτημα λογισώμεθα· καὶ αὐτὴν δὲ τὴν τιμωρίαν διασκεψώμεθα καλῶς. ὅτε γὰρ προσήνεγκε κακῶς, ἤλγησεν, ὅτι ὑβρίσας οὐκ ἐτιμήθη παρὰ τοῦ ὑβρισθέντος Θεοῦ, νουθετοῦντα αὐτὸν διέπτυσε, φόνον ἐτόλμησε πρῶτος· μᾶλλον δὲ καὶ φόνου πολλῷ μίασμα ἐναγέστερον· ἐλύπησε τοὺς γεγεννηκότας· ἐψεύσατο τῷ Θεῷ. μὴ γὰρ φύλαξ εἰμὶ καὶ ἀδελφοῦ μου, φησί, καὶ ἀντὶ τούτων ἁπάντων, φόβῳ κολάζεται μόνον καὶ τρόμῳ· ἀλλ' ὅμως καὶ τὴν χρηστότητα τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἀπὸ τοῦ πραοτέραν εἶναι μόνον τῆς ἁμαρτίας τὴν τιμωρίαν εἴποιμι ἂν φαίνεσθαι· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ κέρδος αὐτὴν ἔχειν οὐ τὸ τυχόν. τὸ δὲ κέρδος ἦν σωφρονίζεσθαι τοὺς ἑξῆς ἅπαντας, καὶ γίνεσθαι βελτίους· διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον ἐπιτιμήσεως· διὰ τοῦτο οὐκ ἀνεῖλεν αὐτόν· οὐδὲ γὰρ ἦν ἴσον ἀκούειν, ὅτι Κάϊν τις ἀνελὼν ἀδελφὸν ἀπέθανε, καὶ ὁρᾶν τὸν ἀνελόντα δίκην τίνοντα. τότε μὲν γὰρ κἂν ἠπιστήθη τοῦτο λεγόμενον διὰ τὴν τοῦ μύσους ὑπερβολήν. νυνὶ δὲ φαινόμενος καὶ παρών, πολλοὺς καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον μάρτυρας τῆς τιμωρίας ποιούμενος· κατάδηλον καὶ πιστὸν καὶ τοῖς τότε καὶ τοῖς ἐφ' ἑξῆς, καθίστησι τὸ γεγονός. τί οὖν τοῦτο πρὸς ἐκεῖνον φησί; μάλιστα μὲν, καὶ τῆς αὐτοῦ προενόησε σωτηρίας, ὅτι προανέστελλεν αὐτοῦ τὴν λύσσαν, τό γε αὐτοῦ μέρος, διὰ τῆς τῶν λόγων παραινέσεως. εἰ δὲ καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτήν τις ἐξετάσειε, καὶ ἐκ ταύτης πολλὴν ὄψεται τὴν ὠφέλειαν οὖσαν. εἰ μὲν γὰρ αὐτὸν ἀπέκτεινεν εὐθέως ὁ Θεός, οὐκ ἂν τινα προθεσμίαν αὐτῷ μετανοίας καὶ βελτιώσεως ἔδωκε· τότε δὲ τρόμῳ καὶ δέει συζῶν, εἰ μὴ λίαν ἀναίσθητος ἦν, καὶ θηρίον μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος, πολλὰ ἂν ἀπὸ ταύτης ἐκέρδανε τῆς ζωῆς. χωρὶς δὲ τούτων ἐλάττονα αὐτῷ τὴν μέλλουσαν κόλασιν διὰ ταύτης τῆς τιμωρίας εἰργάζετο. τὰ μὲν γὰρ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἐπαγόμενα ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ λυπηρὰ ἢ κολαστήρια τῶν ἐκεῖ βασάνων ὑποτέμνεται μέρος οὐ μικρόν. καὶ τούτου τὰς μαρτυρίας, ἀπὸ τῶν θείων τις ἂν ἀγάγοι γραφῶν. ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς διαλεγόμενος, καὶ τὰ κατὰ τὸν Λάζαρον διηγούμενος, φησὶ τὸν Ἀβραὰμ ἱκετευόμενον παρὰ τοῦ πλουσίου, ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ μικρὸν ἐπιστάξαι φλεγομένῃ τῇ γλώσσῃ, εἰπεῖν πρὸς αὐτόν. τέκνον μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου καὶ Λάζαρος τὰ κακά· οὗτος δὲ ὧδε παρακαλεῖται· σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι· ὁ δὲ Παῦλος· Παῦλον δὲ ὅταν εἴπω, τὰ τοῦ Χριστοῦ λέγω πάλιν προστάγματα· αὐτὸς γὰρ τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἐκίνει ψυχήν· τοῖς Κορινθίοις ἐπιστέλλων ποτὲ περὶ τοῦ πεπορνευκότος, κελεύει τὸν τοιοῦτον παραδοθῆναι τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ τοῖς αὐτοῖς πάλιν ὑπὲρ τῶν ἀναξίως τοῖς μυστηρίοις κοινωνούντων διαλεγόμενος· διὰ τοῦτο, φησί, πολλοὶ ἐν ὑμῖν ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί· εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. εἶδες φιλανθρωπίαν ἄφατον, καὶ πλοῦτον χρηστότητος ἄπειρον; εἶδες πῶς ἅπαντα πράττει καὶ πραγματεύεται ὁ Θεός, ἵνα καὶ ἁμαρτάνοντες δυνηθῶμεν πραοτέραν τῆς ὀφειλομένης ὑποστῆναι τὴν κόλασιν, ἢ καὶ ἀπαλλαγῆναι τέλεον;

Εἰ δὲ λέγοι τις, τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀπατήσαντα ἠφάνισε; καὶ τοῦτο σφόδρα κηδόμενος ἡμῶν. εἰ μὲν γὰρ πρὸς βίαν ὁ μιαρὸς ἐκεῖνος ἐκράτει, εἶχεν ἄν τινα λόγον τὸ ζητούμενον· εἰ δὲ ταύτης μὲν ἀφῄρηται τῆς δυνάμεως, πείθων δὲ μόνον, τὸ μὴ πεισθῆναι δὲ ἐφ' ἡμῖν· τίνος ἕνεκεν τῆς εὐδοκιμήσεως τὴν πρόφασιν περιαιρεῖς,

A Hoc autem cùm diceret, ſciebat quidem quò progreſſurum eſſet malum, cæterum ingratis occaſionem omnem amputare volebat: ſi enim ab initio ille punitus eſſet, hujuſmodi multi plurima dixiſſent: Non poterat admonere verbis, & corripere, ac terrere prius, atque tunc demum ſi perſeveraſſet in malis, iraſci, & ſupplicium inferre? Ingentis crudelitatis eſt iſte cruciatus, idcirco igitur ſuas æquanimiter injurias tolerat, ut unà & illorum obſtruat os, & ipſius Cain parentem quoque ſola bonitate B ſe corripuiſſe oſtendat, prætereaq; ut ejuſmodi benignitatis exemplo cæteros ad pœnitentiam provocet. Poſtea verò quam ſecundum duritiam ſuam, & cor impœnitens theſaurizavit ſibi iram, ille tunc jam ulciſcitur criminoſum: ſin verò poſt ſcelus homicidii manſiſſet impunitus, etiam ad aliud majúſq; flagitium progreſſus eſſet. Neque enim dicere poſſumus per ignorantiam illum primò deliquiſſe: nam quod junior intelligebat, ipſe major natu quî ignorare poterat? Eſto autem, per ignorantiam pec- C caverit prius, poſtquam audivit, *quieſce*, poſtquam prioris culpæ venia potitus eſt, ex qua ignorantia ad parricidium prorupit, terramq; infecit, ac leges naturæ ſubvertit? Vidéſne ut prior etiam culpa non de ignorantia; ſe de malignitate & nequitia, ſupremáque ſceleris audacia venerit? Quænam verò fuit hujus pœna? *Eris gemens ac tremens ſuper terram.* Videtur tamen eſſe grave ſupplicium; ſed ſi peccatum conſideremus, non jam ita videbitur: & ipſam verò pœnam diligentius intueamur. Cum Gen. 4, 11.
D enim ille male obtuliſſet; ægrè tulit, quod poſt injuriam Dei honoratus ab illo non eſt, corripientem reſpuit, parricidiúmque primus inaudito ſcelere patravit: imò verò facinus parricidio longè ſceleratius; parentes enim incredibili dolore confodit, ac Deo etiam mentitus eſt. *Num enim*, inquit, *cuſtos ſum fratris mei?* & pro his omnibus ſolo timore ac tremore cruciatur. Equidem Dei benignitatem non ex eo ſolum manifeſtari dixerim, quod mitiorem pœnam tanto ſceleri adhibuit; ſed ex eo maxi- Gen. 4, 9.
E mè. quod in ipſa pœna lucrum haud ſpernendum in ſe habere videatur. Id verò lucrum eſt, quod ex ea ipſius caſtigatione cuncti poſtmodum admoniti ſunt reſipiſcere à malis, fieriq; meliores. Idcirco ergo non occidit illum, quia par utilitas profectò non fuiſſet, audiri quod Cain fratre interempto, morte mulctatus eſſet, & videre parricidam ipſum pœnas exſolventem. Fortaſſe enim id auditum, ob im̃anitatem ſceleris creditum minimè fuiſſet. Nunc verò dum videtur, dum coram adeſt, plu- A rimos longoq; ſuperſtites tempore, pœnæ ſuæ teſtes relinquit, manifeſtũ certè ac credibile, & ſuæ ætatis hominibus, & poſtea futuris omnibus id facinus conſtituit. Quid ergo, inquies, hoc illi contulit? Maximè quidem illius ſaluti proſpiciebat, cum ejus rabiem, quantum in ſe fuerit, coërceret caſtigatione verborum. Verum ne ipſa quidem illata illi pœna, ſi quis diligentiùs inſpiciat, maxima ipſius utilitate vacat. Si enim ſtatim illum occidiſſet, nullum ipſi pœnitentiæ tempus, per quam melior eva- B deret, dediſſet: nunc verò cum metu ac tremore vitam ducens, niſi nimis inſenſatus, ac bellua potius quam homo eſſet, ex hujuſmodi vita plura capere potuit emolumenta. Præterea futurum ſupplicium levius atq; tolerabilius præſentis temporis pœna conſtituit: ea enim, quæ nobis in hac vita inferuntur ſupplicia, divinitus futurorum cruciatuum partem haud exiguam ſuccidunt. Atque harum rerum teſtimonia de ſcripturis divinis afferre facilè poſſumus. Nam Chriſtus Dominus cùm diſcipulos C alloquens, de divite & Lazaro diſſereret, Abraham retulit, cùm rogaretur à divite, ut mitteret Lazarum, qui extrema digiti parte paululum aquæ ardenti linguæ inſtillaret, dixiſſe ad illum: *Fili, recordare quia recepiſti tu bona tua in vita tua, & Lazarus mala: nunc autem hic conſolatur, tu vero cruciaris.* Paulus quoq; (Paulum vero quoties dico, rurſus Chriſti præcepta replico: Chriſtus enim profectò, mea quidem ſententia, beatiſſimam illius movebat linguam) dum Corinthiis ſcriberet, aliquando *jubet* Luc. 16, 24.
D eum, qui graviſſimè fornicatus fuerat, *tradi Satanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Rurſúſq; cùm eoſdem de iis qui indignè ſacra & veneranda myſteria percipiebant, admoneret: *Propterea*, inquit, *inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi.* Nam ſi *nosipſos judicaremus, &c. Cum judicamur autem à Domino, corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Vidiſtine ineffabilem clementiam, immenſáſque divitias benignitatis? Vidiſti ut omnia agat atque 1. Cor. 5, 5 1. Cor, 11, 30.
E moliatur Deus, ut poſt peccatum quoque mitiore quam debuimus, plectamur pœna, aut etiam omnino liberemur?

Porrò ſi quis id curioſius inquirat, cujus rei gratia veteranum illum ſeductorem non continuo deleverit, id quoq; pro ſumma in nos cura factum fortaſſe comperiet. Si enim ſceleratus ille obtineret, eſſet fortaſſe irrationabilis iſta inquiſitio: ſin autẽ hac potentia privatus, tantũ perſuadere atq; allicere poteſt: illius verò ſuaſionis illecebras renuere in nobis eſt: cur tu materiã abſcindis Cap. IV.

 coro-

coronarū & adeptionis gloriæ occaſionem tollis? Adhæc ſi illum ſciens fore inſuperabilem, cunctóſq; devicturum, ita illum dimiſiſſet Deus, ne ſic quidem iſta hæſitatio locū habuiſſet. Nam tum quoq; quod ille obtineret, quod vinceret nō reluctātes: ſed ſponte ſibi cedentes atq; ſuccumbentes, à nobis profectò manaſſet; veruntamen his, qui inique & improbè agere volunt, ne id quidē ſatisfeciſſet. Quod ſi plurimi quidem illius potentiam ac vires frangunt, complures item poſthac illum ſuperaturi ſunt: quid tu futuros probatiſſimos, clariſſimáque victoria inſignes, tanto privas honore? Idcirco enim illum dimiſit, ut eum dejiciant qui fuerant ab eo prius ſuperati, quod illi omni ſupplicio gravius ac durius eſt. An non omnes, inquies, illum ſuperaturi ſunt? Quid hoc ad rem? Profectò enim multò melius, multóque convenientius eſt juſtis occaſiones ſuppeditari, quibus ad virtutem ſe exerceant, voluntatémque oſtendant ſuam: eos verò qui non ſunt hujuſmodi, ex propria puniri negligentia, quam iſtorum cauſa illis etiam coronas ſuas adimi. Nam modo is qui malus & ſocors eſt, non adverſarii viribus; ſed ſuo potius torpore ſuperatur: quod indicat vincentium illum multitudo. Tunc verò ſtudioſi quique atque alacres malorum cauſa meritis honoribus fraudati fuiſſent, non habentes illorum culpa, ubi vires exercerent ſuas: veluti ſi agonotheta quis athletas duos nactus, alterum quidem adverſario congredi paratum, omnémque tolerantiam oſtendere, coronámque ex certamine referre: alterum labori illi & ærumnæ otium delitiáſque præferentem, comparet, atque adverſario de medio ſublato, ambos re infecta dimittat. Sic enim ſtrenuus ille, propter alterius ignaviam gravi injuria affectus videretur. Ignavus autem non fortiſſimi ſocii cauſa malus eſſet; verum ob ſocordiam ſuam. Sed enim hæc iſtorum quæſtio, cùm de diabolo agitari videatur, ſi ſuo ordine procedat, plurimis in rebus Dei providentiam inſimulat, cunctámque ſimul creaturam traducit. Accuſat enim oris atque oculorum creationem: quippe cùm per hæc quæque illicita concupiſcant, atque in adulterium corruant plurimi: per hoc autem blaſphement alii, atque pernicioſa dogmata proferant. Num ergo ſine oculis & lingua debuerunt homines fieri? Pedes quoque abſcindere, & amputare manus neceſſe erit, cùm iſtæ plenæ ſint ſanguine, illi verò prompti ad malum currant: nec ipſæ quidem aures immanitatem rationis hujus effugere poterunt. Nam inania quæque & prava percipientes, corruptionem dogmatum ad animam mittunt: itaque & iſtæ auferendæ erunt. Quod ſi dabimus, cibos quoque ac potus, cœlum, terram, mare, ſolem, lucem, lunam, ſtellarúmque chorum, atque omnium animantium genera tollamus neceſſe erit. Ad quid iſta enim omnia erunt neceſſaria, cùm is cujus cauſa facta ſunt, adeò miſerabiliter truncus conſciſſúſque jaceat? Vidéſne qui riſus, quæ ineptiæ, quæ deliramenta rationem iſtam neceſſariò ſequantur? Diabolus nempè ſibiipſi, non nobis eſt malus. Nos enim ſi velimus, plura etiam commoda per illum, perque illius nequitias conſequemur, illo etiam invito ac renuente: quòd eſt profectò mirabile, & in hoc divinæ bonitatis magnitudo conſpicitur. Nam ſi cùm meliores efficimur, mordet id quidem, ac per ſe ſolùm angit excruciátque diabolum, quando hoc ipſum per eum, atque illius cauſa nobis ſuppeditatur, ferre jam ſua detrimenta, aut ſeipſum capere præ doloris magnitudine non poteſt. Quomodo autem ex illo proficimus? Dum illius aſtum, immanitatem, perpetuáſque inſidias, ac fraudes varias ſoliciti metuimus, ſomnum immodicum excludimus, vigilamus ſobrii, ſempérque Dei reminiſcimur. Quòd autem iſta mea ratio non ſit; ſed beati Pauli, ipſum audias licet, eiſdem ferè verbis fideles dormientes excitantem. Nam Epheſiis cùm ſcriberet, ſic ait: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem; ſed adverſus principatus & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum hujus ſeculi, adverſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus.* Hæc autem cùm diceret, non dejicere ſtudebat auditorum animos; ſed potius erigere. Petrus item: *Sobrii eſtote, & vigilate: quia adverſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret, cui reſiſtite fortes in fide.* Promptiores profectò atque fortiores nos iſta faciunt, perſuadéntque familiariſſimos Deo fieri. Qui enim imminere ſibi cernit inimicum, majori ad illum currit deſiderio, à quo defendi poſſit. Ita ferè infantes pueri, cùm quid horrendum viderint, ad matrum ſinus protinus fugiunt, illarúmque pendentes veſtibus, eis ſe tuentur ac protegunt, atque ita ut ſæpius retrahentibus plurimis inde avelli non poſſint. At verò quando nihil ejuſmodi perturbat, ne vocantes quidem illas exaudiunt, neque trahi patiuntur: imò blanditiis allicientes reſpuunt, & cum plurima illæ moliantur, ut ad ſe eos pertrahant, ſemper eas averſantur, appoſitámque menſam deſpiciunt.

Cur Deus è medio diabolum non ſuſtulerit?

Ephe.6,12.

1.Petr.5,8.

A καὶ τῶν στεφάνων ἐκκόπτεις ὑποθέσεις; πρὸς τούτοις εἰ μὲν εἰδὼς αὐτὸν ἀκαταγώνιστον ὄντα, καὶ πάντων μέλλοντα κρατεῖν, εἶτα ἀφῆκεν, ἦν μὲν οὐδὲ οὕτως ἄξιον ὑπὲρ τούτων ἀπορεῖν· καὶ γὰρ καὶ τότε παρ' ἡμῶν ἐγίνετο τὸ κρατεῖν ἐκεῖνον καὶ νικᾶν· τοὺς οὐ βιαζομένους, ἀλλ' ἑκόντας ὑποκλινομένους αὐτῷ· πλὴν ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἤρκεσεν ἂν τοῖς βουλομένοις ἀγνωμονεῖν. εἰ δὲ πολλοὶ μέν εἰσιν, οἱ περιγενόμενοι τῆς ἐκείνου δυνάμεως ἤδη, πολλοὶ δὲ οἱ περιεσόμενοι πάλιν, τί τοὺς B μέλλοντας εὐδοκιμεῖν, καὶ λαμπρὰν ἐπιδείκνυσθαι νίκην, τοσαύτης ἀποστερεῖς τιμῆς; διὰ τοῦτο γὰρ εἴασεν, ἵνα αὐτὸν καταβάλωσιν οἱ πρότερον ἡττηθέντες ὑπ' αὐτοῦ, ὃ πάσης αὐτῷ κολάσεως μεῖζον, καὶ πρὸς ἐσχάτην κατάκρισιν ἀγαγεῖν ἱκανόν. ἀλλ' οὐ πάντες αὐτοῦ περιέσονται, φησί· καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸ λεγόμενον; πολλῷ γὰρ δικαιότερον τοὺς μὲν γενναίους λαμβάνειν ἀφορμὰς ἐν αἷς τὴν προαίρεσιν ἐπιδείξονται τὴν αὐτῶν, τοὺς δὲ οὐ τοιούτους ἀπὸ τῆς οἰκείας κολάζεσθαι ῥᾳ- C θυμίας, ἢ διὰ τούτους ἐκείνους ἐπηρεάζεσθαι. νῦν μὲν γὰρ, ὁ φαῦλος κἂν ἡττηθῇ, οὐ παρὰ τὴν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ, ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐτοῦ ῥᾳθυμίαν κρατούμενος. καὶ τοῦτο δηλοῖ τὸ πλῆθος τῶν νικώντων αὐτόν. τότε δὲ ἂν οἱ σπουδαῖοι διὰ τοὺς φαύλους ἐπιβουλεύθησαν, οὐκ ἔχοντες ὅπου τῇ ἀνδρείᾳ χρήσονται δι' ἐκείνους· καὶ ἐγένετο παρόμοιον, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἀθλητὰς ἔχων δύο, τὸν μὲν καὶ συμπλακῆναι ἕτοιμον τῷ ἀνταγωνιστῇ, καὶ καρτερίαν ἐπιδείξασθαι πολλὴν, καὶ στέφανον ἀναδή- D σασθαι· τὸν δὲ τῆς ταλαιπωρίας ἐκείνης ἀργίαν προτιμῶντα καὶ τρυφὴν, λαβὼν ἐκ μέσου τὸν ἀνταγωνιστὴν, ἀμφοτέρους ἀπράκτους ἐκπέμψειε παρ' αὐτοῦ. οὕτω μὲν γὰρ ὁ σπουδαῖος διὰ τὸν φαῦλον ἐπηρέασται· ἐκεῖνος δὲ οὐκέτι διὰ τὸν γενναῖον ὁ κακὸς, ἀλλὰ διὰ τὴν αὐτοῦ. καὶ νῦν μὲν δοκεῖ τὸ ζητούμενον αὐτοῖς εἶναι περὶ τοῦ διαβόλου· κατὰ δὲ τὴν ἀκολουθίαν ὁ λόγος οὗτος προϊὼν τὴν αὐτοῦ πολλοῖς ἐγκαλέσει καὶ μέμψεται, καὶ τὴν δημιουργίαν ἅπασαν διαβαλεῖ τοῦ Θεοῦ. E καὶ γὰρ τοῦ στόματος καὶ τὴν τῶν ὀφθαλμῶν κατηγορήσει διαπλάσεως. διὰ τούτων μὲν γὰρ ἐπιθυμοῦσιν ὧν οὐ δεῖ, καὶ εἰς μοιχείαν ἐμπίπτουσιν οἱ πολλοί· δι' ἐκείνου δὲ βλασφημοῦσι, καὶ τὰ ὀλέθρια τῶν δογμάτων προφέρουσιν ἕτεροι. ἆρ' οὖν διὰ τοῦτο χωρὶς γλώττης καὶ ὀφθαλμῶν γενέσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐχρῆν; οὐκοῦν καὶ τοὺς πόδας ἐκκόψομεν, καὶ τὰς χεῖρας ἀποτεμοῦμεν, ἐπειδὴ αὗται μὲν αἱμάτων πλήρεις εἰσὶν, ἐκεῖνοι δὲ εἰς κακίαν τρέχουσι· ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὦτα τὴν ἀπήνειαν τοῦ λόγου τούτου δυνήσεται ἐκφυγεῖν. A καὶ γὰρ ἀκοὴν ματαίαν παραδέχεται, καὶ τὴν τῶν δογμάτων φθορὰν παραπέμπει τῇ ψυχῇ· ὥστε καὶ ταῦτα ἀφαιρήσομεν. εἰ δὲ οὕτω, καὶ σῖτα, καὶ ποτὰ, καὶ οὐρανὸν, καὶ γῆν, καὶ θάλατταν, καὶ ἥλιον, καὶ φῶς καὶ σελήνην καὶ τὸν τῶν ἄστρων χορὸν, καὶ πάντα τῶν ἀλόγων τὰ γένη. ποῦ γάρ ἐστι χρήσιμα ταῦτα, τοῦ δι' ὃν ἐγένετο πάντα κατακοπέντος οὕτως ἐλεεινῶς; ὁρᾷς τὸν γέλωτα καὶ τὴν ἀτοπίαν, εἰς ἣν ὁ λόγος καταστρέφειν ἀναγκά- B ζεται; ὁ γὰρ διάβολος ἑαυτῷ κακὸς, οὐχ ἡμῖν. ἡμεῖς γὰρ εἰ βουλοίμεθα καὶ πολλὰ καρπωσόμεθα δι' αὐτοῦ καλά· ἄκοντος μὲν καὶ μὴ βουλομένου. τὸ δὲ θαῦμα καὶ ἐν τούτῳ μεῖζον, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἡ ὑπερβολή. τὸ γὰρ βελτίους γίνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, δάκνει μὲν αὐτὸν καὶ καθ' ἑαυτὸ καὶ λυπεῖ· ὅταν δὲ δι' αὐτοῦ τοῦτο προξενῆται ἡμῖν, οὐδ' ἐνεγκεῖν δυνήσεται τὴν ἐπήρειαν. πῶς οὖν προξενεῖται δι' αὐτοῦ; δεδοικότες αὐτοῦ τὴν ὠμότητα καὶ C τὰς συνεχεῖς ἐπιβουλὰς, καὶ τὰς ἐπαλλήλους μηχανὰς, τὸν πολὺν ὕπνον ἀποκρουόμεθα, νήφομεν, μεμνήμεθα τοῦ κυρίου διαπαντός. καὶ ὅτι οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου, ἄκουσον πῶς διὰ τῶν αὐτῶν σχεδὸν ῥημάτων διεγείρει τοὺς καθεύδοντας τῶν πιστῶν. τοῖς γὰρ Ἐφεσίοις ἐπιστέλλων οὕτω πως φησίν· οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου. πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν D τοῖς ἐπουρανίοις. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ καταβαλεῖν αὐτοὺς, ἀλλὰ διαναστῆσαι βουλόμενος. καὶ ὁ Πέτρος δέ· νήψατε, φησί, γρηγορήσατε· ὅτι ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν τίνα καταπίῃ, ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει. σφοδροτέρους ἐργάσασθαι θέλων, καὶ πεῖσαι πλείονα πρὸς τὸν Θεὸν τὴν οἰκειότητα ἔχειν. ὁ γὰρ ἐφεστῶτα τὸν ἐχθρὸν ὁρῶν, E μᾶλλον προστρέχει καὶ συμπλέκεται τῷ δυναμένῳ βοηθεῖν. οὕτω πως καὶ τὰ παιδία τὰ μικρά· ὅταν μὲν ἴδῃ τι τῶν φοβερῶν, εἰς τὸν τῆς μητρὸς καταφεύγοντα κόλπον· καὶ ἐκκρεμασθέντα τῶν ἱματίων ἐκείνης, ἔχεται αὐτῶν ἀσφαλῶς· καί τινων πολλῶν ἀνθελκόντων πολλάκις, οὐκ ἀφίσταται. ὅταν δὲ μηδὲν ᾖ τὸ θορυβοῦν, οὐδὲ καλούσης ἐκείνης καὶ ἐφελκομένης ἀνέχεται, ἀλλὰ καλοῦσαν διαπτύει· καὶ πολλὰ πρὸς τὸ ἐπισπάσασθαι μηχανωμένην ἀποστρέφεται· καὶ τραπέζης κειμένης καταφρονεῖ.

διὰ

διὰ τοῦτο πολλαὶ τῶν μητέρων ἐπειδὰν μηδὲν ἰσχύσωσι παρακαλοῦσαι, μορμολύκια καὶ φόβητρα κατασκευάζουσαι, οὕτως αὐτῶν σοφίζονται τὴν ἐπάνοδον, καὶ πείθουσι προσδραμεῖν πάλιν αὐταῖς. τοῦτο δὲ οὐκ ἐπὶ τῶν παιδίων γίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν. ὅταν γὰρ ἡμᾶς ὁ πονηρὸς φοβῇ καὶ ταράττῃ, τότε σωφρονιζόμεθα. τότε ἑαυτοὺς ἐπιγινώσκομεν· τότε μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς τῷ Θεῷ προστρέχομεν. εἰ δὲ ἠφανίσθη παρὰ τὴν ἀρχὴν οὗτος καὶ γέγονεν ἐκποδὼν, τάχα οὐδὲ ὑπὲρ τῶν παρεληλυθότων ἂν ἐπίστευσαν οἱ πολλοί· οἷον ὅτι τὸν ἄνθρωπον ἠπάτησε, καὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων ἐξέβαλεν ἀγαθῶν. ἀλλὰ τὸν Θεὸν φθόνῳ καὶ βασκανίᾳ τοῦτο πεποιηκέναι εἶπον ἄν. ὅπου γὰρ καὶ νῦν εἰσιν οἱ ταῦτα τολμῶντες μετὰ τὴν τοσαύτην ἀπόδειξιν τῆς ἀπάτης αὐτοῦ, εἰ μηδὲ ὅλως πεῖραν ἔλαβον τῆς κακουργίας ἐκείνου, τί οὐκ ἂν εἶπον; τί οὐκ ἂν ἐφθέγξαντο; ὅλως δὲ εἰ χρὴ μετὰ ἀκριβείας τοῖς γινομένοις προσέχειν, οὐδὲ εἰς ἅπαντα ἡμᾶς ὁ διάβολος ὠθεῖ, ἀλλὰ πολλὰ μὲν καὶ αὐτὸς ἐργάζεται κακά· πολλὰ δὲ καὶ ἡμεῖς ἑαυτοὺς ῥᾳθυμίᾳ καὶ καταφρονήσει μόνον. ποῦ γάρ, ἵνα πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἐπανέλθωμεν, προσεπέλασεν ὁ διάβολος τῷ Κάϊν, καὶ τὸν φόνον πρᾶξαι παρῄνεσε; τῇ μὲν γὰρ τούτου μητρὶ φαίνεται διαλεγόμενος, καὶ τὴν ἀπάτην κατασκευάζων· ἐνταῦθα δὲ οὐκέτι, πλὴν εἰ μή τις αὐτὸν τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ὑποβεβληκέναι φαίη· καὶ τοῦτο δὲ, παρὰ τὸν δεξάμενον καὶ πεισθέντα, καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ παρεσχηκότα τῆς ἐφόδου. ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲ οὕτως αὐτὸν εἴασεν ὁ Θεός· ἀλλ᾽ ἐπέμενε παιδεύων καὶ νουθετῶν, δι᾽ ὧν ἐδόκει κολάζειν αὐτόν. καὶ τί λέγω τοῦ Κάϊν τὴν τιμωρίαν ἀνδρὸς ἑνὸς, ὅπου γε καὶ ὁ κατακλυσμὸς, ἔνθα τοσούτων ἀνδρῶν ἀπώλεια, δύναιτ᾽ ἂν ἡμῖν ἐμφῆναι τὴν κηδεμονίαν τοῦ Θεοῦ; πρῶτον μὲν γὰρ οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ ἀπροσδοκήτως ἐπήγαγεν ἐκεῖνα τὰ δεινά. ἀλλὰ καὶ προεῖπε· καὶ οὐ πρὸ χρόνου βραχέος, ἀλλὰ καὶ πρὸ εἴκοσι ἐτῶν καὶ ἑκατόν. ἔπειτα ἵνα μὴ διὰ τὸ μῆκος τῆς προρρήσεως, εἰς λήθην ἐμπέσωσι καὶ ῥᾳθυμίαν, παρεσκεύασε τὴν κιβωτὸν ὑφαίνεσθαι κατ᾽ ὀφθαλμοὺς ἐκείνων αὐτῶν, πάσης φωνῆς λαμπρότερον βοῶσαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπειλήν. ὁ μὲν γὰρ Κάϊν ἐξέστησε τῆς διανοίας· ἐκείνη δὲ πρὸ τῶν ὄψεων αὐτῶν κειμένη, συνεχῶς τῶν ἀπειληθέντων τὴν μνήμην διήγειρεν· ἀλλ᾽ οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίσθησαν, ἀλλ᾽ ἐπέμενον προσκαλούμενοι καὶ ἕλκοντες καθ᾽ ἑαυτῶν τὰ κακά. ὁ γὰρ Θεὸς οὔτε ἀπειλῆσαι κατακλυσμὸν, οὔτε ἐπαγαγεῖν ἠθέλησεν, ὥσπερ οὐδὲ τὴν γέενναν αὐτήν· ἀλλὰ πάντων ἡμεῖς αἴτιοι τούτων· ὅπερ καὶ σοφώτατός τις συνιδὼν ἔλεγεν· ὅτι ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν· οὐδὲ τέρπεται ἐπ᾽ ἀπωλείᾳ ζώντων· καὶ αὐτὸς δὲ διὰ τοῦ προφήτου οὕτως φησί· μὴ γὰρ θελήσω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν; ὅταν δὲ μὴ ἐπιστραφῶμεν, τὴν ἀπώλειαν καὶ τὸν θάνατον ἡμεῖς καθ᾽ ἑαυτῶν ἐπαγόμεθα· οὐχ ὁ μὴ βουλόμενος ἡμᾶς ἀπολέσαι Θεὸς, καὶ τὴν τοῦ διαφυγεῖν ὁδὸν ὑποδεικνύς. ἆρ᾽ οὖν τοῦτο μόνον ἔχομεν εἰπεῖν ὑπὲρ τοῦ κατακλυσμοῦ, κέρδος δὲ οὐδὲν εὑρήσομεν ἐξ αὐτοῦ γεγονός; ἀλλ᾽ οὐδέ ἐστιν εἰπεῖν ὅσον καὶ τοῖς τετελευτηκόσιν αὐτοῖς, καὶ τοῖς μετ᾽ ἐκείνους γινομένοις. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ περαιτέρω προελθεῖν τῆς κακίας ἐκωλύθησαν· οἱ δὲ μετ᾽ ἐκείνους ἐκείνων μειζόνως ἐκέρδανον, τῆς ζύμης ὡς ἄν τις εἴποι καὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν κακῶν ἀφανισθείσης ἐκ μέσου μετὰ τῶν τολμησάντων αὐτῶν. εἰ γὰρ καὶ χωρὶς παραδείγματος εὐκόλως δύναιντ᾽ ἂν εὑρεῖν οἱ ἄνθρωποι τὰ κακὰ, τί ἂν ἔπραξαν πολλῶν ὄντων τῶν παρακαλούντων αὐτοὺς ἐπὶ πράξεις τὰς πονηράς; ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, μηδὲ τοσούτους διδασκάλους οἱ μετὰ ταῦτα φαυλότητος ἔχωσι, πάντας αὐτοὺς ἄρδην ἀπώλεσεν.

Ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς λόγος, μᾶλλον δὲ ἀνόητος, τῶν πράττειν μὲν οὐδὲν βουλομένων ἀγαθὸν, πάντα δὲ ζητούντων καὶ λεγόντων, ἵνα τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων τὴν αἰτίαν ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀγάγωσιν; εἰ μὴ συνεχώρησε, φησὶν, ὁ Θεὸς, οὐδ᾽ ἂν προσῆλθεν ὁ διάβολος, οὐδ᾽ ἂν ἠπάτησε τὴν ἀρχήν, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἂν ἔμαθεν ὁ Ἀδὰμ, ὅσον εἶχεν ἀγαθὸν, οὐδ᾽ ἂν ἐκ τῆς ἀπονοίας ἐκείνης κατέβη ποτέ. ὁ γὰρ τοσοῦτον ἑαυτὸν καταξιῶν, ὡς καὶ Θεὸς γενέσθαι προσδοκᾶν· τί οὐκ ἂν ἐτόλμησεν οὗτος, μὴ σωφρονισθείς; θῶμεν δὲ μήτε συμβεβουλευκέναι τι τὸν διάβολον, μήτε ὅλως διαλεχθῆναι τῇ Εὔᾳ περὶ τοῦ ξύλου, ἆρα ἂν ἄπταιστοι διετέλεσαν, μὴ γινομένου τούτου; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· ὁ γὰρ ὑπὸ τῆς γυναικὸς οὕτως εὐκόλως ἀναπεισθεὶς, οὗτος καὶ διαβόλου οὐκ ὄντος ταχέως ἂν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν κατέπεσεν, ὃ καὶ μείζω ἂν αὐτῷ τὴν τιμωρίαν ἐποίησε. χωρὶς δὲ τούτων, οὐδὲ νῦν τοῦ διαβόλου μόνον ἀπάτης τὸ πᾶν ἐστιν. ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς οἰκείας ἐπιθυμίας ἁλοῦσα κατέπεσεν ἡ γυνή· ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρῶσιν· καὶ ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, καὶ ὡραῖον τοῦ κατανοῆσαι, καὶ λαβοῦσα τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ἔφαγε. καὶ οὐ

Quocirca matrum plurimæ, cùm nihil obſecrando proficere ſe viderint, larvas quaſdam horroriſque figmenta parant, atque illos demum ad reditum impellunt, perſuadéntque ad ſe iterum recurrere. Hoc autem non in ſolis pueris contingit; ſed etiam in nobis. Quando enim malignus ille perterret nos atque perturbat, tunc frugi efficimur, tunc noſipſos agnoſcimus, tunc ad Deum omni ſtudio recurrimus. Quòd ſi deletus ab initio nequam ille fuiſſet, ſublatus è medio, fortaſſe nec præterita crediſſent plurimi: puta quod hominem fefelliſſet, quod bonis illis innumeris eum ejeciſſet, Deúmque hoc invidia & livore commotum feciſſe arbitrarentur. Quando enim ne modò quidem deſunt, qui poſt tanta illius ſeductionis indicia id audent dicere, ſi non illius nequitiæ & aſtus experimenta cepiſſent, quid non dixiſſent? quid non oblocuti fuiſſent? Quòd ſi penitus atque diligenter his quæ fiunt animum intendere velimus, inveniemus minimè ad omnia nos diabolum impellere; ſed cum plurimorum ille nobis lapſuum ſit author, plurima item noſmetipſi per noſtram ſolam ſocordiam ac negligentiam patimur. Ubi enim, ut ad priora revertamur, ad Cain diabolum acceſſiſſe, fraternámque cædem ſuggeſſiſſe? Nam matri quidem illius viſus eſt loquens fraudémque concinnans: huic autem minimè, niſi fortè quiſpiam malas illum cogitationes dicat immiſiſſe. Quod etſi nec ipſi renuimus, id tamen totum illius culpa contigit, qui ſuggerentem admiſit, illique paruit, atque principium in ſe invadendi præſtitit. Attamen nec ſic illum dimiſit Deus; verum ex his, per quæ punire videbatur, admonere potius atque corripere non deſiit. Quid autem Cain viri unius ſupplicium dico, quandoquidem etiam diluvium, in quo tot periere viri, Dei nobis providentiam apertiſſimè poteſt aſſerere? Primum enim non repentè neque inſperatò mortalibus vim illam inundationis induxit; ſed fore prædixit: idque non ante breve tempus; ſed ante centum & viginti annos. Tum verò ne ex longitudine prædictionis in oblivionem ac negligentiam inciderent, ædificari arcam in oculis omnium inſtituit, voce omni clarius clamantem, Deique minas omnibus annunciantem. Cain quippe ſanitate mentis exciderat: illa verò ante omnium oculos poſita jugiter imminentium ſibi malorum illos admonebat: nec ſic tamen illi emendati ſunt; ſed in vitiis perſeveraverunt, ſupplicia ſibiipſis conſciſcentes atque attrahentes. Deus enim diluvium ipſum neque comminari, neque inferre voluiſſet, ſicuti nec gehennam ipſam quidem. Verùm iſtorum omnium noſipſi nobis cauſa ſumus, quod & ſapientiſſimus quidam viderat, cùm diceret: *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viventium.* At Deus ipſe per Prophetam ait: *Nolo mortem peccatoris, ſed ut convertatur & vivat.* At verò nos niſi convertamur, damnationem nobiſipſis ultro mortémque congerimus, non is, qui nos perire noluerat, quique viam effugiendi nobis oſtenderat. Ergóne id ſolùm habemus, quòd de diluvio dicere poſſumus, nulláque ex eo prodiiſſe emolumenta docemus? Dici profectò non poteſt, quantum utilitatis & his qui illa inundatione periere, & cæteris poſtea futuris inde comparatum ſit. Illi enim ulterius in vitiis ac flagitiis progredi permiſſi non fuerunt: qui autē poſt illos ſecuti ſunt, majora etiam quàm illi, atq; excellentiora lucra retulerunt, fermento (ut ita dixerim) materiáque malorum è medio ſublatis extinctiſque peccatoribus. Nam ſi etiam ſine exemplis mala homines per ſe facilè inveniunt: quid non facturi exiſtimentur, ſi plurimorū exemplo ad pernicioſa actus invitentur? Quòd utiq; ne fieret, ne tot ſcelerum magiſtros hi, qui poſtea futuri erant, intuerentur, eos omnes unà perdidit.

Ex hiſtoria diluvii providentiam Dei oſtendit.

Sap. 1. 7. Ez. 18. 24.

Cap. V.

Verumenimvero, quænam eſt illorum ſapiens, imò plena ſtultitiæ ratio, qui cùm nihil boni agere velint, omnia verboſis ac ventoſis quæſtionibus agitant, ut ſuorum delictorum cauſas ad Deum referant? Niſi permiſiſſet Deus, ajunt, nequaquam acceſſiſſet diabolus, nunquam decepiſſet ab initio; ſedne q; cognoviſſet Adam, quantum boni antè habuerit, neque ſuam illam arrogantiam unquam deſeruiſſet. Qui enim ſeipſum in tantum culmen honoris erexerat, ut fieri ſe Deum expectaret, quò non prorupiſſet audaciæ, niſi digna fuiſſet animadverſione caſtigatus? Fingamus nihil diabolum conſuluiſſe, nihilque penitus Evæ de ligno locutum fuiſſe: num ſine peccato perſtitiſſent, ſi iſtud non ita contigiſſet: Minimè verò: nam cui mulier tam facilè, quod volebat perſuaſit, ipſe etiam diabolo abſente, ex ſeipſo quamprimum in peccatum corruiſſet, quo majori quoque pœna mulctari meruiſſet. Præterea ne nunc quidem diaboli ſolius eſt omnis illa ſeductio; ſed ſua etiam concupiſcentia mulier corrupta corruit, atque hoc Scriptura ſacra indicat, quæ dicit: *Viditque mulier quod bonum eſſet lignum ad edendum, gratúmque oculis ad videndum, ac ſpecioſum ad conſiderandum, & accipiens de fructu illius comedit.* Gen. 3, 6.

Neque verò ego nunc iſta loquor, quaſi diabolum inſidiarum criminibus purgare intendens; ſed indicare volens eos, niſi ſponte cecidiſſent, à nemine unquam potuiſſe dejici. Nam qui tam facile propinatam ſibi ab altero deceptionem ſuſcepit, is profectò & negligenter & laxè fuiſſe affectus oſtenditur. Neque enim tantum ille potuiſſet, ſi ſobrium vigilantémque animum allocutus eſſet. Sunt autem plurimi, qui cùm ad hanc partem diſſerendo perveniunt, diabolo omiſſo ad mandatum tranſeunt, & cùm à peccante homine abſtineant, Deo crimen impingunt, dicentes: Quidenim eis præceptum dabat, quos peccaturos noverat? Iſta re vera ſunt diaboli verba, & impiæ mentis inventa. Nam quod præceptum dare longè majoris diſpenſationis ſit, quam non dare, clariſſimè conſtat. Sit enim Adam voluntate, & animo tam negligenti, quam fuiſſe oſtenditur, nullum ſuſcipiat mandatum; ſed in delitiis, & ſecuritate perſiſtat: ex hujuſmodi licentia imbecillitas tanta atque negligentia ad melioráne, an ad deteriora prorumpet? Liquet profectò illum ad ſummum faſtigium vitiorum evaſurum, ſi abſque cura ſit. Nam ſi necdum de immortalitate ſecurus, eámque ſpem dubiam pendere non ignorans, in tantam arrogantiam atque amentiam elatus eſt, ut Deus fieri ſperaret: iſtudque cùm id promittentem nulla ex parte fidelem cerneret, ſi firmam ac ſecuram immortalitatem conſecutus eſſet, quò non progreſſus eſſet arrogantiæ? quid non peccaſſet? quando ille Deo obtemperaſſet? Tu verò, dum iſta criminaris, idem profectò facis, ac ſi quis fornicationem & libidinem interdicentem reprehenderet, ideò quòd plurimi iſta audientes fornicaturi eſſent. Nónne ſunt iſta extremæ dementiæ? Si enim nullo mandato ſuſcepto diabolus ad illum accedens, recedere à Deo conſuleret, id illi & quidem facilè perſuaſiſſet. Nam qui poſt acceptum mandatum præcipientem ſic leviter contempſit, ſi nihil ab illo penitus audiſſet, citò ſe etiam eſſe ſub domino neſciret: idcirco anticipat Deus, & ex his quæ præcipit, docet habere illum dominum, cunctáque illi parere oportere. Et quid amplius commodi ex hoc ſecutum, inquiunt? Etiam ſi nihil aliud ſecutum eſſet, non id docenti Deo eſſet imputandum; ſed potiùs non ſuſcipienti homini optimam hanc ſaluberrimámq; diſciplinam. Verum ne ſic quidem inutilis fuit, etiam poſt prævaricationem præcepti exhibitio. Nonne illæ latebræ, illa confeſſio delicti, illa viri ad mulierem, mulieriſque ad ſerpentem ſtudioſa cauſæ traductio: illa, inquam, omnia metuentium ſunt atque trementium, Deique authoritatem agnoſcentium? Porrò quantum lucri inde conſecutum ſit ex diabolica illa expectatione, in tantum timoris illos fuiſſe translatos, nullus ignorat. Qui enim æqualitatem Dei priùs meditatus fuerat, ipſe jam ita contrahebatur humiliter, ut pœnam cruciatúmque tremens metueret, ac peccatum confiteretur ſuum. At verò non abſque ſenſu peccare, delictúmque citò recognoſcere, minimè eſt negligendum: ſed via quædam eſt ad emendationem atque ad mutationem in melius ducens. Omnem itaque in nos Dei benignitatem neque cogitatione comprehendere, neque narrare poſſibile eſt: eorum tamen quæ novimus, ſummam dicturus ſum. Nempe enim poſt adeo inſignem contumaciam, poſt talem inobedientiam, poſt tanta ſcelera, cùm jam orbis totus tyrannide peccati premeretur, cùm extrema jam luenda pœna eſſet, cum delendum omne mortalium genus, nomenque ipſum hominum meritò exterminari poſſet: tum verò maximum omnium beneficium & clementiam oſtendit, unigenitum ſuum pro inimicis, pro alienatis à ſe, pro ſe odio habentibus atque adverſantibus morti tradens, ac per eam reconciliationem noſtram operans, cœlorúmque regnum & æternam vitam, aliáque bona innumera nobis ſe daturum ſpondens, *quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis aſcenderunt.* Quid igitur huic providentiæ, huic clementiæ, huic bonitati comparari aut ſimile excogitari poſſit? Propterea & ipſe dicebat: *Quantum diſtat cœlum à terra, tantum diſtat via mea à viis veſtris, & cogitationes veſtræ à cogitatione mea.* David quoque mitiſſimus, cum de clementia illius loqueretur, ajebat: *Secundum altitudinem cœli à terra corroboravit Dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe. Quantum diſtat Ortus ab Occidente, longè fecit à nobis iniquitates noſtras. Quomodò miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe*: quod non comparans dicit: quæ enim humana clementia divinæ bonitati conferri poſſit? ſed quia exemplum ſummæ affectionis nullum nos majus novimus, quam patris ad filios: niſi fortaſſis Eſaias majus aliquid docuit, qui matris potius exemplo uſus eſt, quæ erga natos ſuos longè miſericordiùs afficitur, quam pater. Dixit enim: *Nunquid obliviſcetur mulier infantuli ſui, ut non miſereatur filii uteri ſui?*

Is. 55. 9.

Pſal. 102. 11. 12.

Eſ. 49. 15.

A τὸν διάβολον ἀπαλλάττων τῶν τῆς ἐπιβουλῆς ἐγκλημάτων ταῦτα λέγω νῦν· ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι εἰ μὴ ἑκόντες κατέπεσον, οὐδεὶς ἂν αὐτοὺς κατέβαλεν. ὁ γὰρ τὴν παρ᾽ ἑτέρου δεξάμενος ἀπάτην οὕτως εὐκόλως, οὗτος καὶ πρὸ τῆς ἀπάτης ῥαθύμως καὶ χαύνως διέκειτο. οὐδὲ γὰρ ἂν ἴσχυσε τοσοῦτον ἐκεῖνος, εἰ νηφούσῃ καὶ ἐγρηγορυίᾳ διελέγετο ψυχῇ. ἀλλ᾽ εἰσί τινες οἳ ἐπειδὰν κατὰ τοῦτο διελεγχθῶσι τὸ μέρος, τὸν διάβολον ἀφέντες ἐπὶ τὴν ἐντολὴν μεταβαίνουσι, καὶ τοῦ μὲν ἡμαρτηκότος B ἀπέχονται, ἐγκαλοῦσι δὲ τῷ Θεῷ λέγοντες, τί γὰρ ἐδίδου πρόσταγμα, ἁμαρτήσαντας αὐτοὺς εἰδώς; καὶ ταῦτα δέ ἐστι διαβόλου τὰ ῥήματα καὶ ἀσεβοῦς ἐννοίας εὑρήματα· ὅτι γὰρ καὶ τὸ δοῦναι τὴν ἐντολὴν μείζονος κηδεμονίας ἐστὶν, ἢ τὸ μὴ δοῦναι, δῆλον ἐκεῖθεν. ἔστω δὲ ὁ Ἀδὰμ τὴν μὲν προαίρεσιν ἔχων οὕτω ῥάθυμον, ὡς τὸ τέλος ἀπέδειξε· δεχέσθω δὲ μηδεμίαν ἐντολὴν, ἀλλὰ μενέτω τρυφῶν. ἆρα ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ῥαθυμία ἀπὸ τῆς ἀνέσεως ταύτης ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ ἐπὶ τὸ C κρεῖττον ἐπέδωκεν ἄν; ἀλλὰ παντί που δῆλον ὅτι πρὸς ἐσχάτην ἂν κατέπεσε κακίαν, ἀφρόντις ὤν. ὁ γὰρ μηδέ πω θαῤῥεῖν ὑπὲρ τῆς ἀθανασίας ἔχων, ἀλλ᾽ ἔτι μετέωρον τὴν ἐλπίδα ταύτην οὖσαν εἰδὼς, καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀλαζονείας καὶ ἀνοίας ἀρθεὶς, ὡς ἐλπίσαι γενέσθαι Θεὸς, καὶ ταῦτα οὐδαμόθεν τὸν ταῦτα ἐπαγγειλάμενον πιστὸν ὁρῶν, εἰ βεβαίαν εἶχε τὴν ἀθανασίαν, ποῦ οὐκ ἂν ἔφθασεν ἀπονοίας; πόσα δὲ οὐκ ἂν ἐξήμαρτε; πότε δὲ ἂν ὑπήκουσε τῷ Θεῷ; σὺ δὲ παρόμοιον D ποιεῖς ἐγκαλῶν, ὥσπερ ἂν εἴ τις καὶ τὸν πορνεύειν ἀπαγορεύοντα μέμφοιτο· ἐπειδὴ οἱ ταῦτα ἀκουσόμενοι πορνεύειν ἔμελλον. καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης ταῦτα μανίας τὰ ῥήματα; εἰ γὰρ μὴ δεξαμένῳ τὴν ἐντολὴν προσελθὼν ὁ διάβολος ἀποστῆναι τοῦ Θεοῦ συνεβούλευσε, καὶ οὕτως εὐκόλως ἀνέπεισεν. ὁ γὰρ μετὰ τὴν τοῦ προστάγματος δόσιν καταφρονήσας τοῦ δεδωκότος αὐτὸ, εἰ μηδὲν ὅλως ἠκηκόει παρ᾽ αὐτοῦ, ταχέως ἂν ὅτι καὶ ὑπὸ δεσπότην ἐστὶν ἠγνόησε. διὰ τοῦτο προλαβὼν ὁ Θεὸς δι᾽ E ὧν προσέταξεν, ἐδίδαξεν ὅτι καὶ κύριον ἔχει, καὶ πάντα ὑπακούειν αὐτοῦ δεῖ. καὶ τί πλέον ἀπὸ τούτου γέγονε, φησί; μάλιστα δὲ εἰ καὶ μηδὲν ἐγεγόνει, οὐδὲ οὕτω παρὰ τὸν διδάξαντα Θεόν· ἀλλὰ παρὰ τὸν μὴ δεξάμενον τὴν καλλίστην ταύτην παίδευσιν. νυνὶ δὲ οὐδὲ οὕτως ἀνόητος γέγονε, καὶ μετὰ τὴν παράβασιν ἡ δόσις τῆς ἐντολῆς. καὶ γὰρ τὸ κρυβῆναι, καὶ τὸ τὴν ἁμαρτίαν ὁμολογῆσαι, καὶ σπουδάζειν τὸν μὲν ἄνδρα ἐπὶ τὴν γυναῖκα, ἐκείνην δὲ ἐπὶ τὸν ὄφιν τὴν αἰτίαν τῶν γεγενημένων A μεταγαγεῖν, δεδοικότων ἐστὶ καὶ τρεμόντων καὶ τὸ κῦρος ἐπεγνωκότων τοῦ Θεοῦ. ὅσον δὲ κέρδος ἦν ἀπὸ τῆς σατανικῆς ἐκείνης προσδοκίας εἰς τοσοῦτον μετατεθῆναι φόβον, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. ὁ γὰρ ἰσοθεΐαν φαντασθεὶς, αὐτὸς οὕτως ἐταπεινοῦτο καὶ συνεστέλλετο, ὡς ὑπὲρ τιμωρίας καὶ κολάσεως τρέμειν· καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐξαγγέλλειν τὴν αὐτοῦ. τὸ δὲ μὴ ἁμαρτάνειν ἀνεπαισθήτως, ἀλλ᾽ ἐπιγινώσκειν ταχέως καὶ συνορᾶν τὸ πλημμεληθὲν, οὐκ ἔστι μικρόν· B ἀλλ᾽ ὁδός τις καὶ ἀρχὴ πρὸς διόρθωσιν ἄγουσα καὶ τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολήν. πᾶσαν μὲν οὖν τοῦ κυρίου τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγαθότητα οὔτε μαθεῖν οὔτε διηγήσασθαι δυνατόν· ὧν δὲ ἴσμεν, τὸ κεφάλαιον ἐρῶ. μετὰ γὰρ τὴν τοσαύτην παρακοὴν, μετὰ τοσαῦτα ἁμαρτήματα· ὅτε πᾶσαν κατεῖχε τὴν οἰκουμένην ἡ τῆς ἁμαρτίας τυραννὶς, ὅτε τὴν ἐσχάτην ἔδει δοῦναι δίκην λοιπὸν καὶ ἀπολέσθαι παντελῶς, καὶ ἀνώνυμον τὸ τῶν ἀνθρώπων γενέσθαι γένος, τότε τὴν μεγίστην περὶ ἡμᾶς C εὐεργεσίαν ἐπεδείξατο· ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀπηλλοτριωμένων, καὶ μισούντων αὐτὸν καὶ ἀποστρεφομένων τὸν μονογενῆ κατασφάξας τὸν ἑαυτοῦ, καὶ διὰ τούτου τὴν πρὸς αὐτὸν καταλλαγὴν ἐργασάμενος ἡμῖν, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ ζωὴν αἰώνιον, καὶ τὰ μυρία ἐπαγγειλάμενος δώσειν ἀγαθὰ, ἃ μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, "μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. τί ταύτης ἂν" γένοιτο τῆς κηδεμονίας ἴσον, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς ἀγαθότητος; D διὰ ταῦτα καὶ αὐτός φησι· καθὼς ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ" τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχει ἡ ὁδός μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν· καὶ τὰ δια-" νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς διανοίας μου. καὶ ὁ πραότατος δὲ Δαυῒδ, περὶ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ διαλεγόμενός φησι· κατὰ τὸ ὕψος" τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ" τοὺς φοβουμένους αὐτόν· καθ᾽ ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυ-" σμῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ᾽ ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν. καθὼς οἰκτείρει" πατὴρ υἱοὺς, ᾠκτείρησε κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν· οὐχ ὅτι τοσοῦτον μόνον, ἀλλ᾽ ὅτι παράδειγμα τῆς ἄκρας φιλοστοργίας ἕτερον οὐκ ἴσμεν· ἐπεὶ ὅτι καὶ τούτου πλεῖον ὁ Ἡσαΐας ἐδίδαξε· τὴν γὰρ μητέρα εἰς τὸ ὑπόδειγμα παραλαβὼν τὴν πολὺ τοῦ πατρὸς συμπαθεστέραν πρὸς τὰ ἔκγονα οὖσαν οὑτωσὶ λέγει· μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ παιδίου αὐτῆς, ἢ τοῦ μὴ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο ταῦτα γυνὴ,

ἀλλ᾽

ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου, λέγει κύριος· δεικνὺς ὅτι καὶ τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας ἀνώτερός ἐστιν ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. καὶ ταῦτα μὲν οἱ προφῆται, τοῖς δὲ Ἰουδαίοις αὐτὸς διαλεγόμενος ἔλεγεν· εἰ δὲ ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνων διὰ τούτων, ἀλλ' ἢ ὅσον τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πονηρῶν τὸ μέσον ἐστί, τοσοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας πρὸς τὴν πατρικὴν τὸ διάφορον. καὶ μηδὲ μέχρι τούτου πάλιν στῇς· ἀλλὰ τῷ νῷ καὶ περαιτέρω πρόελθε· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο, ὅσον ἀκοῦσαί σε δυνατόν, εἴρηται. Θεοῦ γὰρ ἡ σύνεσις ἄπειρος, καὶ ἡ ἀγαθότης δηλονότι καὶ ἡ φιλανθρωπία. εἰ δὲ μὴ καθ' ἕκαστον τῶν γινομένων αὐτὴν ὑποπτευόμεθα, καὶ τοῦτο τῆς ἀπειρίας αὐτῆς σημεῖον. πολλὰ γὰρ καὶ μεγάλα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας οἰκονομεῖται, ἃ αὐτῷ μόνῳ ἐστὶ φανερά. ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀγαθότητα τὸ ἡμέτερον γένος εὐεργετεῖ, οὔτε δὲ τῆς παρ' ἡμῶν δόξης δεόμενος, οὔτε ἀμοιβῆς χρῄζων τινὸς ἑτέρας, τὰ πλείονα ἀφίησι λανθάνειν ἡμᾶς· εἰ δέ ποτε καὶ ἀποκαλύψειε, καὶ τοῦτο ἡμῶν ἕνεκεν ποιεῖ, ἵνα εὐχαρίστως διατεθέντες, πλείονα ἐπισπασώμεθα τὴν βοήθειαν. μὴ τοίνυν ὑπὲρ τούτων μόνον ὧν ἴσμεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν οὐκ ἴσμεν εὐχαριστῶμεν αὐτῷ· οὐ γὰρ ἑκόντας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄκοντας οἶδεν εὖ ποιεῖν· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος εἰδὼς πάντοτε καὶ ἐν πᾶσιν εὐχαριστεῖν παρῄνει. ὅτι δὲ οὐ κοινῇ πάντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰδίᾳ ἑκάστου κήδεται· καὶ τοῦτο αὐτοῦ πάλιν ἀκούειν λέγοντός ἐστιν. οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων· περὶ τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν λέγων. βούλεται μὲν γὰρ καὶ τοὺς μὴ πιστεύοντας αὐτῷ σωθῆναι μεταβαλλομένους καὶ πιστεῦσαι πάντας· καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησιν· ὃς θέλει πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν· καὶ αὐτὸς δὲ τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγεν· οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν· καὶ ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν· ὅταν δὲ μηδὲ τοσαύτης ἐπιμελείας ἀπολαύσαντες ἐθελήσωσι γενέσθαι βελτίους, καὶ ἐπιγνῶναι τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς ἀφίησιν· ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς οὐρανίου ζωῆς ἑαυτοὺς ἑκόντες ἀπεστέρησαν, τά γε οὖν εἰς τὸν παρόντα βίον αὐτοῖς ἅπαντα χορηγεῖ· τὸν ἥλιον ἀνατέλλων ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, τὰ πρὸς τὴν σύστασιν τῆς παρούσης παρέχων ζωῆς. εἰ δὲ ἐχθρῶν τοσαύτην ποιεῖται πρόνοιαν, τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ, καὶ θεραπεύοντας αὐτὸν κατὰ δύναμιν τὴν αὐτῶν, πῶς περιόψεταί ποτε; οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν· ἀλλ' ἐν πλείονι πάντων τούτους ἔχει σπουδῇ· ὑμῶν γάρ φησι καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσίν.

Ὥστε ὅταν ἐννοήσῃς, ὅτι πατέρα, καὶ οἰκίαν, καὶ φίλους, καὶ συγγενεῖς καὶ πλοῦτον ἄφατον, καὶ δόξαν πολλὴν ῥίψας ἀπὸ τῶν χειρῶν διὰ τὸν Χριστόν, εἶτα τοσαύτην θλῖψιν ὑπομένεις νῦν, μὴ καταβάλλῃς σαυτόν. ἐξ ὧν γὰρ ἡ ἀπορία τίκτεται λογισμῶν, ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ ἡ τῆς ἀπορίας ἡμῖν ἔσται λύσις. πῶς; ἀδύνατον ψεύσασθαι τὸν Θεόν· ἐπηγγείλατο δὲ τοῖς ταῦτα καταλιποῦσι, ζωὴν αἰώνιον· κατέλιπες δὲ σὺ πάντα καὶ διέπτυσας, τί οὖν ἐστι λοιπὸν τὸ κωλῦον σε θαρρεῖν ὑπὲρ τῆς ὑποσχέσεως; ὁ κατέχων σε πειρασμὸς νῦν; καὶ τί τοῦτο πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν; οὐ γὰρ ἐνταῦθα τὴν αἰώνιον ἡμῖν ἐπηγγείλατο ζωήν. εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα τὰ τῆς ἐπαγγελίας πληροῦσθαι ἔμελλον, οὐδὲ οὕτως ἀσχάλλειν ἐχρῆν· τὸν γὰρ εὐλαβῆ καὶ πιστὸν ἄνδρα, οὕτω βεβαίως διακεῖσθαι χρὴ πρὸς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ, ὥστε κἂν ἐναντία φαίνηται τὰ γινόμενα, μηδὲ οὕτω ταράττεσθαι, μηδὲ ἀπογινώσκειν τὴν ἔκβασιν. ὅρα γοῦν ὁ πιστὸς Ἀβραὰμ τίνα μὲν ὑπόσχεσιν ἐδέξατο, τίνα δὲ πράττειν ἠναγκάζετο. ἡ μὲν ὑπόσχεσις ἦν, ἀπὸ τοῦ Ἰσαὰκ πᾶσαν ἐμπλήσειν τὴν οἰκουμένην· τὸ δὲ πρόσταγμα, αὐτὸν τοῦτον καταθῦσαι τὸν Ἰσαάκ, ἐξ οὗ ἔμελλε πᾶσα πληροῦσθαι ἡ γῆ. τί οὖν ἐθορύβησε τοῦτο τὸν δίκαιον; οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ τοσαύτης διαφωνίας οὔσης καὶ μάχης τῇ κελεύσει πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν, οὐκ ἐταράχθη, οὐδὲ ἰλιγγίασεν, οὐδὲ εἶπέ τι τοιοῦτον ἐκεῖνος· ἕτερα ἐπηγγείλατο, καὶ ἕτερά με πράττειν ἀναγκάζει νῦν ὁ Θεός. ἀπὸ τοῦ παιδὸς τούτου, τὸ πολύ μοι τῶν ἐκγόνων ὑπέσχετο πλῆθος· καὶ τοῦτον κατασφάξαι κελεύει νῦν, πῶς οὖν τοῦτο ἔσται τῆς ῥίζης ἐκκεκομμένης; ἠπάτησέ με ἄρα, καὶ διέπαιξεν. οὐδὲν τούτων εἶπεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐνενόησε· καὶ μάλα γε εἰκότως. ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς ὑπισχνούμενος ᾖ, κἂν μυρία δοκῇ τὴν ἐπαγγελίαν ἀναιρεῖν, οὐ χρὴ θορυβεῖσθαι περὶ τοῦ τέλους οὐδὲ ἀμφισβητεῖν. τοῦτο γὰρ αὐτὸ μάλιστα τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔργον ἐστί, πόρον ἐκ τῶν ἀπόρων εὑρεῖν· καθάπερ ὁ μακάριος ἐκεῖνος τότε ἐλογίζετο. διόπερ αὐτοῦ κατεπλάγη τὴν πίστιν ὁ Παῦλος, οὕτως εἰπών· πίστει προσενήνοχεν Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαὰκ πειραζόμενος,

A *ſed & ſi illa oblita ejus fuerit, ego tamen tui non obliviſcar, dicit Dominus:* oſtendens Dei miſericordiam affectus omnes naturales longiſſimè excedere. Et Prophetæ quidem ſic: Ipſe autem Dei filius cum Judæis loqueretur, ajebat: *Si autem vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris; quanto magis pater veſter cœleſtis dabit bona petentibus ſe?* (Matt. 7, 11.) Nihil profectò aliud per iſta ſignificans, niſi tantam eſſe divinæ providentiæ & gubernationis paternæ differentiam, quantum intereſt inter bonos & malos. B Verum neque hactenus iterum ſtes velim; ſed mente ad interiora progredere. Nam id quoque pro captu, & modo tuo dictum eſt: quippe cujus eſt infinita intelligentia, bonitatem quoque & clementiam ſine nullo terminari neceſſe eſt. Quod ſi hanc per ſingula quæ fiunt non perſpicimus, & hoc ſignum illius infinitatis eſt. Plurima enim & magna quotidie pro noſtra ſalute diſponit, quæ ipſi ſoli ſunt cognita. Quia enim ſola bonitatis ſuæ gratia mortalibus per omnia proſpicit, nihil noſtris C indigens laudibus, nullaque alia remuneratione opus habens, plurima nos latere permittit. Sed & ſi aliquando hæc revelat, & illud noſtræ utilitatis cauſa facit, ut gratias illi ſemper referentes, ex hac gratitudine noſtra amplius nobis attrahamus illius auxilium. Non igitur de his ſolum quæ novimus, gratias illi referamus: neque enim volentes ſolum; verum invitos quoque, & nolentes beneficiis conſuevit afficere. Quod Paulus optimè noverat, *qui ſemper & in omnibus gratias agere monebat.* D Quòd autem non communiter ſolùm omnium curam gerit; ſed ſeorſim ſingulorum, ipſum audias licèt dicentem: *Non eſt voluntas coram patre meo, qui in cœlis eſt, ut pereat unus de puſillis iſtis, de his dicens, qui in illum credunt.* (Matt. 18, 14.) Cupit ipſe quidem & eos qui non credunt ſalvos fieri, mutarique in melius, & credere, ſicut Paulus ait: *Qui vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* (1. Tim. 2. 4.) Et ipſe ad Judæos: *Non veni vocare juſtos; ſed peccatores ad pœnitentiam*: & , *Miſericordiam volo, non ſacrificium.* (Marc 2. 17. Oſeæ. 6, 6.) E At verò ſi poſt tantæ curæ ac providentiæ fruitionem noluerint meliores fieri, veritatémque recognoſcere, ne ſic quidem illos deſerit; ſed quoniam æternæ vitæ participatione ipſi ſe ſua ſponte privaverunt, vel præſentis vitæ bona illis omnia largitur, *ſolem ſuum oriri faciens ſuper bonos & malos, & pluens ſuper juſtos & injuſtos, aliaque præſtans quæ ad* præſentis vitæ conſiſtentiam pertinent. Quòd ſi inimicis quoque tanta cura & providentia proſpicit, fideles ſuos, & qui totis ei viribus A ſerviunt, quomodo unquam contemnet? Non ita, non ita eſt: Verùm iſtos maximè ex omnibus fovet atque complectitur. *Veſtri enim,* inquit, *& capilli capitis omnes numerati ſunt.* (Luc. 12, 7.)

Cap. VI.

Quoties ergo tibi in mentem venit, parentes te, & patriam, domum, amicos, propinquos, opéſque innumeras, & gloriam illam ingentem abjeciſſe, atque excuſſiſſe propter Chriſtum de manibus, poſtque iſta omnia hujuſmodi vexationem pati: noli B dejicere teipſum, noli mœrore deficere. Nam ex quibus cogitationibus hæſitatio gignitur, ex eiſdem rurſus ſopita reſtringitur. Quonam modo? *Impoſſibile eſt mentiri Deum*, (Heb. 6.) promiſit autem ille vitam æternam iſta relinquentibus. Reliquiſti tu omnia iſta, & abjeciſti: quid igitur prohibet de hujuſmodi confidere promiſſione, & eſſe ſecutum? Num ea, quæ nunc probaris tentatio? & hæc ad promiſſionem quid? Non enim hic æternam repromiſit vitam: imò verò, ſi in terris quoque ejuſmodi promiſſio implenda eſſet, ne ſic quidem ægre ferre debueras: (*Promiſſis Dei credendum.*) C quippe quod fidelem ac religioſum virum adeò conſtanter & firmiter promiſſa Dei tenere convenit, ut quantumlibet effectus contrarios aſpiciat, ne ſic quidem perturbetur, neque deſperet eventum. Intuere denique fidelis Abraham cujuſmodi pollicitationem acceperit, & qualia facere ſit juſſus. Nam promiſſio quidem erat, *ex Iſaac implendam eſſe orbem univerſum*, (Gen. 22.) juſſio autem hunc ipſum Iſaac immolare urgebat, ex quo orbis totus erat implendus. Quid igitur? iſtúdne perturbavit juD ſtum virum? Minimè verò, imò cùm tanta diſſonantia & repugnantia eſſet præcepti & promiſſi, in nullo penitus turbatus eſt, neque hæſitavit, neque aliquid hujuſmodi locutus eſt: Quid hoc eſt? Alia promiſit mihi Deus, alia facere jubet? Ex puero iſto nepotum ingentem multitudinem mihi promiſerat, & hunc ipſum modò necare mihi præcipit? Quomodo igitur hoc erit exciſa radice? Fefellit me igitur, atque deluſit. Nihil prorſus hujuſmodi locutus eſt; ſed ne cogitavit quidem. Et meritò E ſanè. Cum enim Deus aliquid pollicitus fuerit, etiam ſi millia ſint, quæ pollicitationem hujuſmodi obtundant, atque intercipiant, turbari minimè convenit, aut de fine dubitare. Hoc enim maximè Dei potentiam commendat, dum in rebus ambiguis finem certum atque exitum reperit: ſicuti tunc beatus ſecum reputabat. Quocirca fidem illius maximè admirans Paulus, ajebat: *Fide obtulit Abraham Iſaac dum tentaretur,* (Heb. 11, 17.) *unigeni-*

ut nobis noctem die ipſo faceret gratiorem, ſimul & ut ſom- A
norum ſalubritas per quietem vires corporis repararet, quas
labor diurnus abſumit. In tantum autem muneris hujus ne-
ceſſaria humano generi dona collata ſunt, ut abſque cibo
audeant nonnulli plures tranſigere dies, abſque ſomno ve-
rò nec paucos. Idcirco denique & hybernis frigoribus lon-
giora ſpacia noctium poſuit, ut prolixior requies intra tecta
hominibus fieret, & laboribus ſpacia breviora remanerent.
Propter quod & convenienter tempora hæc, quæ ad requiem B
dedit, tenebris involvit. Sicut enim piæ quæque matres,
aut nutrices cum fortè natos ſuos ad quietem provocant, in
gremiis poſitos complecti brachiis, & adſtringere, ac tunica
operire faciem, & oculos ſolent, ut obſcurior eis aër redditus,
ſomnum per quietem facilius invitet; ita & Deus tanquam
velamen quoddam per univerſum mundum tenebras obdu-
cens, hominum genus ad ſilentium gratiſſimæ quietis in-
vitat. Quòd ſi non ita tempus iſtud munîſſet Deus, ut eſt C
genus hominum negociis & cupiditatibus atque omni avari-
tiæ ſemper intentum, non ſolùm ſubjectos ſibi læderent;
ſed & ſemetipſos homines laboribus operibuſque conſu-
merent. Nunc verò etiam invitos nos à nimiis laboribus re-
trahit, & non ſolum corporibus indulget; ſed & animos ipſa
viciſſitudo reſuſcitat. Nam inde quid dicam, quomodo no-
ctis tempore cuncta tranquilla ſunt, & ſilent univerſa, quies
ubique, & per totum orbem ducuntur longa ſilentia, nullus D
clamor, ut in temporibus diei, nullæ voces quibus alii ob
penuriam lugent, alii ob corporis infirmitatem, alii ob pe-
cuniarum jacturam, alii pro violentiis clamant, alii funeribus
domeſticorum, vel aliis damnis afflicti. Hæc omnia quieſ-
cere facit nox, & velut fluctibus quibuſdam atque undis ma-
lorum ereptos homines, ad portum quietis adducit: & hæc
quidem noctis munera: diei verò tanta ſunt, ut de his dice-
re nec temporis nec ſtyli hujus ſit. Quid verò maris uſum, & E
navigandi utilitatem loquar? per quam omnem pene orbem,
qui longis à ſemetipſo dirimitur ſpaciis, non ſolum ſibi invicem
notum; ſed ſocium quodammodo & communicabilem facit,
ut unuſquiſque ſi quid apud ſe gignitur boni, hoc etiam ad
proximos ſuos procul poſitos deferat: & cum unuſquiſque par-
vum poſſideat terræ ceſpitem, per iſtud mercandi miniſterium,
quaſi totius mundi dominus efficitur, & univerſæ terræ fructibus
utitur. Et quid plura dicam? Univerſus orbis efficitur tan- A
quam menſa dives una omnibus, nullo prohibente ſumere con-
vivas ſingulos, quominus cùm ea quæ ſibi appoſita ſunt dede-
rint, viciſſim quæ apud cæteros longe diſſitos reperiuntur, ma-
nus ſolum extendentes accipiant. Sed parva ſunt hæc in mu-
neribus Dei. Quid deinde dicam, quod notam fecit Deus ſa-
pientiam ſuam hominibus, & capaces eos eſſe voluit hujus tam
ineffabilis muneris? Cogita enim tantiſper & conſidera planta-
rum varietates frugiferarum, infrugiferarum, quæ in deſertis B
naſcuntur, quæ in agris excultis, quæ in montibus, quæ in cam-
pis: vide quanta in ſeminibus ſit diverſitas, quanta in herbis,
in floribus, in animalibus, cum terreſtribus, tum ancipitibus quæ
in utraque ſede vivunt, tum aquatilibus: cogita quæcunque
cernuntur omnia propter nos condita eſſe, cœlum, terram, mare,
quæque in illis degunt omnia. Nam quemadmodum quis ubi
magnificam regiam ſibi extruxiſſet multo ſplendentem auro,
multo lapillorum fulgore coruſcantem; ita cum mundum fa- C
bricatus eſſet Deus hominem introduxit, qui rebus omnibus
quæ in eo ſunt imperaturus eſſet: quodque longe mirabilius eſt
in hac domo, non ex lapidibus tectū condidit; ſed ex alia pretio-
ſiori materia compegit, neq; vero aurei candelabri flammam ac-
cendit; ſed demiſſis ex alto lampadibus celeri motu decurrere
domus iſtius tectū voluit, ut non tantū utilitatem afferret; ſed &
multā pareret voluptatem: terræ verò pavimentū inſtar opiparæ
cujuſdam menſæ conceſſit. Et hoc fecit cum ipſi nondū aliquid D
apud Deum meriti collegiſſent. Cumque eis intellectum con-
ceſſerit divinorum, rerumque æternarum eis præſtiterit habe-
re notitiam: homo tamen erga tanti muneris autorem extitit
ingratus, & ne ſicquidem eum reſpuit divina clementia; ſed &
hoc ipſum quod videtur pœna prævaricationis impoſita, cum è
paradiſo tantum ejectus eſt, remedium fuit nolen-
tis ultra procedere malum; ſed fervorem temeritatis
atque audaciæ reprimentis. Hæc & horum ſimilia ex divinis E
beneficiis reminiſcens Apoſtolus, cum ea quæ jam ab initio, tum
quæ quotidie tam in ſingulos, quam in omnes ſimul, ſive pa-
lam, ſive clam multo plura contulit, quam manifeſta,
& multo magis ea, quæ ad diſpenſationem ſpectant uni-
geniti filii Dei, quæque per eum futura promittuntur bo-
na, per horas ſingulas & momenta conſiderans, & in
corde ſuo diſcutiens, atque ad immenſum bonitatis
& beneficiorum ejus pelagus attendens, hæc dicebat.

A τῆς ἡμέρας ἡμῖν οὐχ ἧττον τὴν νύκτα χρησιμωτέραν εἰργάσατο· διὰ
τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου ἐγγινομένην ἀνάπαυσιν, καὶ ἰσχύν. τὴν γὰρ σίτων οὐχ ἧτ-
τον ἡμῖν οὗτος τρέφει τὰ σώματα, καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. λιμοῦ μὲν γὰρ
πολλάκις ἴδοι τις ἂν πολλὰς κατατολμῶντας ἡμέρας· ὕπνου δὲ οὐδὲ
ὀλίγας δυνατόν· καὶ τὴν ἐν ἡμέρᾳ δὲ γινομένην φλόγα, τήν τε ἀπὸ
τῆς ἀκτῖνος, τήν τε ἀπὸ τῶν μόχθων τῶν μεθημερινῶν καταψύχων,
καὶ διαλύων, οὕτως ἀκμάζοντας πάλιν ἡμᾶς πρὸς τοὺς πόνους ἀνί-
B στησι· χειμῶνος δὲ ὥρᾳ τῷ μήκει τοῦ δρόμου καὶ ἐπιπλέον ἡμῖν πα-
ρέχει τὴν ἀνάπαυσιν [καὶ τὸ θάλπος] ὑπωροφίους εἶναι καταναγ-
κάζων· καὶ τὸ σκότος δὲ, οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ τούτῳ συγκεκλή-
ρωται τῷ καιρῷ, ἀλλ᾽ ὑπὲρ ἀναπαύσεως πλείονος. ὥσπερ γὰρ αἱ
φιλόστοργοι τῶν μητέρων, ὅταν κατευνάσαι τὰ παιδία βουληθῶσιν
ἀλύοντα, ὑπὸ τὰς ἀγκάλας θεῖσαι τὰς ἑαυτῶν καὶ τῷ χιτωνίσκῳ
τὰς ὄψεις περιβαλοῦσαι κατακοιμίζουσιν· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς, καθά-
C περ τι καταπέτασμα τὸ σκότος κατὰ τῆς οἰκουμένης ἁπλώσας, παύει
τοὺς ἀνθρώπους τῶν πόνων. εἰ γὰρ μὴ οὕτω ἦν, ἀπὸ τῆς φιλοπραγμοσύνης
ἢ φιλαργυρίας τῆς ἄγαν, καὶ ὑπὸ τῶν πόνων ἅπαντες ἂν διεσπάσθη-
μεν. νυνὶ δὲ καὶ ἄκοντας ἡμᾶς τῶν ἱδρώτων ἀνίησιν· οὐ τὰ σώματα δὲ
ἡμῖν ἀνίησι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν οὗτος ὁ νόμος τῶν σωμάτων
οὐχ ἧττον. τί γὰρ ἄν τις λέγοι τὴν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ γαλήνην, τὴν ἡσυ-
χίαν; καὶ πῶς ἅπαντα γέμει σιγῆς, καὶ θορύβων ἐστὶ καθαρά.
D καὶ οὐκ ἔστιν ἀκοῦσαι κραυγῆς τινος καθάπερ ἐν ἡμέρᾳ, τῶν μὲν πε-
νίαν ὀδυρομένων, τῶν δὲ ἐπήρειαν καταβοώντων, τῶν δὲ ἀρρωστίαν σώ-
ματος, καὶ πηρώσεις θρηνούντων, καὶ τῶν μὲν θάνατον τῶν οἰκείων, τῶν
δὲ ζημίαν χρημάτων, τῶν δὲ ἄλλο τι τῶν ἀνθρωπίνων. πολλὰ δὲ ταῦτα
ἐστιν· ἀπὸ τούτων ἁπάντων καθάπερ τρικυμιῶν ἐξαρπάσασα, πρὸς
τὸν αὐτῆς ἀναπαύει λιμένα τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἡ νύξ· καὶ διὰ
μὲν τῆς νυκτὸς, τοσαῦτα ἡμῖν τὰ ἀγαθά· διὰ δὲ τῆς ἡμέρας, ταῦτα,
E ἅπερ ἅπαντες ἴσμεν. τί ἄν τις εἴποι τὴν πρὸς τὰς ἐπιμιξίας εὐκολίαν
γινομένην ἡμῖν; ἵνα γὰρ μὴ τὸ ὁδοιπορίας τὸ μῆκος ἀποτροπὴ γί-
γνοιτο τῆς συνουσίας τῆς πρὸς ἀλλήλους, ἐπιτομωτέραν ἡμῖν ὁδὸν, τὴν
θάλατταν ἀνῆκε πανταχοῦ τῆς γῆς ὁ Θεός· ἵνα ὥσπερ οἰκίαν μίαν τὴν
οἰκουμένην οἰκοῦντες, οὕτω θαμινὰ παρ᾽ ἀλλήλους βαδίζωμεν, καὶ
τὰ παρ᾽ ἑαυτῷ ἕκαστος τῷ πλησίον μεταδιδοὺς εὐκόλως, ἀντιλαμ-
βάνῃ τὰ παρ᾽ ἐκείνου, καὶ μικρὸν τῆς γῆς μέρος κατέχων, ὥσπερ ἁ-
A πάσης κύριος ὢν τῶν πανταχοῦ γινομένων ἀπολαύῃ καλῶν. καὶ
νῦν ἔξεστι, καθάπερ ἐπὶ τραπέζης πλουσίας ἑκάστῳ τῶν δαιτυμό-
νων τὸ παρατεθειμένον αὐτῷ δόντι τῷ πόρρωθεν κατακειμένῳ, τὸ
παρ᾽ ἐκείνῳ κείμενον ἀντιλαβεῖν ἔξεστι τὴν χεῖρα μόνον ἐκτείναντα.
εἰ δέ τις καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπελθεῖν ἐπιχειρήσειε τῷ λόγῳ εἰς ἄ-
φατον ἐκπεσεῖται μῆκος, καὶ οὐδὲ μικρὸν ἐπελεύσεται μέρος.
πῶς γὰρ ἄνθρωπος ὢν, καὶ τὴν ἄπειρον τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἀναμετρεῖν
B ἐπιχειρῶν; ἐννόησον γὰρ τέως τὰς τῶν φυτῶν διαφορὰς τῶν καρποφό-
ρων, τῶν ἀκάρπων, τῶν ἐν ἐρήμοις, τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην, τῶν ἐν ὄρεσι, τῶν
ἐν πεδίοις· ἴδε τὴν ἐν τοῖς σπέρμασι ποικιλίαν, τὴν ἐν ταῖς βοτάναις,
τὴν ἐν τοῖς ἄνθεσι, τὴν ἐν τοῖς ζώοις τοῖς χερσαίοις, τοῖς ἀμφιβίοις,
τοῖς νηκτοῖς· ἐννόησον ὅτι τὰ ὁρώμενα ἅπαντα δι᾽ ἡμᾶς, οὐρανὸς, γῆ,
θάλασσα, τὰ ἐν τούτοις ἅπαντα. καθάπερ γάρ τις βασίλεια ἑαυ-
τῷ λαμπρὰ κατασκευάσας, πολλῷ μὲν ἀποστίλβοντα τῷ χρυ-
C σῷ, πολλῇ δὲ λάμποντα τῇ τῶν λίθων αἴγλῃ, οὕτω τὸν κόσμον τεκτη-
νάμενος ὁ Θεὸς, ἤγαγε τὸν ἄνθρωπον βασιλεύσοντα πάντων τῶν ἐν
αὐτῷ. καὶ τὸ πολλῷ θαυμασιώτερον τούτου τοῦ οἴκου, οὐκ ἀπὸ λίθων
κατασκευάσας τὸν ὄροφον, ἀλλ᾽ ἐξ ἑτέρας ὕλης τιμιωτέρας αὐτὸν
συμπηξάμενος, οὐδὲ λυχνίας χρυσῆς φλόγα ἀνάψας, ἀλλ᾽ ἄνω-
θεν τὰς λαμπάδας ἀφεὶς διατρέχειν τούτου τοῦ οἴκου τὴν στέγην ἐκέ-
λευσεν· ὡς μὴ χρήσιμον μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἡμῖν εἶναι τὴν ἡ-
D δονήν· τὸ δὲ ἔδαφος ἀντὶ τραπέζης ἀνῆκε πολυτελοῦς. καὶ ταῦτα
παρέσχε τῷ μηδὲν οὐδέπω ἐπιδειξαμένῳ καλόν. ἀλλ᾽ ὅμως μετὰ τὴν
τοσαύτην δωρεὰν ἀγνώμονα περὶ τὸν εὐεργέτην γινόμενον, οὐδὲ οὕτω
ἐστέρησε τῆς τιμῆς. ἀλλ᾽ ἐκβαλὼν μόνον τοῦ παραδείσου, τούτῳ κολά-
ζει, περαιτέρω προβῆναι τὴν ἀγνωμοσύνην κωλύων· καὶ τὴν ἐπὶ τὸ
χεῖρον ἀναστέλλων ῥοπήν. ταῦτα δὴ πάντα ἀναλογιζόμενος ὁ ἀπό-
στολος καὶ τούτων πλείονα, ἅτε πνεύματι θείῳ κινούμενος, τά τε
ἐξ ἀρχῆς, τά τε καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν, τά τε εἰς ἕνα ἕκαστον, τά τε εἰς
E ἅπαντας κοινῇ γινόμενα, καὶ τὰ φανερῶς, καὶ τὰ λάθρα πολλῷ πλεί-
ονα ὄντα τῶν φανερῶν. καὶ ἔτι τὰ κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ
Θεοῦ καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, καὶ πάντα ἁπλῶς περισκοπῶν·
καὶ πανταχόθεν συλλέγων τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφραστον ἀγάπην, καὶ ἐννοή-
σας, ὥσπερ εἰς πέλαγος ἐμπεσὼν ἀχανὲς, οὕτως ἐμάνθανεν, ὅσων,
καὶ ἡλίκων ὑπεύθυνος ἦν. οὐδὲ τὸ πολλοστὸν ἀποδεδωκὼς μέρος.

εἰδ

διὸ δὴ ταῦτα ἐφθέγγετο, καὶ τὰ μὲν μικρὰ τῶν ἁμαρτημάτων μετὰ πολλῆς ἐξήταζε τῆς ἀκριβείας· τὰ δὲ κατορθώματα, λήθῃ παρέπεμπεν. ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς, οἳ τῶν μὲν πλημμελημάτων, καὶ πολλῶν ὄντων, καὶ μεγάλων, οὔτε λόγον, οὔτε μνήμην ποιούμεθα· ἂν δέ τι μικρὸν κατορθώσωμεν, τοῦτο ἄνω, καὶ κάτω στρέφομεν, καὶ οὐ πρότερον ἀφιστάμεθα γαυρούμενοι, καὶ φυσώμενοι, ἕως ἂν καὶ αὐτὸ τὸ μικρὸν διὰ τῆς ἀλαζονείας κενώσωμεν. Ταῦτα καὶ ὁ Δαβὶδ σκοπῶν ἔλεγε· Τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ; οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀγνωμοσύνης αὐτοῦ κατηγορῶν, ἄνθρωπος, φησιν, ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς. τοῦτο οἰκέτου εὐγνώμονος, τὰς εἰς τὸ κοινὸν εὐεργεσίας ἰδιοποιεῖσθαι· καὶ ὡς τοῦ παντὸς ὀφειλέτην ὄντα φροντίζειν, καὶ μεριμνᾶν·

Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἐποίησε· καλὸν γὰρ πάλιν αὐτοῦ μνημονεῦσαι· δι' αὐτὸν λέγων τεθνηκέναι τὸν κύριον· ὃ γὰρ νῦν ζῶ, φησιν, ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ, τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ συστεῖλαι βουλόμενος τοῦ Χριστοῦ τὴν δωρεάν· ἀλλ' ἅτε τοῦ παντὸς ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καταστῆσαι σπεύδων, καὶ ἕκαστον οὕτω διακεῖσθαι πείθων. εἰ γὰρ καὶ δι' ἕνα παρεγένετο ἄνθρωπον ὁ Χριστὸς, οὐ μόνον οὐκ ἐλαττοῦται τούτῳ ἡ δωρεὰ, ἀλλὰ καὶ μείζων δείκνυται. πῶς; ὅτι καὶ ὑπὲρ ἑνὸς τοσαύτην φαίνεται τὴν σπουδὴν ἐπιδεικνύμενος, ὅσην ὁ τὸ ἓν πρόβατον ἐπιζητῶν. διὰ ταῦτα ἐταράττετο, διὰ ταῦτα ἐθρήνει. εἰ γὰρ οἱ χρήματα δανεισάμενοι, καὶ οὐκ ἔχοντες ἀποτίσαι, ἀλλὰ πολλῷ καταποντιζόμενοι τῷ τῶν ὀφλημάτων βυθῷ, οὔτε ἐσθίουσιν, οὔτε καθεύδουσιν ὑπὸ τῆς φροντίδος δακνόμενοι· ὁ δίκαιος ὁρῶν οὐκ ἐν χρήμασιν, ἀλλ' ἐν πράξεσιν οὖσαν τὴν ὀφειλὴν, τί οὐκ ἂν ἔπαθεν; ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς οὕτως, ἀλλὰ κἂν μικρὸν ἐκτίσωμεν, ὡς τὸ πᾶν ἐκτετικότες διακείμεθα· μᾶλλον δὲ καὶ ὑπερβαλλόμενοι, καὶ οὐδὲ τὸ μικρὸν τοῦτο μετὰ προθυμίας τῆς προσηκούσης ἐλευθέροις πράττομεν· ἀλλὰ πρότερον ἐξετάζομεν εἰ μισθὸν ἔχει, καὶ εἰ πολὺν μισθὸν, καὶ εἰ ἡμῖν αὐτοῖς λογίζεται, ἀνελευθέρων οἰκετῶν καὶ μισθωτῶν φθεγγόμενοι ῥήματα. τί λέγεις ἄνθρωπε μικρόψυχε, καὶ ταλαίπωρε; πρόκειταί σοι πρᾶξαι τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ, καὶ σὺ περὶ μισθοῦ φροντίζων ἕστηκας; εἰ γὰρ πράξαντά σε εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν προὔκειτο, ἀναδύεσθαι ἐχρῆν, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ἅπτεσθαι τῆς τῶν καλῶν ἐργασίας. πράττεις τι τῶν τῷ Θεῷ φίλων, καὶ μισθὸν ἕτερον ἐπιζητεῖς; ὄντως ἀγνοεῖς, ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν ἀρέσαι Θεῷ. εἰ γὰρ ᾔδεις, οὐδεμίαν ἂν ἑτέραν ἐνόμισας εἶναι ἴσην ἀμοιβήν· οὐκ οἶδας ὅτι σοι ὁ μισθὸς αὔξεται, ὅταν μὴ ἐπ' ἐλπίδι τῶν μισθῶν πράττῃς τὰ δέοντα. οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τούτους μάλιστα τιμῶσιν ἅπαντες, οὓς ἂν ἴδωσι πρὸ τῶν μισθῶν τὸ εἰς ἐκείνους ἀρέσκον ὁρῶντας, καὶ ὑπὲρ τούτου μᾶλλον σπουδάζοντας, ἢ τῆς παρ' αὐτῶν τιμῆς; εἶτα, ἄνθρωποι μὲν οὕτως εὐγενῶς πρὸς τοὺς ὁμοδούλους διάκεινται· σὺ δὲ ὁ τοσαῦτα εὐεργετηθεὶς παρὰ τοῦ δεσπότου, καὶ τοσαῦτα προσδοκῶν ἀγαθὰ, ἡνίκα ἄν τι δέῃ πρᾶξαι τῶν εἰς σωτηρίαν ἡκόντων τὴν σὴν, πρὸ τῆς πράξεως τὸν μισθὸν περιεργάζῃ. διὰ ταῦτα πανταχοῦ ψυχροὶ, καὶ ταλαίπωροι, καὶ πρὸς οὐδεμίαν τῶν γενναίων ἐσμὲν παρεσκευασμένοι πράξεων. διὰ τοῦτο οὔτε ἐν κατανύξει γενέσθαι δεδυνήμεθά ποτε, οὔτε μικρόν τι συστεῖλαι τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν. οὔτε γὰρ τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν ἀναλογιζόμεθα μετὰ ἀκριβείας, οὔτε τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας ἐξετάζομεν· οὔτε πρὸς τοὺς τὰ μέγιστα κατωρθωκότας ὁρῶμεν. διὰ τοῦτο τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπιλανθανόμεθα, ὅτι οὔτε μετρίως τὰς εὐπραγίας φέρομεν, οὔτε ὃ συνεχῶς λέγομεν ἁμαρτωλοὺς ἑαυτοὺς καλοῦντες, μετὰ ἀληθείας φθεγγόμεθα· καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. ὅταν γὰρ παρ' ἑτέρων ταῦτα ἀκούσωμεν, ἀγριαινόμεθα, ἐκθηριούμεθα, ὕβριν τὸ πρᾶγμα εἶναι φαμέν. οὕτω πάντα ὑπόκρισις τὰ παρ' ἡμῶν, καὶ οὐδὲ τὸν τελώνην μιμούμεθα, ὃς ἑτέρου τὸ τῶν ἁμαρτημάτων ὀνειδίζοντος αὐτῷ πλῆθος, καταδεξάμενος τὰ ὀνείδη διὰ τῶν ἔργων τὸ κέρδος ἐκαρπώσατο· κατῆλθε γὰρ δεδικαιωμένος μᾶλλον ὑπὲρ τὸν Φαρισαῖον. ἡμεῖς δὲ, οὐδὲ ὅ τί ποτέ ἐστιν ἐξομολόγησις, ἴσμεν, καὶ ταῦτα μυρίων γέμοντες κακῶν. ἔδει δὲ οὐ μόνον πεπεῖσθαι, ὅτι μυρία ἡμῖν πεπλημμέληται, ἀλλὰ καὶ πάντα ἡμῶν τὰ ἁμαρτήματα, τά τε μικρὰ, τά τε μεγάλα, ὥσπερ ἐν βιβλίῳ τῇ καρδίᾳ γράφοντας ἔχειν, καὶ ὡς νεωστὶ γεγενημένα, πενθεῖν. οὕτω γὰρ ἂν καὶ τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς κατεστείλαμεν, συνεχῶς αὐτῇ τῶν οἰκείων ἀναμιμνήσκοντες κακῶν. τοσοῦτόν ἐστιν ἀγαθὸν μνημονεύειν ἁμαρτημάτων οἰκείων,

A Et peccata quidem propria ſine intermiſſione dijudicat & retractat, juſtitiæ vero ſuæ in nullo penitus meminit: non ſicut agimus nos, qui de peccatis quidem noſtris, quæ multa ſunt & gravia, ne mentionem quidem facimus, non dicam cogitamus aut ingemiſcimus: ſicubi verò parum aliquid boni operis agere videmur, hoc ſine intermiſſione & dici volumus, & audiri; nec deſinimus prorſus tumidi incedentes & elati, donec & ipſum B parum ſi fortè geſtum eſt boni operis, per jactantiam evacuetur & pereat. Hæc & horum ſimilia David intuens, dicebat: *Quid eſt homo, quòd memor es ejus?* Pſal. 8, 5. Et iterum humanæ vecordiæ ignaviam notans ajebat: *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Pſ. 48, 21. Hic eſt affectus ſervi fidelis, ut beneficia Domini ſui, quæ communiter data ſunt omnibus quaſi ſibi ſoli præſtita reputet, & qua- C ſi ipſe ſit omnium debitor, & pro omnibus ipſe ſolus habeatur obnoxius.

CAP. 6.

Hoc fecit & Paulus, qui mortem Domini & Salvatoris noſtri, quæ pro univerſo expenſa eſt mundo, ſibi ſolam præſtitam dicit: quaſi enim de ſe ſolo loquens, ita ſcribit: *Quod enim nunc vivo in carne, in fide vivo filii Dei, qui tradidit ſemetipſum pro me.* Gal. 2, 20. Hæc autem dicebat non coanguſtare volens ampliſſima & per orbem terræ diffuſa Chriſti munera; ſed quaſi qui, ut diximus, pro omnibus ſe ſolum judicaret obnoxium, & unicuique per- D ſuadere vellet ut non aliter affectus eſſet. Nam ſi vel unius hominis cauſa veniſſet Chriſtus, non ſolum nihil hac ratione beneficium minueretur; ſed etiam majus appareret. Quid ita? nempe quod tantum exhibuiſſe ſtudium videretur, quantum is, qui unam ovem quæſivit. Hæc ergo ſunt, pro quibus affligebatur David & lugebat. Pſal. 34. Etenim qui pecuniam mutuam ſumunt, ſi non habeant unde reſtituant; ſed multo fœnore opprimantur, neque cibum capere, neque quietem poſſunt; excruciati ſolici- E tudine, compunctique vigiliis. Quomodo ergo juſtus non excrucietur conſiderans non ſe in pecunia; ſed in morum actibus eſſe debitorem? Sed nos non ita, imò verò ſi viſi fuerimus vel parum aliquid ex multis debitis ſolvere, jam videmur nobis non tam ſolviſſe debita, quam opes plurimas & largos in cœlis recondidiſſe theſauros: imò quod eſt infelicius, ne hoc quidem parum quod agere videmur, ita honeſtè & emendatè gerimus, ut decet liberos; ſed prius requirimus, ſi mercedem habeamus, an non? A & ſi grandis ſit merces in eo, quod facere videmur, & ſi reputetur nobis ad mercedem. Inverecunda ſatis, & non tam libero digna vox quàm mercenario. Quid ais, ô homo puſillanimis & infelix? Propoſitum tibi eſt ut aliquid agas, quod conditori tuo placeat, ut Domino tuo ſervias: & tu de mercedibus cogitas? Si enim te agentem, quod tibi præceptum eſt, Dominus tuus in gehennam conjici juſſurus eſſet, detrectare oporteret, non ſumma cum animi alacritate res honeſtas aggredi. Tu præſtas ali- B quid, quod Deo placeat, & aliam mercedem requiris? Vere ignoras quantum boni ſit placere Deo: ſi enim ſcires, nunquam aliud aliquid extrinſecus mercedis aut muneris expectares. Neſcis quia major augetur tibi merces, quando non ſpe mercedis operaris, ſed ſtudio placendi? Aut non vides quomodo & apud homines illi maximè famuli diliguntur, qui non tam accipere aliquid à Dominis, quam placere eis, & obedire geſtiunt? Et ſi homines ita erga ſibi ſimiles agunt: tu qui tanta à Deo beneficia C conſecutus es, & alia nihilominus ſperas bona, ſi quid pro ſalute tua egeris, prius etiam penè quàm geras, de mercedibus percontaris? Propter hoc miſeri ſumus in omnibus & frigidi, nec in aliquod opus bonum parati. Ob hoc neque compunctionem cordis unquam meremur accipere, neque colligere intra noſmetipſos animæ noſtræ ſenſus, & humilitatem ejus fragilitatemque perſpicere; neque peccata noſtra ante oculos habere, neque econtra divina beneficia conſiderare. Hinc eſt, D quod neque ad illos qui præcipuam & diſtrictam vitam ducunt reſpicimus, neque ad ſtudium boni operis incitamur; ſed neque hoc quidem quod frequenter videmur noſmetipſos peccatores pronunciare, cum veritate & affectu animi loquimur. Denique ex eo arguimur, quia ſi hæc ab alio audiamus, quæ ipſi de nobis pronunciare videmur, ſtatim indignamur & iraſcimur, & injuriam nobis factam conquerimur. Sic ficta in nobis, & ſimulata ſunt omnia, ut ne illum quidem publicanum poſſimus imitari: E qui cum peccata ſua audiret ſibi ab alio exprobari, non ſolùm patienter tulit; ſed & addidit confeſſionem ſuam. *Unde diſceſſit ille juſtificatus magis quam Phariſæus, qui exprobraverat.* Luc. 18, 14. Nos verò neque exomologeſis ipſa quid ſit novimus, cùm mille malis repleti ſimus. Sed oportebat nos non ſolum ſcire & confiteri, quia multa in nobis delicta ſunt; verum & unumquodque peccatum, & majus & minus, quaſi in libro, ita in corde noſtro habere deſcriptum: idq; frequentius recenſere, atque ante oculos ponere, & tanquã hæc nuper admiſſa lugere. Ita enim & animæ arrogantiã frangeremus, frequentius eã de malis ſuis & vitiis commonentes, & cautela nobis, ne ultra in eadem delicta incideremus, acrior naſceretur. Tantum etenim boni confert meminiſſe frequentius hominẽ peccati ſui,

ut etiam Paulum Apoſtolum videamus ea quæ abolita jam fuerant & deleta, adducere tamen in medium: & cùm culpam de præſentibus non haberet, tamen quoniam recordationes peccatorum & luctum gemitumque ſciebat animæ prodeſſe, etiam illa commemorat, quæ per ignorantiam commiſſa, gratia baptiſmi,
1. Tim. 1, 15. & 13. & confeſſio fidei aboleverat. Sic denique dicit: *Quia Chriſtus Jeſus venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere, quorum primus ego ſum.* Et iterum: *Et fidelem me exiſtimavit ponens in miniſterium, qui priùs fui blaſphemus, & perſecutor, contumelioſus ſupra modum, perſequens Eccleſiam Dei & expugnabam eam,*
Corinth. 15, 9. *& rurſus non ſum dignus vocari Apoſtolus.* Etenim licet reatu abſolvamur, pro peccatis prioribus, tamen ſi adducantur ante oculos, ſufficienter incutere poſſunt animæ verecundiam, & provocare eam ad amorem ejus qui tam multa & tam magna conceſſit. Nam & Simon cum interrogatus à Domino, quis ex il-
Luc. 7. 43. lis duobus debitoribus, quibus fœnerator relaxaverat debitum, plus eum diligeret, reſpondiſſet, *quia ille cui plus dimiſit*, audivit à Domino: *Rectè reſpondiſti.*

CAP. 7. Oportet ergo recordari nos priora delicta, etiam ea, pro quibus veniam conſecuti ſumus, ut intuentes quàm ingentem modum debiti remiſit nobis Deus, & amplius eum diligere poſſimus, & verecundiam pudoremque concipere, atque ex his corde compungi: conſiderantes quod niſi miſeratio ipſius ſubveniſſet, tantum illud peccatorum pondus ſine dubio in imis nos inferni pœnis ſuppliciiſque preſſiſſet. Paulus ergo etiam illa meminerat, quæ peremerat indulgentia: nos verò nec iſta recordamur, quæ poſt baptiſmum commiſimus, in quibus utique periculum nobis ſalvum eſt, & reos nos atque in vinculis poſitos tenent. Quòd ſi aliquando ad recordationem venerimus, & viſi fuerimus paululum inde cogitare & eſſe ſolliciti, ſtatim effugit cogitatio, & tranſimus ad alia: & nec integra quidem hora patimur animam noſtram afflictione mœroris hujus aſtringi. Hæc igitur cauſa eſt, quod malis addimus mala, dum priorum memoria non permanet, dolor aliquis nec nutritur, nec ad illorum confuſionem accedimus. Quomodo enim confitebimur, quorum ne memoriam quidem tenemus? Et ſic conſuetudine contemnendi, dum de præteritis dolor nullus eſt, faciliùs ſuper venientibus malis locum damus. Quòd ſi omnis ex anima ſtimulus auferatur, & cuncta ei ſecuritatis fræna laxentur: quis eam poſt hæc tenebit, aut quis eam de præcipitiis revocabit? Quid prohibet ubi nihil metuitur, ubi nihil verecundiæ, nihil pudoris admittitur, ut non in omnes perditionis foveas demergatur? Pro his ergo lugent ſancti, & gemitus ſuos conferunt in conſpectu Dei. Sufficit enim ſanctis & magnis, ſicut & vos eſtis, ad compunctionem cordis recordari divina beneficia, & operum veſtrorum gloriam non vobis ipſis aſſignare; ſed Deo. Sufficit ſicubi vel parum aliquid vos latuit, quantò vos magni eſtis; tantò id velut à magnis viris commiſſum gravius judicare. Sufficit conſiderare illorum vitas, qui ſummam juſtitiæ & ſanctitatis regulam ſervarunt, & per omnia placuerunt Deo; ſed & naturam peccati cogitare velocem, rapidam, ſubreptivam, & ob hoc incerta eſſe, quæ futura ſunt, & valde dubia, & tam periculoſa, ut ea etiam magnus ille metuat Paulus. Hoc enim indicat, *cum dicit ſe timere ne forte cum aliis*
1. Cor. 9. 27. *prædicarit ipſe reprobus fiat.* Et iterum cum ait: *Qui ſe putat ſtare, videat ne cadat.* Sic autem & beatus David beneficio-
1. Cor. 10. 12. rum Dei munerumque ejus memoriam recolens, compunctionem cordis quærebat, in quo dicit: *Quid eſt homo, quòd*
Pſal. 8. 5. *memor es ejus aut filius hominis, quoniam viſitas eum? Minuiſti eum paulo minus ab Angelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.* Cùm verò operum meritorumque ſuorum oſtendit confidentiam non ha-
2. Reg. 7. 18, 19. bendam, dicit: *Quis ego ſum Domine mi, & quæ eſt domus patris mei? quoniam dilexiſti me usque in his, & non ſunt pro nihilo habita hæc in conſpectu tuo Domine, & locutus es pro domo ſervi tui in longitudinem. Hæc autem lex hominis Domine mi, Domine ad te. Et quid adjiciet David Domine adhuc loqui ad te?* Sed & majorum mentionem facit, & ſemetipſum quaſi longe ab eorum virtute conſtituit. Cum enim dixiſſet: *In te ſperaverunt patres noſtri*, de ſemetipſo in poſterioribus ait, *Ego autem ſum vermis, & non homo.* De futuris autem quaſi trepidus & incertus hoc modo ſemetipſum ſuſcitat & dicit: *illumina oculos meos ne unquam obdormiam in mortem.* Inculat autem ſemetipſum ſuper multitudine peccatorum, hoc modo, & *propitiare peccato meo: multum eſt enim.* Vobis ergo majoribus iſta ſufficiunt: nobis autem cum
Ibid 12, 14. his adhibenda ſunt etiam alia medicamenta fortiora: & quæ poſſunt deſtruere quidem arrogantiam, inferere vero dolorem cordis, & animi mœrorem. Recordandæ namque ſunt nobis multitudines peccatorum, recordanda conſcientia maculata, quæ utique cum ſtimulare nos cœperit, nequaquam elationi aut arrogantiæ locum relinquet. Propter quod rogo & deprecor per illam ipſamquam pro vitæ tuæ merito acquiſiſti fiduciam apud Deum,

A ὡς καὶ τὰ ἀφανισθέντα ἐγκλήματα συνεχῶς φέρειν εἰς μέσον τὸν μακάριον Παῦλον. ἐπειδὴ γὰρ τὰ πρότερα ἀπενίψατο πάντα διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ μετὰ ταῦτα ἐβίου καθαρῶς, οὕτως ὡς μηδὲν ἑαυτῷ συνειδέναι, καὶ οὐκ εἶχεν, ὑπὲρ ὧν στενάξειεν ἁμαρτημάτων, τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἐξηλειμμένων ἐμέμνητο λέγων· ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι· ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ· καὶ πάλιν· πιστόν με ἡγήσατο θέμενος εἰς
B διακονίαν, τὸ πρότερον ὄντα βλάσφημον, καὶ διώκτην, καὶ ὑβριστήν· καθ' ὑπερβολὴν γὰρ ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν· καὶ πάλιν, οὐκ εἰμὶ ἄξιος καλεῖσθαι ἀπόστολος. εἰ γὰρ καὶ ἀνευθύνους ἡμᾶς ἀφίησιν ἐκεῖνα τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ὅμως ἐστὶν ἱκανὰ ψυχὴν ἐντρέψαι, καὶ πεῖσαι σφοδρῶς ἀγαπᾶν τὸν Θεόν. καὶ γὰρ ἐρωτηθεὶς ὁ Σίμων ὑπὸ τοῦ κυρίου· τίς τῶν δύο χρεωφειλετῶν τὸν δανειστὴν ἀγαπήσει πλεῖον, καὶ εἰπών, ὅτι νομίζω, ᾧ
C τὸ πλεῖον ἐχαρίσατο, ἤκουσεν, ὀρθῶς ἔκρινας.

Ὅταν γὰρ ἐννοήσωμεν τὸ πλῆθος τῶν παρελθόντων ἁμαρτημάτων, τότε εἰσόμεθα τὸ τοῦ Θεοῦ χάριτος τὴν ὑπερβολήν. τότε κάτω νεύσομεν· τότε συναλγήσομεθα. ὅσῳ γὰρ μειζόνων ἐσμὲν ὑπεύθυνοι πλημμελημάτων, τοσούτῳ μᾶλλον ἐντραπησόμεθα. Παῦλος μὲν οὖν κἀκείνων ἐμέμνητο· ἡμεῖς δὲ οὐδὲ τὰ μετὰ τὸ βάπτισμα ἀναμνησθῆναι βουλόμεθα, τὰ κίνδυνον ἔχοντα, καὶ τῶν
D ἐπ' αὐτοῖς ἐξετάσεως ὑπευθύνους ἡμᾶς καθιστάντα· ἀλλὰ κἂν εἰς ἔννοιαν τοιούτου τινός ποτε ἐμπέσωμεν, εὐθέως ἀπεπηδήσαμεν· οὐδὲ τὸ πρὸς βραχὺ τῇ μνήμῃ λυπῆσαι βουλόμενοι τὴν ψυχήν. τοιγάρτοι μυρία ἀπὸ ταύτης τῆς ἀνωφελοῦς χάριτος ἡμῖν τίκτεται τὰ κακά. οὕτω γὰρ ἀναλγήτως ἔχοντες, καὶ μαλακῶς, οὔτε ὑπὲρ τῶν προτέρων ἐξομολογήσασθαι δυνάμεθα. πῶς γὰρ ἂν οὐδὲ τὴν μνήμην ἀνέχεσθαι ἐθίζομεν ἑαυτούς, καὶ πρὸς τὰ μέλ-
E λοντα προχείρως καταφερόμεθα. ἀγαπητὸν γὰρ τῆς μνήμης ἐκείνης ἐνακμαζούσης ἡμῖν ἀεί, καὶ τοῦ φόβου καταστέλλοντος τὴν διάνοιαν, δυνηθῆναι τὸ χαῦνον αὐτῆς, καὶ διακεχυμένον ἐξελεῖν. εἰ δὲ καὶ τοῦτον ἀφέλοις τὸν χαλινόν, τίς αὐτὴν καθέξει λοιπὸν ἀδεῶς κατὰ κρημνῶν φερομένην· καὶ εἰς τὰ τῆς ἀπωλείας ἐμπίπτουσαν βάραθρα; διὰ ταῦτα ὁ δίκαιος ἐκεῖνος τὴν μέλλουσαν ὑπέγραφε κόλασιν· διὰ ταῦτα ἐθρήνει· διὰ ταῦτα ἔστενε. ταῦτα ἐκ περιου-
A σίας ποιῶν. τοῖς μὲν μεγάλοις ὑμῖν ἀρκεῖ πρὸς τὸ κατανυγῆναι, τὸ τῶν εὐεργεσιῶν ἀναμνησθῆναι τοῦ Θεοῦ, τὸ μὴ μεμνῆσθαι τῶν οἰκείων κατορθωμάτων, τὸ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἐξετάζειν εἴ που τι καὶ μικρὸν ὑμῖν τύχοι πλημμεληθέν, τὸ πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας ὁρᾶν, καὶ σφόδρα εὐηρεστηκότας Θεῷ· τὸ μετὰ ταῦτα ἅπαντα, ἐννοεῖν τὸ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον· τὸ πρὸς τὴν κατάπτωσιν, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ὀξύρροπον, ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος ἐδεδοίκει, διὸ καὶ ἔλεγε·
B φοβοῦμαι μή πως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. καὶ τό, ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ· οὕτω καὶ ὁ Δαβὶδ ταῦτα πάντα ἔστρεφε παρ' αὐτῷ. τὰς μὲν γὰρ εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ λογιζόμενος, ἔλεγε· τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ· ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν; ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους, δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν. τῶν δὲ κατορθωμάτων οὕτως ἐπιλέλησο τῶν αὐτοῦ, ὡς μετὰ τὴν μυρίαν φιλοσοφίαν
C ἐκείνην εἰπεῖν· τίς εἰμι ἐγὼ κύριέ μου, κύριε; καὶ τίς ὁ οἶκος τοῦ πατρός μου; ὅτι ἠγάπησάς με, ἕως τούτων· καὶ κατεσμικρύνθη ταῦτα ἐνώπιόν σου κύριέ μου. καὶ ἐλάλησας ὑπὲρ τοῦ οἴκου τοῦ δούλου σου εἰς μακράν. οὗτος δὲ ὁ νόμος τοῦ ἀνθρώπου κύριέ μου, κύριε πρὸς σέ. καὶ τί προσθήσει Δαβὶδ ἔτι τοῦ λαλῆσαι πρὸς σέ; καὶ τῶν προγόνων συνεχῶς τὴν ἀρετὴν ἐννοῶν, τὸ μηδὲν πρὸς ἐκείνους ἑαυτὸν ἐξετάζων εἶναι ἐνόμιζε. μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν· ἐπὶ σοὶ ἤλπι-
D σαν οἱ πατέρες ἡμῶν, περὶ αὐτοῦ λέγων, ἐπήγαγε· ἐγὼ δέ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. τὸ δὲ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον οὕτως εἶχε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ὡς λέγειν, φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μή ποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον. καὶ ἁμαρτημάτων δὲ οὕτω πολλῶν ὑπεύθυνον ἑαυτὸν εἶναι ἐνόμιζεν, ὡς λέγειν. ἱλάσθητι τῇ ἁμαρτίᾳ μου· πολλὴ γάρ ἐστιν. ὑμῖν μὲν οὖν τοῖς μεγάλοις ἀρκεῖ καὶ ταῦτα· ἡμῖν δὲ καὶ μετὰ τούτων τῶν φαρμάκων, ἐστὶν ἀνάγκη ἰσχυρά, καὶ ἱκανὴ καθελεῖν τὸ φρόνημα, καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἅπασαν. τί δή
E τοῦτό ἐστι; τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος, τὸ συνειδὸς τὸ πονηρόν· ὅπερ ἐπειδὰν ἡμῶν ἐπιλάβηται, οὐδὲ ἑκόντας ἀφίησι ἀρθῆναι πρὸς τὸ ὕψος. διὸ δὴ δέομαι, καὶ ἀντιβολῶ, πρὸς τῆς παρρησίας αὐτῆς, ἧς διὰ τῶν κατορθωμάτων ἐκτήσω πρὸς τὸν Θεόν,

χεῖρα

χεῖρα ἡμῖν ὀρέξαι συνεχῶς δεομένους, ὥστε δυνηθῆναι, καὶ πενθῆσαι τὸν φόρτον τῶν τοσούτων κακῶν κατ' ἀξίαν, καὶ πενθήσαντας ἐπιλαβέσθαι τινὸς ὁδοῦ φίλης, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν φερούσης ἡμᾶς, ἵνα μὴ ἀπελθόντες εἰς τὸν ᾅδην, ἔνθα οὐδεὶς ἐξομολογεῖσθαι δύναται, τὰ τῶν ἠτιμωμένων πάθωμεν, οὐδενὸς ἡμᾶς ἐξαιτουμένου λοιπόν. ἕως μὲν γὰρ ἐνθάδε ἐσμὲν, καὶ ἡμεῖς παρ' ὑμῶν μεγάλα καρπώσασθαι δυνησόμεθα, καὶ ὑμεῖς ἡμᾶς εὐεργετῆσαι τὰ μέγιστα· ἐπειδὰν δὲ ἀπέλθωμεν ἐκεῖ, ἔνθα μήτε φίλος, μήτε ἀδελφὸς, μήτε πατὴρ ἐπαρκέσαι δυνήσεται, μήτε παραστῆναι κολαζομένοις ἡμῖν ἀνάγκη λοιπὸν ἐν ἀπορίᾳ, καὶ σκότῳ βαθεῖ καὶ πολλῇ τῶν παραμυθησομένων ἐρημίᾳ, τὴν ἀθάνατον τίνειν δίκην, ἀνάλωτον τροφὴν τῇ παμφάγῳ γινομένους φλογί.

A ut porrigas nobis manum, ſæpius interpellans pro nobis Dominum, ut poſſimus lugere noſmetipſos, & peccatorum noſtrorum pondus reſolvere multitudine lachrymarum: & ita poſt hæc (non enim ſemper flendum eſt, & nihil agendum) apprehendere aliquam viam Deo placitam, & ad cœlum ducentem, ne fortè cùm malis noſtris deſcendamus in infernum, *ubi nemo eſt qui confiteatur ei*, & ibi patiamur ea quæ patiuntur impii, cùm nullus fuerit jam qui exoret pro nobis. Dum enim ſumus in B hac vita, & nos juvari à vobis poſſumus & vos poteſtis in nos conferre beneficia: cum autem abierimus illuc, ibi neque amicus, neque frater, neque pater idoneus erit ad liberandum eum, qui ſuppliciis deputetur æternis. Quomodo enim qui in luce eſt, accedat ad eum, qui in tenebris graditur? ubi cùm nullum ſit nobis ex ſanctorum collatione refrigerium, æternas tamen expendimus pœnas, effecti cibus immortalis inextricabilibus flammis. Pſal. 6, 5.

Τοῦ αὐτοῦ λόγος παραινετικὸς πρὸς Σταγείριον ἀσκητὴν δαιμονῶντα· λόγος α΄.

Ἔδει μὲν ἡμᾶς, ὦ φίλτατε πάντων ἐμοὶ Σταγείριε, καὶ παρεῖναί σοι νῦν, καὶ συνδιαταλαιπωρεῖσθαι, καὶ λόγῳ παρακαλοῦντα, καὶ ἔργῳ διακονούμενον, καὶ τὰ ἄλλα πάντα συλλαμβάνοντα, μέρος τι τῆς ἀθυμίας ἐπικουφίζειν, ὅσον ἡμῖν δυνατὸν ἦν· ἐπειδὴ δὲ ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια, καὶ τὸ κατασκῆψαν τῇ κεφαλῇ κακὸν οἴκοι μένειν καταναγκάσαν, διακονίαν τοσοῦτον ἔχουσαν κέρδος ἡμᾶς ἀφείλετο, ὅπερ ἐστὶν ὑπόλοιπον καὶ πρὸς παραμυθίαν τὴν σὴν, καὶ πρὸς ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν, ἣν κατὰ δύναμιν εἰσενεγκεῖν οὐκ ὀκνήσομεν. ἴσως μὲν γὰρ ἔσται τι πλέον, πρὸς τὸ τὰ παρόντα σε φέρειν γενναίως· ἂν δὲ ἄρα μηδὲν τι τοιοῦτον ἀνύσωμεν, τὸ γοῦν τῶν εἰς ἡμᾶς ἡκόντων ἐλλειφθῆναι μηδὲν, ῥᾷον ἡμᾶς διακεῖσθαι ποιήσει τοῦ λοιποῦ. ὁ γὰρ ἅπαντα ἀναπληρώσας, ὅσαπερ ἂν οἴηται πρὸς λύσιν φέρειν τῶν κατεχόντων ἀνιαρῶν, κἂν μηδὲν περάνῃ, τῆς γοῦν τῶν λογισμῶν αἰτίας ἀφεῖται, καὶ τὸ τῶν ἐγκλημάτων ἄχθος ἀποθέμενος, τὰ τῆς ἀθυμίας φέρειν ἀναγκάζεται μόνον. εἰ μὲν οὖν τῶν εὐδοκιμούντων παρὰ Θεῷ, καὶ μεγάλα δυναμένων ἐτύγχανον ὢν, οὐκ ἂν διέλιπον δεόμενος καὶ ἱκετεύων, ὑπὲρ τῆς τιμίας ἐμοὶ κεφαλῆς· ἐπειδὴ δέ με τὴν παρρησίαν ἐκείνην καὶ τὴν ἰσχὺν τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος παρῄρηται, τὴν διὰ ῥημάτων παράκλησιν πειράσομαί σοι προσαγαγεῖν. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν τὰ σώματα καμνόντων, ἰατρῶν μὲν ἀφανίσαι τὰς ἀλγηδόνας, καὶ παῦσαι τὴν νόσον· τὸ δὲ παρακαλεῖν οὐδὲ τῶν οἰκετῶν οἱ περὶ τὴν θεραπείαν ὄντες ἀφῄρηνται· ἀλλ' οὗτοι μάλιστά εἰσιν οἱ τοὺς πολλοὺς ὑπὲρ τούτων ἀναλίσκοντες λόγους, ὅταν εὖνοι τοῖς κεκτημένοις αὐτοὺς τύχωσιν ὄντες. ἂν μὲν γάρ τι λεχθῇ παρ' ἡμῶν τὸ δυνάμενον σβέσαι τὴν ἄμετρον ταύτην ὀδύνην, ἅπερ εὐχόμεθα γέγονεν· ἂν δὲ μηδὲν εὕρωμεν φθέγξασθαι τοιοῦτο, τὴν γοῦν προθυμίαν ἡμῶν ἀποδέξεται πάντως ὁ κελεύσας διὰ τοῦ μακαρίου Παύλου κλαίειν μετὰ κλαιόντων καὶ συναπάγεσθαι τοῖς ταπεινοῖς. δοκεῖ μὲν οὖν μία σοι τῆς ἀθυμίας ὑπόθεσις εἶναι, τοῦ πονηροῦ τούτου δαίμονος ἡ μανία· πολλὰ δὲ ἂν εὕροι τις ἐφεξῆς τὰ ἀπὸ τῆς ῥίζης ταύτης τικτόμενα λυπηρά. καὶ ταῦτα οὐκ ἀπ' ἐμαυτοῦ λέγω νῦν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀποδυρομένου σου πολλάκις ἤκουσα πρὸς ἡμᾶς, ἡνίκα σὺν ἡμῖν ἦσθα. καὶ πρῶτον μὲν τὸ βιωτικώτερον ζῶντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον μηδὲν τοιοῦτο παθεῖν· ἀλλ' ἡνίκα ἐσταύρωσας τῷ κόσμῳ σαυτὸν, τηνικαῦτα αἴσθησιν τῆς νόσου λαβεῖν, ἱκανὸν θορυβεῖσθαι καὶ εἰς ἀμηχανίαν ἐμβαλεῖν· δεύτερον δὲ τὸ πολλοὺς μὲν καὶ τρυφῶντας τὰ αὐτά σοι νενοσηκότας, μικρὸν καρτερήσαντας χρόνον, ταύτης ἀπαλλαγῆναι τῆς ἀρρωστίας, καὶ οὕτως εἰς τελείαν ὑγίειαν ἐπανελθεῖν, ὡς καὶ ὁμιλῆσαι γάμοις, καὶ πατέρας γενέσθαι παίδων πολλῶν, καὶ τῆς ἡδέων τοῦ παρόντος ἀπολαῦσαι βίου, καὶ μηδὲν τοιοῦτο πάλιν παθεῖν. σὲ δὲ τοσοῦτον ἕλκοντα χρόνον ἐν νηστείαις καὶ παννυχίσι, καὶ τῇ λοιπῇ σκληραγωγίᾳ μηδεμίαν λύσιν εὑρέσθαι τῶν κατεχόντων δεινῶν. τρίτον πρὸς τούτοις, τὸ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον τοσαύτην ἐν ἄλλοις ἀνδράσι δύναμιν ἐπιδειξάμενον· μηδὲν ἐπὶ τῆς σῆς ἀγάπης δυνηθῆναι πρᾶξαι τοιοῦτο, μήτε ἐκεῖνον, μήτε τοὺς μετ' ἐκείνου καὶ ταῦτα δυνατωτέρους ὄντας αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντας ὁμοίως ἐρυθριάσαντας ἀπελθεῖν. μετὰ δὲ τούτων καὶ ἑτέρας σφόδρα ἔφης ἀλγεῖν, ὅτι οὕτω σου τῆς ψυχῆς ἡ τῆς ἀθυμίας περιεγένετο δύναμις, ὡς μικροῦ πολλάκις ἐπὶ βρόχον ἐλθεῖν, καὶ ἐπὶ ποταμὸν καὶ ἐπὶ κρημνόν.

C Ejus Oratio adhortatoria, ſive de Providentia Dei ad Stagirium monachum arreptitium, Liber primus:

Incerto interprete. CAP. II

OPortuerat quidem ô amantiſſime omnium Stagiri, fueratque ſanè convenientiſſimum, nos tibi nunc adeſſe, atque in ærumnarum tuarum conſortium tranſire, ac partim verbis exhortando, partim fovendo miniſterio, cunctaque reli- D qua inferendo obſequia juxta modulum virium noſtrarum, partem aliquam lenire mœroris: quoniam verò & corporis mala valetudo, & invectus in caput noſtrum acerrimus dolor, domi nos manere compulerunt, nobisque tanti lucri miniſterium abſtulerunt: jam quod reliquum eſt pro conſolatione tua, & pro utilitate noſtra hoc inferre non negligemus. Profuerit enim id tibi fortaſſe magis ad præſentes adverſos caſus fortiſſimè ferendos. Sin vero nihil tale perfecerimus, certè vel in nullo E nos officium deſeruiſſe, nihilque omiſiſſe diligentiæ nos conſolabitur meliorique animo eſſe in reliquum faciet. Is enim, qui cuncta impleverit, quæque ad levandos dolores maximè conferre arbitratus fuerit, etiamſi nihil aliud peragat, vel cogitationis ſaltem atque conſcientiæ accuſatione liberatur, criminumque onere depoſito, ſola mœſtitiæ pondera perferre cogitur. Si igitur ex illorum eſſem numero, qui Deo familiarius A conjuncti, plurimù apud illum poſſunt, nunquam profecto orare & obſecrare pro mihi conjunctiſſimo chariſſimoque capite deſiſterem: quoniam autem hujusmodi vires atque confidentiam mihi ſcelerum meorum multitudo abſtulit, verborum conſolationem, ac fomenta tibi afferre conabor. Nam & in his qui corporea mala valetudine laborant, cùm medicorum ſit fugare dolores, infirmitatemque compeſcere: non tamen famulis qui ſunt in miniſterio, interdicitur verborum conſolatio: imò verò hi maximè ſunt, qui plurimis in conſolando verbis utuntur, B atque eo pluribus, quo in dominos ſuos majore benevolentia afficiuntur. Si quid itaque dictum fuerit à nobis quod maximum hunc atque immenſum dolorem tuum poſſit extinguere, factum erit, ut volumus, ac vehementer optamus: ſin verò hujusmodi nihil invenire aut loqui potuerimus, voluntatem tamen noſtrā, ac propoſitum ille approbabit, qui per beatum *Paulum flere cum flentibus*, humilibusque conſentire juſſit. Videtur itaque una eſſe Rom. 12, 15.
cauſa mœroris tui nequiſſimi ſcilicet hujus dæmonis inſania; ve- C rum ab hac veluti radice plurima triſtia oriri, ſi quis rectè perſpexerit, animadvertet. Quod non ex meipſo modo colligo; ſed ex verbis illis tuis, quæ dum adeſſes coram, querimoniæ ac doloris plena familiarius expoſuiſti. Ajebas enim primò ea te conſideratione turbari, ac ferè in deſperationem præcipitari, quod cum priore tempore laxius & negligentius viveres, nihil hujusmodi perpeſſus ſis: poſtea verò quàm teipſum mundo crucifixiſti, tunc demum iſte morbus invaluerit. Secundò quod quàm D plurimos noveris, dum delicatè viverent, hac peſte correptos: eos tamen parvo pòſt tempore ita ea infirmitate liberatos, ut perfectæ integritati reſtituti & uxores ducerent, & plurimos procrearent liberos, omnibusque vitæ præſentis voluptatibus diu ac jucundè fruerentur, nihilque poſtmodum tale paterentur: contrà, tu eùm tantum tempus in jejuniis ac pernoctationibus, & reliqua propoſiti & vitæ auſteritate contriveris, nullam ærumnarum tuarum liberationem, nullum finem hactenus E inveneris. Tertiò quod cum ſanctus ille vir tantam in reliquis adverſus dæmones potentiam oſtenderit, nihil ejusmodi potuerit in tua dilectione perficere, neque ipſe, neque hi qui cum illo erant, illo etiam in hoc genere potentiores; verum omnes re infecta abs te cum rubore diſceſſerunt. Ad hæc alia ex parte nimium te angi dicebas, quod ita animum tuum incredibilis vis mœroris occupaverit, ut ſæpius ad laqueum ferè, fluviumque & præcipitium proveharis.

ἐπειδὴ δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, καὶ τὰ ἀληθῆ καὶ σωτήρια δόγματα διαδεξάμενος ἐκ προγόνων, πιστεύεις ἀκριβῶς, ὅτι μέλει περὶ πάντων τῷ Θεῷ, καὶ μάλιστα τῶν πιστευόντων αὐτῷ, τοῦτο ἀφέντες τὸ μέρος, ἑτέρωθεν ποιησώμεθα τὴν ἀρχήν. ἐπειδὴ γὰρ τοὺς ἀγγέλους ἐποίησεν ὁ Θεὸς, μᾶλλον δὲ ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν· πρὶν τοὺς ἀγγέλους γενέσθαι, καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις τὰς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἦν ὁ Θεὸς, ἀρχὴν οὐδέποτε τοῦ εἶναι λαβών· ἀνενδεὴς δὲ ὢν ἀεί· τοιοῦτον γὰρ τὸ θεῖον· ἐποίησεν ἀγγέλους, ἀρχαγγέλους, καὶ τὰς ἄλλας τῶν ἀσωμάτων οὐσίας. ἐποίησε δὲ δι' ἕτερον μὲν οὐδὲν, δι' ἀγαθότητα δὲ μόνην. ὧν γὰρ τῆς θεραπείας οὐκ ἐχρῆζε, τούτων οὐκ ἂν δημιουργὸς ἐγένετο, εἰ μὴ σφόδρα ἦν ἀγαθός. μετὰ δὲ τὴν τούτων δημιουργίαν ποιεῖ καὶ τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν αὐτὴν ταύτην πάλιν αἰτίαν, καὶ τὸν κόσμον ἅπαντα τοῦτον. καὶ μυρίων αὐτὸν ἐμπλήσας ἀγαθῶν, τὸν μικρὸν ἐκεῖνον καὶ εὐτελῆ, τοῖς τοσούτοις ἔργοις ἐπέστησε, τοῦτο αὐτὸν ἀποφήνας ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τὸ γὰρ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ τὸ καὶ αὐτὸν τὴν ἀρχὴν ἀνηρτῆσθαι τῶν ἐν τῇ γῇ. ποιήσας δὲ αὐτὸν καὶ ἐν τοσαύτῃ καταστήσας τιμῇ, καθάπερ βασίλειον βασιλεῖ τὸ κάλλιστον τῶν ἐπὶ γῆς ἀπέταξε τὸν παράδεισον· καὶ πρὸς τούτοις βουλόμενος αὐτῷ δεῖξαι καὶ ἑτέρωθεν, ὅσον τὰ λοιπὰ ἀναβέβηκε ζῶα, ἄγει πρὸς αὐτὸν ἅπαντα, καὶ ὀνόματα ἐπιθεῖναι κελεύει πᾶσιν αὐτόν. καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν δίδωσιν αὐτῷ πρὸς βοήθειαν· καὶ τὴν αἰτίαν προστίθησιν. οὐ γὰρ εὑρέθη, φησὶ, βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ. διδάξας δὲ αὐτὸν καὶ διὰ τούτων τὸ μέσον ἑκατέρας τῆς φύσεως· καὶ ὅτι πάντων αὐτὸς τιμιώτερος, καὶ οὐδὲν ἐν τοσούτῳ πλήθει ἴσον αὐτῷ, τότε δὴ κτίζει καὶ τὴν γυναῖκα. καὶ τούτῳ πάλιν αὐτὸν τιμῶν καὶ φανερὸν ποιῶν, ὅτι δι' αὐτὸν γέγονε, καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησιν· οὐ γὰρ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα. οὐ τούτοις δὲ μόνον αὐτὸν ἀπεσέμνυνεν, ἀλλὰ καὶ λόγον μόνῳ τούτῳ ἐκ πάντων ἐχαρίσατο, καὶ τῆς αὐτοῦ γνώσεως κατηξίωσεν, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας ἀπολαύειν ἔδωκε, ὡς ἀπολαύειν ἐκείνῳ δυνατὸν ἦν, καὶ ἀθανασίαν παρέξειν ὑπέσχετο, καὶ πολλῆς τῆς σοφίας ἐνέπλησε, καὶ πνευματικὴν χάριν ἐνέθηκεν, ὡς καὶ προφητεῦσαί τινα. καὶ ταῦτα πάντα ἐδωρήσατο, οὐδενὸς προυπηργμένου κατορθώματος παρ' αὐτοῦ. τί οὖν; μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἀγαθὰ πιστότερον τοῦ ταῦτα δωρησαμένου τὸν ἐχθρὸν ἐνόμισε, καὶ τῆς ἐντολῆς τοῦ ποιήσαντος ἀλογήσας προετίμησε τὴν ἀπάτην τοῦ παντελῶς αὐτὸν ἀφανίσαι σπουδάσαντος, καὶ πάντων ἀθρόως ἐκβαλεῖν τῶν ἀγαθῶν. καὶ προετίμησεν, οὐδὲν οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν εὐεργεσίας ἕνεκεν ἐπιδειξαμένου πρὸς αὐτὸν ἐκείνου· ἀλλὰ ῥήματα προσενέγκαντος μόνον αὐτῷ. ἆρ' οὖν ἐξήλειψεν αὐτὸν ὁ Θεὸς, τοσαύτην ἀγνωμοσύνην ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀπ' αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, γραμμῆς ἐπιδειξάμενον; τοῦτο μὲν γὰρ κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον, ἀκόλουθον ἦν, τὸν μυρία μὲν παθόντα καλὰ, ἀντὶ δὲ τούτων ἀπὸ παρακοῆς καὶ ἀχαριστίας εὐθέως τὰ προοίμια τοῦ βίου πεποιημένον, ἀπολέσαι καὶ ἐκ μέσου βαλεῖν. ὁ δὲ Θεὸς, οὐχ ἧττον ἢ πρότερον εὐεργετῶν αὐτὸν διετέλεσε· δεικνὺς ὅτι, κἂν μυριάκις ἁμάρτωμεν καὶ ἀποστραφῶμεν αὐτὸν, τὰ πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν αὐτὸς οἰκονομῶν οὐ παύεται· ἵν' ἂν μὲν ἐπιστρέψωμεν, καὶ σωθῶμεν· ἂν δὲ ἐπιμένωμεν τῇ κακίᾳ, τὸ γοῦν αὐτοῦ τὰ αὐτοῦ πράττειν ἐκ τούτου περιγίνεται. δοκεῖ μὲν οὖν τὸ ἐκβαλεῖν τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ κωλῦσαι τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ τὸ παραδοῦναι τῷ θανάτῳ, κολάζοντες εἶναι καὶ τιμωρουμένου· τὸ δὲ προνοοῦντός ἐστιν οὐχ ἧττον ἢ καὶ πρότερον· εἰ γὰρ καὶ παράδοξον εἶναι δοκεῖ τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ὅμως ἀληθές· τὰ μὲν γὰρ γινόμενα ἐναντία ἀλλήλοις ἦν· τὰ δὲ ἀμφοτέρων τέλη, σύμφωνα καὶ ἀκόλουθα. οἷόν τι λέγω· τὸ ἀποκλεῖσαι τοῦ παραδείσου, τὸ κατοικίσαι ἐναντίον, τὸ ἀποτρέψαι τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, τὸ κωλῦσαι, τὸ ποιῆσαι θνητὸν, τὸ τέως ἀνώτερον ἀποφῆναι τῆς ἀποφάσεως, τὰ πάντα δὲ καὶ τὰ ἐξ ἐκείνων καὶ τὰ ἐκ τούτων ὑπὲρ τῆς τούτου σωτηρίας ἐγίνετο καὶ τιμῆς. καὶ ὑπὲρ μὲν τῶν προτέρων, οὐδὲν ἂν εἴποιμι· παντὶ γὰρ δῆλόν ἐστι. δεῖ δὲ τὸν ὑπὲρ τῶν μετὰ ταῦτα δοῦναι λόγον. πῶς οὖν εἰσόμεθα, ὅτι καὶ τὰ δεύτερα ὑπὲρ τῶν ἐκείνῳ συμφερόντων ἦν; ἂν ἐννοήσωμεν τί τούτων μὴ γενομένων ἔπαθεν ἄν· τί οὖν ἂν ἔπαθεν, εἰ τοῦ διαβόλου μετὰ τὴν παράβασιν ἐπαγγελλομένου δείξειν αὐτοὺς ἰσοθέους, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔμενον τιμῆς; τρισὶν ἂν περιέπεσε τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς. πρῶτον μὲν γὰρ τὸν Θεὸν ἂν ἐνόμισεν εἶναι βάσκανον καὶ ἀπατεῶνα καὶ ψεύστην· δεύτερον δὲ τὸν ἀληθῶς ἀπατεῶνα, καὶ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς βασκανίας πατέρα, καὶ εὐεργέτην καὶ φίλον· καὶ πρὸς τούτοις ἀθάνατα ἂν διετέλεσεν ἁμαρτάνων τοῦ λοιποῦ·

A Quoniam verò Chriſti gratia inſtructus ab infantia ſacras didiciſti literas, veraque & ſalutaria dogmata pius hæres ex majorum tuorum ſucceſſione ſuſcepiſti, credis profectò abſque ulla hæſitatione Deo curam eſſe de omnibus, & de his maximè, qui ſibi fide juncti ſunt, itaque omiſſa hæc parte aliunde ſumamus initium. Principio cum Angelos crearet Deus, imò verò ut priora complectatur oratio, antequam angelos conderet, cœleſteſque reliquas virtutes, Deus erat ſine ullo unquam ſuæ ſubſtantiæ
B principio. Cùm verò nullius rei egens ſemper eſſet, id quippe proprium divinitatis eſt, creavit Angelos, Archangelos, omneſque reliquas incorporeas, immortaleſque ſubſtantias. Creavit verò ob aliud nihil, niſi ſola bonitatis ſuæ causâ. Quorū enim obſequio non indigebat, nunquam eos profectò creaviſſet, niſi supremè bonus atque clemens eſſet: poſt illorum vero creationem fecit hominem ipſa ſcilicet atque eadem cauſa, mundumque hunc omnem, quem cum innumeris bonis,
C omnique ornatu ac decore inſigniiſſet, parvum illum atque viliſſimum pulverem his omnibus præfecit, hoc illum in terra conſtituens, quod ipſe eſſet in cœlo. Quod enim ait: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*, nihil aliud Gen.1.26.
profectò quàm ſub ditione ejus poſita terrena cuncta ſignificat. Cum igitur ita illum conditum in tanto honore locaſſet, veluti regi regiam paradiſum ipſi terrenorum omnium pulcherrimam ſedem aſſignavit: Volens præterea ipſi alia quoque ex parte oſtendere, quantum animantes reliquas honore tranſcenderet,
D adducit ad illum omnes, ac nomina ſingulis imponere jubet, nullumque ex his in adjutorium dat illi, cauſamque protinus adjiciens: *Non enim*, inquit, *inventus eſt adjutor ſimilis ejus.* Gen.2.20.
Cùm verò hæc per omnia medium utriuſq; naturæ eum ſtatuiſſet, utque omnibus eſſet ipſe clarior & honoratior, nihilque eſſet illi ſimile, quod in tanta rerum multitudine illum decuiſſet tunc jam & mulierem creat, & in hoc illum rurſus honorans, manifeſtumque faciens, quod illam quoque ipſius gratia creaſ-
E ſet, ſicut & Paulus ait: *Non*, inquit, *creatus eſt vir propter virum.* Non autem his tantum illum honoravit; verum & ſermonem illi ex omnibus largitus eſt, ſuique illum notione dignatus eſt, ac ſuo dedit frui contubernio, quantum frui homo poterat. Immortalitate præterea donandum promiſit, ſummaq; implevit ſapientia, ſpiritualem illi gratiam adjiciens, adeò ut nonnulla etiam prædiceret. Itaque illi omnia largitus eſt, 1. Cor. 11, 9.
A cum tamen ab eo nulla ante rectè facta manaviſſent. Quid igitur ille? Poſt tanta, tamque ſingularia beneficia, fideliorem parente ac donatore ſuo inimicum arbitratus eſt, ſpretoque mandato conditoris, fallaciam illius prætulit, qui ſe perdere omnino, boniſque omnibus ejicere, atque honore omni ſpoliare cupiebat. Prætulit autem, cum tamen nullum neque magnum neque parvum beneficium ab eo eſſet conſecutus, ſolaque verbum ejus aure percepiſſet. Num verò delevit illum Deus tanta ingrati animi ſigna ab initio ſtatim, atque ab ipſis,
B ut ita dixerim, ſtadii carceribus præ ſe ferentem? Hoc enim juſtitiæ ratio poſtulabat, ut is qui innumeris antea affectus beneficiis ab inobedientia ſtatim atq; ingratitudine vitæ initia cepiſſet, deleretur, atque de medio auferretur. Deus verò non minus quam antea bene illi facere perſtitit, oſtendens per hoc, & liquidò comprobans, quod nos, etſi millies peccemus, illumq; averſemur, ipſe tamen ſaluti noſtræ proſpicere nunquam deſiſtit, ut ſi quidem converſi fuerimus, ſervemur; ſin autem invitis perſevera-
C verimus, ipſe tamen, quod ſuum erat, feciſſe advertatur. Itaque videtur quidem ejectio illa paradiſi, lignique vitalis inhibitio, mortiſque mulctatio, cruciantis eſſe, atque punientis: ſunt autem profectò iſta omnia ſigna clementiæ, & quidem non minus quàm priora. Etſi enim mirabile id, quod dicimus, videtur, veriſſimum eſt tamen, ea quippe quæ fiebant, cùm diverſa viderentur, atq; disjunctiſſima, uno tamen concordiq; fine ſibi invicem conſentiebant. Exempli cauſa: Quod illum excluſit à paradiſo, quod
D contra paradiſum collocavit & vetuit, quod mortalem fecit, quod interim ea ſententia ſuperior viſus eſt, hæc omnia, prioraq; illa molitus eſt. Atque anteriora quidem illa ſola hominis cauſa condita fuiſſe, illique & ad decus, & ad commodum adjecta ita manifeſtum eſt, ut inde verba facere opus non ſit: poſteriorum potius ratio reddenda eſt, ut ea quoq; homini ſint utilitati, atque ornamento. Quonam ergo modo ſcire id, & planè perſpicere poterimus? Si conſideremus diligentiùs quid illum pati neceſſe fuea-
E rit, niſi hæc ita contigiſſent: nam ſi pollicente diabolo æquales illos Deo ſe oſtenſurū, poſt prævaricationis reatum in eodem honore perſtitiſſent, tria profectò incurriſſet ſuprema ſcelera. Primò enim Deum malevolū, & injuſtū, ſeductoremq; & mendacem exiſtimaſſet: ſecundò verò ſeductorem, malevolentiæq; & mendacii & invidiæ parentem beneficum atque amicum putaviſſet: Poſtremò peccare immortaliter, & abſque ullo fine perſtitiſſet,
his

hiſautem hominem tunc omnibus ejectum paradiſo liberavit.
Ita ferè & medicus ſi vulnus negligat, ac deſerat, purulentum
amplius reddit; ſin verò id contractum jugiter depurare perſi-
ſtat ulterius progredi ſaniem ac morbi virus vetat. Quid igitur?
Num his tantùm contentus fuit? Minimè, imò & ſudores illi ad-
jecit & labores: nihil enim minus ocio & quieti natum eſt,
quam hominis natura. Si enim his addicti, ne ſic quidem
peccare deſiſtimus: quò ſcelerum progreſſa non eſſet audacia
noſtra, ſi nos affluere deliciis & ocio conſtituiſſet Deus? *Omnia
enim*, inquit, *mala ocioſitas docuit.* Atteſtantur autem noſtræ
huic rationi & quæ quotidie fiunt, & quæ majoribus noſtris
Eccl 33, 29. Exod 31. 6. contigerunt. *Sedit*, inquit, *populus manducare, & bibere, &
ſurrexerunt ludere.* Ac rurſum: *Incraſſatus eſt & impinguatus*
Deut. 32, 15 *& recalcitravit dilectus.* Conſona his quoque beatus David
Pſal 77, 38. loquitur, dicens: *Cum occideret eos, tunc exquirebant eum, &
revertebantur, & diluculo veniebant ad eum.* Ad Hieruſalem
Hier. 6. 8 quoque per Hieremiam loquitur Deus: *Per omnia erudire
Hieruſalem, ne recedat anima mea à te.* Quod autem non ſo-
lùm malis; verùm & bonis humiliari atque incurvari ſalutare
Pſ. 118, 71. ſit, rurſum ſignificat Propheta, cùm dicit: *Bonum mihi Domine,*
Thren. 3, 4. *quia humiliaſti me, ut diſcam juſtificationes tuas.* Poſt hunc &
Hieremias hæc eadem, ſed non eiſdē verbis exclamat: *Bonum*, in-
quiens, *viro, ſi jugū tulerit grave à juventute ſua: ſedebit ſolitarius,
& tacebit*, & de ipſo Deum obſecrat dicens: *Non ſis tu mihi parcens
in alienationem, in die mala.* Beatus item Paulus, qui tantò mune-
re gratiæ cœleſtis effulſit, tantumq; naturam exceſſit humanam,
boni tamen hujus utilitate indigebat, quocirca etiam dicebat:
1. Cor. 12, 7. *Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus ſatanæ qui me colaphi-
zet, ut non extollar. Propter quod ter Dominum rogavi, ut recedat
à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infir-
mitate perficitur.* Poterat certè ſine perſecutionibus, & preſſuris,
laboribusque & ſudoribus prædicatio perfici; ſed tamen id no-
luit Chriſtus, prædicantibus parcens ipſorumque commodis per
Matth. 7, 3. omnia conſulens. Quocirca dicebat illis: *In mundo preſſuram*
Joan. 16, 33. *habebitis. Cupientibusque cœleſte regnum ingredi, anguſtam
viam arripiendam jubet, quaſi non aliter intrare liceat:* ideò preſ-
ſuræ & tentationes, & quæcunque nobis triſtia contingunt, non
minus Dei providentiam, ſummamque clementiam indicant,
quam læta & jucunda. Quid autem dicam preſſuras hujus tem-
poris, cùm non minus ipſa quoque gehennæ comminatio,
quam promiſſio regni ineffabilem ipſius clementiam commen-
det? Niſi enim ille gehennam minatus eſſet, non facilè quiſ-
piam cœleſtibus bonis potiretur. Neq; enim ſufficit ſola gaudio-
rum repromiſſio ad excitandos ad virtutem animos, niſi etiam
eos pœnarum timor impellat, qui negligentius affecti ad illam
ſunt. Quocirca primum hominem quoque à principio è para-
diſo expulit, quia ex honore ſibi præſtito deterior effectus eſſet,
ſi poſt ſpretum violatumque mandatum immotus ille ſtabiliſ-
que duraſſet.

Jam verò ut Adam omittamus, quid non feciſſet Cain in para-
diſo degens, tantiſque deliciis fruens, quando his omnibus
privatus, patriſque ſupplicium ante oculos habens, ne ſic qui-
dem emendatus eſt, in tantumque nequitiæ prorupit, ut homici-
dium ipſe primus invenerit, auſuque nefario impleverit? Ho-
micidium verò non qualecunque; ſed omnium ſceleratiſſimum:
neque enim paulatim, neque ex longævo, diuque meditatus no-
vum hoc facinus aggreſſus eſt; ſed repentè ac ſimul verticem &
culmen iniquitatis occupavit: eumque qui ex eodem utero pro-
ceſſerat, qui eadem ſuxerat ubera, qui in nullo jus naturæ
violaverat (niſi honorare Deum, id ſit violare jus) appetiit in-
ſidiis ac protinus necavit. Velim hic rurſus conſideres clemen-
tiam Dei. Patitur ipſe injurias, & verbis injurium corripit,
triſtémque conſolatur. At ubi inſania fertur in fratrem, tunc
jam ſeveriùs ulciſcitur, cruciatumque ſtatim infert. Et certè
priora illa eodem digna erant cruciatu, imò verò longè gra-
viore. Si enim in hominibus conſervus aliquis, qui meliora
quæque ſibi ſervat, ac domino ſuo deteriora offert, rem indi-
gniſſimam plenamque contumeliæ facere arguitur, multò id
magis in Deo: Cain verò non in hoc ſolùm; verum in a-
lio quoque deliquit, quòd fratris honorem ægrè ac indignè tu-
lit. Nam ſi ex prioris peccati pœnitentia vultum demiſiſſet,
accepta profectò fuiſſet hæc illius optima mutatio: nunc ve-
rò non pœnitentiæ erat illa confuſio, vultuſque dejectio; ſed
zeli ac livoris, quod rei exitus docet. Nam Deo quodammo-
do iraſcebatur, quod injuriis affectus non ſe honoraret, quod
moderato intemperantem non præferret. Verùm cum hæc
illius ſcelera vehementiſſima animadverſione punienda eſſent,
longè clementius, quam merebatur, delinquentem tractat, tu-
mentesque animos illius comprimere nititur: erat indignatio-
Genes. 4. 7. ne plena illa dejectio: idcirco loquitur ad illum: *Quieſce.*

A τούτων δὲ αὐτὸν ἁπάντων ἀπήλλαξεν, ἐκβαλὼν τοῦ παραδείσου τότε.
οὕτω που καὶ ἰατρός. ἀφεὶς μὲν τὸ ἕλκος, μείζονα τὴν σηπεδόνα ἐρ-
γάζεται· ἐκκόπτων δὲ κωλύει περαιτέρω προελθεῖν τοῦ τραύμα-
τος τὴν κακίαν. τί οὖν; φησιν, οὐκ ἔστη μέχρι τούτων· ἀλλὰ καὶ ἱδρῶ-
τας καὶ πόνους προσέθηκεν, ὅτι οὐδὲν οὕτως πρὸς ἄνεσιν ἀργίας ὡς ἡ
τῶν ἀνθρώπων φύσις ἐστίν· εἰ γὰρ καὶ τούτων ἐπικειμένων οὐ διαλιμ-
πάνομεν ἁμαρτάνοντες, τί οὐκ ἂν ἐτολμήσαμεν, εἰ πρὸς τρυφὴν
B καὶ ἀργίαν ἀφῆκεν ἡμᾶς ὁ Θεός; πᾶσαν γὰρ κακίαν, φησὶν, ἐδί-
δαξεν ἡ ἀργία. καὶ μαρτυρεῖ τῷ λόγῳ τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα, καὶ
τὰ ἐπὶ τῶν προγόνων δὲ συμβάντα τῶν ἡμετέρων. ἐκάθισε γὰρ ὁ λαὸς,
φησὶ, φαγεῖν καὶ πιεῖν καὶ ἀνέστησαν παίζειν. καὶ πάλιν· ἐλιπάνθη,
ἐπαχύνθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἠγαπημένος. σύνῳδα δὲ τούτοις
καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ φθέγγεται λέγων· ὅταν ἀπέκτεινεν
αὐτοὺς, τότε ἐξεζήτουν αὐτὸν· καὶ ἐπέστρεφον καὶ ὤρθριζον. καὶ τῇ Ἱερου-
C σαλὴμ διὰ τοῦ Ἱερεμίου φησὶν ὁ Θεός· διὰ παντὸς παιδευθήσῃ Ἱε-
ρουσαλὴμ, ὅπως ἂν μὴ ἀποστῇ ἡ ψυχή μου ἀπὸ σοῦ. ὅτι δὲ οὐδὲ τοῖς
μοχθηροῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς χρηστοῖς, καὶ ταπεινοῦσθαι καὶ κάμπτε-
σθαι πρὸς σωτηρίαν ἐστὶ, πάλιν ὁ προφήτης φησίν· ἀγαθόν μοι
κύριε, ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου.
καὶ μετὰ τοῦτον δὲ ὁ Ἱερεμίας τὰ αὐτὰ ταῦτα ἐκβοᾷ, εἰ καὶ μὴ τοῖς
ῥήμασι τοῖς αὐτοῖς· ἀγαθὸν ἀνδρὶ, ὅταν ἄρῃ ζυγὸν βαρὺν ἐκ νεό-
D τητος αὐτοῦ· καθίσεται κατὰ μόνας καὶ σιωπήσεται, καὶ περὶ ἑαυ-
τοῦ δὲ τοῦ Θεοῦ δεῖται λέγων· μὴ γένῃ φειδόμενός μου εἰς ἀλλοτρίω-
σιν, ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ. καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος ὁ τοσοῦτον ἐν τῇ
χάριτι διαλάμψας, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὑπερβὰς, ὅμως
καὶ αὐτὸς ἐδεῖτο τῆς ὠφελείας τούτου τοῦ καλοῦ, διὸ ἔλεγεν. ἐδόθη μοι
σκόλοψ τῇ σαρκὶ ἄγγελος σατὰν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ
ὑπεραίρωμαι· ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον παρεκάλεσα, καὶ εἶπέ
E μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦ-
ται. καίτοι γε ἐνῆν καὶ χωρὶς διωγμῶν καὶ θλίψεων καὶ πόνων καὶ
ἱδρώτων, κατορθωθῆναι τὸ κήρυγμα· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἠθέλησεν ὁ
Χριστὸς τῶν κηρυττόντων φειδόμενος. διὰ τοῦτό φησιν αὐτοῖς, ἐν τῷ
κόσμῳ θλίψιν ἕξετε· καὶ τοῖς βουλομένοις δὲ εἰς τὴν βασιλείαν βαδί-
ζειν, διὰ τῆς ἐστενοχωρημένης τοῦτο κελεύει ποιεῖν ὁδοῦ, ὡς οὐκ ἐὸν
ἑτέρωθεν ἐκεῖσε ἐλθεῖν· οὕτως αἱ θλίψεις καὶ οἱ πειρασμοὶ καὶ τὰ
A συμβαίνοντα ἡμῖν ἀνιαρὰ τῶν χρηστῶν οὐχ ἧττον τὴν κηδεμονίαν τοῦ Θεοῦ
ἡμῖν ἐνδείκνυνται· καὶ τί λέγω τὰς θλίψεις τὰς ἐνθάδε; τῆς γὰρ βα-
σιλείας τῶν οὐρανῶν, οὐκ ἔλαττον ἡ τῆς γεέννης ἀπειλὴ παρίστησι τὴν
φιλανθρωπίαν αὐτοῦ. εἰ γὰρ μὴ γέενναν ἠπείλητο· οὐκ ἄν τις ταχέ-
ως ἐπέτυχε τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθῶν. οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ μόνη ἡ τῶν χρη-
στῶν ἐπαγγελία προτρέψαι πρὸς ἀρετὴν, μὴ καὶ τοῦ φόβου τῶν δεινῶν
ὠθοῦντος τοὺς ῥαθυμότερον πρὸς ἐκείνην διακειμένους. διὰ τοῦτο
καὶ τοῦ παραδείσου τὴν ἀρχὴν ἐξέβαλε τὸν πρωτόπλαστον, ὅτι ἡ παρα-
B σχεθεῖσα αὐτῷ τιμὴ χείρονα αὐτὸν ἀπειργάζετο, εἴπερ ἔμενεν
ἀσάλευτος καὶ βέβαιος τῆς ἐντολῆς κινηθείσης.

Καὶ τί λέγω τὸν Ἀδάμ; τί γὰρ οὐκ ἂν ἐποίησεν ὁ Κάϊν ἐκ παρα-
δείσῳ στρεφόμενος, καὶ τρυφῆς ἀπολαύων τοσαύτης, ὅπου γε καὶ
τούτων ἐστερημένος, καὶ τοῦ πατρὸς τὴν τιμωρίαν παρὰ πόδας ὁρῶν,
οὐδ' οὕτως ἐσωφρονίζετο, ἀλλ' εἰς μείζονα κακίαν ἐξέπιπτε, φόνον
πρῶτος αὐτὸς καὶ εὑρὼν καὶ τολμήσας, καὶ φόνον τὸν πάντων ἐναγέ-
C στερον; οὐδὲ γὰρ κατὰ μικρὸν, οὐδ' ἐν χρόνῳ πολλῷ προσῆλθε τῷ
καινῷ τούτῳ μιάσματι, ἀλλ' ἀθρόως καὶ ἐξαίφνης πρὸς αὐτὴν εὐ-
θέως ἐπήδησε τὴν κορυφὴν, τὸν κοινωνήσαντα τῶν αὐτῶν ὠδίνων αὐ-
τῷ, τὸν ἠδικηκότα οὐδὲν, πλὴν εἰ τὸ τιμῆσαι τὸν Θεὸν ἀδίκημα ὤετο,
τοῦτον λοχήσας καὶ ἀνελών. σὺ δέ μοι κἀνταῦθα πάλιν τοῦ Θεοῦ τὴν φι-
λανθρωπίαν κατάμαθε, ὅτε μὲν γὰρ εἰς αὐτὸν ὕβρισε, διὰ τῶν λό-
D γων αὐτὸν νουθετεῖ, καὶ παραμυθεῖται λυπούμενον· ὅτε δὲ ἐμάνη κατὰ
τοῦ ἀδελφοῦ, τότε ἐπεξέρχεται, καὶ τὴν τιμωρίαν ἐπάγει. καίτοι τὰ πρό-
τερα τῆς αὐτῆς κολάσεως. μᾶλλον δὲ καὶ χαλεπωτέρας ἄξια ἦν. εἰ γὰρ
ἐπ' ἀνθρώπων, ὅταν τις τῶν οἰκετῶν τὰ μὲν ἀμείνω φυλάττῃ ἑαυτῷ,
τὰ δὲ φαυλότερα τῷ δεσπότῃ προσάγῃ, δεινὸν τὸ πρᾶγμα καὶ ὕβρις
εἶναι δοκεῖ, πόσῳ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ; ὁ δὲ Κάϊν οὐ τοῦτο μόνον ἥμαρτεν·
ἀλλὰ καὶ ἕτερον οὐχ ἧττον, τὸ δυσχερᾶναι τῇ τιμῇ τοῦ ἀδελφοῦ. εἰ μὲν γὰρ
ὡς ἁμαρτὼν μετεγίνωσκεν, ἀποδεκτὸς τῆς καλλίστης ταύτης μετα-
E βολῆς ἦν· νῦν δὲ οὐ μετανοίας, ἀλλὰ καὶ ζήλου καὶ βασκανίας ἡ σύγ-
χυσις ἦν. καὶ τὸ τέλος ἀπέδειξεν. μόνον γὰρ οὐκ ὠργίζετο τῷ Θεῷ,
ὅτι μὴ ἐτίμησεν αὐτὸν ὑβρισθεὶς, καὶ προὔθηκε τὸν ἀκόλαστον τοῦ ἐπι-
εικοῦς· ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω (σφοδρὰν τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαιτούντων τὴν
τιμωρίαν, ἔλαττον πολλῷ τῆς ἀξίας κέχρηται) τῷ πεπλημμεληκό-
τι· καὶ φλεγμαίνουσαν αὐτοῦ πειρᾶται καταστέλλειν τὴν ψυχήν. ἀπὸ
γὰρ θυμοῦ ἡ ἀθυμία ἐκείνη ἦν· διὸ καί φησι πρὸς αὐτόν· ἡσύχασον.

ταῦτα

ταῦτα δὲ ἔλεγεν, εἰδὼς μὲν οἷ προβήσεται τὸ κακόν. βουλόμενος δὲ πᾶσαν τοῖς ἀγνωμονοῦσιν ἐκκόψαι πρόφασιν. εἰ γὰρ ἐκολάσθη παρὰ τὴν ἀρχήν, πολλὰ ἂν εἶπον τοιαῦτα πολλοί· οὐ γὰρ ἐχρῆν παρακαλέσαι λόγῳ, καὶ νουθετῆσαι, καὶ ἐπιπλῆξαι πρότερον, καὶ τότε τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοντα ἐπελθεῖν; πολλῆς ὠμότητος καὶ ἀπηνείας αὕτη ἡ κόλασις· διὰ τοῦτο μακροθυμεῖ ταῖς εἰς αὐτὸν ὕβρεσιν ὁ Θεός· ἅμα μὲν ἐπιστομίζων ἐκείνους· ἅμα δὲ καὶ δεικνύς, ὅτι καὶ τὸν πατέρα τοῦ Κάϊν δι' ἀγαθότητα ἐπαίδευσε· πρὸς δὲ τούτοις καὶ εἰς μετάνοιαν ἄγων διὰ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ. ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν σκληρότητα αὐτοῦ, καὶ ἀμετανόητον καρδίαν ἐθησαύρισεν ἑαυτῷ τὴν ὀργήν, τηνικαῦτα ἐπεξέρχεται· εἰ γὰρ καὶ μετὰ φόνον ἔμεινεν ἀτιμώρητος, καὶ ἐφ' ἕτερον ἂν προῆλθε μεῖζον κακόν. οὐδὲ γάρ ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι παρὰ ἄγνοιαν ἐπλημμέλησεν· ὃ γὰρ ὁ νεώτερος συνῆκε, πῶς ἂν οὗτος ἠγνόησεν; πλὴν ἀλλ' εἰ βούλει κείσθω καὶ ἀγνοίας εἶναι τὸ πρότερον· μετὰ τὸ ἀκοῦσαι τὸ ἡσύχασον, μετὰ τὸ συγγνώμης τυχεῖν, ἀπὸ ποίας ἀγνοίας ἐπὶ τὸν φόνον ἤρχετο, καὶ τὴν γῆν ἐμόλυνε, καὶ τοὺς τῆς φύσεως νόμους ἀνέτρεψεν; ὁρᾷς ὡς οὐδὲ τὰ πρότερα τοῦ ἀγνοεῖν ἦν, ἀλλὰ κακίας καὶ πονηρίας καὶ μιαρίας τῆς ἐσχάτης; τίς οὖν ἡ τούτων τιμωρία; στένων ἔσῃ φησὶ καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς. δοκεῖ μὲν οὖν ἡ κόλασις εἶναι πικρά. ἀλλ' οὐκ ἐὰν τὸ ἁμάρτημα λογισώμεθα· καὶ αὐτὴν δὲ τὴν τιμωρίαν διασκεψώμεθα καλῶς. ὅτε γὰρ προσήνεγκε κακῶς, ἤλγησεν, ὅτι ὑβρίσας οὐκ ἐτιμήθη παρὰ τοῦ ὑβρισθέντος Θεοῦ, νουθετοῦντα αὐτὸν διέπτυσε, φόνον ἐτόλμησε πρῶτος· μᾶλλον δὲ καὶ φόνου πολλῷ μίασμα ἐναγέστερον· ἐλύπησε τοὺς γεγεννηκότας· ἐψεύσατο τῷ Θεῷ. μὴ γὰρ φύλαξ εἰμὶ καὶ ἀδελφοῦ μου, φησί, καὶ ἀντὶ τούτων ἁπάντων, φόβῳ κολάζεται μόνον καὶ τρόμῳ· ἀλλ' ὅμως καὶ τὴν χρηστότητα τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἀπὸ τοῦ πραοτέραν εἶναι μόνον τῆς ἁμαρτίας τὴν τιμωρίαν εἴποιμι ἂν φαίνεσθαι· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ κέρδος αὐτὴν ἔχειν οὐ τὸ τυχόν. τὸ δὲ κέρδος ἦν σωφρονίζεσθαι τοὺς ἑξῆς ἅπαντας, καὶ γίνεσθαι βελτίους διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον ἐπιτιμήσεως· διὰ τοῦτο οὐκ ἀνεῖλεν αὐτόν· οὐδὲ γὰρ ἦν ἴσον ἀκούειν, ὅτι Κάϊν τις ἀνελὼν ἀδελφὸν ἀπέθανε, καὶ ὁρᾶν τὸν ἀνελόντα δίκην τίνοντα. τὸ μὲν γὰρ κἂν ἠπιστήθη τοῦτο λεγόμενον διὰ τὴν τοῦ μύσους ὑπερβολήν. νυνὶ δὲ φαινόμενος καὶ παρών, πολλοὺς καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον μάρτυρας τῆς τιμωρίας ποιούμενος· κατάδηλον καὶ πιστὸν καὶ τοῖς τότε καὶ τοῖς ἐφ' ἑξῆς, καθίστησι τὸ γεγονός. τί οὖν τοῦτο πρὸς ἐκεῖνόν φησι; μάλιστα μέν, καὶ τῆς αὐτοῦ προυνόησε σωτηρίας, ὅτε προανέστελλεν αὐτοῦ τὴν λύσσαν, τό γε αὐτοῦ μέρος, διὰ τῆς τῶν λόγων παραινέσεως. εἰ δὲ καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτήν τις ἐξετάσειε, καὶ ἐκ ταύτης πολλὴν ὄψεται τὴν ὠφέλειαν οὖσαν. εἰ μὲν γὰρ αὐτὸν ἀπέκτεινεν εὐθέως ὁ Θεός, οὐκ ἄν τινα προθεσμίαν αὐτῷ μετανοίας καὶ βελτιώσεως ἔδωκε· τότε δὲ τρόμῳ καὶ δέει συζῶν, εἰ μὴ λίαν ἀναίσθητος ἦν, καὶ θηρίον μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος, πολλὰ ἂν ἀπὸ ταύτης ἐκέρδανε τῆς ζωῆς. χωρὶς δὲ τούτων ἐλάττονα αὐτῷ τὴν μέλλουσαν κόλασιν διὰ ταύτης τῆς τιμωρίας εἰργάζετο. τὰ μὲν γὰρ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἐπαγόμενα ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ λυπηρὰ ἢ κολαστήρια τῶν ἐκεῖ βασάνων ὑποτέμνεται μέρος οὐ μικρόν. καὶ τούτου τὰς μαρτυρίας, ἀπὸ τῶν θείων τις ἂν ἀγάγοι γραφῶν. ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς διαλεγόμενος, καὶ τὰ κατὰ τὸν Λάζαρον διηγούμενος, φησὶ τὸν Ἀβραὰμ ἱκετευόμενον παρὰ τοῦ πλουσίου, ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ μικρὸν „ἐπιστάξαι φλεγομένῃ τῇ γλώσσῃ, εἰπεῖν πρὸς αὐτόν. τέκνον „μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου καὶ Λάζα„ρος τὰ κακά· οὗτος δὲ ὧδε παρακαλεῖται· σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι· ὁ δὲ Παῦλος· Παῦλον δὲ ὅταν εἴπω, τὰ τοῦ Χριστοῦ λέγω πάλιν προστάγματα· αὐτὸς γὰρ τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἐκίνει ψυχήν· τοῖς Κορινθίοις ἐπιστέλλων ποτὲ περὶ τοῦ πεπορνευκότος, κελεύει τὸν τοιοῦ„τον παραδοθῆναι τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ „πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ τοῖς αὐτοῖς πάλιν ὑπὲρ τῶν ἀναξίως τοῖς μυστηρίοις κοινωνούντων διαλεγόμενος· „διὰ τοῦτο, φησί, πολλοὶ ἐν ὑμῖν ἀσθενεῖς καὶ ἄῤῥωστοι, καὶ κοι„μῶνται ἱκανοί· εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· κρι„νόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. εἶδες φιλανθρωπίαν ἄφατον, καὶ πλοῦτον χρηστότητος ἄπειρον; εἶδες πῶς ἅπαντα πράττει καὶ πραγματεύεται ὁ Θεός, ἵνα καὶ ἁμαρτάνοντες δυνηθῶμεν πραοτέραν τῆς ὀφειλομένης ὑποστῆναι τὴν κόλασιν, ἢ καὶ ἀπαλλαγῆναι τέλεον;

Εἰ δὲ λέγοι τις, τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀπατήσαντα ἠφάνισε; καὶ τοῦτο σφόδρα κηδόμενος ἡμῶν. εἰ μὲν γὰρ πρὸς βίαν ὁ μιαρὸς ἐκεῖνος ἐκράτει, εἶχεν ἄν τινα λόγον τὸ ζητούμενον· εἰ δὲ ταύτης μὲν ἀφῄρηται τῆς δυνάμεως, πείθων δὲ μόνον, τὸ μὴ πεισθῆναι δὲ ἐφ' ἡμῖν· τίνος ἕνεκεν τῆς εὐδοκιμήσεως τὴν πρόφασιν περιαιρεῖς,

A Hoc autem cùm diceret, ſciebat quidem quò progreſſurum eſſet malum, cæterùm ingratis occaſionem omnem amputare volebat: ſi enim ab initio ille punitus eſſet, hujuſmodi multi plurima dixiſſent: Non poterat admonere verbis, & corripere, ac terrere prius, atque tunc demum ſi perſeveraſſet in malis, iraſci, & ſupplicium inferre? Ingentis crudelitatis eſt iſte cruciatus, idcirco igitur ſuas æquanimiter injurias tolerat, ut unà & illorum obſtruat os, & ipſius Cain parentem quoque ſola bonitate B ſe corripuiſſe oſtendat, prætereaq; ut ejuſmodi benignitatis exemplo cæteros ad pœnitentiam provocet. Poſtea verò quam ſecundum duritiam ſuam, & cor impœnitens theſaurizavit ſibi iram, ille tunc jam ulciſcitur criminoſum: ſin verò poſt ſcelus homicidii manſiſſet impunitus, etiam ad aliud majúſq; flagitium progreſſus eſſet. Neque enim dicere poſſumus per ignorantiam illum primò deliquiſſe: nam quod junior intelligebat, ipſe major natu quî ignorare poterat? Eſto autem, per ignorantiam pec- C caverit prius, poſtquam audivit, *quieſce*, poſtquam prioris culpæ venia potitus eſt, ex qua ignorantia ad parricidium prorupit, terramq; infecit, ac leges naturæ ſubvertit? Vidéſne ut prior etiam culpa non de ignorantia; ſe de malignitate & nequitia, ſupremáque ſceleris audacia venerit? Quænam verò fuit hujus pœna? *Eris gemens ac tremens ſuper terram.* (Gen. 4, 11.) Videtur tamen eſſe grave ſupplicium; ſed ſi peccatum conſideremus, non jam ita videbitur: & ipſam verò pœnam diligentius intueamur. Cum D enim ille male obtuliſſet; ægrè tulit, quod poſt injuriam Dei honoratus ab illo non eſt, corripientem reſpuit, parricidiúmque primus inaudito ſcelere patravit: imò verò facinus parricidio longè ſceleratius; parentes enim incredibili dolore confodit, ac Deo etiam mentitus eſt. *Num enim*, inquit, *cuſtos ſum fratris mei*? (Gen. 4, 9.) & pro his omnibus ſolo timore ac tremore cruciatur. Equidem Dei benignitatem non ex eo ſolum manifeſtari dixerim, quod mitiorem pœnam tanto ſceleri adhibuit; ſed ex eo maxi- E mè, quod in ipſa pœna lucrum haud ſpernendum in ſe habere videatur. Id verò lucrum eſt, quod ex ea ipſius caſtigatione cuncti poſtmodum admoniti ſunt reſipiſcere à malis, fieriq; meliores. Idcirco ergo non occidit illum, quia par utilitas profectò non fuiſſet, audiri quod Cain fratre interempto, morte mulctatus eſſet, & videre parricidam ipſum pœnas exſolventem. Fortaſſe enim id auditum, ob im̃anitatem ſceleris creditum minimè fuiſſet. Nunc verò dum videtur, dum coram adeſt, plu- A rimos longoq; ſuperſtites tempore, pœnæ ſuæ teſtes relinquit, manifeſtũ certè ac credibile, & ſuæ ætatis hominibus, & poſtea futuris omnibus id facinus conſtituit. Quid ergo, inquies, hoc illi contulit? Maximè quidem illius ſaluti proſpiciebat, cum ejus rabiem, quantum in ſe fuerit, coërceret caſtigatione verborum. Verum ne ipſa quidem illata illi pœna, ſi quis diligentiùs inſpiciat, maxima ipſius utilitate vacat. Si enim ſtatim illum occidiſſet, nullum ipſi pœnitentiæ tempus, per quam melior eva- B deret, dediſſet: nunc verò cum metu ac tremore vitam ducens, niſi nimis inſenſatus, ac bellua potius quam homo eſſet, ex hujuſmodi vita plura capere potuit emolumenta. Præterea futurum ſupplicium levius atq; tolerabilius præſentis temporis pœna conſtituit: ea enim, quæ nobis in hac vita inferuntur ſupplicia, divinitus futurorum cruciatuum partem haud exiguam incidunt. Atque harum rerum teſtimonia de ſcripturis divinis afferre facilè poſſumus. Nam Chriſtus Dominus cùm diſcipulos C alloquens, de divite & Lazaro diſſereret, Abraham retulit, cùm rogaretur à divite, ut mitteret Lazarum, qui extrema digiti parte paululum aquæ ardenti linguæ inſtillaret, dixiſſe ad illum: *Fili, recordare quia recepiſti tu bona tua in vita tua, & Lazarus mala: nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris.* (Luc. 16, 24.) Paulus quoq; (Paulum vero quoties dico, rurſus Chriſti præcepta replico: Chriſtus enim profectò, mea quidem ſententia, beatiſſimam illius movebat linguam) dum Corinthiis ſcriberet, aliquando *jubet* D eum, qui graviſſimè fornicatus fuerat, *tradi Satanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini noſtri Jeſu Chriſti.* (1. Cor. 5, 5) Rurſúſq; cùm eoſdem de iis qui indignè ſacra & veneranda myſteria percipiebant, admoneret: *Propterea*, inquit, *inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi.* Nam ſi *noſipſos judicaremus*, *&c. Cum judicamur autem à Domino, corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* (1. Cor. 11, 30.) Vidiſtíne ineffabilem clementiam, immenſáſque divitias benignitatis? Vidiſti ut omnia agat atque E moliatur Deus, ut poſt peccatum quoque mitiore quam debuimus, plectamur pœna, aut etiam omnino liberemur?

Porrò ſi quis id curioſius inquirat, cujus rei gratia veteranum illum ſeductorem non omnino deleverit, id quoq; pro ſumma in nos cura factum fortaſſe comperiet. (Cap. IV.) Si enim ſceleratus ille obtineret, eſſet fortaſſe irrationabilis iſta inquiſitio: ſin autẽ hac potentia privatus, tantũ perſuadere atq; allicere poteſt: illius verò ſuaſionis illecebras renuere in nobis eſt: cur tu materiã abſcindis

coronarũ & adeptionis gloriæ occaſionem tollis? Adhæc ſi illum ſciens fore inſuperabilem, cunctóſq; devicturum; ita illum dimiſiſſet Deus, ne ſic quidem iſta hæſitatio locũ habuiſſet. Nam tum quoq; quod ille obtineret, quod vinceert nõ reluctãtes: ſed ſponte ſibi cedentes atq; ſuccumbentes, à nobis profectò manaſſet; veruntamen his, qui iniquè & improbè agere volunt, ne id quidẽ ſatisfeciſſet. Quod ſi plurimi quidem illius potentiam ac vires frangunt, complures item poſthac illum ſuperaturi ſunt: quid tu futuros probatiſſimos, clariſſimáque victoria inſignes, tanto privas honore? Idcirco enim illum dimiſit, ut eum dejiciant qui fuerant ab eo prius ſuperati. quod illi omni ſupplicio gravius ac durius eſt. An non omnes, inquies, illum ſuperaturi ſunt? Quid hoc ad rem? Profectò enim multò melius, multóque convenientius eſt juſtis occaſiones ſuppeditari, quibus ad virtutem ſe exerceant, voluntatémque oſtendant ſuam: eos verò qui non ſunt hujuſmodi, ex propria puniri negligentia, quam iſtorum cauſa illis etiam coronas ſuas adimi. Nam modo is qui malus & ſocors eſt, non adverſarii viribus; ſed ſuo potius torpore ſuperatur: quod indicat vincentium illum multitudo. Tunc verò ſtudioſi quique atque alacres malorum cauſa meritis honoribus fraudati fuiſſent, non habentes illorum culpa, ubi vires exercerent ſuas: veluti ſi agonotheta quis athletas duos nactus, alterum quidem adverſario congredi paratum, omnémque tolerantiam oſtendere, coronámque ex certamine referre: alterum labori illi & ærumnæ otium delitiáſque præferentem, comparet, atque adverſario de medio ſublato, ambos re infecta dimittat. Sic enim ſtrenuus ille, propter alterius ignaviam gravi injuria affectus videretur. Ignavus autem non fortiſſimi ſocii cauſa malus eſſet; verum ob ſocordiam ſuam. Sed enim hæc iſtorum quæſtio, cùm de diabolo agitari videatur, ſi ſuo ordine procedat, plurimis in rebus Dei providentiam inſimulat, cunctámque ſimul creaturam traducit. Accuſat enim oris atque oculorum creationem: quippe cùm per hæc quæque illicita concupiſcant, atque in adulterium corruant plurimi: per hoc autem blaſphement alii, atque pernicioſa dogmata proferant. Num ergo ſine oculis & lingua debuerunt homines fieri? Pedes quoque abſcindere, & amputare manus neceſſe erit, cùm iſtæ plenæ ſint ſanguine, illi verò prompti ad malum currant: nec ipſæ quidem aures immanitatem rationis hujus effugere poterunt. Nam inania quæque & prava percipientes, corruptionem dogmatum ad animam mittunt: itaque & iſtæ auferendæ erunt Quod ſi dabimus, cibos quoque ac potus, cœlum, terram, mare, ſolem, lucem, lunam, ſtellarúmque chorum, atque omnium animantium genera tollamus neceſſe erit. Ad quid iſta enim omnia erunt neceſſaria, cùm is cujus cauſa facta ſunt, adeò miſerabiliter truncus conſciſſúſque jaceat? Vidéſne qui riſus, quæ ineptiæ, quæ deliramenta rationem iſtam neceſſariò ſequantur? Diabolus nempè ſibiipſi, non nobis eſt malus. Nos enim ſi velimus, plura etiam commoda per illum, perque illius nequitias conſequemur, illo etiam invito ac renuente: quòd eſt profectò mirabile, & in hoc divinæ bonitatis magnitudo conſpicitur. Nam ſi cùm meliores efficimur, mordet id quidem, ac per ſe ſolùm angit excruciátque diabolum, quando hoc ipſum per eum, atque illius cauſa nobis ſuppeditatur, ferre jam ſua detrimenta, aut ſeipſum capere præ doloris magnitudine non poteſt. Quomodo autem ex illo proficimus? Dum illius aſtum, immanitatem, perpetuáſque inſidias, ac fraudes varias ſoliciti metuimus, ſomnum immodicum excludimus, vigilamus ſobrii, ſempérque Dei reminiſcimur. Quòd autem iſta mea ratio non ſit; ſed beati Pauli, ipſum audias licet, eiſdem ferè verbis fideles dormientes excitantem. Nam Epheſiis cùm ſcriberet, ſic ait: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem; ſed adverſus principatus & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum hujus ſeculi, adverſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus.* Hæc autem cùm diceret, non dejicere ſtudebat auditorum animos; ſed potius erigere. Petrus item: *Sobrii eſtote, & vigilate: quia adverſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret, cui reſiſtite fortes in fide.* Promptiores profectò atque fortiores nos iſta faciunt, perſuadéntque familiariſſimos Deo fieri. Qui enim imminere ſibi cernit inimicum, majori ad illum currit deſiderio, à quo defendi poſſit. Ita ferè infantes pueri, cùm quid horrendum viderint, ad matrum ſinus protinus fugiunt, illarúmque pendentes veſtibus, eis ſe tuentur ac protegunt, atque ita ut ſæpius retrahentibus plurimis inde avelli non poſſint. At verò quando nihil ejuſmodi perturbat, ne vocantes quidem illas exaudiunt, neque trahi patiuntur: imò blanditiis allicientes reſpuunt, & cum plurima illæ moliantur, ut ad ſe eos pertrahant, ſemper eas averſantur, appoſitámque menſam deſpiciunt.

Cur Deus à medio diabolum non ſuſtulerit?

Ephe. 6, 12.

1. Petr. 5, 8.

A καὶ τῶν στεφάνων ἐκκόπτεις ὑποθέσεις; πρὸς τούτοις εἰ μὲν εἰδὼς αὐτὸν ἀκαταγώνιστον ὄντα, καὶ πάντων μέλλοντα κρατεῖν, εἶτα ἀφῆκεν, ἦν μὲν οὐδὲ οὕτως ἄξιον ὑπὲρ τούτων ἀπορεῖν· καὶ γὰρ καὶ τότε παρ᾽ ἡμῶν ἐγίνετο τὸ κρατεῖν ἐκεῖνον καὶ νικᾶν τοὺς οὐ βιαζομένους, ἀλλ᾽ ἑκόντας ὑποκλινομένους αὐτῷ· πλὴν ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲ οὕτως ἤρκεσεν ἄν τοῖς βουλομένοις ἀγνωμονεῖν. εἰ δὲ πολλοὶ μέν εἰσιν, οἱ περιγενόμενοι τῆς ἐκείνου δυνάμεως ἤδη, πολλοὶ δὲ οἱ περιεσόμενοι πάλιν, τί τοὺς B μέλλοντας εὐδοκιμεῖν, καὶ λαμπρὰν ἐπιδείκνυσθαι νίκην, τοσαύτης ἀποστερεῖς τιμῆς; διὰ τοῦτο γὰρ εἴασεν, ἵνα αὐτὸν καταβάλωσιν οἱ πρότερον ἡττηθέντες ὑπ᾽ αὐτοῦ, ὃ πάσης αὐτῷ κολάσεως μεῖζον, καὶ πρὸς ἐσχάτην κατάκρισιν ἀγαγεῖν ἱκανόν. ἀλλ᾽ οὐ πάντες αὐτοῦ περιέσονται, φησί· καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸ λεγόμενον; πολλῷ γὰρ δικαιότερον τοὺς μὲν γενναίους λαμβάνειν ἀφορμὰς ἐν αἷς τὴν προαίρεσιν ἐπιδείξονται τὴν αὐτῶν, τοὺς δὲ οὐ τοιούτους ἀπὸ τῆς οἰκείας κολάζεσθαι ῥᾳ- C θυμίας, ἢ διὰ τούτους ἐκείνους ἐπηρεάζεσθαι. νῦν μὲν γὰρ, ὁ φαῦλος κἂν ἡττηθῇ, οὐ παρὰ τὴν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ, ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐτοῦ ῥᾳθυμίαν κρατούμενος, καὶ τοῦτο δηλοῖ τὸ πλῆθος τῶν νικώντων αὐτόν. τότε δὲ ἂν οἱ σπουδαῖοι διὰ τοὺς φαύλους ἐπεβουλεύθησαν, οὐκ ἔχοντες ὅπου τῇ ἀνδρείᾳ χρήσονται δι᾽ ἐκείνους· καὶ ἐγένετο παρόμοιον, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἀθλητὰς ἔχων δύο, τὸν μὲν καὶ συμπλακῆναι ἕτοιμον τῷ ἀνταγωνιστῇ, καὶ καρτερίαν ἐπιδείξασθαι πολλὴν, καὶ στέφανον ἀναδή- D σασθαι· τὸν δὲ τῆς ταλαιπωρίας ἐκείνης ἀργίαν προτιμῶντα καὶ τρυφὴν, λαβὼν ἐκ μέσου τὸν ἀνταγωνιστὴν ἀμφοτέρους ἀπράκτους ἐκπέμψειε παρ᾽ αὐτοῦ. οὕτω μὲν γὰρ ὁ σπουδαῖος διὰ τὸν φαῦλον ἐπηρέασαι· ἐκεῖνος δὲ οὐκέτι διὰ τὸν γενναῖον ὁ κακὸς, ἀλλὰ διὰ τὴν αὐτοῦ. καὶ νῦν μὲν δοκεῖ τὸ ζητούμενον αὐτοῖς εἶναι περὶ τοῦ διαβόλου· κατὰ δὲ τὴν ἀκολουθίαν ὁ λόγος οὗτος προϊὼν τὴν αὐτοῦ πολλοῖς ἐγκαλέσει καὶ μέμψεται, καὶ τὴν δημιουργίαν ἅπασαν διαβαλεῖ τοῦ Θεοῦ. E καὶ γὰρ τοῦ στόματος καὶ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν κατηγορήσει διαπλάσεως. διὰ τούτων μὲν γὰρ ἐπιθυμοῦσιν ὧν οὐ δεῖ, καὶ εἰς μοιχείαν ἐμπίπτουσιν οἱ πολλοί· δι᾽ ἐκείνου δὲ βλασφημοῦσι, καὶ τὰ ὀλέθρια τῶν δογμάτων προφέρουσιν ἕτεροι. ἆρ᾽ οὖν διὰ τοῦτο χωρὶς γλώττης καὶ ὀφθαλμῶν γενέσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐχρῆν; οὐκοῦν καὶ τοὺς πόδας ἐκκόψομεν, καὶ τὰς χεῖρας ἀποτεμοῦμεν, ἐπειδὴ αὗται μὲν αἱμάτων πλήρεις εἰσίν, ἐκεῖνοι δὲ εἰς κακίαν τρέχουσι· ἀλλ᾽ οὐδὲ τὰ ὦτα τὴν ἀπήνειαν τοῦ λό- A γου τούτου δυνήσεται ἐκφυγεῖν. καὶ γὰρ ἀκοὴν ματαίαν παραδέχεται, καὶ τὴν τῶν δογμάτων φθορὰν παραπέμπει τῇ ψυχῇ· ὥστε καὶ ταῦτα ἀφαιρήσομεν. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ σῖτα, καὶ ποτὰ, καὶ οὐρανὸν, καὶ γῆν, καὶ θάλατταν, καὶ ἥλιον, καὶ φῶς καὶ σελήνην καὶ τὸν τῶν ἄστρων χορὸν, καὶ πάντα τῶν ἀλόγων τὰ γένη. ποῦ γάρ ἐστι χρήσιμα ταῦτα, τοῦ δι᾽ ὃν ἐγένετο πάντα κατακοπέντος οὕτως ἐλεεινῶς; ὁρᾷς τὸν γέλωτα καὶ τὴν ἀτοπίαν, εἰς ἣν ὁ λόγος καταστρέφειν ἀναγκά- B ζεται; ὁ γὰρ διάβολος ἑαυτῷ κακὸς, οὐχ ἡμῖν. ἡμεῖς γὰρ εἰ βουλοίμεθα καὶ πολλὰ καρπωσόμεθα δι᾽ αὐτοῦ καλά· ἄκοντος μὲν καὶ μὴ βουλομένου. τὸ δὲ θαῦμα καὶ ἐν τούτῳ μεῖζον, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἡ ὑπερβολή. τὸ γὰρ βελτίους γίνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, δάκνει μὲν αὐτὸν καὶ καθ᾽ ἑαυτὸ καὶ λυπεῖ· ὅταν δὲ δι᾽ αὐτοῦ τοῦτο προξενῆται ἡμῖν, οὐδ᾽ ἐνεγκεῖν δυνήσεται τὴν ἐπήρειαν. πῶς οὖν προξενεῖται δι᾽ αὐτοῦ; δεδοικότες αὐτοῦ τὴν ὠμότητα καὶ C τὰς συνεχεῖς ἐπιβουλὰς, καὶ τὰς ἐπαλλήλους μηχανὰς, τὸν πολὺν ὕπνον ἀποκρουόμεθα, νήφομεν, μεμνήμεθα τοῦ κυρίου διαπαντός. καὶ ὅτι οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου, ἄκουσον πῶς διὰ τῶν αὐτῶν σχεδὸν ῥημάτων διεγείρει τοὺς καθεύδοντας τῶν πιστῶν. τοῖς γὰρ Ἐφεσίοις ἐπιστέλλων οὕτω πως φησίν· "οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου. πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν D τοῖς ἐπουρανίοις." ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ καταβαλεῖν αὐτοὺς, ἀλλὰ διαναστῆσαι βουλόμενος. καὶ ὁ Πέτρος δέ· "νήψατε, φησι, γρηγορήσατε· ὅτι ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν τίνα καταπίῃ, ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει." σφοδροτέρους ἐργάσασθαι θέλων, καὶ πεῖσαι πλείονα πρὸς τὸν Θεὸν τὴν οἰκειότητα ἔχειν. ὁ γὰρ ἐφεστῶτα τὸν ἐχθρὸν ὁρῶν, μᾶλλον προστρέχει καὶ συμπλέκεται τῷ δυναμένῳ βοηθεῖν. E οὕτω που καὶ τὰ παιδία τὰ μικρά· ὅταν μὲν ἴδῃ τι τῶν φοβερῶν, εἰς τὸν τῆς μητρὸς καταφεύγοντα κόλπον· καὶ ἐκκρεμασθέντα τῶν ἱματίων ἐκείνης, ἔχεται αὐτῶν ἀσφαλῶς καί τινων πολλῶν ἀνθελκόντων πολλάκις, οὐκ ἀφίσταται. ὅταν δὲ μηδὲν ᾖ τὸ θορυβοῦν, οὐδὲ καλούσης ἐκείνης καὶ ἐφελκομένης ἀνέχεται, ἀλλὰ καλοῦσαν διαπτύει· καὶ πολλὰ πρὸς τὸ ἐπισπάσασθαι μηχανωμένην ἀποστρέφεται· καὶ τραπέζης κειμένης καταφρονεῖ.

διὰ

A ἀλλ' ὥσπερ πολλαὶ τῶν μητέρων ἐπειδὰν μηδὲν ἰσχύσωσι παρακαλοῦσαι, μορμολύκια καὶ φόβητρα κατασκευάζουσαι, οὕτως αὐτῶν σοφίζονται τὴν ἐπάνοδον, καὶ πείθουσι προσδραμεῖν πάλιν αὐταῖς· οὕτω δὲ οὐκ ἐπὶ τῶν παιδίων γίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἡμῶν. ὅταν γὰρ ἡμᾶς ὁ πονηρὸς φοβῇ καὶ ταράττῃ, τότε σωφρονιζόμεθα. τότε ἑαυτοὺς ἐπιγινώσκομεν· τότε μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς τῷ Θεῷ προστρέχομεν· εἰ δὲ ἠφανίσθη παρὰ τὴν ἀρχὴν οὗτος καὶ γέγονεν ἐκποδὼν, τάχα οὐδὲ B ὑπὲρ τῶν παρελθόντων ἂν ἐπίστευσαν οἱ πολλοί· εἶον ὅτι τὸν ἄνθρωπον ἠπάτησε, καὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων ἐξέβαλεν ἀγαθῶν. ἀλλὰ τὸν Θεὸν φθόνῳ καὶ βασκανίᾳ τοῦτο πεποιηκέναι εἶπον ἄν. ὅπου γὰρ καὶ νῦν εἰσιν οἱ ταῦτα τολμῶντες μετὰ τὴν τοσαύτην ἀπόδειξιν τῆς ἀπάτης αὐτοῦ, εἰ μηδὲ ὅλως πεῖραν ἔλαβον τῆς κακουργίας ἐκείνου, τί οὐκ ἂν εἶπον; τί οὐκ ἂν ἐφθέγξαντο; ὅλως δὲ εἰ χρὴ μετὰ ἀκριβείας τοῖς γινομένοις προσέχειν, οὐδὲ εἰς ἅπαντα ἡμᾶς ὁ διάβολος ὠθεῖ, ἀλλὰ πολλὰ μὲν καὶ αὐτὸς ἐργάζεται κακά· πολλὰ δὲ καὶ ἡμεῖς ἑαυτοὺς ῥαθυμίᾳ καὶ C καταφρονήσει μόνον. ποῦ γάρ· ἵνα πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἐπανέλθωμεν· προσεπέλασεν ὁ διάβολος τῷ Κάϊν, καὶ τὸν φόνον πρᾶξαι παρῄνεσε; τῇ μὲν γὰρ τούτου μητρὶ φαίνεται διαλεγόμενος, καὶ τὴν ἀπάτην κατασκευάζων· ἐνταῦθα δὲ οὐκέτι, πλὴν εἴ τις αὐτὸν τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ὑποβεβληκέναι φαίη· καὶ τοῦτο δὲ, παρὰ τὸν δεξάμενον καὶ πεισθέντα, καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ παρεσχηκότα τῆς ἐφόδου. ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως αὐτὸν εἴασεν ὁ Θεός· ἀλλ' ἐπέμενε παιδεύων καὶ νουθετῶν, δι' ὧν D ἐδόκει κολάζειν αὐτόν. καὶ τί λέγω τοῦ Κάϊν τὴν τιμωρίαν ἀνδρὸς ἑνὸς, ὅπου γε καὶ ὁ κατακλυσμὸς, ἔνθα τοσούτων ἀνδρῶν ἀπώλεια, δύναιτ' ἂν ἡμῖν ἐμφῆναι τὴν κηδεμονίαν τοῦ Θεοῦ; πρῶτον μὲν γὰρ οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ ἀπροσδοκήτως ἐπήγαγεν ἐκεῖνα τὰ δεινά. ἀλλὰ καὶ προεῖπε· καὶ οὐ πρὸ χρόνου βραχέος, ἀλλὰ καὶ πρὸ εἴκοσι ἐτῶν καὶ ἑκατόν. ἔπειτα ἵνα μὴ διὰ τὸ μῆκος τῆς προρρήσεως, εἰς λήθην ἐμπέσωσι καὶ ῥαθυμίαν, παρεσκεύασε τὴν κιβωτὸν ὑφαίνεσθαι κατ' E ὀφθαλμοὺς ἐκείνων αὐτῶν, πάσης φωνῆς λαμπρότερον βοῶσαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπειλήν. ὁ μὲν γὰρ Κάϊν ἐξέπεσε τῆς διανοίας· ἐκείνη δὲ πρὸ τῶν ὄψεων αὐτῶν κειμένη, συνεχῶς τῶν ἀπειληθέντων τὴν μνήμην διήγειρεν· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίσθησαν, ἀλλ' ἐπέμενον προσκαλούμενοι καὶ ἕλκοντες καθ' ἑαυτῶν τὰ κακά. ὁ γὰρ Θεὸς οὔτε ἀπειλῆσαι κατακλυσμὸν, οὔτε ἐπαγαγεῖν ἠθέλησεν, ὥσπερ οὐδὲ τὴν γέενναν αὐτήν· ἀλλὰ πάντων ἡμεῖς αἴτιοι τούτων· ὅπερ καὶ σοφώτατός τις συνιδὼν ἔλεγεν· ὅτι ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν· A „οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων· καὶ αὐτὸς δὲ διὰ τοῦ προ„φήτου οὕτως φησί· μὴ γὰρ θελήσω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς „τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν; ὅταν δὲ μὴ ἐπιστραφῶμεν, τὴν ἀπώλειαν καὶ τὸν θάνατον ἡμεῖς καθ' ἑαυτῶν ἐπάγομεν· οὐχ ὁ μὴ βουλόμενος ἡμᾶς ἀπολέσαι Θεὸς, καὶ τὴν τοῦ διαφυγεῖν ὁδὸν ὑποδεικνύς. ἆρ' οὖν τοῦτο μόνον ἔχομεν εἰπεῖν ὑπὲρ τοῦ κατακλυσμοῦ, κέρδος δὲ οὐδὲν εὑρήσομεν ἐξ αὐτοῦ γεγονός; ἀλλ' οὐδέ ἐστιν εἰπεῖν ὅσον B καὶ τοῖς τετελευτηκόσιν αὐτοῖς, καὶ τοῖς μετ' ἐκείνους γινομένοις. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ περαιτέρω προελθεῖν τῆς κακίας ἐκωλύθησαν· οἱ δὲ μετ' ἐκείνους ἐκείνων μείζονα ἐκέρδαινον, τῆς ζύμης ὡς ἄν τις εἴποι καὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν κακῶν ἀφανισθείσης ἐκ μέσου μετὰ τῶν τολμησάντων αὐτῶν. εἰ γὰρ καὶ χωρὶς παραδείγματος εὐκόλως δύναιντ' ἂν εὑρεῖν οἱ ἄνθρωποι τὰ κακὰ, τί ἂν ἔπραξαν πολλῶν ὄντων τῶν παρακαλούντων αὐτοὺς ἐπὶ πράξεις τὰς πονηράς; ὅπερ ἵνα μὴ C γένηται, μηδὲ τοσούτους διδασκάλους οἱ μετὰ ταῦτα φαυλότητος ἔχωσι, πάντας αὐτοὺς ἄρδην ἀπώλεσεν.

Ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς λόγος, μᾶλλον δὲ ἀνόητος, τῶν πράττειν μὲν οὐδὲν βουλομένων ἀγαθὸν, πάντα δὲ ζητούντων καὶ λεγόντων, ἵνα τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων τὴν αἰτίαν ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀγάγωσιν; εἰ μὴ συνεχώρησε, φησὶν, ὁ Θεὸς, οὐδ' ἂν προσῆλθεν ὁ διάβολος, D οὐδ' ἂν ἠπάτησε τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἔμαθεν ὁ Ἀδὰμ, ὅσον εἶχεν ἀγαθὸν, οὐδ' ἂν ἐκ τῆς ἀπονοίας ἐκείνης κατέβη ποτέ. ὁ γὰρ τοσοῦτον ἑαυτὸν καταξιῶν, ὡς καὶ Θεὸς γενέσθαι προσδοκᾷν· τί οὐκ ἂν ἐτόλμησεν οὗτος, μὴ σωφρονισθείς; θῶμεν δὲ μήτε συμβεβουλευκέναι τι τὸν διάβολον, μήτε ὅλως διειλέχθαι τῇ Εὔᾳ περὶ τοῦ ξύλου, ἆρα ἂν ἄπταιστοι διετέλεσαν, μὴ γινομένου τούτου; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· ὁ γὰρ ὑπὸ τῆς γυναικὸς οὕτως εὐκόλως ἀναπεισθεὶς, E οὗτος καὶ διαβόλου οὐκ ὄντος ταχέως ἂν ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν κατέπεσεν, ὃ καὶ μείζω ἂν αὐτῷ τὴν τιμωρίαν ἐποίησε. χωρὶς δὲ τούτων, οὐδὲ νῦν τοῦ διαβόλου μόνον ἀπάτης τὸ πᾶν ἐστιν. ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς οἰκείας ἐπιθυμίας ἁλοῦσα κατέπεσεν ἡ γυνή· ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρῶσιν καὶ ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, καὶ ὡραῖον τοῦ κατανοῆσαι, καὶ λαβοῦσα τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ἔφαγε. καὶ οὐ

A Quocirca matrum plurimæ, cùm nihil obſecrando proficere ſe viderint, larvas quaſdam horrorificque figmenta parant, atque illos demum ad reditum impellunt, perſuadéntque ad ſe iterum recurrere. Hoc autem non in ſolis pueris contingit; ſed etiam in nobis. Quando enim malignus ille perterret nos atque perturbat, tunc frugi efficimur, tunc nosipſos agnoſcimus, tunc ad Deum omni ſtudio recurrimus. Quòd ſi deletus ab initio nequam ille fuiſſet, ſublatus è medio, fortaſſe B nec præterita crediddiſſent plurimi: puta quod hominem fefelliſſet, quod bonis illis innumeris eum ejeciſſet, Deúmque hoc invidia & livore commotum feciſſe arbitrarentur. Quando enim ne modò quidem deſunt, qui poſt tanta illius ſeductionis indicia id audent dicere, ſi non illius nequitiæ & aſtus experimenta cepiſſent, quid non dixiſſent? quid non oblocuti fuiſſent? Quòd ſi penitus atque diligenter his quæ fiunt animum intendere velimus, inveniemus minimè ad omnia nos diabo- C lum impellere; ſed cum plurimorum ille nobis lapſuum ſit author, plurima item nosmetipſi per noſtram ſolam ſocordiam ac negligentiam patimur. Ubi enim, ut ad priora revertamur, ad Cain diabolum acceſſiſſe, fraternámque cædem ſuggeſſiſſe? Nam matri quidem illius viſus eſt loquens fraudémque concinnans: huic autem minimè, niſi fortè quiſpiam malas illum cogitationes dicat immiſiſſe. Quod etſi nec ipſi renuimus, id tamen totum illius culpa contigit, qui ſuggerentem admiſit, illi- D que paruit, atque principium in ſe invadendi præſtitit. Attamen nec ſic illum dimiſit Deus; verum ex his, per quæ punire videbatur, admonere potius atque corripere non deſiit. Quid autem Cain viri unius ſupplicium dico, quandoquidem etiam diluvium, in quo tot periere viri, Dei nobis providentiam apertiſſimè poteſt aſſerere? Primum enim non repentè neque inſperatò mortalibus vim illam inundationis induxit; ſed fore prædixit: idque non ante breve tempus; ſed ante centum & viginti E annos. Tum verò ne ex longitudine prædictionis in oblivionem ac negligentiam inciderent, ædificari arcam in oculis omnium inſtituit, voce omni clarius clamantem, Deique minas omnibus annunciantem. Cain quippe ſanitate mentis exciderat: illa verò ante omnium oculos poſita jugiter imminentium ſibi malorum illos admonebat: nec ſic tamen illi emendati ſunt; ſed in vitiis perſeveraverunt, ſupplicia ſibiipſis conſciſcentes atque attrahentes. Deus enim diluvium ipſum ne- A que comminari, neque inferre voluiſſet, ſicuti nec gehennam ipſam quidem. Verùm iſtorum omnium nosipſi nobis cauſa ſumus, quod & ſapientiſſimus quidam viderat, cùm diceret: *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivenium.* At Deus ipſe per Prophetam ait: *Nolo mortem peccatoris; ſed ut convertatur & vivat.* At verò nos niſi convertamur, damnationem nobisipſis ultro mortémque congerimus, non is, qui nos perire noluerat, quique viam effugiendi nobis oſtenderat. B Ergóne id ſolùm habemus, quòd de diluvio dicere poſſumus, nulláque ex eo prodiiſſe emolumenta docemus? Dici profectò non poteſt, quantum utilitatis & his qui illa inundatione periere, & cæteris poſtea futuris inde comparatum ſit. Illi enim ulterius in vitiis ac flagitiis progredi permiſſi non fuerunt: qui autẽ poſt illos ſecuti ſunt, majora etiam quàm illi, atq; excellentiora lucra retulerunt, fermento (ut ita dixerim) materiáque malorum è medio ſublatis extinctiſque peccatoribus. Nam ſi etiam C ſine exemplis mala homines per ſe facilè inveniunt: quid non facturi exiſtimentur, ſi plurimorũ exemplo ad pernicioſos actus invitentur? Quòd utiq; ne fieret, ne tot ſcelerum magiſtros hi, qui poſtea futuri erant, intuerentur, eos omnes unà perdidit.

Verumenimvero, quænam eſt illorum ſapiens, imò plena ſtultitiæ ratio, qui cùm nihil boni agere velint, omnia verboſis ac ventoſis quæſtionibus agitant, ut ſuorum delictorum cauſas ad Deum referant? Niſi permiſiſſet Deus, ajunt, nequaquam D acceſſiſſet diabolus, nunquam decepiſſet ab initio; ſedne q; cognoviſſet Adam, quantum boni antè habuerit, neque ſuam illam arrogantiam unquam deſeruiſſet. Qui enim ſeipſum in tantum culmen honoris erexerat, ut fieri ſe Deum expectaret, quò non prorupiſſet audaciæ, niſi digna fuiſſet animadverſione caſtigatus? Fingamus nihil diabolum conſuluiſſe, nihilque penitus Evæ de ligno locutum fuiſſe: num ſine peccato perſtitiſſent, ſi iſtud non ita contigiſſet: Minimè verò: nam cui mu- E lier tam facilè, quod volebat perſuaſit, ipſe etiam diabolo abſente, ex ſeipſo quamprimum in peccatum corruiſſet, quo majori quoque pœna mulctari meruiſſet. Præterea ne nunc quidem diaboli ſolius eſt omnis illa ſeductio; ſed ſua etiam concupiſcentia mulier corrupta corruit, atque hoc Scriptura ſacra indicat, quæ dicit: *Viditque mulier quod bonum eſſet lignum ad edendum, gratúmque oculis ad videndum, ac ſpecioſum ad conſiderandum, & accipiens de fructu illius comedit.*

Ex hiſtoria diluvii providentiam Dei oſtendit.

Sap. 1, 7.

Ez. 18, 24.

Cap. V.

Gen. 3, 6.

Neque verò ego nunc iſta loquor, quaſi diabolum inſidiarum criminibus purgare intendens; ſed indicare volens eos, niſi ſponte cecidiſſent, à nemine unquam potuiſſe dejici. Nam qui tam facile propinatam ſibi ab altero deceptionem ſuſcepit, is profectò & negligenter & laxè fuiſſe affectus oſtenditur. Neque enim tantum ille potuiſſet, ſi ſobrium vigilantémque animum allocutus eſſet. Sunt autem plurimi, qui cùm ad hanc partem diſſerendo perveniunt, diabolo omiſſo ad mandatum tranſeunt, & cùm à peccante homine abſtineant, Deo crimen impingunt, dicentes: Quid enim eis præceptum dabat, quos peccaturos noverat? Iſta re vera ſunt diaboli verba, & impiæ mentis inventa. Nam quod præceptum dare longè majoris diſpenſationis ſit, quam non dare, clariſſimè conſtat. Sit enim Adam voluntate, & animo tam negligenti, quam fuiſſe oſtenditur, nullum ſuſcipiat mandatum; ſed in deliciis, & ſecuritate perſiſtat: ex hujuſmodi licentia imbecillitas tanta atque negligentia ad melioráne, an ad deteriora prorumpet? Liquet profectò illum ad ſummum faſtigium vitiorum evaſurum, ſi abſque cura ſit. Nam ſi necdum de immortalitate ſecurus, eámque ſpem dubiam pendere non ignorans, in tantam arrogantiam atque amentiam elatus eſt, ut Deus fieri ſperaret: iſtudque cùm id promittentem nulla ex parte fidelem cerneret, ſi firmam ac ſecuram immortalitatem conſecutus eſſet, quò non progreſſus eſſet arrogantiæ? quid non peccaſſet? quando ille Deo obtemperaſſet? Tu verò, dum iſta criminaris, idem profectò facis, ac ſi quis fornicationem & libidinem interdicentem reprehenderet, ideo quòd plurimi iſta audientes fornicaturi eſſent. Nonne ſunt iſta extremæ dementiæ? Si enim nullo mandato ſuſcepto diabolus ad illum accedens, recedere à Deo conſuleret, id illi & quidem facilè perſuaſiſſet. Nam qui poſt acceptum mandatum præcipientem ſic leviter contempſit, ſi nihil ab illo penitus audiiſſet, citò ſe etiam eſſe ſub domino neſciret: idcirco anticipat Deus, & ex his quæ præcipit, docet habere illum dominum, cunctáque illi parere oportere. Et quid amplius commodi eſt ex hoc ſecutum, inquiunt? Etiam ſi nihil aliud ſecutum eſſet, non id docenti Deo eſſet imputandum; ſed potiùs non ſuſcipienti homini optimam hanc ſaluberrimámque diſciplinam. Verum ne ſic quidem inutilis fuit, etiam poſt prævaricationem præcepti exhibitio. Nonne illæ latebræ, illa confeſſio delicti, illa viri ad mulierem, mulieriſque ad ſerpentem ſtudioſa cauſæ traductio: illa, inquam, omnia metuentium ſunt atque trementium, Deique authoritatem agnoſcentium? Porrò quantum lucri inde conſecutum ſit ex diabolica illa expectatione, in tantum timoris illos fuiſſe tranſlatos, nullus ignorat. Qui enim æqualitatem Dei priùs meditatus fuerat, ipſe jam ita contrahebatur humiliter, ut pœnam cruciatúmque tremens metueret, ac peccatum confiteretur ſuum. At verò non abſque ſenſu peccare, delictúmque citò recognoſcere, minimè eſt negligendum: ſed via quædam eſt ad emendationem atque ad mutationem in melius ducens. Omnem itaque in nos Dei benignitatem neque cogitatione comprehendere, neque narrare poſſibile eſt: eorum tamen quæ novimus, ſummam dicturus ſum. Nempe enim poſt adeò inſignem contumaciam, poſt talem inobedientiam, poſt tanta ſcelera, cùm jam orbis totus tyrannide peccati premeretur, cùm extrema jam luenda pœna eſſet, cum delendum omne mortalium genus, nomenque ipſum hominum meritò exterminari poſſet: tum verò maximum omnium beneficium & clementiam oſtendit, unigenitum ſuum pro inimicis, pro alienatis à ſe, pro ſe odio habentibus atque adverſantibus morti tradens, ac per eam reconciliationem noſtram operans, cœlorúmque regnum & æternam vitam, aliáque bona innumera nobis ſe daturum ſpondens, *quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis aſcenderunt.* Quid igitur huic providentiæ, huic clementiæ, huic bonitati comparari aut ſimile excogitari poſſit? Propterea & ipſe dicebat: *Quantum diſtat cælum à terra, tantum diſtat via mea à viis veſtris, & cogitationes veſtræ à cogitatione mea.* [Eſ. 55, 9.] David quoque mitiſſimus, cum de clementia illius loqueretur, ajebat: *Secundum altitudinem cœli à terra corroboravit Dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe. Quantum diſtat Ortus ab Occidente, longè fecit à nobis iniquitates noſtras. Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe*: [Pſal. 102, 11.12.] quod non comparans dicit: quæ enim humana clementia divinæ bonitati conferri poſſit? ſed quia exemplum ſummæ affectionis nullum nos majus novimus, quam patris ad filios: niſi fortaſſis Eſaias majus aliquid docuit, qui matris potius exemplo uſus eſt, quæ erga natos ſuos longè miſericordiùs afficitur, quam pater. Dixit enim: *Nunquid obliviſcetur mulier infantuli ſui, ut non miſereatur filii uteri ſui?* [Eſ. 49, 15.]

A τὸν διάβολον ἀπαλλάττων τῶν τῆς ἐπιβουλῆς ἐγκλημάτων ταῦτα λέγω νῦν, ἀλλὰ δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι εἰ μὴ ἑκόντες κατέπεσον, οὐδεὶς ἂν αὐτοὺς κατέβαλεν. ὁ γὰρ τὴν παρ' ἑτέρου δεξάμενος ἀπάτην οὕτως εὐκόλως, οὗτος καὶ πρὸ τῆς ἀπάτης ῥαθύμως καὶ χαύνως διέκειτο. οὐδὲ γὰρ ἂν ἴσχυσε τοσοῦτον ἐκεῖνος, εἰ νηφούσῃ καὶ ἐγρηγορυίᾳ διελέγετο ψυχῇ. ἀλλ' εἰσί τινες οἳ ἐπειδὰν κατὰ τοῦτο διελεγχθῶσι τὸ μέρος, τὸν διάβολον ἀφέντες ἐπὶ τὴν ἐντολὴν μεταβαίνουσι, καὶ τοῦ μὲν ἡμαρτηκότος B ἀπέχονται, ἐγκαλοῦσι δὲ τῷ Θεῷ λέγοντες, τί γὰρ ἐδίδου πρόσταγμα, ἁμαρτήσαντας αὐτοὺς εἰδώς; καὶ ταῦτα δέ ἐστι διαβόλου τὰ ῥήματα καὶ ἀσεβοῦς ἐννοίας εὑρήματα· ὅτι γὰρ καὶ τὸ δοῦναι τὴν ἐντολὴν μείζονος κηδεμονίας ἐστὶν, ἢ τὸ μὴ δοῦναι, δῆλον ἐκεῖθεν. ἔστω δὲ ὁ Ἀδὰμ τὴν μὲν προαίρεσιν ἔχων οὕτω ῥάθυμον, ὡς τὸ τέλος ἀπέδειξε· δεχέσθω δὲ μηδεμίαν ἐντολὴν, ἀλλὰ μενέτω τρυφῶν. ἆρα ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ῥαθυμία ἀπὸ τῆς ἀδείας ταύτης ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ ἐπὶ τὸ C κρεῖττον ἐπέδωκεν ἄν; ἀλλὰ παντί που δῆλον, ὅτι πρὸς ἐσχάτην ἂν κατέπεσε κακίαν, ἄφροντις ὤν. ὁ γὰρ μηδέ πω θαρρεῖν ὑπὲρ τῆς ἀθανασίας ἔχων, ἀλλ' ἔτι μετέωρον τὴν ἐλπίδα ταύτην οὖσαν εἰδώς, καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀλαζονείας καὶ ἀνοίας ἀρθεὶς, ὡς ἐλπίσαι γενέσθαι Θεὸς, καὶ ταῦτα οὐδαμόθεν τὸν ταῦτα ἐπαγγειλάμενον πιστὸν ὁρῶν, εἰ βεβαίαν εἶχε τὴν ἀθανασίαν, ποῦ οὐκ ἂν ἔφθασεν ἀπονοίας; τί δὲ οὐκ ἂν ἐξήμαρτε; πότε δὲ ἂν ὑπήκουσε τῷ Θεῷ; σὺ δὲ παρόμοιον D ποιεῖς ἐγκαλῶν, ὥσπερ ἂν εἴ τις καὶ τὸν πορνεύειν ἀπαγορεύοντα μέμφοιτο· ἐπειδὴ οἱ ταῦτα ἀκουσόμενοι πορνεύειν ἔμελλον. καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης ταῦτα μανίας τὰ ῥήματα; εἰ γὰρ μὴ δεξαμένῳ τὴν ἐντολὴν προσελθὼν ὁ διάβολος ἀποστῆναι τοῦ Θεοῦ συνεβούλευσε, καὶ τοῦτο εὐκόλως ἂν ἔπεισεν. ὁ γὰρ μετὰ τὴν τοῦ προστάγματος δόσιν καταφρονήσας τοῦ δεδωκότος αὐτὸ, εἰ μηδὲν ὅλως ἠκηκόει παρ' αὐτοῦ, ταχέως ἂν οὐδὲ ὅτι καὶ ὑπὸ δεσπότην ἐστὶν ἠγνόησε· διὰ τοῦτο προλαβὼν ὁ Θεὸς δι' E ὧν προσέταξεν, ἐδίδαξεν ὅτι καὶ κύριον ἔχει, καὶ πάντα ὑπακούειν αὐτοῦ δεῖ. καὶ τί πλέον ἀπὸ τούτου γέγονε, φησί; μάλιστα δὲ εἰ καὶ μηδὲν ἐγεγόνει, οὐδὲ οὕτω παρὰ τὸν διδάξαντα Θεὸν, ἀλλὰ παρὰ τὸν μὴ δεξάμενον τὴν καλλίστην ταύτην παίδευσιν· νῦν δὲ οὐδὲ οὕτως ἀνόητος γέγονε, καὶ μετὰ τὴν παράβασιν ἡ δόσις τῆς ἐντολῆς. καὶ γὰρ τὸ κρυβῆναι, καὶ τὸ τὴν ἁμαρτίαν ὁμολογῆσαι, καὶ σπουδάζειν τὸν μὲν ἄνδρα ἐπὶ τὴν γυναῖκα, ἐκείνην δὲ ἐπὶ τὸν ὄφιν τὴν αἰτίαν τῶν γεγενημένων A μεταγαγεῖν, δεδοικότων ἐστὶ καὶ τρεμόντων καὶ τὸ κῦρος ἐπεγνωκότων τοῦ Θεοῦ. ὅσον δὲ κέρδος ἦν ἀπὸ τῆς σατανικῆς ἐκείνης προσδοκίας εἰς τοσοῦτον μετατεθῆναι φόβον, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. ὁ γὰρ ἰσοθεΐαν φαντασθεὶς, αὐτὸς οὕτως ἐταπεινοῦτο καὶ συνεστέλλετο, ὡς ὑπὲρ τιμωρίας καὶ κολάσεως τρέμειν· καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐξαγγέλλειν τὴν αὐτοῦ. τὸ δὲ μὴ ἁμαρτάνειν ἀνεπαισθήτως, ἀλλ' ἐπιγινώσκειν ταχέως καὶ συνορᾶν τὸ πλημμεληθὲν, οὐκ ἔστι μικρόν· B ἀλλ' ὁδός τις καὶ ἀρχὴ πρὸς διόρθωσιν ἄγουσα καὶ τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολήν. πᾶσαν μὲν οὖν τοῦ κυρίου τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγαθότητα οὔτε μαθεῖν οὔτε διηγήσασθαι δυνατόν· ὧν δὲ ἴσμεν, τὸ κεφάλαιον ἐρῶ. μετὰ γὰρ τὴν τοσαύτην παρακοὴν, μετὰ τοσαῦτα ἁμαρτήματα· ὅτε πᾶσαν κατεῖχε τὴν οἰκουμένην ἡ τῆς ἁμαρτίας τυραννὶς, ὅτε τὴν ἐσχάτην ἔδει δοῦναι δίκην λοιπὸν καὶ ἀπολέσθαι παντελῶς, καὶ ἀνώνυμον τὸ τῶν ἀνθρώπων γενέσθαι γένος, τότε τὴν μεγίστην περὶ ἡμᾶς C εὐεργεσίαν ἐπεδείξατο· ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀπηλλοτριωμένων, καὶ μισούντων αὐτὸν καὶ ἀποστρεφομένων τὸν μονογενῆ κατασφάξας τὸν ἑαυτοῦ, καὶ διὰ τούτου τὴν πρὸς αὐτὸν καταλλαγὴν ἐργασάμενος ἡμῖν, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ ζωὴν αἰώνιον, καὶ τὰ μυρία ἐπαγγειλάμενος δώσειν ἀγαθὰ, ἃ μήτε ὀφθαλμὸς εἶδε, „ μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. τί ταύτης ἂν „ γένοιτο τῆς κηδεμονίας ἴσον, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς ἀγαθότη- D τος; διὰ ταῦτα καὶ αὐτός φησι· καθὼς ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ „ τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχει ἡ ὁδός μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν· καὶ τὰ δια- „ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς διανοίας μου. καὶ ὁ πρᾳότατος δὲ Δαβὶδ, περὶ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ διαλεγόμενός φησι· κατὰ τὸ ὕψος „ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ „ τοὺς φοβουμένους αὐτόν· καθ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυ- „ σμῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν. καθὼς οἰκτείρει „ E πατὴρ υἱοὺς, ᾠκτείρησε κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν· οὐχ ὅτι τοσοῦτον μόνον, ἀλλ' ὅτι παράδειγμα τῆς ἄκρας φιλοστοργίας ἕτερον οὐκ ἴσμεν· ἐπεὶ ὅτι καὶ τούτου πλέον ὁ Ἡσαΐας ἐδίδαξε· τὴν γὰρ μητέρα εἰς τὸ ὑπόδειγμα παραλαβὼν τὴν πολὺ τοῦ πατρὸς συμπαθεστέραν πρὸς τὰ ἔκγονα οὖσαν οὑτωσὶ λέγει· μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ παιδίου αὐτῆς, ἢ τοῦ μὴ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο ταῦτα γυνὴ,

ἀλλ'

ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου, λέγει κύριος· δεικνὺς ὅτι καὶ τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας ἀνώτερός ἐστιν ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. καὶ ταῦτα μὲν οἱ προφῆται, τοῖς δὲ Ἰουδαίοις αὐτὸς διαλεγόμενος ἔλεγεν· εἰ δὲ ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνων διὰ τούτων, ἀλλ' ἢ ὅσον τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πονηρῶν τὸ μέσον ἐστὶ, τοσοῦτον τὸ τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας πρὸς τὴν πατρικὴν τὸ διάφορον. καὶ μηδὲ μέχρι τούτου πάλιν στῇς· ἀλλὰ τῷ νῷ καὶ περαιτέρω πρόελθε· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο, ὅσον ἀκοῦσαί σε δυνατὸν, εἴρηται. Θεοῦ γὰρ ἡ σύνεσις ἄπειρος, καὶ ἡ ἀγαθότης δηλονότι καὶ ἡ φιλανθρωπία. εἰ δὲ μὴ καθ' ἕκαστον τῶν γινομένων αὐτὴν ὑποπτεύομεν, καὶ τοῦτο τῆς ἀπειρίας αὐτῆς σημεῖον. πολλὰ γὰρ καὶ μεγάλα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας οἰκονομεῖται, ἃ αὐτῷ μόνῳ ἐστὶ φανερά. ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀγαθότητα τὸ ἡμέτερον γένος εὐεργετεῖ, οὔτε δὲ τῆς παρ' ἡμῶν δόξης δεόμενος, οὔτε ἀμοιβῆς χρῄζων τινὸς ἑτέρας, τὰ πλείονα ἀφίησι λανθάνειν ἡμᾶς· εἰ δέ ποτε καὶ ἀποκαλύψειε, καὶ τοῦτο ἡμῶν ἕνεκεν ποιεῖ, ἵνα εὐχαρίστως διατεθέντες, πλείονα ἐπισπασώμεθα τὴν βοήθειαν. μὴ τοίνυν ὑπὲρ τούτων μόνον ὧν ἴσμεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὧν οὐκ ἴσμεν εὐχαριστῶμεν αὐτῷ· οὐ γὰρ ἑκόντας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄκοντας οἶδεν εὖ ποιεῖν· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος εἰδὼς, πάντοτε καὶ ἐν πᾶσιν εὐχαριστεῖν παρῄνει. ὅτι δὲ οὐ κοινῇ πάντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰδίᾳ ἑκάστου κήδεται, καὶ τοῦτο αὐτοῦ πάλιν ἀκούειν λέγοντός ἐστιν. οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων· περὶ τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν λέγων. βούλεται μὲν γὰρ καὶ τοὺς μὴ πιστεύοντας αὐτῷ σωθῆναι μεταβαλλομένους καὶ πιστεῦσαι πάντας· καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησιν· ὃς θέλει πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν· καὶ αὐτὸς δὲ τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγεν· οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν· καὶ ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν; ὅταν δὲ μηδὲ τοσαύτης ἐπιμελείας ἀπολαύσαντες ἐθελήσωσι γενέσθαι βελτίους, καὶ ἐπιγνῶναι τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς ἀφίησιν· ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς οὐρανίου ζωῆς ἑαυτοὺς ἑκόντες ἀπεστέρησαν, τὰ γοῦν εἰς τὸν παρόντα βίον αὐτοῖς ἅπαντα χορηγεῖ· τὸν ἥλιον ἀνατέλλων ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, τὰ πρὸς τὴν σύστασιν τῆς παρούσης παρέχων ζωῆς. εἰ δὲ ἐχθρῶν τοσαύτην ποιεῖται πρόνοιαν, τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ, καὶ θεραπεύοντας αὐτὸν κατὰ δύναμιν τὴν αὐτῶν, πῶς περιόψεταί ποτε; οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν· ἀλλ' ἐν πλείονι πάντων τούτους ἔχει σπουδῇ· ὑμῶν γάρ φησι καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσίν.

Ὥστε ὅταν ἐννοήσῃς, ὅτι πατέρα, καὶ οἰκίαν, καὶ φίλους, καὶ συγγενεῖς καὶ πλοῦτον ἄφατον, καὶ δόξαν πολλὴν ῥίψας ἀπὸ τῶν χειρῶν διὰ τὸν Χριστὸν, εἶτα τοσαύτην θλίψιν ὑπομένεις νῦν, μὴ καταβάλλῃς σαυτόν. ἐξ ὧν γὰρ ἡ ἀπορία τίκτεται λογισμῶν, ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ ἡ τῆς ἀπορίας ἡμῖν ἔσται λύσις. πῶς; ἀδύνατον ψεύσασθαι τὸν Θεόν· ἐπηγγείλατο δὲ τοῖς ταῦτα καταλιποῦσι, ζωὴν αἰώνιον· κατέλιπες δὲ σὺ πάντα καὶ διέπτυσας, τί οὖν ἐστι λοιπὸν τὸ κωλῦον σε θαρρεῖν ὑπὲρ τῆς ὑποσχέσεως; ὁ κατέχων σε πειρασμὸς νῦν; καὶ τί τοῦτο πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν; οὐ γὰρ ἐνταῦθα τὴν αἰώνιον ἡμῖν ἐπηγγείλατο ζωήν. εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα τὰ τῆς ἐπαγγελίας πληροῦσθαι ἔμελλεν, οὐδὲ οὕτως ἀσχάλλειν ἐχρῆν· τὸν γὰρ εὐλαβῆ καὶ πιστὸν ἄνδρα, οὕτω βεβαίως διακεῖσθαι χρὴ πρὸς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ, ὥστε κἂν ἐναντία φαίνηται τὰ γινόμενα, μηδὲ οὕτω ταράττεσθαι, μηδὲ ἀπογινώσκειν τὴν ἔκβασιν. ὅρα γοῦν ὁ πιστὸς Ἀβραὰμ τίνα μὲν ὑπόσχεσιν ἐδέξατο, τίνα δὲ πράττειν ἠναγκάζετο. ἡ μὲν ὑπόσχεσις ἦν, ἀπὸ τοῦ Ἰσαὰκ πᾶσαν ἐμπλήσειν τὴν οἰκουμένην· τὸ δὲ πρόσταγμα, αὐτὸν τοῦτον καταθῦσαι τὸν Ἰσαὰκ, ἐξ οὗ ἔμελλε πᾶσα πληροῦσθαι ἡ γῆ. τί οὖν ἐθορύβει τοῦτο τὸν δίκαιον; οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ τοσαύτης διαφωνίας οὔσης καὶ μάχης τῇ κελεύσει πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν, οὐκ ἐταράχθη, οὐδὲ ἰλιγγίασεν, οὐδὲ εἶπέ τι τοιοῦτον ἐκεῖνος· ἕτερα ἐπηγγείλατο, καὶ ἕτερά με πράττειν ἀναγκάζει νῦν ὁ Θεός. ἀπὸ τοῦ παιδὸς τούτου, τὸ πολύ μοι τῶν ἐκγόνων ὑπέσχετο πλῆθος· καὶ τοῦτον κατασφάξαι κελεύει νῦν, πῶς οὖν τοῦτο ἔσται τῆς ῥίζης ἐκκεκομμένης; ἠπάτησέ με ἄρα, καὶ διέπαιξεν. οὐδὲν τούτων εἶπεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐνενόησε· καὶ μάλα γε εἰκότως. ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς ὑπισχνούμενος ᾖ, κἂν μυρία δοκῇ τὴν ἐπαγγελίαν ἀναιρεῖν, οὐ χρὴ θορυβεῖσθαι περὶ τοῦ τέλους οὐδὲ ἀμφισβητεῖν. τοῦτο γὰρ αὐτὸ μάλιστα τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔργον ἐστὶ, πόρον ἐκ τῶν ἀπόρων εὑρεῖν· καθάπερ ὁ μακάριος ἐκεῖνος τότε ἐλογίζετο. διόπερ αὐτοῦ κατεπλάγη τὴν πίστιν ὁ Παῦλος, οὕτως εἰπών· πίστει προσενήνοχεν Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαὰκ πειραζόμενος,

Sed & ſi illa oblita ejus fuerit, ego tamen tui non obliviſcar, dicit Dominus: oſtendens Dei miſericordiam affectus omnes naturales longiſſimè excedere. Et Prophetæ quidem ſic: Ipſe autem Dei filius cum Judæis loqueretur, ajebat: *Si autem vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris; quanto magis pater veſter cæleſtis dabit bona petentibus ſe?* Matt. 7. 11. Nihil profectò aliud per iſta ſignificans, niſi tantam eſſe divinæ providentiæ & gubernationis paternæ differentiam, quantum intereſt inter bonos & malos. Verum neque hactenus iterum ſtes velim; ſed mente ad interiora progredere. Nam id quoque pro captu, & modo tuo dictum eſt: quippe cujus eſt infinita intelligentia, bonitatem quoque & clementiam fine nullo terminari neceſſe eſt. Quod ſi hanc per ſingula quæ fiunt non perſpicimus, & hoc ſignum illius infinitatis eſt. Plurima enim & magna quotidie pro noſtra ſalute diſponit, quæ ipſi ſoli ſunt cognita. Quia enim ſola bonitatis ſuæ gratia mortalibus per omnia proſpicit, nihil noſtris indigens laudibus, nullaque alia remuneratione opus habens, plurima nos latere permittit. Sed & ſi aliquando hæc revelat, & illud noſtræ utilitatis cauſa facit, ut gratias illi ſemper referentes, ex hac gratitudine noſtra amplius nobis attrahamus illius auxilium. Non igitur de his ſolum quæ novimus, gratias illi referamus: neque enim volentes ſolum; verum invitos quoque, & nolentes beneficiis conſuevit afficere. Quod Paulus optimè noverat, *qui ſemper & in omnibus gratias agere monebat.* Quòd autem non communiter ſolùm omnium curam gerit; ſed ſeorſim ſingulorum, ipſum audias licèt dicentem: *Non eſt voluntas coram patre meo, qui in cælis eſt, ut pereat unus de puſillis iſtis, de his dicens, qui in illum credunt.* Matt. 18, 14. Cupit ipſe quidem & eos qui non credunt ſalvos fieri, mutarique in melius, & credere, ſicut Paulus ait: *Qui vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* 1. Tim. 2. 4. Et ipſe ad Judæos: *Non veni vocare juſtos; ſed peccatores ad pœnitentiam:* &, *Miſericordiam volo, non ſacrificium.* Matt. 2. 17. Oſeæ. 6, 6. At verò ſi poſt tantæ curæ ac providentiæ fruitionem noluerint meliores fieri, veritatémque recognoſcere, ne ſic quidem illos deſerit; ſed quoniam æternæ vitæ participatione ipſi ſe ſua ſponte privaverunt, vel præſentis vitæ bona illis omnia largitur, *ſolem ſuum oriri faciens ſuper bonos & malos, & pluens ſuper juſtos & injuſtos, aliaque præſtans quæ ad* præſentis vitæ conſiſtentiam pertinent. Quòd ſi inimicis quoque tanta cura & providentia proſpicit, fideles ſuos, & qui totis ei viribus ſerviunt, quomodo unquam contemnet? Non ita, non ita eſt: Verùm iſtos maximè ex omnibus fovet atque complectitur. *Veſtri enim*, inquit, *& capilli capitis omnes numerati ſunt.* Luc. 12, 7.

Cap. VI.

Quoties ergo tibi in mentem venit, parentes te, & patriam, domum, amicos, propinquos, opéſque innumeras, & gloriam illam ingentem abjeciſſe, atque excuſſiſſe propter Chriſtum de manibus, poſtque iſta omnia hujuſmodi vexationem pati: noli dejicere teipſum, noli mœrore deficere. Nam ex quibus cogitationibus hæſitatio gignitur, ex eiſdem rurſus ſopita reſtringitur. Quonam modo? *Impoſſibile eſt mentiri Deum*, Heb. 6. promiſit autem ille vitam æternam iſta relinquentibus. Reliquiſti tu omnia iſta, & abjeciſti: quid igitur prohibet de hujuſmodi confidere promiſſione, & eſſe ſecurum? Num ea, qua nunc probaris tentatio? & hæc ad promiſſionem quid? Non enim hic æternam repromiſit vitam: imò verò, ſi in terris quoque ejuſmodi promiſſio implenda eſſet, ne ſic quidem ægre ferre debueras: *Promiſſis Dei credendum.* quippe quod fidelem ac religioſum virum adeò conſtanter & firmiter promiſſa Dei tenere convenit, ut quantumlibet effectus contrarios aſpiciat, ne ſic quidem perturbetur, neque deſperet eventum. Intuere denique fidelis Abraham cujuſmodi pollicitationem acceperit, & qualia facere ſit juſſus. Nam promiſſio quidem erat, *ex Iſaac implendum eſſe orbem univerſum*, Gen. 22. juſſio autem hunc ipſum Iſaac immolare urgebat, ex quo orbis totus erat implendus. Quid igitur? iſtúdne perturbavit juſtum virum? Minimè verò, imò cùm tanta diſſonantia & repugnantia eſſet præcepti & promiſſi, in nullo penitus turbatus eſt, neque hæſitavit, neque aliquid hujuſmodi locutus eſt: Quid hoc eſt? Alia promiſit mihi Deus, alia facere jubet? Ex puero iſto nepotum ingentem multitudinem mihi promiſerat, & hunc ipſum modò necare mihi præcipit? Quomodo igitur hoc erit exciſa radice? Fefellit me igitur, atque deluſit. Nihil prorſus hujuſmodi locutus eſt; ſed ne cogitavit quidem. Et meritò ſanè. Cum enim Deus aliquid pollicitus fuerit, etiam ſi millia ſint, quæ pollicitationem hujuſmodi obtundant, atque intercipiant, turbari minimè convenit, aut de fine dubitare. Hoc enim maximè Dei potentiam commendat, dum in rebus ambiguis finem certum atque exitum reperit: ſicuti tunc beatus ſecum reputabat. Quocirca fidem illius maximè admirans Paulus, ajebat: *Fide obtulit Abraham Iſaac dum tentaretur,* Heb. 11, 17. *unigeni-*

unigenitúmque offerebat, qui promiſſiones acceperat. Hæc ipſa ſcilicet inſinuans, atque ſignificans, quæ nunc à me ſunt dicta. Non modò autem ipſe; verùm ipſius quoque pronepos Joſeph, cum per longum tempus, & varios caſus promiſſionem periclitari perſpiceret, rigidus atque immobilis perſtitit: ſola enim promiſſa intuebatur: quod ſi humanis cogitationibus locum dediſſet, de fine deſperaſſet. Nam & oſtenſa ſibi viſio, & fratrum & patris adorationem pollicebatur: quæ verò illi contingebant, non erant hujuſmodi; ſed ab his longiſſimè remota. Primum enim illi ipſi fratres, quos ſe præviderat adoraturos, in lacum illum injiciunt, ac barbaris hominibus venditum in alienam ac remotiſſimam regionem emittunt, atque adeò contraria promiſſis, ea quæ contingebant, videbantur, ut miſeri illi ſubſannantes eum, dicerent: *Ecce ſomniator ille venit, nunc ergo venite occidamus eum, & projiciamus in lacum, dicemúſque: Fera peſſima devoravit eum, & videbimus quid ſomnia ſua ipſi proderunt?* Poſtea verò hi, qui illum emerant, non ſaltem libero homini; ſed ſervo illum regio vendunt iterum. Neque hactenus adverſa ſteterunt; ſed in petulantis dominæ calumniam incidit, damnatúſque carcerem annos plurimos habitat, & effugientibus cæteris ampliore illic tempore ipſe perdurat. Cúmque tanta eſſent, quæ illius animum perturbare poſſent, conſtans tamen perſeverat, atque inviolabilis. Ejuſmodi verò etiam noſtra ſunt, imò verò longè perplexiora. Quæ enim promiſſa ſunt nobis, regnum cœlorum, & vita æterna, & incorruptio, & infinita ſunt illa bona atque immortalia. Quæ autem interim contingunt, valde ab his remota, atque aliena ſunt. Mors enim & corruptio ſequitur, & pœna & ſupplicium, & tentationes variæ, atque perpetuæ. Cujus ergo rei gratia hoc facit Deus, permittitque contraria promiſſis advenire? Nimirum ut ex hoc duo maxima bona eliciat, dum ex altero certiſſimum potentiæ ipſius argumentum capimus, quod ſcilicet poſſit deſperatiſſima promiſſa ſua, ſpe atque opinione melius perficere: ex altero autem noſtros animos erudit, cuncta ſibi credere fideliter, etſi dictis facta contraria videantur emergere: quippe ſpei virtus ejuſmodi eſt, ut eum, qui ſincere illi adhæreat, nunquam confundi permittat. Si enim hi, qui promiſſa in hoc ſeculo acceperunt, ita inſigniter affecti ſunt: quid nos facere neceſſe eſt, qui non in præſenti vita, ſed in futuro ſeculo bona illa ſempiterna expectamus? In hoc enim ſeculo preſſuræ nobis anguſtiæque promittuntur. Quid ergo eſt quod te perturbet? Qua ratione induci potes, ut ſuſpecta habeas promiſſa Dei? Nempe enim cùm dicis te ab eo negligi, cujus cauſa mundum omnem deſpexiſti, liquidò oſtendis te illi non credere, atque ſuſpectum habere, fallacémque promiſſionem ejus exiſtimare. Id autem verè eſt à dæmone corripi, ac ſempiternos ignes promereri. Sed ſunt qui ſeculi negotiis dediti, quietè ac licenter vivunt. Et iſtud quoque prædixit Chriſtus: *Amen, amen, dico,* inquit, *vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit.* Sed & in prioribus generationibus hoc fermè videas contigiſſe. Quippe Babylonii cùm Deum ignorarent, opibus potentiáque pollebant: Judæi verò captivitatis atque ſervitutis premebantur injuriis. Et Lazarus ille, qui regnis cæleſtibus, æterniſque gaudiis potiri meruit, ulceribus plenus canum linguis erat expoſitus, atque perpetuò cum fame pugnabat: dives verò in honore ac frequenti ſatellitio ſervorum, & requie, & deliciis vitam ducebat. Verùm ut huic nihil apud inferos profuere deliciæ, atque illa omnia; ita nec Lazaro fames, aut ulcera, nec omnia ſimul congeſta incommoda vitæ præſentis obſtiterunt; ſed veluti quidam athleta fortiſſimus in æſtu graviſſimo & algore luctans, & præclarè vicit, & coronatus immortaliter eſt. Quocirca vir quidam ſapiens ajebat: *Fili, ſi accedas ad ſervitutem Domini, præpara animam tuam ad tentationem, dirige cor tuum & ſuſtine, & ne feſtines in tempore inductionis.* Et poſt pauca: *Quoniam,* inquit, *igne probatur aurum, homines verò acceptabiles in fornace humiliationis.* Rurſúmque alio loco ſcriptum eſt: *Fili noli negligere diſciplinam Dei, neque deficias quum ab eo corriperis.* Qui enim aurum in fornacem mittit, novit quatenus illud incendi atque igneſcere, & quando ex igne oporteat educi. Ideóque alter ex his: *Ne feſtines,* inquit, *in tempore inductionis: Salomon autem* hoc ipſum docens, *Neque deficias,* inquit, *quum ab eo corriperis.* Magnum quid revera, magnum & excellens preſſura eſt, ad probandum virum, atque ad docendum patientiæ virtutem. Quid ergo, inquies; ſi illius nos magnitudo convellat, atque dejiciat? *Fidelis eſt Deus, qui non patietur nos tentari ſupra quam poſſumus; ſed faciet cum tentatione exitum, ut poſſimus ſuſtinere.* Nam ſi ex dilectione correptio, ex odio verò derelictio eſt:

Joſephi exemplo rem illuſtrat.

Gen.37,18.

Joan.16, 20.

Luc.16.

Eccl.2. 1 & 5.

Prov.3, 11.

1.Cor.10. 13.

A καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος. αὐτὰ δὴ ταῦτα ἐμφαίνων καὶ αἰνιττόμενος, ἅπερ εἶπον ἐγὼ νῦν. οὐκ ἐκεῖνος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τούτου πάλιν ἀπόγονος Ἰωσὴφ διὰ μακροῦ χρόνου, καὶ πολλῶν πραγμάτων κινδυνεύουσαν ὁρῶν τὴν ἐπαγγελίαν ἔμενεν ἀκλινής· πρὸς γὰρ τὸν ἐπαγγειλάμενον ἑώρα μόνον· εἰ δὲ εἰς ἀνθρωπίνους κατέπεσε λογισμοὺς, καὶ ἀπέγνω τοῦ τέλους. ἡ μὲν γὰρ δειχθεῖσα ὄψις αὐτῷ καὶ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν γεννησαμένων τὴν προσκύνησιν B προὔλεγε· τὰ δὲ γινόμενα οὐ τοιαῦτα ἦν· ἀλλὰ πολλῷ τούτων ἀπέχοντα. πρῶτον μὲν γὰρ αὐτοὶ οἱ προσκυνεῖν μέλλοντες εἰς λάκκον αὐτὸν ἐμβάλλουσι, καὶ ἀνδράσιν ἀποδόμενοι βαρβάροις εἰς ἀλλοτρίαν καὶ πόῤῥω κειμένην πέμπουσι γῆν· καὶ οὕτως ἐναντία τοῖς δειχθεῖσιν ἐδόκει τὰ γινόμενα εἶναι, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀθλίους ἐκείνους διαχλευάζειν αὐτόν. ἰδοὺ γάρ, φησιν, ὁ ἐνυπνιαστὴς ἐκεῖνος ἔρχεται· νῦν οὖν δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν· καὶ ῥίψωμεν αὐτὸν εἰς ἕνα τῶν λάκ- C κων, καὶ ἐροῦμεν. θηρίον πονηρὸν κατέφαγεν αὐτόν· καὶ ὀψόμεθα τί ἔσται τὰ ἐνύπνια αὐτοῦ. μετὰ δὲ ταῦτα οἱ πριάμενοι οὐδὲ ἐλευθέρῳ τινὶ, ἀλλὰ δούλῳ πάλιν αὐτὸν ἀποδίδονται βασιλικῷ. καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἔστη τὰ δεινά· ἀλλὰ συκοφαντίᾳ δεσποίνης περιπεσὼν καὶ καταδικασθεὶς ᾤκει τὸ δεσμωτήριον ἔτη πολλὰ, καὶ διαφυγόντων ἑτέρων αὐτὸς πλείονα χρόνον μένει ἐκεῖ· καὶ τοσούτων ὄντων τῶν δυναμένων τὴν ἐκείνου θορυβῆσαι ψυχὴν, ἔμενε τούτοις ἅπασιν ἀπερίτρεπτος. τοιαῦτα δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ τούτων D ἀπορώτερα. ἃ μὲν γὰρ ἐπηγγείλατο, βασιλεία οὐρανῶν, καὶ αἰώνιος ζωὴ, καὶ ἀφθαρσία, καὶ τὰ μυρία ἀγαθά· τὰ δὲ γινόμενα τέως καὶ συμβαίνοντα, πολὺ τούτων ἀφέστηκε· θάνατος γάρ ἐστι καὶ φθορὰ, καὶ τιμωρία καὶ κόλασις, καὶ θλίψεις διάφοροι καὶ συνεχεῖς. τίνος οὖν ἕνεκεν ὁ Θεὸς τοῦτο ποιεῖ, καὶ τὰ ἐναντία τῶν ἐπαγγελιῶν ἐκβῆναι συγχωρεῖ; δύο τὰ μέγιστα κατορθῶν. ἓν μὲν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τεκμήριον ἀναμφισβήτητον E παρέχων ἡμῖν, ὅτι καὶ ἐξ ἀπεγνωσμένων δύναιτ᾽ ἂν εἰς πέρας τὰς ὑποσχέσεις ἀγαγεῖν· ἕτερον δὲ, τὴν ἡμετέραν παιδεύων ψυχὴν, πάντα πιστεύειν αὐτῷ κἂν ἐναντία τοῖς εἰρημένοις τὰ γινόμενα φαίνηται. τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς ἐλπίδος ἰσχύς· οὐ καταισχύνει τὸν ἀντεχόμενον αὐτῆς εἰλικρινῶς. εἰ γὰρ οἱ τὰς ὑποσχέσεις ἐνταῦθα λαβόντες, οὕτω διετέθησαν· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοῦτο ποιεῖν χρὴ τοὺς οὐ κατὰ τὸν παρόντα βίον, ἀλλ᾽ εἰς ἑτέρους αἰῶνας προσδοκῶν- A τας τὴν ἔκβασιν τῶν χρηστῶν. ἃ γὰρ ἐνταῦθα προεῖπε, θλίψις ἐστὶ καὶ στενοχωρία. τί οὖν ἐστί σε τὸ θορυβοῦν; πόθεν τὴν ὑποψίαν ὑποπτεύεις τοῦ Θεοῦ; τὸ γὰρ καταφρονῆσαι μὲν δι᾽ αὐτὸν τοῦ κόσμου παντός. λέγειν δὲ πάλιν ἠμελῆσθαι παρ᾽ αὐτοῦ, οὐδέν ἕτερόν ἐστιν, ἢ ἀπιστοῦντος καὶ ὑποπτεύοντος, καὶ ἀπάτην τὴν ἐπαγγελίαν ἐκείνην εἶναι νομίζοντος· ὅπερ ἀληθῶς ἐστι δαιμονᾶν, καὶ τὸ τῆς γεέννης προκαλεῖσθαι πῦρ. ἀλλ᾽ εἰσί τινες οἱ βιωτικοῖς ἐνστρεφό- B μενοι πράγμασιν, ἐν ἀνέσει διάγουσι· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο προεῖπεν ὁ Χριστός· ἀμὴν γὰρ ἀμὴν λέγω ὑμῖν, φησιν, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς· ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων δὲ γενεῶν Βαβυλώνιοι μὲν οἱ μηδὲ τὸν Θεὸν εἰδότες, ἐν πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ ἦσαν καὶ τιμῇ· Ἰουδαῖοι δὲ ἐν αἰχμαλωσίᾳ καὶ δουλείᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς. καὶ Λάζαρος μὲν ὁ τῶν οὐρανῶν ἄξιος, καὶ τῆς βασιλείας τῆς ἐκεῖ ἡλκωμένος ταῖς τῶν κυνῶν πρόκειται γλώτταις, λιμῷ μαχόμενος διηνεκεῖ· ὁ δὲ πλού- C σιος ἐν τιμῇ καὶ δορυφορίᾳ καὶ ἀνέσει καὶ τρυφῇ· ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν οὔτε οὗτος ἐν τῇ γεέννῃ τούτων ἀπώνατο, οὔτε ὁ Λάζαρος ἀπὸ τοῦ λιμοῦ καὶ τῶν τραυμάτων, εἰς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ παρόντος παρεβλάβη βίου· ἀλλ᾽ ὥσπερ τις γενναῖος ἀθλητὴς, ἐν αὐχμῷ καὶ πνίγει βαρυτάτῳ παλαίων καὶ ἐνίκησε, καὶ ἐστεφανώθη. διὰ τοῦτο καί τις σοφός φησι· τέκνον εἰ προσέρχῃ δουλεύειν κυρίῳ ἑτοίμασον τὴν ψυχήν σου εἰς πειρασμόν· εὔθυνον τὴν καρδίαν σου, καὶ καρτέρησον, καὶ μὴ σπεύσῃς ἐν D καιρῷ ἐπαγωγῆς· καὶ μετ᾽ ὀλίγα φησὶν ὅτι ἐν πυρὶ δοκιμάζεται χρυσὸς, καὶ ἄνθρωποι δεκτοὶ ἐν καμίνῳ ταπεινώσεως. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει· τέκνον, μὴ ὀλιγώρει παιδείας κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· ὁ γὰρ τὸ χρυσίον εἰς τὴν κάμινον ἐμβάλλων, οἶδε καὶ μέχρι τίνος αὐτὸ προσθεῖναι δεῖ, καὶ πότε ἀνασπασθῆναι. διὰ τοῦτο οὗτος μέν φησι, μὴ σπεύσῃς ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς· ὁ δὲ Σολομὼν αὐτὸ τοῦτο διδάσκων ἔλεγε· μὴ ἐκλύου ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. μέγα E γὰρ ἡ θλίψις· μέγα πρὸς τὸ δόκιμον ἐργάσασθαι ἄνδρα, καὶ παιδεῦσαι τῆς ὑπομονῆς τὴν ἀρετήν. τί οὖν, φησιν, ἂν ἐπιστρέψῃ καὶ καταβάλῃ διὰ τῆς ὑπερβολῆς; πιστὸς ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ ἐάσει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα, ἀλλὰ σὺν τῷ πειρασμῷ ποιήσει καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς ὑπενεγκεῖν. εἰ γὰρ ἐξ ἀγάπης μὲν ἡ παιδεία· ἡ δὲ ἐγκατάλειψις ἀπὸ μίσους·

οὐκ

οὐκ ἔστι τοῦ αὐτοῦ φιλεῖν ὁμοῦ καὶ μισεῖν τὸν αὐτὸν, οὐδὲ παιδεύειν καὶ ἐγκαταλιμπάνειν. πῶς οὖν πολλοὶ κατέπεσον, φησίν; ἑαυτοὺς ἀπεστέρησαν τοῦ Θεοῦ, οὐ καταλειφθέντες ὑπ᾽ αὐτοῦ. ἰδοὺ γὰρ οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ ἀπολοῦνται. μακρύνουσι δὲ οἱ μὴ φέροντες τὰς τοῦ Θεοῦ παιδείας, ἀλλ᾽ ὀργιζόμενοι, καὶ δυσανασχετοῦντες. καὶ καθάπερ οἱ μοχθηροὶ τῶν παίδων, τῶν πατέρων αὐτοὺς πρὸς διδασκάλους πεμπόντων, αὐτοὺς ἐκεῖ πόνους καὶ τὰς ἐκεῖθεν φυγόντες πληγὰς τὰς τῶν γονέων ἀποπηδῶσιν ὄψεις, ἐκέρδανόν τε οὐδὲν, καὶ χείροσιν ἑαυτοὺς περιπείρουσι κακοῖς, ἐν ἀλλοτρίᾳ λιμώττειν, καὶ ἀλᾶσθαι καὶ νοσεῖν, καὶ ἀτιμάζεσθαι καὶ δουλεύειν ἀναγκαζόμενοι· οὕτω καὶ οἱ τὰς τοῦ Θεοῦ παιδείας εὐχαρίστως μὴ φέροντες, ἀλλὰ δυσανασχετοῦντες, πρὸς τῷ μηδὲν ἐξ αὐτῆς καρπώσασθαι καὶ ταῖς ἐσχάταις ἑαυτοὺς περιβάλλουσι συμφοραῖς. διὰ τοῦτο καρτερεῖν παρηγγέλμεθα, καὶ τὴν καρδίαν εὐθύνειν τὴν ἑαυτῶν. ἀλλὰ πολλῷ χαλεπώτερα πέπονθας. οὐδὲ γὰρ οἱ παιδοτρίβαι πάντας ὁμοίως καὶ ἑνὶ τρόπῳ γυμνάζουσιν· ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀσθενεστέροις ἀσθενεῖς, τοῖς δὲ γενναίοις οὐ τοιούτους παρέχουσιν ἀνταγωνιστάς. ὁ γὰρ ἐλάττω τῆς οἰκείας δυνάμεως λαβὼν τὸν ἀνταγωνιστὴν, κἂν δι᾽ ὅλης αὐτῷ συμπλέκηται τῆς ἡμέρας, ἐκεῖνος ἀγύμναστος ἔμεινε. πῶς οὖν, φησί, τοὺς τὸν αὐτὸν ἐπανῃρημένους ἐμοὶ βίον, οὐ τοῖς αὐτοῖς ἀθλεῖν ἐποίησε πόνοις; ὅτι οὐ μία παρὰ τῷ Θεῷ γυμνασίας ἰδέα, οὐδὲ τῶν αὐτῶν ἅπαντες δέονται, κἂν ἐν τοῖς αὐτοῖς ὦσι· καὶ γὰρ νοσοῦντες πολλοὶ τὰς αὐτὰς νόσους, οὐ τῶν αὐτῶν ἐδεήθησαν φαρμάκων, ἀλλ᾽ ἑτέρων μὲν οὗτοι, ἑτέρων δὲ ἐκεῖνοι· διὰ τοῦτο ποικίλοι καὶ διάφοροι τῶν μαστίγων οἱ τρόποι, καὶ ὁ μὲν νόσῳ δοκιμάζεται μακρᾷ, ὁ δὲ βαρυτάτῃ πενίᾳ· ὁ δὲ τῷ βιάζεσθαι καὶ [illegible] ἕτερος, ἄλλος τῷ τοὺς συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους θανάτους καὶ παίδων καὶ τῶν αὐτῷ προσηκόντων ἰδεῖν· καὶ οὗτος μὲν τῷ παρὰ πάντων ἀπορριπτεῖσθαι καὶ μηδενὸς ἀξιοῦσθαι λόγου· ἐκεῖνος δὲ τῷ διαβάλλεσθαι ἐφ᾽ οἷς οὐδὲν ἑαυτῷ σύνοιδε, καὶ πονηρᾶς δόξης ἀνέχεσθαι βάρος, καὶ ἄλλος ἄλλως. οὐ γὰρ δυνατὸν ἅπαντα μετ᾽ ἀκριβείας ἐξαριθμήσασθαι νῦν. τούτων δὲ ἕκαστον δοκεῖ μὲν, ὅσον πρὸς τὴν τῶν σῶν παράθεσιν συμφορῶν, κοῦφον εἶναι καὶ οὐδέν· εἰ δὲ ἐν πείρᾳ κατέστης αὐτῶν, ἔμαθες ἄν, ὅτι τοῦτο ἐφ᾽ ᾧ σὺ νῦν ἀλύεις, ἐκείνων πολλῷ φορητότερον. εἰ δὲ καί εἰσί τινες ἔλαττον ἡμῶν παιδευόμενοι, μὴ σκανδαλιζώμεθα ἐπὶ τούτῳ· ἡ γὰρ τῶν πόνων ἐπίτασις, μισθῶν ἐπίτασίς ἐστι, καὶ ἔρεισμα ἀσφαλὲς, πρὸς τὸ μηκέτι ἑκόντας, ἢ ἄκοντας ἐκπεσεῖν. καὶ γὰρ τῦφον καταστέλλει, καὶ ῥᾳθυμίαν ἐπιστρέφει, καὶ φρονιμωτέρους ποιεῖ, καὶ εὐλαβεστέρους ἐργάζεται· καὶ ὅλως εἰ βούλοιτό τις ἐξαριθμεῖν ἅπαντα, πολλὰ ἂν εὕροι τὰ κέρδη τῶν πειρασμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, ὧν πολὺς παρὰ τῷ Θεῷ λόγος, θλίψεως ἐκτὸς, κἂν ἡμῖν οὕτω φαίνηται.

Εἰ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος πολὺ τὸ πρᾶγμα ὑπέμεινεν, οὐδεὶς δὲ ἐκείνου μείζων· ἀλλ᾽ οὐδὲ ἴσος ἐστὶ, πῶς ἔτι μὴ δεηθῆναι τῆς βοηθείας ταύτης αὐτούς; εἰ δέ τινες οὐδὲ ταῖς θλίψεσι ταύταις ἐσωφρονίσθησαν, οὐκέτι τοῦτο παρὰ τὴν αἰτίαν τοῦ τὴν παιδείαν ἐπαγαγόντος, ἀλλὰ παρὰ τὴν ὀλιγωρίαν ἐκείνων. εἰ δὲ μὴ ἐπετέθη τὸ φάρμακον, παρὰ τὸ ἠμελῆσθαι, ἔδοξαν ἂν ἀπολωλέναι· νῦν δὲ οὐ μικρὸν ἤνυσται τὸ μηδὲν αἰτιᾶσθαι τὸν ἰατρὸν, ἀλλὰ τοὺς κάμνοντας καὶ τὴν ἀπροσεξίαν αὐτῶν. εἰ δέ τινες πρὸ τῶν πειρασμῶν ὀρθὰ βαδίζοντες, μετὰ τὴν τούτων ἐπαγωγὴν κατέπεσον· καὶ πάλιν ἕτεροι πᾶσαν ἐπαρχόμενοι κακίαν, οὐδεμιᾶς θλίψεως ἐπειράθησαν· ἄλλοι δὲ ἐκ πρώτης ἡλικίας εἰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς μυρίαις τρυχόμενοι συμφοραῖς διετέλεσαν· μηδενὶ τούτων θορυβώμεθα, μηδὲ καταπιπτώμεθα. εἰ μὲν γὰρ ἅπασαν δυνάμενοι καὶ ὀφείλοντες τῆς προνοίας αὐτοῦ τὴν οἰκονομίαν εἰδέναι, ταῦτα ἠγνοοῦμεν, ἐχρῆν ἀθυμεῖν καὶ ταράττεσθαι· εἰ δὲ καὶ ὁ τοσούτων ἀπορρήτων κοινωνήσας, καὶ εἰς τρίτον ἀνελθὼν οὐρανὸν ἰλιγγίασε πρὸς ταύτην τὴν ἄβυσσον, καὶ διακύψας πρὸς τὸ βάθος τοῦ πλούτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ κατεπλάγη μόνον, καὶ ἀνεχώρησε, τί μάτην κοπτόμεθα ἑαυτοὺς πολυπραγμονοῦντες τὰ ἀνεξερεύνητα, καὶ ζητοῦντες τὰ ἀνεξιχνίαστα; καὶ ἰατρῷ μὲν τοῖς φαινομένοις ἡμῖν συμφέρουσι πολλάκις ἐναντία προστάττοντι, καὶ τὸ καταψυχθὲν μέλος ὑποθεῖναι κελεύοντι κρουνῷ, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἐργαζομένῳ παράδοξα οὐκ ἀντιλέγομεν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ φθάσαντες ἐπείσαμεν ἑαυτοὺς, ὅτι τῷ τῆς τέχνης λόγῳ τοῦτο ποιεῖ, μετὰ προθυμίας εἴκομεν, καίτοι γε διαμαρτάνοντι πολλάκις· τὸν δὲ Θεὸν τὸν τοσοῦτον ἡμῶν ἀφεστηκότα ἐν ἅπασι, τὴν αὐτοσοφίαν ὄντα, τὸν οὐδέποτε διαμαρτάνοντα, πολυπραγμονήσομεν; καὶ ὃν ἔδει λογισμοὺς ἀπαιτεῖν, τούτῳ πιστεύσομεν ἁπλῶς· ᾧ δὲ ἔδει μόνον πιστεύειν, τούτου εὐθύνας καὶ λόγους τῶν πραττομένων ἀπαιτήσομεν, καὶ δυσχεραίνομεν τὴν ἄγνοιαν; καὶ ποῦ ταῦτα ψυχῆς εὐσεβοῦς; μὴ, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, πρὸς τοσοῦτον μανίας ἔλθωμεν, ἀλλ᾽ ἐν ἅπασιν ἐν οἷς ἂν ἀπορῶμεν ἐκεῖνο ἐπιλέγωμεν·

A neque ejuſdem eſt quempiam ſimul & amare, & odiſſe, neque corripere quidem & derelinquere. Quomodo ergo, inquiunt, multi corruerunt? Seipſos illi Deo privaverunt, non autem à Deo derelicti ſunt. *Ecce enim*, inquit, *qui elongant ſe à te peribunt*, (Pſal. 72, 26.) Elongant ſe verò à Deo, qui correctiones illius non ſuſtinent; ſed iraſcuntur atq; indignantur, ac veluti mali & perverſi filii, cum à patribus traditi magiſtris, vel impatientes laboris, vel fugientes verbera, parentum aſpectus declinant, & ab eis reſiliunt, nihil B inde lucrantur, niſi quod plurimis & gravioribus incommodis ſe implicant, atque in aliena regione famis & erroris, ac morborum, ignominiæque & ſervitutis injurias ſubire coguntur: Ita & qui Dei diſciplinam ingratè ſuſcipiunt, indignantúrque & graviter ferunt, præterquam quod nihil ex ea lucrantur, ſummis ſe calamitatibus afficiunt. Quocirca tolerare admonemur, & dirigere cor noſtrum. At multò graviora te perpeti dices. Ne pædotribæ quidem omnes æqualiter atque eodem modo exer- C cent; ſed imbecillioribus imbecilles, fortioribúſque ſui ſimiles comparant. Nam qui ſuis viribus minorem comparem fuerit nactus, etiamſi tota die illi congrediatur, inexercitatus tamen permanet. Cur ergo, inquies, non omnes qui eandem elegere vitam, eiſdem etiam laboribus certare fecit? Quia non una apud Deum eſt exercitationis ſpecies, neque omnes, qui eiſdem opus habent, ejuſdem ſtatus ſunt: quippe & plurimi cùm eiſdem morborum incommodis laborent, non eiſdem tamen indigent medicamentis; ſed alia quidem iſtis, alia illis apponuntur. Atque D adeo & flagellorum modi varii ſunt atque differentes, & alius quidem morbo perpetuo probatur, alius graviſſima inopia, vi atque injuria alius, hunc juges atq; perpetuæ liberorum propinquorúmque cæterorum orbitates excruciant, hícq; ab omnibus abjicitur, nulliúſque rei dignus æſtimatur: ille quod ſibi in his derogetur, quorum nihil ſit conſcius, graviſſimum putat: atque alius aliter affligitur. Neque enim poſſibile eſt omnia nunc ad E amuſſim numerare. Videntur tibi horum ſingula, ſi tuis ærumnis conferantur, levia ac nulla eſſe. Verum tu ſi hæc expertus eſſes, addiſceres profectò quanto id, quod nunc te angit, his omnibus levius ac tolerabilius ſit. Sed & ſi qui ſunt, quorum ſit levior quàm noſtra caſtigatio, nihil penitus miremur, ac perturbemur. Nam adjectio laborum, incrementum præmiorum eſt, ac firmiſſimum munimen noſtrum, quo freti nunquam ſive ſponte, ſive etiam inviti corruamus. Namque faſtum ac tumo- A rem animorum comprimit, negligentiam avertit, prudentioréſque ac religioſiores efficit. Prorſus verò ſi quis omnia enumerare velit, plurima tentationum emolumenta reperiet: nullúſq; unquam ex his, qui Deo maximè chari atque acceptabiles fuerunt, ſine preſſuris vixit, etiamſi non ita nobis videatur.

Nam ſi beatus Paulus tantum negotii ſuſtinuit, nullus verò Paulo major eſt, aut etiam æqualis: qua tandem ratione illi credantur hujuſmodi auxilio non indiguiſſe? Sin autem quidam ex B iſtis tribulationibus emendati non ſunt, non hoc illi imputandum eſt, qui cauſam emendationis præſtitit; ſed illorum potius negligentiæ & ſocordiæ. Nam ſi illis non fuiſſet adhibitum medicamentum, per Dei negligentiam periiſſe viderentur. Nunc verò non parum actum eſt, cùm nemo medicum accuſare poſſit; ſed ægrotos potius, ipſorúmque contemptum. Si qui verò antequam tentarentur, gradientes rectè, poſt tentationem corruerunt: aliique cùm omnibus eſſent peccatis involuti, nulla tribu- C latione vexati ſunt, atque alii à prima ſtatim ætate uſque ad ultimum vitæ ſpiritum animæ innumeris calamitatibus contriti: nihil horum nos penitus perturbet, aut noſtros animos dejiciat. Nempè enim ſi omnem providentiæ illius diſpenſationem ſcire valeremus, aut deberemus, iſta quoque ignorantes, mœroris ac perturbationis non immeritò cauſam habere videremur. Sin verò is qui tantorum arcanorum effectus particeps, ad tertium cœlum raptus fuerat, ad hanc tamen abyſſum hærens ſubſtitit, in- D ſpiciénſque in profundum divitiarum ſapientiæ ac ſcientiæ Dei, obſtupuit ſolum, atque inde reſiliit: quid nos ipſos fruſtra concidimus, perſcrutantes inſcrutabilia, atque inveſtigabilia curioſè inquirentes? Certè cùm medicus contraria his quæ nobis ſalubria videntur præcipit, ſive algens membrum profluo fonti ſubjicere jubeat, ſive alia hujuſmodi efficere, nunquam reluctamur; ſed cum nobis antea perſuaſerimus, artis illum ratione cuncta facere, promptè ac libenter cedimus, idq; cùm ille ſæpius E fallatur: Deum verò, cujus viæ in omnibus incredibiliter à nobis diſtant, qui eſt ipſa ſapientia, qui nunquam falli poteſt, puniendā curioſitate perſcrutabimur? Cumq; illi ſimpliciter credamus, à quo facti rationem exigere jure noſtro poſſemus, ab illo, cujus ſolum cedendum eſt nutui, eorum, quæ geſſerit, cauſas ac rationes requiremus, atq; hujuſmodi ignorantiam indignè feremus? Hæccine ſunt religioſæ mentis, ac piæ? Ne quæſo ac ſupplico, ne ad tantam veſaniam progrediamur; ſed in omnibus in quibus ambigimus, illud potius nobiſcum pia cogitatione volvamus:

Cap. VII. *Exemplum Pauli Apoſt.*

Judicia

Pſal.35,6. *Judicia tua abyſſus multa.* Nam & hoc ipſum, quòd non omnia apertè ſcimus, divinæ ſapientiæ atque prudentiæ profectò eſt. Si enim omnium, quæ fiunt, cauſa & ratione cognita, ita demum Deo pareremus, non magni meriti eſſet, neque fidei oſtenſio ea res videretur. Cùm verò nihil horum penitus noſcentes; ita quoque ſumma affectione mandatis ejus omnibus cedimus, ex legitima obedientia fideque integerrima: maxima animabus noſtris emolumenta conquirimus. Hoc enim ſolum nobis perſuadere debemus, omnia nobis utiliter à Deo inferri, non jam amplius inquirentes, neque hujus ignorationes graviter vel cum mœrore ferentes. Neque enim poſſibile eſt iſta ſcire, neque utile: illud, quia mortales ſumus: hoc, quia citò in arrogantiam extollimur. Plurima nos facimus, quæ cum liberis noſtris noxia eſſe videantur, utilia ſunt tamen: quorum neque illi cauſas quærunt addiſcere, neque nos illis antea perſuadere ſtudemus, id expedire quod facimus, ſed hoc ſolum illos admonemus, ut in omnibus cedant, quæcunque præceperint patres, nihilque ulterius inquirant. Quòd ſi parentibus noſtris, qui nobiſcum ejuſdem naturæ ſunt, ita promptè, ita liberè obtemperamus, neque ulla ratione indignamur: Deo indignabimur, aut graviter feremus, quod non illius omnia nobis explorata ſint, qui tanta excellentia nobis præcellit, quantum inter Deum & homines diſcrimen intercedit? Et quid hac impietate gravius ac purius excogitari poſſit? Adverſus hujuſmodi ſanè beatus Paulus indignans dicebat: *Alioquin ô homo, tu quis es qui reſpondeas Deo? Nunquid dicet figmentum factori ſuo, cur me ita feciſti?* Equidem filiorum exemplar propoſueram, ipſe verò multo aliquid majus poſuit, figuli ſcilicet, atque ab eo formati luti. Sicut enim lutum quocunque manus ſe formantis duxerit, ſequitur: ita hominem quæcunque Deus juſſerit, ea ſequi, & quæ ille intulerit, grato animo perferre convenit, nihil omnino reluctando, vel curioſè addiſcere quærendo. neque enim nobis ſolis iſta ambigua ſunt; verum & his qui ante nos fuerunt ſanctis illis ac mirabilibus viris. Ait enim Job: *Ut quid enim impii vivunt, divitiiſque veteraſcunt?* Beatus autem David: *Paulo minus*, inquit, *effuſi ſunt greſſus mei, quia zelavi ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. Quia non eſt reſpectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum. In laboribus hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur.* Poſt hunc Hieremias quoque: *Juſtus es*, inquit, *Domine; veruntamen judicia loquar ad te. Quid eſt quod via peccatorum proſperatur?* Ambigebant iſti quidem atque inquirebant; ſed non ita, ut faciunt impii. Neque enim accuſabant Deum, neque ex his, quæ fiunt, illius juſtitiam reprehendebant. Sed alius quidem ajebat: *Juſtitia tua ſicut montes Dei, judicia tua abyſſus multa.* De alio, cùm tanta paſſus eſſet, ſcriptum eſt: *Non dedit inſipientiam Deo.* Et in libro ipſe ſuo incomprehenſibilem ſapientiam illius & diſpenſationem enarrans, cum de opificio diſſeruiſſet: *Ecce*, inquit, *iſta ſunt partes viæ ejus, & ad humorem verbi audiemus in eo.* Id ipſum quoque Hieremias providens ne quis unquam ſuſpicaretur, interrogationi judicium ſuum præpoſuit, dicens: *Juſtus es Domine*, hoc eſt, ſcio quidem à te omnia fieri juſtè: modum autem ignoro, quo fiunt. Quid igitur amplius illi didicerunt? Nempe de his nullum reſponſum retulerunt, quod beatus David indicat, cum dicit: *Et exiſtimabam ut cognoſcerem, quia hoc labor eſt ante me*: idcirco autem reſponſa ſuper his non acceperunt, ut poſterioribus ſeculis futuros homines docerent etiam ipſi interrogatione abſtinere. Atque priores illi quidem unum tantum inquirebant, cur ſcilicet impii in copia rerum omnium & proſperitate viverent, & ne ſic quidem didicerunt: at verò iſti longè plura, quàm illi temeraria curioſitate ſcrutantur. Ea enim, quæ proponuntur, nunc multo graviora & majora ſunt. Itaque manifeſta horum ratio illi permittatur, qui novit omnia, antequam fiant.

Rom.9,20.
Figuli exemplo utitur.
Job.21,7.
Pſal.72,2.
Hier.12,1.
Pſal.35,6.
Job.1,22.
Job.26,14.
Pſal.72,17.
Ubi fides habeat meritum.

Cap. VIII. *Cur boni affligantur quærendum non eſt.*

Si tamen pro captu noſtro his qui hujuſmodi curioſi ſunt, reſpondere neceſſarium ſit, rationémque aliquam afferre, illud primum dixerim, indignum eſſe quærere, cur boni in preſſuris, mali contra in requie perſiſtant, cœleſti jam revelato regno, futurique ſeculi præmio nobis oſtenſo. Nam cum in illa vita ſinguli digna ſuis meritis recipiant, quid jam eis rebus perturbamur, quæ hîc bonis aut malis contingunt? Eos nempe qui ſibi intentius ac devotius obtemperant, veluti fortiſſimos athletas hujuſmodi laboribus exercet: imbecilliores verò ac tardiores, & qui nihil durorum laborum perferre poſſunt, prius ad bona opera hortatur. Quòd ſi contrà nonnunquam evenit, plurimique juſti hic in requie vitam cum honore agunt: mali vero in ignominia ſummiſque adverſitatibus perdurant, interim quidem prior illa objectio, quæ affligi bonos, malos verò jugiter eſſe in deliciis conquerebatur, hac ratione everſa profligatur. Sin autem & hujus rei cauſam inquirere velimus,

τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο αὐτὸ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἐστὶ τὸ μὴ πάντα ἡμᾶς εἰδέναι σαφῶς. εἰ μὲν γὰρ ἐπιστάμενοι τὰς αἰτίας τῶν γινομένων, οὕτως ἐπειθόμεθα τῷ Θεῷ, οὐκ ἦν ἡμῖν πολὺς ὁ μισθὸς, οὐδὲ πίστεως τὸ πρᾶγμα ἐπίδειξις· ὅταν δὲ μηδὲν τούτων εἰδότες, καὶ οὕτω στέργωμεν εἴκειν ἅπασιν αὐτοῦ τοῖς προστάγμασι, καὶ εἰς ὑπακοὴν γνησίαν, καὶ εἰς πίστιν εἰλικρινῆ, μέγιστα τὰς ἡμετέρας ὠφελοῦμεν ψυχάς. καὶ γὰρ ἓν μόνον πεπεῖσθαι χρὴ, ὅτι συμφερόντως ἡμῖν ἅπαντα ἐπάγεται παρὰ τοῦ Θεοῦ· τὸν δὲ τρόπον μηκέτι ζητεῖν, μηδὲ ἀγνοοῦντας ἀσχάλλειν ἢ ἀθυμεῖν. οὔτε γὰρ δυνατὸν ταῦτα εἰδέναι, οὔτε συμφέρον· τὸ μὲν, διὰ τὸ θνητοὺς εἶναι· τὸ δὲ, διὰ τὸ ταχέως εἰς ἀπόνοιαν αἴρεσθαι. πολλὰ ἡμεῖς πράττομεν τοῖς παισὶ τοῖς ἡμετέροις δοκούντων εἶναι βλαβερῶν, συμφερόντων δὲ ὅμως· καὶ οὔτε ἐκεῖνοι τὴν αἰτίαν ἀξιοῦσι μαθεῖν, οὔτε ἡμεῖς πρότερον ἑαυτοὺς πείσαντες, ὅτι συμφέρει τὸ γινόμενον, οὕτως ἐπὶ τὸ πράττειν ἐρχόμεθα· ἀλλ᾽ εἰς τοῦτο μόνον αὐτοὺς παιδαγωγοῦμεν εἴκειν οἷς ἂν ἐπιτάξωσιν οἱ πατέρες, καὶ μηδὲν περαιτέρω ζητεῖν. εἶτα πρὸς μὲν τοὺς γονεῖς καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως ἡμῖν ὄντας, οὕτω διακεισόμεθα καὶ οὐκ ἀγανακτήσομεν, πρὸς δὲ τὸν Θεὸν, οὗ τὸ μέσον τοσοῦτόν ἐστιν, ὅσον Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, δυσχεραίνομεν, ὅτι μὴ πάντα ἴσμεν; καὶ τί ταύτης τῆς ἀσεβείας ἴσον; πρὸς γὰρ τοὺς τοιούτους ὁ μακάριος Παῦλος ἀγανακτῶν ἔλεγε· μενοῦνγε ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, τί με ἐποίησας οὕτως; ἐγὼ μὲν τὸ τῶν παίδων ὑπόδειγμα, ἐκεῖνος δὲ τούτου πολλῷ μεῖζον ἔθηκε τὸ τοῦ κεραμέως, καὶ τοῦ παρ᾽ αὐτοῦ πλαττομένου πηλοῦ. καθάπερ γὰρ ὁ πηλὸς, ἧπερ ἂν ἄγωσιν αἱ χεῖρες τοῦ διατυποῦντος αὐτὸν ἕπεται· οὕτω καὶ τὸν ἄνθρωπον ἧπερ ἂν ὁ Θεὸς κελεύῃ, ταύτῃ ἕπεσθαι· καὶ ἅπερ ἂν ἐπάγῃ, ταῦτα μετ᾽ εὐχαριστίας δέχεσθαι χρὴ, οὐδὲν ἀντιλέγοντα, οὐδὲ περιεργαζόμενον ὑπὲρ τοῦ μαθεῖν. οὐδὲ γὰρ ἡμῖν ταῦτα μόνοις ἐστὶν ἄπορα, ἀλλὰ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἁγίοις ἀνδράσιν ἐκείνοις καὶ θαυμαστοῖς. ὁ μὲν Ἰὼβ ἔλεγε· διὰ τί ἀσεβεῖς ζῶσι, πεπαλαίωνται δὲ πλούτῳ; καὶ τὰ ἑξῆς· ὁ δὲ μακάριος Δαβίδ· παρ᾽ ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου, ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἁμαρτωλῶν θεωρῶν· ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνάνευσις ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν, καὶ στερέωμα ἐν τῇ μάστιγι αὐτῶν· ἐν κόποις ἀνθρώπων οὐκ εἰσὶ, καὶ μετὰ ἀνθρώπων οὐ μαστιγωθήσονται. καὶ μετὰ τοῦτον δὲ ὁ Ἱερεμίας ἔλεγε· δίκαιος εἶ κύριε, πλὴν κρίματα λαλήσω πρὸς σέ. τί ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐθύνεται· ἠπόρουν μὲν οὖν καὶ οὗτοι καὶ ἐζήτουν· ἀλλ᾽ οὐκ ἐξ ἴσης τοῖς ἀσεβέσιν, οὐδὲ ἐγκαλοῦντες τῷ Θεῷ· οὐδὲ καταγινώσκοντες ἀδικίαν ἐκ τῶν γινομένων αὐτοῦ. ὁ μὲν γὰρ ἔλεγεν· ἡ δικαιοσύνη σου ὡς ὄρη Θεοῦ· τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή. ὁ δὲ τοσαῦτα παθὼν φησὶν· οὐκ ἔδωκεν ἀφροσύνην τῷ Θεῷ· καὶ μεταξὺ τοῦ βιβλίου ἔλεγε τὸ ἀκατάληπτον αὐτοῦ τῆς σοφίας καὶ οἰκονομίας ἐξηγούμενος, ἐπειδὴ περὶ τῆς δημιουργίας διελέχθη· ἰδοὺ ταῦτα μέρη ὁδοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ ἰκμάδα λόγου ἀκουσόμεθα ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ Ἱερεμίας αὐτὸ τοῦτο προορώμενος, μή τις ὑποπτεύσῃ ποτὲ, προτίθησι τῆς ἐρωτήσεως τὴν ἑαυτοῦ κρίσιν εἰπών· δίκαιος εἶ κύριε· τοῦτ᾽ ἔστιν οἶδα μὲν ὅτι δικαίως ἅπαντα γίνεται παρὰ σοῦ, τὸν δὲ τρόπον οὐκ ἐπίσταμαι καθ᾽ ὃν γίνεται. τί οὖν; ἔμαθόν τι πλέον ἐκεῖνοι; ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀποκρίσεως μὲν οὖν ὑπὲρ τούτων ἔτυχον· ὃ καὶ δηλῶν ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔλεγε· καὶ ὑπέλαβον τοῦ γνῶναι· τοῦτο κόπος ἐστὶν ἐναντίον μου. οὐκ ἔτυχον δὲ ἀποκρίσεως, ἵνα τοὺς μετὰ ταῦτα παιδεύσωσι μηδὲ ἐρωτᾶν. καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἓν μόνον ἐζήτουν, διὰ τί οἱ ἀσεβεῖς ἐν εὐθηνίᾳ καὶ πλούτῳ, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐμάνθανον· οἱ δὲ νῦν πολλῷ πλείονα ἐκείνων πολυπραγμονοῦσι. ταῦτα γὰρ τὰ νῦν προστιθέμενα πολλῷ πλείονα ἐκείνων ἐστίν· ὁ μὲν οὖν σαφὴς λόγος τούτων ἐπιτετράφθω τῷ πάντα εἰδότι πρὶν γενέσεως αὐτῶν.

Εἰ δὲ χρὴ καὶ αὐτοὺς ἐκ τῶν ἤδη γεγενημένων γνωρίμων ἡμῖν ἐπινοῆσαι λύσιν καὶ παραμυθίαν τοῖς ζητουμένοις τινὰ, διὰ τοὺς σφόδρα ταῦτα περιεργαζομένους, ἐκεῖνό φημι, ὅτι τὸ μὲν τοὺς δικαίους ἐν θλίψεσιν εἶναι, ἐν ἀνέσει δὲ τοὺς πονηροὺς, οὐδὲ ζητήσεως ἄξιον λοιπὸν, τῆς βασιλείας ἀποκαλυφθείσης, καὶ τῆς κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἀντιδόσεως δειχθείσης ἡμῖν. τοῦ γὰρ κατ᾽ ἀξίαν ἐκεῖ μένοντος ἕκαστον, τί χρὴ ταράττεσθαι τοῖς γινομένοις ἐνθάδε καλοῖς ἢ κακοῖς; τοὺς μὲν γὰρ αὐτῷ προσέχοντας ὁ Θεὸς, ἅτε γενναίους ἀθλητὰς τούτοις γυμνάζει τοῖς πόνοις· τοὺς δὲ ἀσθενεστέρους καὶ βραδυτέρους καὶ μηδὲν τῶν βαρυτέρων δυναμένους ἐνεγκεῖν, πρότερον εἰς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐνάγει προτροπήν. εἰ δὲ καὶ τοὐναντίον συμβαίνει πολλάκις, καὶ πολλοὶ μὲν τῶν δικαίων ἐν ἀνέσει διάγουσι καὶ τιμῇ, τῶν δὲ πονηρῶν, ἐν ἀτιμίᾳ, καὶ τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς· τέως μὲν ἡμῖν ἡ προτέρα ἀντίθεσις ἡ λέγουσα κακοῦσθαι μὲν τοὺς δικαίους, τοὺς δὲ ἀδίκους τρυφᾶν, ἀνατρέπεται τῷ λόγῳ. εἰ δὲ καὶ ταύτην ἐπιλύσασθαι δεῖ,

ἐκεῖνο

ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι οὐχ ἑνὶ τρόπῳ τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομεῖν ὁ Θεὸς εἴωθεν, ἀλλ' εὔπορος ὢν πολλὰς ἡμῖν τέμνει τὰς πρὸς σωτηρίαν ὁδούς. ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ τὸν περὶ τῶν μελλόντων καὶ τῆς ἀναστάσεως οὐκ ἀνέχονται δέξασθαι λόγον, διὰ τοῦτο ἐν βραχεῖ τῆς κρίσεως τὴν εἰκόνα ἐνταῦθα δείκνυσιν, ὅταν κολάζῃ μὲν τοὺς πονηρούς, εὐεργετῇ δὲ τοὺς χρηστούς. τοῦτο γὰρ ὁλοσχερῶς μὲν ἐν τῇ κρίσει γίνεται, ἐκ μέρους δὲ καὶ ἐνταῦθα νῦν· ἵνα οἱ πρὸς τὸν μακρὸν ἐκεῖνον ἀναπεπτωκότες χρόνον, τοῖς γοῦν ἐν τῷ παρόντι δρωμένοις ἐπιεικέστεροι γίνωνται. εἴ τε γὰρ μηδεὶς ὅλως ἐκόλαζε τῶν πονηρῶν, μήτε ἐτίμα τῶν χρηστῶν, πολλοὶ τῶν διαπιστούντων τῷ τῆς ἀναστάσεως λόγῳ τὴν μὲν ἀρετὴν ὡς αἰτίαν ἔφευγον, τὴν δὲ πονηρίαν ὡς ἀγαθῶν πρόξενον ἐδίωκον· εἴ τε πάλιν ἐνταῦθα τὰ κατ' ἀξίαν ἅπαντες ἀπελάμβανον, περιττὸν ἂν ἡγήσαντο εἶναι καὶ ψευδῆ τὸν τῆς κρίσεως λόγον. ἵν' οὖν μήτε οὗτος διαπιστῆται, μήτε ὁ πολὺς καὶ χυδαῖος λαὸς φαυλότερος γίνηται καταφρονῶν, ἐπεξέρχεται καὶ ἐνταῦθα τῶν ἁμαρτανόντων πολλούς, καὶ ἀμείβεται τῶν κατορθούντων ἐνίους· τῷ μὲν μὴ εἰς πάντας τοῦτο ποιεῖν, τὸν τῆς κρίσεως πιστούμενος λόγον· τῷ δὲ καὶ πρὸ τῆς κρίσεως κολάζειν τινάς, τοὺς πολὺν ὕπνον καθεύδοντας διεγείρων. ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ τιμωρεῖσθαι τοὺς πονηρούς, διανίστανται πολλοί, τῷ φόβῳ τοῦ μὴ τὰ αὐτὰ παθεῖν· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ πάντας ἐνταῦθα κατ' ἀξίαν ἀπολαβεῖν, ἀναγκάζονται λογίζεσθαι, ὅτι εἰς ἑτέραν τινὰ τοῦτο τετήρηται καιρόν. οὐ γὰρ ἂν δή που δίκαιος ὢν ὁ Θεὸς περιεῖδε τοσούτους, καὶ τῶν κακῶν ἀτιμωρήτους ἀπελθόντας, καὶ τῶν ἀγαθῶν μυρίοις κολασθέντας δεινοῖς, εἰ μὴ ἄλλον τινὰ αἰῶνα ἑκατέροις παρεσκευάκει κατάστασιν. διὸ οὐ πάντας, ἀλλ' ἐνίους κολάζει καὶ τιμᾷ, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Πέρσου, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Ἐζεχίου· καίτοι πολλοὶ καὶ τῷ Ἀσσυρίῳ γεγόνασιν ἐξίσης ἀσεβεῖς, καὶ κατὰ τὸν Ἐζεχίαν ἐνάρετοι. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πάντων τοῦτο πεποίηκε· τὸ δὲ αἴτιον ὅπερ ἔφην ἐστί, τὸ μηδέπω παρεῖναι τὸν τῆς κρίσεως τὸν καιρόν. καὶ ὅτι οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, αὐτοῦ τοῦ κρίνειν ἡμᾶς τότε μέλλοντος ἄκουσον. ἐπειδὴ γὰρ προσῆλθον αὐτῷ οἱ τὴν τελευτὴν τῶν ὑπὸ τοῦ πύργου καταχωσθέντων, καὶ τὴν τοῦ Πιλάτου μανίαν ἀπαγγέλλοντες, ἣν εἰς τοὺς τετελευτηκότας ἐπεδείξατο, ταῖς θυσίαις αὐτῶν ἀναμίξας τὸ αἷμα, τί φησι; δοκεῖτε
„ ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους
„ ἐγένοντο, ὅτι τοιαῦτα πεπόνθασιν; οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ
„ μετανοήσητε, πάντες ὁμοίως ἀπολεῖσθε· ἢ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ
„ ὀκτώ, ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωὰμ καὶ ἀπέκτεινεν
„ αὐτούς, δοκεῖτε ὅτι αὐτοὶ ὀφειλέται ἐγένοντο παρὰ πάντας τοὺς
„ κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ; οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοή-
„ σητε, πάντες ὡσαύτως ἀπολεῖσθε. αὕτη τῆς ἀναβολῆς ἡ αἰτία.
διὰ τοῦτο τοὺς τῶν αὐτῶν ἀξίους, οὐχ ὁμοῦ πάντας κολάζειν εἴωθεν, ἵνα οἱ λειπόμενοι βελτίους τῶν ἐκείνων γίνωνται συμφοραῖς. καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν οὕτως ἐπιλελύσθω. σὺ δὲ ἴσως καὶ τὰ νῦν προτεθέμενα ζητεῖς, ἃ πολλῷ τούτων ἐστὶν ἀπορώτερα. πλὴν ἀλλὰ τούτων ἡμῖν κατὰ δύναμιν γινομένων φανερῶν, καὶ τῆς ἐκείνων λύσεως οἶμαί τινα προκαταβεβλῆσθαι διὰ τούτων ἀρχήν. τί οὖν ἐστιν ὅπερ ἀπορεῖς; ὅτι πολλοὶ μέχρι τελευτῆς ἐκ πρώτης ἡλικίας πολλαῖς περιεπάλαισαν συμφοραῖς. ἐγὼ δὲ καὶ περὶ τούτων εἴποιμι ἄν, καὶ περὶ τῶν προτέρων, ὅτι προηγουμένως μὲν διὰ τὴν οἰκείαν αὐτοὺς κολάζει πονηρίαν· ἔπειτα δὲ ἵνα καὶ ἕτεροι κερδάνωσιν ἐκ τῶν τοσούτοις συμβαινόντων κακῶν. εἰ δὲ μὴ ἐπὶ πάντων τοῦτο γίνεται, οὔπω τῆς κρίσεως ὁ καιρός. τί οὖν, φησιν, ὅταν πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὴν ἡλικίαν τὴν διαγνωστικὴν τῶν καλῶν, καὶ τῶν οὐ τοιούτων, ὡς μεγάλα ἠδικηκότες κολάζονται; τούτου μὲν οὐ μία τίς ἐστιν αἰτία, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι. καὶ γὰρ παρὰ τὴν τῶν γεννησαμένων ἀκρασίαν, καὶ παρὰ τὴν τῶν θρεψάντων ῥᾳθυμίαν, καὶ παρὰ τὴν τῶν ἀέρων ἀνωμαλίαν, καὶ παρὰ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα συμπτώματα τοῦτο γένοιτ' ἄν. πρὸς δὲ τούτοις πολλοὺς αὐτῶν εἶδεν ὁ Θεὸς ἐσομένους πονηρούς· εἶτα ὥσπερ τισὶ πέδαις, προκατέχει ταῖς τιμωρίαις ταύταις αὐτούς. ἢ οὐχ ὁρᾷς καὶ τῶν ἐπαιτῶν πολλούς, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ θλίψει μυρία ἐργαζομένους δεινά, οὐ διὰ τὴν θλίψιν, οὐδὲ διὰ τὸν λιμόν, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκείαν πονηρίαν μόνον; ἐγὼ γὰρ ἤκουσά τινων λεγόντων ποτέ, ὅτι γυναῖκα ἐλευθέραν καὶ κοσμίαν ἀπολαβόντες ἐπ' ἐρημίας ἐνύβρισαν. καίτοι ποίας τοῦτο ἀνάγκης; ποίας θλίψεως ἔργον; τί δὲ οὐκ ἂν ἔπραξαν οὗτοι δεινόν, εἰ μὴ τοσούτῳ κατείχοντο δεσμῷ; τῶν δὲ τὸ δεσμωτήριον οἰκούντων τὴν μανίαν, καὶ τὴν λύτταν, τίς ἂν ἐνέγκοι ῥᾳδίως; καὶ οἱ δαιμονῶντες δὲ οὐκ ἐλάττονα τούτων ἐργάζονται. οὐ λέγω ταῦτα, ἅπερ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ δαίμονος πράττουσι κατοχῆς, ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα τῆς βακχείας παυσαμένης ἐκείνης. καὶ γὰρ ἀδηφαγοῦσι, καὶ κλέπτουσι, καὶ μεθύουσι, καὶ πολλῷ τούτων αἰσχρότερα πράττουσι. καθάπερ οὖν ἐπὶ τῶν κακούρ-

A id profectò dicimus, Deum noſtra omnia non uno modo ſolitum eſſe diſponere; ſed cum ſit miſericordiſſimus ac potentiſſimus, plures nobis ad ſalutem vias ſternere. Cùm itaq; plures ſint, qui futuri ſeculi ac reſurrectionis rationem admittere pertinaciter renuant: veluti in brevi tabula hîc judicii futuri imaginem oſtendit, cùm punit malos, bonos remunerat. Quòd cum in judicio illo ſupremo generaliter futurum ſit, etiam nunc ex parte aliqua ideo fit, ut qui longinquum illud judicium fore deſperant,
B vel his, quæ in hoc ſeculo contingunt admoniti, manſuetiores atque meliores fiant. Sive enim nullus hic omnino puniretur malus, nulluſque honoraretur bonus: plurimi ex his quibus reſurrectionis ratio incredibilis videtur, virtutem veluti malorum cauſam aſpernarentur ac fugerent, vitioſitatem verò veluti bonorum lætorúmque omnium occaſionem perſequerentur: Sive rurſum hîc ſinguli juxta merita reciperent, ſuperfluam jam falſámque exiſtimaſſent judicii rationem. Itaque ne huic non cre-
C deretur, ne ingens vulgariſque turba ex contemptu deterior fieret, nonnullos hîc peccatores ulciſcitur, quoſdámque pro rectè factis in oculis omnium præmiis donat, ut ex eo quod non in omnibus id facit, judicii aſſerat fidem: ex eo verò quòd ante judicium quoque malos aliquos ſuppliciis afficit, profundiſſimo quaſi ſomno ſepultos excitat. Nam & malorum quidam punitione, plurimi timore corriguntur, ne patiantur eadem. Ex eo autem quòd non omnibus pro merito hîc retribuitur, cogitare
D compelluntur hujuſmodi præmia in aliud tempus eſſe reſervata. Nunquam enim profectò, cum juſtus ſit Deus, tot ſperneret, ſive malos impunitos ex vita migrare, ſive bonos hîc innumeris incommodis & cruciatibus affici, ſi non utriſque variam in futuro ſeculo mercedem pro meritis paraſſet. *Cur non omnes hic Deus puniat.* Quocirca non omnes vel ſupplicio vel honore afficit; ſed quoſdam, ſicut & in Perſarum rege & in Ezechia contigit, quanquam fuerint plurimi & Aſſyriorum impietate & Ezechiæ pietate ac
E virtute pares. Cur autem non in omnibus hoc agat Deus, cauſa jam ſuprema memorata eſt, quod ſcilicet nondum adſit judicii tempus. Quòd autem iſta mea ratio non ſit; ſed ejus qui nos tunc judicaturus eſt, Dominum ipſum audias. Nam cum profecti ad eum quidam, mortem illorum qui ſub turre occubuerant, Pilatique veſaniam annunciaſſent, quam in his, qui mortui fuerant oſtendit, ſacrificiis illorum ſanguinem miſcendo, tum *Luc. 13,2.* ait: *Putatis quod hi Galilæi peccatores præ cæteris Galilæis fuerint,*
A *qui talia paſſi ſunt? Non dico vobis; ſed niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Aut illi decem & octo ſuper quos cecidit turris Siloë, & occidit illos, putatis quod ipſi præ omnibus, qui habitant Hieruſalem, debitores fuerint? Non, dico vobis; ſed niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.* Hæc dilationis ratio, hæc cauſa eſt. Idcirco non omnes qui eiſdem ſuppliciis ſunt digni, una punire conſuevit, ut reliqui eorum caſibus admoniti, meliores fiant. Atque iſta quidem interim expediſſe ſufficiat. Sed
B enim, tu fortaſſis ea etiam, quæ paulò antè propoſuimus, multo etiam perplexiora, ut ſimiliter enodemus, inquiris. Sed cum priora pro viribus patefecerimus, ad illa etiam ſolvenda, fundamenta quædam jacta fuiſſe arbitramur. *Cur multi tota vita affligantur* Quid ergo illud eſt, in quo hæres & fluctuas: Quòd plurimi ex primordiis ætatis ad finem uſque variis calamitatibus affecti. Ego & de his & de prioribus dixerim, præcipuè quidem illos ob propria vitia puniri, deinceps verò ut alii quoque illorum exemplo emendentur.
C Quòd ſi non in omnibus id fit, nihil eſt quod mireris: nondum enim judicii tempus advenit. Quid ergo de illis dicet inquit, qui antequam per ætatem bona vel mala diſcernere poſſint, quaſi maximè peccaverint, ſuppliciis ſubduntur? Hujus quidem rei non una eſt cauſa; ſed plurimæ ac variæ. Nam & ex parentum intemperantia & ſcelere, & ex nutriciorum negligentia, & ex intemperie atque inæqualitate aëris, & ex aliis plurimis hujuſmodi caſibus id contingere poteſt. Propterea cum plurimos il-
D lorum futuros nequam præſciverit Deus, omnes veluti compedibus quibuſdam hujuſmodi ſupplicio coërcet. An non vides & mendicorum plurimos inter preſſuras ipſas & anguſtias innumera perpetrantes ſcelera, quorum tamen omnium cauſa non afflictio paupertatis eſt; ſed ſola nequitia? Audivi ego quoſdam aliquando, cum dicerent hujuſmodi homines mulierem quandam honeſtam & forma liberali in ſolitudine nactos, ei violenter ac petulanter illuſiſſe. Atqui cujus
E hoc neceſſitatis, cujus afflictionis opus fuit? Quæ iſti ſcelera non admiſiſſent, ſi non hujuſmodi quaſi nodis ac vinculis continerentur? Eorum verò, qui carceribus incluſi ſunt, quis facilè veſaniam & rabiem perferre poſſit? At hi, qui à dæmone corripiuntur, nihilo minora his faciunt: non autem ea modò memoro, quæ tunc agunt, cùm ab ejuſmodi peſte apprehenduntur; ſed poſteaquam illa vexatio ceſſaverit, admittuntur. Nam & edacitatem ſequuntur, & furantur, & inebriantur, & plurima hujuſmodi etiam flagitia turpiora admittunt.

Denique ſicut malefactorum plurimos carcerem diutiſſimè incolere permittit judex, adeo ut plerumque vitam illic finiant, & cum ex multis aliquos puniri vult, unum ex illis, aut etiam duos eminentiori loco ſtatuens, circumſtantibus omnibus, item demum ad mortem duci præcipit, neque ad terrorem cæterorum ſic malos omnes punire neceſſe habet; ita Deus quoq; cùm nos emendare vult, non omnes unà malos punire neceſſarium exiſtimat; ſed aliquos rapiens ex eis, quos nunquam corrigendos novit, potentiam atque iram oſtendit ſuam, plurima ex hoc utilia moliens atque conficiens. Quippe & malos ad deſerenda, ſi velint, vitia hortatur, & bonos intentiores atque cautiores efficit, & longanimitatem oſtendit ſuam, reſurrectioniſque rationem, ut antè diximus, omnibus inſinuat. Quid ergo hæc, inquies, ad eos, qui primam ætatem omnem nutriti in calamitatibus, priuſquam bona vel mala per ætatem diſcernere poſſint, è vita migrant? Et quid mali, quæſo, iſti patiuntur, qui necdum quid patiantur, ſentiunt: neque dolere aut gaudere didicerunt? Ego vero non hoc ſolum pro hujuſmodi ſolvenda quæſtione dixerim; verum parentes ipſos etiam & fratres, & propinquos hujuſmodi liberorum cladibus emendatos novi. Id verò non minimi lucri eſt; ita quempiam affligi, ut ex his quæ neſciens patitur, alius maxima emolumenta conſequatur. Fieri autem poteſt ut ſit alia cauſa & ratio ſecretior, quam ſolus novit rerum opifex Deus.

CAP. IX. *Cur poſt afflictionem quidam peccent.*

Unum video reliquum eſſe explicandum, quam ſcilicet ob cauſam, hi qui rectè, priuſquam tentarentur, incedebant, poſt tentationem lapſi ſint. Quis, oro, planè novit qui rectè incedant, niſi qui corda noſtra ſingulariter finxit, intelligitq; omnia opera noſtra? Fit enim ſæpius, ut plurimi ex his qui boni eſſe videbantur, pejores omnibus ſint, atq; id quidem & in hoc ſeculo manifeſtum eſt in nonnullis jam caſu aliquo ac neceſſitate ingruente. Heb. 4. 12 *Cum* verò *is qui corda & renes probat, vivus & efficax, & acutior omni gladio ancipiti, pertingens uſq; ad diviſionem animæ & corporis, artuum & medullarum, diſcretor cogitationum & intentionum judicans ſederit*: tunc verò non paucos ex pluribus; ſed omnes omnino, qui ſunt ejuſmodi, videbimus: neque tunc ovina pellis lupum, neque ſepulchri dealbatio internam inquinationem tegere atque occultare poterit. *Nulla enim creatura eſt inviſibilis coram eo, qui tunc judicaturus eſt, ſed nuda & aperta ſunt omnia oculis ejus*, quod Apoſtolus indicat cum Corinthiis ſcribit: 1 Cor. 4. 5. *Itaque nolite ante tempus quicquam judicare, quouſq; veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium.* Ut autem ſimulatoribus omiſſis, ad eos tandem, qui rectè revera incedunt, veniamus: unde nobis conſtat quod etiamſi bona reliqua virtuteſq; ſubierint, ſummum tamen omnium virtutum culmen humilitatem non neglexerint? Idcirco autem dimiſit illos Deus, ut diſcant illa ſe, non propria virtute, ſed Dei gratia præſtitiſſe. Quòd ſi dicat quis meliùs fuiſſe illos, cum rectè agerent, extolli, quàm poſt lapſum humiliari: is mihi maximè videtur jactantiæ detrimenta atque humilitatis lucra ignorare. Noſti enim planè hominem arroganter bona operantem (ſi tamen bona facere arrogans poſſit) quamprimum in ſummam perniciem lapſurum. Is verò qui labi permiſſus fuerit, atque ex ruina humiliari didicerit, reſurget, ac ſi quidem voluerit, lapſus ſui damna citò reparabit. Porrò is, qui cum jactantia rectè putatur operari, nihil patiens adverſi, ne ſenſum quidem ullum propriæ iniquitatis recipiet aliquando; ſed augebit ſcelera: atque dum neſciet, hinc vacuus proficiſcetur: Luc. 18. ſicuti Phariſæus ille, qui aſcendit in templum, putans ſe bonis omnibus eſſe locupletem, deſcendit verò publicano pauperiorem meritis ſe eſſe percipiens. Eſt & alia ſpecies peſtis, quæ plurimum roboris habet ad haurienda ac penitus evacuanda bona noſtra, quæ multo ſudore colligimus, ventus ſcilicet inanis gloriæ. Nam revera venti inſtar ingreſſa theſauros omnes virtutis exſufflat. En & ſecunda nobis occaſio prolapſionis apparuit, rectè, ut tu dicebas, gradientium. Plurimi enim ex his qui apud nos ingentes videntur virtutis cauſa toleraſſe labores, ac revera tolerant, cum omnia ad honorem hominum non pro Dei gloria facerent, permiſſi ſunt in tentationem labi, ut multitudinis opinione & gloria nudati, per quam detrimenta omnia perpeſſi ſunt, ejuſque gloriæ naturam in nullo flore fœni eſſe meliorem addiſcentes, jam Deo ſoli vacent, atque ipſius cauſa gerant omnia. Sunt præterea & aliæ cauſæ atque rationes, & quidem longè his plures, cæterum, ut dixi, nobis obſcuræ & incognitæ; ſed omnium opifici Deo benè notæ. Non igitur in his, quæ contingunt, indignemur, non ea graviter feramus; ſed in omnibus gratias agamus: hoc enim gratorum fideliúmq; ſervorũ eſt. At verò tu dum admiraris, cur non antea potius cum delicatè viveres excelſáq; illa ſeculi gloria ac pompa ſtipatus incederes; ſed nunc potiſſimum, quando abjeciſti illa omnia, ac teipſũ totũ Deo devoviſti,

A γον, τοὺς μὲν πολλοὺς ἀφίησιν ἐπὶ πολὺ τὸ δεσμωτήριον οἰκεῖν ὁ κριτὴς, ὡς καὶ ἐκεῖ καταλῦσαι τὸν βίον πολλάκις· ὅταν δέ τινας τῶν πολλῶν νουθετῆσαι βούληται, ἕνα που καὶ δεύτερον ἐξ ἐκείνων λαβὼν, καὶ ἐφ' ὑψηλοῦ καθίσας τοῦ βήματος, περιεστώτων ἁπάντων, οὕτως αὐτὸν κελεύει ἐπὶ θάνατον ἄγεσθαι, καὶ οὐ πάντων αὐτῷ πρὸς τὸν λοιπῶν φόβον χρεία τῶν πονηρῶν· οὕτω καὶ τῷ Θεῷ οὐ πάντων τῶν μοχθηρῶν, ὅταν ἡμᾶς σωφρονίσαι βούληται, δεῖ· ἀλλ' ἐνίους ἐξ αὐτῶν B ἀπολαβὼν, οὓς οἶδεν ἀδιορθώτως ἔχοντας, ἐνδείκνυται τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὀργὴν, πολλὰ ἐκ τούτου κατορθῶν. τούς τε γὰρ πονηροὺς οὕτως ἐπὶ τὴν μεταβολὴν τῆς πονηρίας, εἰ βούλοιντο, παρακαλεῖ, τούς τε ἀγαθοὺς προσεκτικωτέρους ἐργάζεται, τήν τε μακροθυμίαν ἐπιδείκνυται τὴν αὑτοῦ, καὶ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, ἅπασι καθίστησι φανερόν. Τί οὖν ταῦτα, φησὶ, πρὸς τοὺς ἐν συμφοραῖς ἅπασαν τὴν πρώτην τραφέντας ἡλικίαν, καὶ πρὶν ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ δια- C γινώσκειν ἀγαθὸν ἢ κακὸν, ἀποπνεύσαντας; καὶ τί πάσχουσιν οὗτοι δεινὸν εἰπέ μοι, οὔπω τὴν αἴσθησιν ὧν πάσχουσιν ἔχοντες, οὐδὲ τὸ λυπεῖσθαι καὶ χαίρειν μεμαθηκότες; ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο μόνον τὸν λόγον ἐπιλύομαι τοῦτον, ἀλλ' ὅτι καὶ γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ, καὶ συγγενεῖς ἐκ τῶν τοιούτων ἐσωφρονίσθησαν συμφορῶν· οὐ τὸ δὲ κέρδος οὐ μικρὸν, ἐξ ὧν ἕτερος ἠδίκηται οὐδὲν ὠφελεῖσθαι τὰ μέγιστα ἕτερον. εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλην αἰτίαν τινὰ ἄρρητον εἶναι, μόνῳ τῷ ποιήσαντι ἡμᾶς φανεράν.

Εἷς ἔτι λείπεται λόγος, τί δή ποτε οἱ τὰ ὀρθὰ βαδίζοντες πρὸ D τῶν πειρασμῶν, μετὰ τοὺς πειρασμοὺς κατέπεσον. τίς οὖν ὁ καλῶς τοὺς τὰ ὀρθὰ βαδίζοντας ἐπιστάμενος, πλὴν τοῦ πλάσαντος καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ συνιέντος εἰς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν; πολλοὶ γὰρ πολλάκις τῶν δοκούντων εἶναι χρηστῶν, πάντων εἰσὶ πονηρότεροι. καὶ τοῦτο ἀπεδείχθη μὲν ἤδη καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἀλλ' ἐπ' ἐνίων, περιστάσεώς τινος συμβάσης καὶ ἀνάγκης. ὅταν δὲ ὁ δοκιμάζων τὰς καρδίας καὶ τοὺς νεφρούς· ὁ ζῶν καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτε- E ρος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, ὁ διικνούμενος μέχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, ὁ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας καθέζηται δικάζων ἡμῖν, τότε δὴ τότε οὐκ ὀλίγους τινὰς ἐκ πολλῶν, ἀλλὰ πάντας ἐκκαλυπτομένους ὄψει τοὺς τοιούτους· καὶ οὔτε δορὰ προβάτου τὸν λύκον δυναίτ' ἂν, οὔτε κονίασις τάφου τὸν ἔνδον ἀποκρύψαι μολυσμόν. οὐκ ἔστι γὰρ κτίσις ἀφανὴς, ἐνώπιον τοῦ τότε κρίνοντος, ἀλλὰ πάντα γυμνὰ καὶ A τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ· ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος δηλῶν Κορινθίοις ἔλεγεν· ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν. ἵνα δὲ καὶ τοὺς ὑποκριτὰς ἀφέντες ἐπὶ τοὺς ὄντως βιοῦντας ὀρθῶς ἔλθωμεν τῷ λόγῳ· πόθεν δῆλον εἰ τὰ μὲν ἄλλα αὐτοῖς κατώρθωται, τὸ δὲ κεφάλαιον ἠμέληται τῶν ἀγαθῶν ἡ ταπεινοφροσύνη; καὶ διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἀφῆκεν ὁ Θεὸς, ἵνα μάθωσιν, ὅτι B οὐ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει κατώρθουν ἐκεῖνα, ἀλλὰ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. εἰ δὲ λέγοι τις βέλτιον εἶναι κατορθοῦντας ἐπαίρεσθαι ἢ ταπεινωθῆναι πεσόντας, πολὺ καὶ τῆς ἀλαζονείας ἀγνοεῖ τὴν ζημίαν, καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ κέρδος. οὐ γὰρ οἶδε σαφῶς, ὅτι ἄνθρωπος μετὰ ἀπονοίας κατορθῶν· εἴ γε ὅλως τοῦτό ἐστι κατορθοῦν· ταχέως ἐμπεσεῖται εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπώλειαν. καὶ ὁ μὲν ὀλισθῆσαι συγχωρηθεὶς, καὶ C μετριάζειν μαθὼν ἀπὸ τοῦ πτώματος, καὶ ἀναστήσεται, καὶ ἀνακτήσεται ἑαυτὸν θᾶττον, εἴγε βούλοιτο· ὁ δὲ δοκῶν μὲν εὖ πράττειν μετὰ ἀλαζονείας, μηδὲν δὲ πάσχων δεινὸν, οὔτε αἴσθησιν τῆς οἰκείας λήψεται παρανομίας ποτέ. ἀλλὰ καὶ αὐξήσει τὸ δεινὸν, καὶ λήσεται κενὸς ἐντεῦθεν ἀπελθών· καθάπερ ἐκεῖνος ὁ Φαρισαῖος, ὃς ἀνῆλθε μὲν δοκῶν τοῖς ἀγαθοῖς ἅπασι πλουτεῖν· κατῆλθε δὲ μαθὼν, ὅτι καὶ τοῦ τελώνου πενέστερος ἦν. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος πολλὴν ἔχον ἰσχὺν D πρὸς τὸ κενῶσαι τὰ μετὰ πολλῶν ἱδρώτων καὶ πόνων συναχθέντα καλὰ, ὁ τῆς κενοδοξίας ἄνεμος. καθάπερ γὰρ ἄνεμος ἀληθῶς εἰσελθὼν ἐκφυσᾷ ἅπαντας τοὺς τῆς ἀρετῆς θησαυρούς. ἰδοὺ οὖν καὶ δευτέρα πρόφασις ἡμῖν ἀνεφάνη τῶν τὰ ὀρθὰ βαδιζόντων, ὡς ἔφης. πολλοὶ γὰρ παρ' ἡμῖν δοκοῦντες ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς πολλοὺς ὑπομεμενηκέναι πόνους, καὶ ὑπομένοντες δὲ, ἐπειδὴ πρὸς τὴν παρὰ ἀνθρώπων ἐρῶντες τιμὴν, καὶ οὐ πρὸς τὸν Θεὸν ἅπαντα ἔπραττον, ἀφ- E είθησαν πειρασμῷ περιπεσεῖν· ἵνα τῆς παρὰ τῶν πολλῶν ἀποστερηθέντες δόξης δι' ἣν ἅπαντα ἐζημιώθησαν, καὶ μαθόντες τὴν φύσιν αὐτῆς, ὡς οὐδὲν ἀμείνων ἄνθους χόρτου διάκειται, τῷ Θεῷ μόνῳ προσέχωσι τὸ λοιπὸν, καὶ δι' αὐτὸν ἅπαντα πράττωσι. καὶ ἕτεροι δὲ πρὸς τούτοις εἰσὶ λόγοι τούτων πλείους, ἡμῖν μὲν ἀφανεῖς, ὡς ἔφην, γνώριμοι δὲ τῷ πεποιηκότι αὐτοὺς Θεῷ. μὴ τοίνυν ἀγανακτῶμεν ἐπὶ τοῖς γινομένοις, ἀλλ' εὐχαριστῶμεν· τοῦτο γὰρ οἰκετῶν εὐγνωμόνων ἐστί. σὺ δὲ θαυμάζεις, ὅτι μὴ πρότερον ἡνίκα ἐτρύφας, καὶ τὴν κοσμικὴν περιέκεισο φαντασίαν· ἀλλὰ νῦν ὅτε πάντα ἐκεῖνα ἔρριψας, καὶ σαυτὸν ὅλον ἀνέθηκας τῷ Θεῷ, τότε ἐπε-

πήδησαν

ἐπέδησεν οὗτος ὁ μιαρὸς, παραπλήσιον ποιεῖς, ὥσπερ ἂν εἰ ἐθαύμαζες, εἰ δή ποτε τοῖς μὲν θεαταῖς οὐδεὶς ἐνοχλεῖ· τῷ δὲ ἀπογραψαμένῳ πρὸς τὸ πυκτεύειν, καὶ γυμνασθέντι, καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα κατελθόντι τούτῳ μόνον πάντων ἔπεισιν ὁ ἀνταγωνιστὴς, παίων τὴν κεφαλὴν, καὶ κόπτων τὸ πρόσωπον. οὐ δὴ τοῦτό ἐστι θαυμαστὸν οὐδὲ ἀθυμίας ἄξιον, εἰ πυκτεύων ἡμῖν ἐκεῖνος ἐλόμενος, θλίβει καὶ ἀγχει καὶ βαρύνει· οὗτος γὰρ τῶν πυκτευόντων ὁ νόμος. ἀλλ' εἰ περιτρέπεται, καὶ καταβάλλεται, καὶ τὸ βραβεῖον ἀφαιρεῖται, τοῦτό ἐστι δεινόν· ἕως δ' ἂν τοῦτο μὴ δύνηται, οὐ μόνον οὐδὲν ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα ὤνησε τῇ σφοδρᾷ συμπλοκῇ σεμνοτέρους ἡμᾶς ποιήσας. καὶ γὰρ ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἐκεῖνός ἐστιν ὁ πάντων ἀμείνων, ὁ πλείονα τραύματα ἐπιδεῖξαι ἔχων, καὶ τὰ μονομάχια πρὸς τοὺς ἰσχυροτέρους τῶν πολεμίων ἀναδεξάμενος. καὶ τῶν ἀθλητῶν τοὺς τοῖς ἀκαθαιρέτοις συμπλεκομένους [οὕτω γὰρ τοὺς φιλονεικοτέρους καλοῦσι τῶν ἀνταγωνιστῶν] θαυμάζομεν. καὶ κυνηγέτης οὗτος μάλιστά ἐστιν ὁ κρατούμενος, ὁ τὰ δυσάλωτα τῶν θηρίων καταδεχόμενος. ἀναιδής ἐστι καὶ ἀκατάπληκτος οὗτος ὁ δαίμων· διὰ τοῦτο σε ἐκπεπληγμένος καὶ θαυμάζων οὐ παύομαι, ὅτι πρὸς τοιοῦτον κληρωθεὶς ἀνταγωνιστὴν, οὐ κατέπεσες, οὐδὲ ἐξέδωκας σεαυτὸν, ἀλλ' ἔμεινας ἀκλινὴς, μηδαμόθεν περιτρεπόμενος.

Καὶ ὅτι σε οὐ κολακεύων ταῦτα λέγω νῦν, ἀλλὰ ἀληθῶς τὰ μέγιστα ἀπὸ τῆς θλίψεως ταύτης ἐκαρπώσω, ἀνάσχου μετὰ παρρησίας λεγόντων ἡμῶν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἄλλως δυναίμην τούτου παρασχεῖν τὴν ἀπόδειξιν. οἶσθά που καὶ μέμνησαι τῆς προτέρας σου διαγωγῆς, τὴν πρὸ τούτου λέγω τοῦ πειρασμοῦ· οὐκοῦν ἐξέτασον ἐκείνην καλῶς, ἀντίθες τῇ παρούσῃ τῇ μετὰ τὸν πειρασμόν· καὶ τότε ὄψει τὸ κέρδος ὅσον ἀπὸ ταύτης γέγονε τῆς συμπλοκῆς. νῦν μὲν γὰρ καὶ ἐν νηστείαις καὶ παννυχίσι, καὶ τῇ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν σπουδῇ, καὶ τῇ περὶ τὰς εὐχὰς καρτερίᾳ, πολλὴ γέγονεν ἡ ἐπίτασις. καὶ τὸ ἀδιάχυτον δὲ καὶ ταπεινὸν μεθ' ὑπερβολῆς σοι κατώρθωται. πρότερον δέ σοι βιβλίων λόγος ἦν οὐδεὶς, πᾶσα δέ σοι φροντὶς καὶ πόνος, εἰς τὴν ἐπιμέλειαν ἠλίσκετο τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ φυτῶν· πολλῶν δέ σε καὶ εἰς ἀπόνοιαν σκωπτόντων ἤκουον τότε· καὶ ταύτῃ τὴν τοῦ γένους αἰτιωμένων λαμπρότητα, καὶ τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν, καὶ τὸ ἐν πλούτῳ τετράφθαι πολλῷ· τὴν δὲ ἐν ταῖς παννυχίσι ῥᾳθυμίαν, καὶ αὐτὸς οἶδας σαφῶς. πολλάκις γὰρ ἄλλων μετὰ τὴν βαθεῖαν ἑσπέραν ἀνισταμένων εὐθέως, αὐτὸς ἔμενες ὕπνῳ κατεχόμενος βαθεῖ, καὶ πρὸς τοὺς διεγείροντας ἐδυσχέραινες· ἀλλὰ νῦν πάντα λέλυται ἐκεῖνα, καὶ πρὸς τὸ βέλτιον μεταβέβληται, ἐξ οὗ τὴν μάχην καὶ τὸν πόλεμον ἀπεδέξω τοῦτον. εἰ δὲ ἔροιό με τί δή ποτέ σοι τρυφῶντι καὶ πρὸς τὰ τοῦ κόσμου πράγματα ἐπτοημένῳ οὐ συνεχώρησεν ἀντιστῆναι τὸν δαίμονα τοῦτον ὁ Θεός· ἐκεῖνο ἂν ἀποκριναίμην ἐγὼ, ὅτι καὶ τοῦτο τῆς αὐτοῦ κηδεμονίας ἦν. ᾔδει γὰρ ὅτι σε τότε εὐκαταγώνιστον εὑρὼν ταχέως ἀπολεῖ. διὰ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως ἐπὶ τὸν τῶν μοναχῶν ἐλθόντα βίον πρὸς τὴν πάλην ταύτην ἐκάλεσεν· ἀλλ' ἀφῆκεν ἐγγυμνασθῆναι καὶ χρόνον ἀναμεῖναι μακρὸν, εἶθ' ὅτε καρτερικώτατος γέγονας, τηνικαῦτα πρὸς τὸ ἐπίπονον τοῦτο στάδιον εἵλκυσεν. εἰ δὲ οὖν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ στρεφομένων μεμνήσῃ, καὶ τὸν οἰκέτην ἄξεις εἰς μέσον τὸν σόν· ἐκεῖνον γάρ σε οἶμαι αἰνίττεσθαι, ὅταν λέγῃς, ὅτι πολλοὶ τῶν βιωτικῶν ἀνδρῶν ταύτῃ περιπεσόντες τῇ νόσῳ ταχίστης καὶ τελείας ἔτυχον ἀπαλλαγῆς. ἀλλ' ὁ οἰκέτης, ὦ φίλτατε, ὁ σὸς καὶ ὅσοι τῶν αὐτῶν ἔτυχον ἐκείνῳ, οὐκ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς αὐτῷ προσεπάλαισαν, οἷσπερ καὶ σὺ νῦν. ἐκείνῳ μὲν γὰρ καὶ τοῖς τοιούτοις ὑπὲρ τοῦ φοβῆσαι μόνον καὶ τῷ φόβῳ ποιῆσαι βελτίους, τοῦτο ἐπαφῆκε τὸ θηρίον ὁ Θεός. σὺ δὲ, ὥστε ἀγωνίσασθαι γενναίως, καὶ νικῆσαι λαμπρῶς, καὶ τὸν τῆς ὑπομονῆς ἀναδήσασθαι στέφανον. νίκη δέ ἐστιν, οὐχ ὅταν τις τοῦ θεάτρου ἔτι συνεστῶτος παλαίοντα αὐτὸν ἑλκύσας, ἀπαγάγῃ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ· ἀλλ' ὅταν ἀφῇ συμπλακῆναι διαπαντὸς, εἶτα παλαίων καὶ διὰ τῆς ἀθυμίας εἰς ἐνθυμήσεις ἀτόπους ἄγων ἰσχύσῃ μηδέν. καὶ ὅτι οὕτω ταῦτ' ἔχει, ἐκεῖθεν συλλογιοῦμαι καλῶς. παντί που δῆλόν ἐστι, κἂν αὐτὸς μετριάζειν ἐθέλῃς, ὅσον τὸ τοῦ οἰκέτου ζωῆς βελτίων ἡ σὴ διενήνοχεν. οὐκοῦν καὶ λόγος σου τῷ Θεῷ πλείων καὶ φροντὶς, ἢ ἐκείνου. τούτου δὲ ὄντος δήλου κἀκεῖνο ὁμοίως ἔσται φανερόν· ὅτι εἰ μίσους αὕτη συγχώρησις ἦν, οὐκ ἂν εἰς ὃν μᾶλλον ἠγάπα, ταύτην ἐξέτεινε, τὸν ἥττονα πολὺ ὄντα τούτου ταχέως τοῦ δαίμονος ἐξαρπάσας· καὶ οὐκ ἀπὸ τούτου μόνον τοῦτο ἰσχυρισαίμην ἂν ἔγωγε, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν, ὧν καταλελεῖφθαι δοκεῖς, ἐκ τούτων μάλιστα, ὅτι σφόδρα μέλει τῷ Θεῷ τῶν σῶν, ἀποδεῖξαι πειράσομαι. εἰ μὲν γὰρ μὴ πολλὴν ἐποιήσω σπουδὴν, μηδὲ ἀποδημίας ἐστείλω μακρὰς, ὥστε συγγενέσθαι ἀνδράσιν ἁγίοις καὶ ἱκανοῖς τὰ τοι-

peſſimus te ille dæmon invaſit: idem prorſus facis ac ſi admireris, cur ſpectatoribus nullus moleſtus eſſet; ſed qui in pugilum numero adſcriptus exercitatúſque in certamen deſcendiſſet, hunc ſolum ex omnibus colluctator & compar expeteret, percutiens caput, faciémque concidens. Non hoc ergo aut miraculo aut mœrore dignum eſt, ſi nos ille tantus adverſarius pungit, premit, inſtat, angit, urget: quippe iſta eſt pugnantium lex. Verum ſi ille dejiciat atque proſternat, ac præmia laborum tollat: hoc grave & intolerabile putandum eſt. Quamdiu verò ille non prævalet, non ſolùm nobis nihil nocuit; ſed profuit plurimum, conflictu illo ſuo ſumma nobis ornamenta conquirens. Namque & in caſtris ille præſtare cæteris putatur, qui plura vulnera adverſa fronte ſuſcepta præ ſe ferre poteſt, ac ſingularia certamina adverſus quoslibet hoſtium fortiſſimos ſuſcipere. Eos itidem athletas maximè miramur, qui inexpugnabilibus (ſic enim appellant contentioſiores quosque adverſarios & compares) ſummis viribus congrediuntur. Sed & venatori illi maximè applauditur, qui ferociſſimas belluas ſuſtinens ſuperat. Impudens eſt atque imperterritus hic dæmon: at ego propterea te mirari ac ſtupere non deſino, quod hujuſmodi adverſarium nactus tam violentum, lapſus non es, neque in deditionem venire tolerasti; ſed rectus ac rigidus perſtitiſti, nulla ex parte illius improbitati cedens, aut loco motus.

CAP. II. Porrò quòd non aſſentandi ſtudio nunc iſta loquar; ſed ex animo: atque ut oſtendam quo pacto maxima ex hujuſmodi afflictione ceperis emolumenta, patere, quæſo, nos fiducia tantisper in loquendo uti: neque enim aliter hujus rei documenta afferre poſſemus. Noſti ſanè ac memoria tenes priorem tuam converſationem, eam ſcilicet qua antè hujuſcemodi tibi immiſſam tentationem degebas. Hanc itaque velim diligenter examines, ac præſenti, qua nunc vivis, componas: aſpicies profectò, quantum lucri ex iſto conflictu conſecutus ſis. Nunc enim jejuniis, vigiliis, lectioni, orationibúſque perpetuis intentiſſimè incumbis, gravitatémque & humilitatem excellenter conſecutus es. Antea nulla tibi librorum ratio, nulla cura erat; ſed ſtudium omne & laborem hortuli curæ pomariique arboribus devoveras. Audivi ego tunc plurimos, qui te objurgantes, arrogantem ac ſuperbum dicerent, atque in hac parte nobilitatem generis, patriſque claritudinem, & quod in opibus plurimis nimia parentum indulgentia fuiſſes educatus, cauſarentur. Vigiliarum verò quàm tunc negligens fueris, ipſe meliùs noſti. Sæpè enim aliis profunda nocte ſtatim exurgentibus, ipſe gravi ſomno merſus dormiebas, & cùm te alii ad collectas excitarent, indignabaris, ac moleſtiſſimè ferebas: at nunc, ex quo bellum hoc & pugnam ſubiviſti, illa omnia ſoluta ſunt, atque in melius mutata. Quòd ſi quæras ex me, quamobrem cùm in deliciis ageres, ac mundi rebus omnino intentus eſſes, non tunc tibi dæmonem iſtum inſtar fræni immiſerit Deus: illud ego reſpondebo, hoc quoque ſingulari illius actum eſſe providentia. Sciebat enim tunc te imbecillum ſuperandum facilè, ac maturè periturum. Atque ideo ne tunc quidem ſtatim ad hanc luctam vocavit, cùm ad monachorum vitam acceſſiſſes; ſed exerceri prius te permiſit, ac prolixo temporis ſpacio durare: jam vero poſteaquam robuſtiſſimus factus es, tunc ad laborioſum hoc ſtudium pertraxit. Adhuc igitur eorum qui ſunt in ſeculo, mentionem facis, famulúmque tuum in medium adducis. Illum enim te ſignificare voluiſſe reor, cum diceres plurimos ſeculares viros, cum in hunc morbum incidiſſent, celeriter atque integerrimè fuiſſe liberatos. Verum enim vero famulus tuus, ô amantiſſime, & quicunque hujuſmodi cura cum illo potiti ſunt, non eadem ex cauſa cum hujuſmodi peſte congredi permiſſi ſunt, qua tu modò. Illi enim ac cæteris ſimilibus ſolùm terrendi eos cauſa, ut ex hujuſmodi timore meliores fierent, hanc belluam immiſit Deus. Tibi verò non ea, quæ cæteris cauſa eſt; ſed ut pugnares fortiter ac ſtrenuè, dummodò vinceres, coronámque patientiæ referres. Porrò victoria tunc eſt, non cùm quis adhuc theatro conſtante luctando ſeipſum adverſario ſubducit; ſed cum ſe præſentem jugiter exhibet, congredique atque luctatorem ſuum ſuſcipere paratum, ac demum cogitationes omnes nequam, quas ille per mœrorem ſuggerit, à ſe omnino excutit. Quòd verò res ita ſe habeat, ſic collige. Conſtat profectò omnibus, quantumlibet tu te per humilitatem dejicias, à ſervi tui vita tuam longiſſimè differre, ac eſſe meliorem: Deo itaque major tui quam illius cura ſit neceſſe eſt. Hoc autem dato, id quoque ſimiliter conſtabit, non eſſe odii permiſſionem illam. Si enim eſſet odii, nunquam profectò quem magis diligeret, illi addixiſſet: cum eum qui longè fuerat deterior, tam citò illi eripuiſſet. Neque enim ex hoc ſolum id aſſeveraverim; ſed ex quibus à Deo te deſertum putas, ex eis maximè illi curam tui ſummam eſſe conabor oſtendere. Nam ſi non ſtudioſiſſimè cuncta hactenus egiſſes, quæ ad hanc liberationem pertinerent: ſi non peregrinationes longinquas, ac laboris plenas, ut ſanctis illis viris, atque ad ejuſmodi ſolvendos nodos potentiſſi-

mis, congredereris, aſſumpſiſſes, meritò fortaſſe quidam dubitaſſent, cùm non ſatis aperta videretur eſſe cauſa, cur tantum temporis affligi te Dominus permitteret: poſtea verò quam martyrum loca frequens adiſti, ubi plurimi ex his quoque, qui concitati rabie homines comedunt, ſæpe ſanati ſunt: plurimúmque temporis apud viros illos mirabiles ac ſtrenuiſſimos, quique nunquam non potiti orationum ſuarum fructu ante conſueverant, hujus rei gratia feciſti: nihilque omnino omiſiſti, quod ad hanc liberationem conferre poſſe ulla ratione videretur, reverſuſque es ferens tecum inimicum, apertum ac certiſſimum divinæ circa te providentiæ documentum, & eis quoque, qui valdè inſipientes ſunt & hebetes conſpicuum retuliſti. Nunquam enim profectò tantam impediviſſet Deus gratiam, nunquam tot incaſſum labores effundi, nunquam ſervos ſuos ita mœrore ſuffundi paſſus eſſet, niſi id & tuæ probationi & utilitati vehementer expedire cognoviſſet. Itaque quòd tu divinæ derelictionis ſignum putas, id in primis ſummi in te affectus & amoris certum eſt argumentum.

αὐτὰ λύειν δεσμὰ, ἴσως ἄν τις ἠπόρησε τῶν πολλῶν, οὐ σφόδρα τῆς αἰτίας οὔσης ἐναργοῦς, δι' ἣν τοσοῦτον εἴασε χρόνον· ἐπειδὴ δὲ καὶ τόπους μαρτύρων κατέλαβες, ἔνθα πολλοὶ καὶ τῶν ἀνθρώπους ἐσθιόντων ἰάθησαν, καὶ τοῖς θαυμαστοῖς καὶ γενναίοις ἐκείνοις καὶ μηδέ ποτε ἡμαρτηκόσι πολὺν ὑπὲρ τούτου συνῴκησας χρόνον, καὶ οὐδὲν ὅλως παραλιπὼν τῶν φερόντων εἰς τὴν τοῦ πάθους ἀπαλλαγὴν, ἐπανῆλθες πάλιν τὸν πολέμιον ἔχων μετὰ σαυτοῦ, φανερὰν καὶ ἐναργῆ καὶ τοῖς σφόδρα ἀνοήτοις, τὴν περὶ σὲ Θεοῦ προνοίας ἐκόμισας τὴν ἀπόδειξιν· οὐδὲ γὰρ ἂν τοσαύτην χάριν ἐνεπόδισεν, οὐδ' ἂν τοὺς αὐτοῦ δούλους αἰσχυνθῆναι ἠνέσχετο, εἰ μὴ σφόδρα πρὸς τὴν εὐδοκίμησιν καὶ τὴν ὠφέλειαν μᾶλλον ἑώρα τὴν σήν. ὥσθ' ὅπερ δοκεῖ σημεῖον εἶναι τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Θεοῦ, τοῦτο τῆς πολλῆς αὐτοῦ περὶ σὲ φιλοστοργίας καὶ σπουδῆς σημεῖόν ἐστι.

EJUSDEM AD STAGIRIUM, ET QUOD triſtitia dæmone ipſo ſit gravior, Liber ſecundus.

CAP. I.

ET iſta quidem pro Dei providentia, utque ille non averſans & execrans; ſed & nimium indulgens ac diligens hoc te exercet modo, dixiſſe ſufficiat. Quoniam verò alia etiam ex parte vehementer te angi queſtus es, ut ſæpenumero dæmon vel pelago, vel præcipitio, vel alio quovis informis leti genere vitam tibi extorquere ferè perſuadeat: age de hujuſmodi quoque cogitationibus, paucis diſſeramus. Neque enim ſolius dæmonis eſt illud conſilium; ſed etiam mœroris: imò verò plus mœroris quàm dæmonis, fortaſſe verò mœroris ſolius. Quod ex eo profectò conſtat, quòd plurimi etiam ab hujuſmodi inſectatione liberi, dolore ſolo ac mœrore agitati mortem ſibi ultro conſciverunt. Hunc igitur ex animo tuo fuga ac penitus elimina, videbis nullam vim reſtare dæmoni, non ſolum ad perſuadendum iſta; verùm ne ad ſuggerendum quidem. Nam quemadmodum hi, qui parietes ſuffodiunt, noctis tempore, extincto lumine, & furari opes, & earum dominos cum omni facultate jugulare poſſunt: ita & hic per cæcæ noctis horrorem ac tenebras mœrorem effundens, cogitationes omnes, quæ ad munimen noſtrum eſſe poſſunt, ſubducere prius ac furari nititur, ut deſertam & ſine adjutorio animam invadens, plagis eam innumeris confodiat. At verò cùm quis ſumma & intentiſſima in Deum ſpe aſſurgens has tenebras disjecerit, atque ad Solem juſtitiæ confugiens, clariſſimum illius jubar totis animæ ſinibus haurire & recondere ſtuduerit, protinus cogitationum ſuarum tumultum in latronem illum impurum transfundet. Nam & qui furta noctu aucupantur, cum quis illos deprehenderit, ac lumen oſtenderit, tremunt, fluctuant atque perturbantur. Et quomodo, inquies, poſſit quis hoc dolore liberari, niſi prius eripiatur à dæmone agitatore, ejúſque doloris incentore? Non dæmon eſt, qui mœrorem movet; ſed mœror potius vires dæmoni adminiſtrat, cogitationéſque malas ſuſcitat. Atteſtatur huic rationi noſtræ beatiſſimus Paulus, qui cùm de lapſo in ſceleris ruinam Corinthiis ſcriberet, non dæmonem aliquem metuere; ſed mœroris magnitudinem timere deprehenditur. *Ne fortè*, inquiens, *abundantiori triſtitia abſorbeatur qui talis eſt.* Cæterum ut concedamus dæmonem acriùs inſtare, pulſo ex animo mœrore: quid jam erit ex hoc incommodi, vel detrimenti? Quid hic per ſe ſolus aut parvum aut magnum poſſit contra nos? At verò mœror abſente dæmone multa per ſe horrenda efficit, plurimóſque eorum qui ſibi nexuerunt laqueos, conſciverunt gladios, vel fluvii ſe undis, vel flammis donaverunt, vel alio quovis genere perdidere ſeipſos, ſola doloris ac mœroris vi ad ita occumbendum impulſos reperiemus. Quòd ſi inter eos quiſpiam fortaſſis fuerit arreptus à dæmone, hujus quoque perditio non dæmoni; ſed mœroris tyrannidi ac violentiæ meritò imputanda erit. Et quomodo, inquies, poſſum non mœrore affici? Si à multitudinis opinione, quam habeas de hujuſmodi re, longiſſimè recedens ſola ſuperna ſentias. Nunc enim idcirco ea res gravis atque horrenda tibi videtur, quia vulgares turbæ ita exiſtimant. Atqui ſi omiſſa inani fallacique exiſtimatione ipſam rem diligentiùs conſiderare volueris, invenies nullam ineſſe ei mœſtitiæ occaſionem: quod jam ſæpe ſuperius oſtendimus. An verò æqualium tuorum, & in religione ſociorum gratia afficeris? Reor enim te intuentem illorum lætitiam ac fiduciam cum fratribus confundi, atq; ex triſtitia concidere. Atqui ego id veraciter dixerim, ſiquidem his in ſumma continentia & ſobrietate, atque in reliqua vitæ philoſophia degentibus, ipſe in ludis & in

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΣΤΑΓΕΙΡΙΟΝ, καὶ ὅτι ἡ ἀθυμία χαλεπωτέρα καὶ δαίμονος· λόγος β'.

ΤΑΥΤΑ μὲν ἡμῖν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας εἰρήσθω, καὶ ὅτι οὐκ ἀποστρεφόμενος οὐδὲ μισῶν, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀγαπῶν, τούτῳ γυμνάζει τῷ τρόπῳ. ἐπειδὴ δὲ καὶ ἑτέρως σφόδρα ἔφης ἀλγεῖν, ὡς καὶ πολλάκις σε ἀναπείθειν τὸν δαίμονα εἰς πέλαγος, ἢ κατὰ κρημνῶν ἀφανίσαι σαυτόν· ἢ ἄλλῳ τινὶ τοιούτῳ τρόπῳ τὴν παροῦσαν καταλῦσαι ζωήν· καὶ ὑπὲρ τούτων μικρὰ διαλεχθῆναι βούλομαι τῶν λογισμῶν. οὐ γὰρ ἐκείνου μόνου ἐστὶν αὕτη ἡ συμβουλὴ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀθυμίας τῆς σῆς, καὶ ταύτης μᾶλλον ἢ ἐκείνου, τάχα δὲ καὶ μόνης ταύτης· καὶ δῆλον ἐξ ὧν πολλοὶ καὶ τῶν μὴ δαιμονώντων ἀπὸ τοῦ λυπεῖσθαι μόνον τοιαῦτα βουλεύονται. ταύτην οὖν ἔκβαλε καὶ ἀπέλασον τῆς ψυχῆς, καὶ οὐδεμίαν ἕξει λοιπὸν ἐκεῖνος ἰσχὺν οὐ μόνον πρὸς τὸ πείθειν τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τὸ παραινεῖν τὴν ἀρχήν. νῦν γὰρ καθάπερ οἱ τοιχωρύχοι καταλαμβανούσης νυκτὸς, τὸ φῶς ἀποσβέσαντες, καὶ ὑφελέσθαι τὰ ἔνδον, καὶ τοὺς τούτων κυρίους μετὰ πολλῆς ἀποσφάξαι τῆς εὐκολίας δύναιντ' ἄν, οὕτω καὶ οὗτος ἀντὶ νυκτὸς καὶ σκότους τὴν ἀθυμίαν κατασκεδάσας, πάντας ὑφελέσθαι πειρᾶται τοὺς πρὸς ἀσφάλειαν λογισμοὺς, ἵνα ἐρήμην καὶ ἀβοήθητον λαβὼν τὴν ψυχὴν μυρίαις κατατρώσῃ πληγαῖς. ὅταν δέ τις τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἐλπίδι τοῦτο διασκεδάσας τὸ σκότος, καὶ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης καταφυγὼν σπεύσῃ τὰς ἀκτῖνας ἐκείνας εἰς τὴν ἑαυτοῦ καταθέσθαι ψυχὴν, ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν, ἐπὶ τὸν λῃστὴν μεταθήσει τὸν θόρυβον. καὶ γὰρ οἱ τὰ τοιαῦτα κακουργοῦντες, ὅταν αὐτοὺς ἐλέγξῃ τις, καὶ δείξῃ τὸ φῶς, τρέμουσιν, ἰλιγγιῶσι, ταράττονται. καὶ πῶς ἄν τις, φησὶ, ταύτης ἀπαλλαγείη τῆς ὀδύνης, μὴ πρότερον τοῦ κινοῦντος αὐτὴν δαίμονος ἀπαλλαγείς; οὐχ ὁ δαίμων ἐστὶν ὁ τὴν ἀθυμίαν κινῶν, ἀλλ' ἐκείνη ἡ ποιοῦσα τὸν δαίμονα ἰσχυρὸν, καὶ τοὺς λογισμοὺς ὑποβάλλουσα τοὺς πονηρούς. καὶ μαρτυρήσειεν ἂν ἡμῖν ἐνταῦθα ὁ μακάριος Παῦλος· οὐ γὰρ δαίμονά τινα, ἀλλὰ τὴν ταύτης ἀμετρίαν δεδοικὼς ἐπέστελλε Κορινθίοις φείσασθαι λοιπὸν τοῦ " πεπλημμεληκότος ἐφ' οἷς ἐξήμαρτε. μή πως τῇ περισσοτέρᾳ " λύπῃ καταποθῇ, φησὶν, ὁ τοιοῦτος. εἰ δὲ βούλει τῷ λόγῳ τέως " ὑποθώμεθα τὸν μὲν δαίμονα ἐπικεῖσθαι, τὴν δὲ ἀθυμίαν ἐξηλάσθαι τῆς σῆς ψυχῆς· τίς ἔσται βλάβη λοιπόν; τί καθ' ἑαυτὸν οὗτος ἢ μικρὸν ἢ μεῖζον δύναιτ' ἂν ἀδικῆσαι ἡμᾶς; ἐκείνη δὲ καὶ τούτου μὴ παρόντος πολλὰ ἂν ἐργάσαιτο δεινά· καὶ τοὺς πλείονας τῶν βρόχους ἀψάντων, ἢ ξίφει διαφθαρέντων, ἢ ποταμοῖς ἀποπνιγέντων, ἢ καὶ ἑτέρως πως ἀπολεσάντων ἑαυτοὺς, ἀπὸ τῆς ἀθυμίας ἐπὶ τοὺς βιαίους τούτους θανάτους ὠθέντας εὑρήσομεν. εἰ δέ τινες καὶ τῶν δαιμονώντων εἶεν ἐν τούτοις, καὶ τούτων τὴν ἀπώλειαν οὐ τῷ δαίμονι λογιστέον, ἀλλὰ τῇ τῆς ἀθυμίας τυραννίδι καὶ βίᾳ. καὶ πῶς ἔνεστι, φησὶ, μὴ ἀθυμεῖν; ἂν τῆς τῶν πολλῶν περὶ τοῦ πράγματος δόξης ἀποστὰς τὰ ἄνω φρονῇς. νῦν μὲν γὰρ ἐπειδὴ τοῖς πολλοῖς τὸ πρᾶγμα δεινὸν εἶναι δοκεῖ, καί σοι δοκεῖ. εἰ δὲ θελήσαις αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, τῆς ματαίας καὶ πεπλανημένης προλήψεως ἀπαλλαγεὶς, μετὰ ἀκριβείας κατιδεῖν, εὑρήσεις οὐδεμίαν ἔχον ἀθυμίας ἀφορμὴν, ὡς καὶ ἤδη πολλάκις ἡμῖν ἀποδέδεικται. τῶν δὲ ὁμηλίκων ἕνεκεν. καὶ γὰρ τὴν ἐκείνων εὐφροσύνην, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς παῤῥησίαν ὁρῶντά σε ἡγοῦμαι συγχεῖσθαι καὶ καταπίπτειν· ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι εἰ μὲν τούτων ἐν ἐγκρατείᾳ, καὶ κοσμιότητι, καὶ τῇ λοιπῇ τοῦ βίου φιλοσοφίᾳ διαγόντων· αὐτὸς ἐν χαμαιτυπείοις, καὶ κύβοις, καὶ

καὶ κώμαις τὸν ἅπαντα χρόνον ἀνήλισκες, λόγον ἂν εἶχεν ἡ τῆς ἀθυμίας πρόφασις· εἰ δὲ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἔτι βαδίζεις ὁδόν, τί ποτέ ἐστί σε τὸ λυποῦν; ἐγὼ γὰρ εἰ μὲν πρὸς ἕτερόν τινα τῶν εὐκόλως ἐπαιρομένων ὁ λόγος ἦν, κἂν ἀπεσιώπησα ταῦτα, ἃ μέλλω πρὸς σὲ νῦν ἐρεῖν. ἐπειδὴ δὲ σφόδρα θαρρῶ, ὅτι κἂν μυρία σέ τις ἐπαινῇ, καὶ θαυμάζῃ, τοῦ μετριάζειν οὐκ ἀποστήσῃ ποτέ, ἀλλὰ μενεῖς καὶ οὕτως ἐν τοῖς ἐσχάτοις τάττων σαυτόν, οὐδὲν ὑποστειλάμενος ἅπαντα ἐρῶ. τοσαύτην γὰρ ἀκούω τὴν ἐπίδοσιν τῆς εὐλαβείας γεγενῆσθαι τῆς σῆς, ὡς μηκέτι σοι πρὸς ἐκεῖνα τὰ μειράκια, ἀλλὰ πρὸς τοὺς μεγάλους καὶ θαυμαστοὺς ἄνδρας εἶναι τὴν ἅμιλλαν. οὐδὲν γὰρ ἐκείνων σε ἀποδεῖν λέγουσιν, οὐ κατὰ τὸν τῆς νηστείας λόγον· πῶς γὰρ ὕδατι, καὶ ἄρτῳ μόνον καὶ ταῦτα ἡμέραν παρ᾽ ἡμέραν τρεφόμενον; οὐ κατὰ τὸν τῶν παννυχίδων καιρόν, ἀλλ᾽ ὁμοίως αὐτοῖς ἐφεξῆς πολλὰς νύκτας ἀΰπνους παρέλκειν· τῇ δὲ μεθ᾽ ἡμέραν διαγωγῇ, πολλοὺς αὐτῶν ἤδη καὶ ἀποκρύψαι φασί. καὶ γὰρ τῶν ἐκεῖθεν ἐρχομένων ἀκούω διηγουμένων, ὅτι σοι πᾶς ὁ καιρὸς εἰς εὐχὰς καὶ δάκρυα ἀναλίσκεται. καὶ καθάπερ οἱ σιγὴν ἀσκοῦντες, ἢ καὶ μόνους ἐν οἰκίσκῳ κατακλείσαντες ἑαυτούς, πρὸς οὐδένα οὐδὲν φθέγγονται· οὕτω καί σε λέγουσιν ἐν πλήθει τοσούτῳ στρεφόμενον διατελεῖν. τὸν δὲ τῆς καρδίας συντετριμμένον, καὶ τὸν αὐχμόν, καὶ τὴν ἀλγηδόνα, καὶ πεφρίκασι διηγούμενοι, καὶ πολλοὺς ἐν ταύταις τὰ σὰ κατένυξαν ἀπαγγέλλοντες. οὐκ ἀντιβλέπει, φησίν, οὐδενὶ τῶν εἰσιόντων ἐκεῖ, οὐδὲ ἀνίησι τῶν συνεχῶν πόνων ἑαυτόν· πολλάκις ἐδεισάμεθα, μὴ πηρώσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῖς ὀδυρμοῖς, μὴ πλήξῃ τὰς μήνιγγας τῇ σφοδρότητι τῆς ἀγρυπνίας, καὶ τῇ ἀνενδότῳ καὶ διηνεκεῖ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν σπουδῇ.

Ταῦτα οὖν σε λυπεῖ καὶ θορυβεῖ, ὅτι τοσοῦτον παρήλασας τοὺς ὁμήλικας, ὅτι καὶ σφοδρὸν καὶ ἀναίσχυντον ἔχων τὸν ἀνταγωνιστὴν πολλῷ τῷ μέτρῳ τοὺς μετὰ σοῦ τρέχοντας ὑπερηκόντισας. ἆρ᾽ οὐκ εἰκότως ἔλεγον, ὅτι ἡ ἀθυμία αὕτη προλήψεως μόνον ἐστίν, ἐρευνωμένη δὲ καὶ εὐθυμίας ἡμῖν ὑποθέσεις παρέχει πολλάς; τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, τοῦ μὴ δαιμονᾶν, ὅταν ὁ βίος ἠμελημένος ᾖ; ποῖον δὲ βλάβος, ὅταν τὰ τῆς πολιτείας ἠκριβωμένα τύχῃ καὶ συγκεκροτημένα καλῶς; ἀλλ᾽ ἴσως αἰσχύνῃ καὶ ἐρυθριᾷς, ὅταν σε καταβάλῃ παρόντων τινῶν; ἀλλὰ τοῦτό σοι πάλιν ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως συμβαίνει τῆς αὐτῆς, ὅτι τῇ τῶν πολλῶν δόξῃ, λογισμῷ δὲ οὐδέποτε τὸ πρᾶγμα ἐπέτρεψας· τὸ γὰρ καταπεσεῖν οὐ τοῦτό ἐστιν, ὃ σὺ πάσχειν φῄς, ἀλλὰ τὸ ἁμαρτίᾳ περιπεσεῖν· ἐπὶ ταύτῃ τῇ πτώσει καλὸν αἰσχύνεσθαι καὶ ἀλγεῖν. νῦν δὲ ἐπὶ μὲν τοῖς οὐδεμίαν ἔχουσιν αἰσχύνην, καταδυόμεθα. τὰ δὲ ὄντως αἰσχρὰ καὶ πολλοῦ γέμοντα γέλωτος καὶ κολάσεως ἐσχάτης, ταῦτα δρῶντες οὐδὲν ἡγούμεθα πάσχειν δεινόν. ἀλλὰ τῆς μὲν ψυχῆς καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ὑπὸ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἐνεργείας πιπτούσης, οὐδεὶς ὁ πενθῶν· εἰ δέ ποτέ τι τὸ σῶμα τοῦτο πάθοι, δεινὸν καὶ ἀφόρητον εἶναι δοκεῖ. ἆρ᾽ οὖν τοῦτό ἐστι τὸ δαιμονᾶν, τὸ οὕτω διακεῖσθαι τὴν ψυχὴν καὶ περὶ τὴν τῶν πραγμάτων σφάλλεσθαι κρίσιν; εἰ μὲν γὰρ ὑπὸ μέθης τοῦτο ἔπασχες, ἐχρῆν καταδύεσθαι, καὶ ἀθυμεῖν· προαιρέσεως γὰρ τὸ ἔγκλημα ἦν· εἰ δὲ τῆς ἑτέρου βίας τὸ πρᾶγμά ἐστιν, οὐ τὸν ἐπηρεαζόμενον, οὐδὲ τὸν ὑπομένοντα τὴν βίαν, ἀλλὰ τὸν δρῶντα αἰσχύνεσθαι δεῖ. καὶ γὰρ ἐν ἀγορᾷ εἴ ποτε γενομένης μάχης ἕτερος τὸν ἕτερον ὤσας κατέβαλε, τὸν καταβαλόντα, οὐ τὸν πεσόντα ἅπαντες αἰτιώμεθα. καλὸν τὸ ἐρυθριᾶν, ἀλλ᾽ ὅταν τι πράττωμεν τὴν κόλασιν φερόντων ἡμῖν παρὰ τῷ τότε μέλλοντι κρίνειν ἡμᾶς· ἕως δ᾽ ἂν μηδὲν τοιοῦτον ὦμεν συνειδότες ἑαυτοῖς, τίνος ἕνεκεν ἐγκαλυπτόμεθα; οὐδὲ γὰρ εἴ τίς σε μόνον ἀπολαβὼν ἔτυπτεν ἁπλῶς, καὶ μηδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν, ἢ πάλιν κατέρριπτεν εἰς τὴν γῆν· σὺ δὲ πάντα πρᾴως ἐνεγκὼν ἀπηλλάγης, οὐκ αἰσχύνης τὸ πρᾶγμα ἦν, ἀλλὰ φιλοσοφίας καὶ τῶν μεγίστων ἐπαίνων. εἶτα ἀνθρώπων μὲν ἐπηρεαζόντων, καὶ φέρειν τὴν ἐπήρειαν ἔπαινος· τοῦ δὲ πάντων πονηροτέρου τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦντος, ὁ τὴν ἐκείνου μανίαν γενναίως ἐνεγκὼν καταδύσεται ὡς ἐπίψογον πρᾶγμα ποιῶν; καὶ τί ταύτης τῆς ἐναντιώσεως ἀλογώτερον γένοιτ᾽ ἄν; εἰ μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς πτώσεως ἀναστὰς ἐκείνης ἄτοπόν τι πρᾶξαι προήχθης ἢ εἰπεῖν, οὐδὲ αὐτὸς ἂν ἐκώλυσα ὑπὲρ τούτων κατακόπτεσθαι καὶ ἀλγεῖν· εἰ δὲ μετὰ εὐχαριστίας ἅπαντα φέρεις, καὶ πρὸς εὐχὰς εὐθέως τρέπεις σαυτόν, τί ποτ᾽ οὖν ἐστι τὸ ποιοῦν τὴν αἰσχύνην; ἀλλ᾽ ἴσως ἀλγεινὰ τὰ παρὰ τῶν ἄλλων ὀνείδη. καὶ τί τούτων ἐπονειδιστότερον γένοιτ᾽ ἄν, οἳ μηδὲ ἅπερ ὀνειδίζειν χρὴ δύνανται εἰδέναι καλῶς; οὗτοι γὰρ ἀληθῶς εἰσιν οἱ μαινόμενοι καὶ δαιμονῶντες, οἱ τὰ πράγματα ὡς ἔχει φύσεως μὴ μεμαθηκότες ὁρᾶν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐπαίνων ἄξια ψέγοντες, τὰ δὲ ἐπονείδιστα εἰς τὴν τῶν ἐπαινουμένων τάξιν μεταθέντες. πολλὰ καὶ οἱ τὴν φρενῖτιν νοσοῦντες λέγουσι τοὺς παρόντας κακά, ἀλλ᾽ οἱ ἀκούοντες οὐχ ἡγοῦνται ὑβρίζεσθαι. μὴ τοίνυν μηδὲ σὺ

& phrenetici præſentes maledictis inſectantur: ſed hi, qui illa

A aleis, & comeſſationibus tempus omne conſumeres, rationabilis profectò eſſet hic mœror tuus: ſin autem eandem incedis viam, ejus cauſa quid angeris? quid anxius tabeſcis? Equidem ſi mihi ad aliquem ex his ſermo eſſet, qui facilè extolluntur laudibus, ea, quæ modò dicere intendo, profectò tacuiſſem. Quoniam verò ea mihi de te ſpes & confidentia eſt, quod quantumlibet quis te laudet atque admiretur, nunquam humanitatem deſeres, ác ex eis laudibus potius humiliaberis, atque inter extremos teipſum ſtatues: B cuncta nihil metuens aut diſſimulans loquar. Tanta enim didici tibi acceſſiſſe religionis incrementa, támq; ſingulares profectus, ut non jam cum adoleſcentulis illis; ſed cum magnis admirandiſque viris virtute contendas. In nullo te illis inferiorem ajunt, non ratione jejunii: quo enim pacto, cum panem & aquam tantum in cibum ſumas, ídque alternis diebus? non vigiliarum prolixitate, cùm ut ipſi plures unà noctes inſomnes orans tranſigas: non diurno inſtituto, quo te C quoque plurimos illorum tranſcendere fama eſt. Audio admirans, ut tibi omne tempus in lachrymis perpetuiſque orationibus conſumitur: ſic enim referunt, qui à te ad nos proficiſcuntur. Et quemadmodum hi, qui ſilentio ſe devoverunt, ſeque ipſos tugurio brevi incluſerunt, nihil loquuntur; ita & te ajunt in tanta converſantem multitudine perſiſtere. Porro contritionem cordis tui, ſqualorem ac dolorem, & hi qui enarrant, exhorreſcunt, plurimóſque hic, dum tua narrarent inſtituta, com- D punxerunt. Nullum unquam ingredientium, ajunt, reſpicit, nihil ex conſuetis laboribus relaxat. Sæpius veriti ſumus ne oculos perpetuis lachrymis excæcaret, ne tempora vigiliarum nimietate, irremiſſóque & jugi lectionis ſtudio fatigaret, neque id ipſi perſuadere potuimus.

Hoc ergo te mœrore conficit atque perturbat, quod æquales tuos tanta excellentia ſuperas, quod acerrimum & infeſtiſſimum nactus adverſarium, tanto ſpatio tecum pariter curren- E tes exceſſiſti. Ergóne non merito dicebam mœrorem hunc præſumptæ ſolum eſſe opinionis, quæſitum verò & perſpicuum ſummas nobis lætitiæ ac tranquillitatis occaſiones præbere? Quæ enim utilitas, quæſo te, à dæmone non corripi, ſi omnis converſatio & diligenter exacta, & rite concluſa non fuerit? At fortaſſe confunderis ac erubeſcis, cum te ſub oculis quorundam dejicit: ſed hoc tibi ex eadem occaſione contingit, quod multitudinis opinione negotium hoc, non ra- A tione metiris. Namque cadere non id tantum eſt, quod tu te pati dicis, ſed in peccatum corruere. In hoc ſanè caſu dolere, in hoc erubeſcere convenit. Nos contrà in his, quæ nullam habent verecundiæ rationem, confundimur: quæ autem revera ſunt turpia, execrationéque ac ſupremo digna cruciatu, ea dum perpetramus, nihil nos mali pati arbitramur. Atque anima quidem ſingulis diebus corruente, nullus eſt qui lugeat: ſi quando verò corpus hoc aliquid patitur, id verò durum at- B que intolerabile eſſe dicitur. Nónne id potius eſt à dæmone corripi, ſi adeo miſerabiliter animus afficiatur, atque ita circa rerum judicia fallatur? Nam ſi quidem ex ebrietate patereris, confundi meritò ac mœrere debuiſſes: quippe id voluntatis crimen eſſet: ſin autem alterius violentia id fit, non is, qui dejicitur atque eam violentiam tolerat: ſed is, qui illam infert, erubeſcere & confundi debet. Nam & in platea ſi quando commiſſa pugna alter alterum impellens dejicit, non cadentem; C ſed impellentem accuſamus omnes. Utile quidem eſt erubeſcere; ſed tum profectò cum aliquid geſſerimus, quod ille dignum cruciatu judicet, qui nos judicaturus in fine eſt. Quamdiu autem nihil hujuſmodi nobis conſcii fuerimus, cujus rei gratia confundimur? Neque enim ſi quis ſine ratione, nihilque abs te læſus cæderet, aut in terram dejiceret, túque omni manſuetudine tolerans abires, confuſionis ea res eſſet; ſed ſupremæ philoſophiæ, maximarúmque laudum. Quòd ſi hominibus injurias in- D ferentibus, perferre glorioſum eſt, eo qui mortales omnes aſtu & nequitia tranſcendit, hoc ipſum faciente, qui illius veſaniam fortiter tulerit, quaſi rem vituperatione dignam fecerit, rubore confuſus perfundetur? Et quid hac contrarietate dici irrationabilius poſſit? Siquidem enim ex caſu illo exurgens turpe aliquid aut facere induceretis, aut loqui, ne ipſe quidem ſuper his te lugere ac dolere prohiberem. Sin autem omnia cum gratiarum actione toleras, atque ad orandum te ſtatim convertis, quid E eſt quòd tibi verecundiam aut confuſionem faciat? Sed fortaſſis dura & dolenda judicantur probra ab aliis in nos conjecta. Et quid ejuſmodi hominibus dici vituperabilius poſſit, qui neque digna exprobratione rite poſſunt diſcernere? Iſti enim revera inſani ſunt, ac dæmonio pleni, qui rerum naturam ut ſeſe habeat, intueri nunquam didicerunt; ſed ea quæ ſunt laudibus digniſſima, vituperant: & quæ ſunt exprobranda, in laudabilium transferunt ordinem. Plurimis audiunt, nullas ſe pati contumelias exiſtimant. Et tu igitur

Cap. II.

Qui nam verè dæmoniaci.

cum amantes illos ita loqui audis, noli contumeliam aut confuſionem eam rem exiſtimare, ne tunc maximè probris te dignum conſtituas, dum contra te Deum per tuam impatientiam provocas. Quoties enim ea, quę pro noſtra emẽdatiõe & utilitate à Deo inferũtur, probro tibi eſſe arbitraris, vide, quò hęc peſtis emerget.

CAP. III. Quod ſi vis qui ſint revera confuſione & exprobratione digniſſimi perſpicere, paucos è multis tibi conabor oſtendere. Eos ergo inſpice, qui mulierum formæ omni ſtudio addicti ſunt, qui pecuniis uſq; ad inſaniam inhiant, qui potentiæ ac gloriæ ſunt cupidiſſimi, dúmq; iſta conſequantur, agere omnia & pati ſuſtinent, qui livore & invidia tabeſcunt, qui inſontibus inſidiantur, qui ſemper atram bilem patiuntur, qui vitæ præſentis commoda ſũma rabie ſectantur. Iſta revera atq; his ſimilia veſaniæ ſunt opera, ſupremiſq; cruciatibus digniſſima: iſta probris omnibus & confuſione atq; irriſione inſectanda. Porrò ſi quis dum perturbatur à dæmone, ſic quoque ſummam philoſophiam per omnem vitæ ordinem oſtendit: non ſolum non exprobrandus; verum admirandus, laudibúſq; meritò extollendus eſt, qui tot tantiſq; præpeditus vinculis, curſum adeo laborioſum currit, arduámque & aſperam cõſcendit virtutis viam. Cæterum neſcio quo pacto me penè & aliud effugerit, quod ipſe plus habes, quàm fratres reliqui. Id autem eſt hujuſmodi: Si quid tibi antea peccatum eſt, facilè per hanc preſſuram id omne deletur ac remittitur. Atque à nobis hoc antea oſtenſum eſt, cum de Lazaro, & de illo, qui apud Corinthios fornicatus eſt, ſermonẽ haberem. Sed patri, inquies,

De patris mœſtitia ob filii afflictionem.

timeo: etſi omnia mea modeſtè ac leniter perferre poſſim, quomodo illius cladem ac veſaniam feram, ſi quando quid horum illum explorare contigerit? Hactenus quidem nihil perſenſit. Eſt autem maximę puſillanimitatis, eorum gratia, quę necdum contigerunt, incertúmq; eſt an eventura ſint, mœrore jam nos ac dolore conficere. Unde enim nobis conſtet hæc ad illius perventura notitiam? imò verò ſit hoc planè perſpicuum, concedamúſque ſi vis cuncta illum noſciturum, plurimáq; furioſè & atrociter facturum. Laudo te equidem, ſi illius indoleas vicem, cæterum nolo id cum tuo detrimento facias. Quippe eos, qui ſuperna, nõ terrena ſapiunt, non ſolum ira & concupiſcentia, cæteríſq; perturbationibus, ſed mœrore etiam abſtinere convenit. Hic enim longè pluribus quam perturbationes illæ nos incommodis afficit: prorſúſq; neceſſe eſt adverſus illum nos fortiſſimè inſurgere, niſi omnino perire velimus. Nam ſi quidem ipſe hujuſmodi calamitatum patri author fuiſſes, rectè ſanè trepidares ac tremeres, qui tãtæ illi perditionis cauſa eſſes: ſin autem ipſemet ſummis malis atq; incommodis affici vult, nihil te horum penitus tangit, niſi in quantum patri piè condolendum eſt. Præterea neſcimus, quomodo hujuſmodi rumores ille laturus ſit. Plurima enim ſæpe contrà, quàm ſperabatur, emerſerunt. Nam & illud unum eſt ex iis, quæ inſolita ſunt, raroq; accidunt, & hoc probabile eſt, ac plerumq; ſolet evenire. Unde id colligi poteſt? Habet adulterinos filios, quos & plurimi facit, & maximè diligit. Porrò hæc illius amoris vis ejuſmodi mœrorem facillimè lenire poterit. Ne igitur teipſum curis excrucies. Nam ſi patris cauſa dolendum eſt, ejus profectò rei gratia dolendum eſt, quod irrationalibus ſumptibus, quod comeſſationibus, quod faſtu & tyrannide, quod præſenti adulterio famæ ſuæ maculam inducit: & quod omnibus gravius eſt, periculo ſe æternæ mortis exponit. An tu modicum ſcelus exiſtimas uxore illius matre veſtra viva atq; incolumi, alterius maculari concubitu, filióſq; ex illicito procreare matrimonio? Iſta luctu digna, iſta lachrymis & omni comploratione miſeranda, quæ aperta ſunt, atq; in finem peſſimum excedunt: quæ vero tui gratia futura ſunt, fieri poteſt ut gravia ſint: fieri item, ut opinione leviora: ſummæ verò eſſet amentiæ in rebus adeo incertis certo ſe jam cruciatu conficere. Ut autem concedamus interim illum vehementiſſima indignatione concitatum: at citiſſimè illius iſta commotio ſedabitur, & antequam planè incendatur, extinguetur. Homo enim tot deliciis accubans, maximarumque rerum curis implicitus, paraſitos & aſſentatores nutriens, puellamq; illam tam vehementer ardens, ex qua vobis ex medietate fratres habet, etiam ſi tuos caſus perceperit, dolorem minimum & nihili faciendum capiet. Idq; non ex his ſolũ, quæ dixi; ſed ex præteritis conjicio. Noſti enim, planè noſti, cum te ille nimium antea diligeret, totúſq; in te acquieſceret, atq; ex te pendere videretur, ex quo te ad monachorum vitam atq; inſtituta tranſtuliſti, affectus omnis ille quam refrixit. Rem enim ille te facere turpem, ac majorum ſuorum gloria indignam, opinionemq; & claritatem generis obſcurare obteſtans clamabat, & niſi naturæ illũ neceſſitas cohibuiſſet, te forſitã abdicaſſet. Itaq; (niſi tamen nimis ineptum, quod dicam, videatur) arbitror illũ rem geſtã cum voluptate auditurũ, quaſi pœnas dederis, quòd orante illo ſæpius, atq; à vitæ iſtius tolerantia te removere cupiente, conſilium ipſius nunquam paſſus ſis admittere.

τῶν ἐξεστηκότων ἐκείνων ἀκούων αἰσχύνην καὶ ὕβριν τὸ πρᾶγμα εἶναι νόμιζε· ἵνα μὴ τότε ἀληθῶς ἐπονείδιστον καταστήσῃς σαυτὸν παροξύνων τὸν Θεόν. ὅταν γὰρ τὰ πρὸς παιδείαν καὶ ὠφέλειαν ἐπαγόμενα παρὰ τοῦ Θεοῦ, ταῦτα ὄνειδος εἶναι νομίσῃς, ὅρα ποῦ τελευτᾷ τὸ κακόν.

Εἰ γὰρ βούλει τοὺς ἀληθῶς αἰσχύνης καὶ ὀνείδους ἀξίους ἰδεῖν, ἐγώ σοι πειράσομαι ἐκ πολλῶν ὀλίγους ὑποδεῖξαι τῷ λόγῳ. θέασαι τοὺς περὶ τὰς εὐμορφίας ἐπτοημένους τῶν γυναικῶν, τοὺς περὶ χρήματα μαινομένους, τοὺς δυναστείας καὶ δόξης ἐρῶντας, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτων καὶ πρᾶξαι καὶ παθεῖν αἱρουμένους, τοὺς ὑπὸ βασκανίας τηκομένους, τοὺς ἐπιβουλεύοντας τοῖς ἠδικηκόσιν οὐδέν, τοὺς μελαγχολῶντας ἁπλῶς, τοὺς περὶ τὰ μάταια τοῦ βίου λυττῶντας ἀεί· ταῦτά ἐστι καὶ τὰ τοιαῦτα μανίας ἔργα, καὶ κολάσεως ἄξια· ταῦτα ὀνείδους καὶ αἰσχύνης καὶ γέλωτος. εἰ δέ τις ὑπὸ δαίμονος ἐνοχλούμενος φιλοσοφίαν καὶ οὕτως ἐν τῷ βίῳ πολλὴν ἐπιδεικνύοιτο, οὐ μόνον οὐκ ὀνειδίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ θαυμάζεσθαι καὶ στεφανοῦσθαι παρὰ πάντων ἂν εἴη δίκαιος, μετὰ τοσούτων δεσμῶν δρόμον οὕτως ἐπίπονον τρέχων, καὶ τὴν ἀνάντη καὶ τραχεῖαν τῆς ἀρετῆς ἀναβαίνων ὁδόν. ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς καὶ ἕτερόν με μικροῦ δεῖν παρελήλυθεν, ᾧ πλεονεκτεῖς τῶν ἀδελφῶν. τοῦτο δέ ἐστι, τὸ ῥᾳδίως, εἰ καί τί σοι πεπλημμέληται, διὰ τῆς θλίψεως ταύτης καὶ ταῦτα ἀποδύσασθαι τὰ ἁμαρτήματα. καὶ τοῦτο γέγονε δῆλον ἡμῖν, ἐξ ὧν ἔφθην ἤδη διαλεχθείς, ὅτε περὶ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ παρὰ τοῖς Κορινθίοις πεπορνευκότος ἔλεγον. ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ πατρὸς δέδοικα, φησί· κἂν γὰρ τὰ ἐμαυτοῦ πρᾴως ἐνεγκεῖν δυνηθῶ, τὰς ἐκείνου συμφορὰς καὶ τὴν μανίαν πῶς οἴσομεν ῥᾳδίως, εἴ ποτε αἴσθοιτό τι τούτων; τέως μὲν οὐκ ᾔσθετο. πολλῆς δὲ μικροψυχίας ἐστὶν ὑπὲρ τῶν ὕστερόν ποτε συμβησομένων ὅλως τῇ ἀθυμίᾳ ἤδη καρτοῦσθαι καὶ κόπτεσθαι. πόθεν γάρ, ὅτι καὶ αἰσθήσεται, δῆλον ἡμῖν; μᾶλλον δὲ ἔστω δῆλον, καὶ συγκεχωρήσθω, εἰ βούλει, καὶ αἰσθήσεσθαι αὐτόν, καὶ μεγάλα ἐργάσασθαι δεινά· ἐπαινῶ μέν σε ἀλγοῦντα ὑπὲρ τῶν ἐκείνου κακῶν· οὐκ ἀξιῶ δὲ μετὰ τῆς αὐτοῦ ζημίας τοῦτο ποιεῖν. τοὺς γὰρ τὰ ἄνω φρονοῦντας καὶ μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, οὐ θυμοῦ μόνον καὶ ἐπιθυμίας καὶ τῶν ἄλλων παθῶν, ἀλλὰ καὶ ἀθυμίας κρατεῖν δεῖ. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πλείονα ἡμᾶς ἐκείνων ἐργάζεται δεινά, καὶ χρὴ πρὸς αὐτὸ γενναίως ἐνίστασθαι, μὴ μέλλοντας ἀπόλλυσθαι παντελῶς. εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς αἴτιος ἔμελλες ἔσεσθαι τῶν τῷ πατρὶ συμβαινόντων ἀνιαρῶν, καλῶς ἂν ἐδεδοίκεις, καὶ ἔτρεμες, τοσαύτης ἀπωλείας γινόμενος αἴτιος· εἰ δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν περιπείρειν βούλεται τοῖς ἐσχάτοις κακοῖς, οὐδεὶς πρὸς σὲ τούτων λόγος· πλὴν ὅσον πατρὶ συναλγεῖν χρή. χωρὶς δὲ τούτων οὐδὲ ἴσμεν, ὅπως οἴσει ταύτην τὴν ἀκοήν. πολλὰ γὰρ ἐναντία τοῖς προσδοκηθεῖσιν ἐξέβη πολλάκις· κἀκεῖνο μὲν τῶν παραδόξως καὶ σπανίως συμβαινόντων ἐστί· τοῦτο δὲ καὶ τῶν εἰκότων, καὶ τῶν σφόδρα ἐνδεχομένων. πόθεν τοῦτο δῆλον; πολλὴν τῶν νόθων ποιεῖται λόγον, καὶ τὸ πρὸς ἐκείνους φίλτρον ἱκανὸν ταύτην αὐτοῦ συσκιάσαι τὴν ἀθυμίαν. μὴ δὴ μάτην ὀδύνα σαυτὸν ταῖς φροντίσιν. εἰ δὲ ἀλγεῖν ὑπὲρ τοῦ πατρὸς χρή, ἐπὶ ταῖς ἀλόγοις δαπάναις, ἐπὶ τοῖς κώμοις, καὶ ἐπὶ τῷ τύφῳ, καὶ ἐπὶ τῇ τυραννίδι, ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ τῇ νῦν. ἢ μικρὸν οἴει κακὸν τὸ γυναικὸς ἔνδον οὔσης τῆς ὑμετέρας μητρός, ἑτέρᾳ προσφθείρεσθαι κόρῃ, παιδοποιεῖν ἐκ παρανόμων γάμων; ταῦτα πένθους ἄξια, ταῦτα δακρύων, τὰ φανερὰ καὶ εἰς τέλος ἐκβάντα κακά· τὰ δὲ ἐπὶ σοὶ συμβησόμενα, ἴσως μὲν ἔσται δεινά, ἴσως δὲ οὐ δεινά, πολλῆς δὲ ἀλογίας ὑπὲρ τῶν οὕτως ἀδήλων ὡμολογημένην ὑπομένειν ἤδη βάσανον. θῶμεν δὲ αὐτὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἀπαντήσεσθαι, ἀλλὰ τάχιστα ἕξει τέλος, καὶ πρὶν ἢ καλῶς ἐξαφθῆναι, σβεσθήσεται. ἄνθρωπος γὰρ τοσαύτῃ προσέχων τρυφῇ, καὶ πραγμάτων ἐπιμελούμενος πολλῶν, καὶ παρασίτους τρέφων καὶ κόλακας, καὶ οὕτω τῆς κόρης ἐκείνης περικαιόμενος, ἐξ ἧς ἔχει τοὺς ἐξ ἡμισείας ὑμῖν ἀδελφούς, κἂν λάβῃ τῶν σῶν αἴσθησιν, βραχεῖαν λήψεται καὶ οὐδενὸς ἀξίαν. καὶ τοῦτο ἔχοις εἰπεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἤδη γεγενημένοις στοχάζομαι· οἶσθα γάρ, οἶσθα σαφῶς, ὅτι σφόδρα σε περὶ τούτων φιλῶν, καὶ πάντα τὴν σὴν ἡγούμενος κεφαλήν, ἐπειδὴ πρὸς τὸν τῶν μοναχῶν μετέστης βίον, πάντα τὸν πόθον ἐκεῖνον ἔσβεσε, καὶ τὸ πρᾶγμα αἰσχρὸν ἡγήσατο, καὶ τῆς τῶν προγόνων λαμπρότητος ἀνάξιον, καὶ τὴν αὐτοῦ δόξαν καταισχύνειν σε ἔλεγε, καὶ εἰ μὴ ἡ τῆς φύσεως αὐτὸν κατεῖχεν ἀνάγκη, τάχα ἄν σε καὶ ἀπεκήρυξεν. ὥστε εἰ μὴ σφόδρα ἀναίσθητον τὸ λεγόμενον, οἶμαι αὐτὸν καὶ ἡσθῆναι τῷ γεγονότι, ὡς δίκην σου δεδωκότος, ὑπὲρ ὧν πολλάκις παρακαλοῦντος καὶ ἀπαγαγεῖν βουλομένου ταύτης τοῦ βίου τῆς καρτερίας, οὐδὲ μέχρι ῥημάτων ἠνέσχου τῆς συμβουλῆς.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ φόβου τοῦ ὑπὲρ ἐκείνου δέδοικας, ταῦτα ἔχοιμι λέγειν, ἱκανά γε ὄντα, ὡς οἶμαι, πάντα τὸν ὑπὲρ

CAP. IV. Et de patre quidem ac timore tuo, quòd de illo maximè ſolicitus es, iſta habui, quæ dicerem, ſufficientia,

τούτων

τοῦτόν σοι γενόμενον λῦσαι φόβον. ἐπειδὴ δὲ ἔλεγες τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν εἶναι, τὸ μηδὲ ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἔχειν θαῤῥεῖν, μηδὲ εἰδέναι πότερον ἔσται λύσις ποτὲ τούτων, ἢ καὶ μέχρι τελευτῆς βούληταί σοι πυκτεύειν ὁ τὸν ἀγῶνά σοι τοῦτον θείς· ἀκριβὲς μὲν οὐδὲν, οὐδὲ αὐτὸς ὑπὲρ τούτων ἔχω λέγειν, οὐδὲ ἀποφαίνεσθαι ὑπὲρ τῶν μελλόντων· ἐκεῖνο μέντοι οἶδα σαφῶς καὶ αὐτόν δέ σε οὕτω πεπεῖσθαι ἀξιῶ, ὅτι ὁπότερον ἂν γένηται τούτων, συμφερόντως ἔσται καὶ πρὸς ἡμῶν. κἂν οὕτω διακείμενος ᾖς, ταχέως καὶ τὸν κολοφῶνα τοῦτον, ὡς λέγεις, ἀποκρούσῃ τῶν κακῶν. πρὸς δὲ τούτῳ κἀκεῖνο λογίζεσθαι χρὴ, ὅτι ὁ μὲν τῶν ἐπάθλων καὶ τῶν στεφάνων καιρὸς ὁ μέλλων ἐστὶν αἰών, τῶν δὲ παλαισμάτων καὶ τῶν ἱδρώτων ὁ παρών· καὶ τοῦτο ποιῆσαι δῆλον ἡμῖν βουλόμενος ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν· οὕτω τρέχω ὡς οὐκ ἀδήλως· οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρων· ἀλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὴν τελευτὴν ἔφθασε, τηνικαῦτα τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἀφῆκε φωνήν· τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα, λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος· δεικνὺς, ὅτι πάντα τὸν βίον ἐναγώνιον ἡμῖν εἶναι δεῖ καὶ ἐπίπονον, εἴγε μέλλοιμεν τῆς ἀναπαύσεως τῆς αἰωνίου, καὶ τῶν μυρίων ἀπολαύσεσθαι ἀγαθῶν· εἰ δὲ βούλοιτό τις ῥᾳθυμῶν, καὶ τῶν ἐνταῦθα ἀπολαύειν ἡδέων, καὶ τῶν ἐκεῖ τοῖς ποιοῦσιν ἀποκειμένων μισθῶν, ἑαυτὸν παρακρούεται καὶ ἀπατᾷ. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀθλητῶν ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῶν ἀγώνων ἄνεσιν ἐπιζητῶν, αἰσχύνην καὶ ἀδοξίαν διὰ παντὸς τοῦ χρόνου ἑαυτῷ προξενεῖ· ὁ δὲ ἐν τῷ σταδίῳ πάντα πόνον γενναίως ἐνεγκὼν, στεφάνους καὶ δόξαν καὶ ἔπαινον, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγῶσι, καὶ λυθέντων αὐτῶν καρποῦται παρὰ τῶν θεατῶν· οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν· ὁ μὲν τὸν καιρὸν τῶν πόνων ἀνέσεως ποιούμενος καιρὸν, ὅταν ἀναπαύσασθαι δέῃ τὴν ἀγήρω ἐκείνην ἄνεσιν, τηνικαῦτα οἰμώξεται καὶ βρύξει τοὺς ὀδόντας, καὶ τὰ ἔσχατα πείσεται δεινά· ὁ δὲ ἐνταῦθα τὰς θλίψεις προθύμως ἐνεγκὼν, καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ λαμπρὸς ἔσται καὶ ἐπίδοξος δόξαν τὴν ἀθάνατον καὶ ἀληθῆ. εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν ὁ τὴν εὐκαιρίαν τῶν πραγμάτων συγχέων, πάντων ἐκπεσεῖται τῶν προκειμένων αὐτῷ, καὶ μυρίαις ἑαυτὸν περιβαλεῖ συμφοραῖς· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν τοῦτο πείσεται ὁ τὴν τάξιν τῶν καιρῶν οὐκ εἰδώς. εἶπεν ὁ Χριστὸς, ὅτι θλῖψιν ἕξετε ἐν τῷ κόσμῳ. εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος· καὶ πάντες δὲ οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται· οὐ τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων διώξεις λέγων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς παρὰ τῶν δαιμόνων ἐπιβουλάς. εἶπεν ὁ Ἰώβ· ὅτι πειρατήριόν ἐστιν ἀνθρώπου ὁ βίος ἐπὶ τῆς γῆς. τί τοίνυν ἀσχάλλεις ἐν τῷ τῆς ταλαιπωρίας θλιβόμενος καιρῷ; τότε γὰρ ἀλγεῖν ἐχρῆν, εἰ ὃν προεῖπεν ὁ Χριστὸς θλίψεως εἶναι χρόνον, τοῦτον ἐποιούμεθα τρυφῆς καὶ ἀναπαύσεως καιρόν· εἰ καθ' ὃν ἀγωνίζεσθαι καὶ πονεῖν προσετάχθημεν, κατὰ τοῦτον ἀνεπεπτώκειμεν· εἰ τὴν εὐρύχωρον ἐβαδίζομεν ὁδὸν, αὐτοῦ τὴν τεθλιμμένην κελεύσαντος. οὕτω γὰρ ἂν ἐξ ἀνάγκης ἡμῖν εἵπετο λοιπὸν τὸ ἐν τοῖς αἰῶσιν ἐκείνοις κολάζεσθαι. τί οὖν ἂν εἴποις, φησὶ, πρὸς τοὺς καὶ ἐνταῦθα μετ' εὐρυχωρίας βαδίζοντας, καὶ ἐκεῖ μέλλοντας ἀναπαύεσθαι; καὶ τίς οὗτός ἐστιν; ἐγὼ γὰρ Χριστοῦ πείθομαι λόγῳ μόνον, τῷ λέγοντι, ὅτι στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν. ὅτι δὲ οὐκ ἔνι διὰ τῆς στενῆς ἐν εὐρυχωρίᾳ βαδίσαι ποτὲ, παντί που δῆλόν ἐστιν. ὅπου γὰρ ἐπὶ τῶν ἔξωθεν ἀγώνων οὐδεὶς ἱδρώτων χωρὶς στέφανον ἀνεδήσατο, καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς φύσεως ἔχων κοινωνοῦντας τοὺς ἀνταγωνιστάς· ἔνθα πονηραὶ δυνάμεις ἡμῖν ἀνταίρουσι, πῶς ἔνι θλίψεως καὶ στενοχωρίας ἐκτὸς περιγενέσθαι τῆς μανίας ἐκείνων;

Ἀλλὰ μέχρι τίνος ἀπὸ λογισμῶν ταῦτα ἐξετάζομεν, ἐξὸν ἐπὶ τοὺς μακαρίους καὶ γενναίους ἀθλητὰς καταφυγεῖν τοὺς ἐπὶ τῶν προτέρων γεγενημένους χρόνων; ἐξέτασον γὰρ ἅπαντας τοὺς τότε ὀνομαστοὺς, καὶ πάντας ἀπὸ τῶν θλίψεων ὄψει παῤῥησίαν ἐσχηκότας πρὸς τὸν Θεόν. καὶ εἰ βούλει γε, ἐπὶ τὸν τοῦ πρωτοπλάστου πρῶτον ἔλθωμεν παῖδα, τὸ ἀρνίον τοῦ Χριστοῦ τὸν Ἄβελ, τὸν ἠδικηκότα μὲν οὐδὲν, τὰ δὲ τῶν δεινότατα εἰργασμένων ὑπομείναντα. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἁμαρτιῶν τίνομεν δίκας τοὺς πειρασμοὺς, ὁ δὲ δίκαιος ἐκεῖνος δι' οὐδὲν ἕτερον ἐκολάζετο, ἀλλ' ὅτι δίκαιος ἦν. καὶ ἕως μὲν οὐδὲν μέγα ἐπεδείκνυτο, ἐπεγίνωσκεν αὐτὸν ὁ ἀδελφός· ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τῆς θυσίας διέλαμψε, καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν ἠγνόησεν ὑπὸ τοῦ φθόνου πηρωθείς. πόθεν οὖν οἶδας εἰ καὶ νῦν ἡ αὐτὴ αἰτία τὸν διάβολον ἤγειρε, καὶ τοῦ βίου σου τὸ λαμπρὸν πρὸς τὴν μάχην αὐτὸν ταύτην ἐξεκαλέσατο; εἰ δὲ γελᾷς ταυτί μου τὰ ῥήματα, ἐπαινῶ μέν σε τῆς ταπεινοφροσύνης· οὐ μὴν τοῦ οὕτως διανοεῖσθαι παύσομαι. εἰ γὰρ στέαρ προσενεγκὼν οὕτως εὐδοκίμησεν ἐκεῖνος, ὁ μηδὲν τῶν ἔξωθεν, ἀλλ' ὅλον ἑαυτὸν ἀναθεὶς τῷ Θεῷ, πολλῷ μᾶλλον ἂν παρώξυνε καθ' ἑαυτοῦ τὸν ἐχθρόν. ὁ δὲ Θεὸς συνεχώρησεν αὐτὸν ἐπελθεῖν·

ut reor, ad omnem hujuſcemodi metum excludendum: quoniam verò malorum tuorum ſummam eſſe aſſerebas, quod neque de futuris poſſes certius confidere, neque ſcires hujuſmodine unquam vinculis ſolvendus eſſes, an in finem uſque pugnare te ille decreviſſet, qui tibi certamen hoc propoſuit, ne ipſe quidem exploratum ac certum aliquid dicere, aut futurorum eventus aperire poſſum. Illud tamen ſcio manifeſtè, tibique perſuaſum cupio, utrumvis horum contingat, pro tua utilitate & gloria futurum. Quòd ſi hoc animo fueris, citò ſupremum hunc malorum, ut ais, verticem abs te arcebis. Adhæc illud quoque tibi cogitandum eſt, præmiorum & coronarum tempus eſſe futurum ſeculum, colluctationum verò ac laborum præſens. Quod nobis apertius inſinuare volens beatus Paulus dicebat: *Sic curro non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aërem verberans: ſed caſtigo corpus meum, & ſervituti ſubjicio, ne fortè aliis prædicans, ipſe reprobus efficiar.* At verò cùm ad finem certaminis veniſſet, tunc demum beatiſſimam illam emiſit vocem: *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi, jam repoſita eſt mihi corona juſtitiæ*: oſtendens vitam omnem in certaminibus & laboribus nobis eſſe agendam, ſi cupimus æterna requie boniſque illis perfrui. Sin autem aliquis ita delicatus ac negligens ſit, ut putet ſe & hujus vitæ voluptatibus, & præmiis ac gaudiis, quæ in cœlis parata ſunt iis, qui labores ſuſtinuerint, frui poſſe; hic ſeipſum prorſus fallit ac decipit. Nam ſicut in athletis, qui intempeſtivè certaminum requiem & abſolutionem quærit, confuſionem ſibi perpetuam atque ignominiam parat: qui verò in ſtadio labores omnes fortiter tolerat, coronam & gloriam & laudes & in ipſo certamine, & poſt ſolutum theatrum à ſpectatoribus conſequitur: ita in nobis quoque fit. Nam is qui laborum tempus quieti dedicat, tunc immugiet & ſtridebit dentibus: quando inſeneſcibili illa & æterna requie debuiſſet requieſcere, atque extrema & immortalia ſupplicia luere cogetur. Qui verò preſſuras omnes promptè ac libenter tulit, & hic & in futuro ſeculo clariſſimus erit, veráque & immortali gloria beatus. Nam ſi in ſecularibus, qui rerum tempora confundit, omnibus ſibi propoſitis commodis excidit, atque innumeris ſe calamitatibus exponit, longè id magis in rebus ſpiritualibus patitur, qui temporum ordinem ignorat. Dixit enim Chriſtus: *In mundo preſſuram habebitis.* Beatus etiam Paulus: *Et omnes*, ait, *qui piè volunt vivere in Chriſto*, perſecutionem patientur. Non ſolas hominum perſecutiones dicens; ſed & dæmonum inſidias. Job quoque, *Tentatio*, inquit, *eſt vita hominis ſuper terram.* Quid ergo angeris? quid graviter fers, quod in ærumnæ temporibus vexêris? Tunc enim dolendum, tunc ingemiſcendum eſſet, ſi quod Chriſtus preſſuræ tempus deputavit, id nos deliciarum & quietis faceremus: ſi quo tempore pugnare ac laborare juſſi ſumus, eo torperemus: ſi latã incederemus viam, cùm ille per anguſtam præceperit eundum. Ita enim neceſſariò jam nobis ferendus cruciatus ille ſempiternus. Quid ergo, inquies, de illis dicis, qui & in iſto ſeculo gradiuntur in latitudine, & in futuro æternis præmiis feliciſſimáque requie donandi ſunt? Quem tu mihi talem dabis? ego enim ſolius Chriſti verbis acquieſco dicentis: *Anguſta & arcta via eſt, quæ ad vitam ducit.* Quòd autem per anguſtam viam latè iri non poſſit, omnibus profectò liquet. Si enim in exterioribus certaminibus nullus abſque ſudoribus coronam referre poteſt, atque id cum ejuſdem naturæ conſortem habeat adverſarium: ubi nobis virtutes illæ nequam obluctantur, quo pacto ſine ſummis laboribus preſſuriſque & anguſtiis illarum inſaniam ſuperare poterimus.

Præmiorum eſt tempus futurum, laborum præſens — 1.Cor.9,27. — 2.Tim.4,7. — Joan 16,33. — 2.Tim.3,12. — Job.7,1. — Matt.7,14.

CAP. V. *Exemplis ſanctorum id oſtenditur*

Sed enim nos quamdiu rationibus iſta ventilamus, cum liceat confugere ad beatos illos ac fortiſſimos, qui prioribus fuere temporibus? Examina diligentius eos, qui fuerunt nominatiſſimi, videbis omnes primò adverſitatibus probatos; ita demum divina familiaritate dignos habitos fuiſſe, maximámque ad illum habuiſſe confidentiam. Atque primò, ſi placet, primi parentis inſpiciamus filium agnum Chriſti Abel. Is cum in nullo jus violaſſet, ea paſſus eſt, quæ merentur hi, qui graviſſimè peccaverint. Nos enim dum flagellis erudimur, peccatorum noſtrorum pœnas damus: at verò juſtus ille nulla cauſa cruciatus eſt, niſi quia juſtus erat. Atque is quidem quandiu nullum excellens virtutis ſuæ documentum dedit, agnoſcebat illum frater: ubi verò ex ſacrificio placuit, clarúſque meritis eluxit, tum jam naturam quoque ipſam ille ignoravit, invidia ſcilicet cæcatus. Unde verò noſti an modò quoque eadem cauſa diabolum adverſum te concitaverit, vitæque tuæ fulgor illum ad hanc pugnam evocaverit? Quod ſi rideas iſta loquentem, laudo quidem humilitatẽ tuam; non tamen ab hac ſententia deſiſtam. Si enim ille adipem offerens ita Deo charus acceptúſque fuit: is qui nihil extrinſecus; ſed ſeipſum totum obtulit Deo, multò profectò magis adverſum ſe provocavit inimicum. Deus autem te illum invadere permiſit,

Gen. 4.

ſicuti

ſicuti & tunc cædem illam tam immanem haudquaquam impedivit; ſed paſſus eſt ſanctum illum atq; innocentiſſimum virum in ſcelerati parricidæ manus incidere, neq; eum eripuit, qui propter ſe atq; ob gratiam honoris ſui mactabatur. Noluit enim illi coronas ſuas minui: quocirca ad finem uſque illum excurrere permiſit. Et quis, inquies, cruciatus eſt mors? Utinam quidē hunc & ego ſubirem cruciatū. Iſta nunc dicis, amantiſſime: at prius res omnium graviſſima eſſe putabatur, omniq; ſupplicio immanior. Idcirco in lege Moyſi hi qui maxima quæq; deliquiſſent, ac venia indigni, morte mulctabantur. Sed & apud ipſos quoq; externos legumlatores hi, qui in maximis turpiſſimiſq; flagitiis deprehenduntur, non alio ſupplicio afficiuntur; ſed tamen perditiſſimorū hominum ſupplicium juſtus ille perpetitur, imò verò eo gravius, quod & fraterna dextra percuſſus occubuit.

Gen. 6. Quid autem de Noë dicimus? nam & ipſe juſtus ac perfectus fuit, cunctiſq; corruptis ac perditis, ſolus placuit Deo, reliquis omnibus illum offendentibus. Innumera planè iſta adverſa pertulit, preſſuráſq; plurimas ac varias. Neq; enim ut Abel continuo mortuus eſt, neq; id paſſus, quod leve tibi videtur; ſed longiſſimam vitam toleravit, tot annos his qui ferunt onera graviſſimóq; ſemper pondere premuntur, nihilo levius aut quietius affectus. Hoc autem ſtatim apertiſſimè probabo, hinc initium ſumens. Annum integrum iſte carceri addictus fuit, carceriq; peregrino & horrendo. Ut enim ferarum & ſerpentium multitudinem omittam, quib9 cum tanto tempore communiter vixit in tantis relictus anguſtiis: quid illum animi habuiſſe putas inter adeo ingentes tot tonitruorum mugitus fragoréſq; nimborum? Quippe inferior abyſſ9 diſrumpebatur, ſuperior ſumma impetus vi demittebatur, cum intrinſecus ille cum liberis ſedetet ſolus. Etſi enim de fine quietus ac ſecurus erat, per eorū tamen, quę fiebant, vehementiam, metu ferè præmortuus erat. Ubi enim nos cum habeamus firmiſſimas ſedes, ac domos in terra altius fundatas, urbéſque ſeptas mœnibus inhabitamus: tamen ſi videamus pluviam vel paulò vehementius ſolito demitti, concidimus metúque conſtringimur: quid ille paſſus æſtimetur, cum ſolus intus eſſet, abyſſúmq; illam horrificam, ac varia eorū, quæ ſuffocabantur, genera conſideraret? Deniq; ſufficere ſolet ad feriendos ſummo pavore animos, urbem unam, vel domum etiā vi aliqua inundationis abſorptam undiſque opertam cernere: at verò quando id orbis univerſus paſſus eſt, dici non poteſt, quantò vir ille juſtus mœrore, quo metu, cùm in mediis fluctibus circumferretur, affectus ſit. Totum ergo annum illum in eo metu ac dolore egit. Cum verò tandem diluvium ceſſaſſet, paulatim quidem jam cedebat metus; ſed plenè mœror augebatur, prodeuntémque ex arca tempeſtas alia excepit priore non minor, cum intueretur horrendam illam ſolitudinem, necémque illam violentam: atque interfectorum corpora limo ac luto permixta, cunctóſque pariter homines, & aſinos, & cætera his etiam ignobiliora animantium genera, uno prorſus miſerabili ſepulchro obruta. Nam etſi nimirum peccatores fuerant, qui talia perpeſſi erant: homo tamen erat Noë, gentiléſque ſuos non poterat non miſerari. Quippe & Ezechiel cum juſtus eſſet, ſcirétque Iſraëlitas iniquiſſimos ex omnibus, videns tamen illos jugulari, & corruere, hoc idem paſſus eſt, atque illachrymavit: & certè anticipans Deus omnem ipſi illorum impietatem revelaverat, atque ipſis oculis intuendam præbuerat, ut cum illos puniri inſpiceret, eam calamitatem fortiter perferret. Sed tamen cùm tanto præſcientiæ ſolatio præparatus eſſet; ita quoque angebatur eorum cladibus, corruénſque pronus in terram clamabat:

Ezech. 9. 8. *Heu mihi Domine, deles tu reliquias Iſraël?* Non ſemel autem ſolum perpeſſus eſt; ſed & ſecundo cum Jechoniam regem gentis ſuæ cerneret occiſum. Itaque & Noë, tametſi innumera ſciebat illorum eſſe ſceleta, non tamen Ezechiele ſive Moſe fortior erat: quippe & ille ſæpe eadem quæ Propheta paſſus eſt, peccantes intuens Hebræos, tunc eos maximè miſerabatur, quando puniendi erant, magiſque ipſe, quam qui puniebantur, angebatur. At verò calamitas hæc longe erat gravior: quippe quod illis ſolis ejuſmodi mors obtigerit. Cum igitur tot premeretur anguſtiis, ſolitudine horribili, miſeria gentis ſuæ, pereuntium multitudine, mortis genere, terræ totius deſolatione, atque undique mœror increſceret, qui ſe vehementiſſimè concuteret: adjicitur continuò conſolationis loco nati contumelia, res quidem intolerabilis, verecundiæque & doloris incredibilis. Quanto enim amicorum probra graviora, quam inimicorum ſunt; tanto injuriæ à filiis acceptæ, quaſlibet amicorum quoque injurias ratione doloris exuperant. Cùm enim, quem genuerat, quem educaverat, quem erudierat, cujus gratia labores plurimos ac dolores curáſque toleraverat, eum præ cæteris contumelioſiſſimè ſe tractare cerneret, ne ferre quidem animi dolorem poterat.

A οὐ γὰρ τότε τὸν φόνον γενέσθαι ἐκώλυσεν, ἀλλ' ἀφῆκεν εἰς τὰς τοῦ μιαιφόνου χεῖρας τὸν δίκαιον ἐμπεσεῖν, καὶ οὐκ ἐξήρπασε τὸν δι' αὐτὸν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἀναιρούμενον τιμήν. οὐδὲ γὰρ ἐβούλετο ἐλαττωθῆναι τοὺς στεφάνους αὐτοῦ· διὰ τοῦτο μέχρι τέλους ἀφῆκε δραμεῖν αὐτόν. καὶ ποία κόλασις ὁ θάνατος; φησίν· εἴθε μὲν οὖν κἀγὼ ταύτην τὴν τιμωρίαν ὑπέμεινα νῦν. ταῦτα λέγεις ἀγαπητὲ νῦν, πρότερον δὲ πάντων τὸ πρᾶγμα ἐδόκει εἶναι χαλεπώτερον, καὶ πάσης τιμωρίας ἐλεεινότερον. B διὸ καὶ ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως οἱ τὰ μέγιστα ἠδικηκότες καὶ συγγνώμης μείζονα, ταύτην ὑπεῖχον τὴν κόλασιν, καὶ παρὰ τοῖς ἔξωθεν νομοθέταις ἔτι καὶ νῦν, οὐδαμῶς ἑτέρως κολάζονται πάντες, ὅσοιπερ ἂν ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις ἁλῶσι κακοῖς· ἀλλ' ὅμως τὰ αὐτὰ τοῖς παρανόμοις ὁ δίκαιος ἔπασχε· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπώτερα, ὅσῳ καὶ παρὰ ἀδελφικῆς δεξιᾶς ἐδέχετο πληγήν. τί δὲ ὁ Νῶε; καὶ γὰρ οὗτος δίκαιος καὶ τέλειος ἦν, καὶ πάν- C των διεφθαρμένων μόνος εὐηρέστησε τῷ θεῷ πάντων τῶν ἄλλων προσκεκρουκότων αὐτῷ. μυρίας μὲν οὖν θλίψεις ὑπέμεινε πολλὰς καὶ κακάς. οὐ γὰρ ἀπέθανεν οὗτος εὐθέως, καθάπερ ἐκεῖνος, οὐδὲ ἔπαθε τοῦτο, ὃ κοῦφον εἶναί σοι φαίνεται, ἀλλὰ μακρᾶς ἠνείχετο ζωῆς· ἐν τοῖς τοσούτοις ἔτεσι τῶν ἀχθοφορούντων καὶ βαρυτάτῳ φορτίῳ πιεζομένων διαπαντὸς, οὐδὲν ἄμεινον διακείμενος. καὶ τοῦτο αὐτίκα μάλα ποιήσω σοι φανερὸν, πρότερον ἐκεῖνο εἰπών. ἐνιαυ- D τὸν ὅλον οὗτος δεσμωτήριον ᾤκησε, δεσμωτήριον ξένον καὶ φοβερόν. ἵνα γὰρ τὸ πλῆθος ἀφῶ τῶν θηρίων καὶ τῶν ἑρπετῶν, οἷς τοσοῦτον συνέζησε χρόνον, εἰς τοσαύτην ἀπειλημμένος στενοχωρίαν, τί οἴει πάσχειν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατάγου τῶν βροντῶν, ὑπὸ τοῦ ψόφου τῶν ὑετῶν; ἄβυσσος ἡ μὲν κάτωθεν ἀνερρήγνυτο, ἡ δὲ ἄνωθεν ἀνεφέρετο· ὁ δὲ ἔνδον ἐκάθητο μόνος μετὰ τῶν υἱῶν. εἰ γὰρ καὶ ὑπὲρ τοῦ τέλους εἶχε θαρρεῖν, ἀλλὰ τῇ τῶν γινομένων σφοδρότητι, προαπετεθνήκει τῷ δέει. ὅπου γὰρ ἡμεῖς οἰκίας ἔχοντες ἠδρασμένας ἐπὶ τῆς γῆς, E καὶ πόλεις οἰκοῦντες, ὅμως ὅταν ἴδωμεν καταρραχθέντα σφοδρότερον ὀλίγον τοῦ συνήθους ὑετὸν καταπιπτόμενοι καὶ συστελλόμεθα, τί οὐκ ἂν ἐκεῖνος ἔπαθε μόνος ἔνδον ὢν, καὶ τὴν φρικώδη ἐκείνην ἄβυσσον ἐννοῶν, καὶ τῶν ἀποπνιγομένων τὰ διάφορα γένη; ἱκανὸν μὲν οὖν ἐκπλῆξαι ψυχὴν καὶ τὸ πόλιν μίαν, ἢ καὶ οἰκίαν μόνην ἐπικλυσθεῖσαν καλυφθῆναι τοῖς κύμασι, τὸ δὲ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν τοῦτο παθεῖν, οὐδέ ἐστιν εἰπεῖν, πῶς ἂν διέθηκε τὸν ἐν μέσῳ τῷ A κλυδωνίῳ περιφερόμενον. τὸν μὲν οὖν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον τοσούτῳ συνείχετο δέει· ἐπειδὴ δέ ποτε ὁ κατακλυσμὸς ἐπαύσατο, ὁ μὲν φόβος ἐνεδίδου λοιπὸν, ἐπετείνετο δὲ τὰ τῆς ἀθυμίας αὐτῷ, καὶ τῆς κιβωτοῦ προκύψαντα χειμὼν ἕτερος διεδέχετο τοῦ προτέρου οὐχ ἥττων τὴν πολλὴν ἐρημίαν ὁρῶντα, καὶ τὸν βίαιον θάνατον ἐκεῖνον, καὶ τῶν ἀναιρεθέντων τὰ σώματα τῇ ἰλύι πεφυρμένα, καὶ τῷ πηλῷ, καὶ πάντας ὁμοῦ ἀνθρώπους τε καὶ ὄνους, καὶ τὰ τούτων ἀτιμότερα γένη, μιᾷ τῇ ἐλεεινοτάτῃ κατακλεισθέντα ταφῇ. εἰ γὰρ καὶ σφόδρα ἁμαρτωλοὶ οἱ ταῦ- B τα πεπονθότες ἦσαν, ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος ἦν ὁ Νῶε, καὶ ἔπασχέ τι πρὸς τὸ ὁμόφυλον. καὶ γὰρ ὁ Ἰεζεκιὴλ δίκαιος ὢν, καὶ τοὺς Ἰσραηλίτας μάλιστα πάντων εἰδὼς, ὅτε κατασφαττομένους εἶδε καὶ καταπίπτοντας, οὐ τὸ κοινὸν ἔπαθε καὶ ἐδάκρυσε· καίτοι διὰ τοῦτο προλαβὼν ὁ θεὸς ἅπασαν αὐτῷ τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν ἐξεκάλυψε· καὶ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτὴν ἐποπτεῦσαι παρεσκεύασεν· ἵν' ὅταν C αὐτοὺς κολαζομένους ἴδῃ, γενναίως ἐνέγκῃ τὴν συμφοράν. ἀλλ' ὅμως καὶ τοσαύτης παραμυθίας παρασκευασθείσης αὐτῷ καὶ οὕτως ἤλγει, καὶ πεσὼν ἔκειτο λέγων· οἴμοι κύριε, ἐξαλεί-" φεις σύ γε τὰ κατάλειπον τοῦ Ἰσραήλ; οὐχ ἅπαξ δὲ τοῦτο ἔπαθε" μόνον, ἀλλὰ καὶ πάλιν, ὅτε τὸν Ἰεχονίαν εἶδεν ἀναιρούμενον. ὥστε καὶ ὁ Νῶε εἰ καὶ μυρία αὐτοῖς συνῄδει κακά, οὐκ ἦν οὔτε τούτου, οὔτε τοῦ Μωϋσέως ἀνδρειότερος· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος τὰ αὐτὰ τῷ D προφήτῃ πολλάκις ἔπαθε καὶ ἁμαρτάνοντας ὁρῶν, ὅτε τιμωρεῖσθαι ἔδει, ἤλγει, καὶ μᾶλλον ὠδυνᾶτο τῶν κολαζομένων αὐτῶν. ἐπὶ δὲ τοῦ Νῶε, καὶ ἡ συμφορὰ χαλεπωτέρα ἦν· μόνοις γὰρ ἐκείνοις τοιοῦτος ἐγένετο θάνατος. τοσούτοις τοίνυν συνεχομένῳ κακοῖς, τῇ μονώσει, τῇ πρὸς τὸ ὁμόφυλον συμπαθείᾳ, τῷ πλήθει τῶν ἀπολωλότων, τῷ τρόπῳ τῆς τελευτῆς, τῇ τῆς γῆς ἐρημίᾳ· καὶ πάντοθεν αὐτῷ τῆς ἀθυμίας αἰρομένης καὶ ἀκμαζούσης σφο- E δρῶς, ἐπιτίθεται εὐθέως ἡ τοῦ παιδὸς ὕβρις, πρᾶγμα ἀφόρητον, καὶ πολλῆς μὲν αἰσχύνης, πολλῆς δὲ γέμον ὀδύνης. ὅσῳ γὰρ τῶν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τὰ παρὰ τῶν φίλων ὀνείδη βαρύτερα, τοσούτῳ τούτων τῶν αὐτῶν τὰ παρὰ τῶν παίδων. ὅταν μὲν ὃν ἐγέννησεν, ὃν ἔθρεψεν, ὃν ἐπαίδευσεν, ὑπὲρ οὗ πολλοὺς μόχθους καὶ πόνους καὶ φροντίδας ἠνέσχετο, τοῦτον ἀπάντων ὑβριστικώτερον αὐτῷ κεχρημένον ἴδῃ, οὐδὲ ἐνεγκεῖν τὸ πολὺ πένθος δυνήσεται τῆς ψυχῆς ὁ τοῦτο παθών.

ἡ γὰρ ὕβρις τοῖς ἐλευθέροις καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐστὶ μὲν ἀφόρητος· ὅταν δὲ καὶ παρὰ τῶν παίδων γένηται, καὶ εἰς ἔκστασιν ἀνάγει τὸν πάσχοντα, [οὕτω βαρυτάτη ἐστίν.] σὺ δὲ μὴ μόνον ἐκεῖνο τὸ τόλμημα ἐννόει, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τούτου μάνθανε, πῶς αὐτῷ καὶ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἅπαντα ἐχρῆτο οὗτος ὁ ὑβριστής. ὁ γὰρ ἐν χερσὶν ἔτι τὸν φόβον τῶν γεγενημένων ἔχων, καὶ ἄρτι τῆς εἱρκτῆς ἐκείνης ἀπαλλαγείς, καὶ τῆς οἰκουμένης τὰς συμφορὰς ἔτι θεωρῶν, καὶ μηδὲ οὕτω σωφρονισθείς· ἀλλ' ὑβρίσας εἰς ὃν ἥκιστα πάντων ἐχρῆν, καὶ μηδὲ τῷ θανάτῳ τῶν πολλῶν, μηδὲ τῇ ἐρημίᾳ, μηδὲ τῇ ὀργῇ τοῦ Θεοῦ, μηδὲ ἄλλῳ τινὶ τῶν τότε συμβεβηκότων βελτίων γενόμενος, τίς ἦν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, ὅτε καὶ πολλοὺς εἶχε τοὺς παρακαλοῦντας ἐπὶ τὴν κακίαν αὐτόν; τότε γὰρ τότε χαλεπώτερον κλυδώνιον ὑπέμεινεν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, τοῦ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ γενομένου, καὶ διὰ τοῦτον, καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ἅπαντας. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ κατακλυσμοῦ πλῆθος ὑδάτων αὐτὸν περιεῖχε μόνον· πρὸ δὲ τούτου κακίας ἀβύσσῳ πάντοθεν συνείχετο, καὶ τῶν κυμάτων αὐτῷ σφοδρότερον αἱ τῶν πονηρῶν ἀνδρῶν ἐπιβουλαὶ περιερρήγνυντο. μόνος γὰρ εἰς τοσοῦτον πλῆθος ἀπολειφθεὶς ἀνδρῶν παρανόμων, καὶ μιαρῶν, εἰ καὶ μηδὲν ἔπασχε δεινόν, ἀλλ' ὅμως πολὺν τὸν γέλωτα καὶ πολλὰ τὰ σκώμματα ἔφερεν, εἰ καὶ μὴ πρότερον, ἀλλ' ὅτε περὶ τῆς κιβωτοῦ καὶ τῶν μελλουσῶν αὐτοῖς διελέγετο συμφορῶν. τοῦτο δὲ ὅσην ἔχει δύναμιν πρὸς τὸ ταράξαι ψυχήν, μαρτυρήσειεν ἂν ἡμῖν ὁ ἐκ κοιλίας ἁγιασθείς, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῆς προφητείας μέλλων ἀφίστασθαι· εἶπε γάρ, φησιν, οὐ μὴ προφητεύσω. χωρὶς δὲ τούτων αὐτὸ μόνον τὸ μηδένα ὁμόψυχον, μηδὲ ὁμότροπον ἔχειν, πόσην ἀηδίαν; πόσην αὐτῷ κατεσκεύαζε τὴν ἀθυμίαν; οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ συναλγεῖν αὐτοῖς μυρία ἔπασχε δεινά. οὐ γὰρ δήπου τελευτῶντας μόνον ἐνορῶντες οὕτως ἀλγοῦσιν οἱ δίκαιοι, τοὺς πονηροὺς ἁμαρτάνοντας δὲ οὐκ ἔτι. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τούτῳ δάκνονται, ἢ ἐκείνῳ· καὶ τοῦτο δὲ ἀπὸ τῶν προφητῶν ἄν τις μάθοι καλῶς. ὁ μὲν γὰρ ἐβόα πικρόν· οἴμοι ψυχή· ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει. ἕτερος δὲ ἔλεγε πρὸς τὸν Θεόν· ἵνα τί μοι ἔδειξας κόπους καὶ πόνους ἐπιβλέπειν; καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων σφόδρα κοπτόμενος, ἐθρήνει λέγων· ποιήσεις τοὺς ἀνθρώπους ὡς τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης οὐκ ἔχοντας ἡγούμενον. εἰ δὲ τότε ταῦτα ἐγίνετο, καὶ νόμων ὄντων, καὶ ἀρχόντων, καὶ δικαστηρίων, καὶ ἱερέων, καὶ προφητῶν, καὶ κολάσεων, ἐννόησον μεθ' ὅσης ὑπερβολῆς ἅπαντα ἐτολμᾶτο ἐπὶ τοῦ Νῶε, ὅτε τούτων οὐδὲν κατεῖχεν αὐτούς. καὶ ἐπὶ μὲν τῶν προφητῶν οὐδὲ πολὺς χρόνος ὁ τῆς ζωῆς ἦν, ἀλλ' ἑβδομήκοντα ἔτη καὶ ὀγδοήκοντα· τότε δὲ καὶ εἰς ἑξακόσια ἔτη καὶ πλείονα ὁ τῶν ἀνθρώπων ἐτείνετο βίος. ἵν' οὖν πάντα τὰ εἰρημένα παρῶ, πόσα πράγματα ἔχειν ἠναγκάζετο, οὕτω μακρὰν ὁδεύων ὁδόν, καὶ μηδὲ μικρὸν ἐν τοσούτῳ μήκει παρατραπῆναι σπουδάζων, πολλῶν ἐν τῷ μεταξὺ κωλυμάτων ὄντων· καὶ τί λέγω πολλῶν, πάσης μὲν οὖν δι' ὅλου τοιαύτης οὔσης τῆς ὁδοῦ, ἀπὸ τῶν τερμάτων τῆς γῆς ἐπὶ τὰ τέρματα πάσης σκοπέλων καὶ ἀκανθῶν, καὶ θηρίων καὶ αὐχμοῦ, καὶ λιμοῦ καὶ κρυμοῦ, καὶ κακούργων πεπληρωμένης; καὶ γὰρ εὐκολώτερον τετριμμένην ἀτραπὸν ἐν τῷ βαθυτάτῳ τῆς νυκτὸς ὁδεύειν διὰ παντός, ἢ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν κατ' ἐκείνους τοὺς καιρούς, τοσοῦτοι οἱ τὰ διαβήματα αὐτοῦ βιαζόμενοι παρατρέπειν ἦσαν. ὅταν γὰρ ἅπασιν ἅπερ ἂν ἐθέλωσι πράττειν ἐξῇ, εἷς δὲ μόνος ὁ τὴν ἐναντίαν αὐτοῖς βαδίζων ᾖ, πῶς δυνήσεται πρὸς τὸ τέλος ἐλθεῖν πάντων ὠθούντων ὀπίσω καὶ ἀνακρουόντων αὐτόν; ὅσην γὰρ ἔχει δυσκολίαν τὸ μετὰ πολλῶν ὄντας κατορθοῦν, δηλοῦσιν οἱ τὰς ἐρημίας κατειληφότες νῦν· ὅτι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τὴν εὐζωΐαν πανταχοῦ διεσπαρμένην ἐστὶν ἰδεῖν· ὅτε ὁμόνοιαν καὶ φιλοστοργίαν πρὸς ἀλλήλους οὐ μικράν. ἀλλὰ τότε τούτων οὐδὲν ἦν, ἀλλὰ καὶ θηρίων ἀγριώτερον πάντες διέκειντο πρὸς αὐτόν.

Τί οὖν τούτου γένοιτ' ἂν ὀδυνηρότερον τοῦ βίου; τί ταύτης μοχθηρότερον τῆς ζωῆς; ἐγὼ μὲν οὖν τῶν ἀχθοφορούντων διὰ παντός, καὶ μηδέποτε ἀναπνεόντων ἐπηγγειλάμην δείξειν αὐτὸν οὐδὲν ἄμεινον διακείμενον· ὁ δὲ λόγος πολλῷ πλέον ἐποίησεν, οὐ μόνον οὐδὲν ἄμεινον, ἀλλὰ καὶ πολλῷ φορτικώτερον ἐκείνων ἔχοντα ἀπέφηνεν ἡμῖν. δοκεῖ πολλοῖς ὁ Ἀβραὰμ ἐν εὐθυμίᾳ τὸν ἅπαντα διατετελεκέναι χρόνον, ὅθεν καὶ τοὺς εὐημεροῦντας, καὶ πανταχόθεν κομῶντας αὐτῷ παραβάλλειν εἰώθασι. φέρε οὖν ἐξετάσωμεν τὰ συμβεβηκότα αὐτῷ. ἐμοὶ οὗτος πολλῷ καὶ τοῦ Νῶε καὶ τοῦ Ἄβελ· μᾶλλον δὲ οὐδὲν ἐρῶ, ἕως ἂν ἡ τῶν πραγμάτων ἐξέτασις θῆται τὴν ψῆφον ἡμῖν. τὰ μὲν οὖν ἐν Περσίδι, καὶ εἴ τι μέχρι τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν αὐτῷ συνέβη λυπηρόν, οὐδεὶς δύναιτ' ἂν εἰδέναι σαφῶς. οὐδὲ γὰρ ὁ μακάριος Μωϋσῆς ἐκείνου τοῦ χρόνου τὴν ἱστορίαν ἡμῖν ἔγραψεν. ἀλλὰ πά-

A Contumelia quippe libero homini, tum per ſe eſt intolerabilis, tum ſi à filiis manaverit, in ſtuporem animi convertit. Tu velim non id modo facinus conſideres; ſed ex eo ipſo conjicias, quam ille contumelioſè priori omni tempore patre uſus ſit. Qui enim ante oculos recentis timoris imagines atque indicia verſabat, ac nuper horrido ex carcere illo proruperat, orbiſque totius clades hauriebat oculis, ne ſic quidem correptus ſive emendatus fuerat; ſed eum, quem minimè omnium debuerat, contumeliis afficiebat, B neque omnium mortalium nece, neque ſolitudine, neq; Dei ira, neque alia ulla earum rerum quæ tum contigerant melior effectus fuerat, cujuſmodi ille antè diluvium fuit, cum plurimos haberet, qui ſuaptè natura pronum hortarentur ad vitia? Tunc enim profectò, tunc moleſtiores fluctus juſtus ille pertulit, quàm fuerint qui poſt in diluvio contigerunt, & hujuſmodi ipſius filii, & reliquorum omnium gratia. Nam in diluvio quidem ſola illum aquarum multitudo anguſtabat: ante C diluvium autem undique vitioſitatis abyſſo comprimebatur, undique cunctis vehementius inſidiis nequiſſimorum hominum, ac ſceleribus collidebatur. Solus enim relictus in tanta ſceleſtorum hominum flagitioſorumque multitudine, etſi nihil aliud patiebatur, irriſiones tamen plurimas, ac jurgia quotidie ferebat. Idq; cùm aliàs antea, tum maximè quando illis de futuris cladibus verba faciebat. Iſtud verò quantam vim habeat ad perturbandos animos, teſtatur, qui ex utero matris ſanctificatus eſt, Hieremias, qui propterea prophetiam quoque ipſam relinquere meditabatur. *Dixit enim*, inquit *Non prophetabo*. Præterea id ſolũ, quod nullus illi erat unanimis, nulluſq; ſuis moribus conformis, quãtum illi tædii, quantũ putas mœroris offuderat? (Hier. 20,9.) E Neq; hoc tantũ angebatur vir fidelis; verũ ex illorũ miſeratione cruciatus innumeros horis ſingulis patiebatur. Non enim tunc ſolum mœrent viri juſti, cum pravos morientes aſpiciunt; ſed etiam cum peccantes vident. Imò verò multo amplius morte iſta animarum quam corporum anguntur, quod ex prophetis facillimè animadverti poteſt. Alius quippe illorum amarè ingemiſcens: *Væ*, inquit, *mihi, quia periit pius ac religioſus de terra, nec eſt in hominibus, qui quod rectum eſt faciat.* (Mich. 7,2.) Alius ad Deum lo- A quebatur: *Quare oſtendiſti mihi labores & dolores videre?* (Abac. 1,3.) Et de his qui injuriis opprimebantur, nimium condolens lugebat dicens. *Facies homines ut piſces maris non habentes ducem.* (Ibid. 14.) Quod ſi tunc iſta contingebant, cum leges conſtitutæ eſſent, & principes, & judicia, & ſacerdotes, & prophetæ, & cruciatus: conſidera quanta impudicitiæ magnitudine ſub Noë cuncta ſcelera committebantur cum nullo horum adhuc homines quaſi fræno continerentur. Et ſub Prophetis quidem non valdè longæva erat B vita ætáſque mortalium; ſed ſeptuaginta vel octoginta annis terminabatur: tunc verò ad ſexcentos annos & ultra humana vita tendebatur. Ut igitur alia omittam, quot labores, quot negotia ſubire cogebatur, qui adeo prolixum iter gradiens currebat, ac viribus totis intendebat in tanta viæ longitudine ne parum quidem divertere, cum plurima eſſent, quæ prohiberent? Et quid dico plurima, cum tota prorſus vita à finibus ad fines C terræ eſſet hujuſmodi, tota ſcopulis, ſentibus, belluis, ſquallore, peſte, algore, maleficiiſque omnibus plena? Equidem facilius exiſtimaverim anguſtiſſimam ſemitam profundiſſima nocte ſemper incedere, quàm illis temporibus virtutis viam: tot & tanta erant; quæ greſſus illius rectos conarentur evertere. Cum enim omnibus, quæcunque velint agere licitum ſit, unus verò ſolus contrariam omnibus incedat viam: quando is ad finem pervenire poterit, cunctis illum retro impellentibus, atque à cœ- D pto excludentibus itinere? Cujus enim difficultatis ſit cum plurimis degendo rectè operari, documento nobis ſunt hi, qui modò quoque ſolitudines occupant: cum tamen rectè vivendi formam ubique diſſeminatam, concordiámque & ſummam ad invicem benevolentiam, charitatíſque conſenſionem cernere in promptu ſit. Tunc verò nihil horum inveniri poterat; ſed adverſum virum illum omnes unà feris omnibus immaniores erant.

CAP. VI.

Quid igitur hac vita triſtius, quid luctuoſius, quid laborio- E ſius dici aut fingi poteſt? Equidem oſtenſurum me promiſeram illum nihilo meliore conditione fuiſſe iis qui ſemper onera ferunt, nunquam requieſcunt; ſed oratio aliquid amplius effecit. Non ſolum enim non meliore; ſed & longe graviore ac deteriore conditione fuiſſe nobis patefecit. (*Exemplum Abraha profert.*) Videtur plurimis Abraham ætatem omnem proſpere ac tranquille vixiſſe. Quo circa feliciores quoſque & undique florentes illi comparare ſolent. Age ergo inquiramus diligentiùs, quæ illi contigerunt. Hic mihi videri ſolet longè graviora quàm Noë, quámque Abel perpeſſus; ſed ego ſatius eſſe ac melius judico nihil interim dicere, quoad rerum diligens diſcuſſio ſententiam ferat. Quæ igitur illi in Perſide & uſque ad ſeptuageſimum annum contigerunt triſtia, nullus apertè ſcire poteſt: neq; enim beatus Moſes ejus nobis temporis

potis hiſtoriam tradidit; ſed omni ætate omiſſa, à ſeptuageſimo anno narrationis ſuæ cepit initium. Quòd tamen & ipſe non diſſimilia Noë perpeſſus ſit, valdè rationi conſentaneum eſt, cum inter tot impios ac barbaros ſolus pietatem coleret. Hoc ſanè incertum, ut reliqua, obſcurúmque non eſt: imò ita clarum, ut id tardiſſimi quoq; facilè conjectare poſſint. Verum iſta quoq; modò omittamus: atque ab ipſius peregrinatione ordiamur, illud primò inquirentes diligentiùs, quanto itineris ſpatio Chaldæorum provincia à Palæſtina ſeparata ſit, aut quænam fuerit viæ illius conditio, quomodo tunc ſibi miſceri illi potuerint: quis fuerit vivendi atque converſandi modus. Non enim quia facilè tunc juſtus ille obedivit, res & continuò facilis exiſtimetur: neque quoniam citò ac breviter Moſes rei geſtæ digeſſit ordinem, opus ipſum verborum brevitatem putes imitatum. Iſta enim dicere & narrare facillimum eſt; agere autem, laboris difficultatíſque pleniſſimum. Viæ igitur iſtius longitudinem regionúmque intercapedinem diligentiùs nobis enarrare poſſent, qui inde ad nos perveniſſent, ſi quidem ulli tales eſſent: nam hactenus illorum nemini congreſſi ſumus: unum verò ex his, qui ex citeriore provincia adveniunt nacti, cum ab illo inquireremus, quantum itineris agere coactus eſſet, triginta & quinque dierum numerum audivimus: & Babylonem quidem ille nunquam ſe vidiſſe ait, audiſſe tamen ab his, qui ibi fuerant, tantundem itineris reſtare conficiendum, ut eò perveniretur. Atque hujuſmodi diſtantia locorum & tunc erat & nunc eſt: porrò itineris conditio non ea modò eſt, quæ tunc fuiſſe creditur. Nunc enim & manſionibus perpetuis diſtinctum eſt, & urbibus ac villis frequentibus ornatum, viatoréſque plurimos offendunt, qui illuc proficiſcuntur, quod non minus ad ſecuritatis rationem valet, quàm manſiones, urbes atque villæ. Præterea & ex provincia civitatum principes deligunt viros, corporis magnitudine & robore cunctos excellentes, jaculóque & funda tantum valentes, quantum vel ſagittarii ſagittis, vel armati pilis: ſtatutíſque ducibus quibus illi obtemperent, hoc eis unicum injungunt munus, ſolámque itineris tuendi curam cuſtodiámque permittunt. Ad hæc aliam longè his omnibus diligentiorem curam excogitarunt. Habitacula enim mille paſſibus ab invicem diſtincta itinere toto fabricantes, nocturnos illic ſtatuêre cuſtodes, per illorum labores & vigilias maximum contra latronum impetus munimen viatoribus conſtituentes. Tunc verò nihil horum erat, non villæ perpetuæ, non urbes, non diſcretæ dierum ſingulorum manſiones, non crebra diverſoria, non commeantium veſtigia, non aliquid denique hujuſmodi. Liber nunc omittere ſemitæ aſperitatem, aëríſque inæqualitatem, quæ etſi deſint, & alia, per ſe viatoribus ſunt moleſtiſſima. Teſtes mihi ſunt, qui cum vehiculis jumentíſque invehuntur: & ne ſic quidem conſueta itinera audent incedere, niſi priùs ea ſtrata lapidibus viderint, foveáſq; relictas à torrentibus impleverint, & cuncta complanaverint. Cæterùm tunc inhabitabili regione erat via illa deſertior, ipſíſque montibus & collibus aſperior: præruptíſque omnibus & præcipitiis periculoſior. Nondum id, quod eſt omnium graviſſimum dixi, quo pacto barbaris feríſque nationibus novus ſemper hoſpes jungebatur. Hoc enim majora illi atq; difficiliora in dies quam via negocia præbebat, cum omnes tunc per gentes, imò verò (ut verius loquar) per civitates diviſi eſſent atque ſeparati. Neque enim ſicuti nunc in maxima orbis parte fieri cernas, uni imperio, uniúſque ditioni mortales omnes ſerviebant, eiſdémque gubernabantur legibus; ſed veluti corpus in multa membra conciſum; ita hominum genus diſperſum erat atque diſſipatum, hoſtéſque ex hoſtibus juſtus ille mutare in dies cogebatur, etiam antequam priores effugeret. rurſus in alios incidens, cum alibi quidem confusè plurimi dominarentur, alibi nullus dominationis ordo ſervaretur. Quid igitur hoc vitæ genere moleſtius? Non enim ſibi ſoli metuebat ac pavebat; verum patri & uxori & nepoti. Servorum quoque non exigua nec contemnenda erat cura, etiam cum domi requieſceret, nedum tunc quando vagus per aliena ferri cogebatur. At ſiquidem exploratum illi habuiſſet, quando hic error finem fuiſſet habiturus, non adeo graves illæ curæ fuiſſe viderentur: nunc verò cum ſimpliciter atque indefinitè audiſſet, In terram non iſtam, vel iſtam; *ſed quam monſtravero tibi*: omnia mente circumibat ac perluſtrabat, ingentéſque tumultus animo accipiebat, cum nuſquam ſiſtere cogitationem poſſet; ſed ſuſpicari plurima, curíſque angi cogeretur. Credi enim poteſt ad orbis terræ fines, Oceanúmque ipſum ſe profecturum expectaſſe. Itaque etſi non omnem perluſtravit terram, curam tamen hujuſce ſibi perficiendi itineris ſuſtinuit. Neque enim animo ita paratus erat, quaſi ad ſolam uſque Palæſtinam profecturus; ſed quaſi ubique jubentem ſequuturus, etiam ſi orbem totum pervagari juberetur, etiamſi ad eas, quæ extra orbem ſunt, inſulas accedere. Quòd ſi ſperare contrarium præceptum indefinitum ſuaderet,

Cuſtodes viarum conſtituti.

Gen. 12, II.

σαι τὴν ἡλικίαν ταύτην ἀφεὶς, ἀπὸ τῶν μετὰ ταῦτα πεποίηται τοῦ διηγήματος τὴν ἀρχήν. ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ πάσχειν τῷ Νῶε εἰκὸς ἦν μεταξὺ τοσούτων ἀσεβῶν καὶ βαρβάρων μόνον βουλόμενον εὐσεβεῖν, οὐ τοῦτο δὲ οὐχ ὅτι τοῖς ἄλλοις ὁμοίως ἄδηλόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ οἱ σφόδρα ἀνόητοι στοχάσαιντο ῥᾳδίως αὐτό. πλὴν ἀλλὰ καὶ ταῦτα παρέντες νῦν· ἀπὸ δὲ τῆς ἀποδημίας αὐτοῦ ποιησόμεθα τοῦ λόγου τὴν ἀρχὴν, πρότερον ἐκεῖνο ἐξετάσαντες, πόσον ἡ τῶν Χαλδαίων γῆ τῆς Παλαιστίνης ἀφέστηκεν· ἢ ποία τις ἦν ἡ τῶν ὁδῶν κατασκευή· πῶς τοῖς ἀνθρώποις τὰ τῆς ἐπιμιξίας τῆς πρὸς ἀλλήλους διέκειτο· τίς ὁ τῆς πολιτείας τρόπος ἦν. μὴ γὰρ ἐπειδὴ εὐκόλως ὑπήκουσεν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, καὶ τὸ πρᾶγμα εὔκολον εἶναι δοκείτω νῦν. μηδ᾽ ὅτι συντόμως καὶ ἐν βραχεῖ τὸ γεγονὸς διηγήσατο ὁ Μωϋσῆς, καὶ τὸ ἔργον τὴν τῶν ῥημάτων βραχύτητα μιμεῖσθαι νόμιζε. εἰπεῖν μὲν γὰρ ταῦτα καὶ διηγήσασθαι ῥᾴδιον, πρᾶξαι δὲ οὐκέτι ὁμοίως εὔπορον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα χαλεπόν. τὸ μὲν οὖν τῆς ὁδοῦ μῆκος καὶ ὅσον τὸ μέσον ἐστὶ τούτων τῶν χωρῶν μετὰ ἀκριβείας ἂν εἴποιεν, ὅσοι πρὸς ἡμᾶς ἐκεῖθεν διέβησαν, εἰ δή τινές εἰσιν· ἡμεῖς δὲ ἐκείνων μὲν οὐδενὶ, τῶν δὲ εἰς τὴν ἐξωτέραν χώραν ἀφικομένων συγγενόμενοί τινι, καὶ τὸν χρόνον αὐτὸν ἐρωτήσαντες ὅσον ὁδοιπορεῖν ἠναγκάσθη, ἠκούσαμεν ὅτι τριάκοντα πέντε ἡμερῶν ἀριθμόν· καὶ Βαβυλῶνα μὲν οὐκ εἰδέναι ἔφη, τῶν δὲ ἐκεῖ γενομένων ἀκηκοέναι, ὅτι ἑτέρα τοσαύτη πάλιν ἐκεῖθέν ἐστιν ὁδός. καὶ τὸ μὲν διάστημα τοσοῦτον καὶ τότε ἦν, καὶ νῦν ἐστιν· ἡ δὲ κατασκευὴ τῶν ὁδῶν οὐκ ἔθ᾽ ὁμοίως ὡς καὶ νῦν καὶ τότε διάκειται. νῦν μὲν γὰρ καὶ σταθμοῖς διείληπται συνεχέσι, καὶ πόλεσι καὶ ἀγροῖς, καὶ ὁδοιπόροις δὲ βαδίζων τις ἐντύχοι πολλοῖς, ὅπερ καὶ σταθμῶν καὶ πόλεων καὶ ἀγρῶν οὐχ ἧττον εἰς ἀσφαλείας λόγον ἐστί· πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἀπὸ τῆς χώρας οἱ τῶν πόλεων ἄρχοντες ἄνδρας καὶ ῥώμῃ σώματος τῶν ἄλλων διαφέροντας, καὶ ἀκοντίῳ καὶ σφενδόνῃ τοσοῦτον δυναμένους ἀρκεῖν, ὅσον τοῖς βέλεσι μὲν οἱ τοξόται, οἱ δὲ ὁπλῖται τοῖς δόρασι, τούτους συντάξαντες, καὶ ἄρχοντας αὐτοῖς ἐπιστήσαντες, οὐδὲν ἕτερον ἀπησχόλησαν, ἀλλὰ μόνον τὴν τῶν ὁδῶν ἐπέτρεψαν φυλακήν. μετὰ δὲ τούτων καὶ ἑτέραν πάλιν ἀκριβεστέραν ἀσφάλειαν ἐπενόησαν. οἰκήματα γὰρ κατὰ χιλίων βημάτων διάστημα δειμάμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν, νυκτερινοὺς αὐτοῖς ἐγκατέστησαν φύλακας, τὴν ἐκείνων ἀγρυπνίαν καὶ τὴν σχολὴν μέγιστον κώλυμα ταῖς τῶν κακούργων ἐφόδοις ἐπιτειχίσαντες· τότε δὲ οὐδὲν τούτων ἦν· οὐκ ἀγροὶ συνεχεῖς, οὐ πόλεις, οὐ σταθμοὶ, οὐ καταγώγιον, οὐ τῶν συνοδοιπόρων ταχέως ἰδεῖν, οὐκ ἄλλο τούτων οὐδέν. τὴν γὰρ τῆς ἀτραποῦ τραχύτητα, καὶ τὴν τοῦ ἀέρος ἀνωμαλίαν παρίημι νῦν· καίτοι γε ἱκανὰ ἐκεῖνα μὴ προσόντων λυπῆσαι τοὺς ὁδοιποροῦντας ἱκανῶς. καὶ μαρτυρήσαιεν ἄν μοι οἱ ζεύγεσι καὶ ὑποζυγίοις χρώμενοι καὶ μηδὲ οὕτω τὴν συνήθη ἐπιβαίνειν τολμῶντες ὁδὸν, εἰ μὴ πρότερον αὐτὴν στορέσαιεν λίθοις, καὶ τὰς ἀπὸ τῶν ῥυάκων χαράδρας ἀναπληρώσαντες ἰσόπεδον οὕτως ἐργάσαιντο. τότε δὲ ἐρημοτέρα μὲν τῶν ἀοικήτων ἦν, ἀποτομωτέρα δὲ τῶν ὀρῶν, σφαλερωτέρα δὲ τῶν βαράθρων καὶ τῶν κρημνῶν. καὶ τὸ πάντων δὲ χαλεπώτερον οὔπω εἶπον· πῶς τὰ τῆς ἐπιμιξίας διέκειτο, ὃ καὶ τῆς ὁδοῦ πολλῷ πλείονα καὶ μείζονα παρεῖχε πράγματα αὐτοῖς, κατὰ ἔθνη, μᾶλλον δὲ κατὰ πόλιν ἁπάντων διῃρημένων. οὐ γὰρ ὥσπερ νῦν μία ἀρχὴ κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς οἰκουμένης τέταται μέρος, καὶ ᾗ πάντες δουλεύουσιν ἄνθρωποι, καὶ τοῖς αὐτοῖς διοικοῦνται νόμοις, οὕτω καὶ τότε ἦν· ἀλλ᾽ ὥσπερ σῶμα ἓν εἰς πολλὰ μέρη κατατμηθὲν, οὕτω τὸ τῶν ἀνθρώπων διέσπαστο γένος, καὶ πολεμίους ἐκ πολεμίων ἀμείβειν ὁ δίκαιος ἠναγκάζετο, πρὶν ἢ τοὺς προτέρους διαφυγεῖν, ἑτέροις ἐμπίπτων ἀεί· πῆ μὲν πολυαρχίας, πῆ δὲ ἀναρχίας οὔσης. τί ἂν ταύτης χαλεπώτερον τῆς ζωῆς; οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνον ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ πατρὸς, καὶ ὑπὲρ γυναικὸς, καὶ ὑπὲρ ἀδελφιδοῦ. ἦν δὲ οὐδὲ τῶν οἰκετῶν φροντὶς μικρά, εἰ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκείας ἐτύγχανον ὄντες, μήτι γε ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ἠναγκάζοντο εἶναι διαπαντός· καὶ εἰ μὲν ᾔδει σαφῶς ὅπου στήσεται τὰ τῆς πλάνης αὐτῷ, οὐκ ἦν οὕτω τὸ τῶν φροντίδων ἀφόρητον· νῦν δὲ ἁπλῶς καὶ ἀδιορίστως ἀκούσας γῆν, οὐ τήνδε, ἢ τήνδε, ἀλλ᾽ ἥν ἄν σοι δείξω, πανταχοῦ περιῄει τῷ νῷ, καὶ πολὺν εἶχεν τὸν θόρυβον τῇ ψυχῇ μηδαμοῦ τὸν λογισμὸν στῆσαι δυνάμενος, ἀλλὰ πολλὰ ὑποπτεύειν ἔχων, καὶ μεριμνᾶν ἀναγκαζόμενος. εἰκὸς γὰρ αὐτὸν καὶ πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης ἀφίξεσθαι τὰ πέρατα προσδοκᾶν, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν· ὥστε εἰ καὶ μὴ πᾶσαν ἐπῆλθε τὴν γῆν, ἀλλὰ τὴν φροντίδα τῆς τοσαύτης ὁδοιπορίας ὑπέμεινεν. οὐ γὰρ ὡς μέχρι τῆς Παλαιστίνης ἥξων οὕτω παρεσκεύαζε τὴν ψυχήν· ἀλλ᾽ ὡς ἑψόμενος πανταχοῦ, κἂν τὴν οἰκουμένην διελθεῖν κελεύηται, κἂν εἰς τὰς ἐκτὸς ταύτης νήσους ἐλθεῖν. εἰ δὲ καὶ τἀναντία προσδοκᾶν ἔπειθε τὸ τοῦ προστάγματος ἀδιόρι-

ςον, καὶ

ϛον, καὶ τοῦτο πάλιν χαλεπόν. τὸ γὰρ μέλλοντά τι φορτικὸν ὑπομένειν, πολλῷ κουφότερον εἰδέναι σαφῶς, ὅπερ ὑποστήσεται, καὶ πρὸς ὃ παρασκευάσεται, ἢ πανταχοῦ μεμερίσθαι τῷ λογισμῷ· καὶ νῦν μὲν τὰ χρηστὰ, νῦν δὲ τἀναντία προσδοκᾷν, καὶ ὑπὲρ μηδενὸς τούτων ἔχειν θαῤῥεῖν, ἀλλ' ἀμφοτέροις ὁμοίως ἀπιστεῖν. καὶ ταῦτα μὲν πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὴν ἐπαγγελθεῖσαν γῆν· ἐπειδὴ δέ ποτε τῆς Παλαιστίνης ἐπελάβετο, καὶ λοιπὸν ἀναπαύσασθαι προσεδόκησε, τότε δὴ μείζονα ἐν τῷ λιμένι τὸν χειμῶνα εὕρισκεν. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς ὀδύνης λόγον, ἀλλὰ καὶ πάντων ἀφορητότερον, ὅταν τις ἀπηλλάχθαι νομίσας, καὶ πρὸς τὸ τέλος ἥκειν αὐτὸ, καὶ φροντίδα καὶ μέριμναν ἅπασαν ἀποθέμενος, πάλιν ἄνωθεν ἀρχὴν ἑτέραν εὕροι τῶν δυσχερῶν. ὁ μὲν γὰρ ἔτι παρεσκευασμένος πρὸς τὰ δεινὰ, ῥᾷον ἂν ἐνέγκῃ τὴν τούτων ἐπαγωγήν· ὁ δὲ ἀναπνεύσας, καὶ τὴν φροντίδα ἀπολύσας τοὺς λογισμοὺς, ἂν συμβῇ τι τοιοῦτον πάλιν, οἷον καὶ πρότερον διπλῇ ταράττεται, καὶ εὐχείρωτος γίνεται, τῷ τε ἀπροσδοκήτῳ, καὶ τῷ διαλελύσθαι τὴν σπουδὴν ἅπασαν αὐτῷ καὶ τὴν παρασκευήν. τίς οὖν ὁ χειμὼν ἦν; λιμὸς οὕτω σφοδρὸς τὴν Παλαιστίνην κατέλαβε τότε, ὡς ἀναστῆσαι εὐθέως αὐτὸν ἐκεῖθεν, καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον καταγαγεῖν. ἐλθὼν δὲ ἐκεῖ ὡς λύσιν εὑρήσων τοῦ κακοῦ, τοῦ λιμοῦ πάλιν χαλεπωτέρᾳ περιέπεσε συμφορᾷ, περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύειν ἀναγκαζόμενος· καὶ εἰς τοσοῦτον τότε κατέστη φόβον, ὥστε, ὃ πᾶσίν ἐστι πάντων ἀφορητότερον, τὸ τὰς γυναῖκας ὑβρίζεσθαι τὰς αὐτῶν, τοῦτο ἑλέσθαι. εἰς τοσαύτην γὰρ τότε ἦλθεν ἀνάγκην, ὡς καὶ ὑπηρετήσασθαι τῇ ὑποκρίσει· οὗ τί γένοιτ' ἂν ἐλεεινότερον; ὁποίαν γὰρ αὐτὸν νομίζεις ἔχειν ψυχὴν, ὅτε τῇ γυναικὶ τοιαῦτα συμβουλεύειν ἠναγκάζετο; „ γινώσκω ἐγὼ, ὅτι γυνὴ εὐπρόσωπος εἶ. ἔσται οὖν ὡς ἂν ἴδωσί σε „ οἱ Αἰγύπτιοι, ἐροῦσιν, ὅτι γυνὴ αὐτοῦ αὕτη· καὶ ἀποκτενοῦσί με, σὲ „ δὲ περιποιήσονται. εἰπὲ οὖν ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰμι· ὅπως ἂν εὖ μοι „ γένηται διὰ σὲ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκεν σοῦ. καὶ ταῦτα ἐφθέγξατο τὰ ῥήματα ὁ διὰ τὸν Θεὸν καὶ πατρίδα καὶ οἰκίαν καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς, καὶ τἄλλα πάντα τὰ ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀφεὶς, ὁ τοιαύτην ταλαιπωρίαν καὶ τοσοῦτον χρόνον ἐν τῷ μακρῷ τούτῳ καιρῷ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ὑποστάς, καὶ ὅμως οὐδὲν τούτων εἰπὼν, οἷον ὅτι εἰ κατέλιπέ με ὁ Θεός· ἀπεστράφη, καὶ τῆς οἰκείας προνοίας ἐξέβαλεν· ἀλλ' ἔφερε γενναίως πάντα καὶ πιστῶς· καὶ ὃν ἐχρῆν μάλιστα πάντων ὑβριζομένης ὀργίζεσθαι τῆς γυναικὸς ὑπὸ τῆς πολλῆς βίας, ὅπως μήτε φανερὰ γένηται ἡ ὕβρις, ἅπαντα ἔπραττε. τοῦτο δὲ ὅσην ἀθυμίαν ἔχει καὶ ὀδύνην, λόγῳ μὲν παραστῆσαι οὐ δυνατόν· ἴσασι δὲ ὅσοι γυναῖκας ἔχοντες, καὶ εἰς ζηλοτυπίας ὑποψίαν ἐνέπεσον. μαρτυρεῖ δὲ „ τῷ πάθει τούτῳ καὶ ὁ Σολομὼν οὕτως εἰπών· μεστὸς γὰρ ζήλου θυμὸς „ ἀνδρὸς αὐτῆς, οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὐδὲ ἀνταλλάξεται „ οὐδενὸς λύτρου τὴν ἔχθραν· οὐδὲ μὴ διαλυθῇ πολλῶν δώρων. καὶ „ πάλιν· κραταιὰ ὡς θάνατος ἀγάπη, σκληρὸς ὡς ᾅδης ζῆλος. „ εἰ δὲ ὁ ζηλοτυπῶν οὕτως ἐκκαίεται. ὁ τοσούτοις κρατούμενος κακοῖς, ὡς ἀναγκάζεσθαι καὶ κολακεύειν τὸν ὑβριστὴν, καὶ ὃν ἀμύνασθαι ἔδει, πάντα ποιεῖν, ὅπως ῥᾳδίως ἀπολαύσηται, τῆς αὐτοῦ γυναικὸς ὁ μοιχὸς, τίνος οὐκ ἐλεεινότερος ἦν; λαβόντων δὲ καὶ τούτων πέρας τῶν κακῶν, ἕτερα πάλιν ἐτίκτετο δεινὰ, καὶ τὸν λιμὸν ἐκεῖνον διεδέχετο πόλεμος. τὴν γὰρ τῶν ποιμένων μάχην, καὶ τὴν πρὸς τὸν ἀδελφιδοῦν διανομὴν, ἀφίημι νῦν· καίτοι γε ἐπ' ἄλλων ταῦτα ἐξεταζόμενα, ἱκανὰ πολλὴν ἀθυμίαν ἐμβαλεῖν. ὅταν γὰρ ὁ διασωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοσούτων γενόμενος κύριος ἀγαθῶν, καὶ ὃν ἐχρῆν ἐκστῆναι πάντων αὐτῷ, καὶ τοῖς ποιμέσιν ἐπιτιμῆσαι τοῖς αὐτοῦ, οὗτος προτεινομένης αἱρέσεως ἐπιτρέχει τοῖς εὐφορωτέροις τῶν χωρίων, καὶ τὰ ἔρημα ἐκείνῳ καταλιμπάνει μέρη, τίς ἂν ἐνέγκοι ῥᾳδίως; οὐ τὴν ζημίαν λέγω, ἀλλὰ τὸ τιμήσας ἀτιμασθῆναι καὶ τὸ ἔλαττον ἐνεγκεῖν, ὃ πάσης ζημίας χαλεπώτερον εἶναι δοκεῖ. ἀλλ' ὅμως ἅπαντα ταῦτα παρίημι· περὶ γὰρ τοῦ πατριάρχου, οὐ περί τινος τῶν πολλῶν ὁ λόγος ἐστὶν ἡμῖν.

Διαδέχεται δὲ τὸν λιμὸν ἐκεῖνον ὁ πόλεμος τῶν Περσῶν, καὶ ἀναγκάζεται ἐπιστρατεύειν αὐτοῖς, οὐ παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀκεραίων ἑκατέρων ἔτι μενόντων τῶν μερῶν, ἀλλὰ προηττηθέντων ἁπάντων, καὶ τῆς νίκης παρὰ τοῖς πολεμίοις οὔσης, καὶ οὐδενὸς αὐτοὺς ἔτι ἐνεγκεῖν δυναμένου, τῶν μὲν ἄρδην κατακοπέντων, τῶν δὲ κρυπτομένων, τῶν τε δουλευόντων παρ' αὐτοῖς· ἀλλ' ὅμως οὐδὲν αὐτὸν τούτων οἴκοι μένειν ἔπεισεν· ἀλλ' ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς ἀθυμίας τῶν γινομένων πληγεὶς ἀπῄει κοινωνήσων ἐκείνοις τῶν κακῶν, καὶ εἰς πρόῦπτον ῥίψων θάνατον ἑαυτόν. τὸ γὰρ μετὰ τριακοσίων οἰκετῶν καὶ μικρῷ πλειόνων πρὸς τοσαύτην παρατάξασθαι στρατιὰν, οὐδὲν ἕτερον ἢ ταῦτα λογιζομένου ἦν, καὶ πρὸς αἰχμαλωσίαν, καὶ πρὸς τιμωρίαν, καὶ πρὸς μυρίους παρεσκευασμένου θανάτους. ἀπῆλθε μὲν οὖν ὡς καὶ αὐτὸς τῆς βαρβαρικῆς ἀπολαύσων ὠμότητος, τῇ δὲ τοῦ Θεοῦ

A id rurſus erat moleſtiſſimum. Is enim qui grave aliquid ac oneroſum toleraturus eſt, multo fert levius, ſi apertè ſciat quid ſibi ſuſtinendum ſit, & ad quid ſeſe præparare debeat, quam ſi per omnia cogitationibus jactetur ambiguis, & nunc læta, modò triſtia expectet: nec poſſit cuiquam horum firmiter hærere, cum utrumque pariter deſperari aut credi poſſit.

Abraha in Palaſtinâ adventus. CAP. VII.

Et iſta quidem antequam in repromiſſam terram perveniret: cùm vero tandem in Palæſtinam veniſſet, & quaſi jactis anchoris B ſe jam quieturum ſperaret, tunc verò major illum in portu tempeſtas excepit. Eſt autem ea non minima doloris pars, cum quis adverſis ſe ereptum putans, atque ad finem ipſum perveniſſe, cura jam omni & cogitatione ſolutus, rurſus initium aliud malorum experiri compellitur. Nam qui ad ferenda fortiter adverſa adhuc paratus eſt, æquiore animo iſta, cum ſibi inferentur, excipiet. At verò, ſi poſitis curarum cogitationibus, dum ſe quieturum ſperat, aliquid hujuſmodi contingat, duabus ex partibus C turbatur, ac facillimè dolore capitur: quippe dum præter ſpem & expectationem uritur curis, & animo jam ſollicitudine vacuo, ſeſe præparare deſiit. Quænam ergo iſta tempeſtas fuit? Fames ita valida Palæſtinam occupaverat, ut inde continuo exurgere coactus ſit atque in Ægyptum proficiſci. Quò cùm perveniſſet, veluti malorum finem inventurus, alia illum rurſus fame triſtior atque acerbior clades invaſit, adeo ut periclitari de vitâ cogeretur: atque eò timoris deductus eſt, ut, quod humana exiſtimatio-D ne graviſſimum eſt omnium, uxorem ſcilicet alienæ libidini exponere, metu coactus eligeret. In tantam enim tunc neceſſitatem devenit, ut etiam hypocriſi ſubmitteretur: quo quid dici miſerabilius poſſit? Quo enim animo illum fuiſſe exiſtimas, cùm uxori ita conſulere cogeretur, & diceret: *Scio ego, quod mulier decora facie ſis. Erit ergo cum te viderint Ægyptii, dicturi ſunt, quia uxor illius eſt, interficient me, & reſervabunt te. Dic ergo, quia ſoror illius ſum, ut bene mihi ſit propter te, vivâtque anima mea ob* E *gratiam tui.* His verbis uſus eſt, qui propter Deum, & patriam & domum, & amicos, & cognatos, aliáque domeſtica omnia dimiſerat, qui hujuſmodi ærumnam, tantúmque laboris tam prolixo tempore in itinere perpeſſus fuerat: & tamen nihil hujuſmodi locutus eſt, puta; reliquit me Deus, & averſatus eſt, ſuáque cura & providentia excluſit: ſed fortiſſimè ſolùm ac fideliſſimè omnia pertulit: & qui maximè omnium, uxore per ſummam vim contumeliis affecta, iraſci atque indignari debuerat, agebat omnia A ne contumelia tam gravis manifeſta fieret. Hoc verò cujuſmodi mœroris ac doloris ſit, nego ego ſermone poſſe explicari. Norunt id omnes qui uxores duxerunt, atque in zelotypiæ unquam ſuſpicionem inciderunt. Sed & Salomon quænam ſit hæc paſſio teſtatur, dicens: *Plenus enim zelo furor viri ejus, non parcet in die judicii, neque ullo pretio inimicitias ſolvet, neque donis plurimis reconciliabitur.* Et rurſus: *Fortis ut mors dilectio, durus ut infernus zelus.* Quòd ſi zelotypus ita excandeſcit: is qui tantis preſſus B erat incommodis, ut cogeretur eis quoque adulari, qui ſe contumeliis afficerent, & in quos ulciſci debuerat, cuncta facere, ut libidines explerent, ſuáque uxore fruerentur, quo non dici poteſt miſerabilior? Interea cum iſta quoque triſtia finem accepiſſent, alia rurſus adverſa gignebantur, famique illi bella ſucceſſere graviſſima. Omitto nunc rixas & jurgia paſtorum, diſtributionem cum nepote ſubſtantiæ: quamvis iſta quoque, ſi eum cæteris examinentur, mœrorem non mediocrem facilè inferre poſ-C ſunt. Cum enim is qui ſervatus ab eo fuerat, tantiſque per illum potitus commodis, quem ſibi cedere per omnia, paſtoréſq; ſuos increpare decuerat: hic optione propoſita, fertiliorem ſibi regionem elegit, incultam illi ac deſertiorem relinquens: quis oro, facilè ferret, non dico detrimentum; ſed injuriam, cùm videret ſe qui honoraſſet, parum gratè atque honorificè tractari? Id quidem omni detrimento gravius cenſetur: ſed hæc tamen univerſa prætereo. De Patriarcha enim, non de quovis homine D nobis ſermo eſt.

Ibidem. Prov. 6, 34. Cant. 8, 6.

CAP. VIII. *De Perſico bello Abrahami.*

Succeſſit illi fami Perſicum bellum, cogitúrque adverſus hoſtes victoria elatos militem ducere, is qui principio non affuerat bello, integris adhuc utriſque partibus: ſed victoria jam potitis hoſtibus, cùm eos nemo ferre potuiſſet, ſed alii quidem paſſim interfecti eſſent, alii ſe latebris & fugæ dediſſent, & reliqui E in ſervitutem abducti fuiſſent. Sed tamen cum tantæ undique difficultates premerent: num illi ut domi maneret, quietémve ageret, perſuaderi poterat? Minimè vero, imò rei geſtæ nuncio perculſus, profectus eſt, ipſe quoque ejuſdem calamitatis particeps futurus, ſeque ipſum haud dubiæ neci expoſiturus. Nam velle cum trecentis ſervis ſuis, vel modicè pluribus, adverſum hoſtem numeroſiſſimum, ac victoria ferocem dimicare, nihil aliud profectò erat, quam ſe & captivitati, & ſupplicio, & morti acerbiſſimæ exponere. Profectus itaque eſt, ut ipſe quoque barbaricam immanitatem experiretur.

Verùm Dei clementia ſervatus, confuſis hoſtibus, prædæ ac nepotis compos cum remeaſſet, ſua rurſus incommoda flere cogebatur, cum ob defectum liberorum nullum relinqueret hæreditatis ſucceſſorem. Noli enim exiſtimare cum eum audis conqueri, & ad Deum dicere: *Quid mihi dabis? Ego autem ſine liberis pereo*: hanc illi recentem fuiſſe ac novam moleſtiam. Hæc enim cura & ſollicitudo cum ſponſa unà in domum juſti illius introierat, imò verò ante ipſum ingreſſum ſponſæ. Quippe omnes conſuevimus, cùm incipimus de uxore cogitare, jam tunc rei ipſius curis omnibus tentari, quarum omnium ſuprema eſt, gignendorum filiorum ſterilitas, metúſque ille ex ea die noſtros animos excruciat. Quòd ſi contingat poſt matrimonium ſolenniter peractum, primum & ſecundum, ſive tertium annum ſine liberis tranſire: tunc jam augetur dolor, ac læta ſpes minuitur. Rurſus alio adjecto anno omnino ſpes nos illa deſerit, ſolúmque mœror animum occupat, qui omnia vitæ jucunda ſimul obnubilans, nullum nobis voluptatis ſenſum permittit. Itaque etſi nihil contigiſſet adverſi, cunctáque fœcundiſſimè & ad votum ſucceſſiſſent: iſta liberorum orbitas lætis illis rebus admota, cunctam illam proſperitatem obnubere ac dejicere ſola potuiſſet. Nam promiſſio illa divina ad extremam ſenectutem, quando maximè deſperabatur impleri poſſe, facta eſt: priori autem toto tempore à luctu & mœrore nunquam vacaverat: quantóque amplius augeri divitias videbat, tanto lugebat vehementius, cum hæres illi non eſſet, qui his omnibus ſuccederet. Quid verò illum tunc paſſum putas, quando audivit: *Peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua, & in ſervitutem eos redigent, & affligent, atque humiliabunt annis quadrigentis?* Uxor autem ancillam ſuam nunc viri amplexib⁹ jungens, nunc poſt eam conjunctionem criminibus illum & querimoniis agitans, Deúmq; adverſus eum invocans: & quæ thori particeps fuerat, cum jam filium paritura eſſet domo deturbare cogens, quem conſtantis licet animi, in mœrorem ac dolorem acerbiſſimum non præcipitaſſet? Iſta ſi cui fortaſſe levia videntur, is cùm cogitaverit familias & domos integras harum rerum cauſa ſæpius everſas, maximè juſtum iſtum admirabitur. Etſi enim timoris divini cauſa fortiter ferebat omnia, homo tamen erat, & his rebus non poterat non angi atque cruciari. Rurſus autem in domini domum ancilla regreditur, illique filium parit, efficiturque Abraham pater, poſt illud adeo prolixum tempus: haberéque ea res nonnihil voluptatis videbatur; ſed ea ipſa voluptas majore vi mœroris premebatur. Nothus enim ille filius legitimi eum admonebat, majuſque illius deſiderium injiciebat. Quod enim illi dictum erat: *Non erit ille hæres tuus, ſed qui egredietur ex te*, de Iſmaële dictum fuiſſe arbitrabatur: nullum enim eatenus de Sarra reſponſum acceperat. Cum verò jam clariorem ac evidentiſſimam de Iſaac promiſſionem accepiſſet, tempuſque partus definitum eſſet, rurſus antequam ejus ſpei voluptatem ullam ſentiret, Sodomorum clades ingentem illi mœroris nebulam offudit. Nam quod res ipſa juſtum virum immodicè turbaverit, ex verbis illis ac prece quam pro eis fudit, omnibus profectò conſtat. Cùm verò lapſum cœlo imbrem illum igneum, atque omnino terribilem cerneret, cunctáque in pulverem & cinerem converſa, neque in ſeipſo jam erat. Nam ſi cum de longè domos aliquas conflagrare incendio videmus, deficimus, ſtuporéque & mœrore ac metu rigeſcimus: quid illum paſſum arbitramur, urbes integras & regiones cum habitatoribus incendio non conſueto; ſed novo ac terribili ardere conſpicientem? An tibi non videtur juſti hujus clades æquoreos perpetuóſque fluctus imitari? Sicut enim in mari antequam fluctus alii quieverint, alii rurſus montis inſtar intumeſcunt: ita & per totam viri vitam contigiſſe perſpicies. Nam cùm adhuc Sodomorum recens eſſet illa deſolatio, rex Geraræ eadem, quæ Pharao in Saram committere conatus eſt, rurſuſque mulier miſerandam ſimulationem confingere compellitur: atque in opus prorupiſſet ea contumelia, niſi prohibuiſſet Deus. Cum autem in partu illius & uxor ſimul & filius, ac tota familia lætaretur, ſolus ille in tanto omnium gaudio triſtis eſſe ac mœrere cogebatur, ancillam cum filio ejicere vi cœleſtis oraculi compulſus. Etſi enim nothus erat, atque ex ancilla natus Iſmaël, naturalis tamen vis amoris ex indignitate nihilo minor erat, neque imbecilliorem paternorum viſcerum dolorem fecerat ignobilitas matris. Iſtudque ex ipſa hiſtoriæ ſerie poſſumus addiſcere. Ille enim fortis, ille ſeveriſſimus & qui unigenitum propriis manibus poſtea mactandum ſuſcepit, uxore ſibi hoc præcipiente ægrè ferebat: nunquámque illi ceſſiſſet, nunquam obtemperaſſet (etſi tunc major acceſſiſſe videretur authoritas, juſtáque ab eo poſtularet) niſi illum timor Dei vehementer impuliſſet.

Gen. 15, 2.

Gen. 15, 13.

Gen. 15, 4.

Sodomorum clades occaſio mœroris.

φιλανθρωπίᾳ διασωθεὶς, καὶ ἐπανελθὼν μετὰ τῆς λείας καὶ τοῦ συγγενοῦς, ἠναγκάζετο πάλιν τὰ οἰκεῖα θρηνεῖν κακὰ, τὴν ἀπαιδίαν λέγω, καὶ τὸ μηδένα ἔχειν τοῦ κλήρου διάδοχον. μὴ γὰρ ἐπειδὴ οὕτως ἤκουσας ἀποδυρομένου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ λέγοντος· Τί μοι δώσεις; ἐγὼ δὲ ἀπόλλυμαι ἄτεκνος· διὰ τοῦτο καὶ πρόσφατον τὴν λύπην ταύτην εἶναι νόμιζε. ἡ γὰρ μέριμνα αὕτη καὶ ἡ φροντὶς μετὰ τῆς νύμφης εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δικαίου· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῆς νύμφης αὐτῆς. ἔθος γὰρ ἡμῖν ἅπασιν, ὅταν μόνον ἀρξώμεθα βουλεύεσθαι, καὶ διαλέγεσθαι περὶ γάμου, πάσαις ταῖς τοῦ πράγματος ὑπονύττεσθαι φροντίσιν, ὧν ἁπασῶν τὸ κεφάλαιον, ἡ τῶν παίδων ἐστὶ, καὶ ὁ φόβος οὗτος ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὰς ἡμετέρας κατασείει ψυχάς. εἰ δὲ συμβαίη γινομένων τῶν γάμων πρῶτον ἔτος, ἢ δεύτερον, ἢ καὶ τρίτον παρελθεῖν, ἐπιτείνεται μὲν τὰ τῆς ἀθυμίας, τὰ δὲ τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων ἀτονώτερα γίνεται. ἑτέρου δὲ προστεθέντος πλείονος χρόνου, παντελῶς λοιπὸν ἀφίστανται μὲν ἐκεῖναι, κρατεῖ δὲ τῆς ψυχῆς αὕτη πᾶσιν ἐπισκοτοῦσα τοῖς ἡδίστοις, καὶ μηδενὸς αἴσθησιν συγχωροῦσα λαβεῖν. ὥστε εἰ καὶ μηδὲν αὐτῷ συνεβεβήκει τῶν τοσούτων ἀνιαρῶν, ἀλλὰ πάντα κατὰ νοῦν ἐγεγόνει, ἱκανὴ ἡ τῆς ἀπαιδίας ἀθυμία πᾶσι παρακολουθοῦσα τοῖς γινομένοις συσκιάσαι πάσας εὐθυμίας καὶ καταβαλεῖν. ἡ γὰρ ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐσχάτῳ γήρᾳ, ὅτε τὰ τῆς φύσεως ἀπέγνωστο, τότε ἐγίνετο, τὸν δὲ ἔμπροσθεν πάντα χρόνον τοσοῦτον ὄντα ἀλγῶν καὶ κοπτόμενος διετέλει, καὶ ὅσῳ τὸν πλοῦτον αὐξόμενον ἑώρα, τοσούτῳ μᾶλλον ἐπένθει, τοῦ διαδεξομένου τοῦτον οὐκ ὄντος. τί γὰρ οἴει πάσχειν αὐτὸν, ὅτε ἤκουσε, πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτοὺς, καὶ κακώσουσι, καὶ ταπεινώσουσιν ἔτη τετρακόσια; ἡ δὲ γυνὴ νῦν μὲν κελεύουσα λαβεῖν τὴν ἑαυτῆς παιδίσκην, νῦν δὲ ἐπειδὴ ἔλαβεν ἐγκαλοῦσα καὶ μεμφομένη, καὶ τὸν Θεὸν καλοῦσα κατ' αὐτοῦ, καὶ ἀναγκάζουσα τὴν τῆς εὐνῆς κεκοινωνηκυῖαν, καὶ παῖδα αὐτῷ μέλλουσαν τίκτειν λοιπὸν ἐκβάλλειν, τίνα οὐκ ἂν εἰς ἀθυμίαν τὴν ἐσχάτην ἐνέβαλε; ταῦτα γὰρ εἰ καί τινι μικρὰ εἶναι δοκεῖ νῦν, λογισάμενος, ὅτι ὁλόκληροι οἰκίαι τούτων ἕνεκεν ἀνετράπησαν, θαυμαζέτω τὸν δίκαιον. εἰ γὰρ καὶ γενναίως ἔφερε διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος ἦν, καὶ ὑπὸ πάντων τούτων ἐδάκνετο καὶ ὠδυνᾶτο. ἐπανέρχεται δὲ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν ἡ θεράπαινα τοῦ δεσπότου. καὶ τίκτει τὸν νόθον αὐτῷ, καὶ γίνεται πατὴρ ὁ Ἀβραὰμ, μετὰ τὸν μακρὸν χρόνον ἐκεῖνον. καὶ εἶχε μὲν ἴσως τὸ πρᾶγμα ἡδονὴν, μείζονα δὲ τὴν ἀθυμίαν. ὁ γὰρ νόθος αὐτὸν ὑπεμίμνησκε τοῦ γνησίου, καὶ μείζονα τοῦ πράγματος τὴν ἐπιθυμίαν ἐνέβαλε. τὸ γὰρ, οὐ κληρονομήσει σε οὗτος, ἀλλ' ὃς ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, περὶ τοῦ Ἰσμαὴλ εἰρῆσθαι ἐνόμισεν· οὐδὲν γὰρ οὐδέπω εἴρητο περὶ τῆς Σάῤῥας· ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν καὶ τρανωτέραν ἔλαβεν ἐπαγγελίαν περὶ τοῦ Ἰσαὰκ, καὶ χρόνος ὡρίζετο τῷ τόκῳ, πρὶν ἢ πάλιν αὐτὸν ἡσθῆναι ταῖς ἐλπίσι ταύταις, τὰ τῶν Σοδομιτῶν πάθη, πολλὴν αὐτοῦ κατέχεεν ἀθυμίας ἀχλύν. ὅτι γὰρ οὐχ ὡς ἔτυχε τὸ πρᾶγμα τὸν δίκαιον διετάραξεν, ἐκ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ καὶ τῆς ἱκετηρίας, ἣν ὑπὲρ αὐτῶν ἔθηκε πρὸς τὸν Θεὸν, παντί που δῆλόν ἐστι. ὅτε δὲ καὶ κατενεχθέντα τὸν φρικωδέστατον ἐκεῖνον εἶδεν ὑετὸν, καὶ πάντα κόνιν καὶ τέφραν ἐξαίφνης γεγενημένα, οὐδὲ ἐν ἑαυτῷ λοιπὸν ἦν. εἰ γὰρ οἰκίας ὁρῶντες πόῤῥωθεν καιομένας ἐξιστάμεθα, καὶ καταπίπτομεν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ τοῦ φόβου, τί οὐκ ἂν ἔπαθεν ἐκεῖνος πόλεις ὅλας καὶ χώρας μετὰ τῶν οἰκητόρων οὐκ ἐμπρησμῷ τῷ συνήθει, ἀλλὰ ξένῳ καὶ φοβερῷ κατακαιομένας ὁρῶν; ἆρ' οὐ δοκεῖ σοι τοῦ δικαίου τὰ πάθη, τῶν ἐπαλλήλων ἐν τῇ θαλάσσῃ κυμάτων μιμεῖσθαι τὸ συνεχές; καθάπερ γὰρ ἐκεῖ, οὔπω τῶν προτέρων ἀφανισθέντων, κορυφοῦται τὰ δεύτερα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ δικαίου τούτου ζωῆς διόλου συνέβαινε. καὶ γὰρ ἔτι τῶν ἐν Σοδόμοις ἀκμαζόντων κακῶν, ὁ τῶν Γεράρων βασιλεὺς τὰ αὐτὰ τῷ Φαραὼ τολμῆσαι κατὰ τῆς Σάῤῥας ἐπεχείρησε· καὶ πάλιν ἡ γυνὴ τὴν ἐλεεινὴν ὑπόκρισιν ὑποκρίνεσθαι ἠναγκάζετο· καὶ ἡ ὕβρις εἰς ἔργον ἐξῆλθεν ἄν, εἰ μὴ πάλιν ὁ Θεὸς διεκώλυσεν. ὅμως δὲ τοῦ παιδὸς καὶ τῆς γυναικὸς, καὶ τῆς οἰκίας ἁπάσης εὐφραινομένης ἐπὶ τῷ τοῦ παιδὸς τόκῳ, μόνος ὁ δίκαιος ἐν ἡδονῇ τοιαύτῃ λυπεῖσθαι ἠναγκάζετο καὶ ἀθυμεῖν τὴν παλλακὴν μετὰ τοῦ παιδὸς ἐκβάλλειν ἀναγκαζόμενος. εἰ γὰρ καὶ νόθος ἦν ὁ Ἰσμαὴλ ἐκ παιδίσκης, ἀλλ' ὅμως ἡ τῆς φύσεως τυραννὶς, οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἀναξίας ἥττων ἐγίνετο, οὐδὲ ἀσθενεστέραν ἐποίει τὴν τῶν πατρικῶν σπλάγχνων ἀνάγκην ἡ δυσγένεια τῆς μητρός· καὶ τοῦτο ἀπ' αὐτῆς τῆς βίβλου ἐστὶ μαθεῖν. ὁ γὰρ στεῤῥὸς καὶ ἀνδρεῖος, ὁ τὸν μονογενῆ ταῖς οἰκείαις καταδεξάμενος σφάξαι χερσὶν, οὗτος ἤλγει, ὅτε αὐτῷ ταῦτα ἐπέταττεν ἡ γυνὴ, καὶ οὐδ' ἂν εἶξεν, οὐδ' ἂν ἐπείσθη τῇ Σάῤῥᾳ, καίτοι πλεῖστα τότε παῤῥησίαν ἐχούσῃ, καὶ λεγούσῃ πρὸς αὐτὸν, εἰ μὴ σφόδρα αὐτὸν ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος κατέκαμψεν. ὥστε

ψεν, ὥστε ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι τοῦ Θεοῦ κελεύσαντος ἐξέπεμψε, μὴ τὴν A ὀδύνην λελυκέναι νόμιζε· οὔτε γὰρ ἀδύνατον ἦν· ἀλλὰ τὴν σφοδρὰν ὑπακοὴν θαύμασον, ὅτι ὑπὸ τῆς συμπαθείας καμπτόμενος, οὐκ ἀντέλεγε τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἐξέπεμψε μὲν τὸ παιδίον μετὰ τῆς μητρὸς, οὐδὲ ὅποι περιοῦσι εἰδώς· ἐκαρτέρει δὲ καὶ ἠνείχετο ὀδυνώμενος· οὐδὲ γὰρ τῆς φύσεως κρείττων ἦν.

Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ γνησίου παιδὸς ἔπαθε. μὴ γάρ τις λεγέτω, ὅτι οὐκ ἤλγει, οὐδὲ τὰ τῶν πατέρων ὑπέμεινε· μηδὲ πέρα τοῦ μέτρου B δεῖξαι βουλόμενος φιλοσοφοῦντα, τὸ κεφάλαιον ἀποστερείτω τῶν ἐγκωμίων αὐτόν. εἰ γὰρ τοὺς ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἁλόντας, καὶ πολὺν χρόνον ταύτης ἀπολαύσαντας τῆς ζωῆς, καὶ ἀγνῶτας ὄντας, καὶ οὐδὲ ὀφθέντας ἡμῖν ποτε, τούτους ἐξαίφνης ὁρῶντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τῆς ἐπὶ θάνατον ἀπαγομένους, συστελλόμεθα, καὶ ἀλγοῦμεν, πολλάκις δὲ καὶ δακρύομεν· ὁ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν γνήσιον, τὸν μονογενῆ, τὸν παρ' ἐλπίδα τεχθέντα, τὸν μετὰ χρόνον τοσοῦτον, τὸν πρὸς ἐσχάτῳ γήρᾳ· καὶ γὰρ καὶ C ταῦτα μείζονα αἴρει τὴν φλόγα· τοῦτον ἔτι νέον ὄντα τῇ ἑαυτοῦ χειρὶ καταθῦσαι, καὶ κατακαῦσαι κελευόμενος, οὐδὲν ἀνθρώπινον ἔπαθε, καὶ τί τῶν ταῦτα λεγόντων καταγελαστότερον; εἰ γὰρ λίθος ἦν, εἰ γὰρ σίδηρος, εἰ γὰρ αὐτὸς ἀδάμας οὐκ ἂν ἐκάμφθη, καὶ κατεκλάσθη πρὸς τὴν ὥραν τοῦ παιδός; καὶ γὰρ ἦν αὐτὸ τῆς ἡλικίας τὸ ἄνθος πρὸς τὴν σύνεσιν τῶν ῥημάτων, πρὸς τὴν εὐλάβειαν τῆς ψυχῆς. ἠρώτησε „τὸν πατέρα λέγων· ἰδοὺ τὰ ξύλα καὶ τὸ πῦρ, ποῦ ἐστι τὸ πρόβατον; D „ἤκουσεν, ὅτι ὁ Θεὸς ὄψεται ἑαυτῷ πρόβατον εἰς ὁλοκάρπωσιν, ὦ τέκνον, καὶ οὐδὲν περιειργάσατο πλέον· ἑώρα τὸν πατέρα δεσμεύοντα αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀντέτεινεν· ἐπετέθη τοῖς ξύλοις, καὶ οὐκ ἀπεπήδησεν. εἶδε τὴν μάχαιραν κατ' αὐτοῦ φερομένην, καὶ οὐκ ἐταράχθη. τί ταύτης εὐλαβέστερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς; ἔτι οὖν τολμήσει τις εἰπεῖν ὡς οὐδὲν ὑπὸ τούτων ἁπάντων ἔπαθεν ὁ Ἀβραάμ; εἰ γὰρ ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καταθύειν ἔμελλεν· εἰ γὰρ θηρίον ἦν, ἆρα ἂν ἀναλγητὶ E ταῦτα ἐποίησεν; οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι· μὴ τοσαύτην ὠμότητα καταγνῷς τοῦ δικαίου· καὶ γὰρ ἤλγει, καὶ διεκόπτετο. ὁ Θεὸς, φησιν, „ὄψεται πρόβατον ἑαυτῷ εἰς ὁλοκάρπωσιν, τέκνον· πόσης οἴει ταῦτα συμπαθείας εἶναι τὰ ῥήματα; ἀλλ' ὅμως κατεῖχε κάτω τὴν ὀδύνην καὶ ἐπίεζε, καὶ μετὰ τοιαύτης ἅπαντα τῆς προθυμίας ἔπραττε, μεθ' ὅσης οἱ μηδενὶ τούτων κατεχόμενοι τῶν κωλυμάτων. καταθύσας τοίνυν αὐτὸν [καὶ γὰρ κατέθυσε τῇ προθυμίᾳ] παραδίδωσιν ὑγιῆ καὶ A σῶον τῇ μητρί· λαβοῦσα δὲ ἐκείνη, πρὶν ἐμπλησθῆναι καλῶς τοῦ παιδὸς, καταλύει τὸν βίον· κἀκεῖνο δὲ οὐ μικρῶς ἐλύπει τὸν Ἀβραάμ. εἰ γὰρ καὶ πολὺν αὐτῷ συνεγεγόνει χρόνον, οὐδὲν ἦν ἱκανὸν πεῖσαι ῥᾷον ἐνεγκεῖν τὴν συμφοράν. αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο πλείονα αὐτῷ παρεῖχε τὴν ἀθυμίαν· τοὺς γὰρ ἐπὶ πολὺ συνοικήσαντας, καὶ πολλὴν τῆς ἑαυτῶν καὶ φιλίας καὶ ἀρετῆς δεδωκότας πεῖραν ἡμῖν, μάλιστα πάντων ζητοῦμεν. καὶ ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει, αὐτὸς ἐδήλωσεν ὁ πατριάρχης B πενθήσας καὶ θρηνήσας αὐτήν. τί δ' ἄν τις λέγοι τὰς ὑπὲρ τοῦ παιδὸς φροντίδας, τὰς ὑπὲρ τῆς τούτου γυναικὸς, τὰς ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τῶν τούτου, τὰ ἄλλα ἅπαντα, ἅπερ εἰ κατὰ ἀκρίβειάν τις ἐξετάζειν ἐθέλοι πολὺ τοῦ νῦν δειχθέντος ὀδυνηρότερον ὄψεται τοῦ δικαίου τὸν βίον καὶ πλειόνων γέμοντα φροντίδων. τὰ γὰρ κεφαλαιωδέστερα μόνον εἰποῦσα ἡ γραφὴ, τὰ ἄλλα πάντα παρῆκεν ἐξετάζειν ἡμῖν, ὅσα καθ' ἑκάστην ἡμέραν γίνεσθαι εἰκὸς ἐν οἰκίᾳ· ἔνθα οἰκετῶν C πλῆθος, καὶ ἀνὴρ, καὶ γυνὴ, καὶ παιδία, καὶ πραγμάτων ἐπιμέλεια πολλῶν. ναὶ φησιν· ἀλλ' ἐκείνῳ μεγίστην καθ' ἕκαστον τούτων παραμυθίαν ἔφερε τῶν λυπηρῶν, τὸ διὰ τὸν Θεὸν πάντα ὑπομένειν ἐκεῖνα. οὐκοῦν καὶ σὲ τοῦτο παραμυθείσθω νῦν· καὶ γάρ σοι τὸν πειρασμὸν τοῦτον ὁ συγχωρήσας ἐπελθεῖν οὐδείς ἕτερός ἐστιν, ἀλλ' ἢ ὁ „Θεός. εἰ γὰρ χοίροις ἐπιπηδῆσαι οὐκ ἂν ἐτόλμησαν οἱ πονηροὶ „δαίμονες ἐκεῖνοι μὴ ἐπιτρέψαντος αὐτοῦ τοῦτο, πολλῷ μᾶλλον D τῇ τιμίᾳ ψυχῇ. ὥσπερ οὖν ἐκείνῳ τὸ γενναίως ἅπαντα φέρειν καὶ εὐχαρίστως πολὺν ἤνεγκε μισθὸν, οὕτως οἴσει καὶ σοί· μόνον ἂν μὴ δυσχεράνῃς μηδὲ ἀγανακτῇς· ἀλλ' ὑπὲρ ἁπάντων εὐχαριστῇς τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ· ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ ἔπαθε μὲν ἅπερ ἔπαθε συγχωρήσαντος τοῦ Θεοῦ, ἔφερε δὲ αὐτῷ τοὺς στεφάνους οὐ τὸ παθεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ γενναίως πρὸς ἅπαντα στῆναι τὰ δεινὰ, καὶ θαυμάζομεν αὐτὸν ἅπαντες· οὐκ ἐπειδὴ πάντων αὐτὸν ἀπε„στέρησεν ὁ διάβολος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν πᾶσι τούτοις οὐχ ἥμαρ- E „τεν, οὐδὲ ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ ἐμνήσθην τοῦ Ἰὼβ, ἐβουλόμην μὲν καὶ τοὺς θρήνους αὐτοῦ τοὺς μακροὺς, καὶ τῶν παθῶν τὴν σφοδρότητα, ἐνθεῖναι τῷ λόγῳ· ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ πολὺ ποιῆσαι τὸ μῆκος ἐπάνειμι πρὸς τὸν Ἰσαάκ. Σὺ δὲ εἰ βούλει μετὰ ἀκριβείας τὰ ἐκείνου μαθεῖν, τὸ βιβλίον αὐτὸ μετὰ χεῖρας λαβὼν διάκυψον πρὸς τὴν ἄβυσσον τῶν συμφορῶν, καὶ πολλὴν ἐν ἐκείνοις παραμυθίαν εὑρήσεις τῶν σῶν·

A Itaque cum audis illum Deo jubente ancillam emiſiſſe cum filio, cave putes doloris ſenſu caruiſſe. Hoc enim erat impoſſibile; verum illius potius ſingularem admirare obedientiam, quod cum etiam miſerationis affectu retraheretur, Deo tamen non contradixit; ſed emiſit cum filio matrē, quorſum profectura eſſet neſciens. Tolerabat autem atque ſuſtinebat mœrens: neque enim ille natura ſuperior evaſerat.

CAP. IX.

Hoc autem & in legitimo paſſus eſt filio. nullus enim eum nō B doluiſſe dicat, neque paternis affectibus fuiſſe commotum, ne dum ultra modum illius oſtendere nititur philoſophiam, illum ſumma laudum omnium privet. Nam ſi in flagitiis teterrimis quoſque deprehenſos, ac longiſſimo tempore vita potitos, ignotóſque, & quos nunquam antea vidimus, eum repente conſpicimus ad mortem duci, miſericordia ac dolore conficimur, ſæpe autem etiam illachrymamur: is, qui unigenitum atque chariſſimum filium, qui præter ſpem, qui poſt tantum temporis, qui ad C extremam ſenectutem natus erat, (hæc enim omnia excitant majorem doloris flammam) hunc jam adultum ſuis manibus mactare & incendere juſſus, nihil humanum paſſus exiſtimetur: quid iſta dicentibus ridiculoſius? Namq; ſi lapis eſſet, ſi ferrum, ſi adamas denique, poſſetne non molliri, non flecti, non frangi ad decorum amantiſſimi filii aſpectum? Erat enim ad ipſum ætatis florem jam ſapientia maturus, & animi religione perfectus. *Interrogavit patrem, Ecce ligna & ignem: ubi eſt ovis?* audivit: *Deus* D *providebit ſibi ovem in holocauſtum fili mi*: nihilq; perquiſivit amplius. Aſpiciebat patrem ſe ligantem, nec reluctabatur: impoſitus rogo non reſiliebat: videbat gladium contra ſe vibrari, neq; omnino terrebatur. Quid hoc animo religioſius, quid devotius dici aut excogitari poteſt? Audebitne ergo quiſquam adhuc dicere, nihil in hujuſmodi omnibus perpeſſum eſſe Abraham? Si enim inimicum, ſi hoſtem interfecturus eſſet, etiamſi bellua fuiſſet immanis, num iſta ſine dolore perpetraſſet? Non eſt ita, non E eſt. Noli juſtum virum ita crudeliter arguere, dolebat profectò atq; diſrumpebatur. *Deus*, inquit, *providebit ſibi victimam in holocauſtum fili.* Quanta miſeratione verba iſta plena fuiſſe arbitraris? Continebat ſe tamen, ac premebat acerrimi doloris vim: atque iſta omnia ea devotione & alacritate patrabat, qua facerent, qui nullo iſtiuſmodi impedimento continerentur. Immolatum interea filium (quippe devotione illū immolaverat) ſanum rurſus atque incolumem reſtituit matri: quem illa ſuſcipiens, ante- A quam affatim dulci nato frueretur, exceſſit è vita: id juſto illi maximo mœrori fuit. Etſi enim longo ſimul vixerant tempore, nihil tamen perſuadere poterat, ut eum caſum levius ferret: imò verò hoc ipſum ampliore illum dolore conficiebat. Namque cōſuevimus eos, qui plurimo nobiſcum tempore vixerunt, ſummáque virtutis ſuæ & amicitiæ nobis documenta dederunt, maximè omnium ac ſummo deſiderio requirere. Quódque iſta ſic ſe habeant, ipſe Patriarcha nobis indicat, qui fletu ac lamentatione ſo- B lemni illi debitas perſolvit inferias. Quis jam reliquas curas proſequi poſſit, quas filii gratia ſuſcepit, uxorem illi ex remotioribus locis adſciſcendo, ac per omnia illius ornamentis & gloriæ proſpiciendo, quáſque pro illius fratribus neceſſariò ſubivit, aliáque omnia: quæ qui ad amuſſim conſiderare velit atque diſcutere, longè laborioſiorem juſti hujus vitam, curiſque cumulatiorem perſpiciet, quàm ejus, quem paulo ante indicavimus. Principalia namque tantum, ac magis neceſſaria ſcriptura reſtringens, reli- C qua nobis omnia examinanda reliquit, quæque diebus ſingulis veriſimile eſt in ea domo contingere, ubi ſervorum eſt multitudo, vir, uxor ac filii, multarúmque rerum cura ac ſolicitudo. Ita ſanè, inquies; ſed illi ſolatium ferebat in ſingulis hujuſmodi adverſis, quod propter Deum illa omnia patiebatur. Et te ipſum igitur illud non conſolabitur? Nullus enim profectò, niſi Deus, tibi hanc inferri tentationem permiſit. *Nam ſi ne porcos quidem invadere nequiſſimi dæmones auſi fuerant, niſi prius ille permitteret:* D multò minus mortalibus cunctis rebus excellentiorem animam. Sicut igitur omnium fortis toleratio, atque in omnibus gratiarum actio maxima cauſa præmiorum fuit: ita erit tibi, tu modò non graviter atque indignanter feras; ſed in omnibus gratias agas clementiſſimo Deo. Nempe enim & beatus Job ea, quæ paſſus eſt, Deo permittente perpeſſus eſt: coronis tamen non ideo donatus eſt, quia paſſus fuit: verum quia contra adverſa omnia fortis atque inviolabilis perſtitit: admiramúrque illum omnes, E non quod privatus omnibus fuerit; ſed quia inter hæc omnia nō peccaverit, neque in labiis ſuis.

CAP. X.

Quoniam verò de Job mentionem fecimus, vellem quidem longa ipſius lamenta, paſſionúmque vehementiam perſequi: verùm ne in longiſſimum tendatur liber ad Iſaac redeat oratio. Porrò ſi tu cupis illius omnia diligentius addiſcere, librum ipſum in manibus ſumens, aſpice in abyſſum altiſſimam calamitatum viri, plurimáque in conſolationem tuis caſibus invenies.

De ſacrificio Iſaac

Gen. 22.

Matt. 8.

Redit ad exemplum Iſaac.

Quanto enim melior, quantóq; præclarior meritis juſtus ille eſt, quam nos; tanto adverſus eum numero & magnitudine majori vi dimicavit, eóque vehementius contra illum tunc nequiſſimus ille concitatus eſt. Cæterum rectè facta non tam tentationum numero & magnitudine, quam rerum virtute æſtimantur. Itaq; etſi inferius ac minus iſtud certamẽ eſt, nihil id tuas coronas poterit minuere: nam & is, qui duo talenta tulit, nihil minus retulit, quàm is, qui obtulerat quinque. Cur id? Quia etſi non idem reditus, eadem tamen devotio & alacritas fuit. Quocirca & eodem
Matt.25,21. honore uterque potitus eſt, audiens: *Intra in gaudium domini tui.* Quid ergo Iſaac? peregrinationem quidem illam longiſſimam, ac difficillimam ſubire exemplo patris, terrámque ſuam derelinquere coactus non eſt; ſed planè ſupremum malorum omnium ipſe ſuſtinuit, metum ſcilicet, ne ſine liberis decederet. Poſtea verò quàm oratione ad Deum fuſa, eo metu liberatus eſt, alius continuo eum excepit timor longè illo gravior & major. Neq; enim par metus eſt pro conjugis ſterilitate, & pro radice ipſa trepidare. Sic enim partus doloribus diſrumpebatur, ut vita ipſa morte
Gen.25,22. omni illi eſſet acerbior. Et hoc ipſam audias licet dicentem: *Si mihi ita futurum erat, ad quid mihi vivere?* Famis autem & iſte experimentum cepit, etſi non, ut pater in Ægyptum deſcendit; ſed quod ille verè in Ægypto pertulit, & iſte pati periclitabatur, uxorem ſcilicet amittere. Et patrem quidẽ venerabantur vicini ac finitimi omnes, hunc verò non ſecus atque inimicum & hoſtem exagitabant, neque propriis illum laboribus perfrui ſinebant: verùm cùm illum anguſtiis undique concluderent, licenter ipſi laboribus ipſius fruebantur. Tandem verò cùm ſibi illos amicos conquiſiviſſet, filióſque adultos cerneret, tunc jam, tunc, quando ſummam ſe conſolationem inventurum ſperabat, optimóſque ſenectutis ſuæ cuſtodes, ac nutritores habiturum, in ſupremum corruit mœrorem. Primum enim major natu filius uxorem ſibi alienigenam contra patris votum cepit, & eo ipſo quod pugnam & bellum in domum introduxiſſet, illum ſumma & incredibili vi doloris affecit. Innumeris enim injuriis mulieres illæ ſoceros afficiebant: quæ omnia ſcriptura devitans, uno verbo cuncta ſi-
Gen.26,35. 36. gnavit, cum diceret: *Cum Rebecca contendebant:* reliquitque id dictum eis intelligendum, qui domos habent, ac filios jam uxoratos. Illi enim maximè omnium noverunt diligenter, quantum mali ſit, quantúmque detrimenti, ſi ſocrus oderint nurus: idque maximè tunc cum ambæ eandem inhabitent domum. Hoc autem juge illis erat incommodum. Ad hæc illi gravior quoque moleſtia adjecta eſt, oculorũ caligo ſcilicet, ac luminis privatio, quæ cujuſmodi ſit, illi ſoli ſciunt, qui patiuntur. Præterea ne illud leve incommodum exiſtimetur, quod dum benediceret filiis, contra quam volebat, matris aſtu & arte, minorem pro majore benedixit. Qua in re ita indoluit, ut amarius quam is, qui paſſus fuerat, clamaret, excuſarétque ignorantiam, quod non illum ſciens benedictione fraudaſſet; verum fratris arte circumventus. Hæc autem omnia ſcenæ tragœdiam præcurrebant, fabulámq;
Oedipodis fil. os intelligit. Thebanorum adoleſcentium ſignabant. Nam & hic etiam ſenectutem, occæcationemq; patris major natu contemnens, juniorem fratrem deturbavit domo. Etſi enim non ille necavit, id matris impedivit ſapientia: & hic enim comminatus eſt cædem, patríſque mortem operiebatur. Quòd cum mater cauta didiciſſet,
Gen.27,46 patriq; retuliſſet, illum protinus ejus manibus eripuit, & eum quidem, qui ſe venerabatur, quiq; ſibi ſumma benevolentia ac pietate jungebatur, parentes fugæ committere coguntur: improbum autem, per cujus intemperantiam vivere illi niſi in amaritudine ſumma ac dolore non poterant (hoc enim ipſa Rebecca indicat) apud ſe jugiter tenebant. Igitur cum ille effugiſſet, qui ſemper in domo educatus (erat enim innocens habitans domi) atq; ut plurimum cum matre domi manſerat, quibus lamentis, quo dolore, quo gemitu Rebeccam jam affici neceſſe fuit, recordantem ſemper chariſſimi ac dulciſſimi filii, virúmque intuentem, & per ætatem & per infirmitatem nihilo meliore conditione, quàm mortuum? Quibus item luctibus ſenem detentum putas dum communes & ſuas & uxoris clades flere cogeretur? cùm verò illa moritura eſſet, quid non dixit? quid non locuta eſt? Etiam lapides ipſius verba liqueſacere potuiſſe puto, cum non videret prope adſtantem filium, atq; illachrymantem oculóſq; ſibi comprimentem, atque mœrore ſuffuſa ora contrahentem, aliáq; omnia agentem, quæ parentibus morte ipſa videntur graviora. At verò Iſaac, dum illam ita efflare animam cerneret: quo animo fuiſſe putandus eſt & tunc, & poſt ipſius mortẽ? Talis ille nobis fuiſſe oſtenſus eſt, quẽ multis fuiſſe feliciorem putabamus.

CAP. II. *Iacob quo pacto afflictus fuerit.* *Jam vero Jacob* ipſius vita cujuſmodi fuerit, abſq; diſcuſſione aliqua ipſius verba indicant, qui cum Pharaonem alloqueretur, ajebat: *Dies mei parvi & mali, & non pervenerunt ad dies patrum*
Gen.47,9. *meorum:* hoc eſt, & breviorem, & laborioſiorem vixi vitam. Verùm & abſque hac illius ſententia ita ſunt apertæ clades ejus,

A εἰ γὰρ καὶ πολλῷ βελτίων ἡμῶν ὁ δίκαιος, ἀλλὰ καὶ πρὸς πολλῷ μείζονα τὴν ἐνέργειαν παρετάξατο· καὶ γὰρ σφοδρότερον ἐπῄει κατ' ἐκείνου ὁ πονηρὸς τότε. τὰ δὲ κατορθώματα οὐ τῷ μέτρῳ τῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ τῇ τῶν πραττομένων δυνάμει κρίνεται. ὥστε κἂν ἐλάττων οὗτος ὁ νῦν ἀγὼν, οὐδέν σε τοῦτο εἰς τοὺς στεφάνους παραβλάψαι δυνήσεται. ὁ γὰρ τὰ δύο τάλαντα προσενεγκὼν, οὐκ ἔλαττον ἤνεγκε τοῦ τὰ πέντε ἐπιδείξαντος· διὰ τί; ὅτι εἰ καὶ ἡ πρόσοδος οὐχ ἡ αὐτὴ, ἀλλ' ἡ B προθυμία ἡ αὐτὴ, ὅθεν καὶ τῆς αὐτῆς ἑκάτερος ἔτυχε τιμῆς ἀκούσας· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. τί οὖν ὁ Ἰσαάκ; ἀποδημίαν μὲν οὐκ ἐστάλη μακρὰν, καθάπερ ὁ πατὴρ, οὐδὲ τὴν οἰκείαν ἀφεῖναι ἠναγκάσθη γῆν, καθάπερ ἐκεῖνος· τὸ δὲ κεφάλαιον τῶν κακῶν καὶ αὐτὸς ὑπέμεινε τὸν ἀπαιδίας τὸν φόβον· ὡς δὲ ἔλυσε τὸ δεινὸν εὐξάμενος, ἕτερος αὐτὸν διεδέξατο φόβος ἐκείνου μείζων. οὐδὲ γὰρ ἦν ἴσον ὑπὲρ ἀπαιδίας τρέμειν, καὶ ὑπὲρ τῆς ῥίζης αὐτῆς. οὕτω γὰρ αὐτὴ δι- C εκόπτετο ταῖς ὠδῖσιν, ὡς πικροτέραν θανάτου παντὸς ὑπομένειν ζωήν· καὶ τοῦτο αὐτῆς ἄκουσον λεγούσης, εἰ οὕτω μοι μέλλει γίνεσθαι, ἵνα τί μοι τὸ ζῆν; λιμοῦ δὲ πεῖραν ἔλαβε μὲν καὶ αὐτός· εἰ δὲ μὴ κατῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, ἀλλ' ὅπερ ὁ πατὴρ μικροῦ δεῖν ἔπαθεν ἐκεῖ, ταῦτα καὶ οὗτος ὑπέμεινε καὶ ἐκινδύνευεν ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ γυναικός. καὶ τὸν πατέρα μὲν ἐτίμων οἱ πρόσοικοι πάντες, τοῦτον δὲ ὡς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον ἤλαυνον, καὶ τῶν οἰκείων αὐτὸν οὐκ ἠφίεσαν ἀπολαῦσαι πόνων· ἀλλ' D ἐκεῖνον ἐν στενοχωρίᾳ καθιστῶντες πολλῇ, αὐτοὶ μετ' ἐξουσίας ἐν τοῖς μόχθοις ἐτρύφων τοῖς ἐκείνου. ὡς δέ ποτε καὶ τούτους οὗτος φίλους ἐκτήσατο, καὶ ἐν ἡλικίᾳ τοὺς παῖδας εἶδε γενομένους τοὺς αὐτοῦ, τότε δὴ τότε, ὅτε πολλὴν προσεδόκησε παραμυθίαν εὑρήσειν, καὶ γηροκόμους ἕξειν καλοὺς, εἰς τὴν ἐσχάτην ἀθυμίαν ἐνέπεσε. πρῶτον μὲν ἀπὸ τῶν ἀλλοφύλων ὁ πρεσβύτερος γυναῖκα λαβὼν, παρὰ τὸ τῷ πατρὶ δοκοῦν, τοῦτό γε σφόδρα αὐτὸν ἠνίασε, καὶ τὸ μάχην καὶ πόλεμον εἰς τὴν E οἰκίαν εἰσαγαγεῖν. μυρίοις γὰρ αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι περιέβαλλον αὐτοὺς κακοῖς, ἅπερ ἅπαντα εἰπεῖν παραιτουμένη ἡ γραφὴ, δι' ἑνὸς ῥήματος τὸ πᾶν ᾐνίξατο εἰποῦσα· ὅτι ἤριζον τῇ Ῥεβέκκᾳ· καὶ τοῖς οἰκίας ἔχουσι καὶ παῖδας ἤδη γεγαμηκότας, κατέλιπεν εἰδέναι τὸ λεχθέν. ἐκεῖνοι γὰρ μάλιστα πάντων ἴσασιν ἀκριβῶς ὅσον ἐστὶ κακὸν ἐμφιλονείκως διατεθῆναι τὴν τοῦ νυμφίου μητέρα καὶ τὴν νύμφην, καὶ μάλιστα, ὅταν οἰκίαν οἰκῶσιν ἀμφότεραι μίαν. τοῦτο μὲν οὖν διηνεκὲς A ἦν τὸ δεινόν· τὸ δὲ ἐπὶ τούτοις σκότος μᾶλλον, ἡ τῶν ὀφθαλμῶν πήρωσις, ὅπερ ὅσον ἐστὶ κακὸν οἱ παθόντες ἴσασι μόνοι· μετὰ δὲ τοῦτο, ἡ περὶ τὰς εὐλογίας ἀποτυχία τοῦ παιδὸς, ὑφ' ἧς οὕτως ἐπλήγη τὴν ψυχὴν, ὡς αὐτοῦ πικρότερον ἀναβοῆσαι τοῦ τὴν ἀπάτην ὑπομείναντος, καὶ ἀπολογήσασθαι πρὸς αὐτόν. οὐ γὰρ ἑκὼν ἠδικηκέναι ἔλεγεν, ἀλλ' ἀπατηθείς. τὰ δὲ ἐντεῦθεν τὴν ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐδείκνυ τραγῳδίαν, καὶ τὸ δρᾶμα τῶν Θηβαίων ἀπετύπου μειρακίων. καὶ γὰρ ἐνταῦθα τῆς τοῦ πατρὸς ἡλικίας B καὶ πηρώσεως καταφρονήσας ὁ πρεσβύτερος ἐξέβαλε τῆς οἰκίας τὸν νεώτερον ἀδελφόν. εἰ δὲ μὴ ἀπέκτεινε καθάπερ ἐκεῖνος, ἡ τῆς μητρὸς σοφία τοῦτο διεκώλυσεν· ἠπείλησε μὲν γὰρ καὶ οὗτος τὸν φόνον, καὶ τὴν τελευτὴν ἀνέμενε τοῦ πατρός. μαθοῦσα δὲ ἡ μήτηρ, καὶ τῷ πατρὶ διαλεχθεῖσα ἐξήρπασεν αὐτὸν τῶν ἐκείνου χειρῶν, καὶ τὸν μὲν θεραπεύοντα αὐτοὺς καὶ εὐνοϊκῶς διακείμενον φυγαδεύειν ἠναγκάζοντο· τὸν δὲ μοχθηρὸν καὶ ἀβίωτον αὐτοῖς καθιστῶντα τὸν βίον [τοῦτο γὰρ αὐτή φησιν ἡ C Ῥεβέκκα·] παρ' ἑαυτοῖς κατεῖχον διηνεκῶς. ἀποδράντος τοίνυν ἐκείνου τοῦ διαπαντὸς ἐπὶ τῆς οἰκίας τραφέντος [ἦν γὰρ ἄπλαστος οἰκῶν οἰκίαν] καὶ τὰ πολλὰ μετὰ τῆς μητρὸς οἰκουροῦντος· πόσα μὲν ἦν εἰκὸς τὴν Ῥεβέκκαν ὀδύρεσθαι καὶ θρηνεῖν, μεμνημένην τοῦ παιδὸς διαπαντὸς, καὶ τὸν ἄνδρα ὁρῶσαν, οὐδὲν τῶν νεκρῶν ἄμεινον διακείμενον, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὴν νόσον; πόσῳ δὲ τὸν γέροντα πένθει κατέχεσθαι μετὰ τῶν οἰκείων καὶ τὰς τῆς γυναικὸς ἀναγκαζόμενον θρηνεῖν συμ- D φοράς; ὅτε δὲ ἔμελλε τελευτᾶν ἐκείνη, τί ἄρα οὐκ εἶπε; τί δὲ οὐκ ἐφθέγξατο; ἃ καὶ λίθον τῆξαι ἱκανὰ, οὐχ ὁρῶσα τὸν παῖδα παρεστῶτα καὶ δακρύοντα καὶ καθαιροῦντα ὀφθαλμοὺς, καὶ συλλαμβάνοντα στόμα, καὶ περιστέλλοντα, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπιμελούμενον, ἅπερ αὐτοῦ τοῦ θανάτου πικρότερα τοῖς γεγεννηκόσιν εἶναι δοκεῖ. ὁ δὲ Ἰσαὰκ οὕτως αὐτὴν ἀποπνέουσαν ὁρῶν, ὁποίαν ἐκέκτητο ψυχὴν καὶ τότε, καὶ μετὰ τὴν ἐκείνης τελευτήν; τοιοῦτος ἡμῖν ὁ πολλῶν εὐθυμότερος E εἶναι δοκῶν ἀποπέφανται.

Τὸν δὲ τοῦ Ἰακὼβ βίον ἀρκεῖ μὲν χωρὶς ἐξετάσεως δεῖξαι αὐτὴ ἡ τοῦ Ἰακὼβ ἀπόφασις· τῷ γὰρ Φαραὼ ποτε διαλεγόμενος, ἔλεγε· μικραὶ καὶ πονηραὶ αἱ ἡμέραι μου, καὶ οὐκ ἀφίκοντο εἰς τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου, τοῦτ' ἔστι, καὶ βραχύτερον καὶ μοχθηρότερον ἐβίωσα βίον. χωρὶς δὲ τῆς ἀποφάσεως οὕτως εἰσὶ περιφανεῖς αἱ συμφοραὶ αὐτοῦ,

ὡς

ὡς μηδὲ τῶν πολλῶν τινας αὐτὰς ἀγνοεῖν. ὁ μὲν γὰρ πάππος ὁ τούτου, καὶ μακρὰν ἐστείλατο τὴν ἀποδημίαν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ κελεύοντος, ὅπερ παραμυθίαν αὐτῷ τὴν μεγίστην ἔφερεν· οὗτος δὲ ἀδελφὸν φεύγων ἐπιβουλεύοντα καὶ φονῶντα κατ' αὐτοῦ. κἀκεῖνος μὲν οὐδέ ποτε ὑπὲρ τῆς τῶν ἀναγκαίων χορηγίας ὠδύρετο· οὗτος δὲ ἀγαπητὸν ἡγεῖτο καὶ εὐκτὸν, τὸ ἱματίου καὶ ἄρτου εὐπορῆσαι μόνον. διασωθεὶς δὲ καὶ τῶν τῆς ὁδοιπορίας κακῶν ἀπαλλαγεὶς, καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἐλθὼν τοὺς αὐτοῦ ἠναγκάζετο δουλεύειν ἐν ἀφθονίᾳ τοσαύτῃ τραφείς· οἶσθα δὲ ὡς πανταχοῦ μὲν ἡ δουλεία πικρὸν, ὅταν δέ τις παρὰ τοῖς ὁμοτίμοις τὰ τῶν οἰκετῶν ὑπομένειν ἀναγκάζηται, καὶ ταῦτα μηδέ ποτε τοῦ πράγματος πεῖραν λαβὼν, ἀλλ' ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ τρυφῇ τὴν πρώτην ἅπασαν ἡλικίαν διαγαγὼν, ἀφόρητον γίνεται τὸ δεινόν· ἀλλ' ὅμως ἔφερε πάντα γενναίως. καὶ τὰς ἐν τῇ ποιμαντικῇ αὐτοῦ ταλαιπωρίας ἀκούεις „ διηγουμένου καὶ λέγοντος· ἐγὼ ἀπετίννυον παρ' ἐμαυτοῦ κλέμματα „ ἡμέρας καὶ κλέμματα νυκτός. ἐγινόμην συγκαιόμενος τῷ καύ„ματι τῆς ἡμέρας καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτὸς, καὶ ἀφίστατο ὁ ὕπνος ἀπὸ „ τῶν ὀφθαλμῶν μου. ταῦτά μοι εἴκοσι ἔτη. ταῦτα ἔπασχεν, ὁ τὸν ἄπλαστον βίον βεβιωκὼς, ὁ οἰκίαν οἰκήσας διαπαντὸς, καὶ μετὰ τοὺς τοσούτους μόχθους, καὶ τὰς ζημίας, καὶ τὸν πολὺν χρόνον ἐκεῖνον τὴν πικρὰν ἀπάτην ὑπέμεινε τὴν ἐπὶ τῇ γυναικί. εἰ γὰρ μὴ δεδουλεύκει τὰ ἑπτὰ ἔτη, εἰ γὰρ μηδὲν ὧν ἀπωδύρετο πρὸς τὸν κηδεστὴν ἔπαθεν· εἰ γὰρ μὴ ἤρα τῆς παιδὸς, αὐτὸ μόνον τὸ κατεγγυηθῆναι μὲν αὐτῷ τὴν ἀμείνω, δοθῆναι δὲ τὴν φαυλοτέραν ἀντ' ἐκείνης πόσην ἀθυμίαν, πόσον θόρυβον, πόσην ἐπήρειαν παρεῖχε τῷ μακαρίῳ τότε ἐκείνῳ; ἀλλ' ἕτερος μὲν οὖν εἴ τις ἦν, οὐκ ἂν ῥᾳδίως τὴν ἐπήρειαν ἤνεγκεν, ἀλλὰ πᾶσαν τῶν κηδεστῶν ἀνέτρεψεν ἂν τὴν οἰκίαν συσφάξας ἑαυτὸν ἐκείνοις, ἢ καὶ ἄλλῳ τινὶ συνδιαφθείρας τρόπῳ. ἐπειδὴ δὲ ἀνεξίκακος καὶ μακρόθυμος ἦν ὁ Ἰακὼβ, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν· ἀλλ' οὐδὲ ἐβουλεύσατο τὴν ἀρχήν. κελευσθεὶς δὲ ἕτερα ἑπτὰ ἔτη δουλεῦσαι πάλιν, ὑπήκουσεν ἑτοίμως· οὕτως ἦν πρᾷος καὶ ἐπιεικής· εἰ δὲ ὁ τῆς κόρης ἔρως συναντελάμβανετο τῇ τῶν τρόπων ἐπιεικείᾳ, πάλιν μοι τῆς ἀθυμίας λέγεις τὴν ὑπερβολήν. ἐννόησον γὰρ ὅσην ὀδύνην ὑπέμεινεν ὅτε τοῦ οὕτως ἀγαπωμένης ἀπεστερεῖτο, καὶ προσδοκῶν αὐτὴν ἔνδον ἔχειν, εἰς ἑπτὰ ἐτῶν πάλιν ἀναβολὴν ἐξεκρούετο, καὶ τοὺς κρυμοὺς καὶ τὰ θάλπη, καὶ τὰς ἀγρυπνίας, καὶ τὰς ζημίας τὰς συνεχεῖς· λαβὼν δὲ καὶ ταύτην ὕστερον καὶ ζῶν παρὰ τῷ κηδεστῇ βίον ταλαίπωρον, καὶ ἐπίμοχθον, ἐφθονεῖτο καὶ οὕτως· καὶ δευτέραν ἀπάτην ὑπέμεινεν ἐπὶ τοῖς μισθοῖς, ὡς καὶ αὐτὸς αὐτὸν διήλεγξε λέγων· ὅτι παρελογίσω με δέκα ἀμνάσιν. μετὰ δὲ τοῦ κηδεστοῦ καὶ οἱ τῶν γυναικῶν ἀδελφοὶ τοῦ κηδεστοῦ μᾶλλον ἐξεθηριώθησαν πρὸς αὐτόν. τὸ δὲ πάντων χαλεπώτερον ἦν, ἡ ἐρωμένη δι' ἣν ἔτη δὶς ἑπτὰ δουλεύειν εἵλετο, ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ἀπεπνίγετο, τὴν μὲν ἀδελφὴν τίκτουσαν ὁρῶσα, αὐτὴν δὲ οὐδὲ ἐλπίδα τοῦ πράγματος ἔχουσαν, καὶ εἰς τοσαύτην ἔκστασιν ὑπὸ ἀθυμίας ἐξηνέχθη τότε, ὡς ἐγκαλεῖν καὶ μέμφεσθαι τῷ ἀνδρὶ, καὶ θάνατον ἀπειλεῖν „ καθ' ἑαυτῆς, εἰ μὴ τέκοι. δὸς γάρ μοι τέκνα φησίν· εἰ δὲ μὴ, τελευτήσω ἐγώ. πῶς τοίνυν εὐφρᾶναι αὐτὸν δυνατὸν ἦν, τῆς μὲν οὕτω πενθουμένης τοιαῦτα ὀδυρομένης, τῶν δὲ ταύτης ἀδελφῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῷ καὶ πάντα πραττόντων, ὅπως εἰς τὴν ἐσχάτην ἔλθῃ πενίαν; εἰ δὲ τὰ χωρὶς ἱδρώτων ἐπιδιδόμενα ταῖς γυναιξὶν, ὅταν ἀφαιρῆται, πολλὴν φέρει τὴν ἀθυμίαν, ὁ κινδυνεύων ὑπὲρ τῶν πόνοις κτηθέντων οἰκείοις, πῶς ἂν πρᾴως ταύτην ἤνεγκε τὴν ζημίαν; αἰσθόμενος τοίνυν ὅτι δι' ὑποψίας εἶχον αὐτὸν καὶ ὑπέβλεπον, λαθὼν ἀνεχώρησεν ὡς φυγάς, οὗ τί γένοιτ' ἂν ἐλεεινότερον; καὶ γὰρ ἐκ τῆς οἰκείας καὶ ἐκ τῆς ἀλλοτρίας μετὰ φόβων καὶ κινδύνων ἀποδημήσας, εἰς τὰ αὐτὰ πάλιν ἐμπεσεῖν βάραθρα ἠναγκάζετο. τὸν μὲν γὰρ ἀδελφὸν φυγὼν ἦλθε πρὸς τὸν κηδεστὴν, ὑπὸ δὲ τούτου πάλιν ἐλαυνόμενος εἰς τὸν ἀδελφὸν ἐμπεσεῖν ἐβιάζετο· καὶ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο ὑπέμενεν, ὃ περὶ τῆς ἡμέρας κυρίου φησὶν ὁ Ἀμώς· ὃν τρόπον ἐάν τις ἐκφύγῃ „ ἀπὸ προσώπου λέοντος, καὶ ἐμπέσῃ αὐτῷ ἄρκτος, καὶ εἰσπηδήσῃ „ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ ἀπερείσῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν τοῖχον, καὶ δά„κῃ αὐτὸν ὁ ὄφις. τί δεῖ λέγειν τὸν τρόμον ὃν ὑπέστη καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Λάβαν, τὰς θλίψεις, τὰς κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν, θρεμμάτων τοσούτων, καὶ παίδων ἀκολουθούντων αὐτῷ; ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν ἀδελφικὴν ὄψιν ὁρᾷν ἔμελλεν, οὐ ταὐτὸ ἔπασχε τοῖς ὁρῶσι τὴν παρὰ τοῖς ποιηταῖς πλαττομένην ὑπ' ἐκείνων Γοργόνος κεφαλήν; οὐχ ὡς τὴν ἐπὶ θάνατον ἀπιὼν, οὕτως ἅπαντα διετέθειτο; ἄκουσον τῶν ῥημάτων αὐτοῦ, „ καὶ μάθε τὴν ἐναποκειμένην αὐτοῦ φλόγα τῇ ψυχῇ. ἐξελοῦ με, φη„σιν, ὁ Θεὸς, ἐκ τῶν χειρῶν Ἡσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ὅτι φοβοῦμαι ἐγὼ „ αὐτὸν, μή ποτε ἐλθὼν πατάξῃ με, καὶ μητέρα ἐπὶ τέκνοις. σὺ δὲ „ μοι εἶπας, εὖ σε ποιήσω. πόσην οὐκ ἂν εὐφροσύνην ἐξέβαλεν οὗτος ὁ φόβος, εἰ καὶ πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἐν εὐθυμίᾳ διατετελεκὼς ἦν;

A ut pauci admodum ſint, qui illas neſciant. Avus namque ejus etſi longinquam peregrinationem emenſus eſt, juſſu Dei hoc fecit; quæ res maximo ipſi ſolatio fuit: hic autem fratrem fugiens inſidiantem, parricidiúmque meditantem, ſummos itineris labores paſſus eſt: atque ille quidem neceſſario victu, & quidem abundanti nunquam indiguit: huic verò voti res erat, indumento ac pane ſolo non indigere. Servatus autem, atque itineris fatigationibus liber, cùm tandem ad affines ſuos B perveniſſet, qui in tanta rerum copia nutritus fuerat, ſervire cogebatur. Non ignoras autem ſervitutem, cùm ſemper moleſta ſit, tum maximè videri moleſtiſſimam, cum quis propinquis ac paribus ſervire cogitur: idque cùm ejus rei nunquam periculum fecerit; ſed priorem omnem ætatem in deliciis egerit. Quod cùm intolerabile eſſe videretur, forti tamen & magno animo ferebat. Porrò quid ærumnarum in vita illa ſua paſtorali paſſus ſit, ipſum audias licet dicentem: *Ego* Gen. 31, 40.
C *perſolvebam à meipſo furta diei, & furta noctis. Per diem urebar æſtu, & nocte gelu, receſſitque ſomnus ab oculis meis: iſta mihi fuerunt annis viginti.* Hæc ille paſſus eſt, qui vitam vixerat ſimplicem, qui ſemper fuerat domi. Póſtque tot labores, tot incommoda, poſt longum illud ſervitutis tempus, fraudem illam amariſſimam pertulit, qua ſibi altera alterius loco tradita uxor eſt. Nam ſi non ſerviſſet annis ſeptem, ſi non ea paſſus fuiſſet, quæ ſocero conqueſtus dixit:
D ſi non amaviſſet puellam, hoc ipſum tamen quod ſibi meliore ac formoſiore promiſſa, tradita ipſi pro illa deterior fuit: quantum putas mœroris, quid indignationis, quid doloris beato illi tunc præſtitit? Sanè ſi quis alius id paſſus eſſet, nunquam eam fraudem atque injuriam tuliſſet; ſed omni prius affinium everſa domo, tunc demum ſe ipſe cum illis unà interfeciſſet, aut alio quovis modo perdidiſſet: quoniam verò patientiſſimus, ac longanimis erat Jacob,
E nihil penitus hujuſmodi fecit; ſed ne initium quidem ejuſce cogitationi dedit: imò verò ſeptem annos alios iterum ſervire juſſus promptè obedivit, adeo mitis erat ac manſuetus. quòd ſi puellæ amor manſuetudini morum obſecundabat, rurſus mihi mœroris magnitudinem aſſeris. Conſidera enim, quæſo, quantum ille doloris paſſus ſit, cùm ejus quam ita vehementer diligebat, fraudatus amplexibus, illiúſque connubia deſiderans, ſeptem rurſus annorum dilatione cruciatur, frigora
A & æſtus & vigilias, & detrimenta perpetua patiens. Ea tamen ipſa potius tandem, vivénſque apud ſocerum vitam ærumnis & laboribus plenam: ſic quoque invidiæ patuit, & ſecundam fraudem in mercedibus paſſus, ut ipſe quoque illum arguerit, dicens: *Decepiſti mercedem meam decem agnis.* Una verò cum ſocero uxorum fratres, magis etiam adverſus illum Gen. 31, 41.
efferati excandeſcebant. Quod autem erat omnibus gravius, uxor illa tam dilecta, cujus gratia bis ſeptem annis ſervire de-
B legerat, præ moleſtia ſuffocabatur, cùm ſororem ſuam parientem cerneret: ſe verò omni pariendi ſpe deſtitutam, atque in tantam tunc amentiam ex animi mœrore devenerat, ut criminibus & querelis agitaret virum, mortémque ſibimet conſciſcere minaretur, niſi pareret, *Da mihi*, inquiens, *liberos, alioqui moriar ego.* Quomodo ille lætari poterat, cùm Gen. 30, 1.
ea quam diligebat, ſic affecta eſſet, fratréſque illius ipſi inſidiarentur, omniáque molirentur, ut ille ad extremam deve-
C niret inopiam? Nam ſi ea, quæ ſine ſudore dotis nomine traduntur uxoribus, cum quis tulerit, maximo mœrore afficimur: is qui periclitabatur ea, quæ ſummis laboribus quæſierat, amittere, quo animo ferre ea detrimenta poterat? Cùm igitur haud obſcurè ſuſpectus eſſet, eóſque ſe intuentes cerneret, clam fugam iniens diſceſſit. Quo quid dici miſerabilius poſſit? Nam & ex paterna domo & ex aliena, cum metu ac periculis migrans, in eadem prærupta rurſus cogebatur inci-
D dere. Quippe fratrem fugiens, ſe ad ſocerum contulerat, à quo iterum exagitatus, ad fratrem redire cogebatur, propheticum illud paſſus, quod de die Domini dicit Amos. *Velut ſi* Amos. 5, 19.
quis fugiat à facie leonis, & occurrat ei urſus, ingreſſúſque in domum ſuam, & parieti manus applicans, mordeatur à colubro. Quis autem eum tremorem enarrare poſſit, quem perpeſſus eſt comprehenſus à Laban, itineríſque anguſtias, cum ſe tam numeroſum pecus filiique ſui ſequerentur? Cæterum cùm fratris
E faciem eſſet inſpecturus, nónne idem paſſus eſt, quod apud poëtas, qui fictum caput Gorgonis vident? Nonne ita per omnia affectus erat, ut hi qui ad mortem ducuntur? Audi ſanè illius verba, atq; ex eis inſitã illius animo timoris flammam addiſce. *Deus eripe* Gen. 32, 11.
me, inquit, *de manu Eſaũ fratris mei, quia valdè eum timeo, ne fortè ſuperveniens interficiat me, ac matrem cum filiis. Tu autem mihi dixiſti, quòd bene mihi faceres.* Quam non lætitiam hic metus excluſiſſet, etiam ſi priori omni tempore tranquilliſſimè vixiſſet?

At

At nunc omnis illa vita, ex qua die benedictionem accepturus, metu penè fuerat mortuus, per calamitates varias inſidiáſque texebatur. Tantus denique tunc illum timor invaſerat, ut poſt congreſſum fratris, quantumlibet ille præter ſpem benignè & humaniter eo uſus eſſet, confidere ne ſic quidem poſſet, anxietatémque deponere. Denique cum obſecraret ille, ut ſecum ſe ire permitteret, non ſecus quam à fera aliqua liberari cupiens, ut recederet orabat, dicens: *Noſti domine, quia infantes teneriores* Gen. 33, 13. *ſunt, ovéſque & boves mecum fœta, ſi ergo urgeam eas diem unum, morientur cuncti greges. Præcedat dominus meus ante ſervum ſuum, & ego invaleſcam in via ſecundum tarditatem profectionis, quæ coram me, & juxta pedes parvulorum meorum, donec veniam ad dominum meum in Seir*, reſpiránſque ex illis periculis modicum, in alium longè maximum timorem incidit.

Dina filia raptus

CAP. XII. Rapta quippe illius filia, primum quidem puellæ injurias & contumeliam ægrè ferebat; ſed cùm id facinus leniſſet, quod eam regis filius ducturum ſe uxorem polliceretur, eámque ſententiam laudaſſet Jacob, fœdera violavit Levi fratribus adjunctis, civéſque viritim ad unum jugulantes, in id tremoris patrem induxerunt, ut inde protinus migraret, eò quòd omnes adverſum ſe bellaturos timeret. Gen. 34, 28. *Dixit enim* (ait ſcriptura) *Jacob ad Simeonem & Levi: Odioſum me feciſtis, ut iniquus ſim omnibus habitantibus terram, Chananæiſque & Pherezæis. Ego autem ſum minimus numero, congregatique contra me ſimul objurgabunt me, delebórque ego, & domus mea.* Quippe omnes illos unà finitimi necaſſent, niſi illorum indignationem Dei clementia continuiſſet, finémque cladibus impoſuiſſet. *Factus eſt*, inquit, *timor Dei ſuper omnes per circuitum civitates, neque perſecuti* Gen. 35, 5. *ſunt poſt filios Iſrael.* Quid ergo cum hoc metu liberatus eſſet? Num tandem vel parum reſpiravit? imo verò tunc ſupremus eum malorum omnium vertex invaſit, mors ſcilicet amantiſſimæ conjugis & immatura ſimul & violenta. *Peperit enim*, inquit, Gen. 35, 18. *Rachel, parturiénſque laborabat. Factum eſt autem cum parturiens periclitaretur, dixit illi obſtetrix: Confide, & hic enim tibi filius eſt. Et cùm efflaret animam* (*moriebatur enim*) *vocavit nomen ejus, Filius doloris mei.* Cúmque luctus adhuc recens eſſet, adjecit mœrori Ruben, patris thorum contumelioſè impetens. Quod ille tam graviter tulit, ut moriens quoque mala imprecaretur filio, tum ſcilicet, quando filiis parentes miſericordiùs affici conſueverunt, idque cum ille primogenitus eſſet omnium, quod etiam affectus nomine non parum valet. Sed tamen hæc omnia vis mœroris excluſit, vocánſque illum Gen. 49, 3. dixit: *Ruben primogenitus meus fortitudo mea, & initium filiorum meorum, durus ad ferendum, durúſque & audax: injuriam intuliſti, ſicut aqua non efferveſcas. Aſcendiſti enim in cubile patris tui, tunc maculaſti ſtratum, ubi aſcendiſti.* Cùm autem adoleviſſet amantiſſimæ uxoris filius, ſolarique illius deſiderium hujus præſenti & jugi contubernio ſperaret, tunc ipſi multiplices parantur clades: fratres enim illius tunicam intinctam ſanguine patri oſtendentes, vario illum luctu confecerunt. Neque enim ſolam lugebat mortem; ſed ipſum quoque mortis genus: plurimáque erant quæ illius animum confuderant, ac penè in deſperationem præcipitarant, quod amatæ illius filius, quod melior reliquis, quod maximè dilectus, quod in ipſo ætatis flore, quod ab eo miſſus, quod neque in domo, neque in lecto, neque patre coram aſſiſtente, neque dicens aliquid & audiens, quod non communi morte omnium, quòd vivens à ferarum immanitate diſcerptus fuerat, quod ne reliquias quidem illius reperire poterat, & humo condere: quod iſta illi non in juventute contigiſſent, quando melius ferre potuiſſet; ſed ſenectute ultima. Erátque miſerandum omnino ſpectaculum, videre canos verendos pulvere fœdatos, ſeniléque pectus diſciſſa tunica nudatum, lamentáque admittentia conſolationem nullam. *Sci-* Gen. 37, 35. *dit enim*, inquit, *Jacob veſtimenta ſua, & circumpoſuit cilicium lumbis ſuis, lugebátque filium diebus plurimis. Congregati ſunt autem omnes filii ejus, & filiæ, & venerunt conſolari eum: noluitque conſolari, dicens: Deſcendam ad filium meum lugens infernum, quaſi* verò poſſibile non eſſet vacare à mœrore animum ipſius. Cum cœpiſſet ea plaga curari, fames valida incumbens, terrámque univerſam occupans, primum quidem vehementi illum mœrore turbaverat: cùm autem reverſi ex Ægypto filii, rei frumentariæ copia famis incommoda ſolati eſſent, aliam item conſolationi mixtam doloris cauſam attulerunt, voluptatémque quam ex famis levamine tulerat, abſentia filii premebat atque obſcurabat. Neque id ſolum; ſed Benjamin ipſum poſtulabant: quo ille unico ſolatio & uxoris defunctæ, & à fera devorati filii lenire mœrorem conſueverat.

νυνὶ δὲ ἅπας ὁ βίος αὐτῷ καὶ ἐξ ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐν ᾗ τὰς εὐλογίας μέλλων λαμβάνειν, παραποτεθνήκει τῷ δέει, διὰ συμφορῶν ἐπλέκετο καὶ ἐπιβουλῶν. τοσοῦτον γὰρ αὐτὸν δέος τότε κατεῖχεν, ὡς μηδὲ μετὰ τὴν συντυχίαν, καίτοι γε χρηστῶς καὶ φιλανθρώπως αὐτῷ χρησαμένου τοῦ ἀδελφοῦ θαρρῆσαι καὶ ἀποθέσθαι τὴν ἀγωνίαν. παρακαλοῦντος γοῦν ἐκείνου συναπελθεῖν, καθάπερ θηρίου τινὸς ἀπαλλάττεσθαι μέλλων, οὕτως ἠξίου καὶ ἐσοφίζετο τὴν ἀναχώρησιν λέγων· ὁ κύριός „ μου γινώσκεις ὅτι τὰ παιδία ἁπαλώτερα, καὶ τὰ πρόβατα καὶ αἱ „ βόες λοχεύονται ἐπ' ἐμέ· καὶ ἐὰν οὖν καταδιώξω αὐτὰ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ „ ἀποθανοῦνται πάντα τὰ κτήνη. προελθέτω ὁ κύριός μου ἔμπροσθεν „ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, ἐγὼ δὲ ἐνισχύσω ἐν τῇ ὁδῷ, κατὰ σχολὴν τῆς πορεύ- „ σεως τῆς ἐναντίον μου, καὶ κατὰ πόδας τῶν παιδαρίων μου, ἕως τοῦ ἐλθεῖν „ με πρὸς τὸν κύριόν μου εἰς Σηείρ, καὶ ἀναπνεύσας μικρὸν ἀπὸ τῶν κιν- „ δύνων ἐκείνων εἰς ἕτερον πολλῷ χαλεπώτερον ἐνέπεσε φόβον.

Τῆς γὰρ θυγατρὸς ἁρπαγείσης, τὸ μὲν πρῶτον ἤλγει τῇ ὕβρει τῆς παιδός· ὡς δὲ παρεμυθεῖτο τὸ γεγονὸς τοῦ βασιλέως ὁ υἱὸς νόμῳ γάμου λήψεσθαι γυναῖκα αὐτὴν ὑπισχνούμενος, καὶ ἐπῄνεσε τὴν γνώμην ὁ Ἰακώβ· συνέχεαν τὰς συνθήκας οἱ περὶ τὸν Λευΐ, καὶ τὴν πόλιν αὔτανδρον ἀνελόντες εἰς τοσοῦτον τὸν γεγεννηκότα κατέστησαν τρόμον, ὡς καὶ μετοικῆσαι ἐκεῖθεν αὐτὸν διὰ τὸ πάντας ἐκπολεμωθῆναι πρὸς αὐτόν. εἶπε γάρ, φησιν, ὁ Ἰακὼβ τῷ Συμεὼν καὶ τῷ Λευΐ· „ μισητόν με πεποιήκατε, ὥστε πονηρόν με εἶναι πᾶσι τοῖς κατοικοῦσι „ τὴν γῆν, ἔν τε τοῖς Χαναναίοις καὶ τοῖς Φερεζαίοις, ἐγὼ δὲ ὀλιγοστός „ εἰμι ἐν ἀριθμῷ, καὶ συναχθέντες ἐπ' ἐμὲ συγκόψουσί με καὶ ἐκτρι- „ βήσομαι ἐγώ, καὶ ὁ οἶκός μου· καὶ γὰρ ἂν πάντας αὐτοὺς κατέσφαξαν „ ἄρδην οἱ περίοικοι, εἰ μὴ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία κατέσχεν ἐκείνων τὸν θυμόν, καὶ πέρας ἐκείνοις ἐπέθηκε τοῖς κακοῖς· ἐγένετο γάρ, „ φησι, φόβος Θεοῦ ἐπὶ τὰς πόλεις τὰς περικύκλῳ αὐτῶν, καὶ οὐ κα- „ τεδίωξαν ὀπίσω τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. τί οὖν μετὰ τὴν τούτων ἀπαλλαγήν; „ ἆρα ἀνέπνευσε; τότε μὲν οὖν αὐτῷ τῶν κακῶν ἐπῆλθεν ὁ κολοφών, ὁ τῆς ἐρωμένης θάνατος, ἄωρός τε ὁμοῦ καὶ βίαιος ὤν. ἔτεκε γάρ φησι Ρα- „ χὴλ, καὶ ἐδυστόκησεν ἐν τῷ τοκετῷ. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ σκληρῶς αὐ- „ τὴν τίκτειν, εἶπεν αὐτῇ ἡ μαῖα, θάρσει· καὶ γὰρ οὗτός ἐστί σοι υἱός. ἐγέ- „ νετο δὲ ἐν τῷ ἀφιέναι τὴν ψυχήν, [ἀπέθνησκε γάρ,] ἐκάλεσε τὸ „ ὄνομα αὐτοῦ υἱὸς ὀδύνης μου· καὶ τοῦ πένθους ἀκμάζοντος ἔτι, προσέθη- „ κε τῇ ἀθυμίᾳ ὁ Ρουβὴν εἰς τὴν τοῦ πατρὸς εὐνὴν ὑβρίσας, ὅπερ οὕτως ἔφερε χαλεπῶς, ὡς καὶ τελευτῶν ἐπαράσασθαι τῷ παιδί, ὅτε μάλιστα συμπαθέστερον ἔχουσι πρὸς τὰ ἔκγονα οἱ γονεῖς, καὶ ταῦτα πρωτοτόκῳ πάντων ὄντι τῶν ἄλλων οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο πρὸς φιλοστοργίας δύναται λόγον. ἀλλ' ὅμως ἅπαντα ταῦτα ἡ τῆς ἀθυμίας παρῶσατο βία, καὶ καλέσας αὐτὸν ἔλεγε· Ρουβὴν πρωτότοκός μου, ἰσχύς μου, καὶ ἀρχὴ „ τέκνων μου· σκληρὸς φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς αὐθάδης. ἐξύβρισας, „ ὡς ὕδωρ μὴ ἐκζέσῃς. ἀνέβης γὰρ ἐπὶ τὴν κοίτην τοῦ πατρός σου, τότε „ ἐμίανας τὴν στρωμνήν, οὗ ἀνέβης. ὡς δὲ ἐν ἡλικίᾳ γέγονεν ὁ τῆς ἀγαπω- „ μένης γυναικὸς υἱός, καὶ παραμυθίαν αὐτὸν ἕξειν προσεδόκησε τῆς ἐπ' ἐκείνῃ λύπης, τότε αὐτῷ πολύτροποι διὰ τοῦτο κατεσκευάζοντο συμφοραί· οἱ γὰρ ἀδελφοὶ τὸν χιτωνίσκον τὸν ἐκείνου βάψαντες ἐν αἵματι καὶ ἐπιδείξαντες τῷ πατρί, ποικίλον αὐτῷ τὸ πένθος εἰργάσαντο. οὐ γὰρ τὴν τελευτὴν ἐπένθει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον τῆς τελευτῆς, καὶ πολλὰ ἦν τὰ συγχέοντα αὐτοῦ τὴν ψυχήν· ὅτι ὁ τῆς φιλουμένης υἱός, ὅτι ὁ τῶν ἄλλων ἁπάντων βελτίων, ὅτι ὁ μάλιστα ἀγαπώμενος, ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ τῆς ἡλικίας ἄνθει, ὅτι παρ' αὐτοῦ πεμφθείς, ὅτι μηδὲ ἐπὶ τῆς οἰκίας, μηδὲ ἐπὶ τῆς κλίνης, μηδὲ παρεστῶτος τοῦ πατρός, μηδὲ εἰπών τι καὶ ἀκούσας, ὅτι μὴ τῷ κοινῷ πάντων θανάτῳ, ὅτι ζῶν ὑπὸ τῆς τῶν θηρίων ὠμότητος ἐσπαράττετο, ὅτι μηδὲ τὰ λείψανα συναγαγεῖν ηὕρισκεν καὶ παραδοῦναι τῇ γῇ, ὅτι οὐδὲ ἐν νεότητι ταῦτα ὑπέμεινεν, ὅτε ἐνεγκεῖν δυνατὸν ἦν, ἀλλ' ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ. καὶ ἦν θέαμα πάντων ἐλεεινότερον ἰδεῖν, πολιὰν αἰσχυνομένην κόνει, καὶ στῆθος γηραλέον διαρρηγνυμένου τοῦ χιτῶνος γυμνούμενον, καὶ θρήνους παρακλήσεως μείζονας· διέρρηξε γάρ, φησιν, Ἰακὼβ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ περιέθετο „ σάκκον ἐπὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, καὶ ἐπένθει τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἡμέρας πολλάς. „ συνήχθησαν δὲ πάντες οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ αἱ θυγατέρες, καὶ ἦλθον παρα- „ καλέσαι αὐτόν, καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι λέγων, ὅτι καταβήσο- „ μαι πρὸς τὸν υἱόν μου πενθῶν εἰς ᾅδου. ὥσπερ δὲ δέον μηδέποτε καθαρεύειν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἀθυμίας, οὕτως ἀρξαμένης ταύτης θεραπεύεσθαι τῆς πληγῆς, λιμὸς ἐπελθὼν καὶ τὴν γῆν ἅπασαν κατασχὼν ἐλύπει μὲν αὐτὸν σφόδρα τὸ πρότερον· ὡς δὲ ἀνελθόντες ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου οἱ υἱοὶ παραμυθίαν ἐκομίσαντο τοῦ κακοῦ, ἑτέραν λύπην ταύτῃ ἀναμίξαντες ἤγαγον, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς τοῦ λιμοῦ λύσεως ἡδονήν, συνέχεεν ἡ τοῦ παιδὸς ἀποδημία· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν Βενιαμὶν ἀπῄτουν αὐτόν, ὃν μόνον εἶχε παραψυχὴν καὶ τῆς ἀπελθούσης γυναικός, καὶ τοῦ θηριοβρώτου παιδός.

οὐ ταῦτα δὲ μόνον αὐτὸν ἀντέχεσθαι ἐποίει τοῦ Βενιαμίν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ἡλικίας, καὶ τὰ τῆς ἀνατροφῆς. οὐ καταβήσεται γάρ, φησιν, ὁ υἱός μου μεθ' ὑμῶν, ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀπέθανε, καὶ αὐτὸς μόνος καταλέλειπται, καὶ συμβήσεται αὐτῷ μαλακισθῆναι ἐν τῇ ὁδῷ, ἐν ᾗ ἂν πορεύησθε, καὶ κατάξετέ μου τὸ γῆρας μετὰ λύπης εἰς ᾅδου. τὸ μὲν οὖν πρῶτον διὰ ταῦτα πάντα παρῃτεῖτο, καὶ οὐκ ἔφασκε δώσειν αὐτόν· ἐπειδὴ δὲ σφοδρὸς ἐπέπεσεν ὁ λιμός, καὶ μείζονος τῆς ἀνάγκης ᾔσθετο, καίτοι σφόδρα ἀποδυρόμενος. τί γάρ με ἐκακοποιήσατε, φησιν, ἀπαγγείλαντες τῷ ἀνθρώπῳ εἰ ἔστιν ὑμῖν ἀδελφός; καὶ τὸ πάντων ὀδυνηρότερον ὑπέμενε τὰ ἐλεεινὰ ῥήματα φθεγγόμενος ὁ Ἰακώβ, Ἰωσὴφ φησιν οὐκ ἔστι· Συμεὼν οὐκ ἔστι, καὶ τὸν Βενιαμὶν λήψεσθε; ἐπ' ἐμὲ ἐγένετο ταῦτα πάντα· καὶ ὀδυρόμενος ὅτι μετὰ τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὸν Συμεῶνα ἐπεχείρουν καὶ τὸν Βενιαμὶν ἀποσπάσαι αὐτοῦ, καὶ ἐνδεικνύμενος, ὅτι πάντα πείσεται μᾶλλον, ἢ ἀφέξεται τοῦ παιδός, νικηθεὶς ὕστερον αὐτός, αὐτὸν ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶν ἐξεδίδου λέγων· καὶ τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν λάβετε, καὶ ἀναστάντες κατάβητε πρὸς τὸν ἄνθρωπον· ὁ δὲ Θεός μου δῴη ὑμῖν χάριν ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀποστείλαι τὸν ἀδελφὸν ὑμῶν τὸν ἕνα, καὶ τὸν Βενιαμίν· ἐγὼ μὲν γὰρ καθάπερ ἠτέκνωμαι, ἠτέκνωμαι. οὕτω σφόδρα τοῖς πολλοῖς ἐκρατήθη κακοῖς, ὡς καὶ τῶν σπλάγχνων σπαραττομένων, καὶ μετὰ μικρὸν ἐλαττουμένων αὐτῷ τῶν παίδων, ἅπαντα ὑπομένειν τῇ τῶν μειζόνων ὑπερβολῇ· καὶ γὰρ μείζων αὐτὸν ἀθυμία κατεῖχεν ὑπὲρ τούτων τῆς ὑπὲρ τοῦ Ἰωσήφ. ἡ μὲν γὰρ οὐκ ἔχουσα προσδοκίαν διορθώσεως συμφορά, εἰ καὶ σφοδρὰς φέρει τὰς ἀθυμίας ἡμῖν, ἀλλ' ὅμως ταχέως αὐτὰς ἐξωθεῖ, εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλοῦσα τὸν λογισμόν· ἡ δὲ ἔτι μετέωρος οὖσα οὐκ ἀφίησιν ἀναπαύσασθαι τὴν ψυχήν· τῇ τῶν μελλόντων ἀδηλίᾳ ἐπιτείνουσα ἀεὶ καὶ ἀνανεοῦσα τὴν ἀγωνίαν ἡμῖν. καὶ τοῦτο ἄν τις μάθοι καλῶς ἀπὸ τοῦ μακαρίου Δαβίδ, ὃς ἔτι ζῶντος μὲν ἐθρήνει τοῦ παιδός, τελευτήσαντος δὲ ἀνῆκε τοῦ πένθους ἑαυτόν. ἀπορούντων δὲ ὑπὲρ τούτων τῶν παίδων, καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτώντων αὐτόν, τοῦτον εἶπε τὸν λογισμόν, ὅνπερ ἐγὼ νῦν. εἰκότως οὖν κἀκεῖνος ὑπὲρ τούτων ἐδεδοίκει μᾶλλον, καὶ ἔτρεμεν· ἀλλ' ἡ ποθεινὴ θέα καὶ τὸ τὸν Ἰωσὴφ ἰδεῖν, εὐθυμίαν αὐτῷ παρέχειν ὕστερον. καὶ τί τὸ κέρδος; καθάπερ γὰρ τὰ σφοδρῶς καταφλεχθέντα μέλη πυρί, κἂν μυριάκις καταψύχῃ τις, οὐδὲν ὀνίνησιν· οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν κατώδυνον γενομένην ἐκείνῳ καὶ τῇ τῆς ἀθυμίας σφοδρᾷ κατακαυθεῖσαν φλογί, οὐδὲν ἦν ἀνακτήσασθαι ἱκανόν, καὶ μάλιστα ὅτε οὐδὲ τὴν αἴσθησιν εἰκὸς εἶναι ἐρρωμένην· ὅπερ καὶ ὁ Βερζελλὶ παραιτούμενος τὸν Δαβίδ, ἔλεγε· πόσαι αἱ ἡμέραι ἐτῶν ζωῆς μου ἔσονταί μοι ἐκεῖ, ἵνα ἀναβῶ μετὰ τοῦ βασιλέως εἰς Ἱερουσαλήμ; υἱὸς ὀγδοήκοντα ἐτῶν εἰμι σήμερον· εἰ γνώσομαι ἀναμέσον ἀγαθοῦ, ἢ ἀναμέσον κακοῦ, εἰ γεύσεται ὁ δοῦλός σου ὅσα ἂν ἐσθίῃ, ἢ ὅσα ἂν πίνῃ, ἢ ἀκούσομαι φωνὴν ᾀδόντων ἢ ᾀδουσῶν; καὶ ἵνα τί γίνεται ὁ δοῦλός σου φορτίον ἐπὶ τὸν κύριόν μου τὸν βασιλέα; ἀλλὰ τί χρὴ ἀφ' ἑτέρων ταῦτα στοχάζεσθαι, αὐτοῦ παρόντος ἀκοῦσαι τοῦ πεπονθότος. μετὰ γὰρ τὸ τὸν υἱὸν ἰδεῖν, φησιν, ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ Φαραὼ περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ· μικραί, φησι, καὶ πονηραὶ αἱ ἡμέραι μου, καὶ οὐκ ἀφίκοντο εἰς τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου· οὕτως ἐνακμάζουσαν αὐτοῦ τῇ ψυχῇ τὴν μνήμην τῶν γεγενημένων εἶχε διαπαντός.

Ἀλλ' ὁ λαμπρὸς καὶ ἐπίδοξος οὗτος υἱὸς Ἰωσὴφ τίνα οὐκ ἀπέκρυψε ταῖς συμφοραῖς; ὁ μὲν γὰρ πατὴρ ὁ τούτου ἕνα μόνον εἶχεν ἀδελφὸν ἐπιβουλεύοντα, οὗτος δὲ πολλῷ πλείους· καὶ ὁ μὲν τὴν πρώτην ἡλικίαν ἅπασαν ἐν ἀφθονίᾳ ἐτρέφετο καὶ ἀνέσει πολλῇ, ὁ δὲ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας καὶ ἔτι παιδίον ὤν, τὰς τῆς ὁδοιπορίας φέρειν ἠναγκάζετο ταλαιπωρίας. καὶ τῷ μὲν Ἰακὼβ παρῆν ἡ μήτηρ ἐπικουφίζουσα τὴν ἐπιβουλήν· οὗτος δὲ ἔτι νέος ὤν, καὶ ὅτε μάλιστα ἐχρῇζε τῆς μητρός, τότε ἐν ἐρημίᾳ τῆς βοηθείας ταύτης καθίστατο. πρὸς τούτοις ὁ μὲν Ἠσαῦ μέχρις ἀπειλῆς μόνης ἐλύπησε τὸν Ἰακώβ. οὗτοι δὲ καὶ εἰς ἔργον ἐξήγαγον τὴν ἐπιβουλήν, καὶ πρὸ τῆς ἐπιβουλῆς φθονοῦντες, καὶ διαβάλλοντες αὐτὸν διετέλουν. οὗ τί γένοιτ' ἂν χαλεπώτερον, τοὺς συνοικοῦντας πολεμίους ἔχειν ἀεί; καὶ γὰρ ψόγον κατήνεγκαν κατ' αὐτοῦ πονηρόν, καὶ ἰδόντες ὅτι αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ φιλεῖ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους υἱοὺς αὐτοῦ, ἐμίσησαν αὐτόν, καὶ οὐκ ἠδύναντο αὐτῷ λαλεῖν οὐδὲν εἰρηνικόν. οὔτε γὰρ τὸ ὑπὸ τοῖς ἐμπόροις γενέσθαι, οὔτε τὸ ὑπὸ τῷ σπάδοντι, τοσοῦτον εἶναι φαίην ἂν κακόν. πολλῷ γὰρ αὐτῷ φιλανθρωπότερον ἐχρήσαντο οὗτοι τῶν ἀδελφῶν· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἡμερώτερος γέγονε τῶν συμφορῶν ὁ χειμών· σφοδροτέρα γὰρ ἐμπεσοῦσα καταιγὶς πάλιν αὐτὸν κατέδυσε. καὶ τάχα με τις οἴεται τὴν ἐπιβουλὴν τῆς δεσποίνης ἐρεῖν· ἐγὼ δὲ παρὰ ταύτης χαλεπωτέραν ἐρῶ. δεινὸν μὲν γὰρ ἀληθῶς δεινόν, καὶ τὸ συκοφαντηθῆναι ἐπὶ τοιούτοις, καὶ τὸ κατακριθῆναι, καὶ τὸ δεσμωτήριον οἰκῆσαι χρόνον οὕτω μακρόν, παῖδα ἐλεύθερον, καὶ εὐγενῆ, καὶ ταύτης ἄπειρον τῆς ἀνάγκης, πολλῷ δὲ τούτων βαρύτερον, τὸν ἀπὸ τῆς ἡλικίας [οἶμαι] χειμῶνα γεγενῆσθαι αὐτῷ.

A Erat autem non ea ſola cauſa detinendi Benjamin ſecum; verum ætas quoque ipſa, & educationis ratio. *Non deſcendet enim*, inquit, *filius meus vobiſcum, quoniam frater eius mortuus eſt, & ipſe ſolus derelictus eſt, contingetque illum laſſeſcere & deficere in via, qua vos pergitis, deducetisque canos meos cum dolore ad inferos.* Primum igitur omnino renuebat, illum nunquam ſe daturum aſſerens: cum verò vehementiſſima vis famis urgeret, graviorique neceſſitate tangeretur, quanquam B nimium mœrens: *Quid enim*, inquit, *me afflixiſtis, nunciantes homini, quod eſſet vobis frater?* verbaque illa miſeranda locutus: *Joſeph*, inquiens, *non eſt, Symeon non eſt, & Benjamin hunc aſſumetis? in me venerunt iſta omnia*: dolens ſcilicet quod poſt Joſeph & Symeon, etiam Benjamin à ſe niterentur avellere; oſtendenſque omnia ſe potius paſſurum, quam dimiſſurum à ſe filium: victus tandem ſuis eum manibus tradidit dicens: *Et fratrem veſtrum aſſumite, ſurgen*- C *teſque deſcendite ad virum. Deus autem meus det vobis gratiam in conſpectu viri, emittatque vobiſcum fratrem veſtrum unum & Benjamin. Ego enim ſicut liberis orbatus ſum, liberis orbatus ſum.* Ita vehementer ſummis illis angebatur incommodis, ut viſceribus etiam diſcerptis, paulatimque imminutis filiis, univerſa deteriorum metu toleraret. Majore enim ex hujuſmodi adverſis dolore angebatur, quàm ante ex Joſeph. Quippe ea clades, quæ meliorem ſpe & exſpectatio- D ne caret, ſi vehementiore dolore nos cruciat, ille tamen ipſe dolor protinus lenitur: dum animo deſperatio hujuſce cladis corrigendæ ſemper ingeritur: quæ vero ſuſpenſa eſt, hactenus animum requieſcere non finit, futurorum incertitudine anxietatem jugiter nobis augens & renovans: idque ex beato David facile animadvertere poſſumus, qui cum adhuc vivente plangeret filio, eo ipſo mortuo, ſe a fletu continuit: quod cum ſervi illius mirarentur, cauſamque requirerent, hanc E ipſam rationem allegavit, quam ego modò. Merito igitur Jacob in his caſibus metuebat magis atque tremebat. Sed aſpectus ille deſiderabilis, ac Joſeph facies voluptatem illi & quietem poſtmodum præbuit. Et quid inde voluptatis conſecutus eſt? Sicut enim vehementiſſime igni aduſta membra quatumlibet quis refrigerare moliatur, nihil proficit: ita & illius mœſtum animum nimiique doloris flammis aduſtum, nihil erat quod recreare ac fovere poſſet, maximè cum ea æta- A te nullus ferè ſit voluptatis ſenſus: quod Berzelli excuſans, dicebat ad David: *Quot dies annorum vitæ meæ illic erunt mihi, ut aſcendam cum rege in Hieruſalem? Filius octoginta annorum ſum hodie, num diſcernam inter bonum & inter malum? Num guſtabit ſervus tuus quæcunque comederit aut biberit? Num audiet ſervus tuus cantantium virorum aut mulierum voces? Et quare ſervus tuus gravis ſit domino meo regi?* Verùm B quid hoc ex aliis conjicimus, cùm liceat ipſum audire de ſe profitentem? Poſtea enim quàm filium viderat, à Pharaone de vitæ ſuæ annis interrogatus: *Parvi ſunt*, inquit, *& mali dies mei, & non pervenerunt ad dies patrum meorum*: adeo vivacem rerum geſtarum memoriam ſecum ſemper gerebat.

Gen. 42. 38.

Geneſ. 43. 6.

Geneſ. 42. 36.

Gen. 43. 13.

2. Reg. 19. 32.

2. Reg. 19. 35.

Gen. 47. 9.

CAP. XIII.

Sed enim filius iſte chariſſimus & glorioſiſſimus Joſeph, cujus clades non ſuarum magnitudine calamitatum operuit? Nempe enim pater ejus unum tantummodo inſidiatorem paſ- C ſus eſt, hic autem multo plures: atque ille quidem priorem omnem ætatem in ſumma rerum copia & requie nutritus eſt: hic in alienam puer adductus regionem, itineris ærumnas perferre cogebatur. Ac Jacobo quidem aderat mater, inſidias leniens: hic adoleſcentulus quando illi matre opus erat tunc maximè iſto adjutorio deſertus & deſtitutus eſt. Ad hæc Eſau quidem uſque ad comminationem tantum Jacobum perterruit: at verò Joſephi fratres inſidias in aper- D tum opus perduxerunt, atque ante inſidias invidia commoti detrahere illi nunquam deſtiterunt. Porrò quid acerbius eſſe poſſit, quam eos, quibuſcum jugiter inhabitas, inimicos pati? Detulerunt enim illum crimine malo, & videntes, quod à patre cæteris liberis ſuis plus diligeretur, oderant eum, nec poterant ei quicquam pacificè loqui. Neque enim ego, quod ſub negotiatorum regiique ſervi manu fuit, tam grave illi fuiſſe dixerim, quam quod in illorum impias incidit manus. E Multò enim illi clementius illo uſi ſunt, quam fratres. Attamen ne ſic quidem quievit calamitatum ſæva hyems, quippe vehementior procella irruens ipſum rurſus ferè demerſit. Fortaſſe me quiſpiam hoc in loco inſidias dominæ dicturum exiſtimet: ego veroante eam quoque tempeſtatem aliam ſæviorem dicam. Grave quidem, revera grave atque intolerabile, calumnias hujuſmodi criminum pati damnarique, & carcerem tam prolixo tempore incolere puerum liberum, nobilem, ejuſque neceſſitatis hactenus ignarum; ſed ſanè gravius his omnibus, ac difficilius illi viſum puto, fluctus ætatis compeſcuiſſe.

Joſephi exemplo nunc utitur.

Si enim nulla flagranti concupiſcentia turbatus, illius amores blanditiaſque reſpuiſſet, non mihi ita laudandus atque admirandus videretur, Chriſti ſcilicet ſententiam tuenti. *Neque enim ille eos, qui natura ſunt eunuchi; ſed qui ſeipſos abſciderunt, dignos regno cœlorum dixit.* Sin vero ſecus, quam ille victoriam retuliſſet adverſus quem dimicans palmam reportaret? quónam hoſte ſuperato buccinaretur, ſi nullus eſſet, qui obluctaretur, eumque ſumma vi niteretur dejicere? Neque enim eos, qui à domitorum animantium coitu abſtinuerunt, caſtitatis ratione prædicamus, quod naturæ inſita non ſit hujuſmodi concupiſcentia. Si igitur beato illi adoleſcenti ejuſmodi ignis nihil moleſtus fuit, quid eſt quod illius caſtitatem ita admiramur? Quod ſi eo tempore, quo vehementiùs hujuſmodi flamma ſuccenditur (agebat quippe jam fermè vigeſimum ætatis annum) & cum nullis admotis aliis fomentis incendii, intolerabilis per ſe eſt iſta vis, tunc maximè impudica mulier caſtiſſimo adoleſcenti inſidiata eſt, tantum huic flammæ vitium ex ſuis illecebris & ornamentis adjiciens, quantum illi erat per naturam: quis jam tum illius fluctus, tumultus & anxietatem enarrare ſufficiat; cùm intrinſecus quidem & natura illum & ætas perturbarent, artſque & decor Ægyptiæ extrinſecus pellicerent, iſtudque non uno die, vel duobus; ſed plurimo tempore perferret? Equidem reor ipſum tunc non ſibi tantum timuiſſe; ſed illi etiam indoluiſſe, quod ad tantum præcipitium tanto ſtudio pervenire curaret feſtinaretque. Atque illud ex verbis quæ mulieri plena gravitatis & modeſtiæ reſpondit, nobis conſtare poterit. Etenim licebat illi profecto jure ſuo ſi voluiſſet, & contumelioſius & audacius ad illam loqui? ſi quidem illa per nimiam amoris vim facilè cuncta toleraſſet: verùm nihil hujuſmodi locutus eſt, aut cogitavit; ſed piis religioſiſque cogitationibus admotis ea ſolummodo locutus eſt, per quæ putabat à ſcelere illam poſſe revocari, nihilque amplius

Geneſ. 39. 8. adjecit. *Ecce enim*, inquit, *dominus meus, propter me nihil ſcit eorum quæ ſunt in domo ſua: & omnia quæ ſua ſunt dedit in manu mea, nihilque in domo ſua plus habet quam ego: neque aliquid quod non dederit in poteſtate mea, præter te, eo quod uxor illius ſis: & quomodo faciam hoc verbum malum, ut peccem coram Deo?* Et tamen poſt tantam modeſtiam, tantaque caſtitatis indicia, falſi criminis calumniam ſubivit, Deuſque iſtud fieri permiſit. Vinctus eſt, nec ſic prodidit inſidias, injuſtamque mulieris calumniam coarguit. Studebat enim copioſiora præmia, coronaſque clariores præparare, atque ideo ipſis quoque ſervis regiis dimiſſis ipſe incluſus perſeverabat. Tu, nolo, mihi cuſtodis clementiam objicias; verum ipſius verba diligentiùs examines, inſpicies profecto ſummum animi dolorem. Nam

Geneſ. 40. 14. cum ſomnium interpretatus eſſet regio pincernæ, dixit: *Sed memento mei per temetipſum, cum tibi bene fuerit, facieſque ſuper me miſericordiam, & ſuggeres Pharaoni de me, & educes me de carcere iſto, quia furto ſublatus ſum de terra Hebræorum: & hic non feci quicquam; ſed innocentem injecerunt me in domum lacus hujus.* Etſi enim clauſtra carceris facilè ferebat, cum eis hominibus vivere, puta ſepulchrorum violatoribus, furibus, parricidis, adulteris, homicidis, & reliquis ejus generis hominibus (hi enim atque hujuſmodi plenum erat illud habitaculum) gravius illi ac moleſtius erat. Neque id ſolùm; ſed quod plurimos intueretur fruſtrà & inaniter illic macerari & confici. Sed tamen id quod tute modò quereris, ſervus quidem vinculis eripiebatur, liber autem in ærumnis perſiſtebat. Quòd ſi quis regni mentionem faciat, hic mihi rurſus curarum examen, vigiliarum & mille negociorum difficultates velim in medium adducat. Quæ omnia his, qui quietam curiſque vacuam vitam diligunt, non nimium jucunda, aut grata ſunt. Præterea ſanctis illis quidem, ſi quid lætum contingebat, mirum profectò non erat, cum nec dum cœleſte regnum plenum & apertum eſſet, futurorumque bonorum manifeſta promiſſio: hic verò quando tanta bonorum cum copia proponitur, reſque cunctis manifeſta eſt, audebitne obſecro jam quiſpiam dolere, ſi in præſenti vita jucundis nullis perfruatur: aut prorſus in hac vita dulce aliquid exiſtimabit, qui præmia futura noverit? Et quid hoc animo dici abjectius poteſt, ſi ſperans & expectans paulò poſt in cœlum ſe migraturum, hujus mundi requiem inquirat ac tran-

Eccl. 1, 2. quillitatem umbra nulla meliorem? *Vanitas enim vanitatum*, inquit, *& omnia vanitas.* Quod ſi is, qui præſentis vitæ voluptates præ cæteris hominibus fuerat expertus, hanc adverſus illas ſententiam tulit: multò magis nos ita affici & ſentire convenit, quibus nihil commune cum terra, quibuſque in ſupernâ inſcribi civitate feſtinare, totumque illuc animum transferre juſſum atque imperatum eſt.

A εἰ μὲν γὰρ ὑπὸ μηδεμιᾶς ἐπιθυμίας ἐνοχλούμενος διέπτυσε τὸν ἐκείνης ἔρωτα, οὐ σφόδρα ἐπαινῶ· οὐδὲ θαυμάζω τὸν ἄνδρα ἐγὼ πειθόμενος τῷ Χριστῷ. οὐδὲ γὰρ τοὺς ἀπὸ τῆς φύσεως εὐνουχισθέντας, ἀλλὰ τοὺς ἑαυτοὺς εὐνουχίσαντας ἀξιοῦσθαί φησι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· εἰ δὲ μὴ οὕτως ἦν, ποίαν ἦρε τὴν νίκην; κατὰ τίνος στέφανον ἀνεδήσατο; ἵνα καταγωνισάμενος ἀνεκηρύττετο, οὐδενὸς ὄντος τοῦ προσπαλαίοντος αὐτῷ, καὶ ἐπιχειροῦντος καταβαλεῖν; B οὐδὲ γὰρ τοὺς τοῖς ἀλόγοις μὴ μιγνυμένους, εἰς σωφροσύνης ἐπαινοῦμεν λόγον, διὰ τὸ μηδὲ ἐγκεῖσθαι τῇ φύσει τῆς μίξεως τὴν ἐπιθυμίαν ἐκείνοις· εἰ τοίνυν μηδὲ τῷ μακαρίῳ τότε ἐκείνῳ οὕτως ἠνώχλει τὸ πῦρ, τίνος ἕνεκεν αὐτὸν ἐπὶ σωφροσύνῃ θαυμάζομεν; εἰ δὲ ὅτε πάντων τῶν καιρῶν σφοδρότερον ἡ φλὸξ αἴρεται· [εἰκοστὸν γὰρ λοιπὸν ἤγετο ἔτος] C καὶ ὅτε ἀνυπόστατός ἐστιν ἡ τυραννὶς καὶ μηδενὸς αὐτὴν αὔξοντος, τότε ἡ ἀκόλαστος ἐπέθετο τῷ μειρακίῳ τοσαύτην ἀπὸ τῶν αὐτῆς μαγγανευμάτων, καὶ καλλωπισμάτων προσθεῖσα τῇ φλογὶ τὴν ἰσχύν, ὅσην ἀπὸ τῆς φύσεως εἶχε, πῶς ἄν τις τὸν χειμῶνα διηγήσαιτο τῆς ψυχῆς καὶ τὸν θόρυβον καὶ τὴν ἀγωνίαν, τῆς μὲν φύσεως, καὶ τῆς ἡλικίας ἔνδοθεν ταραττούσης αὐτόν, καὶ τῶν παρὰ τῆς Αἰγυπτίας μηχανημάτων ἔξωθεν προσβαλλόντων, καὶ ταῦτα οὐ μέχρι μιᾶς ἡμέρας καὶ δευτέρας, ἀλλ' ἐπὶ χρόνον πολύν; ἐγὼ γὰρ αὐτὸν οὐχ D ὑπὲρ ἑαυτοῦ τρέμειν οἴομαι τότε μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐκείνης ἀλγεῖν, πρὸς τοσοῦτον κρημνὸν ἐπειγομένης ἐλθεῖν· καὶ τοῦτο ἐξ ὧν μετὰ πολλῆς ἐπιεικείας ἀποκρίνεται πρὸς αὐτήν, δῆλον ἡμῖν. καὶ γὰρ ἐξῆν εἴπερ ἐβούλετο καὶ ὑβριστικώτερον καὶ θρασύτερον διαλεχθῆναι πρὸς αὐτήν· καὶ γὰρ ἂν εὐκόλως πάντα ἤνεγκεν ἐκείνη, διὰ τὸν ἔρωτα· ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον, οὔτε ἐφθέγξατο, οὔτε ἐνενόησεν· ἀλλὰ λογισμοὺς ἀνακινήσας εὐσεβεῖς, καὶ δι' ὧν ᾤετο μόνον ἐντρέψειν αὐτήν, οὐδὲν E πλέον προσετέθηκεν. ἰδοὺ γάρ, φησίν, ὁ κύριός μου γινώσκει οὐδὲν δι' ἐμὲ τῶν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν αὐτῷ δέδωκεν ἐν τῇ χειρί μου, καὶ οὐχ ὑπερέχει ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ οὐδὲν ἐμοῦ, οὐδὲ ὑπεξῄρηται ἀπ' ἐμοῦ οὐδὲν πλὴν σοῦ, διὰ τὸ σὲ γυναῖκα αὐτοῦ εἶναι· καὶ πῶς ποιήσω τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ πονηρόν, καὶ ἁμαρτήσομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ; καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην ἐπιείκειαν καὶ τὴν τῆς σωφροσύνης ἐπίδειξιν ἐσυκοφαντήθη, καὶ συνεχώρησεν ὁ Θεός. ἐδέθη, A καὶ οὐδὲ οὕτως ἤλεγξε τὴν ἐπιβουλήν, καὶ τὴν ἄδικον διαβολὴν τῆς γυναικός· ἐβούλετο γὰρ καὶ πολλοὺς αὐτῷ τοὺς μισθούς, καὶ λαμπροτέρους γενέσθαι τοὺς στεφάνους, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῶν δούλων τοῦ βασιλέως ἀφεθέντων αὐτὸς ἔμεινεν ἔνδον ἔτι. σὺ δέ μοι μὴ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ δεσμοφύλακος εἴπῃς, ἀλλ' ἐξέτασον αὐτοῦ τὰ ῥήματα, καὶ ὄψει τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς. μετὰ γὰρ τὸ ἐπιλῦσαι τὸ ὄναρ, ἔλεγε πρὸς τὸν οἰνοχόον· ἀλλὰ μνήσθητί μου διὰ σεαυτοῦ, ὅταν εὖ σοι γένηται, καὶ ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ ἔλεος, καὶ μνησθήσῃ περὶ ἐμοῦ πρὸς Φαραώ, καὶ ἐξά- B ξεις με ἐκ τοῦ ὀχυρώματος τούτου, ὅτι κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων, καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν· ἀλλ' ἐνέβαλόν με εἰς τὸν οἶκον τοῦ λάκκου τούτου. εἰ γὰρ καὶ τὸ καθείργεσθαι ἔφερεν εὐκόλως, τὸ γοῦν τοιούτοις συζῆν ἀνδράσι, τυμβωρύχοις, κλέπταις, πατραλοίαις, μοιχοῖς, ἀνδροφόνοις [τούτων γὰρ ἁπάντων καὶ τῶν τοιούτων τὸ οἴκημα τοῦτο ἐμπέπληστο·] πάντων αὐτῷ βαρύτερον ἦν. καὶ οὐ τοῦτο μόνον αὐτὸν ἐλύπει καὶ ἔθλιβεν, ἀλλὰ καὶ τὸ πολλοὺς ὁρᾶν εἰκῇ καὶ μά- C την ταριχευομένους ἐκεῖ. ἀλλ' ὅμως ὁ μὲν οἰκέτης, ὅπερ ἀποδύρῃ καὶ σὺ νῦν, ἀπηλλάττετο τῶν δεσμῶν· ὁ δὲ ἐλεύθερος ἔμενε ταλαιπωρούμενος ἔτι· εἰ δὲ τὴν βασιλείαν λέγοι τις, πάλιν μοι τὸν ἑσμὸν τῶν φροντίδων, καὶ τὰς ἀγρυπνίας, καὶ τῶν μυρίων πραγμάτων ἐρεῖ, ἅπερ ἅπαντα τοῖς τὸν ἡσύχιον καὶ ἀπράγμονα βίον ἀσπαζομένοις οὐ σφόδρα ἐστὶ καθ' ἡδονήν. χωρὶς δὲ τούτων, ἐκείνοις μὲν εἰ καί τι χρηστὸν ἐγίνετο, ἀλλ' οὔπω τῆς βασιλείας τετρανωμένης, οὐδὲ τῆς τῶν μελλόν- D των ἐπαγγελίας οὔσης φανερᾶς. ἐνταῦθα δὲ ἔνθα τοσαῦτα πρόκειται ἀγαθά, καὶ πᾶσι τὸ πρᾶγμα δῆλόν ἐστιν, ἀλγήσει τις εἰπέ μοι, εἰ μηδενὸς κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀπολαύσεται χρηστοῦ· ὅλως δὲ χρηστὸν ἡγήσεταί τι τῶν ἐνθάδε γινομένων ἐκεῖνα εἰδώς; καὶ τί ταύτης ταπεινότερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς, εἰ προσδοκῶσα μικρὸν ὕστερον μεταναστήσεσθαι πρὸς τὸν οὐρανόν, τὰς ἐνταῦθα ἀνέσεις ἐπιζητοίη, καὶ τῆς σκιᾶς οὐδὲν διαφέρουσαν ἀθυμίαν; ματαιότης γάρ, φησι, ματαιοτή- E των, τὰ πάντα ματαιότης. εἰ δὲ ὁ μάλιστα πάντων ἀνθρώπων πεῖραν τῆς τοῦ βίου λαβὼν ἡδονῆς τοιαύτην ἐξήνεγκε κατ' αὐτῆς τὴν ἀπόφασιν, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς οὕτω διακεῖσθαι καὶ φρονεῖν χρή, τοὺς οὐδὲν μὲν κοινὸν πρὸς τὴν γῆν ἔχοντας, εἰς δὲ τὴν ἄνω πόλιν ἐγγραφέντας, καὶ πάντα μετοικίσαι τὰ νῦν κελευσθέντας ἐκεῖ.

Matth. 19, 12.

τοῦ αὐτοῦ

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Σταγείριον, περὶ ἀθυμίας λόγος γʹ.

Ἱκανὰ μὲν οὖν καὶ τὰ εἰρημένα σβέσαι τῆς ἀθυμίας τὴν φλόγα, καὶ πεῖσαι ῥᾷον διακεῖσθαι τὴν ψυχήν· ὥστε δὲ ἐκ περιουσίας γενέσθαι τὴν παραμυθίαν, καὶ τούτου ἕνεκά σοι προστεθεῖναι τὸν λόγον, ἐκεῖνό σε πρῶτον ἐρήσομαι· εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις σε εἰς βασιλείαν ἐκάλει τὴν ἐν τῇ γῇ, εἶτα πρὶν εἰς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν, ἢ τὸν στέφανον ἀναδήσασθαι, ἔμελλες ἐν πανδοχείῳ καταλύειν, ἐν ᾧ καὶ βόρβορος, καὶ καπνὸς, καὶ ὁδοιπόρων θόρυβος, καὶ λῃστῶν ταραχὴ, καὶ στενοχωρία καὶ θλίψις πολλὴ, ἆρα ἂν ἀπεστράφης πρὸς ἐκεῖνα τὰ λυπηρὰ, ἀλλ' οὐκ ἂν ἁπάντων αὐτῶν ὡς οὐδὲν ὄντων κατεφρόνησας; πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τὸν μὲν γῆς μέλλοντα κρατεῖν, μηδενὶ τῶν ἐμπιπτόντων συστέλλεσθαι δυσχερῶν τῇ τῆς βασιλείας ἐλπίσι γαυρούμενον, πρὸς δὲ τοὺς οὐρανοὺς στελλόμενον, καταπίπτειν καὶ θορυβεῖσθαι ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἐν καταγωγίῳ τούτῳ συμβαινόντων ἡμῖν λυπηρῶν; καταγωγίου γὰρ καὶ τῆς ἐν πανδοχείῳ μονῆς οὐδὲν αὕτη ἡ τοῦ βίου τούτου κατάστασις διενήνοχεν, καὶ οὕτω οἱ ἅγιοι δεῖξαι βουλόμενοι ξένους καὶ παρεπιδήμους ἐκάλουν ἑαυτοὺς, διὰ τούτων παιδεύοντες ἡμᾶς τῶν ῥημάτων, καὶ τῶν χρηστῶν, καὶ τῶν ἀνιαρῶν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ καταγελᾶν, καὶ τῆς γῆς ἀπαλλαγέντας ὅλην προσδῆσαι τῷ οὐρανῷ τὴν ψυχήν.

Φέρε οὖν ἐπ' αὐτοὺς τοὺς ἁγίους ἔλθωμεν, ἀπὸ τοῦ Ἰωσὴφ ἐπὶ τὸν Μωυσέα μεταθέντες τὸν λόγον. οὗτος γὰρ ὁ πάντων πρᾳότατος τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, τίκτεται μὲν τῶν οἰκείων πραττόντων κακῶς, ἀλλοτριωθεὶς δὲ τῶν τεκόντων αὐτὸν, καὶ τοὺς γεννησαμένους ἀγνοήσας πᾶσαν τὴν πρώτην ἡλικίαν ὑπὸ βαρβάρων ἀνδρῶν ἀνατρέφεται. οὗ τί γένοιτ' ἂν χαλεπώτερον Ἑβραίῳ μειρακίῳ καὶ νοῦν ἔχοντι, κἂν μυριάκις εἶναι δοκῇ βασιλέως υἱός; τότε δὲ οὐ τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινὸν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ ὁμόφυλον ἅπαν ἐν ταῖς ἐσχάταις ἑώρα συμφοραῖς. ὁ γὰρ μηδὲ ζῆν ἀνασχόμενος, μηδὲ ἐν τῇ βίβλῳ γεγράφθαι τοῦ Θεοῦ τῆς σωτηρίας ἐκείνων χωρὶς, πῶς ἂν τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπέλαυσε καλῶν ἐν τοσούτῳ κλύδωνι κειμένους ὁρῶν ἅπαντας; εἰ γὰρ ἡμᾶς τοὺς μετὰ τοσοῦτον χρόνον γεγεννημένους, καὶ οὐδὲν τοιοῦτο δικαίωμα συμπαθείας πρὸς Ἰουδαίους ἔχοντας τοσοῦτος ἔλεος εἰσέρχεται τῆς παιδοκτονίας ἐκείνης, τί οὐκ ἂν ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἔπαθε, πολλῷ μὲν πόθῳ πρὸς πᾶν τὸ ἔθνος συνδεδεμένος, ὄψεσι δὲ τὰς ἐκείνων παραλαμβάνων συμφορὰς, καὶ τοὺς ταῦτα ἐργαζομένους τὰ κακὰ γονεῖς ἐπιγράφεσθαι ἀναγκαζόμενος; ἐγὼ γὰρ αὐτὸν καὶ τῶν τεκόντων μᾶλλον τοὺς ἀθλίους παῖδας ἐκείνους οἶμαι τότε πενθεῖν, καὶ τοῦτο δῆλον, ἐξ ὧν μετὰ ταῦτα ἔπραξεν. ἐπειδὴ γὰρ οὔτε πείθειν εἶχεν, οὔτε ἀναγκάζειν ἐδύνατο τὸν δοκοῦντα εἶναι πατέρα καταλύειν τὸ θηριῶδες καὶ τυραννικὸν ἐπίταγμα, αὐτὸς ὁμόσε λοιπὸν τοῖς ἐκείνων ἐχώρει κακοῖς. καὶ οὐ τοῦτο θαυμάζω τοσοῦτον νῦν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ φόνου στοχαζόμενος, οἵαν ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ φλόγα ἀθυμίας ἔτρεφε, ταύτην μᾶλλον ἐκπλήττομαι. ὁ γὰρ εἰς φόνον ἀπορρήξας τὴν ὠδῖνα ἐκείνην, ἐδήλωσε διὰ τῶν ἐσχάτων τὰ πρότερα. οὐ γὰρ ἂν μετὰ τοσαύτης αὐτοὺς σφοδρότητος ἠμύνατο, εἰ μὴ τῶν πατέρων μᾶλλον τοῖς ἐκείνων ἐτήκετο κακοῖς. τί οὖν ἐπειδὴ ἠμύνατο καὶ τὴν ψυχὴν ἀνέπαυσε μικρὸν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας ἐκείνης, ἆρα ἠδυνήθη τι πλέον ἀπολαῦσαι τῆς παραμυθίας ἐκείνης τῆς ἀπὸ τῆς ἐκδικήσεως γεγενημένης; δευτέρα μὲν οὖν οὐκ ἔφθασεν ἡμέρα, καὶ τῆς προτέρας ἑτέρα χαλεπωτέρα διεδέχετο τὸν μακάριον ἐκεῖνον ὀδύνη· καὶ φόβος τοσοῦτος, ὡς καὶ ἀπελάσαι τῆς Αἰγύπτου πάσης αὐτόν. δεινὸν μὲν οὖν καὶ τὸ ὑφ' ὁτουοῦν ἀκούειν κακῶς· ὅταν δὲ καὶ τῶν εὐεργετηθέντων τις ὁ τοῦτο ποιῶν ᾖ, καὶ τὰς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας ὀνειδίζῃ, καὶ προφέρῃ, "[μὴ ἀνελεῖν με ἄρα σύ, φησι, θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες χθὲς τὸν Αἰγύπτιον;] τότε δὴ τότε ἡ ὕβρις ἀφόρητος γίνεται, καὶ δύναιτ' ἂν καὶ ἀποπνίξαι τὸν ὑβριζόμενον· τοῦτον μετὰ τῆς ἀθυμίας ἐπάγει καὶ τὸν θυμόν. ἐπὶ δὲ τοῦ Μωυσέως, καὶ τρίτον ἕτερον τούτοις προσῆν, ὁ τοῦ βασιλέως φόβος, ὃς οὕτως ἐκράτησε τῆς τοῦ δικαίου ψυχῆς, ὡς καὶ τῆς χώρας ἁπάσης αὐτὸν ἐκβαλεῖν. γίνεται δὴ φυγὰς ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς, ὥστε εἴ τις αὐτὸν μακαρίζει διὰ τὴν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀνατροφὴν, νῦν μνημονευέτω τῆς ἀφθονίας ἐκείνης, καὶ μυρίας αὐτὴν ὄψεται ἀθυμίας καὶ δυσκολίας ὑπόθεσιν τῷ δικαίῳ γεγενημένην. οὐ γὰρ ἔστιν ἴσον ἐν ἰδιωτικῇ τραφέντα οἰκίᾳ, καὶ πολλοὺς μὲν μόχθους, πολλὰς δὲ ἀποδημίας καὶ ταλαιπωρίας ὑπομείναντα, πλάνας ἀνέχεσθαι μακρὰς, καὶ τὰ τῆς ἀλλοτρίας ὑπομένειν κακὰ, καὶ τὸ μηδὲ εἰς βραχεῖαν πεῖραν τούτων ἐλθόντα ποτέ· ἀλλ' ἐν πολυτελείᾳ αὐτὸν διατελέσαντα τὸν ἅπαντα χρόνον τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο παθεῖν· πολλῷ γὰρ οὗτος ἐκείνου χαλεπωτέρας αἰσθήσεται τῆς φυγῆς, εἴ ποτε εἰς ταύτην καταστῆναι συμβαίη τὴν ἀνάγκην αὐτῷ. ὃ δὴ κἀκείνῳ τότε συνέβαινε·

Ejusdem ad Stagirium Monachum de Triſtitia
Liber tertius.

CAP. 1.

Sufficere quidem & iſta poterant, quæ dicta ſunt, ad extinguendam mœroris flammam, atque perſuadendum meliore ac tranquilliore eſſe animo: verùm ut conſolatio ſit cumulatior, & hunc librum adjicere inſtitui, illud abs te primùm inquirens: Dic, oro, ſi quis te ad regnum terreſtre & imperium vocaret, atque ante ingreſſum ejus civitatis, in qua coronandus eſſes, in ſtabulum divertere neceſſe eſſet, ubi luti ac fumi plurimum viatorumque tumultus eſſet, & latronum perturbatio, ſummaque preſſura & anguſtia: num ad illa triſtia cogitatione converteteris, an illa omnia quaſi nihil eſſent, gaudio & ſpe regni contemneres? Perquam igitur ineptum & indignum eſt, terrenis moralibusque rebus potiturum, ſpe regni elatum & erectum nihil his quæ interim adverſa inciderint, contrahi, ad cœlos autem accerſitum, per ſingula, quæ in diverſorio contingunt triſtia decidere atque perturbari. Profectò enim diverſorio ac ſtabuli habitatione nihilo præſentis vitæ ſtatus melior, idque cum ſancti patres noſtri nobis indicare cuperent, hoſpites ac peregrinos ſeipſos appellabant, his verbis nos erudientes, & læta ſeculi præſentis & triſtia pari mentis altitudine contemnere, atque à terra longiſſimè remotos, toto animo cœleſtia ambire, atque ad ea totam transferre cogitationem.

CAP. 2. Moſis exemplum exaggeratur.

Age itaque ad ſanctos ipſos veniamus, à Joſeph ad Moſem orationem transferentes. Hic enim omnium, qui in terra verſabantur mitiſſimus, gignitur gentilibus quidem ſuis vi duriſſimæ ſervitutis oppreſſis: alienatus autem à parentibus, ignoranſque à quibus genitus eſſet, priori omni ætate à barbaris viris educatur. Quo quid gravius Hebræo, ſingularique prudentia prædito adoleſcenti potuit contingere, etſi millies filius regis eſſe putaretur? Non autem hoc ſolo angebatur ille tunc; verum quod intueretur gentem ſuam ſummis calamitatibus opprimi, graviſſimum ipſi videbatur. Qui enim præter illorum ſalutem ne vivere quidem, neque in Dei libro conſcribi patiebatur, quomodo aulæ regiæ, regnique bonis frui potuiſſet, cum tanta omnes tempeſtate jactari gentiles cerneret? Nam ſi nos quoque poſt tam multa ſecula exortos, nullamque hujuſmodi occaſionem commiſerationis & affectus erga Judæos habentes, tanta ſubit commiſeratio, cùm infantium illam immaniſſimam jugulationẽ audimus aut legimus: quid beatus ille pati potuit, qui tam ſingulari affectu genti ſuæ adſtrictus, ipſas eorum clades hauriebat oculis, ac eos præterea, qui tantis illos incommodis afficiebant, parentum titulo honorare cogebatur? Reor ipſum miſeros illos tunc infantes plus luxiſſe, quam fecerint parentes ipſi. Quod ex ipſis liquet quæ poſtea geſſit. Cum enim eum, qui pater eſſe putabatur, nec ſuadendo flectere, neque cogere valeret, ut feralem, tyrannicamque juſſionem removeret, ipſe unà malorum communium pergit eſſe particeps. Neque iſtud eſt, quod ego nunc admiror; ſed ex cæde illa conjiciens, quam præterito tempore mœroris flammam in intimis animi receſſibus aluerit, ſtupeo. Nam qui ex maxima doloris vi ad homicidium protinus erupit, ex eo opere quid prius animo doloris tulerit, apertius oſtendit. Neque enim tanta illos vehementia ultus fuiſſet, niſi plus quam patres ipſi eorum incommodis tabeſceret. Quid igitur poſteaquam illos ultus eſt, num vel parum animus ex mœrore illo relaxatus eſt? Potuitne diutius frui dulcedine illius juſtiſſimæ ultionis? Vix dies altera illuxerat, cum beatum illum dolor alius & quidem priore longe gravior excepit, tantuſque metus, ut ipſum Ægypto tota deturbaret. Durum quidem ac moleſtum eſt, à quovis homine maledictis laceſſi: verum cum beneficiis quiſpiam affectus, beneficia ipſa exprobraverit: *Numquid occidere me tu vis, inquit, quemadmodum Ægyptium heri occidiſti?* tunc jam tunc efficitur ea contumelia intolerabilis. (Exod. 2, 14.) At verò in Moſe præter hæc aliud quoque tertium inerat, regis videlicet metus, qui adeo juſti occupaverat animum, ut univerſa illum regione exturbaret. Efficitur itaque fugitivus regis filius, ut ſi quis regię illius educationis indulgentiam beatam arbitrabatur, is modò mœrorem prioris abundantiæ animadvertat, illam juſto viro doloris incredibilis ac difficultatis cauſam extitiſſe. Neque enim idem quempiam in privata nutritum domo, plurimis jam laboribus multiſque peregrinationibus & ærumnis exactis, longos iterum labores, atque ea incommoda, quæ extra patrium ſolum neceſſario ſubeunda ſunt, perpeti: & eum qui iſta nunquam vel breviter fuerit expertus; ſed contra penitus in regia magnificentia omne tempus educatus, idipſum pati. Multo enim gravior ei fuga videbitur, quam illi, ſi quando experiri hanc neceſſario cogetur: quod illi quoque tunc contigit.

Itaque proſugus effectus, alienigenæ viri hoſpitio fruitur, quod A ratione mœroris haud exiguum eſt. Dæmoniorum quippe hoſpes ille ſacerdos erat, diverſatusque eſt apud illum longiſſimo tempore. Tradita autem ſibi paſcendi gregis cuſtodia quadraginta annis ita perſtitit. Porrò ſi hoc durum aut difficile non eſſe alicui videatur: is velim eos examinet, non qui metus, aut timoris cauſa peregrinantur, latebris abduntur; ſed qui ſponte ſua domo ſe vel parum abdicant, quàm moleſtè, quàm graviter eam B peregrinationem ferunt, quantùmque commodi ac dulcedinis in reditu reponunt. Cum verò illi nec metus defuerit, nec vita ærumnis plena, iſtaque oneroſa & moleſta reditu iſto ſuaviſſimo leviora judicaverit: conſidera, quæſo, diligentius calamitatis ejus varietatem. Neque enim ſimpliciter audias, paſcebat; ſed recole nunc Jacobi verba, quæ ad ſocerum conquerens dixit:

Gen. 31, 39. *Ego à meipſo reddebam furta diei, & furta noctis: die urebar æſtu,* C *nocte gelu, recedebatque ſomnus ab oculis meis.* Hæc enim omnia iſta illi etiam contigiſſe putandum eſt, & annis pluribus, & majori cum difficultate. Quippe eſt regio longè deſertior atque incultior, quam Meſopotamia. Quod ſi non ita querebatur Moſes, nec beatus quidem ille queſtus unquam fuiſſet, niſi ſumma neceſſitate compulſus, atque ſoceri ingratitudine in hæc verba prorumpere neceſſariò coactus eſſet: Sufficit quidem & ipſa per ſe longinquæ peregrinationis habitatio ad eum humiliandum

Prov. 27, 8. virum, qui neceſſitatis tantùm cauſa peregrinatur. *Sicut enim* D *avis cum ex nido ſuo avolaverit, facilius capitur: ita & homo cum à ſedibus propriis longiùs profectus fuerit, ſervitio ſubjicitur.* Tunc verò nec de propria ſalute ſecurus eſſe poterat ille; ſed ut ſervus aliquis crudeliſſimum dominum effugiens, pavet ſemper ac trepidat ne capiatur: ita & beatus Moſes nunquam ſine timore eſſe poterat: idque ex eo maximè liquet, quòd Deo poſt tantùm temporis præcipiente, ut rediret in Ægyptum, hæret ac titubat: idque E cùm audiſſet, *defunctus eſt, qui quærebat animam tuam.*

CAP. 2. Poſtea verò quàm paruit & exceſſit, atque uxorem ac liberos relinquere coactus eſt, rurſus querimoniæ & contumeliæ & mi-

Exod. 5, 4. næ ab eo qui tunc regnabat in Ægypto, criminá que & maledicta ab eis ipſis quos beneficiis fovebat. Ille enim ajebat: *Quare Moſes & Aaron avertitis populum à laboribus ſuis? recedite unus-*

Exod. 5, 21. *quisque veſtrûm ad opera ſua.* Iſraëlitæ autem: *Videat*, ajebant, *Deus & judicet vos, quia execrabilem feciſtis odorem noſtrum coram Pharaone & coram ſervis ejus, ut daretis gladium in manus* A *eorum ad interficiendum nos.* Gravia quidem ſunt hæc & moleſta; ſed illud omnibus gravius, quod ingreſſus ad ſuos, innumeraque promittens bona, libertatem, incumbentium malorum ereptionem, fallax eſſe & ſeductor putabatur. Non ſolùm enim illis tunc levatum non eſt imminentis ſervitutis onus; verum gravius eſt adjectum: & qui gentem omnem liberaturus ſperabatur, idque promiſerat, is cruciatuum & verberum cauſa eſſe, inſidiator & corruptor putabatur. Quis non facilè mœrore tunc B fuiſſet abſorptus, cum pollicitus tot malorum ereptionem, poſt pollicitationem diriora videret cumulari? Dolebat quidem, quantum par erat, cùm talia audiret & videret: non ea tamen perturbatione dejiciebatur; ſed manebat immobilis. & quidem cum promiſſionibus ea, quæ contingebant, non

Exod. 5, 23. ſolùm non conſentirent; verum & maximè obluctarentur. Accedens autem, & de his loquens, ac multum ingemiſcens, *Domine*, inquit, *quare tu afflixiſti populum tuum, & quare me miſiſti?* C *Ecce enim ex quo ingreſſus ſum ad Pharaonem, ut loquerer in nomine tuo, afflixit populum tuum, nec liberaſti eum.* Hæc ergo cum ille lamentatus eſſet, atque eadem iterum quæ prius audiſſet, annunciat quidem ea rurſus Iſraëlitis; ſed illi minimè tole-

Ibid. 6. rant, eo quod animæ illorum labore premerentur, ac mœrore deficerent. Non, inquit, audierunt Moſem præ anguſtia & laboribus duris. Hoc autem haud parum illum affligebat. Ut verò ad ſigna ventum eſt, ſæpius à Pharaone deluſus, eam irriſionem D fortiter tulit: cum verò liberatus tandem ex Ægypto, atque unà cum populo jam ferè ſecurus videretur, antequam plenè reſpiraſſet, priore, imò verò longè graviore metu comprehenſus eſt. Vix enim tertia effluxerat dies, cum repentè Barbaros omnes armatos cernunt ſuper ſe irruere: atque idem paſſi ſunt, quòd fugitivi ſervi, dum in aliena regione repentè dominorum oculos offendunt: vel certè quemadmodum ſi illi ipſi aliquando ſomniaſſent ſe lætari, & eſſe ea ſervitute li- E beratos, ac demum experrectos in Ægypto, atque in eisdem preſſuris inveniſſent. Imò verò neſcio quid illi ſomnium reputaſſe exiſtimandi ſunt potius, triduine illam liberationem, an præſentem rerum faciem horrendam ac pavendam nimis: tanta oculis omnium offuſa erat mœroris nebula. Interea Moſes multò majoribus tenebris continebatur.

A καὶ γενόμενος φυγάς, κατάγεται μὲν παρὰ ἀνδρὶ εἰδωλολάτρῃ καὶ ἀλλοφύλῳ, καὶ τοῦτο δὲ εἰς ἀθυμίας λόγον οὐ μικρόν, ξενίζεται παρὰ τῷ δαιμονίοις ἱερωμένῳ, χρόνον οὕτω μακρόν· ἐγχειρισθεὶς δὲ τὴν τῶν ποιμνίων ἐπιμέλειαν τὴν ἐκείνου, οὕτω τὰ τεσσαράκοντα ἔτη διετέλεσεν. εἰ δέ τινι τοῦτο μηδὲν εἶναι δοκεῖ δεινόν, ἐξετάσωμεν τοὺς μὴ διὰ φόβον καὶ δέος ἀποδημοῦντας καὶ κρυπτομένους, ἀλλὰ τοὺς ἑκόντας μικρὸν τῆς οἰκίας διασπωμένους, πῶς ἀλγοῦσι, πῶς δυσχεραίνου- B σι, πόσων ἀγαθῶν τὴν ἐπάνοδον τίθενται. ὅταν δὲ καὶ φόβος προσῇ, καὶ βίος ταλαίπωρος, καὶ τὰ φορτικὰ ταῦτα καὶ ἐπαχθῆ τῆς ἡδίστης ἐπανόδου κουφότερα φαίνηται, θέα μοι τὸ ποικίλον τῆς συμφορᾶς. μὴ γὰρ ἁπλῶς ἀκούσῃς τὸ ἐποίμαινεν· ἀλλ᾽ ἀναμνήσθητι νῦν τῶν ῥημάτων Ἰακώβ, ὧν πρὸς τὸν κηδεστὴν ἀπωδύρετο λέγων· ἐγὼ ἀπε- C τίννυον παρ᾽ ἐμαυτοῦ κλέμματα ἡμέρας καὶ κλέμματα νυκτός· ἐγενόμην τῆς ἡμέρας συγκαιόμενος τῷ καύματι, καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτός, καὶ ἀφίστατο ὁ ὕπνος ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. ταῦτα γὰρ ἅπαντα καὶ τούτῳ συμβαίνειν εἰκὸς ἦν, ἐπὶ πλείοσιν ἔτεσι καὶ μετὰ μείζονος τῆς σφοδρότητος, ὅσῳ καὶ ἡ χώρα τῆς χώρας ἐρημοτέρα. εἰ δὲ μὴ ἀπωδύρατο ταῦτα ὁ Μωυσῆς, οὐδὲ γὰρ ὁ μακάριος ἐκεῖνος εἶπεν ἄν, εἰ μὴ εἰς πολλὴν τοῦ πράγματος κατέστη τὴν ἀνάγκην, καὶ ὑπὸ τῆς ἀγνωμοσύνης τοῦ κηδεστοῦ, εἰς ταῦτα ἐλθεῖν ἐβιάσθη τὰ ῥή- D ματα· ἱκανὴ μὲν οὖν καὶ αὐτὴ καθ᾽ ἑαυτὴν ἡ ἀλλοτρία ταπεινῶσαι τὸν ἄνδρα, τὸν καὶ χρείας ἕνεκεν ἀποδημοῦντα μόνον. ὡς γὰρ ὄρνεον, φησίν, ὅταν ἐκπετασθῇ ἐκ τῆς νοσσιᾶς αὐτοῦ, οὕτως ἄνθρωπος δουλοῦται, ὅταν ἀποξενωθῇ ἀπὸ τῶν ἰδίων τόπων· τότε δὲ πρὸς τούτῳ οὐδὲ ὑπὲρ τῆς ἰδίας σωτηρίας εἶχε θαρρεῖν· ἀλλ᾽ ὥσπερ τις οἰκέτης ὠμὸν δεσπότην ἀποδρὰς τρέμει διαπαντός, καὶ δέδοικε μὴ ἁλῷ, οὕτω καὶ ὁ μακάριος Μωυσῆς, φόβῳ συνέζη διηνεκεῖ· καὶ δῆλον ἐξ ὧν E τοῦ Θεοῦ μετὰ τοσοῦτον χρόνον κελεύοντος ἀπελθεῖν, ἀναδύεται καὶ ὀκνεῖ, καὶ ταῦτα ἀκούσας, ὅτι ὁ ζητῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τέθνηκεν.

Ἐπειδὴ δέ ποτε ἐπείσθη, καὶ ἀπῆλθε, καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας ἠναγκάσθη καταλιπεῖν, πάλιν μέμψεις καὶ ὕβρεις καὶ ἀπειλαὶ παρὰ τοῦ κρατοῦντος τῆς Αἰγύπτου τότε, κατηγορίαι δὲ καὶ ἀραὶ παρὰ τῶν εὐεργετουμένων αὐτῶν· ὁ μὲν οὖν ἔλεγεν· ἵνα τί Μωυσῆ καὶ Ἀαρών, διαστρέφετε τὸν λαὸν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῶν; ἀπέλθετε ἕκαστος ὑμῶν πρὸς τὰ ἔργα αὐτοῦ· οἱ δὲ Ἰσραηλῖται, ἴδοι, φη- A σίν, ὁ Θεὸς ὑμᾶς καὶ κρίναι, ὅτι ἐβδελύξατε τὴν ὀσμὴν ἡμῶν ἐναντίον Φαραώ, καὶ ἐνώπιον πάντων τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, δοῦναι ῥομφαίαν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἀποκτεῖναι ἡμᾶς. λυπηρὰ μὲν οὖν ταῦτα καὶ ἐπαχθῆ, τὸ δὲ πάντων φορτικώτερον ἐκεῖνο ἦν, ὅτι εἰσελθὼν καὶ μυρία ἐπαγγειλάμενος ἀγαθά, ἐλευθερίαν, ἀπαλλαγὴν τῶν ἐπικειμένων κακῶν, ἔδοξεν εἶναι ἀπατεών. οὐ γὰρ μόνον αὐτοῖς οὐκ ἐπεκουφίσθη τὸ τῆς ἐπικειμένης δουλείας βάρος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ B χαλεπώτερον ἐπετείνετο, καὶ ὁ προσδοκηθεὶς ἐλευθερωτὴς ἔσεσθαι τοῦ παντὸς ἔθνους, καὶ τοῦτο ἐπαγγειλάμενος, τῶν στρεβλώσεων καὶ τῶν μαστίγων αἴτιος ἔδοξεν εἶναι, καὶ ἐπίβουλος, καὶ λυμεών· τίς οὐκ ἂν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας κατεπόθη ῥᾳδίως, ὑποσχόμενος μὲν λύσιν τῶν τοσούτων κακῶν, μετὰ δὲ τὴν ὑπόσχεσιν, προσθήκην ἑτέρων χαλεπωτέρων ἰδών; ἠθύμει μὲν οὖν ὡς ἀθυμεῖν εἰκὸς τὸν ταῦτα ἀκούοντα καὶ ὁρῶντα, οὐ παρετρέπετο δὲ ὑπὸ τοῦ πάθους ἀλλ᾽ ἔμεινεν ἀκλινής, καί- C τοι τῶν ἐπαγγελίαις τῶν γινομένων οὐ συμβαινόντων, ἀλλὰ καὶ μαχομένων. προσελθὼν δὲ τῷ Θεῷ καὶ διαλεχθεὶς ὑπὲρ τούτων καὶ ἀποδυράμενος πολλά, εἶπε γάρ φησι· Κύριε διὰ τί ἐκάκωσας τὸν λαόν σου, καὶ ἵνα τί ἀπέστειλάς με, καὶ ἀφ᾽ οὗ εἰσπεπόρευμαι πρὸς Φαραὼ λαλῆσαι ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι, ἐκάκωσε τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ οὐκ ἐρρύσω τὸν λαόν σου; ταῦτα δὴ οὖν θρηνήσας, καὶ τὰ αὐτὰ πάλιν ἀκούσας, ἅπερ καὶ πρότερον, ἀπαγγέλλει μὲν αὐτὰ τοῖς Ἰσραηλίταις D πάλιν· οὐ παραδέχονται δὲ ἐκεῖνοι τῷ κατεάξαι τὰς ψυχὰς ὑπὸ τοῦ καμάτου καὶ τῆς ἀθυμίας. οὐκ εἰσήκουσαν γὰρ Μωσέως, φησίν, ἀπὸ τῆς ἀθυμίας, καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν σκληρῶν. καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ὡς ἔτυχεν αὐτὸν ἔθλιβεν· ὡς δὲ ἐπὶ τῶν σημείων ἐγένετο, καὶ πολλάκις ὑπὸ τοῦ Φαραὼ διαπαιχθεὶς ἤνεγκε γενναίως καὶ ταύτην τὴν χλευασίαν, ἀπαλλαγεὶς τῆς Αἰγύπτου καὶ θαρρήσας μετὰ τῶν Ἰουδαίων λοιπόν, πρὶν ἀναπνεῦσαι τέλεον, τῷ προτέρῳ, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ μείζονι τοῦ E προτέρου κατελαμβάνετο φόβῳ. οὔπω γὰρ ὅλαι τρεῖς ἡμέραι, καὶ τοὺς βαρβάρους ἅπαντας μετὰ τῶν ὅπλων εἶδον πλησίον ἑστῶτας αὐτῶν, καὶ ταὐτὸν ἔπαθον, οἷον εἰ δραπέται τινὲς ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ἄφνω τοῖς τῶν δεσποτῶν ἐμπεσόντες ὀφθαλμοῖς· ἢ εἰ καθάπερ αὐτοὶ δὴ οὗτοι εἴ ποτε συμβὰν χρηστοῖς ὀνείρασιν ἐντρυφήσαντες, καὶ φαντασθέντες τὴν ἀπαλλαγήν, εἶτα διεγερθέντες εὗρον ἑαυτοὺς ἐν Αἰγύπτῳ πάλιν, καὶ τοῖς ὁμοίοις κακοῖς, μᾶλλον δὲ οὐκ οἶδα τί ἄν τις αὐτοὺς φαίη νομίζειν ὄναρ, τὰς τρεῖς ἡμέρας τῆς ἀπαλλαγῆς ἢ τὴν παροῦσαν ὄψιν ἐκείνην τὴν φρικώδη καὶ φοβεράν, τοσαύτη κατεσκεδάσθη τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς ἀθυμίας ἀχλύς. ὁ δὲ Μωυσῆς καὶ μείζονι σκότῳ συνεχόμενος

ἐχόμενος ἦν. οὐ γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους ἐδεδοίκει μόνον, καθάπερ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰσραηλῖται, ἀλλὰ καὶ τούτους μετ' ἐκείνων. ἀμφότεροι γὰρ ὡς ἀπατεῶνι καὶ εἴρωνι προσεῖχον λοιπὸν, οἱ μὲν μετὰ τοῦ γελᾶν καὶ ἐπεμβαίνειν· οἱ δὲ μετὰ τοῦ δάκνεσθαι καὶ ἀθυμεῖν. ἀλλὰ τί χρὴ τούτοις τεκμαίρεσθαι τὴν ἀθυμίαν τοῦ ἀνδρὸς, παρὸν ἐκ τῆς ἄνωθεν ἐνεχθείσης φωνῆς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ὀδύνην καταμαθεῖν; σιγῶντι γὰρ καὶ μηδὲ διᾶραι τὰ χείλη τολμῶντι, Τί, φησὶν ὁ Θεὸς, βοᾷς πρός με; τὸν θόρυβον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ δι' ἑνὸς ῥήματος τούτου ἐμφαίνων ἡμῖν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ οὗτος ἐλύθη τὸ δέος, μείζονα πάλιν ἤρετο τὰ δεινά. καὶ γὰρ καὶ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τοῦ Φαραὼ, χαλεπώτερον αὐτῷ δι' ὅλης ἐκέχρηντο τῆς ὁδοῦ οἱ παρ' αὐτοῦ δημαγωγούμενοι, καὶ δι' αὐτοῦ μυρίων ἀπολαύσαντες ἀγαθῶν. καὶ πρῶτον μὲν ἐπέκειντο σφοδρῶς ἄγχοντες, καὶ κρέα ἀπαιτοῦντες αὐτὸν τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοῖς μὲν παροῦσιν ἀχαριστοῦντες, τὰ δὲ πρότερα ἐπιζητοῦντες. ὃ πάντων βαρύτερον ἦν. τί γὰρ χαλεπώτερον ἂν ἔπαθεν, εἰ μαινομένων καὶ παραπαιόντων ἀνδρῶν ἐπετέτραπτο στρατηγεῖν; ἀλλ' ὅμως ταῦτα πάντα γενναίως ἔφερεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνὴρ, καὶ εἰ μὲν μὴ φιλοστόργως εἶχε πρὸς αὐτοὺς, φορητὸν ἂν ἦν τὸ δεινὸν, καὶ ὑπὲρ τῶν εἰς αὐτὸν γινομένων μόνον παρεῖχεν ἀλγεῖν. νῦν δὲ τῶν γονέων μᾶλλον περὶ αὐτοὺς διατεθεὶς, ἀπὸ τῆς κηδεμονίας ταύτης, ἑτέραν εἶχεν ἀθυμίας ἀνάγκην, τὴν ὑπὲρ τῆς ἐκείνων διαστροφῆς καὶ μανίας. οὐδὲ γὰρ οὕτως αὐτὸν ἔδακνε τὸ ὑβρίζεσθαι, ὡς τὸ ἐκείνους εἶναι τοὺς ὑβρίζοντας. δεινὸν μὲν οὖν καὶ τὸ πρὸ τῆς χορηγίας τῆς παραδόξου τροφῆς ἐκείνης ἀχαριστεῖν· οἱ δὲ καὶ ἐν μέσοις τοῖς θαύμασι τὴν κακίαν ἐπεδείκνυον τὴν αὐτῶν, καὶ τὴν παρανομίαν, καὶ τὴν πλεονεξίαν τὴν περὶ τὴν συλλογὴν, καὶ μικρὸν προελθόντες πάλιν ἐγόγγυζον, πάλιν ἐμέμφοντο τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ· καθ' ἕκαστον δὲ τούτων, μᾶλλον τῶν ἁμαρτανόντων ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἐκόπτετο καὶ ἠθύμει. καὶ γὰρ ὅτε τὸν μόσχον εἰργάσαντο, αὐτοὶ μὲν ἔπαιζον καὶ ἐτρύφων· ὁ δὲ πενθῶν καὶ ἀνιώμενος καὶ καταρώμενος ἑαυτῷ τὴν χαλεπὴν ἐκείνην ἀρὰν Μωυσῆς ἦν, καὶ οὐδὲν αὐτὸν ὅλως ἔπειθεν ἀποστῆναι τῆς συμπαθείας τῆς πρὸς αὐτούς. τοὺς οὖν οὕτως ὑπ' αὐτοῦ ποθουμένους ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀεὶ προβαίνοντας ὁρῶν, πόσῃ λύπῃ, πόσοις δὲ ἄρα συνανεστρέφετο δάκρυσιν; εἰ γὰρ ἕνα τις υἱὸν ἔχων οὐκ ἂν δύναιτο ζῆν, εἴ ποτε αἴσθοιτο πρὸς κακίαν ἀποκλίναντα, καὶ εἰ πάντων αὐτὸς πονηρότερος ὢν τύχοι, τὸν μυριάδας τοσαύτας ἐν τάξει παίδων κεκληρωμένον, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ παῖδας φιλοῦντα· οὐδεὶς γὰρ ἂν ηὔξατο πατὴρ συναπολέσθαι παιδὶ μηδὲν ἡμαρτηκὼς, καθάπερ ἐκεῖνος· τὸν δὴ οὕτω παῖδας κεκτημένον τοσούτους, μισοπόνηρόν τε ὄντα καὶ φιλάγαθον, τί οἴει πάσχειν πάντας αὐτοὺς ὥσπερ ἐξ ἑνὸς συνθήματος, εἰς τὸν τῆς κακίας κρημνὸν καταδραμόντας ἰδόντα; οὐ γὰρ ἂν εἰ μὴ σφόδρα αὐτὸν ἐσκότασε καὶ ἐκ βάθρων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἀνέτρεψεν ὁ τῆς ἀθυμίας ἐκείνης ἴλιγγος, οὐκ ἂν τὰς πλάκας ἔρριψεν ἀπὸ τῶν χειρῶν καὶ συνέτριψεν· ἀλλ' ἰάσατο ταχέως τὴν συμφοράν. ἀλλὰ τί ποιήσας, εἰπέ. καὶ γὰρ ὁ τῆς ἰατρείας τρόπος, εἰ καὶ παρεμυθήσατο τὸ γεγονὸς, ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὸς πολλῶν ἔγεμε δακρύων· καὶ οὐδεὶς οὕτω λίθινος ἦν, ὡς μηδὲν παθεῖν ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς ὑπὸ τῶν οἰκείων σφαττομένους ὁρῶν, καὶ εἰς τρισχιλίων σωμάτων ἀριθμὸν τὴν ἐλεεινὴν ταύτην ἐκτεινομένην σφαγήν. καὶ γὰρ ἡμεῖς τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν ὅταν ἐπί τινι λαμβάνωμεν δεινῷ, στρεβλοῦμεν μὲν, καὶ μαστιγοῦμεν, οὐκ ἀναλγητὶ δὲ οὖν πράττομεν, ἀλλὰ μετὰ θλίψεως οὐκ ἐλάττονος τῶν πασχόντων αὐτῶν.

Πολλοῦ δὴ τότε πένθους αὐτὸν καὶ τὸ στρατόπεδον ἔχοντος, ἑτέρα πάλιν ἀγωνία προσετίθετο. οὐκ ἔτι γὰρ αὐτοῖς στρατηγήσειν, ἀλλ' ἐγκαταλείψειν αὐτοὺς, καὶ ἀγγέλῳ παραδώσειν τὴν προστασίαν αὐτῶν ἠπείλησεν ὁ Θεὸς, ὃ πάντων ἀφορητότερον ἦν τῷ Μωυσῇ. ἄκουσον γοῦν οἷά φησι πρὸς τὸν Θεόν· Εἰ μὴ σὺ αὐτὸς συμπορεύῃ μοι, μὴ ἀναγάγῃς με ἐντεῦθεν. ὁρᾷς πῶς φόβοι φόβους, καὶ λῦπαι διεδέχοντο λύπας; καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἵστατο τὸ δεινόν· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οὗτος ἔπεισε τὸν Θεὸν καὶ ἐπένευσεν ὁ φιλάνθρωπος, καὶ τὴν χάριν ἔδωκε, πάλιν ἑτέραις αὐτὸν περιέβαλον ὀδύναις, τὸν ἵλεων γενόμενον παροξύνοντες, καὶ ταῖς ἐσχάταις ἑαυτοὺς περιπείροντες συμφοραῖς. μετὰ γὰρ τὴν σφαγὴν τὴν πολυδάκρυτον οὕτω προσέκρουσαν πάλιν, ὡς ἐκκαλέσασθαι καθ' ἑαυτῶν τὸν ἐμπρησμὸν ἐκεῖνον, ὃ μικροῦ πάντας ἀνάλωσεν ἄν· τῷ δὲ Μωυσῇ, διπλῆν ἐν ἅπασι τὴν ἀθυμίαν εἶναι συνέβαινε, τῷ τε ἐκείνους ἀπόλλυσθαι, καὶ τῷ τοὺς ὑπολειπομένους ἀδιορθώτους μένειν, καὶ μηδὲν ἐκ τῶν ἐκείνων κερδαίνειν συμφορῶν. οὔπω γὰρ τέλος εἶχεν ἐκεῖνος ὁ θάνατος, καὶ οἱ περιλειφθέντες τῶν κρομμύων ἐμέμνηντο, καὶ τοῖς παροῦσιν ἐδυσχέραινον λέγοντες· Τίς ἡμᾶς ψωμιεῖ κρέα; ἐμνήσθημεν γὰρ τοὺς ἰχθύας, οὓς ἠσθίομεν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοὺς σικύους, καὶ τοὺς πέπονας, καὶ τὰ πράσα καὶ τὰ κρόμμυα καὶ τὰ σκόροδα. νυνὶ δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατάξηρος, οὐδὲν πλὴν εἰς τὸ μάννα οἱ ὀφθαλμοὶ

A Non enim ſolos Ægyptios metuebat, ut reliqui; verum ipſos unà Iſraëlitas: utraque enim gens illum jam ut ſeductorem ac verſutiſſimum oderat, Ægyptii quidem irridentes atque invadentes, Iſraëlitæ verò carpentes ac mœrore confecti. Sed quid me neceſſe eſt dolores anguſtiasque viri conjecturis colligere, cum poſſimus ex illa ipſa ſuperna voce cunctum ipſius dolorem intelligere? Tacenti enim illi, neque labia reſerare præſumenti, dixit Deus: *Quid clamas ad me?* Tumultum animi ipſius Exod. 14. 15.
B nobis hoc verbo ſignificans.

Poſteà verò quam is etiam ſolutus eſt metus, majora iterum parabantur adverſa. Nam per omne illud iter ſævius atque inmanius illo uſi ſunt hi qui ab eo regebantur, innumeriſque per illum bonis fruebantur, quàm feciſſet Pharao ipſe & Ægyptii: ac primum quidem inſtabant vehementius illum ſuffocantes, Ægyptiasq; carnes requirentes, ingratiq; præſentia faſtidiebant, & præterita deſiderabant, quod erat ſanè omnium graviſſimum. CAP. 3.
C Quid enim pati poterat acerbius, ſi amentium inſanientiumque hominum gubernacula ipſi credita fuiſſent? Et tamen omnia beatus ille fortiter ferebat, & niſi illos ſummo affectu dilexiſſet, toleraſſet æquanimis illorum adverſos caſus, ac pro ſuis tantum doluiſſet injuriis: nunc verò cum illis non ſecus quam filiis afficeretur, ex hujuſmodi affectu adeo eximio aliã rurſus moleſtiam ſubire cogebatur, cùm illorum perverſitatem ac veſaniam auctiorem indies fieri intueretur. Neq; enim illum angebant contume-
D liæ; ſed quod eas ab illis pateretur quos tanta charitate diligeret. Grave quidem re vera fuerat, etiã ante cibi illius mirabilem largitionem ingratos eſſe: verum illi inter media miracula nequitiã oſtendebant ſuam, iniquitatem & infrænatam cupidinem, quam legentes illũ cibum præ ſe ferebant, atq; cum parum proceſſiſſent, rurſus ingrati murmurabant, rurſus de Dei beneficiis ingrati querebantur. Cùm verò per ſingula quotidie peccarẽt, beatus ille lugebat, ac mœſtus perdurabat. Nam cum vitulũ fecerũt, ipſi qui-
E dem ludebant ac laſciviebant: Moſes autẽ lugens, ac mœrore affectus, maledictũ illud terribile ſibi imprecabatur, nihilq; omnino perſuadere poterat, ut à miſerationis affectu abſtineret. Cum igitur ſic dilectos in deteriora ſemper progredi conſpiceret, quãto illũ dolore, quibus lachrymis jugiter obverſatũ putas? Si enim unũ quis tantum habens filiũ, vivere ſine dolore non poteſt, cum illum ſemper in vitia pronum animadvertit, etiã ſi ipſe omnibus nequior ſit: Is qui tot millia hominũ in filiorum ordine locaverat,
A imò verò plusquam filios amabat: nullus enim pater cum filio unà perire cupit, cum præcipuè nihil peccaverit: is, inquam, qui tot habebat filios, mala averſans, ac bona ſtudioſè diligens, quid pati potuiſſe putandus eſt, cum eos omnes veluti ex quodam ſigno & condicto, ad vitiorum prærupta & præcipitia currere intueretur? Profectò niſi obtenebraſſet vehementer, atque ex intimis receſſibus animam ipſius mœroris illius magnitudo turbaſſet, tabulas de manibus nunquam abjeciſſet atque contriviſſet.
B Sed citò clades illa ſedata ab eo eſt. Quonam, quæſo, remedio? Nempe enim etiamſi curationis illo genere ſanatum fuerat præſumptum facinus, ipſe tamen erat ſemper in lachrymis. Nullus enim ferè ita eſſet lapideus, qui nihil pateretur fratres & cognatos à ſuis interfici, atq; ad viginti trium millium numerum eam cædem progredi conſpiciens. Nos denique cùm liberos noſtros in aliquo peccaſſe deprehendimus, tormentis quidem ac flagris illos ſubdimus; verum id non ſine dolore facimus: imò verò ma-
C gis ipſi, quam qui patiuntur, affligimur.

Cum ergo & illum & caſtra maximus luctus occupaſſet, alia rurſus anxietas adjecta eſt. Deus enim ſe non jam illis pariturum; ſed eos derelicturum, Angeloque daturum eam curam minabatur. Id verò Moſi viſum eſt omnibus gravius atque intolerabilius. Audi denique quid ille ad Deum locutus ſit: *Niſi ipſe venias mecum, non educes me hinc.* Vidéſne ut timoribus timores, mœroréſque mœroribus ſemper ſucceſſerint? Neque tamen CAP. 4. Ab tribulatione ac mœrore Moyſes divexatur.
D hactenus ſteterunt adverſa; verum cùm id quoque perſuaſiſſet Deo, annuiſſetque clementius ac præſtitiſſet gratiam, aliis rurſus doloribus affligitur. Deum jam propitium illi irritantes, ſeſe ſummis doloribus expoſuerunt: nam poſt cædem illam lachrymabilem, ita Deum rurſus offenderunt, ut contra ſe incendium illud provocarent, ex quo omnes ferè conſumpti periere. Moſem verò duplex ſemper mæſtitia angebat, quòd & illos perire, & reliquos corrigi nolle, nihilque ex pereuntium caſibus lucrari con- Exod. 33. 16.
E ſpiceret. Necdum enim clades illa finem acceperat, cùm hi qui reliqui fuerant, ceparum memores, datas ſibi divino munere eſcas ægrè ferebant dicentes: *Quis nos cibabit carnibus? Recolimus piſces, quos in Ægypto comedibamus, cucumereſque & pepones & porros, & cepas & alia. Nunc autem anima noſtra areſcit, nihilque oculi noſtri intuentur niſi manna,* Num 11. 5. & 11.

Hic jam non tulit ingratos Moſes, imò verò dolore ſuperatus, il- A lorum regimen recuſat, morique optat potius quàm in tanta amaritudine vivere. Audi denique ipſius verba. *Et dixit,* inquit, *Moſes ad Deum: Quare afflixiſti ſervum tuum? & quare non inveni gratiam in oculis tuis? & cur impoſuiſti impetum univerſi populi hujus ſuper me? Num ego in utero accepi omnem populum iſtum? quia tu mihi dicis, accipe illum in ſinu tuo, veluti nutrix lactentem, in terram quam juravi patribus eorum. Unde mihi carnes, ut dem omni populo iſti? qui flent adverſum me* B
Exod. 32, 31. *dicentes: Da nobis carnes, ut comedamus. Non potero ferre populum iſtum ſolus, quoniam grave mihi eſt verbum hoc. Quod ſi non ita facis mihi, obſecro occide me, ſi inveni gratiam coram te.* Iſta ille locutus eſt, qui dixerat: *Et nunc ſiquidem dimittis eis peccatum, dimitte: ſin autem, dele me de libro, quem ſcripſiſti,* adeo illum mœror averterat. Quod & parentes ſæpe patiuntur, cum his indignantur, quæ à filiis fiunt. Nam quod nec poſtea unquam deſierit illorum miſereri, liquet ex his, quæ poſtea geſ- C ſit. Cùm enim illum exploratores occidere tentarent, ipſumque lapidibus obruere, effugiens illorum manus, rurſus ad orandum pro eis convertebatur, Deumque illis propitium fieri, qui ſe necare cupiebant, precabatur: adeo quoque naturali amore vehementior illi inerat affectus. Itaque exploratoribus mortuis, ac ingentis adhuc luctus needum hora præterita, rurſus illi alias nectebant mœroris cauſas. Primo enim pugnare prohibenti non obtemperaverunt, ſecundò verò pugnantes ab Amale- D citis conciſi ſunt, & ante bellum iſtud & bilis & gulæ cauſa maxi-
Pſ. 77. 34. mè conſumpti ſunt. *Nam occidit,* inquit, *plurimos eorum, cùm adhuc eſca eſſet in ore eorum.* Ingenti autem hac illorum cæde inſpecta, cùm needum hic dolor quieviſſet, alio rurſus invaditur luctu, tantaque neceſſitate conſtrictus eſt, ut iſtos ipſos tam dilectos atque amantiſſimos, novo aliquo ac peregrino mortis genere vitam finire precaretur. Ita alii quidem erumpente igne repente incendio conflagraverunt, alii repentino terræ hiatu ab- E ſorpti ſunt: neque pauci aliquot; ſed plura quàm quindecim hominum millia iſta paſſi ſunt. Quo facto, quo animo illorum cognatos & amicos adverſum Moſem fuiſſe putandum eſt? quo item Moſem ipſum cùm cerneret pupillos filios, & uxores viduas ex ea calamitate fieri videret: item fratrem ſuum ac ſororem vita exceſſiſſe, illiuſque filios prævaricationis alicujus cauſa ignis uſtione periiſſe? Horum ſanè ſingula, nihil etiam antea perpeſſum animum afficere dolore potuiſſent, ne dum tot jam incom- A modis, tot malis exercitum & fatigatum. Ut autem Chananæo ſuperato longum iter circumire cogebantur, rurſum murmuravere Judæi, rurſumque periere, non jam quidem morbis ut prius, non igne aut hiatu terræ; ſed venenatorum ſerpentium morſibus: qui profectò omnes perdidiſſent, niſi rurſus accedens ad Deum Moſes precibus ſuis ejus avertiſſet iram.

CAP. 5. Poſtea verò quàm de hac peſte liberati ſunt, vatiſque imprecationes effugerunt, rurſum ſeipſos per duriſſima prærupta jece- B runt, atque poſt benedictiones Balaam, imò verò Dei, (neque enim illius voluntatis ea verba fuere; ſed impellentis ſe atque moventis divini afflatus) fornicati ſunt cum alienigenarum filiabus, & initiati ſunt Beelphegor. At Moſes hujuſmodi ſcelus confuſionemque non ferens, eos rurſus ſe invicem concidere ac ne-
Num. 25. 3 Beelphegor initiantur Judæi. care juſſit. *Interficite,* inquiens, *unuſquiſque proximum ſuum, qui initiatus eſt Beelphegor:* non ſecus quam in vulnere horrendo, quod plurimis ſectionibus uſtionibuſque ſuſceptis, nihil me- C lius habuerit, jubet quiſque rurſus, quod reliquum eſt, ſecare atque urere. Cæterùm tu cùm has difficultates audis, noli putare iſta tantùm contigiſſe: ſiquidem & ipſe ex his quæ ſcripta ſunt non pauca prætereo, puta bella, inimicorum obſtacula, longiſſima itinera, ſororis contumeliam, ejuſdem cruciatum, quo mitiſſimus ille Moſes tunc maximè indoluit. Sed ea tamen omnia, ſi quis diligentiſſimè in unum congerat, ne milleſimam quidem partem ex his, quæ contigerunt, ſcriptam fuiſſe reperiet. Si e- D nim qui in una domo vel paucis præeſt ſervis, innumeras quotidie & irritationum & mœroris occaſiones habet, qui tot millibus quadraginta annis præeſſe coactus eſt, idque in deſerto, ubi neq;
Deut. 32, 38. aër, neque aqua erat: quot negotia ſingulis diebus, quas difficultates obire cogebatur? quot curas, quot mœrores & viventibus illis, & vita functis? Vidit enim omnes, quos ex Ægypto eduxerat mortuos, præter duos viros ſolùm: eoſque qui ex illis nati fuerant, dignus habitus non eſt in terram repromiſſionis intro- E ducere. Cæterum vidit quidem eam terram ex vertice montis Nabau, naturamque illius optimè didicit, frui autem illa cum reliquis Iſraëlitis permiſſus non eſt; ſed extra eam manſit
Deut. 4, 21. ac mortuus eſt, idque ipſe Iſraëlitis conquerens dicebat:

A ἡμῶν. ἔνθα μηκέτι φέρων τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτῶν ὁ Μωυσῆς, παραιτεῖται τὴν προστασίαν νικηθεὶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, καὶ θάνατον εὔχεται ἀντὶ τῆς πικρᾶς ἐκείνης ζωῆς. ἐπάκουσον δὴ καὶ τῶν ῥημάτων αὐτῶν· καὶ εἶπε Μωυσῆς, φησὶ, πρὸς τὸν Θεόν· « ἵνα τί ἐκάκωσας τὸν θεράποντά σου, καὶ διατί οὐχ εὕρηκα χάριν ἐναντίον σου, ἐπιθεῖναι τὴν ὁρμὴν τοῦ λαοῦ τούτου ἐπ᾽ ἐμέ; μὴ ἐγὼ ἐν γαστρὶ ἔλαβον πάντα τὸν λαὸν τοῦτον, ἢ ἐγὼ ἔτεκον αὐτὸν, ὅτι λέγεις μοι, λάβε αὐτὸν εἰς τὸν B κόλπον σου, ὡσεὶ ἄραι τιθηνὸς τὸν θηλάζοντα, εἰς τὴν γῆν ἣν ὤμοσα τοῖς πατράσιν αὐτῶν; πόθεν μοι κρέα δοῦναι παντὶ τῷ λαῷ τούτῳ, ὅτι κλαίουσιν ἐπ᾽ ἐμοὶ λέγοντες, δὸς ἡμῖν κρέα, ἵνα φάγωμεν; οὐ δυνήσομαι ἐγὼ μόνος φέρειν τὸν λαὸν τοῦτον, ὅτι βαρύτερόν μοί ἐστι τὸ ῥῆμα τοῦτο· εἰ δὲ οὕτως σὺ ποιεῖς μοι, ἀπόκτεινόν με ἀναιρέσει, εἰ εὕρηκα χάριν ἐναντίον σου. ταῦτα ἐκεῖνος ἐφθέγξατο ὁ εἰπὼν, καὶ νῦν, εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, ἐξάλειψόν « C με ἐκ τῆς βίβλου ἧς ἔγραψας. οὕτως αὐτὸν ἡ ἀθυμία περιέτρεψεν. ὅπερ πάσχουσι καὶ γονεῖς πολλάκις δυσανασχετοῦντες τοῖς γινομένοις ὑπὸ τῶν παιδίων· ὅτι γὰρ καὶ μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα οὐκ ἐπαύσατο τῆς συμπαθείας τῆς πρὸς αὐτοὺς, ἐξ ὧν μετὰ ταῦτα ἐποίησε, δῆλον ἡμῖν. ἐπειδὴ γὰρ τὸ μετὰ τοὺς κατασκόπους ἀνελεῖν ἐπεχείρουν, καὶ λίθοις αὐτὸν ἔβαλον, διαφυγὼν τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν εὐχὴν πάλιν ἐτρέπετο, καὶ τὸν Θεὸν παρεκάλει ἵλεων γενέσθαι τοῖς βου- D λομένοις αὐτὸν ἀνελεῖν· οὕτω καὶ τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας σφοδρότερον αὐτῷ τὸ φίλτρον ἐνέκειτο. τῶν γοῦν κατασκόπων ἀποθανόντων καὶ τοῦ πένθους ἀκμάζοντος οὐδέπω παρελθόντος χρόνου, πάλιν ἑτέρας ἔπλεκον ἀθυμίας ὑποθέσεις αὐτῷ. πρῶτον μὲν οὐκ ἀνασχόμενοι κωλύοντος πολεμεῖν, δεύτεροι δὲ κατακοπέντες ὑπὸ τῶν Ἀμαληκιτῶν. ἦσαν δὲ καὶ πρὸ τοῦ πολέμου τούτου, τῇ χολέρᾳ καὶ τῇ γαστριμαργίᾳ δαπανηθέντες ἱκανῶς. καὶ γὰρ ἀπέκτεινέ, φησιν, ἐν τοῖς « E πλείοσιν αὐτῶν, ἔτι τῆς βρώσεως οὔσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν. θεασάμενος δὲ καὶ τὸν θάνατον ἐκείνων τὸν πολὺν, οὔπω τῆς ἀθυμίας τῆς ἐπὶ τούτῳ πεπαυμένης, ἑτέρῳ πάλιν ἐβάλλετο πένθει, καὶ εἰς τοιαύτην ἀνάγκην καθίστατο, ὡς τοὺς ἀγαπητοὺς καὶ φιλτάτους τούτους εὔξασθαι ξένῳ τινὶ καὶ παραδόξῳ θανάτῳ καταλῦσαι τὸν βίον· οὕτως οἱ μὲν πυρὸς ἀφθέντος ἐξαίφνης ἐκαύθησαν, οἱ δὲ γενομένου χάσματος κατεπόθησαν· καὶ οὔτε εὐαρίθμητοί τινες, ἀλλὰ πεντεκαίδεκα χιλιά- A δων ἀνδρῶν πλείους οἱ ταῦτα παθόντες ἦσαν. τούτου δὲ γενομένου, πῶς τοὺς ἐκείνων συγγενεῖς, πῶς τοὺς φίλους πρὸς τὸν Μωυσέα διακεῖσθαι εἰκὸς ἦν; πῶς δὲ αὐτὸν τὸν Μωυσῆν, ὁρῶντα καὶ παῖδας ὀρφανοὺς, καὶ γυναῖκας χήρας ἀπὸ ταύτης γινομένας τῆς συμφορᾶς, καὶ τὴν ἀδελφὴν, καὶ τὸν ἀδελφὸν τελευτήσαντας, καὶ τοὺς υἱοὺς τοὺς ἐκείνων καυθέντας ὑπὲρ παρανομίας τινός; τούτων δὲ ἕκαστον ἱκανὸν καὶ μηδὲν πεπονθυῖαν θλῖψαι ψυχὴν, μή τι γε τοσούτοις ἤδη κατεργασθεῖσαν B κακοῖς· ὡς δὲ τὸν Χαναναῖον εἷλον, καὶ μακρὰν ἐκύκλουν ὁδὸν, πάλιν ἐγόγγυζον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ἀπώλλυντο, νόσῳ μὲν οὐκ ἔτι καθάπερ καὶ πρώην, οὐδὲ πυρὶ καὶ χάσματι καθάπερ καὶ πρότερον, ἰοβόλων δὲ δήγμασιν ὄφεων, οἳ πάντας ἂν αὐτοὺς ἀπώλεσαν, εἰ μὴ « πάλιν ὁ Μωυσῆς προσελθὼν, ἱκέτευσε τὸν Θεόν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ταύτης ἀπηλλάγησαν τῆς φθορᾶς, καὶ τὰς ἀρὰς τοῦ μάντεως ἐξέφυγον, πάλιν ἑαυτοὺς ἔρριψαν κατὰ τῶν χαλεπωτάτων κρη- C μνῶν, καὶ μετὰ εὐλογίας τοῦ Βαλαὰμ, μᾶλλον δὲ τοῦ Θεοῦ· οὐ γὰρ τῆς ἐκείνου προαιρέσεως ἦν τὰ ῥήματα, ἀλλὰ τῆς κινούσης αὐτὸν δυνάμεως· ἐπόρνευσαν εἰς τὰς τῶν ἀλλοφύλων θυγατέρας, καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγώρ. ὁ δὲ Μωυσῆς τὴν τοσαύτην ὁρῶν αἰσχύνην καὶ τὸν γέλωτα, πάλιν αὐτοὺς ἀλλήλους κατακόπτειν ἐκέλευσε λέγων· ἀποκτείνατε ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ τὸν τετελεσμένον τῷ Βεελφεγώρ. καθάπερ ἐπὶ τινὸς τραύματος πολλὰς μὲν λαβόντος τομὰς καὶ καύσεις, οὐδὲν δὲ ἄμεινον ταύτῃ διατεθέντος, κελεύει τις πάλιν τέμνειν καὶ καίειν D τὸ περιλειφθέν· σὺ δὲ ταύτας ἀκούων τὰς δυσκολίας, μὴ ταύτας μόνον συμβεβηκέναι νόμιζε, καίτοι καὶ τῶν κειμένων οὐκ ὀλίγας παρέλιπον, τοὺς πολέμους, τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐναντιώσεις, τὰς μακρὰς ὁδοιπορίας, τῆς ἀδελφῆς τὴν ὕβριν, τὴν τιμωρίαν, ἐφ᾽ ᾗ μᾶλλον ἐκεῖνος ὁ πρᾶος ἤλγησε Μωυσῆς. ἀλλ᾽ ὅμως κἂν ἅπαντά τις συναγάγῃ μετὰ ἀκριβείας, οὐδὲ μυριοστὸν μέρος τὰ γεγραμμένα τῶν γεγενημένων ἐστίν. εἰ γὰρ οἰκετῶν τις ὀλίγων ἐν οἰκίᾳ προεστὼς, καὶ παροξυσ- E μῶν καὶ λύπης μυρίας ἔχει προφάσεις, ὁ μυριάδων τοσούτων ἐν τεσσαράκοντα ἔτεσιν ἐπιτροπεῦσαι καταναγκασθεὶς, καὶ ἐν ἐρήμῳ, ἔνθα μήτε ἀὴρ, μήτε ὕδωρ ἦν, πόσα πράγματα καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἔχειν ἠναγκάζετο, πόσας φροντίδας, πόσας ἀθυμίας καὶ ζώντων καὶ τελευτησάντων; καὶ γὰρ καὶ τελευτήσαντας ἅπαντας εἶδεν, οὓς ἐξήγαγε, πλὴν ἀνδρῶν δύο μόνον, καὶ τοὺς ἀπ᾽ ἐκείνων γεγενημένους, οὐκ ἠξιώθη εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσαγαγεῖν. ἀλλ᾽ εἶδε μὲν αὐτὴν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Ναβαῦ, καὶ τὴν φύσιν αὐτῆς ἐδιδάχθη καλῶς, ἀπολαῦσαι δὲ αὐτῆς συνεχωρήθη μετὰ τῶν λοιπῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀλλ᾽ ἔμεινεν ἔξω, καὶ ἀπέθνησκεν· ἐφ᾽ ᾧ καὶ αὐτὸς ἀπωδύρετο πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας λέγων·

Καὶ Κύριος ὁ Θεὸς ἐθυμώθη μοι περὶ τῶν λεγομένων ὑφ' ὑμῶν· καὶ ὤμοσεν ἵνα μὴ διαβῶ τὸν Ἰορδάνην τοῦτον· καὶ ἵνα μὴ εἰσέλθω εἰς τὴν γῆν, ἣν Κύριος ὁ Θεὸς δίδωσί σοι ἐν κλήρῳ. ἐγὼ γὰρ ἀποθνήσκω ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, καὶ οὐ διαβαίνω τὸν Ἰορδάνην τοῦτον· ὑμεῖς δὲ διαβήσεσθε, καὶ κληρονομήσετε τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν ταύτην. καὶ τὸ δὴ πάντων δεινότερον, ὅτι μετὰ λύπης αὐτὸν εἰς ᾅδου κατήγαγε· τὰ γὰρ μέλλοντα τοὺς Ἰουδαίους διαδέξασθαι προέμαθε κακά, τὴν εἰδωλολατρείαν, τὴν αἰχμαλωσίαν, τὰς ἀφάτους συμφοράς, ὡς μηκέτι μόνον αὐτὸν οἷς ἑώρα καὶ τοῖς γεγενημένοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς μηδέπω συμβεβηκόσι κατατρύχεσθαι τὴν ψυχήν. ἀπὸ γὰρ πρώτης ἡλικίας ἀρξάμενος ὀδυνᾶσθαι καὶ ἀδημονεῖν, μετὰ τῆς αὐτῆς ἀθυμίας τὸν βίον κατέλυσεν. ὁ δὲ διαδεξάμενος αὐτὸν Ἰησοῦς, συναπέλαυσε μὲν αὐτῷ πάντων, ὡς εἰπεῖν, τῶν ἀνιαρῶν· εἰ δέ τι διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας ἐξέφυγε, τοῦτο μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἀνεπλήρωσεν. οὐ γὰρ ὅτε ἔζη μόνον ὁ Μωσῆς τὰ ἱμάτια διέρρηξε, καὶ σποδὸν κατεπάσατο· ἀλλὰ καὶ τελευτήσαντος πάλιν εἰς τὴν αὐτήν, μᾶλλον δὲ εἰς μείζονα κατέστη ταύτης ἀνάγκην οὐ χρόνον βραχύν, ἀλλὰ δι' ὅλης ἡμέρας πρηνὴς κείμενος ἐπὶ τῆς γῆς. ἄκουσον δὴ καὶ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ καὶ τῶν ὀδυρμῶν. καὶ διέρρηξε, φησίν, Ἰησοῦς τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν ἐναντίον Κυρίου ἕως ἑσπέρας, αὐτὸς καὶ οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραήλ, καὶ ἐπεβάλλοντο χοῦν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, καὶ εἶπεν Ἰησοῦς· δέομαι Κύριε· ἵνα τί διεβίβασεν ὁ παῖς σου τὸν λαὸν τοῦτον τὸν Ἰορδάνην παραδοῦναι αὐτὸν τῷ Ἀμορραίῳ ἀπολέσαι ἡμᾶς; εἰ κατεμείναμεν καὶ κατῳκίσθημεν παρὰ τὸν Ἰορδάνην. καὶ τί ἐρῶ ἐπεὶ μετέβαλεν Ἰσραὴλ τὸν αὐχένα αὐτοῦ ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ; καὶ ἀκούσας ὁ Χαναναῖος καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν, περικυκλώσουσιν ἡμᾶς, καὶ ἐκτρίψουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς γῆς. ταῦτα ἀκούσας ὁ Θεὸς ἐνέφηνεν αὐτῷ τῆς ἥττης τὸ αἴτιον, καὶ μαθὼν πάντας ἄρδην ἀπώλεσεν, οὐ τὸν ἡμαρτηκότα μόνον, ἀλλὰ καὶ συγγενεῖς καὶ οἰκείους, καὶ τῶν θρεμμάτων τὸ πλῆθος, ὅπερ οὐχ ὡς ἔτυχεν αὐτῷ τὴν ψυχὴν διετάραξεν· εἰ γὰρ ἡμεῖς ἀλλοτρίους ὁρῶντες κολαζομένους οὐδὲ ἰδεῖν ἀνεχόμεθα, τί οὐκ ἀνέπαθεν ἐκεῖνος τοὺς ὁμοφύλους καὶ συστρατιώτας τοιούτοις περιβάλλων κακοῖς; τί δὲ ἡ τῶν Γαβαωνιτῶν ἀπάτη καὶ ἡ γενομένη κατὰ τῶν πέραν τοῦ Ἰορδάνου κατοικισάντων φυλῶν ὑποψία; τί δὲ τὸ πολέμοις καὶ μάχαις συναναστρέφεσθαι διαπαντός; καὶ ποίαν ἂν ἀφῆκεν ἐν καταστάσει ψυχὴν γενέσθαι; εἰ γὰρ καὶ νικῶν διετέλει, ἀλλ' ὅμως τὴν ἀπὸ τῶν τροπαίων ἡδονὴν ἡ τῶν περιλειπομένων πολέμων φροντὶς συνετάραττε, καὶ ἡ τῶν κλήρων δὲ διανομὴ πολὺν μὲν πόνον, πολλὰς δὲ παρεῖχεν αὐτῷ τὰς δυσκολίας. καὶ ἴσασιν ὅσοι καὶ τὴν τυχοῦσαν οὐσίαν διανεῖμαι ἐτάχθησαν ἀδελφοῖς ἢ τοῖς ἑτέρωθεν γενομένοις κληρονόμοις τινός. τὰς γὰρ ἑξῆς τοῦ λαοῦ συμφορὰς οὐδὲ οἶμαι δεῖν λέγειν. οὐ γὰρ εἴ τις ὀδυνηρὸν βίον διήγαγε, πρόκειται νῦν εἰπεῖν, ἀλλ' εἴ τις τῶν σφόδρα εὐηρεστηκότων Θεῷ.

Διόπερ, εἰ δοκεῖ, τὸν Ἠλὶ παρέλθωμεν· καὶ γὰρ οὗτος τῶν προσκεκρουκότων ἐστὶ, διὰ τὴν τῶν παίδων κακίαν· μᾶλλον δὲ διὰ τὴν αὐτοῦ ῥαθυμίαν. οὐ γὰρ ὅτι πονηροὺς εἶχε παῖδας ἐκολάζετο· ἀλλ' ὅτι πέρα τοῦ δέοντος φειδωλὸς ἦν, καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις ἐνυβριζομένοις οὐκ ἤμυνεν· ἅπερ καὶ αὐτὸς συνειδὼν μετὰ τὴν σφοδρὰν ἀπειλὴν ἔλεγε· Κύριος αὐτὸς τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιήσει. διὸ δὴ τοῦτον παρελθόντες ἔλθωμεν ἐπὶ τὸν Σαμουήλ, ὃς ἐτράφη μὲν ἐκ παιδὸς ἐν τῷ ναῷ, ηὐδοκίμει δὲ διαπαντὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· τοσαύτην δὲ ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐπεδείξατο τὴν ἀρετήν, ὡς πρὶν εἰς ἄνδρας ἐλθεῖν τοῖς θαυμαστοῖς ἐγκαταλεχθῆναι προφήταις· καὶ ταῦτα τοῦ πράγματος ἐπιλελοιπότος τότε. οὐ γὰρ ἦν, φησίν, ὅρασις διαστέλλουσα, καὶ ῥῆμα τίμιον ἦν. οὗτος δὴ οὖν ὁ Σαμουήλ, ὁ μετὰ τῶν πολλῶν δακρύων τεχθείς, πρῶτον μὲν ὁρῶν ἑαυτοῦ τὸν διδάσκαλον τῷ ἐλεεινῷ ἀπενεχθέντα θανάτῳ, οὕτω συνεχύθη καὶ ἐταράχθη, ὡς εἰκὸς εὐγνώμονα μαθητὴν καὶ φιλόστοργον. μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τὰς Ἰουδαϊκὰς ἠναγκάζετο συνεχῶς θρηνεῖν συμφοράς· οἱ δὲ παῖδες αὐτοῦ ἄδικοι ὄντες καὶ μοχθηροί, καὶ εἰς ἔσχατον πονηρίας ἐλαύνοντες, τούτῳ τε ἐλύπουν, καὶ τῷ μὴ δύνασθαι κληρονομῆσαι τῆς ἐκείνου παρασχεθείσης τιμῆς. ταύτην διαδέχεται τὴν ἀθυμίαν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ διαδέχεται· οὐ γὰρ ἐπαύσατο, ἀλλὰ προστίθεται ταύτῃ, ἡ τῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν αἰτήσεως παρανομία. εἶθα οὕτω κατέπεσεν, ὡς καὶ παρακλήσεως δεηθῆναι πολλῆς· ἄκουσον οὖν τί φησιν αὐτῷ ὁ Θεός· οὐ σὲ ἐξουθενήκασιν, ἀλλ' ἢ ἐμέ· ἀλλ' ὅμως καὶ μετὰ ταῦτα οὕτως αὐτῶν ἐφείδετο ὡς εἰπεῖν πρὸς αὐτούς· ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο ἁμαρτεῖν τοῦ διαλιπεῖν εὐχόμενον ὑπὲρ ὑμῶν. τούτους δὴ οὖν ὁρῶν τοὺς οὕτως ἀγαπωμένους ὑπ' αὐτοῦ κακῶς πράττοντας, καὶ πταίοντας ἐν πολέμοις, καὶ παροργίζοντας τὸν Θεόν, τίνος ἂν ἤσθετο ἡδονῆς; ποῖον δὲ ἂν καιρὸν ἀθυμίας καὶ δακρύων διήγαγε χωρίς; ἐπειδὴ δὲ καὶ κατέστησε βασιλέα τὸν Σαούλ, ἐπάλληλοι πάλιν αὐτῷ ὀδύναι καὶ συνεχεῖς προσετίθεντο. καὶ γὰρ ὅτε τὴν θυσίαν ἀνήνεγκε παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν, καὶ ὅτε τοὺς Ἀμαληκίτας κρατήσας ἐφείσατο τοῦ βασιλέως αὐτῶν, καὶ τοῦτο παρὰ τὸ κελευσθέν, οὕτως ἐπλήγη τὴν ψυχήν, ὡς μηκέτι τὸν ἄνδρα ἰδεῖν, ἀλλ'

Et Dominus Deus iratus eſt mihi de his, quæ dicebantur à vobis, juravitque ut non tranſeam Jordanem iſtū, vos autem tranſibitis, & hereditate poſſidebitis terram hanc optimam, quam Dominus Deus tuus dat tibi in hereditatem. Quodque omnibus erat acerbius, cum dolore ipſum in infernum deduxit. dum illi ſcelera & futura Judæorum mala præoſtendit, idolorum ſcilicet culturam, captivitatem, & calamitates innumeras, ut non ſolum his quæ intuebatur; ſed eis etiam, quæ nec dum contigerāt, affligeretur animo, ac pene deficeret. Denique à prima ſtatim ætate ita dolere ac mœrere incepit, ut nunquam deſiſteret, vitamque cum mœſtitia finiret. At verò ſucceſſor ejus Joſua, omnium, ut ita dixerim, triſtium cum eo unà periculum fecit. Si quid tamen illum, eò quod junior eſſe, effugit: hoc ſane poſt mortem illius, in eo cumulatius impletum eſt. Non ſolum autem dum viveret Moſes, veſtimenta ſcidit, cineremque capiti aſperſit: ſed etiam poſtquam ille defunctus eſt, imo tunc longè maxima neceſſitate id facere coactus eſt, non brevi tempore; ſed die tota pronus in terra jacens. audi denique verba etiam illius & ploratus: *Et ſcidit*, inquit, *Jeſus veſtimenta ſua, procidítque in faciem ſuper terram corā Domino uſq; ad veſperā, ipſe & ſeniores Iſrael, miſeruntque pulverem, ſuper capita ſua, & dixit Jeſus: Obſecro Domine, ut quid traduxit puer tuus populum hunc trans Iordanem, ut traderes eum Amorrhæo ad perdendum nos? Utinam permanſiſſemus, & collocati eſſemus citra Jordanem. Et quid dicam poſtquam vertit Iſrael terga inimico? Audiet Chananeus, & omnes qui habitant terram, & circumdabunt nos, & delebunt de terra.* Talia orantem audiens Deus, cauſam illi cur ſuperati fuerant, aperuit: quā ille cum didiciſſet, perdidit unà omnes, non eum, qui peccaverat ſolum; ſed cognatos quoque & propinquos, omnemq; familiam cum pecorum multitudine. Id autem haud parum illius perturbavit animum. Nam ſi nos cū alienos quoq; puniri cernimus, nec videre quidem toleramus: quid ille paſſus eſt qui contribules & commilitones tantis efficiebat incommodis? Quid autem Gabaonitarum fraus tribuumque trans Jordanem habitantium ſuſpicio? quid perpetua bellorum atque pugnarum exercitatio? Quem iſta ſtatum animi, rectiſſimum licet, non evertiſſent; Etſi enim vincebat jugiter, victoriæ tamen voluptatem reliquorum bellorum cura offuſcabat: ſortiumque diſtributio ſummos illi labores, ingenteſque difficultates pariebat. Norunt iſta qui vel ſubſtantiam fratribus, aut quibuslibet alicujus alias hæredibus diſtribuendam ſuſceperunt. Plebis autem reliquas deinceps calamitates nec referendas exiſtimo. Neque enim eſt propoſiti noſtri, ærumna ſingulorum numerare; ſed eorum tantùm, qui Deo familiares & chariſſimi fuere.

Iosua succeſſor Moſis & ipſe afflictus.

Ioſue 7, 7.

CAP. VI.

Quocirca, ſi videtur, Heli omittamus, quippe & is per filiorum vitia, imo verò per ſuam negligentiam offendit Deum. Neque enim ideo quod malos haberet filios puniebatur: ſed quia ultra debitum increpationi pepercerat: & cum Dei leges violarentur, ſeverius in illos ultus non eſt. Cujus rei & ipſe ſibi conſcius post ingentes illas & terribiles minas ajebat: *Dominus ipſe, quod bonum eſt in oculis, faciet.* Eo itaque omiſſo, ad Samuelem veniamus. Is à puero nutritus in templo, Deo ſemper charus & gratiſſimus fuit, tantaque virtutis indicia à prima ſtatim ætate prætulit, ut antequam ad viriles annos evaderet, inter mirabiles Prophetas inſcriberetur: idque cum ea res tunc defeciſſe omnino videretur. *Non enim erat*, inquit, *viſio diſcernens, eratque verbum precioſum.* Hic ergo Samuel, qui poſt multas matris lacrymas conceptus fuerat primum quidem cum intueretur magiſtrum in mortem illam miſerabilem devectum, ita confuſus atque turbatus eſt, ut decebat gratum amabilemque diſcipulum. Interea & Judaicas calamitates flere cogebatur. Porrò filii ipſius, cùm iniqui & mali eſſent, atque ad culmen iniquitatis perveniſſet & hoc ipſo mœrore illū incredibili afficiebāt, & ſibi præſtiti honoris hæredes eſſe non poterant. Succeſſit huic mœrori, imò verò non ſucceſſit; (quo enim pacto cùm prior nondum quieviſſet?) ſed adjectus eſt alius, Iſraelitarum ſcilicet injuſtiſſima petitio. Qua in re ita concidit, ut ingenti conſolatione indigeret: audi deniq; quid illi dixerit Deus: *Nō te ſpreverunt; ſed me.* Poſt hæc tamen iſte parcebat illis, & ita miſerabatur, ut diceret: *Mihi autem abſit ut peccem, & deſiſtā pro vobis orare.* Iſtos igitur ita dilectos à ſe cum opprimi conſpiceret, atq; in bellis ſuperari, Deumq; contra ſe provocare: quā ſentire voluptatem poterat? quidnā temporis abſq; mœrore & lachrymis vivere? Cū verò Saul conſtituiſſet regem, alterni ipſi perpetuiq; gemitus adjiciebātur. Namq; cū ſacrificiū ille præter Dei voluntatem obtulit. & cū ſuperatis Amalecitis, illorū pepercit regi, idq; cōtra juſſionem Dei: ita animo perculſus eſt, ut ex eo jam non viderit virū,

1. Reg. 3. 18

Samuelis exemplo rem illuſtrat.

Ibid. v. 1.

1. Reg. 8, 7.

ſed uſque ad ultimum diem luxerit, & lachrymatus ſit, quando etiam ob doloris vehementiam à Deo increpatus eſt. 1.Reg.16,1. *Quouſque enim,* inquit, *tu luges Saul, & ego repuli illum.* Si autem his ita contingentibus lugebat, quo animo tunc fuiſſe exiſtimandus eſt, cũ tot ſacerdotes fruſtra & ſine cauſa interfecit? quando eum qui ſe multis beneficiis nulliſque injuriis affecerat, ſecundo ut interficeret profectus eſt? quando nudum illum prophetantem, ac decidentem vidit, cùm audivit David in familiari congreſſu multa contra illum conquerentem?

CAP. VII. David etiam fuit afflictus.

Poſtquam verò de David mentionem feci, neſcio quid agam, lamentáne illius longa & aſſidua quæ in Pſalmis ſcripta ſunt, in medium adducam: an iſta tibi in otio recenſenda permittens, ipſius potius calamitates explicem? Is igitur plurima quidem cùm greges paſceret adverſa perpeſſus, adverſus aëris intemperiem, & belluarum feritatem reluctatus eſt. Quorum alterum ex his, quæ Jacob contigerunt, alterum ex his quæ ad Saul de leone & urſo locutus eſt, poſſumus animadvertere. Poſtea vero quam omiſſa vita illa paſtorali belli negocia intempeſtivus miles arripuit, omitto fratrum invidiam, etſi moleſtiſſima ea res fuit, cum clariſſimam illam admirabilemque victoriam adeptus eſſet, vehementiorem dejecto Goliath invenit inimicum Saul, eum ſcilicet, quem minimè debuerat, cum à ſe beneficiis omnibus affectus eſſet. Neq; enim palã adverſus eum præliabatur; ſed amantium ſibi perſonã aſſumens, ipſiuſq; honori & dignitati proſpicere ſe velle ſimulãs, ita adverſus illũ immaniora inimicis omnibus 1.Reg. 24. moliebatur. Porro quam grave, quàmq; moleſtum ſit pro bonis mala recipere, audire licet beatum Prophetam lamentantem jugiter, & ægrè ferentem ac dicentem: *Si redduntur mihi mala pro bonis.* Illud erat moleſtiſſimum, illud erat lachrymis & lamentatione digniſſimũ, quod dux exercitus ſuſpectum ſe cerneret regi, cùm ſe ille minimè lætis oculis intueretur. Quid autem timoris, quid ſollicitudinis, quid angoris ea res habeat, documento nobis ſunt ſervi noſtri: quos ſi modice ſuſpectos habemus, ferre æquanimiter non poſſunt: longè ergo id magis paſſus eſt fideliſſimus dux ſuſpectus regi. Cum verò inſidiæ propterea contra ſuſpecti caput adjectæ ſint, quid hac ejus gravius vita atque amarius dici poteſt? Ferebat tamen ille omnia & tolerabat, aderatq; illi jugiter, qui ſe petimere meditabatur, atq; illius bella ducis præſtantiſſimi fide & virtute bellabat. Poſtea verò quã inſidias regis declinans receſſit, atque à belli curis ſeipſũ removit, hoc ipſo quidem, quod ſe inſidiis ſubduxerat, apertaſq; inimicitias regis conſtituerat, habebat nonnihil aliud ratione fiduciæ; vetũ cũ adverſus tantas copias cũ quadringentis viris dimicare cogeretur, metu ampliore quàm prius tenebatur. Nã cui neq; urbes, neq; caſtella, neq; ſocii, neq; reditus inerant: conſidera quo animo erat, cum adverſus fretum his omnibus pugnare cogeretur, nec præter de- 1.Reg. 23. ſerta & ſpeluncas, quò confugeret, reperire poſſet. Nam cũ urbem Ceila nomine occupaſſet, ex ea protinus reſiliit, ſacerdotis reſponſis admonitus: quod ſi illic manere pergeret, Deus illum Saulis manibus haud quaquã eriperet. At vero ſacerdos ille ipſe erat, qui impias regis manus effugerat, & qui cladem luctuoſiſſimam, quæ in Nomba contigerat, annunciavit regi, quando in amariſſimã quoq; illã erupit vocem: *Ego enim ſum reus cunctarũ animarum domus patris tui.* Itaque cum illo jugiter congreſſus, nihil aliud erat quam luctus illius ac mœroris monimentum. 1.Reg 22. 22. Cum enim in illum intuebatur, ſemper verſabatur illi ante oculos necatio illa ſacerdotũ. Porrò ipſius necis memor, ac tam ſceleratæ cædis cauſam ſibi imputans, reis omnibus ac damnatis infelicius degebat. Etſi enim nihil aliud illum perturbaſſet, ſufficere id poterat ad vulnerandum ſuffocandumq; animum, quòd ſeipſum tot ſacerdotum peremptorem impium exiſtimaret.

CAP. VIII

Hac verò cogitatione ſaucius, quæ diu noctuq; pluſquã tinea ipſius corrodebat animum, & alia deinceps vulnera continua ac perpetua ſuſcipiebat: quippe cùm Nabal per ſervos ſuos eũ contumeliis afficeret, fugitivumq; ac refugũ atq; ingratum ſervum 1.Reg. 29, 1. appellaret, non ſine dolore verba tam injurioſa percepit. Et cùm ad Anchus profectus inſanũ ſe ſimulans concideret, verſaretque oculos, atque ſpumæ plurimum ex ore dimitteret, longè profectò amplius cruciabatur, quàm illi qui revera corripiuntur à dæmone, cum ſecum reputaret, in quã ille ſe neceſſitatem deduxiſſet, quem ſummis beneficiis foverat. Cùm verò paululũ apud hoſtes quieviſſet, eſſetq; in hoſtem illorũ deducendus exercitus, invidia commoti adverſus eũ ſatrapæ, atq; illi apud regem ſuũ detrahentes, ſuo illũ exercitu deturbãt, veluti inutilem ſibi, & inſidiatorem proditoremque futurũ. *Irati ſunt,* inquit, *adverſus illum ſatrapæ alienigenarũ dixeruntq; regi: Emitte virũ, & revertatur ad locũ, ubi tu illum ſtatuiſti, nec veniat nobiſcum ad bellum, & non ſit inſidiator in caſtris. In quo enim iſte reconciliabitur domino ſuo, niſi in capitibus virorum illorum?* Quibus ille verbis percuſſus, accepta ſumma contumelia receſſit mœrens, ac domum rediens, tanta mala, tot clades offendit, ut penè mœrore ſuffocaretur.

A ἀλλ' ἐξ ἐκείνου μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας πενθεῖν καὶ δακρύειν αὐτόν, ὅτε καὶ ἐπετιμήθη διὰ τὸ τῆς ἀθυμίας σφοδρόν. ἕως πότε γάρ, φησι, σὺ πενθεῖς ἐπὶ Σαοὺλ, κἀγὼ ἀπῶσμαι αὐτόν; εἰ δὲ τούτων γεγενημένων ἐπένθει, τίς ἦν ἄρα, ὅτε τοὺς τοσούτους ἔσφαξεν ἱερέας ἐκεῖνος εἰκῇ καὶ μάτην; ὅτε τὸν εὐεργέτην καὶ οὐδὲν ἠδικηκότα, δεύτερον ἦλθεν ἀνελεῖν; ὅτε γυμνὸν αὐτὸν εἶδε προφητεύοντα καὶ καταπίπτοντα;

Ὅτι τοῦ Δαβὶδ ἤκουσε μυρία πρὸς αὐτὸν ἀποδυρομένου καὶ ἐν- B τυγχάνοντος; ἐπειδὴ δὲ τοῦ Δαβὶδ ἐμνήσθην, οὐκ οἶδα τί πράξω· πότερον τοὺς θρήνους αὐτοῦ τοὺς μακροὺς καὶ συνεχεῖς τοὺς ἐν τοῖς ψαλμοῖς ἀναγεγραμμένους εἰς μέσον ἀγάγω νῦν, ἢ τούτους ἀφεὶς, ἀναλέξασθαί σοι κατὰ σχολὴν, αὐτὸς τὰς ἐκείνου διέλθω συμφοράς; οὗτος τοίνυν ὁ Δαβὶδ πολλὰ μὲν ἐν τῷ ποιμαίνειν ὑπέμεινε δεινὰ, καὶ τῇ τῶν ἀέρων ἀνωμαλίαις, καὶ τῇ τῶν θηρίων ἀγριότητι μαχόμενος, καὶ τὸ μὲν ἐξ ὧν ὁ Ἰακὼβ ἔφησεν, ἔστιν ἰδεῖν, C τὸ δὲ ἐξ ὧν αὐτὸς πρὸς τὸν Σαοὺλ διελέγετο περὶ τοῦ λέοντος, καὶ τῆς ἄρκτου. ἐπειδὴ δὲ τὸν βίον ἀφεὶς ἐκεῖνον πρὸ ὥρας εἰς τὰ τοῦ πολέμου πράγματα ἐπήδησε, τὴν μὲν τῶν ἀδελφῶν βασκανίαν ἀφίημι, εἰ καὶ σφόδρα τοῦτό ἐστι φορτικόν· ἀλλ' ἐπειδὴ κατώρθωσε τὴν λαμπρὰν νίκην ἐκείνην, καὶ θαυμαστὴν μονομαχίαν ἀναδεξάμενος, εὗρε τοῦ καταβληθέντος Γολιὰθ σφοδρότερον ἐχθρὸν, τὸν εὐεργετηθέντα Σαούλ. οὐ γὰρ ἐκ τοῦ φανεροῦ πρὸς αὐτὸν παρετάττετο, ἀλλὰ τὸ τῶν φι- D λούντων προσωπεῖον ὑποδὺς, καὶ τιμῶντα καὶ κηδόμενον ὑποκρινόμενος, οὕτως αὐτοῦ διετίθει τὰ τῶν ἐχθρῶν. ὅπερ δὲ ὅσον ἐστὶ κακὸν ἀντὶ ἀγαθῶν ἀπολαμβάνειν κακὰ, ἄκουσον τοῦ μακαρίου προφήτου τοῦτο συνεχῶς θρηνοῦντος καὶ δυσαναχετοῦντος, καὶ λέγοντος, εἰ ἀνταποδίδοταί μοι κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν· μάλιστα μὲν οὖν καὶ μηδενὸς προσόντος δεινοῦ, τοῦτο καθ' ἑαυτὸ πολλῆς ἀθυμίας ἄξιον, δι' ὑποψίας εἶναι τὸν στρατηγὸν τῷ βασιλεῖ, καὶ ἀηδῶς ὁρᾶσθαι ὑπ' E αὐτοῦ. καὶ τί λέγω στρατηγὸν βασιλεῖ; κἂν γὰρ παρὰ τῶν οἰκετῶν ἡμεῖς τοῦτο πάθωμεν, δυσχεραίνομεν· ὅταν δὲ καὶ ἐπιβουλαὶ ῥάπτωνται κατὰ τῆς τοῦ μισοῦντος ζωῆς, τίς ἂν γένοιτο βίος τούτου πικρότερος; ἀλλ' ὅμως ἅπαντα ἔφερε, καὶ ἠνείχετο, καὶ συνῆν τῷ φονῶντι κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐστρατήγει τοὺς ἐκείνου πολέμους. ἐπειδὴ δέ ποτε καὶ ἀπεδήμησε καὶ πόρρω τοῦ πολέμου κατέστησεν ἑαυτὸν, τοῦτο μὲν αὐτὸ τὸ πόρρω εἶναι, καὶ τὴν ἔχθραν ποιῆσαι φανερὰν, εἶχέ τι πλέον εἰς τὸ A θαρρεῖν λόγον· μετὰ δὲ τετρακοσίων ἀνδρῶν πρὸς τοσαύτην ἀναγκαζόμενος παρατάττεσθαι στρατιὰν ἔτρεμε πλέον ἢ πρότερον. ὁ γὰρ μήτε πόλιν, μήτε φρούριον, μήτε συμμάχους, μήτε προσόδους κεκτημένος, ἐννόησον τίς ἦν, πρὸς τὸν ταῦτα ἔχοντα πάντα ἀναγκαζόμενος πολεμεῖν· καὶ πλὴν τῆς ἐρήμου καὶ τῶν ἐκεῖ σπηλαίων, οὐδὲ ὅποι καταφύγοι δυνάμενος εὑρεῖν. καὶ γὰρ Κεΐλα πόλιν οὕτω καλουμένην λαβὼν, εὐθέως αὐτῆς ἀπεπήδησε τοῦ ἱερέως εἰπόντος, ὅτι οὐκ B αὐτὸν ὁ θεὸς ἐκεῖ μένοντα, τῶν τοῦ Σαοὺλ οὐχ ὑπεξαρπάσει χειρῶν. ὁ δὲ ἱερεὺς οὗτος ἐκεῖνος ἦν, ὁ τὰς τοῦ Σαοὺλ χεῖρας διαδρὰς, καὶ τὴν ἐν Νομβὰ γενομένην τραγῳδίαν ἀπαγγείλας τῷ βασιλεῖ, ὅτε καὶ τὴν πικρὰν ἐκείνην ἔρρηξε φωνήν· ἐγὼ γάρ, φησίν, εἰμι ὁ αἴτιος τῶν ψυχῶν ὅλου τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου. ὥστε συνὼν αὐτῷ διαπαντὸς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ τῆς ἀθυμίας ἐκείνης ὑπόμνησις ἦν. βλέπων γὰρ εἰς αὐτὸν, ἀεὶ τῆς ἀπωλείας ἐμέμνητο τῶν ἱερέων· μνημονεύων δὲ τῆς ἀπωλείας, C καὶ τῆς τοσαύτης σφαγῆς τὴν αἰτίαν ἀναθεὶς ἑαυτῷ, καταδίκου παντὸς ἀθλιώτερον ἔζη βίον. καὶ γὰρ εἰ μηδὲν ἕτερον τὸ ἐνοχλοῦν ἦν, ἱκανὸν τρῶσαι καὶ ψυχὴν ἀνελεῖν, τὸ ἱερέων σφαγέα λογίζεσθαι τοσούτων ἑαυτόν.

Πληγεὶς δὲ τούτῳ τῷ λογισμῷ, τῷ καὶ νυκτὸς καὶ μεθ' ἡμέρας σητὸς μᾶλλον αὐτοῦ διατρώγοντι τὴν ψυχὴν, καὶ ἄλλα ἐφεξῆς ἐδέχετο τραύματα συνεχῆ καὶ ἐπάλληλα· καὶ γὰρ ὅτε αὐτὸν ὁ Νάβαλ διὰ τῶν οἰκετῶν ὕβρισε, καὶ δραπέτην καὶ φυγάδα, καὶ ἀγνώμονα δοῦλον ἐκά- D λεσεν, οὐκ ἀναλγήτως τὰ ῥήματα ἤνεγκε, καὶ ὅτε πρὸς τὸν Ἀγχοῦς ἀπελθὼν, τοὺς μαινομένους ὑπεκρίνατο, καὶ κατέπιπτε, καὶ τὰ ὄμματα διαστρέφων καὶ πολὺν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀφρὸν ἀφιεὶς, τῶν ἀληθῶς δαιμονώντων μᾶλλον ἐτήκετο, λογιζόμενος εἰς οἵαν κατέστησεν ἑαυτὸν ἀνάγκην ὁ τοσαῦτα εὐεργετηθείς. ἐπειδὴ δὲ μικρὸν ἀνέθη, παρὰ τοῖς πολεμίοις γινόμενος, ἔδει μὲν ἐπιστρατεύειν τοῖς ἐκείνων ἐχθροῖς· διαφθονούμενοι δὲ αὐτῷ οἱ σατράπαι, καὶ διαβαλεῖν πρὸς τὸν βασιλέα E βουλόμενοι, ἐξέπεμπον αὐτὸν τῆς στρατιᾶς ὡς ἄχρηστον αὐτοῖς καὶ ἐπίβουλον καὶ προδότην ἐσόμενον. ἐθυμώθησαν γάρ, φησιν, ἐπ' αὐτῷ οἱ σατράπαι τῶν ἀλλοφύλων, καὶ λέγουσιν αὐτῷ· ἀπόστρεψον τὸν ἄνδρα, καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὸν τόπον οὗ κατέστησας αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ μὴ ἐρχέσθω μεθ' ἡμῶν εἰς πόλεμον, καὶ μὴ γινέσθω ἐπίβουλος τῇ παρεμβολῇ. καὶ ἐν τίνι διαλλαγήσεται οὗτος τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, ἢ οὐχὶ ἐν ταῖς κεφαλαῖς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων; ὁ δὲ τοῖς ῥήμασι τούτοις πληγεὶς, ἀνεχώρησε μετὰ πολλῆς τῆς ὕβρεως καὶ τῆς ἀθυμίας. ἐλθὼν δὲ οἴκοι τοσαῦτα εὗρε κακὰ, ὡς μικροῦ δεῖν καὶ ἀποπνιγῆναι τῇ λύπῃ.

τὰ γὰρ

τὰ γὰρ τότε συμβεβηκότα δεινὰ, ἦν μὲν ἱκανὰ καὶ προμελετηθέντα, τὴν ἐκείνου σκοτῶσαι ψυχήν. τοῦ δὲ ἀπροσδοκήτου προστεθέντος, καὶ παρ' ἐλπίδας διπλάσια τῶν ὄντων ἐφαίνετο, καὶ οὐκ ἔτι ἦν φορητά. ἀπῄει μὲν γὰρ, ὡς ἀναπαυσόμενος οἴκοι, καὶ τῆς ἀθυμίας ἐκείνης εὑρήσων παραμυθίαν τὰ παιδία καὶ τὰς γυναῖκας· ἐπιστὰς δὲ ἄφνω, ἤκουε μὲν οὐκ ἔτι παρὰ τοῖς πολεμίοις δουλεύουσιν· ἐθεώρει δὲ πῦρ καὶ καπνὸν, καὶ αἷμα καὶ νεκροὺς, καὶ πρὶν ἢ τούτοις ἀλγῆσαι, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ὀδύρασθαι, θηρίων χαλεπώτερον ἐπέπεσον οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες αὐτῷ, ἀπὸ τῆς ἐκείνου κεφαλῆς ἕκαστος τῶν οἰκείων κακῶν εὑρέσθαι παραμυθίαν ζητῶν. καὶ καθάπερ ἐναντίων ἀνέμων εἰς τὴν θάλατταν ἐμπεσόντων πολὺς καὶ ἄγριος ἀπὸ τῆς μάχης ἐκείνης γίνεται ὁ χειμὼν, οὕτω καὶ τότε, καὶ ἀθυμίας καὶ φόβου τοῦ δικαίου διακοπτόντων ψυχὴν, καὶ πολλὴ ἦν ἡ ζάλη καὶ ὁ θόρυβος, τῶν παθῶν τούτων ὑπ' ἀλλήλων κρατούντων καὶ κρατουμένων συνεχῶς. δυνηθεὶς δὲ ταῦτα διαδῦναι τὰ κακὰ, καὶ τὰς γυναῖκας ἀπολαβεῖν, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ἅπασαν, πρὶν ἢ πάλιν αἰσθέσθαι τῆς νίκης ἐκείνης, πλήττεται ἀγγελίᾳ πικρᾷ, τῇ περὶ τοῦ Ἰωνάθαν σφαγῇ, ἣ τὴν ψυχὴν οὕτω κατέβαλε τὴν ἐκείνου, ὡς ἔστιν ἐκ τῶν θρήνων μαθεῖν. ἐπέπεσε γάρ, φησιν, ἐπ' ἐμὲ ἡ ἀγάπησίς σου, ὡς ἡ ἀγάπησις τῶν γυναικῶν. καὶ τί λέγω τὸν θρῆνον; ὁ γὰρ τὸν ἐκείνου πατέρα, τὸν ἐχθρὸν τὸν ἑαυτοῦ καὶ ἐπίβουλον, καὶ μυριάκις τῆς ἀπωλείας ἐπιθυμήσαντα τῆς αὐτοῦ οὕτω δακρύσας, τί ἂν ἔπαθε τὸν ἐν ἐκείνοις παραστάντα τοῖς κινδύνοις αὐτῷ καὶ πολλάκις αὐτὸν τῆς τοῦ πατρὸς ἐπιβουλῆς ἐξελόμενον, καὶ ἀπορρήτων κοινωνήσαντα, καὶ συνθήκας ὑπὲρ πολλῶν θέμενον πρὸς αὐτὸν, τοῦτον, ὅτε αὐτῷ τὰς ἀμοιβὰς ἀποδοῦναι τῶν εὐεργεσιῶν ἐκείνων ἠδύνατο, τότε ἐξαρπασθέντα τοῦ βίου μαθών;

Ἀκμάζοντος δὲ ἔτι τούτου τοῦ πάθους ἑτέρᾳ περιέβαλλε πάλιν αὐτὸν ὁ στρατηγὸς ἀθυμίᾳ, τὸν ἀπονητὶ καὶ μετὰ πάσης εὐκολίας πᾶσαν αὐτῷ παραδοῦναι τὴν στρατιὰν ἐπαγγειλάμενον, τοῦτον προαναρπάσας τῆς ὑποσχέσεως, καὶ δόλῳ διαχειρισάμενος. τοσοῦτον γὰρ ἤλγησεν ἐκείνῃ τῇ σφαγῇ, ὡς καὶ τότε καταράσασθαι τῷ Ἰωάβ, καὶ παρ' αὐτὸν τῆς τελευτῆς τὸν καιρὸν ἐπισκῆψαι τῷ ἑαυτοῦ παιδὶ δίκην ταύτην εἰσπράξασθαι τῆς μιαιφονίας αὐτόν. καὶ τὰ ῥήματα δὲ, ἅπερ αὐτὸς ἀνακαλῶν ἐθρήνησεν, ἱκανὰ τὸ πάθος ἡμῖν παραστῆσαι τῆς ψυχῆς. ἐπῆρε γάρ φησιν ὁ βασιλεὺς τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἔκλαυσεν ἐπὶ τῷ τάφῳ Ἀβεννήρ, καὶ εἶπεν· εἰ κατὰ τὸν θάνατον Νάβαλ ἀποθανεῖται Ἀβεννήρ, αἱ χεῖρές σου οὐκ ἐδέθησαν, οὐδὲ οἱ πόδες σου ἐν πέδαις· οὐδὲ προσήγαγες ὡς Νάβαλ, ἐνώπιον υἱοῦ ἀδικίας ἔπεσες. τί δὲ μετὰ τοῦτο; δολοφονεῖται μὲν ὁ Μεμφιβοσθαί, καὶ τῇ διὰ τοῦτον αὐτῷ γινομένῃ λύπῃ· καὶ γὰρ ἐπὶ τούτῳ πάλιν ἤλγησεν, ὡς καὶ ἀνελεῖν τοὺς φονεύσαντας· ἡ τῶν χωλῶν καὶ κυλλῶν ἀντίστασις προστεθεῖσα σφόδρα αὐτὸν διετάραξε. κρατήσας δὲ καὶ τούτων καὶ ἑτέρων πολεμίων, ἀνάγει μὲν τὴν κιβωτὸν μετὰ πολλῆς τῆς εὐφροσύνης. ἔτι δὲ αὐτῆς ἀναγομένης, καὶ πάντων χαιρόντων, ἐν μέσῳ τῆς εὐθυμίας πρᾶγμα συμβὰν πάντων ἠμαύρωσε τὴν ἡδονὴν, καὶ ἀθυμίᾳ καὶ φόβῳ πολλῷ τὴν τοῦ βασιλέως ἔβαλε ψυχήν· τὸν γὰρ Ὀζὰν βουληθέντα περιτρεπομένην ὀρθῶσαι τὴν κιβωτὸν, παραχρῆμα ἐπάταξε, καὶ νεκρὸν ἔθηκεν ἡ τοῦ θεοῦ ὀργή. καὶ οὕτως ἐπὶ πολὺ κατέσεισε τοῦ Δαβὶδ τὴν ψυχὴν οὗτος ὁ φόβος, ὡς μὴ πρότερον τολμῆσαι πρὸς αὐτὸν ἀνενεγκεῖν τὴν κιβωτὸν, πρὶν ἢ μαθεῖν ὅπως χρήσαιτο τῷ τότε αὐτὴν ὑποδεξαμένῳ Ἀβεδδαρᾷ. μετὰ δὲ ταῦτα τελευτήσαντος τοῦ Ἀμμανιτῶν βασιλέως, πρᾶγμα ἀνδρὸς χρηστοῦ καὶ φιλανθρώπου ποιῶν, ἔπεμψε παραμυθησομένους τὸν υἱὸν τὸν ἐκείνου, καὶ πείθων πρᾴως ἐνεγκεῖν τὴν τοῦ πατρὸς τελευτήν. ὁ δὲ ἀντὶ τῆς τιμῆς ταύτης ὑβρίσας τοὺς ἀπελθόντας αἰσχρῶς, οὕτως ἀπέπεμψε τῷ βασιλεῖ. ἆρά σοι μικρὸν εἶναι τοῦτο δοκεῖ πρὸς τὸ πλῆξαι ψυχὴν καὶ καταβαλεῖν; ἀλλ' οὐχ ὁ πόλεμος ἐκεῖνος τοῦτο δείκνυσιν, ὁ μηδαμόθεν ἑτέρωθεν τὴν ὑπόθεσιν ἐσχηκώς; καὶ πρὸς τοσαύτην σφοδρότητα ἐκταθεὶς, ὡς μυρίοις αὐτὸν περιβαλεῖν κακοῖς. ἱκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα, κἂν μυρίας τις αὐτοῖς ἀναμιγνύῃ τὰς ἡδονὰς, εἰς τὸν τῶν ὀδυνηρῶν βίον καταλέξαι τὴν ἐκείνου ζωήν· νυνὶ δὲ τοιαῦτα τὰ μετὰ ταῦτά ἐστιν, ὡς μηδὲ ἦρχθαι τῶν ἀληθῶς λυπηρῶν. πάντα γὰρ μῦθον καὶ πᾶσαν τραγῳδίαν, ἐνίκησε τὰ τοῦ βασιλέως τούτου πάθη, οὕτως ἀλλόκοτα καὶ ἐπάλληλα προσέπεσεν αὐτοῦ τῇ οἰκίᾳ τὰ δεινά· κακῷ τὸ κακὸν ἀεὶ ἰάσασθαι σπουδαζόντων αὐτῷ. ὅρα γὰρ, ἠράσθη τῆς ἀδελφῆς ὁ Ἀμνὼν τῆς αὐτοῦ, ἐρασθεὶς ὕβρισεν εἰς αὐτήν· ὑβρίσας ἐμίσησε, καὶ τὴν ὕβριν ἐξεπόμπευσε καὶ τὴν μίξιν· εὐθέως προστάξας τινὶ τῶν οἰκετῶν ἐκβαλεῖν ἄκουσαν τῆς οἰκίας, καὶ παραπέμψαι διὰ τῆς ἀγορᾶς βοῶσαν καὶ ὀδυρομένην. ταῦτα μαθὼν ὁ Ἀβεσσαλὼμ, καὶ καλέσας ἐπ' ἄριστον τοὺς ἀδελφοὺς ἅπαντας, ἐν οἷς ἦν κἀκεῖνος ὁ ὑβριστής, ἐσθιόμενον αὐτὸν μεταξὺ καὶ πίνοντα κατασφάττει διὰ τῶν οἰκετῶν. εἶτα ἐξαναστάς τις ἐκεῖθεν, καὶ τὸ σαφὲς οὐ μαθὼν διὰ τὸν θόρυβον, ἀπήγγειλε τῷ βασιλεῖ, ὅτι τεθνήκασι πάντες οἱ παῖδες αὐτοῦ. καὶ ἐκάθητο θρηνῶν τὸν ἁπάντων φόνον τὸν οὐ γεγενημένον

Quæ enim tunc contigerunt adverſa, ea erant, ut poſſent prævifa etiam & præmeditata illius animum tenebris obducere. Porrò ex inſperato ſupervenientia duplo quam erant, graviora videbantur, neque jam tolerabilia. Iverat enim enim ille quaſi quieturus domi, mœroris præteriti conſolationem inventurus; uxores ſcilicet ac liberos: cùm repente audivit illos in ſervitium ab hoſtibus abductos, hauſitq; oculis ignem, fumum, ſanguinem, cadavera, atque antequam iſtos lugeret, captivóſque defleret, irruunt in eum feris omnibus immaniùs habitatores civitatis, quærentes ſinguli caſuum ſuorum conſolationem ex illius capite. Et quemadmodum cùm venti contrarii in mare irruunt, ingens & ſæva procella ex ea pugna concitatur: ita & tunc triſtitia & metu juſti hujus perturbantibus animum tempeſtas maxima, tumultuſque harum paſſionum invicem ſe collidentium jugiter inerat. Fretus autem copiis, & dolore concitatus, cum uxores ac natos captivitatémque omnem recepiſſet; antequam victoriæ illius voluptate frueretur, mœſtiſſimo percuſſus eſt nuntio, mortē Jonathæ comperiens: quæ illius animū tanto dolore proſtravit, quantus ex illius lamentatione cognoſcitur. *Incidit enim*, inquit, *ſuper me dilectio tui, quaſi dilectio mulierum.* Quid autem lamentationes proſequar? Qui enim patrem illius inſidiatorē ſuum atq; inimicum, & qui millies illius mortem concupierat, ita flevit & lachrymatus eſt: quid paſſus exiſtimetur, cùm illum, qui ſibi in illis periculis ſemper adſtiterat; ac ſæpiſſimè patris inſidiis eripuerat; ſecretorumque ſuorum particeps fuerat: tum quo pacta plurima inierat; ante è vita deceſſiſſe cognoſceret, quàm illi acceptorum beneficiorum vicem reſtituere valeret?

2. Reg. 1, 26.

Cùm adhuc vigeret illa perturbatio, alio rurſus mœrore dux illum ſuæ militiæ excruciat, dum Abenner, qui ſine dolore ac vexatione aliqua, imò & cum facilitate omni totum illi exercitum ſe præbiturum pollicitus fuerat, ante impletam pollicitationem occupans, fraude interimitur. Cui cædi intantum condoluit, ut ex tunc mala Joab imprecaretur, & ipſo mortis ſuæ tempore filio imperaret, ut ultionem ab eo tanti ſceleris exigeret: at præterita verba ipſa lamentationis ſuæ perturbationem animi illius facilè nobis inſinuare poſſunt. *Elevavit enim rex*, inquit, *vocem ſuam, ac flevit ſuper tumulo Abenner. Si ſecundum mortem Nabal, morietur Abenner, manus tua non fuerunt vinctæ, neque pedes tui in compedibus; neque acceſſiſti ſicut Nabal; coram filio iniquitatis corruiſti.* Quid igitur poſt hæc? Dolo interficitur Memphiboſthe, ſucceſſitque hic mœror: quippe & illum ita luxerat, ut interfectores ejus morte mulctaret: claudorum adjecta reluctatio; quæ illum immodicè turbavit. Eis tamen aliiſque hoſtibus nonnullis ſuperatis, arcam ingenti cum lætitia reducere inſtituit. Verum cum ea reduceretur, gaudentibus omnibus, in medio lætitiæ communis res contigit, quæ voluptatem obſcuraret omnium, regiſque animum ingenti metu ac dolore confoderet. Oza enim cum vellet arcam labantem erigere, Dei confeſtim iracundia percuſſus ac mortuus eſt: atque diutiſſimè adeo regis animum metus iſte commovit, ut non prius auderet arcam ad ſe introducere, quam addiſceret, quonam modo erga eum ſe gereret, qui illam ſuſceperat Abeddara. Intereà mortuo Ammonitarum rege, rem boni ac benigni hominis faciens, miſit, qui conſolarentur ſuperſtitem filium, perſuaderéntque patris obitum patienter tolerare. Tum ille pro honore ſuſcepto, ſummis injuriis abeuntes proſecutus; atque turpiter dehoneſtatos remiſit ad regem. Parúmne hoc tibi videretur ad feriendum dejiciendúmque animum? At inde ſecutum utriuſque bellum quanto dolore pertulerit; oſtendit quod nullum aliud initium cepit, atque in tantum vehementiæ progreſſum eſt, ut innumeris illum incommodis afficeret. Sufficere quidem & iſta poterant, etiamſi eis quiſpiam innumera jucunda permiſceat, ad illius vitam inter eos numerandam, qui ſemper in luctu & miſeriis vixerunt: nunc verò talia poſtmodum ſecuta ſunt, ut nec olim verè triſtia pati cœpiſſe videatur. Quippe fabulas omnes, omnémq; tragœdiam vicerunt regis hujus clades: adeò illi monſtruoſa, & invicem ſibi ſuccedentia, domuiq; ſuæ contigerunt, cum clades cladibus ſuccedere ſemper pergerent. Conſidera, quæſo, Adamavit ſororem Thamar Amnon frater, amatam vi oppreſſit, oppreſſam odio habuit, eámq; violationem nefariumq; contubitum, prior ipſe patefecit, alicui ex ſervis mandans, ut invitam pelleret domo, ac per plateam emitteret clamantem, ploratuque & lamentis omnia implentem. Id cùm didiciſſet Abſalon, ad prandium fratres invitat univerſos, inter quos & ſtuprator ille ſororius aderat, edentem illum atq; bibentem cum cæteris inter convivandum per ſervos jugulat. Inde quiſpiam exurgens, nec plenè rei geſtæ ordinem noſcens, regi mortuos omnes illius filios annunciat. Quò ille percepto, ſedens filiorum, quæ non erat, lugebat cædem

2. Reg. 3, 33.

2. Reg. 5, 6.

2. Reg. 6.

Cap. IX. *Alia tribulatione David affligitur.*

Sceleribus filiorum affligitur David.

2. Reg. 13.

Poſtquam verò ille rem geſtam apertius audivit, filio quidem comminatus eſt, eúmque ſe morti addicturum aſſeveravit. Cùm vero ille effugiſſet, totumque triennium in aliena vixiſſet regione, toto illo tempore rex permanſit iratus: & ne tunc quidem illum accerſiſſet, niſi cum ducis ſui ſapientia flexiſſet. Eo autem accerſito, nec ſic quidem extincta eſt doloris flamma; ſed duos rurſus annos illum aſpectu removit ſuo, víxque poſt adeò prolixum tempus à duce exoratus, ſuis illum aſpectibus dignatus eſt. At verò ille harum rerum memoria indignatus, ſive aliàs tyrannidem affectans, inſurgit in patrem, illumque rurſus ad fugas erroréſque perpetuos, quos perpeſſus erat ſub Saul, revocat: immò verò multò illi moleſtior ea fuga, quam prior fuit. Nam prius quidem dux cùm eſſet, iſta perpeſſus eſt: nunc autem cum annis plurimis regnaſſet, hoſtéſque ferè omnes ſuperaſſet, migrare cogebatur, ac profugus fieri: qui autem illum conditione tam miſerabili profugum agebat, non alienus quiſpiam, ſive hoſtis erat; ſed qui ex ipſius utero egreſſus fuerat, ſicut & ipſe lamentabatur plorans. Et tunc quidem cùm in fervore eſſet ætatis, ferre univerſa fortiter poterat: nunc verò florido illo tempore emenſo, quando ſenectutis ſuæ ſolatium ſceleſtum illum habere debuerat, tunc maximè inſidioſum, ſibique infeſtiſſimum ſentiebat. Egrediebaturque cum paucis pedibus nudis rex ille ſublimis, ſe occultans, ac lachrymas fundens, pudore ac dolore pleniſſimus. Bellum quippe illud non calamitatis tantum; ſed confuſionis quoque materia illi & cauſa erat. Tantò enim contumelioſius quàm Saul, impius filius beato illo tunc utebatur, ut patris quoque thorum violaret: idque non clam; ſed in tecto domus, videntibus omnibus, ac jura naturæ legéſque concubitus per nimiam, qua in patrem ferebatur inſaniam, perverteret: atque amentia ebrius, bello necdum confecto, quaſi jam viciſſet, captivóſque duxiſſet adverſarios, iſta audebat, ac præ ſe ferebat. Sic igitur mœſtum & metuentem Sibas cum inveniſſet, turbavit amplius, contra dominum mentitus ſuum, aſſerénſque illum tyrannicè ſentire.

Cap. X. Huic ſucceſſit Semei vir quidam ſceleratus & ingratus, innumeriſque illum probris reſperſit, verbis lapides admiſcens, 2.Reg. 16, 7. *Egredere*, inquiens, *vir ſanguinum, & vir nequam. Convertit in te Dominus omnem ſanguinem domus Saul, qui regnaſti pro eo, & dedit Dominus regnum in manus Abſalon filii tui, oſtenditque tibi malitiam tuam, quia vir ſanguinum es tu.* His ille auditis atq; toleratis, tabeſcebat quidem: quod ex ipſis lamentis manifeſtè comprobatur: verum nihil ultra facere audebat. Sed cum dixiſſet inſurgenti in illum, ac domini ſui injurias ulciſci cupienti, *Dimitte illum maledicere mihi: Dominus enim dixit illi, ut videat humilitatem meam, retribuátq; mihi Dominus bona pro maledictione viri hujus, vivum abſe abire permiſit.* Ipſe autem Chuſi adventum præſtolabatur, ſolicitúſque ac tremens rei expectabat exitum. Ut autem & iſta nunciata ſunt, bellum inſtruebatur, bellis omnibus, quæ unquam contigerunt, inſolentius, ænigmati quàm veritati ſimilius. Eum enim, qui cauſa fuerat malorum omnium, ejúſque belli totam materiam præbuerat, & quo mortuo adverſa omnia finiebantur, hunc ducibus ſuis tota providentia & cura commendabat, iſta illis jugiter replicans: *Parcite*, ajebat, *filio meo Abſalon.* Quid hac hæſitatione & ambiguitate deterius? Quid ea miſeratione miſerabilius? Suſcipere bellum cogebatur, in quo & vincere & vinci æquè illi moleſtum erat. Nam neque ſuperari volebat, qui tantas copias emiſerat: neque rurſum ſuperare, qui belli authorem necari prohibebat. Verùm diſcreto bello, ac fine, quem voluit Deus, conſecuto, ac parricida illo interfecto: reliquis omnibus in lætitia & gaudio agentibus, ſolus rex lugebat & lachrymabatur, ac ſeipſum includens defunctum lamentabatur filium: ferebátque graviter, quod pro illo ipſe non occubuiſſet. 2.Reg. 18, 33. *Quis enim*, ajebat, *mihi mori pro te dabit Abſalon fili mi?* Quid hac clade perplexius unquam auditum eſt? Quando fratrem ille necaverat, ipſum interficere quærebat: quando autem contra ſe veſanus ferebatur, tunc filio parcebat. Neque flere quidem deſtitiſſet mortuum, niſi ingreſſus Joab indignitatem rei arguiſſet, ac vehementius alloquens erexiſſet illum, exercitumq; decenti facie & habitu ſuſcipere perſuaſiſſet. Ne tum quidem clades ſuæ finem acceperunt; ſed primo quidem adverſum ſe verſi in ſeditionem milites diviſiq; ſunt. Poſtea verò quam vix & per ſummas blanditias ceſſarunt, reſilientes rurſus adjecti ſunt Sabee, bellúq; aliud conflari cœpit, cùm adhuc prioris reliquiæ remanerent: quibus reb⁹ perturbat⁹ David, coactis copiis eas cū ducib⁹ miſit: Joab autē & ex hoc bello peracta victoria non permiſit victorię voluptatem ſine mœrore contingere. Namq; ducem unà ſecum 2. Reg. 20, 9. conſtitutum, qui omnē populum ſubjecerat Davidi, innocentem, & qui in nullo ſe læſerat, invidiæ ſtimulis agitatus occidit.

A ὡς δὲ ἔγνω τὸ σαφές, ἠπείλει μὲν τῷ παιδὶ, καὶ ἀναιρήσειν ἔλεγεν· ἀποδράντι δὲ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας τριῶν διατρίψαντι περίοδον ἐτῶν, πάντα τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἔμενεν ὀργιζόμενος. καὶ οὐδ' ἂν τότε αὐτὸν ἐκάλεσεν, εἰ μὴ ἡ τοῦ στρατηγοῦ σοφία, ἄκοντα αὐτὸν εἰς ταύτην ἐνέβαλε τὴν ὑπόσχεσιν· καλέσας δὲ, οὐδὲ οὕτως ἔσβεσε τῆς καρδίας τὴν πληγὴν, ἀλλ' ἕτερα πάλιν δύο αὐτὸν ἔτη τῆς ὄψεως ἀποστήσας τῆς αὐτοῦ, μόλις μετὰ τὸν μακρὸν χρόνον τοῦτον παλιν ἀξιωθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ παρρη-
B σίας μετέδωκεν. ὁ δὲ ὑπὲρ τούτων μνησικακῶν, ἢ καὶ ἄλλως τυραννίδος ἐρῶν ἐπανίσταται τῷ πατρὶ, καὶ πάλιν αὐτὸν εἰς τοὺς πλάνους καὶ τὰς φυγὰς, ἃς ὑπέμεινεν ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ, ἐπανήγαγε, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ τοῦ τότε ἐκείνου χαλεπώτερον ἀπέδειξε τὸν καιρόν. τότε μὲν γὰρ στρατηγὸς ὢν τοιαῦτα ἔπασχε, νῦν δὲ μετὰ τὸ χρόνους ἐν τῇ βασιλείᾳ ποιῆσαι πολλοὺς, καὶ κρατῆσαι τῶν πολεμίων ἁπάντων ὡς εἰπεῖν, μεταναστεύειν ἠναγκάζετο· ὁ δὲ ἀναγκάζων οὐκ ἀλλότριός τις ἦν, οὐδὲ πο-
C λέμιος, ἀλλ' ὁ ἐκ τῆς κοιλίας, ὡς αὐτὸς ἀπωδύρετο λέγων, ἐξελθὼν τῆς αὐτοῦ. καὶ τότε μὲν ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ὢν, καὶ φέρειν ἠδύνατο πάντα γενναίως· νυνὶ δὲ παρὰ τὸν καιρὸν, ὃν γηροτροφεῖσθαι αὐτὸν ἐχρῆν ὑπ' ἐκείνου τοῦ μιαροῦ, τότε ἐπεβουλεύετο, καὶ ἐπολεμεῖτο, καὶ ἐξῄει μετ' ὀλίγων ἀνυπόδετος ὁ βασιλεὺς ἐγκαλυπτόμενος, καὶ δακρύων. οὐ γὰρ συμφορᾶς αὐτῷ μόνον, ἀλλ' αἰσχύνης ὑπόθεσιν εἶχεν ὁ πόλεμος. τοσούτῳ γὰρ τοῦ Σαοὺλ ὑβριστικώτερον ὁ υἱὸς ἐχρήσατο τῷ μακαρίῳ τό-
D τε ἐκείνῳ, ὡς καὶ εἰς τὰς παλλακὰς ἐνυβρίσαι τοῦ πατρός. καὶ ταῦτα οὐ λάθρα, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ δώματος ὁρώντων ἁπάντων, καὶ τοὺς τῆς φύσεως θεσμοὺς καὶ τοὺς τῆς μίξεως νόμους, διὰ τὴν κατὰ τοῦ πατρὸς ὕβριζε μανίαν, καὶ ὑπὸ τῆς ἀνοίας μεθύων, ἔτι τοῦ πολέμου συνεστῶτος, ὡς τῶν ἤδη νενικηκότων, καὶ λαβόντων αἰχμαλώτους τοὺς ἐναντίους, ἐτόλμα καὶ ἐπεδείκνυτο. οὕτω τοίνυν ὄντα κατώδυνον καὶ φοβούμενον εὑρὼν ὁ Σιβὰ συνετάραξε πλέον καταψευσάμενος τοῦ δεσπότου, καὶ εἰπὼν, ὅτι τὰ τοῦ τυράννου
E φρονεῖ.

Τοῦτον διαδέχεται ὁ Σεμεῒ, μιαρός τις ἀνὴρ καὶ ἀχάριστος, καὶ μυρίοις ὀνείδεσιν ἔβαλλε καὶ λίθοις μετὰ τῶν ῥημάτων ἐκείνων· ἔξελθε, φησὶν, ἀνὴρ αἱμάτων, καὶ ἀνὴρ ὁ παράνομος. ἐπέστρεψεν ἐπὶ σὲ κύριος πάντα τὰ αἵματα τοῦ οἴκου Σαοὺλ, ἀνθ' ὧν ἐβασίλευσας ἀντ' αὐτοῦ, καὶ ἔδωκε κύριος βασιλείαν εἰς χεῖρας Ἀβεσσαλὼμ τοῦ υἱοῦ σου, καὶ ἔδειξέ σοι τὴν κακίαν σου, ὅτι ἀνὴρ αἱμάτων σὺ εἶ. ὁ δὲ ἐτήκετο μὲν ταῦτα
A ἀκούων καὶ πάσχων, ὡς καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν θρήνων τοῦτο ἐδήλου, οὐδὲν δὲ ἐτόλμα περαιτέρω ποιεῖν· ἀλλ' εἰπὼν ἄφες αὐτὸν καταρᾶσθαι, ὅτι κύριος εἴρηκεν αὐτῷ, ὅπως ἴδῃ τὴν ταπείνωσίν μου, καὶ ἀποδώῃ μοι κύριος ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρας τῆς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἀφῆκε ζῶντα ἀπελθεῖν. αὐτὸς δὲ περιέμενε τὰ παρὰ τοῦ Χουσὶ μεριμνῶν καὶ τρέμων, τί ποτε ἄρα ἔσται τὸ τέλος. ὡς δὲ ἀπηγγέλθη καὶ ταῦτα, συνεκροτεῖτο ὁ πόλεμος πάντων πολέμων τῶν πώποτε γενομένων καινότε-
B ρος ὢν, καὶ αἰνίγματι μᾶλλον ἐοικώς. τὸν γὰρ αἴτιον τῶν τοσούτων κακῶν, καὶ ἐκείνῃ τῇ μάχῃ παρασχόντα τὴν ὑπόθεσιν ἅπασαν, καὶ οὗ πεσόντος ἅπαντα ἔλυτο τὰ δεινὰ, τοῦτον ἔχων ἐν πολλῇ προνοίᾳ καὶ φειδοῖ τοὺς στρατηγοὺς παρεκάλει τοὺς αὐτοῦ, συνεχῶς ἐπιλέγων· φείσασθέ μου τοῦ παιδαρίου Ἀβεσσαλώμ. τί ταύτης ἂν γένοιτο τῆς ἀπορίας χεῖρον; τί τῆς ἀμηχανίας ἐλεεινότερον; πόλεμον ἀναδέξασθαι ἠναγκάζετο, ἐν ᾧ καὶ τὸ νικῆσαι καὶ τὸ κρατηθῆναι ὁμοίως ἀπευκτὸν ἦν αὐτῷ. οὔτε γὰρ
C ἔλαττον ἔχειν ἤθελεν· οὐδὲ γὰρ ἂν τοσοῦτον ἐξέπεμψε στρατόν· οὔτε περιγενέσθαι, οὐδὲ γὰρ ἂν τὸν συνέχοντα καὶ συγκροτοῦντα τῆς μάχης παράταξιν ἐκώλυεν ἀνελεῖν· κριθέντος δὲ τοῦ πολέμου καὶ τέλος λαβόντος ὅπερ ἤθελεν ὁ θεὸς, καὶ τοῦ πατραλοίου πεσόντος ἐκείνου, οἱ μὲν λοιποὶ πάντες ἦσαν εὐφροσύνῃ καὶ χαρᾷ, μόνος δὲ ἐκεῖνος ἐπένθει καὶ ἐδάκρυε, καὶ καθείρξας ἑαυτὸν, ἀνεκαλεῖτο τὸν τεθνηκότα, καὶ ἐδυσχέραινεν ὅτι μὴ ἀντ' ἐκείνου τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἐδέξατο. τίς δώσει γάρ μοι, φησὶ, θά-
D νατον, ἀντὶ σοῦ Ἀβεσσαλὼμ υἱέ μου; τί ταύτης ἠκούσθη πολυπλοκώτερον τῆς συμφορᾶς; ὅτε μὲν τὸν ἀδελφὸν ἀνεῖλεν, ἀνελεῖν αὐτὸν ἐσπούδαζεν· ὅτε δὲ ἐμάνη κατ' αὐτοῦ, τότε φείδεται τοῦ παιδὸς, καὶ οὐδ' ἂν ἐπαύσατο θρηνῶν ἐπὶ πολὺ τὸν νεκρὸν, εἰ μὴ εἰσῆλθεν ὁ Ἰωὰβ, καὶ τὴν ἀτοπίαν τοῦ πράγματος ἔδειξε, καὶ σφοδρότερον διαλεχθεὶς ἀνέστησέ τε αὐτὸν, καὶ ἐν σχήματι τῷ προσήκοντι δέξασθαι τὴν στρατιὰν παρεσκεύασε. καὶ οὐδὲ τότε αὐτῷ τὰ τῶν δεινῶν τέλος ἐλάμβανεν, ἀλλὰ πρῶ-
E τον μὲν ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους οἱ στρατιῶται, καὶ διῃρέθησαν· ὡς δὲ μόλις καὶ μετὰ πολλῆς τῆς κολακείας εἶξαν τῷ βασιλεῖ, πάλιν ἀποπηδήσαντες, προσετέθησαν τῷ Σαβεὲ, καὶ πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἕτερος ἐτίκτετο πόλεμος, τῶν τοῦ προτέρου λειψάνων μενόντων ἔτι· ὑπὲρ ὧν θορυβηθεὶς ὁ Δαβὶδ, καὶ συγκροτήσας τοὺς στρατιώτας, ἐξέπεμψε μετὰ τῶν στρατηγῶν· ὁ δὲ Ἰωὰβ τροπωσάμενος τοῦτον τὸν πόλεμον, οὐκ ἀφῆκε καθαρὰν ἀθυμίας γενέσθαι τὴν ἀπὸ τῆς νίκης ἡδονήν. τὸν γὰρ συστράτηγον τὸν αὐτοῦ καὶ πάντα τὸν λαὸν ὑποτάξαντα τῷ Δαβὶδ, ἁπλῶς καὶ οὐδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν, ὑπὸ βασκανίας μανεὶς ἀνεῖλε καὶ διεχειρίσατο,

ὅπερ

ὅπερ οὕτω δὴ ἐτάραξε τὸν βασιλέα, καὶ συνέχεεν· ὡς καὶ περὶ τούτου τελευτῶντα ἐπισκῆψαι τῷ παιδὶ, καὶ δεηθῆναι μὴ περιιδεῖν ἀτιμώρητον ἀπελθόντα τὸν Ἀμεσσά, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, οὕτω διακείμενος οὐδὲ ἐξειπεῖν ἐτόλμα τῆς ἀθυμίας τὴν ὑπόθεσιν, διὰ τὸ μυρίοις ἤδη προσταλαιπωρηκέναι κακοῖς. καὶ γὰρ μετὰ τοὺς πολέμους τούτους, διεδέξατο λιμὸς χώραν πᾶσαν, καὶ τοῦ κακοῦ ζητῶν λύσιν εὑρεῖν, ἠναγκάζετο τοὺς τοῦ Σαοὺλ ἐκδοῦναι παῖδας εἰς σφαγήν. τοῦτο γὰρ ἔλεγεν ὁ χρησμός· ἐπὶ Σαοὺλ, φησι, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ ἡ ἀδικία αὕτη, διὰ τὸ θανατῶσαι αὐτὸν τοὺς Γαβαωνίτας. εἰ δέ τις μέμνηται πῶς τὸν Σαοὺλ ἐθρήνησεν, οἶδε τί καὶ τότε ἔπασχε παραδιδοὺς τοῖς Γαβαωνίταις αὐτούς· ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα ἔφερε, καὶ περαιτέρω πάλιν προῄει τὰ τῶν συμφορῶν. μετὰ γὰρ τὸν λιμὸν, ἐπέστη λοιμὸς, καὶ πίπτουσιν ἑβδομήκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν, ἐν τῷ τῆς ἡμέρας ἡμίσει καιρῷ, ὅτε καὶ τὰ ἐλεεινὰ ἐκεῖνα ῥήματα φθέγγεται ὁ βασιλεύς. ἰδὼν γὰρ τὸν ἄγγελον ἐσπασμένον τὴν ῥομφαίαν ἔλεγεν· ἰδοὺ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἥμαρτον, καὶ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἐκακοποίησα, καὶ οὗτοι τὸ ποίμνιον τί ἐποίησαν; γενέσθω ἐν ἐμοὶ ἡ χείρ σου, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου. πάσας μὲν οὖν αὐτοῦ τὰς ἀθυμίας, πρὸς ἀκρίβειαν οὐ δυνατὸν ἡμῖν ἐξειπεῖν· οὐδὲ γάρ εἰσιν ἀναγέγραπτοι πᾶσαι· ἀπὸ δὲ τῶν θρήνων αὐτοῦ καὶ τῶν ὀδυρμῶν δυνατὸν στοχάσασθαι καὶ τῶν παραλειφθεισῶν τὸ μέγεθος, καὶ ὡς οὐδέποτε διέλιπεν αὐτὸν κοπτόμενος καὶ ἀλγῶν ὁ δίκαιος. τί γάρ φησιν; αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη· ἐὰν δὲ ἐν δυναστείαις, ὀγδοήκοντα ἔτη, καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος. εἰ δὲ λέγοις, ὅτι τῆς κοινῆς οὗτος κατέγνω ζωῆς, οὐ τῆς αὐτοῦ μόνον, μεῖζον ἢ ἐγὼ βούλομαι λέγεις, καὶ λύεις ἡμᾶς ἀπαλλάττεις πολλῶν, αὐτὸς ὁμολογῶν, ὅτι οὐ μόνον ἐκείνου, ἀλλ' οὐδὲ ἑτέρου τινὸς βίον ἐστὶν εὑρεῖν, μὴ πολλῷ πλείονα τῶν χρηστῶν ἔχοντα τὰ δυσχερῆ. καὶ γὰρ, ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς ἔφης καλῶς, οὐ τὰ αὐτοῦ μόνον ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἄλλων διασκεψάμενος, οὕτω ταύτην ἐξήνεγκε τὴν ἀπόφασιν, τὰ μὲν αὐτὰ τῷ πατριάρχῃ φθεγγόμενος, μετὰ δὲ μείζονος τῆς σφοδρότητος· ὁ γὰρ ἐκεῖνος ἐπὶ μέρους, τοῦτο καθόλου οὗτος ὕστερον ἀπεφήνατο. ὁ μὲν γὰρ ἔλεγε· μικραὶ καὶ πονηραὶ αἱ ἡμέραι μου· οὗτος δὲ, αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη, τουτέστι πάντων ἀνθρώπων, καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν, κόπος καὶ πόνος.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὅπερ ἔφην, ἀφίημί σοι μετ' ἀκριβείας ἁπάσης κατὰ σχολὴν ἐπελθεῖν· ἐγὼ δὲ ἐπὶ τοὺς λοιποὺς ἥξω προφήτας, καίτοιγε οὐδαμοῦ τὸν βίον αὐτῶν ἀναγεγραπτὸν ἀφῆκαν ἡμῖν, ἀλλ' ὅμως καὶ εἰς τοσαύτην στενοχωρίαν ἐμπεσόντες, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν κατασχόντων αὐτοὺς κακῶν, καὶ ἀπὸ ῥήματος ἑνὸς οἶμαι δυνήσεσθαι δεῖξαι πάντα τὸν βίον αὐτῶν ὄντα κατώδυνον. καὶ πρῶτον μὲν, ὃ κοινὸν πᾶσιν ὑπῆρχεν αὐτοῖς, στρεβλούμενοι, μαστιζόμενοι, πριζόμενοι, λιθαζόμενοι, φυλακιζόμενοι, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀποθνήσκοντες, περιερχόμενοι ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, τὸν ἅπαντα χρόνον διετέλουν. μετὰ δὲ τούτου καὶ ἑτέραν εἶχον ἀθυμίας προσθήκην ταύτης χαλεπωτέραν, τῷ τὴν κακίαν ὁρᾶν προβαίνουσαν τῶν ταῦτα διατιθέντων αὐτούς· ἐφ' ᾧ μᾶλλον τῶν οἰκείων ἐδάκνοντο θλίψεων. καὶ ὁ μὲν ἔλεγεν· ἀρὰ, καὶ ψεῦδος, καὶ κλοπὴ, καὶ μοιχεία, καὶ φόνος κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγουσι· τὸ ἄδεες καὶ πολύπλοκον καὶ δαψιλὲς τῆς κακίας ἐμφαίνων ἡμῖν. ἕτερος δὲ ἐβόα πάλιν· οἴμοι ὅτι ἐγενόμην ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμητῷ, καὶ ὡς ἐπιφυλλίδα ἐν τρυγητῷ οὐχ ὑπάρχοντος βότρυος, τὸ σπάνιον τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν διὰ τούτων θρηνῶν· ἄλλος πάλιν ἕτερα τοιαῦτα ἀπωδύρετο· ὁ δὲ αἰπόλος οὐ τὰς κακίας αὐτῶν ἐπένθει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς συμφορὰς μᾶλλον τῶν οἰκείων ἐθρήνει πειρασμῶν, καὶ τοῦ Θεοῦ ἐδεῖτο λέγων· ἵλεως γενοῦ κύριε· τίς ἀναστήσει τὸν Ἰακώβ, ὅτι ὀλιγοστός ἐστι; μετανόησον κύριε ἐπὶ τούτῳ. καὶ οὐδὲ οὕτω τυγχάνει τῆς σωτηρίας. εἶπε γὰρ, καὶ οὐ μὴ γένηται, λέγει κύριος. ὁ δὲ Ἡσαΐας ἀκούσας ὅτι ἔρημος ἔσται πᾶσα ἡ γῆ, οὐδὲ παρακληθῆναι ἤθελεν, ἀλλ' ἐπένθει διηνεκῶς καὶ ἔλεγεν· ἄφετέ με, πικρῶς κλαύσομαι, μὴ κατισχύσητε παρακαλεῖν με· ὁ γὰρ τοῦ θανάτου τρόπος πάσας ὑπερβαίνει συμφοράς. τοῦ δὲ Ἱερεμίου τοὺς θρήνους, καὶ τοὺς ἰδίᾳ συντεταγμένους, καὶ τοὺς πανταχοῦ τῆς προφητείας διεσπαρμένους, τούς τε ὑπὲρ τῆς πόλεως, τούς τε ὑπὲρ αὐτοῦ, τίς ἀδακρυτὶ δυνήσεται ἐπελθεῖν; νῦν μὲν γὰρ ἔλεγε· τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων, καὶ κλαύσομαι τὸν λαὸν τοῦτον ἡμέρας καὶ νυκτός; νῦν δέ· τίς δώσει μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ σταθμὸν ἔσχατον, καὶ καταλείψω τὸν λαόν μου τοῦτον, καὶ ἀπελεύσομαι ἀπ' αὐτῶν; ὅτι πάντες μοιχῶνται. καὶ ποτὲ μὲν σχετλιάζων ἐβόα· οἴμοι ἐγὼ μῆτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον, καὶ διακρινόμενον πάσῃ τῇ γῇ; ποτὲ δὲ καὶ τὴν ἡμέραν τῆς γενέσεως αὐτοῦ κατηρᾶτο λέγων· ἐπικατάρατος ἡ ἡμέρα, ἐν ᾗ ἐγεννήθην ἐν αὐτῇ. ὁ δὲ τοῦ βορβόρου λάκκος, καὶ αἱ τῶν δεσμῶν θλίψεις καὶ μάστιγες, καὶ αἱ ἐπιβουλαί,

A Quæ res ita gravis ac moleſta fuit regi, tantóque illum confudit mœrore, ut filio moriens mandarit, Amellæ ſanguinem ulciſci, oraveritque ne tanti ſceleris authorem impunè mori pateretur, & quod longè gravius eſt, ita affectus, neque mœroris ſui cauſam dicere audebat, eo quòd adverſus innumera incommoda jam obluctarus eſſet. Etenim poſt bellorum fremitus, fames cunctam provinciam depaſta eſt: & cum ejus incommodi abſolutionem quæreret, cogebatur filios Saul ad B mortem tradere. Quippe hoc cœleſte oraculum præcipiebat: *Super Saul*, inquiens, & *ſuper domum ejus hæc injuſtitia, eo quod Gabaonitas morti addixerit.* Quòd ſi quis recolat, quantum Saul inimiciſſimi mortem defleverit, animadvertet, quid tum quoque paſſus ſit, cum filios innocuos tradidit Gabaonitis. Attamen & iſta tolerabat, ulteriuſque clades procedebant. Nam poſt famem protinus inſurrexit peſtis, ceciderúntque in dimidio diei ſeptuaginta millia virorum, quandò C miſeranda illa verba locutus eſt rex. Cum enim vidiſſet Angelum diſtrictum gladium tenentem, dicebat: *Ecce ego paſtor peccavi, & ego paſtor malè feci: iſti qui ſunt grex, quid fecerunt? ſit in me manus tua, & in domum patris mei.* Denique ipſius adverſos omnes caſus mœroriſque cauſas diligentius enumerare poſſibile non eſt: neque enim omnes conſcriptæ ſunt; verum ex ipſius lamentis & gemitibus poſſumus conjicere calamitatum quoque omiſſarum magnitudinem, utque juſtus ille nun- D quam plangere ac dolere deſierit. Quid enim ille ait? *Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni, & quod in his eſt amplius, labor & dolor.* Sin verò tu dixeris, per hæc illum verba non ſuam ſolùm; ſed communem vitam omnium reprehendiſſe: plus aliquid quam ego velim concedis, pluriműſque nos controverſiis liberas; ipſe conſentiens non illius ſolum; ſed ne alterius quidem cujuſquam vitam inveniri poſſe, cujus non multò ſint plura triſtia ac dif- E ficilia, quàm læta & jucunda. Siquidem ille, ut tu quoque ritè confiteris, non ſuas ſolùm calamitates; ſed aliorum quoque in commune conſiderans, ita demum hanc ſententiam tulit, eadem ferè quæ patriarcha locutus, niſi quòd iſte majori cum vehementia. Quam enim ille de ſe, hic de omnibus protulit. Ajebat ille: *Parvi & mali ſunt dies mei*: hic autem, *Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni*: hoc eſt, omnium hominum; *& quod plus his eſt, labor & dolor.*

Cap. XI.

A Verumenimvero, hæc ut dixi, tibi diligentius in otio examinanda relinquens ego, ad Prophetas reliquos veniam: tametſi nuſquam vitam ſuam illi nobis conſcriptam reliquerint; ob malorum tamen quæ illos oppreſſerunt magnitudinem, vel ex uno verbo omnem illos vitam in laboribus, ærumnis, & doloribus egiſſe reor oſtendi poſſe. Ac primum, quòd commune illis omnibus fuit, *verberibus affecti, ſecti, lapidibus obruti, carceribus incluſi, in occiſione gladii morientes, circumeuntes in melotis* B *& pellibus caprinis, egentes & preſſi, & afflicti per omnem vitam perſtiterunt.* Ad hæc aliam quoque mœroris adjectionem his omnibus acerbiorem habuere, quòd illorum nequitiam, qui ſe ita afficiebant, ſemper ad deteriora progredi intuerentur. Quã ex re longè plus, quàm ex incommodis ac preſſuris angebantur. Et alius quidem ajebat: *Execratio & mendacium, & furtum, & adulterium, & homicidium effuſa ſunt in terra, & ſanguinem ſuper ſanguinem admiſcent*, per hæc verba C malitiæ licentiam perplexitatemque & copiam nobis inſinuans. Alius rurſus clamabat: *Væ mihi, quia factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam in meſſe, & ſicut racemum in vindemia, cum non adſint botri*: per hæc raritatem bonorum hominum deplorans. Item alius alia ſimilia queritur. Porrò caprarius ille non eorum vitia lugebat ſolùm; verùm plus in illorum calamitatibus, quàm in ſuis tentationibus mœrebat; ac Deum obſecrabat, dicens: *Propitius eſto Domine, quis ſuſcitabit Jacob, quia par-* D *vulus eſt? Pœnitere Domine ſuper hoc.* Et ne ſic quidem precum ſuarum effectu potitus eſt. *Dixit enim, & non ſiet, dicit Dominus.* Eſaias verò cùm audiſſet, quia deſerta erit omnis terra, ne conſolari quidem voluit; ſed aſſiduè lugebat, dicens: *Dimittite me, amarè flebo, nolite contendere, ut conſolemini me.* Hieremiæ autem lamentationes & ſeorſum conſcriptas, & per omnem prophetiæ textum diſperſas, partim de ſeipſo compoſitas, quis poſſit ſine lachrymis legere? Nam nunc quidem ajebat: E *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum; & plangam populum iſtum die ac nocte?* nunc autem: *Quis dabit mihi in deſerto manſionem extremam, & derelinquam populum iſtum, & recedam ab eis? Omnes enim adulteri ſunt.* Nonnunquam verò indignans ac mœrens clamat: *Væ mihi mater mi quid me genuiſti virum, qui diſcernat, & dijudicet omni terræ?* Aliquando diei quoq; nativitatis ſuæ malè dixit, dicens, *Maledictus dies, in qua natus ſum in ea.* Sed & cœni lacus, & vinculorũ preſſuræ, &

2.Reg 21,1. 2.Reg. 24,17. Pſ. 89,10. Gen.47,9. Hebr.11,37. Oſee 4,2. Mich.7,1. Amos 7,2. Eſa.22,4. Eſa.24,4. Hier.9,1. Ibid. v.2. Hier.15,10. Hier.20,14.

& verbera, & inſidiæ, irriſionéſque perpetuæ ita illum excruciabant, ut jam penè deſperaret. Quid autem, quando capta urbe, providentia & honore à barbaris dignatus eſt? num iſta ſentiebat? Imò verò tunc maximè amara illa lamenta conſcripſit, mortuos & abeuntes lugens. Neque minora illi viſa ſunt ſequentia mala præteritis, cùm hi qui ex bello reliqui fuerant, rurſus per ſua ſcelera Deum irritarent. Cum enim pollicerentur ſe illi per omnia obtemperaturos, nihilque reluctaturos, in Ægyptum rurſus deſcenderunt, oraculo contraria præcipiente: Prophetamque ſecum deduxerunt, ac per ſuam ingratitudinem illum ſibi longè graviora prioribus dicere atque imprecari coëgerunt. Quid verò Ezechiel? Quid Daniel? nónne in captivitate tempus omne vixerunt? Quorum quidem prior fame ac ſiti pro alienis cruciabatur malis, uxoréque defuncta eum caſum abſque lachrymis perferre jubebatur. Porrò quid gravius dici poſſit, quàm in ſuis adverſis caſibus ne flere quidem permitti? Omitto enim modò, *quod in fimo panem ſuum* Eze.4, 12. *comedere coactus ſit, & quod ſuper unum latus centum & nonaginta diebus jacere, aliáque hujuſmodi tolerare ſit juſſus.* Etſi enim illi ex his, quæ vel omiſimus, vel diximus, nihil triſte contigiſſet: certè id ſolùm quod inter hoſtes ac Barbaros impuróſque homines vir juſtus & ſanctus jugiter verſatus ſit, omni erat illi ſupplicio acerbius. At verò Daniel videbatur quidem ſummis honoribus frui, & quaſi captivitatis & ſervitutis injuriis non tangi, cum in regia jugiter verſaretur aula, eſſetque potentiſſimus: Cæterùm ſi quis illius orationem audiat, jejuniúmque conſideret, facieiq; immutationem, ac juges precationes, agnoſcátque diligenter quorum gratia iſta faciebat: animadvertet hunc ex omnibus maximè in doloribus angoribúſque vixiſſe. Neque enim illum præſentia tantum mala excruciabant, verum & futura perturbabant: quæ etiam cum necdum contigiſſent, prænoſcere dignus eſt habitus, atque propheticis oculis aſpicere. Cúmque necdum præſenti ſervitute liberatos Judæos cerneret, aliam illis rurſus captivitatē prævidere cogebatur: & quæ nondum ædificata fuerat, eam urbem capi cernebat, ſacrificiiſq; contaminatū templum ac deſolatum, omnémq; everſam ſanctificationē: idcirco lugebat & lachrymabatur, dicens: *Nobis autē confuſio faciei, & regibus noſtris, quia peccavimus tibi Domine.*

Daniel & ipſe afflictus fuit.

Dan.9, 8.

Baruc.1, 15.

Cap. XII.

Verum neſcio quo pacto me penè inter Prophetas effugerat cœleſtis ille animus, qui ſic in terra verſabatur, ut in cœlo ſemper eſſet. Nihil enim illi terrenum præter meloten erat. Quid igitur ſummus iſte atque admirabilis vir, ſi virum illum vocare oportet? Nam poſt ingentem illam fiduciam, qua adverſus Achab uſus fuerat, poſt ignis illam è cœlo demiſſionem, poſt necem ſacerdotum, poſteaquam clauſerat & aperuerat cœlum, quo tempore utrumque voluerat, poſt tanta ac talia rectè facta & ſigna fiduciæ, ita metu mœroriſque magnitudine detinebatur, ut hæc verba loqueretur: *Tolle animam meam à me: non enim ſum melior ego quam patres mei:* Iſta ille, qui hodiéque necdum mortuus eſt. Neque iſtud ſolum; ſed in deſertum profectus obdormiebat, præ doloris ac mœroris onere laſſus ac fatigatus. Porrò hujus diſcipulus non ſolùm ſpiritum magiſtri duplicem accepit; ſed & preſſuras longè etiam majores. Hos denique paulò ante beatus Paulus oſtendens, illorumque ærumnas enumerans, ajebat: *Quibus dignus non erat mundus.* Peropportunè nunc Pauli fecimus mentionem: qui enim per ſe ſolus inſpectus ad conſolandum ſufficere poſſet, hic poſt alios veniens, cujus non dolorem ac mœrorem evaneſcere facit? Ejus nempe famem, ſitim, nuditatem, naufragia, deſertique habitationes, timores ac pericula, inſidias, carceres, verbera, vigilias, innumeras mortes, & alia, quæ prædicationis cauſa perpeſſus eſt, ne referenda quidem arbitror. Iſta enim etſi preſſuras illi exhibebant, non tamen erant abſque voluptate quadam. At verò quando *illum Aſiatici omnes averſati ſunt*, quando Galatæ perverſi gens integra, & eatenus grata, quando ſuam Eccleſiam Corinthii plurimas in partes ſciderunt, fornicatorique teterrimo per ſuas blanditias pudoris quoque ſenſum abſtulerunt: quid illum perpeſſum putas, quantas illius animo tenebras offuſas arbitraris? Sed quid nos iſta conjecturis colligimus, cùm illius verba audire liceat? Corinthiis enim ſcribens, dicebat: *Quoniam ex multa tribulatione & anguſtia cordis ſcripſi vobis per multas lachrymas.* Et rurſum: *Ne fortè cum venero, humiliet me Deus, & lugeam multos qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam.* Galatis verò: *Filioli, inquit, mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis.* De Aſiaticis verò ſcribens ad diſcipulum, queritur & ingemiſcit. Neque enim iſta ſolùm tunc illum mœrore afficiebant; ſed & *datus illi ſtimulus ita eum vexabat atque affligebat, ut ſæpe pro hujus abſolutione Deum deprecatus ſit.* Quòd enim hic ait, *ter, ſæpius* ſignificat.

3.Reg.19.

Helias & ipſe afflictus.

Eliſæus Propheta 4. Reg.2.

Heb.11,38.

Paulus Apoſtolus inter eos, qui afflicti ſunt.

1.Cor.2,4.

12, 21.

Gal.4,19.

2.Cor.12,7

2.Cor.2,11.

A καὶ γέλως ὁ διηνεκής, οὕτως αὐτὸν διέθηκαν, ὡς καὶ ἀπαγορεῦσαι λοιπόν. Τί δὲ ἡνίκα τῆς πόλεως ἁλούσης, προνοίας ἔτυχε παρὰ τῶν βαρβάρων καὶ τιμῆς; ἆρα ᾔσθετο τούτων; τότε μὲν οὖν καὶ τοὺς πικροὺς θρήνους ἔγραψε τοὺς ἀπελθόντας πενθῶν. Καὶ τῶν παρελθόντων οὐκ ἐλάττονα εἶδε δεινὰ, αὐτῶν τῶν ἀπὸ τοῦ πολέμου ὑποληφθέντων, παροξυνάντων τὸν Θεόν. ἐπαγγειλάμενοι γὰρ πάντα αὐτῷ πεισθήσεσθαι, καὶ μηδὲν ἀντερεῖν, εἰς Αἴγυπτον πάλιν κατῄεσαν, τοῦ χρησμοῦ τἀναντία λέ-

B γοντος, καὶ τὸν προφήτην κατῆγον μεθ' ἑαυτῶν, καὶ χαλεπώτερα τῶν προτέρων αὐτοῖς ἠνάγκαζον προαναφωνεῖν διὰ τῆς ἀγνωμοσύνης τῆς ἑαυτῶν. Τί δὲ ὁ Ἰεζεκιήλ; Τί δὲ ὁ Δανιήλ; οὐκ ἐν αἰχμαλωσίᾳ τὸν ἅπαντα χρόνον διήγαγον; καὶ ὁ μὲν λιμῷ καὶ δίψει ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων ἐκολάζετο κακῶν, καὶ τῆς γυναικὸς ἀπελθούσης τοσαύτην συμφορὰν ἀδακρυτὶ προσετάττετο φέρειν, οὗ τί βαρύτερον γένοιτ' ἂν τοῦ μηδὲ θρηνεῖν συγχωρεῖσθαι τὰ οἰκεῖα κακά; τὸ γὰρ ἐπὶ βολβίτων ἀναγ-"

C κάζεσθαι τὸν ἄρτον ἐσθίειν τὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς κατακλί-" νεσθαι ἐπὶ ἐνενήκοντα ἡμέρας καὶ ἑκατὸν, καὶ ὅσα ἕτερα τοιαῦτα ἐκε-" λεύετο ὑπομένειν, παρίημι νῦν. εἰ γὰρ καὶ μηδὲν αὐτῷ συμβεβήκει τῶν ἀνιαρῶν τῶν τε παραλειφθέντων ὑφ' ἡμῶν, τῶν τε λεχθέντων νῦν, αὐτὸ μόνον τὸ μεταξὺ τῶν πολεμίων εἶναι καὶ βαρβάρων, καὶ ἀνδρῶν ἀκαθάρτων τὸν δίκαιον καὶ καθαρὸν, πάσης τιμωρίας χαλεπώτερον ἦν. ὁ δὲ Δανιὴλ, ἐδόκει μὲν τιμῆς ἀπολαύειν πολλῆς, καὶ οὐχ ὡς ἐν αἰχμαλωσίᾳ

D ζῆν ἐν τοῖς βασιλείοις ἀεὶ στρεφόμενος, καὶ ἐν δυναστείαις ὤν· εἰ δέ τις αὐτοῦ τῆς εὐχῆς ἐπακούσειε καὶ τὴν νηστείαν καταμάθοι, καὶ τοῦ προσώπου τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τὰς ἱκετηρίας τὰς συνεχεῖς, καὶ ὑπὲρ ὧν ταῦτα ἔπραττε, γνοίη καλῶς, εἶ ὅτι πάντων μάλιστα οὗτος ἐν ὀδύναις ἦν καὶ ἀθυμίαις. οὐ γὰρ τὰ παρόντα μόνον αὐτὸν ἠνία κακὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα συνετάραττεν· ἅπερ καὶ μήπω γεγενημένα κατηξιώθη μαθεῖν προφητικοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τῆς προτέρας οὐδέπω δουλείας

E ἀπαλλαγέντας ἰδὼν τοὺς Ἰουδαίους, ἑτέραν αὐτοῖς αἰχμαλωσίαν ἠναγκάζετο προορᾶν, καὶ τὴν οὔπω κατασκευασθεῖσαν πόλιν, ταύτην ἁλισκομένην ἔβλεπε, καὶ ταῖς θυσίαις μολυνόμενον τὸν ναὸν καὶ ἠρημωμένον, καὶ τὴν ἁγιαστείαν ἀνατρεπομένην ἅπασαν. διόπερ ἐπένθει καὶ ἐδάκρυε λέγων· ἡμῖν ἡ αἰσχύνη τοῦ προσώπου καὶ τοῖς βασιλεῦσιν" ἡμῶν, καὶ τοῖς πατράσιν ἡμῶν, οἵτινες ἡμάρτομέν σοι τῷ κυρίῳ. "

Ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς μεταξὺ τῶν προφητῶν παρέδραμον τὴν οὐρανο-

A μήκη ψυχὴν, τὴν οὕτως οἰκήσασαν τὴν γῆν, ὡς τὸν οὐρανόν. οὐδὲν γὰρ αὐτῷ τῆς μηλωτῆς πλέον ἦν. Τί οὖν οὗτος ὁ μέγας καὶ θαυμαστὸς ἀνὴρ, εἴ γε ἄνδρα αὐτὸν δεῖ καλεῖν, μετὰ τὴν παῤῥησίαν τὴν πρὸς τὸν Ἀχαὰβ, μετὰ τὴν τοῦ πυρὸς καταπομπὴν, μετὰ τὴν τῶν ἱερέων κατασφαγὴν, μετὰ τὸ κλεῖσαι καὶ ἀνοῖξαι τὸν οὐρανὸν, καθ' ὃν ἐβούλετο ἀμφότερα χρόνον, μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κατορθώματα, οὕτως ἐκρατεῖτο τῷ φόβῳ καὶ τῇ τῆς ἀθυμίας ὑπερβολῇ, ὡς ταῦτα τὰ ῥήματα φθέγξασθαι· λάβε τὴν ψυχήν"

B μου ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐ κρείττων εἰμὶ ἐγὼ ὑπὲρ τοὺς πατέρας μου. Ταῦτα" ἐκεῖνος ὁ μηδέπω καὶ νῦν τετελευτηκώς. καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπελθὼν εἰς τὴν ἔρημον ἐκάθευδεν ὑπὸ τῆς βαρυθυμίας καταχαμφθείς· ὁ δὲ μαθητὴς ὁ τούτου, οὐ τὸ πνεῦμα διπλοῦν ἔλαβε τοῦ διδασκάλου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς θλίψεις πολλῷ μείζονας. τούτους γοῦν ἡμῖν πρὸ μικροῦ ὁ μακάριος Παῦλος παραδεικνὺς, καὶ τὰς ταλαιπωρίας αὐτῶν ἀπαριθμούμενος, ἔλεγεν· ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος. εὐκαίρως δὲ

C ἡμῖν ὁ μακάριος ἐπεισῆλθεν· οὗτος γὰρ καὶ μόνος ὀφθεὶς καὶ ἀρκέσας πρὸς παράκλησιν, οὗτος μετὰ τοὺς ἄλλους ἐλθὼν, τίνα οὐκ ἂν ἀφανίσειεν ἀθυμίαν καὶ λύπην; τὸν μὲν οὖν λιμὸν καὶ τὸ δίψος καὶ τὴν γύμνωσιν, καὶ τὰ ναυάγια, καὶ τὰς ἐν ταῖς ἐρήμοις διατριβὰς, καὶ τοὺς φόβους, καὶ τοὺς κινδύνους, καὶ τὰς ἐπιβουλὰς, καὶ τὰ δεσμωτήρια, καὶ τὰς πληγὰς καὶ τὰς ἀγρυπνίας, καὶ τοὺς μυρίους θανάτους, καὶ τἄλλα ὅσα τοῦ κηρύγματος ἕνεκεν ὑπέμεινεν, οὐδὲ οἶμαι δεῖν

D λέγειν. ταῦτα γὰρ εἰ καὶ θλίψεις τινὰς, ἀλλ' ὅμως καὶ ἡδονὰς παρεῖχεν αὐτῷ· ἀλλ' ὅτε ἀπεστράφησαν αὐτὸν πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ·" ὅτε Γαλάται ἐξετράπησαν ἔθνος ὁλόκληρον καὶ εὐδοκιμηκός· ὅτε Κορίνθιοι τὴν παρ' αὐτοῖς ἐκκλησίαν εἰς πολλὰ διέτεμον μέρη, καὶ τὸν πορνεύσαντα κολακεύσαντες εἰς ἀναισθησίαν ἤγαγον, τί αὐτὸν οἴει παθεῖν; πόσῳ καταχυθῆναι σκότῳ τὴν ψυχήν; ἀλλὰ γὰρ τί δεῖ λογισμῶν ἡμῖν, παρὸν ἀκοῦσαι τῶν ῥημάτων αὐτῶν; Κορινθίοις μὲν γὰρ

E ἐπιστέλλων ἔλεγεν, ὅτι ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας" ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρύων. καὶ πάλιν· μήπως ἐλθόντα" με ταπεινώσῃ ὁ Θεὸς, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων, καὶ" μὴ μετανοησάντων· Γαλάταις δέ· τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω," ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν· περὶ δὲ τῶν Ἀσιανῶν πρὸς τὸν μαθητὴν ἀποδύρεται. οὐ ταῦτα δὲ αὐτὸν μόνον ἠνία, ἀλλὰ καὶ ὁ σκόλοψ ὁ δοθεὶς αὐτῷ οὕτως αὐτὸν ἔθλιβε καὶ ἐστενοχώρει, ὡς πολλάκις ὑπὲρ" τῆς τούτου λύσεως δεῖσθαι τοῦ Θεοῦ. τὸ γὰρ τρὶς ἐνταῦθα τὸ πολλάκις ἐστίν."

ὅλως

ὅλως δὲ πότε ἀναπνεῦσαι ἴσχυσεν, ὁ καὶ ἐπὶ ἀπουσίᾳ ἀδελφοῦ κοπτόμενος; Τῷ μὴ με εὑρεῖν, φησὶ, Τίτον τὸν ἀδελφόν μου, οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν. καὶ ἐπὶ νόσῳ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔπαθεν. ὁ Θεὸς γὰρ ἠλέησεν αὐτόν φησι· περὶ τοῦ Ἐπαφρᾶ Φιλιππησίοις λέγων· οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπῃ σχῶ. καὶ ἐπὶ τοῖς ἀπατεῶσι καὶ ἀντιλέγουσιν αὐτῷ σφόδρα βαρυθυμῶν, Τιμοθέῳ ἐπιστέλλων ἔλεγεν· Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς, πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο· ἀποδῴη αὐτῷ κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. τίνα οὖν ἀθυμίας καὶ ὀδύνης μικρὰν γοῦν ἔχειν ἀνακωχὴν ἠδύνατο; οὐδὲ γὰρ τὰ εἰρημένα μόνον ἦν τὰ πολιορκοῦντα τὴν ἐκείνου ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πρὸς τούτοις ἃ διηνεκῆ παρεῖχε τὴν ἀθυμίαν αὐτῷ· καὶ ταῦτα πάλιν αὐτὸς ἐξεκάλυψεν εἰπών· χωρὶς τῶν παρεκτὸς ἡ ἐπισύστασίς μου ἡ καθ' ἡμέραν, ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; εἰ τοίνυν καθ' ἕκαστον τῶν σκανδαλιζομένων αὐτὸς ἐπυροῦτο, οὐκ ἐνῆν σβεσθῆναι τὴν πύρωσιν ταύτην ἀπὸ τῆς ἐκείνου ψυχῆς. οὐ γὰρ διελίμπανον οἱ σκανδαλιζόμενοι, καὶ τὴν ὑπόθεσιν παρέχοντες τῷ πυρί. ὅπου γὰρ πόλεις, καὶ ἔθνη δὲ πολλάκις ὁλόκληρα διέπεσε, πολλῷ μᾶλλον ἕνα καὶ δεύτερον εἶναι διαπαντὸς τοὺς ταῦτα πάσχοντας εἰκὸς ἦν, τοσούτων ἐκκλησιῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην οὐσῶν. θῶμεν δὲ εἰ βούλει τῷ λόγῳ, μηδὲ σκανδαλισθῆναί τινα, μηδὲ διαζευχθῆναι αὐτοῦ ποτε, μηδὲ ἄλλο τι τούτων αὐτῷ συμβεβηκέναι τῶν λυπηρῶν. οὐδὲ γὰρ οὕτως αὐτὸν δύναμαι καθαρὸν ἀθυμίας εὑρεῖν, κἂν τούτῳ πάλιν, οὐδένα δέομαι ἕτερον μάρτυρα λαβεῖν, ἀλλὰ τὸν πεπονθότα αὐτόν. τί γάρ, φησιν; ηὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· ποθεινότερον ἦν μοι εἰς γέενναν ἐμπεσεῖν, ἢ τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπιστοῦντας ὁρᾶν. τὸ γὰρ ηὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι, τοῦτό ἐστιν. ὁ δὲ τὴν ἐν τῇ γεέννῃ κόλασιν ἑλόμενος ὑπὲρ τοῦ δυνηθῆναι προσαγαγέσθαι τοὺς Ἰουδαίους ἅπαντας, εὔδηλον ὅτι τούτου μὴ τυχὼν τῶν ἐν τῇ γεέννῃ κολαζομένων διῆγε βαρύτερον, ἐπειδήπερ ἐκεῖνο μᾶλλον αὐτῷ κατὰ γνώμην ἢ τοῦτο ἦν.

Σὺ δέ μοι καθ' ἕκαστον τῶν εἰρημένων μὴ τὴν ὑπόθεσιν λογίζου μόνον, ἐξ ἧς ἡ ἀθυμία τοῖς ἀνδράσιν ἐκείνοις ἐτίκτετο, ἀλλὰ καὶ τὸ μέτρον τῆς λύπης, καὶ πολλῷ ταῦτα μείζονα ὄψει τῆς ὀδύνης τῆς σῆς. τὸ γὰρ ἐξεταζόμενον νῦν, τοῦτό ἐστιν· εἰ χαλεπώτερον ἤλγουν ἐκεῖνοι· μέτρον δὲ ἀθυμίας οὐκ ἀπὸ τῆς τικτούσης αὐτὴν προφάσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ῥημάτων, καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων δοκιμάζεσθαι πέφυκεν. πολλοὶ μὲν οὖν χρήματα ἀπολέσαντες μόνον, μειζόνως ἤλγησαν τῆς ἀγάπης τῆς σῆς, καὶ οἱ μὲν εἰς πέλαγος ἔρριψαν ἑαυτοὺς, οἱ δὲ καὶ βρόχων ἥψαντο, οὐκ ἐνεγκόντες τὴν ζημίαν· ἑτέρων δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔσβεσεν ἡ τῆς ἀθυμίας ταύτης ὑπερβολή· καίτοι δοκεῖ τὸ χρήματα ἀπολέσαι, τοῦ παρὰ δαίμονος ἐνοχληθῆναι ἔλαττον εἶναι καὶ κουφότερον· ἀλλ' ὅμως πολλοὶ τοῦτο μὲν ἤνεγκαν, ὑπ' ἐκείνου δὲ ἡττήθησαν. μὴ γὰρ ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ταῦτα δοκίμαζε νῦν, μηδ' ὅτι σὺ καταγελᾷς τῆς τῶν χρημάτων ζημίας, ἤδη καὶ τοὺς ἄλλους οὕτω διακεῖσθαι νόμιζε· πολλοὺς γὰρ καὶ εἰς παραπληξίαν καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην ζημίαν ἡ τούτων ἀφαίρεσις ἤγαγε. γενναίαν μὲν γὰρ ψυχὴν οὐδέτερον δύναται τούτων καταβαλεῖν· ἡ δὲ ἀσθενὴς καὶ βιωτικώτερον διακειμένη ἐκείνῳ μᾶλλον, ἢ τούτῳ δάκνεται. τί δή ποτε; ὅτι οὐκ ἔστιν ἴσον λιμὸν δεδοικέναι διαπαντὸς, καὶ δι' ἡμερῶν ὀλίγων διενοχλεῖσθαι παρὰ τοῦ νοσήματος τούτου. ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἐν βραχεῖ καιροῦ μέρει πᾶσά ἐστιν ἡ βία, καθάπερ πυρετοῦ τινος ἢ φρίκης, ἢ καὶ ἑτέρας προσβαλούσης περιόδου τινὸς, μᾶλλον δὲ καὶ τούτων ἐλάττονα πολλῷ κατέχει καιρόν· εἰ δὲ τῇ σφοδρότητι νικᾷ, πολλοὺς τῶν πυρεττόντων ἔχοιμ' ἂν δεῖξαι ἐγὼ πολλῷ τῶν δαιμονώντων μᾶλλον ἐξισταμένους, ὅταν ἐκείνῳ κατασχεθῶσι τῷ πυρί. ἐπὶ δὲ τῆς ἐνδείας, ὁ φόβος τῆς τῶν ἀναγκαίων εὐπορίας, καθάπερ σὴς διηνεκὴς, οὕτω διαπαντὸς προσεδρεύων κατεσθίει τὴν τῶν πενομένων ψυχήν. καὶ τί λέγω πενίαν; εἰ γὰρ βουλοίμεθα πάσας τὰς τῶν ἀνθρώπων ἀριθμεῖν συμφορὰς, οὐχ ἡμεῖς μόνον ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τάχα γελάσεις τοὺς σαυτοῦ θρήνους καὶ τὰς οἰμωγάς. πάσας μὲν οὖν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μέρος αὐτῶν εἰπεῖν ἡμῖν δυνατόν. οὔτε γὰρ ἴσμεν αὐτὰς, οὔτε εἰ καὶ ᾔδειμεν, ὅλος ὁ χρόνος ἂν ἡμῖν πρὸς τὴν διήγησιν ἤρκεσεν. ὀλίγας δὲ ἐκ πολλῶν ἀναλεξάμενος, ἐκ τούτων σοι παρέξω κατὰ δύναμιν καὶ τὰς οὐκ εἰρημένας στοχάσασθαι. ἀναμνήσθητι γὰρ τὸν φίλτατον γέροντα ἐκεῖνον, Δημόφιλον λέγω τὸν ἐκ τῆς μεγάλης καὶ λαμπρᾶς οἰκίας. οὗτος πέμπτον καὶ δέκατον ἔτος ἔχει λοιπὸν, ἐξ οὗ τῶν νεκρῶν οὐδὲν ἄμεινον διάκειται πρὸς τὸ ἐνεργεῖν, πλὴν ὅσον τρέμει διηνεκῶς, καὶ φθέγγεται, καὶ τὴν αἴσθησιν τρανὴν τῶν οἰκείων ἔχει κακῶν, πενίᾳ δὲ ἐσχάτῃ συζῇ, καὶ τὸν διακονούμενον ἔχει νεανίσκον ἕνα, χρηστὸν μὲν καὶ φιλοδέσποτον, οὐ μὴν ἱκανὸν παραμυθήσασθαι τὴν συμφορὰν ἐκείνην. οὔτε γὰρ τῇ πενίᾳ ἀμῦναι ἔχει, οὔτε τὸν τῆς παρέσεως καταπαῦσαι τρόμον·

A Prorſus verò quando ille reſpirare potuit, qui fratris quoque abſentiam lugebat? *Ex eo enim*, ait, *quòd non inveni Titum fratrem meum, non habui requiem.* In alterius item morbo hoc idem paſſus eſt: *Deus enim miſertus eſt ejus* (*de Epaphrodito ſcribens Philippenſibus*) *non illius autem ſolùm; ſed & mei, ne triſtitiam ſuper triſtitiam haberem.* Phil. 2, 27. Et de ſeductoribus, ac ſibi reluctantibus graviter mœrens, ad Timotheum ſcribit: *Alexander*, inquiens, *ærarius multa mihi mala oſtendit, reddat illi Deus juxta opera ſua.* 2. Tim. 4, 14. B Quam igitur iſte vel brevem mœroris ac doloris habere requiem poterat? Neque enim ea ſola quæ dicta ſunt, obſidere animum ejus poterant; ſed & alia quæ mœrorem illi aſſiduum præbebant. Et ea rurſus ipſe aperuit, cum dicit: *Præter ea quæ foris ſunt inſtantia mea quotidiana, ſolicitudo omnium Eccleſiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non uror?* 2. Cor. 11, 28. Si igitur ille per ſingulos eorum, qui ſcandalizabantur, urebatur, profectò ea aduſtio extingui ex illius animo non C poterat. Neque enim unquam deerant qui ſcandalizarentur, ignique illius materiam ſubminiſtrarent. Nam ſi & urbes & gentes ſæpè integræ lapſæ ſunt, multò ſanè magis unum ſemper & alterum qui hæc paterentur, inveniri neceſſe erat, cum tot eſſent Eccleſiæ per orbem. Concedamus autem, ſi placet, neque ſcandalizatum fuiſſe aliquem, neque ab eo disjunctum aliquando, neque aliud aliquid hujuſmodi triſtium illi contigiſſe, ne ſic quidem mœrore vacuum invenire poterimus. Qua in re nullus iterum teſtis aptior ac fidelior occurrit, quàm ipſe qui paſſus eſt. D Quid enim ille ait: *Optabam anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis ſecundum carnem, qui ſunt Iſraëlitæ.* Rom. 9, 3. Quòd autem dicit, hujuſmodi eſt: Optabilius mihi erat in gehennam incidere, quam Iſraëlitas infideles & incredulos videre. Hoc enim eſt, optabam anathema eſſe à Chriſto. Is autem qui eligebat gehennæ cruciatum, ut Judæos omnes ad fidem poſſet inducere, liquet profectò quòd non potius voti ſui, gravius afficiebatur, E quam hi qui in gehenna cruciantur: quandoquidem potius hoc quam illud cupiebat.

Cap. XIII. *Comparat Stagirii dolorem cum antiquorum mœrore.*

Tu velim per ſingula, quæ dicta ſunt; non ſolùm materiam cogites, ex qua mœſtitia viris illis gignebatur; ſed menſuram etiam doloris ac mœroris, multò illum majorem aſpicies, quam tuus ſit. Quod enim modo quæritur, hoc eſt, graviùſne an levius illi angerentur: porrò mœſtitiæ menſura non ex occaſione, qua A nata eſt ſolum, ſed ex verbis etiam & rebus probari conſuevit. Nam plurimi cum ſolum amiſiſſent pecunias, magis, quàm modò charitas tua, doluerunt, atque ex his alii ſe aquis ſuffocaverunt, alii laqueo ſibi vitam extorſerunt, rei pecuniariæ detrimenta non ferentes. Aliorum verò etiam oculos mœroris hujus vis ac magnitudo cæcavit. Et certè longè levius ac tolerabilius videtur pecunias amittere, quam perturbari à dæmone; ſed tamen plurimi cùm hæc fortiter tuliſſent, ab illo ſuperati ſunt. B Neque enim velim iſta nunc ex animo tuo metiaris, neque quoniam tu pecuniarum detrimenta irrides, alios etiam ita affectos arbitreris. Quippe earum amiſſio plurimos in ſtuporem animi, & ſumma detrimenta perduxit. At enim fortem & illuſtrem animum, neutrum horum dejicere prævalet: imbecillis verò ac ſeculo addictus, illo potius quam iſto cruciatur. Cur id? Quia idem non eſt, famem metuere, & paucis diebus agitari hoc morbo. Nam hic quidem brevi temporis parte fit violentia C omnis, non ſecus quam febris cujuſdam, aut rigoris, vel alterius imminentis peſtis, imò minus temporis occupat, quam iſta omnia. Sed fortaſſe vincit vehementia? Atqui plurimos tibi poſſem equidem oſtendere laborantes febribus, qui cum eo igne corripiuntur, multo magis quàm hi, qui perturbantur à dæmone, ſtupent atque obrigeſcunt. At verò indigentiæ metus, ne deſint neceſſaria, veluti vermis aſſiduus jugiter perturbans atque aſſidens, pauperum corrodit animum. Et quid ego D paupertatem dicam? Omnes hominum calamitates ſi dinumerare velimus, non ipſi ſolùm; ſed tu quoque lamenta tua ac ploratus fortaſſe ridebis. Denique non ſolùm omnes; ſed ne breviſſimam quidem earum partem eloqui nobis poſſibile eſſet. Neque enim ſcimus illas, neque ſi ſciremus: tempus omne narrationi ſufficeret; verùm paucas ex plurimis pro viribus colligens, ex his tibi eas etiam, quæ dictæ non ſunt, conjiciendas relinquam. Memento, quæſo, ſenis illius optimi atque aman- E tiſſimi, Demophilum dico, ex magna illuſtrique familia. Hic jam quintum & decimum annum agit, ex quo nihil agere plus poteſt, quàm mortui, niſi quòd tremit jugiter & loquitur, ſenſumque evidentiſſimum ſuorum habet malorum. Cæterum in ſumma paupertate vitam agit, miniſtro tantum uno adoleſcente comitatus, bono quidem, ac Domini ſui ſtudioſo: non tamen calamitatem illam ſedare ac ſolari idoneo. Neque enim inopiam juvare poteſt, neque reſolutionis tremorem ſiſtere;

Demophili exemplo ſolatur Stagirium.

ſed buccellam tantum ori Domini apponere (quippe neque ad hoc illum juvare poſſunt manus) & offerre calicem, & purgamenta narium abſtergere prævalet, aliud autem plus inferre nihil. Et iſte quidem, ut dixi, quindecim jam annos in ejuſmodi ærumnis degit: *ego autem illum de Evangelio conſidero, qui triginta & octo annis hoc morbo conſumptus fuerat.* Tu velim præterea Ariſtoxenum quoque ex Bithynia cogites. Huic enim corpus nondum reſolutum eſt, ut illi ſeni; verùm languor alius imminet, longè paralyſi illa moleſtior & gravior. Namque alvi contractiones quædam doloréſque tormentis omnibus acerbiores, nunc quidem verubus omnibus acutius pungentes, nunc igne vehementius urentes, diebúſque ſingulis ac noctibus eum exagitantes, apud ignaros ejus morbi væſanum illum videri faciunt, adeò torquent illius pupillas, adeò manus pedéſque contrahunt, mutúmque illum per multam horam conſtituunt. Porrò clamores illius, ac gemitus (nam poſt illam privationem vocis nonnunquam in clamorem erumpit) lamenta parturientium ſuperant, adeò ut ſæpius hi etiam, quibus longinquiùs ab illius habitaculo remotis infirmi ſunt, præ vigiliarum tædio & nimietate turbati mittant culpantes, quòd ex illius clamoribus infirmis ſuis deterius fit: quod illi non ex longinquis intervallis; ſed ſæpius diebus ſingulis ac noctibus contingit, ſextuſque jam hic annus vertitur, ex quo moleſtiſſimo huic flagello addictus eſt, neque ſervus ullus adeſt, qui curam ejus habeat, neque medicus, qui conſoletur: id, propter inopiam: iſtud, quia ſuperat omnem artis induſtriam is morbus. Plurima enim plurimi cùm egerint (erat enim antea pecuniis fretus) nihil profecerunt. Quódque his omnibus gravius eſt, neque amicorum aliquis eum jam videre vult; ſed eum omnes deſeruerunt, & hi qui plurimis antea ab eo beneficiis fuerant affecti. Quòd ſi quis unquam ingreditur, protinus reſilit: tanto fœtore domus illa plena eſt, eo quod nullus adſit, qui curam ejus gerat. Una enim & ſola illi ancilla aſſidet, tantum illi miniſtrans, quantum poteſt mulier, cum ſit & ſola, & ex opere manuum vivens. Quænam ergo dæmonum vexatio illius cladibus comparari poteſt? Etſi enim eum horum nihil perturbaret, quid non pateretur conſiderans adeò prolixum tempus, quo jam in lectulo decubat, ingentéſque ſumptus, qui ſe in ſupremam redegerunt inopiam, amicorum contemptum, famulorum atque obſequentium ſolitudinem: & id quod maximè te nunc perturbat, certámque nullam fiduciam habet, an finem clades iſtæ habituræ ſint: imò verò ſummam confidentiam, quòd ſe vivente ac ſpirante nunquam finientur. Quippe ejus morbi vis, & quotidianus in deteriora progreſſus, hoc pollicentur.

Joan. 5.

Ariſtoxeni exemplum ex Bithynia.

Cap. XIV. Xenodochii carceris viſitatio conſolationis occaſio.

Verùm ne per ſingulos & enumerans eos qui hujuſmodi adverſis caſibus afflicti ſunt, faſtidium legentibus faciam: perge, quæſo, ad illum, cui xenodochii cura permiſſa eſt, ac jube te ad ibi jacentes introduci, ut omnium morborum inſpicias radicem, nováque infirmitatum genera, omnéſque materias mœroris. Inde te ad carcerem converte, cunctiſque illius habitaculi diligenter exploratis, proficiſcere ad balnearum veſtibula, quo in loco, fimo & ſtipula pro veſtibus utentes jacent nonnulli nudi, frigore, morbo, faméque perpetua obſeſſi, aſpectúque ſolo, ac tremore corporis, & ſonitu ſe collidentium dentium, prætereuntes ad miſericordiam flectentes, neque vocem emittere, neque manum extendere valentes, eo, quod jam his malis penitus attriti ſunt. Neque hactenus perſiſtas velim; ſed ad pauperum diverſorium, quod ante urbem eſt, egredere: perſpicies profectò eum, quo nunc detineris, mœrorem portum eſſe tranquilliſſimum. Quid enim dicere neceſſe eſt, vel elephantia conſumpta virorum membra, vel cancro mulierum? Ambo enim iſti morbi & longi ſunt, & inſanabiles. Horum verò alter, quos occupaverit, ſuis urbibus eliminat, neq; lavacri eos, neq; fori, neque alterius cujuſpiam illorum loci participes fieri fas eſt. Neque iſtud ſolum grave & acerbum eſt; verum illud longè graviſſimum, quod neq; confidere certè poſſunt, neceſſaria victui ſibi non defutura. Quid vero illos memorẽ, qui fruſtrà ſæpius ac ſine cauſa ad fodienda metalla damnati ſunt? Nempe iſti omnes multò graviore dolore cruciantur, quàm qui à dæmone corripiũtur. Si verò non credis, nihil mirum eſt. Non enim eadem ſententia noſtra, qua aliena incomoda judicare conſuevimus: cum illa quidẽ verbo ſolùm & aſpectu; noſtra verò experimento, ac ſenſu cum noſtri ipſorum miſeratione conjuncta didicerimus. Atque idcirco iſta graviora eſſe, minúſq; tolerabilia, quàm illa cenſemus, tametſi valde levia ſunt & tolerabilia. Sin verò quiſpiam ab omnib⁹ liber illorũ naturam diligentius conſideret, & eos qui in illa inciderunt animadvertat, hic profectò nobis de hujuſmodi feret incorruptam integerrimamq; ſententiã. Sed fortaſſe dicturus es, omnes illos morbos circa corpus verſari ſolùm, hanc autẽ peſte intimos animi receſſus attingere, illiſq; omnibus eſſe diriorem.

A ἀλλὰ ψωμὸν ἐνθεῖναι τῷ στόματι τοῦ δεσπότου· οὐδὲ γὰρ πρὸς τοῦτο δέχουσι βοηθῆσαι αἱ χεῖρες αὐτῷ· καὶ κύλικα προσαγαγεῖν, καὶ ῥεύζοντα ἀπομύξαι δυνάμεν' ἄν· ἕτερον δὲ τούτων εἰσενεγκεῖν πλέον οὐδέν. ἀλλ' οὗτος μὲν πεντεκαίδεκα ἔτη ἔχει λοιπὸν ταλαιπωρούμενος οὕτως, ὡς ἔφην· ἐγὼ δὲ ἐννοῶ τὸν ὀκτὼ καὶ τριάκοντα ἔτη εἰς τοῦτο καταναλώσαντα τὸ πάθος. σὺ δέ μοι πρὸς τούτοις καὶ Ἀριστόξενον λόγισαι τὸν Βιθυνόν· τούτῳ γὰρ τὸ μὲν σῶμα οὐ διαλέλυται καθάπερ ἐκεί- B νῳ τῷ γέροντι· νόσος δὲ ἐπίκειται, πολλῷ τῆς παραλύσεως ἐκείνης χαλεπωτέρα. διὰ γὰρ ἤτρου σπασμοί τινες καὶ πάσης ἀλγηδόνος πικρότεροι πόνοι, ποτὲ μὲν ὀβελίσκων χεῖρον διαπείροντες· ποτὲ δὲ πυρὸς σφοδρότερον διατρώγοντες, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ νύκτα διενοχλοῦντες, παρὰ τοῖς οὐκ εἰδόσι τὸ πάθος, μαινομένου περιτιθέασι δόξαν αὐτῷ. οὕτω διαστρέφοντες τὰς κόρας, οὕτω στραγγαλοῦντες τὰς χεῖρας μετὰ τῶν ποδῶν τιθέασιν. αἱ δὲ κραυγαὶ καὶ οἱ κωκυτοὶ C [καὶ γὰρ καὶ ἀνακράζει πολλάκις μετὰ τὴν ἀφωνίαν ἐκείνην] τὰς τῶν ὠδινουσῶν νικῶσιν ὀλολυγάς, καὶ πολλάκις τῶν πόῤῥωθεν οἰκούντων ἀῤῥώστους ἔχοντες, καὶ ὑπὸ πολλῆς ἀγρυπνίας ἐνοχλουμένους, ἔπεμψαν ἐγκαλοῦντες ὑπὲρ τῶν καμνόντων, ὡς χεῖρον ὑπὸ τῆς τούτου διατεθέντων φωνῆς. γίνεται δὲ αὐτῷ οὐκ ἐκ διαλειμμάτων μακρῶν, ἀλλὰ πολλάκις μὲν τῆς ἡμέρας, πολλάκις δὲ τῆς νυκτός, καὶ λοιπὸν ἕκτος οὗτός ἐστιν ἐνιαυτός, ἐξ οὗ τῇ πονηρᾷ ταύτῃ παραδέδοται μάστιγι, καὶ οὔτε οἰκέτης πάρεστιν ὁ θεραπεύσων αὐτόν, οὔτε ἰατρὸς ὁ παραμυθησό- D μενος· τοῦτο μὲν διὰ τὴν πενίαν, τοῦτο δὲ διὰ τὸ τὴν τέχνην αὐτοῖς ἐλεγχθῆναι τῷ πάθει· πολλὰ γὰρ πολλοὶ καμόντες· [καὶ γὰρ ἔτυχε πρὸ τούτου πολλὰ χρήματα ἔχων ἐκεῖνος] ὤνησαν οὐδέν· καὶ τὸ δὴ δεινότερον· οὐδὲ τῶν φίλων τις αὐτὸν ὁρᾶν ἐθέλει λοιπόν· ἀλλὰ πάντες αὐτὸν ἐγκατέλιπον, καὶ τῶν πολλὰ πρότερον εὐεργετηθέντων παρ' αὐτοῦ εἰ δέ τις καὶ εἰσέλθοι ποτέ, εὐθέως ἀπεπήδησε· τοσαύτης δυσωδίας τὸ δωμάτιον ἐμπέπλησται· τῷ μηδένα τὸν ἐπιμελούμενον εἶναι. μία E γὰρ αὐτῷ παιδίσκη παρακάθηται μόνη τοσαῦτα διακονοῦσα, ὅσα εἰκὸς δύνασθαι γυναῖκά τε οὖσαν, καὶ μόνην, καὶ ἐκ τῆς ἐργασίας διατρεφομένην τῶν χειρῶν. πόσων οὖν δαιμόνων χαλεπώτερα τὰ ἐκείνου κακά; εἰ γὰρ καὶ μηδὲν αὐτὸν ἠνώχλει τούτων, τί οὐκ ἂν ἔπαθεν ἐννοῶν τοῦ χρόνου τὸ μακρόν, ὃν ἐπὶ τῆς κλίνης κατάκειται, τὴν δαπάνην τὴν πολλήν, καὶ εἰς ἐσχάτην αὐτὸν ἐμβαλοῦσαν πενίαν, τῶν φίλων τὴν καταφρόνησιν, τῶν θεραπευσόντων τὴν ἐρημίαν, τὸ μηδὲ εἰ στήσεταί ποτε A τὰ δεινά, ταῦτα εἰδέναι, ὅπερ ἀεὶ σὺ πενθεῖς· μᾶλλον δὲ τὸ πεπεῖσθαι ἀκριβῶς, ὅτι οὐδὲ στήσεταί ποτε τὰ δεινὰ ταῦτα εἰδέναι, ζῶντος αὐτοῦ καὶ ἐμπνέοντος ἔτι; ἡ γὰρ ἐπίτασις τοῦ νοσήματος καὶ τὸ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπὶ τὸ χεῖρον αὐτῷ προβαίνειν τὸ δεινόν, τοῦτο φησίν.

Ἵνα δὲ μὴ καθ' ἕκαστον τοὺς τὰ τοιαῦτα δεδυστυχηκότας ἀπαριθμῶν δόξω τοὺς ἀκούοντας ἀποκναίειν, ἄπιθι πρὸς τὸν ἐπιτραπέντα τὴν τοῦ ξενῶνος ἐπιστασίαν, καὶ κέλευσον εἰσαγαγεῖν σε πρὸς τοὺς κα- B τακειμένους ἐκεῖ, ἵνα πᾶσαν ῥίζαν ἴδῃς παθῶν, καὶ ξένους νοσημάτων τρόπους, καὶ παντοδαπὰς ἀθυμίας ὑποθέσεις. ἐκεῖθεν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐλθών, καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ οἰκήματι τούτῳ καταμαθών, βάδισον ἐπὶ τὰ προπύλαια τῶν βαλανείων, ἔνθα καὶ κόπρῳ καὶ καλάμῃ ἀντὶ ἱματίων καὶ οἰκιῶν κεχρημένοι τινὲς κατάκεινται γυμνοί, κρυμῷ καὶ νόσῳ, καὶ λιμῷ πολιορκούμενοι διηνεκεῖ, τῇ ὄψει μόνῃ καὶ τῷ τρόμῳ τοῦ σώματος, καὶ τῷ ψόφῳ τῶν συγκρουόντων ὀδόντων παρακαλοῦντες τοὺς παριόντας, καὶ οὔτε φωνὴν ἀφεῖναι, οὔτε χεῖρας ἐκτεῖναι δυνά- C μενοι, τῷ σφόδρα ἤδη τοῖς τοσούτοις ἐκτετρῦχθαι κακοῖς. ἀλλὰ μηδὲ μέχρι τούτων στῇς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ τῶν πτωχῶν καταγώγιον τὸ πρὸ τῆς πόλεως ἔξελθε· καὶ τότε ὄψει καλῶς, ὅτι ἡ δοκοῦσα συνέχειν ἀθυμία νῦν, λιμήν ἐστιν εὔδιος. τί γὰρ ἄν τις εἴποι τοὺς ἐλεφαντίᾳ κατὰ μικρὸν καταναλισκομένους ἄνδρας, τὰς καρκίνῳ κατεσθιομένας γυναῖκας; ταῦτα γὰρ ἀμφότερα τὰ νοσήματα μακρά τέ ἐστι καὶ ἀνίατα· θάτερον δὲ αὐτῶν καὶ τῆς πόλεως ἀπελαύνει τοὺς ἔχοντας, καὶ D οὔτε λουτροῦ, οὔτε ἀγορᾶς, οὔτε ἄλλου τινὸς τῶν εἰσόδων αὐτοῖς μεταχεῖν θέμις ἐστίν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων ἔχουσιν ἀφθονίας θαῤῥεῖν. τί δὲ οἱ τὰ μέταλλα πολλάκις εἰκῇ καὶ μάτην καταδικασθέντες εἰκεῖν; οὗτοι γὰρ ἅπαντες πολλῷ μείζονα δαιμονώντων τὴν ὀδύνην ἔχουσιν. εἰ δὲ ἀπιστεῖς, οὐδὲν θαυμαστόν. οὐ γὰρ τῇ αὐτῇ γνώμῃ τά τε οἰκεῖα καὶ τὰ ἀλλότρια κρίνειν εἰώθαμεν κακά· ἀλλ' ἐκεῖνα λόγῳ καὶ ὄψει μόνον μαθόντες· ταῦτα δὲ τῇ πείρᾳ καὶ τῇ αἰ- E σθήσει μετὰ τῆς συμπαθείας τῆς ἑαυτῶν. διόπερ αὐτὰ ἀφορητότερα εἶναι ἐκείνων νομίζομεν, κἂν λίαν ᾖ κοῦφα καὶ φορητά· εἰ δέ τις τῶν πάντων ἀπαλλαγεὶς τήν τε φύσιν αὐτῶν καταμάθοι, τούς τε ἐμπεσόντας αὐτοῖς διασκέψαιτο, οὗτος ἀδέκαστον ὑπὲρ τούτων οἴσει τὴν ψῆφον ἡμῖν. ἀλλ' ἴσως ἐκεῖνο ἐρεῖς, ὅτι πάντα μὲν ἐκεῖνα τὰ πάθη περὶ τὸ σῶμα στρέφεται μόνον, αὕτη δὲ τῆς ψυχῆς ἅπτεται ἡ νόσος, καὶ τούτων πάντων ἐστὶ χαλεπωτέρα.

αὐτῷ

αὐτὴν μὲν οὖν τούτῳ μάλιστα αὐτὴν εὑρήσομεν ἐκείνων κουφοτέραν τυγχάνουσαν. αὕτη μὲν γὰρ οὐδὲ τὸ σῶμα διαφθείρει, καθάπερ ἐκεῖναι, καὶ τῇ ψυχῇ πρὸς βραχὺν ἐνοχλεῖ χρόνον· ἃς δὲ ἀπηριθμησάμεθα νῦν, φύονται μὲν ἐν τῇ σαρκὶ, τὴν δὲ λύμην ἅπασαν, οὐ μέχρις ἐκείνης ἱστᾶσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν ψυχὴν παραπέμπουσι, στρεβλοῦσαι αὐτὴν συνεχῶς καὶ διαφθείρουσαι διὰ τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ἀθυμίας τῆς πολλῆς. ὥσπερ γάρ, φησιν, ὄξος ἕλκει ἀσύμφορον, οὕτω προσπεσὸν πάθος ἐν σώματι καρδίαν λυπεῖ. μὴ τοίνυν ὅτι ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦτο τίκτεται λέγε μόνον, ἀλλ᾽ εἰ μὴ παραπέμπει τὴν λύμην ἅπασαν καὶ τὴν φθορὰν τῇ ψυχῇ, τοῦτο ἐπίδειξον. ἐπεὶ καὶ ὁ λιμὸς οὐκ ἀπὸ τῶν σωμάτων τικτόμενος φθείρει τὰ σώματα, καὶ ὁ τῶν ἑρπετῶν ἰὸς πρόεισι μὲν ἐξ ἐκείνων, λυμαίνεται δὲ ἡμῖν, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων τῶν παθῶν· τίκτεται μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος· τὸν δὲ ἰὸν τῆς οἰκείας κακίας εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν ἐκχεῖ. πάσης γὰρ δαιμονικῆς ἐνεργείας βλαβερώτερον ἡ τῆς ἀθυμίας ὑπερβολή. ἐπεὶ καὶ ὁ δαίμων, ἐν οἷς ἂν κρατεῖ, διὰ ταύτης κρατεῖ· κἂν ταύτην ἀφέλῃς, οὐδὲν παρ᾽ ἐκείνου πείσεταί τις δεινόν. καὶ πῶς ἔνι μὴ ἀθυμεῖν, φησιν; ἐγὼ δέ σε ἐρήσομαι· πῶς οὐκ ἔνι μὴ ἀθυμεῖν; εἰ μὲν γὰρ μοιχεία καὶ φόνος, ἢ ἄλλο τί σοι τοιοῦτον τετόλμηται τῶν ἐκκλειόντων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀθύμει καὶ πένθει, ὁ κωλύσων οὐδείς.

Εἰ δὲ τούτων τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι πάντων. πόῤῥωθεν ἕστηκας, τί μάτην κόπτεις σαυτόν; τὴν γὰρ ἀθυμίαν ἐνέθηκεν ἡμῶν ὁ Θεὸς τῇ φύσει, οὐχ ἵνα ἁπλῶς καὶ ἀκαίρως καὶ ἐν τοῖς ἐναντίοις αὐτῇ χρώμεθα πράγμασιν, οὐδ᾽ ἵνα φθείρωμεν ἑαυτοὺς, ἀλλ᾽ ἵνα τὰ μέγιστα κερδάνωμεν ἐξ αὐτῆς. πῶς δὲ κερδᾶναί ἐστιν, ὅταν εἰς καιρὸν αὐτὴν παραλαμβάνωμεν· καιρὸς δ᾽ ἀθυμίας οὐχ ὅταν πάσχωμεν κακῶς, ἀλλ᾽ ὅταν δρῶμεν κακῶς· ἡμεῖς δὲ τὴν τάξιν ἀνεστρέψαμεν, τοὺς καιροὺς ἀντηλλαξάμεθα, καὶ ποιοῦντες μὲν μυρία κακὰ, οὐδὲ πρὸς βραχὺ συστελλόμεθα· ἂν δὲ μικρόν τι παρ᾽ ὁτουοῦν πάθωμεν, καταπιπτόμεθα, ἰλιγγιῶμεν, ἀπαλλαγῆναι, καὶ ἀποστῆναι τοῦ βίου σπεύδομεν. τοιγάρτοι διὰ τοῦτο φορτικὸν καὶ βαρὺ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἡμῖν δοκεῖ· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ θυμὸς, καὶ ἡ ἐπιθυμία. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα οἱ μὴ χρησάμενοι καλῶς μηδὲ εἰς δέον, διέβαλον· καὶ συμβαίνει ταυτὸ, οἷον ἐπὶ τῶν φαρμάκων τῶν παρὰ τῶν ἰατρῶν διδομένων. καὶ γὰρ ἐκεῖνα ὅταν μὴ τοῖς καταλλήλοις, καὶ ὑπὲρ ὧν κατεσκεύασται, ἀλλ᾽ ἑτέροις ἀνθ᾽ ἑτέρων ἐπιτεθῇ πάθεσιν, οὐ μόνον οὐκ ἀπήλλαξε τοῦ λυποῦντος τὸν κάμνοντα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπέτριψε τὸ νόσημα· ὅπερ οὖν καὶ ἡ ἀθυμία ποιεῖ, καὶ εἰκότως. αὐστηρὸν γὰρ οὖσα καὶ διαβρωτικὸν φάρμακον, καὶ ὡς ἄν εἴποι τις καθαρτήριον τῆς πονηρίας τῆς ἐν ἡμῖν, ὅταν μὲν ἀργούσῃ ψυχῇ καὶ τρυφώσῃ, καὶ πολὺν ἐχούσῃ τὸν τῶν ἁμαρτημάτων φορυτὸν παρέχηται, μέγιστα τὴν δεξαμένην ὤνησεν· ὅταν δὲ ἀθλούσῃ, καὶ ἀγωνιζομένῃ, καὶ πονούσῃ, καὶ μεμεριμνημένῃ, καὶ πασχούσῃ κακῶς, πρὸς τῷ μηδὲν ὠφελῆσαι, καὶ μεγάλα ἔβλαψεν, ἀσθενῆ ἔρανον ἐργασαμένη καὶ εὐκαταγώνιστον. διὰ τοῦτο τοῖς μὲν ἑστηκόσι καὶ ἀγωνιζομένοις γράφων ὁ Παῦλος ἔλεγε· Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ χαίρετε. τοῖς δὲ διακεχυθεῖσι καὶ πολλὴν ἔχουσι τὴν φλεγμονήν· Καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστὲ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε; ὁ μὲν γὰρ λιπαινόμενος τῷ τῶν ἁμαρτημάτων λιπασμῷ, ἰσχναινέσθω, καὶ * καταξηραινέσθω τῷ φαρμάκῳ τούτῳ· ὁ δὲ εὐεκτῶν καὶ ἐν τῇ προσηκούσῃ καταστάσει διατηρῶν ἑαυτὸν, τίνος ἕνεκεν φθείροι τὴν εὐεξίαν διὰ τῆς ἀθυμίας; οὕτω γάρ ἐστιν αὐτὴ δραστήριος, ὡς καὶ τοὺς δεομένους αὐτῆς πλείονα τοῦ δέοντος ἐπιτεθεῖσα χρόνον, μεγάλα αὐτοὺς ἐργάσασθαι κακά. ὅπερ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος δεδοικὼς, ταχέως αὐτὴν ἐκέλευσεν ἀφελεῖν μετὰ τὸ πρᾶξαι τὸ ἑαυτῆς, καὶ τὴν αἰτίαν προσετίθει ταύτην, ἣν ἐγὼ λέγω νῦν· Μή πως γάρ, φησι, τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος. εἰ δὲ τοὺς ἐν χρείᾳ καθεστῶτας οἶδεν ἀπολλύναι προσπεσοῦσα μεθ᾽ ὑπερβολῆς, τί ποτε ἐργάσεται τοὺς οὐδὲ ὅλως δεομένους αὐτῆς, ὅταν αὐτὴν πολλὴν ἐπισπάσωνται; ναί, φησιν, οἶδα τοῦτο καὶ αὐτὸς, ἀλλὰ πῶς αὐτὴν ἀποκρούσομαι, καὶ ἀποστήσω τῆς ἐμαυτοῦ ψυχῆς, οὐκ οἶδα. καὶ ποίας τοῦτο δυσκολίας, ὦ φίλε; εἰ μὲν γὰρ ἐπιθυμία τις ἦν, καὶ σωμάτων ἔρως ἄτοπος, ἢ κενοδοξίας τυραννὶς, τὸ δυσκαταγώνιστον κακὸν, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων παθῶν, καλῶς ἂν ἠπόρεις ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς· τοὺς γὰρ τούτοις ἁλόντας ἀδύνατον μὲν οὐδαμῶς, δύσκολον δὲ ἀποδρᾶναι τὰ δίκτυα. τί δή ποτε; ὅτι τὴν ἡδονὴν ἔχουσι συμπράττουσαν, καὶ βοηθοῦσαν αὐτοῖς· καὶ αὐτή ἐστιν ἡ τὰ πολλὰ πανταχόθεν περιβάλλουσα τοῖς ἁλισκομένοις σχοινία· καὶ τοῦτο πρῶτον ἔχει πρὸς τὸ κατορθωθῆναι χαλεπὸν, πεῖσαι τὴν ψυχὴν ὅλως θελῆσαι καὶ βουληθῆναι τῆς ἀπαλλαγῆς γίνεται παρόμοιον, ὥσπερ ἂν εἴ τις ψώραν ἢ κνησμονὴν ἀποθέσθαι ὀφείλων ἐνήδοιτο τῷ νοσήματι, καὶ ἔσω τοῦ πάθους ἑαυτὸν εἰσωθοίη.

A Nempè hoc ipſo inprimis eam invenimus illis omnibus eſſe leviorem. Neque enim hæc ut illi corpus jugiter corrumpit & perimit; ſed ſolùm animam brevi tempore excruciat. Cæterùm illi ipſi morbi, quos modò numeravimus, cùm in carne gignantur, eam omnem peſtem non eatenus ſiſtunt, verum ad animam emittunt, anguſtantes illam jugiter, & per dolores ac mœroris aculeos ſomnos corrumpentes. Ut enim, inquit, ulceri acetum minimè convenit; ita & morbus in corpus invectus B perturbat cor. Non igitur id ſolùm dixeris, hos tantum gigni ex corpore; ſed illud potius oſtende, quo pacto peſtem omnem & corruptionem ad animam non mittant. Quippe & fames cum non gignatur ex corporibus, corrumpit & perdit corpora, virúſque ſerpentum, cum ex eis prodeat, perdit item nos: ita & in his morbis ſentiendum eſt, qui cùm gignantur ex corpore, malitiæ ſuæ venena in animæ noſtræ ſubſtantiam transfundunt, & in penetralia effundunt. Omni denique obſeſſione diabolica C potentior eſt ad nocendum mœroris magnitudo. Namque & dæmon quoſcunque ſuperat, per mœrorem ſuperat: eum ſi auferas, nihil à dæmone quiſquam lædi poterit. Et quomodo, inquies, fieri poteſt, ut mœrore vacem? Ego contrà te interrogabo, qua tu ratione mœrore affici debes? Nempè enim ſi adulterium, ſi homicidium, ſi ſcelus aliquod hujuſmodi perpetraſſes, quod te regnis cœleſtibus excluderet, rectè mœreres, ac juſta tibi cauſa lugendi eſſet, nullúſque te à lacrymis & fletu prohiberet.

D Quòd ſi per Dei gratiam ab his omnibus longiſſimè remotus es, quid fruſtrà teipſum concidis ac perimis? Mœrorem quoque Deus inſeruit naturæ mortalium, non ut abs re & intempeſtivè illo in rebus contrariis utamur, neque ut noſipſos perimamus; verum ut ex eo maxima emolumenta conſequamur. Quónam verò modo illa conſequemur? ſi illum tempeſtive aſſumamus. Porrò mœroris tempus non tunc eſt, cum aliquid patimur adverſi; ſed cùm malè operamur. At verò nos ordinem perverti- E mus, temporáque immutamus, qui cum innumera mala perpetremus, ne breviter quidem dolore contrahimur: ſin verò quippiam à quoquam patiamur mali, protinus concidimus, hæremus, titubamus, liberarique & cedere ex vita feſtinamus. Gravis igitur & onerosa ea res videtur, non ſecus quàm iracundia & concupiſcentia. Nam & hæc, niſi quis ea ritè ac tempeſtivè utatur, dejicit ac maculam inducit. Contingitque idem, quod in medicamentis, quæ à medicis traduntur: quippe & illa ſi non A ſuo ordine & tempore, ac pro quibus morbis parata ſunt, ſed pro aliis imponantur alia, non ſolùm infirmos languore non liberant; ſed infirmitatem potius aggravant: ita prorſus & mœror facit, ac merito ſanè. Nam cùm auſterum ſit corrodénſque medicamentum, atque (ut ita dixerim) vitiorum, quæ in nobis ſunt, purgatio, ſi admoveatur otioſo ac delicato animo, ingentique peccatorum pondere oppreſſo, maximam illi adferet utilitatem: ſin autem animo decertanti, dimicanti, laboribus exercito, cu- B ris oppreſſo, & plurima perpeſſo adhibeatur: præterquam quod nihil prodeſt, maximè nocet, imbecilliorem illum faciens, atque ad deſperandum facilem. Quocirca ſtantibus & acriter pugnantibus Paulus cùm ſcriberet, dicebat: *Gaudete in Domino ſemper, iterum dico gaudete.* Porrò diſſolutis ingentémque habentibus tumorem: *Et vos*, inquit, *inflati eſtis, & non potius fleviſtis?* Itaque is quidem, qui peccatorum ſagina impinguatur, extenuetur ac ſiccetur hoc medicamento. Qui verò bonæ habi- C tudinis eſt, atque in decenti ſtatu ſeipſum ſervat, quid eſt cauſæ, cur per mœrorem bonam ſuam valetudinem corrumpat? Adeo eſt enim ille acer atque efficax, ut etiam ope ſua indigentibus, ſi plus temporis quàm neceſſe ſit immoretur, maximorum malorum cauſa ſit. Quòd & beatus Paulus metuens, citò illum, poſtquam fecerat quod ſuum erat, auferri juſſit, cauſámque protinus adjecit eam: *Ne fortè*, inquit, *abſorbeatur abundantiori triſtitia.* Porrò ſi nimius mœror irruens, eos etiam, quibus erat D neceſſarius, ſæpius perdidit: quid illis faciet, qui cum non indigeant, ſponte illum ſibi conſciſcunt? ita ſanè inquies, Novi hoc & ipſe, inquit; ſed quo pacto illum excludam, atque ab animæ meæ receſſibus amoveam, neſcio. Et cujus hoc difficultatis, amantiſſime? Nam ſi concupiſcentia eſſet aliqua, ſi corporum turpis atque inſanus amor, ſi inanis gloriæ peſtis, vitium profectò ſuperatu difficillimum, aut aliquid perturbationum hujuſcemodi, meritò hæreres, & eſſes de hujuſmodi liberatione ſo- E licitus. Eos enim qui his capti fuerunt, non quidem eſt impoſſibile, difficillimum tamen ea retia diffugere. Cur id? quia voluptas his cooperatur, atque illa adjuvat. Ea verò eſt, quæ ſemel captis funes plurimos innectit, iſtúdque primum difficultatis pleniſſimum eſt, perſuadere animo ſic irretito, ut planè ac penitus velit ac cupiat hiſce nodis liberari: fitque ſimillimum, veluti ſi quis ſcabiem ac prurigenem depoſiturus, morbo ſuo delectetur, ac paſſioni hujuſmodi expoſitus, ea liberari quærat?

Cap. XV. *Cur mœrorem Deus noſtræ naturæ inſeruerit.*

Philip. 4. 4.

1. Cor. 5. 2.

2. Cor. 2. 7.

Cæterùm

Cæterùm ad effugandum mœrorem id parum non confert, ſi interim ingratè illum admittamus. Nam qui re aliqua gravatur, citò illam à ſe excutere & abjicere ſtudebit. Porrò ſi quis eam à ſe ejicere ſtudeat, nec poſſit: non remittat ſtudium, & citò poterit. Certum eſt enim, Chriſtianum, ſi quando triſtetur, duas tantùm habere mœroris cauſas, vel cùm ipſe, vel cùm proximus offendit Deum. Quum verò præſens mœror tuus nullam hujuſmodi occaſionum radicem habeat, cur teipſum fruſtrà diſcrucias? Et unde id conſtet, inquies, quòd non offenſionum noſtrarum pœnas exolvamus? Id quidem maximè liquet; ſed hoc interim non aſſerimus. Verum ſit, ſi vis, id non incertum; ſed maximè manifeſtum, ut tu dicis, hanc eſſe peccatorum tuorum retributionem: Num, quæſo, idcirco mœres & doles? Atqui gaudere potius, & meliore animo eſſe debes, quòd hic peccata tua tibi remittantur, ne cum ſeculo iſto damneris. Qui enim dolet, non quia cruciatur, ſed quia offendit Deum, dolere debet. Peccata enim ſeparant à nobis Deum, conſtituúntque nobis illum inimicum. Cruciatus verò nobis illum reconciliat, præparátque propitium ac propinquum fieri. Quòd autem non ſit peccatorum retributio; ſed coronarum potius, præmiorúmque materia ſudor iſte tuus, ac dolor, hinc ſanè manifeſtum eſt. Si enim priùs turpiter ac luxurioſè vixiſſes, atque ita te ad monachorum converſationem contuliſſes, ne ſic quidem hæc ſuſpicio locum habuiſſet. Nam ſi ob hoc pœnas infert, ut in malis perſeverantes ad pœnitentiam provocet, oſtenſa pœnitentia, ſuperflua jam erit pœna. Tantum enim abeſt, ut nos punire velit Deus, ut cùm ſæpenumero pœnis digna faciamus, ſummáque converſione opus habeamus, comminatione ſolum, verbiſque terribilibus nos caſtigare malit: idque facilè quiſpiam animadvertet & in Iſraëlitica plebe, & in Ninivitarum civitate. non ſolum enim ſupplicia intentata non intulit, cùm pœnitentiam oſtenderent; ſed & minas ipſas removit. Multo enim magis vult ipſe nihil nos pati mali, quàm noſipſi, nullúſque ſibi ita parceret libenter, ut nobis omnibus Deus. Deinde is, qui ſæpius peccantes verbis tantum exterret, nec punit pœnitentes, eóſque hac formidine liberat: te qui tanta religionis, tanta virtutis & probitatis indicia præ te tuliſti, non ſolum his minis, atque hoc terrore non eripuit; verùm & te ipſa ſuppliciis expoſuit. Et quomodo credi hoc poteſt? etiam ſi prior illa tua converſatio corruptiſſima fuiſſet ac perdita, ut dixi: quis id vel ſuſpicari auderet? Cùm verò deterior illa fuerit quàm præſens ſit, ornata tamen & ipſa, ſummáque honeſtate pollens, profectò nobis omni ex parte conſtabit colluctationes has tuas, coronarum tibi, majoriſque gloriæ occaſionem eſſe. Oportet igitur, ut dixi, & has & hujuſmodi cogitationes movere. Convenit item & cum his unà, immo ante has, ratiocinationibus perpetuíſque precationibus has tenebras diſpergere & diſſipare. Nam & beatus David magnus ille vir atque mirabilis, his medicamentis ſemper uſus eſt, hiſque plurimos dolores preſſurarum removit ac
Pſal.24,17. repulit. Nunc quidem orans, ac dicens: *Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt, de neceſſitatibus meis erue me*: nunc piis ac religioſis ratiocinationibus admotis inquiens: *Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi.* Rurſúmque ex ratiocinationibus hujuſ-
Pſal.18,14. modi ad orationes converſus: *Remitte, inquit, mihi, ut refrigerer priuſquam abeam, & ultra jam non ero*, atque ab orationibus
Pſal.72,25. ad ratiocinationes: *Quid enim, ait, mihi eſt in cælo, & à te quid volui ſuper terram?* Ita & Job uxori, quæ verba diabolica ſuggerebat, piis cogitationibus reluctabatur, illamque increpans,
Job,2,10. dicebat: *Quare tanquam una ſtultarum mulierum locuta es? ſi bona ſuſcepimus de manu Domini, mala non ſuſtinebimus?* Ad Deum verò precibus utebatur: at beatus Paulus utriſque his
Heb.12,8. armis eos, qui in preſſuris ac tentationibus erant, juvabat: nunc quidem dicens: *Si autem extra diſciplinam eſtis, ergo adulterini, non filii. Quis enim filius, quem non corripit pater?*
1. Cor. 10, 13. Nuncque orans, *Fidelis*, inquit, *Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis*: & rurſum, *Siquidem juſtum apud*
2.Theſſ.1, 6. *Deum eſt, retribuere retributionem his qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini, requiem.* Si igitur armis his ipſe quoque uſus fueris, ac teipſum perfectè undique armaveris: cogitationibus piis mœroris retundens impetum, orationibus verò tam tuis, quàm aliorum te veluti vallo fortiſſimo muniens, celeriter diſciplinæ iſtius percipies fructus. Non enim hoc ſolum lucraberis, quòd præſentia fortiter feres; verùm his exercitationibus robuſtiſſimus effectus, nullis jam vitæ hujus adverſis caſibus frangi vel dejici poteris.

A πρὸς δὲ τὴν τῆς λύπης ἀναχώρησιν, οὐ μικρὸν ἡμῖν τοῦτο ἤνυσαι, τὸ τέως ἀηδῶς ἔχειν πρὸς αὐτήν· ὁ γάρ τινι βαρυνόμενος, καὶ ἀπορρίψαι σπουδάζει ταχέως αὐτό. τί οὖν; ἂν σπεύδῃ μὲν, μὴ δύνηται δὲ, μὴ παυέσθω σπουδάζων, καὶ ταχέως δυνήσεται· ἐννόησον γὰρ, ὅτι τὸν Χριστιανὸν, εἴ ποτε λυποῖτο, δύο μόνον ὑποθέσεις ἀθυμίας ἔχειν δεῖ, ἢ ὅταν αὐτὸς, ἢ ὅταν ὁ πλησίον προσκρούσῃ Θεῷ. τῆς δὲ παρούσης λύπης οὐδεμίαν τῶν προφάσεων τούτων ῥίζαν ἐχούσης, εἰκῇ σαυτὸν ὀδυνᾷς. καὶ πόθεν τοῦτο
B δῆλον, φησὶν, ὅτι οὐ προσκρουσμάτων ταύτην τίνομεν δίκην; μάλιστα μὲν δῆλόν ἐστι· πλὴν τέως οὐκ ἰσχυρίζομαι τοῦτο. ἀλλ᾽ ἔστω, εἰ βούλει, μηδὲ ἄδηλον ὡς ἔφης, ἀλλὰ καὶ σφόδρα δῆλον, ὅτι τῶν ἁμαρτημάτων ἐστὶν ἀνταπόδοσις· διὰ τοῦτο οὖν ἀλγεῖς, εἰπέ μοι; καὶ μὴν εὐθυμίας ἄξιον τὸ ἐνταῦθα διαλύσασθαι τὰ ἁμαρτήματα, καὶ μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῆναι. τὸν γὰρ ἀλγοῦντα οὐχ ὑπὲρ ὧν κολάζεται, ἀλλ᾽ ὑπὲρ ὧν ἁμαρτάνων παροξύνει τὸν Θεὸν ἀλγεῖν δεῖ. τὰ μὲν
C γὰρ ἁμαρτήματα ἀφίστησιν ἡμῶν τὸν Θεὸν, καὶ ἐχθρὸν ποιεῖ· τὰ δὲ τῆς κολάσεως καταλλάττει τε αὐτὸν ἡμῖν, καὶ παρασκευάζει ἵλεων εἶναι καὶ ἐγγύς. ὅτι δὲ οὔτε ἁμαρτημάτων ἐστὶν ἀντίδοσις, ἀλλὰ στεφάνων καὶ βραβείων ὑπόθεσις οὗτος ὁ ἱδρὼς καὶ ὁ πόνος, δῆλον ἐκεῖθεν. εἰ μὲν γὰρ αἰσχρῶς καὶ ἀσώτως τὸν πρότερον βίον βιοὺς, οὕτως ἐπὶ τὴν τῶν μοναχῶν πολιτείαν μετέθηκας ἑαυτὸν, ἦν μὲν οὐδὲ οὕτως ταύτην ὑποπτεῦσαι τὴν ὑποψίαν. εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἐπάγει τὰς τιμωρίας ὁ Θεὸς, ἵνα
D τρέψῃ πρὸς μετάνοιαν τοὺς ἀνενδότως ἔχοντας, τῆς μετανοίας ἐπιδειχθείσης, περιττὰ τὰ τῆς τιμωρίας τούτου γε ἕνεκεν ἐστί. τοσοῦτον γὰρ ἀπέχει τοῦ βούλεσθαι κολάζειν ἡμᾶς ὁ Θεὸς, ὡς καὶ πολλάκις τιμωρίας ἄξια πράττοντας, καὶ πολλῆς δεομένους ἐπιστροφῆς, δι᾽ ἀπειλῆς μόνον καὶ ῥημάτων φοβερῶν σωφρονίζειν ἡμᾶς. καὶ τοῦτο ἴδοις ἂν ἐπὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ἐπί τε τῆς πόλεως τῶν Νινευιτῶν. οὐ γὰρ μόνον τὴν τιμωρίαν οὐκ ἐπήγαγε, τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξαμένων ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπειλὴν εὐθέως ἔλυσε. πολλῷ γὰρ ἡμῶν αὐτῶν αὐτὸς βούλεται μηδὲν
E ἡμᾶς πάσχειν κακὸν, καὶ οὐδεὶς οὕτως ἑαυτοῦ φείσαιτ᾽ ἂν, ὡς πάντων ἡμῶν ὁ Θεός. εἶτα ὁ τοὺς πολλάκις μὲν ἡμαρτηκότας ῥήμασι φοβῶν οὐ κολάζων, μετανοήσαντας δὲ καὶ ταύτης ἀπαλλάττων τῆς ἀγωνίας· σὲ τὴν τοσαύτην ἐπιδειξάμενον εὐλάβειάν τε καὶ ἀρετὴν οὐ μόνον τῆς ἀπειλῆς οὐκ ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ τῇ διὰ τῶν ἔργων παρεδίδου κολάσει, καὶ πῶς ἄν τις τοῦτο πιστεύσειε; πλὴν ἀλλ᾽ εἰ μὲν διέφθαρτό σοι καὶ πονηρὸς, ὅπερ ἔφην, ὁ πρὸ τούτου βίος ἦν, κἂν εἰς ἔννοιαν τοῦτο ἐλ-
A θεῖν τινι δυνατὸν ἦν; νυνὶ δὲ τοῦ μὲν παρόντος ἐλάττων ἐκεῖνος, κόσμιος δὲ καὶ αὐτὸς καὶ πολλῆς γέμων σεμνότητος ἦν· ὥστε τοῦτο πάντοθεν ἡμῖν εἶναι φανερὸν, ὅτι στεφάνων, καὶ μείζονος ὑποθέσεώς ἐστι ταυτὶ τὰ παλαίσματα. δεῖ μὲν οὖν, ὅπερ ἔφην, καὶ τούτους καὶ τοὺς τοιούτους ἀνακινεῖν λογισμοὺς, δεῖ δὲ μετὰ τούτων, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τούτων εὐχαῖς καὶ ἱκετηρίαις τοῦτο διασκεδάζειν τὸ σκότος. καὶ γὰρ ὁ μακάριος Δαβὶδ, ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος καὶ μέγας ἀνὴρ, τούτοις ἐχρήσατο τοῖς φαρμά-
B κοις συνεχῶς, καὶ οὕτω τὰς πολλὰς τῶν θλίψεων ἀπεκρούετο ὀδύνας· νῦν μὲν εὐχόμενος καὶ λέγων· αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου ἐπληθύνθησαν, ἐκ τῶν ἀναγκῶν μου ἐξάγαγέ με· νῦν δὲ λογισμοὺς ἀνακινῶν εὐσεβεῖς· ἵνα τί περίλυπος εἶ ἡ ψυχή μου, καὶ ἵνα τί συνταράττεις με; ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεὸν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ. καὶ πάλιν, ἀπὸ τῶν λογισμῶν τρεπόμενος ἐπὶ τὰς εὐχάς. ἄνες μοι, φησὶν, ἵνα ἀναψύξω πρὸ τοῦ με ἀπελθεῖν, καὶ οὐκέτι οὐ μὴ ὑπάρξω· καὶ ἀπὸ τῶν
C εὐχῶν ἐπὶ τοὺς λογισμούς· τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ παρὰ σοῦ τί ἠθέλησα ἐπὶ τῆς γῆς; οὕτω καὶ ὁ Ἰὼβ πρὸς μὲν τὴν γυναῖκα παραινοῦσαν τὰ σατανικὰ ῥήματα, λογισμοῖς ἀπεμάχετο καὶ ἐπετίμα λέγων· ἵνα τί ὥσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐλάλησας; εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν; πρὸς δὲ τὸν Θεὸν ἱκετηρίαις ἐκέχρητο· καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος ἀμφοτέροις τούτοις ἐβοήθει τοῖς ἐν θλίψεσιν οὖσι καὶ πειρα-
D σμοῖς, νῦν μὲν λέγων· εἰ δὲ ἐκτός ἐστε παιδείας, ἄρα νόθοι ἐστὲ καὶ οὐχ υἱοί; τίς γάρ ἐστιν υἱὸς, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ; νῦν δὲ εὐχόμενος· πιστὸς γάρ, φησὶν, ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι, ὑπὲρ ὃ δύνασθε. καὶ πάλιν· εἴπερ δίκαιον παρὰ Θεῷ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν, καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν. ἂν οὖν τούτοις καὶ αὐτὸς θέλῃς χρήσασθαι τοῖς ὅπλοις, καὶ περιφράξῃς σεαυτὸν πανταχόθεν καλῶς, τοῖς μὲν λογισμοῖς ἀποτειχίζων τῆς ἀθυμίας
E τὴν ἔφοδον, ταῖς δὲ εὐχαῖς καὶ ταῖς σαυτοῦ, καὶ ταῖς ἑτέρων τοῦτο ἰσχυρὸν τὸ τεῖχος ποιῶν; ταχέως αἰσθήσῃ τῶν καρπῶν τῆς παιδείας. οὐ γὰρ τοῦτο μόνον κερδανεῖς τὸ τὰ παρόντα γενναίως ἐνεγκεῖν, ἀλλ᾽ ἐγγυμνασάμενος αὐτοῖς καλῶς, καὶ πρὸς ἅπαντα λοιπὸν ἀνάλωτος ἔσῃ τὰ τοῦ βίου λυπηρά.

Τοῦ

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ μὴ τὰς κανονικὰς συνοικεῖν ἀνδράσιν.

Οἴμοι ψυχή· μετὰ γὰρ τοῦ προφήτου, καὶ ἐμοὶ νῦν εὔκαιρον τοῦτο εἰπεῖν, καὶ ἅπαξ, καὶ δὶς, καὶ πολλάκις, οἴμοι ψυχή· πρᾶγμα ἡλίκον, καὶ ὅσης γέμον φιλοσοφίας. ἡ παρθενία καθύβρισται, καὶ τὸ διεῖργον αὐτὴν ἀπὸ τοῦ γάμου καταπέτασμα ἀνῄρηται, ὑπὸ ἀναισχύντων κατασπασθὲν χειρῶν, καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων πεπάτηται, καὶ τὰ σεμνὰ, καὶ φρίκης γέμοντα γέγονε βέβηλα, καὶ πᾶσι βατὰ, καὶ ἡ τοῦ γάμου σεμνοτέρα τοσοῦτον καθειλκύσθη, καὶ κατηνέχθη κάτω, ὡς τὰς γεγαμημένας μακαρίζεσθαι μᾶλλον. ἀεὶ μὲν γὰρ ἡ παρθενία μετὰ τοῦ γάμου ἐξεταζομένη τὰ πρωτεῖα εἶχε, καὶ τὴν προεδρίαν ἅπασαν· νυνὶ δὲ οὐδὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει μένειν δεδύνηται, ἀλλὰ πόρρω που καὶ πρὸς τὴν ἐσχάτην ἀπελήλαται τάξιν, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, οὐχ οἱ πολέμιοί τινες, οὐδὲ ἐχθροὶ, ἀλλ' αἱ δοκοῦσαι μάλιστα θεραπεύειν αὐτὴν, οὕτως αὐτὴν διέθηκαν, καὶ αἱ παρέχουσαι μάλιστα πάντων ἡμῖν πρὸς τοὺς ἀπίστους ἐλευθεροστομεῖν, αὗται μάλιστα πάντων ἡμῖν ἀπέρραψαν ἡμῶν τὰ στόματα, καὶ πολλὴν κατεσκέδασαν αἰσχύνην. χρημάτων μὲν ἕνεκεν ὀλίγους, εἶχον δὲ ὅμως δεῖξαί τινας Ἕλληνες παρ' αὐτοῖς φιλοσοφήσαντας, καὶ ὀργῆς δέ τινες ἐν ἐκείνοις περιεγένοντο· παρθενίας δὲ ἄνθος οὐδαμοῦ παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἀεὶ παρεχώρουν ἐνταῦθα τῶν πρωτείων ἡμῖν, ὁμολογοῦντες ἀνωτέρω τῆς φύσεως εἶναι τὸ κατόρθωμα, καὶ οὐκ ἀνθρώπινον. διὰ τοῦτο σφόδρα ἡμῶν τὸ πᾶν ἔθνος ἐθαύμαζον· ἀλλὰ νῦν οὐκέτι· ἀλλὰ καταγελῶσι, καὶ κωμῳδοῦσι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος τοσοῦτον κατὰ ταύτης ἐνέπνευσε τῆς ἀγέλης· ἐπειδὴ μάλιστα ἀπὸ ταύτης ἑώρα τῆς φάλαγγος λαμπρὸν τοῦ Χριστοῦ τὸ στρατόπεδον, καὶ οὕτως αὐτὴν ἐπεχείρησε καταισχῦναι, ὡς βέλτιον εἶναι λοιπὸν, μηδὲ παρθένους εἶναι τὰς οὕτω τὸ πρᾶγμα μετιέναι ἐπιχειρούσας. τὸ δὲ αἴτιον τῶν κακῶν ἁπάντων, ὅτι μέχρι προσηγορίας τὸ πρᾶγμα ἕστηκε, καὶ ἐν τῷ σώματι τὸ πᾶν περιγέγραπται, ὅπερ ἐλάχιστον μέρος παρθενίας ἐστί· τὰ δὲ ἀναγκαιότερα, καὶ μάλιστα αὐτὴν δεικνύντα, ἠμέληται, καὶ οὔτε στολῆς κοσμίου λόγος αὐταῖς, οὐχ ἡσυχίας παρθένοις πρεπούσης, οὐ κατανύξεως, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενός. ἀλλὰ καὶ φθέγγονται εὐκόλως ἅπαντα, καὶ γελῶσιν ἀκαίρως, καὶ κατακλῶνται, καὶ θρύπτονται μᾶλλον τῶν ἐπὶ τοῦ τέγους μαλακιζομένων γυναικῶν, πάντοθεν μηχανήματα τοῖς ὁρῶσιν ἐνιεῖσαι, καὶ εἰς τὴν τῶν πορνευομένων γυναικῶν ἀσχημοσύνην εἰσωθεῖν ἑαυτὰς βιάζονται, καθάπερ ἁμιλλώμεναι πρὸς ἐκείνας, καὶ φιλονεικοῦσαι τὰ πρωτεῖα εἰς αἰσχύνης δόξαν λαβεῖν. πόθεν γὰρ, εἰπέ μοι, λοιπὸν δυνησόμεθα τὴν τοιαύτην παρθένον τῆς τάξεως ἐξελάσαι τῆς ἐκείνων, καὶ τῆς κοινωνίας, ὅταν καὶ αὐτὴ τὸ αὐτὸ ποιῇ ἐκείναις, νέων ἐξαπατῶσα καρδίας· ὅταν ἀνεπτερωμένη ᾖ, καὶ ἄστατος. ὅταν τὰ αὐτὰ φάρμακα τρίβῃ, καὶ τὰ αὐτὰ κεραννύῃ ποτήρια, καὶ τὸ αὐτὸ κατασκευάζῃ κώνειον; ἀλλ' οὐ λέγει· δεῦρο, καὶ ἐγκυλισθῶμεν ἔρωτι, οὐδὲ, ἔρραγκα τὴν κοίτην μου κρόκῳ, καὶ τὴν κλίνην μου κινναμώμῳ· εἴθε τὴν κοίτην, καὶ τὴν κλίνην, καὶ μὴ τὰ ἱμάτια, καὶ τὸ σῶμα. ἐκεῖναι μὲν γὰρ οἴκοι τὸ δέλεαρ κατακρύπτουσι, σὺ δὲ πανταχοῦ περιφέρεις τὴν παγίδα, καὶ ἀναπετάσασα τῆς ἡδονῆς τὰ πτερὰ περιάγεις ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. ἀλλ' οὐ διελέχθης, οὐδὲ εἶπες ἐκεῖνα τὰ πορνικὰ ῥήματα, δεῦρο καὶ ἐγκυλισθῶμεν ἔρωτι· οὐκ εἶπες τῇ γλώττῃ, ἀλλ' εἶπες τῷ σχήματι· οὐκ ἐφθέγξω τῷ στόματι, ἀλλ' ἐφθέγξω τῷ βαδίσματι· οὐκ ἐκάλεσας τῇ φωνῇ, ἀλλ' ἐκάλεσας φωνῆς λαμπρότερον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν· ἀλλὰ καλέσασα οὐκ ἔδωκας σεαυτὴν, οὐδ' οὕτως ἀπήλλαξαι τῆς ἁμαρτίας. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἕτερον εἶδος πορνείας· καθαρὰ τῆς ὕβρεως ἔμεινας, ἀλλὰ τῆς σωματικῆς, οὐ τῆς ψυχικῆς· καὶ ἀπήρτισαί σοι τὰ τῆς ἁμαρτίας πάντα, εἰ καὶ μὴ διὰ τῆς μίξεως, ἀλλὰ διὰ τῆς ὄψεως. τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, καλεῖς τοὺς παριόντας, τί δὲ ἐξάπτεις τὸ πῦρ; πῶς δὲ νομίζεις εἶναι καθαρὰ τῆς ἁμαρτίας, πᾶσαν αὐτὴν ἐργασαμένη; καὶ γὰρ τέλειον ἐργάσω μοιχὸν τὸν ἁλόντα σου τῷ σχήματι τούτῳ· πῶς οὖν δύνασαι μὴ εἶναι μοιχαλὶς, ὅταν τὸ ἔργον σου μοιχείας ἁλίσκηται; ἡ γὰρ ἐκείνου μανία σὸν ἔργον ἐστί. ὅτι γὰρ ἡ κατασκευάζουσα μοιχοὺς, μοιχείας διαφυγεῖν τιμωρίαν οὐκ ἂν δυνηθείη ποτὲ, παντί που δῆλόν ἐστι. σὺ τὸ ξίφος ἠκόνησας, σὺ τὴν δεξιὰν ὥπλισας, σὺ τὴν ὡπλισμένην δεξιὰν κατὰ τῆς ἀθλίας ὤθησας ψυχῆς, πῶς οὖν δύνασαι τῆς ἐπὶ τῷ φόνῳ τούτῳ τιμωρίας ἀπαλλαχθῆναι; εἰπὲ γάρ μοι, τίνας μισοῦμεν, καὶ ἀποστρεφόμεθα ἡμεῖς; τίνας δὲ οἱ νομοθέται, καὶ δικασταὶ κολάζουσι; τοὺς πίνοντας τὰ δηλητήρια φάρμακα, ἢ τοὺς κεραννύντας τὴν κύλικα, καὶ κατασκευάζοντας αὐτὰ, καὶ διὰ τῆς τέχνης ἀπολλύντας τῆς αὐτῶν.

Sancti Patris nostri

JOANNIS CHRYSOSTOMI

Archiepiſcopi Conſtantinopolitani, quòd regulares fœminæ viris cohabitare non debent.

HEU me ô anima: Sic enim ego quoque nunc cum Propheta tempeſtivè dico, & ſemel & iterum, ac ſæpius, Heu me ô anima, quale negotium, & quanta indigens patientia. Virginitas injuria eſt affecta, velum quod eam à nuptiis ſeparabat, ſublatum eſt, & ab impudentiſſimis manibus dilaceratum. Sancta ſanctorum conculcata ſunt, honeſta & reverentiæ plena C prophanata, & omnibus pervia. Quæ honeſtior nuptiis adeò depreſſa eſt & humiliata, ut nuptias magis dicere beatas liceat. Semper quidē virginitas cū conjugio comparata, primas partes tenuit, & omnem dignitatem: nunc autem neque in ſecundo ordine manere potuit; ſed valde procul, & planè in ultimum conceſſit ordinem: & quod multo gravius, non hoſtes, neque inimici; ſed ipſæ potiſſimum, quæ illam colere videbantur, eam ſic affecerunt, & propter quas adverſus infideles hactenus liberè loquebamur, illæ ipſæ ora noſtra maxime obturant, & D multa ignominia confundunt. Inter Græcos ſanè quidam licèt pauci ita philoſophati fuerint, ut opum eſſent contemptores, & iram vicerint: virginitatis autem flos nullo modo apud illos floruit, in qua ſemper conceſſerunt nobis primam dignitatem, ingenue fatentes, rem ſupra naturam eſſe, & non humanam, & eapropter omnibus gentibus ſummæ admirationi fuimus; ſed nunc non item, quin potius derident, & ſales in nos E jactant, & propterea diabolus adeò contra hanc turmam ſpiravit, quoniam vidit in hac potiſſimum phalange fulgidum Chriſti exercitum: ſicque attentavit ipſam confundere, ut poſthac melius ſit, ne virgines quidem eſſe, quæ ita prævaricari attentent. Cauſa malorum omnium, quòd perſeverant adhuc nomen & appellatio rei, & negotium totum in ore conſtitutum eſt, quod ſcilicet minima virginitatis pars eſt: quæ autem plus neceſſaria, & ipſam magis demonſtrant, neglecta ſunt, & A nulla ratio habetur veſtium, quæ virginitatem decent, vel ſermonis vel ſilentii, vel compunctionis, vel alicujus id genus. Quin temerè nugantur omnia, & rident intempeſtivè, & deridentur, & in delitiis magis vivunt, quàm mulieres, quæ in fornice undequaque peccatores ſuis technis capiunt, & cogunt ut ipſæ in obſcœnitatem mulierum quæ ſtuprantur, impellantur, quaſi adverſus ſeipſas certantes, & contendentes, ut prior dignitas in fœditatis gloriam tranſeat. Unde enim, dic mihi, poteB rimus poſtea talem virginem ordine illarū & ſocietate eximere, quando & ipſa idem facit, quod illæ: quando ſcilicet adoleſcentum corda in fraudem illicit, quando petulans eſt & intemperans, quando eadem venena porrigit, & eoſdem lethales ſuccos miſcet, eandémque parat cicutam? Sed non dicit, *Heus adeſto, amore implicemur*: nec dicit, *aſperſi accubitum meum & lectum meum cinnamomo.* Prov. 7, 18. Utinam accubitum & lectum, non veſtes & corpus. Illæ enim domi eſcam occultant, tu ubique laqueum circumfers, & expandis voluptatis alas obamC bulans in foro. Sed non dixiſti, neque conſuliſti verba illa meretricia, Heus amore involvamur. Non dixiſti lingua; ſed dixiſti habitu: non locuta es ore; ſed loquuta es greſſu: non invitaſti voce; ſed invitaſti oculis clarius, quàm voce. An ideo excuſatam te putas, quòd non vocaveris, non obtuleris teipſam? Neque ſic à peccato liberaris. Eſt enim & hæc quædam fornicationis ſpecies. Pura manſiſti ab injuria corporis quidem; ſed non animæ, & completum eſt à te peccatum, etiamſi D non per coïtum; ſed per aſpectum. Cujus enim gratia vocas prætereuntes? cur accendis ignem? Quomodo putas te puram à peccato, cum totum ipſum opus operata ſis? Etenim cum adulterum feceris perfectum eum, quem tuo iſto habitu cepiſti, quomodo non potes eſſe adultera, cum opere tuo adulterium committitur? Illius inſania tuum opus eſt. Profectò te, quæ adulteros præparaſti, adulterii ſupplicium minimè poſſe effugere, nulli non manifeſtum. Tu gladium aE cuiſti, tu dextram armaſti, tu armatam dextram in miſeram animam impuliſti: quomodo igitur poteris ab homicidii ſupplicio liberari? Dic enim, quoſnam habemus odio, & averſamur? quos autem puniunt legiſlatores & judices? num eos qui bibunt mortifera venena, an miſcentes calicem, præparantes ea, artéque ſua perdentes alios?

Non bibentes quidem, quorum, utpote injuria affectorum, miſeremur; Veneficos autem omnibus calculis condemnamus: nec ſufficit eis ad excuſationem, quòd non ſeipſos offenderunt; ſed alios perdiderunt: ſed propter hoc tanto graviorem luent pœnam. Tu autem miſera & calamitoſa, miſcuiſti calicem hunc pernicioſum, & præbuiſti & dediſti pharmacum: & poſtquam bibit, & perditus eſt, defenſam te putas, quia non ipſa biberis; ſed alteri præbueris venena? Quanquam & vos tanto graviores luetis pœnam, quàm pharmacopolæ illi, quanto & mors gravior. Non enim corpus ſolum; ſed & animam interimitis. Et illi quidem ſæpe vel furore, vel ira hoc faciunt, vel inopia: vos autem ad nullum talem confugere prætextum poteſtis. Neque enim hoc facitis inimicis, vel eis, qui nocuerunt, vel ob inopiam; ſed ob ſolam vanam gloriam in alienis luditis animabus, & ex alienis animabus voluptatem propriam conſtituitis. Sed neſcio unde, ut hæc dicerem, huc ſum appulſus, propter quod redeundum ad id unde digreſſus ſum.

Cap. II. Nam quaſi non ſufficerent hæc, quæ dicta in totius fœminei generis confuſionem, & aliud quiddam majus excogitaverunt. Sed nemo hæc de omnibus putet. Non enim tam miſer ſum & imprudens, ut ſimul omnia commiſceam & confundam. Nam de his, quæ culpis obnoxiæ & hæc dicta ſunt, & quæ poſtea dicentur. Quaſi igitur non ſatis damnoſa eſſent hæc, viros ſibi minimè convenientes ſemper includunt, & omni tempore contubernales faciunt, quaſi demonſtraturæ & per hæc, & per ea quæ dicentur, quód invitæ ad virginitatem raptæ ſint, & extremam vim ſuſtinuerint, & hac ratione conſolantur vim & neceſſitatem. Et cur hæc non dicerem, quum vos longe deteriora his, ubi hæc contingunt, dicatis apud omnes amicos & familiares? Permittendæne ſunt illæ vivæ & reſpirantes, & non potius diſſecandæ mediæ, vel vivæ cum illis ipſis tumulandæ? Etenim & hæc & his multo plura omnes dicunt. Cæterùm & frequens, & quotidianus eſt curſus obſtetricum ad virginum domus, quaſi ad parientes, non quod obſtetricentur parienti, quamvis contigit in aliquibus etiam hoc; ſed quòd probentur & judicentur ſicut emptæ ancillæ, quænam corruptæ, vel quæ intactæ: & illa quidem facilè obedit probationi: hæc vero contradixit, & hoc ipſo confuſa abiit, etiamſi non corrupta ſit: & hæc quidem vim paſſa, illa verò non vim paſſa, & hæc etiam non minus illa confunditur, quum non poſſit digna fide hoc more comprobari, ſed opus habeat externo examinis teſtimonio. Quantis lachrymis hæc non ſunt digna? quantis non digna mortibus? quis autem ſic lapideus, & ſine compaſſione, ut non accendatur zelo ſicut Phinees? Et ille quidem, ſi per hoc tempus hanc turpitudinem videret fieri, non ipſi placeret; ſed faceret idem, quod in Madianitide olim fecit: nos autem quum nobis non ſit permiſſum arripere gladium, neque lancea confodere eos, qui ita negligentes ſunt: affecti igitur ſimus ſicut ſanctus ille, non faciamus autem eadem; ſed dolori aliter ſuccurramus, ploratibus ſcilicet ac lamentis. Venite ergo, dolorum ac gemituum ſociæ eſtote, quotquot ab hac obſcœnitate eſtis alienæ: nam calamitoſæ & miſeræ illæ fortè in tanta ſunt miſeria, ut mali dolorem ullum non ſentiant. Sed vos quæ hanc ſuſcepiſtis vitam, dignæ factæ thalamo & ſponſo, lampades claras geſtatis, & honeſto virginitatis ſerto magis ornatæ quam corona regia, lachrymas fundite nobiſcum, & amarè ſimul ejulate: nam hoc non parvum eſt remedium & ad curandos eos, qui incurabiliter ægrotant, & ad conſolationem lugentium. Hoc ipſum aliquando & ſponſus noſter fecit. Nam quum videret Hieruſalem in extremam perditionem inductam; ita ut non poſſent jam ab infirmitate reduci, lachrymas fudit, & in Bethſaida admonitione quidem non eſt uſus, item neque ſignis, miſerans autem civitates ſolùm, *Væ ſubinde inclamavit*, ſicut & nos facimus in his, qui animam jam efflant. Item beatus Paulus exemplo magiſtri ſui non ceſſavit per omnem vitam ſuam eos, qui exciderant, & qui in ruina ſua manſerant, & reſurgere poſtea noluerant, deplorare tam amarè, ut hac valida determinatione ſignificaret & ſcriberet Romanis dicens: *Triſtitia mihi eſt magna, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ.* Vides quantam habeant verba emphaſim, quantam anxietatem cordis præ ſe ferant? Inſuper fideles claudicantes, & tempeſtatibus depreſſos ſic deplorat, quaſi ipſe eadem mala experiretur. *Quis enim*, ait, *infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non uror?* Et non dicit, triſtor; ſed uror, intolerabilem & incredibilem dolorem per incendium enunciare volens. Imitemur igitur etiam nos & Dominum noſtrum & conſervum.

Num. 25, 14.

Luc. 19, 15.

Rom. 9, 2.

2. Cor. 11, 29.

A οὐχὶ τοὺς πιόντας μὲν ἐλεοῦμεν, ἅτε ἠδικημένους, ἐκείνους δὲ πάσαις καταδικάζομεν ψήφοις· καὶ οὐκ ἀρκεῖ πρὸς ἀπολογίαν αὐτοῖς τὸ λέγειν, ὅτι οὐκ ἐμαυτὸν ἔβλαψα, ἀλλ᾽ ἕτερον ἀπώλεσα· ἀλλὰ καὶ δι᾽ αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο χαλεπωτέραν διδόασι δίκην. σὺ δὲ ἀθλία, καὶ ταλαίπωρε κεράσασα τὴν κύλικα τὴν ὀλεθρίαν ταύτην, καὶ ὀρέξασα, καὶ δοῦσα τὸ φάρμακον καὶ μετὰ τὸ πιεῖν ἐκεῖνον, καὶ ἀπολέσθαι, ἀπολογίαν σαυτῇ νομίζεις ὑπολελεῖφθαι, τὸ μὴ αὐτὴ πιεῖν, ἀλλ᾽ ἑτέρῳ παρασχεῖν τὸ
B δηλητήριον; καίτοι γε ὑμεῖς τῶν φαρμακοπωλῶν ἐκείνων τοσούτῳ χαλεπωτέραν δώσετε δίκην, ὅσῳ καὶ ὁ θάνατος χαλεπώτερος. οὐ γὰρ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν ἀναιρεῖτε. κἀκεῖνοι μὲν πολλάκις ἢ θυμῷ, ἢ ὀργῇ τοῦτο πράττουσιν, ἢ χρημάτων δεόμενοι· ὑμεῖς δὲ οὐδὲ εἰς ταύτην ἔχετε καταφυγεῖν τὴν πρόφασιν. οὔτε γὰρ ἐχθροὺς ὄντας, οὔτε ἠδικηκότας, οὔτε χρημάτων δεόμεναι τοῦτο ποιεῖτε, ἀλλ᾽ ὑπὲρ κενοδοξίας μόνης εἰς τὰς ἀλλοτρίας παίζετε ψυχὰς, τέρψιν οἰκείαν τὸν ἑτέ-
C ρων ποιούμεναι θάνατον. ἀλλὰ γὰρ, οὐκ οἶδα πῶς ἐξηνέχθην ταῦτα εἰπεῖν ἑτέρωσε ὁρμῶν, διὸ πρὸς ἐπανιτέον, ὅθεν ἐξέβην.

Ὥσπερ γὰρ οὐκ ἀρκοῦντα τοῦτο καταισχῦναι τὸ πᾶν ἔθνος, καὶ ἄλλο πλέον ἐπενόησαν. ἀλλὰ μηδεὶς περὶ πασῶν ταῦτα εἰρῆσθαι νομιζέτω. οὐ γὰρ οὕτως ἄθλιός εἰμι, ὡς ὁμοῦ πάντα φύρειν, καὶ συγχεῖν. περὶ γὰρ τῶν ὑπευθύνων καὶ ταῦτα εἴρηται, καὶ τὰ μετὰ ταῦτα εἰρήσεται. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἀρκούντων τούτων εἰς βλάβην, ἄνδρας τινὰς οὐδαμόθεν αὐταῖς προσήκοντας λαβοῦσαι συγκατακλείουσι, καὶ τὸν πάντα συνοικίζουσι χρόνον, καθάπερ ἐνδεικνύμεναι, καὶ διὰ τούτων, καὶ διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἄκουσαι ἐπὶ τὴν παρθενίαν εἱλκύσθησαν, καὶ βίαν ὑπομείνασαι τὴν ἐσχάτην, καὶ ταύτῃ παραμυθοῦνται τὴν βίαν, καὶ τὴν ἀνάγκην. τί γὰρ οὐχὶ τούτου χεῖρον παρὰ πάντων, ὅταν ταῦτα γίνηται, λέγεται καὶ παρὰ φίλων καὶ οἰκείων; ταύτας δὲ ζῆν, ἢ ἀναπνεῖν ὅλως ἔδει, ἀλλὰ μὴ διαπρίεσθαι μέσας, ἢ κατορύττεσθαι ζώσας μετ᾽ ἐκείνων αὐτῶν; καὶ γὰρ καὶ ταῦτα,
E καὶ τούτων πολλῷ πλείονα ἅπαντες λέγουσι· καὶ δρόμος λοιπὸν ταῖς μαίαις καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐπὶ τὰς τῶν παρθένων οἰκίας, καθάπερ πρὸς τὰς ὠδινούσας, οὐχ ὥστε λοχεῦσαι τικτούσας· γέγονε μὲν γὰρ καὶ ἐπί τινων καὶ τοῦτο. ἀλλ᾽ ὥστε διαγνῶναι καθάπερ ἐπὶ τῶν ὠνουμένων θεραπαινίδων, τίς μὲν ἡ διεφθαρμένη, τίς δὲ ἡ ἀνέπαφος· καὶ ἡ μὲν ὑπήκουσε ῥᾳδίως τῇ δοκιμασίᾳ· ἡ δὲ ἀντεῖπε. καὶ αὐτῷ τούτῳ καταισχυνθεῖσα ἀπῆλθεν, εἰ καὶ μὴ διέφθαρτο· καὶ ἡ μὲν ἑάλω, ἡ δὲ οὐχ ἑά-
A λω· καὶ αὐτὴ δὲ πάλιν οὐχ ἧττον ἐκείνης αἰσχύνεται, μὴ δυνηθεῖσα ἀξιόπιστος ἀπὸ τοῦ τρόπου φανῆναι, ἀλλὰ μαρτυρίας τῆς ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως δεηθεῖσα. πόσων οὐκ ἄξια ταῦτα δακρύων; πόσων οὐκ ἄξια θανάτων; τίς δὲ οὕτως λίθινος, καὶ ἀσυμπαθὴς, ὡς μὴ πυρωθῆναι, καὶ τὰ τοῦ Φινεὲς παθεῖν; ἀλλ᾽ ἐκεῖνος μὲν εἰ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ταύτην εἶδε γινομένην τὴν ἀσχημοσύνην, οὐκ ἂν αὐτῶν ἐφείσατο· ἀλλ᾽ ἐποίησεν ἂν ταυτὸ, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς Μαδιανίτιδος τότε εἰργάσατο· ἡμεῖς δὲ
B οὐ γὰρ ἐφεῖται ἁρπάσαι μάχαιραν, οὐδὲ κεντῆσαι τῷ σειρομάστῃ τοὺς τὰ τοιαῦτα πλημμελοῦντας· πάσχωμεν μὲν ταῦτα, ἅπερ ἐκεῖνος ἔπαθεν ὁ ἅγιος, οὐ δρῶμεν δὲ ταῦτα, ἀλλ᾽ ἑτέρως παραμυθώμεθα τὴν ὀδύνην, δι᾽ ὀδυρμῶν, καὶ θρήνων. δεῦρο οὖν, συναλγήσατέ μοι, καὶ συστενάξατε, ὅσαι ταύτης ἐκτός ἐστε αἰσχύνης· αἱ γὰρ ἄθλιαι, καὶ ταλαίπωροι ἐκεῖναι, καὶ ἀναλγησίαν ἴσως μετὰ τῶν ἄλλων νοσοῦσι κακῶν. ἀλλ᾽ ὑμεῖς αἱ τοῦτον ἀναδεξάμεναι τὸν βίον, καὶ τοῦ νυμφῶνος καταξιού-
C μεναι, καὶ τοῦ νυμφίου, καὶ φαιδρὰς ἔχουσαι τὰς λαμπάδας, καὶ τῷ στεφάνῳ τῆς παρθενίας παντὸς διαδήματος βασιλικοῦ μᾶλλον κοσμούμεναι, δακρύσατε σὺν ἡμῖν, καὶ πικρῶς ἀνοιμώξατε· οὐ μικρὸν γὰρ τοῦτο ἐστι φάρμακον, καὶ εἰς διόρθωσιν τῶν τὰ ἀνίατα νοσούντων, καὶ εἰς παραμυθίαν τῶν τὰ ἐκείνων ὀδυρομένων· τοῦτο καὶ ὁ νυμφίος ὁ ὑμέτερος πεποίηκέ ποτε. τὴν γὰρ Ἱερουσαλὴμ πρὸς ἐσχάτην ἀπωλείας κατενεχθεῖσαν ἰδὼν, καὶ οὐκέτι δυναμένην ἀνενεγκεῖν ἀπὸ τῆς ἀρρωστίας, ἐδά-
D κρυσε, καὶ ἐπὶ τῆς Βηθσαϊδὰ, συμβουλαῖς μὲν οὐκ ἐχρήσατο λοιπὸν, οὐδὲ σημείοις, ταλανισμῷ δὲ μόνον, τὸ οὐαὶ συνεχῶς ἐπιλέγων ταῖς πόλεσι, καθάπερ ἐπὶ τῶν ψυχορραγούντων ποιοῦμεν ἡμεῖς. καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος τὸν διδάσκαλον τὸν ἑαυτοῦ μιμούμενος οὐκ ἐπαύσατο πάντα τὸν βίον τοὺς πεσόντας, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πτώματι μένοντας, καὶ οὐκ ἐθέλοντας ἀναστῆναι λοιπὸν, ὀλοφυρόμενος οὕτω πικρῶς, ὡς καὶ μετὰ διορισμοῦ ἰσχυροτέρου τοῖς Ῥωμαίοις αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐπιστέλλειν, καὶ λέγειν· ὅτι λύπη μοί ἐστι με-"
E γάλη, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου· ηὐχόμην γὰρ ἐγὼ" ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγ-" γενῶν μου τῶν κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται. εἶδες, ὅσην ἔχει τὰ ῥήματα ἔμφασιν, ὅσον πόνον καρδίας παρίστησι; καὶ τῶν πιστῶν δὲ τοὺς χωλεύοντας, καὶ κλυδωνιζομένους οὕτω πενθεῖ, ὡς αὐτὸς ἐν ἐκείνοις τυγχάνων κακοῖς. τίς γάρ, φησιν, ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; καὶ οὐκ εἶπε, λυποῦμαι· ἀλλὰ πυροῦμαι, τὸ ἀφόρητον, καὶ ἀνήκεστον τῆς ὀδύνης διὰ τῆς πυρώσεως παραστῆσαι βουλόμενος. μιμησώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς, καὶ τὸν δεσπότην τὸν ἡμέτερον, καὶ τὸν ὁμόδουλον.

καὶ γὰρ

καὶ γὰρ οὐδὲ μικρὸς ἡμῖν κεῖσεται μισθὸς τῶν ὀδυρμῶν τούτων, καὶ τῶν θρήνων, ὥσπερ οὐδὲ ἡ τυχοῦσα ἔπεται μέμψις παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς τὰ τῶν οἰκείων μελῶν κακὰ ἀσυμπαθῶς παρατρέχουσι· καὶ τούτων τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ καρτερικωτάτου ἀνδρὸς Ἰεζεκιὴλ ἔστιν ἰδεῖν, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ μακαρίου Μιχαίου. ὁ μὲν γάρ φησιν, ἐλθόντων Ἰουδαίων εἰς ἐσχάτην κακίας ἐληλακότων, καὶ πρὸς τὴν τῶν εἰδώλων κακίαν αὐτομολησάντων, προσέταξεν ὁ Θεὸς δοῦναι σημεῖον ἐπὶ τὰ πρόσωπα τῶν στεναζόντων, καὶ καταδυνωμένων ἐπὶ τοῖς γινομένοις. οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς στένειν χρή, ἀλλὰ καὶ κατοδύνασθαι· καίτοι γε οὐδὲν εἶπον, οὔτε ἔπραξαν ἐκεῖνοι πρὸς τὴν τῶν γινομένων διόρθωσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσηνεγκάμενοι, τοσαύτης τιμῆς ἠξιώθησαν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, ὡς ἀσφαλείας, καὶ δόξης ἀξιωθῆναι πολλῆς. ὁ δὲ Μιχαίας μετὰ τῶν ἄλλων ἐγκλημάτων τῆς γαστριμαργίας λέγω, καὶ τῆς μέθης, καὶ τῆς τῶν μύρων ἀλοιφῆς, καὶ τοῦτο ἐπήγαγε τὸ κατηγόρημα τὸ τῆς ἀσυμπαθείας, οὕτω λέγων· „οὐκ ἔπασχον οὐδὲν ἐπὶ τῇ συντριβῇ τοῦ Ἰωσήφ, καὶ τοὺς τὴν Αἰνὰν οἰκοῦντας πόλιν ἐκ τούτου διέβαλε πάλιν εἰπών, ὅτι οὐκ ἐξῆλθε κόψασθαι οἶκον ἐχόμενα αὐτῆς. εἰ δὲ ἔνθα ὁ Θεὸς ὀργίζεται, ὁ μὴ συμπάσχων τοῖς κολαζομένοις ἐγκαλεῖται, ὁ τοῖς εἰς κακίαν καταπίπτουσι μὴ συναλγῶν, τίνος ἔσται συγγνώμης ἄξιος. καὶ μὴ θαυμάσῃς εἰ τοῦ Θεοῦ κολάζοντος ἡμᾶς συναλγεῖν τοῖς κολαζομένοις δεῖ· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ὁ Θεὸς κολάζων βούλεται τοῦτο ποιεῖν. οὐδὲ γὰρ θελήσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ φησιν. εἰ τοίνυν ὁ τιμωρούμενος οὐ βούλεται τιμωρεῖσθαι, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς συναλγεῖν χρὴ τοῖς κολαζομένοις· ἴσως αὐτοὺς ἐκκαλεσόμεθα τούτῳ τῷ τρόπῳ· ἴσως αὐτοὺς ἀνακτησόμεθα. εἰ γὰρ καὶ ἀπολώλασιν, ἀλλ' ὅμως τὴν λειπομένην παρέχωμεν θεραπείαν, καὶ θρηνήσωμεν, καὶ ὀλοφυρώμεθα, οὐ χοροὺς προστησάμενοι γυναικῶν, ἀλλ' ἕκαστος ἰδίᾳ, καὶ καθ' ἑαυτὸν οὐ παρόντων ἐκείνων. εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἐγὼ κατάρξομαι τοῦ μέλους ὑμῖν τούτου τοῦ γοεροῦ· οὐδὲ γὰρ αἰσχυνόμαι μετὰ Ἱερεμίου τοῦτο ποιῶν, καὶ Ἡσαΐου, καὶ Παύλου, καὶ πρό γε πάντων τούτων τοῦ δεσπότου. ἀρξώμεθα οὖν ὡς ὁ Χριστὸς ἤρξατο πρῶτον, καὶ εἴπωμεν οὐαί σοι ψυχή· ἐπὶ ποίαν κληθεῖσα τιμὴν, διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ποίαν λήψῃ χώραν διὰ τὴν ῥαθυμίαν τὴν σήν; οὐαί σοι, ὅτι αὐτὸς μέν σε ἐπὶ τὰς παστάδας εἵλκυσε τὰς πνευματικὰς, σὺ δὲ ἑαυτὴν ἀπορρήξασα τῆς δόξης ἐκείνης εἰς τὸ τοῦ διαβόλου κατηνέχθης πῦρ, καὶ πρὸς τὰς ἀνηκέστους κολάσεις, ἔνθα ὁ „κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· ἔνθα οὐδεὶς ὁ παραμυθησόμενος, οὐδὲ χεῖρα ὀρέξων· ἀλλὰ σκότος πάντα, καὶ ἀπορία, καὶ θόρυβος, καὶ κακὰ παραμυθίαν οὐκ ἔχοντα, οὐδὲ πέρας· ταῦτά σοι πάντα ἡ τοῦ κόσμου φιλία πεποίηκε, καὶ τὸ προτιμῆσαι τοῦ οὐρανοῦ τὴν γῆν, καὶ τὸ μὴ θελῆσαι ἀκοῦσαι τῆς τοῦ νυμφίου φωνῆς συνεχῶς παραινούσης μηδὲν ἡμᾶς κοινὸν πρὸς τὰ παρόντα ἔχειν πράγματα. τίς σε ἀθλία, καὶ ταλαίπωρε λοιπὸν ἐλεῆσαι δυνήσεται; κἂν γὰρ αὐτὸν ἴδῃς τὸν Νῶε τὸν ἐν τῷ κοινῷ τῆς οἰκουμένης κλυδωνίῳ τὴν οἰκίαν ὁλόκληρον διασώσαντα, καὶ πρὸς τοσαύτην στάντα ὀργὴν, καὶ τὸν Ἰὼβ, καὶ τὸν Δανιὴλ, καὶ μετ' ἐκείνων τὸν Μωσέα καὶ τὸν Σαμουὴλ, κἂν τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ, οὐδείς σοι χεῖρα ὀρέξει λοιπὸν, κἂν γένει προσήκουσα ᾖς, κἂν θυγάτηρ, κἂν ἀδελφὴ, κἂν ἱκετηρίαν θῇς, καθάπερ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, πάντα εἰκῆ, καὶ μάτην ἐργάσῃ. πῶς ἐξέπεσας ἐκ τοῦ οὐρανοῦ „οὐχ ἑωσφόρος οὖσα, οὐδὲ πρωῒ ἀνατέλλουσα, ἀλλ' αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων λάμψαι δυναμένη μᾶλλον; πῶς ἐκάθισας ἔρημος; καὶ τοὺς πλείονας δὲ τῶν θρήνων τῶν ἐν τῇ πόλει λεχθέντων ἐκείνῃ, οὐκ ἄν τις ἁμάρτῃ μεταφέρων ἐπὶ τὴν αἰχμάλωτον ταύτην ψυχὴν, τὴν μᾶλλον ἐκείνης αἰχμάλωτον.

Ἀλλὰ τάχα τῶν θρήνων ἅλις· ἅλις δὲ ὡς ἐν γραφῇ, καὶ βιβλίῳ· ἐπεὶ τούτων χωρὶς, οὐδ' ἂν ὁ πᾶς ἡμῖν ἀρκέσῃ χρόνος, ὥστε κατ' ἀξίαν ὀδύρασθαι τὴν τὰ τοιαῦτα παθοῦσαν ψυχήν. τί γὰρ ἄν τις ὀλοφύραιτο πρῶτον; ὅτι τὸ τίμιον, καὶ ἅγιον, καὶ μέγα ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ βεβηλοῦται; ἀλλ' ὅτι μέγα * πρᾶγμα, οὕτω σεμνὸν καὶ μέγα διαβέβληται; ἀλλ' ὅτι ψυχαὶ πολλαὶ διὰ τὰ σκάνδαλα καταπίπτουσι τούτων, ἀλλ' ὅτι τὸ ὑγιαῖνον τοῦ χοροῦ μέρος τῇ τῆς ὑμετέρας δόξης ἀναχρώννυται κηλῖδι; ἀλλ' ὅτι τὸ ἄσβεστον καὶ ὑμῖν αὐτοῖς, καὶ τοῖς συνοικοῦσιν ἀνάπτεται πῦρ; καὶ πῶς ταῦτα ἀνάγκη συμβῆναι, φησὶν, ὅταν ἔχωμεν δεῖξαι τὸ σῶμα ἡμῶν μὴ διεφθαρμένον, μηδὲ πεπορνευμένον; μάλιστα μὲν αὐτὴ ἡ ἐπίδειξις οὐχὶ νῦν, ἀλλὰ τότε ἔσται δήλη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. μαίας μὲν γὰρ σοφία, καὶ τέχνη τοῦτο δύναται μόνον ἰδεῖν· εἰ μίξιν ἀνδρὸς οὐκ ἐδέξατο τὸ σῶμα· εἰ δὲ καὶ ἁφὴν ἀνελεύθερον, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν φιλημάτων, καὶ τὴν τῶν περιπλοκῶν μοιχείαν διέφυγε, καὶ φθορὰν, ἡ ἡμέρα δηλώσει τότε ἐκείνη, ὅταν ὁ ζῶν τοῦ Θεοῦ λόγος, ὁ τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων εἰς μέσον ἄγων, καὶ τοῖς λάθρα γινομένοις παρὼν, πάντα γυμνὰ, καὶ τετραχηλισμένα πρὸ τῶν ἁπάντων ὀφθαλμῶν θῇ. τότε εἰσόμεθα καλῶς, εἰ τούτων ἐστὶ καθαρόν σου τὸ σῶμα, καὶ πάντοθεν ἄφθορον. πλὴν ἀλλ' οὐδὲν ὑπὲρ τούτων

Nam nobis horum ululatuum & lamentotum non parva etit merces: ſicut neque vulgariter reprehenduntur à Deo, qui abſque compaſſione ſuorum membrorum mala prætercurrunt & contemnunt. Quæ tam apud patientiſſimum Ezechielem, quàm apud beatum Michæam videre licet. Ille enim dicit, cum Judæi in extremum malorum veniſſent, & ſponte idolorum cultu ſe coinquinaſſent, imperaſſe Deum dari ſignum ſuper facies virorum gementium, & dolentium ſuper his, quæ fiebant. Neque enim ſimpliciter gemere oportet; ſed & dolere, quamvis nihil unquam dixerint vel fecerint illi ad correctionem eorum quæ fiebant: ſed quoniam ſua intulerant ſolum, tantum adepti ſunt honorem à miſericordi Deo, ut & gloriam, & ſecuritatem multam aſſequerentur. Michæas autem cum aliis reprehenſionibus, comeſſationis & ebrietatis, & inunctionis unguentorum, etiam adjicit reprehenſibilem contemptum compaſſionis, ſic dicens: *Neque compatiebantur ſuper contritione Joſeph*, & eos qui habitabant civitatem Ænan propter hoc reprehendit, ſicut iterum dicit, *quod non exivit ut ploraret domum contiguam.* Si autem ibi Deus iraſcitur, & reprehendit eum, qui non compatitur ei, qui punitur juſtè: qua venia dignus erit: qui non condolet cum eo, qui in peccatum prolapſus eſt? Neque mireris, ſi oporteat nos ſimul dolere cum iis, qui puniuntur, quamvis Deus puniat: neque enim Deus ipſe qui punit, vult hoc facere. *Non enim voluntate volo mortem peccatoris*, inquit. Si igitur qui vindictam ſumit, non vult vindictam ſumere, multo magis nos veniam concedere oportet his qui puniuntur: fortè hac via illos eripiemus, forte reparabimus. Nam licet perierint, tamen curam quæ reliqua eſt geramus, admoneamus & lachrymemur, & ploremus, non circumſtantibus lamentatricum mulierum choris; ſed unuſquiſque privatim apud ſemetipſum non præſentibus illis. Si autem vultis, ipſe incipiam luctuoſum hoc canticum: neque enim confundar cum Hieremia hoc facere, & Eſaia, & Paulo, & in primis cum Domino noſtro. Incipiamus igitur ſicut Chriſtus incepit primum, & dicamus: Væ tibi anima: ad quam vocata dignitatem per benignitatem & miſericordiam Dei, qualem accipies regionem propter ignaviam tuam? Væ tibi, quia ipſe te ad thalamos traxit ſpirituales, tu autem teipſam ab hac gloria abrupiſti, & inducta es in diaboli ignem, & ad graviſſima ſupplicia, ubi planctus & ſtridor dentium, ubi nullus, qui conſolaturus eſt, quive manum porrecturus; ſed tenebræ omnia, & perplexitas, & turbatio, & mala neque conſolationem neque finem habentia: hæc tibi omnia mundi fecit amicitia, quia prætuliſti cœlo terram, & noluiſti audire vocem ſponſi continuo admonentis, ut nihil nobis eſſet ex præſentis ſeculi rebus commune. Quis te miſeram & calamitoſam miſerari poteſt poſtea? Nam etſi ipſum videas Noë, qui in communi totius orbis diluvio totam domum ſalvavit, & in hac ita patrocinantem, etſi Job, etſi Danielem cumq; illis Moſem & Samuelem, etſi Patriarcham Abrahã, nullus tibi manum poſtea porriget: etiamſi genere illum attingas, etiamſi filia ſis, etiamſi ſoror: etiamſi ſupplices multum, ſicut dives ille, omnia fruſtra & in vanum facies. *Quomodo excidiſti è cœlo, qua non Lucifer es neq; mane oriens*; ſed ipſis ſolis fulgoribus plus radiare potuiſſes? Quomodo ſedes deſerta? Atque adeò haud quis aberrarit, ſi in captivam hanc animam & plura lamenta, quàm quæ in civitatem illam dicta ſunt transferat.

Sed forte lamentorum ſatis, ſatis, inquam, quaſi in libello & anguſtè ſcripto: alioquin ad condignam animæ tot malis oppreſſæ deplorationem neque omne tempus nobis ſufficeret. Quid enim quis deploraret primum? an quòd venerabile & ſanctum, & manſuetum nomen Dei per vos blaſphematur in gentibus, & ipſius gloria prophanatur? an quod tam venerabilis & magna res in invidiam ad ſcitur? an quòd tam multæ animæ per vos tot ſcandalis perduntur? an quòd ſana pars chori veſtræ gloriæ macula obſoleſcit? an quòd inextinguibilis & vobis, & cohabitantibus vobis accenditur ignis? Et quomodo neceſſarium eſt, ut hæc fiant, inquit, cum poſſimus oſtendere corpus noſtrum non corruptum, neque vitiatum? Verum hæc demonſtratio, non nunc: ſed in die illo erit manifeſta & certa. Obſtetricis enim ars & ſapientia hoc ſolum poteſt videre, an congreſſum viri corpus tulerit: an vero tactum inhoneſtum, & adulterium ex oſculis & corruptionum amplexibus effugerit; dies illa tunc declarabit, *quando vivus Dei ſermo, qui occulta hominis in medium adducit, & præſens nunc his quæ clam fiunt, omnia nuda & exuta ante omnium oculos ponet:* tunc ſciemus bene an ab his ſit purum, & undequaque incorruptum corpus. Atqui de his non tam exactè loquemur,

neque contendemus; ſed ponatur (ſuperductis omnibus retibus) eſſe corpus undequaque purum, ab omnique damno liberum, & maneat virgo, quæ virgo: quid hoc ad ea, quæ dicta ſunt à nobis? Etenim grave hoc omnium graviſſimum eſt, & plurimis dignum lachrymis, quod tantum undequaque ſuſtinuerit laborem, diligenter obſervârit corpus, & omnem laborem ipſum perit, & ſudorem effuderit, & nihilominus facta eſt blaſphema in Chriſtum, cúmque pepercerit carni, non pepercit gloriæ Chriſti; ſed ut intactum ipſi maneret corpus, omnia fecit: ut autem ille non afficeretur contumelia, nec blaſphemaretur apud multos, ne ullam quidem curam habuit. Utinam non omnia feciſſet, & omnibus operam dediſſet, per quæ gloria Dei infamaretur. Et quomodo hoc facio? inquit, quia viros tecum in domo incluſos ſemper tibi aſſidentes habes. Nam ſi habere cohabitatores concupiſcis, non oportebat virginitatem eligere; ſed ad nuptias tranſeundum erat: multo enim melius ſic nupſiſſe, quàm illo modo virginē profiteri fuiſſet. Nam illas nuptias neque Deus condemnat, neque homines reprehendunt. Honeſta enim res eſt, neminem offendens, neminem lædens: virginitas autem illa cum viris plus ab omnibus arguitur, quàm ſtuprum ipſum. Nam quæ ſuum perdit ordinem, in profundius quàm ſit ſtupri barathrum ejecta eſt. Non enim aliquis feret cum virginibus numerari eam, quæ non curat, quæ ſunt Domini, & multos reddit adulteros: neque cum nuptis. Illa enim curam habet, quomodo placeat viro uni: tu autem ut plurimis, & his qui non lege conjugii noti; ſed alio quodam modo ab omnibus condemnato & rejecto: unde vereor ne ab utroque loco excidens in mulierum inhoneſtarum ordinem redacta videaris. Etenim ab appellatione ipſa ſi quis rem dijudicare velit, contradicere nihil poſſimus. Nam ſi quando in foro de his incidit mentio, vel aliàs ſermo domi de ipſis fit apud eos, qui diſputant de abſurdo conjugio, ſignificare volentes quandam hujus, vocant non matrem, neque enim illum peperit: neque ſororem, non enim ex eodem utero progṅata eſt: neque conjugem, non enim lege conjugii cohabitant: neque aliud quoddam cognationis nomen, quod conceſſum vel lege permiſſum; ſed fœdum & ridiculum. Non enim ego quidem tulerim ipſum nominare, ſic exoſam habeo & averſor hanc appellationem, & præponitur mihi etiam contubernii cognomen: ſed non peperiſti, nulli tolerati partus dolores. Et quid hac defenſione fœdius? quid item miſerius, quàm quòd ab his vult apparere virgo, ad quæ & multæ fornicatrices mulieres confugere poſſunt? ſed illæ aliude manifeſtariæ publicè libidinantur. Unde aliunde dic mihi? à veſtitu, à viſu, à greſſu, ab amatoribus, quos capiunt? Bene quidem nobis depinxiſti ſcorti characterem: ſed vide ne his conjecturis & argumentis, antequam illas, teipſam capias. Etenim & tu tibi ipſi tales ſæpe præparas amatores, atque per eadem retia. Quòd ſi non vocas in domicilium prætereuntes, at habes intra concluſos ſemper, quod multo gravius, ob nihil quidem aliud, quàm ut abſurdam voluptatem impleas, & illius & tuam, non congreſſum inquam. Sed quid hoc commemoras? quandoquidem oculos paſcendo mutuis aſpectibus iſtud ipſum contingit, alioqui ſi hoc non eſt, neque, adulterium iſtud committis, quare ipſum habes domi? Quam cauſam juſtam & rationabilem nobis dices? Nupta enim nuptias dicet: ſcortum libidinem: tu autem virgo qualem nobis cauſam narrabis dignam, quæ proferatur, & juſtam?

Cap. IV. At cur curioſè inquiris, inquit, cum non ſimul dormiant, neque nobis cohabitent, ut illis mulieribus illi? imò hoc potiſſimum pleríque affirmant. Verum quid hoc dicit contra ſuum caput? an vero contra ſuum ſolius caput dictum hoc, poſtea inquiremus. Et jam quidem manifeſtè diſſeruimus, cum de viris diceremus, quòd non ſolum, qui maledicunt; ſed & qui occaſiones temerè præbent in cauſa, quæ agitur, rei ſunt ſupplicii: veruntamen hoc ipſum denuo demonſtrabimus: jam autem ſi te roga vero cauſam hujus contubernii, prætextum aliquem dicere potes? Infirma ſum, inquit, mulier, neq; ſola valeo meo uſui ſufficere. Enimvero cum hæc cohabitatoribus veſtris objicimus, ab eis contraria audimus, nempe quòd propter ſuum miniſterium vos teneant. Quomodo igitur, quæ viris etiam ex abundanti ſolatio eſſe poteſtis, vobis mulieribus ſubſidio eſſe non poteſtis; ſed aliis indigetis? Nam ſicut vir viro; ita mulier mulieri commodius & rectius utique cohabitarit. Quando autem & viris ad miniſterium commodiores eſtis, multo magis vobis ipſis. Ad quid enim, quæſo, neceſſaria & utilis viri ſocietas? aut quale ille mulieri exhibebit miniſterium, quod non poteſt mulieri mulier? num telam tecum texere vel tramam nere cum ſtamine ille magis poterit quàm mulier? An non contra ſe res habet?

A ἀκριβολογούμεθα, οὐδὲ φιλονεικοῦμεν. ἀλλὰ κείσθω τέως αὐτὸ πάντων τούτων ὑπενηνέχθαι τῶν δικτύων, καὶ εἴη πάντοθεν καθαρὸν, καὶ πάσης ἠλευθερῶσθαι βλάβης, καὶ μενέτω παρθένος, τί οὖν πρὸς τὰ εἰρημένα παρ' ἡμῶν; καὶ γὰρ τὸ δεινότατον τοῦτό ἐστι, καὶ μυρίων γέμον δακρύων, ὅτι τοσοῦτον ὑπέμεινε πόνον πάντοθεν τὸ σῶμα διατηροῦσα ἀκριβῶς, καὶ πάντα τὸν πόνον ἐξεκένωσε, καὶ τὸν μόχθον ἐξέχεε διὰ τὰς εἰς Χριστὸν βλασφημίας· καὶ τῆς σαρκὸς φεισαμένη, τῆς δόξης οὐκ ἐφεί- B σατο τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὅπως ἀνέπαφον αὐτῇ μείνῃ τὸ σῶμα, πάντα ἐποίησεν· ὅπως δὲ ἐκεῖνος μὴ ὑβρίζοιτο, μηδὲ καταισχύνοιτο παρὰ τοῖς πολλοῖς, οὐδὲ λόγον ἔσχε τινά. εἴθε μὲν οὖν μὴ πάντα ἔπραττε, καὶ ἐπετήδευεν, ἐξ ὧν ἡ τοῦ Θεοῦ διαβάλλεται δόξα. καὶ πῶς τοῦτο ποιῶ φησιν; ἄνδρας ἀποκλείουσα μετὰ σαυτῆς ἐπὶ τῆς οἰκίας, καὶ διαπαντός σοι παρακαθίζουσα. εἰ γὰρ ἄνδρας ἐπιθυμεῖς ἔχειν συνοικοῦντας, οὐκ ἔδει παρθενίαν ἑλέσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τὸν γάμον ἐλθεῖν· πολλῷ γὰρ βέλτιον C γαμεῖν ἐκείνως, ἢ παρθενεύειν οὕτως. τὸν μὲν γὰρ τοιοῦτον γάμον οὔτε ὁ Θεὸς καταδικάζει, οὔτε ἄνθρωποι διαβάλλουσι. τίμιον γάρ ἐστι τὸ πρᾶγμα, οὐδένα ἀδικοῦν, οὐδὲ πλῆττον· ἡ δὲ παρθενία αὕτη, ἡ μετὰ ἀνδρῶν, πορνείας χαλεπώτερον παρὰ ἅπασι διαβέβληται· καὶ τὴν οἰκείαν ἀπολέσασα τάξιν, κάτω που καὶ παρ' αὐτὸ τὸ τῆς πορνείας ἐξεκυλίσθη τὸ βάραθρον. οὔτε γὰρ μετὰ τῶν παρθένων ἀνάσχοιτό τις ἂν ἀριθμῆσαι τὴν μὴ τὰ τοῦ Κυρίου μεριμνῶσαν, ἀλλὰ μυρίους ἐργαζομένην μοιχούς, οὔτε D μετὰ τῶν γεγαμημένων. ἐκείνη μὲν γὰρ φροντίζει, ὅπως ἀρέσει ἑνὶ ἀνδρί· σὺ δὲ μυρίοις, καὶ τούτοις οὐ νόμῳ γάμου γνωρίμοις, ἀλλ' ἑτέρῳ τινὶ τρόπῳ διαβεβλημένῳ, καὶ κατεγνωσμένῳ παρὰ πάντων. ὅθεν δέδοικα μὴ τῆς χώρας ἑκατέρας ἐκβληθεῖσα, μετὰ τῶν ἠτιμωμένων γυναικῶν φανῇς τεταγμένη. καὶ γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς προσηγορίας αὐτῆς, εἴ τις ταῦτα ψηφίσασθαι βούλοιτο, οὐδὲ ἐνταῦθα πάλιν ἀντειπεῖν δυνησόμεθα. ὅταν γὰρ ἢ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλωσιν, ἢ λόγος τις οἴκοι περὶ αὐ- E τῶν γίνηται, οἱ διαλεγόμενοι περὶ τῆς ἀτόπου συζυγίας ταύτης δηλῶσαι βουλόμενοι τὴν τοῦ δεῖνος, οὐ τὴν μητέρα καλοῦσιν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἔτεκεν· οὐδὲ τὴν ἀδελφήν, οὐδὲ γὰρ τὰς αὐτὰς ἔλυσεν ὠδῖνας· οὐδὲ τὴν γαμετήν, οὐδὲ γὰρ νόμῳ γάμου συνῴκησεν· οὐδὲ ἄλλο τι συγγενείας ὄνομα τῶν συγκεχωρημένων, καὶ κατὰ νόμον κειμένων, ἀλλὰ τὸ αἰσχρὸν, καὶ καταγέλαστον. οὐδὲ γὰρ ἂν ἔγωγε ἀνασχοίμην αὐτὸ εἰπεῖν· οὕτω μισῶ καὶ τὴν προσηγορίαν αὐτήν, καὶ ἀποστρέφομαι. καὶ προσίσταταί μοι καὶ A ἡ ἐπωνυμία τῆς συνοικήσεως. ἀλλ' οὐκ ἔτεκες, οὐδὲ ὤδινησας· καὶ τί ταύτης τῆς ἀπολογίας αἰσχρότερον; τί δὲ ἀθλιώτερον, ὅταν ἀπὸ τούτων βούληται φαίνεσθαι παρθένος ἡ παρθένος, εἰς ἃ καὶ τῶν πορνευομένων αἱ γυναῖκες ἔχουσι καταφυγήν; ἀλλ' ἐκεῖναι ἑτέρωθεν ἐλέγχονται, φησίν, ἀσελγαίνουσαι· πόθεν ἑτέρωθεν, εἰπέ μοι; ἀπὸ τοῦ σχήματος; ἀπὸ τοῦ βλέμματος; ἀπὸ τοῦ βαδίσματος; ἀπὸ τῶν ἐραστῶν τῶν ἁλισκομένων ταύταις; καλῶς μὲν ἡμῖν ὑπέγραψας τὸν χαρακτῆρα τῆς πόρ- B νης γυναικός· ἀλλ' ὅρα, μὴ σαυτὴν πρὸ ἐκείνης ἕλῃς τούτοις τοῖς τεκμηρίοις, καὶ τοῖς ἐλέγχοις. καὶ γὰρ σὺ τοιούτους σαυτῇ πολλάκις κατασκευάζεις ἐραστάς, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν δικτύων. εἰ δὲ μὴ ἵστασαι ἐπὶ τοῦ οἰκήματος καλοῦσα τοὺς παριόντας, ἀλλ' ἔχεις ἔνδον συγκεκλεισμένους διαπαντὸς πολὺ χαλεπώτερον, δι' ἕτερον μὲν οὐδέν, ἵνα δὲ ἡδονὴν πληρώσῃς ἄτοπον τὴν ἐκείνου, καὶ τὴν σαυτῆς, οὐ τὴν διὰ τῆς μίξεως λέγω. ἀλλὰ τί τὸ κέρδος, ὅταν καὶ ἡ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν συνουσία τὸ αὐτὸ C τοῦτο ἐργάζηται· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτό ἐστι, μηδὲ ταύτην μοιχεύετε τὴν μοιχείαν, τίνος ἕνεκεν αὐτὸν ἔχεις οἴκοι; ποίαν αἰτίαν δικαίαν καὶ εὔλογον ἡμῖν ἐρεῖς; ἡ μὲν γὰρ γεγαμημένη, τὸν γάμον ἐρεῖ· ἡ δὲ πορνευομένη, τὴν ἀσέλγειαν· σὺ δὲ ἡ παρθένος ποίαν ἡμῖν προβαλεῖς πρόφασιν εὐπρόσωπον, καὶ δικαίαν;

Τί γὰρ τοῦτο προσεργάζεται, φησίν, ὅταν μὴ συγκαθεύδωσι, μηδὲ συγγίνωνται ἡμῖν οἱ συνοικοῦντες, καθάπερ ἐκείναις ἐκεῖνοι; μάλιστα D μὲν καὶ τοῦτο πολλοὶ λέγουσι. καὶ τί τοῦτό φησι κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς; εἰ μὲν κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς μόνον, ὕστερον τοῦτο ζητήσομεν. καίτοι ἡμῖν γὰρ σαφῶς ἀποδέδεικται, ἡνίκα τοῖς ἀνδράσι διελεγόμεθα, ὅτι οὐχ οἱ κακῶς λέγοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰς αἰτίας παρέχοντες εἰκῆ, τῆς ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ κειμένης εἰσὶν ὑπεύθυνοι τιμωρίας. πλὴν ἀλλὰ τοῦτο μὲν καὶ αὖθις ἀποδείξομεν πάλιν· τέως δὲ ἂν σε ἔρωμαι τὴν ὁμοσκηνίας τὴν πρόφασιν ταύτης, τίνα ἂν ἔχῃς εἰπεῖν; ἀσθενής εἰμι φη- E σι, καὶ γυνή, καὶ οὐχ ἱκανὴ μόνη ταῖς χρείαις ἀρκέσαι ταῖς ἐμαυτῆς· καὶ μὴν ὅτε τοῖς συνοικοῦσιν ὑμῖν ἐγκαλοῦμεν, τἀναντία λεγόντων ἠκούομεν, ὅτι διὰ τὴν αὐτῶν διακονίαν ὑμᾶς κατέχουσι. πῶς οὖν αἱ καὶ τοὺς ἄνδρας ἀναπαῦσαι δυνάμεναι ἐκ περιουσίας, ἑαυταῖς γυναιξὶν οὔσαις οὐ δυνήσεσθε βοηθεῖν, ἀλλ' ἑτέρων δεήσεσθε; καθάπερ γὰρ ἀνδρὶ ἀνήρ, οὕτω καὶ γυναικὶ γυνὴ ῥᾷον, καὶ εὐκολώτερον συνοικήσειεν ἄν. ὅταν δὲ καὶ ἀνδράσιν ἐπιτηδειότεραι πρὸς ὑπηρεσίαν γίνεσθε, πολλῷ μᾶλλον ὑμῖν αὐταῖς. ποῦ γάρ, εἰπέ μοι, χρήσιμος, καὶ ἀναγκαία γένοιτ' ἂν ἡ τοῦ ἀνδρὸς κοινωνία; ποίαν δὲ οὗτος ὑμῖν παρέξει λειτουργίαν, ἣν γυναῖκα οὐ δυνατὸν γυναικὶ παρασχεῖν; ἱστὸν ὑφᾶναι μετὰ σοῦ, καὶ νῆσαι κρόκην, καὶ στήμονα, οὗτος τῶν γυναικῶν δυνήσεται μᾶλλον, καὶ μὴ τὸ ἐναντίον ἐστίν;

ἐστιν; ὁ μὲν γὰρ οὐδ᾽ ἂν ἐθέλῃ μεταχειρίσαι τι τούτων, οὐδ᾽ ἂν εἴσεται, πλὴν εἰ μὴ νῦν καὶ τοῦτο αὐτοὺς ἐδιδάξατε· ἀλλὰ τῆς γυναικὸς μόνης τὸ ἔργον ἐστίν. ἀλλ᾽ ἱμάτιον πλῦναι, καὶ πῦρ ἀνακαῦσαι, καὶ χύτραν ἑψεῖν, καὶ μὴν ταῦτα οὐκ ἔλαττον, ἀλλὰ καὶ βέλτιον ἀνδρὸς γυνὴ μεταχειρίζεσθαι δύναται· ποῦ οὖν σοι χρήσιμος ὁ ἀνήρ, εἰπέ μοι; ὅταν ἀποδόσθαι τι δεῖ, καὶ πρίασθαι πάντως; ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔλαττον ἔχει τοῦ ἀνδρὸς ἡ γυνή· καὶ μαρτυρήσειεν ἂν ἡ ἀγορά· καὶ πάντες δέ, ὅσοι ἱμάτια ὠνεῖσθαι βούλονται, παρὰ γυναικῶν τὰ πλείω τούτων ὠνούμενοι. εἰ δὲ αἰσχρὸν παρθένον ἐπ᾽ ἀγορᾶς ἑστάναι ἐπὶ συναλλάγμασι τοιούτοις, ὥσπερ οὖν καὶ αἰσχρόν, πόσῳ μᾶλλον μετὰ τοῦ συνοικεῖν ἀνδράσιν αἰσχρότερον; πλὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο τοῦ ἐλάττονος ἐκείνου διαφυγεῖν δυνατόν, ἢ κόρῃ τῇ διακονουμένῃ, ἢ γραϊδίοις τοῖς πρὸς ταῦτα ἐπιτηδείοις τὸ πᾶν ἐπιτρέψαιμι ἄν· ὅθεν δῆλον, ὅτι πρόφασις ταῦτα, καὶ σκῆψίς εἰσι καὶ προκαλύμματα ἀσθενείας. ποίας προκαλύμματα ἀσθενείας, φησίν; εἰ γὰρ ἐπεθύμουν ἀνδρός, καὶ γάμου, καὶ τῆς τοιαύτης διαγωγῆς, τίς ὁ κωλύων ἦν; οὐκ ἐφικτὸν μετὰ παρρησίας τοῦτο ἐργάσασθαι, καὶ μήτε προσκροῦσαι Θεῷ, μήτε παρὰ ἀνθρώπων κατηγορεῖσθαι, καὶ διαβάλλεσθαι; καὶ γὰρ καὶ ἐγὼ τοῦτό φημι καὶ οὐ σὰ μᾶλλον, ἢ ἐμὰ ταῦτά ἐστι τὰ ῥήματα. ἢ γὰρ ἀνάγκη εἰπεῖν, ποῦ σοι τἀνδρὸς ἡ χρεία γένοιτ᾽ ἂν ἀναγκαία, ἢ τοῦτο δεῖξαι μὴ δυναμένην, ἐκπέμπειν τὸν συνοικοῦντα κακῶς· ἑτέρως γάρ σε ἀπαλλαγῆναι τῆς ὕβρεως ταύτης οὐκ ἔνι· ταῦτα γάρ, ἅπερ ἔφης, οὐχὶ σὰ μᾶλλον, ἢ τῶν ὑπὲρ τῆς σῆς ἀσχημοσύνης ἀλγούντων ἐστίν. ἔδει μὲν οὖν, εἰ καὶ μυριάκις χρήσιμος ἦν ἡ διακονία τἀνδρός, μηδὲ οὕτως αὐτὴν μετὰ τοσαύτης προσίεσθαι τῆς λοιδορίας· ὅταν γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ ὑβρίζηται δόξα, μηδεμία οὕτως ἔστω πρόφασις ἀναγκαία, ὡς πεῖσαι τοσοῦτον κακὸν παριδεῖν. καὶ γὰρ εἰ μυριάκις ἀποθανεῖν τῆς ἡμέρας ὑπὲρ τοῦ μὴ γενέσθαι τοῦτο προσῆκεν, μετὰ πολλῆς ἔδει τῆς ἡδονῆς ὑπομεῖναι τοῦτο, μήτοιγε ἀναπαύσεως ἕνεκεν, καὶ κοσμικῆς χρείας τοσοῦτον παραδραμεῖν κακόν. ἄκουσον γοῦν πῶς αὐτὸ δέδοικεν ὁ Παῦλος, καὶ τρέμει, καὶ ἐξ ὅσης τῆς περιουσίας. „ καλὸν γάρ „ μοι, φησίν, ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ. εἶτα ἐκεῖνος μὲν ἵνα μὴ κενωθῇ αὐτοῦ τὸ καύχημα, ἀποθανεῖν εἵλετο· ἡμεῖς δὲ ἵνα σκάνδαλα αἴρωμεν, οὐδὲ μικρᾶς καταφρονοῦμεν ἀνέσεως; καὶ πῶς δυνησόμεθα σωθῆναί ποτε; καίτοι οὐκ ἴσον ἐστίν, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγύς, ἐγκωμίου τι ἀποστερηθῆναι, καὶ κατηγορίᾳ περιπεσεῖν. ἐκεῖνος μὲν γὰρ εἰ καὶ τοῦτο ἐγένετο, οὐκ ἂν προσέκρουσε τῷ Θεῷ· αὐτὸς γὰρ αὐτῷ προσέταξεν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν. ἀλλ᾽ ὅμως ᾑρεῖτο μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ κατόρθωμα προδοῦναι· ἡμεῖς δὲ τὰ τεταγμένα πανταχοῦ ταράττοντες, καὶ εἰδότες, ὅτι μεγίστην ὑπὲρ τούτων τισόμεθα δίκην, οὐδὲ συνηθείας ἀκαίρου, καὶ ψυχρᾶς ὑπεριδεῖν ἀνεχόμεθα, καὶ τίς ἡμῖν ἔσται συγγνώμη; ἔδει μὲν οὖν, ὅπερ ἔφθην εἰπών, εἰ καὶ ἄνδρα μόνον αἱ πολλαὶ τῶν χρειῶν ἐπεζήτουν, τοσαύτη δὲ ἀπὸ τοῦ πράγματος ἐτίκτετο ὕβρις, ἑλέσθαι μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τοῦτο γενόμενον περιιδεῖν· ὅταν δὲ καὶ διὰ γυναικὸς εὐκολώτερον ᾖ, καὶ ῥᾷον πάντα ἀνύειν, τίς ὑμῖν ἔσται συγγνώμη θρυπτομέναις οὕτω, καὶ εἰς τὴν ὑμετέραν ἐνυβριζούσαις σωτηρίαν; εἰπὲ δή μοι, ὅταν σοι ταῦτα ἐκεῖνος παρέχῃ, οὐ παρέξεις τινὰ καὶ αὐτὴ διακονίαν αὐτῷ; παντί που δῆλον. καὶ πόσῳ βέλτιον μήτε ἀντιδιδόναι τὰ τοιαῦτα, μήτε ἀντιλαμβάνειν, ἀλλὰ τὸν καιρὸν τῶν πόνων, ὃν εἰς τὴν ἀνάπαυσιν ἀναλίσκεις ἐκείνου, τοῦτον εἰς τὴν σαυτῆς δαπανᾶν, ἢ χαλεπώτερα πονουμένην ἔτι, καὶ καταισχύνειν ἑαυτῆς τὴν ὑπόληψιν; ἀλλ᾽ οὐδεμίαν αὐτῷ παρέχεις διακονίαν. οὐκοῦν αὐτὸν αὐτῷ πάντα ὑπηρετεῖν ἀνάγκη, καὶ στρωννύναι, καὶ ἑψεῖν, καὶ πῦρ ἀνακαίειν, καὶ τὰ ἄλλα δὴ τὰ τοιαῦτα ποιεῖν. ταῦτα δὲ οὐδ᾽ ἂν οἰκέτης ἀνάσχοιτο, μηδὲν παρὰ τοῦ δεσπότου καρπούμενος, ὑπηρετεῖν. ἀλλ᾽ οὗτος ἀνέχεται πάντα, φησί, διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, καὶ τὸν ἀποκείμενον ὑπὲρ τῆς διακονίας ταύτης μισθόν, καὶ χάριν εἴσεται ἐπιτατόμενος, πρὸς τὸ μηδὲν καρποῦσθαι παρ᾽ ἡμῶν. πόθεν οὖν λοιπὸν ἐμφράξομεν τὰ τῶν ἀναισχυντούντων στόματα; εἰ γὰρ τοσαύτην αὐτῷ μαρτυρεῖς εὐλάβειαν, καὶ οὕτω τρέμει, καὶ δέδοικε τοῦ Θεοῦ τὰ προστάγματα, ὡς ἀνδραπόδου παντὸς εὐτελέστερον ἑαυτὸν καθορᾶν, καὶ πάντα ὑφίστασθαι μηδὲν καρπούμενον παρὰ σοῦ, πρὸ πάντων τούτων τῆς δόξης αὐτὸν, καὶ τῆς εὐφημίας ἔδει φροντίσαι τοῦ Θεοῦ· νῦν δὲ οὐκ ἔστι τῆς αὐτῆς ψυχῆς ὁμοῦ, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, τοσαύτην πειθώ τε, καὶ ὑπεροψίαν ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, καὶ νῦν μὲν αὐτὰ τρέμειν, νῦν δὲ μηδένα λόγον ποιεῖσθαι αὐτοῦ τοῦ θέντος τοὺς νόμους ὑβριζομένου. τὸ μὲν γὰρ ἡδονῆς καθαρεύοντα, καὶ μηδὲν ὅλως ἀνθρώπινον πάσχοντα κοπιᾶσθαι, καὶ ταλαιπωρεῖσθαι, καὶ ταπεινοῦν ἑαυτόν, καὶ τοῖς οἰκείοις μόχθοις ἑτέροις παρασκευάζειν ἀνάπαυσιν, φιλοσόφου σφόδρα ψυχῆς, καὶ ἐπηρμένης· τὸ δὲ μὴ ὑβρίζειν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, μηδὲ ταῦτα ποιεῖν, δι᾽ ὧν ἂν βλασφημηθείη παρὰ πολλῶν, καὶ τῶν οὐ σφόδρα μεγάλων πολλοὶ κατωρθώκασι. πῶς οὖν σοι πιστεύσομεν, ὅτι τοῦτο διὰ τὸν Θεόν, καὶ τὸν τῆς ἀσκήσεως τόνον ποιεῖς, ὃ μεγάλης, καὶ νεανικῆς δεῖται ψυχῆς,

Ille enim etiamſi vellet, nihil horum attentare poteſt, niſi forte nunc id ipſos docueritis: quippe mulieris ſolius hoc opus eſt. Sed veſtem lavare, ignem accendere, & legumina coquere, etiam hæc non minus; ſed melius quàm vir mulier efficere poteſt. Quomodo igitur utilis vir; dic quæſo? An quando exponere quiddam oportet, vel omnino comparare? ſed neque hic mulier valet minus quàm vir, & teſtabitur utique forum, & omnes quotquot veſtimenta emere volunt, à mulieribus plura, quàm ab his emunt. Quòd ſi turpe virginibus in foro ſtare in commerciis, ſicut & turpe eſt: quanto magis cohabitare viro, turpe eſt? veruntamen & hoc minus quàm illud effugere poteſt. Nam hæc vel puellæ, quæ miniſtrat, vel vetulis, quæ ad hæc idoneæ, rectius commiſerim: unde manifeſtum, quòd prætexus illi & effugia ſunt, ac tegumenta infirmitatis. Qualis infirmitatis velamenta? inquit. Nam ſi concupiſcerem virum & nuptias, & id genus converſationis appetens eſſem, quis prohiberet, & adimeret libertatem, ne hoc facerem, quo neque offenſus daretur Deus, neque ipſa ab hominibus redargueret? Etenim & ego hoc dico, & non tam tua quàm mea ſunt verba. Vel neceſſe dicere, ubi tibi viri uſus tantopere neceſſarius, vel cùm monſtrare non potes, ejiciatur is, qui male cohabitat. Nam ab hoc crimine abſolvi aliter non potes. Nam hæc, quæ dicebas, non tua magis ſunt, quàm eorum, qui turpitudinem tuam dolent. Oportebat quidem, tametſi plurimum utile eſſet, viri miniſterium cum tanto convitio non admittere. Nam quando Dei gloria dedecore afficitur, nullus tam neceſſarius eſſe poterit prætextus, ut perſuadeatur contemni tantum malum. Quin etiamſi millies in die ſit moriendum, ne hoc fiat, & cum multa voluptate hoc ſuſtinere oportebat, multo minus quietis vel mundani uſus gratia, negligendum eſt malum. Audi igitur quomodo idipſum timuit Paulus, & tremuit, & quàm vehementer. *Bonum enim mihi eſt mori*, ait, *quàm gloriam meam ut quis evacuet.* Deinde, ut ne evacuaret ſuam gloriam, mori elegit: nos autem ut ſcandala tollamus, neque parvam voluptatem contemnimus: & quomodo poterimus unquam ſalvari, cum non ſit par, neque alludat propè; ſed multum diſſonet laude privari, & incidere in ignominiam? Ille enim etſi hoc feciſſet, non offendiſſet Deum: ipſe enim ei conſtituerat ex Evangelio vivere, attamen maluit mori, quàm tam bonum opus relinquere: nos autem turbantes ea, quæ ubique ſunt ordinata, licet ſciamus quòd maximam propterea luituri ſimus pœnam, neque conſuetudinem frigidam & intempeſtivam deſpici patimur, & quæ tandem nobis erit venia? Oportebat igitur, etſi virum unum multi uſus requirerent, ut antea dicebam, tanta vero inde naſceretur contumelia, eligere mortem potius quàm hoc quod fit contemnere: Cum autem & per mulierem commodius & facilius hæc omnia perfici poſſint, quæ vobis erit venia ſic delicatè agentibus, & contra ſalutem veſtram vos fœdantibus? Dic item mihi, quando tibi hæc ille exhibet, exhibebiſne etiam ipſa illi viciſſim aliquod miniſterium? Nulli non manifeſtum. Et quanto melius non retribuere talia, neque viciſſim arripere; ſed tempus laborum, quod in illius quietem impendis, hoc in tuam ſalutem inſumere, quàm graviter laborantem tuam exiſtimationem & gloriam confundere? Sed nullum ipſi exhibes miniſterium. Ergo ipſum ſibi ipſi omnia miniſtrare neceſſarium, & ſternere lectos, & coquere, & ignem accendere, & alia id genus facere. Hæc neque famulus ferret ita miniſtrans, & nihil commodi à domino accipiens. Sed hic fert omnia, inquit, propter timorem Domini & repoſitam huic miniſterio mercedem, & gratiam habebit, qui imperio ſubeſt, cum nihil illi ſit utilitatis ex nobis. Unde igitur poſtea impudentium obturabimus ora? Etenim ſi tantam ipſa ejus teſtaris pietatem, & ſic tremit & veretur Dei mandata, ut ſeipſum tanquam viliſſimum mancipium deſpiciat, omniáque tibi exhibeat, nullum inde capiens fructum, ante omnia oportebat ipſum rationem habere gloriæ, & bonæ exiſtimationis apud Deum: nunc autem non eſt ejuſdem animæ ſimul & per idem tempus tantam abominationem ſimul & deſpectum oſtendere circa mandata Dei, & nunc quidem ipſa tremere, nunc vero nullam rationem habere ejus, qui leges dedit, quem contumelia afficis. Etenim ſi ita ſe purum ſervat à voluptate, & nihil humani agit, ut ſeipſum humiliet, affligat, & ærumnis ſubjiciat, ſuiſque laboribus aliis quietem paret, verè valde ſapientis animæ eſt & ſublimis; ſed ſi quis gloriam Dei contumelia afficiat, & neque hæc faciat, propter quæ blaſphematur à multis, hoc non valde magni plures bene & cum laude præſtarunt. Quomodo igitur tibi credemus, quòd hoc propter Deum facias, quod magnam & generoſam animam requirit:

1 Cor. 9. 15.

quando illud, quod ſcilicet minus eſt, & vulgare, deſpicere non potes, neque abſiſtere vis ab his, à quibus Deo facta eſt injuria, & corpus & omnia exponis pro ipſo? & cui hæc perſuaderi poterunt? Sed neſcio quomodo à virginibus ad earum cohabitatores ſimul tranſiverim, propterea utique ad eas nobis redeundum.

Cap. V. Unde igitur illis, qui ita eas accuſant & argumentantur, nos poterimus perſuadere? Non perſuadentur, ait. An vero piæ ac religioſæ animæ hoc facinus fuerit? Tunc enim maledici deſpiciendi ſunt, cum nos illis anſas non præbuerimus: imò neque tunc, quandoquidem ipſorum obturare ora poſſumus; quando autem totum ex nobis eſt, in noſtrum vertitur caput totus ignis. *Sic enim*, ait, *peccantes in fratres, & infirmam ipſorum conſcientiam percutientes, in Chriſtum peccatis.* 1.Cor.8,12 Sciebat enim, ſciebat manifeſtè, quòd non ſufficeret ad defenſionem noſtram, eorum, qui offenduntur, infirmitas; ſed hoc ipſum potiſſimum eſt, quod condemnat nos. Quanto enim puriores ſumus à cauſa, quæ intentatur; tanto nos æquius eſt parcere infirmitati eorum. Et nondum dico, quòd hic immerito offendantur; ſed ponatur, quòd abſque ratione hoc patiantur. Nam nec ſic deſpiciendi erant. Quæ Romanis per epiſtolam ſcribens Paulus docuit nos ſic dicens: *Noli propter eſcam deſtruere opus Dei:* quamvis illi Rom.14, 20. improvidè erant offenſi, attamen non eum qui offenditur; ſed offendentem increpat. Nam quod jam videlicet dicebam, & nunc dico. Quando magnum aliquod lucrum obvenerit, & damno, & plaga majus, contemnendi ſunt, qui ſcandalum patiuntur: quando autem nullum fuerit amplius, quàm quòd infirmi abjiciuntur, etiamſi millies ex imprudentia hoc patiantur illi, parcendum eis erit: quoniam & Deus eos, qui impellunt in lapſum, & dejiciunt, lata ſententia ſupplicii puniet. Nam dum nihil lucraris, & alium offendis, extremæ malitiæ eſt. Nos autem quando videmus aliquem pallidum & deformem ob diuturnam valetudinem, eos qui illum exacerbant, domo abigimus, neque multum diſputamus, an juſte vel injuſte illi hoc faciant, ſed negata illis omni defenſione, & huic data ob infirmitatem venia, quamvis injuſte exacerbetur, ejus miſeremur. Quòd ſi nos hac cura circa famulos & pueros utimur, & ſæpe filium ita peccantem flagellamus, multò magis bonus Deus, & juſtus & æquus hoc faciet. Et quid dicis: Infirmus eſt, qui offenditur: igitur dignus eſt, cui parcatur, non ut lædatur: vulnera habet, ne igitur atteramus; ſed curemus. Suſpicatur male & imprudenter: igitur auferamus ſuſpicionem, non augeamus. In Chriſtum enim peccat, qui de his contendit. An non audis continuo Exod.20. Zach.1,14 in veteri Moſem dicentem: *Deus zelotes eſt?* & iterum: *Zelavi Hieruſalem*: in novo vero Paulum clamentem, *Zelo enim vos* 2.Cor.11,2. *Dei zelo?* Hoc, ſi nihil aliud, ſufficere debebat, ne ſubverteretur anima, etiam non valde infirma; ſed morbo libera. Cum enim res adeo ſit terribilis, dulce quiddam magis eſt, quàm terribile. Nunquam enim zelus eſt, non præeunte charitate aliqua calida & tam fervente, ut valde accendatur Dei amor. Argumentúmque hoc eſt: Non enim affectio eſt zelus in Deo; ſed volens immenſum amorem ſuum in nos interpretari, hoc ſæpe uſus eſt nomine. Attamen nos qui valde inſenſati ad humanas decidimus affectiones, & eum, qui nos valde amat, contumelia afficimus: eos autem, qui nihil nobis prodeſſe poſſunt, omnibus modis colimus. Quid enim tibi ó miſera, tantum prodeſſe poteſt frigida hæc cohabitatio, cum tanto theſauro te privet? Vide, quæſo, deducit te è cœlis, excludit te ſpirituali thalamo, ſejungit te à cœleſti ſponſo, parat tibi immortalia ſupplicia, & tormenta finem non habentia. Pro his ſi talenta infinita haberet contubernalis tuus, ſi promptior eſſet mancipiis venalitiis, ſi te in majori honore & dignitate conſtitueret, quàm ſit regina: an non ut damnoſum & inimicum, & plura auferentem, quàm dantem ſic averſari, & odio habere oportebat? Proponitur tibi cura de bonis cœleſtibus, de regno futuro, de vita immortali, de ineffabili gloria, tu vero negotia terrena commemoras & hunc ad illa utilem viſum colis quaſi dominum, & non te occultas, neque oras terram ut te abſorbeat, ut ſic inde migres? Sed infirmitatem muliebris naturæ mihi prætexis, & humanorum uſuum diſpenſationem, & quietem domeſticam, fingens & componens prætextus, qui non ſunt: at neque ſic eos, qui cor habent, falles. Non eſt enim, non eſt quies, quæ ad tantam turpitudinem cogit. Mulier enim, ſi voluerit, non ſibi ipſi ſolum; ſed & aliis pluribus ſufficiet ad miniſterium: quoniam & ab initio à viro civilibus negotiis ſuſceptis, mulier ſortita eſt domeſticam adminiſtrationem & curam.

ὅταν ἐκεῖνο, ὅπερ ἐλάττονός ἐστι, καὶ τῆς τυχούσης, ὑπερορᾷν, οὐκ ἀνέχῃ, οὐδὲ ἀποστῆναι τούτων ἐθέλεις, ἐξ ὧν ὁ Θεὸς ὑβρίζεται, καὶ τὸ σῶμα, καὶ πάντα προδίδως ὑπὲρ τῶν μὴ δοκούντων αὐτῷ; καὶ τίς ἂν ταῦτα πεισθῆναι ἀνάσχοιτο; ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πῶς ἀπὸ τῶν παρθένων πρὸς τοὺς συνοικοῦντας αὐταῖς ἐξέβην· διὸ δὴ πάλιν πρὸς αὐτὰς ἐπανιτέον ἡμῖν.

Πόθεν οὖν τοὺς ταῦτα κατηγοροῦντας, καὶ συλλογιζομένους ἡμεῖς δυνησόμεθα πεῖσαι; καὶ μὴ πεισθῶσαν, φησί· καὶ πῶς τῆς ψυχῆς εὐλαβοῦς; τῶν γὰρ κακῶς λεγόντων τότε χρὴ καταφρονεῖν, ὅταν ἡμεῖς αὐτοῖς μὴ παρέχωμεν λαβάς· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τότε, ἐπειδὰν δυνώμεθα ἐπιστομίζειν αὐτούς· ὅταν δὲ ἐξ ἡμῶν γίνηται τὸ πᾶν, ἐπὶ τὴν ἡμετέραν στρέφεται κεφαλὴν ἅπαν τὸ πῦρ. οὕτω γὰρ ἁμαρτάνοντες, φησὶν, εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνετε. ᾔδει γὰρ, ᾔδει σαφῶς, ὅτι οὐκ ἀρκεῖ πρὸς ἀπολογίαν ἡμῖν, ἡ τῶν πληττομένων ἀσθένεια· ἀλλ' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο καὶ μάλιστά ἐστι τὸ καταδικάζον ἡμᾶς. ὅσῳ γὰρ ἂν καθαρεύωμεν τῆς πληττούσης αἰτίας, τοσούτῳ δίκαιοι μᾶλλον ἂν εἴημεν φείδεσθαι τῆς ἀσθενείας αὐτῶν. καὶ οὔπω λέγω, ὅτι ἐνταῦθα οὐδὲ ἀπεικότως πλήττονται. ἀλλὰ κείσθω ἀλόγως αὐτοὺς ὑπομένειν τοῦτο· οὐδὲ γὰρ οὕτως αὐτῶν ὑπεριδεῖν χρή. καὶ ταῦτα Ῥωμαίοις ἐπιστέλλων ὁ Παῦλος, ἡμᾶς ἐπαίδευσεν, οὕτω λέγων· μὴ ἕνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. καίτοιγε ἄλογος ἦν ἡ πληγή· ἀλλ' ὅμως οὐ τῷ πληττομένῳ, ἀλλὰ τῷ τὴν πληγὴν ἐπάγοντι ταύτην ἐπιτιμᾷ. ὅπερ γὰρ ἔφην ἤδη, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ. ὅταν μὲν γὰρ μέγα γίνηται κέρδος, καὶ τῆς πληγῆς μεῖζον, δεῖ τῶν σκανδαλιζομένων ὑπερορᾷν· ὅταν δὲ μηδὲν ᾖ πλέον, ἢ τοὺς ἀσθενεῖς καταβάλλεσθαι, κἂν μυριάκις ἐξ ἀλογίας αὐτὸ πάσχωσιν ἐκεῖνοι, φείδεσθαι χρή· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς τοὺς ὠθοῦντας, καὶ καταβάλλοντας, ὑπὸ τὴν ἀπόφασιν ἄγει τῆς τιμωρίας. τὸ γὰρ μηδὲν κερδαίνοντα ἕτερον πλήττειν, τῆς ἐσχάτης πονηρίας ἐστί. καὶ ἡμεῖς δὲ ὅταν ἴδωμέν τινα δυσάρεστον ἀπὸ μακρᾶς ἀρρωστίας γενόμενον, τοὺς παροξύνοντας αὐτὸν ἀκαίρως τῆς οἰκίας ἀπελαύνομεν, καὶ οὐκ ἀκριβολογούμεθα, εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως ἐκεῖνοι τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ πάσης αὐτοὺς ἀπολογίας ἐκβάλλοντες, καὶ πολλὴν τούτῳ δόντες συγγνώμην διὰ τὴν ἀσθένειαν, κἂν ἀδίκως παροξύνηται, ἐλεοῦμεν· εἰ δὲ ἡμεῖς τοσαύτῃ καὶ περὶ τοὺς οἰκέτας, καὶ περὶ τοὺς παῖδας προνοίᾳ κεχρήμεθα, καὶ υἱὸν πολλάκις τοιαῦτα πλημμελοῦντα μαστιγοῦμεν, πολλῷ μᾶλλον ὁ ἀγαθὸς Θεὸς, καὶ χρηστὸς, καὶ ἐπιεικὴς τοῦτο ἐργάσεται. τί λέγεις; ἀσθενής ἐστιν ὁ πληττόμενος; οὐκοῦν φειδοῦς ὁ τοιοῦτος ἐστὶν ἄξιος. τραύματα ἔχει; μὴ τοίνυν ἐπιτρίψωμεν, ἀλλ' ἰασώμεθα. ὑποπτεύει πονηρῶς καὶ ἀλογίστως; οὐκοῦν ἀνέλωμεν τὴν ὑποψίαν, μὴ ἐπιτείνωμεν. εἰς γὰρ Χριστὸν αὐτὸν ἁμαρτάνεις τοιαῦτα φιλονεικοῦσα. ἢ οὐκ ἀκούεις συνεχῶς ἐν μὲν τῇ παλαιᾷ τοῦ Μωϋσέως λέγοντος, ὅτι Θεὸς ἐστὶ ζηλωτής; αὐτοῦ δὲ, ὅτι ἐζήλωκα τὴν Ἱερουσαλήμ; ἐν δὲ τῇ καινῇ, τοῦ Παύλου βοῶντος· ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλῳ; ὃ τοῦτο, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον ἄλλο, ἱκανὸν ἦν τὴν μὴ σφόδρα νοσοῦσαν, καὶ ἀπηλλαγμένην ἐπιστρέψαι ψυχήν. οὕτω γὰρ φοβερόν ἐστι, ἡδὺ μᾶλλόν ἐστιν, ἢ φοβερόν. οὐ γὰρ ἂν ζῆλος ποτε γένοιτο μὴ θερμῆς τινος, καὶ ζεούσης προϋποκειμένης ἀγάπης· ὥστε σφοδρᾶς, καὶ πεπυρωμένης ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ φιλίας τεκμήριον τοῦτό ἐστιν· οὐδὲ γὰρ πάθος ἐστὶν ὁ ζῆλος ἐπὶ Θεοῦ. ἀλλὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλοστοργίαν ἑρμηνεῦσαι βουλόμενος, τούτῳ πολλάκις ἀποκέχρηται τῷ ὀνόματι. ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς οἱ σφόδρα ἀναίσθητοι πρὸς τὰς ἀνθρωπίνας καταπίπτομεν συμπαθείας, καὶ τὸν μὲν οὕτως ἡμῶν σφοδρῶς ἐρῶντα καθυβρίζομεν· τοὺς δὲ οὐδὲν δυναμένους ὠφελῆσαι παντὶ τρόπῳ θεραπεύομεν. τί γάρ σε, ὦ ταλαίπωρε, τοσοῦτον ὀνῆσαι δυνήσεται ἡ ψυχρὰ αὕτη συνοίκησις, ὅσων ἐκβάλλει σε θησαυρῶν; σκόπει δὲ, κατάγει σε ἐκ τῶν οὐρανῶν· τοῦ νυμφῶνος ἀπελαύνει τοῦ πνευματικοῦ, διαζευγνυσί σε τοῦ οὐρανίου νυμφίου, προξενεῖ τὴν ἀθάνατον κόλασιν, τὰ βασανιστήρια τὰ τέλος οὐκ ἔχοντα, ἀντὶ τούτων, εἰ τὰ μέταλλα χρυσίου παρείχετο ὁ συνοικῶν μυρία, εἰ τῶν ἀργυρωνήτων σοι μᾶλλον ὑπέκειτο ἀνδραπόδων, εἰ τῆς βασιλίδος αὐτῆς ἐν πλείονί σε καὶ τιμῇ, καὶ ἀναπαύσει καθίστη· ἆρα οὐχ ὡς λυμεῶνα, καὶ ἐχθρὸν, καὶ μείζονα ἀφαιρούμενον ἢ διδόντα, οὕτω μισεῖν, καὶ ἀποστρέφεσθαι ἔδει; περὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθῶν ὁ λόγος σοι πρόκειται· περὶ τῆς ἐκεῖ βασιλείας, περὶ τῆς ἀθανάτου ζωῆς, περὶ τῆς ἀπορρήτου δόξης· σὺ δὲ γηΐνων μνημονεύεις πραγμάτων, καὶ τὸν ἐν ἐκείνοις χρήσιμον εἶναι δοκοῦντα θεραπεύεις ὥσπερ δεσπότην, καὶ οὐ καταδύῃ. οὐδὲ εὔχῃ διαστῆναί σοι τὴν γῆν, καὶ οὕτως ἐντεῦθεν ἀπελθεῖν; ἀλλ' ἀσθένειάν μοι προβάλλῃ γυναικείας φύσεως, καὶ χρειῶν ἀνθρωπίνων οἰκονομίαν, καὶ ἀνάπαυσιν τὴν κατὰ τὴν οἰκίαν πλάττουσα, καὶ συντιθεῖσα τὰς οὐκ οὔσας προφάσεις; ἀλλ' οὐδὲ οὕτως λήσεις τοὺς νοῦν ἔχοντας. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἀνάπαυσις ἡ καταναγκάζουσα τοσαῦτα ἀσχημονεῖν, γυνὴ γὰρ, εἰ βουληθείη, οὐχ ἑαυτῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἀρκέσει πλείοσιν εἰς διακονίαν· ἐπεὶ καὶ ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀνδρὸς τὰ πολιτικὰ πράγματα λαχόντος, τὸ οἰκουρεῖν αὐτὴ, καὶ οἰκονομεῖν τὰ ἔνδον ἅπαντα ἐκληρώσατο·

ρεῖσαν. οὐ τοίνυν ἀναπαύσεως δεόμεναι, ἕλκετε τοὺς ἄνδρας ἔνδον. ἀλλὰ τί φησι; πορνείας ἕνεκεν, καὶ ἀσελγείας; ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν εἴποιμι τοῦτο, μὴ γένοιτο· ἀλλὰ καὶ τοῖς λέγουσιν ἐπιτιμῶν οὐ παύομαι. εἴθε δὲ καὶ πεῖσαι δυνατὸν ἦν. τίς οὖν ἐστιν ἡ πρόφασις, ἡ πείθουσα ἡμᾶς τὸ πρᾶγμα ποιῆσαι; φησι· κενοδοξίας ἔρως. καὶ καθάπερ ἀνδράσιν ἡδονὴ ψυχρὰ, καὶ ταλαίπωρος· οὕτω ταύταις φιλοτιμίας ἐπιθυμία τὴν ὁμοσκηνίαν ταύτην ἐργάζεται· κενόδοξον μὲν ἅπαν, ὡς εἰπεῖν, τὸ ἀνθρώπων γένος, μάλιστα δὲ τὸ γυναικεῖον· ὅταν γὰρ μήτε ἀναπαύσεως δέωνται, καθάπερ ἀποδέδεικται, μήτε διαφθείρωνται μετ' αὐτῶν, εὔδηλον, ὅτι τοῦτο λείπεται ὑποπτεύειν μόνον.

Ἐπεὶ οὖν αὐτὴν τοῦ κακοῦ τὴν ῥίζαν εὑρήκαμεν, φέρε λοιπὸν τὸ ἐγκαλεῖν ἀφέντες παραινῶμεν, καὶ πείθωμεν, ὅτι καθάπερ τῶν ἀνδρῶν οἱ συνοικοῦντες αὐταῖς δοκοῦσι μὲν ἡδονὴν καρποῦσθαι, πλείονι δὲ περιβάλλονται βασάνῳ· καὶ γὰρ ἐκείνη μόνη καθαρὰ γένοιτ' ἂν ἡδονή, καὶ μόνιμος, ἡ τοῦ χωρισμοῦ· οὕτω δὴ καὶ ταύταις. δοκεῖ μὲν, ὡς αὗται νομίζουσι, δόξα τις ἐντεῦθεν, καὶ περιφάνεια τίκτεσθαι· εἰ δὲ ἀκριβῶς τις ἐξετάσειε, γέλωτος, καὶ αἰσχύνης, καὶ ὀνειδῶν, καὶ τῆς ἐσχάτης ἐμπίπλαται ἀδοξίας· καὶ ὑπὲρ τούτων εἴρηται μὲν ἡμῖν καὶ ἐν ἀρχῇ βραχέα, εἰρήσεται δὲ καὶ νῦν. ἔστω γὰρ ὁ συνοικῶν, εἰ βούλει, μὴ τῶν εὐτελῶν τις, μηδὲ τῶν ἀπερριμμένων, ἀλλὰ τῶν πολλὴν ἐν ἐκκλησίᾳ δύναμιν ἐχόντων, καὶ ἐπὶ γένους δὲ λαμπρότητι, καὶ ἐπὶ λόγων δυνάμει, καὶ εὐλαβείᾳ θαυμαζέσθω παρὰ πᾶσι, καὶ πανταχόθεν ἔστω λαμπρός· οὐδὲ οὕτω δυνήσεται ταύτην ποιῆσαι περιφανῆ, καὶ εὐδόκιμον. τὸν γὰρ μέλλοντα καρποῦσθαι δόξαν ἐκ τῆς πρός τινα φιλίας, τὴν ἐκείνου δόξαν πρότερον φυλάττειν δεῖ, τοῦ παρέχοντος τὸ δοξάζεσθαι· ὡς εἴγε ταύτην λυμήναιτο, πολλῷ μᾶλλον ἂν τὴν ἑαυτοῦ καταβάλλοι. ὥσπερ γὰρ πηγῆς διαφθειρομένης, καὶ τὰ προχεόμενα κοινωνεῖ νάματα τοῦ μολυσμοῦ, καὶ ῥίζης σηπομένης, πολλῷ μᾶλλον ὁ καρπὸς τοῦτο πείσεται· οὕτω καὶ νῦν ὁ μέλλων τὴν παρθένον δεικνύναι λαμπρὰν, γενόμενος καταγέλαστος διὰ τῆς συνοικήσεως, αὐτὴ πρὸ ἐκείνου μετ' ἐκείνου κοινωνήσει τοῦ γέλωτος· κἂν τύχῃ τις τῇ γυναικὶ χρηστὴ παρὰ πολλοῖς προϋπάρχουσα δόξα, καὶ ταύτην εἰσελθὼν ἐκεῖνος ἀπελάσει τῆς οἰκίας, τοσοῦτον ἀπέχει καὶ ἑτέραν προσθεῖναι αὐτῇ· κἂν αὐτὸς ἔχῃ πάλιν τοιαύτην ὑπόληψιν, τοῦτο καὶ αὐτὸς πείσεται. οὐκ ἄρα δόξαν ὑμῖν χρηστὴν προστίθησιν αὕτη ἡ κοινωνία τῆς συνοικήσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν οὖσαν ἀναιρεῖ, καὶ τὴν οὐκ οὖσαν ἐπάγει τὴν πονηρὰν ἀμφοτέροις. καὶ ὃ περὶ τῶν Ἰουδαίων ὁ προφήτης εἶπεν, εὔκαιρον νῦν εἰπεῖν· „εἰ ἀλλάξεται Αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ, καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς, καὶ οἱ ταύταις συνοικοῦντες τὴν κηλῖδα ἀποθήσονταί ποτε ταύτην· οὕτω καθάπερ καυτὴρ σώματι τῶν ἀμφοτέρων ὑπολήψεσιν ἐγκαίεται ἐπισκοτοῦσα πάλιν αὐτῶν τοῖς καλοῖς. ἀλλ' ἴσως δόξαν ἡγοῦνται αὐτὸ τοῦτο τὸ κεκρατηκέναι τῶν ἀνδρῶν. ἀλλ' οὗτός ἐστιν ὁ πολὺς γέλως, καὶ ᾧ μάλιστα αἱ ἑταιριζόμεναι ἐγκαλλωπίζονται μόναι. οὐδὲ γὰρ γυναικῶν ἐλευθέρων, οὐδὲ σωφρόνων τὸ τούτοις ἐναβρύνεσθαι τοῖς δικτύοις. ἐπεὶ καὶ αὕτη πάλιν ἑτέρα ἀτιμίας ὑπόθεσις, καὶ ὅσωπερ ἂν κρατῶσι τῶν ἀνδρῶν, καὶ χαλεπώτερα ἐπιτάττωσι, τοσούτῳ μᾶλλον ἑαυτὰς καταισχύνουσι μετ' ἐκείνων. οὐδὲ γὰρ ἡ δουλουμένη τοὺς ἄνδρας γυνή, ἀλλ' ἡ αἰδουμένη αὕτη πᾶσίν ἐστιν αἰδέσιμός τε, καὶ ἐπίδοξος. εἰ δὲ οὐκ ἀνέχοιντο τῶν ῥημάτων τῶν ἡμετέρων, ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος αὐτὰς ἐπιστομίσαι „δυνήσεται, λέγων οὕτως· πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός „σου κυριεύσει· κεφαλὴ γὰρ γυναικὸς ὁ ἀνήρ. καὶ ἑτέρωθεν δὲ εὕροι τις ἂν πολλαχόθεν τοῦτο νενομισμένον, καὶ ταύτην ἄνωθεν οὖσαν τὴν τάξιν. ὥστε ἀσχημοσύνη μεγάλη, ὅταν τὰ ἄνω, κάτω γένηται· κάτω μὲν ἡ κεφαλή, τὸ δὲ σῶμα ἄνω. εἰ δὲ ἐπὶ γάμου τοῦτο αἰσχρὸν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ ταύτης τῆς συζυγίας, ἔνθα οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινὸν, ὅτι νόμου παραβάτις ἐστὶ τὸ γινόμενον θείου, ἀλλ' ὅτι πονηροτέραν, καὶ ἑαυτῷ, καὶ τῇ γυναικὶ περιτίθησι δόξαν. εἰ γὰρ τὸ συνοικεῖν αἰσχρὸν, πολλῷ μᾶλλον τὸ συνοικοῦσαν δουλοῦσθαι. οὐδὲ γὰρ πανταχοῦ τὸ κρατεῖν, ἔπαινον φέρει· ἀλλ' ἔστι καὶ μὴ κρατοῦντα εὐδοκιμεῖν, καὶ κρατοῦντα ἀσχημονεῖν. ὥστε εἰ βούλει θαυμάζεσθαι παρὰ ἀνδράσι, μηδέν σοι κοινὸν ἔστω πρὸς αὐτούς· πόῤῥω καὶ συνουσίας, καὶ ὄψεως, καὶ συνοικήσεως γίνου τῆς ἐκείνων. τότε σε καὶ γυναῖκες ἐκπλαγήσονται, καὶ ἄνδρες θαυμάσονται πάντες ὁμοῦ, ἅτε παρθένον οὖσαν, καὶ τῷ νυμφίῳ προσεδρεύουσαν ἀπερισπάστως· τότε σε οὐχ οἱ οἰκεῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες, καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ πᾶν τὸ τῶν ἀνθρώπων ἀποδέξεται γένος· ὥστε εἰ δόξαν ζηλοῖς, ταύτην ἐλθοῦσα τὴν ὁδὸν μὴ τὴν ἐναντίαν· τότε σε οὐκέτι τοῦ δεῖνος καλέσουσι, καὶ τοῦ δεῖνος, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ· τούτου δὲ κόσμος ἕτερος ἴσος οὐκ ἂν σοί ποτε γένοιτο παρ' οὐδενός. ἢ μικρὰ ταῦτα, εἰπέ μοι, καθ' ἑκάστην ᾀδόμενά τε καὶ περιφερόμενα τὴν ἡμέραν, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν οἰκίαις, καὶ ἐν ἑτέραις πόλεσιν; ἡ δεῖνα, κόρη τε οὖσα, καὶ νέα κομιδῇ, καὶ σφόδρα εὐπρόσωπος, πολλοὺς, εἴγε ἤθελεν, ἐπισπάσασθαι δυναμένη προστάτας, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' εἵλετο πᾶν ὁτιοῦν ὑπομεῖναι, καὶ παθεῖν, ἢ τὴν τοῦ Χριστοῦ προδοῦναι φιλίαν, καὶ τὸ τῆς σωφροσύνης ἄνθος ἀφανίσαι. μακαρία εἰ καὶ δὶς, καὶ τρὶς, καὶ πολλάκις, ὅσων ἀπολαύσεται ἀγα-

A Non igitur quietis indigæ intus rapitis viros. Ad quid ergo? ſtupri gratia & libidinis? ego quidem non ſic dixerim, abſit; ſed non deſino objurgare eos, qui ſic dicunt. Utinam autem poſſibile eſſet perſuadere. Quis ergo prætextus, quæ cauſa efficit, ut rem illam expetamus, inqoir? Inanis gloriæ amor. Et quemadmodum viris voluptas frivola & miſera, ſic illis honoris concupiſcentia hoc contubernium conciliat. Nam vanè glorioſum pene omne hominum genus eſt, maxime autem muliebre. Nam B cum neq; opus habeant quiete, ſicut declaratū eſt, neq; cum ipſis rem habeāt, manifeſtum quod hoc ſolum reliquum eſt ſuſpicari.

Quoniam igitur hanc mali radicem invenimus, age cætera non reprehendamus: admoneamus autem & perſuadeamus, (Cap. VI.) quòd ſicut viri, qui cohabitantes videntur quidem voluptate frui, majori autem tormento ſubduntur: etenim ſola pura & ſolida voluptas, quæ per ſequeſtrationem: ſic utique & cauſa mulierum habet. Videtur quidem, ut ipſæ opinantur, gloria C aliqua hinc & claritas naſci: ſi autem diligenter quis exquiſierit, plena & referta eſt riſu, confuſione, opprobriis, & extrema ignominia. Et de his dicta ſunt in principio pauca, dicentur autem & nunc. Sit igitur qui cohabitat, ſi velis, non aliquis vilis neque abjectus; ſed qui multam in Eccleſia dignitatem habeat, & generis claritudinem, & admirabilis ſit omnibus ob eloquentiam & pietatem, ſitque undequaque clarus: neque vel ſic poterit illam facere claram ac probatam. Gloriam enim habiturus ex D amicitia erga aliquem, illius gloriam prius cuſtodire debet, qui præbet ut glorificetur: nam ſi illius gloria offenditur, multo magis ipſius gloriæ periclitatur. Nam ſicut fonte corrupto, & quæ inde manant fluenta, cœno communicant: & radice corrupta, multo magis fructus corrumpentur: ſic & nunc, Si, qui facturus eſt claram virginem, fiat ridiculus ob cohabitationem, ipſa quoque ante illum, & cum illo ridebitur: & ſi mulieri antea contigerit gloria bona apud multos, eam tamen ſtatim ingreſſus E ille domum ejiciet: tantum abeſt ut aliam ſecum afferat, ac licet etiam ipſe habeat talem opinionem, idem tamen illi continget. Non igitur famam vobis bonam adducit hæc conſuetudo; ſed eam aufert, quam habebant: & malam inſuper conflat quam non habebant. Et quod de Judæis Propheta dicit, opportunum eſt etiam nunc dicere: *Si mutabit Æthiops pellem ſuam, & pardus maculas ſuas, etiam qui talibus cohabitant, maculam deponent aliquando hanc*: (Hier. 13, 22.) ſic quemadmodum corpori cauterium A inuritur, amborum opinionibus inuritur, & bona ipſorum omnia obfuſcat. Sed fortè gloriam putant hoc ipſum imperare viris: at hoc eſt mirè ridiculum, & quod quærunt interim etiam gloriantes meretrices. Mulierum utique liberarum & caſtarum hoc non fuerit, in talibus retibus deliciari. Quoniam & hinc iterum aliud ignominiæ argumentum, & quanto magis imperant viris, & graviora injungunt, tanto magis ſeipſas confundunt cum ipſis. Non enim, quæ ſer- B vire facit viros mulier; ſed quæ reveretur, omnibus eſt reverenda & glorioſa. Si autem non ſuſtinuerint hæc noſtra verba, Dei lex occludere ora earum poteſt, ſic dicens: *Ad virum tuum converſio tua, & ipſe tui dominabitur. Caput enim mulieris vir.* (Gen. 3, 16. 1. Cor. 11, 3.) Et aliunde è multis locis quis hoc inveniet ſic legibus cautum, & hunc olim datum eſſe ordinem: itaque magna eſt fœditas, ſi ſuperiora fiant inferiora, & caput deorſum & corpus ſurſum. Quod ſi in nuptiis hoc turpe, multo magis in hoc conſortio, ubi C non ſolum hoc grave eſt, quòd ſit tranſgreſſio divinæ legis; ſed peſſimam & mulieri & illi affert famam. Nam ſi cohabitare eſt turpe, multo magis cohabitando in ſervitutem redigi. Non enim undequaquè imperare laudem habet; ſed probatur nonnunquam non imperare, & turpe eſt imperare. Itaque ſi vis in admiratione eſſe apud viros, nihil tibi comune ſit cum ipſis: procul à congreſſu & aſpectu & cohabitatione illorum eſto, tunc te & mulieres obſtupeſcent, & viri omnes ſimul admira- D buntur, utpote virginem ſponſo indivulſè aſſidentem, tunc non domeſtici ſolum; ſed & Judæi & Gentiles, & omne hominum probabit genus: atque adeò ſi gloriam amas, hanc valde viam non aliam, tunc te non jam illius vocabunt; ſed Chriſti. Huic autem ornatus alius par à nullo tibi erit. An verò exigua ſunt quæſo, quæ quotidie canuntur & in foro, & in domibus, & in aliis civitatibus? Puella quædam formoſa valde & adoleſcens, ſi voluiſſet, multos defenſores ſibi conciliare potuiſ- E ſet; ſed noluit: imò maluit quævis ſuſtinere ac pati, quàm Chriſti amorem relinquere, & caſtitatis florem obſcurare. Beata & bis & ter & ſæpius, & digna tantis frui bonis:

qualem

qualem accipiet coronam, quantam mercedem accipiet, quæ cum ipſis incorporeis certat virtutibus? Hæc & talia de hac omnes dicent, & ad æmulationem ſuis filiabus proponent: & ſi quis admonere honeſtè viventem, & ſi quis corruptam ad modeſtiam reducere voluerit, hæc illi iterum omnes encomia in medium ferent: non hic autem ſolum; ſed & quoties de virginitate fit ſermo: & ſic omnes laudabunt, non ſolum qui caſte vivunt; ſed & illi, qui ſtuduere, & omnia fecerunt, ut ipſam precando obtinerent, ac deinde contempti & deſpecti fuerunt. Atque iſta quidem tanta, & multo majore quàm dicta eſt, fruetur gloria: quæ vero cohabitantes habet, omnia ſecus reperit: & primo quidem quando ab aliquibus pollutis accuſatur virginitas: de utriſque enim habetur memoria in talibus conventibus; ſed illa quidem aperit ora defenſantium, iſta autem accuſantium. Poſtea quando corrigi aliquam & compoſitam reddi decet, hæc quidem ut pharmacum aſtringens, & quod putredinem repellere poteſt in medium affertur, & præceptoris os ornat: illa autem, cum confuſa ſtat, tametſi non adſit erubeſcens & confuſa. Neceſſe enim eſt, ut cum unaquæque peccarit, hæc accuſetur, & iterum confundatur: & ubi de re hac ſermo fit, ſicut illa beata, ita iſta miſera & calamitoſa, & omnia talia audiuntur. Et ſicut illam non qui vident ſolum; ſed & qui ignorant, & nullo beneficio affecti, celebrant, & hymnis laudant: ita & hanc quotquot ſciunt vel ignorant, & qui nihil mali ab ea paſſi, affligunt & criminantur. Nam hi quidem rectè viventes, non à notis ſolum; ſed & ignotis; ſed & ab ipſis inimicis laudantur, & admirationi ſunt: qui autem corrupti & improbi, & ab amicis affliguntur. Et vero divinæ hoc providentiæ opus eſt, quòd tantam nobis cùm virtutibus familiaritatem & cognationem, & tantam vitiorum abominationem indidit: ut illa quidem (de virtute loquor) omnium calculo probetur, etiam eorum, qui illā non ambiunt; hæc vero, malitia ſcilicet, condemnetur ab iis, qui illam averſantur, & ab iis, qui illam conſectantur. Unde clarum, quòd ignavas illas non ii ſolum, qui viderunt; ſed & qui minime nôrunt, averſantur: & maxime omnium ii, qui cohabitant. Nam etſi dicant, quòd valdè vos diligant, & admirentur, etſi gratiā habeant pro hac voluptate, attamen odio iterū eritis conſcientiis eorum propter ea, quæ donatis, ubi parum reſipuerint, & intellexerint, quo laqueo fuerint capti. Tantum malum eſt hoc peccatū, ut hi, quos maxime omnium colitis, vos potiſſimum condemnaturi ſint, quoniam & maxime omnium veſtra ſciunt in penitiſſima admiſſi, & ſecreta veſtra omnia probaverunt. Et quòd oderunt, manifeſtum inde: ſæpius voluerunt ab hac ſcabie & hoc morbo gravi liberari; in cauſa vero eſt conſuetudo, & voluptas quædam, quæ ineſſe videtur, quandoquidem & illa liberari ægritudine optant quidem omnes, eamque omnes, qui illa laborant oderunt; at delectantur tamen, dum ea laborant, quemadmodum & qui iſta. Nam licet quis valde miſer & calamitoſus ſit, non eſt tamen ita deſperatus, & valde ſuam confundi cupiens gloriam, ut velit in turpitudine vivere, & eſſe in ore omnium, maledictis inceſſi, rideri, & opprobriis onerari, & ſpectaculum eſſe in foro cōmune & omnium digitis monſtrari per ignominiam. Enimvero non parva his inſuavitas ab hujuſmodi ſuſpicione naſcitur, & inſidens conſcientia continuo turbatur, & omni verme tenacius inhærendo mentem intus depaſcitur. Si vero hæc ab hominibus ſequitur confuſio, & nihil manifeſte dicentibus, & domi quoque ſeipſos reprehendentibus talis eſt dolor: quando ad ipſum abituri ſumus ſponſum injuria affectum, quando & quæ occulta in medium adducentur, quando & corda revelabuntur, & ſermo, & figura, & viſus, & cogitatio: tranſeo enim quæ his turpiora: quando igitur omnia ſimpliciter in orbe toto nuda apparebunt, & exuta, quantam ſuſtinebimus ignominiam, & ſupplicium, & vindictam? Tunc enim ſi non ſe ſiſtat fulgens virtutibus anima, ut congruum eſt, illi ſponſo, ſi non omni labe, macula, & ruga ſit pura, peribit, & extrema feret. Etenim non magna quævis macula ſufficit ad ejiciendam eam. Quòd ſi una quantalibet macula ejicere illam poteſt, quando multæ ſordes ſunt, & tantus fœtor, & plurima ubique ulcera, quis eam eruet è ſupplicio & illa pœna? Nam ſi hic ita deſpecta & inſuavis ejus eſt vita, & omnes eam averſantur, & amici & inimici, quomodo poterit ad regia tranſcendere veſtibula, tanta luti varietate oblita? Non vides, quòd neque in domo viri privati & vilis ferret quis porcum luto volutatum intus admitti; ſed juſſu ejus abigunt & perſequuntur omnes, & januas claudunt, & fugant procul! Si autem brutum animal, præſertim in luto educatum, non ferunt homines intus excipi cum macula,

A θῶν, οἷον δέξεται στέφανον, ὅσον καρπώσεται μισθὸν, πρὸς αὐτὰς ἁμιλλωμένη τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις; ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα περὶ αὐτῆς πάντες ἐροῦσι, καὶ εἰς ζῆλον τῶν ἑαυτῶν θυγατράσι προθήσουσι· κἂν κοσμίως βιοῦσάν τις προτρέψαι, κἂν διεφθαρμένην σωφρονίσαι βουληθείη, τὰ ταύτης ἐγκώμια πάλιν ἅπαντες εἰς μέσον οἴσουσιν, οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον, ἀλλὰ κἂν ἁπλῶς περὶ παρθενίας γίνηται λόγος, καὶ οὕτως αὐτὴν ἅπαντες ἐπαινέσονται, οὐχ οἱ κοσμίως B ζῶντες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, οἱ σπουδάσαντες, καὶ πάντα πράξαντες, ὥστε αὐτὴν ἑλεῖν, εἶτα καταφρονηθέντες, καὶ ὑπεροφθέντες. καὶ αὕτη μὲν τοσαύτης, καὶ πολλῷ πλείονος τῆς εἰρημένης ἀπολαύσεται δόξης· ἡ δὲ ἔχουσα τοὺς συνοικοῦντας, τῶν ἐναντίων ἁπάντων, καὶ πρῶτον μὲν, ὅταν κατηγορῆται παρά τινων ἡ παρθενία μιαρῶν. ἥξουσι μὲν εἰς μνήμην ἀμφότεραι ἐν τοῖς τοιούτοις συλλόγοις· ἀλλ' ἡ μὲν τὰ τῶν ἀπολογουμένων, ἡ δὲ τὰ τῶν κατηγορούντων ἀνοίγουσα στόματα. ἔπειτα, C ὅταν σωφρονισθῆναί τινα, καὶ ῥυθμισθῆναι δέῃ, αὕτη μὲν καθάπερ φάρμακον ἐπισύφον, καὶ σηπεδόνα ἀναστέλλειν δυνάμενον, εἰς μέσον ἄγεται, καὶ τὸ τοῦ διδασκάλου στόμα κοσμεῖ· ἐκείνη δὲ μετὰ τῆς καταισχυνθείσης ἕστηκε, κἂν μὴ παρῇ, κολαζομένη, καὶ καταισχυνομένη. ἀνάγκη γὰρ καθ' ἑκάστην διαμαρτάνουσαν κατηγορεῖσθαι ταύτην, καὶ καταισχύνεσθαι πάλιν· καὶ ὅπουπερ ἂν περὶ τοῦ πράγματος τούτου γίνηται λόγος, ὥσπερ ἐκείνη μακαρία· οὕτως ἀθλία αὕτη, καὶ ταλαίπωρος, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἀκούσεται. καὶ ὥσπερ ἐκείνην οὐχ οἱ D εἰδότες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγνοοῦντες, καὶ μηδὲν εὐεργετηθέντες ᾄδουσι, καὶ ἀνυμνοῦσιν, οὕτω καὶ ταύτην εἴτε εἰδότες, εἴτε ἀγνοοῦντες, οἵ τε μηδὲν παθόντες κακὸν κακίζουσι, καὶ διαβάλλουσιν. οἱ μὲν γὰρ ὀρθῶς βιοῦντες, οὐ παρὰ τῶν γνωρίμων μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ἀγνώστων, καὶ παρ' αὐτῶν δὲ τῶν ἐχθρῶν ἐπαινοῦνται, καὶ θαυμάζονται· οἱ δὲ διεφθαρμένοι, καὶ φαῦλοι, καὶ παρὰ τῶν φίλων κακίζονται. καὶ τοῦτο δὲ τοῦ θεοῦ κηδεμονίας E ἔργον ἐστὶ, τὸ τοσαύτην περὶ τὴν ἀρετὴν οἰκειότητα ἡμῖν ἐνθεῖναι· τοσαύτην δὲ περὶ τὴν κακίαν ἀλλοτρίωσιν, ὡς ἐκείνην μὲν πάντας ψηφίζεσθαι, καὶ τοὺς μὴ μετιόντας, τὴν δὲ κακίαν καταδικάζειν καὶ τοὺς ἀποστρεφομένους αὐτὴν, καὶ τοὺς διώκοντας· ὅθεν δῆλον, ὅτι τὰς ἠμελημένας ταύτας οὐχ οἱ εἰδότες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγνοοῦντες ἀποστρέφονται· καὶ μάλιστα πάντων αὐτοὶ οἱ συνοικοῦντες. κἂν γὰρ σφόδρα λέγωσιν ὑμᾶς φιλεῖν, καὶ θαυμάζειν, κἂν χάριν ἔχωσιν ὑπὲρ ταύ- A της τῆς ἡδονῆς, ὑπὲρ αὐτῶν, ὧν χαρίζεσθε, πάλιν μισηθήσεσθε κατὰ τὸ συνειδὸς τὸ ἐκείνων, ὅταν ποτὲ μικρὸν ἀνενεγκόντες ἐννοήσωσι τὴν παγίδα, ἐφ' ἧς ἑστήκασι. τοσοῦτόν ἐστιν ἡ κακία κακόν· καὶ οἱ μάλιστα πάντων θεραπευόμενοι παρ' ὑμῶν, οὗτοι μάλιστα πάντων εἰσὶν οἱ καταγινώσκοντες· ἐπειδὴ καὶ μάλιστα πάντων τὰ ὑμέτερα ἴσασιν, εἰς τὰ ἐνδότατα εἰσαχθέντες, καὶ τὰ ἀπόῤῥητα ὑμῶν ἅπαντα διακωδωνίσαντες. καὶ ὅτι μισοῦσι, δῆλον ἐκεῖθεν· μυριάκις ἂν εἵλοντο τῆς ψώρας ἀπαλλαγῆναι ταύτης. τὸ δὲ κωλῦον, ἡ συνήθεια, καὶ B ἡ δοκοῦσά τις εἶναι ἡδονή· ἐπεὶ καὶ ἐκείνου τοῦ νοσήματος εὔχονται μὲν ἀπαλλαγῆναι, καὶ μισοῦσιν αὐτὸ πάντες οἱ ἔχοντες· ἥδονται δὲ ὄντες ἐν αὐτῷ, καθάπερ ἐν τούτῳ. κἂν γὰρ λίαν ἄθλιός τις ᾖ, καὶ ταλαίπωρος, οὐκ ἔστιν οὕτως τῶν ἀπεγνωσμένων, καὶ σφόδρα τὴν ἑαυτῶν καταισχύνειν ἐπιθυμούντων δόξαν, ὡς ἐθελῆσαι ἐν ἀσχημοσύνῃ ζῆν, καὶ ἐν τοῖς ἁπάντων εἶναι στόμασιν, ἐπὶ κακηγορίᾳ, καὶ γέλωτι, καὶ ὀνείδεσι, καὶ θέατρον κοινὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς γίνεσθαι, πάντων αὐτὸν C ἅμα τῷ φανῆναι τῶν πλησίον δακτυλοδεικτούντων ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις. καὶ γὰρ οὐδὲ μικρά τις ἀπὸ τῆς ὑποψίας ταύτης ἀηδία τίκτεται τούτοις, καὶ ἐνοχλεῖ τῷ συνειδότι διηνεκῶς ἐγκαθημένη, καὶ σκώληκος παντὸς μονιμώτερον διατρώγουσα αὐτῶν τὴν διάνοιαν. εἰ δὲ ἔνθα παρὰ ἀνθρώπων ἕπεται αἰσχύνη, φανερῶς μὲν οὐδὲν λεγόντων, οἴκοι δὲ καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐγκαλούντων, τοσαύτη γίνεται ὀδύνη· ὅταν πρὸς αὐτὸν ἀπέλθωμεν τὸν ὑβρισμένον νυμφίον· ὅταν καὶ τὰ ἄδηλα εἰς μέσον ἄγηται, D ὅταν καὶ καρδίαι ἀνακαλύπτωνται, καὶ ῥῆμα, καὶ σχῆμα, καὶ βλέμμα, καὶ ἔννοια· τὰ γὰρ τούτων αἰσχρότερα παρίημι· ὅταν οὖν πάντα ἁπλῶς ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης γυμνὰ φαίνηται, καὶ τετραχηλισμένα, πόσην ὑποστησόμεθα ἀσχημοσύνην, καὶ κόλασιν, καὶ τιμωρίαν; τότε γὰρ ἂν μὴ παραστῇ λάμπουσα οὕτως ἡμῶν ἡ ψυχὴ, ὡς εἰκὸς τὴν ἁρμοσθεῖσαν ἐκείνῳ τῷ νυμφίῳ, ἂν μὴ πάσης κηλῖδος, καὶ ῥύπου, καὶ ῥυτίδος ᾖ καθαρὰ, ἀπόλλυται, καὶ τὰ ἔσχατα πείσεται δεινά. εἰ γὰρ ὁ τυχὼν E μῶμος ἱκανὸς αὐτὴν ἐκβαλεῖν· ὅταν πολὺς ὁ ῥύπος ᾖ, καὶ τοσαύτη ἡ δυσωδία, καὶ μυρία πάντοθεν ἕλκη, τίς αὐτὴν ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως, καὶ τῆς τιμωρίας ἐκείνης; εἰ γὰρ ἐνταῦθα οὕτω φαῦλον δοκεῖ παρὰ πᾶσι καὶ ἀηδὲς τῆς τοιαύτης ὁ βίος, ὡς πάντας αὐτὴν ἀποστρέφεσθαι καὶ φίλους καὶ ἐχθροὺς, πῶς τῶν βασιλικῶν ἐπιβῆναι δυνήσεται προθύρων ἀνακεχρωσμένη βορβόρῳ τοσούτῳ; οὐχ ὁρᾷς, ὅτι οὐδὲ ἐν οἰκίᾳ ἀνδρὸς ἰδιώτου, καὶ εὐτελοῦς ἀνάσχοιτό τις ὗν ἐγκυλισθέντα βορβόρῳ παραδέξασθαι ἔνδον, ἀλλ' ἀπελαύνουσι, καὶ διώκουσιν ἅπαντες, καὶ τὰς θύρας ἀποκλείουσι, καὶ φεύγουσι πόῤῥω; εἰ δὲ ἄλογον ζῶον, καὶ ταῦτα ἐν βορβόρῳ τρεφόμενον οὐχ ὑπομένουσιν ἄνθρωποι παραδέξασθαι οἴκοι μετὰ κηλῖδος,

πῶς

πῶς εἰς τὰς οὐρανίους σκηνὰς, ἔνθα τοσαύτη λαμπρότης, ἔνθα πάντα φαιδρὰ, ἔνθα φῶς ἀπρόσιτον, ἔνθα ἀστραπῆς πάσης λαμπρότεραι ἀπαντῶσι στίλβουσαι αἱ παρθένοι, πῶς δυνήσεται οὕτω ῥυπῶν εἰσελθεῖν; αἱ μὴ ἔχουσαι ἔλαιον ἀπεκλείσθησαν τοῦ νυμφῶνος, καὶ πῶς ὑμεῖς προσδοκᾶτε ἐπιβήσεσθαι τῶν ἀδύτων ἐκείνων; καὶ γὰρ πολλῷ τοῦτο ἐκείνου χαλεπώτερον τὸ ἁμάρτημα. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἴσον σωματικῆς μὴ μεταδοῦναι τροφῆς, καὶ ψυχὰς ἀπολέσαι πολλάς. ἐκεῖναι μὲν γὰρ τοὺς πενομένους ἠδίκησαν οὐδέν. ἐπειδὴ δὲ τῶν ἑαυτῶν αὐτοῖς οὐ μετέδωκαν, οὐδὲ ἀπήλλαξαν πενίας, ταῦτα ἔπαθον· σὺ δὲ καὶ ἠδίκησας, καὶ οὐ μόνον οὐδὲν ὤνησας, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα κατέβλαψας. εἰ δὲ αἱ μὴ ὠφελήσασαι τοσαύτην ἔδωκαν δίκην, καὶ ταῦτα τῆς παρθενίας ἀκεραίου μενούσης, αἱ πρὸς τῷ μηδὲν ὠφελῆσαι τὰ μέγιστα ἀδικήσασαι αὐτὰς, καὶ τοὺς συνοικοῦντας, καὶ τοὺς σκανδαλισθέντας, καὶ πρὸ τούτων τὸ τοῦ νυμφίου καθυβρίσασαι ὄνομα, ποίαν ὑποστήσονται τιμωρίαν; ἆρα ἴστε, οἷον μεταχειρίζεσθε πρᾶγμα; πρὸς οἷον ἀγῶνα ἀπεδύσασθε; ποῖον ἐλάχετε πολέμου μέρος; οἵαν ἐκληρώθητε τοῦ στρατοῦ τάξιν; παρ' αὐτὸν τὸν τοῦ πολέμου στρατηγὸν, μᾶλλον δὲ παρ' αὐτὸν ἐσκηνώσατε τὸν βασιλέα, καὶ στρατεύεσθε. καθάπερ οὖν ἐν τοῖς πολέμοις τὸ στρατόπεδον ἅπαν οὐχ ἕνα τόπον ἀπολαμβάνει, ἀλλ' οἱ μὲν τὰ κέρατα ἔχουσι τῆς παρατάξεως, οἱ δὲ τὰ μέσα· καὶ οἱ μὲν τὰ ὀπίσω· οἱ δὲ τὸ μέτωπον κατακοσμοῦσι τῆς φάλαγγος· ἄλλοι δὲ ὅπερ ἂν ὁ βασιλεὺς φαίνηται, πανταχοῦ μετ' αὐτοῦ φαίνονται, καὶ συμπαραθέουσιν· οὕτω δὴ καὶ ὁ τῶν παρθένων χορὸς, ὅταν παρθένων ᾖ χορὸς, οὐδεμίαν ἄλλην ἀλλ' ἢ ταύτην τὴν τάξιν εἴληχεν. οὐχ οὕτως οἱ τὰ χρυσᾶ φοροῦντες ἱμάτια, καὶ ἐφ' ἵππων χρυσοφορούντων φερόμενοι, καὶ ἀσπίδας βαστάζοντες χρυσᾶς καὶ λιθοκολλήτους, τοῦ βασιλέως τὴν παρουσίαν ἐμφαίνειν ὀφείλουσιν, ὡς ἡ παρθένος ἡ τοῦ Χριστοῦ. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ παρ' αὐτὸ φαίνονται τοῦ βασιλέως τὸ ὄχημα τὸ βασιλικόν· αὕτη δὲ καὶ ὄχημα γίνεται βασιλικὸν, καθάπερ τὰ Χερουβὶμ, ἂν ἐθέλῃ, καὶ παρέστηκεν αὐτῷ, καθάπερ τὰ Σεραφίμ.

Δεῖ τοίνυν αὐτὴν εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλουσαν, ὥσπερ ἄγαλμα φιλοσοφίας ἁπάσης φαίνεσθαι, καὶ πάντας ἐκπλήττειν, ὡς ἄγγελον ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα νῦν· καὶ ὡσανεὶ τῶν Χερουβὶμ αὐτῶν εἷς ἐπὶ τῆς γῆς ἐφάνη πάντας ἀνθρώπους ἐπέστρεψε πρὸς ἑαυτόν· οὕτω καὶ τὴν παρθένον τοὺς ὁρῶντας ἅπαντας εἰς θαῦμα, καὶ ἔκπληξιν τῆς ἁγιωσύνης αὐτῆς ἐμβάλλειν δεῖ. ὅταν γὰρ βαδίζῃ μὲν, ὥσπερ δι' ἐρημίας· καθέζηται δὲ ἐν ἐκκλησίᾳ, μετὰ σιγῆς βαθυτάτης, τὸ δὲ ὄμμα μηδένα τῶν παριόντων ὁρᾷ, μὴ γυναικῶν, μὴ ἀνδρῶν, ἀλλ' ἢ τὸν νυμφίον μόνον, ὥσπερ παρόντα, καὶ φαινόμενον· ἂν χωρῇ δὲ οἴκαδε, πάλιν τούτῳ διαλεχθεῖσα ἐν εὐχαῖς, καὶ τῆς αὐτοῦ μόνης ἀκούσασα φωνῆς διὰ τῶν γραφῶν· γινομένη δὲ ἐπὶ τῆς οἰκίας, τὸν ποθούμενον ἀναλογίζηται μόνον, καὶ ξένη, καὶ πάροικος ᾖ, καὶ παρεπίδημος, καὶ πάντα ποιῇ, ὡς εἰκὸς τὴν ξένην τῶν ἐνταῦθα πραγμάτων, καὶ μὴ μόνον ἀῤῥένων ὄψεις φεύγῃ, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν συνουσίαν τῶν βιωτικωτέρων, τοσαῦτα τῷ σώματι διακονῆται, ὅσα ἀνάγκη μόνον, τὸ δὲ πᾶν εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ἀναλίσκῃ, τίς οὐ θαυμάσεται; τίς οὐκ ἐκστήσεται, ἐν γυναικείᾳ φύσει πολιτείαν ἀγγελικὴν ὁρῶν; τίς δὲ ὅλως τολμήσει προσελθεῖν; τίς δὲ ἅψασθαι ἕλοιτο πεπυρωμένης ψυχῆς ἄνθρωπος ὤν; διὰ δὴ τοῦτο πάντες μὲν ἀποστήσονται ἑκόντες καὶ ἄκοντες, πάντες δὲ ἐκπλαγήσονται, ἅτε χρυσίον πεπυρωμένον, καὶ ἀποστίλβον ὁρῶντες. ἔχει μὲν γὰρ καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ χρυσίου φύσις πολλὴν τὴν λαμπηδόνα· ὅταν δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πυρὸς προσλάβῃ, μεῖζον τὸ θαῦμα γίνεται, καὶ φοβερώτερον. εἰ δὲ ἐπὶ σώματος τοῦτο, ὅταν ἐπὶ χρυσῆς τοῦτο συμβαίνῃ ψυχῆς, οὐκέτι ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλοις ποθεινὸν ἔσται θέαμα. τί τοίνυν κοσμεῖς σεαυτὴν ἱματίοις, τὴν ἀπὸ τῆς φλογὸς ταύτης ἔχουσα κόσμον; καὶ γὰρ τὰ ἱμάτια, οὐχ ἵνα καλλωπιζώμεθα δέδοται, ἀλλ' ἵνα τὴν ἀπὸ τῆς γυμνότητος αἰσχύνην κρύπτωμεν· οὐχ ἵνα τοιαῦτα ἐνδυώμεθα, ἃ τῶν γυμνῶν μᾶλλον ἡμᾶς καταισχῦναι δυνήσεται. διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδὰμ χιτῶνας δερματίνους ἐνέδυσεν ὁ Θεὸς, καὶ τὴν ἐκείνου γυναῖκα· καίτοιγε ἐνῆν, εἴπερ ἠβούλετο, καλὰ περιθεῖναι ἱμάτια· ἀλλ' ἄνωθεν ἡμῖν καὶ δι' ἐκείνων δείκνυσιν, ὅτι οὐ τρυφῆς ὁ παρὼν καιρὸς, ἀλλὰ τοῦ στένειν, καὶ κόπτεσθαι. εἰ δὲ αὐτὸ τὸ δεηθῆναι περιβολῆς αἰσχύνη, καὶ κατάγνωσις, καὶ ἐξ ἁμαρτίας γέγονε, τί τῆς κατηγορίας ἐπιτείνεις τὸ αἴνιγμα; μὴ γὰρ οὐκ ἀρκεῖ δεῖξαι τὴν κατάπτωσιν ἡμῶν, αὐτὸ τὸ δεηθῆναι σκέπης; τί μείζονα ποιεῖς τὴν διαβολήν; τί τὴν κατηγορίαν αὔξεις, ἐπιτείνουσα τὴν χρείαν; δέον γὰρ ὀδύρεσθαι, καὶ στένειν, καὶ τὸ σῶμα αὐτὸ ὑπωπιάζειν κατὰ τὸν Παῦλον· ἡμεῖς δὲ καθήμεθα περὶ τὰ σκεπάσματα αὐτοῦ φιλοτεχνοῦντες· ὥσπερ ἂν εἴ τις οἰδήματα περὶ τὴν ὄψιν ἔχων, καὶ εἰς ἀνάγκην τοῦ σκεπεῖν αὐτὰ καταστὰς, εἶτα καὶ καλλωπίζῃ τὰ καλύμματα ταῦτα. διὰ τοῦτο Ἡλίας, διὰ τοῦτο Ἰωάννης ἁπλῆν εἶχον ἐσθῆτα, καὶ δερματίνους χιτῶνας, ἱμάτια τρίχινα περιβαλλόμενοι· ἠπείγοντο γὰρ, καὶ ἐπεθύμουν τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας λαβεῖν. σὺ δὲ καὶ τὰς ἐν σκηνῇ παρατρέχεις γυναῖκας τῇ τῶν ἱματίων περιεργίᾳ, δι' ἐκείνων τοῖς ἀντιπεριφερομένοις τῶν νέων λθεῖσα τὰς μη-

quomodo in cœleſtia tabernacula, ubi tanta claritas, ubi omnia fulgida; ubi lux inacceſſa, ubi fulgure omni fulgidiores occurrent fulgentes virgines, poterit quis ſic coinquinatus ingredi? *Quæ non habebant oleum, à thalamo excluſæ ſunt*, & quomodo vos adyta illa ut ingrediamini expectatis? Matt. 25, 1. Etenim multo hoc difficilius peccatum. Non enim eſt par, corporalem cibum non impartire, & multas perdere animas. Illæ quidem pauperes nulla in re affecerunt injuria; ſed quia ſua illis non impartitæ ſunt, neque eorum inopiam levaverunt, hæc paſſæ ſunt: tu autem injuria affeciſti, & expuliſti, & non ſolum non profuiſti; ſed & maxime nocuiſti. Quòd ſi quæ nihil profuerunt, tantam dederunt pœnam, præſertim virginitate ſincera manente: quæ non ſolum inutiles aliis; ſed & plurimum ſibi ipſis nocuerunt, & cohabitantes, & ſcandalizatos, & pro omnibus nomen ſponſi contumelia affecerunt, qualem ſuſtinebunt cruciatum? An neſcitis qualem rem aggreſſæ? in quem agonem inſtructæ eſtis? quam prælii partem ſortitæ? cujus ordinis in exercitu hæredes & occupatrices eſtis? Apud ipſum belli ducem, imò apud ipſum habitatis regem, & militatis. Sicut igitur in bellis non unum locum exercitus omnis occupat; ſed alii cornua agminis, alii medium, alii poſtrema, alii frontem phalangis ornant, alii autem ubi rex comparet, ubique cum ipſo apparent: ſic quoque virginum chorus nullum alium, niſi hunc ordinem ſortitus eſt. Non ſic ii, qui aureas togas induti, & equis auro ornatis vecti, & aurea ferentes ſcuta & gemmata regis præſentiam declarare debent, ut virgo Chriſti. Nam illi quidem apud ipſum currum regium verſantur: virgo autem regius quoque currus fit, ſicut Cherubim, ſi vult, & adſtat ipſi ſicut Seraphim.

CAP. VII.

Igitur cum in publicum ſe recipit, oportet & omnis philoſophiæ ſpecimen præ ſe ferat: & omnes in ſtuporem convertat, ſicut Angelus, ſi nunc è cœlo deſcenderet, & ſicut ex Cherubim aliquis, ſi in terris apparet, omnes homines in ſe converteret: ſic & virginem, omnes, qui eam vident, adducere in admirationem & ſtuporem ſuæ ſanctimoniæ oportet. Nam ſi dum incedit, quaſi per deſertum eat: quando autem ſedet in Eccleſia, profundiſſimo cum ſilentio; oculus nullum videat prætereuntium, non mulierum, non virum, ſed ſolum ſponſum ut præſentem & conſpicuum: concedens autem iterum in domum, ei in precibus loquatur, & ejus ſolius vocem per ſcripturas audiat, & in domo eum, quem deſiderat & amat, ſolum cogitet, ut peregrina & advena omnia faciat, quaſi res præſentes nihil ad eam pertineant: & non ſolum maſculorum fugiat aſpectus; ſed & conventum ſecularium mulierum: tantaque corpori ſuppeditet, quanta neceſſe eſt, & univerſa in animæ ſalutem impendat: quis non admiretur, quis non obſtupeſcat, in muliebri natura vitam talem Angelicam intuens? quis autem homo exiſtens, accedere, quis tangere audeat tam flagrantem animam? Eapropter omnes quidem ab ea abſtinebunt, & ſponte & inviti: omnes item in ſtuporem vertentur, utpote aurum fulgens, & ignitum videntes. Nam & auri natura habet per ſe multum fulgoris: cum autem & ignem in ſe tenet, majori miraculo eſt & terribilior. Quòd ſi hoc in corpore; quando idem in anima contingit aurea, non tunc hominibus ſolum; ſed & Angelis deſiderabile erit hoc ſpectaculum. Quare ergo veſtibus teipſam ornas, quæ ab hac flamma tantum habes ornatum? Etenim veſtes non ſunt datæ ut eis ornemur; ſed ut nuditatis fœditatem occultemus, non ut talibus induamur, quæ nos majori turpitudini, quàm ipſa nuditas, exponant. Idcirco & *Adam induit Deus veſtes pelliceas*, ſimiliter & ejus uxorem: Gen. 3, 21. quamvis ſi voluiſſet, pulchris eum potuiſſet induere veſtibus: ſed nobis antiquitus & per illas oſtendit, quòd non ſit præſens tempus deliciarum; ſed gemendi & plangendi. Quod ſi ignominiæ eſt & condemnationis, & ex peccato venit hoc, ut amictu indigeas, quid reprehenſionis materiam auges? Annon ſatis caſum noſtrum indicat, quòd veſtium ſumus indigi? Cur crimen exaggeras? cur indigentia ampliore accuſationem auges? *Oportebat enim ejulare & gemere*, & *corpus ipſum caſtigare*, juxta Paulum: 1. Cor. 9. nos autem ſedemus, & velamenta artificioſè contexentes, ſicut ſi quis tumores circa oculos dolentes habens, ea cogatur obvelare, & adhuc ornet velamenta hæc. Propterea Helias, propterea Joannes, ſimplicem habentes amictum, & pelliceas tunicas, & veſtibus è pilis induti anhelabant & concupiſcebant indumenta incorruptionis accipere. Tu autem ſcenicas mulieres præcellis veſtium curioſitate, quibus inſidias adoleſcentibus elegantioribus pa-

A tes. Non ſic te indui & ornari vult ſponſus; ſed in anima tua omnem repoſitam eſſe gloriam juſſit: tu autem illam negligis, & lutum ac cinerem variè decoras, & amatores incontinentes illicis, & adulteros facis pene omnes, qui te vident. Et cum frequentei ignem hinc conflas, puto neq; te inficias ire, quod inde ignominia & probra ſequantur, id quod & ex amatoribus tuis oſtendam. Nam cùm ea quæ animam ornat, Deum ſuæ pulchritudinis habeat amatorem: tu vero homines, imò neque homi-
B nes; ſed porcos & canes, & ſi quid magis eſt rationis expers, quam iſti: quis ita eſt inſipiens, ut te ornatiorem illis putet, quarum deſiderio Deus ducitur ob internam formoſitatem? Atque adeò, quanto curioſitati plus vacas, tanto abominabilior facta es: & Deum quidem à te avertis, hos autem illicis: tantòque magis fœda ac turpis appares. Nam quomodo non turpis, ſi Deum allicere non potes? Quòd ſi quæ ſe ornat, adeò ingrata: quæ cohabitantem habet, cogita quantum conciliet ſibi odium.

CAP. VIII
C Sed ſi videtur, non cohabitationem dicamus ſolum; ſed ipſam aperiamus palam, ut magis fœda videatur. Nam quoniam non timent oculum ſoporis ueſcium; ſed oculi hominum timor eorum, age & ipſas hac conſolatione privemus, quæ occulta & tecta parietibus in medium afferentes, aperiemus januam his qui videre ea volunt, à lecto ipſos primum excitantes: imò ſi videtur, primum exquiramus quæ per domum contingunt, & ponamus parietibus ipſos cohiberi, & in cubiculis variis dormire.
D Non enim puto aliquem, etſi valde fœditati ſit obnoxius, ita ſeipſum traduci velle, ut in uno dormiat cubiculo. Sint igitur disjuncti parietibus, & quid hoc fuerit? Non enim ſufficit ut à ſuſpicione liberentur. Verum nunc de ſuſpicione nihil: licet ancillæ plurimæ ei cohabitent: aliam autem turpitudinem jam exquiremus. Evenit enim cum per idem tempus ſurgunt, non ob matutinas horas (nihil enim unquam pium ab his animabus fieri ſolet) ut tranſeant ad ſe invicem jacentes, & compellent no-
E cte, quo quid eſſe queat turpius? Quòd ſi contingat repente & cohabitantem ægrotare, neq; parietum hic poſtea aliqua utilitas, ſed exurgens præ aliis ad virginem jacentem ingreditur, infirmitatem prætexens, & ancillis ſæpe tardius paratis, & aſſiget, & alia curat, quæ mulierem quandóque ſolam vix miniſtrare fas eſt, & neque ob illa pudeſit, ſed gloriam putat, neque ipſe erubeſcit, ſed magis gaudet, & tanto magis quanto fœdiorem ſervitutem præ ſe fert, & Apoſtolicum illud verbum quod

Phil. 3.19.
A dicit, *Gloria in confuſione ipſorum*, tunc re ipſa monſtratur. Ubi autem & ancillæ ſurrexerint, major turpitudo; nam & intecto capite, & una tunica, & nudis manibus, utpote turbatæ, & in nocte ſurgentes diſcurrunt illo præſente, imò in medio verſante & ſimul currente, omnia coguntur implere: quo quid fieri poſſit fœdius? Quòd ſi & obſtetrix adſit, neque ſic pudeſit; ſed & aliis virginibus ingredientibus hoc ſibi glorioſum exiſtimat. Ad unum enim ſolum ſpectat, quomodo monſtret
B ægrotanti ſuum miniſterium, ignorans, quòd quo magis ſuam diligentiam monſtrat, tanto magis & ſeipſum & illam confundat. Et quid mirum, ſi præſens non erubeſcat? ſæpe enim mediis noctibus vilium ancillarum opus facturus, ad ipſam obſtetricem currere non gravatur. Quando autem adeſt, nunc quidem ipſum ejiciunt & invitum, licet valde impudens ſit: nunc autem permittunt, ut iterum ingrediatur, & aſſideat: quamvis cur quis etiam plurima ſtudioſè colligat, ut illi pudorem
C imponat, & talem qualem ipſe, dum multa talia parat, ſibi efficit? Ubi autem dies illuxerit, & utroſquè lecto ſurgere oportet, cuſtodiæ & obſervationes ſunt, ne quis ad exteriorem domunculam progrediatur: ne ipſa terteatur. Sæpe autem progreſſa & forte nudo corpore ad virum accedit, & ille hoc ipſum videns parum curat, nunc quidem miſſo nuncio ingreditur, nunc autem ſine obſervatione, & multum excitat riſum. Nihil enim amplius dicere volo. Hæc autem quamvis parva, tamen magnæ libidinis carbones accendere conſueverunt. Et
D hæc quidem domi, & majora his: quando autem in publicum iverit reditutus, iterum major confuſio. In domum ſuam ingreſſus, & dum non cogitur prænunciare, inventis mulieribus aſſidentibus apud illam pudefacit, & ipſa ſæpe ita afficitur, turpéque cenſet ſi mulier mulierem excipiat, & vir virum: mutuam autem ſuam conſuetudinem non abhorrent, nec vitant: cavent autem ne ſuos cognatos hoſpitio excipiant. Quo
E quid deterius fieri poſſit? Accidit interdum, ut ipſum mulieres inveniant aſſidentem agglomeranti vel colum tenenti. Quid opus eſt dicere jurgia, & quotidianas lites? nam etiam ſi multa amicitia & pax ſit, hæc quoque contingere eſt veriſimile. Audivi autem & de aliquibus, quòd zelotypi ſunt

χυιάς. οὐχ οὕτω σε κοσμεῖσθαι, καὶ καλλωπίζεσθαι βούλεται ὁ νυμφίος, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ σου πᾶσαν ἀποκεῖσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν ἐκέλευσε· σὺ δὲ ἐκείνης μὲν ἀμελοῦσα, τὸν πηλὸν, καὶ τὴν τέφραν καταχοσμεῖς ποικίλως, καὶ ἐραστὰς ἕλκεις ἀκολάστους, καὶ μοιχοὺς ἐργάζῃ τοὺς ὁρῶντας, ὡς εἰπεῖν, ἅπαντας. καὶ ὅτι μὲν πολὺ συνάγεις ἐντεῦθεν τὸ πῦρ, οὐδὲ αὐτὴν οἶμαί σε ἀντερεῖν· ὅτι δὲ καὶ ἀδοξία, καὶ ὄνειδος ἐντεῦθεν τίκτεται, καὶ τοῦτο πειράσομαι ποιῆσαι φανερὸν ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐραστῶν· ὅταν γὰρ ἡ μὲν τὴν ψυχὴν καλλωπίζουσα τὸν Θεὸν ἔχῃ τοῦ κάλλους ἐραστὴν· σὺ δὲ ἀνθρώπους, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ χοίρους, καὶ κύνας, καὶ εἴ τι τούτων ἀλογώτερον, τίς οὕτως ἀνόητος, ὥς σε μᾶλλον ἐκείνης κεκοσμῆσθαι φάναι τῆς τὸν Θεὸν εἰς ἐπιθυμίαν ἀγούσης τῆς εὐμορφίας τῆς ἔνδον; ὥστε ὅσῳ ἂν ἐπιτείνῃς τὴν περιεργίαν, τοσούτῳ γέγονας βδελυκτὴ, τὸν μὲν Θεὸν ἀποτρέπουσα, τούτους δὲ ἐφελκομένη, καὶ ταύτῃ μειζόνως αἰσχροτέρα φαινομένη, καὶ δυσειδής. πῶς γὰρ οὐ δυσειδὴς ἡ μὴ δυναμένη τὸν Θεὸν ἐπισπάσασθαι; εἰ δὲ ἡ καλλωπιζομένη οὕτως ἀηδὴς, ἡ καὶ συνοικοῦντα ἔχουσα, ἐννόησον ὅσον ἐπιτείνει τὸ μῖσος.

Ἀλλ' εἰ δοκεῖ μὴ τὴν συνοίκησιν εἴπωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναπτύξωμεν αὐτὴν, ὥστε αἰσχροτέραν φανῆναι. ἐπειδὴ γὰρ οὐ δεδοίκασι τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν, ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἀνθρώπων εἰσὶ φόβος αὐτοῖς, φέρε, καὶ ταύτης αὐτοὺς ἀποστερήσωμεν τῆς παραμυθίας, ἃ κρύπτουσι τοῖχοι, καὶ συσκιάζουσι, ταῦτα εἰς μέσον ἀγαγόντες, καὶ τὰς θύρας ἀναπετάσαντες τοῖς βουλομένοις ὁρᾷν, ἀπὸ τῆς εὐνῆς αὐτοὺς πρῶτον ἐγείραντες, μᾶλλον δὲ εἰ δοκεῖ, τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν ἐξετάσωμεν πρῶτον, καὶ δῶμεν τοίχοις αὐτοὺς διείργεσθαι, καὶ οἰκήμασι καθεύδοντας. οὐδὲ γὰρ οἶμαί τινα κἂν σφόδρα ἀσχημονεῖν ἕλοιτο, μέχρι τοσούτου παραδειγματίζειν ἑαυτὸν, ὡς καὶ ἐν ἑνὶ καθεύδειν οἰκήματι. ἔστωσαν τοίνυν διῃρημένοι τοῖς τοίχοις· καὶ τί τοῦτο; οὐ γὰρ ἱκανὸν ἀπαλλάξαι ὑποψίας αὐτούς. πλὴν ἀλλὰ μηδὲν περὶ ὑποψίας νῦν, μηδὲ ἐὰν μυρίαι παιδίσκαι συνοικῶσιν αὐτῷ· τὴν δὲ ἄλλην ἀσχημοσύνην ἐξετάσωμεν τέως. συμβαίνει γὰρ κατὰ ταυτὸν ἀναστάντας οὐ παννυχίδων ἕνεκεν· οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τῶν τοιούτων ψυχῶν εὐλαβές· ἄν ποτε γένοιτο καὶ διοδεύειν ἀλλήλους κειμένους, καὶ προσφθέγγεσθαι νύκτωρ, οὗ τί γένοιτ' ἂν αἰσχρότερον; εἰ δὲ συμβαίη καὶ ἀρρωστῆσαι ἄφνω, οὐδὲ τοίνυν ἐνταῦθα ὄφελος λοιπὸν, ἀλλὰ διαναστὰς πρὸ τῶν ἄλλων, ἐπεισέρχεται κειμένῃ τῇ παρθένῳ, τὴν ἀρρωστίαν ἔχων ἀπολογίαν, καὶ τῶν θεραπαινίδων πολλάκις ὀκνηρότερον διακειμένων, καὶ παρακάθηται, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιμελεῖται, ἃ γυναῖκας μόνον πολλάκις θέμις διακονεῖν, καὶ οὔτε ἐκείνη αἰσχύνεται, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζεται, οὔτε οὗτος ἐρυθριᾷ, ἀλλὰ καὶ χαίρει μειζόνως, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ τὴν δουλείαν αἰσχροτέραν ἐπιδείκνυται, καὶ ἡ ἀποστολικὴ ῥῆσις ἐκείνη ἡ λέγουσα, ὅτι ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, διὰ τῶν ἔργων δείκνυται τότε. ὅταν δὲ καὶ αἱ θεραπαινίδες διαναστῶσι, χεῖρον ἡ αἰσχύνη· καὶ γὰρ ἀνακατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ, καὶ μονοχίτωνες, καὶ γυμναῖς ταῖς χερσὶν, ἅτε τεθορυβημέναι, καὶ ἐν νυκτὶ διανιστάμεναι διατρέχουσι παρόντος ἐκείνου, μᾶλλον δὲ ἐν μέσῳ στρεφομένου, καὶ συνδιαθέοντος, ἅπαντα ἀναγκάζονται πληροῦν, οὗ τί γένοιτ' ἂν αἰσχρότερον; εἰ δὲ καὶ μαῖα παραγένοιτο, οὐδ' οὕτως ἐπαισχύνεται, ἀλλὰ καὶ κορῶν ἀλλοτρίων ἐπιουσῶν ἐναβρύνεται. εἰς ἓν γὰρ ὁρᾷ μόνον, ὅπως ἐπιδείξαιτο τῇ ἀρρωστούσῃ τὴν ἑαυτοῦ διακονίαν, οὐκ εἰδὼς, ὅτι ὅσῳ ἂν ἐπιδείξηται, τοσούτῳ μᾶλλον καὶ αὐτὴν, κἀκεῖνον καταισχύνει. καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ παραγινομένην μὴ ἐρυθριᾷ; πολλάκις γὰρ, καὶ μέσων νυκτῶν οὐκ ὀκνοῦσι θεραπαινίδων εὐτελεστέρων ἔργον ποιοῦντες, ἐπ' αὐτὴν τὴν μαῖαν δραμεῖν· ὅταν δὲ παραγίνηται, νῦν μὲν αὐτὸν ἐκβάλλουσι καὶ ἄκοντα, κἂν λίαν ἀναίσχυντος ᾖ, νῦν δὲ ἐπιτρέπουσιν εἰσελθεῖν, καὶ παρακαθίσαι· καίτοι τί ἄν τις, κἂν μυρία ἐπιτηδεύσῃ, ὥστε καταισχῦναι αὐτὸν, τοιοῦτον ποιήσειεν ἄν, οἷον αὐτὸς κατασκευάζει ἑαυτῷ; ὅταν δὲ ἡμέρα γένηται, καὶ τῆς εὐνῆς ἀμφοτέρους ἐξαναστῆναι δέῃ, φυλακαὶ, καὶ παρατηρήσεις. οὔτε γὰρ προελθεῖν εἰς τὸ ἐξώτερον δωμάτιον ἀδεῶς αὐτὴ δύναιτ' ἄν. πολλάκις δὲ προελθοῦσα ἴσως, καὶ γυμνῷ τῷ σώματι προσαπαντήσασα τοῦ ἀνδρὸς, κἀκεῖνος αὐτὸ τοῦτο ὑφορώμενος νῦν μὲν προεπαγγείλας εἰσῆλθε· νῦν δὲ ἀφυλάκτως, καὶ πολὺν ὤφλησε γέλωτα. πλέον γὰρ οὐδὲν εἰπεῖν βούλομαι· ταῦτα δὲ εἰ καὶ μικρὰ μεγάλους ἄνθρακας, ἀσελγείας τίκτειν εἴωθε. καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς οἰκίας, καὶ πλείονα τούτων· ὅταν δὲ εἰς ἀγορὰν ἐμβαλὼν ἐπανιέναι μέλλῃ, μείζων ἡ ἀσχημοσύνη πάλιν. ἅτε γὰρ εἰς ἰδίαν εἰσιὼν οἰκίαν, καὶ οὐκ ἀναγκαζόμενος προαγγεῖλαι, παρακαθημένας εὑρὼν γυναῖκας κατῄσχυνεν ἐκείνην· καὶ αὐτὴ δὲ τὸ αὐτὸ πέπονθε πολλάκις, καὶ γυναῖκας μὲν γυνὴ δέξασθαι αἰσχρὸν εἶναι νενόμικε, καὶ ἄνδρας ὁ ἀνήρ· ἀλλήλοις δὲ συνοικεῖν οὐ παραιτοῦνται· παραιτούμενοι δι' ἀλλήλων τοὺς ὁμοφύλους ξενίσαι, οὗ τί τούτου χεῖρον γένοιτ' ἄν; ἔστι δὲ ὅτε αὐτὸν καὶ γυναικὶ εὗρον παρακαθήμενον μηρυομένῃ, ἢ καὶ ἠλακάτην ἐχούσῃ. τί ἄν τις εἴποι τὰς ὕβρεις, τὰς καθημερινάς; κἂν γὰρ πολλὴ ἡ φιλία ᾖ, καὶ ταῦτα συμβαίνειν εἰκός· ἤκουσα δὲ ἔγωγέ τινων, ὅτι καὶ ζηλοτυπίας ὑπομέ-

νουσι

νουσιν. ἔνθα γὰρ μὴ ἡ ἀγάπη πνευματικὴ, ἀνάγκη καὶ τοῦτο γίνεσθαι· ἐντεῦθεν τὰ πτώματα τὰ συνεχῆ, ἐντεῦθεν αἱ διαφθοραὶ, ἐντεῦθεν ἀνελεύθεροι καὶ ἀναίσχυντοι γίνονται αἱ παρθένοι· κἂν μὴ διαφθαρῶσι τὸ σῶμα, τὸ ἦθος διαφθειρόμεναι. ὅταν γὰρ μετὰ παῤῥησίας μάθῃ διαλέγεσθαι ἀνδρὶ, καὶ συγκαθίζεσθαι, καὶ ἀντιβλέπειν, καὶ γελᾷν παρόντος, καὶ πολλὰ ἕτερα ἀσχημονεῖν, καὶ μηδὲν ἡγεῖται τοῦτο εἶναι δεινὸν, ἀναιρεῖται τὸ καταπέτασμα τῆς παρθενίας, καὶ πατεῖται τὸ ἄνθος, ἐντεῦθεν οὐδὲν ὀκνοῦσιν, οὐδὲ παραιτοῦνται, ἀλλὰ καὶ προβολοὶ καὶ προμνήστριαι γίνονται γάμου, καὶ γίνονται κάπηλοι πραγμάτων ἑτέρων, καὶ βουλομένας χηρεύειν πολλὰς κωλύουσι, νομίζουσαι τῶν οἰκείων κακῶν ἀπολογίαν εὑρηκέναι ταύτην. ἐντεῦθεν εὐκαταφρόνητοι πᾶσίν εἰσιν· ἐντεῦθεν καὶ αὐταὶ αἱ γεγαμηκυῖαι αὐτὰς οὐκ ἐπαισχύνονται, ἅτε ἄμεινον αὐτῶν πράττουσαι πανταχοῦ. πολλῷ γὰρ βέλτιον ἑνὶ, καὶ δευτέρῳ συνάπτεσθαι γάμῳ, ἢ τοιαῦτα ἀσχημονεῖν, καὶ προαγωγῶν, καὶ μαστροπῶν ὑπόνοιαν λαμβάνειν παρὰ πᾶσιν· οἷα τῶν ἡδέων ἀποστᾶσα τοῦ γάμου, τοῖς φορτικοῖς ἑαυτὴν ὑποβάλλουσα τοῦ γάμου. τί γὰρ φορτικώτερον, ἢ ἄνδρα ἔχειν, καὶ τὰ ἐκείνου μεριμνᾷν; ἀπήλλαξέ σε τῆς ἐπαχθείας ταύτης ὁ Θεός· τὸ, πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει, λέλυταί σοι διὰ τῆς παρθενίας. τί πάλιν ἐπισπᾶσαι τὴν δουλείαν; ἐλευθέραν σε ἐποίησεν ὁ Χριστὸς, σὺ δὲ σαυτῇ ῥάπτεις πράγματα. ἀμέριμνόν σε ἐποίησε, σὺ δὲ ἐπινοεῖς φροντίδας.

Ἀλλὰ γὰρ ἐπειδὴ μερίμνης ἐμνημόνευσα, εὐκαίρως με ταῦτα λέγοντα εἰσῆλθε τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο ῥῆμα. εἰ γὰρ τὸ συνοικεῖν ἀνδράσι γυναῖκας, καὶ γυναιξὶν ἄνδρας, τοῦτο ὑπετέμνετο φροντίδας, οὐκ ἂν ἐπὶ ἐγκράτειαν παρακαλῶν ὁ Παῦλος εἶπε· θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι, ὡς καὶ ταύτῃ προτρέπων ἡμᾶς. τί γὰρ βούλεσθέ φησιν; ἀνάπαυσιν, καὶ ἐλευθερίαν; εἶτα οὐχ ὁρᾶτε τὸ ἐναντίον ἐμβαῖνον, δουλείαν, καὶ μόχθους, καὶ ταλαιπωρίας πολλὰς ἀπὸ τοῦ συνοικεῖν ἀνδράσι; πολλαὶ γοῦν πολλάκις ἀποβαλοῦσαι τοὺς ἄνδρας διὰ τοῦτο οὐκ ἐγήμαντο πάλιν, ἵνα μὴ ὑπὸ ζυγὸν δουλείας πάλιν ὦσιν. ὅλως δὲ εἰ πενίᾳ συζῇς, καὶ πανταχόθεν ἀπροστάτευτος εἶ, ἀρετὴν ἐπίδειξαι βίου καὶ πρὸς ἄνδρα μὲν μηδὲν ἔχε κοινόν· ἀνάμιξον δὲ σαυτὴν ταῖς γυναιξὶν εὐσχημόνως βεβιωκυίαις, καὶ οὔτε ἀπολεῖς σου τὸν στέφανον, καὶ ἀδείας ἀπολαύσεις πάσης. εἰ δὲ δυσπόριστον εἶναι τοῦτο νομίζεις, ζήτησον σπουδαίως, καὶ πάντως εὑρήσεις· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ζητεῖν ἀνάγκη. ὥσπερ γὰρ τῷ φωτὶ προστρέχομεν ἅπαντες, οὕτως ἐὰν λάμψωσί σου τῆς πολιτείας αἱ ἀκτῖνες, πᾶσαι ἐπιδραμοῦνται ἀγαπῶσαι, ἑκάστη διακόνου σοι τάξιν ἐπέχειν, καὶ τῆς ἰδίας οἰκίας ἀσφάλειάν σε ἡγήσονται εἶναι, καὶ κόσμον τοῦ βίου, καὶ στέφανον τῆς ζωῆς κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον· ζητεῖτε γάρ φησι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. νυνὶ δὲ καὶ τοῦ τῶν βιωτικῶν ἐκπίπτειν ἡμεῖς αἴτιοι, τῶν οὐρανίων ἀμελοῦντες πραγμάτων. ἡμᾶς δὲ ὅταν εἴπω, οὐκ ἄνδρας λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς· καὶ ὑμᾶς μᾶλλον ἢ ἄνδρας. ἐπεὶ καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν διὰ τοῦτο χαλεπωτέραν ἐδέξατο τιμωρίαν ἡ γυνή· ἐπειδὴ καὶ τὸ πλέον τῆς ἀπάτης εἰσήνεγκε· διὸ καὶ τὴν ἀπατήσασαν τοῦ ἀπατηθέντος μᾶλλον ἐκόλασεν ὁ Θεός· ὃ καὶ νῦν ἔσται, ἂν μὴ βουληθῆτε διορθώσασθαι, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανελθεῖν εὐγένειαν· διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ ἡ γυνὴ τότε ἐγκαλουμένη, ὅτι τῷ ἀνδρὶ ἔδωκεν ἐκ τοῦ καρποῦ, οὐκ ἐτόλμησεν εἰπεῖν· ὅτι ἐχρῆν μὲν αὐτὸν ἄνδρα ὄντα μὴ πεισθῆναι, μηδὲ ἀπατηθῆναι· ἀλλὰ ταύτην μὲν, ὡς οὐδὲν οὖσαν ἀπολογίαν ἐσίγησεν· ἐφ' ἑτέραν δὲ ἦλθεν ἀσθενῆ μὲν καὶ αὐτὴν, πλὴν ἀλλ' ὅμως παρὰ ταύτην μᾶλλον ἔχουσαν λόγον. ὅθεν δῆλον, ὅτι μᾶλλον τοῖς ἠπατημένοις ἔξεστι προβάλλεσθαι τοὺς ἀπατεῶνας, ἢ ἐκείνοις τοὺς ἠπατημένους. ἡ πόρνη καλεῖ τὸν ὑβρίζοντα αὐτῆς τὸ σῶμα, καὶ συγκατακλιθεῖσα πάλιν ἀφίησι· σὺ δὲ τὸν ὑβρίζοντά σου τὴν ψυχὴν καὶ φθείροντα καλέσασα, κατακλείεις ἔνδον διαπαντὸς, καὶ οὐ συγχωρεῖς ἐξιέναι, δεσμὰ περιβάλλουσα χαλεπὰ, τῇ κολακείᾳ, τῇ θεραπείᾳ, ταῖς ἄλλαις πράξεσι, καὶ ἡγῇ δοξάζεσθαι, καταισχύνασα ἑαυτήν; εἶτα, οὐκ ἐννοεῖς εἰπέ μοι τὸν παρόντα βίον, πῶς βραχὺς, πῶς ὀνείρασι προσέοικε, καὶ ἄνθεσι μαραινομένοις, καὶ σκιᾷ παρατρεχούσῃ; τί βούλει τρυφήσασα νῦν ἐν ὀνείρατι κολάζεσθαι ἐν ἀληθείᾳ τότε; καίτοιγε οὐδὲ τρυφὴ τὸ πρᾶγμά ἐστι· πῶς γὰρ, ὅπου καταγνώσεις, καὶ κατηγορίαι, καὶ σκώμματα, καὶ σκάνδαλα; πλὴν ἀλλ' εἰ καὶ τρυφὴ ἦν, τί σταγὼν ὕδατος μικρὰ πρὸς ἄπειρον πέλαγος; ἄκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου, πρὸς τὴν οἰκουμένην ποτὲ κακῶς διακειμένην ἔλεγεν ὁ Δαβίδ. τοῦτο τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἐπᾴδομέν σοι τὸ ῥῆμα μικρὸν παραλλάξαντες τοῦ προφήτου, καὶ ἐροῦμεν μετὰ τοῦ προφήτου· ἄκουσον θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τῆς πονηρᾶς συνηθείας, καὶ τῶν ἐπὶ κακῷ σοι συνοικούντων, καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου. τί σοι τούτου πλέον; τί δὲ ἴσον ἔχοιμεν ἂν εἰπεῖν ἄλλο; ὅταν τὸν τῶν οὐρανῶν καὶ γῆς, καὶ ἀγγέλων, καὶ ἀρχαγγέλων,

Nam ubi non eſt dilectio ſpiritualis, & hoc neceſſe eſt fieri: inde & varii caſus, inde virgines redduntur impudentes & ſerviles, etſi corpore non corrumpantur, moribus tamen. Quando enim diſcit libere loqui viro, conſidere, in eum obtueri, & ridere, & multa alia fœda agere, neque hoc grave aliquid eſſe putat: tollit virginitatis velum, & conculcat florem: ibi nihil gravantur, neque deprecantur; ſed & internunciæ nuptiarum fiunt, & inſtitoriam aliorum negotiorum obeunt, multaſque volentes eſſe viduas prohibent. Et putantes ſe ſuorum malorum defenſionem invenire, ibi omnibus deſpicabiles ſunt, inde & nuptæ ipſarum cauſa non erubeſcunt, utpote in omnibus melius agentes. Multo enim melius & uno & altero conjugio conjungi, quàm hæc fœda agere, & perductorum & lenonum ſuſpicione ſuggillari ab omnibus, quòd à ſuavitate nuptiarum ſe abſtrahant, & oneribus nuptiarum ſe ſubdant. Quid enim oneroſius quàm virum habere, & ſollicitam eſſe de his, quæ illius ſunt? Exoneravit te ab hac moleſtia Deus: *Ad virum tuum converſio tua, & ipſe tibi dominabitur.* Soluta es per virginitatem, quid iterum te ſervituti ſubjicis? Liberam te effecit Deus, tu autem tibiipſi nectis negocia. Ab omni ſollicitudine liberam te fecit, tu autem negocia nectis. Gen. 3,16.

CAP. IX.

Sed quoniam ſollicitudinis mentio incidit, tempeſtivè hæc dicenti ſuccurrit Apoſtolicum illud. Nam ſi cohabitare viris mulieres, & mulieribus viros curas tolleret, ad continentiam adhortando Paulus non dixiſſet: *Volo autem vos ſine ſollicitudine eſſe*, ut & hac ratione nos admoneret. Quid enim vultis? ait, quietem & libertatem? Deinde non videtis contrarium evenire, ſervitutem & labores & miſerias multas, dum viris cohabitatur? Multæ igitur ſæpe amiſſis viris ob hoc non iterum nubunt, ne ſub jugo ſervitutis iterum ſint. Prorſus autem ſi in paupertate vivis & omni adjutore cares, virtutem vitæ oſtende, & cum viro nihil habe commune. Conjunge te mulieribus, quæ honeſte vixerunt, & neque tuam coronam diſperdes, & omni perfrueris ſecuritate. Quod ſi hoc difficile eſſe putas, quære diligenter, & omnino invenies, imò non neceſſarium eſt quærere. Nam ſicut ad lucem occurrimus omnes, ſi refulgebunt radii vitæ tuæ, omnes accurrent diligentes, unaquæque tibi munere fungetur miniſtræ, & te domus ſuæ ſecuritatem putabit eſſe, & ornatum vitæ & coronam, ſecundùm ſermonem Chriſti. *Quærite enim*, ait, *regnum Dei, & omnia hæc adjicientur vobis.* Nunc autem & nos authores ſumus, ut ex hac ſeculari felicitate excidamus, quòd cœleſtia negligamus. Nos autem quando dico, non viros ſolum dico; ſed & vos magis quàm viros. Quoniam ab initio ob hoc graviorem pœnam accepit mulier, & deceptionis major cauſa fuit, propter hoc & decipientem magis quàm deceptum punivit Deus: quod & nunc erit, ſi non volueritis corrigi, & ad propriam redire nobilitatem: propter hoc enim & mulier tunc reprehenſa, quòd viro dedit de fructu, non audebat dicere, quod oportebat, cum vir eſſet, non perſuaderi neque decipi; ſed hanc quidem utpotè frigidam defenſionem tacuit, ad aliam autem venit infirmam quidem & ipſam, attamen plus hac habentem rationis. Unde manifeſtum quod qui prætexunt deceptores, rectius in ſe deceptos, quàm in deceptores, culpam ingerere poſſunt. Scortum accerſit contumelia afficientem ſuum corpus, & poſtquam cum illo dormierit, iterum dimittit; tu autem ubi vocaris eum, qui injuria afficit tuam animam, & corrumpit, ſemper ipſum includis, & non permittis exire, vinculáque gravia injicis, adulatione, cura & aliis operibus, & putas te glorificari cum teipſam ita confundis? Non cogitas tu, dic mihi, præſentem vitam, quàm brevis, ut ſomniis aſſimiletur, & floſculis marceſcentibus, & umbræ prætereunti? Cur vis deliciari nunc in ſomnio, & puniri tunc in veritate? Quamvis neque delicias hæc res habet. Quomodo enim, ubi condemnatio, & reprehenſiones, & convicia, & ſcandala? Verum etſi deliciæ eſſent, quid eſt parva aquæ gutta ad immenſum mare? *Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliviſcere populum tuum, & domum patris tui, & concupiſcet rex decorem tuum*, ad orbem terræ aliquando male affectum dicebat David. Hoc igitur nos tibi occinemus, breve verbum Prophetæ ſubimmutantes, & dicemus cum Propheta: Audi filia & vide, inclina aurem tuam, & obliviſcere malæ conſuetudinis, & eorum qui tibi malè cohabitant, & concupiſcet rex pulchritudinem tuam. Quid tibi hoc majus? Quid item par poterimus dicere, quàm ut cœli, terræ, & Angelorum, & Archangelorum, & ſuper-

Margin: 1 Cor. 7,32. — Matt. 6,33. — Gen. 3. — Pſal. 44,11.

& ſupernarum virtutum Dominum amatorem ſortita, liberetis à vilibus conſervis, tuam nobilitatem confundentibus? Propter quod utique & hic finire ſermonem, bonum. Nihil enim dicere poterimus, quod huic honori ſit par. Nam ſi quæ ſponſum in terra acceperit regem, omnibus ſe putat eſſe beatiorem: tu cum habeas non terrenum, nec conſervum; ſed eum, qui in cœlis, eum, qui ſuper omnem principatum & poteſtatem, & virtutem, & omne nomen, quod nominatur, eum qui ſuper Cherubim ſedet, qui concutit terram, qui extendit cœlum, terribilem & reverendum Cherubim, inacceſſum Seraphim, non ſponſum ſolum; ſed amatorem, & amatorem quovis homine ardentiorem: quomodo non omnia relinquis, quæ hic ſunt, etiamſi animam ipſam relinquere oporteat? Quoniam igitur ſufficit hoc verbum ſolum, ad plumbo omni graviorem corrigendum & promovendum ad ſupernam converſationem, & nos hic definimus, & te admonemus, & quaſi divinum aliquod canticum accinimus, ut & in domo, & in foro, & in die, & in nocte, & in via, & in thalamo, & voce & mente continuè loquaris animæ, dicens: *Audi anima & vide, & inclina aurem tuam, & obliviſcere malæ conſuetudinis, & concupiſcet rex pulchritudinem tuam.* Et ſi hoc continuè verbum dixeris, auro omni puriorem facies animam. Dictum enim hoc igne vehementius, & efficacius afflare tuas cogitationes, & omnes tuæ mentis maculas expurgare valebit in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Pſal. 44, 12

EJUSDEM, ADVERSUS EOS, QUI apud ſe fovent ſorores adoptivas, quas ſubintroductas vocant.

INCERTO INTERPRETE.

CAP. I. MAjoribus noſtris duæ tantum cognitæ fuerunt cauſæ, propter quas mulieribus viri cohabitarent. Et una quidem vetus eſt ac juſta rationiq; conſentanea: nempe matrimonium, quod Deo legiſlatore inſtitutum eſt: *Propter hoc enim*, inquit, *relinquet vir patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, eruntque duo in carnem unam:* altera vero poſterior & ex confeſſo injuſta, & legi adverſa, nempe ſtuprum, quod à malignis introductum eſt dæmonibus. Atqui noſtra hac ætate tertius quidam novus & inſolitus mos prodiit, cujus cauſam haud facile inveſtigaveris. Sunt enim nonnulli, qui puellas nuptiarum inexpertas domum ducant, & uſque in extremam ſenectutem incluſas tenent, ac fovent, non procreandorum liberorum gratia, negant enim ſe cum illis rem habere: neque libidinis cauſa: ajunt enim quòd illas & integras & incorruptas ſervent. Et ſi quis ab eis cauſam rogaverit, dicunt ſibi multas eſſe: ſed fingunt. Ego enim nullam eos habere crediderim, quæ vel honeſta vel idonea ſit. Verum de his nunc non dicemus. Afferemus autem in medium, quam nos potiſſimum cauſam ſuſpicemur. Et quænam illa? Omnino, ſi à ſcopo aberravero, fas vobis eſto, ut me redarguatis. Et quænam cauſa? quis ille prætextus? Videtur mihi mulieris convictus, non ex lege nuptiarum modo; ſed etiam abſque nuptiis ac congreſſu, voluptatis habere nonnihil. Quod ſi non rectè ſentio, non poſſum dicere. Meam vobis ſententiam narro, forte autem non meam ſolum; ſed & illorum: nam & illis ſic videtur; quod hinc liquet. Tantam enim gloriam, & ſcandala neutiquam deſpicerent, niſi ingens quædam & vehemens cohabitandi voluptas eſſet. Quòd ſi fortè ſuccenſeant quidam, quod hæc dicamus: precor ut nobis venia detur, abſitque indignatio. Neque enim temere, & ſimpliciter inimicos vellem. Non ſum tam miſer ac ærumnoſus, qui temere omnes offendere velim; ſed valde doleo ac crucior, & gloriam Dei blaſphemari intuens, & multorum ſalutem propter voluptatem hanc paulatim perire. Et habet voluptas hæc majorem cohabitandi amorem, quàm legitimæ nuptiæ. Quòd nunc fortè vobis mirum videtur; ſed ubi, quod auditis declarabo, eritis & vos mihi teſtes. Etenim cum legitima muliere congredi, cum non ſit vetitum, concupiſcentiæ vehementiam demulcet, & ſæpenumero ſatietatem affert, immodicum reſtinguens ardorem. Præterea partus & partuum dolores, puerorumque procreationes ac educationes, nec non & frequentes, qui ex his ſequuntur morbi, corpus affligunt, florem ætatis marcidum reddunt, invalidumque voluptatis calcar faciunt: in virgine autem cohabitatrice nihil horum reperies. Abeſt enim coitus, qui naturæ impetum deprimat, ac calcar obtundat: neque dolores partûs, neque puerorum educationes carnem langueſcere faciunt;

Gen. 2, 24.

A καὶ τὸν ἄνω δυνάμεων δεσπότην ἐραστὴν λάβῃς, ἀπαλλαγεῖσα τούτων τῶν εὐτελῶν ὁμοδούλων σου, καὶ καταισχυνόντων σου τὴν εὐγένειαν; διὸ δὴ καὶ ἐνταῦθα καταλῦσαι τὸν λόγον, καλόν. οὐδὲν γὰρ ἴσον εἰπεῖν ταύτης ἔχομεν τῆς τιμῆς. εἰ γὰρ βασιλέα τὸν ἐπὶ γῆς λαβοῦσά τις νυμφίον πάντων ἡγεῖται εἶναι ἑαυτὴν μακαριωτέραν, σὺ οὐ τὸν ἐπὶ γῆς, οὐδὲ τὸν ὁμόδουλον, ἀλλὰ τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὸν ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας, καὶ δυνάμεως, καὶ παντὸς ὀνόματος B ὀνομαζομένου, τὸν ἐπάνω τῶν Χερουβὶμ καθήμενον, τὸν σείοντα τὴν γῆν, τὸν ἐκτείναντα τὸν οὐρανὸν, τὸν φοβερὸν μὲν τοῖς Χερουβὶμ, ἀπρόσιτον δὲ τοῖς Σεραφίμ· οὐχὶ νυμφίον ἔχουσα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐραστὴν παντὸς ἀνθρώπου σφοδρότερον, πῶς οὐ πάντα ἀφήσεις τὰ ἐνταῦθα, εἰ καὶ αὐτὴν δέοι προέσθαι τὴν ψυχήν; ἐπεὶ οὖν ἀρκεῖ τὸ ῥῆμα μόνον, καὶ τὸν μολύβδου παντὸς βαρύτερον ὀρθῶσαι, καὶ πρὸς τὰς ἄνω πτερῶσαι διατριβὰς, καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα καταλύομεν, καί σοι C παραινοῦμεν καθάπερ τινὰ θείαν ἐπᾴδειν τὴν ἐπῳδὴν, καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ἐν νυκτὶ, καὶ ἐν ὁδῷ, καὶ ἐν θαλάμῳ, καὶ διὰ φωνῆς, καὶ κατὰ διάνοιαν, καὶ συνεχῶς ἐπιλέγειν τῇ ψυχῇ· ἄκουσον ψυχή μου, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τῆς πονηρᾶς σου συνηθείας, καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου. κἂν τοῦτο ἐπιλέγῃς διηνεκῶς τὸ ῥῆμα, χρυσίου παντὸς καθαρωτέραν ἐργάσῃ τὴν ψυχὴν, πυρὸς σφοδρότερον τῆς λέξεως D ταύτης τοῖς τῆς διανοίας ἐμπνευσάσης λογισμοῖς, καὶ πᾶσαν ἐκκαθαιρούσης κηλῖδα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝ-εισάκτους ἔχοντας.

E Ἐπὶ μὲν τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων δύο τινὲς ἦσαν προφάσεις, αἳ τὰς γυναῖκας συγκατοικίζουσαι τοῖς ἀνδράσι· μία μὲν, ἡ τοῦ γάμου ἀρχαία τε, καὶ δικαία, καὶ εὔλογος, ἅτε τὸν Θεὸν ἔχουσα νομοθέτην· ἀντὶ γὰρ τούτου, φησὶ, καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ἑτέρα δὲ ἡ τῆς πορνείας, καὶ νεωτέρα ταύτης, καὶ ἄδικος, καὶ παράνομος, ἅτε παρὰ τῶν πονηρῶν εἰσενεχθεῖσα δαιμόνων. ἐπὶ δὲ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, καὶ A τρίτος ἐπενοήθη τρόπος καινός τις, καὶ παράδοξος, καὶ πολλὴν ἔχων τὴν ἀπορίαν τοῖς βουλομένοις τὴν αἰτίαν εὑρεῖν. εἰσὶ γάρ τινες, οἳ γάμου, καὶ συνουσίας χωρὶς, κόρας ἀπειρογάμους ἀγόμενοι, καθίζουσιν οἴκοι διαπαντὸς, καὶ εἰς ἔσχατον γῆρας ἑαυτοῖς συγκατακλείουσιν, οὔτε ἐπὶ παιδοποιΐας· οὐ γάρ φασιν αὐταῖς συγγίνεσθαι, οὔτε ἐξ ἀκολασίας· λέγουσι γὰρ αὐτὰς ἀκεραίους διατηρεῖν. ἀλλ' ἐάν τις ἔρηται τὴν αἰτίαν, ἔχουσι μὲν πολλὰς, καὶ μεμελετήκασιν· εὔλογον B δὲ, ὡς ἔγωγε οἶμαι, οὐδεμίαν. οὐδὲ σεμνήν. ἀλλὰ μήπω περὶ τούτων, μηδὲ τὰς ἐκείνων λέγωμεν προφάσεις, ἀλλ' ἣν αὐτοὶ μάλιστα ὑποπτεύομεν εἶναι, ταύτην εἰς μέσον ἀγάγωμεν. τίς οὖν ἐστιν αὕτη; πάντως δὲ εἰ διαμάρτοιμι τοῦ σκοποῦ, ἔξεστιν ἐπιλαβέσθαι τοῖς βουλομένοις ὑμῶν. τίς οὖν ἐστιν ἡ πρόφασις; δοκεῖ μοί τινα ἡδονὴν ἔχειν τὸ συνοικεῖν γυναιξὶν, οὐ νόμῳ γάμου μόνον, ἀλλὰ καὶ γάμου, καὶ συνουσίας χωρίς. εἰ δὲ οὐκ ὀρθῶς δοκῶ, λέγειν οὐκ ἔχω· τὴν C γὰρ ἐμαυτοῦ τέως ὑμῖν διηγοῦμαι γνώμην, τάχα δὲ οὐ τὴν ἐμαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτῶν ἐκείνων· ὅτι γὰρ καὶ ἐκείνοις οὕτω δοκεῖ, δῆλον ἐκεῖθεν. οὐ γὰρ ἂν τοσαύτης κατεφρόνησαν δόξης, καὶ τοσούτων σκανδάλων, εἰ μὴ σφοδρά τις ἦν καὶ τυραννικὴ τῆς συνοικήσεως ταύτης ἡ ἡδονή. εἰ δέ τινες δυσχεραίνοιεν ταῦτα λεγόντων ἡμῶν, παραιτήσομαι συγγινώσκειν ἡμῖν, καὶ μὴ ἀγανακτεῖν. οὐ γὰρ ἑκὼν, οὐδὲ ἁπλῶς τὴν ἀπέχθειαν ἀναδέξασθαι ταύτην εἱλόμην. οὐχ οὕτως ἄ-D θλιος ἐγὼ, καὶ ταλαίπωρος, ὡς εἰκῇ βούλεσθαι προσκρούειν ἅπασιν· ἀλλ' ὀδυνῶμαι σφόδρα, καὶ ἀλγῶ, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ὑβριζομένην ὁρῶν, καὶ τὴν τῶν πολλῶν σωτηρίαν κατὰ μικρὸν ἀπορρέουσαν, διὰ τὴν ἡδονὴν ταύτην. ὅτι γὰρ ἡδὺ τοῦτο καὶ τοῦ νόμῳ γάμου συνοικεῖν δριμύτερον ἔχει τὸν ἔρωτα· νῦν μὲν ἴσως καὶ θορυβεῖσθε ἀκούοντες, μετὰ δὲ τὴν ἀπόδειξιν, καὶ αὐτοὶ συνομολογήσετε. ἐπὶ μὲν τῆς ἐννόμου γυναικὸς ἡ μῖξις ἀκώλυτος οὖσα, τόν τε πόθον παρεμυθήσατο, E καὶ εἰς κόρον πολλάκις τὸν ἄνδρα ἤγαγε, καὶ τὴν σφοδρὰν κατέλυσεν ἐπιθυμίαν. καὶ χωρὶς δὲ τούτων, καὶ ὠδῖνες, καὶ τόκοι, καὶ παιδοποιΐαι, καὶ παιδοτροφίαι, καὶ τὰ ἐκ τούτων ἑπόμενα συνεχῆ νοσήματα, πολιορκοῦντα τὸ σῶμα, καὶ μαραίνοντα τὸ ἄνθος τῆς ὥρας, ἀσθενέστερον τὸ κέντρον ἐργάζεται τῆς ἡδονῆς· ἐπὶ δὲ τῆς παρθένου οὐδὲν τούτων ἔνι· οὔτε γὰρ μῖξις ἐστὶ τὸν οἶστρον τῆς φύσεως δυναμένη χαλάσαι καὶ κατενεγκεῖν· οὔτε ὠδῖνες, καὶ παιδοτροφίαι τὴν σάρκα μαραίνουσαι.

ἀλλ'

ἀλλ᾽ ἐπιπολὺ διασώζουσαι τὴν ἀκμὴν, ἅτε ἀνέπαφοι μένουσαι τῶν ἐντεῦθεν. τῶν μὲν γὰρ γαμουμένων μετὰ τοὺς τόκους, καὶ τὰς παιδοτροφίας ἀσθενέστερα τὰ σώματα γίνεται· αἱ δὲ καὶ εἰς τεσσαρακοστὸν ἔτος μένουσιν, ἁμιλλώμεναι ταῖς παρθένοις ταῖς θαλαμευομέναις. ὅθεν διπλᾶ τὰ τῆς ἐπιθυμίας ἐγείρεται τοῖς συνοικοῦσιν αὐταῖς, τῷ τε μὴ συγχωρεῖσθαι τῇ μίξει τὸν πόθον παραμυθεῖσθαι, καὶ τῷ μένειν ἐπιπολὺ τοῦ πόθου τὴν ὑπόθεσιν ἰσχυροτέραν. ταύτην ὑποπτεύω πρόφασιν εἶναι ἐγὼ τῆς ὁμοσκηνίας ταύτης. ἀλλὰ μὴ ἀγανακτῶμεν πρὸς αὐτοὺς, μηδὲ δυσχεραίνωμεν· οὐδεὶς γὰρ τὸν κάμνοντα ἀναστῆσαι βουλόμενος, μετ᾽ ὀργῆς καὶ ἐπιπλήξεως τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ μετὰ θεραπείας, καὶ παρακλήσεως προσάγει τὰ φάρμακα. καὶ γὰρ εἰ μὲν κολάσαι προσήκει, καὶ τὴν τῶν δικαζόντων εἰχόμεθα τάξιν, ἐξῆν καὶ ἀγανακτεῖν· εἰ δὲ ἐκείνην ἀφέντες, τὴν τῶν ἰατρῶν, καὶ θεραπεῦσαι βουλομένων μεταλαμβάνομεν, παρακαλεῖν χρὴ, καὶ δεῖσθαι, καὶ αὐτῶν, εἰ δέοι, τῶν γονάτων ἅπτεσθαι, ὥστε γενέσθαι τὸ σπουδαζόμενον. καθάπερ οὖν οἱ ἰατροὶ, τῶν βλαπτόντων μὲν, ἡδονὴν δὲ ἐχόντων ἀπάγοντες, εἴτε σιτίων, εἴτε ποτῶν· τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων πείθουσι τοὺς ἀρρώστους, ὅτι τὸ τοιοῦτον μετὰ τῆς βλάβης πολλὴν ἔχει καὶ τὴν ἀηδίαν. οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, δεικνύντες αὐτοῖς, ὅτι ἡ ἡδίστη αὕτη συνοίκησις πολὺν ἔχει τὸν ὄλεθρον, καὶ τῶν δηλητηρίων οὐδὲν ἄμεινον φαρμάκων κατεσκεύασται. καὶ δοκεῖ μὲν εὐφροσύνην τινὰ ἔχειν, πολλὴν δὲ ἐναποκεκρυμμένην δριμύτητα, καὶ πικρίαν καταχεῖ τῆς ἡδομένης ψυχῆς· ἐπεὶ καὶ αὐτὴ ἡ μετὰ πειθοῦς ἀναχώρησις ἀσφαλής. ὁ μὲν γὰρ φόβῳ τῆς φιλουμένης διαζευγνύμενος καὶ ἀνάγκῃ, σφοδρότερος τῆς ἐραστὴς γίνεται, καὶ ἴσως καὶ ἐπανήξει πάλιν. ὁ δὲ τοῦ πράγματος καταγνοὺς, καὶ οὕτω φυγὼν ὡς ἐπιβλαβὲς, καὶ πικρὸν, οὐδ᾽ ἂν ἐπιστρέψειεν αὖθις, τὴν ἐκ τῆς οἰκείας γνώμης ψῆφον πάσης ἀνάγκης ἔχων ἰσχυροτέραν. πῶς οὖν αὐτοὺς πείσομεν, ὅτι οὐ βλαβερὸν τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ πικρόν; πῶς δὲ ἄλλως, ἢ ἐξ αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως; ἐρώμεθα οὖν αὐτοὺς, εἴ τις πολυτελῆ τράπεζαν παραθεὶς, πολλῶν καὶ ἡδίστων γέμουσαν ἐδεσμάτων, ἀπηγόρευσε μετὰ σφοδρᾶς τῆς ἀπειλῆς, μὴ ἅπτεσθαί τινος τῶν προκειμένων· ἆρα ἄν τις εἵλετο τοιαύτῃ παρακαθῆσθαι τραπέζῃ καὶ κολάζειν ἑαυτόν; οὐκ ἔγωγε οἶμαι· οὔτε γὰρ τοσαύτην ἀπὸ τῆς ὄψεως ἐκαρποῦτο τὴν ἡδονὴν, ὅσην ἀπὸ τῆς κωλύσεως ὑπέμενε τὴν ἀθυμίαν. τί δὲ εἰ διψῶντι καὶ καιομένῳ πηγήν τις ἐπιδείξας καθαρὰν καὶ διαυγῆ, μὴ μόνον αὐτῆς ἀπογεύσασθαι, ἀλλὰ μηδὲ ἄκροις θιγεῖν τοῖς δακτύλοις ἐπέτρεπεν· ἆρα ἂν ταύτης ἐγένετό τι πικρότερον τῆς κολάσεως;

A ſed juvenilem vigorem diu conſervat, utpote intacta manens. Unde poſt partus & educationes puerorum, corpora uxorum infirmiora fiunt: illa autem uſque in quadrageſimum annum in ſua permanet forma. & cum virginibus jam elocandis certat: hinc eſt, quòd cohabitantes duplici igne accenduntur: nam & ardor eorum non reſtinguitur coitu eis interdicto, & ardoris fomes redditur validior. Hanc ego hujus contubernii cauſam ſuſpicor: ſed ne valde ſuccenſeamus eis, neque difficiles ſi- B mus & importuni. Nam qui ægrum vult reſtituere, non hoc agit ira & verberibus; ſed aptat magis pharmaca magna cura, & blanda adhortatione. Nobis, quamvis illos punire & eis indignari liceret, utpote in judicum adſcitis ordinem: non tamen hoc facimus; ſed medicorum magis, & eorum, qui curare ſolent, morem ſequi lubet: unde obſecramus & adhortamur, & eorum ſi opus eſt genua contingimus, ſi fortè quod agendum ſuſcepimus, perficiamus. Igitur quemadmo- C dum medici, qui ægros à cibo vel potu nocivo arcere cupiunt, licet illa mixtam habeant voluptatem, ante omnia tamen perſuadent, ineſſe illis præter nocumenta etiam multum inſuavitatis: ſic & nos faciamus, commonſtrando illis, quòd cohabitatio illa, quamvis ſuavis & jucunda videatur, pernicioſa ſit, & nihilo melior, quàm mortiferæ potiones. Et videtur quidem multam habere lætitiam, latet tamen multum in ea amaritudinis, quam animæ, quæ voluptatibus oblectatur, D infundit. Nam qui perſuaſus diſcedit, ſecurè diſcedit. Sanè qui metu & neceſſitate à dilecta ſejungitur, fortior amator fit, & fortaſſis iterum ad illam accedet: at ſi ut rem damnoſam & amaram fugit, haudquaquam iterum revertitur ob calculum ſententiæ ſuæ, quæ quavis neceſſitate violentius illi perſuadet. Quocirca quomodo perſuadebimus illis, quòd hoc non ſolùm noceat, ſed & amarum ſit? & quomodo aliter, quàm ex ipſa rerum natura? Interrogemus ergo eos, ſi E quis menſa ſumptuoſa appoſita, variis dulciſſimiſque plena eduliis, denunciet ſummis minis, ne quid propoſitorum contingatur: num vellet aliquis ad talem menſam conſidere, & ſeipſum cruciare? Ego utique non opinor: neque enim tanta ex aſpectu voluptate frueretur, quantam triſtitiam ex interdicto conciperet. Quid autem ſi quis ſitienti & ardenti præ ſiti fontem limpidum & purum demonſtratum, non ſolùm non deguſtare, ſed ne extremis quidem digitis contingere permitteret, A an quid eo cruciatu acerbius?

Οὐδὲ ἐνταῦθα οἶμαί τινα ἀντερεῖν. τοσοῦτον γάρ ἐστι τοῦτο κακὸν, ὅτι καὶ τῶν ἔξωθεν οἱ ταῦτα διασκέπτεσθαι μάλιστα ὄντες δεινοὶ, ἡδονῆς φύσιν λέγω καὶ λύπης, θελήσαντες ποιῆσαι κολαζομένους τινὰς σφοδρῶς, οὐκ ἄλλως ἐποίησαν, ἢ τούτῳ τῷ τρόπῳ. πλάσαντες γάρ τινα μῦθον, ἄγουσιν ἐν τῷ μύθῳ τινὰ, ὃν ἔδει δοῦναι δίκην ἐσχάτην, καὶ ἕτερον μὲν οὐδὲν, πανδαισίαν δὲ παραθέντες αὐτῷ, καὶ παραρρέον δείξαντες ὕδωρ, οὐδενὸς ἀπολαῦσαι τούτων συνεχώρουν, ἀλλ᾽ ὁμοῦ τε ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ἐκεῖνος, καὶ τὰ ὁρώμενα ἅπαντα ἀφίπτατο, καὶ τοῦτο ἐγίνετο διαπαντός. καὶ οὗτος τῆς κολάσεως ὁ τρόπος ἦν, κατὰ τὸν μῦθον τῶν ἔξωθεν. καὶ φιλοσόφων δέ τις ἰδών τινα τῶν αὐτῷ συνόντων καταφιλήσαντα νέον εὔμορφον, ἐθαύμασεν εἰπὼν ὅτι καὶ εἰς πῦρ οὗτος ῥᾳδίως ἂν κυβιστήσειεν ὁ ταύτην τολμήσας διὰ τοῦ φιλήματος ἀνάψαι ἐν ἑαυτῷ κάμινον. ἐγὼ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἂν εἴποιμι, ὅτι τὰς συνοικούσας φιλοῦσιν, ἢ ἐπαφῶνται· εἰ δέ τινες ταῦτα κατηγοροῖεν, δεῖξαι πειράσομαι, ὅτι κἂν μέχρι τούτου προΐωσι, πικροτέραν πάλιν καθ᾽ ἑαυτῶν τῆς προτέρας ἐπισπῶνται τὴν βάσανον. εἰ γὰρ ὄψις μόνη τοσαύτην ἐνέθηκεν ὀδύνην, ὅταν καὶ ἁφὴ προσῇ, τῆς ὄψεως πολὺ παχυτέρα ἀπόλαυσις, μείζονα αἴρει τὴν φλόγα, καὶ δριμυτέραν ἐργάζεται τὴν ἀλγηδόνα, καὶ χαλεπώτερον ποιεῖ τὸ θηρίον. ὅσον γὰρ ἂν αὔξωμεν τὰ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ ἰσχυροτέραν αὐτῇ παρέχωμεν τὴν τροφὴν, τοσοῦτον καὶ τὰ τῆς ὀδύνης ἡμῖν ἐπιτείνεται. καὶ καθάπερ ὁ τῇ τραπέζῃ καὶ τῇ πηγῇ παρακαθήμενος οὐχ οὕτως ὁρῶν ὀδυνᾶται, ὡς ὅταν καὶ τῇ χειρὶ θιγεῖν ἐπιτραπεὶς ἀπογεύσασθαι κωλυθῇ πάλιν· οὕτω δὴ καὶ οἱ τῶν παρθενικῶν σωμάτων ψαῦσαι ἐπιτρεπόμενοι, χαλεπώτερον τῆς θέας ἀπὸ τῆς ἁφῆς κολάζονται, πικροτέραν ἐφελκόμενοι τὴν ἐκ τῆς ἀτυχίας ὀδύνην. καὶ τί δεῖ ταῦτα ἀπὸ τῶν ἔξωθεν πραγμάτων φιλοσοφεῖν; ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ ψῆφος ἡ τούτων ἁπάντων ἰσχυροτέρα, αὐτὴ δείκνυσι τοῦτο τοιοῦτον ὄν. τὸν γὰρ Ἀδὰμ κολάσαι βουλόμενος, οὐ πόρρω τοῦ παραδείσου κατῴκισεν, ἀλλ᾽ αὐτοῦ πλησίον ἐκείνου· ἵν᾽ ἔχῃ διηνεκῆ κόλασιν, τὴν θέαν τοῦ ποθουμένου χωρίου, θεωρῶν μὲν αὐτὸ διαπαντὸς, ἀπολαῦσαι δὲ οὐκ ἐπιτρεπόμενος. ἀλλ᾽ ἴσως εἴποι τις ἄν· καὶ πῶς εἰ πικρὸν τοῦτο οὕτως ἐστὶ τῇ φύσει, μετὰ τοσαύτης αὐτὸ οἱ πολλοὶ διώκουσι τῆς σπουδῆς; ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι· ὅτι αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μέγιστον τεκμήριον τῆς ἐσχάτης αὐτῶν ἀρρωστίας ἐστί.

CAP. II. *Tantalus.*

Neque hîc mihi contradixerit ullus. Tantum enim hoc malum eſt, ut etiam profani, qui plurimum valent in naturæ voluptate & triſtitia expendenda, volentes effingere quoſdam, qui valde cruciantur, talem quandam fabulam in medium proferant. Introducitur in fabula quidam extremo ſupplicio B afficiendus, cui oſtenditur omnium ciborum copia, & præterfluens aqua: nec conceditur, ut aliquo iſtorum fruatur: & cum extendit ille manum, omnia, quæ videntur, à tactu fugiunt, fitque hoc ſemper. Et hæc eſt profanorum de illo ſupplicii genere fabula. Philoſophorum vero quidam, cum vidiſſet ſodalium quendam oſculum formoſo puero dare, admirabundus dixit: Hic opinor præcipitem facile ſe in ignem in- C jiceret, qui tantam in ſe fornacem oſculo eſt auſus accendere. Ego autem non idem dixerim de his, qui cohabitantes oſculantur & contrectant? At ſi qui ſunt, qui hæc calumnientur, demonſtrare tentabo, quòd & hi illo uſque perveniant, & durius ſibi quàm ſit dictum ſupplicium accerſant. Nam ſi aſpectus ſolus tantum infert dolorem: quanto majorem & contactus accendit? ex quo ut eſt voluptas multo craſſior, quàm ex aſpectu, ita majorem ſtruit flammam, acerbiorem D efficit dolorem, & vehementius feram exaſperat. Quanto enim magis concupiſcentias augemus, & plurima eis fomenta ſuppeditamus, tanto & dolores noſtri magis intenduntur. Et quemadmodum qui menſæ & fonti aſſidet, non ſic videndo dolet, ut cui permiſſum eſt attingere, & tamen ne deguſtet prohibetur: ſic utique qui ad contrectanda virginum corpora admittuntur, graviorem hauriunt cruciatum ex tactu, quam E ex aſpectu, dum acerbius rei tactæ privatione torquentur. Et quid opus eſt philoſophari in his afferendo res externas? Dei enim ſententia his omnibus potentior, ipſa nobis oſtendit rem ita ſeſe habere. Nam cum vellet punire Adam, non procul à paradiſo ipſum habitare fecit; ſed prope paradiſum, ut continuam pœnam haberet è ſpectaculo loci, quem deſiderabat, & eo, quamvis ſemper illum ante ſe videret, frui non permitteretur. Jam forte aliquis dixerit, & quomodo ſi hoc natura tam amarū, pleriq; tanto ſtudio ſectantur? Ad quod ego dixerim, quod iſtuc ipſum extremæ illorū ægritudinis maximū eſt argumentū: Genes. 3.

Nam hic mos eſt ægrotantium, ut quærant frigidam quan- A
dam, breviſque temporis voluptatem, unde prolixiorem ſibi
conciliant pœnam. Hoc & in febricitantibus videre quis po-
teſt, qui cum pauliſper abſtinere uolunt à refocillatione mo-
mentanea vetitorum vel eſculentorum, vel potulentorum, lon-
gum quendam & difficillimum invehunt ſibi morbum. Opor-
tet autem, ut hi, qui bene valent, non eorum, qui male habent,
ſententiam & mores ſequantur. Nam ſi illos ſequemur, & à
medica arte, & à philoſophia condemnabimur. Neque enim B
hoc ſolum in febri contingit, vel mulierum amore; ſed & in
divitiis & in omnibus aliis, qui ita ægrotant. Etenim, qui in
pecunias inſaniunt, licet ſciant, quòd hi qui parva hæc indigis
impartiantur, infinita bona inde capiant, detinent tamen ea &
defodiunt, & bonis omnibus excidere malunt, ob frigidam
brevemque hanc voluptatulam, quàm æterna pœna liberari, &
immortalem vitam adipiſci, illas ad breve tempus deſpiciendo.
Hoc utique & illis contingit ob parvam oculorum concupiſcen- C
tiam: nam dum non ferunt ut ſeipſos aliquantiſper contineant,
intolerabilem intra ſe ignem cogunt: & quanto ſcilicet ſe ma-
gis oblectari putant, tanto magis malo implicantur, diabolo
ſuis artibus hoc curante ad incrementum & perſeverantiam in-
cendii, ut ardentes & delectentur, & doleant abſurdum quod-
dam temperamentum in animabus ſuis plantantes. Jam verò ſi
quis nos intemperantiæ ob hæc verba condemnet: ſane ſtre-
nuos illos viros, & cum mulieribus habitantes, qui nihil grave D
patiantur, beatos quidem dico, qui tales ſunt, & vellem etiam
ipſe hoc robore donari: & ipſe quidem fortè adducor ut credam,
quòd poſſibile ſit, eſſe aliquos tales. Vellem tamen eos, qui
nos reprehendunt, poſſe hoc nobis perſuadere, quod adoleſ-
cens fervens corpore, puellæque virgini cohabitans, & ad la-
tera ejus aſſidens, & ſimul cœnans, & per diem totum confa-
bulans, ut nihil aliud apponam, intempeſtivos riſus & effuſos
cachinnos, & mollia verba, atque alia quæ dictu inhoneſta au- E
diens, & in eadem habitans domo, eademque communicans
menſa, ubi multa eſt libertas verborum, & ultro citróque ac-
cipiuntur multa danturque, nulla humanarum affectionum ca-
piatur; ſed purus à mala voluptate & concupiſcentia perma-
neat. Vellem hæc, ab his, qui nos arguunt, me doceri poſſe;
ſed neque ipſi volunt doceri, & reclamant nobis, quaſi impuden-
tibus & in eodem morbo decumbentibus, ſuóque vitio correp-
tis, ſi nos defendamus. Et quid hæc ad nos, inquit? Neque nos A
ſumus obnoxii inſipientiæ alienæ, neque ſi quis ſtultè ſcandali-
zetur, dignus ego ſum, qui pœnas dem ob illius inſipientiam.
Sed Paulus non dixit hoc; ſed iuſſit, ut ſi injuſte ſcandalizetur ali-
quis, ejus infirmitati conſulatur. Tunc enim ſolum liberamur
à pœna, quæ poſita eſt in eos, qui ſcandalum dant aliis, ſi ex
ſcandalo aliud quoddam lucrum naſcatur majus damno, quod
ex ſcandalo fit. Adeóque ſi hòc non fuerit, & hoc ſolum ob-
venerit, ut ſcandalizentur alii, ſive ob rationem aliquam, ſive B
ob nullam, ſive ut infirmi offendantur, ſanguis illorum ſuper
caput noſtrum, & ex manibus noſtris Deus animas tales requi-
ret. Et propter hoc ne per omnia curam nullam haberemus
vel abjiceremus eorum, quibus offendiculo ſumus, terminos
quoſdam & regulas tales nobis Chriſtus præſcripſit. Nam &
hoc & illud fecit, nunc illos curans, nunc contemnens, prout
tempus poſtulabat. Enimvero cum de natura ciborum diſſereret, C
& oſtenderet eam eſſe puram, & à Judaica obſervatione libera-
ret, ubi ſcilicet Petro egreſſo & dicente, *Scandalizati ſunt*;
Matt.15,12. dixit: *Sinite ipſos.* Et non ſolum deſpexit, quin & accuſavit.
*Omnis enim plantatio, quam non plantavit pater meus cœleſtis e-
radicatur.* Ita legem de cibis ſtatuit. Ubi autem qui pete-
bant didrachma, ad Petrum accedentes dixerunt: *Magiſter tuus*
Ibid.17,24. *non ſolvit didrachma, tunc non idem egit, ſicut antea; ſed ra-
tionem habuit ſcandali, & ait: Ut autem non ſcandalizemus* D
*ipſos, mitte hamum in mare, & piſcem, qui primum egreſſus fue-
rit, tolle, invenieſque in ore ejus ſtaterem: hunc acceptum da pro
me & te.* Vides ut ſcandali & curam habet, & negligit? Nam
hoc loco nihil valde referebat etiam gloriam unigeniti obſcura-
ri: aut quomodo, cum & alibi ſtuduerit eam obumbrare, præ-
ceperitque multis, ne cui dicerent, quòd ipſe eſſet Chriſtus?
Et propterea nihil damni ex eo quòd dependit didrachma: ſi au-
tem non ſolviſſet, nata fuiſſent mala. Nam ut tyrannum & E
obluctantem & civitatis univerſæ inimicum, & in extrema peri-
cula injicientem utique averſati fuiſſent: propterea ipſos, qui
volebant rapere Chriſtum, & facere regem longius fugit, eamq;
opinionē à multis, qui circa ipſum erant, repulit. Alio autē loco
opus erat, ut corrigeretur factū, propteteaq; utiliter ac tēpeſtive,

A τοῦτο γὰρ τῶν νοσούντων τὸ ἔθος· ψυχράν τινα, καὶ ὀλιγοχρόνιον ἡδονὴν καρ-
πώσασθαι, καὶ μακρὰν ἑαυτοῖς ἐντεῦθεν κατασκευάζειν κόλασιν. τοῦτο γὰρ καὶ
ἐπὶ τῶν πυρεττόντων ἴδοι τις ἄν· οἱ μὴ βουλόμενοι καρτερῆσαι μικρὸν,
δι' ὀλιγοχρόνιόν τινα ψυχαγωγίαν, καὶ ποτῶν, καὶ σιτίων κεκωλυ-
μένων ἀπολαύοντες, μακράν τινα, καὶ χαλεπωτάτην ἑαυτοῖς ἐργά-
ζονται νόσον. δεῖ δὲ τοὺς ὑγιαίνοντας οὐκ ἀπὸ τῶν νοσούντων λαμβάνειν
τὰς περὶ τῶν πραγμάτων ψήφους. ἐπεὶ εἰ τούτοις ἑψόμεθα, καὶ ὑπὸ τῆς
B ἰατρικῆς, καὶ ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας καταγνωσόμεθα. οὐδὲ γὰρ, οὐδὲ ἐπὶ
πυρετῶν, οὐδὲ ἐπὶ γυναικῶν αὐτὸ πάσχουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ
χρημάτων, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, οἱ τὰ τοιαῦτα νοσοῦντες. καὶ γὰρ
οἱ περὶ τὰ χρήματα μεμηνότες, εἰδότες, ὅτι τὰ μικρὰ ταῦτα ἐνδόντα
προϊέμενοι τοῖς δεομένοις, μυρία ἐκεῖ λήψονται ἀγαθὰ, κατέχουσιν
ὅμως αὐτὰ, καὶ κατορύττουσι, καὶ πάντων ἐκπεσεῖν αἱροῦνται τῶν ἀγα-
θῶν μᾶλλον, διὰ τὴν ψυχρὰν ταύτην, καὶ βραχεῖαν ἡδονὴν, ἢ τῆς αἰω-
C νίου κολάσεως ἀπαλλαγῆναι, καὶ τὴν ἀθάνατον καρπώσασθαι ζωὴν,
διὰ τῆς προσκαίρου τούτων ὑπεροψίας. τοῦτο δὴ καὶ οὗτοι πάσχουσι, τῆς
μικρᾶς ταύτης ἐπιθυμίας, τῆς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν οὐκ ἀνεχόμενοι
μικρὸν ἑαυτοὺς ἀποστῆσαι, ἀφόρητον ἑαυτοῖς συνάγουσι πῦρ· καὶ ὅσω-
περ ἂν νομίζωσιν ἥδεσθαι, τοσούτῳ μᾶλλον ἐμπλέκονται τῷ κακῷ, τοῦ
διαβόλου τοῦτο τεχνασαμένου πρὸς τὴν παραμονὴν τῆς φλογὸς καὶ ἐπί-
δοσιν, ὅθεν καιόμενοι καὶ ἥδονται. καὶ ἀλγοῦσιν, ἄτοπόν τινα κρᾶσιν ἐν
D ταῖς ἑαυτῶν καταφυτεύοντες ψυχαῖς. εἰ δέ τις ἡμῶν ἀκρασίαν κα-
ταγινώσκει ἀπὸ τούτων τῶν ῥημάτων, τοὺς γενναίους ἄνδρας, καὶ γυναιξὶ
συνοικοῦντας μηδὲν πάσχειν δεινὸν, μακαρίζω μὲν τοὺς τοιούτους τι-
νάς· καὶ βουλοίμην ἂν καὶ αὐτὸς τοσαύτην λαβεῖν ἰσχύν· καὶ ἴσως μὲν
καὶ αὐτὸς πείθομαι, ὅτι δυνατὸν εἶναι τοιούτους τινάς. ἐβουλόμην δὲ καὶ
τοὺς ἐγκαλοῦντας ἡμῖν δυνηθῆναι πεῖσαι τοῦτο, ὅτι νέος σφριγῶν τῷ
σώματι, κόρῃ συνοικῶν παρθένῳ, καὶ συγκαθήμενος, καὶ συνδειπνῶν, καὶ
συνδιαλεγόμενος δι' ἡμέρας· τὰ γὰρ ἄλλα οὐδὲν προστίθημι· τοὺς
E ἀκαίρους γέλωτας, τὰς διαχύσεις, καὶ τὰ μαλακὰ ῥήματα, καὶ τὰ
ἄλλα, ἃ μηδὲ λέγειν ἴσως καλόν· ἀλλ' οὖν τὴν αὐτὴν ἔχων οἰκίαν, καὶ
τραπέζης, καὶ λόγων κοινωνῶν, καὶ μετὰ παῤῥησίας πολλῆς, καὶ μετα-
λαμβάνων πολλῶν, καὶ μεταδιδοὺς οὐδενὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἁλίσκεται ἀλ-
λὰ καθαρὸς ἐπιθυμίας τε μένει πονηρᾶς, καὶ ἡδονῆς. ἐβουλόμην ταῦ-
τα δύνασθαι πείθειν τοὺς ἐγκαλοῦντας ἡμῖν. ἀλλ' οὐκ ἐθέλουσι πείθε-
σθαι· ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τὰ ταῦτα ἀπολογουμένων καταβοῶσιν ὡς ἀναι-
A σχυντῶν, καὶ τὰ αὐτὰ νοσούντων αὐτοῖς, τῇ οἰκείᾳ περιστελλόντων κα-
κίᾳ. καὶ τί ταῦτα πρὸς ἡμᾶς φησιν; οὐδὲ γὰρ τῆς ἑτέρων ἀνοίας ἡμεῖς
ὑπεύθυνοι, οὐδὲ εἴ τις ἀλόγως σκανδαλίζοιτο, δοῦναι δίκην ἄξιος
ἐγὼ διὰ τὴν ἄνοιαν τὴν ἐκείνου. ἀλλὰ Παῦλος οὐκ εἶπε τοῦτο, ἀλλὰ κἂν
ἀδίκως σκανδαλίζηταί τις δι' ἀσθένειαν, βοηθεῖν ἐκέλευσε. τότε γὰρ
μόνον ἀπαλλαττόμεθα τῆς ἐπὶ τοῖς σκανδαλιζομένοις τιμωρίας κει-
B μένης, ὅταν ἐκ τοῦ σκανδάλου κέρδος ἕτερον τίκτηται τῆς ἀπὸ τοῦ σκαν-
δάλου βλάβης μεῖζον· ὡς ἂν τοῦτο μὴ ᾖ, ἀλλ' ἓν μόνον συμβαίνῃ τὸ
σκανδαλίζεσθαι ἑτέρους, ἄν τε εὐλόγως, ἄν τε ἀλόγως σκανδαλίζων-
ται, ἄν τε ὡς ἀσθενεῖς, τὸ αἷμα αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τὴν ἡμετέραν,
καὶ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἡμετέρων ὁ Θεὸς τὰς τοιαύτας ἐκζητήσει ψυχάς.
διά τοι τοῦτο, ἵνα μὴ πανταχοῦ, μήτε φροντίζωμεν, μήτε καταφρονῶ-
μεν τῶν σκανδαλιζομένων, ὅρους τινὰς, καὶ κανόνας ἔθηκε τούτου ὁ Χρι-
C στὸς, καὶ τοῦτο κἀκεῖνο ποιήσας μετὰ τοῦ καιροῦ τοῦ προσήκοντος. ὅτε μὲν γὰρ
περὶ τῆς τῶν ἐδεσμάτων διελέγετο φύσεως, καὶ ἐδείκνυ καθαρὰν αὐτὴν
οὖσαν, καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀπήλλαττε παρατηρήσεως, εἰσελθόντος τοῦ Πέ-
τρου, καὶ εἰπόντος, ὅτι ἐσκανδαλίσθησαν, ἄφες αὐτοὺς, φησι, καὶ οὐ μό-
νον κατεφρόνησεν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κατηγόρησεν εἰπὼν, πᾶσα γὰρ
φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται· «
οὕτω τὸν νόμον ἐκύρωσε τὸν περὶ βρωμάτων. ἐπειδὴ δὲ οἱ τὰ δίδραχμα
D ἀπαιτοῦντες, τῷ Πέτρῳ προσελθόντες ἔλεγον· ὁ διδάσκαλός σου «
οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα, οὐκέτι τὸ αὐτὸ πεποίηκεν, ὅπερ ἐπ' ἐκεί- «
νων· ἀλλὰ φροντίζει τοῦ σκανδάλου καί φησιν· ἵνα δὲ μὴ σκανδαλί- «
σωμεν αὐτοὺς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀνα- «
βάντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον· καὶ εὑρήσεις ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ στατῆρα· «
τοῦτον λαβὼν, δὸς ἀντὶ ἐμοῦ, καὶ σοῦ. ὁρᾷς φροντίζοντα, καὶ μὴ φρον- «
τίζοντα; ἐνταῦθα μὲν γὰρ οὐκ ἦν κατεπεῖγον ἐγκαλυφθῆναι τοῦ μονο-
γενοῦς τὴν δόξαν. πῶς γὰρ, ὅπου καὶ ἐπετήδευεν αὐτὴν συσκιάζειν, καὶ ἐκέ-
E λευε πολλοὺς μὴ λέγειν ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός· καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ μὲν τοῦ
καταθεῖναι τὰ δίδραχμα, οὐδὲν ἦν βλάβος. ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ καταθεῖ-
ναι, μεγάλα ἔτικτετο κακά. ὡς γὰρ τύραννον, καὶ ἀνταίροντα,
καὶ τῆς πόλεως ἁπάσης ἐχθρὸν, καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους ἐμβάλλοντα
κινδύνους, οὕτως ἂν ἀπεστράφησαν· διὰ δὴ τοῦτο καὶ βουλομένους
αὐτοὺς ἁρπάσαι τε αὐτὸν, καὶ βασιλέα ποιῆσαι, ἀπέφυγε πόρ-
ρωθεν, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ταύτην ἀποκρουόμενος τὴν ὑπόληψιν· ἐκεῖ δὲ ἀναγκαῖον τὸ κατορθούμενον ἦν· διὸ χρησίμως τε, καὶ εὐκαίρως,

καὶ ἐπὶ κατορθώματι μείζονι κατεφρόνησε τοῦ σκανδάλου. καὶ γὰρ εὔκαιρον ἦν λοιπὸν τοὺς μέλλοντας ἐπὶ τὴν ἀκροτάτην ἀναβαίνειν φιλοσοφίαν, μὴ κωλύειν διὰ τὸν εἰς Ἰουδαίους φόβον· ἀλλ᾽ ἀφιέναι λοιπὸν τοῦ καιροῦ καλοῦντος ἐπὶ τὴν τῆς ψυχῆς καθαρότητα, καὶ μὴ κατέχειν ἐν τῇ σωματικῇ παρατηρήσει, ἀλλὰ συγχωρεῖν τῆς ταπεινότητος ἀπαλλάττεσθαι ἐκείνης. οὕτω καὶ Παῦλος καταφρονεῖ τῶν σκανδαλιζομένων, καὶ οὐ καταφρονεῖ ἀκολουθῶν τῷ διδασκάλῳ, καί φησι· πάντα πᾶσιν ἀρέσκω μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον· ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν. εἰ δὲ Παῦλος τὸ οἰκεῖον παρορᾷ συμφέρον, ἵνα τὸ τῶν ἄλλων εὕρῃ· πόσης οὐκ ἂν εἴημεν ἄξιοι κολάσεως, μηδὲ οἰκείας ἀποστῆναι βλάβης ἀνεχόμενοι ὑπὲρ τοῦ τὸ ἑτέρων συμφέρον εὑρεῖν, ἀλλ᾽ ἡδέως μεθ᾽ ἑαυτῶν καὶ ἑτέρους προσαπολλύντες, παρὸν καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἑτέρους διασῶσαι. διὰ δὴ τοῦτο, ὅταν μὲν ἴδῃ πολὺ τὸ κέρδος, καὶ τῆς τοῦ σκανδάλου βλάβης μεῖζον, καταφρονεῖ τῶν σκανδαλιζομένων. ὅταν δὲ κέρδος ᾖ μηδὲν, τοῦτο δὲ μόνον τὸ σκανδαλίζεσθαι ἐκβῆναι, πάντα καὶ ποιεῖν καὶ πάσχειν αἱρεῖται, ὥστε μὴ τοῦτο γενέσθαι. καὶ οὐ φιλοσοφεῖ τοιαῦτα, οἷα ἡμεῖς οὐδὲ λέγει, διὰ τί γάρ εἰσιν ἀσθενεῖς; διὰ τί γὰρ ἀλόγως ταῦτα πάσχουσιν; ἀλλὰ δι᾽ αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα αὐτῶν φείδεται, ἐπειδὴ ἀλόγως τοῦτο πάσχουσιν, ἐπειδὴ ἀσθενεῖς εἰσιν.

Εἰπὲ γάρ μοι, ποίαν ἔχει πρόφασιν εὔλογον εἰπεῖν ὁ σκανδαλιζόμενος ἐπὶ τῷ ἐσθίοντι κρέας, καὶ οἶνον πίνοντι; τοῦτο γὰρ ὁ Θεὸς τὸν νόμον ἄνωθεν ἐξέθετο. ἀλλ᾽ ὅμως κἂν ἐπὶ τούτοις σκανδαλίζηταί τις, καὶ τούτων ὁ Παῦλος ἀπέχεται. οὐ γὰρ μὴ φάγω κρέας, φησὶ, οὐδὲ πίω οἶνον, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω. καὶ οὐκ εἶπε ταῦτα, ἅπερ ἡμεῖς· ὅτι ἐγὼ μέλλω τῆς ἑτέρων ἀλογίας ὑπεύθυνος εἶναι; καὶ ἐάν τινι δόξῃ σκανδαλισθῆναι ἁπλῶς, ἐγὼ ἔσομαι ἄξιος δίκην δοῦναι; καί τοι καὶ εἰ εἶπε, πολλῷ δικαιότερον ἂν ἡμῶν εἶπε. ὁ μὲν γὰρ ἐπ᾽ ἐκείνοις σκανδαλιζόμενος, ἀλόγιστος σφόδρα, καὶ ἀνόητος· ὁ δὲ ἐπὶ τούτοις, πολλὰς ἂν ἔχοι δικαίας καὶ εὐλόγους αἰτίας εἰπεῖν· ἀλλ᾽ ὅμως καὶ δικαιότερα ἡμῶν ὁ Παῦλος, εἴπερ ἂν ἠθέλησεν, οὐκ εἶπεν· ἀλλ᾽ εἰς ἓν μόνον εἶδε, τοῦ πλησίον τὴν σωτηρίαν. καὶ θέα τὴν ὑπερβολήν· οὐ γὰρ εἶπεν ἅπαξ, ἢ δὶς, ἢ τόσον, καὶ τόσον χρόνον· ἀλλ᾽ εἰς τὸν αἰῶνά, φησιν, οὐ μὴ φάγω, εἰ σκανδαλίζοιτο ἕτερος. καὶ ἵνα μὴ νομίσῃς μέχρι τούτων αὐτὸν ἑστάναι, καὶ ἕτερόν τι προσέθηκε τούτου πλέον. εἰπὼν γὰρ, καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέας, μηδὲ πιεῖν οἶνον, συνῆψε κἀκεῖνο· μηδὲ ἐν ᾧ ἀδελφός σου προσκόπτει, ἢ σκανδαλίζεται, ἢ ἀσθενεῖ· καὶ πάλιν σκόπει μοι τὴν σοφίαν τοῦ διδασκάλου· τὸν μὲν γὰρ ἀσθενοῦντα ἀφεὶς, τὸν ἰσχυρὸν διορθοῖ πρὸ ἐκείνου. οὗτος γὰρ αἴτιος τοῦ ἀσθενεῖν ἐκεῖνον, ὁ κύριος ὢν διορθῶσαι τὴν ἀρρωστίαν, καὶ μὴ τοῦτο ποιῶν. καὶ τί λέγω περὶ τῶν ἀσθενῶν ἀδελφῶν; καὶ γὰρ καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι κελεύει ταύτην παρέχειν τὴν πρόνοιαν. ἀπρόσκοποι γάρ, φησι, γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις, καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. ὥστε ἂν ἰσχυρότερον εἶναι λέγῃς σαυτὸν, καὶ μηδὲν ἀπὸ ὁμοσκηνίας βλάπτεσθαι ταύτης, τοσούτῳ μᾶλλον ὑπεύθυνον σαυτὸν καθιστᾷς τοῦ διασπάσαι τὸν δεσμόν. ὅσῳ γὰρ ἂν ᾖς ἰσχυρότερος, τοσούτῳ δικαιότερος ἂν εἴης τὸν ἀσθενέστερον διαβαστάσαι· ἂν μὲν οὖν ἀσθενὴς ᾖς, διὰ σαυτὸν ἀπόστηθι· ἐὰν δὲ ἰσχυρότερος, διὰ τὸν ἀσθενοῦντα. οὐ γὰρ ἑαυτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ἰσχυρὸν εἶναι χρὴ τὸν ἰσχύοντα. εἰ δὲ λέγων ἰσχύειν, τὴν ἀσθένειαν τὴν ἐκείνου περιορᾷς, διπλῆν δώσεις δίκην, ὅτι περ οὐκ ἐφείσω, καὶ ὅτι πολλὴν ἔχων τοῦ φείσασθαι δύναμιν. ὑπεύθυνος γὰρ ἕκαστος ἡμῶν τῆς τοῦ πλησίον σωτηρίας ἐστί· διὰ τοῦτο οὐχὶ τὰ ἑαυτῶν σκοπεῖν, ἀλλὰ τὰ τοῦ πλησίον ἐκελεύσθημεν. τιμῆς γὰρ ἠγοράσθημεν· ὁ δὲ ἀγοράσας ἡμᾶς, τοῦτο προσέταξεν ἐπὶ τῇ κοινῇ πάντων ἡμῶν λυσιτελείᾳ. οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον συμβαίνει τὸ κέρδος, ὅτι τὰ οἰκεῖα σώζομεν μέλη, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ ἑτέρους ἐν ἀσφαλείᾳ καθιστῶμεν μείζονι. κἂν γὰρ μυριάκις φιλοσοφῇς, δι᾽ αὐτῶν ἐλέγχῃ τῶν πραγμάτων· οὐ τὴν τυχοῦσαν δεχόμενος βλάβην ἀπὸ τῆς συνοικήσεως ταύτης. ὅταν γὰρ ἴδω σε δυσαποσπάστως ἔχοντα, καὶ μυρίων βλαπτομένων καταφρονοῦντα, καὶ πολλῶν ἐγκαλούντων οὐδὲ ἐπιστρεφόμενον, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξαν σαυτοῦ καταπατοῦντα, καὶ τῷ κοινῷ τῆς ἐκκλησίας προστριβόμενον κατηγορίαν πολλὴν, καὶ τὰ τῶν ἀπίστων ἀνοίγοντα στόματα, καὶ πάντας πονηρᾷ περιβάλλοντα δόξῃ. καὶ τοσαῦτα μὲν ἀπὸ τοῦ συνοικεῖν κακὰ, ἀγαθὸν δὲ μηδὲν ὑμῖν ἐγγινόμενον ἀπὸ δὲ τοῦ χωρισμοῦ, τούτων μὲν ἁπάντων τὴν ἀναίρεσιν τῶν κακῶν, πολλῶν δὲ ἑτέρων κτῆσιν ἀγαθῶν, εἶτα οὐκ ἀνεχόμενον ἀποπηδῆσαι, πῶς δυνήσομαι πεῖσαι τοὺς ἐγκαλοῦντας, ὅτι πάσης ἀπήλλαξαι προσπαθείας, καὶ ἐπιθυμίας εἶ πονηρᾶς καθαρός; μᾶλλον δὲ οὐδὲν ὑπὲρ τούτων φιλονεικῶ· ἀλλ᾽ ἔστω σε εἶναι συνοικοῦντα καθαρόν· καίτοιγε ὁ μακάριος Ἰὼβ οὐκ ἐτόλμησε τοσαύτην ἑαυτῷ μαρτυρῆσαι δύναμιν, καὶ φιλοσοφίαν· ἀλλ᾽ ὁ πᾶσαν ὑπερελθὼν ἀρετὴν, καὶ πάντων ὑπερεκχυθεὶς τῶν τοῦ διαβόλου δικτύων,

& ut in meliori opere contempſit ſcandalum. Etiam poſtea valde tempori congruebat, ut ad excellentiorem philoſophiam aſcenſuri, non prohiberentur lege, quæ ad Judæos pertinebat; ſed abirent poſt hac ita vocante tempore ad animi puritatem, neq; remorarentur corporali obſervatione; ſed permitterentur ab humilitate illa eximi. Sic & Paulus contempſit eos, qui ſcandalizabantur magiſtrum ſequens, & dixit: *Per omnia omnibus placeo, non querens, quod mihi conducit; ſed quod multis, ut ſalventur.* 1. Cor. 10, 33. Si autem Paulus ſuam contemnit utilitatem, ut inveniat, quod multis proſit: quanta nos digni erimus pœna, ſi neque proprium fugimus damnum, nec cogitamus quomodo inveniamus, quod utile ſit aliis; ſed nos quoque cum aliis ſuaviter perdimus, cum poſſemus & noſipſos & alios ſervare? Atque propter hoc cum videt majus lucrum quàm damnum, quod oritur, contemnit eos, qui ſcandalum patiuntur. Ubi autem lucrum nullum, ſolum autem ſcandalum inde evenire, omnia & facere & pati paratus eſt, ne eveniat. Et non diſputat talia more noſtro. Non enim dicit. Quare ſunt tam infirmi? quare affectiones illas admittunt? Sed ea de cauſa ipſis potiſſimum parcit, quia ob rationis penuriam ita ſe habent, & ita infirmi ſunt,

Dic enim mihi, qualem ille rationabilem prætextum dicere poteſt, qui ſcandalizatur in comedente carnem & bibente vinum? Cap. VI. An non hæc olim nobis lege Deus ipſe permiſit? Veruntamen in his ſi ſcandalizetur aliquis, Paulus abſtinet. *Nunquam enim carnem comedam*, inquit, *ut ne ſcandalizem fratrem*: 1. Cor. 8, 13 & non dixit, ſicut nos: Subjiciendusne ego alienæ inſipientiæ? num quia alicui ſimpliciori videtur eſſe ſcandalum, ego dignus qui ſupplicium luam? Quamvis ſi etiam dixiſſet, multò tamen juſtius dixiſſet quàm nos. Nam qui in illis ſcandalizatur, inſenſatus eſt, & valde inſipiens. Verum in his ipſe multas juſtas & dignas cauſas, quas dicat, habet. At multo juſtiores dixiſſet Paulus, ſiquidem dicere voluiſſet: at non dixit; ſed ad unum ſolum ſpectavit, nempe ſalutem proximi. Et vide eminentiam: non enim dixit ſemel, aut bis, vel tanto tempore: ſed, in æternum, ait, non comedam, ſi ſcandalizetur alius. Et ut ne putes in his eum ſubſiſtere, & aliud quiddam adjicit hoc majus. Ut enim dixit, *bonum eſt non comedere carnem, & non bibere vinum*, conjunxit & illud: *Neque illud, per quod frater tuus impingit, vel ſcandalizatur, vel infirmatur.* Rom. 14, 21. Et animadverte rurſus ſapientiam præceptoris. Relicto enim infirmo, fortem corrigit ante illum. Nam fortis author eſt, quòd ille infirmus eſt, eo quòd poſſit infirmitatem corrigere, & non facit. Et quid dico de infirmis fratribus? Etenim Judæis & gentibus jubet eandem curam impendi. *Abſque offendiculo enim*, ait, *ſitis & Judæis & Gentibus, & Eccleſiæ Dei.* 1. Cor. 10, 32. Itaque quanto fortiorem eſſe dicis, nihilque ab cohabitatione incommodi accipere, tanto magis teipſum debitorem conſtituis, ut vinculum hoc rumpas. Nam quanto fortior eras, tanto æquius fuit, ut infirmiorem geſtares. Igitur ſi infirmus es, propter teipſum deſiſte: ſin robuſtior, propter alterius infirmitatem. Non enim ſibiipſi duntaxat; ſed & aliis fortem eſſe oportet eum qui fortis eſt. Quòd ſi te fortem eſſe dicis, & infirmitatem illius contemnis: duplam dabis pœnam, tum quod non peperciſti, tum quod multa tibi vis erat, ut illi parcere poſſes. Nam unuſquiſque noſtrum debitor eſt ſalutis proximi. Propterea juſſi ſumus, *ut non quæ noſtra ſunt; ſed quæ proximi ſpectemus.* 1. Cor. 10. *Precio enim empti ſumus*, 1. Cor. 6, 20 & qui nos redemit, hoc præcepit in communem animarum noſtrarum utilitatem. Non enim hoc ſolum noſtrum eſt lucrum, quando propria ſalvamus membra, ſed & quando alios in majori ſecuritate conſtituimus. Quamvis te perpetuò defendas, ac philoſophiam te religioſam profiteri dicas: redargueris tamen per opera, damnum ex hac cohabitatione accepturus non vulgare. Quando enim te video ita avelli non poſſe, & deſpicere millia eorum, qui offenduntur, & non converti te tam multis reprehendentibus; ſed & gloriam tuam conculcare, Eccleſiæque accuſationem magnam & invidiam conflare, atque infidelium ora laxare, omneſque mala opinione imbuere: & tanta quidem ex cohabitatione nobis naſci mala, nullum autem provenire bonum: ex ſeparatione vero, horum omnium malorum ſublevationem, multorum autem aliorum bonorum poſſeſſionem adipiſci licere, quum non feras, ut à te tranſeat, quomodo perſuadere potero aliis, quod affectionis ſis expers, & à concupiſcentia mala purus? Imo vero propter hæc nihil contendo; ſed eſto, quod ſis etiam cohabitando purus, quamvis ne Job quidem ille beatus auſus fuit tantam virtutem & ſapientiam ſibi adſcribere, & de ſe ita teſtari. Sed qui omnem tranſcenderet virtutem, ex omnibus diaboli retibus extractus,

&

& primus & ſolus tantam fortitudinem demonſtravit, & omne A ferrum, & adamantem ſua continentia prætergreſſus, ſubnervavit diaboli poteſtatem: ſic veritus erat talem pugnam, & putavit impoſſibile eſſe cohabitare virgini ſine damno & purum, adeo ut non ſolum à cohabitatione tali procul & longe ſeipſum; ſed & ab aſpectu prorſus & occurſu ſubduxerit, legemq; poſuerit oculis ſuis omnino in virginem ne reſpicere quidem: ſciebat Job. 31. 1. enim manifeſte, quòd non ſolum cohabitantem; ſed & aſpicientem curioſè in faciem virginis, difficile, fortè autem & im- B poſſibile ſit effugere damnum, quod inde oritur. Propter quod & dicebat, *ne cogitem quidem de virgine.*

CAP. V. At ſi parvus videtur vobis ad certamen Job, quamvis revera neque ſtercore illius ſimus digni: veruntamen licet minus tua magnanimitate eſſe putes exemplum, cogita vocaliſſimum præ- C conem veritatis Paulum, qui totum orbem circuit, & dicere potuit verba illa multa ſapientia referta, *quòd non jam ipſe ſit* Galat. 2. 20 *vivens; ſed Chriſtus in ipſo: & quòd crucifixus ſit mundo,* & 6. 14. *& mundus ſibi: & quòd quotidie moriatur,* poſt 1. Cor. 15. 31 tantam ſpiritus gratiam, & tanta certaminum ſpecimina, poſt tam innumera pericula, poſt tam eximiæ diligentiæ & ſapientiæ ſtudium: declarat nobis & commonſtrat, quòd donec ſpiraverimus, & hac carne fuerimus circumdati, certaminibus no- D bis opus eſt & laboribus, neque ocio temperantia patatur; ſed multis ſudoribus & laboribus opus eſt. Ad hoc enim trophæum parandum ſic dicebat: *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem* 1. Cor. 9. 27 *redigo: ne dum aliis prædicavero, ipſe reprobus ſiam.* Hæc autem dicebat declarans ſeditionem carnis, & concupiſcentiæ tabiem, prælium que continuum, ac vitam ſemper in agone conſtitutam. Et idcirco etiam Chriſtus difficultatem rei declarans, neque vel licite aſpicere permittit mulierum facies: quoniam E & adulterorum pœna puniendos ſic ſpectantes interminatus eſt. Matt. 18. 12. Et eum dixiſſet Petrus, *Non expedit uxorem ducere:* non ſtatuit legem, ne ducantur uxores; ſed naturam rei declarans dicebat: *Qui poteſt capere, capiat.* Audimus autem & hoc noſtro ſeculo, quòd nonnulli ferro totum corpus obligantes: & ſacco veſtientes, & ad vertices montium currentes, & in continuis vigiliis ac inedia ſumma viventes, & omnem diſciplinæ ſeveritatem oſtendentes, & omnibus mulieribus ingreſſum in domun- A culam & tugurium ſuum interdicere, atque hac ratione ſeipſos caſtigantes ægre tamen concupiſcentiæ furorem comprimere. At tu dicis, quòd licet videas cohabitantem virgini, & alligatum, & deliciantem, & animam potius amittentem, quàm cohabitatricem, paratumque omnia & facere & pati potius quam ſeparari à dilecta, ne ſuſpiceris aliquid mali, ne putes concupiſcentiæ negocium; ſed pietatis potius. Admirande vir, is affectus eſt his, qui lapidibus cohabitant, non homi- B nibus. Et tu quidem fortè non credis ob magnam tuam continentiam: ego autem audivi multos dicentes, quòd etiam multi erga lapides & ſtatuas nonnihil affecti ſint. Quòd ſi tantum valuit artificium ſolum, ubi aſpera & dura effigies, quantam operabitur inſaniam in effigie pulchra tenerum corpus? Quomodo non credentur magis veriſimilia dicere, qui vos accuſant, quàm vos, qui defenditis? Quid n. veriſimile, dic mihi? An quòd C vir mulierem concupiſcit, vel quòd nõ concupiſcit? Omnino dixerimus, quòd concupiſcat. Rurſum quum innumeræ cauſæ impellunt, ut egrediatur, & non fert, quòd egrediatur; ſed vult, ut intra domum ſe contineat, haud in ullum bonum: quin potius multa ſunt probra, & damna tam à ſuis, quàm ab alienis. Quid hic veriſimile? Ex bono ne hoc agatur propoſito, an ex malo? Opinor quis facilè dixerit, quòd ex malo. Veruntamen non de his ipſis diligenter ſcrutabimur; ſed ponatur, D ut fingi poteſt, quòd ii, qui ſcandalizantur, non ſcandalizentur juſte; ſed temere & ſine cauſa: dic mihi, cujus gratia virgini cohabitas? Nulla enim alia cauſa cœpta eſt cohabitatio hæc, quàm propter dilectionem & amorem; ſed aufer hoc, & auferetur rei utilitas. Quis enim vir eſt, qui vellet ſine hac neceſſitate ferre delicias & injurias mulierum & alias hujus generis imperfectiones? Propterea & ab initio Deus mulierem hoc robore armavit, probè ſciens quòd valde deſpicabilis ei E eſſet, niſi hoc ipſi initio conferret, & quòd nullus ei cohabitaturus eſſet, qui à cupiditatibus eſſet immunis: nam quòd nunc tam neceſſariæ & utiles ſunt, ideo eſt, quia & pueros procreant, & domum cuſtodiunt, & alia multa his plura adminiſtrant. Si igitur inquam, quæ ita viris miniſtrant, ſæpe tamen contemptæ ſunt, ut è domo ejiciantur: quomodo abſque concupiſcentia nobis eſſe poſſunt dilectæ, præſertim à quibus tot opprobria? Vel ergo cauſam cohabitationis dicite,

A καὶ πρῶτος, καὶ μόνος τοσαύτην ἐπιδειξάμενος καρτερίαν, καὶ πάντα σίδηρον, καὶ ἀδάμαντα τῇ τῆς ψυχῆς παρελθὼν ἐγκρατείᾳ καὶ καταπρήψας τοῦ διαβόλου τὴν ἰσχύν, οὕτως ἐδεδοίκει τὴν τοιαύτην πάλην, καὶ ἐνόμιζεν ἀδύνατον εἶναι συνοικοῦντα παρθένῳ μένειν ἀσινῆ, καὶ καθαρὸν, ὡς μὴ μόνον συνοικήσεως πόρρω, καὶ μακρὰν ἑαυτὸν καταστῆσαι, ἀλλὰ καὶ τῆς ὄψεως τῆς ἁπλῶς, καὶ ἀπὸ συντυχίας γενομένης, καὶ νόμον ἔθηκε τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς ἑαυτοῦ, μηδὲ ἁπλῶς εἰς παρθένον ἰδεῖν· B ᾔδει γὰρ ᾔδει σαφῶς, ὅτι οὐ μόνον συνοικοῦντα, ἀλλὰ καὶ τὸν βλέποντα περιέργως εἰς ὄψιν παρθενικὴν δύσκολον, τάχα δὲ καὶ ἀδύνατον τὴν ἐκεῖθεν διαφυγεῖν βλάβην. διὸ ἔλεγεν· καὶ οὐ συνήσω ἐπὶ παρθένῳ.

Εἰ δὲ μικρός σοι πρὸς ἅμιλλαν ὁ Ἰὼβ, καίτοι γε οὐδὲ τῆς κοπρίας ἐσμὲν ἄξιοι τῆς ἐκείνου, πλὴν ἀλλ' εἰ ἔλαττον σου νομίζεις τῆς μεγαλοψυχίας εἶναι τὸ ὑπόδειγμα, ἐννόησον τὸν μεγαλοφωνότατον κήρυκα τῆς ἀληθείας Παῦλον, ὃς ἅπασαν περιελθὼν τὴν οἰκουμένην, καὶ δυ- C νηθεὶς εἰπεῖν ἐκεῖνα τὰ πολλῆς γέμοντα σοφίας ῥήματα, ὅτι οὐκέτι αὐτὸς ἔτι ζῇ, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῷ. καὶ ὅτι ἐσταύρωται τῷ κόσμῳ, καὶ ὁ κόσμος αὐτῷ, καὶ ὅτι καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκει μετὰ τὴν τοσαύτην τοῦ πνεύματος χάριν καὶ τὴν τοσαύτην τῶν ἄθλων ἐπίδειξιν, μετὰ τοὺς ἀφάτους κινδύνους, μετὰ τὴν ἠκριβωμένην φιλοσοφίαν, δείκνυσιν ἡμῖν, καὶ παραδηλοῖ, ὅτι ἕως ἂν ἐμπνέωμεν, καὶ τὴν σάρκα ὦμεν περικείμενοι ταύτην, παλαισμάτων ἡμῖν χρεία, καὶ πόνων, καὶ οὐκ ἔστιν ἀπραγμόνως D κατορθῶσαι σωφροσύνην ποτὲ, ἀλλὰ πολλῶν ἱδρώτων ἡμῖν δεῖ, καὶ καμάτων πρὸς τοῦτο τὸ τρόπαιον. οὕτως ἔλεγεν· ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. ταῦτα δὲ ἔλεγε, δηλῶν τὴν ἐπανάστασιν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας λύτταν, καὶ τὸν διηνεκῆ πόλεμον, καὶ τὸν ἐναγώνιον αὐτοῦ βίον. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ πράγματος αὐτοῦ δηλῶν τὴν δυσκολίαν, οὐδὲ ἐμβλέπειν ἠφίει εἰς τὰς τῶν γυναικῶν ὄψεις, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν μοιχῶν κο- E λάσει τοὺς οὕτως ὁρῶντας κολάζειν ἠπείλησε. εἰπόντι δὲ καὶ τῷ Πέτρῳ, ὅτι οὐ συμφέρει γαμῆσαι, οὐκ ἐνομοθέτησε μὴ γαμεῖν, ἀλλὰ τὸ παραδηλῶν τοῦ πράγματος τὸν ὄγκον, ἔλεγεν· ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω. ἀκούομεν δὲ καὶ ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, ὅτι πολλοὶ καὶ σιδήρῳ ἅπαν τὸ σῶμα καταδήσαντες, καὶ σάκκῳ περιβαλόντες, καὶ πρὸς τὰς ὀρῶν ἀναδραμόντες κορυφὰς, καὶ νηστείᾳ συζῶντες διηνεκεῖ, καὶ παννυχίσι, καὶ ἀγρυπνίαις, καὶ πᾶσαν ἐπιδεικνύμενοι σκληραγωγίαν, καὶ γυναιξὶν ἁπάσαις ἀπαγορεύσαντες ἐπιβαίνειν τοῦ δωματίου καὶ τῆς καλύ- A βης τῆς ἑαυτῶν, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ παιδαγωγοῦντες ἑαυτοὺς, μόλις περιγίνονται τῆς κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν μανίας. σὺ δὲ λέγεις, ὅτι κἂν συνοικοῦντα ἴδῃς παρθένοις, καὶ προσδεδεμένον, καὶ τρυφῶντα, καὶ τὴν ψυχὴν προϊέμενον μᾶλλον, ἢ τὴν συνοικον, καὶ πάντα καὶ παθεῖν, καὶ ποιῆσαι αἱρούμενον, ἢ χωρισθῆναι τῆς ποθουμένης, μὴ πιστεύσῃς τι πονηρὸν, μηδὲ ἐπιθυμίας εἶναι νομίσῃς τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ εὐλαβείας. ἀλλ' οὐ περὶ τῶν σώματα ἐχόντων, ὦ θαυμάσιε, ἀλλὰ περὶ τῶν λίθοις συνοι- B κούντων οὕτω διακεῖσθαι χρή. καὶ σὺ μὲν ἴσως ἀπιστεῖς, διὰ τὴν πολλὴν σωφροσύνην· ἐγὼ δὲ ἤκουσα διηγουμένων τινῶν, ὅτι πολλοὶ καὶ πρὸς ἀγάλματα, καὶ λίθους ἔπαθόν τι. εἰ δὲ ἔνθα σκληρότης, καὶ ἀντιτυπία, καὶ ἡ διάπλασις μόνη τοσοῦτον ἰσχυσεν, ὅταν μετὰ τῆς διαπλάσεως καὶ σῶμα ἁπαλὸν ὑποκείμενον ᾖ, τίνα οὐκ ἐργάσεται μανίαν; πῶς δὲ οὐ δόξουσιν εἰκότως λέγειν μᾶλλον οἱ κατηγοροῦντες, ἢ ὑμεῖς οἱ ἀπολο- C γούμενοι; τί γὰρ εἰκὸς, εἰπέ μοι, ἐπιθυμεῖν ἄνδρα γυναικὸς, ἢ μὴ ἐπιθυμεῖν; πάντως ἂν εἴποιμεν, ἐπιθυμεῖν. πάλιν τῶν μυρίων αἰτιῶν ἔξω προφάσεων εὐλόγων οὐκ ἀνεχόμενον ἐξελθεῖν, ἀλλ' εἴσω θοῦντα ἑαυτὸν ἐπ' οὐδενὶ μὲν κατορθώματι, μυρίοις δὲ ὀνείδεσι, καὶ βλάβαις οἰκείων τε, καὶ ἀλλοτρίων, τί εἰκὸς; ἐξ ἀγαθῆς τοῦτο προαιρέσεως πάσχειν, ἢ ἐκ πονηρᾶς; τάχα ἂν ἐκ πονηρᾶς εἴποι τις μᾶλλον. πλὴν ἀλλὰ μηδὲν ὑπὲρ τούτων ἀκριβολογώμεθα· ἀλλὰ κείσθω D μήτε κατὰ λόγον σκανδαλίζεσθαι τοὺς σκανδαλιζομένους, μήτε δικαίως, ἀλλ' εἰκῇ, καὶ μάτην· τίνος ἕνεκεν συνοικεῖς, εἰπέ μοι, τῇ παρθένῳ; δι' οὐδὲν γὰρ ἡ συνοίκησις αὕτη νενομοθέτηται, ἢ δι' ἔρωτα, καὶ πόθον. ἐπεὶ περίελε τοῦτο, καὶ ἀνῄρηται ἡ τοῦ πράγματος χρεία. τίς γὰρ ἂν εἵλετο ἀνὴρ ὢν, ταύτης χωρὶς τῆς ἀνάγκης, γυναικείας ἀνέχεσθαι τρυφῆς, καὶ ὕβρεως, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοῦ γένους ἐλαττωμάτων ἐκείνου; διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς τὴν γυναῖκα ταύτῃ καθώπλισε τῇ ἰσχύϊ, εἰ- E δὼς, ὅτι σφόδρα εὐκαταφρόνητος ἔσται, μὴ ταύτην ἐπαγομένη τὴν ἀρχὴν, καὶ ὅτι οὐδεὶς ἂν εἵλετο αὐτῇ συνοικῆσαι καθαρεύων ἐπιθυμίας· εἰ γὰρ τοσαύτης ἐπικειμένης ἀνάγκης νῦν, καὶ πολλῆς ἑτέρας χρείας· καὶ γὰρ καὶ παιδοποιοῦσι, καὶ οἰκουροῦσι, καὶ ἕτερα ἄλλα διακονοῦνται πολλὰ πλείονα τούτων· εἰ δὲ τοσαῦτα λειτουργοῦσαι τοῖς ἀνδράσιν, εὐκαταφρόνητοι πολλάκις ἐγένοντο, καὶ τῆς οἰκίας ἐξεβλήθησαν, πῶς ἂν ἐπιθυμίας χωρὶς ἦσαν ἡμῖν ποθειναὶ, καὶ ταῦτα τοσούτοις ἡμᾶς ὀνείδεσι περιβάλλουσαι; ἢ λέγετε τοίνυν τὴν αἰτίαν τῆς συνοικήσεως;

ἢ

ἢ οὐδεμίαν ὑποπτεύειν ἑτέραν ἀνάγκη, ἀλλ' ἢ πονηρὰν ἐπιθυμίαν, καὶ ἡδονὴν ἐπονείδιστον.

Τί οὖν ἂν δυνηθῶμεν αἰτίαν εὔλογον, καὶ δικαίαν εἰπεῖν; ἔσῃ μάτην ταῦτα περὶ ἡμῶν εἰρηκώς; μάλιστα μέν, ἀλλ' οὐδεμίαν ἐρεῖτε τοιαύτην· πλὴν ἀλλὰ οὕτως ἐβουλόμην μαθεῖν, εἴ τινα σκιὰν γοῦν ἔχετε εὔλογον προφάσεως εἰπεῖν. ἀπροστάτευτος, φησίν, ἐστὶν ἡ παρθένος, οὐκ ἄνδρα ἔχουσα, οὐ κηδεμόνα, πολλάκις δὲ οὐδὲ πατέρα, οὐκ ἀδελφόν, καὶ δεῖται τοῦ χεῖρα ὀρέξοντος, καὶ τὴν ἐρημίαν παραμυθησομένου, καὶ πανταχοῦ περιβεβλημένου καὶ καταστήσοντος αὐτὴν ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ, καὶ λιμένι. ποίᾳ ἀσφαλείᾳ, καὶ ποίῳ λιμένι; τὸν γὰρ περίβολον οὐκ εἴργοντα ὁρῶ τὰ κύματα, ἀλλ' ἐπεγείροντα, καὶ τὸν λιμένα οὐκ ἀναστέλλοντα τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ καὶ τὰς οὐκ οὔσας τίκτοντα τρικυμίας. οὐκ αἰσχύνεσθε, οὐκ ἐγκαλύπτεσθε τοιαῦτα ἀπολογούμενοι; εἰ γὰρ μηδεμία ἐκ ταύτης τῆς διακονίας ἐτίκτετο κατηγορία, μηδὲ βλάβη, μηδὲ σκάνδαλον, ἀλλὰ μετ' εὐφημίας ἐξῆν τοῦτο αὐτὸ ποιεῖν, τίνος οὐκ ἂν ἦτε ἐλεεινότεροι τὸν πλοῦτον αὐτῆς αὔξοντες, καὶ πρὸς φιλοχρηματίαν γυμνάζοντες, καὶ εἰς πράγματα ἐκβάλλοντες καὶ πρὸς κοσμικὰς παιδοτριβοῦντες φροντίδας, οἰκονόμων τάξιν, καὶ ἐπιτρόπων, καὶ ἀγοραίων τινῶν ἀνταλλαττόμενοι; σφόδρα γε. οὐ γὰρ δυνήσεσθε περὶ ἀκτημοσύνης διαλεχθῆναι, καὶ πεῖσαι τῶν ὄντων καταφρονεῖν, οἱ πάντα ποιοῦντες, ὅπως μὲν καὶ αὔξοιτο τὰ ὄντα, καὶ πόροι πόροις ἐπιγίγνοιντο, κάπηλοί τινες, καὶ πάλιν κάπηλοι δι' ἐκείνας γινόμενοι, ἄχρηστοί γε. οὐ γὰρ γενναῖαι ὑμῶν αἱ ἐλπίδες, οἱ τὸν σταυρὸν κελευσθέντες βαστάζειν, καὶ ἕπεσθαι τῷ Χριστῷ, ῥίψαντες τὸν σταυρόν, καθάπερ στρατιῶται μαλακοὶ τὴν ἀσπίδα, ἠλακάτῃ παρακάθησθε, καὶ καλαθίσκῳ, δι' ἑτέρας αἰσχροτέρας μεθόδου τῆς εἰς τὸν παρόντα βίον ἀνοίξαντες θύραν. οὐ γὰρ οὕτως αἰσχρόν, τοὺς γεγαμηκότας ταῦτα οἰκονομεῖν, ὡς τοὺς προσποιουμένους ὑμᾶς ἀποπεπηδηκέναι μὲν τῶν παρόντων, δι' ἑτέρου δὲ προσώπου πάλιν αὐτὰ ὑποδυομένους. διὰ τοῦτο λαιμάργων, καὶ παρασίτων, καὶ κολάκων, καὶ γυναικοδούλων πανταχοῦ δόξαν λαμβάνομεν, οἱ χαμαὶ τὴν εὐγένειαν ἅπασαν ῥίψαντες τὴν ἄνωθεν δοθεῖσαν ἡμῖν, ἀντικαταλλαττόμεθα τὴν ἀπὸ τῆς γῆς δουλοπρέπειάν τε καὶ εὐτέλειαν. καὶ χήραις μὲν διανεῖμαι χρήματα οὐκ εἵλοντο οἱ γενναῖοι τότε ἄνδρες ἐκεῖνοι, καὶ ταῦτα τοσαύτης βλασφημίας γινομένης, διὰ τὸ μηδένα εἶναι τὸν οἰκονομοῦντα, ἀλλὰ ἔλαττον τῆς αὐτῶν φιλοσοφίας εἶναι τοῦτο νομίσαντες, ἑτέροις ἐπέτρεψαν. ἡμεῖς δὲ οὐκ αἰδούμεθα πλοῦτον ἀλλότριον αὔξοντες ἐπὶ λύμῃ τῶν κεκτημένων, τῶν εὐνούχων τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἐσχολακότων οὐδὲν ἄμεινον διακείμενοι, οἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ αἷμα, καὶ τὰς ψυχὰς ἐπὶ τῶν χειρῶν προσταττόμενοι φέρειν ἀντὶ μεγάλων ὅπλων. τί οὖν, ἁρπαζόμενα πάντα τὰ τῆς παρθένου χρὴ περιιδεῖν, ἀγόμενά τε, καὶ περιφερόμενα ὑπὸ συγγενῶν, ὑπὸ οἰκετῶν, καὶ ἀλλοτρίων, ἢ καὶ οἰκείων; καλήν γε οὐκ ἀποδώσομεν τῇ παρθένῳ τὴν ἀμοιβήν, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐγήματο, οὐδὲ τὸν παρόντα κόσμον ἠγάπησεν, ἀλλ' ἀντὶ πάντων εἵλετο τὸν Χριστόν· ἀφέντες αὐτὴν προκεῖσθαι τοῖς βουλομένοις τῶν ὄντων ἀποστερεῖν· καὶ πόσῳ βέλτιον ἦν ὁμιλῆσαι γάμῳ, καὶ τῷ συνοικοῦντι πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων τούτων οἰκονομίαν κεχρῆσθαι, ἢ μένουσαν ἄγαμον, πατῆσαι μὲν τὰς πρὸς τὸν Θεὸν συνθήκας, ὑβρίσαι δὲ εἰς πρᾶγμα οὕτω σεμνόν, καὶ φρικῶδες, καθελκῦσαι δὲ καὶ ἑτέρους πρὸς τὰ ναυάγια τῶν οἰκείων κακῶν. πῶς δὲ αὐτὴν ἀντὶ πάντων ἑλέσθαι λέγεις τὸν Χριστόν; τοῦ Χριστοῦ βοῶντος καὶ λέγοντος, οὐ « δύνασθε Θεῷ δουλεύειν, καὶ μαμμωνᾷ. πῶς δὲ τὸν κόσμον μισῆσαι καὶ τὰ παρόντα, πρὸς τὰς τοῦ κόσμου πείθων ἐπτοῆσθαι ἐπιθυμίας; τίνι δέ ποτε τὴν ἄνδρα ἔχουσαν δυνήσῃ παραινέσαι χρημάτων περιιδεῖν, τῇ παρθένῳ συγκατασκευάζων τὸν πλοῦτον; αὐτὴν δὲ ταύτην πότε ἀφήσεις εὐπρόσεδρον εἶναι τῷ Κυρίῳ καὶ ἀπερίσπαστον, πάντα τὸν βίον, καὶ τὴν σπουδὴν εἰς τὰ ἐκείνης ἀναλίσκων πράγματα; πότε δὲ δυνήσεται ἡ παρθένος φιλοσοφῆσαι, σὲ τὸν ἄνδρα ὁρῶσα δεινὸν ἡγούμενον εἶναι, εἰ τὰ ἐκείνης διαρπασθείη χρήματα; πῶς δὲ ἀνέξεται ζημίας ὑπερορᾷν, πάντα σε καὶ ποιοῦντα, καὶ πάσχοντα βλέπουσα, ὥστε ἐπιτείνειν αὐτῇ τὸν παρόντα πλοῦτον; οὐχ οὕτως ἡμᾶς ἀπηλλάχθαι βούλεται πραγμάτων ὁ Θεός, ἀλλ' ἐν τῷ τῶν ὄντων καταφρονεῖν, τὸ πάντα ἀπαρνήσασθαι τὰ βιωτικά· ἀλλ' οὐκ ἐᾶτε ὑμεῖς, οὐδὲ συγχωρεῖτε τοῦ Θεοῦ τὸν νόμον ἰσχύειν. τί οὖν, ἂν τῶν ἑτέρων δέηται προστασίας, φησί, καὶ πολλὰ ἀνάξια ὑπομείνῃ; νῦν γὰρ οὐκ ἀνάξια ταῦτα τῆς παρθένου; οὐδὲν οὕτως ἀνάξιον τῆς παρθένου, ὡς τὸ πλουτεῖν, καὶ περιβεβλῆσθαι πραγμάτων πλῆθος. τί δέ, εἰ καὶ ἕτερα πρὸς τούτοις κελεύει; οἷον, δανείζειν χρυσίον· εἶτα καλέσασα ἡμᾶς εἰς τὰ συναλλάγματα μὴ πείθοι, καὶ μὴ πείσασα ἑτέρους λάβῃ, ἡμεῖς ἐσόμεθα αἴτιοι; τί δέ, εἰ καπηλείας ἄλλας τινὰς ἀνελευθέρους, καὶ ἀπρεπεῖς κατασκευάζει; εἶτα μὴ βουλομένων ἡμῶν συμπράττειν ἄλλων δεηθείη τινῶν, ἐγκαλεῖσθαι ἂν εἴημεν ἄξιοι; οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖσθαι.

A vel nullam aliam ſuſpicari neceſſe, quàm malam concupiſcentiam, & ignominioſam voluptatem.

Quid igitur ſi poterimus, ait, cauſam juſtam & rationabilē dicere, num fruſtra hæc apud nos dixeris? Maximè vero; ſed nullam talem dicetis. Veruntamen hac etiam ratione vellem diſcere, an vel umbram aliquam juſti prætextus dicere poſſitis. Defenſore caret, ait, virgo, neque virum habet, neque tutorem, neq; patrem, ſæpe item nec fratrem, indiget aliquo, qui ei manum præbeat, & B ſolitariæ mœrorem conſoletur, & ubique ſe pro ea opponat adverſariis, & ipſam in ſecuritate & portu conſtituat. Quā tu mihi ſecuritatem quæſo, quem portum narras? Portus enim propugnaculum non arcens fluctus; ſed excitans: & portū video non comprimentem tempeſtates; ſed & proprias habentem & graviores procellas. Non confundimini, non vultus veſtros obtegitis ita vos defendentes? Nam ſi ex hoc miniſterio neq; accuſatio, neq; damnum, neq; ſcandalū naſceretur, ſed, fama adhuc ſalva, liceret iſtud C ipſum facere, an non admodum miſeri eſſetis, ut qui divitias ejus augeatis, & ſeculari ſtudio dediti, & negociis vos immiſcentes, ac in mundanis converſantes curis, redacti ſitis in diſpenſatorum & procuratorum, & advocatorum ordinem? Non poteritis multa de paupertate diſſerere vel perſuadere, ut facultates contemnantur, qui omnia facitis, ne quid ex veſtris facultatibus vobis decedat, ut opibus opes accreſcant, propter vos, & iterum etiam propter illas inſtitores facti: tametſi inutiles. Non enim ingenua ac legitima D ſpes veſtra. Nam cum juſſi fueritis portare crucem & ſequi Chriſtum, abjeciſtis crucem, quaſi effœminati milites ſcuto projecto ad fuſum & calathum conſidetis, propter alium turpiorem congreſſum aperta in præſentem vitam janua. Non enim tam turpe eſt, eos qui in matrimonio ſunt, hæc adminiſtrare, ut vos qui ſimulatis vos reſiliiſſe à præſentium rerum curis, ſub alterius perſona iterum eaſdem ſubire. Propterea helluonum, & adulatorum, & paraſitorum, & mulieribus ſervientium ubique famam E ſuſcipimus, quandoquidem in terram abjectam omnem generoſitatem nobis ſuperne datam ſervilitate & vilitate terrena commutamus. Et viduarum quidem diſpenſare opes noluerunt generoſi olim illi viri: nam quum oriretur contentio eò, quòd nullus eſſet qui adminiſtraret, exiſtimaverunt hoc inferius eſſe ſua philoſophia, unde aliis demandarunt. Nos autem non erubeſcimus divitias alienas augere, cum damno earum quas poſſidemus, nihilo meliores eunuchis illis in hoc potiſſimum opus occupatis: A quibus mandatum eſt, ut quotidie ſanguinem & animam in manibus feramus, & hæc magna noſtra ſunt arma: Quid igitur? oportebit ne omnia, quæ virgini ſunt ablata contemnere, & quæ tolluntur & circumferuntur à cognatis, à familiaribus, & alienis & domeſticis? Non profecto bonam reddemus virgini retributionem, propterea quòd neque nuptias habuit, neque præſentem mundum dilexit; ſed pro omnibus Chriſtum elegit. Sinemus illam expoſitam eſſe illis, qui eam facultatibus ſuis privant. Et B quanto ſatius erat nuptui eſſe traditam, uſamque cohabitatore, cui incumberet harum rerum adminiſtratio, quàm cum innupta manet, fœderaque cum Deo inita conculcat, & injuriam facit rei tam honeſtæ ac reverendæ, & alios quoque ad naufragia ſuorum malorum trahit? Quo pacto autem hanc pro omnibus Chriſtum delegiſſe dices, cum Chriſtus clamet, ac dicat: *Non poteſtis ſimul ſervire Deo & mammonæ?* Mat. 6,24. Quo pacto item mundum & præſentia odio habere poteris, qui concupiſcentias hujus mundi non adC ſpernandas ſuades? Quomodo autem eam, quæ virum habet hortari potes, ut contemnat mundana, cum tu virgini divitias conquiras? & hanc ipſam olim quomodo permittes continuo ſervire Domino, & indivulsè, cum omnem vitam & omne ſtudium in id negocii expendas? Quomodo poterit virgo philoſophari, cum te virum videat, & habitum in opinione aliqua, ſi ejus pecuniæ diripiantur? Quomodo diſcet damnum contemptui habere, cum te videat omnia & facientem & patientē, ut illius opes accumuD les? Non ſic nos Deus à negociis liberari vult; ſed contemnere facultates, & omnibus, quæ ad hanc vitam pertinent renunciare: at non ſinitis vos, neque conceditis legem Dei valere. Quid ergo, ſi aliorum opus habeat patrocinio, inquit, interim multa ferens indigna? An non indigna ſunt hæc virgine? Imò nihil tam indignum virgine, ut ditari & negociorum turba adobrui. Quid autem ſi & alia cum his jubeat, qualia ſunt fœnerari aureos: deinde nobis vocaris ad pacta conventa, nihil perE ſuadeamus: & cum perſuaſa non fuerit, nocuerit aliis: arguemurne nos ut authores? Quid autem, ſi negotiationes aliquas alias illiberales & ſerviles inſtruat? Deinde ſi eum nos cooperari noluerimus, aliis quibuſdam opus habet: dignine erimus qui redarguamur? Nullo modo, quin potius digni, qui laudemur.

Itaque ſi ſecus agitur, & accuſationem merem , quo earum cooperarii ſimilia facimus. Vis non autem neque turpi bona illius? admone eam ut deponat, ubi neque viro opus habeat ad cuſtodiam, & perpetuo inconſumpta maneant: ſi autem voluerit opes habere, cujus gratia ludit in non ludicris? Nam ſi virgo hæc agat, ludit ludum non jucundum; ſed mortiferum. Quando enim obnoxiam his certaminibus ſe conſtituit, & omnia indigna ſua pollicitatione facit: major pœna, gravior eſt parata vindicta. Num audiſti qualem ipſi legem poſuit Paulus, imò Chriſtus, qui per illum locutus eſt, *quòd diviſa eſt mulier, & virgo? Et quæ innupta eſt, cogitat, quæ ſunt Domini, ut ſancta & corpore, & ſpiritu?* Sed vos non ſinitis. ad omnia earum deſideria auſcultantes magis quàm emptitia mancipia. Ita eſt, inquit. Quid igitur, ſi extrema inopia laboret? Nam de abundantibus hæc bene à te dicta ſunt. Quæ autem in mendicitate & inopia multa neglectæ jacent, reprehendis nos, ſi juventur? Utinam non dejeciſſetis & depuliſſetis eas in alia perditionis barathra, bonum eſſet. Enimvero ſi hoc facis adductus ejus mandato, qui juſſit pauperibus ſubſidio eſſe: habes multos fratres ibi, perſuade & monſtra, ut ſubeatur honeſtum illud opus ab eo, de quo nulla ſuboritur ſuſpicio & ſcandalum, eo quòd hoc loco eleemoſyna omni inhumanitate & crudelitate ſit deterior. Quæ enim utilitas, dum tu quidem corpus benealis, animam autem deprimis? quando veſtem das, ſuſpicionem autem hanc nudis turpiorem facis? quando prodes in his, quæ ſunt corporis, omnia autem ſpiritualia diſperdis? quando ei multa præparas ſuper terram, ejicis autem è cœlis? Qualis autem hæc eleemoſyne, quando gloria Domini contemptui eſt, quando palam ſunt opprobria & confuſio, & convicia, & ſcommata, & ejus, cui miſericordia fit, & aliorum multorum, qui ſcandalizantur? Non à miſericordia; ſed ab inhumana & crudeli anima hæc proficiſcuntur. Nam ſi ex miſericordia & humanitate eſſent, hæc circa viros quoque declarare oportebat.

1. Cor. 7. 32.

CAP. VII. At mulieres, inquis, majore opus habent cura: viri autem à natura multa habent adjumenta. Quin & in viris multi ſunt qui mulieribus deterius ſe habent, & ob grandem ſenectam, & ob valetudinem, & ob mutilationem corporis, & ob morbos graves, aliasque id genus cauſas. Veruntamen, quia maxime vobis curæ eſt mulierum genus, utpote infirmius, & ad eas valde miſericordes & compatientes eſtis, neque hac in parte hac occaſione deſtituemur; ſed oſtendemus vobis argumenta in quibus nihil ſuſpicionis, & mercedis eſt plurimum. Sunt enim & mulieres quædam, quæ præ ſenio confectæ, vel reſectis manibus, vel captæ oculis, variisque aliis morbis invalidæ, & difficiliore morbis paupertate. Siquidem inopia, cum prorſus nihil habetur, corporis morbos affert. hæc autem paupertas à morbis quoq; gravior fit, & intolerabilior. has ſi inveneris, collige, imò in colligendis nullo opus erit labore, ita ante omnes jacent, paratæ omnibus qui porrigant manum. Si opes habes, in has expende: ſi validus es, has corporis miniſterio adjuva, multa & hic opera videbis quæ indigent corporali miniſterio, & ſumptu opum & circumcurſitatione. Nam opus habent ut illis aſſignentur domicilia. præparentur medicatæ potiones, & lectus & veſtes emantur, & curentur cibi boni, aliáque multa, etiamſi ſolum decem eſſent, quæ ita ægrotant: nunc autem civitas noſtra his tota impleta eſt, invenieſque mille aut duo millia. Iſtæ ſunt, quæ auxilio indigent: iſtæ deſolatæ ſunt, iſtæ humi jacent. Hæc eſt eleemoſyna, hæc eſt humanitas, hoc in gloriam tranſit Dei, & in utilitatem eorum qui vident, & qui accipiunt, & qui faciunt. Etenim juſtius adjuvantur infirmiores, quàm fortiores: & vetulæ quàm juniores: & hæ quibus neque neceſſaria ſunt, quàm illæ quæ mediocria poſſident: & illæ quæ apud multos abominabiles, quàm quas multi adamant: & illæ quæ contemptæ diu fuerunt ob intolerabiles dolores, quàm quæ favorem aliis conciliare poſſunt. Oſtende igitur quòd propter Deum hoc facias, & illis opitulare. Quòd ſi has neque per ſomnum videre vis; ſed formoſas & adoleſcentes obambulando venaris, & illiberalis hujus venationis cauſam quidem aliam habes non ferendam, prætexis autem aliam quę in ſpeciem honeſta & accepta eſt, nempe cauſam tutelæ, licet homines decipias; ſed non item tribunal Dei, quod muneribus corrumpi nequit: nam ob aliam quidem cauſam hæc facis, & aliam prætexis. Dicitis quidem, quod propter Deum faciatis omnia, facitis autem opera, quæ ſunt inimicorum Dei. Siquidem efficere ut Dei nomen blaſphemetur,

τοὐναντίον γὰρ ἐκείνων ψόγου, καὶ κατηγορίας τῆς πρὸς τὰ τοιαῦτα συμβάλλεσθαι, καὶ συμπράττειν αὐταῖς. βούλει μὴ φθείρεσθαι, μηδὲ ἀγεσθαι τὰ χρήματα ἐκείνης; παραίνεσον αὐτῇ καταθεῖναι αὐτὰ, ἔνθα μηδὲ ἀνδρὸς δεήσεται πρὸς φυλακὴν, καὶ ἀνάλωτα μένει διαπαντός· εἰ δὲ βούλοιτο πράγματα ἔχειν, τίνος ἕνεκεν παίζει ἐν οὐ παικτοῖς; τὸ γὰρ παρθένον οὖσαν τοιαῦτα πράττειν, παίζειν ἐστὶ παιδιὰν οὐχὶ τέρψιν, ἀλλὰ θάνατον ἔχουσαν. ὅταν γὰρ ὑπεύθυνον ἑαυτὴν καταστήσασα τῶν τοιούτων παλαισμάτων ἀνάξια πάντα πράττῃ τῆς τοιαύτης ὑποσχέσεως, μείζων ἡ κόλασις, χαλεπωτέρα ἡ τιμωρία. οὐκ ἤκουσας οἷον αὐτῇ νόμον ἔθηκεν ὁ Παῦλος, μᾶλλον δὲ ὁ Χριστὸς εἰπὼν δι᾽ ἐκείνου, ὅτι μεμέρισται καὶ ἡ γυνὴ, καὶ ἡ παρθένος· καὶ ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, ἵνα ᾖ ἁγία, καὶ σώματι, καὶ πνεύματι; ἀλλ᾽ ὑμεῖς οὐκ ἐᾶτε πρὸς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν πάσας, ἀνδραπόδων ἀργυρωνήτων εὐκολώτερον ὑπακούοντες. ναί φησι. τί οὖν εἰ ἐσχάτῃ πενίᾳ παλαίῃ; περὶ μὲν γὰρ τῶν εὐπόρων ταῦτα καλῶς εἴρηταί σοι· τὰς δὲ ἐν πτωχείᾳ, καὶ ἀμελείᾳ πολλῇ κειμένας, ποῖον ἔγκλημα ἀνορθοῦν; εἴθε μὲν οὖν μὴ κατεβάλλετε, μηδὲ ὠθεῖτε πρὸς τὰ τῆς ἀπωλείας βάραθρα, καὶ ἀγαπητὸν ἦν. καὶ γὰρ εἰ τῷ κελεύσαντι πενήτων προΐστασθαι πειθόμενος, ταῦτα ποιεῖς, ἔχεις ἀδελφοὺς μυρίους, ἐκεῖ τὴν καλὴν ἐργασίαν ἐπίδειξαι, ἔνθα μηδὲν ὑφορῶμαι τῶν σκανδαλίσαι δυναμένων, ὡς ἐνταῦθά γε πάσης ὠμότητος καὶ ἀπανθρωπίας χείρων ἡ ἐλεημοσύνη. τί γὰρ ὄφελος, ὅταν τὸ μὲν σῶμα διατρέφῃς, τὴν δὲ ψυχὴν καταδύσῃς; ὅταν ἱμάτιον δῷς, τὴν δὲ ὑπόληψιν τῶν γυμνῶν αἰσχροτέραν καταστήσῃς; ὅταν χρήσιμος ἐν τοῖς σωματικοῖς γινόμενος, πάντα λυμήνῃ τὰ πνευματικά; ὅταν ἑτοιμάσας αὐτῇ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκβάλῃς τῶν οὐρανῶν; ποία δὲ ἐλεημοσύνη, ὅταν ἡ τοῦ Θεοῦ ὑβρίζηται δόξα· ὅταν ὀνειδος ᾖ καὶ αἰσχύνη, καὶ σκώμματα, καὶ λοιδορίαι, καὶ τῆς ἐλεουμένης αὐτῆς, καὶ ἑτέρων πολλῶν τῶν δι᾽ ἐκείνης σκανδαλιζομένων; οὐκ ἀπὸ ἐλέους, ἀλλ᾽ ἀπανθρώπου ταῦτα γίνεται ψυχῆς, καὶ ἀπηνοῦς. εἰ γὰρ ἐξ ἐλέους, καὶ φιλανθρωπίας ἐγίνετο, περὶ τοὺς ἄνδρας ταῦτα ἐπιδείκνυσθαι ἐχρῆν.

Ἀλλ᾽ αἱ γυναῖκες πλείονος δέονται προστασίας φησίν· οἱ δὲ ἄνδρες πολλὰς ἔχουσιν ἀπὸ τῆς φύσεως ἀφορμάς. καίτοι καὶ ἐν ἀνδράσιν εἰσὶ πολλοὶ γυναικῶν ἀσθενέστερον διακείμενοι, καὶ διὰ γῆρας μακρὸν καὶ δι᾽ ἀρρωστίαν, καὶ διὰ πήρωσιν σώματος, καὶ διὰ νόσους χαλεπὰς, καὶ δι᾽ ἑτέρας τινὰς τοιαύτας προφάσεις. πλὴν ἀλλ᾽ ἐπειδὴ μάλιστα οὖν τῶν γυναικῶν κήδεσθε ὑμεῖς, ἅτε ἀσθενεστέρου ὄντος, καὶ σφόδρα ἐλεήμονες, καὶ συμπαθεῖς ἐστε πρὸς ἐκείνας, οὐδὲ ἐνταῦθα ταύτης ἀπορήσομεν τῆς προφάσεως· ἀλλὰ δείξομεν ὑποθέσεις ὑμῖν, αἳ καὶ κατηγορίας εἰσὶν ἀπηλλαγμέναι πάσης, καὶ πλείονα παρέξουσιν ὑμῖν τὸν μισθόν. εἰσὶ γὰρ γυναῖκες, αἱ μὲν ὑπὸ γήρως παραλελυμέναι, αἱ δὲ τὰς χεῖρας ἐκκεκομμέναι· αἱ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πεπηρωμέναι, αἱ δὲ ἄλλα πάθη ποικίλα καὶ παντοδαπὰ ἔχουσαι, καὶ τὴν τῶν παθῶν χαλεπωτέραν πενίαν. ἥτε γὰρ πενία, καὶ τὸ μηδὲν ὅλως ἔχειν, ἐπιτρίβει τοῦ σώματος αὐταῖς τὰ νοσήματα. αὐτή τε γὰρ πάλιν ἡ πενία ὑπὸ τούτων χαλεπωτέρα γίνεται, καὶ ἀφορητοτέρα. ἐπὶ τὴν τούτων ἐξελθὲ θήραν, καὶ ταύτας συνάγαγε. μᾶλλον δὲ οὐδὲ πόνου σοι δεῖ πρὸς τὸν συλλογήν· οὕτω πρόκεινται πᾶσιν ἕτοιμοι τοῖς βουλομένοις ὀρέξαι χεῖρα, κἂν χρήματα ἔχῃς, εἰς ταύτας δαπάνησον. κἂν ἰσχυρὸς ᾖς, ἐνταῦθα τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ὑπηρεσίαν εἰσένεγκε, πολλὰ καὶ ἐνταῦθα πράγματα ὄψει, καὶ σωματικῆς δεόμενα ὑπηρεσίας, καὶ χρημάτων δαπάνης, καὶ περιδρομῆς. καὶ γὰρ οἰκήματα πορίσαι ταύταις ἔργον, καὶ φάρμακα κατασκευάσαι, καὶ κλίνην, καὶ ἱμάτια πρίασθαι, καὶ τροφὰς ἐπιτηδείους, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα ἐπιμεληθῆναι, κἂν δέκα ὦσι μόνον αἱ τὰ τοιαῦτα νοσοῦσαι· νυνὶ δὲ ἡ πόλις ἡμῶν τούτων ἐμπέπλησται, καὶ χιλίας, καὶ δὶς τοσαύτας εὑρήσεις. αὗται αἱ δεόμεναι προστασίας· αὗται, αἱ ἔρημοι· αὗται αἱ χαμαὶ κείμεναι. τοῦτο ἐλεημοσύνη· τοῦτο φιλανθρωπία· τοῦτο εἰς δόξαν διαβαίνει Θεοῦ, καὶ τὴν τῶν ὁρώντων, καὶ τῶν τῶν πασχόντων, καὶ τῶν τῶν ποιούντων ὠφέλειαν κατασκευάζει. καὶ γὰρ τῶν ἰσχυρῶν αἱ ἀσθενέστεραι, δικαιότερον ἂν βοηθοῖντο· καὶ τῶν νέων αἱ γεγηρακυῖαι, καὶ τῶν ὅλως μέτρια κεκτημένων, αἱ μήτε τῆς ἀναγκαίας εὐποροῦσαι τροφῆς· καὶ τῶν παρὰ πολλοῖς ἐπεραστῶν, αἱ βδελυκταὶ παρὰ τοῖς πολλοῖς, διὰ τὸ τῶν παθῶν δυσανάσχετον· καὶ τῶν ὑθλον προστρεχομένων, αἱ καὶ τὴν γνώμην ἀποτρέψαι δυνάμεναι, καὶ εὐφημίαν προσθεῖναι· δεῖξον τοίνυν, ὅτι διὰ τὸν Θεὸν ταῦτα ποιεῖς, καὶ τούτων ἐπιμελοῦ. ἂν δὲ ταύτας μηδὲ ὄναρ ἰδεῖν ἐθέλῃς, εὐπροσώπους δὲ καὶ νέας περιίῃς ἀγρεύων, καὶ τῆς ἀνελευθέρου ταύτης ἄγρας αἰτίαν μὲν ἑτέραν ἔχων οὐκ ἀνεκτὴν· προβαλλόμενος δὲ ἑτέραν δοκοῦσαν εἶναι εὐπρόσωπον τὴν τῆς προστασίας· κἂν ἀνθρώπους παραλογίσῃ, ἀλλὰ τὸ ἀδέκαστον οὐκ ἀπατήσεις δικαστήριον, δι᾽ ἑτέραν μὲν ταῦτα ποιῶν πρόφασιν, ἄλλην δὲ προβαλλόμενος. λέγετε μὲν διὰ τὸν Θεὸν ἅπαντα πράττειν, πράττετε δὲ ἃ τῶν ἐχθρῶν ἐστι τοῦ Θεοῦ. τὸ γὰρ ποιεῖν τὸ ὄνομα αὐτοῦ βλασφημεῖσθαι,

καὶ διαβάλλεσθαι, τῶν ἐχθρῶν ἐστι τοῦ Θεοῦ. ἐγὼ δὲ καὶ ἑτέραν ὑποβολὴν ποιοῦμαι. θῶμεν γὰρ, ἀληθεύειν τὸν ταῦτα λέγοντα, καὶ ἐπιθυμίας καθαρεύειν ἁπάσης, καὶ ἐξ ἑτέρου μὲν οὐδενὸς, ἀπὸ δὲ εὐλαβείας μόνης ταύτην ἀναδέχεσθαι τὴν προστασίαν· οὐδὲ γὰρ οὕτω κολάσεως αὐτὸν ἀπηλλαγμένον εὑρήσομεν. εἰ μὲν γὰρ ἠπόρει προφάσεων ἑτέρων, ἐν αἷς καὶ τὴν εὐλάβειαν ἐπιδείξασθαι ἔδει, καὶ χωρὶς τῶν σκανδαλιζομένων ψυχῶν τοῦτο ποιῆσαι, μάλιστα μὲν οὐδὲ οὕτω ταῦτα πραγματεύεσθαι ἔδει, ἔνθα μείζων ἡ ζημία τοῦ κέρδους. πῶς γὰρ ἴσον, εἰπέ μοι, παρθένου μιᾶς ἢ δυεῖν προϊστάμενον σωματικῶν ἕνεκεν πραγμάτων, ἄπειρα πλήθη σκανδαλίσαι τῶν ψυχῶν; πλὴν ἀλλ' οὐχ οὕτως ἡ κατηγορία χαλεπή· ὅταν δὲ μυρίας εὕρῃς ὁδοὺς κατηγορίας ἀπηλλαγμένας, καὶ σκανδάλων ἐλευθέρας, καὶ μείζονα ἐχούσας τὴν ἐμπορίαν, τίνος ἕνεκεν σαυτῷ πράγματα πλέκεις εἰκῇ, καὶ μάτην, καὶ τὸ κέρδος ὑποσύρεις, καὶ ἐπισφαλῶς οἰκοδομεῖς, καὶ ἐπονειδίστως, παρὸν μετ' ἀσφαλείας, καὶ δόξης πολλῆς; οὐκ οἶσθα, ὅτι λαμπρὸν ἀποστίλβειν χρὴ πανταχοῦ τοῦ Χριστιανοῦ τὸν βίον, καὶ ὅτι τὴν δόξαν τις τὴν ἑαυτοῦ καταισχύνας, πανταχοῦ λοιπὸν ἄχρηστος ἔσται, καὶ οὐδὲν μέγα κερδᾶναι δυνήσεται, κἂν μεγάλα τύχῃ κατορθῶν; ἂν γὰρ καὶ τὸ ἅλας μωρανθῇ, φησὶν ἐν τίνι ἁλισθήσεται λοιπόν; ἅλας γὰρ ἡμᾶς εἶναι βούλεται, καὶ φῶς, καὶ ζύμην ὁ Θεὸς, ὥστε καὶ ἑτέρους δύνασθαι τῆς ἐξ ἡμῶν μεταλαμβάνειν ὠφελείας. εἰ γὰρ ἀλήπτως ζῶντες ἄνθρωποι, μόλις τοὺς ἠμελημένους ἐπιστρέψαι δυνήσαιντ' ἄν, εἰ καὶ λαβὴν δοίημεν αὐτοῖς, πῶς οὐ πάντοθεν ὑπεύθυνοι τῆς ἀπωλείας ἐσόμεθα τῆς ἐκείνων; ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔνι βίον ἔχοντα διεφθαρμένον σωθῆναί ποτε, οὕτως οὔτε δόξαν ἑαυτῷ περιθέντα πονηρὰν, δυνατὸν διαφυγεῖν τὴν κόλασιν. ἀλλ' εἰ δεῖ καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν τι, κἂν μεγάλα τίς ἁμάρτῃ, λαθὼν δὲ ἐργάσηται τοῦτο, καὶ μηδένα σκανδαλίσῃ, ἐλάττονα δίδωσι δίκην τοῦ καταδεέστερα μὲν ἡμαρτηκότος, μετὰ παρρησίας δὲ, καὶ τοὺς πολλοὺς σκανδαλίσαντος.

Καὶ ἵνα μὴ θαυμάσῃς τὸ λεχθὲν, μηδὲ ὑπερβολὴν καταγνῷς τοῦ λόγου, τὴν ψῆφόν σοι ταύτην οἴσομεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὸν νόμον τοῦτον ἐκεῖθεν ἀναγνωσόμεθα· τὸν γὰρ μακάριον Μωυσέα, καὶ πάντων ἀνθρώπων πρᾳότατον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τῷ Θεῷ φίλον, καὶ προφητῶν μείζονα· τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις δι' αἰνιγμάτων διελέχθη· τούτῳ δὲ ὡς ἂν εἰ φίλος πρὸς φίλον. τοῦτον τοίνυν καὶ τὸν τοιοῦτον, τὸν μυρία κατὰ τὴν ἔρημον ταλαιπωρηθέντα ἐν ἔτεσι τοσούτοις, τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύσαντα πολλάκις, παρά τε Αἰγυπτίοις ὑπὲρ Ἰουδαίων, παρά τε Ἰουδαίοις ὑπὲρ αὐτῶν πάλιν τῶν ἀγνωμόνων ἐκείνων, οὐδὲν ἕτερον ἐκώλυσε μετὰ τὰς πολλὰς ταλαιπωρίας ἐκείνας, καὶ τὰ μυρία κατορθώματα τῆς ἐπαγγελίας τυχεῖν, ἢ τὸ σκανδαλίσαι τοὺς συνόντας αὐτῷ ἐπὶ τοῦ ὕδατος. καὶ τοῦτο αἰνιττόμενος ὁ Θεὸς ἔλεγεν· ὅτι οὐκ ἐπιστεύσατέ μοι ἁγιάσαι με ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ· διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξετε τὴν συναγωγὴν ταύτην εἰς τὴν γῆν, ἣν ἔδωκα αὐτοῖς. καίτοι καὶ πρὸ τούτου τινὰ παρήκουσε· καὶ γὰρ ἀντεῖπε τῷ Θεῷ, καὶ ἅπαξ, καὶ δὶς πεμπόμενος εἰς Αἴγυπτον, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς ἐρήμου διηπίστησε λέγων· ἑξακόσιαι χιλιάδες εἰσὶ πεζῶν, καὶ σὺ εἶπας, κρέα δώσω αὐτοῖς, καὶ φάγονται μῆνα ἡμερῶν· μὴ πρόβατα, καὶ βόες σφαγήσονται, ἢ πᾶν τὸ ὄψον τῆς θαλάσσης συναχθήσεται, καὶ ἀρκέσει αὐτοῖς; καὶ μετὰ ταῦτα δὲ πάλιν ἀπεδυσπέτησε, καὶ τοῦ δήμου τὴν προστασίαν παρῃτήσατο. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἴσχυσεν αὐτὸν ἀποστερῆσαι τῶν ἄθλων τῶν προκειμένων, ἀλλ' ἢ τὸ ἐπὶ τοῦ ὕδατος συμβὰν μόνον. τῇ μὲν γὰρ φύσει, ἐκεῖνο ἔλαττον ἦν, τὸ δὲ μετὰ τῆς ἑτέρων γενέσθαι βλάβης, πολλῷ μεῖζον ηὑρέτο. ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἰδίᾳ καὶ λανθανόντως συνέβη· τοῦτο δὲ φανερῶς καὶ ἐπὶ τοῦ δήμου παντὸς φανερῶς ἡμαρτάνετο. διὰ τοῦτο καὶ ἐγκαλῶν ὁ Θεὸς τοῦτον ᾐνίξατο εἰπὼν, ὅτι οὐχ ἡγιάσατέ με ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ· τῆς ἁμαρτίας τὴν φύσιν ἐκκαλύπτων αὐτῷ, καὶ ὅθεν γέγονεν ἀσύγγνωστος, παραδηλῶν. εἰ δὲ τηλικοῦτον ἄνδρα τοῦτο προσκροῦσαι ἐποίησεν, ἡμᾶς τοὺς σκώληκας, καὶ μηδαμινοὺς, πῶς οὐ καταλύσει τοῦτο, καὶ ἀπολεῖ; οὐδὲν γὰρ οὕτω παροξύνει τὸν Θεὸν, ὡς ὅταν τὸ ὄνομα αὐτοῦ βλασφημῆται. καὶ τοῖς Ἰουδαίοις δὲ τοῦτο ἄνω, καὶ κάτω διετέλεσεν ἐγκαλῶν, ὅτι τὸ ὄνομά μου βεβηλοῦται· καὶ πάλιν, ὑμεῖς βεβηλοῦτε αὐτό· καὶ δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι· καὶ τοσαύτη αὐτῷ τοῦ μὴ συμβαίνειν τοῦτο γέγονε πρόνοια, ὡς καὶ ἀναξίους σῶσαι πολλάκις, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται. ἐποίησα γάρ, φησιν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομά μου βεβηλωθῇ· καὶ οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλ' ἵνα μὴ τὸ ὄνομά μου βεβηλωθῇ. καὶ ὁ Παῦλος δὲ ἀνάθεμα εἶναι ηὔξατο, ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης· καὶ αὐτὸς ὁ Μωυσῆς ἐξαλειφθῆναι τῆς βίβλου παρεκάλεσεν ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ· ὑμεῖς δὲ οὐ μόνον οὐδὲν αἱρεῖσθε παθεῖν, ὥστε καὶ ταύτην ἀποκρούσασθαι τὴν βλασφημίαν, ἀλλὰ πάντα πράττετε, δι' ὧν αὔξετε αὐτὴν, καὶ ἐπιτείνετε καθ' ἑκάστην ἡμέραν. τίς οὖν ὑμᾶς παραιτήσεται; τίς δὲ συγγνώσεται; οὐκ ἔστιν οὐδείς. τοσαύτην δὲ πρόνοιαν καὶ ὁ Θεὸς ποιεῖται, καὶ οἱ ἅγιοι, τοῦ μὴ βλασφημεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οὐχ ὡς τοῦ Θεοῦ δεομένου τῆς δόξης, τῆς παρ' ἡμῶν

A & accuſetur, id demum eſt opus inimicorum Dei: Ego vero & aliud ſuppono quippiam. Ponamus enim, quòd vera dicat, qui ſic dicit, & ab omni concupiſcentia purus ſit, neque ex ulla alia re, quàm ex ſola pietate hanc curam ſuſcipiat? attamen neque ſic ipſum à pœnis fore liberum inveniemus. Nam ſi deeſſent occaſiones aliæ, in quibus etiam pietatem declarare facereq; hoc, nullis animabus in eo impingentibus, poſſet: nec ſic tamen hoc agere oporteret, ubi majus lucro damnum. Num enim par B eſt, ut ob corporalia negocia unius aut duarum virginum infinita multitudo animarum jacturam faciat: Veruntamen nec ſic graviſſima eſt accuſatio: cum autem innumeras invenias vias, & alienas ab accuſatione, & liberas à ſcandalis, & quæ majorem habent quæſtum: cujus rei gratia tibi ipſi nectis negocia fruſtrà & incaſſum, & lucrum ſubtrahis, & periculosè extruis, & ignominioſe, cum liceat ſine damno & cum gloria? An neſcis fulgidam Chriſtiani vitam usquequaque lucere debere; & eum qui C ſuam gloriam fœdet, ubique poſtea inutilem fore; & nihil magnum lucrari poſſe, etiam ſi præclara facinora ediderit? *Nam ſi ſal infatuatum fuerit*, inquit, *in quo ſalietur ultrà?* Sal enim nos eſſe vult, & lumen & fermentum Deus, ut & alii à nobis utilitatem accipiant. Quod ſi homines irreprehenſibiliter viventes, vix convertere valent negligentes: quomodo ſi illis anſam dederimus, non undequaque perditionis illorum rei erimus? Nam ſicut qui perverſam agit vitam, nunquam ſalvatur: ita D neque qui ſeipſum ignominia aſpergit, pœnam effugere poterit. Quod ſi etiam admirabile quiddam dicendum: etiam ſi graviter quis peccet, atque clàm hoc faciat; & neminem ſcandalizet, minorem dabit pœnam, quàm qui leviter peccavit, idque impudenter, & cum multorum ſcandalo. Mat. 5. 13.

Et ne dictum admireris, neque plus juſto dictum putes, ipſam tibi hanc è cœlo ſententiam afferemus, & hanc legem inde prolatam probabimus: nam beatum Moſem omnium qui ſuper E terram hominum mitiſſimum, Dei amicum, Prophetarum maximum, quandoquidem Deus aliis per ænigmata loquutus eſt, huic autem ſicut amicus amico. Hunc igitur & talem qui multas miſerias in deſerto tulit tot annis, qui in extremis ſæpe periculis fuit apud Ægyptios propter Judæos & apud Judæos pro ipſis ingratis: tamen hunc talem & tantum nihil aliud prohibuit poſt tot ærumnas & labores multáque præclare geſta, promiſſione potiri, quàm quòd ſcandalizati ſunt ii, qui cum ipſo e- A rant apud aquam. Et hoc eſt quod inſinuabat Deus dicendo: *Quia non credidiſtis mihi, ut ſanctificaretis me coram filiis Iſraël, propter hoc non inducetis congregationem hanc in terram, quam dedi eis.* Quamvis autem ante hoc in nonnullis minus obediſſet, contradixit enim Deo ſemel ac iterum cum mitteretur in Ægyptum, & poſtea in deſerto incredulus dicebat: *Sexcenta millia ſunt peditum, & tu dixiſti, carnes dabo ipſis, & comedent menſem dierum: num oves & boves mactabuntur, vel omnia edu-* B *lia maris congregabuntur & ſufficient ipſis?* Et poſtea iterum difficilem ſe reddidit, & populi præfecturam detrectabat: attamen nihil aliud potuit ipſum propoſitis præmiis privare, quàm ſolum illud quod apud aquam contigit: quod natura quidem minus aliis erat; ſed quia cum damno aliorum fiebat, multo majus judicatum. Illa enim privatim & occultè accidebant, hoc autem manifeſte, & apud populum omnem committebatur. Propterea & reprehendens Deus hoc, inſinuabat dicens: *Quia* C *non ſanctificaſtis me coram filiis Iſrael:* peccati eorum naturam detegens, & unde factum, quod veniam non mereatur, declarans. Si autem talem virum hoc fecit impingere, nos vermiculos & nullius penſi, quomodo non deſtruet & perdet? Nihil enim ita exacerbat Deum, ut quando nomen ejus blaſphematur. Unde ſurſum ac deorſum apud Judœos hoc jactat, eos reprehendens: *Quòd nomen meum prophanetur*: & iterum, *Vos prophanaſtis ipſum*: &, *Propter vos nomen meum blaſphe-* D *matur in gentibus*: & tanta ipſi fuit cura ne hoc fieret. *Feci enim*, ait, *ne nomen meum prophanetur*, & *non propter vos ego facio domus Iſrael; ſed ut nomen meum non prophanetur.* Jam *Paulus anathema eſſe optabat pro gloria Dei: & ipſe Moſes quoque è libro vitæ deleri orabat pro gloria nominis Dei:* vos autem non ſolum nihil eligitis pati, ut hanc arceatis blaſphemiam; ſed etiam omnia facitis, per quæ illam augeatis, & quotidie intendatis. Quis igitur vos excuſaret? quis E item ignoſceret? Nullus eſt, & planè nullus. Tantam autem curam & Deus gerit, ut non blaſphemetur nomen ſuum: ſimiliter & ſancti, non quòd Deus opus habeat ut à nobis glorificetur:

CAP. VIII.

Num. 20. 12.

Num. 11. 21.

Eſai. 48, 11.
Mal. 1, 12.
Eſai. 52, 5.

Ezech. 20. 9. & 36, 22.

nullius enim indiget, & perfectus eſt; ſed ex ea re multum damni hominibus accidit. Quando enim apud ipſos male audit nomen Dei, & gloria ejus nihil ipſis ultra prodeſt. Quòd ſi Deus quum accuſatur, nihil prodeſt: multo minus nos.

CAP. IX. Omnia igitur faciamus, ut nulla ſit occaſio ſcandali, etiam ſi juſte reprehendant: perſuaſionibus diluamus crimina, & imitemur ſanctos, quibus tantum fuit ſtudium gloriæ Dei, ut ſuam contemnerent propter Deum. Ne abjectis omnibus & conculcatis, ſufficere arbitremur ad confeſſionem ſi dixerimus: Veſtem emimus virgini, & calceos, & alia quæ ad corporalem curam virginis attinent, bene diſpoſuimus. Quis, ait, adminiſtraret ea, quæ domi noſtræ? quis poſſeſſionibus intenderet? quis præeſſet domui nobis abſentibus, & cum intus non ſit mulier? quandoquidem & hæc prioribus contraria, & turpiora. Et nihil ipſi curant iſta, neq; erubeſcunt, ſicuti ebrii, omne quod in buccam venit loquentes: quapropter neque nos defatigabimur, etiamſi talia ſint, quæ ab iis dicuntur, ut nullum reſponſum mereantur. Non gravabimur, inquam, & reſpondere, & manſuetè cum eis agere, donec ab hac ebrietate illos liberemus, quantum ſcilicet ad nos attinet. Confundor quidem & erubeſco cum hæc evertere attento, quæ contradicentes illi opponere non erubeſcunt: ferenda tamen omnino erubeſcentia propter eos, qui erubeſcere neſciunt. Etenim abſurdum fuerit, redarguentes eos, qui fratres, quos ſcandalizant, contemnunt, ſeque ipſos confundunt, propter pudorem illorum curam abjicere. Dic enim: quæ ſunt illa, quæ domi agunt, propter quæ tantopere neceſſarius uſus virginis? Barbararum puellarum tibi examina ſunt, & nuper empta, quæ oportet erudire & ad lanificium & ad alia miniſteria. Ad hæc dicis, promptuarium mihi eſt opum multarum, & oportet cuſtodem intus ſemper ſedere. & familiarum malitiam obſervare oculos virginis, cœnam quoque & convivia continuè apparare, & oportet domum ornari. & coquos & menſæ miniſtros cura regi virginis. Sunt item multi varii ſumptus, ſunt & continui, & oportet aliquem ſemper præſidem eſſe, ac præfectum, ut cuſtodiantur cum diligentia, ut ne illa à domo ſine utilitate elabantur. Nihil horum ait; ſed quo pacto ipſam hanc arcam & veſtem, & aliam reſpiciat facultatulam? bene paret menſam, bene ſternat lectum, & incendat ignem, & abluat pedes, & aliud ſolatium omne præbeat. Deinde pro parva & frigida refocillatione hac tantam feremus accuſationem? tanta ſuſtinebimus opprobria? Et quanto melius frater & facilius adminiſtraret? Natura enim fortior eſt muliere vir, uſu autem nobis magis familiaris, & non tam ſumptuoſus. Mulier quippe, utpote tenerior, & molliore indiget lectulo. & tenuiore veſtitu, & fortaſſis puella altera, quæ ei miniſtret: & non tantum nobis miniſterium præbebit, quanto ipſi opus erit à nobis: frater autem hic non tantis eget. Quod ſi aliquo eget, eodem & nos indigemus, quod non parvæ commoditatis eſt, ſi contubernales non variis; ſed iiſdem utantur: id quod certe in virgine non eſt. Primum ſanè ſive lavari velit, ſive nudare corpus, neque frater ipſi ad hæc miniſtrabit, tametſi valde impudens ſit, neque ipſa ſibi ſufficiens erit. Si autem fratres ſunt, qui cohabitant, viciſſim miniſtrare poterunt. Item quando dormire opus fuerit, virgine quidē intus ſedente, & lectos ſejunctos duos eſſe oportet, & ſtrata duo, & lodices duos: ſi autem caſtius agant, & domicilia duo. At ſi fratres ſint, iterum te familiari tanta non eſt opus. Etenim domus una, cervical unum, & lectus unus, & eadem tegmina utriſque ſufficiunt: & in ſumma, ſi quis omne pertractet miniſterium, hic multam inveniet facilitatem, alibi autem difficultatem. Et tranſeo domus turpitudinem. Quale enim eſt, ſi in domum viri ſolitarii itur, videre calceos muliebres ſuſpenſos, & cingula, & mitras, calathiſcos & colum, & radium textorium & pectines, & fuſa, & alia quæ particulatim omnia numerare non datur? Sin autem ulterius de his quæſieris, plurimus eſt riſus. Primum quidem in puellarum tanta turba ſolus verſatur, quaſi choraules in orcheſtra, qui in choro mulierum ſaltantium concinit: quo quid turpius & inhoneſtius? Deinde diſrumpitur tota die famulis ſuccenſens, ob res quæ ad mulierem ſpectant. Nam ei neceſſarium omnino ſilere, & omnia negligere, & ab illa increpari, vel dicentem & increpantem confundi, & vide quid contingat. Nam qui juſſus eſt ne prope quidem ad temporalia negocia accedere, non ſolum temporalia,

A ἀνενδεὴς γάρ ἐστι, καὶ τέλειος· ἀλλ' ὡς πολλῆς ἀπὸ τοῦ πράγματος τοῖς ἀνθρώποις γινομένης τῆς βλάβης· ὅταν γὰρ παρ' αὐτοῖς διαβληθῇ τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα, καὶ ἡ δόξα, οὐδὲν αὐτοὺς ὠφελεῖ λοιπόν. εἰ δὲ ὁ Θεὸς διαβαλλόμενος οὐδὲν ὠφελεῖ, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς.

Πάντα οὖν πράττωμεν, ὥστε μηδεμίαν γίνεσθαι πρόφασιν σκανδάλου· ἀλλὰ εἰ καὶ ἀδίκως ἐγκαλῶσι, πείθωμεν, καὶ διαλύωμεν τὰ ἐγκλήματα, καὶ μιμώμεθα τοὺς ἁγίους, οἳ τοσαύτην ἐποιοῦντο B σπουδὴν τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, ὥστε καταφρονεῖν καὶ τῆς ἑαυτῶν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ. μηδὲ πάντα ῥίψαντες ἁπλῶς, καὶ καταπατήσαντες, ἀρκεῖν ἡγησώμεθα πρὸς ἀπολογίαν ἡμῖν, ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ἱμάτιον ἐπριάμεθα τῇ παρθένῳ, καὶ ὑποδήματα, καὶ τὰ ἄλλα, τὰ κατὰ τὴν σωματικὴν ἀνάπαυσιν εὖ διεθήκαμεν. καὶ τίς οἰκονομήσει, φησὶ, τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν ἡμῶν; τίς δὲ ἐπόψεται τὰ ὄντα; τίς δὲ προστήσεται ἡμῶν ἔξω διατριβόντων, καὶ γυναικὸς ἔνδον οὐκ οὔσης; καὶ C γὰρ καὶ ταῦτα λέγουσιν, ἐναντία τε ὄντα τοῖς προτέροις, καὶ αἰσχρότερα· καὶ οὐδεὶς αὐτοῖς μέλει τούτων, οὐδὲ αἰσχύνονται, καθάπερ οἱ μεθύοντες τὸ ἐπελθὸν ἅπαν φθεγγόμενοι· διὸ μηδὲ ἡμεῖς ἀποκάμωμεν, κἂν τοιαῦτα ᾖ τὰ λεγόμενα, ὡς μηδὲ ἀποκρίσεως ἀξιοῦσθαί τινος· μὴ ἀποκάμωμεν οὖν καὶ ἀποκρινόμενοι, καὶ πράως αὐτοῖς διαλεγόμενοι, ἕως ἂν τῆς μέθης ἀπαλλάξωμεν ταύτης, τό γε εἰς ἡμᾶς ἧκον. αἰσχύνομαι γὰρ καὶ ἐρυθριῶ ταῦτα D ἐπιχειρῶν ἀνατρέπειν, ἃ ἀντιλέγοντες οὐκ ἐρυθριῶσιν ἐκεῖνοι. οἰστέον δὲ ὅμως τὴν αἰσχύνην διὰ τὸ λυσιτελοῦν τοῖς οὐκ αἰσχυνομένοις· καὶ γὰρ ἄτοπον, ἐγκαλοῦντας αὐτοῖς τὴν τῶν σκανδαλιζομένων ἀδελφῶν ὑπεροψίαν, αὐτοὺς δι' αἰσχύνην τὴν τούτων ὑπερορᾶν θεραπείαν. τίνα γὰρ λέγουσι τὰ ἔνδον, εἰπέ μοι, ὧν εἰς τὴν προστασίαν τῆς παρθένου τὴν χρείαν ἀναγκαίαν εἶναι νομίζουσι; παιδισκῶν σοι πλήθη βαρβάρων ἐστὶ, καὶ νεωνήτων, E καὶ δεῖ ταύτας ῥυθμίζεσθαι καὶ πρὸς ἐριουργίαν, καὶ πρὸς τὴν ἄλλην διακονίαν. ἀλλὰ ταμεῖα χρημάτων πολλῶν, καὶ ἱματίων πολυτελῶν, καὶ δεῖ φύλακα ἔνδον καθῆσθαι διαπαντὸς, καὶ τῇ τῶν οἰκετῶν κακουργίᾳ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπιτειχίζεσθαι τῆς παρθένου, ἀλλὰ δεῖπνα, καὶ συμπόσια συνεχῶς ἐπιτελεῖσθαι, καὶ χρὴ τὴν οἰκίαν καλλωπίζεσθαι, καὶ μαγείρους, καὶ τραπεζοποιοὺς τῆς προνοίας ἀπολαύειν τῆς παρθένου· ἀλλ' αἱ πολύτροποι δαπάναι, καὶ συνεχεῖς, καὶ δεῖ τινα A ἐφεστάναι διαπαντὸς, ὅπως τὰ μὲν φυλάττοιτο μετ' ἀκριβείας, τὰ δὲ μὴ μάτην ἐκρέῃ τῆς οἰκίας. οὐδὲν τούτων φησίν. ἀλλ' ὅπως αὐτῇ κιβώτιον, καὶ τὸ ἱμάτιον, καὶ τὴν ἄλλην ἐπιβλέπῃ πενίαν, ὅπως εὐτρεπίζοι τὴν τράπεζαν, καὶ τὴν εὐνὴν στρωννύοι, καὶ πῦρ ἀνακαίῃ, καὶ περιπλύνῃ πόδας, καὶ τὴν ἄλλην ἀνάπαυσιν παρέχῃ πᾶσαν. εἶτα ἀντὶ τῆς μικρᾶς καὶ ψυχρᾶς ἀναπαύσεως ταύτης τοσαύτην οἰσόμεθα κατηγορίαν; τοσαῦτα ὑποστησόμεθα ὀνείδη; καὶ πόσῳ βέλτιον B ἀδελφὸς ταῦτα διακονήσεται, καὶ εὐκολώτερον; τοῦτο γὰρ φύσει ἰσχυρότερος γυναικὸς ὁ ἀνήρ· τοῦτο χρείᾳ οἰκειότερος ἡμῖν, καὶ οὐχ οὕτως δαπανηρός. ἡ μὲν γὰρ γυνὴ ἅτε ἁπαλωτέρα οὖσα, καὶ στρωμνῆς μαλακωτέρας δεῖται, καὶ λεπτοτέρας ἐσθῆτος, καὶ κόρης ἴσως πάλιν διακονησομένης αὐτῇ, καὶ οὐ τοσαύτην ἡμῖν παρέχει διακονίαν, ὅσης αὐτὴ δεῖται παρ' ἡμῶν, ὁ δὲ ἀδελφὸς καὶ πάντων τούτων ἀπήλλακται· ἢ εἰ δέ τινος καὶ δεηθείη, τῶν αὐτῶν ἡμῖν δεήσεται· τοῦτο δὲ οὐ μικρὸν εἰς C εὐκολίαν ἐστὶ, τὸ μὴ διαφόρων ἀλλὰ τῶν αὐτῶν ἐν χρείᾳ καθεστάναι τοὺς συνοικοῦντας, ὅπερ ἐπὶ τῆς παρθένου οὐκ ἔνι. πρῶτον μὲν γὰρ ἄν τε λούσασθαι δέῃ, ἄν τε κάμνῃ τὸ σῶμα, οὔτε ὁ ἀδελφὸς αὐτῇ πρὸς ταῦτα διακονήσεται, κἂν σφόδρα ἔληται ἀσχημονεῖν, οὔτε αὐτὴ ἑαυτῇ ἀρκέσαι δυνήσεται. ἂν δὲ ἀδελφοὶ οἱ συνοικοῦντες ὦσιν, ἀντιδώσουσιν ἀλλήλοις τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην· πάλιν, ὅταν καθεύδειν δέῃ, παρθένου μὲν ἔνδον καθημένης, καὶ κλίνας εἶναι δύο χρὴ, καὶ D στρώματα διπλᾶ, καὶ ἐπιβλήματα· εἰ δὲ εὐφρονῶσι, καὶ οἰκήματα. ἀδελφῶν δὲ ὄντων, πάλιν τὰ τῆς χρείας συστέλλεται, ἅτε οἰκειοτέρας οὔσης. καὶ γὰρ οἶκος εἷς καὶ προσκεφάλαιον ἓν, καὶ κλίνη μία, καὶ ἐπιβλήματα ἀμφοτέροις ἀρκέσει τὰ αὐτά· καὶ ἁπλῶς εἴ τις ἅπασαν ἐπεξίοι τὴν διακονίαν, ἐνταῦθα μὲν πολλὴν τὴν εὐκολίαν εὑρήσει, ἐκεῖ δὲ τὴν δυσκολίαν. καὶ παρίημι τὴν ἀσχημοσύνην τῆς οἰκίας· οἷον γάρ ἐστιν ἀνελθόντα εἰς ἀνδρὸς μονάζοντος οἰκίαν ὁρᾶν ὑποδήματα γυναικεῖα κρεμάμενα, καὶ διαζώματα, καὶ κεφαλόδεσμα, E καὶ καλαθίσκους, καὶ ἠλακάτην, καὶ κερκίδα, καὶ κτένας καὶ ἱστοπόδιν, καὶ τὰ ἄλλα, ἅπερ οὐκ ἔνι κατὰ μέρος λέγειν ἅπαντα. εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τὸ εὔπορον ταῦτα ἐξετάζεις, πλείων ὁ γέλως. πρῶτον μὲν γὰρ ἐν ἀγέλῃ θεραπαινίδων τοσούτων μόνος στρέφεται μέσος, καθάπερ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας ἐν τῷ χορῷ τῶν γυναικῶν ὁ τοῖς ὑπορχουμένοις ὑπᾴδων χοραύλης· οὗ τί γένοιτ' ἂν αἰσχρότερον, καὶ ἀτιμότερον; ἔπειτα διαρρήγνυται ὅλην τὴν ἡμέραν πρὸς οἰκέτας ἀγανακτῶν, ὑπὲρ τῶν γυναικὶ προσηκόντων πραγμάτων. ἢ γὰρ ἀνάγκη σιγᾶν, καὶ πάντων παραμελοῦντα παρ' ἐκείνης ἐπιτιμᾶσθαι, ἢ λέγοντα, καὶ ἐπιπλήττοντα ἀσχημονεῖν. καὶ ὅρα τὸ συμβαῖνον. ὁ γὰρ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων μηδὲ ἐγγὺς γίνεσθαι κελευσθεὶς, οὐχ ἁπλῶς βιωτικῶν,

ἀλλὰ

ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικείων ἐνδοτέρω γίνεται· καὶ γὰρ καὶ σκεύη γυναι- A
κεῖα ἐκδοῦναι οὐ παραιτήσονται, ἀλλ' ἐπιστήσονται τοῖς ἀργυρο-
κόποις συνεχῶς ἐρωτῶντες, εἰ τὸ κάτοπτρον κατεσκεύασαν τῆς
κυρίας, εἰ τὸν κάδον ἀπήρτισαν, εἰ τὸ ληκύθιον ἀπέδωκαν. καὶ γὰρ
εἰς τοῦτο πάντα ἥκει διαφθορᾶς. ὡς τῶν βιωτικωτέρων μᾶλλον τὰς
πολλὰς τῶν παρθένων τούτοις κεχρῆσθαι τοῖς σκεύεσιν. ἐκεῖθεν πά-
λιν πρὸς τὸν μυρεψὸν ἔδραμεν ὑπὲρ τῶν τῆς κυρίας διαλεξόμενος
ἀρωμάτων. πολλάκις δὲ ὑπὲρ πλείονος σπουδῆς καὶ ὑβρίσαι τὸν B
πένητα οὐ παραιτήσεται. καὶ γὰρ καὶ μύροις χρῶνται αἱ παρθένοι
ποικίλοις τε καὶ πολυτελέσιν. εἶτα ἀπὸ τοῦ μυρεψοῦ πρὸς τὸν τὰς ὀ-
θόνας πωλοῦντα, καὶ ἀπ' ἐκείνου πάλιν πρὸς τὸν σκηνοποιόν. οὐδὲ
γὰρ τὰ μικρὰ ταῦτα αἰσχύνονται ἐπιτάττειν, ἐπειδὴ σφόδρα ὁρῶ-
σιν αὐτοὺς ὑπακούοντας, καὶ χάριν ἔχοντας ἐπιταττούσαις ταύταις,
ἢ ἑτέροις διακονουμένοις· ἐντεῦθεν πάλιν, ὅταν ἐπισκευάσαι τι δέῃ
τῆς περιφορητῆς ἐκείνης σκηνῆς, καὶ μέχρις ἑσπέρας αὐτῆς ἄσι- C
τοι διατελοῦσι, τοῖς ἐργαστηρίοις προσηλωμένοι. καὶ οὐ τοῦτό πως
θαυμαστὸν, ἀλλ' ὅτι καὶ τοῖς ταλαιπώροις οἰκέταις εἰσὶν ἐπαχ-
θεῖς, καὶ πολλὴ κατ' αὐτῶν ὕβρις, καὶ ἀγανάκτησις καὶ κραυ-
γή. ἐννόησον δὲ ὅσαι ἐκ τούτων αἱ κατηγορίαι· οἰκέτης γὰρ ὑβρισθεὶς,
καὶ μάλιστα ὑπὲρ τοιούτων πραγμάτων. ἐπειδὴ μηδενὶ τρόπῳ
τὸν ὑβρικότα ἀμύνασθαι ἔχει, διὰ τῆς γλώττης τοῦτο ποιεῖ, καὶ τῆς
λαθραίας κατηγορίας, οὐδενὸς φειδόμενος τῶν ἐμπλῆσαι δυνα- D
μένων αὐτοῦ τὸν θυμὸν, ἀλλὰ μετὰ τοσαύτης ὑπερβολῆς τῇ ἀμύνῃ
κέχρηται ταύτῃ, μεθ' ὅσης εἰκὸς οἰκέτην ὄντα, καὶ τοιαῦτα ὑβρισ-
μένον, καὶ ταύτην ἔχοντα μόνον παραμυθίαν τῶν οἰκείων κακῶν
κατὰ τοῦ λελυπηκότος. ὁ δὲ τῇ πενιχρᾷ συζῶν ἀργυροκόποις
μὲν οὐ διαλέγεται· οὐ γὰρ ἀφίησιν ἡ πενία· οὐδὲ προσεδρεύει μυρο-
πώλαις, ὑποδηματοῤῥάφοις δὲ καὶ ὑφάνταις, καὶ ποικιλταῖς,
καὶ βαφεῦσιν ἐνοχλεῖ πολλάκις· καὶ τί δεῖ πᾶσαν καταλέγειν τὴν E
ἀσχημοσύνην· οἷον, ὅταν εἰς οἰκήματα εἰσιῶσι στήμονα, καὶ κρόκην
πωλοῦντες, ὅταν εἰς τὴν ἀγορὰν προΐωσιν αὐτὰ ταῦτα πάλιν ζη-
τοῦντες· καὶ ταῦτα μὲν ἐν ταῖς οἰκίαις, ἐν δὲ ταῖς ἀγοραῖς καὶ τού-
των πολὺ καταγελαστότερα ὑπομένουσιν.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἐκκλησίας, οὐδὲ εἰπεῖν ἐστι τὴν αἰσχύνην· ὥσπερ γὰρ
δέον μηδένα τόπον ἀγνοεῖν αὐτῶν τὴν ὕβριν, καὶ τὴν ἀνελεύθερον ταύτην
δουλείαν, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ τῷδε καὶ φρικωδεστάτῳ χωρίῳ, A
πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀκρασίαν ἀνακηρύττουσι· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον,
ὅτι καὶ καλλωπίζονται, ἐφ' οἷς ἐπαισχύνεσθαι ἔδει· ἀπό τε γὰρ τῶν θυ-
ρῶν αὐτὰς ἔξωθεν δεχόμενοι. καὶ ἀντὶ τῶν εὐνούχων γινόμενοι, σοβοῦ-
σι, καὶ προηγούμενοι μέγα φρονοῦσιν, ὁρώντων ἁπάντων, καὶ οὐ κα-
ταδύονται, ἀλλὰ καὶ ἐπαγάλλονται· καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τῶν φρι-
κωδεστάτων μυστηρίων καιρῷ, πολλὰ πρὸς τὴν ἐκείνων ἀρέσκει-
αν διακονοῦνται, πολλοῖς τῶν ὁρώντων λαβὰς παρέχοντες. αἱ δὲ B
ἄθλιαι, καὶ ταλαίπωροι, δέον ἀπείργειν αὐτοὺς τῆς τοιαύτης χά-
ριτος, καὶ ἐναβρύνονται, καὶ μέγα φρονοῦσι. καίτοι τίς ἂν ἢ ταύ-
ταις, ἢ ἐκείνοις, εἴγε ἤμελλε τινα ἀρὰν ἐπαρᾶσθαι, ταύτης ἂν
εὗρε χαλεπωτέραν, ἢ ὥστε μυρίους μάρτυρας ἔχειν τῆς ἀκολασί-
ας αὐτῶν, καὶ ἐν τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς ἀσχημονεῖν. τί δεῖ
λέγειν ὅσα ἐν αὐταῖς ταῖς ἐκκλησίαις ἀνατρέπεται, διὰ τὴν τού-
των χάριν, ὅσα τῶν τοῦ Θεοῦ πραγμάτων ἀμελεῖται παρὰ πολλῶν, C
ὥστε μὴ παροξυνθῆναι ταύτας; καὶ τί λέγω, μὴ παροξυν-
θῆναι; ; μόνον εἴ τις αὐτὸν σκυθρωπὸν εἰς αὐτὰς ἴδῃ, καὶ ἀη-
δὲς, πάντα αἱροῦνται ὑπομένειν, ἢ τοῦτο παθοῦσαν ἐκείνην
περιιδεῖν. ἀλλὰ μέχρι τίνος καὶ ἡμεῖς ἀσχημονοῦμεν τὰ ἐκεί-
νων διηγούμενοι πάντα; οὐ γὰρ δὴ τοῦτο προειλόμεθα, ἐπεὶ πολλῶν ἂν
καὶ μακρῶν ἡμῖν ἐδέησε λόγων πάντα διεξιοῦσι, μᾶλλον δὲ πάντα
μὲν οὐδὲ βουλομένοις δυνατὸν εἰπεῖν· ὀλίγα δὲ ἐκ πολλῶν συνθέν- D
τας, καὶ οὕτως ἱκανὸν ἐργάσασθαι τὸ μῆκος· ἀλλ' οὐκ εἰς τοῦτο ἥκο-
μεν, ἀλλὰ τούτων ἄκοντες ἐμνημονεύσαμεν, ὥστε μικρὸν ἐπιστύψαι
τοὺς νοῦν ἔχοντας τῶν ἀκροωμένων· λοιπὸν δὲ παρακαλεῖν χρὴ, καὶ ἱκε-
τεύειν. δέομαι δὲ καὶ ἀντιβολῶ, καὶ τῶν γονάτων προκυλινδοῦμαι τῶν
ὑμετέρων, καὶ πᾶσαν ἱκετηρίαν τίθημι, πείσθητε, καὶ ἀνανήψω-
μεν ἀπὸ ταύτης τῆς μέθης, καὶ ἑαυτῶν γενώμεθα, καὶ τὴν τιμὴν ἐπι-
γνῶμεν, ἣν δέδωκεν ὁ Θεὸς ἡμῖν. καὶ τοῦ Παύλου βοῶντος ἀκούσω- E
« μεν· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων, καὶ παυσώμεθα γυναιξὶ δου-
λεύοντες, ἐπὶ τῷ κοινῷ πάντων ἡμῶν ὀλέθρῳ. στρατιώτας ἡμᾶς ὁ
Χριστὸς εἶναι βούλεται γενναίους, καὶ ἀθλητάς· οὐ διὰ τοῦτο ἡμᾶς ὥπλι-
σεν ἐν τοῖς ὅπλοις τοῖς πνευματικοῖς, ἵνα κορῶν τριωβολιμαίων ἀναδεξώμεθα ὑπηρεσίαν, ἵνα περὶ ἔρια καὶ ἱστοὺς, καὶ τὰς τοιαύτας στρε-
φώμεθα διακονίας· ἵνα νηθούσαις, καὶ ὑφαινούσαις παρακαθώμεθα γυναιξίν· ἵνα διατελῶμεν πᾶσαν ἡμέραν, καὶ ἤθη καὶ ῥήμα-
τα γυναικεῖα εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐναποματτόμενοι ψυχήν. ἀλλ' ἵνα βάλλωμεν τὰς ἀοράτους δυνάμεις, τὰς ἀντικειμένας ἡμῖν· ἵνα πλήτ-
τωμεν τὸν στρατηγοῦντα αὐταῖς διάβολον· ἵνα ἐλαύνωμεν τὰς ἀγρίας τῶν δαιμόνων φάλαγγας· ἵνα κατασκάπτωμεν τὰ ὀχυρώματα.

A ſed muliebria ipſiſſima tractat Etenim vaſa mliuebria afferre
non detrectabit argentariis, ſubinde rogans num ſpeculum
dominæ præparatum ſit, num cadum abſolverint, num lecythum
reddiderint: nam in eam corruptionem venerunt omnia, ut pluri-
bus vaſis quàm ſeculares iſtæ utantur virgines. Hinc iterum
ad unguentariam officinam currit collocuturus de aromatibus
dominæ, ſæpe etiam præ nimio ſtudio nec detrectabit ſi & pau-
per injuria ſit afficiendus. Utuntur autem & virgines ungueri-
B tis, non modo variis; ſed & pretioſis. Deinde ab unguenta-
rio ad vendentem lintea: & ab illo iterum ad pellionem. Non
enim verentur imperare hæc parva, quia vident eos valde obe-
dientes, & gratiam habentes imperantibus majorem, quàm aliis
miniſtrantibus. Hinc iterum ſi quando aliquid apparandum
quod ad geſtatorium tabernaculum hoc pertinet, usque ad veſpe-
ram impranſi perſeverant officinis affixi. Et illud non eſt mi-
randum; ſed quod & miſeris famulis ſunt moleſti, & frequenti
C injuria & inclamatione & clamore hos urgent. Cogita quantæ
hinc accuſationes: miniſter enim injuria affectus & pro tali-
bus rebus, quia eum, qui injuria affecit, non alio modo
ulciſci poteſt, lingua hoc facit, & occulta obtrectatione: nec par-
cit alicui eorum, quibus furori ſuo ſatisfaciat; ſed tam immodi-
ce ulciſcitur quantum veriſimile eſt ſervum ita exprobratum, &
cui ſola hæc eſt conſolatio è malis ſuis adverſus eum, qui contri-
ſtavit. At qui pauperi, inquit, cohabitat, nec cum argentariis
D negocia habet: non enim paupertas ſinit aſſidere officinis un-
guentariis, & cum ſutoribus, & textoribus, & variegatoribus &
tinctoribus multum converſari: & quid opus catalogo omnium
ſordium, ut quando in domum inducunt eos, qui ſubtegmen ac
tramam vendunt, & deinde in foro talia iterum requirunt? Et
hæc quidem in domo & foro contingunt; ſed ferunt his mul-
to magis ridicula. CAP. X.

In Eccleſia vero dici non poteſt quanta ſit confuſio. Nam
E quaſi oporteat, ut locus nullus illorum opprobrium ignoret &
illiberalem ſervitutem: ſic in loco hoc ſancto, & terribili, o-
mnibus ſuam intemperantiam prædicant: & quod utique mole-
ſtius & majoris ignominiæ, quòd & ea re gloriantur, ob quam
erubeſcere oportebat. Ante fores ipſas excipiunt, eunuchorum
loco inſerviunt, obvios ſummovent, ac præcedentes faſtum ſpi-
rant videntibus omnibus, & non verecundantur; ſed ea re glo-
riantur, atque in ipſo ſancto & reverendo myſteriorum tempo-
A re, & miniſtrando, ut illis placeant. criminandi occaſiones mul-
tis, qui eos intuentur, præbent. Illæ autem miſeræ & calami-
toſæ, cùm eas oporteret ab hac illos gratia prohibere, illa inſu-
per gloriantur, & confidentiores fiunt. Quamquam ſi quis vel
his, vel illis maledicere veller, quid maledicto hoc inveniret atro-
cius, quàm ut tam innumeris teſtibus intemperantia eorum ar-
guatur, & in oculis omnium fœde agant? Quid opus eſt dicere
B quot in Eccleſiis ob illarum gratiam ſubvertantur, quot divina
opera à multis negligantur, ut ne has irritent? Et quid
dico ne irritent, ſi quis tantum inſuavius & triſtius eas
aſpexerit, omnia malunt ferre, quàm diſſimulare illam
hoc paſſam, & non ulciſci. Sed quousque tandem & nos
fœde agimus, illorum omnia enarrantes? Non utique hoc
propoſuimus: nam ſi omnia tractare velimus, multa & longa no-
bis oratione opus eſſet: imò ſi maximè prolixus eſſe vellem, non
C poſſent omnia dici: quandoquidem dum ex multis pauca colligi-
mus, etiam ſic prolixi ſumus; ſed non ad hoc venimus, verum in-
viti ad illorum memoriam rapti ſumus, ut cordati auditores pa-
rumper admonerentur: quod reliquum eſt operæprecium vide-
tur, ut obſecrationem & precationem adhibeamus. Oro igitur
& ſupplico, & ante genua veſtra me provolvo, & omnibus pre-
ces affero, perſuademini, & ab hac emergamus ebrietate:
ſimus noſtri ipſorum compotes, & agnoſcamus honorem, 1. Cor. 7, 23.
D quem dedit nobis Deus. Et Paulum clamantem audiamus:
Ne ſitis ſervi hominum: & deſinamus, ut ſerviamus mulie-
ribus ad communem omnium noſtrorum perniciem. Mi-
lites nos eſſe Chriſtus vult ſtrenuos & athletas. Non propter
hoc nos armavit armis ſpiritualibus, ut puellarum triobola-
rium miniſteria ſuſcipiamus, ut circa lanas & ſtamina, & a-
lia miniſteria verſemur, ut aſſideamus mulierculis nentibus
& texentibus, ut totum diem conſumamus, verbisque &
E moribus muliebribus animas imbuamus; ſed ut configamus
inviſibiles virtutes, quæ nobis adverſantur: ut diabolum per-
cutiamus, qui contra nos militat, ut abigamus feroces
dæmonum phalanges, ut ſubvertamus eorum propugnacula,

ut poteſtates & mundi dominos, rectores harum tenebrarum ligatos in ſervitutem ducamus, ut ſpiritualia malitiæ fugemus, ut ignem ſpiremus, ut ad quotidianas mortes paratiſſimi. Propter hoc induit nos thorace juſtitiæ, propter hoc cinxit nos zona veritatis, propter hoc impoſuit galeam ſalutis, propter hoc pedes noſtros calceavit præparatione Evangelii pacis, & tradidit gladium ſpiritus, propter hoc ignem accendit in noſtris animabus. Si igitur militem aliquem, poſtquam induerit galeam, ocreas, thoracem, poſtquam acceperit ſcutum, gladium, lanceam, tela, ſagittas, pharetram, tuba jam clarum ſonante, & omnes evocante, hoſtibus magno impetu ſævientibus, & civitatem à fundamentis evertere molientibus, videres non in agmen foras currere; ſed in domum ingredi, & mulieri aſſidere cum armis: an non, ſi modo liceret, gladio medium transfoderes, ne ſermone quidem eum dignatus? At ſi tu tanta ira impletus es, quomodo putas Deum in multo turpioribus erga nos affici? Tanto enim turpiora & abſurdiora ſunt hæc quàm illa, quanto & gravius bellum, & hoſtes truculentiores, & præmia pro quibus bellatur, majora, & in ſumma omnia tantum tranſcendunt, quantum umbram veritas. Itaque ne effœminemus robur noſtrum, ne ſuccidamus nervos noſtros iſtis cohabitationibus. Etenim multam & immenſam animabus noſtris inſtillant malitiam. Quid enim, etiam ſi non ſentiamus amore ebrii? Iſtuc enim ipſum omnium eſt longè graviſſimum, quòd neſcimus, quomodo enervemur, ceráque omni molliores reddamur. Nam ſicut, ſi quis leonem ſuperbum & torvè intuentem arripiat, & jubas abradat, dentes excutiat, ungues amputet, turpemque faciat & ridiculum, & terribilem illum & intolerabilem, & rugitu ſolo omnia concutientem, facile à puero ſuperabilem: Ita & hos omnes, quos capiunt, ſuperatu faciles reddunt diabolo, molliores, concitatiores, impudentes, inconſiderantes, iracundos, audaces, importunos, humiles, abjectos, ſerviles, illiberales, ſordidos, nugaces, & in ſumma, omnino corruptos mulierum mores in animam illorum immittunt & inferunt.

Epheſ. 6.

CAP. XI.

Etenim fieri non poteſt mulieri cohabitantem cum tanta compaſſione, & illarum converſationibus emollitum non eſſe ſordidum quendam, & forenſem mendicum: & ſi quid loquitur, de ſtaminibus & lanis loquitur, lingua ejus qualitate muliebrium verborum infecta: & ſi quid facit, hoc magna ſervilitate operatur, & ſeipſum procul à Chriſtiana libertate ſejungit, & ad nihil eximium, aut præclarum utilis. Nam cum ad ſeculares & civiles res hominum inutilis ſit & nullius frugis, multo magis ad magnitudinem rerum ſpiritualium, quæ tanto generoſiores vires requirunt, ut ne attingi quidem poſſint, niſi ab his qui ad eas tranſituri Angeli ex hominibus fiant: non ipſi autem ſolum tanto malo afficiuntur; ſed & illis morum peſſimorum authores fiunt. Nam quemadmodum illi, qui iſtis impendio placere volunt, officii ſui rationem negligunt, ita ipſæ propter illos à via ſibi convenienti aberrant, malam & pernicioſam invicem exhibentes retributionem. Etenim ſe ornant curioſius, delicatiorum veſtium & inceſſus multam curam habent, & quæ non licet tota die nugantur: quandoquidem vident multos his incompoſitis moribus & verbis oblectari, omnia ſtudioſè ſectantur, per quæ ipſos in ſervitute contineant. Jam ſi voluerimus pauliſper reſipiſcere, & noſtri ipſorum eſſe, & illos lucrabimur, & noſipſos & alios omnes: & ſicut nunc perditionis multorum rei facti ſumus: ſic & à multorum ſalute mercedem accipiemus: & quibus nunc potimur turpiter, illis fruemur magno cum honore. Cur enim vis honorari à mulieribus dic mihi? Maxime indignum hoc eſt viro ſpirituali, amare talem honorem. Veruntamen & ſic aderit, quando non quæremus ipſum. Solet enim homo deſpicere eos, qui ſe colunt, & admirationi habere eos, qui non adulantur: cui rei muliebris natura magis obnoxia eſt. Nam ſi illis quis aduletur, intolerabilis eſt: admirantur autem multo maxime eos, qui cedere neſciunt, nec ſuccumbunt intempeſtivis ſuis concupiſcentiis: & hujus vos mihi teſtes eritis. Nunc enim non ſolum externæ; ſed & ipſæ quoque vos irrident: etſi non manifeſte, certe tamen in conſcientia, gloriantúrque hac dura tyrannide, tunc autem omnino vos admirabuntur, & veſtram obſtupeſcent libertatem. Quod ſi noſtris ſermonibus non creditis, illas ipſas interrogate, utros magis laudent & approbent, an eos qui ſerviunt, an qui dominantur: ſubjectos, & qui omnia faciunt & patiuntur in ipſarum gratiam, vel qui nihil horum ferunt,

ἵνα τὰς ἐξουσίας τοῦ κοσμοκράτορος τοῦ σκότους δήσαντες αἰχμαλώτους ἀγάγωμεν· ἵνα τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας φυγαδεύσωμεν· ἵνα πῦρ πνέωμεν· ἵνα πρὸς καθημερινοὺς θανάτους ἕτοιμοι ὦμεν, καὶ παρεσκευασμένοι. διὰ τοῦτο ἐνέδυσεν ἡμᾶς τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης· διὰ τοῦτο ἔζωσε τῇ ζώνῃ τῆς ἀληθείας. διὰ τοῦτο περιέθηκε τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου· διὰ τοῦτο ὑπέδησε τοὺς πόδας ἡμῶν τῇ ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, καὶ τὴν μάχαιραν ἐνεχείρισε τοῦ πνεύματος. διὰ τοῦτο πῦρ ἀφῆκεν εἰς τὰς ἡμετέρας ψυχάς. εἰ γοῦν τινα, εἰπέ μοι, τῶν στρατιωτῶν μετὰ τὸ περιθέσθαι τὸ κράνος, τὰς κνημῖδας, τὸν θώρακα, μετὰ τὸ λαβεῖν τὸ ξίφος, τὸ δόρυ, τὴν ἀσπίδα, τὰ τόξα, τὰ βέλη, τὴν φαρέτραν, τῆς σάλπιγγος λαμπρὸν ἠχούσης, καὶ πάντας ἔξω καλούσης, τῶν τε πολεμίων σφοδρῶς πνεόντων, καὶ τὴν πόλιν ἐκ βάθρων ἀνασπάσαι παρεσκευασμένων, εἶδες οὐκ ἐπὶ τὴν παράταξιν ἔξω τρέχοντα, ἀλλ᾽ εἰς οἰκίαν εἰσιόντα, καὶ γυναικὶ παρακαθήμενον μετὰ τῶν ὅπλων ἐκείνων· ἆρ᾽ οὐκ ἂν εἴγε ἐξῆν μέσον τῷ ξίφει διήλασας, μηδὲ λόγου μεταδούς; εἰ δὲ σὺ τοσαύτης ἀνεπλήσθης ὀργῆς, πῶς οἴει τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῖς πολὺ τούτων ἀτοπωτέροις διακεῖσθαι; τοσούτῳ γὰρ αἰσχρότερα ταῦτα ἐκείνων, καὶ ἀτοπώτερα, ὅσῳ καὶ ὁ πόλεμος χαλεπώτερος, καὶ οἱ πολέμιοι σφοδρότεροι, καὶ τὰ ἔπαθλα, περὶ ὧν ὁ πόλεμος, μείζω, καὶ πάντα ἁπλῶς τοσοῦτον ἐξήλλακται, ὅσον ἀληθείας καὶ σκιᾶς τὸ μέσον. μὴ δὴ καταμαλάττωμεν ἡμῶν τὴν ἰσχύν· μηδὲ ἐκκόπτωμεν τὰ νεῦρα ταῖς ὁμιλίαις ταύταις. καὶ γὰρ ἄφατος, καὶ πολλὴ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐντεῦθεν εἰσρεῖ κακία. τί γὰρ εἰ καὶ μὴ αἰσθανώμεθα τῇ φιλίᾳ μεθύοντες; τοῦτο γὰρ αὐτὸ πάντων ἐστὶ δεινότατον, ὅτι οὐδὲ ἴσμεν, ὅπως ἐκνευριζόμεθα, καὶ κηροῦ παντὸς γινώμεθα μαλακώτεροι. καθάπερ γάρ τις λέοντα γαῦρον, καὶ βλοσυρὸν λαβών, εἶτα ἀποκείρας μὲν τὴν κόμην, ἀνελὼν δὲ τοὺς ὀδόντας, καὶ περιελὼν τοὺς ὄνυχας, αἰσχρὸν ποιεῖ, καὶ καταγέλαστον, καὶ παιδίοις εὐκαταγώνιστον, τὸν φοβερόν, καὶ ἀφόρητον, καὶ ἀπὸ μόνου τοῦ βρυχήματος πάντα σείοντα· οὕτω δὴ καὶ αὗται, πάντας ὅσους ἐὰν λάβωσιν, εὐχειρώτους τῷ διαβόλῳ ποιοῦσι, μαλακωτέρους, θερμοτέρους, ἀναισχύντους, ἀνοήτους, ἀκροχόλους, θρασεῖς, ἀκαίρους, ταπεινούς, ἀγεννεῖς, ἀπηνεῖς, δουλοπρεπεῖς, ἀνελευθέρους, ἰταμούς, φλυάρους, καὶ ἁπλῶς, πάντα τὰ γυναικεῖα ἤθη τὰ διεφθαρμένα φέρουσαι, εἰς τὰς τούτων ἐναπομάττονται ψυχάς.

Καὶ γὰρ ἀμήχανον τὸν γυναιξὶ συνοικοῦντα μετὰ συμπαθείας τοσαύτης, καὶ ταῖς ἐκείνων ἐνστρεφόμενον ὁμιλίαις, μὴ ἀγύρτην τινὰ εἶναι, καὶ ἀγοραῖον, καὶ συρφετώδη. κἂν γὰρ φθέγγηταί τι, πάντα ἀπὸ τῶν ἱστῶν, καὶ τῶν ἐρίων φθέγγεται, τῆς γλώττης αὐτοῦ τῇ ποιότητι τῶν γυναικείων ἀναχρωσθείσης ῥημάτων. κἂν ποιῇ τι, μετὰ πολλῆς τοῦτο ἐργάζεται δουλοπρεπείας· πόρρω τοῖς Χριστιανοῖς πρεπούσης ἐλευθερίας ἑαυτὸν ἀποικίσας, καὶ πρὸς οὐδὲν τῶν μεγάλων κατορθωμάτων γινόμενος χρήσιμος. καὶ γάρ, εἰ πρὸς τὰ βιωτικά, καὶ πολιτικὰ πράγματα ἀχρεῖος ὁ τοιοῦτος, πολλῷ μᾶλλον πρὸς τὸ τῶν πνευματικῶν μέγεθος, ἃ τοσούτῳ δεῖ γενναιοτέρων ἀνδρῶν, ὡς μηδὲ ἅπτεσθαι αὐτῶν δύνασθαι τοὺς μέλλοντας αὐτὰ μετιέναι, εἰ μὴ ἄγγελοι γίνονται ἐξ ἀνθρώπων· οὐκ αὐτοὶ δὲ μόνον κακίαν ὑποδέχονται τοσαύτην, ἀλλὰ καὶ ἐκείναις ἠθῶν διεφθαρμένων αἴτιοι γίνονται. καθάπερ γὰρ οὗτοι σφόδρα αὐταῖς ἀρέσκειν βουλόμενοι τῆς ἁρμοττούσης πολιτείας ἐκβαίνουσιν, οὕτω καὶ αὗται τῆς προσηκούσης αὐταῖς ὁδοῦ δι᾽ ἐκείνους ἐκπίπτουσι, τὴν πονηρὰν αὐτοῖς καὶ ὀλεθρίαν παρέχουσαι ταύτην ἀντίδοσιν. καὶ γὰρ καὶ καλλωπίζονται περιεργότερον, καὶ σχήματος καὶ βαδίσματος τεθρυμμένου πολλὴν ποιοῦνται πρόνοιαν, καὶ τὰ μὴ προσήκοντα διὰ πάσης φλυαροῦσιν ἡμέρας· ἐπειδὴ γὰρ ὁρῶσι τερπομένους τοῖς ἀκολάστοις τούτοις ἤθεσι καὶ ῥήμασι, πάντα ἐπιτηδεύουσι, δι᾽ ὧν κατέχειν αὐτοὺς αἰχμαλώτους δυνήσονται. ἀλλ᾽ ἂν θελήσωμεν μικρὸν ἀνενεγκόντες ἡμῶν αὐτῶν γενέσθαι, ἐκείνας τε κερδανοῦμεν, καὶ ἡμᾶς αὐτούς, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας· καὶ ὥσπερ νῦν τῆς τῶν πολλῶν ἀπωλείας κατέστημεν ὑπεύθυνοι, οὕτω τότε τῆς πάντων σωτηρίας ἀποληψόμεθα τὸν μισθόν, καὶ ὧν ἀπολαύομεν νῦν αἰσχρῶς, τότε μετὰ πολλῆς ἀπολαυσόμεθα τῆς τιμῆς. τί γάρ, εἰπέ μοι, βούλει τιμᾶσθαι παρὰ γυναικῶν; μάλιστα μὲν ἀνάξιον τοῦτο ἀνδρὸς πνευματικοῦ τὸ τιμῆς τοιαύτης ἐρᾶν· πλὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο τότε παρέσται, ὅταν μὴ ζητῶμεν αὐτό· πέφυκε γὰρ ἄνθρωπος τῶν μὲν θεραπευόντων ὑπερορᾶν, τοὺς δὲ μὴ κολακεύοντας θαυμάζειν· τὸ δὲ πάθος τοῦτο πλέον ἡ γυναικεία φύσις ὑπομένειν εἴωθεν. ἀφόρητός τε γάρ ἐστι κολακευομένη, θαυμάζει δὲ μάλιστα πάντων τοὺς οὐκ ἀνεχομένους εἴκειν, καὶ ὑποκλίνεσθαι ταῖς ἀκαίροις αὐτῆς ἐπιθυμίαις· καὶ τοῦτο ὑμεῖς μοι μαρτυρήσετε. νῦν μὲν γὰρ οὐχ αἱ ἔξωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ καταγελῶσιν ὑμῶν αἱ συνοικοῦσαι· εἰ καὶ μὴ φανερῶς, ἀλλ᾽ ἐν συνειδότι, καὶ ἐγκαλλωπίζονται τῇ χαλεπῇ ταύτῃ τυραννίδι· τότε δὲ θαυμάσονται πάντας ὑμᾶς, καὶ ἐκπλαγήσονται τὴν ἐλευθερίαν ὑμῶν. εἰ δὲ ἀπιστεῖτε τοῖς ἡμετέροις λόγοις, αὐτὰς ἔρεσθε ἐκείνας, τίνας μᾶλλον ἐπαινοῦσι, καὶ ἀποδέχονται, τοὺς δουλεύοντας, ἢ τοὺς κρατοῦντας αὐτῶν· τοὺς ὑποκειμένους, καὶ πάντα ποιοῦντας, καὶ πάσχοντας διὰ τὴν εἰς ἐκείνας χάριν, ἢ τοὺς οὐδὲν τούτων ἀνεχομένους, ἀλλὰ ἐπαι-

ἀλλ' ἐπαισχυνομένους αὐτῶν τοῖς πονηροῖς ἐπιτάγμασι. κἂν ἐθελήσωσιν εἰπεῖν τἀληθές, πάντως ἐκείνους ἐροῦσι· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀποκρίσεως χρεία, τῶν πραγμάτων τοῦτο βοώντων. ἀλλ' ἡδονῆς ἕνεκεν ὁ συνοικῶν πλεονεκτεῖ, τοὺς ὀφθαλμοὺς εὐωχῶν τῇ τῆς παρθένου ὄψει. μάλιστα μὲν εἰ καὶ τοῦτο οὕτως εἶχε, δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο φυγεῖν ἐχρῆν. νῦν δὲ ὑμῖν ἱκανῶς ἀποδέδεικται, ὅτι οὐχ ἡδὺ τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ τοὐναντίον, τὸ μὴ ταύτης ἀπολαύειν τῆς θεωρίας· σὺ δέ μοι προστίθει καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ συνειδότος εὐφροσύνην. οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς οὕτως εὐφραίνειν εἴωθεν, ὡς συνειδὸς χρηστὸν, καὶ ἐλπίδες ἀγαθαί. ἀλλ' ἀναπαύσεως ἕνεκεν τοῦτο ἐπιζητεῖς; ἀλλ' ἀποδέδεικται καὶ τοῦτο εὐκολώτερον ὂν, ὅταν ἀδελφὸς συνοικῇ· νῦν μὲν γὰρ οὐδὲν δούλου διενήνοχας· καὶ ζητῶν ἀνάπαυσιν, δουλείαν εὗρες χαλεπωτάτην. ὅτε δὲ ταύτης ἐκτὸς ἔστηκας τῆς λειτουργίας, καὶ τῶν ἐπιταττόντων, οὐ τῶν ἐπιταττομένων ἔσῃ. ὅταν οὖν ἐκεῖ μὲν ἀνθ' ἡδονῆς λύπη, καὶ ἀντὶ δόξης αἰσχύνη, καὶ ἀντὶ ἐλευθερίας δουλεία, καὶ πόνος ἀντὶ ἀναπαύσεως· πρόσκειται δὲ καὶ τὸ βλασφημεῖσθαι τὸν Θεὸν, καὶ ἀπώλεια τοσαύτη, καὶ σκάνδαλα, καὶ κόλασις ἀθάνατος, καὶ μυρίων ἔκπτωσις ἀγαθῶν· ἐνταῦθα δὲ τἀναντία ἅπαντα, δόξα, τιμὴ, ἡδονὴ, παῤῥησία, ἐλευθερία, σωτηρία ψυχῶν, βασιλείας κληρονομία, κολάσεως ἀπαλλαγὴ, τίνος ἕνεκεν οὐκ ἀνταλλαξόμεθα ταῦτα ἐκείνων; ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα, πλὴν εἴ τις ἑαυτὸν ἁπλῶς ἀπολλύναι ἐπιθυμοίη· οὐδὲ γὰρ ἀπολογία ἔσται ἡμῖν λοιπὸν, οὐδὲ συγγνώμη. εἰ γὰρ καὶ μηδενὸς ὄντος τούτων, πάντα ὑπομένειν ἐχρῆν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης· ὅταν καὶ τὰ ἐνταῦθα καρποῦσθαι παρῇ, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν, ἡμεῖς δὲ πρὸς τὸ τὴν τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖσθαι δόξαν, καὶ ἑαυτοὺς προσαπολλύωμεν, τίς ἡμᾶς ἐξαιρήσεται, καὶ ἀπαλλάξει τῆς τιμωρίας τῆς ἐπὶ τούτοις κειμένης; οὐκ ἔστιν οὐδείς.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα συναγαγόντες πρὸς ἑαυτοὺς, καταλλαγῶμεν ὀψέ γοῦν ποτε τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. εἰ δὲ δοκεῖ τινα δυσκολίαν ἔχειν τὸ συνήθειαν ἀποσπασθῆναι μακρὰν, τῇ δυνάμει τοῦ λογισμοῦ μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος τὸ πᾶν ἐπιτρέψαντες κἀκεῖνο πείσαντες ἑαυτοὺς, ὅτι ἂν ἀρχὴν μόνον ἐπιθῶμεν τῷ πράγματι, οὐκ ἔτι ὀψόμεθα δυσχερές· οὕτω κατατολμήσομεν τῆς συνηθείας. ἂν γὰρ δέκα ἡμέρας σαυτὸν ἀποστήσῃς, εὐκολώτερον τὰς εἴκοσιν οἴσεις, καὶ δὶς τοσαύτας πάλιν· εἶτα ὁδῷ προβαίνων, οὐδὲ αἴσθησιν λήψῃ λοιπὸν τῆς ἐν ἀρχῇ δυσκολίας, ἀλλὰ τὸ σφόδρα δυσκαταγώνιστον, εὐκολώτατον ὄψει γινόμενον, καὶ εἰς ἑτέραν πάλιν καταστήσεις σεαυτὸν συνήθειαν, καὶ ῥᾳδίαν εὑρήσεις τὴν μετάθεσιν οὖσαν, οὐ διὰ συνήθειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς χρηστὰς ἐλπίδας. οὕτω σε κἀκεῖναι θαυμάσονται μειζόνως, καὶ ὁ Θεὸς ἀποδέξεται πρὸ ἐκείνων, καὶ πάντες ἄνθρωποι στεφανώσουσι, καὶ βίον βιώσῃ πολλὴν μὲν ἔχοντα ἐλευθερίαν, πολλὴν δὲ τὴν ἡδονήν. τί γὰρ ἂν γένοιτο ἥδιον, τοῦ πονηροῦ συνειδότος ἀπαλλαγῆναι, καὶ τὸν διηνεκῆ τῆς ἐπιθυμίας καταλῦσαι πόλεμον, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας τὸν καλὸν τῆς σωφροσύνης πλέκειν στέφανον, καὶ ἐλευθέροις μὲν ὀφθαλμοῖς πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπειν, καθαρᾷ δὲ φωνῇ, καὶ καρδίᾳ τὸν ἁπάντων δεσπότην καλεῖν; οὐδεὶς οὕτως δεσμώτης ἁλύσεως ἀπαλλαγεὶς, καὶ αὐχμοῦ, καὶ τῆς ἄλλης τῆς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ταλαιπωρίας· μᾶλλον δὲ οὐδεὶς οὕτω τὰς ὄψεις πεπηρωμένος ἀναβλέψας, καὶ τὸ γλυκὺ τοῦτο φῶς ἰδὼν ἀγάλλεται, καὶ γάννυται, καὶ σκιρτᾷ, ὡς ὁ τῆς δουλείας ταύτης ἐλευθερωθῆναι δυνηθείς. καὶ γὰρ τοῦ φωτὸς γλυκυτέρα πολλῷ τῆς τυραννίδος ταύτης ἡ ἀπαλλαγὴ, καὶ ζόφου παντὸς τούτου χαλεπωτέρα τῆς δουλείας ἐκείνης, καὶ τῶν δεσμῶν ἡ ταλαιπωρία. ἀλλὰ γὰρ τί χρὴ ταῦτα μηκύνειν ἑκατέρου βίου; τὴν μὲν τὴν ἀνελευθερίαν, καὶ τὴν ἀθυμίαν, καὶ τὴν βλάβην, καὶ τὴν πολλὴν τηκεδόνα; τὴν δὲ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἡδονὴν, καὶ τὴν ὠφέλειαν, καὶ τὴν πολλὴν παραδεικνύντος σωφροσύνην; λόγος γὰρ οὐδεὶς αὐτὰ παραστῆσαι δυνήσεται, μόνη δὲ τῶν πραγμάτων ἡ πεῖρα. καὶ τότε εἴσεσθε καλῶς τίνων μὲν ἀπηλλάγητε κακῶν, ποίας δὲ ἐπετύχετε ζωῆς, ὅταν ἡμῖν διὰ τῶν πραγμάτων βουληθῆτε πεισθῆναι. πεισθήσεσθε τοίνυν, ὅταν διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν τὰ εἰρημένα μάθητε. εἰ δὲ ἔτι δυσαναχετεῖτε, καὶ τοῖς ἡμετέροις ἀπιστεῖτε λόγοις, ἔρεσθέ τινας τῶν ταύτην ποτὲ δουλευσάντων τὴν δουλείαν· εἶτα ἀθρόον ἀπαλλαγέντων, καὶ πρὸς τὴν καλὴν ἀναδραμόντων ἐλευθερίαν, καὶ τότε γνώσεσθε τῆς παραινέσεως ταύτης τὸ κέρδος. ἐπεὶ καὶ ὁ Σολομὼν ἡνίκα μὲν τῇ τῶν βιωτικῶν ἐπιθυμίᾳ πραγμάτων κατείχετο, μεγάλα τε αὐτὰ ἐνόμιζεν εἶναι καὶ θαυμαστὰ, καὶ πολλὴν περὶ αὐτὰ τὴν φιλοπονίαν ἐπεδείκνυτο, λαμπράς τε οἰκοδομούμενος οἰκίας, καὶ χρυσίον συνάγων ἄπειρον, μουσικῶν τε χοροὺς, καὶ τραπεζοποιῶν γένη παντοδαπὰ, καὶ μαγείρων πάντοθεν συναθροίζων, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν κήπων χάριν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν λαμπρῶν σωμάτων ἡδονὴν δαψιλῶς παρασκευάζων τῇ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμίᾳ, καὶ πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, ὁδὸν ψυχαγωγίας, καὶ τέρψεως ἑαυτῷ τέμνων. ἐπειδὴ μικρὸν ἐκεῖθεν ἀνένευσε, καὶ καθάπερ ἐξ ἀβύσσου τινὸς ζοφερᾶς, ἀναβλέψαι πρὸς τὸ τῆς φιλοσοφίας ἴσχυσε φῶς, τότε τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν ἀξίαν ἀφῆκε φωνήν·

& pravis earum parere mandatis erubeſcunt. Et ſi volent dicere verum, omnino illos reſpondebunt: imò neque reſponſo opus, rebus iſtuc ipſum clamantibus. At voluptatis gratia qui cohabitat, opibus inhiat, oculos paſcens virginum aſpectibus: maxime quidem licet hoc ita ſe haberet, tamen propter hoc ipſum fugere oportebat: nunc autem vobis ſatis demonſtratum eſt, quòd ſuave hoc non ſit; ſed plane contrarium, ſi quis hac contemplatione non fruatur: & tu illis adjicito, etiam è bona conſcientia lætitiam illis auferri. Nihil enim nos ſic exilarare ſolet, ut conſcientia pura & bona ſpes. Sed quietis gratia hoc inquiris? Jam demonſtratum eſt, quòd hoc facilius eſſet; ſi frater cohabitaret: at nunc nihil à ſervo differs: & quærens requiem, ſervitutem inveniſti multo graviſſimam: cum vero immunis ab hoc miniſterio fueris, tum eris inter eos, qui imperant, non quibus imperatur. Igitur ſi hic pro voluptate mœror, & pro gloria confuſio & pro libertate ſervitus, & pro requie labor: & accedunt ad hæc, quod & Deus blaſphematur, & tanta perditio ac ſcandala, & immortalis pœna, & plurimorum bonorum amiſſio: hic autem contraria omnia; gloria, honor, voluptas, libertas & vitæ & ſermonis, ſalus animarum, regni hæreditas, pœnæ effugium: cujus rei gratia non hæc illis commutamus? ego certe neſcio. Veruntamen ſi quis ſeipſum perdere deſiderat, nulla nobis poſthac defenſione opus erit, nec venia. Si enim, quamvis nihil horum eſſet, omnia tamen pro gloria Dei ferre oportebat: cum & præſentia percipere, & futura aſſequi bona liceat: nos autem præterquã quod Dei gloria contemnitur & blaſphematur, noſipſos etiã perdimus, quis nos eripiet & liberabit à ſupplicio propter hoc imminente? Nullus, nullus.

Omnia igitur hæc nobiſcum perpendentes, reparemus vel tarde animarum ſalutem. Quòd ſi quid difficultatis habet divelli à conſuetudine longa, virtuti rationis unà cum Dei gratia hoc totum permittamus: & illud nobis perſuadeamus, vel ſi principium ſolum imponamus operi, non ultra viſuros nos difficultatem: ſic adverſus conſuetudinem prævalebimus. Nam ſi decem dies te abſtraxeris, facile feres viginti & iterum bis tantos, deindéque ſenſim progrediens neque ſenties difficultatem, quam habuiſti initio, videbiſque facillimum factu, quod tot agones prius expoſcebat, & in aliam te mutabis conſuetudinem, inveniens haud ita gravem tranſlationem: neque id per conſuetudinem ſolum; ſed & per bonam ſpem contingit. Sic te illæ magis admirabuntur, & Deus præ aliis acceptum habebit, & homines coronabunt, vivéſque libere & jucunde. Quid enim fuerit ſuavius, quàm à mala conſcientia liberari, & perpetuum concupiſcentiæ bellum dirimere, & multa facilitate inſignem continentiæ coronam plectere, & liberis oculis in cœlum reſpicere, puráque voce & corde Dominum univerſorum invocare? Nullus catenis, pondere & aliis carcerum incommodis exemptus, imò nullus, qui cæcus erat apertis oculis, & vita hac dulci luce ſic exultat, geſtit & tripudiat, ut cum ab hac ſervitute liberari contigit. Longe enim dulcior hac luce eſt liberatio ab hac tyrannide, & omni caligine gravior ſervitutis hujus & vinculorum miſeria. Verùm quid opus eſt prolixius utriuſque vitæ conditionem perſequi, cum illa quidẽ illius indignitatem, triſtitiam, damnum & corruptionem: hęc vero libertatem, voluptatem, utilitatem & multifarias virtutes præ ſe ferat? nullus enim ea ſermo poteſt exprimere; ſed ſola rerum experientia. Et tunc probè ſcietis, à quibus malis liberati ſitis, quam aſſecuti fueritis vitam, cum reipſa parere volueritis. Parete igitur, ut opere ipſo, quæ dicta ſunt, diſcatis. Quòd ſi adhuc reſpuitis, & noſtris ſermonibus non creditis: interrogate aliquos, qui hanc ſervitutem tulerint aliquando, & deinde liberati ad libertatem bonam recurrerint, & ſcietis admonitionis hujus lucrum. Etenim & Salomon cum ſecularium rerum concupiſcentia teneretur, magnas eas & admirandas putabat, multumque in eis laboris & ſollicitudinis inſumebat magnificas ædificando domos, copioſum coacervando aurum, congregando cantorum choros, varia genera miniſtrorum menſæ & popinæ, quærendo animæ ſuæ voluptatem ab hortorum & corporum formoſorum gratia; & omnem, ut ita dicam, oblectationis & refrigerii viam ſectando. At ubi inde ad ſe reverſus, & quaſi ex umbroſa quadam abyſſo ad lumen veræ ſapientiæ reſpicere valuit, tunc ſublimem illam, & cœlis dignam emiſit vocem:

Cap. XIII.

Vanitas

Eccleſ. 1, 2. *Vanitas vanitatum, dicens, & omnia vanitas.* Hanc & vos A & hac ſublimiorem, ſi volueritis, efferetis ſententiam de intempeſtiva hac voluptate, ſi aliquantiſper à mala conſuetudine vos ſejunxeritis. Quamvis autem à Solomone ſeculis ſuperioribus non tam multa ſapientiæ exigebatur diligentia: neque enim delicias lex vetus prohibebat, neque aliis frui ſupervacuis dicebat vanum: attamen & ſic ſe habentibus rebus, in ipſis contueri potuit, quàm viles & vanitati obnoxiæ res eſſent. Nos vero ad majorem vocati vitam, & ad excellen- B tius faſtigium aſcendimus, & in majoribus exercemur palæſtris. Et quid aliud, quàm quòd ſicut supernæ virtutes, intellectuales & incorporeæ illæ vitam inſtituere jubemur? An non igitur eſt turpe, extremoque ſupplicio dignum, illo multo minores apparere & non ſolum conceſſis non fieri ſublimiores, ut ille; ſed & vetita aggredi, quamvis intolerabilem pœnam afferant? Nam in anima malum amorem paſcere, ex concupiſcentia ſpectare mu- C lierem, ſpeculari alienam formoſitatem, confundere ſeipſum, nocere infirmioribus, Judæis & Gentilibus anſas noſtram fidem blaſphemandi præbere, domeſticos & alienos ſupplantare, ſervili miniſterio mancipatos eſſe, ad ſecularium negociorum turbam noſipſos intrudere, donatam nobis libertatem diabolo propinare, & immaniſſima tyrannide commutare: ridiculum quidem amicis, probroſum vero inimicis eſſe, malam omni eccleſiæ opinionem invehere, confun- D dere honeſtam virginitatis dignitatem, & luxuriantibus multas præbere occaſiones, aliaque his plura facere gravia. Neque enim omnia ſcire licet, aut verbis exprimere: quæcunque tamen valde prohibita ſunt, & cruciatum intolerabilem ſecum afferunt. Itaque licet parva etiam voluptas ſit, opponantur ei riſus, confuſio, multorum ſuſpiciones, reprehenſiones, convitia, exprobrationes, vermis perpetuus, tenebræ exteriores, ignis inextinguibilis tribulatio, E anguſtia, ſtridor dentium, vincula inſolubilia: hæc ſicut in tabula proponamus ante oculos, reſiliamusque vel ſero à pernicioſo graviſſimoque hoc morbo, ut cum fulgentibus coronis hinc migremus, & poſſimus libero ore ad Chriſtum dicere: Propter te & gloriam tuam, & familiaritates contempſimus, & voluptati imperavimus, & animam noſtram afflximus, & ejectis amicis & ſuſpectis, te amorémque tui rebus omnibus præpoſuimus. Sic enim lucrabimur A nos ipſos, lucrabimur miſeras illas, lucrabimur eos, qui ſcandalizantur: & cum martyribus collocabimur, primoque in ordine erimus eorum qui hoc maximo certamine vicerunt, & fortiter cruciatus tulerunt. Non enim minorem pono hominem, concupiſcentia veteri detentum, & in ſuaviſſima & antiqua conſuetudine præoccupatum: & deinde per timorem Dei diſrumpentem vincula, & ad id quod Deo probatur, recurrentem. Eſt enim & hoc multo difficilius, compaſſionem B & affectionem inveteratam ejicere, & multiplices occaſiones avellere, & aſſumptis alis ad cœleſtes apſides recurrere. Et ſicut martyrum velox labor; ita & horum pro-
Hier. 15, 19. lixior dolor. Quapropter & pares coronæ, quoniam & certamina inter ſe reſpondent & ſunt ſimilia. *Et ſi qui educit & ſeparat precioſum à vili, ſicut os Dei erit:* qui & ſeipſum liberaverit, & multos alios criminatione exeme- C rit, cogita quantam accipiet mercedem, & præmiorum ſpe levis & alacris, contemne malam conſuetudinem, ut juxta Dei voluntatem decurſa vita hac, cum pura illam conſcientia in cœlis videas, ſanctiſſimáque illius converſatione fruaris. Nam ubi corporales affectiones ſolutæ fuerint, & extincta fuerit tyrannica concupiſcentia: nullum erit obſtaculum ſimul ibi eſſe mulierem & virum, è medio ſublatis omnibus ſuſpicionibus malis, & agere & ſervare cum liceat D omnibus, qui in regnum cœlorum introducuntur, vitam, quam agunt Angeli, & intellectuales illæ virtutes, gratia & benignitate Domini noſtri Jeſu Chriſti, cum quo Patri una cum Spiritu ſancto gloria, honor & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

A ματαιότης ματαιοτήτων λέγων, τὰ πάντα ματαιότης. ταύτην καὶ ὑμεῖς, καὶ ταύτης ὑψηλοτέραν ἂν ἐθέλητε ψῆφον οἴσετε περὶ τῆς ἀκαίρου ταύτης ἡδονῆς, ἐὰν μικρὸν ἑαυτοὺς τῆς πονηρᾶς ἀποστήσητε συνηθείας. καίτοι γε ὁ Σολομὼν ἐν τοῖς ἄνω γενόμενος χρόνοις, οὐδὲ πολλὴν ἀπῃτεῖτο φιλοσοφίας ἀκρίβειαν· οὔτε γὰρ τρυφᾶν ὁ παλαιὸς ἐκώλυε νόμος, οὔτε τῶν ἄλλων ἀπολαύσεων ἀπολαύειν, περιττὸν ἔφησεν εἶναι καὶ μάταιον. ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω τῶν πραγμάτων B ἐχόντων, ἠδυνήθη συνιδεῖν τὸ ἐν αὐτοῖς ἀνόνητον, καὶ πολλὴν αὐτῶν καταγνῶναι ματαιότητα. ἡμεῖς δὲ ἐπὶ μείζονα καλούμεθα πολιτείαν, καὶ πρὸς ὑψηλοτέραν ἀναβαίνομεν κορυφὴν, καὶ πρὸς μείζονα ἀπεδυσάμεθα σκάμματα. καὶ τί γὰρ ἕτερον, ἀλλ' ἢ κατὰ τὰς ἄνω δυνάμεις, τὰς νοερὰς καὶ ἀσωμάτους ἐκείνας πολιτεύεσθαι κελευόμεθα; πῶς οὖν μὴ αἰσχρὸν, καὶ πολλῆς ἄξιον κολάσεως, ἐλάττους ἐκείνου φανῆναι πολλῷ· καὶ μὴ μόνον τῶν συγκεχωρημένων C μὴ γίνεσθαι ὑψηλοτέρους καθάπερ ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ τῶν κεκωλυμένων, καὶ τιμωρίαν ἐχόντων ἀφόρητον ἅπτεσθαι; τὸ γὰρ ἔρωτα ἐν τῇ ψυχῇ πονηρὸν τρέφειν, καὶ πρὸς ἐπιθυμίαν ὁρᾶν γυναῖκα καὶ καταμανθάνειν κάλλος ἀλλότριον, καὶ καταισχύνειν μὲν ἑαυτὸν, βλάπτειν δὲ τοὺς ἀσθενεστέρους, καὶ πολλὰς μὲν Ἕλλησι παρέχειν λαβὰς, πολλὰς δὲ Ἰουδαίοις, καὶ τούς τε οἰκείους, τούς τε ἀλλοτρίους ὑποσκελίζειν, καὶ πολλὴν τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης κατασκευάζειν βλασφημίαν, καὶ δουλο- D πρεπεῖς ἀναδέχεσθαι διακονίας, καὶ πρὸς τὸν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων θόρυβον ἑαυτοὺς εἰσωθεῖν, καὶ τὴν δωρηθεῖσαν ἡμῖν ἐλευθερίαν προπίνειν τῷ διαβόλῳ, καὶ ταύτης χαλεπωτάτην ἀντικαταλλάττεσθαι τυραννίδα, καὶ καταγέλαστον μὲν φίλοις, ἐπονείδιστον δὲ ἐχθροῖς εἶναι, καὶ πονηρὰν μὲν τῷ κοινῷ τῆς ἐκκλησίας περιτίθεσθαι δόξαν, καταισχύνειν δὲ τὸ σεμνὸν τῆς παρθενίας ἀξίωμα, καὶ τοῖς ἀσελγαίνειν βουλομένοις πολλὰς παρέχειν προφάσεις, καὶ ἕτερα πλείονα E τούτων κατασκευάζειν δεινά. ἅπαντα γὰρ οὔτε συνιδεῖν, οὔτε λόγῳ παραστῆσαι δυνατὸν, ὅσα διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ὑπομένουσι, καὶ τῶν σφόδρα κεκωλυμένων ἐστὶ, καὶ τὴν κόλασιν ἐχόντων ἀφόρητον. ὥστε εἰ καὶ μικρά τις ἐστὶν ἡδονὴ, ταῦτα πάντα ἀντιθέντες ἐκείνῃ, τὸν γέλωτα, τὴν αἰσχύνην, τὴν τῶν πολλῶν ὑποψίαν, τὰς κατηγορίας, τὰ σκώμματα, τὰ ὀνείδη, τὸν σκώληκα τὸν ἀτελεύτητον, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, τὴν θλίψιν, τὴν στενοχωρίαν, τὸ βρυγμὸν A τῶν ὀδόντων, τὰ δεσμὰ τὰ ἄλυτα, καὶ καθάπερ ἐν πλαισίῳ καταθέντες, καὶ ἀντιστήσαντες, ἀποπηδήσωμεν ὀψὲ γοῦν ποτε τῆς χαλεπωτάτης, καὶ ὀλεθρίας νόσου, ἵνα μετὰ λαμπρῶν ἀπέλθωμεν ἐκεῖ στεφάνων, καὶ δυνηθῶμεν ἐλευθέροις στόμασι πρὸς τὸν Χριστὸν εἰπεῖν, ὅτι διὰ σὲ, καὶ τὴν δόξαν τὴν σὴν, καὶ συνηθείας κατεφρονήσαμεν, καὶ ἡδονῆς ἐκρατήσαμεν, καὶ τὴν ψυχὴν ἐθλίψαμεν τὴν ἡμετέραν, καὶ πᾶσαν φιλίαν ἐκβαλόντες, καὶ πρόληψιν, σε καὶ τὸν εἰς σὲ πόθον ἁπάντων B προτετιμήκαμεν πραγμάτων. οὕτω γὰρ κερδανοῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, κερδανοῦμεν δὲ τὰς ἀθλίας ἐκείνας, κερδανοῦμεν δὲ τοὺς σκανδαλιζομένους· καὶ παρ' αὐτοὺς στησόμεθα τοὺς μάρτυρας, καὶ τὴν πρώτην ληψόμεθα τάξιν. τὸν γὰρ τὸν μεγίστην ἀθλήσαντα ἄθλησιν ἐκείνην, καὶ τὰς καρτερικὰς ἐνεγκόντων ὀδύνας, οὐκ ἐλάττονα τίθημι ἄνθρωπον τὸν ἐπιθυμίᾳ κατεχόμενον παλαιᾷ, καὶ ἐν ἡδίστῃ τινὶ, καὶ ἀρχαίᾳ προκατειλημμένον συνηθείᾳ, εἶτα διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον διακό- C πτοντα τὰ δεσμὰ, καὶ πρὸς τῷ Θεῷ δοκοῦν ἀνατρέχοντα. καὶ γὰρ τὸ σφόδρα ἐστὶ χαλεπώτατον, συμπάθειαν τε καὶ φιλοστοργίαν ἐκβαλεῖν ἀρχαίαν, καὶ τὰς πολυπλόκους διακόψαι λαβὰς, καὶ πτεροφυῆσαι, καὶ πρὸς τὰς οὐρανίους ἁψῖδας ἀναδραμεῖν. καὶ καθάπερ ἐκείνοις δρομὺς ὁ πόνος, οὕτω καὶ τούτων μακροτέρα ἡ ὀδύνη. διὸ καὶ οἱ στέφανοι πάλιν ἴσοι, ἐπειδὴ καὶ τὰ παλαίσματα αὐτοῖς παράλληλα κεῖται. εἰ γὰρ ὁ ἐξαγαγὼν τίμιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα D τοῦ Θεοῦ ἔσται· ὁ καὶ ἑαυτὸν ἐλευθερώσας, καὶ μυρίους ἄλλους ἀπαλλάξας κατηγορίας, ἐννόησον ὅσον λήψεται τὸν μισθὸν, καὶ τῇ τῶν ἐπάθλων ἐλπίδι κουφιζόμενος, καταφρόνησον συνηθείας πονηρᾶς, ἵνα κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν διαδραμὼν τὸν παρόντα βίον, μετὰ καθαροῦ συνειδότος αὐτὴν ἴδῃς ἐκεῖ, καὶ τῆς ἁγιωτάτης αὐτῆς ἀπολαύσῃς ὁμιλίας. τῶν γὰρ σωματικῶν λυθέντων παθῶν, καὶ τῆς τυραννικῆς σβεσθείσης ἐπιθυμίας· οὐδὲν τὸ κωλῦον ἄνδρας τε ὁμοῦ καὶ γυναῖκας εἶναι ἐκεῖ, πάσης μὲν ἐκποδὼν πονηρᾶς οὔσης ὑποψίας, τὴν δὲ τῶν E ἀγγέλων πολιτείαν, καὶ τῶν νοερῶν δυνάμεων ἐκείνων, δυναμένων διασώζειν τῶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσαγομένων ἁπάντων, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δόξα, τιμὴ, κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

ANTO-

ANTONIO CARAFÆ S.R.E. CARDINALI, JOANNES LIVINEIUS S. D.

QUUM ſuperioribus annis D. Gregorii Nyſſeni Antiſtitis De Virginitate librum ex Vaticana veſtra bibliotheca auctum atque emendatum de Græcis converterem, Antoni Caraſa, ſtatuiſſemque ejuſdem argumenti alterum D. Joannis Chryſoſtomi conjungere, ut utrumque ſanctiſſimè ac graviſſimè de re ſumma & pulcherrima diſſerentem ſtudioſi velut uno obtutu cernerent; quorum in altero eruditionis & doctrinæ, in altero, ut mihi quidem videtur, facilitatis & naturæ plus ineſſet, in utroque illuſtris quadam & incomparabilis orationis dicendique vis & copia; ingruens quadam quaſi tempeſtas & occaſionem eripuit, & conſilium noſtrum mutavit. Nam cùm partim amicorum conſilio, partim edendi operis feſtinatione, Pogiani, qui libellum jam expreſſerat, verſionem caſtigandam modo ſuſcepiſſem, Græcúmque potiſſimum codicem pro virili emendandum atque poliendum ſumpſiſſem, ea demum ſpe dejectus, poſteaquam hic ſolus erat prodìturus, nova interpretatione quaſi quodam puro amictu ornatum in lucem edendum exiſtimavi. Enimverò Græcè ut legendum præberem, cùm auctoris genius & jucunditas inaffectata, ſed quam nulla poſſit affectatio conſequi; liceat enim mihi, haud abs re opinor, de Chryſoſtomo, quod de Xenophonte Quintiliano uſurpare; tum illud vel maximè incitavit, quòd hoc ſolum ad illam auream verèque divinam in omnes Pauli epiſtolas commentationem, quam à Giberto Veronæ Epiſcopo utcumque Græcè habemus, deeſſet. Nam extremæ Orat. xix. in priorem ad Corinthios ſcriptoris noſtri hæc ſunt verba: Εἰ δὲ παρεδράμομεν τὰ περὶ τῆς παρθενίας, μηδεὶς ἡμῶν ὄκνον καταγινωσκέτω· καὶ γὰρ ὁλόκληρον ὑμῖν βιβλίον εἰς τοῦτο σύγκειται τὸ χωρίον· καὶ μετ' ἀκριβείας τῆς ὑμῖν ἐγχωρηκυίας ἐκεῖ πᾶσιν ἐπεξελθόντες, περιττολογίαν εἶναι ἐνομίσαμεν καὶ ἐνταῦθα πάλιν αὐτὰ ἐνθεῖναι· ὥσπερ ἐκεῖ ἀναπέμψαντες ὑπὲρ τούτων τὸν ἀκροατὴν, ἐνταῦθα ἐκεῖνο ἐροῦμεν· ὅτι τὴν ἐγκράτειαν δεῖ διώκειν. & quæ ſequuntur. Id eſt, quòd ſi quæ de virginitate diſſeruntur prætериimus, nemo ignaviæ nos condemnet; etenim integer nobis libellus exſtat in hunc locum: in eóque quanta potuimus accuratione omnia perſequuti, ſupervacaneum duximus, ea hìc quoq; rurſum interjicere. Itaq; auditore ſuper his eò remiſſo, illud hìc dicemus, Oportere continentiam obire. Atque equidem ſeu hoc locò, nunquam ſatis laudatus Gulielmus Sirletus Cardinalis, ſeu aliunde, ut eſt omni genere doctrinæ exquiſitè ad unguémque expolitus, lectione autem & induſtria incredibili, admonitus, Florentia Venetiiſque accerſitum opus Marcello ejus nominis II. Pont. Max. curavit, & de Chryſoſtomo ac Theologis optimè eſt meritus, & immortalem ſibi laudem atque commendationem quæſivit, dolendúmque meo judicio vehementer eſt, qui, ſuperiorum temporum inertia, in atrociſſima illa ac penè internecina optimorum ſcriptorum vaſtitate & ſtrage aliquandiu exul atque ignotus delituiſſet, tum primùm velut manu injecta è præcipiti fuga eſt retractus, in eaque præſtantiſſimarum omnium rerum ignoratione & tenebris, è ſitu ac pulveribus in lucem aſpectúmq; deductus, non id etiam Pogiano mentis tum fuiſſe, ut Græcè juxta ac Latinè, id eſt integrum, non dimidiatum, hominum ſtudiis atque expectationi condonares. Quod ſi feciſſet, utcumque ejus in interpretando partes cecidiſſent, in altero qui induſtriam probaſſet, procul dubio gratiarum plus & laudis abſtuliſſet: nunc deſiderium ille quidem nonnihil leniit, ſed lenit duntaxat, non extinxit. Quo magis confido æquos omnes ac candidos elegantioris doctrinæ lectores Sirleto de immortali hoc ejus beneficio & ore & animo gratiam habituros, cujus humanitate atque liberalitate hoc quaſi quoddam lacerum à reliquo corpore membrum, velut humerus quidam Pelopis, ut poëtæ fabulantur, toti redditur: & nobis quoque non gravatim de induſtria atque ſtudio gratulaturos, qui hoc quidquid eſt theſauri, Lævini Torrentii V. C. opera & favore obtentum à Sirleto, communis boni cauſa in publicum eduximus. Quorum in utroque quantum inſit beneficium, facilè æſtimabunt qui luculentiſſimi ſcriptoris propiùs guſtum ceperint. De me certè, ut primùm Græca cum Latinis comparare & contendere cœpi, vix rudem quandam & adumbratam effigiem videre mihi viſus ſum, atque eam plerumque, ſeu ut res humanæ ſunt, ſeu quòd graviorum rerum cogitationi & ſtudio intentos fallere quadam ac præterire ſolent, ſeu negligentia quadam & incuria deformatam. Quanquam enim in Pogiano cum omnia ſumma fuiſſe mihi perſuadeo, tum ingens quoddam orationis dicendique lumen, & earum literarum, quas humaniores uſurpamus, accuratam exquiſitámque cognitionem, quam vel me tacente & hujus ipſius operis dedicatio loquitur, & multorum adhuc recens tota Italia memoria ac conſuetudo celebrat; tamen in hoc quidem labore & negotio, ſi exercitationis atque induſtriæ, quod nec ipſe diffitetur, ſi, quod caput eſt, Græcæ eruditionis plus deſiderem, videor id mihi tanquam meo quodam jure facturus. Neque verò neceſſe habeo, quæ diſſerui, adductis in medium exemplis curioſè ac prolixè perſequi & oſtendere; etſi non eſt id quidem difficile; ſed nec quæ ab humanitate iiſdémque ſtudiis proficiſcitur animorum ingeniorúmque conſenſio, & quidem quaſi candor omnino id permittit, & alioqui promptum eſt in hominum mentibus.

καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.

Id eſt, ut Latinè ſuccinamus,

Et figulus figulo, & vates vati invidet alter.

Itaque vult integra cauſa dictione, utriuſque labore in medio poſito; prodeſſe enim utrique volumus, non confligere & concertare; judicium atque æſtimationem volens & lubens medius fidius eruditis lectoribus permitto. Quorum in numero tu primus occurris, Ampliſſime Caraſa, qui cùm his ſtudiis Sirleto duce diligenter inſtitutus, tum doctrina ingentíque tui ſpecimine jam pridem hoc ipſo ſcribendi genere edito, optimus quidam atque omni provocatione major futurus arbiter es. Qua in parte ſi, quod ſpero, obtinebo, ut non omnino operam luſiſſe, ac fortaſſe aliquid etiam dignum laude conſequutus videar; cætera quoque quæ hujus generis graviora paramus, majore conatu ac molitione in lucem proferemus. Bene vale purpurei decus Senatus, & hoc quidquid eſt quod tuo nomine offerendum duximus, tuere atque defende. Lovanii, pridie Kalend. Junii, M. D. LXXV.

Libellus hic aureus eſt, & dignus qui piis omnibus communicetur, atque ab omnibus vitam puriorem ſectantibus teratur. In translatione etiam nihil eſt, quod fidem ac pietatem lædat. Quod atteſtor

Walterus vander Steeghen, S. Theologiæ Licentiatus.
Eccleſiæ Antuerpienſis Canonicus.

Sancti Patris noſtri

JOANNIS CHRYSOSTOMI

Archiepiſcopi Conſtantinopolitani, de virginitate.

1. *Hæreticorum virginitatem præmium non habere.*

VIrginitatis laudem Judæi averſantur: neque mirum, qui ipſum quoque natum ex virgine Chriſtum ignominiis affecerint: admirantur ac ſuſpiciunt exteri: ſola autem colit Eccleſia Dei. Nam hæreticorum virgines ego virgines eſſe minimè dixerim: primùm quòd caſtæ non ſint, neque enim uni viro deſponſæ ſunt; ut vult beatus ille Chriſti pronubus: (2. Cor. 11, 2) *Deſpondi, inquit, vos uni viro virginem caſtam Chriſto tradendam.* Nam id etſi de toto Eccleſiæ cœtu dictum eſt, tamen illas quoque hæc complectitur oratio. Quomodo igitur quæ viro uno non contentæ, alterum ei, qui non eſt, Deum ſuperinducunt, caſtæ eſſe poſſunt? itaque primum eamobrem virgines non ſunt. Deinde quòd matrimonium damnando ad declinandas nuptias ſunt progreſſæ. nam cùm eas vitioſas eſſe ſanxerint, præmia ſibi virginitatis præripuerunt: non enim, qui vitia cavent, corona donari; ſed non plecti duntaxat par eſt. Atque id quidem videre eſt non ſolùm noſtris; ſed externis etiam legibus ita conſtitutum: Qui cædem fecerit, inquit, necator. at non etiam additur, Qui cædem non fecerit, honore afficitor: fur plectitor. at non eum quoque qui aliena non clepſerit, donum capere juſſerunt, neque adulterum occidentes, ei qui alterius cubile non effringat, honorem ſciverunt. Et meritò ſanè: nam laudem & admirationem habere eorum eſt, qui virtute perfunguntur, non qui vitia declinent. nam is eis honor ſatis eſt, ſi pœnam nullam ſentiant. (Matt. 5, 22.) Iraque Dominus noſter, qui temerè & immeritò fratri ſuo iraſcatur, ac fatuum vocet, ei gehennam eſt comminatus: non etiam iis, qui nec immeritò iraſcantur, & à conviciis abſtineant, cœleſte regnum promiſit; ſed plus eo quiddam majúſque requiſivit, (Ibid. v. 44.) *Diligite*, inquiens, *inimicos veſtros.* Cúmque vellet oſtendere, perexiguum & vile, atque indignum præmio eſſe, fratri non iraſci, propoſito, quod eo multo majus eſt, eum diligere & amare, ne id quidem nobis ſufficere ait, ut honorem ullum conſequamur: quid enim, ſi ea re nihil exteris præſtamus? itaque alia nobis opus eſt acceſſio multo hac major, ſi quidem mercedem flagitamus. Neque enim quia re, inquit, gehennæ non damno, qui maledictis atque ira in fratrem abſtineas, propterea te corona etiam dignum exiſtima: Non enim tantillum humanitatis ſolùm deſidero; ſed etiamſi nec convitium facias, & eum amare etiam dicas, adhuc infrà hæres, & te apud publicanos collocas. Quòd ſi perfectus, ac cœlo dignus eſſe vis, iſtic modò ne conſiſte; ſed altiùs conſcende. & natura ipſa ſublimiorem cogitationem ſuſcipe: id autem eſt inimicos diligere. Cùm igitur undique hoc nobis conſtet, deſiſtant hæretici fruſtrà ſe affligere: nullam enim mercedem accipient: non quia ſit injuſtus Dominus: apageſis; ſed quòd imperiti ipſi & improbi: quid ita? demonſtratum eſt devitationi tantùm vitiorum nullum propoſitum eſſe præmium: ipſi autem quòd matrimonium vitioſum ducerent, eo abſtinuerunt: quo pacto igitur ob vitiorum fugam mercedem poſcent? nam ut nos, qui non adulteremus, digni non erimus, qui coronemur; ſic neque illi qui uxorem non ducant. Ita enim eos illa tempeſtate affabitur, qui in nos ſententiam dicturus eſt, Non equidem iis honores conſtitui, qui à vitiis ſolùm ſe contineant: nam id apud me exiguum eſt: ſed qui virtutem omnem perſequuti ſint, eos in perennem cœlorum hæreditatem introduco. Quomodo igitur qui matrimonium fœdum ac flagitioſum credatis, flagitioſis rebus fugiendis, præmia iis propoſita, qui præclaras res geſſerint, poſtulatis? (Matt. 25.) ob id enim & agnos dextros collocat, & collaudat, & in regnum admittit, non quòd aliena non rapuerint; ſed quòd etiam ſua aliis impertiti ſint: & eum, cui quinq; talenta crediđiſſet, commendat, non, quòd non imminuiſſet; ſed quòd creditum auxiſſet, ac duplicatum depoſitum redderet. Quouſque igitur non deſiſtetis fruſtrà currere, nequicquam laborare, temerè pugilatu certare, aërem verberare: atque utinam fruſtrà modò: etſi non mediocris equidem pœna eſt, qui graviter laboraverint, & præmium ſperent laboribus majus, quem diem ſibi glorioſum ducant, eo inter inglorios haberi.

* στῆς μέχρι.

A

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ,

Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως περὶ παρθενίας.

Τὸ τῆς παρθενίας καλὸν ἀποστρέφονται μὲν Ἰουδαῖοι· καὶ θαυμαστὸν οὐδέν, ὅπου γε αὐτὸν τὸν ἐκ παρθένου Χριστὸν ἠτίμασαν· B θαυμάζουσι δὲ Ἕλληνες καὶ καταπλήττονται· ζηλοῖ δὲ μόνη ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. τὰς γὰρ τῶν αἱρετικῶν οὐκ ἂν εἴποιμί ποτε παρθένους ἐγώ· πρῶτον μὲν ὅτι οὐκ εἰσὶν ἁγναί. οὐ γάρ εἰσιν ἡρμοσμέναι ἑνὶ ἀνδρί, καθὼς ὁ μακάριος τοῦ Χριστοῦ βούλεται νυμφαγωγός, λέγων· ἡρμοσάμην ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ. εἰ γὰρ καὶ περὶ παντὸς τοῦ πληρώματος εἴρηται τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ὅμως κἀκείνας περιλαμβάνει τὸ λεχθέν. αἱ τοίνυν τὸν ἕνα ἄνδρα C μὴ στέργουσαι, ἀλλ' ἕτερον αὐτῷ τὸν οὐκ ὄντα ἐπεισάγουσαι θεόν, πῶς εἶεν ἁγναί; πρῶτον μὲν οὖν κατὰ τοῦτον τὸν λόγον οὐκ ἂν εἶεν παρθένοι. δεύτερον δέ, ὅτι τὸν γάμον ἀτιμάσασαι οὕτως ἦλθον ἐπὶ τὸ ἀπέχεσθαι τοῦ γάμου. τῷ γὰρ νομοθετῆσαι πονηρὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα, προλαβοῦσαι τὰ τῆς παρθενίας ἑαυτῶν ἀφείλοντο ἔπαθλα. τοὺς γὰρ τῶν φαύλων ἀπεχομένους οὐ στεφανοῦσθαι, ἀλλὰ μὴ κολάζεσθαι δίκαιον ἂν εἴη μόνον. καὶ ταῦτα ἴδοι τις ἂν οὐκ ἐν τοῖς ἡμετέροις μόνον, D ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔξωθεν οὕτω διατεταγμένα νόμοις· ὁ φονεύσας ἀναιρείσθω φησίν· οὐκέτι δὲ πρόσκειται, ὁ δὲ μὴ φονεύων τιμάσθω. ὁ κλέπτης κολαζέσθω· οὐκέτι δὲ καὶ τὸν μὴ λυμαινόμενον τοῖς ἀλλοτρίοις δωρεὰν λαμβάνειν ἐκέλευσαν· καὶ τὸν μοιχὸν ἀποκτείνοντες, τὸν μὴ διορύττοντα τοὺς ἑτέρων γάμους οὐδεμιᾶς ἠξίωσαν τιμῆς· καὶ μάλα εἰκότως. τὸ γὰρ ἐπαινεῖσθαι καὶ θαυμάζεσθαι τῶν τὰ ἀγαθὰ κατορθούντων, οὐ τῶν τὰ κακὰ φευγόντων ἐστίν. ἀποχρῶσα γὰρ ἐκείE νοις τιμὴ τὸ μηδὲν πάσχειν κακόν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ κύριος ἡμῶν, ἂν μέν τις εἰκῇ καὶ μάτην πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὀργισθῇ τὸν αὐτοῦ, καὶ μωρὸν ἀποκαλέσῃ, τὴν γέενναν ἠπείλησεν· οὐκέτι δὲ καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν τοῖς μὴ μάτην ὀργιζομένοις καὶ λοιδορίας ἐκτρεπομένοις ὑπέσχετο· ἀλλ' ἕτερόν τι τούτου πλέον καὶ μεῖζον ἐζήτησεν, εἰπών· ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν. καὶ δεῖξαι βουλόμενος πῶς σφόδρα μικρὸν καὶ εὐτελὲς καὶ οὐδεμιᾶς τιμῆς ἄξιον τό, μὴ τοῖς ἀδελφοῖς ἀπεA χθάνεσθαι, τὸ τούτου πολλῷ πλέον θεὶς τό, ἀγαπᾶν αὐτοὺς καὶ φιλεῖν, οὐδὲ τοῦτο ἔφησεν ἡμῖν ἀρκεῖν πρὸς τό τινος ἀξιωθῆναι τιμῆς. πῶς γὰρ ὅταν τῶν ἐθνικῶν μηδὲν κατὰ τοῦτο πλέον ἔχωμεν; ὥστε ἑτέρας ἡμῖν ταύτης πολλῷ μείζονος προσθήκης δεῖ, εἴγε μέλλοιμεν μισθὸν ἀπαιτεῖν. μὴ γὰρ ἐπειδή σε, φησίν, οὐ κατακρίνω τῇ γεέννῃ, λοιδορίας καὶ ὀργῆς ἀπεχόμενον τῆς πρὸς τὸν ἀδελφόν, ἤδη διὰ τοῦτο καὶ στεφάνων ἄξιου σαυτόν. οὐ γὰρ τοσοῦτον ἀπαιτῶ μόνον φιλοφροσύνης B μέτρον ἐγώ. ἀλλὰ κἂν πρὸς τῷ μὴ λοιδορεῖσθαι, καὶ φιλεῖν αὐτὸν λέγῃς, ἔτι κάτω που στρέφῃ, καὶ παρὰ τοὺς τελώνας τέθεις σαυτόν. ἀλλ' εἰ βούλει τέλειος εἶναι καὶ τῶν οὐρανῶν ἄξιος, μὴ* στῆς μέχρι τούτου μόνον, ἀλλὰ ἀνάβηθι προσωτέρω, καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς μείζονα λάβε λογισμόν. τοῦτο* γάρ ἐστιν τό, τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν. ἐπεὶ οὖν πάντοθεν ἡμῖν τοῦτο συνωμολόγηται, παυσάσθωσαν μάτην αἱρετικοὶ κόπτοντες ἑαυτούς· οὐδένα γὰρ λήψονται μισθόν· οὐκ ἐπειδὴ ὁ C κύριος ἄδικος· ἄπαγε· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀγνώμονες καὶ πονηροί. πῶς; ἀποδέδεικται μηδεμίαν κεῖσθαι δωρεὰν μόνῃ τῇ τῶν φαύλων φυγῇ· τὸν δὲ γάμον αὗται φαῦλον νομίσαντες οὕτως ἔφυγον. πῶς οὖν ὑπὲρ τῆς τῶν φαύλων ἀναχωρήσεως δυνήσονται μισθὸν ἀπαιτεῖν; ὥσπερ γὰρ ἡμεῖς ὑπὲρ τοῦ μὴ μοιχεύειν στεφανοῦσθαι οὐκ ἀξιώσομεν, οὕτως οὐδὲ ὑπὲρ τοῦ μὴ γαμεῖν ἐκεῖνοι. ἐρεῖ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ὁ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν κρίνων ἡμᾶς· ἐγὼ τὰς τιμὰς οὐ τοῖς τῶν πονηρῶν ἀπεD σχημένοις τέθεικα μόνον· μικρὸν γὰρ παρ' ἐμοὶ τοῦτο τὸ μέρος· ἀλλὰ τοὺς ἅπασαν ἐπελθόντας ἀρετήν, τούτους εἰς τὴν ἀγήρω τῶν οὐρανῶν εἰσάγω κληρονομίαν. πῶς οὖν ὑμεῖς πρᾶγμα ἀκάθαρτον καὶ ἐναγὲς εἶναι τὸν γάμον νομίσαντες, τῆς τῶν ἐναγῶν ἀπαλλαγῆς τὰ κείμενα τοῖς ἐργάταις τῶν ἀγαθῶν ἀπαιτεῖτε ἔπαθλα; διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοὺς ἀμνοὺς ἐκ δεξιῶν ἵστησι, καὶ εὐλογεῖ, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγει, οὐχ ὅτι οὐχ ἥρπασαν τὰ ἀλλότρια, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ αὐτῶν ἑτέE ροις διένειμαν· καὶ τὸν τὰ πέντε τάλαντα δὲ ἐγχειρισθέντα ἀποδέχεται, οὐχ ὅτι οὐκ ἐμείωσεν, ἀλλ' ὅτι ἐπλεόνασε τὸ δοθέν, καὶ διπλῆν τὴν παρακαταθήκην ἀπέδωκε. μέχρι τίνος οὖν οὐ στήσεσθε τρέχοντες εἰς κενόν, καὶ κοπιῶντες μάτην, καὶ εἰκῇ πυκτεύοντες, καὶ τὸν ἀέρα δέροντες· καὶ εἴθε μόνον εἰκῇ. καίτοι οὐδὲ τοῦτο μικρὸν εἰς κολάσεως λόγον τό, πολλὰ καμόντας, καὶ μείζονα τῶν πόνων προσδοκήσαντας ἔπαθλα, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τιμῆς ἐν τοῖς ἀτίμοις τετάχθαι.

Ἐστὶ δὲ νῦν οὐ τοῦτο μόνον τὸ δεινὸν, οὐδὲ μέχρι τοῦ μὴ κερδᾶναι τὰ τῆς ζημίας αὐτοῖς· ἀλλ' ἕτερα πολλῷ τούτων ἐκδέξεται χαλεπώτερα, „τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, ὁ σκώληξ ὁ ἀτελεύτητος, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἡ θλῖψις, ἡ στενοχωρία· ὥστε μυρίων ἡμῖν δεῖ στομάτων καὶ τῆς ἀγγέλων δυνάμεως, ἵνα δυνηθῶμεν τῆς εἰς ἡμᾶς κηδεμονίας εὐχαριστίαν ἀποδοῦναι τῷ Θεῷ τὴν ἀξίαν. μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτω δυνατόν. πῶς γάρ; ὁ μὲν πόνος ὑπὲρ τῆς παρθενίας ἡμῖν καὶ τοῖς αἱρετικοῖς ἴσος· τάχα δὲ καὶ πολλῷ πλείων ἐκείνοις· ὁ δὲ καρπὸς τῶν πόνων οὐκ ἴσος, ἀλλ' ἐκείνοις μὲν δεσμὰ καὶ δάκρυα καὶ οἰμωγαὶ καὶ τῆς κολάσεως ἀθάνατα· ἡμῖν δὲ αἱ τῶν ἀγγέλων λήξεις, καὶ αἱ φαιδραὶ λαμπάδες, καὶ τὸ πάντων κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, ἡ μετὰ τοῦ νυμφίου διαγωγή. τί δή ποτε οὖν τῶν αὐτῶν πόνων ἐναντία τὰ ἐπίχειρα; ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἵνα ἀντινομοθετήσωσι τῷ Θεῷ, τὴν παρθενίαν εἵλοντο· ἡμεῖς δὲ ἵνα ἀνύσωμεν αὐτοῦ τὸ θέλημα, τοῦτο πράττομεν. ὅτι γὰρ ὁ Θεὸς βούλεται πάντας ἀνθρώπους ἀπέχεσθαι γάμου, μάρτυς ὁ τὸν Χριστὸν „ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα. βούλομαι γάρ, φησι, πάντας ἀνθρώ„πους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν, ἐν ἐγκρατείᾳ. φειδόμενος δὲ ἡμῶν, καὶ εἰδὼς ὅτι τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής· οὐκ εἰς ἐντολῆς ἀνάγκην τὸ πρᾶγμα κατέκλεισεν, ἀλλ' ἐπέτρεψεν αὐτοῦ τὴν αἵρεσιν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς. εἰ γὰρ ἦν ἐπίταγμα καὶ νόμος, οὐκ ἂν οἱ κατορθώσαντες τιμῆς ἀπήλαυσαν, ἀλλ' ἤκουσαν ἂν, ἃ ὠφείλετε ποιῆσαι, πεποιήκατε· οὔτε οἱ διαμαρτάνοντες συγγνώμης ἔτυχον, ἀλλὰ τὴν τῶν παρανομούντων ἀνυπέστητον δίκην· νῦν δὲ εἰ„πὼν, ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω, τοὺς μὲν μὴ δυναμένους οὐ κατέκρινε, τῶν δὲ δυναμένων πολὺν καὶ ὑπέρογκον τὸν ἀγῶνα ἀπέδειξε· διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος κατ' ἴχνος βαίνων τοῦ διδασκάλου, ἐπιτα„γὴν κυρίου, φησὶν, οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι.

Ἀλλ' οὐ Μαρκίων, οὐδὲ Οὐαλεντῖνος, οὐδὲ Μάνης ταύτης ἀντείχοντο τῆς συμμετρίας. οὐ γὰρ εἶχον ἐν αὐτοῖς λαλοῦντα τὸν Χριστὸν, τὸν τῶν ἰδίων προβάτων φειδόμενον, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τιθέντα ὑπὲρ αὐτῶν· ἀλλὰ τὸν ἀνθρωποκτόνον τὸν τοῦ ψεύδους πατέρα. διά τοι τοῦτο καὶ τοὺς πειθομένους αὐτοῖς πάντας ἀπώλεσαν, ἐνταῦθα μὲν αὐτοὺς ἀνονήτοις καὶ ἀφορήτοις βαρύνοντες πόνοις· ἐκεῖ δὲ εἰς τὸ ἡτοιμασμένον ἐκείνοις πῦρ συγκατασπάσαντες ἑαυτοῖς.

Ὦ καὶ Ἑλλήνων ὑμεῖς ἀθλιώτεροι· Ἕλλησι μὲν γὰρ εἰ καὶ τὰ τῆς γεέννης ἐκδέχεται δεινὰ, ἀλλ' ὅμως τὸ γοῦν ἐνταῦθα καρποῦνται ἡδὺ, γάμοις ὁμιλοῦντες, καὶ χρημάτων ἀπολαύοντες, καὶ τῆς ἄλλης ἀνέσεως τῆς βιωτικῆς· ὑμῖν δὲ τὸ βασανίζεσθαι καὶ ταλαιπωρεῖσθαι ἑκατέρωθεν, ἐνταῦθα μὲν ἑκοῦσιν, ἐκεῖ δὲ μὴ βουλομένοις. καὶ Ἕλλησι μὲν ὑπὲρ νηστείας καὶ παρθενίας οὔτε μισθὸν δώσει τις, οὔτε κόλασιν ἀπαιτήσεται· ὑμεῖς δὲ ὑπὲρ ὧν μυρίους προσεδοκήσατε ἐπαίνους, ὑπὲρ τούτων τὴν „ἐσχάτην δώσετε δίκην, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀκούσεσθε, ἀπέλθετε ἀπ' „ἐμοῦ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, „ὅτι ἐνηστεύσατε, ὅτι ἐπαρθενεύσατε. ἡ γὰρ νηστεία καὶ ἡ παρθενία οὔτε καλὸν καθ' ἑαυτὸ, οὔτε κακὸν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν μετιόντων προαιρέσεως ἑκάτερον γίνεται. καὶ Ἕλλησι μὲν ἄκαρπος ἡ τοιαύτη ἀρετή· ἀπέ„χουσι γὰρ αὐτῶν τὸν μισθὸν, ὅτι μὴ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον μετῆλθον αὐτήν· ὑμεῖς δὲ ὅτι τῷ Θεῷ μαχόμενοι καὶ διαβάλλοντες αὐτοῦ τὰ κτίσματα, οὐ μόνον ἀπέχετε τὸν μισθὸν ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ κολασθήσεσθε· καὶ δογμάτων μὲν ἕνεκεν, μετ' ἐκείνων τετάξεσθε, ὅτι ὁμοίως αὐτοῖς τὸν ὄντα Θεὸν ἀθετήσαντες, πολυθεΐαν εἰσηγάγετε· τῆς δὲ πολιτείας ἕνεκεν, ἄμεινον ὑμῶν ἐκεῖνοι πράξουσι. τοῖς μὲν γὰρ ἡ ζημία μέχρι τοῦ μηδὲν λαβεῖν ἀγαθὸν· ὑμῖν δὲ καὶ τὸ κακὰ προσλαβεῖν. καὶ τοῖς μὲν κατὰ τὸν παρόντα βίον ἀπολαῦσαι πάντων ὑπῆρξεν· ὑμεῖς δὲ ἀμφοτέρων ἐστέρησθε. ἆρα τίς ἐστι ταύτης κόλασις χαλεπωτέρα, πόνων καὶ ἱδρώτων τιμωρίας ἀπολαμβάνειν τὰς ἀμοιβάς; ὁ μοιχὸς καὶ ὁ πλεονέκτης, καὶ ὁ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐντρυφῶν, καὶ τὰ τοῦ πλησίον ἁρπάζων, ἔχουσί τινα παραμυθίαν, βραχεῖαν μὲν, ἔχουσι δὲ ὅμως τὸ, ὑπὲρ τούτων κολάζεσθαι ὑπὲρ ὧν ἐνταῦθα ἀ[illegible]λαυσαν. ὁ δὲ πενίαν μὲν ἑκούσιον ὑποστὰς, ἵνα ἐκεῖ πλουτῇ, καὶ τοὺς [illegible] παρθενίας πόνους, ἵνα ἐκεῖ μετὰ ἀγγέλων χορεύῃ· εἶτα ἐξαίφνης καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ὑπὲρ τούτων κολαζόμενος, ὑπὲρ ὧν μυρίων ἤλπισεν ἀπολαύσεσθαι καλῶν, οὐδέ ἐστιν εἰπεῖν ὅσην ὑφίσταται τὴν ἀλγηδόνα τῷ παρ' ἐλπίδας ταῦτα παθεῖν. ἐγὼ γὰρ ἐξ ἴσης τοῦ πυρὸς ὑπὸ τοῦ συνειδότος αὐτὸν οἶμαι μαστίζεσθαι, ὅταν ἐννοήσῃ τοὺς μὲν τὰ αὐτὰ αὐτῷ πεπονηκότας τῷ Χριστῷ συνόντας, αὐτὸν δὲ ὑπὲρ ὧν ἐκεῖνοι τῶν ἀπορρήτων ἀπολαύουσιν ἀγαθῶν, ὑπὲρ τούτων τὴν ἐσχάτην τίνοντα δίκην, καὶ τῶν ἀκολάστων καὶ λάγνων τὸν ἐν σεμνότητι διαγαγόντα χαλεπώτερα πάσχοντα.

Καὶ γὰρ ἀσελγείας ἁπάσης ἡ τῶν αἱρετικῶν σωφροσύνη χείρων ἐστίν. ἐκείνη μὲν γὰρ μέχρις ἀνθρώπων ἵστησι τὴν ἀδικίαν· αὕτη δὲ τῷ Θεῷ μάχεται, καὶ τὴν ἄπειρον ὑβρίζει σοφίαν. τοιαύτας τοῖς αὐτὸν θεραπεύουσιν ὁ διάβολος ἵστησι τὰς παγίδας. ὅτι γὰρ τῆς ἐκείνου πονηρίας ἐστὶν ἀκριβῶς εὕρημα ἡ τῶν αἱρετικῶν παρθενία, οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ τὰ νοήματα αὐτοῦ οὐκ ἀγνοοῦντος. τί οὖν οὗτος φησί;

II. *Hæreticos virginitatis etiam pœnas pendere.*

Nunc non id ſolùm malum eſt, neque is ejus jacturæ modus, ut fructum nullum faciant; ſed excipient alia multo iis graviora, *ignis inextinctus, vermis immortalis, tenebræ exteriores*, ærumnæ, afflictatio. Itaque centum nobis linguis, & angelica quadam vi opus ſit, ut Deo pro ejus in nos cura dignas agere gratias poſſimus; ac ne ſic quoque poſſimus: quo pacto enim? Virginitatis labor & nobis & hæreticis par eſt; atque illis fortaſſe multo etiam major: laborum fructus impar; ſed illos & vincula, & lachrymæ, & ploratus, & immortales manent cruciatus; nos Angelorum domicilia, † ſplendidæ lucernæ, & quod bonorum omnium caput eſt, ſponſi conſuetudo. Sed quamobrem eorundem laborum contraria præmia ſunt? quod illi ſancienda lege divinæ adverſaria virginitatem ſunt amplexi: nos ut ejus voluntatem exequamur, id facimus. Deum namque velle omnes homines à conjugio abſtinere, * is teſtis eſt, qui Chriſtum in ſe loquentem habet: *Volo enim*, inquit, *omnes homines ſic eſſe, ut ego ſum*, continentes. Sed qui nobis parceret, & ſpiritum promptum, carnem infirmam eſſe ſciret, id ſub præcepti neceſſitatem non concluſit; ſed ejus optionem animis noſtris permiſit. Nam ſi præſcriptum eſſet atque lex, qui id perfeciſſent, honorem non conſequerentur; ſed illud audirent: Feciſtis, quod facere debuiſtis: neque iis, qui non eſſent aſſequuti, ignoſceretur; ſed ex legum pœnas luerent. Nunc cùm dixerit? *Qui capere poteſt capiat*: qui non poſſent, haud damnavit: qui poſſent, iis grave atque ingens certamen propoſuit. Itaque & Paulus magiſtri veſtigiis inſiſtens: *Domini præceptum ſe non habere dicit; ſed conſilium dare.*

† *Alludit ad parabolam. Matt. 25. de virginibus lucernas ferentibus.*

* *hoc eſt Paulus vide.* 1.Cor.7.7.

Matt.19.12.

1.Cor.7.25.

III. *Matrimonii deteſtationem Satanicæ immanitatis eſſe.*

At verò neque Marcio, neque Valentinus, neque Manes eam moderationem tenuerunt. neque enim Chriſtum in ſe loquentem habebant, qui ovibus ſuis parcit, & pro iis vitam impendit; ſed homicidam illum, mendacii parentem. Itaque qui ſe audirent, omnes perdiderunt; eos hìc inutilibus atque intolerandis laboribus prementes, illic in paratum ſibi ignem unà ſecum trahentes.

Joh.10.11. Joh.8.44.

IV. *Hæreticos virgines etiam gentibus miſeriores eſſe.*

O vos etiam Gentibus miſeriores! nam Gentes quidem etſi gehennæ ſupplicia expectant, at hìc ſaltem voluptatem, nuptiis frequentandis, pecunia, cæteriſque vitæ ſuavitatibus tractandis, capiunt: vos tormenta & ærumnas utrobique, & hìc ſponte, & illic inviti ſuſtinetis. Illis pro jejunio & virginitate nec mercedem tribuat quiſquam, nec ſupplicium irroget: vos quorum nomine immenſas laudes ſperatis, ob ea extremas pœnas luetis, & cum aliis audietis, *Diſcedite à me in ignem Diabolo ejuſque angelis paratum*, cum hoc veſtro jejunio & virginitate. Nam nec jejunium, nec virginitas per ſe bona vel mala ſunt; ſed ex eorum, qui ea exercent, ingenio alterutrum fiunt. Et Gentibus infructuoſa ea virtus eſt. *Habent enim ſuam mercedem*, quòd Dei metu eam non obierint: vos qui bello cum Deo gerendo, atque ejus operibus criminandis eam obieritis, non modò mercedem veſtram habetis, ſed & plectemini: ac quod attinet ad dogmata, cum illis cenſebimini, qui æquè atque illæ vero Deo rejecto, deorum multitudinem invexeritis: quod ad vitam degendam, melius cum illis quàm vobiſcum agetur. Nam illis hoc ſolum damni eſt, nihil boni conſequi; vobis etiam ſupplicia pati, atque illis in hac vita omnibus frui licuit; vos utriſque caretis. Et pœna ulla gravior eſſe poteſt, quàm ſupplicia, laborum ac ſudorum præmium capere? Adulter, defraudator, qui aliena ſuaviter abliguriat, & alterum compilet, ſolatium aliquod habent, breve id quidē; ſed habent tamen, quòd eorum nomine plectuntur, quorum hìc fructum habuerunt. * At qui paupertatem ſponte ineat, ut illic locupletetur, qui virginitatis labores, ut illic cum Angelis choreas ducat, is ſi repentè ac præter omnem expectationem ob ea pœnas det, ob quæ ingens præmium ſperet, infandum, quantum ex inſperato eventu dolorem capiat. Ego enim eum conſcientia æquè atque flamma cruciatum iri exiſtimo, cùm in mentem veniet, qui parem ſecum laborem ceperint, cum Chriſto degere: ſe, ob quæ illi arcanis bonis fruantur, ob ea extremas pœnas luere, & qui vitam egerit ſeveram, graviùs multari, quàm diſſolutos ac luxu perditos.

Matt.25.41.

V. *Hæreticorum virginitatem vel adulterio fœdiorem eſſe.*

Etenim hæreticorum continentia omni eſt libidini pejor. Hæc namq; injuriam hominibus terminat, illa cum Deo pugnat, atq; infinitam ſapientiam lædit. Ejuſmodi laqueos ſuis cultoribus diabolus tendit: nam hæreticorum virginitatem vaſtitiæ ejus proculdubio inventum eſſe, non ego; ſed is auctor eſt, qui ejus conſilia non ignorat. Quid igitur is ait?

1.Tim,4,2
Spiritus diſertè dicit, ultimis temporibus defecturos quoſdam à fi- A
de, ſpiritibus addictos fallacibus, dæmoniorúmque doctrinis,
qui † prætextu quodam falſa loquantur, cautere inuſtam haben-
tes conſcientiam, vetantes matrimonia contrahere, abſtinere à cibis,
quos mendos Deus creavit. Et jam virgo eſt, quæ à fide deficit,
quæ planos audit, quæ dæmonibus obtemperat, quæ menda-
cium colit? ecquid, inquam, virgo eſt, quæ cautere inuſtam
habet conſcientiam? nam virgo non ſolùm corpore; ſed etiam
animo pura ſit oportet, quæ ſanctum illum ſponſum exceptu- B
ra eſt. Hæc tot inuſtis notis, quî tandem pura ſit? Nam ſi ter-
renas etiam curas ab hoc thalamo arceat neceſſe eſt, ut quæ
cum iis ornata eſſe nequeat, ſcilicet cogitatione ſacrilega intùs
obverſante, virginitatis ſplendorem tueatur?

† Specie quadam veri.

VI. *Hæreticos virgines non animas ſolùm, ſed etiam corpora polluere.*

Nam etſi ei corpus ſalvum eſt, animi tamen, quæ pars eſt
potior, ſunt corrupta conſilia. Quid autem refert disjecto
templo porticus reſtare? aut quanti intereſt purum eſſe ſolii lo- C
cum, ſolio ſordibus inquinato? quanquam nec abeſt à piaculo:
contumeliæ enim atque impiæ voces cùm intus formentur,
intùs in animo non manent; ſed & linguam, ore prolatæ, &
aures, quæ ſuſcipiant, polluunt, & velut mortifera venena in a-
nimum illapſa, radicem corrodunt quavis tinea graviùs, cum
eáque reliquum omne corpus perdunt. Quare ſi virginitatis
definitio eſt, & animo & corpore ſanctam eſſe: hæc quæ u-
tramque in partem profana & conſcelerata ſit, quî tandem vir- D
go ſit? At enim mihi & os pallidum, & graciles artus, & vi-
lem amictum, & aſpectum præfert verecundum. Et quid
tum poſtea, ſi impudens eſt interior oculus? quid enim eo a-
ſpectu impudentius eſt, qui exteriores oculos inducat, res à
Deo creatas velut vitioſas uſurpare? *Omnis gloria filiæ regis eſt*
Pſ.44.15. *interior:* hæc orationis ſeriem invertit, & foris ſplendore ami-
cta, omni intùs fœditate laborat. Illud namque indignum
facinus eſt, quæ modeſtiam erga homines ſummam præſtet, E
eam in Deum creatorem ſuum extrema inſania uti; & quæ vi-
rum vel intueri non ſuſtineat, ſi quæ in iis tales ſunt, mortalium
dominum impudentibus oculis ſpectare, contráq; majeſtatem
nefaria loqui. buxeum iis os eſt, mortuíque ſimile. Ob id enim
multis lachrymis ac lamentis dignæ ſunt, quòd non ſolùm fru-
ſtrà, ſed etiam in ſui capitis perniciem tantum ærumnarum ſu-
ſceperint.

VII. *Virginem non veſtitu, ſed animo ſpectandam eſſe.*

Vilis eſt amictus: at non in veſtibus aut colore; ſed in animo A
atque corpore virginitas eſt. Nam cùm nec philoſophum co-
ma, baculo, aut abolla; ſed moribus & animo metiamur: nec
militem paludamento, aut balteo; ſed robore & magnanimita-
te: an non abſurdum ſit virgini, rei tam præclaræ, & quæ hu-
mana omnia ſuperet, capilli ſqualorem, vultus demiſſionem,
ac pullam veſtem, temerè ſanè ac ſupinè, ipſiſſimæ virtuti du-
cere, nec ejus animo denudato, inde ſtudia ejus accuratè explo-
rare? At non id permittit, qui luctæ hujus leges ſanxit. neque B
enim, qui in hoc certamen ſe conjiciunt, veſtitu; ſed dogmati-
1.Cor.9,25 bus & animo ſpectari jubet. qui *enim certat*, inquit, *ab omni-*
bus ſe continet, ſcilicet quæ animi ſanitatem infeſtent. &, *Ne-*
2.Tim.2,5. *mo coronatur, niſi legitimè certaverit.* Quæ ſunt igitur luctæ
hujus leges? Audi eundem dicentem, vel potius in eo Chriſtum
Heb.13,4. certaminis auctorem, *Honorabile eſt matrimonium, & thorus*
immaculatus.

VIII. *Virgini in conjuges faſtum detrimento eſſe.*

Quid verò hoc ad me, inquit, quæ nuntium matrimonio re- C
miſi? Id enim miſera, id te perdidit, quòd nihil tibi cum eo
dogmate commune exiſtimas. Itaque rem eam extremo con-
temptu proſequuta, & Dei ſapientiæ contumeliam feciſti, &
naturam rerum omnem criminata es. Nam ſi impurum matri-
monium eſt, animantes etiam ex eo ſuſceptæ, impuræ omnes
ſunt: atque adeò & vos: neque enim dixerim hominum natu-
ram. Et virgo igitur eſt, quæ impura eſt? nam altera hæc imò &
tertia in vos excogitata vobis fœditas & impuritas eſt, ac quæ D
matrimonium velut flagitioſum refugiſtis, eo ipſo quòd refu-
giſtis, omnium eſtis flagitioſiſſimæ, virginitate ſtupro fœdiore
inventa. Quónam igitur loco vos ponemus? Cum Judæis? at
non ſuſtinebunt. nam & matrimonium colunt, & Dei fabri-
cam ſuſpiciunt. An nobiſcum? At Chriſtum per Paulum dicen-
tem audire noluiſtis, Honoratum eſt matrimonium, & thorus
immaculatus. Reliquum eſt igitur ut cum Gentibus porrò
conſiſtatis. At illæ etiam vos, ut ſe magis impios, repellent. E
Nam Platonis ſententia eſt, Bonum fuiſſe qui hoc omne mo-
In Timæo litus eſt. &, Bonum nullius rei erga quemquam invidia tan-
gi. Tu malum appellas, & malorum rerum procreatorem.

A τὸ πνεῦμα ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς "
πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις, καὶ διδασκαλίαις δαι- "
μονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συν- "
είδησιν, κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν "
εἰς μετάληψιν. πῶς οὖν παρθένος ἡ τῆς πίστεως ἀποστᾶσα, ἡ τοῖς πλά-
νοις προσέχουσα, καὶ τοῖς δαίμοσι πειθομένη, καὶ τιμῶσα τὸ ψεῦδος;
πῶς παρθένος ἡ κεκαυτηριασμένη τὴν συνείδησιν; τὴν γὰρ παρθένον οὐ
B τῷ σώματι μόνον καθαρὰν εἶναι δεῖ, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ, εἴγε μέλλοι τὸν
ἅγιον ὑποδέχεσθαι νυμφίον· αὕτη δὲ μετὰ τοσούτων κηλίδων πῶς ἂν εἴη
καθαρά; εἰ γὰρ καὶ φροντίδας βιωτικὰς ἀπελαύνειν τούτου χρὴ τοῦ νυμ-
φῶνος, ὡς οὐκ ἐνὸν μετ' ἐκείνων εὐσχήμονα εἶναι, πῶς φρονήματος ἀσε-
βοῦς ἔνδον στρεφομένου τὸ τῆς παρθενίας διασωθῆναι δυνήσεται κάλλος;

Εἰ γὰρ καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἀκέραιον μένει, ἀλλ' ὅμως τὸ κρεῖττον διέ-
φθαρται, τῆς ψυχῆς τὰ νοήματα. τί οὖν ὄφελος ἀφανισθέντος τοῦ ναοῦ, τοὺς
C περιβόλους ἑστάναι; ἢ ποῖον τὸ κέρδος τοῦ θρόνου μολυνθέντος, καθαρὸν
εἶναι τοῦ θρόνου τὸν τόπον; μᾶλλον δὲ οὐδὲ οὕτως τοῦ ἄγους ἀπήλλακται. ἡ γὰρ
βλασφημία καὶ τὰ φαῦλα ῥήματα τίκτεται μὲν ἔνδον, οὐ μένει δὲ ἔνδον
ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ μιαίνει μὲν γλῶτταν διὰ στόματος προφερόμενα,
μιαίνει δὲ τὴν δεχομένην ἀκοήν· καὶ καθάπερ δηλητήρια φάρμακα εἰς
αὐτὴν ἐμπίπτοντα τὴν ψυχήν, παντὸς σητὸς χαλεπώτερον διατρώ-
γει τὴν ῥίζαν, καὶ μετ' ἐκείνης καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν ἀπόλλυσι σῶμα. εἰ τοί-
νυν παρθενίας ὅρος τὸ, καὶ σώματι καὶ πνεύματι εἶναι ἁγίαν· αὕτη δὲ
D ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἐστι βέβηλος καὶ ἐναγὴς, πῶς ἂν δύναιτο εἶναι
παρθένος; ἀλλὰ πρόσωπον μοι δείκνυσιν ὠχρὸν, καὶ κατισχνωμένα
μέλη, καὶ στολὴν εὐτελῆ, καὶ βλέμμα ἥμερον. καὶ τί τὸ ὄφελος, ὅταν τὸ
ἔνδον ὄμμα ἰταμὸν ᾖ; τί γὰρ ἂν γένοιτο τοῦ βλέμματος ἰταμώτερον
ἐκείνου, τοῦ καὶ τοὺς ἔξωθεν πείθοντος ὀφθαλμοὺς ὡς πονηροῖς προσέχειν
τοῖς τοῦ θεοῦ κτίσμασι; πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως "
ἔσωθεν· αὕτη δὲ τοῦ λόγου τὴν ἀκολουθίαν ἀνέτρεψε, τὴν μὲν δόξαν ἔξ-
E ωθεν περικειμένη, τὴν δὲ ἀτιμίαν πᾶσαν ἔνδον ἔχουσα. οὐ γάρ ἐστι
τοῦτο, δεινὸν, ὅτι πρὸς μὲν ἀνθρώπους ἐπιείκειαν ἐνδείκνυται πολλήν,
πρὸς δὲ τὸν κτίσαντα αὐτὸν Θεὸν πολλῇ κέχρηται τῇ μανίᾳ· καὶ ἡ μηδὲ
πρὸς ἄνδρα ἀντιβλέψαι ἀνεχομένη, εἴγε τινές εἰσιν ἐν αὐταῖς τοι-
αῦται, πρὸς τὸν τῶν ἀνθρώπων δεσπότην ἀναισχύντοις ὀφθαλμοῖς ὁρᾷ,
καὶ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλεῖ· πύξινον αὐταῖς τὸ πρόσωπόν ἐστιν, καὶ
νεκρῷ προσεοικός. διὰ γὰρ τοῦτο δακρύων ἄξιαι καὶ θρήνων πολλῶν, ὅτι
A οὐκ εἰκῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ὀλέθρῳ καὶ μετὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς
τοσαύτην ἀνεδέξαντο ταλαιπωρίαν.

Εὐτελὴς ἡ στολή· ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἱματίοις, οὐδὲ ἐν τοῖς χρώμασιν
ἡ παρθενία, ἀλλ' ἐν σώματι καὶ ψυχῇ. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰ τὸν μὲν
φιλόσοφον οὐκ ἀπὸ τῆς κόμης, οὐδὲ ἀπὸ τῆς βακτηρίας, οὐδὲ ἀπὸ τῆς
ἐξωμίδος δοκιμάζομεν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τρόπων καὶ τῆς ψυχῆς· καὶ τὸν στρα-
τιώτην οὐκ ἀπὸ τῆς χλανίδος, οὐδὲ ἀπὸ τῆς ζώνης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ῥώμης
B καὶ τῆς ἀνδρείας· τῇ δὲ παρθενίᾳ, πρᾶγμα οὕτω θαυμαστὸν καὶ πάντα
ὑπερβαῖνον τὰ ἐν ἀνθρώποις, διὰ τὸν τῶν τριχῶν αὐχμὸν, καὶ τὴν τοῦ προ-
σώπου κατήφειαν, καὶ τὸ φαιὸν ἱμάτιον, ἁπλῶς οὕτως καὶ παρέργως
εἰς τὴν τοῦ πράγματος καταλέξομεν ἀρετὴν, οὐκ ἀποδύσαντες αὐτῆς τὴν
ψυχὴν, καὶ τὰ ἔξω αὐτῆς ἐντεῦθεν καταμαθόντες ἀκριβῶς; ἀλλ' οὐκ
ἀφίησιν ὁ τοὺς τῆς ἀθλήσεως ταύτης νόμους διαταξάμενος. οὐ γὰρ ἀπὸ
τῶν ἱματίων τοὺς εἰς τοῦτον καθιέντας ἑαυτοὺς τὸν ἀγῶνα δοκιμάζειν κε-
C λεύει, ἀλλ' ἀπὸ τῶν δογμάτων καὶ τῆς ψυχῆς. ὁ γὰρ ἀγωνιζόμενος, "
φησὶ, πάντα ἐγκρατεύεται· πάντα τὰ διενοχλοῦντα τῇ τῆς ψυχῆς
ὑγιείᾳ· καὶ, οὐδεὶς στεφανοῦται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. τίνες οὖν οἱ τῆς "
ἀθλήσεως ταύτης νόμοι; ἄκουε πάλιν αὐτοῦ λέγοντος· μᾶλλον δὲ δι'
αὐτοῦ τοῦ τὸν ἀγῶνα θέντος Χριστοῦ· τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος.

Τί οὖν πρὸς ἐμὲ τοῦτο, φησὶ, τὴν πολλὰ χαίρειν εἰποῦσαν τῷ γάμῳ;
τοῦτο γάρ σε, ὦ ταλαίπωρε, τοῦτο ἀπολώλεκεν, ὅτι μηδέν σοι κοι-
D νὸν εἶναι πρὸς τοῦτο τὸ δόγμα. διὰ τοῦτο ὑπεροψίᾳ ἀμέτρῳ κατὰ τοῦ πρά-
γματος χρησαμένη, εἰς τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν ἐξύβρισας, καὶ τὴν κτίσιν
διέβαλες ἅπασαν. εἰ γὰρ ἀκάθαρτον ὁ γάμος, ἀκάθαρτα μὲν ἅ-
παντα τὰ δι' αὐτοῦ τικτόμενα ζῶα· ἀκάθαρτοι δὲ καὶ ὑμεῖς. οὐ γὰρ ἂν εἴ-
ποιμι τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν. πῶς οὖν παρθένος ἡ ἀκάθαρτος; οὗτος
γὰρ δεύτερος· μᾶλλον δὲ καὶ τρίτος ὑμῖν μολυσμῶν καὶ ἀκαθαρσίας ἐπι-
νενόηται τρόπος· καὶ αἱ τὸν γάμον ὡς ἐναγῆ φυγοῦσαι, αὐτῷ τούτῳ τῷ
E φεύγειν πάντων γεγόνατε ἐναγέστεραι, παρθενίαν εὑροῦσαι πορ-
νείας μιαρωτέραν. ποῦ τοίνυν ὑμᾶς τάξομεν; μετὰ τῶν Ἰουδαίων; ἀλλ'
οὐκ ἀνέχονται ἐκεῖνοι. καὶ γὰρ τὸν γάμον τιμῶσι, καὶ τοῦ θεοῦ τὴν δημιουρ-
γίαν θαυμάζουσιν. ἀλλὰ μεθ' ἡμῶν; ἀλλ' οὐκ ἠθέλετε ἀκοῦσαι τοῦ
Χριστοῦ λέγοντος διὰ τοῦ Παύλου· τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. λείπεται δὴ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὑμᾶς στῆναι λοιπόν.
ἀλλὰ κἀκεῖνοι παρωθοῦνται πάλιν ὑμᾶς ὡς ἀσεβεστέρους αὐτῶν. Πλάτων μὲν γάρ φησιν, ὅτι ἀγαθὸς ἦν ὁ τόδε τὸ πᾶν συστη-
σάμενος· καὶ, ὅτι ἀγαθῷ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς ἐγγίνεται φθόνος· σὺ δὲ αὐτὸν πονηρὸν καλεῖς, καὶ πονηρῶν ἔργων δημιουργόν.

ἀλλὰ

ἀλλὰ μὴ δείσῃς· ἔχεις τοῦ δόγματος κοινωνοὺς τὸν διάβολον, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἐκείνου· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκείνους. μὴ γὰρ ἐπειδή σε τοιαῦτα ἀνέπεισαν μαίνεσθαι, καὶ αὐτοὺς οὕτω διακεῖσθαι νόμιζε. ὅτι γὰρ ἴσασι τὸν Θεὸν „ἀγαθὸν, ἄκουσον βοώντων αὐτῶν, νῦν μέν· οἴδαμέν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος „τοῦ Θεοῦ· νῦν δέ· οὗτοι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσὶν, οἵτινες καταγ„γέλλουσιν ὑμῖν ὁδὸν σωτηρίας. ἔτ' οὖν παρθενίας μνησθήσεσθε καὶ ἐπὶ τῷ πράγματι φιλοτιμήσεσθε, ἀλλ' οὐκ ἀπελθόντες κλαύσετε ἑαυτοὺς καὶ θρηνήσετε τῆς ἀνοίας, δι' ἧς ὑμᾶς ὁ διάβολος ὥσπερ αἰχμαλώτους δήσας εἰς τὸ τῆς γεέννης εἵλκυσε πῦρ; οὐχ ὡμιλήσας γάμοις; ἀλλ' οὐδέπω τοῦτο παρθένος. τὴν γὰρ κυρίαν οὖσαν γαμηθῆναι γενομένην, εἶτα οὐχ ἑλομένην, ταύτην ἂν εἴποιμι παρθένον ἐγώ. ὅταν δὲ τῶν κεκωλυμένων τὸ πρᾶγμα εἶναι φῇς, οὐκέτι τῆς σῆς προαιρέσεως τὸ κατόρθωμα γίνεται, ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης τοῦ νόμου. διὰ τοῦτο Πέρσας μὲν μὴ μητρογαμοῦντας θαυμάζομεν· Ῥωμαίους δὲ οὐκέτι. ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἅπασιν ἐφεξῆς τὸ πρᾶγμα βδελυρὸν εἶναι δοκεῖ· ἐκεῖ δὲ ἡ τῶν ταῦτα τολμώντων ἄδεια τοὺς τῶν τοιούτων ἀπεχομένους μίξεων ἐπαινεῖσθαι πεποίηκε. κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ λόγον καὶ ἐπὶ τοῦ γάμου τὴν ἐξέτασιν ποιήσασθαι χρή. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα πᾶσιν ἐφεῖται παρ' ἡμῖν, εἰκότως τοὺς μὴ γαμοῦντας θαυμάζομεν· ὑμεῖς δὲ εἰς τὴν τῶν χειρόνων αὐτὸ τάξιν ὤσαντες, οὐκέτ' ἂν δυνήσεσθε τῶν ἀπὸ τοῦ πράγματος ἀντιποιεῖσθαι ἐπαίνων. τὸ γὰρ τῶν ἀπηγορευμένων ἀπέχεσθαι, οὔπω γενναίας καὶ νεανικῆς ψυχῆς. τελείας γὰρ ἀρετῆς οὐ τὸ ταῦτα μὴ πράττειν ἃ πράξαντες παρὰ πᾶσιν εἶναι δεξόμεθα κακοί· ἀλλὰ τὸ ἐν τούτοις εἶναι λαμπρούς, ἃ μήτε τοὺς ἑλομένους ἀφίησι διὰ τοῦτο κακίζεσθαι, τούς τε ἑλομένους καὶ κατορθώσαντας· οὐ μόνον τῆς τῶν φαύλων ἀπαλλάττει δόξης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐγκρίνει τάξιν. ὥσπερ γὰρ τοὺς εὐνούχους οὐδεὶς ἂν ἐπαινέσειεν εἰς παρθενίας λόγον, ὅτι μὴ γαμοῦσιν· οὕτως οὐδὲ ὑμᾶς. ὃ γὰρ ἐκείνοις ἡ τῆς φύσεως ἀνάγκη, τοῦτο ὑμῖν ἡ τῆς πονηρᾶς συνειδήσεως πρόληψις γέγονε· καὶ καθάπερ τοὺς εὐνούχους ἡ τοῦ σώματος πήρωσις τῆς ἐπὶ τῷ πράγματι φιλοτιμίας ἐξέβαλεν· οὕτως ὑμᾶς ὁ διάβολος, τῆς φύσεως ὑμῖν ἀκεραίου μενούσης, τοὺς ὀρθοὺς περικόψας λογισμοὺς, καὶ οὕτως εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ μὴ γαμεῖν καταστήσας, κατατείνει μὲν τοῖς πόνοις, ὑμνεῖσθαι δὲ οὐκ ἀφίησι. κωλύεις γαμεῖν; διὰ τοῦτο τοῦ μὴ γαμεῖν οὐ κείσεταί σοι μισθὸς, ἀλλὰ καὶ τιμωρία καὶ κόλασις.

Σὺ δὲ, φησὶν, οὐ κωλύεις; ἄπαγε· μήποτε τὰ αὐτά σοι μανείην. πῶς οὖν, φησὶ, παρακαλεῖς μὴ γαμεῖν; ὅτι πείθομαι πολλῷ τιμιωτέραν εἶναι τοῦ γάμου τὴν παρθενίαν· οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἐν τοῖς πονηροῖς τὸν γάμον τίθεμαι, ἀλλὰ καὶ λίαν αὐτὸν ἐπαινῶ. λιμὴν γάρ ἐστι σωφροσύνης τοῖς βουλομένοις αὐτῷ χρῆσθαι καλῶς, οὐκ ἀφεὶς ἀγριαίνειν τὴν φύσιν. ἀντὶ γὰρ προβόλων προστήσας τὴν ἔννομον μίξιν, καὶ ταύτῃ τὰ τῆς ἐπιθυμίας δεχόμενος κύματα, ἐν γαλήνῃ πολλῇ καθίστησιν ἡμᾶς καὶ διατηρεῖ. ἀλλ' εἰσί τινες οἱ μὴ δεόμενοι ταύτης τῆς ἀσφαλείας, ἀλλ' ἀντὶ ταύτης νηστείαις, ἀγρυπνίαις, χαμευνίαις, τῇ λοιπῇ σκληραγωγίᾳ τιθασσεύουσι τὴν τῆς φύσεως μανίαν. τούτοις παραινῶ μὴ γαμεῖν, οὐ κωλύω γαμεῖν. πολὺ δὲ τούτου κἀκείνου τὸ μέσον, καὶ τοσοῦτον, ὅσον ἀνάγκης καὶ προαιρέσεως τὸ διάφορον. ὁ μὲν γὰρ συμβουλεύων ἀφίησι τὸν ἀκούοντα κύριον εἶναι τῆς τῶν πραγμάτων αἱρέσεως ὑπὲρ ὧν ποιεῖται τὴν συμβουλήν· ὁ δὲ κωλύων παραιρεῖται καὶ αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. πρὸς τούτοις ἐγὼ μὲν παραινῶν οὐ κακίζω τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ τοὺς μὴ πεισθέντας κατηγορῶ· σὺ δὲ διαβάλλων αὐτὸ, καὶ φαῦλον εἶναι λέγων, καὶ τὴν τοῦ νομοθετοῦντος, ἀλλ' οὐ τὴν τοῦ συμβουλεύοντος τάξιν ἁρπάζων, εἰκότως τοὺς μὴ πειθομένους μισεῖς· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ, ἀλλὰ θαυμάζω μὲν τοὺς εἰς τοῦτον ἀπογραψαμένους τὸν ἀγῶνα· οὐ κατηγορῶ δὲ τῶν ἔξω τῆς ἀθλήσεως μενόντων. κατηγορία γὰρ τότε ἂν γένοιτο δικαίως, ὅταν τις πρὸς τὸ ὁμολογημένον ῥέψῃ κακόν. ὁ δὲ τὸ ἔλαττον μὲν ἔχων ἀγαθὸν, τοῦ μείζονος δὲ οὐκ ἐφικνούμενος, τοῦ μὲν ἐπαινεῖσθαι μετ' ἐκείνου καὶ θαυμάζεσθαι ἀπεστέρηται· κατηγορεῖσθαι δὲ οὐκ ἂν εἴη δίκαιος. πῶς οὖν κωλύω γαμεῖν, τῶν γαμούντων μὴ κατηγορῶν; πορνεύειν κωλύω καὶ μοιχεύειν, γαμεῖν δὲ οὐδέποτε. καὶ τοὺς μὲν ἐκεῖνα τολμῶντας κολάζω, καὶ τοῦ πληρώματος ἀπελαύνω τῆς ἐκκλησίας· τοὺς δὲ τοῦτο ποιοῦντας, εἰ σωφρονοῦσι, καὶ ἐπαινῶν διατελῶ. οὕτω γὰρ δύο γίνεται κέρδη· ἓν μὲν, τὸ μὴ διαβάλλειν τὴν τοῦ Θεοῦ δημιουργίαν· δεύτερον δὲ, τὸ μὴ καθαιρεῖν τὸ τῆς παρθενίας ἀξίωμα, ἀλλὰ πολλῷ σεμνοτέραν ἀποφαίνειν αὐτήν.

Ὁ μὲν γὰρ τὸν γάμον κακίζων, καὶ τὴν τῆς παρθενίας ὑποτέμνεται δόξαν· ὁ δὲ τοῦτον ἐπαινῶν, μᾶλλον ἐκείνης ἐπαίρει τὸ θαῦμα καὶ λαμπρὸν ποιεῖ. τὸ μὲν γὰρ τῇ πρὸς τὸ χεῖρον παραθέσει φαινόμενον καλὸν, οὐκ ἂν εἴη σφόδρα καλόν. τὸ δὲ τῶν ὁμολογουμένων ἀγαθῶν ἄμεινον, τοῦτό ἐστι τὸ μεθ' ὑπερβολῆς καλόν· ὅπερ τὴν παρθενίαν ἀποδεικνύομεν οὖσαν ἡμεῖς. ὥσπερ οὖν οἱ τὸν γάμον κακίζοντες τοῖς ταύτης ἐγκωμίοις λυμαίνονται· οὕτως ὁ διαβολῆς ἀπαλλάττων αὐτὸν, οὐ τοῦτον μᾶλλον ἢ τὴν παρθενίαν ἐπαίρει. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν σωμάτων οὐχ ὅσα τῶν πεπηρωμένων,

A Verùm ne extimeſce, habes doctrinæ conſortes diabolum ejúſque angelos: imò nec eos quidem: neque enim, qui te in eum furorem induxerint, idem etiam ſentire exiſtimandi ſunt. Nam ſcire eos Deum bonum eſſe, audi clamantes, nunc, *Scimus te qui ſis Sanctus Dei*; nunc, *Hi homines ſervi Dei excelſi ſunt, qui vobis viam ſalutis nunciant.* Et adhuc virginitatem jactatis, deáque gloriamini, ac non potius abeuntes veſtram deploratis ac lugetis amentiam, qua vos diabolus velut manu captos colligatos in gehennæ ignem traxit? Matrimonium non iniiſti? at non id virginitas eſt: Nam quæ cùm integrum eſſet nubere, detrectaverit, eam ego virginem dixerim. at cùm eo interdictum dicas, non jam id rectè factum tuis conſiliis; ſed legis neceſſitati tribuendum eſt. Quare Perſas, qui matres uxores non ducant admiramur, Romanos non item. Hic namque ad unum omnibus id execrandum videtur, illic impunitas ea deſignandi effecit, ut qui ea Venere abſtinerent, laudarentur. Ad eundem modum & de matrimonio habenda quæſtio eſt. Nos enim, apud quos id omnibus permiſſum ſit, meritò, qui matrimonium non contrahant, miramur: vos, qui id in malorum claſſem rejeceritis, nihil eſt, quòd laudem † ex hac re captetis. Nam vetitis abſtinere, id verò non eſt animi excelſi atque juvenilis: Perfectæ enim virtutis eſt, non ea non committere, quæ ſi committamus apud omnes improbi habeamur; ſed iis præſtare, quæ neque eos, qui detrectent, eo nomine culpari patiantur, & qui ſuſcipiant ac perfungantur, non opinione improbitatis ſolùm liberent; ſed etiam bonis accenſeant. Nam ut eunuchos de virginitate laudet nemo, qui matrimonium non contrahant; ſic nec vos: cùm quod illis naturæ neceſſitas, id vobis ſit corruptæ conſcientiæ anticipatio: ac quemadmodum eunuchos corporis vitium ejuſce rei gloria dejecit: ita vos diabolus, natura vobis ſalva permanente, ſanis conſiliis circumſcriptis, atque in neceſſitatem conjectos cœlibatus, cùm laboribus urget, tum laudari non ſinit. Matrimonium vetas? eamobrem & cœlibatus mercedem non accipies, & pœnas etiam ac ſupplicium lues.

Marc. 1, 24.
Act. 16, 17.
† *ſcilicet ex cœlibatu.*

Tu verò, inquit, non vetas? Apage ut tecum æquè inſaniam. Et qui, inquit, hortaris matrimonium non contrahere? quòd virginitatem matrimonio longè præſtantiorem ſentio: nec verò propterea matrimonium in malis pono, quin vehementer etiam laudo: Eſt enim iis, qui rectè eo uti velint, continentiæ portus, naturam efferari non permittens. Nam legitimo coitu, quaſi ſcopulis quibuſdam objectis, eóque ſuſtinendis libidinis fluctibus, nos in ſumma tranquillitate collocat ac tuetur. Verùm ſunt, quibus nihil opus ſit eo præſidio, ſed ejus vicem jejuniis, vigiliis, ſolicubiis, & reliqua id genus duritate, naturæ furorem cicurent. Hos cohortor matrimonium non contrahere; haud veto. Intereſt autem inter hoc & illud plurimum: quantum ſcilicet diſcrimen eſt inter neceſſitatem & opinionem. Qui enim conſulit, liberum relinquit auditori, quæ conſulat, ſequi: qui vetat, is ei facultatem eam præripit. Adhæc qui cohortor, rem non improbo; nec qui ſe induci non patiatur, accuſo: tu qui id damnes ac vitioſum ducas, & legiſlatoris, non conſiliarii perſonam arripias, meritò eos, qui non obediant, odiſti: at non ego; ſed cùm eos admiror, qui ad hoc certamen nomina dederint, tum qui extra maneant, non accuſo. nam accuſatio demùm juſta ſit, ſi quis quod haud dubiè vitioſum ſit, proſequatur: at qui minorem virtutem nactus, ad majorem non evadat, is ut † illius eum laus & admiratio fugerit, accuſari ſanè haud mereatur. Ecquid igitur conjugium veto, qui conjuges non accuſem? Stupra veto & adulteria matrimonium nequaquam: & illa audentes caſtigo, atque ab Eccleſiæ cœtu proſcribo: hoc qui faciant, dum modeſtè, aſſiduè etiam laudo. Ita duplex lucrum fit, unum, quòd Dei molitionem non damnemus; alterum, quòd non ſolùm virginitas dignitate ſua non diſpolietur; ſed multo etiam illuſtrior cenſeatur.

IX. *Ad virginitatem hortari, nequaquam ejus eſſe qui matrimonium vetet.*
† *ſcilicet qui ad eum evaſerit.*

Etenim, qui matrimonium damnat, is virginitatis etiam gloriam carpit: qui laudat, is huic admirabilitatis addit plus, auguſtioremque reddit. Nam quod deterioris comparatione bonum videtur, id haud ſane admodum bonum eſt: quod autem omnium ſententia bonis melius, id excellens bonum eſt: Cujuſmodi nos virginitatem eſſe docemus. Quare ut qui matrimonium damnant, hujus encomiis fraudi ſunt, ita qui id à crimine liberat, non tam id, quàm virginitatem laudet. Nam & corpora, non quæ mutilis;

X. *Qui matrimonium damnet, eum virginitatem etiam laedere.*

ſed quæ integris, & vitio nullo præpeditus excellant, ea pulchra uſurpamus. Bonum eſt matrimonium? propterea inquam ſuſcipienda virginitas eſt, quæ bono melior ſit, eóque melior, quò nautis gubernator, & militibus dux. Sed quemadmodum ſubductis è navi remigibus, navim demergas: & militibus ex acie ſemotis, ducem hoſtibus conſtrictum tradas: ita & hic qui matrimonium de ſummo gradu dejiciat, virginitatis laudem prodat, atque ad extremum malum redigat. Bonum eſt virginitas? & ego conſentio: ac matrimonio etiam melior? & hoc confiteor. & ſi placet, quanto etiam melior ſit addam: quanto cœlum terra, quanto hominibus Angeli. Imò ut fortius aliquid dicam, etiam amplius. Nam Angeli etſi nec ducunt uxores, nec ducuntur; at non ſunt carne & ſanguine coagmentati, non in terris commorantur, non libidinum æſtus ſentiunt, non cibi aut potus indigent, non ſuavi cantu deliniri, non liberali forma, aut alio ejus generis ullo flecti poſſunt; ſed ſicut ſummo meridie cœlum, nulla affectum nube, purum ſpectatur; ita & illorum naturæ, à libidine quietæ, illuſtres ac perlucidæ maneãt oportet.

XI. Virginitatē, qui eam verè perſequantur, Angelos ex hominibus efficere.

1.Cor, 7.

Humanum autem genus naturâ beatis illis concedens, vires ſuas urget, cum iiſque pro virili æquari ſumma ope nititur. Quo pacto? Nec ducunt uxores Angeli, nec ducuntur? at nec virgo. Aſſiſtunt perpetuò ac miniſtrant Deo? itidem & virgo: Quare etiam Paulus eas ab omni ſolicitudine arcet, ut aſſiduæ ſint & indiviſæ. Quòd ſi, ut illi, in cœlum hic aſcendere non poſſunt, corpore eas deprimente; at hîc quoque inſignem habent compenſationem, quæ ipſum cœli Dominum excipiunt, ſiquidem ſint animo atque corpore ſanctæ. Viden' virginitatis decus? Eorum qui in terris degant, cum cælitibus vitæ ſimilitudinem molitur, corpore veſtitos, vinci ab incorporeis copiis non permittit, mortales, Angelorum æmulos reddit. Sed nihil hoc ad vos, qui & rem tantam corrumpatis, & Dominum culpetis, malúmque nominetis. etenim vos improbi ſervi ſupplicium manet. Eccleſiæ virginibus multa ac magna obvenient bona, quæ & oculorum, & audiendi ſenſum, & humanam cogitationem ſuperent. Itaque iis dimiſſis, (ſatis eſt enim jam cum iis verborum) ad Eccleſiæ porrò filios ſermonem conferamus.

Matt. 25. 30

XII. Paulum qui dicat, Reliquis ego dico, non Dominus, humanum id conſilium eſſe non ſignificare.

1. Cor. 7, 1. 10. 12.

Unde igitur præſtet orationem exordiri? ab iis Domini verbis, quæ per beatum Paulum profatur. nam hujus cohortationem Domini cohortationem eſſe credendum eſt. Cùm enim dicit, *Conjugibus autem præcipio, non ego; ſed Dominus.* & rurſum, Cæteris *ego dico, non Dominus*, non id dicit, alia ſua eſſe, alia Domini. Nam qui loquentem in ſe Chriſtum haberet; qui nec vivere satageret, ut in ſe Chriſtus viveret, qui regnum, vitam, Angelos, poteſtates, omnémque vim rerum aliam, atque omnino omnia ejus amori poſtponeret, quo pacto aut eloqui, aut cogitare aliquid in animum induxiſſet, quod Chriſto non videretur, præſertim qui legem conderet? Quid eſt ergo quod dicit, Ego, non ego? Leges nobis ac dogmata partim per ſe Chriſtus, partim per Apoſtolos prodidit. nam non omnes enim per ſe ſtatuiſſe, audi quid dicat: *Multa habeo vobis dicere, ſed quæ nunc ferre non poteſtis.* Itaque illud, *Uxor à viro ne diſcederet*, jam antè ſanxerat, cùm in terris corporatus degeret: ideóque dicit, *Conjugibus autem præcipio, non ego; ſed Dominus:* quod ad infideles attineret, præſens nihil edixerat; ſed ad id Pauli mentem incitans, legem ferebat: itaque, *non Dominus*, inquit, *ſed ego:* non qui ſignificatum vellet, humanum eſſe, quod diceretur: nihil minus; ſed præceptum id ab eo præſente diſcipulis proditum nõ eſſe, ſed nunc demum per ſe. Quare ut illud, Dominus, non ego, haud ejus eſt qui Chriſti juſſo adverſetur; ita hoc, Ego, non Dominus, non privatum quiddam, & præter Dei mentem, edicentis eſt; ſed hoc ſolum indicantis, per ſe præceptum id nunc prodi. Nam de vidua loquens, *Beatior eſt*, inquit, *ſi ſic manſerit, mea quidem ſententia*; ac ne audiens, mea quidem ſententia, humanum commentum crederes, ſuſpicionem additamento eo ſuſtulit: *Puto autem me quoque divinũ habere ſpiritum.* Itaque, ut quæ ſpiritus eſſent, eloquens, ſuam ſententiam vocat, nec propterea humanum ſcitum dicemus: ita & nunc cùm inquit, *Ego dico, non Dominus*, ne mihi idcirco Pauli ſermonẽ eſſe exiſtimes: habebat quippe loquentẽ in ſe Chriſtum. neq; auſus fuiſſet tantum dogma ſanctum & conſtitutum prodere, niſi legem † inde petiiſſet: ita enim cum eo egiſſet quis: Nõ ſuſtineo qui fidelis ſim, cum infideli, qui purus, cum impura degere: tute jam dicebas, hæc te dicere, non Dominum. Unde igitur mihi pignus atq; fidem? At ne verearis, ideò enim dixi, habere me loquentem in me Chriſtum:

Joan. 16, 12.

1. Cor. 7, 40.

† ſcilicet à Deo.

ἀλλ' ὅσα τῶν ἀρτίων καὶ μηδεμίαν λώβην ἐχόντων ἐστὶν ἀμείνονα, ταῦτα ὡραῖα εἶναι φαμέν. καλὸν ὁ γάμος· καὶ διὰ τοῦτο ἡ παρθενία θαυμαστόν, ὅτι καλοῦ κρεῖττόν ἐστι· καὶ τοσούτῳ κρεῖττον, ὅσῳ τῶν ναυτῶν ὁ κυβερνήτης, καὶ τῶν στρατιωτῶν ὁ στρατηγός. ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τοῦ πλοίου τοὺς ἐρέττοντας ἂν ἀφέλῃς, τὸ σκάφος κατέδυσας· καὶ ἐπὶ πολέμου τοὺς στρατιώτας ἂν ἀποστήσῃς, παρέδωκας δεδεμένον τοῖς πολεμίοις τὸν στρατηγόν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἂν τῆς ἀρίστης τάξεως ἐκβάλῃς τὸν γάμον, τῆς παρθενίας τὴν δόξαν προὔδωκας, καὶ εἰς ἐσχάτην ἤγαγες κακόν. καλὸν ἡ παρθενία; σύμφημι κἀγώ· ἀλλὰ καὶ τοῦ γάμου κρείττων; καὶ τοῦτο συνομολογῶ. καὶ εἰ βούλει καὶ τὸ, ὅσον κρείττων προστίθημι· ὅσον τῆς γῆς ὁ οὐρανός, ὅσον τῶν ἀνθρώπων οἱ ἄγγελοι· εἰ δὲ χρή τι καὶ βιασάμενον εἰπεῖν, καὶ πλέον. ἄγγελοι μὲν γὰρ εἰ καὶ μὴ γαμοῦσι μηδὲ ἐκγαμίζονται, ἀλλ' οὐκ εἰσὶ συμπεπλεγμένοι σαρκὶ καὶ αἵματι, οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς ἔχουσι τὰς διατριβάς, οὐδὲ ὄχλον ἐπιθυμιῶν ἀνέχονται, οὐδὲ σίτου δέονται καὶ ποτοῦ, οὐδὲ μέλος αὐτοὺς ἡδὺ μαλάξαι δύναιτ' ἄν, οὐδὲ ὄψις ἐπικάμψαι λαμπρά, οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. ἀλλὰ καθάπερ τὸν οὐρανὸν ἐν μεσημβρίᾳ σταθερᾷ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος νέφους ἐστὶν ἰδεῖν καθαρόν· οὕτω καὶ τὰς ἐκείνων φύσεις, οὐδεμιᾶς ἐνοχλούσης ἐπιθυμίας, μένειν ἀνάγκη διαυγεῖς καὶ λαμπράς.

Τὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων γένος τῶν μακαρίων ἐκείνων τῇ φύσει λειπόμενον, βιάζεται τὴν οἰκείαν ἰσχύν, καὶ φιλονεικεῖ διὰ τῆς σπουδῆς κατὰ δύναμιν ἐξισωθῆναι ἐκείνοις. πῶς οὖν; οὐ γαμοῦσιν οὐδὲ γαμίζονται ἄγγελοι; ἀλλ' οὐδὲ ἡ παρθένος. παρεστήκασι διαπαντὸς καὶ λειτουργοῦσι τῷ Θεῷ; τοῦτο καὶ ἡ παρθένος. διὸ καὶ Παῦλος αὐτὰς πασῶν ἀπέστησε τῶν φροντίδων, διὰ τὸ εὐπρόσεδρον καὶ ἀπερισπάστως. εἰ δὲ μὴ δύνανται εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι τέως, καθάπερ ἐκεῖνοι, τῆς σαρκὸς καθελκούσης αὐτάς, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ πολλὴν ἔχουσι τὴν παραμυθίαν, αὐτὸν τὸν τῶν οὐρανῶν ὑποδεχόμεναι δεσπότην· ἂν ὦσιν ἅγιαι τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι. εἶδες τῆς παρθενίας τὸ ἀξίωμα, τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς διατρίβοντας, τοῖς ἐν οὐρανοῖς διαιτωμένοις ὁμοίως πολιτεύεσθαι ποιεῖ, τοὺς σώματα περικειμένους τῶν ἀσωμάτων οὐκ ἀφίησι λείπεσθαι δυνάμεων· ἀνθρώπους ὄντας εἰς τὸν αὐτὸν τῶν ἀγγέλων ἄγει ζῆλον. ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς ὑμᾶς, τοὺς τοσοῦτον πρᾶγμα λυμαινομένους, καὶ τὸν δεσπότην διαβάλλοντας, καὶ πονηρὸν ἀποκαλοῦντας. ἡ γὰρ τοῦ πονηροῦ δούλου κόλασις ὑμᾶς ἐκδέξεται· τὰς δὲ τῆς ἐκκλησίας παρθένους ἀπαντήσεται τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθά, καὶ ὀφθαλμὸν καὶ ἀκοὴν καὶ διάνοιαν ὑπερβαίνοντα τὴν ἀνθρωπίνην. ὅπερ ἐκείνους ἀφέντες· [καὶ γὰρ τῶν πρὸς αὐτοὺς εἰρημένων ἅλις·] τοῖς τέκνοις τῆς ἐκκλησίας διαλεξώμεθα λοιπόν. Πόθεν οὖν ἀρξώμεθα τοῦ λόγου καλόν; ἀπ' αὐτῶν τῶν τοῦ κυρίου ῥημάτων, ὧν διὰ μακαρίου φθέγγεται Παύλου. τὴν γὰρ τούτου παραίνεσιν τοῦ κυρίου παράκλησιν εἶναι πιστεύειν χρή. καὶ γὰρ ὅταν λέγῃ, τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ὁ κύριος· καὶ πάλιν, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω, οὐχ ὁ κύριος· οὐχ ὡς ἑτέρων ὄντων τῶν αὐτοῦ, ἑτέρων δὲ τῶν τοῦ κυρίου, ταῦτά φησιν. ὁ γὰρ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, ὁ μηδὲ ζῆν σπουδάζων, ὥστε τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτῷ ζῆν, ὁ καὶ βασιλείαν, καὶ ζωήν, καὶ ἀγγέλους, καὶ δυνάμεις, καὶ κτίσιν ἑτέραν, καὶ πάντα ἁπλῶς δεύτερα τῆς ἀγάπης αὐτοῦ τιθέμενος, πῶς ἂν ἢ φθέγξασθαι ἢ καὶ ἐννοῆσαί τι τῶν οὐ δοκούντων ἠνέσχετο τῷ Χριστῷ, καὶ ταῦτα νομοθετῶν; τί ποτ' οὖν ἐστιν ὃ λέγει, ἐγώ, οὐκ ἐγώ; τῶν νόμων καὶ τῶν δογμάτων τοὺς μὲν δι' ἑαυτοῦ, τοὺς δὲ διὰ τῶν ἀποστόλων ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Χριστός. ὅτι γὰρ οὐ πάντας αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τέθεικεν, ἄκουσον τί φησι· πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. περὶ μὲν οὖν τοῦ, γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρίζεσθαι, προλαβὼν αὐτὸς ἐνομοθέτησεν, ἡνίκα ἐν σαρκὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἦν. καὶ διὰ τοῦτό φησι· τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ὁ κύριος. τῶν δὲ ἀπίστων ἕνεκεν αὐτὸς μὲν ἡμῖν οὐδὲν εἶπε δι' ἑαυτοῦ· τὴν δὲ τοῦ Παύλου πρὸς τοῦτο κινήσας ψυχήν, ἐνομοθέτησε· καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγεν, οὐχ ὁ κύριος, ἀλλ' ἐγώ· οὐ τοῦτο δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι ἀνθρώπινον ἦν τὸ λεγόμενον· πῶς γάρ; ἀλλ' ὅτι τὴν ἐντολὴν ταύτην οὐχ ἡνίκα παρῆν τοῖς μαθηταῖς αὐτὴν δέδωκεν, ἀλλὰ νῦν δι' ἑαυτοῦ. ὥσπερ οὖν τὸ, ὁ κύριος, οὐκ ἐγώ, οὐκ ἔστιν ἐναντιουμένου τῷ προστάγματι τοῦ Χριστοῦ· οὕτως τὸ, ἐγώ, οὐχ ὁ κύριος, οὐκ ἰδίου τι παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν λέγοντος, ἀλλὰ τοῦτο μόνον δεικνύντος, δι' αὐτοῦ νῦν διδομένην τὴν ἐντολήν. καὶ γὰρ περὶ τῆς χήρας διαλεγόμενος, μακαριωτέρα δὲ ἐστί, φησιν, ἐὰν οὕτως μείνῃ, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην. εἶτα ἵνα μὴ τὴν ἐμὴν γνώμην ἀκούσας ἀνθρώπινον εἶναι νομίσῃς τὸν λογισμόν, τῇ προσθήκῃ τὴν ὑποψίαν ἐξέκοψεν, εἰπών· δοκῶ δὲ κἀγὼ πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν. ὥσπερ οὖν τὰ τοῦ πνεύματος φθεγγόμενος, αὑτοῦ λέγει γνώμην εἶναι· καὶ οὐ διὰ τοῦτο φήσομεν ἀνθρωπίνην εἶναι τὴν ἀπόφασιν· οὕτω καὶ νῦν ὅταν εἴπῃ, ἐγὼ λέγω, οὐχ ὁ κύριος, μὴ διὰ τοῦτο Παύλου νομίσῃς εἶναι τὸν λόγον. τὸν γὰρ Χριστὸν εἶχεν ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, καὶ οὐκ ἂν ἐτόλμησεν ἐν ἀποφάσει δόγμα θεῖναι τοσοῦτον, εἰ μὴ τὸν νόμον ἡμῖν ἐκεῖθεν ἔφερεν. εἴποι γὰρ ἄν τις πρὸς αὐτόν. οὐκ ἀνέχομαι εἶναι μετὰ τοῦ ἀπίστου πιστὸς ὢν αὐτός, μετὰ τῆς ἐναγοῦς ὁ καθαρός· αὐτὸς προλαβὼν εἶπες, ὅτι σὺ ταῦτα λέγεις, οὐχ ὁ κύριος. πόθεν οὖν μοι τὸ ἀσφαλὲς καὶ τὸ βέβαιον; ἀλλὰ μὴ δείσῃς. διὰ γὰρ τοῦτο εἶπον, ὅτι τὸν Χριστὸν ἔχω λαλοῦντα ἐν ἐμαυτῷ·

καὶ

καὶ, ὅτι δοκῶ πνεῦμα ἔχειν Θεοῦ· ἵνα μηδὲν ἀνθρώπινον ὑποπτεύσῃς εἶναι τῶν λεγομένων. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν τοσαύτην ἔδωκα „τοῖς ἐμοῖς λογισμοῖς τὴν ἐξουσίαν. λογισμοὶ γὰρ ἀνθρώπων δειλοὶ καὶ „ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν. δείκνυσι δὲ καὶ ἡ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκκλησία τοῦ νόμου τὴν ἰσχὺν, μετ' ἀκριβείας αὐτὸν φυλάττουσα, οὐκ ἂν φυλάξασα, εἰ μὴ πέπειστο ἀκριβῶς εἶναι Χριστοῦ πρόσταγμα τὸ λεχθέν. τί οὖν ὁ Παῦλος ἐνηχούμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου „φησί; περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. ἀποδέξαιτο ἄν τις ἐνταῦθα τοὺς Κορινθίους, οἳ μηδεμίαν πώποτε παρὰ τοῦ διδασκάλου δεξάμενοι συμβουλὴν περὶ παρθενίας, αὐτοὶ φθάσαντες ἐρωτῶσιν αὐτόν. ἐντεῦθεν ἤδη δείκνυσι τὴν ἀπὸ τῆς χάριτος ἐπίδοσιν γινομένην αὐτοῖς· ἀπὸ γὰρ τῆς παλαιᾶς διαθήκης οὐκ ἦν τὸ πρᾶγμα ἀμφίβολον· οὐ γὰρ μόνον οἱ λοιποὶ πάντες, ἀλλὰ καὶ Λευῖται καὶ ἀρχιερεῖς, καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, πολλὴν ἐποιεῖτο τοῦ γάμου σπουδήν.

Πόθεν οὖν ἦλθον ἐπὶ τὴν ἐρώτησιν; εἶδον τοῦτο ὀξέως ἐκεῖνοι καὶ καλῶς· ὅτι μείζονος αὐτοῖς δεῖ τῆς ἀρετῆς, ἐπειδὴ καὶ μείζονος ἠξιώθησαν τῆς δωρεᾶς. ἄξιον δὲ ἐξετάσαι κἀκεῖνο, διὰ τί μηδέποτε αὐτοῖς ταύτην εἰσηγήσατο τὴν συμβουλήν. οὐ γὰρ ἂν εἴγε ἤκουσάν τι τοιοῦτον, πάλιν ἂν ἔγραψαν, ὑπὲρ τῶν τοιούτων αὖθις ἐρωτῶντες. καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα τὸ βάθος τῆς σοφίας ἐστὶ τοῦ Παύλου κατανοῆσαι. οὐ γὰρ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῇ παρῆκε πράγματος τοσούτου παραίνεσιν, ἀλλ' ἀνέμενε πρώτους αὐτοὺς εἰς ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν, καὶ ἔννοιαν, ἵνα περὶ τοῦ πράγματος τούτου λαβεῖν, ἵν' ᾠκειωμένας αὐτῶν ἤδη τῇ παρθενίᾳ λαβὼν τὰς ψυχὰς, χρησίμως τοὺς περὶ τούτων καταβάλλῃ λόγους, τῆς τῶν ἀκουόντων περὶ τὸ πρᾶγμα κρίσεως, πολλὴν εὐκολίαν πρὸς τὴν τῆς παραινέσεως ὑποδοχὴν παρεχούσης. καὶ ἄλλως δὲ τὸ τοῦ πράγματος δείκνυσι μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον πολύν. οὐ γὰρ ἂν εἰ μὴ τοῦτο ἦν, τὴν ἐκείνων ἂν περιέμενε προθυμίαν· ἀλλὰ προλαβὼν αὐτὸς ἂν ἡγήσατο, εἰ καὶ μὴ ὡς ἐπίταγμα μηδὲ ἐντολὴν, ἀλλ' ὡς παραίνεσιν καὶ συμβουλήν. ὁ δὲ μηδὲ τοῦτο ἀνασχόμενος ποιῆσαι πρῶτος, φανερὸν ἡμῖν κατέστησεν, ὅτι πολλῶν ἱδρώτων καὶ μεγάλης ἡ παρθενία δεῖται τῆς ἀγωνίας· καὶ ἐνταῦθα δὲ τὸν κοινὸν ἡμῶν δεσπότην μιμούμενος, οὕτως ἐποίησε. καὶ γὰρ ἐκεῖνος τότε διελέχθη περὶ τῆς παρθενίας, ὅτε αὐτὸν οἱ μαθηταὶ „ἤροντο. εἰπόντων γὰρ, εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναι„κὸς, συμφέρει μὴ γαμῆσαι· τότε ἔφησεν· εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες „εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὅταν γὰρ μέγα ᾖ τὸ κατορθούμενον καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ εἰς ἐντολῆς ἀνάγκην κατακλείηται, τότε τὴν τῶν μελλόντων κατορθοῦν τὴν προθυμίαν ἀναμένειν χρὴ, ἑτέρῳ τινὶ τρόπῳ καὶ ἀνυπόπτως τὸ θελῆσαι καὶ βουληθῆναι κατασκευάζοντας ἐν αὐτοῖς· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν. οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν περὶ παρθενίας λόγων εἰς τὴν τῆς παρθενίας αὐτοὺς ἐπιθυμίαν ἐνέβαλεν· ἀλλὰ περὶ τοῦ γάμου μόνου διαλεχθεὶς, καὶ τὸ βάρος τοῦ πράγματος δείξας, καὶ μέχρι τούτου στήσας τὸν λόγον, οὕτω σοφῶς ᾠκονόμησεν, ὡς τοὺς μηδὲν „περὶ τοῦ γαμεῖν ἀκούσαντας, αὐτοὺς ἀφ' ἑαυτῶν εἰπεῖν, ὅτι συμ„φέρει μὴ γαμεῖν. διὰ τοῦτο οὖν καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε, ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμη„τής· περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι· μόνον οὐκ ἀπολογούμενος αὐτοῖς διὰ τούτων, καὶ λέγων· ὅτι ἐγὼ μὲν ἐπὶ τὴν ὑψηλὴν ταύτην κορυφὴν οὐκ ἐτόλμων ὑμᾶς ἀγαγεῖν, διὰ τὸ τοῦ πράγματος δυσκατόρθωτον· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ φθάσαντες ἐγράψατέ μοι, μετὰ τοῦ θαῤῥεῖν ποιοῦμαι τὴν συμβουλήν. διὰ τί γὰρ ὑπὲρ πολλῶν γραψάντων ἐκείνων οὐδαμοῦ τοῦτο προστέθεικε; δι' οὐδὲν ἕτερον ἢ διὰ τοῦτο ὅπερ εἶπον νῦν. ἵνα γὰρ μή τις δυσχεράνῃ τὴν παραίνεσιν, τῶν γραμμάτων αὐτοὺς ὧν ἔπεμψαν ὑπομιμνήσκει· καὶ οὐδὲ οὕτως μετὰ σφοδρότητος κέχρηται τῇ παραινέσει· καὶ ταύτα τοσαύτην λαβὼν ἀφορμὴν, ἀλλὰ καὶ ἄγαν ὑφειμένως, κἀν τούτῳ μιμούμενος τὸν Χριστόν. καὶ γὰρ ὁ Σωτὴρ μετὰ τὸ πληρῶσαι τὸν περὶ τῆς „παρθενίας λόγον, προσέθηκεν· ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω. τί οὖν „φησι; περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι;

Ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν· καὶ εἰ καλὸν γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι, τίνος ἕνεκεν γάμος ἐπεισῆλθε τῷ βίῳ; ποῦ δὲ λοιπὸν χρησόμεθα τῇ γυναικὶ, μήτε εἰς γάμον, μήτε εἰς παιδοποιΐαν ἡμῖν χρησιμευούσῃ; τί δὲ κωλύσει τὸ τῶν ἀνθρώπων ἅπαν ἀφανισθῆναι γένος; τοῦ μὲν θανάτου καθ' ἑκάστην αὐτὸ τὴν ἡμέραν ἐπινεμομένου καὶ κόπτοντος· τοῦ δὲ λόγου τούτου οὐκ ἐῶντος ἀντὶ τῶν πιπτόντων ἑτέρους ἀνίστασθαι; εἰ γὰρ τὸ καλὸν τοῦτο ζηλώσαιμεν ἅπαντες, καὶ μὴ ἁψαίμεθα γυναικῶν, πάντα οἰχήσεται, καὶ πόλεις, καὶ οἰκίαι, καὶ ἀγροὶ, καὶ τέχναι, καὶ ζῶα, καὶ φυτά. καθάπερ γὰρ τοῦ στρατηγοῦ πεσόντος πᾶσα ἀνάγκη τοῦ στρατεύματος διασπασθῆναι τὴν εὐταξίαν· οὕτω τοῦ πάντων ἐπὶ γῆς βασιλεύοντος ἀνθρώπου διὰ τοῦ μὴ γαμεῖν ἀφανισθέντος, οὐδὲν τῶν λοιπῶν ἔσται τῆς αὐτῆς ἀσφαλείας καὶ εὐταξίας μενεῖ, καὶ τὸ καλὸν τοῦτο παράγγελμα μυρίων ἐμπλήσει τὴν οἰκουμένην κακῶν. ἐγὼ δὲ εἰ μὲν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀπίστων ἦν ταυτὶ μόνον τὰ ῥήματα, βραχὺν ἂν αὐτῶν ἐποιησάμην λόγον· ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν δοκούντων συντελεῖν πολλοὶ ταῦτα φθέγγονται, δι' ἀσθένειαν μὲν προαιρέσεως ἀπολειφθέντες τῶν ὑπὲρ τῆς παρθενίας ἱδρώτων·

&, videri me quoque divinum habere ſpiritum, ne quid eorum, quæ dixiſſem, humanum ſuſpicarere: Niſi enim ita eſſet, nunquam eam auctoritatem meis cogitationibus tribuiſſem. *Sunt enim mortalium cogitationes timidæ, eorúmque commenta pericu-loſa.* Sep. 9, 14. Iam verò legis etiam vim orbis terrarum Eccleſia demonſtrat, eam accuratè ſervans, haudquaquam ſervatura, niſi explorate cognoſceret, id dictum, Chriſti eſſe mandatum. Quid igitur Paulus Domini inſtinctu incitatus dicit? *De quibus autem mihi ſcripſiſtis, bonum eſſet homini mulierem non tangere.* Hîc amandi ſunt Corinthii, qui nullo accepto à præceptore conſilio de virginitate, ipſi quærere antevertant. Atque hinc jam eis gratiæ opera factam acceſſionem oſtendit. Nam ex veteri Teſtamento res dubia non erat, non ſolùm reliquis omnibus; ſed Levitis etiam & Pontificibus, atque ipſo Pontifice maximo, matrimonio in primis operam dantibus.

XIII. Cur ad eum de virginitate Corinthii ſcripſerint, non ipſe eos prior cohortatus ſit.

Unde igitur in quæſtionem venerunt? Acutè id ac præclarè viderunt, majori ſibi virtute opus eſſe, qui majus donum accepiſſent. Illud etiam animadverſione dignum eſt, cur id eis conſilium non expoſuerit: neque enim ſi quid ejuſmodi audiſſent, iterum ex eo per literas idem quæſiviſſent. Nam & hîc admirabilem Pauli ſapientiam cognoſcere eſt. Neque enim temerè ac ſine cauſa rem tantam monere omiſit; ſed ſuſtinuit dum ipſi prius, aliquam ejus notitiam conſequuti, in cupiditatem venirent, ut eorum animos nactus jam virginitati deditos, utiliter hiſce de rebus ſermones ſereret, auditorum in rem ſtudio ingens adjumentum ad cohortationis admiſſionem præſtante, & alioqui rei magnitudinem atq; inſignem gravitatem oſtendit. Nam ni ita eſſet, non expectato eorum ſtudio, ipſe id prior, ſi non ut juſſum ac præceptum; at certè ut cohortationem atque conſilium prodidiſſet. Nunc qui neque id prior facere animum induxerit, evidens nobis fecit, egere virginitatem multi ſudoris, contentioniſque permagnæ. Atque id hic communem noſtrum Dominum imitatus fecit, qui de virginitate tum diſſeruit, cùm eum diſcipuli rogarunt. Nam cùm dixiſſent, *Si ea eſt viri cum uxore conditio, expedit matrimonium non contrahere:* Matt. 19, 10 ſubjecit, *Sunt eunuchi qui ſeipſos propter cœleſte regnum caſtrarunt.* Ubi enim ingens eſt rectè factum, atque ideò nec ſub præcepti neceſſitatem concluditur, expectandum eſt deſiderium eorum, qui eo perfuncturi ſunt, & alia quadam ratione nec ſuſpecta, animus iis atque ſtudium eſt parandum: quod quidem & Chriſtus fecit. Neque enim eos ulla de virginitate diſputatione in virginitatis ſtudium conjecit; ſed de matrimonio ſolùm loquutus, in ejuſque difficultate commonſtranda hærens atque conquieſcens, rem adeò prudenter moderatus eſt, ut qui de non contrahendo matrimonio nihil audiſſent, ſua ſponte dicerent: *Expedit matrimonium non contrahere.* Matt. 19, 10 Atque ideò etiam Paulus Chriſti imitator, *De quibus autem*, inquit, *mihi ſcripſiſtis:* velut ſe iis verbis in hanc ſententiam purgans: Equidem vos ad ſublime hoc faſtigium propter rei difficultatem ſubducere non audebam. Nunc cùm priores ipſi ad me ſcripſeritis, fidens demum conſulo. Cur enim cùm multis de rebus ſcripſerint, nuſquam id adjecit? nulla alia de cauſa, quàm ea, quam nunc dixi: Ne quis enim cohortationem iniquè acciperet, literas eis, quas miſiſſent, ad memoriam revocat: ac ne ſic quidem occaſionem eam nactus, vehementiorem adhibet admonitionem; ſed admodum benignam: In eo etiam Chriſtum imitatus: nam Servator abſoluto ſermone de virginitate, addidit: *Qui capere poteſt, capiat.* Quid igitur ait: *De quibus autem mihi ſcripſiſtis, bonum eſt homini mulierem non tangere?*

XIV. Objectio eorum, qui virginitatem abjiciunt, & ſolutio.

Sed fortaſſe dicat aliquis: At ſi præſtet mulierem non tangere, qua gratia in vitam invaſit matrimonium? quorſum autem muliere utemur, quæ neque ad matrimonium, neque ad liberorum procreationem ſerviat? ecquid verò prohibebit omne hominum genus deleri, cùm & mors id quotidie depaſcat ac concidat, & ea ſententia alios in cæſorum locum reſtituere non permittat? Nam ſi bonum id univerſi conſectemur, nec mulierem attingamus, omnia dilabentur, & urbes, & domus, & agri, & artes, & animantes, & ſtirpes. Ut enim proſtrato imperatore cogit neceſſitas omnem exercitus ordinem diſſipari: ſic homine terreſtrium omnium rege, matrimonio non ineundo extincto, cæterorum nihil incolumitatem ſuam ordinémque tuebitur; ita bellum hoc conſilium innumeris orbem malis complebit. Enimverò ſi hæc hoſtium ſolùm atque infidelium dicta eſſent, ea parvi duxiſſem; ſed cùm ea multi etiam, qui ad Eccleſiam ſpectare videantur, jactent, ingenii ignavia virginitatis ſudores detrectantes,

eaque damnanda ac nauci cenſenda ſocordiam ſuam tegere volentes: ut non negligentia quadam; ſed recto rationis judicio ab eo certamine refugiſſe videantur, age, hoſtibus dimiſſis, 1. Cor. 2, 14. (*animalis enim homo non capit, quæ Spiritus ſunt, quippe quæ ſint ei ſtultitia*) qui ſe noſtros fingant, utrumque doceamus, & tantum abeſſe, ut res nauci ſit, ut valde etiam utilis ac neceſſaria ſit, neque accuſationem eam ipſos impunè laturos; ſed tantum iis periculi allaturam, quantum præmiorum atque laudis iis, qui virginitatem coluerint. Nam exædificato hoc omni univerſo, & quæ oblectationem nobis uſúmque præſtarent, comparatis, Gen. 2. Deus hominem finxit, cujus etiam cauſa mundum fabricatus eſt. Is igitur conformatus, in paradiſo degebat: nec matrimonii ulla mentio: opus erat ei etiam adjutrice: adhibita eſt: ne ſic quidem matrimonium viſum neceſſarium eſt, ac neque dum extabat, & in paradiſo velut cœlo quodam ejus expertes degebant, atque in Dei conſuetudine ſuaviſſimè conquieſcebant. Miſcendi autem corporis ardor, conceptio, dolores, partus, atque omne genus corruptelæ, ex eorum animis exulabat, & velut amnis perſpicuus è liquido fonte manans, ſic inibi agebant virginitate ornati. Ac tum erat in terra ab hominibus ſolitudo: id quod nunc verentur hi orbis curatores: qui cùm de alienis ſeriò ſolicitentur, tum de ſuis nec cogitare quidem ſuſtinent: déque hominum communitate, ne intereat, anxii, animum ſuum tanquam alienum quiſque negligunt: cùm ad eum quod attinet, vel de minimis rebus ſeverè ad pœnam vocandi ſint: quod ad hominum attinet paucitatem, nec leviſſimè rationem reddituri. Non erant tum oppida, non artes, non domus: etenim hæc quoque non minimùm curatis; ſed nec erant, inquam, hæc, & nihil tamen beatam illam vitam, atque hac longè meliorem impediebat ac ſolicitabat. Gen. 3. At poſtquam Deo non obtemperarunt, & terra atque cinis effecti ſunt, cum beata ea vita virginitatis etiam decus perdiderunt, atque unà cùm Deo etiam illa eos deſerens abſceſſit. Nam quamdiu à diabolo invicti, Dominum ſuum reverebantur, præſtò erat & virginitas, eos exornans magis quàm reges diadema, & aurea veſtimenta. At ubi captivi, regio hoc amictu erepto, abjectóque cœleſti mundo, ſe in mortis corruptelam, diras, cruciatus, ac ærumnas induerunt, tum verò iis comitatum matrimonium ſubiit; 1. Cor. 7, 34. mortale hoc & ſervum veſtimentum: *nam qui cum uxore eſt*, inquit, *eorum ſolicitus eſt, quæ ſunt mundi.* Viden' unde initium habuerit matrimonium? unde neceſſarium viſum ſit? à contumacia, diris atq; morte. Nam ubi mors eſt, ibi matrimoniũ: quo ſublato, neque illa conſequitur. At non & virginitas eam familiam ducit; ſed ſemper utile, ſemper fauſtum atque felix, & ante mortem, & poſt mortem, & ante matrimonium & poſt matrimonium. Cedo enim, quod matrimonium Adamum procrearit? qui Evam partus dolores: haud facilè dixeris. Quid igitur Dan. 7, 10. nequicquam tremis ac formidas, ne matrimonio deſinente humanum etiam genus deſiturum ſit? *decies centena millia Angelorum Deo miniſtrant, mille millia Archangelorum apud eum aſtant:* neque eorum quiſquam propagatione, aut partu, ac doloribus, & conceptione procreatus eſt: itaque multo magis homines citra matrimonium finxiſſet: quemadmodum & primos finxit, unde homines omnes orti.

Matrimonium genus noſtrum non augere. Ac nunc genus noſtrum frequentat non matrimonii vis; ſed Domini jam olim dictum, *Creſcite, & multiplicamini & replete terram.* Quid enim ſodes Abrahamo ad liberos gignendos res Gen 1, 18. iſta profuit? an non eo tot annos uſus, tandem hanc vocem emiſit; *Domine, quidnam mihi daturus es, cùm ſine liberis decedam?* Gen. 15, 2. Itaque ut tum ex effœtis corporibus Deus tot millibus originem Rom. 4, atque initium dedit; ſic principiò, ſi ejus juſſis obediens Adamus arboris voluptatem fregiſſet, haud ſanè de via laboraſſet, qua humanum genus augeret. neque enim aut matrimonium, nolente Deo, homines frequentes efficere queat: aut virginitas, volente eo frequentes eſſe, multitudinem minuet. At ita voluit, inquit, propter nos ac noſtram pervicaciam. Nam cur non ante deceptionem matrimonium prodiit? cur non in paradiſo coitus? cur non ante diras partus dolores? erant nempe hæc ſupervacanea. in poſterum verò imbecillitate noſtra facta neceſſaria ſunt cùm hæc, tum cætera omnia, oppida, artificia, veſtium amictus, reliquáque neceſſariarum rerum turba. hæc enim cuncta mors ſecum trahens invexit. Quare nec quod imbecillitati tuæ condonatum ſit, virginitati præfer: quin nec exæqua: nam hac demum ratione duas etiam conjuges habere, quàm una contentũ eſſe, præſtare dices, quoniam id Moſis lege permiſſum erat: ſicque divitias, quã voluntariam paupertatẽ, delicias quàm frugalitatem, injuriam perſequi quàm fortiter ferre potius duces.

A τῷ δὲ τὸ πρᾶγμα κακίζειν καὶ περιττὸν ἀποφαίνειν, βουλόμενοι συσκιάζειν τὴν ἑαυτῶν ῥᾳθυμίαν· ἵνα μὴ δοκῶσι δι' ὀλιγωρίαν, ἀλλὰ διακρίσει ὀρθῇ λογισμῶν τὸν ἀγῶνα ὑστερηκέναι τοῦτον, φέρε, τοὺς ἐχθροὺς ἀφέντες, [ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος, " μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστιν] τοὺς προσποιουμένους εἶναι μεθ' ἡμῶν, διδάξωμεν ἀμφότερα, ὡς οὔτε τὸ πρᾶγμα περιττόν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖόν ἐστιν, οὔτε αὐτοῖς ἀζήμιος ἡ τοιαύτη κατη- B γορία, ἀλλὰ τοσοῦτον αὐτοῖς οἴσει τὸν κίνδυνον, ὅσον τοῖς κατορθοῦσι τὸν μισθὸν καὶ τὸν ἔπαινον. ἐπειδὴ γὰρ ὁ σύμπας οὗτος κόσμος ἀπήρτιστο, καὶ πάντα ηὐτρέπιστο τὰ πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ χρῆσιν τὴν ἡμετέραν, ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεός, δι' ὃν καὶ τὸν κόσμον ἐποίησε. πλασθεὶς δὲ ἐκεῖνος ἔμεινεν ἐν παραδείσῳ, καὶ γάμου λόγος οὐδεὶς ἦν· ἐδέησεν αὐτῷ γενέσθαι καὶ βοηθόν· καὶ ἐγένετο· καὶ οὐδὲ οὕτως ὁ γάμος ἀναγκαῖος εἶναι ἐδόκει. ἀλλ' οὐδὲ ἐφαίνετό πω, ἀλλ' ἔμενον ἐκεῖνοι τού- C του χωρὶς καθάπερ ἐν οὐρανῷ τῷ παραδείσῳ διαιτώμενοι, καὶ ἐντρυφῶντες τῇ πρὸς Θεὸν ὁμιλίᾳ· μίξεως δὲ ἐπιθυμία, καὶ σύλληψις, καὶ ὠδῖνες, καὶ τόκοι, καὶ πᾶν εἶδος φθορᾶς ἐξώριστο τῆς ἐκείνων ψυχῆς· ὥσπερ δὲ ῥεῖθρον διειδὲς ἐκ καθαρᾶς πηγῆς προϊόν· οὕτως ἦσαν ἐν ἐκείνῳ τῷ χωρίῳ τῇ παρθενίᾳ κοσμούμενοι. καὶ πᾶσα τότε ἡ γῆ ἔρημος ἦν ἀνθρώπων· τοῦτο ὃ νῦν δεδοίκασιν οὗτοι οἱ τῆς οἰκουμένης μεριμνηταί· οἱ τὰ μὲν ἑτέρων σπουδαίως μεριμνῶντες, τὰ δὲ ἑαυ- D τῶν οὐδὲ ἐννοεῖν ἀνεχόμενοι· καὶ ὑπὲρ μὲν τοῦ κοινοῦ τῶν ἀνθρώπων δεδοικότες γένους μή ποτε ἐπιλείπῃ, τῆς δὲ ἰδίας ἕκαστος ὡς ἀλλοτρίας οὕτως ἀμελοῦντες ψυχῆς· καὶ ταῦτα μέλλοντες ὑπὲρ μὲν ταύτης καὶ τῶν μικροτάτων ἕνεκεν ἀκριβεῖς ἀπαιτεῖσθαι τὰς εὐθύνας, ὑπὲρ δὲ τῆς τῶν ἀνθρώπων ὀλιγότητος οὐδὲ τὸν τυχόντα λόγον ὑφέξειν. οὐκ ἦσαν τότε πόλεις, οὐδὲ τέχναι, οὐδὲ οἰκίαι· καὶ γὰρ καὶ τούτων ὑμῖν οὐχ ὡς ἔτυχε μέλει· ἀλλ' οὐκ ἦν τότε ταῦτα· καὶ ὅμως τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν καὶ πολλῷ ταύτης ἀμείνω οὐδὲν οὔτε ἐνεπόδιζεν οὔτε ἐνέ- E κοπτεν. ἐπειδὴ δὲ παρήκουσαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγένοντο γῆ καὶ σποδός, ἀπώλεσαν μετὰ τῆς μακαρίας ἐκείνης διαγωγῆς καὶ τὸ τῆς παρθενίας καλόν· καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὴ καταλιποῦσα αὐτοὺς ἀνεχώρησεν. ἕως μὲν γὰρ ἦσαν ἀνάλωτοι τῷ διαβόλῳ, καὶ τὸν δεσπότην ᾐδοῦντο τὸν αὐτῶν, παρέμενε καὶ ἡ παρθενία κοσμοῦσα αὐτοὺς μᾶλλον ἢ τοὺς βασιλεῖς τὸ διάδημα, καὶ τὰ ἱμάτια τὰ χρυσᾶ. ἐπειδὴ δὲ αἰχμάλωτοι γενόμενοι τὴν βασιλικὴν ταύτην ἀπεδύσαντο στολήν, καὶ τὸν οὐράνιον ἀπέ- A θεντο κόσμον, ἐδέξαντο δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ θανάτου φθοράν, καὶ τὴν ἀράν, καὶ τὴν ὀδύνην, καὶ τὸν ἐπίπονον βίον, τότε ὁ γάμος ἐπεισέρχεται μετὰ τούτων, τὸ θνητὸν τοῦτο καὶ δουλικὸν ἱμάτιον. ὁ γὰρ γαμήσας, φησί, μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου. ὁρᾷς πόθεν ἔσχε τὴν ἀρχὴν ὁ γάμος; πόθεν ἀναγκαῖος ἔδοξεν εἶναι; ἀπὸ τῆς παρακοῆς, ἀπὸ τῆς ἀρᾶς, ἀπὸ τοῦ θανάτου. ὅπου γὰρ θάνατος, ἐκεῖ γάμος· τούτου δὲ οὐκ ὄντος, οὐδὲ οὗτος ἕπεται. ἀλλ' οὐχ ἡ παρθενία ταύτην ἔχει τὴν ἀκολουθίαν· ἀλλ' ἀεὶ χρήσιμον, ἀεὶ καλὸν καὶ μακάριον, B καὶ πρὸ τοῦ θανάτου καὶ μετὰ τὸν θάνατον, καὶ πρὸ τοῦ γάμου καὶ μετὰ τὸν γάμον. ποῖος γάρ, εἰπέ μοι, γάμος ἀπέτεκε τὸν Ἀδάμ; ποῖαι δὲ τὴν Εὔαν ὠδῖνες; οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν. τί οὖν δέδοικας εἰκῆ καὶ τρέμεις μὴ παυσαμένου τοῦ γάμου καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων παύσηται γένος; μυρίαι μυριάδες ἀγγέλων λειτουργοῦσι τῷ Θεῷ· χίλιαι χιλιάδες ἀρχαγγέλων παρεστᾶσιν αὐτῷ· καὶ " οὐδεὶς τούτων γέγονεν ἐκ διαδοχῆς, οὐδὲ ἐκ τόκων καὶ ὠδίνων καὶ συλλή- " ψεως· οὐκοῦν πολλῷ μᾶλλον ἀνθρώπους ἐποίησεν ἂν γάμου χωρίς· C ὥσπερ οὖν καὶ ἐποίησε τοὺς πρώτους, ὅθεν ἅπαντες ἄνθρωποι.

Καὶ νῦν δὲ οὐχ ἡ τοῦ γάμου δύναμις τὸ γένος συγκροτεῖ τὸ ἡμέτερον, ἀλλ' ὁ τοῦ κυρίου λόγος ὁ παρὰ τὴν ἀρχὴν εἰπών, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. τί γάρ, εἰπέ μοι, τὸν Ἀβραὰμ " εἰς παιδοποιίαν τὸ πρᾶγμα ὤνησεν; οὐκ ἐπὶ τοσούτοις αὐτῷ χρησάμενος ἔτεσι, ταύτην ὕστερον ἀφῆκε τὴν φωνήν; δέσποτα, τί μοι δώσεις; " ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος. ὥσπερ οὖν τότε ἀπὸ νεκρῶν σωμά- " D των τοσαύταις μυριάσι δέδωκεν ὑπόθεσιν καὶ ῥίζαν ὁ Θεός· οὕτω καὶ παρὰ τὴν ἀρχήν, εἰ τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ πεισθέντες οἱ περὶ τὸν Ἀδὰμ τῆς ἡδονῆς ἐκράτησαν τοῦ ξύλου, οὐκ ἂν ἠπόρησεν ὁδοῦ δι' ἧς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος αὐξήσει· οὔτε γὰρ ὁ γάμος μὴ βουλομένου Θεοῦ δυνήσεται ποιῆσαι πολλοὺς τοὺς ὄντας ἀνθρώπους· οὐδὲ ἡ παρθενία, βουλομένου πολλοὺς εἶναι, λυμανεῖται τὸ πλῆθος. ἀλλ' οὕτως ἐβουλήθη, φησί, δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἀπείθειαν τὴν ἡμετέραν. διὰ τί γὰρ μὴ E πρὸ τῆς ἀπάτης ὁ γάμος ἐφάνη; διὰ τί μὴ ἐν παραδείσῳ ἡ μίξις; διὰ τί μὴ πρὸ τῆς ἀρᾶς ὠδῖνες; ὅτι ταῦτα μὲν περιττά. ὕστερον δὲ γέγονεν ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν καὶ ταῦτα, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα, αἱ πόλεις, αἱ τέχναι, ἡ τῶν ἱματίων περιβολή, ὁ λοιπὸς τῶν χρειῶν ὄχλος. ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἐπισυρόμενος εἰσήλασεν ὁ θάνατος μεθ' ἑαυτοῦ. μὴ τοίνυν ὃ διὰ τὴν ἀσθένειαν συνεχωρήθη τὴν σήν, τοῦτο τῆς παρθενίας προτίμα· μᾶλλον δὲ μηδὲ ἐν ἴσῳ τίθεσο· ἐπεὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ τὸ δύο γυναῖκας ἔχειν τοῦ μιᾷ ἀρκεῖσθαι μόνον ἄμεινον εἶναι φήσεις, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο συγκεχώρηται ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως· καὶ τὸν πλοῦτον δὲ οὕτως τῆς ἑκουσίου προτιμήσεις πενίας, καὶ τὴν τρυφὴν τῆς σώφρονος διαίτης, καὶ τὸ ἀμύνεσθαι τοῦ φέρειν τὸν ἀδικοῦντα γενναίως.

Σὺ δὲ

Σὺ δὲ αὐτὰ κακίζεις, φησί. κακίζω μὲν οὐδαμῶς. Θεὸς γὰρ αὐτὰ συνεχώρησε, καὶ γέγονεν ἐν καιρῷ χρήσιμα· μικρὰ δὲ αὐτὰ εἶναί φημι, καὶ παίδων κατορθώματα μᾶλλον ἢ ἀνδρῶν. καὶ διὰ τοῦτο ἡμᾶς „τελείους ὁ Χριστὸς δημιουργῆσαι βουλόμενος, ἐκεῖνα μὲν ἀποθέσθαι „ἐκέλευσεν ὥσπερ ἱμάτια παιδικὰ καὶ οὐ δυνάμενα περιβάλλειν τὸν „ἄνδρα τὸν τέλειον, οὐδὲ τὸ μέτρον κοσμῆσαι τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, τὰ δὲ ἐκείνων εὐπρεπέστερα καὶ τελειότερα περιθέσθαι ἐκέλευσεν· οὐκ ἀντινομοθετῶν ἑαυτῷ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀκολουθῶν. εἰ γὰρ καὶ τὰ προστάγματα ταῦτα ἐκείνων μείζω, ἀλλὰ τοῦ νομοθέτου σκοπὸς ὁ αὐτός. τίς οὖν ἐστιν οὗτος; περικόψαι τὴν κακίαν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, καὶ πρὸς τὴν τελείαν αὐτὴν ἀγαγεῖν ἀρετήν. εἰ τοίνυν τοῦτο ἐσπούδακεν, οὐ τὸ μείζονα ἐπιτάξαι τῶν προτέρων, ἀλλὰ τὸ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀφεῖναι διαπαντὸς, καὶ μηδέποτε τῆς εὐτελείας ἀπαλλάξαι ἐκείνης, τοῦτο ἐναντιουμένου σφόδρα ἦν ἑαυτῷ. ὥσπερ γὰρ εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν ὅτε νηπιωδέστερον τὸ τῶν ἀνθρώπων διέκειτο γένος, τὴν ἐπιτεταμένην ταύτην ἐνομοθέτησε πολιτείαν, οὐδ' ἂν τὸ σύμμετρον ἐδεξάμεθά ποτε· ἀλλὰ πάντα τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ὑπὸ ταύτης ἂν τῆς ἀμετρίας διέφθαρτο· οὕτως εἰ μετὰ τὸν πολὺν χρόνον ἐκεῖνον καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου παιδαγωγίαν, τοῦ καιροῦ τὴν οὐράνιον ταύτην καλοῦντος φιλοσοφίαν, εἴασε μένειν ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδὲν ἂν μέγα ἐκ τῆς συγκαταβάσεως ἐκαρπωσάμεθα ἐκείνης, τῆς τελειότητος, δι' ἣν ἡ συγκατάβασις γέγονε, μὴ παραγινομένης ἡμῖν.

Νῦν δὲ παρόμοιον γέγονεν οἷον ἐπὶ τῶν νεοττῶν. καὶ γὰρ ἐκείνους, ὅταν ἐκθρέψῃ ἡ μήτηρ, προάγει μὲν τῆς καλιᾶς· ἂν δὲ ἀσθενοῦντας ἴδῃ καὶ καταπίπτοντας, καὶ δεομένους ἔτι τῆς ἔνδον μονῆς, ἀφίησιν ἔτι πλείους ἡμέρας· οὐχ ἵνα διαπαντὸς ἔνδον μένωσιν, ἀλλ' ἵνα παγῶσιν αὐτοῖς καλῶς τὰ πτερὰ, καὶ τῆς ἰσχύος προσγινομένης ἁπάσης, μετ' ἀσφαλείας λοιπὸν τῆς πτήσεως ἔχωνται. οὕτω καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς μὲν εἷλκεν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν ἐκεῖ φέρουσαν ὁδὸν ἐδείκνυ, οὐκ ἀγνοῶν μὲν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εἰδὼς, ὅτι οὐκ ἀρκέσομεν πρὸς τὴν πτῆσιν ἐκείνην· δεῖξαι δὲ ἡμῖν βουλόμενος, ὅτι οὐ παρὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν τὸ πτῶμα γίνεται. ἐπειδὴ δὲ ἔδειξεν, οὕτω λοιπὸν ἀφίησιν ὥσπερ ἐν καλιᾷ τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ τῷ γάμῳ τρέφεσθαι χρόνον πολύν. ὡς δὲ ἡμῖν ἐν τῷ πολλῷ χρόνῳ τὰ τῆς ἀρετῆς ἔφυ πτερὰ, τότε ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐλθὼν ἐξήγαγε τῆς ἐνταῦθα μονῆς, διδάσκων ὑψηλότερα πέτασθαι. οἱ μὲν οὖν ἔτι νωθρότερον διακείμενοι, καὶ τὸν βαθὺν ὕπνον καθεύδοντες, ἐμφιλοχωροῦσιν ἔτι τῇ καλιᾷ, τοῖς τοῦ κόσμου προσηλωμένοι πράγμασιν· οἱ δὲ ὄντως γενναῖοι, καὶ τοῦ φωτὸς ἐρασταὶ, μετὰ πολλῆς εὐκολίας ἀφέντες αὐτὴν, πρὸς τὰ μετέωρα πέτανται, καὶ τῶν οὐρανῶν ἔχονται, πάντα ἐπὶ τῆς γῆς καταλείψαντες, τὸν γάμον, τὰ χρήματα, τὰς φροντίδας, τὰ ἄλλα πάντα, ὅσα πρὸς τὴν γῆν ἡμᾶς καθέλκειν εἴωθε. μὴ τοίνυν τὴν ἐξ ἀρχῆς γενομένην ἐπιτροπὴν τοῦ γάμου, ταύτην ἀνάγκην εἰς τὸ ἑξῆς εἶναι νομίζωμεν, κωλύουσαν ἀναχωρεῖν τοῦ γάμου. ὅτι γὰρ ἡμᾶς αὐτὸν ἀφεῖναι βούλεται, ἄκουσον τί φησιν· ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω. εἰ δὲ μὴ παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦτο ἐπέταξε, μὴ θαυμάσῃς. οὐδὲ γὰρ ἰατρὸς πάντα ὑφ' ἓν τοῖς κάμνουσι καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν προστάττει· ἀλλ' ὅταν μὲν ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ κατέχωνται, τῆς στερεᾶς αὐτοὺς ἀπείργει τροφῆς· ὅταν δὲ ἀποθῶνται ἐκεῖνο τὸ πῦρ, καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ τῷ σώματι προσγινομένην ἀσθένειαν, τότε λοιπὸν ἀπαλλάξας αὐτοὺς τῶν δυσαρέστων σιτίων, ἐπὶ τὴν συνήθη φέρει δίαιταν. ὥσπερ δὲ ἐν τοῖς σώμασι τὰ στοιχεῖα πρὸς ἄλληλα στασιάζοντα κατὰ τὸ πλεῖον ἢ ἔλαττον τὴν νόσον ἐργάζεται· οὕτω ἐπὶ τῆς ψυχῆς, αἱ τῶν παθῶν ἀμετρίαι διαφθείρουσι τὴν ὑγίειαν αὐτῆς· καὶ δεῖ μάλιστα καιροῦ, τοῦ καταλλήλως τοῖς ὑποκειμένοις πάθεσιν ἔχειν τὸ πρόσταγμα· ὡς τούτων ἄνευ ἀμφοτέρων οὐκ ἂν ἀρκέσειε νόμος καθ' ἑαυτὸν διορθῶσαι τὴν ἐν τῇ ψυχῇ γινομένην διαστροφήν. ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἡ τῶν φαρμάκων φύσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δυνήσεται ἂν ἕλκος ἀφανίσαι ποτέ. ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τραυμάτων τὰ φάρμακα, τοῦτο ἐπὶ τῶν ἁμαρτημάτων οἱ νόμοι. σὺ δὲ ἰατρὸν νῦν μὲν τέμνοντα, νῦν δὲ καίοντα, νῦν δὲ οὐδέτερον τούτων ποιοῦντα ἐπὶ τῶν αὐτῶν πολλάκις τραυμάτων, οὐ πολυπραγμονεῖς, καὶ ταῦτα πολλάκις ἀποσφαλέντα τοῦ τέλους· τὸν δὲ Θεὸν ἄνθρωπος ὢν, τὸν οὐδαμοῦ μηδὲ διαμαρτάνοντα, πάντα δὲ ἀξίως τῆς οἰκείας οἰκονομοῦντα σοφίας περιεργάσῃ, καὶ τῶν προσταγμάτων εὐθύνας ἀπαιτήσεις, καὶ οὐ παραχωρήσεις τῷ τῆς σοφίας ἀπείρῳ; καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης ταῦτα παραπληξίας; εἶπεν, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε. τοῦτο γὰρ ὁ καιρὸς ἀπῄτει, τῆς φύσεως μαινομένης, καὶ τὸν τῶν παθῶν οἶστρον μὴ δυναμένης ἐνεγκεῖν, οὐδὲ ἐχούσης εἰς ἕτερόν τινα λιμένα καταφυγεῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ζάλῃ. ἀλλὰ τί κελεύειν ἐχρῆν; ἐν ἐγκρατείᾳ καὶ παρθενίᾳ διάγειν; ἀλλὰ τοῦτο μεῖζον ἂν τὸ πτῶμα εἰργάσατο, καὶ τὴν φλόγα σφοδροτέραν ἐποίησε. καὶ γὰρ τοὺς γάλακτος μόνου δεομένους παῖδας ἄν ἔτι τις ἐκείνης ἀπαγαγὼν τῆς τροφῆς, τοῖς ἀνδράσι προσηκούσης ἀναγκάζῃ μεταλαμβάνειν, οὐδὲν τὸ κωλῦον αὐτοὺς ἀπολέσθαι εὐθέως. τοσοῦτον ἡ ἀκαιρία κακόν. διὰ ταῦτα ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐδόθη ἡ παρθενία· μᾶλλον δὲ ἡ παρθενία μὲν ἐξ ἀρχῆς καὶ τοῦ γάμου προτέρα ἡμῖν ἐφάνη· διὰ ταῦτα δὲ ἐπεισῆλθεν ὕστερον ὁ γάμος, καὶ πρᾶγμα ἀναγκαῖον ἐνομίζετο εἶναι·

A Tu verò, inquit, hæc improbas. Equidem non improbo. Nam ea & Deus conceſſit, & erant ſuo tempore utilia; ſed levia cenſeo, & puerorum magis quàm virorum rectè facta. Ideóque Chriſtus volens nos perfectos reddere, *juſſit his tanquam puerilibus veſtibus detractis, quæ & virum adultum amicire, & menſuram ætatis plenitudinis Chriſti ornare minimè poſſent, ſplendidiores quaſdam ac perfectiores induere:* non ille quidem ſecum pugnans; ſed maximè conſentiens. Nam etſi hæc illis ma- B jora ſunt præcepta, idem tamen conſilium eſt legiſlatoris. Quódnam id eſt? Reciſa animi noſtri vitioſitate, eum ad perfectam virtutem deducere. Iraque ſi ei operam dediſſet, non ut prioribus majora imponeret; ſed in iiſdem perpetuò fineret, neque ab ea humilitate unquam ſublevaret, fuiſſet id vehementer ſecum pugnantis. Ut enim ſi initiò, cùm puerilius affectum eſſet genus humanum, accuratum hoc inſtitutum ſanxiſſet, nunquam nec moderatum accepiſſemus; ſed im- C moderatione ea ſalus nobis omnis periiſſet: ita ſi poſt longum hoc ſpatium, ac ſub lege diſciplinam, tempore nos ad cæleſtem hanc philoſophiam vocante, hærere in terra ſiviſſet, nihil magnum ex indulgentia ea percepiſſemus, cum perfectio, propter quam indulgentia eſt, nobis non obtigiſſet.

XVI. *Matrimonium indulgentiæ eſſe.* Pſal. 4, 13.

Nunc ſimile quiddam nobis ac pullis contigit. Nam ubi eos educavit mater, profert illos quidē ē nido: ſed ſi imbecilles videt, D ac lapſantes, & qui adhuc opus habeant intus contineri, ſinit inſuper plures dies, non ut perpetuò intus hæreant; ſed ut alis probè confirmatis, atque omni contracto robore, exin ſecuri volatum ineant. Sic nos Dominus noſter jam olim ad cœlum trahebat, viámque, quæ eò ferret, monſtrabat: non ille quidem ignorans, quin bellè etiam conſcius, impares ad eum volatum futuros; ſed oſtendere nobis volens, non voluntate ſua; ſed imbecillitate noſtra caſum fieri. Quod ubi oſtendit, ſivit E porrò in hoc mundo & matrimonio tanquam nido quodam diutius ali: donec tandem virtutis quaſi quibusdam pennis longo intervallo enatis, ſenſim atque pedetentim aggreſſus, domicilio hoc eductos, altiùs docuit evolare. Ergo alii adhuc oſcitantes, arctóque ſomno conſopiti, nido etiamdum conſueſcunt, mundanis affixi rebus. Alii verò generoſi, ac lucis amatores, eo facillimè deſerto, ſupera capeſſunt, omnibúſque in terra relictis, matrimonio, nummis, curis, cunctíſque A reliquis quæ ad terram nos detrahere ſolent, cœlo initant. Quare ne putemus, matrimonii olim permiſſionem, neceſſitatem deinceps eſſe, ab eo refugere vetantem: nam velle eum ut id dimittamus, audi quid dicat, *Qui capere poteſt, capiat.* Quòd ſi id principiò minùs juſſit, nihil mirum: neque enim medicus omnia ſimul ægrotis eodémque tempore præſcribit: ſed cùm à febri tenentur, à firmiori cibo eos arcet: cùm æſtum eum, atque ab eo corpori contractam infirmitatem depule- B runt, tum, ingratis demùm cibis liberatos, aſſueto victui reddit. Quemadmodum verò in corporibus elementa inter ſe diſcordia exceſſu defectúve morbum concitant; ita & animi ſanitatem affectuum immoderationes corrumpunt: in primíſque opus eſt tempeſtivitas, atque ut ad ſubjectas affectiones accommodatum præceptum ſit: alioqui lex ſine his utriſque ad corrigendam excitatam in animo depravationem minimè ſufficiet: ut nec medicamentorum vis ulcus ſanare per ſe pote- C rit. nam quod remedia vulneribus, id vitiis leges præſtant. Tu verò medicum, ſæpe idem vulnus, nunc ſecantem, nunc urentem, nunc horum neutrum facientem, præſertim qui frequenter à fine aberret, non urgere: Deum verò, qui homo ſis, nunquam aberrantem; ſed omnia ut ejus dignum ſapientia eſt, moderantem, obtundere, ab eóque præceptorum rationem exigere, neque infinitæ Sapientiæ tanquam de via cedere? an non ea extrema amentia eſt? *Creſcite,* ait, *& multiplica-* D *mini.* Id enim tempus poſtulabat, furente natura, ac neque ad libidinis impetum conſiſtente, neque in ea tempeſtate portum alium, quò confugeret, habentes. Sed quid imperandum fuit? Ut continentes ac cœlibes degerent? At hoc & lapſum majorem, & vehementiorem flammam effeciſſet. Nam ſi quis pueros, qui lac ſolū deſiderent, ab eo cibo remotos, viris congruo veſci cogat, nihil impediet, quo minus è veſtigio pereant. Tantum malum eſt intempeſtivitas. Eapropter virginitas initiò data non eſt: imò E verò virginitas & initiò, & matrimonio prior extitit, ſed eapropter invaſit porrò matrimonium, viſúmque neceſſarium eſt,

XVII. *De Dei indulgentia.*

Mat. 19, 12.

Gen. 1, 28.

A cum, ſiquidem Adamus obediens manſiſſet, eo opus non fuiſſet. Atqui, inquit, tot millia prodiiſſent? Ego verò, quando hæc te formido admodum ſollicitans manet, iterum abs te quæro, unde nobis Adamus, unde Eva, non interveniente matrimonio? Quid igitur? itáne, inquit, homines omnes erant naſcituri? H c an alio modo, haud ſanè habeo dicere: illud enim nunc agitur, Deo ad frequentandos in terra homines matrimonio opus non fuiſſe.

XIIX. *Non virginitatem genus noſtrum imminuere; ſed peccata.* Gen. 6, 2.

B Nec verò mortalium generi virginitatem interitum comparare; ſed flagitia & fœdos coïtus, oſtendit illa Noæ tempeſtate hominum, jumentorum, breviter omnium in terris animantium internecio. Nam ſi tum obſcœnæ ei libidini reſtitiſſent Dei filii, ac virginitatem coluiſſent, neque hominum filias iniquis oculis aſpexiſſent, nunquam hæc eos pernicies oppreſſiſſet. Atque hæc nolim à me ita accipi, quaſi eorum cladem in matrimonium conferrem: non enim id nunc dico; ſed genus noſtrum perimere ac delere, id verò non eſſe virginitatis. C

XIX. *Matrimonio olim duas fuiſſe cauſas, nunc unā eſſe* 1. Cor. 7, 2.

Itaque cùm liberûm quærendorum cauſa proditum matrimonium eſt, tum multo magis ad naturæ ardorem reſtinguendum. Atque id Paulus teſtatur, dicens: *Sed propter fornicationem, ſuam quiſque uxorem habeat*: non propter liberorum procreationem. rurſumque convenire jubet, non ut multarum prolium parentes fiant: ſed cur? *Ne vos tentet*, inquit, *Satanas.* ac progreſſus, non dixit, ſin optant liberos; ſed quid? D qui ſe non continent, matrimonium contrahant. Principio enim, ut dicebam duplicem hanc occaſionem habebat; ſed deinde terra ac mari, atque orbe omni repleto, unus duntaxat prætextus eſt reliquus, nequitiæ & libidinis abolitio. Nam qui etiamnum in his vitiis erant volutaturi, & porcorum vitam agere, atque in luſtris perire cuperent, non minimum demeretur, quæ neceſſitate ea atque fœditate liberatos, ſanctos caſtóſque tueatur. E At enim quis umbratilis hujus pugnæ futurus modus eſt? & vos enim qui hæc diſſeritis, æquè atque nos virginitatis excellentiam tenetis, omniáque quæ à vobis dicuntur commenta ac prætextus ſunt, & libidinis tegumenta.

XX. *Etiam ſi nullum periculū eſſet iis qui virginitatem deſpiciant, tamen ne ſic quidem tutum eſſe eam deſpicere.*

Verùm ut hæc impunè dicere liceat, tamen vel hac ratione à calumnia temperatum oportuit. Nam qui de rebus præclaris ſecus ſentiat, præter alia damna, non leve etiam apud omnes improbitatis ſuæ teſtimonium, adeò depravatum & iniquum judicium profert. Itaque ſi nulla alia de cauſa, at ne tam tetram A opinionem de ſe concitarent, linguam continere decebat: cogitantes, qui ſummis certaminibus illuſtres laudet, eum licet eodem non evadat, facilè ab omnibus veniam conſequi. At qui nec ea exerceat, & multis coronis digna etiam damnet, meritò eum omnes oderint ceu hoſtem atque inimicum virtutis, & inſanis miſeriorem. Hi enim, & quæ committunt, neſciunt, nec quæ patiuntur, ultrò ſuſcipiunt: ideóque læſo magiſtratu non modo pœnas minimè dant; ſed eos ipſi etiam læſi miſerantur. B Quòd ſi quis autem prudens ea deſignet, quæ illi imprudentes faciunt, jure omnium ſententiis ut naturæ noſtræ perduellis damnetur.

XXI. *Ingens periculum eſſe iis qui virginitatem deſpiciant.* Pſ. 49, 20

Quare quod dicebam, ut accuſatio ea impunè eſſet, tamen ob ea, quæ jam dixi, abſtinere oportebat. Nam ineſt in eo ingens periculum: neque *enim qui ſedens contra ſuum fratrem loquitur, & adverſus filium matris ſuæ ſcandalum ponit*, ſolùm punietur, ſed etiam qui quæ Deo præclara videantur, culpare inſiſtat. C Jam accipe quid alius Propheta in eandem ſenteniam diſſerat: *Væ illi qui malum bonum, & bonum malum dicit; qui lucem in tenebras, & tenebras in lucem convertit; qui amarum in dulce, & in amarum dulce mutat.* Nam quid virginitate dulcius, quid melius, quid illuſtrius? quæ fulgores ipſis etiam Solis radiis luculentiores emittat, noſque ab omnibus ſeculi hujus negotiis abjunctos, in juſtitiæ Solē puris oculis aſſiduè contuentes præſtet. D Atque hæc quidem Eſaias, de his qui inter eos judicia haberent corrupta, vociferatur: audi verò quid alius etiam Propheta de his, qui eas verborum peſtes in vulgus ſpargant, dicat, ab eodem adverbio itidem exorſus: *Væ ei, qui proximo ſuo potum dat ſubverſionem turbidam.* Eſt autem væ, verbum non ſimplex; ſed quo ingentes continentur minæ, ut immiſericors ſupplicium promulgetur. Nam in ſacris literis adverbium hoc in eos uſurpatur, qui imminentes pœnas amplius effugere non poſſunt. Rurſum alius Propheta Judæos notans, *Vinum*, inquit, *ſanctificatis propinaviſtis.* E Quòd ſi, qui Nazaræis vinum propinet, adeò mulctabitur, quo non ſupplicio dignus erit, qui in ſimplicium mentes ſubverſionem turbidam effundat? Si qui exiguum legitimi † exercitii partem ſuccîdat, inexorabiles pœnas ſuſtinet, qui ſanctimoniam hanc omnem convellat, quibus modis accipietur?

Gen. 1.
Eſ. 5, 20.
Sap. 5.
Hab. 2, 15.
Amos 2, 12
† *Vox Græca monachorum propria eſt, ut velle mihi videatur, Nazaræos*

A ὡς εἴ γε ἔμεινεν ὑπακούων ὁ Ἀδάμ, οὐκ ἂν ἐδέησε τούτου. καὶ πῶς ἄν φησιν, αἱ τοσαῦται μυριάδες ἐγένοντο; ἐγὼ δέ σε πάλιν ἐρωτῶ, ἐπειδή σε σφόδρα παραμένει κατασείων οὗτος ὁ φόβος, πῶς ὁ Ἀδάμ, πῶς δὲ ἡ Εὔα, μὴ μεσιτεύοντος γάμου; τί οὖν; οὕτως, φησὶν, ἔμελλον ἅπαντες ἄνθρωποι γίνεσθαι; εἴτε οὕτως, εἴτε ἑτέρως, οὐκ ἔχω λέγειν. τὸ γὰρ ζητούμενον νῦν, ὅτι γάμου οὐκ ἔδει τῷ Θεῷ πρὸς τὸ πολλοὺς ποιῆσαι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἀνθρώπους. Ὅτι δὲ οὐχ ἡ παρθενία ποιεῖ B τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐπιλιπεῖν, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία καὶ αἱ ἄτοποι μίξεις ἔδειξεν ὁ κατὰ τὸν Νῶε γενόμενος ἀφανισμὸς καὶ ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν, καὶ πάντων ἁπλῶς τῶν ἐμπνεόντων ἐπὶ τῆς γῆς. εἰ γὰρ ἔστησαν πρὸς τὴν ἄτοπον τότε ἐπιθυμίαν ἐκείνην οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν παρθενίαν ἐτίμησαν, εἰ μὴ εἶδον ἀδίκοις ὄμμασι τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, οὐκ ἂν αὐτοὺς ὁ τοσοῦτος κατέλαβεν ὄλεθρος. καὶ μή μέ τις οἰέσθω τῆς ἀπωλείας αὐτῶν αἰτιᾶσθαι τὸν γάμον· οὐ γὰρ τοῦτό φημι νῦν, ἀλλ' ὅτι τὸ ἀπολλῦσαι καὶ διαφθείρειν τὸ γένος τὸ ἡμέτερον, οὐ τῆς C παρθενίας ἐστίν.

Ἐδόθη μὲν οὖν καὶ παιδοποιίας ἕνεκεν ὁ γάμος· πολλῷ δὲ πλέον ὑπὲρ τοῦ σβέσαι τὴν τῆς φύσεως πύρωσιν. καὶ μάρτυς ὁ Παῦλος, λέγων· διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω· οὐ διὰ τὰς παιδοποιίας· καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθαι κελεύει, οὐχ ἵνα πατέρες γένωνται παίδων πολλῶν· ἀλλὰ τί; ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς, φησί. καὶ προελθὼν δὲ οὐκ εἶπεν· εἰ δὲ ἐπιθυμοῦσι παίδων· ἀλλὰ τί; D εἰ δὲ μὴ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν. παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν, ὅπερ ἔφην, δύο ταύτας εἶχε τὰς ὑποθέσεις· ὕστερον δὲ πληρωθείσης καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάττης καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, μία λείπεται πρόφασις αὐτοῦ μόνη, ἡ τῆς ἀκολασίας καὶ τῆς ἀσελγείας ἀναίρεσις. τοὺς γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἐν τούτοις καλινδουμένους τοῖς πάθεσι, καὶ χοίρων βίον ἐπιθυμοῦντας ζῆν, καὶ ἐν χαμαιτυπείοις φθείρεσθαι, οὐ μικρὸν ὀνίνησι, τῆς ἀκαθαρσίας καὶ τῆς ἀνάγκης ἀπαλλάττων ἐκείνης, καὶ ἐν ἁγιασμῷ E καὶ σεμνότητι διατηρῶν. ἀλλὰ γὰρ μέχρι τίνος οὐ παύσομαι σκιαμαχῶν; καὶ γὰρ ὑμεῖς οἱ ταῦτα λέγοντες, ἡμῶν οὐχ ἧττον ἴστε τὴν τῆς παρθενίας ὑπεροχὴν, καὶ πάντα ἅπερ ὑμῖν εἴρηται, σκήψεις καὶ προφάσεις εἰσὶ καὶ ἀκρασίας προκαλύμματα. Ἀλλ' εἰ μὲν ἀκινδύνως ἐνῆν ταῦτα λέγειν, ἔδει μὲν καὶ οὕτω παύεσθαι τῆς διαβολῆς. ὁ γὰρ πρὸς τὰ καλὰ τῶν πραγμάτων ἀπ' ἐναντίας διακείμενος τῆς γνώμης, μετὰ τῆς ἄλλης βλάβης, καὶ μαρτύριον οὐ μικρὸν παρὰ πᾶσι τῆς οἰκείας ἐκφέρει μοχθηρί- A ας, τῆς οὕτω διεστραμμένην καὶ ἄδικον ψῆφον· ὥστε εἰ καὶ μηδενὸς ἕνεκεν ἄλλου, ὑπέρ γ' οὖν μὴ περιβαλέσθαι δόξαν οὕτω πονηρὰν, ἐπέχειν τὴν γλῶτταν ἐχρῆν ἐνθυμουμένους, ὅτι ὁ μὲν θαυμάζων τοὺς ἐν τοῖς μεγίστοις διαλάμποντας ἄθλοις, κἂν μὴ δυνηθῇ τῶν αὐτῶν ἐφικέσθαι, συγγνώμης δυνήσεται παρὰ πάντων τυχεῖν. ὁ δὲ πρὸς τῷ μὴ μετιέναι καὶ κακίζων τὰ πολλῶν ἄξια στεφάνων, δικαίως ἂν παρὰ πάντων μισοῖτο ὡς ἐχθρὸς καὶ πολέμιος τῆς ἀρετῆς, καὶ τῶν μαινομένων ἀθλιώτε- B ρον διακείμενος. οἱ μὲν γὰρ οὐκ ἴσασιν ἃ ποιοῦσιν, οὐδὲ ἑκόντες ἃ πάσχουσιν ὑπομένουσι· διὸ καὶ τοὺς ἐν δυναστείαις ὄντας ὑβρίζοντες, οὐ μόνον οὐ κολάζονται, ἀλλὰ καὶ ἐλεοῦνται παρὰ τῶν ὑβρισθέντων αὐτῶν. εἰ δέ τις ἑκὼν ταῦτα τολμήσειεν, ἅπερ ἄκοντες ἐκεῖνοι ποιοῦσι, δικαίως ἂν ταῖς ἁπάντων καταδικάζοιτο ψήφοις, ὡς τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ἐχθρός.

Ἐχρῆν μὲν οὖν, ὅπερ ἔφην, εἰ καὶ ἀκίνδυνος ἦν ἡ τοιαύτη κατηγορία, C τῶν γ' οὖν εἰρημένων ἕνεκεν αὐτῆς ἀπέχεσθαι. νῦν δὲ καὶ κίνδυνος τῷ πράγματι κεῖται μέγας. οὐ γὰρ ὁ καθήμενος καὶ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ καταλαλῶν, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρὸς τιθεὶς σκάνδαλον, κολασθήσεται μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ πράγματα διαβάλλειν ἐπιχειρῶν τῷ Θεῷ δοκοῦντα εἶναι καλά. ἄκουσον γ' οὖν τί φησιν ἕτερος προφήτης περὶ αὐτοῦ τούτου διαλεγόμενος· οὐαὶ ὁ λέγων τὸ πονηρὸν καλὸν, καὶ τὸ καλὸν πονηρόν· ὁ τιθεὶς τὸ φῶς σκότος καὶ τὸ σκότος φῶς· ὁ τιθεὶς τὸ γλυκὺ πικρὸν καὶ D τὸ πικρὸν γλυκύ. τί γὰρ τῆς παρθενίας ἥδιον, τί κάλλιον, ἢ φαιδρότερον; καὶ γὰρ αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων φαιδροτέρας ἀφίησι τὰς μαρμαρυγὰς, πάντων μὲν ἡμᾶς ἀπαλλάττουσα βιωτικῶν, καθαροῖς δὲ ὀφθαλμοῖς εἰς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ἀτενὲς παρασκευάζουσα ἐνορᾷν. καὶ ταῦτα μὲν ὁ Ἡσαΐας περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς τὰς διεστραμμένας κρίσεις ἐχόντων ἐβόα· ἄκουσον δὲ καὶ περὶ τῶν εἰς ἑτέρους ἐκφερόντων τὰ λοιμικὰ ταῦτα ῥήματα, τί φησιν ἄλλος προφήτης, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πάλιν ὀπιφθέγματος ποιούμενος τὴν ἀρχήν· οὐαὶ ὁ ποτίζων τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀνατροπὴν θολε- E ράν. τὸ δὲ οὐαὶ, οὐ ῥῆμα ψιλόν ἐστιν, ἀλλ' ἀπειλητικὸν φωνῆς· ἃ ... καὶ ἀσύγγνωστον προαναφωνοῦσα τὴν τιμωρίαν. ἐπὶ γὰρ τῶν οὐκέτι δυναμένων διαφυγεῖν τὴν μέλλουσαν κόλασιν, οὕτω τὸ ἐπίρρημα κεῖται ἐν ταῖς γραφαῖς. καὶ πάλιν ἕτερος προφήτης ἐγκαλῶν τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγεν· ἐποτίσατε τοὺς ἡγιασμένους οἶνον. εἰ δὲ ὁ τοὺς Ναζαραίους οἶνον ποτίζων, τοσαύτην ὑποστήσεται τιμωρίαν, ὁ τὴν θολερὰν ἀνατροπὴν ἐκχέων εἰς τὰς τῶν ἀφελεστέρων ψυχὰς, τίνος οὐκ ἔσται κολάσεως ἄξιος; εἰ μέρος μικρὸν κατὰ νόμον ἀσκήσεως ὑποτεμνόμενός τις, ἀπαραίτητον ἔχει τὴν κόλασιν, ὁ τὴν ἁγιωσύνην ταύτην ὁλόκληρον διασύρων, τίνα ὑφέξει δίκην;

ἐάν τις σκανδαλίσῃ, φησὶν, ἕνα τῶν μικρῶν τούτων, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα μύλος ὀνικὸς κρεμασθῇ περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ εἰς τὴν θάλασσαν. τί οὖν λέξουσιν οἱ διὰ τῶν ῥημάτων τούτων οὐχ ἕνα μικρὸν, ἀλλὰ πολλοὺς σκανδαλίζοντες; ὅπου γὰρ ὁ τὸν ἀδελφὸν καλῶν μωρὸν, ὀρθὴν ἐπὶ τὸ τῆς γεέννης ἀπαχθήσεται πῦρ· ὁ τὴν ἰσάγγελον ταύτην διαβάλλων πολιτείαν, πόσην ὀργὴν ἐπισπάσεται κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς; κατεγέλασέ ποτε τοῦ Μωϋσέως ἡ Μαρία, οὐχ οὕτως ὡς τῆς παρθενίας νῦν ὑμεῖς, ἀλλὰ πολλῷ ἔλαττον καὶ ἐπιεικέστερον. οὐ γὰρ διέσυρε τὸν ἄνδρα, οὐδὲ ἐχλεύασε τὴν ἀρετὴν τοῦ μακαρίου τούτου ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐθαύμασε· τοσοῦτον δὲ εἶπε μόνον, ὅτι καὶ αὐτὴ τῶν αὐτῶν ἀπήλαυσεν ὧνπερ ἐκεῖνος· ἀλλ' ὅμως οὕτως ἐξεκαλέσατο τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργὴν, ὡς οὐδὲ αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ δοκοῦντος ὑβρίσθαι πολλὰ παρακαλοῦντος γενέσθαι τι πλέον, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω τῆς ἐκείνου γνώμης ἐπιταθῆναι τὴν τιμωρίαν αὐτῇ.

Καὶ τί λέγω Μαριάμ; οἱ γὰρ παῖδες ἐκεῖνοι οἱ περὶ τὴν Βηθλεὲμ παίζοντες, ἵνα πρὸς τὸν Ἐλισσαῖον τοῦτο μόνον εἴπωσιν, ἀνάβαινε φαλακρέ· οὕτω παρώξυναν τὸν Θεὸν, ὡς ἅμα τῷ λόγῳ τούτῳ ἄρκτους αὐτῶν ἐπαφεῖναι τῷ πλήθει· καὶ γὰρ τεσσαράκοντα δύο ἦσαν· καὶ πάντες ἄρδην ὑπὸ τῶν θηρίων ἐσπαράττοντο τότε ἐκεῖνοι· καὶ οὔτε ἡλικία, οὔτε τὸ πλῆθος, οὔτε τὸ γελῶντας εἰπεῖν προὔστη τῶν μειρακίων· καὶ μάλα εἰκότως. εἰ γὰρ μέλλοιεν οἱ τοὺς τοσούτους ἀναδεχόμενοι πόνους, καὶ παρὰ παίδων καὶ παρὰ ἀνδρῶν διασύρεσθαι, τίς τῶν ἀσθενεστέρων αἱρήσεται πόνους ἀναδέξασθαι γέλωτας ἔχοντας καὶ χλευασίαν; τίς δὲ τῶν πολλῶν ζηλώσει τὴν ἀρετὴν, οὕτω καταγέλαστον αὐτὴν οὖσαν ὁρῶν; εἰ γὰρ νῦν πάντων αὐτὴν πανταχοῦ θαυμαζόντων, οὐ τῶν μετιόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκπεπτωκότων αὐτῆς, ὅμως ὀκνοῦσι καὶ ἀναδύονται πρὸς τοὺς ἱδρῶτας ἐκείνους πολλοὶ, τίς ἂν αὐτῆς ἐπιλαβέσθαι ταχέως ἠθέλησεν, εἰ πρὸς τῷ μὴ θαυμάζεσθαι, καὶ διαβαλλομένην ἑώρα παρὰ πάντων ἀνθρώπων. οἱ μὲν γὰρ ἰσχυροὶ λίαν καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἤδη μεταστάντες, οὐδὲν δέονται τῆς ἀπὸ τῶν πολλῶν παραμυθίας, ἀλλ' ἀρκεῖ πρὸς πᾶσαν προθυμίαν αὐτοῖς ὁ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔπαινος· οἱ δὲ ἀσθενέστερον διακείμενοι, καὶ ἄρτι πρὸς τὸ πρᾶγμα χειραγωγούμενοι, οὐ μικρὰν καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν δόξης δυνάμεως προσθήκην λαμβάνουσιν, ἕως ἂν παιδαγωγηθέντες πάντοθεν καταμικρὸν εἰς τὸ μηκέτι δεῖσθαι ταύτης τῆς χειραγωγίας καταστήσωσιν ἑαυτούς. οὐκ ἐκείνων δὲ μόνον ἕνεκεν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν χλευαζόντων αὐτοὺς σωτηρίας τοῦτο γίνεται· ὥστε μὴ περαιτέρω προελθεῖν τῆς κακίας αὐτούς, τῷ μηδεμίαν ὑπὲρ τῶν προτέρων δοῦναι δίκην. ἀλλὰ μεταξύ με ταῦτα λέγοντα καὶ ἡ τῶν κατὰ τὸν Ἠλίαν γενομένων εἰσῆλθε μνήμη. ὅπερ γὰρ οἱ παῖδες ὑπὸ τῶν ἄρκτων ἔπαθον διὰ τὸν Ἐλισσαῖον, τοῦτο διὰ τὸν τούτου διδάσκαλον ὑπὸ πυρὸς ἄνωθεν ἀφεθέντος δὶς πεντήκοντα ἄνδρες ἅμα τοῖς προεστῶσιν αὐτῶν ὑπέμειναν. ἐπειδὴ γὰρ κἀκεῖνοι μετὰ πολλῆς εἰρωνείας προσελθόντες ἐκάλουν τὸν δίκαιον, καὶ καταβαίνειν ἐκέλευον πρὸς αὐτούς, ἀντ' ἐκείνου πῦρ κατελθὸν ἅπαντας αὐτοὺς κατέφαγε τῶν θηρίων ἐκείνων οὐχ ἧττον. ταῦτ' οὖν ἐννοήσαντες ἅπαντες ὑμεῖς οἱ τῆς παρθενίας ἐχθροὶ, ἐπίθεσθέ ποτε τῷ στόματι θύραν καὶ μοχλὸν, ἵνα μὴ καὶ ὑμεῖς ἄρξησθε λέγειν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως τοὺς ἀπὸ τῆς παρθενίας ἐκεῖ λάμποντας ὁρῶντες· οὗτοι ἦσαν οὓς ἔσχομέν ποτε εἰς γέλωτα καὶ εἰς παραβολὴν ὀνειδισμοῦ· ἡμεῖς οἱ ἄφρονες, τὸν βίον αὐτῶν ἐλογισάμεθα μανίαν, καὶ τὴν τελευτὴν αὐτῶν ἄτιμον. πῶς κατελογίσθησαν ἐν υἱοῖς Θεοῦ, καὶ ἐν ἁγίοις ὁ κλῆρος αὐτῶν ἐστιν; ἄρα ἐπλανήθημεν ἀπὸ ὁδοῦ ἀληθείας, καὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης φῶς οὐκ ἐπέλαμψεν ἡμῖν. ἀλλὰ τί τὸ κέρδος τῶν ῥημάτων τούτων, τῆς μετανοίας ἐκνενευρισμένης ὑπὸ τοῦ καιροῦ τότε;

Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τις ὑμῶν· οὐδεὶς οὖν μετ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς ἐκακηγόρησεν ἁγίους ἄνδρας; πολλοὶ, καὶ πολλαχοῦ γῆς. πῶς οὖν τὴν αὐτὴν δίκην οὐκ ἔδοσαν, φησίν; ἔδοσαν μὲν, καὶ τούτων ἴσμεν πολλούς· εἰ δὲ ἔνιοι καὶ διέφυγον, ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος διαφεύξονται. κατὰ γὰρ τὸν μακάριον Παῦλον, τινῶν αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι προάγουσαι εἰς κρίσιν, τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσι· καὶ καθάπερ οἱ νομοθέται τὰς τῶν ἀδικούντων τιμωρίας ἐν γράμμασι θέντες ἀφῆκαν· οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἕνα καὶ δεύτερον τῶν ἡμαρτηκότων κολάσας, καὶ ὥσπερ ἐν στήλῃ χαλκῇ καὶ γράμμασι τὰς ἐκείνων καταθέμενος τιμωρίας, διὰ τῶν ἐκείνοις συμβάντων ἅπασι διαλέγεται, λέγων ὅτι κἂν ἐν τῷ παρόντι καιρῷ τιμωρίαν μὴ δῶσι τὴν αὐτὴν οἱ τὰ αὐτὰ τολμῶντες τοῖς δεδωκόσι, κατὰ τὸν μέλλοντα καιρὸν χαλεπωτέραν ὑποστήσονται κόλασιν.

Ὥστε ὅταν ἄμετρα ἁμαρτάνοντες μηδὲν πάσχωμεν κακὸν, μὴ θαρρῶμεν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μᾶλλον φοβώμεθα. κἂν γὰρ ἐνταῦθα μὴ κριθῶμεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθησόμεθα. καὶ αὕτη πάλιν οὐκ ἐμὴ ἡ ἀπόφασις, ἀλλὰ τοῦ λαλοῦντος ἐν τῷ Παύλῳ Χριστοῦ. τοῖς γὰρ τῶν μυστηρίων ἀναξίως μεταλαμβάνουσι διαλεγόμενός φησι· διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς, καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· νῦν δὲ κρινόμενοι, ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. εἰσὶ μὲν γὰρ οἱ τῆς ἐνταῦθα μόνον ἐπιτιμήσεως δεόμενοι, ὅταν αὐτῶν σύμμετρα ᾖ τὰ ἁμαρτήματα,

Quiſquis vel horum minimum (inquit ille) *incommodaverit, præſtaret ei, ſuſpenſa de ejus collo aſinaria mola, in mare demergi.* Quid igitur dicent, qui his verbis non unum aliquem minimũ; ſed multos ſcandalizant? Cùm namque, qui fratrem fatuum vocet, rectà ad gehennæ ignem abducendus ſit, qui Angelis æquale hoc inſtitutum accuſet, quantam ſuo capiti iram contrahet? Deriſit aliquando Moſen Maria, non ut vos nunc virginitatem; ſed leviùs multo ac moderatiùs: quippe quæ nec detraheret homini, & beati virtutem non ſolùm non exagitaret; ſed valde etiam ſuſpiceret: illud tantùm dicebat: iiſdem ſe, quibus illum, præditam: & tamen ideò Dei iram in ſe excivit, ut neque eo, qui læſus videretur, multum deprecante, quicquam proficeretur, & diutiùs quàm vellet, ei pœna prorogaretur.

hos tanquã monachos & aſcetas quoſdam legitimos fuiſſe.
Matt. 18, 6.
Marc. 5, 22.
Num. 12, 1.

XXII. Et quid Mariam dico? cùm pueri illi ad Bethlehemam ludentes, qui id Eliſæo tantùm dixiſſent: *Aſcende calve*, Deum tantopere irritaverint, ut † in dicto urſos in eorum multitudinem (erant enim duo & quadraginta) immitteret: qui ab iis ad unum omnes ſunt diſcerpti, neque aut ætas, aut multitudo, aut joco dixiſſe, puerulis profuit, neque injuria. Si enim qui tantos labores ſuſcipiunt, & pueris & viris ludibrio ſunt, ecquis imbecilliorum labores ſuſcipere in animum inducet, cum riſu atque ſannis conjunctos? quis è vulgo virtutem colet, eam adeò ridiculam cernens? Nam ſi nunc omnibus ubique eam admirantibus, non ſolùm ejus cultoribus; ſed etiam, qui ea exciderunt, homines vulgo ad eos ſudores pavent ac formidant, ecquis facilè eam adſciſcat, ſi neque admirationi habeatur, & eam paſſim culpari videat? Etenim firmiores, & qui jam in cœlum commigrarunt, vulgi ſolatium non requirunt; ſed eis ad ſummam alacritatem ſatis eſt laus, quam à Deo conſequuntur: imbecillioribus autem, & qui nuper eò ſunt deducti, non levis è vulgi commendatione virium acceſſio fit, donec tandem undique inſtructi, paulatim ita ſe comparent, ut ea quaſi manuductione non indigeant. Nec verò id illorum tantùm cauſa; ſed irriſorum etiam commodo fit, ne qui priorem audaciam non luiſſent, in eo porrò crimine progrederentur. Sed mihi jam, dum hæc memoro, veniunt in mentem, quæ Eliæ tempeſtate acciderunt. Nam quod pueri propter Eliſæum ab urſis, id propter ejus magiſtrum bis quinquaginta viri cum ſuis principibus ab igne cœlitus deflagrante paſſi ſunt. Quia enim & hi per ſummam ſimulationem juſtum aggreſſi, vocabant atque ad ſe deſcendere jubebant, ejus vicem deſcendens ignis omnes abſumpſit, perinde atque illos feræ. Itaque hæc memoria uſurpantes omnes vos virginitatis hoſtes, tandem fores atque ſeram ori obditote: ne & vos judicii tempore, conſpectis iis qui illic virginitate ſplendebunt, dicere incipiatis: *Hi ſunt quos nos aliquando in deriſum habuimus, & in ſimilitudinem improperii: nos dementes, qui eorum vitam putavimus inſaniam, & exitum eorum ſine honore. Quomodo Dei filiis annumerati, & ſanctorum conſortes ſunt? Ergo nos à veri via deerravimus, neque nos juſtitia lumen colluſtravit!* At quis erit eorum verborum fructus, enervata tum ab ipſo tempore pœnitentia?

Pueros illos Eliſæi tempeſtate utiliter periiſſe.
4 Reg. 2.
† Virgil. *Et in dicto veſtigia retrò Improperata refert, &c.*
4. Reg. 1, 9.
Sap. 5, 3.

XXIII. Sed fortaſſe dicet veſtrûm quiſpiam: At nemóne poſt illa viros ſanctos inceſſit? Multi, & diverſis in regionibus. Et quî, inquit, eaſdem pœnas non dederunt? Dederunt ſanè: & eorum multos ſcimus. Quòd ſi qui autem effugerunt; at non perpetuò effugient. Nam ut eſt apud beatum Paulum, *nonnullorum peccata perſpicua ſunt, & ad judicium præcedunt, in nonnullis conſequuntur:* atque ut legiſlatores nocentium pœnas literis conſignatas reliquerunt; ita & Dominus noſter Jeſus Chriſtus in unum atque alterum facinoroſum animadvertens, eorúmque ſupplicia tanquam in † pila ærea atque literis repræſentans, per ea, quæ illis acciderunt, omnes commonet, etiamſi hoc tempore, qui eadem audeant, quæ qui ea luerunt, eaſdem pœnas non exſolvant, in futuro ſeculo illos graviori pœna mulctandos.

Cur qui eadẽ committunt, non eaſdẽ luant pœnas.
1. Tim. 5, 24.
† *In quam olim inſculpi ſolebant Prætorum edicta & leges: Exempla obvia ſunt.*

XXIV. Itaque cùm ſine modo peccantes, nihil mali patimur, non acquieſcendum; ſed timendum ob id potius eſt. Nam licet hic à Deo minimè puniamur, illic tamen cum mundo damnabimur. Atque hæc rurſum non mea; ſed loquentis in Paulo Chriſti ſententia eſt. Etenim eos alloquens, qui indignè ſacra ſumerent, ait, *Propterea apud vos multi ſunt ægri & infirmi, & dormiunt multi: nam ſi nos ipſi exploraremus, haud equidem judicaremur: nunc autem dum judicamur, à Domino caſtigamur, ne cum mundo damnemur.* Sunt enim qui hic ſolùm caſtigari opus habeant: quorum & culpæ mediocres ſunt,

Qui peccant, nec puniantur, iis non acquieſcendũ, ſed timendum potius eſſe.
1. Cor. 11, 30.

& caſtigati iterum ad antiquum non recurrant, canem ad vomitum reverſum imitati. Sunt & qui propter excellentem improbitatem & hic & illic plectentur: alii illic tantùm ſupplicia ſuſtinebunt. *vide Act. 7* Multi ſacerdotium nummis abſtulerunt: neque aut eum qui reprehenderet habuerunt, aut quod olim à Petro Simon Magus, non audiverunt: at non ideo effugerunt; ſed multo graviores pœnas, quàm quæ hîc debebantur, exantlabunt, qui nec exemplo emendati ſint. *Num. 16.* Multi eadem, quæ Core auſi ſunt, nec eadem quæ Core paſſi: at pòſt majori ſuo malo patientur. Multi Pharaonis impietatem imitati, non etiam, ſicut ille, ſunt demerſi; *Gen. 14.* at gehennæ æquor eos manet. Neque autem qui fratres fatuos vocent, jam puniti ſunt: illic enim in eos ſervata animadverſio eſt. Quare ne putate Dei ſententias ſolùm verba eſſe atque voces: *Act. 5.* Nam eam ob rem ex iis quoſdam in opus eduxit, ceu in Sapphira, Charme, Aarone, aliiſque multis, *Joſ. 7.* *Num. 3.* ut qui ejus verbis diffidunt, rerum confirmatione deterriti, & deſiſtant porrò ſibi ipſi imponere velut pœnas non daturi, & intelligant Dei benignitatem eò pertinere, ut conſceleratis ſpatium donet, non ut omnino non vindicet in eos, qui in vitiis permaneant. Poteram equidem & pluribus oſtendere, quantum ſibi ignem contrahant, qui virginitatis laudem elevent; ſed & ſanis hæc ſufficiunt, neque inſanos ac deſperatos vel multo iis plura ab inſania retrahant. Itaque ea diſputatione ſuperſedentes, ad ſanos ſermonem omnem convertamus, iterum ad beatum Paulum reverſi. *1. Cor. 7. 1.* *De quibus autem mihi ſcripſiſtis*, inquit, *bonum eſt homini mulierem non tangere.* Pudeat nunc utroſque, & qui matrimonium improbant, & qui plus æquo extollunt. utriſque enim beatus Paulus cùm his verbis, tum quæ conſequuntur, ſilentium imponit.

XXV.
Infirmis neceſſarium eſſe matrimonium.
1. Cor. 6, 15

Bonum eſt matrimonium: quippe quòd & virum retinet in officio temperantiæ, neque in libidines provolutum interire ſinit. Quare ne id accuſa: habet enim ingens commodum, Chriſti membra ſcorti membra fieri non permittens, nec ſacrum templum profanari & impurum fieri. Bonum eſt, inquam, quoniam lapſantem ſuſtinet atq; erigit. Sed quid hoc attinet ad eum qui ſtat, & qui ejus opem non deſiderat? Nam hic nec utile, nec neceſſarium eſt, & ad virtutem etiam incommodum, non ſolùm quod multa præbeat impedimenta; ſed etiam quod majorem partem gloriæ detrahat.

XXVI.
Qui virgo agere poſſit ac matrimonium, & contrahat, ſummam ſibi injuriam facere.

Etenim qui armis eum munit, qui vel nudus pugnare poteſt & vincere, adeò non juvat, ut extrema etiam afficiat injuria, admiratione eum & illuſtri corona defraudans. Nam nec hominis virtutem omnem patitur elucere, nec ejus tropæum percelebre reddi. In matrimonio verò gravior etiam jactura eſt; neque enim ſolùm vulgi commendatione; ſed præmiis etiam virgini repoſitis privat. Hæc propter *bonum eſſet homini mulierem non tangere.* Cur igitur tangere permittis? propter fornicationem, inquit. Vereor te ad virginitatis faſtigium ſuſtollere, ne in fornicationis barathrum decidas. Nondum ea pennarum levitate præditus es, ut te ad id cacumen efferre poſſim. At ipſi certamen arripuerunt, atque ad virginitatis laudem proſilierunt. Quid igitur trepidas, beate Paule, ac formidas? Quòd hi fortaſſe rem ignorantes hac alacritate ſunt: me uſus ac periclitatio ejus pugnæ, etiam ad cæteris conſulendum timidiorem reddit.

XXVII.
Magnum eſſe virginitatem, magnorum conciliatricem bonorum.

Novi rei contentionem, novi virginum iſtarum ſtudium, novi belli gravitatem. Pervicaci quodam & forti animo opus eſt, atque à libidinum ſenſu averſo. Nam per carbones ſic ingrediendum eſt, ut non uraris, & ita per mucrones eundum, ut non ſaucieris: Ea eſt enim libidinis vis, quæ ignis atque ferri. quid niſi animus ita comparatus ſit, ut nec ad ejus dolores moveatur, *Prov. 6.* protinus ſe perdet. Itaq; opus eſt nobis adamantina mente, oculo inſomni, tolerantia ſumma, muris firmis, parietibus foris ac repagulis, cuſtodibus pervigilibus ac prævalidis, atque *Pſal. 126, 1.* in primis cœleſti favore: *nam niſi Dominus urbem cuſtodiat, fruſtrà vigilant; qui cuſtodiunt eam.* At quo pacto eum favorem eliciemus? Si noſtra omnia conferamus, ſana conſilia, ſummam jejunii ac vigiliarum contentionem, legis accuratam obſervationem, mandatorum cuſtodiam, & quod caput eſt, ſi in nobis fiduciam non collocemus: Nam etſi magna quædam præſtemus, illud apud nos perpetuò dicamus neceſſe eſt; *Niſi Dominus ædificaverit domum, fruſtrà laborant, qui ædificant eam.* *Eph. 6, 12.* *Nec enim nobis lucta eſt adverſus ſanguinem & carnem; ſed adverſus principatus, adverſus poteſtates, adverſus mundi potentes tenebrarum hujus ſeculi, adverſus nequam ſpiritus, qui ſunt in cæleſtibus*, ac noctes dieſque cogitationes nobis armatæ ſtent oportet, & impudentibus libidinibus formidini ſint. Quippe ſi minimum remittant, aſtans diabolus ignem manibus tenet, vibraturus ac Dei templum concrematurus.

A καὶ κολασθέντες μηκέτι πάλιν πρὸς τὰ πρότερα ἀνατρέχωσι, τὸν ἐπὶ τὸν ἔμετον ἐπιστρέψαντα κύνα μιμούμενοι. εἰσὶ δὲ οἱ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακίας καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ δώσουσι δίκην· ἕτεροι δὲ μόνον ἐκεῖ τὴν τιμωρίαν ὑποστήσονται. πολλοὶ τὴν ἱερωσύνην ἥρπασαν χρήμασιν, ἀλλ' οὐκ ἔσχον ἐλέγχοντα, οὐδὲ ἤκουσαν ὅπερ ὁ Μάγος Σίμων ἤκουσε παρὰ τοῦ Πέτρου τότε· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο διέφυγον, ἀλλὰ πολλῷ χαλεπωτέραν ὑποστήσονται δίκην τῆς ἐνταῦθα ὀφειλομένης, ὅτι μηδὲ ἐκ τοῦ παραδείγματος ἐσωφρονίσθησαν. B πολλοὶ τὰ τοῦ Κορὲ ἐτόλμησαν, ἀλλ' οὐκ ἔπαθον τὰ τοῦ Κορέ· ἀλλὰ πείσονται ὕστερον ἐπὶ μείζονι τῇ ζημίᾳ. πολλοὶ τὴν τοῦ Φαραὼ ζηλώσαντες ἀσέβειαν οὐ κατεποντίσθησαν ὥσπερ ἐκεῖνος· ἀλλὰ μένει τὸ τῆς γεέννης αὐτοὺς πέλαγος· οὐδὲ γὰρ οἱ τοὺς ἀδελφοὺς ἀποκαλοῦντες μωροὺς, ἤδη τὴν δίκην ἔδωκαν. ἐκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἡ κόλασις τεταμίευται. μὴ τοίνυν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ ῥήματα εἶναι νομίζετε μόνον. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐνίας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἔργου προήγαγεν· C οἷον ἐπὶ τῆς Σαπφείρας, ἐπὶ τοῦ Χαρμὶ, ἐπὶ τοῦ Ἀαρὼν, καὶ ἐφ' ἑτέρων δὲ πολλῶν· ἵνα οἱ τοῖς λόγοις ἀπιστοῦντες αὐτοῦ, τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων πίστιν δυσωπηθέντες, παύσωνται λοιπὸν ἀπατῶντες ἑαυτοὺς, ὡς οὐ δώσοντες δίκην, καὶ μάθωσιν ὅτι τοῦ Θεοῦ τὸ χρηστὸν ἐν τῷ διδόναι προθεσμίαν τοῖς ἁμαρτάνουσιν, οὐκ ἐν τῷ μηδόλως κολάζειν τοὺς ἐπιμένοντας τοῖς ἁμαρτήμασίν ἐστιν. εἶχον μὲν οὖν καὶ πλείονα λέγειν, δεικνύντας ὅσον ἑαυτοῖς συνάγουσι πῦρ οἱ τὸ τῆς παρθενίας ἐξευτελί- D ζοντες καλόν· ἀλλὰ τοῖς μὲν σωφρονοῦσιν ἀρκεῖ καὶ ταῦτα· τοὺς δὲ ἀδιορθώτως ἔχοντας καὶ μαινομένους, οὐδὲ πολλῷ τούτων πλείονα τῆς μανίας αὐτοὺς ἀποστῆσαι δυνήσεται. διὸ τοῦτο τὸ μέρος ἀφέντες τοῦ λόγου, πρὸς τοὺς σωφρονοῦντας αὐτὸν ἅπαντα τρέψωμεν, πάλιν ἐπὶ τὸν μακάριον Παῦλον ἐπανελθόντες. περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι, φησὶ, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. αἰσχυνέσθωσαν ἀμφότεροι νῦν καὶ οἱ τὸν γάμον κακίζοντες, καὶ οἱ παρὰ τὴν ἀξίαν αὐτὸν ἐπαί- E ροντες. ἀμφοτέρους γὰρ ὁ μακάριος ἐπιστομίζει Παῦλος, καὶ διὰ τούτων, καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς κειμένων.

Καλὸν ὁ γάμος, ὅτι ἐν σωφροσύνῃ τὸν ἄνδρα διατηρεῖ, καὶ οὐκ ἀφίησιν εἰς πορνείαν κατακυλισθέντα ἀποθανεῖν, μὴ τοίνυν αὐτὸν διάβαλλε. πολὺ γὰρ ἔχει τὸ κέρδος, οὐκ ἐῶν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ μέλη γενέσθαι πόρνης, οὐ συγχωρῶν τὸν ἅγιον ναὸν γίνεσθαι βέβηλον καὶ ἀκάθαρτον. διὰ τοῦτο καλὸν, ὅτι βαστάζει καὶ ἀνορθοῖ τὸν καταπίπτειν μέλ- A λοντα. ἀλλὰ τί τοῦτο πρὸς τὸν ἑστῶτα, πρὸς τὸν οὐ δεόμενον τῆς ἀπ' αὐτοῦ βοηθείας; ἐνταῦθα γὰρ οὐκέτι χρήσιμον τὸ πρᾶγμα οὐδὲ ἀναγκαῖον ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἐμπόδιον ἀρετῆς, οὐ μόνον τῷ πολλὰ τιθέναι κωλύματα, ἀλλὰ καὶ τῷ τὸ πλέον τῶν ἐγκωμίων ὑποτέμνεσθαι μέρος.

Τὸν γὰρ δυνάμενον γυμνὸν μάχεσθαι καὶ νικᾶν, ὁ περιφράττων ὅπλοις οὐ μόνον οὐκ ὀνίνησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐσχάτην ἀδικίαν ἠδίκησε, τοῦ θαύματος ἀποστερήσας αὐτὸν καὶ τῶν λαμπρῶν στεφάνων. οὐ γὰρ εἴασεν αὐτοῦ ἅπασαν φανῆναι τὴν ἰσχὺν, οὐδὲ σφόδρα περιφανὲς αὐτοῦ γενέσθαι τὸ τρό- B παιον· ἐπὶ δὲ τοῦ γάμου καὶ μείζων ἡ ζημία. οὐ γὰρ δόξης μόνον τῆς παρὰ τῶν πολλῶν, ἀλλὰ καὶ μισθῶν ἀποστερεῖ τῶν τῇ παρθενίᾳ κειμένων. διὰ ταῦτα καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. τί οὖν ἅπτεσθαι συγχωρεῖς; διὰ τὰς πορνείας, φησί. φοβοῦμαί σε εἰς τὸ τῆς παρθενίας ὕψος ἀναγαγεῖν, μὴ καταπέσῃς εἰς τὸ τῆς πορνείας βάραθρον. οὔπω σοι κοῦφοι γεγόνασι τὰ πτερὰ, ἵνα πρὸς ἐκείνην ἐπάρωσι τὴν κορυφήν. καί τοι γε αὐτοὶ τὸν ἆθλον εἵλοντο, καὶ τὸ τῆς παρθενίας ἐπεπήδησαν καλῷ. τί C τοίνυν φοβῇ καὶ τρέμεις, ὦ μακάριε Παῦλε; ὅτι οὗτοι μὲν, ἴσως ἂν εἴποιεν, τὸ πρᾶγμα ἀγνοοῦντες ταύτην ἔχουσι τὴν προθυμίαν, ἐμὲ δὲ ἡ πεῖρα καὶ τὸ ἤδη ταύτης ἡφθαι τῆς μάχης, καὶ πρὸς τὸ συμβουλεύειν ἑτέροις ὀκνηρότερον ποιεῖ.

Οἶδα τὴν βίαν τοῦ πράγματος, οἶδα τῶν παρθένων τούτων τὸν πόνον, οἶδα τοῦ πολέμου τὸ βαρύ. φιλονείκου τινὸς καὶ βιαίας καὶ ἀπονενοημένης χρεία τῶν ἐπιθυμιῶν ἐστὶ ψυχῆς. ἐπὶ γὰρ ἀνθράκων δεῖ περιπατεῖν καὶ μὴ κα- D τακαίεσθαι, ἐπὶ ξίφους βαδίζειν καὶ μὴ πλήττεσθαι. τοσαύτη γὰρ τῆς ἐπιθυμίας ἡ ἰσχὺς, ὅση καὶ πυρὸς καὶ σιδήρου· κἂν μὴ οὕτω τύχῃ παρεσκευασμένη ψυχὴ, μηδὲ ἐπιστρέφεσθαι πρὸς τὰς ἐκείνας ἀλγηδόνας, ταχέως ἑαυτὴν ἀπολεῖ. δεῖ τοίνυν ἡμῖν ἀδαμαντίνης διανοίας, μηδέποτε καθευδόντων ὀφθαλμῶν, καρτερίας πολλῆς, τειχῶν ἰσχυρῶν, τοίχων ἔξωθεν καὶ μοχλῶν, φυλάκων ἐγρηγορότων καὶ γενναίων, καὶ πρὸ τούτων ἁπάντων τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς. ἐὰν γὰρ μὴ κύριος φυλάξῃ πό- E λιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησαν οἱ φυλάσσοντες αὐτήν. πῶς οὖν τὴν ῥοπὴν ἐπισπασόμεθα ταύτην; ὅταν τὰ παρ' ἑαυτῶν ἅπαντα εἰσενέγκωμεν, λογισμὸν ὑγιῆ, νηστείας καὶ ἀγρυπνίας πολλὴν τὴν ἐπίτασιν, νομοθεσίας ἀκρίβειαν, ἐντολῶν φυλακὴν, καὶ τὸ πάντων κεφάλαιον, τὸ μὴ θαρρεῖν ἑαυτοῖς. κἂν γὰρ μεγάλα κατωρθωκότες τύχωμεν, ἐκεῖνο λέγειν ἀναγκαῖον πρὸς ἑαυτοὺς διαπαντὸς, ἐὰν μὴ κύριος οἶκον οἰκοδομήσῃ, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες αὐτόν. οὐ γάρ ἐστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, καὶ δεῖ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὡπλισμένους ἡμῖν ἑστάναι τοὺς λογισμοὺς, καὶ φοβεροὺς εἶναι ταῖς ἀναισχύντοις ἐπιθυμίαις· ὡς ἂν μικρὸν ἐνδῶσιν, ἕστηκεν ὁ διάβολος πῦρ ἔχων μετὰ χεῖρας, ὥστε ὑφάψαι καὶ καταφλέξαι τοῦ Θεοῦ τὸν ναόν.

πάντοθεν οὖν ἡμᾶς ὀχυρῶσαι χρή· πρὸς γὰρ φύσεως ἀνάγκην ἡμῖν ἡ μάχη, πρὸς ἀγγέλων πολιτείαν ὁ ζῆλος, μετὰ ἀσωμάτων δυνάμεων ὁ δρόμος· ἡ γῆ καὶ ὁ σποδὸς τοῖς ἐν οὐρανῷ διατρίβουσιν ἐξισωθῆναι φιλονεικεῖ, καὶ ἡ φθορὰ πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν τὴν ἅμιλλαν ἔχει. ἔτι οὖν γάμον καὶ ἡδονὴν τοσούτῳ πράγματι παραβαλεῖν τολμήσει τις, εἰπέ μοι; καὶ πῶς οὐκ εὔηθες λίαν; ταῦτα ἅπαντα ὁ Παῦλος „συνειδὼς, ἔλεγεν· ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω. διὰ ταῦτα ἀνεδύετο, διὰ ταῦτα οὐκ ἐθάρρει διαλεχθῆναι ἐξ ἀρχῆς περὶ παρθενίας αὐτοῖς, ἀλλὰ τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις ἐνδιατρίβει, κατὰ μικρὸν ἀποστῆσαι τοῦ γάμου βουλόμενος αὐτοὺς, καὶ τοὺς περὶ τῆς ἐγκρατείας λόγους βραχεῖς ποιησάμενος, ἐκείνοις πολλοῖς οὖσιν αὐτοὺς ἐγκατέμιξεν, οὐκ ἀφιεὶς πληγῆναι τὴν ἀκοὴν τῷ τῆς παραινέσεως αὐστηρῷ. ὁ γὰρ ὅλον δι' ὅλου διὰ τῶν βαρυτέρων πλέκων τὸν λόγον, ἐπαχθής τε ἐστι τῷ ἀκούοντι, καὶ πολλάκις ἀναγκάζει μέγα σκιρτῆσαι τὴν ψυχὴν μὴ φέρουσαν τῶν λεγομένων τὸ βάρος· ὁ δὲ ποικίλλων αὐτὸν καὶ πλείονα ἀπὸ τῶν ῥᾳόνων ἢ τῶν δυσκόλων τιθεὶς τὴν μίξιν, τὸ τοῦ πράγματος κλέπτει βάρος, καὶ διαναπαύσας τὸν ἀκροατὴν οὕτω πείθει καὶ προσάγεται μᾶλλον· ὅπερ οὖν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐποίησεν· εἰπὼν γὰρ, καλὸν „ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι· ἀπεπήδησεν ἐπὶ τὸν γάμον εὐ„θέως, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, λέγων· καὶ τὸ μὲν μακα„ρίσας μόνον ἀφῆκε· καλὸν γάρ, φησιν, ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ „ἅπτεσθαι. περὶ δὲ τοῦ γάμου καὶ συμβουλεύει καὶ ἐπιτάττει καὶ αἰτίαν προ„στίθησι· διὰ γὰρ τὰς πορνείας, φησί. καὶ δοκεῖ μὲν αἰτιολογεῖν τοῦ γάμου τὴν συγχώρησιν· τῷ δὲ ἀληθεῖ λανθανόντως ἐν τῇ περὶ τοῦ γάμου προφάσει ἐπαίρει τὸ τῆς ἐγκρατείας ἐγκώμιον· οὐ φανερῶς ἐκκαλύπτων τῷ λόγῳ, ἀλλὰ τῷ συνειδότι τῶν ἀκουόντων καταλιμπάνων αὐτό. ὁ γὰρ μαθὼν ὅτι παραινεῖται γαμεῖν, οὐκ ἐπειδὴ τὸ κράτιστον τῆς ἀρετῆς ὁ γάμος, ἀλλ' ἐπειδὴ τοσαύτην αὐτοῦ κατέγνω λαγνείαν ὁ Παῦλος, ὡς ἄνευ γάμου μὴ δυναμένου λαγνείας ἀπέχεσθαι· ἐρυθριάσας καὶ αἰσχυνθεὶς, σπουδάσει ταχέως ἐπιλαβέσθαι τῆς παρθενίας, καὶ τὴν τοσαύτην ἀποκρούσασθαι ἀδοξίαν.

„Τί δὲ μετὰ ταῦτά φησι; τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν „ἀποδιδότω· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' „ἡ γυνή. καὶ ταῦτα δοκεῖ μὲν ὑπὲρ τοῦ γάμου λέγεσθαι· τὸ δὲ ἀληθὲς, ὥσπερ ἄγκιστρον τῇ συνήθει περιστείλας τροφῇ, οὕτως εἰς τὰς τῶν μαθητῶν ἐνίησιν ἀκοάς, αὐτοῖς τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς τοῦ γάμου βουλόμενος. ὁ γὰρ ἀκούσας ὅτι μετὰ τὸν γάμον οὐκ ἔσται κύριος ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ τῆς γυναικὸς κείσεται γνώμῃ, ταχέως ἀπαλλαγῆναι σπουδάσει τῆς πικροτάτης δουλείας· μᾶλλον δὲ μηδὲ τὴν ἀρχὴν τὸν ζυγὸν ὑπελθεῖν· ἐπειδὴ εἰσελθόντα ἅπαξ δουλεύειν ἀνάγκη λοιπὸν, ἕως ἂν τῇ γυναικὶ τοῦτο δοκῇ. καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς καταστοχαζόμενος λέγω τῆς τοῦ Παύλου γνώμης, ἀπὸ τῶν μαθητῶν ῥᾴδιον οὖν καταμαθεῖν. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι πρότερον φορτικὸν εἶναι καὶ ἐπαχθῆ τὸν γάμον ἐνόμισαν· ἀλλ' ὅτε ἤκουσαν τοῦ κυρίου εἰς ταύτην αὐτοὺς κατακλείοντος τὴν ἀνάγκην, εἰς ἣν καὶ τοὺς Κορινθίους ὁ Παῦλος τότε. τὸ γὰρ, ὃς ἂν „ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐ„τὴν μοιχᾶσθαι· καὶ τὸ, ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ῥήμασι μὲν ἑτέροις, γνώμῃ δὲ εἴρηται τῇ αὐτῇ. εἰ δέ τις ἀκριβέστερον καταμάθοι τὸ τοῦ Παύλου, μᾶλλον ἐπιτείνει τὴν τυραννίδα, καὶ φορτικωτέραν ἐργάζεται τὴν δουλείαν. ὁ μὲν γὰρ κύριος οὐκ ἀφίησι κύριον εἶναι τοῦ τῆς οἰκίας ἐκβαλεῖν· ὁ δὲ Παῦλος καὶ τὴν τοῦ οἰκείου σώματος ἐξουσίαν παραιρεῖται, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν τῇ γυναικὶ παραδιδοὺς, καὶ ἀργυρωνήτου μᾶλλον ὑποτάξας οἰκέτου. τούτῳ μὲν γὰρ ἔξεστι πολλάκις καὶ παντελοῦς ἐλευθερίας τυχεῖν, εἰ δυνηθείη ποτὲ εὐπορήσας ἀργυρίου καταθεῖναι τὴν τιμὴν τῷ δεσπότῃ· ὁ δὲ ἀνὴρ κἂν τὴν ἁπάντων ἀργαλεωτέραν ἔχῃ γυναῖκα, στέργειν ἀναγκάζεται τὴν δουλείαν, καὶ λύσιν οὐδεμίαν οὐδὲ διέξοδον ταύτης δύναται τῆς δεσποτείας εὑρεῖν.

„Εἰπὼν τοίνυν, ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἐπάγει, μὴ „ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου, πρὸς καιρὸν, ἵνα σχο„λάσητε τῇ προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε. πολλοὺς ἐνταῦθα τῶν τὴν παρθενίαν ἐπανῃρημένων οἶμαι καὶ ἐρυθριᾶν καὶ αἰσχύνεσθαι ἐπὶ τῇ πολλῇ συγκαταβάσει τοῦ Παύλου. ἀλλὰ μὴ δείσητε, μηδὲ ἀβέλτερόν τι πάθητε. δοκεῖ μὲν γὰρ καὶ ταῦτα εἶναι χαριζομένου τοῖς γεγαμηκόσιν· εἰ δέ τις αὐτὰ ἀκριβῶς διασκέψαιτο, τῆς αὐτῆς ὄντα τοῖς προτέροις εὑρήσει γνώμης. εἰ μὲν γάρ τις αὐτὰ ἁπλῶς ἐπιέναι βούλοιτο, τῆς προκειμένης ἀπαλλάττων αἰτίας, δόξει νυμφευτρίας εἶναι μᾶλλον ἢ ἀποστόλου τὰ ῥήματα· εἰ δὲ τὸν σκοπὸν ἅπαντα ἀναπτύξειε, καὶ ταύτην καιρίαν εὑρήσει τῆς ἀποστολικῆς ἀξίας τὴν παραίνεσιν. διὰ τί γὰρ μακρότερον ἐπέξεισι τούτῳ τῷ λόγῳ; οὐ γὰρ ἤρκει διὰ τῶν ἀνωτέρω τοῦτο σεμνότερον ἐνδειξάμενον „μέχρις ἐκείνου στῆσαι τὴν παραίνεσιν; τί γὰρ ἔχει πλέον τοῦ, τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν ἀποδιδότω, καὶ, ὁ ἀνὴρ τοῦ „ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, τὸ, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρόν; πλέον μὲν οὐδέν.

A Ergo opus eſt undique muniamur: Eſt enim nobis pugna cum naturæ neceſſitate, Angelorum converſationis æmulatio, cum incorporeis virtutibus curſus: terra atque cinis cælicolis æquari nititur, mortalitas cum immortalitate certamen init. Et quiſquam, ſodes, matrimonium ac voluptatem cum re tanta conferre auſit? An non id valde craſſum eſt? Itaque Paulus, qui hæc omnia conſciret, dicebat, *Suam quiſque uxorem habeat:* ideò detrectabat, ideò eis non audebat de virginitate primùm diſſerere; 1. Cor. 7, 1. 2.
B ſed in diſputatione de matrimonio hæret, paulatim eos à matrimonio retrahere volens, & brevem de continentia ſermonem longiori illi intermiſcet, aures admonitionis ſeveritate feriri minimè paſſus. Nam qui uſquequaq; è rebus arduis orationem texit, & moleſtus eſt auditori, & plerumque animum cogit, dictorum gravitatem non ferentem, reſilire. At qui eam variat ac facilia plura quàm difficilia immiſcet, cùm difficultatis ſenſum eripit, tum reficiendo auditorem, ita eum magis inducit & con-
C ciliat: quod quidem & beatus Paulus fecit. Eo enim dicto: *Bonum eſſet homini mulierem non tangere*; protinus ad matrimonium ſe recepit, *ut ſuam quiſque uxorem haberet* ſciſcens. Atque id contentus beatum prædicaſſe: nam, *Bonum*, inquit; *eſſet homini mulierem non tangere:* de matrimonio & conſulit & præcipit, addita etiam cauſa: ait enim, *propter fornicationem.* Atque equidem conceſſi matrimonii cauſam edere videtur; ſed re vera expoſitis matrimonii cauſis, tacitè continentiæ laudem amplifi-
D cat: non id apertis verbis declarans; ſed auditorum conſcientiæ relinquens. Nam qui ſe moneri intelligat ut matrimonium contrahat, non quòd matrimonium potiſſima quædam virtus ſit; ſed quòd ſe Paulus tantæ libidinis damnet, ut citra matrimonium ab ea ſe continere nequeat, erubeſcens ac pudefactus, protinus virginitatem adſciſcere, atque à ſe tantam infamiam depellere nitetur.

Quid verò addit inſuper? *Uxori vir debitam benevolentiam reddat:* [*itidémque uxor viro*, quod apertius explanans, ſubdit: XXVIII. *Quæ de matrimonio dicantur, cohortationem eſſe ad virginitatem.*
E *Uxor ſui corporis domina non eſt; ſed vir:*] *itidémque vir ſui corporis Dominus non eſt; ſed uxor.* Et hæc dici pro matrimonio videntur: re vera autem ea, tanquam hamum aſſueta eſca obligatum, in diſcipulorum aures immittit, eos habendo de matrimonio ſermone, à matrimonio retrahere volens. Qui enim audiat, poſt matrimonium non jam ſe ſuum fore, ſed uxoris arbitrio ſubjectum iri, nec mora, acerbiſſima ſervitute expedire ſe conabitur: vel potius nec jugum ſubire: cùm qui ſemel ſubierit, [ ] Addidi ex Pogiani verſione, nam & hic in apographo noſtro ſignum eſt defectus, & alioqui locus mutilus eſt.
A ei porrò ſerviendum ſit, quamdiu id uxori videatur. Neque verò id à me diſſeri futili quadam de Pauli ſententia conjectura, promptum eſt ex diſcipulis cognoſcere. Nam nec ii grave ac moleſtum eſſe matrimonium priùs arbitrati ſunt, quàm à Domino ſe in eam neceſſitatem concluſos, in quam & à Paulo tum Corinthii, viderunt. Illud enim, *Qui uxorem ſuam repudiat, præterquam adulterii nomine, in cauſa eſt ut ea adulteret:* & hoc, *Vir ſui corporis dominus non eſt*, diſſimilibus verbis; ſed eodem 1. Cor. 7, 3.
B ſenſu concepta ſunt. Quin ſi quis hoc Pauli accuratiùs animadvertat, tyrannidem auget magis, triſtiorémque ſervitutem reddit. Nam Dominus ei liberum non permittit eam domo exigere. Matth. 5, 31. 1. Cor. 7, 4.
Paulus ei etiam ſui corporis dominio erepto, omne ejus jus in uxorem confert, eique eum emptitio famulo graviùs ſubjicit, huic enim licet interdum ſolidam libertatem adipiſci, ſi quidem poſſit aliquando auctus pecunia hero pretium numerare: ac vir, quamvis omnium difficillimam uxorem nactus ſit, ſervitutem
C ferre cogitur, nec qua eo dominatu ſe abſolvat atque eluctetur, inire viam poteſt.

Itaque cùm dixiſſet, *Uxor ſui corporis domina non eſt*, addit, XXIX. *Illud, Ne defraudate alter alterum, ejus eſſe qui ad virginitatem inſtiget.*
Ne defraudate alter alterum, niſi ſi quid ex conſenſu, ad tempus, ut precibus & jejunio vacetis: rurſumque eodem convenire. Multos hic eorum, qui virginitatem ſunt amplexi, in tanta Pauli indulgentia, erubeſcere ac verecundari exiſtimo. At ne timete, neu imperitè quicquam ſtatuite. Nam & hæc videntur eſſe
D conjugibus indulgentis; ſed ſi quis ea navè inſpiciat, ejuſdem cum ſuperioribus ſententiæ comperiet: alioqui ſi ea leviter tractamus, propoſita cauſa neglecta, pronubæ potiùs quàm Apoſtoli verba videbuntur. Sin conſilium omne evolvamus, etiam hanc cohortationem dignam Apoſtolica gravitate inveniemus. Quid eſt enim, cur in hac diſputatione prolixior eſt? an non id ſatis erat, quòd ſuperioribus verbis graviter repræſentatum, cohortationem illic ſiſteret? Nam 1. Cor. 7, 5.
E quid his; *Ne defraudate alter alterum, niſi ſi quid ex conſenſu, ad tempus*; plus dicitur quàm illis, *Uxori vir debitam benevolentiam reddat:* &, *Vir ſui corporis dominus non eſt?* Nihil ſanè;

ſed quod illic breviter & obſcurè dictum eſt, hic pluribus illuſtrat. Atq; id facit ſanctum Dei Samuëlem imitatus. Ut enim ille accuratiſſimè regni leges populo recenſet, non ut eas ſuſcipiant; ſed ne ſuſcipiant: atq; inſtitutio quædam videtur, cùm re vera intempeſtivæ eorum cupiditatis dehortatio ſit: ad eundem modum & Paulus matrimonii tyrannidem frequentiùs & apertiùs inculcat, eos his verbis volens inde revocare. Itaq; ei ſententiæ, *Uxor ſui corporis domina non eſt*, addit, *Ne defraudate alter alterum, niſi ſi quid ex conſenſu, ut jejunio & precibus vacetis.* Vides ut nec opinato & ſine moleſtia, eos qui in matrimonio degerent, ad continentiæ ſtudium inducat? Nam principio rem laudavit ſolùm: *præſtare enim homini mulierem non tangere*: hîc adhibet etiam cohortationem, *alter alterum ne defraudarent, niſi ſi quid ex conſenſu.* Et cur autem quod conſtitutum volebat, hortabundus, non imperabundus proponit? neque enim dixit, defraudate alter alterum, dummodo ex conſenſu: ſed quid? *Ne defraudate alter alterum, niſi ſi quid ex conſenſu.* Quòd hic ſermo levior eſt, doctoris ſententiam demonſtrans, quæ rigidè id non exigat, quod vel maximè ſumma benevolentia perſolvatur. Neque eo ſolo auditorem ſolatur; ſed etiam quòd aſperum brevibus verbis complexus, priùs ad jucunda revertatur, quàm eum dolor attingat, in iiſque magis moretur.

XXX. *Cur ſi honoratum matrimonium eſt, jejunantes hortetur Paulus congreſſu abſtinere.* Exod. 19. *Vide ad Rom. 6.*

Atque illud etiam quæſtione dignum eſt, cur, ſi *quidem honorabile eſt matrimonium, & thorus immaculatus*, ei precum ac jejunii tempore locum habere non permittat? Quòd perabſurdum eſſet, Judæos, quibus omnia corporata conſtituebantur, qui duas conjuges habere, & aliis ejectis alias adſciſcere ſinebantur, tantam in hac re operam ponere, ut divina oracula audituri, etiam legitimo coïtu abſtinerent: idque non unum aut alterum diem; ſed etiam plures: nos tanto affectos beneficio, qui ſpiritalia accepimus, defunctos, cum Chriſto conſepultos, adoptione auctos, ad eam dignitatem evectos, poſt tot tantaſque dotes, ne infantium quidem illorum ſtudium conſequi. Quòd ſi quis autem iterum quærere perſiſtat, cur Moſes ipſe Judæos ab eo coïtu abducat? id habeat reſponſum: *Et ſi honorabile matrimonium ſit*; at eò ſolùm pertinere, ut utentē non inquinet, ſanctos præſtare, haud illius eſſe virium; ſed virginitatis. Nec verò ea Moſen ſolùm atq; Paulum edixiſſe, audi quid Joël cenſeat: *Sanctificate jejunium, ſeniores congregate.* Sed quæris, ubinam uxore abſtinendum ſciſcat? *Prodeat*, inquit, *& ſponſus ex ſuo penetrali, & ſponſa ex thalamo.* Id enim Moſaico etiam majus eſt. Nam ſi ſponſum ac ſponſam libidine ardentes, juventa prurientes, cupiditate infrenes, jejunii & precum tempore coire nefas eſt, quanto magis cæteros eam congrediendi neceſſitatem non habentes? Qui enim ut decet comprecetur ac jejunet, ei neceſſe ſit, omne humanarum rerum ſtudium, omnem curam qualiq; diffluxum abjicere, itaque eo ad ſe probè undique coacto, Deum adire. Quare & jejunium bonum eſt: quippe reciſis animi curis ac negligentia, quæ mentem circumfluat, repreſſa, cogitationem omnem ad ſe convertens. id quod & Paulus innuens, à congreſſu arcet, & verbis utitur oppidò quàm appoſitè. non enim ait, Ne inquinemini: ſed, *Ut jejunio & precibus vacetis*: velut coitu cum uxore non ad fœditatem; ſed ad occupationes nos cogente.

Joel. 2, 16.

XXXI. *Qui precationibus rite operam dare velint, neceſſario Paulum à concubitu avocaſſe.*

Nam cùm nunc poſt tot præſidia, impedire nos precum tempore diabolus conetur, ecquid non molietur mentis oculis huc illuc jactandis, animum nactus diffluentem, atque uxoris ſtudio præfractum? Quod ne pateremur, néve cùm potiſſimùm id agimus, ut Deum nobis propitium comparemus, tum prece adeò futili eum irritaremus, jubet tum à coitu puros eſſe.

XXXII. *Qui ſegniter precentur, non modò Deum non propitiare, ſed etiam irritare.*

Etenim ſi qui reges adeunt: & quid reges dico? imò verò infimos magiſtratus: & ſervi heros alloquentes, ſeu id agant injuria ab aliis affecti, ſeu beneficium ipſi poſtulantes, ſeu iram in ſe excitatam ſopire properantes, & oculis & mente omni ad eos converſa, ita colloquium habent: ſin minimùm dormitent, non ſolùm pro quibus ſupplicabunt, non perficiunt; ſed malo etiam accepto diſcedunt. Si hominum furorem lenire volentes, tantopere laborant: quid nobis miſeris fiet, qui omnium principem Deum adeò negligenter adimus, maximè cùm longè majori ſimus iræ obnoxii? Neq; enim herum ſervus, aut regem ſubditus tam graviter irritat, atq; nos Deum in dies. Atque id ſignificans Chriſtus, in alterum commiſſa, centum denarios, in Deum decē millia talenta nominabat. Quare cùm eum, ſedandæ tantæ iræ,

Matt. 18, 34.

A τὸ δὲ ἐν βραχεῖ καὶ ἀμυδρῶς εἰρημένον ἐκεῖ, διὰ πλειόνων ἐνταῦθα σαφέστερον ἐξειργάσατο. ποιεῖ δὲ οὕτω μιμούμενος τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ Σαμουήλ. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος μετὰ πάσης ἀκριβείας τοὺς περὶ τῆς βασιλείας ἐξηγεῖται νόμους τοῖς ἰδιώταις, οὐχ ἵνα δέξωνται, ἀλλ' ἵνα μὴ δέξωνται· καὶ δοκεῖ μὲν διδασκαλία τὸ πρᾶγμα εἶναι, τὸ δὲ ἀληθὲς ἀποτροπή τις ἦν τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν τῆς ἀκαίρου· οὕτω καὶ ὁ Παῦλος τοῦ γάμου τὴν τυραννίδα συνεχέστερον στρέφει καὶ σαφέστερον τούτοις αὐτοὺς τοῖς ῥήμασιν ἐκεῖθεν ἐξελκύσαι βουλόμενος. εἰπὼν γάρ, ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει· ἐπάγει, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου, ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ. ὁρᾷς πῶς ἀνυπόπτως καὶ ἀνεπαχθῶς τοὺς ἐν τῷ γάμῳ μένοντας εἰς τὴν τῆς ἐγκρατείας γυμνασίαν ἐνήγαγε; πρότερον μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν ἁπλῶς τὸ πρᾶγμα ἐπῄνεσεν, εἰπών· καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. ἐνταῦθα δὲ καὶ παραίνεσιν προσέθηκεν, εἰπών· μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου. διὰ τί δὲ καὶ ἐν προσθήκης μέρει ὅπερ θεῖναι ἠβούλετο εἰσήγαγεν, ἀλλ' οὐκ ἐν ἐπιτάγματος σχήματι; οὐ γὰρ εἶπεν· ἀποστερεῖτε μὲν ἀλλήλους, συμφώνως δέ· ἀλλὰ τί; μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου· ὅτι οὕτω προσηνέστερος ὁ λόγος ἐγίνετο, τοῦ διδασκάλου τὴν γνώμην δεικνύς, οὐ μετὰ σφοδρότητος τοῦτο ἀπαιτοῦσαν, ὅτε μάλιστα καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης ἡ ἔκτισις γίνεται. οὐ τούτῳ δὲ μόνῳ παραμυθεῖται τὸν ἀκροατήν, ἀλλὰ καὶ τῷ τὸ μὲν τραχὺ βραχέσι συστεῖλαι ῥήμασι πρὶν ἢ δὲ ἀλγῆσαι τὸν ἀκούοντα, ἐπὶ τὰ ἡδύτερα μεταπηδῆσαι, καὶ τούτοις ἐνδιατρῖψαι μᾶλλον.

Ἄξιον δὲ ἐξετάσαι κἀκεῖνο, τί δήποτε, εἴπερ τίμιος ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, οὐκ ἀφίησιν αὐτὸν χώραν ἔχειν ἐν τῷ τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς καιρῷ; ὅτι τῶν σφόδρα ἀτόπων ἦν, Ἰουδαίους μὲν οἷς ἅπαντα τὰ σωματικὰ διατετύπωται, οἷς καὶ δύο γυναῖκας ἔχειν ἠφεῖτο, καὶ τὰς μὲν ἐκβάλλειν, τὰς δὲ ἀντεισάγειν, τοσαύτην ποιεῖσθαι τοῦ πράγματος πρόνοιαν, ὡς μέλλοντας θείων ἀκούειν λόγων, ἀποστῆναι καὶ τῆς κατὰ νόμον μίξεως· καὶ ταῦτα οὐ μίαν οὐδὲ δύο μόνον ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ πλείους· ἡμᾶς δὲ τοὺς τοσαύτης ἀπολαύοντας χάριτος, τοὺς πνεύματα λαβόντας, τοὺς νεκρωθέντας, τοὺς συνταφέντας τῷ Χριστῷ, τοὺς υἱοθεσίας ἀξιωθέντας, τοὺς εἰς τοσαύτην ἀναχθέντας τιμήν, μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα ἀγαθά, μηδὲ εἰς τὴν αὐτὴν ἀφικέσθαι τοῖς νηπίοις ἐκείνοις σπουδήν. εἰ δὲ ἐπιμένοι τις πάλιν ζητῶν· αὐτὸς δὲ ὁ Μωϋσῆς διὰ τί τοὺς Ἰουδαίους τῆς ὁμιλίας ταύτης ἀπήγαγεν; ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι εἰ καὶ τίμιος ὁ γάμος, ἀλλὰ μέχρι τοσούτου φθάσαι δύναιτ' ἄν, ὥστε μὴ μολῦναι τὸν κεχρημένον· τὸ δὲ ἁγίους ἀποφαίνειν, οὐκέτι τῆς ἐκείνου δυνάμεως, ἀλλὰ τῆς παρθενίας ἐστίν. ὅτι δὲ οὐ Μωϋσῆς μόνον, οὐδὲ Παῦλος ταῦτα παρηγγέλλον, ἄκουσον τί φησιν ὁ Ἰωήλ. ἁγιάσατε νηστείαν, συναγάγετε πρεσβυτέρους. ἀλλ' ἐκ τίνος ἴσως ζητεῖς, πότε γυναικὸς ἀπέχεσθαι ἐβούλετο; ἐξελθέτω, φησί, νυμφίος ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, καὶ νύμφη ἐκ τοῦ παστοῦ αὐτῆς. τοῦτο γὰρ καὶ Μωσαϊκοῦ μεῖζόν ἐστιν ἐπιτάγματος. εἰ γὰρ νυμφίον καὶ νύμφην, οἷς ἀκμάζει τὰ τῆς ἐπιθυμίας, οἷς ἡ νεότης σφριγᾷ, οἷς ὁ πόθος ἀκάθεκτος, οὐ χρὴ συνιέναι κατὰ τὸν τῆς νηστείας καιρὸν καὶ τῆς προσευχῆς, πόσῳ μᾶλλον τοὺς λοιποὺς τοὺς οὐκ ἔχοντας τοσαύτην μίξεως ἀνάγκην; τὸν γὰρ εὐχόμενον ὡς χρὴ καὶ νηστεύοντα, πάντα ἀπορρῖψαι δεῖ πόθον βιωτικόν, πᾶσαν φροντίδα καὶ διάχυσιν, καὶ πανταχόθεν ἑαυτὸν συναγαγόντα καλῶς, οὕτω προσιέναι τῷ Θεῷ. διὰ τοῦτο καὶ ἡ νηστεία καλόν, ὅτι περικόπτει τὰς τῆς ψυχῆς φροντίδας, καὶ τὴν περιρρέουσαν τὸν νοῦν ὀλιγωρίαν ἀναστέλλουσα, ὅλην πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφει τὴν διάνοιαν. τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος αἰνιττόμενος ἀπάγει τῆς μίξεως· καὶ τῇ λέξει σφόδρα καιρίως κέχρηται. οὐ γὰρ εἶπεν, ἵνα μὴ μολυνθῆτε, ἀλλ' ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ· ὡς τῆς πρὸς γυναῖκα ὁμιλίας οὐκ εἰς ἀκαθαρσίαν, ἀλλ' εἰς ἀσχολίαν ἀγούσης.

Ὅπου γὰρ νῦν μετὰ τὴν τοσαύτην ἀσφάλειαν πειρᾶται ἐμποδίζειν ἡμῖν κατὰ τὸν τῆς προσευχῆς καιρὸν ὁ διάβολος· ἂν διακεχυμένην λάβῃ ψυχήν, καὶ ὑπὸ τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα συμπαθείας μεμαλασμένην, τί οὐκ ἐργάσεται τῇδε κἀκεῖσε τοὺς τῆς διανοίας ἀναρριπίζων ὀφθαλμούς; ὅπερ ἵνα μὴ πάθωμεν, μηδέ, ὅτε μάλιστα ἵλεων σπουδάζομεν ἡμῖν καταστῆσαι τὸν Θεόν, τότε αὐτὸν προσκρούωμεν διὰ τῆς οὕτω ματαίας εὐχῆς, κελεύει τῆς κοίτης ἀπηλλάχθαι τότε.

Εἰ γὰρ οἱ τοῖς βασιλεῦσι προσιόντες· τί λέγω βασιλεῦσιν; ἐσχάτοις μὲν οὖν ἄρχουσι καὶ δεσπόταις δοῦλοι ἐντυγχάνοντες, ἄντε ὑφ' ἑτέρων ἠδικημένοι τοῦτο ποιῶσιν, ἄντε αὐτοὶ δεόμενοι παθεῖν εὖ, ἄντε ὀργὴν ἵνα καθ' ἑαυτῶν ἐγηγερμένην κοιμίσαι σπεύδοντες· καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν διάνοιαν ἅπασαν ἐπιστρέψαντες πρὸς ἐκείνους, οὕτω ποιοῦνται τὴν ἐντυχίαν· κἂν μικρὸν ἀπορρᾳθυμήσωσιν, οὐ μόνον οὐ κατώρθωσαν ὑπὲρ ὧν ἐδέοντο, ἀλλὰ καὶ κακόν τι προσλαβόντες ἀπῆλθον. εἰ οἱ θυμὸν ἀνθρώπων παῦσαι βουλόμενοι, τοσαύτῃ κέχρηνται τῇ σπουδῇ, τί πεισόμεθα ἡμεῖς οἱ δείλαιοι, μετὰ τοσαύτης ῥᾳθυμίας τῷ πάντων δεσπότῃ προσιόντες Θεῷ; καὶ ταῦτα πολλῷ μείζονος ὀργῆς ὄντες ὑπεύθυνοι. οὔτε γὰρ οἰκέτης δεσπότην, οὔτε ἀρχόμενος βασιλέα παροξύνειεν ἂν οὕτως, ὡς τὸν Θεὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἡμεῖς. καὶ τοῦτο ἐμφαίνων ὁ Χριστός, τὰ μὲν εἰς τὸν πλησίον ἁμαρτήματα, ἑκατὸν ἐκάλει δηνάρια· τὰ δὲ εἰς τὸν Θεόν, μυρία τάλαντα. ἐπεὶ οὖν τοσαύτην ἐν ταῖς εὐχαῖς πρόσιμεν σβέσοντες ὀργήν,

καὶ

καὶ ὃν οὕτως καθ' ἑκάστην ἐκπολεμοῦμεν τὴν ἡμέραν καταλλάξοντες, εἰκότως ἡμᾶς ἀπάγει τῆς ἡδονῆς ἐκείνης, μονονουχὶ λέγων· περὶ ψυχῆς ἡμῖν ὁ λόγος, ἀγαπητοί· ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος· τρέμειν δεῖ καὶ δεδοικέναι καὶ συνεστάλθαι· δεσπότῃ πρόσιμεν φοβερῷ, πολλὰ παρ' ἡμῶν ὑβρισμένῳ, μεγάλα ἡμῖν ἔχοντι καὶ ὑπὲρ μεγάλων ἐγκαλεῖν, οὐ περιπλοκῶν οὗτος ὁ καιρὸς, οὔτε ἡδονῶν, ἀλλὰ δακρύων καὶ στεναγμῶν πικρῶν, προσπτώσεως, ἐξομολογήσεως ἀκριβοῦς, λιτανείας συντεταμένης, ἱκετηρίας πολλῆς. ἀγαπητὸν γὰρ καὶ μετὰ τοσαύτης προσαπτόμενα σπουδῆς, δυνηθῆναι προσιόντα καταμαλάξαι τὴν ὀργὴν ἐκείνην· οὐχ ὅτι ἀπηνὴς, οὐδ' ὅτι ὠμὸς ὁ δεσπότης ἡμῶν· καὶ γὰρ σφόδρα ἐστὶν ἥμερος καὶ φιλάνθρωπος· ἀλλ' ἡ τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἡμετέρων ὑπερβολὴ οὐδὲ τὸν χρηστὸν καὶ ἐπιεικῆ καὶ πολυέλεον ἀφίησιν ἡμῖν συγγνῶναι ταχέως· διό φησιν· ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ προσευχῇ. τί οὖν ἂν εἴη τῆς δουλείας ταύτης πικρότερον; βούλομαι ἐπιδοῦναι πρὸς ἀρετὴν, ἀναπτῆναι πρὸς τὸν οὐρανὸν, νηστείαις καὶ εὐχαῖς συνεχῶς προσκαρτερῶν ἀποσμῆξαι τὸν ῥύπον τῆς ψυχῆς· εἶτα ἂν μὴ βούληται ἐκείνη ταύτῃ ἐπινεῦσαι τῇ γνώμῃ, ἀναγκάζομαι δουλεύειν αὐτῆς τῇ λαγνείᾳ. διὰ τοῦτο γὰρ ἀρχόμενος ἔλεγε, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ πρὸς τὸν κύριον εἶπον· εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς γυναικὸς, οὐ συμφέρει γαμῆσαι. λογισάμενοι γὰρ ὅτι πολλὴ ἀνάγκη θατέρῳ τῶν μερῶν γενέσθαι τὴν ἐπήρειαν, καὶ στενοχωρηθέντες ὑπὸ τῶν λογισμῶν, ταύτην ἀφῆκαν τὴν φωνήν.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος συνεχῶς αὐτὸ στρέφει, ἵνα εἰς τοῦτον τὸν λογισμὸν ἐμβάλῃ τοὺς Κορινθίους. ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω· τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν ἀποδιδότω· ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει· μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους· ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε. οὐδὲ γὰρ οἱ μακάριοι τότε ἐκεῖνοι ἐκ πρώτης εὐθέως τοῦτο ἔπαθον τῆς φωνῆς, ἀλλ' ὅτε ἐκ δευτέρου ταῦτα ἤκουσαν, τότε συνεῖδον τῆς ἐντολῆς τὴν ἀνάγκην. καὶ γὰρ ὅτε ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁ Χριστὸς διελέχθη περὶ τούτου, καὶ μεθ' ἕτερα πολλὰ πάλιν οὕτως αὐτοὺς εἰσήγαγεν εἰς τὸν τῆς ἐγκρατείας ἔρωτα· οὕτω συνεχῶς τὰ αὐτὰ λεγόμενα πλείονα ἔχει τὴν ἐνέργειαν. κἀνταῦθα οὖν τὸν διδάσκαλον μιμούμενος ὁ μαθητὴς συνεχῶς περὶ τῶν αὐτῶν διαλέγεται· καὶ οὐδαμοῦ τὴν συγχώρησιν ἁπλῶς τίθησιν, ἀλλὰ μετ' αἰτίας, διὰ τὰς πορνείας λέγων, καὶ τοὺς πειρασμοὺς σατανικοὺς καὶ τὴν ἀκρασίαν, καὶ ἀνυπόπτως τὸ τῆς παρθενίας ἐγκώμιον ἐργαζόμενος ἐν τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις.

Εἰ γὰρ τοὺς ἐν τῷ γάμῳ διατρίβοντας δέδοικεν ἐπιστῆσαι ἐπιπολὺ, μή τινα παρείσδυσιν ὁ διάβολος εὕρῃ, πόσων ἂν εἶεν ἄξιαι στεφάνων, αἱ μηδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν ταύτης δεηθεῖσαι τῆς παραμυθίας, καὶ μέχρι τέλους ἀχείρωτοι διαμείνασαι; καίτοι οὐδὲ τὰ παρὰ τοῦ διαβόλου μηχανήματα ἐξίσης ἀμφοτέροις προσάγεται. τοὺς μὲν γὰρ οὔτε ἐνοχλεῖν αὐτὸν οἶμαι, εἰδότα ὅτι πλησίον αὐτοῖς ἡ καταφυγή. κἂν αἴσθωνται σφοδροτέρας προσβολῆς, ἔξεστιν εὐθέως ἐπὶ τὸν λιμένα καταφεύγειν. οὐδὲ γὰρ ἀφίησιν αὐτοὺς ὁ μακάριος Παῦλος πορρωτέρω πλεῖν, ἀλλ' ὑποστρέφειν ἡνίκα ἂν κάμωσι παραινεῖ, πάλιν ἐπιτρέπων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθαι. ἡ δὲ παρθένος δι' ὅλου θαλαττεύειν ἀναγκάζεται, καὶ πέλαγος πλεῖν ἀλίμενον· κἂν ὁ χαλεπώτατος διεγερθῇ χειμὼν, οὐδὲ οὕτω θέμις ὁρμίσαι τὸ σκάφος αὐτῇ καὶ ἀναπαύσασθαι. ὥσπερ οὖν οἱ κατὰ τὴν θάλατταν κακοῦργοι, ἔνθα μὲν ἂν ἢ πόλις ἢ ἐπίνειον ἢ λιμὴν, οὐκ ἐπιτίθενται τοῖς πλέουσι· τοῦτο γὰρ μάτην κινδυνεύειν ἐστίν· ἂν δὲ ἐν μέσῳ τῷ πελάγει τὸ σκάφος ἀπολάβωσι, τὴν ἐρημίαν τῶν βοηθησόντων τῆς τόλμης ἐφόδιον ἔχοντες, πάντα κινοῦσι καὶ στρέφουσι, καὶ οὐ πρότερον ἀφίστανται ἕως ἂν ἢ καταδύσωσι τοὺς ἐμπλέοντας, ἢ τοῦτο πάθωσιν αὐτοί· οὕτω καὶ ὁ δεινὸς οὗτος πειρατὴς τῇ παρθένῳ πολὺν ἐπάγει τὸν χειμῶνα, καὶ χαλεπὴν τὴν ζάλην, καὶ ἀφορήτους τὰς τρικυμίας, πάντα ἄνω καὶ κάτω κινῶν, ὥστε τῇ βίᾳ καὶ τῇ ῥύμῃ περιτρέψαι τὸ σκάφος. ἤκουσε γὰρ ὅτι τὸ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθαι ἡ παρθένος οὐκ ἔχει, ἀλλ' ἀνάγκη δι' ὅλου παλαίειν αὐτὴν, δι' ὅλου μάχεσθαι πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ἕως ἂν εἰς τὸν εὔδιον καταπλεύσῃ λιμένα. καθάπερ γὰρ στρατιώτην γενναῖον ἔξω τειχῶν ἀποκλείσας τὴν παρθένον ὁ Παῦλος, οὐκ ἀφίησιν ἀνοιγῆναι τὰς πύλας αὐτῇ, κἂν σφόδρα ὁ πολέμιος ἀγριαίνῃ πρὸς αὐτὴν, κἂν αὐτῷ τούτῳ σφοδρότερος γίγνηται, τῷ τὸν ἀντίπαλον μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχειν ἀνακωχῆς. οὐχ ὁ διάβολος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τῆς ἐπιθυμίας οἶστρος μειζόνως τοῖς μὴ γεγαμηκόσιν ἐνοχλεῖ· καὶ τοῦτο παντί που δῆλόν ἐστιν. ὧν μὲν γὰρ τὴν ἀπόλαυσιν ἔχομεν, οὐ ταχέως ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἁλισκόμεθα, τῆς ἀδείας τῇ ψυχῇ ῥαθυμεῖν συγχωρούσης. καὶ τοῦτο καὶ παροιμία τις ἡμῖν μαρτυρεῖ, δημώδης μὲν, σφόδρα δὲ ἀληθής. τὸ γὰρ ἐν ἐξουσίᾳ, φησὶν, ἕτοιμον οὐκ εἶναι πρὸς ἐπιθυμίαν σφοδρόν. ἂν δέ ποτε κωλυθῶμεν ὧν πάλαι ἦμεν κύριοι, τοὐναντίον γίνεται, καὶ τὰ διὰ τὴν ἐξουσίαν παρ' ἡμῶν καταφρονούμενα, ταῦτα, ὅταν τὸ κῦρος ἡμᾶς ἐκφύγῃ, σφοδροτέραν ἡμῶν τὴν ἐπιθυμίαν διεγείρει. πρῶτον μὲν οὖν ταύτῃ μείζων παρὰ τοῖς γεγαμηκόσιν ἡ γαλήνη· δεύτερον δὲ, ὅτι κἂν εἰς ὕψος ἀρθῆναι φιλονεικήσῃ ποτὲ ἡ φλὸξ, καταστέλλει ταχέως αὐτὴν ἐπελθοῦσα ἡ μίξις.

A ejuſque, quem quotidie oppugnemus, propitiandi cauſa, precibus adimus, meritò nos ab ea voluptate arcet: quaſi dicat: De anima nobis agitur, cariſſimi, de ſumma rerum periculum eſt: tremendum, horrendum, formidandum eſt. Herum adimus terribilem, multoties à nobis læſum, multa habentem, quæ nobiſcum expoſtulet: Non hoc tempus eſt amplexuum, non voluptatum, ſed lacrymarum, acerborum gemituum, congeniculationis, accuratæ confeſſionis, diligentis ſupplicationis, B frequentium precum: quandoquidem bene cum eo agatur, qui vel eo ſtudio adhibendo, iram eam leniat, non quia durus ac crudelis ſit Dominus noſter eſt enim admodum lenis & humanus; ſed ſcelerum noſtrorum magnitudo etſi benignum, clementem, atque miſericordem, facilè nobis ignoſcere non ſinit: itaque ait, *Ut jejunio & precibus vacetis.* Quid igitur eſt hac ſervitute acerbius? Volo in virtute gradum facere, in cœlum evolare jejunio atque precibus aſſiduè intentus, animi ſordes abſtergere. At C quòd illa in id inſtitutum non conſentiat, laſciviæ ejus ſervire cogor. Ob id enim initio monebat, *præſtare homini mulierem non tangere*, & diſcipuli etiam Domino dicebant: *Si ea eſt viri cum uxore cauſa, non expedit matrimonium contrahere:* quippe cogitantes neceſſe eſſe alterutram in partem admitti, eáque cogitatione victi, in anguſtúmque deducti, eam vocem emiſerunt. Matth. 19. 10.

XXXIII. *Eadem iterum repetere, ejus eſſe qui Chriſtum imitetur.* Quare etiam Paulus id aſſiduè repetit, ut in eam cogitationem Corinthios inducat: *Suam quiſque uxorem habeat: Uxori* D *vir debitam benevolentiam reddat: Uxor ſui corporis domina non eſt: Ne defraudate alter alterum: Eodem convenite.* Nam nec beati illi id ad primam vocem tum ſenſerunt; ſed poſtquam id ſecundò audierunt, tum verò præcepti neceſſitatem intellexerunt. Etenim Chriſtus, qui & † in monte conſidens, & rurſum poſt alia multa de eo diſſeruiſſet, ita eos ad continentiæ ſtudium incitavit. Adeò eadem aſſiduè repetita, plus habent efficaciæ. Itaque & hîc, diſcipulus magiſtrum imitatus, crebrò idem uſurE pat. neq; uſquam permiſſionem meram prodit; ſed cum cauſa, propter fornicationem inquiens, & tentationes Satanicas, atque incontinentiam, præter expectationem virginitatis laudem in diſputatione de matrimonio architectatus. Matth. 5.

XXXIV. *Virginitatem admirandam eſſe, & multis contra di[illegible]gam.* Nam ſi in matrimonio degentes diutiùs abjungere veretur, ne quem diabolus aditum inveniat, quibus coronis dignæ ſint, quæ neque ob initio eo ſolatio opus habuerunt, & ad extremum invictæ permanſerunt? Ut nihil dicam, nec diaboli machinas A utriſque ex æquo admoveri. Nam illis, opinor, nec moleſtus eſt, qui quidem ſciat perfugium iis proximum eſſe, ſtatimque, ſi quem vehementiorem impetum ſentiunt, in portum ſe recipere licere: neque enim iis permittit beatus Paulus longiùs navigare; ſed defeſſos redire jubet, ſinens eodem rurſum convenire. At virgo aſſiduè perfretare, & ſine portu æquor permetiri cogitur: atque ut graviſſima tempeſtas conſurgat, ne ſic quidem ei fas eſt navem ſubducere ac quieſcere. Igitur quaſi qui mare infeſtant, B ubi civitas aut navale, aut portus ſit, navigantes non invadunt: id enim eſt temerè periclitari: ſin navigium in alto offendant, auxilii deſtitutionem audaciæ incitamentum nacti, omnia movent atque verſant, neque priùs deſiſtunt, quàm aut eos demergant, aut id ipſi patiantur: ita & acer hic pirata virgini graves fluctus, ingentem tempeſtatem, ac procellas intolerabiles, omnia ſúſque déque miſcens, ut vi atque impetu navem ſubvertat: audivit enim virgini non concedi eodem convenire; ſed Eph. 6. 12. C ei neceſſe eſſe perpetuò adverſus nequam ſpiritus luctari ac confligere, donec tandem in tranquillum portum evadat. Etenim Paulus virgini tanquam forti militi muris excluſo portas aperiri non permittit, quamvis & valde effero hoſte, & vel eo crudeliore, quòd adverſario induciarum poteſtas nulla ſit. Nec verò diabolus ſolùm; ſed ipſe etiam libidinis ſtimulus cœlibes urget acriùs: idque omnes perſpiciunt. Nam quorum habemus uſum, eorum cupiditate haud facilè tangimur, ſecuritate animo D ſegni eſſe permittente. Atque idem nobis confirmat & proverbium populare; ſed in primis verum: Quod captu, inquit, promptum ſit, id ad cupiditatem haud ſanè efficax eſt. Sin ab iis prohibeamur, quæ pridem tenebamus, contrà accidit; & quæ propter facultatem à nobis contemnuntur, ea nobis è manibus amiſſa, vehementius deſiderium excitant. Itaque primùm hac ratione major eſt apud conjuges tranquillitas: deinde quòd ſi flamma iis altiùs quandoque E eluctetur, eam protinus ſuccedens congreſſus reprimit.

At

At virgo non habens unde ignem extinguat, eum ſublimem atque altè graſſantem cernens; ſed quem opprimere non poſſit, id unum agit, ne cum igne confiictans uratur. An vero quicquam magis inſolens eſt, quàm ſolidum intus geſtare rogum, nec aduri? quàm flammam in animi penetrali ultrò citroque commeante, intactam mentem conſervare? Nemo enim eam ſinit carbones eos foras ejicere; ſed quod Proverbiorum auctor in natura corporis deſperatum dicit, id illa neceſſe habet in animo ſuſtinere.

Prov. 6, 27.28.

Quid verò eſt quod dicit? *Scilicet ingredietur quiſquam per carbones, nec ejus pedes adurentur?* ecce autem hæc ingreditur, ac perfert cruciatum: aut ignem ſinu fovebit, ut non ejus crementur veſtimenta? at hæc non veſtibus; ſed intus ignem continens efferum atque reſonantem, flammam ſuſtinet ac tolerat. Et adhuc quiſquam, ſodes, matrimonium cum virginitate contendere, ac vel obtueri auſit? At non permittit beatus Paulus, ingens utriuſq; rei diſcrimen edens. Nam illam Domini res, hanc mundana curare. Igitur conjugibus eodem cogendis obſequutus, audi, ut eos itidem tangat. *Eodem enim*, inquit, *convenite, ne vos tentet Satanas.* Ac volens oſtendere totum ejus tentationi non deberi; ſed noſtræ etiam ignaviæ plurimum, principaliorem cauſam addit, inquiens, *propter veſtram intemperantiam.* Quis non id audiens erubeſcat? quis non intemperantiæ notam effugere moliatur? neque enim cohortatio hæc ad omnes pertinet; ſed ad valde projectos. Quòd ſi, inquit, tam es ſervus voluptatum, ſi tam præfractus, ut ſemper in venerem effuſus atque inhians ſis, congredere ſanè cum uxore. Non eſt igitur permiſſio hæc probantis ac commendantis; ſed irridentis ac damnantis. Nam ni voluptariorum mentem egregiè tangere voluiſſet, intemperantiæ vocem non adhibuiſſet, quæ & vehemens eſt, ingens vituperium continet. Cur enim non dixit, propter veſtram imbecillitatem? quòd ea vox magis ignoſcentis eſſet, illa intemperantiæ, ſummam ignaviam notantis. Igitur intemperantiæ eſt non poſſe à fornicatione abſtinere, niſi uxori ſemper

1.Cor 7,6.

hæreas, ac coitu fruare. Quid mihi hîc dicent, qui virginitatem ſupervacaneam ſtatuunt? nam hæc quo contentior eſt, eo majorem habet laudem: at matrimonium, ubi eo plus ſatis utare, tum maximè laudis omnis expers eſt: *id enim*, inquit, *dico, ſecundum indulgentiam*, jam ubi eſt indulgentia, laudi nullus eſt locus. At enim & de virginibus diſſerens ait, *Domini præceptum non habeo.* num igitur rem exæquat? minimè gentium. nam de virgine ſententiam dicit: hîc conſenſum præbet. Ac neutrum præcipit, non eadem de cauſa; ſed hîc, ne qui ab intemperantia ſe ſuſtollere vellet, prohiberetur, velut præcepti neceſſitate obſtrictus; illic, ne qui ad virginitatem evadere nequiviſſet, damnaretur, ceu in præceptum contumax. Non præcipio, inquit, virginem eſſe: vereor enim rei difficultatem. Non præcipio congredi, qui vetem in præceps ferri, ſublimius ſtudium non impediam. Non ergo id præcipuè vult, ut aſſiduè uxore utamur; ſed nimirum id ſegniorum intemperantia ſanxit. Nam ſi

1.Cor. 7.

Pauli voluntatem ſcire vis, audi quæ ſit: *Volo*, inquit, *omnes homines ſic eſſe, ut ego ſum, continentes.* Igitur qui velis omnes continentes eſſe, neminem vis eſſe conjugem. Non equidem: at non propterea volentes veto & mumulo; ſed cùm optem ac percupiam omnes ſic eſſe, ut ego ſum, tum illud propter fornicationem etiam concedo: ideoque in ingreſſu dicebam, Bonum eſſe homini mulierem non tangere: qui id præoptarem.

XXXV. *Neceſſariò Paulum continentiæ exemplum ſe propoſuiſſe.*

Sed quamobrem hîc ſui meminit, inquiens, *Volo omnes homines ſic eſſe, ut ego ſum?* quod ſi non addidiſſet, ſui ſanè mentionem effugiſſet. Cur igitur adjecit, ut ego ſum? non quo ſe extolleret: nam hic ille eſt, qui cùm prædicationis laboribus Apoſtolis præſtaret, indignum ſe vel Apoſtoli nomine exiſtimat:

1.Cor.7.7. 1.Cor.15, 9.

Eo enim dicto: *Ego ſum Apoſtolorum minimus*, velut majus quiddam quàm pro dignitate ſua eloquutus, ſtatim ſe caſtigat, addens: *Indignus, qui Apoſtolus vocer.* Cur igitur hic cohortationi inſerit? Non temerè id quidem, aut ſine cauſa; ſed qui ſciret diſcipulos tum maximè ad præſtantium rerum ſtudium incitari, ſi præceptorum habeant exempla. Itaque ut qui à rebus caſſis, verbis ſolùm philoſophetur, haud ſanè auditori prodeſt: ita qui conſilium à ſe confectum primùm habeat monſtrare, vel hac inprimis ratione eum inducit. Præterea purum ſe ab invidia atque faſtu oſtendit, qui excellens hoc & præcipuum, cum diſcipulis commune eſſe velit, neque ſe iis præſtare curet; ſed in omnibus ſibi exæquare. Habeo & tertiam cauſam dicere. Quamnam? Videbatur res difficilis eſſe, nec ita vulgò expedita:

A ἡ δὲ παρθένος οὐκ ἔχουσα ὅπως σβέσῃ τὸ πῦρ, ὁρᾷ μὲν αὐτὸ κορυφούμενον καὶ εἰς ὕψος αἰρόμενον· σβέσαι δὲ οὐκ ἰσχύουσα, ἑνὸς γίνεται μόνου τοῦ μὴ φλεχθῆναι μαχομένην πυρί. ἆρά ἐστι τι τούτου παραδοξότερον, πυρὰν ἔνδον βαστάζειν τοσαύτην, καὶ μὴ καίεσθαι; συστρέφειν μὲν ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς ταμιείοις τὴν φλόγα, ἀνέπαφον δὲ τὴν διάνοιαν διατηρεῖν; οὐδεὶς γὰρ αὐτῇ συγχωρεῖ τοὺς ἄνθρακας τούτους ἔξω κενῶσαι· ἀλλ᾽ ὅπερ ὁ παροιμιαστὴς ἀδύνατον εἶναί φησιν ἐπὶ τῆς τῶν σωμάτων φύ- B σεως, τοῦτο ὑπομένειν αὐτὴ καταναγκάζεται ἐπὶ τῆς ψυχῆς. τί δὲ ἐκεῖνός φησι; περιπατήσει τις ἐπ᾽ ἀνθράκων πυρὸς, τοὺς δὲ πόδας οὐ κατακαύσει; ἀλλ᾽ ἰδοὺ αὕτη περιπατεῖ καὶ φέρει τὴν βάσανον. ἀποδήσει τις πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἱμάτια οὐ κατακαύσει; αὕτη δὲ οὐκ ἐν ἱματίοις, ἀλλ᾽ ἔνδον ἔχουσα τὸ πῦρ ἀγριαῖνον καὶ ἠχοῦν, ἀνέχεται καὶ στέγει τὴν φλόγα. ἔτι οὖν τολμήσει τις, εἰπέ μοι, τῇ παρθενίᾳ τὸν γάμον παραβάλλειν; ἀντιβλέψαι δὲ ὅλως; ἀλλ᾽ οὐκ ἀφίησιν ὁ μακάριος Παῦλος, C πολὺ τὸ μέσον ἑκατέρου τοῦ πράγματος θείς· ἡ μὲν γὰρ τὰ τοῦ κυρίου, φησίν, ἡ δὲ τὰ τοῦ κόσμου μεριμνᾷ. συναγαγὼν τοίνυν εἰς ταὐτὸν τοὺς γεγαμηκότας, καὶ ταύτῃ χαρισάμενος, ἄκουσον πῶς αὐτοῖς ὀνειδίζει πάλιν. ἐπὶ τὸ αὐτὸ γάρ, φησι, συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς. καὶ δεῖξαι βουλόμενος ὅτι οὐ τῆς ἐκείνου πείρας τὸ πᾶν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμετέρας ῥᾳθυμίας τὸ πλέον, τὴν κυριωτέραν αἰτίαν ἐπήγαγε, διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν εἰπών. τίς οὖν οὐκ ἂν ἐρυθριάσειε ταῦτα D ἀκούων; τίς οὐκ ἂν σπουδάσειεν ἐκφυγεῖν τῆς ἀκρασίας τὸν ψόγον; οὐδὲ γὰρ πρὸς πάντας ἡ παραίνεσις αὕτη, ἀλλὰ πρὸς τοὺς σφόδρα καταφερεῖς. ἂν οὕτως ᾖς δοῦλος τῶν ἡδονῶν, φησίν, ἂν οὕτω χαῦνος ὡς διαπαντὸς ἐκκεχύσθαι πρὸς τὴν μίξιν καὶ κεχηνέναι, συνέρχου τῇ γυναικί. οὐκ ἄρα ἀποδεχομένου οὐδὲ ἐπαινοῦντος ἡ συγχώρησις, ἀλλὰ σκώπτοντος καὶ καταγινώσκοντος. οὐδὲ γὰρ ἂν εἰ μὴ σφόδρα ἠθέλησε καθάψασθαι τῆς τῶν φιληδόνων ψυχῆς, τὴν τῆς ἀκρασίας ἔθηκε λέξιν, ἐμ- E φατικωτέραν οὖσαν, καὶ πολὺν ἔχουσαν τὸν ψόγον. διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπε, διὰ τὴν ἀσθένειαν ὑμῶν; ὅτι ἐκεῖνο μᾶλλον συγγινώσκοντός ἐστι, τὸ δὲ τῆς ἀκρασίας, δεικνύντος τῆς ῥᾳθυμίας τὴν ὑπερβολήν. οὐκοῦν ἀκρασίας τὸ μὴ δύνασθαι πορνείας ἀπέχεσθαι, εἰ μὴ διαπαντός τις ἔχοιτο τῆς γυναικὸς, καὶ τῆς μίξεως ἀπολαύοι. τί οὖν ἂν εἴποιεν ἐνταῦθα οἱ τὴν παρθενίαν περιττὸν εἶναι τιθέμενοι; αὕτη μὲν ὡς ἂν ἐπιταθῇ, τοσούτῳ μεῖζον ἔχει τὸ ἐγκώμιον· ὁ δὲ γάμος ὅταν αὐτῷ A τις κατακόρως κεχρημένος ᾖ, τότε μάλιστα ἐπαίνου παντὸς ἀπεστέρηται. τοῦτο γάρ, φησι, λέγω κατὰ συγγνώμην· ἔνθα δὲ ἂν ᾖ συγγνώμη, χώραν ἔπαινος οὐκ ἂν ἔχοι. ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς παρθενίας διαλεγόμενός φησιν· ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω. μήποτε οὖν ἄρα τὸ πρᾶγμα ἐξίσωσε; ἄπαγε. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς παρθενίας γνώμην δίδωσιν, ἐνταῦθα δὲ συγγνώμην. ἐπιτάττει δὲ οὐδέτερον· οὐ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν· ἀλλ᾽ ἐνταῦθα μὲν, ἵνα μή τις ἀναβῆναι ἀπὸ τῆς ἀκρασίας βουλόμενος B κωλύηται, ὡς ἐπιτάγματος ἀνάγκῃ δεδεμένος· ἐκεῖ δὲ, ἵνα μή τις ἀναβῆναι πρὸς τὴν παρθενίαν ἀδυνατῶν κατακρίνηται, ὡς προστάγματος παρακούων. οὐκ ἐπιτάττω παρθενεύειν, φησί· δέδοικα γὰρ τοῦ πράγματος τὸ δυσκατόρθωτον. οὐκ ἐπιτάττω συνέρχεσθαι, κάτω καταβῆναι κωλύων, οὐ τὴν πρὸς τὰ ἀνώτερα προθυμίαν ἐμποδίζων. οὐκ ἄρα αὐτοῦ βούλημα προηγούμενόν ἐστι τὸ, χρῆσθαι διαπαντὸς γυναικὶ, ἀλλ᾽ ἡ τῶν ῥᾳθυμοτέρων τοῦτο ἐνομοθέτησεν ἀκρασία· ἐπεὶ εἰ C τὸ Παύλου βούλημα θέλεις μαθεῖν, ἄκουσον ποῖόν ἐστι· θέλω, φησὶ, πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν ἐν ἐγκρατείᾳ. οὐκοῦν εἰ πάντας θέλεις ἐν ἐγκρατείᾳ εἶναι, οὐδένα θέλεις εἶναι ἐν γάμῳ. οὐδὲ γάρ· οὐ μὴν διὰ τοῦτο κωλύω τοὺς βουλομένους, οὐδὲ αἰτιῶμαι· ἀλλ᾽ εὔχομαι μὲν καὶ ποθῶ πάντας εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν· συγχωρῶ δὲ κἀκεῖνο διὰ τὰς πορνείας· διὰ τοῦτο καὶ ἀρχόμενος εἶπεν, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι, ὅτι τοῦτο μᾶλλον ποθῶ.

D Τίνος δὲ ἕνεκεν ἐνταῦθα ἑαυτοῦ μέμνηται, λέγων· θέλω δὲ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν; καίτοι εἰ μὴ τοῦτο προσέκειτο, τὴν περὶ αὐτοῦ λογίαν ἐξέφυγεν ἄν. τίνος οὖν ἕνεκεν προσέθηκεν, ὡς καὶ ἐμαυτόν; οὐκ ἐπαίρων ἑαυτόν. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ πλεονέκτης μὲν τῶν ἀποστόλων ἐν τοῖς ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος πόνοις· ἀνάξιον δὲ καὶ τῆς προσηγορίας ἀποστολικῆς ἑαυτὸν εἶναι νομίζων. εἰπὼν γὰρ, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων· ὥσπερ τι τῆς ἀξίας αὐτοῦ μεῖζον φθεγξάμε- E νος, ἐπιλαμβάνεται ταχέως ἑαυτοῦ, λέγων· ὃς οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος. τίνος οὖν ἕνεκεν ἐνταῦθα τῇ παραινέσει πρόσκειται; οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχεν· ἀλλ᾽ ᾔδει τοὺς μαθητὰς τότε μάλιστα εἰς τὸν τῶν καλῶν ἐναγομένους ζῆλον, ὅταν παρὰ τῶν διδασκάλων ἔχωσι τὰ παραδείγματα. ὥσπερ οὖν ὁ χωρὶς ἔργων ἐν τοῖς λόγοις μόνον φιλοσοφῶν οὐδὲν ὀνίνησι μέγα τὸν ἀκροατήν· οὕτως ὁ παρ᾽ ἑαυτοῦ πρῶτον κατορθωθεῖσαν ἔχων δεῖξαι τὴν συμβουλὴν, ταύτῃ μάλιστα πάντων ἐπάγεται τὸν ἀκούοντα. πρὸς δὲ τούτοις καὶ φθόνου καὶ τύφου καθαρεύοντα δείκνυσιν ἑαυτόν. τὸ γὰρ ἐξαίρετον τοῦτο κοινὸν εἶναι βούλεται τῶν μαθητῶν, οὐδὲν αὐτῶν πλέον ἔχειν ζητῶν, ἀλλ᾽ ἐν ἅπασιν αὐτοὺς ἐξισοῦν ἑαυτῷ. ἔχω καὶ τρίτην αἰτίαν εἰπεῖν. ποίαν δὴ ταύτην; δύσκολον εἶναι τὸ πρᾶγμα ἐδόκει, καὶ οὐ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν εὐκολίαν·

βουλό-

βουλόμενος οὖν αὐτὸ δεῖξαι ῥᾷον, τὸν ἠνυκότα εἰς μέσον τίθησιν· ἵνα μὴ σφόδρα ἐπίπονον εἶναι αὐτὸ νομίζωσιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἡγησάμενον ἰδόντες μετὰ τοῦ θαῤῥεῖν καὶ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς ἐπιβαίνωσιν ὁδοῦ. οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ ποιεῖ. τοῖς Γαλάταις γὰρ διαλεγόμενος, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ νόμου φόβον ἐκλῦσαι σπεύδων, δι' ὃν ἐπὶ τὴν παλαιὰν κατεφέροντο συνήθειαν, πολλὰ τῶν ἐκεῖ φυλάττοντες, τί φησι; γίνεσθε ὡς ἐγώ, ὅτι κἀγὼ ὡς ὑμεῖς· ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οὐκ ἂν ἔχοιτε, φησιν, εἰπεῖν, ὅτι ἐξ ἐθνῶν ἐπιστρέψας νῦν καὶ τὸν ἐκ τῆς τοῦ νόμου παραβάσεως οὐκ εἰδὼς φόβον, ἀκινδύνως ἅπαντα ταῦτα φιλοσοφεῖς πρὸς ἡμᾶς. καὶ γὰρ ἐγώ, φησιν, ὡς ὑμεῖς ἐδούλευσα ταύτην τὴν δουλείαν ποτέ· ἐχόμενην ὑπὸ τοῖς ἐπιτάγμασι τοῦ νόμου ἐφύλαξα τῶν ἐντολῶν τὰς παρατηρήσεις· ἀλλὰ τῆς χάριτος ἐπιφανείσης, ὅλον ἐμαυτὸν ἀπ' ἐκείνου πρὸς ταύτην μετέθηκα. οὐκέτι γὰρ τὸ πρᾶγμα παράβασίς ἐστιν, ἀνδρὶ γενομένων ἡμῶν ἑτέρῳ· ὥστε οὐδεὶς ἂν ἔχοι τοῦτο λέγειν, ὅτι ἕτερα πράττων, ἕτερα παραινῶ· οὐδ' ὅτι τὸ ἐμαυτοῦ σκεπάσας ἀσφαλὲς, ὑμᾶς εἰς κίνδυνον ἐνέβαλον. εἰ γὰρ κίνδυνος τὸ πρᾶγμα ἦν, οὐκ ἂν ἐμαυτὸν προὔδωκα, οὐδ' ἂν τῆς οἰκείας ἠμέλησα σωτηρίας. ὥσπερ οὖν ἐκεῖ τὸ παράδειγμα παρ' ἑαυτοῦ θεὶς τὸν φόβον ἐξέλυσεν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὴν ἀγωνίαν ἐκβάλλει, εἰς μέσον ἑαυτὸν ἐμβάλλων.

Ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει, φησὶν, ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ οὕτως. θέα τῆς ἀποστολικῆς ταπεινοφροσύνης οὐδαμοῦ τὸν χαρακτῆρα παραπολλύμενον, ἀλλ' ἀκριβῶς πανταχοῦ διαλάμποντα· χάρισμα Θεοῦ καλεῖ τὸ αὐτοῦ κατόρθωμα, καὶ ἔνθα πολλοὺς ἱδρῶτας ἵδρωσε, τοῦτο ὅλον ἀνατίθησι τῷ δεσπότῃ· καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ἐπὶ τῆς ἐγκρατείας τοῦτο ποιεῖ, ὅπου γε καὶ περὶ τοῦ κηρύγματος διαλεγόμενος, τῷ αὐτῷ κέχρηται τρόπῳ· ὑπὲρ οὗ μυρίους ἐνεγκὼν πόνους, θλίψεις συνεχεῖς, ταλαιπωρίας ἀφάτους, θανάτους καθημερινούς; τί οὖν περὶ τούτου φησί; πλέον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα. οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί. οὐ τὸ μὲν αὐτοῦ, τὸ δὲ τοῦ Θεοῦ φησιν, ἀλλ' ὅλον τοῦ Θεοῦ. τοῦτο εὐγνώμονος οἰκέτου, μηδὲν ἴδιον νομίζειν, ἀλλὰ πάντα δεσποτικά· μηδὲν ἴδιον ἡγεῖσθαι αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντα τοῦ κυρίου. τοῦτο καὶ ἑτέρωθι ποιεῖ. εἰπὼν γὰρ, ἔχοντες χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορα, προϊὼν προστασίας καὶ ἐλεημοσύνας καὶ μεταδόσεις ἐν τούτοις ἠρίθμησεν· ὅτι δὲ κατορθώματα ταῦτα καὶ οὐ χαρίσματα, παντί που δῆλόν ἐστι. ταῦτα δὲ εἶπον, ἵν' ὅταν ἀκούσῃς αὐτοῦ λέγοντος, ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει, μὴ ἀναπέσῃς, μηδὲ εἴπῃς πρὸς ἑαυτόν· οὐ δεῖται τὸ πρᾶγμα τῆς ἐμῆς σπουδῆς· χάρισμα αὐτὸ ὁ Παῦλος ἐκάλεσε. μετριάζων γὰρ, οὐκ εἰς τὴν τῶν χαρισμάτων τάξιν καταλέξαι τὴν ἐγκράτειαν βουλόμενος, οὕτω φησίν· οὐκ ἂν οὕτως ἠναντιώθη καὶ ἑαυτῷ καὶ τῷ Χριστῷ· τῷ μὲν Χριστῷ λέγοντι· εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· καὶ ἐπαγαγόντι, ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω· ἑαυτῷ δὲ, καταδικάζων τὰς χηρείαν μὲν ἑλομένας, οὐ βουληθείσας δὲ ἐπιμεῖναι τῇ προθέσει. εἰ γὰρ χάρισμά ἐστι, τίνος ἕνεκεν αὐταῖς ἀπειλεῖς, λέγων· ὅτι ἔχουσι κρίμα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν; οὐδαμοῦ γὰρ τοὺς οὐκ ἔχοντας χαρίσματα ὁ Χριστὸς ἐκόλασεν, ἀλλὰ πανταχοῦ τοὺς οὐ βίον ἐπιδεικνυμένους ὀρθόν. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ μάλιστα ἐπιζητούμενον παρ' αὐτῷ, πολιτεία ἀρίστη καὶ ἔργα ἄληπτα· τῶν δὲ χαρισμάτων ἡ διανομὴ οὐκ ἐν τῇ τοῦ λαμβάνοντος κεῖται προαιρέσει, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ παρέχοντος κρίσει. διὰ τοῦτο οὐδαμοῦ τοὺς τὰ θαύματα ἐργαζομένους ὁ Χριστὸς ἐπαινεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τούτῳ μεγαφρονοῦντας ἀπάγει τῆς τοιαύτης ἡδονῆς, λέγων, μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑπακούει. οἱ γὰρ μακαριζόμενοι πανταχοῦ οἱ ἐλεήμονές εἰσιν, οἱ ταπεινοὶ, οἱ ἐπιεικεῖς, οἱ τῇ καρδίᾳ καθαροὶ, οἱ εἰρηνοποιοὶ, οἱ ταῦτα πάντα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια πράττοντες. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Παῦλος τὰ κατορθώματα ἀριθμῶν τὰ ἑαυτοῦ, ἐν τούτοις καὶ τῆς ἐγκρατείας ἐμνημόνευσεν. εἰπὼν γὰρ, ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν κόποις, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις, ἐπήγαγεν, ἐν ἁγνείᾳ· οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσας, εἰ χάρισμα τὸ πρᾶγμα ἦν. τί δὲ καὶ σκώπτει τοὺς οὐκ ἔχοντας αὐτὴν, ἀκρατεῖς αὐτοὺς καλῶν; διὰ τί δὲ καὶ ὁ μὴ ἐκγαμίζων τὴν παρθένον, κρεῖσσον ποιεῖ; τίνος δὲ ἕνεκεν μακαριωτέρα ἡ χήρα, ἐὰν οὕτως μείνῃ; ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, οὐ θαυμάτων, ἀλλὰ ἔργων οἱ μακαρισμοὶ, ὥσπερ οὖν καὶ κολάσεις. πῶς δὲ καὶ ἐπιμένει πάλιν παραινῶν ὑπὲρ τῶν αὐτῶν, εἰ μὴ ἐφ' ἡμῖν τὸ πρᾶγμα ἦν, καὶ μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς καὶ τῆς παρ' ἡμῶν ἐδεῖτο σπουδῆς; εἰπὼν γὰρ, θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν ἐν ἐγκρατείᾳ, πάλιν φησί· λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις καλὸν αὐτοῖς ἐστιν, ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ. πάλιν ἑαυτὸν τίθησι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. τὸ γὰρ παράδειγμα ἐγγύθεν ἔχοντες καὶ οἰκεῖον, μειζόνως ἂν τῶν τῆς παρθενίας κατετόλμησαν πόνων. εἰ δὲ καὶ ἀνωτέρω λέγων θέλω πάντας εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν· καὶ ἐνταῦθα, καλὸν αὐτοῖς ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ, οὐδαμοῦ τὴν αἰτίαν προστίθησι, μὴ θαυμάσῃς. οὐ γὰρ ἀπαυθαδιζόμενος τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἱκανὴν εἶναι νομίζων αἰτίαν τὴν αὐτοῦ γνώμην, μεθ' ἧς τὸ πρᾶγμα κατώρθωσεν.

Εἰ δέ τις λογισμῶν ἀκοῦσαι ἐθέλοι, πρῶτον μὲν τὴν παρὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐξεταζέτω δόξαν, ἔπειτα καὶ τὰ περὶ τὸ πρᾶγμα συμβαίνοντα.

itaque volens eam facilem declarare, eum, qui id opus abſolviſſet, in medium adducit, ne admodum laborioſum crederent; ſed ducem intuentes & ipſi animis aucti eandem viam inirent. Idem & alibi facit. Nam Galatas alloquens, iiſque legis timorem eximere ſtudens, quo ad † antiquam conſuetudinem ferebantur, pleraque, quæ tum ſcita eſſent, ſervantes. quid dicit? *Eſtote ſicut ego. quia & ego ſicut vos*: ac quod ait, ejuſmodi eſt: Nihil ſit, inquit, quod dicatis, me reſipiſcentem nunc jam è gentibus, metûs ex legis violatione ignarum, ſuaviter hæc omnia vobis philoſophari: & ego enim ut vos aliquando ſervitutem hanc ſervivi, ſubjectus legis juſſis, præceptorum obſervationes exequutus; ſed poſtquam apparuit gratia, totum me ab illa ad hanc contuli. Nec jam ea res eſt contumacia, cùm in alius viri manũ convenerimus. Quare non eſt quòd quiſquam dicat, alia facere me, alia monere, aut ſecuritate mihi quæſita, vos in periculum dare. Nam ſi periculum ageretur, non me equidem prodidiſſem, non ſalutem meam neglexiſſem. Igitur ut illic ſe exemplum proponens, metum ſolvit; ita & hîc ſe in medium adducto ſolicitudine liberat.

† *ſcilicet Iudaicam & priſci fœderis.*

Gal 4, 12.

Jere. 3, 1.

XXXVI. *Virginitatẽ modeſtiæ causa ab Apoſtolo donum appellari.*

Sed habet, inquit, proprium quiſque donum, alius quidem ſic, alius vero ſic. Vide hîc mihi Apoſtolicæ humilitatis ſignum nuſquã deperditum; ſed ubiq; ſeriò elucens: Dei donum appellat ſuam virtutem, & in quo multum deſudavit, id omne Domino tribuit. Et quid mirum ſi id in continentia facit, cùm de præconio etiam diſſerens, pro quo *mille labores, perpetuas afflictiones, inenarrabiles ærumnas, quotidianam necem ſuſcepiſſet*, idem uſurpet? Quid ergo de eo dicit? *Plus illis omnibus laboravi: vel potiùs non ego; ſed gratia Dei mecum.* Non partim ſuum, partim Dei cenſet; ſed totum Dei. Hoc grati ſervi eſt, nihil proprium ducere; ſed omnia herilia, nihil ſuum putare; ſed omnia domini. Atque idem facit alio quoque loco. Nam cùm dixiſſet: *Habentes donationes ſecundum gratiam, quæ data eſt nobis*, differentes; in orationis progreſſu magiſteria, liberalitatẽ, ac largitiones in iis numerat: quæ virtutes, non dona eſſe, facilè omnes intelligunt. Hæc autem eò diſſerui, ne dicentem audiens: *Proprium quiſque donum habet*, concidas, ac tecum ſermocinere: Opera mea hîc nihil opus eſt: donum Paulus nominavit. Nam modeſtiæ cauſa, non qui continentiã donis accenſere vellet, ita loquitur. Scilicet adeò & ſecum & cum Chriſto non pugnat: cum Chriſto dicente, *Sunt eunuchi, qui ſeipſos propter regnum cæleſte caſtrarunt*: atque addente, *Qui capere poteſt, capiat.* Secum, qui viduitatem amplexas, ſed in eo propoſito perſiſtere nolentes, damnet. Nam ſi donum eſt, cur eis comminaris, dicens: *Damnationem habent, quia primam fidem fregerunt?* Nuſquam enim Chriſtus dotes non habentes punivit; ſed ubique vitam integram non præſtantes. adeóque quod potiſſimùm requirit, vita eſt quàm optima, & actiones irreprehenſæ. Donorum autem diſtributio poſita eſt non in accipientis optione; ſed in donantis arbitrio. Itaq; prodigia patrantes Chriſtus adeò non laudat, & etiam diſcipulos ea re glorian tes, ab eo gaudio removeat, monens *ne gauderent dæmonia ſibi ſubjici.* Nam qui *beati prædicantur, ubique miſericordes ſunt, humiles, mites, animo puri, pacifici, qui hæc omnia atque iis ſimilia præſtant.* Quin ipſe etiam Paulus præclara ſua facinora recenſens, in iis & continentiæ meminit. iis enim verbis, *In multa patientia, in calamitatibus, in rebus adverſis, in anguſtiis, in plagis, in carceribus, in laboribus, in exagitationibus, in vigiliis, in jejuniis*, addit, *in caſtitate*; minimè id facturus, ſi donum eſſet. Cur autẽ & mordet eam non habentes, intemperantes eos vocans: cur *qui virginem non elocat, rectius facit? cur beatior vidua ſi ſic manſerit?* nam quod jam dixi, non prodigiorum; ſed actionum beatitudo eſt, quemadmodum & pœnæ. Quo pacto, inquam, eadem cohortans perſeverat, ſi id in nobis non eſt, nec poſt divinum favorem operam etiam noſtram deſiderat? ei enim ſententiæ, *Volo omnes homines ſic eſſe, ut ego ſum, continentes*, iterum ſubdit, *Solutis autem matrimonio & viduis* dico, *bonum eſt, ſi ſic permaneant, ut ego*, iterum ſe proponit eadem de cauſa. Nam qui exemplum haberent proximum & tanquam domeſticum, faciliùs † in virginitatis labores erant animi. Quòd ſi & ſuprà inquiens, *Velim omnes ſic eſſe ut ego ſum*, & hîc, *Bonũ eſt, ſi ſic permaneant, ut ego*, neutro loco cauſam adjecit, ne mirare: neque enim id contumacia quadam facit; ſed ratus ſatis eſſe cauſæ ſententiam ſuam, qua rem perfeciſſet.

1. Cor. 7.

1. Cor. 15, 10.

Rom. 12, 6.

Matt. 19, 12.

1. Tim. 5, 12.

Luc. 10, 20

Matt. 5.

1. Cor. 6, 4.

† *Sic Virgil. Audere in prælia. & Prop. Audere in ſcelus, dixit. quod Græcis eſt τῷ ἄγαν κατατολμᾶν.*

Quòd ſi quis rationes etiam poſtulat, primùm mihi omnium mortalium exiſtimationem, tum quæ hîc uſu veniant, indaget.

XXXVII. *Multas eſſe molestias.*

ſtias in ſecundis nuptiis.

** ſcilicet qui ſecundas nuptias contrahunt.*

Nam cùm legumlatores nec matrimonia ea caſtigent, & permittant etiam ac concedant, multa & à multis cùm domi, tum in foro in* eos jactantur acerbè & repudioſè dicta, ac querelæ: quippe eos æquè ac perjuros vulgo, ut ſic dixerim, declinant, neque aut amicos habere, aut cum iis pacta conventa firmare, neque invicem quicquam audent credere. Etenim cùm eos vident tantæ conſuetudinis, amicitiæ, cœtus, ac ſocietatis memoriam tam facilè ex animo deponere, ea iis cogitatio quendam quaſi torporem offundit, ut non temerè eos candidè admittant, ceu leves atq; identidē transfugas. Neq; ob hæc ſolùm eos averſantur; ſed etiam propter rerum, quæ geruntur, inſuavitatem. Quid enim, quæſo, injucundius eſt, quàm poſt gravem luctum, ploratus, lachrymas, ſordidam comā, pullum amictum, ſubitò plauſus, tori geniales, ſtrepitus à priori diverſus, velut actoribus in ſcena ludentibus, ac nunc hoc, nunc illud repræſentantibus? nam & illic eundem videre eſt interdum regem, interdum omnium pauperrimum: & hîc, qui pridem ad tumulum volutabatur, repentè prodit ſponſus: qui comam vellebat, rurſum eodem capite* coronam geſtat: dejectus ac mœrens, & qui ſæpe plorans apud eos qui ſe conſolarentur defunctæ laudes uſurpavit, ac vitam ſibi vitalem negavit, iiſque qui ſe à lamentis abducerent, ſuccenſuit, plerumq; inter eos ipſos iterum connitur ac renidet, & oculis pridem lachrymantibus, iiſdem ridens eos intuetur, ac quo ore cuncta hæc paulò antè abjurabat, eo nunc abblanditur ac ſalutat omnes. Omnium verò triſtiſſimum eſt, bellum liberis creatum, filiabus domeſtica leæna: nam id omninò eſt noverca. Hinc quotidianum diſſidium atque pugna: hinc inuſitata & inſons adverſus innoxiam concertatio. Nam vivi & petunt invidia & petuntur: cum mortuis etiam hoſtes reconciliantur. At non hic; ſed pulvis atq; cinis exagitatur, odium in defoſſam ingens, contumeliæ, convitia, accuſationes ejus quæ in terram diſſoluta ſit, implacabiles inimicitiæ cum ea, quæ nihil læſerit. Quid amentia hac & barbarie fœdius? Injuria à defuncta non affecta: quid dico injuria affecta? imò verò ejus laboribus fruens, ac bonis gaudens, cum ea velut cum umbra belligerandi finē nullum facit: ac quæ ſe nihil læſerit, ſæpe etiam ſibi nec conſpectā, mille in dies maledictis laceſſit, ejúſq;, quæ nulla ſit, pœnis in ſtirpem perſequendis, in eos, ubi ipſa nihil agat, interdum virum armat. Atq; hæc tamen hominibus facilia atq; tolerabilia ſunt viſa, modò ne libidinis tyrannidē ferre cogerentur. At non virgo ad hunc conflictum trepidavit, nec prælium declinavit, quod vulgò adeò intolerabile videatur; ſed fortiter reſiſtens, naturæ inſultu ſuſtinuit. Quis igitur eam pro merito ſuſpiciat, quando alii etiam alteris nuptiis opus habeant, ne urantur: hæc neque unis contactis, perpetuò ſancta & illæſa eſt? Itaque præmii viduitati in cœlis repoſiti præſcius, qui loquentem in ſe Chriſtum haberet, dicebat: *Bonum eſt illis ſi ſic permaneant ſicut & ego.* Non potuiſti ad ſummum gradum conſcendere? at proximo ne excidas. Hoc ſola virgo tibi præſter, quòd illam libido ne expugnavit quidem unquam: te priùs complexa, perpetuò continere nequiverit: ac tu quidē victus viciſti, illa victoriā purā habet ac tecū exitu conjuncta, principio ſolùm ſuperat.

** Nam ſponſi et- [illegible] & ſertis ac frondibus coronabantur.*

XXXIIX. *Cur conjugioni magna ſolatia virgini nulla concedat.*

Igitur conjuges ad modum commodè tractat qui nec alterò volente eos mutua conſuetudine defraudet, nec defraudationem ex conſenſu longiùs producat. Qui alteras etiam nuptias permittit, ſi velint, ne urantur: ut virginibus nullum hujuſmodi ſolatium præbet; ſed illos tantiſper ſuſpenſos iterum recreat: hanc nec minimum reſpirantem; ſed aſſiduè pugnantem, ſinit perpetuò ſtare, ac cupiditatib9 verberari, nec vel tantillis induciis frui. Cur enim non huic etiam dixit, *Si ſe non continet, nubat?* Quòd nec athletæ dicat quiſquam, poſtquam abjecto amictu ac delibutus in ſtadium proceſſit, ſéque pulvere comperſit, abi, fuge adverſarium; ſed jam porrò neceſſum ſit duorum alterum, aut coronatum, aut dejectum, & infamem diſcedere. Nam in ludo ac palæſtra, ubi cum familiaribus exercitium ſit, & cum amicis velut cum adverſariis manum conferas, liberum eſt & ſuſcipere laborem & non ſuſcipere. At qui jam nomen dedit, coacto frequenti populo, præſente agonotheta, ſedentibus ſpectatoribus, adducto atque objecto adverſario, ei certaminum lex facultatem eripit. Ad eundem modum & virgini dum conſulit et priùs, nubendum ſit nécne, tutum eſt matrimonium: at ubi elegit ac conſcripta eſt, ſe in ſtadium dedit.

A τῶν γὰρ νομοθετῶν τοὺς τοιούτους οὐ κολαζόντων γάμους, ἀλλ' ἐπιτρεπόντων καὶ συγχωρούντων, πολλοὶ καὶ παρὰ πολλῶν ἔν τε οἰκίαις καὶ κατὰ τὴν ἀγορὰν καθ' αὐτῶν γίνονται λόγοι σκωπτόντων, μεμφομένων, ἀποστρεφομένων. τῶν γὰρ τοὺς ὅρκους παραβαινόντων οὐχ ἧττον τοὺς τοιούτους ἅπαντες ἐκτρέπονται, ὡς εἰπεῖν, οὔτε φίλους ποιήσασθαι θαρροῦντες, οὔτε συνθήκας θέσθαι πρὸς αὐτούς, οὔτε ἀλλήλοις πιστεῦσαι οὐδέν. ὅταν γὰρ ἴδωσιν αὐτοὺς συνηθείας τοσαύτης καὶ φιλίας, καὶ ὁμιλίας, καὶ κοινωνίας B τὴν μνήμην οὕτως εὐκόλως ἀπὸ τῆς αὐτῶν ψυχῆς ἐκβάλλοντας, νάρκη τις αὐτοῖς ἀπὸ τούτων καταχεῖται τῶν λογισμῶν, καὶ οὐκ ἂν αὐτοὺς μετὰ πάσης προσοῖντο γνησιότητος, ὡς εὐκόλους καὶ ἄλλοτε πρὸς ἄλλους. οὐ διὰ ταῦτα δὲ μόνον αὐτοὺς ἀποστρέφονται, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τῶν γινομένων τὴν ἀηδίαν. τί γὰρ ἀτερπέστερον, εἰπέ μοι, ἢ ὅταν μετὰ τὸν πολὺν κωκυτὸν καὶ τὰς οἰμωγάς, καὶ τὰ δάκρυα, καὶ τὴν αὐχμηρὰν κόμην, καὶ τὴν μέλαιναν στολήν, ἐξαίφνης κρότοι καὶ παστάδες γαμήλιοι, καὶ θόρυβοι ἀπ' C ἐναντίας τῷ προτέρῳ, ὥσπερ ὑποκριτῶν ἐν σκηνῇ παιζόντων, καὶ νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο γιγνομένων; καὶ γὰρ ἐκεῖ τὸν αὐτὸν ἴδοις ἂν ποτὲ μὲν βασιλέα, ποτὲ δὲ πάντων πενέστερον· κἀνταῦθα ὁ πρώην περὶ τὸν τάφον ἐγκαλινδούμενος, νυμφίος ἐξαίφνης· ὁ τὰς τρίχας τίλλων, στέφανον ἐπὶ τῆς αὐτῆς πάλιν φέρει κεφαλῆς. ὁ κατηφὴς καὶ στυγνὸς καὶ πολλὰ πολλάκις μετὰ δακρύων πρὸς τοὺς παρακαλοῦντας ἐγκώμια τῆς ἀπελθούσης διελθὼν, καὶ τὸν βίον ἀβίωτον εἶναι φήσας D αὐτῷ, καὶ πρὸς τοὺς ἀπάγοντας αὐτὸν τῶν θρήνων δυσχεράνας, πολλάκις μεταξὺ τούτων αὐτῶν ἀγλαΐζεται καὶ καλλωπίζεται πάλιν, καὶ τοῖς πρώην δεδακρυμένοις ὀφθαλμοῖς, τούτοις μετὰ γέλωτος εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐνορᾷ, καὶ τῷ στόματι τούτῳ φιλοφρονεῖται καὶ ἀσπάζεται πάντας, δι' οὗ πρώην ταῦτα πάντα ἐξώμνυτο. τὸ δὲ πάντων ἐλεεινότερον ὁ τοῖς παισὶν ἐπεισαγόμενος πόλεμος, ἡ ταῖς θυγατράσιν οἰκιζομένη λέαινα· τοῦτο γὰρ ἡ μητρυιὰ πανταχοῦ. ἐντεῦθεν ἡ καθημερινὴ στάσις καὶ μάχη· ἐν- E τεῦθεν ὁ ξένος ἐκεῖνος καὶ καινότερος ζῆλος πρὸς τὴν οὐκ ἐνοχλῆσαι γινομένος. οἱ μὲν γὰρ ζῶντες καὶ βάλλουσι τῷ φθόνῳ καὶ βάλλονται· πρὸς δὲ τοὺς τετελευτηκότας καὶ οἱ πολέμιοι σπένδονται· ἀλλ' οὐκ ἐνταῦθα, ἀλλὰ ζηλοτυπεῖται ἡ κόνις καὶ ἡ τέφρα, καὶ μῖσος πρὸς τὴν κατορωρυγμένην ἄφατον, καὶ λοιδορίαι καὶ σκώμματα καὶ κατηγορίαι πρὸς τὴν διαλυθεῖσαν εἰς γῆν, ἔχθρα ἄσπονδος πρὸς τὴν λελυπηκυῖαν οὐδέν. τί ταύτης ἡμεῖς αὐτῆς ἀλογίας χεῖρον; τί τῆς ὠμότητος; οὐδὲν παρὰ τῆς A ἀπελθούσης ἠδικημένη, τί λέγω ἠδικημένη; τοὺς πόνους μὲν αὐτῆς καρπουμένη, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἐντρυφῶσα τοῖς ἐκείνης, οὐ παύεται σκιαμαχοῦσα πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν οὐδὲν λελυπηκυῖαν, πολλάκις δὲ οὐδὲ ὀφθεῖσαν αὐτῇ ποτε, μυρίοις καθ' ἑκάστην ἡμέραν βάλλει σκώμμασι, καὶ διὰ τῶν ἐκείνης ἐκγόνων τὴν οὐκέτ' οὖσαν ἀμύνεται, καὶ τὸν ἄνδρα πολλάκις ὁπλίζει κατ' αὐτῶν, ὅταν αὐτὴ μηδὲν ἀνύῃ. ἀλλ' ὅμως ἅπαντα ταῦτα ῥᾷστα καὶ φορητὰ τοῖς ἀνθρώποις ἔδοξεν εἶναι, μόνον B ἵνα μὴ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας φέρειν ἀναγκάζωνται τυραννίδα. ἀλλ' οὐχ ἡ παρθένος πρὸς ταύτην ἰλιγγίασε τὴν παράταξιν, οὐδὲ ἔφυγε τὴν συμβολὴν τὴν οὕτως ἀφόρητον τοῖς πολλοῖς εἶναι δοκοῦσαν· ἀλλ' ἔστη γενναίως, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἀνεδέξατο μάχην. πῶς οὖν ἄν τις αὐτὴν κατ' ἀξίαν θαυμάσειεν, ὅταν οἱ μὲν ἄλλοι καὶ δευτέρων δέωνται γάμων, ἵνα μὴ καίωνται, αὕτη δὲ μηδὲ ἑνὸς ἁψαμένη διαπαντός ἐστιν ἁγία καὶ ἄτρωτος; διὰ ταῦτα, καὶ περὶ τούτων διὰ τοὺς ἀπο- C κειμένους ἐν τοῖς οὐρανοῖς τῇ χηρείᾳ μισθοὺς ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, ἔλεγε· καλὸν αὐτοῖς ἐστιν ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ. οὐκ ἴσχυσας εἰς τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν ἀναβῆναι; τῆς γοῦν μετ' ἐκείνην μὴ ἀποπέσῃς· τοσοῦτον ἡ παρθένος σου ἐχέτω πλέον, ὅσον τὴν μὲν οὐδὲ ἅπαξ ἐπιθυμία κατεπάλαισε· σὲ δὲ κρατήσασα πρότερον οὐκ ἴσχυσε διαπαντὸς κατασχεῖν· καὶ σὺ μὲν μετὰ τὴν ἧτταν ἐνίκησας· ἐκείνη δὲ καθαρὰν ἔχει τὴν νίκην, καὶ τῷ τέλει συναπτομένη D σοι κατὰ τὴν ἀρχὴν ὑπερέχει μόνον.

Τοῖς μὲν οὖν γεγαμηκόσι πολλὴν δίδωσι τὴν παραμυθίαν, ὡς μηδὲ ἐῶντος θατέρου ἀποστερεῖν αὐτοὺς ἀλλήλων, μήτε τὴν ἐκ συμφωνίας γιγνομένην στέρησιν ἐπὶ πολὺ προάγειν. καὶ δεύτερον πάλιν ἐπέτρεψε γάμον, ἐὰν βούλωνται, ὑπὲρ τοῦ μὴ πυροῦσθαι. ταῖς δὲ παρθενευούσαις οὐδεμίαν τοιαύτην ἔδωκε παραμυθίαν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐπὶ τοσοῦτον ἀναπαύσας πάλιν ἀνίησι· τὴν δὲ οὐδὲ μικρὸν ἀναπνεῦσαι, E ἀλλὰ δι' ὅλου μαχομένην ἀφίησιν ἑστάναι διηνεκῶς, καὶ βάλλεσθαι ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ οὐδὲ μικρᾶς αὐτῇ λαβέσθαι δίδωσιν ἀνακωχῆς. διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπε καὶ πρὸς αὐτήν, εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύεται, γαμησάτω; ὅτι οὐδὲ πρὸς τὸν ἀθλητὴν εἴποι τις ἂν μετὰ τὸ ῥίψαι τὸ ἱμάτιον καὶ ἀλείψασθαι, καὶ εἰς τὸ στάδιον εἰσελθεῖν, καὶ καταπάσασθαι τὴν κόνιν, ἀπόστηθι καὶ φύγε τὸν ἀνταγωνιστήν· ἀλλ' ἀνάγκη λοιπὸν δυοῖν θάτερον, ἢ στεφανωθέντα, ἢ πεσόντα καὶ καταισχυνθέντα ἀπελθεῖν. ἐν παιδοτριβῶν μὲν γὰρ καὶ παλαίστρᾳ, ὅπου πρὸς τοὺς οἰκείους ἡ γυμνασία, καὶ τοῖς φίλοις ὡς ἐναντίοις συμπλέκεται, καὶ τοῦ ποιεῖν, καὶ τοῦ μὴ πονεῖν αὐτός ἐστι κύριος. ὅταν δὲ ἀπογράψηται καὶ συλλεγῇ τὸ θέατρον, καὶ ὁ ἀγωνοθέτης παρῇ, καὶ οἱ θεαταὶ κάθηνται, καὶ εἰσάγηται ὁ ἀνταγωνιστὴς καὶ ἀντιπαρατάττηται, τὴν ἐξουσίαν αὐτὸν ὁ τῶν ἀγώνων παραιρεῖται νόμος. καὶ τῇ παρθένῳ τοίνυν ἕως μὲν ἂν βουλεύηται πρότερον εἰ δεῖ γαμεῖν ἢ μὴ γαμεῖν, ἀκίνδυνος ὁ γάμος· ἐπειδὰν δὲ ἕληται καὶ ἀπογράψηται, εἰσήγαγεν ἑαυτὴν εἰς τὸ στάδιον.

τίς οὖν

τίς οὖν τολμήσει, τοῦ θεάτρου συγκροτουμένου καὶ θεωρούντων μὲν ἄνωθεν ἀγγέλων, ἀγωνοθετοῦντος δὲ τοῦ Χριστοῦ, μαινομένου δὲ τοῦ διαβόλου, καὶ τρίζοντος καὶ συμπλεκομένου πρὸς τὴν πάλην, καὶ μέσου κατεχομένου, παρελθὼν εἰς μέσον εἰπεῖν, φύγε τὸν ἐχθρὸν, ἐνδὸς τοῖς πόνοις, ἀπόστηθι τῆς λαβῆς, μὴ καταβάλῃς, μηδὲ ὑποσκελίσῃς τὸν ἀνταγωνιστὴν, ἀλλὰ παραχώρει τῆς νίκης αὐτῷ; καὶ τί λέγω πρὸς τὰς παρθένους, πρὸς τὰς χήρας οὐκ ἄν τις τολμήσειε ταύτην ῥῆξαι τὴν φωνὴν, „ἀλλ' ἀντὶ ταύτης ἐκείνην τὴν φοβερὰν, ὅτι ἐὰν καταστρηνιάσωσι τοῦ „Χριστοῦ, καὶ γαμῆσαι θελήσωσι, κρῖμα ἕξουσιν, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν.

Καὶ μὴν αὐτός φησιν, ὅτι λέγω τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς ἐστιν ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ· εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γα„μησάτωσαν. καὶ πάλιν, ἐὰν κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐλευθέρα ἐστὶν „ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ. πῶς οὖν ἣν ἀφίησιν ἐλευθέραν πάλιν κολάζει, καὶ ἐν κυρίῳ φησὶν εἶναι γάμον, τοῦτον ὡς παρανόμως γινόμενον κατακρίνει; μὴ δείσῃς, οὐ τὸν αὐτὸν ἀλλ' ἕτερον. ὥσ„περ γὰρ λέγων, ἐὰν γήμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἥμαρτεν, οὐ περὶ τῆς ἀποταξαμένης τῷ γάμῳ φησί· δῆλον γὰρ ἅπασιν ὅτι αὕτη ἥμαρτε καὶ ἁμαρτίαν ἄφρητον· ἀλλὰ περὶ τῆς ἀπειρογάμου μὲν ἔτι, οὔπω δὲ οὐδὲ τοῦτο, οὐδὲ ἐκεῖνο ψηφισαμένης, ἀλλ' ἐν μεταιχμίῳ τούτων ἑκατέρων μενούσης τῶν λογισμῶν· οὕτω καὶ χήραν ἐνταῦθα μὲν τὰ ἁπλῶς οὐκ ἔχουσαν ἄνδρα φησίν· οὔπω δὲ καὶ τῇ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ψήφῳ προσδεδεμένην, ἀλλ' ἐλευθέραν οὖσαν καὶ τοῦτο ἑλέσθαι κἀκεῖνο· ἐκεῖ δὲ τὴν οὐκέτι κυρίαν οὖσαν ἑτέρῳ πάλιν ὁμιλῆσαι νυμφίῳ, ἀλλ' εἰς τοὺς τῆς ἐγκρατείας ἐμβεβηκυῖαν ἀγῶνας. ἔστι γὰρ καὶ χήραν εἶναι, καὶ μὴ καταλέγεσθαι εἰς τὸ τῶν χηρῶν ἀξίωμα, ὅταν μηδέπω ᾖ τοῦτο κα„ταδεξαμένη. διὸ καὶ αὐτός φησι, χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον „ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα. τὴν μὲν γὰρ ἁπλῶς χήραν ἀφίησι γαμεῖν, εἰ βούλοιτο· τὴν ἐπαγγειλαμένην τῷ θεῷ χηρεύειν διαπαντὸς, εἶτα γαμηθεῖσαν, καταδικάζει σφοδρῶς, ὅτι τὰς πρὸς τὸν θεὸν συνθήκας ἐπάτησεν. οὐ ταύταις, οὖν ἀλλ' ἐκείναις φησίν· εἰ δὲ οὐκ „ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν· κρεῖττον γάρ ἐστι γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι. ὁρᾷς οὐδαμοῦ τὸν γάμον καθ' ἑαυτὸν θαυμαζόμενον, ἀλλὰ διὰ τὰς πορνείας, διὰ τοὺς πειρασμοὺς, διὰ τὴν ἀκρασίαν; ἄνω μὲν γὰρ ταῦτα ἅπαντα τίθησιν· ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ σφόδρα αὐτῶν καθήψατο τοῖς ὀνείδεσι, ῥήμασιν εὐφημοτέροις πάλιν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα καλεῖ, ἐμπρησμὸν αὐτὸ καὶ πύρωσιν ὀνομάζων· καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἠνέσχετο μὴ πλήξας τὸν ἀκροατὴν παρελθεῖν. οὐ γὰρ εἶπεν, εἰ γὰρ βίαν τινὰ πάσχουσιν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, εἰ δὲ περιτρέπονται, εἰ δὲ μὴ δύνανται· οὐδὲν τοιοῦτον ὃ τῶν πασχόντων ἐστὶ καὶ συγγνώμης ἀξίων. ἀλλὰ τί; εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται. ὃ τῶν οὐκ ἐθελόντων ἐστὶν ἐνεργεῖν διὰ τὴν ῥᾳθυμίαν. δείκνυσι γὰρ, ὅτι κύριοι ὄντες τοῦ πράγματος, παρὰ τὸ μὴ βούλεσθαι ποιεῖν, οὐκ ἀνύουσιν· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς κολάζει, οὐδὲ τιμωρίας ὑπευθύνους ποιεῖ, ἀλλ' ἐπαίνων ἀποστερήσας μόνον, μέχρι τοῦ διὰ τῶν ῥημάτων ψόγου τὴν σφοδρότητα ἐπιδείκνυται, παιδοποιίας μὲν οὐδαμοῦ μεμνημένος, τῆς εὐπροσώπου καὶ σεμνῆς αἰτίας τοῦ γάμου, πυρώσεως δὲ, καὶ ἀκρασίας, καὶ πορνείας, καὶ πείρας σατανικῆς, καὶ ὑπὲρ τοῦ ταῦτα μὴ γίνεσθαι τὸ πρᾶγμα συγχωρῶν. καὶ τί τοῦτο; φησίν· ἕως γὰρ ἂν αὐτὸ τιμωρίας ἀπαλλάττῃ, πᾶσαν κατάγνωσιν καὶ πάντα ὀνείδη εὐκόλως οἰσόμεθα· μόνον ἐξέστω τρυφᾶν καὶ συνεχῶς ἀπολαύειν ἐπιθυμίας. τί οὖν, ὦ βέλτιστε, ἂν μηδὲ τρυφᾶν ἐξῇ, ὀνειδισμὸν καρπωσόμεθα μόνον; καὶ πῶς, φησιν, οὐκ ἔξεστι τρυφᾶν, τοῦ „Παύλου λέγοντος· εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν; ἀλλ' ἄκουε καὶ τὰ προσκείμενα τούτῳ· ἔμαθες ὅτι κρεῖττον τὸ γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι. ἀπεδέξω τὸ ἡδὺ, ἐπῄνεσας τὴν συγχώρησιν, ἐθαύμασας τῆς συγκαταβάσεως τὸν ἀπόστολον· ἀλλὰ μὴ στῇς μέχρι τούτου, δέχου καὶ τὰ μετὰ ταῦτα· τοῦ γὰρ αὐτοῦ ἀμφότερα τὰ παραγγέλματα. τί οὖν μετὰ „ταῦτά φησι; τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ „κύριος γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι· ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, μενέ„τω ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω· καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι.

Τί οὖν ἐὰν μὲν ὁ ἀνὴρ ἐπιεικὴς ᾖ, ἡ δὲ γυνὴ μοχθηρὰ, λοίδορος, λάλος, πολυτελὴς, τὸ κοινὸν τοῦτο πασῶν αὐτῶν νόσημα, ἑτέρων πλειόνων γέμουσα κακῶν· πῶς οἴσει τὴν καθημερινὴν ταύτην ἀηδίαν ἐκεῖνος ὁ δείλαιος, τὸν τῦφον, τὴν ἀναισχυντίαν; τί δαὶ ἂν τοὐναντίον αὕτη μὲν ᾖ κοσμία καὶ ἥσυχος, ἐκεῖνος δὲ θρασὺς, ὑπεροπτικὸς, ὀργίλος, πολὺν μὲν ἀπὸ τῶν χρημάτων, πολὺν δὲ ἀπὸ τῆς δυναστείας ὄγκον περιβεβλημένος, καὶ τὴν ἐλευθέραν ὡς δούλην ἔχῃ, καὶ τῶν θεραπαινίδων μηδὲν ἄμεινον πρὸς αὐτὴν διακέηται· πῶς οἴσει τὴν τοσαύτην ἀνάγκην καὶ βίαν; τί δαὶ ἂν συνεχῶς αὐτὴν ἀποστρέφηται, καὶ διαπαντὸς μένῃ τοῦτο ποιῶν; καρτέρει, φησὶ, πᾶσαν ταύτην τὴν δουλείαν· ὅταν γὰρ ἀποθάνῃ, τότε ἐλευθέρα ἔσῃ μόνον· ζῶντος δὲ δυοῖν θάτερον ἀνάγκη, ἢ παιδαγωγεῖν αὐτὸν μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ βελτίω ποιεῖν, ἢ εἰ τοῦτο ἀδύνατον, „φέρειν γενναίως τὸν ἀκήρυκτον πόλεμον καὶ τὴν ἄσπονδον μάχην. κἀνωτέρω μὲν ἔλεγε, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου· ἐν-

A Ecquis igitur indictis ſpectaculis, Chriſto certaminis magiſtro, Angelis ſupernè ſpectantibus, furente diabolo ac fremente, ad luctámque conſerto, & medio comprehenſo, in medium proſiliens edicere auſit. hoſtem fugiat, laboribus ſuperſedeat, comprehenſionem omittat, ne dejiciat ac proſternat adverſarium; ſed ei victoriam cedat? Et quid virgines dico? cùm nec viduas iis verbis affari fas ſit; ſed illorū loco his terrificis, *Poſtquam repudiato Chriſto laſcivire cœperint, nubere volunt, dam-* B *nationem habebunt, quòd primam fidem fefellerint.* 1.Tim. 5, 11.12.

Atenim cùm ejus ſententia ſit, Matrimonio ſolutis ac viduis dico, præſtare eis ſic manere ut ego: tamen ſi ſe non continent, contrahant matrimonium: & rurſum, *Sin obierit ejus vir, liberum eſt, cui velit nubere, tantum in Domino*: quamobrem eam cui liberum facit, iterum caſtigat, & quod in Domino eſſe matrimonium dixit, idem ceu illegitimum damnat? Ne verere: non idē; ſedā aliud. Nam ut inquiens, *Si nupſit virgo, non peccavit*, C non de ea loquitur, quæ matrimonio renunciavit: evidens eſt enim eam piaculum commiſiſſe, & quidem infandum: ſed quæ & expers matrimonii ſit, & nondum hoc aut illud cenſuerit; ſed tanquam in meditullio harum cogitationum conſiſtat: ita & viduam hîc, quæ virum ſolùm non habeat, neque etiam dum optione ſua ac præjudicio obſtricta teneatur; ſed liberum habeat alterutrum aſciſcere: illic, cui integrum non ſit cum alio ſponſo ſocietatem coire; ſed in continentiæ certamen deſcen- D derit. Poteſt namque & vidua eſſe, & viduarum dignitati non accenſeri, ſiquidem id nolit. Itaq; inquit: *Vidua eligatur non minor annis ſexaginta.* Nam quæ vidua mera ſit, ei, ſi velit, nubere permittit: at quæ perpetuò vidua agere Deo permiſit, atque interim nubit, eam vehementer damnat, quæ ictum cum Deo pactum conculcet. Non ergo his; ſed illis dicit: *Tamen ſi ſe non continent, contrahant matrimonium: ſatius eſt enim matrimonium contrahere quàm ardere.* Vides nuſquam per ſe ſuſpici matrimo- E nium; ſed propter fornicationem, tentationes, atque intemperantiam? nam ſuprà hæc omnia recenſet: hîc, quòd eos conviciis malè multaſſet, rurſum gratioſioribus verbis eandem rem appellat, incendium & ardorem nominans. Quanquam neq; hîc omiſit, quin auditorem feriret: non enim dixit, Sin libidinis vim ullā ſentiunt, ſin transverſi aguntur, ſin non poſſunt: nihil ejuſmodi quod eorū eſt, qui aliquid dignū venia patiuntur. Sed quid? ſi ſe non continent: quod eorū eſt, qui propter ignaviā elabora- A re nolunt. Id enim ſignificat eos, quibus res in manibus eſſet, detrectando labore eam non perficere. At ne ſic quidem in eos animadvertit, ac ſuppliciis addicit: ſed laude ſolùm privat, atq; in verborum tantùm vituperio vehementiam adhibet. liberorum procreationem, plauſibilem hanc & ſpecioſam matrimonii cauſam, nuſquam memorans; ſed ardorem, intemperantiam, fornicationem, ac tentationes Satanicas, eáque ne evenirent, rem permittens. Et quid tum poſtea? inquit: nā quamdiu id à ſup- B plicio liberat, quamvis condemnationem, ac convitia facilè feremus, dum delitias facere, atque aſſiduè libidine frui liceat. Quid verò, bone vir, ſi nec delitias facere licet, convitium ſolū percipiemus? Sed quomodo, inquit, delitias facere non licet, cum dicat Paulus, Tamen ſi ſe non continent, contrahant matrimonium? Audi porrò, quæ iis hæreant. Audiviſti ſatius eſſe matrimonū contrahere quàm ardere. quod jucundum eſt probas, permiſſionem laudas, Apoſtolum de indulgentia ſuſpicis: 1.Cor.7,10. C at hic mihi ne conſiſte, & quæ conſequuntur æquè admitte, ejuſdem enim eſt utrumque præceptum. Quid igitur ſubdit? *Conjugibus autem præcipio, non ego; ſed Dominus, uxor à viro ne divortium faciat: ſin divortium fecerit, maneat cælebs, aut viro reconcilietur.* Item, *Vir uxorem ne repudiet.*

Quid autem ſi vir comis eſt, uxor improba, maledica, loquax, & quod commune omnium vitium eſt, ſumptuoſa, aliiſque malis pluribus referta? quo modo miſer ille quotidianam hanc D moleſtiam, ſuperbiam, impudentiam feret? Quid inquam, ſi contrà hæc modeſta & ſedata eſt, ille ferox, repudioſus, iracundus, animis ei partim opibus, partim potentia auctis, qui liberam eodem loco habeat quo ſervam, nihilo in eam quàm in famulas æquior? quo pacto eam neceſſitatem vimque patietur? Quid denique ſi ab ea planè alienus ſemper maneat? Fer, inquit, omnem hanc ſervitutem, futura demum libera, cùm obierit: eo autem vivo, duorum alterum neceſſe eſt, aut eum omni ſtudio E lenire, ac frugi reddere, aut ſi id deſperatum eſt, acerrimum quoddam bellum, atque efferum prælium fortiter ſuſtinere. Ac ſuprà dicebat: *Ne defraudate alter alterum, niſi ſi quid ex conſenſu*: hîc diremptam, vel invitam ſe porrò jubet continere,

XXXIX. *Cui viduæ, cujus virgini nubere permittat.* 1.Cor. 7, 28.

1.Tim.5,9.

1.Cor 7,9.

XL. *Magnum eſſe ex conjugio ſervitutem.*

1.Cor.7,11. *Maneat*, inquit, *cælebs, aut viro reconcilietur.* Viden' eã inter gemina bella deprehenſam: nã aut libidinis vim ferre cogitur, aut ſi id nolit, aſſentandum eſt injurio, eiq; ſe ad quælibet præbendum, ſeu plagis enecare, ſeu convitiis vexare, ſeu vernarum ludibrio exponere, ſeu aliud quid ejuſmodi: Multæ enim viris ulciſcendarum uxorum viæ adinventæ ſunt. Quæ ſi non perferat, agenda infructuoſa continentia eſt: infructuoſa, inquam, quæ nihil ſe dignum ſpondeat. Neque enim ſanctimoniæ ſtudio ſuſcepta eſt; ſed propter diſſidium cum viro: nam, *Maneat*, inquit, *cælebs, aut viro reconcilietur.* At quid, ſi nolet in gratiam redire? Habes alterum effugium atque evaſionem. Quánnam? ejus mortem expecta. Ut enim virgini, cui perennè vivens atque immortalis ſponſus ſit, nubere nunquam licet: ſic maritæ tum demum, cùm vir obierit. Nam ſi fas eſſet, eo etiam vivo, ab eo ad alium, iterúmque ab illo ad alium tranſire, quid matrimonio opus eſſet. viris promiſcuè altero alterius uxore utentibus atque omnes omnibus miſcentibus? Quo pacto autem non & ſtudium erga contubernales periret, hodie illo, cras alio, ac rurſum alio cum eorum uxore conſueſcentibus? Meritò id Dominus adulterium vocavit.

XLI. *Cur Judæis concesserit Deus repudii libellũ offerre.*

Cur igitur id Judæis permiſit? ne inter ſe confligerent, ne cognato ſanguine ædes ſuas complerent. Cedo enim, utrùm præſtabat, inviſam domo exigi, an intra parietes jugulari? quod feciſſent, ſi non eis ejicere licuiſſet. Itaque inquit, *Si inviſam habes, dimitte.* At ſedatos, & quibus nec iraſci permittat, alloquens, ait: Deut.24,1. *Sin divortium feceris, cælebs maneto.* Vides neceſſitatem, inevitabilem ſervitutem, & vinculum, quod utrumque conſtringit? Verè enim vinculum matrimonium eſt, non ſolùm propter ſollicitudinum turbam ac quotidianas moleſtias; ſed etiam quòd conjuges quovis ſervo gravius invicem ſubjici cogat. *Vir*, inquit, *uxori dominetur.* At quis ejus dominii uſus eſt? nam viciſſim eum ſervum efficit ejus, cui imperet, nova quadam & inaudita excogitatâ compenſatione ſervitutis, ac quaſi fugitivorum pedes & ſeorſim vincti, & rurſum inter ſe exigua quadam catena bicipiti, utrimque pedicis affixa, conſtricti, haud ſanè liberè ingredi queant, quod alter alterum conſequi cogantur. Ad eundem modum & conjugum mentes, cùm privatas curas habent, tum alia neceſſitate etiam ex mutua obligatione tenentur, quæ eos omni catena arctius ſtringat, & utrique libertatem eripiat, quòd uni imperium omne non tradiderit; ſed ejus poteſtatem in utrumque diſpertitus ſit. Ubi ſunt igitur qui parati ſunt voluptatis ſolatii cauſa omnẽ condemnationem pati? neq; enim parum de voluptate decedit, interdũ mutuis odiis ac diſſidiis in longum temp⁹ durantibus. Quin ea quoque ſervitus, ut alterius improbitas alteri vel invito ferenda ſit, ſatis eſt, ut delitias omnes obliteret. Itaq; vir beatus libidinis impotentiã primùm aſperis illis verbis repreſſit, propter fornicationem, intemperantiã, & ardores. Sed cùm videret vulgò eam condemnationem flocci fieri, quod ad deterrendum efficacius eſſet addit, quod quidem & diſcipulos dicere coëgit: Matt.19,10 *Non expedit matrimonium contrahere.* Id autem eſt, conjugem nullum ſui eſſe juris. Neque id hortabundus & tanquam conſulens profert; ſed præcipiens ac mandans: Nam matrimonium contrahere aut non contrahere penes nos eſt: quæ matrimonium conſequantur, non item; ſed velimus nolimus ferenda ſervitus eſt. Quid ita? quòd non inſcii eam primùm ſuſcepimus; ſed vel in primis ejus jura atque leges tenentes, ſponte ſub jugum nos ſubjecimus. Ac poſtea de iis loquutus, qui infideles domeſticas haberent, omnéſque matrimonii leges accuratè perſequutus, interjecta de ſervis diſputatione, atque iis, quod abundè ſolatio eſſet, monitis. Ingenuitatem ſpiritalem ea ſervitute non imminui, pergit porrò ad ſermonem de virginitate, quam pridem parturiebat ac ſerere ſatagebat, nunc enitens: etſi eum nec de matrimonio diſſerens, ſuſtinuit ſilentio præterire. nam breviter ille quidem & obiter; ſed tamen ei quoque exhortationi eum intexuit: atque ea pulcherrima ratione aures noſtras & ingenium tanquam præparans ac præmolliens, orationi facilem aditum molitur poſt exhortationem ad ſervos. (*Nam pretio*, inquit, 1.Cor.7,23 *coëmpti eſtis: Nolite fieri ſervi hominum:*) Domini nobis beneficio in memoriam revocato, omniúmq; mentibus eò erectis, in cœlúmq; ſublatis, de virginitate diſputationem demum inſerit Ibid. v.25. his verbis: *De virginibus autem Domini præceptum non habeo, ſed conſilium do, tanquam miſericordiam conſequutus à Domino, ut ſim fidelis.* At, qui de fidelis cum infideli conjugio præceptum item non haberet, magna auctoritate ita ſancit:

A ταῦτα δὲ χωρισθεῖσαν αὐτοῦ, καὶ ἄκουσαν ἐγκρατεύεσθαι κελεύει λοιπόν. μενέτω γάρ, φησιν, ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω. ὁρᾷς αὐτὴν ἐν μέσῳ δυοῖν ἀπειλημμένην πολέμων, ἢ γὰρ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας βίαν χρὴ καρτερεῖν, ἢ εἰ τοῦτο μὴ βουλομένην, κολακεύειν τὸν ὑβριστήν, καὶ παρέχειν ἑαυτὴν ἐκείνῳ πρὸς ὅπερ ἂν βούληται· εἴτε πληγὰς ἐντεῖναι, εἴτε λοιδορίαις πλῦναι, εἴτε οἰκέταις ὑπερεψίᾳ παραδοῦναι, εἴτε ἕτερόν τι τοιοῦτον· πολλαὶ γὰρ ὁδοὶ τοῖς ἀνδράσιν ἐπινενόηνται, ὅταν κολάζειν B βούλωνται τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας. εἰ δὲ ταῦτα μὴ φέροι, τὴν ἐγκράτειαν ἀσκεῖν χρὴ τὴν ἄκαρπον. τὴν ἄκαρπον δὲ λέγω, ἐπειδὴ μὴ τὴν αὐτὴν προσήκουσαν ὑπόσχεσιν ἔχει. οὐ γὰρ δι' ἁγιωσύνης ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα ὀργὴν γίνεται. μενέτω, γάρ φησιν, ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω. τί οὖν ἂν μηδέποτε βούληται καταλλαγῆναι; φησιν. ἔχεις δευτέραν λύσιν καὶ ἀπαλλαγήν. τίνα ταύτην; ἀνάμενε τὸν τούτου θάνατον. ὥσπερ γὰρ τῇ παρθένῳ γαμεῖσθαι οὐδέποτε ἔξεστι διὰ τὸ C ζῆν αὐτῆς ἀεὶ τὸν νυμφίον, καὶ ἀθάνατον εἶναι. οὕτω τῇ γεγαμημένῃ τότε μόνον ἔξεστιν, ὅταν ὁ ἀνὴρ ἀποθάνῃ. εἰ γὰρ ἐξῆν καὶ ζῶντος ἀπὸ τούτου πρὸς ἕτερον, καὶ πάλιν ἀπ' ἐκείνου πρὸς ἄλλον μεταπηδᾶν, τί γάμων ἔδει λοιπόν, τῶν ἀλλήλων γυναιξὶν ἀδιακρίτως τῶν ἀνδρῶν κεχρημένων, καὶ πάσαις ἁπλῶς ἀναμεμιγμένων ἁπάντων; πῶς δὲ οὐκ ἂν καὶ πρὸς τοὺς συνοικοῦντας διεφθάρη ἡ διάθεσις, τήμερον μὲν τούτου, αὔριον δὲ ἐκείνου, καὶ πάλιν ἄλλου τῇ αὐτῶν συζώντων γυναικί; D δικαίως ὁ Κύριος αὐτὸ μοιχείαν ἐκάλεσε.

Πῶς οὖν Ἰουδαίοις τοῦτο συνεχώρησεν; ἵνα μὴ πολεμῶσιν ἀλλήλοις, ἵνα μὴ συγγενικῶν αἱμάτων τὰς ἑαυτῶν πληρῶσιν οἰκίας. τί γὰρ ἦν ἄμεινον, εἰπέ μοι, τὴν μισηθεῖσαν ἐκβάλλειν ἔξω, ἢ σφαγῆναι ἔνδον; τοῦτο γὰρ ἂν ἐποίησαν, εἴγε μὴ ἐξῆν αὐτοῖς ἐκβάλλειν. διὰ τοῦτό φησιν, εἰ μισεῖς, ἐξαπόστειλον. ὅταν δὲ τοῖς ἐπιεικέσι διαλέγηται, καὶ οἷς μηδὲ ὀργίζεσθαι συγχωρεῖ, φησιν· ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, μενέτω ἄγαμος. ὁρᾷς τὴν ἀνάγκην, τὴν ἀπαραίτητον δουλείαν, τὸν ἑκατέρους περιβάλλοντα E δεσμόν; δεσμὸς γὰρ ὄντως ὁ γάμος, οὐ διὰ τὸν τῶν φροντίδων ὄχλον μόνον, οὐδὲ διὰ τὰς λύπας τὰς καθημερινάς· ἀλλ' ὅτι παντὸς οἰκέτου χαλεπώτερον ἀλλήλοις ὑποκεῖσθαι τοὺς γεγαμηκότας καταναγκάζει. κρατείτω, φησίν, ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός. καὶ τί τῆς δεσποτείας ταύτης τὸ κέρδος; πάλιν γὰρ αὐτὸν δοῦλον τῆς κρατουμένης ποιεῖ, καινήν τινα καὶ παράδοξον δουλείας ἐπινοήσας ἀντίδοσιν· καὶ καθάπερ οἱ πόδες τῶν φυγάδων οἱ καθ' ἑκάστους δεδεμένοι, καὶ πάλιν ἀλλήλοις συνδεδεμένοι διὰ A μικρᾶς ἁλύσεως ἐξ ἑκατέρας ἀρχῆς τῇ πέδῃ προσηλωμένης, οὐκ ἂν δύναιντο μετ' ἐξουσίας βαδίζειν, τῷ τὸν ἕτερον ἀναγκάζεσθαι ἕπεσθαι θατέρῳ· οὕτω καὶ αἱ τῶν γεγαμηκότων ψυχαὶ ἔχουσι μὲν καὶ ἰδίας φροντίδας, ἔχουσι δὲ καὶ ἑτέραν ἀνάγκην τὴν ἐκ τοῦ πρὸς ἀλλήλους συνδέσμου, πάσης ἁλύσεως χαλεπώτερον ἄγχουσαν, καὶ τὴν ἀμφοτέρων ἐλευθερίαν ἀφαιρουμένην, τῷ μὴ καθάπαξ ἑνὶ παραδοῦναι τὴν ἀρχήν, ἀλλ' εἰς ἑκατέρους αὐτὴν διανεῖμαι τὴν ἐξουσίαν. ποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ διὰ τὴν ἐκ τῆς B ἡδονῆς παραμυθίαν πᾶσαν ἕτοιμοι κατάγνωσιν ἐνεγκεῖν; οὐδὲ γὰρ μικρὸν ὑποτέμνεται τῆς ἡδονῆς μέρος, ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους ὀργαῖς καὶ ἀπεχθείαις πολλάκις ἀναλισκομένου χρόνου μακροῦ. καὶ ἡ δουλεία δὲ αὐτὴ τό, τὴν ἑτέρου μοχθηρίαν ἀναγκάζεσθαι καὶ ἄκοντα θάτερον φέρειν, ἅπασαν ἱκανὴ συσκιάσαι τρυφήν. διὰ τοῦτο ὁ μακάριος ἐκεῖνος πρῶτον μὲν διὰ τῶν ἐντρεπτικῶν ῥημάτων ἀνέστελλε τὴν πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν φοράν, διὰ τὰς πορνείας λέγων, καὶ ἀκρασίας, καὶ πυρώσεις. ἐπει- C δὴ δὲ συνεῖδε βραχὺ ὄντα τοῖς πολλοῖς τὸν τῆς καταγνώσεως λόγον, τὸ τούτου πάλιν ἰσχυρότερον πρὸς ἀποτροπὴν τίθησιν· διὸ καὶ οἱ μαθηταὶ εἰπεῖν ἠναγκάσθησαν, οὐ συμφέρει γαμῆσαι. τοῦτο δέ ἐστι τό, μηδένα ἑαυτοῦ κύριον εἶναι τῶν γεγαμηκότων. καὶ οὐκ ἐν τούτῳ ἐν παραινέσεως τάξει καὶ συμβουλῆς εἰσηγεῖται, ἀλλ' ἐν ἐπιτάγματος καὶ ἐντολῆς ἀνάγκῃ. τὸ μὲν γὰρ γαμεῖν ἢ μὴ γαμεῖν, ἐφ' ἡμῖν· τὰ δὲ μετὰ τὸν γάμον, οὐκέτι ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἑκόντας καὶ ἄκοντας φέρειν χρὴ τὴν δουλείαν. τί δήποτε; D ὅτι οὐκ ἀγνοοῦντες ταύτην εἱλόμεθα τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα αὐτῆς ἐπιστάμενοι τὰ δικαιώματα καὶ τοὺς νόμους, ἑκόντες αὐτοὺς ὑποβάλλομεν τῷ ζυγῷ. μετὰ δὲ ταῦτα περὶ τῶν τοῖς ἀπίστοις συνοικούντων διαλεχθείς, καὶ πᾶσιν ἀκριβῶς τοῖς περὶ τοῦ γάμου νόμοις ἐπεξελθών, καὶ τὸν περὶ τῶν οἰκετῶν λόγον παρεμβαλών, καὶ παραμυθησάμενος αὐτοὺς ἱκανῶς, μὴ παραβλάπτεσθαι τῇ δουλείᾳ ταύτῃ τὴν εὐγένειαν αὐτοῖς τὴν πνευματικήν, μέτεισι λοιπὸν ἐπὶ τὸν τῆς παρθενίας λόγον, ὃν πάλαι E μὲν ὤδινε καὶ κατασπεῖραι ἔσπευδεν, ἀπέτεκε δὲ νῦν· οὐδὲ ἐν τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις ἀποσιωπῆσαι καρτερήσας αὐτόν. ἐν βραχεῖ μὲν γὰρ καὶ διεσπαρμένως· ἐνύφηνε δὲ αὐτὸν ὅμως κἀκείνῃ τῇ παραινέσει· καὶ τῇ καλλίστῃ ταύτῃ μεθόδῳ προγυμνάσας ἡμῶν τὰς ἀκοάς, καὶ τὴν διάνοιαν προλεάνας, εἴσοδον ἀρίστην τῷ λόγῳ παρασκευάζει μετὰ τὴν πρὸς τοὺς οἰκέτας παραίνεσιν. [τιμῆς γάρ, φησιν, ἠγοράσθητε, μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων,] τῆς δεσποτικῆς ἡμᾶς ἀναμνήσας εὐεργεσίας, καὶ τούτῳ πάντων τὰς διανοίας ἀναστήσας καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἄρας, οὕτω τοὺς περὶ τῆς παρθενίας ἐμβάλλει λόγους, ταῦτα λέγων τὰ ῥήματα. περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἠλεημένος ὑπὸ Κυρίου πιστὸς εἶναι. καίτοι γε καὶ ἐπὶ τῶν πιστῶν τῶν ταῖς ἀπίστοις συνεζευγμένων οὐκ ἔχων ἐπιταγήν, μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας ἐνομοθέτησεν οὑτωσὶ γράφων·

τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ γράφω, οὐχ ὁ κύριος· εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖ- A κα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὐτὴ συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ᾽ αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν. τί οὖν οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῶν παρθένων τὸ αὐτὸ ποιεῖς ἀποφαινόμενος; ὅτι περὶ τούτου φανερῶς ὁ Χριστὸς διετάξατο, κωλύων εἰς ἐπιτάγματος ἀνάγκην ἐλθεῖν τὸ πρᾶγμα. τὸ γὰρ, ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω, κύριον τὸν ἀκροατὴν τῆς αἱρέσεως ποιοῦντός ἐστιν. περὶ μὲν οὖν τῆς ἐγκρατείας διαλεγόμενος, θέλω, φησὶ, πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν ἐν ἐγκρατείᾳ. καὶ πάλιν· λέγω δὲ τοῖς ἀγά- B μοις καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ. ἐν δὲ τοῖς περὶ τῆς παρθενίας λόγοις οὐδαμοῦ παρήγαγεν ἑαυτόν. διὰ τοῦτο καὶ σφόδρα ὑφειμένως, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιστολῆς διαλέγεται. οὐ γὰρ αὐτῷ τὸ πρᾶγμα κατώρθωτο. ἐπιταγὴν οὐκ ἔχω, φησί. πρῶτον τὴν αἵρεσιν θεὶς, καὶ τὸν ἀκροατὴν εὐγνώμονα καταστήσας, οὕτως ἐπάγει τὴν συμβουλήν. ἐπειδὴ γὰρ τὸ τῆς παρθενίας ὄνομα πολὺν εὐθέως ἐμφαίνει τὸν πόνον λεχθὲν, διὰ τοῦτο οὐκ εὐθέως ἐπὶ τὴν παραίνεσιν C ἔδραμεν, ἀλλὰ θεραπεύσας πρότερον τῇ αἱρέσει τὸν μαθητὴν, εὐήνιόν τε καὶ τιθασσὸν αὐτοῦ κατασκευάσας τὴν ψυχὴν, οὕτω ποιεῖται τὴν εἰσήγησιν. ἤκουσας παρθενίαν, ὄνομα πολλῶν πόνων καὶ ἱδρώτων· μὴ δείσῃς· οὐκ ἔστι τὸ πρᾶγμα ἐπίταγμα, οὐδὲ ἐντολῆς ἀνάγκην ἐπάγεται, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἑκόντι καὶ μετὰ προαιρέσεως δεχομένους αὐτὴν τοῖς οἰκείοις ἀμείβεται καλοῖς, τὸν φαιδρὸν καὶ εὐανθῆ στέφανον περιθεῖσα αὐτῶν τῇ κεφαλῇ· τοὺς δὲ παραιτουμένους αὐτὴν καὶ οὐκ D ἐθέλοντας προσθέσθαι, οὔτε κολάζει οὔτε ἄκοντας ἀναγκάζει τοῦτο ποιεῖν. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον ἀνεπαχθῆ τὸν λόγον εἰργάσατο καὶ ἡδὺν, ἀλλὰ καὶ τῷ τὴν χάριν τοῦ πράγματος οὐκ αὐτοῦ φάναι εἶναι, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ. οὐ γὰρ εἶπε· περὶ δὲ τῶν παρθένων οὐκ ἐπιτάσσω, ἀλλ᾽ ἐπιταγὴν οὐκ ἔχω· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· εἰ μὲν ἐξ ἀνθρωπίνων λογισμῶν ἐγὼ κινούμενος ταῦτα παρῄνουν, οὐκ ἔδει θαρρεῖν· ἐπειδὴ δὲ τῷ θεῷ τοῦτο ἔδοξεν, ἀσφαλὲς τὸ τῆς ἀξίας ἐνέχυρον. τὴν μὲν ἐξουσίαν τοῦ E τὰ τοιαῦτα ἐπιτάττειν παρῄρημαι· εἰ δὲ βούλεσθε ἀκούειν ὡς ὁμοδούλου γνώμην δίδωμι, φησιν, ὡς ἠλεημένος ὑπὸ κυρίου πιστὸς εἶναι. ἄξιον δὲ ἐνταῦθα θαυμάσαι τοῦ μακαρίου τὴν πολλὴν εὐμηχανίαν καὶ τὴν σύνεσιν, καὶ πῶς ἐν μέσῳ δυοῖν ἀναγκαίων καὶ ἐναντίων ἀπειλημμένος, οὔτε συνέστησε τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον, ὥστε εὐπαράδεκτον γενέσθαι τὴν συμβουλὴν, καὶ οὐ μηδὲν μέγα φθέγξασθαι περὶ ἑαυτοῦ, διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ταύτης γεγυμνῶσθαι ἐκ τοῦ ἀμφότερα ἐν βραχεῖ κατεσκεύασε. A τῷ μὲν γὰρ εἰπεῖν ὡς ἠλεημένος, συνίστησι πως ἑαυτόν· τῷ δὲ μὴ ἀπὸ τοῦ λαμπροτέρου τοῦτο ποιῆσαι μέρους, ταπεινοῖ καὶ συστέλλει πάλιν.

Οὐ γὰρ εἶπε, δίδωμι γνώμην, ὡς πιστευθεὶς τὸ εὐαγγέλιον, ὡς ἀξιωθεὶς εἶναι κῆρυξ τῶν ἐθνῶν, ὡς προστασίαν τὴν ὑμετέραν ἐγχειρισθεὶς, ὡς διδάσκαλος καὶ καθηγητής. ἀλλὰ πῶς; ἠλεημένος, φησί· καὶ τὸ ἔλαττον θείς. ἔλαττον γὰρ τοῦ, διδάσκαλον εἶναι τῶν πιστῶν τὸ, μόνον εἶναι πιστόν. καὶ ἑτέραν ἐπινοεῖ πάλιν ταπείνωσιν· ποίαν δὲ ταύ- B την; οὐκ εἶπεν, ὡς ἠλεημένος πιστὸς, ἀλλ᾽ ὡς ἠλεημένος εἶναι πιστός. μὴ γὰρ τὴν ἀποστολὴν, καὶ τὸ κήρυγμα, καὶ τὴν διδασκαλίαν μόνον νομίσητε τῆς δωρεᾶς εἶναι τοῦ θεοῦ. καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ πιστεῦσαι ἀπὸ τοῦ ἐλέους μοι γέγονεν ἐκείνου. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἄξιος ἤμην, φησὶ, κατηξιώθην τῆς πίστεως, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἠλεήθην μόνον. ὁ δὲ ἔλεος χάριτός ἐστιν, οὐ τοῦ κατ᾽ ἀξίαν. ὥστε εἰ μὴ ἦν σφόδρα εὔσπλαγχνος ὁ θεὸς, οὐ μόνον ἀπόστολος, ἀλλ᾽ οὔτε πιστὸς ἠδυνήθην ἂν γενέσθαι ποτέ. εἶδες εὐγνω- C μοσύνην οἰκέτου καὶ συντετριμμένην καρδίαν, πῶς οὐδὲν πλέον ἑαυτῷ δίδωσι τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ὃ κοινὸν αὐτῷ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἦν, τὸ τῆς πίστεως, οὐκ αὐτοῦ φησιν εἶναι, ἀλλὰ τοῦ ἐλέους καὶ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ; ταυτὸν ἐμφαίνων διὰ τῶν ῥημάτων τούτων, οἷον εἰ ἔλεγε· μὴ ἀπαξιώσητε συμβουλὴν δέξασθαι παρ᾽ ἐμοῦ· οὐδὲ γὰρ ὁ θεὸς ἀπηξίωσέ με τοῦ ἐλέους τοῦ παρ᾽ αὐτοῦ. ἄλλως τε καὶ γνώμη τὸ πρᾶγμά ἐστιν, οὐκ ἐπίταγμα. συμβουλεύω γὰρ, οὐ νομοθετῶ. τὸ δὲ, τὰ παραστάν- D τα ἑκάστῳ συμφέροντα φέρειν εἰς μέσον καὶ προτιθέναι, οὐδεὶς κωλύσειε νόμος· καὶ μάλιστα ὅταν ἐξ αἰτήσεως τοῦτο γίνηται τῶν ἀκροατῶν, καθάπερ καὶ ἐφ᾽ ὑμῶν. νομίζω οὖν, φησι, τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν. ὁρᾷς πάλιν ὑφειμένον τὸν λόγον καὶ πάσης ἔρημον ἐξουσίας. καί τοι γε ἐνῆν οὕτως εἰπεῖν· ἐπειδὴ ὁ κύριος οὐκ ἐπέταξε παρθενίαν, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐγώ· συμβουλεύω δὲ ὑμῖν καὶ παραινῶ τοῦτο ζηλοῦν, καὶ γὰρ ἀπόστολος ὑμῶν εἰμι. καθάπερ καὶ μετὰ ταῦτα διαλεγόμενος αὐτοῖς ἔλεγεν· εἰ E ἄλλοις οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλά γε ὑμῖν εἰμι. ἀλλ᾽ ἐνταῦθα οὐδὲν τούτων φθέγγεται, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς φειδοῦς τοῖς ῥήμασι κέχρηται, ἀντὶ μὲν τοῦ συμβουλεύω, γνώμην δίδωμι, λέγων· ἀντὶ δὲ τοῦ, ὡς διδάσκαλος, ὡς ἠλεημένος ὑπὸ κυρίου πιστὸς εἶναι· καὶ ὥσπερ οὐδὲ τούτων ἀρκούντων πρὸς τὸ συνεσταλμένον ποιῆσαι τὸν λόγον, ἀρχόμενος τῆς συμβουλῆς ὑπετέμνετο πάλιν τὴν ἐξουσίαν, οὐχ ἁπλῶς ἀποφαινόμενος, ἀλλὰ καὶ αἰτίαν προστιθείς. νομίζω γὰρ τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν, φησὶ, διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην. καί τοι γε ὅτε περὶ ἐγκρατείας διελέγετο, οὔτε τὸ, νομίζω, τέθεικεν, οὔτε αἰτίαν τινὰ, ἀλλ᾽ ἁπλῶς, καλὸν αὐτοῖς ἐστιν ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ· ἐνταῦθα δὲ, νομίζω εἶναι καλόν. τοῦτο δὲ ποιεῖ οὐκ ἀμφιβάλλων περὶ τοῦ πράγματος· ἄπαγε· ἀλλὰ τῇ τῶν ἀκουόντων κρίσει τὸ πᾶν ἐπιτρέψαι βουλόμενος.

A *Cæteris ego dico, non Dominus: ſi quis frater uxorem habet infidelem, eáque in ejus conſuetudinem conſentit, eam ne dimittito.* Cur non igitur & de virginibus itidem ſciſcis? Quòd hoc Chriſtus palam conſtituit, vetans eam rem præcepti neceſſitate definiri. Illud namque *Qui capere poteſt, capiat,* liberam auditori optionem condonantis eſt. Itaque de continentia diſſerens: *Volo,* inquit, *omnes homines ſic eſſe, ut ego ſum, continentes,* & rurſum, *Cælibibus autem ac viduis dico, Bonum eſt illis, ſi ſic permaneant, ut* B *ego.* At non in ſermone de virginitate uſquam ſe adducit: ideóque admodum modeſtè atq; cautè loquitur, qui nec ipſe ea perfunctus eſſet. *Præceptum,* inquit, *non habeo.* Primùm proponenda optione benevolum reddens auditorem, ita conſilium ſubjicit. Quoniam enim virginitatis nomen prolatum, protinus ingentem laborem declarat, ideò non ſtatim ad cohortationem ſe contulit; ſed auditorem priùs optione deliniens, ejúſque ingenium cicur ac tractabile reddens, ita demum proponit. Audiſti C virginitatem, nomen multi laboris ac ſudoris: ne metue: non præceptum agitur, aut juſſi neceſſitas; ſed qui ſe volentes atque ſtudio amplectantur, eos ea ſuis bonis remuneratur, eorum capiti ſplendidam ac floream coronam imponens: qui recuſent, ſeque adſciſcere nolint, nec punit, nec invitos cogit, Neque eo ſolùm orationem gratam nec moleſtam reddidit; ſed etiam quod beneficium hoc non ſuum; ſed Chriſti eſſe dicat. Non enim ait, De virginibus non præcipio, ſed; *Præceptum* D *non habeo:* quaſi diceret, Si humanis rationibus motus ipſe hæc cohortarer, fidendum minùs eſſet: at cùm id Deo viſum ſit, certum pignus atque fidem habetis. mihi quidem ea imperandi facultas eſt erepta; ſed ſi audire vultis velut conſervum, *conſilium do,* inquit, *ut qui miſericordiam ſim conſequutus à Domino, ut ſim fidelis.* Atque hoc loco Pauli ſummum artificium ac prudentia miranda eſt, quemadmodum inter duo neceſſaria, eáque contraria, interceptus, tum ut ſe commendaret, quò con- E ſilium plauſibile eſſet, tum ut nihil de ſe magnum prædicaret, quippe ejus virtutis exſors, brevibus verbis utrumque conſequutus ſit. Nam qui dicat, ut qui miſericordiam ſim conſequutus, quodam modo ſe commendat: qui ſe potiori nomine non commendet, viciſſim extenuat ac deprimit.

Non enim ait, Conſilium do, ut cui creditum ſit Evangelium, ut delectus gentium præco, ut cui in vos magiſterium commiſſum ſit, ut doctor atque dux. Sed quid? Ut cui Domini clemen- A tia datum ſit: eóque quod minus eſſet, propoſito. Nam minus eſt fidelem duntaxat eſſe, quàm fidelium magiſtrum, aliam rurſum extenuationem meditatur. Quamnam? Non ait, ut fidelis effectus, ſed; Ut cui Domini clementia fideli eſſe datum ſit. Ne Apoſtolatum ſolùm, præconium, & magiſterium Dei munificentiæ putate. Nam ipſum etiam credere mihi ejus clementia quæſitum eſt. non enim inquit, Qui dignus eſſem, fidem accepi; ſed, Cui miſericordia modò contigiſſet. Miſericordia au- B tem gratiæ eſt, non ex merito. Itaque niſi permiſericors eſſet Deus, non tantùm Apoſtolus; ſed ne fidelis quidem unquam effici potuiſſem. Vides ſervi gratitudinem, animúmque contritum, ut nihil ſibi cæteris plus arroget, quin id etiam quod ſibi cum diſcipulis commune eſſet, fidem, ſuum eſſe neget; ſed Dei clementiæ ac benignitatis? idem his verbis ſignificans ac ſi diceret: ne dedignamini conſilium à me recipere: neque enim me Deus miſericordia ſua dedignatus eſt: & alioqui conſilium agi- C tur, non præceptum. etenim conſulo, non ſancio. Porrò autem quæ cuique occurrant utilia atque frugi, in medium proferre ac proponere, nulla lex prohibet, maximè ubi id auditorum rogatu fiat: quod quidem & vobis accidit. Arbitror igitur, inquit, hoc bonum eſſe. Vides rurſum modeſtam orationem, ab omnique authoritate alienam. Atqui in hanc ſententiam diſſerere interim licebat: Quoniam Dominus virginitatem non præcepit, ideò neque ego: conſulo tamen ac cohortor ejus ſtudium, qui D Apoſtolus veſter ſim. quemadmodum & infrà eos alloquens ait, *Si aliis non ſum Apoſtolus, at certè vobis ſum.* at hîc nihil ejuſmodi refert, ſed admodum verecundè verba facit, ejus vice conſulo, ſententiam edo, inquiens, pro ut doctor, ut cui Domini miſericordia fideli eſſe datum ſit: quaſi que ne hæc quidem ſatis eſſent ad orationem extenuandam conſilium exorſus, auctoritatem iterum detrahit, qui non ſtatuat ſolùm; ſed addat E etiam rationem. *Arbitror,* inquit, *hoc bonum eſſe, propter inſtantem neceſſitatem.* Atenim de continentia diſſerens, neque, Arbitror, poſuit, neque ullam planè rationem; ſed illud modò, Bonum eſt illis, ſi permaneant, ſicut & ego: hic, Arbitror hoc bonum eſſe. Id autem facit, non qui de eo dubitaret: nihil minùs: ſed qui totum auditorum judicio permittere vellet.

1. Cor. 7, 12.
Chriſtianus.
1 Cor. 7, 7 & 8.
XLII.
De Pauli humilitate
1. Cor. 9, 2.
1. Cor. 7, 26.

nam

nam conſiliarins is eſt, non qui de iis quæ profert conſeat; ſed qui totum in auditorum arbitrio poſitum relinquat.

XLIII. *Quam inſtantem neceſſitatem Paulus nominet.*

Sed quæ eſt autem, quam hîc memorat, neceſſitas? eáne, quæ à natura offeratur? minimè. Primùm enim ſi hanc vellet, ea commemoranda contrarium atque cogitabat efficeret: Etenim qui matrimonium contrahere volunt, hanc ſuſque deque jactant. Tum autem eam inſtantem non vocaret. non enim nunc primùm; ſed jam olim mortalium generi inſita eſt, atque erat illa quidem ante vehementior & indomita; ſed Chriſti adventu, auctâque jam virtute, ſuperatu facilis eſt effecta. Itaque ei non de hac ſermo eſt; ſed aliam quandam innuit, multiplicem & variam. Quænam ea eſt? Humanarum rerum converſio. nam is eſt confluxus, ea curarum impotentia, ac circumſtantium rerum turba, ut in multis ſæpenumero conjugi vel invito errandum peccandúmque ſit.

XLIV. *Facilius eſſe virginem quàm conjugem regnum conſequi.*

Etenim olim non is erat nobis virtutis propoſitus modus; ſed & injuriam ulciſci, & convitium reddere, & pecunias procurare licebat, & ſanctè jurare, & oculum pro oculo eruere, & inimicos odiſſe; neque aut deliciis indulgere aut iraſci, aut uxorem aliam ejicere, aliam adſciſcere interdictum erat. Neque id ſolùm; ſed duas etiam conjuges ſimul habere lex ſinebat, eratque tum hac in re, tum in aliis omnibus ſumma ejus facilitas. At poſtquam Chriſtus prodiit, via longè facta eſt anguſtior, non ſolùm quòd incomparabilis ea & ingens omnium, quæ dixi, licentia nobis è manibus erepta eſt; ſed etiam quòd uxor, quæ nos multa interdum vel invitos deſignare inducat atque cogat, domi perpetuò ſit habenda, aut ſi ejicere velis, adulterii crimen ſubeundum. Neque hoc tantùm nomine virtus ea nobis difficilis eſt, ſed quòd, ut contubernalis tolerabilibus moribus ſit, curarum tamen, quæ nos propter eam ejúſque liberos circumfundat turba, nec minimùm in cœlum ſuſpicere patiatur, animos noſtros quaſi quidam vortex undique torquens ac demergens. Nam ecce cupit vir privatam & otioſam ac ſecuram vitam degere; ſed conſpectis circumſtantibus liberis, atque conjuge, grandi ſumptu egente, vel invitus ſe in civilium rerum æſtum conjicit. Quo illapſo dici non poteſt quid non admittere porrò neceſſum ſit, iraſcenti, juranti, convitianti, ulciſcenti, ſimulanti, multa ad gratiam, multa ad ſimultatem facienti. Qui enim poteſt, qui in tantis fluctibus verſetur, atque inde gloriam captet, non graves ſcelerum ſordes contrahere? Jam ſi quis domeſtica rimetur, eadem atque etiam majori difficultate plena inveniet propter uxorem: multa enim ac de multis curet neceſſe eſt, quibus ſeorſim agenti viro nihil opus eſſet. Atque hæc quidem, ſi proba atque commoda ſit uxor: ſin pervicax, acerba, difficilis, non jam id neceſſitas modò; ſed pœna ac ſupplicium vocandum erit. Qui poterit ergo iter ad cœlum conficere, quod ſolutis ac pernicibus pedibus, animo accincto & probè expedito indiget, ea negotiorum mole impoſita, tot pedicis conſtrictus, catena hac, uxoris inquam improbitate, deorſum aſſiduè detractus.

Matth. 7.

XLV. *Qui ſupervacuas difficultates excogitent, eos nullum ejus rei præmium manere.*

At quod eſt hoc ſapiens vulgi reſponſum, cùm ad eos omnia hæc recenſemus? Itaque, inquit, majori præmio dignus erit, qui, hac impoſita neceſſitate, perfungatur. Quid ita, bone vir, & quamobrem? Quòd majorem, inquit, laborem propter matrimonium ſubit. Et quis eum tantum onus ſuſcipere coëgit? nam ſi quidem matrimonium inire, præceptum eſſet exequi, ac matrimonium non inire, in legem delinquere, haberet id probabilitatem. Sin autem, cui liberum eſſet matrimonii jugum non ſubire, ultrò cogente nullo, ſe in eas difficultates inducere voluit, quò gravius ſibi virtutis certamen redderetur, nihil hoc ad certaminis auctorem, qui id unum juſſerit, cum diabolo bellum conficere atque adverſum vitia victoriam quærere. Sive autem quis matrimonio devinctus ac deliciis vacans, déque multis ſolicitus, ſive exercitus, & afflictus, neque aliud præterea curans, nihil penſi habet. Victoriæ quidem modum, atque ad tropæum ferentem viam, eam prædicat, quæ rebus omnibus humanis ſoluta ſit ac libera. Tu qui uxore, liberis, & quæ ab iis ducantur, negotiis comitatus, belligerari ac confligere velis, ceu idem præſtiturus, quod ab his omnibus expediti, eáque gratia majori admirationi futurus, nunc fortaſſe nos magnæ ſuperbiæ inſimules, ſi te ad idem ad quod illi cacumen evadere non poſſe dicamus. Sed præmiorum demum tempus probè te tum docebit, multo præſtare ſecuritatem inani ambitioni, ſatiúſque eſſe Chriſto, quàm futilibus ſuis inventis credere.

τοιοῦτον γὰρ ὁ σύμβουλος, οὐκ αὐτὸς τοῖς λεγομένοις ψηφίζεται, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐπὶ τῇ κρίσει ἀφίησι κεῖσθαι τῶν ἀκροατῶν.

Ποίαν δὲ καὶ ἀνάγκην ἐνταῦθά φησιν; ἆρα τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως; οὐδαμῶς. πρῶτον μὲν γὰρ εἰ ταύτην ἔλεγε, τοὐναντίον ἂν ὅπερ ἐβούλετο κατεσκεύασε μεμνημένος αὐτῆς. οἱ γὰρ βουλόμενοι γαμεῖν ταύτην ἄνω καὶ κάτω στρέφουσι. δεύτερον δὲ οὐκ ἂν αὐτὴν ἐνεστῶσαν ἐκάλεσεν. οὐ γὰρ νῦν πρῶτον, ἀλλ᾽ ἄνωθεν εἰς τὸ τῶν ἀνθρώπων κατεφυτεύθη γένος, καὶ πάλαι μὲν χαλεπωτέρα καὶ ἀτιθάσευτος ἦν· παραγενομένου δὲ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπιδοθείσης, εὐκαταγώνιστος γέγονεν. ὥστε οὐ περὶ ταύτης ὁ λόγος αὐτῷ, ἀλλ᾽ ἑτέραν τινὰ αἰνίττεται πολύτροπον καὶ πολυειδῆ. τίς οὖν ἐστιν αὕτη; ἡ τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων διαστροφή. τοσαύτη γάρ ἐστιν ἡ σύγχυσις, τοσαύτη τῶν φροντίδων ἡ τυραννίς, τοσοῦτος ὁ τῶν περιστάσεων ὄχλος, ὡς καὶ ἄκοντα πολλὰ πολλάκις ἀναγκάζεσθαι τὸν γεγαμηκότα ἁμαρτάνειν καὶ πλημμελεῖν.

Τὸ μὲν γὰρ παλαιὸν οὐ τοσοῦτον ἡμῖν ἀρετῆς προὔκειτο μέτρον, ἀλλὰ καὶ ἀμύνασθαι τὸν ἀδικοῦντα, καὶ ἀντιλοιδορήσασθαι τῷ λοιδορουμένῳ, καὶ χρημάτων ἐπιμελήσασθαι ἐξῆν, καὶ εὐορκοῦντα ὀμνύναι, καὶ ὀφθαλμὸν ἐξορύξαι ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ μισῆσαι τὸν ἐχθρόν, καὶ οὔτε τρυφᾶν, οὔτε ὀργίζεσθαι, οὔτε γυναῖκα τὴν μὲν ἐκβάλλειν, τὴν δὲ εἰσάγειν κεκώλυτο. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ δύο κατὰ ταυτὸν ὁμοῦ γυναῖκας ἔχειν ὁ νόμος ἐπέτρεπε, καὶ πολλή, καὶ ἐν τούτοις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἡ συγκατάβασις ἦν. μετὰ δὲ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, πολλῷ στενωτέρα γέγονεν ἡ ὁδός· οὐ μόνον τῷ τὴν ἄδειαν τῶν εἰρημένων ἁπάντων τὴν ἄφατον ταύτην καὶ πολλὴν περικοπῆναι τῆς ἐξουσίας τῆς ἡμετέρας, ἀλλὰ καὶ τῷ τὴν πολλὰ πολλάκις ἀναπείθουσαν καὶ ἀναγκάζουσαν ἡμᾶς καὶ ἄκοντας ἁμαρτάνειν γυναῖκα, ταύτην ἔνδον ἔχειν διαπαντός, ἢ μοιχείας ἁλίσκεσθαι βουλόμενον ἐκβάλλειν. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον ἡμῖν ἡ ἀρετὴ δυσκατόρθωτος, ἀλλ᾽ ὅτι κἂν ἀνεκτὸν ἦθος ἔχῃ ἡ συνοικοῦσα, ὁ δι᾽ αὐτὴν καὶ τὰ ἔκγονα τὰ ἐκείνης περιρρέων ἡμᾶς φροντίδων ὄχλος, οὐδὲ μικρὸν ἀναβλέψαι πρὸς τὸν οὐρανὸν συγχωρεῖ, πάντοθεν ὥσπερ τις ἴλιγγος περιστρέφων καὶ βαπτίζων ἡμῶν τὴν ψυχήν. ὅρα γάρ, βούλεται τὸν τῶν ἰδιωτῶν βίον τὸν ἀκίνδυνον οὗτος καὶ ἀπράγμονα ζῆν ὁ ἀνήρ· ἀλλ᾽ ὅταν ἴδῃ παῖδας περιεστῶτας καὶ γυναῖκα δαπάνης δεομένην πολλῆς, καὶ ἄκων εἰς τὸν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἔρριψεν ἑαυτὸν κλύδωνα. ἐκεῖ δὲ ἐμπεσόντα λοιπὸν οὐδέ ἐστιν εἰπεῖν ὅσα ἁμαρτάνειν ἀνάγκη, ὀργιζόμενον, ὀμνύντα, λοιδορούμενον, ἀμυνόμενον, ὑποκρινόμενον, πολλὰ πρὸς χάριν, πολλὰ πρὸς ἀπέχθειαν ποιοῦντα. πῶς γὰρ ἔνι στρεφόμενον ἐν ζάλῃ τοσαύτῃ, καὶ βουλόμενον εὐδοκιμεῖν ἐν αὐτῇ, μὴ πολὺν τὸν ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων περισπᾶσθαι ῥύπον; καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν δὲ εἴ τις ἐξετάσειε, τῆς αὐτῆς καὶ πλείονος δυσκολίας εὑρήσει γέμοντα διὰ τὴν γυναῖκα. πολλὰ γὰρ ἀνάγκη μεριμνᾶν καὶ ὑπὲρ πολλῶν, ὧν οὐκ ἂν ἐδεήθη καθ᾽ ἑαυτὸν ὢν ὁ ἀνήρ. καὶ ταῦτα μὲν ὅταν κοσμία τις ᾖ καὶ ἐπιεικὴς ἡ γυνή· ἂν δὲ μοχθηρὰ καὶ ἐπαχθὴς καὶ δυσάρεστος, οὐκέτι μόνον ἀνάγκην τὸ πρᾶγμα καλέσομεν, ἀλλὰ καὶ τιμωρίαν καὶ κόλασιν. πῶς οὖν δυνήσεται τὴν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν βαδίζειν ὁδόν, τὴν εὐλύτων καὶ κούφων δεομένην ποδῶν, καὶ ψυχῆς εὐζώνου καὶ εὐσταλοῦς, τοσοῦτον ἔχων ἐπικείμενον πραγμάτων ὄγκον, τοσαύταις συνδεδεμένος πέδαις, καὶ διὰ τοιαύτης ἁλύσεως ἑλκόμενος κάτω συνεχῶς, τῆς πονηρίας λέγω τῆς γυναικός;

Ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς τῶν πολλῶν λόγος, ὅταν ταῦτα ἅπαντα αὐτοῖς διεξέλθωμεν; οὐκοῦν πλείονος ἄξιος ἔσται τιμῆς, φησιν, ὁ μετὰ τοσαύτης ἀνάγκης κατορθῶν. τίνος ἕνεκεν, ὦ βέλτιστε, καὶ διὰ τί; ὅτι πλείονα μόχθον φησὶν ὑφίσταται ἀπὸ τοῦ γάμου. καὶ τίς αὐτὸν ἀναδέξασθαι φορτίον τοσοῦτον ἠνάγκαζεν; εἰ μὲν γὰρ ἐντολὴ ἐπῄρει γαμεῖν, καὶ νόμου παράβασις ἦν τὸ μὴ γαμεῖν, εὐπρόσωπος οὗτος ὁ λόγος ἦν. εἰ δὲ κύριος ὢν τοῦ μὴ τὸν ζυγὸν ὑπελθεῖν τοῦ γάμου, ἑκὼν ἀναγκάζοντος οὐδενὸς δυσκολίας ἑαυτῷ περιθεῖναι τοσαύτας ἠθέλησεν, ὥστε ἐπαχθέστερον αὐτῷ γενέσθαι τὸν τῆς ἀρετῆς τὸν ἀγῶνα, οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὸν ἀγωνοθέτην. αὐτὸς γὰρ ἓν μόνον ἐπέταξεν ἀνύσαι, τὸν κατὰ τοῦ διαβόλου πόλεμον, καὶ τὴν κατὰ τῆς κακίας νίκην λαβεῖν. εἴτε δὲ γαμῶν καὶ τρυφῶν καὶ πολλὰ μεριμνῶν τις ἀνύοι τοῦτο, εἴτε ἀσκούμενος καὶ ταλαιπωρῶν, καὶ μετὰ τοῦ μηδὲν ἕτερον μεριμνᾶν, οὐδὲν αὐτῷ τούτου μέλει λοιπόν. τὸν μὲν γὰρ τρόπον τῆς νίκης, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ τρόπαιον φέρουσαν ὁδὸν αὐτὸς ἐκείνην εἶναί φησι, τὴν πάντων ἀπηλλαγμένην τῶν βιωτικῶν. ἐπειδὴ δὲ σὺ μετὰ γυναικὸς καὶ παίδων καὶ τῶν τούτοις ἐπισυρομένων πραγμάτων στρατεύεσθαι βούλει καὶ πολεμεῖν, ὡς τὰ αὐτὰ ἀνύσων ἐκείνοις τοῖς οὐδενὶ τούτων ἐμπεπλεγμένοις, καὶ πλείονος ἀπολαύσων διὰ τοῦτο θαύματος, νῦν μὲν ἴσως καὶ τῦφον ἡμῖν ἐγκαλεῖς πολύν, ἂν εἴπωμεν ὅτι οὐ δυνατόν σε πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνοις φθάσαι κορυφήν. τὸ δὲ τέλος καὶ ὁ τῶν στεφάνων καιρὸς τότε σε πείσει καλῶς, ὅτι πολλῷ βέλτιον ἀσφάλεια φιλοτιμίας κενῆς, καὶ κρεῖττον τῷ Χριστῷ πείθεσθαι, ἢ τῇ τῶν οἰκείων ματαιότητι λογισμῶν.

ὁ μὲν

ὁ μὲν γὰρ Χριστὸς οὐδὲ τὸ τοῖς οἰκείοις ἀποτάξασθαι πᾶσι πρὸς ἀρετὴν ἡμῖν φησιν ἀρκεῖν, ἂν μὴ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς μισήσωμεν· σὺ δὲ πᾶσι τούτοις φυρόμενος ἔφης δύνασθαι περιγενέσθαι. ἀλλ' ὅπερ ἔφην, τότε εἴσῃ καλῶς, ὅσον πρὸς ἀρετὴν ἐμπόδιον γυνὴ καὶ γυναικὸς φροντίδες.

Πῶς οὖν, φησί, βοηθὸν αὐτὴν ἐκάλεσε τὴν ἐμποδίζουσαν, ποιήσωμεν γὰρ αὐτῷ, φησί, βοηθὸν κατ' αὐτόν. κἀγώ δέ σε ἐρήσομαι, πῶς βοηθὸς ἡ τοσαύτης ἀποστερήσασα τὸν ἄνδρα ἀσφαλείας, καὶ τῆς θαυμαστῆς μὲν ἐκείνης ἐκβαλοῦσα διαγωγῆς τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ, εἰς δὲ τὴν τοῦ παρόντος βίου ταραχὴν ἐμβαλοῦσα; ταῦτα γὰρ οὐ μόνον βοηθοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπιβούλου. ἀπὸ γὰρ γυναικός, φησίν, ἀρχὴ ἁμαρτίας, καὶ δι' αὐτὴν ἀποθνήσκομεν πάντες. καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος, Ἀδάμ, φησίν, οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε. πῶς οὖν βοηθὸς ἡ τῷ θανάτῳ τὸν ἄνδρα ὑποτάξασα; πῶς βοηθὸς δι' ἧς οἱ τοῦ Θεοῦ· μᾶλλον δὲ πάντες οἱ τὴν γῆν κατοικοῦντες τότε, ἅμα θηρίοις καὶ πετεινοῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι ζώοις κατακλυσθέντες ἀπώλοντο; οὐχ αὕτη τὸν δίκαιον Ἰὼβ ἔμελλεν ἀπολλύναι, εἰ μὴ σφόδρα ἐκεῖνος ἦν ἀνήρ; οὐχ αὕτη τὸν Σαμψὼν ἀπώλεσεν; οὐ τὸ πᾶν Ἑβραίων γένος αὐτὴ τελεσθῆναι τῷ Βεελφεγὼρ, καὶ ταῖς συγγενικαῖς κατακοπῆναι χερσὶ παρεσκεύασε; τὸν δὲ Ἀχαὰβ τίς μάλιστα τῷ διαβόλῳ παρέδωκε, καὶ πρὸ τούτου Σολομῶντα μετὰ τὴν πολλὴν ἐκείνην σοφίαν καὶ εὐδοκίμησιν; οὐ μέχρι καὶ νῦν πολλαὶ τοὺς ἄνδρας τοὺς αὐτῶν ἀναπείθουσι προσκρούειν Θεῷ; οὐ διὰ τοῦτό φησιν ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνήρ· μικρὰ πᾶσα κακία πρὸς κακίαν γυναικός; πῶς οὖν, φησίν, εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν ὅμοιον αὐτῷ. οὐδὲ γὰρ ψεύδεται ὁ Θεός· οὐδὲ ἐγὼ τοῦτο ἂν εἴποιμι· ἄπαγε· ἀλλ' ἐγένετο μὲν ἐπὶ τοῦτο καὶ διὰ τοῦτο· οὐκ ἠθέλησε δὲ μεῖναι ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀξίας· καθάπερ οὐδὲ ὁ ταύτης ἀνήρ. καὶ γὰρ ἐκεῖνον ὁ Θεὸς ἐποίησε κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τὴν ἑαυτοῦ. ὥσπερ οὖν εἶπε, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν· γενόμενος δὲ ἀμφότερα εὐθέως ἀπώλεσεν. οὔτε γὰρ τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἐφύλαξε. πῶς γὰρ ὁ ἐνδοὺς ἐπιθυμίᾳ ἀτόπῳ, καὶ ἀπάτῃ ἁλοὺς, καὶ μὴ κρατήσας ἡδονῆς· τό, τε κατ' εἰκόνα καὶ ἄκοντος ἀφῃρέθη λοιπόν. οὐ γὰρ μικρὸν αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς ὁ Θεὸς ὑπετέμετο μέρος, τὸν φοβερὸν ἅπασι καθάπερ δεσπότην, ὥσπερ οἰκέτην ἀγνώμονα μετὰ τὸ προσκροῦσαι τῷ δεσπότῃ, τοῖς ὁμοδούλοις ποιήσας εὐκαταφρόνητον. πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῖς θηρίοις πᾶσιν ἐπίφοβος ἦν. πάντα γὰρ πρὸς αὐτὸν ἤγαγεν ὁ Θεὸς, καὶ οὐδὲν λυμήνασθαι οὐδὲ ἐπιβουλεῦσαι ἐτόλμησεν· ἑώρα γὰρ ἐν αὐτῷ λάμπουσαν τὴν εἰκόνα τὴν βασιλικήν. ἐπειδὴ δὲ τοὺς χαρακτῆρας ἐκείνους ἠμαύρωσε διὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἐκείνης κατήγαγεν· ὥσπερ οὖν τὸ μὴ πάντων αὐτὸν ἄρχειν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἔνια καὶ τρέμειν καὶ δεδοικέναι, οὐ ψευδῆ ποιεῖ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπόφασιν τὴν λέγουσαν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν θηρίων τῆς γῆς· οὐ γὰρ παρὰ τὸν δεδωκότα, ἀλλὰ παρὰ τὸν εἰληφότα ὁ τῆς ἐξουσίας ἀκρωτηριασμὸς γέγονεν· οὕτως οὐδὲ αἱ παρὰ τῶν γυναικῶν ἐπιβουλαὶ εἰς τοὺς ἄνδρας γινόμεναι, ἐκείνῳ τῷ λόγῳ λυμαίνονται τῷ λέγοντι, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν· ἐγένετο μὲν γὰρ εἰς τοῦτο· οὐκ ἔμεινε δὲ ἐν τούτῳ. χωρὶς δὲ τούτου κἀκεῖνό ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι καὶ πρὸς τὴν τοῦ παρόντος βίου σύστασιν, καὶ πρὸς παίδων γονὴν, καὶ πρὸς φυσικὴν ἐπιθυμίαν τὴν βοήθειαν ἐπιδείκνυται τὴν αὐτῆς. ὅταν δὲ μηκέτι καιρὸς ᾖ τοῦ παρόντος βίου, μηδὲ παιδοποιΐας, μηδὲ ἐπιθυμίας, τί μάτην μνημονεύεις τῆς ἐνταῦθα βοηθοῦ; τὴν γὰρ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις συλλαμβάνειν δυναμένην μόνον, ταύτην ἄν τις ἐν τοῖς μεγάλοις ἐπάγηται συνεργὸν, οὐ μόνον οὐδὲν ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ συνεπόδισεν αὐτὸν ταῖς φροντίσι.

„Τί οὖν ἐροῦμεν τῷ Παύλῳ, φησί, λέγοντι, τί οἶδας γύναι εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; καὶ τὴν βοήθειαν αὐτῆς ἀναγκαίαν, καὶ ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀποφαίνοντι; καὶ ἐγὼ τοῦτο συνομολογῶ. οὐδὲ γὰρ αὐτὴν παντελῶς ἐκκόπτω τῆς ἐν τοῖς πνευματικοῖς συμμαχίας· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τότε φημὶ ταῦτα αὐτὴν κατορθοῦν, ὅταν μὴ τὰ τοῦ γάμου πράττῃ, ἀλλὰ μένουσα τῇ φύσει γυνὴ, πρὸς τὴν τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ἀρετὴν διαβαίνῃ. οὐ γὰρ καλλωπιζομένη, οὐδὲ τρυφῶσα, οὐδὲ προσόδους ἀπαιτοῦσα τὸν ἄνδρα χρημάτων, οὐδὲ πολυτελὴς γινομένη καὶ δαπανηρὰ, οὕτως αὐτὸν δυνήσεται ἐξαγαγέσθαι· ἀλλ' ὅταν ἀνωτέρω γενομένη πάντων τῶν παρόντων πραγμάτων, καὶ τὸν ἀποστολικὸν ἐν ἑαυτῇ χαρακτηρίσασα βίον, πολλὴν μὲν τὴν ἐπιείκειαν, πολλὴν δὲ τὴν κοσμιότητα, πολλὴν δὲ τὴν τῶν χρημάτων ὑπεροψίαν καὶ τὴν ἀνεξικακίαν ἐπιδείκνυται· τότε αὐτὸν δυνήσεται ἑλεῖν, ὅταν λέγῃ, ἔχοντες δὲ τροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα. ὅταν διὰ τῶν ἔργων ταῦτα φιλοσοφῇ, καὶ τοῦ σωματικοῦ θανάτου καταγελῶσα, μηδὲν εἶναι λέγῃ τὴν παροῦσαν ζωήν· ὅταν πᾶσαν τοῦ βίου τούτου τὴν δόξαν κατὰ τὸν προφήτην, ἄνθος εἶναι χόρτου νομίζῃ. οὐκ ἄρα τῷ συνεῖναι καθάπερ γυνὴ, τούτῳ σῶσαι τὸν ἄνδρα δυνήσεται, ἀλλὰ τῷ τὸν εὐαγγελικὸν ἐπιδείκνυσθαι βίον· ἐπεὶ καὶ γάμου χωρὶς ἐποίησαν τοῦτο πολλαὶ γυναῖκες.

Etenim Chriſtus *negat* ab virtutem nobis ſufficere, ſuis *omnibus renunciare, niſi etiam noſmetipſos oderimus:* tu his omnibus permiſtus, ais poſſe ſuperare. Sed ut dicebam, probè tum intelliges, quantum ad virtutem impedimentum ſit uxor, atque uxoriæ curæ. Luc. 14.

XLVI. *Cur adjutrix vocata uxor quæ impedimento eſt.*

Et qui, inquit, adjumentum eam vocat, quæ impediat? nam *Faciamus*, ait, *ei adjutorem ſimilem ipſi.* Ego verò abs te inſuper quæram, quo pacto adjutrix eſt, quæ virum ea ſecuritate ſpoliavit, atque admirabili illo in paradiſo domicilio exturbatum, in præſentis vitæ turbas conjecit? hæc enim ſunt non adjumentum præſtantis; ſed inſidiantis. *A fœmina*, inquit ille, *initium peccati, & propter illam morimur omnes.* Quin & beatus Paulus. *Adamus*, ait, *non eſt deceptus, at mulier decepta delictum admiſit.* Quomodo igitur adjutrix eſt, quæ virum ſub mortem ſubjecit? quæ Dei filios, adeòque omnes tum terram incolentes, cum feris, volucribus, cunctiſque reliquis animantibus, eluvione delevit? Nónne ea juſtum Jobum perdidiſſet, niſi is admodum ſe virum præbuiſſet? Nónne hæc Sampſonem afflixit? Nónne ea perfecit ut univerſum Hebræorum genus Beelphegori faceret, ac cognatis manibus contrucidaretur? Quis potiſſimùm Achaabum diabolo prodidit, atque ante eum Solomonem, poſt tam inſignem ſapientiam ac celebritatem? Nónne hodiéque viris ſuis auctores ſunt multa in Deum admittendi? Nónne idcirco ſapiens ille ſcriptum reliquit: *Parva eſt quævis pravitas præ mulieris pravitate?* Quomodo igitur, inquit, dixit Deus, *Faciamus ei adjutorem ſimilem ipſi?* neque enim mentitur Deus. Neque id equidem unquam dixerim: minimè gentium; ſed quæ ea gratia atque cauſa comparata eſſet, in dignitate ſua perſiſtere noluit: quemadmodum nec ejus vir, nam & eum ad imaginem & ſimilitudinem ſuam Deus fabricatus eſt, ut & dixit, *Faciamus ei adjutorem.* Sed qui utroque præditus eſſet, utrumque protinus amiſit. nam nec ſimilitudinem ſartam tectam conſervavit: qui abſurdæ cupiditati ſe dediderit, ac dolo captus, voluptatem minimè fregerit: & quod erat in eo ad imaginem Dei, etiam nolenti deinceps ereptum eſt. neque enim Deus parva imperii parte eum multavit, qui omnibus terribilis eſſet velut herus, ceu ingratum ſervum, qui dominum offendiſſet, conſervis rejiculum comparans. Nam initio etiam feris omnibus terrori erat: neque enim ex omnibus, quas ad eum Deus adduxiſſet, ulla eum lædere ac invadere eſt auſa: videbat quippe in eo relucentem imaginem regiam. Quas ubi notas peccato deformavit, eum Deus imperio eo itidem dejecit. Igitur ut, quòd omnibus, quæ in terra ſunt, adeò non imperet, ut quædam etiam horreat ac formidet, falſum illud Dei edictum non evincit; *Et dominentur animantibus terræ:* neque enim ejus, qui dedit; ſed, qui accepit, vitio ab ea poteſtate in præceps itum eſt: ita nec inſidiæ, quæ viris ab uxoribus creentur, ei dicto quicquam fraudi ſunt: *Faciamus ei adjutorem ſimilem ipſi.* Nam ad hoc comparata eſt; ſed in eo non permanſit. Quin illud præterea adferri etiam poſſet, eam ad præſentis vitæ ſtatum, liberorum procreationem, atque inſitam in natura libidinem adjumentum præſtare. Sed cùm & vitæ hujus, & ſobolis procreandæ, & libidinis deinceps nullum tempus ſit, quid mihi ejus hanc in partem adjutricem fruſtrà memoras? nam quæ ad minima ſolùm uſui ſit, eam ſi ad magna ſociam adhibeat, non modò frugem nullam ſentiet; ſed etiam curis impedietur.

Gen. 2. 18. Eccl. 25, 24. 1. Tim. 2, 14. Job. 2. Jud. 16. Num. 25. 3. Reg. 21, 25. 3. Reg. 11. Eccl. 25, 19. Gen. 2, 18. Gen. 1, 26.

XLVII. *Quomodo virum adjuvet uxor in ſpiritualibus.*

Quid igitur, inquit, ad Paulum dicemus, cujus hæc verba ſunt, *Qui ſcis mulier an tu virum ſervatura ſis?* quique ejus adjumentum etiam in ſpiritualibus neceſſarium cenſet? Et ego id confiteor, non enim eam ab omni ſpiritali adjumento excludo: minimè verò: ſed id eam præſtare dico, non cum exercet ea, quæ matrimonii ſunt, ſed cum muliebri ſexu prædita, ad beatorum virorum virtutem evadit. neque enim compta, delicata, pecuniarios reditus virum flagitans, prodiga, ſumptuoſa, eum expedire queat; ſed cùm his rebus omnibus ſublimior, apoſtolicam in ſe vitam exprimit, ſummam & probitatem, & modeſtiam, & pecuniarum contemptum, & tolerantiam demonſtrans: ita eum demum expugnat, cùm illud uſurpat: *Alimenta atque tegumenta habentes, iis contenti ſumus:* cùm hæc rebus ipſis meditatur, ac corporalem mortem irridens, vitam hanc præſentem nihil eſſe dicit: cùm *omnem vitæ hujus gloriam* ſecundum prophetam *fœni florem exiſtimat.* Non igitur quæ muliebriter cum viro conſueſcat, eo virum ſervare poterit; ſed dum Evangelicam vitam præſtabit: hoc enim multæ etiam citra matrimonium fecerunt.

1. Cor. 7, 16. 1. Tim. 6, 8. Eſa. 40, 7.

Nam

Act. 18. Vide ad latinum illud 1.Tim.2. *Mulieri quidem docere non permitto, nec authoritatem ſibi vindicare in virum &c.* * Scilicet Paulina.

Nam Priſcilla, inquit, *aſcitum Apollo per omnem veritatis viam deduxit*: Quod ſi nunc † non licet; at poſſunt interim conjuges idem ſtudium præſtare, eundemq; fructum facere. nam quod jam dixi, neque* illa quoniam conjux ſit virum pellicit. Alioqui nihil vetaret, neminem ex iis, qui uxorem fidelem habeant, infidelem manere, ſiquidem conſuetudo ac convictus rem effectam daret. At non id eſt, inquam; ſed philoſophiam ſummam atque patientiam præbere, quæ cum matrimonio conjuncta ſint reſpuere, atque id unum aſſiduè negotium ducere, id verò eſt, B quod ejus, cum quo habitat, animum ſalvum præſtet. Sin perſiſtat uxoria poſtulare ei incommodat magis quàm prodeſt. Jam verò vel ſic rem in primis difficilem eſſe, audi quid dicat: *Qui ſcis enim mulier, an tu virum ſervatura ſis?* quo interrogandi genere uti ſolemus in iis, quæ inſolenter accidant. Quid verò

1 Cor.7, 27.

poſt illa dicit? *Devinctus es uxore? ne quære ſolutionem: ſolutus es uxore? ne quære uxorem.* Vides, ut aſſiduas tranſitiones faciat, & frequens brevi intervallo utriuſq; cohortationis velut tem- C peramentum? Nam ut de matrimonio diſputationi, de continentia ſermonem interpoſuit, auditorem interim excitans: ita & hic tractationem de matrimonio viciſſim inſerit, eum recreans. Exorſus à virginitate, antequam de ea aliquid dixiſſet, ſtatim ad matrimonium recurrit. Illud enim: *Præceptum non habeo*, matrimonium permittentis & introducentis eſt. Tum ubi

1.Cor.7, 26.

ad virginitatem ventum eſt, dictumq; *Arbitror hoc bonum eſſe*, quùm videret ejus nomen aſſiduè uſurpatum delicatis auribus D nonnullam acerbitatem afferre, identidem id non repetit, quin explicata ſatis gravi cauſa ad ejus labores ſolandos, id eſt, inſtanti neceſſitate, ne ſic quidem auſus eſt virginitatem iterum nominare. Sed quid? *Bonum eſt homini ſic eſſe.* Neq; eam ſententiam proſequitur; ſed ea interrupta & inciſa, priuſquam gravis videretur, de matrimonio rurſum diſſerit his verbis: *Devinctus es uxore? ne quære ſolutionem.* nam ni id eſſet, atque id hic ſolatium parare cogitaret, ineptum eſſet virginitatem conſulentem E de matrimonio philoſophari. Deinde iterum ad virginitatem tranſit: ac ne nunc quidem proprio nomine appellat. Sed quid? *Solutus es uxore? ne quære uxorem.* Atenim ne verere: non id cenſet atque ſancit. propè eſt enim rurſum de matrimonio ſermo, terrorem eum ſolvens his verbis: *Quòd ſi duxiſti, non peccaſti.*

1.Cor.7, 28.

At nec jam concide. nam iterum te ad virginitatem trahit. Atq; id eſt quod vult, docens, *Qui matrimonium adſciſcant, eos multam in carne tribulationem ſuſtinere.* Ut enim optimi quique A medici & benigni, amarum medicamentum, aut ſectionem, aut uſtulationem, aut ſimile aliquid adhibituri, non continuò totum peragunt; ſed data interim ægro reſpiratione, ita ſemper quod reliquum eſt addunt: ad eundem modum & beatus Paulus virginitatis conſilium irremiſſè & perpetuò ac conſequenter non pertexuit; ſed de matrimonio ſententiis id aſſiduè interrumpens, atq; ita moleſtiæ ſenſum eripiens, blandam ac plauſibilem orationem reddidit. Ob id igitur varia ſententiarum quaſi mi- B ſcella quadam facta eſt. Sed operæ pretium porrò eſt, ipſa etiam verba indagare. *Devinctus es uxore?* inquit, *ne quære ſolutionem.* Hoc non tam conſulentis eſt, quàm vinculi tenacitatem ac firmitatem demonſtrantis. Quamobrem autem non dixit: Habes uxorem? ne eam deſere: cum illa conjunctus vivis? ne diſcede: ſed vinculum conjugium vocavit: nimirum ut rei acerbitatem hic oſtenderet. Quoniam enim ad matrimonium ceu ad facilius vulgò concurrunt, conjuges declarat nihil vinctis differre: C nam & hic quocunq; alter trahat, alteri ſequendum ſit, aut pugnanti, cum eo unà pereundum. Quid verò, inquit, ſi vir diſſolutus ſit, ego continens eſſe velim? Neceſſe eſt, ut tu illum ſequaris. id enim facere te nolentem, jucunda matrimonii catena amplexa detrahit, ad eumque cogit, qui tecum initio devinctus eſt. Sin obnitare ac perrumpas, & te vinculis non exſolves, & in extremum ſupplicium conjicies.

XLVIII. *Quæ invito viro continens ſit, gravius quàm qui adulteret pœnas datram.*

Etenim quæ invito viro continens ſit, non ſolum continentiæ præmiis caret; ſed illius etiam adulterium gravius quàm ille luet ac plectetur. Quid ita? quòd eum legitimo coïtu fraudatum, in laſciviæ barathum deturbarit. Nam ſi eo nolente nec minimùm id facere permittitur, qua venia digna ſit, quæ eum ſolatio hoc perpetuò privat? Et quid, inquit, ea neceſſitate ac miſeria durius poſſit accidere? Et ego idem ſentio. Cur te neceſſitati ei ſubjicis? Enimverò eam rationem non poſt; E

A ἡ γὰρ Πρίσκιλλα τὸν Ἀπολλὼ προσλαβομένη, φησὶ, πρὸς πᾶσαν ἐχειραγώγησε τῆς ἀληθείας τὴν ὁδόν. εἰ δὲ νῦν τοῦτο οὐκ ἐφίεται, ἀλλ' ἐπὶ τῶν γυναικῶν τὴν αὐτὴν ἔνεστιν ἐπιδείξασθαι σπουδὴν, καὶ τὸ αὐτὸ κέρδος καρπώσασθαι. καὶ γὰρ ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, οὐδὲ ἐκείνη, διὰ τὸ γυνὴ εἶναι, τὸν ἄνδρα ἐφέλκεται. ἐπεὶ οὐδὲν ἂν ἐκώλυσε μηδένα τῶν ἐχόντων γυναῖκα πιστὴν ἄπιστον μένειν, εἴγε ἡ συνουσία καὶ συνοικεῖν τὸ πρᾶγμα κατώρθου. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τὸ πολλὴν ἐπι- B δείκνυσθαι τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ὑπομονὴν, καὶ τὰ τοῦ γάμου περιστάσεων καταγελᾶν, καὶ τοῦτο ἔργον τίθεσθαι διηνεκῶς, τοῦτό ἐστι τὸ ποιοῦν τὴν τοῦ συνοικοῦντος σώζεσθαι ψυχήν. ὡς ἐὰν ἐπιμένῃ τὰ τῶν γυναικῶν ἐπιζητοῦσα, οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὸν ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ κατέβλαψεν. ὅτι δὲ καὶ οὕτω τῶν σφόδρα δυσκόλων τὸ πρᾶγμά ἐστιν, ἄκουσον τί φησι· τί γὰρ οἶδας γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ τῆς ἐρωτήσεως κεχρῆσθαι ἐπὶ τῶν παραδόξως συμβαινόντων εἰώθαμεν. τί δὲ μετὰ ταῦτά φησι; C δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει γυναῖκα. ὁρᾷς πῶς συνεχῶς ποιεῖται τὰς μεταβάσεις, καὶ πολλὴν καὶ δι' ὀλίγου τὴν παραινέσεως ἑκατέρας τὴν μίξιν; ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις καὶ τοὺς τῆς ἐγκρατείας ἐνέβαλε, μεταξὺ διεγείρων τὸν ἀκροατήν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τοὺς περὶ τοῦ γάμου λόγους πάλιν ἐντίθησι, διαναπαύων αὐτόν. ἤρξατο ἀπὸ τῆς παρθενίας, καὶ πρίν τι περὶ αὐτῆς εἰπεῖν, εὐθέως ἐπὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ γάμου λόγον κατέφυγε. τὸ γὰρ, ἐπι- D ταγὴν οὐκ ἔχω, τὸν γάμον συγχωροῦντός ἐστι καὶ εἰσάγοντος. εἶτα ἐπὶ τὴν παρθενίαν ἐλθὼν, καὶ εἰπὼν, ὅτι νομίζω τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν, ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι συνεχῶς αὐτῆς τὸ ὄνομα λεγόμενον τῇ λειότητι τῆς ἀκοῆς πολλὴν ἐμποιεῖ τὴν τραχύτητα, οὐ τίθησιν αὐτὸ πυκνῶς, ἀλλὰ καίτοι αἰτίαν ἱκανὴν παραμυθήσασθαι τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς πόνους εἰπὼν, τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην λέγω, οὐδὲ οὕτως ἐθάρρησε πάλιν παρθενίαν εἰπεῖν. ἀλλὰ τί; καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι. καὶ οὐδὲ ἐπεξέρχεται τῷ λόγῳ, ἀλλὰ διατεμὼν αὐτὸν καὶ δια- E κόψας πρὶν φανῆναι σκληρὸν, τοὺς περὶ τοῦ γάμου πάλιν ἐνέβαλε λόγους· δέδεσαι γυναικί; λέγων, μὴ ζήτει λύσιν. ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἐστι, μηδὲ ταύτην ἐνταῦθα κατασκευάσαι τὴν παραμυθίαν ἐβούλετο, περιττὸν ὑπὲρ παρθενίας συμβουλεύοντα περὶ γάμου φιλοσοφεῖν. εἶτα πάλιν ἐπὶ τὴν παρθενίαν μεθίσταται. καὶ οὐδὲ νῦν αὐτὴν τῇ κυρίᾳ προσηγορίᾳ καλεῖ. ἀλλὰ τί; λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει γυναῖκα. ἀλλὰ μὴ δείσῃς· οὐκ ἀπεφήνατο, οὐδὲ ἐνομοθέτησεν. A ὁ γὰρ περὶ τοῦ γάμου λόγος πάλιν ἐγγὺς ἕστηκε, τοῦτον τὸν φόβον ἀνιεὶς, καὶ λέγων· ἐὰν δὲ καὶ γήμῃς, οὐχ ἥμαρτες· ἀλλὰ μηδὲ νῦν ἀναπέσῃς πάλιν γὰρ σε ἐπὶ τὴν παρθενίαν ἕλκει. καὶ τοῦτο ὁ λόγος αὐτῷ βούλεται, διδάσκων πολλὴν τῇ σαρκὶ θλίψιν ὑπομένειν τοὺς τῷ γάμῳ προσέχοντας. καθάπερ γὰρ οἱ τῶν ἰατρῶν ἄριστοι καὶ προσηνεῖς φάρμακον πικρὸν, ἢ τομὴν, ἢ καῦσιν, ἤ τι τῶν τοιούτων προσάγειν μέλλοντες, οὐκ ἀθρόως τὸ πᾶν ἐργάζονται, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ διδόν- B τες ἀναπνεῦσαι τῷ κάμνοντι, οὕτως ἀεὶ τὸ λειπόμενον προστιθέασι. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ μακάριος Παῦλος οὐκ ἀνενδέτως, οὐδὲ δι' ὅλου, οὐδὲ ἐφεξῆς τὴν περὶ τῆς παρθενίας ὕφηνε συμβουλὴν, ἀλλὰ διακόπτων αὐτὴν συνεχῶς τοῖς περὶ τοῦ γάμου λόγοις, καὶ ταύτης τὸ σφοδρότερον ὑποκλέπτων, προσηνῆ τε καὶ εὐπαράδεκτον τὸν λόγον ἐποίησεν. ἡ μὲν οὖν ποικίλη μίξις τῶν λόγων διὰ τοῦτο γεγένηται. ἄξιον δὲ καὶ αὐτὰ λοιπὸν ἐξετάσαι τὰ ῥήματα· δέδεσαι C γυναικί; φησι, μὴ ζήτει λύσιν. τοῦτο οὐχ οὕτως συμβουλεύοντός ἐστιν, ὡς τὸ ἄπορον δεικνύντος καὶ ἀδιεξόδευτον τοῦ δεσμοῦ. τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ εἶπεν· ἔχεις γυναῖκα; μὴ καταλείπῃς αὐτήν· συνοικεῖς; μὴ διαστῇς. ἀλλὰ δεσμὸν τὴν συζυγίαν ἐκάλεσε, τὸ φορτικὸν ἐνταῦθα τοῦ πράγματος ἐνδεικνύμενος. ἐπειδὴ γὰρ ὡς ἐπὶ ῥᾷστον τὸν γάμον ἅπαντες τρέχουσι, δείκνυσιν ὅτι τῶν δεδεμένων οἱ γεγαμηκότες οὐδὲν διαφέρουσι. καὶ ταῦτα γὰρ ὅπουπερ ἂν ἑλκύσῃ θάτερος, ἀνάγκη καὶ τὸν D ἕτερον ἕπεσθαι, ἢ διασπασιάζοντα καὶ τὸν ἕτερον συναπολέσθαι ἐκεῖνῳ. τί οὖν, ἐὰν ὁ ἀνὴρ καταφερὴς ᾖ, φησιν, ἐγὼ δὲ ἐγκρατεύεσθαι βούλωμαι; ἀνάγκη σε ἐκείνῳ ἕπεσθαι. καὶ γὰρ μὴ βουλομένην σε τοῦτο ποιεῖν, ἡ ἡδεῖα τοῦ γάμου περιτεθεῖσα ἅλυσις καθέλκει, καὶ ἐπισπᾶται πρὸς τὸν συνδεθέντα σοι τὴν ἀρχήν. κἂν ἀντιπέσῃς καὶ διακόψῃς, οὐ μόνον οὐκ ἀπήλλαξας σαυτὴν τῶν δεσμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τιμωρίαν ἐσχάτην ἐνέβαλες.

E Ἡ γὰρ ἄκοντος ἐγκρατευομένη τοῦ ἀνδρὸς, οὐχ ὅτι τῶν τῆς ἐγκρατείας μισθῶν ἀποστερεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκείνου μοιχείας αὐτὴ τὸν λόγον ὑφέξει, καὶ τὰς εὐθύνας μᾶλλον ἐκείνου. τί δήποτε; ὅτι αὐτὴ πρὸς τὸ βάραθρον αὐτὸν τῆς ἀσελγείας ὤθησε τῆς κατὰ νόμον ἀποστερήσασα μίξεως. εἰ γὰρ μήτε πρὸς ὀλίγον τοῦτο ποιεῖν ἐπιτέτραπται ἄκοντος ἐκείνου, ἵνα ἂν ἔχοι συγγνώμην ἡ διαπαντὸς αὐτὸν ταύτης ἀφελομένη τῆς παραμυθίας; καὶ τί ταύτης, φησὶ, τῆς ἀνάγκης, καὶ τῆς ἐπηρείας βαρύτερον γένοιτ' ἄν; κἀγὼ τοῦτό φημι. τίνος ἕνεκεν ὑποβάλλεις τῇ ἀνάγκῃ σαυτήν; τοῦτον γὰρ τὸν λογισμὸν οὐ μετὰ τὸν γάμον, ἀλλὰ

ἀλλὰ πρὸ τοῦ γάμου λαβεῖν ἐχρῆν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὕστερον τὴν ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ θεὶς ἀνάγκην, τότε περὶ τῆς λύσεως διαλέγεται. εἰπὼν γάρ, δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν, τὸ τηνικαῦτα ἐπήγαγε, λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει γυναῖκα. ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἵνα σὺ πρότερον ἀκριβῶς ἐπισκεψάμενος, καὶ καταμαθὼν τὴν ἀπὸ τῆς συζυγίας βίαν, εὐκολώτερον τὸν περὶ τῆς ἀγαμίας δέξῃ λόγον. ἐὰν δὲ καὶ γήμῃς, φησίν, οὐχ ἥμαρτες· καὶ ἐὰν γήμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἥμαρτεν. ἰδοὺ τὸ μέγα τοῦ γάμου κατόρθωμα ποῦ τελευτᾷ· εἰς τὸ μὴ ἐγκληθῆναι, οὐκ εἰς τὸ θαυμασθῆναι. τοῦτο γὰρ τῆς παρθενίας ἐστίν. ὁ δὲ γεγαμηκὼς ἀρκείσθω ἀκούων, ὅτι οὐχ ἥμαρτε. τίνος οὖν ἕνεκεν παραινεῖς, φησί, μὴ ζητεῖν γυναῖκα; ὅτι δεθέντα καθάπαξ λυθῆναι οὐκ ἔνι. ὅτι πολλὴν ἔχει τὸ πρᾶγμα τὴν θλῖψιν. τοῦτο οὖν, εἰπέ μοι, κερδαίνομεν ἀπὸ τῆς παρθενίας μόνον τὸ τὴν ἐνθάδε θλῖψιν διαφυγεῖν; καὶ τίς ἀνέξεται παρθενεύειν ἐπὶ τούτοις μισθοῖς; τίς δ' ἂν ἐδέξατο εἰς τοσοῦτον καθεῖναι ἀγῶνα, μέλλων τοσούτων ἱδρώτων ταύτην μόνην ἀπολαμβάνειν τὴν ἀμοιβήν;

Τί λέγεις; πρὸς δαίμονάς με μάχεσθαι καλῶν· οὐ γάρ ἐστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα. πρὸς μανίαν φύσεως ἱστάναι προτρέπων, μετὰ σαρκὸς καὶ αἵματος ἴσα ταῖς ἀσωμάτοις δυνάμεσι κατορθῶσαι παρακαλῶν, τῶν ἐν τῇ γῇ μέμνησαι καλῶν, καὶ ὅτι θλῖψιν οὐκ ἔχομεν τὴν ἀπὸ τοῦ γάμου; διὰ τί γὰρ οὐχ οὕτως εἶπεν· ἐὰν δὲ καὶ γήμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἥμαρτε· τὸν δὲ ἀπὸ τῆς παρθενίας ἑαυτὴν ἀπεστέρησε στέφανον, τῶν μεγάλων καὶ ἀπορρήτων δωρεῶν. διὰ τί μὴ διηγήσατο τὰ μετὰ τὴν ἄθλησιν αὐταῖς ἀποκείμενα καλά; πῶς εἰς ἀπάντησιν ἔρχονται τοῦ νυμφίου· πῶς φαιδρὰς ἔχουσι τὰς λαμπάδας· πῶς μετὰ δόξης πολλῆς καὶ παρρησίας εἰς ἐκεῖνον συνεισέρχονται τὸν νυμφῶνα τῷ βασιλεῖ· πῶς μάλιστα πάντων πλησίον ἐκείνου τοῦ θρόνου καὶ τῶν παστάδων λάμπουσι τῶν βασιλικῶν; ἀλλὰ τούτων μὲν οὐδὲ βραχεῖαν μνήμην πεποίηται· ἄνω δὲ καὶ κάτω τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν ἐν τῷ βίῳ μνημονεύει δυσχερῶν. νομίζω τοῦτο, φησί, καλὸν ὑπάρχειν· καὶ ἀφεὶς εἰπεῖν διὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθά, λέγει, διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην. εἶτα πάλιν εἰπών· ἐὰν δὲ καὶ γήμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἥμαρτε, καὶ σιωπήσας τὰς ἐν τοῖς οὐρανοῖς δωρεάς, ὧν ἑαυτὴν ἀπεστέρησε, θλῖψιν, φησί, τῇ σαρκὶ ἕξουσιν οἱ τοιοῦτοι. καὶ οὐ μέχρι τούτου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕως τέλους τοῦτο ποιεῖ· καὶ παρεὶς ἐπᾶραι τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, πάλιν ἐπὶ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καταφεύγει· ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστί, λέγων· καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν, θέλω ὑμᾶς ἀστράψαι ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ πολλῷ λαμπροτέρους δειχθῆναι τῶν γεγαμηκότων, πάλιν ἐνταῦθα ἵσταται, λέγων· θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι. οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀνεξικακίας διαλεγόμενος, ἐπὶ τὴν αὐτὴν τῆς συμβουλῆς ἦλθεν ὁδόν. εἰπὼν γάρ, ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν· καὶ πρᾶγμα τοσοῦτον ἐπιτάξας, καὶ τὴν φύσεως βιάσασθαι τὴν ἀνάγκην κελεύσας, καὶ πρὸς οὕτως ἀφόρητον παρατάξασθαι πυράν, ἐν τοῖς περὶ τῶν μισθῶν λόγοις σιωπήσας τὸν οὐρανόν, καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐν τῇ τοῦ λελυπηκότος βλάβῃ τὴν ἀντίδοσιν ἵστησι. τοῦτο γάρ, φησί, ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. τίνος οὖν ἕνεκεν τούτῳ τῷ τῆς παρακλήσεως κέχρηται τῷ τρόπῳ; οὐ δι' ἄγνοιαν, οὐδὲ διὰ τὸ μὴ εἰδέναι πῶς ἄν τις ἐπαγάγοιτο, καὶ πείσειε τὸν ἀκροατήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μάλιστα πάντων ἀνθρώπων ταύτην κατωρθωκέναι τὴν ἀρετήν, τὴν τοῦ πείθειν λέγω. τοῦτο πόθεν δῆλον; ἀπὸ τῶν εἰρημένων αὐτῷ. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Κορινθίοις διελέγετο. πρότερον γὰρ ὑπὲρ τοῦ περὶ παρθενίας αὐτῷ διειλεγμένων ἐρῶμεν· Κορινθίοις, ἐν οἷς ἔκρινε μηδὲν εἰδέναι, εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον· οἷς οὐκ ἠδυνήθη λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, καὶ διὰ τὸ σαρκικοὺς εἶναι ἔτι γάλα ἐπότιζεν. οἷς καὶ ὅτε ταῦτα ἐπέστελλεν ἐνεκάλει, λέγων· ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε, ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε. διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν ἐν τῇ γῇ πραγμάτων, ἀπὸ τῶν ὁρωμένων, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν, καὶ προτρέπει εἰς παρθενίαν αὐτούς, καὶ ἀπάγει τοῦ γάμου. συνεῖδε γὰρ τοῦτο καλῶς, ὅτι τοὺς ταπεινοὺς καὶ χαμαιπετεῖς καὶ πρὸς τὴν γῆν ἔτι κύπτοντας, ἀπὸ τῶν ἐν τῇ γῇ μᾶλλον ἐφελκύσαιτο ἄν τις καὶ προτρέψειε. διὰ τί γάρ, εἰπέ μοι, πολλοὶ τῶν ἀγροικοτέρων ἔτι καὶ παχύτερον διακειμένων, τὸν μὲν Θεὸν καὶ ἐπὶ μικροῖς καὶ ἐπὶ μεγάλοις καὶ ὀμνύουσι καὶ ἐπιορκοῦσιν ἀδεῶς· ἐπὶ δὲ τῆς τῶν παίδων κεφαλῆς οὐδ' ἂν ὀμόσαι ἕλοιντο τὴν ἀρχήν; καίτοι γε καὶ ἐπιορκία καὶ ἡ κόλασις πολλῷ μείζων ταύτης ἐκείνη· ἀλλ' ὅμως τούτῳ μᾶλλον ἢ ἐκείνῳ τῷ ὅρκῳ κατέχονται. καὶ πρὸς τὸ βοηθῆσαι δὲ πένησιν οὐχ οὕτως αὐτοὺς οἱ τῆς βασιλείας διεγείρουσι λόγοι, καίτοι γε συνεχῶς ἐνηχούμενοι, ὡς τὸ χρηστὸν ἐλπίσαι τι κατὰ τὸν παρόντα βίον ἢ ὑπὲρ παίδων ἢ ὑπὲρ ἑαυτῶν. τότε γοῦν μάλιστα φιλότιμοι γίνονται περὶ τὰς τοιαύτας ἐπικουρίας, ὅταν ἐκ μακρᾶς ἀνενέγκωσι νόσου, ὅταν κίνδυνον διαφύγωσιν, ὅταν δυναστείας τινὸς ἐπιτύχωσι καὶ ἀρχῆς. καὶ ὅλως τοὺς πλείονας τῶν ἀνθρώπων τοῖς παρὰ πόδας εὕροι τις ἂν μᾶλλον νενικημένους. ἅ τε γὰρ τοῖς χρηστοῖς ταῦτα μᾶλλον προτρέπει, ἅ τε τοῖς λυπηροῖς μειζόνως φοβεῖ τῷ τὴν αἴσθησιν ἐγγυτέραν

ſed ante matrimonium ſubductam oportebat. Itaque etiam Paulus propoſita demum vinculi neceſſitate, de ſolutione ſermocinatur: ei ſententiæ, *Devinctus es uxore? ne quære ſolutionem*, illam ſubdens, *Solutus es uxore? ne quære uxorem.* Id autem facit, ut tute priùs accuratè perſpecta ac cognita matrimonii vi, faciliùs de cælibatu orationem admittas. *Quòd ſi duxiſti*, inquit, *non peccaſti: & ſi nupſit virgo, non peccavit.* Eccum bellum matrimonii facinus quò evadat? Ut non inſimulere, non ut ſuſpiciare: id enim eſt virginitatis: cæterùm conjugi ſatis ſit audire, eum non peccaſſe. Cur igitur, inquit, hortaris uxorē non quærere: Quòd ſemel devincto, ſolvi nefas eſt, quod ineſt in eo ingens miſeria. Hui, hoccine ſolùm, quæſo, ut ex virginitate quæſtus faciam, miſerias has effugere? Et quis virginitatem colere ſuſtineat tantilla mercede? Quis in tantum certamen deſcendere animum inducat, tantorum ſudorum hoc ſolùm præmium capturus?

Ain verò? qui me ad pugnam cum dæmonibus provoces: nec enim nobis lucta eſt adverſus ſanguinem & carnem, qui naturæ furori obſiſtere jubeas: qui carne & ſanguine conſtitutam, incorporeis copiis paria præſtare horteris: terrena memores bona, id eſt, matrimonii miſerias non laturas? Nam cur non ſic ait? Quòd ſi nupſit virgo, non peccavit; ſed virginitatis ſe diſpoliavit, magnis illis & arcanis bonis. Cur non præmia, quæ poſt certamen eas maneant, recenſuit, ut in occurſum prodeant ſponſo, ut ſplendidas lucernas habituræ ſint, ut ſumma cum gloria ac fiducia regem in thalamum comitentur, omnium proximè ejus ſolio, & regiis thoris effulgeant? Sed de his nec leviſſimè quidem meminit: vitæ miſeriarum vacuitatem ſurſum deorſúmque jactat. Arbitror, inquit, id bonum eſſe? ac dicere negligens, propter futura bona, ait, *Propter inſtantem neceſſitatem.* Deinde rurſum eo dicto, *Quòd ſi nupſit virgo, non peccavit*, cœleſtibus præmiis, quibus ſe privarit, ſilentio præteritis, *multa iis*, inquit, *humanitus adverſa patienda ſunt.* Neque id hactenus ſolùm; ſed ad finem uſque facit, & omiſſa ejus à futuris bonis commendatione, iterum ad eandem cauſam confugit, contractum eſſe tempus: ejúſque loco, Volo vos in cœlo reſplendere, & conjugibus multo illuſtriores haberi, rurſum hæret in his noſtris, inquiens, *Volo autem vos ſine ſollicitudine eſſe.* Neque id hic ſolum facit; ſed etiam quo loco ei de injuriis ferendis ſermo eſt, eandem conſilii viam init. Nam cùm dixiſſet, *Si eſurit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitit, potum da illi:* qui rem tantam imperaret, contráque naturæ neceſſitatem niti juberet, ac cum rogo tam impotenti decertare, ubi ad mercedem ventum eſt, de cœlo ac cœleſtibus ſilentium: tantùm ejus à quo læſus ſis, ſupplicio remunerationem definit. *Id enim faciens*, inquit, *candentes carbones in ejus caput congeris.* Quid igitur eo ſolatii genere uſus eſt? Non inſcitia, neq; ignarus, quemadmodum alliciendus atq; inducendus ſit auditor; ſed vel omnũ mortalium hac dote pollentiſſimus, perſuadendi inquã. Unde id apparet? Ex iis quæ diſſeruit. Qui. & quomodo? Corinthiis loquebatur, (prius enim hoc de virginitate expediemus) Corinthiis inquam, apud quos ſtatuerat *nihil ſcire, niſi Jeſum Chriſtum, & eum crucifixum:* quos ut ſpiritales alloqui non potuerat, & qui carnales eſſent, adhuc lacte aluiſſet: quibus etiam cum hæc ſcriberet, vitio dabat, ne tum quidem adhuc poſſe, qui adhuc carnales eſſent, & humana parerentur. Ideò à rebus terrenis, aſpectabilibus, ac ſub ſenſum ſubjectis, eos & ad virginitatem inſtigat, & à matrimonio abducit: qui probè conſciret, dejectos atque pronos, & in terram adhuc obſtipos, terrenis rebus magis cieri ac pellici. Quid eſt enim, quæſo, quòd homines quidem ruſtici ac pingues, tum parvis, tum magnis in rebus ſecurè Deum & jurant & pejerant: in capite vero filiorum in primis nec jurare quidem animum inducant? eúmque & perjurium, & ſupplicium hoc illud longe gravius ſit, tamen hoc quàm illo jurejurando magis continentur. Atque ad tenuium ſubſidium non perinde eos de regno ſermones, etſi aſſiduè inſonantes, ac boni cujuſquam in hac vita aut liberis aut ſibi conſequendi ſpes excitant. Itaque tum maximè in his adjumentis ambitioſi fiunt, ubi ex diuturno morbo convaluerint, ubi periculum effugerint, ubi magiſtratum aliquem & imperium nacti ſint: planéque multo plures iis, quæ ante pedes ſint, magis incitari deprehendas. Hæc namque & in ſecundis vehementius exſtimulant, & in adverſis terrent acriùs, quòd ſenſus ab iis habeamus non adeo remotos.

XLIX. *Cur ab illius vita jucundis ad virginitatē inſtiget.*

Epſ 6. 12.

Prov 25. 21.

Rom 12, 20.

1. Cor. 2. 2.

Quare & cum Corinthiis ſic egit, & Romanos à rebus præſentibus ad injuriæ patientiam exercuit. Ingenia enim infirma laceſſita, non tam facilè iræ venenum remittunt, ſi de regno audiant, atque in ſpem veniant remotam, quàm ſi ejus, qui injuriam dederit, ſupplicium exſpectent. Itaque volens injuriarum recordationis radicem convellere, atque à ſtirpe iram exſcindere, quod efficacius erat ad eum, qui læſus eſſet, ſolandum, profert, non qui eum repoſitis in futuram tempeſtatem præmiis fraudaret; ſed tum quoquo modo in philoſophiæ viam inducere, atque ad conciliationem feneſtram aperire ſatageret. Nam in omni præclara functione initium facere difficillimum eſt; poſt ingreſſum, non æquè eſt laborioſa. At non Dominus noſter Jeſus Chriſtus idem facit, nec cùm de virginitate, nec cùm de injuriis ferendis diſputat; ſed illic cœleſte regnum pro-

Matt. 19. 12.

ponit. *Sunt enim*, inquit, *eunuchi, qui ſeipſos propter regnum cælorum caſtrarunt.* Cùm pro hoſtibus precari monet, nec detrimenti eorum, qui læſerint, nec igneorum carbonum meminit; ſed ea omnia miſeris & præfractis dicenda mittens, ipſe eos

Matt. 5. 45.

majoribus præmiis invitat. Quibúſnam? *Ut ſimiles ſitis*, inquit, *veſtri patris, qui in cælis eſt.* Hem luculentam conditionem! nam auditores erant Petrus, Jacobus, Joannes cæteráque Apoſtolorum turba: itaque eos ſpiritalibus præmiis allicit. Atque idem & Paulus feciſſet, ſi cum ejuſmodi tractaſſet. Sed qui cum Corinthiis ageret, adhuc rudius affectis, jam inde eis laborum fructum proponit, quò virtutis negotiationem promptiùs inirent.

Vide Deut. 28.

Neque aliam ob cauſam Deus Judæis, omiſſa cœleſtis regni pollicitatione, terrena bona largiebatur, & conſceleratis non gehennam; ſed ævi hujus calamitates peſtem, famem, morbos, bella, exilium, reliquáque ſimilia comminabatur, his enim craſſiores quique magis continentur, ac perterreſiunt; quæ aſpectum fugiant, nec præſto ſint, de iis minùs anguntur. Quare Paulus in iis magis hæret, quæ eorum tarditatem potiſſimùm ferirent. Præterea illud quoque oſtendere volebat, cæterarum virtutum quaſdam hîc nos multis laboribus exercere, fructum omnem in futurum tempus condere: Virginitatem verò, etiam dum colitur, non levem nobis compenſationem reddere, quæ nos tot ærumnis atque curis liberet. Atque inſuper & tertium quiddam præſtitit. Quidnam? Ne res deſperata crederetur; ſed vel in primis facilis: id quod efficit, ineſſe in matrimonio plus difficultatum, facilè demonſtrans: quaſi diceret: Ærumnoſa tibi ac laborioſa res videtur? Equidem verò eam ob rem perſequendam cenſeo, quòd adeò levis ſit, ut negotiorum multo minus quàm matrimonium præbeat. Nam cum vobis parcam, inquit; nec velim miſerias habere, optarem vos matrimonium non contrahere, Quam, malum! miſeriam? dicat fortaſſe quiſpiam: imò verò grandem oblectationem ac delitias habere invenienius. Atque inprimis ſumma cum licentia cupiditatem explere, nec cogi naturæ impetum ferre, non minimùm facit ad facilitatem. Tum quòd reliqua omnis vita à mœrore ac ſqualore abjuncta, hilaritatis, riſus, gaudii plena eſt. Etenim & opiparis menſis, & delicatis veſtibus, & molli thoro, & perpetuis balneis, & unguentis, & vino unguento nihilo deteriori, aliáque multa ac varia luxuria corpus curantes, inde ſummas ei delitias comparant.

Intelligis vinum odoratum ἀνθοσμίας οἶνος Græc. vocant. L.

At verò in primis neque hæc licent, & matrimonium coïtus ſolùm licentiam, non etiam delitiarum præſtare ſolet: id quod beatus Paulus teſtatur his verbis;

1. Tim. 5, 6.

Quæ deliciis indulget, vivens mortua eſt. Quę ſi de viduis effatus eſt, audi quid de nuptis itidem dicat:

2. Tim. 2, 9

Mulieres habitu modeſto, cum omni verecundia & frugalitate ſe comunto, non cincinnis, aut auro, aut margaritis, aut ſumptuoſo veſtitu; ſed ut fœminas decet, pietatem rectè factis profitentes. Neque hic ſolum; ſed alibi quoque in eo valdè frequens eſt, nihil planè harum rerú magnopere expetendum nobis eſſe. Et quid Paulum dico? qui cùm & ſummæ accurationis tempus eſſet, & ingens ſpiritus gratia, hæc dicebat. Amoſus enim, qui infantes Judæos alloqueretur: qua tempeſtate delitiæ, luxus, omniáque, ut ſic dicam, ſupervacanea permiſſa eſſent: audi ut delitiis addictos ſeriò tangat.

Amos 6, 4.

Væ qui ad diem malum confluunt, qui falſa ſabbata frequentant atque tractant: qui in lectis cubantes eburneis, luxuriantur in ſuis cubilibus, & ovilium agnos, & ex medio ſaginario lactentes vitulos comedunt: qui ad nablorum ſonum plaudunt, fugitiva pro ſtatis habentes, vinum defæcatum bibentes, & primariis unguentis delibuti.

A ὑπάρχειν αὐτοῖς. διὰ ταῦτα καὶ Κορινθίοις οὕτω διελέγετο, καὶ Ῥωμαίους ἀπὸ τῶν παρόντων εἰς ἀνεξικακίαν ἐγύμναζεν. ἡ γὰρ ἀσθενὴς καὶ ἠδικημένη ψυχὴ οὐχ οὕτως εὐκόλως ἀφίησι τῆς ὀργῆς τὸν ἰόν, ἐὰν περὶ βασιλείας ἀκούσῃ, καὶ εἰς μακρὰς ἐλπίδας ἐμπέσῃ, ὡς ὅταν περὶ τοῦ λελυπηκότος προσδοκήσῃ λήψεσθαι δίκην. βουλόμενος οὖν διασπάσαι τῆς μνησικακίας τὴν ῥίζαν, καὶ τέως κοιμίσαι τὴν ὀργήν, ὃ μᾶλλον ἐπαγωγὸν ἦν πρὸς τὸ παραμυθήσασθαι τὸν ἠδικημένον, τοῦτο τίθησιν· οὐκ B ἀποστερῶν αὐτὸν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι καιρῷ κειμένης τιμῆς, ἀλλὰ τέως αὐτὸν ἐμβιβάσαι σπεύδων οἱῳδήποτε τρόπῳ εἰς τὴν τῆς φιλοσοφίας ὁδόν, καὶ τὰς θύρας ἀνοῖξαι τῆς καταλλαγῆς. τὸ γὰρ δυσκολώτατον, τὸ ἀρχῆς ἐπιλαβέσθαι τοῦ κατορθώματος· μετὰ δὲ τὴν εἴσοδον οὐκέτι τοσοῦτος ὁ πόνος ἐστίν. ἀλλ' οὐχ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οὕτω ποιεῖ, οὔτε περὶ παρθενίας, οὔτε περὶ ἀνεξικακίας διαλεγόμενος· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν τὴν βασιλείαν τίθησι τῶν οὐρανῶν. εἰσὶ γὰρ εὐνοῦχοι, φησίν, οἵτινες εὐνού- C χισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὅτε δὲ εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν παρεκάλει, οὐδὲν ὑπὲρ τῆς τῶν λελυπηκότων βλάβης εἰπών, οὐδὲ τῶν ἀνθράκων μνημονεύσας τοῦ πυρός· ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνα ἀφεὶς πρὸς τοὺς μικροψύχους λέγεσθαι καὶ ταλαιπώρους, αὐτοὺς ἀπὸ τῶν μειζόνων αὐτοὺς προτρέπει. ποίων δὴ τούτων; ὅπως γένησθε, φησίν, ὅμοιοι τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. βλέπε πόσον τὸ ἔπαθλον. Πέτρος γὰρ ἦν ὁ ταῦτα ἀκούων, καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, καὶ ὁ λοιπὸς τῶν D ἀποστόλων χορός· διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν πνευματικῶν αὐτοὺς ἐνῆγεν ἐπάθλων. καὶ ὁ Παῦλος δὲ τοῦτο αὐτὸ ἂν ἐπεποιήκει, εἰ πρός τινας τοιούτους ὁ λόγος ἦν αὐτῷ. ἐπειδὴ δὲ πρὸς Κορινθίους τοὺς ἀτελέστερον διακειμένους, ἤδη τῶν πόνων αὐτοῖς δίδωσι τοὺς καρπούς, ἵνα προθυμότερον ἐπὶ τὴν ἐργασίαν ἔλθωσι τῆς ἀρετῆς. διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς Ἰουδαίοις ἀφεὶς ἐπαγγείλασθαι βασιλείαν οὐρανῶν, τὰ τῆς γῆς ἐχαρίζετο ἀγαθά· καὶ ἀντὶ τῶν πονηρῶν δὲ πράξεων οὐ γέενναν, ἀλλὰ τὰς ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ E συμφορὰς ἠπείλει, λιμούς, καὶ λοιμούς, καὶ νόσους, καὶ πολέμους, καὶ αἰχμαλωσίας, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἕτερα. τούτοις γὰρ μᾶλλον οἱ σαρκικώτεροι τῶν ἀνθρώπων κατέχονται, καὶ ταῦτα μᾶλλον δεδοίκασι· τῶν δὲ οὐχ ὁρωμένων οὐδὲ παρόντων ἐλάττονα ποιοῦνται λόγον. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος τούτοις μᾶλλον ἐνδιατρίβει, ἃ μάλιστα αὐτῶν καθικέσθαι τῆς παχύτητος ἦν ἱκανά. πρὸς τούτοις δὲ κἀκεῖνο δεῖξαι ἐβούλετο, ὅτι τῶν μὲν ἄλλων ἀγαθῶν ἔνια ἐνταῦθα μὲν ἡμᾶς πόνοις περιβάλλει πολλοῖς, τὸν A δὲ καρπὸν ἅπαντα ἐν τῷ μέλλοντι ταμιεύεται χρόνῳ· ἡ δὲ παρθενία ἐν αὐτῷ τῷ κατορθοῦσθαι οὐ μικρὰς ἡμῖν ἀποδίδωσι τὰς ἀμοιβάς, τοσούτων ἀπαλλάττουσα πόνων καὶ φροντίδων. μετὰ δὲ τούτων καὶ τρίτον ἡμῖν συγκατεσκεύασε. ποῖον; τὸ μὴ τῶν ἀδυνάτων νομισθῆναι εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ τῶν σφόδρα δυνατῶν. ποιεῖ δὲ αὐτό, ἐκ περιουσίας πολλῆς τὸν γάμον ἀποφαίνων πλείονας ἔχοντα δυσκολίας· ὡς εἰ πρὸς ἕνα ἔλεγε· μοχθηρὸν καὶ ἐπίπονόν σοι εἶναι τὸ πρᾶγμα τοῦτο δοκεῖ; B δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἐγώ γέ φημι δεῖν αὐτὸ μετιέναι, ὅτι οὕτω ῥᾷόν ἐστιν, ὡς πολὺ τοῦ γάμου πράγματα ἡμῖν παρέχειν ἐλάττω. ἐπειδὴ γὰρ φείδομαι, φησίν, ὑμῶν καὶ οὐ βούλομαι θλῖψιν ὑμᾶς ἔχειν, διὰ τοῦτο ὑμᾶς οὐ θέλω γαμεῖν. καὶ ποίαν θλῖψιν; εἴποι τις ἄν· ἴσως τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ ἄνεσιν ἔχοντα πολλὴν καὶ τρυφὴν τὸν γάμον εὑρήσομεν. καὶ πρῶτον ἁπάντων, τὸ μετὰ πάσης ἀδείας τὴν ἐπιθυμίαν ἀποπληροῦν, καὶ μηδεμίαν ἀπὸ τῆς φύσεως ὑπομένειν βίαν, οὐ μικρὸν εἰς ῥᾳστώνης C λόγον ἐστίν. ἔπειτα τὸ καὶ τὴν ἄλλην διαγωγὴν ἀπηλλάχθαι κατηφείας, καὶ αὐχμοῦ, καὶ μεστὴν εἶναι φαιδρότητος, καὶ γέλωτος, καὶ χαρᾶς. καὶ γὰρ τραπέζῃ πολυτελεῖ, καὶ μαλακοῖς ἱματίοις, καὶ στρωμνῇ μαλακωτέρᾳ, καὶ λουτροῖς διηνεκέσι, καὶ μύροις, καὶ οἴνῳ μύρου οὐδὲ χεῖρον διακειμένῳ, καὶ ἑτέρᾳ πολλῇ καὶ διαφόρῳ δαπάνῃ λειτουργοῦντες τῇ σαρκί, πολλὴν ἀπὸ ταύτης παρέχουσιν αὐτῇ τὴν τρυφήν.

Μάλιστα μὲν οὐδὲ ταῦτα ἐφεῖται· ὁ δὲ γάμος τὴν τῆς μίξεως μόνης ἄδειαν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν τρυφὴν παρέχειν ἡμῖν εἴωθε· καὶ μάρτυς ὁ μακά- D ριος Παῦλος οὑτωσὶ λέγων· ἡ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν. εἰ δὲ περὶ χηρῶν ταῦτα εἴρηται, ἄκουσον καὶ περὶ τῶν γεγαμημένων τί φησι· γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ μετὰ πάσης αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, ἀλλ' ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν δι' ἔργων ἀγαθῶν. καὶ οὐκ ἐνταῦθα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρωθι ἴδοι τις ἂν πολὺν αὐτὸν ποιούμενον τὸν λόγον, ὑπὲρ τοῦ μηδὲ ὅλως εἶναι τούτων ἡμῖν περισπούδαστον. καὶ τί λέγω Παῦ- E λον; ὃς ὅτε τῆς ἄκρας φιλοσοφίας ἦν ὁ καιρός, καὶ πολλὴ ἡ τοῦ πνεύματος ἡ χάρις, ἔλεγε ταῦτα. ὁ γὰρ Ἀμὼς τοῖς νηπίοις Ἰουδαίοις διαλεγόμενος, ἐφ' ὧν ἡ τρυφὴ συγκεχώρητο, καὶ πολυτέλεια, καὶ πάντα εἰπεῖν τὰ περιττά, ἄκουσον πῶς σφόδρα καθάπτεται τῶν τῇ τρυφῇ προσκειμένων· οὐαὶ οἱ ἐρχόμενοι εἰς ἡμέραν κακήν, οἱ ἐγγίζοντες καὶ ἐφαπτόμενοι σαββάτων ψευδῶν, οἱ καθεύδοντες ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων, καὶ κατασπαταλῶντες ἐπὶ ταῖς στρωμναῖς αὐτῶν· οἱ ἐσθίοντες ἐρίφους ἐκ ποιμνίων, καὶ μοσχάρια ἐκ μέσου βουκολίων γαλαθηνά. οἱ ἐπικροτοῦντες πρὸς τὴν φωνὴν τῶν ὀργάνων· ὡς ἑστῶτα ἐλογίσαντο, καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα. οἱ πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶνον, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι.

Ὅπερ

Ὅπερ οὖν ἔφην, μάλιστα μὲν οὐκ ἐφίεται τρυφᾶν. εἰ δὲ καὶ μηδὲν τούτων κεκώλυτο, ἀλλὰ πάντα συνεχωρεῖτο, ἔστιν ἕτερα τούτων ἀντίρροπα εἰς ἀθυμίας καὶ ὀδύνης λόγον· μᾶλλον δὲ οὕτω πλείονα καὶ μείζω, ὡς μηδὲ μικρὰν ἀπὸ τούτων ἡμᾶς λαμβάνειν τὴν αἴσθησιν, ἀλλ' ἐκποδὼν ἅπασαν γίνεσθαι τὴν ἐξ αὐτῶν ἡδονήν.

Εἰ γάρ τις, εἰπέ μοι, φύσει ζηλότυπος ὢν τύχοι, ἢ καὶ ἔκ τινος προφάσεως οὐκ ἀληθοῦς τούτῳ ληφθείη τῷ κακῷ, τί τῆς τοιαύτης ψυχῆς ἐλεεινότερον γένοιτ' ἄν; πόλεμόν τινα καὶ χειμῶνα τῇ τοιαύτῃ παραβάλλοντες οἰκίᾳ, ἀκριβῶς ἐπιτυχεῖν δυνησόμεθα τῆς εἰκόνος· πάντα ὀδύνης μεστά, πάντα ὑποψίας καὶ στάσεως καὶ ταραχῆς. τῶν γὰρ δαιμονώντων ἢ φρενίτιδι κατεχομένων νόσῳ οὐδὲν ἄμεινον διάκειται ὁ ταύτῃ τῇ μανίᾳ πληγείς· οὕτω συνεχῶς ἐξάλλεται, καὶ ἀποπηδᾷ, καὶ δυσχεραίνει πρὸς ἅπαντας, καὶ εἰς τοὺς παρόντας ἁπλῶς, καὶ ἀνευθύνους ἀφίησιν ἀεὶ τὴν ὀργήν, κἂν δοῦλος ᾖ, κἂν υἱός, κἂν ὁστισοῦν ἕτερος. καὶ ἡδονὴ μὲν ἀπελήλαται πᾶσα· κατηφείας δὲ ἅπαντα γέμει καὶ πένθους καὶ ἀηδίας· κἂν οἴκοι μένῃ, κἂν εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλῃ, κἂν ἀποδημίαν στέλληται, πανταχοῦ τὸ δεινὸν ἅπτεται κέντρου παντὸς χαλεπώτερον παρακνίζον καὶ ἐρεθίζον αὐτοῦ τὴν ψυχήν, καὶ οὐ συγχωροῦν ἠρεμεῖν. οὐ γὰρ ἀθυμίαν μόνον αὕτη ἡ νόσος, ἀλλὰ καὶ θυμὸν ἄγριον ἐντίκτειν εἴωθε. τούτων δὲ ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ μὲν ἱκανὸν ἀπολέσαι τὸν ἁλόντα· ὅταν δὲ καὶ ὁμοῦ συνελθόντα πολιορκῇ, συνεχῶς αὐτὸν πιέζοντα, καὶ οὐδὲ βραχὺν ἀναπνεῖν συγχωροῦντα καιρόν, ποίων οὐ τῶν θανάτων οὐ χαλεπώτερον; ἄν τε γὰρ πενίαν εἴποι τις τὴν ἐσχάτην, ἄν τε νόσον ἀνίατον, ἄν τε πῦρ, ἄν τε σίδηρον, οὐδὲν ἴσον ἐρεῖ. καὶ οὗτοι εἰ πεῖραν λαβόντες ἴσασι μόνοι καλῶς. λόγος γὰρ οὐδεὶς ἂν παραστήσειε τοῦ δεινοῦ τὴν ὑπερβολήν. ὅταν γὰρ τὴν μάλιστα πάντων ἀγαπωμένην, καὶ ὑπὲρ ἧς ἀσμένως καὶ τὴν ψυχὴν προοῖτο, ταύτην ἀναγκάζηται δι' ὑποψίας ἔχειν ἀεί, τί τὸ ἅπαντα αὐτὸν παραμυθήσασθαι δυνάμενον ἄν; ἄν τε γὰρ εἰς εὐνὴν τράπεσθαι, ἄν τε σιτίον ἑλέσθαι, καὶ ποτὸν δέῃ, τὴν μὲν τράπεζαν οἰήσεται δηλητηρίων γέμειν φαρμάκων μᾶλλον, ἢ ἐδεσμάτων· ἐπὶ δὲ τῆς εὐνῆς οὐδὲ μικρὸν ἀτρεμεῖν ἀνέξεται χρόνον, ἀλλ' ὥσπερ ἀνθράκων ὑποκειμένων οὕτως στροβεῖται, καὶ μεταστρέφεται· καὶ οὔτε συνουσία φίλων, οὔτε πραγμάτων φροντίς, οὔτε κινδύνων φόβος, οὔτε ἡδονῆς ὑπερβολή, οὔτε ἄλλο οὐδὲν τῆς τοιαύτης αὐτὸν ζάλης ἀπαγαγεῖν δυνήσεται· ἀλλ' ἁπαντὸς μὲν χειμῶνος, παντὸς δὲ λυπηροῦ τυραννικώτερον οὗτος αὐτοῦ κατακρατεῖ τῆς ψυχῆς ὁ χειμών. ταῦτα διασκεψάμενος ὁ Σολομών, ἔλεγε· σκληρὸς ὡς ᾅδης ζῆλος· καὶ πάλιν· μεστὸς γὰρ ζήλου θυμὸς ἀνδρὸς αὐτῆς· οὐ φείσεται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· καὶ οὐκ ἀνταλλάξεται οὐδενὸς λύτρου τὴν ἔχθραν, οὐδὲ μὴ διαλυθῇ πολλῶν δώρων. τοσαύτη γὰρ ἡ τῆς νόσου ταύτης μανία, ὡς μηδὲ μετὰ τὴν τοῦ λελυπηκότος τιμωρίαν ἀφεῖναι τὴν ὀδύνην. πολλοὶ γοῦν πολλάκις ἀνελόντες τὸν μοιχόν, τὸν θυμόν, καὶ τὴν ἀθυμίαν οὐκ ἴσχυσαν ἀνελεῖν. εἰσὶ δὲ οἳ καὶ μετὰ τὸ κατασφάξαι τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ἔμειναν ὁμοίως ἢ καὶ μείζονας τηκόμενοι τῇ πυρᾷ. καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ τοιούτοις συζῇ κακοῖς, καὶ ὅτε μηδὲν ἀληθὲς ἐντύχῃ· ἡ δὲ ἀθλία καὶ ταλαίπωρος ἐκείνη πολλῷ χαλεπώτερα ὑπομένει τἀνδρός. ὅταν γὰρ τὸν ὀφείλοντα εἶναι παραμυθίαν τῶν λυπηρῶν ἁπάντων, καὶ ὅθεν προστασίαν ἐχρῆν προσδοκᾶν, οὗτον ἐκτεθηριωμένον καὶ πάντων πολεμιώτερον ἤδη διακείμενον πρὸς αὐτήν, ποῦ δυνήσεται βλέψαι λοιπόν; πρὸς τίνα καταφύγῃ, πόθεν τὴν τῶν κακῶν εὕρῃ τὴν ἀπαλλαγήν, τοῦ λιμένος αὐτῇ περιῃχασμένου, καὶ μυρίων γέμοντος σκοπέλων; τότε καὶ οἰκέται καὶ θεράπαιναι τἀνδρὸς ὑβριστικώτερον αὐτῇ κέχρηνται. ὕποπτον μὲν γὰρ καὶ ἄλλως καὶ ἀχάριστον τοῦτο τὸ γένος· ὅταν δὲ καὶ παῤῥησίας μείζονος ἐπιλάβωνται, καὶ διαστασιάζοντας πρὸς ἀλλήλους ἴδωσι τοὺς κρατοῦντας αὐτῶν, οὐ μικρὰν ἀφορμὴν τῆς οἰκείας βδελυρίας τὸν ἐκείνων λαμβάνουσι πόλεμον. καὶ γὰρ συντιθέναι καὶ πλάττειν ὅσαπερ ἂν ἐθέλωσιν ἔξεστιν αὐτοῖς μετ' ἀδείας ἁπάσης τότε, καὶ τὴν ὑποψίαν ταῖς παρ' αὐτῶν διαβολαῖς δυνατωτέραν ποιεῖν. ἡ γὰρ ἅπαξ τῇ πονηρᾷ ταύτῃ νόσῳ κατασχεθεῖσα ψυχή, πάντα εὐκόλως πείθεται, καὶ πᾶσιν ἀναπετάσασα ἐξ ἴσης τὴν ἀκοήν, οὐκ ἀνέχεται διακρίνειν τοὺς συκοφάντας τῶν μὴ τοιούτων· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μάλιστα πιστὰ λέγειν δοκοῦσιν, ὅσοι τὴν ὑποψίαν ἐπαίρουσιν, ἢ ὅσοι σπουδάζουσιν αὐτὴν καθελεῖν. ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀνάγκη δεδοικέναι καὶ τρέμειν τοῦ συνοικοῦντος οὐχ ἧττον τοὺς δραπέτας ἐκείνους, καὶ τὰς ἐκείνων γυναῖκας, καὶ τὴν αὐτῇ πρέπουσαν τάξιν προϊεμένην αὐτοῖς, τὴν ἐκείνων ἀντιλαβεῖν. πότε οὖν ἀδακρυτὶ διαγαγεῖν δυνήσεται; ποίαν νύκτα; ποίαν ἡμέραν; ποίαν ἑορτήν; πότε στεναγμῶν χωρὶς καὶ ὀδυρμῶν καὶ θρήνων; ἀπειλαὶ καὶ ὕβρεις καὶ λοιδορίαι διαπαντός· αἱ μὲν παρὰ τοῦ τετρωμένου μάτην ἀνδρός· αἱ δὲ παρὰ τῶν μιαρῶν θεραπόντων· φυλακαὶ προφυλακαί· καὶ ἅπαντα δέους καὶ τρόμου μεστά. οὐ γὰρ εἴσοδοι καὶ ἔξοδοι πολυπραγμονοῦνται μόνον, ἀλλὰ καὶ ῥήματα καὶ βλέμματα καὶ στεναγμοὶ μετὰ πολλῆς βασανίζεται τῆς ἀκριβείας, καὶ ἀνάγκη ἢ τῶν λίθων ἀκινητότερον γεγονέναι, καὶ σιγῇ πάντα

Itaque quod dicebam in primis, nec delitiari licet. Quin ut nihil horum vetitum eſſet; ſed omnia conceſſa; at ſunt alia ad mœſtitiam ac dolorem his æqualia, atque adeò tanto & plura & majora, ut illorum nec minimum quidem ſenſum capiamus; ſed omnis ex iis voluptas faceſſat. LI. *Delitiari permiſſum ſit, matrimonii tamen moleſtias ſatis eſſe quæ eam voluptatem extinguant.*

LII.

Si enim quis natura ſit ad zelotypiam propenſus, aut ex cauſa ulla minimè vera eo malo corripiatur, ecquid animo hoc miſerabilius contingat? bellum atque tempeſtatem cum his ædibus comparantes, expreſſum quoddam ſimulacrum habebimus: omnia triſtitiæ, ſuſpicionis, rixarum, turbæ plena ſunt. nam qui hac inſania ictus ſit, ei nihilo melius eſt, quàm lymphatis ac mente captis. Adeò aſſiduè exſultat, reſultat, in omnes ſtomachatur, in præſentes, ſeu ſervus, ſeu natus, ſeu quiſquis alius ſit, immerentes temerè iram laxat. Itaque proſcripta omni voluptate, mœrore, luctu, inſuavitate omnia referta ſunt. Seu domi maneat, ſeu in forum prodeat, ſeu iter adornet, ubique malo tangitur, animum ei quovis ſtimulo acriùs pungente ac vexante, nec quieſcere ſinente: neque enim hic morbus triſtitiam ſolùm; ſed etiam efferum furorem parere ſolet. Atque hæc vel ſingula ſatis ſunt, quæ captum conficiant: ſunt autem ſimul conjuncta oppugnent, eum aſſiduè prementia, nec minimum reſpirandi tempus tribuentia, qua non carnificina id acerbius ſit? Nam ſeu extremam egeſtatem, ſeu inſanabilem morbum, ſeu ignem, ſeu ferrum nomines, nihil par dixeris: id quod ſoli experti probè ſciunt. Nulla eſt enim dicendi tanta vis, quæ mali gravitatem conſequatur. Etenim cùm omnium cariſſimam, & pro qua lubens vel vitam impendat, ſuſpectam habere ſemper cogitur, quid eſt omnino quod ſolari eum poſſit? Seu namque ſomnum inire, ſeu cibum potúmque capere neceſſum ſit, menſam lethalibus venenis potiùs quam eduliis inſtructam credet: in lecto nec vel momento quieſcet; ſed tanquam ſubjectis prunis æſtuabit ac jactabitur: neque aut amicorum congreſſus, aut negotiorum cura, aut periculorum metus, aut excellens voluptas, aut aliud quicquam ab eo æſtu hominem abducere poteſt; ſed procella hæc omnibus & jucundis & triſtibus potentiùs animum poſſidet. Hæc qui perſpexiſſet, Solomon ſcriptum reliquit: *Durus ſicut infernus Zelus:* & rurſum: *Plenus enim zeli ejus viri furor, non parcet in die judicii, nec redemptione ulla inimicitias componet, nec quantiſvis donis placabitur.* Cant 8. 6. Prov. 6, 34. Is eſt enim morbi hujus furor, ut nec ſumpto de eo, qui læſerit ſupplicio, dolorem miſſum faciat: itaque multi adultero ſublato, iram atque inquietudinem tollere non potuerunt. Sunt & qui cæſis ſuis conjugibus, æquè atque etiam magis eo rogo exarſerint. Ac vir quidem in his malis degit, etiam cùm nihil verum ſit, cæterùm miſera illa & ærumnoſa vel viro graviùs excruciatur. Nam cùm, qui ærumnarum omnium ſolatium eſſe debeat, & unde præſidium exſpectandum ſit, eum efferum, atque omnium in ſe inimiciſſimè affectum cernit, quò jam porrò reſpectet? ad quem confugiat? unde malorum auxilium petat, portu ei præſtructo, & innumerabilibus ſcopulis referto? Tum & ſervi & ancillæ in eam viro contumelioſiores ſunt. Eſt enim genus hoc hominum, cùm alioqui ſuſpectum & ingratum, tum licentiæ plus nacti, intérque ſe adverſos heros conſpicientes, ex eorum bello non levem improbitatis ſuæ anſam capiunt. Nam tum iis quicquid lubet, ſumma impunitate fingere atque comminiſci licet, & ſuſpicionem calumniis ſuis confirmatiorem reddere. Animus enim ſemel hoc peſtilenti morbo occupatus facilè cuncta credit, & aure omnibus ex æquo aperta, ſycophantas à non ſycophantis diſcernere non ſuſtinet, ſed ii potius vera dicere videntur, qui ſuſpicionem augent, quàm qui tollere conantur. Itaque porrò fugitivi illi, eorúmque uxores, nihilo minùs ei quàm contubernalis timendi & horrendi ſunt, ſuáque iis prodita, illorum perſona arripienda. Et quando ſine lachrymis agere poterit? quam noctem? quem diem? quod feſtum? quando citra gemitum, ejulatum, lamenta: Minæ, contumeliæ, convitia perpetuò, tum à viro temerè ſaucio, tum ab impuris famulis? *i. maritus, ut & ſuprà aliquoties.* cuſtodiæ unæ atque alteræ: omnia terroris ac trepidationis plena. Neque enim exitus ſolùm & ingreſſus; ſed & verba & obtutus, & ſuſpiria accuratè atque curioſè explorantur, & vel ſaxis rigidiorem ſilentio cuncta ferre,

ac thalamo perpetuò affixam eſſe vincto durius neceſſe eſt, vel loqui, ſuſpirare, egredi volentem, omnium cauſam dicere apud corruptos eos judices, famulas inquam, & ſervorum turbam. Igitur ſi placet cum his malis & opes ingentes, & ſplendidas menſas, & ſervorum gregem, generis ſplendorem, potentiæ magnitudinem, gloriam ſummam, majorum claritatem commende: eorum quæ vitam hanc ſtudio dignam efficiant, nihil prætermitte; ſed omnibus diligenter coactis, dolori huic oppone. Nimirum voluptatem, quæ ex iis manat, nec apparentem quidem cernes, ac non aliter profligatam, atque par eſt ſcintillam in vaſtum æquor illapſam extingui. Atque hæc quidem ubi vir zelotypia fuerit affectus. Sin ad uxorem ægritudo ea pervadat, (neque id equidem rarò evenire ſolet) cum illo quàm cum hac meliùs agetur: ſed in hanc miſeram rurſum major dolorum pars redundabit. Neque enim fas eſt iiſdem armis in ſuſpectum uti. Nam quis uxorem ferat jubentem domi aſſiduè manere? quis è ſervis herum obſervare auſit, nec continuo ad Gemonias abripietur? Itaque nec his machinamentis ſolari ſe poſſit, nec ita verbis prodenda; ſed vir ſemel fortaſſe iterùmque vitiligantem patietur; ſin criminari perſiſtat, ſtatim docebit, præſtare ea ſilentio ferre, ac tabeſcere. Atque hæc quidem ſi ſuſpicio ſit. Porrò autem ſi malum hoc verum ſit, jam uxorem nemo è læſi manibus eripiat, quin leges opitulantes nactus, omnium ſibi chariſſimam in judicium adductam trucidet: cæterùm vir legum pœnas effugit, ſublimi ac divinæ ſententiæ ſervatus: pœnitendo equidem miſeræ ſolatio. Itaq; cogit neceſſitas longam quandam ac miſerandam mortem ſubire, per incantamenta atq; veneficia, quæ adulteræ mulieres comparent: pleraque etiam nec inſidiis in eas, quas laceſſant, opus habuerunt; ſed illæ mœroris vehementia eas, priùs extinctæ, præverterunt: ut quantumvis viri omnes ad matrimonium confluerent, fœminis id non ſit perſequendum. Nam nec ineſſe in ſe eam libidinis impotentiam habent dicere, & dolorum, qui ex eo impendeant, plus capiunt. quod quidem jam eſt à nobis demonſtratū. Quid igitur, inquit, id in omni matrimonio eſt? Nec vero abeſt ab omni. cæterùm ab omni virginitate longè atque procul eſt. Ac nupta ut in malum non incidat; at in mali metum incidet. neque enim poteſt, cui cum viro conſueſcendum porrò ſit, non unà cum conſuetudine mala omnia ſecum putare ac metuere. Virgo autem non ſolùm à moleſtiis; ſed etiam à ſuſpicione libera eſt. At hoc non eſt in omni matrimonio. Non equidem id dico; ſed quantumvis id non inſit, alia inſunt multa, quæ ut effugias, omnia planè effugere non poſſis. Sed velut in ſentibus, quæ veſtimentis adhæreant, qui ſepem tranſcendat, ad unam revellendam converſus, aliis pluribus tenetur: ita & in re uxoria, qui hoc perrumpat, illo rurſum læditur; qui vero illud evaſerit, aliud offendit, nec facilè matrimonium invenias omni moleſtia ſolutum.

LIII. *Conjugiū divitum expetendū non eſſe, imò pauperum connubio moleſtius eſſe.*

Atque hîc, ſi videtur, infauſtis dimiſſis, quod in eo ter beatum exiſtimetur, & multi, adeóque omnes optent conſequi, id nunc in medium productum inquiramus. Quidnam id eſt? Qui pauper, humilis, abjectus ſit, ex ampla ac potenti & locuplete domo uxorem capere. At verò præclarum hoc nihilo minus, quàm illud abominandum, calamitatum habere invenies. Eſt enim alioqui cùm hominum genus inſolentiſſimum, tum in iis mulieres, eo quidem magis, quo impotentiores ſunt. Quare & morbo hoc faciliùs capiuntur. Sin contemptus graves etiam cauſas habeant, nihil eſt quod eas in officio contineat. Sed quaſi flamma materiam ullam nacta, ita immane quantum ſe ſuſtollunt, ordinem invertunt, ſumma infimis mutant. Nam virum uxor capitis locum tenere non ſinit; ſed qua eſt contumacia atque faſtu, de eo gradu dejectum, in ſumm, id eſt ad ſubjectionem, compellit, ipſaque fit caput ac dux. Et quid ea abſurditate gravius eſſe poteſt? ut nihil dicam, convitia, contumelias, inſuavitatem, quæ omnium ſunt duriſſima.

LIV. *Quantūvis opulentam uxorem ſubjectam habeas, ingens incommodum eſſe.*

Jam ſi quis dicat, (nam equidem multos dicere audivi, cum ejuſmodi ſermones incidunt) Tantùm dives & nummoſa ſit, nullo negotio ejus faſtum affligemus ac dejiciemus. Si quis, inquam, hæc dicat, næ ille primum ignorat valde id difficile eſſe. deinde ut contingat, non parum adfert detrimenti. Etenim vi, & timentem ac coactam viro ſubjici, gravius atque injucundius eſt, quàm vel ſumma auctoritate ei imperare. Quid ita? Quòd ea vis amicitiam omnem ac voluptatem expellat.

φέρειν, καὶ τῷ θαλάμῳ προσηλῶσθαι διαπαντὸς δεσμώτου χεῖρον, ἢ βουλομένην φθέγξασθαι καὶ στένειν καὶ ἐξιέναι, πάντων εὐθύνας ὑπέχειν καὶ λόγον, ἐν τοῖς διεφθαρμένοις ἐκείνοις δικασταῖς, ταῖς θεραπαινίσι λέγω, καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκετῶν. τούτων εἰ βούλει μεταξὺ τῶν δεινῶν τίθει καὶ πλοῦτον ἄφατον, καὶ τραπέζης πολυτέλειαν, καὶ οἰκετῶν ἀγέλας, γένους λαμπρότητα, δυναστείας μέγεθος, δόξαν πολλήν, προγόνων περιφάνειαν· μηδὲν ὅλως ἀφῇς τῶν δοκούντων ζηλωτὸν τὸν παρόντα βίον ποιεῖν, ἀλλὰ πάντα ἀκριβῶς συναγαγὼν, ἀντίθες ταύτῃ τῇ λύπῃ, καὶ οὐδὲ φαινομένην ὄψει τὴν ἐξ ἐκείνων ἡδονήν, ἀλλ' οὕτως ἠφανισμένην, ὥσπερ ἐν πελάγει πολλῷ σπινθῆρα μικρὸν ἐμπεσόντα σβεσθῆναι εἰκός. καὶ ταῦτα μὲν ὅταν ὁ ἀνὴρ ζηλοτυπῇ. εἰ δὲ ἐπὶ τὴν γυναῖκά ποτε μεταβαίη τὸ πάθος· οὐκ ὀλιγάκις δὲ τοῦτο εἴωθε γίνεσθαι· ἐκεῖνος μὲν ῥᾷον διακείσεται τῆς γυναικός. τὸ δὲ πλεῖον τῆς ὀδύνης πάλιν ἐπὶ τὴν ἀθλίαν ἐκείνην μετέπεσεν. οὔτε γὰρ τοῖς αὐτοῖς ὅπλοις χρήσασθαι ἐπὶ τὸν ὑποπτευθέντα δυνήσεται. τίς γὰρ ἀνέξεται γυναικὸς κελευούσης οἴκοι μένειν διαπαντός; τίς δὲ τὸν δεσπότην τολμήσει παρατηρεῖσθαι τῶν οἰκετῶν, καὶ οὐκ εὐθέως ἐπὶ τὸ βάραθρον ἀπαχθήσεται; οὔτε οὖν τούτοις δυνήσεται ἑαυτὴν παραμυθήσασθαι τοῖς μηχανήμασιν, οὔτε τὴν τῆς ὀργῆς διὰ τῶν ῥημάτων ἐξενεγκεῖν· ἀλλ' ἅπαξ μὲν αὐτὴν ἴσως χαλεπαίνουσαν οἴσει καὶ δὶς ὁ ἀνήρ. ἐὰν δὲ ἐπιμένῃ συνεχῶς ἐγκαλοῦσα, διδάξει ταχέως αὐτήν, ὅτι βέλτιον σιγῇ τὰ τοιαῦτα φέρειν καὶ τήκεσθαι. καὶ ταῦτα μὲν ἐν ταῖς ὑποψίαις. ὅταν δὲ ἀληθὲς ὂν τύχῃ τὸ δεινόν, τὴν μὲν γυναῖκα οὐδεὶς ἐξαιρήσεται τῶν τοῦ ἠδικημένου χειρῶν, ἀλλ' ἔχων αὐτῷ βοηθοῦντας τοὺς νόμους, τὴν ἁπάντων αὐτῷ φιλτάτην εἰς δικαστήριον ἀγαγὼν κατέσφαξεν· ὁ δὲ ἀνὴρ τὴν μὲν ἀπὸ τῶν νόμων διαφεύγει τιμωρίαν, τῇ δὲ ἄνωθεν καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ τετήρηται ψήφῳ. ἀλλ' οὐχ ἱκανὸν τοῦτο παραμυθήσασθαι τὴν ἀθλίαν ἐκείνην· ἀλλ' ἀνάγκη μακρόν τινα καὶ ἐλεεινὸν ὑπομένειν θάνατον, τὸν ἀπὸ τῶν μαγγανειῶν, τὸν ἀπὸ τῶν φαρμακειῶν, ἅπερ αἱ πορνευόμεναι γυναῖκες κατασκευάζουσιν. εἰσὶ δὲ αἳ οὔτε ἐπιβουλῆς ἐπὶ τὰς ἠδικημένας ἐδέησεν, ἀλλ' ἔφθησαν ἐκεῖναι προαναρπασθεῖσαι τῇ τῆς ἀθυμίας σφοδρότητι· ὥστε εἰ καὶ πάντες ἄνδρες ἐπέτρεχον τῷ γάμῳ, τὰς γυναῖκας οὐκ ἐχρῆν αὐτὸν διώκειν. οὔτε γὰρ ἀνένεστιν ἐκείνοις τοσαύτη παρ' αὐταῖς τῆς ἐπιθυμίας ἡ τυραννίς, καὶ τῶν τοῦ πράγματος κακῶν τὸ πλέον αὐταὶ καρποῦνται μέρος· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ λόγος ἀπέδειξε. τί οὖν, φησίν, ἅπασι τοῦτο πρόσεστι τοῖς γάμοις; ἀλλ' οὐδὲ πάντων ἄπεστι· παρθενίας δὲ πόῤῥω καὶ μακρὰν πάσης ἐστί. καὶ ἡ μὲν γαμηθεῖσα κἂν μὴ τῷ δεινῷ περιπέσῃ, ἀλλὰ τῇ τοῦ δεινοῦ προσδοκίᾳ περιπεσεῖται· οὐ γάρ ἐστι τὴν ἀνδρὶ μέλλουσαν ὁμιλεῖν, μὴ μετὰ τῆς ὁμιλίας πάντα ἀναλογίζεσθαι καὶ δεδοικέναι τὰ δεινά. ἡ δὲ παρθένος οὐ μόνον τῶν δυσχερῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑποψίας ἀπήλλακται. οὐ πρόσεστι τοῦτο πᾶσι τοῖς γάμοις· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ τοῦτό φημι. ἀλλ' ἐὰν τοῦτο μὴ προσῇ, πολλὰ ἕτερα πρόσεστι. κἂν ἐκεῖνά τις διαφύγῃ, πάντα ἁπλῶς διαφυγεῖν οὐ δυνήσεται. ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀκανθῶν τῶν τοῖς ἱματίοις προσπηγνυμένων ἐν τῷ τὰς αἱμασιὰς διαβαίνειν, ὅταν ἐπιστραφῇ τις τὴν μίαν ἐξελεῖν, ἑτέραις κατέχεται πλείοσιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ γάμου πραγμάτων, ὁ τοῦτο διαδρὰς, ἐκείνῳ περιπείρεται πάλιν· καὶ ὁ τοῦτο διαδρὰς, ἄλλῳ προσέπταισε· καὶ ὅλως οὐκ ἔνι γάμον πάσης εὑρεῖν ἀηδίας ἐλεύθερον.

Ἀλλ', εἰ βούλει, τὰ δυσχερῆ τέως ἀφέντες, τὸ δοκοῦν εἶναι ἐν αὐτῷ μακαριστὸν, καὶ οὗ πολλοὶ πολλάκις, μᾶλλον δὲ πάντες εὔχονται ἐπιτυχεῖν, τοῦτο ἀγαγόντες εἰς μέσον ἐξετάσωμεν νῦν. τί δή ποτε τοῦτό ἐστι; τὸ πένητα ὄντα καὶ εὐτελῆ καὶ ταπεινὸν, ἀπὸ μεγάλων καὶ δυνατῶν, καὶ πολλὰ χρήματα κεκτημένων γυναῖκα λαβεῖν. ἀλλὰ τοῦτο τὸ ζηλωτὸν ἐκείνου τοῦ ἀπευκτοῦ οὐκ ἐλάττους εὑρήσομεν ἔχον τὰς συμφοράς. ἔστι μὲν γὰρ καὶ ἄλλως τὸ ἀνθρώπινον γένος ὑπεροπτικώτατον, καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ μᾶλλον τὸ τῶν γυναικῶν, ὅσῳ καὶ ἀσθενέστερον· διὸ καὶ μᾶλλον ὑπὸ τοῦ πάθους ἁλίσκεται· ὅταν δὲ καὶ ἀφορμὰς ἔχῃ τῆς ὑπερηφανίας πολλὰς, οὐδέν ἐστι τὸ κατέχον αὐτάς· ἀλλ' ὥσπερ ὕλης τινὸς λαβομένη φλὸξ, οὕτως εἰς ὕψος ἀφατον αἴρονται, καὶ τὴν τάξιν ἀντιστρέφουσι, καὶ τὰ ἄνω κάτω ποιοῦσιν. οὐ γὰρ ἀφίησιν ἐν τῇ τῆς κεφαλῆς χώρᾳ μένειν τὸν ἄνδρα ἡ γυνὴ, ἀλλ' ὑπὸ φρονήματος καὶ ἀπονοίας ἀπωσαμένη τῆς τάξεως αὐτὸν ἐκείνης, καὶ εἰς τὴν αὐτῇ προσήκουσαν ἄγουσα, τὴν τῆς ὑποταγῆς, αὐτὴ γίνεται κεφαλὴ καὶ ἀρχή. τί οὖν ταύτης τῆς ἀνωμαλίας χεῖρον γένοιτ' ἄν; καὶ σιωπῶ τὰ ὀνείδη, τὰς ὕβρεις, τὰς ἀηδίας, ἃ πάντων ἐστὶν ἀφορητότερα.

Εἰ δὲ λέγοι τις· (καὶ γὰρ πολλῶν ἤκουσα λεγόντων ἐγὼ, ὅταν τοιοῦτοι γίνωνται λόγοι) πλουτείτω μόνον καὶ εὔπορος ἔστω, καὶ οὐδὲν ἔργον ἐστὶ κατενεγκεῖν αὐτῆς καὶ ταπεινῶσαι τὸ φρόνημα. εἴ τις οὖν ταῦτα λέγει, πρῶτον μὲν ἀγνοεῖ, ὅτι τῶν σφόδρα δυσκόλων ἐστίν. ἔπειτα ὅτι κἂν γένοιτο, οὐ μικρὰν ἔχει ζημίαν. τὸ γὰρ ἀνάγκῃ καὶ δεδοικυῖαν καὶ μετὰ βίας ὑποτετάχθαι τῷ ἀνδρὶ, τοῦ μετὰ πάσης ἐξουσίας ἐπιτάττειν αὐτῷ βαρύτερον ἐστι καὶ ἀηδέστερον. τί δή ποτε; ὅτι πᾶσαν ἐκβάλλει φιλίαν καὶ ἡδονὴν αὐτὴ ἡ βία.

φιλίας δὲ οὐκ οὔσης οὐδὲ πόθου, ἀλλ' ἀντὶ τούτων φόβου καὶ ἀνάγκης, τίνος ὁ τοιοῦτος ἄξιος ἔσται γάμος λοιπόν;

Καὶ ταῦτα μὲν ἡ γυνὴ ὅταν εὔπορος ᾖ. εἰ δὲ συμβαίη ταύτην μὲν μηδὲν ἔχειν, τὸν δὲ ἄνδρα πλουτεῖν, θεράπαινα μᾶλλον ἀντὶ γαμετῆς, καὶ ἡ ἐλευθέρα γίνεται δούλη, καὶ τὴν αὐτῇ προσήκουσαν παῤῥησίαν ἀπολέσασα, τῶν ἀργυρωνήτων οὐδὲν ἄμεινον διακείσεται, ἀλλὰ κἂν ἀσελγαίνειν, κἂν παροινεῖν ἐκεῖνος ἐθέλῃ, κἂν ἐπ' αὐτὴν ἄγειν τὸ ἐκ τῆς εὐνῆς ἑταιριζομένων πλῆθος γυναικῶν, πάντα φέρειν ἀνάγκη καὶ ἀσμενίζειν, ἢ τῆς οἰκίας ἐκπεσεῖν. καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι τἀνδρὸς οὕτω διακειμένου, οὔτε οἰκέταις, οὔτε θεραπαινίσι μετ' ἐλευθερίας ἐπιτάττειν δυνήσεται, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ἀλλοτρίοις ζῶσα, καὶ τῶν οὐ προσηκόντων ἀπολαύουσα, καὶ δεσπότῃ μᾶλλον ἢ ἀνδρὶ συνοικοῦσα, οὕτως καὶ πράττειν καὶ πάσχειν ἅπαντα ἀναγκάζεται. εἰ δὲ καὶ ἐξ ὁμοίων τις ἐθέλοι γαμεῖν, πάλιν τῷ τῆς ὑποταγῆς νόμῳ τὰ τῆς ὁμοτιμίας λυμαίνεται, οὐ τῆς οὐσίας μέτρου πείθοντος αὐτὴν ἐξισοῦσθαι τῷ ἀνδρί. τί οὖν ἄν τις ποιήσειε τοσαύτης δυσκολίας πανταχοῦ οὔσης; μὴ γάρ μοι εἴ που σφόδρα ὀλίγοι καὶ εὐαρίθμητοι ταῦτα διέφυγον γάμοι, τούτους εἰς μέσον ἀγάγῃς. οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν σπανιζόντων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀεὶ συμβαινόντων χαρακτηρίζειν τὰ πράγματα προσήκει. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς παρθενίας δύσκολον ταῦτα γενέσθαι· μᾶλλον δὲ ἀδύνατον· ἐπὶ δὲ τῶν γάμων δύσκολον μὴ γενέσθαι.

Εἰ δὲ ἐπὶ τοῖς δοκοῦσιν εἶναι χρηστοῖς τοσαῦται τίκτονται ἀηδίαι καὶ συμφοραί, τί ἄν τις ἐπὶ τοῖς ὡμολογημένοις εἴποι λυπηροῖς; οὐ γὰρ ὑπὲρ ἑνὸς δέδοικε θανάτου μόνον· καί τοι γε μέλλουσα ἀποθανεῖσθαι μόνη· οὐδὲ ὑπὲρ μιᾶς φροντίζει ψυχῆς μίαν ἔχουσα μόνην, ἀλλὰ τρέμει μὲν ὑπὲρ ἀνδρός, τρέμει δὲ ὑπὲρ παίδων, τρέμει δὲ ὑπὲρ τῶν ἐκείνοις προσηκόντων γυναικῶν πάλιν καὶ παίδων, καὶ ὅσῳπερ ἂν εἰς πλείονας ἐκτείνηται κλάδους ἡ ῥίζα, τοσούτῳ πλεονάζει καὶ τὰ τῶν φροντίδων αὐτῇ· καὶ καθ' ἕκαστον τούτων εἴτε ζημία χρημάτων, εἴτε σώματος ἀῤῥωστία, εἴτε ἕτερόν τι συμβαίη τῶν ἀβουλήτων, ἀνάγκη κόπτεσθαι καὶ θρηνεῖν τῶν πασχόντων οὐχ ἧττον αὐτῶν. κἂν μὲν προαπέλθωσιν ἅπαντες, ἀφόρητον τὸ πένθος· ἂν δὲ οἱ μὲν μένωσιν, οἱ δὲ ἀώροις ἀπενεχθῶσι θανάτοις, οὐδὲ οὕτως καθαρὰν εὕροι τις ἂν παραμυθίαν. ὁ γὰρ ὑπὲρ τῶν ζώντων ἀεὶ φόβος κατασείων τὴν ψυχὴν, οὐκ ἐλάττων τῆς ἐπὶ τοῖς τετελευτηκόσι γίνεται λύπης· ἀλλ' εἰ δεῖ τι καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, χαλεπώτερος. τὴν μὲν γὰρ ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις ἀθυμίαν ὁ χρόνος ἐμάλαξε· τὰς δὲ ὑπὲρ τῶν ζώντων φροντίδας μένειν ἀνάγκη διαπαντός, ἢ θανάτῳ παύσασθαι μόνῳ. εἰ δὲ τοῖς οἰκείοις οὐκ ἀρκοῦμεν πάθεσι, ποῖον βιωσόμεθα βίον τὰς ἑτέρων πενθεῖν ἀναγκαζόμενοι συμφοράς; πολλαὶ πολλάκις ἐγένοντο γονέων λαμπρῶν· ἀνετράφησαν μετὰ πολλῆς τῆς τρυφῆς· ἐξεδόθησάν τινι τῶν μεγάλα δυναμένων ἀνδρῶν· εἶτα ἐξαίφνης πρὶν ἐπὶ τούτοις μακαρισθῆναι, κινδύνου τινὸς καθάπερ καταιγίδος ἢ πνεύματος προσπεσόντος, κατέδυσαν καὶ αὐταί, καὶ τῶν τοῦ ναυαγίου συμμετέσχον δεινῶν, καὶ μυρίων περὶ τοῦ γάμου καλῶν ἀπολαύουσαι, εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπὸ τοῦ γάμου κατέπεσαν συμφοράν. ἀλλ' οὐ ταῦτα, φησί, πᾶσιν, οὐδὲ ἀεὶ συμπίπτειν εἴωθεν. ἀλλ' οὐδὲ πάντων κεχώρισται· καὶ γὰρ ἐγὼ τὰ αὐτὰ πάλιν ἐρῶ· ἀλλὰ τοῖς μὲν καὶ διὰ τῆς πείρας ἐπῆλθον· ὅσοι δὲ τὴν πεῖραν διέφυγον, τούτους διὰ τῆς προσδοκίας ἠνίασε. παρθένος δὲ πάσης καὶ τῆς πείρας καὶ τῆς προσδοκίας ἐστὶν ἀνωτέρα.

Πλὴν ἀλλ' εἰ δοκεῖ ἐκεῖνα ἀφέντες, ἃ συγκεκλήρωται φύσει τῷ γάμῳ, καὶ ἅπερ οὐδεὶς ἂν οὔτε ἑκὼν οὔτε ἄκων διαφύγοι, ταῦτα διασκεψώμεθα νῦν. τίνα οὖν ἐστι ταῦτα; ὠδῖνες καὶ τόκοι καὶ παιδία. μᾶλλον δὲ ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν, καὶ τὰ πρὸ τοῦ γάμου καταμάθωμεν ὡς δυνατόν· μετὰ ἀκριβείας γὰρ οἱ παθόντες ἴσασι μόνοι. ἐπέστη τῆς μνηστείας ὁ καιρός· καὶ φροντίδες εὐθέως ἐπάλληλοι καὶ ποικίλαι, τίνα ἄρα λήψεται ἄνδρα, μὴ δυσγενῆ, μὴ τὸν ἄτιμόν τινα, μὴ αὐθάδη, μὴ ἀπατεῶνα, καὶ ἀλαζόνα, μὴ θρασύν, μὴ ζηλότυπον, μὴ μικρολόγον τινὰ μὴ εὐήθη, μὴ πονηρὸν μὴ σκληρόν, μὴ ἄνανδρον. ταῦτα γὰρ ἅπαντα συμβαίνειν μὲν οὐκ ἀνάγκη ταῖς γαμουμέναις ἁπάσαις· μεριμνᾶν δὲ ἀνάγκη καὶ φροντίζειν ἅπαντα. οὔπω γὰρ ὄντος τοῦ κληρωθησομένου δήλου, ἀλλ' ἔτι τῆς ἐλπίδος μετεώρου μενούσης, πάντα ἡ ψυχὴ δέδοικε καὶ τρέμει, καὶ οὐδέν ἐστιν ὅπερ οὐ λογίζεται τούτων. εἰ δὲ λέγοι τις ὅτι καὶ τὰ ἐναντία προσδοκῶσα εὐφραίνεσθαι δύναιτ' ἄν· ἐγὼ ἴσως ὅτι οὐχ οὕτως ἡμᾶς αἱ τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδες παραμυθοῦνται, ὡς αἱ τῶν πονηρῶν προσδοκίαι λυποῦσι. τὰ μὲν γὰρ ἀγαθὰ ὅταν ἐλπισθῇ βεβαίως, τότε μόνον τίκτει τὴν ἡδονήν· τὰ δὲ κακὰ κἂν ὑποπτευθῇ μόνον, εὐθέως συνέχει καὶ συνετάραξε τὴν ψυχήν. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν ἀνδραπόδων, ἡ τῶν ἐσομένων ἀδηλία δεσποτῶν οὐκ ἀφίησιν ἠρεμῆσαι τὴν ἐκείνων ψυχήν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν παρθένων, πάντα τὸν ἀπὸ τῆς μνηστείας καιρὸν χειμαζομένῳ πλοίῳ προσέοικεν αὐτῶν ἡ ψυχή· καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῶν γονέων τοὺς μὲν κρατούντων, τοὺς δὲ ἐκβαλλόντων.

Amicitiæ autem atque ſtudii vicem terrore ac neceſſitate ſubeunt, quanti jam illud fuerit matrimonium æſtimandum.

LV. *Intolerabile malum eſſe natori viro nubere.*

Atque hæc quidem ſi uxor opulenta ſit. Sin, fors ſit, ea nihil habente, vir prædives ſit, famula erit pro conjuge, & quæ ingenua ſit, ſerva efficietur, ac ſe digna libertate e manibus amiſſa, emptitiis nihilo præſtabit; ſed quantumvis laſciviat, quantumvis ſpurcus ſit, quantumvis meretricum manum in ejus thorum adſciſcat, omnia pati ac benignè accipere neceſſum erit, aut domo cedere. Neque id ſolùm eſt moleſtiæ; ſed etiam, quòd viro ſic affecto, nec ſervis, nec ancillis liberè mandare poterit; ſed velut in alienis degens, iiſque, quæ ad ſe non pertineant, utens, & hero potiùs quàm viro convivens, ita omnia & agere & pati cogitur. Quòd ſi æqualem uxorem ducas, ſubjectionis rurſum legi æqualitas ea fraudi erit, cum facultatum modus poſtulet, ut ea cum viro æquetur. Quid igitur tot ubique difficultatibus agas? Neque enim mihi ſi quæ usquam pauca atque innumerato matrimonia, hæc fugerunt, ea in medium profer: nam ex iis quæ aſſiduè contingant; non quæ inſolentia ſint, res deſcribendæ ſunt. Hæc namque in virginitate difficile eſt evenire, atque adeò nefas: in matrimonio difficile eſt non evenire.

LVI. *Nupta gravem doloris neceſſitatem impoſitam eſſe.*

Quòd ſi quæ jucunda videantur, in iis tantum oritur miſeriarum & calamitatum, quid de iis, quæ haud dubiè acerba ſunt, dicendum erit? Neque enim cùm ſola moritura ſit, unam ſolùm mortem expaveſcit, nec quæ unam habeat animam, de una ſolicita eſt; ſed & viro & liberis timet, eorumque conjugibus atque ſoboli, ac quo radix in plures ramos effundatur, tanto ei & curarum plus accedit. Horum ſingulis ſeu nummorum jactura, ſeu corporis valetudo, ſeu aliud aliquid accidat ingratum, ei lugubri eſſe ſit neceſſe erit nihilo minùs, quàm iis, qui hæc patiantur. Ac ſiquidem omnes ante eam decedant, intolerabilis erit luctus: ſin aliis ſuperſtitibus alii immatura morte rapiantur, ne ſic quidem ſolatium purum invenias. Nam de vivis metus aſſiduè animum concutiens, dolore de mortuis haud ſanè levior eſt: quin (mirum quiddam) etiam gravior. Nam defunctorum mœrorem tempus mitigat: de vivis ſolicitudinem perpetuò manere oportet, aut morte ſola extingui. Quòd ſi nec propriis malis ſufficimus, quam vitam agemus, aliorum calamitates lugere coacti? Multæ ſæpe claris majoribus ortæ, admodum delicatè educatæ, viro cuipiam præpotenti elocatæ, repentè priusquam iis rebus beentur, periculo aliquo tanquam procella ac turbine ingruenti, & ipſæ demerſæ, naufragii malorum participes fiunt, & quæ innuptæ mille bonis fruebantur, nuptæ, in extremam calamitatem decidunt. At non hæc, inquit, omnibus, aut ſemper evenire ſolent. Neque verò ab omnibus remota ſunt: nam equidem quoque idem repetam: ſed cùm partim uſui venerunt, tum quibus uſui non veniſſent, eos ſui metu cruciarent: cæterùm virgo & experimento & metu omni ſublimior eſt.

LVII. *De moleſtiis quæ cum omni matrimonio conjuncta ſint.*

Sed enim ſi placet, his omiſſis, quæ natura matrimonio tributa ſint, neque à quoquam volente nolente vitari poſſint, in præſentia perluſtremus. Quænam ea ſunt? dolores, partus, infantes. Imò verò altius orationem repetamus, & quæ matrimonium antecedant, quantum fas eſt, cognoſcamus. Nam accuratè ſoli experti callent. Adeſt ſponſaliorum tempus: itaque protinus cura anceps atque varia, quem virum captura ſit, an obſcurum, an infamem, an pervicacem, an fallacem & arrogantem, an audacem, an zelotypum, an putidum quempiam, an bardum, an improbum, an durum, an imbellem. hæc enim omnia nuptas conſequi non eſt neceſſe, vereri omnia ac timere eſt neceſſe. quippe nondum certa quem ſit ſortitura; ſed adhuc ſpe tanquam è ſublimi imminente, animus omnia pavet, ac formidat, neque horum quicquam eſt, quod non cogitet. Sin dicat aliquis, eam exſpectantem contraria lætari etiam poſſe: ſic habeto, non tam nos bonorum ſpem ſolari, quàm malorum metum angere. Nam bona demum cùm certò ſperantur, voluptatem pariunt, mala, ubi vel ſuſpicio ſit, extemplò mentem confundunt ac perturbant. Ut enim mancipia de futuris heris incerta, ab animo quieſcere non poſſunt: ita & virginum mens, ex quo facta ſponſio eſt, fluctuantis navigii ſimilis eſt, parentibus in dies alios retinentibus, alios exigentibus.

Nam heri victorem procum, hodie gratia vincit alius, & hunc rurſum exturbat alius. Quin plerumq; in ipſo matrimonii tanquam limine, qui ſponſus ſperetur, vacuis manibus diſcedit, puella à parentibus inſperato cuipiam tradita. Nec fœminæ ſolùm, ſed etiam viri acerbas curas habent. In hos namque perquirere eſt: in illius, quæ aſſiduè intus concluſa teneatur, mores atq; formam quo pacto animadvertas? Atque hæc quidem intrà ſponſalia. At ubi jam præſtò eſt matrimonii tempus, creſcit ſolicitudo, ac voluptate major metus eſt, ne ex eo ipſo veſpere ingrata, & multo exſpectatione deterior videatur. Etenim initiò laudatam, pòſt contemni, ferendum eſt: cæterùm cujus à carceribus, ut ſic dicam, eum ſatias teneat, ea quando unquam porrò ſuſpici poterit? Neque hic mihi illud commemora, Quid verò ſi fors lepida ſit? nam nec ſic quidem cura hæc ſoluta & libera eſt. Multæ enim corporis venuſtate admodum illuſtres, viros ſuos capere nequiverunt, quin ſe præterierint, aliis longè ſe inferioribus addicti. Jam ea etiam cura expedita, alia rurſum moleſtia ſuccedit, in dotis penſione, & ſocero, quaſi gratis numeret, haud ſanè comiter reddente, & ſponſo, qui totum nanciſci ſtudeat, cum verecundia exigere coacto, & nova nupta ſolutionis dilatione pudefacta, virum quovis improbo debitore magis reverente? quæ mitto in præſentia. Atenim cura hac ſoluta, continuò ſterilitatis metus ingruit: præterea autem & prolium frequentiæ anxietas: neque adhuc horum quoquam explorato, utramque in partem jam inde ab initio turbantur. Quod ſi brevi uterum geſtat, rurſum cum lætitia terror: nihil eſt enim matrimonii bonorum, vacuum terrore: terror inquam, ne abortu incidente, & quod conceptum eſt, intereat, & gravida in extremum diſcrimen veniat. Sin multum temporis interſit, uxor hiſcere non audet, quaſi ſit arbitra ipſa pariendi. Porrò autem partus momento impendente, alvum tanto jam tempore afflictatam, dolores diſrumpunt ac divellunt: qui vel ſoli omnem matrimonii voluptatem offuſceant. Quin & aliæ deinceps curæ eam ſolicitant. Etenim miſera & ærumnoſa puella, etſi vehementiſſimè iis cruciatibus diſtenta, nihilo hisminùs formidat, ne pro perfecto & integro, vitioſus atque mutilus infans prodeat, ne pro mare fœmina: neque enim hæc eas ſolicitudo leviùs tum, quàm dolores, exercet: quæ non modò in quibus noxam committant; ſed etiam in quibus abſint à culpa, in his non minùs, quàm in illis viros metuant: in eaque tempeſtate ſalutis ſuæ ſtudio omiſſo, ne quid viro accidat ingratum, verentur. Jam edito in auras infante, ac primam vocem effato, aliæ rurſum curæ excipiunt, incolumitatis atque educationis. Si indole eſt liberali, & ad virtutem comparata, iterum in metu parentes, ne quid ſiniſtrum patiatur, ne immatura morte obeat, ne in vitium aliquod degeneret. nam non ſolùm ex improbis probi, ſed etiam ex probis improbi ac flagitioſi fiunt. Quorum ſi quid eveniat inviſum, intolerabilius malum eſt, quàm ſi hæc ab initio contigiſſent. Sin omnia in eo præclara, ſtabilia permaneant; at mutationis timor aſſiduè præſtò eſt, parentum animos verſans, magnamque voluptatis partem detruncans. At non omnibus maritis contingit liberos habere. Itaque mihi aliam rurſum inquietudinis cauſam narras. Quare ſi & ſuſceptis liberis ac non ſuſceptis, & probis ac flagitioſis, variis doloribus atque curis continentur, unde jam porrò ſuaviſſimam conjugum vitam vocabimus? Jam ſi domeſtici concordes vitam exigant, formido erit ne irruens mors voluptatem diſſipet; imò verò non formido erit, neque id malum duntaxat metuendum fuerit; ſed omnino neceſſitas erit aliquando in actum prodire: nemo enim poterit utrumque uno die extinctum oſtendere. Quod ſi non contingat, quod ſupereſt, neceſſitas erit vel morte acerbiorem vitam ſuſtinere, ſeu diu cum ea conſuevit, ſeu parum. Nam ille quò magis periculum fecit, eo majorem habet dolorem, longa conſuetudine intolerabile diſſidium reddente: hic priuſquam amorem guſtaverit, ac expleverit, fervente adhuc deſiderio, ea ſpoliatus, idipſum vehementius luget, atq; ex contrariis cauſis, eadem uterq; miſeria tenetur. Quid jam dicam, quæ interim incidunt avocamenta, diuturnas peregrinationes, angores iis conjunctos, morbos? Quid hoc ad matrimonium? inquit. Equidem certè multæ ſæpe † ejus opera valetudinem contraxerunt: injuria enim affectæ & irritatæ partim ira, partim mœrore, gravem febrim concitarunt.

Scilicet viri, ut apparet ex oppoſito.

A τὸν γὰρ νικήσαντα χθὲς τῶν μνηστήρων σήμερον παρευδοκίμησεν ἕτερος, καὶ τοῦτον πάλιν ἐξέβαλεν ἄλλος. ἔστι δὲ ὅτε καὶ πρὸς αὐταῖς τοῦ γάμου ταῖς θύραις ὁ μὲν προσδοκηθεὶς νυμφίος κεναῖς ἀπῆλθε χερσί· τῷ δὲ μὴ ἐλπισθέντι τὴν κόρην παρέδωκαν οἱ γονεῖς. οὐ γυναῖκες δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄνδρες χαλεπὰς ἔχουσι τὰς φροντίδας. τούτους μὲν γὰρ καὶ πολυπραγμονεῖν ἔξεστι· τῆς δὲ ἔνδον συγκεκλεισμένης διαπαντὸς πῶς ἄν τις περιεργάσαιτο τρόπον ἐκείνης ἢ μορφῆς; καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸν B τῆς μνηστείας καιρόν. ὅταν δὲ ὁ τοῦ γάμου παραγένηται, ἐπιδίδωσιν ἡ ἀγωνία, καὶ τῆς ἡδονῆς πλείων ὁ φόβος, μήποτε ἀπ' αὐτῆς τῆς ἑσπέρας ἀηδὴς εἶναι δόξῃ, καὶ τῆς προσδοκίας πολλῷ καταδεεστέρα. τὴν μὲν γὰρ παρὰ τὴν ἀρχὴν εὐδοκιμήσασαν, ὕστερον καταφρονηθῆναι φορητόν· ὅταν δὲ ἀπ' αὐτῆς, ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς γραμμῆς φαίνηται προσκορής, πότε δυνήσεται θαυμασθῆναι λοιπόν; καὶ μή μοι τοῦτο εἴπῃς, τί δαὶ ἂν εὔμορφος οὖσα τύχῃ; οὐδὲ γὰρ οὕτω ταύτης ἀπήλλακται τῆς φροντίδος. πολλαὶ γοῦν διαλάμψασαι C σφόδρα κατὰ τὴν τοῦ σώματος ὥραν, οὐκ ἴσχυσαν τοὺς ἄνδρας ἑαυτῶν ἑλεῖν, ἀλλ' ἀφέντες αὐτὰς ἐκεῖνοι τῶν σφόδρα λειπομένων αὐτῶν ἐξέδωκαν ἑαυτούς. καὶ ταύτης δὲ τῆς φροντίδος λυθείσης, ἑτέρα πάλιν ἐπεισέρχεται ἀηδία ἐν τῇ τῆς προικὸς καταβολῇ· ὅ, τε κηδεστὴς οὐ μετὰ προθυμίας ἀποδιδοὺς, ἅτε προῖκα κατατιθείς· ὅ, τε νυμφίος πάντα μὲν ἀπολαβεῖν σπεύδων, τήν τε εἴσπραξιν μετ' αἰδοῦς ποιεῖσθαι D ἀναγκαζόμενος· ἥ τε γυνὴ ἐν τῇ τῆς λύσεως ἀναβολῇ αἰσχυνομένη καὶ ἐρυθριῶσα τὸν ἄνδρα παντὸς μᾶλλον ἀγνώμονος ὀφειλέτου· παρίημι νῦν. ἀλλὰ γὰρ ἐκείνης τῆς φροντίδος λυθείσης, ὁ τῆς ἀπαιδίας εὐθέως ἐπεισέρχεται φόβος· καὶ πρὸς τούτῳ πάλιν ἡ τῆς πολυπαιδίας φροντίς· καὶ οὐδενὸς ὄντος τούτων οὐδέπω φανεροῦ, τὰ ἀμφοτέρων ἐξ ἀρχῆς ταράττονται φροντίσι. κἂν μὲν εὐθέως κυήσῃ, μετὰ φόβου πάλιν ἡ χαρά. [οὐδὲν γὰρ τῶν ἐν τῷ γάμῳ καλῶν φόβου χωρίς·] ὁ δὲ φόβος, μή ποτε γενομένης ἀμβλώσεως, διαφθαρῇ μὲν τὸ συλληφθὲν, κινδυνεύ- E σῃ δὲ περὶ τῶν ἐσχάτων ἡ κύουσα. ἂν δὲ πολὺς μεταξὺ γένηται χρόνος, ἀπαρρησίαστος ἡ γυνή, ὥσπερ αὐτὴ κυρία οὖσα τοῦ τεκεῖν. ὅταν δὲ ὁ τοῦ τόκου καιρὸς ἐπιστῇ, διανέμουσι μὲν καὶ διασπῶσι τὴν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον πονηθεῖσαν νηδὺν ὠδῖνες· αἳ καὶ μόναι ἱκαναὶ πάντα συσκιάσαι τὰ τοῦ γάμου χρηστά. θορυβοῦσι δὲ αὐτὴν καὶ ἄλλαι μετὰ τούτων φροντίδες. ἡ γὰρ ἀθλία καὶ ταλαίπωρος κόρη, καίτοι οὕτω σφοδρῶς ὑπὸ A τῶν ἀλγηδόνων ἐκείνων κατατεινομένη, δέδοικε τούτων οὐχ ἧττον, μήποτε λελωβημένον καὶ ἀνάπηρον ἀντὶ ἀρτίου καὶ ὑγιοῦς προέλθῃ· μήποτε ἀντὶ ἄρρενος θῆλυ. καὶ γὰρ αὕτη οὐχ ἧττον αὐτὰς τῶν ὠδίνων ἡ ἀγωνία θορυβεῖ τότε. οὐδὲ γὰρ ἐν οἷς εἰσιν ὑπεύθυνοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ὧν τῆς αἰτίας ἀφεῖνται, κἂν τούτοις δεδοίκασι τοὺς ἄνδρας οὐκ ἔλαττον ἢ ἐν ἐκείνοις· καὶ τὴν ἰδίαν ἀσφάλειαν ἀφεῖσαι σκοπεῖν ἐν τοσούτῳ κλύδωνι, μεριμνῶσι μή τι τανδρὶ τῶν ἀβουλήτων γένηται. τοῦ δὲ παιδίου B πεσόντος εἰς τὴν γῆν, καὶ πρώτην ἀφέντος φωνὴν, ἕτεραι πάλιν διαδέχονται φροντίδες, αἱ τῆς σωτηρίας, αἱ τῆς ἀνατροφῆς. κἂν μὲν εὐφυὲς ὂν τύχῃ καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐπιτήδειον, πάλιν ἐν φόβοις οἱ τεκόντες μή τι πάθῃ δεινὸν τὸ τεχθέν· μὴ θάνατον ἄωρον ὑποσχῇ, μὴ μεταβάλῃ πρὸς κακίαν τινά. οὐδὲ γὰρ ἐκ πονηρῶν χρηστοὶ γίνονται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σπουδαίων φαῦλοι καὶ πονηροί. κἂν μέν τι τούτων τι γένηται τῶν ἀπευκτῶν, ἀφορητοτέραν ἔχει τὴν λύπην, ἢ εἰ παρὰ τὴν C ἀρχὴν ταῦτα συνέπεσεν. ἂν δὲ ἅπαντα μένῃ τὰ χρηστὰ βέβαια, ὁ γοῦν ἀπὸ τῆς μεταβολῆς ἀεὶ πάρεστιν αὐτοῖς φόβος, κατασείων τὴν ψυχὴν τῶν τεκόντων, καὶ πολὺ τῆς ἡδονῆς ὑποτεμνόμενος μέρος. ἀλλ' οὐ πᾶσι τοῖς γεγαμηκόσι παῖδας ἔχειν συμβαίνει. οὐκοῦν ἑτέραν μοι λέγεις πάλιν ἀθυμίας ὑπόθεσιν. ὅταν οὖν καὶ παίδων ὄντων, καὶ οὐκ ὄντων, καὶ χρηστῶν γινομένων καὶ πονηρῶν, διαφόροις συνέχωνται λύπαις καὶ φροντίσι, πόθεν λοιπὸν ἡδίστην καλέσομεν τὴν D ἐν τῷ γάμῳ ζωήν; πάλιν ἂν μὲν ὁμονοοῦντες οἱ συνοικοῦντες διατελῶσι, φόβος μὴ θάνατος ἐμπεσὼν διακόψῃ τὴν ἡδονήν· μᾶλλον δὲ οὐκέτι φόβος τοῦτο μόνον, οὐδὲ μέχρι προσδοκίας τὸ δεινόν· ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον αὐτὸ προελθεῖν πάντως ἀνάγκη. οὐδεὶς γὰρ ἔχει ἐπιδεῖξαι ποτε ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἀμφοτέρους τελευτήσαντας. τούτου δὲ οὐκ ὄντος, τὸν λειπόμενον ἀνάγκη, πολὺ τοῦ θανάτου καὶ χαλεπωτέραν ὑπομένειν ζωήν, ἄν τε πολὺν τύχῃ συνῳκηκὼς χρόνον, ἄν τε ὀλίγον. ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὅσῳ πλείονα τὴν πεῖραν ἔλαβε, τοσούτῳ E μείζονα ἔχει τὴν ὀδύνην, τῆς πολλῆς συνηθείας ἀφόρητον ποιούσης τὸν χωρισμόν· ὁ δὲ πρὶν ἢ γεύσασθαι καὶ ἐμπλησθῆναι τῆς φιλίας, ἀκμαζούσης ἔτι τῆς ἐπιθυμίας, αὐτὴν ἀφαιρεθεὶς, αὐτὸ τοῦτο μᾶλλον ἐκείνου πενθεῖ, καὶ ἐξ ὑποθέσεως ἐναντίας, ἴσοις ἀμφότεροι συνέχονται τοῖς λυπηροῖς. τί δὲ χρὴ λέγειν τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ γινομένους χωρισμοὺς, τὰς μακρὰς ἀποδημίας, τὰς συνεζευγμένας αὐταῖς ἀγωνίας, τὰς νόσους; καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸν γάμον; φησί. μάλιστα μὲν καὶ ἀπὸ τῆς αἰτίας τῆς τούτου πολλαὶ πολλάκις ἠρρώστησαν. καὶ γὰρ ὑβρισθεῖσαι καὶ ὀργισθεῖσαι τότε μὲν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, τότε δὲ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, πολλοὺς εἶχον.

ἐὰν δὲ

ἐὰν δὲ καὶ παρόντες μηδὲν πάθωσι τοιοῦτον, ἀλλὰ προσηνῶς ἀπολαύσωσι, διὰ παντὸς ἐπὶ τῆς ἀποδημίας εἰς ταῦτα πάλιν περιΐστανται τὰ κακά. πλὴν ἀλλὰ ταῦτα παρείσθω· καὶ μηδὲν ἐγκαλῶμεν τῷ γάμῳ· ἀλλ' οὐχὶ μετὰ τούτων κἀκείνης αὐτὸν ἀπαλλάξαι δυνησόμεθα τῆς αἰτίας. ποίας δὴ ταύτης; ὅτι τὸν ὑγιαίνοντα οὐδὲν ἀφίησιν ἀμείνων τοῦ κάμνοντος διακεῖσθαι, ἀλλ' εἰς τὴν αὐτὴν τῷ κειμένῳ καθίστησιν ἀθυμίαν.

Βούλει καὶ ταῦτα πάντα ἐκβαλόντες, θῶμεν τῷ λόγῳ τὰ ἀδύνατα, καὶ συγχωρήσωμεν γενέσθαι γάμον πάντα ὁμοῦ ἔχοντα τὰ ἀγαθά; πολυπαιδίαν, εὐπαιδίαν, πλοῦτον, γυναικὸς σωφροσύνην, κάλλος, σύνεσιν, ὁμόνοιαν, γῆρας μακρόν. προσκείσθω καὶ γένους περιφάνεια, καὶ δυναστείας μέγεθος, καὶ μηδὲ τὸ κοινὸν τοῦτο τῆς φύσεως ἐνοχλείτω πάθος, ὁ φόβος τῆς τούτων μεταβολῆς· ἀλλ' ἐξορίσθω πᾶσα μὲν ἀθυμίας ὑπόθεσις, πᾶσα δὲ φροντίδος καὶ μερίμνης ἀφορμή, καὶ μήτε ἄλλη τις αἰτία, μήτε θάνατος ἄωρος διαζευγνύτω τὸν γάμον, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐν μιᾷ πάντες δεχέσθωσαν ἡμέρᾳ· ἤ, ὃ τούτων πολλῷ μακαριώτερον εἶναι δοκεῖ, μενέτωσαν μὲν οἱ παῖδες κληρονόμοι· τοὺς δὲ γονεῖς ἀμφοτέρους ὁμοῦ προπεμπέτωσαν μετὰ γῆρας μακρόν. καὶ τί τὸ πέρας; ποῖον τὸ κέρδος ἐκ ταύτης τῆς πολλῆς ἡδονῆς ἔχοντες ἀπελεύσονται ἐκεῖ; τὸ γὰρ πολλοὺς παῖδας καταλιπεῖν, καὶ καλῆς ἀπολαῦσαι γυναικὸς μετὰ τρυφῆς καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἃ νῦν ἄρτι διῆλθον, καὶ εἰς γῆρας ἐλάσαι μακρόν, τί πρὸς τὸ δικαστήριον ἡμᾶς ὠφελῆσαι δυνήσεται ἐκεῖνο, ἐν τοῖς αἰωνίοις πράγμασι καὶ ἀληθινοῖς; οὐδέν. οὐκοῦν σκιὰ ταῦτα καὶ ὄναρ. ὅταν γὰρ ἐν τοῖς ἐκεῖ διαδεξομένοις ἡμᾶς αἰῶσι καὶ πέρας οὐκ ἔχουσι, μηδὲν ἀπὸ τούτων δυνηθῶμεν κερδᾶναι, μήτε παραμυθίας ἀπολαῦσαί τινος, ἐν ἴσῳ τοῖς οὐ μετασχοῦσι τὸν μετασχόντα θετέον. οὐδὲ γὰρ εἴ τις ἐν χιλίοις ἔτεσι μίαν νύκτα μόνην εἶδεν ὄναρ χρηστόν, πλέον τι τούτου ἔχειν φήσομεν τοῦ μὴ ταύτης ἀπολελαυκότος τῆς ὄψεως. καίτοι γε οὐδὲ ὅσον ἐβουλόμην εἶπον. οὐδὲ γὰρ ὅσον τὰ ὀνείρατα ἀπολείπεται τῆς ἀληθείας, τοσοῦτον τὰ ἐνταῦθα ἀφέστηκε τῶν ἐκεῖ, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον· οὐδὲ ὅπερ ἐστὶν ἐν ἔτεσι χιλίοις μία νύξ, τοσοῦτον ὁ παρὼν αἰὼν πρὸς τὸν μέλλοντα· ἀλλὰ κἂν τούτῳ πολλῷ πλέον πάλιν τὸ μέσον. ἀλλ' οὐ τὰ τῆς παρθενίας τοιαῦτα, ἀλλὰ πολλὴν ἄπεισιν ἔχουσα τὴν ἐμπορίαν· μᾶλλον δὲ τὸν λόγον ἄνωθεν ἐξετάσωμεν.

Οὐκ ἀναγκάζεται πολυπραγμονεῖν τὸν νυμφίον, οὐδὲ μή τινα ἀπάτην ὑπομείνῃ δέδοικεν. Θεὸς γάρ ἐστιν, οὐκ ἄνθρωπος, δεσπότης, οὐχ ὁμόδουλος. καὶ τῶν μὲν νυμφίων τὸ μέσον τοσοῦτον· σκόπει δὲ καὶ ἐπὶ τίσιν ἁρμόζονται. οὐ γὰρ ἀνδράποδα, οὐδὲ γῆς πλέθρα, οὐδὲ τόσα καὶ τόσα χρυσίου τάλαντα, ἀλλ' οὐρανοὶ καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς ἀγαθὰ τὰ ἕδνα ταύτης τῆς νύμφης ἐστίν. πρὸς τούτοις ἡ μὲν γεγαμηκυῖα φρίττει τὸν θάνατον τῶν τε ἄλλων ἕνεκεν, καὶ ὅτι τοῦ συνοικοῦντος αὐτὴν διαζεύγνυσιν. ἡ δὲ παρθένος καὶ ποθεῖ τὴν τελευτήν, καὶ βαρύνεται τῇ ζωῇ, σπεύδουσα τὸν νυμφίον ἰδεῖν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ τῆς δόξης ἀπολαῦσαι ἐκείνης.

Οὔτε δὲ τὸ πενίᾳ συζῆν καθάπερ ἐπὶ τοῦ γάμου παραβλάψαι δύναιτ' ἂν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ποθεινοτέραν τῷ νυμφίῳ τὴν ἑκοῦσαν τοῦτο ὑπομένουσαν ποιεῖ· οὔτε τὸ ἐκ ταπεινῶν γεγονέναι, οὔτε τὸ μὴ διαλάμπειν τὴν τοῦ σώματος ὥραν, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. καὶ τί λέγω ταῦτα; κἂν γὰρ μηδὲ ἐλευθέρα οὖσα τύχῃ, οὐδὲ τοῦτο αὐτῆς λυμαίνεται τὴν μνηστείαν, ἀλλ' ἀρκεῖ ψυχὴν ἐπιδείξασθαι καλήν, καὶ τῶν πρωτείων τυχεῖν. οὐκ ἔστιν ἐκεῖ φοβηθῆναι ζηλοτυπίαν, οὐκ ἔστιν ἀλγῆσαι διαφθονουμένην ἑτέρᾳ γυναικὶ ὡς λαμπροτέρῳ συνεζευγμένῃ ἀνδρί. οὐ γάρ ἐστιν ὅμοιος αὐτῷ οὐδὲ ἴσος οὐδείς, ἀλλ' οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγύς· ἐν δὲ τῷ γάμῳ κἂν τὸν σφόδρα πλουτοῦντα καὶ μεγάλα δυνάμενον ἔχῃ τις ἄνδρα, ἀλλ' ὅμως δύναιτ' ἂν ἑτέραν εὑρεῖν πολλῷ μείζονα ἔχουσαν. οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ ἐλαττοῖ τὴν ἐκ τῶν ἡττόνων ὑπεροχῆς ἡδονὴν ἡ τῶν μειζόνων ὑπερβολή· ἀλλ' ἡ πολλὴ τρυφὴ τῶν χρυσίων, καὶ τῶν ἱματίων, καὶ τῆς τραπέζης, καὶ τῆς ἄλλης ἀδείας, ἱκανὴ δελεάσαι ψυχὴν καὶ ἐφελκύσασθαι; καὶ πόσαι τούτων ἀπολαύουσι γυναῖκες; τὸ γὰρ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων μέρος πενίᾳ συζῇ καὶ ταλαιπωρίαις καὶ πόνοις. εἰ δέ τινες εἶεν αἱ τούτων μετέχουσαι, σφόδρα μὲν ὀλίγαι καὶ εὐαρίθμητοι· καὶ αὗται δὲ παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν. οὐδενὶ γὰρ ἐφίεται ἐν τούτοις τρυφᾶν· ὡς καὶ ἀπεδείξαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν λόγοις.

Πλὴν ἀλλὰ θῶμεν πάλιν τῷ λόγῳ καὶ ταύτην συγχωρεῖσθαι τὴν τρυφήν, καὶ μήτε τὸν προφήτην, μήτε τὸν Παῦλον ἀπεχθάνεσθαι πρὸς τὰς χλιδώσας τῶν γυναικῶν· τί τὸ ὄφελος τῶν πολλῶν χρυσίων; ἕτερον μὲν οὐδέν, βασκανία δὲ καὶ φροντὶς καὶ φόβος οὐχ ὁ τυχών. οὐ γὰρ μόνον ὅταν εἰς τὸ κιβώτιον αὐτὰ ἀποθῶνται, οὐδὲ νυκτὸς καταλαβούσης μόνον ταράττονται ταῖς φροντίσιν, ἀλλὰ καὶ ὅταν αὐτὰ περικέωνται, καὶ ὅταν ἡμέρα ᾖ, τὴν αὐτὴν ὑπομένουσι μέριμναν· μᾶλλον δὲ καὶ χαλεπωτέραν. καὶ γὰρ ἐν βαλανείοις καὶ ἐκκλησίαις παραγίνονται αἱ τὰ τοιαῦτα κακουργοῦσαι γυναῖκες. κἀκείνων δὲ πολλάκις χωρίς, ὑπό τε

A Ac quantumvis eo præſente nihil ejuſmodi patiantur; ſed facili perpetuò utantur, peregrè profectionibus in ea mala rurſum coguntur. Sed hæc omnia miſſa faciamus, nec ullius matrimonium culpemus: at non hoc æquè crimen effugere poſſit. Quodnam? Quod ſanum ægro nihilo meliùs affectum dimittit; ſed ad parem decumbenti inquietudinem compellit.

L.VIII. *Matrimonium licet omnes miſerias effugiat, nihil præſtans.*

Vin hæc etiam cuncta dimittamus, ac diſputationis cauſa, B quæ fieri nequeant, ponamus, & matrimonium demus omnia ſimul bona complexum? prolem numeroſam, ſcitos liberos, opes, matrem familias frugi, formoſam, ſtrenuam, conſenſionem, longævam ſenectutem: Addo & generis claritatem, & potentiæ magnitudinem: nec vel commune hoc naturæ malum eos ſolicitet, harum rerum converſionis formido; ſed omnis mœroris, omnis metus ac curarum cauſa proſcripta ſit, neque aut alia ulla vis, aut mors immatura matrimonium dirimat; C ſed eam quoque omnes eodem die ab ſtirpe obeant, aut quod eo longè fortunatius videtur, liberi hæredes ſuperſint, parentem utrumque capularem ſimul præmittant: quem tandem finem conſequentur? & quo demum ex hac tanta voluptate accepto emolumento, eò diſcedent. Nam multos liberos reliquiſſe, uxorem venuſtam cum deliciis, ceteriſque omnibus, quæ jam percenſui, tractaſſe, ad ſenectam ætatem evaſiſſe, ecquid nobis ad tribunal illud præſidii adferre poſſit, in veris æterniſque rebus? nihil. Itaque umbra ſunt hæc, atque ſomnium. Quippe D cùm in perennibus illis ſeculis, quæ tum nos excipient, nihil ex his fructus, nihil ſolatii ſperandum ſit, qui his potitus eſt, eodem loco eſt habendus, quo expertes. Neque enim ſi quis in mille annis noctem unam ſuave ſomnium vidit, plus quiddam habere dicendus eſt, quàm qui ejus viſi expers fuerit. Imò verò, nec quantum volebam, conſequutus ſum: nam nec quantum veris diſtant ſomnia, tantum hæc ab illis abſunt; ſed multo amplius: nec quod in mille annis una nox eſt, tantundem hæc, E ad futuram tempeſtatem eſt; ſed hîc rurſum etiam plus intereſt. At virginitas non ejuſmodi: quin facto grandi quæſtu diſcedit. Sed rem omnem à capite arceſſamus.

LIX. *Virginitatem facilem eſſe.*

Non neceſſe habet in ſponſum inquirere, nec fucum timet. Deus eſt enim non homo, herus non conſervus: ac ſponſorum hoc diſcrimen eſt. Vide autem & quibus rebus deſpon- A deantur. Non mancipia, non terræ jugera, non tot ac totidem auri talenta; ſed cœli & cœleſtia bona, ſponſæ hujus donationes ſunt. Præterea conjux mortem trepidat, cùm propter alia, tùm quòd ſe à contubernali disjungat. Virgo & mortem deſiderat, & vita gravatur, ſponſum præſens præſentem tueri, eaque gloria frui properans.

LX. *Virginitatem nullius egere quod in nobis poſitum non ſit.*

Nec verò ei, ut in matrimonio, in inopia degere quicquam fraudi eſſe poteſt, quin potiùs quòd id ultrò ſuſtineat, ſponſo B id eam reddit chariorem: nec ſordide natam eſſe, nec corporis venuſtate non excellere, neque aliud quicquam ſimile. Et quid autem hæc commemoro? Nam & ſi fors nec libera ſit, neque id, quidem ejus ſponſalibus derogat; ſed ſufficit animum pulcrum præſtare, ac vel primas conſequi. Non hîc zelotypia timenda eſt, non alterius fœminæ, ut clariori viro conjugatæ, invidia dolendum. Neque enim ei quiſquam ſimilis atque par eſt, nec verò parvo intervallo proximus. At in matrimonio C quantumvis prædivitem, & præpotentem virum ulla nacta ſit, aliam tamen reperiet multo majori nuptam: non parum autem minorum præſtantiæ voluptatem, majorum præcellentia minuit. Verùm ingens auri, veſtium, menſæ, aliarumque rerum copiæ luxus, animum ineſcabit & alliciet: & quota quoque mulier iis potitur? quandoquidem major hominum pars inopia, ærumnis, ac laboribus degit. Quòd ſi quæ iis potiuntur, admodum ſunt paucæ, & quas facile ſit numerare, D eæque ipſæ præter Dei ſententiam faciunt: nulli enim fas eſt in iis deliciari: quod & ſuperiùs oſtendimus.

LXI. *Aurum gerere minus quam voluptatis plus habere.*

Sed age diſputandi iterum cauſa & has delicias conceſſas ponamus, neque aut prophetam, aut Paulum luxurioſas mulieres odiſſe: quorſum auri vim? nempe nihil niſi invidia eſt, cura & metus haud vulgaris. Nam & eo in capſulam conjecto, ac nocte ingruente, curis anguntur, & eo indutæ, atque interdiu, æquè, immò etiam magis, ſolicitantur. Etenim E & in balneis & in templis præſto ſunt fœminæ, quæ id compilent: ac citra eas quoque, aurigeræ à turba preſſæ

&

& impulſæ, nec ſentiunt quidem auri ſibi aliquid elapſum! Itaque multæ non hæc ſolùm; ſed multò etiam pretioſiora monilia, è cariſſimis gemmis adornata, revulſa ac delapſa perdiderunt.

LXII. *Aurea ornamenta & forma nocere & augere deformitaté.*

Age verò neque hic terror ſit; ſed hæc etiam cura exempta ſit: quid refert? Vidit quiſpiam, inquit, ac miratus eſt. At non iis ornatam; ſed ornamenta, illam ſæpe vel ob ea criminatus eſt, ceu præter dignitatem iis ornatam. Nam ſi formoſa ſit, naturæ pulchritudinem perdit: ſiquidem ingens ille mundus eam nudam apparere non permittit, magnam ejus partem delibans: ſin terra ac deformis, vel eo turpiorem ſe exhiber. deformitas enim ubique ſola apparens, quantacunque eſt, apparet modò: quòd ſi gemmarum ſplendor, aut alterius cujusquam materiæ pulchritudo admoveatur, fœditatis plus etiam contrahit. Nam & corporis atrorem multo atriorem imminens margaritæ lumen, & tanquam in tenebris micans, repræſentat, & oris pravitatem veſtium diverſi colores longè tetriorem demonſtrant: qui vultus formam à ſpectatoribus ſeorſim cenſeri non ſinant; ſed cum illo arte quæſito eximioque decore collatam, unde fit, ut magis ſuperari videatur: Aurum enim paſſim veſtibus inſperſum, atque id genus varii operis diverſitas, omnisque reliquus ornatus, quaſi quidam pugil bene habitus ac robuſtus, ſcabro quodam & turpi ac ſtrigoſo adverſario repulſo: ad eundem modum amicti vultus ſplendore erepto atque detracto, omnium in ſe oculis converſis, illam magis ridiculam, ſe in primis ſuſpiciendum præbet.

LXIII. *Quis virginitatis mundus, & quæ pulchritudo.*

At non ejusmodi eſt virginitatis mundus, neque indutam defraudat: qui nec corporalis ſit; ſed animi totus. Itaque ſeu deformis ſit, protinus deformitatem mutat, adhibito incomparabili ornatu: ſeu venuſta & nitida, ſe illuſtriorem reddit. Siquidem non gemmæ & aurum, non veſtium luxus, non colorum flores varii atque ſumptuoſi, non alia id genus res caduca, animos comit; ſed eorum loco jejunia, ſanctæ pervigilationes, comitas, modeſtia, paupertas, fortitudo, ſummiſſio, tolerantia, omnium planè vitæ hujus rerum deſpectus. Nam & oculus ei tam pulcher atque lepidus eſt, ut pro hominibus incorporeas virtutes, earumque dominum habeat amatorem? tam purgatus ac perſpicax, ut pro corporea incorpoream pulchritudinem cernat: tam compoſitus ac ſerenus, ut nec adverſum aſſiduè laceſſentes ac moleſtos efferetur & inſurgat, ſed eos etiam blandè atque comiter inſpectet. Jam verò ea eſt modeſtia, ut vel nequiſſimi quique, ſi in eam accuratè intueantur, pudefiant & erubeſcant, ac furorem ſuum remittant. Ac velut ancilla honeſtæ matrifamiliás ſerviens, ipſa quoque velit nolit ejuſmodi ſit oportet: ita & corpori animi tam philoſophi, ad ejus momenta ſtudium omne ſuum moderandum eſt. Nam & oculus, & lingua, & habitus, & ingreſſus, & omnino omnia ad inteſtinam diſciplinam conformantur, quaſique unguentum pretioſum, quantumvis in vas incluſum, aëre fragrantia ſua tanquam delibuto, non intraneos ſolùm & proximos, ſed extraneos etiam omnes voluptate replet: ita & virginis animi fragrantia ſenſus circumfluens, latentem intus virtutem oſtendit, & aureis modeſtiæ frenis omnibus injectis, equos ſingulos in ſumma contentione tuetur: neque aut linguam ſinit abſonum aliquid & incompoſitum effari, aut oculum vel impudenter ac ſuſpicioſè ſpectare, aut aures futile aliquod carmen admittere. Quin & pedum ei cura eſt, ne diſſolutus atque mollis, ſed ſimplex & inaffectatus ſit ingreſſus: omnique veſtium ornatu abjecto, vultum quoque aſſiduè monet, ne riſu diffluat: immò ut nec leviter rideat, ſed grave ſemper & auſterum ſupercilium repræſentet, ad lachrymas perpetuò parata, ad riſum nunquam.

LXIV. *Quæ propter Chriſtum patimur, ea voluptatē habere*

Atque hic cùm lachrymas audis, nihil tetricum finge. habent enim eæ lachrymæ tantam voluptatem, quantam nec hujus mundi riſus. Sin diffidis, audi dicentem Lucam: *Verberati Apoſtoli læti ex concilio diſcedunt.* At non ea eſt verberum natura: non enim voluptatem ac lætitiam; ſed dolores & ærumnas afferre ſolent Sanè non ea eſt verberum natura, ſed Chriſtiana fides ea eſt, ut ipſam etiam rerum naturam poſſideat Quod ſi verbera voluptatem pariebant propter Chriſtum, quid mirum ſi & lachrymæ idem præſtent propter eundem? Iraq; quam *anguſtam & ærumnoſam viam* dixit, eam rurſum & *jugum commo-*

Act. 5, 40.
Matt. 7, 13.
Matt. 11, 30.

A πλήθους ὠθούμεναι καὶ πιεζόμεναι αἱ χρυσοφοροῦσαι, οὐδὲ αἰσθάνονται ἐκπεσόντος αὐταῖς τῶν χρυσίων τινός. οὕτω γοῦν πολλαὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ πολλῷ τούτων ἔτι τιμιώτερα περιδέραια ἀπὸ τιμίων συγκείμενα λίθων διασπασθέντα καὶ ἐκπεσόντα ἀπώλεσαν.

Πλὴν ἀλλὰ μηδὲ οὗτος ἔστω ὁ φόβος, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐξῃρήσθω ἡ φροντίς· τί τὸ ὄφελος; εἶδεν ἕτερος, φησί, καὶ ἐθαύμασεν· ἀλλ' οὐ τὴν περικειμένην, ἀλλὰ τὰ περικείμενα, ἐκείνην δὲ διὰ ταῦτα καὶ B ἐκάκισε πολλάκις, ὥσπερ παρὰ τὴν ἀξίαν κοσμουμένην αὐτῆς. ἂν μὲν γὰρ εὔμορφος ᾖ, λυμαίνεται τῷ κάλλει τῆς φύσεως· ὁ πολὺς γὰρ κόσμος ἐκεῖνος οὐκ ἀφίησιν αὐτὸ φαίνεσθαι γυμνόν, τὸ πλεῖστον αὐτοῦ μέρος ἀφαιρούμενος· ἐὰν δὲ ἄμορφος ᾖ καὶ δυσειδής, αἰσχροτέραν ἀπέδειξεν οὕτω μᾶλλον αὐτήν. ἡ γὰρ ἀμορφία πανταχοῦ καθ' ἑαυτὴν μὲν φαινομένη, ὅσον ἐστὶ φαίνεται μόνον· ὅταν δὲ αὐτῇ παραβάλληται λίθων λαμπρότης καὶ ἑτέρας τινὸς ὕλης κάλλος, ἐπιτεί- C νεται εἰς δυσειδίαν μειζόνως. τό, τε γὰρ τοῦ σώματος μέλαν πολλῷ μελάντερον ἀποδείκνυσιν ἐπικείμενον τοῦ μαργαρίτου τὸ φῶς, καὶ ὥσπερ ἐν σκότῳ στίλβον· τό, τε τοῦ προσώπου δυσδιάπλαστον τὰ τῶν ἱματίων ἄνθη πολὺ κάκιον ἀποφαίνει, οὐκ ἀφιέντα καθ' ἑαυτὸν ἀγωνίζεσθαι τὸν τῆς ὄψεως τύπον παρὰ τοῖς θεαταῖς, ἀλλὰ πρὸς τὸ χειροποίητον ἐκεῖνο καὶ ἀμήχανον κάλλος· ὅθεν ἡ μείζων ἧττα γίνεται. ὁ γὰρ διεσπαρμένος ἐν τοῖς ἱματίοις χρυσός, καὶ ἡ πολλὴ τῶν τὰ τοιαῦτα D ἐργαζομένων ποικιλία, καὶ ὁ λοιπὸς κόσμος ἅπας; καθάπερ τις ἀθλητὴς γυμναῖς εὐεκτῶν καὶ σφριγῶν, ψωραλέον τινὰ καὶ αἰσχρὸν καὶ λιμώττοντα παραστάμενος ἀνταγωνιστήν· οὕτω τὴν τοῦ προσώπου δόξαν τῆς περικειμένης καταβαλών, πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπᾶται τοὺς θεατάς· ἐκείνην μὲν καταγελᾶσθαι μειζόνως, αὐτὸν δὲ μεθ' ὑπερβολῆς θαυμάζεσθαι παρασκευάζων.

Ἀλλ' οὐχ ὁ τῆς παρθενίας κόσμος τοιοῦτος. οὐ γὰρ λυμαίνεται τῇ περι- E κειμένῃ ἐπειδὴ μηδὲ ἐστὶ σωματικός, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς ὅλος· καὶ διὰ τοῦτο ἄν τε δυσειδὴς ᾖ, μετέβαλε τὴν δυσειδίαν εὐθέως, κάλλος περιθεῖσα ἀμήχανον· ἄν τε ὡραία καὶ φαιδρά, λαμπροτέραν εἰργάσατο. οὐ γὰρ λίθοι καὶ χρυσός, οὐδὲ ἱματίων πολυτέλεια, οὐδὲ χρωμάτων πολυτελῆ ἄνθη διάφορα, οὐδὲ ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν τῶν φθαρτῶν ἐκείνων, κοσμεῖ τὰς ψυχάς. ἀλλ' ἀντὶ τούτων νηστεῖαι, παννυχίδες ἱεραί, πρᾳότης, ἐπιείκεια, πενία, ἀνδρεία, ταπεινοφροσύνη, καρ- A τερία, πάντων ἁπλῶς τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ πραγμάτων ὑπεροψία. καὶ γὰρ ὀφθαλμὸς αὐτῇ οὕτω μὲν καλὸς καὶ εὐπρεπής, ὡς ἀντὶ ἀνθρώπων τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις, καὶ τὸν τούτων δεσπότην ἔχειν ἐραστήν· οὕτω δὲ καθαρὸς καὶ διειδής, ὡς ἀντὶ τῶν σωματικῶν τὰ ἀσώματα κάλλη δύνασθαι καθορᾶν· οὕτω δὲ ἥμερος καὶ γαληνός, ὡς μηδὲ πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας καὶ συνεχῶς λυποῦντας ἀγριαίνειν καὶ διανίστασθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους ἡδὺ καὶ μείλιχον ὁρᾶν. κοσμιότης δὲ αὐτῇ B τοσαύτη περίκειται, ὡς καὶ τοὺς ἀκολάστους αἰσχύνεσθαι καὶ ἐρυθριᾶν, καὶ τῆς οἰκείας ἐνδιδόναι μανίας, ὅταν πρὸς αὐτὴν ἴδωσιν ἀκριβῶς. ὥσπερ δὲ γυναικὶ κοσμίᾳ διακονουμένην θεράπαιναν, καὶ αὐτὴν εἶναι τοιαύτην ἀνάγκη, κἂν μὴ βούληται· οὕτω καὶ τὴν σάρκα τῆς οὕτω φιλοσόφου ψυχῆς πρὸς τὰ ἐκείνης κινήματα, καὶ τὰς οἰκείας ἀνάγκη ῥυθμίζειν ὁρμάς. καὶ γὰρ ὀφθαλμός, καὶ γλῶττα, καὶ σχῆμα, καὶ βάδισις, καὶ πάντα ἁπλῶς πρὸς τὴν ἔνδον εὐταξίαν χαρακτηρίζεται· καὶ C καθάπερ μύρον βαρύτιμον κἂν εἰς ἀγγεῖον ἀποκλείηται, τὸν ἀέρα τῆς οἰκείας ἀναχρῶσαν εὐωδίας, οὐ τοὺς ἔνδον καὶ πλησίον ἑστῶτας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔξω πάντας ἐμπίπλησι τῆς ἡδονῆς· οὕτω καὶ ἡ τῆς παρθενικῆς ψυχῆς εὐωδία τὰς αἰσθήσεσι περιρρέουσα, ἐνδείκνυται τὴν ἔνδον ἀποκειμένην ἀρετήν, καὶ τὰς χρυσᾶς τῆς εὐκοσμίας ἐπιβαλοῦσα πᾶσιν ἡνίας, ἐν πολλῇ τῶν ἵππων ἕκαστον εὐρυθμίᾳ διατηρεῖ· καὶ οὔτε τὴν γλῶτταν ἀφίησιν ἀπηχές τι καὶ ἀνάρμοστον φθέγξασθαι, οὔτε τὸν ὀφ- D θαλμὸν μόνον ἀναισχύντως καὶ ὑπόπτως ἐνιδεῖν, οὔτε τὴν ἀκοὴν δέξασθαί τι τῶν προσηκόντων μελῶν· καὶ ποδῶν δὲ αὐτῇ μέλει, ὥστε μὴ ἄτακτα βαδίζειν καὶ διατεθρυμμένα, ἀλλ' ἄπλαστόν τινα καὶ ἀνεπιτήδευτον ἔχειν τὴν βάδισιν· καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἱματίων δὲ καλλωπισμὸν περικόψασα, καὶ τῷ προσώπῳ παραινεῖ συνεχῶς μὴ διαχεῖσθαι τῷ γέλωτι, ἀλλὰ μηδὲ ἠρέμα μειδιᾶν, ἀλλ' ἐπισκύνιον αἰδέσιμον ἀεὶ καὶ αὐστηρὸν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ πρὸς δάκρυα παρεσκευάσθαι E διαπαντός, πρὸς γέλωτα δὲ μηδέποτε.

Ὅταν δὲ δακρύων ἀκούσῃς, μηδὲν ὑποπτεύσῃς σκυθρωπόν. τοσαύτην γὰρ ἔχει τὰ δάκρυα ἐκεῖνα τὴν ἡδονήν, ὅσην οὐδὲ ὁ γέλως τοῦ κόσμου τούτου. εἰ δὲ ἀπιστεῖς, ἄκουσον τοῦ Λουκᾶ λέγοντος, ὅτι μαστιχθέντες οἱ ἀπόστολοι ἀνεχώρουν ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου χαίροντες. καίτοι γε οὐ τοιαύτη τῶν μαστίγων ἡ φύσις. οὐ γὰρ ἡδονὴν καὶ χαράν, ἀλλ' ὀδύνην καὶ πόνον ἐργάζεσθαι εἴωθεν. ἀλλ' ἡ μὲν τῶν μαστίγων φύσις οὐ τοιαύτη· ἡ δὲ εἰς Χριστὸν πίστις τοιαύτη, ὡς καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων κρατεῖν. εἰ δὲ μάστιγες ἡδονὴν ἔτικτον διὰ τὸν Χριστόν, τί θαυμαστὸν εἰ καὶ τὰ δάκρυα τὸ αὐτὸ ἐργάζεται διὰ τὸν αὐτόν; διὰ τοῦτο ἣν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ἐκάλεσεν ὁδόν, ταύτην πάλιν καὶ ζυγὸν χρηστὸν καὶ

ϛὸν καὶ φορτίον ἐλαφρόν. τῇ μὲν γὰρ φύσει τὸ πρᾶγμα τοιοῦτόν ἐστι· τῇ δὲ τῶν κατευθυνόντων προθυμίᾳ καὶ ταῖς ἐλπίσι ταῖς χρησταῖς σφόδρα γίνεται κοῦφον. διὸ τῶν εὐρυχώρου καὶ πλατείας τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην μετὰ πλείονος ἄν τις ἴδοι προθυμίας ὁδεύοντας τοὺς ἑλομένους αὐτήν· οὐ διὰ τὸ μὴ θλίβεσθαι, ἀλλὰ διὰ τὸ τῆς θλίψεως ἀνωτέρους εἶναι, καὶ μηδὲν πάσχειν ὑπ' αὐτῶν, οἷον καὶ τοὺς ἄλλους εἰκός. ἔχει μὲν γὰρ καὶ οὗτος θλίψεις ὁ βίος· ἀλλ' ὅταν αὐτὰς πρὸς τὰς τοῦ γάμου παραβάλωμεν, οὐδὲ θλίψεις χρὴ καλεῖν.

Τί γὰρ, εἰπέ μοι, παρὰ πάντα τὸν βίον ἡ παρθένος ὑπομένει τοιοῦτον, οἷον καθ' ἕκαστον ὡς εἰπεῖν ἐνιαυτὸν ἡ γεγαμημένη, ὠδῖσι καὶ οἰμωγαῖς διακοπτομένη; τοσαύτη γὰρ τῆς ἀλγηδόνος ταύτης ἡ τυραννὶς, ὡς καὶ τὴν θείαν γραφὴν ἡνίκα ἂν αἰχμαλωσίαν, καὶ λιμὸν, καὶ λοιμὸν, καὶ τὰ ἀφόρητα τῶν κακῶν αἰνίξασθαι βούληται, ὠδῖνας πάντα τὰ τοιαῦτα καλεῖν. καὶ ὁ Θεὸς δὲ ἀντὶ τιμωρίας αὐτὸ καὶ ἀρᾶς ἐπέθηκε τῇ γυναικί· οὐ τὸ τίκτειν λέγω, ἀλλὰ τὸ οὕτω τίκτειν μετὰ πόνων καὶ ὠδίνων. ἐν λύπαις γάρ, φησι, τέξῃ τέκνα. ἡ δὲ παρθένος ἀνωτέρω ταύτης ἕστηκε τῆς ὠδῖνος καὶ τῆς ἀρᾶς. ὁ γὰρ τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου κατάραν λύσας, καὶ ταύτην ἔλυσε μετ' ἐκείνης.

Ἀλλὰ τὸ περιφέρεσθαι ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ ἡμιόνων ἡδύ. τῦφος τοῦτο περιττὸς μόνον, ἡδονῆς δὲ ἀπεστέρηται πάσης· καὶ ὥσπερ οὔτε σκότος τοῦ φωτὸς ἄμεινον, οὐδὲ τὸ συγκεκλεῖσθαι τοῦ λελύσθαι, οὔτε τὸ πολλῶν χρῄζειν τοῦ μηδενός· οὕτως οὐδὲ αὐτὴ τοῖς οἰκείοις ποσὶ μὴ κεχρημένη ἄμεινον διακείσεται. τὰς γὰρ ἀηδίας ὅσας ἐκ τούτων ὑπομένειν ἀνάγκη παρίημι. καὶ γὰρ οὐχ ὅτε βούλεται ἔξεστιν αὐτὴν τῆς οἰκίας προελθεῖν, ἀλλὰ καὶ πολλάκις χρησίμου τινὸς κατεπειγούσης ἐξόδου, οἴκοι μένειν ἀναγκάζεται, καθάπερ τῶν ἐπαιτῶν οἱ τοὺς πόδας ἀποτετμημένοι, καὶ οὐκ ἔχοντες ὅτῳ φέροιντο. κἂν μὲν ὁ ἀνὴρ τύχῃ τὰς ἡμιόνους ἀπασχολήσας, μικροψυχία, καὶ μάχη, καὶ πολλὴ παρασιώπησις· ἂν δὲ αὐτὴ μηδὲν τῶν μελλόντων προορωμένη τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐργάσηται, τὸν ἄνδρα ἀφεῖσα, καθ' ἑαυτῆς τρέπει τὸν θυμὸν, διατρώγουσα συνεχῶς ὑπὸ τῆς ἐπηρείας ἑαυτήν. καὶ πόσῳ βέλτιον ἦν τοῖς ποσὶ κεχρημένην [διὰ γὰρ τοῦτο ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησεν ὁ Θεός.] μηδὲ τούτων ὑπομένειν τῶν δεινῶν ἢ βουλομένην θρύπτεσθαι, τοσαύτας ἔχειν λύπης καὶ μικροψυχίας ἀνάγκας; οὐδὲ γὰρ αὗται μόναι αἱ προφάσεις αὐτὰς οἴκοι κατέχουσιν, ἀλλὰ κἂν ἀλγῆσαι τοὺς πόδας τύχῃ, ἄν τε ἀμφοτέρας τὰς ἡμιόνους, ἄν τε θατέραν, τὸ αὐτὸ γίνεται· καὶ ὅταν δὲ εἰς πόαν ἀφεθῆναι συμβῇ [συμβαίνει δὲ τοῦτο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, καὶ ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις·] ἀνάγκη πάλιν οἴκοι μένειν ὥσπερ δεδεμένην, καὶ μηδὲ χρείας καλούσης ἀναγκαίας ἐξιέναι τῆς οἰκίας. εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι τοῦ πλήθους ἀπήλλακται τῶν ἐντυγχανόντων, οὐκ ἀναγκαζομένη καθ' ἕκαστον τῶν γνωρίμων ὁρᾶσθαι καὶ ἐρυθριᾶν σφόδρα ἀγνοεῖν μοι δοκεῖ καὶ τὰ ἀπαλλάττοντα καὶ τὰ περιβάλλοντα τὴν γυναικείαν φύσιν αἰσχύνην. οὔτε γὰρ τὸ φαίνεσθαι, οὔτε τὸ κρύπτεσθαι τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ τὸ μὲν ἡ κατέχουσα τὴν ψυχὴν ἔνδον προπέτεια. τὸ δὲ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ αἰδώς. διὰ ταῦτα καὶ τῶν ἀπηλλαγμένων τῆς εἱρκτῆς ἐκείνης πολλαὶ, καὶ διὰ μέσου τοῦ πλήθους ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς βαδίζουσαι, οὐ μόνον οὐκ ἐπεσπάσαντο κατηγόρους, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔσχον τῆς σωφροσύνης τοὺς θαυμαστάς, καὶ διὰ τοῦ σχήματος, καὶ διὰ τοῦ βαδίσματος, καὶ διὰ τοῦ τῶν ἱματίων ἀνεπιτηδεύτου, τῆς ἔνδον κοσμιότητος ἀφιεῖσαι τὴν ἀκτῖνα λαμπράν· οὐκ ὀλίγαι δὲ τῶν ἔνδον καθημένων πονηρᾷ δόξῃ περιέβαλον ἑαυτάς. ἔνεστι γὰρ καὶ συγκεκλεισμένην μᾶλλον τῶν φαινομένων τοῖς βουλομένοις ἐπιδείκνυσθαι μετὰ πολλῆς τῆς προπετείας καὶ τῆς ἰταμότητος.

Ἀλλ' ἴσως τὸ τῶν θεραπαινίδων πλῆθος ἡδύ· ταύτης μὲν οὐδὲν χεῖρον τῆς ἡδονῆς, τοσαύτας ἔχειν τὰς φροντίδας. ἀνάγκη γὰρ ἐφ' ἑκάστῃ καὶ ἀρρωστούσῃ, καὶ τελευτώσῃ ταράττεσθαι καὶ ἀθυμεῖν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως φορητά, καὶ τὰ τούτων ἔτι χαλεπώτερα· οἷον τὸ καθ' ἑκάστην διατείνεσθαι τὴν ἡμέραν, ῥᾳθυμίαν ἐπιστρέφουσαν, κακουργίαν ἐλέγχουσαν, ἀχαριστίας παύουσαν, τὴν ἄλλην πᾶσαν αὐτῶν κακίαν παιδαγωγοῦσαν· τὸ δὲ πάντων χαλεπώτερον ὅπερ μάλιστα ἐν τῷ πλήθει τῆς τοιαύτης θεραπείας συμβαίνειν εἴωθεν, ὅταν ἐν τῇ τῶν θεραπαινίδων ἐκείνων ἀγέλῃ εὐπρεπής τις οὖσα τύχῃ. ἀνάγκη γὰρ τοῦτο πάντως ἐν τῷ πλήθει συμπεσεῖν. οὐδὲ γὰρ ὥστε πολλὰς κτήσασθαι μόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ εὐειδεῖς ἐξ ἴσης οἱ πλουτοῦντες σπουδάζουσιν. ὅταν οὖν συμβῇ τινα διαλάμπειν ἐν αὐταῖς, ἄν τε ἔχῃ τὸν δεσπότην τῷ φίλτρῳ, ἄν τε μηδὲν περαιτέρω τοῦ θαυμασθῆναι ἰσχύσῃ, τὰ τῆς ὀδύνης ἴσα γίνεται τῇ δεσποίνῃ παρευδοκιμουμένῃ, εἰ καὶ μὴ τῷ πόθῳ, ἀλλὰ τῇ τοῦ σώματος ὥρᾳ, καὶ τῷ θαύματι. ὅταν οὖν τὰ δοκοῦντα εἶναι παρ' αὐτοῖς λαμπρὰ καὶ ζηλωτὰ, τοσαύτας ἔχει τὰς θλίψεις· τί ἄν τις εἴποι περὶ τῶν λυπηρῶν;

Ἀλλ' οὐχ ἡ παρθένος ὑπομένει τούτων οὐδέν, ἀλλ' ἀπήλλακται ταραχῆς τὸ δωμάτιον, καὶ κραυγὴ πᾶσα ἐκποδὼν ἀπελήλαται. ὥσπερ δὲ ἐν εὐδίνῳ λιμένι σιγὴ πάντα κατέχει τὰ ἔνδον, καὶ τῆς σιγῆς πλείων ἑτέρα ἀταραξία τὴν ψυχήν, ἅτε ἀνθρώπινον μὲν οὐδὲν μεταχειρίζουσαν, δια-

dum, & onus leve appellat. Nam rei quidem hæc natura eſt; ſed ſtudio atque ſpe eorum, qui perfunguntur, admodum fit levis. Quare alacriores etiam videas, qui arctam & ærumnoſam viam ſint amplexi, quàm qui latam atque ſpatioſam, iter facere: non quòd non affligantur; ſed quòd afflictationibus ſublimiores, nihil ab iis ejuſmodi patiantur, quæ par ſit alios pati. Habet enim, æquè & hæc vita afflictationes; ſed quæ ſi cum illis matrimonii conferantur, nec afflictationes quidem ſint dicendæ. *Matt. 11, 30*

Quid enim, quæſo, tale per omnem vitam virgo ſuſtinet, quale pœnè in annos conjux, doloribus ac lamentis diſtracta? nam tanta eſt ejus cruciatus vehementia, ut ſacræ literæ, cum exilium, peſtem, famem, & intolerabilia mala deſignare volunt, ea omnia dolores partus nominent. Deus quoque id ſupplicii ac diratum vice mulieri irrogavit, non parere inquam; ſed ſic parere, cum ærumnis & doloribus. Cum dolore enim, inquit, paries natos. At virgo iis diris ac dolore excelſior eſt. nam qui legis diras antiquavit, & has unà etiam ſuſtulit.

LXV. Labores virginitatis minores laboribus conjugii.

Gen. 3, 16.

Sed mulis in foro circumvehi jucundum eſt. Imò id inanis tantùm faſtus eſt, voluptatis omnis exſors: atque ut nec tenebræ quàm lux, nec concluſum quàm ſolutum eſſe, nec multa quàm nihil deſiderare, melius eſt: ſic huic quoque ſuis pedibus non utenti nihilo melius eſt. Omitto enim moleſtias, quas hinc ſuſtinere eſt neceſſe. Nam nec cùm vult, ei domo prodire licet; ſed plerumque cum, ut inde exeat, magna aliqua utilitas efflagitat, domi manere cogitur, velut mendici qui pedibus capti, non habent quò vehantur. Quòd ſi vir mulos occupavit, mœror, contentio, pertinax ſilentium: ſin ipſa futuri ignara idem fecerit, omiſſo viro, in ſe iram vertit, aſſiduè ea ſe injuria conſumens. Et quanto ſatius erat pedibus utentem (nam ea cauſa nobis eos Deus fabricatus eſt) nihil horum malorum ſubire, quàm mollitie hac, in tantam miſeriæ ac mœroris neceſſitatem ſe induere? Neque enim hæ ſolæ cauſæ eas domi continent; ſed ſeu uterque, ſeu alter forte mulus pedibus dolet, idem contingit: & cùm in paſcua dimittuntur: (fit autem id quotannis, atque in multos dies:) rurſum tanquam vinctæ domi manendum eſt, & nec negotio quidem neceſſario vocante, ædibus prodeundum. Quod ſi quis dicat, eam à ſalutantium turba expeditam eſſe, ad ſingulos notos reſpectare ac pudefieri non coactam, valde ignorare mihi videtur, quæ muliebri naturæ pudorem & adimant & afferant, ſiquidem non conſpici aut latere id efficit; ſed illud, petulantia intus animum poſſidens, hoc modeſtia atque verecundia. Itaque multæ ea cuſtodia ſolutæ, ac per mediam turbam in foro graſſantes, non ſolùm in ſe accuſatores non concitarunt; ſed multos etiam modeſtiæ admiratores habuerunt: quæ & habitu, & ingreſſu, & veſtium neglectu, luculentum tanquam radium inteſtinæ probitatis dimitterent: nec paucæ intus deſidentes ſiniſtram ſibi opinionem contraxerunt: poteſt enim, quæ concluſa ſit, etiam magis quàm quæ prodeant, volentibus egregiè petulantem ſe ac protervam exhibere.

LXVI. Iucundius eſſe pedibus ire, quam mulis circumvehi.

Scilicet cùm domi manet.

Sed forſan ancillarum grex jucundus eſt. Equidem voluptate ea nihil pejus, tantum habere curarum: Nam & invaletudine cujuſque, & morte turbari atque angi eſt neceſſe. Ac ſint hæc ſanè tolerabilia, & quæ his etiam graviora ſunt, quotidie rixari ſegnitiem caſtigantem, fraudem inceſſentem, ingratitudinem compeſcentem, omnémque reliquam vitioſitatem corrigentem, illud certè omnium graviſſimum eſt, quod quidem vel maximè in ejuſmodi famulitii copia evenire ſolet, ſi in eo grege aliqua fors venuſta ſit: id enim omnino in ea multitudine accidere neceſſe eſt, divitibus non multas ſolùm; ſed etiam æquè formoſas ſtudioſè parantibus. Itaque ſi inter eas ulla præſtans ſit, ſeu pluſtro herum capiat, ſeu nihil ulterius poſſit, quàm ut admirationi ſit, heræ æquè oculi doleant, ſi non ſtudio, at corporis venuſtate atque admiratione vitæ. Quare ſi quæ apud eos illuſtria ac præclara habeantur, in iis tantum ineſt ærumnarum, quid de acerbis dicendum?

LXVII. Moleſtum eſſe multas famulas habere.

Scilicet conjuges.

At non virgo horum quidquam ſuſtinet, quin & domuncula turbis libera eſt, & clamor omnis profligatus; quaſique in tranquillo quodam portu, omnia intus ſilentium poſſidet, & vel ſilentio major animum ſerenitas: quippe nihil humanum tractantem; ſed aſſiduè

LXIIX. De tranquillitate, qua virginitati meſt.

cum Deo colloquentem, atque in eum fixè contuentem. Et quis eam voluptatem metiatur? quæ oratio mentis ſic affectæ lætitiam repræſentet? Equidem nulla; ſed ii ſoli, qui in Deo delitias faciunt, earum magnitudinem tenent, & quanto omnem comparationem vincant. At ingens auri vis undique conſpicua, valde oculos oblectat. Et quanto præclarius eſt in cœlum ſuſpicere, atque inde majorem longè voluptatem capere? Nam quanto aurum ſtanno & plumbo, tanto cœlum auro, argento, atque omni materia illuſtrius ac ſplendidius eſt: quin contemplatio hæc ſecura eſt, illa admodum ſollicita: quod quidem vel maximè ſtudia paſſim cohibet. At non vis in cœlum ſpectare? licet depoſitum in foro argentum cernere. *Ad verecundiam veſtram dico*, ut cum beato Paulo loquar; quoniam pecuniarum amore tam eſtis ſtupidi. Atque hic quid dicam neſcio, valde enim me ſcrupulus quidam ſuſpendit, nec video, cur omne penè hominum genus, cùm facilè ac jucundè oblectari liceat, id nec in voluptate quidem ponant: in ſolicitudine, diſtractione, atque curis potiſſimùm gaudeant. Nam cur non eos æquè depoſitum in foro argentum, ac domeſticum oblectat, quod quidem & probatius ſit, & animum angore omni liberum dimittat? Quoniam, inquit, illud meum non eſt, hoc meum eſt. Avaritia igitur jucunda eſt, non argenti natura: quod ſi eſſet, inde etiam æquè oblectari oportebat. Sin dicas, uſus gratia, multo præſtat vitrum: atque id divites ipſi confirmant, qui ex ea materia pocula ut plurimùm parant. Quòd ſi faſtu quodam etiam ex argento fabricari cogantur, prius vitro interiùs conſtituto, ita argento exteriùs obducunt: oſtendentes illud ad potum ſuavius & commodius eſſe, hoc ad faſtum ſolùm & inanem oſtentationem. Quid eſt autem hoc, Meum & non meum? Nam equidem cùm verba hæc preſſiùs diſpicio, voces tantùm eſſe mihi videntur: multi enim id dominium ſuum refugiens, nec vivi retinere potuerunt; & quibus ad finem permanſit, ii volentes nolentes mortis tempore ejus poteſtate exciderunt. Nec ſolùm in argento; ſed in balneis quoque, hortis, ædibus, meum & non meum, verba ſolùm mera deprehendas. Nam uſus omnium communis eſt: tantùm qui domini videantur, hoc plus habent quàm qui non ſint, eorum inquam curam. Hi enim fruuntur tantùm, illi adhibito grandi ſtudio tantundem conſequuntur, quantum hi citra ſtudium.

1. Cor. 6, 5.

Scilicet argentum.

LXIX. *Sumptuoſas menſas magna inſuavitatis plenas eſſe.*

Quòd ſi quis ſummam luxuriem miretur: puta, conciſarum carnium multitudinem, inutilem vini ſumptum, exquiſita condimenta, ſtructorum & piſtorum artificia, paraſitorum & convivarum turbam: etiam atque etiam ſciat, divites in his nihilo meliori eſſe loco quàm coquos. Nam ut hi dominos, ſic illi hoſpites verentur, ne quid eorum, quæ operoſè & ſumptuoſè iis apparata ſint, carpant. Atque hac in parte coquis exæquantur: in alia etiam ſuperant. Neque enim ſolùm accuſatores; ſed æmulos etiam timent: Siquidem multis ſæpe ex ejuſmodi conviviis invidia creata eſt, nec ante deſtitit, quàm eos in capitis periculum adduxit. At helluari ſæpe ſuave eſt. Apageſis: quando ex hoc luxu & gravedo, & ventris obeſitas, & ſpiritus obſtructio, & oculorum obſcuritas, & vertigo, & caligo, aliaque his etiam fœdiora mala pullulant. Atque utinam ea immoderatio ac jactura quotidianis tantùm doloribus deſcripta ſit: nunc morbi ferè incurabiles ex his menſis originem trahunt: nam & podagra, & tabes, ſacer morbus, & paralyſis, multáque his etiam graviora, corpus aggreſſa, ad extremum ſpiritum infeſtant. Quibus malis quæ par explicari voluptas poſſit? quæ non vitæ divitias ad eorum effugium jucunda ſit?

LXX. *Sobrietatē luxu & utiliorem & ſuaviorem eſſe.*

At ejuſmodi non eſt frugalitas; ſed ab his infauſtis procul remota, ſanitatis atq; valetudinis cauſa. Quòd ſi quis voluptatem requirat, in ea quàm in luxu majorem inveniet; ac primùm eo quod valeat, neque horum malorum quoquam exagitetur, quorum vel ſingula ſeorſim ſatis ſint quæ voluptatem extinguant, & tanquam à fundamentis evertant. Deinde ex cibis ipſis. Quo pacto? Voluptatem efficit appetitus: appetitum non ſaturitas ac ſatietas; ſed egeſtas & inopia parit. Ea autem non in divitum; ſed in pauperum cœnis aſſiduè præſtò eſt, epulis, quovis ſtructore & coquo gratiùs, frequens mel inſtillans. Siquidem divites nec eſurientes cibum capiunt, & antequam vehemens ſomni neceſſitas eis ingruat, conſopiuntur:

A παντὸς δὲ τῷ Θεῷ διαλεγομένην, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀτενέστερον ὁρῶσαν. τίς ἂν οὖν ταύτην ἀναμετρήσειε τὴν ἡδονήν; ποῖος λόγος τὴν εὐφροσύνην τῆς οὕτω διακειμένης παραστήσειε ψυχῆς; οὐκ ἔστιν οὐδείς. ἀλλ' οἱ τοῦ κυρίου κατατρυφῶντες αὐτοὶ μόνοι τὸ μέγεθος ἴσασι τῆς τρυφῆς, καὶ πῶς πᾶσαν σύγκρισιν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος νικᾷ. ἀλλ' ὁ πολὺς ἄργυρος ὁρώμενος πανταχοῦ πολλὴν παρέχει τὴν τέρψιν τοῖς ὀφθαλμοῖς. καὶ πόσῳ βέλτιον εἰς τὸν οὐρανὸν ὁρᾶν, καὶ πολλῷ μείB ζονα ἐκεῖθεν καρποῦσθαι τὴν ἡδονήν; ὅσον γὰρ ὁ χρυσὸς κασσιτέρου καὶ μολύβδου, τοσοῦτον ὁ οὐρανὸς χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ πάσης ὕλης λαμπρότερός τέ ἐστι καὶ φαιδρότερος· καὶ αὕτη μὲν χωρὶς φροντίδος ἡ θεωρία· ἐκείνη δὲ μετὰ πολλῆς τῆς μερίμνης· ὃ μάλιστα πανταχοῦ ταῖς ἐπιθυμίαις λυμαίνεται. ἀλλ' οὐ βούλει τὸν οὐρανὸν ἰδεῖν; ἔξεστί σοι τὸν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς κείμενον ἄργυρον ἰδεῖν. πρὸς ἐντροπὴν ὑμῶν λέγω κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· ἐπειδὴ οὕτως ἐπτόησθε πρὸς τὸν τῶν χρημάτων ἔC ρωτα. ἀλλ' οὐκ ἔχω τί εἰπεῖν. πολλὴ γάρ με ἐνταῦθα κατέχει ἀπορία, καὶ οὐ δύναμαι συνιδεῖν, πόθεν ἅπαν ὡς εἰπεῖν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὅταν μὲν ἐξῇ μετ' εὐκολίας καὶ ἀνέσεως τέρπεσθαι, οὐδὲ ἡδονὴν τὸ πρᾶγμα τίθεται· ἐν δὲ τῷ φροντίζειν καὶ περισπᾶσθαι καὶ μεριμνᾶν, μάλιστα πάντων ἥδονται. διὰ τί γὰρ αὐτοὺς οὐχ οὕτω τέρπει ὁ κείμενος ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἄργυρος, ὡς ὁ κατὰ τὴν οἰκίαν; καίτοιγε λαμπρότερος ἐκεῖνός ἐστι, καὶ μερίμνης ἁπάσης ἐλευθέραν ἀφίησι τὴν ψυχήν. D ὅτι, φησὶν, ἐκεῖνος μὲν οὐκ ἐμὸς, οὗτος δὲ ἐμός. ἡ πλεονεξία ἄρα ἐστὶν ἡ τὴν ἡδονὴν ἔχουσα, οὐχ ἡ τοῦ ἀργύρου φύσις· ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἦν, καὶ ἐκεῖθεν ὁμοίως τέρπεσθαι ἔδει. εἰ δὲ χρήσεως ἕνεκεν λέγοις, πολλῷ βελτίων ἡ ὕελος· καὶ ταῦτα αὐτοὶ οἱ πλουτοῦντες εἴποιεν ἂν, οἱ τὰ ἐκπώματα ἀπὸ τῆς ὕλης ταύτης ὡς τὰ πολλὰ κατασκευάζοντες. εἰ δέ που διὰ τὸν τῦφον ἀναγκασθεῖεν καὶ ἐξ ἀργύρου τοῦτο ποιῆσαι, πρότερον ἔνδοθεν θέντες τὴν ὕελον, οὕτως ἔξωθεν τὸν ἄργυρον περιβάλλουσι, E δεικνύντες ὅτι αὕτη μὲν πρὸς πόμα ἡδίων καὶ ἐπιτηδεία, ἐκεῖνος δὲ πρὸς τῦφον μόνον καὶ ἀλαζονείαν περιττήν. τί δέ ἐστιν ὅλως ἐμὸς καὶ οὐκ ἐμός; ταῦτα γὰρ ὅταν μετὰ ἀκριβείας ἐξετάσω τὰ ῥήματα, ῥήματα μόνον ὁρῶ ψιλά. πολλοὶ μὲν γὰρ καὶ ζῶντες ἀποπηδῶντα αὐτὸν τῆς αὐτῶν δεσποτείας οὐκ ἴσχυσαν κατασχεῖν· οἷς δὲ μέχρι τέλους παρέμεινεν, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες αὐτοῦ τῆς ἐξουσίας ἐξέπεσαν. οὐκ ἐπὶ τοῦ ἀργύρου δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν A λουτρῶν, καὶ ἐπὶ τῶν παραδείσων, καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις τὸ ἐμὸν καὶ οὐκ ἐμὸν, τοῦτο ῥῆμα ἂν τις ἴδοι μόνον ψιλόν. ἡ μὲν γὰρ χρῆσις κοινὴ πάντων ἐστίν· πλεονεκτοῦσι δὲ οἱ δοκοῦντες αὐτῶν εἶναι κύριοι τῶν οὐκ ὄντων, τὴν ὑπὲρ αὐτῶν φροντίδα. οἱ μὲν γὰρ ἀπολαύουσι μόνον αὐτῶν· οἱ δὲ μετὰ τοῦ ποιεῖσθαι πολλὴν τὴν ἐπιμέλειαν, τὸ αὐτὸ τοῦτο καρποῦνται, ὃ μετὰ τῆς ἀμελείας ἐκεῖνοι.

Εἰ δέ τις τὴν πολλὴν θαυμάζοι τρυφήν. οἷον τὸ τῶν κατακοπτομένων B πλῆθος κρεῶν, τὴν περιττὴν τοῦ οἴνου δαπάνην, τὴν καρυκευμάτων περιεργίαν, τραπεζοποιῶν καὶ σιτοποιῶν τέχνας, παρασίτων καὶ δαιτυμόνων ὄχλον· εὖ ἴσθι ὅτι τῶν μαγείρων αὐτῶν οὐδὲν ἄμεινον ἐν τούτοις τοῖς οἱ πλουτοῦντες διάκεινται. καθάπερ γὰρ ἐκεῖνοι τοὺς δεσπότας, οὕτως τοὺς κεκλημένους αὐτοὶ δεδοίκασι, μή τινος ἐπιλάβωνται τῶν μετὰ πολλοῦ πόνου καὶ δαπάνης παρασκευασθέντων αὐτοῖς. καὶ τούτῳ μὲν ἐξισοῦνται τοῖς μαγείροις· καθ' ἕτερον δὲ καὶ πλεονεκτοῦσιν αὐτῶν. οὐ γὰρ C μόνον κατηγόρους, ἀλλὰ καὶ βασκάνους δεδοίκασι. πολλοῖς γὰρ πολλάκις ἀπὸ τῶν τοιούτων συμποσίων ἐτέχθη φθόνος, καὶ οὐ πρότερον ἔστη, ἕως κινδύνους ἐπήγαγε τοὺς ἐσχάτους. ἀλλὰ σιτεῖσθαι πολλὰ πολλάκις ἡδύ. ἄπαγε· ὅταν καρηβαρίαι, καὶ γαστρὸς διάτασις, καὶ πνευμάτων ἔμφραξις, καὶ σκοτοδινίαι, καὶ ἴλιγγοι, καὶ ἀχλύες, καὶ τὰ ἔτι τούτων ἀτιμότερα ἀπὸ τῆς τρυφῆς ταύτης ἀναβλαστάνῃ δεινά. καὶ εἴθε μέχρι τῶν παρ' ἡμέραν λυπηρῶν, τὰ τῆς ἀσχημοσύνης ἐκείνης καὶ τὰ τῆς ζημίας ἵστατο μόνον. νυνὶ δὲ μάλιστα τὰ νοσώδη δυσίατοι ἀπὸ τῶν τοιού-D των τραπεζῶν ἔχουσι τὴν ἀρχήν. καὶ γὰρ ποδαλγίαι, καὶ φθίσις, καὶ νόσος, καὶ παράλυσις, καὶ πολλὰ ἔτι τούτων χαλεπώτερα, ἀπολαβόντα τὸ σῶμα πολιορκεῖ εἰς ἐσχάτας ἀναπνοάς. ἵνα οὖν ἄν τις ἔχοι τούτων ἀντίρροπον τῶν κακῶν ἡδονὴν εἰπεῖν; ποίαν δὲ οὐκ ἄν τις ἕλοιτο σκληραγωγίαν ὑπὲρ τῆς τούτων ἀπαλλαγῆς;

Ἀλλ' οὐχ ἡ τέλεια τοιαύτη, ἀλλὰ πόῤῥω τούτων ἀφέστηκε τῶν δυσχερῶν, ὑγιείας καὶ εὐεξίας οὖσα ποιητική. εἰ δὲ καὶ ἡδονήν τις ἐπιζητοίη, καὶ ταύτην παρ' αὐτῇ μείζονα οὖσαν εὑρήσει τῆς τρυφῆς. καὶ E πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ ἐῤῥῶσθαι, καὶ μηδενὶ τῶν κακῶν ἐνοχλεῖσθαι ἐκείνων, ἃ ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸν πᾶσαν ἱκανὸν σβέσαι καὶ ἀνατρέψαι ἐκ βάθρων ἡδονήν· δεύτερον δὲ καὶ ἀπὸ τῶν σιτίων αὐτῶν. πῶς; ὅτι ἡδονῆς ποιητικὸν ἐπιθυμία. ἐπιθυμίαν δὲ οὐχ ὁ κόρος, οὐδὲ ἡ πλησμονὴ, ἀλλ' ἡ ἔνδεια καὶ ἡ σπάνις ποιεῖ. αὕτη δὲ οὐκ ἐν ἐκείνοις τοῖς συμποσίοις τοῖς τῶν πλουτούντων, ἀλλ' ἐν τοῖς τῶν πενομένων ἀεὶ πάρεστι, παντὸς τραπεζοποιοῦ καὶ μαγείρου μᾶλλον ἐπιστάζουσα πολὺ τοῖς προκειμένοις τὸ μέλι. οἱ μὲν γὰρ πλουτοῦντες οὔτε πεινῶντες ἐσθίουσι, καὶ πρὶν σφοδρῶς αὐτοῖς ἐπελθεῖν τὴν ἀνάγκην τοῦ ὕπνου καθεύδουσιν.

οὔτε

ὅτι δὲ ἐν χρείᾳ τούτων καθιστάμενοι πρότερον, οὕτως αὐτῶν μετέχουσιν· ὃ μάλιστα πάντων αὔξει τὰ τῆς ἡδονῆς. διὰ τί γὰρ, εἰπέ μοι, καὶ ὁ Σολομὼν τὸν ὕπνον τοῦ δούλου φησὶν εἶναι ἡδὺν, οὑτωσὶ λέγων, „ἡδὺς „ὕπνος τῷ δούλῳ, ἄντε πολὺ ἄντε ὀλίγον φάγῃ; ἆρα διὰ τὴν στρωμνὴν τὴν ἁπαλήν; καὶ μὴν ἐπὶ ἐδάφους ἢ ἐπὶ στιβάδος οἱ πλείους καθεύδουσιν. ἀλλὰ διὰ τὴν ἄδειαν; ἀλλ' οὐδὲ μικρᾶς καιροῦ ῥοπῆς εἰσι κύριοι. ἀλλὰ διὰ τὴν ῥᾳστώνην; ἀλλ' οὐ διαλιμπάνουσι μόχθοις κοπτόμενοι καὶ ταλαιπωρίαις. τί ποτ' οὖν ἐστι τὸ ποιοῦν τὸν ὕπνον ἡδὺν, ἢ τὸ πρότερον εἰς χρείαν καταστάντας οὕτως αὐτοῦ μεταλαμβάνειν; τοὺς δὲ πλουτοῦντας ἂν μὴ μέθῃ βαπτισθέντας ἡ νὺξ καταλάβῃ, ἀνάγκη διαπαντὸς ἀγρυπνεῖν καὶ ἐπιστρέφεσθαι καὶ ἀλύειν ἐπὶ τῶν μαλακῶν κειμένους στρωμάτων.

Ἐνῆν καὶ ἑτέρωθεν δεῖξαι τῆς τρυφῆς τὴν ἀηδίαν, καὶ τὴν ζημίαν, καὶ τὴν ἀσχημοσύνην, τὰς νόσους καταλέγοντα ὅσας ἐναπομόργνυται τῇ ψυχῇ πολλῷ πλείους καὶ χαλεπωτέρας οὔσας τῶν σωματικῶν. καὶ γὰρ μαλακοὺς καὶ ἀνάνδρους, καὶ θρασεῖς, καὶ ἀλαζόνας, καὶ ἀσελγεῖς, καὶ ὑβριστὰς, καὶ ἀκολάστους, καὶ ἀκροχόλους, καὶ ὠμοὺς, καὶ ἀγεννεῖς, καὶ πλεονέκτας, καὶ δουλοπρεπεῖς, καὶ πρὸς ἅπαν εἰπεῖν τὸ χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον ἀχρήστους καθίστησιν· ὧν τἀναντία πάντα ἡ αὐτάρκεια ποιεῖ. ἀλλὰ νῦν πρὸς ἕτερον ἡμῖν ὁ λόγος ἐπείγεται· διὸ μόνον ἐκεῖνο προσθέντες τῶν ἀποστολικῶν πάλιν ἁψώμεθα ῥημάτων· εἰ γὰρ τὰ δοκοῦντα εἶναι ζηλωτὰ τοσούτων γέμει κακῶν, καὶ τοσοῦτον τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι τὸν νιφετὸν ἐπάγει τῶν νοσημάτων, ποῦ τὰ λυπηρὰ θήσομεν; οἷον ἀρχόντων φόβους, δήμων ὁρμὰς, συκοφαντῶν καὶ βασκάνων ἐπιβουλάς· ἃ μάλιστα τοὺς πλουτοῦντας περιστοιχίζεται· ἐν οἷς καὶ τὰς γυναῖκας μειζόνως τῶν κακῶν ἀνάγκη κοινωνεῖν, διὰ τὸ μὴ γενναίως τὰς τοιαύτας φέρειν μεταβολάς.

Καὶ τί λέγω γυναῖκας; καὶ γὰρ αὐτοὶ οἱ ἄνδρες ταλαιπώρως ὑπὸ τῶν τοσούτων ἁλίσκονται· ὁ μὲν γὰρ ἐν αὐταρκείᾳ ζῶν οὐδεμίαν μετάπτωσιν δέδοικεν· ὁ δὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ ὑγρῷ καὶ διακεχυμένῳ βίῳ δαπανηθεὶς, εἴποτε συμβαίη κατὰ περίστασιν ἵνα καὶ ἀνάγκην παραδεχθῆναι πενίαν, τεθνήξεται πρότερον ἢ ταύτην οἴσει τὴν μεταβολὴν, διὰ τὸ ἀμελέτητον καὶ ἀγύμναστον. διὰ ταῦτα ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε· θλίψιν τῇ σαρκὶ ἕξουσιν οἱ τοιοῦτοι· ἐγὼ δὲ ὑμῶν φεί„δομαι. εἶτα μετὰ τοῦτό φησιν· ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοιπόν ἐστιν.

Καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸν γάμον; ἴσως ἂν εἴποι τις. καὶ σφόδρα μὲν οὖν πρὸς αὐτόν. εἰ γὰρ ἐν τῷ παρόντι βίῳ συγκέκλεισται, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίζονται· ὁ δὲ παρὼν καιρὸς πρὸς τὸ τέλος ἐπείγεται, καὶ ἐπὶ θύραις ὁ τῆς ἀναστάσεως ἕστηκεν, οὐ γάμων καιρὸς οὐδὲ κτημάτων, ἀλλ' ἐνδείας καὶ τῆς ἄλλης φιλοσοφίας ἁπάσης τῆς ἐκεῖ χρησιμευούσης ἡμῖν. ὥσπερ γὰρ ἡ παρθένος, ἕως μὲν ἂν οἴκοι μένῃ μετὰ τῆς μητρὸς, πολλὴν τῶν παιδικῶν ἁπάντων ποιεῖται φροντίδα, καὶ κιβώτιον ἐν τῷ ταμιείῳ καταθεμένη, τῶν ἀποκειμένων ἐκεῖ καὶ τὴν κλεῖν αὐτὴ κέκτηται, καὶ τὴν ἐξουσίαν ἅπασαν ἔχει, καὶ τοσαύτην ὑπὲρ τῆς τῶν μικρῶν ἐκείνων καὶ φαύλων φυλακῆς ἀναδέχεται μέριμναν, ὅσην οἱ τὰς μεγάλας ἐπιτροπεύοντες οἰκίας· ἐπειδὰν δὲ μνηστεύσασθαι δέῃ, καὶ ὁ τοῦ γάμου καιρὸς ἀναγκάζῃ τὴν πατρῴαν οἰκίαν ἀφεῖναι, τότε τῆς εὐτελείας ἐκείνης ἀπαλλαγεῖσα καὶ τῆς ταπεινότητος, οἰκίας προστασίαν, καὶ κτημάτων καὶ ἀνδραπόδων πλήθεσι καὶ ἀνδρὸς θεραπείαν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τούτων μείζονα μεριμνᾶν ἀναγκάζεται· οὕτω καὶ ἡμᾶς χρὴ ἐπειδὴ πρὸς τὸν τέλειον ἀγώμεθα βίον καὶ τὸν ἀνδράσι προσήκοντα, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πάντα ἀφέντας τὰ ἐν ταῖς παιδικὰ ἀθύρματα, φαντάζεσθαι τὸν οὐρανὸν καὶ τῆς ἐκεῖ διατριβῆς τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν δόξαν ἅπασαν. ἡρμόσθημεν γὰρ καὶ ἡμεῖς νυμφίῳ οὕτως ζητοῦντι παρ' ἡμῶν ἀγαπᾶσθαι, ὡς μὴ τῶν ἐν τῇ γῇ μόνον, μηδὲ τῶν μικρῶν τούτων καὶ εὐτελῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἀφίστασθαι δι' αὐτὸν, ὅταν δέῃ. ἐπεὶ οὖν ἐκεῖ λοιπὸν ἀπιέναι χρὴ, ἀπαλλάξωμεν ἑαυτοὺς τῆς φροντίδος τῆς εὐτελοῦς. οὐδὲ γὰρ εἰς βασιλείαν μεθίστασθαι μέλλοντες ἀπὸ πενιχρᾶς οἰκίας, κεραμίδων, καὶ ξύλων, καὶ ἐπίπλων, καὶ τῆς ἄλλης τῆς κατὰ τὴν οἰκίαν ἐφροντίσαμεν ἂν πενίας. μὴ τοίνυν μηδὲ νῦν τὰ ἐν τῇ γῇ μεριμνῶμεν. ὁ γὰρ καιρὸς ἡμᾶς ἤδη καλεῖ πρὸς τὸν οὐρανόν. καθάπερ καὶ Ῥωμαίοις ἐπιστέλλων ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε· νῦν „γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν. ἡ νὺξ προέκοψεν, „ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικε. καὶ πάλιν, ἐνταῦθα ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ „λοιπόν ἐστιν ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι. τί οὖν δεῖ γάμου τοῖς οὐ μέλλουσιν ἀπολαύσεσθαι γάμου, ἀλλ' ἐν ἴσῳ τοῖς οὐκ ἔχουσι διακείσεσθαι; τί δὲ χρημάτων; τί δὲ κτημάτων; τί δὲ τῶν βιωτικῶν, τῆς χρήσεως αὐτῶν ἀώρου λοιπὸν οὔσης καὶ παρὰ καιρόν; εἰ γὰρ οἱ μέλλοντες δικαστηρίῳ παραστήσεσθαι τῷ παρ' ἡμῖν, καὶ λόγον ὑφέξειν τῶν πεπλημμελημένων, τῆς κυρίας γενομένης ἐγγὺς, οὐ γυναικὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ σίτων καὶ ποτῶν, καὶ πάσης ἑαυτοὺς ἀποστήσαντες φροντίδος, τῆς ἀπολογίας γίνονται μόνης· πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοὺς οὐκ ἐπιγείῳ τινὶ δικαστηρίῳ, ἀλλ' οὐρανίῳ βήματι παραστήσεσθαι μέλλοντας, καὶ ῥημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἐννοιῶν εὐθύνας ὑφέξειν, πάντων

A hi eorum prius indigi, ita demum ea percipiunt: quod quidem voluptatem auget maximè. Cur enim & Salomon ſervi ſomnum dulcem confirmat his verbis: *Dulcis eſt ſervo ſomnus, ſive multum ſive parum comederit?* ecquid propter mollem thorum? at humi, aut ſuper ceſpite plurimùm dormiunt. An propter ſecuritatem? at nec temporis momentum habent liberum. An propter otium? at laboribus & ærumnis aſſiduè affli&c;antur. Quid eſt igitur quod ſomnum dulcem reddat, B niſi ad neceſſitatem prius compulſos, ita eum denique inire? cæterùm divitibus ni vino udis nox ingruat, pervigilandum eſt, & iis, qui in mollibus ſtragulis jaceant, æſtuandum ac dolendum. Eccl. 5. 11.

LXXI. *Animam etiam lædi luxu.*

Poteram & aliunde luxus inſuavitatem, incommoda, fœditatem oſtendere, morbos, quibus mentem imbuat, corporalibus longè & plures & graviores percenſens. Etenim molles, ef- C fœminatos, audaces, arrogantes, ſpurcos, injurios, impudicos, iracundos, crudeles, illiberales, avaros, ſordidos, ad cuncta utilia ac neceſſaria ineptos præſtat: quibus diverſa omnia frugalitas efficit. Sed jam aliò mihi properat oratio. Itaque hoc uno addito, rurſum Apoſtolica verba retractemus. Quòd ſi quæ præclara videantur, tot malis referta, tantas & animo & corpori morborum tanquam nives accerſunt; quo loco acerba illa ſint habenda? magiſtratus terror, po- D puli concitatio, ſycophantarum & æmulorum inſidiæ: quæ in primis divites circumſtant. Quibus malis mulieres ſanè etiam vehementiùs angi eſt neceſſe, quòd eas viciſſitudines impotentiùs ferant.

LXXII. *Luxum vitæ commutationē afferre.*

Et quid mulieres dico, cùm vel viri gravati iis capiantur: nam equidem qui ſe tenuiter tolerat, commutationem nullam horret: qui liquidam illam ac diſſolutam vitam exegit, eum E ſi qua incidens calamitas atque vis inopiæ rradat, hic jam qui rudis & inexercitatus ſit, antè moriatur, quàm vices eas perferat. Itaque beatus Paulus ait, *Multa iis humanitus adverſa patienda ſunt, & ego vobis parco:* ac poſt addit, *Tempus contractum porro eſt.* 1. Cor. 7. 29.

LXXIII. *Non eſſe tempus hoc matrimonii tempus.*

Et quid hoc ad matrimonium? dicat quiſpiam. Valde ſanè. A Quòd ſi enim vita hac concluſum eſt, in futurum nec ducunt nec ducuntur, atque hoc præſens tempus ad finem decurrit, quaſique pro foribus reſurrectio eſt, non jam tempus eſt matrimonii ac pecuniarum; ſed egeſtatis, & id genus reliquæ philoſophiæ, quæ illic nobis profutura ſit. Nam quemadmodum virgo, quamdiu domi manet apud matrem, magnam puerilium omnium curam ſuſcipit, & arcula in penum depoſita, eorum quæ illic condita ſint & clavem ipſa poſſidet, & arbi- B trium omne tenet, de levium illorum & futilium cuſtodia æquè ſolicita, ac qui grandem familiam adminiſtrant: cæterùm deſponſa jam & marita, paternas ædes dimittere coacta, tum verò iis nugis & minutiis liberata, domus gubernationem, opes, & mancipium numeroſum, viri cultum, aliaque his majora procuret neceſſe eſt: Ita & nobis adultis atque ætate virili, terrenis omnibus, verè puerilibus ludicris, omiſſis, de cœlo, cæleſtiſque vitæ ſplendore & gloria cogitandum eſt. Deſponſi enim ſumus & nos ſponſo, eum à nobis amorem fla- C gitanti, ut non ſolùm terreſtribus & levibus hiis ac futilibus, ſed etiam vita propter eum, ſi opus ſit, cedamus. Quare cùm illuc porrò diſcedendum ſit, exilem hanc curam à nobis propulſemus. nam nec in regnum ex inopi domo transferendi, de fictilibus, lignis, utenſilibus, & reliqua domeſtica tenuitate laboremus. Itaque nec jam terrena curemus, tempore nos jam ad cœlum vocante: ut & beatus Paulus Romanis ſcribens ait: *Nunc enim propius nos eſt ſalus, quàm tum cùm credidimus;* D *diſceſſit nox, dies adeſt.* & rurſum hic, *Tempus contractum porrò eſt, ut qui uxores habent, perinde ſint ac ſi non haberent.* Rom. 13. 11. 1. Cor. 7. 29. Quorſum igitur matrimonium, eo non uſuris; ſed perinde ac ſi non haberent futuris? quorſum opes? quorſum prædia? quorſum vitæ præſidia, quorum uſus caducus porrò atque intempeſtivus ſit? Nam ſi apud nos judiciis ſiſtendi, & ſcelerum cauſam dicturi, capitali die inſtante, non uxoris tantùm; ſed etiam cibi & potus, atque om- E ni poſthabita cura, defenſionem ſolùm cogitant: multò magis nobis, non terreno cuidam foro; ſed ad cæleſte tribunal ſiſtendis, & dictorum, geſtorum, cogitatorum rationem reddituris, ab omnibus abſtinendum eſt,

& gaudio & triſtitia rerum præſentium, ac terribilis ille dies unicè horrendus. *Si quis enim*, inquit, *ad me venit, nec ſuum patrem, & matrem, & uxorem, & liberos, & fratres, & ſorores, atque adeò ſuam ipſius animam odit, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et qui non portat ſuam crucem, & me ſequitur, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Tu ſcilicet deſes uxoris cupiditati, riſui, mollitiei, deliciis vacas? Dominus præſtò eſt. Tu de pecuniis curas ac ſolicitus es? Cœleſte regnum inſtat. Tu ædes, luxum, & reliquam voluptatem diſpicis? Abit ſpecies hujus mundi. Quid te mundi rebus non perennibus; ſed caducis, perennium ac ſtabilium obitus angis? Non jam matrimonium, non dolores partus, non voluptas & coïtus, non divitiarum copia, non prædiorum ſtudium, non cibus, non tegumenta, non agricultura ac navigatio, non artes & ædificia, non urbes, non ædes; ſed alius quidam ſtatus atq; vita conſequetur: illa paulò poſt cuncta interibunt. Id enim eſt, *Abit ſpecies hujus mundi.* Quid igitur velut in omnem ætatem hîc manſuri, ita in earum rerum ſtudio, à quibus ſæpe antè veſperam deſciſcendum ſit, ſumma ope nitimur? Quid laborioſam vitam deligimus, Chriſto ad otioſam nos vocante? *Volo enim*, inquit, *vos ſine ſolicitudine eſſe. Calebs Domini res curat.*

Luc 14,26 — 1 Cor.7,31 — 1 Cor.7,32

LXXIV. *Quid ſit, quamobrē, cum velit nos ſine ſolicitudine eſſe, jubeat eſſe ſolicitos.*

Quomodo igitur nos ſecuros eſſe vis, quos in aliam iterum curam conjicias? Quòd hoc, nec curare quidem eſt, quemadmodum nec afflictari propter Chriſtum, afflictari: non mutata quidem rerum natura; ſed eorum, qui ea cum voluptate patiantur ſtudio, vel rerum naturam vincente. Nam qui ea curet, quibus non longum tempus fruiturus ſit, immò ſæpe nec minimum, curare meritò dicetur: qui vero curis majorem fructum capturus ſit, omni ratione in ſecuris numerabitur. Præterea autem utriuſque curæ tantum eſt diſcrimen, ut hæc cum illa comparata, nec cura quidem habeatur: adeò illa & levior eſt, & multis partibus facilior. Quæ nos omnia ſuperiùs oſtendimus. *Calebs Domini res curat, maritus mundi: at hic abit, ille manet.* An non igitur vel hoc ſolum ſufficiat ad virginitatis dignitatem commonſtrandam? quanto enim Deus mundo præſtat, tanto hæc illa potior cura eſt. Cur ergo matrimonium permittit, quod & curis nos obſtringat, & à ſpiritalibus abducit? *Ideò* enim, inquit, dixi. *Ut qui uxores habent, perinde ſint ac ſi non haberent*, ut qui jam vincti ſunt, aut futuri ſunt, alio quopiam modo vinculum relaxent. Nam quoniam haud fas eſt ſemel circumjectum rumpere, tolerabilius redde. Siquidem licet ſi velimus, ſupervacua omnia recidere, nec noſtraipſorum ignavia alia nobis addere vel iis curis, quas res ac natura comparet, majora.

LXXV. *Quid ſit habentem uxorē non habere.*

Quòd ſi quis etiam clariùs intelligere vult, quid ſit, Uxorem habentem perinde eſſe, ac ſi non haberet, is mihi non habentes, atque crucifixos cogitet, quomodo cum iis agatur. Quomodo ergo cum iis agitur? Non neceſſe habent ancillarum gregem coëmere, non aurum ac monilia, non ædes magnificas & amplas, non tot ac tot terræ jugera: ſed iis omnibus detractis, amictum unum atque victum procurant, licet vel uxorem habenti ad eam ſe philoſophiam revocare. Nam quod ſuprà ait, ne defraudate alter alterum, de coitu ſolo dictum eſt. In eo enim invicem obſequi jubet, neque alterutrum ſui dominum eſſe ſinit. In reliquo philoſophiæ exercitio, veſtitu, victu, atque aliis omnibus, alter alteri non eſt obnoxius; ſed & viris fas eſt uxore invita delicias omnes, ac circumfluentem curarum turbam amoliri: & uxori viciſſim non eſt neceſſe, ſi nolit, comi, inanem gloriam captare, ſupervacua curare. Nec injuria. nam equidem cupiditas illa naturalis eſt: itaque ei & nonnihil condonatum eſt, nec poteſt alter alterum nolentem defraudare: hæc deliciarum, ſupervacui cultus, inutilis curæ, non à natura proficiſcitur; ſed ex ignavia & inſigni nequitia manat. Quare neque in his, ut in illis, conjuges invicem teneri cogit. Hoc igitur eſt, Uxorem habentes perinde eſſe ac ſi non haberemus, ſupervacuas illas propter uxorum pruritum ac mollitiem curas non admittere, ſed tantum curarum auctarium ſuſcipere, quantum par ſit unius capitis additamento, atque ejus philoſophicè ac tenuiter vitam inſtituentis. Id enim ſe velle, corollario hoc ſignificat, Et qui plorant, ac ſi non plorarent, & qui in prædiis gaudent, ac ſi non gauderent. Nam nec qui non gaudent, prædia curabunt; nec qui non plorant, aut inopiam horrere, aut frugalitatem averſari poterunt.

ἀφίστασθαι χρὴ, καὶ χαρᾶς καὶ λύπης τῆς ἐπὶ τοῖς παροῦσι πράγμασι, καὶ τὴν φοβερὰν μόνην ἐκείνην ἡμέραν μεριμνᾶν. εἴ τις γάρ, φησιν, ἔρχεται πρός με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τὰς ἀδελφὰς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναταί μου μαθητὴς εἶναι. καὶ ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής. σὺ δὲ παρακάθη σχολάζων ἐπιθυμίαις γυναικὸς, καὶ γέλωτι, καὶ διαχύσει, καὶ τρυφῇ, ὁ κύριος ἐγγύς. σὺ δὲ ὑπὲρ χρημάτων φροντίζεις, καὶ μεριμνᾷς; ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐφέστηκε. σὺ δὲ περὶ οἰκίας, καὶ τρυφῆς, καὶ τῆς ἄλλης σκοπεῖς ἡδονῆς; παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. τί οὖν κόπτεις σαυτὸν ἐν τοῖς τοῦ κόσμου πράγμασι τοῖς οὐ μένουσιν, ἀλλὰ δαπανωμένοις, τῶν μενόντων καὶ βεβαίων ἀμελῶν; οὐκέτι γάμος, οὐκέτι ὠδῖνες, οὐχ ἡδονὴ καὶ μίξις, οὐ χρημάτων εὐπορία, οὐδὲ κτημάτων ἐπιμέλεια, οὐ τροφὴ, οὐδὲ ἐνδύματα, οὐ γεωργίαι καὶ ναυτιλίαι, οὐ τέχναι, οὔτε οἰκοδομαὶ, οὐ πόλεις, οὐδὲ οἰκίαι, ἀλλ' ἑτέρα τις κατάστασις καὶ διαγωγή. ταῦτα δὲ πάντα μικρὸν ὕστερον ἀπολεῖται. τοῦτο γάρ ἐστι, παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. τί τοίνυν ὡς τοὺς αἰῶνας ἅπαντας ἐνταῦθα μένοντες, οὕτω πᾶσαν σπουδὴν ἐπιδεικνύμεθα, ὑπὲρ πραγμάτων μεριμνῶντες, ὧν πρὸ τῆς ἑσπέρας πολλάκις ἀποστησόμεθα; τί τὸν μοχθηρὸν αἱρούμεθα βίον, ἐπὶ τὸν ἀπράγμονα καλοῦντος ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ; θέλω γάρ, φησιν, ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι. ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου.

Πῶς οὖν ἡμᾶς ἀμερίμνους εἶναι βούλει εἰς ἑτέραν πάλιν ἐμβαλὼν φροντίδα; ὅτι οὔτε φροντίζειν τοῦτό ἐστιν, ὥσπερ οὐν οὐδὲ θλίβεσθαι τὸ διὰ τὸν Χριστὸν θλίβεσθαι· οὐ διὰ τὸ μεταβάλλεσθαι τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ τὴν προαίρεσιν τῶν ταῦτα φερόντων μεθ' ἡδονῆς καὶ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως κρατεῖν. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τούτων φροντίζων, ὧν οὐκ εἰς μακρὸν ἀπολαύσεται χρόνον, πολλάκις δὲ οὐδὲ εἰς βραχὺν, εἰκότως ἂν λέγοιτο μεριμνᾶν· ὁ δὲ μείζονας τῶν φροντίδων ἀποληψόμενος τοὺς καρποὺς, ἐν τοῖς ἀμερίμνοις πάνυ δικαίως ἂν τάττοιτο λόγῳ. καὶ τούτων δὲ χωρὶς τοσοῦτον τῆς μερίμνης ἑκατέρας τὸ μέσον, ὡς μηδὲ μέριμναν ταύτην ἐκείνῃ παραβαλλομένην νομίζεσθαι· οὕτω κουφοτέρα τέ ἐστιν ἐκείνης καὶ σφόδρα εὐκολωτέρα. καὶ ταῦτα ἅπαντα διὰ τῶν ἔμπροσθεν ἀπεδείξαμεν λόγων· ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου· ἀλλ' ὁ μὲν παράγει, ὁ δὲ μένει. τοῦτο οὖν μόνον οὐχ ἱκανὸν δεῖξαι τὸ τῆς παρθενίας ἀξίωμα; ὅσον γὰρ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον τὸ διάφορον, τοσούτῳ ταύτης βελτίων ἐκείνης ἡ φροντίς. πῶς οὖν συγχωρεῖ τὸν γάμον, τὸν προσηλοῦντα ἡμᾶς ταῖς φροντίσι, καὶ τῶν πνευματικῶν ἀπάγοντα; διὰ γὰρ τοῦτο, φησιν, εἶπον· ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν· ἵνα οἱ φθάσαντες ἤδη δεθῆναι, ἢ καὶ μέλλοντες, ἑτέρῳ τινὶ τρόπῳ χαυνότερον ἐργάσωνται τὸν δεσμόν. ἐπειδὴ γὰρ διαῤῥῆξαι αὐτὸν οὐκ ἔνι περιβληθέντα ἅπαξ, ἀνεκτότερον αὐτὸν ποίησον. ἔξεστι γὰρ, ἂν βουλώμεθα, πάντα περικόπτειν τὰ περιττὰ, καὶ μὴ μείζονας τοῦ πράγματος καὶ τῆς φύσεως ἐγκειμένων φροντίδων τὰς παρὰ τῆς ἡμετέρας προστιθέναι νωθείας.

Εἰ δὲ καὶ σαφέστερόν τις θέλοι μαθεῖν τί ποτέ ἐστιν, ἔχοντα γυναῖκα μὴ ἔχειν, τοὺς οὐκ ἔχοντας ἐννοείτω, τοὺς ἐσταυρωμένους, πῶς διάκεινται. πῶς οὖν ἐκεῖνοι διάκεινται; οὐ θεραπαινίδων ἀναγκάζονται πλῆθος ὠνεῖσθαι, οὐ χρυσία καὶ περιδέραια, οὐκ οἰκίας λαμπρὰς καὶ μεγάλας, οὐ πλέθρα γῆς τοσαῦτα καὶ τοσαῦτα· ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀφελόντες, ὑπὲρ ἱματίου φροντίζουσιν ἑνὸς, καὶ τροφῆς τῆς αὐτῶν. ἔξεστι καὶ τῷ γυναῖκα ἔχοντι εἰς ταύτην ἑαυτὸν ἀγαγεῖν τὴν φιλοσοφίαν. τὸ γὰρ ἀνωτέρω λεχθὲν τὸ, μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, περὶ μίξεως εἴρηται μόνης. ἐν ταύτῃ γὰρ ἐπείκεσθαι ἀλλήλοις κελεύει, καὶ οὐδένα ἀφίησιν ἑαυτοῦ κύριον εἶναι. ἔνθα δὲ ἂν δέῃ τὴν ἄλλην φιλοσοφίαν ἀσκεῖν, τὴν ἐν τοῖς ἱματίοις, τὴν ἐν τῇ διαίτῃ, τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, οὐκέτι θατέρῳ λοιπὸν ὁ ἕτερος ὑπεύθυνος γίνεται, ἀλλ' ἔξεστι τοῖς ἀνδράσι κἂν ἡ γυνὴ μὴ βούληται, περικόψαι τρυφὴν ἅπασαν καὶ τὸν περιῤῥέοντα τῶν φροντίδων ὄχλον· καὶ γυναικὶ πάλιν ὁμοίως οὐδεμία ἀνάγκη μὴ βουλομένῃ καλλωπίζεσθαι, καὶ κενοδοξεῖν, καὶ περιττὰ μεριμνᾶν. εἰκότως. ἐκείνη μὲν γὰρ ἡ ἐπιθυμία φυσική τίς ἐστι· καὶ διὰ τοῦτο πολλῆς ἔτυχε τῆς συγγνώμης, καὶ οὐκ ἔστι κύριος ὁ ἕτερος ἀποστερεῖν τὸν ἕτερον μὴ βουλόμενον· ἡ δὲ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς θεραπείας τῆς περιττῆς, καὶ τῆς φροντίδος τῆς ἀνοήτου οὐκ ἀπὸ τῆς φύσεως ὁρμᾶται, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ῥᾳθυμίας καὶ τῆς πολλῆς ὕβρεως τίκτεται. διὰ ταῦτα οὐκ ἀναγκάζει καὶ ἐν τούτοις τοὺς γεγαμηκότας ὑποκεῖσθαι ἀλλήλοις, καθάπερ καὶ ἐν ἐκείνοις. τοῦτο τοίνυν ἐστὶν, ἔχοντα γυναῖκα μὴ ἔχειν, ὅταν τὰς περιττὰς φροντίδας, τὰς διὰ τὸν κνισμὸν καὶ τὴν διάθρυψιν γινομένας τῶν γυναικῶν μὴ δεχώμεθα, ἀλλὰ τοσαύτην λάβωμεν προσθήκην φροντίδος, ὅσην εἰκὸς μιᾶς ψυχῆς προστεθείσης ἡμῖν, καὶ ταύτης φιλοσόφως καὶ εὐτελῶς ζῆν προῃρημένης. ὅτι γὰρ τοῦτό φησι, διὰ τῆς ἐπαγωγῆς ἐδήλωσε· καὶ οἱ κλαίοντες ὡς μὴ κλαίοντες, καὶ οἱ χαίροντες ἐν κτήσεσιν ὡς μὴ χαίροντες. εἰ γὰρ μὴ χαίροντες οὐδὲ τῆς κτήσεως ἐπιμελήσονται, καὶ οἱ μὴ κλαίοντες, οὔτε τὴν πενίαν δυνήσονται φρίττειν, οὔτε τὴν αὐτάρκειαν ἀποστρέφεσθαι· οὔτε

θαι. τοῦτό ἐστιν, ἔχειν γυναῖκα καὶ μὴ ἔχειν· τοῦτό ἐστι κεχρῆσθαι τῷ κόσμῳ καὶ μὴ παραχρῆσθαι. ὁ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου. ὅταν οὖν καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ μέριμνα ᾖ· καὶ ἐνταῦθα μὲν εἰκῇ καὶ μάτην· „μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ λύπῃ καὶ θλίψει· θλίψιν γὰρ τῇ σαρκί, φησιν, „ἕξουσιν οἱ τοιοῦτοι· ἐκεῖ δὲ ἐπὶ τοῖς ἀπορρήτοις ἀγαθοῖς· τί μὴ ταύτην αἱρούμεθα μᾶλλον τὴν φροντίδα, οὐ τὸ τοιαύτας καὶ τοσαύτας ἔχειν τὰς ἀντιδόσεις, ἀλλὰ καὶ τῇ φύσει κουφοτέραν οὖσαν ἐκείνης; τί γὰρ ἡ μὴ γαμηθεῖσα μεριμνᾷ; ἆρα ὑπὲρ χρημάτων, ὑπὲρ οἰκετῶν, ὑπὲρ οἰκονόμων, ὑπὲρ ἀγρῶν, καὶ τῶν ἄλλων; μαγείροις ἐφέστηκε, καὶ ὑφάνταις, καὶ τῇ λοιπῇ θεραπείᾳ; ἄπαγε. οὐδὲν τούτων εἰς νοῦν βάλλεται· ἀλλ᾽ ἓν φροντίζει, μόνην τὴν αὐτῆς οἰκοδομεῖν ψυχήν. τὸν ναὸν „ἐκεῖνον τὸν ἅγιον κοσμεῖν οὐκ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρί„ταις, οὐκ ἐπιτρίμμασιν οὐδὲ ὑπογραφαῖς, οὐ ταῖς ἄλλαις δυσκο„λίαις καὶ μοχθηρίαις, ἀλλὰ τῇ ἁγιωσύνῃ τῇ κατὰ σῶμα καὶ κατὰ πνεῦμα. „ἡ δὲ γαμήσασα, φησι, μεριμνᾷ πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρί. σφόδρα συνετῶς οὐκ ἦλθεν ἐπὶ τὴν τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐξέτασιν, οὐδὲ εἶπεν ὅσα πάσχουσι γυ[ναῖ]κες ὑπὲρ τῆς εἰς τοὺς ἄνδρας ἀρεσκείας καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψ[υχῇ]· [τ]ὸ μὲν βασανίζουσαι καὶ κονιῶσαι καὶ ἑτέραις κολάσεσι κατατείνουσαι· τὴν δὲ ἀνελευθερίας, κολακείας, ὑποκρίσεως, μικροψυχίας, φροντίδων περιττῶν καὶ ἀνοήτων πληροῦσαι· ἀλλὰ μιᾷ ῥήσει πάντα ταῦτα αἰνιξάμενος ἀφῆκε τῷ συνειδότι τῶν ἀκουόντων αὐτὰ ἀναλογίσασθαι. καὶ δείξας οὕτω τῆς παρθενίας τὴν ὑπεροχήν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἄρας αὐτὴν τὸν οὐρανόν, πάλιν μετατίθησιν ἐπὶ τὴν τοῦ γάμου συγχώρησιν τὸν λόγον· πανταχοῦ δεδοικὼς μή τις τὸ πρᾶγμα ἐπίταγμα εἶναι νομίσῃ. διόπερ οὐδὲ ἠρκέσθη ταῖς προτέραις παραινέσεσιν, ἀλλ᾽ εἰπών· ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω· καὶ, ἐὰν γήμῃ ἡ „παρθένος, οὐχ ἥμαρτε· πάλιν ἐνταῦθά φησιν, οὐχ ἵνα βρόχον „ὑμῖν ἐπιβάλω.

Ὑπὲρ οὗ διαπορήσειεν ἄν τις εἰκότως, πῶς ἀνωτέρω λύσιν δεσμῶν τὸ πρᾶγμα καλῶν, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῶν αὐτὸ συμβουλεύειν λέγων, καὶ ἵνα θλίψιν μὴ ἔχωμεν, καὶ ἵνα ἀμέριμνοι ὦμεν, καὶ ἐπειδὴ φείδεται ἡμῶν, καὶ διὰ τούτων δεικνὺς τὸ κοῦφον αὐτοῦ καὶ φο„ρητόν, ἐνταῦθά φησιν· οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω. τί οὖν ἐστιν; οὐ τὴν παρθενίαν βρόχον ἐκάλεσεν· ἄπαγε· ἀλλὰ τὸ μετὰ βίας καὶ ἀνάγκης αἱρεῖσθαι τοῦτο τὸ καλόν. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει. πᾶν ὅπερ ἂν βιαζόμενος καὶ μετὰ τοῦ μὴ βούλεσθαι καταδέχηταί τις, κἂν σφόδρα κοῦφον ᾖ, πάντων ἀφορητότερον γίνεται, καὶ ἀγχόνης χαλεπώτερον τὴν „ἡμετέραν ἀποπνίγει ψυχήν. διὰ τοῦτο εἶπεν, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω· τουτέστιν, ἅπαντα καλὰ τῆς παρθενίας εἶπον καὶ ἀπέδειξα· καὶ μετὰ ταῦτα ὅμως ἅπαντα τὴν αἵρεσιν ὑμῖν ἐπιτρέπω τοῦ πράγματος, οὐχὶ μὴ βουλομένους ἕλκω πρὸς τὴν ἀρετήν. οὐδὲ γὰρ ὑμᾶς θλίψαι βουλόμενος ταῦτα συνεβούλευσα, ἀλλ᾽ ὥστε μὴ τὴν εὐσχήμονα προσεδρείαν ὑπὸ τῶν βιωτικῶν ἐκκοπῆναι πραγμάτων. σὺ δέ μοι θέα κἀνταῦθα τοῦ Παύλου τὴν σύνεσιν· πῶς τῇ παραιτήσει πάλιν παραίνεσιν ἐπεισήγαγε, καὶ διὰ τῆς συγχωρήσεως συμβουλεύει. τῷ γὰρ εἰπεῖν, οὐκ ἀναγκάζω ἀλλὰ παραινῶ, καὶ προσθεῖναι διὰ τὸ εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον, ἔδειξε τῆς παρθενίας τὸ θαυμαστόν, καὶ τὸ κέρδος ὅσον ἡμῖν ἐν τῇ κατὰ Θεὸν ἀπ᾽ αὐτῆς γίνεται πολιτείᾳ. οὐ γὰρ ἔνι τὴν βιωτικαῖς ἐμπεπλεγμένην φροντίσι, καὶ πανταχοῦ περιελκομένην εὐπρόσεδρον εἶναι, τῆς σπουδῆς καὶ σχολῆς ἁπάσης εἰς πολλὰ μεριζομένης· εἰς ἄνδρα, λέγω, καὶ οἰκίας ἐπιμέλειαν, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ἅπερ ὁ γάμος ἐπισύρεσθαι εἴωθε.

Τί οὖν, φησιν, ὅταν καὶ ἡ παρθένος πολλὰ πραγματεύηται, καὶ μερίμνας ἔχῃ βιωτικάς· ἄπαγε, ἔξω ταύτην ἑλκύσας τοῦ τῶν παρθένων χοροῦ. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ μὴ γαμηθῆναι ποιῆσαι παρθένον, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς ψυχικῆς ἁγνείας· ἁγνείαν δὲ λέγω, οὐ τὸ πονηρᾶς καὶ αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας ἀπηλλάχθαι μόνον, καὶ καλλωπισμάτων, καὶ περιεργίας, ἀλλὰ καὶ φροντίδος εἶναι καθαρὰν βιωτικῆς. ἂν δὲ μὴ τοῦτο ᾖ, τί τὸ ὄφελος σωματικῆς καθαρότητος; ὥσπερ γὰρ στρατιώτου οὐδὲν αἰσχρότερον γένοιτ᾽ ἂν τὰ ὅπλα ῥίψαντος καὶ καπηλείοις σχολάζοντος, οὕτως οὐδὲ παρθένου ἀσχημονέστερον βιωτικαῖς ἐνδεδεμένης φροντίσι. καὶ γὰρ αἱ πέντε ἐκεῖναι καὶ λαμπάδας εἶχον, καὶ παρθενίαν ἤσκησαν· ἀλλ᾽ οὐδενὸς τούτων ἀπώναντο, ἀλλὰ τῶν θυρῶν ἀποκλεισθεισῶν, ἔμενον ἔξω καὶ ἀπώλλυντο. καὶ γὰρ ἡ παρθενία διὰ τοῦτο καλόν, ὅτι πᾶσαν ἐκκόπτει φροντίδος ὑπόθεσιν περιττῆς, καὶ πᾶσαν σχολὴν, καὶ τοῖς κατὰ Θεὸν ἀνατίθησιν ἔργοις. ὡς ἂν μὴ τοῦτο ἔχοι, πολὺ τοῦ γάμου πάλιν ἐλάττων γίνεται, ἀκάνθας ἐν τῇ ψυχῇ περιφέρουσα, καὶ τὸν καθαρὸν καὶ οὐράνιον συμπνίγουσα σπόρον.

„Εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν, φησιν, ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἐὰν ᾖ ὑπέρακμος, καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι, ὃ θέλει ποιείτω, οὐχ ἁμαρ„τάνει, γαμείτωσαν. τί λέγεις, ὃ θέλει ποιείτω· καὶ οὐ διορθοῖς τὴν ἐσφαλμένην γνώμην, ἀλλ᾽ ἐπιτρέπεις γαμεῖν; διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπες· εἰ δὲ ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἄθλιός ἐστι καὶ ταλαίπωρος; πρᾶγμα οὕτω θαυμαστὸν ἐπονείδιστον εἶναι νομίζων·

A Hoc verò eſt uxorem habere, nec habere, mundo uti, nec abuti. Maritus mundana curat. Itaque cùm & hîc & illic curetur, atque hîc etiam temerè & fruſtrà, imò & moleſtè & miſerè: *nam iis*, inquit, *multa humanitus adverſa patienda ſunt:* illic, quod ingens bonum ſit: cur non illam potiùs adſciſcimus, quæ non ſolùm tot ac tantas remunerationes habeat; ſed hac, natura etiam levior ſit? Quid enim curat cælebs? an opes, an vernas, an œconomos, an agros, aut reli- B qua? coquis, textoribus, cætero ſervitio inſtat? Minimè gentium: quin nihil horum vel cogitat; ſed unum id laborat, ut animum ſuum tantum conſtruat, & *templum illud ſanctum non cinciunis, aut auro, aut margaritis, non intritis aut pigmentis, non id genus moleſtiis & ærumnis, ſed animi atque corporis ſanctimonia exornet. At nupta*, inquit, *curat viro ut placeat.* Admodum ſapienter ad ipſarum rerum examen non deſcendit, neque ea commemoravit, quæ, ut viris placeant, & corpore C & animo patiuntur: illud torquentes, oblinentes, atque aliis malis ſeriò multantes: hunc illiberalitatis, adulationis, ſimulationis, futilitatis, ineptarum & inutilium curarum implentes. Sed uno verbo omnia hæc ſignificans, recogitanda auditorum conſcientiæ reliquit. atque ita virginitatis præſtantiam declarans, ad cœlumque eam tollens, rurſum ſermonem ad matrimonii permiſſionem confert: ubique ſolicitus, ne id quiſquam præceptum arbitraretur. Quamobrem nec ſuperio- D ribus cohortationibus contentus, *Domini præceptum non habeo:* &, *Quod ſi nupſit virgo, non peccavit: iterum hîc ait, ut non laqueum vobis injiciam.*

1\. Cor. 7. 1. Tim. 2.

In quo meritò id alicui ſcrupulum moveat, quo pacto, qui rem ſuprà vinculorum ſolutionem vocet, & frugis noſtræ cauſa eam conſulere dicat, ne miſerias habeamus, ut ſine ſolicitudine ſimus, & quod nobis parceret: atque iis omnibus ejus levitatem ac facilitatem notet, hîc dicat, *Non ut laqueum vo-* E *bis injiciam.* Quid igitur eſt? Non virginitatem laqueum vocat: nequaquam: ſed vi & coactum bonum hoc amplecti. Nam ita ſe res habet: Quicquid compulſus & invitus ſuſpicias, quantumvis leve ſit, difficillimum redditur, & vel reſte graviùs mentem, ſtrangulat. Ideò ait, *Non ut laqueum vobis injiciam.* Ideſt, Virginitatis bona omnia propoſui & explicui, atque interim poſt hæc omnia optionem vobis permitto, non, nolentes ad virtutem traho: Neque enim vos affligtare volens, A hæc conſului; ſed ne honeſta aſſiduitas humanis curis frangatur. Vide ſis autem mihi & hic Pauli prudentiam, ut deprecabundus, rurſum exhortationem moliatur, ac permittens, conſulat. Nam qui dicat, *Non cogo, ſed hortor*: ac ſubjiciat, Propter honeſtatem & aſſiduitatem, virginitatis admirabilitatem atque fructum, qui ex ea ad divinam vitam manat, oſtendit. Neque enim poteſt, quæ humanis curis implicetur, & huc illuc diſtrahatur, aſſidua eſſe, ſtudio omni atque otio in multa B diſtributo, in virum, ac familiæ procurationem, aliáque cuncta quæ matrimonium accire ſolet.

LXXVI *Virginitatem nō eſſe laqueum ſed noſtræ id eſſe deſiderium.*

Quid verò, inquit, ſi & virgo de multis laboret, atque humana curet? Apage: qui virginum choro eam exemeris. Siquidem ad virginem præſtandam haud ſanè ſatis eſt non nupſiſſe; ſed animi quoque caſtitate opus eſt. Caſtitatem autem intelligo, non fœda ac flagitioſa ſolùm libidine, ornatu, curioſitate vacare; ſed vitæ etiam curis ſolutam eſſe ac liberam. quod ni ſit, C quorſum corporis caſtitatem? Nam ut milite, qui abjectis armis in popinis occupetur, nihil turpius: ita nec virgine vitæ curis obſtricta, quicquam inhoneſtius. Etenim quinque illæ & lucernas habebant, & virginitatem exercuerant: quorum nihil eis profuit; ſed clauſis foribus, excluſæ perierunt: quippe ob id præſtans eſt virginitas, quòd omnem ſupervacuæ curæ anſam protelet, otium omne atque ſtudium divinis operibus conſecrans. Quod ni habeat, matrimonio longè ſit deterior, ſpinas in D animo circumferens, & legitimum ac cœleſte ſemen ſuffocans.

LXXVII *Mulierem quæ de terrenis rebus ſolicita ſit virginem non eſſe.* Matt. 25. *Alludit ad parabolam Matt. 13 de ſemine*

Quod ſiquis, inquit, *in virgine ſua indecorum eſſe putat, ut ea vieta ſit, atque ita faciendum eſt, quod volet faciat, non peccat: nubat.* Itáne, quod volet faciat? nec falſam exiſtimationem corrigis; ſed nubere permittis? Cur enim non dixiſti, Quod ſi quis in virgine ſua indecorum eſſe putat, miſer & infelix eſt, rem tàm admirandam infamem arbitratus?

LXXVIII *Cur non acriter eſt carpat, qui in virgine ſua indecorum eſſe putat, &c.* 1. Cor. 7. 35.

Cur non conſuluiſti, opinione ea dimiſſa, filiam à matrimonio A arcere? Quòd eſſent, inquit, ingenia hæc admodum infirma & obſtipa, eaque ſic affecta repentè ad virginitatis ſermones adduci non poſſent. Nam qui ad mundi res tam eſt attonitus, & hujus vitæ laudator, ut poſt tantam exhortationem, quod cœlo dignum, & angelici inſtituti ſit affine, probro habeat, conſilium eò inducens qui tuliſſet? Et quid mirum, ſi id in re conceſſa Paulus fecit, qui idem in vetita & illegitima faciat? Exempli cauſa: ciborum delectum habere, & alios probare, alios B rejicere, Judaicæ imbecillitatis erat: quidam tamen apud Romanos ea imbecillitate laborabant: quos adeò non inceſſit vehementer, ut aliud quiddam majus etiam faciat: omiſſis enim iis, qui peccaſſent, qui eos prohibere vellent objurgat, his

Rom. 14, 10.

verbis, *Tu autem quid judicas fratrem tuum?* At non Coloſſenſibus ſcribens, idem facit, ſed magna auctoritate & eos carpit, & philoſophatur, dicens: *Nemo ergo vos judicet in cibo atque potu.* & rurſum: *Si ergo mortui eſtis cum Chriſto ab ele-* C

Coloſſ. 2. 16. 20.

mentis mundi, quid tanquam viventes in mundo decernitis? Ne tangito, neu guſtato, neu attrectato: quæ omnia uſu pereunt. Cur igitur id facit? Quòd hi confirmati eſſent: Romani adhuc magna indulgentia opus haberent, & expectaret, dum fides in eorum priùs animis conſtabiliretur: veritus ne ante tempus & æquo citiùs zizania revellere aggreſſus, cum iis ſanæ doctri-

Math. 13.

næ ſtirpes unà etiam revelleret. Itaque nec acriter inceſſit, nec irreprehenſos dimittit; ſed clam & nec opinantes aliis caſti- D gandis perſtringit. Nam qui dicat, *Suo domino ſtat, aut cadit,* † illum notanti ſilentium imponere videtur; ſed re vera * illius animum vellicat: oſtendens iis rebus duci, non ſtabilium eſſe, & qui firmiter conſiſtant; ſed qui adhuc titubent, quibusque, ni ſtent, periculum ſit ne cadant. Eandem legem & hîc ſervat, propter inſignem imbecillitatem eorum, quibus pudendum id eſſet: neque enim apertè eum petit; ſed laudando eo, qui ſuam virginem ſervet, egregiè verberat. Nam quid ait: Sed qui E animo conſtans eſt, quod ad diſtinctionẽ dictum eſt, ejus, qui leviter & facilè jactetur, neque adhuc firmus gradiatur, nec viriliter ſtet. Deinde qui conſciret orationem eam ſatis eſſe, quæ ejus animum pungeret, vide ut eam rurſum obnubat, cauſa haud ſane reprehenſione digna afferenda. Eo enim dicto, Sed qui animo conſtans eſt, addit, Nec cogitur; ſed liber & ſui juris eſt. Atqui conſequens erat, ut diceret, Sed qui conſtans eſt, neque id indecorum eſſe putat. Verùm id acerbius erat. Itaq; aliud ſub- A ſtituit, eum conſolans, atque ad hanc potiùs cauſam venire paſſus. Siquidem minùs indignum eſt coactum, quàm dedecori habentem id vetare. Nam illud effœminati & miſeri ingenii eſt; hoc etiam depravati, nec rerum naturam rectè diſcernere ſcientis. Sed nondum ei diſputationi erat locus. Etenim nec neceſſitate incumbente fas eſſe eam, quæ virgo degere inſtituerit, arcere; ſed adverſus omnia, quæ præclarum hoc ſtudium impe-

† Scilicet imbecilliorem & qui non veſcatur. * Scilicet notati, non notantis.

Matt. 10, 30

diant, fortiter nitendum, audi quid Chriſtus cenſeat: *Qui pa-* B *trem aut matrem amat ſupra me, non eſt me dignus.* quippe quòd ubi quid Deo acceptum perſequamur, quiſquis prohibeat, ſeu pater, ſeu mater, ſeu quicunque ſit, hoſtis atq; inimicus ſit habendus. Sed hæc Paulus, qui auditorũ imperfectionẽ adhuc ſuſtineret, ſcribit inquiens: At qui animo cõſtans eſt, nec cogitur. Neq; hîc finem facit: quanquam non cogi, & liberum ac ſui juris eſſe, idem ſunt; ſed ſententiæ prolixitate, ac permiſſionum aſſiduitate, fractam & exilem mentem ſolatur: poſtea & alteram ad- C dens cauſam, Qui cum animo ſuo ſtatuit: neque enim ſufficit liberum eſſe, neque hinc ſolùm fit obnoxius; ſed ubi adſciſcat, atque ſtatuat, tum verò rectè facit. deinde ne propter ingentem indulgentiam nihil intereſſe crederes, iterum diſcrimen edit, timidè ille quidem; ſed edit tamen his verbis: *Itaque & qui nuptum elocat, rectè facit, & qui non elocat, rectius facit.* cæterùm quanto hoc rectius ſit, hîc non explicat, eadem de cauſa, quod

Math. 22, 30.

ſi ſcire vis, audi dicentem Chriſtum, *Nec ducunt, nec ducuntur,* D *ſed ſunt ſicut Angeli in cœlo.* Vidiſti diſcrimen, quò virginitas mortalem repentè attollit, modò ſi ea vera ſit.

LXXIX. *Nulla re inferiorem fuiſſe Angelis Eliam & qui ejus ſimiles, idque virginitatis beneficio.*

Etenim quare, ſodes, ab Angelis differebant Elias, Eliſæus, Joannes, germani hi virginitatis amatores? Nulla niſi quòd mortali natura erant obſtricti: cætera ſi quis accuratè inquirat, nihilo iis deterius affectos inveniet, atque hoc ipſum, quo inferiores videbantur, valde ad laudem facit. E

A Διὰ τί μὴ συνεβούλευσας ταύτης ἀπαλλαγῆναι τῆς ὑποψίας, ἀπαγαγεῖν τοῦ γάμου τὴν αὐτοῦ θυγατέρα; ὅτι, φησί, τῶν σφόδρα ἀσθενῶν καὶ χαμαὶ συρομένων ἦσαν αἱ τοιαῦται ψυχαί· τὰς δὲ οὕτω διακειμένας οὐκ ἐνῆν ἀθρόον ἀναγαγεῖν ἐπὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς παρθενίας λόγους. ὁ γὰρ οὕτω πρὸς τὰ τοῦ κόσμου πράγματα ἐπτοημένος, καὶ τὸν παρόντα βίον θαυμάζων, ὡς καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην παραίνεσιν αἰσχύνης ἄξιον εἶναι νομίζειν, ὃ τῶν οὐρανῶν ἄξιόν ἐστι, καὶ τῆς ἀγγελικῆς πολιτείας ἐγγύς· B πῶς ἂν ἠνέσχετο συμβουλῆς εἰς τοῦτο ἐναγούσης αὐτόν; καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ ἐπὶ πράγματος συγκεχωρημένου τοῦτο ὁ Παῦλος ἐποίησεν, ὅπου γε ἐπὶ κεκωλυμένου καὶ παρανόμου τὸ αὐτὸ πάλιν ποιῶν φαίνεται; οἷον τὸ τὴν τῶν βρωμάτων παρατήρησιν ἔχειν, καὶ τοῦτο μὲν ἐγκρίνειν, ἐκεῖνο δὲ ἐκβάλλειν, Ἰουδαϊκῆς ἀσθενείας ἦν· ἀλλ' ὅμως ἦσαν παρὰ Ῥωμαίοις οἱ ταύτην ἔχοντες τὴν ἀσθένειαν· καὶ οὐ μόνον αὐτῶν οὐ κατηγόρησε μετὰ σφοδρότητος, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι πλέον τούτου ποιεῖ. τοὺς γὰρ ἁμαρτάνοντας ἀφεὶς, τοῖς ἐπιχειροῦσι κωλύειν αὐτοὺς ἐπιτιμᾷ, λέγων· C σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; ἀλλ' οὐχ ὅταν Κολοσσαεῦσιν ἐπέστελλε, τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ἐξουσίας καὶ καθάπτεται αὐτῶν, καὶ φιλοσοφεῖ, λέγων· μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει· καὶ πάλιν· εἰ ἀπεθάνετε ἐν Χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε; μὴ ἅψῃ, μηδὲ γεύσῃ, μηδὲ θίγῃς, ἅ ἐστι πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει. τί δήποτε οὖν τοῦτο ποιεῖ; ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἦσαν ἰσχυροί· Ῥωμαῖοι δὲ πολλῆς ἔτι τῆς D συγκαταβάσεως ἐδέοντο, καὶ περιέμενε πρότερον τὴν πίστιν ἐν τῇ ἐκείνων παγῆναι ψυχῇ· δεδοικὼς μὴ πρὸ καιροῦ τοῦ δέοντος ταῦτα ἐπὶ τὸ τὰ ζιζάνια ἀνασπάσαι ἐλθὼν, πρόρριζα μετ' αὐτῶν συνανασπάσῃ καὶ τὰ τῆς ὑγιοῦς διδασκαλίας φυτά. διὰ τοῦτο οὔτε καθικνεῖται αὐτῶν σφοδρῶς, οὔτε ἀνεπιτιμήτους ἀφίησιν· ἀλλὰ καθάπτεται μὲν, ἀνυπόπτως δὲ καὶ λανθανόντως, καὶ ἐν τῇ τῶν ἑτέρων ἐπιτιμήσει. τῷ γὰρ λέγειν, τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει, δοκεῖ μὲν ἐπι- E στομίζειν τὸν ἐπιπλήττοντα ἐκεῖνον· τὸ δὲ ἀληθὲς τούτου διανίστησι ψυχὴν, ἐμφαίνων ὅτι τὸ τὰ τοιαῦτα αἱρεῖσθαι, οὐ τῶν βεβαίων οὐδὲ τῶν παγίως ἑστώτων ἐστὶν, ἀλλὰ τῶν ἔτι σαλευομένων, τῶν εἰ μὴ σταῖεν καὶ πεσεῖν κινδυνευόντων. τὸν αὐτὸν δὴ κἀνταῦθα φυλάττει νόμον, διὰ τὴν πολλὴν ἀσθένειαν τῶν ἐπαισχυνομένων τῷ πράγματι. οὐ γὰρ φανερῶς πρὸς αὐτὸν ἀποτείνεται, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπαίνοις τοῦ τὴν αὐτοῦ διατηροῦντος παρθένον, δίδωσιν αὐτῷ σφοδρὰν τὴν πληγήν. τί γάρ φησιν; ὃς δὲ ἕστηκεν A ἑδραῖος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, τοῦτο δὲ πρὸς ἀντιδιαστολὴν εἴρηται τοῦ εὐκόλως καὶ εὐχερῶς περιφερομένου, καὶ οὐδέποτε βέβαια βαδίζειν εἰδότος, οὐδὲ ἱστάναι μετὰ πολλῆς τῆς ἀνδρείας. εἶτα ἐπειδὴ συνεῖδεν ἱκανὸν ὄντα τὸν λόγον δακεῖν τὴν ἐκείνου ψυχὴν, ὅρα πῶς αὐτὸν συνεσκίασε πάλιν, αἰτίαν ἐπαγαγὼν οὐ σφόδρα κατηγορίας ἀξίαν. εἰπὼν γάρ· ὃς δὲ ἕστηκεν ἑδραῖος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· προσέθηκε· μὴ ἔχων ἀνάγκην, ἐξουσίαν δὲ ἔχων. καίτοι ἀκόλουθον ἦν εἰπεῖν· ὃς δὲ ἕστηκεν B ἑδραῖος, καὶ μὴ νομίζει τὸ πρᾶγμα ἀσχημοσύνην εἶναι· ἀλλὰ τοῦτο πληκτικώτερον ἦν· διὸ ἕτερον ἀντὶ τούτου προσέθηκε παραμυθούμενος αὐτὸν, καὶ διδοὺς μᾶλλον ἐπὶ ταύτην ἐλθεῖν τὴν αἰτίαν. οὐ γὰρ οὕτω δεινὸν τὸ πρᾶγμα δι' ἀνάγκην κωλύειν, ὡς δι' αἰσχύνην. τοῦτο μὲν γὰρ ψυχῆς ἐστιν ἀνάνδρου καὶ ταλαιπώρου· ἐκεῖνο δὲ καὶ διεφθαρμένης, καὶ οὐδὲ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ἐπισταμένης κρίνειν ὀρθῶς. ἀλλὰ τούτων οὔπω τῶν λόγων ἦν ὁ καιρός· ἐπεὶ ὅτι γε οὐδὲ ἀνάγκης ἐπικειμένης C θέμις τὴν προῃρημένην παρθενεύειν κωλύεσθαι, ἀλλὰ πρὸς πάντα ἵστασθαι χρὴ γενναίως τὰ διακόπτοντα τὴν καλὴν ταύτην ὁρμὴν, ἄκουσον τί φησιν ὁ Χριστός· ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. ὅταν γάρ τι μέλλωμεν τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων, ἅπας ὁ κωλύων ἐχθρὸς ἔστω καὶ πολέμιος, κἂν πατὴρ ᾖ, κἂν μήτηρ, κἂν ὁστισοῦν. ἀλλ' ὁ Παῦλος ἔτι διαβαστάζων τῶν ἀκουόντων τὸ ἀτελὲς, ταῦτα ἔγραφε, λέγων· ὃς δὲ ἕστηκεν ἑδραῖος μὴ ἔχων ἀνάγκην· καὶ οὐδὲ μέχρι D τούτου τὸν λόγον ἔστησε· καίτοι γε τὸ μὴ ἔχων ἀνάγκην, καὶ ἐξουσίαν ἔχων, ταὐτόν ἐστιν· ἀλλὰ τῷ μήκει τοῦ λόγου καὶ τῇ συνεχείᾳ τῆς συγχωρήσεως τὴν εὐτελῆ καὶ μικρὰν παραμυθεῖται διάνοιαν· μετὰ τούτων καὶ ἑτέραν αἰτίαν προσθεὶς τὸ, ὃς κέκρικεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ἐλεύθερον εἶναι, οὐδὲ ἀπὸ τούτου μόνον ὑπεύθυνός ἐστιν, ἀλλ' ὅταν ἕληται καὶ κρίνῃ, τότε καλῶς ποιεῖ. εἶτα ἵνα μὴ νομίσῃς διὰ τὴν πολλὴν συγκατάβασιν μηδὲν εἶναι τὸ μέσον, τίθησι πάλιν τὴν δια- E φορὰν, μεθ' ὑποστολῆς μὲν, τίθησι δὲ ὅμως λέγων· ὥστε καὶ ὁ ἐκγαμίζων καλῶς ποιεῖ· ὁ δὲ μὴ ἐκγαμίζων κρεῖσσον ποιεῖ. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ὅσον τὸ κρεῖττον, οὐκ ἔδειξε, διὰ τὴν αὐτὴν πάλιν αἰτίαν. σὺ δὲ εἰ θέλεις μαθεῖν, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ. εἶδες τὸ μέσον πῶς τὸν θνητὸν ἡ παρθενία ἀθρόον αἴρει, ὅταν ὄντως ᾖ παρθενία.

Τί γὰρ τῶν ἀγγέλων ἀπεῖχον, εἰπέ μοι, ὁ Ἠλίας, ὁ Ἐλισσαῖος, ὁ Ἰωάννης, οὗτοι οἱ γνήσιοι τῆς παρθενίας ἐρασταί; οὐδὲν ἀλλ' ἢ ὅσον θνητῇ προσεδέοντο φύσει· τὰ δὲ ἄλλα εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειεν, οὐδὲν χεῖρον ἐκείνων εὑρήσει διακειμένους· καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ τὸ δοκοῦν ἐλάττωμα εἶναι, μέγα εἰς ἐγκωμίου λόγον ἐστὶ

τὰ

τὴν γὰρ γῆν οἰκοῦντας, καὶ τῇ τῆς θνητῆς φύσεως ὑποκειμένους ἀνάγκῃ, δυνηθῆναι φθάσαι πρὸς ἐκείνην τὴν ἀρετὴν, ὅρα πόσης ἀνδρείας, πόσης φιλοσοφίας ἦν. ὅτι δὲ αὐτοὺς ἡ παρθενία τοιούτους ἐποίησε, δῆλον ἐκεῖθεν· εἰ γὰρ γυναῖκα εἶχον καὶ παῖδας, οὐκ ἂν εὐκόλως τὴν ἐρημίαν ᾤκησαν· οὐκ ἂν οἰκίας κατεφρόνησαν· οὐκ ἂν τῆς ἄλλης τοῦ βίου κατασκευῆς· νυνὶ δὲ πάντων τούτων ἀπολυθέντες τῶν δεσμῶν, ὡς ἐν οὐρανοῖς ὄντες οὕτω διετέλουν ἐπὶ τῆς γῆς· οὐ τοίχων δεόμενοι, οὐκ ὀροφῆς, οὐ κλίνης, οὐ τραπέζης, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων τινός· ἀλλ' ἀντὶ μὲν στέγης εἶχον τὸν οὐρανὸν, ἀντὶ δὲ κλίνης τὴν γῆν, ἀντὶ δὲ τραπέζης τὴν ἐρημίαν· καὶ πρᾶγμα ὃ τοῖς ἄλλοις αἴτιον εἶναι λιμοῦ δοκεῖ, τῆς ἐρημίας ἡ ἀκαρπία, τοῦτο τοὺς ἁγίους ἐκείνους ἐν ἀφθονίᾳ καθίστη. οὐ γὰρ ἀμπέλων αὐτοῖς ἔδει, οὐδὲ λειμώνων, οὐδὲ ληΐων, οὐδὲ ἀμητοῦ· ἀλλὰ τὸ μὲν ποτὸν αὐτοῖς ἄφθονον παρεῖχον καὶ ἡδὺ λίμναι καὶ ποταμοί· τράπεζαν δὲ τῷ μὲν ἄγγελος κατεσκεύαζε θαυμαστήν τινα καὶ παράδοξον, καὶ μείζονα ἢ κατ' ἀνθρωπίνην συνήθειαν· ὁ γὰρ εἷς ἄρτος, φησὶ, πρὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀσιτίαν ἤρκεσε· τὸν δὲ ἡ τοῦ πνεύματος χάρις πολλάκις ἔτρεφε θαυματουργοῦσα· καὶ οὐκ αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνον ἑτέρους. ὁ δὲ προφήτου πλέον Ἰωάννης „οὗ μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐκ ἐγήγερται, οὐδὲ ἀνθρωπί„νης ἐδεήθη τροφῆς. οὐ γὰρ σῖτος καὶ οἶνος καὶ ἔλαιον, ἀλλ' ἀκρίδες καὶ „μέλι ἄγριον τὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ διεκράτουν ζωήν. εἶδες ἀγγέλους ἐπὶ τῆς γῆς; παρθενίας ἰσχύν; τοὺς αἵματι καὶ σαρκὶ συμπεπλεγμένους, τοὺς χαμαὶ ἐρχομένους, τοὺς ἀνάγκῃ φύσεως ὑποκειμένους θνητῆς, ὡς τὸν οὐρανὸν ἤδη λαχόντας, ὡς ἀθανασίας μετειληφότας, οὕτως ἅπαντα ποιεῖν παρεσκεύαζε.

Πάντα γὰρ ἐκείνοις ἦν περιττὰ, οὐ ταῦτα μόνον τὰ ὄντως ὄντα περιττά· τρυφὴ, καὶ πλοῦτος, καὶ δυναστεία, καὶ δόξα, καὶ ὁ λοιπὸς τῶν ὀνείρων τούτων ὁρμαθός· ἀλλὰ καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι ἀναγκαῖα· οἰκίαι, καὶ πόλεις, καὶ τέχναι. τοῦτό ἐστιν εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον, τοῦτο παρθενίας ἀρετή. θαυμαστὸν μὲν γὰρ καὶ πολλῶν στεφάνων ἄξιον, καὶ τὸ τῆς ἐπιθυμίας περιγενέσθαι λύττης, καὶ μαινομένην κατέχειν τὴν φύσιν· ἀλλὰ τότε ὄντως γίνεται θαυμαστὸν, ὅταν ὁ τοιοῦτος βίος προσῇ· αὐτὸ δὲ καθ' ἑαυτὸ ἀσθενὲς, καὶ οὐχ ἱκανὸν σῶσαι τοὺς ἔχοντας. καὶ μαρτυρήσειαν ἂν ἡμῖν ὅσαι παρθενίαν μὲν ἀσκοῦσι καὶ νῦν· τοσοῦτον δὲ ἀπέχουσιν Ἠλίου καὶ Ἐλισσαίου καὶ Ἰωάννου, ὅσον ἡ γῆ τοῦ οὐρανοῦ. ὥσπερ γὰρ τὸ εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον ἂν περιέλῃς, αὐτὰ τὰ νεῦρα τῆς παρθενίας ἐξέκοψας· οὕτως ὅταν αὐτὴν μετὰ πολιτείας ἔχῃς ἀρίστης, τὴν ῥίζαν καὶ τὴν ὑπόθεσιν ἔχεις τῶν καλῶν. καθάπερ γὰρ ῥίζαν καὶ γῆ λιπαρὰ καὶ γόνιμος, οὕτως οἶδεν ἀρίστη πολιτεία τρέφειν τοὺς τῆς παρθενίας καρπούς. μᾶλλον δὲ καὶ ῥίζα καὶ καρπὸς παρθενίας ὁ ἐσταυρωμένος βίος ἐστίν. αὕτη τοὺς γενναίους ἐκείνους πρὸς τὸν θαυμαστὸν ἤλειψε δρόμον, πάντα μὲν αὐτῶν τὰ δεσμὰ περικόψασα, ποσὶ δὲ εὐλύτοις καὶ κούφοις καθάπερ πτηνοὺς ἀφεῖσα πέτασθαι πρὸς τὸν οὐρανόν. ὅπου γὰρ οὔτε γυναικὸς θεραπεία, οὔτε παίδων ἐπιμέλεια, πολλὴ τῆς ἀκτημοσύνης ἡ εὐκολία· ἀκτημοσύνη δὲ ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ τῶν οὐρανῶν, οὐ φόβων μόνον, οὐδὲ φροντίδων, οὐδὲ κινδύνων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης δυσκολίας ἡμᾶς ἀπαλλάττουσα.

Ὁ μὲν γὰρ μηδὲν ἔχων, ὡς τὰ πάντα κατέχων, οὕτως ἁπάντων καταφρονεῖ, καὶ παῤῥησίᾳ κέχρηται πολλῇ, καὶ πρὸς ἄρχοντας, καὶ πρὸς δυνάστας, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν τὸ διάδημα περικείμενον. ὁ χρημάτων καταφρονῶν ὁδῷ προβαίνων, καὶ θανάτου καταφρονήσει ῥᾳδίως. τούτων δὲ γενόμενος ἀνώτερος, πᾶσι μετὰ παῤῥησίας διαλέξεται, οὐδένα δεδοικὼς, οὐδὲ τρέμων. ὁ δὲ περὶ χρήματα ἠσχολημένος, οὐ χρημάτων ἐστὶ μόνον δοῦλος, ἀλλὰ καὶ δόξης, καὶ τιμῆς, καὶ τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ πάντων „ἁπλῶς εἰπεῖν τῶν βιωτικῶν. διὰ τοῦτο ῥίζαν αὐτὴν τῶν κακῶν πάντων „ὁ Παῦλος ἐκάλεσεν. ἀλλὰ ταύτην ἱκανὴ ξηρᾶναι τὴν ῥίζαν ἡ παρθενία, καὶ ἑτέραν ἡμῖν ἐνθεῖναι τὴν ἀρίστην, τὴν ἅπαντα βλαστάνουσαν τὰ καλά· ἐλευθερίαν, παῤῥησίαν, ἀνδρείαν, ζῆλον πεπυρωμένον, ἔρωτα τῶν οὐρανίων θερμὸν, ὑπεροψίαν πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· οὕτω τὸ εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον γίνεται.

Ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς τῶν πολλῶν λόγος; ὁ πατριάρχης, φησὶν, Ἀβραὰμ καὶ γυναῖκα εἶχε, καὶ παῖδας, καὶ χρήματα, καὶ ποίμνια, καὶ βουκόλια· καὶ μετὰ πάντα ἐκεῖνα Ἰωάννης ὅ, τε Βαπτιστὴς ὅ, τε εὐαγγελιστὴς, παρθένοι ἀμφότεροι τυγχάνοντες, καὶ Παῦλος καὶ Πέτρος ἐπὶ τῆς ἐγκρατείας διαλάμψαντες εἰς τοὺς ἐκείνου κόλπους εὔχονται ἐλθεῖν. τίς σοι τοῦτο εἶπεν, ὦ βέλτιστε; ποῖος προφήτης; τίς εὐαγγελιστής; αὐτός, φησιν, ὁ Χριστός. τὸν γὰρ ἑκατοντάρχην ἰδὼν „πολλὴν ἔχοντα πίστιν, ἔλεγεν· ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, „καὶ Ἰακώβ. καὶ ὁ Λάζαρος μετ' αὐτοῦ τότε ὁρᾶται ὑπὸ τοῦ πλουσίου τρυφῶν. καὶ τί τοῦτο πρὸς Παῦλον; τί δὲ πρὸς Πέτρον; τί δὲ πρὸς Ἰωάννην; οὐ γὰρ ὁ Λάζαρος Παῦλος καὶ Ἰωάννης ἦν, οὐδὲ οἱ πολλοὶ οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, ὁ τῶν ἀποστόλων ἦσαν χορός. ὥστε περιττὸς ὑμῖν οὗτος ὁ λόγος καὶ μάταιος. εἰ δὲ θέλεις ὅλως ἀκοῦσαι τὰ τῶν ἀποστόλων ἔπαθλα, ἄκουσον τοῦ μέλλοντος αὐτὰ διδόναι, λέγοντος·

Nam in terra degentes, ac ſub mortalis naturæ neceſſitatem ſubjectos, ad eam virtutem evadere potuiſſe, vide quantæ fortitudinis, quantæ philoſophiæ erat. At virginitatem eos tales comparaſſe, hinc perſpicuum eſt. Siquidem enim conjuges atque liberos habuiſſent, non tam facilè deſerta habitaſſent, ædes, & reliquum vitæ apparatum neglexiſſent. Nunc iis omnibus vinculis ſoluti, in terra velut in cœlo degentes agitabant, non parietibus, non tecto, non thoro, non menſa, non alio id genus ullo indigentes: quin cœlum pro tecto, humum pro thoro, ſolitudinem pro menſa habebant, ac quæ res aliis famis cauſa videatur, deſerti ſterilitas, ea ſanctis illis abundantiam præſtabat. Siquidem nec vitibus, nec pratis, nec frugibus, nec meſſe opus habebant; ſed uberem ac dulcem potum ſtagna & fluvii ſuppeditabant. Menſam uni Angelus paravit inauditam, inſolentem, humana conſuetudine majorem. *Unus enim*, inquit, *panis ad quadraginta dierum inediam ſuffecit.* Alterum ſpiritus gratia ſæpe mirificè pavit; neque eum ſolum; ſed alios etiam ejus cauſa. Cæterùm Joannes plus quàm Propheta, quo nullus in fœminarum natis major ſurrexit, nec humani cibi indiguit: qui non frumento, vino, oleo; *ſed locuſtis ſilveſtrique melle corporis vitam toleraret.* En terreſtres Angelos: en virginitatis vim: efficiebat, ut homines carne atque ſanguine coagmentati, humi gradientes, mortalis naturæ neceſſitati obnoxii, tanquam incorporei, tanquam cœlum jam adepti, tanquam immortalitatem conſequuti, cuncta præſtarent. 3. Reg. 19. 8 Vide 4. Reg. 4. Matt. 3, 4.

LXXX. *Quid ſit honeſtas & aſſiduitas decora.*

Quippe erant iis cuncta ſupervacua, non hæc ſolum; quæ verè ſupervacua ſunt, deliciæ, opes, potentia, gloria & reliqua ſomniorum iſtorum ſeries; ſed etiam quæ neceſſaria videntur, ædes, urbes, artificia. Hoc eſt honeſtas & decora aſſiduitas, hoc virginitatis virtus. Nam ingens quidem & multis coronis dignum eſt, libidinum inſaniam frangere, ac furentem naturam coërcere; ſed tum verè ingens, cùm ejuſmodi etiam vita accedit, ſeorſim & per ſe exile eſt, neque eo præditos ſervare poteſt. Atque hic nobis teſtes ſint, quotquot hodiéque virginitatem exercent, quæ tantum abſunt ab Elia, & Eliſæo, & Joanne, quantum terra à cœlo. Ut enim, ſi honeſtatem & decoram aſſiduitatem auferas, virginitatis nervos incideris; ita ſi eam cum vita quàm optima conjungas, radicem ac fontem bonorum tenes. Nam quemadmodum radix & terra pinguis ac fertilis; ſic vita quàm optima virginitatis fructus educere novit: imò & radix & fructus virginitatis, vita crucifixa eſt. Hæc generoſos illos ad mirabilem curſum inunxit, vinculis omnibus reciſis, liberis ac pernicibus pedibus, tanquam alatos, in cœlum evolaturos dimittens. Ubi enim nec uxoris ſtudium, nec liberorum procuratio ſit, perfacilis eſt egeſtas. Egeſtas autem nos cœlo affines præſtat, non terroribus ſolùm, & curis ac periculis; ſed reliquis etiam omnibus moleſtiis liberans.

LXXXI. *Quantum bonum ſit egeſtas.*

Nam qui nihil habet, ceu omnia tenens, omnia contemnit, & magna libertate adverſus magiſtratus, primates, atque ipſum diademate ornatum utitur. Qui opes contemnit, ſenſim progreſſus, facile mortem etiam contemnet: atque his excelſior, omnes intrepidè alloquetur, neminem pavens ac formidans. Atqui opibus occupetur, non opum tantùm mancipium eſt; ſed etiam gloriæ, honoris, præſentis vitæ, atque ut ſemel dicam, omnium quæ ad vitam pertinent. *Itaque avaritiam Paulus malorum omnium radicem dixit.* Verùm & hanc radicem virginitas potis eſt exſiccare, & aliam optimam nobis indere, unde bona omnia pullulent, libertas, fiducia, fortitudo, flagrans ardor, cœleſtium fervens ſtudium, terreſtrium omnium deſpectus. Ita honeſtas & decora aſſiduitas paratúr. *Alludit ad ea quæ de Elia 3. Reg. 18, 18. & de Eliſæo 4. Reg. 3, 13. & proximo ſcribuntur.* 1. Tim 6, 10.

LXXXII *Contra eos, qui dicunt optare virgines in Abrahami ſinum venire.*

Sed quæ eſt verò hæc multorum ſapiens oratio? Parens, inquit, Abrahamus & uxorem habuit, & liberos, & opes, & greges, & armenta: ac poſt ea omnia Joannes tum Baptiſta, tum Evangeliſta, uterque virgo, & Paulus atque Petrus continentia illuſtres, ne ejus ſinum venire optant. Et quis autem tibi id dixit, bone vir? quis Propheta? quis Evangeliſta? Ipſe, inquit, Chriſtus. Nam Centurionem videns ſumma fiducia præditum, ait: *Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abrahamo, & Iſaaco, & Jacobo.* Quin Lazarus cum eo tum delicians à divite videtur. Quid hoc ad Paulum? quid ad Petrum? quid ad Joannem: neque enim aut Lazarus, Paulus ac Joannes erat, aut multi illi ab Oriente & Occidente, Apoſtolorum chorus. Itaque hæc vobis caſſa & inanis eſt oratio. Quòd ſi Apoſtolorum præmia planè audire vis, ea contributuri ſententiam accipe: Matt. 8, 11. Luc. 16.

Sede-

Matt.19,28. *Sedebitis vos quoq; in duodecim ſedilibus, duodecim Iſraelitarum tribus judicantes.* Nuſquam hîc aut Abrahamus, aut ejus natus, aut nepos, aut qui eos acceperit ſinus; ſed dignitas longè hac ſublimior. Nam hi illorum poſteros iudicaturi ſedebunt. Neque hîc duntaxat evidens diſcrimen eſt; ſed quòd quæ Abrahamus eſt adeptus, multi nanciſcentur. *Multi* enim, inquit, *ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abrahamo, & Iſaaco, & Jacobo:* ſedilia illa, niſi ſanctorum horum chorus, occupabit nemo. Et adhuc greges, armenta, matrimonia, liberos commemotatis? Quid igitur, inquit, ſi virginum multi poſt graves ſudores eò venire optant? Ego verò majus etiam quiddam confirmabo, virginum multos nec eos quidem ſinus, nec minora conſequnturos; ſed in gehennam diſceſſuros: atque id virgines

Matt 25. *ἀνθυποφορὰ eſt ejus, quem ex adverſo loquentem induxerat.*

oſtendunt thalamo excluſæ. Ergo hinc virginitati par eſt matrimonium: imò hæc etiam deterior. Nam exemplum tuum eo vel deteriorem facit. Quòd ſi enim maritus Abrahamus in requiete & deliciis eſt, virgines in gehenna, id ex oratione veſtra conjectandum relinquitur. Sed non ita eſt, inquam: quin adeò matrimonio deterior non eſt, ut longè etiam præſtantior ſit. Quo modo? Quòd nec Abrahamum matrimonium talem præſtitit, nec miſeras illas virginitas perdidit; ſed & Patriarcham reliqua vitæ virtus illuſtrem reddidit, & has reliqua vitæ fœditas igni tradidit. Siquidem ille etiam maritus degens, virginitatis bonis perfungi ſtuduit, honeſtate inquam & decora aſſiduitate: hæ virginitatem amplexæ, in vitæ procellas & matrimonii negotia reciderunt. Quid igitur, inquit, & nunc vetat maritum, ac liberis, opibus, cæteriſque omnibus affectum, decoram aſſiduitatem tueri? Primùm, quòd nemo nunc par eſt Abrahamo; ſed nec parvo intervallo proximus. Nam ille, qui & opes & uxorem haberet, etiam magis quàm qui inopiam profiteantur, pecunias contempſit, & voluptatem fortiùs quàm virgines cohibuit. Hi enim quotidie libidinibus ardent; ille adeò eam flammam extinxerat, neque ulla cupiditate obſtrictus tenebatur, ut non ſolùm pellice abſtineret; ſed etiam domo eam pelleret, quò litis ac diſſidii occaſionem omnem tolleret. Quod equidem nunc haud temerè reperire eſt.

LXXXIII. *Non eundem virtutis modum nobis & antiquis propoſitum eſſe.*

Præterea autem, quod initiò dicebam, & nunc repetam, non eundem à nobis atque ab illis virtutis modum exigi. Siquidem nunc perfecto eſſe non licet, *niſi omnibus venditis*, niſi omnibus valere juſſis, non opibus tantùm & ædibus; ſed anima etiam ſua. Tum nondum tantæ accurationis ſpecimen erat. Quid igitur, inquit, accuratiùs nunc Patriarcha vivimus? Debeiemus certè, atque id jubemur; ſed non præſtamus: ideoque longè à juſto relinquimur. Nam quin majora nobis certamina propoſita ſint, nulli dubium eſt. Itaque Noë laudans ſcriptura, non ſimpliciter id facit; ſed cum adduamento quodam, *Noë, qui vir bonus eſſet, & ætatis ſuæ perfectiſſimus, Deo ſe probavit:* non ſimpliciter perfectiſſimus; ſed ea tempeſtate: Multi enim ſunt perfectionis modi, aliis atque aliis temporibus deſcripti: ac quod aliquando perfectum fuit, temporis progreſſu in poſterum fit imperfectum. Verbigratia. Aliquando perfectus erat, qui legem exequebatur: *nam hæc qui præſtet, inquit, per ea victurus eſt:* at Chriſtus exortus perfectum hoc imperfectum oſtendit. *Niſi enim*, inquit, *juſtitia Scribas & Phariſæos excellueritis, non eſtis in cœleſte regnum ingreſſuri.* Tum homicidium ſolum atrox videbatur: nunc vel ira duntaxat ac convitium ad gehennam rapere queat. Tum adulterium ſolum plectebatur: nunc vel flagitioſis oculis mulierem aſpicere, non abeſt à ſupplicio. Tum perjurium ſolum à malo erat: nunc vel jurare. *Nam quod præter hæc eſt*, inquit, *à malo eſt.* Ab iis nihil amplius requirebatur, quàm amare eos, qui ſe amarent: nunc magnum hoc & præclarum, tam eſt imperfectum, ut eo perfuncti, nihilo publicanis præſtemus.

Matt. 19. Luc 14. Gen.6,9. Levit 18,5. Matt.5,20

LXXXIV. *Meritò eorundem rectè factorum non idem præmium nobis & antiquis propoſitum eſſe.*

Cur igitur non idem præmium iiſdem rectè factis & noſtris & antiquorum, propoſitum eſt; ſed majorem virtutem prodamus neceſſe eſt, ſi eadem quæ illi conſequemur? Quòd nunc ingens Spiritus gratia effuſa eſt, & magnum adventus Chriſti munus: adultos quippe pro infantibus reddidit. Itaq; quemadmodũ nos à pueris noſtris puberibus majorem virtutem poſtulamus, & quæ in prima ætate facientes laudabamus, eadem viros præſtantes non æquè admiramur; ſed alia multo iis graviora edere jubemus: ita & ab humana natura Deus primo quoq; tempore eximia quædam facinora non exigebat, ut quæ puerilius affecta eſſet:

A καθίσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. καὶ οὐδαμοῦ ἐνταῦθα ὁ Ἀβραάμ, οὔτε ὁ τούτου παῖς, οὐδὲ ὁ ἐκείνου, οὐδὲ λαχὼν αὐτοὺς κόλπος, ἀλλ' ἀξία πολλῷ μείζων ἐκείνης. τοὺς γὰρ ἐκείνων οὗτοι καθεδοῦνται κρίνοντες ἐκγόνους. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον ἡ διαφορὰ δήλη· ἀλλ' ὅτι ὧν μὲν ὁ Ἀβραὰμ ἔτυχε πολλοὶ τεύξονται. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται, φησὶν, ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· τῶν δὲ
B θρόνων ἐκείνων οὐδεὶς ἕτερος ἐπιλήψεται, ἀλλὰ μόνος ὁ τῶν ἁγίων τούτων χορός. ἔτ' οὖν, εἰπέ μοι, ποιμνίων μέμνησθε, καὶ βουκολίων, καὶ γάμων, καὶ παίδων; τί οὖν, φησιν, ὅταν τῶν παρθενευσάντων πολλοὶ μετὰ τοὺς πολλοὺς ἱδρῶτας εὔχονται χωρῆσαι ἐκεῖ; ἐγὼ δὲ τούτου μεῖζον ἐρῶ, ὅτι πολλοὶ τῶν παρθενευσάντων οὐδὲ ἐκείνων ἐπιτεύξονται τῶν κόλπων, οὐδὲ τῶν ἐλαττόνων, ἀλλ' εἰς τὴν γέενναν αὐτὴν ἀπελεύσονται. καὶ δηλοῦσιν αἱ τοῦ νυμφῶνος ἀποκλεισθεῖσαι παρθένοι. ἆρ' οὖν ἐντεῦθεν οὐ
C τῆς παρθενίας ἴσος ὁ γάμος· ἢ καὶ χείρων. τὸ γὰρ ὑπόδειγμα τὸ σὸν καὶ χείρονα αὐτὴν ποιεῖ. εἰ γὰρ ὁ μὲν γεγαμηκὼς Ἀβραὰμ ἐν ἀνέσει καὶ τρυφῇ, οἱ δὲ παρθενεύσαντες ἐν γεέννῃ· οὐκ ἔτι λείπεται κατὰ τὸν ὑμέτερον ὑποπτεῦσαι λόγον. ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν. οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἐλάττων, ἀλλὰ καὶ πολλῷ βελτίων ἡ παρθενία τοῦ γάμου. πῶς; ὅτι οὔτε τὸν Ἀβραὰμ ὁ γάμος τοιοῦτον ἐποίησεν, οὔτε ἡ παρθενία τὰς ἀθλίας ἐκείνας ἀπώλεσεν· ἀλλὰ καὶ τὸν πατριάρχην ἡ λοιπὴ τῆς ψυχῆς
D ἀρετὴ λαμπρὸν ἀπέδειξε. καὶ ταύτας ἡ λοιπὴ κακία τοῦ βίου τῷ πυρὶ παρέδωκεν. ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ ἐν γάμῳ ζῶν ἐσπούδασε τὰ τῆς παρθενίας κατορθῶσαι καλά· τὸ εὔσχημον λέγω, καὶ εὐπρόσεδρον· αὗται δὲ καὶ παρθενίας ἐλειμμέναι, εἰς τοὺς τοῦ βίου κλύδωνας καὶ τὰς ἐν γάμῳ πραγματείας κατέπεσαν. τί οὖν κωλύει, φησὶ, καὶ νῦν μετὰ τοῦ γάμου καὶ τῶν παίδων, καὶ τῶν χρημάτων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τὸ εὐπρόσεδρον διασῶσαι; πρῶτον μὲν ὅτι οὐδεὶς κατὰ τὸν Ἀβραὰμ νῦν· ἀλλ' οὐδὲ κατὰ
E μικρὸν ἐγγύς. καὶ γὰρ τῶν ἀκτημοσύνην ἀσκούντων μᾶλλον ἐκεῖνος χρημάτων κατεφρόνησε, πλοῦτον καὶ γυναῖκα ἔχων, καὶ ἡδονῆς μᾶλλον τῶν παρθενευόντων ἐκράτει. οὗτοι μὲν γὰρ καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας φλέγονται τὴν ἡμέραν· ἐκεῖνος δὲ οὕτω ταύτην κατέσβεσε τὴν φλόγα, καὶ οὐδεμιᾷ συνδέδετο προσπαθείᾳ, ὡς μὴ μόνον ἀπέχεσθαι τῆς παλλακίδος, ἀλλὰ καὶ ἐκβαλεῖν αὐτὴν τῆς οἰκίας, ὑπὲρ τοῦ μάχης καὶ στάσεως πᾶσαν ὑπόθεσιν ἀνελεῖν· νῦν δὲ οὐ σφόδρα
A εὔκολον τοῦτο εὑρεῖν.

Καὶ χωρὶς τούτων δὲ, ὅπερ καὶ ἀρχόμενος ἔλεγον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ· ὅτι οὐ τὸ αὐτὸ τῆς ἀρετῆς ἀπαιτούμεθα μέτρον ἡμεῖς τε κἀκεῖνοι. νῦν μὲν γὰρ οὐκ ἔστι τέλειον εἶναι μὴ πάντα πωλήσαντα. μὴ πᾶσιν ἀποταξάμενον, οὐ χρήμασι λέγω μόνον καὶ οἰκίᾳ, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ τῇ ἑαυτοῦ· τότε οὔπω τοσαύτης ἀκριβείας ἐπίδειξις ἦν. τί οὖν ἀκριβέστερον ἡμεῖς, φησι, τοῦ πατριάρχου βιούμεθα νῦν; ὀφείλομεν μὲν,
B καὶ τοῦτο ἐπιτετάγμεθα, οὐ βιούμεθα δέ· καὶ διὰ τοῦτο πολὺ τοῦ δικαίου λειπόμεθα· ἐπεὶ ὅτι γε μείζονα ἡμῖν τὰ σκάμματα πρόκειται, παντί που δῆλόν ἐστι. διὰ τοῦτο καὶ τὸν Νῶε θαυμάζουσα ἡ γραφὴ, οὐχ ἁπλῶς τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τινός. Νῶε γάρ, φησι, δίκαιος τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ τῷ θεῷ εὐηρέστησεν. οὐχ ἁπλῶς τέλειος, ἀλλ' ἐν τῷ τότε καιρῷ. πολλοὶ γὰρ τελειότητος τρόποι κατὰ διαφόρους ὡρισμένοι καιρούς· καὶ τοῦ χρόνου προκόπτοντος τό ποτε τέλειον,
C ἀτελὲς ὕστερον γίνεται. οἷόν τι λέγω· τέλειος ἦν ποτε ὁ κατὰ τὸν νόμον βιῶν· ὁ ποιήσας γὰρ αὐτά, φησι, ζήσεται ἐν αὐτοῖς· ἀλλ' ἐλθὼν ὁ Χριστὸς τοῦτο τὸ τέλειον ἔδειξεν ἀτελές. ἐὰν γὰρ μὴ περισσεύσῃ, φησὶν, ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. τότε φόνος ἐδόκει μόνον εἶναι δεινόν. νῦν δὲ καὶ ὀργὴ καὶ λοιδορία μόνη τῇ γεέννῃ παραπέμψαι δύναιτ' ἄν. τότε μοιχεία ἐκολάζετο μόνον· νῦν δὲ καὶ τὸ ἀκολάστοις
D ὀφθαλμοῖς γυναῖκα ἰδεῖν, οὐκ ἀπήλλακται τιμωρίας. τότε ἡ ἐπιορκία μόνη ἦν ἐκ τοῦ πονηροῦ· νῦν δὲ καὶ τὸ ὀμόσαι. τὸ γὰρ περισσὸν, φησι, τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν. οὐδὲν πλέον ἀπῃτοῦντο οἱ τότε, ἢ τὸ τοὺς φιλοῦντας ἀγαπᾶν· νῦν δὲ τὸ μέγα τοῦτο καὶ θαυμαστὸν οὕτως ἐστὶν ἀτελὲς, ὡς καὶ μετὰ τὴν κατόρθωσιν αὐτοῦ, μηδὲν πλέον ἡμᾶς ἔχειν τῶν τελωνῶν.

Τί δήποτε οὖν τῶν αὐτῶν κατορθωμάτων οὐχ ὁ αὐτὸς κεῖται μισθὸς
E ἡμῖν καὶ τοῖς ἐν τῇ παλαιᾷ, ἀλλὰ μείζονα ἐπιδείκνυσθαι δεῖ τὴν ἀρετὴν, εἰ μέλλοιμεν τῶν αὐτῶν ἐκείνοις τυγχάνειν; ὅτι πολλὴ ἡ τοῦ πνεύματος χάρις ἐκκέχυται νῦν, καὶ μεγάλη τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἡ δωρεά. ἄνδρας γὰρ αὕτη τελείους ἀντὶ νηπίων ἐποίησεν. ὥσπερ οὖν ἡμεῖς τοὺς παῖδας τοὺς ἡμετέρους, ὅταν ἡβήσωσι, πολλῷ μείζονα ἀπαιτούμεθα τὰ κατορθώματα, καὶ ἃ ποιοῦντας πρότερον ἐπῃνοῦμεν κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν, ταῦτα γενομένους ἄνδρας, καὶ κατορθοῦντας· οὐκέτι ὁμοίως θαυμάζομεν, ἀλλ' ἕτερα πολλῷ μείζονα ἐκείνων κελεύομεν ἐπιδείκνυσθαι· οὕτω καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὁ θεὸς ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις οὐ μεγάλα ἀπῄτει τὰ κατορθώματα, ἅτε νηπιωδέστερον διακειμένην·

ἐπειδὴ

ἐπειδὴ δὲ προφητῶν ἤκουσεν, ἀποστόλων, τοῦ πνεύματος ἐπέτυχε χάριτος, ἐπέτεινεν αὐτῇ τῶν κατορθωμάτων τὸ μέγεθος. εἰκότως. καὶ γὰρ μισθοὺς μείζονας εἶχε, καὶ τὰ ἔπαθλα πολλῷ λαμπρότερα νῦν. οὐκέτι γὰρ γῆ καὶ τὰ ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ᾽ οὐρανὸς, καὶ τὰ νοῦν ὑπερβαίνοντα ἀγαθὰ τοῖς κατορθοῦσιν ἀπόκειται. πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔτι μένειν σμικρότητος ἀνδρωθέντας; τότε μὲν γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη καθ᾽ ἑαυτῆς ἐσχίζετο φύσις, καὶ πόλεμος ἦν ἄσπονδος· καὶ τοῦτο ὁ Παῦλος „διηγούμενος οὕτω σί πως φησίν· βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλε-„σί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά „με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου· ἀλλὰ νῦν οὐκ „ἔστι ταῦτα. τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ „Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, κατ-„έκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί· καὶ περὶ τούτων εὐχαριστῶν ὁ Παῦ-„λος ἔλεγε· ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώ-„ματος τοῦ θανάτου τούτου; εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. διὰ τοῦτο κολαζόμεθα εἰκότως, ὅτι τοῖς συμπεποδισμένοις ἴσα τρέχειν οὐ βουλόμεθα οἱ λελυμένοι· μᾶλλον δὲ κἂν ἴσα δυνηθῶμεν, οὐδὲ οὕτως ἀπηλλάγμεθα τῆς κολάσεως. τοὺς γὰρ βαθείας ἀπολαύοντας εἰρήνης, τῶν σφόδρα βαρυνομένων πολέμῳ, πολλῷ μείζονα δεῖ καὶ λαμπρότερα ἐστάναι τὰ τρόπαια. εἰ δὲ μέλλοιμεν περὶ χρήματα, καὶ τρυφὴν, καὶ γυναῖκας, καὶ πραγμάτων ἐπιμέλειαν στρέφεσθαι, πότε ἄνδρες ἐσόμεθα, πότε πνεύματι ζήσομεν, πότε τὰ τοῦ κυρίου μεριμνήσομεν; ὅταν ἀποδημήσωμεν ἐντεῦθεν; ἀλλ᾽ οὐκέτι πόνων οὐδὲ ἀγώνων καιρὸς, ἀλλὰ στεφάνων καὶ κολάσεων. τότε κἂν παρθένος ᾖ τις οὐκ ἔχουσα ἔλαιον ἐν ταῖς λαμπάσιν, οὐ δυνήσεται παρ᾽ ἑτέρων λαβεῖν, ἀλλ᾽ ἔξω μενεῖ· κἂν ῥυπαρὰ τὰ ἱμάτια ἐνδεδυμένος παραγένηται, οὐ δυνήσεται ἐξελθὼν ἀμείψαι τὴν στολὴν, ἀλλ᾽ εἰς τὸ τῆς γεέννης ἀπαχθήσεται πῦρ· κἂν αὐτὸν παρακαλῇ τὸν Ἀβραὰμ, οὐδὲν αὐτῷ πλέον ἔσται λοιπόν. τῆς γὰρ κυρίας παραγινομένης, καὶ τοῦ βήματος τεθέντος, καὶ τοῦ δικαστοῦ καθίσαντος, καὶ τοῦ ποταμοῦ συρομένου τῆς φλογὸς, καὶ τῆς ἐξετάσεως γινομένης τῶν πεπραγμένων ἡμῖν, οὐκέτι λοιπὸν ἀποκλύσασθαι τὰ πλημμελήματα συγχωρούμεθα, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν ὀφειλομένην ἀπὸ τούτων δίκην καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες ἑλκόμεθα μόνον· οὐδεὶς ἡμᾶς ἐξαιτήσασθαι τότε δυνήσεται· ἀλλὰ κἂν τύχῃ τῶν αὐτῶν τοῖς μεγάλοις καὶ θαυμαστοῖς ἀνδράσι παρρησίαν ἔχων τις· κἂν Νῶε, κἂν Ἰὼβ, κἂν Δανιὴλ, κἂν ὑπὲρ παίδων δέηται καὶ θυγατέρων, οὐδὲν ἔσται πλέον· ἀλλ᾽ ἀνάγκη λοιπὸν ἀθάνατα κολάζεσθαι τοὺς ἡμαρτηκότας, ὥσπερ οὖν καὶ τιμᾶσθαι τοὺς κατωρθωκότας. ὅτι γὰρ οὔτε τούτων οὔτε ἐκείνων τέλος ἔσται ὁ Χριστὸς ἀπεφήνατο, ὥσπερ τὴν ζωὴν αἰώνιον, οὕτω καὶ τὴν κόλασιν αἰώνιον εἶναι λέγων. ὅτε γὰρ τοὺς „μὲν ἐκ δεξιῶν ἀπεδέξατο, τοὺς δὲ ἐξ εὐωνύμων κατεδίκασεν, ἐπήγαγε λέγων· ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι „εἰς ζωὴν αἰώνιον. διὸ χρὴ πάντα ἐνταῦθα πραγματεύεσθαι, καὶ τὸν ἔχοντα γυναῖκα ὡς μὴ ἔχοντα εἶναι, καὶ τὸν ὄντως οὐκ ἔχοντα, μετὰ τῆς παρθενίας καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀσκεῖν ἀρετήν. ἵνα μὴ μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀποδημίαν ἀνόνητα ἀποδυρώμεθα.

A at ubi Prophetas, Apoſtolos audivit, Spiritus gratiam conſequuta eſt, virtutis ei magnitudinem auxit. Nec injuria. Nam & mercedem ampliorem, & præmia multo illuſtriora nunc propoſuit: non enim ampliùs terra ac terrena; ſed cœlum, & quæ intelligentiam ſuperent, bona, perſunctos exſpectant. An non igitur abſurdum ſit, adultos adhuc in eadem infantia perſiſtere? Nam humana tum natura adverſum ſe factionibus diſceſſerat, bello ardens internecino. Atq; id deſcribens Paulus, ait: B *Aliam video legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ,* (Rom. 7, 23.) *& captivantem me legi peccati, quæ lex eſt in membris meis.* At nunc hæc non ſunt. *Quod enim legi propter carnem impotenti* (Rom. 8, 3.) *deſperatum erat, id Deus præſtitit ſuo ipſius filio miſſo, carne ſontis ſimili, & de peccato peccatum per carnem convicit:* de eóque gratias agens Paulus, *Miſer*, inquit, *ego homo, quis me ab hujus mortis corpore liberet? Ago Deo gratias per Jeſum Chriſtum.* (Rom. 7, 24.) Itaque meritò punimur, ſoluti tantundem currere, quantum impediti, nolentes. C Quanquam ut tantundem poſſimus, ne ſic quidem pœna ſolvimur. nam qui alta pace fruatur, longè majus & illuſtrius tropæum erigere par eſt, quàm qui admodum bello premantur. Quòd ſi in opibus, delitiis, conjugum ſtudio, rerum procuratione aſſiduè verſamur, ecquando viri evademus, ſpiritu vivemus, Domini res curabimus? an poſtquam hinc migratum erit? at non id laborum ac certaminis; ſed præmiorum & pœnarum tempus erit. Tum nec virgini oleum in lucernis non (Matt. 25.) D habenti, ab aliis ſumere licebit; ſed foris manebit: nec qui ſordidis indutus aſtet, egreſſus mutare veſtem poterit; ſed ad gehennæ ignem abripietur: (Matt. 22.) nec ſi vel Abrahamum imploret, quicquam tum proficiet. Quippe orta jam die capitali, & manante quaſi quodam ignis fluvio, ac judice pro tribunali ſedente, (Dan. 7.) habenda actionum noſtrarum quæſtione, non jam porrò flagitia eluere ſinemur; ſed ſupplicium iis debitum velimus nolimus trahimur modò, nullius tum precibus condonandi, ; ſed E quantumvis quis pari fiducia ſit cum magnis & auguſtis viris, quantumvis Noe, Jobus, Daniel ſit, etiamſi pro liberis ac filiabus deprecetur, nihil agat; ſed neceſſe ſit conſceleratos immortales porrò pœnas expendere, ut qui rectè fecerunt honorem inire. (*Reſpicit ad Ezech. c. 14. 14.*) Nam neque his, neque illis finem fore Chriſtus declaravit, ut vitam, ſic ſupplicium immortale eſſe dicens: qui & dextris collaudatis, & ſiniſtris damnatis ita ſubdit: *Abibunt hi in pœnam ſempiternam, juſti vero in vitam ſempiternam.* (Matt. 25, 46.) Itaque hic A ſeriò laborandum eſt, & qui uxorem habeat, ei perinde agendum, ac ſi non haberet: & qui verè non habeat, ei cum virginitate reliquæ etiam omnes virtutes exercendæ ſunt, ne poſt ex hac vita deceſſum, incaſſum lamentemur.

DOMINO AMANTISSIMO, AC MERITO VENERABILI PATRI MATTHÆO, FRATER AMBROSIUS S.

EXegiſti à me jure ſuo ſenex optime, atq; ſuaviſſime, ut exercitii cauſa aliquid ſacrarum literarum ex Græco converterem. Ajebat enim fore optimi auſpicii, ſi hujuſmodi monumentis primitias ſtudiorum meorum conſecrarem, facturúmque rem convenientiſſimam voto & inſtituto meo, ſi non minus ſtudii, operæ & diligentiæ in transferendis noſtratis philoſophiæ magiſtris oſtenderem, quàm feciſſent ætate noſtra, hodiéq; facerent nonnulli clariſſimi atq; doctiſſimi viri familiares noſtri in convertendis externæ ſapientiæ authoribus. Ego itaq; etſi viris illis ingenio, doctrina, ſtudio longè inferior ſim, nulláque his ratione conferendus: nihil tamen mihi minus integrum exiſtimavi, quàm votis tuis, ut eque adeò rationabili deeſſe poſtulationi: negotiúmque iſtud transferendi, fretus juſſione atq; authoritate tua, utinam tam fauſtè & feliciter, quam promptè & obtemperanter aggreſſus ſum. Sed cum aliquid transferre cuperem, quod propoſito noſtro, & inſtituto maxime conduceret, opus egregium oſtendi beatiſſimi Joannis Conſtantinopolitani Epiſcopi, cui Chryſoſtomi cognomen oratio aurea dedit, tres in libros diſtinctum. Quo in opere ſummus ille vir philoſophiam noſtram contra vituperatores & derogatores omnes, ita magnificè, tantáque vel orationis dignitate, vel argumentorum vi, vel ſententiarum ubertate tuetur, ut omnibus poſthac maledicis ora perpetuo ſilentio obſtruxiſſe videatur. Id igitur eo libentius convertere inſtitui, quo noſtris ſummæ ſpei adoleſcentibus, atque omnibus ubique monachis ſummo & ſolatio & uſui fore arbitratus ſum: cum illi cauſam ſuam animadverterint à præſtantiſſimo viro antè mille annos, tanta vel cura ſuſceptam, vel elegantia & ubertate defenſam. Præterea plurimorum, qui vitæ præſentis commodis & voluptatibus addicti, monaſtica vitæ inſtituta carpere non deſinunt, hoc ſtudio & labore noſtro vel reprimendam audaciam, vel inſtruendam ignorantiam putavimus. Eſt enim incredibile quantum negotii, quid moleſtiarum ab ejuſmodi hominibus perpeti cogamur; quantúmque illi nobis obſtrepant, ſi quando illorum liberos, aut propinquos, aut alia aliqua ex parte neceſſarios, Chriſti ſe milites profiteri, atque in ejus ſacramenta jurare cupientes, in noſtrum cœtum admiſerimus. Quod item ferè monaſteriis omnibus, & religioſis congregationibus contingit. Quorum in manus libri iſti ſi inciderint, nonnihil de irrationabili furore, & inconſultiſſima indignatione remittent, & niſi fuerint penitus excordes, manus etiam fortaſſis dabunt, cum viderint ſe tot & tam variis doctiſſimi viri rationibus concluſos & circumſcriptos. Tu itaque mi ſenior optime & jucundiſſime, hos libros ita leges, ut ab ingenio parum exercitato traductos memineris. In quibus ſi quid inconcinnius dictum offenderis, offendes autem plurima, imperitiæ interpretis imputes velim. Neq; enim tantum mihi arrogo, ut putem me eloquentiſſimum virum parr orationis luce transferre potuiſſe: imò vero non ambigo, quin illum ſeſe longe inferiorem, in lingua noſtra videri fecerim, cum in ſua, hoc eſt in Græca, incredibili facilitate & ubertate fluat. Quibus ego in rebus illum, ſi, ut erat optimi officium interpretis, imitari non potui, tibi in primis, pater optime im-

putare debebit, qui immemor virium noſtrarum eáſque amore potiùs quàm ratione metiens, rem doctiſſimorum hominum ab imperito requiſiſti. Ego enim cum tuam iſtam juſſionem mihi minimè ſpernendam, ſeu detrectandam arbitrarer, malui in me eloquentiam deſiderari, quàm fidem. Eſſet enim profecto parum grati, & minime officioſi animi, hujuſmodi abs te injunctum munus recuſare, cùm Græcas ipſas Latináſque literas tuo potiſſimum beneficio & auxilio ſim conſecutus. Cordi vero eſt, hoc exercitationis genus gratum tibi eſſe cognovero, ſicque tua fuero authoritate confirmatus, gratiuſque otio noſtro conſulueris: nonnulla etiam ejuſdem viri monumenta (ſunt autem fere innumerabilia) ſimili ſtudio ac labore convertere, tuóque dicare nomini, ut hoc vel minimo officio, incredibili in me amori tuo ſatiſfaciam: ita tamen, ut pro iſto qualicumque labore meo, ampliſſimum ſemper orationum tuarum munus abs te repoſci intelligas.

A

ADVERSUS OPPUGNATORES

eorum, qui ad monaſticam vitam inducunt, Liber primus.

B

Ambroſio Camaldulenſi Interprete.

CUM templum illud pervetuſtum & percelebre, quod Hieroſolymis fuerat, multis annis everſum atque ſolo adæquatum, è longiſſima captivitate redeuntes erigere, atque in-

Cap. I. 2. Eſdr. 4. ſtaurare Hebræi cuperent: tum verò feri quidam, ac barbari, immanéſque homines, qui neque Deum reverebantur, cui templum illud erexerant, neque tantæ virorum cladis miſericordia C ulla movebantur, ex qua ſero ſe tandem, vixq; receperant, neq; divinæ animadverſionis metu correpti fuerant, quæ ſolet ejuſmodi audaces ac facinoroſos è veſtigio ſubſequi: primum quidē per ſeipſos nitebantur cœptæ eos ædificationis ſtudiis arcere. Cum vero nihil proficerent datis ad regem ſuu literis, in quibus civitatem illam defectionis, novarúmque rerum ſtudioſam, ac bellicis rebus aſſuetam appellabant, perſuaſerunt tandem, ut ſibi ejuſce impediendi ædificii facultas omnis permitteretur. D Hac igitur accepta poteſtate, cum ingenti equitum manu viros adorſi interruperunt op⁹ interim. Et elati, ea victoria gloriabantur: qui ſi quid ipſis cordis fuiſſet, ingemiſcere ac lugere debuerant, nihilq; poſthac ejuſmodi moliri: verùm id erat profecto exordium quoddam, atq; principium eorum, quæ ſe protinus apprehenſura erant malorum. Opus enim illud proficiebat in dies: egregióque ſucceſſu, & præclaro fine claudebatur. Tum interim illi didicerunt, ac per illos univerſi, quòd non homines E profecto oppugnare perrexerant, neque Mithridates modo

Eſdr. 4,12. tunc, aut alius quiſpiam; ſed quiſquis omninò eis hominibus adverſus infeſtúſque eſſe maluerit, qui boni aliquid agere inſtituunt, ipſum potiſſimum, qui per illos honoratur, Deum oppugnare contendunt. Is autem, qui adverſus Deum bellare inſtituit, clementiori fine deſinere nunquam penitus valebit: aut is, qui ejuſmodi eſt, initio quidem facinoris, nihil fortaſſe patietur mali, Deo illum ad pœnitentiam vocante, atque admo- A nente, veluti ex quadam ebrietate reſipiſcere. Sin vero in hac amentiæ ſuæ temeritate perſtiterit, nihilque ex tanta clementia divinæ patientiæ fuerit lucratus, certe vel aliis ſumma conferet emolumenta, pœna ſua erudiens, atque admonens, nunquam prorſus ulla ex ratione adverſus Deum pugnare inſtituere, quòd impoſſibile ſit, excelſam illam invictámque effugere manum: denique ejuſmodi ſtatim illos apprehenſos involverunt clades, quæ magnitudine ſua tragœdias omnes vincerent. B Poſt ingentem enim illam ſtragem, atque innumeras cædes, quas in illos eorum, qui tunc prohibebantur, exercuere manus, madeſcebat altiſſime cæſorum ſanguine infecta humus, lutique plurimum ex eo cruore gignebatur. Corporibus autem equorum, atque hominum ſimul mixtis, eorúmque vulneribus invicem ſe tangentibus, atque comprimentibus, tanta vermium, támque incredibilis multitudo gignebatur, ut cum terra multitudine cadaverum operiretur, hæc ea- C dem rurſus vermibus abſconderentur. Diceret profecto, qui tunc locum illum vidiſſet, non inferius ſubjecta mortuorum corpora; verum fontes eſſe quam plures, plurimis ex locis genus illud animantium effundentes: adeò omni inundatione vehementius ex putredine illa exundabat ingens vermium vis. Atque id non per dies decem, aut viginti factum eſt, ſed per plurimum temporis. Et ea quidem, quæ hic perpeſſi ſunt, ejuſmodi fuere: quæ vero illos in futurum manent, longè his acerbiora ſunt & diriora. Neque enim mille annis aut decem D millibus, neq; ter totidem; ſed infinitis ſeculis, animata tunc corpora tormenta illa cruciatúſque ſempiternos ſuſtinebunt. Quæ quidem utraque, tum Eſaias beatiſſimus, tum admirabilium viſionum ſpeculator Ezechiel novit. Qui ejuſmodi hominum inter ſe diſtribuentes cruciatum, alter quidem præſentis temporis, alter vero futuri ſupplicia proſecuti ſunt.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΝΤΑΣ ΤΟΙΣ ΕΠΙ ΤΟ ΜΟΝΑΖΕΙΝ ΕΙΣΑΓΟΥΣΙΝ.

ΟΤΕ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεὼν πολλῶν ἐτῶν χαμαὶ κείμενον, ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἐπανελθόντες αἰχμαλωσίας ἐγείρειν ἤθελον τῶν Ἑβραίων οἱ παῖδες, τότε δὴ βάρβαροί τινες καὶ ἀνήμεροι ἄνθρωποι, μήτε τὸν Θεὸν αἰδεσθέντες, ᾧ τὸν νεὼν ἤγειραν ἐκεῖνον, μήτε πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων κατακλασθέντες συμφοράν, ἀφ᾽ ἧς ὀψέ ποτε, καὶ μόλις ἀνέκυψαν, μήτε τὴν παρὰ Θεοῦ τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσιν ἑπομένην φοβηθέντες δίκην, τὸ μὲν πρῶτον δι᾽ ἑαυτῶν ἐπεχείρουν κωλύειν οἰκοδομοῦντας αὐτούς· ὡς δὲ οὐδὲν ἤνυον, γράμματα πέμψαντες ὡς βασιλέα τὸν αὐτῶν, ἐν οἷς ἀποστάτιν, καὶ νεωτεροποιόν, καὶ φιλοπόλεμον τὴν πόλιν ἐκάλουν ἐκείνην, ἔπεισαν ἐπιτρέψαι κωλῦσαι σφίσι τὴν οἰκοδομήν. καὶ λαβόντες ταύτην παρ᾽ ἐκείνου τὴν ἐξουσίαν, καὶ μετὰ πολλῆς αὐτοῖς ἐπιθέμενοι τῆς ἱππείας, διέκοψάν τε τὸ ἔργον τέως. καὶ ἐφρόνουν ἐπὶ τῇ νίκῃ μέγα, ἐφ᾽ ἧς κατακόπτεσθαι ἔδει, καὶ πέρας αὐτοῖς ἔχειν ᾤοντο τὴν ἐπιβουλήν. τὸ δὲ ἦν ἄρα προοίμιον, καὶ ἀρχὴ τῶν αὐτίκα δὴ μάλα αὐτοὺς καταληψομένων κακῶν. τό τε γὰρ ἔργον ἠνύετο, καὶ λαμπρὸν ἀπελάμβανε τέλος, ἐκεῖνοί τε ἐμάνθανον καὶ δι᾽ ἐκείνων ἅπαντες, ὅτι οὐκ ἄρα ἀνθρώποις ἐπολέμουν, οὔτε Μιθριδάτης τότε, οὐδὲ ἄλλος οὐδείς, ὃς ἂν ἀνθρώποις ἕληται πολεμεῖν ἀγαθὸν ἢ προῃρημένοις ποιεῖν, ἀλλ᾽ αὐτῷ τῷ ὑπὲρ ἐκείνων καὶ δι᾽ ἐκείνων τιμωμένῳ Θεῷ. τὸν δὲ Θεῷ πολεμοῦντα, οὐκ ἔνι ποτὲ εἰς χρηστὸν καταστρέψαι τέλος· ἀλλ᾽ ὁ τοιοῦτος ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς τόλμης οὐδὲν ἴσως πείσεται δεινόν, ἂν δὲ ἄρα μὴ πάθῃ, τοῦ Θεοῦ καλοῦντος αὐτὸν εἰς μετάνοιαν, καὶ διδόντος ὥσπερ ἔκ τινος μέθης ἀνενεγκεῖν, εἶτα ἐπιμένῃ τῇ παροινίᾳ, μηδὲν ἀπὸ τῆς τοσαύτης ἀνεξικακίας κερδαίνων, ἑτέρους γοῦν ὀνήσει τὰ μέγιστα, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν τιμωρίας παιδεύων, μηδέ ποτε τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἅπτεσθαι μάχης, ὡς οὐκ ἐνὸν τὴν ἀήττητον ἐκείνην χεῖρα διαφυγεῖν. τοιαῦται γοῦν εὐθέως αὐτοὺς κατελάμβανον συμφοραί, ὡς ἀποκρύψαι τῷ μεγέθει τῆς τραγῳδίας πάσας τὰς ἄλλας συμφοράς. μετὰ γὰρ τοὺς φόνους, καὶ τὰς μυρίας σφαγάς, ἃς αἱ τῶν τότε κωλυομένων Ἰουδαίων εἰς αὐτοὺς εἰργάσαντο χεῖρες, ἐβρέχετο μὲν τῷ τῶν ᾑρημένων αἵματι διὰ πολλοῦ τοῦ βάθους ἡ γῆ, καὶ πολὺς ἀπὸ τούτου τοῦ αἵματος ἐγίνετο πηλός. τῶν δὲ σωμάτων, τῶν τε ἱππείων, τῶν τε ἀνθρωπίνων ὁμοῦ πεφυρμένων, ἐκ τούτων, καὶ τῶν ἐν τούτοις προστριβομένων ἀπειλάτου τοσούτων σκωλήκων ἐτίκτετο πλῆθος, ὡς τὴν μὲν γῆν τῷ πλήθει κρύπτεσθαι τῶν νεκρῶν, τούτους δὲ αὐτοὺς πάλιν τῷ τῶν σκωλήκων. εἶπεν ἄν τις ἐκεῖνο τὸ πεδίον ἰδών, οὐ σώματα κάτωθεν ὑποκεῖσθαι νεκρῶν, ἀλλὰ πηγὰς εἶναι πολλάς, καὶ πολλαχόθεν ἐκεῖνο φερούσας τῶν ζώων τὸ γένος. οὕτω πάσης ἐπιρροῆς σφοδρότερον ἀπὸ τῆς σηπεδόνος ἐκείνης ἀνέβλυζεν ἡ τῶν σκωλήκων φορά. τοῦτο δὲ οὐκ ἐπὶ δέκα, καὶ εἴκοσιν ἡμέραις ἐγίνετο μόνον, ἀλλ᾽ ἐπὶ πολλῷ τῷ χρόνῳ. καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα, τοιαῦτα· τὰ δὲ ἐκεῖ διαδεξόμενα αὐτούς, πολλῷ τούτων ἐστὶ χαλεπώτερα. οὐ γὰρ εἰς χίλια ἔτη, οὐδὲ εἰς μυρία μόνον, οὐδὲ εἰς δὶς τοσαῦτα, καὶ τρίς, ἀλλ᾽ εἰς ἀπείρους αἰῶνας ψυχωθέντα τὰ σώματα ὑποδέχεται τὰς βασάνους, καὶ τὰς ἀρρήτους ἀλγηδόνας ἐκείνας. καὶ ταῦτα ἀμφότερα οἶδε μὲν ὁ μακάριος Ἠσαΐας· οἶδε δὲ ὁ τῶν παραδόξων ὄψεων θεωρὸς Ἰεζεκιήλ, οἱ καὶ τὴν ἀνθρώπων τούτων διανειμάμενοι κόλασιν, ὁ μὲν τὴν ἐνταῦθα, ὁ δὲ τὴν ἐκεῖ διηγήσατο.

ἐγὼ

ἐγὼ δὲ αὐτῶν οὐχ ἁπλῶς ἐμνημόνευσα νῦν· ἀλλ' ἐπειδή τις ἐλθὼν ἡμῖν ἀπήγγειλεν ἀγγελίαν πικράν τινα, καὶ χαλεπήν, καὶ πολλὴν εἰς τὸν Θεὸν τὴν ὕβριν ἔχουσαν. εἶναι γάρ τινας ἀνθρώπους καὶ νῦν, τὰ αὐτὰ τοῖς βαρβάροις τολμῶντας ἐκείνοις· μᾶλλον δὲ καὶ παρανομώτερα ἐκείνων πολλῷ. τοὺς γὰρ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίαν ἄγοντας πάντοθεν ἐλαύνειν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀπειλῆς ἀπαγορεύειν καθόλου μὴ φθέγγεσθαι, μηδὲ διδάσκειν μηδένα ποτὲ ἀνθρώπων τοιοῦτον μηδέν.

Ἐγὼ μὲν ἀνέκραξά τε εὐθέως ἀκούσας, καὶ τὸν εἰπόντα συνεχῶς ἀνηρώτων, εἰ μὴ παίζοι ταῦτα λέγων. ὁ δέ, ἄπαγε, ἔφη. μὴ γὰρ οὔποτε παίζοιμι ταῦτα, μηδ' ἂν εἰπεῖν, καὶ πλάσασθαι τοιοῦτον λόγον, ἃ πολλοῦ ἂν ἐτιμησάμην, καὶ πολλάκις ηὐξάμην μηδὲ νῦν, ὅτε γέγονεν, ἐν ἀκοῇ γοῦν δέξασθαι μόνῃ. τότε δή, καὶ πικρότερον ἀνοιμώξας, ὄντως ἔφην τῶν τῷ Μιθριδάτῃ, καὶ πᾶσιν ἐκείνοις τολμηθέντων τοσούτῳ ταῦτα ἀνοσιώτερα, ὅσῳ καὶ σεμνότερος πολλῷ, καὶ ἁγιώτερος ὁ ναὸς οὗτος ἐκείνου. ἀλλὰ τίνες εἰπέ μοι, καὶ πόθεν οἱ ταῦτα τολμήσαντες; καὶ διὰ τί; καὶ ἐκ ποίας αἰτίας; καὶ πρὸς τί βλέποντες τοὺς λίθους εἰς τὸ ὕψος βάλλουσι, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀκοντίζουσι τὰ βέλη, καὶ τῷ τῆς εἰρήνης πολεμοῦσι Θεῷ; Σαμίας μὲν γάρ, καὶ οἱ Φαραθαῖοι, καὶ οἱ ἄρχοντες Ἀσσυρίων, καὶ πάντες ἐκεῖνοι βάρβαροί τε ἦσαν, καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ὀνομάτων ἔστιν ἰδεῖν, καὶ τῆς Ἰουδαικῆς μακρὰν ᾤκηντο πολιτείας, καὶ οὐκ ἐβούλοντο περιοικοῦντας αὐτοῖς ἀνθρώπους αὐξομένους ὁρᾶν· τὴν γὰρ δύναμιν τὴν ἐκείνων, τῇ σφῶν αὐτῶν ἐξουσίᾳ λοιπὸν ἐπισκοτεῖν ᾤοντο· οὗτοι δὲ ποίας αὐτῆς ἐλευθερίας ἐλαττουμένης, ποίας ἐκκοπτομένης ἀδείας, τίνας τῶν κρατούντων συμπράττοντας ἔχοντες, ταῦτα ἐτόλμησαν; ἐκεῖνοι μὲν γὰρ εἶχον τοὺς Περσῶν βασιλεῖς ταῦτα βουλομένους αὐτοῖς· οἱ δὲ ἡμέτεροι τἀναντία τούτων, ὡς ἐμαυτὸν πείθω, καὶ ἐπιθυμοῦσι, καὶ εὔχονται. ὅθεν καὶ πολλῆς ἐμπέπλησμαι τῆς ἀπορίας, ὅτι τῶν βασιλέων ἐν εὐσεβείᾳ ζώντων, τοιαῦτα σὺ λέγεις ἐν μέσαις τολμᾶσθαι ταῖς πόλεσιν. ὁ δέ φησιν, ἂν καὶ τὸ τούτου παραδοξότερον μάθῃς, ὅτι καὶ οἱ ταῦτα δρῶντες εὐσεβεῖς τε εἶναι βούλονται, καὶ Χριστιανοὺς καλοῦσιν αὑτούς· πολλοὶ δὲ αὐτῶν καὶ τῶν ἤδη μεμυημένων εἰσί. καί τις αὐτῶν δὴ τούτων πολλοῦ τοῦ διαβόλου πνεύσαντος εἰς αὐτόν, διὰ τῆς μιαρᾶς γλώττης ἐκείνης ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῆς πίστεως ἀποστήσεται, καὶ θύσεται δαίμοσιν· ἀποπνίγεσθαι γὰρ ὁρῶν ἀνθρώπους ἐλευθέρους, καὶ εὐγενεῖς, καὶ δυναμένους ἐν τρυφῇ ζῆν, ἐπὶ τὸν σκληρὸν οὕτω ἀγομένους βίον. ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ ἐπλήγην τε πληγὴν χαλεπωτέραν, καὶ ὅσα ἀπὸ τούτου κακὰ στοχαζόμενος, τήν τε οἰκουμένην ἐθρήνουν ἅπασαν, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγον· ἆρον τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν μου ἐξάγαγέ με, καὶ ἀπάλλαξον τῆς ἐπικήρου ταύτης ζωῆς, καὶ πρὸς τὸν χῶρον μετάστησον ἐκεῖνον, ἔνθα τοιοῦτον οὐδὲν οὔτε ἕτερος ἐρεῖ τις, οὔτε ἀκούσομαι ἐγώ. οἶδα μὲν γάρ, ὅτι ἀπελθόντα ἐντεῦθεν τὸ σκότος διαδέξεται τὸ ἐξώτερον, ἔνθα πολὺς ὁ κλαυθμός, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. ἀλλ' ἥδιον ἐμοὶ βρυχόντων ἀκούειν ὀδόντων, ἢ τοιαῦτα ἠχούντων ῥήματα. ἰδὼν δέ με πενθοῦντα ἐκεῖνος σφοδρῶς, ἀλλ' οὐ τούτων φησὶν ὁ καιρὸς νῦν. οὐδὲ γὰρ δὴ τοὺς ἀπολωλότας, καὶ ἀπολλυμένους τοῖς δάκρυσι τούτοις ἀνακτήσασθαι δυνήσῃ ποτέ· καὶ γὰρ οἶμαι μὴ στήσεσθαι τὸ δεινόν. χρὴ δὲ ὁρᾶν, ὅπως σβέσωμεν τὴν πυράν, καὶ στήσωμεν τὸν λοιμόν, τό γε ἡμέτερον μέρος. καὶ εἴγε μοί τι πείθοιο, τῶν ὀδυρμῶν τούτων ἀφέμενος, ἐργάσαι λόγον παραίνεσιν ἔχοντα τοῖς νοσοῦσι, καὶ στασιάζουσι πρός τε τὴν ἑαυτῶν, πρός τε τὴν κοινὴν ἁπάντων σωτηρίαν ἀνθρώπων. καὶ τὸ βιβλίον ἐγὼ τοῦτο λαβὼν ἀντ' ἄλλου τινὸς φαρμάκου, τοῖς τῶν καμνόντων ἐνθήσω χερσί· καὶ γάρ εἰσί μοι τῶν τὰ τοιαῦτα τολμώντων φίλοι πολλοί, καὶ ἀνέξονται ἐπελθεῖν, καὶ ἅπαξ, καὶ δίς, καὶ πολλάκις, καὶ οἶδα, ὅτι ταχέως ἀπαλλάξονται τοῦ λοιμοῦ. σὺ μὲν ἔφην πρὸς τὸ μέτρον τῆς ἀγάπης, καὶ τὰ τῆς δυνάμεως τῆς ἡμετέρας μετρεῖς. ἐμοὶ δὲ οὔτε πάρεστί τις λόγων ἰσχύς· τῇ τε εἶναι δοκούσῃ, χρήσασθαι εἰς ὑπόθεσιν τοιαύτην αἰσχύνομαι. ἄλλον μὲν οὐδένα τοσοῦτον, Ἕλληνας δὲ ἅπαντας τούς τε ὄντας, τούς τε ἐπιγινομένους, οὓς οὐχ ἧττον ἐπὶ τῇ τοῦ βίου διασύρων ῥαθυμίᾳ, νῦν τὰ ἡμέτερα ἀναγκάζομαι διδάξαι κακά. εἰ γὰρ αἴσθοιντό τινες ἐκείνων, ὅτι παρὰ Χριστιανοῖς εἰσί τινες ἄνθρωποι οὕτω πρὸς ἀρετὴν καὶ φιλοσοφίαν ἐκπεπολεμωμένοι, ὡς μὴ μόνον τῶν ὑπὲρ ταύτης ἀφίστασθαι πόνων, ἀλλὰ μηδὲ τοὺς ὑπὲρ τούτων ἀνέχεσθαι λόγους. καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα στῆναι τῆς μανίας ἀνέχονται. ἀλλὰ κἂν ἑτέροις τις ταῦτα συμβουλεύῃ, καὶ διαλέγηται, καὶ τοῦτον πάντοθεν ἐλαύνουσιν ἂν ταῦτα αἴσθωνται, δέδοικα μή ποτε οὔτε ἀνθρώπους ἡμᾶς εἶναι νομίσωσιν, ἀλλὰ θηρία, καὶ τέρατα ἀνθρωπόμορφα,

A Atq; ego horum non fruſtra, nec ſine certa ratione modo mentionem feci. Nam profectus ad me quidam mihi admodum familiaris, nuncium attulit plenum amaritudinis, anxietatis, mœroris, atque ingentis adverſus Deum contumeliæ. Quoſdam enim eſſe homines, qui hodieq; fere eadem, ac prorſus ſimillima barbaris illis facinora auderent, quin multo quoque immaniora. Eos enim, qui ad philoſophiam noſtram hortari pergunt, undique exagitare, expellere, exterminare, eiſq; ſub ingentibus mi- **B** nis interdicere, ne quid omnino tale unquam aut loqui, aut docere aliquem præſumant.

Cap. II. Hæc ego cum audiſſem, vehementer commotus exclamavi protinus, eúmq; qui iſta proſecutus fuerat, ſolicitè, ac jugi interrogatione compellabam, ludóne, ut ſæpe fit, an ſerio iſta loqueretur? Minimè vero, inquit ille. Nunquam enim joco iſta confingerem, aut loquerer, quæ plurimi redemiſſem, votiſq; omnibus exoptaviſſem, ne nunc quidem, quando facta ſunt vel **C** ſola aure percipere. Tum vero ſummo dolore affectus, atq; acrius ingemiſcens: iſta, inquam, profecto tanto ſceleratiora eis ſunt, quæ Mithridates illique omnes peccaverunt quanto templum hoc noſtrum illo eſt purius, honeſtius, ſanctius. Sed quinam iſti, quæſo te, aut unde ſunt, qui talia præſumunt? Ut quid, quáve ex cauſa, vel ad quem finem reſpicientes, lapides in ſublime jaciunt, teláque in cœlum jaculantur, atq; adverſus Deum pacis pugnare contendunt? Sameas enim, & Pharathæi, Aſſyriorum **D** principes, omnéſque reliqui & barbari erant, quod ex ipſis nominibus manifeſtum eſt, & longe aliis quam Judæi moribus degebant: nolebántque vicinos, adjunctóſque ſibi homines multiplicari, quum illorum vires fore ut ſuam potentiam obſcurarent atque dejicerent, arbitrarentur. At vero iſti quánam ſibi adempta ſeu imminuta libertate, quánam ſublata quiete ac tranquillitate, quibúſve principibus nixi tale facinus admittere auſi ſunt? Illi enim Perſarum reges habuere, quorum **E** authoritate atq; conſilio iſta gerebant: ut vero noſtri contraria his penitus, ut mihi quidem ipſe perſuadeo, & cupiunt, & optant. Itaque vehemens me tenet hæſitatio, quòd regibus ſub pietate degentibus, hæc tu tam nefaria ſcelera mediis in civitatibus fieri aſſeris. Quid vero, inquit ille, ſi his quoque mirabiliora didiceris? Ipſi enim illi, qui iſta peragunt, & pios ſe videri volunt, & Chriſtianos appellari. Plurimi autem ex his jam etiam initiati ſunt. Audivi ego ex his quendam diabolico ſpiritu **A** vehementer inſtinctum, qui lingua ſua iniquiſſima atque nefaria ſe à fide receſſurum, & idolis immolaturum dicere auderet: dirumpi enim ſe, ac penè ſuffocari iracundia, intuentem homines liberos, nobiles, copiis omnibus locupletes, vitámque deliciis plenam degere valentes, ad hanc ſeveritatē vitæ, duritiámque propoſiti abduci. Tum ego his auditis acerbiori atq; diriori vulnere percuſſus ſum, & ex hoc uno, mala jam omnia conji- **B** ciens, orbem ſimul flebam univerſum, atque ad Deum ipſum converſus dicebam: Tolle animam meam à me, & de neceſſitatibus erue me, & ex hac vita morti obnoxia libera me: atque ad illum locum transfer, ubi nec alius aliquis quicquam ejuſmodi loquetur; neque ipſe loquentem audiam. Novi equidem, quod hinc excedentem exteriores excipient tenebræ, ubi fletus ingens erit, ac ſtridor dentium. Verum mihi longe jucundius & gratius eſt, dentes audire ſtridentes, quàm iſta verba reſonantes. Vi- **C** dens autem me ille vehementiſſime lugentem, Non, inquit, hæc modo tempus poſcit: neque enim his lachrymis eos, qui jam perierunt, & quotidie pereunt recuperare unquam poteris: nec enim reor perniciem iſtam finem habituram. Magis vero quod noſtræ partis munus eſt, provideamus diligenter, quatenus rogum iſtum extinguamus, finémque peſti tam immani ſtatuamus. Quòd ſi mihi morem gerere volueris, his fletibus omiſſis, literis tuis eos omnes admonebis, qui ejuſmodi ſunt, **D** quique contra ſuam cunctorúmque ſimul hominum ſalutem ſeditionis turbines excitant. At ego hoc aſſumpto libro medicaminis cujuſdam vice ejuſmodi hominibus legendum tradam. Sunt enim mihi ex his conjuncti amicitia, qui patienter & ſemel, & bis, & ſæpius perlegent: atque celeriter, ut certus ſum, hac liberabuntur peſte. Tu quidem, inquam, charitate tua vires etiam metiris noſtras, mihi vero nulla ferè vis dicendi ineſt: & ea quæ ineſſe videtur, in hac præſertim materia uti vehementer piget. Vereor enim cum cæteros, tum maxime Gentiles om- **E** nes, quique modo ſunt, & qui poſthac futuri ſunt: quorum ego non ſegnius vitæ, morúmque negligentiam, quàm doctrinæ perverſitatem ſemper arguere & carpere ſolitus, timeo ne ipſi noſtra per me modo doceantur mala. Nam ſi qui ex illis forte perſenſerint, eſſe apud Chriſtianos quoque genus hominum adeo virtuti ac philoſophiæ inimicum, ut non modo ejus gratia laborare negligant; verum ne ullum quidem verbum de his fieri ſinant: nec iſto ſaltem inſaniæ furore contenti, ſi quis hæc conſulere vel loqui perrexerit, hunc exagitent, hunc undique exturbent: hæc, inquam, illi ſi compererint: vereor ne tandem non homines quidem nos eſſe exiſtiment; ſed feras belluas, ac portenta horrenda, humanæ formæ lineamentis adumbrata,

dæmonéſque noxios, atque naturæ communis inimicos: nec de his modo, qui rei ſunt; verum de univerſa gente noſtra hanc profectò ſententiam ferent. At ille ridens ludis ipſe planè, inquit, iſta dicens, Ego enim opportunè te iſta cura levabo. Quid enim vereris, ne ex verbis tuis id addiſcant, quod dudum ex operibus ipſis univerſi didicerunt? Nam quaſi nequiſſimus aliquis ſpiritus omnium ſimul animos occuparit atque expleverit, percunctorum ora hæ fabulæ ſermonéſque vertuntur. Si enim vel in forum te contuleris, aſpicies, tum in tabernis medicorum, tum in qualibet urbis parte, ubi ſedem habere ſolent hi, qui nihil operari volunt, ingentem riſum ab omnibus moveri: riſus autem hujus & comœdiæ materia omnis eſt eorum, quæ adverſus ſanctos viros geſta ſunt, jucunda ac feſtiva narratio. Ut enim generoſi quidam, atque inſignes bellatores, qui multas pugnas confecerint, hoſtéſque ſæpius fuderint, geſta ſua fortia narrare gaudent: ita & iſti in ſuis facinoribus geſtiunt, hiſque ornari ſe putant. Denique audies hunc dicentem: Primus ego manus in illum monachum injeci, eúmque verberibus affeci. Alius vero refert: at ego ante alios illius cellulam inveni. Contra alius: ego vero omnibus magis judicem adverſus illum concitavi. Alius carcerem, carceriſque miſerias proſequitur, quódque per forum ſanctos Dei traxerit, laudis in parte conſtituit, alius item aliud: deinde ſimul omnes cachinno ſublato ſuper his gaudent, exultant, triumphant.

Cap. III. Atque hæc quidem in conſeſſibus Chriſtianorum fiunt; Gentiles verò & hos irrident, & illos, qui ab his irridentur: hos quidem, quòd iniquè egerint, illos autē, quòd male affecti ſunt, cunctáq; prorſus quaſi inteſtino quodam bello complera ſunt: quin multo quoq; iſtud atrocius bellū, quàm iſtud eſt. Nam qui bellum illud bellaverint, quoties ejus poſtmodum illis in mentem venerit, eos qui id moverunt, authoréſq; fuerunt civilis diſcordiæ, maledictis omnibus inſectantur, maláque illis imprecantur omnia, dæmoni cuidam iniquiſſimo cuncta, quæ in illo geſta fuerint, accepta referunt. Et ibi quidem tanto ampliore quiſque ſuffunditur pudore, quanto majus quàm cæteri facinus aliquod admiſerit: iſti autem ſuo ſcelere atque audacia gloriantur. Neque idcirco tantum hoc bellum illo ſceleratius atque funeſtius eſt, quòd adverſus ſanctos & innocentes viros, & qui neminem penitus injuria laceſſierint, fit: verùm quòd adverſus eos fit, qui nulli nocere aut male facere noverunt, pati vero tantummodo parati ſunt. Tum ego cohibe, inquam, te quæſo cohibe, ſatis jam ejuſmodi narrationum, quibus niſi me enecare mavis, ſaltem modicum hoc virium, quod ſupereſt, mihi relinquens, miſſum me facito. Equidem libenter mandatis tuis obſequar: tu tantum nihil nobis amplius ejuſmodi enarres; ſed abiens precare, ut disjecta atque diſſipata mœroris nebula momenti aliquid, atq; adminiculi accipiam ab ipſo, qui oppugnatur, Deo in eorum, qui ſe oppugnant, medicinam atque ſanitatem. Dabit autem id penitus, quippe clementiſſimus cum ſit, malitque converti peccatores, ac vivere, quàm emori. Sic itaque illo à me demiſſo, ſcribendi negotium hoc protinus arripui. Nempe enim ſi hoc tantum malum eſſet, atque in eo totius rei cardo verſaretur, quòd ſancti illi, atque admirabiles viri traherentur, affligerentur, excruciarentur, necarentur, abducti ad judicia, atque cæſi, cæteráque id genus perpeſſi, quæ modo enarravi: nullúmque ex his detrimentum in eorum converteretur caput, qui ita facinoroſi ſunt; in tantum abeſſet, ut in his dolore aliquo, aut mœrore commoverer, ut etiam jucundiſſimè atque ubertim riderem. Nam & infantes pueri quoties quidem ſine ſuo periculo feriunt matres, riſum illis vel copioſiſſimum movent: quantóque vehementiore cum iracundia percuſſerint, tanto majore illas voluptate afficiunt, ita ut effundantur ſæpius, atque incurventur, & penè diſrumpantur riſu: ſin vero dum id jugiter infans ac validius facit, vulneretur aliquando ſive acu circa zonam tunicæ matris affixa, ſive radio maternis pectoribus appenſo, ferientis manum excipiente: tunc vero tunc omiſſo riſu mater majore, quàm is qui vulneratus fuerat, atque acriore dolore conſtringitur. & interim quidem curat, fovet atque alligat vulnus: ex hinc vero maximis minis, ne quid jam tale agat, interdicit; ne rurſus patiatur eadem. Itaque & nos idipſum feciſſemus, ſi puerorum hanc eſſe iracundiam conſpiceremus, aut eſſe hanc infantium plagam, nec ſummam illis perniciem inferentem. Quoniam vero poſt modicum, etſi ipſi modo non ſentiant, furore ſcilicet atque amentia præcipites, ingemiſcent, flebunt & lamentabuntur: nec talem fletum flebunt, qualem infantes pueri; ſed eum qui in exterioribus tenebris, ignique inextinguibili agitur: paria item matribus faciamus, hoc tantum ab eis differentes, quòd nos non cum interminatione aut injuria, vel contumelia, ut illæ faciunt; verum blandiſſime, ſummáque cum lenitate ac manſuetudine pueros iſtos alloquemur. Nempe quòd ſancti illi viri nihil ex hujuſmodi lædantur, nihilque omnino detrimenti patiantur, quinimo & merces illis copioſior, & fiducia major augeatur.

A καὶ δαίμονάς τινας ἀλάστορας, καὶ τῆς κοινῆς φύσεως ἐχθρούς. καὶ ταύτην οὐ περὶ τῶν ὑπευθύνων μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ παντὸς ἡμῶν τοῦ ἔθνους τὴν ψῆφον οἴσουσι. καὶ γελάσας ἐκεῖνος· παίζεις, ἔφη, ταῦτα λέγων. ἐγὼ γάρ σε νῦν τούτου εὐκαιρότερον ἐρῶ, εἴγε δέδοικας μὴ παρὰ τῶν σῶν λόγων μάθωσιν, ἃ διὰ τῶν ἔργων ἔμαθον ἅπαντες πάλαι; ὥσπερ γὰρ ἑνός τινος πονηροῦ πνεύματος τὰς ἁπάντων πεπληρωκότος ψυχὰς, οὕτω τὰ πάντων στόματα τούτων γέμει τῶν λόγων· κἂν εἰς ἀγο-

B ρὰν ἐμβάλῃς, ὄψει, κἂν ἐν τοῖς ἰατρείοις, κἂν ἐν παντὶ μέρει τῆς πόλεως, ἔνθα συνεδρεύειν εἰώθασιν οἱ πράττειν οὐδὲν ἐθέλοντες, πολὺν γέλωτα παρὰ πάντων κινούμενον. ἡ δὲ τοῦ γέλωτος τούτου καὶ τῆς κωμῳδίας ὑπόθεσις τὰ εἰς τοὺς ἁγίους ἄνδρας εἰργασμένα ἐστὶ τὰ διηγήματα. καθάπερ γάρ τινες πολεμισταὶ πολλὰς νικήσαντες μάχας, καὶ τρόπαια στήσαντες, τὰς ἑαυτῶν ἀριστείας διηγούμενοι χαίρουσιν, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι γάννυνται ἐπὶ τοῖς τολμήμασι τοῖς ἑαυτῶν, καὶ ἀκούσῃ

C τοῦ μὲν λέγοντος· ὅτι ἐγὼ πρῶτος καὶ χεῖρας ἐπέβαλον ἐπὶ τὸν δεῖνα τὸν μοναχὸν, καὶ πληγὰς ἐνέτεινα· ἑτέρου δὲ, ὅτι τὸ καταγώγιον πρὸ τῶν ἄλλων εὗρον αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸν δικαστὴν ἐγὼ μᾶλλον παρώξυνα, φησὶν ἕτερος, ἄλλος τὸ δεσμωτήριον, καὶ τὰ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ δεινά. καὶ τὸ διὰ τῆς ἀγορᾶς ἑλκύσαι τοὺς ἁγίους ἐκείνους ἐν ἐγκωμίου τίθεται μέρει, καὶ ἄλλος ἄλλο. εἶτα πάντες ἀνακαγχάζουσιν ἐπὶ τούτοις.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς τῶν Χριστιανῶν συνεδρίοις· οἱ δὲ Ἕλληνες καὶ τούτους γελῶσι, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν γελωμένους. τοὺς μὲν, ἐφ' οἷς

D ἔδρασαν, τοὺς δὲ, ἐφ' οἷς ἔπαθον, καὶ πολέμου τινὸς ἐμφυλίου τὰ πάντα ἐμπέπλησται· μᾶλλον δὲ ταῦτα ἐκείνου πολλῷ χαλεπώτερα. ἐκεῖνον μὲν γὰρ οἱ πολεμήσαντες τὸν πόλεμον, ὅταν ποτὲ ὕστερον ἀναμνησθῶσιν αὐτοῦ, τοῖς κεκινηκόσιν αὐτὸν ἐπαρῶνται πολλὰ, καὶ δαίμονί τινι πονηρῷ τὰ ἐν αὐτῷ γινόμενα ἅπαντα ἀνατιθέασι. κἀκεῖνοι μὲν πλέον τῶν ἄλλων αἰσχύνονται, ὅσῳπερ ἂν ἐν αὐτῷ πλέον τῶν ἄλλων ἐργάσωνται· οὗτοι δὲ καὶ ἐγκαλλωπίζονται τοῖς τολμήμασι·

E καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ὅτι ἐναγέστερος οὗτος ἐκείνου ὁ πόλεμος, οὐδὲ ὅτι καὶ πρὸς ἁγίους καὶ οὐδὲν ἠδικηκότας γίνεται μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸς ἀνθρώπους ποιεῖν μὲν οὐδένα εἰδότας κακῶς, πάσχειν δὲ παρεσκευασμένους μόνον. ἐπίσχες ἔφην, ἐπίσχες. καὶ γὰρ καὶ τούτων ἡμῖν ἅλις τῶν διηγημάτων, εἴγε μὴ παντελῶς με ἐκπνεῦσαι δέοι. ἀλλὰ μικρὰν γοῦν τινα ἔχοντα ἰσχὺν, ἀπελθεῖν. σὺ μὲν οὖν πάντως ὅπερ ἐπέταξας, γενήσεται, μόνον μηδὲν ἕτερον ἡμῖν προσθῇς διήγημα, ἀλλ' ἀπελθὼν

A εὔχου σκεδασθῆναί μοι τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος, καὶ λαβεῖν τινα παρὰ τοῦ πολεμουμένου Θεοῦ ῥοπὴν, εἰς τὴν ἰατρείαν τῶν πολεμούντων αὐτόν. δώσει δὲ πάντως φιλάνθρωπός τε ὢν, καὶ τὸν θάνατον μὴ βουλόμενος τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτὸν, καὶ ζῆν. οὕτως ἀποπέμψας ἐκεῖνον, τῶν λόγων ἡπτόμην τούτων. καὶ γὰρ εἰ μὲν τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινὸν, τὸ τοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ, καὶ θαυμαστοὺς ἄνδρας ἐκείνους ἕλκεσθαι, καὶ παραδίδοσθαι συρομένους εἰς δικαστήρια, καὶ τυπτομένους, καὶ τὰ ἄλλα πάσχοντας,

B ἅπερ διηγησάμην ἄρτι, μηδεμία δὲ ἀπὸ τούτων εἰς τὴν τῶν ταῦτα τολμώντων κεφαλὴν ἐτρέπετο βλάβη, τοσοῦτον ἀπεῖχον ἀλγῆσαι τοῖς γινομένοις, ὅτι κἂν ἐγέλασα σφόδρα ἡδὺ, καὶ δαψιλὲς ἐπ' αὐτοῖς· ἐπεὶ καὶ τὰ παιδία τὰ μικρὰ, ὅταν μὲν ἀκινδύνως πλήττῃ τὰς μητέρας, πολὺν κινεῖ τὸν γέλωτα ταῖς πληττομέναις αὐταῖς, καὶ ὅσῳπερ ἐκ πλείονος τοῦτο ἐργάζηται τοῦ θυμοῦ, τοσοῦτον μᾶλλον αὐταῖς ἐπιτείνει τὴν ἡδονὴν, ὡς καὶ διαχεῖσθαι, καὶ ἀνακλᾶσθαι τῷ γέλωτι· εἰ δὲ τῷ συνεχῶς, καὶ ῥαγδαίως τοῦτο ποιεῖν τρωθείη ποτὲ, ἢ βελόνης τῷ χι-

C τωνίσκῳ τῆς μητρὸς περὶ τὴν ζώνην ἐμπεπερονημένης, ἢ τῆς κερκίδος περὶ τῶν στέρνων τῶν μητρικῶν τὴν χεῖρα τοῦ παιδὸς δεξαμένης, τότε δὴ τότε, τὸν γέλωτα ἀφεῖσα ἡ μήτηρ, μείζονι τοῦ πληγέντος περιωδυνίᾳ κατέχεται. καὶ τέως μὲν θεραπεύει τὸ τραῦμα, καὶ λοιπὸν δὲ μετὰ σφοδρᾶς ἀπαγορεύει τῆς ἀπειλῆς, τὰ τοιαῦτα μὴ ποιεῖν, ὡς μηκέτι παθεῖν τὰ αὐτά. καὶ ἡμεῖς τοίνυν τὰ αὐτὰ ἂν ἐδράσαμεν, εἰ τὸν παιδικὸν τοῦτον ἑωρῶμεν θυμὸν, καὶ τὴν τῶν νηπίων πληγὴν, μὴ μέγαν αὐτοῖς τὸν ὄλεθρον

D φέρουσαν. ἐπειδὴ δὲ μικρὸν ὕστερον, κἂν μὴ νῦν αἰσθάνωνται τῷ θυμῷ κατεχόμενοι, κλαύσουσι, καὶ οἰμώξουσι, καὶ ὀδυροῦνται οὐ τοιοῦτον ὀδυρμὸν, οἷον τὰ παιδία τὰ μικρὰ, ἀλλὰ τὸν ἐν τῷ σκότει τῷ ἐξωτέρῳ, τὸν ἐν τῷ πυρὶ τῷ ἀσβέστῳ· τὸ αὐτὸ πάλιν ταῖς μητράσι ποιήσομεν, τοσοῦτον αὐτῶν διαλλάττοντες, ὅσον οὐ μετὰ ἀπειλῆς, καὶ ὕβρεως καθάπερ ἐκεῖναι, ἀλλὰ μετὰ κολακείας καὶ προσηνείας πολλῆς πρὸς τὰ παιδία ταῦτα διαλεξόμεθα. ἐπεὶ ὅτι γε τοῖς ἁγίοις οὐδεμία ἀπὸ τούτων

E ἡ βλάβη, ἀλλὰ καὶ μείζων ὁ μισθὸς, καὶ πλείων ἡ παῤῥησία.

ἂν μὲν τὰ μέλλοντα εἴπωμεν ἀγαθὰ, τάχα καὶ γελάσεσθε μέγα, ἅτε τοιοῦτον ἀεὶ γέλωτα μελετῶντες γελᾶν· τοῖς δὲ παροῦσι, κἂν μυριάκις ἦτε φιλογέλωτες, οὐκ ἀπιστήσετε, οὐδὲ γὰρ ἂν ἐθέλητε, δυνήσεσθε, τῶν πραγμάτων ὑμῖν οὕτως ἀντιφθεγγομένων αὐτῶν.

Τὸν Νέρωνα πάντως ἀκούετε· καὶ γὰρ ἐπίσημος ὁ ἀνὴρ ἀπὸ τῆς ἀσελγείας ἐγένετο, πρῶτος καὶ μόνος εὑρὼν ἐν ἀρχῇ τοιαύτῃ καινοὺς λιμένας ἀκολασίας, καὶ ἀσχημοσύνης τρίβους. οὗτος ὁ Νέρων τὸν μακάριον Παῦλον· [καὶ γὰρ ἔτυχε κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἐκείνῳ γενόμενος χρόνους·] τοιαῦτα ἐγκαλῶν, ἅπερ ὑμεῖς τοῖς ἁγίοις τούτοις ἀνδράσι. [παλλακίδα γὰρ αὐτοῦ σφόδρα ἐπέραστον πείσας τὸν περὶ τῆς πίστεως δέξασθαι λόγον, ἔπεισεν ὁμοῦ καὶ τῆς ἀκαθάρτου συνουσίας ἀπαλλαγῆναι ἐκείνης.] τοιαῦτα γοῦν ἐγκαλῶν ἐκεῖνος, καὶ λυμεῶνα, καὶ πλάνον, καὶ τὰ αὐτὰ, ἅπερ ὑμεῖς φθέγγεσθε, τὸν Παῦλον ἀποκαλῶν, τὸ μὲν πρῶτον ἔδησεν, ὡς δὲ οὐκ ἔπειθε τῆς πρὸς τὴν κόρην ἀποσχέσθαι συμβουλῆς, τέλος ἀπέκτεινε. τί οὖν ἀπὸ τούτου γέγονε βλάβος τῷ παθόντι κακῶς; τί δὲ ὄφελος τῷ δράσαντι κακῶς; τί μὲν οὐκ ὄφελος τῷ τότε ἀναιρεθέντι Παύλῳ; τί δὲ οὐ βλάβος τῷ ἀνελόντι Νέρωνι; οὐχ ὁ μὲν ὥσπερ ἄγγελος πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ᾄδεται; τὰ γὰρ παρόντα τέως ἐρῶ· ὁ δὲ, ὥσπερ ὄντως λυμεὼν, καὶ δαίμων ἄγριος πρὸς πάντας διαβέβληται. τὰ γὰρ ἐκεῖ κἂν ὑμεῖς ἀπιστήσητε, διὰ τοὺς πιστεύοντας ἀναγκαῖον εἰπεῖν. καί τοι ὑμᾶς ἀπὸ τῶν παρόντων κἀκείνοις πιστεύειν ἐχρῆν. πλὴν ἀλλ' ὅπως ἂν πρὸς αὐτὰ διάκεισθε, εἰρήσεται παρ' ἡμῶν, καὶ οὐ κεκρύψεται. τίνα οὖν ἔσται τὰ ἐκεῖ; ὁ μὲν ἄθλιος, καὶ ταλαίπωρος ἐκεῖνος, αὐχμῶν, καὶ κατηφὴς, αἰσχύνης γέμων, καὶ ζόφου, καὶ κάτω νεύων, ἀπαχθήσεται, ἔνθα ὁ σκώληξ ὁ ἀτελεύτητος, καὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον· ὁ δὲ μακάριος Παῦλος μετὰ πολλῆς στήσεται τῆς παρρησίας παρ' αὐτὸν τοῦ βασιλέως τὸν θρόνον λαμπρῶς ἀποστίλβων, καὶ δόξαν ἠμφιεσμένος τοσαύτην, ὡς μηδὲν τῶν ἀγγέλων, καὶ ἀρχαγγέλων ἀποδεῖν, καὶ τοσοῦτον λήψεται τὸν μισθὸν, ὅσον εἰκὸς ἄνθρωπον σῶμα, καὶ τὴν ψυχὴν τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων ἕνεκεν ἐπιδόντα. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· κεῖται μὲν πολλὴ τοῖς τὰ ἀγαθὰ ἐργαζομένοις ἀντίδοσις, μείζων δὲ αὐτὴ, καὶ πλείων γίνεται, ὅταν καὶ διὰ κινδύνων ἴωσι, καὶ ἀθυμίας πολλῆς οἱ ταῦτα ἐργαζόμενοι τὰ ἀγαθά. κἂν τὸ κατόρθωμα ἴσον ᾖ τῷ τε ἀπονητὶ, καὶ τῷ μετὰ πόνων, αὐτὸ κατωρθωκότι, τὰ τῆς τιμῆς οὐκ ἔσται ἴσα, καὶ τὰ τῶν στεφάνων. ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς πολέμοις στεφανοῦται μὲν ὁ τρόπαιον στήσας, πολλῷ δὲ ἔτι μειζόνως ὁ καὶ τὰ τραύματα ἐπιδεῖξαι ἔχων, δι' ὧν τὸ τρόπαιον ἔστησε. καὶ τί λέγω περὶ τῶν ζώντων, ὅπου γε καὶ οἱ τοῦτο μόνον ἐπιδειξάμενοι τὸ καλῶς ἀποθανεῖν ἐν πολέμῳ, μηδὲν δὲ πλεῖον τοὺς αὐτῶν ὠφελήσαντες, καθάπερ σωτῆρες, καὶ προστάται πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ᾄδονται; εἰ καὶ ταῦτα ὑμεῖς ἀγνοεῖτε, τῷ γέλωτι, καὶ τῇ τρυφῇ διαπαντὸς προσανέχοντες. εἰ δὲ Ἕλληνες ἄνθρωποι, καὶ μηδὲν ὅλως ὑγιὲς ἐννοοῦντες τοῦτο ἠδυνήθησαν συνιδεῖν, καὶ πολλῇ τετιμήκασι τῇ τιμῇ τοὺς ἀποθανόντας μόνον ὑπὲρ αὐτῶν, μηδὲν ἐργασαμένους πλέον, πόσῳ μᾶλλον ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐργάσεται, ὁ πανταχοῦ τοὺς δι' αὐτὸν κινδυνεύοντας ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος τῇ τῶν δωρεῶν νικῶν ἀντιδόσει; οὐ γὰρ διωγμῶν μόνον, οὐδὲ πληγῶν, οὐδὲ δεσμωτηρίων, καὶ φόνων, καὶ σφαγῆς, ἀλλὰ καὶ ὕβρεως μόνης, καὶ ῥημάτων ὀνειδιστικῶν, πολὺν ἔθηκε τὸν μισθόν. μακάριοι γάρ, φησίν, ἐστὲ, ὅταν μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι· καὶ ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς, καὶ ὀνειδίσωσι, καὶ ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν, ὡς πονηρὸν ἕνεκεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. χαίρετε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, καὶ σκιρτήσατε· ἰδοὺ γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τῷ οὐρανῷ. εἰ τοίνυν τὸ κακῶς παθεῖν, καὶ τὸ κακῶς ἀκοῦσαι ἐπιτείνει τὸν μισθὸν καὶ τοῖς πάσχουσι, καὶ τοῖς ἀκούουσι κακῶς· ὁ κωλύων αὐτοὺς παθεῖν, καὶ ἀκοῦσαι κακῶς, οὐχὶ τούτους, ἀλλὰ τοὺς λέγοντας, καὶ τοὺς ποιοῦντας ὠφέλησε. τούτους δὲ ἔβλαψε τοῦ μισθοῦ τὸ πλέον ἐκκόπτων αὐτοῖς, καὶ τῆς χαρᾶς καὶ τῶν πολλῶν σκιρτημάτων ἀναιρῶν τὴν ὑπόθεσιν. ὥστε τούτων μὲν ἕνεκεν καὶ σιγῆσαι ἐχρῆν, καὶ ἀφεῖναι γενέσθαι ταῦτα τὰ πολλὴν αὐτοῖς τὸν πλοῦτον ποιοῦντα τῶν ἀγαθῶν, καὶ μείζω τὴν παρρησίαν κατασκευάζοντα. ἐπειδὴ δὲ ἀλλήλων ἐσμὲν μέλη, κἂν αὐτοὶ πάλιν ἀφιῶνται τὴν χάριν, οὐ χρὴ τοὺς οὕτω διακειμένους, ἑνὸς μὲν προνοεῖν μέρους, ἑτέρου δὲ περιορᾶν. ἐκείνοις μὲν γὰρ ἔσται καὶ ἑτέρας εὐδοκιμήσεως ὑπόθεσις, κἂν μὴ νῦν πάθωσι κακῶς. οὗτοι δὲ ἂν μὴ τῆς μάχης ἀπόσχωνται ταύτης, οὐκέτι σωθῆναι δυνήσονται.

A Siquidem futura bona adduxerimus in medium, atque ex his trahere argumenta voluerimus, affatim fortaſſe ridebitis: quippe qui ejuſmodi riſum ſemper ex inſtituto veſtro ridere ſoleatis: his tamen, quæ ante oculos ſunt, quæ tenentur, profecto credetis, etiam ſi millies ridiculi eſſe perſtiteritis: neque enim his fidem non habere poteritis, ne ſi volueritis quidem, rebus ipſis ita eſſe clamantibus.

Cap. IV. *Cum Nerone comparat accuſatores monachorum.*

Neronem prorſus ex fama noviſtis: vir enim impudicitia, ſce- B leribusq; omnibus inſignis fuit, primusq; ac ſolus in tanto imperii culmine, novos quosdam laſciviæ, flagitii, atq; turpitudinis modos excogitavit, exquiſivit, invenit. Hic itaq; Paulo beatiſſimo (uno enim eodemq; tempore vitã illã agebant) ejusmodi ac prorſus ſimillima crimina objiciens his, quæ vos modo ſanctis viris objicitis. Pellicem enim ejus, quam ille deperibat, atq; in deliciis habebat, cum induxiſſet fidei ac religionis ſacramenta ſuſcipere, perſuaſerat unà inceſtum illum impurumq; congreſſum de- C clinare: hæc, inquam, ille crimina objectans, corruptoremque nequam, flagitioſum atque nebulonem, & his ſimilia, quæ vos modo perſtrepitis, Paulum vocitans, primum quidem conjecit in vincula: cum vero ut puellæ ejuſcemodi monita atq; conſilia dare deſineret, ille perſuadere non poſſet, necavit tandem. Quid igitur ex hoc vel detrimenti ei contigit, qui paſſus eſt mortem, vel emolumenti ei, qui intulit mortem? Imò vero quid non emolumenti fuit tunc necato Paulo? quid non detrimenti necan- D ti Neroni? Nonne ut præſentia tantum interim loquar, alter ex his ubiq; per orbem terrarum canitur, atq; laudatur: alterius vero tanquam revera corruptoris, perditiſſimiq; ganeonis, dæmoniſq; cujusdam ferociſſimi nomen carpitur, probriſq; omnibus apud omnes afficitur? ea vero quæ in futurum contingent, etſi vos minime credatis, propter eos tamen, qui credunt, neceſſe eſt me dicere: quanquam ex his quæ coram ſunt, quæ videntur, illis etiam credere debueratis. Verùm vos quoquo animo iſta acce- E peritis, dicentur à nobis, nec occultabuntur. Quænam ergo illa erunt? Infelix quidem ille & miſerrimus, ſqualore ac ſordibus obſitus, confuſioniſq; caligine repletus, mœrens, triſtis, demiſſus, anxius, eo abducetur, ubi vermis immortalis eſt, igniſq; inextinguibilis: Paulus vero beatiſſimus ingenti cum gloria atque confidentia, ad ipſum adſtabit imperatoris ſolium, clariſſimo fulgore radians, tantaque amictus ac tam inſigni claritate, ut Angelis ipſis atq; Archangelis in nullo inferior ſit; tantamq; reci- A piet mercedem, quantam recipere par eſt hominem qui pro Deo, Deiq; legibus, ac ſcitis, ſeipſum atq; animam ſuam devoverit, expoſuerit, dederit. Ita enim ſe res habet, parata quidem eſt his, qui ſe in recte factis exercent, ingens præmiorum retributio: major tamen ea fit atq; auctior, quoties qui bona iſta operantur, etiam pericula ſubierint, neq; fuerint ulla ignominia, ulloque dedecore, quò minus id quod recte inſtituerant, proſequantur impediti. Nam & ſi rectè quodlibet factum nihilo deterius ſit in B eo, qui ſine labore id perfecerit, honores tamen & coronæ pares profecto non erunt. Nam & in bello coronatur quidem, qui ſigna contulerit, hoſtemq; fuderit: longe tamen illo glorioſius, qui & vulnera præ ſe fert, per quæ fuſi hoſtes, victoriaq; parta eſt. Quid autem hoc de viventibus dico, quandoquidem & hi, qui hoc tantum dederint virtutis indicium, ut in bello præclare occumberent, nihilq; commodi vel emolumenti civibus ſuis aut patriæ morte ſua pepererunt, tanquam rectores & conſervatores C civitatum prædicantur ubiq; per omnem Græciam? Quanquam vos iſta quoq; ignoratis, riſui & deliciis dediti ſemper, & voluptatibus addicti, ſin autem Gentiles homines, nihilq; ferè ſanum ſentientes, iſtud conſpicari potuerunt, ſummiſq; honoribus eos proſecuti ſunt, qui pro ſe, pro patria, pro liberis ſuis mortem obierunt, nihilq; præſtiterunt amplius præter indicia benevolentiæ, egregiæq; in patriam ſuam voluntatis: quanto magis Chriſtus hoc faciet, eoſq; ubiq;, qui propter ſe periclitantur, largiſſi- D mis effuſiſſimiſq; munerum præmiis ſuperabit? Non enim ille perſecutionum tantum, aut verberum, carceriſve, vel necis, aut cædis mercedem ſtatuit; verum nudæ quoq; contumeliæ, verbiſq; injurioſis præmia perſolvit ingentia. *Beati enim,* inquit, *eritis cum vos oderint homines, & cum ſeparaverint vos, & exprobraverint, & ejecerint nomen veſtrum tanquam malum propter filium hominis: gaudete in illa die & exultate: ecce enim merces veſtra copioſa eſt in cœlis.* (Luc. 6, 22.) Si igitur & pati & audire male, patienti- E bus atq; audientibus præmiorum incrementa cumuloſq; largitur: qui obſtat quo minus talia fiant, non iſtis ſanè; ſed eis qui male & faciunt, & dicunt, proſpicit: his enim ferè etiam nocet, mercedis illis partem maximam abſcindens, cauſamq; ac materiam gaudiorum clariſſimarumq; coronarum auferens. Quocirca horum cauſa hæc etiam omittere ſatius fortaſſe fuerat, ne quid inſtituti cœleſtis æmulis detrimenti afferremus, ex quibus profecto incredibile eſt, quantas & quàm ingentes bonorum copias, quantumque confidentiæ conſequantur. Verum, quia ſumus invicem membra, & ſi iſti etiam oblatam gratiam ſuſcipere abnuant, minime convenit ita affectis, ut nos ſumus, unius membri curam habere, alterum negligere. Namque ſanctis illis, etſi modo minus affligantur, alia probitatis oſtendendæ occaſio ſuppetet, qua & eorum virtus eluceat, & æternis præmiis afficiantur: iſtis vero niſi ab hac pugna deſtiterint nulla jam ſalutis ſpes relinquitur.

Cap. V. Itaque illis omiſſis, ad vos redeo, oróque & obſecro precibus noſtris obtemperetis, nec ultra contra voſmetipſos, atque in veſtram perniciem ferrum impellatis, neu calcitretis adverſus ſtimulos, ne dum putatis mœrore homines afficere, Spiritum ſanctum contriſtetis. Scio equidem, & planè perſuaſum habeo, quia ſententiam hanc noſtram, atque conſilium, etſi non modo, certè paulò pòſt probabitis atque laudabitis. Cæterum iſtud nunc malo vos facere, ne poſtmodum id fruſtra faciatis. Nam dives ille quidem cum hanc vitam degeret, Prophetas & leges, legiſque monita fabulas eſſe & deliramenta quædam exiſtimabat: cum vero vita exceſſiſſet, adeo in admiratione atque honore ea habuit, quæ antea velut inania & frivola irriſerat, ut cum planè intelligeret, nihil ſe commodi ex ejus laudibus conſequi poſſe, Patriarcham oraverit, ut aliquem ab inferis mitteret, qui ea quæ ibi gererentur, in terris annunciaret: id ſcilicet veritus, ne & ipſi paterentur eadem, atque ſcripturas interim ſacras irridentes, tunc eas admirari inciperent, cum ex ea admiratione & honore nihil emolumenti conſequi valerent. Et certè nihil tale egit, quale vos. Ipſe enim, etſi nihil ex ſuis communicavit Lazaro: non tamen eos, qui id agere vellent, prohibuit, aut afflixit, aut repulit, ut modo vos facitis. Neque hinc modo illum crudelitate, atque immanitate ſuperatis; verum aliunde quoque. Sicut enim par ac ſimile facinus non eſt, nihil quempiam boni facere, & alios facere volentes prohibere: ita profectò ſimile non eſt, cibo corporeo indigere, & eum, qui philoſophiæ vehementiſſimam patiatur eſuriem, ne ab aliis quidem paſci ac recreari permittere. Itaque duabus ex partibus ſævum illum atque immanem divitem crudelitate viciſtis, quòd & alios prohibeatis famem extinguere: quódque cum animam ſuffocari videatis, tanta oſtenditis immanitatis indicia, ut ne aliis quidem opem ferre volentibus, libere id per vos fieri liceat. Ejuſmodi ſcelus aliquando Judæi quoque admittere auſi ſunt, cum Apoſtolos, ne viam ſalutis homines docerent, vehementer perterrere vellent: quos tamen & ipſos iniquitate tranſcenditis. Illi enim cum ſe palam profiterentur inimicos, univerſa illa gerebant: vos amicorum perſonam quandam atque adumbratam aſſumentes imaginem, inimicis omnibus deteriora molimini. Verberibus illi, atque contumeliis tunc ſanctos illos viros afflixerunt, infamiáque & probris affecerunt magos eos atque ſeductores appellantes: verum illos ejuſmodi continuò corripuere clades, ut nulla jam penitus calamitas ſit, quæ poſſit eorum caſibus ulla ratione comparari. Itaque primi & ſoli ex omni hominum memoria ea paſſi ſunt, quæ modo memorabimus. Atque horum certiſſimus teſtis ipſe Chriſtus eſt, ſic dicens: *Erit vexatio magna, qualis ab initio ſeculi non fuit, neque poſt erit.* Igitur ea quidem omnia, quæ illi paſſi ſunt, proſequi non hujus eſt temporis: pauca tamen ex multis ſtrictim brevitérq; neceſſariò dicenda ſunt. Verbis autem utar non meis; ſed Joſephi hiſtoriographi Judæi hominis, qui eam hiſtoriam conſcripſit diligenter.

Luc. 16.

Act. 5, 4.

Matt. 24, 21.

Cap. VI *De bello Judaico lib. 7. c. 7 & 8.*

Quid ergo ait ille? Cum enarraſſet incenſum templum, communéſque illos caſus enunciaſſet, ita intulit: Et templum quidem hoc in ſtatu erat, eorum verò qui per civitatem fame occumbebant, infinita penè cadebat multitudo, atque inenarrabiles contingebant clades. Nam per unamquamque domum, ſicubi ciborum veſtigium ullum fortè appareret, bellum inerat, atque adverſum ſe invicem manus conſerebant, qui hactenus erant amiciſſimi, ac infelix animæ viaticum eripiebant: ne morientibus quidem, quòd cibo indigerent, fides habebatur: ſed eos quoque qui animam efflabant, latrones perſcrutabantur, ne quis fortè ſimulata morte cibum ſinibus occuluiſſet. Alii vero fame hiantes, canum inſtar rabie furentium, ſpe omni deſtituti ferebantur, amentia præcipites, atque oſtiis impingebant, ut ebrii. Præ deſperatione autem, & quòd aliquid ſemper invenire ſe poſſe exiſtimarent, in eandem domum una hora bis térque irrumpebant. Cuncta vero ſubigebat dentibus ſæva neceſſitas, & ea, quæ ne ſordidiſſimis quidem, & brutis animantibus uſui fuiſſent, legentes manducare ſuſtinebant. Nec cingulis quidem ipſis, atque calciamentis poſtremo abſtinuerunt, ſcuiſque detracta coria mandebant. Eſca autem quibuſdam erat fœni laceri, quod reliquum inveniri poterat. Purgamenta item cujuſque rei nonnulli colligentes, minimum eorum pondus atticis quatuor vendebant. Et quid me neceſſe eſt famis improbitatem in rebus inanimis perſequi? Opus unum ejus enarrare pergo, quod neque apud Græcos, neque apud Barbaros contigiſſe unquam memoratur, dictu horrendum, atque incredibile auditu. Atque ego ne viderer portenta confingere, calamitoſiſſimum hunc caſum libenter miſſum facerem, niſi plurimos ejus haberem teſtes. Prætereáque patriæ frivolam, & planè levem gratiam referrem, ſi quæ rebus illa paſſa eſt, ea verbis ſupprimere atque ſubducere hiſtoriæ conarer. Mulier quædam fuit ex his, qui ſupra Jordanem incolebant, Maria nomine, patre Eleazaro, caſtello Bethezo, quod ſignificat interpretatum, domum hyſſopi, genere & divitiis inſignis. Hæc unà cum reliqua multitudine Hieroſolymam confugerat, ac ſimul obſidebatur: cujus omnem ſubſtantiam tyranni diripuerant, quam ſecum è regione ultra amnem aſportaverat, atque in oppidum intulerat.

Τούτου δὴ χάριν παριδὼν τὸ ἐκείνων, πρὸς τὸ ὑμέτερον ἵσταμαι, καὶ δέομαι, καὶ ἀντιβολῶ πεισθῆναί τι ἡμῖν παρακαλοῦσι, καὶ μηκέτι καθ' ἑαυτῶν ξίφος ὠθεῖν, μηδὲ πρὸς κέντρα λακτίζειν, μηδὲ νομίζοντας ἀνθρώπους ἀνιᾶν, λυπεῖν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ. ὅτι μὲν γὰρ ἐπαινέσεσθε ταύτην ἡμῶν τὴν γνώμην, κἂν μὴ νῦν, ἀλλ' αὖθις, οἶδα, καὶ πέπεισμαι. βούλομαι δὲ ὑμᾶς τοῦτο ποιῆσαι νῦν, ἵνα μὴ μάτην αὐτὸ μετὰ ταῦτα ποιῆτε. ἐπεὶ καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, ὅτε μὲν ἦν ἐνταῦθα, τοὺς προφήτας, καὶ τὸν νόμον, καὶ τὴν ἐκ τούτων παράκλησιν, μῦθόν τινα ἡγεῖτο, καὶ λῆρον· ἐπειδὴ δὲ ἀπῆλθεν ἐκεῖ, οὕτως ἐθαύμασεν αὐτῶν τὴν παραίνεσιν, ὡς ἐπειδὴ συνεῖδε μηδὲν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐπαίνου ὠφεληθῆναι δυνάμενον, παρακαλέσαι τὸν πατριάρχην πέμψαι τινὰ τῶν ἐν ᾅδου τοῖς ὑπὲρ γῆς ἀπαγγέλλοντα, ἐκεῖνο δεδοικώς, μή ποτε καὶ αὐτοὶ τοῦτο πάθωσι, καὶ καταγελάσαντες τῶν θείων γραφῶν, τότε αὐτὰς θαυμάσωσιν, ὅταν αὐτοῖς ὄφελος οὐδὲν ἀπὸ τοῦ θαύματος, καίτοι γε οὐδὲν ἐκεῖνος τοιοῦτον εἰργάσατο οἷον ὑμεῖς. ἐκεῖνος γὰρ τῶν μὲν αὐτοῦ οὐ μετέδωκε τῷ Λαζάρῳ, οὐ μὴν καὶ ἑτέρους βουληθέντας μεταδοῦναι ἐκώλυσεν, ἢ ἀπήλασε καθάπερ ὑμεῖς νῦν. καὶ οὐ ταύτῃ μόνον αὐτὸν ἀπεκρύψατε τῇ ὠμότητι, ἀλλὰ καὶ ἑτέρῳ. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ἴσον αὐτὸν μηδὲν ποιεῖν ἀγαθὸν, καὶ ἑτέρους βουλομένους κωλύειν ποιεῖν· οὕτως οὐκ ἔστιν ἴσον τροφῆς τε ἀπορεῖν σωματικῆς, καὶ ἐν πολλῷ τῷ τῆς φιλοσοφίας λιμῷ κείμενον κωλύειν τρέφεσθαι παρ' ἑτέρων. ὥστε διπλῇ παρηλάσατε τὸν ὠμὸν πλούσιον ἐκεῖνον τῷ τε ἑτέρους κωλῦσαι σβέσαι τὸν λιμὸν, καὶ τῷ τῆς ψυχῆς ἀγχομένης τὴν ἀπανθρωπίαν ἐπιδείκνυσθαι ταύτην. τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοί ποτε ἐποίησαν, καὶ ἐκώλυον τοὺς ἀποστόλους τοῖς ἀνθρώποις τὰ πρὸς σωτηρίαν λαλεῖν· πλὴν ἀλλὰ καὶ τούτων χείρονες ὑμεῖς. οἱ μὲν γὰρ δὴ τὴν τῶν ἐχθρῶν ἀναδεξάμενοι τάξιν, οὕτως ἅπαντα ἔπραττον ἐκεῖνα· ὑμεῖς δὲ τὸ τῶν φίλων ὑποδύντες προσωπεῖον, τὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιδείκνυσθε. ἐμάστιξαν, καὶ ὕβρισαν, καὶ πονηρᾷ περιέβαλον δόξῃ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους τότε ἐκεῖνοι, γόητας, καὶ πλάνους καλοῦντες αὐτούς· ἀλλὰ τοιαύτη κατέλαβεν αὐτοὺς δίκη, ὡς μηδεμίαν λοιπὸν δυνηθῆναι τοῖς ἐκείνων δεινοῖς παρισωθῆναι τὴν συμφοράν. πρῶτοι γὰρ οὗτοι, καὶ μόνοι τῶν ὑφ' ἡλίῳ πάντων ἀνθρώπων τοιαῦτα ἔπαθον, οἷα οὐδεὶς ἕτερος· καὶ τούτων μάρτυς ἀξιόπιστος ὁ Χριστὸς, οὕτω λέγων· ἔσται θλίψις μεγάλη, οἵα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν, οὐδὲ μὴ γένηται. πάντα μὲν οὖν αὐτῶν τὰ πάθη διελθεῖν οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ· οἷα δὲ ἐκ πολλῶν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ἐρῶ δὲ οὐκ ἐμὸν λόγον, ἀλλ' ἀνδρὸς Ἰουδαίου τὰ ἐκείνων ἱστορηκότος ἀκριβῶς.

Τί ποτε οὖν οὗτός φησιν; ἐπειδὴ τὸν ἐμπρησμὸν διηγήσατο τοῦ ἱεροῦ, καὶ τὰς κοινὰς ἀπήγγειλε συμφοράς. τὰ μὲν περὶ τὸ ἱερόν φησιν, ἐν τούτοις ἦν· τῶν δὲ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ φθειρομένων κατὰ τὴν πόλιν, ἄπειρον μὲν ἔπιπτε τὸ πλῆθος, ἀδιήγητα δὲ συνέβαινε τὰ πάθη. καθ' ἑκάστην γὰρ οἰκίαν, εἴ που τροφῆς παραφανείη σκιὰ, πόλεμος ἦν, καὶ διὰ χειρῶν ἐχώρουν οἱ φίλτατοι πρὸς ἀλλήλους, ἐξαρπάζοντες τὰ ταλαίπωρα τῆς ψυχῆς ἐφόδια. πίστις δὲ ἀπορίας οὐδὲ τοῖς θνήσκουσιν ἦν· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκπνέοντας οἱ λῃσταὶ διηρεύνων, μή τις ὑπὸ κόλπον ἔχων τροφὴν, σκήπτοιτο τὸν θάνατον αὐτῷ. οἱ δὲ ὑπ' ἐνδείας κεχηνότες ὥσπερ λυσσῶντες κύνες ἐσφάλλοντο, καὶ παρεφέροντο, ταῖς τε θύραις ἐνσειόμενοι μεθυόντων τρόπον, καὶ ὑπ' ἀμηχανίας εἰς τοὺς αὐτοὺς οἴκους εἰσεπήδων δὶς, ἢ τρὶς ὥρᾳ μιᾷ. πάντα δὲ ὑπ' ὀδόντας ἦγεν ἡ ἀνάγκη, καὶ τὰ μηδὲ τοῖς ῥυπαρωτάτοις τῶν ἀλόγων ζώων πρόσφορα συλλέγοντες, ἐσθίειν ὑπέφερον. ζωστήρων γοῦν, καὶ ὑποδημάτων τὸ τελευταῖον οὐκ ἀπείχοντο, καὶ τὰ δέρματα τῶν θυρεῶν ἀποδέροντες ἐμασσῶντο. τροφὴ δὲ ἦν καὶ χόρτου τισὶ παλαιοῦ σπαράγματα. τὰς γὰρ ἶνας ἔνιοι συλλέγοντες, ἐλάχιστον σταθμὸν ἐπώλουν ἀττικῶν τεσσάρων. καὶ τί δεῖ τὴν ἐπ' ἀψύχοις ἀναίδειαν τοῦ λιμοῦ λέγειν; εἶμι γὰρ αὐτοῦ δηλώσων ἔργον, οἷον μήτε παρ' Ἕλλησι, μήτε παρὰ βαρβάροις ἱστόρηται, φρικτὸν μὲν εἰπεῖν, ἄπιστον δὲ ἀκοῦσαι. καὶ ἔγωγε μὴ δόξαιμι τερατεύεσθαι τοῖς αὖθις ἀνθρώποις, κἂν παρέλιπον τὴν συμφορὰν ἡδέως, εἰ μὴ τοὺς κατ' ἐμαυτὸν εἶχον ἀπείρους μάρτυρας. ἄλλως τε, καὶ ψυχρὰν καταθείμην τῇ πατρίδι χάριν καθυφέμενος τὸν λόγον, ὧν πέπονθε τὰ ἔργα. γυνή τις τῶν ὑπὲρ τὸν Ἰορδάνην κατοικούντων, Μαρία τοὔνομα, πατρὸς Ἐλεαζάρου, κώμης Βηθεζώ, [σημαίνει δὲ τοῦτο οἶκος ὑσσώπου,] διὰ γένος, καὶ πλοῦτον ἐπίσημος, μετὰ τοῦ λοιποῦ πλήθους εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καταφυγοῦσα συνεπολιορκεῖτο. ταύτης τὴν μὲν ἄλλην κτῆσιν οἱ τύραννοι διήρπασαν, ὅσην ἐκ τῆς περαίας ἀνασκευασαμένη μετήνεγκεν εἰς τὴν πόλιν.

τὰ δὲ λείψανα τῶν κειμηλίων, κἂν εἴ τι τροφῆς ἐπινοηθείη, καθ' A ἡμέρας εἰσπηδῶντες ἥρπαζον οἱ δορυφόροι. δεινὴ δὲ τὸ γύναιον ἀγανάκτησις εἰσῄει, καὶ πολλάκις λοιδοροῦσα, καὶ καταρωμένη τοὺς ἅρπαγας, ἐφ' ἑαυτὴν ἠρέθιζεν. ὡς δ' οὔτε παροξυνόμενός τις, οὔτ' ἐλεῶν αὐτὴν ἀνῄρει, καὶ τὸ μὲν εὑρεῖν τι σιτίον ἄλλοις ἐκοπία, πανταχόθεν δ' ἄπορον ἦν ἤδη καὶ τὸ εὑρεῖν, ὁ λιμὸς δὲ διὰ σπλάγχνων, καὶ μυελῶν ἐχώρει, καὶ τοῦ λιμοῦ μᾶλλον ἐξέκαιον οἱ θυμοὶ, σύμβουλον λαβοῦσα τὴν ὀργὴν μετὰ τῆς ἀνάγκης, ἐπὶ τὴν φύσιν B ἐχώρει, καὶ τὸ τέκνον. [ἦν δ' αὐτῇ παῖς ὑπομάζιος,] ἐν ἁρπασαμένη, βρέφος, εἶπεν. ἄθλιον ἐν πολέμῳ, καὶ λιμῷ, καὶ στάσει, τίνι σε τηρήσω; τὰ μὲν παρὰ Ῥωμαίοις, δουλεία κἂν ζήσωμεν ἐπ' αὐτούς· φθάνει δὲ καὶ δουλείαν ὁ λιμὸς, οἱ στασιασταὶ δ' ἀμφοτέρων χαλεπώτεροι. ἴθι γοῦν μοι τροφὴ, καὶ τοῖς στασιασταῖς ἐριννὺς, καὶ τῷ βίῳ μῦθος, ὁ μόνος ἐλλείπων τῶν Ἰουδαίων συμφοραῖς. καὶ ταῦθ' ἅμα λέγουσα κτείνει τὸν υἱὸν, ἔπειτ' ὀπτήσασα, τὸ μὲν ἥμισυ κατεσθίει, τὸ C δὲ λοιπὸν κατακαλύψασα ἐφύλαττεν. εὐθέως δ' οἱ στασιασταὶ παρῆσαν, καὶ τῆς ἀθεμίτου κνίσσης σπάσαντες, ἠπείλουν, εἰ μὴ δείξειε τὸ παρασκευασθὲν, ἀποσφάξειν αὐτὴν εὐθέως· ἡ δὲ καὶ μοῖραν αὐτοῖς εἰποῦσα καλὴν τετηρηκέναι, τὰ λείψανα τοῦ τέκνου διεκάλυψε. τοὺς δ' εὐθέως φρίκη, καὶ φρενῶν ἔκστασις ᾔρει, καὶ παρὰ τὴν ὄψιν ἐπεπήγεσαν, ἡ δὲ, ἐμὸν ἔφη τοῦτο τὸ τέκνον γνήσιον, καὶ τὸ ἔργον ἐμόν. φάγετε, καὶ γὰρ ἐγὼ βέβρωκα. μὴ γένησθε μήτε μαλακώτεροι γυ- D ναικὸς, μήτε συμπαθέστεροι μητρός. εἰ δ' ὑμεῖς εὐσεβεῖς, καὶ τὴν ἐμὴν ἀποστρέφεσθε θυσίαν, ἐγὼ μὲν ἥμισυ βέβρωκα, καὶ τὸ λοιπὸν δ' ἐμοὶ μενέτω. μετὰ ταῦτα οἱ μὲν τρέμοντες ἐξῄεσαν πρὸς ἓν τοῦτο δειλοὶ, καὶ μόλις ταύτης τῆς τροφῆς τῇ μητρὶ παραχωρήσαντες. ἀνεπλήσθη δ' εὐθέως ὅλη τοῦ μύσους ἡ πόλις, καὶ πρὸ ὀμμάτων ἕκαστος τὸ πάθος λαμβάνων, ὡς παρ' αὐτῷ καινοτομηθὲν ἔφριττεν. σπουδὴ δὲ τῶν λιμωττόντων ἐπὶ τὸν θάνατον ἦν, καὶ μακαρισμὸς τῶν φθασάντων E πρὶν ἀκοῦσαι, καὶ θεάσασθαι τηλικαῦτα κακά. ταχέως δὲ καὶ Ῥωμαίοις διηγγέλθη τὸ πάθος. τῶν δὲ οἱ μὲν ἠπίστουν, οἱ δὲ ᾤκτειραν, τοὺς δὲ πολλοὺς εἰς μῖσος τοῦ ἔθνους σφοδρότερον συνέβη προελθεῖν. ταῦτα δὲ ἔπαθον, καὶ πολλῷ τούτων χαλεπώτερα, οὐκ ἐπειδὴ τὸν Χριστὸν ἐσταύρωσαν μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς ἀποστόλους ἐκώλυον τὰ πρὸς σωτηρίαν λαλεῖν τὴν ἡμετέραν. ὅπερ οὖν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος αὐτῶν κατηγορήσας, ταῦτα αὐτοῖς προεφήτευσε τὰ A „κακὰ εἰπών· ὅτι ἔφθασεν ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος. καὶ τί ταῦτα πρὸς ἡμᾶς φησιν; οὐ γὰρ δὴ τῆς πίστεως ἀπάγομεν, οὐδὲ τοῦ κηρύγματος. καὶ τί τῆς πίστεως ὄφελος, εἰπέ μοι, βίου μὴ ὄντος καθαροῦ; ἀλλ' ὑμεῖς μὲν ἴσως ἀγνοεῖτε καὶ ταῦτα, ἅτε καὶ τῶν ἡμετέρων ὄντες ἀνήκοοι πάντων. ἐγὼ δὲ ὑμῖν ἀπαριθμήσομαι τοῦ Χριστοῦ τὰς ἀποφάσεις. καὶ παρατηρεῖτε ὑμεῖς εἰ μηδαμοῦ βίος ἐγκαλεῖται τότε, ἀλλ' ὑπὲρ πίστεως μόνης, καὶ δογμάτων τὰ τῆς κολάσεως ὥρισται. ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὸ ὄρος ἀνῆλ- B θε, πολὺν ἰδὼν ὄχλον περιρρέοντα αὐτὸν, μετὰ τὰς ἄλλας παραι- „νέσεις ἔλεγεν· οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι κύριε, κύριε, εἰσελεύσεται εἰς „τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου· „καὶ, πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προε- „φητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ „ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; καὶ τότε ὁμολογήσω αὐ- „τοῖς, ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν, οὐκ οἶδα C „ὑμᾶς. καὶ τὸν ἀκούοντα μὲν, οὐ ποιοῦντα δὲ τοὺς λόγους αὐτοῦ, „ὅμοιον ἔφησεν ἀνδρὶ μωρῷ εἶναι, τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν ψάμμον „οἰκοδομοῦντι, καὶ ποταμοῖς, καὶ ὑετοῖς, καὶ ἀνέμοις εὐχείρωτον „αὐτὴν κατασκευάζοντι. καὶ ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ δημηγορῶν· „καθάπερ οἱ ἁλιεῖς, φησιν, ὅταν τὴν σαγήνην ἑλκύσωσι, „τοὺς φαύλους ἀποκρίνουσι τῶν ἰχθύων, οὕτω κατ' ἐκείνην ἔσται „τὴν ἡμέραν, τῶν ἀγγέλων εἰς τὴν κάμινον ἐκβαλλόντων τοὺς D „ἡμαρτηκότας ἅπαντας. καὶ περὶ τῶν ἀσελγῶν, καὶ ἀκαθάρτων „ἀνθρώπων διαλεγόμενος ἔλεγεν, ὅτι ἀπελεύσονται, ὅπου ὁ „σκώληξ ὁ ἀτελεύτητος, καὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον. καὶ πάλιν „βασιλεύς φησιν, ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ ἰδὼν ἄν- „θρωπον ἐνδεδυμένον ἱματίοις ῥυπαροῖς, πρὸς αὐτὸν εἶπεν· „ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; ὁ „δὲ, ἐφιμώθη. τότε λέγει τοῖς διακόνοις αὐτοῦ, δήσαν- E „τες αὐτοῦ χεῖρας, καὶ πόδας, βάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκό- „τος τὸ ἐξώτερον, τοῖς ἀκολάστοις, καὶ ἀσελγέσι ταῦτα ἀπειλῶν. καὶ παρθένοι δὲ αἱ τοῦ νυμφῶνος ἀποκλεισθεῖσαι, δι' ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν ταῦτα ἔπαθον,

A Cæterum reliquias reconditorum omnes, & ſi quid eſculentum præparaſſet, ingreſſi quotidie ſatellites diripiebant. Dira autem atque acerba indignatio ſubibat mulierem, ac frequenter conviciis & maledictis omnibus raptores proſequens, contra ſeipſam magis irritabat. Cum vero nullus eam, neque miſerans, neque ita concitatus occideret, cibóſque alios invenire laboraret, eſſetque jam penitus difficile quicquam reperire, faméſque præterea per viſcera & medullas ſerperet, ac fame ipſa vehe- B mentius ardens incitaret indignatio, iracundia ſimul & neceſſitate dictante conſilium, naturam ipſam violare aggreditur: filiúmque arripiens (erat autem illi parvulus, & ſugens ubera) Infelix, inquit, puer, in bello, & fame, & ſeditione cuinam te ſervabo? Nempe enim à Romanis, & ſi vixerimus, ſervitus nos manet: anticipat autem ſervitutem fames, inſtant ſæviores utriſque ſeditioſi. Perge igitur, mihi cibus eſto & ſeditioſis furia, omníque mortalium generi fabula, quod ſolum Judæorum C calamitatibus deeſt. Atque hæc dicens, necat filium: indéque illum coquens, ipſa dimidium comedit, partem reliquam operiens ſervabat. Adſunt continuo ſeditioſi, nefario nidore attracti, comminanturque, ni quod paraverat, in conſpectum daret, eam ſe ſtatim necaturos. At illa cum partem illis bonam ſervaſſe ſe diceret, nati reliquias aperuit: tum illos protinus horror ingens ceperat ac mentium ſtupor, atque ad aſpectum ipſum diriguerant, & velut ænei defixi ſtabant. Tum illa, meus, inquit, D eſt natus, iſque chariſſimus, meumque iſtud opus eſt. Edite, quid cunctamini? namque & ipſa comedi: nolite fieri neque muliere molliores, neque matre miſericordiores. Quòd ſi vos, pietatem colitis, hoſtiámque meam averſamini, ſive opus execramini, ego quidem dimidium manducavi, quódque reliquum eſt, mihi manebit. Poſt hæc illi quidem trementes exierunt: hac una tantum in re timidiores, eamque ſolam eſcam matri concedentes. Tanti ſtatim ſceleris fama civitas tota re- E pleta eſt, eámque cladem, adeóque miſerandum facinus ſibi quiſque ante oculos ponebat, idque non ſecus, ac ſi ipſe admiſiſſet, abhorrebat. His autem qui fame cruciabantur, mors votis omnibus expetebatur, eámque ſibi nonnulli conſciſcebant: beatique cunctorum voce dicebantur hi, qui priuſquam ejuſmodi facinus audiſſent, aut vidiſſent, vita exceſſerant. Nec mora, Romanis quoque ea calamitas annunciata eſt. Ex his autem partim non credebant, nonnulli rem miſerabantur, plu- A rimi vero in odium ipſius gentis etiam vehementius animati ſunt. Hæc autem atque his multo quoque atrociora illi paſſi ſunt: non modo quia Chriſtum cruci ſuffixerunt; ſed quia poſtmodum Apoſtolos ea loqui prohibebant, quæ ad ſalutem noſtram pertinerent. Quod profecto beatus Paulus illis criminidans, hæc eis præmunciavit eventura mala, dicens: *Pervenit enim ſuper eos ira in finem.* Et quid hæc, inquit, ad nos? neque enim illos à fide abducimus, neque à prædicatione. B Quid enim, quæſo, fides conferret emolumenti, ſi vita ſincera non fuerit & pura? Verum vos & iſta fortaſſis neſcitis, quibus noſtra ferè omnia & ignota ſunt & inaudita. Itaque vobis neceſſario Chriſti ſententias ſummatim numerabo: vos autem cautè & diligenter obſervate, utrúmne ſemper de fide ac dogmatibus diſputet, próque his tantum ſupplicia decernat, niſi integra ſervetur: an vero vitam ipſam quoque, ac mores improbos caſtiget aliquando. Cum enim in montem conſcen- C diſſet, videns innumeram circumfluentem, ac ſe circumſtantem multitudinem, talia monita edebat. *Non omnis, qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum; ſed qui facit voluntatem Patris mei.* Item: *Multi dicent mihi in illa die: Domine, nónne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: recedite à me, qui operamini iniquitatem, non novi vos.* Eum vero qui audit ſer- D *mones ipſius, & non facit, ſimilem eſſe dixit homini fatuo qui domum ſuam ſuper arenam conſtituit, eamque ventis & fluminibus & pluviis labefactandam ac diruendam parat.* Item cum alio in loco concionaretur: *Sicut,* inquit, *piſcatores cum ſagenam traxerint, malos piſces abjiciunt: ita erit in illa die. Angeli eos omnes, qui peccaverint, in fornacem jactantibus.* De flagitioſis quoque, & impuris hominibus cum loqueretur, ajebat: *Et illuc abibunt, ubi nec vermis* E *eorum moritur, nec ignis extinguitur.* Et rurſum: *Rex,* inquit, *fecit nuptias filio ſuo, & cum vidiſſet hominem indutum veſtibus ſordidis, ait ad eum: Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit miniſtris ſuis: Ligatis ejus manibus & pedibus, ejicite illum in tenebras exteriores.* Impudicis iſta, ut dictum eſt, & flagitioſis, atque impuris comminatur.

1. Theſſ. 2, 16.

Matt. 7, 21.

Matt. 13, 47

Marc 9, 44

Matt. 22, 2.

Virgines quoque, quæ excluſæ à ſponſi thalamo fuerunt, propter crudelitatem atque immanitatem id paſſæ ſunt:

aliíque

iiſque rurſus eadem *ex cauſa eunt in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & Angelis ejus.* Et hi quoque, qui fruſtra, & ſine cauſa loquuntur, punientur. *Ex verbis enim*, inquit, *tuis juſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.* Ergóne tibi videmur inaniter ac ſine ratione vitæ noſtræ cautè timidéque rationem habere, eique philoſophiæ parti, quæ mores inſtruit, propenſius ſtudere? Minimè equidem id puto: niſi fortè Chriſtum hæc ſupervacuè dixiſſe velis aſſerere, atque his plura etiam: neque enim hic omnia inſerere viſum eſt. Quod niſi vererer orationem prolixius extendere: & ex Prophetis ipſis, & ex beato Paulo, aliiſque Apoſtolis oſtenderem profectò, quanto ſtudio hanc partem emendandæ vitæ morúmque componendorum à nobis Deus exegerit. Sed enim hæc arbitror poſſe ſufficere, ne iſta modo omnia; ſed eorum vel minimam partem. Cum enim Deus aliquid dicit, etſi non id amplius, quàm ſemel dicat, ea fide ac devotione ſuſcipiendum eſt, ac ſi ſæpiſſime dixerit.

Matth. 12, 37

Cap. VII.

Quid igitur, inquis, hi qui domi reſident, reique ſuæ curam gerunt, non ea poterunt perficere, quæ neglecta tantos cruciatus pariunt? Vellem equidem & ipſe, neque ſegnius quàm vos, imò verò multo etiam ardentius, & frequenter optavi ac deprecatus ſum, tantum leges ac jura optima in civitatibus valere, ut nihil jam opus eſſet monaſteriis, neque ad eremum confugere cuipiam neceſſitas inſtaret: quoniam vero quæ ſuprà fuerunt, infrà jam facta ſunt, ipſæque civitates in quibus & judicia, & leges erant, omni iniquitate & ſcelere impletæ ſunt: ſolitudo vero philoſophiæ fructus uberrimos germinat: profectò non illi in culpa ſunt, qui hac procella & turbine ſe eximere atque ſervare cupientes educunt, eiſque ad quietis ac tranquillitatis portum duces fiunt: non, inquam, iſti merito à vobis culpari debent; verum hi, qui civitates ſingulas, adeo virtuti invias & inacceſſas fecerunt, atque ad philoſophiam penitus inutiles, ut qui ſalvi eſſe cupiunt, non aliter id poſſint aſſequi, quàm ſi ſolitudines & deſerta perſequantur. Dic enim, quæſo te, ſi quis noctis medio aſſumpta face domum incendiſſet magnam, ac multitudine hominum refertam, eos qui intus obdormirent, inſidiis appetens: utrum eſſe diceremus malum, atque ſuppliciis omnibus afficiendum, eúmne qui excitaret dormientes, & illis ædibus educeret, an eum qui initio ignem illum ſuccendiſſet, adeóque duram neceſſitatem & eis ipſis, & illi qui eos educeret impoſuiſſet? Quid autem illud, ſi quis vel à tyranno violenter oppreſſam civitatem, ſive aliàs inteſtino bello, civilibúſque diſcordiis ac ſeditionibus languentem intuens, hortaretur quos poſſet, atque perſuaderet, ut relicta civitate reciperent ſe ad montium vertices, nec perſuaderet ſolum; verum ad eam fugam ipſe etiam quæ poſſet adjumenta conferret: quem ex his inſimulares, quem male de omnibus mereri diceris? eúmne, qui ab his turbinibus & tempeſtatibus ad ſereniſſimum ac tranquilliſſimum portum eos homines, qui in medio æſtu jactarentur, adduceret: an eos, qui naufragia iſta ac pericula paraſſent? Cave enim putes meliore in ſtatu modo res humanas eſſe, quàm civitatem occupatam à tyranno; verùm in longe deteriori. Neque enim homo aliquis; ſed dæmon quidam iniquiſſimus, tanquam tyrannus immanis atque atrox, cum univerſis ſuis copiis ac phalange tota, univerſum ſimul orbem occupans, in humanas animas graſſatur: demum inde veluti ex arce quadam, impia & ſcelerata quotidie edicta omnibus proponit, non modo matrimonia dirimens, ſive pecunias aut mittens aut ferens, aut iniquas tantum exercens cædes; verum longe his quoque graviora atque diriora indicia tyrannidis præ ſe ferens. Conjunctam enim ſemel Deo humanam animam, ejus familiari contubernio ſubducens, atque flagitioſis immundiſque ſatellitibus ſuis illudendam tradens, impuris illorum congreſſibus ſubſterni cogit: qui poſtquam eam ſemel aſſumpſerint, adeo illi turpiter congrediuntur, támque contumelioſè, quantum credere par eſt nequiſſimos dæmones, vehementer atque immaniſſime perditionem noſtram atque turpitudinem deſiderantes. Exutam enim omnibus virtutum indumentis, vitiorúmque pannis obſitam, eiſque ſordidis, conſciſſis ac putridis, quibus profectò fœdior apparet, quàm ſi nuda eſſet, familiarique ſibi impudicitia, & omni flagitio reſpergentes, ac penitus inficientes, illi fœdiſſime omni contumelia illudere non deſinunt. Neque enim ullam ſatietatem noverunt inceſti hujus ſceleratique concubitus: cæterum ut ebrii faciunt, qui cum ſe multo mero ingurgitaverint, tunc maximè exardeſcunt, ac feruntur per vitia præcipites: ita & hi quoque tunc maxime inſaniunt, eiſque & vehementius inſtant, & ferocius inſultant, cum illa ad omnem turpitudinem abuti cœperint, compungentes undique atque mordentes, venenáque nequitiæ ſuæ in illam refundentes, nec prius deſinentes, quàm in ſuum illam habitum, formámque tranſtulerint, vel corpore abſolutam viderint. Quænam ergo violenta dominatio, quæ captivitas, quæ vaſtitas, quæ ſervitus, quænam in ſervitutem abductio, quod bellum, quod naufragium, quæ fames aut peſtis, quid horum denique his ulla ratione conferri poſſit, quin videatur eſſe leviſſimum?

καὶ ἕτεροι δὲ πάλιν διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν πεμφθήσονται εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. καὶ οἱ ἁπλῶς, καὶ εἰκῆ φθεγγόμενοι καταδικάζονται. ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου φησὶ δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ. ἆρά σοι δοκοῦμεν μάτην ὑπὲρ βίου πεφροντικέναι, καὶ πολλὴν τοῦ ἠθικωτέρου μέρους τῆς φιλοσοφίας ποιεῖσθαι σπουδήν; οὐκ ἔγωγε οἶμαι. πλὴν εἰ καὶ τὸν Χριστὸν ταῦτα πάντα εἰκῆ εἰρηκέναι φαίης, καὶ τὰ τούτων πλείονα· οὐδὲ γὰρ ἅπαντα εἴρηται. εἰ δὲ μὴ ὤκνουν μακρὸν ποιῆσαι τὸν λόγον, καὶ ἀπὸ τῶν προφητῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ μακαρίου Παύλου, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἀποστόλων ἐδίδαξα ἄν, ὅσην ὑπὲρ τούτου τοῦ μέρους πεποίηται σπουδὴν ὁ Θεός. πλὴν ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἀποχρῆν οἶμαι· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ μικρὸν τῶν εἰρημένων μέρος. ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς ἀποφαίνηται, κἂν ἅπαξ εἴπῃ, ὡς πολλάκις εἰρημένον, οὕτω δέχεσθαι χρὴ τὸ λεχθέν.

Τί οὖν; οἱ οἴκοι μὲν ὄντες, φησὶν, οὐ δυνήσονται ταῦτα κατορθοῦν, ἃ μὴ κατορθούμενα τοσαύτην φέρει τὴν κόλασιν; ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς οὐχ ἧττον ὑμῶν, ἀλλὰ πολὺ πλέον, καὶ πολλάκις ηὐξάμην τὴν μοναστηρίων ἀναιρεθῆναι τὴν χρείαν, καὶ τοσαύτην ἐν ταῖς πόλεσι γενέσθαι τὴν εὐνομίαν, ὡς μηδένα δεηθῆναί ποτε τῆς εἰς τὴν ἔρημον καταφυγῆς· ἐπειδὴ δὲ τὰ ἄνω κάτω γέγονε, καὶ αἱ μὲν πόλεις ἔνθα δικαστήρια, καὶ νόμοι πολλῆς γέμουσι παρανομίας, καὶ ἀδικίας· ἡ δὲ ἐρημία πολλῷ βρύει τῷ τῆς φιλοσοφίας καρπῷ· οὐχ οἱ τῆς ζάλης ταύτης καὶ τῆς ταραχῆς τοὺς σωθῆναι βουλομένους ἐξάγοντες, καὶ πρὸς τὸν τῆς ἡσυχίας ὁδηγοῦντες λιμένα, δικαίως ἂν ἐγκαλοῖντο παρ' ὑμῶν, ἀλλ' οἱ τὰς πόλεις ἑκάστην οὕτως ἄβατον ἐργαζόμενοι, καὶ πρὸς φιλοσοφίαν ἀνεπιτήδειον, ὡς ἀναγκάζεσθαι τοὺς σωθῆναι βουλομένους, τὰς ἐρημίας μεταδιώκειν. εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις μεσονύκτιον λαμπάδα λαβὼν οἰκίαν ἐνέπρησε μεγάλην, καὶ πολυάνθρωπον, τοῖς ἔνδον καθεύδουσιν ἐπιβουλεύων, τίνα ἂν ἔφαμεν εἶναι κακὸν, τὸν διεγείροντα τοὺς καθεύδοντας, καὶ τῆς οἰκίας ἐξάγοντα ἐκείνης, ἢ τὸν ἀνάψαντα τὸ πῦρ ἐξ ἀρχῆς, καὶ τοσαύτην ἀνάγκην αὐτοῖς τε ἐκείνοις, καὶ τῷ τούτους ἐξαγαγόντι περιστήσαντα; τί δαί; εἴ τις τυραννουμένην πόλιν ἰδὼν, καὶ νοσοῦσαν, καὶ στασιάζουσαν, ἔπεισεν, οὓς ἠδύνατο, τῶν τὴν πόλιν ταύτην οἰκούντων ἀναδραμεῖν πρὸς τὰς τῶν ὀρῶν κορυφὰς, καὶ πείσας οὐ μόνον, καὶ συνέπραξε πρὸς ταύτην αὐτοῖς τὴν ἀναχώρησιν· τίνος ἂν κατηγόρησας; τοῦ μεταθέντος ἀπὸ ταύτης τῆς ταραχῆς πρὸς τὴν γαλήνην ἐκείνην τοὺς ἐν μέσῳ χειμαζομένους ἀνθρώπους, ἢ τῶν ταῦτα ἐργασαμένων τὰ ναυάγια; μὴ γάρ τοι νομίσῃς ἄμεινον τυραννουμένης πόλεως, τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα διακεῖσθαι νῦν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ χαλεπώτερα. οὐ γὰρ ἄνθρωπος, ἀλλά τις πονηρὸς δαίμων καθάπερ τύραννος ἄγριος τὴν οἰκουμένην ἅπασαν καταλαβὼν, μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς φάλαγγος εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων εἰσεκώμασε ψυχάς· εἶτα ἐκεῖθεν, ὥσπερ ἔκ τινος ἀκροπόλεως τὰ μιαρὰ καὶ ἐναγῆ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιτάγματα καταπέμπει πᾶσιν, οὐ γάμους διασπῶν, οὐδὲ χρήματα πέμπων, καὶ φέρων μόνον, οὐδὲ σφαγὰς ἐργαζόμενος ἀδίκους, ἀλλὰ τὰ πολλῷ τούτων χαλεπώτερα, τὴν ἅπαξ ἁρμοσθεῖσαν τῷ Θεῷ ψυχὴν, τῆς μὲν πρὸς ἐκεῖνον ὁμιλίας ἀπάγων, ἐκδιδοὺς δὲ τοῖς ἀκαθάρτοις αὐτοῦ δορυφόροις, καὶ συγκατακλίνεσθαι καταναγκάζων αὐτοῖς· οἵπερ ἐπειδὰν ἅπαξ αὐτὴν παραλάβωσιν, οὕτως αὐτῇ συγγίνονται αἰσχρῶς, καὶ ὑβριστικῶς, ὡς εἰκὸς δαίμονας πονηροὺς σφοδρῶς καὶ μανικῶς τῆς τε ἀπωλείας, καὶ τῆς ἀσχημοσύνης ἐρῶντας τῆς ἡμετέρας. ἀποδύσαντες γὰρ αὐτὴν πάντων τῶν τῆς ἀρετῆς ἱματίων, καὶ τὰ τῆς κακίας ῥάκια πάθη περιθέντες τὰ ῥυπῶντα, καὶ διερρηγμένα, καὶ δυσώδη, καὶ τῆς γυμνότητος αἰσχροτέραν αὐτὴν ἀποφαίνοντα, καὶ πάσης τῆς οἰκείας περισωματώσαντες ἀκαθαρσίας, οὐ παύονται τὴν εἰς αὐτὴν ἐμπομπεύοντες ὕβρισιν. οὐδὲ γὰρ ἴσασί τινα κόρον τῆς μιαρᾶς ταύτης, καὶ παρανόμου μίξεως, ἀλλ' ὥσπερ οἱ μεθύοντες, ὅταν ἐμφορηθῶσι πολλοῦ τοῦ πόματος, τότε μᾶλλον ἐκκαίονται· οὕτω καὶ οὗτοι τότε μάλιστα μαίνονται, σφοδρότερον τε αὐτῇ καὶ ἀγριώτερον ἐναλλόμενοι, ὅταν μάλιστα αὐτῇ παραχρήσωνται, κατακεντοῦντες πάντοθεν, καὶ δάκνοντες, καὶ τὸν οἰκεῖον εἰς αὐτὴν ἐκχέοντες ἰὸν, καὶ οὐ πρότερον διαλιμπάνοντες, ἕως ἂν εἰς τὴν οἰκείαν μεταστήσωσιν ἕξιν, ἢ τοῦ σώματος ἴδωσιν ἀπολυθεῖσαν αὐτήν. ποίας οὖν τυραννίδος; ποίας αἰχμαλωσίας; ποίας ἀναστατώσεως; τίνος ἀνδραποδισμοῦ; ποίου πολέμου; τίνος ναυαγίου; ποίου λιμοῦ ταῦτα οὐ χαλεπώτερα; τίς οὕτως ὠμὸς, καὶ ἀνήμερος;

Τίς

Τίς οὕτως ἠλίθιος, καὶ ἀπάνθρωπος, καὶ ἀσυμπαθὴς, καὶ ἀνάλγητος, ὡς τὴν τὰ τοιαῦτα ὑβριζομένην, καὶ ἐπηρεαζομένην ψυχὴν μὴ θελῆσαι, τό γε εἰς αὐτὸν ἧκον, τῆς ἐναγοῦς ἐκείνης ἀπαλλάξαι μανίας, καὶ ὕβρεως, ἀλλὰ τοιαῦτα πάσχουσαν περιορᾶν; εἰ δὲ τοῦτο ἀπηνοῦς, καὶ λιθίνης ψυχῆς, ποῦ θήσομεν εἰπέ μοι τούτους, οἳ πρὸς τὸ περιορᾶν, καὶ ἕτερον, πολλῷ μεῖζον τούτου ἐργάζονται κατὰ τοὺς προθυμουμένους εἰς μέσους πηδῆσαι τοὺς κινδύνους, καὶ μὴ παραιτουμένους εἰς αὐτὸν τοῦ θηρίου τὸν λαιμὸν καθεῖναι τὰς χεῖρας, ἀλλὰ καὶ δυσωδίας, καὶ κινδύνων ἀνεχομένους, ἵνα τὰς ἤδη καταποθείσας ψυχὰς ἐξ αὐτῆς τοῦ δαίμονος τῆς φάρυγγος ἀνασπάσωσιν, οὐ μόνον οὐκ ἐπαινοῦντες, οὐδὲ ἀποδεχόμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐλαύνοντες πάντοθεν, καὶ πολεμοῦντες;

Τί οὖν, φησι, πάντες οἱ τὰς πόλεις οἰκοῦντες ἀπολώλασι, καὶ χειμάζονται, καὶ δεῖ τὰς πόλεις ἀφέντας, καὶ ἐρημώσαντας πρὸς τὴν ἔρημον μεταστῆναι, καὶ τῶν ὀρῶν τὰς κορυφὰς οἰκίζειν; καὶ σὺ ταῦτα κελεύεις, καὶ νομοθετεῖς; ἄπαγε. τοὐναντίον γὰρ, καθάπερ καὶ ἔφθην εἰπὼν, καὶ ἐβουλόμην, καὶ εὔχομαι τοσαύτης ἡμᾶς ἀπολαύειν εἰρήνης, καὶ τὴν τυραννίδα τῶν κακῶν τούτων εἰς τοσοῦτον καταλυθῆναι, ὡς μὴ μόνον τοῖς ἐν ταῖς πόλεσιν ἀνάγκην γίνεσθαι τὰ ὄρη καταλαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰς ἐρημίας οἰκοῦντας καθάπερ τινὰς φυγάδας, διὰ μακροῦ τοῦ χρόνου πρὸς τὴν αὐτῶν πόλιν καταγαγεῖν. ἀλλὰ τί πάθω; δέδοικα, μὴ τῇ πατρίδι σπουδάζων αὐτοὺς ἀποδοῦναι, ἀντὶ ταύτης τῶν τῶν πονηρῶν δαιμόνων χερσὶ παραδῶ· καὶ βουλόμενος ἀπαλλάξαι ἐρημίας, καὶ φυγῆς· φιλοσοφίας, καὶ ἡσυχίας παρασκευάσω πάσης ἐκπεσεῖν. εἰ δέ με τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῇ πόλει περιφέρων ταύτῃ δυσωπήσειν οἴει, καὶ δεδείξεσθαι, ὡς οὐκ ἀνεξόμενον καταδικάσαι τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀπόφασιν λαβὼν, μετ᾽ αὐτῆς στήσομαι πρὸς ταύτην σου τὴν ἀντίθεσιν. οὐδὲ γὰρ ἀνέξῃ πρᾶγμα τοσαύτης γέμον τόλμης, ὡς πρὸς τὴν ψῆφον ἀντιβλέψαι τοῦ τότε μέλλοντος κρίνειν ἡμᾶς. τί οὖν οὗτός φησι; στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν. εἰ δὲ οἱ εὑρίσκοντες ὀλίγοι, πολλῷ μᾶλλον οἱ πρὸς τὸ τέλος αὐτῆς φθάσαι δυνάμενοι. οὐ γὰρ δὴ πάντες ὅσοι τῆς ἀρχῆς ἐπέβησαν, καὶ πρὸς τὸ πέρας αὐτῆς ἴσχυσαν στῆναι. ἀλλ᾽ οἱ μὲν ἐν τοῖς προοιμίοις. οἱ δὲ, ἐν τῷ μέσῳ, πολλοὶ δὲ καὶ πρὸς αὐτῷ τῷ λιμένι κατεποντίσθησαν. καὶ πάλιν, πολλοὺς μὲν εἶναί φησι τοὺς κλητοὺς, ὀλίγους δὲ τοὺς ἐκλεκτούς. ὅταν οὖν ὁ Χριστὸς τὸ μὲν πλέον εἶναι τῆς ἀπωλείας, ἐν δὲ τοῖς ὀλίγοις περιωρίσθαι τὴν σωτηρίαν ἀποφαίνηται, τί πρὸς ἐμὲ μάχῃ; ταυτὸν γὰρ ποιεῖς, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸν Νῶε συμβεβηκότων λόγων γινομένων ἡμῖν, ἐθαύμαζες, εἰ πάντες μὲν ἀπολώλασι, δύο δὲ, καὶ τρεῖς ἄνθρωποι μόνοι τὴν τοσαύτην διέφυγον κόλασιν, ταύτῃ προσδοκῶν ἐμφράξαι ἡμῶν τὸ στόμα, ὡς οὐ τολμώντων καταδικάσαι τὸ πλῆθος; ἀλλ᾽ οὐ πεισόμεθα τοῦτο, οὐδὲ τῆς ἀληθείας τοὺς πολλοὺς προτιμήσομεν. οὐδὲ γὰρ τὰ τότε συμβεβηκότα ἐλάττω τῶν νῦν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μιαρώτερα, ὅσῳ καὶ γέεννα τούτοις ἠπείληται, καὶ τὰ τῆς κακίας οὐδὲ οὕτως ἐκκόπτεται. τίς γὰρ εἰπέ μοι μωρὸν οὐ καλεῖ τὸν ἀδελφόν; τοῦτο δὲ ὑπεύθυνον ποιεῖ τῷ τῆς γεέννης πυρί. τίς οὐκ εἶδεν ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς εἰς γυναῖκα; καὶ τοῦτο δὲ μοιχεία ἀπηρτισμένη. τίς οὐκ ὤμοσε; τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ πονηροῦ πάντως. τὸ δὲ ἐκ τοῦ πονηροῦ, καὶ αὐτὸ κολάσεως πάντως. τίς οὐκ ἐβάσκηνε φίλῳ ποτέ; τοῦτο δὲ καὶ ἐθνικῶν, καὶ τελωνῶν χείρους ποιεῖ· τοὺς δὲ ἐκείνων χείρους, ὅτι οὐκ ἔνι κόλασιν διαφυγεῖν, παντί που δῆλόν ἐστι. τίς ἐκ καρδίας ἅπασαν μῆνιν ἐξήλασε, καὶ τὰ πάντων εἰς αὐτὸν πεπλημμεληκότων εἴασιν ἁμαρτήματα; τὸν δὲ οὐκ ἀφέντα, ὅτι τοῖς βασανισταῖς ἀνάγκη παραδοθῆναι, τῶν ἀκηκοότων τοῦ Χριστοῦ οὐδεὶς ἀντερεῖ. τίς δὲ οὐκ ἐδούλευσε τῷ μαμωνᾷ. τὸν δὲ ἐκείνῳ δουλεύσαντα ἀνάγκη παραιτήσασθαι τοῦ Χριστοῦ τὴν δουλείαν. ἐκείνην δὲ ἀρνησάμενον, καὶ τὴν οἰκείαν ἀνάγκη σωτηρίαν ἀρνήσασθαι. τίς οὐ κατηγόρησε λάθρα; τούτους δὲ καὶ ἡ παλαιὰ ἀποκτίννυσθαι κελεύει, καὶ κατασφάττεσθαι. ἀλλὰ τίς ἡ παραμυθία τῶν οἰκείων κακῶν; τὸ πάντας, ὥσπερ ἐκ τινος συνθήματος πρὸς τὸ τῆς κακίας ὀλισθῆναι βάραθρον, ὃ καὶ αὐτὸ τῆς κατεχούσης νόσου τεκμήριόν ἐστι μέγιστον. ὅταν τοῦτο παραμυθίαν φέρῃ τῶν κακῶν ἡμῖν, ὃ μείζονος ὀδύνης ὑπόθεσιν εἶναι ἐχρῆν.

Quis adeo dirus, quis tam ferus ac ferreus, quis ita brutus atque inhumanus, adeoque ſine ullo miſericordiæ ac doloris ſenſu; quin malit ejuſmodi animam ſic affectam contumeliis, ſic undique probris laceſſitam, pro virili parte flagitioſa, injuria, inſanaque contumelia abducere, liberare, conſervare, quam ſic deſtitutam negligere, præterire, relinquere? Quod ſi id eſt, ut profecto eſt immanis animi, atq; lapidei: ubinam, quæſo, illos ſtatuemus, qui præter id, quod ejuſmodi negligunt, aliud etiam, & quidem longe deterius ſcelus admittunt? Eos enim, qui parati ſunt mediis ſe periculis conſtanter objicere, nec renuunt in ipſum feræ belluæ guttur manus demittere: quinimo & fœtorem omnem atq; pericula ſubire, ut abſorptas jam ac devoratas animas ex ipſis dæmonum faucibus educant, atque violenter extrahant, non tantum non laudant, neque amplectuntur; ſed impellunt quoque atque perturbant undique.

CAP. VIII.

Quid ergo, inquit aliquis, cunctine periere, qui urbes habitant, ac vitæ hujus periculis jactantur, ipſiſque jam urbibus dimiſſis atque deſolatis, ad ſolitudines confugiendum erit, atque in ipſis montium verticibus ſedes novæ collocandæ? tuque iſta jubes, ac lege lata ſancis? Minime id quidem; ſed contra penitus: Ut enim ſuperius dixi, & vellem & vehementer optarem, eo nos in ſtatu rerum, eaque in pace degere, adeoque tyrannidem malorum horum omnium deſtrui ac diſſipari, ut non modo eis, qui in civitatibus degunt, nulla neceſſitas incumberet occupandorũ atque inhabitandorum montium; verum hi quoque, qui ſolitudines incolunt, veluti fugitivi quidam longo poſtliminio, ſecuri ac tuti, pacatis rebus ad civitates ſuas remeare poſſent. Sed quid faciam? Vereor nimirum, ne dum illos patriæ ac parentibus reddere ſtudeo, nequiſſimorum dæmonum manibus tradam, dumq; ſolitudine & fuga abducere & revocare cupio, per me illi philoſophia omni, quietiſque tranquillitate excidant. Quod ſi tu mihi civitatum multitudines in medium adducas, hiſque putes exoratum iri, atque in eam ſententiam traducendum, ut putem Deum parciturum multitudini, nec paſſurum in orbem univerſum damnationis ferre ſententiam, ſumptis Chriſti verbis adverſus objectionem tuam ſtabo. Neque enim tam audax factum, tàm nefarium facinus admittes, ut etiam adverſus ejus ſententiam, qui nos tunc judicaturus eſt, aſſiſtas. Quid ergo ille inquit? *Anguſta eſt janua, atque ardua via, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inveniunt eam.* (Math. 7, 14.) Sin vero pauci ſunt qui inveniunt, profecto longe pauciores erunt, qui ad ſummum ejus pervenire poſſunt. Neque enim omnes, qui illam initio apprehenderunt, ad finem etiam provecti ſunt: ſed alii quidem in ipſis ſtatim initiis, nonnulli itineris medio, plurimi vero in ipſum jam ferè portum invecti, naufragium fecerunt. Rurſus autem *multos eſſe ait, qui vocati eſſent, paucos, qui electi.* (Math. 20, 16.) Cumque ita Chriſtus ampliorem quidem pereuntium partem eſſe aſſeveret, atque in paucis ſalutem præfinitam dicat: quid tu pugnas adverſum me? Prorſus enim idem facis, ac ſi de Noë & diluvio verba nobis facientibus admirareris, & an id fieri potuerit, ut omnes perierint, duoque tantum vel tres homines effugerint, interrogares: his tu rationibus ora noſtra obſtruere poſſe te putas, perinde ac illis perſuaſi non auſuri ſimus adverſus multitudinem ferre ſententiam? Sed enim id nunquam penitus efficies, nec perſuadebis, ut multitudinem veritati in honore præferamus. Neque enim his, quæ tum contigiſſe memorantur, inferiora iſta ſunt; verum multo funeſtiora etiam atque ſceleratiora: atque eo magis, quo gehennæ iſtis intentatur ignis, & ne ſic quidem vitia arcentur, neque exciduntur. Quis enim, oro te, non fatuum appellat fratrem? (Math. 5.) leve id videtur; at igni ſempiterno facit obnoxium. Quis non intendit impudicis oculis in mulierem? hoc autem conſummatum adulterium, pleniſſimumque flagitium deputatur. Is vero, qui adulter eſt, quod in gehennam ignis projiciendus ſit, omnibus profecto conſtat. Quis non dejeravit? Atque iſtud penitus ex malo eſt: quod autem à malo eſt, id adeo æternum parit cruciatum. Quis nunquam omnino amicis invidit? Hoc vero publicanis ipſis & Gentilibus deteriores facit. Quod autem ejuſmodi effugere ſupplicia æterna non poſſint, ita omnibus liquet, ut non poſſit clarius. Quis furorem omnem, atque iracundiam ex corde depulit atque abjecit peccataque omnium in ſe delinquentium remiſit? At is, qui non dimiſerit, quod æternis ſuppliciis addicendus ſit, nemo qui Chriſtum audierit, refragabitur. Quis non ſervivit mammonæ? Sed qui ejuſmodi ſervit, Chriſti ſervitutem penitus abjecit: qui vero Chriſto ſervire abnuit, ſalutem ſuã prorſus abnegavit. Quis occultè nulla in aliquem maledicta conjecit? (Exod. 21. Levit. 20. Num. 12.) Eos ſane qui ſunt ejuſmodi, vetus quoque lex concidi atque interfici jubet. Sed enim in tantis malis, tantiſque periculis, quæ nos conſolatio ſuſtentat ac recreat? Quod omnes, veluti ex ſigno quodam & condicto, per vitiorum ac flagitiorum omnium abrupta feruntur. Miſera planè conſolatio, & ejus, quæ nunc obtinet, peſtis, ſingulare documentum, argumentumque præcipuum, quandoquidem id nobis maliſque noſtris ſolatium affert, quod ipſum majoris mœroris, & complorationis materia eſſe debuerat.

μέλλειν μὲν ἔδει, μέλει δὲ οὐδαμῶς, διαλέξομαι πρᾳέως, καὶ μετ' ἐπιεικείας πολλῆς, τοσοῦτον αὐτοὺς παραιτησάμενος· μὴ δυσχεραίνειν, μηδὲ ἀγανακτεῖν, εἴ τις τὸ λυσιτελὲς τοῖς ἐκείνων παισὶ μᾶλλον αὐτῶν ἐκείνων εἰδέναι λέγῃ. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ σπεῖραι παῖδα, πρὸς τὸ συμφέρον τὸν γεννηθέντα διδάξαι τὸν γεννησάμενον, ἀλλὰ πρὸς μὲν τὴν φιλοστοργίαν τοῦ τεχθέντος μεγάλα ἂν τοῦτο συμβάλλοιτο· πρὸς δὲ τὸ μαθεῖν αὐτοῦ τὸ λυσιτελὲς ἀκριβῶς, οὔτε τὸ σπείρειν, οὔτε τὸ φιλεῖν ἀρκέσειεν ἄν. ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἦν, οὐδένα ἀνθρώπων πατέρος μᾶλλον τὸ χρήσιμον ἐχρῆν ὁρᾶν τῷ παιδί. ἐπειδὴ μήτε φιλεῖν μᾶλλον αὐτοῦ τῶν ἄλλων δύναιτό τις τοῦτον. νῦν δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ πατέρες δι' ὧν ποιοῦσιν, ὁμολογοῦσιν τοῦτο ἀγνοεῖν· ὅταν πρὸς διδασκάλους ἄγωσιν, ὅταν παιδαγωγοῖς ἐγχειρίζωσιν, ὅταν μυρίους παραλαμβάνωσι συμβούλους, περὶ τῆς τοῦ βίου προαιρέσεως, ἐφ' ἣν τὸν παῖδα ἄγειν δεῖ βουλευόμενοι. καὶ οὐ τοῦτό που θαυμαστόν, ἀλλ' ὅτι πολλάκις βουλῆς γινομένης τὴν αὐτῶν ἀκυρώσαντες, τὴν ἑτέρων ἔστησαν ὑπὲρ τῶν οἰκείων βουλευόμενοι παίδων. μὴ τοίνυν, μηδὲ πρὸς ἡμᾶς δυσχερῶς ἐχέτωσαν, εἰ λέγοιμεν τὸ συμφέρον αὐτοῖς εἰδέναι μᾶλλον· ἀλλ' εἰ μὴ διὰ τῶν λόγων ἀποδείξαιμεν, τότε κατηγορεῖν, τότε διαβάλλειν ὡς ἀλαζόνας ὄντας, καὶ λυμεῶνας, καὶ τῆς φύσεως ἁπάσης ἐχθρούς.

Πῶς οὖν τοῦτο ἔσται δῆλον, καὶ πόθεν εἰσόμεθα, τίς μὲν ὁ τὸ συμφέρον ὄντως ὁρῶν, τίς δὲ ὁ δοκῶν μὲν ὁρᾶν, ὁρῶν δὲ οὐδαμῶς; ἂν τοὺς παρ' ἐμοῦ λόγους καθάπερ τινὰς ἀνταγωνιστὰς εἰς ἐξέτασιν καθεῖναι καταναγκάσαντες, καὶ συμπλακῆναι, περὶ τούτων ἀδεκάστοις κριταῖς ἐπιτρέψωμεν τὴν ἐξέτασιν. ὁ μὲν οὖν τοῦ ἀγῶνος νόμος πρὸς τὸν Χριστιανὸν ἀποδύεσθαι κελεύει, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀγωνίζεσθαι μᾶλλον, καὶ πλεῖον οὐδὲν ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν. τί γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν; ὁ μακάριος Παῦλός φησιν. ἀλλ' ἐπειδὴ συμβαίνει πολλοὺς καὶ ἀπίστους εἶναι τῶν πρὸς τὸν οὐρανὸν ἑλκομένων παίδων πατέρας· καίτοιγε τοῦ νόμου τῶν ἀγώνων ἀφιέντος ἡμᾶς τῆς πρὸς τούτους μάχης, ἑκόντες αὐτοί, καὶ κατὰ προθυμίας πρὸς τούτους ἀποδυσόμεθα πρώτους. καὶ εἴθε πρὸς τούτους μόνον ἦν ἡμῶν ὁ ἀγών, καίτοιγε δυσχερέστερός τέ ἐστι, καὶ πλείονας ἔχει λαβάς. "ψυχικὸς γὰρ ἄνθρωπος "οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος. μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι, καὶ συμβαίνει ταὐτόν, οἷον ἂν εἴ τις βασιλείας ἐρᾶν πείθῃ τὸν οὐκ ἐθέλοντα πεισθῆναι πρότερον, ὅτι τὸ πρᾶγμα ὑφέστηκεν. ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως εἰς στενὸν ἡμῖν κατακεκλεισμένων τῶν λόγων, πρὸς τούτους ἠθέλησα ἂν μόνους τὸν ἀγῶνά μοι γενέσθαι τοῦτον. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ πιστοῦ, πολλὰ μὲν ἡμῖν τὰ δικαιώματα· ἀλλ' ὅμως τὴν ἐκ τῶν δικαίων παρρησίας ἡδονὴν συσκιάζει τῆς αἰσχύνης ἡ ὑπερβολή. αἰσχύνομαι γὰρ ὅταν καὶ πρὸς ἐκεῖνον ὑπὲρ τούτων ἀποτείνεσθαι ἀναγκάζομαι, καὶ δέδοικα μὴ τοῦτό μοι μόνον ὁ Ἕλλην ἔγκλημα δίκαιον ἔχῃ περιβαλέσθαι. ἐπεὶ τοῖς γε ἄλλοις αὐτὸν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ῥᾳδίως αἱρήσομεν, κἂν εὐγνώμων εἶναι ἐθέλοι, ταχέως αὐτὸν οὐ πρὸς τὸν ἔρωτα τοῦ βίου τούτου μεταστήσομεν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὴν τῶν δογμάτων τὴν ἐπιθυμίαν, ἀφ' ἧς ὁ βίος ἔχει τὴν ὑπόθεσιν οὗτος. τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω φοβηθῆναι τὸν πρὸς αὐτὸν ἀγῶνα, ὅτι καὶ χαλεπώτερον αὐτὸν πρότερον καταστήσας τῷ λόγῳ, οὕτως ἅψομαι τῶν παλαισμάτων. κείσθω γὰρ μὴ μόνον Ἕλληνα τοῦτον τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ πλούσιον ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους, καὶ περίβλεπτον, καὶ ἐν δυναστείᾳ καθεστάναι μεγάλῃ, καὶ πολλοὺς μὲν ἀγροὺς ἐχέτω, πολλὰς δὲ οἰκίας, μυρία δὲ χρυσίου τάλαντα. ἔστω δὲ καὶ πατρίδος τῆς βασιλικωτάτης, καὶ γένους οὐ περιφανεστάτου, καὶ μήτε ἐχέτω παῖδας ἑτέρους, μήτε ἕξειν ἐλπιζέτω τοῦ λοιποῦ, ἀλλ' ἐν τούτῳ σαλευέτω μόνον. ἔστω δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ἐν ἐλπίσι χρησταῖς, καὶ ταχέως ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀναβήσεσθαι προσδοκάσθω, καὶ λαμπρότερον αὐτοῦ φανήσεσθαι, καὶ πᾶσιν αὐτὸν ἀποκρύψειν τοῖς βιωτικοῖς· εἶτα ἐν μέσῳ τῶν ἐλπίδων τούτων προσερχέσθω τις, καὶ διαλεγέσθω περὶ ταύτης αὐτῷ τῆς φιλοσοφίας, καὶ πειθέτω πάντων ἐκείνων καταγελάσαντα, περιβαλέσθαι ἱμάτιον ἁδρόν, καὶ τὴν πόλιν ἀφέντα πρὸς τὸ ὄρος φυγεῖν, καὶ φυτεύειν ἐκεῖ, καὶ ἄρδειν, καὶ ὑδροφορεῖν, καὶ τὰ ἄλλα δὴ πάντα τὰ τῶν μοναχῶν ποιεῖν, τὰ δοκοῦντα εἶναι καὶ εὐτελῆ, καὶ ἐπονείδιστα. ἔστω δὲ καὶ ἀνυπόδετος, καὶ χαμαὶ καθευδέτω, γενέσθω δὲ καὶ λεπτός, καὶ ὠχρὸς ὁ καλὸς νεανίας οὗτος, ὁ ἐν τοσαύτῃ τρυφῇ, καὶ τιμῇ διατελῶν, καὶ τοιαύτας ἔχων ἐλπίδας, καὶ τῶν οἰκετῶν τῶν ἑαυτοῦ εὐτελεστέραν περικείσθω στολήν· ἆρα ἱκανὰς ἐδώκαμεν τῷ κατηγόρῳ τὰς λαβάς, καὶ ἀρκούντως συνεπλάσαμεν τὸν ἀνταγωνιστήν·

qui curam gerere debuerant, non autem gerunt, leniter & ſumma cum moderatione alloquar, hoc ab illis primum bona venia impetratum cupiens, uti ne moleſte ferant, neu indignentur, ſi quid utile ſit, quidve magis expediat illorum liberis nos melius ſcire dixerimus, quam illos ipſos. Neque enim quiſque, qui procrearit filium, quid etiam illi conducat docere eum poterit, etſi ejuſce inſtruendi voluntas honeſta non deſit, quam elicit à natura inſitus parentum ſingularis ad filios affectus. Ad id enim edocendum diligenter, quid utile ſit, neque procreando pater neque amando unquam ſufficeret. Nam ſi iſtud concederetur, nemo hominum certè patre melius noſſe atque conſpicari poſſet, quidnam eſſet filio utilius: ſicuti ne in amando quidem filio nemo eſt, qui patrem ſuperet, vel etiam exæquet. Quinimo ipſi quoque patres, ex his, quæ ſtudioſe agunt, hoc ipſum ſe ignorare fitentur, cum ad magiſtros ducunt, cum pædagogis inſtruendos tradunt, cum plurimos conſiliarios aſſumunt, qui, quodnam vitæ propoſitum filio arripiendum ſit, quive delectus habendus, & amice & fideliter conſulant. Id vero nequaquam mirum eſt, ſed quod, dum de filiis conſultant, dum familiari colloquio quod ſentit quiſque in medium adducit, illi nonnunquam ſuam irritam reddentes, aliorum ſententiam ratam eſſe atque obtinere voluerunt. Itaque ne nobis quidem ſuccenſeant, neque indignentur, ſi quod eorum liberis utile futurum ſit, nos illis melius noſſe dixerimus: verum niſi id certa ratione conſtiterit, tunc accuſent, tunc affligant, tunc probris appetant, veluti revera perditos, flagitioſos, ac naturæ totius inimicos.

CAP. II.

Quonam ergo modo iſtud manifeſtum erit, aut qua ratione ſcire certius poterimus quiſnam ſit, qui quod utile ſit plane proſpiciat, quilve qui proſpicere quidem ſibi videatur, nequaquam vero ſciat? Si utrorumque rationes pugnantium in morem ad examen judicii deſcendere, atque congredi cominus cogamus, permiſſa omni de hiſce judicandi facultate incorruptis, integerrimiſque judicibus. Itaque lex quidem certaminis noſtri adverſus Chriſtianum exui ad pugnam jubet, atque cum illo ſolummodo certare, qui ſit ejuſdem religionis cultor, nihilque amplius requirit à nobis. Quid *enim ad me attinet eos etiam qui foris ſunt judicare?* ait beatus Paulus. Verum quia ſæpe contingit, ut plurimi ex his qui ad cœlum pertrahuntur filii Gentilibus atque infidelibus patribus nati ſint, quanquam lex certaminis nos contra hujuſmodi dimicare non jubeat, ſponte tamen ipſi, ſummaque alacritate adverſus iſtos primum pugnare aggredimur. Atque utinam adverſus iſtos tantum nobis certamen indiceretur, quanquam ipſum quidem perdifficile eſt plurimaque habet capita. *Animalis enim homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtultitia quippe illi eſt.* Prorſus idem facimus, ac ſi aliquem hortari vellemus, ut cœleſte regnum appeteret, qui antea credere an id eſſet aut quidnam eſſet, renuiſſet. Sed tamen cum tantis anguſtiis coarctatus ſim, ſic quoque adverſus iſtos tantum hoc mihi certamen indici vehementer optarem. Nam ſi ad fidelem aliquem hic mihi ſermo inſtituatur, erunt mihi jura complura, bonitaſque cauſæ adjuvabit plurimum, etſi eam victoriæ meæ voluptatem obſcurat & obruit magnitudo verecundiæ. Suffundor enim vehementer, ſi adverſus illum quoque me pugnare neceſſe ſit, vetorque ne hoc crimen tantummodo Gentilis mihi poſſit objicere: nam id reliquis illum & quidem facile, ſuffragante gratia divina, capiemus, atque ſi voluerit eſſe non ingratus, cito illum non modo ad morem hujus vitæ traducemus; verum ad ipſius quoque doctrinæ ac religionis deſiderium, à qua vita illi initium & materiam ſumpſit. Tantum vero abeſt, ut certamen adverſus illum ſubire metuam, ut cum id primum durius atque difficilius mea oratione conſtituero, tum demum pugnam aggredi inſtituam. Fingamus nempe patrem iſtiuſmodi non modo eſſe Gentilem; ſed nobilem, & quoque ultra omnes homines locupletem, inſignem, ſingulari potentia præditum, habeat agros plurimos, ædes permultas, aurique innumera talenta: ſit præterea clariſſima patria & regia, illuſtriſſimo genere, neque habeat alios liberos, neque ſe habiturum ſperet: ſed huic ſoli innitatur, & ex hoc ſolo pendeat. Quin & ipſe ſit ſummæ ſpei, eoque ingenio, & induſtria, ut ad imperia, & ad magiſtratus maturè aſcenſurus expectetur, patremq; ipsū & ſplendore, & gloria brevi ſuperaturus, omnibusq; vitæ cōmodis longe anteiturus. Tum vero in medio tantæ ſpei & expectationis accedat aliquis ad illum, atque de hac ei philoſophia verba faciens, perſuadeat ut ſpretis illis omnibus, veſtem ſe ruſticam induat, & relicta urbe ad montem confugiat, ibique plantet, inſerat, riget, aquas ferat, cæteraque monachorum faciat opera, quæ & vilia & indigna eſſe videantur. Incedat præterea diſcalceatus, & humi jacens quieſcat, efficiaturque pallidus, gracilis, ac macie confectus decorus ille adoleſcens, qui tantis antea in deliciis & honoribus degebat, tantæque ſpei ſigna præ ſe ferebat, viliuſque etiam, quam ſervi ſui, veſtiatur: num ſatis multas accuſatori occaſiones dedimus, ſatiſve adverſarium armavimus?

1.Cor.5. 12.

1.Cor.2. 14.

Præbeamus illi alias quoque, ſi ſatis adhuc inſtructus non eſt: præter iſta enim, quæ dicta ſunt, omnia moveat pater cunctaq; moliatur, ut diſſuadeat filio, atque ab arrepto illum inſtituto revocet: ſed incaſſum. utpote cum ille ſupra petram collocatus ſit, & fluminibus & pluviis, & ventis cedere non norit. Lamentetur, & lugeat, atque lacrymas emittat, & ut indignationem omnium adverſum nos magis incendat, circumeat jugiter mœrens afflictus, ſordidatus: omneſque prenſans, contra nos hujuſmodi accuſationem commoveat.

CAP. III. Filium ego genui, & enutrivi, ætatemque omnem in ærumnis contrivi, cuncta ea & gerens & patiens, quæ ex hac educatione liberorum ſolent accidere. Spem de illo optimam habui, pædagogos acceſſivi, magiſtros obſecravi, pecunias impendi, vigilavi ſæpiſſime, curam gerens ingentem, ut quam ornatiſſimus atque eruditiſſimus evaderet, ut in nullo majoribus ſuis eſſet deterior, ut omnibus appareret illuſtrior & clarior. Expectabam hunc ſenectuti meæ ſolatio & adjumento fore, proceſſuque temporis de uxore, ſplendidiſſimoque matrimonio tractabam, de imperio, de magiſtratibus, & inſigni poteſtate cogitare cœperam. Cum repente tanquam fulmen, aut procella ingens, neſcio qua parte irruens pretioſiſſimam navem, multiſque oneribus refertam, quæ plurima pelagi ſpacia confecerat, ac ſecundis ventis navigabat, cum jam ad portum propinquaret, non longe ab ipſo oſtio ſubmerſit: metumq; non modo extremæ paupertatis; verum acerbiſſimæ mortis, ac perditionis ejus capiti, qui iſta paraverat, tempeſtas illa ſæva circumdedit. Sic ſic profecto mihi nunc contigit. Namque execrabiles illi, flagitioſi, perditi nebulones (dicat enim hæc, atque hujuſmodi cætera, nihil illi ſuccenſebimus) tantæ ſpei filium, ſenectutis meæ cuſtodem & nutritorem, veluti latrones quidam immaniſſimi mihi repente ſubductum in ſpeluncas ſuas abduxerunt: adeoque illum ſuis carminibus excantaverunt, ut eligat magis adverſus ferrum, ign.m, beſtias, adverſus omnia denique fortiter ac ſumma conſtantia perſiſtere, quam ad priorem proſperitatem prioreſque copias remeare. Quodque his durius & gravius eſt, illi ipſi, qui hæc perſuaſerunt, melius ſe, quid ſit utile ſcire, atque intueri profitentur, quam nos. Deſertæ jam domus, deſolati agri, ipſique agricolæ, ac ſervi luctu ac mœrore pleni ſunt. Exultant in malis meis inimici, pudoreque operiuntur amici. Apud me autem nulla ſententia obtinet, niſi ut injecto igne cuncta ſimul exuram, ædes, agros, armenta boum, greges pecorum. Quo enim mihi jam hæc utilia ſunt, cum ille non adſit, cujus uſibus parata erant, captivus ſcilicet abductus, atq; apud Barbaros crudeliſſimos ſervitutem ſerviens omni morte duriorem atque acerbiorem? Amictu nigro ſervos omnes operui, cunctamque familiam. Aſperſi cinere capita mulierum, choros inſtitui, juſſique dirius atque amarius plangere, quam ſi mortuum vidiſſem. Date veniam hæc facienti mihi, hic mihi luctus longe illo major, diuturnior, gravior. Jam mihi fere lux ipſa moleſta eſt, ipſoſque ſolis radios ingrate ſuſpicio. Quoties enim in mentem venerit infelicis illius habitus: quoties viliſſimis illis ruſticis inhoneſtius illum amictum video, atque ad opera viliora converſum: quoties inflexum ejus immobileque propoſitum, utque nulli cedat conſidero, uror, diſrumpor, diſtrahor.

CAP. IV. Hæc atque ejuſmodi dicens, provolvatur etiam audientium pedibus, aſpergat cinere caput, deturpetque pulvere faciem, canitiem vellat, omneſque prehendens, oret, ſe ut adjuvent, ac porrigant manum. Satis puto diligenter accuſatorem expreſſimus atque inſtruximus ad commovendam auditoribus omnibus vehementem iracundiam, & ad perſuadendum, ut eos qui horum cauſa ſunt, per præcipitia dejectos exterminent: atqui nos idcirco ad has ſupremas anguſtias oratione noſtra provecti ſumus, ut cum is, qui ita venerit paratus, divina gratia ſuperatus fuerit, jam nemo nobis obſtrepat. Cum enim is, qui iſta omnia, quæ prædixi, ſimul habet, convictus fuerit, atque obmutuerit, & is quoque qui non omnia ſimul habet (neque enim facile cuncta ea convenire poſſunt) nobis jam de victoria concedet. Hic itaque & iſta, & his plura etiam loquatur. Ego vero in primis judices orabo, ne ſtatim miſereantur ſenis hujus; ſed hanc miſericordiam differant in extremum, cum illum oſtenderimus lugentem filium, in nullo quidem violatum, nihilque penitus perpeſſum mali; verum contra etiam maximis potitum bonis, eiſque tam inſignibus, ut excellentiora non poſſint reperiri. Tunc enim profecto miſeratione & lacrymis dignus judicandus eſt, cũ nati felicitatem, ſecundoſque ſucceſſus ne conſpicari quidem poſſit: tantumque abeſt, ut ea intueatur, ut ſic in maximis profectibus tanquam in ſummis ejus malis lamentetur. Quodnam ergo erit noſtræ orationis exordium, aut unde potiſſimum inchoabimus? Ab ipſis plane opibus atque pecuniis. Nam & ipſe maxime omnium hoc unum lamentis omnibus, omnique comploratione proſecutus eſt, idque ipſi videtur eſſe acerbiſſimum, ſi divites filii pertrahantur ad hanc duritiam vitæ atque propoſiti. Dic ergo, quæſo te, utrum omnes beatum dicimus atque invidioſum, & planè feliciſſimum:

A εἰ δὲ μὴ ἀρκούντως, καὶ ἑτέρας αὐτῷ παρέξομαι προφάσεις. μετὰ γὰρ τούτων, καὶ πάντα κινείτω τὰ μηχανήματα πρὸς τὸ μεταπεῖσαι τὸν υἱὸν, καὶ πάντα εἰκῇ, καθάπερ ἐπὶ πέτρας ἑστῶτος αὐτοῦ τοῦ παιδὸς, καὶ τῶν ποταμῶν, καὶ τοῦ ὑετοῦ, καὶ τῶν πνευμάτων ἀνωτέρου γινομένου. θρηνείτω δὲ ὁ τοιοῦτος, καὶ προβαλλέτω δάκρυα, ὥστε μᾶλλον ἐμπρῆσαι τὸν καθ' ἡμῶν θυμὸν, καὶ πρὸς πάντας τοιαῦτα κατηγορείτω συνεχῶς ἐντυγχάνων.

B Ἐφύτευσα, ἔθρεψα· ἐταλαιπωρήθην διὰ πάσης τῆς ἡλικίας, πάντα ποιῶν καὶ πάσχων, ἅπερ ἐκ τῆς παιδοποιίας ταύτης συμβαίνειν εἰκὸς, χρηστὰς εἶχον ἐλπίδας, διελέχθην παιδαγωγοῖς, παρεκάλεσα διδασκάλους, ἀνάλωσα χρήματα, ἠγρύπνησα πολλάκις ὑπὲρ εὐκοσμίας φροντίζων, ὑπὲρ παιδεύσεως, ὅπως μηδενὸς οὕτως τῶν προγόνων λείποιτο τῶν αὐτοῦ, ὅπως ἁπάντων φανείη λαμπρότερος. συνδιοίσειν μοι τοῦτον τὸ γῆρας προσεδόκησα. προϊ-C όντος τοῦ χρόνου, περὶ γυναικὸς ἐβουλευόμην καὶ γάμου, περὶ ἀρχῆς, καὶ δυναστείας, ἀλλ' ἐξαίφνης ὥσπερ τις σκηπτὸς, ἢ καταιγίς ποθεν ἐπιπεσοῦσα, μυριαγωγὸν ὁλκάδα καὶ πολλῶν γέμουσαν φορτίων, καὶ μακρὸν διανύσασαν πέλαγος, καὶ ἐξ οὐρίας πλέουσαν, καὶ πρὸς αὐτῷ λοιπὸν οὖσαν τῷ λιμένι, μικρὸν πρὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ κατέκλυσε, καὶ μὴ μόνον πενίας τῆς ἐσχάτης, ἀλλὰ καὶ θανάτου τοῦ ἐλεεινοῦ, καὶ ἀπωλείας δέος, μὴ τοῦ τὰ τοιαῦτα πεπλουτηκότος κε-D φαλῇ περιεστήσεν ὁ χειμών· οὕτω δή μοι συμβέβηκε νῦν. οἱ γὰρ ἐπάρατοι, καὶ λυμεῶνες, καὶ πλάνοι· λεγέτω γὰρ δὴ καὶ ταῦτα, οὐ διοισόμεθα· ἐκ τῶν τοσούτων ἐλπίδων ἀναρπάσαντές μοι τὸν γηροτρόφον, καθάπερ τινὲς λῄσταρχοι πρὸς τὰς αὐτῶν καταλύσεις ἀπήγαγον, καὶ οὕτω ταῖς αὐτῶν κατεγοήτευσαν ἐπῳδαῖς, ὡς ἑλέσθαι καὶ πρὸς σίδηρον, καὶ πρὸς πῦρ, καὶ πρὸς θηρία, καὶ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν στῆναι γενναίως, ἢ πρὸς τὴν προτέραν εὐπραγίαν E ἐπανελθεῖν· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ ταῦτα πείσαντες μᾶλλον ἡμῶν προσποιοῦνται τὸ συμφέρον ὁρᾶν. ἔρημοι μὲν οἰκίαι, ἔρημοι δὲ ἀγροί· κατηφείας δὲ, καὶ αἰσχύνης μεστοὶ μὲν οἱ γεωργοί, μεστοὶ δὲ οἰκέται· καὶ φαιδροὶ μὲν ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς ἐμοῖς ἐχθροί. ἐγκαλύπτονται δὲ οἱ φίλοι. παρ' ἐμοὶ δὲ οὐδεμία γνώμη κρατεῖ· ἀλλ' ἢ ὥστε πῦρ ἐπαφεῖναι, καὶ φλέξαι πάντα, καὶ οἰκίας, καὶ ἀγροὺς, καὶ ἀγέλας βοῶν, καὶ ποίμνια προβάτων. ποῦ γὰρ ἔσται μοι χρήσιμα A ταῦτα λοιπὸν, ἐκείνου τοῦ χρησομένου τούτοις οὐκ ὄντος, ἀλλ' αἰχμαλώτου γενομένου, καὶ παρὰ βαρβάροις ἀνημέροις δουλεύοντος θανάτου παντὸς πικροτέραν δουλείαν; περιέβαλον μελαίνῃ στολῇ τοὺς οἰκέτας ἅπαντας, κατέπασα τέφρᾳ τὰς κεφαλὰς, χοροὺς ἔστησα γυναικῶν, ἐκέλευσα χαλεπώτερον αὐτὰς κατακόπτεσθαι, ἢ εἰ νεκρὸν ἑώρων. Σύγγνωτε δέ μοι τοῦτο ποιοῦντι· μεῖζον ἐκείνου τὸ πένθος ἐμοὶ, παρενοχλεῖσθαι δοκῶ λοιπὸν ὑπὸ τοῦ φωτὸς, καὶ πρὸς αὐτὰς B ἀηδῶς ἔχω τὰς ἀκτῖνας, ὅταν εἰς νοῦν λάβω τὸ σχῆμα τοῦ ταλαιπώρου παιδὸς ἐκείνου, ὅταν τῶν εὐτελεστέρων ἀγροίκων ἐκείνων ἀτιμότερον αὐτὸν ἠμφιεσμένον ἴδω, καὶ ἐπ' ἔργα ἀτιμότερα τοῦτον προπεμπόμενον· ὅταν ἐννοήσω αὐτοῦ τὸ ἀκαμπὲς, κατακαίομαι, διασπῶμαι, διαρρήγνυμαι.

Ταῦτα λέγων, καὶ προκυλινδείσθω τῶν ποδῶν τῶν ἀκουόντων, καὶ καταπασσέσθω τέφραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ αἰσχυνέτω τῇ κόνει τὸ πρόσωπον, καὶ παρακαλείτω πάντας ὀρέξαι χεῖρα, κατατιλλέτω τὴν πο-C λιάν. Τάχα ἡμῖν καλῶς ὁ κατήγορος ἀπηκρίβωται, πρὸς τὸ τοὺς ἀκούοντας ἐμπρῆσαι ἅπαντας, καὶ πεῖσαι κατὰ κρημνῶν τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐργασαμένους ἐκβαλεῖν. Διὰ γὰρ τοῦτο πρὸς ἄκρον ἁπασῶν τῶν αἰτιῶν τὸν λόγον ἤγαγον, ἵνα τούτου οὕτω κατασκευασθέντος, ἡττηθέντος ὑφ' ἡμῶν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, μηδεὶς τοῖς λοιποῖς γένοιτο λόγος. οὐ γὰρ πάντα ὁμοῦ ἔχοντος ταῦτα ἐπιστομισθέντος, ὁ μὴ πάντα ἔχων ὁμοῦ· οὐδὲ γὰρ πάντα οἷόν τε συνελθεῖν· εὐκόλως ἡ-D μῖν παραχωρήσει τῆς νίκης λοιπόν. οὗτος μὲν οὖν ταῦτα λεγέτω. ἐγὼ δὲ παραιτήσομαι τοὺς δικάζοντας, μὴ νῦν ἐλεεῖν τὸν γέροντα τοῦτον. ἀλλ' ὅταν αὐτὸν δείξωμεν πενθοῦντα τὸν υἱὸν, δεινὸν μὲν οὐδὲν πεπονθότα, τῶν δὲ μεγάλων ἀγαθῶν ἀπολαύσαντα, καὶ ὧν ἐπέκεινα ἕτερα οὐκ ἔστιν εὑρεῖν· τότε γὰρ ὄντως ἄξιος ἐλέου καὶ δακρύων ἂν εἴη, μηδὲ συνιδεῖν τὴν εὐπραγίαν δυνάμενος τοῦ παιδὸς, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀπέχων αὐτὸς ὡς καὶ ἐπὶ μεγίστοις θρηνεῖν τοῖς κακοῖς. πόθεν οὖν ἀρξόμεθα τοῦ λόγου τοῦ πρὸς αὐτόν; ἀπὸ τοῦ πλούτου καὶ τῶν χρημά-E των· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τοῦτο μάλιστα πάντων ὀδύρεται, καὶ πᾶσι τοῦτο εἶναι δοκεῖ τὸ δεινότατον, εἰ πλουτοῦντες παῖδες ἐπὶ τοῦτον ἕλκοιντο τὸν βίον. εἰπὲ οὖν μοι, τίνα μακαρίζομεν ἅπαντες, καὶ ζηλωτὸν εἶναί φαμεν·

τὸν

τὸν ἐν δίψῃ καθεστῶτα ἀεὶ, καὶ πρὶν ἢ τῆς προτέρας ἐμφορηθῆναι κύλικος, δεόμενον πάλιν ἑτέρας, καὶ ἐν τούτῳ ὄντα διαπαντὸς, ἢ τὸν ἀνωτέρω καθεστῶτα τῆς ἀνάγκης ἐκείνης, καὶ ἄδιψον ἀεὶ μένοντα, καὶ οὐδέποτε εἰς τὴν τοῦ πόματος τούτου καθελκόμενον χρείαν; οὐχ ὁ μὲν πυρέττοντι προσέοικε, καὶ χαλεπωτάτην ἀνάγκην ἔχοντι, κἂν ἐκ πηγῶν ἀρύσασθαι ἔχῃ τὰ νάματα, ὁ δὲ ἐλεύθερός τέ ἐστι τὴν ὄντως ἐλευθερίαν, καὶ ὑγιαίνει τὴν ὄντως ὑγίειαν, καὶ μείζων ἢ κατὰ ἀνθρωπίνην γέγονε φύσιν. Τί δαί; εἴ τις γυναικὸς ἐρᾷν, συγγίνοιτο μὲν αὐτῇ διηνεκῶς, μειζόνως δὲ μετὰ τὴν συνουσίαν φλέγοιτο ταύτης, ἕτερος δὲ ταύτης ἐκτὸς τῆς μανίας ἑστήκοι, καὶ μηδὲ ὄναρ ἁλίσκοιτο τῷ κακῷ. Τίς πάλιν ὑμῖν ζηλωτὸς, καὶ μακάριος; οὐχ οὗτος; τίς δὲ ἄθλιος, καὶ ταλαίπωρος; οὐχ ὁ νοσῶν τὸν καινὸν ἐκεῖνον ἔρωτα, καὶ μηδαμοῦ σβεσθῆναι δυνάμενον, ἀλλὰ τοῖς ἐπινενοημένοις φαρμάκοις ἐπιτριβόμενος μᾶλλον; εἰ δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις μακαρίζοι μὲν ἑαυτὸν ἐπὶ τῇ νόσῳ, καὶ μήτε αὐτὸς ἐκείνης τῆς ἀνάγκης ἀπαλλάττεσθαι βούλοιτο, τούς τε ἀπηλλαγμένους τοῦ πάθους ἀποδύροιτο, ὥσπερ οὗτος νῦν, οὐχὶ ταύτῃ πάλιν ἐλεεινότερος ἔσται, καὶ ἀθλιώτερος, μὴ μόνον νοσῶν, ἀλλὰ μηδὲ αὐτὸ τοῦτο εἰδὼς, ὅτι νοσεῖ, καὶ διὰ τοῦτο μήτε ἀπαλλαγῆναι βουλόμενος, καὶ τοὺς ἀπηλλαγμένους θρηνῶν; ἀγάγωμεν δὴ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἐπὶ τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν, καὶ ὀψόμεθα, τίς ὁ ἄθλιος, καὶ ταλαίπωρος. ἐκείνων μὲν γὰρ τῶν ἐρώτων σφοδρότερος οὗτός ἐστι, καὶ μανικώτερος. οὐκοῦν καὶ πλεῖον ὀδυνῆσαι δύναιτ᾽ ἄν· οὐ τούτῳ μόνον ὅτι τὴν λαμπάδα δριμυτέραν ἔχει, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ πρὸς τὴν ἐπινενοημένην παραμυθίαν ἀνένδοτός ἐστι, καὶ σκληρότερος πλέον ἐκείνων. μᾶλλον γὰρ οἱ ποτοῦ καὶ σωμάτων ἐρῶντες, μετὰ τὴν ἀπόλαυσιν λήψονται κόρον, ἢ οἱ περὶ πλοῦτον μαινόμενοι. ὅθεν ἐκείνους μὲν καὶ τῷ λόγῳ συμπλάσαι ἠναγκάσθημεν, διὰ τὸ μὴ ταχίως ἐπὶ τῆς πείρας ὁρᾶν αὐτὸ φαινόμενον· τούτου δὲ τοῦ νοσήματος, ἀπὸ τῶν πραγμάτων πολλὰ ἔχομεν παρασχεῖν τὰ ὑποδείγματα. διὰ ταῦτα οὖν εἰπέ μοι θρηνεῖς τὸν υἱὸν, ὅτι μανίας, καὶ τοσαύτης ἀμηχανίας ἀπήλλακται, ὅτι ἔρωτα ἀνίατον οὐκ ἐρᾷ; ὅτι τοῦ πολέμου, καὶ τῆς μάχης ταύτης ἕστηκεν ἐκτός; ἀλλ᾽ οὐκ ἂν ἔπαθε τοῦτό φησιν. οὐδ᾽ ἂν ἠράσθη τοῦ πλείονος. ἀλλ᾽ ἀπέχρησεν ἂν αὐτῷ τῶν παρόντων ἡ ἀπόλαυσις. μάλιστα μὲν πρᾶγμα λέγεις ἐναντίον, ὡς εἰπεῖν, τῇ φύσει. πλὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔστω, καὶ συγκεχωρείσθω τῷ λόγῳ, μὴ ἂν αὐτὸν ἐθελῆσαι προσθεῖναι τοῖς οὖσι, μηδὲ ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἁλῶναι ἐκείνης· ἐγὼ γὰρ αὐτὸν καὶ οὕτως ἐπιδείξω ἐν μείζονι νῦν ὄντα ἀνέσει, καὶ ἡδονῇ. τί γὰρ κουφότερον ὑπὲρ τοσούτων φροντίζειν, καὶ τοιαύτῃ προσδεδέσθαι φυλακῇ, καὶ δουλείᾳ, καὶ δεδοικέναι, μὴ παραπόληταί τι τῶν ὄντων, ἢ καὶ τούτων ἀπηλλάχθαι τῶν δεσμῶν; κείσθω γὰρ αὐτὸν μὴ ἐπιθυμεῖν φορτίων ἑτέρων, ἀλλὰ πολλῷ βέλτιον καὶ τῶν ἐπιτεθέντων ἤδη καταφρονεῖν. εἰ γὰρ τὸ, μὴ δεῖσθαι πλειόνων συνωμολόγηται, μέγιστον ὂν ἀγαθὸν, τὸ καὶ τῆς τῶν ὄντων χρείας ἐξώτερον εἶναι, μείζονος εὐπραγίας ἂν εἴη· ὁ γὰρ ἄδιψος ἐκεῖνος, καὶ ἀνέραστος· [οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἐλθεῖν ὑποδείγματα·] οὐ τῶν ἀεὶ διψώντων μόνον, οὐδὲ τῶν ἐρώντων ἀεὶ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν βραχεῖ τοῦτο παθόντων, καὶ πληρωσάντων τὴν ἐπιθυμίαν πολλῷ μακαριώτερος ὢν ἀποδέδεικται· ὡς μηδὲ εἰς πεῖραν ἐμπεσὼν τῆς τοιαύτης ἀνάγκης. ἐρήσομαι δέ σε πάλιν, εἰ καὶ ὑπερβαλέσθαι τῷ πλούτῳ πάντας, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ πλούτου κακῶν ἀπαλλαγῆναι ἐνῆν, ἆρα οὐκ ἂν μυριάκις ταύτην εἵλου τὴν περιουσίαν, ὥστε μήτε βασκανίας, μήτε συκοφαντίας, μήτε φροντίδος, μήτ᾽ ἄλλου μηδενὸς τῶν τοιούτων ἀνέχεσθαι; ἂν τοίνυν καὶ τοῦτο ἔχοντα δείξωμεν τὸν υἱὸν, καὶ μειζόνως εὐπορώτερον ὄντα νῦν, παύσῃ θρηνῶν πάντως καὶ ὀλοφυρόμενος οὕτω πικρῶς; ὅτι μὲν οὖν φροντίδων ἀπήλλακται, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐπισυρομένων τῷ πλούτῳ κακῶν, οὐδὲ αὐτὸς ἀντερεῖς. διόπερ οὐδὲ ἡμῖν περὶ τούτων ἀνάγκη πρός σε διαλέγεσθαι. ζητεῖς δὲ μαθεῖν πῶς εὐπορώτερος τοῦ τοσαῦτα ἔχοντός σου, τοῦτο δή σε διδάξομεν, καὶ δείξομεν, ὅτι ὅπερ ἡγῇ ἐκεῖνον νῦν εἶναι ἐν πενίᾳ τῇ ἐσχάτῃ, τοῦτο αὐτὸς πρὸς ἐκεῖνον ἐξεταζόμενος πέπονθας.

καὶ μή τοι νομίσῃς τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἡμᾶς ἐρεῖν ἀγαθὰ, καὶ μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀποδημίαν· ἀπὸ γὰρ τῶν ἐν χερσὶ τέως ποιησόμεθα τὴν ἀπόδειξιν. σὺ μὲν οὖν τῶν σαυτοῦ κύριος εἶ μόνον, ἐκεῖνος δὲ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἁπάσαν. εἰ δὲ ἀπιστεῖς, δεῦρό σε ἀγάγωμεν εἰς αὐτὸν, καὶ πείσωμεν αὐτὸν κατελθόντα ἀπὸ τοῦ ὄρους, μᾶλλον δὲ ἐκεῖ μένοντα σημᾶναί τινι τῶν σφόδρα πλουτούντων, καὶ εὐλαβῶν, πέμψαι χρυσοῦ σταθμὸν, ὅσον ἐθέλεις.

A eumne, qui ſiti ſemper æſtuat, quique antequam priorem calicem ſorbuerit, rurſus alio indiget, atque ſemper in hoc perſeverat ſtatu: an eum qui ſuperior ea neceſſitate conſtitutus, ſine ſiti ſemper durat, nec ulla unquam potationis neceſſitate conſtringitur? Nonne alius quidem his, qui gravi febrium ardore cruciantur, ſimillimus videtur, atque violentiſſimæ neceſſitati addictus, etiamſi ex fontibus haurire puriſſimos atq; uberrimos latices poſſit: alius vero vera profecto libertate liber eſt, ve- B raque ſanitate ſanus, ipſamque naturam excedit humanam? Quid illud? Si quis adamaret mulierem, eique congrederetur jugiter; verum majore poſt concubitum illum flagraret ardore: alius verò perſiſteret hac inſania liber, & ne in ſomniis quidem unquam hoc malo caperetur: uter rurſus felix & beatiſſimus videretur? nonne iſte? Uter contra infelix & miſerrimus? nonne is, qui novo hoc amore languet, qui nunquam poſſit prorſus extingui, quinimo excogitatis quoque remediis magis magiſque C ſuccenditur? Sin autem præter iſta, quæ dicta ſunt, etiam ex ipſo morbo ſuo ſe beatum dicat, nec curet ipſe, nec velit ea neceſſitate liberari: quin eos quoque lamentetur & lugeat, qui jam ea peſte liberati ſunt, ut iſte nunc facit: nonne hic quoq; miſerabilior erit, atque infelicior, non tantum quod morbo illo & peſte detinetur; verum quòd ne idipſum quidem quod langueat, novit, proptereaque nec ipſe liberari valet, & eos qui jam liberati ſunt, luget? Reducamus igitur hanc orationem noſtram ad D pecuniarum poſſeſſionem, & quis revera miſer, quis infelix ſit, videbimus. Illorum nempe amorum iſte & vehementior, & inſaniæ propior eſt: ideoque majorem poteſt dolorem afferre, non idcirco tantum, quod moleſtiores habet faces; verum quod ad excogitata quæque ſolatia inflexus perdurat, duriorq; ex illis atque acerbior efficitur. Citius quippe hi, qui & potũ & corpora amant, & poſtquam his potiti fuerint, ſatietatem ſument, quam qui divitiarum inſanis amoribus flagrant. Quocir- E ca illos noſtra oratione effingere neceſſe fuit, quod non facile ſit, neque in promptu illorum documentum: hujus autem peſtis multa poſſumus exempla afferre. Num, quæſo te, idcirco lamentaris, & luges filium tuum, quod hac tanta veſania, tamq; deſperato morbo liber evaſit? quod hoc irremediabili inſanoq; amore caruit? quod bello hoc, & pugna manſit immunis? At id nunquam paſſus ille fuiſſet, inquies, neque plura concupiſſet: verum his, quæ haberet, contentus, nihil inquiſiſſet amplius. A Rem quidem dicis impoſſibilem, ipſique (ut ita dixerim) naturæ contrariam. Verum ſi iſtud quoque concedamus fieri potuiſſe, ut ea eſſet moderatione animi, ut his quæ haberet, nihil vellet adjicere, nec ullo unquam ejuſmodi deſiderio caperetur: ego ſic quoque illum majori modo in quiete ac voluptate commorari docebo. Quid enim levius aut trãquillius eſſe cenſebimus, tantiſne, tantarũq; rerum curis implicari, ejuſmodiq; cuſtodiæ, ac ſervituti obnoxiũ & obſtrictũ fieri, quotidieq; ſollicite metue- B re, ne quid rei familiaris pereat: an vero his curis atque vinculis omnino expediri? Nam etſi ſarcinas alias non appetat, ut interim id concedamus: nonne multo melius, multoq; præſtantius eſt, jã impoſitas abjicere, quã ab eis ipſis opprimi? Deniq; ſi, ut in cõfeſſo eſt, maximum bonũ dicitur, plurimis non indigere, minimiſque contentum eſſe: neceſſitate omni celſiorem evadere, majoris profectò felicitatis erit. Is enim, qui neque ſitit unquam, neq; amat (nihil enim me prohibet rurſus ad eadem exempla redire) C multo profectò beatior, multoq; glorioſior eſſe mõſtratus eſt, non modo eis, qui ſemper ſitiunt, ac ſemper amant; ſed eis quoq;, qui quantumlibet parum id paſſi ſunt, ſuæque concupiſcentiæ ſatisfecerunt, cum ipſe nunquã ejuſmodi neceſſitati ſe ſubdiderit. Percontabor autem te rurſus, ſi divitiis ultra omnes eminere, cunctiſque eis malis eximi, quæ ſolent illæ parere, liceret: ergone non incredibiliter optares ea pace ac tranquillitate frui, ut non invidiam, non calumnias, non inſidias, non curas, D non quicquam aliud ejuſmodi ab ullo prorſus hominum paterēris, aut pati formidares? Quod ſi filium tuum hæc omnia habere monſtravero, atque longe etiam eſſe ditiorem: deſineſq; tandem te lamentis ac ſuſpiriis adeo amaris conficere, tamque diris gemitibus abſtinebis? Nempe abſolutũ eum curis illis ac malis reliquis, quæ ſolent opes è veſtigio ſubſequi, ne tu quidem ipſe negabis. Id circo nec nos ad te de ea re verba facere neceſſe eſt. Studes autem id magis addiſcere, quonam modo ille dives ſit, E ac te ipſo qui tam multa poſſides, longe opulentior: hoc ego modo te docebo, oſtendamq; te ſi illi compareris, id pati, quod illum pati arbitraris, atque extrema in paupertate degere.

Nec modo me cœleſtia bona perſecuturum putes, quæ nobis CAP. V. poſt hujus exceſſum vitæ reddenda ſunt: ex his, quæ ſunt in manibus, quæ tenentur, te interim docebo. Nempe enim tu eorum tantum, quæ poſſides, dominus es: ille vero omnium, quæ ſunt in toto orbe terrarum. Sin vero tu minus credis, age te ad illum adducamus, perſuadeamus, ut de monte deſcendens, magis autem illic reſidens, alicui ex his qui & divites valde, & religioſi ſunt, mandet, ſibi mittat auri pondus, quantum ipſe vis; ſive

ſive quia iſtud non pateretur, illi vel illi indigenti dare jubeat: videbis divitem illum ſibi devotius, alacrius, promptius obedientem, quam faceret nutu tuo quivis ex diſpenſatoribus tuis. Nam hic quidem cum aliquid jubetur impendere, mœrens, triſtis, demiſſus id facit: contra ille cum non impenderit, tunc demum maxime trepidat, atque anxius eſt, ne fortè in aliquo offenderit, quòd ſibi ejuſmodi nihil imperetur. Atque ego plurimos tibi poſſem oſtendere, non modo ex eis, qui excellentiores ſunt; verum ex humilioribus quoque, qui tanta hac poteſtate ſunt prædíti. Atqui tu ſiquidem villici tui, ſibi credita, male abſumſerint, alium non habes à quo petas; verum illorum perverſitate ex divite continuo pauper efficeris: at filius tuus nil ejuſmodi metuit. Sive enim ille, cui prius imperaverat, divitiis excidat, imperabit alteri: ſive is quoque aliquid tale paſſus fuerit, ad alterum ſe convertet. Prius denique deficient fontium latices atque ſiccabuntur, quam qui nato tuo non obtemperet imperanti. Quod ſi nobiſcum in religione concordares, enarraſſem tibi profectò multas ac longas, novaſq; & veteres ejuſmodi hiſtorias: verum quia te Gentilem profiteris, Gentiliumq; doctrinis acquieſcis, ne hinc quidem exempla deerunt. Audi denique apud Platonem quid ad Socratem loquatur Crito: "Tibi quidem ſunt meæ pecuniæ, ut equidem reor, ſatis multæ: ſin vero tu, quod mei curam geras, id circo re mea tibi abſtinendum cenſes: at hi qui adſtant, ſuam quiſque impendere parati ſunt. Intulit quippe in hoc ipſũ pecuniam ingentem Simmias Thebanus: paratus eſt Cebes quoque, alii item permulti: itaque ut antea dicebam, noli ullo horum metu laceſſi; tuamque ſalutem quin tuearis, negligere. Neque vero id quod paulo ante in judicio dicebas, moleſtiam tibi ullam, aut curam pariat, quod ſcilicet profectus à nobis, non haberes, quo te ipſum verteres. Multis enim & aliis in locis, quocunque tu tandem proficiſcare, amabunt te, atque obſervabunt plurimi. Sin autem volueris & in Theſſaliam pergere, ſunt mihi plerique illic hoſpites, qui & te plurimi facient, & tutum ab omni injuria præſtabunt: ſic ut nihil tibi in Theſſalia deſit." Quid hac opulentia jucundius dici poſſit, aut gratius? Verum iſta quidem, ut ad hominem ſeculo obnoxium ſunt dicta: quòd ſi ſubtilius atque diligentius nati tui opes diſcutere velimus, tu quidem fortaſſe non aſſequêris intellectu, quæ dicimus, ea tamen ad judices neceſſariò dicenda ſunt. Tantæ enim ſunt virtutis opes atque copiæ, adeoque quam veſtræ dulciores atque amæniores: ut qui has habuerint, nunquam eas velle poſſint cum univerſa terra commutare, ne ſi illa quidem aurũ fiat cum mari & fluminibus, & montibus. Ac ſi fieri id poſſet, didiciſſes profectò experimento, quòd non jactantiæ & levitatis verba loquimur; ſed majores quoque illi, copioſioresq; divitias negligerent ac ſpernerent, ut eas poſſent adipiſci, & nunquam prorſus iſtis illas commutarent. Et quid ego dico commutarent? Nec cum illis quidem has habere vellent. Et certè ſi quis vobis unà cum pecuniis virtutis conferret opes, obviis eas ſupiniſque manibus ſuſciperetis. Adeo ipſi quoq; eas divitias & magnas & admirabiles eſſe confitemini. Contrà, iſti nec cum ſuis, quidem opes veſtras habere dignabuntur adeo rem eſſe contemptibilem ac penitus abjectam norunt: atque hoc ipſum rurſus exemplis veſtris perſpicuum faciam. Quantum enim pecuniarum Alexandrum Diogeni daturum fuiſſe putas, ſi quidem ille voluiſſet accipere? Sed ille noluit. At ille nixibus totis contendebat, cunctaque moliebatur, ut ad hujus divitias propius accederet.

CAP. IV. Viſne aliunde quoque & tuam in opiam, & nati tui copias cognoſcere? proficiſcere ad illum, ejuſque pallium quod ſolum habet, illi aufer. Educ item ex cellula, atque ipſum ejus tugurium deſtrue, ne ſic quidem illum indignantem, aut dolore aliquo commotum penitus videbis: verum aget tibi gratias, idque tanto magis, quanto illum ad philoſophiam amplius impellis. Abs te vero ſi quis vel decem drachmas tulerit, ingemiſcere, flere, lamentarique non deſines. Uter ergo dives exiſtimandus eſt, uter beatus? iſne qui vel minimis mordetur, an qui mortalia cuncta ſimul deſpicit? Neque id tantum facias quod dixi, verum omni quoq; illũ provincia deturba, videbis lætum, hilarem, atque ita ridentem, ac ſi ludens puſio ſe feriret. Te ſi quis vel ſola patria & genitali ſolo exturbet, acerbiſſima perpeſſum conquereris, neque eam calamitatem ferre poteris. Enimverò ille, quippe terræ mariſque dominus, ita facile, ſicque ſine mœrore & gemitu migrabit ad alia, ut facis tu cum per agros tuos incedis, quin longe etiam facilius. Nam tibi etſi per tua licenter incedis, tamen per aliena quoque neceſſario incedendum eſt: at vero terram ille omnem ut propriam obambulat, eique potum undique largiſſimum ſuppetunt ſtagna, fontes, amnes: cibum vero & olera, & virentes herbæ, multiſque ex locis panes advecti ſuppeditant. Nondum enim id dico, quòd terram ipſam omnem aſpernatur, habens in cœlo civitatem. Sin autem ipſi moriendum fuerit, lætius atque jucundius feret obitum, quàm vos delicias veſtras: atque ita mori magis optabit peregre, quam vos in patria & lecto.

A μᾶλλον δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἀνέξεται, δοῦναι δὲ τῷ δεῖνα δεομένῳ κελευέτω, καὶ προθυμότερον ὄψει τὸν πλουτοῦντα ὑπακούοντα, καὶ ἐκκομίζοντα, ἢ τῶν οἰκονόμων τινὰ τῶν σῶν. οὗτος μὲν γὰρ ὅταν ἀναλίσκειν κελεύηται, κατηφής τέ ἐστι καὶ σκυθρωπός. ἐκεῖνος δὲ, ὅταν μὴ ἀναλίσκῃ, τότε δέδοικε μή ποτε προσκεκρουκὼς ᾖ, ἅτε τοιοῦτον ἐπιταττόμενος οὐδέν. καὶ πολλοὺς ἐπιδεῖξαι ἔχω οὐ τῶν εὐδοκίμων τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐτελεστέρων, τοσαύτην ἔχοντας δύναμιν. καὶ σὺ μὲν ἂν οἱ οἰκονόμοι ἀναλώσωσι B τὰ πιστευθέντα, οὐκ ἔχεις ἀπαιτῆσαι ἕτερον. ἀλλ' εὐθέως σοι εἰς πενίαν ὁ πλοῦτος μεταπεσεῖται ὑπὸ τῆς κακουργίας ἐκείνων· παρὰ δὲ τῷ παιδὶ τῷ σῷ, οὐκ ἔστι τοῦτο δέος. ἂν γὰρ οὗτος γένηται πένης, ἐπιτάξει πάλιν ἑτέρῳ· κἂν ἐκεῖνος πάθῃ τι τοιοῦτον, ἐφ' ἕτερον μεταβήσεται, καὶ τὰς τῶν ὑδάτων πηγὰς πρότερον ἐπιλιπεῖν εἰκὸς, ἢ τὸν ταῦτα ὑπακουσομένων τινά. καὶ εἰ μὲν τὰ ἡμέτερα ἐφρόνεις, διηγησάμην ἄν σοι πολλὰ καὶ μεγάλα διηγήματα. ἐπεὶ δὲ C τὰ Ἑλλήνων πρεσβεύεις, οὐδὲ ἐκεῖθεν ἀπορήσω τῶν παραδειγμάτων. ἄκουσον γὰρ τί πρὸς τὸν Σωκράτην ὁ Κρίτων φησί. σοὶ δὲ ὑπάρχει τὰ ἐμὰ χρήματα, ὡς ἔγωγε οἶμαι ἱκανά· ἔπειτα δὲ καὶ εἴ τι ἐμοῦ κηδόμενος οὐκ οἴει ἀναλίσκειν τἀμὰ, ξένοι οὗτοι ἐνθάδε ἕτοιμοι ἀναλίσκειν. εἰσκεκόμικε δὲ ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἀργύριον ἱκανὸν Σιμμίας ὁ Θηβαῖος. ἕτοιμος δὲ καὶ Κέβης, καὶ ἄλλοι πολλοί. ὥστε, ὅπερ ἔλεγον, μὴ ταῦτα φοβούμενος ἀποκάμῃς σῶσαι σαυτὸν, μήτε ὃ ἔλεγες ἐν D τῷ δικαστηρίῳ δυσχερές σοι γενέσθω, ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ἐξελθὼν, ὅ,τι χρῷο σαυτῷ. πολλαχοῦ μὲν γὰρ καὶ ἄλλοσε ὅποι ἂν ἀφίκῃ, ἀγαπήσουσί σε. ἐὰν δὲ βούλῃ εἰς Θετταλίαν ἰέναι, εἰσὶν ἐμοὶ ἐκεῖ ξένοι, οἵ σοι περὶ πολλοῦ ποιήσονται, καὶ ἀσφάλειάν σοι παρέξονται. ὥστε σοι μηδὲν ἐλλείπειν τῶν κατὰ Θετταλίαν. τί ταύτης τῆς εὐπορίας ἥδιον; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς ἄνδρα βιωτικόν· εἰ δὲ φιλοσοφώτερον αὐτὸν τὸν πλοῦτον ἐξετάζειν ἐθέλοιμεν, σὺ μὲν ἴσως οὐ παρακολουθήσεις τῷ E λόγῳ· ἐμοὶ δὲ ἀναγκαῖον διὰ τοὺς δικάζοντας εἰπεῖν. τοσοῦτος γὰρ ὁ τῆς ἀρετῆς πλοῦτός ἐστιν, οὕτως ἡδίων, οὕτω ποθεινότερος τοῦ παρ' ὑμῖν, ὡς μηδ' ἄν ποτε ἐθελῆσαι τοὺς ἔχοντας αὐτὸν τὴν ἅπασαν γῆν, εἰ χρυσὸς γένοιτο μετὰ τῶν ὀρῶν, καὶ τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν ποταμῶν ἀντ' ἐκείνου λαβεῖν. καὶ εἴγε ἦν δυνατὸν τοῦτο γενέσθαι, ἔμαθες ἂν ἀπὸ τῆς πείρας αὐτῆς, ὡς οὐκ ἀλαζονείας τὰ ῥήματα, ἀλλὰ πολλῷ πλείω καὶ μείζω εὑρόντες καταφρονήσουσιν ἐκείνου, καὶ οὐκ ἄν ποτε αὐτὸν ἀλ- A λάξαιντο τούτου. καὶ τί λέγω ἀλλάξαιντο; οὐδὲ μετ' ἐκείνου μὲν οὖν λαβεῖν αὐτὸν ἕλοιντο ἄν· καίτοι ὑμῖν εἴ τις ἐδίδου τὸν τῆς ἀρετῆς πλοῦτον μετὰ τῶν χρημάτων, ὑπτίαις ἂν ἐδέξασθε χερσίν. οὕτως ὁμολογεῖτε μέγαν τινὰ ἐκεῖνον, καὶ θαυμαστόν· οὗτοι δὲ οὐκ ἂν ἕλοιντο τὸν ὑμέτερον μετὰ τοῦ οἰκείου· οὕτως ἴσασιν, ὅτι πρᾶγμά ἐστιν εὐκαταφρόνητον· καὶ τοῦτο πάλιν ἀπὸ τῶν ὑμετέρων παραδειγμάτων ποιήσω φανερόν· πόσα γὰρ οἴει χρήματα τὸν Ἀλέξανδρον τῷ Διογένει, εἴγε ἤθελε δέξασθαι, B δοῦναι ἄν; ἀλλ' οὐκ ἠθέλησεν· ἐκεῖνος δὲ ἐφιλονείκει, καὶ πάντα ἔπραττε, ὥστε δυνηθῆναί ποτε ἐπὶ τὸν πλοῦτον ἐλθεῖν τὸν τούτου.

Βούλει δὲ καὶ ἑτέρωθεν σὺ τὴν πενίαν ἰδεῖν, καὶ τοῦ παιδὸς τὴν εὐπορίαν τοῦ σοῦ; ἐκεῖ νῦν ἄπελθε, καὶ ἀφελοῦ αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον, ὅπερ ἔχει μόνον, καὶ τῆς καλύβης ἐξάγαγε, καὶ κάθελε τὸ καταγώγιον, καὶ οὐδὲ οὕτως ὄψει δυσχεραίνοντα, οὐδὲ ἀλγοῦντα, ἀλλά σοι καὶ χάριν εἴσεται τούτων, ὅσον πρὸς φιλοσοφίαν πλέον ὠθεῖς αὐτόν· σὺ δὲ ἄν τις δέ- C κα δραχμὰς ἀφέληται μόνον, θρηνῶν, καὶ ὀδυρόμενος οὐ διαλείψεις ποτέ. τίς οὖν εὔπορος, ὁ τοῖς μικροῖς δακνόμενος, ἢ ὁ πάντων τῶν ὄντων καταφρονῶν; καὶ μὴ τοῦτο ποιήσῃς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς χώρας ἁπάσης ἀπέλασον, καὶ ὄψει γελῶντα ἐπὶ τούτοις, καθάπερ ἐπὶ παιδίου παίζοντος. σὲ δὲ ἂν τῆς πατρίδος ἀπελάσῃ τις μόνον, τὰ δεινότατα πείσῃ, καὶ οὐδὲ οἴσεις τὴν συμφοράν. ἐκεῖνος δὲ ἅτε πάσης τῆς γῆς οὔσης αὐτοῦ καὶ τῆς θαλάσσης, οὕτως εὐκόλως καὶ ἀλύπως ἐφ' ἕτερα μεταστήσεται, καθάπερ σὺ διὰ τῶν οἰκείων ὁδεύων ἀγρῶν· D μᾶλλον δὲ καὶ εὐκολώτερον. σοὶ μὲν γὰρ εἰ καὶ διὰ τῶν σῶν βαδίζειν ἔξεστιν, ἀλλ' ὅμως καὶ δι' ἀλλοτρίων ἀνάγκη· ἐκεῖνος δὲ διὰ πάσης τῆς αὐτοῦ πορεύσεται γῆς· καὶ ποτὸν μὲν αὐτῷ πάντοθεν δαψιλῶς παρέχουσι λίμναι, καὶ ποταμοὶ, καὶ πηγαί. τροφὴ δὲ αὐτῷ λάχανα, καὶ βοτάναι, καὶ ἄρτοι δὲ πολλαχόθεν. οὔπω γάρ σοι λέγω, ὅτι καὶ τῆς γῆς ἁπάσης καταφρονεῖ, πόλιν ἔχων τὸν οὐρανόν, κἂν τελευτῆσαι δέῃ, τῆς τρυφῆς ὑμῶν ἥδιον οἴσει τὴν τελευτὴν, καὶ εὔξεται οὕτως ἀπο- E θανεῖν μᾶλλον, ἢ ὑμεῖς ἐπὶ τῆς πατρίδος, καὶ τῆς εὐνῆς·

ὥστε

ὥστε καὶ πλάνον, καὶ φυγάδα, καὶ ἀλήτην τὸν πόλιν ἔχοντα, καὶ οἰκίαν οἰκοῦντα, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνον εἴποι τις ἂν τὸν πάντων τούτων ἀπηλλαγμένον. οὔτε γὰρ τῆς πατρίδος αὐτὸν ἐξαγαγεῖν δυνήσῃ, ἕως ἂν μὴ ἐξαγάγῃς τῆς γῆς ἁπάσης. τέως γὰρ οὕτως εἰρήσθω. ἐπεὶ κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον, τότε μάλιστα αὐτὸν εἰς τὴν πατρίδα ἀποπέμψεις, ὅταν ἀπὸ τῆς γῆς ἐξαγάγῃς· ἀλλ' οὔπω τοῦτο πρὸς σὲ τὸν οὐδὲν πλέον τῶν ὁρωμένων εἰδότα. οὐδὲ γυμνὸν δεῖξαι δυνήσῃ, ἕως ἂν τὰ τῆς ἀρετῆς ἱμάτια περικείμενος ᾖ· οὔτε λιμῷ διαφθερεῖς, ἕως ἂν εἰδῇ τὴν ὄντως τροφήν· ἀλλὰ πᾶσι τούτοις οἱ πλουτοῦντες εἰσὶν ἁλώσιμοι. ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι τούτους μὲν πένητας προσειπὼν, καὶ σφόδρα πένητας, εὐπόρους δὲ ἐκείνους ἀκριβῶς. ὁ γὰρ καὶ τροφῆς, καὶ ποτοῦ, καὶ οἰκίας, καὶ ἀναπαύσεως πανταχοῦ δυνάμενος εὐπορεῖν, καὶ οὐ μόνον μὴ ἀλύων, ἀλλὰ καὶ ἥδιον ἐν τούτοις, ἢ ὑμεῖς ἐν τοῖς ὑμετέροις διάγων, εὔδηλον ὅτι πάντων ὑμῶν τῶν πλουτούντων ἐστὶν εὐπορώτερος τῶν ἐπὶ τῆς οἰκείας μόνης τούτων δυναμένων εὐπορεῖν. ὅθεν οὐδὲ πενίαν οἶδεν ἐκεῖνος θρηνῆσαί ποτε.

Οὐδὲ γὰρ τῇ ἀφθονίᾳ μόνον οὗτος ὁ πλοῦτος βελτίων, οὐδὲ τῇ ἡδονῇ, ἀλλὰ καὶ τὸ, ἀνάλωτος εἶναι, καὶ εἰς πτωχείαν μὴ μεταβαλεῖν ποτε, μηδὲ ἐπικεῖσθαι τῷ τοῦ μέλλοντος ἀδήλῳ, μηδὲ φροντίδας ἔχειν, μηδὲ βασκανίᾳ χειροῦσθαι, ἀλλὰ θαῦμα, καὶ ἔπαινον, καὶ εὐφημίαν κεκτῆσθαι πᾶσαν· καίτοιγε ἐφ' ὑμῶν τοὐναντίον ἐστὶν ἰδεῖν. οὐ γὰρ μόνον ὑμᾶς οὐκ ἐπαινοῦσι διὰ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ μισοῦσι, καὶ ἀποστρέφονται, καὶ βασκαίνουσι δὲ ὑμῖν, καὶ ἐπιβουλεύουσιν οἱ πολλοί· οὗτος δὲ ἐπειδὴ πλουτεῖ πλοῦτον ἀληθῆ, διὰ τοῦτο θαυμάζεται μάλιστα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ φθονεῖται, οὐδὲ ἐπιβουλεύεται. ἀλλ' ἄρα πρὸς ὑγίειαν τίς ἐπιτηδειότερος; οὐχ ὁ μὲν ἐκεῖνον ἔχων καθάπερ τὰ ἄγρια τῶν ζώων εὐσωματεῖ, καὶ σφριγᾷ, ἅτε ἀέρος ἀπολαύων καθαροῦ, καὶ ναμάτων ὑγιεινῶν, καὶ ἀνθῶν, καὶ λειμώνων, καὶ εὐωδίας εἰλικρινοῦς, οὗτος δὲ, ὥσπερ ἐν βορβόρῳ κείμενος, μαλακώτερός τέ ἐστι, καὶ μᾶλλον ἐπίνοσος; εἰ δὲ ἐν ὑγιείᾳ τὰ πρωτεῖα παρὰ τούτῳ, δηλονότι καὶ ἐν ἡδονῇ. τίνα γὰρ οἴει μᾶλλον τρυφᾶν, τὸν ἐπὶ βαθείας κατακεκλιμένον πόας, παρὰ πηγὴν καθαρὰν, ὑπὸ σκιὰν δένδρων ἀμφιλαφῶν, καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἑστιῶντα τῇ θέᾳ, καθαρωτέραν ἔχοντα τοῦ οὐρανοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ ταραχῆς, καὶ θορύβου πόρρω καθήμενον, ἢ τὸν ἐν οἰκίσκῳ κατακεκλεισμένον; οὐ γὰρ δὴ τοῦ ἀέρος τὰ μάρμαρα καθαρώτερα. οὐδὲ τῆς σκιᾶς τῆς ἀπὸ τῶν δένδρων ἡ ἀπὸ τῆς ὀροφῆς ἡδίων· οὐδὲ ἡ ψηφὶς ἐδάφους ἄνθεσι καλλωπιζομένου ποικίλοις. καὶ τούτων αὐτῶν ὑμεῖς οἱ πλουτοῦντες μάρτυρες, οἷς ἔγε ἐνῆν ἐπὶ τῶν ὑπερῴων δένδρα ἔχειν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν λειμώνων παραμυθίαν, μᾶλλον ἂν εἴχετε τῆς στέγης τῆς χρυσῆς, καὶ τῶν τοίχων τῶν θαυμαστῶν. ὅταν γοῦν ἐκ πολλῶν πόνων πρὸς ἄνεσιν ἑαυτοὺς ἀφεῖναι ἐπιθυμήσητε, ταῦτα ἀφέντες, πρὸς ἐκεῖνα βαδίζετε. ἀλλ' ὑπὲρ δόξης ἴσως θρηνεῖς, τῆς πολλῆς ἐκείνης, καὶ μεγάλης, οὐδαμοῦ φαινομένης ἐνταῦθα; τὰ γὰρ βασίλεια τῇ ἐρημίᾳ παραβάλλων, καὶ τὰς ἐλπίδας τὰς ἐκεῖθεν τοῖς ἐντεῦθεν, ἐξ αὐτοῦ οἴει τοῦ οὐρανοῦ καταπεπτωκέναι τὸν υἱόν. οὐκοῦν τοῦτο δεῖ πρῶτον μαθεῖν. ὡς οὔτε ἡ ἐρημία ἄτιμον ποιεῖ, οὔτε λαμπρὸν καὶ περιφανῆ τὰ βασίλεια, καὶ πρὶν ἐπὶ λογισμοὺς ἐλθεῖν ἐκ παραδειγμάτων σε ἀπαλλάξω τῆς ὑποψίας, παραδειγμάτων οὐ τῶν παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ τῶν ὑμετέρων. Διονύσιον ἴσως ἀκούεις τὸν Σικελίας τύραννον, ἀκούεις δὲ καὶ Πλάτωνα τὸν Ἀρίστωνος. τίς οὖν εἰπέ μοι λαμπρότερος γέγονε; τίς δὲ ᾄδεται καὶ ἐν τοῖς τῶν πολλῶν κεῖται στόμασιν; οὐχ ὁ φιλόσοφος τοῦ τυράννου μᾶλλον; καίτοι ὁ μὲν τῆς τε Σικελίας ἁπάσης ἐκράτει, καὶ ἐν τρυφῇ διῆγε, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ πλούτου, καὶ τῶν δορυφόρων, καὶ τῆς ἄλλης φαντασίας διετέλεσε ζῶν· ὁ δὲ ἐν τῷ τῆς Ἀκαδημίας κήπῳ διέτριβεν ἄρδων τε, καὶ φυτεύων, καὶ ἐλαίας ἐσθίων, καὶ εὐτελῆ παρατιθέμενος τράπεζαν, καὶ πάσης ἐκείνης τῆς φαντασίας ἐκτὸς ὤν. καὶ οὐ τοῦτό πω θαυμαστόν· ἀλλ' ὅτι καὶ δοῦλος γενόμενος, καὶ κατὰ τὴν τοῦ τυράννου γνώμην ἀπεμποληθεὶς, τοσοῦτον ἀπέσχεν ἀτιμότερος ἐκείνου φανῆναι διὰ ταῦτα, ὡς καὶ αὐτῷ τῷ τυράννῳ ἐκ τούτου φανῆναι αἰδέσιμος. τοιοῦτόν ἐστιν ἀρετή· οὐ δι' ὧν ἐργάζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν πάσχει κακῶς, οὐχ ἑαυτὴν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ποιοῦντας οὐκ ἀφίησι κρύπτεσθαι, καὶ λανθάνειν. τί δὲ ὁ τούτου διδάσκαλος Σωκράτης; πόσῳ Ἀρχελάου λαμπρότερος ἦν; καίτοι ὁ μὲν βασιλεὺς ἦν, καὶ ἐν πολλῷ πλούτῳ διῆγεν. ὁ δὲ ἐν Λυκείῳ διέτριβε, καὶ ἑνὸς ἱματίου πλέον εἶχεν οὐδέν· καὶ τοῦτο μόνον καὶ χειμῶνος, καὶ θέρους, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ὥραις τοῦ ἔτους περιβεβλημένος ἐφαίνετο· ἀνυπόδετός τε ἔζη διαπαντὸς, καὶ ἄσιτος ἅπασαν διεκαρτέρει τὴν ἡμέραν,

A Sicque ille erit plane vagus, fugitivus, palabundus, qui urbem incolit, & domum habet, non qui his omnibus liber evaſit. Neque enim illum unquam de patria poteris educere, niſi ex terra prius univerſa propuleris. Ita enim interim loquamur. Nam ut veriſſima ratione conſtat, tunc eum maxime in patriam reduces, cum e terra penitus deduxeris: verum id nondum ad te loquemur, neque ſic agemus tecum, qui nihil eis, quæ videntur, amplius noſti. Neque vero nudum B eum poteris oſtendere, donec amictus fuerit virtutis indumentis: neque fame unquam perimes, quamdiu qui ſit verus cibus, agnoverit. Cæterum his omnibus divites capiuntur facile, atque perturbantur. Itaque iſta quoque ratione non peccabit, qui hos quidem pauperes ac prorſus inopes dixerit, illos vero etiam ad omnem copiam locupletes. Nam cui cibus & potus, & domus, & requies ubique ſuppetit, nec modo in ejuſmodi non ingemiſcit, aut mœret; verum etiam quam vos in veſtris C jucundius degit: liquet prorſus eum vobis omnibus divitibus eſſe ditiorem, qui iſta in ædibus veſtris tantum invenire poteſtis. Quocirca nec inopiam ille unquam lugebit.

CAP. VI.

Neque vero iſta victus facilitate, & copia, & voluptate tantum divitiæ iſtæ præſtantiores ſunt; verum ob hoc ipſum quoque, quod neque capi adverſis ullis poſſunt, neque in paupertatem aliquando decidere, neque ſubjectæ ſunt incertis ullis caſibus, neque curis anguntur, neque livore capiuntur; ſed D admirationem omnem & laudes ac famam præſtantiſſimam merentur. Atqui in vobis contraria his penitus aſpicimus. Non modo enim vos non laudant divitiarum gratia; verum hac maxime ex cauſa & oderunt, & execrantur, & invident vobis atque inſidiantur plurimi: hic verò quod veris divitiis beatus ſit, idcirco ſummæ admirationi omnibus eſt, nec propterea invidia vel inſidiis ullis appetitur. Porrò ad ſanitatem uter E aptior? nonne qui virtuti ſtudet, ejuſque divitiis beatus eſt, agreſtium inſtar animantium viget, ac vegeto corpuſculo eſt: quippe qui & puriſſimo fruitur aëre, & ſaluberrimis undis, & pratis, & floribus, & odore integerrimo atque gratiſſimo: hic vero veluti in cœna jacens, & mollior eſt & imbecillior & morbis omnibus magis obnoxius? Sin autem in ſanitate primas iſtè partes tenet, liquet profectò quod & in voluptate. Utrum enim tu magis exiſtimas in deliciis degere, eumne qui ſuper viridi ac- A cumbit atque altiſſima herba, pone fontem limpidiſſimum, ſub umbra denſarum comantiumque arborum, oculoſque paſcit obtutu, puriorem ipſo cœlo nitidioremque animum poſſidens, ab omniumque rerum perturbatione ac tumultu longiſſimè remotus, an vero eũ qui domi incluſus manet? Profectò enim nec nitenti aëre puriora ſunt marmora, nec umbra tecti frondeis umbris eſt gratior, nec lapilli ulli vel lateres ſolo variis veſtito floribus amœniores: atque horum omnium vos divi- B tes teſtes eſtis, qui ſi fieri poſſet, in ipſis tectis habere arbores cupitis, & prata, & penſiles hortos horumque ſolatia profectò malletis, quam aurea tecta parieteſque mirabiles. Denique quoties ex laboribus in requiem relaxare animos cupitis, his omnibus omiſſis, ad illa properatis. Verum tu fortaſſe pro gloria quereris ingenti illa atq; ſingulari, quaſi nuſquam hic locum habere videatur. Regiam enim ſolitudini conferens, atque ſpem rei utriuſq; componens, è cœlo ipſo filiũ tuũ decidiſſe arbitraris. Id igitur in primis oſtendendum & docendum, ut neque C ſolitudo faciat ignobilem, neq; regia clarum & illuſtrem: atq; antequam ad rationes veniamus, exemplis iſtis hac te ſuſpicione liberabo, exempliſque potiſſimum veſtris. Dionyſium fortaſſis accepiſti Siciliæ tyrannum, audiſti & Platonem Ariſtonis filium. Uter igitur inſignior fuit, aut clarior? uter ubique canitur ac per cunctorum ora celebratur? Nonne philoſophus tyranno amplius? atqui ille quidem inſulæ totius potiebatur, atq; in deliciis degebat, ingentibus copiis, lictorũ agminibus ſtipatus, D reliquo quoque cum apparatu regio diutius dixit: hic autem Academiæ in hortis morabatur, plantans, inſerens, aquas irriguas ducens, oleaſque comedens: ac viliſſimam apponens menſam, omnique ſplendore regii illius apparatus immunis. Quod cum ſit profectò mirabile, id omnino mirabilius eſt, quod ſervus effectus, atque ad tyranni ſententiam venditus, intantum abfuit ut illo propterea aut abjectior appareret aut vilior, ut ipſi quoq; tyranno ex hoc viſus ſit veneratione dignus. Adeo virtus non ex E his modo, quæ geſſerit; ſed ex his quoque, quæ perpeſſa fuerit, non ſeipſam, non eos denique, qui eam exercent, permittit occultari, ac eſſe incelebres. Quid vero præceptor ejus Socrates? quantò is Archelao fuit illuſtrior, & glorioſior? at ille in plurimis opibus ingentique gloria & ſplendore degebat: hic autem morabatur in Lyceo, nihilque præter unum pallium habebat, quo & hyberno & æſtivo tempore, omnibuſque horis anni utebatur, nudis ſemper pedibus incedens, ac ſine cibo toto die perſeverans, panemque

panemque tantummodo in cibum ſumens, atque is erat ei & A
pulmentum, & eſculentum: nec iſtam quidem menſam ex re-
bus ſuis, ſuaque ex domo apponebat; ſed ab aliis accipiebat.
Sicque cum ſumma paupertate vitam degens, adeo rege ipſo
fuit illuſtrior, ut cum enim ille frequenter ad ſe invitaret, nolue-
rit Lyceo dimiſſo ad illius opes proficiſci. Et ex ea quoque
quæ nunc obtinet, exiſtimatione, quid potius, quid excellen-
tius ſit apparet. Namque horum quidem nomina & celeberri-
ma ſunt, & plurimis nota: illorum vero obſcura, & ferè om- B
nibus ignota. Diogenes vero rurſus hic alius philoſophus
tanto & his & ejuſmodi aliis innumeris regibus opulentior fuit,
pannis vilibus amictus, ut cum Alexander Philippi filius exer-
citum in Perſas duceret, omnibus dimiſſis ad illum pergeret vi-
ſendum, rogaretque cominus per ſeipſum, ullane re indigeret,
& an aliquid juberet. Cui ille nihilo ſe egere reſpondit. Num
jam exemplorum ſatis habes, an vis alia quoque memoremus?
Nempe iſti non modo his, qui in regia inſignes ſunt; ſed ipſis C
quoque regibus fuere clariores, quod ſimplicem, quod priva-
tam, quod quietam vitam delegere atque nunquam ad rempu-
blicam ſe conferre voluerunt. Sed enim ipſa quoque reipublicæ
adminiſtratione, ſi diligenter inſpicias, non illi eminent aut ex-
cellunt, qui divitiis ac deliciis, rerumque omnium copia ſti-
pati degunt; verum qui in paupertate & vilitate vitam ab omni
faſtu alienam ducunt. Nam apud Athenienſes Ariſtides ille,
quem etiam mortuum ſepelivit civitas, Alcibiade, (cum is opi- D
bus, deliciis, generis nobilitate, orationis vi & copia, corpo-
ris ſpecie & robore, cæteriſque ejuſmodi vinceret.) tanto fuit
inſignior, quanto vili aliquo puſione philoſophus mirabilis.
Apud Thebanos vero Epaminondas, cum in concionem voca-
retur, ac propterea, proficiſci non valeret, quòd veſtem laviſſet,
nec aliam haberet qua operiri poſſet: cunctis, qui eo convene-
rant, ducibus inſignior ac ſpectatior fuit. Non ergo ſolitudi-
nem in medium adducas, aut regiam. Neque enim in locis clari- E
tudo, ſplendor, & gloria, non in veſtimentis, non in dignitate,
neque potentia; ſed in virtute tantum animi & philoſophiæ ſtu-
diis conſiſtit.

CAP. VII. Clariorem nunc eſſ. filium Chriſtiani patris monachum.

Verum quia exempla fortaſſis apud te non uſque adeo vim
atque authoritatem habent: age jam ex ipſo filio tuo rem iſtam
diſcutiamus diligenter. Inveniemus illum ſanè non modo cla-
riorem eſſe nunc, quàm fuiſſet domi: verū ex illis ipſis rebus eā
claritatem aſſecutum, quibus illum tu & vilem eſſe, & ignobi- A
lem exiſtimas. Nam ſi vis perſuadebimus illi de monte deſcen-
dere, atque in forum irrumpere. Aſpicies protinus totius
civitatis in illum ora converti, cunctoſque invicem ſibi eum
demonſtrantes, ſumma admiratione ac ſtupore & gaudio reple-
tos, velut Angelus aliquis de cœlo deſcenderit: an vero aliud
quippiam videtur eſſe gloria? Certe non eis modo, qui in regia
verſantur; ſed ipſo quoque qui diademate ornatus eſt, profe-
cto erit illuſtrior, idque aſſequetur ob indumenta illa viliſſima, B
atque conſciſſa. Nunquam enim ita miraculo ac ſtupori omni-
bus fuiſſet, ſi veſtibus operiretur auratis, ſi ipſam purpuram
denique, ipſamque geſtaret capiti impoſitam coronam, ſi ſtra-
tis inſideret ſericis, aureoque curru mulorum officio invehere-
tur, aurata lictorum turba comitatus, ut modo eſt ſqualore ac
ſordibus obſitus, craſſoque amictus indumento, nullo à latere
comitatus aſſecla, nudiſque pedibus incedens. Regi namque
illi apparatus & ſolemnes ſunt & conſtituti legibus ac more de- C
finiti, atque adeo nemo regem admiratur, quod veſtem induat
auream. Non modo enim non miramur; verum ſi quis id ad-
mirans dixerit, ridemus: quippe qui nihil novum, nihil mirabi-
le locutus ſit. At ſi quis de filio tuo verba faciat, utque irriſe-
rit paternas opes, omnemque ſeculi gloriam dederit pesſum,
omnique mundana ſpe celſior evaſerit, atque ad ſolitudines
commigrans tunica vili, conſciſſa ac putri ſe induerit: ſi hæc,
inquam, ille de filio tuo proſequatur, prorſus continuo concur- D
rent omnes, applaudentque, atque laudabunt ejus magnitudi-
nem animi tantam & tam illuſtrem. Contrà cum reges innu-
meris quotidie maledictis impetantur, nihil aureæ veſtes quò
minus id fiat, terrori ſunt: tantum abeſt, ut illæ eos venerabi-
les reddant. Hic autem ex ipſis quoque indumentis plurimas
occaſiones habet admirationis & laudis. Iſte igitur amictus
multo magis ipſum ſpectatum illuſtremque facit, quam faceret
regius. Siquidem ex illo nemo regem admiratur, ex hoc ita E
indutum omnes & venerationi & ſtupori habent. Dices quid mi-
hi emolumenti confert opinio vulgi? quid tandem hæ laudes
præſtant? Nempe gloria nihil aliud eſt. Sed hujus, inquies,
amore non teneor, honores magis & potentiam cupio. At hi qui laudant, prorſus honorabunt quoque: ſin vero tu & potentiam &
regimen deſideras, ea nihilominus ut priora omnia, apud iſtos reperiemus eſſe præſtantiora, quàm apud vos: atq; cum eam rem exem-
plis confirmare facilo poſſemus, ad eum probationis modum, qui te maxime ſolari poſſit, venire malumus, hujuſq; rationis documenta

A ἄρτον τε ἐσιτεῖτο μόνον, καὶ τοῦτ' ἦν αὐτῷ ὄψον, καὶ σιτίον. καὶ οὐδὲ
ταύτην οἴκοθεν παρετίθετο τὴν τράπεζαν. ἀλλὰ παρ' ἑτέρων λαμ-
βάνων, οὕτως ἐσχάτῃ συνέζη πενίᾳ. καὶ τοσοῦτον ἦν τοῦ βασιλέως λαμ-
πρότερος, ὡς πολλάκις αὐτοῦ καλοῦντος ἐκείνου πρὸς ἑαυτὸν, μὴ
θελῆσαι τὸ Λύκειον ἀφεῖναι, καὶ πρὸς τὸν ἐκείνου πλοῦτον ἐλθεῖν. καὶ
ἀπὸ τῆς δόξης δὲ τῆς κρατούσης νῦν, καὶ τὰ πρότερα φαίνεται. τούτων
μὲν γὰρ τὰ ὀνόματα πολλοῖς γνώριμα, ἐκείνων δὲ, οὐδενί. ὁ δὲ Σινωπεὺς
B πάλιν ἕτερος οὗτος φιλόσοφος τούτου καὶ τούτων, καὶ ἑτέρων
μυρίων τοιούτων βασιλέων εὐπορώτερος ἦν, καὶ ῥάκια ῥακίοις συ-
ζῶν, ὡς τὸν Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα στρατιὰν ἐπὶ Πέρσας ἄγοντα,
πάντα ἀφέντα, ἰδόντα αὐτὸν ἀπελθεῖν, καὶ ἐρέσθαι δι' ἑαυτοῦ, μή τι-
νος δέοιτο, καὶ εἴ τι κελεύοι· αὐτὸν δὲ οὐδὲν ἀπαγγεῖλαι. ἆρ' ἀρκεῖ σοι τῶν
παραδειγμάτων ἅλις, ἢ βούλει καὶ ἑτέρων ἐπιμνησθῶμεν. οὗτοι γὰρ
οὐχὶ τῶν ἐν βασιλείοις μόνον λαμπρῶν, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ βασιλεύοντος
C γεγόνασι λαμπρότεροι, τὸν ἰδιωτικὸν ἑλόμενοι βίον, καὶ ἀπράγμονα,
καὶ πολιτείας οὐδὲ ἐγγὺς βουληθέντες ἐλθεῖν. καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ
πολιτείᾳ, οὐκ ἐκείνους ὄψει λαμπροὺς τοὺς ἐν πλούτῳ, καὶ τρυφῇ,
καὶ περιουσίᾳ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν πενίᾳ, τοὺς ἐν εὐτελείᾳ, τοὺς ἐν ἀτύφῳ
ζῶντας βίῳ. παρὰ μὲν Ἀθηναίοις Ἀριστείδης, ὃν καὶ τελευτήσαντα
ἡ πόλις ἔθαψε, καὶ πλούτῳ, καὶ γένει, καὶ τρυφῇ, καὶ δυνάμει λό-
γων, καὶ ῥώμῃ σώματος, καὶ εὐμορφίᾳ, καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν Ἀλκι-
D βιάδου κρατοῦντος τοσοῦτον λαμπρότερος ἦν, ὅσον παιδίου τινὸς
εὐτελοῦς φιλόσοφος θαυμαστός· παρὰ δὲ Θηβαίοις Ἐπαμινώνδας
ἄνθρωπος εἰς ἐκκλησίαν καλούμενος, καὶ διὰ τοῦτο μὴ δυνά-
μενος ἐλθεῖν, ἐπειδὴ αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον ἔτυχε πλυνόμενον· καὶ ἕτε-
ρον περιθέσθαι οὐκ εἶχε, πάντων τῶν γινομένων αὐτόθι στρατηγῶν ἐπι-
σημότερος ὤν. μὴ τοίνυν μοι τὴν ἐρημίαν εἴπῃς, μηδὲ τὰ βασίλεια.
οὐ γὰρ ἐν τόποις τὰ τῆς λαμπρότητος, καὶ τῆς περιφανείας, οὐδὲ ἐν ἱμα-
E τίοις, οὐδὲ ἐν ἀξιώμασιν, οὐδὲ ἐν δυναστείᾳ, ἀλλ' ἐν ἀρετῇ ψυχῆς, καὶ
φιλοσοφίας μόνον.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ παραδείγματα οὐ τοσαύτην ἔχει τὴν ἰσχὺν, ἀπ' αὐ-
τοῦ τοῦ σοῦ παιδὸς ποιήσομαι τὴν ἐξέτασιν. εὑρήσομεν γὰρ αὐτὸν οὐ μόνον
λαμπρότερον ὄντα νῦν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνα τιμιώτερον, δι' ἅπερ ἄ-
τιμον εἶναι φῄς, καὶ εὐτελῆ· εἰ γὰρ βούλει πείσαντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄ-
ρους κατελθεῖν, πείσωμεν καὶ εἰς ἀγορὰν ἐμβαλεῖν, καὶ ὄψει πᾶσαν
A ἐπιστρεφομένην τὴν πόλιν, καὶ ὑποδεικνῦντας αὐτὸν ἅπαντας, καὶ
θαυμάζοντας, καὶ ἐκπληττομένους, ὡς ἀγγέλου τινὸς ἐξ οὐρανοῦ πα-
ραγινομένου νῦν, ἢ ἕτερόν σοι τὰ τῆς δόξης τι εἶναι δοκεῖ; οὐ γὰρ δὴ τῶν
ἐν βασιλείοις ἔσται περιφανέστερος μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ τὸ διά-
δημα περικειμένου, διὰ τὰ ἱμάτια ἐκεῖνα τὰ εὐτελῆ καὶ κατατε-
τριμμένα. οὐ γὰρ ἂν οὕτως ἅπαντας ἐξέπληττε χρυσοφορῶν, μᾶλ-
λον δὲ καὶ ἁλουργίδα, καὶ αὐτὸν τὸν στέφανον περικείμενος ἐπὶ τῆς κε-
B φαλῆς, καὶ τοῖς σηρικοῖς ἐπικαθήμενος στρώμασι, καὶ ὑπὸ τῶν ἡμι-
όνων ἑλκόμενος, καὶ τοὺς χρυσοφοροῦντας δορυφόρους ἔχων, ὡς νῦν ῥυ-
πῶν, καὶ αὐχμῶν, καὶ παχὺ περιβεβλημένος ἱμάτιον. καὶ μηδένα
ἀκολουθοῦντα ἐπαγόμενος, καὶ ἀνυπόδετος ὤν. ἐκεῖνα μὲν γὰρ τὰ
τοῦ βασιλέως νόμοις τε ὥρισται, καὶ τῆς συνηθείας ἐστί· καὶ διὰ ταῦτα,
κἂν εἴποι τις θαυμάζων τὸν βασιλέα, ὅτι στολὴν περιβέβληται χρυ-
σῆν, οὐ μόνον οὐ θαυμάζομεν, ἀλλὰ καὶ γελῶμεν τὸ λεχθὲν, ὡς οὐδὲν
C ἔχον παράδοξον· περὶ δὲ τοῦ παιδίου τοῦ σοῦ ἂν ἀνελθών τις ἀπαγγέλλῃ,
ὅτι πλούτου καταγελάσας τοῦ πατρικοῦ, καὶ τὴν βιωτικὴν καταπατή-
σας φαντασίαν, καὶ τῶν κοσμικῶν ἐλπίδων ἀνώτερος γινόμενος,
πρὸς τὴν ἐρημίαν μετέστη, καὶ χιτωνίσκον σαπρὸν ἐνέδυ, καὶ φαῦλον,
πάντες εὐθέως δραμοῦνται, καὶ θαυμάσουσι, καὶ κροτήσουσιν ὑπὲρ τῆς
μεγαλοψυχίας αὐτοῦ. καὶ τῶν μὲν βασιλέων μυρία κατηγορου-
μένων, οὐδὲν τὰ ἱμάτια προστήσεται τὰ χρυσᾶ. τοσοῦτον ἀπέχει θαυ-
μαστοὺς δεῖξαι ὄντας αὐτούς. οὗτος δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἱματίων πολλὰς
D ἔχει τοῦ θαυμάζεσθαι τὰς ἀφορμάς, ὥστε αὕτη ἡ στολὴ τῆς βασιλικῆς
μᾶλλον αὐτὸν ἀποβλεπτότερον ἀπέφηνε, καὶ περιφανῆ. ἐκεῖ δι' ἐκεί-
νην μὲν οὐδεὶς βασιλέα ἐθαύμασε, διὰ δὲ ταύτην ἅπαντες τὸν περι-
κείμενον ἐκπλαγήσονται. καὶ τί μοι, φησὶ, τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας
ὄφελος, καὶ τῶν ἐπαίνων; καὶ μὴν δόξα οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ ταῦ-
τα. ἀλλ' οὐ δέομαι, φησὶ, ταύτης. δυναστείαν δὲ ζητῶ καὶ τιμήν.
ἀλλ' οἱ ἐπαινοῦντες καὶ τιμήσουσι πάντως. εἰ δὲ δυναστείαν βούλει καὶ
E προστασίαν, καὶ ταύτην οὐχ ἧττον τῶν προτέρων παρὰ τούτοις οὖσαν
μᾶλλον εὑρήσομεν, καὶ ἔχομεν μὲν αὐτὸ καὶ ἐκ παραδειγμάτων ποιεῖν
φανερὸν, ἐπὶ δὲ τὸν μάλιστά σε παραμυθούμενον τρόπον ἐλθόντες,

οὐκ ἐπ᾽ ἄλλων τινῶν, ἀλλ᾽ ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ σοῦ παιδὸς τὸν λόγον ἐξετάσωμεν τοῦτον.

Τί γὰρ δυνάμεως τῆς μεγίστης τεκμήριον εἶναι φής; οὐ τὸ δύνασθαι μὲν ἀμύνεσθαι τοὺς λυποῦντας, καὶ δύνασθαι τοὺς εὐεργετοῦντας ἀμείβεσθαι; καί τοι γε ταύτην ἅπασαν οὐδὲ παρὰ τῷ βασιλεύοντι ἴδοι τις ἄν. καὶ γὰρ πολλοὺς ἔχει τοὺς λυποῦντας, οὓς οὐκ ἂν δύναιτο λυπεῖν, καὶ πολλοὺς τοὺς εὖ ποιοῦντας, οὓς οὐκ ἂν εὐκόλως ἀμείψαιτο. καὶ γὰρ ἐν πολέμοις πολλάκις λυπήσαντας πολεμίους, καὶ μυρία αὐτὸν εἰργασμένους κακὰ, ἀμύνασθαι ἐπεθύμησε μὲν, οὐκ ἴσχυσε δέ· καὶ φίλους δὲ μεγάλα ἐπιδειξαμένους ἐκεῖ κατορθώματα, οὐκ ἔσχε τοῖς ἴσοις ἀμείψασθαι, προαναρπασθέντας τῆς ἀντιδόσεως, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ πεσόντας. τί οὖν ἂν ταύτης τῆς δυνάμεως, ἧς οὐδὲ βασιλεῖς ἀπολαύουσιν, ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξεν, ἑτέραν πολλῷ μείζονα τὸν υἱὸν ἔχοντα ἀποδείξωμεν τὸν σόν; καὶ μηδεὶς ἴσως τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθὰ ὑπολάβοι λεγόντων ἡμῶν οἷς ἀπιστεῖς. οὐχ οὕτως ἐπιλελήσμεθα τῶν ὑποσχέσεων, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα γινομένων, παρεξόμεθα τὴν ἀπόδειξιν. εἰ γὰρ δύναμις αὕτη μεγίστη, τὸ λυποῦντας δύνασθαι ἀμύνεσθαι, πολλῷ μεῖζον ταύτης τὸ τοιαύτην εὑρεῖν τοῦ βίου κατάστασιν, ἐν ᾗ μηδ᾽ ἂν ἐθέλῃ τις, λυπῆσαι δυνήσεται. ὅτι γὰρ ἐκείνου τοῦτο μεῖζον, ἂν ἐφ᾽ ἕτερον παράδειγμα τὸν λόγον ἀγάγωμεν, δῆλον ἡμῖν ἔσται, καὶ φανερόν. εἰπὲ γάρ μοι, τί βέλτιον, οὕτως ἔμπειρον εἶναι τὰ πολεμικὰ, ὡς μηδένα τῶν τιτρωσκόντων ἡμᾶς ἄτρωτον διαφυγεῖν, ἢ σῶμα κεκτῆσθαι τοιοῦτον, ὡς μηδένα, κἂν μυρία ποιῇ, δύνασθαι πλῆξαι τὸ σῶμα; παντί που δῆλον, ὅτι τοῦτο ἐκείνου δυνατώτερον, καὶ θειότερον· καὶ οὐ τοῦτο μόνον. ἀλλὰ καὶ ὅτι πολλῷ τούτου ἀνώτερον. ποῖον δὴ τοῦτο; τὸ φάρμακα εἰδέναι, δι᾽ ὧν ἀφανισθήσεται τὰ τραύματα πάντα. τριῶν τοίνυν τρόπων ὄντων, ἑνὸς μὲν, τοῦ δύνασθαι τοὺς ἀδικοῦντας ἀμύνεσθαι· ἑτέρου δὲ ἀνωτέρου τοῦ καὶ τὰ οἰκεῖα τραύματα θεραπεύειν· οὐ γὰρ ἕπεται τοῦτο πάντως ἐκείνῳ· τρίτου δὲ τοῦ μηδενὶ τῶν ὄντων ἀνθρώπων εὐχείρωτον εἶναι, ὃ δὴ καὶ μεῖζον φύσεως ἀνθρωπίνης ἐστὶ, τοῦτο τὸν υἱὸν τὸν σὸν ἔχοντα ἀποδείξομεν. καὶ ὅτι οὐ ψόφος ταῦτα τὰ ῥήματα, καὶ ταύτης τῆς μεγάλης δυνάμεως ἑτέραν πάλιν μείζονα μεταξὺ ζητοῦντες εὑρήκαμεν. οὐ δὴ μόνον οὐ δυναμένους, ἀλλ᾽ οὐδὲ βουλομένους ἐκεῖνον βλάψαι τινὰς εὕροι τις· ὥστε διπλᾶ τὰ τῆς ἀσφαλείας αὐτῷ. τί οὖν θειότερον γένοιτ᾽ ἂν ταύτης τῆς ζωῆς, ἐν ᾗ μηδεὶς μήτε ἐθελήσῃ, μήτε ἂν ἐθέλῃ, δυνήσεται ποιῆσαι κακῶς; καὶ μάλιστα, ὅταν τὸ μὴ θέλειν οὐκ ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι γίνηται, καθάπερ ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ μηδεμίαν αἰτίαν εὑρεῖν, ἐπεὶ εἴγε τοῦτο ἦν καθ᾽ ἑαυτὸ, τὸ μὴ δύνασθαι λέγω, οὐδὲν τοσοῦτον ἦν· μῖσος γὰρ ἂν ἐτέχθη πολὺ τοῖς θέλουσι μὲν οὐ δυναμένοις δὲ ἀδικεῖν. οὐ μικρὸς δὲ καὶ οὗτος μακαριότητος τρόπος· αὐτὸ δὴ οὖν τοῦτο ἐξετάσωμεν, εἰ δοκεῖ, πρῶτον. τίς οὖν, εἰπέ μοι, τὸν οὐδὲν κοινὸν ἔχοντα πρὸς ἀνθρώπους, οὐ συμβολαίων ἕνεκεν, οὐ γῆς, οὐ χρημάτων, οὐ πραγμάτων, οὐκ ἄλλου οὐδενὸς, ἐθελήσει βλάψαι ποτέ; ὑπὲρ ποίας χώρας φιλονεικήσει πρὸς αὐτὸν, ὑπὲρ τίνων ἀνδραπόδων, ὑπὲρ ποίας δόξης; τί δεδοικώς; ὑπὸ τίνος δακνόμενος; ἢ γὰρ φθόνῳ, ἢ δέει, ἢ ὀργῇ κινούμεθα πρὸς τὸ βλάπτειν ἑτέρους. ἀλλ᾽ οὗτος ὁ βασιλικώτατος πάντων ἐστὶν ἀνώτερος. τίς γὰρ φθονήσει τῷ πάντων καταγελῶντι τούτων, περὶ ἃ κόπτονται ἕτεροι, καὶ σπουδάζουσι; τίς δὲ ὀργιεῖται μηδὲν ἠδικημένος; τίς δὲ φοβηθήσεται, μηδὲν ὑποπτεύων; οὐκοῦν, ὅτι μὲν οὐ βουλήσονταί τινες ἀδικεῖν, ἐκ τούτου δῆλον. οὐ γὰρ ἔχει τὰς ἀφορμὰς, οὐδὲ τὰς λαβὰς, ὅθεν ἄν τις αὐτὸν κατάσχοι· ἀλλ᾽ ὥσπερ ἀετὸς ὑψηλὰ πετόμενος παγίδι στρουθῶν οὐκ ἂν ἁλῴη ποτὲ, οὕτω καὶ οὗτος· πόθεν γὰρ αὐτόν τις βλάψαι δυνήσεται; χρήματα οὐκ ἔστι παρ᾽ αὐτῷ, ἵνα ἀπειλήσῃ ζημίαν· πατρίδα οὐκ ἔχει, ἵνα τὴν ὑπερορίαν ἐπανατείνηται· δόξης οὐκ ἐφίεται, ἵνα εἰς ἀτιμίαν ἀγάγῃ· ἓν ἔστι τὸ λειπόμενον, θάνατος· ἀλλ᾽ ἐνταῦθα μάλιστα οὐ δυνήσεται αὐτὸν λυπῆσαί ποτε, ἀλλὰ καὶ ὠφελήσει τὰ μέγιστα. πρὸς γὰρ ἑτέραν αὐτὸν πέμπει ζωὴν, τὴν ποθουμένην αὐτῷ, καὶ δι᾽ ἣν ἅπαντα πράττει, καὶ πραγματεύεται. ὥστε τοῦτο ἀπαλλαγὴ πόνων ἐστὶ, καὶ οὐ τιμωρία, ἀλλ᾽ ἱδρώτων λύσις, καὶ ἀνάπαυλα. βούλει καὶ ἕτερον τρόπον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ μαθεῖν, πολλῷ τούτου φιλοσοφώτερον; κἂν γὰρ μυρία τις αὐτὸν ἐργάσηται δεινὰ, κἂν μαστίξῃ, καὶ δήσῃ, τὸ μὲν σῶμα πλήττεται διὰ τὴν φύσιν, ἡ δὲ ψυχὴ ἄπληκτος διὰ τὴν φιλοσοφίαν μένει. οὐδὲ γὰρ ἁλίσκεται θυμῷ· οὐ χειροῦται μίσει· οὐκ ἀπεχθείᾳ καταγωνίζεται. καὶ οὔπω τοῦτο

A non ex aliis; ſed ex ipſo potiſſimum filio tuo inquiremus.

CAP. VIII. *Potentes eſſe monachos ad ulciſcendum aut remunerandum.*

Quod enim tu ſummæ poteſtatis argumentum eſſe aſſeris? Nónne ut poſſit quis & hoſtes, & omnes penitus, qui ſibi infeſti ſint, ulciſci, cunctoſque, qui ſe beneficiis affecerint, remunerari? Atqui hanc omnem ne apud regem quidem invenire poteris. Namque & plurimos habet infeſtantes inimicos, quibus vicem reddere non poteſt: & plurimos beneficos, quos facile non poſſit re- B munerari. Plerumque enim & hoſtes, qui ſe bello laceſſierint, maliſque innumeris affecerint, ulciſci cum vehementer cuperet non potuit: amiciſque item qui magna in bello oſtenderunt fortitudinis ac probitatis indicia, non potuit paria rependere, cum vellet, quòd illi prærepti fuiſſent, atq; in bello ipſo occubuiſſent. Quid ſi hac potentia, qua, ut aperta ratione demonſtratum eſt, ne reges quidem ipſi frui poſſunt, aliam quoque longe majorem, atque excellentiorem filium tuum habere monſtravero? Atqui C nemo me bona cœleſtia modo dicturum putet, quibus tu non credis. Non adeo, quid receperim, oblitus ſum; verum ex his, quæ hac in vita fiunt, documenta afferam. Si enim ulciſci poſſe inimicos, ea demum ſuprema potentia cenſetur: multo planè erit excellentius, ejuſmodi vitæ ſtatum reperire, in quo nemo ſit, qui etſi velit, nocere poſſit. Nam quòd hoc illo majus ſit, & excellentius, tunc magis conſtabit, ſi ad exemplum aliud orationem reducamus. Dic enim quæſo, utrum eſſe commodius cenſes, utrum præſtantius? rei ne bellicæ ita quempiam peritum eſſe, D ut nemo, qui ſe vulneret, invulneratus effugiat: an ejuſmodi eſſe corpore, quòd quantalibet quiſque machinetur, vulnerare non poſſit? Omnibus profecto conſtat hoc illo & potius eſſe, & longe divinius. Illud quoque præterea adjiciendum, quod primo illo potentiæ genere ſuperius, & extremo inferius, ac medium inter utrumq; eſt. Quodnam vero iſtud eſt? Etiam medicamenta noſſe, per quæ vulnera curentur omnia. Tribus ergo iſtis potentiæ modis conſtitutis, primo quidem, ut poſſit quis injurias ulciſci: E Altero vero qui & ſuperior & dignior eſt, ut vulnera propria curare norit: neque enim omnino illud hoc ſequitur. Tertio, ut à nullo prorſus hominum lædi poſſit, quòd naturam penitus excedit humanam, extremum hoc filium tuum habere monſtrabimus. At ne hæc verba ſtrepitus inanis eſſe videantur, hac ipſa ſumma potentia rurſus aliam majorem inter quærendum invenimus. Nonmodo enim non reperietur, qui nocere poſſit; ſed ne qui velit quidem. Ita duabus ex partibus ille tutus erit. Quid A igitur hoc vitæ ſtatu ſingularius, quid divinius dici, aut fingi poſſit, in quo nemo nocere velit: nec ſi velit, poſſit? Cum potiſſimum nolle nocere non ex impotentia veniat, ut in pleriſq; contingit; ſed ex eo quòd nocendi nulla cauſa rationabilis exiſtat? Nam ſi nocere non poſſe, id tandem per ſe ſolum ſit, nihil erit cur ita admiremur. Poterunt enim etiam vehementius odiſſe hi, qui cum voluerint, nocere non poſſunt. Itaque non parum bea- B tus iſte quoque potentiæ modus eſt. Ipſum ergo primum ſi videtur, intueamur diligenter. Quiſnam eum rogo lædere, atque injuriis afficere velit, qui nihil habet commune cum hominibus, non tabulatum, aut chirographorum gratiam, non prædiorum, non pecuniarum, non negociorum, non alterius deniq; rei alicujus? Pro quibus adverſus eum villis contrixabitur, pro quibus ſervis, pro qua gloria? quidnam metuens, quid invidens? Aut enim invidia, aut timore, aut ira commovemur, ut aliquem lædamus. C At iſte illuſtriſſimus, & planè regius, his omnibus ſuperior evaſit. Quis enim illi invideat, qui cuncta ea irrideat. quæ alii vehementer amant, & plurimi æſtimant? Quis illi iraſcatur, à quo nulla fuerit laceſſitus injuria? Quis eum metuat, quem nihil ſuſpectum habet? Conſtat igitur ex his neminem eſſe, qui nocere velit, quòd autem non poſſit, ne ſi velit quidem, & hoc ſimiliter manifeſtum erit. Nullæ enim ſunt occaſiones, aut cauſæ, quibus eum aliquis impedire poſſit; ſed ut aquila ſublime volans, mi- D nutarum avium laqueis non capitur: ita & hic. Unde enim, vel ex qua cauſa nocere ei poſſit aliquis? Pecunias ille non habet, ut damnum metuat: patriam non habet, ut exilium ipſi aliquis intentet: gloriam non optat, ut dedecus timeat. Unum reliquum eſt, mors ſcilicet; ſed eam qui intulerit, non modo illum non lædet, aut aliquo afficiet mœrore, verum ſumma quoque illi conferet emolumenta. Namque eum ad aliam tranſmittit vitam, quam ille ſummis ambit deſideriis, cujus gratia cuncta & agit & molitur. Itaque laborum illa ipſi finis erit, non pœna; ſed ſu- E dorum abſolutio, & requies. An cupis genus aliud ejus potentiæ, ac virtutis addiſcere, longe iſto excellentius, ac philoſophia dignius? Sive quis enim innumeris eum injuriis afficiat, ſive verberibus atterat, ſive in vincula conjiciat, corpus quidem natura infirmum violatur: cæterum animus quòd philoſophiæ intentus ſit, inviolabilis durat: neque enim iracundia capitur, non odio pervius eſt, non inimicitias exercet.

Quæ cum ſint mirabilia, id profecto mirabilius ſit neceſſe eſt, quod eos qui ſe ita vexant, ſic diligit, ſic amat, ut beneficos & ſuorum profectuum magiſtros, bonaq; illis cunctaprecatur. At tu quid ei unquam tale præſtare potuiſſes, etiamſi millies regem ipſum, ac totius orbis terrarum dominum conſtituiſſes, & decem millibus annorum imperium ei prorogaſſes? Quænam purpuræ vis, quæ claritudo, quæ gloria ſic affecto animo comparata non vileſcat atque evaneſcat? Quidnam aliquis non libenter impenderet, ut ejuſmodi animum acciperet? Ego puto eos etiam qui corpori vehementer ſtudent, hujus vitæ deſiderio non ſegniter moveri.

CAP. IX. *Potentem eſſe monachum ad alios regendos.*

Viſne aliunde quoque viri hujus potentiam addiſcere, & mirabilem & jucundiſſimam, humiliori quidem ex parte petitam; ſed tamen tibi ſummè gratam atque ſuaviſſimam? Cuncta ſanè ea, quæ dicta ſunt, nec capi illum, nec violari poſſe oſtendunt: verum tu fortaſſe quónam ille modo alios quoque moderabitur, & reget, atque tutiſſimos præſtabit, quæris addiſcere. Principio quidem ipſius in eo apparet magiſterium, quod alios quoque imitatione ſui ad idem propoſitum adducit, ſimilique fortitudine præditos facit. Sin vero illi noluerint eámque vitam, quæ & fragilior eſt, & terræ propior, hominibúſq, communior vivere maluerint, in eo quoque delectu vitæ, majore illum eſſe potentia qui nihil habet, quàm te, qui dives es, idque idcirco maximè, quia nihil habet, docebo. Quis enim majore cum fiducia ac libertate regem alloquetur, & ſi neceſſe ſit, increpabit? tune qui tanta poſſides, & propterea ſervis quoque illius obnoxius & obſtrictus es, próque omnibus tremis ac trepidas, occaſionéſque illi innumeras præſtas, quibus te quotidie capiat iratus: an ille, qui illius iras potentiámque non metuit? Hujuſmodi enim potiſſimum ingenti cum libertate regibus colloquuti ſunt, quique ſe mundi negociis penitus alienos reddiderunt. Cui vero facilius cedet, promptiuſque obtemperabit, is qui eſt in poteſtate conſtitutus, atq; in regia verſatur? tibine qui dives es, quem ille pecuniarum cauſa crebro plurima ſuſpicatur facere: an ei qui unam tantummodo habet intentionem, cauſámque juſſionum, humanitatem ſcilicet in omnes, atque clementiam? Quem, inquam, ille amplius amabit, obſervabit, admirabitur, eum de quo nihil humile, nihil abjectum ſuſpicari poteſt, aut quem ſervis quoque ſuis humiliorem arbitratur atque viliorem? Sicut enim quoties aliquid pecuniæ impendendum fuerit, illis obediunt potius; ita etiam quoties juſſerint alicui ſubvenire. Sin autem ita vis, nihil ille per alios tranſigat: ſed per ſemetipſum omnia? Adducatur afflictus aliquis, inſigni calamitate mœſtus & ad illum & ad te, quin magis non ad te; ſed ad regem ipſum, tum videamus uter illum refovere & recreare magis ſua providentia poſſit. Primuſque & ante alios ducatur, qui acerbiſſima omnium perpeſſus ſit. Fingamus interim aliquem habere filium unicum, quem in ipſo flore ætatis amittat: huncneq; princeps ullus, neque rex, neq; alius quiſpiam ſolari mœrentem poterit, nedum tu: nihil enim ejuſmodi ipſi dare, quale amiſit, valebis. At ſi ad filium tuum ille educatur, ſtatim ex aſpectu ipſo atque habitu, itémque ex ipſo habitaculo dejectum eriget, ac perſuadebit facile nihil æſtimare res humanas, cum oratione ſua mœroris omnem nebulam fugabit & exterget. Tua vero ex domo luctum ille & quidem acerbiorem referet. Cum enim eam viderit immunem, exortem malorum, omnibuſque ſecundis ſucceſſibus repletam, & eum qui hæreditate potiturus ſit, præ ſe ferentem, tum vero magis aduretur, atq; ad luctum acrius inflammabitur. At vero inde manſuetior, & quietior redibit, philoſophiæque vicinior. Nam cum viderit filium tuum tantas opes, tantas copias ſpreviſſe, tantámq; claritudinem & gloriam, minus dolebit ſibi filium obiiſſe. Quî enim morderi, aut angi poterit, nullo ſibi ex liberis hærede ſuperſtite, cũ hunc proſpexerit illa omnia ingenti magnitudine animi ſpreviſſe? Audiet illum præterea facilius & gratius de philoſophia verba facientem, quod operibus ille fidem verbis faciat, dictiſq; res ipſæ adſtipulentur. Tu ſi vel aperire os, atq; hiſcere auſus fueris, eum mœrore incredibili replebis: quippe qui alienis in malis philoſophari pergis. At ille rebus ipſis erudiens perſuadebit facile, nihil aliud quàm ſoporem mortem eſſe: neque enim plurimos enumerabit patres perpeſſos eadem; ſed ſe ipſum oſtendet diebus ſingulis in corpore mortem meditantem, ac ſe ad eam obeundam ſemper præparantem. Atq; illum reſurrectionis admonens magna perſuadendi vi, ita ab ſe dimittet maxima parte mœroris amputata: multóq; amplius valebunt hujus verba rebus ipſis aſſerta ad levandum animi dolorem, quàm contubernalium, ſodalium ac ſequeſtrium. Et iſtum quidem ita forſitan ſanabit: adducatur autem ad illum rurſus alius, qui jugi ex morbo oculos amiſerit: quis illius dolori medebitur, quiſve melius curare eum poterit? Nempe enim iſte certa ratione monſtrabit, nihil mali illum eſſe paſſum, brevi cellula incluſus, atq; ad lucem aliam properans, præſentémque, ſi illi comparetur, & brevem & obtuſam eſſe arbitrans: ſicq; admonebit eum caſum & conſtanter & fortiter perferre. Sed num tu male aliquibus affectis, ut philoſophari velint, perſuadere poteris?

μέγα, ἀλλὰ τὸ πολλῷ τούτου θαυμαστότερον· καθάπερ γὰρ εὐεργέτας καὶ προστάτας, οὕτω φιλεῖ τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐργασαμένους· οὕτως εὔχεται πάντα αὐτοῖς γενέσθαι τὰ ἀγαθά. καὶ τί ἂν τοσοῦτον ἔδωκας ἂν αὐτῷ, εἰ μυριάκις αὐτὸν βασιλέα τῆς οἰκουμένης ἐποίησας, καὶ μυρίοις ἔτεσι τὴν βασιλείαν ἐξέτεινας; πόσης ἁλουργίδος οὗτος τὸ κτῆμα, πόσης ἀρχῆς, πόσης δόξης οὐ τιμιώτερον; τί οὐκ ἄν τις προήκατο, ὥστε ψυχὴν τοιαύτην λαβεῖν; ἐμοὶ δοκεῖ καὶ τοὺς σφόδρα φιλοσωμάτους ἑλεῖν ἂν ταύτης τῆς ζωῆς τὴν ἐπιθυμίαν.

Βούλει καὶ ἑτέρωθεν τὴν δύναμιν ἰδεῖν τοῦ ἀνδρὸς θαυμαστοτέραν, καὶ ἡδίστην, ἀπὸ μέρους ταπεινοτέρου μὲν, σοὶ δὲ μάλιστα ἡδίστου; τὰ μὲν γὰρ εἰρημένα δείκνυσιν αὐτὸν ἀχείρωτον ὄντα, καὶ ἀνάλωτον· ὅτι δὲ καὶ ἑτέρων προστήσεται, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσει πολλῇ, τοῦτο ἴσως ζητεῖς μαθεῖν. τοῦτο μὲν οὖν πρώτη ἐστὶ προστασία, τὸ καὶ ἑτέρους εἰς τὸν αὐτὸν ζῆλον ἀγαγεῖν, καὶ οὕτω ποιῆσαι ἰσχυρούς. εἰ δὲ μὴ θέλοιεν, ἀλλὰ τὴν ἀνθρωπινωτέραν ταύτην, καὶ γηΐνην μετέρχοιντο ζωὴν, καὶ ἐν ταύτῃ πάλιν ὄψει δύναμιν αὐτὸν ἔχοντα τοῦ πλουτοῦντός σου μείζονα τὸν μηδὲν ἔχοντα, δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα τὸ μηδὲν ἔχειν. τίς γὰρ μετὰ πλείονος ἐξουσίας διαλέξεται βασιλεῖ, καὶ ἐπιτιμήσει; ὁ τοσαῦτα σὺ κεκτημένος, καὶ ὑπεύθυνος ὢν διὰ ταῦτα καὶ τοῖς ἐκείνου δούλοις, καὶ ὑπὲρ ἁπάντων τρέμων, καὶ μυρίας αὐτῷ παρέχων λαβὰς, εἰ βούλοιτό σε ἀδικεῖν ὀργισθεὶς, ἢ οὗτος ὁ τῶν ἐκείνου χειρῶν ἀνώτερος ὤν; βασιλεῦσι μὲν γὰρ οὗτοι μάλιστα διελέχθησαν μετ' ἐξουσίας πολλῆς, ὅσοι πάντων ἐγένοντο τῶν βιωτικῶν ἐκτός. τίνι δὲ μᾶλλον εἴξει καὶ ἐπακούσεται ὁ ἐν δυνάμει ὢν, καὶ ἐν τοῖς βασιλείοις στρεφόμενος; τῷ πλουτοῦντί σοι, καὶ ὃν ὑποπτεύει ἕνεκα χρημάτων πολλὰ πολλάκις ποιεῖν, ἢ τῷ μίαν ἔχοντι τῶν ἐπιταγμάτων ὑπόθεσιν, τὴν εἰς τοὺς ἄλλους φιλανθρωπίαν; τίνα τιμήσει, καὶ θαυμάσεται; περὶ οὗ μηδὲν ταπεινὸν ὑποπτεῦσαι δύναιτ' ἂν, ἢ τὸν καὶ τῶν οἰκετῶν ταπεινότερον εἶναι νομιζόμενον τῶν αὐτοῦ; καθάπερ γὰρ ἐν χρήμασιν, ὅταν ἀναλίσκειν δέῃ, ἐκείνοις ὑπακούουσι μᾶλλον, οὕτω καὶ προστῆναι κελεύουσιν. εἰ δὲ βούλει, μηδὲν δι' ἑτέρων ἀνυέτω, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ· καὶ τὸν κακῶς παθόντα, καὶ πρὸς τοῦτον ἀγάγωμεν, καὶ πρὸς σὲ, μᾶλλον δὲ μὴ πρὸς σὲ, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλεύοντα· εἶτα ἴδωμεν τίς μᾶλλον προστῆναι δυνήσεται τούτου. καὶ πρῶτος ἀγέσθω τῶν ἄλλων ὁ πάντων δεινότατα πεπονθώς. ἔστω γάρ τις υἱὸν ἔχων μονογενῆ, καὶ ἐν ἀκμῇ τῆς ὥρας αὐτὸν ἀποβαλέτω. τοῦτον οὔτε ἄρχων, οὔτε βασιλεὺς, οὔτε ἄλλος τις ὠφελῆσαι δυνήσεται· μή τι γε σύ· οὐδὲν γὰρ αὐτῷ δώσεις τοιοῦτον, οἷον ἀπολώλεκεν. ἐὰν δὲ πρὸς τὸν υἱὸν ἀγάγῃς τὸν σὸν, πρῶτον μὲν αὐτὸν ἀπό τε τῆς ὄψεως, ἀπό τε τοῦ σχήματος, ἀπό τε τῆς οἰκήσεως ἀναστήσει ταχέως, καὶ πείσει μηδὲν ἡγεῖσθαι τὰ ἀνθρώπινα· ἔπειτα δὲ καὶ λόγοις ἀπελάσει τὸ νέφος εὐκόλως. ἀπὸ δὲ τῆς σῆς οἰκίας καὶ πλεῖον ἕξει τὸ πένθος ἐκεῖνος. ὅταν γὰρ ἴδῃ ταύτην καθαρὰν οὖσαν κακῶν, καὶ πολλῆς εὐπραγίας γέμουσαν, καὶ κληρονόμον ἔχουσαν, μᾶλλον κατακαήσεται· ἐκεῖθεν δὲ ἡμερώτερος ἔσται, καὶ φιλοσοφώτερος. ὁρῶν γὰρ τοσαύτης μὲν οὐσίας ὑπερορῶντα τὸν σὸν υἱὸν, τοσαύτης δὲ δόξης καὶ λαμπρότητος, οὐκ ἀλγήσει τῷ τελευτήσαντι τοσοῦτον. πῶς γὰρ αὐτὸν δήξεται τὸ μηδένα κληρονόμον ἔχειν τῶν αὐτοῦ, ὅταν ἴδῃ τούτων πάντων καταφρονοῦντα ἕτερον; καὶ τοὺς περὶ φιλοσοφίας δὲ λόγους εὐκολώτερον παρ' ἐκείνου ἀκούσεται τοῖς ἔργοις ἐπαληθεύοντος; σὺ δὲ ἂν χάναι τολμήσῃς μόνον, καὶ ἀθυμίας αὐτὸν ἐμπλήσεις πολλῆς· ἅτε ἐπ' ἀλλοτρίοις φιλοσοφῶν κακοῖς. ἐκεῖνος δὲ αὐτὸν διὰ τῶν πραγμάτων διδάσκων, πείσει ῥᾳδίως, ὅτι οὐδὲν ὕπνου πλέον ὁ θάνατος ἔχει. οὐ γὰρ πολλοὺς ἀριθμήσει πατέρας τὰ αὐτὰ πεπονθότας ἐκείνῳ· ἀλλ' ἑαυτὸν δείξει καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν τῷ σώματι μελετῶντα τὴν τελευτὴν, καὶ πρὸς ταύτην παρεσκευασμένον ἀεὶ, καὶ τοὺς περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγους πιστοτέρους ποιήσας, οὕτως ἀποπέμψει τὸ πολὺ τῆς ὀδύνης ἀποθέμενον βάρος, καὶ τῶν συνδείπνων, καὶ περιδείπνων, πολλῷ μᾶλλον τὰ τούτου ῥήματα, καὶ ἡ διὰ τῶν πραγμάτων ἐπίδειξις ῥᾷον τὸν παθόντα διαθεῖναι δυνήσεται. καὶ τοῦτον μὲν, οὕτως ἰάσεται· ἀγέσθω δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ ἕτερος, εἰ βούλει, νόσῳ μακρᾷ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκοπείς, τί τούτου δυνήσῃ προστῆναι; ἐκεῖνος μὲν γὰρ δεικνὺς, ὅτι οὐδὲν οὗτος δεινὸν, κατακεκλεισμένος τε ἐν οἰκίσκῳ μικρῷ, καὶ πρὸς ἕτερον ἐπειγόμενος φῶς, καὶ τὸ παρὸν οὐδὲν μέγα πρὸς ἐκεῖνο ἡγούμενος, παιδεύσει γενναίως τὴν συμφορὰν ἐνεγκεῖν. ἀλλὰ τοὺς ἐπηρεαζομένους πεῖσαι δυνήσῃ φιλοσοφεῖν, οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ

ἐνοχλήσεις

ἐγκλήτους μᾶλλον. τὰ γὰρ οἰκεῖα κακὰ ἐν τοῖς τῶν πέλας ἀγαθοῖς ἀκριβέστερον εἰώθαμεν καθορᾶν. ὁ δὲ υἱὸς ὁ σὸς, καὶ τούτους εὐκολώτερον ἀνακτήσεται. παρίημι τὴν ἀπὸ τῶν εὐχῶν βοήθειαν, πολλῷ τούτων ἁπάντων οὖσαν μείζονα.

Παρίημι δὲ, ἐπειδὴ πρὸς σέ μοι νῦν ὁ λόγος ἐστίν. εἰ δὲ τιμᾶσθαι βούλει διὰ τὸν υἱὸν, καὶ μὴ καταφρονεῖσθαι· εἰκὸς γάρ σε καὶ τούτων ἐρᾶν· οὐκ οἶδα πῶς ἂν ἑτέρως μᾶλλον ἔτυχες τούτου, ἢ παῖδα κτησάμενος τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνοντα φύσιν, καὶ λαμπρὸν οὕτω πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης φαινόμενον, καὶ μετὰ τῆς εὐδοκιμήσεως ταύτης οὐδένα ἐχθρὸν ἕνα ἔχοντα. ἐν ἐκείνῃ μὲν γὰρ ὢν δυναστείᾳ, πολλοῖς μὲν αἰδέσιμος, πολλοῖς δὲ καὶ μισητὸς ἦν· ἐνταῦθα δὲ πάντες αὐτὸν οἱ τιμῶντες μεθ' ἡδονῆς οὕτω πράττουσιν. εἰ γὰρ ταπεινοὶ, καὶ ἐκ ταπεινῶν ὄντες τινὲς ἀγροίκων υἱοὶ καὶ χειροτεχνῶν ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν ταύτην ἐλθόντες, οὕτως ἐγένοντο τίμιοι πᾶσιν, ὡς μηδένα τῶν ἐν τοῖς μεγάλοις ὄντων ἀξιώμασιν αἰσχυνθῆναι πρὸς τὸ καταγώγιον τούτων ἐλθεῖν, καὶ λόγων μετασχεῖν, καὶ τραπέζης, ἀλλ' ὥσπερ μεγάλων τινῶν ἀγαθῶν, ὅπερ οὖν καὶ ἔστιν, ἀπολαύσαντας οὕτω διατεθῆναι, πολλῷ μᾶλλον, ὅταν ἀπὸ λαμπροῦ μὲν ὁρμώμενον γένους, λαμπρᾶς δὲ οὐσίας, τοσούτων δὲ ἐλπίδων πρὸς ἐκείνην ἴδωσιν ἐλθόντα τὴν ἀρετὴν, οὕτω ἐργάσονται. ὥστε ὃ μᾶλλον πενθεῖς, τὸ ἐκ τούτων ἐπ' ἐκεῖνα βαδίσαι, τοῦτό ἐστιν ὃ μάλιστα πάντων αὐτὸν εὐδόκιμον ποιεῖ, καὶ πάντας οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ, ἀλλ' ὡς ἀγγέλῳ ἤδη προσέχειν ἀναπείθει λοιπόν. οὐ γὰρ δὴ ταῦτα ἃ περὶ τῶν ἄλλων ὑποπτεύουσιν, ὑπονοήσουσι καὶ περὶ τούτου, οἷον τιμῆς ἐρῶν, καὶ χρημάτων ἐφιέμενος, καὶ λαμπρὸς ἐκ ταπεινοῦ γενέσθαι ἐπιθυμῶν, ταύτην εἵλετο τὴν ὁδόν. ταῦτα γὰρ εἰ καὶ περὶ τῶν ἄλλων λεγόμενα ψευδῆ τέ ἐστι καὶ πονηρίας ῥήματα, ἐπὶ δὲ τοῦ σοῦ παιδὸς οὔτε ὑποψίαν δυνήσεται παρασχεῖν. καὶ μή τι νομίσῃς βασιλέων ὄντων εὐσεβῶν ταῦτα γίνεσθαι μόνον· ἀλλὰ κἂν μεταπέσῃ τὰ τῆς ἀρχῆς, καὶ οἱ κρατοῦντες ἄπιστοι γένωνται, καὶ τότε τὰ τοῦ παιδὸς ἔσται λαμπρότερα. οὐ γὰρ δὴ οἷα τὰ τῶν Ἑλλήνων, τοιαῦτα καὶ τὰ παρ' ἡμῖν, οὐδὲ ταῖς τῶν κρατούντων ἕπεται γνώμαις, ἀλλ' ἕστηκεν ἐπὶ τῆς οἰκείας ἰσχύος, καὶ τότε μάλιστα φαίνεται, ὅταν μάλιστα πολεμῆται. ἐπεὶ καὶ ὁ στρατιώτης εὐδόκιμος μέν ἐστι καὶ οὔσης εἰρήνης, λαμπρότερος δὲ ἔσται καταλαβόντος πολέμου. ὥστε καὶ Ἑλλήνων κρατούντων, ὁμοίως ἔσται σοι καὶ μείζονα τὰ τῆς τιμῆς. οἱ γὰρ δὴ τότε τὸν υἱὸν αἰδούμενοι τὸν σὸν, πολλῷ μᾶλλον οὕτω ποιήσουσιν, ὅταν παραταττόμενον ἴδωσι, καὶ πλείονι κεχρημένον τῇ παρρησίᾳ, καὶ πολλὰς τῆς εὐδοκιμήσεως ἔχοντα τὰς ἀφορμάς.

Βούλει καὶ τὰ πρὸς σὲ ἐξετάσωμεν, ἢ περιττὸς οὗτος ὁ λόγος; ὁ γὰρ πρὸς ἑτέρους οὕτως ἥμερος ὢν, καὶ πρᾷος, ὡς μηδενὶ λαβὴν παρασχεῖν, πολλῷ μᾶλλον ἐν πολλῇ τὸν πατέρα ἕξει τιμῇ, καὶ θεραπεύσει πολλῷ πλέον, ἢ εἰ δυναστείας μετῆλθε κοσμικῆς. ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ μεγάλῃ γενόμενος ἄδηλον, εἰ μὴ καὶ τοῦ πατρὸς ἔμελλεν ὑπερορᾶν. νῦν δὲ βίον εἵλετο, δι' ὃν καὶ τοῦ βασιλέως βασιλικώτερος ὢν, πάντων ἔσται πρὸς σὲ ταπεινότερος. τοιαύτη γὰρ ἡ παρ' ἡμῖν φιλοσοφία, τὰ δοκοῦντα ἐναντία εἶναι, μετριοφροσύνην καὶ ὕψος, συνάγει εἰς μίαν ψυχήν, καὶ τότε μὲν ἅτε χρημάτων ἐρῶν, καὶ ἠσμένισεν ἂν σου τὴν τελευτήν· νῦν δὲ καὶ εἰς μῆκος ἐκταθῆναί σοι τὴν ζωὴν εὔχεται, ὥστε καὶ ἐν τούτῳ λαμπροὺς αὐτῷ γενέσθαι τοὺς στεφάνους· οὐ γὰρ δὴ μικρὸς ἡμῖν κεῖται μισθὸς τοῖς τοὺς γεγεννηκότας τιμῶσιν· ἀλλ' ὡς δεσπότας αὐτοὺς ἡγεῖσθαι κελευόμεθα, λόγῳ τε καὶ ἔργῳ θεραπεύειν, ὅταν μηδὲν τὰ τῆς εὐσεβείας παραβλάπτηται. τί γάρ, φησιν, αὐτοῖς ἀνταποδώσεις καθὼς αὐτοὶ σοί; ἐννόησον οὖν τὸν ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι πρὸς ἄκρον ἥκοντα τῆς ἀρετῆς, πῶς εἰκὸς καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς φυλάξεσθαι τῆς ὑπερβολῆς τὸ καλόν. κἂν γὰρ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῆς σῆς δέοι κεφαλῆς, οὐ παραιτήσεται, ἅτε οὐ μόνον διὰ τὸν τῆς φύσεως κείμενον νόμον θεραπεύων σε καὶ τιμῶν, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἄλλων διὰ τὸν Θεὸν, δι' ὃν καὶ πάντων τῶν ἄλλων ὁμοῦ κατεφρόνησεν. ὅταν οὖν καὶ εὐδοκιμώτερος, καὶ μᾶλλόν σου δοῦλος ἢ πρότερον μετὰ τῆς τοσαύτης μεγαλονοίας, τίνος ἕνεκεν εἰπέ μοι θρηνεῖς; οὐ καθ' ἑκάστην οὐ τρέμεις τὴν ἡμέραν, μή ποτε ἐν πολέμῳ πέσῃ, μή ποτε προσκρούσῃ βασιλεῖ, μή ποτε βασκανίᾳ τῶν συστρατευομένων ἁλῷ; ἢ οὐχὶ καὶ ταῦτα, καὶ τούτων πλείονα δεδοίκασι τῶν εὐδοκιμούντων οἱ πατέρες; καθάπερ γὰρ οἱ παιδίον ἐφ' ὑψηλοῦ τινος στήσαντες τόπου τρέμειν ἀναγκάζονται, μὴ καταπέσῃ· οὕτω καὶ οἱ πρὸς μεγάλην ἀρχὴν ἀνάγοντες τοὺς υἱοὺς, ἀλλ' ἐχ

Minime vero, quin etiam magis irritabis, atque perturbabis. Namque triſtitia noſtra in proximorum ſecundis rebus melius atque diligentius conſuevimus inſpicere. Tuus porrò filius hos quoque facilius recreabit, & reſovebit.

CAP. X. *Honorem acquiri patribus ex filiis monachis.*

Omitto precum ſuffragia longe his omnibus & graviora & majora. Hæc autem ideo omitto, quoniam ad te mihi nunc ſermo eſt. Sin autem honorari cupis ex filio, nec ullis eſſe contemptui; par enim eſt hisquoque te moveri, atque ea cupere: neſcio quo pacto id uberius conſequi poſſis, quàm ut eum habeas filium, qui naturam excedat humanam, quique in toto terrarum orbe illuſtris & clariſſimus habeatur, cúmque ſit tanta virtute & poteſtate, neminem habeat inimicum. Nam ſi veſtra hac potentia præditus fuiſſet, habuiſſet quidem plurimos, qui vererentur; verum nec pauciores, qui odiſſent: at hîc illum omnes & jucundè, & cum voluptate honorant. Si enim nonnulli humili loco nati, agreſtiumque atque operariorum filii, cum ad hanc ſe philoſophiam contuliſſent, adeo cunctis fuere venerabiles, ut ne hi quidem, qui in ſummis dignitatibus agebant, erubeſcerent proficiſci ad illorum tuguria, & cum eis colloqui, menſæque participes fieri; quin ita fuere affecti, ac ſi bonis maximis, id quod erat veriſſimum, potiti fuiſſent: multo ſanè magis id facient, cum viderint hunc illuſtriſſimo ex genere, clariſſimiſque divitiis, ſumma illa ex ſpe ad eam ſe virtutem contuliſſe. Itaq; quod tu maximè quereris ex hiseum ad illa tranſiſſe, id inprimis eſt, quod illum maxime omnium & probatum & ſpectatum facit, omnes ut in illum intueantur inducit, non planè quaſi hominem; ſed jam penitus ut Angelum. Neque enim, quæ de aliis opinari ſolent, ea de filio quoque ſuſpicabuntur tuo, quòd ille ſcilicet vel honoris ambitione captus, vel pecunias deſiderans, vel inſignis ex humili fieri cupiens, hanc elegit viam, huicque propoſito ſe addixit. Quæ profecto verba, etſi cum de aliis dicuntur, mendacia ſimul & iniqua ſunt: in ipſo tamen tuo nato, ne obſcuræ quidem ſuſpicioni locum dare poterunt. Et ne tu putes iſta tantum contingere regibus pietatem colentibus, etiamſi imperium transferatur, & Imperatores infideles fiant, tum quoque nati tui virtus illuſtrius clareſcet. Neque enim ut apud Gentiles, ita fit apud nos: neque principum edictis, & ſententiis injuſtis acquieſcimus, neque eas ſequimur; verum ſua cuique virtus immota inviolabiliſq; perdurat, tuncq; apparet maxime, cum maxime oppugnatur. Nam & is miles, qui in pace probatus fuerit, longe erit ſpectatior, ſi belli terror increpuerit. Itaque & ſub regibus Gentilibus erit tibi æquus honor, imò vero major quoque atque auctior. Nam qui filium tuum in pace verentur, multo amplius id facient, cum præliantem viderint, ſummáque confidentia & conſtantia utentem, & plurima probitatis inſignia præ ſe ferentem.

CAP. XI *Patres à filiis monachis majori coli reverentia.*

Viſne illa etiam quæ pertinent ad te, diligenter inquiramus, an id quoque ſuperfluum videtur? Is enim, qui cæteris ita blandus & mitis eſt, ut querelæ occaſionem nulli præbeat, multo magis patrem reverebitur, atque in ſummo habebit honore, longéque amplius fovebit ac tuebitur obſequio, quàm nunc. Atqui ſi in ſummo fuiſſet magiſtratu, incertum eſt, an ipſum quoque patrem contemptui habiturus eſſet: nunc vero eam elegit vitam, per quam cum rege ipſo ſit illuſtrior & clarior, cunctos tamen vitæ humilitate & officio erga te ſuperare perſeverет: quippe ejuſmodi apud nos obtinet philoſophia, quæ ea quæ videntur contraria, celſitudinem & humilitatem in unam animam cogat. Et tum quidem, quippe pecuniarum cupidus, tuum etiam fortaſſis optaſſet occubitum: nunc vero ut quàm longiſſima tibi vita prorogetur, orat, ut ex hoc etiam coronis clarioribus donetur. Non enim exigua merces eis propoſita eſt, qui parentes honoraverint, cum eos ex legis inſtituto vereri jubeamur ut dominos, verbóque ſimul & operibus colere, dum tamen in nullo pietas ac religio lædatur. Quid enim tale, inquit, illis reddes, quale ipſi tibi? Conſidera denique quàm ſit rationi conſentaneum, eum, qui in cæteris ad ſummum virtutis verticem provectus ſit, id officium quoque ſumma intentione ſervare. Nam etſi moriendum ipſi fuerit pro tuo capite, non abnuet, non recuſabit: quippe qui non tantum naturali te lege colit, obſervat, honorat: verum multo magis, ut Dei juſſis obtemperet, propter quem cuncta ſimul penitus deſpexit & reliquit. Cum igitur ille nunc illuſtrior ſit, & opulentior, potentior, & liberalior, cumque hac tanta magnitudine animi ſervus tuus ſit longe ampliùs, quàm fuerit prius, cujus rei gratia quereris? quid ingemiſcis? An quia quotidie non metuis, ne forte in bello moriatur, ne quando animum Imperatoris offendat, ne quando commilitonum invidiæ pateat? Nónne & hæc, & his plura etiam illuſtribus filiis metuunt patres? Ut enim qui infantem puerum in ſublimi aliquo loco ſtatuerint, ne tandem is decidat, metuere coguntur: ita & hi qui filjos ad excelſum aliquem dignitatis gradum provehendos curant, illis omnia timere ſolent,

At habet aliquam voluptatem balteus, & paludamentum, & præconis vox. Et iſta tandem quot dierum ſpatio tenduntur? Num triginta, aut centum, aut bis etiam totidem? Quid poſt ea? Nonne tranſierunt omnia ut fumus, ut ſomnium, ut umbra, ut fabula? At nunc illi uſque in finem honor iſte permanet, imò verò poſt mortem quoque, & quidem tunc multo cumulatior: atque hunc honorem, hoc imperium, nemo unquam ab illo poterit auferre: quippe cum iſta non ille ab homine acceperit; verum à virtute ipſa. Sed enim tu illum malles pretioſa amictum veſte procedentem, inſigníque vectum equo, clientum ſtipatum multitudine, paraſitos adulatoréſque nutrientem videre. Cujus tandem rei gratia id velles? Num ut illi voluptatem aliquam ex his omnibus parares? At ſi audieris illum dicentem (ne nobis fortaſſe minus fidem habeas) tanto ſe vitam iſtam ea quam degunt, qui in deliciis vivunt, qui formoſis meretricibus utuntur, qui ſe muſicæ, paraſitis, aſſentatoribus omníque id genus laſciviæ addixerunt, jucundiorem ac dulciorem exiſtimare, ut malit millies emori, quàm iis obtemperare, qui jubent hac illum omiſſa voluptate ad illam ſe conferre, quid ad hæc dicturus es?

CAP. XII. Quanta ſit jucunditas vitæ monaſticæ.

Num ignoras quantum voluptatis, quid jucunditatis ea vita pariat, quæ à ſtrepitu negotiorum remota penitus quietem agit? Fortaſſe nec ullus id hominum novit, quippe qui eam vitam nunquam perfecte guſtavit. Cum itaque nec claritudo deſit, atque hæc, quæ ſibi miſceri vix poſſunt, ſecuritas & gloria in unum coëant: quid hac vita præſtabilius dici aut fingi poteſt? Dices, quid tu iſta mihi ingeris qui ſum à philoſophia remotiſſimus? Cur ergo natum tuum quoque ad eam propius accedere non ſinis? Satis ſit iſto te incommodo affectum eſſe. Nonne ſummum eſſe detrimentum arbitraris, quando ad extremam provecti ſenectutem, ut qui in priori ætate nihil boni, nihil emolumenti fueritis lucrati, moleſtiſſime eam ætatem fertis? At ideo, inquit, eam moleſte ferimus, quòd magna nobis contulit juventus commoda. Quænam magna? Da ſenem, qui magna iſta commoda habeat. Si enim illa habuiſſet, perſeveraſſent utique cum illo, nec modo ut his orbatus atque deſtitutus, ita lamentaretur: ſin vero illa avolaverunt, & marcida evanuerunt, quonam modo fuerunt magna quæ ſic cito extincta ſunt? Atqui filius tuus nunquam prorſus id patietur; ſed ſi ad longiſſimam quoque ſenectutem ipſi protendantur anni, non illum videbis indignantem, aut iniquo animo ferentem, ut vos facitis; verum gaudentem, geſtientem, exultantem, triumphantem. Tunc enim bona ejus vigent amplius, & florent: veſtræ autem divitiæ etſi bona habeant innumera, in primo ſtatim ætatis flore facient illa contractiora. Non autem iſta ita faciunt; ſed uſq; ad ſenectutem durant, excedentéſque è vita comitantur: idcirco vos cum tantam divitiarum copiam præparatam in ſenectutem habeatis, plurimaque vobis & deliciarum & gloriæ occaſiones ſuppetant, iraſcimini & indigne fertis, quòd ætas non ſufficiat, ut eis frui valeatis: idcirco mortem quoque perhorreſcitis, vóſque tunc potiſſimum miſerabiliores omnibus eſſe confitemini, cum maximè floretis. Contrà, ille tunc inſigni requie fruetur, cum ſenuerit, quippe qui ad portum venire properat, habétque eam juventutem, quæ viget ſemper ac viret, nullúmque metuit ſenectutis occaſum. Verum enim tu filium tuum eis deliciis, eiſque hauriendis voluptatibus inſtare voluiſſes, quarum illum millies pœnituiſſet, tæduiſſetque cum ad ſenectutem perveniſſet. Sed ab ejuſmodi deliciis nos & ipſos quoque inimicos noſtros liberet Deus: verum ego quid ſenectutem memoro, quandoquidem die uno voluptas illa omnis extinguitur? imò ne die quidem integra vel hora una illa perdurat; ſed breviſſimo temporis momento. Quid enim eſt voluptas? Nonne ventri ſe dedere, cibóſque delicatos parare, & ſpecioſis mulieribus congredi, porcorum inſtar ſe in cœno volutantium? Sed iſta poſt videbimus. Interim voluptatem ipſam quæ ſit indagemus, atque videamus, an non planè leviſſima ſimul & viliſſima ſit: atque illam, ſi placet, primum inſpiciamus, quæ cæteris jucundior videtur, delicatæ nimirum educationis voluptatem. Dic oro illius tempus, quantúmque nos illa continere poſſit: profecto partem temporis adeo brevem, ut ne plenè quidem qualis ſit videri poſſit. Nam ſimul ac quiſque impletus fuerit, voluptatem etiam omnem extinxit. Atque antequam illa impleatur, fluenti unda citius pertranſiens, ad ipſas fauces deficit & evaneſcit, nec tamdiu durare poteſt, dum cibus ad interiora deſcendat: ſimul enim atque linguam pertranſiit, vim etiam omnem amiſit.

Eccl. 31.20

CAP. XIII

Omitto mala illa & incommoda, quæ ſolent ejuſmodi deliciis gigni, quantum illæ rixarum, quantúmque tumultuum excitent. Non modo autem jucundior & lætior eſt, qui eas delicias ſpernit, quàm is qui ſaturitate diſtenditur: verum levior quoque, facilior, gratior. *Somnus enim*, inquit, *ſanitatis in viſcere moderato.* Quid me dicere neceſſe eſt morbos, mœrores, clades, inanéſque ſumptus? quæ controverſiæ, quæ lites, quæ inſidiæ, quæ ex hiſce commerciis odia, rixæque pullulant?

Non eſſe majorem voluptatem ex mulierum congreſſu.

At habet quiddam dulcedinis ac ſuavitatis meretricibus mulieribus congredi. Et quæ poteſt eſſe voluptas in tanta turpitudine? Sed hæc interim indagare omittamus, nec amatorum pugnas proſequamur, nec bella inter ſe rivalium, nec accuſationes & crimina:

A ἵνα ἡδονὴν ἡ ζώνη, καὶ ἡ χλαμὺς, καὶ ἡ τοῦ κήρυκος φωνή; καὶ μέχρι πόσων ἡμερῶν ταῦτα, εἰπέ μοι; μέχρι τριάκοντα, καὶ ἑκατὸν, καὶ δὶς τοσούτων; καὶ τί μετὰ ταῦτα; οὐχ ὥσπερ ὄναρ; οὐχ ὥσπερ μῦθος; οὐχ ὥσπερ σκιὰ πάντα διῆλθεν ἐκεῖνα; νῦν δὲ αὐτῷ μέχρι τέλους τὰ τῆς τιμῆς, μᾶλλον δὲ καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν, καὶ πολλῷ πλέον τότε, καὶ ταύτην αὐτὸν οὐδεὶς ἀφαιρήσεται τὴν ἀρχὴν, ἅτε οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπ' αὐτῆς B χειροτονηθέντα τῆς ἀρετῆς. ἀλλ' ἐβούλου πολυτελῆ φοροῦντα ἱμάτια, καὶ ἐφ' ἵππου φερόμενον ὁρᾶν, καὶ πλῆθος ἔχοντα οἰκετῶν, καὶ παρασίτους τρέφοντα, καὶ κόλακας; τίνος ἕνεκεν ταῦτα ἤθελες; οὐχ ἡδονὴν αὐτῷ διὰ τούτων ἁπάντων κατασκευάζων; ἂν οὖν ἀκούσῃς αὐτοῦ λέγοντος· ἡμῖν γὰρ ἴσως οὐ πείσῃ· ὅτι τῶν ἐν τρυφῇ ζώντων, καὶ πορνείαις, καὶ μουσικῇ, καὶ παρασίτοις, καὶ κόλαξι, καὶ τῇ ἄλλῃ βλακείᾳ τοσούτῳ τὸν βίον ἡγεῖται τοῦτον ἡδίω, ὡς ἑλέσθαι μυρίους C θανάτους πολλάκις, εἴ τις κελεύσειε ταύτην τὴν ἡδονὴν ἀφέντα πρὸς ἐκείνην μεταπηδῆσαι, τί πρὸς ταῦτα ἐρεῖς;

Οὐκ οἶδας ὅσην ὁ ἀπράγμων βίος ἔχει τὴν ἡδονήν; τάχα οὐδὲ ἄλλος ἀνθρώπων οὐδεὶς, ἅτε μηδέπω ταύτης γευσάμενος καθαρῶς. ὅταν δὲ καὶ λαμπρότης προσῇ, καὶ τὰ ἄμικτα ταῦτα πάλιν συνέρχηται, ἀσφάλειά τε, καὶ εὐδοκίμησις· τί ταύτης βέλτιον γένοιτ' ἂν τῆς ζωῆς; ἀλλὰ τί μοι ταῦτα διαλέγῃ, φησὶ, πόρρω D φιλοσοφίας ἑστῶτι; τί οὖν καὶ τὸν υἱὸν κωλύεις γενέσθαι ταύτης ἐγγύς; ἀρκεῖ μέχρι σοῦ στῆναι τὰ τῆς ζημίας. οὐχ ἡγῇ μεγίστην εἶναι ζημίαν, ὅταν πρὸς ἔσχατον γῆρας ἐλάσαντες, ἅτε μηδὲν ἐπὶ τῆς πρώτης ἡλικίας καρπωσάμενοι χρηστὸν, δυσχεραίνητε πρὸς τὸ γῆρας; καὶ μὴν διὰ τοῦτό, φησιν, αὐτὸ δυσχεραίνομεν, ὅτι μεγάλα ἡμᾶς ὤνησεν ἡ νεότης. ποῖα μεγάλα; δεῖξον ἔχοντα τὸν γέροντα τὰ μεγάλα ἐκεῖνα; εἰ γὰρ εἶχεν αὐτὰ, καὶ μεμενήκει διαρκῆ, οὐκ ἂν E ὡς ἔρημος ὢν ἁπάντων τούτων οὕτως ὠδύρετο· εἰ δὲ ἀπέπτη, καὶ ἐμαράνθη, ποῖα μεγάλα τὰ οὕτω ταχέως σβεννύμενα; ἀλλ' οὐχ ὁ παῖς οὗτος πείσεται ὁ σός· ἀλλ' εἴ ποτε εἰς γῆρας ἔλθοι μακρὸν, οὐκ ὄψει ταῦτα ἀποδυρόμενον, ἅπερ καὶ ὑμεῖς, ἀλλὰ χαίροντα καὶ γαννύμενον, καὶ ἀγαλλόμενον. τὰ γὰρ ἀγαθὰ αὐτῷ τότε ἀκμάζει μᾶλλον· ὁ δὲ πλοῦτος ὁ ὑμέτερος, κἂν μυρία ἀγαθὰ κεκτημένος ᾖ, ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτὰ συστέλλει ἡλικίας· οὗτος δὲ οὐχ οὕτως, A ἀλλὰ μένει καὶ ἐν γήρᾳ. καὶ ὑμεῖς μὲν πολλὰς καὶ δόξης, καὶ τρυφῆς ὑποθέσεις ἔχοντες ἐπηρεάζεσθε, ἅτε οὐκ ἀρκούσης τῆς ἡλικίας πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν· διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὴν τελευτὴν φρίττετε, καὶ πάντων ἐλεεινοτέρους εἶναί φατε τότε μάλιστα, ὅταν εὐδοκιμῆτε· ἐκεῖνος δὲ τότε ἀναπαύσεται μάλιστα, ὅταν γηράσῃ, ἅτε εἰς λιμένα ἐπειγόμενος ἐλθεῖν, καὶ νεότητα μὲν ἔχων ἀεὶ ἀκμάζουσαν, εἰς γῆρας δὲ οὐδέποτε ἐπείγουσαν. σὺ δὲ τοιαύτῃ τρυφῇ τὸν υἱὸν ἐβούλου τρυφᾶν, δι' ἣν ἂν μετενόησε μυριάκις, καὶ ἤλγησεν ἐν γήρᾳ B γενόμενος· ἀλλὰ μὴ γένοιτο, μηδὲ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς ἡμετέρους τοιαῦτα τρυφῆσαί ποτε. καὶ τί λέγω τὸ γῆρας; ἐν γὰρ ἡμέρᾳ μιᾷ σβέννυται τὰ τῆς ἡδονῆς ἐκείνης· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐν ἡμέρᾳ, οὐδὲ ἐν ὥρᾳ, ἀλλὰ ἐν μικρᾷ, καὶ ἀκαριαίᾳ ῥοπῇ; τί γάρ ἐστιν ἡδονή; οὐ τὸ γαστρίζεσθαι, καὶ συβαριτικὰς παρατίθεσθαι τραπέζας, καὶ γυναιξὶν ὡραίαις συγγίνεσθαι καθάπερ τινὰς χοίρους ἐν βορβόρῳ κυλινδομένους; ἀλλὰ γὰρ μήπω τοῦτο. τὴν δὲ ἡδονὴν ἐξετάσωμεν τέως, εἰ μὴ ψυχρά τίς C ἐστι, καὶ εὐτελὴς, καὶ εἰ βούλει πρώτην τὴν ἡδίω δοκοῦσαν εἶναι τὴν τῆς τρυφῆς. δεῖξον οὖν μοι ταύτης καιρὸν, καὶ πόσον κατέχειν ὑμᾶς δύναιτ' ἂν μέρος ἡμέρας; τοσοῦτον, ὅσον οὐδὲ φθῆναι καλῶς. ἅμα τε γὰρ ἐνεπλήσθη τις, καὶ τὴν ἡδονὴν ἔσβεσε, καὶ πρὸ τῆς πλησμονῆς δὲ ῥεύματος θᾶττον παρέρχεται, πρὸς αὐτῷ ἀφανιζομένη τῷ λαιμῷ, καὶ οὐδὲ τοῖς σιτίοις ἀρκοῦσα συγκατελθεῖν· ὁμοῦ γὰρ παρῆλθε τὴν γλῶτταν, καὶ συγκατέλυσε τὴν ἰσχύν. καὶ σιωπῶ τὰ λοιπὰ κακὰ, D καὶ ὅσος ἀπὸ ταύτης γίνεται τῆς τρυφῆς ὁ χειμών. οὐ γὰρ μόνον ἡδίων ὁ μὴ τρυφήσας, ἀλλὰ καὶ κουφότερος, καὶ ῥᾷον διακείσεται τοῦ διαπαθέντος ὑπὸ τῆς πλησμονῆς. ὕπνος γάρ φησιν ὑγιείας ἐν σπλάγχνῳ μετρίῳ. τί δεῖ λέγειν τὰς νόσους, τὰς ἀηδίας, τὰς συμφορὰς, τὰς δαπάνας τὰς εἰκῆ; ὅσαι αἱ αἰτιάσεις, ὅσαι αἱ ἐπιβουλαὶ, ὅσαι καὶ ἀπὸ τούτων ἐπήρειαι τῶν συμποσίων βλαστάνουσιν;

Ἀλλὰ τὸ πόρναις γυναιξὶν ὁμιλεῖν ἡδύ; καὶ ποία μετὰ τοσαύ- E της αἰσχύνης ἡδονὴ γένοιτ' ἄν; μάλιστα δὲ μηδὲ ἐνταῦθα τοῦτο ἐξετάζωμεν τέως, μηδὲ τὰς ἐκ τῶν ἐραστῶν μάχας, μηδὲ τοὺς ἐκ τῶν ἀντεραστῶν πολέμους, μηδὲ τὰς κατηγορίας.

ἀλλ'

ἀλλ' ἔςω τις μετ' ἐξουσίας ἀπολαύων τῆς ἀσελγείας ἐκείνης, καὶ A
μήτε ἀντεραστὴν ἐχέτω, μήτε ὑπερορᾶσθαι παρὰ τῆς ἐρωμένης,
τά τε χρήματα ὥσπερ ἐκ πηγῶν ἀναλισκέτω, καίτοι οὐδαμοῦ
ταῦτα συμβεβηκέναι δυνατόν· ἀλλὰ δεῖ τὸν μὲν μὴ μέλλοντα ἔχειν
ἀντεραστὴν, τὴν οὐσίαν καταλῦσαι πᾶσαν, νικῶντα τῇ φιλοτιμίᾳ
τοὺς ἄλλους ἅπαντας, τὸν δὲ μὴ βουλόμενον ἀπορεῖν, ὑπερορᾶσθαι
παρὰ τῆς πόρνης, καὶ διαπτύεσθαι πάλιν. πλὴν ἀλλὰ μηδὲν ἔςω τού-
των, ἀλλὰ πάντα αὐτῷ κατὰ νοῦν προχωρείτω, ποῦ τὴν ἐκ τούτων ἡδο- B
νὴν ἐπιδεῖξαι ἔχεις ἡμῖν; οὐδὲ γὰρ ἐν αὐτῷ τῷ τῆς μίξεως φαίνεται
καιρῷ· ἀλλ' ὁ μὲν πληρώσας τὴν συνουσίαν, καὶ τὴν ἡδονὴν ἔσβεσεν·
ὁ δὲ ἐν τῇ μίξει ὢν, οὐκ ἔςιν ἐν ἡδονῇ, ἀλλ' ἐν θορύβῳ, καὶ ταραχῇ,
καὶ οἴςρῳ, καὶ κλόνῳ πολλῷ, καὶ βρασμῷ. ἀλλ' οὐχ ἡ παρ' ἡμῖν ἡδονὴ
τοιαύτη· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ διαπαντὸς ἀχείμαςον τηρεῖ τὴν ψυχὴν,
καὶ θόρυβον οὐδένα, οὐδὲ κλόνον ἐπάγει· καθαρὰν δέ τινα εὐφρο-
σύνην, καὶ εἰλικρινῆ, καὶ ἔνδοξον, καὶ τέλος οὐκ ἔχουσαν, δυνατωτέ- C
ραν πολλῷ, καὶ σφοδροτέραν τῆς παρ' ὑμῖν. ὅτι γὰρ ἡδίων αὕτη ἡ ἡδο-
νὴ, τὴν μὲν ὑμετέραν ἱκανὸς ἀποςῆσαι φόβος. κἂν γὰρ βασιλεὺς
γράμματα καταπέμψῃ θάνατον ἀπειλοῦντα, τὸ πλέον τῶν ἀνθρώ-
πων ἀποςήσεται ταύτης τῆς ἡδονῆς· ἐκείνης δὲ, κἂν μυρίους θανάτους τις
ἐπιφέρῃ, οὐ πείσει καταφρονεῖν, ἀλλὰ γελασθήσεται μᾶλλον, οὕτω
τυραννικωτέρα τε αὕτη ἐςὶν ἐκείνης, καὶ ἡδίων, καὶ οὐδ' ἂν σύγκρι-
σιν δέξαιτο πρὸς ἐκείνην. μὴ δὴ βασκήνῃς τῷ παιδὶ, ἀπὸ τῶν ῥεόν- D
των ἀγαθῶν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὄντων, ἐπὶ τὰ ὄντα καὶ μένοντα δια-
βαίνοντι, μηδὲ θρήνει τὸν μακαρίζεσθαι ἄξιον· ἀλλ' εἴ τις μὴ τοιοῦτος
καθάπερ ἐν εὐρίπῳ τῷ παρόντι βίῳ φερόμενος.

Καὶ τὸ δὴ κεφάλαιον· εἰ γὰρ ἄπιςος σὺ καὶ Ἕλλην, ὅμως κἂν
οὕτω παράδεξαι τὸν λόγον. ἀκούεις Κωκυτοὺς πάντως, καὶ Πυριφλεγέ-
θοντας ποταμοὺς, καὶ Στυγὸς ὕδωρ, καὶ Τάρταρον τοσοῦτον ἀπέχοντα E
τῆς γῆς, ὅσον αὕτη τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πολλοὺς κολάσεων τρόπους. εἰ γὰρ καὶ μετ'
ἀληθείας, ὡς ἔχει, ταῦτα εἰπεῖν οὐκ ἠδυνήθησαν Ἕλληνες ἅτε ἀπὸ
λογισμῶν κινηθέντες καὶ παρ' ἀκουσμάτων τῶν παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ὅμως
εἰκόνα τινὰ κρίσεως ἔλαβον, καὶ ποιητὰς, καὶ φιλοσόφους, λογοποιοὺς,
καὶ πάντας εὑρήσεις ὑπὲρ τούτων φιλοσοφοῦντας τῶν δογμάτων. ἀκούεις
δὲ καὶ Ἠλύσιον πεδίον, καὶ μακάρων νήσους, καὶ λειμῶνας, καὶ μυρσίνας,
καὶ λεπτὴν αὔραν, καὶ εὐωδίαν πολλὴν, καὶ χοροὺς ἐκεῖ διατρίβοντας, A
καὶ λευκὴν περιβεβλημένους ςολὴν, χορεύοντάς τε, καὶ ᾄδοντας ὕμνους
τινὰς, καὶ ὅλως καὶ πονηροῖς, καὶ ἀγαθοῖς ἀποκειμένην ἀντίδοσιν μετὰ τὴν
ἐντεῦθεν ἀποδημίαν. πῶς οὖν οἱ μετὰ τοιούτων βιοῦν τῶν λογισμῶν τοὺς
τε ἀγαθοὺς, τούς τε οὐ τοιούτους; οὐχ οἱ μὲν ταῦτα ςρέφοντες, κἂν
ἀλύπως αὐτοῖς, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς τὰ τοῦ παρόντος προχωρῇ
βίου, καθάπερ ὑπό τινος ἐλαύνονται μάςιγος τοῦ συνειδότος καὶ τῇ
προσδοκίᾳ τῶν δεξομένων αὐτοὺς δεινῶν· οἱ δὲ ἀγαθοὶ κἂν μυρία πά- B
σχωσι κακὰ, κατὰ Πίνδαρον, ἐλπίδα κουροτρόφον ἔχουσιν οὐκ ἀφιεῖ-
σαν τῶν παρόντων κακῶν αἴσθησιν λαβεῖν; ὥςε καὶ κατὰ τοῦτο μείζων
ἐκείνη ἡ ἡδονή. πολλῷ γὰρ βέλτιον, ἀπὸ πόνων προσκαίρων ἀρξά-
μενον, πρὸς ἀνάπαυσιν ἄπειρον τελευτᾶν, ἢ τῶν δοκούντων εἶναι ἡδί-
ςων ἐν βραχεῖ γευσάμενον, ἐπὶ τὰ πικρότερα, καὶ φορτικώτερα
λῆξαι κακά. ὅταν δὲ πρὸς τούτῳ καὶ ὡμολογημένον ᾖ, ὅτι καὶ ἐνταῦθα
οὗτος ὁ βίος ἡδίων, οὐχὶ τοῦτο ὅπερ ἀρχόμενος ἔφην, ἀνάγκη πῶ
ποιεῖν, ἐλεεῖν τοὺς τὰ τοιαῦτα δακρύοντας ἀγαθά; οὐ δὴ θρήνων ἄξιος C
ὁ παῖς ὁ σὸς, ἀλλὰ κρότων, καὶ ςεφάνων, ἐπὶ τὴν ἀκύμαντον ζωὴν, καὶ
τὸν εὔδιον λιμένα ἐλθών· ἀλλ' ὀνειδίζουσί σε πατέρες πολλοὶ υἱοὺς ἔχον-
τες ἐν τῷ παρόντι ἐςεφανωμένους βίῳ, καὶ δακρύουσί σε, ὅταν ἴδωσιν
ἕτεροι, καὶ γελῶσιν ἄλλοι. διὰ τί δὲ μὴ τούτους σὺ μᾶλλον καταγε-
λᾷς, καὶ πενθεῖς; μὴ γὰρ δὴ τοῦτο σκοπῶμεν, εἰ σκώπτουσιν ἡμᾶς, ἀλλ'
εἰ καλῶς, καὶ δικαίως. κἂν μὲν τοῦτο ᾖ, καὶ μὴ γελώντων ἐκείνων
ἡμεῖς δακρύωμεν· ἐὰν δὲ ἀδίκως τοῦτο πράττωσι, κἂν ἅπαντες γε- D
λῶσιν, ἡμεῖς μὲν ἑαυτοὺς μακαρίζωμεν, ἐκείνους δὲ θρηνῶμεν,
ἅτε πάντων ἀθλιωτέρους ὄντας, καὶ τῶν μαινομένων οὐδὲν δια-
φέροντας. τὸ γὰρ γελᾶν τὰ πολλῶν ἐπαίνων ἄξια, καὶ ςεφάνων,
μαινομένων ἐςὶ, καὶ τὴν αὐτὴν νοσούντων αὐτοῖς. εἰπὲ γάρ μοι,
εἰ περὶ τὴν τῶν ὀρχουμένων καὶ τῶν ἡνιόχων μανίαν ἐπτοημένου
τοῦ παιδὸς ἐπῄνουν σε, καὶ ἐθαύμαζον ἅπαντες, καὶ μακα-
ριςὸν εἶναι ἔλεγον· οὐχὶ χλεύην εἶναι τὸ πρᾶγμα ἐνόμισας; E

A verum ſit aliquis, qui licenter, ſummáq; cum libertate obſcœna
illa libidine fruatur, neque rivalem ullum habeat, neq; a ſpecioſa
illa muliere contemnatur: pecuniarum præterea tanta illi ſit co-
pia, ut eas velut ex manantibus fontibus hauriat, & largiſſime
impendat, quamquã impoſſibile eſt hæc omnia ſimul convenire.
Cæterum ei, qui rivalem non habiturus eſt, omne patrimonium
exhauriendum erit, ut alios omnes largitate munerum ſuperet:
rurſúmq; qui noluerit ad extremam inopiam deduci, is demum
B à meretrice ſpernetur, abjicietur, reſpuetur. Cæterum ut conce-
damus nihil horum fore impedimento quo minus ipſi omnia ſu-
perfluant, atque ex ſententia proveniant: quam tu tandẽ nobis
voluptatem his potes oſtendere? Num in ipſo congreſſus tem-
pore apparet? At quiſque ſimul ac implevit coitus rem, volupta-
tem etiam extinxit omnem: qui autem adhuc in congreſſu eſt,
non ſanè in voluptate agit; verum in tumultu, & perturbatione
ingenti, in ardentibus aculeis, in inſania in concuſſione & fervo-
C re vehementi. Atqui non ejuſmodi noſtra voluptas eſt, Abſit id
penitus; verum & quietum ſemper animum ab omni perturba-
tione ſervat, & metum nullum aut concuſſionem inducit: ſed
puriſſimã quandam præſtat integerrimámq; lætitiam, eámque
glorioſiſſimam, & quæ fine nullo concludi poſſit: longéque illa
vehementior, quàm veſtra, & potentior eſt. Atque id oſtendere,
quatenus noſtra ſit quàm veſtra jucundior, ſecurior, gratior, dif-
ficile non eſt. Veſtram enim voluptatem metus comprimere ac
D fugare poteſt. Nam ſi rex mittat, qui minetur mortem, complu-
res ita affectos ea voluptas deſeret: eis vero qui noſtra iſta volu-
ptate potiuntur, ſi quis millies mortem inferat, non modo non
perſuadebit, ut eam negligant; verum irridebitur magis: adeo
noſtra gratior & dulcior & violentior quam veſtra eſt, prorſúſ-
que nulla eſt utriuſq; comparatio. Ne igitur invideas filio, cum
ſe à fluxis bonis & quæ ne ſunt quidem ad ea quæ & ſunt, & in
æternum perſeverant, confert: neque lugeas eum qui beatiſſi-
E mus meretur dici; ſed eum luge, qui non ejuſmodi eſt quíque in
præſenti vita, tanquam inconcitatiſſimo circumfertur euripo.

Atque ut jam ad ſummam veniamus: tu enim etſi Gentilis CAP. XIV.
ac infidelis es, noſtram tamen hanc perorationem ſuſcipies. *Peroratio*
Audiſti profecto Cocytos, & Pyriphlegethontas fluvios, & *& concluſio libri,*
Stygis undam, & Tartarum tanto inferiorem terra, quantum *quo Gentilem alloquitur.*
hæc ipſa diſtat à cœlo, plurimóſque ſuppliciorum modos. Etſi
enim hæc illi explicare, prout erant, non potuerunt, quippe
A Gentiles & cogitationibus propriis inſtincti, noſtra quam lon-
gius odorati, futuri tamen judicii umbram quandam atque
imaginem expreſſerunt. Denique invenies & poëtas, & philo-
ſophos, & oratores, atque omne ſcriptorum genus de dogmati-
bus hujuſmodi philoſophantes. Audis enim & Elyſium campũ,
& beatorum inſulas, & prata virentia, & myrtos, & auram te-
nuem, odorémque ſuaviſſimum cuncta replentem, & choros
ibi commorantes, amictos ſtola candida, tripudiantes, atque
B hymnos quoſdam concinentes, prorſúſque poſt vitæ exceſſum
& malis & bonis repoſitam pro meritis mercedem. Quónam
ergo tu tandem in ſtatu animi eos, ſive bonos, ſive malos vivere
exiſtimas, qui jugiter ejuſmodi ſecũ cogitationes verſant? Nõne
alii quidem, etſi præſens eis vita per cuncta blandiatur, degántque
aliàs ſine mœrore, ſummáque cum voluptate, quaſi quo-
dam conſcientiæ flagello ſemper impelluntur, & exagitantur,
atq; perterrentur, futurorúmq; malorũ expectatione crucian-
tur: boni vero, etſi malis innumeris vexentur, juxta Pindarum,
C ſpem habent, qua recreentur, quæ mala præſentia ipſos nec ſen-
tire ſinit? Itaque in hoc quoque major voluptas noſtra, quàm
veſtra eſt. Multo enim profecto melius, multóque præſtantius
eſt, à temporalibus & momentaneis laboribus incipere, atque
in infinitam requiem deſinere, quam his, quæ videntur eſſe ju-
cundiſſima, breviter guſtatis, in ſumma & graviſſima incommo-
da decidere. Cum igitur id conceſſum ſit, hic etiam vitam illam
virtuti deditam eſſe jucundiſſimam: non id quod initio dixi faci-
D endum eſt, atq; eos miſerandum, qui in talibus tantiſq; bonis la-
crymantur & gemunt? Non igitur lamentationibus dignus eſt
filius tuus; verum plauſibus coroniſq; clariſſimis, qui ex tantis
mundanorum fluctuum motibus, ad tranquilliſſimam vitam,
portúmq; tutiſſimum ſe recepit. At exprobrant tibi patres plu-
rimi filios florentes opibus habentes ac ſeculo addictos, téq; di-
gito denotant, & ſibi invicem oſtendunt alii cum vident, atque
E irrident alii. Cur non tu eos magis & irrides, & miſeraris? Ne-
que enim id intuendum eſt, an irrideant & objurgent nos; ſed
an recte & juſte id faciant. Quód ſi digni fuerimus qui irridea-
mur, etiamſi non illi rideant, nos tamen lugere merito debebi-
mus; ſin vero id injuſte & iniquè faciant. etiamſi omnes rideant, nos tamen beatos eſſe ſentiamus: illorum vicem doleamus, quippe
qui cunctis infeliciores ſunt, & nihilo inſanis meliores. Inſanorũ enim eſt, & ejuſmodi morbo laborantium, eum qui plurimis & co-
ronis & laudibus ſit dignus, irridere. Dic enim oro, ſi quòd filius tuus ſaltatorum inſaniæ, vel aurigarum ſe omnino addixiſſet, inde te
laudarent atq; admirarentur univerſi, beatiſſimumq; eſſe faterentur: nónne irriſionem hanc, & quidem mordacem eſſe exiſtimares?

 Quid

A Quid illud? ſi cùm ſtrenuum aliquid, ac forte, dignumq; laudibus egiſſes, proptereà te omnes irriderent, probriſque reſpergerent: nónne illos amentes, inſanos, furioſoſque proclamares? Atqui hoc nunc quoque faciamus, neque opinioni multitudinis acquieſcamus: verum diligentiſſimo rationis examini de filio tuo ferendam ſententiam permittamus: videbis profectò ridiculoſos iſtos homines viliſſimorum potius mancipiorum, quàm liberorum parentes eſſe filiorum, ſi filio tuo illi comparati fuerint. Verumenim verò tu necdum iſta conſpicari, B aut perpendere vales nimio excæcatus affectu: cum vero te modicum collegeris atque requieveris, filiúſque tuus plurima de ſe virtutis documenta dederit, non jam tibi verbis opus erit: & ipſe enim hæc atque his plura etiam ad alios loqueris. Quæ ſanè ego omnia non tibi ſine certa ratione prænuncio; ſed loquor, quæ expertus ſum. Amico enim quodam & ſodali uſus ſum, qui patrem habebat infidelem, divitem, ſpectatum, & undecumque clariſſimum. C Is primum quidem concitavit principes, & intentavit carcerem, paravit vincula, ipſumque omnibus exutum, & neceſſariis etiam alimentis indigentem, in alienum dimiſit ſolum, hac illum arte ſibi acquieturum putans, atque ad ſeculi latiores vias rediturum: poſtquàm verò illum in nullo ſibi cedere pervidit, neque penitus moveri loco, victus tandem manus dedit, & palinodiam cecinit: nunc in honore habet filium, illúmque ampliusquam ſi pater eſſet, colit, obſervat, reveretur. D Cumque plures alios habeat liberos ſpectatos in ſeculo viros, eos ne dignos quidem, qui ſervi hujus ſint, arbitratur, atque ex eo ipſo filio longe clariſſimus eſt. Hæc eadem in tuo nato etiam perſpiciemus, atque me vera proſequutum ex rebus ipſis addiſces diligenter: idcirco ipſe quoque jam loquendi finem faciam id tantum orans atque obſecrans, ut annum unum expectes, aut minus etiam. Neque enim ea quæ apud nos in ſtudio eſt virtus, multis diebus ut perficiatur opus habet, E quippe quæ divina gratia germinat, & mature ad frugem pervenit: inſpicieſque iſta omnia, quæ dicta ſunt, rebus ipſis impleta. Nec modo facta laudabis, verum ipſe quoque ſi te parum colligere volueris, citius ipſius æmulus atque imitator eris, ducem & magiſtrum habens virtutis atque probitatis filium.

A τί δέ; εἰ γενναῖόν τι, καὶ ἐπαίνων ἄξιον πράττοντας ἐγέλων ἐκεῖνοι, καὶ ὠνείδιζον, οὐχὶ παραπαίειν αὐτοὺς ἂν ἔφης; οὕτω δὴ ποιῶμεν καὶ νῦν, μὴ τῇ τῶν πολλῶν ὑπονοίᾳ, ἀλλ᾽ ἀκριβεῖ λογισμῶν ἐξετάσει τὴν περὶ τοῦ παιδὸς ἐπιτρέποντες ψῆφον, καὶ ὄψει τοὺς γελῶντας ἀνδραπόδων μᾶλλον, ἢ ἐλευθέρων ὄντας παίδων πατέρας, ὅταν πρὸς τὸν υἱὸν ἐξετάζωνται ἐκεῖνοι τὸν σόν. νῦν μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ πάθους σκοτούμενος οὐδὲ διαβλέψαι πρὸς ταῦτα δυνήσῃ· ὅταν δὲ μικρὸν B ἀναπαύσῃ, καὶ ὁ υἱὸς πολλὴν ἐπιδείξηται τὴν ἀρετήν, οὐκέτι σοι λόγων δεήσει, ἀλλὰ ταῦτα σὺ πρὸς ἑτέρους ἐρεῖς καὶ πλείονα τούτων. καὶ οὐχ ἁπλῶς σοι ταῦτα μαντεύομαι, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς πείρας αὐτῆς. καὶ γὰρ ἐμοὶ γέγονεν ἑταῖρος, πατέρα ἄπιστον ἔχων πλουτοῦντα, καὶ εὐδόκιμον, καὶ πάντοθεν λαμπρόν· καὶ οὗτος ὁ πατὴρ τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἄρχοντας ἐκίνησε, καὶ δεσμὰ ἠπείλησε, καὶ πάντων αὐτὸν ἀποδύσας, ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας εἴασε γῆς, καὶ τῆς ἀναγκαίας δεόμενον τρο- C φῆς, ὡς ταύτῃ πείσων πρὸς τὴν βιωτικωτέραν ζωὴν ἐπανελθεῖν· ἐπειδὴ δὲ εἶδε πρὸς οὐδὲν τούτων ἐνδόντα, ἡττηθεὶς παλινῳδίαν ᾖσε, καὶ νῦν τιμᾷ τὸν υἱόν, καὶ αἰδεῖται μᾶλλον πατρός· καὶ πολλοὺς ἔχων ἑτέρους παῖδας εὐδοκιμοῦντας, οὐδὲ δούλους ἐκείνους τούτου φησὶν εἶναι ἐπιτηδείους· καὶ αὐτὸς δὲ πολλῷ λαμπρότερός ἐστι διὰ τὸν υἱόν. ταῦτα καὶ ἐπὶ τοῦ παιδὸς ὀψόμεθα τοῦ σοῦ, καὶ ὅτι οὐ ψεύδομαι, διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν εἴσῃ καλῶς. διὸ σιγήσομαι λοιπόν, τοσοῦτόν σου δεη- D θείς, ἐνιαυτὸν ἀνάμεινον μόνον, ἢ καὶ ἐλάττονα χρόνον· οὐδὲ γὰρ δεῖται πολλῶν ἡμερῶν ἡ παρ᾽ ἡμῖν ἀρετή, ἅτε δὴ θείᾳ βλαστάνουσα χάριτι, καὶ ὄψει πάντα τὰ εἰρημένα ἐπὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν δεικνύμενα. καὶ οὐ μόνον ἐπαινέσεις τὰ γεγενημένα, ἀλλὰ κἂν μικρὸν διαναστῆναι θελήσῃς, ταχέως καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ἥξεις ζῆλον ἐκείνῳ, διδάσκαλον ἔχων τῆς ἀρετῆς τὸν υἱόν. E

AD PATREM FIDELEM, LIBER Tertius. A

CAP. I. AGE, jam fidelem quoque patrem doceamus quàm illi non expediat, utque integrum non ſit eos oppugnare, qui filium ſuum, ut Dei monita & conſilia implere pergat, hortantur. Quanquam periculum eſt, ne iſte quoque ſermo ſuperfluè à nobis inſtituatur, contráque ac ſuperiori libro dixeramus, B contingat. Tunc enim diximus, per legem certaminis noſtri nos adverſus Gentilem dimicare non cogi, eóſque tantum qui interius ſunt judicare, Apoſtolum Paulum jubere, omnique adverſus eos, qui foris ſunt, pugna immunes eſſe ac liberos ſinere. (1. Cor. 5, 12.) Nunc autem, ut mihi quidem videtur, ne ab iſtis quidem dimicationibus ſumus immunes. Nam ſi priore libro Chriſtiano de his verba facere oportere turpe eſſe videbatur, multo id magis nunc. Quî enim non erubeſcetis, qui fidelis eſt, ſi de his admoneri opus habeat, in quibus ne infidelis quidem quicquam no- C bis contradicere aut reluctari poſſit? Quid igitur? tacebimúſne propterea, nihilque loquemur? Minime vero. Nam ſi quidem eſſet aliquis qui in futurum ſponſor & fidejuſſor accederet, nobiſq; perſpicuum & planè manifeſtum faceret, fore poſthac neminem qui ejuſmodi facinora auderet: nos quoq; ipſi quietem ageremus, eiſque, qui prætetiſſent, ſilentio noſtro ut latere poſſent, concederemus: Quoniam vero neminem ejuſmodi tene- D mus idoneum fidejuſſorem, neceſſaria penitus videtur verborum admonitio. Si enim aliquos invenerit hoc morbo laborantes, operabitur profectò quod ſuum eſt, ſin vero nemo in hanc malam valetudinem incidit, actum eſt, ut volumus, & vehementer optamus. Quippe & medici etiam poſteaquam infirmis medicamenta paraverint, maximè cupiunt nihil eis opus eſſe languenti: itaque & nos optamus quidem votis omnibus, neminem eſſe ex fratribus noſtris, cui iſta admonitione opus ſit: ſin vero, quod tamen E abſit, fuerint aliqui ejuſmodi, vel ſecundæ navigationis remediũ non illos effugiat. Fingamus ergo jam fidelem quoque talem eſſe qualis infidelis fuerat, eique per cuncta ſimillimum, præterquam in cultu Dei & religione. Lamentetur & lugeat ſimiliter, provolvatur omnium pedibus, prætendat canos, & ſenectutem, & ſolitudinem, cunctáque illa proſequatur, quæ Gentilis dixerat, & quantũ vult iracundiæ judicibus moveat: quanquã in hoc adverſus iſtum certamine judiciũ jã hominibus permittendum non eſt.

ΠΡΟΣ ΠΙΣΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ.

ΦΕΡΕ δὴ λοιπὸν καὶ τὸν πιστὸν πατέρα διδάξωμεν, ὅτι τοῖς B ἐνάγουσιν αὐτοῦ τὸν υἱὸν πρὸς τὸ τῷ Θεῷ δουλεύειν πολεμεῖν οὐ χρή. καίτοιγε κινδυνεύει λοιπὸν καὶ οὗτος ἡμῖν ἐκ περιουσίας ὁ λόγος γίνεσθαι, καὶ τοὐναντίον ἐκβαίνειν, ὅπερ ἔμπροσθεν ἔλεγον. τότε μὲν γὰρ ἔφην· ὅτι με οἱ ἀγῶνες τούτου ὁ νόμος οὐκ ἀναγκάζει πρὸς τὸν Ἕλληνα ἀποδύσασθαι, ἀλλὰ τοὺς ἔσω κρίνειν μόνον κελεύσας ὁ ἀπόστολος Παῦλος, τῆς πρὸς τοὺς ἔξωθεν μάχης ἀφῆκεν ἐλευθέρους ἡμᾶς. νυνὶ δέ, ὡς ἔοικεν οὐδὲ τούτων ἐσμὲν ἐλεύθεροι τῶν παλαισμά- C των. εἰ γὰρ καὶ πρὸ τούτου πρὸς τὸν Χριστιανὸν ὑπὲρ τούτων διαλέγεσθαι αἰσχρὸν εἶναι ἐδόκει, πολλῷ μᾶλλον νῦν. πῶς γὰρ οὐ καταδύσεται ὁ πιστὸς ὑπὲρ τούτων δεόμενος παραινέσεως, ὑπὲρ ὧν οὐδὲν ἂν ἡμῖν ἀντειπεῖν ὁ ἄπιστος ἔχοι; τί οὖν; σιγησόμεθα διὰ τοῦτο, καὶ οὐδὲν ἐροῦμεν; οὐδαμῶς. εἰ γὰρ ἦν τις ὁ τὸ μέλλον ἐγγυησόμενος, καὶ καταστήσων δῆλον ἡμῖν, ὡς οὐδεὶς ἔσται λοιπὸν ὁ τὰ τοιαῦτα τολμήσας, καὶ ἡμᾶς ἔδει τὴν ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ τοῖς παρελθοῦσι χαρίσασθαι τὸ λαθεῖν· ἐπειδὴ D δὲ οὐδένα τούτων ἀξιόπιστον ἔχομεν ἐγγυητήν, ἀναγκαία λοιπὸν ἡ τῶν λόγων παραίνεσις. ἂν μὲν γὰρ εὕρῃ τοὺς ταύτην νοσοῦντας τὴν νόσον, ἐργάσεται τὸ αὐτῆς· ἂν δὲ μηδεὶς τῇ ἀρρωστίᾳ περιπέσῃ, ὅπερ εὐχόμεθα γέγονε. καὶ γὰρ τοῖς ἰατροῖς μετὰ τὸ παρασκευάσασθαι τοῖς ἀρρωστοῦσι τὰ φάρμακα, εὐχῆς ἔργον ἐστὶ μηδὲ εἰς χρείαν αὐτῶν καταστῆναι τὸν κάμνοντα· καὶ ἡμεῖς τοίνυν εὐχόμεθα μὲν μηδενὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων χρείαν ταύτης γενέσθαι τῆς παραινέσεως· εἰ δ᾽ ἄρα E γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, ὁ δεύτερος κατὰ τὴν παροιμίαν αὐτοὺς οὐ διαφεύξεται πλοῦς. διαπλαττέσθω τοίνυν ὁ πιστὸς ἡμῖν ἤδη τοιοῦτος, οἷος ὁ ἄπιστος, καὶ πάντα ἐκείνῳ προσεοικέτω, πλὴν τῆς περὶ τὸ θεῖον δόξης, καὶ θρηνείτω ὅμοια, καὶ προκυλινδείσθω τῶν ποδῶν τῶν ἁπάντων, καὶ τὴν πολιὰν προβαλλέσθω, καὶ τὸ γῆρας, καὶ τὴν ἐρημίαν, καὶ πάντα ἐκεῖνα λεγέτω, καὶ κινείτω πρὸς ὅσον βούλεται ὀργῆς τοὺς δικάζοντας· μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς οὗτον οὐκέτι ἡμῖν ἐπ᾽ ἀνθρώπων ἐστὶν ἡ δίκη.

ἥκει

ἤκουσε γὰρ ὅσα ἐφιλοσόφησαν παρ' ἡμῖν οἱ τοῦ θείου πληρωθέντες πνεύματος ἄνθρωποι περὶ τοῦ φρικτοῦ, καὶ φοβεροῦ δικαστηρίου, τοῦ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν. καὶ δεῖ πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐκείνης αὐτὸν ἀναμνῆσαι τῆς ἡμέρας, καὶ τοῦ ποταμηδὸν ῥέοντος πυρὸς, τῆς οὐδέποτε σβεννυμένης φλογὸς, τῆς ἀφανιζομένης ἀκτῖνος, τῆς κρυπτομένης σελήνης, τῶν πιπτόντων ἄστρων, τῶν εἱλισσομένων οὐρανῶν, τῶν κλονουμένων δυνάμεων, τῆς τινασσομένης πανταχόθεν καὶ ἀναβρασσομένης γῆς, τῆς φοβερᾶς καὶ ἐπαλλήλου τῶν σαλπίγγων ἠχῆς, τῶν διατρεχόντων τὴν οἰκουμένην ἀγγέλων, τῶν παρεστηκυιῶν χιλιάδων, τῶν λειτουργουσῶν μυριάδων, τῶν μετ' αὐτοῦ τοῦ κριτοῦ παραγινομένων στρατοπέδων, τοῦ ἔμπροσθεν λάμποντος σημείου, τοῦ τιθεμένου θρόνου, τῶν ἀνοιγομένων βιβλίων, τῆς ἀπροσίτου δόξης, τῆς φοβερᾶς καὶ φρικτῆς τοῦ δικάζοντος φωνῆς, τοὺς μὲν εἰς τὸ πῦρ πέμποντος τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, τὰς δὲ τῶν θυρῶν ἀποκλείοντος, μετὰ τὸν πολὺν τῆς παρθενίας πόνον, καὶ τῶν διακόνων αὐτοῦ τοῖς μὲν ἐπιτάττοντος τὰ ζιζάνια δῆσαι, καὶ εἰς τὴν κάμινον ἐμβαλεῖν, τοὺς δὲ ἄλλους τινὰς συμποδίσαι, καὶ τὼ χεῖρε στραγγαλῶσαι, καὶ ἀπαγαγεῖν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, καὶ τῷ ἀνηκέστῳ παραδοῦναι τῶν ὀδόντων βρυγμῷ, καὶ τὸν μὲν ὑπὲρ ἀκολάστων ὀφθαλμῶν μόνον, τὸν δὲ ὑπὲρ ἀκαίρου γέλωτος, τὸν δὲ, ὅτι τὸν πλησίον κατεδίκαζεν ἀνεξετάσας· τὸν δὲ, ὅτι μόνον κακηγόρησε, σφοδροτάτῃ καὶ χαλεπωτάτῃ μετιόντος κολάσει. αὐτοῦ τοῦ μέλλοντος ἐπάγειν τὰ βασανιστήρια ἔστιν ἀκοῦσαι λέγοντος, καὶ ἀπειλοῦντος. πρὸς τοῦτον πάντας ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἀπελθεῖν ἀνάγκη τὸν δικαστὴν, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἰδεῖν, καθ' ἣν γυμνὰ, καὶ τετραχηλισμένα πάντα, οὐ τὰ πράγματα λέγω, οὐδὲ τὰ ῥήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ νοήματα.

A Audivit enim profectò quæcunque ſummi apud nos viri, divino ſpiritu repleti, de terribili horrendóque judicio, quod poſt hujus exceſſum vitæ ſequitur, philoſophati ſunt. Atque ante omnia admonendus eſt diei illius, ac pernicioſiſſimi fluminis in morem decurrentis ignis, ejúſque flammæ, quæ nunquam extinguitur. cum ſolis tollentur radii, lunæque ſplendor occultabitur. cum ſtellis decidentibus cœliſque convolutis virtutes commovebuntur, cum undique concuſſa, & liqueſcente humo, terribilis B alternúſque ſonitus tubarum concrepabit: cum percurrentibus orbem univerſum Angelis, aſſiſtentibuſque regi millibus & millibus millium miniſtrantibus advenientibuſque cum ipſo judice, ad ejus obſequium paratis exercitibus, ante caſtra ipſa cœleſte ſignum elucebit, cum ſolium parabitur, & aperientur libri, majeſtáſque illa revelabitur inacceſſa, atque ineffabilis: cum vox illa judicantis audietur horribilis & metuenda, alios quidem in ignem paratum diabolo & Angelis ejus ire præci- C pientis: alias vero poſt ingentem illam exercitationem, virginitatiſque labores ipſis thalami januis arcentis, miniſtrorumque aliis zizania colligere, atque in fornacem immittere jubentis: aliis item alios nonnullos compeditos, vinctóſque poſt terga manus in exteriores tenebras abducere, atque horrifico dentium ſtridori addicere: cum hunc, quòd impudicè tantum aſpexerit, illum, quòd intempeſtivo ſe riſui dederit, alium, quòd maledixerit duntaxat, vehementiſſima atque graviſſima animadverſione D plectet. Nam quòd iſtos quoque pœna acerbiſſima maneat ipſum judicem audias licet, qui & hæc, & ejuſmodi ſupplicia intentat. Ad hunc nobis judicem prorſus eundum eſt, atque diem illum metuendum in quo nuda & patefacta erunt omnia, non tantum opera & verba; verum ipſæ quoque cogitationes & intentiones animi.

Quibus de rebus admonendus Chriſtianus monachi pater, ac primum de die judicii.

Καὶ γὰρ τῶν δοκούντων εἶναι μικρῶν τινῶν, τότε φοβερὰς ὑφεξόμεθα τὰς εὐθύνας. οὕτως ὁ κριτὴς μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκριβείας, τήν τε ἡμετέραν, καὶ τὴν τῶν πλησίον ἡμῶν ἀπαιτεῖ σωτηρίαν. διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος πανταχοῦ παραινεῖ, μὴ τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ πλησίον ἕκαστον. διὰ τοῦτο καὶ Κορινθίοις σφόδρα ἐπιτιμᾷ, ὅτι μὴ προενόησαν, μηδὲ ἐπεμελήσαντο τοῦ πεπορνευκότος, ἀλλ' ὑπερεῖδον αὐτοῦ τὸ τραῦμα ἐπιτριβόμενον· καὶ Γαλάταις δὲ ἐπιστέλλων, ἔλεγεν· ἀδελφοὶ, ἐὰν καὶ προληφθῇ ἄνθρωπος ἔν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον. καὶ Θεσσαλονικεῦσι δὲ περὶ τούτων τὰ αὐτὰ ταῦτα παραινεῖ λέγων, ὥστε παρακαλεῖτε εἷς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε. καὶ πάλιν· νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν. ἵνα γὰρ μή τις λέγῃ· τί μοι καὶ τῆς τῶν ἄλλων προνοίας; ὁ ἀπολλύμενος ἀπολλύσθω, καὶ ὁ σωζόμενος σωζέσθω· οὐδὲν τούτων πρὸς ἐμὲ, τὰ ἐμαυτοῦ σκοπεῖν ἐπιτέταγμαι. ἵνα μή τις ταῦτα λέγῃ, τὴν θηριώδη ταύτην, καὶ ἀπάνθρωπον ἔννοιαν ἀναιρῶν, ἐπετείχισεν αὐτῇ τούτους τοὺς νόμους, πολλὰ τῶν οἰκείων κελεύων παρορᾶν, ὥστε τὰ τῶν πλησίον ἱστᾶν, καὶ βίου ταύτην ἀκρίβειαν πανταχοῦ εἶναι διορίζεται. καὶ Ῥωμαίοις δὲ γράφων, πολλὴν τοῦ μέρους τούτου κελεύει ποιεῖσθαι πρόνοιαν, τοὺς ἰσχυροὺς τοῖς ἀσθενέσιν ὥσπερ πατέρας ἐφιστὰς, καὶ μεριμνᾷν ἀναπείθων τῆς σωτηρίας αὐτῶν. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἐν παραινέσεως τάξει, καὶ συμβουλῆς ταῦτά φησιν· ἑτέρωθι δὲ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τὰς τῶν ἀκουόντων κατασείει ψυχάς. τοὺς γὰρ ἀμελοῦντας τῆς τῶν ἀδελφῶν σωτηρίας, εἰς αὐτὸν ἁμαρτάνειν φησὶ τὸν Χριστὸν, καὶ τοῦ Θεοῦ κατασκάπτειν τὴν οἰκοδομήν. καὶ ταῦτα οὐ παρ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ παρὰ τοῦ διδασκάλου μαθὼν ἔλεγε. καὶ γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς διδάξαι βουλόμενος, ὡς ἀναγκαῖον τοῦτό ἐστι τὸ ὄφλημα, καὶ τοὺς μὴ βουλομένους αὐτὸ καταθεῖναι μεγάλα ἐνδέξεται κακὰ, ἔλεγεν· ὃς ἐὰν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. καὶ ὁ τὸ τάλαντον δὲ προσενεγκὼν, οὐχ ὅτι τῶν οἰκείων τι παρεῖδεν, ἀλλ' ὅτι τὸ τῆς τοῦ πλησίον σωτηρίας ἠμέλησεν, ἐκείνῃ τῇ τιμωρίᾳ κολάζεται. ὥστε κἂν ἅπαντα ἡμῖν καλῶς ᾖ διηκριβωμένα τὰ κατὰ τὸν ἡμέτερον βίον, οὐδὲν ὄφελος ἡμῖν, ταύτης τῆς ἁμαρτίας ἱκανῆς οὔσης ἡμᾶς εἰς τὸ τῆς γεέννης καταποντίσαι πέλαγος. εἰ γὰρ τοὺς ἐν τοῖς σωματικοῖς μὴ βουληθέντας βοηθεῖν τῷ πλησίον οὐδεὶς ἐξαιρήσεται λόγος, ἀλλὰ κἂν παρθενίαν ἠσκηκότες ὦσιν, ἔξω που ῥιφήσονται νυμφῶνος, ὁ τὸ πολλῷ μεῖζον ἐκλελοιπώς· πολλῷ γὰρ μεῖζον ἡ τῆς ψυχῆς προστασία· πῶς οὐκ εἰκότως ἅπαντα πείσεται τὰ δεινά; τὸν γὰρ ἄνθρωπον οὐχ ἑαυτῷ μόνον αὐταρκεῖν κατεσκεύασεν ὁ Θεὸς,

CAP. II.

Neglectus ſalutis proximi punitur

E Nam eorum quoque delictorum, quæ videntur eſſe levia & nulla, terribiles tunc pœnas expendemus. Adeo judex ipſe pari & eadem ferè diligentia & noſtram, & proximorum noſtrorum ſalutem requirit à nobis: idcirco Paulus quoque ſemper & ubique monet ſingulos, *non quæ ſua ſunt quærere; ſed quæ proximorum*: ideo in Corinthios vehementer invehitur, quod nullam providentiam, nullámq; curam habuerant ejus, qui in graviſſimum crimen fornicationis inciderat; ſed magis ejus vulnus A tumidum obduratumque contempſerant. Galatis quoq; eadem ſcribens ajebat: *Fratres, & ſi praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, ejuſmodi inſtruite.* Theſſalonicenſibus item eadem monita edebat, dicens: *Itaq; exhortamini invicem ſicut & facitis.* Itemq; *Corripite indiſciplinatos, conſolamini puſillamines, ſuſtinete infirmos.* Ne quis enim diceret quid mea intereſt etiam aliorum curare ſalutem? qui perit, pereat: & qui ſervatur, ſervetur: nihil horum pertinet ad me, mei ipſius cu- B ram habere mihi imperatum eſt. Ne quis, inquam, iſta diceret, immanem hanc, & prorſus inhumanam cogitationem jugulans, legibus iſtis illam ſepſit, & has ei leges oppoſuit, quibus plurima juberet noſtrorum commodorum negligere, ut proximorum ſaluti conſuleremus, atq; omnibus in locis vitæ eandem diligentiam habendam definivit. Romanis quoq; cum ſcriberet, ingentem illis curam hujuſmodi procurationis impoſuit, multumq; in ea parte voluit eſſe ſollicitos, *fortes imbecillibus patrum loco* C *eſſe jubens, eorumque ſalutem curæ illis eſſe admonens.* Sed iſta in eo loco hortantis atque conſulentis voce magis quàm imperantis authoritate mandavit: alio vero in loco ſumma cum vehementia auditorum animos perterruit, eos qui fratrum ſalutem negligerent, in ipſum Chriſtum peccare aſſeverans, Deiq; ædificium diruere. Quæ quidem omnia, non ut à ſe inventa aſſerebat; verùm à magiſtro didicerat. Namque unigenitus Dei filius docere nos cupiens, quàm iſtud debitum neceſſarium ſit, utque hi qui D illud reddere negligunt, ſummis afficiantur incommodis, ajebat: *Quicunque ſcandalizaverit unum ex puſillis iſtis, expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria circa collum ejus, & demergatur in profundum maris.* Atq; is, qui talentum attulerat, non quòd aliquid ex ſuis contempſiſſet; ſed quòd proximi ſalutem neglexiſſet, & increpitus & ſupplicio affectus eſt; itaque etſi vitam omnem noſtram diligentiſſime compoſitam & inſtructam egerimus, hac non evitata negligentia, nihil conſequemur emolumenti, E cum ea talis ac tanta ſit, quæ ſola in gehennæ profunda poſſit immergere. Si enim is, qui proximum in eis rebus, quæ ad corpus pertinent, adjuvare noluerit, nulla ratione excuſari poterit, verum etſi virginitatem ille ſervaverit, extra ſponſi thalamum projicietur: is qui, quod multo majus eſt omiſerit, (quippe longe maximum eſt animarum gubernatio & regimen) cur non mala omnia perpeti merito digniſſimus exiſtimetur? Hominem enim non ut ſibiipſi tantum prodeſſet creavit Deus; ſed

1. Cor. 10, 24.

Gal. 6, 1.

1. Theſſ. 5, 11. & 14.

Rom. 15.

1. Cor. 8, 12.

Matt. 18, 6.

Matt. 25, 24.

Phil. 2, 15. ſed ut multis. Idcirco Paulus quoque *fideles homines luminaria*
appellat, ex ipſa appellatione manifeſtans, oportere fideles cæ-
teris quoque uſui eſſe. Luminare quippe quamdiu ſeipſum tan-
tummodo illuminat, luminare profecto non eſt. Quocirca
Gentibus quoque ipſis *deteriores eſſe ait, qui proximorum ſalutem*
negligerent, ſic dicens: *Si quis autem ſuorum, & maxime do-*
1. Tim. 5. 8. *meſticorum providentiam non gerit, fidem abnegavit, & eſt infi-*
deli deterior. Quid enim hoc loco providentiæ nomine ſignifi-
cari putas? an fortaſſis neceſſariorum largitionem? Equidem
reor ipſum hoc nomine curam animæ ſignificare voluiſſe; ſin
vero tu contentioſè ſenſum tuum afferre malueris, ſic quoque
ſententia mea firmior ac validior manebit. Nam ſi de corpore
hæc dixit, eúmque, qui vilem hunc & quotidianum cibum
non præbet, tantis cruciatibus addixit, Gentilibúſque deteri-
orem eſſe ait: quónam tandem in loco ſtatuemus eum, qui
id, quod longe majus & dignius eſt, magiſque neceſſarium,
contemnit?

Cap. 2. Quam grave ſit peccatorũ contemptus

Age itaque colligamus peccati noſtri magnitudinem, ac
paulatim aſcendentes oſtendamus, quantum peccata omnia
exuperat liberorum contemptus & neglectio, utque ad ſum-
mum malignitatis verticem evadit. Eſt igitur primus malitiæ
& iniquitatis gradus, amicos aſpernari: quin ut ad inferiora
Exod. 5. 4. ſermonem reducamus: (neſcio enim, quo pacto id me penè
Deut. 22, 3. effugerat:) prior illa lex Iudæis tradita, ut jumenta quidem
inimicorum deſpici permittit, ſed ſive illa deciderint, ſimul
erigere: ſive aberraverint, reducere jubet. Eſt itaque primus
malitiæ & credulitatis gradus ab infimis aſcendendo, jumenta
& pecora inimicorum vel errantia vel lapſa negligere Secundus
illo ſuperior, inimicos ipſos negligentius curare. Quanto enim
homo mutis animantibus ad honorem præſtat, tanto peccatum
iſtud majus quam illud eſt. Tertius deinceps, fratres aſpernari,
licet fuerint ignoti. Quartus familiares quoque deſpicere. Quin-
tus, eum non ſolum corpore; verum anima quoque fratrum
pereunte deſidemus. Sextus, ſi non familiaribus modo; verum
ipſis quoque liberis noſtris pereuntibus negligimus. Septimus,
cum nec alios, quibus illi curæ eſſe poſſint, providemus. Octa-
vus, eum & eos, qui id à ſeipſis facere inſtituunt, arcemus atq;
prohibemus. Nonus, cum non tantum illos prohibemus, verum
oppugnamus quoque. Itaque ſi primus & ſecundus, & tertius
ejuſce facinoris gradus tanto ſupplicio afficiendus eſt: quantos
ille meretur ignes, qui cunctos eos gradus aſcendit? Quod pro-
fecto modo vos facitis, qui nonum illum à primo gradum tran-
ſcendiſtis: quinimo ſi quis eum non tantum nonum, verum &
decimum & undecimum dixerit, profecto non peccabit. Cur id?
Quia non natura ſolum id peccatum multo majus eſt; verum ex
ipſa quoque ratione temporum durius multo & gravius fit.
Quid ita? Quia eadem modo peccantibus nobis, quæ vetus lex
damnat, non eadem ſupplicia debentur, verum tanto acerbiora
& diriora, quanto majori gratia potiti, excellentioriſque do-
ctrinæ participes effecti, majoribus item honoribus affecti ſu-
mus. Cum igitur & natura, & tempore ſcelus hoc adeo immane
ſit & vehemens, conſidera jam quantas flammas, quantóſque
cruciatus in eorum capita, qui id perpetrare non metuunt, ex-
aggerabit: verum ne ſine certa ratione computando hæc dixiſſe
videar, ex re ipſa documenta afferam, ut ſciatis, quia etſi vitam
noſtram omnem ſumma cum diligentia & cura diſponamus, ex-
trema animadverſione puniemur, ſi liberorũ ſalutem neglexe-
rimus. Rem autem vobis enarrabo, non à meipſo inventam; ſed
in divinis litteris traditam. Sacerdos quidam apud Iudæos fuit,
vir in primis moderatus ac probus, Heli nomine, huic duo
cum eſſent liberi, viderétque illos vitiis deditos, non corripuit,
aut coërcuit: ſive, ut verius loquar, corripuit illos quidem, &
cohibuit; verùm non omni eum ſtudio & vehementia id fecit:
horum hæc autem fuere crimina, ventris ingluvies, & fornica-
1. Reg. 16. 24. tio: *Edebant enim*, inquit, *antequam ſanctificarentur ſacræ*
carnes, priuſquam offerretur Deo ſacrificium. Quibus com-
pertis pater non illos pœna affecit, cæterum verbis tantum
caſtigare, lenique admonitione ab hac eos perverſitate revo-
care conatus eſt: atque hujuſcemodi verba jugiter ad illos lo-
quebatur: *Nolite filii, nolite ſic facere; non enim bona fama eſt*
quam ego audio de vobis, ut faciatis populum non ſervire Domino.
Si delinquens peccaverit vir in virum, orabunt pro illo Dominum:
ſin autem Domino peccaverit vir, quis pro illo orabit? Et
certe plena ſunt gravitatis reverentiæ ac ponderis hæc ver-
ba, & quæ recuperare, atque ad ſtatum vitæ melioris re-
vocare poſſent eum, qui penitus excors & amens non eſſet.
Quippe ſceleris immanitatem indicant, & quam ſit metu-
endum & cavendum, admonent, & quæ illud pœna ſub-
ſequatur, oſtendunt, graviſſima ſcilicet & intolerabilis.

A ἀλλὰ καὶ ἑτέροις πολλοῖς. διὰ τοῦτο καὶ φωστῆρας ὁ Παῦλος καλεῖ τοὺς
πιστοὺς, ἐνδεικνύμενος, ὅτι καὶ ἑτέροις χρησίμους εἶναι δεῖ αὐτούς. ὁ γὰρ
φωστὴρ, ἕως ἂν ἑαυτὸν φωτίζῃ μόνον, οὐκ ἂν εἴη φωστήρ. διὰ τοῦ-
το, καὶ Ἑλλήνων εἶναι χείρους φησὶ, τοὺς τῶν πλησίον ἀμελοῦντας οὑτω-
σὶ λέγων. εἰ δέ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ, τὴν
πίστιν ἤρνηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων. τί γὰρ βούλει τὴν πρόνοιαν
ἐνταῦθα δηλοῦσθαι; ἆρα τὴν τῶν ἀναγκαίων χορηγίαν; ἐγὼ μὲν γὰρ
B αὐτὸν οἶμαι τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν λέγειν. εἰ δὲ φιλονεικοίης, καὶ
οὕτω τὸ ἐμὸν στήσεται μᾶλλον. εἰ γὰρ περὶ σώματος ταῦτά φησι, καὶ
τὸν μὴ παρέχοντα τὴν ἐφήμερον ταύτην τροφὴν, τοσαύτῃ κολάσει
παρέδωκε, καὶ τῶν Ἑλλήνων ἔφησεν εἶναι χείρω, ποῦ κείσεται ὁ τὸ
μεῖζον καὶ ἀναγκαιότερον παρορῶν;

C

Φέρε οὖν συλλογισώμεθα λοιπὸν τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν τὸ μέγε-
θος, καὶ κατὰ μικρὸν ἀναβαίνοντες, δείξωμεν, ὅτι πάντων ἐπέκεινα τῶν
ἁμαρτημάτων ἐστὶν ἡ περὶ τοὺς παῖδας ὀλιγωρία, καὶ πρὸς αὐτὴν
ἥκει τῆς πονηρίας τὴν κορυφήν. ἔστι τοίνυν πρῶτος κακίας καὶ πονη-
ρίας βαθμὸς καὶ ὠμότητος, τὸ τοὺς φίλους περιορᾶν· μᾶλλον δὲ
D κατωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν. τοῦτο γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως μικροῦ δεῖν
με παρέλαθεν, ὅτι ὁ πρότερος νόμος, ὁ τοῖς Ἰουδαίοις δοθεὶς, οὐδὲ τὰ
ὑποζύγια τῶν ἐχθρῶν ἀφίησι παρορᾶν, οὔτε πεπτωκότα, οὔτε πλα-
νώμενα. ἀλλὰ τὰ μὲν ὁδηγῆσαι, τὰ δὲ συνδιαναστῆσαι κελεύει·
ἔστιν οὖν πρῶτος κάτωθεν ἀναβαίνων κακίας καὶ ὠμότητος βαθμὸς,
τὸ, τὰ τῶν ἐχθρῶν κτήνη καὶ θρέμματα κακῶς πάσχοντα περι-
τρέχειν. δεύτερος δὲ μετ' ἐκεῖνον ἀνώτερος, τὸ τῶν ἐχθρῶν ἀμελεῖν.
E ὅσῳ γὰρ ἄνθρωπος ἀλόγου τιμιώτερος, τοσούτῳ μείζων ἐκείνης
αὕτη ἡ ἁμαρτία. τρίτος δὲ μετὰ τοῦτον, τὸ τῶν ἀδελφῶν καταφρονεῖν,
κἂν ἀγνῶτες ὄντες τυγχάνωσι. τέταρτος, τὸ τοὺς οἰκείους περιο-
ρᾶν. πέμπτος, ὅταν μὴ σώματος αὐτοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυ-
χῆς ἀπολλυμένης καταφρονῶμεν. ἕκτος ὅταν μὴ τῶν οἰκείων, ἀλλὰ
καὶ τῶν παίδων ἡμῖν διαφθειρομένων ὀλιγωρῶμεν. ἕβδομος, ὅταν
μηδὲ ἑτέρους τοὺς ἐπιμελουμένους ζητῶμεν. ὄγδοος, ὅταν καὶ ἀφ'
A ἑαυτῶν τοῦτο βουλομένους ποιεῖν κωλύωμεν, καὶ ἀπείργωμεν. ἔννατος,
ὅταν μὴ κωλύωμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ πολεμῶμεν, ὥστε εἰ ἐν τῷ
πρώτῳ, καὶ τῷ δευτέρῳ, καὶ τρίτῳ τῆς κακίας ταύτης βαθμῷ τοσαύ-
τη κόλασις ἕπεται, τῷ πάντας ἀναβεβηκότι τούτους, τούτῳ δὴ τῷ
ὑμετέρῳ, πόσον εἶναι πῦρ ἐννάτῳ μετ' ἐκεῖνον τυγχάνοντι; μᾶλ-
λον δὲ οὐκ ἔννατον μόνον, οὐδὲ δέκατον, ἀλλὰ καὶ ἑνδέκατον οὐκ ἄν τις
ἁμάρτοι τοῦτον προσειπών. τί δή ποτε; ὅτι οὐ τῇ φύσει πολλῷ μεῖζον
B τὸ ἁμάρτημα τῶν προεληλυθότων ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ χρό-
νου χαλεπώτερον. τί δὲ τοῦτό ἐστι τὸ ἀπὸ τοῦ χρόνου; ὅτι τὰ αὐτὰ ἁμαρ-
τάνουσιν ἡμῖν νῦν τοῖς ἐν τῷ νόμῳ οὐ τὰ αὐτὰ κείσεται βασανιστή-
ρια, ἀλλὰ πολλῷ χαλεπώτερα, ὅσῳ καὶ μείζονος ἀπελαύσαμεν
δωρεᾶς, καὶ τελεωτέρας διδασκαλίας μετέσχομεν, καὶ πλείονι τε-
τιμήμεθα τιμῇ. ὅταν οὖν καὶ τῇ φύσει, καὶ τῷ χρόνῳ σφοδρὸν οὕτω
τὸ ἁμάρτημα γένηται τοῦτο, ἐννόησον, ὅσην οἴσει τὴν φλόγα ἐπὶ τὴν
C τῶν τολμώντων αὐτὸ κεφαλήν· καὶ ὅτι οὐχ ἁπλῶς ταῦτα συλλο-
γίζομαι, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἐπιδείξω τοῦτο συμβάν· ἵν'
εἰδῆτε, ὅτι κἂν τὰ ἡμέτερα ἡμῖν ἅπαντα ᾖ διωκημένα, τῆς γοῦν τῆς
παίδων ἀμελοῦντες σωτηρίας, τὴν ἐσχάτην τίσομεν δίκην, ἐρῶ δὲ
ὑμῖν τινα λόγον οὐκ ἐμὸν, ἀλλ' ἐν ταῖς θείαις κείμενον γραφαῖς.
ἱερεύς τις ἦν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, μέτριος ἄνθρωπος καὶ ἐπιεικής.
Ἠλεὶ τούτῳ ὄνομα ἦν. οὗτος ὁ Ἠλεὶ γίνεται δύο παίδων πατήρ· καὶ
D ὁρῶν αὐτοὺς ἐπὶ κακίαν βαδίζοντας, οὐ κατεῖχεν, οὐδὲ ἐκώλυε·
μᾶλλον δὲ κατεῖχε μὲν, καὶ ἐκώλυε, οὐ μετὰ πάσης δὲ τοῦτο ἐποίει
σπουδῆς. τὰ ἐγκλήματα δὲ τῶν παίδων τούτων ἦν, πορνεία τε καὶ γα-
στριμαργία. ἤσθιον γάρ, φησι, πρὸ τοῦ καθαγιασθῆναι τὰ κρέα
τὰ ἱερὰ, καὶ τὴν θυσίαν ἀνενεχθῆναι τῷ Θεῷ. ταῦτα δὲ ἀκούων ὁ πα-
τὴρ τιμωρίαν μὲν οὐκ ἐπέθηκε, λόγῳ δὲ καὶ παραινέσει ἐπειρᾶτο
τῆς πονηρίας ταύτης ἀπάγειν αὐτοὺς, καὶ τοιαῦτα συνεχῶς πρὸς
E αὐτοὺς ἔλεγε ῥήματα· μὴ τέκνα, μὴ ποιεῖτε οὕτως, οὐκ ἀγα-
θὴ ἡ ἀκοὴ, ἣν ἐγὼ ἀκούω περὶ ὑμῶν τοῦ ποιεῖν τὸν λαὸν μὴ λα-
τρεύειν τῷ Κυρίῳ. ἐὰν ἁμαρτὼν ἁμάρτῃ ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, προσ-
εύξονται περὶ αὐτοῦ πρὸς Κύριον· ἐὰν δὲ τῷ Κυρίῳ ἁμάρτῃ
ἄνθρωπος, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ; καίτοι πολλὴ ἡ τῶν ῥη-
μάτων βαρύτης, καὶ ἐντροπὴ, καὶ τὸν νοῦν ἔχοντα ἱκανὴ ἀνα-
κτήσασθαι. τότε γὰρ ἁμάρτημα ἐπῆρε, καὶ φοβερὸν ἔδειξε,
τήν τε ἐπικειμένην δίκην ἀφόρητον ἀπέφηνε, καὶ φρικτήν.
ἀλλ'

ἀλλ᾽ ὅμως ἐπειδὴ μὴ πᾶν ὅσον ἐχρῆν ἐπεδείξατο, καὶ αὐτὸς μετ᾽ ἐκείνων ἀπώλετο. καὶ γὰρ ἀπειλὰς προσθεῖναι ἐχρῆν, καὶ ἐξ ὄψεως ποιῆσαι τῆς ἑαυτοῦ, καὶ μάστιγας ἐπιθεῖναι, καὶ βαρύτερον πολλῷ γενέσθαι, καὶ χαλεπώτερον. ἐπειδὴ οὖν τούτων οὐδὲν ἐποίησεν, ἑαυτῷ τε κἀκείνοις ἐξεπολέμωσε τὸν Θεὸν, καὶ φεισάμενος αὐτοῦ τῶν παίδων ἀκαίρως, μετὰ τῆς παίδων καὶ τὴν ἑαυτοῦ προσαπώλεσε σωτηρίαν. ἄκουσον γοῦν τί φησι πρὸς αὐτὸν ὁ Θεὸς, μᾶλλον δὲ πρὸς αὐτὸν μὲν οὐκέτι· οὐδὲ γὰρ ἀποκρίσεως αὐτὸν ἄξιον ἔκρινεν εἶναι λοιπόν· ἀλλ᾽ ὥσπερ τινὰ οἰκέτην τὰ μέγιστα προσκεκρουκότα δι᾽ ἑτέρου ποιεῖ μαθεῖν τὰ καταληψόμενα αὐτὸν κακά. τοσαύτη ἦν ἡ τοῦ Θεοῦ τότε ὀργή. ἄκουσον γοῦν τί φησι πρὸς τὸν ἐκείνου μαθητὴν περὶ τοῦ διδασκάλου· καὶ γὰρ καὶ τῷ μαθητῇ, καὶ ἑτέρῳ προφήτῃ, καὶ πᾶσιν ὑπὲρ τῶν ἐκείνου μᾶλλον διελέγετο κακῶν, ἢ ἐκείνῳ. οὕτως αὐτὸν εἰς τέλος ἀπεστράφη. τί δὴ οὖν φησι τῷ Σαμουήλ; » Ἔγνω ὅτι κακολογοῦντες Θεὸν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐνουθέτει αὐτούς. καὶ οὐχ οὕτως. καὶ μὴν ἐνουθέτει, ἀλλ᾽ οὐδὲ νουθεσίαν εἶναι τοῦτό φησιν ὁ Θεός· οὕτως αὐτῆς κατέγνω, ἐπειδὴ τὸ σφοδρὸν οὐκ εἶχε, καὶ ἐπιτεταμένον. ὥστε κἂν προνοῶμεν τῶν παίδων, οὐδὲ πρόνοια τοῦτό ἐστιν, ὥσπερ οὖν οὐδ᾽ ἡ τοῦ Ἠλεὶ νουθεσία. εἰπὼν δὲ τὸ ἔγκλημα, καὶ » τὴν κόλασιν ἐπάγει μετὰ πολλῆς ὀργῆς. ὤμοσα γάρ φησι τῷ οἴ- » κῳ Ἠλεὶ, εἰ ἐξιλασθήσεται ἁμαρτία Ἠλεὶ ἢ ἐν θυμιάμασιν, ἢ ἐν θυ- » σίαις ἕως τοῦ αἰῶνος. εἶδες ἀγανάκτησιν ἐπιτεταμένην, καὶ ἀσύγγνωστον κόλασιν; πάντως αὐτόν φησιν ἀπολέσθαι χρή· καὶ οὐκ αὐτὸν μόνον οὐδὲ τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκίαν ἅπασαν μετ᾽ ἐκείνου. καὶ οὐδὲν ἔσται φάρμακον, ὃ τὴν πληγὴν ταύτην ἰάσεται. καί τοι πλὴν τῆς εἰς τοὺς παῖδας ῥᾳθυμίας, οὐδὲν ἕτερον εἶχεν ἐγκαλεῖν ὁ Θεὸς τῷ πρεσβύτῃ τότε ἐκείνῳ· ἀλλ᾽ ἦν ἅπαντα τὰ ἄλλα θαυμαστὸς, καὶ τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ πᾶσαν οὐκ ἐκ τῶν ἄλλων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπ᾽ αὐτῶν τῶν κατὰ τὴν συμφορὰν ταύτην ἐπισυμβάντων ἐστὶν ἰδεῖν. πρῶτον μὲν γὰρ ἐπειδὴ ταῦτα πάντα ἤκουσε, καὶ πρὸς ἐσχάτην τιμωρίαν ἥκοντα εἶδεν ἑαυτὸν, οὐκ ἀπεδυσπέτησεν, οὐκ ἐδυσχέρανεν. οὐκ εἶπέ τι τοιοῦτον, οἷον εἰκὸς τοὺς πολλούς. μὴ γὰρ ἐγὼ τῆς ἑτέρων κύριός εἰμι γνώμης; τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ὀφείλω δίκας· οἱ παῖδες δὲ ἡλικίαν ἔχουσι, καὶ αὐτοὶ ἂν εἶεν δίκαιοι κολάζεσθαι μόνοι, τούτων οὐδὲν οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐνενόησεν, ἀλλ᾽ ὥσπερ οἰκέτης εὐγνώμων, καὶ ἓν μόνον εἰδὼς τὰ παρὰ τοῦ δεσπότου εὐκόλως φέρειν, κἂν λυπηρὰ ὄντα τύχῃ, οὕτω τὰ πολλῆς γέμοντα φιλοσοφίας ἐφθέγξατο ῥήματα. κύριος γάρ φη- » σιν αὐτὸς, τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιήσει. καὶ οὐκ ἐντεῦθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρωθεν ἐστὶν αὐτοῦ ἀρετὴν κατιδεῖν. πολέμου γὰρ καταλαβόντος τοὺς Ἰουδαίους, ἐπειδή τις ἐλθὼν ἀπήγγειλε τὰς ἐν τῷ πολέμῳ συμφορὰς, καὶ πῶς οἱ παῖδες αὐτοῦ κατεκόπησαν αἰσχρῶς, καὶ ἐλεεινῶς ἐν τῇ μάχῃ· ταῦτα μὲν οὖν ἀκούων ἡσύχαζεν. ὡς δὲ προσέθηκεν ἐκεῖνος τῇ σφαγῇ ταύτῃ τῆς κιβωτοῦ τὴν ἁρπαγὴν τὴν ὑπὸ πολεμίων γενομένην, τότε δὴ σκοτωθεὶς ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ὁ γέρων, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ δίφρου εἰς τὰ ὀπίσω ἐχόμενα τῆς πύλης, καὶ συνετρίβη ὁ νῶτος αὐτοῦ, ὅτι πρεσβύτης ἦν, καὶ βαρὺς, καὶ ἔνδοξος, καὶ αὐτὸς ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ εἴκοσιν ἔτη. εἰ δὲ τὸν ἱερέα τὸν πρεσβύτην, τὸν ἔνδοξον, τὸν εἴκοσιν ἔτη προστάντα ἀλήπτως τοῦ τῶν Ἑβραίων γένους, τὸν ἐν χρόνοις πολιτευόμενον οὐ πολλὴν ἀπαιτοῦσιν ἀκρίβειαν, οὐδὲν τούτων ἴσχυσε παραιτήσασθαι· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τῶν παίδων οὐκ ἐπεμελήθη μετὰ ἀκριβείας σφόδρα, καὶ ἐλεεινῶς ἀπώλετο, καὶ τῆς ὀλιγωρίας ταύτης ἡ ἁμαρτία, καθάπερ κῦμα ἄγριον, καὶ μέγα πάντα ὑπερέσχεν ἐκεῖνα, καὶ τὰ κατορθώματα ἔκρυψεν ἅπαντα, τίς ἡμᾶς λήψεται δίκη τοὺς ἐν χρόνοις γενομένους πολλῷ μείζονα ἀπαιτοῦσι φιλοσοφίαν, καὶ τῆς ἀρετῆς ἀποδέοντας τῆς ἐκείνου, καὶ τῶν παίδων οὐ μόνον οὐ προϊσταμένους, ἀλλὰ καὶ τοῖς βουλομένοις τοῦτο ποιεῖν ἐπιβουλεύοντας καὶ πολεμοῦντας, καὶ βαρβάρου παντὸς χαλεπώτερον διὰ τὰ ἔκγονα προσκειμένους; ἡ μὲν γὰρ ἐκείνων ὠμότης μέχρι δουλείας, καὶ ἀναστατώσεως, καὶ ἀνδραποδισμοῦ τῆς πατρίδος, καὶ τῶν τοῦ σώματος ἔστηκε κακῶν· ὑμεῖς δὲ αὐτὴν καταδουλοῦτε τὴν ψυχὴν, καὶ καθάπερ τινὰ αἰχμάλωτον δήσαντες, οὕτω δαίμοσι πονηροῖς, καὶ ἀγρίοις, καὶ τοῖς ἐκείνων παραδίδοτε πάθεσιν· ὅταν γὰρ μήτε αὐτοὶ παραινῆτέ τι πνευματικὸν, μήτε ἑτέρους βουλομένους τοῦτο ποιεῖν ἀφῆτε, οὐδὲν ἕτερον ἢ τοῦτο ἐργάζεσθε. καὶ μή μοι λεγέτω τις ὅτι πολλοὶ μειζόνως τοῦ Ἠλεὶ τῶν οἰκείων ἀμελήσαντες παίδων, οὐδὲν ἔπαθον οἷον ὁ Ἠλεί. ἔπαθον μὲν γὰρ καὶ πολλοὶ πολλάκις καὶ χαλεπώτερα τούτων, καὶ διὰ ταύτην τὴν ἁμαρτίαν.

Verum quia non omnia quæcunque fuerant agenda, ut ea reſecarentur vitia, molitus eſt, & ipſe cum illis unà periit. Namque & minas ille addere debuerat, & à ſuo eos conſpectu amovere atque abdicare etiam & verberibus afficere, multóque illis gravius & durius inſtare. Quia igitur nihil horum egit, verborumque tantum monitis contentus fuit, & illis & ſibiipſi Deum adverſum, infeſtumque conſtituit: cumque improbè & intempeſtive filiis parceret, & ſuam ſimul & illorum ſalutem perdidit. Audi ergo quid dicat illi Deus, imò verò non jam illi: neque enim illum reſponſo dignum amplius judicavit; ſed tanquam famulum, à quo graviſſimè offenſus fuiſſet, mala, quæ ipſum oppreſſura erant, alterius opera docet. Audi denique quid ad diſcipulum de magiſtro locutus ſit Deus: quippe & diſcipulo, & Prophetæ alteri, & cunctis penitus ejus clades revelare & loqui, quàm illi, maluit, adeò illum ad extremum averſatus eſt. Quid ergo inquit Samuel? *Noverat quòd maledicerent filii ejus Deo, & non corripiebat eos:* (1.Reg.3,14.) certe corripuerat; ſed hanc Deus pro correptione non ſuſcipit: adeo illum quòd vehementia & invectione curvillet, reprehendit. Itaque etſi providentiam habeamus filiorum, non autem quantum neceſſe, id faciamus: profecto non ea providentia dicenda eſt, ſicut nec fuit illa correctio Heli. Cum vero crimen proſecutus fuiſſet, tum demum ingenti cum iracundia cruciarum adjecit: *Juravi enim*, inquit, *domui Heli, ſi peccatum iſtud de domo Heli expiabitur, ſive incenſo, ſive ſacrificiis uſque in æternum.* Vidiſtine ingentem indignationem: cruciatumque vehementiſſimum, & omnino ſpe veniæ excluſum? Prorſus, inquit, illum perire neceſſe eſt, nec ipſum modo vel ejus filios; verum cum illo domum quoque univerſam, nullumque medicamentum erit, quod vulnus iſtud curare poſſit: quanquam ſeni illi præter filiorum neglectionem, nihil, quod crimini daret, habuit Deus. Erat enim admirandus in cæteris, ejuſque philoſophiam omnem, cùm ex aliis locis intueri licet, tum ex ipſa quoque calamitate caſuum ſuorum. Primum enim cum iſta omnia audiſſet, ſeque ad ſupremum cruciatum perveniſſe conſpiceret, non acerbe, non graviter, non indignanter tulit. Non dixit tale quid, quale plurimi: num enim ego dominus ſum aliorum voluntatis? Peccatorum meorum pœnas perſolvere debeo. Filii ætatem habent, ipſique ſoli merentur cruciari. Nihil omnino horum dixit, ne cogitavit quidem: cæterum ut ſervus fidelis & gratus, & qui unum tantum ſibi obſervandum novit, ut quæque dominus ſuus ei intulerit æquanimiter & faciliter ferat, quantumlibet illa triſtia & acerba ſint, ita pleniſſima philoſophiæ verba edidit: *Dominus enim*, inquit, *ipſe: quod gratum eſt in conſpectu ſuo faciet.* (1.Reg.3,18.) Non ſolum autem ex loco iſto; verum ex alio quoq; virtus ejus animadverti poteſt: nam cum bello finitimorum laceſſerentur Judæi profectúſq; ad illum quidam belli clades annunciaſſet, utque turpiter & miſerabiliter illius liberi in ea dimicatione cortuiſſent, hactenus quidem agebat quietem: verum cum ille tantæ huic cladi arcam Dei direptam ab hoſtibus fuiſſe adjeciſſet, tum vero præ mœroris magnitudine obtenebratus ſenior, cecidit de ſella retro juxta januam, & contritum eſt dorſum ejus. Senex enim erat & grandævus, & honorabilis, & ipſe judicavit Iſrael viginti annis. Quod ſi ſacerdotem ſenem, qui ſine querela genus Hebræorum rexerat, qui eis temporibus converſatus eſt, quæ non magnam vitæ diligentiam requirebant, nihil excuſare potuit, quo minus, quia illi cura non fuerat & diligentiſſima & vehemens ſalutis liberorum, & miſere & infeliciter periret, contemptuſque illius ſcelus inſtar fluctus tetri & ingentis, virtutes ejus cunctas tranſilivit, univerſáque recte facta ſua magnitudine operuit: qua tandem nos animadverſione puniemur, qui & eo tempore nati ſumus, quo longe major à nobis philoſophiæ fructus poſtulatur, & ſenis hujus virtute non parum inferiores ſumus: quippe qui non tantum ipſi liberos noſtros non moderamur, neque ad virtutem dirigimus; verum eos quoque, qui id facere voluerint, & inſidiis appetimus, & hoſtium vice oppugnamus, barbariſque omnibus immaniores erga natos noſtros ſumus? Illorum enim atrocitas & feritas uſque ad ſervitium duntaxat, & captivitatem, & vaſtitatem patriæ, corporiſque incommoda & mala ſævit: vos autem ipſum animum in ſervitutem abducitis, & veluti captivum quendam vincientes, ita demum nequiſſimis & ferociſſimis dæmonibus traditis, eorumque libidinibus & ludibriis exponitis: cum enim neque ipſi aliquid, quod ad ſpiritum pertineat, monetis, neque alios id facere permittitis, nihil aliud profecto agitis. Nec id mihi modo aliquis objiciat, quòd plerique circa filiorum curam longe quàm Heli negligentiores, nihil tale perpeſſi ſunt, quale Heli. Multi enim ſæpenumero multa ob id facinus acerbiora paſſi ſunt, & diriora.

Nam unde acerbæ & intempeſtivæ mortes, unde morbi perpetui, atque graviſſimi plerumque nobis, & liberis noſtris inferuntur? unde damnis & incommodis afficimur; unde caſus varios, unde calumnias, unde mala innumera quotidie perpetimur? Nónne, quòd filios noſtros malos aſpicimus, & eos emendare negligimus? Atque quòd iſta inanis conjectura non ſit, ſatis quidem ſenis hujus caſus & eventus confirmare nos poterat: cæterum ego dictum ex noſtris cujuſdam ſapientis viri de hac re lo-
Eccl.16,1. quar. Cum enim is de filiis diſſereret, ita ferè inquit: *Ne læteris in filiis impiis, & niſi fuerit in illis Dei timor, ne confidas illorum vitæ: ingemiſces enim acerbo luctu, & confeſtim illorum ſcies conſummationem.* Plurimi igitur, ut dixi, ejuſmodi multa perpeſſi ſunt. Sin vero aliqui effugere fortaſſe viſi ſunt, illi non in finem penitus; ſed in capitis ſui malum effugerunt: acerbiores enim ac longe diriores cum exceſſerint è vita, pœnas luent. Cur autem, inquies, non hic potiſſimum omnes, qui ſunt ejuſmodi, ſuppliciis afficiuntur? *Quia profectò Deus diem ſtatuit, in qua judica-*
Act.17,31. *turus eſt orbem univerſum*, hæc autem dies nondum adeſt. Præterea ſi iſtud fieret, jam diu abſumptum defeciſſet, ac præreptum fuiſſet omne mortalium genus: cæterum uti ne iſtud contingat, neu plurimi ex dilatione ac tarditate judicii pigriores fiant, aſſumit quoſdam interim Deus peccatis obnoxios, eóſq; hic pœnis excrucians, per illos admonet reliquos, quænam ipſos quantaq; ſupplicia maneant: utq; addiſcant, quòd etſi hac in vita nulla animadverſione plectantur, poſt ejus tamen exceſſum punientur, & quidem longe gravius ac durius. Neque enim quòd Prophetas nunc non mittit Deus, per quos pœnam peccantibus denunciet ut Heli tempore, idcirco deſides eſſe & ſtolidi debemus. Non enim Prophetarū hoc tempus eſt, imò vero eos nunc quoq; mittere non deſinit. Unde autem id nobis conſtat? *Habent*, inquit
Luc.16,30. *Moſem & Prophetas.* Ea quippe, quæ ad illius temporis viros dicta ſunt, ad nos quoq; dici ſimiliter manifeſtum eſt: nec modo Heli; ſed omnibus prorſus eadem peccantibus, per illum perq; illius clades intentans loquitur Deus. Nec enim perſonas accipit, ut qui minora peccantem cum domo tota funditus evertit & delevit, is eos, qui longe majora & graviora deliquerint, impunitos eſſe permittat.

CAP IV. *Studium vehè educandi liberos eſt à Deo.*

Nec id quidem dicere poſſumus, quòd non illi ſumma ſit hujus rei ratio & cura: ſummum enim optime educandorum liberorum ſtudium inducit, adeóque ingens ejus rei deſiderium naturæ præterea inſeruit, ut veluti neceſſitatem quandam inevitabilem providentiæ & curæ habendæ filiorum parentibus conſtituiſſe videatur. Leges item poſtmodum intulit de cura pro liberis gerenda. Nam cum dies feſtos agi ſtatueret, filiis ſuis ejuſce celebrationis rationes & cauſas ut aperirent, imperavit. Deniq;
Exo.13,14. cum de Paſcha loqueretur, adjecit: *Et annunciabis filio tuo in die illa dicens: Idcirco fecit Deus mihi hæc, cum exirem de Ægypto.* Quod it idem facit tempore legis Moſaicæ. Cum enim de primogenitis præcepta edidiſſet, rurſus adjecit: *Si poſt hæc interrogaverit te filius tuus, dicens: Quid hoc eſt? dic ad eum: Quia in manu valida eduxit nos Dominus de Ægypto ex jugo ſervitutis.* Cum vero obduraretur Pharao, nec dimitteret nos, occidit omne primogenitum in terra Ægypti, à primogenitis hominum uſque ad primogenita jumentorum: idcirco ego immolo Domino omne maſculinum adaperiens vulvam. Atque per omnia ut illos ad Dei notitiam adducant, monet & jubet. Sed & ipſis quoque filiis plurima de his, qui ſe genuerunt, officioſiſſime tractandis imperat, eos quidem, qui parentes foverint, atque omnibus benevolentiæ officiis proſecuti fuerint, honorans: reliquos vero, quique fuerint ingrati, ſuppliciis afficiens. Hac autem rurſus ratione chariores illos ac jucundiores parentibus facit. Nam ſi quis cujuſquam nos conſtitueret dominos, honore iſto ſummam nobis neceſſitatē videretur imponere, ne illū negligeremus: etſi enim nihil aliud, certe vel id nos exorare poſſet, quòd illius omnia noſtris in manibus conſtituta eſſent, nec ita nobis crediti ſalutem facile prodere ſuſtineremus. Cum vero præterea Deus unà iraſcantur, ampliuſq; quàm hi, qui injuriis & contumeliis fuerint affecti, indignetur, graviſſimóſque cruciatus addat, hinc quoq; uberiorem parentum in filios amorem elicit. Tertium vero deinceps à natura ipſa neceſſitudinis & charitatis vinculum adjunxit: ſin autem ita mavis, primum: Nam ne illius de educandis liberis monita patres aſpernarentur, naturalem addidit neceſſitatem. Ne autem illa ipſa naturæ neceſſitudo filiorum tandem injuriis offenſa imbecillior fieret, aut deflueret, aut rumperetur, inobedientes liberos & ipſe per ſeipſum punit, & patribus coërcendes puniendóſque permiſit: ſicque eos ſumma cura parentum ditioni ſubjiciens prorſus ne ab illis negligerentur, effecit. Non autem hinc ſolum; verum alia quoq, quarta ratione ſumma nos illis cura diligentiáq; conjunxit. Non modo enim malos atq; ingratos erga parentes liberos pœna afficit, bonóſque ac benevolos ſuſcipit; verum in ipſis quoque parentibus identidem facit, liberorum quidem negligentes diriſſimè puniens:

A πόθεν γὰρ ἄωροι θάνατοι; πόθεν νόσοι χαλεπαὶ, καὶ συνεχεῖς, καὶ ὑμῖν, καὶ τοῖς παισὶν αὐτοῖς; πόθεν ζημίαι, πόθεν περιστάσεις; πόθεν ἐπήρειαι; πόθεν τὰ μυρία κακά; οὐκ ἐκ τοῦ μοχθηροὺς οὕτως τοὺς παῖδας περιορᾷν; καὶ ὅτι οὐ στοχασμὸς τοῦτό ἐστιν, ἱκανὰ μὲν καὶ τὰ τοῦ πρεσβύτου πιστώσασθαι πάθη. ἐγὼ δὲ ὑμῖν καὶ λόγον ὑπὲρ τούτων ἐρῶ σοφοῦ τινος ἀνδρὸς τῶν παρ᾽ ἡμῖν. περὶ γὰρ παίδων οὗτος διαλεγόμενος, οὕτω πώς φησι. μὴ εὐφραίνου ἐπὶ υἱοῖς ἀσεβοῦ-
B σιν. εἰ μή ἐστι φόβος μετ᾽ αὐτῶν Θεοῦ, μὴ ἐμπιστεύσῃς τῇ ζωῇ αὐτῶν. στενάξεις γὰρ πένθει ἀώρῳ, καὶ ἐξάπινα αὐτῶν συντέλειαν γνώσῃ. πολλοὶ μὲν οὖν, ὅπερ ἔφην, πολλὰ τοιαῦτα πεπόνθασιν· εἰ δέ τινες καὶ διέφυγον, ἀλλ᾽ ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς· πικροτέραν γὰρ ἀπελθόντες ἐκεῖ δώσουσι δίκην. τίνος γὰρ ἕνεκεν, φησιν, οὐκ ἐνταῦθα πάντες κολάζονται; ὅτι ὥρισεν ἡμέραν ὁ Θεὸς, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην· αὕτη δὲ οὔπω πάρεστιν
C ἡ ἡμέρα. καὶ ἄλλως δὲ τοῦτο εἰ ἐγίνετο, προανάλωτο ἂν καὶ προανήρπαστο ἡμῶν ἅπαν τὸ γένος· ἀλλ᾽ ἵνα μήτε τοῦτο συμβῇ, μήτε ῥᾳθυμότεροι πολλοὶ γίνωνται τῇ μελλήσει τῆς κρίσεως, λαμβάνων τινὰς ὑπευθύνους ἁμαρτήμασιν ὁ Θεὸς, καὶ κολάζων ἐνταῦθα διδάσκει τοὺς λοιποὺς δι᾽ ἐκείνων, τὰ μέτρα τῶν κειμένων αὐτοῖς τιμωριῶν, ἵνα πιστωθῶσιν ὅτι κἂν ἐνταῦθα μὴ δῶσι δίκην, ἀπελθόντες ἐκεῖ δώσουσι πάντως χαλεπωτέραν. μὴ γὰρ ἐπειδὴ προ-
D φήτην οὐ πέμπει νῦν, οὐδὲ προαγορεύοντα τὴν τιμωρίαν, καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἠλεὶ, διὰ ταῦτα ἀναισθητῶμεν. οὐ γάρ ἐστι προφητῶν καιρὸς, μᾶλλον δὲ πέμπει καὶ νῦν. πόθεν δὲ ἡμῖν τοῦτο δῆλον; ἔχουσί, φησι, Μωϋσέα καὶ τοὺς προφήτας. τὰ γὰρ πρὸς ἐκείνους εἰρημένα, οὐχ ἧττον καὶ πρὸς ἡμᾶς εἴρηται. καὶ οὐχὶ τῷ Ἠλεὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς τὰ αὐτὰ ἁμαρτάνουσιν ἐκείνῳ, δι᾽ ἐκείνου, καὶ τῶν ἐκείνου διαλέγεται παθῶν. οὐδὲ γάρ ἐστι προσωπολήπτης ὁ Θεὸς, οὐδὲ ὁ τοῦ ἐ-
E λάττονα ἁμαρτήματα οὕτω πανοικὶ ἀνατρέψας, τοὺς χαλεπώτερα πεπλημμεληκότας ἀτιμωρήτους ἀφήσει.

Καὶ γὰρ οὐδὲ τοῦτό ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι οὐ πολὺς αὐτῷ τοῦ πράγματος ὁ λόγος. πολλὴν γὰρ ὑπὲρ τῆς τῶν παίδων ἀνατροφῆς ποιεῖται σπουδήν· ἐπιθυμίαν γὰρ τοσαύτην τῇ φύσει διὰ τοῦτο ἐνέσπειρεν, ἵνα ὥσπερ εἰς ἀνάγκην τινὰ ἄφυκτον τῆς περὶ τὰ τεχθέντα προνοίας καταστήσῃ τοὺς φυτευσαμένους αὐτῶν. νόμους τε εἰσήνεγκεν ὕστερον ὑπὲρ τῆς τούτων ἐπιμελείας διαλεγόμενος ἡμῖν. καὶ ἑορτὰς δὲ
A θεὶς, κελεύει τὰ παιδία αὐτῶν διδάσκειν τὴν ὑπόθεσιν. περὶ γὰρ τοῦ Πάσχα διαλεχθεὶς ἐπήγαγε· καὶ ἀπαγγελεῖς τῷ υἱῷ σου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγων· διὰ τοῦτο ἐποίησεν ὁ Θεός μοι, ὡς ἐξεπορευόμην ἐξ Αἰγύπτου. καὶ ἐπὶ τοῦ νόμου δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ. περὶ γὰρ τῶν πρωτοτόκων εἰπὼν προστίθησι πάλιν· ἐὰν δὲ ἐρωτήσῃ σε ὁ υἱός σου μετὰ ταῦτα λέγων, τί τοῦτο; ἐρεῖς πρὸς αὐτόν· ὅτι ἐν χειρὶ κραταιᾷ ἐξήγαγεν ἡμᾶς κύριος ἐξ Αἰγύπτου ἐξ οἴκου δουλείας. ἡνίκα δὲ
B ἐσκλήρυνε Φαραὼ ἐξαποστεῖλαι ἡμᾶς, ἀπέκτεινε πᾶν πρωτότοκον ἐν γῇ Αἰγύπτου ἀπὸ πρωτοτόκων ἀνθρώπων ἕως πρωτοτόκων κτηνῶν. διὰ τοῦτο ἐγὼ θύω κυρίῳ πᾶν διανοῖγον μήτραν ἀρσενικόν· διὰ πάντων εἰς θεογνωσίαν κελεύων ἄγειν αὐτούς. καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς παιδίοις πολλὰ περὶ τῶν γεγεννηκότων αὐτοὺς διατάττεται, τοὺς μὲν εὐνοϊκῶς διακειμένους τιμῶν, κολάζων δὲ τοὺς ἀγνώμονας, καὶ ταύτῃ πάλιν αὐτοὺς ποθεινοτέρους τοῖς φυτευσαμένοις ποιῶν. ὅταν γὰρ
C τινος ποιήσῃ ἡμᾶς κυρίους, μεγίστην ἡμῖν ἀνάγκην τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ προνοίας ἐπιτίθησι τῇ τιμῇ. καὶ γὰρ εἰ μηδὲν ἕτερον, τοῦτο γοῦν ἡμᾶς δυσωπῆσαι ἱκανὸν, τὸ πάντα τὰ ἐκείνου ἐν ταῖς ἡμετέραις κεῖσθαι χερσὶ, καὶ οὐκ ἂν ἀνασχοίμεθα προδοῦναι ταχέως τὸν οὕτως ἐμπιστευθέντα ἡμῖν· ὅταν δὲ μετὰ τοῦτο, καὶ συνοργίζηται, καὶ ἀγανακτῇ πλέον τῶν ὑβρισμένων αὐτῶν, καὶ χαλεπὸς γίνηται τιμωρὸς, καὶ ταύτῃ πολὺ πλείονα ἐφέλκεται. ὅπερ οὖν ἐποίησε καὶ ὁ Θεός. πρὸς τούτοις, καὶ τὸν ἀπὸ
D τῆς φύσεως τρίτον ἐπήγαγε δεσμόν· εἰ δὲ βούλει, πρῶτον. καὶ ἵνα μὲν τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ μὴ καταφρονῶσιν οἱ πατέρες, κελευόμενοι τρέφειν τοὺς παῖδας, τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἐπέθηκεν ἀνάγκην. ἵνα δὲ μή ποτε ὑπὸ τῆς τῶν παίδων ὕβρεως ἀσθενεστέρα γινομένη, αὕτη διαῤῥήγνυται, τήν τε παρ᾽ αὐτοῦ καὶ τὴν παρ᾽ αὐτῶν τῶν γεγεννησαμένων ἐπετείχισε τιμωρίαν, καὶ τούτους μετὰ ἀκριβείας ὑποτάσσων πολλῆς κἀκείνων ταύτῃ διεγείρων τὸν πόθον. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρῳ
E τετάρτῳ τρόπῳ σφοδρῶς ἡμᾶς, καὶ μετὰ ἀκριβείας αὐτοῖς συνέδησεν. οὐ γὰρ τοὺς παῖδας μόνον κακοὺς μὲν ὄντας περὶ τοὺς γεγεννηκότας κολάζει, γινομένους δὲ ἀγαθοὺς ἀποδέχεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πατέρων τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο ποιεῖ, κολάζων μὲν πικρῶς τοὺς ἀμελοῦντας αὐτῶν·

αὐτῶν· τιμῶν δὲ καὶ ἐπαινῶν τοὺς ἐπιμελουμένους. καὶ γὰρ τὸν πρεσβύτην τοῦτον, καίτοι τἄλλα ὄντα λαμπρὸν, ἀπὸ ταύτης τῆς ὀλιγωρίας ἐτιμωρήσατο μόνης, καὶ τὸν πατριάρχην δὲ τῶν ἄλλων οὐχ ἧττον ἀπὸ ταύτης ἐτίμησε τῆς προνοίας. λέγων γὰρ τὰς πολλὰς, καὶ μεγάλας δωρεὰς ἐκείνας, ἃς ὑπέσχετο δώσειν αὐτῷ, καὶ τὴν αἰτίαν τιθεὶς, ταύτην εἶπεν· ᾔδειν γάρ φησιν, ὅτι συντάξει Ἀβραὰμ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, καὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ μετ᾽ αὐτὸν, καὶ φυλάξουσι τὰς ὁδοὺς Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποιεῖν δικαιοσύνην, καὶ κρίσιν. ταῦτα δέ μοι εἴρηται νῦν, ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐκ οἶδε πρᾴως ὁ Θεὸς ἀμελουμένων τῶν οὕτω περισπουδάστων αὐτῷ. οὐδὲ γάρ ἐστι τοῦ αὐτοῦ τοσαῦτα μὲν ὑπὲρ τῆς τούτων πραγματεύεσθαι σωτηρίας, καταφρονουμένων δὲ αὐτῶν τούτων παρορᾶν. οὐ τοίνυν περιόψεται, ἀλλὰ καὶ ἀγανακτήσει, καὶ ὀργιεῖται σφοδρῶς, καθάπερ ἀποδέδεικται διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος παραινεῖ συνεχῶς λέγων· οἱ πατέρες ἐκτρέφετε τὰ τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου. εἰ γὰρ ἡμεῖς ἀγρυπνεῖν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν κελευόμεθα ὡς λόγον ἀποδώσοντες, πολλῷ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὁ γεννησάμενος, ὁ θρεψάμενος, ὁ συνοικοῦντα ἔχων διαπαντός. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων οὐκ ἔστι καταφυγεῖν εἰς ἀπολογίαν, καὶ συγγνώμην, οὕτως οὐδὲ ὑπὲρ τῶν τοῖς παισὶν ἁμαρτανομένων. καὶ τοῦτο πάλιν ὁ μακάριος Παῦλος κατέστησε φανερόν. νομοθετῶν γὰρ ὁποίους τινὰς εἶναι χρὴ τοὺς ἐπὶ τὴν τῶν ἄλλων ἐρχομένους ἀρχὴν, μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν ἀναγκαίως αὐτοῖς ὀφειλόντων προσεῖναι, καὶ τὴν τῶν παίδων ἐπιμέλειαν ἀπαιτεῖ, ὡς οὐκ οὔσης ἡμῖν συγγνώμης διαστραφέντων ἐκείνων, καὶ μάλα εἰκότως. εἰ μὲν γὰρ ἐκ φύσεως ἡ κακία τοῖς ἀνθρώποις προσῆν, εἰκότως ἄν τις πρὸς ἀπολογίαν ἀπέφυγε. ἐπειδὴ δὲ ἐκ προαιρέσεως καὶ φαῦλοι γινόμεθα, καὶ σπουδαῖοι, τίνα ἂν λόγον ἔχῃ εὐπρόσωπον εἰπεῖν ὁ τὸν μάλιστα πάντων ποθούμενον διαστραφῆναι, καὶ γενέσθαι πονηρὸν ἀφείς; ὅτι οὐκ ἐβούλετο ποιῆσαι χρηστόν; ἀλλ᾽ οὐδεὶς ἂν τοῦτο εἴποι πατήρ. ἡ γὰρ φύσις ἐφέστηκε πρὸς τοῦτο διεγείρουσα συνεχῶς. ἀλλ᾽ οὐκ ἠδύνατο. ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῦτο. καὶ γὰρ τὸ ἁπαλὸν ὄντα ἔτι λαβεῖν, καὶ τὸ πρῶτον, καὶ μόνον τὴν ἐξουσίαν ἐγχειρισθῆναι τὴν ἐκείνου, καὶ τὸ διαπαντὸς ἔχειν ἔνδον, ῥᾳδίαν αὐτῷ, καὶ σφόδρα εὔκολον ποιεῖ τὴν προστασίαν, ὥστε οὐδαμόθεν τὴν διαστροφὴν γίνεσθαι τῶν παίδων, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς περὶ τὰ βιωτικὰ μανίας· τὸ γὰρ πρὸς ἐκεῖνα μόνον ἀποβλέπειν, καὶ μηδὲν τούτων ἐθέλειν προτιμᾶν, καὶ τῶν παίδων μετὰ τῆς αὐτῶν ψυχῆς ἀναγκάζονται ἀμελεῖν. τούτους ἐγὼ τοὺς πατέρας· καὶ μή τις θυμοῦ τὸ λεγόμενον εἶναι νομιζέτω· καὶ αὐτῶν τῶν παιδοκτόνων χείρους εἶναι φαίην ἄν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς διιστῶσιν· οὗτοι δὲ ταύτην μετ᾽ ἐκείνου φέροντες εἰς τὴν τῆς γεέννης ἐκβάλλουσι πυράν. κἀκεῖνον μὲν ἀνάγκη τὸν θάνατον καὶ παρὰ τῆς φύσεως δέξασθαι πάντως· τοῦτον δὲ ἐνῆν καὶ διαφυγεῖν, εἰ μὴ ἡ τῶν πατέρων αὐτὸν ἐπήγαγε ῥᾳθυμία. πρὸς τούτοις, τὴν μὲν τοῦ σώματος τελευτὴν ἀνάστασις ἐπελθοῦσα, ταχέως ἀφανίσαι δυνήσεται· τὴν δὲ τῆς ψυχῆς ἀπώλειαν, οὐδὲν ἔτι παραμυθήσεται. οὐ γὰρ σωτηρία αὐτὴν διαδέξεται λοιπὸν, ἀλλ᾽ ἀθάνατα ἀνάγκη κολάζεσθαι. ὥστε οὐκ ἀπεικότως τῶν παιδοκτόνων τοὺς τοιούτους πατέρας χείρους ἂν εἴποιμεν εἶναι. οὐδὲ γάρ ἐστιν οὕτω δεινὸν ἀκονῆσαι ξίφος, καὶ δεξιὰν ὁπλίσαι, καὶ εἰς αὐτὸν τοῦ παιδὸς βαπτίσαι τὸν λαιμὸν, ὡς τὸ ψυχὴν ἀπολέσαι, καὶ διαφθεῖραι. ταύτης γὰρ ἡμῖν ἴσον οὐδέν.

eos vero qui ſtudioſius illorum curam gerunt, collaudans, ſummiſque honoribus afficiens. Namque ſenem iſtum, tametſi aliàs illuſtrem ac virtute ſingulari præditum, ex hujuſmodi tamen negligentia punivit. Patriarcham vero cum ex virtutibus reliquis, tum ex hac inprimis diligentia & cura laudavit atque honoravit. Cum enim dona illa plurima & maxima perſequeretur, quæ ſe illi daturum pollicebatur, cauſam quoque adjecit, & dixit: *Novi enim*, inquit, *quod conſtituet Abraham filiis ſuis, & domui ſuæ poſt eum, & obſervabunt vias Domini Dei, ut faciant juſtitiam & judicium.* Iſta nunc à me ideo commemorata ſunt, ut oſtenderem, quàm non ſit æquanimiter laturus Deus, ſi eos negligentius tractemus, qui tantæ ipſi curæ ſunt. Neq; enim ejuſdem eſt, ut liberi ſalvi fiant, tanta moliri, atque ſi illi negligantur, ita non commoveri. Non itaq; filios negligi permittet, verum ut ex rebus ipſis declaratum eſt, indignabitur, & vehementiſſimo furore concitabitur. Quocirca beatus Paulus jugiter admonet, dicens: *Patres, educate filios veſtros in diſciplina, & correptione Domini. Si enim noſipſi quoque vigilare jubemur, tanquam pro animabus illorum rationem reddituri*, id profecto multo magis pater, qui genuit, qui educavit, qui cum illo domi ſemper converſatur. Ut enim in ſuis propriis delictis non valet quiſq; ſe ad excuſationis remedia conferre, ita ne in his quidem, quæ filii deliquerint. Idque rurſus beati Pauli probatur teſtimonio. Cum enim ille ſanciret cujuſmodi eſſe deberent, qui ad aliorum magiſterium & regimen aſſumerentur, inter cætera, quæ illis ineſſe neceſſario debere teſtatus eſt, etiam filiorum curam & diligentiam annumerat, quaſi nulla jam reliqua ſit veniæ ſpes, ſi perverſi illi fuerint. Et nimirum id quidem convenienter. Nam ſi à natura ipſa vitia homines haurirent & acciperent, poſſet aliquis excuſationis ſe velamine obtegere: quoniam vero ſponte atque ex propoſito & probi & improbi efficimur, quam tandem ille probabilē excuſationem poterit obtendere, qui quem omnium maxime diligit, & charum habet, perverti & nequiſſimum ac perditiſſimum fieri permittit? an quod noluerit eum probum reddere? ecquis ex patribus unquam hoc dixerit, cum ex naturali affectu jugiter ad profectum liberorum avidiſſimè expetendum excitetur? an vero, quod non potuerit? nihil eſt, quod illi minus conceſſerim. Nam quòd eum tenerum acceperit, primuſque ac ſolus omnem ejuſce inſtruendi facultatem nactus ſit, ſempérque domi ſecum continuerit: & belliſſime illum, & facillime imbuere ac moderari potuit. Itaque nulla alia ex ratione perverſi ut fiant liberi contingit, niſi quòd eorum patres circa vitæ præſentis commoda æquo amplius incumbunt, &, ferè dixerim, inſaniunt. Cum enim illa ſolummodo inquirunt, nihilque illis præferendum cenſent, & ſuam pariter, & liberorum animam negligere coguntur. Hos ego patres (quod nemo tamen me commotius dicere, quàm verius exiſtimet) parricidis ipſis immaniores, ſceleratioréſque dixerim. Illi enim corpus ab anima ſeparant, iſti & animam & corpus æternis ignibus tradunt. Atque is quidem qui corpore occiditur, neceſſario naturali lege, etiamſi necatus non fuiſſet, moreretur: hic vero ſempiternam mortem vitare potuiſſet, niſi hanc illi paterna negligentia conſciviſſet. Præterea corporis mortem ſuperveniens protinus reſurrectionis gloria delere poterit facillime: animæ vero interitum nihil ſolari poterit, cum ipſi nulla jam ſit reliqua ſalutis ſpes; verum immortales cruciatus luere cogatur. Itaq; non injuria parentes ejuſmodi deteriores parricidis eſſe diximus. Non enim ita crudele facinus videtur, gladium acuere, & armare dexteram, atq; in ipſum filii guttur immergere, ut animam perimere, atq; corrumpere: nihil enim huic ad honorem & dignitatem ſimile habemus.

Gen. 18, 19.
Eph. 6, 4.
1. Tim. 3, 4.

Τί οὖν; πόλιν οἰκοῦντα, καὶ οἰκίαν καὶ γυναῖκα ἔχοντα οὐκ ἔνι σωθῆναί φησι; μάλιστα μὲν οὐχ εἷς σωτηρίας τρόπος, ἀλλὰ πολλοὶ, καὶ διάφοροι. καὶ τοῦτο λέγει μὲν ἀορίστως ὁ Χριστὸς, πολλὰς εἶναι μονὰς ἀποφαινόμενος παρὰ τῷ πατρί. λέγει δὲ μετὰ διορισμοῦ τινος ὁ Παῦλος, οὕτω γράφων· ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. οἱ μὲν ὡς ἥλιος λάμψουσιν, οἱ δὲ ὡς σελήνη· οἱ δὲ ὡς ἀστέρες. καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη τῆς διαφορᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τούτοις πολλὴν δείκνυσιν εἶναι τὴν διαλλαγὴν, καὶ τοσαύτην, ὅσην ἐν ἀριθμῷ τοσούτῳ συμβαίνειν εἰκός. ἀστὴρ γάρ, φησιν, ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ. ἐννόησον τοίνυν ἀπὸ τοῦ ἡλιακοῦ μεγέθους πρὸς τὸν ἔσχατον πάντων ἀστέρα ὁδεύων, πόσους ἀξιωμάτων βαθμοὺς καταβαίνειν εἰκός. πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, εἰ μὲν εἰς βασίλεια τὸν υἱὸν ἄγεις, ἅπαντα ποιεῖν τε καὶ πάσχειν, κἀκεῖνον ἀναπείθειν ὁμοίως, ὥστε αὐτὸν ἐγγὺς ποιῆσαι τοῦ βασιλέως, καὶ μηδὲν ὅλως ὑπολογίζεσθαι, μὴ δαπάνην, μὴ κίνδυνον, μὴ θάνατον αὐτόν·

CAP. V.
Num ſalvi fieri poſſint qui verſantur in ſeculo.

Quid igitur? is qui civitatem habitat, qui domum habet & uxorem, ſalvus eſſe non poterit? Primum quidem non una ſalutis via, nec unus modus eſt; verum permulti, ac differentes. Quod quidem Chriſtus indefinitè dicit, *cum multas eſſe apud patrem manſiones aſſerit.* Paulus vero ſub diſtinctione quadam idem loquitur, ſic ſcribens: *Alia claritas ſolis: alia lunæ, & alia ſtellarum: ſtelláque item à ſtella differt in claritate.* Quod autem dicit, ejuſmodi eſt: *Alii quidem fulgebunt ſicut ſol, alii ut luna, & alii ut ſtella.* Nec iſta differentia contentus, majorem longe varietatem intulit, tantámque, quantam in tanto ſtellarum numero contingere par eſt. *Stella enim*, inquit, *à ſtella differt in claritate.* Diligenter igitur perpende, per quod dignitatum ac meritorum gradus deſcendes, ſi à ſolis magnitudine ad ultimam & minimam ſtellarum devolvaris. Perquam igitur iniquum & indignum eſt, ſi filium tuum ad regiam & ad regem introducens, ut ipſum familiariſſimum regi chariſſimúmq; conſtituas, omnia & facis & pateris, cunctáque moliris, nihil penitus, dum id aſſequaris, omittens aut ſubterfugiens, non ſumptus, non pericula, non ulla incommoda, non mortem ipſam denique: cœle-

Joh. 14, 2.
1. Cor. 15, 41.

cœleſtis vero militiæ,cœleſtiumq; munetum optione propoſita,
non doleas,neq; lamenteris.ſi extremum ſortiatur locum, ſitque
omnium noviſſimus? Verum hoc ipſum altius inſpiciamus. fie-
rine poſſit. ut qui in mediis ſeculi curis ac negociis verſatur, vel
extremus electorum eſſe dignus habeatur. Paulus quidē de hu-
jusmodi brevem ſententiam tulit, *eosq; qui habent uxores, non ali-
ter ſalvos eſſe poſſe declaravit, quam ſi eas ita haberent tanquam nō*
1 Cor. 7, 29. *habentes, mundoq; iſto non abuterentur.* Nos autem, ſi placet, id
quoq. paulo altius ac diligentius intueamur. Poteſne ipſe gloria-
ri, filium tuum vel te admonente didiciſſe, vel à ſeipſo fuiſſe con-
ſpicatum, quòd is, qui jurat, etſi non ſine ratione juret, in Deum
peccare convincitur? Quid vero? Num illud didicit abs te, quòd
is, qui memoriam injuriarum retinet. ſalvus eſſe non poteſt? *Viæ
enim*, inquit, *illorum qui non obliviſcuntur injurias in mortem.* An
fortè id abs te audivit. quod maledicum ita dehoneſtavit Deus,
Math. 5. ut ipſa quoq; ſcripturæ ſacræ lectione prohiberet? Quid vero?
Nunquid hoc illi proteſtatus es, quòd ſuperbum & injurioſum
de cœlis dejecit, ac gehennæ tradidit ignibus? Num illud tandem
eum docuiſti, quod qui impudicis tantum oculis aſpicit, tan-
quam qui conſummarit adulterium, ſit puniendus? At vero
leve iſtud ut videtur, promptumq; delictum judicare proximos,
graviſſimis cruciatibus afficiendum, ut fugeret, eum aliquando
monuiſti, Chriſtiq; de hujusmodi conſtitutas leges illi unquam
legiſti? Fortaſſe ne tu quidem, quænam iſta ſint noſti: quonam
ergo modo poterit ea filius perficere, quorum nec pater ipſe, qui
illum erudire debuerat, leges novit? Atq; utinam hoc tantum
culpa eſſet, nihil utile parentes liberis conſulere, poſſet id, etſi ſit
graviſſimum, aliqua fortaſſe ratione tolerari: nunc vero illos ad
ea, quæ ſaluti ſuæ ſunt adverſiſſima omni ſtudio impellitis: de-
niq; audias patres, cum liberos ſuos ad ſtudia literarū hortantur,
hujusmodi verba illis jugiter inſuſurrare: Ille, inquit, humilis hu-
miliq; loco natus, quia dicendi facultatē conſecutus eſt, ſummos
magiſtratus, maxima imperia adminiſtravit, opes acquiſivit in-
gentes, uxorem accepit divitē, conſtruxit præclaras ædes, omni-
bus terrori eſt, ſummaq; in gloria verſatur. Alius rurſus: Ille, in-
quit, Latina lingua eruditus, in regia clariſſimus eſt, cunctaq; in-
tus ipſe adminiſtrat. Alius item alium in medium adducens pro-
ponit ad imitandum, cunctiq; penitus inſignes & claros in ſeculo
viros memorant: cœleſtis vero converſationis, cœleſtiumq; bo-
norum nulla omnino fit mentio. Cæterum ſi quis aliquid ejus-
modi memorare voluerit, ut qui cuncta pervertat, ita rejicitur,
exagitatur, affligitur. Cum ergo hac doctrina teneros illorum
Avaritia & ſuperbia duo mala graviſſima animos imbuitis, atq; hiſce verbis rudes adhuc aures excantatis,
profecto nihil eos aliud. quàm materiam malorum omnium
docetis, duos iſtos illis violentiſſimos amores inferentes, pecu-
niarum ſcilicet, & qui longe pernicioſior eſt, leviſſimæ atq; ina-
niſſimæ gloriæ: horum vero cum ſeorſim quilibet cuncta per-
vertere vi ſua ſufficiat, quid tandem ambo facturi exiſtimantur,
ſi ſimul coēant. ſicq; in juvenis animū irruant molliſſimum atq;
tenerrimum? Nonne veluti torrentes quidam conjuncti, bona
ſimul omnia corrumpunt & perimunt, tantum ſpinarum, tan-
tum arenæ numerum, tantamq; materiæ vim intus congeren-
tes, ut animum illum ſterilem, bonorumq; omnium infœcun-
dum faciant? Qua in re ipſi quoq; externæ philoſophiæ authores
nobis teſtimonio ſunt. Alterum enim horum vitiorum non con-
junctum; ſed ſeparatum ac ſolum, unus quidem arcem, alius
verò caput malorum appellavit Sin vero ſeparatum arx malo-
rum, & caput eſt: quid tandem erit, ſi alterum quoq; ſibi acceſ
ſerit, immanius longe, atq; potentius, gloriæ ſcilicet inſanus a-
mor, atq. cum illo violenter irruens firmiſſimis radicibus nita-
tur, juvenisq; occupet animum? Quis jam ejusmodi impetum
poterit obtundere, quis eam perniciem reſtringere, cum præci-
pue parentes cuncta ea & faciant & moliantur, non quibus hæc
iniquiſſima germina vellantur; verum quibus firmiora & ſoli-
diora fiant? Quis igitur adeo ſtultus, atq; amens ſit, quin ita im-
buti & inſtructi deſperet ſalutem? Boni conſulendum fuerit, ſi
anima, quæ ita contrariis rebus imbuta ſit, perniciem extremam
poſſit evadere. Cum vero præterea undique illiciant pecunia-
rum præmia, ubique ſcelerati homines ad imitandum propo-
nantur: quænam jam ſalutis ſpes relinquitur? Qui enim pecu-
niæ amore rapiuntur, invidi quoq;, nequam, multùm jurantes,
perjuri, temerarii, audaces, maledici, fures, inverecundi, impu-
dentes, ingrati, mala deniq; omnia ſint neceſſe eſt. Atq. horum
1 Tim. 6, 10. omnium teſtis fideliſſimus eſt beatus Paulus, *qui radicem o-
mnium vitæ malorum pecuniæ immodicam cupiditatem eſſe ait.*
Math. 6, 24. Quod ipſum Chriſtus antea manifeſtaverat, *cum impoſſibile eſ-
ſe aſſeveret, eum ſervire Deo, qui illi vitio eſſet obnoxius.* Cum igi-
tur initio juvenis ad hanc ſtatim adducatur ſervitutem, quando jam liber eſſe. quando undarum moles poterit evadere, cun-
ctis impellentibus atque mergentibus, extremoque in ſubmerſionis periculo illum ſtatuentibus? Nam ſi nullo perturbante,

A περὶ δὲ τῆς ἐν τοῖς οὐρανοῖς στρατείας προκειμένης ἡμῖν τῆς σκέψεως,
μὴ ἀλγεῖν, εἰ τὸν ἔσχατον λάβοι τόπον, καὶ πάντων ὕστατος γένοιτο;
πλὴν ἀλλ' εἰ δοκεῖ, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἴδωμεν, εἰ δυνατὸν τὸν ἐν μέσῳ στρε-
φόμενον ταύτην γοῦν τὴν λῆξιν λαβεῖν. ὁ μὲν γὰρ μακάριος Παῦ-
λος ἀπεφήνατο ἐν βραχεῖ περὶ τούτου, καὶ τοὺς τὰς γυναῖκας "
ἔχοντας οὐκ ἔφησεν ἄλλως δύνασθαι σώζεσθαι, πλὴν εἰ μὴ οὕτως "
αὐτὰς ἔχοιεν ὡς οὐκ ἔχοντες, καὶ τῷ κόσμῳ μὴ παραχρῶντο."
B ἡμεῖς δὲ αὐτὸ, εἰ βούλει, καὶ τῷ λόγῳ ἐπέλθωμεν. ἔχεις οὖν εἰπεῖν,
ὅτι ἢ σοῦ συμβουλεύοντος ἤκουσεν ὁ υἱὸς, ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ συνεῖδέ πο-
τε, ὅτι τὸν ὀμνύντα, κἂν εὐορκῇ, προσκρούειν εἰς Θεῷ; τί δὲ ὅτι τὸν
μνησικακοῦντα σωθῆναι οὐκ ἔνι; ὁδοὶ γάρ, φησι, μνησικάκων "
εἰς θάνατον. ἀλλ' ὅτι τὸν κατήγορον οὕτως ἠτίμασεν ὁ Θεὸς, ὡς καὶ "
τῆς ἀναγνώσεως ἀπεῖρξαι τῶν θείων λογίων; τί δὲ ὅτι τὸν ἀλαζόνα, καὶ
ὑβριστὴν ἐξέβαλε τῶν οὐρανῶν, καὶ τῷ τῆς γεέννης παρέδωκε πυρί;
C τί δὲ ὅτι τὸν ἀκολάστοις ἐνορῶντα ὀφθαλμοῖς, ὡς ἀπηρτισμένον οὕ-
τως ἐκόλασε μοιχόν; ἀλλὰ τὸ πρόχειρον τοῦτο πᾶσιν ἁμάρτημα,
τὸ κρίνειν τοὺς πλησίον, καὶ χαλεπωτέραν ἐπισπᾶσθαι τὴν κόλα-
σιν, παρῄνεσάς ποτε φυγεῖν, καὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ περὶ τούτων κει-
μένους νόμους ἀνέγνως αὐτῷ, ἢ οὐδὲ οἶδας, ὅτι ποτὲ ταῦτά ἐστι;
πῶς οὖν αὐτὰ δυνήσεται κατορθοῦν ὁ υἱὸς, ὧν οὐδὲ τοὺς νόμους οἶδεν ὁ
μέλλων αὐτὸν διδάξειν πατήρ; καὶ εἴθε τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινὸν, τὸ
D μηδὲν τῶν χρησίμων συμβουλεύειν αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἂν τοσοῦτον ἦν·
νυνὶ δὲ αὐτοὺς καὶ πρὸς τἀναντία ὠθεῖτε. οὐδὲ γὰρ ἄλλο τι τῶν πα-
τέρων ἐστὶν ἀκοῦσαι διαλεγομένων πρὸς τοὺς παῖδας, ὅταν αὐτοὺς
παρακαλῶσιν ὑπὲρ τῆς τῶν λόγων σπουδῆς, ἀλλ' ἢ ταυτὶ τὰ ῥήμα-
τα. ὁ δεῖνα, φησι, ταπεινὸς, καὶ ἐκ ταπεινῶν τὴν ἀπὸ τῶν λόγων
κτησάμενος δύναμιν, ἦρξε μεγίστας ἀρχὰς, πλοῦτον ἐκτήσατο
πολὺν, γυναῖκα ἔλαβεν εὔπορον, οἰκίαν ᾠκοδόμησε λαμπρὰν,
E φοβερός ἐστιν ἅπασι, καὶ ἐπίδοξος. πάλιν ἕτερος· ὁ δεῖνα,
φησι, τὴν Ἰταλῶν γλῶσσαν ἐκπαιδευθεὶς, ἐν τοῖς βασιλείοις ἐστὶ
λαμπρὸς, καὶ πάντα ἄγει, καὶ φέρει τὰ ἔνδον. καὶ ἕτερος ἕτερον
δείκνυσι πάλιν, πάντες δὲ τοὺς ἐπὶ γῆς εὐδοκίμους, τῶν δὲ ἐν τοῖς
οὐρανοῖς, οὐδὲ ἅπαξ τις μέμνηται· ἀλλὰ κἂν μνησθῆναι ἕτερος
ἐπιχειρήσῃ, ὡς πάντα ἀνατρέπων ἐλαύνεται. ὅταν οὖν ἐξ ἀρχῆς
αὐτοῖς ταῦτα ἐπᾴδητε, οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ τὴν ὑπόθεσιν αὐ-
A τοὺς πάντων διδάσκετε τῶν κακῶν, δύο τοὺς τυραννικωτάτους ἐν-
θέντες ἔρωτας, τὸν τῶν χρημάτων λέγω, καὶ τὸν τούτων παρανομώτε-
ρον, τὸν τῆς δόξης τῆς κενῆς καὶ ματαίας. τούτων δὲ ἑκάτερος, καὶ καθ'
ἑαυτὸν μὲν πάντα ἀνατρέψαι ἱκανός· ὅταν δὲ καὶ ὁμοῦ συνελθόντες
εἰς τὴν τοῦ νέου ψυχὴν ἁπαλὴν οὖσαν ἐμπέσωσι, καθάπερ τινὲς
χείμαρροι συναφθέντες, ἅπαντα διαφθείρουσι τὰ καλὰ, τοσαύ-
την ἄμμον, τοσοῦτον ἐπισυνάγοντες τὸν φορυτὸν, ὡς ἄκαρπόν τε καὶ
B ἄγονον τῶν ἀγαθῶν πάντων ἐκείνων ἐργάσασθαι τὴν ψυχήν. καὶ μαρ-
τυρήσαιεν ἂν ἡμῖν ὑπὲρ τούτων καὶ οἱ τῶν ἔξωθεν λόγοι. τούτων γὰρ τῶν
παθῶν θάτερον, οὐχὶ συνημμένον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὸ, ὁ μὲν ἀ-
κρόπολιν, ὁ δὲ κεφαλὴν προσεῖπε τῶν κακῶν. εἰ δὲ κεχωρισμένον
ἀκρόπολίς ἐστι, καὶ κεφαλὴ, ὅταν τὸ χαλεπώτερον πολλῷ προσ-
λάβῃ καὶ δυνατώτερον, τὴν δοξομανίαν λέγω, καὶ μετ' ἐκείνου φερό-
μενον ἐμπέσῃ, καὶ ῥιζωθῇ, καὶ προκαταλάβῃ τὴν τοῦ νέου ψυχὴν, τίς
C λοιπὸν ταύτην ἀναμοχλεῦσαι τὴν νόσον δυνήσεται, καὶ μάλιστα ὅταν
καὶ οἱ πατέρες μὴ μόνον ὅπως διασαλευθείη, ἀλλ' ὅπως καὶ πάγια
γένηται τὰ πονηρὰ ταῦτα φυτὰ, καὶ ποιῶσι πάντα, καὶ λέγωσι; τίς
οὖν οὕτως ἀνόητος, ὡς μὴ ἀπογνῶναι τῆς σωτηρίας τοῦ τὰ τοιαῦτα παι-
δευομένου παιδός; ἀγαπητὸν γὰρ τῶν ἐναντίων ἀπολαύσασαν ψυχὴν
διαφυγεῖν πονηρίαν· ὅταν δὲ πανταχοῦ χρήματα τὰ ἔπαθλα ᾖ,
καὶ ἄνδρες ἐναγεῖς εἰς ζῆλον προκείμενοι, ποία σωτηρίας ἐλπίς;
D τοὺς γὰρ χρημάτων ἐρῶντας καὶ βασκάνους, καὶ κακοήθεις, καὶ πολυ-
όρκους, καὶ ἐπιόρκους, καὶ θρασεῖς, καὶ λοιδόρους, καὶ κλέπτας, καὶ
ἀναισχύντους, καὶ ἰταμοὺς, καὶ ἀγνώμονας, καὶ πάντα ἀνάγκη εἶναι
τὰ κακά. καὶ μάρτυς τούτων ἀξιόπιστος ὁ μακάριος Παῦλος,
ῥίζαν τῶν ἐν τῷ βίῳ κακῶν τὴν φιλαργυρίαν εἰπών. καὶ περὶ τούτου "
δὲ ὁ Χριστὸς αὐτὸ τοῦτο ἐδήλωσεν, ἀποφαινόμενος μὴ εἶναι δυνατὸν
τῷ Θεῷ δουλεύειν, τὸν ἐκείνῳ τῷ πάθει δουλεύοντα. ὅταν οὖν ἐξ ἀρ-
E χῆς ὁ νέος ἐπὶ ταύτην ἄγηται τὴν δουλείαν, πότε δυνήσεται γε-
νέσθαι ἐλεύθερος, πότε ἀνασχεῖν τοῦ κλυδωνίου, πάντων ὠθούν-
των, πάντων καταδυόντων, καὶ εἰς πολλὴν τοῦ καταβαπτίζεσθαι
καθιστώντων ἀνάγκην αὐτόν; εἰ γὰρ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος,
εἰ πολλῶν

εἰ πολλῶν ὀρεγόντων χεῖρα ἀναστῆναι δυνηθείη, καὶ διαβλέψαι, καὶ τὴν ἅλμην ἀπονίψασθαι τῆς κακίας, οὐκ ἀγαπητόν; εἰ γὰρ πολλῷ τῷ χρόνῳ ταῖς θείαις ᾠδαῖς ἐπᾳδόμενος ἰσχύσειε τὰ προσπεσόντα ἀπελάσαι νοσήματα, οὐκ ἐπαινεῖν αὐτὸν δεῖ, καὶ στεφανοῦν μυριάκις; δεινὸν γὰρ συνήθεια, δεινὸν κρατῆσαι, καὶ ἑλεῖν ψυχήν, καὶ μάλιστα, ὅταν αὐτὴ μὲν ἡδονὴν ἔχῃ συμπράττουσαν, ἐκείνη δὲ πρὸς ἣν ἐπειγόμεθα, καὶ μεθορμίσασθαι σπεύδομεν, πολλοὺς παρέχῃ τοὺς πόνους ἡμῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων τοὺς παῖδας, ἐπειδὴ ἔδει τὴν παλαιὰν τῶν κακῶν ἀποθέσθαι συνήθειαν, τῶν ἐν Αἰγύπτῳ λέγω, λαβὼν καταμόνας αὐτοὺς ἐπὶ τῆς ἐρημίας, καὶ τῶν διαφθειρόντων ἀποστήσας, ὡς πορρωτάτω καθάπερ ἐπὶ μοναστηρίου τινὸς διέπλαττεν αὐτῶν τὰς ψυχάς, πᾶσαν ὁδὸν ἰατρείας κινῶν, καὶ τραχυτέραν, καὶ προσηνεστέραν, καὶ οὐδὲν ὅλως παραλιμπάνων τῶν ὀφειλόντων εἰς τὴν θεραπείαν κατασκευασθῆναι τὴν ἐκείνων. καὶ οὐδὲ οὕτως διέφυγον τὴν κακίαν, ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ μάννα, κρόμμυα, καὶ σκόροδα, καὶ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ πάντα ἐζήτουν κακά. τοσοῦτόν ἐστι συνήθεια κακόν. εἶτα Ἰουδαῖοι μὲν τοσαύτης ἀπολαύοντες ἐπιμελείας, τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ δημαγωγὸν ἔχοντες οὕτως ἄριστον, καὶ γενναῖον, καὶ φόβῳ, καὶ ἀπειλῇ, καὶ εὐεργεσίᾳ, καὶ κολάσει, καὶ παντὶ τρόπῳ παιδαγωγούμενοι, καὶ τοσαῦτα ὁρῶντες θαύματα, οὐκ ἐγένοντο βελτίους· σὺ δὲ τὸν υἱὸν τὸν σὸν νέον ὄντα ἐν Αἰγύπτῳ μέσῃ, μᾶλλον δὲ ἐν μέσῃ τῇ παρατάξει τοῦ διαβόλου στρεφόμενον, οὐδενὸς ἢ χρήσιμον συμβουλεύοντος ἀκούοντα, πάντας ἐπὶ τἀναντία αὐτὸν ἄγοντας ὁρῶντα, καὶ πάντων μᾶλλον τοὺς γεννησαμένους καὶ θρεψαμένους, οἴει δυνήσεσθαι διαδῦναι τὰς τοῦ διαβόλου παγίδας; πόθεν; ἀφ᾽ ὧν σὺ παραινεῖς; ἀλλ᾽ ἐπὶ τἀναντία παρακαλεῖς, φιλοσοφίας μὲν οὔτε ὄναρ μεμνῆσθαι συγχωρῶν, ἄνω δὲ καὶ κάτω τὰ παρόντα βίου καὶ τὰ τούτου στρέφων, μειζόνως κλυδωνίζεσθαι παρασκευάζεις. ἀλλ᾽ οἴκοθεν, καὶ παρ᾽ ἑαυτοῦ; μάλιστα μὲν οὐχ ἱκανὸς ἑαυτὸν ὁ νέος πρὸς τὰ τῆς ἀρετῆς κατορθῶσαι· εἰ δὲ ἄρα τι καὶ τέκοι γενναῖον, ταῖς τῶν λόγων ἐπομβρίαις τῶν παρὰ σοῦ πρὶν ἢ βλαστῆναι ταχέως ἀποπνιγήσεται. ὥσπερ γὰρ σῶμα ὑγιεινῶν μὲν οὐκ ἀπολαῦον σιτίων, τοῖς δὲ νοσώδεσιν ἐντρεφόμενον, οὐκ ἔνι πρὸς μικρὸν γοῦν ἀρκέσαι χρόνον· οὕτως οὐδὲ ψυχὴν τοιαῦτα παιδευομένην, γενναῖόν τι, καὶ μέγα ἐννοῆσαί ποτε, ἀλλ᾽ ἀνάγκη τὴν τοιαύτην ἀσθενοῦσαν, καὶ μαλακιζομένην, καθάπερ τινὶ φθόῃ τῇ κακίᾳ συνεχομένην διηνεκῶς, οὕτως ὕστερον εἰς τὴν γέενναν καταστρέψαι, καὶ τὴν ἀπώλειαν τὴν ἐκεῖ.

Εἰ δὲ μὴ φῂς ταῦτα οὕτως ἔχειν, ἀλλὰ δυνατὸν εἶναι καὶ ἐν μέσῳ στρεφόμενον ταῦτα κατορθοῦντα τῆς ἀρετῆς, καὶ μὴ παίζων, ἀλλὰ σπουδάζων ἀληθῶς ταῦτα λέγεις, μὴ κατοκνήσῃς ἡμᾶς διδάξαι τὸ καινὸν τοῦτο, καὶ παράδοξον μάθημα. οὐδὲ γὰρ βούλομαι πράγματα εἰκῇ τοσαῦτα ἔχειν, οὐδὲ τοσούτων ἀπέχεσθαι μάτην. ἀλλὰ γὰρ οὐ δύναμαι τοῦτο μαθεῖν. οὐ γὰρ ἐᾶτε ὑμεῖς, καὶ δι᾽ ὧν λέγετε, καὶ δι᾽ ὧν ποιεῖτε ἀντιφθεγγόμενοι ταύτῃ τῇ ψήφῳ, καὶ τἀναντία παιδεύοντες. ὥσπερ γὰρ ἐξεπίτηδες ἀπολέσθαι σπουδάζοντες τοὺς υἱούς, οὕτως ἅπαντα κελεύετε ποιεῖν, ἃ τοὺς ποιοῦντας σωθῆναι οὐκ ἔνι. „ὅρα δὲ ἄνωθεν· οὐαί φησι τοῖς γελῶσιν· ὑμεῖς δὲ πολλὰς αὐτοῖς „παρέχετε γέλωτος ἀφορμάς. οὐαὶ τοῖς πλουτοῦσιν· ὑμεῖς δὲ ὅπως „χρηματίσωνται, πάντα πράττετε. οὐαί, ὅταν καλῶς εἴπωσιν „ὑμᾶς πάντες οἱ ἄνθρωποι· ὑμεῖς δὲ καὶ οὐσίας ὁλοκλήρους ὑπὲρ τῆς „τῶν δήμων εὐφημίας ἐκενώσατε πολλάκις. πάλιν δὲ ὁ τὸν ἀδελ„φὸν ὑβρίζων ὑπεύθυνός ἐστι τῇ γεέννῃ. ὑμεῖς δὲ καὶ ἀδρανεῖς εἶναι νομίζετε, καὶ δειλούς, τοὺς σιγῇ τὰς παρὰ τῶν ἑτέρων φέροντας ὕβρεις. μάχης κελεύει, καὶ δίκης καταφρονεῖν ὁ Χριστός. ὑμεῖς δὲ „αὐτοὺς ἐν τούτοις στρέφετε τοῖς κακοῖς διαπαντός. τὸν ὀφθαλμὸν „πολλάκις ἐξορύττειν ἐκέλευσεν, ὅταν βλάπτῃ· ὑμεῖς δὲ τούτους μάλιστα ποιεῖτε φίλους, ὅσοι περ ἂν δύνωνται χρήματα δοῦναι, κἂν τὴν „ἐσχάτην παιδεύσωσι κακίαν. ἐκβαλεῖν γυναῖκα οὐκ ἀφῆκε, „πλὴν ἐπ᾽ αἰτίᾳ μόνῃ πορνείας· ὑμεῖς δὲ ὅταν ἐξῇ χρήματα λαβεῖν, καὶ ταύτης καταφρονεῖν κελεύετε τῆς ἐντολῆς. τὸν ὅρκον „ἀπεῖρξε παντελῶς· ὑμεῖς δὲ ἂν ἴδητε φυλαττόμενον, καὶ γε„λᾶτε. ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, φησιν, ἀπολέσει αὐτήν. ὑμεῖς δὲ „αὐτοὺς πάντοθεν εἰς ταύτην ἐμβάλλετε τὴν φιλίαν. ἐὰν μὴ ἀφῆτε „φησι, τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει ὁ οὐράνιος· ὑμεῖς δὲ καὶ ὀνειδίζετε, ὅταν τοὺς ἠδικηκότας μὴ θέλωσιν ἀμύνεσθαι, καὶ εἰς τὴν δύναμιν αὐτοὺς ταύτην ταχέως ἐπείγεσθε ἀγαγεῖν. τοὺς δόξης ἐρῶντας πάντα εἰκῇ ποιεῖν ἀπεφήνατο ὁ Χριστός, κἂν νηστεύσωσι, κἂν εὔχωνται, κἂν ἐλεῶσιν

A ſi plurimis porrigentibus manum, exurgere ille atque emergere potuerit, cunctamque perturbationem ac vitiorum amaritudinem diluere: nónne congtatulandum atque congaudendum illi erit? Si, inquam, longo tempore divinis excantatus carminibus, inolitas paſſiones abjicere valuerit: nónne & laudandus millies, & coronandus erit? Dura enim, dura ac penitus acuta & violenta res conſuetudo eſt ad vincendam capiendamque animam, cum in primis iſta voluptatem adjutricem habeat: ea vero virtus, ad quam feſtinamus, & ad quam transferri atque applicari B ſtudemus, ingentes nobis præbeat labores. Quocirca Deus ipſe quoq;, cum Hebræis eorum, quæ in Ægypto didicerant, malorum vetus conſuetudo deponenda eſſet, ſeorſim illos in ſolitudinem quam longiſſime ab illis, à quibus corrumpebantur, abduxit, & tanquam in Monaſterio illorum formabat animos, viam omnem medicinæ & curationis tentans aſperiorem atq; leniorem, nihilq; penitus omittens ex his, quæ viderentur eorum ſa- C lubritati profutura. Et ne ſic quidem vitia illi effugerunt; ſed cum manna cœleſti cibo alerentur, cepas tamen & alia & cætera Ægypti mala præferebant, atque requirebant. Adeo grave malum eſt conſuetudo. Si autem Judæi cum tanta divinæ diligentiæ cura fruerentur, ducemque præſtantiſſimum, & adeo egregium, cui niterentur, haberent, metúque præterea & comminatione & beneficiis & cruciatibus, modis denique omnibus erudirentur, tantáque & tam illuſtria miracula viderent, in nullo meliores e- D vaſerunt: tu filium tuum juvenem in Ægypto media, ſive magis in media dimicatione diaboli verſantem, nullumque, qui quod utile eſſe poſſit, conſulat audientem: cunctos vero ad ea, quæ contraria ſaluti ſunt ſe exhortari inſpicientem, atque eos omnium maxime, qui ſe genuerunt & educaverunt, diaboli laqueos evadere poſſe arbitraris? Unde quæſo? Num ex his, quæ tu illum doces? Atqui tu ad ea, quæ omnino contraria ſaluti ſunt, hortaris, cum Philoſophiæ ne per ſomnium quidem permittis E illum meminiſſe, cunctáque ſeculi iſtius infrà ſupráque volvens commoda maximis fluctibus jactari, ſummiſque in periculis vitæ verſari tuis adhortationibus inducis. Num fortè à ſemetipſo? Maxime quidem juvenis ſibiipſi non ſufficiet ad virtutem conquirendam atque exercendam; ſed & ſi quid ex ſeipſo ſtrenuum atq; illuſtre conceperit, priuſquam id germinet, verborum tuorum perpetuo imbre ſuffocabitur. Ut enim corpus ſi ſalubribus cibis non fruatur, inſalubribuſq; nutriatur, longo tempore ſub- A ſiſtere & durare non poteſt: ita & anima, quæ ejuſmodi doctrinis fuerit imbuta, nihil unquam altum nihil magnum cogitare poterit; ſed ejuſmodi neceſſe eſt languidam & mollem, vitiiſq; velut peſte quadam jugiter inſectam, ita demũ in æternos ignes, atque immortales cruciatus projici. Num. 11.

CAP. VI

Ex prava educatione liberorum in ſeculo oſtendit virtutem eos non doceri.

Sin vero tu iſta non ita ſe habere contenderis, eſſeque poſſibile mediis in rerum perturbationibus virtutem omnem aſſequi, B affirmare perrexeris, ne quæſo pigeat novam hanc atque inauditam nos docere diſciplinam. Nolo enim ſine cauſa, ſi fieri poſſit, tantum mihi negotii aſſumere, nec fruſtra ſeculi læta reſpuere. Sed enim hoc addiſcere non poſſum: neque enim permittitis vos, huic ſententiæ & verbis & operibus contradicentes, atque omnia contraria docentes: veluti enim dedita opera liberos veſtros omni ſtudio perdere curetis, ita univerſa illos facere jubetis, quæ qui faciunt, ſalvi eſſe non poſſunt. Id ſi placet aliquanto altius C conſideremus, cœleſtibus Evangelium vocibus intonans: *Væ*, inquit, *ridentibus*: vos illis quotidie innumeras riſus occaſiones præbetis. *Væ divitibus*: vos contrà, ut illi pecunioſiſſimi fiant, univerſa molimini. *Væ cum vobis benedixerint omnes homines*: vos autem & quidem ſæpe, ut laudes favoreſque populares conſequamini, omne patrimonium effunditis. *Rurſuſque qui fratrem contumeliis affecerit, ſempiternis ignibus obnoxius ſit*: vos autem & imbecilles eſſe putatis, & timidos, qui tacite ſibi illatas D contumelias ferunt. Imperat Chriſtus pugna & ultione abſtinere vitæ cœleſtis æmulos: at vos in ejuſmodi peſtibus illos ſemper enutritis. *Oculum ille, ſi noceat crebro, eruendum jubet*: vos eis maximè amicis utimini, qui pecunias dare ampliſſimas potuerint, etiam ſi ſupremum vitiorum omnium doceant. *Dimittere ille uxorem non permittit, præterquam in ſola cauſa adulterii*: vos autem, modo pecunias accipere ampliores liceat, hoc etiam præceptum ut illi aſpernentur, imperatis. *Juſjurandum ille penitus prohibuit*: E vos ſi quem id ſervare videritis, etiam ridetis. *Qui amat*, inquit, *animam ſuam, perdet eam*. Vos ad hujuſmodi amorem ſemper illos hortamini. *Si non remiſeritis*, inquit, *hominibus peccata illorum, nec pater veſter cœleſtis remittet vobis*: vos quoties eos qui vos injuriis laceſſunt, ulciſci noluerint, ignaviam illis exprobatis, utq; maturè ſe ulciſci poſſint, curam omnem adhibetis. Rurſus gloriæ inanis cupidos cũcta ſine mercedis fructu gerere, ſẽtentia ſua Chriſtus docuit, ſive illi jejunaverint, ſive oraverint, ſive miſeriti fuerint: vos

Luc. 6, 24.

Matt. 5, 29.

Joh. 12, 25.

Matt. 6, 15.

Vos ut frui ea valeant, nihil omittitis. Et quid me neceſſe eſt univerſa perſequi, cum iſta quoque, quæ dicta ſunt, gehennas innumeras inferre idonea ſint, non modo ſi cuncta ſimul coëant; verum & ſeorſim ſingula? Cæterum vos ſimul univerſa congeritis, & imponentes peccatorum onus intolerabile, ita demum in fluvium igneum immittitis. Quando itaque ſervari poterunt qui tanta ferunt igni nutrimenta? Neque iſtud ſolum iniquum & indignum eſt, quòd Chriſti præceptis contraria docetis; verum quòd favorabilibus appellationibus vitia obducitis. Quippe Circenſibus ludis, & reliquis ſpectaculis intereſſe jugiter, urbanitatem & facetias vocatis: divitiis affluere, liberalitatem gloriam amare, magnanimitatem: arrogantiam, confidentiam: prodigalitatem, clementiam: injuſtitiam, fortitudinem eſſe aſſerentes. Tum verò quaſi non hæc ſufficiat decipula, virtutem quoque contrariis nominibus obnubitis, ruſticitatem quidem pudicitiam vocantes: formidinem, modeſtiam: imbecillitatemque, juſtitiam: contemptumque faſtus & gloriæ ſervilis eſſe animi exiſtimantes, malorumque tolerantiam, ignaviam & infirmitatem: tanquam profectò metuentes, ne ſi tandem veram & propriam harum rerum appellationem ab aliis audierint, effugiant ejuſmodi perniciem filii. Neque enim parum confert ad evitationem mali, nudas ipſas & proprias vitiorum proferre appellationes; verum tantum habet momenti & roboris ad eos, qui peccant, feriendos, ut plurimi nonnunquam turpiſſimis flagitiis inſignes, cum id, quod ſint, ſe vocari audiunt, modeſtè ferre non poſſint; ſed ut qui acerbiſſima ſint perpeſſi; ita ſæviunt atque efferantur. Denique ſi quis vel mulierem adulteram, vel ſtupratum puerum ex actu ipſo fœdiſſimo vocaverit, ut qui maximis injuriis affecerit, irreconciliabilis efficitur repentè inimicus. Nec iſtos ſolum; ſed & cupidum quemque, & ebrium & elatum, ac tumidum, omneſque penitus qui grave aliquid peccaverint, videas non tam opere ipſo nefario, multitudiniſque opinione morderi ac dolore, ut appellationibus propriis operum ſuorum. Atque ego complures iſto correptionis genere emendatos novi, factoſque ipſis exprobrationibus moderatiores ac meliores. Verum enim vos iſtud quoque ſolatium, ac remedium ſuſtuliſtis: quodque gravius eſt, quod non verbis tantum; ſed operibus ipſis quoque hæc illis monita datis. dum ædes præclaras inſtruitis, dum emitis precioſiſſimas villas, dum apparatus alios magnificos quæritis, prorſuſque veluti atra quadam nebula illorum animos obnubitis. Unde igitur mihi perſuaderi poterit, ejuſmodi poſſe ſalvos fieri, cum eos omni ſtudio ad illa compelli conſpiciam, quæ qui faciunt, Chriſtus perire omnes apertis vocibus docuit? cum videam vos illorum animas, ut vile aliquid ac ſuperfluum negligere: eorum autem, quæ & ſuperflua re vera & indigna ſunt, veluti ea neceſſaria ſint & principalia, curam gerere ingentem? Nempe enim, ut ſervus, ut equus optimus, veſtiſque precioſiſſima filio ſit, omnia facitis: ut autem ipſe bonus & probus fiat, ne cogitare quidem unquam vultis. Cæterum ad ligna uſque & lapides hoc ſtudium perducitis: animam vero nec minima quidem hujus diligentiæ parte dignam judicatis. Cumque ut in domo ſtatua antiquo opere admiranda conſiſtat, & tecta aurea rutilent, cuncta moliamini: precioſiſſimam omnium ſtatuarum animam, quatenus auream efficiatis, nullam curam gerere vultis.

Cap. VII. In nefandum ſodomiticum invehitur ſcelus, quo juventus corrumpitur.

Atqui nondum ſupremum verticem, & culmen malorum omnium dixi, necdum ſummam totius calamitatis revelavi: quam cum ſæpe dicere inſtituerem, verecundiæ ac ruboris magnitudine ſuperatus deſtiti. Quid vero iſtud eſt? Audendum enim jam, ac dicendum eſt. Nam eſſet profectò incredibilis ignaviæ & imperitiæ, peſtem aliquam reſecare cupientes, ne mutire quidem adverſus illam auderemus, ſilentioque noſtro morbum illum ultro ſanatum iri putaremus. Non itaque ſilebo amplius, etiamſi millies & pudendum mihi & erubeſcendum fuerit. Neque enim medicus cum putredinem exprimere & extergere parat ex vulnere, ferrum manibus arripere devitat, atque in ipſum, ut ita dixerim, vulneris fundum digitos demittere. Et nos itaque, etſi ſit iſta longe gravior & moleſtior putredo, non tamen de hiſce loqui recuſabimus. Quod ergo tandem iſtud malum eſt? Amor quidam novus & nequiſſimus noſtra ætate in noſtrum genus irrupit, & late dominatur: morbus irruit acerbus atque inſanabilis: peſtis teterrima, atque omni pernicie immanior & gravior invecta eſt: ſcelus quoddam novum & intolerabile excogitatum eſt. Non enim ſcriptæ & conſtitutæ modo; verum ipſæ quoque naturæ pervertuntur leges. Nihil jam ferè ad impudicitiæ rationem fornicatio eſſe exiſtimatur. Cæterum ut in doloribus, cum paſſio incumbit violentior, prioris doloris ſenſum omnem ſua magnitudine intercipit: ſic hujus quoque magnitudo flagitii facit, ut quòd ſuapte natura tolerabile non eſt, non videatur eſſe intolerabile, obſcæna ſcilicet cum mulieribus libido. Optandum enim jam votis omnibus videtur, poſſe hujuſmodi retia effugere, periclitaturq; jam ſuperfluus effectus

A ὑμεῖς δὲ ὅπως ταύτης ἐπιτύχωσιν, ἅπαντα πραγματεύεσθε. καὶ τί δεῖ πάντα ἐπιέναι; ὅταν γὰρ καὶ τὰ εἰρημένα μυρίας ἱκανὰ παρασκευάσαι γεέννας ᾖ, οὐχὶ πάντα ὁμοῦ συνελθόντα μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὸ τούτων ἕκαστον. ὑμεῖς δὲ πάντα ὁμοῦ συμφορήσαντες, καὶ τὸ ἀφόρητον τῶν ἁμαρτημάτων ἐπιθέντες φορτίον, οὕτως εἰς τὸν τοῦ πυρὸς πέμπετε ποταμόν, πότε σωθῆναι δυνήσονται, τοσαύτην κομίζοντες τῷ πυρὶ τὴν τροφήν; καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ δεινόν, ὅτι τἀναντία τοῖς τοῦ Χριστοῦ παραινεῖτε προστάγμασιν, ἀλλ' ὅτι καὶ προσηγορίαις εὐφήμοις περιστέλλετε τὴν κακίαν, τὸ μὲν ἱπποδρόμοις, καὶ θεάτροις προσκεῖσθαι διαπαντὸς, ἀστειότητα καλοῦντες, τὸ δὲ πλουτεῖν, ἐλευθερίαν, τὸ δὲ δόξης ἐρᾶν, μεγαλοψυχίαν, τὴν δὲ ἀπόνοιαν, παῤῥησίαν, καὶ τὴν μὲν ἀσωτίαν, φιλανθρωπίαν· τὴν δὲ ἀδικίαν, ἀνδρείαν. εἶτα, ὥσπερ οὐκ ἀρκούσης ταύτης τῆς ἀπάτης, καὶ τὴν ἀρετὴν ἐναντίοις καλεῖτε ὀνόμασιν, ἀγροικίαν μὲν τὴν σωφροσύνην, δειλίαν δὲ τὴν ἐπιείκειαν, ἀνανδρίαν δὲ τὴν δικαιοσύνην ὀνομάζοντες, καὶ τὸ μὲν ἄτυφον, δουλοπρεπές· τὴν δὲ ἀνεξικακίαν, ἀσθένειαν, καθάπερ δεδοικότες μὴ παρ' ἑτέρων τὴν ἀληθῆ τούτων προσηγορίαν ἀκούσαντες, φύγωσι τὴν λύμην οἱ παῖδες. οὐδὲ γὰρ μικρὸν εἰς τὴν τῶν κακῶν ἀποτροπὴν, τὸ γυμνὰς αὐτὰς, καὶ κυρίας τῶν κακῶν προφέρεσθαι τὰς ὀνομασίας· ἀλλὰ τοσαύτην ἔχει τὴν ἰσχὺν πρὸς τὸ πλῆξαι τοὺς ἁμαρτάνοντας, ὡς πολλοὺς πολλάκις ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ὄντας περιφανεῖς D μὴ φέρειν πρᾴως καλουμένους τοῦτο, ὅπερ εἰσὶν, ἀλλ' ἀγριαίνειν καὶ ἐκθηριοῦσθαι, ὡς τὰ δεινότατα πάσχοντας· τὴν γοῦν ἑταιρηκυῖαν γυναῖκα, καὶ τὸν πεπορνευμένον παῖδα ἂν καλέσῃ τις ἀπὸ τῆς αἰσχίστης πράξεως ταύτης, ἀκατάλλακτος γέγονεν ἐχθρὸς, ἅτε τὰ μέγιστα ἠδικηκώς. καὶ οὐ τούτους μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πλεονέκτην, καὶ τὸν μέθυσον, καὶ τὸν ἀλαζόνα, καὶ πάντας ἁπλῶς τοὺς τὰ δεύτερα ἐργασαμένους ἴδοι τις ἂν οὐχ οὕτως ἐπὶ τῷ πράττειν αὐτὰ, καὶ τῇ παρὰ τῶν πολλῶν δόξῃ δακνομένους καὶ ἀλγοῦντας, ὡς ἐπὶ τοῖς τῶν οἰκείων ἔργων ὀνόμασι. E πολλοὺς δὲ καὶ σωφρονισθέντας οἶδα τούτῳ τῷ τρόπῳ, καὶ γινομένους τοῖς ὀνείδεσιν ἐπιεικεστέρους. ἀλλ' ὑμεῖς καὶ ταύτην ἀνῃρήκατε τὴν παραμυθίαν. καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι οὐ διὰ τῶν ῥημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πραγμάτων ταύτην αὐτοῖς ποιεῖσθε τὴν παραίνεσιν οἰκίας οἰκοδομοῦντες λαμπρὰς, ἀγροὺς ὠνούμενοι πολυτελεῖς, τὴν ἄλλην περιβάλλοντες φαντασίαν, καὶ διὰ πάντων πυκνῷ τινι νέφει A συσκιάζοντες αὐτῶν τὴν ψυχήν. πόθεν οὖν δυνήσομαι πεισθῆναι, ὅτι σωθῆναι οἷόν τε τούτους, ὅταν ἴδω πρὸς ταῦτα παρακαλουμένους, ἃ τοὺς ποιοῦντας ὁ Χριστὸς ἀπεφήνατο πάντως ἀπολέσθαι; ὅταν θεάσωμαι τὸ μὲν ψυχῆς αὐτῶν, ὥσπερ τινὸς παρέργου καταφρονοῦντας ὑμᾶς, τῶν δὲ ὄντως περιττῶν, ὡς ἀναγκαίων, καὶ προηγουμένων φροντίζοντας; ὅπως μὲν γὰρ οἰκέτης ἔσται, καὶ ὅπως ἵππος, καὶ ὅπως ἱμάτιον τῷ παιδὶ κάλλιστον, πάντα ποιεῖτε. ὅπως δὲ αὐτὸς γένοιτο καλὸς οὐδὲ ἐννοῆσαί ποτε ἀνέχεσθε· B ἀλλὰ καὶ ξύλον, καὶ λίθον μέχρι τούτου προάγοντες, τὴν ψυχὴν οὐδὲ τοῦ πολλοστοῦ τῆς ἐπιμελείας ταύτης ἀξιοῦτε μέρους. ἀλλ' ἵνα μὲν ἄγαλμα ἐπὶ τῆς οἰκίας ἑστήκοι θαυμαστὸν, καὶ ἡ στέγη γένηται χρυσῆ, πάντα ὑπομένετε· τὸ δὲ πάντων τιμιώτερον ἄγαλμα ἡ ψυχὴ ὅπως γένηται χρυσῆ, οὐδὲ φροντίζειν ἐθέλετε.

Ἀλλ' οὔπω τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν εἶπον, οὐδὲ τὸ κεφάλαιον C ἐξεκάλυψα τῆς συμφορᾶς. πολλάκις μὲν ἐλθὼν εἰπεῖν καὶ ἐρυθριάσας, πολλάκις δὲ καὶ αἰσχυνθείς. τί ποτ' οὖν ἐστι τοῦτο; τολμητέον γὰρ ἤδη, λεκτέον αὐτό. καὶ γὰρ ἀνανδρίας ἂν εἴη πολλῆς, μέλλοντάς τι κακὸν ἐξαιρεῖν, μηδὲ φωνὴν ἀφιέναι τολμᾷν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς τῆς σιγῆς αὐτομάτως ἰασομένης τὴν νόσον. οὐ τοίνυν σιγήσομεν, κἂν μυριάκις αἰσχύνεσθαι μέλλωμεν, καὶ ἐρυθριᾷν. οὐδὲ γὰρ ἰατρὸς μέλλων σηπεδόνα καθαίρειν, παραιτήσεται μεταχειρίσασθαι σίδηρον, καὶ καθεῖναι δακτύλους εἰς αὐτὸν τοῦ τραύματος τὸν πυθμένα. οὐκοῦν οὐδὲ D ἡμεῖς τὸν ὑπὲρ τούτων λόγον παραιτησόμεθα, ὅσῳ καὶ χαλεπωτέρα ἡ σηπεδών. τί ποτ' οὖν ἐστι τὸ κακόν; ἔρως καινός τις, καὶ παράνομος εἰς τὸν ἡμέτερον εἰσεκώμασε βίον νόσημα ἐπέπεσε χαλεπὸν, καὶ ἀνίατον· λοιμὸς κατέσκηψε πάντων λοιμῶν χαλεπώτερος· καινή τις παρανομία ἐπενοήθη, καὶ ἀφόρητος. οὐ γὰρ οἱ θετοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς φύσεως ἀνατρέπονται νόμοι. μικρὸν εἰς ἀσελγείας λόγον πορνεία λοιπόν. καὶ καθάπερ ἐν ταῖς E ὀδύναις τὸ τυραννικώτερον πάθος τοῦ προτέρου τὴν αἴσθησιν ἔκρυψεν ἐπελθὸν, οὕτω καὶ ἡ τῆς ὕβρεως ταύτης ὑπερβολὴ οὐκέτι ἀφόρητον ποιεῖ φαίνεσθαι τὸ ἀφόρητον, τὴν περὶ τὰς γυναῖκα ἀσέλγειαν. ἀγαπητὸν γὰρ εἶναι δοκεῖ τὸ δυνηθῆναι τὰ δίκτυα ταῦτα διαφυγεῖν, καὶ κινδυνεύει λοιπὸν περιττὸν εἶναι τὸ τῶν γυναικῶν γένος τῶν νέων ἀντ'

ἐκείνων

ἐκείνων πάντα τὰ ἐκείνων πληρούντων. καὶ οὔπω τοῦτό πω δεινόν· ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ πολλῆς τολμᾶται τῆς ἀδείας μῦσος τοσοῦτον, καὶ νόμος γέγονεν ἡ παρανομία. οὐδεὶς δέδοικεν, οὐδεὶς τρέμει λοιπόν. οὐδεὶς αἰσχύνεται, οὐδὲ ἐρυθριᾷ· ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζεται τῷ γέλωτι τούτῳ, καὶ μαίνεσθαι δοκοῦσιν οἱ σωφρονοῦντες, καὶ παραπαίειν οἱ νουθετοῦντες· κἂν μὲν ἀσθενέστεροι τύχωσιν ὄντες, συγκόπτονται ταῖς πληγαῖς· ἂν δὲ δυνατώτεροι, χλευάζονται, γελῶνται, μυρίοις πλύνονται σκώμμασιν. οὐδὲν ὄφελος δικαστηρίων, οὐδὲ νόμων, οὐδὲ παιδαγωγῶν, οὐ πατέρων, οὐκ ἀκολούθων, οὐ διδασκάλων. τοὺς μὲν γὰρ ἴσχυσαν διαφθεῖραι χρήμασιν, οἱ δ' ὅπως αὐτοῖς μισθὸς γένοιτο μόνον ὁρῶσι. τῶν δὲ ἐπιεικεστέρων, καὶ φροντιζόντων τῆς τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτοῖς σωτηρίας, οἱ μὲν κλέπτονται ῥᾳδίως, καὶ ἀπατῶνται· οἱ δὲ καὶ δεδοίκασι τῶν ἀκολάστων τὴν δύναμιν· ῥᾷον γὰρ ἄν τις ὑποπτευθεὶς ἐπὶ τυραννίδι διασωθείη, ἢ τῶν μιαρῶν ἐκείνων ἀπάγειν πειραθεὶς, τὰς ἐκείνων διαφύγοι χεῖράς ποτε· οὕτω καθάπερ ἐπ' ἐρημίας πολλῆς, ἐν μέσαις ταῖς πόλεσιν ἄρρενες ἐν ἄρσεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργάζονται. εἰ δέ τινες ταύτας διέφυγον τὰς παγίδας, τὴν γοῦν πονηρὰν τῶν τὰ τοιαῦτα ὑβριζομένων δυσκόλως διαφεύξονται δόξαν. πρῶτον μὲν, ὅτι ὀλίγοι σφόδρα εἰσὶ, καὶ ταύτῃ ῥᾳδίως ἂν τῷ τῶν πονηρῶν κρύπτοιντο πλήθει· δεύτερον, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ μιαροὶ καὶ ἐναγεῖς ἐκεῖνοι δαίμονες, οὐκ ἔχοντες ἑτέρως ἀμύνεσθαι τοὺς ὑπεριδόντας αὐτῶν, ταύτῃ σπουδάζουσιν ἀδικεῖν. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἴσχυσαν καιρίαν δοῦναι πληγὴν, οὐδ' αὐτῆς καθικέσθαι τῆς ψυχῆς, τὸν γοῦν ἔξωθεν αὐτοῖς περικείμενον τρῶσαι κόσμον ἐπιχειροῦσι, καὶ τὴν εὔκλειαν ἅπασαν ἀνελεῖν. ὅθεν καὶ πολλῶν θαυμαζόντων ἤκουσα, πῶς οὐδέπω καὶ τήμερον ὄμβρος ἕτερος κατηνέχθη πυρὸς, πῶς οὐδέπω τὰ τῶν Σοδόμων ἔπαθεν ἡμῶν ἡ πόλις, τοσούτῳ χαλεπωτέρας ἀξία κολάσεως οὖσα, ὅσον μηδὲ τοῖς ἐκείνων ἐσωφρονίσθη κακοῖς· ἀλλὰ καίτοι τῆς χώρας ἐκείνης ἐν δισχιλίοις λοιπὸν ἔτεσι, φωνῆς λαμπρότερον διὰ τῆς ὄψεως πρὸς ἅπασαν βοώσης τὴν οἰκουμένην μηδὲν τοιοῦτον τολμᾶν, οὐ μόνον οὐκ ὀκνηρότεροι περὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐγένοντο, ἀλλὰ καὶ ἰταμώτεροι, καθάπερ φιλονεικοῦντες τῷ Θεῷ, καὶ διὰ τῶν ἔργων δεῖξαι σπουδάζοντες, ὅτι τοσούτῳ τοῖς κακοῖς ἐπιθήσονται τούτοις, ὅσῳ περ ἂν αὐτοῖς μειζόνως ἀπειλῇ· πῶς οὖν οὐδὲν γέγονε τοιοῦτον· ἀλλὰ τὰ μὲν Σοδόμων ἁμαρτήματα τολμᾶται, τὰ δὲ Σοδόμων οὐ γίνεται πάθη; ὅτι πῦρ αὐτοὺς ἕτερον χαλεπώτερον μένει, καὶ κόλασις οὐκ ἔχουσα τέλος. καὶ γὰρ τῶν ὑπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ διαφθαρέντων πολλῷ μιαρώτερα τολμησάντων ἐκείνων, τῶν μετὰ ταῦτα λέγω, οὐδεὶς ἐξ ἐκείνου γέγονεν ὄμβρος τοιοῦτος. κἀνταῦθα δὲ πάλιν αἰτία ἡ αὐτή. ἐπεὶ τίνος ἕνεκεν οἱ μὲν παρὰ τὴν ἀρχὴν γενόμενοι, ὅτε οὔτε δικαστήρια ἦν, οὐδὲ ἀρχόντων ἐπέκειτο φόβος, οὐ νόμος παρῆν ἀπειλῶν, οὐ προφητῶν χορὸς ῥυθμίζων, οὐ προσδοκία γεέννης, οὐ βασιλείας ἐλπὶς, οὐκ ἄλλη φιλοσοφία, οὐ τὰ θαύματα τὰ καὶ λίθους ἀναστῆσαι δυνάμενα· πῶς οὗτοι μὲν οἱ μηδενὸς τούτων ἀπολαύσαντες, ὑπὲρ ὧν ἥμαρτον τοσαύτην ἔδωκαν δίκην· οἱ δὲ πάντων τούτων μετεσχηκότες, καὶ μεταξὺ τοσούτου ζῶντες φόβου, καὶ θείων δικαστηρίων, καὶ ἀνθρωπίνων, οὐδέπω καὶ τήμερον τὰ αὐτὰ ἔπαθον ἐκείνοις, χαλεπωτέρας ὄντες ἄξιοι κολάσεως; ἆρ' οὐχὶ καὶ παιδὶ δῆλόν ἐστιν, ὅτι σφοδροτέρα τηρεῖται δίκη; εἰ γὰρ ἡμεῖς ὀργιζόμεθα οὕτως, καὶ ἀγανακτοῦμεν, ὁ Θεὸς ὁ πάντων μάλιστα τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους κηδόμενος, καὶ τὴν κακίαν σφόδρα ἀποστρεφόμενος, καὶ μισῶν, πῶς ἀνέξεται ταῦτα τολμᾶσθαι ἀτιμωρητί; οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστιν· ἀλλ' ἐποίσει πάντως αὐτοῖς τὴν χεῖρα τὴν κραταιὰν, καὶ τὴν πληγὴν τὴν ἀφόρητον, καὶ τῶν βασανιστηρίων τὴν ὀδύνην ἐκείνων, οὕτως οὖσαν χαλεπὴν, ὡς τὰ ἐν Σοδόμοις πάθη πρὸς ταῦτα παραβαλλόμενα, παίγνια εἶναι νομίζεσθαι. τίνας γὰρ οὐ παρήλασαν οὗτοι βαρβάρους; ποῖον θηρίων γένος διὰ τῆς ἀναισχύντου μίξεως ταύτης; ἔστιν ἔν τισι τῶν ἀλόγων οἶστρος πολὺς, καὶ ἐπιθυμία ἀφόρητος, μανίας οὐδὲν διαφέρουσα. ἀλλ' ὅμως τοῦτον οὐκ οἶδε τὸν ἔρωτα, ἀλλ' ἕστηκεν εἴσω τῶν τῆς φύσεως ὅρων· κἂν μυριάκις καχλάζῃ, τοὺς τῆς φύσεως οὐκ ἀνατρέπει νόμους. οἱ δὲ λογικοὶ δῆθεν, καὶ θείας ἀπολαύσαντες διδασκαλίας, καὶ τὸ πρακτέον, καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον ἑτέροις διαγορεύοντες, καὶ γραμμάτων ἐξ οὐρανοῦ καταβάντων ἀκούσαντες, οὐχ οὕτως ἀδεῶς ταῖς πόρναις, ὥσπερ τοῖς νέοις συγγίνονται. καθάπερ γὰρ μήτε ἀνθρώπων ὄντων, μήτε προνοίας Θεοῦ ἐφεστώσης, καὶ δικαζούσης τοῖς γινομένοις, ἀλλ' ὥσπερ σκότους πάντα καταλαβόντος, καὶ μηδενὸς μήτε ὁρῶντος ταῦτα μήτε ἀκούοντος, οὕτω πάντα τολμῶσι, καὶ μετὰ τοσαύτης μανίας. οἱ δὲ τῶν ὑβριζομένων παίδων πατέρες φέρουσι ταῦτα σιγῇ, καὶ οὐ κατορύττουσι μετὰ τῶν παίδων ἑαυτοὺς,

A ſex⁹ muliebris, adoleſcentib⁹ vices ejus omnes implentib⁹. Quod cũ per ſe eſt acerbiſſimũ: facit id profecto, ut deterius ſit, quòd tãtũ ſcelus, tã nefariũ facinus incredibili audacia, ſummáq; jã cum libertate admittitur, flagitiumq; lex factũ eſt. Nemo jã metuit, nemo perhorreſcit, nullus cõtinetur verecũdia, null⁹ rubore ſuffũditur. Cæterũ iſta impudẽtia ſe ornari putant, & faceti videri ex ſcelere volunt. Inſanire jã vidẽtur, qui pudicitiæ ſtudent: & eſſe dementiſſimi, qui monitis peccantes caſtigant. Qui ſi quidẽ imbecilliores fuerint, verberibus quoq; concidũtur: ſin vero potẽtiores, ſpernũtur, irridentur, & probris reſperguntur innumeris. B Nihil jã leges, nihil judicia valent: non pædagogi, nõ parentes, nõ magiſtri, non aſſeclæ obſiſtere jam valent: alios enim pecuniis voluere corrumpere, eos ſcilicet, qui ſolùm ad mercedem ſpectant. Porrò ſi qui fuerint modeſtiores, eorumque, qui ſibi crediti ſunt, ſalutem curare perſtiterint: alii quidem circumveniuntur facile, reliqui vero flagitioſorum potentia & metu perterriti C ſuccumbunt: facilius enim is, qui tyrannidem ſibi parere moliatur, ſi ſuſpectus fuerit, ſervabitur, quàm ſceleſtorum illorum nequiſſimorumque hominum manus poſſit effugere, qui illis fuerit inſenſus: adeo mediis in civitatibus veluti in ſolitudine ingenti maſculi in maſculos turpiter deſæviunt, horrendumq; flagitium in alterutrum committunt. Si qui tamen hos laqueos effugere potuerint, opinionem ſaltem, quòd ſint ejuſmodi, difficile vitabunt. Primum quidem, quòd ſint ipſi admodum pauci, D ſicque facillime operiuntur improborum multitudine. Secundò, quod flagitioſi illi atque nequiſſimi dæmones, cum eos, qui ſe ſpernunt & execrantur, non poſſint aliter ulciſci, vel hac in parte illos violare ſtudent. Quia enim lethale illis vulnus infligere non valent, ipſamque animam vel penetrare vel polluere, exteriorem ſaltem ornatum, quo illi amicti ſunt, maculare nituntur, omnemque illis honeſtatis gloriam eripere. Quocirca complures audivi, cum ſe mirari dicerent, quòd nondum hodiéque E imber alius igneus eruperit, quòd non ſimilia Sodomis urbs veſtra paſſa ſit: tanto ſanè graviore digna cruciatu, quanto ne aliorum quidem cladibus emendata corrigitur. Verum quanquam ipſa quoque regione jam poſt duo annorum millia ipſa ſua facie clarius clamante quàm ſi voce loqueretur, atque orbem univerſum admonente, ne quid ejuſmodi præſumat, nonmodo timidiores aut ſegniores ad hoc audendum facinus facti non ſunt; verum longè impudentiores: tanquam profecto adverſus Deum A contendentes, atque operibus ipſis oſtendere ſtudentes, tanto ſe cumulatius his malis adjecturos, quanto majora ille ſupplicia intentaverit. Cur ergo nihil factum eſt ejuſmodi; ſed cum admittãtur Sodomorum ſcelera, non tamẽ contingunt Sodomorũ clades? Quia manet iſtos ignis alius longe illo gravior: cruciatuſq; finem nullũ habens. Nam cum multo graviora ſcelera, quàm hi qui diluvii aquis periere, plurimi poſtea admiſerint, null⁹ tamen imber ejuſmodi poſtmodum factus eſt. Atque in hoc facto eadem rurB ſus controverſia eſt. Cur enim hi quidem qui initio ſeculi fuere, cum neq; judicia eſſent, nec magiſtratuum metus immineret, nõ legis comminatio terreret, non Prophetarum adeſſet chorus, qui moderaretur & regeret, non expectatio gehennæ, non cœleſtis regni ſpes, nõ miracula ipſa deniq; lapides ipſos quoq; excitare valentia, cur inquam iſti, qui nullo horum potiti ſunt, pro his, quæ peccaverunt, tanta animadverſione puniti ſunt: qui autem horũ omnium participes fuere, atq; inter metum divinorum humanoC rumq; judiciorum degunt, hodiéq; non eadem, quæ illi patiũtur, cum ſint longe graviori ſupplicio digniſſimi? Nónne puero cuivis conſtabit, quòd acerbiori atq; vehementiori pœnæ reſervantur? Nam ſi nosipſi quoq; ſuper his & iraſcimur & indignamur, Deus cui omniũ maxime totius mortalium generis cura incumbit, qui vitia vehementer & averſatur & odit, quãdo iſta impune admitti ſcelera paſſurus eſt? Sed profecto non ita ſe res habet, non adeò nos decipiamus. Immittet in illos penitus manum illam validiſſiD mam & plagam non ferendam, doloremq; cruciatuum ſempiternorum adeo graviſſimum, ut ſi Sodomorum clades illi cõferatur, ludus puerorum eſſe exiſtimetur. Quam enim Barbarorum feritatem iſti non ſua improbitate tranſcenderunt? Quod belluarum genus congreſſu ſuo impuriſſimo non ſuperaverunt? Eſt in quibuſdam mutarum animantium à natura inſitus libidinis ardor incredibilis, cupidóq; intolerabilis, & nullo ab inſania differens: E quæ tamẽ amorem hunc nefarium non norunt; ſed intra leges à natura præſcriptas permanſerũt: neq; ſi millies libidine urantur, naturæ unquã præterlabuntur legem. At iſti & rationales conditi, divinóque magiſterio potiti, quidve agendum ſit, vel non, aliis quoq; annunciare juſſi, non ita licẽtioſè ac ſine metu meretricib⁹ ut adoleſcentibus congrediuntur. Et quaſi homines non ſint, non providentia ulla res humanas agat, aut moderetur, & ea, quę fiũt, judicet, ac tenebrę cũcta occupaverint, nulluſq; ſit, qui iſta videat vel audiat, ita cũcta flagitia admittũt, inſania ac furore incredibili. Liberorũ vero, qui ejuſce cõtumeliis afficiũtur, patres hæc taciti ferũt, nec ſecũ unà filios terra obruũt, neq; tantę cladi ullum remedium aut ſolatium inqui-

inquirunt Nam ſi ad externas gentes, ſi ad mare, ſi ad extremas inſulas, ſi ad inacceſſam terram, ſi ad eum, qui citra nos eſt, orbem, filii, ut hac peſte liberi evaderent, adducendi atque pertrahendi eſſent: nonne omnia & facere & pati debuerant, ne fierent hujuſmodi flagitia? Certè ſi quidem inſalubris eſſet locus aliquis, ac peſtilens, nunquam eò filios adduceremus, etiam ſi lucra ingentia inde conſecuturi videremur, etiam ſi ſani illi viribuſq; eſſent validiſſimi. Nunc vero, quum tam immanis peſtis cuncta compleverit, non ſolum ipſi liberos noſtros ad hæc prærupta pertrahimus; verum ſi qui illos eripere ac liberare voluerint, eos tanquam perditos & corruptores undiq; exagitamus. Quàm iſta igitur ingenti iracundia, quanto furore, quantiſque fulminibus digna ſunt? quandoquidem ut illi linguæ acumen ac nitorem habeant per exteriorem ſapientiam, omni ſtudio curamus: animam vero in ipſo cœno ſpurcitiæ jacentem, atque in dies putreſcentem non modo deſpicimus; verum exurgere quoq; cupientem prohibemus. Et quiſquam jam aſſerere audebit, poſſibile eſſe in tantis malis verſantes ſalvos fieri? Quánam tandem ratione: Nempe qui impudicorum effugere inſaniam potuerint, pauci omnino ſunt, illique ipſi non effugient amores illos violentos, qui cuncta perdiderunt, pecuniarum ſcilicet & gloriæ. Complures vero & his ipſis, & unà impudicis amoribus vehementius oppreſſi detinentur. Deinde diſertos illos & liberalibus ſtudiis excultos fieri cum volumus, non ea ſolum, quæ huic eruditioni impedimento eſſe poſſunt, reſecamus; verum cuncta, quæ ad eam aſſequendam conferre poſſunt, ſollicite paramus, pædagogos ac magiſtros illis procurantes, ſumptuſque ſuppeditantes, atque à rebus cæteris ocium præſtantes, eiſque intentius acclamantes atque ſtudioſius, quàm in Olympiacis certaminibus pædotribæ faciunt, inopiam, quam imperitia, copiaſq;, quas parit eruditio commemorantes, cunctáque per noſipſos & per alios agentes, ac dicentes, quibus illos ad finem deſtinati ſtudii perduci poſſe arbitramur: & ne ſic quidem crebro voti compotes efficimur: mores verò optimos & moderatos, converſationiſque præclaræ diligentiã ultrò illis provenire arbitrabimur, quum tot ac tanta ſint, quæ illam impediant & intercipiant? Et quid hac abſurditate dici deterius poſſit, ſi id quidem, quod leviſſimũ eſt, maximo & honore & ſtudio dignemur, quaſi poſſibile non ſit aliter illud adipiſci, quod vero longe difficillimum & graviſſimũ eſt, id dormientibus contingere exiſtimem⁹, ut unum aliquid minimũ, ac nullius æſtimationis ac pretii. Philoſophia namque animi literarum eruditione, ſtudiiſque liberalibus tanto difficilior eſt & operoſior, quanto facere quàm dicere difficilius, operáque quàm verba laborioſiora ſunt.

Cap VIII. Philoſophia imbuendos eſſe liberos.

Et quid, inquit, liberis noſtris philoſophia, perfectiorique converſatione op⁹ eſt? Iſtud. iſtud omnino eſt, quod univerſos perdidit, quod rem adeo neceſſariã, qua vita omnis noſtra continetur, ſuperfluam eſſe & ocioſã judicamus. Certè enim ſi qui corporis incom̃odo laborare filiũ viderit, nunquam dicturus eſt, quid illi integra & diligentiori ſanitate opus eſt? verùm cuncta molietur & geret, quib⁹ tàm inſignem illi, tamq; excellentem habitũ acquirat, ut jam ad eum ultra morbus ille redire non poſſit: animæ vero morbo quũ illi graviſſime laborent, nihil eis ajunt curatione opus eſſe: poſtq; iſta omnia patres ſe vocare audent. Quid igitur? philoſophabimur ne omnes, inquit aliquis, ſeculique omnia peribunt? Non ita prorſus, virorum optime. Non enim philoſophiæ dare operam; id tandem eſt, quod univerſa corrupit & perdidit; verum id nõ agere. Quinã enim quæſo te, præſentem hunc rerum ſtatum deſtruunt? illine qui moderatè & quietè vivunt, an qui novos & iniquos excogitant deliciarũ modos? Qui res omnium diripere, ſibiq; conſciſcere ſummo ſtudio nituntur: an qui frugalitati ſtudentes, ſuis & quidem modicis contenti ſunt? Qui ſervorum cuneos & aſſentatorum greges circumducunt: an qui ſervum unum ſibi ſatis eſſe arbitrantur? (Nondum enim ſum̃a de philoſophia loquor; ſed de ea, quæ & plana eſt, & pervia, & plurimis acceſſa.) Illíne, qui clementes, & moderati ac manſueti ſũt: an ii, qui nihil æquè ac ſum̃os à contribulibus honores quærunt, maximiſq; calamitatibus afficiunt, ſi non ille ſibi aſſurgat, ſi non ſalutet prior, ſi nõ ſuppliciter ſe inclinet, cunctáq; ſervorũ obſequia præ ſe ferat? Qui alieno imperio regi, aliiſq; obtemperare meditantur: an qui poteſtates ac magiſtratus avent, cunctáque, dum his potiantur, & facere & tolerare ſuſtinent? Qui quòd ſe cunctis meliores eſſe arbitrentur, licere ſibi & loqui, & agere omnia exiſtimant; an qui ſeipſos cum ultimis & vilioribus ãnumerant, iſtamq; irrationabilem potentiã vitiorum caſtigant & fugiunt? Qui præclara ædificia conſtruunt, & magnificè inſtructas apponunt menſas: an qui parco cibo habitaculóq;, quod neceſſitati ſatis ſit, contenti, nil amplius requirunt? Qui innumera ſoli ſulcant jugera, an qui ne glebæ quidem uni⁹ poſſeſſionẽ ſibi neceſſariã exiſtimant? Qui fœnus fœnori adjiciunt, omniq; lucro viam injuſtam licet aperiunt & movent, an qui hujuſcemodi conventionum & chirographorũ iniquitatẽ penit⁹ oderunt, atq; ex his quæ poſſident, egentibus ſubveniunt? Qui mortalis conditionis imbecillitatem vilitatemq; conſiderantan, qui ne hanc quidẽ conſideratio-

A οὐδὲ ἐπινοοῦσί τινα παραμυθίαν τῶν κακῶν. εἰ γὰρ εἰς ὑπερορίαν ἀπὸ ταύτης ἑλκῦσαι τῆς νόσου τοὺς υἱοὺς ἔδει, εἰ γὰρ εἰς θάλασσαν, εἰ γὰρ εἰς νήσους, εἰ γὰρ εἰς ἄβατον γῆν, εἰ γὰρ εἰς τὴν ὑπὲρ ἡμᾶς οἰκουμένην, οὐκ ἔδει πάντα ποιῆσαι, καὶ παθεῖν, ὥστε μὴ ταῦτα γενέσθαι τὰ μιάσματα; ἀλλ᾽ εἰ μὲν ἐπινοσόν που καὶ λοιμικὸν ἦν χωρίον, οὐκ ἀπάξομεν ἐκεῖ τοὺς υἱοὺς, κἂν μεγάλα κερδαίνειν μέλλωσι, κἂν σφόδρα ὑγιεινοὶ τυγχάνωσιν ὄντες· νυνὶ δὲ τοσαύτης τὰ πάντα κατεχούσης λύμης, οὐ
B μόνον αὐτοὶ πρὸς ταῦτα ἕλκομεν τὰ βάραθρα αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπαλλάξαι βουλομένους ὡς λυμεῶνας ἀπελαύνομεν. καὶ πόσης οὐκ ἄξια ταῦτα ὀργῆς; πόσων σκηπτῶν; ὅταν τὴν μὲν γλῶτταν αὐτοῖς ἐκκαθαίρειν διὰ τῆς ἔξωθεν σοφίας σπουδάζωμεν, τὴν δὲ ψυχὴν ἐν αὐτῷ τῷ τῆς ἀσελγείας βορβόρῳ κειμένην καὶ σηπομένην διαπαντὸς μὴ μόνον ὁρῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἐγερθῆναι βουλομένην κωλύωμεν. ἔτι οὖν τολμήσει τις εἰπεῖν, ὅτι δυνατὸν σωθῆναι τοὺς ἐν τοιούτοις ὄντας κα-
C κοῖς; πόθεν; οἱ μὲν γὰρ τὴν τῶν ἀκολάστων διαφυγόντες μανίαν, ὀλίγοι δέ εἰσιν οὗτοι, τοὺς τυραννικοὺς ἐκείνους ἔρωτας, καὶ τὰ πάντα διαφθείροντας, τοὺς τῶν χρημάτων καὶ τοὺς τῆς δόξης οὐ διαφεύγουσιν. οἱ δὲ πλείους καὶ τούτοις αὐτοῖς, καὶ τοῖς τῆς ἀσελγείας μετὰ πλείονος κατέχονται τῆς ὑπερβολῆς. εἶτα λόγους μὲν αὐτοῖς ἐνθεῖναι βουλόμενοι, οὐχὶ τὰ διακόπτοντα τὴν παίδευσιν ἀναιροῦμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ συνισῶντα κατασκευάζομεν καὶ παιδαγωγοὺς, καὶ διδασκάλους ἐφιστῶν-
D τες, καὶ χρήματα ἀναλίσκοντες, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων πραγμάτων παρέχοντες σχολὴν, καὶ τῶν ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσι παιδοτριβῶν συνεχέστερον ἐπιφωνοῦντες αὐτοῖς τήν τε ἐκ τῆς ἀπαιδευσίας πενίαν, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς παιδεύσεως πλοῦτον, καὶ πάντα ποιοῦντες, καὶ λέγοντες, καὶ δι᾽ ἑαυτῶν, καὶ δι᾽ ἄλλων, ὥστε αὐτοὺς εἰς τὸ τέλος ἀγαγεῖν τῆς προκειμένης σπουδῆς, καὶ οὐδὲ οὕτω πολλάκις περιγινόμεθα· τρόπων δὲ ἐπιεικείας, καὶ πολιτείας ἀρίστης ἀκρίβειαν αὐτόματον οἰησόμεθα πα-
E ραγενέσθαι· καὶ ταῦτα τοσούτων ὄντων τῶν διακοπτόντων αὐτήν; καὶ τί ταύτης τῆς ἀλογίας χεῖρον γένοιτ᾽ ἄν, τὸ μὲν ῥᾷον οὕτω μεγάλης ἀξιοῦν τιμῆς καὶ σπουδῆς, ὡς οὐκ ἐνὸν ταύτης ἄνευ αὐτὸ κατορθωθῆναί ποτε· ὃ δὲ πολλῷ δυσχερέστερόν ἐστι, τοῦτο καθεύδουσιν ἡμῖν ἐφίστασθαι νομίζειν, καθάπερ τι τῶν φαύλων καὶ οὐδαμινῶν· φιλοσοφία γὰρ ψυχῆς λόγων παιδεύσεως τοσούτῳ δυσκολωτέρα τέ ἐστι καὶ ἐργωδέστερον, ὅσῳ τοῦ λέγειν τὸ πράττειν, καὶ ὅσῳ ῥημάτων ἔργα ἐστὶν ἐπιπονώτερα.

Καὶ τί δεῖ φιλοσοφίας φησὶ, καὶ πολιτείας ἀκριβοῦς τοῖς ἡμε-
A τέροις παισί. τοῦτο γάρ ἐστι τοῦτο, ὅπερ πάντα ἀπολώλεκεν, ὅτι πρᾶγμα οὕτως ἀναγκαῖον, καὶ τὴν ἡμετέραν συνέχον ζωὴν, περιττὸν εἶναι, καὶ πάρεργον δοκεῖ. καὶ περὶ σῶμα μὲν κάμνοντα τὸν υἱόν τις ἰδὼν οὐκ ἂν εἴποι· τί δὲ αὐτῷ καθαρᾶς ὑγιείας δεῖ, καὶ ἀκριβοῦς; ἀλλὰ πάντα ἂν πραγματεύσαιτο ὑπὲρ τοῦ τοσαύτην ἐγγενέσθαι τὴν εὐεξίαν, ὡς μηκέτι τὴν νόσον ἐπανελθεῖν, τῆς δὲ ψυχῆς ἀρρωστούσης, οὐδὲν δεῖν αὐτοῖς θε-
B ραπείας φασὶ, καὶ τολμῶσι μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα πατέρας καλεῖν ἑαυτούς. τί οὖν; φιλοσοφήσομεν πάντες, φησὶ, καὶ τὰ τοῦ βίου οἰχήσεται; οὐ, τὸ φιλοσοφεῖν ὦ βέλτιστε, ἀλλὰ, τὸ μὴ τοῦτο ποιεῖν, πάντα ἀπώλεσε, καὶ διέφθειρε. τίνες γὰρ εἰπέ μοι τῇ παρούσῃ καταστάσει λυμαίνονται; οἱ μετρίως ζῶντες, καὶ ἐπιεικῶς, ἢ οἱ καινοὺς, καὶ παρανόμους ἐπινοοῦντες τρυφῆς τρόπους; οἱ τὰ πάντων περιβαλέσθαι σπουδάζοντες, ἢ οἱ τοῖς οὖσιν ἀρκούμενοι; οἱ φάλαγγας οἰκετῶν ἔχοντες, καὶ
C σμήνη κολάκων περιάγοντες, ἢ οἱ μόνον οἰκέτην ἐναποχρεῖν αὐτοῖς νομίζοντες; [οὔπω γὰρ τὴν ἀκρατὴν τίθημι φιλοσοφίαν, ἀλλὰ τὴν πολλοῖς ἐφικτήν·] οἱ φιλάνθρωποι, καὶ ἥμεροι, καὶ μὴ δεόμενοι τῆς παρὰ τῶν πολλῶν τιμῆς, ἢ οἱ παντὸς ἐφλήματος μᾶλλον ταύτην παρὰ τῶν ὁμοφύλων ἀπαιτοῦντες, καὶ μυρίας ἐργαζόμενοι συμφοράς· ἐπειδὴ μὴ ὑπανέστη, μηδὲ προσεῖπεν ὁ δεῖνα πρότερος, μηδὲ ὑπέκυψε, μηδέ τι τῶν ἀνδραπόδων ἐπεδείξατο; οἱ μελετῶντες ἄρχεσθαι,
D ἢ οἱ δυναστειῶν ἐρῶντες, καὶ ἀρχῶν, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου καὶ ποιῆσαι καὶ παθεῖν ἀνεχόμενοι; οἱ πάντων βελτίους εἶναι λέγοντες, καὶ διὰ τοῦτο πάντα καὶ λέγειν, καὶ πράττειν ἑαυτοῖς ἐξεῖναι νομίζοντες, ἢ οἱ μετὰ τῶν ἐσχάτων ἀριθμοῦντες ἑαυτοὺς, καὶ ταύτην τὴν ἄλογον ἐξουσίαν τῶν παθῶν κολάζοντες; οἱ τὰς λαμπρὰς οἰκοδομούμενοι οἰκίας, καὶ τὰς πολυτελεῖς παρατιθέμενοι τραπέζας, ἢ οἱ μηδὲν πλέον καὶ τροφῆς, καὶ οἰκήσεως τῆς ἀναγκαίας ζητοῦντες; μυρία πλέθρα ἀποτεμνό-
E μενοι γῆς, ἢ οἱ μηδὲ βῶλον μίαν ἀναγκαίαν αὐτοῖς πρὸς κτῆσιν εἶναι νομίζοντες; οἱ τόκους ἐπὶ τόκους συλλέγοντες, καὶ πάσης ἐμπορίας κινοῦντες ὁδὸν ἄδικον, ἢ οἱ τὰς ἀδίκους ταύτας διασπῶντες συγγραφὰς, καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων τοῖς δεομένοις ἐπικουροῦντες; οἱ τὸ εὐτελὲς τῆς ἀνθρωπίνης ἐπεσκεμμένοι φύσεως, ἢ οἱ μηδὲ τοῦτο αὐτὸ εἰδέναι θέλοντες, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς ἄγαν ἀλαζονείας,

καὶ

καὶ τὸ ἀνθρώπους αὐτοὺς νομίζειν ἀπολωλεκότες; οἱ πόρνας τρέφοντες, καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις λυμαινόμενοι γάμοις, ἢ οἱ καὶ τῶν ἑαυτῶν ἀπεχόμενοι γυναικῶν; οὐχ οἱ μὲν, ὥσπερ οἰδήματα σώματι, καὶ πνεύματα ἄγρια θαλάττῃ, τῇ πολιτείᾳ τῆς οἰκουμένης ἐπιφύονται, καὶ τοὺς καθ' ἑαυτοὺς σώζεσθαι δυναμένους χειμάζοντες διὰ τὴν ἀκρασίαν τὴν αὐτῶν· οἱ δὲ ὥσπερ ἐν σκότῳ βαθεῖ λαμπτῆρες φαιδροὶ τοὺς ἐν μέσῳ ναυαγοῦντας πρὸς τὴν οἰκείαν καλοῦσιν ἀσφάλειαν, καὶ τὰς τῆς φιλοσοφίας λαμπάδας ἀφ' ὑψηλοῦ πόρρωθεν ἀνάψαντες, οὕτω τοὺς βουλομένους ἐπὶ τὸν τῆς ἀπραγμοσύνης χειραγωγοῦσι λιμένα; οὐ δι' ἐκείνους στάσεις, καὶ πόλεμοι, καὶ μάχαι, καὶ πόλεων κατασκαφαὶ, καὶ ἀνδραποδισμοὶ, καὶ δουλεῖαι, καὶ αἰχμαλωσίαι, καὶ τὰ μυρία ἐν τῷ μέσῳ κακά; οὐ τὰ παρὰ ἀνθρώπων ἐπαγόμενα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πάντα, οἷον αὐχμοὶ, καὶ ἐπομβρίαι, καὶ σεισμοὶ, καὶ καταπτώσεις, καὶ πόλεων καταποντισμοὶ, καὶ λιμοὶ, καὶ λοιμοὶ, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὅσα ἡμῖν ἐκεῖθεν ἐπάγεται; οὐκοῦν οὗτοι οἱ τὴν πολιτείαν ἀνατρέποντες, καὶ τοῖς κοινοῖς λυμαινόμενοι, οὗτοι καὶ ἑτέροις μυρίων αἴτιοι συμφορῶν, οἱ τοὺς βουλομένους ἡσυχάζειν ἐνοχλοῦντες, καὶ πανταχόθεν ἕλκοντες, καὶ σπαράττοντες; διὰ τούτους δικαστήρια, καὶ νόμοι καὶ τιμωρίαι, καὶ διάφοροι κολάσεων τρόποι. καὶ καθάπερ ἐν οἰκίᾳ, ἔνθα πολλοὶ μὲν οἱ κάμνοντες, οἱ δὲ ὑγιαίνοντες ὀλίγοι, καὶ φάρμακα, καὶ ἰατροὺς πολλοὺς εἰσελθόντας ἐστὶν εὑρεῖν· οὕτω καὶ ἐν τῇ οἰκουμένῃ οὐκ ἔστιν ἔθνος, οὐκ ἔστι πόλις, ἔνθα μὴ πολλοὶ μὲν οἱ νόμοι, πολλοὶ δὲ οἱ ἄρχοντες, πολλαὶ δὲ αἱ τιμωρίαι. οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὰ φάρμακα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀναστῆσαι τὸν κάμνοντα· ἀλλὰ δεῖ καὶ τῶν ἐπιθέντων αὐτὰ, οἵπερ εἰσὶν οἱ δικάζοντες, καὶ ἑκόντας, καὶ ἄκοντας ἀναγκάζοντες δέχεσθαι τὴν ἰατρείαν αὐτούς. ἀλλ' ὅμως οὕτως ὑπερέσχεν ἡ νόσος, ὡς καὶ αὐτῆς τῆς τῶν ἰατρῶν κρατῆσαι τέχνης, καὶ αὐτοὺς ἐπελθεῖν τοὺς δικάζοντας. καὶ συμβαίνει ταὐτὸν, οἷον ἂν εἴ τις πυρετῷ καὶ ὑδέρῳ συνεχόμενος, καὶ μυρίοις ἑτέροις πάθεσι χαλεπωτέροις, τῶν μὲν οἰκείων μὴ περιγίνοιτο κακῶν, ἑτέρους δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐνεχομένους δεινοῖς ἀπαλλάττειν φιλονεικοίη. ἡ γὰρ τῆς κακίας ἐπιρροὴ καθάπερ τις χειμάρρους ἅπαντα τὰ κωλύματα ἀναρρήξασα, σφοδρῶς ἐπὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων ἐξεχύθη ψυχάς. Καὶ τί λέγω πολιτείας ἀνατροπήν; κινδυνεύει γὰρ οὗτος ὁ λοιμὸς ὁ παρὰ τῶν πονηρῶν τούτων ἀρθεὶς, καὶ τοὺς περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ τῶν πολλῶν ἀπελάσαι λόγους. οὕτω πρόεισι, καὶ νέμεται, καὶ πάντα ἐπείγεται καταχεῖν, καὶ τὰ ἄνω κάτω πεποίηκε, καὶ αὐτῷ λοιπὸν ἐπιστρατεύεται τῷ οὐρανῷ, τὰς τῶν ἀνθρώπων γλώττας οὐκέτι κατὰ τῶν ὁμοδούλων, ἀλλ' ἤδη καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ πάντων κρατοῦντος ὁπλίζων δεσπότου. πόθεν γὰρ εἰπέ μοι ὁ πολὺς πανταχοῦ τῆς εἱμαρμένης λόγος; πόθεν ἄστρων ἀλόγῳ φορᾷ τὰ ὄντα ἀνατιθέασιν οἱ πολλοί; διὰ τί τύχην, διὰ τί τὸ αὐτόματόν τινες πρεσβεύουσι; πόθεν εἰκῇ, καὶ ἁπλῶς πάντα νομίζουσι φέρεσθαι; διὰ τοὺς ἐπιεικῶς ζῶντας, καὶ μετρίως, ἢ δι' ἐκείνους, οὓς σὺ μὲν συνέχειν ἔφης τὴν πολιτείαν; ἐγὼ δὲ κοινὴν οὖσαν ἀπέδειξα τῆς οἰκουμένης λύμην, δι' ἐκείνους δηλονότι. οὐδεὶς γὰρ ἀγανακτεῖ, ἐπειδὴ ὁ δεῖνα φιλοσοφεῖ, ἢ ὅτι ἐστὶν ὁ δεῖνα ἐπιεικὴς, καὶ μέτριος, καὶ σώφρων, καὶ τῶν παρόντων ὑπερορᾷ πραγμάτων· ἀλλ' ὅτι ὁ δεῖνα πλουτεῖ, ὅτι τρυφᾷ, ὅτι πλεονεκτεῖ, καὶ ἁρπάζει, ὅτι πονηρὸς ὢν, καὶ μυρίων γέμων κακῶν, λαμπρός τέ ἐστι, καὶ εὐημερεῖ. ταῦτα κατηγοροῦσι, καὶ μέμφονται οἱ ἀπιστοῦντες Θεῷ· τούτοις πταίουσιν οἱ πολλοὶ, ὡς τῶν γε ἐπιεικῶς ἕνεκεν ζώντων, οὐ μόνον οὐδὲν φθέγξονται τῶν ῥημάτων τούτων, ἀλλὰ καὶ καταγνοῖεν ἑαυτῶν, ἐφ' οἷς ἂν προαχθῶσι τὴν τοῦ Θεοῦ κατηγορῆσαι προνοίας. καὶ εἰ πάντες, ἢ καὶ οἱ πλείους ἐβούλοντο οὕτω ζῆν, οὐδ' ἄν τις ἐνενόησε ταῦτα τὰ ῥήματα, οὐδ' ἂν ὁ τῶν κακῶν τούτων ἐπεισῆλθε κολοφὼν τὸ ζητεῖν, πόθεν τὰ κακά. κακῶν γὰρ οὐκ ὄντων, οὐδὲ φαινομένων, τίς ἂν προήχθη τὴν αἰτίαν ζητῆσαι τῶν κακῶν, καὶ μυρίας ἀπὸ τῆς ζητήσεως ταύτης αἱρέσεις ἀνατέλλειν; καὶ γὰρ Μαρκίων, καὶ Μάνης, καὶ Οὐαλεντῖνος, καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ πλείους ἐντεῦθεν ἔλαβον τὴν ἀρχήν. εἰ δὲ πάντες ἐφιλοσόφουν, οὐκ ἐνῆν ταῦτα ζητεῖν, ἀλλ' εἰ καὶ μηδαμόθεν ἄλλοθεν, ἀπὸ γοῦν τῆς ἀρίστης ταύτης πολιτείας ἔμαθον ἂν ἅπαντες, ὅτι ὑπὸ Θεῷ ζῶμεν βασιλεῖ, καὶ τὰ ἡμέτερα οὗτος διοικεῖ, καὶ κυβερνᾷ, πράγματα κατὰ τὴν αὐτοῦ σοφίαν, καὶ σύνεσιν, ὃ γίνεται μὲν καὶ νῦν, φαίνεται δὲ οὐ ῥᾳδίως, διὰ τὴν πολλὴν ἀχλὺν, ἣν κατεσκέδασαν οὗτοι τῆς οἰκουμένης ἁπάσης· εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἦν, καθάπερ ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ, καὶ λευκῇ γαλήνῃ πᾶσιν ἂν ἡ τοῦ Θεοῦ

A nem admittunt ac ferè homines ſe præ jactantiæ ac tumoris magnitudine exiſtimare deſierunt? Qui ſcorta nutriunt, alieniſque matrimoniis inſidiantur, an qui uxore quoque legitima abſtinent? Nónne illi quidem veluti tumores corpori, ventique ſævi ac furentes mari, ita totius orbis terrarum evertendæ reipublicæ exorti, eos quoque qui ſervari poſſent, per ſuam intemperantiam & improbitatem demergere, ac prorſus extinguere conantur: iſti vero tanquam lumina clariſſima in tenebris mi- B cantia, eos, qui in æſtu medio jactantur, ad ſummam invitantes quietem & ſecuritatem, ac philoſophiæ faces de ſublimi quodam & longinquo pharo accenſas præferentes: ita demum eos qui monitis ſuis obtemperare non renuunt, ad quietem ac tutiſſimum portum perducunt? Nónne propter illos quidem ſeditiones, bella, pugnæ, everſiones urbium, in ſervitutem abductiones, ſervitutes, captivitates, cædes, maláque alia innumera, quæ in ſeculo fiunt, nec ea ſolùm, quæ inferuntur ab homini- C bus; verum & quæ de cœlo omnia, puta ſiccitates, imbres, terræmotus, fames, peſtes, aliáque omnia quæ cœlitus nobis immittuntur? Nónne ergo iſti qui & mores totius humanitatis pervertunt, qui reſpublicas corrumpunt: hi aliis quoque innumerabilium calamitatum cauſa fiunt, qui vitæ quietiori ſtudentes, eamque degere volentes, perturbant undique & protrahunt, variiſque ſuppliciis affligunt? Horum gratia profectò & judicia, & leges, & mulctæ, variáque tormentorum genera ſunt in- D ſtituta. Ut enim in ea domo, in qua plurimi morbis variis laborant, paucique ſanitate gaudent, videas plurima & medicamentorum genera, & medicos complures: ita in orbe toto nulla gens eſt, nulla civitas, ubi non leges plurimæ, non multi magiſtratus, non innumeri pœnarum modi ad perterrendos improbos ſint conſtituti. Neque enim ſufficiunt medicamenta ipſa ſola languidos eripere, niſi adſint, qui illa vulneribus imponant: hi profectò judices & magiſtratus ſunt, qui illos velint, nolint, medi- E dicinam admittere compellunt. Atque ita etiam morbus obtinuit, adeo ut ipſam ferè medicorum artem ſuperaverit, ipſoſq; judices infecerit: prorſuſque idem contingit, ac ſi quis & febre & morbo intercutis, aliiſque item ægritudinibus innumeris & gravioribus oppreſſus, mala quidem propria curare negligeret, alios verò, qui iiſdem incommodis laborarent, erigere ſtuderet: nempe enim vitiorum inundatio & vis, quaſi torrens quidam, univerſis obicibus ruptis, vehementi impetu in animos morta- A lium effuſa eſt. Et quid me dicere neceſſe eſt morum optimorum omnium perverſionem? Periculum jam ingens metuſque ſubiit, ne peſtis iſta, quæ à nequam iſtis improbiſſimiſque hominibus invecta eſt, ea etiam, quæ de providentia à pluribus in libris diſputata ſunt, refellat omnia. Adeò in dies procedit, augetur, inſanit, omniáque occupare feſtinat, adeò, quæ ſupra fuerant, infra jam fecit, atque adverſus cœlum bellare inſtituit, mortalium linguas non jam adverſus homines conſervos; ſed planè adver- B ſus omnipotentem Dominum armans. Unde enim, quæſo, fati nomen multum per ora omnium ubique fertur? Unde ſiderum irrationabilibus motibus cuncta, quæ accidunt, plerique imputant? Ut quid fortunam, ut quid caſum quidam profitentur, & prædicant? Unde ſine ratione, ſine providentia, ac temere ferri cuncta arbitrantur? Propter eóſne qui juſtè & quietè, & moderatè vivunt, an propter illos, quos tu quidem continere & conſervare rempublicam dicebas? Ergo vero communem totius C humani generis peſtem eſſe monſtravi, atque iſtud ita manifeſtum eſt, ut nemo inde dubitare poſſit. Nullus enim indignatur, quòd ille aut ille philoſophari pergit, quòd mitis eſt, quòd moderatus, quòd pudicus, quòd negligit humana omnia & ſpernit: verum quòd ille delicate vivit, quòd cupit, quòd rapit, quòd nequiſſimus cum ſit, vitiiſque omnibus repletus, clariſſimus eſt, ſummáque in rerum copia & proſperitate verſatur. D Iſta queruli annunciant, hæc objiciunt, hæc accuſant, qui non credunt Deo, his offenduntur plurimi, adeò illorum gratia qui juſte & moderate vivunt, non modo nihil horum verborum loquerentur; ſed illa quoque reprehenderent, quibus ut Dei accuſarent providentiam fuiſſent inducti. Atque utinam aut omnes, aut certè pars vivere ita voluiſſet, nunquam profectò verba iſta aliquis excogitaſſet, nec ſummus malorum omnium vertex irrepſiſſet, ut quæreretur, unde mala eſſent. Cum enim illa non eſ- E ſent, neque apparerent, quis inquirere pergeret malorum cauſam? Nec innumeræ quidem ab iſta quæſtione ſectæ pullulaſſent. Marcio enim & Manes & Valentinus & Gentilium plurimi hinc potiſſimum habuerunt principium. Sin vero omnes philoſopharentur, quæſtio ſanè iſta locum non inveniſſet; ſed ſi nullis aliis ex locis, vel ex iſto certè vivendi optimo atq; lætiſſimo genere dudum univerſi didiciſſent, ſub Deo nos rege degere, reſq; humanas ab illo & adminiſtrari & regi ſecundum ſuam inæſtimabilem incomprehenſibilemque ſapientiam. Quod quidem fit nunc quoque, etſi non facile perſpicitur, ob ingentem illam & craſſam nebulam, quam iſti toto terrarũ orbe effuderunt. Quæ ſi auferretur, profectò veluti in meridiana luce, & ſereno candidiſſimóq; cœlo cunctis mortalibus divina perſpiceretur providentia. Deniq; ſi non eſſent judicia, non accuſatores, non calumniatores, non tormenta, non mulctæ, non carceres, non cruciatus, non bonorum

Leges & judicia ad vindicandum ſunt conſtituta.

publicationes & damna, non timores & pericula, non inſidiæ & inimicitiæ, nō jurgia, nō maledicta, nō odia nō peſtilentiæ, non deniq; aliud aliquid ejuſmodi, ſi quod à nobis in hac enumeratione prætermiſſū eſt; ſed omnes digna & convenientiſſima cum moderatione viverent, quis unquā mortaliū de providentia divina dubitaſſet? Profectò null⁹. Nunc vero ferè idē contingit, ac ſi hyeme ingenti ac procella im̄inente gubernator quidē faciat, quod ſui muneris eſt diligentiſſimè, ſervetq; inter undarū moles navē, nō autē appareat ejuſce peritiæ & artis diligētia vectorib⁹, quòd hanc illis conſiderationē & perturbatio & met⁹ & ſollicitudo pr̄ementiū maloru eripiat. Deus enim nunc quoq; gubernat omnē hanc machinam, etſi non id à pluribus animadvertitur, ob rerū turbines, & perturbationē vitæ: quā quidē perturbationē iſti maxime omniū excitant. Itaq; nō tantū morū rectitudinem pervertunt verū ipſāquoq; pietatē religionis labefactant: nec ſanè peccabit qui iſtos naturæ totius inimicos appellaverit, qui in aliorum perniciem conjurant, & doctrinis ſceleratis ac impuris moribus, eos qui ſecum hoc in vitæ ſalo navigant, demergunt.

CAP. IX *Monachorum vita cum cœleſtibus comparatur.*

Atqui nihil horū penitus in Monaſteriis invenies: verū quanquam procella tanta, tantiq; fluct⁹ deſæviunt, ſoli in tranquillo portu & ſecuritate ſum̄a reſidentes, veluti ex cœlo ipſo cæterorū naufragia proſpectant. Namq; converſationem planè cœleſtem elegerunt, nihilq; deteri⁹ Angelis affecti ſunt. Ut enim illis nulla ineſt inæqualitas, nec alii ſucceſſibus, ſecundiſq; rebus elati gloriantur, alii extremis malis & incom̄odis oppreſſi gemunt; ſed omnes pariter in gaudio & quiete, ſum̄áq; illa & cœleſti gloria exultant: ita fieri quoq; perſpicias in Monaſteriis, null⁹ ibi paupertatem exprobrat, null⁹ divitiis gloriatur. Inde id quod omnia pervertit & perturbat, meū & tuū, penitus eliminatū eſt. Cuncta quippe illis com̄unia ſunt, menſa, domus, indumentū, & quod ſanè mirabilius eſt, unus etiam idemq; anim⁹ omnib⁹ eſt. Omnes eadem ſunt nobilitate nobiles, omnes eadem ſervitute ſervi eadē libertate liberi. unæ illic omnib⁹ divitiæ, quæ veræ divitiæ ſunt: una gloria, quæ vere gloria eſt. Non enim in appellationibus; ſed in ipſis rebus bona eorum conſiſtunt. Una ibi voluptas, una jucunditas, unæ deliciæ, unum deſideriū, una ſpes omnibus ineſt. Ibi veluti quadam ex regula & libra cuncta diligentiſſime ſunt ordinata. Nulla ibi inæqualitas, cæterum ordo ſum̄us & moderatio & convenientia & ineffabilis concordiæ ſervandæ diligentia jugiſq; ac perpetua lætitiæ materia. Quocirca omnes omnia & patiuntur & faciunt, ut una lætentur & gaudeant. Illic enim ſolum videas id perfectè contingere, nuſquam alibi, non modo quòd præſentia omnia contemnant, omnémq; ab ſe rixæ & diſcordiæ & pugnæ materiā abſciderint, clariſſimáq; cœleſtiū bonorum ſpe beati ſint; ſed quod ea quoque, quæ ſingulis contingunt, & triſtia & læta, com̄unia eſſe omniū exiſtiment. Quippe & mœror facilius fugatur, quum pro virili ſua omnes ſingulorum comportent onera, lætitiæque occaſiones habent innumeras, non in ſuis modo lætis; ſed in aliorum quoque, & quidem nō minus quàm in ſuis quiq; geſtientes. Quónam ergo modo res humanæ peribunt, ſi iſtos omnes imitemur. Nunc enim illæ planè propter eos perierunt & corruptæ ſunt, qui longe ab his morib⁹ atq; ab iſto vitæ inſtituto exercentur. Tu vero dum his contraria decernis, idem prorſus facis, ac ſi quis eam lyram, quæ diligentiſſime aptata eſſet muſicæ, diceret inutilem: eam vero, quæ & diſſona & diſciſſa eſſet nimiáque vel intentione, vel remiſſione diſſipata & corrupta, hanc & ad pulſus & ad voluptatem ſpectatorum eſſe diceret aptiſſimam: atq; nullum vel hæc dicentiū abſurditatis argumentum certius vel invidiæ, & immanitatis ita decernentium documentū clarius invenire poſſemus. Quænam verò eſt modeſtiorū & clementiorū patrū ratio? Diſcant primū, inquiunt, literas, atq; ita quum vim diſcendi aſſecuti fuerint, tū demum ad philoſophiā iſtam adducantur. Tunc nemo qui prohibeat, nemo qui retrahat futurus. Et unde ſcire certius poterimus, quod ad viros illi evaſuri ſint? Multi enim abierunt im̄atura prærepti morte: verum concedamus id quoq; manifeſtū eſſe, fingamuſq; illos interim ad viriles annos provehendos: quis illud nobis pollicebitur, priorem omnem in medio ætatem illos bene acturos? Adeò enim nihil contendendi ſtudio loquor, ut ſi qui de his certius confidere & ſperare poſſit optime: eos ego ne tū quidē urbe eductur⁹ ſim, cum hanc dicendi facultatē conſecuti fuerint verū tū maxime manere jubebo, quiq; illos fugare voluerint, non modo non laudabo; verū ut com̄unes hoſtes noſtræ reipublicæ rejiciam & execrabor, quòd lucernas occulentes, & lumina clariſſima ex urbe ad ſolitudinem ducentes, civitatē noſtrā maximis incom̄odis afficiant, ingentiq; gloria & honeſtate nudent; ſin vero nemo eſt, qui iſta polliceri poſſit, quid tandem com̄odi illi conſecuturi ſunt, ſi mittantur ad magiſtros, ubi vitia prius omnia quàm eloquentiā addiſcent, dumq; quod minimum eſt accipere & aſſequi ſtudent, amittent id, quod longe maximum eſt, vires animi ſcilicet, omnemq; probitatis indolem. Quid ergo? ſcholáſne omnes diruemus, inquiunt? Minime id quidē dico; ſed ut ne virtutis deſtruamus ædificium, viventemq; diruamus animam, omni ſtudio & providendū & cavendū cenſeo.

A προνοίᾳ διεφάνη. εἰ γὰρ μήτε δικαστήρια ἦν, μήτε κατήγοροι, μήτε συκοφάνται, μὴ βάσανοι, καὶ τιμωρίαι, μὴ δεσμωτήρια, καὶ κολάσεις, μὴ δημεύσεις, καὶ ζημίαι, μὴ φόβοι, καὶ κίνδυνοι, μὴ ἔχθραι, μὴ ἐπιβουλαὶ, μὴ λοιδορίαι, καὶ μῖσος, μὴ λιμοὶ, καὶ λοιμοὶ, μηδ᾽ ἄλλο τι τῶν ἀπηριθμημένων δεινῶν, ἀλλὰ πάντες μετ᾽ ἐπιεικείας ἔζων τῆς προσηκούσης, τίς ἂν τῶν ζώντων ἀπάντων ἠμφισβήτησε περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας; οὐκ ἔστιν οὐδείς.
B νυνὶ δὲ ταυτὸ συμβαίνει, οἷον ἂν εἰ χειμῶνος καταλαβόντος, ἐργάζοιτο μὲν ὁ κυβερνήτης τὸ αὐτοῦ, καὶ διασώζοι τὸ σκάφος, μὴ φαίνοιτο δὲ αὐτοῦ τῆς ἐπιστήμης ἡ ἀκρίβεια τοῖς ἐπιβάταις, διὰ τὴν ταραχὴν, καὶ τὸν φόβον, καὶ τὴν ἀγωνίαν τῶν ἐπικρεμαμένων κακῶν. ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς κυβερνᾷ μὲν τὸ πᾶν τοῦτο καὶ νῦν, οὐ φαίνεται δὲ τοῖς πολλοῖς διὰ τὸν τῶν πραγμάτων χειμῶνα, καὶ τὴν ταραχὴν, ἣν οὗτοι δὴ μάλιστα πάντων ἐργάζονται. ὥστε οὐ μόνον πολιτείαν ἀνατρέπουσιν,
C ἀλλὰ καὶ εὐσέβειαν λυμαίνονται, καὶ οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι κοινοὺς ἐχθροὺς τούτους προσειπὼν, οἳ κατὰ τῆς ἑτέρων ζωῆς σωτηρίας δόγμασι μιαροῖς, καὶ βίοις ἀκαθάρτοις τοὺς μεθ᾽ ἑαυτῶν ἐμπλέοντας καταδύουσιν.

Ἀλλ᾽ ἐν τοῖς μοναστηρίοις τούτων οὐδὲν ἔστιν ἰδεῖν· ἀλλὰ καὶ τοσούτου χειμῶνος ἠρμένου τοσούτου, ἐν εἰ καθῆνται ἐν λιμένι, καὶ γαλήνῃ, καὶ ἀσφαλείᾳ πολλῇ, καθάπερ ἐξ οὐρανοῦ τὰ τῶν ἄλλων ἐπισκοποῦντες ναυάγια. καὶ γὰρ πολιτείαν οὐρανῷ πρέπουσαν εἵλοντο, καὶ
D ἀγγέλων οὐδὲν χεῖρον διάκεινται. ὥσπερ οὖν ἐν ἐκείνοις οὐκ ἔστιν ἀνωμαλία τις, οὐδὲ οἱ μὲν ἐν εὐημερίᾳ, οἱ δὲ ἐν ἐσχάτοις κακοῖς, ἀλλ᾽ ἅπαντες ἐν εἰρήνῃ μιᾷ, καὶ χαρᾷ, καὶ δόξῃ· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα· οὐδεὶς ὀνειδίζει πενίαν· οὐδεὶς ἐπὶ πλούτῳ σεμνύνεται. τὸ σὸν καὶ τὸ ἐμὸν, τοῦτο δὴ τὸ πάντα ἀνατρέπον, καὶ θρυλοῦν ἐξώρισαι· καὶ πάντα αὐτοῖς κοινὰ, καὶ τράπεζα, καὶ οἴκησις, καὶ ἱμάτια. καὶ τί θαυμαστὸν, ὅπου γε καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ μία πᾶσι, καὶ ἡ αὐτή; πάν-
E τες τῇ αὐτῇ εὐγενείᾳ εἰσὶν εὐγενεῖς, τῇ αὐτῇ δουλείᾳ δοῦλοι, τῇ αὐτῇ ἐλευθερίᾳ ἐλεύθεροι· εἷς ἐκεῖ πλοῦτος πᾶσιν ὁ ὄντως πλοῦτος· μία δόξα, ἡ ὄντως δόξα. οὐ γὰρ ἐν ὀνόμασιν, ἀλλ᾽ ἐν πράγμασιν αὐτοῖς τὰ ἀγαθά. μία ἡδονὴ, μία ἐπιθυμία, μία ἐλπὶς πᾶσι· καὶ καθάπερ ἀπὸ κανόνος τινὸς καὶ στάθμης, ἅπαντα διηκρίβωται· καὶ ἀνωμαλία μὲν οὐδεμία, τάξις δὲ, καὶ ῥυθμὸς, καὶ ἁρμονία, πολλὴ τῆς συμφωνίας ἡ ἀκρίβεια, καὶ διηνεκοῦς εὐθυμίας
A ὑπόθεσις. διὸ πάντες πάντα ποιοῦσι, καὶ πάσχουσιν, ἵνα εὐθυμῶσί τε, καὶ χαίρωσιν. ἐκεῖ γὰρ μόνον καθαρῶς συμβαῖνόν ἐστιν ἰδεῖν· ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ, οὐ μόνον τῷ τῶν παρόντων ὑπερορᾶν, καὶ πάσας ἐκκεκόφθαι στάσεως καὶ μάχης ὑποθέσεις, καὶ λαμπρὰς αὐτοῖς εἶναι περὶ τῶν μελλόντων τὰς ἐλπίδας· ἀλλὰ καὶ τῷ τὰ συμβαίνοντα ἑκάστῳ λυπηρὰ, καὶ χρηστὰ κοινὰ πάντων εἶναι νομίζειν. ἥτε γὰρ ἀθυμία ἀφανίζεται ῥᾷδιον, ἀναλόγως τῷ ἐκ συνδιαφερόντων τὸ
B φορτίον ἁπάντων, τό τε εὐθυμίας πολλὰς ἔχουσι τὰς ὑποθέσεις, οὐκ ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν μόνοις εὐφραίνεσθαι καλοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀλλήλων οὐχ ἧττον, ἢ ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν. πῶς οὖν ὑμῖν οἰχήσεται τὰ πράγματα, ἂν τούτους πάντες ζηλώσωμεν; νῦν γὰρ οἴχεται, καὶ διέφθαρται, διὰ τοὺς πόῤῥω τῆς ἡλικίας ταύτης ἠσκημένους. σὺ δὲ τἀναντία ψηφιζόμενος, ταὐτὸ ποιεῖς, ὥσπερ ἂν εἴ τις καὶ λύραν τὴν μὲν ἀκριβῶς ἡρμοσμένην, ὡς ἄχρηστον διαβάλλοι· τὴν ἐναντίως δὲ ἔχουσαν, καὶ ἐπιτεταμένην, καὶ ἀνειμένην διεφθαρμένην ἀμέτρως ταύτην ἐπι-
C τηδείαν εἶναι καὶ πρὸς κρούματα, καὶ πρὸς τέρψιν λέγοι τῶν θεατῶν. ἀλλ᾽ οὐδὲν οὔτε τῆς ἀμουσίας τοῦ ταῦτα λέγοντος ἕτερον τούτου μεῖζον τεκμήριον ἐζητήσαμεν ἂν, οὔτε τῆς βασκανίας καὶ μισανθρωπίας τῶν τὰ τοιαῦτα ψηφιζομένων δεῖγμα σαφέστερον ἄλλο. ἀλλὰ τίς ὁ τῶν ἐπιεικεστέρων λόγος πατέρων; μαθέτωσαν, φησὶ, γράμματα πρότερον, καὶ τὴν τῶν λόγων προσλαβόντες δύναμιν, οὕτως ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν ἀγέσθωσαν ταύτην· τότε ὁ
D κωλύσων οὐδείς. καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι πάντως εἰς ἄνδρας ἐκβήσονται; πολλοὶ γὰρ ἄωροι προαναρπασθέντες ἀπῆλθον θανάτῳ. ἀλλ᾽ ἔστω καὶ τοῦτο εἶναι φανερόν. θῶμεν αὐτοὺς εἰς ἄνδρας τελέσειν, τίς ἐγγυήσεται τὴν προτέραν ἅπασαν ἡλικίαν; οὕτω γὰρ οὐδὲν πρὸς φιλονεικίαν φθέγγομαι, ὅτι εἴ τις ὑπὲρ τούτων παρεῖχε θαῤῥεῖν, οὐδὲ χρησαμένους τὴν δύναμιν ταύτην ἐξήγαγον ἄν, ἀλλὰ τότε μάλιστα μένειν ἐκέλευσα, καὶ τοὺς φυγαδεύοντας αὐτοὺς οὐκ ἂν
E ἐπῄνεσα, ἀλλ᾽ ὡς κοινοὺς τῆς πολιτείας ἐχθροὺς ἀπεστράφην ἄν· οἷα τοὺς λύχνους κρύπτοντας, καὶ τοὺς φωστῆρας ἀπὸ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν ἐρημίαν ἄγοντας, τὰ μέγιστα τοὺς ἔνδον οἰκοῦντας ἐζημίουν ἀγαθά. εἰ δὲ οὐδεὶς ὁ ταῦτα ὑποσχησόμενος, τί τὸ ὄφελος πέμπειν εἰς διδασκάλους, ἔνθα πρὸ τῆς τῶν λόγων κακίαν εἴσονται, καὶ τὸ ἔλαττον βουλόμενοι λαβεῖν, τὸ μεῖζον ἀπολέσουσι, τῆς ψυχῆς τὴν ἰσχὺν, καὶ τὴν εὐεξίαν ἅπασαν; τί οὖν; κατασκάψωμεν τὰ διδασκαλεῖα, φησίν, οὐ

τοῦτο λέγω· ἀλλ' ὅπως μὴ τὴν τῆς ἀρετῆς καθέλωμεν οἰκοδομήν, καὶ ζῶσαν κατορύξωμεν τὴν ψυχήν. σωφρονούσης μὲν γὰρ ταύτης οὐδεμία ἀπὸ τῆς τῶν λόγων ἀπειρίας ἔσται ζημία· διεφθαρμένης δέ, μεγίστη ἡ βλάβη, κἂν σφόδρα ἡ γλῶττα ἠκονημένη τυγχάνῃ, καὶ τοσούτῳ μείζων, ὅσῳπερ ἂν ἐκείνη προσῇ ἡ δύναμις. πονηρία γὰρ τὴν τοῦ λέγειν προσλαβοῦσα ἐμπειρίαν, πολλῷ πλείονα τῆς ἀμαθείας ἐργάζεται τὰ δεινά. ἂν δὲ ἀπελθόντες ἐκεῖ, φησί, πρὸς τῷ τὴν γλῶσσαν ἀργοτέραν ἔχειν, καὶ τῆς ἀρετῆς ἐκπέσωσιν ἐκείνης; ἂν δὲ μένοντες εἰπέ μοι, πρὸς τῷ τὴν ψυχὴν διαφθεῖραι, μηδὲν εἰς εὐγλωττίαν ἀπόναιντο τῆς σχολῆς; * ἐμοὶ γὰρ ἁρμόσει ταῦτα λέγειν μᾶλλον, ἢ ἐκεῖνά σοι. τί δήποτε; ὅτι εἰ καὶ τὸ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον ἑκατέρου, τὸ σὸν ἀδηλότερον. πῶς, καὶ διὰ τί; ὅτι ἡ μὲν τῶν λόγων σπουδὴ τῆς ἀπὸ τῶν τρόπων ἐπιεικείας δεῖται· ἡ δὲ τῶν τρόπων ἐπιείκεια οὐκέτι τῆς ἀπὸ τῶν λόγων προσθήκης. σωφροσύνην μὲν γὰρ καὶ χωρὶς τῆς παιδεύσεως ταύτης κατορθῶσαι ἔνι· λόγων δὲ δύναμιν, χωρὶς τρόπων χρηστῶν, οὐδεὶς ἂν προσλάβοι ποτέ, παντὸς τοῦ χρόνου εἰς κακίαν καὶ ἀσέλγειαν ἀναλισκομένου. ὥστε ὅπερ ἐκεῖ δέδοικας, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα φοβεῖσθαι χρή· καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα, ὅσῳ καὶ πυκνότεραι αἱ ἀποτυχίαι, καὶ περὶ τῶν μειζόνων ὁ κίνδυνος. κἀκεῖ μὲν πρὸς ἓν ἠσχολῆσθαι μόνον ἀνάγκη· ἐνταῦθα δὲ τῶν δύο κρατῆσαι προσήκει, ὡς οὐκ ἐνὸν θάτερον χωρὶς θατέρου λαβεῖν, οὐδὲ σωφροσύνης χωρὶς τοὺς λόγους εἰδέναι. εἰ δὲ βούλει καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦτο θῶμεν εἶναι δυνατόν, τί γένοιτ' ἂν ἡμῖν ἀγαθὸν ἀπὸ τῆς τούτων ἐμπειρίας, περὶ τὰ καίρια λαμβάνουσι τὴν πληγήν; τί δὲ κακὸν ἀπὸ τῆς ἀπειρίας, τῶν μεγίστων ἡμῖν κατορθουμένων; καὶ ταῦτα οὐ παρ' ἡμῖν μόνον, τοῖς καταγελῶσι τῆς ἔξωθεν σοφίας, καὶ μωρίαν αὐτὴν εἶναι νομίζουσιν. ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἔξωθεν φιλοσόφοις οὕτω συνωμολόγηται. καὶ διὰ τοῦτο οἱ μὲν πολλοὶ οὐ σφόδρα ἐπεμελήθησαν τοῦ πράγματος· οἱ δὲ καὶ τέλεον κατεφρόνησαν, καὶ διετέλεσαν ὄντες ἀμαθεῖς, καὶ τὸν ἅπαντα βίον ἐν τῷ τῆς φιλοσοφίας ἠθικωτέρῳ διατρίψαντες μέρει σφόδρα ἔλαμψαν, καὶ γεγόνασι περιφανεῖς. καὶ γὰρ Ἀνάχαρσις, καὶ Κράτης, καὶ Διογένης, οὐδεμίαν ἐποιήσαντο σπουδὴν τούτου. φασὶ δέ τινες, οὐδὲ Σωκράτης, καὶ μαρτυρήσειεν ἂν ἡμῖν ὁ μάλιστα πάντων ἐν τῇ τέχνῃ ταύτῃ διενεγκών, καὶ τὰ ἐκείνου τῶν ἄλλων εἰδὼς ἀκριβέστερον. εἰσαγαγὼν γὰρ αὐτόν ποτε εἰς δικαστήριον ἀπολογησόμενον, ἐν τῇ πρὸς τοὺς δικαστὰς ἀπολογίᾳ ἐποίησεν οὕτω λέγοντα· « ὑμεῖς δέ μου ἀκούσεσθε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, οὐ μέντοι μὰ Δί', ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κεκαλλιεπημένους γε λόγους, ὥσπερ οἱ τούτων ῥήμασί τε καὶ ὀνόμασιν, οὐδὲ κεκοσμημένους· ἀλλ' ἀκούσεσθε ἁπλῶς, καὶ εἰκῇ λεγόμενα τοῖς ἐπιτυχοῦσιν ὀνόμασι. πιστεύω γὰρ δίκαια εἶναι ἃ λέγω, καὶ μηδεὶς ὑμῶν προσδοκησάτω ἄλλως. οὐδὲ γὰρ ἂν δήπου πρέποι τῇ ἡλικίᾳ τῇδε, ὥσπερ μειρακίῳ πλάττοντι λόγους εἰς ὑμᾶς εἰσιέναι. » ταῦτα δὲ ἔλεγε δεικνύς, ὅτι οὐ διὰ ῥαθυμίαν τινά, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ μέγα τὸ πρᾶγμα ἡγεῖσθαι οὔτε ἔμαθεν, οὔτε ἐζήτησεν. οὐκ οὖν φιλοσόφων μὲν ἡ εὐγλωττία, καὶ ἀνδρῶν δὲ ἁπλῶς, μειρακίων δὲ παιζόντων ἡ φιλοτιμία, ὡς καὶ αὐτοῖς τοῖς φιλοσόφοις δοκεῖ, οὐ τοῖς ἄλλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ πάντων μάλιστα ἐν τούτῳ κεκρατηκότι. τὸν γὰρ διδάσκαλον οὐκ ἀφίησι κοσμεῖσθαι τῷ πράγματι, αἰσχρὸν τῷ φιλοσόφῳ τὸν κόσμον τοῦτον εἶναι νομίζων, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς ἄπιστον δικαίως ἄν τις εἴποι, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς πιστόν. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ὅταν οἱ μὲν τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν θηρώμενοι, καὶ οὐδ' ἄλλοθεν φανῆναι δυνάμενοι, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῆς ἔξωθεν σοφίας μηδὲν αὐτὴν εἶναι νομίζωσιν· ἡμεῖς δὲ οὕτω θαυμάζωμεν, καὶ ἐκπληττώμεθα, ὡς τῶν ἀναγκαιοτάτων διὰ ταύτην καταφρονεῖν;

Πρὸς μὲν οὖν τὸν ἄπιστον ταῦτα ἀρκεῖ, πρὸς δὲ τὸν πιστὸν καὶ ταῦτα, καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ὑποδείγματα ἀναγκαῖον παραγαγεῖν. ποῖα δὴ ταῦτα; τοὺς μεγάλους ἄνδρας, καὶ ἁγίους ἐκείνους, τοὺς πρώτους, ὅτε γράμματα οὐκ ἦν, τοὺς μετ' ἐκείνους, ὅτε γράμματα μὲν ἦν, ἐμπειρία δὲ λόγων οὐδέπω, τοὺς μετὰ τούτους, ὅτε γράμματα ἦν καὶ ἐμπειρία λόγων· ἀμφοτέρων δὲ ἦσαν τότε ἄπειροι ἐκεῖνοι. οὐ μόνον γὰρ τῆς τῶν λόγων παιδεύσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς τῶν γραμμάτων ἐμπειρίας ἐκτὸς ἦσαν. ἀλλ' ὅμως ἐν αὐτοῖς τούτοις, οἷς μάλιστα ἡ τῶν λόγων ἰσχὺς ἀναγκαία εἶναι δοκεῖ, μετὰ τοσαύτης περιουσίας τοὺς ἐν αὐτῇ κρατοῦντας παρήλασαν, ὡς παιδίων ἀνοήτων αὐτοὺς φανῆναι χείρους. ὅταν γὰρ τὸ πείθειν ἐν τοῖς λόγοις ᾖ, καὶ οἱ μὲν φιλόσοφοι μηδενὸς περιγίνωνται τυράννου· οἱ δὲ ἀγράμματοι καὶ ἰδιῶται τὴν οἰκουμένην ἐπιστρέφωσιν ἅπασαν, εὔδηλον, ὅτι παρὰ τούτοις τὰ νικητήρια τῆς σοφίας ἐστί, τοῖς ἀγραμμάτοις, καὶ ἰδιώταις, οὐ παρ' ἐκείνοις τοῖς τὰ

A Quæ ſi quidem pudica fuerit & ſobria, nullo ex loquendi imperitia afficietur detrimento: ſin vero fuerit corrupta damna conſequetur ingentia, etiamſi lingua vehementer & acuta fuerit & expolita, tantoq; majora, quanto illi vis dicendi major acceſſit. Nequitia enim, ſi cum dicendi facultate fuerit conjuncta, multò deteriora, quàm imperitia, multóque funeſtiora ſolet operari. Quid ſi autem illuc abeuntes, inquies, præterquam quòd linguã rudem habeant & imperitam etiam virtute illa excidant? Re- B ſpondebo tibi tuis verbis: Quid vero ſi domi manentes, præterquam quòd animum noxiis fomitibus corrumpant, ne ad eloquentiam quidem conſequendam unquam aſpirent: ſive quòd non ocii quantum ſatis eſt, ſuppetat, ſive quòd ad ea ſtudia minꝰ idonei nati videantur? Mihi quippe, mihi prorſus iſta dicere competit magis, quam illa tibi. Cur id? Quia etſi utriuſq; incertus eventus eſt, longe tamen tuus incertior. Quonam id modo, & ut quid? Quia eloquentiam & eruditionem ut aſſequamur, C morum etiam ornatu & modeſtia opus eſt: mores autem probi non etiam eloquentiæ adjectione opus habent. Quippe ſobrietatem, pudicitiam, juſtitiam, virtutéſq; reliquas, etiam ſine iſta eruditione licet acquirere? eruditionem vero ac dicendi vim, ſine probitate morum, nemo ferè unquam fuit, qui aſſequeretur, cùm tempus omne in flagitiis conſumeret. Quod ergo illic verebare, hic quoque neceſſariò eſt metuendum, & quidem tanto hic D amplius, quanto & crebrius, qui voti non potirentur, inventi ſunt, & de majoribus rebus periculum imminet. Atq; illic quidem unius tantum rei exercitatio neceſſaria eſt: hic autem duarum rerum compotes fieri propoſitum eſt, quòd alteram ſine altera conſequi poſſibile non ſit. Sin autem tu ita vis, impoſſibile etiam iſtud concedamus eſſe poſſibile: quid tandem boni, quid emolumenti nobis ejuſmodi eruditio conferet, adeò lethalem circa ipſa vitalia accipientibus plagam? Quid autem mali, quid incommodi paritura eſt locutionis imperitia, ſi, quæ ſunt maxi- E ma, fuerimus adepti? Atqui iſta non ſolum apud nos, qui externam ſapientiam ridemus, eamque ſtultitiam eſſe arbitramur; ſed apud profanos philoſophos quoq; ita eſſe pro confeſſo habetur. Idcirco ex illis plurimi non valde hujuſmodi literis operam dederunt, alii vero prorſus contempſerunt, & eſſe perſtiterunt imperiti, omnémq; ætatem in ea philoſophiæ parte, quæ mores componit conterentes, clariſſimi atq; celeberrimi fuerunt. Anacharſis enim & Crates & Diogenes hujus aſſequendæ peritiæ A nullum ſtudium nullam omnino curam habuerunt. Ajunt quidam, quòd ne Socrates quidem, atq; id atteſtari videtur, qui in ea re longe cæteris excelluit, quiq; illius omnia diligentius quàm cæteri cognovit. Cum enim illum aliquando in judicium introduxiſſet, rationem pro ſe redditurum, in ea oratione quam ad judices habuit, ita illum fecit loquentem: *Vos autem ex me audituri eſtis omnem veritatem, & non tamen per deos immortales, ô viri Athenienſes, orationem compoſitam electis verbis & nominibus, ut* B *faciunt qui horum ſtudioſi ſunt, neq; aliquo ornamento fucatam; ſed audietis vulgaribus uſitatiſq; verbis loquentem. Credo enim juſta eſſe quæ dico, nullúſque veſtrum aliter expectet. Neque enim profecto, judices, huic ætati convenire videtur, veluti adoleſcentulo fictis ad vos ingredi verbis.* Hoc autem cum dicit, oſtendit ſe non ob negligentiam quandam, ut fieri ſolet; ſed quòd eam rem non magnifaceret, nec didiciſſe, nec illa unquam uſum fuiſſe. Itaque philoſophis quidem eloquentia indigna eſt, & viris prorſus: lu- C dentium vero adoleſcentulorum certamen & gloria, quod ipſis quoq; philoſophis videtur, nec philoſophis quibuſlibet; ſed illi, qui omnes facile in ea arte ſuperavit. Deniq; magiſtrum ea re ornari non permittit, ejuſmodi ornatũ & turpem eſſe, & indignum philoſopho exiſtimans. Verum hæc ad infidelem quempiam meritò quis dixerit, imò vero ad fidelem quoque. Perquam enim ineptum & iniquum eſt, ſi quidem hi, qui gloriam à multis aucupantur, nec alio ex loco quàm externa ſapientia clari & illu- D ſtres eſſe poſſint, eam rem nihili exiſtiment: nos eam ita admiremur, tantiq; æſtimemus; ut propter illam aſſequendam ea contemnamus, quæ neceſſaria in primis ſunt atque utilia.

Nequitia cum eloquentia conjuncta quod malum.

Probitas morum cum eruditione jungenda.

Verba Socratis apud Platonem in eius Apologia.

CAP. X.

Ad fidelem orationem dirigit.

Sed hæc quidem ad infidelem dixiſſe ſatis ſit: ad fidelem vero præter iſta etiam ex noſtris documenta afferenda ſunt. Quænam vero illa erunt? Magni illi & & ſanctiſſimi viri, qui initio ſeculi fuerunt, quum literæ non erant, quiq; poſt illos fuerunt, quum erant quidem literæ, dicendi vero ars nondum erat inſtituta: & E qui poſt eos ipſos fuere, cum eloquentia jam apud omnes obtineret, maximóque in honore eſſet: horum tam profectò ſinguli ſuo quique tempore erant imperiti, non ſolum artis oratoriæ; verùm ipſarum quoque literarum. Qui tamen omnes in eis ipſis rebus in quibus dicendi vis videtur in primis eſſe neceſſaria, tanta facilitate eos, qui in ea re ſunt eminentiſſimi ſuperaverunt, ut ſi illis iſti comparentur, ſtultis pueris deteriores eſſe videantur. Cum enim perſuadendi vis in facultate oratoria maximè conſiſtat, philoſophique nullos hac arte tyrannos ſuperaverint, hi vero imperiti & ſine literis orbem univerſum incredibili facilitate converterint? conſtat profectò palmam ſapientiæ apud iſtos literarum rudes & imperitos potius eſſe, quam apud illos qui & literas & oratoriam aſſecuti ſunt diligentiſſime,

adeo vera ſapientia & vera eruditio nihil aliud eſt quàm Dei timor. Porrò nemo me modo hanc legem ſtatuere exiſtimet, ut pueri eſſe perſiſtant imperiti. Nunquam enim prohibere pergerem, quin iſtud etiam ex abundanti fieret, ſi de his, quæ ſunt neceſſaria, quiſquam me ſecurum faceret. Veluti enim ſi domus fundamenta quaſſa nutarent, omniſque fabrica ruinam minaretur, extremæ dementiæ atq; ſocordiæ eſſet, non ad cæmentarios & fabros; verum ad tectorii operis peritos recurrere: ita rurſus importunæ ſimul & improbæ contentionis eſſet, parietibus inconcuſſe & firmiter ſtantibus, eum qui tectorium addere ornandi cauſa vellet prohibere. Atque ut iſta me ex animo loqui ſciatis, de iis, quæ rebus ipſis oſtendi, peropportune hiſtoriam quandam referre inſtitui. Adoleſcens quidam admodum locuples aliquando in urbe noſtra demoratus eſt, utriuſque eruditionis acquirendæ gratia, Latinæ ſcilicet & Græcæ. Hunc pædagogus ſequebatur ſemper, cui ea una & ſola cura erat, ut ipſius formaret animum. Eum igitur ego aliquando conveniens (erat enim ex his, qui montes & ſolitudines habitant, unus) cauſam addiſcere ſtudebam, cur omiſſa tam inſigni philoſophia in pædagogi ordinem ſeipſum dejeciſſet. Ille vero cum ſe parum contimuiſſet, cunctum jam rei ordinem nobis enarravit: Puer, inquit, iſte patrem habet durum, immitem, aſperum, mundiq; negociis vehementer intentum: matrem contrà pudicam, moderatam, piam, cœleſtiaque ſolùm ſuſpirantem. Pater itaque, ut qui in bellicis rebus plurima de ſe fortitudinis ac probitatis indicia dederit, inſignémq; ex militia gloriam fuerit adeptus, filium quoque in ordinem ſuum transferre cupit. Id vero mater omnino abhorret & vehementer execratur: optat enim illum clariſſimum in monachorum converſatione perſpicere: verum id quidem patri apertius dicere auſa non fuit: metuebat quippe, ne ſi id ille vel leviter ſuſpicaretur, intempeſtive jam ſeculi vinculis illum obligaret, & hoc ſtudio abducens ad balteum adduceret, atque ad omnem quæ ex illo ſolet conſequi vitæ negligentiam, ac poſtmodum hujus propoſiti & vitæ aditum omnem intercluderet. Igitur hujuſmodi artem excogitat. Domum me accerſit ex eremo, mecúmque conſilia ſua cuncta communicans, apprehenſam pueri dexteram inſeruit manibus meis. Cum vero illam percontarer, quid ſibi hoc vellet: Una, inquit, hæc nobis reliqua eſt ſpes obtinendæ filio ſalutis, ſi volueris tu, & paſſus fueris in pædagogi ordinem deſcendere, ſumptóque puero ad nos venire. Meum erit perſuadere patri, quòd ſi militarem quoq; vitam ille voluerit eligere, perutilis erit dicendi vis & copia per ſtudia liberalia quæſita. Hæc ego, inquam, ſi efficere potuero: jam illum tu ſeorſim, atq; in alieno ſolo tecum habens, ubi nec pater, nec propinquorum aliquis impedire ac perturbare poſſit, ſumma illum cum facilitate formare poteris, moréſq; illius ad id componere, ut veluti in monaſterio ita tecum vivat. Cæterum tu mihi hac in parte conſenti, mecúmq; ſalubrem iſtam functionem ſimulaturum pollicere: non parva res agitur, non pro minimis deprecor, de filii mei anima certamen eſt atq; periculum: non ergo ſpernas cunctorum amantiſſimum, mihiq; luce ipſa chariorem periclitantem: eripe illum laqueis undiq; jam paratis & poſitis, educ ex procella & tempeſtate & turbine. Sin vero tu gratiam præſtare nolueris, Deum jam medium noſtrum appello, & teſtem voco, me quidem nihil eorum omiſiſſe, quæ ad hujus pueri ſalutem pertinere videbantur, mundámque me eſſe à ſanguine pueri iſtius. Quòd ſi quid illum ejuſmodi contigerit pati, quale ut patiatur fieri vehementer poteſt, quippe juvenis, & in tantis deliciis degens tantáq; vitæ negligentia: abs te & de tuis manibus requiret Deus animam pueri iſtius. His plura etiam adjiciens, miſerabilitérq; & vehementer illacrymans, perſuaſit tandem ut hoc negocium ſuſciperem, atq; cum his mandatis à ſe dimiſit. Nec ſanè inanis fuit iſta machinatio, nec religioſo matris voto divina pietas defuit. Ita enim puerum illum brevi egregius ille pædagogus exercuit, tantámq; in eo flammam deſiderii cœleſtis accendit, ut cuncta ſimul repente abjiceret, atq; ad ſolitudinem convolaret: alióq; rurſus indigeret fræno, quod illum ab intempeſtiva illa & vehementi exercitatione ad moderatiorem poſſet commodioremq; convertere. Namq; metuendum valde videbatur, ne repentino hoc & immaturo ſtudio rem ipſam totam revelaret, matriq; & pædagogo, & omnibus ubiq; monachis graviſſimũ bellum excitaret. Si enim fugam iſtam ſubitámq; mutationem præſenſiſſet pater, nunquam profectò deſtitiſſet omnia moliri & facere, ut ſanctos illos fugaret atq; affligeret: nec eos modo, qui illum recepiſſent; ſed alios quoq; univerſos. Hunc ergo puerum aſſumens ego, hæcq; & his plura illi allegans, cœleſtis quidem philoſophiæ deſiderium inex durare permiſi, & præterea ut majus fieret, curavi: urbem tamen ut habitaret, ſtudiáque liberalia uti cœperat, perſequeretur, induxi, ita eum coævis quoque maximo emolumento futurum perſuadens & rem patri ignotam futuram. Quod quidem operæ precium eſſe videbatur, non modo ſanctorum illorum,

Hiſtoria de iuvene quodam Græca & Latina eruditionis ſtudioſo.

A ἑκάτερα διηκριβωκόσιν. οὕτως ἡ ὄντως σοφία, καὶ ἡ ὄντως παίδευσις οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος. καὶ μή με τις νομιζέτω νομοθετεῖν ἀμαθεῖς τοὺς παῖδας γίνεσθαι. ἀλλ' εἴ τις ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων παρέχοι θαῤῥεῖν, οὐκ ἂν ἑλοίμην κωλῦσαι καὶ τοῦτο ἐκ περιουσίας γενέσθαι. ὥσπερ γὰρ θεμελίων σαλευομένων, καὶ πάσης τῆς οἰκίας, καὶ τῆς οἰκοδομῆς κινδυνευούσης καταπεσεῖν, ἐσχάτης ἀνοίας καὶ παραπληξίας ἐστὶ πρὸς τοὺς κονιῶντας, ἀλλὰ μὴ πρὸς τοὺς οἰκοδομοῦντας

B τρέχειν· οὕτω πάλιν ἀκαίρου φιλονεικίας, τῶν τοίχων ἑστώτων ἀσφαλῶς καὶ βεβαίως, κωλύειν τὸν βουλόμενον κονιᾶν. καὶ ὅτι ταῦτα ἀπὸ ψυχῆς λέγω, ἅπερ ἐπὶ τῶν ἔργων ἐπεδειξάμην, ταῦτα ὑμῖν διηγήσομαι καὶ νῦν. νέος τις κομιδῇ πλούσιος ὢν, ἐπεδήμησέ ποτε τῇ πόλει τῇ ἡμετέρᾳ κατὰ λόγων παίδευσιν ἑκατέραν, τήν τε Ἰταλῶν, τήν τε Ἑλλήνων. οὗτος ὁ νέος εἶχεν ἀκολουθοῦντα παιδαγωγὸν, ἓν ἔργον ἔχοντα μόνον, διαπλάττειν αὐτοῦ τὴν ψυχήν. τούτῳ προσελ-

C θὼν ἐγὼ τῷ παιδαγωγῷ· καὶ γὰρ τῶν ἐν ὄρεσι καθημένων ἐτύγχανεν ὤν· τὴν πρόφασιν ἐπεχείρουν μανθάνειν, δι' ἣν τοιαύτης ἀπειλημμένος σοφίας, εἰς τὸν τῶν παιδαγωγῶν βίον καθῆκεν ἑαυτόν. ὁ δὲ μικρὸν ἔφησεν ἑαυτῷ λείπεσθαι χρόνον ἐν τούτῳ, καὶ τὸ πᾶν ἡμῖν ἄνωθεν διηγήσατο. τῷ γὰρ παιδίῳ τούτῳ φησὶ, πατὴρ μέν ἐστι σκληρὸς, καὶ τραχὺς, καὶ πρὸς τὰ βιωτικὰ πράγματα ἐπτοημένος· μήτηρ δὲ μετρία, καὶ σώφρων, καὶ ἐπιεικὴς, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπουσα μό-

D νον. ἐκεῖνος μὲν οὖν, ἅτε καὶ ἐν πολέμοις πολλὰ κατωρθωκὼς, βούλεται τὸν υἱὸν ἐπὶ τὴν πατρῴαν τάξιν ἀγαγεῖν· ἡ δὲ μήτηρ ταῦτα μὲν οὔτε βούλεται, οὔτε ἐπιθυμεῖ· ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀπεύχεται. εὔχεται δὲ καὶ ἐπιθυμεῖ λαμπρὸν αὐτὸν ἰδεῖν ἐν τῇ τῶν μοναχῶν πολιτείᾳ· ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς τὸν πατέρα εἰπεῖν οὐκ ἐτόλμησεν· ἐδεδοίκει γὰρ μήποτε αὐτὸ τοῦτο ὑφορώμενος ἐκεῖνος, πρὸ ὥρας αὐτὸν ἤδη καταδήσῃ τοῖς τοῦ βίου σχοινίοις, καὶ ταύτης αὐτὸν ἀποστήσας τῆς σπουδῆς,

E ἐπὶ τὴν ζώνην ἀγάγοι, καὶ τὴν ἐξ ἐκείνης ῥαθυμίαν ἅπασαν, καὶ ἀδύνατον αὐτῷ τὴν μετὰ ταῦτα κατασκευάσῃ διόρθωσιν. ἑτέραν δὲ τινὰ συντίθησι μηχανήν. καλέσασα γάρ με οἴκοι, καὶ ταῦτα πάντα κοινωσαμένη, καὶ τοῦ παιδίου λαβοῦσα τὴν δεξιὰν, ταῖς ἐμαῖς ἐντίθησι χερσίν. ὡς δὲ ἠρώτων, τίνος ἕνεκεν ταῦτα ποιεῖ· μίαν ταύτην ἔλεγεν ὑπολείπεσθαι μηχανὴν ἡμῖν πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς σωτηρίαν, εἰ βουληθείητε, καὶ ἀνασχοίμην ἐν τάξει παιδαγωγοῦ τὸ παιδίον λαβὼν ἐλθεῖν

A ἐνταῦθα. πείσειν γὰρ αὐτὴ τὸν πατέρα, ὡς καὶ τὸν στρατιωτικὸν ἑλομένῳ βίον, οὐ χρήσιμος αὐτῷ τῶν λόγων ἡ παίδευσις. ἂν οὖν τοῦτο ἰσχύσαι δυνηθῶ, φησὶ, καταμόνας αὐτὸν ἔχων λοιπὸν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας, οὔτε τοῦ πατρὸς ἐνοχλοῦντος, οὔτε τῶν οἰκείων τινὸς, μετὰ πολλῆς αὐτὸν τῆς ἐξουσίας διαπλάσαι δυνήσῃ, καὶ καθάπερ ἐν μοναστηρίῳ διάγοντα, οὕτω ποιῆσαι ζῆν. ἀλλ' ἐπίνευσον, καὶ ὑπόσχου τὸ συνυποκρίνεσθαί μοι τὸ δρᾶμα. οὐκ ἔστιν ὑπὲρ τῶν τυχόντων ὁ λόγος ἐ-

B μοὶ, ὑπὲρ τῆς τοῦ παιδίου μου ψυχῆς ὁ ἀγὼν, καὶ ὁ κίνδυνος. μὴ δὴ περιίδῃς τὸν πάντων ἐμοὶ φίλτατον κινδυνεύοντα· ἀλλ' ἐξάρπασον αὐτὸν ἤδη τῶν πανταχόθεν προκειμένων αὐτῷ παγίδων, τῆς ζάλης, τοῦ κλύδωνος. εἰ δὲ οὐ θέλεις δοῦναι τὴν χάριν, τὸν Θεὸν ἤδη καλῶ μέσον ἡμῶν, καὶ μαρτύρομαι, ὅτι ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἐνέλιπον τῶν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς τούτου ψυχῆς ἡκόντων· ἀλλ' εἰμὶ καθαρὰ ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ παιδίου τούτου. εἰ δὲ συμβαίη τι παθεῖν, οἷον εἰκὸς νέον ὄντα καὶ ἐν τοσαύτῃ ζῶν-

C τα τρυφῇ, καὶ ῥαθυμίᾳ, ἀπὸ σοῦ, καὶ τῶν σῶν χειρῶν, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκζητήσει τοῦ παιδίου τούτου τὴν ψυχὴν ὁ Θεός. ταῦτα καὶ τὰ τούτων πλείονα προσθεῖσα ῥήματα, καὶ δακρύσασα σφοδρῶς, καὶ ἐλεεινῶς ἔπεισεν ἀναδέξασθαί με ταύτην τὴν πραγματείαν, καὶ μετὰ τούτων ἐξέπεμψε τῶν ἐντολῶν. οὐ γέγονεν αὐτῇ μάταιος ἡ μηχανή. ἀλλ' οὕτως ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὸν παῖδα τοῦτον ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ἤσκησε, καὶ τοσοῦτον αὐτῷ τῆς ἐπιθυμίας ταύτης ἀνῆψε τὸ πῦρ, ὡς

D ἀθρόον ἅπαντα ῥῖψαι, καὶ ἐπὶ τὴν ἔρημον δραμεῖν, καὶ ἑτέρου δεῖσθαι χαλινοῦ πάλιν τοῦ δυνησομένου πρὸς τὴν σύμμετρον αὐτὸν ἄσκησιν ἀπὸ τῆς ἐπιτεταμένης ἀποστρέψαι ἐκείνης. καὶ γὰρ ἦν δέος, μὴ τῇ σπουδῇ ταύτῃ πρὸ καιροῦ τὸ δρᾶμα ἀποκαλύψας, καὶ τῇ μητρὶ, καὶ τῷ παιδαγωγῷ, καὶ τοῖς πανταχοῦ μοναχοῖς πόλεμον ἐγείρῃ χαλεπόν. εἰ γὰρ ᾔσθετο ταύτης τῆς φυγῆς ὁ πατὴρ, οὐκ ἂν ἀπέστη πάντα κινῶν, ὥστε ἀπελάσαι τοὺς ἁγίους ἐκείνους, οὐχὶ τοὺς ὑποδεξαμένους

E μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας. τοῦτον τοίνυν ἐγὼ τὸν παῖδα λαβὼν, καὶ ταῦτα καὶ τὰ τούτων πλείονα εἰπὼν, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν τῆς φιλοσοφίας πάσης εἴασα μένειν, καὶ ἐπιτεῖναι δὲ πλέον, τὴν δὲ πόλιν οἰκεῖν ἠξίουν, καὶ τῆς τῶν λόγων ἔχεσθαι σπουδῆς. οὕτω γὰρ καὶ τοὺς ἡλικιώτας ὠφελήσειν τὰ μέγιστα, καὶ τὸν πατέρα λήσειν. ἀναγκαῖον δὲ τοῦτο εἶναι ἐνόμιζον, οὐ τῶν ἁγίων μόνον ἕνεκεν ἐκείνων,

οὐδὲ

οὐδὲ τῆς μητρὸς, οὐδὲ τοῦ παιδαγωγοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ παιδός. ἐν ἀρχῇ μὲν γὰρ ἐπιθέμενον αὐτῷ τὸν πατέρα, καὶ διασαλεῦσαι εἰκὸς ἦν τὰ τῆς φιλοσοφίας φυτὰ, ἁπαλὰ τέως ὄντα, καὶ ἄρτι τεθέντα· εἰ δὲ χρόνος ἐγγένηται πολὺς, καὶ ῥιζωθείη καλῶς, σφόδρα ἐθάῤῥουν, ὅτι οὐκ ἂν οὐδ᾽ εἴ τι ἂν γένηται, δυνήσεται παραβλάψαι τὸν υἱὸν ἐκεῖνος. ὃ δὴ καὶ γέγονε, καὶ οὐ διήμαρτον τῆς ἐλπίδος. ὅτε γὰρ ὁ πατὴρ αὐτοῦ προσέβαλεν ὕστερον χρόνου παρελθόντος πολλοῦ, καὶ μετὰ σφοδρᾶς ἐνέσεισε τῆς ῥύμης, οὐ μόνον οὐκ ἔκλινέ τι τῆς οἰκοδομῆς, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροτέραν ἀπέφηνε· τῶν τε συμφοιτώντων αὐτῷ πολλοὶ τοσαῦτα τῆς ὁμιλίας ἀπώναντο τῆς ἐκείνου, ὡς καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν αὐτῷ ζῆλον ἐλθεῖν. εἶχε γὰρ οἴκοι διαπαντὸς τὸν ῥυθμίζοντα, καθάπερ ἄγαλμα συνεχῶς ἀπολαῦον τῆς τοῦ τεχνίτου χειρὸς, οὕτω προσθήκην καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐλάμβανε τοῦ κατὰ ψυχὴν κάλλους. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ἔξω μὲν φαινόμενος, οὐδὲν διαφέρειν ἐδόκει τῶν πολλῶν. οὔτε γὰρ ἦθος εἶχεν ἠγριωμένον κατεσκληκὸς, οὔτε ἐξηλλαγμένην στολὴν, ἀλλ᾽ ἦν κοινὸς καὶ τῷ σχήματι, καὶ τῷ βλέμματι, καὶ τῇ φωνῇ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. ὅθεν καὶ πολλοὺς τῶν ὁμιλούντων αὐτῷ, εἴσω τῶν αὐτοῦ δικτύων ἠδυνήθη λαβεῖν, πολλὴν ἔνδον ἔχων ἐγκεκρυμμένην τὴν φιλοσοφίαν. οἴκοι δὲ εἴ τις αὐτὸν εἶδεν, ἐνόμισεν ἂν ἕνα εἶναι τῶν ἐν τοῖς ὄρεσι καθημένων. καὶ γὰρ ἡ οἰκία αὐτῷ πρὸς ἀκρίβειαν μοναστηρίου παντὸς διέκειτο, οὐδὲν ἔχουσα τῶν ἀναγκαίων πλέον. καὶ ὁ καιρὸς δὲ αὐτῷ ἅπας, εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἁγίων ἀνηλίσκετο βιβλίων. καὶ γὰρ ὢν ὀξὺς μαθήματα προσλαβεῖν, τῇ μὲν ἔξωθεν παιδεύσει βραχὺ τῆς ἡμέρας ἀπένεμε μέρος· τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν εὐχαῖς συνεχέσι, καὶ βιβλίοις ἀνέκειτο θείοις, καὶ ἄσιτος ἅπασαν διετέλει τὴν ἡμέραν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ μίαν, οὐδὲ δύο μόνον, ἀλλὰ καὶ πλείους. καὶ νύκτες δὲ αὐτῷ ταῦτα συνήδεσαν δάκρυα, καὶ εὐχὰς καὶ τὴν τοιαύτην ἀνάγνωσιν, ἅπερ ἡμῖν ἅπαντα ὁ παιδαγωγὸς λάθρα ἀπήγγειλε. καὶ γὰρ ἦν ἀφόρητος ὁ παῖς, εἴ τι τούτων ᾔσθετό ποτε ἐξενεχθέν. ἔλεγε τοίνυν οὗτος, ὅτι καὶ ἱμάτιον αὐτῷ ἀπὸ τριχῶν κατεσκεύαστο, καὶ τούτῳ τὰς νύκτας ἐκάθευδε, σοφήν τινα μηχανὴν τοῦ ταχέως ἐξανίστασθαι ταύτην εὑρών. καὶ τὰ ἄλλα δὲ αὐτῷ πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῶν μοναχῶν ἀπήρτιστο, καὶ τὸν Θεὸν ἐδόξαζε συνεχῶς ἐκεῖνος, τὸν οὕτω κοῦφα τῆς φιλοσοφίας ταύτης ἐνθέντα αὐτῷ τὰ πτερά. ὥστε εἴ τις μοι ψυχὴν καινὴν ἐδείκνυ τοιαύτην, καὶ παιδαγωγὸν παρεῖχε τοιοῦτον, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὁμοίως [ἐπιμελεῖσθαι] ἐπηγγείλατο, μυριάκις ἂν εὐξάμην τοῦτο γενέσθαι μᾶλλον τῶν γεννησαμένων αὐτόν. ἡ γὰρ ἂν ἡμῖν ἡ θήρα πλείων ἐγένετο, καὶ διὰ τὸν βίον, καὶ τὴν ἡλικίαν, καὶ διὰ τὴν συνεχῆ διατριβὴν, τῶν τοιούτων δυναμένων τοὺς ἡλικιώτας θηρᾶν. ἀλλὰ γὰρ οὐδείς ἐστιν ὁ ταῦτα ὑποσχησόμενος, οὐδὲ ποιήσων. οὐκ ὄντος δὲ, μυρίας ὠμότητος ἂν εἴη τὸν οὐδὲν ἑαυτῷ δυνάμενον ἀμῦναι, ἀλλὰ κείμενον, καὶ μυρία δεχόμενον τραύματα, καὶ τοὺς ἄλλους ἀσθενεστέρους ποιοῦντα, τοῦτον ἐν τῷ μέσῳ κατακόπτεσθαι ἐᾶν, δέον ἐξέλκειν ἀπὸ τῆς μάχης. καὶ γὰρ καὶ στρατηγὸν ὁμοίως ἄν τις ἐκόλασε, τὸν τούς τε δυναμένους πολεμεῖν ἀπάγοντα τῆς παρατάξεως, τούς τε τρωθέντας, καὶ κειμένους, καὶ τοὺς ἄλλους συνταράσσοντας κελεύοντα κεῖσθαι διαπαντὸς ἐν τῷ μέσῳ.

Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τῶν πατέρων ἕκαστος ἔγκειται τὸν υἱὸν ἐπιθυμῶν ἐν λόγοις ζῶντα ὁρᾶν, ὡς ἀκριβῶς εἰδὼς, ὅτι πρὸς τὸ τέλος πάντως ἥξει τῶν λόγων, ὑπὲρ τούτου μὲν μὴ φιλονεικῶμεν, μηδὲ ὅτι διαμαρτήσεται λέγωμεν. ἀλλὰ δῶμεν τῷ λόγῳ καὶ προέσθαι πάντως αὐτὸν τῆς σπουδῆς, καὶ πρὸς ἄκρον ἀφίξεσθαι. ἔστω δὲ αἵρεσις ἡμῖν προκειμένη διπλῆ, καὶ εἰς διδασκαλεῖα μὲν φοιτῶν, ὑπὲρ τῆς μαθήσεως ἐχέτω τὸν ἀγῶνα, εἰς δὲ ἐρημίας ὑπὲρ τῆς ψυχῆς, τί βέλτιον εἰπέ μοι κρατεῖν; ἂν μὲν γὰρ ἑκατέρωθεν συμβαίνῃ, κἀγὼ βούλομαι· ἂν δὲ θάτερον λείπηται, βούλομαι ἑλέσθαι τὸ κρεῖττον. ναί φησιν· αὐτὸ δὲ τοῦτο πόθεν ἡμῖν ἔσται δῆλον, ὅτι στήσεται, καὶ μενεῖ, καὶ οὐ μεταπεσεῖται; πολλοὶ γὰρ οἱ πεσόντες. πόθεν δῆλον, ὅτι οὐ στήσεται, οὐδὲ μενεῖ; πολλοὶ γὰρ οἱ στάντες, καὶ τῶν πεπτωκότων πλείους. ὥστε διὰ τούτους μᾶλλον θαῤῥεῖν χρὴ, ἢ δι᾽ ἐκείνους φοβεῖσθαι. τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ ἐπὶ τῶν λόγων αὐτὸ τοῦτο οὐ δέδοικας, ἔνθα μάλιστα δεδοικέναι ἐχρῆν; παρὰ μὲν γὰρ τοῖς μοναχοῖς ἐκ πολλῶν ὀλίγοι διήμαρτον· ἐν δὲ ταῖς τῶν λόγων διατριβαῖς, ἀπὸ πολλῶν ὀλίγοι κατώρθωσαν, καὶ οὐκ ἀπὸ τούτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφ᾽ ἑτέρων πλειόνων εἰκότως ἄν τις ἐκεῖνα μᾶλλον φοβοῖτο. καὶ γὰρ παιδὸς ἀφυΐα, καὶ διδασκάλων ἀμαθία, καὶ παιδαγωγῶν ῥᾳθυμία, καὶ πατρὸς ἀσχολία, καὶ δαπανῶν, καὶ μισθῶν ἔλλειψις, καὶ τρόπων διαφορὰ, καὶ συμφοιτητῶν κακία,

A aut matris, aut pædagogi gratia; ſed pueri ipſius quoque. Si enim initio ſtatim in illum irruiſſet pater, timendum ſatis erat, ne philoſophiæ plantas commoveret, vel etiam penitus convelleret, quippe teneras & recenter poſitas: ſin vero proceſſu temporis optimis ille, firmiſſimiſque radicibus niteretur, vehementer confidebam quantalibet pater ageret, nunquam illum movendum loco, neque ulla omnino ratione ceſſurum: quod & factum eſt, nec me ſpes mea fefellit. Pater enim longo poſt tempore il- B lum adorſus, vehementique cum impetu irruens, non ſolum in nullo ædificium inclinavit, aut læſit; verum firmius quoque validiuſque monſtravit. Condiſcipulorum vero plurimi tantum ex illius contubernio familiari profecerunt, ut ejuſdem inſtituti fierent æmuli: habebat quippe ille domi, qui ſe perpetuò moderaretur, ac veluti ſtatua jugiter ſub artificis manu conſtituta, ornatior indies evadebat, ingentémque animo decorem aſſidue adjiciebat. Et quod eſt profectò mirabilius, exteriori quidem C cultu nihil à cæteris differre videbatur. Non enim agreſtibus vel incomptis erat moribus, non comæ negligentia, non amictus vilitate nobilis; ſed erat communis habitu, voce, aſpectu, & cæteris omnibus. Quibus ex rebus factum eſt, ut facilius plurimos contubernalium inter retia ſua includeret, cum haberet intrinſecus incredibilem latentem ſapientiam. Denique ſi quis illum domi vidiſſet, unum ex eis eſſe putaviſſet, qui montes & deſerta incolunt. Domus enim ita illi diſpoſita & parata erat, ut in nullo D monaſterii diligentiam deſideraret, nihilque neceſſariis amplius habebat. Tempus autem omne in divinorum librorum lectione conterebat. Erat enim ingenio celeri, atque ad percipiendas diſciplinas acutiſſimo. Itaque externæ illi eruditioni breviſſimam diſtribuens diei partem, reliquum tempus omne perpetuis orationibus, diviniſque literis inſtabat, ac ſine cibo tota perſeverabat die. Imò vero non unum, aut duos tantum; ſed plurimos interdum dies ſine cibo ullo tranſigebat. Noctes præterea totas E in ejuſmodi conſumebat ſtudiis, lacrymis, orationibus, ſacriſque lectionibus vacans. Hæc autem omnia pædagogus ille nobis clam annunciabat. Indignabatur enim puer ille vehementer, ferreque vix poterat, ſi quid ejuſmodi efferri cognoviſſet. Dicebat ergo veſtem illum ſibi ex cilicio paraſſe, eaque noctibus veſtiri ſolitum, eo ſcilicet conſilio, ut celerius evigilans ſurgeret, aliaque prorſus omnia ad imitationem monachorum illi diligentiſſime parata erant, atque egregius ille inſtitutor Deum A jugiter ingenti cum lætitia benedicebat, quod adeò leves hujus philoſophiæ pennas puero largitus eſſet. Itaque ſi quis mihi nunc quoque ejuſmodi animum ac pædagogum daret, aliaque ſimiliter ſe polliceretur curaturum, incredibile eſt, quam id fieri optarem, etiam amplius longe quam parentes ipſi. Sic enim profectò copioſiori ex lucro magis gauderemus, cum poſſent ejuſmodi & per vitam, & per ætatem: & per juge contubernium coævos etiam lucrari. Verum enim nullus eſt qui hæc ſpondeat exhibi- B turum. Cum vero nullus ſit, incredibilis ſanè immanitatis eſſet, eum qui nec ſibiipſi auxiliari poſſet, & jacens vulneribus innumeris confoderetur, alióſq; impeditiores faceret, in medio concidi permittere, quum deberet ex media dimicatione ſubmoveri. Namque meritò ſimiliter in eum ducem animadvertendum eſſet, qui alacres & pugnare valentes milites ex prælio abduceret, & qui eos qui ſaucii jacerent, aliiſque perturbationi & impedimento eſſent, ſic ſemper jacere in medio juberet.

C Verum quia plurimi parentum inſtant vehementius, liberóſq; ſuos & eruditos & diſertos ſinguli videre cupiunt, veluti certum & planè exploratum habeant, ad ſummum illos eloquentiæ culmen provehendos: adverſus iſtos nolo equidem contendere, nec dicam illos ſpe ſua deſtituendos, idque interim concedam, & eminentiſſimos illos in ea re fore, & ad ſummum provehendos. Sit autem nobis duarum rerum optio propoſita, ut vel ad magi- D ſtros proficiſcentes, eruditionem aſſequi contendant, vel abeuntes ad ſolitudines, virtutes animi, ſalutémque perpetuam conquirere decertent: utro igitur in ſtudio obtinere præſtat? Nam ſi quidem in utroque valeamus, & ego id volo: ſin vero alterum ſit eligendum, ſatius erit, quod præſtabilius, eligere. Ita ſane, inquiunt; ſed hoc ipſum unde nobis conſtare poterit, quòd ſtabit ille, perſeverabit, neque propoſito decidet omnino? Multi enim exciderunt. Et ego tibi reſpondebo? Unde vero tibi conſtat, E quod non perſiſtet, neq; perſeverabit? Multi enim ſunt qui perſeveraverunt, & quidem longe plures, quã qui exciderunt. Itaq; iſtorum gratia magis confidendum eſt, quàm illorum metuendum. Cur autem in ipſis liberalib. ſtudiis hoc ipſum non metuis, ubi maxime timendum eſt? Namque apud monachos quidem ex ingenti multitudine vix pauci lapſi ſunt: in ſchola vero liberalium diſciplinarum ex plurimis vix pauci ad ſummam peritiã provecti ſunt. Nec ſolum iſtis rationibus; verum aliis quoque plurimis meritò id magis metuendum videatur. Quippe & pueri obtuſum ingenium, & magiſtrorum imperitia, & pædagogi negligentia, & patris occupatio, & ſumptuum mercedúmque defectio, & diſſimilitudo morum, contubernaliúmque atque in diſcendo ſociorum nequitia, &

CAP. II. *De ſtudiis eloquentiæ; quibus florere liberos cupiunt parentes.*

& invidia, & livor, aliáque plurima, quo minus ad finem deſtinati ſtudii pertingat, nonnunquam impedimento ſunt. Neque illa ſolum, quæ diximus; verum poſt ipſorum quoque ſtudiorum finem, alia etiã, quæ impediant, imminent. Quum enim illa omnia impedimenta prætervectus, ad ipſum eruditionis culmen evaſerit, nec ullo eorum retardatus fuerit, aliæ rurſus illuc inſidiæ ſunt poſitæ. Namque & principis odiũ & invidia ejuſdem artis ſociorum & conſortium, & difficultates temporum, & amicorum ſolitudo, & ipſa ſæpenumero rei familiaris inopia, ab ipſo fine excluſerunt atque abjecerunt. Atqui in monachorum inſtitutis nihil horum videas: illic enim una tantum re opus eſt, nobili ſcilicet atque eximia alacritate animi, hæc ſi adſit, nihil quo minus quiſque ad ſummam virtutem perveniat, impedire poterit. Quã igitur iniquum ſimul & indignum eſt, ubi quidem ſunt ſpei optimæ pleraque indicia manifeſta & viciniora, ibi deſperare & tremere: ubi vero ſpes ipſa & longinquior eſt & tantis impedimentis intercipitur, illic non deſperare, imò verò rei difficillimæ ſpes ſibi maximas proponere? Quod ſanè faciunt, qui in ipſis eloquentiæ ſtudiis, non ea, quæ ſæpius contingunt, triſtia; ſed, quæ perraro læta, conſiderant. Cúmque in monachorum vita & inſtituto, ubi ſpes optima & certiſſima eſt, ad ea ſolum, quæ triſtiora ſunt, inclinentur, in ipſis liberalibus ſtudiis, ut maximæ difficultates ſunt, meliorem tantum ſpem in animo verſant. Quanquam illic nonnunquam cum ea ſimul omnia convenerint, quæ debent neceſſario concurrere, ad ipſum jam finem immatura mors irruens, poſt innumeros labores illos, ſudoréſque frequentiſſimos, athletam ipſum ſine coronis abripuit, quæ ſi in medio monaſtici certaminis contingat, tum vero bellator ipſe hinc maxime illuſtris & coronatus proficiſcatur. Itaque ſi futuri vereris incertum, id in primis in ſtudiis humanitatis faciendum eſt, ubi ne ad extremum perveniatur, plurima ſunt impedimento. Tu vero illic quidem reſides, & tempora expectas longiora, nihil eorum, quæ in medio ſunt, cogitans, non ſumptus, non ærumnas, non incertum eventum; ſed ad finem tantummodo reſpiciens: hic vero cum necdum veſtibulum ipſum filius ingreſſus ſit, necdum decoram iſtam honeſtiſſimámque philoſophiam attigerit, jam metuis, jam trepidas, jam cogitando deſperas. Atqui ipſe paulò ante dicebas: Quid enim? Is ne qui urbem habitat, qui domum habet & uxorem, ſervari non poteſt? An vero ſi cum urbe & uxore & familia & domo ſervari quis poteſt, non longe id facilius, aptius, melius poterit, ſi fuerit is liber ab uxore atque ab aliis rebus iſtis? Neque enim ejuſdem eſt, nunc quidem ſaluti cujuſpiam confidere, quãlibet ille ſeculo obſtrictus fuerit, quaſi ſic etiam acquiri ſalus non poſſit: nunc vero quantumcumque liber omnibus evalerit, vereri & metuere, quaſi ne ſic quidem ad virtutem & probitatem aſpirare poſſit. Nam ſi is qui urbem habitat, ſic indubie ſervari poteſt, ut tu modo dicebas: multo ſanè magis poterit, ſi ſe ad ſolitudines contulerit. Quid eſt ergo cur ibi ſalutem deſperes, ubi minime debueras: ibique non metuas, ubi maxime pavere debuiſti?

CAP. 12.

An graviori pœna plectenda ſint peccata religioſorum.

At, inquies, ejuſdem criminis non eſt, eum, qui ſeculo addictus ſit, peccare, & eum qui ſemel ſe ac penitus Deo devoverit. Neq; enim ambo eadem ex altitudine decidunt; ita nec eadem quidem vulnera ſuſcipiunt. Fallis teipſum protſus ac decipis, ſi putas aliud à ſecularibus viris, aliud à monachis requiri. Hæc enim ferè ſola eſt in utroque genere vitæ differentia, quod illi quidem matrimonii ſe vinculis conſtringunt, hi vero his liberi perdurant. In reliquis vero communis, atque eadem ab utriſque vitæ totius ratio requiritur, eiſdem pro culpis pœna una omnibus debetur. *Nam qui fratri ſuo iraſcitur ſine cauſa*, ſive ille ſecularis, ſive monachus fuerit, Deum ſimiliter offendit. Atque is *qui mulierem reſpicit & concupiſcit eam*, quolibet in vitæ ſtatu fuerit, eadem adulterii plectetur pœna. Imò vero ut aliquid ex nobis addere, quod rationi conſentaneum videatur, audeamus, magis ſine ulla ſpe veniæ peccabit, qui ex ſeculo id ſcelus admiſerit. Neque enim par facinus admittere videtur, qui uxoris ſolatio ſubnixus, decore mulieris irretitur, atque is, qui ejuſmodi auxilio, & infirmitatis remedio deſtitutus hac interdum peſte corripitur. Rurſus qui jurat, ſive hoc, ſive illud fuerit, pari omnino pœnæ ſubjacebit. Neque enim Chriſtus cum de his monita ederet, legéſque ſtatueret, ita diſtinxit, ut diceret, ſi quidem is, qui jurat, monachus ſit, à malo jusjurandum eſt; ſin vero monachus non fuerit, non jam à malo eſt: ſed abſolutè omnino dixit: *Ego autem dico vobis, ne juretis penitus.* Rurſúmque cum diceret: *Væ ridentibus*: non addidit, monachis; ſed abſolutiſſimam ſententiam de omnibus tulit. Atque idem in cæteris mandatis ſuis maximis & admirandis facit. Cum enim dicit: *Beati pauperes ſpiritu, beati qui lugent, beati mites, beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, beati miſericordes, beati pacifici, beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, beati qui & fanda, & infanda propter me & meum nomen ab his, qui ſunt foris, patiuntur*: nec monachi, nec ſecularis nomen adjecit: cæterum iſta diſtinctio ex homi-

Mat. 5, 34.

Matth. 5, 3.

καὶ φθόνος, καὶ βασκανία, καὶ πολλὰ ἕτερα τῷ τέλει λυμαίνεται. καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ τέλος τούτων ἕτερα πλείονα. ἐπειδὰν γὰρ ἅπαντα ὑπερβὰς πρὸς αὐτὸ τῆς παιδείας τὸ ἄκρον ἀφίκηται, μηδενὶ τούτων ὑποσκελισθείς· ἑτέρα πάλιν κεῖται ἐνέδρα ἐκεῖ. καὶ γὰρ ἀρχόντων δυσμένεια, καὶ φθόνος τῶν ὁμοτέχνων, καὶ καιρῶν δυσκολία, καὶ φίλων ἐρημία, καὶ πενία πολλάκις τοῦ τέλους ἐξέκρουσεν. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν μοναχῶν οὕτως, ἀλλ' ἑνὸς δεῖ μόνου, προθυμίας γενναίας, καὶ ἀγαθῆς. κἂν τοῦτο παρῇ, οὐδὲν τὸ κωλῦον πρὸς τὸ τέλος ἐλθεῖν τῆς ἀρετῆς. πῶς οὖν οὐκ ἄδικον, ἔνθα μὲν τὰ τῶν χρηστῶν ἐλπίδων δῆλά τέ ἐστι, καὶ ἐγγύτερα, ἀπογινώσκειν, καὶ τρέμειν. ἔνθα δὲ τὰ τῶν ἐναντίων μακρότερα, καὶ ὑπὸ πολλῶν κωλυμάτων ἀνακοπτόμενα, μὴ ἀπογινώσκειν, εἰς δὲ τὰ τῶν δυσχερῶν σαφέστερα, καὶ μᾶλλον πλείονα θαρσεῖν. καὶ ἐπὶ μὲν τῶν λόγων, μὴ πρὸς τὰ πολλάκις συμβαίνοντα λυπηρὰ ἀλλὰ πρὸς τὰ σπανίως ἐκβαίνοντα χρηστὰ ἀφορᾶν, ἐπὶ δὲ τῶν μοναχῶν τοὐναντίον ποιεῖν, καὶ ἔνθα μὲν αἱ τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδες πολλαί, πρὸς τὰ λυπηρὰ ἀποκλίνειν μόνον· ἔνθα δὲ αἱ τῶν ἐναντίων, τὰς χρηστὰς ἀναλογίζεσθαι μόνας; καίτοιγε ἐκεῖ μὲν ὅταν ἅπαντα συνέλθῃ τὰ ὀφείλοντα συνδραμεῖν, πρὸς αὐτῷ τῷ τέλει πολλάκις θάνατος ἄωρος προσπεσὼν ἀπήνεγκεν ἀστεφάνωτον τὸν ἀθλητὴν μετὰ τοὺς μυρίους ἱδρῶτας· ἐνταῦθα δὲ κἂν ἐν μέσοις τοῖς ἀγῶσι τοῦτο γένηται, τότε δὴ μάλιστα λαμπρὸς, καὶ ἐστεφανωμένος ἄπεισιν οὗτος· ὥστε εἰ τὸ μέλλον δέδοικας, ἐπὶ τῶν λόγων δεδοικέναι μᾶλλον ἔδει, ἔνθα πολλὰ τὰ κωλύματα πρὸς τὸ πέρας ἐλθεῖν. σὺ δὲ ἐκεῖ μὲν κάθῃ χρόνον ἀναμένων μακρόν, καὶ πρὸς οὐδὲν τῶν ἐν μέσῳ, δαπάνην λέγω, καὶ ταλαιπωρίαν, καὶ τὸ ἄδηλον, ἀλλὰ πρὸς τὸ τέλος μόνον ὁρῶν· ἐνταῦθα δὲ οὔπω τῶν προθύρων τοῦ παιδὸς ἐπιβάντος, οὐδὲ ἀψαμένου τῆς καλῆς ταύτης φιλοσοφίας, δέδοικας, καὶ τρέμεις εὐθέως, καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλεις τὸν λογισμόν; καὶ μὴν αὐτὸς ἔμπροσθεν ἔλεγες. τί γάρ; πόλιν οἰκοῦντα, καὶ οἰκίαν ἔχοντα σωθῆναι οὐκ ἔνι; οὐκοῦν εἰ μετὰ τῆς πόλεως, καὶ τῆς οἰκίας, καὶ τῆς γυναικὸς σωθῆναι δυνατόν, πολλῷ μᾶλλον χωρὶς γυναικός, καὶ τῶν ἄλλων τούτων. οὐ γάρ ἐστι τοῦ αὐτοῦ νῦν μὲν θαρρεῖν, καὶ εἰ ἐν τοῖς βιωτικοῖς ᾖ πράγμασιν ἐνδεδεμένος, ὡς δυνατῆς καὶ οὕτως τῆς σωτηρίας οὔσης· νῦν δὲ κἂν τούτων ἀπηλλαγμένος ᾖ, τρέμειν, καὶ δεδοικέναι, ὡς οὐδὲ τούτων χωρὶς εὐδοκιμῆσαι ἐνόν. εἰ γὰρ πόλιν οἰκῶν ἠδύνατο σώζεσθαι, ὡς ἔφης, πολλῷ μᾶλλον τὴν ἐρημίαν καταλαβών. πῶς οὖν τὸ ἀδύνατον ἐνταῦθα δέδοικας, ἐκεῖ μὴ φοβηθείς, ἔνθα μᾶλλον ἐχρῆν;

Οὐ γάρ ἐστί, φησιν, ἴσον βιωτικὸν ὄντα διαμαρτεῖν, καὶ καθάπαξ ἀναθέντα ἑαυτὸν τῷ Θεῷ. οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ὕψους ἀμφότεροι καταπίπτουσιν, ὅθεν οὐδὲ τὰ τραύματα αὐτοῖς ἴσα. σφόδρα ἀπατᾷς σαυτόν, καὶ σφάλλεις, εἰ ἄλλα μὲν εἰς τὸν βιωτικόν, ἕτερα δὲ ἀπαιτεῖσθαι τὸν μοναχόν. ἡ γὰρ διαφορὰ τούτοις ἐν τῷ γῆμαι, καὶ μή· τῶν δὲ ἄλλων ἕνεκεν ἁπάντων, κοινὰς ὑπέχουσι τὰς εὐθύνας. καὶ γὰρ ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ, κἄν τε βιωτικός, κἄν τε μοναχὸς ᾖ, τῷ Θεῷ προσκέκρουκεν ὁμοίως· καὶ ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἄν τε οὗτος, ἄν τε ἐκεῖνος τυγχάνῃ, ὁμοίως ὑπὲρ τῆς μοιχείας τιμωρηθήσεται ταύτης. εἰ δὲ χρὴ καὶ ἀπὸ λογισμοῦ προσθεῖναι, ὁ βιωτικὸς ἀσυγγνωστότερος οὗτος παθών. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον, γυναῖκα ἔχοντα καὶ τοσαύτης ἀπολαύοντα παραμυθίας, κάλλει προσπταῖσαι γυναικός, καὶ ἁπάσης ταύτης ἀπεστερημένον τῆς βοηθείας, ἁλῶναι τῷ δεινῷ. πάλιν ὁ ὀμνύς, ἄν τε οὗτος ἄν τε ἐκεῖνος ᾖ, ὁμοίως καταδικάζεται. οὐδὲ γὰρ ὁ Χριστός, ὅτε περὶ τούτων διετάσσετο, καὶ ἐνομοθέτει, οὕτως ἐποιήσατο τὸν διορισμόν· οὐδὲ εἶπεν, ἐὰν μὲν μοναχὸς ὁ ὀμνύων ᾖ, ἐκ τοῦ πονηροῦ ὁ ὅρκος· ἐὰν δὲ μὴ μοναχός, οὐκέτι. ἀλλ' ἁπλῶς, καὶ καθάπαξ ἅπασιν ἔλεγεν· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· μὴ ὀμόσαι ὅλως. καὶ πάλιν εἰπών· οὐαὶ τοῖς γελῶσιν, οὐ προσέθηκε τοὺς μοναχούς· ἀλλ' ἁπλῶς ἐνομοθέτησεν ἅπασιν οὕτω· καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ ἅπασιν οὕτως ἐποίησε τοῖς μεγάλοις καὶ θαυμαστοῖς παραγγέλμασι. καὶ γὰρ ὅτε λέγει· μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, οἱ πενθοῦντες, οἱ πραεῖς, οἱ πεινῶντες, καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, οἱ ἐλεήμονες, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, οἱ εἰρηνοποιοί, οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, οἱ καὶ ῥητά, καὶ ἄρρητα δι' αὐτὸν παρὰ τῶν ἔξωθεν ἀκούοντες κακά, οὔτε βιωτικοῦ, οὔτε μονάζοντος ὄνομα τέθεικεν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν ἀν-

θρώπων

θρώπων διανοίας οὗτος εἰσενήνεκται ὁ διορισμός. αἱ δὲ γραφαὶ οὐδὲν ἴσασι τούτων, ἀλλ' ἅπαντας τὸν τῶν μοναχῶν βούλονται βίον ζῆν, κἂν γυναῖκας ἔχοντες τύχωσιν. ἄκουσον γοῦν καὶ ὁ Παῦλος τί φησιν· ὅταν δὲ Παῦλον εἴπω, τὸν Χριστὸν λέγω πάλιν. οὗτος τοίνυν ἐπιστέλλων ἀνθρώποις γυναῖκας ἔχουσι, καὶ παιδία τρέφουσι, πᾶσαν τὴν τοῖς μοναχοῖς προσήκουσαν ἀκρίβειαν αὐτοὺς ἀπαιτεῖ. τὴν γὰρ τρυφὴν ἐκκόπτων ἅπασαν, καὶ τὴν ἐν τοῖς ἱματίοις, καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐδέσμασι,
„ταῦτα ἐπιστέλλει τὰ ῥήματα· γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ μετὰ
„αἰδοῦς, καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς· μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυ-
„σῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ. καὶ πάλιν, ἡ δὲ σπα-
„ταλῶσα, ζῶσα τέθνηκε. καὶ πάλιν ἔχοντες δὲ διατροφὰς, καὶ
„σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα. τί τούτων παρὰ τῶν μοναζόντων πλέον ἀπαιτήσειεν ἄν τις; γλώττης δὲ παιδεύων κρατεῖν ἑτέρους, ἀκριβεῖς πάλιν τίθησι νόμους, καὶ τοιούτους, οἵους καὶ τοῖς μοναχοῖς ἀνύσαι ἔργον ἐστίν. οὐ γὰρ αἰσχρότητα, καὶ μωρολογίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐτραπελίαν ἀναιρεῖ. οὐ θυμὸν, καὶ ὀργὴν, καὶ πικρίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ
„κραυγὴν ἐκκόπτει ἐκ τοῦ τῶν πιστῶν στόματος. πᾶς γάρ, φησι, θυμὸς,
„καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ, καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πά-
„σῃ κακίᾳ. ἆρά σοι μικρὰ ταῦτα εἶναι δοκεῖ; οὐκοῦν ἀνάμεινον, καὶ τὰ πολλῷ μείζονα τούτων ἀκούσῃ, ἃ περὶ ἀνεξικακίας διαλέ-
„γεται πᾶσιν. ὁ ἥλιος, φησι, μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ
„ὑμῶν· ὁρᾶτε, μή κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινι ἀποδώσῃ. ἀλλὰ πάντοτε
„τὸ ἀγαθὸν διώκετε, καὶ εἰς ἀλλήλους, καὶ εἰς πάντας. καὶ πάλιν· μὴ
„νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ· ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. εἶδες πρὸς αὐτὴν τὴν κορυφὴν ἀναβαίνουσαν τὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ μακροθυμίας ἐπίτασιν; ἄκουσον καὶ ὅσα περὶ ἀγάπης διατάττεται τοῦ κεφαλαίου τῶν ἀγαθῶν. ἐπάρας γὰρ αὐτὴν καὶ τὰ κατορθώματα αὐτῆς εἰπὼν, ἐδήλωσεν ὅτι ταύτην ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν βιωτικῶν, ἣν παρὰ τῶν μαθη-
„τῶν ὁ Χριστός. ὥσπερ γὰρ ὁ σωτὴρ τοῦτον ἔσχατον ὅρον ἔφησεν ἀγάπης
„εἶναι, τὸ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεῖναι ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ· οὕτω καὶ ὁ
„Παῦλος τὸ αὐτὸ τοῦτο ᾐνίξατο εἰπών· ἡ ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, καὶ τὴν τοιαύτην κελεύει διώκειν. ὥστε εἰ καὶ τοῦτο μόνον εἴρητο, ἱκανὸν τεκμήριον ἦν, τοῦ τὰ αὐτὰ ἀπαιτεῖσθαι τοὺς βιωτικοὺς τοῖς μοναχοῖς. ὁ γὰρ σύνδεσμος καὶ ἡ ῥίζα τῆς πολλῆς ἀρετῆς αὕτη ἐστί· νυνὶ δὲ καὶ κατὰ μέρος αὐτὴν τίθησι. τί τοίνυν μεῖζον ταύτης τῆς φιλοσοφίας ζητήσειεν ἄν τις. ὅταν γὰρ καὶ ὀργῆς, καὶ θυμοῦ, καὶ κραυγῆς, καὶ χρημάτων ἐπιθυμίας, καὶ γαστρὸς, καὶ πολυτελείας, καὶ δόξης κενῆς, καὶ τῶν ἄλλων τῶν βιωτικῶν ἀνωτέρω εἶναι κελεύῃ, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὴν γῆν· ὅταν νεκρῶσαι τὰ μέλη προστάττῃ, εὔδηλον, ὅτι τὴν αὐτὴν ἡμᾶς ἀκρίβειαν ἀπαιτεῖ, ὅσηνπερ τοὺς μαθητὰς ὁ Χριστὸς, καὶ πρὸς τὰ ἁμαρτήματα οὕτως εἶναι βούλεται νεκροὺς, ὡς τοὺς ἀποθανόντας, καὶ ταφέν-
„τας ἤδη· διὰ τοῦτο γάρ φησιν· ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. ἔστι δὲ ὅτε που καὶ εἰς τὸν τοῦ Χριστοῦ ζῆλον διὰ τῆς παρακλήσεως ἡμᾶς ἄγει, οὐχὶ πρὸς τὸν τῶν μαθητῶν μόνον. καὶ γὰρ ὅταν ἀγαπᾶν παραινῇ, ἐκεῖθεν φέρει τὰ ὑποδείγματα, καὶ ὅταν μὴ μνησικακεῖν, καὶ ὅταν μετριάζειν. ὅταν οὖν μὴ μοναχοὺς μόνον, μηδὲ τοὺς μαθητὰς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν μιμεῖσθαι κελεύῃ τὸν Χριστὸν, καὶ τοῖς μὴ ζηλοῦσι κόλασιν τίθησι μεγίστην, πόθεν ἐκεῖνο μεῖζον ἔφης εἶναι τὸ ὕψος; τὸ γὰρ αὐτὸ πάντας ἀνθρώπους ἀναβῆναι δεῖ· καὶ τὸ πᾶσαν ἀνατρέψαν τὴν οἰκουμένην, τοῦτ' ἐστιν, ὅτι μείζονος οἰόμεθα δεῖν ἀκριβείας τῷ μονάζοντι μόνῳ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐξεῖναι ῥᾳθύμως ζῆν. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἀπαιτούμεθα, φησι, πάντες φιλοσοφίαν· καὶ σφόδρα φαίην ἂν ἔγωγε· μᾶλλον δὲ οὐκ ἔγωγε, ἀλλ' αὐτὸς ὁ μέλλων κρίνειν ἡμᾶς. εἰ δὲ θαυμάζεις μένων ἔτι, καὶ διαπορεῖς, φέρε σοι πάλιν τὴν ἀκοὴν ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀντλήσωμεν ναμάτων, ὥστε σοι τέλεον ἐκπλυθῆναι τῆς ἀπιστίας τὴν κακίαν ἅπασαν. ποιήσομαι δὲ τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τῶν κολάσεων τῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. ὁ πλούσιος, οὐκ ἐπειδὴ μονάζων ἦν ὠμὸς, διὰ τοῦτο ἐκολάζετο μειζόνως, ἀλλ' εἰ δεῖ τι καὶ ἐφευρόντα εἰπεῖν, ἐπειδὴ βιωτικὸς ὤν, καὶ ἐν πλούτῳ ζῶν, καὶ ἐν πορφύρᾳ, περιεῖδε τὸν Λάζαρον ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ. πλὴν οὔτε τοῦτο, οὔτε ἐκεῖνο ἐρῶ, ἀλλ' ὅτι μόνον ὠμὸς ἦν, διὰ τοῦτο ἔκειτο μειζόνως κολαζόμενος ἐν τῷ πυρί. καὶ αἱ παρθένοι δὲ, ἐπειδὴ περὶ τὴν φιλανθρωπίαν ὑστέρησαν, διὰ τοῦτο ἀπηλάθησαν ἀπὸ τοῦ νυμφῶνος· καὶ εἰ χρή τι καὶ παρ' ἑαυτῶν εἰπεῖν, οὐ μόνον αὐταῖς οὐκ ἐπέτεινε τὰ τῆς κολάσεως διὰ τὴν παρθενίαν, ἀλλὰ τάχα καὶ ἡμερωτέρα διὰ ταύτην ἐγένετο. οὐ γὰρ ἤκουσαν, πο-
„ρεύεσθε εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγ-
„γέλοις αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. εἰ δὲ λέγοι τις ταυτὸν εἶναι τοῦτο ἐκείνῳ, οὐδὲν ἀντερῶ. τὸ γὰρ σπουδαζόμενόν μοι δεῖξαι νῦν, ὅτι οὐχ ὁ τῶν μοναχῶν βίος χαλεπωτέρας ποιεῖ τὰς κολάσεις,

A num æſtimatione introducta eſt. Sacræ vero literæ nihil horum penitus noverunt; ſed omnes monachorum vita & inſtituto vivere volunt, etiam ſi uxoribus fuerint adjuncti. Audi denique quid Paulus moneat, quem cum nomino, rurſus Chriſtum prædico. Hic itaque cum ſcriberet uxoratis hominibus, filióſque nutrientibus, omnem ab illis monaſticæ vitæ diligentiam requirit. Namque delicias omnes penitus abſcindens, ſive quæ ad cultum veſtium, ſive quæ ad cibos pertinent, his verbis admo- Tit. 2, 9.
B net: *Mulieres in habitu modeſto, cum pudore & caſtitate ſemetipſas ornare non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veſte preciosa. & rurſus, Quæ autem in deliciis degit, vivens mortua eſt.* 1. Tim. 5, 6.
Et rurſus, Habentes cibos & tegumenta, his contenti ſumus. 1. Tim. 6, 8 Quid amplius poſſet aliquis à monachis exigere? Rurſus vero cum alios linguam continere admoneret, ſeveriſſimas leges conſtituit, & tales leges, quales monachis ipſis impleri negotii non minimi eſt. Non enim turpitudinem tantum, ac ſtultiloquium
C damnat; verum ipſam quoque ſcurrilitatem ſeveriſſime caſtigat & jugulat. Neque iracundiam ſolum & furorem, & amaritudinem; ſed ipſum etiam clamorem ab ore fidelium arcet & reſecat. *Omnis enim,* ait, *iracundia, & furor, & convicium tollatur à vobis cum omni malitia.* Epheſ 4. 31 Ibid. v. 26. Num iſta tibi parva videntur? Ergo paululũ expecta, dum his longe majora referamus, quæ de tolerantia malorum omnibus præcipit. *Sol,* inquit, *non occidat ſuper iracundiam veſtram: videte ne quis malum pro malo cuiquã red-*
D *dat, ſed ſemper quod bonum eſt, perſequimini, & invicem & in omnes.* Rom. 12, 21 Rurſúmque: *Noli vinci à malo; ſed vince in bono malum.* Vidiſtine philoſophiæ & longanimitatis magnitudinem ad ipſum ſupremum culmen aſcendentem? audi quid de charitate etiam loquatur, quæ caput bonorum omnium, & ſumma eſt. Cum enim illam vehementer extolleret, ejuſque merita inſignia perſequeretur, eandem ſe à ſeculi hominibus exigere oſtendit, quàm à diſcipulis Chriſtus. Ut enim *Salvator hunc* tandem Ioh. 15, 13
E *extremum ait eſſe charitatis finem, ſi quis animam ſuam pro amicis ponat:* ita Paulus quoque idipſum ſignificavit, cum diceret: *Charitas non quærit, quæ ſua ſunt,* 1. Cor. 13, 5. *atque ejuſmodi* charitatem ſequi nos jubet. Itaque licet hoc ſolum dictum eſſet, ſufficiens argumentum eſſet Deum à ſecularibus eadem, quæ à monachis, exigere: quippe quod vinculum & radix ſit eadem multæ virtutis. Quid igitur hac philoſophia majus, aut dignius inquirere poſſemus? Cum enim & furore, & iracundia, & clamore, & pecuniarũ
A cupiditate, & ventris ingluvie, & magnificentia veſtium, & inani gloria, & aliis ſeculi rebus ſuperiores eſſe nos jubeat, nihilq; commune habere cum terra, cúmq; mortificare membra noſtra præcipiat, conſtat profecto ipſum non minorẽ à nobis vitæ diligentiam requirere, quàm requirat à diſcipulis Chriſtus, uſque adeò vero peccatis eſſe mortuos jubet, ac ſi jam & mortui & ſepulti ſimus. Rom. 6. Idcirco enim ait, *Qui antẽ mortuus eſt, jam juſtificatus eſt à peccato.* Nonnunquã vero ad ipſius quoq; Chriſti imita-
B tionẽ ſumma vi exhortationis inducit. Cum enim nos diligere admonet, inde potiſſimũ ſumit exempla: ita cum ad maloru quoq; tolerantiam, atq; ad humilitatem hortatur. Cum itaq; non monachos tantum vel Apoſtolos; ſed ipſum etiam Chriſtum imitari nos jubeat, eiſque qui non imitantur ſupplicia maxima intentet, qua tu tandem ratione illã dicis eſſe majorem altitudinẽ? Eandem enim omnibus hominibus aſcendere propoſitũ & imperatum eſt. Sed hoc planè eſt quòd evertit orbem univerſum,
C quòd ſumma vitæ bene agendæ diligentia monachis opus eſſe arbitramur, cæteris negligenter vivere licere. Non ita ſanè, non ita eſt; ſed eadẽ ab omnibus philoſophiæ ratio requiritur: atq; id equidem vehementer affirmaverim, imò vero non ego; ſed ipſe judex omniũ Chriſtus. Sin vero tu adhuc hæres, & titubas, age rurſus tibi eiſdẽ verbis aures repleamus, ut omnis abs te & malitia & infidelitas fugetur. Faciam autem hujus rei documentũ ab ipſis cruciatibus diei illius horribilis nimiúmque metuendæ.

Non ſolis monachis præcepit Deus ut à peccatis abſtineant, & rectè vivant; ſed Chriſtianis omnibus.

D Dives profecto ille, non quòd monachus crudelis fuerat, idcirco vehementius cruciabatur; ſed ſi quid loqui ex nobis audeamus, quod tamen veritati contrarium non ſit, ideo exurebatur maxime, quod ſeculo deditus cum eſſet, & in divitiis ac deliciis degeret, & purpura operiretur, Lazarum ſuprema inopia vexatum aſpernatus eſt. Luc. 16. Matth. 25. Imò neq; hoc, neq; illud dicã; ſed quod crudelis ſolum eſſet: propterea gravioribus in igne cruciatibus torquebatur. Virgines item, quia clementia & humanitate caruerunt, ideo cœleſti thalamo excluſæ ſunt: & ut ipſe aliquid adjiciã
E quod veriſimile exiſtimo, nõ ſolũ cruciatus illis additi non ſunt virginitatis gratia; ſed ob eandem ipſam mitiores quoq; pœnas exceperunt. Neq; enim illis dictum eſt: *Ite in ignem diabolo & Angelis ejus præparatum*; ſed ſolum, *Non novi vos.* Sin vero dicat aliquis, hoc idem eſſe quod illud eſt, neque ego contendam: Matt, 25, 12. quod enim mihi nunc maxime incumbit, id profecto eſt, ut oſtendam monachorum vitam graviora non attrahere ſupplicia;

verum

verum iiſdem quoque peccantes ſeculi homines obnoxios fieri. Is etiam qui ſordidis veſtibus amictus fuit, quique centum denarios ſumma improbitate requiſivit, non quòd monachi fuerunt, ea paſſi ſunt, quæ paſſi referuntur; ſed alter ob fornicationem, alter quòd non condonaſſet injurias, perierunt. Sed & alios quoque qui tum punirentur, ſi quis inquirat diligentius, pro peccatorum tantum meritis eos cruciatus perpeti animadvertet. Neque vero in inferendis ſolum cruciatibus; ſed etiam in ſanciendis legibus id Chriſtum feciſſe reperies. Etenim cum

Matt.11,28.

dicit: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos: tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris*: non monachos tantum alloquitur; ſed & omne prorſus hominum genus. Itémq; cum *jubet per anguſtam viam ingredi*: non iſtos modo; ſed omnes omnino homines hoc imperio convenit. Cumque *odiſſe animam ſuam in hoc mundo, atque cætera ejuſmodi juberet*, nullum hominum genus excepit. Cum vero non omnes alloquitur, neque jura & leges omnibus conſtituit, hoc ipſe nobis inſinuat aptius. Denique cum de virginitate loqueretur,

Mat,19,12.

adjunxit? *Qui poteſt capere, capiat*: neque, omnis, adjiciens, neque id in præcepti ordine ſtatuens. Ita Paulus quoq;: nam omnibus locis magiſtrum imitari deprehenditur: cum in hanc

1.Cor.9,25

incidiſſet materiam, ajebat: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo.* Itaque quòd ad eandem vitæ diligentiam, ſupremúmque perfectionis faſtigium per divinas leges pariter & ſecularis & monachus cogantur: quodque ambo ſi ceciderint, æqualia ſint excepturi vulnera, neminem jam, quantumlibet ille ſit contentioſus & impudens, contradicturum exiſtimo.

CAP. 13.

Utrius ſit pronior lapſus, ſecularis an monachi.

Hoc autem apertiſſime oſtenſo, age illud quoque inquiramus: ſi tamen inquiſitione opus eſt in re tam manifeſta, utrius ſit pronior ac facilior lapſus. Pudicitiam quidem is, qui uxorem habet, facile ſervare poſſe videtur, quippe ſolatio non minimo ſuffultus: cæterum in reliquis nulla comparatio eſt: verum ſic quoque plures longe videas lapſos ex conjugatorum, quàm ex monachorum ordine. Neque enim tam multi ex monaſteriis ad matrimonia accedunt, quam ex jugali thoro ſe ad ſcorta recipiunt. Quòd ſi in eis certaminibus, quæ facillima illis toleratu ſunt, quippe thoro legitimo ſubnixis, ita ſe ſuperari facile permittunt: quid tandem in aliis perturbationibus acturi exiſtimantur, quibus longe amplius quàm monachi pulſantur? Non concupiſcentia quidem, ardórque congreſſus muliebris his vehementius imminet, quippe uxorum contubernio & ſolatio carentibus: reliquæ vero perturbationes cum his vicinius propinquare vix poſſint, illos verò per vim ſubjiciunt, atque in ſuum caput impellunt. Sin vero in eis ipſis in quibus bello vehementiore perturbantur, iſti magis obtinent, victoréſque fiunt, quàm hi quibus id ineſt leviſſimum, & ferè nullum: conſtat profecto longe eos facilius ea quoque vitia ſuperaturos, à quibus nihil ferè perturbationis patiuntur. Nam & pecuniæ amor, & deliciarum ac potentiæ, cæterarúmque rerum deſiderium facilius ab his, quam à ſecularibus vinci ſubigique conſuevit. Ut igitur in prælio & pugna eam belli partem leviorem eſſe dicimus, non ex qua alterni ac juges mortui ſuper invicem cadunt; ſed ex qua pauciſſimi & rari: ita de his quoque ſtatuere & decernere debemus. Quippe habendi immodicam cupiditatem is longe facilius vincet, qui in montium verticibus moratur, quàm qui mediis in rerum perturbationibus verſatur: nam iſte quidem facillime capitur: eum vero qui captus cupiditate iſta fuerit, in eorum numero, qui venerantur ſimulachra & colunt, numerari certum eſt & definitum: atque is quidem, ſi pecunias habuerit, nunquam profecto proximos contemnet; ſed ipſas omnes in illorum uſus facillime impendet: ille autem non modo eos aſpernabitur; verum non ſecus eos atque alienos tractabit, injuriiſque & incommodis omnibus afficiet. Quod profecto genus aliud eſt ſerviendi idolis, & quidem priore illo deterius & gravius. Et quid me neceſſe eſt perſequi reliqua, quæ monachis quidem facillima ad ſuperandū ſunt, ſeculi autem homines nullo negocio, ingentique facilitate dejiciunt? Cur ergo non pavidus trepidas, cum ad eam vitam filium adducis, in qua vitiis omnibus capi facillime poſſit? An parum tibi videtur ſervire idolis, ipſiſque infidelibus deteriorem eſſe, Deiq; ſervitium operibus ipſis abnegare, quæ quidem omnia multo facilius hi, qui ſeculo addicti ſunt, patientur, quàm monachi? Vidéſne ut callida tergiverſatio metus iſte ſit? nam ſi metuendum fuiſſet, non utique eſſet illis metuendum, qui fluctus & procellas fugerent, atq; omni ſtudio ad portum feſtinarent; ſed eis qui hyeme ingenti & turbine involuti jactarentur. In vita enim ſeculari & plura ſunt & paratiora naufragia: quòd & plura ſint quæ perturbent, & qui eam vitam degunt, negligentiores atque adeò invalidiores ſint, quàm ut adverſus ea ſtare poſſint. In monachorum autem vita profecto & fluctus tanti non ſunt; ſed contrà penitus ſerenitas ſumma & tranquillitas, & ſtudium longe excellentius adverſus eam fluctuum rabiem pugnaturorum. Quocirca nos ejuſmodi ad deſerta pertrahimus, non ut cilicio induantur, torquéſve ferreos ſibi circumdent, aut cinerem ſubſternant ſolum,

A ἀλλὰ τῶν αὐτῶν εἰσιν ὑπεύθυνοι καὶ βιωτικοὶ, τὰ αὐτὰ ἁμαρτάνοντες ἐκείνοις. καὶ ὁ τὰ ῥυπαρὰ ἐνδεδυμένος ἱμάτια, καὶ ὁ τὰ δηνάρια τὰ ἑκατὸν ἀπαιτῶν, οὐκ ἐπειδὴ μονάζοντες ἦσαν, ἔπαθον, ἅπερ ἔπαθον· ἀλλ' ὁ μὲν διὰ τὴν πορνείαν, ὁ δὲ διὰ τὴν μνησικακίαν ἀπώλοντο. καὶ τοὺς ἄλλους δὲ εἴ τις ἐπέλθοι τοὺς τότε κολαζομένους, ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων μόνον ὄψεται τὴν τιμωρίαν ὑπέχοντας. οὐκ ἐν ταῖς τιμωρίαις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς νομοθεσίαις τοῦτο εὕροι τις ἄν. καὶ

B γὰρ, ὅταν λέγῃ, δεῦτε πρὸς μὲ πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν, οὐ τοῖς μονάζουσι διαλέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει. καὶ ὅταν κελεύῃ διὰ τῆς στενῆς ὁδεύειν ὁδοῦ, οὐ πρὸς τούτους ἀποτείνει τὸν λόγον μόνους, ἀλλὰ πρὸς πάντας ἀνθρώπους. καὶ μισεῖν δὲ τὴν αὐτῶν ψυχὴν ἐν τῷ κό-

C σμῳ τούτῳ, καὶ τὰ ἄλλα δὲ πάντα τὰ τοιαῦτα πᾶσιν ἐπέταξεν ὁμοίως. ὅταν δὲ μὴ πᾶσι διαλέγηται, μηδὲ νομοθετῇ, δῆλον ἡμῖν αὐτὸ ποιεῖ. ὅτε γοῦν περὶ παρθενίας ἔλεγεν, ἐπήγαγεν· ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω, οὔτε τὸ, πᾶς, προσθεὶς, οὔτε ἐν ἐπιτάγματος τάξει τοῦτο εἰσενεγκών. οὕτω καὶ ὁ Παῦλος. τὸν γὰρ διδάσκαλον μιμούμενος πανταχοῦ φαίνεται, καὶ εἰς ταύτην ἐμπεσὼν τὴν ὑπόθεσιν, ἔλεγε· περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω. ὅτι μὲν οὖν πρὸς τὴν ἴσην φθάσαι κορυ-

D φὴν, καὶ τὸν βιωτικὸν ἀνάγκη καὶ τὸν μοναχὸν, καὶ ὅτι τὰ αὐτὰ λήψονται τραύματα πεσόντες ἀμφότεροι, οὐδὲ τὸν σφόδρα φιλόνεικον, καὶ ἀναίσχυντον οἶμαι λοιπὸν ἀντερεῖν.

Τούτου δὲ ἀποδειχθέντος σαφῶς, φέρε δὴ κἀκεῖνο ἐξετάσωμεν, τίς εὐκολώτερον, καὶ ῥᾷον πεσεῖται, εἰ ἐνταῦθα οὐδὲ ἐξετάσεως ἡμῖν δεῖ. σωφροσύνην μὲν γὰρ ὁ γυναῖκα ἔχων κατορθώσει ῥᾳδίως, ἅτε πολλῆς ἀπολαύων τῆς παραμυθίας· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις οὐ σφόδρα

E φαίνεται, πλὴν ἀλλὰ κἀνταῦθα πλείους ἂν ἴδοιμεν τῶν γεγαμηκότων, ἢ τῶν μοναχῶν πίπτοντας. οὔτε γὰρ τοσοῦτοι πρὸς τὸν γάμον ἀπὸ τῶν μοναστηρίων ἐκβαίνουσιν, ὅσοι πρὸς πόρνας ἀπὸ τῆς εὐνῆς ἀνίστανται τῶν γυναικῶν. εἰ δὲ ὅπου εὔκολα τὰ τῶν παλαισμάτων αὐτοῖς, μετὰ τοσαύτης πίπτουσιν ὑπερβολῆς, ποιήσουσιν ἐν τοῖς ἄλλοις πάθεσιν, ἐν οἷς μᾶλλον ἐνοχλοῦνται τῶν μοναχῶν; ἡ μὲν γὰρ ἐπιθυμία τούτοις σφοδρότερον ἔπεισιν, ἅτε πρὸς γυναῖκας οὐκ ἔχουσιν ὁμιλίαν· τὰ δὲ ἄλλα τούτων μὲν οὐδὲ ἐγγὺς γενέσθαι δύναιντ' ἄν. ἐκείνους δὲ κατὰ κρά-

A τος ἐλαύνει, καὶ ἐπὶ κεφαλὴν ὠθεῖ. εἰ δὲ ἐν οἷς σφοδρότερον ὁ πόλεμος ποιεῖ, μᾶλλον τῶν μὴ οὕτω παλαιόντων κρατοῦσιν, εὔδηλον, ὅτι πολλῷ ῥᾷον τούτων ἐν τοῖς ἄλλοις, ἐν οἷς οὐκ ἐνοχλοῦνται, στήσονται. καὶ γὰρ χρημάτων ἔρως, καὶ τρυφῆς ἐπιθυμία, καὶ δυναστείας, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων εὐκολώτερον ὑπὸ τούτων ἢ τῶν βιωτικῶν ἀνύεσθαι πέφυκεν. ὥσπερ οὖν ἐν παρατάξει καὶ μάχῃ, τοῦτο τοῦ πολέμου τὸ μέρος κουφότερον εἶναι φήσομεν, οὐχ ὅθεν ἐπάλληλοι καὶ συνεχεῖς πίπτουσιν

B οἱ νεκροὶ, ἀλλ' ὅθεν ὀλίγοι, καὶ σπάνιοι, οὕτω καὶ περὶ τούτων ψηφίζεσθαι χρή. καὶ γὰρ πλεονεξίας οὐχ ὁ στρεφόμενος ἐν τῷ μέσῳ, ἀλλ' ὁ καθήμενος ἐν τοῖς ὄρεσιν εὐκολώτερον περιέσται. ἐπεὶ ἐκεῖνός γε καὶ ἁλώσεται ῥᾳδίως· ἁλόντα δὲ πλεονεξίᾳ μετὰ τῶν εἰδωλολατρῶν ἀριθμεῖσθαι ἀνάγκη· καὶ τῶν οἰκείων οὗτος μὲν οὐχ αἱρήσεται ὑπεριδεῖν, ἂν ἔχῃ χρήματα, ἀλλ' εὐκόλως αὐτοῖς πάντα προήσεται· ἐκεῖνος δὲ οὐ περιόψεται μόνον αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀδικήσει τῶν ἀλλοτρίων οὐχ ἧττον·

C τοῦτο δὲ πάλιν ἕτερος εἰδωλολατρείας τρόπος τοῦ προτέρου χαλεπώτερος. καὶ τί δεῖ τὰ ἄλλα πάντα λέγειν, τὰ τοῖς μονάζουσι μὲν ὄντα εὐκαταγώνιστα, τοὺς δὲ βιωτικοὺς μετὰ πολλῆς καταβάλλοντα τῆς σφοδρότητος; πῶς οὖν οὐ δέδοικας, οὐδὲ τρέμεις ἐπὶ τοῦτον ἄγων τὸν βίον, ὅθεν ἁλώσιμος ἔσται τῇ κακίᾳ ταχέως; ἢ μικρὸν εἶναί σοι δοκεῖ εἰδωλολατρεία, καὶ τὸ τῶν ἀπίστων εἶναι χείρω, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ τὴν δουλείαν διὰ τῶν ἔργων ἐξόμνυσθαι, ἅπερ ἅπαντα πείσονται εὐκο-

D λώτερον τῶν μοναχῶν οἱ τῷ βίῳ προσδεδεμένοι; ὁρᾷς, ὅτι σκῆψις ὁ φόβος ἐστίν; εἰ γὰρ δεδοικέναι χρῆν, οὐχ ὑπὲρ τῶν τὰ κλυδώνια φευγόντων, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἐν χειμῶνι, καὶ τῇ ζάλῃ κλυδωνιζομένων. ταχύτερον γὰρ ἐκεῖθεν τὰ ναυάγια, τῷ καὶ πλείονα εἶναι τὰ ἐνοχλοῦντα, καὶ ῥαθυμοτέρους τοὺς πρὸς ταῦτα στήσεσθαι μέλλοντας. ἐνταῦθα δὲ οὔτε τοσαῦτα κύματα, καὶ πολλὴ ἡ γαλήνη, καὶ ἡ σπουδὴ μείζων τῶν πρὸς ταῦτα μαχησομένων. διὰ τοῦτο

E καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τὴν ἔρημον ἕλκομεν, οὐχ ἵνα σάκκον ἁπλῶς περιβάλωνται, οὐδὲ ἵνα κλοιὰ περιθῶνται, οὐδ' ἵνα σποδὸν ὑποστρώσωνται, ἀλλ'

ἀλλ' ἵνα πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων φύγωσι μὲν κακίαν, ἕλωνται δὲ ἀρετήν. τί οὖν; οἱ γεγαμηκότες, φησὶν, ἀπολοῦνται πάντες; οὐδὲ τοῦτο λέγω· ἀλλ' ὅτι μειζόνων δεήσονται πόνων, εἰ μέλλοιεν σώζεσθαι, διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην. οὐ γὰρ δεδεμένου μᾶλλον ὁ λελυμένος δραμεῖται. οὐκοῦν καὶ πλείονα ἕξει τὸν μισθὸν, καὶ λαμπροτέρους τοὺς στεφάνους; οὐδαμῶς. ἑαυτῷ γὰρ ταύτην περιτίθησι τὴν ἀνάγκην ἐξὸν μὴ περιθεῖναι. ὥστε ἐπειδὴ σαφῶς ἡμῖν ἀποδέδεικται, ὅτι τῶν αὐτῶν ἐσμὲν ὑπεύθυνοι τοῖς μοναχοῖς, ἐπὶ τὴν αὐτὴν εὐκολωτέραν τρέχωμεν ὁδὸν, καὶ τοὺς υἱοὺς ἐπὶ ταύτην ἕλκωμεν, ἀλλὰ μὴ καταποντίζωμεν, μηδὲ εἰς τὰ τῆς κακίας ἕλκωμεν βάραθρα, καθάπερ ἐχθροὶ, καὶ πολέμιοι. ταῦτα γὰρ εἰ μὲν ἄλλοι τινὲς ἐποίουν, οὐκ ἦν οὕτω δεινόν. ὅταν δὲ οἱ γεγεννηκότες, οἱ τῶν βιωτικῶν πεῖραν εἰληφότες πάντων, οἱ διὰ τῶν ἔργων μαθόντες αὐτῶν, ὅτι ψυχρὰ τῶν παρόντων πραγμάτων ἡ ἡδονὴ, οὕτω μαίνονται, ὡς ἑτέρους ἐπὶ ταῦτα ἕλκειν, ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπὸ τῆς ἡλικίας αὐτοὶ κεκώλυνται· καὶ δέον ἑαυτοὺς ἐπὶ τοῖς προτέροις ταλανίζειν, οἱ δὲ καὶ ἑτέρους ἐμβάλλουσι, καὶ ταῦτα ἐγγὺς ἑστῶτες λοιπὸν τῆς τελευτῆς, καὶ τοῦ δικαστηρίου καὶ τῶν εὐθυνῶν ἐκείνων, ποία αὐτοῖς ἀπολογία λελείψεται; ποία συγγνώμη; ποῖος ἔλεος; οὐ γὰρ δὴ μόνον τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων δώσουσι δίκην, ἀλλὰ καὶ τῶν τοῖς παισὶ τετολμημένων, ἄν τε δυνηθῶσιν αὐτοὺς ὑποσκελίσαι, ἄν τε μή.

Ἀλλὰ παῖδας ἴσως ἐπιθυμεῖτε παίδων ἰδεῖν. καὶ πῶς οὔπω γενόμενοι πατέρες αὐτοί; οὐ γὰρ δὴ τὸ γεννῆσαι πατέρα ποιεῖ. καὶ τοῦτο αὐτοὶ οἱ γεγεννηκότες συνωμολογήσαιεν ἄν, οἱ τοὺς υἱεῖς ὅταν ἴδωσιν εἰς ἐσχάτην κακίας ἐλαύνοντας, ὡς οὐκ ὄντας αὐτῶν ἐκβάλλουσι, καὶ ἀπαλλοτριοῦσι, καὶ οὔτε φύσις, οὔτε γέννησις, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν, κατασχεῖν αὐτοὺς δύναιτ' ἄν. μὴ τοίνυν μηδὲ πατέρες ἀξιούσθωσαν εἶναι οἱ τοιοῦτοι, ὧν πολὺ κατὰ τὸν τῆς φιλοσοφίας λείπονται λόγον. ἀλλ' ἐπειδὰν αὐτοὺς τοῦτον τὸν τρόπον γεννήσωσι, τότε καὶ τοὺς ἐκγόνους ζητείτωσαν. τότε γὰρ αὐτοὺς καὶ ἰδεῖν δυνήσονται μόνον. εἰσὶ γὰρ αὐτοῖς παῖδες, εἰσὶν, „οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελή„ματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες τοῦ Θεοῦ. οὗτοι οἱ παῖδες οὐχ ὑπὲρ χρημάτων ἀναγκάζουσι κόπτεσθαι τοὺς πατέρας, οὐχ ὑπὲρ γάμου, οὐχ ὑπὲρ ἄλλου τινὸς τοιούτου· ἀλλὰ πάσης αὐτοὺς τῆς φροντίδος ἀτελεῖς ἀφέντες, τῶν φυσικῶν πατέρων μείζονι παρέχουσιν ἐντρυφᾶν ἡδονῇ. οὐ γὰρ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς τίκτονταί τε, καὶ τρέφονται, οἷσπερ κἀκεῖνοι, ἀλλ' ἐπὶ πολλῷ μείζοσι, καὶ λαμπροτέροις, διὸ μᾶλλον τοὺς γεγεννηκότας εὐφραίνουσι. χωρὶς δὲ τούτων κἀκεῖνο εἴποιμι ἄν, ὅτι τοὺς μὲν διαπιστοῦντας τῇ ἀναστάσει οὐδὲν ἀπεικὸς ὑπὲρ τούτων θρηνεῖν, ἅτε δὴ ταύτης μόνης καταλειπομένης τῆς παραμυθίας αὐτοῖς· οἱ δὲ τὸν θάνατον ὕπνον ἡγούμενοι καὶ παιδευόμενοι τῶν ἐνταῦθα πάντων καταφρονεῖν, τίνος ἂν εἴημεν συγγνώμης ἄξιοι θρηνοῦντες ὑπὲρ τούτων, καὶ παῖδας ἐπιζητοῦντες ἰδεῖν, καὶ καταλιπεῖν ἐνθάδε, ὅθεν ἀποπηδᾶν ἐπειγόμεθα, καὶ ἐνταῦθα ὄντες στενάζομεν; καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν πρὸς τοὺς πνευματικωτέρους εἴρηται· εἰ δέ τινες εἶεν φιλοσώματοι, καὶ σφόδρα τῷ παρόντι προσηλωμένοι βίῳ, ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι πρὸς αὐτοὺς, ὅτι πρῶτον ἄδηλον, εἰ καὶ παῖδες ἔσονται τῷ γάμῳ πάντως· δεύτερον, ὅτι καὶ γενομένων μείζων ἡ ἀθυμία. οὐ γὰρ τοσαύτην καρπούμεθα εὐφροσύνην, ὅσην λύπην ἀπὸ τῆς καθημερινῆς φροντίδος, καὶ τῆς ἀγωνίας, καὶ τῶν φόβων τῶν δι' αὐτούς. καὶ τίνι, φησὶ, καταλείψομεν τοὺς ἀγροὺς, καὶ τὰς οἰκίας, τὰ ἀνδράποδα, καὶ τὸ χρυσίον; καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἀκούω θρηνούντων αὐτῶν. τῷ καὶ πρὸ τούτων μέλλοντι κληρονομήσειν αὐτὰ, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον νῦν, ἢ πρότερον, ὅσῳ καὶ φύλαξ, καὶ κύριος ἀσφαλέστερος αὐτῶν ἔσται νῦν. τότε μὲν γὰρ πολλὰ ἦν αὐτοῖς τὰ λυμαινόμενα· καὶ γὰρ σῆτες, καὶ χρόνος μακρὸς, καὶ λῃσταὶ, καὶ συκοφάνται, καὶ βάσκανοι, καὶ τὸ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον, καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων εὐμετάβλητον, καὶ τέλος ὁ θάνατος, καὶ τῶν χρημάτων, καὶ τῶν κτημάτων τούτων ἀπεστέρησεν ἂν τὸν υἱόν· νυνὶ δὲ πάντων τούτων ἀνωτέρω τὸν πλοῦτον ἀπέθετο, τόπον εὑρὼν ἄσυλον, καὶ οὗ μηδενὶ τῶν εἰρημένων ἐπιβῆναι θέμις. τοιοῦτον γὰρ χωρίον ὁ οὐρανὸς, πάσης μὲν ἄβατος ὢν ἐπιβουλῆς, πάσης δὲ εὐφορώτερος γῆς, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀφθονίας τῶν ἐν αὐτῷ τεθέντων χρημάτων παρέχων τοῖς παρακαταθεμένοις ἀμᾶσθαι τοὺς καρπούς. ὥστε νῦν οὐκ ἔδει ταῦτα λέγειν, ἀλλ' εἰ βιωτικὸν ἔμελλεν ἔσεσθαι τὸ παιδίον, τότε θρηνεῖν, καὶ ταῦτα φθέγγεσθαι, τίνι τοὺς ἀγροὺς καταλείπωμεν; τίνι τὸ χρυσίον; τίνι τὰ λοιπὰ χρήματα; νῦν γὰρ τοσαύτη τῆς κυριότητος ἡ περιουσία, ὡς μηδὲ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἐκπίπτειν τῆς δεσποτείας αὐτῶν, ἀλλὰ τότε μάλιστα τοῦ κέρδους αὐτῶν ἀπολαύειν, ὅταν ἐντεῦθεν ἀπέλθωμεν. εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα βούλει κύριον ὄντα ἰδεῖν, καὶ τοῦτο τῷ μοναχῷ μᾶλλον, ἢ τῷ βιωτικῷ συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν.

A ſed ut in primis vitia effugiant eligántque virtutes. Quid igitur? Omnéſne qui matrimonii vinculis aſtricti ſunt, peribunt? Non equidem id dico; ſed majoribus, ut ſervari poſſint, laboribus eis opus eſſe confirmo, ob imminentem neceſſitatem. Nam eo, qui ligatus fuerit, is, qui ſolutus eſt & facilius longè & expeditius curret. Num ergo majore ille idcirco mercede donabitur, illuſtrioribúſque coronis? Minime vero. Sibi enim ille hanc neceſſitatem conſcivit, cum liceret effugere, ſi vellet. Quoniam
B igitur ut apertis documentis declaratum eſt, iiſdem ſumus obnoxii, quibus & monachi: faciliorem percurramus viam, liberóſque noſtros ad eam pertrahamus, non illos demergamus, neque ad vitiorum prærupta, tanquam inimici & hoſtes infenſiſſimi præcipitemus. Hæc enim ſi quis alius facere tentaret, non eſſet adeo horrendum & execrandum. At vero cum parentes ipſi, qui ſecularium rerum omnium periculum fecerunt, qui rebus ipſis quam ſit frivola & nulla vitæ mortalis voluptas didicerunt, a-
C deò inſaniant, ut alios quoque ad eam ipſam trahere nitantur, quia ipſi jam frui per ætatem prohibentur: cúmq; ſe ipſos ex his quæ antè peccaverint, infelices & miſeros agnoſcere & dicere deberent, alios in eaſdem miſerias præcipitant: atque iſta cum jam mors vicina eſt & judicium, horrendique illi cruciatus: quænam excuſatio relinquitur? quæ venia? quæ miſericordia? Neque enim ſuorum tantum peccatorum pœnas dabunt; ſed eorum quoque quæ filii peccarunt, ſive fallere illi filios potuerint, ſive
D non potuerint.

Seculares majori cum difficultate ſalvi fiunt.

At fortaſſe filiorum filios videre cupitis. Quomodo id tandem, cum ipſi nondum facti parentes ſitis? Neque enim patrem facit generatio. Quod ipſi quoque patres teſtari ſolent, qui filios cum viderint ad ſummum vitiorum culmen perveniſſe, quaſi non ſint illi ſui, ſic eos à ſe abjiciunt & abdicant: neque generatio ipſa, neque affectus naturalis, neque aliud aliquid ejuſmodi ipſos quo minus id faciant, continere poteſt. Itaque ne ipſi quidem
E patres horum digni eſſe judicentur, quibus philoſophiæ ratione longe inferiores & deteriores ſunt. Sed cum ipſos non minus ſpiritu quàm carne genuerint, tunc etiam nepotes quærant Nam tunc ſolùm etiam videre eos poterunt. Sunt enim, ſunt profectò illis filii, *non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri; ſed ex Deo ipſo generati*: atque hi filii, non pecuniarum gratia luctum parentibus, aut mœſtitiam inducunt, non matrimonii, non alterius cujuſque rei; ſed omni illos hac cura
A liberos immunéſque dimittentes, majoribus longe illos, honeſtioribúſque voluptatibus afficiunt, quam ſi eſſent illi naturales patres. Neque enim eſt eadem utriuſque generationis ratio, neque ut carnales filii; ita ſpirituales quoque nutriuntur: ſed longe iſti excellentius & dignius, idcirco parentes quoque copioſiore lætitia afficiunt. Illud præterea adjiciendum, quòd hi, qui reſurrectionis fidem non ſuſcipiunt, mirum non eſt, ſi in ejuſmodi lugeant & lamententur: quippe quibus ſola hæc poſteritatis
B ſpes & conſolatio reliqua eſſe videatur. Nos vero, qui mortem ſoporem eſſe exiſtimamus, qui edocti ſumus præſentia omnia deſpicere, qua tandem venia digni erimus, ſi in ejuſmodi lugeamus, filióſque videre cupiamus, atque hic relinquere, unde ipſi tranſire feſtinamus, ubi cum ſimus, ingemiſcimus? Verum iſta ad eos, qui capaciores rationis ſunt diximus: ſi qui vero fuerint ſtudioſi corporis, atque huic ſeculo penitus affixi illud imprimis dicemus, quòd incertum eſt, an ex matrimonio liberi ſint ſe-
C cuturi: ſed & ſi nati illi fuerint, majoris inde mœroris occaſio ſequetur. Neque enim tantum ex iſta liberorum procreatione lætitiæ, quantum ex aſſidua cura & anxietate mœroris acquirimus, dum illis omnia quotidie timere cogimur. Et cui, inquies, villas, ædes, mancipia aurúmque relinquemus? Nam & iſta illos conquerentes audio. Ei profectò, qui hæc antea hæreditario jure poſſeſſurus erat, nuncque tanto magis, quanto hæres ipſe & ſecurior & tutior eſt. Hac enim in vita plurima ſunt, quæ illa cor-
D rumpant & demoliantur: nam & tineæ, & longitudo temporis, & latrones, & calumniatores, & invidi, & futuri incertum, humanarúmque rerum varietas, & mors tandem ipſa, & pecuniis, & prædiis, & villis filium profectò tuum ſpoliaſſent: jam vero editiori atq; tutiori in loco divitias repoſuit, locum inviolabilem reperiens, ad quem nulli ex his, quæ dicta ſunt, aſpirare fas eſt. Is vero locus cœlum eſt, nullum impetum metuens, nulliſque inſidiis pervium, omnique ſoli fœcunditate feracius, atq; in-
E genti cum fœnore depoſitorum fructus lætiſſimos his, qui ea depoſuerint, decerpendos præbens. Non igitur nunc ea verba dicenda ſunt; ſed ſi ſeculo ſe dedere mallet filius tuus, tunc ingemiſcendum & lamentandum eſſet, atq; talia dicendum: Cui modo villas relinquemus, cui aurum, cui pecunias reliquas? Nunc enim tanta proprietatis & dominationis eſt copia, ut ne tum quidem cum vita exceſſerint, eo dominio fruſtrandi ſint; ſed tunc maxime rerũ ſuarũ lucris potituri. Quod ſi tu hac etiã in vita cupis illũ dominũ videre, demulcétq; te blanda dominationis appellatio: id quoq; monacho, quã ſeculari videas excellentius cõtingere.

Cap. 14. De cupiditate filios & procreatores relinquendi & ſucceſſores.

Joh. 1, 13.

Domini verius monachi quam ſeculares.

Quis enim oro te, dominus dicendus eſt? illene, qui ſumma cum facilitate pecunias impendit & erogat, an is qui præ parcitate & auaritia eas contingere non audet; ſed ſuffodit atque humo abdit, ſuiſque ita abſtinet tanquam profectò illa non ſint ſua? Qui inaniter & abſque ratione impendit rem ſuam, an qui ſumma cum moderatione id facit? Qui in terra ſeminat, an qui in cœlo? Qui non ſua omnia quibus voluerit erogare permittitur, an qui omnibus ejuſmodi tributa exigentibus liber evaſit? Ei quippe qui prædia ſulcat plurima, quique mundi ſe negociis addicit, complures plurimis ex locis imminebunt, vectigalia perſoluere cogentes, & quantum cuique competit, ſua quiq; repetentes: ei vero qui clementer in pauperes erogat, nemo prorſus erit, qui obſtrepat, nemo qui minas ullas intentet. Et hoc igitur ex loco inſigniori iſte potiorique dominatione beatus eſt. An vero tu illum dominum dices rerum ſuarum, qui meretricibus & gulæ illecebris & aſſentatoribus & paraſitis patrimonium effundit, & gloriæ ſuæ maculam acquirit, ſalutemque ſuam prodit, atque ab omnibus ridetur: qui autem ad conquirendam veram ſempiternámque gloriam, atque ad immortalia conſequenda commoda utque divinis monitis obtemperet, illud ſapientiſſimè diſpenſat, eum non jam eſſe rei ſuæ dominum quereris? Nonne ergo idem facis, ac ſi perſpiciens quempiam in ſubterraneos aliquos meatus vel cuniculos rem ſuam projicientem, diceres eum verè rei familiaris ſuæ dominum: ſin vero neceſſariis uſibus diſpenſantem intuereris, ut qui rerum ſuarum non haberet poteſtatem, ita illum lamentarere? Imò verò non eis, qui rationabiliter patrimonia conſumunt; ſed eis, qui in perniciem ſui capitis id faciunt, iſti conferendi ſunt. Denique præclarum hoc impendendi genus & illuſtriorem eum & ditiorem & potentiorem faciet: illud vero perlaſciuum & luxurioſum, non modo odioſum & execrabilem; ſed extremæ quoque damnationi obnoxium & obſtrictum reddet.

Cap. 15. Qui ergo? Poſt matrimonium, inquies, & liberos, non licebit

Non differre debemus ingreſſum religionis ad ſenectutem uſque. hanc philoſophiam apprehendere, cum ad ſenectutem quis pervenerit? Et quis tandem ille erit, qui polliceatur ad extremam nos provehendos eſſe ſenectutem, quodque cum ad illam pervenerimus, hac in voluntate & ſententia perſeverabimus? Neque enim ſumus domini præſtituti ac definiti vitæ noſtræ temporis: atque hoc Paulus nos docuit cum diceret, *Dies Domini ſicut fur*

1. Theſſ. 5, 2. *in nocte, ita veniet:* neque rurſus in eadem ſemper alacritate propoſiti cogitationes noſtræ perſeverant. Quocirca ſapiens quidam

Eccl. 5, 8. admonet dicens: *Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem, ne forte cum tu moram trahis, conteraris, atque in tempore ultionis pereas.* Nempe ſi nihil horum quoq; incertum eſſet, ne ſic quidem liberos noſtros differre deberemus, ne tanta detrimenta, quãta mox aperiemus, ex dilatione iſta paterentur. Eſſet enim profectò incredibilis amentiæ & fatuitatis, imò vero ſum̃æ immanitatis, ſic cùm juveni opus eſſet adjutorio, adverſariusque vehementer immineret, tunc illum juberemus quietem agere, mundaniſque immiſceri negociis, ut capi facilius poſſet: cum vero vulneribus innumeris confoſſus jaceret, nullaque ex parte eſſet integer, tunc illum ut ſe erigeret atque armaret hortaremur, jacentem jam & ſaucium, atque omnino debilem. Ita ſanè inquies. Tunc enim & lucta levior, & dimicatio facilior futura eſt, jam extinctis voluptatibus. Quænam tunc dimicatio, quæ pugna erit, cum nullus ſit compar, qui nos provocet, nullus qui prælio laceſſat? Ita profectò, ne coronis quidem illuſtrioribus

Thren. 3, 27. donabimur. *Beatus enim*, inquit, *qui tulit jugum ab adoleſcentia ſua: ſedebit ſolitarius, & tacebit.* Hic planè, hic præconiis innumeris eſt dignus, hic & laudari, & beatiſſimus meretur dici, qui rebelles inſanóſque naturales motus ratione frænare perrexerit, atque in ipſo impetu tempeſtatis & turbinis illæſam ſervarit navem; verum nihil inde contendamus; ſed illic quoq; ſit dimicatio, ſi placet. Nempe ſi eſſet in poteſtate noſtra certaminis tempus, rectè forſitan ſenectutem expectare poſſemus. Sin vero per omnem vitam nobis dimicandum eſt, atque à prima ſtatim ætate inchoandum, cum decem annorum eſſe cœperimus, ex ea quippe ætate eorum omnium, quæ peccavimus, rationem reddituri pœnáſq; daturi ſumus: quod inſinuant pueri illi, qui quòd

4. Reg. 2. Eliſſæum irridere auſi ſunt, urſis devorandi permiſſi memorantur: & nunc ex eadem ætate jam in acie eſt ſtandum, quando bellum adverſum nos acerbius & gravius imminet, qua tu ratione tempus illud certaminibus ſtatuis? Si enim ipſi diabolo poteſtatis jure imperare poſſes, ut atrocius imminere & pugnare deſineret, videretur eſſe non irrationabilis hæc tua admonitio. Nunc vero cum tu illum & pugnare, & ictibus me gavioribus pulſare permittas, ſi mihi contra quieſcendum ſtatuas, imò ſponte ſuccumbendum: quid hac iniquitate & abſurditate poſſit eſſe deterius, cum hoſte inſtante furioſo eum qui oppugnatur armis exuas, atque ita illius manibus tradas? Juvenis eſt & imbecillus? Igitur idcirco majore & cautione, & ſecuritate illi opus eſt; quam quidem ut poſſit conſequi, ſumma cura & diligentia illi opus erit, atq; is. qui ejuſmodi eſt, in tranquillitate ſemper & quiete ſumma degere, non mundanis negociis incumbere, neque mediis fluctibus merſari debebit, ubi tumultus ingens & perturbatio eſt. Tu vero contra penitus quibus bellum acrius imminet & per ætatem,

& per

A τίς γάρ, εἰπέ μοι, κυριώτερος, ὁ δαπανῶν, καὶ διδοὺς μετὰ ἀδείας πολλῆς, ἢ ὁ μηδὲ ἅψασθαι τολμῶν ὑπὸ φειδωλίας, ἀλλὰ κατορύττων αὐτὰ καὶ ὡς ἀλλοτρίων ἀπεχόμενος τῶν αὑτοῦ; ὁ μάτην ἀναλίσκων, καὶ εἰκῆ, ἢ ὁ δεόντως τοῦτο ποιῶν; ὁ σπείρων τὴν γῆν, ἢ ὁ τοῦτο ἐργαζόμενος ἐν οὐρανῷ; ὁ μὴ πάντα συγχωρούμενος τὰ ἑαυτοῦ διδόναι, οἷς ἂν ἐθέλοι, ἢ ὁ πάντων ἀπηλλαγμένος τῶν ἀπαιτούντων τὰς τοιαύτας συνεισφοράς; γεωργοῦντι μὲν γάρ, καὶ πραγματευομένῳ πολλοὶ πανταχόθεν B ἐφίστανται, φόρους ἀναγκάζοντες καταθεῖναι, καὶ τὸ ἑαυτοῦ μέρος ἕκαστος ἀπαιτοῦντες· τῷ δὲ εἰς τοὺς δεομένους ἀναλίσκειν ἐπιθυμοῦντι οὐδεὶς οὐδαμόθεν φανεῖται ταῦτα ἀπειλῶν· ὥστε καὶ ἐνταῦθα κυριώτερος οὗτός ἐστιν. ἢ ἂν μὲν πόρναις ἀναλίσκῃ, καὶ γαστρὶ, καὶ παρασίτοις, καὶ κόλαξι, καὶ καταισχύνῃ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν, καὶ ἀπολλύῃ τὴν σωτηρίαν, καὶ καταγέλαστος γένηται, κύριον αὐτὸν εἶναί φῃς δαπανωμένων· ἂν δὲ εἰς δόξαν τὴν ἀληθῆ, καὶ ὠφέλειαν, καὶ τῷ Θεῷ C δοκοῦν μετὰ πολλῆς αὐτὰ δαπανᾷ τῆς συνέσεως, οὐκέτι; οὐκοῦν ὅμοιον ποιήσεις, ὥσπερ ἂν εἰ μὲν ὀχετοὺς ἀμαρῶν ὁρῶν τινα ἐμβάλλοντα τὰ ἑαυτοῦ, κύριόν φῃς εἶναι· εἰς δὲ χρείας ἀναγκαίας τοῦτο ποιοῦντα, ὡς οὐκ ἔχοντα τῶν ἀναλισκομένων ἐξουσίαν θρηνεῖς; μᾶλλον δὲ οὐ τοῖς ἁπλῶς δαπανωμένοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπὶ κακῷ τῶν ἑαυτῶν κεφαλῶν τοὺς τοιούτους παραβάλλειν χρή. ἐκεῖναι μὲν γὰρ αἱ δαπάναι λαμπρότερον, καὶ εὐπορώτερον, καὶ ἀσφαλέστερον ποιοῦσιν· αὗται δὲ οὐκ D αἰσχρὸν μόνον, οὐδὲ ἐπονείδιστον, ἀλλὰ καὶ ἀπωλείας ὑπεύθυνον τρόπῳ παντί.

Τί δὲ μετὰ γάμον, φησὶ, καὶ παῖδας οὐκ ἔνι ταύτης ἐπιλαβέσθαι τῆς φιλοσοφίας ἐν αὐτῷ τῷ γήρᾳ γινόμενον; καὶ τίς ἡμῖν ἐγγυήσεται, πρῶτον μὲν, ὅτι εἰς ἔσχατον ἥξομεν γῆρας, δεύτερον, ὅτι ἐλθόντες, πάντως ταύτην διατηροῦμεν τὴν γνώμην; οὔτε γὰρ τῆς ἐν τῇ ζωῇ κύριοι προθεσμίας ἐσμέν· καὶ τοῦτο ἐπαίδευσεν ὁ Παῦλος λέγων· ἡ ἡμέρα E κυρίου, ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, οὕτως ἔρχεται. οὔτε ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀεὶ προθυμίας μένει τὰ τῶν λογισμῶν ἡμῖν. καὶ διὰ τοῦτο σοφός τις παραινεῖ λέγων· μὴ ἀνάμενε ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον, μηδὲ ἀναβάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, μή ποτε ὡς μέλλεις ἐκτριβήσῃ, καὶ ἐν καιρῷ ἐκδικήσεως ἐξολῇ. εἰ δὲ καὶ μηδὲν τούτων ἄδηλον ἦν, οὐδὲ οὕτως ἀναβάλλεσθαι ἔδει τοὺς υἱεῖς, οὐδὲ τοσαύτην γινομένην ζημίαν περιορᾶν. καὶ γὰρ τῆς ἐσχάτης ἀλογίας ἂν εἴη, ὅταν μὲν δέηται βοηθείας ὁ υἱὸς, καὶ σφο- A δρὸς ὁ ἀνταγωνιστὴς ἐφεστήκῃ, κελεύειν τοῖς τοῦ βίου ἐμφύρεσθαι πράγμασιν, ὥστε γενέσθαι εὐχειρωτότερον· ὅταν δὲ λάβῃ μυρία τραύματα, καὶ μηδὲ τὸ τυχὸν ἔχῃ μέρος ὑγιὲς, τότε καθοπλίζειν, καὶ διεγείρειν κείμενον ἤδη καὶ ἐξησθενηκότα. ναί φησι, τότε γὰρ εὔκολος ἡ πάλη, τότε ῥᾴων ἡ μάχη, τῶν ἐπιθυμιῶν σβεσθεισῶν. ποία μάχη, οὐδενὸς ὄντος ἡμῖν τοῦ πυκτεύοντος; διὰ γὰρ τοῦτο, οὐδὲ οἱ στέφανοι λαμπροὶ λοιπὸν ἔσονται. μακάριος γὰρ ὃς ἦρε ζυγὸν ἐκ νεότητος αὐτοῦ, καθίσεται B κατὰ μόνας, καὶ σιωπήσεται. οὗτος μυρίων ἐπαίνων ἄξιος, καὶ μακαρισμῶν, καὶ εὐφημιῶν, ὁ μαινομένην χαλινῶν τὴν φύσιν, καὶ ἐν αὐτῇ τοῦ χειμῶνος τῇ ἀκμῇ διασώζων τὸ σκάφος. πλὴν ἀλλὰ μηδὲν ὑπὲρ τούτων φιλονεικῶμεν· ἀλλ' ἔσω μάχη καὶ τότε, εἰ βούλει. ἀλλ' εἰ μὲν ἐφ' ἡμῖν ἔκειτο ὁ τοῦ ἀγῶνος καιρὸς, καλῶς ἐκεῖνον ἀνεμένομεν τὸν χρόνον. εἰ δὲ πάντα τὸν παρόντα βίον ἀγωνίζεσθαι χρὴ, ἐκ πρώτης ἡλικίας δεξάμενον εὐθέως, καὶ δεκαετῆ γεγονότα, καὶ ἐξ ἐκεί- C νης ἀνάγκη τῆς ἡλικίας ἀπαιτεῖσθαι τῶν ἁμαρτημάτων εὐθύνας· καὶ δηλοῦσι τὰ καταβρωθέντα ὑπὸ τῶν ἄρκτων παιδία, ἐπὶ τοῖς εἰς τὸν Ἐλισσαῖον σκώμμασι· καὶ νῦν ἐκ ταύτης παλαίειν χρὴ τῆς ἡλικίας, ἐν ᾗ καὶ ἐφέστηκεν ὁ πόλεμος χαλεπῶς πνέων καθ' ἡμῶν, πόθεν ὅλως σὺ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τοῖς ἀγῶσιν ὁρίζεις; εἰ μὲν γὰρ καὶ τῷ διαβόλῳ κύριος ἦς ἐπιτάττειν μὴ ἐπικεῖσθαι, μηδὲ πυκτεύειν, εἶχεν ἄν τινά σοι λόγον αὕτη ἡ παραίνεσις. εἰ δὲ ἐκεῖνον ἀφεὶς ἀγωνίζεσθαι, D καὶ τύπτειν, ἐμοὶ νομοθετεῖς ἡσυχάζειν, μᾶλλον δὲ καὶ ὑποκατακλίνεσθαι ἑκόντα, τί ταύτης τῆς ἐπηρείας χεῖρον γένοιτ' ἄν, τοῦ πολεμίου μαινομένου τὸν πολεμούμενον ἀφοπλίζειν, καὶ οὕτω τῶν ἐκείνου χερσὶ παραδιδόναι; νέος ἐστὶ, καὶ ἀσθενής; οὐκοῦν διὰ τοῦτο πλείονος ἀσφαλείας δεῖται· ἀσφαλείας δὲ δεόμενος, καὶ ἐπιμελείας δεήσεται πλείονος. τὸν δὲ τοιοῦτον ἐν γαλήνῃ διαπαντὸς καὶ ἡσυχίᾳ εἶναι δεῖ, οὐκ εἰς πράγματα ἐκβάλλεσθαι, οὐδὲ ἐν τῷ μέσῳ στρέφεσθαι, ἔνθα πολὺς ὁ θόρυβος, E καὶ ἡ ταραχή. σὺ δὲ οἷς ὁ πόλεμος χαλεπώτερος, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν.

καὶ διὰ τὸν θόρυβον, καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν, καὶ διὰ τὴν ἀπειρίαν, καὶ διὰ τὴν ἐν μέσῳ διατροφὴν, τούτους ὡς ἤδη κατωρθωκότας, καὶ γεγυμνασμένους ἰσχυροὺς εἰς μέσον ἕλκεις, καὶ οὐκ ἐᾷς ἀπελθόντας γυμνάζεσθαι ἐπὶ τῆς ἐρημίας· ὥσπερ ἂν εἴ τις τὸν μὲν μυρία δυνάμενον στῆσαι τρόπαια κελεύῃ τὰ πολεμικὰ μελετᾶν ἐφ' ἡσυχίας· τὸν δὲ ἄπειρον καὶ οὐδὲ εἰς μάχην παρακύψαι δυνάμενον, τοῦτον δι' αὐτὸ τοῦτο ἐν τῇ μάχῃ στρέφεσθαι νομοθετῇ. ὡς δυσκατόρθωτον τὸ πρᾶγμα τοῦτο, μείζονα τὰ κωλύματα τιθείς. πρὸς δὲ τούτοις, κἀκεῖνο εἰδέναι χρὴ, ὅτι οὐκ ἔνι μετὰ γάμον κύριον ἑαυτοῦ εἶναι, ἀλλ' ἀνάγκη δυοῖν θάτερον, ἢ διαπαντὸς ὁμιλεῖν τῇ γυναικὶ, ἂν ἐκείνη τοῦτο βούληται, ἢ βουλομένης ἐγκρατεύεσθαι ἀποστάντα μοιχείᾳ ἁλίσκεσθαι. τί δεῖ λέγειν τὰς ἄλλας ἀνάγκας τῶν παίδων, τῆς οἰκίας τὰς φροντίδας, αἳ πᾶσαν προθυμίαν ἱκαναὶ ἀμβλῦναι, καὶ πολλὴν τῆς ψυχῆς κατασκεδάσαι νάρκην;

Διὸ βέλτιον, κύριον ὄντα καὶ λελυμένον ἐκ πρώτης καθοπλίζειν τῆς ἡλικίας, οὐ τῶν εἰρημένων ἕνεκεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνθήσεσθαι μέλλοντος οὐχ ἧττον, ἢ τούτων. ὁ μὲν γὰρ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου τῆς φιλοσοφίας ἁψάμενος ταύτης πάντα ἀναλίσκει τὸν χρόνον, ἵνα δυνηθῇ τὰ γενόμενα κατὰ τὴν ἔμπροσθεν ἡλικίαν ἁμαρτήματα ἀπονίψασθαι, καὶ πᾶσα εἰς τοῦτο ἡ σπουδὴ δαπανᾶται· καὶ οὐδὲ οὕτω πολλάκις ἀρκεῖ, ἀλλ' ἀπέρχεται λείψανα τῶν πληγῶν ἔχων. ὁ δὲ ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀποδυσάμενος, οὐκ εἰς τοῦτο δαπανᾷ τὸν χρόνον, οὐδὲ κάθηται τραύματα θεραπεύων, ἀλλ' ἐκ προοιμίων λαμβάνει τὰ βραβεῖα. κἀκείνῳ μὲν ἀγαπητὸν τὰς ἥττας ἀναμαχέσασθαι πάσας· οὗτος δὲ ἐκ βαλβίδος αὐτῆς τρόπαια ἵστησι, καὶ νίκας συνάπτει νίκαις, καθάπερ τις Ὀλυμπιονίκης ἐκ πρώτης ἡλικίας δι' ἀναρρήσεων ἐπὶ τὸ γῆρας ὁδεύων, οὕτως ἄπεισιν ἐκεῖ, μυρίοις τὴν κεφαλὴν ἀναδησάμενος στεφάνοις. τίνων οὖν βούλει εἶναι τὸν υἱόν; τῶν διὰ τὴν πολλὴν παρρησίαν, καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀρχαγγέλους ἀντιβλέψαι δυναμένων, ἢ ἐκείνων τῶν μετὰ πάντων ἑστώτων, καὶ τὴν ἐσχάτην τηρούντων τάξιν; τὴν ἐσχάτην γὰρ λήψονται πάντως, καὶ ταύτην, ὅταν δυνηθῶσι, πάντα τὰ κωλύματα διαδρᾶναι, ἅπερ ἀπηριθμησάμην νῦν, καὶ μήτε ἄωρος προαναρπάσῃ θάνατος, μήτε ὑπὸ γυναικὸς κωλυθῶσιν ὕστερον, μήτε τοσαῦτα τραύματα λάβωσιν, ὡς μὴ δυνηθῆναι αὐτοῖς τὸν τοῦ γήρως ἀρκέσαι χρόνον, πρὸς τὴν θεραπείαν ἐκείνων, τήν τε γνώμην μένωσι διαπαντὸς τηροῦντες βεβαίαν, καὶ ἀκίνητον. ὅταν γὰρ ταῦτα πάντα συνέλθῃ, τότε μόλις ἐν τοῖς ἐσχάτοις τετάξονται. τούτων οὖν βούλει εἶναι τὸν υἱὸν, ἢ τῶν ἐν τῷ μετώπῳ τῆς φάλαγγος λαμπόντων; καὶ τίς οὕτω, φησὶν, ἄθλιος, ὡς ἐκεῖνα μᾶλλον, ἢ ταῦτα συνεύξασθαι τοῖς παισίν; ἀλλὰ συνήθειαν ἐπιζητοῦμεν, καὶ σὺν ἡμῖν αὐτοὺς εἶναι βουλόμεθα. τοῦτο καὶ αὐτὸς βούλομαι, καὶ ὑμῶν οὐχ ἧττον εὔχομαι τῶν γεννησαμένων, εἰς τὴν πατρῴαν αὐτοὺς ἐπανελθεῖν οἰκίαν, καὶ τῶν τροφείων ἀποδοῦναι τὰς ἀμοιβὰς, ὧν ἴσας οὐκ ἂν εὕροιεν ἑτέρας. ἀλλὰ μὴν οὐ νῦν αὐτοὺς τοῦτο ἀπαιτῶμεν. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον ἐπὶ λόγους μὲν πέμποντας, πολὺν χρόνον καὶ τῆς πατρίδος ἐξορίζειν αὐτοὺς, καὶ τέχνην βάναυσόν τινα, ἢ καὶ ἑτέραν φαυλοτέραν μανθάνειν μέλλουσιν, ἄβατον καθιστάναι τὴν οἰκίαν ἐν διδασκάλου οἰκίᾳ καὶ ἀριστᾶν, καὶ καθεύδειν κελεύοντας, τούτους δὲ οὐκ ἐπ' ἀνθρώπειον μέλλοντας ἔρχεσθαι μάθημα, ἀλλ' ἐπὶ τὴν οὐράνιον φιλοσοφίαν, εὐθέως ἐφέλκειν, πρὶν ἢ γενέσθαι, ὅπερ εὐχόμεθα; καὶ σχοῖνον μέν τις τεταμένην διατρέχειν διδασκόμενος, πολὺν χρόνον ἀποστήσεται τῆς αὐτοῦ, τοὺς δὲ μανθάνοντας ἀπὸ τῆς γῆς πέτεσθαι εἰς τὸν οὐρανὸν, συγκατακλείσομεν τοῖς γεννῶσι; καὶ τί ταύτης τῆς ἀλογίας χεῖρον γένοιτ' ἄν; οὐχ ὁρᾶτε τοὺς γεωργοὺς, ὅτι κἂν σφόδρα ἐπείγωνται τῶν πόνων λαβεῖν τοὺς καρποὺς, ἀώρους αὐτοὺς οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο τρυγῆσαί ποτε; μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς πρὸ ὥρας ἀπάγωμεν τῆς κατὰ τὴν ἐρημίαν διατριβῆς τοὺς υἱούς· ἀλλ' ἐάσωμεν αὐτοῖς ἐμπαγῆναι τὰ μαθήματα, καὶ ῥιζωθῆναι τὰ φυτά· κἂν δέκα, κἂν εἴκοσιν ἔτη τρέφεσθαι αὐτοὺς ἐν μοναστηρίῳ δέῃ, μὴ θορυβώμεθα, μηδὲ ἀλύωμεν. ὅσῳ γὰρ ἐν διατρίβῃ τῷ γυμνασίῳ πλέον, τοσούτῳ πλείονα κτήσεται τὴν ἰσχὺν. μᾶλλον δὲ εἰ δοκεῖ, μηδὲ χρόνον ὁρίζωμεν, ἀλλ' ὅρος ἐκεῖνος ἔστω μόνος ὁ πρὸς τὴν ἀκμὴν ἄγων τοὺς ἐν αὐτοῖς φυτευθέντας καρποὺς, καὶ τότε ἐπανερχέσθω ἀπὸ τῆς ἐρήμου. πρότερον δὲ, μή. οὐδὲ γὰρ ἔσται τι πλέον ἀπὸ τῆς ταχυτῆτος ἡμῖν ταύτης, ἀλλ' ἢ τὸ μηδέποτε αὐτοὺς γενέσθαι ὥριμον. ὁ γὰρ πρὸ ὥρας τῆς ἐν τῇ ῥίζῃ τροφῆς ἀποστερηθεὶς, οὐδὲ τοῦ καιροῦ παραγενομένου χρήσιμος ἔσται λοιπόν. ὅπερ ἵνα

A & per imbecillitatem, & per imperitiam, reique novitatem, eos quaſi jam perfecti bellatores ſint reique militaris peritiſſimi, firmiſſimiſque viribus ſubnixi, in medium certaminis pertrahis, nec permittis, ut prius ad ſolitudinem profecti vires ſibi per exercitationem comparent: veluti ſi quis fortiſſimum virum & qui millies hoſtem fundere poſſit jubeat quietem agere, belliciſque rebus per meditationem aſſueſcere: eum vero qui & rudis ſit & imperitus, nec pugnam unquam aſpicere potuerit, ob B hoc ipſum in media pugna verſari debere ſtatuat, difficillimæque rei majora impedimenta proponat. Ad hæc ſciendum illud quoque, non licere poſt nuptias cuiquam ſui ipſius eſſe dominum; ſed è duobus alterum neceſſario contingere, aut uxori ſemper, ſi ita voluerit, conjungi: vel ſi continenter vivere voluerit, ea dimiſſa, adulterii flagitio capi. Quid me perſequi neceſſe eſt educandorum liberorum ſummas neceſſitates, curaſque reliquas rei familiaris? quæ profecto tantæ ſunt, ut omnem ala- C critatem propoſiti obtundere, ſummamque ſegnitiem ac ſtuporem animis offundere ſufficiant.

Cap. 16. *A prima ætate armandus juvenis religioſus futurus.*

Quocirca ſatius omnino, ac melius cenſeo, eum, dum adhuc liber ac ſui dominus eſt, ab ipſo ſtatim ætatis initio armare. non eorum tantum gratia, quæ dicta ſunt; verum ejus quoque in primis, quod dicendum eſt. Qui enim ad finem vitæ philoſophiæ huic dare operam aggreditur, in hoc tempus omne conterit, ut poſſit ea, quæ in priori ætate admiſit, peccata diluere, D cunctumque illi ſtudium in hac duntaxat parte conſumitur: & ne ſic quidem ſæpenumero illi quantum ſatis eſt temporis ſuppetit; ſed ex hac vita proficiſcitur vulnerum reliquias ſecum ferens. At vero qui à prima ſtatim ætate ſe exercuit, viresque ſibi ad certandum comparare ſtuduit, non in hoc tempus conſumit, nec ſedet curans vulnera; ſed ab ipſis jam tyrocinii ſui rudimentis meretur, atque accipit palmas. Et illi quidem ſatis fuerit, eas pugnas omnes, in quibus victus fuerat repetita di- E micatione ſuperare: hic vero ab ipſo ferè dixerim pueritiæ aditu & limine tanquam è carceribus emiſſus, atque ad calcem curſu perpetuo properans fundit hoſtem, victoriaſque victoriis jungit, & velut Olympici certaminis victor, à primæ ætatis flore per buccinationes ad ſenectutem proficiſcitur, innumeris coronis inſignitus caput. Quorum igitur in ordine conſtituere mavis filium tuum? eorumne, qui ob ingentem fiduciam, ſummæque virtutis conſcientiam, in ipſos etiam Archan- A gelos defigere obtutus valent: an eorum, qui cum omnibus ſtant, extremumque ordinem obſervant? Extremum enim ſortientur penitus, eumque ipſum tum demum, cum potuerint cuncta ea impedimenta percurrere, quæ modo memoravi: cum ſcilicet neque mors immatura præripuerit, neque poſtea fuerint ab uxore impediti, neque tanta negocia ſubierint, ut non poſſit ad curam priorum vulnerum ſufficere ſenectutis tempus, eamque ſententiam firmam ſemper, immobilémque ſervaverint. B Cum enim ſimul hæc omnia convenerint, tunc quoque vix inter extremam ſortem ſtatuentur. Horum igitur ex numero vis eſſe filium tuum, an eorum qui in phalangis fronte eximia virtute emicant? Et quis, inquies, adeo miſer & infelix eſt, quin hæc magis optet filiis ſuis? Verum conſuetudinem, inquiunt, requirimus, nobiſcúmque eos eſſe cupimus. Hoc ipſum ego quoque & cupio & opto, nec minus ſanè, quam voſipſi, ut illi ad paternam domum redeant, educationiſque & alimentorum vices C parentibus referant: quibus profecto illi dulciores reperire non poſſent; verum hoc nunc ab illis nō exigamus. Quam enim iniqvum eſt, ſi ut aſſequantur ſtudia liberalia longo illos tempore patria arcemus, utq; artem aliquam vulgarem ac mechanicam diſcant, domum quoque ne accedant interdicimus, in magiſtri domo & prandere illos, & dormire jubentes: cum vero non ad humanam diſciplinam, ſed ad philoſophiam cœleſtem proficiſci parant, antequam id fiat, quod optamus, confeſtim trahe- D re illos inſtituimus: atque is quidem qui per extenſum funem currere docetur, ut ejus rei peritus fiat, non parvo tempore, & domo & patria ſe abdicabit: nos autem eos, qui ad cœlum avolare diſcunt, domi cum parentibus claudemus? Et quid hac abſurditate poſſit eſſe deterius? Nónne agricolas videtis, ut etiam cum ſatis properant laborum fructus carpere, acerbos tamen eos nunquam metere ſuſtineant? Ergo ne nos quidem intempeſtivè liberos nostros ab deſerti commoratione revocemus; E verum ſtudii cœleſtis diſciplinam in eis ſolidari permittamus, altiſque radicibus arbuſta firmari: & ſive decem annos, ſive etiam viginti nutriendi illi ſint in monaſterio, non perturbemur, non mœrore ullo afficiamur. Quanto enim amplius fuerint in ſchola virtutis exercitati, tanto ampliores vires adipiſcentur. Sin autem tu mavis, atque ita videtur, tempus nullum certum ſtatuamus; ſed ille terminus ſit ſolus, qui ad maturam frugem perducat ſatos in illis boni operis fructus, tuncque ſolum ex deſerto redeant: prius autem nullo modo. Nihil enim ex hac celeritate noſtra conſequi aliud poterimus, niſi ut illi nunquam ad maturitatem pertingant. Qui enim ante tempus radicis nutrimento deſtitutus fuerit, is profecto nec tempore adveniente jam utilis ulla ratione erit. Quod uti

uti ne fiat, toleremus interim bono animo ſeparationem: nec ſolum illos non urgeamus ad reditum; verùm prohibeamus quoque, ſi voluerint ante tempus atque immaturè remeare. Nam ſi ad ſummam virtutem profecerit filius tuus, commune lucrum erit & patri, & matri, & familiæ, & civitati, & genti: ſin vero minus perfectus fuerit, ridiculus erit, contemptus, abjectus, ſibiq; ipſi & aliis noxius. Non igitur tanti illis incommodi, tantique detrimenti cauſa ſimus. Nam quoties peregrè à nobis liberos dimittimus, tunc demum illos videre volumus, cum ea conſecuti fuerint, quorum gratia peregrinati ſunt. Quod ſi antea redierint, non tantum ex peregrinatione ipſa voluptatis capimus, quantum quòd fruſtra & intempeſtivè advenerint, mœroris. An non igitur extremæ dementiæ & iniquitatis eſt, non tantum ſtudii ac ſolicitudinis in rebus ſpiritualibus ponere, quantum circa temporalia & fluxa monſtramus? Cum enim illic adeò philoſophicè ac patienter feramus ſeparationem à nobis filiorum, ut eam extendi cupiamus, & prolixiorem fieri, dum aliqua ex ea gigni commoda conſtanter teneamus: hic in tantum animi mollitie frangimur, ut ex hac puſillanimitate noſtra ſumma corrumpamus bona. Atque id cum plurima habeamus ſolatia, non tantum quòd illi ſe ad majora ac digniora contulerint, & optato fine potituri ſint, nihilque ſit penitus, quod eam ſpem infirmet aut frangat; verum quòd ipſe quoque ſeparationis modus & perjucundus ſit, & facile poſſit tolerari. Nam cum illi longinquius peregrinati fuerint, non eis congredi facile poſſumus, idque cum ſemper contingit, tum in primis quando ſenuerimus. Hic vero aſſiduè ad illos proficiſci poſſumus, atque ex eorum congreſſione fructus uberrimos conſequi. Ita ergo faciamus, cùmque illi nondum ad nos proficiſci poſſunt, ipſi illos adeam⁹, illis congrediamur, cum eis familiariter loquamur. Maximum enim emolumentum ex hoc eorum contubernio, ſummámq; voluptatem conſequemur. Non enim ex aſpectu ſolum amantiſſimorum filiorum exultabimus; verum inſigni profectu meliores facti, ita domum remeabimus. Nonnunquam vero cum illis etiam unà permanebimus, ejuſdem philoſophiæ amore capti. Tunc ergo ſolum ipſos ad nos vocemus, cum vires ſummas fuerint adepti, atque aliis etiam prodeſſe potuerint, tunc eos revocemus tantum, & non aliter, ut clariſſima lux illa omnibus communis fiat, ut lucerna ſuper candelabrum conſtituatur. Tum demum, tunc apertius inſpicietis, quorum liberorum vos parentes eſtis, quorúmve ii, quos modo maximè beatos dicitis. Tunc philoſophiæ lucra cognoſcetis, cum illi eos homines curarint, qui morbis graviſſimis laborant, cum veluti benefici communes & conſervatores & rectores prædicati fuerint, cum veluti cœleſtes Angeli cum hominibus in terra converſati fuerint, cum illos intuebuntur omnes, cum in illos atque in illorum nomen ſe cunctorum ora convertent. Imò vero quæcunque dixerimus, nihil tale profectò dicturi ſumus, quale in ipſo experimento, & in rebus ipſis cognoſcetis. Iſta quoque à legiſlatoribus facienda erant, ſi officiis humanitatis ſatisfacere vel aliqua ex parte curaremus. Non tum liberis noſtris timores intentandi erant, cum ad viriles annos perveniſſent; ſed cum pueritiæ ætatem agerent, moderandi illi & inſtituendi, formandique fuerant, nec poſt hac unquam opus habuiſſent minis & terroribus. Nunc vero idem facimus, ac ſi medicus aliquis languenti ægroto nihil dicat, nihilque per quod curari poſſit ab ægritudine oſtendat: cum vero corruptus fuerit & perditus, atque inſanabili morbo comprehenſus, tunc jam innumeras remediorum leges conſtituat. Nam reliqui ſanè legiſlatores tunc nos inſtituunt & monent, cum fuerimus perverſi; ſed non ita Paulus facit; verum ab initio ſtatim, atque à prima ætate, virtutis magiſtros illis præficit, vitiis omnem penitus aditum adimens. Hæc eſt enim optimi atque rectiſſimi magiſterii norma, non prius vitia dominari ſinere, poſtque ut illa effugentur inquirere: verum cuncta facere, & univerſa moliri, ut natura noſtra vitiis inviolabilis fiat, atque inacceſſa. Quo circa hortor, & moneo, non modo alios qui hoc volunt facere non prohibeamus; ſed ipſi quoque adjutores accedamus, atque unà ſervantes inter undarum moles navem, nihil omittamus, ut felici illa curſu, auris ſecundis impulſa naviget. Nempe enim ſi hanc ſententiam omnes amplecteremur, aliiſque omnibus poſthabitis natos noſtros ad virtutem perducere inſtitueremus, atque hoc ſolum operæ pretium, reliqua omnia & ſuperflua & ocioſa eſſe arbitraremur, tanta nobis inde bona, tanta provenirent commoda, quanta ſi dicere voluero, vereor ne juveniliter gloriari videar.

A μὴ γένηται, καρτερῶμεν τὸν χωρισμόν· καὶ μὴ μόνον μὴ κατεπείγωμεν, ἀλλὰ καὶ βουλομένους ἐλθεῖν πρὸ ὥρας, κωλύωμεν. ἀπαρτισθεὶς μὲν γὰρ κοινὸν ἔσται κέρδος καὶ πατρὶ, καὶ μητρὶ, καὶ οἰκίᾳ, καὶ πόλει, καὶ ἔθνει· ἀτελέστερος δὲ παραγινόμενος, καταγέλαστος ἔσται καὶ ἐπονείδιστος, καὶ ἑαυτῷ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιβλαβής. μὴ δὴ τοσαύτην ἐργαζώμεθα ζημίαν. καὶ γὰρ εἰς ἀποδημίαν πέμποντες, τότε βουλόμεθα τοὺς υἱοὺς ἰδεῖν, ὅταν ὑπὲρ ὧν τὴν ἀποδημίαν πεποίηνται, κατωρθωκότες B τύχωσιν· ἂν τι πρὸ τούτου παραγίνωνται, οὐ τοσαύτην ἀπὸ τῆς ἐπιδημίας λαμβάνομεν τὴν ἡδονὴν, ὅσην ἀπὸ τοῦ μάτην ἐπανελθεῖν τὴν ζημίαν. πῶς οὖν οὐκ ἐσχάτης βλακείας τοσαύτην τοῖς πνευματικοῖς μὴ παρέχειν σπουδὴν, ὅσην ἐπιδεικνύμεθα περὶ τὰ βιωτικά; ἀλλ' ἐκεῖ μὲν οὕτω φιλοσόφως φέρειν τὸν παίδων τὸν χωρισμὸν, ὡς καὶ εὔχεσθαι ἐπιταθῆναι αὐτὸν ὅταν ὑπέρτιμος γένηται χρήσιμος· ἐνταῦθα δὲ οὕτω μαλακίζεσθαι, καὶ κατακλᾶσθαι πρὸς τὴν ἀποδημίαν, ὡς τοῖς μεγίστοις C λυμαίνεσθαι διὰ τὴν μικροψυχίαν ταύτην ἀγαθοῖς, καὶ ταῦτα πλείονας παραμυθίας ἔχοντας, οὐ μόνον τὸ πρὸς μείζονα αὐτοὺς ἀποδύσασθαι, καὶ πάντως ἐπιτεύξεσθαι τοῦ τέλους, καὶ μηδὲν εἶναι τὸ διακόπτον τὰς ἐλπίδας, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸ τὸν χωρισμὸν ἐν ἀποδημίᾳ οὔσῃ μακρᾷ οὐκ εὔκολον συγγίνεσθαι, καὶ μάλιστα ὅταν γεγηρακότες τύχωσιν οἱ γονεῖς· ἐνταῦθα δὲ ἔνι συνεχῶς πρὸς αὐτοὺς ἀπιέναι. τοῦτο δὴ καὶ ποιῶμεν, ὅταν αὐτοῖς μηδέπω δυνατὸν ᾖ πρὸς ἡμᾶς ἐλθεῖν, αὐτοὶ βαδί- D ζωμεν πρὸς ἐκείνους, καὶ συγγινώμεθα, καὶ διαλεγώμεθα· μέγα ἡμῖν ἐκ τούτου καὶ κέρδος ἔσται, καὶ ἡδονή. οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς ὄψεως τῶν ἀγαπωμένων μόνον παιδίων εὐφρανθησόμεθα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὰ μέγιστα καρπωσάμενοι πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπανήξομεν, πολλάκις δὲ αὐτοῖς καὶ παραμενοῦμεν ἁλόντες τῷ τῆς φιλοσοφίας ἔρωτι. τότε οὖν αὐτοὺς καλῶμεν, ὅταν ἰσχυροὶ γένωνται, καὶ ἑτέρους οἷοί τε ὦσιν ὠφελεῖν. τότε αὐτοὺς ἕλκωμεν μόνον, ὥστε κοινὸν γενέσθαι τὸ φῶς, ὥστε ἐπὶ τῆς λυχνί- E ας τεθῆναι τὸ φῶς. τότε ὄψεσθε τίνων μὲν παίδων πατέρες ὑμεῖς, τίνων δὲ οἱ μακαριζόμενοι παρ' ὑμῶν. τότε εἴσεσθε τῆς φιλοσοφίας τὰ κέρδη, ὅταν θεραπεύωσιν ἀνθρώπους ἀνίατα νοσοῦντας νοσήματα· ὅταν, ὡς εὐεργέται κοινοὶ, καὶ πρόστατοι, καὶ σωτῆρες ἀνακηρύττωνται· ὅταν ὡς ἄγγελοι τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις συμπεριπατῶσιν· ὅταν παρὰ πάντων ἀποβλέπωνται· μᾶλλον δὲ ὅπερ ἂν εἴπωμεν, οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον ἐπὶ τῆς πείρας αὐτῆς, καὶ τῶν πραγμάτων ἐστὶν ἰδεῖν. A ταῦτα καὶ τοὺς νομοθέτας ἔδει ποιεῖν, εἴ τι τῶν δεόντων ἐγίνετο· οὐκ ἀνδράσι γενομένοις τοῖς νέοις ἐπανατείνασθαι φόβους, ἀλλὰ παῖδας ὄντας ῥυθμίζειν, καὶ διαπλάττειν, καὶ οὐκ ἂν τῆς μετὰ ταῦτα ἐδεήθησαν ἀπειλῶν. νυνὶ δὲ ταὐτὸ γίνεται, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἰατρὸς ἀσθενοῦντι μὲν τῷ κάμνοντι μὴ λέγῃ μηδὲν, μήτε δεικνύῃ, δι' ὧν ἀπαλλάξοι τῆς νόσου· διαφθαρέντι δὲ καὶ ἀνιάτως ἔχοντι μυρίους τιθῇ νόμους λοιπόν. καὶ γὰρ οἱ νομοθέται τότε παιδαγωγοῦσιν ἡμᾶς, B ὅταν διαστραφέντες τύχωμεν. ἀλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτως, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐν ἡλικίᾳ πρώτῃ τοὺς διδασκάλους αὐτοῖς ἐφίστησι τῆς ἀρετῆς, κωλύων ἐπελθεῖν τὴν κακίαν. αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία, οὐ συγχωρήσαντας πρότερον περιγενέσθαι τῆς πονηρίας, ὕστερον ζητεῖν, ὅπως αὐτὴν ἐξελάσωμεν, ἀλλ' ἅπαντα ποιεῖν, καὶ πραγματεύεσθαι, ὥστε ἄβατον αὐτῇ γενέσθαι τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν. διὸ παραινῶ, μὴ μόνον ἑτέρους βουλομένους τοῦτο ποιεῖν κωλύειν, ἀλλὰ C καὶ αὐτοὺς συναντιλαμβάνεσθαι, καὶ σώζειν τὸ σκάφος, καὶ παρασκευάζειν ἐξ οὐρίας πλεῖν. καὶ γὰρ εἰ ταύτην ἡμεῖς πάντες ἀναδεξάμενοι τὴν γνώμην, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων εἰς ἀρετὴν αὐτοὺς ἤγομεν, τοῦτο μὲν ἔργον, τὰ δὲ ἄλλα νομίζοντες πάρεργα εἶναι, τοσαῦτα ἔμελλεν εἶναι τὰ ἀγαθὰ, ὅσα νῦν μὲν λέγων, καὶ ἀλαζονεύεσθαι δόξω. εἰ δὲ θέλοιτε μαθεῖν, ἐπὶ τῶν ἔργων εἴσεσθε καλῶς, καὶ πολλὴν μὲν ἡμῖν ὁμολογήσετε χάριν, πολλὴν δὲ πρὸ ἡμῶν D τῷ Θεῷ, βλαστάνουσαν ὁρῶν ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ἐν οὐρανοῖς πολιτείαν, καὶ τοὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τοὺς τῆς ἀναστάσεως λόγους ἐντεῦθεν ἤδη πιστευομένους, καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀπίστοις.

Καὶ ὅτι οὐ κόμπος ταῦτα, δῆλον ἐκεῖθεν. ὅταν γὰρ αὐτοῖς τὴν πολιτείαν λέγωμεν τῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις ὄντων, πρὸς μὲν ταύτην οὐδὲν ἔχουσιν ἀντει- E πεῖν, δοκοῦσι δὲ ἰσχυρίζεσθαι, καὶ φιλονεικεῖν τῇ τῶν κατορθούντων ὀλιγότητι.

Cap. 17. *Reſpondet objectioni, quòd pauci ad culmen perfectionis evadunt.*

Porrò ſi quis id certius addiſcere voluerit, ex rebus ipſis celerius agnoſcet, ingentéſque nobis gratias habebit, Deóque longe uberiores, cum viderit cœleſtem in terris converſationem germine læto pullulantem, atque inde in primis bonorum futurorum ſpem & reſurrectionis fidem jam apud ipſos infideles quoq; obtinentem. Enimvero quòd iſta jactantiæ verba non ſint, hinc perſpicuum eſt. Quoties enim illis eorum qui ad ſolitudines ſe receperunt, vitam exponere incipimus, nihil habent quod refragari poſſint, aut contrà objicere: cæterum huic tantum rationi niti videntur, atque inde contentionis occaſionem ſumere, quòd pauci ad culmen perfectionis evadunt.

Si vero

εἰ δὲ ἐν ταῖς πόλεσι τὸν καρπὸν ἐφυτεύσαμεν τοῦτον, καὶ νόμον τινὰ, καὶ ἀρχὴν ταῦτα τῆς διδαξίας ἔλαβε, καὶ τοὺς παῖδας πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων ταῦτα ἐπαιδεύομεν, πάντα ἂν ἀπεπήδησε τὰ λυπηρὰ, καὶ μυρίων ἀπηλλάγη κακῶν ὁ βίος ὁ παρὼν, καὶ ὃ περὶ τῆς μελλούσης λέγεται ζωῆς, „ὅτι ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη, καὶ στεναγμὸς, ἐντεῦθεν ἂν ἐκαρπωσάμεθα πάντες. εἰ γὰρ μήτε χρημάτων, μήτε δόξης ἔρως ἡμᾶς εἰσῄει κενῆς, μὴ θάνατον ἐδεδίειμεν, μὴ πενίαν, μὴ τὸ κακῶς παθεῖν βλάβην ἡγούμεθα, ἀλλὰ καὶ κέρδος μέγιστον, μὴ ἀπεχθάνεσθαι, μὴ μισεῖν ᾔδειμεν, οὔτ᾽ ἂν ὑπὸ τῶν ἰδίων παθῶν, οὔτ᾽ ἂν ὑπὸ τῶν ἀλλοτρίων ἐπολεμήθημέν ποτε, ἀλλ᾽ αὐτῶν τῶν ἀγγέλων ἐγγὺς ἂν τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο γένος. καὶ τίς ἀνθρώπων ταῦτα κατώρθωσε φησίν; εἰκότως ἀπιστεῖς, ἅτε ἐν πόλεσιν οἰκῶν, καὶ ταῖς θείαις βίβλοις οὐχ ὡμιληκώς· εἰ δὲ καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἐρήμοις ὄντας, καὶ τοὺς ἐν ταῖς πνευματικαῖς βίβλοις γενομένους πάλαι ἐγνώκεις, ἔμαθες ἂν, ὅτι καὶ οἱ μοναχοὶ, καὶ οἱ πρὸ τούτων ἀπόστολοι, καὶ οἱ πρὸ ἐκείνων δίκαιοι μετὰ ἀκριβείας ἁπάσης τὴν φιλοσοφίαν ἐπεδείξαντο ταύτην. ἵνα δέ σοι μὴ φιλονεικῶμεν, δῶμεν τῶν δευτέρων ἢ τρίτων ἀπ᾽ ἐκείνων γενέσθαι τὸν σόν. οὐδὲ γὰρ οὕτω μικρῶν ἀπολαύσεται ἀγαθῶν. οὐ φθάνει πρὸς Πέτρον ἐλθεῖν, οὐδὲ Παῦλον, ἀλλ᾽ οὐδὲ γενέσθαι αὐτῶν ἐγγύς. διὰ τοῦτο οὖν αὐτὸν καὶ τῆς μετ᾽ ἐκείνων ἀποστερήσομεν τιμῆς; ταυτὸν γὰρ ποιεῖς ταῦτα λέγων, ὡς ἂν εἰ ἔλεγες· ἐπειδὴ λίθον τίμιον γενέσθαι οὐκ ἔνι, μενέτω σίδηρος ὢν, καὶ μήτε ἄργυρος γενέσθω, μήτε χρυσός. διὰ τί γὰρ μὴ καὶ ἐν τοῖς ἔξωθεν πράγμασι τοῦτον ἔχεις τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ τὸν ἐναντίον τούτῳ; καὶ γὰρ ἐπὶ λόγων μάθησιν πέμπων, οὐ πάντως αὐτὸν ἐπὶ τοῖς ἄκροις ὄψεσθαι προσδοκᾷς, ἀλλ᾽ ὅμως οὐ διὰ ταῦτα ἀπάγεις τῆς περὶ ταῦτα σπουδῆς, ἀλλὰ πάντα πληροῖς τὰ παρὰ σαυτοῦ, ἀγαπητὸν εἶναι νομίζων ἂν πέμπτον, ἂν δέκατον, ἀπὸ τῶν πρώτων συμβῇ γενέσθαι τὸν υἱὸν ἐν τῇ τῶν λόγων δυνάμει. καὶ βασιλεῖ δὲ στρατεύοντες τοὺς υἱεῖς, οὐ πάντως ἐπὶ τὸν ὑπάρχων αὐτοὺς ἀναβήσεσθαι προσδοκᾶτε θρόνον. ἀλλ᾽ ὅμως οὐ διακελεύεσθε λῦσαι τὴν ζώνην, ἢ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐπιβῆναι τῶν βασιλείων· ἀλλὰ πάντα πραγματεύεσθε, ὡς μηδέποτε αὐτοὺς τῆς ἐκεῖθεν διατριβῆς ἐκπεσεῖν, ἀρκεῖν ἡγούμενοι τὸ καὶ ἐν τοῖς μέσοις ἀριθμουμένους ὁρᾷν. τίνος οὖν ἕνεκεν ἐκεῖ μὲν κἂν μὴ τῶν μειζόνων ἐπιλαβέσθαι, ὅμως ὑπὲρ τῶν ἐλαττόνων κόπτεσθε, καὶ ταλαιπωρεῖσθε, κἂν τούτοις πάλιν τῆς ἐλπίδος οὔσης ἀδήλου· ἐνταῦθα δὲ ὀκνεῖτε, καὶ ἀναδύεσθε, ὅτι ἐκείνων μὲν πολλὴν ἔχετε τὴν ἐπιθυμίαν, τούτων δὲ οὐδὲ βραχεῖαν. εἶτα αἰσχυνόμενοι τοῦτο ὁμολογῆσαι, σκήψεις ἐπενοήσατε, καὶ προφάσεις. ὡς εἴγε ἀληθῶς ἐβούλεσθε, οὐδὲν ἂν ὑμᾶς τούτων ἐκώλυσε. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει, ὅταν τις ἂν ἐρῶν τύχῃ γνησίως, κἂν μὴ τοῦ παντὸς, μηδὲ τοῦ ἀνωτάτω περιγένηται, τοῦ γοῦν μέσου, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ μετ᾽ ἐκεῖνον μυριάκις ἂν ἕλοιτο ἐπιτυχεῖν. καὶ γὰρ ὁ φίλοινος, καὶ φιλοπότης, κἂν μὴ τὸν ἡδύν, καὶ ἀνθοσμίαν ἐξῇ λαβεῖν οἶνον, οὐδὲ φαυλοτέρου καταφρονήσει ποτέ. καὶ ὁ φιλοχρήματος πάλιν, κἂν μὴ λίθους τιμίους, μηδὲ χρυσίον, ἀλλ᾽ ἀργύριον αὐτῷ τις παρέχῃ, πολλὴν εἴσεται χάριν. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἐπιθυμία, τυραννικόν τι πρᾶγμα καὶ ἱκανὸν πεῖσαι πάντα τὸν ἁλόντα, ὑπὲρ ὁτουοῦν καὶ παθεῖν, καὶ ὑπομεῖναι· ὥστε εἰ μὴ σκῆψις ταῦτα τὰ ῥήματα ἦν, συμπράττειν ἐχρῆν, καὶ συμπονεῖν. τοῦ γὰρ ἐπιθυμοῦντός τι γενέσθαι, οὐ τὸ κωλύειν ἐστὶν, ἀλλὰ τὸ πάντα ποιεῖν ὅπως ἂν γένοιτο. καὶ γὰρ οἱ καθιέντες εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας εἰδότες, ὅτι ἐν πλήθει τοσούτῳ εἰς ἕνα τὰ τῆς νίκης περιστήσεται, ὅμως κόπτονται, καὶ ταλαιπωροῦσι. καίτοι γε οὐδέν ἐστιν ἴσον ἐνταῦθα κἀκεῖ· οὐ μόνον διὰ τὸ τῶν ἀγώνων τέλος, ἀλλ᾽ ὅτι ἀνάγκη ἐκεῖ στεφανωθέντα μόνον ἕνα ἀπελθεῖν· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἐν τούτοις ἡ ὑπεροχὴ καὶ ἡ ἐλάττωσις, ἐν τῷ τὸν μὲν ἀστεφάνωτον ἀναχωρῆσαι, τὸν δὲ ἐστεφανωμένον, ἀλλ᾽ ἐν τῷ τὸν μὲν λαμπροτέρας, τὸν δὲ ἐλάττονος τυχεῖν τῆς ἀνακηρύξεως, πάντας δὲ ὅμως τυχεῖν. ὅλως δὲ, εἴπερ ἐβουλόμεθα καὶ ἐξ ἀρχῆς διαπλάττειν τοὺς παῖδας, καὶ τοῖς βουλομένοις ῥυθμίζειν παραδιδόναι, οὐκ ἦν ἀπεικὸς αὐτοὺς ἐν τῇ πρώτῃ στῆναι τάξει τοῦ στρατοπέδου. οὐ γὰρ ἂν περιεῖδεν ὁ Θεὸς τοσαύτην προθυμίαν, καὶ σπουδὴν, ἀλλ᾽ ἐπέδωκεν ἂν τὴν αὐτοῦ χεῖρα, καὶ ἥψατο τοῦ ἀγάλματος. ἐκείνης δὲ ἐργαζομένης τῆς χειρὸς, ἀμήχανον διαπεσεῖν τι τῶν γινομένων, μᾶλλον δὲ ἀμήχανον μὴ πρὸς ἄκρον λαμπρότητος, καὶ δόξης ἐλθεῖν, μόνον εἰ τὰ παρ᾽ ἡμῶν ἔποιτο. εἰ γὰρ γυναῖκες ἴσχυσαν πεῖσαι Θεὸν, συνεφάψασθαι αὐτὸν τῆς τῶν παίδων ἐπιμελείας, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς, ἂν ἐθέλωμεν, τοῦτο δυνησόμεθα.

A Si vero in civitatibus virtutum fructus ſereremus, legémque aliquam & initium diſciplina cœleſtis acciperet, liberóſque noſtros ante omnia admoneremus, Deo amicos & familiariſſimos fieri, ſpiritualéſque diſciplinas aliarum vice, atque alias ante omnes illos doceremus, jam dudum triſtia cuncta deſiiſſent, innumeriſque malis vita noſtra caruiſſet: idque quod de beatitudine futuræ vitæ dicitur, *quòd inde aufugit dolor omnis & triſtitia & gemitus*, hic quoque omnes conſecuti fuiſſemus. Eſa. 35, 10. Nam ſi nec B pecuniarum amor, nec inanis gloriæ cupido ulla inceſſerit, non mortem timeremus, non paupertatem, non injuriis affici, læſionem ullam aut damnum arbitraremur, ſed maximum lucrum: ſi non hoſtiliter perſequi, non odiſſe noviſſemus, nunquam profecto perturbationibus propriis, nunquam alienis injuriis victi ceſſiſſemus; ſed Angelis ipſis proximum ac ſimillimum eſſet hominum genus. Et quis, inquies, mortalium iſta implevit? Minime vero mirum eſt, ſi tu non credis: quippe qui civita- C tem inhabitas, divinorúmque librorum conſuetudinem & familiaritatem nullam habes. Quod ſi eos qui ſolitudines habitant, quique divinis literis olim aſſueti ſunt, noſſes, agnoſceres profectò quòd & monachi, & ante hos Apoſtoli, atque ante illos ipſos veteres juſti diligentiſſime philoſophiæ hujus documenta dederunt. Verum ut contentione interim omni abſtineamus, concedamus ſanè ſecundum aut tertium à ſummis illis viris fore filium tuum: non ideo parvis aut negli- D gendis bonis potietur? Non ad Petri vel Pauli merita conſcendit, num igitur idcirco illum proximo etiam honore privabimus? Idem enim facis, ac ſi ita loquereris, quandoquidem ipſe precioſus lapis fieri non poteſt, ferrum eſſe perſeveret, neque argentum fiat, neque aurum. Cur ergo in reliquis rebus non eandem habes rationem; ſed penitus contrariam? Nam cum filium tuum ad eloquentiæ aſſequendam diſciplinam abs te dimittis, non ſummis illum oratoribus antecel- E lentem te viſurum ſperas: nec tamen idcirco ejuſmodi illum ſtudiis deducis: ſatis cum tibi exiſtimans facturum, ſi quintum etiam vel decimum ab his, qui in oratoria principes fuerunt, fieri contingat. Cumque ad regiam militiam filios veſtros adſcribendos curatis, non ad ipſa penitus Præfectorum tribunalia conſcenſuros expectatis, nec tamen ideo balteum illos ſolvere jubetis, aut ne initio quidem regiam conſcendere; ſed omnia molimini, uti ne illi unquam regiæ commoratio- A ni decidant, ſufficere exiſtimantes, ſi vel inter mediocres illos numerari perſpexeritis. Cujus ergo rei gratia illic quidem, etſi majora conſequi non liceat, ne ſic quidem deſiſtitis; verum ut minora conſequamini elaboratis, ærumnáſque ſubitis, atque iſta facitis, cum tamen ſpes nulla certa ſit: hic autem deſidetis, atque torpore langueſcitis? Cur, niſi quod illa quidem vehementer cupitis; horum vero ne brevi quidem deſiderio tangimini? Cumque iſtud confiteri erubeſcatis, figmenta & oc- B caſiones excogitatis. Itaque ſi quidem planè ac penitus velletis, nihil vobis ad hæc aſſequenda impedimento eſſe potuiſſet. Ita enim ſe res habet, ſi quis aliquid ardenter amet, etſi non illo aut primus fruatur, aut ſolus: vel medio in loco ſtare patietur, atque etiam aliquanto inferiore, dum eo, quod amat, frui tandem ulla ratione poſſit. Quippe & is qui vino potationique addictus fuerit, etſi vinum ſuaviſſimum accipere non poſſit, ne id quidem, quod deterius fuerit, unquam contemnet. C Rurſus qui pecuniæ veſano amore flagraverit, non ſolum ſi quis ei precioſos lapides vel aurum dederit; verum ſi argentum quoque, maximas illi gratias habebit. Tanti nempe eſt concupiſcentia, violentiſſima quidem res, & quæ eum quem ſemel ceperit, omnia ſuſtinere & perpeti, qualibet ex re, vi ſua poſſit adigere. Itaque niſi eſſet hæc verborum callida tergiverſatio, cooperandum illis fuerat & collaborandum. Neque enim ejus eſt, qui aliquid fieri deſideret, id ut ne fiat impedimento eſſe; ſed D ut fiat omnia moliri. Nam & hi, qui ad Olympiaca certamina deſcenderint, cum probe norint, unum ex tanta multitudine victorem fore, laborant tamen atque fatigantur & in ſudoribus & in ærumnis agunt. Etſi nihil ferè hic atque illic ſimile eſſe videatur, non ſolum ob certaminum diſſimillimum finem; ſed quòd cum ſit neceſſe ibi unum ſolummodo corona donari: hic non ea præmiorum eſt ratio, ut alius ſine coronis, alius coronatꝰ abſcedat; ſed quòd cum alius majore gloria clarioréq; laudatione po- E tiatur, alius minore: omnes tamen beati & illuſtres ſunt. Prorſus vero ſi vellemꝰ in ipſis ſtatim initiis effingere ac formare liberos noſtros, atq; eis erudiendos tradere, qui illos regere & moderari ſcirent, fieri ſatis poſſet, ut in primo caſtrorum ſtarent ordine. Nunquam enim profectò ſperneret Deus tantam devotionem & alacritatem animi, tantúmque ſtudium; ſed ad hanc formandam perficiendamque ſtatuam, manum quoque ſuam adjeciſſet, qua operante, poſſibile non eſſet quicquam ex his, quæ fierent, cadere: imò contrà, eſſet impoſſibile illam non ad ſummum ſplendoris & gloriæ culmen, pervenire, ſi modo quod noſtræ partis munus eſt, non negligeremus. Nam mulieres impetrare à DEO valuerunt, ut ad curam liberorum adjutor ſibi & fautor accederet: longe id magis nos, ſi voluerimus, conſequi poterimus.

Et alias quidem conſulto omitto, ſunt autem permultæ, ne liber qui jam claudendus eſt, prolixior fiat, unam tantum commemorabo.

Cap. 18.
Exemplum Annæ matris Samuelis filium Deo offerentis.
1. Reg. 1.

Anna quædam fuit Hebræa mulier, hæc unum filium cum partu ediſiſſet, nec alium jam ſe ſperaret parituram: hunc enim vix tandem poſt multas lacrymas acceperat, erat enim ſterilis: viderétque propterea æmulam ſuam ſibi crebrò inſultantem, ne ſic quidem quicquam tale paſſa eſt, quale vos; verum cum filium illum genuiſſet, id ſolum tempus eum apud ſe morari permiſit, quo lacte nutriri opus habuit. Cum vero non jam ejusmodi indigeret alimento, ſumptum ſtatim obtulit Deo, nec jam ut paternam domum reviſeret, oravit; ſed ſemper in Dei templo ille morabatur, eumque ſi quando illa videre cupiviſſet, quippe mater, non ad ſe vocabat filium; ſed ad illum unà cum patre aſcendebat, illo tanquam revera donario Deo jam conſecrato abſtinens. Adeò vero magnus & ſtrenuus adoleſcens ipſe factus eſt, ut Deum, quum illam Hebræorum gentem ob effuſam late malitiam execraretur, nec jam illis oracula redderet, nec viſionem ullam eis revelaret, rurſus eximiæ virtutis meritis attraxerit, perſuaſeritque ea omnia, quæ antea ſolebat exhibere, Propnetiam quoque, quæ diu auolarat, reſtituere. Nec iſta tunc modo valuit, cum ad maturam ætatem perveniſſet; ſed etiam, quum puer adhuc eſſet. *Non enim erat*, inquit, *viſio diſtinguens, & verbum pre-*

1. Reg. 3, 1.

cioſum erat. Cumque iſta talia ac tanta eſſent, illum Deus jugiter alloquio familiari dignabatur, ac per illum frequens oracula edebat: tantum confert emolumenti Deo ſemper, quæ poſſederimus, concedere, cunctiſque, ut illi placeamus, nos extraneos facere, non tantum pecuniis & poſſeſſionibus; ſed ipſis quoque liberis noſtris. Nam ſi hoc in noſtra anima facere jubemur, multo magis in omnibus cæteris. Hoc enim & Patriarcha fecit Abraham: imò vero multo majus aliquid, idcirco longe etiam majore cum gloria filium recepit. Tunc enim maxime & veriſſime filios habemus noſtros, quum Deo noſtro illos tradiderimus. Longe quippe ille eos melius & excellentius quam nos moderabitur & reget. quippe qui majorem illorum curam gerat. Nonne id videtis in divitum quoque domibus fieri? Nempe enim ibi eos, qui domi cum parentibus morantur, non uſque adeò illuſtres, inſignique potentia præditos videas: quos autem à parentibus principes abduxerint, ſuoque ſervitio ac miniſterio accommodaverint, ærariique cuſtodiæ præfecerint, eos videas & ſumma dominorum benevolentia, & longe maxima fiducia potiri, tantumque conſervis eſſe clariores, quantum ſervis domini excellunt. Sin autem homines miniſteriis & officiis ſuis deditos tanta benevolentia & benignitate proſequuntur, longe id profecto dignius & excellentius infinita illa bonitas, quæ Deus eſt, faciet. Permittamus ergo illos miniſterio cœleſti famulari, non in templum eos introducentes, ut Anna Samuelem; ſed in ipſum cælum cum Angelis, cum Archangelis divino miniſterio dicandos. Quòd enim cum Angelis illi miniſtraturi ſint, qui hanc philoſophiam apprehenderint, omnibus profectò liquet. Tunc ſanè illi non tantum ſuæ; ſed veſtræ quoque majore cum fiducia gloriæ felicitatique proſpicient. Nam ſi quidam parentum gratia nonnulla conſolatione potiti ſunt, multo id magis filiorum cauſa parentes conſequentur. Illic enim naturæ tantum prærogativa erat, hic jus etiam educationis accedit, quod natura longe majus & potentius eſt. Atque ego vobis utrumque ſcripturæ

4. Reg. 19, 34.

divinæ exemplis confirmabo. Ezechiam certè inſigni virtute & pietate virum, minus tamen ex virtutum ſuarum conſcientia fiduciæ habentem, quàm ut poſſet adverſus imminens periculum conſiſtere, paternæ virtutis gratia ſe Deus ſervare teſtatus eſt. *Protegam enim*, inquit, *civitatem iſtam, ut ſervem eã propter me, & propter David puerum meũ.* Paulus item quum ad Timotheum de

1. Tim. 2, 15.

parentibus ſcriberet, aiebat: *Quoniam ſalvi fient per filiorum generationem, ſi permanſerint in fide & dilectione & ſanctificatione cum caſtitate.* Job quoq; ſanctiſſimum virũ, qvum ex virtutibus reliquis ſcriptura collaudet, quod fuerit *juſtus*, quòd *verax*, quòd *religioſus*, quòd *pius*, tum ex eo maximè, quod filiorũ optime nutriendorum habuerit ſum̃am diligentiam. Non enim ea cura urebatur, ut aurum illis copioſiſſimũ acquireret, nõ ut humana gloria verendos & illuſtres cerneret; ſed quid ille tandem requirebat? audi quid ſcriptura dicat:

Job. 1, 5.

Quum conſummati, inquit, *eſſent dies convivii illorum, mittebat Job, & purificabat eos, conſurgenſq; diluculo offerebat pro eis ſacrificia ad numerum ipſorum, vitulumque unum pro peccatis, pro animabus eorum. Dicebat enim Job in corde ſuo: Ne forte filii mei in mente ſua mala cogitaverint adverſus Deum.* Ullane jam nobis erit excuſatio, ejusmodi ſcelus admittere audentibus, quando is, qui ante gratiam, ante legem fuit, qui nullo ſacrarum literarum magiſterio inſtructus erat, tantam filiorum oſtendit geſſitque providentiam, ut de incertis quoque eorum & occultis tremeret pauerétque delictis? Quænam nos jam excuſabit ratio, qui cum ſimus ſub gratia, cum tantis & tam inſignibus magiſtris potiamur, qvum ejusmodi exemplis abundemus, totque monitis erudiamur, nõ modo pro occultis incertisq; filiorũ peccatis nõ metuimus; verũ aperta quoq; & manifeſta contemnimus?

A τὰς μὲν οὖν ἄλλας, ὥστε μὴ μακρὸν ποιῆσαι τὸν λόγον, παρήσω, καίτοι πολλὰς ἔχων εἰπεῖν, μιᾶς δὲ μόνον ἐπιμνησθήσομαι.

Ἄννα τίς ἦν Ἰουδαία γυνή· αὕτη ἡ Ἄννα παιδίον ἔτεκεν, καὶ οὐ προσδοκῶσα τέξεσθαι ἕτερον· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μόλις, καὶ μετὰ πολλῶν ἔτεκε τῶν δακρύων· στεῖρα γὰρ ἦν· ὁρῶσα δὲ τὴν ἀντίζηλον αὐτῆς διὰ τοῦτο πολλάκις ἐπεμβαίνουσαν αὐτῇ, οὐδὲ ἔπαθέ τι τοιοῦτον, οἷον ὑμεῖς· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν υἱὸν ἔσχεν ἐκεῖνον, τοσοῦτον εἴασε παρ' ἑαυτῇ μεῖναι χρόνον, ὅσον γα- B λακτοτροφηθῆναι ἔδει μόνον. ἐπειδὴ δὲ οὐκέτι ταύτης ἔδει τῆς τροφῆς, λαβοῦσα αὐτὸν εὐθέως ἀνέθηκε τῷ Θεῷ, καὶ τῆς πατρῴας οὐκέτι ἐπιβῆναι παρεκάλεσεν οἰκίας, ἀλλ' ᾤκει διαπαντὸς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, καὶ εἴποτε αὐτὸν ἰδεῖν ἐπεθύμησεν, οἷα δὴ μήτηρ, οὐκ ἐκάλει πρὸς ἑαυτὴν τὸ παιδίον, ἀλλ' αὐτὴ πρὸς ἐκεῖνον ἀνέβαινε μετὰ τοῦ πατρός, καθάπερ ἐνὶ ἀναθήματι ἀπεχομένη λοιπόν. καὶ οὕτω γενναῖος καὶ μέγας ὁ νεανίας ἐγένετο ἐκεῖνος, ὡς τὸν Θεὸν ἀποστραφέντα τὸ τῶν C Ἑβραίων γένος διὰ τὴν κατακεχυμένην κακίαν, καὶ οὐ χρῶντα αὐτοῖς, οὐδὲ ὄψιν τινὰ φαίνοντα λοιπόν, ἐπισπάσασθαι πάλιν διὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ πεῖσαι παρέχειν τὰ αὐτά, ἅπερ καὶ πρότερον, καὶ τὴν προφητείαν ἀποπτᾶσαν ἀνακαλέσασθαι πᾶσαν. καὶ ταῦτα ἴσχυσεν οὐκ ἐφ' ἡλικίαν γενόμενος, ἀλλ' ἔτι παιδίον ὢν μικρόν. οὐκ ἦν γάρ, φησιν, ὅρασις διαστέλλουσα, καὶ ῥῆμα τίμιον ἦν. ἀλλ' ὅμως καὶ τούτων τοιούτων ὄντων, ἐχρᾶτο αὐτῷ συνεχῶς ὁ Θεός. τοσοῦτόν ἐστι κέρδος ἀεὶ τῶν οἰκεί- D ων παραχωρεῖν κτημάτων αὐτῷ, καὶ πάντων ἐξίστασθαι, οὐχὶ χρημάτων μόνον, οὐδὲ κτημάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν. εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς κελευόμεθα τοῦτο ποιεῖν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων. τοῦτο καὶ ὁ πατριάρχης ἐποίησεν Ἀβραάμ, μᾶλλον δὲ πολλῷ μεῖζον, διὸ καὶ μετὰ πλείονος δόξης ἀπέλαβε τὸν υἱόν. καὶ γὰρ τότε μάλιστα ἔχομεν τὰ ἡμέτερα παιδία, ὅταν αὐτὰ τῷ δεσπότῃ παραδῶμεν. πολλῷ γὰρ μειζό- E νως αὐτῶν ἐκεῖνος προστήσεται, ἐπειδὴ καὶ μειζόνως κήδεται. οὐχ ὁρᾶτε καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν πλουτούντων ταῦτα γινόμενα; καὶ γὰρ ἐκεῖ τοὺς μετὰ πατέρων κάτω οἰκοῦντας, οὐχ οὕτως ὄντας λαμπροὺς ἔστιν ἰδεῖν, οὐδὲ τοσαύτην ἔχοντας δύναμιν· ὅσους δ' ἂν τῶν γονέων ἀποσπάσαντες οἱ δεσπόται προσνείμωσιν αὐτῶν τῇ διακονίᾳ, καὶ τῇ φυλακῇ τῶν ταμιείων, οὗτοι δὴ καὶ εὐνοίας ἀπολαύουσι πλείονος, καὶ παρρησίας, καὶ τοσοῦτον τῶν ὁμοδούλων εἰσὶ λαμπρότεροι, ὅσον τῶν οἰκετῶν οἱ δεσπόται. εἰ A δὲ ἄνθρωποι περὶ τοὺς διακονουμένους οὕτως εἰσὶ χρηστοί, καὶ εὔνοι, πολλῷ μᾶλλον ἡ ἄπειρος ἀγαθότης, οὗτος ἐστιν, ὁ Θεός. ἐῶμεν τοίνυν αὐτοὺς ὑπηρετεῖν, οὐκ εἰς ναὸν ἄγοντες καθάπερ τὸν Σαμουήλ, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, μετὰ τῶν ἀγγέλων, μετὰ τῶν ἀρχαγγέλων. ὅτι γὰρ μετ' ἐκείνων διακονήσονται πάντως, καὶ ὑπηρετήσουσιν οἱ ταύτης ἐπειλημμένοι τῆς φιλοσοφίας, παντί που δῆλόν ἐστι. καὶ οὐχ ἑαυτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑμῶν μετὰ πλείονος προστήσονται τῆς παρρησίας. εἰ γάρ τινες διὰ B πατέρας παραμυθίας ἔτυχόν τινος, πολλῷ μᾶλλον διὰ παῖδας πατέρες. ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸ τῆς φύσεως μόνον δικαίωμα ἦν· ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ τῆς ἀνατροφῆς, πολλῷ τῆς φύσεως μεῖζον ὄν. καὶ ταῦτα ὑμῖν ἀμφότερα ἀπὸ τῶν θείων πιστώσομαι γραφῶν. τὸν γὰρ Ἐζεκίαν ἐνάρετον μὲν ὄντα, καὶ εὐσεβῆ, οὐκ ἔχοντα δὲ τοσαύτην παρρησίαν ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων, ὥστε καὶ πρὸς τοσοῦτον κίνδυνον στῆναι, ἀπὸ τῆς τοῦ πατρὸς ἔφησε σώζειν ἀρετῆς ὁ Θεός. "ὑπερασπιῶ γάρ, φησι, τῆς πόλεως ταύτης τοῦ C σῶσαι αὐτὴν δι' ἐμέ, καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου." καὶ Τιμοθέῳ δὲ περὶ γονέων ἐπιστέλλων ἔλεγεν ὁ Παῦλος· "ὅτι σωθήσονται διὰ τεκνογονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει, καὶ ἀγάπῃ, καὶ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης." καὶ τὸν Ἰὼβ δὲ ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐπῄνεσεν ἡ γραφή, οἷον ὅτι δίκαιος, καὶ ἀληθινός, καὶ θεοσεβὴς ἦν, οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς περὶ τοὺς παῖδας ἐπιμελείας. αὕτη δὲ ἦν οὐ χρυσὸν συνάγειν αὐτοῖς, οὐδὲ ἐπιδόξους ποιεῖν, καὶ λαμπρούς, ἀλλὰ τί; ἄκουσον τῆς γραφῆς λεγούσης. D "ὅταν συνετελέσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ πότου αὐτῶν, ἀπέστελλεν Ἰὼβ, καὶ ἐκαθάριζεν αὐτούς, καὶ ἀνιστάμενος τὸ πρωῒ προσέφερε περὶ αὐτῶν θυσίαν κατὰ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, καὶ μόσχον ἕνα περὶ ἁμαρτίας τῶν ψυχῶν αὐτῶν. ἔλεγε γὰρ Ἰὼβ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, μήποτε οἱ υἱοί μου ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν κακὰ ἐνενόησαν πρὸς τὸν Θεόν." ἆρα ἔσται τις ἡμῖν ἀπολογία λοιπὸν τοιαῦτα τολμῶσιν; εἰ γὰρ ὁ πρὸ τῆς χάριτος, ὁ πρὸ τοῦ νόμου, ὁ μηδεμιᾶς ἀπολαύσας διδασκαλίας τοσαύτην τῶν E παίδων ἐποιεῖτο πρόνοιαν, ὡς καὶ ὑπὲρ τῶν ἀδήλων τρέμειν ἁμαρτημάτων, τίς ἡμᾶς ἐξαιρήσεται τοὺς ἐν τῇ χάριτι, τοὺς καὶ τοσούτων διδασκάλων τετυχηκότας, τοὺς τοιαῦτα ὑποδείγματα ἔχοντας, καὶ τοσαύτας παραινέσεις, οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν ἀδήλων δεδοικότας, ἀλλὰ καὶ τῶν δήλων καταφρονοῦντας, καὶ οὐ καταφρονοῦντας μόνον,

Nec iſta

ἀλλὰ καὶ τοὺς βουλομένους αὐτὰ διορθοῦν ἐλαύνοντας; καὶ τὸν Ἀβραὰμ δὲ, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, μετὰ τῶν ἄλλων κατορθωμάτων, καὶ τοῦτο λαμπρὸν ἐποίει.

Τοσαῦτα οὖν ἔχοντες ὑποδείγματα, κατασκευάζωμεν τῷ Θεῷ διακόνους, καὶ λειτουργοὺς δοκίμους. εἰ γὰρ ἀθλητάς τις πόλεσι τρέφων, ἢ στρατιώτας βασιλεῦσιν ἀσκῶν μεγάλης τιμηθήσεται τιμῆς, πόσην ἡμᾶς εἰκὸς λαβεῖν δωρεὰν, οὕτω γενναίους, καὶ μεγάλους ἄνδρας, μᾶλλον δὲ ἀγγέλους τῷ Θεῷ τρέφοντας; πάντα οὖν πράττωμεν, ὥστε αὐτοῖς ἀφεῖναι τὸν τῆς εὐσεβείας πλοῦτον, τὸν μένοντα, καὶ συναποδημοῦντα, καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ μέγιστα ὀνῆσαι δυνάμενον. ὁ μὲν γὰρ βιωτικὸς οὔτε συμμεταστήσεται, καὶ ἐνταῦθα δὲ προαπολεῖται, καὶ τοὺς ἔχοντας πολλάκις προσαπολεῖ· οὗτος δὲ καὶ ἐνταῦθα κἀκεῖ βέβαιος ἔσται, καὶ διατηρήσει μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας τοὺς κεκτημένους αὐτόν. καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· ὁ μὲν τὰ ἐν τῇ γῇ προτιμῶν τῶν πνευματικῶν, κἀκείνων ἐκπεσεῖται, καὶ τούτων· ὁ δὲ τῶν οὐρανίων ἐπιθυμῶν, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς τεύξεται πάντως. οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ ταῦτα παρέχειν μέλλοντος κυρίου. ζητεῖτε γάρ φησι βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. τί ταύτης ἴσον γένοιτ' ἂν τῆς τιμῆς; Φρόντιζε, φησιν, ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν, ἐμοὶ δὲ ἄφες πάντα τὰ σά· ὥσπερ ἂν εἴ τις πατὴρ φιλόστοργος οἰκίας ἐπιμέλειαν, καὶ οἰκετῶν προστασίαν, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων μεταχειρίζοιτο, τῷ παιδὶ φιλοσοφίᾳ μόνῃ σχολάζειν παραινοίη· οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεός. πειθώμεθα τοίνυν, καὶ ζητῶμεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτω πανταχοῦ τούς τε παῖδας ὀψόμεθα, καὶ αὐτοὶ μετ' ἐκείνων ἐσόμεθα, ἂν τῶν μελλόντων καὶ οὐρανίων ἐρῶμεν μόνον. ταῦτα πειθομένοις νῦν ὑμῖν μέγαν οἴσει τὸν μισθὸν, ἀντιλέγουσι δὲ καὶ ἀπιστοῦσι, χαλεπωτέραν τὴν τιμωρίαν. οὐ γὰρ ἔνι καταφυγεῖν εἰς ἀπολογίαν, οὐδὲ εἰπεῖν, ὅτι ὁ ταῦτα διδάσκων οὐδεὶς ἦν. μάλιστα μὲν οὖν καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων λόγων ἡ ἀπολογία αὕτη ἀνῄρητο, τῆς τε φύσεως ἐχούσης ἀκριβὲς τὸ κριτήριον τῶν καλῶν, καὶ τῶν οὐ τοιούτων, τῆς τε φιλοσοφίας ταύτης πανταχοῦ προκειμένης, τῶν τε ἐν τῷ βίῳ κακῶν ἱκανῶν ὄντων καὶ τοὺς σφόδρα ἐρῶντας αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐρημίαν ἐλάσαι. καὶ σιγώντων μὲν οὖν, ὅπερ ἔφην, τὰ τῆς ἀπολογίας ἀνῄρητο· νυνὶ δὲ πολλῷ πλέον μετὰ τοὺς μακροὺς λόγους τούτους, καὶ τὴν τοσαύτην παραίνεσιν, τήν τε ἀπὸ τῶν πραγμάτων, τήν τε σαφεστέραν τὴν ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. καὶ εἰ μὲν ἦν οἴκοι μένοντας μὴ διαφθαρῆναι τέλεον, ἀλλὰ τὴν γοῦν ἐσχάτην τάξιν τῆς σωτηρίας λαχεῖν. μάλιστα μὲν οὐδὲ οὕτως ἂν τὴν κόλασιν διεφύγομεν, τοὺς ἐπὶ βίον ἀκριβέστερον βαδίζειν ἐπειγομένους κωλύοντες, καὶ ἐν τοῖς βιωτικωτέροις κατέχοντες πρὸς τὸν οὐρανὸν πτῆναι ἐπειγομένους. ὅταν δὲ μηδὲ τοῦτο ἐξῇ, ἀλλ' ἀνάγκη πάντως ἀπολέσθαι, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος ᾖ, τίνα συγγνώμην ἕξομεν, τίνα δὲ ἀπολογίαν, οὐ μόνον τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν μετὰ ταῦτα τοῖς παισὶν ἁμαρτανομένων τὰς εὐθύνας ἐφ' ἑαυτοὺς ἕλκοντες χαλεπωτέρας; οὐ γὰρ οὕτως ἐκείνους οἶμαι τιμωρηθήσεσθαι ὑπὲρ ὧν πταίσωσι μετὰ ταῦτα, εἰς τὸν κλυδώνιον τοῦτον κατασπασθέντες, ὡς ὑμᾶς τοὺς τὴν ἀνάγκην αὐτοῖς ταύτην ἐπιθεμένους. εἰ γὰρ τῷ ἕνα σκανδαλίζοντι συμφέρει μετὰ μύλου καταποντισθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν, τοῖς τὴν ὠμότητα ταύτην καὶ ἀπήνειαν εἰς τοὺς παῖδας ἐνδεικνυμένοις, ποία τιμωρία ἀρκέσει καὶ κόλασις;

Διὸ παρακαλῶ καθυφεῖναι τῆς φιλονεικίας, καὶ γενέσθαι φιλοσόφων παίδων πατέρας. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνό ἐστιν εἰπεῖν, ὅπερ ἀκούω πολλοὺς σκηπτομένους. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; ἀδυνατοῦντάς φησιν εἰδότες πρὸς τὸ τέλος ἐλθεῖν, ἐκωλύσαμεν διὰ τοῦτο. εἰ γὰρ καὶ προῄδεις τοῦτο σαφῶς, καὶ μὴ στοχασμὸς τὸ πρᾶγμα· [πολλοὶ γὰρ καὶ τῶν πεσεῖσθαι προσδοκηθέντων ἔστησαν.] πλὴν ἀλλ' εἰ καὶ σφόδρα προῄδεις, οὐδὲ οὕτως αὐτὸν καθέλκειν ἐχρῆν· οὐδὲ γὰρ εἴ τινας πίπτειν μέλλοντας λαβόντες ὑποσκελίσαιμεν, ἀρκεῖ τοῦτο πρὸς ἀπολογίαν ἡμῖν· ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο μάλιστά ἐστι τὸ καταδικάζον ἡμᾶς. διὰ τί γὰρ μὴ συνεχώρησας τῆς ἐκείνου ῥαθυμίας γενέσθαι τὸ πτῶμα, ἀλλὰ προλαβὼν ἥρπασας τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸ πᾶν ἤγαγες ἐπὶ τὴν σὴν κεφαλήν; μᾶλλον δὲ οὐδὲ συγχωρῆσαι ἐχρῆν. διὰ τί γὰρ μὴ πάντα ἔπραξας ὑπὲρ τοῦ μὴ πεσεῖν τὸν υἱόν; ὥστε ἐπειδὴ μάλιστα ᾔδεις ὅτι πεσεῖται, διὰ τοῦτο μάλιστα τιμωρίας ἂν εἴης ἄξιος. τὸν γὰρ τοῦτο προειδότα οὐχὶ καταβάλλειν, ἀλλὰ χεῖρα ὀρέγειν χρὴ, καὶ μείζονα ἐνδείκνυσθαι τὴν σπουδὴν ὑπὲρ τοῦ τὸν μέλλοντα πίπτειν, στῆναι γενναίως·

A Nec iſta ſaltem pernicie contenti, ſi qui eos emendare voluerint, eos undique rejicimus, exagitamus, affligimus. Abraham quoque ſimul, ut dictum eſt, cum cætera recte facta commendant, tum iſtud quoque clariſſimum facit.

Igitur cum tanta ſummorum virorum teneamus exempla, pa- Cap. 19. *Cohortatio ad parentes, ut filios ad religionem ac pietatem informent, ac rectè educent.* remus Deo miniſtros idoneos & probatiſſimos famulos. Nam ſi is, qui vel athletas civitatibus nutrit, vel exercet ad regis obſequium milites, maximis honoribus fruitur: quanta nos munera, B quot coronas accepturi ſumus, qui tam magnos & eximios viros, dicam verius Angelos, Deo educamus? Omnia ergo faciamus, cunctaque moliamur, ut eis inſignes pietatis opes relinquamus, quæ ſolæ permanent nobiſcum, excedentéſque è vita comitantur, neque hac in vita ſolum; ſed in illa etiam maximo nobis uſui erunt, ſummáque conferent emolumenta. Nam ſeculi quidem divitiæ, neque excedentes è vita comitantur, & hic nonnunquam nos deſerunt, poſſeſſoréſque ſuos crebro perdiderunt: C iſtæ autem divitiæ & in vita & poſt mortem firmæ ſtabiléſque perdurant, eóſque qui ſe poſſederunt tutos inviolatóſque ſervabunt. Ita enim ſe res habet, ut is quidem, qui terrena ſpiritualibus præfert, & illis decidat & iſtis: qui autem cæleſtium deſiderio tenetur, terrenis etiam omnino potiatur. Nec iſta mea oratio eſt; ſed ejus, qui hæc præbiturus eſt, Domini. *Quærite enim*, inquit, *regnum Dei, & hæc omnia apponentur vobis.* Quid huic honori par ulla ratione eſſe poſſit? Curam, inquit, gere ſpiritualium *Matth. 6. 33.* D rerum, mihi vero tua omnia permitte. Ac ſi pater aliquis indulgentiſſimus & domus curam & familiæ regimen, aliarúmque rerum omnium adminiſtrationem ipſe ſibi aſſumeret, filiúmque ſuum, ut philoſophiæ ſolum operam daret, admoneret; ita profectò Deus quoque. Pareamus illi igitur, inquiramúſque cœlorum regnum: ſicque & filios noſtros probatiſſimos videbimus, & ipſi unà ex illorum præclaris actibus illuſtriores erimus, boniſque etiam præſentibus fruemur, ſi futura tantum & cœleſtia E diligamus. Iſta vobis, ſiquidem obtemperare volueritis, maxima præmia conferent, ſummámque mercedem: ſin autem reluctari, atque eis minime parere perſtiteritis, graviores cruciatus. Neque enim ullus jam excuſationi locus erit, ut tergiverſari & colligere figmenta valeatis, aut dicere, neminem fuiſſe, à quo iſta diſceretis. Certè enim ante noſtram quoque admonitionem hæc omnis excuſatio ſublata erat, quum habeat natura ipſa diligentiſſimum bonorum malorúmque judicium, iſtaque philoſo- A phia ubique propoſita ſit omnibus: tantaque ſint præterea vitæ præſentis incommoda & mala, ut eos quoque, qui illam vehementer amant, ab ea ad ſolitudines fugare ſufficiant. Igitur, ut dixi, etiam ſi ipſi taceamus, omnis excuſatio ſublata eſſet: nunc vero multo id magis continget poſt iſtos adeò prolixos libros, támque longam admonitionem, quam ex rebus ipſis, & quæ etiam illuſtrior eſt, quam ex divinis literis fecimus. Nempe enim etſi domi remorantes poſſibile eſſet non penitus corrumpi & peri- B re; ſed vel inter extremam electorum ſortem numerari, ne ſic quidem ſupplicia evadere poſſemus: cum & his qui ad diligentioris delectum vitæ properant, impedimento fuiſſemus, & eos mundanis rebus obligatos teneamus, qui ad cælum evolare cupiunt; atque in auras veræ libertatis emergere. Cum vero iſtud poſſibile non ſit; ſed omnino pereundum conſtet, & de extremis periculum immineat: quam tandem veniam, quam excuſationem habituri ſumus, qui non modo noſtrorum peccatorum; ſed eorum C etiam, quæ poſtea filij peccaverint, pœnas in noſmetipſos acerbiſſimas attrahimus? Neque enim eos ita punitum iri exiſtimo pro his, quæ deliquerint ad mundanos fluctus violenter attracti, ut vos qui hanc invitis illis & renitentibus neceſſitatem impoſuiſtis. Nam ſi *ei qui unum ſcandalizat, cum mola in mare præcipitari expedit*: quæ tandem pœna, qui cruciatus illis ſatis erunt, qui ſævitiam tantam & immanitatem in liberos proprios oſtendunt? *Matth. 18.*

D Quocirca moneo, atque obteſtor, velitis aliquid de conten- Cap. 20. *Excuſatio & prætextus eorum, qui ab ingreſſu religionis avertunt.* tione remittere, & eſſe philoſophorum filiorum patres. Neque enim dicere debetis, quod audio plurimos tergiverſantes dicere. Quidnam vero iſtud eſt? Quum videremus, inquiunt, eos ad finem pervenire non poſſe, iſtud prohibuimus. Etiamſi enim hoc apertiſſime noviſſes, nec eſſet iſta fallax conjectura: [plurimi quippe ex his, qui lapſuri putabantur, firmiter ſteterunt:] quamvis tamen id omnino præſciviſſes, ne ſic qui- E dem illum ab inſtituto retrahere debueras. Neque enim, ſi quem cadere incipientem, anticipantes lapſum, ipſi præcipitaremus, id nobis ad excuſationem ſatis eſſet; ſed ipſum hoc nos in primis condemnaret. Ut quid enim tu non permiſiſti illius magis negligentia ruinam illam contingere; ſed præveniens alterius peccatum rapuiſti, cunctáque in tuum caput conjeciſti? Quinimò ne permittere quidem, ut ea ruina contingeret, debebas. Cur enim non omnia feciſti, ut non rueret filius tuus? Itaque idcirco maxime extrema animadverſione dignus es, quòd ſciebas illum ruiturum. Qui enim ruinam præſciebas, non illum dejicere; ſed manum porrigere debueras, ſtudiúmque maximum oſtendere, ut is, qui ruiturus videbatur, fortiter perſiſteret, ſive

ſive ille poſte aſtare firmiter duraret, ſive non. Nos enim cuncta partium noſtrarum munera exequi atque implere convenit, etiamſi illi nihil ex noſtra diligentia & ſtudio fuerint lucrati. Cujus rei gratia? & ut quid? Ut non jam adverſum nos Deus ſen-
Matth. 25. tentiam ferat, ſed adverſus illos. Quod & ipſe eum qui talento accepto nihil operatus fuerat, criminans dicebat: *oportebat enim*, inquit, *te pecuniam meam deponere ad nummularios, & ego veniens cum fœnore exegiſſem illã*. Obtemperemus igitur iſta monita edenti, ut cruciatus quoq; quos ille cominatus eſt, effugere poſſimus. Neque enim ſanè Deum cum hominibus ludere poterimus, qui cordium ſcrutatur arcana, & omnia in lucem adducit: qui ubique etiam ſalutis filiorum reos parentes conſtituit. Nam ſi is, qui pecuniam deponere neglexit, tanta ſeveritate punitus eſt: quid ille patietur, qui deponere volentibus impedimento fuit? Non ſolum enim ſi ad mundi ſtrepitum filii veſtro conſilio devoluti fuerint; ſed & ſi fortiter impetum tulerint, montéſque occuparint, eadem vobis ſupplicia ſunt conſtituta. Sicut enim qui ad philoſophiam hortari pergit, ſive ille perſuadeat, ſive non, perfectam conſequitur integerrimámque mercedem: omne enim quod erat ſui muneris implevit; ita & qui aliquem perdere voluerit, ſive illum læſerit, ſive non læſerit, eadem animadverſione punietur: & hic enim cuncta, quæ potuit, fecit. Itàque etſi nihil valueritis ad dejiciendos ac pervertendos fortes filiorum animos, hujus tamen iniquiſſimi conatus tantas pœnas dabitis, quantas, ſi id, quod cupiebatis, ex propoſito illos dejeciſſetis. Hæc igitur univerſa cogitantes, cunctiſque cavillationibus omiſſis, curemus effici nobilium fortiúmque filiorum patres, templorúmque Chriſtiferorum fabri, pugilúmque cœleſtium curatores, ungentes, erigentes, & undique commodis illorum conſulentes, ut coronarum quoque participes eſſe mereamur. Sin autem vos contenderitis, filii quidem ſi fuerint egregia virtute prædità etiamſi nolueritis, ad hanc peruenient philoſophiam, ſempiterniſque gaudiis fruentur, vos autem infinitos vobis ipſis cruciatus congeretis, tuncque ea, quæ à nobis dicta ſunt, laudabitis, qùum ex eiſce laudibus nihil commodi conſequi poteritis.

A εἴτ' ἔμελλε στήσεσθαι, εἴτε μή. τὰ γὰρ παρ' ἡμῶν ἅπαντα πληρῶσαι δεῖ, κἂν ἕτεροι μηδὲν μέλλωσι καρπώσασθαι παρ' ἡμῶν. τίνος ἕνεκεν; καὶ διὰ τί; ἵνα μηκέτι πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνους ὁ λόγος ᾖ τῷ Θεῷ. ὅπερ καὶ αὐτὸς ἔλεγεν ἐγκαλῶν τῷ μηδὲν εἰς τὸ τάλαντον ἐργασαμένῳ· ἔδει γάρ σε, φησί, καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις· κἀγὼ ἐλθὼν μετὰ τόκου ἀνάπῄτησα αὐτό. πειθώμεθα τοίνυν τῷ ταῦτα παραινοῦντι, ἵνα καὶ τὴν τιμωρίαν ἐκφύγωμεν. οὐ γὰρ δὴ B καὶ τὸν Θεὸν μετὰ τῶν ἀνθρώπων παραλογίσασθαι δυνάμεθα, τὸν ἐρευνῶντα τὰς καρδίας, καὶ πάντα εἰς μέσον ἄγοντα· καὶ πανταχοῦ τῆς τῶν παίδων ὑπευθύνους ποιοῦντα σωτηρίας ἡμᾶς. εἰ γὰρ ὁ μὴ καταβαλὼν τὸ ἀργύριον τοσαύτην ἔδωκε δίκην, ὁ καὶ τοὺς καταβαλεῖν βουλομένους κωλύων, τί πείσεται; οὐ γὰρ καταχυλισθέντων τῶν παίδων εἰς τὰ τοῦ βίου πράγματα ἐκ τῆς ἡμετέρας συμβουλίας, ἀλλὰ καὶ γενναίως ἐνστάντων τῇ προσβολῇ, καὶ τὰ ὄρη καταλαβόντων πάλιν ἡ αὐτὴ κείσεται C κόλασις τοῖς διακωλῦσαι βουλομένοις αὐτούς. ὥσπερ γὰρ ὁ πρὸς φιλοσοφίαν ἄγων, ἄν τε πείσῃ, ἄν τε μὴ πείσῃ, ἀπηρτισμένον ἔχει τὸν μισθόν, οὕτω καὶ ὁ διαφθεῖραι βουληθείς, ἄν τε ἕλῃ, ἄν τε μὴ ἕλῃ, τὴν αὐτὴν ὑποστήσεται δίκην. τὸ γὰρ αὐτοῦ πᾶν καὶ οὗτος ἐπλήρωσεν. ὥστε κἂν μηδὲν ἰσχύσητε πρὸς τὸ ὑποσκελίσαι καὶ καθελεῖν τὰ γενναῖα τῶν παίδων φρονήματα, τῆς γοῦν ἐπιχειρήσεως μόνης τοσαύτην δώσετε δίκην, ὅσην οἱ καθελόντες ἐκεῖθεν αὐτούς. D ταῦτ' οὖν ἐννοήσαντες ἅπαντα, καὶ τὰς σκήψεις ἀφέντες πάσας, σπουδάσωμεν γενναίων παίδων γενέσθαι πατέρες, χριστοφόρων οἰκοδόμοι γενέσθαι ναῶν, ἀθλητῶν ἐπουρανίων ἐπιμεληταί, ἀλείφοντες, ὀρθοῦντες, πάντοθεν ἐργαζόμενοι τὴν ὠφέλειαν αὐτῶν, ἵνα καὶ τῶν στεφάνων αὐτοῖς ἐκεῖ κοινωνήσωμεν. ἂν δὲ φιλονεικῆτε, οἱ παῖδες μὲν ἂν ὦσι γενναῖοι, καὶ ἀκόντων ὑμῶν ἐπὶ ταύτην ἥξουσι τὴν φιλοσοφίαν, καὶ πάντων ἀπολαύσονται τῶν ἀγαθῶν, ὑμῖν δὲ περιέσται τὸ E μυρίαν κόλασιν ἑαυτοῖς συναγαγεῖν, καὶ τότε ἐπαινέσαι τὰ παρ' ἡμῶν εἰρημένα, ὅτε τῶν ἐπαίνων ὄφελος ὑμῖν οὐδέν.

REVERENDO JOANNI BELLAIO EPISCOPO PARISIORUM GERMANUS BRIXIUS.

EGo, antiſtes optime, quum me intelligerem jampridem in ære tuo eſſe, cogitarémque, quo potiſſimum munuſculo, ex iis opibus ſumpto, quæ in cenſu meo in primis eſſent, poſſem tibi non dico contracta nomina diſſolvere (qui enim id poſſim?) ſed probatum ſaltem, ac teſtatum facere, quæ tu mihi olim beneficia largiter contuliſſes, ea te homini, ſi minus merito, at neque ingrato, neque immemori contuliſſe, mihi commodum Chryſoſtomus meus (meum hic appello, in cujus ſcilicet lectione ſtudia nunc noſtra omnia ſunt) de immenſo eloquentiæ ac doctrinæ ſuæ theſauro ſuppeditat, quod tibi maximè omnium conveniens munus offeram. Liber eſt ut brevis, ita certe elegans, ut ſunt autoris illius ſcripta omnia, in quo quidem verum monachum, eumque, qui cum pietatis Chriſtianæ amore, ſacrarum literarum ſtudia conjunxit, cum mundi hujus principibus confert, oſtendens interim illius felicitate, principum, divitum, ac nobilium quorumvis felicitatem longe inferiorem. Quem ego libellum quum è Græco in Latinum vertiſſem, tibi non Epiſcopo modo, & Pariſiorum Epiſcopo; ſed & variis monachorum cœnobiis præfecto nuncupare, ac propter te in hominum manus emittere placuit: ut habeant, qui verè monachi ſunt (quos multos hodie eſſe non ambigimus, ex tot ordinis illius ſodalitiis) graviſſimum, non cujuslibet; ſed Chryſoſtomi, hoc eſt, autoris & eloquentiſſimi & ſanctiſſimi teſtimonium, id ſe vitæ genus inſtituiſſe, quod non tantum non ſuppudendum, ſuppœnitendumque, ſed magnifaciendum, & vel ſummorum quorumque regum amplitudini ac ſplendori anteponendum ſit, poſſintque iidem quaſi ad trutinam quandam, eamque juſtiſſimam digne felicitatem ſuam appendere, metiri, agnoſcere. Te itaque, pontifex digniſſime, non modo hortor, ut libellum ipſum per intermittentium iſtorum negociorum intervalla legendum in manus ſumas; verum etiam ad eos omnes, qui in illis tuis cœnobiis degunt, monaſticam, quam dixi, vitam profeſſi, multis exemplaribus mittendum cures. Sic enim intelligent te, vel in maximis iſtis occupationibus, quibus tu diebus ac noctibus pro republica diſtringeris, à Franciſco rege inter eos perpaucos allectus, quos ille in ſanctioris ſecretiorisque conſilij ſui album adſcriptos eſſe voluit: ſic, inquam, intelligent illi, te paſtorem ſuum, per id etiam tempus, quo præſentia tua, per publicas iſtas curas, frui non poſſunt, ſui curam ac ſtudium adeo non abjeciſſe, ut ipſos etiam ſummopere cupias ſic ad virtutis ac religionis Chriſtianæ cultum compoſitos eſſe, ut ad eam tandem aſpirare felicitatem poſſint, quam illis divus Ioannes Chryſoſtomus, non in hac ſolum; ſed in ea quoque, quæ nos poſt obitum manet vita promiſſam eſſe elegantiſſimo hoc libello pronunciat. Vale, & hoc tibi veluti animi erga te mei pignus, ac monumentum habe, donec majori tecum munere agens, benignitatis tuæ erga me prolixitatem, ſi non omni; at aliqua tamen parte remunerer. Ex Bertocuriano noſtro, Calend. Januarii, M. D. XXXIII.

JO-

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ βασιλικῆς δυναστείας, καὶ πλούτου, καὶ ὑπεροχῆς, πρὸς μοναχὸν συζῶντα τῇ ἀληθεστάτῃ, καὶ κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίᾳ.

Ὁρῶν ἐγὼ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων τὰ δοκοῦντα εἶναι καλὰ μᾶλλον ἀγαπῶντάς τε καὶ θαυμάζοντας, ἢ τὰ φύσει χρηστὰ, καὶ ὡς ἀληθῶς ἀγαθὰ, ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω περὶ ἑκατέρων βραχεῖς ποιήσασθαι τοὺς λόγους, καὶ παραθεῖναι νῦν ἀλλήλοις τά τε καταῤῥαθυμημένα παρὰ πολλοῖς, τά τε πολλῆς τυγχάνοντα σπουδῆς, ἵνα μαθόντες τὸ διάφορον ἑκατέρων τῶν μὲν ὡς ἀξίων σπουδῆς καὶ σωτηρίας περὶ πολλοῦ ποιησώμεθα, τῶν δὲ καταφρονεῖν παιδευθῶμεν ὡς οὐδενὸς ἀξίων. Οὐκοῦν ἀγαπᾶται μὲν πλοῦτος καὶ δυναστεία, καὶ ἀρχὴ, καὶ δόξα, καὶ μακαρίζουσιν οἱ πολλοὶ τοὺς τῶν ἐθνῶν ἄρχοντας, καὶ φερομένους ἐπὶ λαμπρῶν ὀχημάτων, καὶ κηρύκων βοῆς ἀπολαύοντας, καὶ δορυφορίας πολλῆς, καταπεφρόνηται δὲ τῶν φιλοσοφούντων ὁ βίος, καὶ τὴν μονήρη δίαιταν ᾑρημένων· κἀκεῖνοι μὲν φανέντες πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιστρέφουσι τὸν δῆμον, οὗτοι δὲ φανέντες, οὐδενὸς ὀφθαλμοὺς, ἢ κομιδῇ γε ὀλίγων πρὸς ἑαυτοὺς ἕλκουσι. Καὶ τούτων μὲν οὐδεὶς ἂν ἐπιθυμήσειε γενέσθαι ὅμοιος, ἐκείνων δὲ ἅπαντες, καί τοι γε δυναστείαν μὲν κτήσασθαι, καὶ ἀρχὴν ἔθνους λαβεῖν χαλεπόν τε καὶ τοῖς πολλοῖς ἀδύνατον, καὶ πολλῶν ἂν δεηθεῖεν χρημάτων οἱ τῆς ἀρχῆς ἐρασταὶ, τὸ δὲ μονήρη βίον ἑλέσθαι, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ συζῆν, πᾶσιν ὁμοίως εὔπορόν τε, καὶ ῥᾴδιον. Καὶ τῆς μὲν ἀρχῆς ἡ κτῆσις τῷ βίῳ τούτῳ συνδιαφθείρεται, μᾶλλον δὲ καὶ ζῶντας ἀπολιμπάνει τοὺς ἑαυτῆς ἐραστάς· ἤδη δέ τινας εἰς κίνδυνον μέγαν ἢ ἀδοξίαν καθέστησεν· ὁ δὲ μονήρης βίος νῦν τε πολλῶν ἀγαθῶν ἀναπίμπλησι τοὺς δικαίους, καὶ μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν, λαμπροὺς καὶ χαίροντας ἐπὶ τὸ δικαστήριον ἄγει τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, ὅτε τῶν ἀρξάντων οἱ πλείους μεγάλην ὀφθήσονται διδόντες τῶν βεβιωμένων τὴν δίκην. Φέρε δὴ παραθέντες ἀλλήλοις τά τε τῆς φιλοσοφίας ἀγαθὰ, τά τε δοκοῦντα εἶναι χρηστὰ τῆς ἐν τῷ παρόντι βίῳ δυναστείας καὶ δόξης, καταμάθωμεν τὸ διάφορον ἑκατέρων τῶν ἀγαθῶν. Παράλληλα γὰρ ἔσται φανερώτερα· μᾶλλον δὲ εἰ δοκεῖ τὴν κορυφὴν τῶν ἀγαθῶν τὴν βασιλείαν λέγω τῇ φιλοσοφίᾳ παραθέντες θεωρήσωμεν ἑκατέρας κτήσεως τοὺς καρποὺς, καταμαθόντες ἀκριβῶς τίνων μὲν ὁ βασιλεὺς, τίνων δὲ ὁ φιλόσοφος ἄρχει. Οὐκοῦν ὁ μὲν βασιλεὺς πόλεσι, καὶ χώραις, καὶ πολλοῖς ἐφέστηκεν ἔθνεσι, καὶ στρατηγοὺς, καὶ ὑπάρχους, καὶ στρατόπεδα, καὶ δήμους, καὶ βουλὰς τοῖς ἑαυτοῦ νεύμασιν ἄγων· ὁ δὲ Θεῷ δεδωκὼς ἑαυτὸν, καὶ τὸν μονήρη βίον ᾑρημένος, θυμοῦ, καὶ φθόνου, καὶ φιλαργυρίας, καὶ ἡδονῆς, καὶ τῶν ἄλλων ἄρχει κακῶν, σκοπῶν ἀεὶ καὶ φροντίζων, ὅπως ἂν μὴ συγχωρήσειε τῇ ψυχῇ ὑπὸ τοῖς αἰσχροῖς γενέσθαι πάθεσιν, μηδὲ δουλωθῆναι τὸν λογισμὸν τυραννίδι πικρᾷ· ἀλλ᾽ ἀνωτέρω πάντων ἀεὶ τὴν διάνοιαν ἔχοι, τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἐπιστήσας τοῖς πάθεσιν. Τοιαύτην μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς, τοιαύτην δὲ ὁ μοναχὸς ἀρχὴν καὶ δυναστείαν κέκτηται, ὥστε δικαιότερον ἄν τις τοῦτον βασιλέα καλέσειεν, ἢ τὸν ἁλουργίδι καὶ στεφάνῳ λαμπόμενον, καὶ καθήμενον ἐπὶ θρόνου χρυσοῦ. Βασιλεὺς γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁ θυμοῦ καὶ φθόνου καὶ ἡδονῆς κρατῶν, καὶ πάντα ὑπὸ τοὺς νόμους ἄγων τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν νοῦν ἐλεύθερον τηρῶν, καὶ οὐκ ἐῶν ἐνδυναστεῦσαι τῇ ψυχῇ τὴν δεσποτείαν τῶν ἡδονῶν. Τὸν τοιοῦτον ἡδέως ἂν εἶδον καὶ δήμων, καὶ γῆς, καὶ θαλάσσης ἄρχοντα, καὶ πόλεων, καὶ δήμων καὶ στρατοπέδων. Ὁ γὰρ τοῖς πάθεσι τῆς ψυχῆς τὸν λογισμὸν ἐπιστήσας, ῥᾳδίως ἂν ἐπισταίη καὶ ἀνθρώποις μετὰ τῶν θείων νόμων, ὥστε αὐτὸν ἐν πατρὸς τάξει τοῖς ἀρχομένοις εἶναι, μετὰ πάσης ἡμερότητος ὁμιλοῦντα ταῖς πόλεσιν. Ὁ δὲ ἀνθρώπων μὲν ἄρχειν δοκῶν, θυμῷ δὲ καὶ φιλαρχίᾳ, καὶ ἡδοναῖς δουλεύων· πρῶτον μὲν καταγέλαστος εἶναι δόξειεν ἂν τοῖς ἀρχομένοις, ὅτι στέφανον μὲν φορεῖ λιθοκόλλητον καὶ χρυσοῦν, σωφροσύνῃ δὲ οὐκ ἐστεφάνωται· καὶ ἁλουργίδι μὲν ὅλον τὸ σῶμα λάμπεται, τὴν δὲ ψυχὴν ἀκόσμητον ἔχει. Ἔπειτα δὲ οὐδὲ ὅπως μεταχειρίσαιτο τὴν ἀρχὴν ἐπιστήσεται· ὁ γὰρ ἑαυτοῦ μὴ δυνηθεὶς ἄρχειν, πῶς ἂν ἑτέρους δυνηθείη κατευθύνειν τοῖς νόμοις; εἰ δὲ βούλει καὶ τὸν πόλεμον ἑκατέρων ἰδεῖν, εὑρήσεις τὸν μὲν δαίμοσι μαχόμενον, καὶ κρατοῦντα, καὶ νικῶντα, καὶ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ στεφανούμενον· μετὰ γὰρ τοῦ

JOHANNIS CHRYSOSTOMI LIBELLUS, IN QUO confert eum, qui in veriſſima ac Chriſtiana philoſophia vitam degit monaſticam, cum ſummo quoque mundi hujus principe, Germano Brixio Altiſſiodorenſi interprete.

B Ego quum intuear ex hominibus complures quæ bona eſſe videntur, ea majori & amore, & admiratione ſectari, quàm quæ natura ac veriſſime bona ſunt: neceſſarium eſſe reor, brevi oratione de utriſque hic agere, & componere interſe, tum quæ vulgo neglectui ſunt, tum quæ magno mortales ſtudio ſequuntur, ut utrorumque differentiam edocti, illa quidem ut ſeria, ac ſalutaria magni faciamus, hæc autem tanquam nihili æſtimanda contemnere diſcamus. Igitur magnopere expetuntur divitiæ, C principatus, imperium, gloria, ac beatos quidem vulgus eos ducit, qui gentium principes ſunt, qui ſplendidis vehiculis feruntur, qui præconum clamorem, ac ſatellitium magnum aſſequuntur. Contrà, philoſophantium vita, & eorum qui ſolitariæ vitæ inſtitutum delegerunt, deſpicabilis eſt: atque illi quidem dum foris prodeunt, ad ſeſe contuendos populum ipſum convertunt: hi autem ſicubi apparuerint, nullius oculos, aut certe perpaucorum ad ſui ſpectaculum trahunt, & præterea horum D nullus ſimilis eſſe concupiſcat: illorum contrà, nemo non quenquam principatum quærere, gentis alicujus imperio potiri, arduum ſanè ac ſupra vulgarium hominum vires, ac quorum animis imperii amor inceſſit, iis magna pecunia opus: ſolitariam verò vitam eligere, Dei cultui vitam ſuam mancipare, æquè omnibus proclive ac facile. Adde quòd principatus poſſeſſio unà cum vita hac deſinit, ſeu verius dicam, vivos etiam ſui amatores deſtituit: ut taceam hic multos olim extitiſſe, quos maE gnum in periculum, vel certe magnam in ignominiam coniecit. At ſolitudo juſtos hac in vita bonis multis quum repleverit, à vitæ exitu ornatos ac hilares ad Dei & Patris tribunal ducit, quo potiſſimum tempore eorum, qui imperio functi fuerint, bonam partem magnas peccatorum in vita admiſſorum pœnas luere videas. Age itaque conferentes inter ſe tum philoſophiæ bona, tum ea quæ in hac vita principatus ac gloriæ bona eſſe videntur, utrorumque bonorum diſcrepantiam perdiſcamus: ſic enim colA lata apertiora fient: quin potius, ſi placet, ipſum bonorum faſtigium, (regnum intelligo) cum philoſophia comparantes, utriuſque poſſeſſionis fructus contemplemur, diligenter edocti, quibus rex, quibus rurſus philoſophus imperet. Rex igitur urbium, regionum, tum multarum gentium præfecturam gerit, Magiſtros militum, Præfectos, exercitus, populos, ſenatus ſuo unius nutu regens; at vero qui ſe ipſe totum Deo dedit, ſolitariamque vitam elegit, iræ, invidiæ, avaritiæ, voluptaB ti, cæteriſque animi morbis imperat, aſſiduè ſpeculans, ac meditans, quémnam in modum non committat, ut ſuum animum obſcænis affectibus ſubjiciat, neu amaræ tyrannidi ratio inſerviat; ſed ſupra res humanas omnes cogitationem ſemper erectam habeat, Dei timorem animi morbis præficiens. Hujuſmodi igitur imperium rex, hujuſmodi item principatum monachus adeptus eſt: ut juſtius quidem hunc regem voces, quàm eum qui purpura indutus, ac corona C ornatus ſplendeſcit, throno in aureo ſeſſitans. Nam is demum verè rex eſt, qui iram, qui invidiam, qui voluptatem cohibens, omnia ſub Dei lege agit, mentem liberam ſervans, neque patiens voluptatum dominationem animo ſuo imperitare. Talem equidem regem libens viderem & populis, & terræ, & mari, & civitatibus, & exercitibus jura dantem. Quiſquis enim animi affectibus rationem magiſtram præfecerit, is parvo admodum negocio & homiD nibus unà cum divinis legibus præfici poſſit, ut eundem patris loco ſubditi habeant, cum omni manſuetudine civitatibus conſuetudinis ſuæ copiam facientem. Qui vero hominibus imperare quum videatur, iræ tamen, ambitioni, voluptatibus ſervit: hic primum ſubditis ſuis ridiculus videri poſſit hoc ipſo, quod coronam quidem geſtat gemmis auroque intertextam, temperantiæ vero corona minime inſignis eſt: & purpureo quidem paludamento toto corpoE re fulget, animum autem inornatum habet. Deinde idem hic ne adminiſtrandi quidem imperii ſcientiam habiturus eſt. Qui enim ſibiipſi imperare neſcit, hic quo tandem modo alios legibus regere poterit? Quin ſi id belli genus, quod uterque ſibi peculiariter gerendum ſumpſit, ſpectare volueris, invenies hunc cum dæmonibus depugnantem: eundémque & ſuperantem, & vincentem, & à Chriſto coronam capientem: utpote qui ad pugnam acce-

Quis demum verè rex dicendus.

Comparat cum Rege monachum in bello gerendo.

accedat divino ſuſtentatus auxilio, cœleſtibus armis communitus, ut neceſſe quidem ſit victoriam ab ipſius partibus ſtare, quum interim regem illum cum Barbaris bellantem cernas: quanto autē hominib° dæmones terribiliores ſunt, tanto ſplendidior eſt, qui hos ſuperat, eo, qui illos vincit. Quòd ſi utriuſque belli cauſam perdiſcere cupis, magnam profectò inæqualitatem reperies. Alter enim pro pietate ac Dei cultu cum dæmonibus bellum gerit, vel urbes, vel pagos ab errore aſſerere deſiderans: alter vero cum Barbaris digladiatur pro locis, finibus, opibúſve raptis, illum auaritia, atque adeò injuſti principatus ambitione ad pugnam provocante: ubi certe plerique plerumque reges majora quum appetiviſſent, jam parta amiſere. Itaque tum principatus, tum ipſa bellorum genera arguunt, eouſque inter ſe diſcrepare & regem, & eum, qui vitæ ſuæ ſtudium Dei cultui addixit: ſed tamen eoſdem illos exactè utique pernoſcas, ſi ad utriuſque vitam, quotidianáque geſta examinanda deſcenderis. Revera enim hunc invenias cum Prophetis verſantem, Pauli ſapientia animum exornantem, aſſiduè à Moſe ad Eſaiam, ab Eſaia ad Johannem, à Johanne ad alium quempiam tranſeuntem. At regem aſſidua centurionum, præfectorum, & ſpiculatorum conſuetudine utentem. Porro autem natura comparatum eſſe videmus, ut cum quibus aſſiduè quis verſatur, horum mores ſimiles habeat. Itaque qui ſolitarius vivit, is animum ſuum ad Apoſtolorum & Prophetarum mores conformat: at rex ad mores ducum, ſcutatorum, ſatellitum, hominum vino ſervientium, voluptatibus indulgentium, bonam diei partem in potu conterentium, denique nullius rei neceſſariæ, aut honeſtæ ſcientiam, vino impediente, callentium. Hac ergo ratione monaſticam vitam convenit ea beatiorem dicere, quæ principatu, quæ regno, quæ ſceptris conſtat. Quòd ſi & noctis tempus examinare voluerimus, monachum quidem videbimus Dei optimi cultu, ac precibus inſignem multo ante gallinaceos tempore canentem, Angelis convictoribus utentem, cum Deo colloquentem, cœleſtibus bonis fruentem: eum vero qui multis gentibus, multis populis, atque exercitibus præeſt, quique terra ac mari latè imperat, in lecto diſtentum ac ſtertentem. Ille quidem cibis iis alitur, qui altum ab eo ſomnum minimè exigant: hunc autem deliciæ conſopiunt & potus, eundem in lectulo in ipſum uſque diem detinens. Iam monacho & veſtis & menſa moderata, & convictores ejuſdem virtutis æmuli: at regem neceſſe eſt & lapillis & auro ſuperbum eſſe, menſámque extruere ſplendidam, tum convictoribus uti, ſi quidem imprudens ille fuerit, ſua ſtoliditate dignis, ſin autem mentem habeat, temperánſque ſit, probis fortaſſe & juſtis; ſed tamen virtute iis, quos ante dixi, longe inferioribus: ita rex ut philoſophiæ deditus ſit, tamen ne tantillum quidem ad monachi virtutem propius accedere queat. Etenim in itineribus faciendis ſubditis gravis eſt, præterea & urbem habitans, & pace fruens, & bello operam dans, tum tributa exigens, tum exercitus conficiens, tum captivos agens, & dum victor, & dum victus eſt, ſubditos propriis malis replet: victor quidem intolerabilis eſt, victoria ſeſe venditans, ac ſibi placens, tum militibus præbens licentiam rapiendi, deprædandi, viatores injuria afficiendi, urbes obſidione cingendi, pauperum domos depopulandi, ab iis, à quibus excepti fuerint, ea quotidie exigendi, quæ nulla lex permittit, idque per cauſam priſcæ alicuius conſuetudinis iniquæ & injuſtæ. Quum interim illum neſcio quem per hujuſmodi mala rex minime lædit; ſed de paupertate tantum male meretur: perinde quaſi verè ille divites vereatur: At verò non ſic monachus, qui ſimul ut conſpectus fuerit, ſtatim tam divitibus quàm pauperibus donum aliquod afferens, utriſque æquè munificum ſe præſtat, uno tantum amictu toto anno utens, tum aquam libentius bibens, quàm generoſum vinum, pro ſe quidem nullam neque parvam, neque magnam à divitibus gratiam poſtulans: pro indigentibus autem tum multas, tum continuas, eaſque utriſque conducentes, hoc eſt, tam iis, qui largiuntur, quam iis, qui accepturi ſunt. Sic fit, ut communem ille agat medicum divitum juxtà & inopum, illos peccatis liberans per bonam admonitionem, hos ab indigentia eximens. At rex tributa dum minus gravia eſſe jubet, divitibus magis, quam pauperibus uſui eſt. Idem dum contrà facit, paucarum facultatum dominos lædit: nam diviti tenuem admodum jacturam attulerit tributorum acerbitas: at eadem pauperū domos tanquam torrens diſtrahit, fletu complens pagos: quum interim neq; ſenectus iis miſerabilis eſt, qui tributa exigunt, neq; mulierum viduitas, neque liberorum orbitas, quinimò protervíendi finem nullum illi faciunt, communes quidam regionis hoſtes, quæ tellus nequaquam tulit, ea ab agricolis exigentes.

Nocturno tempore uter beatior.

A θείας ῥοπῆς ἐπὶ τὸν πόλεμον ἔρχεται, οὐρανίοις πεφραγμένος ὅπλοις, ὥστε ἀνάγκη τούτου γενέσθαι τὸ κράτος· τὸν δὲ βασιλέα βαρβάροις μαχόμενον. ὅσῳ δὲ τῶν ἀνθρώπων οἱ δαίμονες φοβερώτεροι, τοσούτῳ λαμπρότερος ὁ τούτων κρατῶν τοῦ νικῶντος ἐκείνους. εἰ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἑκατέρου πολέμου καταμαθεῖν βουληθῇς, πολὺ τὸ οὐκ ἴσον εὑρήσεις. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ εὐσεβείας καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ λατρείας πολεμεῖ τοῖς δαίμοσιν, ἢ πόλεις ἢ κώμας ἐκ τῆς πλάνης ἐξαρπάσαι πο- B θῶν. ὁ δὲ μάχεται βαρβάροις ὑπὲρ τόπων ἢ ὅρων ἢ χρημάτων ἁρπασθέντων, ἢ πλεονεξίας καὶ ἔρωτος ἀρχῆς ἀδίκου προσκαλούσης ἐπὶ τὴν μάχην. ἔνθα δὴ πολλοὶ πολλάκις βασιλεῖς τῶν μειζόνων ἐπιθυμήσαντες, καὶ τὰ παρόντα προσαπώλεσαν. ἡ μὲν οὖν ἀρχὴ, καὶ οἱ πόλεμοι τοσοῦτον ἀλλήλων διαφέροντας ἔδειξαν, τόν τε βασιλέα, καὶ τὸν ἐσπουδακότα τῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ συζῆν. γνοίη δ' ἄν τις αὐτοὺς ἀκριβῶς, τὸν βίον ἑκατέρου καὶ τὰς πράξεις τὰς παρ' ἡ- C μέραν σκοπῶν. εὕροι γὰρ ἂν ὡς ἀληθῶς τὸν μὲν ὁμιλοῦντα προφήταις, καὶ τῇ Παύλου σοφίᾳ τὴν ψυχὴν καλλωπίζοντα, μεταπηδῶντα συνεχῶς ἀπὸ μὲν Μωυσέως πρὸς Ἡσαΐαν, ἀπὸ δὲ τούτου πρὸς Ἰωάννην, ἀπὸ δὲ τούτου πρὸς ἕτερον· τὸν βασιλέα δὲ συνεχῶς ὁμιλοῦντα ταξιάρχοις, καὶ ὑπάρχοις, καὶ δορυφόροις· οἷς δέ τις ὁμιλεῖ συνεχῶς, τούτοις ἀφομοιοῦται τὸ ἦθος. οὐκοῦν ὁ μὲν μονάζων, πρὸς τὰ τῶν ἀποστόλων, καὶ προφητῶν ἤθη ἐκτυποῦται τὴν γνώμην· ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς D τὰ τῶν στρατηγῶν, καὶ δορυφόρων, καὶ ὑπασπιστῶν ἀνθρώπων οἴνῳ δουλευόντων, καὶ ἡδοναῖς χαριζομένων, καὶ τὸ πλέον τῆς ἡμέρας διατριβόντων ἐν πότῳ, οὐδὲν καίριον ἢ καλὸν διὰ τὸν οἶνον ἐπισταμένων. οὕτως ἄρα, καὶ διὰ τοῦτο τὸν μονήρη βίον προσήκει μακαρίζειν μᾶλλον, ἢ τὸν ἐν δυναστείᾳ, καὶ βασιλείᾳ, καὶ σκήπτροις. εἰ δὲ καὶ τὸν τῆς νυκτὸς τὸν χρόνον ἐξετάζειν βουληθείημεν, τὸν μοναχὸν μὲν ὀψόμεθα τῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ, καὶ ταῖς εὐχαῖς κοσμούμενον, πολὺ πρότερον ᾀδόν- E των τῶν ὀρνίθων, ἀγγέλοις συμβιοτεύοντα, Θεῷ λαλοῦντα, τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἀπολαύοντα· τὸν δὲ πολλοῖς ἔθνεσιν ἐφεστηκότα καὶ δήμοις καὶ στρατοπέδοις, καὶ πολλῆς μὲν γῆς, πολλῆς δὲ ἄρχοντα θαλάττης, ἐπὶ τῆς κλίνης ἀνατεταμένον καὶ ῥέγχοντα. ἐκεῖνος μὲν γὰρ τοσούτοις τρέφεται σιτίοις, ὅσα οὐκ ἂν ἀπαιτήσειε τὸν μοναχὸν ὕπνον βαθύν· τὸν δὲ ἡ τρυφὴ κατακοιμίζει καὶ ὁ πότος μέχρις ἡμέρας αὐτὸν ἐν τῇ κλίνῃ κατέχων. ἔστι τοίνυν τῷ μὲν μοναχῷ καὶ ἀμπεχόνη καὶ τράπεζα με- A τρία, καὶ σύσσιτοι τῆς αὐτῆς ἀρετῆς ἀθληταί· τὸν βασιλέα δὲ λίθοις τε ἀνάγκη καὶ χρυσῷ καλλωπίζεσθαι, τράπεζάν τε παρατίθεσθαι λαμπρὰν, καὶ χρῆσθαι συσσίτοις, εἰ μὲν ἄφρων εἴη, τῆς ἑαυτοῦ κακίας ἀξίοις, εἰ δὲ νοῦν ἔχοι καὶ σωφρονοίη, χρηστοῖς ἴσως καὶ δικαίοις, πολὺ δὲ λειπομένοις τῆς ἐκείνων ἀρετῆς. οὕτω κἂν φιλοσοφῇ βασιλεὺς, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγὺς ἐλθεῖν τῆς τοῦ μονάζοντος καλοκαγαθίας δυνήσεται. καὶ γὰρ ἐν ὁδοιπορίαις βαρύς ἐστι τοῖς ὑπηκό- B οις, καὶ πόλιν οἰκῶν, καὶ εἰρήνης ἀπολαύων, καὶ πολέμων ἁπτόμενος, φόρους τε εἰσπραττόμενος, καὶ στρατεύματα συγκροτῶν· καὶ αἰχμαλώτους ἄγων, καὶ νικῶν, καὶ ἡττώμενος τῶν οἰκείων κακῶν ἀναπίμπλησι τοὺς ἀρχομένους, καὶ νικῶν ἀφόρητος γίνεται, καλλωπιζόμενός τε τοῖς τροπαίοις, καὶ μέγα φρονῶν, καὶ τοῖς στρατιώταις παρέχων ἄδειαν ἁρπάζειν, συλᾷν, τοὺς ὁδοιπόρους ἀδικεῖν, τὰς πόλεις ἐν τῇ καθέδρᾳ πολιορκεῖν, τὰς τῶν πενήτων πορθεῖν C οἰκίας, τοὺς ὑποδεξαμένους εἰσπράττεσθαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἃ μηδεὶς ἐπιτρέπει νόμος ἐπὶ προφάσει τινὸς ἔθους ἀρχαίου, παρανόμου τε καὶ ἀδίκου. καὶ τὸν μὲν ἔβλαψεν οὐδὲν ὁ βασιλεὺς τοῖς τοιούτοις κακοῖς, τὴν πενίαν δὲ ἐκάκωσεν, ὥσπερ ὡς ἀληθῶς αἰσχυνόμενος τοὺς εὐπόρους. οὐ μήν γε ὁ μοναχὸς οὕτως, ἀλλ' ἅμα τε ὤφθη, καὶ πλουσίων καὶ πενήτων χάριν τινὰ κομίζων ἦλθε καὶ τούτοις κἀκείνοις ὁμοίως, ἱματίῳ μὲν ἑνὶ δι' ἔτους χρώμενος, D ὕδωρ δὲ πίνων ἥδιον, ἢ θαυμαστὸν οἶνον· ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὲν οὔτε μίαν, οὔτε μικρὰν, οὔτε μείζω χάριν παρὰ τῶν πλουσίων αἰτῶν· ὑπὲρ δὲ τῶν ἐν ἐνδείᾳ, πολλάς τε καὶ συνεχεῖς, ἀμφοτέροις λυσιτελούσας, τοῖς τε παρέχουσι, καὶ τοῖς κομίζεσθαι μέλλουσιν, οὕτω κοινός ἐστιν ἰατρὸς καὶ πλουσίων καὶ πενήτων ὁμοίως, τοὺς μὲν ἁμαρτημάτων ἐλευθερῶν διὰ τῆς ἀγαθῆς νουθεσίας, τοῖς δὲ λύων τὴν ἔνδειαν. βασιλεὺς δὲ τάς τε εἰσφορὰς κουφοτέρας εἶναι κελεύων, τοὺς E πλουσίους μᾶλλον, ἢ τὴν πενίαν ὠφέλησε. καὶ τὰ ἐναντία ποιῶν, τοὺς μικρὰ κεκτημένους ἔβλαψε. τὸν μὲν γὰρ πλούσιον ὀλίγα ἂν βλάψειεν ἡ χαλεπότης τῶν εἰσφορῶν· τὰς δὲ τῶν πενήτων οἰκίας, ὥσπερ χειμάρρους παρασύρει, οἰμωγῆς πιμπλῶσα τὰς κώμας. καὶ οὔτε γῆρας ἐλεεινὸν τοῖς εἰσπραττομένοις τοὺς φόρους, οὔτε χηρεία γυναικῶν, οὐκ ὀρφανία παίδων, ἀλλὰ κωμάζουσι πάντα τὸν χρόνον, κοινοί τινες πολέμιοι τῆς χώρας, ἅπερ οὐκ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ, ταῦτα τοὺς γεωργοὺς εἰσπραττόμενοι.

A Φέρε κἀκεῖνο ἐξετάσωμεν, τί μὲν ὁ μοναχὸς, τί δὲ ὁ βασιλεὺς τοῖς ὑπηκόοις χαρίζεται. οὐκοῦν ὁ μὲν χρυσὸν, ὁ δὲ πνευματικὴν χάριν. καὶ ὁ μὲν ἔλυσε πενίαν, ἐὰν ᾖ χρηστὸς, ὁ δὲ ψυχὰς τυραννουμένας ὑπὸ δαιμόνων ἠλευθέρωσε ταῖς προσευχαῖς. κἂν συμβῇ τινα τοιαύταις χειμάζεσθαι συμφοραῖς, τὸν βασιλέα μὲν ὥσπερ τὰ ἄψυχα παρέρχεται, ἐπὶ δὲ τὴν τῶν μοναχῶν οἰκίαν καταφεύγει, ὥσπερ ὁ λύκον ὑποφεύγων, καταφεύγων δὲ ἐπ᾽ ἄνδρα θηρευτὴν ξίφος ἐν τῇ χειρὶ φέροντα. B ὅπερ γὰρ τῷ θηρευτῇ ξίφος, τοῦτο προσευχὴ τῷ μονάζοντι. οὐ γὰρ οὕτω φοβερὸν τοῖς λύκοις τὸ ξίφος, ὡς τοῖς δαίμοσιν αἱ προσευχαὶ τῶν δικαίων. οὐ τοίνυν μόνον ἡμεῖς πρὸς τοὺς ἁγίους μοναχοὺς ἐν ταῖς χρείαις καταφεύγομεν, ἀλλὰ καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ πρὸς τούτους καταφεύγουσιν ἐν καιροῖς φοβεροῖς, ὥσπερ οἱ πτωχεύοντες ἐν λιμῷ πρὸς τὰς τῶν πλουσίων οἰκίας. οὐκ Ἀχαὰβ ὁ τῶν Ἰουδαίων βασιλεὺς ἐν λιμῷ καὶ σιτοδείᾳ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας εἶχεν ἐν ταῖς Ἠλίου προσευχαῖς; C οὐκ Ὀζίας τὴν αὐτὴν ἔχων ἀρχὴν καὶ δυναστείαν, νοσῶν καὶ μέλλων τελευτᾶν, ἐφεστηκότα τὸν θάνατον ὁρῶν, ἐπὶ τὸν αὐτὸν προφήτην κατέφυγεν, ὡς θανάτου δυνατώτερον καὶ ζωῆς χορηγόν; καὶ μὴν καὶ πολέμου καταρραγέντος, καὶ τῆς Παλαιστίνης ἐκ βάθρων αὐτῶν ἀνασπασθῆναι κινδυνευούσης, οἱ τῶν Ἰουδαίων βασιλεῖς ἀφέντες τὴν στρατείαν, καὶ πεζοὺς, καὶ τοξότας, καὶ ἱππέας, καὶ στρατηγοὺς, καὶ ταξιάρχους ἐπὶ τὰς Ἐλισσαίου προσευχὰς κατέφυγον· ᾔδεισαν γὰρ αὐτοῖς ἀντὶ πολλῶν μυ- D ριάδων ἔσεσθαι θεράποντα τοῦ Θεοῦ. τὸ δ᾽ αὐτὸ τοῦτο καὶ Ἐζεκίας τοῦ Περσικοῦ πολέμου συστάντος, καὶ τῆς πόλεως περὶ τῶν ἐδαφῶν αὐτῶν εἰς κίνδυνον μέγιστον κατακεκλιμένης, καὶ τῶν ἐπὶ τῷ τείχει τρεμόντων καὶ δεδοικότων καὶ σειομένων καθάπερ ἐν προσδοκίᾳ βροντῆς, ἢ σεισμοῦ πάντα κινοῦντος, τὰς Ἠσαΐου προσευχὰς ὁ βασιλεὺς ἀντέστησε ταῖς πολλαῖς τῶν Περσῶν μυριάσι, καὶ οὐκ ἐψεύσθη τῆς ἐλπίδος. E ἅμα τε γὰρ ὁ προφήτης τὰς χεῖρας ἦρεν εἰς οὐρανὸν, καὶ τοῖς ἐξ οὐρανοῦ βέλεσιν ὁ Θεὸς τὸν Περσικὸν κατέλυσε πόλεμον, παιδεύων τοὺς βασιλεῖς κοινοὺς τῆς γῆς ἡγεῖσθαι σωτῆρας τοὺς ἑαυτοῦ θεράποντας, ὅπως ἂν παιδευθεῖεν, καὶ παρακαλούμενοι παρὰ τῶν δικαίων, ἐπὶ πᾶσαν πρᾶξιν ἀγαθὴν καὶ φιλάνθρωπον αἰδεῖσθαι τὰς συμβουλίας, καὶ πείθεσθαι ταῖς ἀγαθαῖς νουθεσίαις. οὐ τοίνυν ἐκ τούτων μόνον ἐστὶ τὸ διάφορον ἰδεῖν ἀμφοτέρων, ἀλλὰ κἂν ἐκπεσεῖν συμ- A βῇ καὶ τοῦτον κἀκεῖνον· τὸν μὲν τῆς ἀρετῆς, τὸν δὲ τῆς βασιλείας στερηθῆναι, ὁ μὲν ῥᾳδίως ἂν ἑαυτοῦ γένοιτο, καὶ ταχέως διὰ προσευχῆς καὶ δακρύων, καὶ πένθους, καὶ θεραπείας πτωχῶν, τὰς ἁμαρτίας ἀποτριψάμενος, πάλιν ῥᾳδίως ἐπὶ τὴν προτέραν ἀρχὴν ἀνατρέχει· βασιλεὺς δὲ ἐκπεσὼν πολλῶν μὲν ἂν δεηθείη συμμάχων, πολλῶν δὲ ὁπλιτῶν καὶ ἱππέων, καὶ ἵππων, καὶ χρημάτων, καὶ κινδύνων, καὶ ὅλως ἐν ἑτέροις ἔχει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας· ὁ δὲ τῇ βουλήσει, καὶ τῇ B σπουδῇ, καὶ τῇ μεταβολῇ τῆς γνώμης ἑπομένην ἔχει τὴν σωτηρίαν εὐθέως. „ἡ βασιλεία γάρ φησι τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι. καὶ μὴν ὁ θάνατος τῷ μὲν βασιλεῖ φοβερὸς, τῷ φιλοσοφοῦντι δὲ ἄλυπος. τὸν γὰρ ὑπερορῶντα πλούτου καὶ ἡδονῆς καὶ τρυφῆς, ὧν ἕνεκα ζῆν ἐπιθυμοῦσιν οἱ πολλοὶ, καὶ τὴν ἐντεῦθεν μετάστασιν ἀνάγκη ῥᾳδίως φέρειν. εἰ δὲ καὶ σφαγῆναι τοῦτον συμβαίη κἀκεῖνον, ὁ μὲν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐπισπάσηται κινδύνους, ἀθάνατον ζωὴν καὶ οὐράνιον διὰ θανάτου C πραγματευόμενος· βασιλεὺς δὲ τύραννον ἕξει σφαγέα καὶ τῆς ἀρχῆς ἐραστὴν, ἐλεεινὸν θέαμα καὶ δεινὸν μετὰ τὴν σφαγὴν γινόμενος. μοναχὸν δὲ ἰδεῖν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐσφαγμένον ἡδὺ καὶ σωτήριον θέαμα, καὶ ὁ μὲν τοὺς ἐραστὰς τῶν οἰκείων ἀγαθῶν μιμητὰς ἕξει καὶ μαθητὰς πολλοὺς εὐχομένους αὐτῷ φανῆναι παραπλησίους· ὁ δὲ πολλοὺς ἂν ἐν προσευχαῖς ἀναλώσειεν λόγους δεόμενος τοῦ Θεοῦ, μηδένα φανῆναι τῆς βασιλείας ἐραστήν. καὶ τὸν μὲν οὐδεὶς ἂν ἀποκτεῖναι τολμήσειεν, εἰς τὸν Θεὸν ἀσεβεῖν ἡγούμενος, εἰ τὸν τοιοῦτον ἀνέλοι· τῷ D δὲ πολλοὶ σφαγεῖς ἐφεστήκασιν ἐρασταὶ τυραννίδος. διόπερ ὁ μὲν φρουρεῖται στρατιώταις, ὁ δὲ πόλεις τειχίζει ταῖς εὐχαῖς, οὐδένα δεδοικώς· ὁ δὲ βασιλεὺς ἀεὶ φόβῳ συζῇ καὶ προσδοκίᾳ σφαγῆς· ὁ μὲν γὰρ ἐπικίνδυνον ἔχει πλεονεξίαν, ὁ δὲ ἀσφαλῆ σωτηρίαν. περὶ μὲν οὖν τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ πραγμάτων ἱκανῶς εἰρῆσθαί μοι δοκεῖ· εἰ δὲ καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν μέλλοντα βουληθείημεν ἐξετάζειν, τὸν μὲν ὀψόμεθα λαμπρὸν καὶ περίβλεπτον E ἁρπαζόμενον ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα, κατὰ τὸν ἡγεμόνα καὶ παιδευτὴν τοῦ σωτηρίου τούτου βίου καὶ πάσης ἀρετῆς· ὁ δὲ βασιλεὺς, ἐὰν μὲν δικαίως φανείη καὶ φιλανθρώπως διοικήσας τὴν ἀρχήν· πολὺ δὲ τοῦτο σπάνιον· ἐλάττονος ἔσται σωτηρίας τε καὶ τιμῆς. οὐ γὰρ ἴσον, οὐκ ἴσον βασιλεύς τε χρηστὸς, καὶ μοναχὸς ἀκριβῶς τῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ συζῶν. εἰ δὲ φανείη πονηρὸς καὶ σκαιὸς,

A Age verò, & illud inſuper examinemus, quánam in parte monachus, quà contrà in parte rex ſubditis beneficus ſit. Igitur hic quidem aurum largitur; ille vero ſpiritus gratiam: præterea idem hic dum bonus eſt, paupertatem ſolvit, ille autem animas dæmonum tyrannide oppreſſas precibus liberat: ac ſi quis fortè hujuſmodi calamitate affligetur, is regem tanquam ſtatuam præterit, ad monachorum verò habitaculum confugit, quaſi qui conſpecti lupi timore ad venatorem gladium manu B geſtantem fuga contendit: Etenim quod venatori gladius, id preces ſunt monacho: neque ſanè ſic lupos gladius, ut dæmonas juſtorum preces terrent. Itaque non nos modo ad ſanctos monachos, dum rei uſus poſtulat, confugimus; ſed vel reges ipſi ad eoſdem in temporibus formidandis, haud aliter quàm famis tempore mendicantes ad divitum domos confugiunt. Nónne Achab Judæorum rex per famem, & annonæ caritatem, in Eliæ precibus ſpem poſuit ſuam? Nónne Ochozias illud idem im- C perium, illum eundem principatum obtinens, æger, ac jam jam moriturus, inſtantem ſibi mortem quum videret, ad eundem Prophetam confugit, tanquam morte potentiorem, ac vitæ largitorem? Atqui bello erumpente, Palæſtináque in tantum adducta periculum, ut funditus excidenda eſſet, Judæorum reges miſſo exercitu, miſſis peditibus, ſagittariis, equitibus, ducibus, centurionibus, ad Eliſſæi preces ſe receperunt: exiſtimabant enim Dei ſervum ſibi multarum myriadum inſtar fore. Itidem D & Ezechias rex bello Perſico conflato, jamque civibus ipſis pro aris ac focis in maximum pertractis periculum, iiſque qui pro mœnibus ſtarent, jam trementibus, metuentibus, ac perinde commotis, ut commoveri homines ſolent, quoties vel tonitruum vel terræmotum omnia quatientem expectant, Eſaiæ preces multis Perſarum millibus oppoſuit, neque ſua illum ſpes fefellit. Nam ſimul ut Propheta manus in cœlum ſuſtulit, ſtatim Deus ſagittis è cœlo miſſis Perſicum bellum E confecit: reges erudiens, eo ſe loco ipſius miniſtros habere debere, ut eos omnes communes eſſe terræ ſervatores exiſtiment, ut hac quidem ratione edoceantur per juſtorum exhortationes, ad omne bonum atque humanum opus invitati, tum conſilia revereri, tum bonis admonitionibus locum relinquere. Proinde non ex iis ſolum, quæ dixi, utriuſque diſcrimen cognoſcere licet; ſed ſi uſu venerit & hunc & illum deturbari: hoc eſt, hunc quidem à virtute deſtitui, illum autem regno pri- A vari, nimirum hic parvo admodum negocio ad ſe redit: ac ſtatim per preces, per lachrymas, per mœrorem, per pauperum curam, peccatis abſterſis, de integro facile ad priſtinum principatum recurrit. At rex ſolio dejectus quum fuerit, tum demum multis ſanè ſociis indiget, multis item armatis militibus, equis, pecuniis, periculis: denique ſalutis ſuæ ſpem in aliis ſitam habet. Monachus vero ſalutem celeritet voluntati ſuæ, ſtudio, ac ſententiæ mutationi comitem habiturus eſt. Regnum enim B cœlorum, inquit ille, in vobis eſt. Jam mors regi terribilis eſt, eadem philoſopho minime moleſta. Eum enim qui divitias, voluptatem, delicias (quorum gratia vitam agitare multi concupiſcunt) deſpicit, neceſſe eſt migrationem ab hoc orbe haud ægre ferre. Quòd ſi & hunc & illum jugulari contigerit, hic quidem pro pietate pericula ſibi accerſet, immortalem & cœleſtem vitam morte ſua comparans: at rex tyrannum aliquem, & eum qui imperium affectat, jugulatorem ſuum habiturus eſt, C miſerabile, idémque horrendum poſt cædem ſpectaculum. Adde his quòd monachus bonorum ſuorum affectatores habiturus eſt æmulatores ac diſcipulos, bona ex parte comprecantes, ut ipſius ſimiles evadant: at rex multos fruſtra in precibus ſermones inſumpſerit, Deum rogans, ut nemo exiſtat, qui regnum affectet. Præterea illum interficere nullus audeat, cùm exiſtimet impium ſe in Deum futurum, ſi eum ſuſtulerit: huic vero multi jugulatores ingruunt, tyrannidis affectatores. Quamobrem D alter milites adhibet corporis ſui cuſtodes, alter urbes precibus ſuis tanquam muro communit, neminem timens, quum rex perpetuò in timore, continua in cædis expectatione vivat: ſecum enim circumfert avaritiam periculoſam, prò qua monachus tutam præ ſe fert ſalutem. Proinde de rebus, quæ nos in præſenti vita circumſiſtunt, abunde mihi dixiſſe videor. Quòd ſi & certamen futurum examinare velimus, monachum quidem videbimus ſplendidum ac conſpicuum rapi inter nubes, ad oc- E curſum Chriſti in aëra exemplo ducis, & inſtitutoris hujus vitæ ſalutaris, omniumque virtutum. At rex, ſiquidem juſte & humane imperium rexiſſe viſus fuerit ſuum (hoc autem admodum rarum eſt) minorem ſalutem, minorem honorem ſortietur: non enim idem, non, inquam, idem fuerit, bonus rex, & monachus ſummam in Dei cultu curam ponens; ſin autem malum & importunum vixiſſe eum conſtiterit,

De beneficentia in ſubditos.

3. Reg. 18.

Luc. 17.

Comparat cum Rege monachum in iis, quæ mortem ſequuntur.

ac multis malis orbem repleviſſe: quis tandem enarrare poſſit calamitates eas, quas ſuſtinere eum videbis, igni exuſtum, flagellatum, cruciatum, denique ea patientem, quæ neque verbo exprimi, neque re ipſa tolerari poſſunt? Hæc omnia reputantes, atque ediſcentes, oportet non divites admirari: Etenim conſtat horum dominum ne tantillum quidem ad monachi virtutem propius accedere. Ergo ubi conſpexeris divitem veſte ornatum auro ſuperbum, curru vectum, inceſſus magnificos incedentem, ne hominem beatum dixeris. Temporariæ enim divitiæ, & quicquid bonum eſſe videtur, unà cum vita hac corrumpitur. At monachum ubi videris ſingularem incedentem, humilem, manſuetum, quietum, pacificum, hominem æmulare, fac videare imitator philoſophiæ ipſius, fac preceris eſſe juſti ſimilis. *Petite enim*, inquit, *& dabitur vobis.* Hæc enim verè ſunt bona, ſalutaria, juſta, propter Chriſti benignitatem ac prudentiam: cui gloria & imperium per ſecula ſeculorum, Amen.

Matth. 7.

A πολλῶν κακῶν ἐμπεπληκὼς τὴν γῆν, τίς ἂν εἰπεῖν δυνηθείη τὰς συμφορὰς, αἷς ὀφθήσεται συνεχόμενος, πυρὶ καιόμενος, μαστιγούμενος, στρεβλούμενος, τοιαῦτα πάσχων ἅπερ οὔτε λόγῳ ῥητὰ, οὔτε ἔργῳ φορητά; ταῦτα πάντα δεῖ λογιζομένους καὶ μανθάνοντας, μὴ τοὺς πλουτοῦντας θαυμάζειν· ὁ γὰρ τούτων δεσπότης πέφηνως, οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγὺς ἐλθεῖν δύναται τῆς τοῦ μοναχοῦ ἀρετῆς. ὅταν οὖν ἴδῃς πλούσιον ἐσθῆτι κεκοσμημένον, χρυσῷ καλλωπιζόμενον, ἐπ' ὀχημάτων B φερόμενον, ἐξόδους ἐξιόντα λαμπρὰς, μὴ μακαρίσῃς τὸν ἄνθρωπον. πρόσκαιρος γὰρ ὁ πλοῦτος, καὶ τὸ δοκοῦν εἶναι καλὸν τῷ βίῳ τούτῳ συνδιαφθείρεται. μοναχὸν δὲ ἰδὼν βαδίζοντα μόνον, ταπεινὸν καὶ πρᾶον καὶ ἡσύχιον καὶ ἥμερον, ζήλωσον τὸν ἄνδρα, φάνηθι μιμητὴς τῆς ἐκείνου φιλοσοφίας, εὖξαι γενέσθαι τῷ δικαίῳ παραπλήσιος. αἰτεῖτε γάρ, φησι, καὶ δοθήσεται ὑμῖν. ταῦτα γὰρ ὡς ἀληθῶς καλὰ καὶ σωτήρια καὶ μόνιμα διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ φιλανθρωπίαν καὶ πρόνοιαν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

FLAMINIO NOBILIO.

QUIN opuſculum, quod ad me miſiſti, γνήσιον ſit Joan. Chryſoſtomi, quicunque paulò diligentius in ejus libris legendis eſt verſatus, & guſtum eorum cepit aliquem, dubitare poteſt nemo. Tu quoque quin ſis γνήσιος illius interpres, nec minus diſertè, & ornatè, Latinè loquaris, quam ille Græcè ſcripſit, ſi quis negare fuerit auſus, eum ego vel malevolum, vel ineptum, & omni prorſus judicio deſtitutum eſſe non dubitanter affirmaverim. Procul dubio gaudet ſanctus ille Pater in cœlis, quòd interpretem te ſit nactus in terris: nec per alium, quàm per te loqui mavult: vix enim alium quemquam reperiri poſſe puto, qui præclaram illius dicendi vim pari Latinè loquendi facultate poſſit exprimere. Quo majore cum deſiderio quod promittis aliud ejuſdem autoris opuſculum expecto: quod ſi miſeris, non ideò ſtatim fidem tuam liberaveris. Nam & hoc mihi pollicitus fueras, te mecum eſſe communicaturum commentariolum quendam de vita magni Cardinalis illius Hippolyti per te ſcriptum. Quod cum feceris, tunc primum, quam dediſti mihi fidem, eam liberaſſe te rectè poteris affirmare. Facturum id autem eſſe te, nulla mora longiore interpoſita, mihi tanto magis perſuaſum eſt: quòd & Cardinalis ille, quem tuum vocas, cùm non ſit magis tuus, quàm meus, fidem pro te ſuam interpoſuiſſe videtur: quem ſi tu poſtea tuum vocaveris, dicam dicturum eſſe tibi me denuncio. Quamobrem hac dicendi forma ne deinceps utaris, Cardinalis meus, verùm, noſter potius; ne videaris eum tibi ſoli tanquam proprium vendicare velle. Quem etiam verbis meis quàm officioſiſſimè ſalutabis, ac dices accepiſſe me literas, quibus mihi monachum quendam commendavit, doctum illum quidem, ſicut ex primo cum illo congreſſu videre licuit; ſed qui mecum, ut pranderet, adduci non potuit, ut perexigua mihi cum illo fuerit conſuetudo. Opto te bene valere. Dat. Sublaci Calend. Auguſti. Anno Jobælei M. D. LXXV.

Tuus in Chriſto
STANISLAUS Card. Varmienſis. M. P.

A

Sancti Patris noſtri,

JOHANNIS CHRYSOSTOMI, ARCHIEPIſcopi Conſtantinopolitani,

AD VIDUAM JUNIOREM.

Flaminio Nobilio Interprete.

GRavem te quidem accepiſſe plagam, atque ad maximè vitalem partem jaculum ſupernè immiſſum perveniſſe omnes ſanè tibi conſenſerint, ac nemo, ne ex iis quidem, qui valdè philoſophi ſunt, contradixerit: verùm quoniam malè acceptos minimè in luctu, ac lacrymis omne ſuum tempus conſumere oportet; ſed vulnerum quoq; curationi plurimum operæ, ſtudii q; navare, ne ſi deſpecta fuerint, majorem ipſiſmet lachrymis afferãt plagam, atque ipſo luctu vehementiorem flammam excitent; æquum profectò fuerit te eam, quæ per ſermones adhibetur, conſolationem minimè repudiare, ac lacrymarum fluvios parumper coërcentem ad breve ſaltem tempus iis etiam, qui te conſolari aggrediuntur, te ipſam dare. Hæc enim cauſa eſt, cur & nos non in ipſo luctus vigore, neque ſimul ac fulmen decidit, obturbaremus; ſed cunctantes toto hoc intermedio tempore, ac permittentes te ſatiari fletu, quando jam à caligine illa paululum oculos attollere, atque aures iis, qui te conſolari tentarent, præbere potuiſti, tunc ipſi quoq; poſt ancillarum ſermones noſtra adjungeremus. Nam cùm adhuc tempeſtas magna eſt, & luctus viget, qui dolorem deponere ſuadet, is ejulatum magis provocat atque irritat, nihilque aliud lucri reportans, quàm odium, multam ſanè materiem ejuſmodi oratione ſuppeditat igni, ſimúlque de ſe, & inimici, & ſtulti hominis affert opinionem. Verùm quando jam fervor ille deſidere cœpit, ac violentiam fluctuum ſedavit DEUS, facilè orationis vela pandemus. Nam mediocri quidem tempeſtate poterit fortaſſe ars ſuum officium facere: at cùm ventorum impetus invictus fertur, nihil loci eſt peritiæ. His adducti cauſis toto ſuperiore tempore ſiluimus,

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου λόγος.

ΕΙΣ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΧΗΡΕΥΣΑΣΑΝ.

B

ΟΤι μὲν χαλεπὴν ἔλαβες τὴν πληγὴν, καὶ ἐν καιρίῳ τὸ πεμφθὲν καὶ ἄνωθεν ἐδέξω βέλος, ἅπαντες ἄν σοι συνομολογήσαιεν, καὶ οὐδὲ τῶν σφόδρα φιλοσοφούντων οὐδεὶς ἀντερεῖ· ἐπεὶ δὲ τοὺς πληττομένους οὐκ εἰς πένθος καὶ δάκρυα τὸν ἅπαντα χρόνον ἀναλίσκειν δεῖ, ἀλλὰ καὶ τῆς θεραπείας τῶν τραυμάτων πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν, ὥστε μὴ παροφθέντα μείζονα τοῖς δάκρυσι παρα-C σχεῖν τὴν πληγὴν, καὶ τῆς ὀδύνης σφοδροτέραν τὴν φλόγα ἐργάσασθαι, καλὸν καὶ τὴν διὰ τῶν λόγων ἀναδέξασθαι παράκλησιν, καὶ τὰς κρουνοὺς μικρὸν ἀνασχοῦσαν τῶν δακρύων, χρόνον γοῦν βραχὺν καὶ τοῖς παραμυθεῖσθαί σε ἐπιχειροῦσι παρασχεῖν σεαυτήν. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ ἡμεῖς οὐ παρ' αὐτὴν τοῦ πένθους τὴν ἀκμὴν, οὐδ' ἅμα τῷ κατενεχθῆναι τὸ σκηπτὸν ἠνωχλήσαμεν· ἀλλ' ἀναμείναντες τὸν ἐν μέσῳ τουτονὶ χρόνον, καὶ συγχωρήσαντες ἐμπλησθῆναί σε τῶν ὀδυρμῶν, D ὅτε λοιπὸν καὶ διαβλέψαι μικρὸν ἀπὸ τῆς ἀχλύος ἐκείνης, καὶ τὰς ἀκοὰς παρανοῖξαι ἐδυνήσω τοῖς σε παρακαλεῖν πειρωμένοις, τότε καὶ αὐτοὶ μετὰ τοὺς τῶν θεραπαινίδων λόγους, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν προσετεθείκαμεν. ἔτι μὲν γὰρ τοῦ χειμῶνος ὄντος σφοδροῦ, καὶ πολλοῦ τοῦ πένθους πνέοντος, ὁ παρακαλῶν ἀποθέσθαι τὴν λύπης, πλέον ἂν παροξύνει, πρὸς τὰς οἰμωγὰς καὶ τὸ μισηθῆναι κερδάνας μόνον, ὕλην ἂν πολλὴν τοῖς τοιούτοις λόγοις παρέχει τῷ πυρὶ μετὰ τοῦ καὶ E ἐχθροῦ καὶ ἀνοήτου δόξαν λαβεῖν. ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν ἤρξατο λήγειν ἡ ζάλη, καὶ τὸ τῶν κυμάτων ἄγριον κατεστόρεσεν ὁ Θεὸς, εὐκόλως τοῦ λόγου τὰ ἱστία ἀναπετάσομεν. ἐν συμμέτρῳ μὲν γὰρ χειμῶνι δυνήσεται ἴσως ἡ τέχνη ποιῆσαι τὸ ἑαυτῆς· ὅταν δὲ ἄμαχος ἡ τῶν πνευμάτων ἡ προσβολὴ, τῆς ἐμπειρίας ὄφελος οὐδέν. διὰ ταῦτα πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον σιγήσαντες·

ac

μόλις καὶ νῦν ἐπεχειρήσαμεν ῥῆξαι φωνὴν, ἐπειδὴ παρὰ τοῦ θείου ἠκούσαμεν τοῦ σοῦ, ὅτι λοιπὸν χρὴ θαῤῥεῖν· καὶ γὰρ καὶ τῶν θεραπαινίδων τὰς ἐν τιμῇ κατατολμᾶν ὑπὲρ τούτων μακροὺς ἀποτείνειν λόγους, τάς τε ἔξωθεν γυναῖκας, καὶ τὰς γένει προσηκούσας, καὶ τὰς ἄλλως πως ἐπιτηδείως ἐχούσας· ὅτι δὲ τοὺς παρ' ἐκείνων δεχομένη λόγους οὐκ ἀτιμάσεις τοὺς παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἡσυχίαν καὶ ἀταραξίαν παρέξεις αὐτοῖς κατὰ δύναμιν, σφόδρα θαῤῥοῦμεν καὶ πεπιστεύκαμεν. καὶ ἄλλως μὲν οὖν τὸ γυναικεῖον γένος ἐπιῤῥεπέστερόν πως ἐστὶ πρὸς συμπάθειαν· ὅταν δὲ καὶ νεότης προσῇ, καὶ χηρεία ἄωρος, καὶ πραγμάτων ἀπειρία, καὶ φροντίδων ὄχλος πολὺς, καὶ τὸν ἐν τρυφῇ καὶ εὐθυμίᾳ καὶ πλούτῳ τὸν ἔμπροσθεν ἅπαντα τετράφθαι χρόνον, πολλαπλάσιον γίνεται τὸ δεινὸν, κἂν ἡ τοῦτο παθοῦσα μὴ τῆς ἄνωθεν τύχῃ ῥοπῆς, καὶ ὁ τυχὼν αὐτὴν λογισμὸς καταλῦσαι δυνήσεται· ὅπερ πρῶτον καὶ μέγιστον τῆς πολλῆς περὶ σὲ τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας τίθεμαι εἶναι τεκμήριον. τὸ γὰρ τοσούτων συνδραμόντων ἐξαίφνης κακῶν μὴ ἀποπνιγῆναι τῇ λύπῃ, μηδὲ τὴν κατὰ φύσιν ἐκστῆναι φρενῶν, οὐκ ἀνθρωπίνης τινὸς βοηθείας ἦν, ἀλλὰ τῆς τὰ πάντα δυναμένης χειρὸς, τῆς συνέσεως ἧς οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, τῆς φρονήσεως, ἧς οὐκ ἔστιν ἐξιχνίασις, τοῦ πατρὸς τῶν οἰκτιρμῶν, καὶ Θεοῦ πάσης παρακλήσεως· „καὶ αὐτὸς γὰρ πεπαίδευκεν ἡμᾶς φησι, καὶ ἰάσεται „ἡμᾶς· πατάξει, καὶ μοτώσει ἡμᾶς, καὶ ὑγιάσει ἡμᾶς. ἕως μὲν γάρ σοι συνῆν ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ἀπέλαυες μὲν τιμῆς καὶ φροντίδος καὶ σπουδῆς· ἀπέλαυες δὲ οἵας παρὰ ἀνθρώπου ἀπολαύειν εἰκὸς ἦν· ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνον ἔλαβε πρὸς ἑαυτὸν ὁ Θεὸς, ἀντ' ἐκείνου σοι γέγονεν αὐτὸς, καὶ οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου προφήτου Δαβίδ· φησὶ γάρ· „ὀρφανὸν καὶ χήραν ἀναλήψεται, καὶ ἀλλαχοῦ δὲ αὐτὸν „πατέρα καλεῖ τῶν ὀρφανῶν, καὶ κριτὴν τῶν χηρῶν· οὕτω πολλὴν ὑπὲρ τούτου τοῦ γένους πολλαχοῦ ποιούμενον αὐτὸν εὕρῃς τὴν σπουδήν. ἵνα δὲ μὴ συνεχῶς τοῦτο λεγόμενον τὸ ὄνομα στρέφῃ σου τὴν ψυχὴν, καὶ συγχέῃ σου τὸν λογισμὸν, ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει ἐπελθὸν, ὑπὲρ τούτου διαλεχθῆναι βούλομαι πρῶτον, καὶ δεῖξαι, ὅτι οὐ συμφορᾶς, ἀλλὰ τιμῆς ἐστιν ὄνομα, τὸ τῆς χηρείας ὄνομα, καὶ τιμῆς τῆς μεγίστης. μὴ γάρ μοι τὴν τῶν πολλῶν δόξαν τὴν πεπλανημένην εἰς μαρτυρίαν ἀγάγῃς, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου, μᾶλλον δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν νομοθεσίαν. ἃ γὰρ ἐκεῖνος ἐφθέγγετο, ταῦτα ὁ Χριστὸς ἐλάλει δι' αὐτοῦ, καθὼς καὶ αὐτὸς ἔλεγεν, „εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν „ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ; τί οὖν, φησι; „χήρα καταλεγέσθω μὴ „ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα, καὶ πάλιν, νεωτέρας δὲ χήρας πα„ραιτοῦ. δι' ἀμφοτέρων τοῦ πράγματος ἡμῖν τὸ μέγεθος παραστῆσαι βουλόμενος. καὶ περὶ μὲν ἐπισκόπων διαταττόμενος οὐδαμοῦ τίθησι τὸν ἀριθμόν· ἐνταῦθα δὲ πολλὴν ποιεῖται τὴν ἀκρίβειαν. τί δήποτε; οὐχ ὅτι ἡ χηρεία μείζων ἱερωσύνης ἐστὶν, ἀλλ' ὅτι μείζονα αὗται πόνον ἐκείνων ἔχουσι, πραγμάτων αὐτὰς πολλῶν πολλαχόθεν περιῤῥεόντων, δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν. καθάπερ γὰρ πόλις ἀτείχιστος εἰς μέσον ἅπασι τοῖς βουλομένοις ἁρπάζειν πρόκειται, οὕτω καὶ κόρη χηρείᾳ συζῶσα πολλοὺς ἔχει πανταχόθεν τοὺς ἐπιβουλεύοντας, οὐ τοὺς τῶν χρημάτων αὐτῆς ἐφιεμένους μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὴν σωφροσύνην αὐτῆς διαφθεῖραι σπουδάζοντας. καὶ οὐ ταύτας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας πρὸς τὸ πεσεῖν αὐτὴν ἀφορμὰς προσγινομένας εὑρήσομεν. καὶ γὰρ οἰκέται καταφρονοῦντες, καὶ πράγματα ἀμελούμενα, καὶ τὸ μηκέτι ἐν τῇ προτέρᾳ εἶναι τιμῇ, καὶ τὸ τὰς ὁμήλικας εὐπραττούσας ὁρᾶν, πολλάκις δὲ καὶ τὸ τρυφῆς ἐπιθυμεῖν, δευτέροις αὐτὰς ἔπεισεν ὁμιλῆσαι γάμοις. εἰσὶ δὲ αἳ νόμῳ μὲν γάμου οὐκ ἐθέλουσι συζεύγνυσθαι τοῖς ἀνδράσι· λάθρα δὲ καὶ μετὰ τοῦ κρύπτεσθαι. τοῦτο δὲ ποιοῦσιν, ἵνα τὰ ἐγκώμια τῆς χηρείας καρπώσωνται. οὕτως οὐκ ἐπονείδιστον, ἀλλὰ θαυμαστὸν καὶ τιμῆς ἄξιον τὸ πρᾶγμα παρὰ ἀνθρώποις εἶναι δοκεῖ, οὐ παρ' ἡμῖν μόνον τοῖς πιστοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπίστοις αὐτοῖς. καὶ γὰρ ἐγώ ποτε νέος ἔτι ὢν, τὸν σοφιστὴν τὸν ἐμὸν, [πάντων δὲ ἀνδρῶν δεισιδαιμονέστερος ἐκεῖνος ἦν.] οἶδα ἐπὶ πολλῶν τὴν μητέρα τὴν ἐμὴν θαυμάζοντα. τῶν γὰρ παρακαθημένων αὐτῷ πυνθανόμενος, οἷα εἰώθει, τίς εἴην ἐγὼ, καί τινος εἰπόντος, ὅτι χήρας γυναικὸς, ἐμάνθανε παρ' ἐμοῦ τήν τε ἡλικίαν τῆς μητρὸς, καὶ τῆς χηρείας τὸν χρόνον. ὡς δὲ εἶπον, ὅτι ἐτῶν τεσσαράκοντα γεγονυῖα εἴκοσιν ἔχει λοιπὸν, ἐξ οὗ τὸν πατέρα ἀπέβαλε τὸν ἐμὸν, ἐξεπλάγη, καὶ ἀνεβόησε μέγα, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἰδὼν, βαβαὶ, ἔφη, οἷαι παρὰ Χριστιανοῖς γυναῖκές εἰσι· τοσοῦτον οὐ παρ' ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς ἔξωθεν τὸ πρᾶγμα ἀπολαύει τοῦ θαύματος καὶ τοῦ ἐπαίνου. ἅπερ ἅπαντα συνιδὼν ὁ μακάριος Παῦλος, ἔλεγε· „χήρα καταλεγέσθω, μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα „γεγονυῖα. καὶ οὐδὲ μετὰ τὴν τοσαύτην τῶν χρόνων μαρτυρίαν ἀφίησιν αὐτὴν εἰς τὸν ἅγιον τοῦτον ταγῆναι χορὸν, ἀλλὰ καὶ ἕτερα προστίθησι λέγων,

A ac vix nunc emittere vocem aggreſſi ſumus. Audivimus etim de patruo tuo confidendum poſthac eſſe: nam & famulas, quæ paulò honoratiores ſint, audere de his rebus prolixos inferre ſermones, & præter domeſticas mulieres, eas etiam quæ aut genere tibi cognatæ, aut alia quavis ratione ad hoc munus obeundum ſint idoneæ. Quòd ſi illarum ſermones admittis: ut valde confidimus, ac pro certo habemus fore, ut noſtros non contemnas; ſed quietem, ac tranquillitatem, quoad poteris, ipſis audiendis
B adhibeas. Ac ſanè cum muliebris ſexus nunquam non proclivior quodammodo ad concipiendum dolorem eſt; tum verò, cum & juventus acceſſerit, & viduitas immatura & nullus negotiorum uſus, & curarum magna moles, atque illud præterea, omne priſtinum tempus deliciis, hilaritati; divitiis eſſe innutritum, multis partibus major redditur calamitas, ut niſi ſupernum adſit auxilium, periculum ſit, ne à qualicumque irruente cogitatione dejiciatur; quod equidem vel præcipuum, ac maximum
C divinæ erga te curæ indicium cenſuerim. Nam quòd tot repente concurrentibus malis non te ægritudo abſorbuerit; nec de naturali mentis ſtatu ſis deturbata; non id humani alicujus auxilii fuit; ſed omnipotentis illius manus; ſed intelligentiæ illius, cujus non eſt numerus; ſed prudentiæ illius, quæ inveſtigari non poteſt; ſed patris miſericordiarum, ac Dei totius conſolationis. *Ipſe enim*, inquit, *verberavit n s, & ipſe ſanabit nos, percutiet, & cu-* Hoſea 6, 1.
rabit & ſanos faciet nos. Quamdiu enim tecum unà vivebat beatus
D ille vir; capiebas quidem fructus honoris, procurationis, ſtudii, capiebas autem, quales ex homine capere par erat. Quoniam verò illum ad ſe vocavit Deus; ipſe nunc illius loco ſe tibi ſubſtituit: neque hoc meum eſt, ſed beati Prophetæ Davidis, qui ita inquit, *pupillum & viduam ſuſcipiet*; ac rurſus ipſum vocat *pa-* Pſal. 145. 9.
trem pupillorum, & judicem viduarum, omninóque hoc homi- Pſal. 67, 5.
num genus magnæ ipſi curæ eſſe videbis. Cæterùm ne hoc nomen aſſiduè uſurpatum animum tibi dejiciat; ac rationem per-
E turbet reputanti in ipſo ætatis flore illud te ſubiiſſe, de hoc mihi primum diſſerendum propoſui, atque oſtendendum, non calamitatis nomen eſſe nomen viduitatis; ſed honoris, & honoris quidem maximi. Neque enim tu mihi vulgi depravatam opinionem loco probationis, ac teſtimonii aſſeras; ſed beati Pauli, vel potius Chriſti decretum, ac legem. Quæ enim ille loquebatur, hæc per ipſum pronunciabat Chriſtus, quemadmodum & ipſe dixit, *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Chri-* 2. Corinth.
A *ſtus?* Quid igitur, inquit? *Vidua eligatur non minus ſexaginta an-* 13, 3.
norum, & rurſus, *Adoleſcentiores autem viduas devita*, utroque hoc 1 Timoth. 5.
præcepto rei nobis magnitudinem indicans. Nam de Epiſco- 9. & 11.
pis quidem præcipiens nullibi numerum annorum ſtatuit, hic autem adhibet accurationem. Quid ita? non quidem propterea, quòd viduitas ſacerdotio major ſit; ſed quoniam majorem ipſæ, quam illi laborem ſuſtinent, multis undique negotiis illas circumvenientibus publicis, & privatis. Etenim quemadmo-
B dum civitas mœnibus non circundata projecta eſt, atque expoſita omnibus, quicumque capere eam voluerint; ita & puella in viduitate ætatem degens multos habet, qui undique inſidientur, non ſolum eos, qui pecuniis animum adjecerunt; ſed etiam qui pudicitiam ipſius violare ſtudent. Neque verò has tantum; ſed etiam alias labendi occaſiones in ipſam incurrere invenimus. Nam & à familiaribus contemni ſe, & rem per negligentiam perire, nec priſtinam retinere dignitatem, & æquales ſuas,
C quibuſcum verſari conſueverant, florentes, ac lætas videre, ſæpè autem, & deliciarum cupiditas eò ipſas adduxerunt, ut ſecundis ſe nuptiis illigarent. Nec verò deſunt quæ legitimo quidem matrimonio viris ſe jungere minimè velint; ſed occultè, & clam. Id autem propterea faciunt, ut encomia viduitatis lucrentur. Ita non ignominiæ; ſed admirationis, atque honoris plena res ipſa apud homines eſt non modo fideles; verumetiam infideles ipſos. Nam & ego aliquando cum eſſem junior, doctori meo (erat Præceptoris
D autem ille omnium hominum maximè ſuperſtitioſus) animad- Gentilis de
verti matrem meam præ multis magnam excitaſſe admiratio- matre S.
nem. Nam cum eos, qui ſibi aſſidebant, more ſuo interrogaſſet, Chryſoſt.
cujus ego eſſem; ac reſponſum eſſet, me viduæ mulieris eſſe fili- judicium.
um; ex me quæſivit ætatem matris, & viduitatis tempus. Cum primum verò audivit quadraginta annos natam eſſe, vigeſimum verò jam annum agi, ex quo patrem meum amiſerit; obſtupuit planè, atque ad eos, qui aderant, converſus clara voce exclama-
E vit: En quales mulieres apud Chriſtianos ſunt. Tanta non modò apud nos; ſed etiam apud Gentiles viduitatis laus eſt, & admiratio. Quæ omnia conſiderans beatus Paulus dixit: *Vidua eligatur non minus ſexaginta annorum.* Neque verò ex hoc ſolo, quamvis gravi ætatis teſtimonio, continuo ſinit, ut in ſacrum hunc adlegatur chorum; ſed alia addit ita ſcribens, Ibid.

In operi-

Ibid v.10. *In operibus bonis teſtimonium habens,ſi filios educavit, ſi hoſpitio rece-*
v.11. *pit, ſi ſanctorum pedes lavit; ſi tribulationem patientibus ſubmini-*
ſtravit,ſi omne opus bonum ſubſequuta eſt. O diligentiã,ac ſubtilita-
tem in probando. Quantam à vidua requirit virtutem,& quàm
ſubtiliter omnia perſequitur? hanc ſanè operam non ſum-
pturus, niſi munus honeſtatis, ac dignitatis plenum
v.11.12. illi commiſſurus fuiſſet. At verò cum dixiſſet: *Adoleſcentiores*
autem viduas devita; *cauſam* quoque adjungit: *Cum enim lu-*
xuriatæ fuerint in Chriſto,nubere volunt. His enim verbis illud no-
bis ſignificat, mulieres, quæ viros amiſerunt, in illorum locum
aptari,& jungi Chriſto. Quò autem oſtendat hanc adjunctio-
nem eſſe ſuavem,ac lenem; ita inquit, *Cum enim luxuriatæ fue-*
rint in Chriſto, nubere volunt, Quaſi de viro quodam leni,ac probo
loquens, quique non illis pro imperio utatur; ſed libertate
frui permittat. Nec verò hactenus orationem produxiſſe ſatis
habuit; ſed & aliunde rurſus magnæ ſibi illas curæ eſſe decla-
Ibid.v.5.6. ravit,ita ſcribens: *Nam quæ in deliciis eſt,vivens mortua eſt, quæ*
autem verè vidua eſt,& deſolata,ſperavit in Deum, & inſtat obſecra-
1.Cor.7.40 *tionibus,& orationibus nocte ac die.* Et ad Corinthios ſcribens in-
quit, *Beatior autem erit,ſi ſic permanſerit.* Vides,quanta viduita-
tis encomia. Atque hæc quidem in nova lege,quando jam Vir-
ginitatis decus ſummoperè emicuit. Veruntamen neque hujus
ſplendor viduitatis luminibus officere potuit; ſed & ipſa elu-
cet adhuc ſuam habens virtutem. Quotieſcunque igitur inter
dicendum viduitatis mentionem faciemus, ne animo concidas,
nec rem turpem exiſtimes. Nam ſi viduitas turpis, multo
turpior virginitas. Sed non eſt, non eſt; procul à nobis abſit
iſta opinio. Quando enim eas, quæ viris adhuc ſuperſtitibus
continentiam ſervant, omnes admiramur, & commendamus,
cur non eas,quæ poſt virorum obitum eandem illis benevolen-
tiam præſtant, laudibus & admiratione proſequamur? Donec
igitur, quemadmodum dicebam, cum beato illo Theraſio vive-
bas,eum ille tibi honorem, tuorúmque commodorum ſtudium
præſtitit,cujuſmodi ab optimo viro expectanda erant. Nunc
autem illius loco habes Dominum omnium Deum, qui cum
antea tibi affuit; tum verò id nunc multò impenſius, ac cumu-
latius faciet. Atqui ſtudii erga te ſui, & procurationis non
minimum,quemadmodum antea dicebam, indicium jam nobis
dedit,in hoc curarum, atque ægritudinis incendio incolumẽ te
præſtans, nec permittens, ut quicquam inconſiderate in te ad-
mitteres. Qui autem tanta tempeſtatis vi incumbente naufragi-
um fieri minimè permiſit, multo magis tranquillo jam mari
cuſtodiet animam tuam, & levem reddet viduitatem, atque ea,
quæ ex ipſa oriri videntur mala. Quòd ſi non viduitatis nomen
te diſcruciat; ſed talis viri jactura: ego etiam tibi planè aſſen-
tior in toto terrarum orbe paucos ex viris ſecularibus extitiſſe
viri tui ſimiles,tanta humanitate, probitate modeſtia, integri-
tate,prudentia,innocentia præditos. Verùm,ſi quidem peni-
tus interiiſſet, atque in nihilum abiiſſet, mœrendum, ac dolen-
dum erat: ſin autem ad quietum,placidúmque delatus eſt por-
tum, atque ad ſuum verè Regem profectus eſt; nullus hic la-
chrymis; ſed lætitiæ locus eſt. Etenim hæc mors non eſt mors;
ſed migratio ac domicilii mutatio à deterioribus ad meliora, à
terra ad cœlum,ab hominibus ad Angelos,& Archangelos. atq;
adeò ipſum Archangelorum Dominum. Nam hic quidem,dum
in terris Imperatori militabat; multa erant expectanda diſcri-
mina, multæ ab invidis inſidiæ. Quò enim magis illius exiſti-
matio,& gloria augebatur;eò plures,atq; acriores in ipſum exci-
tabantur inimicitiæ. Illic autem profectò nihil ejuſmodi me-
tuendum eſt. Quamobrem quantum luges,cùm tam commodus,
ac bonus eſſet, juſſum eſſe ad Deum ire;tantum lætari oportet
magna illum cum ſecuritate,& gloria profectum eſſe,& à peri-
culorum quæ hic imminebant,tumultu liberum, pacatam pla-
cidiſſimámque vitam vivere. Quàm enim abſurdum, eſt, fateri
quidem cœlum terra longè melius eſſe, at tamen eos, qui hinc
eò commearunt,luctu proſequi? Nam ſi beatus iſte ex illorum
hominum numero fuiſſet, qui turpiter,ac Deo minimè probati
vixerunt; profectò non ſolùm mortuus; ſed etiam vivens fletu,
atq; ejulatu proſequendus erat. Nunc verò, quando & ipſe unus
ex Dei amicis erat;non ſolum viventi, ſed etiam ſomnum ſuum
dormienti gratulandum eſt. Audiſti ſanè ex beato Paulo,faci-
Phil.1,23. endum hoc eſſe, cum ita diceret, *longè ſatius eſt diſſolvi, & eſſe cum*
Chriſto. At fortè voces illius audire cupis tuoque erga illum a-
more frui, & conſuetudinem requiris, & gloriam,ſplendorem,
decus, ſecuritatem, quæ ab illo in te redundabant, atque hæc
omnia periiſſe ægrè fers, & quaſdam quaſi tenebras menti tuæ
offundi ſentis. Verum enim verò tuam quidem erga illum a-
micitiam æquè tibi nunc, atque antea tueri licet. Talis enim
eſt charitatis natura,& potentia: non ſolum præſentes,ac pro-
ximos, quique ob os, atque oculos verſantur; ſed eos etiam

A ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς μαρτυρουμένη, εἰ ἐτεκνοτρόφησεν, εἰ ἐξενοδό-"
χησεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παν-"
τὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησε. βαβαὶ τῆς δοκιμασίας, καὶ τῆς βασάνου.
ὅσην παρὰ τῆς χήρας ἀπαιτεῖ τὴν ἀρετὴν καὶ πῶς ἀκριβολογεῖται. οὐκ
ἂν οὖν τοῦτο ποιήσας, εἰ μὴ πρᾶγμα τίμιον καὶ σεμνὸν ἔμελλεν ἐμπιστεύειν
αὐτῇ. καὶ νεωτέρας δέ, φησι, χήρας παραιτοῦ. εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν προστί-
θησιν. ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσι. "διὰ τού-
B του γὰρ ἡμῖν τοῦ ῥήματος αἰνίττεται, ὅτι αἱ τοὺς ἄνδρας ἀποβαλοῦσαι
ἀντ' ἐκείνων ἁρμόττονται τῷ Χριστῷ. ὅρα πῶς δεικνὺς τὴν ἁρμονίαν
ταύτην ῥᾳδίαν οὖσαν καὶ ἐπιεικῆ, οὕτω τίθησι. λέγω δὲ τό, ὅταν γὰρ κα-"
ταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσι," καθάπερ τινὸς ἀνδρὸς
ἐπιεικοῦς, καὶ οὐ μετ' ἐξουσίας αὐταῖς κεχρημένου, ἀλλ' ἐῶντος ἐν ἐλευ-
θερίᾳ ζῆν. καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων τὸν λόγον ἔστησεν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρωθι πά-
λιν πολλὴν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν φροντίδα πεποίηται λέγων· ἡ δὲ σπατα-"
C λῶσα, ζῶσα τέθνηκεν, ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη, ἤλπισεν"
ἐπὶ τὸν Θεόν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς ἡμέρας καὶ"
νυκτός. καὶ Κορινθίοις ἐπιστέλλων φησί· μακαριωτέρα δέ ἐστιν ἐὰν"
οὕτω μείνῃ. εἶδες ὅσα τῆς χηρείας τὰ ἐγκώμια, καὶ ταῦτα ἐν τῇ καινῇ,
ὅτε καὶ τὸ τῆς παρθενίας διέλαμψε καλόν, ἀλλ' ὅμως, οὐδὲ τότε τὰς
μαρμαρυγὰς αὐτῆς ἀποκρύψαι ἴσχυσεν ἡ ταύτης φαιδρότης, ἀλλὰ
διαλάμπει καὶ οὕτω τὴν οἰκείαν ἔχουσα ἀρετήν. ὅταν οὖν μνημονεύω-
D μεν μεταξὺ χηρείας, μὴ καταπέσῃς, μηδὲ ὄνειδος τὸ πρᾶγμα νό-
μιζε· εἰ γὰρ τοῦτο ἐπονείδιστον, πολλῷ μᾶλλον ἡ παρθενία· ἀλλ' οὐκ
ἔστιν, οὐκ ἔστι, μὴ γένοιτο. ὅπου γὰρ τὰς ἔτι ζώντων ἀπεχομένας τῶν
ἀνδρῶν θαυμάζομεν ἅπαντες, καὶ ἀποδεχόμεθα, τὰς καὶ ἀπελθόντων
αὐτῶν τὴν αὐτὴν περὶ αὐτοὺς ἐπιδεικνυμένας εὔνοιαν, πῶς οὐκ ἐκπλήτ-
τεσθαι δεῖ καὶ ἐπαινεῖν; ἕως μὲν οὖν, ὅπερ ἔφην, συνῆς τῷ μακαρίῳ
ἐκείνῳ Θηρασίῳ, καὶ τιμῆς καὶ προνοίας ἀπέλαυσας, οἵας παρὰ ἀν-
E θρώπου ἀπολαύειν εἰκός· νυνὶ δὲ εἰς τὴν ἐκείνου τάξιν ἔχεις τὸν ἁπάν-
των δεσπότην Θεόν, ὃς καὶ πάλαι συμπαρῆν· ὡς μειζόνως καὶ μετὰ πλείο-
νος τοῦτο ποιήσει τῆς σπουδῆς νῦν· καὶ τῆς πολλῆς αὐτοῦ προνοίας οὐ μι-
κρόν, ὥσπερ ἔφθην εἰπών, τεκμήριον ἔδειξεν ἡμῖν ἤδη, ἐν τοσαύτῃ
καμίνῳ φροντίδων καὶ λύπης, ὑγιῆ καὶ ἀνεπαφῆ σε διαφυλάξας,
καὶ μηδὲν ἀφεὶς τῶν ἀβουλήτων παθεῖν. ὁ δὲ ἐν τοσούτῳ σάλῳ μηδὲ συγ-
χωρήσας γίνεσθαι ναυάγιον, πολλῷ μᾶλλον ἐν γαλήνῃ διατηρή-
A σει τὴν σὴν ψυχήν, καὶ κούφην ποιήσει τὴν χηρείαν, καὶ τὰ ἐκ ταύτης δο-
κοῦντα εἶναι δεινά. εἰ δέ σε οὐ τὸ τῆς χηρείας ὄνομα θορυβεῖ, ἀλλὰ τὸ ἄν-
δρα τοιοῦτον ἀποβαλεῖν· συνομολογῶ σοι κἀγώ, πανταχοῦ γῆς ὀλί-
γους γεγενῆσθαι τοιούτους ἐν ἀνδράσι βιωτικοῖς, φιλοστόργους, ἐπιει-
κεῖς, ταπεινούς, εὐλαβεῖς. ἀλλ' εἰ μὲν διελύετο παντελῶς, καὶ εἰς τὸ μη-
δὲν ἔληγεν, ἔδει θορυβεῖσθαι καὶ ἀλγεῖν· εἰ δὲ εἰς τὸν εὔδιον κατέπλευσε
λιμένα, καὶ πρὸς τὸν ὄντως αὐτοῦ βασιλέα ἀποδεδήμηκεν, οὐ πενθεῖν
B ὑπὲρ τούτων, ἀλλὰ καὶ χαίρειν δεῖ. οὐ γὰρ θάνατος ὁ θάνατος οὗτος,
ἀλλ' ἀποδημία καὶ μετάστασίς τις ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ βελτίω,
ἀπὸ τῆς γῆς πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀγγέλους καὶ ἀρ-
χαγγέλους, καὶ τὸν τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων δεσπότην. ἐνταῦθα μὲν
γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς στρατευόμενον βασιλεῖ καὶ κινδύνους ἦν προσδοκᾶν,
καὶ πολλὰς παρὰ τῶν φθονούντων τὰς ἐπιβουλάς. ὅσῳ γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς
εὐδοκιμήσεως ηὔξετο· τοσούτῳ καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπλεόνα-
C ζεν. ἐκεῖ δὲ ἀπελθόντα οὐκ ἔστιν ὑποπτεῦσαι τούτων οὐδέν· ὥστε ὅσω-
περ ἂν πενθῇς, ὅτι χρηστὸν ὄντα καὶ ἐνάρετον ἔλαβεν ὁ Θεός· τοσούτῳ
χαίρειν δεῖ, ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς δόξης ἀποδεδήμη-
κε, καὶ τῆς ἐν τῷ παρόντι κινδύνῳ ταραχῆς ἀπαλλαγείς, ἔστιν ἐν εἰ-
ρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ πολλῇ. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον τὸν μὲν οὐρανὸν πολλῷ
βελτίω τῆς γῆς εἶναι ὁμολογεῖν, τοὺς δὲ ἀπὸ ταύτης ἐκεῖ μεταστάντας
πενθεῖν; εἰ μὲν γὰρ τῶν αἰσχρῶς βεβιωκότων καὶ παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν
D ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἦν, ἔδει κόπτεσθαι καὶ θρηνεῖν, οὐκ ἀπελθόντα
μόνον, ἀλλὰ καὶ ζῶντα ἐκεῖνον. ἐπειδὴ δὲ τῶν αὐτοῦ φίλων καὶ οὗτος εἷς
ἐτύγχανεν ὤν· οὐ ζῶντι μόνον, ἀλλὰ καὶ κοιμηθέντι συνήδεσθαι χρή.
καὶ ὅτι τοῦτο ποιεῖν δεῖ, τοῦ μακαρίου Παύλου πάντως ἤκουσας λέγον-
τος· τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον·"
ἀλλὰ ῥημάτων ἴσως ποθεῖς ἀκοῦσαι τῶν ἐκείνου, καὶ φιλίας ἀπο-
λαῦσαι τῆς πρὸς αὐτόν, καὶ συνήθειαν ἐπιζητεῖς, καὶ δόξαν τὴν δι' αὐ-
E τόν, καὶ λαμπρότητα, καὶ τιμήν, καὶ ἀσφάλειαν, καὶ ταῦτά σοι
πάντα φροῦδα γενόμενα θορυβεῖ καὶ σκοτοῖ. τὴν μὲν οὖν φιλίαν τὴν
πρὸς ἐκεῖνον ἔξεστί σοι φυλάττειν καὶ νῦν ὁμοίως, ὥσπερ καὶ πρό-
τερον. τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς ἀγάπης δύναμις, οὐ τοὺς παρόντας μόνον
καὶ πλησίον ὄντας ἡμῶν καὶ ὁρωμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μακρὰν
ἀφεστῶτας περιλαμβάνει, καὶ συγκολλᾷ, καὶ συνδεῖ·

, qui longè abſunt complectitur, conglutinat, conjungit:

ac ne.

καὶ οὔτε χρόνου πλῆθος, οὔτε ὁδῶν διάστημα, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν ψυχῆς φιλίαν διακόψαι δύναιτ' ἂν καὶ διατεμεῖν. εἰ δὲ καὶ πρόσωπον αὐτοῦ βούλει πρὸς πρόσωπον ἰδεῖν· [τοῦτο γὰρ οἶδα ὅτι μάλιστα ποθεῖς·] διαφύλαξον αὐτῷ τὴν εὐνὴν ἀνέπαφον ἀνδρὸς ἑτέρου, καὶ βίον ἐπιδείξασθαι σπούδασον ἴσον ἐκείνῳ, καὶ πάντως εἰς τὴν αὐτὴν ἀπελεύσῃ χορὸν αὐτῷ, οὐ πέντε ἔτη καθάπερ ἐνταῦθα, οὐδὲ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν, οὐδὲ χίλια καὶ δὶς τοσαῦτα, οὐδὲ μυρία, καὶ πολλάκις τοσαῦτα, ἀλλὰ τοὺς ἀπείρους καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας αὐτῷ συνοικήσουσα. τοὺς γὰρ τῆς ἀναπαύσεως τόπους ἐκείνους, οὐχ αἱ συγγένειαι αἱ σωματικαὶ, ἀλλ' ἡ τῶν βίων ἰσότης κληρονομεῖν πέφυκεν. εἰ γὰρ καὶ τὸν Λάζαρον ἀγνῶτα ὄντα τῷ Ἀβραὰμ εἰς τοὺς αὐτοὺς αὐτῷ κόλπους ἤγαγε, καὶ πολλοὺς ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν μετ' ἐκείνου ἀνακλιθῆναι παρασκευάζει τὸ τῆς πολιτείας ἀπαράλλακτον· καὶ σὲ μετὰ τοῦ καλοῦ Θηρασίου ὁ τῆς ἀνέσεως ἐκδέξεται τόπος, ἂν ἐκείνῳ τὸν βίον θέλῃς ἐπιδείξασθαι τὸν αὐτόν· καὶ τότε αὐτὸν οὐκ ἐν τούτῳ τῷ κάλλει τοῦ σώματος, ὅπερ ἔχων ἀπῆλθεν, ἀπολήψῃ πάλιν, ἀλλ' ἐν ἑτέρᾳ τινὶ μαρμαρυγῇ καὶ φαιδρότητι, μᾶλλον τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἀπολαμπούσῃ. τοῦτο γὰρ τὸ σῶμα, κἂν ἐν ὕψει τρέχῃ πολλῷ, φθαρτὸν ὅμως ἐστί· τὰ δὲ σώματα τῶν εὐηρεστηκότων τῷ Θεῷ τοσαύτην ἐνδύσεται δόξαν, ὅσην οὐδὲ ἰδεῖν ἔνι τούτοις τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τούτων ἡμῖν σημεῖά τινα καὶ ἴχνη ἀμυδρὰ, καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ καινῇ δοθῆναι παρεσκεύασεν ὁ Θεός. „ἐκεῖ μὲν γὰρ πρόσωπον τοῦ Μωϋσέως, τοσαύτῃ κατέ„λαμπετο δόξῃ τότε, ὡς ἀπρόσιτον εἶναι τοῖς τῶν Ἰσραηλιτῶν ὀ„φθαλμοῖς· ἐν δὲ τῇ καινῇ τούτου πολλῷ πλέον ἐξέλαμψε τὸ τοῦ Χριστοῦ. εἰπὲ γάρ μοι, εἰ βασιλέα τις αὐτὸν ἐπηγγέλλετο πάσης ποιῆσαι τῆς γῆς· εἶτα ἐτῶν εἴκοσι χρόνον ἀποστῆναί σε ἐκέλευσεν ὑπὲρ τούτου, καὶ μετὰ ταῦτά σοι μετὰ τοῦ διαδήματος καὶ τῆς ἁλουργίδος ἀποδώσειν αὐτὸν ἔλεγε, καὶ πάλιν [οὕτως] εἰς τὴν αὐτὴν ἄξειν ἐκείνῳ τιμὴν, ἆρα οὐκ ἂν τὸν χωρισμὸν πρᾴως ἤνεγκες, καὶ μετὰ σωφροσύνης τῆς προσηκούσης; ἆρα οὐκ ἂν ἠσμένισας τῷ δώρῳ, καὶ πρᾶγμα εὐχῆς ἄξιον εἶναι ἐνόμισας; τοῦτο τοίνυν ἀνάσχου καὶ νῦν, οὐχ ὑπὲρ βασιλείας τῆς ἐν τῇ γῇ, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἐν οὐρανοῖς· οὐχ ἵνα ἱμάτιον χρυσοῦν φοροῦντα ἀπολάβῃς, ἀλλ' ἵνα ἀφθαρσίαν καὶ δόξαν, ὅσην τοὺς ἐν οὐρανοῖς διάγοντας ἔχειν εἰκός. εἰ δὲ σφόδρα ἀφορήτως ἔχεις πρὸς τὸ τοῦ χρόνου μακρὸν, εἰκὸς αὐτὸν καὶ δι' ὀνειράτων ἐπιστῆναί ποτε, καὶ διαλέγεσθαι τὰ ἐν συνηθείᾳ, καὶ δεῖξαι ὄψιν τὴν ποθουμένην, τοῦτό σοι ἀντὶ τῶν ἐπιστολῶν ἔστω παραμύθιον· μᾶλλον δὲ τοῦτο καὶ ἐπιστολῶν τρανώτερον. ἐκεῖ μὲν γὰρ γράμματα μόνον ἐστὶν ἰδεῖν· ἐνταῦθα δὲ καὶ τύπον ὄψεως, καὶ γέλωτα προσηνῆ, καὶ σχῆμα, καὶ βάδισιν, καὶ ἠχῆς ἀκοῦσαι, καὶ φωνὴν ἐπιγνῶναι τὴν φιλτάτην. ἐπειδὴ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀσφαλείας θρηνεῖς, ἣν δι' ἐκεῖνον πάλαι ἐκέκτησο, ἴσως δὲ καὶ διὰ τὸ μείζους ἐμφαίνειν ἐλπίδας εὐδοκιμήσεως· [καὶ γὰρ ἤκουον εὐθέως ἐπὶ τὸν τῶν ὑπάρχων θρόνον ἥξειν αὐτόν· ὃ μάλιστα πάντων, οἶμαι, συστρέφει σου τὴν ψυχὴν καὶ συγχεῖ·] ἐννόησον τοὺς ἐπὶ μείζονος ἀξιώματος ὄντας ἐκείνου, καὶ τὸν βίον σφόδρα ἐλεεινῶς καταστρέψαντας. ἀναμνήσω δέ σε· Θεόδωρον ἴσως ἀκούεις τὸν ἀπὸ Σικελίας, καὶ γὰρ τῶν σφόδρα ἐπισήμων ἐτύγχανεν ὤν· οὗτος καὶ κάλλει καὶ μεγέθει σώματος, καὶ παρρησίᾳ τῇ πρὸς τὸν βασιλέα πάντων κρατῶν, καὶ δυνάμενος ὅσα τῶν ἔνδον στρεφομένων οὐδεὶς, οὐκ ἤνεγκε τὴν εὐπραγίαν πρᾴως ἐκείνην· ἀλλ' ἐπιβουλεύσας βασιλεῖ καὶ ἁλοὺς, αὐτὸς μὲν ἀπετμήθη σφόδρα ἐλεεινῶς· ἡ δὲ τούτου γυνὴ, καὶ ἀνατροφῆς καὶ γένους καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων οὐδὲν ἔλαττον ἔχουσα τῆς εὐγενείας τῆς σῆς, πάντων ἄφνω γυμνωθεῖσα τῶν αὐτῆς, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐκπεσοῦσα, ταῖς ταμιακαῖς ἐρίθοις ἐγκατελέγετο, καὶ πάσης θεραπαινίδος οἰκτρότερον ζῆν ἠναγκάζετο βίον, τοῦτο ἔχουσα τῶν ἄλλων πλέον, ὅσον διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς συμφορᾶς, ἐδακρύετο παρὰ τῶν ὁρώντων ἁπάντων αὐτήν. λέγεται δὲ καὶ Ἀρτεμισία ἀνδρὸς σφόδρα εὐδοκίμου γενομένη γυνή· ἐπειδὴ κἀκεῖνος τυραννίδος ἐπεθύμησεν· οὕτως εἰς ταύτην τὴν πενίαν ἐλθεῖν καὶ τὴν πήρωσιν. τό τε γὰρ μέγεθος τῆς ἀθυμίας, τό τε πλῆθος τῶν δακρύων ἔσβεσεν αὐτῇ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ νῦν τῶν χειραγωγησόντων δεῖται καὶ πρὸς τὰς ἑτέρων ἀξόνων θύρας, ἵνα τῆς ἀναγκαίας οὕτως εὐπορεῖν ἔχῃ τροφῆς. καὶ πολλὰς ἂν ἑτέρας εἶχον οἰκίας εἰπεῖν οὕτω κατενεχθείσας, εἰ μὴ τήν τε εὐλάβειαν καὶ τὴν σύνεσιν τῆς σῆς ἠπιστάμην ψυχῆς· οὐκ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων κακῶν τῆς οἰκείας συμφορᾶς παραμυθίαν βουλομένην εὑρεῖν. καὶ τούτων δὲ, ὧν ἐμνήσθην, δι' οὐδὲν ἕτερον ἐμνήσθην νῦν, ἀλλ' ἵνα μάθῃς, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα οὐδέν ἐστι πράγματα· ἀλλ' ἀληθῶς, ὡς ὁ προφήτης φησὶ, „πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου, ὅσω

A ac neque temporis longinquitas, neque locorum intervalla, neque aliud hujus generis quicquam interrumpere, ac diſcindere animæ amicitiam poteſt. Quòd ſi præſens præſentem intueri cupis (non enim me fugit id tibi eſſe maximè in optatis) cuſtodi illi lectum alteri viro minimè pervium, incumbe in eam curam, ut eadem in te, atque in illo vitæ morúmque probitas eluceat, ac ſine dubio ad eundem cum ipſo pervenies chorum, atque unà cum eo habitabis non quinque annos, quemadmodum
B hic, non viginti, non centum, non mille, aut bis mille aut decem millia, aut multò plures; ſed planè infinitos, & infinita ſecula. Regiones enim illas recreationis, & pacis, non cognationes ad corpus pertinentes; ſed vitæ ſimilitudo apta eſt, quæ hæreditate obtineat. Nam ſi eadem ſuſcepta vivendi ratio Lazarum Abrahæ ignotum in ſinum illius adduxit, multóſque facit ab Oriente, & Occidente cum illo recumbere: profectò te quoque una cum optimo Theraſio locis quietis excipiet, ſi
C eandem, atque ille, colere volueris vitam, túncque ipſum non cum hac corporis pulchritudine, qua præditus abiit, iterum recipies; ſed cum alio quodam ſplendore, ac venuſtate, quæ ipſos Solis radios fulgore vincat. Etenim hoc quidem corpus, etiam ſi ad ſummum pulchritudinis gradum pervenerit, mortale tamen eſt. Corpora autem eorum, qui Deo placuerunt, tantam induent gloriam, quantam ne intueri quidem his oculis licet. Atque harum quidem rerum ſigna quædam ac le-
D viter preſſa veſtigia, & in vetere, & in novo teſtamento nobis oſtendit Deus. *Nam illic quidem Moſis facies tanto fulgebat gloria, ut eam oculi Iſraëlitarum ferre minimè poſſent.* In novo autem, longe magis fulſit Chriſti facies. Quæro igitur ex te, ſi quis tibi pollicitus eſſet ei ſe totius orbis regnum traditurum; ſed ob hanc cauſam juſſiſſet viginti ipſos annos te ſecedere, atque iis tranſactis diademate, ac purpura ornatum eum tibi traditurum promiſiſſet, teque in eodem, atque illum honoris gra-
E du collocaturum: nónne ſeceſſionem iſtam æquo animo, & ea, quæ te decet, modeſtia tuliſſes? nónne munus præclarum, rémque omnibus votis optandam duxiſſes? Obdura igitur & nunc, non regni terreni; ſed cæleſtis cauſa, non ut veſte aurea; ſed immortalitate indutum recipias & gloria, quantam eos, qui in cælis degunt, habere conſentaneum eſt. Quòd ſi valde tibi intoleranda videtur temporis longinquitas, veriſimile eſt illum tibi interdum in ſomniis aſtare, & quæ conſueverat tecum
A colloqui, & optatam faciem oſtendere. Hoc te loco epiſtolarum conſoletur: quinimo id majorem epiſtolis vim habet. In illis enim literas tantum cernere licet: hic verò, & formam vultus, & riſum tranquillum, & figuram, & inceſſum, & ſonum audire & amicam illam vocem agnoſcere. Cæterùm quoniam ſecuritatis præterea ratio, quæ ex illo tibi aderat, te ad fletum impellit, fortaſſe etiam ſpes illæ, quæ ſeſe oſtendebant majoris dignitatis, & amplitudinis: (audivi enim citò futurum fuiſſe, ut
B ille ad conſularem thronum aſcenderet, idque tibi omnium acerbiſſimum viſum eſſe, ac præcipuè animum tuum excruciare puto) illos tibi ante oculos pone, qui cum ad majorem, quàm ille, dignitatem evecti eſſent, valde miſerabilem vitam egerunt. Revocabo autem tibi in memoriam Theodorum illum Siculum, fortaſſe audiſti: erat enim in primis notus, & celebris. Hic & pulchritudine, & magnitudine corporis, & auctoritate apud Imperatorem omnibus præſtans, qui ea poterat, quę interiorum
C familiarium nemo, proſperã illam fortunam nõ moderatè tulit; ſed inſidiatus Imperatori, ac deprehenſus, ipſe quidẽ valdè miſerabiliter obtruncatus eſt, ipſius autem uxor neque educatione, neq; genere, neque ulla alia re nobilitati tuæ concedens, omnibus repentè rebus ſuis ſpoliata, ac libertate amiſſa cubiculariis ancillis adnumerata, ac nulla non ancilla miſeriorem, ac magis lachrymabilem vitam agere coacta eſt, hoc uno cæteras antecellens, quòd propter non comparabilem calamitatis magnitudi-
D nem, lachrymas eorum omnium, qui ipſam aſpicerent, eliciebat. Fertur etiam Artemiſia viro valde claro nupta, quoniam & ille tyrannidem affectavit, in eandem incidiſſe paupertatem, ac præterea oculis eſſe capta. Nam magnitudo ægritudinis, & lachrymarum multitudo lumina extinxit. At nunc quidem hominibus eget, qui deducant, atque ad alienas portas adducant; ut hoc modo neceſſarium ſibi victum comparare queat. Nec verò aliæ familiæ deſunt itidem dejectæ, ac proſtratæ, quas commemo-
E rarem, niſi probitatem, ac prudentiam tuam probè noſſem, quæ minimè ex alienis malis calamitati tuæ cupis ſolatium adhibere. Neq; verò hic exempla, quæ commemoravimus, aliam ob cauſam commemoravi, quàm ut intelligas res humanas nihil eſſe, veréque à Propheta eſſe dictum: *Omnis gloria hominis, ut flos fœni.* *Eſa. 40. 6.*

Quanta ſit futura gloria corporum in beatis.

2. Cor. 3. 7.

Theodorum Siculum in memoriam revocat.

Quò

Quò enim altius euehuntur, atque emicant, eò majorem edunt A ruinam, neque in iis ſolum, qui ſub alieno imperio vivunt; ſed etiam in Regibus ipſis. Neque enim facile quis inveniat privatam domum æquè refertam calamitatibus, ac Regiæ malis redundant. Nam & orphaniæ, & viduitates immaturæ, & neces violentæ, atque iis quidem, quæ in tragœdiis narrantur, multo ſceleſtiores, & acerbiores in hunc ipſum præcipuè cadunt principatum. Atque, ut vetera omittamus, ex iis omnibus, qui noſtro tempore imperarunt (fuerunt autem novem) duo ſoli com- B muni morte vitam clauſerunt. Reliquorum autem hic quidem à tyranno, ille verò in bello, alius domeſticorum cuſtodū inſidiis, alius autem ab illo ipſo, qui coronam, ac purpuram impoſuerat, interfectus occubuit. Uxores verò illorum partim, ut ferunt, veneno interierunt, partim ægritudine. Earum verò, quæ adhuc ſuperſtites ſunt, altera quidem filium habens pupillum tremit, ac metuit, ne quis eorum, qui rerum potiuntur, illa metuens, quæ ferre inſequens tempus queat, cum de medio C tollat, altera verò vix multorum precibus ad exilio rediit, quo antea ab eo, qui rerum potiebatur, miſſa erat. Cæterum ad ipſorum etiam, qui nunc regnant, uxores animum adverte. Alteram videbis ex priſtinis calamitatibus reſpirantem magnæ voluptati magnum habere dolorem admiſtum, eò quòd qui rerum potitur nimis juvenis, ac nullius uſus eſt, multóſque habet undique inſidiantes: Alteram verò timore exanimatam, & iis, qui capite damnati ſunt miſeriorem vitam ducentem, eò quòd vir ipſius ab D eo tempore, quo diadema ſuſcepit, uſque ad hodiernum diem in bello & præliis verſatur, verecundiáque & probris, quibus undique afficitur, magis quàm ex calamitatibus tabeſcit. Quod enim antea nunquam, nunc evenit, ut Barbari propriam relinquentes regionem multa ſtadiorum millia regionis noſtræ percurrerint, & agris incenſis, captiſque urbibus domum redeundi omnem cogitationem abjecerint. Ac perinde quaſi choreas ducerent, non bellum gererent, ita noſtros omnes irrident, & quen- E dam ex illorum Regibus dixiſſe ferunt, mirari ſe impudentiam noſtrorum militum, qui cum facilius quàm oves ſoleant jugulari, adhuc victoriam ſperent, neque ex ipſorum regione velint excedere. Nam ipſe quidem dixit, ſeſe illis cædendis ſatietate ſæpe captum eſſe. Quo igitur animo & Imperatorem, & ipſius uxorem iſta verba audientem exiſtimas eſſe? Et quoniam hujus belli mentio incidit, magnum mihi viduarum agmen occurrit, quarum multæ ex virorum quidem dignitate plurimum A ſplendoris acceperunt, nunc verò repente omnes nigra, ac luctui accommodata ſtola amictæ omne ſuum tempus in lachrymis, ac querimoniis traducunt. Neque illis hoc datum eſt, quod honorato tuo capiti. Tu enim, o admirabilis, & in lectulo jacentem vidiſti honeſtum illum, & ſupremam audiſti vocem, cùm quibus modis res domeſticæ adminiſtrandæ eſſent, te doceret, & teſtamento omnem alieni appetentibus ac ſycophantis aditum obſtrueret. Adde illud, quòd jacenti mortuo ſæpe incu- B buiſti, & ſuaviata es oculos & amplexa es, ac luxiſti, honeſtiſſimoque funere elatum vidiſti: omnibus, quæ decebat, erga illum officiis functa es, & juſta perſoluiſti: & ad ſepulchrum ſæpè accedens non minimum habes tui doloris ſolatium. Illæ verò omnibus hujuſmodi ſolatiis ſunt deſtitutæ, cum omnes quidem ad bellum miſiſſent viros ſuos tanquam rurſus ipſos recepturæ; at pro illis triſtem illorum mortis acceperint nuncium. Non enim quiſquam corpora ipſorum afferens; C ſed verba tantum mortis genus narrantia ad ipſas rediit. Verum ſunt, quæ neque hac ipſa narratione dignæ fuerint habitæ, neque quomodo illi ceciderint, doceri potuerint, cum in magno cæſorum numero reliquis eſſent coacervati. Ecquid verò mirum, ſi multi ex Ducibus hoc modo interierunt, quando & Imperator ipſe in vicum quendam cum paucis militibus concluſus exire quidem, & ſeſe invadentibus opponere minimè auſus eſt; ſed intus manens accenſo ab illis igne unà cum iis o- D mnibus, quos ſecum habebat, combuſtus eſt, nec viris ſolum; ſed etiam equis, & trabibus, & muris, & omnia in unum atque eundem cinerem abierunt? Atque hunc nuncium, ii qui unà cum Imperatore ad bellum profecti fuerant, loco Imperatoris ipſius ad uxorem reportantes redierunt. Nihil enim, nihil planè ea, quæ in mundo ſplendida ſunt, ab iis, quæ in ſcena geruntur, ac vernorum florum venuſtate differunt. Primum enim antequam appareant, evaneſcunt, deinde etiam ſi paulu- E lum temporis maneant, citò tamen ad interitum properant. Quid enim honore, qui à vulgò exhibetur, & gloria exilius, ac vilius? quem fructum, quam utilitatem afferunt? quonam bono exitu concluduntur? atque utinam nihil aliud ſubeſſet mali: nunc verò præterquam quòd nihil verè boni inde provenit, multas etiam moleſtias, multa damna aſſiduè is ferre cogitur, qui ſe huic acerbiſſimæ dominæ ſubjecit.

Valentis interitum innuit à Gothis incenſi.

γὰρ ἂν ἐπαρθῇ καὶ λάμψῃ, τοσούτῳ μείζονα τὴν πτῶσιν ἐργάζεται· οὐ τὰ τῶν ἀρχομένων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν βασιλευόντων αὐτῶν. οὐδὲ γὰρ ἂν εὕροις τις οἰκίαν ἰδιωτικὴν τοσούτων ἐμπεπλησμένην συμφορῶν, ὅσων τὰ βασίλεια γέμει τῶν κακῶν. καὶ γὰρ ὀρφανίαι ἄωροι, καὶ χηρεῖαι, καὶ θάνατοι βίαιοι, καὶ τῶν ἐν ταῖς τραγῳδίαις παρανομώτεροι πολλῷ καὶ πικρότεροι μάλιστα εἰς ταύτην κατασκήπτουσι τὴν ἀρχήν. καὶ ἵνα τὰ παλαιὰ ἀφῶμεν, τῶν βασιλευσάντων ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας, ἐννέα γεγενημένων ἁπάντων, δύο μόνοι κοινῷ θανάτῳ τὸν βίον κατέλυσαν. τῶν δὲ ἄλλων, ὁ μὲν ὑπὸ τυράννου, ὁ δὲ ἐν πολέμῳ, ὁ δὲ ὑπὸ τῶν ἔνδον φυλαττόντων αὐτὸν ἐπιβουλευθεὶς, ὁ δὲ ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ χειροτονήσαντος, καὶ τὴν ἁλουργίδα περιθέντος αὐτῷ· αἱ δὲ τούτοις συνοικήσασαι γυναῖκες, αἱ μὲν ὥς φασι φαρμάκοις ἀπέθανον, αἱ δὲ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς. τῶν δὲ ἔτι περιουσῶν ἡ μὲν παῖδα ἔχουσα ὀρφανὸν τρέμει καὶ δέδοικε, μή τις αὐτὸν τῶν κρατούντων φόβῳ τῶν μελλόντων ἀνέλῃ· ἡ δὲ μόλις πολλῶν δεηθέντων, ἀπὸ τῆς ὑπερορίας ἐπανῆλθεν, εἰς ἣν αὐτὴν ὁ κρατῶν ἐξέβαλε πρότερον. τῶν δὲ τοῖς νῦν βασιλεῦσι συνοικουσῶν ἡ μὲν ἀπὸ τῶν προτέρων ἀναπνεύσασα συμφορῶν, ἀναμεμιγμένην ἔχει πολλὴν τῇ ἡδονῇ τὴν ὀδύνην, διὰ τὸ σφόδρα ἔτι νέον εἶναι καὶ ἄπειρον τὸν κρατοῦντα, καὶ πολλοὺς πολλαχόθεν ἔχειν τοὺς ἐπιβουλεύοντας· ἡ δὲ ἀποτέθνηκε τῷ δέει, καὶ τῶν καταδίκων ἀθλιώτερον ζῇ διὰ τὸ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἐξ οὗ τὸ διάδημα ἀνεδήσατο μέχρι τῆς σήμερον ἐν πολέμοις διατρίβειν καὶ μάχαις, καὶ τῶν συμφορῶν πλέον ὑπὸ τῆς αἰσχύνης ἀναλίσκεσθαι καὶ τοῖς παρὰ πάντων ὀνείδεσιν. ὃ γὰρ μηδέποτε γέγονε, συνέβη νῦν, καὶ τὴν αὐτῶν ἀφέντες οἱ βάρβαροι μυρίους σταδίους τῆς ἡμετέρας καὶ πολλάκις τοσούτους ἐπέδραμον, καὶ τὰς χώρας κατακαύσαντες, καὶ τὰς πόλεις ἑλόντες, οὐκ ἐθέλουσιν ὑποστρέφειν οἴκαδε πάλιν, ἀλλ' ὥσπερ χορεύοντες μᾶλλον ἢ πολεμοῦντες, οὕτω καταγελῶσι τοὺς ἡμετέρους ἅπαντας, καί τινα τῶν παρ' ἐκείνοις βασιλέων φησὶν εἰπεῖν, ὅτι τῆς ἀναισχυντίας ἐκπλήττεται τοὺς ἡμετέρους στρατιώτας, οἳ μᾶλλον προβάτων κατασφαττόμενοι, προσδοκῶσιν ἔτι νικᾶν, καὶ οὐκ ἐθέλουσιν ἐκστῆναι τῆς ἑαυτῶν. αὐτὸς μὲν γὰρ ἔφασκε καὶ κόρον εἰληφέναι πολλάκις κατακόπτων αὐτούς. ποίαν οὖν οἴει καὶ τὸν βασιλέα, καὶ τὴν τούτου γυναῖκα ταῦτα ἀκούσαντας τὰ ῥήματα ἔχειν ψυχήν; ἐπειδὴ δὲ ἐμνήσθην τοῦ πολέμου τούτου, ἑσμός μοι πολὺς χηρῶν ἐπέδραμεν, αἱ πολλαὶ μὲν σφόδρα ἐπέλαμπον ἀπὸ τῆς τῶν ἀνδρῶν τιμῆς· νῦν δὲ ἀθρόως ἅπασαι πενθήρη καὶ μέλαιναν περιθέμεναι στολὴν, θρηνοῦσι τὸν ἅπαντα χρόνον. οὐδὲ γὰρ τοῦτο αὐταῖς ὑπῆρξεν, ὅπερ τῇ τιμίᾳ σου κεφαλῇ· σὺ μὲν γὰρ, ὦ θαυμασία, καὶ κείμενον, ἐπὶ τῆς κλίνης εἶδες τὸν καλὸν ἐκεῖνον, καὶ ἐσχάτης ἤκουσας φωνῆς, καὶ τίνα χρὴ πρᾶξαι ὑπὲρ τῶν πραγμάτων τῆς οἰκίας ἔμαθες ἐπισκήπτοντος, καὶ διὰ τῶν διαθηκῶν ἅπασαν τοῖς πλεονέκταις καὶ συκοφάνταις ἀποτειχίζοντος ἔφοδον· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ νεκρῷ ἔτι κειμένῳ πολλάκις ἐπέπεσες, καὶ κατεφίλησας ὀφθαλμοὺς, καὶ περιεχύθης, καὶ ἐκώκυσας, καὶ προπεμφθέντα εἶδες μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς, καὶ τὰ πρὸς τὴν ταφὴν πάντα ἔπραξας, ὡς προσῆκον ἦν, καὶ πρὸς τὸν τάφον πολλάκις ἐρχομένη τὸν ἐκείνου, παραμυθίαν ἔχεις τῆς ὀδύνης οὐ μικράν· αὗται δὲ τούτων ἁπάντων ἐστέρηνται, ἐκπέμψασαι μὲν εἰς πόλεμον ἅπασαι τοὺς ἑαυτῶν ἄνδρας, ὡς πάλιν αὐτοὺς ἀποληψόμεναι, ἀντὶ δὲ ἐκείνων τὴν πικρὰν τῆς τελευτῆς αὐτῶν ἀγγελίαν δεξάμεναι. οὐδὲ γὰρ τὰ σώματά τις αὐτῶν κομίζων ἐπανῆλθεν αὐταῖς, ἀλλὰ ῥήματα μόνον τὸν τρόπον διηγούμενα τῆς τελευτῆς. εἰσὶ δὲ αἳ οὐδὲ ταύτης ἠξιώθησαν τῆς διηγήσεως· οὐδὲ ὅπως κατέπεσον μαθεῖν ἠδυνήθησαν, ἐν πολλῷ τῷ πλήθει τῆς συμβολῆς καταχωσθέντων αὐτῶν. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ τῶν στρατηγῶν οὕτως ἀπέθανον οἱ πολλοὶ, ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς εἰς κώμην τινὰ ἀποληφθεὶς μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν, ἐξελθεῖν μὲν καὶ ἀντιστῆναι τοῖς ἐπελθοῦσιν οὐκ ἐτόλμησε, μένων δὲ ἔνδον, πῦρ ἐξαψάντων ἐκείνων, συγκατεφλέχθη τοῖς ἔνδον ἅπασιν οὐκ ἀνδράσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἵπποις, καὶ δοκοῖς, καὶ τοίχοις, καὶ πάντα γέγονε κόνις; καὶ ταύτην οἱ μετὰ τοῦ βασιλέως ἀπελθόντες εἰς πόλεμον, ἀντὶ τοῦ βασιλέως ἐπανῆλθον τῇ γυναικὶ φέροντες τὴν φωνήν. οὐδὲν γὰρ οὐδὲν τῶν ἐν τῇ σκηνῇ γινομένων, καὶ τῆς τῶν ἐαρινῶν ἀνθέων ὥρας τὰ τοῦ κόσμου λαμπρὰ διενήνοχε. πρῶτον μὲν γὰρ πρὶν ἢ φανῆναι, ἀφίπταται· ἔπειτα δὲ, κἂν μικρὸν ἀναμεῖναι ἀνάσχηται χρόνον, εὐθέως εὔφθαρτα γίνεται. τί γὰρ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν τιμῆς καὶ δόξης οὐδαμινέστερον; τίνα ἔχει τὸν καρπὸν, ποίαν τὴν ὄνησιν; εἰς ποῖον τέλος χρήσιμον ἀπαντᾷ; καὶ εἴθε τοῦτο μόνον ἦν τὸ δεινόν· νυνὶ δὲ πρὸς τῷ μηδὲν ἔχειν ἀπὸ τοῦ κερδαίνειν καλὸν, πολλὰ λυπηρὰ καὶ ἐπιβλαβῆ φέρειν ἀναγκάζεται συνεχῶς ὁ τὴν χαλεπωτάτην ταύτην δέσποιναν ἔχων.

δέσποινα γάρ ἐστι τῶν ἐχόντων αὐτὴν, καὶ ὅσῳπερ ἂν κολακεύηται παρὰ τῶν δούλων, τοσούτῳ πλέον αἴρεται κατ' αὐτῶν, καὶ σκληροτέροις αὐτοὺς κατατείνει τοῖς ἐπιτάγμασι· τοὺς δὲ διαπτύοντας αὐτὴν καὶ παρορῶντας οὐδὲ αὐτὴ λοιπὸν ἀμύνασθαι δύναιτ' ἄν· οὕτω καὶ τυράννου καὶ θηρίου παντός ἐστι χαλεπωτέρα. ὁ μὲν γὰρ τύραννος καὶ τὰ θηρία ἡμεροῦνται διὰ θεραπείας πολλάκις· αὕτη δὲ τότε μάλιστα ἀγριαίνεται, ὅταν αὐτῇ μάλιστα πειθώμεθα, κἂν εὕρῃ τὸν ἀκουσόμενον, καὶ εἰς πάντα εἴξοντα, οὐδέν ἐστιν ὃ παραιτεῖται ἐπιτάξαι λοιπόν. ἔχει δὲ καὶ σύμμαχον ἑτέραν, ἣν οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι θυγατέρα αὐτῆς προσειπών. ὅταν γὰρ καὶ αὕτη τραφεῖσα καὶ αὐξηθεῖσα καλῶς ῥιζωθῇ παρ' ἡμῖν, τότε τίκτει τὴν ἀπόνοιαν, πρᾶγμα οὐχ ἧττον αὐτῆς δυνάμενον καταχρημνίσαι τὴν τῶν ἐχόντων ψυχήν. ταῦτα οὖν θρηνεῖς, εἰπέ μοι, ὅτι σε ὁ Θεὸς τῆς οὕτω χαλεπωτάτης δουλείας ἀπήλλαξεν, ὅτι ταῖς λοιμικαῖς ταύταις νόσοις πᾶσαν ἀπετείχισεν ἔφοδον; ζῶντος μὲν γάρ σοι τοῦ ἀνδρὸς, οὔπω ἐπαύσαντο συνεχῶς ἐπιπηδῆσαι τοῖς τῆς ψυχῆς λογισμοῖς· τελευτήσαντος δὲ, οὐκ ἔχουσι πόθεν ἐπιλάβωνται τῆς διανοίας τῆς σῆς. τοῦτο οὖν δεῖ κατορθωθῆναι λοιπὸν, τὸ μὴ θρηνεῖν αὐτῶν τὴν ἀναχώρησιν, μηδὲ τὴν δεσποτείαν ἐπιζητεῖν τὴν πικράν. ὅπου γὰρ ἂν αὗται πνεύσωσι σφοδρὸν, πάντα ἐκ βάθρων ἀνέσπασαν, καὶ κατέσπασαν· καὶ καθάπερ πολλαὶ τῶν πορνευομένων γυναικῶν δυσειδεῖς οὖσαι κατὰ φύσιν καὶ εἰδεχθεῖς, τοῖς ἐπιτρίμμασι καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς, ἁπαλὰς οὔσας ἔτι τὰς τῶν νέων ἀναπληροῦσι ψυχάς. καὶ ἐπειδὰν ὑπὸ τὴν ἀρχὴν λάβωσι τὴν ἑαυτῶν, παντὸς ἀνδραπόδου τούτοις ὑβριστικώτερον κέχρηνται· οὕτω καὶ ταῦτα τὰ πάθη, ἥτε κενοδοξία καὶ ἡ ἀπόνοια, παντὸς ἄγους μᾶλλον τὰς τῶν ἀνθρώπων μολύνουσι ψυχάς. διὰ τοῦτο καὶ ὁ πλοῦτος τοῖς πολλοῖς ἔδοξεν εἶναι καλόν· ταύτης γοῦν γυμνωθεὶς, οὐδὲ αὐτὸς ἔσται λοιπὸν ἐπέραστος· εἰ γοῦν ἐξῆν διὰ πενίας ἐπιτυχεῖν τῆς δόξης τῆς παρὰ τῶν πολλῶν, οὐκ ἔτι εἵλοντο πλουτεῖν· ἀλλὰ πολὺ διδόμενον χρυσίον διέπτυσαν, καὶ τούτους οὐ παρ' ἐμοῦ δεήσῃ μαθεῖν· ἀλλ' ἀκριβέστερον ἡμῶν οἶδας αὐτὴ τὸν Ἐπαμινώνδαν, τὸν Σωκράτην, τὸν Ἀριστείδην, τὸν Διογένην, τὸν Κράτητα, τὸν μηλόβοτον ἀνέντα τὴν χώραν τὴν αὐτοῦ. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι παρ' ὧν πλουτῆσαι οὐκ ἦν, διὰ τῆς πενίας εἶδον τὴν δόξαν παραγινομένην αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ τοῦτο ἦλθον εὐθέως· οὗτος δὲ καὶ ἅπερ εἶχεν, ἔρριψεν· οὕτως ἅπαντες ἦσαν ἐμμανεῖς, πρὸς τὴν τοῦ χαλεποῦ τούτου κτῆσιν θηρίου. μὴ δὴ δακρύωμεν, ὅτι ἡμᾶς ὁ Θεὸς ταύτης τῆς τυραννίδος ἀπήλλαξε τῆς αἰσχρᾶς καὶ καταγελάστου, καὶ πολλὰ ἐχούσης ὀνείδη· ὄνομα γὰρ ἔχει μόνον λαμπρὸν, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις τἀναντία τῇ προσηγορίᾳ τοὺς ἔχοντας αὐτὴν διατίθησι, καὶ οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, ὁ μὴ καταγελῶν τοῦ πρὸς δόξαν τι πράττοντος. μόνος γὰρ ἐκεῖνος περίβλεπτος καὶ ἐπίδοξος γενέσθαι δυνήσεται ὁ μὴ πρὸς τοῦτο ὁρῶν. ὁ δὲ μεγάλην δόξαν τιθέμενος τὴν παρὰ τῶν πολλῶν, καὶ πάντα ὑπὲρ τοῦ ταύτης τυχεῖν ὑπομένων καὶ ποιῶν, οὗτος μάλιστα αὐτῆς ἀποτεύξεται καὶ ἀποπεσεῖται, καὶ τῶν ἐναντίων ἀπολαύσεται πάντων, γέλωτος καὶ κατηγορίας, σκωμμάτων, ἀπεχθείας, καὶ μίσους. οὐκ ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν δὲ μόνον τοῦτο συμβαίνειν εἴωθεν· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὑμῶν τῶν γυναικῶν, καὶ μάλιστά γε ἐφ' ὑμῶν. τὴν μὲν γὰρ ἄπλαστον καὶ ἐν σχήματι, καὶ ἐν βαδίσματι, καὶ ἐν ἱματίοις, καὶ παρὰ μηδενὸς ἐπιζητοῦσαν τιμὴν θαυμάζουσιν ἅπασαι, καὶ ἐκπλήττονται, καὶ μακαρίζουσι, καὶ πάντα αὐτῇ συνεύχονται τὰ καλά· τὴν δὲ κενόδοξον ἀποστρέφονται καὶ μισοῦσι, καὶ ὥσπερ τι θηρίον ἄγριον φεύγουσι, καὶ μυρίαις ἀραῖς τε καὶ λοιδορίαις βάλλουσιν. οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἀπὸ τοῦ μὴ προσίεσθαι τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν διαφεύγομεν τὰ κακὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα πάντων κερδαίνομεν πρὸς τοῖς εἰρημένοις, παιδευόμενοι κατὰ μικρὸν ἀνιέναι καὶ μεταστῆναι πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ πάντων καταφρονεῖν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. ὁ γὰρ μὴ δεόμενος τῆς παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμῆς, ἅπερ ἂν πράττοι καλὰ, ταῦτα μετὰ ἀσφαλείας ἅπαντα πράξει, καὶ οὔτε ἐπὶ τῶν λυπηρῶν, οὔτε ἐπὶ τῶν χρηστῶν τοῦ βίου τούτου πείσεταί τι δεινόν. οὔτε γὰρ ταῦτα αὐτὸν καταπλῆξαι καὶ καθελεῖν, οὔτε ἐκεῖνα ἐξογκῶσαι καὶ φυσῆσαι δύναται· ἀλλ' ἐν πράγμασιν εὐμεταπτώτοις καὶ τεταραγμένοις αὐτὸς μένει πάσης ἐκτὸς ὢν μεταβολῆς, ὅπερ ταχέως καὶ ἐπὶ τῆς σῆς ἔσεσθαι προσδοκῶ ψυχῆς, καὶ ἀθρόως ἁπάντων ἀποσπασθεῖσαν τῶν βιωτικῶν, τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἡμῖν ἐπιδείξασθαι πολιτείαν, καὶ τῆς δόξης, ἧς θρηνεῖς νῦν, μικρὸν ὕστερον καταγελάσεσθαι, καὶ τὸ διάκενον καὶ μάταιον καταπτύσειν προσωπεῖον αὐτῆς. εἰ δὲ ἀσφάλειαν ποθεῖς τὴν δι' ἐκεῖνόν σοι γεγενημένην, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων φυλακὴν, καὶ τὸ παρὰ μηδενὸς ἐπιβουλεύεσθαι τῶν ταῖς ἀλλοτρίαις ἐπιπηδώντων συμφοραῖς, ἐπίρριψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτός σε διαθρέψει. ἐμβλέψατε γάρ, φησιν, εἰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, καὶ κατῃσχύνθη, ἢ τίς ἐπεκαλέσατο αὐτὸν, καὶ ὑπερεῖδεν αὐτόν· ἢ τίς ἐνέμεινε ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ, καὶ ἐγκατελιπ

A Domina enim eſt eorum, qui ipſam admiſerunt, & quò majoribus blanditiis & aſſentationibus colitur à ſervis, eò magis ſeſe contra ipſos erigit, & durioribus ipſos urget mandatis, eos verò, qui ipſam rejiciunt ac deſpiciunt, non habet amplius, ubi ulciſcatur. Ita & Tyranno, & fera qualibet immitior eſt. Nam Tyrannus quidem & feræ cultu, ac blanditiis ſæpe miteſcunt: hæc autem tunc maximè efferatur, quando ei maximè auſcultaverimus, ac ſi dicto audientem inveniat, atque ad omnia obſe-
B quentem, nihil eſt præterea, quod imperare omittat. Habet verò & alteram belli ſociam, quam non malè fortaſſe quis ipſius filiam appellarit. Quando enim ipſa probè à nobis alta & educata creverit, ac radices egerit, tunc arrogantiam parit, rem quæ nihilominus quam mater animum quem cœperit, præcipitem agere poteſt. Hoc igitur dic mihi luges, ac lamentaris, quòd ab hac duriſſima domina Deus te liberavit? quòd omnibus his peſtiferis morbis omnem obſepſit viam? Vivente enim adhuc
C tibi viro nullum in mentem tuam inſultandi finem fecillent, mortuo autem non habent, unde in cogitationes tuas impetum faciant. Hoc igitur tibi rectè curandum, ac præſtandum poſthac eſt, ut ne illarum diſceſſum lugeas, neque acerbum illum dominatum expetas. Nam ubi illæ vehementius ſpirant, omnia funditus evertunt, ac proſternunt. Et quemadmodum meretrices, cum plerumque ſuapte natura deformes ſint, ac ſqualidæ, frictionibus, & fucis incautos, & ſimplices juvenum animos il-
D laqueant, & poſtquam in ſuam ditionem receperint, ſervis omnibus contumelioſius tractant: ita & hujuſmodi affectiones, Ambitio, & Arrogantia nulla non fæce hominum animos magis inquinant. Hinc & multi divitias magnum bonum duxerunt: quare qui ambitionem ejecerit, neque à divitiis etiam capietur. Nam quibus licuit ob paupertatem conſequi magnam gloriam, ii diteſcere minimè voluerunt; ſed magnam auri vim ſibi oblatam contempſerunt. Atque hos minimè ex me cogno-
E ſcere neceſſe habes: ipſa enim longè melius, quàm ego, noſti Epaminondam, Socratem, Ariſtidem, Diogenem, Cratem, qui ſuaſmet poſſeſſiones incultas reliquit, ac depoſuit. Nam alii quidem, cum non eſſet in promptu diteſcere, exorientem ſibi ex paupertate gloriam animadvertentes, facilè in eam ſe partem dederunt. Hic autem & ea, quæ habebat, projecit. Adeò omnes hujus feræ belluæ ſibi acquirendæ cupiditate inſaniebant. Ne igitur queramur Deum ex hac turpi nos tyrannide, &
A ridicula, & multorum probrorum plena exemiſſe. Nomen enim ſolum ſplendidum eſt, res autem ipſa longe alios, atq; appellatio ipſa polliceatur, amatores ſuos reddit, ac nemo eſt, qui gloriæ cauſa quippiam agentem non irrideat. Ille enim ſolus ſuſpiciendum ſe præbere, & gloria circumfluere poterit, qui eò minimè ſpectat. Qui autem magnum quiddam putat gloriam à multis delatam, atq; illius conſequendæ cauſa omnia facit, & patitur, is potiſſimum ab ea longè aberit, ejusq; expers erit; rerum vero
B gloriæ adverſantiũ maximè particeps, irriſionis, criminationis, maledictorum, offenſionis, odii: neq; in viris tantum id uſu venit; ſed etiam in vobis mulieribus, atq; adeò multo magis. Nam quæ & figura, & inceſſu, & veſtitu ſimplicem quandam bonitatem præ ſe fert, & à nemine honorem aucupatur, eam omnes admirantur, ſuſpiciunt, prædicant, omnibus bonis ominibus proſequuntur: vanæ autem gloriæ cupidam averſantur, oderunt, & veluti belluam quandam agreſtem fugiunt, ſexcentas in illam
C execrationes, & contumelias conjicientes. Nec verò his duntaxat malis nos eripimus vulgarem gloriam contemnentes; ſed & ea, quæ omnium maxima ſunt, lucramur, dum præter ea, quæ dicta ſunt, paulatim erudimur reſpirare, & aſpirare ad cœlum, & terrena omnia deſpicere. Nam qui delato ab hominibus honore minimè egere ſe putat, quicquid boni faciet, magna cum ſecuritate faciet, neque aut adverſis, aut ſecundis hujus vitæ rebus quicquam incommodi ſentiet. Neq; enim aut adverſæ illum de-
D jicere, atq; obruere poſſunt, aut ſecundæ inflare, ac tumidum reddere; ſed in rebus maxime caducis ac fluxis ipſe omnis mutationis expers manet. Quod celeriter & in tuo ipſius animo eventurum ſpero, confeſtimq; terrenis omnibus abjectis cœleſtem te nobis vivendi rationem repræſentaturam, gloriam verò, quam nunc defles, paulò pòſt irriſuram, & vanam, ac futilem illius perſonam illuſuram. Quod ſi priſtinam, qua per illum potiebaris ſecuritatem deſideres, & bonorum cuſtodiam, nec patere velis eo-
E rum inſidiis, qui alienis calamitatibus inſultant, *jacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet. Inſpicite enim*, inquit, *in antiquas generationes, & videte ſi quis ſperavit in Domino, & confuſus eſt, vel ſi quis invocavit illum, & deſpectus eſt, vel ſi quis ſtetit in mandatis ejus, & derelictus eſt.*

Gloria humana conditionem exponit.

Gentiles qui divitias contempſerunt.

Pſ. 54. 23. Eccl. 2. 10.

Nam qui onus tam intolerabilis calamitatis levius reddidit, & in præſenti malacia te collocavit, is & , quæ imminent, propulſabit. Nam hac quidem plaga nullam te unquam graviorem poſſe accipere profectò nobis aſſentieris. Quando igitur præſens malum adeò fortiter, ac generosè tuliſti, idque cum te uſus nondum docuiſſet, multò magis ex iis, quæ accidere poſſunt, ſi quid præter voluntatem noſtram acciderit (quod Deus omen avertat) facile feres. Cœlum quære, & omnia quæcunque ad vitam illic degendam conducunt, ac nihil eorum, quæ hic fiant, lædere te poterit, ne ipſe quidem tenebrarum imperator, dummodo ne nobis ipſi noceamus. Nam & ſi quis bonis ſpoliet, & ſi corpus concidat, nihil horum ad nos, modò animus nobis incolumis, atque integer maneat. Omnino autem ſi vis pecunias & ab omni periculo tutas cuſtodire, & amplificare, ego ſanè & modum, & locum demonſtrabo, quô nulli eorum, qui inſidiari ſolent, fas eſt irruere. Quis igitur locus eſt? cœlum, mitte illas ad optimum illum virum, ac neque fur, neque inſidiator, neq; ulla alia peſtis impetum facere in illas poterit. Si ibi has ipſas pecunias defoderis, magnum ex his lucrum reportabis. Omnia enim, quæcunque à nobis in cœlis ſeruntur, longè majorem, ac meliorem proventum habent, ac planè talem, qualem conſentaneum eſt ex iis, quæ in cœlis radices egerunt. Quòd ſi hoc feceris, vide qualibus frueris bonis: primùm quidem *ſempiterna vita, & iis, quæ promiſſa ſunt diligentibus Deum, quæ neque oculus vidit, neque auris audivit, neq; in cor hominis aſcenderunt:* deinde conſuetudine optimi viri tui in omne ævum: poſtremo à curis, timoribus, periculis, inſidiis, ſimultate, odio, quæ hanc vitam exercent, te ipſam liberabis. Quamdiu enim pecunias apud te retinebis, erunt fortaſſe aliqui, qui fraudibus intervertant, ſin autem ad cœlum tranſmiſeris, periculis vacuam, tutam, ac tranquillitatis pleniſſimam vitam vives, quippe quæ ſufficientia unà cum pietate fueris. Magnæ enim dementiæ eſt, ſi agri quidem emendi ſint, feraciorem terram ſectari, cum vero cœlum terræ loco ſit propoſitum, cum ibi liceat prædium ſibi comparare, terræ potius inhærere, ſeque moleſtiis, quæ ex hac ſæpè incidunt, caſibúſq; exponere: ſæpè enim noſtram fruſtratur ſpem. Quoniam verò illud graviter percellit, concutitq; animum tuum, quòd ſæpè ſperaſti fore, ut is ad Præfectorũ dignitatẽ eveheretur, ideóq; magiſtratum illi quodam̃odo ereptum doles, primum illud quidem fac tecum cogites, licet valde explorata eſſet hæc ſpes, attamen humanam fuiſſe ſpem, quæ ſæpè fallere ſit ſolita, ac multa hujuſmodi in hac vita quotidie evenire cernimus: ut cum ea, quæ valde ſperantur, minime exitum inveniant, ea, quæ neq; in mentẽ venerunt, ad finem ſæpe numero perducantur, ſive ad imperia, ſive ad regna, ſive ad hæreditates, ſive ad matrimonia, ſive aliò animum intendamus. Quocirca quamvis prope adeſſet tempus, tamẽ, ut in proverbio eſt, multa ſunt inter calicem, & ſum̃um labium. Ac ſanè ſcriptura ipſa inquit: A mane uſq; ad veſperã immutatur tempus: ſic & Rex, qui hodie eſt, cras moritur. Ac rurſus quam incerti, atq; inexpectati rerum exitus ſint, nobis declarans hic ipſe ſapiens inquit; *Multi*
Eccl. 11,5. *tyranni ſederunt in ſolio, & inſuſpicabilis portavit diadema.* Non igitur exploratiſſimum erat, ſi vixiſſet, ad eum dignitatis gradum perventurum. Quod enim futurum eſt, incertum eſt: atque alia etiam erant, quæ nobis ſuſpicionem injicerent. Unde enim manifeſtum erat, ſi vixiſſet, ad magiſtratum illum evectum iri: atq; adeo futurum minime fuiſſe, ut ea, quæ nollemus, evenirent, ut morbo correptus, aut invidia, ac malevolentia eorum, qui proſperitatem illius non ferrent, circumventus, vel aliqua alia calamitate affectus præſenti etiam dignitate privaretur? Sed fac, ſi libet, multò exploratiſſimum fuiſſe, ſi diutius vixiſſet, ad illud faſtigium perventurum; at certè, quanto major dignitas, tanto majoribus periculis, curis, inſidiis neceſſariò ſuberat. Cæterum abſint & iſta, ac ſine periculo ſummáq; cum tranquillitate illud navigarit pelagus: ecquis finis, dic mihi, manebat? an non idem, qui nunc? aut potius non idem, ſed alius fortaſſe, triſtis nimirum, ac votis omnibus fugiendus? Primũ quidẽ tardius vidiſſet cœlũ, & ea, quæ in cœlis ſunt, quod iis, qui res futuras fide, & ſpe præceperunt, non minimũ damnum eſt. Deinde, quantumvis caſtè, integréque vixiſſet, attamen vitæ longitudo ac neceſſitas quædã in illũ magiſtratum incurrens, nõ æq; integrum & purum abire hinc permiſiſſent, atq; hoc tempore. Incertum quoq; & illud, an forte multis modis immutatus, ac negligentiæ deditus perpetuũ obdormiſſet ſomnum. Nam nunc quidem cõfidimus Dei gratia illum evolaſſe ad locum quietis, quòd nullam ex iis culpis in ſe admiſerit, quæ à regno cœlorum excludunt: tunc verò publica negotia plerumque tractans fortaſſe multas ad ſe attraxiſſet ſordes, Nam tot undique malis circumſtantibus, rectum tenere curſum rarum admodum eſt, peccare autem, & per imprudentiam & ſponte, valde uſitatum, ac quotidianum.

A αὐτόν. ὁ γὰρ τὴν συμφορὰν τὴν οὕτως ἀφόρητον παρενεγκών, καὶ ποιήσας εἶναι ἐν γαλήνῃ νῦν, οὗτος καὶ τὰ ἐπερχόμενα ἀποκρούσεται· ὅτι γὰρ ταύτης τῆς πληγῆς οὐδεμίαν ἑτέραν χαλεπωτέραν λήψῃ λοιπόν, καὶ αὐτὴ συνομολογήσαις ἡμῖν. ἡ τοίνυν οὕτω γενναίως ἐνεγκοῦσα τὰ ἐν χερσί, καὶ ταῦτα ἄπειρος οὖσα, πολλῷ μᾶλλον τὰ ἐπερχόμενα, εἴποτε (ὃ μὴ γένοιτο) συμβαίη τι τῶν ἀβουλήτων ἡμῖν, οἴσεις εὐκόλως. ἐὰν οὖν τὸν οὐρανὸν ζητῇς, καὶ πάντα τὰ πρὸς τὴν ἐκεῖ φέροντα
B ζωήν, καὶ οὐδὲν τῶν ἐνταῦθα βλάψαι δυνήσεταί σε, οὐδὲ ὁ τοῦ σκότους κοσμοκράτωρ αὐτός, μόνον μὴ ἑαυτοὺς καταβλάψωμεν ἡμεῖς. κἂν γὰρ τὴν οὐσίαν τις ἀφέλητ᾽, κἂν κατατέμῃ τὸ σῶμα· τούτων οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, ὑγιοῦς μενούσης ἡμῖν τῆς ψυχῆς. ὅλως δὲ εἰ βούλει καὶ τὰ χρήματά σοι μένειν ἐν ἀσφαλείᾳ, καὶ αὐξηθῆναι πάλιν, ἐγώ σοι καὶ τὸν τρόπον ὑποδείξω καὶ τὸν τόπον, ἔνθα οὐδενὶ τῶν ἐπιβουλευόντων θέμις εἰσελθεῖν. τίς οὖν ἐστιν ὁ τόπος; ὁ οὐρανός· ἀπόστειλον αὐ-
C τὰ πρὸς τὸν καλὸν ἐκεῖνον ἄνδρα, καὶ οὔτε κλέπτης, οὔτε ἐπίβουλος, οὔτε ἄλλο τι τῶν λυμαινομένων αὐτοῖς ἐπιπηδῆσαι δυνήσεται· ἂν ἐκεῖ κατορύξῃς ταῦτα τὰ χρήματα, πολὺν εὑρήσεις τὸν ἀπὸ τούτων καρπόν. τὰ γὰρ ἐν τοῖς οὐρανοῖς φυτευόμενα πάντα παρ᾽ ἡμῶν, καὶ πλείονα καὶ κρείττονα ἔχει τὴν φορὰν, καὶ τοιαύτην, οἵαν εἰκὸς ἐν οὐρανοῖς ἐρριζωμένων αὐτῶν. κἂν τοῦτο πράξῃς, ὅρα ποίων ἀπολαύσῃ καλῶν· πρῶτον μὲν τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων τοῖς ἀ-
D γαπῶσι τὸν κύριον, ἃ οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη· ἔπειτα τοῦ πάντα συνοικῆσαι τῷ καλῷ τούτῳ τὸν αἰῶνα, καὶ τῶν ἐνταῦθα δὲ φροντίδων, καὶ φόβων, καὶ κινδύνων, καὶ ἐπιβουλῶν, καὶ ἔχθρας καὶ μίσους ἀπαλλάξεις σαυτήν. ἕως μὲν γὰρ αὐτὰ περικειμένη ᾖς, ἴσως ἔσονταί τινες οἱ ἐπιτεθησόμενοι· ἂν δὲ πρὸς τὸν οὐρανὸν αὐτὰ μεταθῇς, ἀκίνδυνον καὶ ἀσφαλῆ καὶ πολλῆς ἡσυχίας γέμοντα βιώσῃ βίον, αὐταρκείας μετ᾽ εὐσεβείας
E ἀπολαύουσα. καὶ γὰρ πολλῆς ἀλογίας, ἀγρὸν μὲν βουλομένους ὠνήσασθαι, τὴν εὐφοροῦσαν γῆν ἐπιζητεῖν, οὐρανοῦ δὲ, ἀντὶ γῆς προκειμένου, παρὸν ἐκεῖ κτήσασθαι χωρίον, μένειν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τοῖς ἐκ ταύτης ἀνέχεσθαι πόνοις, καὶ τοῖς δι᾽ ἁμαρτιῶν· πολλάκις γὰρ σφάλλει τῆς ἐλπίδος ἡμᾶς. ἐπειδὴ δέ σου δεινῶς στρέφει τὴν ψυχὴν, καὶ θορυβεῖ τὸ προσδοκηθὲν πολλάκις αὐτὸν ἐπὶ τὸ τῶν ὑπάρχων ἥξειν ἀξίωμα, καὶ προαναρπάσθαι τῆς ἀρχῆς· πρῶτον μὲν ἐκεῖνο σκόπει,
A ὅτι εἰ καὶ σφόδρα δήλη ἦν αὕτη ἡ ἐλπὶς, ἀλλ᾽ ὅμως ἀνθρώπων ἐλπὶς ἦν, πολλάκις διαπίπτουσα· καὶ πολλὰ ἐν τῷ βίῳ τοιαῦτα ὁρῶμεν γινόμενα, καὶ τῶν σφόδρα προσδοκηθέντων, ἀτελέσων μενόντων, τὰ δὲ μηδ᾽ εἰς νοῦν ἐλθόντα ἡμῖν, εἰς τέλος ἐξελθεῖν πολλάκις· καὶ οὕτω κἂν ταῖς ἀρχαῖς, κἂν ταῖς βασιλείαις, καν ταῖς κληρονομίαις, καὶ τοῖς γάμοις, καὶ πανταχοῦ συμβαῖνον ὁρῶμεν ἀεί. ὥστε εἰ καὶ σφόδρα ἐγγὺς ἦν ὁ καιρὸς, ἀλλὰ πολλὰ κατὰ τὴν παροιμίαν, μετα-
B ξὺ κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου πέλει. καὶ ἡ γραφὴ δέ φησιν, ἀπὸ πρωΐθεν ἕως ἑσπέρας μεταβάλλει καιρός. οὕτω καὶ βασιλεὺς ὁ σήμερον, αὔριον τελευτᾷ. καὶ πάλιν τὸ παρ᾽ ἐλπίδας ἐμφαίνων ἡμῖν αὐτὸς οὗτος ὁ σοφὸς, φησι, πολλοὶ τύραννοι ἐκάθισαν ἐπὶ ἐδάφους, ὁ δὲ ἀνυπονόητος ἐφόρεσε διάδημα, καὶ οὐ πάντως δῆλον ἦν, ὅτι ζήσας ἐπ᾽ ἐκείνην ἥξει τὴν ἀρχήν. τὸ γὰρ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον, καὶ ἕτερα ὑποπτεύειν παρεῖχεν ἡμῖν. πόθεν γὰρ δῆλον ὅτι ζή-
C σας ἐπ᾽ ἐκείνην ἥξει τὴν ἀρχήν; ὅτι οὐχὶ καὶ τὰ ἐναντία ἐξέβαινε, καὶ τῆς οὔσης ἐξέπιπτε τιμῆς νόσῳ περιπεσὼν, καὶ φθόνῳ καὶ βασκανίᾳ τῶν βουλομένων αὐτὸν παρευημερῆσαι βληθεὶς, ἢ καὶ ἕτερον παθὼν χαλεπόν. θῶμεν δὲ εἰ βούλει καὶ δῆλον εἶναι σαφῶς, ὅτι πάντως ἐπιβιώσας, ταύτης ἔμελλεν ἐπιτυγχάνειν τῆς κορυφῆς. ὅσῳ γὰρ ἡ ἀξία μείζων, τοσούτῳ καὶ μείζονας ἔχειν ἀνάγκη τοὺς κινδύνους ἦν, καὶ φροντίδας καὶ ἐπιβουλάς· μηδὲ ταῦτα ἔστω, ἀλλ᾽ ἀκινδύνως καὶ
D μετὰ πολλῆς τῆς ἡσυχίας ἐκεῖνο διαπλείτω τὸ πέλαγος, καὶ τί τὸ πέρας, εἰπέ μοι, οὐ τοῦτο ὅπερ νῦν; μᾶλλον δὲ οὐ τοῦτο, ἀλλ᾽ ἕτερον ἴσως ἀηδὲς καὶ ἀπευκτόν; πρῶτον μὲν, τὸ βραδύτερον ἰδεῖν τὸν οὐρανὸν, καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὅπερ οὐ μικρὰ ζημία τοῖς ὑπὲρ τῶν μελλόντων πεπιστευκόσιν ἐστίν. ἔπειτα δὲ, εἰ καὶ σφόδρα ἐβίου καθαρῶς· ἀλλ᾽ ὅμως τὸ μῆκος τοῦ βίου καὶ ἡ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἀνάγκη, οὐκ ἂν ἀφῆκεν οὕτως ἀπελθεῖν καθαρὸν ὥσπερ νῦν. ἄδηλον δὲ εἰ καὶ πολ-
E λὰς δεξάμενος μεταβολὰς, καὶ πρὸς ῥαθυμίαν ἀποκλίνας ἐσχάτην ἀπέπνευσε. νῦν μὲν γὰρ θαῤῥοῦμεν, ὅτι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι πρὸς τὸ τῆς ἀναπαύσεως ἀπέπτη χωρίον, διὰ τὸ μηδὲν αὐτῷ τετολμῆσθαι τῶν ἀποκλειόντων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· τότε δὲ πολὺν χρόνον δημοσίοις πράγμασιν ἐνδιατρίψας, ἴσως ἂν καὶ ῥύπον πολὺν περιτρίψατο. τὸν γὰρ ἐν μέσῳ στρεφόμενον τοσούτων κακῶν κατορθῶσαι μὲν τῶν σφόδρα σπανίων ἐστὶν, ἁμαρτεῖν δὲ καὶ ἄκοντα καὶ ἑκόντα τῶν εἰκότων, καὶ συμβαινόντων ἀεί.

ἀλλὰ νῦν τούτου τοῦ δέους ἀπηλλάγμεθα, καὶ σφόδρα πεπείσμεθα, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ μετὰ πολλῆς ἥξει τῆς φαιδρότητος, ἐγγὺς τοῦ βασιλέως ἀπολάμπων, καὶ μετ' ἀγγέλων προηγούμενος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἄρρητον δόξαν ἠμφιεσμένος, καὶ κρίνοντι παρεστὼς τῷ βασιλεῖ, καὶ τὰ πρῶτα διακονούμενος αὐτῷ. διὸ τοὺς θρήνους ἀφεῖσα καὶ τὰς οἰμωγὰς ἔχου τῆς αὐτῆς πολιτείας· μᾶλλον δὲ καὶ ἀκριβεστέρας, ἵνα πρὸς τὴν ἴσην αὐτῷ φθάσασα ἀρετήν, τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ κατοικήσῃς σκηνήν, καὶ συναφθῆναι πάλιν αὐτῷ δυνηθῇς εἰς τοὺς ἀθανάτους αἰῶνας ἐκείνους· οὐ ταύτην τὴν τοῦ γάμου συνάφειαν, ἀλλ' ἑτέραν πολλῷ βελτίονα. αὕτη μὲν γὰρ σωμάτων ἐστὶ συμπλοκὴ μόνον· τότε δὲ ψυχῆς ἔσται πρὸς ψυχὴν ἕνωσις ἀκριβεστέρα, καὶ ἡδίων πολλῷ καὶ βελτίων.

A Nunc verò à timore iſto longè abſumus, ac magnopere confidimus venturum in die illa plenum venuſtatis, & ſplendoris proximum Regi, atque una cum Angelis præeuntem Chriſto, & gloria, cui nulla par inveniri oratio queat, circumfluentem, & judicanti regi aſſiſtentem, & in præſtantiſſimis muneribus miniſtrantem. Quamobrem miſſo jam fletu, & ejulatu eandem vivendi rationem, atque adeò etiam potiorem tene, ut eandem atque ille, adepta virtutem, iisdem etiam cum illo tabernaculum B recipiaris, ac rurſus conjungi cum illo queas in ſempiterna illa ſecula, non hoc matrimonii nexu; ſed alio quodam longe meliore. Hic enim corpora tantum copulat; ille vero multo elegantior, jucundior, melior animam animæ jungit & conflat.

C

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν αὐτὴν περὶ μονανδρίας.

EJUSDEM DE NON ITERANDO CONJUGIO.

Ad eandem.

Τὸ μὲν τὰς ἀπείρους ὁμιλίας ἀνδρῶν, καὶ ὠδίνων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ἅπερ ἐπισυρόμενος ὁ γάμος εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων εἰσέρχεται οἰκίας, ἄνδρας ἐπιζητεῖν θαυμαστὸν οὐδέν. καὶ γὰρ τὸ πόλεμον πρᾶγμα οὕτως ἐπίπονον, τοῖς ἀπείροις γλυκὺ ἡ παροιμία εἶναί φησι· τὸ δὲ τὰς μυρία ἀνασχομένας κακά, πολλάκις δὲ ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀνάγκης ἀναπεισθείσας μακαρίσαι μὲν τὰς ἀπηλλαγμένας τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, ἐπαράσασθαι δὲ μυριάκις ἑαυταῖς, καὶ τῆς προμνηστρείας, καὶ τῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν αἱ παστάδες ἐπλέκοντο, ταύτας δὲ μετὰ τοσαύτην ἀποδυσπέτησιν πάλιν τῶν αὐτῶν πραγμάτων ἐπιθυμεῖν, τοῦτ' ἐστὶ τὸ μάλιστά με ἐκπλῆττον καὶ ποιοῦν ἀπορεῖν, καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιζητεῖν, δι' ἣν τὰ πράγματα, ἃ πρότερον ἐνόμιζον εἶναι φευκτά, ὅτε ἦσαν ἐν αὐτοῖς, ταῦτα νῦν, ὅτε αὐτῶν ἀπηλλάγησαν, ὡς ποθεινά, πάλιν διώκειν. καὶ μυρίους ἄνω καὶ κάτω στρέφων παρ' ἐμαυτῷ λογισμούς, μόλις ποτέ, ὡς ἐμαυτὸν πείθω, τὴν αἰτίαν τοῦ πράγματος ηὕρισκον· μᾶλλον δὲ οὐ μία τίς ἐστιν αἰτία, οὐδὲ δύο μόνον· ἀλλὰ καὶ τούτων πλείους. αἱ μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ πολλοῦ χρόνου λήθῃ παραδοῦσαι τὰ πρότερα, καὶ τὰ ἐν χερσὶ μνημονεύουσαι μόνον, ἔρχονται μὲν ἐπὶ τὸν γάμον ὡς ἐπὶ λύσιν τῶν τῆς χηρείας κακῶν, εὑρίσκουσι δὲ ἕτερα πολλῷ χαλεπώτερα ἐν αὐτῷ, ὡς πάλιν τὰς αὐτὰς ἀφιέναι φωνάς, ὥσπερ καὶ πρότερον. ἄλλαι δὲ πάλιν πρὸς τὰ τοῦ κόσμου κεχηνυῖαι πράγματα, καὶ τῆς δόξης τοῦ παρόντος ἐκκρεμάμεναι βίου, καὶ τὴν χηρείαν ἐπονείδιστον πρᾶγμα εἶναι νομίζουσαι, αἱροῦνται τὰς ἐν τῷ γάμῳ ταλαιπωρίας, ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς κενῆς καὶ τοῦ τύφου τοῦ περιττοῦ. εἰσὶ δὲ αἱ τούτων μὲν οὐδενί, ἀκρασίᾳ δὲ μόνῃ κρατούμεναι, ἐπὶ τὰ πρότερα πάλιν ἐπανέρχονται, καὶ τὴν ὄντως αἰτίαν πειρῶνται ταῖς εἰρημέναις ἀποκρύπτειν προφάσεσιν. αἰτιάσασθαι μὲν οὖν αὐτὰς καὶ καταδικάσαι ὑπὲρ τοῦ γάμου τούτου οὔτε αὐτὸς τολμῶ, οὔτε ἄλλῳ παραινῶ· ἐπειδὴ μηδὲ τῷ μακαρίῳ Παύλῳ τοῦτο δοκεῖ· μᾶλλον δὲ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ. εἰπὼν γάρ, "Γυνὴ δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι πάλιν, καὶ εἰπών· μακαριωτέρα δέ ἐστιν, ἐὰν οὕτω μείνῃ, ἵνα μή τις νομίσῃ ἀνθρώπινον εἶναι τὸ ἐπίταγμα, ἐπήγαγε· δοκῶ γὰρ κἀγὼ πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν· δηλῶν ὅτι πνεύματι ταῦτα ἔγραψε. μὴ τοίνυν ἐγκαλοῦντα τὰς γαμουμένας, ἢ μεμφόμενον νομιζέτω μέ τις λέγειν ταῦτα, ἅπερ ἐρῶ νῦν. καὶ γὰρ ἂν εἴη τῆς ἐσχάτης ἀπονοίας τε καὶ μανίας, ἃς οὐκ ἐκόλασεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐφείσατο, ταύτας ἡμᾶς καταδικάζειν ἀφειδῶς ἐξεναντίας, καὶ ταῦτα μυρίων ἐμπεπλησμένους κακῶν. εἰ γὰρ μηδὲ κρίνειν κελευόμεθα, ἵνα μὴ τῷ αὐτῷ μέτρῳ κριθῶμεν, μηδὲ σφοδροὶ τῶν ἑτέροις ἁμαρτανομένων γίνεσθαι δικασταί, ἀλλὰ συγγνωμονικοὶ καὶ ἥμεροι, ὅταν πράγματι σχολάζῃς, καὶ κατακρίνῃς ἑτέρους, πάσης ἀποστερεῖς σεαυτὸν συγγνώμης, διὰ τὸ εἰς τὸν πλησίον σφοδρότερον σαυτῷ γίνεσθαι παρασκευάζων τὴν κρίσιν. οὐ τοίνυν κατηγορῶν οὐδὲ καθαπτόμενος ἐπὶ τοῦτο ἦλθον νῦν. τὸ γὰρ ἐν κυρίῳ γίνεσθαι δυνάμενον, πάσης κατηγορίας ἀπήλλακται. μόνον γάρ φησιν ἐν κυρίῳ. ὥσπερ οὖν ὅταν ὑπὲρ παρθενίας λέγωμεν, οὐ τὸν γάμον ἀτιμάζοντες ἐκείνην ἐπαίρομεν, οὕτως ὅταν περὶ χηρείας διαλεγώμεθα, οὐ τὸν δεύτερον γάμον ἐν τοῖς ἀπηγορευμένοις τιθέντες τῷ προτέρῳ στέργειν παρακαλοῦμεν, ἀλλ' ὁμολογοῦμεν καὶ οὗτον εἶναι κατὰ νόμον τὸν δεύτερον, πολλῷ δὲ τὸν ἕνα τοῦ δευτέρου βελτίονα.

Mulieres, quæ virorum conſuetudinem, partus dolores, & cætera omnia, quibus inſtructum matrimonium in hominum domos ingreditur, nunquam uſu cognoverunt ad viros animum appellere, nihil ſane mirandum eſt. Nam & bellum, rem adeo laborioſam, ac duram, inexpertis dulce eſſe in proD verbio eſt. At ſexcentis malis aff. ctas, quibusque dura ipſa rerum conditio perſuaſit, eas quidem, quæ ſolutæ à rebus hujus mundi vitam agerent, beatas prædicare, ſeipſas autem, & pronubas, & diem, quo in matrimonium ſunt collocatæ, millies exectari, eas ipſas poſt tantum faſtidii rurſus earundem rerum deſiderio capi, hoc eſt, quod me propemodum obſtupefacit, ac dubitare cogit, & quærere; Ecquid. auſæ ſit, quamobrem, quas res antea, cum in iis verſarentur, fugiendas exiſtimaE bant, has rurſus, cum ab iis liberæ ſunt tanquam expetendas, perſequantur. Ac multa quidem animo verſans, mecumq; ipſe cogitans, vix tandem, ut puto, ad ipſam rei cauſam indagando perveni. Atque ea quidem non una eſt, aut altera; ſed plane multæ. Partim enim ob temporis longinquitatem priorum oblitæ & ea tantum, quæ in manibus ſunt, recolentes, veniunt quidem ad matrimonium; quaſi ad id, quod omnia mala quæ è viduitate, depellat; ſed alia quæA dam ibi longe graviora invenientes, rurſus eaſdem quas antea, voces emittunt. Partim verò mundanis rebus rurſus inhiantes, gloriamque præſentis vitæ admirantes & viduitatem rem dedecoris plenam putantes, hujus inanis gloriæ & tumoris cauſa ad eaſdem ſe revocari ſinunt matrimonii miſerias; Nec verò deſunt, quæ non hujuſmodi cauſis adductæ; ſed ſoli intemperantiæ manus dantes, rurſus ad priorem vitæ rationem redeunt, ac veram cauſam occultare iis, qua diximus, prætexenB dis conantur. Atqui iſtas accuſare, atque hujuſmodi matrimonii nomine condemnare neque ipſe auſim, neque alteri, ut audeat, autor ſim, quandoquidem aliter viſum eſt B. Paulo, vel potius Spiritui ipſi ſancto. Nam cum dixiſſet, *Mulier alligata* 1. Cor. 7. *eſt legi, quanto tempore vir ejus vivit, quod ſi dormierit vir ejus, libera eſt ut cui velit, nubat, tantum in domino, atque ita viduæ poteſtatem feciſſet rurſus, ſi velit, nubendi, addidiſſetque, Beatior autem eſt ſi ſic permanſerit, ne quis putaret* humanum eſſe præcepC tum, hæc adjunxit: *Puto autem, quod & ego Spiritum Dei habeam*, plane oſtendens ſpiritu dictante iſta ſibi eſſe conſcripta. Ne quis igitur, quæ modo dicturus ſum, in eam partem accipiat, quaſi eas, quæ matrimonio ſejungunt, reprehendam, ac criminer. Summæ enim arrogantiæ, ac furoris fuerit, quas non caſtigavit. Beatus ille; ſed quibus pepercit, has contra à nobis acerbe condemnari, idque cum ſexcentis nos criminibus premamur. Etenim qui vel á judicando abſtinere, ne eadem D menſura in nos judicium exerceatur, atque in aliorum peccata minime vehementes eſſe judices jubemur; ſed lenes & ad veniam dandam faciles, ſi rem, quæ extra culpam ſit, criminemur & condemnemus, quomodo non omnem nobis veniam præcidemus ex noſtro in proximum facto in eam ſententiam inducentes judicem, ut in nos viciſſim ſe præbeat duriorem? Non igitur ut illas accuſem, ac pungam, huc oratione delatus ſum. Quod enim in Domino fieri E poteſt, in id cadere crimen nullo modo poteſt. *Tantum*, inquit, in *Domino*. Verum quemadmodum cum de virginitate verba facimus, non ut de matrimonii dignitate detrahamus, illam laudibus extollimus; ita cum de viduitate diſputamus, non quidem ceu ſecundas nuptias in earum rerum numero, quibus interdictum ſit, collocemus, mulieres, ut ſemel nupſiſſe contentæ ſint, cohortamur: ſed fatemur quidem ſecundis etiam legem non violari; veruntamen unas iteratis longe præſtare non dubitamus.

Atque

Atque in hac comparatione, cum unum alteri præſtare dicimus, nemo hoc ipſum, quod inferiorem locum tenere dicimus, vitium putet. Non enim illa inter ſe ideo conferimus, ut ipſorum alterum in rerum turpium ordinem rejiciatur; ſed concedentes id legi conſentaneum eſſe, noſtroq; arbitrio permiſſum, alterum tamen præ hoc longe pluris facimus, magiſque ſuſpicimus: Quid ita? quoniam multum intereſt eandem mulierem unius viri eſſe uxorem eſſe, ac duorum. Nam cui prior ſatis eſt, plane oſtendit, neque ad illum ipſum ſe adjuncturam fuiſſe, ſi rei naturã uſu ipſo probe noviſſet. Quæ autem alterum ſponſum in prioris cubile inducit, næ iſta haud exiguum egregiæ erga mundum amicitiæ, atque erga res terrenas propenſionis indicium præbet. Atque illa quidem, nec dum viveret vir, erga alium commota animo eſt: hæc verò etſi illo vivente ab aliis ſe pudicam ſervarit; attamen multos alios magis, quam illum ſuſpexit. Sed ne ex hoc facto conjecturam de præterita vita faciamus, rem ipſam expendamus. Etenim quemadmodum virginitas matrimonio melior eſt; ita hoc matrimonio illud. Vidua enim de principio tantum virginitati conceſſit, ad extremum verò ipſi rurſus æquatur, & conjungitur. Hoc vero matrimonium utraque ex parte à virginitate abeſt. Huc accedit, eam quæ facile fert viduitatem, à viro quoque dum viveret, ſæpe ſe continere ſolitam, eam verò quæ rem maxime moleſtam putat, itã animum inſtituiſſe, ut non cum duobus ſolum tribusve; ſed etiam multo pluribus, ſi ita ſors ferat, ſibi res habenda ſit, ac vix extrema ætate abſtinendum. Quemadmodum igitur matrimonium illud magnæ honeſtatis, ac temperantiæ ſpecimen eſt: ita hoc minimè quidem dixerim mollitiei, & laſciviæ; (abſit) ſed certe animi infirmioris, & qui carni deditus ſit, terræque affixus, nec magnum, atque excelſum quippiam animo concipere unquam poſſit. Quòd ſi quis objiciat, quod honeſtum eſt, ſuam tueri honeſtatem, ſive ſemel obeatur, ſive bis, ſive ſæpius, ſimiliter enim honeſtum manere, quinetiam, eum, qui ſæpius functus eſt, laudabiliorem eſſe eo, qui rarius, reſpondebimus hujusmodi ſophiſma incautioribus fortaſſe poſſe imponere, iis autem, qui animum advertere voluerint, facile ad refellendum eſſe. Matrimonium enim non corporum commiſtio facit; (ita enim & fornicatio matrimonium eſſet) ſed quod ea, quæ nupta eſt, uno viro contenta eſt. Atque hoc inter meretricem, atque ingenuam, pudicamque mulierem intereſt. Quod ſi uno viro contenta perpetuo ſit, conjunctionem iſtam matrimonii nomine verè appellaris. Sin pro uno multos ſponſos in domum inducat, non equidem fornicationem audeo dicere; ſed illud quidem contenderem, hanc illa, quæ unum duntaxat virum novit, longe inferiorem eſſe. Illa enim audivit Dominum, cum ita diceret: *Proter hoc dimittet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carnem unam,* ac viro adhæſit, perinde ac verè ſua caro eſſet, neque oblita eſt ſemel ſibi impoſiti capitis. Hæc verò nec priorem nec poſteriorem virum propriam carnem reputat: viciſſim enim alter alterum ejiciunt. Neque enim mulier prioris viri memoriam ſatis rectè colere poterit, quæ poſt illum alteri nupſit, nec poſteriorem juſto amore proſequetur, magna adhuc cogitationum ac mentis parte in eum qui obiit, derivata. Ita fit, ut neutri is, qui viro debetur, amor, atque honos ab uxore exhibeatur. Ecquid verò animi putet poſteriori ſponſo eſſe, qui in prioris thalamum ingreditur, & illius lectum ſcandit, ac præterea illius uxorem ridentem & hac de cauſa jocantem, & ludentem videt? Valde quidem commoveatur, neque ad illam magno cum amore accedat, neceſſe eſt. Nam tametſi omnium hominũ duriſſimus ſit, non tamen ita exuere omnem humanitatem poteſt, ut humano quodam ſenſu non afficiatur, etiam ſi illa ſexcentis ornamentis & ſeipſam & domum comſerit. Dolor enim altè jam animo infixus non ſinit puram, & ſinceram ad ipſius animum allabi voluptatem. Sed quemadmodum in muris uſu venit, ut cum pars aliqua valdè exuſta eſt, licet poſtmodum dealbetur, ſubjectus tamen, ac profundus nigror candorem tectorii obſcuret, atq; injucundum ſanè ſpectaculum præbeat: ita & hac in re, tametſi multa ſplendida excogitentur, in mediis tamen ipſis eminent triſtia, ac moleſta quædam ex iis miſtio fit. Nam & ſervi, & ancillæ, & agricolæ, & inquilini, & vicini, & gentiles prioris viri demiſſo ac triſti vultu intuentur quæ fiunt, ac gemunt. Quod ſi præterea pupilli affuerint, ſi quidem valde pueri ſint, magnum ab iis, qui de rebus judicare queunt, in matrem odium excitant: ſin autem puberes, tantam, quantam vix aliud quicquam, viro moleſtiam comparant. Quæ quidem omnia cum legiſlatores animadverterent, & eos, qui propterea anguntur, conſolari vellent, & ſimul ſui facti rationem reddere, quod non ex principali propoſito, neque, ſi utrumvis liceret, hujuſmodi matrimonium inſtituerent;

Matth. 19. 5.

A μὴ δὴ οὖν τὴν κατὰ σύγκρισιν ὑπεροχὴν τοῦ κατ' αὐτὴν ἐλαττωθέντος πράγματος κακίαν τις εἶναι νομιζέτω. οὐδὲ γὰρ εἰς τὴν τῶν πονηρῶν τὸ πρᾶγμα ὠθοῦντες τάξιν τὴν σύγκρισιν ταύτην ποιούμεθα· ἀλλ' ἀφέντες αὐτὸ τῶν νενομισμένων εἶναι καὶ ἐν ἐξουσίᾳ, οὕτως αὐτοῦ τὸ πολλῷ κρεῖττον προτιμῶμέν τε καὶ θαυμάζομεν. τί δή ποτε; ὅτι οὐκ ἔστιν ἴσον ἑνὸς ἀνδρὸς εἶναι γυναῖκα, καὶ δευτέρου τὴν αὐτήν. ἡ μὲν γὰρ ἀρκεσθεῖσα τῷ προτέρῳ ἔδειξεν, ὅτι οὐδ' ἂν τοῦτον εἵλετο τὴν ἀρχήν, εἰ τοῦ B πράγματος ᾔδει τὴν πεῖραν καλῶς. ἡ δὲ δεύτερον ἐπεισάγουσα νυμφίον τῇ τοῦ προτέρου εὐνῇ, τῆς πολλῆς περὶ τὸν κόσμον φιλίας, καὶ πρὸς τὰ γήϊνα πράγματα συμπαθείας τεκμήριον ἐξήνεγκεν οὐ μικρόν. κἀκείνη μὲν οὔτε ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς πρὸς ἕτερόν τινα ἐπτοεῖτο· αὕτη δὲ εἰ καὶ μὴ ἥμαρτεν εἰς ἑτέρους ζῶντος ἐκείνου· ἀλλ' ἐκείνου μᾶλλον πολλοὺς ἑτέρους ἐθαύμασεν. ἵνα δὲ μὴ τοῦ διελθόντος καταστοχαζώμεθα βίου, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα συγκρίνωμεν. ὥσπερ γὰρ ἡ C παρθενία τοῦ γάμου κρείττων, οὕτως οὗτος ἐκείνου βελτίων ὁ γάμος. ἡ μὲν γὰρ χήρα, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐλαττωθεῖσα τῆς παρθενίας μόνον, κατὰ τὸ τέλος ἐξισοῦται πάλιν αὐτῇ καὶ συνάπτεται· ὁ δὲ γάμος οὗτος ἐξ ἑκατέρων αὐτῆς ἀφέστηκε τῶν μερῶν. χωρὶς δὲ τούτων ἡ μὲν εὐκόλως φέρουσα τὴν χηρείαν, καὶ ζῶντος πολλάκις ἐγκρατεύεται τοῦ ἀνδρός, ἡ δὲ τὸ πρᾶγμα ἔχουσα ἐπαχθῶς οὐ δύο μόνον καὶ τρισίν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείοσιν ὁμιλῆσαι παρεσκεύασαι ἀνδράσι, D καὶ μόλις τοῦ γήρως ἐπελθόντος ἀφίσταται. ὥσπερ οὖν πολλῆς σεμνότητος καὶ σωφροσύνης σημεῖον ὁ γάμος ἐκεῖνός ἐστιν, οὕτως οὗτος ἀσελγείας μὲν οὐκ ἂν εἴποιμι, μὴ γένοιτο· ἀσθενοῦς δὲ ψυχῆς καὶ σαρκικωτάτης, καὶ τῇ γῇ προσδεδεμένης, καὶ μέγα καὶ ὑψηλὸν οὐδὲν δυναμένης φαντασθῆναί ποτε. εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι τὸ καλὸν ταυτόν ἐστι, κἄν τε ἅπαξ γένηται, κἄν τε δίς, κἄν τε πολλάκις· ὁμοίως γὰρ ἔσται καλόν, καὶ ὁ πολλάκις αὐτῷ χρώμενος μᾶλλον ἐπαινοῖτ' ἂν δικαίως, ὥστε εἰ καὶ ὁ γάμος καλόν, ὁ συνεχῶς αὐ- E τῷ κεχρημένος τοῦ σπανιάκις θαυμαστότερος, καὶ μᾶλλον ἀποδεκτός, ἐροῦμεν, ὅτι τοὺς μὲν ἀφελεστέρους τοῦτο σοφίσασθαι δύναιτ' ἄν· τοῖς δὲ βουλομένοις προσέχειν, εὐφώρατον ἔσται τὸ σόφισμα. γάμος γὰρ οὐ διὰ τὴν μῖξιν λέγεται γάμος· ἐπεὶ οὕτω γε καὶ ἡ πορνεία γάμος ἂν ἦν· ἀλλὰ διὰ τὸ στέργειν ἑνὶ τῷ γαμουμένῳ ἀνδρί, καὶ τούτῳ τῆς πόρνης διέστηκεν ἡ ἐλευθέρα καὶ σώφρων γυνή. εἰ μὲν γὰρ ἑνὶ διαπαντὸς ἀρκοῖτο ἀνδρί, γάμος τὸ πρᾶγμα εἰκότως ἂν λέγοι- A το· εἰ δὲ ἀνθ' ἑνὸς πολλοὺς εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάγει νυμφίους, πορνείαν μὲν οὐ τολμῶ τὸ πρᾶγμα καλεῖν, τῆς δὲ οὐκ εἰδυίας ἕτερον ἄνδρα πλὴν ἑνὸς πολλῷ τῷ μέτρῳ ἀπολείπεσθαι φαίην ἄν. ἐκείνη μὲν γὰρ ἤκουσε τοῦ κυρίου λέγοντος, ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, καὶ ὥσπερ σαρκὸς ἀληθῶς οἰκείας ἀντείχετο, καὶ οὐκ ἐπελάθετο τῆς ἅπαξ B δοθείσης αὐτῇ κεφαλῆς· αὕτη δὲ οὔτε τὸν πρῶτον, οὔτε τὸν δεύτερον ἔχει ἐν τάξει τῆς οἰκείας σαρκός· ὁ μὲν γὰρ πρῶτος ἐκβέβληται παρὰ τοῦ δευτέρου, ὁ δεύτερος δὲ ὑπ' ἐκείνου· οὔτε δὲ τοῦ προτέρου μεμνῆσθαι δύναιτ' ἂν καλῶς τῷ ἑτέρῳ μετ' ἐκεῖνον προσέχουσα, οὔτε τοῦτον μετὰ τῆς προσηκούσης φιλοστοργίας ὄψεται, σχιζομένης εἰς τὸν ἀπελθόντα τῆς διανοίας αὐτῆς· ὥστε ἑκάτερον λοιπὸν συμβαίνει, καὶ τοῦτον κἀκεῖνον ἐκβεβλῆσθαι τῆς ἀνδρὶ προσηκούσης καὶ τιμῆς καὶ φιλίας C παρὰ γυναικός. ποίαν δὲ ὅλως οἴεται ἔχειν ψυχὴν τὸν δεύτερον νυμφίον εἰς τὸν τοῦ προτέρου θάλαμον εἰσαγόμενον, καὶ εἰς τὴν εὐνὴν ἀναβαίνοντα τὴν ἐκείνου, καὶ γελῶσαν καὶ χαριεντιζομένην ἐπὶ τούτοις ὁρῶντα τὴν ἐκείνου γυναῖκα, σφόδρα γε; οὐδὲ γὰρ μετὰ πολλῆς αὐτῇ προσελεύσεται τῆς φιλίας· κἂν γὰρ ἁπάντων ἀνθρώπων ἀπηνέστερος ᾖ, οὐκ ἔσται οὕτως ἄγριος, ὡς μηδὲν ἀνθρώπινον παθεῖν, κἂν μυρίοις καὶ ἑαυτὴν καὶ τὸν οἶκον περιβάλλῃ καλλωπισμοῖς ἐκείνη. D τὸ γὰρ καταλαβὸν ἤδη πένθος τὴν οἰκίαν, οὐκ ἀφίησι καθαρὰν γενέσθαι τὴν εὐφροσύνην· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν τοίχων ὅταν σφόδρα καταφλεχθέν τι μέρος τύχῃ, εἶτα ἠρέμα κονιαθέντι τὸ τῆς μελανίας ἐπιτεταμένον καὶ βαθὺ λυμαίνεται τῇ τῆς ἐπιφανείας λευκότητι, καὶ ἔστι θέαμα ἀηδές· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, κἂν πολλὰ ἐπινοήσῃ τὰ λαμπρά, ἐν μέσοις αὐτοῖς διαφαίνεται τὰ σκυθρωπά, καί τις ἐν αὐτοῖς μῖξις ἀτερπής. καὶ γὰρ καὶ οἰκέται, καὶ θεράπαιναι, καὶ γεωργοί, καὶ πάροι- E κοι, καὶ γείτονες, καὶ συγγενεῖς τοῦ προαπελθόντος κατηφοῦσιν ἐπὶ τοῖς γινομένοις, καὶ στενάζουσιν. εἰ δὲ καὶ ὀρφανοὶ τύχωσι καταλειφθέντες, νέοι μὲν ὄντες κομιδῇ, σφοδρὸν τὸ παρὰ τῶν δυναμένων συνιέναι τῶν γινομένων τῇ μητρὶ τὸ μῖσος ἐξάπτουσιν, εἰ δὲ ἐνήλικες τύχοιεν ὄντες, πάντων ἐκεῖνοι μᾶλλον ἀηδίαν κατασκευάζουσιν. ἅπερ οὖν καὶ νομοθέται συνεωρακότες ἅπαντα, καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις ἀλγοῦντας παραμυθούμενοι, καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογούμενοι, ὅτι οὐ κατὰ γνώμην οὐδὲ προηγουμένως τοῦτον τὸν γάμον ἐπέταξαν,

ἀλλὰ δε-

ἀλλὰ δεδοικότες, μή τι χεῖρον γένηται κακὸν, πάντα τοῦ δευτέρου γάμου τὰ φαιδρὰ παρῃτήσαντο, καὶ οὔτε αὐλὸς, οὔτε κρότοι, οὔτε ὑμέναιος, οὔτε ὀρχήματα, οὔτε στέφανοι νυμφικοὶ, οὔτε ἄλλο τι τῶν τοιούτων τὴν ἑσπέραν κοσμοῦσιν ἐκείνην, ἀλλὰ πάντων αὐτὴν ἀποκοσμήσαντες, οὕτως ἀστεφάνωτον ἄγουσι τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν χήραν γυναῖκα, μονονουχὶ βοῶντες διὰ τούτων, ὅτι πάντα συγγνώμης ἄξια πράττουσιν, ἀλλ' οὐκ ἐπαίνων καὶ κρότων καὶ στεφάνων. πῶς οὖν ὁ Παῦλος ἐκώλυσε χηρεύειν, φησὶ, καὶ βουλομένας τὰς νέας. οὑτωσὶ γράφων· νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ; οὐχ ὁ Παῦλος τὰς βουλομένας χηρεύειν ἐκώλυσεν· ἀλλ' ἐκεῖναι καὶ τὸν Παῦλον ἠνάγκασαν μὴ βουλόμενον τοῦτον διατάξασθαι τὸν νόμον αὐταῖς· εἰ γὰρ τοῦ Παύλου τὸ θέλημα βούλει μαθεῖν, ἄκουε τί φησι· θέλω δὲ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτὸν, ἐν ἐγκρατείᾳ. ὥστε οὐκ ἂν ἐμαχέσατο ἑαυτῷ, οὐδὲ ἐναντιολογίᾳ τοσαύτῃ περιέπεσεν ὁ μακάριος ἐκεῖνος, οὐδ' ἂν ἅπαντας ἀνθρώπους βουλόμενος εἶναι ἐν ἐγκρατείᾳ, τὰς βουλομένας χηρεύειν ἐκώλυσε. πῶς οὖν φησι· νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ; ἀλλ' εἰπέ τινος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; οὐ γὰρ ἁπλῶς οὕτως εἴρηκεν· ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν προστέθηκεν εἰπών· ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν. ὁρᾷς ὅτι οὐ τὰς χηρεύειν βουλομένας, ἀλλὰ τὰς γαμῆσαι προαιρουμένας μετὰ τὸ χηρεῦσαι κωλύει ἐκεῖνος καὶ εἰς τὸν ἅγιον ἐκεῖνον καταλέγεσθαι χορόν; καὶ σφόδρα ποιῶν συνετῶς. εἰ γὰρ μέλλοις, φησὶ, δευτέροις γάμοις ὁμιλεῖν, μηδὲ ἐπαγγείλῃ χηρείαν. τοῦ γὰρ μηδὲ ὅλως ὑποσχέσθαι τὸ μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν ἀγνωμονῆσαι πολλῷ χεῖρόν ἐστιν. ὥσπερ οὖν τὰς συνεχεῖς συνουσίας ἐπέτρεψεν, οὐ νομοθετῶν, ἀλλὰ συγγινώσκων αὐτοῖς· τοῦτο γὰρ λέγω φησὶ, κατὰ συγγνώμην οὐ κατ' ἐπιταγὴν διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, δι' ἕτερον μεῖζον κακὸν τὸν δεύτερον γάμον ἐπέταξε, δεικνὺς ὅτι καὶ οὗτος συγγνώμης ἐστὶ, τῇ τῶν πολλῶν ἀσθενείᾳ συγκαταβαινούσης. ἀσθένειαν δὲ, οὐ δυνάμεως, ἀλλὰ προαιρέσεώς φημι. καθάπερ γὰρ ἡ παρθένος, μετὰ τὴν τῆς παρθενίας ἐπαγγελίαν διαφθαρεῖσα, μοιχείας χεῖρον ἐτόλμησεν. οὕτω καὶ ἡ χήρα ἅπαξ ἐπαγγειλαμένη, εἶτα πατήσασα τὰς πρὸς τὸν Θεὸν συνθήκας, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν πεσεῖται, καὶ τῆς αὐτῆς ἔσται τιμωρίας ὑπεύθυνος· εἰ δὲ χρή τι καὶ θαυμαστὸν εἰπεῖν, τάχα καὶ πολλῷ μείζονος· οὐ γάρ ἐστιν ἴσον, ὅπερ καὶ ἀρχόμενος εἶπον, τήν τε ἄπειρον, καὶ τὴν πεπειραμένην τοῖς αὐτοῖς πάλιν περιπεσεῖν πειρασμοῖς. καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ προϊὼν, καὶ πάλιν λέγων· βούλομαι νεωτέρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, τὴν αἰτίαν προστίθησι, δι' ἣν ταῦτα βούλεται. τίς δέ ἐστιν αὕτη; μηδεμίαν, φησὶ, διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ ἀφορμὴν λοιδορίας χάριν. ἐπειδὴ γὰρ πολλὰς τῶν χηρῶν εἰκὸς ἦν τότε προπετέστερον καὶ αὐθαδέστερον τῷ μετὰ ταῦτα κεχρῆσθαι βίῳ, καθάπερ τινὸς ἀνάγκης, καὶ δεσποτείας τῆς πρὸς τὸν ἄνδρα συζυγίας ἀπαλλαγείσας, ὡς καὶ πονηρὰν ἐπισπάσασθαι δόξαν, διὰ τῆς ἰταμότητος, ἀπάγων αὐτὰς τῆς ὀλεθρίου ταύτης ἐλευθερίας, πάλιν ἐπὶ τὸν ζυγὸν ἄγει τὸν πρότερον. εἰ γὰρ μέλλοι τις φησὶ, χήρα οὖσα λάθρα πορνεύειν, καὶ καταισχύνειν ἑαυτὴν, πολλῷ βέλτιον γαμεῖν, καὶ μηδεμίαν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ ἀφορμὴν λοιδορίας χάριν· ὥστε διὰ τὸ μὴ παρέχειν τὰς ἀφορμὰς τῆς λοιδορίας, καὶ βίον ἐφύβριστον ζῆν καὶ πορνικὸν, τὸν γάμον ἐπέταξεν. ἄκουε γοῦν καὶ ὅσα αὐτῶν κατηγορεῖ. δέον γὰρ εἰς προσευχὰς τετράφθαι τὸν ἅπαντα χρόνον καὶ ἱκετηρίας· αἱ δὲ, φησι, καὶ ἀργαὶ μανθάνουσι περιερχόμεναι τὰς οἰκίας· οὐ μόνον δὲ ἀργαὶ, ἀλλὰ καὶ φλύαροι, καὶ περίεργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα. αὐτὸς δὲ οὐχ οὕτω βούλεται, ἀλλὰ προσηλῶσθαι αὐτὴν διαπαντὸς τοῖς πνευματικοῖς. ἡ γὰρ σπαταλῶσα, φησι, ζῶσα τέθνηκεν. ἐπεὶ καὶ τὴν παρθένον, οὐ τῇ τοῦ σώματος ἁγνείᾳ βούλεται ὁρίζειν τοῦτο τὸ καλὸν, ἀλλὰ τὴν πᾶσαν σχολὴν εἰς τὴν λατρείαν ἀναλίσκειν τοῦ Θεοῦ. τοῦτο γάρ φησι, λέγω ὑμῖν, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὔσχημον, καὶ εὐπρόσεδρον τῷ κυρίῳ ἀπερισπάστως. οὐ γὰρ θέλει αὐτὴν μεμερίσθαι, ἀλλ' ὅλην εἶναι τῶν πνευματικῶν, καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ τοῦ κυρίου μεριμνᾶν. οὕτω καὶ τὴν χήραν πολιτεύεσθαι παραινεῖ λέγων· ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπισεν ἐπὶ τὸν Θεὸν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι, καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας. ὅταν οὖν τὴν σχολὴν ἣν ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς πράγμασιν ἀναλίσκειν χρὴ, ταύτην μὴ μόνον εἰς περιττὰ καὶ ἀνωφελῆ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σφόδρα ἐπιβλαβῆ, παρὰ πάντα δαπανῶσι τὸν βίον, εἰκότως αὐτὰς ἐπὶ τὸν γάμον ἄγει λοιπόν. καθάπερ οὖν καὶ Ἰουδαίοις τὸ σάββατον ἔδωκεν ὁ Θεὸς, οὐχ ἵνα ἀργῶσιν ἁπλῶς, ἀλλ' ἵνα τῶν πονηρῶν ἀπέχωνται πράξεων· οὕτω καὶ ἡ χήρα καὶ ἡ παρθένος, οὐχ ἵνα ἁπλῶς μὴ ὁμιλῶσιν ἀνδρὶ, τοῦτον αἱροῦνται τὸν βίον,

A ſed tantū metu adducti, ne gravius aliquod malum exiſteret, ſecundas nuptias omni illa ſplendida pompa ſpoliarunt: neq; enim tibia, neq; plauſus, neq; hymenæus, neq; choreæ, neque coronæ nuptiales, neque aliud quicquam ejuſmodi veſperam illam ornant; ſed hæc omnia auferentes, ſic non coronatum virum ad viduā mulierem adducūt, tantū non per hæc clamantes, quæ fiunt, omnia eſſe quidem ejuſmodi, quibus venia detur; ſed laudibus, coronis, plauſibus minime digna. At enim objiciet quis, cur igi-
B tur Paulus prohibet, ne juniores etiam, ſi velint, viduæ maneant? ita enim ſcribit: *Adoleſcentiores autem viduas devita.* Non ſanè Paulus impedimento eſt, quo minus, quæ volunt, virginitatem ſervent; ſed ipſæ potius ſunt, quæ Paulum eo neceſſitatis adegerunt, ut præter animi ſui ſententiam hanc ipſis legem ferret. Nam ſi Pauli ſententiam vis cognoſcere, audi quid dicat: *Volo omnes homines eſſe ſicut meipſum*: id eſt continentiam ſervare. Quamobrem non ſibi ipſi adverſatur beatus ille, neque adeò la-
C pſus eſt, ut inter ſe pugnantia loqueretur, nec qui velit omnes homines colere continentiam, obſtaret, quo minus quæ volunt, viduæ maneant. Quid igitur verba illa ſibi volunt? *Adoleſcentiores autem viduas devita.* Attendamus obſecro qua cauſa & quam ob rem. Non enim iſta abſolutè protulit; ſed progreſſus oratione adjunxit: *Cum enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt.* Vides non eas, quæ viduitatem ſervare volunt; ſed quæ poſtquā in viduitatem inciderunt, nubendum ſibi ſtatuunt, ab illo prohi-
D beri, ne viduæ maneant, neve in ſacrum illum chorum admittantur, idque valde ſapienter. Nam ſi alteri matrimonio illiganda es, neq; ſpondere etiam viduitatem debes. Nam poſt promiſſionem mutare ſententiam longè deterius eſt, quam neque omnino promittere. Quemadmodum igitur aſſiduam liberis operam dare permiſit nō quidem legem ſtatuens; ſed ipſis indulgens, ſic enim inquit, *Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium propter incontinentiam veſtram*, ita hoc etiam loco
E gravioris mali metu ſecundum inſtituit matrimonium, oſtendens hoc quoque indulgentiæ eſſe ad multorum infirmitatem ſeſe accommodantis, ac demittentis. Infirmitatem autem dico non potentiæ; ſed voluntatis, ac propoſiti. Nam quemadmodum virgo, ſi poſt promiſſam virginitatem ſe violari ſiverit, facinus adulterio gravius perpetravit; ita & vidua, quæ ſemel promiſit, ſi deinde pactionem cum Deo factam conculcans eodem crimine ſe polluerit, eidem quoq; ſupplicio obnoxia eſt, ac forte
A etiam, ſi licet mirum quiddam dicere, longe majori. Non enim idem eſt, ut initio dicebam, imperitam, atque uſu jam edoctam iiſdem ſuccumbere tentationibus. Neque vero hoc loco duntaxat; ſed etiam paulo poſt, cum hæc permiſiſſet, *Volo ego juniores viduas nubere, filios procreare, matres familias eſſe*, *cauſam ſubdit*, cur iſtud velit. quæ ea eſt? *Nullam*, inquit, *occaſionem dare adverſario maledicti gratia.* Nam quoniam veriſimile eſt
B multas eo tempore viduas poſt viri obitum licentius, magiſque arbitratu ſuo vivere ſolitas, à viri ſocietate, quaſi à neceſſitate quadam, ac dominatu liberas, ita ut impudentiæ nomine malam de ſe opinionem afferrent, abducens ipſas ab illiberali hac, & peſtifera libertate, rurſus ad priſtinum jugum adducit. Nam ſi, inquit, futurum eſt, ut viduitatem præ ſe ferens quæpiam clam fornicetur, ac ſeipſam dedecoret, longe ſatius nubere, ac nullam occaſionem dare adverſario maledicti gratia. Quamobrem, ne occaſiones maledicta jaciendi dent, ac vitam meretriciam
C contumeliiſque obnoxiam agant, matrimonium præcipit. Audi, quot præterea ſint, quæ ipſis vitio vertat. Nam cum deberent omne ſuum tempus orationibus, & ſupplicationibus inſtare iſtæ vero, inquit, *Et ocioſæ diſcunt circumire domos, non ſolum ocioſæ, ſed & verboſæ, & carioſæ, loquentes quæ non oportet.* Hæc vero ipſi minime probantur; ſed vult perpetuo affixas eſſe rebus ſpiritualibus. *Nam, quæ in deliciis eſt, inquit, vivens mortua eſt*;
D quandoquidem, & virginem ipſam vult bonum hoc ſuum non corporis caſtitate definire; ſed univerſum ocium ſuum Deo conſecrare, atque illi perpetuo deſervire. Ita enim ſcribit: *Porro hoc ad utilitatem veſtram dico, non ut laqueum vobis injiciam; ſed ad id, quod honeſtum eſt, & quod facultatem præbet ſine impedimento Dominum obſecrandi.* Non enim ipſam patitur diviſam eſſe; ſed totam rebus ſpiritualibus, ac cœleſtibus hærere vult, & quæ Domini ſunt, curare. Ad eandem vitæ rationem viduam
E quoque vocat, dicens; *Quæ autem vere vidua eſt & deſolata, ſperavit in Deum; & inſtat obſecrationibus, & orationibus nocte & die.* Quando igitur ocium, quod in Evangelicis negociis inſumendum erat, id non modo in rebus ſupervacuis, atque inutilibus; ſed etiā valde noxiis perpetuo impendunt; idcirco ad matrimonium eas rurſus adducit. Nam quemadmodum Judæis Sabbatum dederat Deus, non ut ociarentur duntaxat, ac planè ceſſarent; ſed ut à turpibus actionibus abſtinerent; ita vidua, & virgo, non ut ſatis habeant viris non miſceri, hanc ſibi deligunt vitam;

1. Tim. 5, 11.
1. Cor. 7, 7.
1. Tim. 5, 11.
1. Cor. 7, 6.
Cur juniores viduas nubere oporteat.
1. Tim. 5, 12.
1. Cor. 7, 35.
1. Tim. 5, 5.

ſed ut ea, quæ Domini ſunt, curent, atque ſe totas in Dei cultum conferant. Sit ita ſanè, inquiet aliquis. Verum intolerabile malum erit, mulierem nullo rerum uſu peritam ea, quæ ad viros pertinent, ſubire cogi; neque enim ipſa perinde atque ille, tractare atq; adminiſtrare res poterit; atq; hinc nihil aliud lucrabitur, quam moleſtias, ac fortunarum ruinam. Ergo quæcunque à ſecundis nuptiis abhorruerunt; omnia ſua peſſum dederunt, omnia perdiderunt; neque mulierem viduam invenias, quæ rem ſuam rectè gerat. Tergiverſationes iſta ſunt, ac prætextus, propriæque infirmitatis integumenta. Multæ enim præclarius, quam viri, & filios pupillos educaverunt, & bona, quæ acceperant, partim auxerunt, partim non minuerunt. Nam ab ipſomet initio non omnia viris commiſit Deus; neque ab ipſis ſolis pendere, quæ ad vitam pertinent, voluit; ne ſi mulier nihil ad vitam conferret, deſpicatui duceretur. Quamobrem id proſpiciens Deus non inferiore illam loco conſtituit; atque id ab ipſomet initio clarum faciens, dixit? *faciamus ipſi adjutorem.* Etenim ne eo, quod ipſe primum factus eſt, ac propter ipſum formata mulier, magnos adverſus illam ſpiritus vir ſumeret; hoc adjutoris verbo tumorem ipſius compreſſit; oſtendens mundana negotia nihilominus mulieris, quam viri egere. Quænam igitur iſta ſunt? quibuſque in rebus ad vitam inſtituendam, ac ſuſtentandam nobiſcum mulier ſocietatem init? Sane, quoniam ad præſentis vitæ ſtatum componendum non minus privata, quam publica negotia faciunt: hæc diſpertiens Deus, forenſia quidem viris commiſit, domeſtica autem mulieribus: ac ſi munera, officiaque iſta commutentur, omnia corruent, ac peribunt. Tanto uterque utilior altero in ſuo munere obeundo eſt. Igitur, ſi domeſtica ex muliebri ſcientia pendent, atq; iſta in re tantum viro mulier præſtat, quantum rudi homini artifex in rebus, in quibus artifex eſt; cur vanum nobis timorem incutimus? Nam peregrè quidem proficiſci, multaque domum apportare, virorum tantummodo eſt; mulieribus autem lucro operam dare, minime fas eſt; at quæ ſunt apportata cuſtodire, ac tueri, ipſius ſolius eſt. Ac tametſi præſtantius quiddam videatur acquirere, quam tueri; attamen, ſi hoc abſit, illud quoque inutile, ac vanum. Sæpe vero etiam ſi hoc adſit; illud non ſolum nihil profuit; ſed etiam cuncta evertit. Valde enim difficile eſt, hominem foris negociantem, atque amplificando patrimonio operam navantem, juſte quæſtum facere. Majori enim ex parte ex alienis iſti calamitatibus creſcunt, ac ſuum negocium gerunt; ſicque mulieris arti, & gubernationi ſæpe officiunt ea, quæ per injuſtitiam, & vim parta in manus ipſius pervenerunt. Quamobrem etſi majus aliqua ex parte ſit acquirere, quam conſervare; tamen altera ex parte minus eſſe deprehenditur; quando non ſolum ad bonorum amplificationem nihil confert; ſed etiam perdit jam repoſita. Quid igitur metuat vidua, ne viri abſentia res domeſticæ deterius ſe habeant, quarum vivente etiam viro ipſa procurationem ſuſceperat? At facilius, inquiet, gubernabit, cum metu illius nemo reluctabitur, nemo moleſtiam afferet. Nam & famuli, & œconomi & procuratores, ac reliqui omnes illum metuentes, ad parendum aderunt prompti, ac parati; ac nemo erit, qui contradicat. At eo, quem metuebant, è medio ſublato, omnes viduæ mulieri inſultant; in ſuo munere improbe verſantur, confidentes ſunt, atque omnia pervertunt ac diſſipant. Quod ſi ulciſci, ac vindictam ſumere velit, vinciens, verberans, in carcerem conjiciens, tum vero in vulgi reprehenſionem, criminationem, contumelias incurrit: negari iſta plane non poſſunt. Cæterum ſi fidem ei qui abiit, datam fregerit, atque illius amorem oblivione deleverit, & veſperam, qua ille ad ſe primum acceſſit, & plauſum, & hymenæum, & faces nuptiales, & primos amplexus, & menſas, & convictus, cujus una cum illo per omne tempus particeps fuit, & verba, quæ à viro magna cum voluptate uxorem audire veriſimile eſt: ſi hæc, inquam, omnia, perinde ac ſi nunquam fuiſſent, repente abjiciat, atque alteri viro fores aperiat, ipſumq; ad illud cubile admittat, quod prioris illius fuerat, & rerum omnium priorum conſcium eſt, ſi hæc faciat, nemone erit, qui reprehendat? nemo qui criminetur? nemo qui odio proſequatur, ac perfidam, inhumanam, fœdifragam vocet, atque hujuſmodi aliis conviciis oneret? Non enim ſi beatus Paulus rem iſtam permiſit, propterea laudibus dignam putes, ac quæ vulgi reprehenſionem fugiat: pœna tantum, ac ſupplicio caret, laudes quidem, & encomia non eſt, quod ſe reportare poſſe ſperet. Nam & mollem, atque ad libidinem proclivem eſſe, ac ne jejunii quidem tempore, aut quovis alio ab uxore abſtinere, longe quidem, & multum à ſupplicio abeſt, non tamen prope eo, ut laudari poſſit, accedit: nam hæc ipſa permiſſio nihil aliud eſt, quam ſignum magnæ cujuſdam infirmitatis, ac ſocordiæ.

Num poſſint viduæ ſubſidio virorum carere?

Gen. 2, 18.

A ἀλλ' ἵνα τὰ τοῦ κυρίου μεριμνῶσιν, ἵνα ἐξ ὁλοκλήρου τῇ τοῦ Θεοῦ θεραπείᾳ προσεδρεύωσι. ναί φησιν, ἀλλ' ἀφόρητον ἔσται κακὸν γυναῖκα οὖσαν πραγμάτων ἄπειρον, τὰ τῶν ἀνδρῶν ἀναγκάζεσθαι ὑπομένειν. οὔτε γὰρ αὐτὴ μεταχειρίσασθαι δυνήσεται καθάπερ ἐκεῖνος, καὶ θλίψεις ἀπὸ τούτων, καὶ τὸ πάντα ἀπολέσαι κερδανεῖ μόνον. ἆρ' οὖν πᾶσαι αἱ μὴ δευτέροις ὁμιλήσασαι γάμοις πάντα ἀπώλεσαν τὰ αὐτῶν, καὶ πάντων ἐξέπεσον, καὶ οὐκ ἔστιν ἰδεῖν B γυναῖκα χήραν πραγμάτων προεσταμένην; σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις, καὶ τῆς οἰκείας ἀσθενείας προκαλύμματα. πολλαὶ γὰρ τῶν ἀνδρῶν γενναιότερον καὶ οἰκίας προέστησαν, καὶ παῖδας ἐξέθρεψαν ὀρφανούς, καὶ τὰς ἐν χερσὶν οὐσίας αἱ μὲν ηὔξησαν αἱ δὲ οὐκ ἠλάττωσαν. καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς οὐ τὸ πᾶν τοῖς ἀνδράσιν ἐπέτρεψεν, οὐδὲ ἐν πᾶσιν αὐτῶν ἐκκρέμασθαι τὰ ἐν τῷ βίῳ πράγματα μόνον ἀφῆκεν. ἢ γὰρ ἂν εὐκαταφρόνητος ἡ γυνὴ ἦν, C μηδὲν συντελοῦσα πρὸς τὸν βίον ἡμῖν. ὅπερ οὖν εἰδὼς ὁ Θεός, ἀπένειμεν αὐτῇ μοῖραν οὐκ ἐλάττονα, καὶ τοῦτο δηλῶν ἄνωθεν ἔλεγε, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν. ἵνα γὰρ μὴ τῷ πρῶτον γεγενῆσθαι, μηδὲ τῷ δι' αὐτὸν τὴν γυναῖκα πεπλάσθαι μέγα κατ' αὐτῆς ἔχῃ φρονεῖν ὁ ἀνήρ, διὰ τοῦ ῥήματος τούτου κατέστειλε τὸν τῦφον αὐτοῦ, δεικνὺς ὅτι οὐχ ἧττον τοῦ ἀνδρὸς τῆς γυναικὸς τὰ τοῦ κόσμου δεῖται πράγματα. τίνα οὖν ἐστι ταῦτα, καὶ ἐν τίσι συνεφάπτεται ἡμῖν εἰς τὴν τοῦ βίου σύστασιν αὕτη; ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ἧττον τῶν δημοσίων D τὰ ἰδιωτικὰ συγκροτεῖ τὴν παροῦσαν κατάστασιν, διανείμας αὐτά, τὰ μὲν ἐπ' ἀγορᾶς πάντα ἐνεχείρισε τοῖς ἀνδράσι· τὰ δὲ κατὰ τὴν οἰκίαν, ταῖς γυναιξί· κἂν ἀλλάξωνται τὴν τάξιν, πάντα διεφθάρη καὶ ἀπόλωλεν· οὕτως ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ, πολὺ θατέρου χρησιμώτερος. οὐκοῦν εἰ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν τῆς γυναικείας ἐπιστήμης ἐξήρτηται, καὶ τοσοῦτον ἐν τούτῳ κρείττων ἀνδρὸς ἡ γυνή, ὅσον τῶν τεχνιτῶν οἱ ἄτεχνοι, ἐν οἷς εἰσι τεχνῖται, τί περιττῶς τὸ δέος τοῦτο E δεδοίκαμεν; τὸ μὲν γὰρ προσοδεύειν ἔξωθεν καὶ συνάγειν, ἀνδρῶν μόνον ἐστί. γυναῖκας δὲ κερδαίνειν οὐ θέμις. τὸ δὲ τὰ συναχθέντα διατηρεῖν καὶ φυλάττειν, ταύτης μόνης ἐστίν· ὥστε εἰ καὶ δοκεῖ πλέον εἶναι τὸ κτήσασθαι τοῦ φυλάξαι. ἀλλ' ὅμως ἄνευ τούτου κἀκεῖνο ἄχρηστον γίνεται καὶ περιττόν. πολλάκις δὲ καὶ τούτου προσόντος, ἐκεῖνο οὐ μόνον οὐδὲν ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ τὰ πάντα διέφθειρεν. ἐπειδὴ γὰρ πρᾶγμά ἐστι δυσχερές, κερδαίνοντα ἔξωθεν ἄνδρα δίκαια κέρδη πορίζεσθαι· A ὡς γὰρ ἐπὶ πολὺ τὰς τῶν ἀλλοτρίων οὗτοι πραγματεύονται συμφοράς, καὶ τῇ τῆς γυναικὸς τέχνῃ καὶ τῇ οἰκονομίᾳ πολλάκις ἐλυμήναντο τὰ ἀδίκως καὶ μετὰ βίας εἰς τὰς χεῖρας ἀχθέντα τὰς ἐκείνης. ὥστε εἰ καὶ μεῖζον τὸ κτήσασθαι τοῦ φυλάξαι, ἑτέρῳ δείκνυται τρόπῳ ἔλαττον τοῦτο, ὅταν μὴ μόνον μηδὲν συντελῇ εἰς τὴν τῶν ὄντων προσθήκην, ἀλλὰ καὶ διαφθείρῃ τὰ ἀποκείμενα. τί οὖν δέδοικεν ἡ χήρα, μὴ παρὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀνδρὸς χεῖρον διατεθῇ τὰ κατὰ B τὴν οἰκίαν, ἧς καὶ ζῶντος ἐκείνου τὴν ἐπιμέλειαν εἶχεν αὐτή; ἀλλ' εὐκολώτερόν φησι μεταχειριεῖται, διὰ τὸν ἐκείνου φόβον οὐδενὸς ἀντιπίπτοντος, οὐδὲ δυσκολίαν παρέχοντος. καὶ γὰρ οἰκέται καὶ οἰκονόμοι, καὶ ἐπίτροποι πάντες κατεπλήχασι, καὶ μετὰ πολλῆς ὑπακούουσι τῆς πειθοῦς· καὶ ὁ ἀντιλέγων οὐδείς· ὅταν δὲ ὁ φοβῶν ἀπέλθῃ, ἅπαντες ἐπεμβαίνουσι τῇ χήρᾳ· κακουργοῦσι, καταθρασύνονται, πάντα συγχέουσι καὶ διαρπάζουσι· κἂν ἐπέλθῃ, καὶ ἀμύνηται, C στρεβλοῦσα, μαστίζουσα, εἰς δεσμωτήριον ἐμβάλλουσα, καταγνώσεις, λοιδορίαι, κατηγορίαι παρὰ τῶν πολλῶν· ἂν δὲ τὰς πρὸς τὸν ἀπελθόντα συνθήκας πατήσῃ, καὶ τῆς φιλίας ἐπιλάθηται τῆς ἐκείνου, καὶ τὴν ἑσπέραν, καθ' ἣν πρῶτον αὐτῇ συνῆψε, καὶ τὸν κρότον, καὶ τὸν ὑμέναιον, καὶ τὰς γαμηλίους δᾷδας, καὶ τὰς πρώτας περιπλοκάς, καὶ τὰς τραπέζας, καὶ τῶν ἄλλων, ὧν αὐτῇ παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἐκοινώνησε, καὶ ῥημάτων ὧν εἰκὸς γυναῖ- D κα ἀπολαύειν παρὰ ἀνδρός· ἂν ταῦτα ῥίψῃ πάντα ἐξαίφνης ὡς οὐδὲ γεγενημένα, ἑτέρῳ τὰς θύρας ἀναπετάσασα τῆς οἰκίας, καὶ πρὸς τὴν εὐνὴν αὐτὸν ἕλκῃ τὴν ἐκείνου, τὴν πάντα τὰ πρότερον συνειδυῖαν, ἂν ταῦτα ποιῇ, οὐδεὶς ὁ μεμφόμενος, οὐδὲ ἐγκαλῶν; οὐδεὶς ὁ μισήσων, καὶ ἄστοργον, καὶ ἄπιστον, καὶ ἄσπονδον, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα προσερῶν; μὴ γὰρ ἐπειδὴ συνεχώρησεν ὁ μακάριος Παῦλος τὸ πρᾶγμα, ἤδη αὐτὸ καὶ ἐπαίνων ἄξιον νόμιζε, καὶ E καταγνώσεως ἀπηλλάχθαι τῆς παρὰ τῶν πολλῶν. κολάσεως μὲν γὰρ καὶ τιμωρίας ἐστὶν ἐκτός· ἐπαίνων δὲ καὶ ἐγκωμίων οὐκ ἂν δύναιτο κοινωνεῖν. καὶ γὰρ τὸ καταφερῆ τινα καὶ λάγνον εἶναι καὶ μήτε ἐν καιρῷ τῆς νηστείας, μήτε ἐν ἄλλῳ τινὶ τῆς γυναικὸς ἀπέχεσθαι κολάσεως μὲν καὶ αὐτὸ πόρρω καὶ μακράν· οὐ μὴν ἐπαίνων ἐγγύς. αὐτὸ γὰρ τὸ συγκαταβῆναι τοσοῦτον, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ σημεῖον ἀσθενείας καὶ ἀπροσεξίας πολλῆς.

ὥστε

ὥστε εἰ δέδοικας μὴ θρασύτητος δόξαν λάβῃς διὰ τὴν τῶν οἰκετῶν ἐπιτίμησιν, περὶ τούτου δεδοικέναι χρὴ, μὴ λαγνείας καὶ ἀσωτίας δόξαν περιβάλῃ τοσαύτην. χωρὶς δὲ τούτων, τῇ χήρᾳ τὸ πρᾶγμα ἄμεινον ἐξέσται μετελθεῖν, ὥστε καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ αὐτῇ τὰ πολλὰ πράγματα εἶναι, καὶ μὴ μόνον μὴ ψέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖσθαι παρὰ πάντων, καὶ πρὸ τούτου τῶν ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ. ἂν γὰρ θελήσῃς παρακαταθέσθαι τὰ χρήματα τῷ οὐρανῷ, καὶ εἰς τὸν ἄσυλον αὐτὰ κατορύξῃς τόπον ἐκεῖνον, οὐ μόνον οὐκ ἐλαττωθήσεται, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείω γενήσεται. τοιοῦτος γὰρ οὗτος ὁ σπόρος. εἰ δὲ ἐλάττων ἐστὶ τοῦ χρήσασθαι μέχρι τῆς νομοθεσίας ἐκείνης, καὶ πάντα ἀθρόως οὐ βούλεται μεταθεῖναι, λογιζέσθω πάλιν ἐκεῖνο, ὅτι καὶ ἄνδρα λαβοῦσα, οὐ πάντως λήψεται τοιοῦτον, οἷον χρὴ προσθεῖναι τοῖς οὖσιν· ἂν δὲ ἄρα καὶ τοιοῦτος ᾖ, μὴ τοῦτο ἐννοείτω μόνον τὴν τῶν χρημάτων προσθήκην· ἀλλ' ὅτι πολλὰ καὶ τῷ Θεῷ καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις προσκρούειν προσαχθήσεται. ἂν μὲν γὰρ τῶν δυνατῶν ᾖ, καὶ πολλὴν ἐχόντων ἰσχὺν, ἔστιν ὅτε παρὰ γνώμην πολλὰ καὶ πρᾶξαι καὶ παθεῖν αὐτὴν βιάσεται. καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς χηρείας ἐδεδοίκει, τοῦτο μετὰ πλείονος ἀνάγκης ὑποστήσεται νῦν· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἔτι καὶ ταχίστην εἰκὸς αὐτὴν δέξασθαι τὴν μεταβολήν. χήρα μὲν γὰρ οὖσα, κἂν ἐλαττωθῇ τι τῶν τοιούτων, ὅμως τὰ λειπόμενα μετὰ πολλῆς ἕξει τῆς ἀσφαλείας· ἀνδρὶ δὲ συναφθεῖσα δυνατῷ, καὶ τὰ τῆς πόλεως πράττοντι, ἢ καὶ ἑτέραν τινὰ μετιόντι φροντίδα, πολλάκις ἀθρόον πάντα ἀποβαλεῖται. ταῖς γὰρ τῶν ἀνδρῶν συμφοραῖς ἀνάγκη καὶ τὰς συνοικούσας αὐτοῖς κοινωνεῖν. εἰ δὲ μηδὲν συμβαίνῃ τοιοῦτον, τί τὸ κέρδος, εἰπέ μοι, δουλείαν ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας αἱρεῖσθαι; τί δὲ τὸ ὄφελος τῶν πολλῶν χρημάτων, ὅταν αὐτοῖς χρῆσθαι μὴ δύνηται πρὸς ὃ βούλεται; οὐ πολλῷ βέλτιον ὀλίγα μετ' ἐξουσίας ἔχειν, ἢ τὰ τῆς οἰκουμένης μετὰ τοῦ καὶ αὐτὴν σὺν ἐκείνοις ὑποκεῖσθαι ἑτέρῳ; τὰς γὰρ φροντίδας καὶ τὰς ὕβρεις, καὶ τὰς λοιδορίας, καὶ τὰς ζηλοτυπίας, καὶ τὰς ὑποψίας τὰς εἰκῆ, καὶ τὰς ὠδῖνας, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα παρίημι νῦν. ὁ μὲν γὰρ τῇ παρθένῳ διαλεγόμενος, εἰκότως καὶ περὶ τούτων διαλέξεται, ἅτε ἀπείρῳ οὔσῃ καὶ ἀμαθεῖ τῶν πραγμάτων ἐκείνων· χήρᾳ δὲ κἂν ἐνοχλήσειέ τις ταῦτα λέγων. ἃ γὰρ διὰ τῶν πραγμάτων ἔμαθεν ἀκριβέστερον, περιττὸν τῷ λόγῳ πειρᾶσθαι διδάσκειν αὐτήν. τοσοῦτον δὲ προσθεῖναι καλὸν, ὅτι καὶ μετὰ πλείονος ὁμιλήσει τῆς παρρησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας ἡ παρθένος γαμηθεῖσα τῆς μετὰ τὴν χηρείαν. ταύτην μὲν γὰρ κἂν ὡς γυναῖκα στέργῃ, ἀλλ' οὐχ ὡς παρθένον λαβών. ὅτι δὲ πολλῷ ἐκείνου τούτων οἱ ἔρωτες σφοδρότεροι καὶ μανικώτεροι, παντί που δῆλόν ἐστιν. ἐκείνην δὲ ἅτε μὴ παντὸς ἀνδρὸς ἄπειρον, οὐ παντὶ θυμῷ καὶ ἀσπάσεται καὶ φιλήσει. πεφύκαμεν γὰρ ὡς εἰπεῖν ἅπαντες ἄνθρωποι, εἴτε ὑπὸ κενοδοξίας, εἴτε οὐκ οἶδ' ὅθεν ἑτέρωθεν, τῶν πραγμάτων ἐκεῖνα μάλιστα φιλεῖν, ὧν καὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν οὐ μεθ' ἑτέρους ἔχομεν, ἀλλ' αὐτοὶ πρῶτοι, καὶ μόνοι καθεστήκαμεν κύριοι. τοῦτο καὶ ἐπὶ ἱματίων ἴδοι τις ἂν συμβαῖνον ἡμῖν· οὐ γὰρ ὁμοίως διακείμεθα πρὸς τὰ παρ' ἑτέρων εἰς χρῆσιν ἐλθόντα τοῖς παρ' οὐδενός. τοῦτο καὶ ἐπὶ οἰκίας καὶ ἐπὶ σκευῶν· καὶ γὰρ καὶ οἰκίαν τὴν παρ' ἑτέρου δοθεῖσαν ἡμῖν οὐχ ὁμοίως ἐκείνῃ φιλοῦμεν, ἣν αὐτοὶ κατεσκευάσαμεν. καὶ τῶν σκευῶν τὰ μὲν ἄρτι γινόμενα καὶ πρώτην παρ' ἡμῖν χρείαν δεξάμενα, ἐν πολλῇ τῇ φειδοῖ φυλάττομεν καὶ σπουδῇ· τὰ δὲ ἐξ ἑτέρων ἐλθόντα εἰς ἡμᾶς, οὐ σφόδρα προσιέμεθα, ἀλλ' οὕτως ἀποστρεφόμεθα, ὡς καὶ ἀνασκευάσαι πολλάκις αὐτά. εἰ δὲ ἐπὶ οἰκίας καὶ ἱματίων καὶ σκευῶν τοῦτο ἡμῖν συμβαίνει τὸ πάθος, ἐννόησον ἐπὶ τῆς γυναικὸς, οὗ τιμιώτερον ἀνδράσιν οὐδὲν, πῶς αὐτῷ μετὰ σφοδρότητος ἐμπίπτειν εἰκός. ἐκείνων μὲν γὰρ κἂν μεταδιδόαμεν τοῖς βουλομένοις· ταύτης δὲ, οὐ θέμις ἡμῖν, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς ἀποστησόμεθα πρότερον, ἢ τοῦτο παθεῖν ἀνεξόμεθα. τὴν μὲν οὖν παρθένον, ὅπερ ἔφην, ἅτε ἀνέπαφον οὖσαν καὶ ἰδίαν αὐτοῦ καὶ οὐδενὸς ἑτέρου γενομένην, πάσῃ προθυμίᾳ προσίεται· τὴν δὲ ἑτέρῳ πρότερον συναφθεῖσαν οὐ μετὰ τῆς αὐτῆς φιλίας ὄψεται καὶ εὐνοίας. μὴ γάρ μοι τὰ σπανιάκις καὶ μόλις ἅπαξ συμβαίνοντα εἴπῃς, ἀλλὰ τὰ συνεχῶς ἐπὶ τῶν πραγμάτων δεικνύμενα. οὐ διὰ ταῦτα δὲ μόνον πλείονος ἐκείνη μεθέξει τῆς παρρησίας, ἀλλὰ καὶ δι' ἕτερα πολλά. οὗτος μὲν γὰρ καὶ ὀνειδίσαι εὐκόλως δύναιτ' ἂν ὡς καταφρονούμενος παρ' αὐτῆς, καὶ τεκμήριον τῆς ὀλιγωρίας τὴν εἰς τὸν πρότερον αὐτῇ γεγενημένην ἀπιστίαν προενεγκεῖν καὶ ἐπιστομίσαι, καὶ ὑπὲρ τῶν γεγενημένων, καὶ ὑπὲρ τῶν μηδὲ συμβησομένων ἴσως. ὁ γὰρ ἀπελθὼν καὶ καταφρονηθεὶς, καὶ τὸν ζῶντα ταῦτα ὑποπτεῦσαι πείσει περὶ ἑαυτοῦ, κἂν μὴ γένηται. οὐκ ἐκεῖνος δὲ μόνον ταῦτα προφέρων αὐτῇ συνεχῶς ἔσται φορτικὸς, ἀλλὰ καὶ οἰκέται καὶ θεράπαιναι, κἂν μὴ φανερῶς, λάθρα γοῦν διαγογγύζοντες, μυρίοις αὐτὴν βάλλουσι σκώμμασιν. εἰ δὲ συμβῇ καὶ παιδίας τοῦ τετελευτηκότος καταλειφθῆναι νέους,

A Quamobrem ſi illud times, ne famulis increpandis, ac puniendis
audaciæ ſubeas opinionem, illud viciſſim cogites, multò magis
pertimeſcendum eſſe, ne tantum molliciei, libidinis, perfidiæ
crimen ſubeas. Præterea verò licebit viduæ meliore quadam
ratione rebus ſuis conſulere, ut & magna ex parte in tuto illas
collocet, & non ſolum reprehenſionem fugiat; ſed etiam ab
omnibus laudetur, quódque præcipuum eſt mercedes illas, quæ
à Deo præbentur, reportet. Nam ſi pecunias in cœlo ſibi depo-
B nendas cenſuerit, ibique tanquam in aſylo quodam defodiendas,
non ſolum non minuentur; ſed multis partibus majores fient.
Talis enim eſt hujus ſationis natura. Quòd ſi infirmiore animo
eſt, quam ut perfectæ illi legi implendæ par ſit, neque omnia ſi-
muleo trajicere vult, illud rurſus cogitet, ſi virum accipiat, non
continuò talem accepturam, qui bona amplificet. Quòd ſi etiam
talis ſit; non ſolam pecuniarum acceſſionem conſiderare cum
animo ſuo debebit; ſed illud quoque, fore, ut multis in rebus
C Deum, atque homines lædere cogatur. Nam ſi ille ex numero po-
tentium, atque opibus abundantium fuerit, multa illam præter
ſententiam & facere, & ferre coget, & quod à viduitate metue-
bat, illi nunc multò gravius, & violentius imminebit. Adde eve-
nire facillimè poſſe, ut celerrimam faciat mutationem. Nam
dum vidua eſt, etiam ſi aliquod in bonis detrimentum accipiat:
reliqua tamen illa ſalva, atque incolumia manebunt. At potenti
viro, & rempublicam, vel aliam quampiam procurationem ge-
D renti matrimonio juncta, ſæpè omnia ſimul amittet. Calamita-
tum enim, quæ viris accidunt, uxores quoque participes ſint
oportet: Sed eſto, nihil ejuſmodi accidat, ecquid lucri, dic mihi,
ſervitutem libertati anteferre? ecquid utilitatis divitiæ afferunt,
cum illis arbitratu ſuo uti minimè queat? nonne multo præſta-
bilius eſt, pauca ita poſſidere, ut illa in poteſtate habeas, quàm
omnia, quæ in orbe terrarum ſunt, ea conditione, ut unà cum il-
lis te quoque alteri ſubjicias? Mitto nunc curas, contumelias,
E convicia, zelotypias, inanes ſuſpiciones, dolores pariendi, & re-
liqua id genus. Hæc enim rectè tunc afferuntur, cum ad virginem
ſermo habetur, quippe quæ rudis, atque imperita eſt hujuſmodi
difficultatum? viduæ autem narrata moleſtiam potius afferent.
Quæ enim uſu ipſo optimè didicit, ea ſi ipſam verbis docere ve-
lis, fruſtra operam ſumas. Neque vero par utriuſque conditio
eſt; ſed magno quodam bono ea, quæ virgo nupſit, viduam ex-
cellit. Nam quæ virgo nupſit, multo majore cum libertate, ac
A fiducia viro utetur, quàm quæ poſt viduitatem. Nam hanc qui
acceperit, ut uxorem amare poteſt, ut virginem, non poteſt.
Quàm verò amores illi his vehementiores, & magis quodam-
modo inſani ſint, nemini non exploratum eſt. Viduam enim tan-
quam viri non omnino inſciam minimè toto animo complecte-
tur, atque amabit. Omnes enim ferè homines ſolemus ſive ze-
lotypia, ſive inanis gloriæ ſtudio, ſive neſcio qua alia cauſa addu-
cti, eas res præcipuè in amore habere, quibus, antequam in alio-
B rum poteſtatem venerint, noſtris fruimur, quarúmque nos pri-
mi, ac ſoli domini ſumus. Id & in veſtimentis uſu venire facilè
animadvertas; non enim ea, quibus alii uſi ſunt, æquè cara ha-
bemus, atque illa quibus nemo. Idem in domo, idem in vaſis:
domum enim nobis ab alio traditam, non perinde amamus, atq;
illam, quam nobis ipſi paravimus. Ac vaſis, quæ nuper facta ſunt,
nobiſque primùm uſui fuerunt, valdè parcimus, magnúmq; illis
conſervandis ſtudium impendimus. Quæ autem ab aliis ad nos
C venerunt, non magnopere in deliciis habemus; ſed adeò aver-
ſamur, ut ſæpè in aliam convertamus formam. Quòd ſi in domo,
in veſte, in vaſis hoc animo ſumus, cogites velim, in uxore, qua
nihil hominibus pretioſius eſt, quanto acrius, ac vehementius
nos affici conſentaneum ſit. Nam alia quidem nec iis, qui cu-
piunt, recuſamus communicare: hanc autem minimè fas eſt, ac
citius vitam profunderemus, quàm id ferre animum induceremus.
Virginem igitur ſponſam, quemadmodum dicebam, omni
D animi impetu complectetur, eam verò, quæ alteri prius conſue-
vit, non æquè benevolis, atque amicis oculis aſpiciet. Neque tu
mihi, quæ raro, ac vix ſemel eveniunt, afferas; ſed quotidie
in communi vita cernuntur. Neque verò hæ ſolæ cauſæ ſunt,
cur illa fidentius agat; verùm etiam aliæ multæ. Nam viduæ
quidem maritus facilè illi exprobrare poterit, ſe quoque ab illa
parvi fieri, ac deſpicientiæ indicium proferre infidelitatem,
quam erga priorem virum adhibuit, atque ita os illi obſtrue-
E re, ut neque de præteritis rebus, neque de iis, quæ for-
taſſe futuræ non ſunt, verbum hiſcere queat. Mortui enim
viri contemptus, viventem quoque, ut idem ſibi expe-
ctet, admonebit, falsò fortaſſe; ſed admonebit tamen.
Neque verò ille ſolus hæc perpetuò uxori objiciens moleſtus
erit; ſed famuli etiam, atque ancillæ, ſi minus palam,
certè tacito quodam murmure ſexcentis ipſam conviciis in-
ceſſunt. Quòd ſi filios impuberes ex priore viro habueris,
quo-

quomodo illos educabit, quomodo curabit? Quibus autem pupillis non illi miſerius vivent, qui paterna omnia in alterius poteſtate videbunt, famulos, domum, prædia, & quod caput omnium eſt, uxorem? quomodo matris loco ipſam colere illi poterunt? quomodo ipſos illa filiorum loco diligere? quos cum intuetur, erubeſcat, ac pudore ſuffundatur, neceſſe ſit? quibúſque non omnem impendere maternum affectum poteſt, magna animi, atque amoris parte in filios, quos ex altero ſuſcepit, translata? Quid igitur, inquies, ſi valdè tenera ætate fuerit, atq; exiguo tempore frui viro potuerit? Quin ad puellas hæc mihi dicta ſunt, non illas, quæ jam ſenuerunt: nam cum illis, ſi ad nuptias animum adjiciant, ne verbum quidem mihi faciendum putem: neq; enim noſtra illis oratio à ſecundo matrimonio abſtinendum perſuaderet, quod neque temporis longinquitas, neque ætas, neq; aliud quicquam perſuadere potuit; ſed ad juvenes omnis mihi eſt inſtituta oratio. Quæris igitur, quid ſi puella, & quæ uno tantum anno cum priore viro fuerit, alteri nubat? Imò verò, ſi in tam tenera ætate viduitatem ſervet, habet, unde ei, quæ viginti, trigintáve annos in matrimonio vixit, præferatur pluſque honoris reportet. Non hoc meum eſt; ſed

1. Cor. 7. 40 B. Pauli. Ille enim eſt, qui inquit: *Beatior autem erit, ſi ſic permanſerit.* Cæteroqui, tametſi illa diu cum viro vixit, tamē cum uno, eodem, ac ſolo, quemq; ab initio accepit: hæc autem duobus ſe ipſam dedit, idque intra breve tempus. At non voluntate ſua, inquit: nam ſi prior viveret unum illum amaret, præterea neminem. Nunc quando immatura morte ſublatus eſt, neceſſariò alterum quærere matrimoniū cogitur. Sed qualis eſt hæc neceſſitas? Ego enim hac, quam affers, aliam longè majorem mihi videre videor, quæ ipſam mortuo viro conſervare ſufficiat, nimirum guſtando percepiſſe, quantum amari inſit in rebus mundanis. Nam, quæ in ipſis perdiu verſata eſt, & callum obduxit, ad eaſdem rurſum ſe conferet, quaſi ſimiles inventura. Quæ autem principia ipſa adeo moleſta experta eſt, quid ſibi volens, aut ſperans, earum, quæ poſthac majores ſuperſunt, moleſtiarum periculum faciet? Nam quemadmodum is, qui ad mercaturam animum appulit, ſi antequam quicquam lucri faciat, ſimul ac è portu exiit, naufragium fecit, facilè, opinor, omnem poſthac negotiandi cogitationem abjiciet: ita conſentaneum eſt, hanc multa ſibi è matrimonio jucunda pollicentem; verùm antequā ad ea bene percipienda pervenire queat, tantum incommodorum, ac luctus deprehendentem, rerum humanarum amorem niſi valdè ſit intemperans, depoſituram. Quinetiam ſi valdè iis afficiatur, atque inhiet, principii tamen injucunditas ſatis idonea eſt, quæ omnem extinguat cupiditatem. Tunc enim in iis, quæ ſuſcepimus, potiſſimum perſeverare conſuevimus, cum principia ipſa ex ſententia proceſſerint: quòd ſi ab initio, atque ab ipſis, ut ita dixerim, carceribus in moleſtias ac difficultates incurrimus, ſtatim cupiditas defervet, ac totum negotium deponimus. Quamobrem, quarum immatura viduitas eſt, has mihi alterum matrimonium facilius repudiaturas veriſimile videtur, ne eadem rurſus perpetiantur. Nam quæ ſervat viduitatem in tuto ſe collocabit, nec ſimilem poſthac luctum timebit: quod ſanè facere illa cogetur, quæ ſecundò matrimonium contraxit. Huc accedit eandem quidem eſſe viduitatem, non tamen eandem omnibus viduis propoſitā eſſe mercedem; ſed uni ampliorem, alteri parciorem. Quæ enim ab adoleſcentia jugum ſuſceperunt, multo majore honore potientur, atque amplioribus muneribus: quæ autem in ipſa jam ſenectute, non æquè, atq; illæ. Quid ita? quòd illa quidem, cum multa obſtarent, ob Dei timorem omnia ſibi perferenda dixit, huic autem nullo ſudore, ac labore opus fuit: quis enim labor, ubi nullus adverſarius, nihil quod vim afferat? Quemadmodum igitur, quæ ſeipſam alteri viro dedit, ei, quæ unicum agnovit, concedat oportet; ita quæ in ipſomet ætatis flore in viduitate perſeverat, longo intervallo eam, quæ in ſenectute virum amiſit, anteibit. Atqui utraque unum habuit virum; ſed hæc tamen ipſum caſtitatis curriculum confecit, illa verò longo abeſt intervallo. Igitur non ad laborem ſolum; ſed etiam ad mercedem fac ſpectes. Sic pleraque virtutum officia difficilia nobis videntur, cum ſudores, atque ærumnas, quæ ſubeundæ ſunt, aſſiduè animo verſamus, neque propoſita illis præmia animadvertimus. Quod minimè faciendum eſt; ſed circumſpectis ſimul laboribus, ac præmiis, ſumma ſubducenda. Tunc enim, quemadmodum verè ſunt; ita à nobis perfacilia judicabuntur. Ita qui in bello præclarè ſe gerit, non vulnera duntaxat, prolapſionéſque, ac mortem; ſed etiam trophæa, victorias, cæteróſque honores omnes reputans, rationibus bene ſubductis in aciem fortiter deſcendit. Sic agricola non ſolum laborem, qui arando, ac fodiendo ſumendus eſt; ſed etiam aream, ac torcularia ob os atque oculos proponens alacriter opera ſua urget. Itidem igitur, & nos ſpe bona ærumnam viduitatis levem reddamus.

Vna cum laboribus præmia quoq; ſpectanda.

A πῶς αὐτοὺς ἀναθρέψει, πῶς δὲ προστήσεται; τίνων δὲ ὀρφανῶν οὐ χαλεπώτερον ἐκεῖνοι βιώσονται τὰ τοῦ πατρὸς ὁρῶντες ἅπαντα ἕτερον ἔχοντα, καὶ οἰκέτας, καὶ οἰκίαν, καὶ ἀγροὺς, καὶ τὸ πάντων κεφάλαιον τὴν γυναῖκα; πῶς δυνήσονται ὡς πρὸς μητέρα διακεῖσθαι ἐκείνῃ; πῶς δὲ αὐτὴ ὡς πρὸς παῖδας, οὓς αἰσχύνεσθαι καὶ ἐρυθριᾶν ἀναγκάζεται, καὶ οἷς πᾶσαν ἀπονεῖμαι τὴν μητρικὴν οὐκ ἔχει φιλοστοργίαν, εἰς τοὺς ἐκείνου παῖδας σχι-B ζομένης αὐτῇ τῆς διανοίας; τί οὖν ἂν ἡ σφόδρα κόρη, φησὶ, καὶ βραχὺν ἀπολαύσασα χρόνον τοῦ ἀνδρός; πρὸς γὰρ τὰς κόρας μοι ταῦτα εἴρηται, οὐ πρὸς τὰς γεγηρακυίας· πρὸς γὰρ ἐκείνας οὔτε ποιοῦσας οὐδὲ διαλεχθήσομαι· εἰ γὰρ ὁ πολὺς χρόνος καὶ ἡ ἡλικία, καὶ τὰ ἄλλα πάντα οὐκ ἔπεισαν αὐτὰς ἀποσχέσθαι δευτέρου γάμου, πολύ γε ἧττον ἡμεῖς· οὐ γὰρ ὁ παρ' ἡμῶν πείσει λόγος· ἀλλ' ἅπας μοι πρὸς ταύτας ὁ λόγος C ἐστί. τί οὖν ἂν ἡ κόρη, φησὶ, καὶ μόνον ἐνιαυτὸν μετὰ τοῦ προτέρου συνοικήσασα δευτερογαμῆται πάλιν, τίνος ἕνεκεν τῆς εἰκοστὸν ἔτος καὶ τριακοστὸν ἀπὸ ἡλικίας ἐν γάμῳ προτιμηθήσεται αὐτῆς; οὐκ ἔγωγε, ἀλλ' ὁ μακάριος Παῦλος. ἐκεῖνος γάρ φησι, μακαριωτέρα δέ ἐστιν, ἐὰν οὕτω μείνῃ. τί γὰρ εἰ καὶ πολὺν ἐκείνη χρόνον συνῴκησεν ἀνδρὶ, ἀλλ' ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ καὶ μόνῳ, καὶ ᾧ ἐξ ἀρχῆς ἐκληρώθη; αὐτὴ δὲ δυσὶν ἔδωκεν ἑαυ-D τὴν, καὶ ταῦτα ἐν βραχεῖ τῷ χρόνῳ. ἀλλ' οὐχ ἑκοῦσά φησιν. εἰ γὰρ ὁ πρῶτος ἔζη, οὐκ ἂν ἕτερον ἠγάπησεν ἐπ' ἐκείνῳ. ἐπειδὴ δὲ πρὸ ὥρας ἀπῆλθεν ἐκεῖνος, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης δευτέρῳ συνήφθη πάλιν· ποίας ἀνάγκης; ἐγὼ γὰρ ταύτης ἧς λέγεις μείζονα ἑτέραν ἀνάγκην ὁρῶ ἱκανὴν αὐτὴν κατασχεῖν ἐπὶ τετελευτηκότι, τὸ πικρῶς οὕτως ἀπολαῦσαι πραγμάτων τοῦ κόσμου. ἡ μὲν γὰρ πολὺν αὐτοῖς συγγενομένη χρόνον, καὶ ἐμπλησθεῖσα κα-E λῶς, ὡς τῶν αὐτῶν τευξομένη τῶν ἴσων ἅψεται πάλιν· ἡ δὲ προοιμίαν οὕτω χαλεπῶν πειραθεῖσα, ποίᾳ προαιρέσει καὶ ἐλπίδι πρὸς τὴν πεῖραν ἥξει τῶν χαλεπῶν; οὐδὲ γὰρ εἴ τις βουλόμενος ἐμπορεύσασθαι, πρὶν ἢ κερδάνῃ ἅμα τῷ τὸν λιμένα εἰσελθεῖν ναυάγιον ὑπομείνοι, εὐκόλως ἅψεται τῆς πραγματείας λοιπόν. οὕτω καὶ ταύτην εἰκότως τὰ πολλὰ μὲν προσδοκήσασαν ἡδέα, πρὶν ἢ δὲ ἐκείνων πεῖραν καλῶς λαβεῖν, τοσοῦτον πένθος ἰδοῦσαν, ἀγαπῆσαι τὰ A τοῦ κόσμου πράγματα, εἰ μὴ σφόδρα ἀκρατὴς οὖσα τύχοι· μᾶλλον δὲ εἰ καὶ σφόδρα πρὸς αὐτὰ διακέοιτο, καὶ λίαν ἔχοι προσπαθῶς, ἱκανὴ τῆς ἀρχῆς ἡ ἀηδία πᾶσαν σβέσαι τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆς. τότε γὰρ τοῖς πράγμασι μάλιστα ἐπιμένειν εἰώθαμεν, ὅταν προοιμίων πειραθῶμεν καλῶς· ὅταν δὲ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀπ' αὐτῆς ὡς ἂν εἴποι τις τῆς γραμμῆς χαλεπῶν καὶ δυσκόλων αἰσθώμεθα, ταχέως ἀνακρουόμεθα τῆς προαιρέσεως σβεννυμένης. ἡμῖν ὥστε αἱ τὰς ἀώρους B ὑπομείνασαι χηρείας, αὗται εἰκότως ἂν ἀπόσχοιντο γάμου δευτέρου, ὑπὲρ τοῦ μὴ τὰ αὐτὰ πάλιν παθεῖν. ἡ μὲν γὰρ ἐν τῇ χηρείᾳ μένουσα ἕξει τὸ ἀσφαλὲς, καὶ οὐχ ὑποπτεύσει πένθος ἕτερον πάλιν· ἡ δὲ προσομιλήσασα γάμῳ δευτέρῳ, καὶ τοῦτο προσδοκᾶν ἀναγκασθήσεται τὸ δεινὸν, καὶ ἄλλως δὲ, εἰ καὶ πρᾶγμα ἕν ἐστιν ἡ χηρεία, ἀλλ' οὐ πάντες τοὺς αὐτοὺς ἀπολήψονται τοὺς μισθούς· ἀλλ' αἱ μὲν πλείους, αἱ δὲ ἐλάττους. αἱ μὲν γὰρ ἐν νεότητι τὸν ζυγὸν ἀναδεξάμεναι, πλεί-C ονος ἀπολαύσονται καὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δωρεᾶς· αἱ δὲ πρὸς αὐτῷ τῷ γήρᾳ, οὐχ ὁμοίως ἐκείναις, τί δήποτε; ὅτι ἡ μὲν πολλῶν ὄντων κωλυμάτων, διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον πάντα ἠνέσχετο· αὕτη δὲ οὐδὲ βραχὺν ἱδρῶτα ὑπέμεινεν, οὐδὲ πόνον. πῶς γὰρ οὐδενὸς ὄντος πράγματος τοῦ βίαν παρέχοντος; ὥσπερ οὖν ἡ δευτέρῳ δοῦσα ἑαυτὴν ἐλάττων ἐστὶ τῆς τὸν ἕνα ἄνδρα ἐχούσης· οὕτως ἡ ἐν χηρείᾳ μένουσα ἐν αὐτῇ τῇ νεότητι, πολλῷ τῷ μέτρῳ τῆς ἐν τῷ γήρᾳ τὸν ἄνδρα ἀποβαλούσης ὑπερα-D κοντίσαι δυνήσεται. καίτοιγε ἀμφοτέραις εἷς γέγονεν ὁ ἀνήρ, ἀλλ' ὅμως αὕτη μὲν τὸν τῆς ἁγνείας ἔδραμε δρόμον· ἐκείνη δὲ πολλοῖς ἀπελείφθη τοῖς σταδίοις. μὴ τοίνυν τὸν πόνον ἴδῃς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν μισθόν. καὶ γὰρ τὰ πολλὰ τῶν κατορθωμάτων οὕτως ἡμῖν δύσκολα φαίνεται, ὅτι τὸν μόχθον αὐτῶν, καὶ τοὺς ἱδρῶτας συνεχῶς στρέφοντες, τοὺς ἀποκειμένους αὐτοῖς μισθοὺς οὐκ ἐν νῷ λαμβάνομεν. ἀλλ' οὐχ οὕτω δεῖ ποιεῖν· ἀλλὰ πάντα ὁμοῦ λογίζεσθαι μετὰ τῶν πόνων καὶ τὰς ἀμοιβάς, καὶ οὕτω E εὔκολα ἡμῖν φανεῖται, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν εὔκολα. καὶ γὰρ ὁ ἀριστεὺς οὐ τὰ τραύματα μόνον, οὐδὲ τὰ πτώματα, οὐδὲ τὸν θάνατον, ἀλλὰ καὶ τὰ τρόπαια, καὶ τὰς νίκας, καὶ τὰς ἄλλας ἁπάσας ἀναλογισάμενος τιμὰς, οὕτως ἐπὶ τὴν ἀριστείαν ἔρχεται. καὶ ὁ γεωργὸς δὲ, οὐχὶ τὴν ἄροσιν μόνον, οὐδὲ τὸν ἐν τῷ σκάπτειν πόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἅλω, καὶ τὰς ληνοὺς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν θεὶς, οὕτω τῶν ἔργων ἅπτεται· οὕτω καὶ ἡμεῖς ταῖς ἐλπίσι ταῖς χρησταῖς τὸν τῆς χηρείας μόχθον ἐπικουφίσωμεν,

καὶ

καὶ πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς, ἢ ἐκεῖνοι. ἐκείνοις μὲν γὰρ πολλὰ πολλάκις τῶν οὐκ ἐπ' αὐτοῖς κειμένων τὴν προσδοκίαν διέκοψαν· τὰς δὲ ἡμετέρας ἐλπίδας οὐδεὶς ὁ καταισχύνων ἐστὶν, ἂν μὴ βουληθῶμεν αὐτοί. μὴ δὴ βουληθῶμεν, ἀλλ' ἐννοήσαντες ὡς οὐ πολλῷ τῆς παρθένου ἡ χήρα λείπεται· ἔστι δὲ ὅπου αὐτὴν καὶ ὑπερηκόντισεν, ὅταν ἡ μὲν παρθένος περιπλέκηται πράγμασιν· ἡ δὲ χήρα κατὰ τὸν „Παῦλον μεμονωμένη „καὶ ἐλπίζουσα ἐπὶ τὸν Θεὸν, προσκαρτερῇ ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, καὶ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἀπέχηται), ἀναδυσώμεθα τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἵνα τῶν ἐν αὐτῷ στεφάνων τύχωμεν. ταῦτα ἡμῖν οὐκ ἀνάγκης ἕνεκεν εἴρηται, οὐδὲ ἐπιρρίψειν καταδικάζοντες τὰς οὐ βουλομένας χηρεύειν, ἐπὶ ταύτην ἤλθομεν τὴν παραίνεσιν, ἀλλὰ προτρέποντες καὶ παρακαλοῦντες, μὴ ἐπὶ τοσοῦτον προσδεθῆναι τῇ γῇ, ἀλλ' ἅπαξ λυθείσας, μένειν ἐλευθέρας, καὶ τὸν οὐρανὸν ἐπιζητεῖν, καὶ τὴν πολιτείαν ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἐκεῖ, καὶ ἁρμοσθείσας τῷ Χριστῷ οὕτως ἅπαντα πράττειν, ὡς προσῆκε τὰς τοιοῦτον ἐχούσας νυμφίον, ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ καὶ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A atque eo magis nos, quàm illi, quòd illis quidem multa ſæpè ex iis, quæ in ipſis ſita non erant, expectationem præciderunt. Noſtras autem ſpes nemo eſt, qui fallat, niſi voluntas noſtra acceſſerit. Quæ utinam non accedat, ſed illud nobiſcum cogitantes viduam à virgine non procul abeſſe, uſu etiam interdum venire, ut illam antecellat, nimirum, cum virgo negotiis ſe implicarit; Vidua autem ex Pauli ſententia *deſolata, & in Deo ſpem ponens inſtiterit obſecrationibus, & orationibus*, atque ab hujus vitæ negociis 1. Tim. 5. 5.
B abſtinuerit, in arenam hanc deſcendamus, ut quæ inde nos manent præmia, conſequamur. Hæc, non quo neceſſaria judicaremus, attulimus, aut quo illas, quæ in viduitate permanere nolunt, condemnaremus, ſed hoc unum cohortatione, admonitioneq; noſtra agẽtes, ut ne terræ perpetuo affixæ hærere velint, ſed ſemel ſolutæ in libertate maneant, ad cœlum aſpirent, cœleſtem vivendi rationem adhibeant, ac junctæ Chriſto ea omnia præſtent, quæ iis conveniunt, quæ tantum nactæ ſunt ſponſum:
C quoniam ipſum decet omnis gloria, honor & adoratio una cum experte principii Patre ac vivifico ſanctoque ipſius ſpiritu nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum, Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΕΥΤΡΟΠΙΟΝ

Εὐνοῦχον Πατρίκιον καὶ

Ὕπατον.

HOMILIA IN EUTROPIUM EUNUCHUM,

D PATRICIUM AC CONSULEM, PRÆFECTUMQUE cubiculi Arcadii Aug. cum offenſo principe deliteſceret ſub altari Eccleſiæ, cui ipſe anteà jus aſyli abrogare conatus fuerat,

Sigiſmundo Gelenio interprete.

Ἀεὶ μὲν, μάλιστα δὲ νῦν εὔκαιρον εἰπεῖν „ματαιότης ματαιοτήτων καὶ πάντα ματαιότης· ποῦ νῦν ἡ λαμπρὰ τῆς ὑπατείας περιβολή; ποῦ δὲ αἱ φαιδραὶ λαμπάδες; ποῦ δὲ οἱ κρότοι καὶ οἱ χοροὶ, καὶ αἱ θαλίαι, καὶ αἱ πανηγύρεις; ποῦ οἱ στέφανοι καὶ τὰ παραπετάσματα; ποῦ ὁ τῆς πόλεως θόρυβος, καὶ αἱ ἐν ἱπποδρομίαις εὐφημίαι, καὶ τῶν θεατῶν αἱ κολακεῖαι; πάντα ἐκεῖνα οἴχεται· καὶ ἄνεμος πνεύσας ἀθρόον τὰ μὲν φύλλα κατέβαλε, γυμνὸν δὲ ἡμῖν τὸ δένδρον ἔδειξε, καὶ ἀπὸ τῆς ῥίζης αὐτῆς σαλευόμενον λοιπόν· τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ πνεύματος γέγονε προσβολὴ, ὡς καὶ πρόρριζον ἀπειλεῖν ἀνασπᾷν, καὶ αὐτὰ διασαλεῦσαι τοῦ δένδρου τὰ νεῦρα. ποῦ νῦν οἱ πεπλασμένοι φίλοι; ποῦ τὰ συμπόσια καὶ τὰ δεῖπνα; ποῦ ὁ τῶν παρασίτων ἑσμὸς, καὶ ὁ δι' ὅλης ἡμέρας ἐγχεόμενος ἄκρατος, καὶ αἱ ποικίλαι τῶν μαγείρων τέχναι, καὶ οἱ τῆς δυναστείας θεραπευταὶ, οἱ πάντα πρὸς χάριν ποιοῦντες καὶ λέγοντες; νὺξ ἦν πάντα ἐκεῖνα καὶ ὄναρ, καὶ ἡμέρας γενομένης ἠφανίσθη· ἄνθη ἦν ἐαρινὰ, καὶ παρελθόντος τοῦ ἔαρος ἅπαντα κατεμαράνθη· σκιὰ ἦν, καὶ παρέδραμε· καπνὸς ἦν, καὶ διελύθη· πομφόλυγες ἦσαν, καὶ διερράγησαν· ἀράχνη ἦν, καὶ διεσπάσθη. διὰ ταύτην τὴν πνευματικὴν ῥῆσιν ἐπᾴδομεν συνεχῶς ἐπιλέγοντες· „ματαιότης ματαιοτήτων, καὶ πάντα ματαιότης. ταύτην γὰρ τὴν ῥῆσιν καὶ ἐν τοίχοις, καὶ ἐν ἱματίοις, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ὁδοῖς, καὶ ἐν θύραις, καὶ ἐν εἰσόδοις, καὶ πρὸ πάντων ἐν τῷ ἑκάστου συνειδότι συνεχῶς ἐγγεγράφθαι δεῖ, καὶ διαπαντὸς αὐτὴν μελετᾶν. ἐπειδὴ ἡ τῶν πραγμάτων ἀπάτη, καὶ τὰ προσωπεῖα, καὶ ἡ ὑπόκρισις, ἀλήθεια παρὰ τοῖς πολλοῖς εἶναι δοκεῖ· ταύτην καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ἐν δείπνῳ, καὶ ἐν ἀρίστῳ, καὶ ἐν συλλόγοις ἐπιλέγειν ἕκαστον τῷ πλησίον ἐχρῆν, καὶ παρὰ τοῦ πλησίον ἀκούειν, ὅτι „ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ „πάντα ματαιότης. οὐκ ἔλεγόν σοι συνεχῶς, ὅτι δραπέτης ὁ πλοῦτός ἐστι καὶ οἰκέτης; σὺ δὲ οὐκ ἐβούλου πείθεσθαι. ἰδοὺ ἐκ τῶν πραγμάτων ἔδειξεν ἡ πεῖρα, ὅτι οὐ δραπέτης μόνον, οὐδὲ ἀγνώμων, ἀλλὰ καὶ ἀνδροφόνος. οὗτος γάρ σε τρέμειν νῦν καὶ δεδοικέναι παρεσκεύασεν. οὐκ ἔλεγόν σοι, ἡνίκα συνεχῶς ἐπετίμας μοι λέγοντι τἀληθῆ, ὅτι ἐγώ σε φιλῶ μᾶλλον τῶν κολακευόντων; ἐγὼ ὁ ἐλέγχων πλέον κήδομαι τῶν χαριζομένων; οὐ προσετίθην τοῖς ῥήμασι τούτοις, ὅτι ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλων ὑπὲρ ἑκούσια φιλήματα ἐχθρῶν; εἰ τῶν ἐμῶν ἠνέσχου τραυμάτων, οὐκ ἄν σοι τὰ φιλήματα ἐκείνων τὸν θάνατον τοῦτον ἔτεκεν· τὰ γὰρ ἐμὰ τραύματα ὑγείαν ἐργάζεται, τὰ δὲ ἐκείνων φιλήματα νόσον ἀνίατον κατεσκεύασε. ποῦ νῦν οἱ οἰνοχόοι; ποῦ δὲ οἱ σοβοῦντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ μυρία παρὰ πᾶσιν ἐγκώμια λέγοντες; ἐδραπέτευσαν, ἠρνήσαντο τὴν φιλίαν, ἀσφάλειαν ἑαυτοῖς διὰ τῆς σῆς ἀγωνίας πορίζουσιν. ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς οὕτως· ἀλλὰ καὶ τοῦ δυσχεραίνοντός σου οὐκ ἀπεπηδῶμεν, καὶ νῦν πεσόντα περιστελλόμεθα καὶ θεραπεύομεν. καὶ ἡ μὲν πολεμηθεῖσα ἐκκλησία παρὰ σοῦ τοὺς κόλπους ἥπλωσε καὶ ἐπεδέξατο· τὰ δὲ θεραπευθέντα θέατρα, ὑπὲρ ὧν πολλάκις πρὸς ἡμᾶς ἠγανάκτεις, προὔδωκε καὶ ἀπώλεσεν. ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐπαυσάμεθα ἀεὶ λέγοντες·

SI unquam anteà, nunc maxime licet dicere „ *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Ubi nunc inclytus ille conſulatus Eccl. 1. 1.
E ſplendor? ubi illuſtres illæ faces? ubi applauſus illi ac choreæ, epulæque & feſti conventus? ubi coronæ & aulæa? ubi ſtrepitus urbis, & illæ circenſium ſpectatorum fauſtæ acclamationes atque adulationes? Omnia illa perierunt: procella vehemens folia dejecit, arborem ſpoliatam reddidit, jam radicitus vacillantem: tantaque vis venti impacta eſt, ut cum nervos ejus univerſos concuſſerit, tum ipſam funditus proſternere minetur. Ubi nunc fucati illi amici? ubi compotationes & cœnæ? ubi paraſi-
A torum examen, & merum per totam diem exhauſtum, variæque coquorum artes, & potentatus cultores illi, ad gratiam omnia dicere ac facere aſſueti? omnia illa nihil niſi nocturnum ſomnium fuerunt, appetente die evaneſcens: flores fuerunt verni, vere exacto emarcuerunt omnia, umbra erant, & præterierunt: fumus erant, & ſoluta ſunt: bullæ erant, & dirupta ſunt: araneæ erant, & lacerata ſunt, quapropter ſpirituale hoc dictum occinimus, indeſinenter dicentes, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas:* hoc
B enim dictum in parietibus, in veſtibus, in foro, in ædibus, in viis, in feneſtris, in januis, ſed potiſſimum in ipſa cujusque conſcientia continenter inſcriptum eſſe oportet, omnique tempore cogitationi obverſari: quando quidem negotia fraudulenta & perſonata ac mimica veritatis opinionem apud pleroſque ſibi paraverunt hoc dicto, in prandio, in cœna, in cœtu hominum, quemque proximum ſuum compellare oportebat, idemque ab illo viciſſim audire, nempe quòd *vanitas vanitatum, omnia vani-*
C *tas.* An non aſſidue tibi dicebam fugitivas & ſervas eſſe divitias? tu vero nos non ferebas: an non dicebam fugitivi ſervi naturam eas habere? tu vero credere nolebas: ecce experientia docuit, quod non ſolùm fugitivæ & ingratæ, ſed homicidæ etiam ſunt, ut quæ in metum nunc te conjecerint: nonne dicebam tibi, quum me indeſinenter objurgares vera monentem, quod ego tibi potius amicus eſſem quàm adulatores, ego redargutor majorem tui curam gererem, quàm hi qui tibi per omnia obſequerentur?
D nonne & hoc addebam, fide digniora eſſe vulnera ab amicis, quàm ultrò ingerentia ſe oſcula inimicorum? Si mea vulnera tuliſſes, haudquaquam tibi illorum oſcula hoc exitium attuliſſent: mea enim vulnera ſanitatem adferunt: illorum oſcula morbum immedicabilem tibi conciliaverunt. Ubi nunc pocillatores tui? ubi qui in foro populum de via decedere cogebant, tuaſque laudes paſſim apud omnes deprædicabant? transfugerunt, deſeruerunt tuam amicitiam, ſuam ſecuritatem tuis
E periculis quærunt, at non tales nos, ſed & tunc quamvis ægre ferentem non deſtituimus, & nunc collapſum protegimus ac curamus. Eccleſia à te hoſtiliter habita expanſo ſinu te ſuſcepit: theatra autem magnis obſequiis à te culta, quorum cauſa ſæpius nobis infenſus fuiſti, & prodiderunt te & perdiderunt: attamen nunquam deſtitimus his te verbis alloqui:

A Cur iſta facis? in Eccleſiam debaccharis, & teipſum in exitium præcipitem agis: & tu hæc omnia monita neglectim prætercurrebas. Et circenſis quidem multitudo exhauſtis in ſe tuis facultatibus gladium in te acuit: Eccleſia verò tuo furore exagitata, ultro citròque curſitat, ſi quo pacto te ex his caſſibus implicitum extricare queat. Et hæc nunc dico, non quò proſtrato inſultem, ſed quod eos qui adhuc ſtant, tutiores reddere cupiam: nec ut plagas vulnerati refricem, ſed ut nondum vulneratos in ſanitate conſeruem: B non ut jactatum fluctibus demergam, ſed ut eos, qui ſecundis auris nauigant erudiam, ne fortè cum ipſo nauigio in profundum deferantur. Quo autem modo caueri poſſit? Nimirum ſi rerum humanarum mutabilitates conſideremus. Si enim iſte mutationem timuiſſet, nunc eam non pateretur. Sed quoniam iſte nec domeſticis nec alienis conſiliis corrigi potuit, vos ſaltem qui diuitiis extollimini, hujus calamitatem in veſtrum profectum conuertite. C Nihil enim eſt humanis rebus infirmius, quapropter quocumque nomine earum utilitatem ſignificaueris, minus quam pro rei veritate dixeris: vel ſi fumum eas, vel fœnum, vel ſomnium, vel flores vernos, vel quidlibet aliud nominaueris: uſque adeò ſunt fragiles, & magis nihili quàm nihil ipſum: quod autem non ſolum nihili ſint, ſed & in præcipiti ſtent, vel hinc apparet. Quis hoc homine fuit excelſior? nònne in toto orbe diuitiis præcellebat? nònne ad ipſa faſtigia honorum conſcendit? nònne omnes eum formidabant ac D verebantur? Sed ecce factus eſt & vinctis miſerior, & ſeruis mutabilior, & mendicis fame tabeſcentibus indigentior, per ſingulos dies gladios præ oculis habens in ſe exacutos, & præcipitia & carnifices, & viam quæ ad ſupplicium ducit: ac neque memoria præteritarum voluptatum fruitur, imò ne luce quidem communi, ſed meridie quoque tanquam in denſiſſima nocte anguſtiis parietum incluſus oculorum uſu priuatur. Et quorſum hæc commemorare attinet, cum quantumuis adnitar, nul- E lis verbis exprimere valeam, quis illi animus ſit, per ſingulas horas capitis ſupplicium expectanti? aut quid noſtris verbis opus eſt, quum ipſius calamitatis imago ob oculos noſtros verſetur? Nuper namque miſſis ad eum à rege qui vel per vim hominem pertraherent, quum ad ſacrarium confugiſſet, buxo pallidior factus, nunc quoque nihilo meliorem quàm mortui colorem obtinet: accedit huc dentium ſtridor, tremor A totius corporis, vox ſingultiens & lingua titubans, in ſumma talis habitus, qualem oportebat habere animam quæ jam metu diriguiſſet. Hæc dico non exprobrandi cauſa, neque inſultans ejus infortunio, ſed ut veſtrum animum molliam, & ad commiſerationem pertraham, eòque inducam, ut præſenti hominis pœna ſit contentus. Quoniam enim multi ſunt è noſtris adeò inhumani, ut nos etiam incuſent, qui eum ſacrario excepimus; illorum duritiem noſtris ſermonibus mollire volens, miſerias B iſtius traduco. Quid enim eſt, quæſo dilecte, quod indignè fers? dices, quia in Eccleſiam confugit, qui eam indeſinenter impugnabat. Atqui hoc potiſſimum nomine glorificandus erat Deus, quòd permiſit eum in tanta conſtitui neceſſitate, ut & potentiam Eccleſiæ & clementiam diſceret: potentiam, eo quod in tantam inciderit mutationem ob ſimultatem quam cum illa habebat: clementiam verò, quòd infeſtatorem ſuum objecto nunc ſcuto protegat, & alarum obtentu tueatur, præteritarum- C que injuriarum oblita ſinus ei amantiſſime pandat: hoc enim quovis trophæo ſplendidius, quavis victoria illuſtrius, hoc ethnicos, hoc Iudæos pudefacit: hoc placiditatem vultus ejus oſtentat, quòd hoſti captivo parcat, & ab omnibus deſertum ac contemptum ut amantiſſima mater ſuis velamentis occultet, regis ſimul iræ & intolerabili populi furori ac odio ſe opponens; hoc ipſum eſt eximium altaris ornamentum. Dices, hoccine ornamentum, hominem ſceleſtum, auarum, rapacem altare D contingere? cave talia dixeris: quandoquidem & meretrix pedes ipſius Chriſti contigit, inceſta illa & impura: nec tamen hoc in crimen Domino Jeſu ceſſit, ſed in laudem magnam & admirationem; neque enim purum impura offendit, ſed ſceleſtam meretricem purus & inculpabilis ſuo contactu purificavit. Cave injuriarum memineris ô homo. Crucifixi illius ſervi ſumus dicentis: Remitte illis, non enim ſciunt quid faciant. Dices, at præcluſit hujus loci refugium legibus ſcriptis, quibus hoc irritum fa- E cere conatus eſt. At nunc re ipſa didicit, quale ſit quod fecit: & ſuomet facto legem ſuam primus abrogavit, factus orbis totius ſpectaculum: & ſileat licet, omnes tamen admonet; nolite hæc facere, ne qualia ego patiamini. Sua calamitate alios docet,

Eutropium Arcadius Imperator abduci à templo jubet.

Τί ταῦτα ποιεῖς; ἐκβακχεύεις τὴν ἐκκλησίαν, καὶ κατὰ κρημνῶν σαυτὸν φέρεις, καὶ παρέτρεχες ἅπαντα. καὶ αἱ μὲν ἱπποδρομίαι, τὸν πλοῦτόν σου ἀναλώσασαι, τὸ ξίφος ἠκόνησαν· ἡ δὲ ἐκκλησία ἡ τῆς ὀργῆς τῆς σῆς ἀπολαύσασα τῆς ἀκαίρου, πανταχοῦ περιτρέχει, τῶν δικτύων σε ἐξαρπάσαι βουλομένη. καὶ ταῦτα λέγω νῦν, οὐκ ἐπεμβαίνων τῷ κειμένῳ, ἀλλὰ τοὺς ἑστῶτας ἀσφαλεστέρους ποιῆσαι βουλόμενος· οὐκ ἀναξαίνων τὰ ἕλκη τοῦ τετρωμένου, ἀλλὰ τοὺς μηδέπω τετρωμένους ἐν ὑγείᾳ διατηρῆσαι ἀσφαλεῖ· οὐ καταποντίζων τὸν κλυδωνιζόμενον, ἀλλὰ τοὺς ἐξ οὐρίας πλέοντας παιδεύων, ὥστε μὴ γενέσθαι ὑποβρυχίους. πῶς δ' ἂν τοῦτο γένοιτο; εἰ τὰς μεταβολὰς τῶν ἀνθρωπίνων ἐννοοίμεθα πραγμάτων. καὶ γὰρ οὗτος εἰ ἔδεισε μεταβολήν, οὐκ ἂν ὑπέμεινε μεταβολήν, ἀλλ' ἐπείπερ οὗτος οὔτε οἴκοθεν, οὔτε παρὰ ἑτέρων ἐγίνετο βελτίων· ὑμεῖς γοῦν οἱ κομῶντες τῷ πλούτῳ, ἀπὸ τῆς τούτου κερδάνατε συμφορᾶς· οὐδὲν γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀσθενέστερον. διόπερ οἷον ἄν τις εἴποι τις ὄνομα τῆς εὐτελείας αὐτῶν, ἔλαττον τῆς ἀληθείας ἐρεῖ· κἂν καπνὸν αὐτὰ, κἂν χόρτον, κἂν ὄναρ, κἂν ἄνθη ἐαρινὰ, κἂν ὁτιοῦν ὀνομάσῃ· οὕτως ἐστὶν ἐπίκηρα, καὶ τῶν οὐδὲν ὄντων οὐδαμινώτερα. ὅτι δὲ μετὰ τῆς οὐθενείας καὶ πολὺ ἔχει τὸ ἀπόκρημνον, δῆλον ἐντεῦθεν· τίς γὰρ τούτου γέγονεν ὑψηλότερος; οὐ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην παρῆλθε τῷ πλούτῳ; οὐ πρὸς αὐτὰς τῶν ἀξιωμάτων ἀνέβη τὰς κορυφάς; οὐχὶ πάντες αὐτὸν ἔτρεμον, καὶ ἐδεδοίκεισαν; ἀλλ' ἰδοὺ γέγονε καὶ δεσμωτῶν ἀθλιώτερος, καὶ οἰκετῶν ἐλεεινότερος, καὶ τῶν λιμῷ τηκομένων πτωχῶν ἐνδεέστερος, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ξίφη βλέπων ἠκονημένα, καὶ βάραθρον, καὶ δημίους, καὶ τὴν ἐπὶ θάνατον ἀπαγωγήν· καὶ οὐδὲ εἴποτε γέγονεν ἐπὶ τῆς ἡδονῆς οἶδεν ἐκείνης, οὐδὲ αὐτῆς αἰσθάνεται τῆς ἀκτῖνος· ἀλλ' ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ, καθάπερ ἐν πυκνοτάτῃ νυκτὶ, περιτειχισμένος οὗτος τὰς ὄψεις πεπήρωται. μᾶλλον δὲ ὅσα ἂν φιλονεικήσωμεν, οὐ δυνησόμεθα τῷ λόγῳ παραστῆσαι τὸ πάθος, ὅπερ ὑπομένειν αὐτὸν εἰκὸς, καθ' ἑκάστην ὥραν ἀποκτείνεσθαι προσδοκῶντα. ἀλλὰ γὰρ τί δεῖ τῶν λόγων τῶν παρ' ἡμῶν, αὐτοῦ ταῦτα καθάπερ ἐν εἰκόνι σαφῶς ὑπογράψαντος ἡμῖν; τῇ γὰρ προτεραίᾳ, ὅτε ἐπ' αὐτὸν ἦλθον ἐκ τῶν βασιλικῶν αὐλῶν πρὸς βίαν ἀφελκύσαι βουλόμενοι· καὶ τοῖς σκεύεσι προσέδραμε τοῖς ἱεροῖς· ἦν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον * καὶ τανῦν νεκρωθέντος ἅπαξ οὐδὲν ἄμεινον διακείμενον· κτύπος δὲ τῶν ὀδόντων, καὶ πάταγος καὶ τρόμος παντὸς τοῦ σώματος, καὶ φωνὴ διακοπτομένη, καὶ γλῶττα διαλυομένη, καὶ σχῆμα τοιοῦτον, οἷον εἰκὸς τὴν λιθίνην ἔχειν ψυχήν. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐκ ὀνειδίζων, οὐδὲ ἐπεμβαίνων αὐτοῦ τῇ συμφορᾷ, ἀλλὰ τὴν ὑμετέραν διάνοιαν μαλάξαι βουλόμενος, καὶ εἰς ἔλεον ἐπισπάσασθαι, καὶ πεῖσαι ἀρκεσθῆναι τῇ τιμωρίᾳ τῇ γεγενημένῃ. ἐπειδὴ γάρ εἰσι πολλοὶ παρ' ἡμῖν ἀπάνθρωποι, ὥστε ὁμοίως καὶ ἡμῖν ἐγκαλεῖν, ὅτι αὐτὸν ἐδεξάμεθα τῷ βήματι· τὸ ἄστοργον αὐτῶν τοῖς διηγήμασι μαλάξαι βουλόμενος, ἐκπομπεύω τὰ τούτου πάθη. τίνος γὰρ ἕνεκεν ἀγανακτεῖς, εἰπέ μοι, ἀγαπητέ; ὅτι, φησὶν, εἰς ἐκκλησίαν κατέφυγεν ὁ πολεμήσας αὐτὴν διηνεκῶς. διὰ τοῦτο μὲν οὖν μάλιστα δοξάζειν ἐχρῆν τὸν Θεὸν, ὅτι ἀφῆκεν αὐτὸν ἐν τοσαύτῃ καταστῆναι ἀνάγκῃ, ὥστε καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν φιλανθρωπίαν μαθεῖν· τὴν δύναμιν μὲν, ἀφ' ὧν τοσαύτην ὑπέμεινε μεταβολὴν ἐκ τῶν πρὸς ἐκείνην πολέμων· τὴν φιλανθρωπίαν δὲ, ἐξ ὧν πολεμηθεῖσα νῦν τὴν ἀσπίδα προβάλλεται, καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας ἐδέξατο τὰς αὐτῆς, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ πάσῃ κατέστησεν, οὐ μνησικακήσασα ὑπὲρ τῶν ἔμπροσθεν οὐδενὸς, ἀλλὰ τοὺς κόλπους αὐτῷ μετὰ πολλῆς ἁπλώσασα τῆς φιλοστοργίας. τοῦτο γὰρ τροπαίου παντὸς λαμπρότερον, τοῦτο νίκη περιφανὴς, τοῦτο Ἕλληνας ἐντρέπει, τοῦτο καὶ Ἰουδαίους καταισχύνει, τοῦτο φαιδρὸν αὐτῆς τὸ πρόσωπον δείκνυσιν· ὅτι τὸν πολέμιον αἰχμάλωτον λαβοῦσα, φείδεται, καὶ πάντων αὐτὸν ἐν ἐρημίᾳ παριδόντων, μόνη καθάπερ μήτηρ φιλόστοργος, ὑπὸ τὰ περιπετάσματα αὐτὸν ἔκρυψε, καὶ πρὸς βασιλικὴν ὀργὴν ἔστη, πρὸς δήμου θυμὸν, καὶ πρὸς μῖσος ἀφόρητον. τοῦτο τῷ θυσιαστηρίῳ κόσμος. ποῖος κόσμος, φησὶ, τὸ τὸν ἐναγῆ καὶ πλεονέκτην καὶ ἅρπαγα ἅπτεσθαι τοῦ θυσιαστηρίου; μὴ λέγε ταῦτα· ἐπειδὴ καὶ ἡ πόρνη ἥψατο τῶν ποδῶν τοῦ Χριστοῦ, ἡ σφόδρα ἐναγὴς καὶ ἀκάθαρτος· καὶ οὐκ ἦν ἔγκλημα τῷ Ἰησοῦ τὸ γινόμενον, ἀλλὰ θαῦμα καὶ ὕμνος μέγας· οὐ γὰρ τὸν καθαρὸν ἔβλαπτεν ἡ ἀκάθαρτος, ἀλλὰ τὴν ἐναγῆ πόρνην ὁ καθαρὸς καὶ ἄμωμος διὰ τῆς ἀφῆς καθαρὰν εἰργάσατο. μὴ δὴ μνησικακήσῃς, ὦ ἄνθρωπε· ἐκείνου οἰκέται ἐσμὲν τοῦ σταυρουμένου καὶ λέγοντος, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσιν. ἀλλ' ἀπετείχισε, φησὶ, τὴν ἐνταῦθα καταφυγὴν γράμμασι καὶ νόμοις διαφόροις. ἀλλ' ἰδοὺ διὰ τῶν ἔργων ἔμαθεν, ὅπερ ἐποίησε, καὶ τὸν νόμον ἔλυσε πρῶτος αὐτὸς, δι' ὧν ἐποίησε, καὶ γέγονε τῆς οἰκουμένης θέατρον. καὶ σιγῶν ἐντεῦθεν ἀφίησι φωνὴν ἅπασι παραινῶν, μὴ ποιεῖτε τοιαῦτα, ἵνα μὴ πάθητε τοιαῦτα. διδάσκαλος ἀνεφάνη διὰ τῆς συμφορᾶς.

& alta-

καὶ λαμπηδόνα μεγάλην ἀφίησι τὸ θυσιαστήριον, νῦν φοβερὸν μάλιστα καὶ ἐκ τούτου φαινόμενον, ὅτι τὸν λέοντα δεδεμένον ἔχει. ἐπεὶ καὶ βασιλικῇ εἰκόνι μέγας γίνοιτο κόσμος, οὐχ ὅταν ἐπὶ τοῦ θρόνου κάθηται πορφυρίδα περιβεβλημένος, καὶ διάδημα περικείμενος ὁ βασιλεὺς μόνον· ἀλλὰ καὶ ὅταν ὑπὸ τῷ ποδὶ τῷ βασιλικῷ βάρβαροι τὰς χεῖρας ὀπίσω δεδεμένοι, κάτω τὰς κεφαλὰς νεύωσι κείμενοι. καὶ ὅτι οὐ πιθανότητι κέχρηται λόγων, ὑμεῖς μάρτυρες τῆς σπουδῆς καὶ τῆς συνδρομῆς· καὶ γὰρ λαμπρὸν ἡμῖν τὸ θέατρον σήμερον, καὶ φαιδρὸς ὁ σύλλογος, καὶ ὅσον ἐν τῷ Πάσχα τῷ ἱερῷ δῆμον εἶδον συναγόμενον, τοσοῦτον ὁρῶ καὶ ἐνταῦθα νῦν, καὶ οὗτος σιγῶν πάντας ἐκάλεσε, σάλπιγγος λαμπροτέραν φωνὴν διὰ τῶν πραγμάτων ἀφείς, καὶ παρθένοι θαλάμους, καὶ γυναῖκες γυναικῶνας, καὶ ἄνδρες τὴν ἀγορὰν κενώσαντες, πάντες ἐνταῦθα συνεδράμετε, ἵνα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἴδητε ἐλεγχομένην, καὶ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων τὸ ἐπίκηρον ἀπογυμνούμενον, καὶ τὴν πορνικὴν ὄψιν τὴν χθὲς καὶ πρώην φαιδρὸν ἀπολάμπουσαν· καὶ γὰρ τοιοῦτον ἡ εὐπραγία ἡ ἀπὸ τῶν πλεονεξιῶν, παντὸς γραϊδίου ῥυτίδας ἔχοντος αἰσχροτέρα φαινομένη· καθάπερ σπογγιᾷ τινὶ τῇ μεταβολῇ τὰ ἐπιτρίμματα καὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἐκμάξασαν. τοιαύτη γὰρ τῆς δυσημερίας ταύτης ἡ ἰσχύς· τὸν φαιδρὸν καὶ περιφανῆ, πάντων ἐποίησεν εὐτελέστερον φαίνεσθαι νῦν· κἂν πλούσιος εἰσέλθῃ, μεγάλα κερδαίνει· ὁρῶν γὰρ ἐκ τοσαύτης κορυφῆς κατενεχθέντα τὸν σείοντα τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καὶ συνεσταλμένον, καὶ λαγωοῦ καὶ βατράχου δειλότερον γεγενημένον, καὶ χωρὶς δεσμῶν τῷ κίονι τούτῳ προσηλωμένον, καὶ ἀντὶ ἁλύσεως τῷ φόβῳ περισφιγγόμενον, καὶ δεδοικότα, καὶ τρέμοντα, καταστέλλει τὴν φλεγμονήν, καθαιρεῖ τὸ φύσημα, καὶ φιλοσοφήσας ἃ χρὴ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων φιλοσοφεῖν, οὕτως ἄπεισιν, ἃ διὰ ῥημάτων λέγουσιν αἱ γραφαί, ταῦτα διὰ τῶν πραγμάτων μανθάνων „ὅτι πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δό„ξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· καὶ ὁ χόρτος ἐξηράνθη, καὶ τὸ „ἄνθος ἐξέπεσεν· οἷον, ὡσεὶ χόρτος ταχὺ ἀποξηρανθήσονται, „καὶ ὡσεὶ λάχανα χλόης ταχὺ ἀποπεσοῦνται· ὅτι ὡσεὶ καπνὸς „αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Πάλιν ὁ πένης εἰσελθὼν, καὶ πρὸς τὴν ὄψιν ταύτην ἰδὼν, οὐκ ἐξευτελίζει ἑαυτὸν, οὐδὲ ὀδυνᾶται διὰ τὴν πτωχείαν· ἀλλὰ καὶ χάριν οἶδε τῇ πενίᾳ, ὅτι χωρίον αὐτῷ γέγονεν ἄσυλον, καὶ λιμὴν ἀκύμαντος, καὶ τεῖχος ἀσφαλές· καὶ πολλάκις ἂν ἕλοιτο ταῦτα ὁρῶν μένειν, ἔνθα ἐστὶν, ἢ πρὸς βραχὺ τὰ πάντων λαβὼν, ὕστερον καὶ ὑπὲρ αἵματος κινδυνεύειν ἑαυτοῦ. ὁρᾷς ὡς οὐ μικρὸν κέρδος γέγονε καὶ πλουσίοις καὶ πένησι, καὶ ταπεινοῖς καὶ ὑψηλοῖς, καὶ δούλοις καὶ ἐλευθέροις ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα τούτου καταφυγῆς; ὁρᾷς πῶς ἕκαστος φάρμακα λαβὼν ἐντεῦθεν ἄπεισιν, ἀπὸ τῆς ὄψεως ταύτης μόνης θεραπευόμενος; ἆρα ἐμάλαξα ὑμῶν τὸ πάθος, καὶ ἐξέβαλον ὀργήν; ἆρα ἔσβεσα τὴν ἀπανθρωπίαν; ἆρα εἰς συμπάθειαν ἤγαγον; σφόδρα ἔγωγε οἶμαι, καὶ δηλοῖ τὰ πρόσωπα, καὶ αἱ τῶν δακρύων πηγαί. ἐπεὶ οὖν ὑμῖν ἡ πέτρα γέγονε βαθύγειος, καὶ λιπαρὰ χώρα, φέρε δὴ καὶ καρπὸν ἐλεημοσύνης βλαστήσαντες, καὶ τὸν στάχυν κομῶντα τῆς συμπαθείας ἐπιδειξάμενοι, προσπέσωμεν τῷ βασιλεῖ, μᾶλλον δὲ παρακαλέσωμεν τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν, μαλάξαι τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως, καὶ ἁπαλὴν αὐτοῦ ποιῆσαι τὴν καρδίαν, ὥστε ὁλόκληρον ἡμῖν δοῦναι τὴν χάριν. καὶ ἤδη μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἧς οὗτος κατέφυγεν ἐνταῦθα, οὐ μικρὰ γέγονεν ἡ μεταβολή· ἐπειδὴ γὰρ ὁ βασιλεὺς ἔγνω, ὅτι εἰς τὸ ἄσυλον τοῦτο χωρίον κατέδραμε, τοῦ στρατοπέδου παρόντος, καὶ παροξυνομένου ὑπὲρ τῶν αὐτῷ πεπλημμελημένων, καὶ εἰς σφαγὴν αὐτὸν αἰτούντων, μακρὸν ἀπέτεινε λόγον, τὸν στρατιωτικὸν καταστέλλων θυμὸν, ἀξιῶν μὴ τὰ ἁμαρτήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴ τι αὐτῷ γέγονε κατόρθωμα, καὶ τοῦτο λογίζεσθαι, καὶ τῆς μὲν εἰδέναι χάριν ὁμολογῶν, ὑπὲρ δὲ τῶν ἑτέρως ἐχόντων ὡς ἀνθρώπῳ συγγινώσκων. ὡς δὲ ἐπέκειντο πάλιν εἰς ἐκδικίαν τοῦ ὑβρισμένου βασιλέως, βοῶντες, πηδῶντες, θανάτου μεμνημένοι, καὶ τὰ δόρατα σείοντες, πηγὰς λοιπὸν ἀφεὶς δακρύων ἀπὸ τῶν ἡμερωτάτων ὀφθαλμῶν, καὶ ἀναμνήσας τῆς ἱερᾶς τραπέζης, εἰς ἣν κατέφυγεν, οὕτω τὴν ὀργὴν κατέπαυσε. πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς τὰ παρ᾿ ἑαυτῶν προσθῶμεν. τίνος γὰρ ἂν ἦτε συγγνώμης ἄξιοι, εἰ τοῦ βασιλέως τοῦ ὑβρισμένου μὴ μνησικακοῦντος, ὑμεῖς οἱ μηδὲν τοιοῦτον παθόντες τοσαύτην ὀργὴν ἐπιδείξησθε; πῶς δὲ τοῦ θεάτρου τούτου λυθέντος, ὑμεῖς μυστηρίων ἅψεσθε, καὶ τὴν εὐχὴν ἐρεῖτε ἐκείνην, δι᾿ ἧς κελευόμεθα λέγειν, „ἄφες ἡμῖν κα„θὼς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν, τοὺς ὑμῶν ὀφειλέτας ἀπαιτοῦντες δίκην; ἠδίκησε μεγάλα καὶ ὕβρισεν, οὐδὲ ἡμεῖς ἀντεροῦμεν. ἀλλ᾿ οὐ δικαστηρίου καιρὸς νῦν, ἀλλ᾿ ἐλέους· οὐκ εὐθύνης, ἀλλὰ φιλανθρωπίας· οὐκ ἐξετάσεως, ἀλλὰ συγχωρήσεως· οὐ ψήφου καὶ δίκης, ἀλλὰ οἴκτου καὶ χάριτος. μὴ τοίνυν φλεγμαινέτω τις, μηδὲ δυσχεραινέτω, ἀλλὰ μᾶλλον δεηθῶμεν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, δοῦναι αὐτῷ προθεσμίαν ζωῆς.

A & altare hoc ipſo illuſtrem ex ſe ſplendorem emittit, ac venerationem ſibi comparat, quòd leonem vinctum contineat, quandoquidem & regiæ effigiei non tantum ornatus ex eo contingat, ſi ſolio rex ſublimi ſedeat purpuratus & diademate redimitus, quantum ſi ſub pedibus quoque regiis barbari manibus poſt terga revinctis proni jaceant. Et quòd verbis non ſit uſus ad perſuadendum paratis, voſmet feſtinatione veſtra ac concurſu atteſtamini. Etenim præclarum hoc vobis ſpectaculum &
B hilaris conventus contigit: nec minorem nunc video populi frequentiam, quàm in ſacra paſchæ celebritate: adeò exciti eſtis iſtius ſilentio, quod impræſentiarum quavis tuba clariorem ſonum emittit. Et virgines penetralibus, & mulieres gynæceis, & viri foro vacuo relicto, univerſi huc concurriſtis, ut humanam naturam traduci videretis, & ſecularium negociorum momentaneam mutabilitatem detegi, illamque meretriciam faciem heri ac nudius tertius præclariſſime ſplendentem
C (talis enim eſt ex alienis injuriis felicitas, quæ rugoſa quavis anicula deformior apparet) rerum mutatione tanquam ſpongia quadam tectoria fucoſque abſterſiſſe. Tanta nempe eſt hujus infortunii vis, quæ virum felicem ac conſpicuum, nunc omnium abjectiſſimum reddidit. Introeat dives aliquis, & magnam utilitatem percipiet; videns enim tam celſo faſtigio delapſum eum qui totum orbem nutu concutiebat, ac formidine contractum, quaviſque rana aut lepore timidiorem, & abſ-
D que vinculis columnæ huic hærentem, & vice catenæ timore affixum trementemque, deprimet faſtum ſuum: & conſideratis quæ in humanis caſibus conſideranda ſunt, diſcedet re ipſa doctus, quæ ſcripturæ nos docent. Quale eſt illud: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis ut flos fœni: aruit fœnum, & flos ejus decidit;* item illud: *Sicut fœnum citò areſcent, & ſicut olera herbarum citò decident, quoniam ſicut fumus dies ejus ſunt;* & reliqua ſimilia. Contra pauper introgreſſus, & hoc ſpectacu- Eſ. 40, 6. Pſ. 89, 6. 7. Ib. 102, 15.
E lum animadvertens, non diſplicet ſibi ipſe, neque ſortem ſuam deplorat: ſed gratias inſuper paupertati habet, quæ ſibi & aſyli vice ſit tutiſſimi, & portus tranquilliſſimi, & arcis munitiſſimæ: & his viſis, ſi detur optio, mallet præſenti conditione contentus eſſe, quàm omnium facultatibus pauliſper occupatis, mox in proprii ſanguinis periculum venire. Vides quòd non parva utilitas divitibus & pauperibus, & celſis & humilibus, ſervis & ingenuis, ex hoc iſtius refugio enata eſt?
A Vides, ut cum remedio quiſque hinc abit, hujus rei ſpectaculo affectus ſuos curaturus? Num igitur mollivi veſtros animos, aut indignationem expuli? num inhumanitatem extinxi? num ad commiſerationem adduxi? equidem adduxiſſe me opinor: idque ex vultibus veſtris ac lachrymis colligo. Quandoquidem igitur petra cordis veſtri in pinguem & fertilem agrum verſa eſt, age jam fructum quoque miſericordiæ proferentes, flaventeſque commiſerationis ſpicas præ nobis ferentes,
B procumbamus regi ad genua: vel potius deprecemur benigniſſimum DEum, ut molliat iram regis, & cor illi tenerum dare dignetur, quo hanc gratiam integram ab ipſo auferre poſſimus. Jam enim ex illo die, quo huc confugit iſte, non parva eſt facta mutatio; poſtquam enim cognovit rex eum ad aſylum hoc ſe recepiſſe, affluente milite & concitato ob ejus crimina, depoſcenteq; hominem ad ſupplicium, longam habuit orationem, qua militarem indignationem compeſceret, poſtulans ut non
C culparum modo, ſed etiam rectè factorum rationem haberent: ut qui pro illis gratiã haberet, & ſiquid humanum ſecus accidiſſet, ignoſcendum duceret: qvum autem illi de integro urgerent ad vindictam læſi regis, clamantes, exilientes, ad mortem depoſcentes, haſtas vibrantes: tum verò ne à lachrymis quidẽ clementiſſimis ſuis oculis temperans, & ſacroſanctæ menſæ, ad quã perfugerat, religionem illis incutiens, ægrè tandem iram eorum ſedavit. Admoveamus igitur nos quoq; quæ à nobis adhiberi par eſt.
D Qua enim ipſi venia digni eſſetis, ſi rege propriam injuriam condonante & oblito, vos nihil tale paſſi in ira obſtinatè pergeretis? aut quomodo hoc cœtu ſoluto ſacramenta contrectabitis, & precationem illam dicetis, qua rogare jubemur: *Remitte nobis, quemadmodum etiam nos remittimus debitoribus noſtris;* Matt. 6, 12. ſi à debitore veſtro pœnas exigatis? Injuriis vos fortè magnis affecit ac contumeliis? ne nos quidem iſtud inficias ibimus. Sed non tribunalis eſt præſens tempus, ſed miſericordiæ poti-
E us: non repetundarum, ſed clementiæ: non examinationis, ſed condonationis: nõ ſuffragiorum ac calculorum, ſed miſerationis ac gratiæ. Ne igitur quis veſtrum accendatur, neve ægre ferat, ſed potius mitiſſimum Deum deprecemur, ut reo vitam proroget,

cunque ex impendente cæde eripiat, ut ipſe errata ſua corrigat: A & communi opera interpellemus clementiſſimum regem pro Eccleſia & altari, unum hominem ſacroſanctæ menſæ donari obſecrantes. Quod ſi fecerimus, & regi gratum faciemus, & DEus prius quàm Rex factum noſtrum approbabit, magnamque nobis hujus humanitatis mercedem retribuet. Sicut enim crudelem & inhumanum averſatur & odit; ita miſericordem & humanum amplectitur & amat: eique ſive juſtus ſit, ſplendidiores plectit coronas: ſive peccator, peccata ejus diſſimulat, B commiſerationis erga conſervum talionem illi retribuens. Oſe. 6, 6. *Miſericordiam volo*, inquit, *& non ſacrificium*. Et per univerſam ſcripturam vides eum ſemper hoc requirere, atque hanc eſſe dicere peccatorum medelam. Proinde nos quoque ad hunc modum illum propitiemus: ſic enim peccata noſtra redimemus, ſic Eccleſiam ornabimus, ſic & regem clementiſſimum, ut dixi, demerebimur: ita fiet ut univerſus populus nobis applaudat, & uſque ad fines orbis terræ humanitatis & clementiæ C noſtræ fama celebretur, mercedemque ſimus ubique terrarum laudem noſtri facti recepturi. Ut igitur talibus bonis frui contingat, accidamus ad genua, obteſtemur, deprecemur; eripiamus è periculis captivum, profugum, ſupplicem, ut & ipſi futura bona conſequamur, gratia & benignitate Domini noſtri JEſu CHriſti, cum quo Patri gloria ſimul & Spiritui ſancto, in ſecula ſeculorum, Amen.

A καὶ τῆς ἀπειλουμένης ἐξαρπάσαι σφαγῆς, ὥστε αὐτὸν ἀποδύσασθαι τὰ πεπλημμελημένα, καὶ κοινῇ προσέλθωμεν τῷ φιλανθρώπῳ βασιλεῖ, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, ὑπὲρ τοῦ θυσιαστηρίου, ἵνα ἄνδρα τῇ τραπέζῃ τῇ ἱερᾷ χαρισθῶσι παρακαλοῦντες. ἂν τοῦτο ποιήσωμεν, καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἀποδέξεται, καὶ ὁ Θεὸς πρὸ τοῦ βασιλέως ἐπαινέσεται, καὶ μεγάλην ἡμῖν τῆς φιλανθρωπίας ἀποδώσει τὴν ἀμοιβήν. ὥσπερ γὰρ τὸν ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον ἀποστρέφεται καὶ B μισεῖ, οὕτω τὸν ἐλεήμονα καὶ φιλάνθρωπον προσίεται καὶ φιλεῖ· κἂν μὲν δίκαιος ᾖ ὁ τοιοῦτος, λαμπροτέρους αὐτῷ πλέκει τοὺς στεφάνους· ἂν δὲ ἁμαρτωλός, παρατρέχει τὰ ἁμαρτήματα, τῆς πρὸς τὸν ὁμόδουλον συμπαθείας ἀμοιβὴν αὐτῷ ταύτην ἀποδιδούς. ἔλεον γάρ, φησι, θέλω, καὶ οὐ θυσίαν· καὶ πανταχοῦ τῶν γραφῶν ὁρᾷς αὐτὸν τοῦτο ἀεὶ ἐπιζητοῦντα, καὶ ταύτην λύσιν τῶν ἁμαρτημάτων οὖσαν λέγοντα. οὕτω τοίνυν αὐτὸν καὶ ἡμεῖς ἵλεων ἐργασόμεθα, οὕτω τὰ C ἡμέτερα διαλύσομεν πλημμελήματα, οὕτω τὴν ἐκκλησίαν κοσμήσομεν, οὕτω καὶ βασιλεὺς ἡμᾶς ὁ φιλάνθρωπος ἐπαινέσεται, καθάπερ ἔφθην εἰπών, καὶ ἅπας ὁ δῆμος κροτήσει, καὶ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὸ φιλάνθρωπον καὶ ἥμερον τῆς πόλεως θαυμάσεται, καὶ μαθόντες οἱ πανταχοῦ τῆς γῆς τὰ γινόμενα ἀνακηρύξουσιν ἡμᾶς. ἵν᾽ οὖν ἀπολαύσωμεν τῶν τοσούτων ἀγαθῶν, προσπέσωμεν, παρακαλέσωμεν, δεηθῶμεν, ἐξαρπάσωμεν τοῦ κινδύνου τὸν D αἰχμάλωτον, τὸν φυγάδα, τὸν ἱκέτην, ἵνα καὶ αὐτοὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

DE POENITENTIA
HOMILIA III.
Godefrido Tilmanno interprete.

χθὲς hic, non heri ſed pluſculum indicat temporis.

ETſi à vobis * aliquantum temporis abfuerim, at certè non E volens, ſed neceſſitate eò adactus. Corpore quidem abfui, non item voluntate, abſentia carnis, non affectione mentis. Etenim vos (quoad potui) in univerſum complectebar, & arcana animi cogitatione circumferebam. Deinceps, fratres, temporarii iſtius morbi mentione intermiſſa, magnopere contendimus contueri faciem veſtram. Iſtius enim ægrotationis reliquias quum adhuc penes me aſſervem, curſu tamen nihilo ſegniore properavi ad hanc veſtram charitatem. Enimverò qui A adverſa quapiam conflictantur valetudine, lavacra expetunt & balnea, mox ut ſe remiſit ægrotatio: ego autem deſideratam mihi omnium veſtrum faciem his cenſui digniorem, ſimul ut aviditatem iſtam auditoribus debitam explerem. Pelagus hoc planè immenſum eſt, nec quicquam habens ſalſuginis. Hoc mare nulla fluctuatione agitatur. Denique veni, ut inviſerem veſtrum hoc arvum ruderibus ſpiniſque expurgatum. Quod enim uſquam pratum tale eſt, cujuſmodi Eccleſia? Quis uſpiam para- B diſus talis, ut eſt veſter hic cœtus? Nullus hîc inſidiatur ſerpens, ſed Chriſtus ipſe ſacramentorum inſtaurator & doctor. Non ſupplantatrix Eva, ſed Eccleſia vos confirmans in rectitudine vitæ. Non hîc arborum folia, ſed abundè ſuppetit fructus ſpiritus ſancti. Non hîc ſepimentum ſpinis obſerans hortum, ſed vinea præfertilis. Si quam invenero ſentem, in olivam commutabo. Si quidem noxia hæc nequaquam proveniunt inopia naturæ, quippe quæ eſt honeſtata facultate liberi arbitrii. Si hîc depre- C hendero lupum, ex lupo ovem efficiam, non quidem naturam permutans, ſed transferens animi deſtinationem. Quare non aberrarit quis, ſi profiteatur Eccleſiam arca illa eſſe præſtantiorem. Etenim arca & excipiebat animalia & conſervabat; Eccleſia verò ſemel ſuſcepta animalia immutat. Exempli cauſa; Ingreſſuſne illò eſt milvus? Idem eſt egreſſus milvus. Illo introivit lupus? exiit etiam lupus. Hucne ingreſſus eſt milvus? egreditur columba. Introivit lupus; exiit ovis. Ingreſſus eſt ſerpens, egreſſus eſt D agnus; non quidem immutata natura, ſed exploſa malitia. Ob hoc de pœnitentia continenter moveo ſermonem. Eſt enim pœnitentia permoleſta quidem & horroris plena peccatoribus. Eſt alioqui medela delictorum & conſumptio, prævaricationum legis ſolutio, loquendi libertas in conſpectu Dei, adverſus diabolum armatura ſimul & gladius caput ipſius præſecans, ſalutis ſpes, everſio ignorantiæ. Ipſa homini cœlum adaperit. Eadem ipſum in paradiſum introducit evicto diabolo. Sanè hanc ob E cauſam continenter promoveo ſermonem, quòd fiduciam præſtet evertendi inimicū. Peccatores? De ſpe caveto decidas. Non deſino vos jugiter hiſce medicamentis ſuperlinere. Planè enim novi quàm ſit efficax ſcutum hoc adverſus veteratoriam artem diaboli, modò ne animum deſpondeatis. Ut premaris pondero peccatorum, ne ſic deſperes. Non conquieſcam dicere hæc. Quotidie peccas? quotidianam age pœnitentiam. Id quod in ſingulis quibuſque ædibus & ipſi facimus, cum fuerint conquaſſatæ, ſubducimus quæ conquaſſata ſunt, tignaque nova ſubmittimus, nec interquieſcimus ab aſſidua hac diligentiare parandi domum.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ.
ΟΜΙΛΙΑ Γ.

E Εἰ καὶ χθὲς ὑμῶν ἀπελείφθην, ἀλλ᾽ οὐχ ἑκών, ἀλλ᾽ ἀναγκασθεὶς ἀπελείφθην· τῷ σώματι, οὐ τῇ γνώμῃ· ἀπελείφθην ἀπουσίᾳ σαρκός, οὐ διαθέσει διανοίας. καὶ γὰρ περιπλεκόμενος, πρὸς ὃ ἐδυνάμην, ἅπαντας ὑμᾶς, καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας ὑμᾶς ἔφερον. πάλιν ἀδελφοὶ τὴν πρόσκαιρον νόσον ταύτην παρέντες, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν. ἔτι γὰρ τὰ λείψανα τῆς ἀῤῥωστίας ἡμῖν ἔχοντες ἐδράμομεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. οἱ μὲν γὰρ A ἀῤῥωστοῦντες λουτρὰ καὶ βαλανεῖα μετὰ τὴν ἀῤῥωστίαν ζητοῦσιν· ἐγὼ δὲ τὰ ποθούμενά μοι ὑμῶν πρόσωπα ἄξια ἡγησάμην θεάσασθαι, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἐπιθυμίαν τῆς ἀκροάσεως ἀποπληρῶσαι. τὸ πέλαγος οὗτος τὸ μέγα, καὶ ἅλμην οὐκ ἔχον, τὴν θάλατταν ταύτην τῶν κυμάτων ἀπηλλαγμένην. ἦλθον ὑμῶν τὴν ἄρουραν τὴν κεκαθαρμένην ἰδεῖν. τίς γὰρ τοιοῦτος λειμών, οἷος ἡ ἐκκλησία; τίς τοιοῦτος παράδεισος, ὡς ἡ σύνοδος ἡ ὑμετέρα; οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ὄφις B ἐπιβουλεύων, ἀλλ᾽ ὁ Χριστὸς μυσταγωγῶν. οὐκ ἔστιν Εὔα ὑποσκελίζουσα, ἀλλ᾽ ἡ ἐκκλησία ὀρθοῦσα. οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φύλλα δένδρων, ἀλλ᾽ ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματος. οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φραγμὸς ἀκανθῶν, ἀλλ᾽ ἄμπελος εὐθηνοῦσα. ἐὰν δὲ ἀκάνθας εὕρω, εἰς ἐλαίαν μεταφέρω. οὐ γὰρ ἀπορίᾳ φύσεως τὰ ἐνταῦθα, ἀλλ᾽ ἐλευθερίᾳ προαιρέσεως τετίμηται. ἐὰν δὲ λύκον εὕρω, πρόβατον ποιῶ, οὐ τὴν φύσιν μεταβάλλων, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν μεταφέρων. διὰ C τοῦτο οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις τῆς κιβωτοῦ τὴν ἐκκλησίαν μείζονα προσειπών. ἡ μὲν γὰρ κιβωτὸς παρελάμβανε τὰ ζῶα, καὶ ἐφύλαττε ζῶα, ἡ δὲ ἐκκλησία παραλαμβάνει τὰ ζῶα καὶ μεταβάλλει. οἷόν τι λέγω· εἰσῆλθεν ἐκεῖ ἱέραξ, καὶ ἐξῆλθεν ἱέραξ· εἰσῆλθε λύκος, καὶ ἐξῆλθε λύκος. εἰσῆλθέ τις ἱέραξ ἐνταῦθα, καὶ ἐξέρχεται περιστερά. εἰσέρχεται λύκος, καὶ ἐξέρχεται πρόβατον. εἰσέρχεται ὄφις καὶ ἐξέρχεται ἀρνίον, οὐ τῆς φύσεως μεταβαλλομένης, ἀλλὰ τῆς κακίας ἐλαυνομένης. διὰ D τοῦτο συνεχῶς τὸν περὶ μετανοίας κινῶ λόγον. ἡ γὰρ μετάνοια δεινὴ καὶ φοβερά, τῶν ἁμαρτωλῶν φάρμακον, τῶν πλημμελημάτων δαπάνημα, τῶν παρανομιῶν ἀνάλωμα, τῶν δακρύων παῤῥησία πρὸς τὸν Θεόν, ὅπλον κατὰ τοῦ διαβόλου, μάχαιρα ἀποτέμνουσα αὐτοῦ τὴν κεφαλήν, σωτηρίας ἐλπίς, ἀγνωσίας ἀναίρεσις. αὕτη τῷ ἀνθρώπῳ οὐρανὸν ἀνοίγει, αὕτη εἰς τὸν παράδεισον εἰσάγει, αὕτη τοῦ διαβόλου περιγίνεται. διὰ δὴ τοῦτο συνεχῶς τὸν περὶ τούτου κινῶ λόγον, ὅπερ καὶ τὸ E θαῤῥεῖν ποιεῖ ὑποσκελίζεσθαι. ἁμαρτωλὸς εἶ; μὴ ἀπογνῷς. οὐ παύομαι συνεχῶς ταῦτα ἐπαλείφων ὑμᾶς τὰ φάρμακα. καὶ γὰρ οἶδα ἡλίκον ὅπλον ἐστί, κατὰ τοῦ διαβόλου τὸ μὴ ἀπογινώσκειν ὑμῖν, ἂν ἔχῃς ἁμαρτήματα μὴ ἀπογνῷς, οὐ παύομαι συνεχῶς ταῦτα λέγων, κἂν καθ᾽ ἡμέραν ἁμαρτάνῃς, καθ᾽ ἡμέραν μετανόει. ὅπερ ἐν ταῖς πάσαις ποιοῦμεν οἰκίαις, ὅταν σαθρωθῶσιν, ὑπεξαιρούμεθα τὰ σεσαθρωμένα, καὶ καινὰ ἐπισκευάζομεν, καὶ οὐδέποτε τῆς συνεχοῦς ἐπιμελείας ἀπολυόμεθα.

ἐπαλαιώθης σήμερον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας; ἀνακαίνισον σεαυτὸν ἀπὸ τῆς μετανοίας. καὶ ἔνι, φησὶ, μετανοήσαντα σωθῆναι; καὶ πάνυ ἔνι. πάντα τὸν βίον ἐν ἁμαρτίαις διέτριψα, καὶ ἐὰν μετανοήσω σώζομαι; πάνυ. πόθεν δῆλον; ἀπὸ τῆς τοῦ δεσπότου σου φιλανθρωπίας. μὴ γὰρ τῇ μετανοίᾳ σου θαῤῥῶ; μὴ γὰρ μετάνοιά σου ἰσχύει τοσαῦτα κακὰ ἀποσμῆξαι; εἰ γὰρ μετάνοια μόνη ἦν, εἰκότως ἐφόβου· ἐπειδὴ δὲ τῇ μετανοίᾳ κεράννυται Θεοῦ φιλανθρωπία, Θεοῦ δὲ φιλανθρωπίας μέτρον οὐκ ἔστιν, οὐδὲ λόγῳ ἑρμηνευθῆναι δύναται αὐτοῦ ἡ ἀγαθότης. ἡ μὲν γὰρ σὴ κακία μέτρον ἔχει, τὸ δὲ φάρμακον μέτρον οὐκ ἔχει· ἡ σὴ κακία οἵα ἐὰν ᾖ, ἀνθρωπίνη ἐστὶ κακία, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, ἄφατος. θάῤῥει, ὅτι περιγίνεταί σου τῆς κακίας. ἐννόησον σπινθῆρα εἰς πέλαγος ἐμπεσόντα, μὴ δύναται στῆναι ἢ φανῆναι; ὅσον σπινθὴρ πρὸς πέλαγος, τοσοῦτον κακία πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν· μᾶλλον δὲ οὐ τοσοῦτον, ἀλλὰ πολλῷ πλέον. τὸ μὲν γὰρ πέλαγος, κἂν μέγα ᾖ, μέτρον ἔχει· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία ἀπερίγραπτος. ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα ὑμᾶς ῥᾳθυμοτέρους ἐργάσωμαι, ἀλλ' ἵνα σπουδαιοτέρους κατασκευάσω· παρῄνεσα πολλάκις εἰς θέατρον μὴ ἀναβαίνειν. ἤκουσας, οὐκ ἐπείσθης, ἀνέβης εἰς τὸ θέατρον, παρήκουσάς μου τοῦ λόγου, μὴ αἰσχυνθῇς πάλιν εἰσελθεῖν, καὶ ἀκοῦσαι. ἤκουσα, καὶ οὐκ ἐτήρησα, πῶς δύναμαι εἰσελθεῖν; τέως αὐτὸ τοῦτο οἶδας, ὅτι οὐκ ἐτήρησας· τέως αἰσχύνῃ· τέως ἐρυθριᾷς· τέως μηδενός σε ἐλέγχοντος τὸν χαλινὸν περιφέρεις· τέως τὸν λόγον μου ἔχεις ἐῤῥιζωμένον· τέως μὴ φαινομένου μου καθαίρεις σε· οὐκ ἐτήρησας, κατέγνως σεαυτοῦ, εἰς τὸ ἥμισυ ἐτήρησας· κἂν μὴ τηρήσῃς, εἴπῃς δὲ, οὐκ ἐτήρησα. ὁ γὰρ καταγνοὺς ἑαυτοῦ ἐπὶ τῷ μὴ τηρῆσαι, ἐπὶ τὸ τηρῆσαι σπουδάζει. ἐθεώρησας, εἰργάσω παρανομίαν, αἰχμάλωτος ἐγένου τῆς πόρνης· κατέβης ἀπὸ τοῦ θεάτρου, πάλιν ἐμνήσθης, ᾐσχύνθης, πρόσελθε. ἐλυπήθης, παρακάλεσον τὸν Θεόν. ἀνέστης μέχρι τούτου· οὐαί μοι ἤκουσα, καὶ οὐκ ἐτήρησα. πῶς εἰσέλθω εἰς τὴν ἐκκλησίαν; πῶς πάλιν ἀκούσω; μᾶλλον εἴσελθε, ἐπειδὴ οὐκ ἐτήρησας, ἵνα πάλιν ἀκούσας τηρήσῃς. φάρμακον ἐὰν ἐπιθῇ σοι ὁ ἰατρὸς, καὶ μὴ καθαρίσῃ σε, ἄλλην ἡμέραν οὐκ ἐπιτίθησιν αὐτὸ πάλιν; ἔστι τις δρυοτόμος, θέλει τεμεῖν δρῦν, λαμβάνει ἀξίνην, κόπτει τὴν ῥίζαν. ἐὰν δῷ μίαν πληγὴν, καὶ μὴ πέσῃ τὸ ἄκαρπον δένδρον, οὐ δίδωσιν ἄλλην πληγήν; οὐ τὴν τετάρτην; οὐ τὴν πέμπτην; οὐ τὴν δεκάτην; οὕτω καὶ σὺ ποίει· δρῦς ἐστιν ἡ πόρνη, ἄκαρπον δένδρον, βαλάνους ἐκφέρουσα, χοίρων ἀλόγων τροφὴν, ἐν πολλῷ χρόνῳ ἐῤῥιζώθη ἐν τῇ διανοίᾳ σου, ἐν τῇ περιβολῇ τῶν δένδρων κατέβαλέ σου τὸ συνειδός. ὁ λόγος μου ἀξίνη ἐστίν. ἤκουσε μίαν ἡμέραν, πρὸς μίαν ἡμέραν πίπτει ἡ τοσούτῳ χρόνῳ ἐῤῥιζωμένη; ἐὰν γὰρ τρὶς, ἐὰν γὰρ ἑκατοντάκις, ἐὰν γὰρ μυριάκις, οὐκ ἔστι θαυμαστόν· μόνον ἐκκόψαι πρᾶγμα πονηρὸν καὶ ἰσχυρὸν, συνήθειαν πονηράν. Μάννα ἤσθιον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ κρόμμυα ἐζήτουν τὰ ἐν Αἰγύπτῳ· καλῶς ἦν ἡμῖν ἐν Αἰγύπτῳ· οὕτως αἰσχρὸν πρᾶγμα συνήθεια καὶ κάκιστον. κἂν εἰς δέκα ἡμέρας κατορθώσῃς, ἐὰν γὰρ εἰς εἴκοσι, ἐὰν γὰρ εἰς τριάκοντα, οὐκ ἀγαπῶ, οὐ χάριν ἔχω, οὐ περιπτύσσομαί σε, μόνον μὴ ἀποκάμῃς, ἀλλὰ αἰσχύνου καὶ καταγίνωσκε. πάλιν διελέχθην περὶ ἀγάπης, ἤκουσας, ἀπῆλθες καὶ ἥρπασας; οὐκ ἐπεδείξω διὰ τῶν ἔργων τὸν λόγον. μὴ αἰσχυνθῇς πάλιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· αἰσχύνου ἁμαρτάνων, μὴ αἰσχύνου μετανοῶν, ἀλλ' ἁμαρτάνων. πρόσεχε τί ἐποίησέ σοι ὁ διάβολος. δύο ταῦτά ἐστιν, ἁμαρτία καὶ μετάνοια· ἁμαρτία, τραῦμα· μετάνοια, φάρμακον. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ σώματι φάρμακα καὶ τραύματα. οὕτως ἐν τῇ ψυχῇ ἁμαρτήματα καὶ μετάνοια. ἀλλ' ἡ ἁμαρτία τὴν αἰσχύνην ἔχει, ἡ δὲ μετάνοια τὴν παῤῥησίαν κέκτηται. πρόσεχέ μοι μετὰ ἀκριβείας, παρακαλῶ, ἵνα μὴ τὴν τάξιν συγχέων ἀπολέσῃς τὴν ὠφέλειαν. πρόσεχε τῷ λόγῳ. τραῦμα καὶ φάρμακον· ἁμαρτία καὶ μετάνοια. τὸ τραῦμα, ἡ ἁμαρτία, τὸ φάρμακον, ἡ μετάνοια. ἐν τῷ τραύματι, σηπεδὼν, ἐν τῷ φαρμάκῳ, καθαρισμὸς σηπεδόνος. ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ σηπεδὼν, ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὄνειδος, ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ γέλως· ἐν τῇ μετανοίᾳ παῤῥησία, ἐν τῇ μετανοίᾳ ἐλευθερία, ἐν τῇ μετανοίᾳ καθαρισμὸς ἁμαρτήματος. πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας· τῇ ἁμαρτίᾳ αἰσχύνη ἕπεται, τῇ μετανοίᾳ παῤῥησία ἀκολουθεῖ. προσέσχες ὃ λέγω; τὴν τάξιν ὁ Σατανᾶς ἀντέτρεψε, καὶ ἔδωκε τὴν παῤῥησίαν τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ τὴν αἰσχύνην τῇ μετανοίᾳ. οὐκ ἀφίσταμαι ἕως ἑσπέρας, ἕως οὗ αὐτὸ λύσω. δεῖ με τὴν ὑπόσχεσιν πληρῶσαι, ἀμήχανόν με ἀποστῆναι.

A Hodiene in peccatis conſenuiſti? Fac, ut te renoves per pœnitentiam. Dixerit aliquis, licetne per pœnitentiam conſequi ſalutem? Prorſus licet. Qvum omnem vitam in peccatis detriverim, ſi me pœnituerit, ſiamne ſalvus? Prorſus ſies. Id unde liquet? ab ipſa Domini tui erga nos benignitate. Num enim ex tua pœnitentia mihi ſumo fiduciam? pœnitentia num tua prævalet tantam abſtergere malorum eluviem? Pœnitentia ſi ſola fuerit, meritò tibi metuendum eſt. Nam quando Dei erga nos clementia B attemperat ſe pœnitentiæ, (Dei autem benignitas nullam novit menſuram, ſed neque ejus bonitatem ullo ſermone quis interpretari poteſt) tua quidem malitia modo aliquo circumſcribitur, menſuram autem nullam habet medicamentum, malitia verò tua qualiſcumque tandem fuerit, humana eſt malitia: Dei autem benignitas erga homines nullo eloquio enarrabilis eſt, tu fiduciam bonam ſume, quia tuam evincit malitiam. Hic mihi tu conſidera ſcintillam quæ caſu incidit in pelagus, ſiſterene ſe ali- C quò poteſt, aut apparere? Quantum ſcintilla ad pelagus collata, tantidem eſt hominis malitia, ſi eam componamus cum benignitate Dei. Imò verius non tantidem, ſed tanto amplius præcellit clementia Dei. Pelagus enim etſi eximiæ ſit magnitudinis, ſuum tamen habet modum: Dei autem clementia nullo clauditur fine. Hæc eò dixerim, non ut ſegniores vos reddam, ſed potius ut reddam ad virtutis ſtudia propenſiores. Sæpenumero vos admonui ne ad theatrica ſpectacula aſcenderetis. Audiſti qui- D dem, non item paruiſti admonitus. Ecce aſcendiſti ad theatrum, ſuperfluè ſermonem meum audiſti: ne te pudeat ingredi rurſus & audire. Audivi (fateor) & non obſervavi; Quinam ingredi poſſum? Interim hoc ipſum noſti, te non obſervaſſe? Interim te pudet: interim erubeſcis: interim corripiente nemine ſceleras frænum: interim radicem retines ſermonis mei: interim me non comparente purificas teipſum: non obſervaſti. condemnaſti te: ex parte obſervaſti, etiam ſi minus obſervaveris, dummo- E do dixeris rurſus, Non obſervavi. Nam qui ſe coarguit non obſervaſſe mandatum: utique eò feſtinat, ut obſervet. Per hoc quod ſpectaſti theatricam obſcœnitatem, iniquitatem ipſam operatus es, captivus factus es meretriculæ. Deſcendiſti à theatro quæ ſpectaſti, ad memoriam recurrunt. Erubuiſti ob turpitudinem? Huc accede. Mœrore ob id affectus es: Obſecra Deum. Huc uſque reſurrexiſti. Audivi: Væ mihi, quia non obſervavi: qua fronte introiero Eccleſiam? Qua rurſus ratione ſermonem audiam? Eò A tu majore cum fiducia ingredere, quando non obſervaſti: ut denuo exauditum obſerves. Medicamentum ſi adhibeat tibi medicus, nec eo tuam ſaniem expurgarit: nonne vel die altero rurſus idem apponet? Sit unus aliquis cæſor arborum ſive lignator, qui quercum puta velit incidere, arripit ſecurim, radicem incidit: ſi ad plagam unam ea infrugifera arbor non deciderit, nonne & alteram infliget plagam? Adde quartam, quintam, decimam. Ad hunc modum & tu facito. Quercus utique arbor infrugife- B ra eſt meretrix, glandes tantum proferens in alimoniam porcorum irrationalium, & hæc quidem prolixo tempore radices impreſſit altius menti tuæ. In arborum circuitu conſcientiam tuam dejecit. Sermo meus ſecuris eſt. Audivit die uno, quomodo die uno cadat, tanto radicata tempore? Si enim bis, ſi item tertiò, ſi rurſus centies, ſi denique decies millies, nihil mirabile fuerit: tantum excide rem malam & tempore confirmatam, nempe conſuetudinem malam. Manna comedebant Ju- C dæi, & cepas quærebant, quas in Ægypto eſitaſſe ſe meminerant. Bene erat nobis in Ægypto. Acquieviſſe ſic peſſimæ conſuetudini, res eſt probro & infamiæ obnoxia. Et ſi per dies decem quidpiam rectè egeris, ſi item per viginti, ſi denique per triginta: ne ſic quidem ſatis fit mihi, nihil habeo gratiæ, non te amplector hoc nomine. Tantum eſt, ne deficias: ſuppudeſce aliquando, & teipſum coargue. Rurſus mihi diſſerendum fuit de charitate. Audiiſti, abiiſti, & rapuiſti? His D operibus neutiquam declaraſti impleſſe te ſermonem meum. Nolim alioqui deſinas Eccleſiam ingredi nimio ſuffuſus pudore. Dum peccas, pudeat te peccati: ne ſuppudeſcas agens pœnitentiam. Attende interim dum peccaſti, quid tibi diabolus fecerit. Duo ſunt hæc, peccatum & pœnitentia. Peccatum, vulnus eſt: pœnitentia, impacti vulneris medela. Quemadmodum in corpore, medicina & vulnus: ſic in anima, peccata & pœnitentia. Sed peccatum infamiam ſibi annexam E habet: Fiduciam autem loquendi recuperat pœnitentia. Hic tu mihi, quæſo, animum adverte cum exacta diligentia: ut ne ordine dicendi confuſo, tibi pereat ſermonis utilitas. Attentus eſto, dum dico hæc, vulnus & medela, peccatum & pœnitentia: utique vulnus peccatum eſt: medela pœnitentia. In vulnere, famoſa eſt putredo: in medicamine, expurgatio putredinis. In peccato ſanies purulenta, in peccato probrum ac dedecus. In peccato deriſio eſt, in pœnitentia fiducia loquendi, in pœnitentia libertas, in pœnitentia expurgatio peccati. Sedulò attende. Peccatum verecundia ſequitur: libertas dicendi comitatur pœnitentiam. Animadvertiſti quod dico? Vice converſa ordinem pervertit ſatanas. Peccato etenim liberiorem attribuit fiduciam, verecundiam pœnitentiæ. Ad veſperam uſque non deſino, uſque dum abſolvam quod cœpi. Pollicitationem meam ut expleam neceſſe eſt. Difficile enim factu eſt, ut me avocet quis à cœpto argumento.

A ſimili confirmatio.

Num. 11.

Peccatum & pœnitentia quid ſint.

Et vulnus eſt, & medicamen. Vulnus putredinem habet: vim A purgatoriam putredinis obtinet medicamentum. Num in medicamine putredo? numquid medela in vulnere? Hæcne ſuum ordinem obtinent, aut illa ſibi ſunt confinia? Num hoc poteſt ad illud tranſcendere, aut illud ad hoc? Nullo modo. Denique deſcendamus & ad animam peccatis oneratam. Peccatum probrum habet & ignominiam ſortitò accepit: pœnitentia fiduci-
Eſ. 43, 25. am, jejunium item & juſtitiam poſſidet. *Dic enim tu iniquitates*
Prov. 18, 17. *tuas primus, ut juſtificeris. Nam juſtus in principio ſermonis, ac-* B *cuſator eſt ſui ipſius.* Qvum igitur noſſet Satanas, quia peccatum quidem verecundiam habet ſibi annexam, quæ res idoneè poſſit à ſe depellere peccantem: è diverſo, pœnitentia fiduciam, rem planè idoneam, quæ ad ſe invitet & pertrahat pœnitentem, ordinem reprobus permutavit & invertit. Pœnitentiæ dedit verecundiam, loquendi fiduciam peccato. Unde id probas? ego dico. Capitur quis concupiſcentia nec levi cujuſpiam publicæ ac vilis meretriculæ? Sequitur eam ceu capti- C vus: vile illud ingreditur proſtibulum. Nulla verecundia, nullo ſuffuſus rubore complectitur. Admittit peccatum, verecundia hunc nulla intercipit, nullo pacto erubeſcit. Commiſſo mox peccato illinc egreditur: & ut pœnitentiam agat commiſſi facinoris, erubeſcit tandem. O te miſerum! Qvum fornicariam illam circumplectereris, nihil te pudebat: ſed qvum ad agendam de peccatis pœnitentiam acceſſiſti, tum demum totus aſpergeris pudore. Pudet dicere, qua ratione id D fiat. Fornicatus jam eſt, eoque erubeſcit: rem peragit nihil veritus, & ecce pudore ſuffunditur, vel verbo confeſſus. Planè diaboli eſt aſtutia hæc. Interim dum peccat homo, non ſinit eum ſuppudeſcere diabolus, ſed palam ac publicè innoteſcere. Novit enim, quia ſi pudeſcat ob peccatum, utique vitabit illud: dum verò homo in pœnitentia eſt, ſuggerit ille, quid probri ac dedecoris ob id ſit aditurus. Planè enim veterator novit, quia ſi infami probro aſpergatur, mox reſiliet à pœni- E tentia. Duo itaque mala facit. Et ad peccatum invitat: & inhibet pœnitentiam. Quid deinceps eſt, cujus gratia te pudeat? Qvum ſcorto abutereris, nihil te pudebat; admovens autem iſti morbo medelam, pudore ſuffunderis? Teipſum eximens pœnæ peccato tuo debitæ erubeſcis? Tunc te infamiæ notam conveniebat vereri, quando peccabas. Qvum effectus es peccator, non erubeſcebas: quando juſtus efficeris, te primum pudet? Dic tu primus iniquitates tuas, ut juſtificeris. A O benignitatem erga nos Domini! Non dixit, ut ne plectaris ſupplicio: ſed, *ut juſtificeris.* Nonne ſufficiebat peccatori indulgentia & remiſſio pœnæ? Prorſus. Cæterum ſermoni huic animum adhibe ſedulò attentum. Juſtum ipſum efficio. Et hoc ubi fecit? In latrone nimirum, ut id ſolum diceret ſuo
Luc. 23, ſodali: *Neque tu times DEum. Et nos quidem juſtè. His enim*
40. 41. *quæ geſſimus, digna recipimus.* Dicit ei ſalvator, hodie mecum eris in paradiſo. Non dixit, liberum te, & immunem reddo B ſupplicii, nec de à te commiſſis expetam ultionem: ſed ipſum in paradiſum introducit jam juſtum. Vidiſti, ut merito confeſſionis effectus ſit juſtus? Quàm multæ eſt DEus erga nos clementiæ! Filio non pepercit, ut parceret ſervo: unigenitum tradidit, ut redimeret ſervos planè ingratos. Sanguinem filii ſui luit in precium. O clementiam Domini! Nolim mihi rurſus dicas, Peccavi multum, quinam potero tot eximi peccatis? Tu non potes, poteſt Dominus tuus atque adeò interlinet & C abolebit tua peccata. Huic ſermoni attentas aures adhibe, hic inquam, tua peccata inducit & obliterat ſic, ut ne veſtigium unius ipſorum reſideat. Et quidem in corporibus nequaquam hoc contingit, ſed licet medicus millies ſtudium adhibeat, etiamſi medicamenta apponat vulneri, vulnus quidem è medio medicus ſuppreſſit, ſed plerumque ei, qui plagam in facie accepit, emendato vulnere relicta eſt cicatrix in argumentum vulneris, circumferens vultus deformitatem. Ut innumeris modis adnitatur D medicus interlinere cicatricem & eam è medio auferre, non poterit tamen. Repugnat huic facto naturæ infirmitas, artis inſuper vis invalida, denique tenuitas medicamentorum. E diverſo Deus quando peccata abolet, nullam reliquam facit cicatricem, nullum veſtigium ſinit manere: ſed unà cum ſanitate, eximium etiam confert formæ decus. Simul enim atque exemit pœnæ, donat & juſtitiam. Peccatorem enim efficit parem ei qui non peccavit. Ad internecionem enim deducit peccatum, & ipſum dat E peſſum peræque jam ac non ſit, neque fuerit. Prorſus ita è medio aufert, ut non jam cicatrix, non veſtigium, non argumentum, non item ullum appareat indicium. Id undenam liquet? Siquidem eorum quæ dico, debeo exhibere demonſtrationes: ut ne de his videar meo unius ſenſu pronunciare, ſed inductione ſcripturarum ferre ſententiam. Quò autem rei proditæ certitudo tuta ſtabiliſque perſeveret: induco vobis homines vulneribus peccatorum miſerè ſauciatos, populum integrum putrilagine ulcerum ſcatentem ac vermium: quippe qui aliud non fuerit, quàm totum vulnus, totum ulcus. Sic tamen ejuſmodi ulcera poterunt curari, ut ne ulla maneret cicatrix, nullum reſideret veſtigium, non indicium, cum non unum eſſet vulnus, non duo, non tria, non quatuor: ſed à pedibus ad caput uſque vulnus toti eſſent. Multa cum ſedulitate attentus eſto ſermoni.

A ἔστι τραῦμα καὶ φάρμακον, τὸ τραῦμα τὴν σηπεδόνα ἔχει. τὸ φάρμακον, τὸν καθαρισμὸν τῆς σηπεδόνος κέκτηται. μὴ ἐν τῷ φαρμάκῳ σηπεδών; μὴ ἐν τῷ τραύματι ἴασις; οὐκ ἔχει ταῦτα τὴν οἰκείαν τάξιν, κἀκεῖνα τὴν οἰκείαν; μὴ δύναται μεταβῆναι τοῦτο πρὸς ἐκεῖνο, ἢ ἐκεῖνο πρὸς τοῦτο; οὐδαμῶς. ἔλθωμεν καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν ἁμαρτημάτων. ἡ ἁμαρτία τὸ ὄνειδος ἔχει, καὶ τὴν ἀτιμίαν συγκεκληρωμένην· ἡ μετάνοια τὴν παῤῥησίαν ἔχει· ἡ μετάνοια τὴν νηστείαν ἔχει· B ἡ μετάνοια τὴν δικαιοσύνην κέκτηται. λέγε γὰρ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς. δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ. εἰδὼς οὖν ὁ Σατανᾶς, ὅτι ἡ μὲν ἁμαρτία ἔχει τὴν αἰσχύνην, πρᾶγμα ἱκανῶς ἀποκροῦσαι τὸν ἁμαρτάνοντα δυνάμενον, ἡ δὲ μετάνοια ἔχει τὴν παῤῥησίαν, πρᾶγμα ἱκανὸν ἐπισπάσασθαι τὸν μετανοοῦντα, ἐνήλλαξε τὴν τάξιν, καὶ ἔδωκε τὴν αἰσχύνην τῇ μετανοίᾳ, καὶ τὴν παῤῥησίαν τῇ ἁμαρτίᾳ. πόθεν; ἐγὼ λέγω. ἁλίσκεταί τις ὑπὸ ἐπι- C θυμίας χαλεπῆς πρὸς πάνδημον πόρνην, ἀκολουθεῖ τῇ πόρνῃ ὡς αἰχμάλωτος· εἰσέρχεται εἰς τὸ καταγώγιον, οὐκ αἰσχυνόμενος, οὐκ ἐρυθριῶν, συμπλέκεται τῇ πόρνῃ, πράττει τὴν ἁμαρτίαν, οὐδαμοῦ αἰσχύνη αὐτῷ, οὐδαμοῦ ἐρυθριᾷ. ἐξέρχεται ἐκεῖθεν μετὰ τὸ τέλος τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἵνα μετανοήσῃ αἰσχύνεται. ἄθλιε, ὅτε περιεπλέκου τῇ πόρνῃ, οὐκ ᾐσχύνου, ἀλλ' ὅτε ἦλθες μετανοεῖν, τότε αἰσχύνῃ; αἰσχύνεται εἰπεῖν, εἰς τί; ὅτι ἐπόρνευσε, καὶ ἐρυθριᾷ. καὶ διαβόλου δὲ D ἐστι κακουργία αὕτη. ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ οὐκ ἀφίησιν αὐτὸν αἰσχύνεσθαι, ἀλλὰ δημοσιεύεσθαι. οἶδε γὰρ, ὅτι ἐὰν αἰσχυνθῇ, φεύγει τὴν ἁμαρτίαν, ἐν τῇ μετανοίᾳ ποιεῖ αὐτὸν αἰσχύνεσθαι· οἶδε γὰρ ὅτι αἰσχυνόμενος οὐ μετανοεῖ. δύο κακὰ ποιεῖ, καὶ εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἕλκει, καὶ τὴν μετάνοιαν ἐπέχει. τί αἰσχύνῃ λοιπόν; ὅτε ἐπόρνευες, οὐκ ᾐσχύνου· ὅτε τὸ φάρμακον ἐπιτίθης, αἰσχύνῃ; ὅτε ἀπαλλάττεις ἑαυτὸν ἁμαρτίας, αἰσχύνῃ; ὅτε ὤφειλες αἰσχύνεσθαι, τότε αἰδῆ αἰσχύνεσθαι, ὅτε ἡ- E μάρτανες, ὅτε ἐγίνου ἁμαρτωλὸς, οὐκ ᾐσχύνου, ὅτε γίνῃ δίκαιος, αἰσχύνῃ; λέγε τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς. ὢ φιλανθρωπία δεσπότου. οὐκ εἶπεν, ἵνα μὴ κολασθῇς, ἀλλ' ἵνα δικαιωθῇς· οὐκ ἤρκει αὐτῷ, ὅτι οὐ κολάζεις αὐτὸν, ἔτι καὶ δίκαιον ποιεῖς; καὶ πάνυ. ἀλλὰ πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας τῷ λόγῳ. δίκαιον αὐτὸν ποιῶ, καὶ ποῦ τοῦτο ἐποίησεν; ἐπὶ τοῦ λῃστοῦ, ἵνα εἴπῃ μόνον ἐκεῖνο, οὐδὲ φοβῇ σὺ τὸν Θεὸν, τῷ ἑταίρῳ αὐτοῦ, καὶ ἡμεῖς μὲν A δικαίως· ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν, ἀπολαμβάνομεν. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ σωτὴρ, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ. οὐκ εἶπεν, ἀπαλλάττω σε κολάσεως καὶ τιμωρίας, ἀλλ' εἰς τὸν παράδεισον εἰσάγει αὐτὸν δίκαιον. εἶδες ἀπὸ ἐξομολογήσεως δίκαιον γινόμενον; πολὺ φιλάνθρωπός ἐστιν ὁ Θεός. υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἵνα δούλου φείσηται· παρέδωκε τὸν μονογενῆ, ἵνα ἀγοράσῃ δούλους ἀγνώμονας· τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τιμὴν κατέβαλεν. ὢ φιλανθρωπία δεσπότου. καὶ B μή μοι λέγε πάλιν, ἥμαρτον πολλὰ, καὶ πῶς δυνήσομαι; σὺ οὐ δύνασαι, ὁ δεσπότης σου δύναται, καὶ οὕτως ἐξαλείψει τὰ ἁμαρτήματα. πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας τῷ λόγῳ· οὕτως ἐξαλείφει τὰ ἁμαρτήματα, ὡς μήτε ἴχνος αὐτῶν μεῖναι. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωμάτων οὐκ ἔνι τοῦτο, ἀλλὰ κἂν μυριάκις σπουδάσῃ ἰατρὸς, κἂν φάρμακα ἐπιθῇ τῷ τραύματι, τὸ μὲν τραῦμα ἠφάνισεν, ἀλλὰ πολλάκις ἐπλήγη τις εἰς τὴν ὄψιν, καὶ τὸ μὲν τραῦμα διώρθωσεν, ἡ δὲ οὐλὴ ἐναπέμει- C νεν, ἔλεγχον οὖσα τραύματος περιφέρουσα τὴν ἀμορφίαν τῆς ὄψεως. καὶ φιλονεικεῖ μυρία ὁ ἰατρὸς ἐξαλεῖψαι καὶ τὴν οὐλὴν, οὐ δύναται δέ. ἀντιπίπτει δὲ αὐτῷ ἡ ἀσθένεια τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἀνίσχυρον τῆς τέχνης, καὶ τὸ εὐτελὲς τῶν φαρμάκων· ὁ δὲ Θεὸς ὅταν ἐξαλείφῃ ἁμαρτήματα, οὐδὲ οὐλὴν ἀφίησιν, οὐδὲ ἴχνος συγχωρεῖ μεῖναι, ἀλλὰ μετὰ τῆς ὑγιείας καὶ τὴν εὐμορφίαν χαρίζεται, μετὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς κολάσεως, καὶ δικαιοσύνην δίδωσι, καὶ ποιεῖ τὸν ἡμαρτηκότα ἴσον εἶναι τῷ μὴ D ἡμαρτηκότι. ἀναιρεῖ γὰρ τὸ ἁμάρτημα, καὶ ποιεῖ αὐτὸ μήτε εἶναι, μήτε γεγονέναι, οὕτω καθόλου αὐτὸ ἀναιρεῖ. οὐκ οὐλὴ, οὐκ ἴχνος, οὐκ ἔλεγχος, οὐ δεῖγμα. καὶ πόθεν δῆλον τοῦτο; ὧν γὰρ λέγω, καὶ τὰς ἀποδείξεις ὀφείλω παρασχέσθαι, ὥστε μὴ ἀποφαίνεσθαι, ἀλλ' ἀποδεικνύναι ἀπὸ γραφῶν, ἵνα ἀσφαλὴς μείνῃ ἡ πληροφορία· εἰσάγω ὑμῖν ἀνθρώπους τετραυματισμένους, δῆμον ὁλόκληρον ἑλκῶν γέμοντας, σηπεδόνος, σκωλήκων, ὅλον τραῦμα ὄντας, ὅλον ἕλκος, καὶ οὕτω δυναμένους θερα- E πευθῆναι, ὡς μὴ μεῖναι οὐλὴν, ὡς μὴ μεῖναι ἴχνος, μὴ μεῖναι δεῖγμα, οὐχ ἓν ἔχοντας τραῦμα, οὐ δύο, οὐ τρία, οὐ τέσσαρα, ἀλλ' ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς τραῦμα ὄντας. πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας τῷ λόγῳ.

Eſt

κοινὸς γὰρ ὁ λόγος οὗτος ἡμῶν καὶ σωτήριος. φάρμακα κατασκευ-A
άζω τῶν ἰατρῶν βελτίονα, οἷα οὔτε βασιλεῖς κατασκευάσαι δύνανται.
βασιλεὺς τί δύναται; δεσμωτηρίου ἐκβαλεῖν, γεέννης δὲ ἐλευθε-
ρῶσαι οὐ δύναται· χρήματα χαρίσασθαι, ψυχὴν δὲ σῶσαι οὐ δύναται.
ἀλλὰ τῇ χειρὶ τῆς μετανοίας ὑμᾶς ἐγχειρίζω, ἵνα μάθητε αὐτῆς τὴν δύ-
ναμιν, ἵνα μάθητε αὐτῆς τὴν ἰσχὺν, ἵνα μάθητε, ὅτι οὐ περιγίνεται αὐτῆς
ἁμάρτημα, οὐδέ ἐστι παρανομία ἰσχύουσα περιγενέσθαι αὐτῆς τὴν δύναμιν.
τέως εἰσάγω οὐχ ἕνα, οὐ δύο, οὐ τρεῖς, ἀλλὰ χιλιάδας πολλὰς ἡλκω-B
μένας, τετραυματισμένας, μυρίων ἁμαρτημάτων γεμούσας, ἀπὸ τῆς
μετανοίας δυναμένας σωθῆναι, ὡς μήτε ἴχνος, μήτε οὐλὴν ἔχειν τῶν ἑλ-
κῶν τῶν προτέρων. ἀλλὰ προσέχετε μετὰ ἀκριβείας τῷ λόγῳ, καὶ μὴ
προσέχετε μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ μνήμῃ παραδίδοτε τὰ λεγόμενα, ἵνα καὶ
τοὺς ἀπολειφθέντας συμβιβάσητε, καὶ οὕτω τῇ ὠφελείᾳ τῶν εἰρημένων
ἐρήμους ὄντας σπουδαιοτέρους καταστήσητε. παρέστω τοίνυν Ἡσαΐας ὁ τῶν
Σεραφὶμ θεωρὸς, ὁ τὸ μυστικὸν μέλος ἀκούσας ἐκεῖνο, ὁ μυρία περὶ C
τοῦ Χριστοῦ προειπών· ἐρωτήσωμεν τί φησιν. ,,ὅρασις ἣν εἶδεν Ἡσαΐας
,, κατὰ τῆς Ἰουδαίας, καὶ κατὰ Ἱερουσαλήμ. εἰπὲ τὴν ὅρασιν ἣν εἶδες, εἰπέ μοι·
,, ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου γῆ· ὅτι κύριος ἐλάλησεν. ἄλλα ἐπηγγεί-
λω, καὶ ἄλλα λέγεις. ποῖα ἄλλα ἐπηγγειλάμην; ἀρχόμενος λέγεις·
ὅρασις κατὰ τῆς Ἰουδαίας καὶ κατὰ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἀφεὶς τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν
Ἱερουσαλὴμ, οὐρανῷ προσδιαλέγῃ, καὶ ἐπὶ τὴν γῆν ἐκκλίνας τὸν λόγον,
ἀφῆκας τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοῖς ἀλόγοις στοιχείοις διαλέ-D
γῃ; ἐπειδὴ τῶν ἀλόγων ἀλογώτεροι οἱ λογικοὶ ἐγένοντο· οὐ διὰ τοῦτο δὲ
μόνον, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ μέλλων Μωϋσῆς εἰσάγειν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγ-
γελίας, καὶ ἀφορῶν τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, ἐν τοῖς παροῦσι ἔμελλον παρα-
διδόναι. ,,ἄκουε οὐρανὲ καὶ προσεχέτω γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου.
διαμαρτύρομαι ὑμῖν Ἰουδαῖοι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὁ Μωϋσῆς φησιν·
ὅτι ἐὰν εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν ἐπαγγελίας, καὶ ἐγκαταλείπητε κύριον τὸν
Θεὸν, ἔχετε διασκεδασθῆναι εἰς πάντα τὰ ἔθνη. ἦλθεν Ἡσαΐας, E
ἔμελλεν ἡ ἀπειλὴ εἰς ἔργον ἐκφέρεσθαι. οὐκ ἠδύνατο Μωϋσέα καλέ-
σαι τὸν ἀποθανόντα, τοὺς τότε ἀκούσαντας καὶ τελευτήσαντας, καὶ καλεῖ
τὰ στοιχεῖα, ἅπερ διεμαρτύρετο Μωϋσῆς. ἰδοὺ ἐξεβλήθητε τῆς ἐπαγγε-
λίας· ἰδοὺ ἐγκαταλελοίπατε τὸν Θεόν· πῶς σε καλέσω Μωϋσῆ; ἀπέ-
θανες γὰρ καὶ ἐτελεύτησας. πῶς καλέσω τὸν Ἀαρὼν; κἀκεῖνος τελευ-
τῇ παρεδόθη· οὐκ ἔχεις με καλέσαι; κάλεσον τὰ στοιχεῖα. διὰ γὰρ
τοῦτο κἀγὼ ζῶν οὐχὶ τὸν Ἀαρὼν μόνον, καὶ τόνδε διεμαρτυράμην, ἐπειδή-A
περ ἔμελλον τελευτᾶν, ἀλλὰ καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ μένοντα διαμαρτύ-
ρομαι ὑμῖν, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. λέγει οὖν Ἡσαΐας, ,,ἄκουε οὐρανὲ,
,, καὶ ἐνωτίζου γῆ, ὑμᾶς οὓς ἐπετείλατο Μωϋσῆς καλέσαι σήμερον. οὐ
διὰ τοῦτο δὲ μόνον αὐτὰ καλεῖ τὰ στοιχεῖα, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ διελέχθη τοῖς
Ἰουδαίοις. ,,ἄκουε οὐρανὲ, σὺ γὰρ τὸ μάννα κατήνεγκας· ,,ἐνωτίζου ἡ
γῆ, σὺ γὰρ ὀρτυγομήτραν ἔδωκας. ,,ἄκουε οὐρανὲ, ἄκουε· σὺ γὰρ ὑπὲρ
τὴν φύσιν ἐπεδείξω. ἄνω ἦς, καὶ ἅλωνα ἐμιμήσω. ,,ἐνωτίζου γῆ· σὺ γὰρ B
κάτω ἦς καὶ τράπεζαν ἐξ αὐτοσχεδίου κατεσκεύασας. ἤργει ἡ φύ-
σις καὶ εἰργάζετο ἡ χάρις· οὐκ ἦν βοῶν ἐργασία, καὶ ὁ στάχυς παρεσκευ-
ασμένος· οὐ μαγείρων χεῖρες, οὐκ ἐπίταγμα, ἀλλ᾽ ἦν τὸ μάννα
πάντα γινόμενον πηγὴ ἡγιασμένη. ἡ φύσις τῆς οἰκείας ἀσθενείας
ἐπελάθετο. πῶς τὰ ἱμάτια αὐτῶν οὐ κατετρίβη; πῶς τὰ ὑποδήματα
αὐτῶν οὐκ ἐπαλαιώθησαν; πάντα ἐγένοντο πρὸς τὴν τούτων διακονίαν.
,, ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου γῆ, μετὰ ὑπομνημάτων καὶ τῶν εὐεργεσιῶν C
ἐκείνων, ὑβρίζεται ὁ δεσπότης. τίνι ἐντύχω; ἢ ὑμῖν; ἄνθρωπον οὐκ
ἔχω τὸν ἀκούοντα. ἰδοὺ ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος· ἐλάλησα, καὶ οὐκ ἦν
ὁ ἀκουσόμενος. τοῖς ἀλόγοις διαλέγομαι, ἐπειδὴ οἱ λογικοὶ εἰς
ἀλόγων εὐτέλειαν κατηνέχθησαν. διὰ τοῦτο καὶ ἄλλος προφή-
της βλέπει τὸν βασιλέα μαινόμενον, τὸ εἴδωλον θεραπευόμενον,
τὸν Θεὸν ὑβριζόμενον, τοὺς ἄλλους ἅπαντας καταπεπληχότας, καὶ λέ-
γει, ,,ἄκουσον θυσιαστήριον, ἄκουσόν μου· λίθῳ διαλέγῃ; ναί· D
ἐπειδὴ λίθου ἀναισθητότερος ὁ βασιλεύς. ,,ἄκουσόν μου θυσια-
,, στήριον, ἄκουσον. τάδε λέγει κύριος, καὶ εὐθέως διεσχίσθη τὸ
θυσιαστήριον. καὶ ὁ λίθος ἤκουσεν, ὁ λίθος ἐρράγη, καὶ ἐξέχεε
τὴν θυσίαν. πῶς οὐκ ἤκουσεν ὁ ἄνθρωπος, ἐξέτεινε τὴν χεῖρα
αὐτοῦ ἁρπάσαι τὸν προφήτην. καὶ τί ποιεῖ ὁ Θεός; ἐξήρανεν αὐτοῦ τὴν
χεῖρα. βλέπε τί ἐποίησε. βλέπε φιλανθρωπίαν δεσπότου, καὶ ἁμαρ-
τίαν δούλου. διὰ τί ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐξήρανεν αὐτοῦ τὴν χεῖρα; ἵνα τῷ πά-E
θει τοῦ λίθου σωφρονέστερος γένηται. εἰ γὰρ μὴ ἐσχίσθη ὁ λίθος, ἐφειδόμην σοῦ.

A Eſt enim ſermo hic nobis in commune ſalutifer. Medicamenta enim concinno iis, quæ medicorum ſunt, præſtantiora, cujusmodi ne reges quidem adornare poſſunt. Quid rex poteſt? Utique unum aliquem emittere ergaſtulis carcerariis: à gehenna vero ne unum quidem poteſt liberum reddere & immunem. Facultates in quempiam conferre poteſt, non item animam facere ſaluam. Cæterum ego vos tradam manumittendos manibus pœnitentiæ, ut noveritis quàm ſit valida & efficax pœnitentia, ut B diſcatis peccatum adverſus eam nihil poſſe obtinere, neq; eſt ulla legis tranſgreſſio, quæ ipſius virtutem expugnare queat. At interim propono vobis & in medium produco non unum, non duos, non tres: ſed permulta millia eorum qui ulceribus vulneribusque ſauciabantur, qui innumeris onerabantur peccatis, & hi nihilominus virtute pœnitentiæ ita ſunt ſalutem conſequuti, ut ne ullum quidem peccati veſtigium, nullam reſeruarint priorum ulcerum cicatricem. Atqui ſedulò animum accommodate C ſermoni huic, nec ſolas aures adhibetote attentas, imò quæ à me dicuntur, fideli memoriæ mandate, ut abſentes quoq; inſtruatis mutua collatione, atque ita eos qui utilitate ſermonis hujus deſtituti ſunt, reddatis alacriores, & ſtudio audiendi propenſiores. Prodeat igitur in medium eximius ille ſpectator Seraphim Eſaias, auditor ille myſticæ modulationis, qui de Chriſto oracula vix ulli numeranda edidit ac præcinuit. Quid hic dicat. percunctemur. *Viſio quam vidit Eſaias adverſus Judæam & adverſus* Eſ. 1, 1. & D *Hieruſalem.* Dic viſionem quam vidiſti, mihi eam ediſſere. *Audi cœlum & auribus percipe terra, quia Dominus locutus eſt.* Alia denunciaſti & alia dicis. Quænam enunciavi alia? Exorſus ſermonem dixiſti, *viſio adverſus Judæam & adverſus Hieruſalem*, & omiſſis Judæa ac Hieruſalem verbum conſeris cum cœlo, & ad terram deflexo ſermone, homines poſthabuiſti rationis alioqui participes, diſſerens cum elementis nulla præditis ratione? Quando quidem homines brutis ipſis ratione vacantibus minus E utebantur ductu rationis. Nec ob id ſolum, ſed quia Moyſes eos introducturus in terram promiſſionis mentis aciem intendebat in ea quæ apprehenſura eos erant mala. Quæ enim tum poſſidebant, erant externis relicturi. *Audi cœlum & attendat terra verba oris mei.* Deut. 32, 1. Conteſtor vobis cœlum & terram, Moyſes ait, Quia ſi ingreſſi terram promiſſionis dereliqueritis Dominum Deum, in omnes gentes diſpergemini. Acceſſit Eſaias, cujus ore in publicum prodi debebat hæc comminatio. Moyſen præmortuum A aduocare non poterat: nec qui tum audierant, debuerant accerſiri, quippe defuncti. Elementa igitur in teſtes advocat, quæ eadem conteſtatus eſt & Moyſes. Ecce à promiſſione excidiſtis, ecce Deum deſeruiſtis. Quo te pacto accerſam, ô Moyſes? Diem Verb. Iudæi. enim tuum obiviſti, defunctus es vita. Quidnam Aaron advocabo? Ille quoque oppetivit mortem. Non jam potes hominem accerſere? elementa advocato. Eam ob rem non Aaron ſolum, & hunc & illum non conteſtor (dum in vivis ſum) quando & diem B ſuũ erant obituri: ſed elementa conteſtor vobis perenniter duratura, nempe cœlum & terram. Dicit itaque Eſaias, *Audi cœlum & auribus percipe terra.* Vos, ô elementa, quæ Moyſes hodie præcepit accerſiri in teſtimoniũ. Non hac ſola ratione ipſa advocat elementa: ſed quia Judæis verba hæc fecit, *Audi cœlum:* Tu enim manna demiſiſti. *Auribus percipe terra:* coturnicem enim tu dediſti. *Audi cœlum, audi* inquam: Tu enim ſupra naturæ ordinem ſpecimen edidiſti virtutis tuæ. Surſum eras, & aream imitatus es. C *Auribus percipe terra:* Tu enim deorſum eras, & ex tempore paratam menſam adornaſti. Ab operatione deſedit natura, & gratia operata eſt. Non jam operabatur bos, & apparatus ſpicarum ſuppetebat. Non inquinabantur coquorum manus, nihil ſubſidii adferebat ars ipſorum: ſed manna illud vicem ſupplebat omnium & fons ſanctificatus. Natura propriæ imbecillitatis oblita eſt. Quo pacto ipſorum veſtimenta detrita non ſunt? Quonam modo eorum calceamenta vetuſtate non ſunt conſumpta? fiebant D omnia hæc, ut eis ſubminiſtrarent. *Audi cœlum, & auribus percipe terra.* Tot ſignorum exhibitis monimentis, tanta illis collata beneficentia, inſultatur Domino. Quo cum loquar? vobiſcumne? Hominem non habeo qui me audiat. Ecce veni, nec ullus aderat homo: loquutus ſum, nec ullus aderat auditor. Cum irrationabili creatura loquar, quando quidem rationis dignitate prædita ad brutorum indignitatem delapſa eſt. Eam ob rem Propheta alius mox ubi regem vidiſſet plusquam inſanire, in Dei contume-E liam coli idolum, alios inſuper ad unum omnes timore correptos eſſe, ait, *Audito altare, audito me:* Cum lapide verba facis? 3. Reg. 13, 2 etiam; quando rex minus eſt compos ſenſuum, quàm lapis. *Audi me altare, audito.* Porrò *hæc dicit Dominus:* & altare ſimul cum dicto in partes petruptum eſt. Audito: & audivit lapis. Ipſe lapis in fiſſuras diſfractus eſt, & victimam effudit. Homo ille quomodo non exaudivit? Manum protendit ſuam, ut Prophetam abriperet. Ecquid DEus fecit? Arefecit ipſius manum. Quid fecerit, vide. Intuere Domini erga homines benignitatem & erratum ſervi. Qua ex cauſa non initiò ſtatim ejus arefecit manum? ut reſipiſceret lapide in fruſta diſciſſo. Lapis enim ſi in fiſſuras non foret conciſus, utique tibi pepercillem.

Nunc

Nunc quando lapis conciſus eſt fruſtillatim, ne ſic quidem tu ad correptionem emendatus es, ob id ira adverſum te incandeſco. Manum protendit adverſus Prophetam, & manus exaruit. Conſtiterat trophæum: ſatellites tam multi, duceſque exercitus aderant ac ſubſidiaria vis militum: nemo tamen qui manum poſſet ei in priſtinum gradum retrahere: ſed reſtiterat, vocem ut expromeret quæ impietate profligata trophæum ſtatueret pietatis, Dei erga nos benignitatē declararet ſimul & regis vecordem contumaciam, quam nec comprimere potuerunt. Cæterum ne ſuſcepti argumenti obliviſcamur, dum ſermonem teximus ex ſermone: agedum, ad eorum, quæ polliciti ſumus, declarationem accingamur. Quid autem eſt, quod promiſimus? Quoniam ſi innumeris peccatorum vulneribus quis ſauciatur, pœniteat autem eum male commiſſorum, faciat item quod bonum eſt: ſic ejus peccata abolet Deus, ut nulla cicatrix, veſtigium nullum, nullum appareat peccatorum ſpecimen aut indicium. Hæc eſt mea pollicitatio: pro virili ut hæc probem, adnitar. *Audi cœlum, & auribus percipe terra, quia Dominus loquutus eſt.* Dic tu mihi, quid ſit loqvutus. *Filios genui & exaltavi: ipſi autem ſpreverunt me. Cognovit bos poſſeſſorem ſuum.* O qui brutis minus utimini ratione! *Et aſinus præſepe Domini ſui.* O qui aſinis eſtis ſtupidiores! *Iſrael autem me non cognovit, & populus me non intellexit.* Væ genti peccatrici. Qua ex cauſa dicit, Væ? Nullane relicta eſt ſpes parandæ ſalutis? Dic mihi. Quia ſanitatem nullam deprehendo, hinc conſeqvutam. Væ, cur id dicis? Quia medicamenta adhibui, nec locum ceſſit ulcus medelæ. Eoque ab ea gente deflexi & averſatus ſum eam. Quid igitur faciendum mihi eſt? Non jam laborabo, eam ut curem. Væ, mulierem repræſentat lamentantem. Væ, nec indecenter facit hoc. Adhortor vos, aures ſedulò attentas accommodate mihi. Væ, cur dicit? Ex quo idem etiam fit in luctu corporum. Medicus enim ſimulatque viderit morbo laborantem ſpem abjeciſſe recuperādæ ſalutis, in lacrymas reſoluitur ac flet: domeſtici item & affines ejulant, lamentantur ac ſuſpirant, illic tamen fruſtra nec ullo ſuo fructu. Moribundus ſiquidem ubi mortem oppetivit, ne ſi etiam totus orbis cōploret ac lamentetur, eum excitabit ad vitam. Itaque illa lamentatio planctus eſt, non correctionis. Porrò de anima nihil tale. Quod enim in anima morticinum eſt, ſi frequenti luctu proſequeris, eriges ad ſanitatem. Quid ita? Quandoquidem corpus ſemel emortuum non viribus humanis excitari poteſt: anima verò præmortua per reſipiſcentiam, vitæque correctionem erigitur. Contemplare fornicarium cum fletu: plerumque enim eum excitabis. Ob hoc & Paulus non ſcribebat modo, non item admonebat ſolum: ſed & cum profluvio lacrymarum lamentabatur admonens unumquemque veſtrùm. Eſto, admoneas: cur admonitioni conſeris etiam lachrymas? ut ſi nihil virium obtineat admonitio, lachrymæ ipſæ auxilio ſint. Eadem ratione lamentatur Propheta, quin & Dominus noſter videns ruinā Hieruſalem proxime affuturam
Matth. 23, 37. dicit, *Hieruſalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt.* Civitatem iterum atque iterum appellat quæ ceciderat,
Iſ. 1, 4. Va legis prævaricatoribus & iniquis. hominem imitatus, qui lamentatur: & Propheta: *Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis.* Nihil incolume ac ſanum corpus hoc retinet? Eoſne vidiſti ſqualentes ulceribus? Væ ſemini nequam, filiis ſceleratis. Qua ex cauſa lamentaris? dic tu mihi. Dereliquiſtis Dominum, & ad iracundiam provocaſtis ſanctum Iſrael. Quid ultrà percutiamini? Qua vos plaga feriam? faméne, an peſte? Vobis inſtitit genus omne ultricis ſupplicii: ne ſic quidem malitia veſtra interlita eſt & abſumpta. Addentes prævaricationes. *Omne caput tædio afficitur, & omne cor mœret.* Nō eſt vulnus, nō
Ibid. cicatrix. Res iſtæ inanes prorſus. Paulò antè dicebas, *væ ſemini nequam, filiis ſceleratis. Dereliquiſtis Dominum, & ad iracundiam provocaſtis ſanctum Iſrael: & Væ genti peccatrici.* Lamentaris, per doloris acrimoniam contundis pectus, conquereris. Enumeras deinde vulnera, & omiſſa ea contentione dicis, *Neque vulnus, neque cicatrix.* Huc animum adverte, vulnus infligitur tunc, quando parte altera corporis ſana, una quæpiam inops manet ſenſuum: hic verò dicit corpus omni ex parte vulneribus eſſe ſauciatum: non item vulnus habere, non cicatricem, non plagam tumentem: ſed à pedibus uſque ad caput nullum ſupereſſe locum,
ibid. v. 7. cui fomenta imponas, oleum aut ligaturas. *Terra veſtra deſerta: civitates igni ſuccenſa. Regionem veſtram alieni devorant.* Feci quidem omnia hæc & ne ſic rediiſtis ad rectitudinem vitæ. Nihil omiſi eorum quæ diſciplinæ erant meæ. Qui morbo obnoxius
Ib. v. 10. eſt, manet mortuus. *Huc agite, audite verbum Domini, principes Sodomorum & Gomorrhæ. Quò mihi multitudinem victimarum veſtrarum?* Quid igitur eſt? cum Sodomitis differit? Non Ju-
Ibid. dæos quippe Sodomitas appellat. Quando eorum mores imitati ſunt, id nominis ipſis indit. *Agite dum, audite verbum Domini principes Sodomorum & Gomorrhæ. Quò mihi multitudinem victimarum veſtrarum? Dicit Dominus: Plenus ſum holocauſtis arietum: & adipem agnorum non volo. Si obtuleritis mihi ſimilaginem, vanum: incenſum abominatio mihi eſt. Neomenias veſtras & Sabbata odit anima mea. Jejunium & diem magnum non fero. Quum extenderitis manus veſtras ad me, avertam oculos meos à vobis.*

A ἐπειδὴ δὲ διεσχίσθη ὁ λίθος, καὶ σὺ οὐ διωρθώθης, ἐπὶ σὲ φέρω τὴν ὀργήν. ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ἁρπάσαι τὸν προφήτην, καὶ ἐξηράνθη ἡ χείρ. εἱστήκει τὸ τρόπαιον. δορυφόροι τοσοῦτοι καὶ στρατηγοὶ, καὶ βοήθεια πολλὴ, καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ συστεῖλαι οὐκ ἠδύναντο, ἀλλ' εἱστήκει ἡ χεὶρ φωνὴν ἀφιεῖσα τῆς ἀσεβείας τὴν ἧτταν, καὶ τῆς εὐσεβείας τὸ τρόπαιον, τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἐκείνου τὴν ἀπόνοιαν, καὶ συστεῖλαι αὐτὴν οὐκ ἠδύναντο. ἀλλ' ἵνα μὴ λόγον ἐκ λόγου ὑφαίνοντες τῆς ὑποθέσεως ἐπιλαθώμεθα, B φέρε οὖν ἃ ἐπηγγειλάμεθα δείξωμεν. τί δὲ ἐπηγγειλάμην; ὅτι εἰ μυρία τραύματά τις ἔχων, μετανοήσει δὲ καὶ ποιήσει τὸ χρηστὸν, οὕτως αὐτὰ ἐξαλείφει ὁ Θεὸς, ὡς μὴ οὐλὴν, μὴ ἴχνος, μὴ δεῖγμα φαίνεσθαι τῶν ἁμαρτημάτων. ταῦτα ὑποσχόμενος, ταῦτα ἐπιδεῖξαι πειράσομαι. ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου γῆ, ὅτι κύριος ἐλάλησεν. εἰπέ μοι τί ἐλάλησεν; υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν. ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον· ἀλόγων ἀλογώτεροι. καὶ ὄνος τὴν C φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. ὄνων ὀνωδέστεροι. Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός με οὐ συνῆκεν· οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλόν. διὰ τί φησιν; οὐκ ἔνι σωτηρίας ἐλπίς; οὐαὶ διὰ τί λέγεις, εἰπέ μοι; ὅτι οὐχ εὑρίσκω ἴασιν. οὐαὶ διὰ τί λέγεις; ὅτι ἐπέθηκα φάρμακα, καὶ οὐκ εἶξε τὸ ἕλκος. διὰ τοῦτο ἀπεστράφην. τί οὖν ἔχω ποιῆσαι; οὐ δὲ θεραπεῦσαι κοπιῶ. οὐαὶ θρηνοῦσαν γυναῖκα μιμεῖται. οὐαὶ, καὶ καλῶς ποιεῖ. παρακαλῶ, προσέχετέ μοι μετὰ ἀκριβείας. οὐαὶ διὰ τί; ἐπειδὴ καὶ τοῦτο D ἐπὶ σωμάτων γίνεται. ὅταν γὰρ ἴδῃ ὁ ἰατρὸς τὸν νοσοῦντα οὐκ ἔχοντα σωτηρίας ἐλπίδα, δακρύει, κλαίει, καὶ οἰκεῖοι καὶ προσήκοντες ὀλοφυρόμενοι στενάζουσιν, ἀλλ' ἐκεῖ εἰκῆ καὶ μάτην. ὅταν γὰρ μέλλῃ τελευτᾶν ὁ τελευτῶν, κἂν ὁ κόσμος ὅλος θρηνήσῃ, οὐκ ἐγείρει αὐτόν· ὥστε πένθους ὁ θρῆνος οὐ διορθώσεως· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἐὰν θρηνήσῃς, πολλάκις ἐγείρεις τὸν νεκρὸν τῇ ψυχῇ. διὰ τί; ὅτι τὸ σῶμα μὲν ἀποθανὸν, οὐκ ἐγείρεται δυνάμει ἀνθρωπίνῃ, ψυχὴ δὲ ἀποθανοῦ- E σα διορθώσει ἐγείρεται. βλέπεις πόρνον, καὶ θρήνησον, καὶ ἐγείρεις αὐτὸν πολλάκις. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος οὐκ ἔγραφε μόνον, οὐδὲ παρῄνει, ἀλλὰ καὶ ἐθρήνει μετὰ δακρύων, νουθετῶν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν. ἔστω, νουθετεῖς, τί καὶ δακρύεις; ἵνα ἐὰν μὴ ἰσχύσῃ ἡ νουθεσία, τὰ δάκρυα βοηθήσῃ. οὕτω καὶ ὁ προφήτης θρηνεῖ. ὁ δεσπότης ἡμῶν ἰδὼν τὴν Ἱερουσαλὴμ πεπτωκυῖαν λέγει. Ἱερουσαλὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ἀνακα- A λεῖται τὴν πόλιν πεπτωκυῖαν, καὶ μιμεῖται ἄνθρωπον θρηνοῦντα. καὶ ὁ προφήτης. οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλὸν λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν. μὴ ἔχει ὑγιὲς τὸ σῶμα; εἶδες αὐτοὺς ἡλκωμένους; σπέρμα πονηρὸν, υἱοὶ ἄνομοι. διὰ τί θρηνεῖς, εἰπέ μοι; ἐγκατελίπετε τὸν κύριον καὶ παρωργίσατε τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ. τί ἔτι πληγῆτε; τί ἔχω ὑμᾶς πλῆξαι; λιμῷ; λοιμῷ; πᾶσα τιμωρία ἦλθεν, καὶ ἡ κακία ὑμῶν οὐκ ἀνηλώθη. προστιθέντες ἀνομίας. πᾶσα B κεφαλὴ εἰς πόνον, καὶ πᾶσα καρδία εἰς λύπην. οὐκ ἔνι τραῦμα, οὐ μώλωψ, κενὰ πράγματα· πρὸ μικροῦ ἔλεγες. σπέρμα πονηρὸν, υἱοὶ ἄνομοι. ἐγκατελίπετε τὸν κύριον, καὶ παρωργίσατε τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλόν. θρηνεῖς, κόπτεις, ὀδύρῃ, καταλέγεις τὰ τραύματα, καὶ ἐπανιὼν λέγεις οὔτε τραῦμα, οὔτε μώλωψ. πρόσεχε, τραῦμα τότε γίνεται, ὅταν τὸ μὲν ἄλλο μέρος τοῦ σώματος ὑγιὲς ᾖ, ἓν δὲ μέρος τοῦ σώματος ἀναίσθητον C μένει. ἐνταῦθα δὲ λέγει, ὅτι ὅλον τραῦμά ἐστιν. οὔτε τραῦμα, οὔτε μώλωψ, οὔτε πληγὴ φλεγμαίνουσα, ἀλλὰ ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδεσμούς. ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος· αἱ πόλεις πυρίκαυστοι, τὴν χώραν ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσι. πάντα ταῦτα ἐποίησα, καὶ ὑμεῖς οὐ διωρθώθητε. πάντα ἐποίησα τῆς τέχνης, ὁ δὲ νοσερὸς μένει νεκρός. δεῦτε, ἀκούσατε λόγον κυρίου οἱ ἄρχοντες Σοδόμων καὶ D Γομόρρας. τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; τί οὖν Σοδομίταις διαλέγεται; οὐχί. ἀλλὰ Ἰουδαίους Σοδομίτας καλεῖ. ἐπειδὴ γὰρ αὐτῶν τὸν τρόπον ἐμιμήσαντο, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῖς ἐπιτίθησι. δεῦτε, ἀκούσατε λόγον κυρίου ἄρχοντες Σοδόμων καὶ Γομόρρας. τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; λέγει κύριος. πλήρης εἰμὶ ὁλοκαυτωμάτων κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν οὐ βούλομαι. ἐὰν προσφέρητέ μοι σεμίδαλιν, μάταιον· θυμίαμα βδέλυγμά E μοι ἐστί. τὰς νεομηνίας ὑμῶν, καὶ τὰ σάββατα μισεῖ ἡ ψυχή μου. νηστείαν καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι. ὅταν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας ὑμῶν πρὸς μὲ, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν.

ἔνι τῆς ὀργῆς ταύτης ἴσον; ὁ προφήτης τὸν οὐρανὸν καλεῖ, θρηνεῖ, ὀλοφύρεται, ὀδύρεται, λέγει αὐτῷ· οὐκ ἔνι τραῦμα, οὐκ ἔνι μώλωψ. ὁ Θεὸς ὀργίζεται, οὐ δέχεται θυσίαν, οὐ νεομηνίαν, οὐ σάββατον, οὐ σεμίδαλιν, οὐκ εὐχὴν, οὐκ ἔκτασιν χειρῶν. εἶδες ἕλκος; εἶδες νόσημα ἀνίατον, οὐχ ἑνὸς, οὐ δύο, οὐ δέκα, ἀλλὰ χιλιάδων; τί οὖν μετὰ ταῦτα; "λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε. μή ἐστιν ἁμαρτία ἀπόγνωσιν ἔχουσα; αὐτὸς λέγει ὁ Θεὸς, οὐκ ἀκούω ὑμῶν· καὶ λέγει· λούσασθε. εἰς τί ἐκεῖνα λέγεις; εἰς ταῦτα ἀμφότερα χρήσιμα· ἐκεῖνα, ἵνα φοβήσωμαι, ταῦτα, ἵνα ἐπισπάσωμαι. εἰ οὐκ ἀκούεις αὐτῶν, οὐκ ἔχουσιν ἐλπίδα σωτηρίας. εἰ οὐκ ἔχουσιν ἐλπίδα σωτηρίας, πῶς λέγεις, λούσασθε; ἀλλὰ πατήρ ἐστι φιλόστοργος, μόνος ἀγαθὸς, ὁ εὐσπλαγχνιζόμενος ὑπὲρ πατέρα. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι πατήρ ἐστι, λέγει αὐτοῖς· τί ποιήσω Ἰούδα; οὐκ οἶδας τί ποιήσεις; οἶδα· ἀλλ' οὐ βούλομαι. ἀπαιτεῖ τῶν ἁμαρτημάτων ἡ φύσις, καὶ κατέχει τῆς φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος. τί σοι ποιήσω; φείσομαί σου; ἀλλὰ γίνῃ ῥαθυμότερος· ἀλλ' ἐπέλθω σοι; ἀλλ' οὐκ ἀνέχεται ἡ φιλανθρωπία. τί σοι ποιήσω; ὡς Σόδομα θήσομαί σε, καὶ ὡς Γόμορρα καταστρέψω σε; ἐστράφη ἡ καρδία μου. ἀπαθὴς ἐμπαθῆ ἄνθρωπον μιμεῖται· μᾶλλον δὲ μητέρα φιλόστοργον. ἐστράφη, ὅπερ ἂν εἴποι γυνὴ ἐπὶ παιδίου· ἐστράφη ἡ καρδία μου κατὰ τὴν μητέρα. ἀλλ' οὐκ ἠρκέσθη τῇ προτέρᾳ λέξει· ἀλλ' ἐταράχθην ἐν τῇ μεταμελείᾳ μου. Θεὸς ταράττεται; ἄπαγε; μὴ γένοιτο· ἀτάραχον τὸ θεῖον. ἀλλ' ὅπερ εἶπον, μιμεῖται τὰς λέξεις ἡμῶν. ἐστράφη ἡ καρδία μου, λούσασθε· καθαροὶ γίνεσθε, τί ὑπεσχόμην ὑμῖν; ὅτι τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ μυρίων γέμοντας ἁμαρτημάτων, καὶ ἡλκωμένους λαβὼν ὁ Θεὸς μετανοοῦντας οὕτω θεραπεύει, ὡς μὴ ἀφεῖναι αὐτοῖς ἴχνος ἁμαρτημάτων, ὡς μὴ ἀφεῖναι οὐλὴν, ὡς μὴ ἀφεῖναι ὑπόμνημα· λούσασθε· καθαροὶ γίνεσθε. ἀφέλετε τὰς πονηρίας ὑμῶν ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. μάθετε καλὸν ποιεῖν, καὶ καλόν τι ἐπιτάττειν. κρίνατε ὀρφανὸν, καὶ δικαιώσατε χήραν. οὐδὲ βαρέα τὰ ἐπιτάγματα, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἃ ἡ φύσις ἐπίσταται, καὶ γυναικείῳ ἔλεος συμφέρει, καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν. ποιήσατε, καὶ τὸ λοιπὸν ἐγὼ προστίθημι. ὀλίγον μοι δότε, καὶ τὸ ὅλον ἐγὼ χαρίζομαι. δεῦτε. καὶ ποῦ ἀπέλθωμεν; πρὸς ἐμὲ, ὃν παρωξύνατε, ὃν παρωργίσατε, πρὸς ἐμὲ τὸν εἰπόντα· οὐκ ἀκούω ὑμῶν, ἵνα φοβηθέντες τὴν ἀπειλὴν, λύσητε τὴν ὀργήν· δεῦτε πρὸς τὸν οὐκ ἀκούοντα, ἵνα ἀκούσω. καὶ τί ποιεῖς, ὅτι οὐκ ἀφίημι ἴχνος, οὐκ ἀφίημι λεῖμμα, οὐκ ἀφίημι οὐλήν. δεῦτε διαλεχθῶμεν, λέγει κύριος. καί φησιν· ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ. μήπου οὐλή; μήπου ῥυτίς, καὶ μετὰ τοῦ χρώματος τῆς καθαρότητος; καὶ ἐὰν ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ· μήπου μελανίαι; μήπου σπίλος; καὶ πῶς γίνεται ταῦτα; μὴ ἄλλαι ἐπαγγελίαι; τὸ γὰρ στόμα τοῦ κυρίου ἐλάλησε ταῦτα. οὐ μόνον τὸ μέγεθος εἶδες τῶν ἐπαγγελθέντων, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ δεδωρηκότος. τῷ γὰρ Θεῷ πάντα δυνατὰ τῷ δυνάμενῳ ποιῆσαι καθαρὸν ἀπὸ ῥύπου. τοῦτον τοίνυν ἀκούσαντες, καὶ τῆς μετανοίας τὸ φάρμακον εἰδότες, δόξαν αὐτῷ ἀναπέμψωμεν. ὅτι αὐτοῦ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A Eſtne uſquam aliud, quod ex æquo reſpondeat tantæ huic iræ? Advocat Propheta cœlum, lamentatur, ejulat, deflet. Ait enim, *non eſt vulnus, non eſt cicatrix.* Deus iraſcitur, non ſuſcipit victimam, non neomeniam, non Sabbatum, non ſimilaginem, non orationem, non manuum extenſionem. Vidiſti ulcus, vidiſti incurabilem morbum non unius, non duorum, non decem: ſed multorum millium. Quid igitur ſecundum hæc dicit? *Lavamini, mundi eſtote.* An ullum peccatum eſt, cujus cauſa ſpem abjicere B debeas parandæ ſalutis? Ipſe dicit Deus, *Non audio vos*: idemque dicit, *lavamini.* Ad quem ſenſum illa prædicas? ut ex utroque utilitatem reportes. Illa intento, ut terream: hæc infero, ut alliciam. Si non audis eos, nulla jam ipſis relinquitur conſequendæ ſalutis ſpes. Si fortè ſpem ſalutis à ſe projecerunt, qua ratione dicis, lavamini? Atqui pater ipſe eſt amantiſſimus filiorum, ſolus bonus, præ quovis patre viſcera diffundens ſuæ exorabilis clementiæ. Utque condiſcas eum eſſe patrem, dicit eis *quid faciam* C *tibi Juda*? Non noſti quid facies? Novi, verum nolo. Nativa habitudo peccatorum pœnam ultricem depoſcit: ſed divinæ clementiæ magnitudo cohibet. Quid tibi faciam? Ignoſcamne tibi? ſed eo efficieris incogitantior ac ſegnior. Adoriar te? ſed mea erga homines benignitas id non fert. Quid tibi faciam? *Ut Sodomam te, & ut Gomorrham te ſubvertam? Converſum eſt cor meum.* Nulli obnoxius perturbationi hominem imitatur commotum affectibus, veriùs matrem repræſentat liberos deamantem. *Converſum eſt*, quaſi ſi dicat mulier de puero: Converſum eſt cor meum ſe- D cundum maternam affectionem. Atqui non acquievit priori dictioni. Sed turbatus ſum in mea pœnitentia. Deus turbatur? Abſit, avertat Deus. Turbari neutiquam poteſt numen illud. Sed quod jam dixi, imitatur loquutiones noſtras. *Converſum eſt cor meum, lavamini, mundi eſtote.* Quid ſum vobis pollicitus? Quia peccatores, innumeris licet onerentur ulceribus peccatorũ, modò eos malè commiſſorũ pœniteat, Deus ad ſe retractos ſic curat ac medetur: ut nullã relinquat cicatricẽ, nullam recordationem ſinat E reſidere. *Lavamini, mundi eſtote. Auferte malitias veſtras ab animabus veſtris. Diſcite quod bonum eſt, facere*, & ſuperaddere quamlibet exiguum, quod bonum ſit. *Cauſam pupilli judicate, juſtificate viduam.* Mandata hæc gravia non ſunt: ſed ea ſunt ad quæ novit promovere vel ipſe ductus naturæ. Proinde ſexui mulierum accommodata eſt miſericordia. *Et venite & diſceptemus.* Quiddam ipſi facite: & quod reliquum fuerit, ipſe adjiciam. Exiguũ A aliquid mihi date: & ſolidam rei totius ſummam vobis impertiar gratuitò. *venite.* Quonam abierimus? Ad me quem provocaſtis, quem ira exaſperaſtis. Ad me qui dixi, non audio vos, ut interminatione hac perterriti commotam indignationem dirimatis. Venite ad eum qui dixit ſe non auditurum, ut audiam. Et quid facis? Nullum peccati veſtigium reliquum facio, non ullum ſino reſidere vel indicium vel cicatricem. *Venite, diſceptemus: dicit Dominus.* Et ait, *Si fuerint peccata, ut coccinum, quaſi nivem dealbabo.* Nuncubi apparet cicatrix? nuncubi ruga etiam cum B colore expiationis conſpicitur? Nuncubi nigricans color? nuncubi remanet ulla labes. Et quonam pacto fient iſta? num & aliæ promiſſiones? *Os ſiquidem Domini locutum eſt.* Non amplitudinem modò vidiſti promiſſorum, ſed & ejus majeſtatem qui dono hæc elargitus eſt. Deo enim nihil non poſſibile: ut qui à ſorde reddere poteſt mundum. Hunc igitur quum audierimus, & noverimus quàm operatoria ſit & efficax pœnitentiæ medela, gloriam ſurſum ei tranſmittamus. Ipſius enim eſt gloria & impe- C rium in ſeculum, Amen.

Απαιτεῖ subaudi δίκην τιμωρίαν.

pro ἐπιτάττειν lege ἐπιδιδαι.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ τοῦ Χρυσοστόμου, λόγος.

ΟΤΙ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟΝ ΜΗ ΑΔΙΚΟΥΝΤΑ, οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται.

Οἶδα μὲν, ὅτι τοῖς παχυτέροις, καὶ πρὸς τὰ παρόντα κεχηνόσι, καὶ τῇ γῇ προσηλωμένοις, καὶ αἰσθηταῖς μὲν δουλεύουσιν ἡδοναῖς, τῶν δὲ νοερῶν οὐ σφόδρα ἀντεχομένοις, καινός τις καὶ παράδοξος ὁ λόγος οὗτος εἶναι δόξει· καὶ γελάσονται δαψιλὲς, καὶ καταγνώσονται ἡμῶν, ὡς ἀπίθανα λεγόντων ἐκ προοιμίων τῆς ὑποσχέσεως. οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἀποστησόμεθα τῆς ἐπαγγελίας· ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα ἐπὶ τὰς ἀποδείξεις, ὧν ὑπεσχόμεθα, μετὰ πολλῆς βαδιούμεθα τῆς σπουδῆς. ἂν γὰρ βουληθῶσιν οἱ οὕτω διακείμενοι μὴ θορυβεῖν μηδὲ ταράττειν, ἀλλὰ ἀναμένειν τοῦ λόγου τὸ τέλος, εὖ οἶδ' ὅτι μεθ' ἡμῶν στήσονται. καὶ ἑαυτῶν καταγνώσονται, ὡς τὸν ἔμπροσθεν ἠπατημένοι χρόνον· καὶ παλινῳδίαν ᾄσονται, καὶ ἀπολογήσονται, καὶ συγγνώμην αἰτήσονται, ὑπὲρ ὧν οὐκ ὀρθὴν περὶ τῶν πραγμάτων εἶχον τὴν ψῆφον, καὶ χάριν ἡμῖν εἴσονται πολλὴν,

Sancti Patris noſtri

JOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI Conſtantinopolitani, Liber.

Quod qui ſeipſum non lædit, nemo lædere poſſit.

Interprete docto quodam Viro.

Scio fore, ut craſſioribus, quique præſentibus rebus inhiant, ac terræ ſunt affixi, & ſenſuum voluptatibus ſerviunt, ſpiritualibus non admodum dediti, nova hæc, admirabiliſque videatur oratio; ac nos ubertim rideant, & contemnant, ut E qui ab initio promiſſionis minimè veriſimilia dicamus. Verùm non ideò nos à pollicitatione deſiſtemus, quin etiam hanc ipſam maximè ob cauſam ad comprobanda ea quæ promiſimus, magno ſtudio aggrediemur. Si enim voluerint, qui ita ſunt affecti, non tumultuari neque obturbare, ſed finem orationis expectare; à nobis, ſat ſcio, ſtabunt ſeſeque prioris erroris condemnabunt, palinodiam canent, veniam cum excuſatione petent, eò quòd non veram de rebus tenuerint ſententiam; magnamque nobis gratiam habebunt, ut

...medicis ægri, è morbis, quibus eorum corpus velut obſeſſum ...tur, recreati. Ne enim mihi quæ te nunc tenet, profer ſententiam, ſed expecta etiam noſtræ orationis contentionem & conatus, ac tum poteris, ignorantia verum judicium non impediente, ſincerè ferre ſententiam. Nam & ſecularium rerum iſtarum judices, etiamſi videant eum qui prius dicit, oratorem concitato eloquentiæ flumine omnia inundantem, non ſuſtinent niſi etiam adverſarii reſponſionibus cum longanimitate auditis, pronunciare ſententiam : ſed etiamſi prior juſtiſſimam cauſam habere videatur, integras aures etiam alteri reſervant. Siquidem hæc quoque judicum virtus eſt, ut utriuſque partis cauſa quàm accuratiſſimè cognita, tum demum ipſi ſuum interponant judicium. Quoniam igitur etiam nunc velut Rhetoris cujuſdam loco eſt illa multorum communis & anticipata opinio, quæ longo tempore in animis multitudinis radicata, hæc per totum terrarum orbem declamat, omnia ſurſum deorſum verſa eſſe, in magnam confuſionem genus humanum incidiſſe, in dies injurias, calumnias, vim, damna afferri, imbecillis à potentibus, pauperibus ab opulentis; & ut fluctus maris numerari non poſſunt, ita nec multitudo eorum, qui inſidiis petuntur, damnis afficiuntur malè mulctantur: ac neque legum correctione, neque judiciorum metu, neque ulla re alia hanc extingui peſtem ac morbum, ſed malum quotidie augeri, ubique eſſe gemitus, lamenta, lachrymas eorum, qui injurias accipiunt: judices ipſos quibus hujuſcemodi rerum emendatio mandata eſt, tempeſtatem intendere, morbum infligere: hinc autem multi ex inſipientioribus ac infelicioribus, novo quodam furore correpti, Dei providentiam incuſant, cùm vident moderatum ac probum ſæpe trahi, laniari, præfocari, audacem, improbum, infamem, & ex infamibus ortum diteſcere, potentiam nanciſci, ac melioribus ſe infinita mala inferre, atque hæc in civitatibus, in agris, in ſolitudinibus, terra marique perpetrari: neceſſariò à nobis hæc inſtituitur oratio, quæ ſupra dicta refutet, & certamen ineat, novum id quidem (ut initio dixi) & inopinatum, ſed utile, juſtum. & auditoribus auſcultandi obtemperandique cupidis conducibile. Profitetur enim ſe oſtenſuram (ſed ne tumultuamini) neminem eorum, qui damno ab alio aliquo afficiuntur, ſed à ſeipſo. Ut autem dilucidior exiſtat oratio, agè primùm inquiramus, quid ſit damnum, & in quarum rerum materia verſari ſoleat: & quid tandem ſit humana virtus, quidque eam lædat, quid item videatur lædere, nec tamen lædat. Exempli cauſa (exemplis. enim oratio perficienda eſt) ſingulæ res à ſingulis læduntur, ferrum à rubigine, lana à tinea, ovium greges à lupis. Ac vini quidem vis labefactatur, cùm id depravatur, & in vappam commutatur, mellis verò, cùm ingenitam amittit dulcedinem; & in amarum liquorem convertitur. Triticearum frugum herbis obeſt erugo, & ſiccitas, vitium fructui, pampinis & palmitibus malus locuſtarũ exercitus: aliis arboribus eruca. corporibus item rationis expertibus varii morbi: ac ne ſingulis percenſendis longũ faciamus, corpori quoque noſtro & febres, & dilitationes, aliique morbi plurimi. Quemadmodum ergo hæc ſingula habent, à quo virtus eorum violetur, agè videamus quid etiam hominum generi noceat, & quid tandem ſit, quod hominis virtutem violet. Vulgus quidem alia quædam eam violare opinatur. Nam etiam falſæ opiniones recitandæ ſunt, iiſque confutatis vera noſtrarum virtutum corruptela in medium proferenda, & perſpicuè oſtendendum, id detrimentum, aut id damnum à nemine nobis dari poſſe, niſi noſmetipſi prodamus. Vulgus ergo pravis imbutum opinionibus diverſa exiſtimat noſtræ virtuti nocere, alii paupertatem, alii corporis morbum, alii pecuniæ jacturam, alii calumniam, alii mortem, atque hæc perpetuò lamentantur ac deplorant : & eos, quibus illa contigerunt, miſerantes, & flentes, & obſtupefacti dicunt inter ſe : Qualia pepeſſus eſt ille? repente omnibus fortunis everſus eſt. Alius de alio viciſſim : At ille in gravem morbem incidit, & à medicis, qui ad eum accedebant, deſperatus eſt. Jam alius carceris incolas, alius patria pulſos, & in exilium relegatos : hic libertate exutos, ille ab hoſtibus in captivitatem abreptos, iſte ſubmerſum, aut combuſtum, alius ruina domus oppreſſum luget ac deflet : at improbè viventes nemo : ſed quod omnibus eſt gravius, eos ſæpe quoque prædicant, quæ etiam omnium malorum cauſa eſt.

Judex utramque partem audire debet.

A ὥσπερ οἱ κάμνοντες τοῖς ἰατροῖς, ἐπειδὰν τῶν νοσημάτων ἀπαλλάξωσι, τῶν τὸ σῶμα πολιορκούντων αὐτοῖς. μὴ γάρ μοι τὴν νῦν κατέχουσαν παρὰ σοὶ κρίσιν λέγε, ἀλλὰ ἀνάμεινον καὶ τῶν λόγων τῶν ἡμετέρων τοὺς ἀγῶνας, καὶ τότε δυνήσῃ τὴν ψῆφον ἀδέκαστον ἐνεγκεῖν, οὐδὲν ἐξ ἀγνοίας εἰς τὸ τἀληθῆ κρίνειν παραβλαπτόμενος. ἐπεὶ καὶ οἱ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν τούτων πραγμάτων καθήμενοι δικασταὶ, οὐκ ἀνέχονται, κἂν σφοδρῶς ῥέοντα ἴδωσι τὸν πρότερον ῥήτορα, καὶ πάντα B ἐπικλύζοντα τῇ γλώττῃ, μὴ καὶ τὰ θατέρου μετὰ μακροθυμίας ἀκούσαντες τοῦ πρὸς αὐτὸν ἱσταμένου, τὴν ψῆφον ἐνεγκεῖν· ἀλλὰ κἂν μυριάκις ὁ πρότερος δοκῇ δίκαια λέγειν, ἀνέπαφον τὴν ἀκοὴν καὶ τῷ δευτέρῳ τηροῦσιν. ἐπειδήπερ καὶ αὕτη δικαστῶν ἐστιν ἀρετὴ, τὰ παρ' ἑκατέρων μαθόντας μετὰ ἀκριβείας ἁπάσης, τότε παρ' ἑαυτῶν ἐπάγειν. ἐπεὶ οὖν καὶ νῦν ἀντὶ ῥήτορός τινος, ἡ κοινὴ τῶν πολλῶν πρόληψις, καὶ ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ ῥιζωθεῖσα παρὰ τῇ C τῶν πολλῶν διανοίᾳ, ταῦτα κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ῥητορεύει λέγουσα, πάντα φησὶν, ἄνω καὶ κάτω γέγονε, πολλῆς συγχύσεως τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐμπέπλησται γένος, καὶ πολλοὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν οἱ ἀδικούμενοι, οἱ ἐπηρεαζόμενοι, οἱ βιαζόμενοι, οἱ βλαπτόμενοι, οἱ ἀσθενεῖς παρὰ τῶν δυνατωτέρων, οἱ πένητες παρὰ τῶν πλουσίων· καὶ ὥσπερ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης οὐκ ἔστιν ἀριθμεῖν· οὕτως οὐδὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐπιβουλευομένων, τῶν ἐπηρεαζομένων, τῶν κακῶς D πασχόντων· καὶ οὔτε νόμων διόρθωσις, οὔτε δικαστηρίων φόβος, οὔτε ἄλλο οὐδὲν τὸν λοιμὸν τοῦτον ἔστησε καὶ τὴν νόσον, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν αὔξεται τὸ κακὸν, καὶ οἰμωγαὶ πανταχοῦ, καὶ θρῆνοι, καὶ δάκρυα τῶν ἀδικουμένων. καὶ οἱ ταχθέντες τὰ τοιαῦτα διορθοῦν δικασταὶ, αὐτοὶ τὸν χειμῶνα ἐπιτείνουσι, καὶ τὴν νόσον ἐπιτρίβουσι· πολλοὶ δὲ ἐντεῦθεν τῶν ἀνοητοτέρων καὶ ἀθλιωτέρων, καινήν τινα μανέντες μανίαν, τοῦ Θεοῦ κατηγοροῦσι προνοίας ὁρῶντες, τὸν μὲν ἐπιεικῆ πολλάκις ἑλκόμενον, σπαραττόμενον, ἀγχόμενον· τὸν δὲ θρασὺν καὶ ἰταμὸν, E καὶ ἄτιμον, καὶ ἐξ ἀτίμων πλουτοῦντα, καὶ δυναστείαν περιβεβλημένον, φοβερόν τε πολλοῖς γινόμενον, καὶ μυρία προστριβόμενον τοῖς ἐπιεικεστέροις δεινὰ, καὶ ταῦτα ἐν πόλεσι καὶ ἐν χώραις, καὶ ἐν ἐρημίαις, καὶ ἐν γῇ καὶ ἐν θαλάττῃ τολμώμενα· ἀναγκαῖος ἡμῖν ὁ λόγος οὗτος εἰσέρχεται, ἀπεναντίας τοῖς εἰρημένοις ἱστάμενος, καὶ ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος, καινὸν μὲν [ὅπερ ἀρχόμενος εἶπον] καὶ παράδοξον, χρήσιμον δὲ καὶ ἀληθῆ, καὶ τοῖς βουλομένοις A προσέχειν καὶ πείθεσθαι λυσιτελῆ· καὶ γὰρ ἐπαγγέλλεται δείξειν [ἀλλὰ μὴ θορυβεῖσθε] οὐδένα τῶν ἀδικουμένων παρ' ἑτέρου τινὸς ἀδικούμενον, ἀλλὰ παρ' ἑαυτοῦ τοῦτο πάσχοντα. Ἵνα δὲ σαφέστερος ὁ λόγος γένηται, φέρε πρῶτον ἐξετάσωμεν τί ἐστιν ἀδικία, καὶ περὶ ποίων πραγμάτων ὕλην συνίστασθαι πέφυκε· καὶ τί ποτέ ἐστιν ἀνθρωπίνη ἀρετὴ, καὶ τί τὸ λυμαινόμενον ταύτην· καὶ τί ποτε δοκεῖ μὲν λυμαίνεσθαι, οὐ λυμαίνεται δέ. οἷον, [δεῖ γὰρ ἐκ παραδειγμάτων B ἐντελῆ ποιῆσαι τὸν λόγον] ἕκαστον τῶν πραγμάτων ἓν ἔχει τὸ λυμαινόμενον· ὁ σίδηρος τὸν ἰὸν, τὸν σῆτα τὸ ἔριον, προβάτων ἀγέλαι τοὺς λύκους. καὶ οἴνου μὲν ἀρετῆς βλάβη, τὸ παρατραπῆναι καὶ εἰς ὀξίνην καταπεσεῖν· μέλιτος δὲ τὸ τὴν σύμφυτον ἀπολέσαι γλυκύτητα, καὶ εἰς πικρὸν κατενεχθῆναι χυμόν. λυμαίνεται δὲ καὶ λῃΐων κόμαις ἐρυσίβη καὶ αὐχμός. καὶ ἀμπέλων καρπῷ καὶ φύλλοις καὶ κλήμασι τὸ πονηρὸν τῶν ἀκρίδων στρατόπεδον, καὶ ἑτέροις δένδρεσιν ἡ κάμπη, C καὶ σώμασι δὲ ἀλόγοις ποικίλα νοσήματα. καὶ [ἵνα μὴ πάντα ἐπεξιόντες μακρὸν ποιήσωμεν τὸν λόγον] καὶ τῇ σαρκὶ δὲ τῇ ἡμετέρᾳ καὶ πυρετοὶ, καὶ παρέσεις, καὶ ἑτέρων νοσημάτων ἑσμός. ὥσπερ οὖν τούτων ἕκαστον ἔχει τὸ λυμαινόμενον αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν, φέρε σκοπήσωμεν τί καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων παραβλάπτει γένος, καὶ τί ποτ' ἐστὶ τὸ λυμαινόμενον ἀνθρώπου ἀρετήν. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ ἕτερά τινα ἄλλα νομίζουσι. δεῖ γὰρ καὶ τὰς πεπλανημένας δόξας εἰπεῖν, καὶ ἀνελόντας αὐτὰς, οὕτω τὴν ὄντως λυμαινομένην ἡμῶν τὰς ἀρετὰς εἰς μέσον ἀγα- D γεῖν, καὶ δεῖξαι σαφῶς, ὅτι ταύτην ἡμᾶς οὐδεὶς δύναιτ' ἂν ἀδικῆσαι τὴν ἀδικίαν, οὐδὲ λυμήνασθαι τὴν λύμην, εἰ μὴ αὐτοὶ ἑαυτοὺς προδοίημεν. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ πεπλανημένας ἔχοντες δόξας, ἕτερα νομίζουσιν εἶναι τὰ λυμαινόμενα ἡμῶν τῇ ἀρετῇ, οἱ μὲν πενίαν, οἱ δὲ νόσον σώματος, οἱ δὲ τὴν ἐν χρήμασι ζημίαν, ἕτεροι συκοφαντίαν, ἄλλοι θάνατον, καὶ ταῦτα ἀποδυρόμενοι καὶ θρηνοῦντες διατελοῦσι. καὶ τοὺς πάσχοντας ἐλεοῦντες καὶ δακρύοντες καὶ ἐκπληττόμενοι πρὸς ἀλλήλους λέγουσιν, οἷα πέπονθεν ὁ δεῖνα; ἀθρόον ἀφῃρέθη τὴν οὐσίαν ἅπασαν. ἕτερος περὶ ἑτέρου πάλιν· ὁ δεῖνα δὲ ἀῤῥωστίᾳ χαλεπῇ περιπεσὼν ἀπέγνωσται παρὰ τῶν πρὸς αὐτὸν εἰσιόντων ἰατρῶν. καὶ ὁ μὲν τοὺς τὸ δεσμωτήριον οἰκοῦντας, ὁ δὲ τοὺς τῆς πατρίδος ἐκπεσόντας, καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μεταναστάντας, ἄλλος τοὺς ἐλευθερίας ἐκπεπτωκότας, ἕτερος τοὺς ὑπὸ πολεμίων ἁρπαγέντας, καὶ γενομένους αἰχμαλώτους, ἕτερος τὸν καταποντισθέντα, ἢ καέντα, ἄλλος τὸν ὑπὸ οἰκίας καταχωσθέντα θρηνοῦσι, καὶ ὀλοφύρονται. τοὺς δὲ ἐν πονηρίᾳ ζῶντας οὐδείς. ἀλλ' ὃ πάντων ἐστὶ χαλεπώτερον, πολλάκις αὐτοὺς καὶ μακαρίζουσιν, ὃ καὶ πάντων αἴτιόν ἐστι τῶν κακῶν.

κῶν. Φέρε οὖν [ἀλλ' ὅπερ ἐξ ἀρχῆς παρεκάλεσα, μὴ θορυβεῖτε] δείξωμεν, ὡς οὐδὲν τῶν εἰρημένων ἀδικεῖ τὸν νήφοντα ἄνθρωπον, οὐδὲ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ λυμήνασθαι δυνάσαιτ' ἄν. τί γὰρ, εἰπέ μοι, τὸν τὰ αὐτοῦ πάντα ἀπολωλεκότα, ἢ παρὰ συκοφαντῶν, ἢ παρὰ λῃστῶν, ἢ καὶ οἰκετῶν κακούργων ἀφαιρεθέντα τὰ ὄντα, ἔβλαψεν αὕτη ἡ ζημία εἰς ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου; μᾶλλον δὲ, εἰ δοκεῖ, πρῶτον ὑπογράψωμεν, τί ποτέ ἐστιν ἀνθρώπου ἀρετὴ, ἐν ἑτέραις οὐσίαις πρότερον τὸν λόγον γυμνάσαντες, ὥστε εὐμαθέστερον αὐτὸν ποιῆσαι καὶ σαφέστερον τοῖς πολλοῖς. τί ποτ' οὖν ἐστιν ἵππου ἀρετή; ἆρα τὸ χρυσοῦν ἔχειν χαλινὸν, καὶ τελαμῶνας τοιούτους, καὶ στρωμάτων δεσμὸν ἐκ σηρικῶν νημάτων συγκείμενον, καὶ τάπητας ποικίλους καὶ χρυσοπάστους, καὶ φάλαρα λιθοκόλλητα, καὶ πλοκάμους χρυσοῖς σχοινίοις συμπεπλεγμένους· ἢ τὸ δρομικὸν εἶναι καὶ εὐσκελῆ, καὶ βαδίζειν εὔρυθμα, καὶ ὁπλὰς ἔχειν ἵππῳ πρεπούσας γενναίῳ, καὶ ἀνδρείαν κεκτῆσθαι τὴν ἐν ἀποδημίαις μακραῖς, τὴν ἐν πολέμοις ἁρμόζουσαν, καὶ δύνασθαι καὶ ἐν παρατάξει μετὰ πολλοῦ φαίνεσθαι τοῦ παραστήματος, καὶ τροπῆς γινομένης σώζειν τὸν ἀναβάτην; οὐκ εὔδηλον ὅτι ταῦτα ἵππου ἀρετὴ, οὐκ ἐκεῖνα; τί δὲ ὄνων καὶ ἡμιόνων ποίαν φαίης ἀρετὴν εἶναι; οὐ τὸ δύνασθαι μετ' εὐκολίας ἀχθοφορεῖν, καὶ ῥᾳδίως τὰς ὁδοὺς διανύειν, καὶ πόδας ἔχειν στερρότητι πέτρας μιμουμένους; μὴ τὰ ἔξωθεν αὐτοῖς περικείμενα συντελεῖν τι πρὸς τὴν οἰκείαν ἀρετὴν αὐτῶν φήσομεν; οὐδαμῶς. ἄμπελον δὲ ποίαν θαυμασόμεθα; τὴν τοῖς φύλλοις κομῶσαν καὶ τοῖς κλήμασιν, ἢ τὴν τῷ καρπῷ βεβριθομένην; ποίαν δὲ ἀρετὴν ἐλαίας εἶναι φαμέν; ὅταν μεγάλους ἔχῃ τοὺς κλάδους, καὶ πολλὴν τὴν ἀπὸ τῶν φύλλων κόμην, ἢ ὅταν τὸν οἰκεῖον καρπὸν δαψιλῆ καὶ πανταχοῦ διεσπαρμένον ἐμφαίνῃ; οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ποιῶμεν· διακρινήσωμεν τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ βλάβην εἶναι ἐκείνην νομίσωμεν μόνην, τὴν αὐτῇ λυμαινομένην. τί οὖν ἐστιν ἀρετὴ ἀνθρώπου; οὐ χρήματα, ἵνα πενίαν δείσῃς· οὐδὲ ὑγίεια σώματος, ἵνα φοβηθῇς νόσον· οὐδὲ ἡ τῶν πολλῶν ὑπόληψις, ἵνα ὑποίδῃς δόξαν πονηράν. οὐδὲ τὸ ζῆν ἁπλῶς καὶ εἰκῆ, ἵνα φοβερός σοι γένηται ὁ θάνατος· οὐδὲ ἐλευθερία, ἵνα δουλείαν φύγῃς· ἀλλ' ἡ τῶν ἀληθῶν δογμάτων ἀκρίβεια καὶ ἡ κατὰ τὸν βίον ὀρθότης. ταῦτα δὲ οὐδὲ αὐτὸς [illegible]άβολος ἀποσυλῆσαι δυνήσεται, ἐὰν ὁ κεκτημένος αὐτὰ μετὰ [illegible] προσηκούσης ἀκριβείας διαφυλάττῃ. καὶ ταῦτα καὶ ὁ πονηρότ[illegible]ος καὶ ἄγριος δαίμων ἐκεῖνος οἶδε. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ τὴν οὐσίαν ἐσύλα τοῦ Ἰὼβ, οὐχ ἵνα πένητα ποιήσῃ, ἀλλ' ἵνα βλάσφημόν τι ῥῆμα ἐκβαλεῖν βιάσηται, καὶ τὸ σῶμα κατέτεμεν, οὐχ ἵνα ἀρρωστίᾳ περιβάλῃ, ἀλλ' ἵνα ὑποσκελίσῃ τὴν κατὰ ψυχὴν ἀρετήν. ἀλλ' ὅμως πάντα αὐτοῦ κινήσας τὰ μηχανήματα, καὶ πένητα ἀντὶ πλουτοῦντος ποιήσας, ὅπερ δὴ τὸ πάντων ἡμῖν φρικωδέστατον εἶναι δοκοῦν, ἀντὶ πολύπαιδος ἄπαιδα, καὶ καταξάνας αὐτοῦ τὸ σῶμα ἅπαν, τῶν ἐν δικαστηρίοις δημίων χαλεπώτερον [οὐ γὰρ οὕτω διορύττουσιν οἱ ἐκείνων ὄνυχες τὰς πλευρὰς τῶν ἐμπιπτόντων αὐτοῖς, ὡς κατέξαναν αὐτοῦ τὴν σάρκα τῶν σκωλήκων τὰ στόματα] καὶ πονηρὰν αὐτῷ περιθεὶς δόξαν [οἱ γὰρ φίλοι αὐτῷ παρόντες ἔλεγον· οὐκ ἄξια ὧν ἥμαρτες μεμαστίγωσαι· καὶ πολλοὺς ἐπέτεινον κατ' αὐτοῦ κατηγορίας λόγους] καὶ οὐχὶ τῆς πόλεως ἐκβαλὼν μόνον, οὐδὲ τῆς οἰκίας, καὶ εἰς ἄλλην μεταστήσας πόλιν, ἀλλὰ τὴν κοπρίαν, καὶ οἰκίαν αὐτῷ καὶ πόλιν καταστήσας, οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὸν ἐλυμήνατο, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερον δι' ὧν ἐπεβούλευσεν, ἀπέφηνεν. ὁ δὲ οὐ μόνον τι τῶν ὄντων οὐκ ἀφείλετο [καίτοι τοσαῦτα ἀφελόμενος] ἀλλὰ καὶ μείζονα αὐτῷ τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς εἰργάσατο. καὶ γὰρ πλείονος μετὰ ταῦτα ἀπήλαυσε παρρησίας, ἅτε καὶ σφοδρότερον ἀγωνισάμενος ἀγῶνα. εἰ δὲ τοσαῦτα παθὼν οὐδὲν ἠδίκηται, καὶ παθὼν οὐ παρὰ ἀνθρώπου, ἀλλὰ παρὰ τοῦ πάντων ἀνθρώπων πονηροτέρου δαίμονος, τίς ἕξει λοιπὸν ἀπολογίαν τῶν λεγόντων, ὅτι ὁ δεῖνά με ἠδίκησε καὶ παρέβλαψεν; εἰ γὰρ ὁ διάβολος ὁ τοσαύτης γέμων κακίας, πάντα αὐτοῦ κινήσας τὰ ὄργανα, καὶ πάντα ἀφεὶς τὰ βέλη, καὶ ὅσα ἦν ἐν ἀνθρώποις κακὰ, μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δικαίου καὶ εἰς τὸ σῶμα κενώσας, οὐδὲν τὸν ἄνδρα ἠδίκησεν, ἀλλ' ὅπερ ἔφην καὶ μᾶλλον ὠφέλησε· πῶς δυνήσονταί τινες τὸν δεῖνα, καὶ τὸν δεῖνα αἰτιάσασθαι, ὡς παρ' αὐτῶν, ἀλλ' οὐχ ὡς οἴκοθεν ἠδικημένοι;

Τί οὖν, φησὶ, τὸν Ἀδὰμ οὐκ ἠδίκησε, καὶ ὑπεσκέλισε, καὶ ἐξέβαλε τοῦ παραδείσου; οὐχ οὗτος, ἀλλ' ἡ τοῦ ἀδικηθέντος ῥᾳθυμία, καὶ τὸ μὴ νήφειν, μηδὲ ἐγρηγορέναι. ὁ γὰρ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα προσαγαγὼν μηχανήματα, καὶ τὸν Ἰὼβ κατενεγκεῖν μὴ δυνηθείς· πῶς ἂν ἐξ ἐλαττόνων ἐκράτησε τοῦ Ἀδὰμ, εἰ μὴ διὰ τῆς οἰκείας ῥᾳθυμίας ἑαυτὸν προὔδωκεν ἐκεῖνος; τί οὖν; ὁ συκοφάνταις περιπεσὼν, καὶ δημευθεὶς τὴν οὐσίαν, οὐκ ἠδίκηται, τὰ ὄντα πάντα ἀφαιρεθεὶς, καὶ πατρῴων ἐκπεσὼν, καὶ πενίᾳ παλαίων ἐσχάτῃ; οὐκ ἠδίκηται, ἀλλὰ καὶ ἐκέρδανεν, ἐὰν νήφῃ. τί γὰρ, εἰπέ μοι, τοῦτο παρέβλαψε τοὺς ἀπο-

A Age igitur (ſed ut principio rogavi, ne tumultuamini) oſtendamus nihil eorũ quæ diximus, nocere ſobrio homini, neq; virtutẽ ejus labefactare poſſe. Quid enim, dic mihi, omnibus opibus ſpoliato, aut à calumniatoribus, ſive à prædonibus, aut etiam improbis ſervis exuto omnibus facultatibus ſuis, hoc damnum obfuit, quoad virtutem hominis? ſed potius, ſi ita videtur, primum deſcribamus virtutem hominis, quidnam ea tandem ſit, ubi prius ad alias res orationem converterimus, ut eam multi- B tudini ad intelligendum faciliorem & dilucidiorem efficiamus. Quid ergo eſt virtus equi? nunquid aureum habere frænum, & hujuſcemodi cingula, ſtragulorum vincula ex ſericis filis contexta, tapetas variegatos auroque intertextos, phaleras gemmis diſtinctas, comas aureis funiculis complicatas: an vero curſu eſſe velocem, cruribus bene firmis numeroſè incedere, & ungulas habere generoſo equo dignas; fortitudine præditum eſſe, longis itineribus ac bellis idonea; poſſe & in acie magno animo C & facta fuga equitem incolumem conſervare? an non perſpicuum eſt, his, non illis equi virtutem contineri? Aſinorum verò & mulorum quam virtutem eſſe diceres? an non poſſe onera commodè geſtare, itinera facile conficere; habere pedes, qui firmitate ſaxa imitentur? Num ea, quibus extrinſecus circundati ſunt aliquid ad vitutem ipſorum proprium conferre dicemus? nequaquam. Vineam deinde quam admirabimur? foliis comatam & palmitibus, an fructu onuſtam? Quam etiam olivæ D virtutem eſſe dicimus? cum magnos habet ramos, & multam foliorum comam, an cum ſuum fructum uberem & in omnes partes diſperſum oſtentat? ſic igitur etiam in hominibus faciamus. Diſcernamus virtutem hominis, idque ſolum damnum exiſtimemus, quod illam violet. Quid igitur eſt virtus hominis? non pecuniæ, ut paupertatem metuas; nec ſanitas corporis, ut timeas morbum, non multitudinis opinio, ut ſuſpectam habeas exiſtimationem malam, nec vita per ſe ſola ſine adje- E ctione, certoque propoſito fine, ut mors tibi formidabilis exiſtat; ne libertas, ut ſervitutem fugias, ſed veræ doctrinæ diligens ſtudium, & vitæ honeſtas. Hæc verò nec ipſe diabolus poterit eripere, ſi poſſeſſor ea, qua par eſt, cura cuſtodiat: idque nequiſſimus & truculentus ille dæmon novit. Hanc enim ob cauſſam etiam Job bonis ſpoliavit, non ut eum pauperem redderet, ſed ut maledicum adverſus eum aliquod verbum efferre cogeret: & corpus concidit, non ut in morbum conjiceret, ſed A ut animæ virtutem labefactaret. Sed tamen cum omnes ſuas machinas admoviſſet, & ex divite pauperem effeciſſet, id quod nobis omnium maximè horribile videtur, ex multorum, liberûm patre orbum, totum ejus corpus gravius laceraſſet, quam carnifices in prætoriis (neque enim illorum ungulæ ita perfodiunt eorum, qui in manus ipſorum incidunt, latera, ut ejus carnem vermes laceraront) malam ei exiſtimationem conciliaſſet (amici enim, qui aderant, Non dignas, ajebant, peccatis tuis pœnas B dediſti, multiſque verbis eum accuſabant) nec urbe exactum aut domo in aliam civitatem tantum tranſtuliſſet, ſed ſterquilinium ei & domus & urbis loco eſſe feciſſet; non modò non nocuit, ſed etiam illuſtriorem per inſidias reddidit. Neque tantum quicquam de bonis non abſtulit (quanquam tot tantaque abſtuliſſet) ſed etiam majores ei divitias virtutis comparavit. Etenim majore deinceps fruebatur fiducia, quippe difficiliori quoque certamine perfunctus. Quòd ſi is, qui tanta perpeſſus eſt, de- C trimenti nihil accepit, ac perpeſſus non ab homine, ſed à dæmone omnibus hominibus nequiore: quid excuſationis deinceps habebit quiſquam eorum, qui dictitant: Ille mihi damnum aut detrimentum attulit? ſi enim diabolus tanta refertus improbitate, omnibus inſtrumentis adhibitis, omnibus miſſis telis, omnibus malis, quæ in hominibus erant, magno cum exceſſu & in familiam juſti illius, & in corpus congeſtis, nihil viro obfuit, ſed, ut dixi, potius etiam profuit: qui poterunt quidam hunc aut illum D accuſare, quaſi alter ab altero, ac non potius ſemetipſis damno affecti?

Quid ergo, dicet aliquis, Adamum non læſit ac ſupplantavit, & paradiſo ejecit? non ille ſed læſi ignavia, non ſobrii, nec vigilantis. Nam qui talibus ac tantis allatis machinis Job deturbare nequivit: quomodo minoribus ſuperaſſet Adamum, niſi is per ſuam ignaviam ſemet ipſe dedidiſſet? Quid igitur? qui à calumniatoribus circumventus & publicatis E bonis proſcriptus eſt, an is non damnum accepit omnibus facultatibus ſpoliatus, amiſſo patrimonio, colluctans cum extrema paupertate? non damnum accepit, ſed lucrum, ſi ſobrius eſt. Quid enim, quæſo, id obfuit Apoſtolis? nonne

CAP. II.

Quid ſit virtus hominis, & quid eam lædere poſſit.

Exemplo Jobi oſtendit, in quo noceri homini.

CAP. III.

nonne cum fame, ſiti, nuditate continenter luctabantur? Et A ob hoc ipſum proinde etiam admodum illuſtres erant & clari, magnumque à Deo auxilium impetrarunt. Quid Lazaro morbus, ulcera, paupertas, ſolitudo eorum, qui aſſiſterent, obfuit? annon his rebus ei magis ſunt contextæ coronæ? Quid Joſeph illi mala fama domi foriſque collecta? (nam & adulter & ſcortator habebatur) quid ſervitus? quid exilium? an non ob hæc eum maximè admiramur & obſtupeſcimus? Quid dico exilium, paupertatem, malam famam, & ſervitutem? Mors B enim ipſa quid Abel obfuit & violenta, & immatura, & per fratris manum ſceleratè allata? annon hanc ob rem ubique terrarum celebratur? videſne ut plura quam promiſerit, oratio demonſtrarit? Non enim tantum declaravit neminem à quoquam damno affici, verum etiam potius lucrum facere eos qui ſibi attendunt. Cujus igitur gratia pœnæ & ſupplicia? dicet aliquis; cujus gratia gehenna? cujus gratia tot minæ intenduntur, ſi nemo nec damnum dat, nec accipit? Quid dicis? C quid confundis orationem? neque enim dixi, neminem damnum dare, ſed neminem accipere. Ecqua ratione fieri poteſt, inquies, multis damnum dantibus non aliquem accipere? ea qua jam docui ratione. Nam & Joſeph multi damnum dederunt, ipſe tamen non accepit: & Abel inſidias tetendit Cain, ille tamen iis non eſt implicitus. Hac de cauſa pœnæ, & ſupplicia conſtituta ſunt. Neque enim ob eorum qui patiuntur virtutem, Deus pœnas tollit, ſed propter improbitatem malitioſe agentium, proponit ſupplicia. Etſi enim qui mali quid D ab inſidiatoribus patiuntur, illuſtriores evadunt, id tamen non inſidiantium menti, ſed eorum, quibus inſidiæ ſtruuntur, fortitudini tribuendum eſt. Quocirca his ſapientiæ præmia, illis nequitiæ ſupplicia conſtituuntur ac præparantur. Spoliatus es pecuniis? dic, *Nudus egreſſus ſum ex utero matris meæ, nudus etiam revertar.* Adde illud Apoſtolicum: *Nihil enim intulimus in hunc mundum; haud dubium quod nec auferre quid poſſumus.* Male audiſti, ac te ſexcentis quipiam conviciis E oneratunt? recordare illius dicti: *Væ vobis cum benedixerint vos omnes homines;* & *Gaudete & exultate, cùm protulerint adverſum vos verbum malum.* In exilium ejectus es? cogita te hic non habere patriam, ſed ſi ſapientiæ operam datutus ſis, juſſum eſſe etiam totam terram pro peregrina ducere. At in gravem incidiſti morbum? dic illud Apoſtolicum: *Quanto magis exterior noſter homo corrumpitur, tantò magis interior renovatur de die in diem.* At violentam quis mortem ſuſti- A nuit? cogita Joannem, & abſciſſum in carcere caput, in lance allatum, & in meretriciæ ſaltationis mercedem datum. Cogita remunerationes inde ſecuturas. omnia enim iſthæc damna cùm per injuriam inferuntur, & peccata expiant, & juſtitiam conferunt. Tanta eſt utilitatis eorum magnitudo in iis qui generoſo ea animo ferunt. Cùm igitur neque pecuniæ jactura, neque calumniæ & convicia, neque exilium, neque morbi, neque cruciatus, neque id ipſum quod omnibus terribilius eſſe videtur, mors perferentibus damnum afferat, ſed utilitatem B potius: quibus rebus mihi potes oſtendere quempiam lædi, quandò his non læditur? ego enim contrarium demonſtrare conabor, qui maxima damna ac detrimenta, & incurabiles clades perferant, eos eſſe qui inferunt. Quid enim miſerabilius eſſe poſſit, quàm Cain, qui talibus modis fratrem accepit? Quid infelicius uxore Philippi, quæ Joanni caput abſcidit? Quid fratribus Joſeph, qui eum venundederunt, & in exilium relegârunt? Quid diabolo, qui Job tot malis af- C fecit? non enim cæterorum duntaxat ſcelerum, ſed ita quoque non vulgares inſidiarum pœnas dabit. Cernis etiam hic plura, quàm pollicita fuerat, orationem demonſtraſſe? non modo nullum incommodum eos, qui perferunt inſidias ab inſidiatoribus accipere, verum etiam id omne in caput inſidiantium converti? Quoniam enim nec in divitiis, neque in libertate, neque in habitanda patria, neque in cæteris, quæ dixi, hominis ſita eſt virtus, ſed in animæ rectè factis: D merito cùm horum fit jactura, nihil detrimenti accipit virtus hominis. Quid igitur, ſi ipſius animæ virtutis jacturam quis faciat? neque hîc, ſi læditur, ab alio læditur, ſed à ſeipſo. Quomodo inquies, à ſeipſo? cùm quis cæſus à quopiam, aut facultatibus exutus, aut aliquam aliam gravem perpeſſus injuriam, maledicum aliquod verbum protulit, hîc affectus eſt ille quidem damno, eoque maximo, non tamen ab injurio, ſed à propria puſillanimitate. Quod enim E ante dixi, etiamnum dicam, nullum hominem mille licet nocendi artibus imbutum, infeſto illo dæmone,

Objectioni reſpondet de pœnis & ſuppliciis.

Iob. 1. 21.

1. Tim. 6. 7.

Luc. 6. 26.

Math. 5. 11.

2. Cor. 4. 16.

A οὐχὶ λιμῷ καὶ δίψῃ καὶ γυμνότητι συνεχῶς ἐπάλαιον; καὶ διὰ τοῦτο μὲν οὖν καὶ σφόδρα ἦσαν λαμπροὶ καὶ ἐπίσημοι, καὶ πολλὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθειαν ἐπεσπάσαντο. Τί δὲ τὸν Λάζαρον ἡ νόσος, καὶ τὰ ἕλκη, καὶ ἡ πενία, καὶ ἡ ἐρημία τῶν προστησομένων παρέβλαψεν; οὐκ ἐντεῦθεν αὐτῷ μειζόνως ἐπλάκησαν οἱ στέφανοι; Τί δὲ τὸν Ἰωσὴφ τὸ πονηρὰν δόξαν κτήσασθαι ἐπὶ τῆς οἰκείας γῆς καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας; [καὶ γὰρ καὶ μοιχὸς καὶ ἑταιρικὸς εἶναι ἐνομίζετο] B τί δὲ ἡ δουλεία; τί δὲ τὸ τῆς πατρίδος ἐκπεσεῖν; οὐ διὰ ταῦτα αὐτὸν μάλιστα θαυμάζομεν, καὶ ἐκπληττόμεθα; καὶ τί λέγω τὴν εἰς τὴν ὑπερορίαν μετάστασιν, καὶ πενίαν, καὶ πονηρὰν δόξαν, καὶ δουλείαν; αὐτὸς γὰρ ὁ θάνατος τί τὸν Ἄβελ παρέβλαψε, καὶ βίαιος καὶ ἄωρος γενόμενος, καὶ ὑπὸ χειρὸς ἀδελφικῆς τολμηθείς; οὐ διὰ τοῦτο πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ᾄδεται; ὁρᾷς πῶς πλέον, ἢ περ ὑπέσχετο, ὁ λόγος ἀπέδειξεν; οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐδένα παρ' οὐδενὸς ἀδικούμε- C νον ἀπέφηνεν· ἀλλὰ καὶ μειζόνως κερδαίνοντας τοὺς ἑαυτοῖς προσέχοντας. Τίνος οὖν ἕνεκεν τιμωρίαι καὶ κολάσεις φησί; τίνος ἕνεκεν γέεννα; τίνος ἕνεκεν ἀπειλαὶ τοσαῦται, εἰ μηδεὶς μήτε ἀδικεῖται, μήτε ἀδικεῖ; τί λέγεις; τί συγχέεις τὸν λόγον; οὐδὲ γὰρ εἶπον ὅτι οὐδεὶς ἀδικεῖ. ἀλλ' ὅτι οὐδεὶς ἀδικεῖται· καὶ πῶς ἔνι, φησὶν, ἀδικούντων πολλῶν, μὴ ἀδικεῖσθαί τινα; οὕτως ὡς ἐδίδαξα νῦν. ἐπεὶ καὶ τὸν Ἰωσὴφ ἠδίκησαν μὲν οἱ ἀδελφοί, αὐτὸς δὲ οὐκ ἠδικήθη· καὶ τῷ Ἄβελ ἐπεβούλευσε μὲν ὁ Κάϊν, αὐτὸς δὲ οὐκ ἐπεβουλεύθη. διὰ τοῦτο τιμω- D ρίαι καὶ κολάσεις. οὐδὲ γὰρ διὰ τὴν τῶν πασχόντων ἀρετὴν ἀναιρεῖ τὰς τιμωρίας ὁ Θεός· ἀλλὰ διὰ τὴν κακίαν τῶν πονηρευομένων τίθησι τὰς κολάσεις. εἰ γὰρ καὶ λαμπρότεροι οἱ πάσχοντες κακῶς ἀπὸ τῶν ἐπιβουλῶν γίνονται, ἀλλ' οὐ τῆς γνώμης τοῦτο τῶν ἐπιβουλευόντων, ἀλλὰ τῆς ἀνδρείας τῶν ἐπιβουλευομένων ἐστί. διὰ τοῦτο τοῖς μὲν τῆς φιλοσοφίας τὰ βραβεῖα, ἐκείνοις δὲ τῆς πονηρίας αἱ τιμωρίαι εὐτρεπίζονται καὶ παρασκευάζονται. ἀφῃρέθης τὰ χρήματα; λέγε, γυμνὸς ἐξῆλ- E θον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι. καὶ πρόσθες τὸ ἀποστολικόν· οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. ἤκουσας κακῶς, καὶ μυρίαις σέ τινες [illegible]λυναν λοιδορίαις; ἀναμνήσθητι τῆς ῥήσεως ἐκείνης τῆς λεγούσης· [illegible]αὶ ὑμῖν ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι· καὶ, χαίρετε καὶ σκιρτᾶτε, ὅταν ἐκβάλωσι καθ' ὑμῶν ὄνομα πονηρόν. πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετῳκίσθης; ἐννόησον ὅτι οὐκ ἔχεις ἐν- A ταῦθα πατρίδα, ἀλλ' εἰ μέλλεις φιλοσοφεῖν, καὶ τὴν γῆν ἅπασαν ξένην ἐκελεύσθης εἶναι νομίζειν. ἀλλὰ νόσῳ παρεδόθης χαλεπῇ; εἰπὲ τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο· ὅσῳ ὁ ἔξωθεν ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, τοσούτῳ ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ. ἀλλὰ θάνατον ὑπέμεινέ τις βίαιον; ἐννόησον τὸν Ἰωάννην, καὶ τὴν ἀποτμηθεῖσαν ἐν δεσμωτηρίῳ κεφαλὴν, ἐπὶ πίνακος ἐνεχθεῖσαν, καὶ πορνικῆς ὀρχήσεως γενομένην μισθόν. ἐννόησον τὰς ἐντεῦθεν ἀμοιβάς· ταῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ παθήματα, ὅταν ἀδίκως παρά τινος B ἐπάγηταί τινι, καὶ ἁμαρτήματα λύει, καὶ δικαιοσύνην ἐργάζεται. τοσοῦτον αὐτῶν τῆς ὠφελείας τὸ μέγεθος ἐπὶ τῶν γενναίως αὐτὰ φερόντων. ὅταν οὖν μήτε ζημία χρημάτων, μήτε συκοφαντίαι καὶ λοιδορίαι, μήτε τὸ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μεταστῆναι, μήτε νόσοι καὶ βάσανοι, μήτε αὐτὸ, ὃ πάντων δοκεῖ φοβερώτερον εἶναι, ὁ θάνατος, βλάπτῃ τοὺς πάσχοντας, ἀλλὰ καὶ ὠφελῇ μειζόνως, πόθεν ἔχεις μοι δεῖξαί τινα ἀδικούμενον, ὅταν ἐντεῦθεν μηδὲν ἀδικῆται; ἐγὼ C γὰρ τοὐναντίον ἀποδεῖξαι πειράσομαι, ὅτι οἱ μάλιστα ἀδικούμενοι καὶ ἐπηρεαζόμενοι, καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχοντες, οἱ ταῦτα ποιοῦντές εἰσι. τί γὰρ ἀθλιώτερον γένοιτ' ἂν τοῦ Κάϊν, τοῦ τοιαῦτα τὸν ἀδελφὸν διαθέντος; τί δὲ τῆς Φιλίππου γυναικὸς ἐλεεινότερον, τῆς τὴν Ἰωάννην ἀποτεμούσης; τί δὲ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσὴφ τῶν ἀπεμπολησάντων αὐτὸν, καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μεταστησάντων; τί δὲ τοῦ διαβόλου τοῦ τὸν Ἰὼβ τοσούτοις καταξάναντος κακοῖς; οὐ γὰρ δὴ μόνον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ οὕτως οὐ τὴν τυχοῦσαν δώσει δίκην τῆς ἐπιβουλῆς. εἶδες πῶς κἀν- D ταῦθα πλείω τῆς ὑποσχέσεως ὁ λόγος ἀπέδειξεν; οὐ μόνον οὐδεμίαν λύμην ἀπὸ τῶν ἐπιβουλῶν τούτων ὑπομένοντας τοὺς ἐπηρεαζομένους, ἀλλὰ καὶ τὸ πᾶν εἰς τὴν τῶν ἐπιβουλευόντων περιτρεπόμενον κεφαλήν; ἐπειδὴ γὰρ οὔτε πλοῦτος, οὔτε τὸ ἐλεύθερον εἶναι, οὔτε τὸ πατρίδα οἰκεῖν, οὔτε τὰ ἄλλα, ἅπερ εἶπον, ἀνθρώπου εἰσὶν ἀρεταὶ, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς τὰ κατορθώματα· εἰκότως ὅταν εἰς ταῦτα ἡ βλάβη γίνηται, οὐδὲν ἡ ἀνθρωπίνη παραβλάπτεται ἀρετή. τί οὖν ἂν εἰς αὐτήν τις E παραβλαβῇ τῆς ψυχῆς τὴν φιλοσοφίαν; οὐδὲ, ἐνταῦθα ἂν βλαβῇ, παρ' ἑτέρου βλάπτεται, ἀλλ' οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτοῦ. πῶς οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτοῦ, φησίν; ὅταν μαστιχθεὶς παρ' ὁτουοῦν, ἢ τὰ ὄντα ἀφαιρεθεὶς, ἢ χαλεπήν τινα ἑτέραν ὑπομείνας ἐπήρειαν, βλάσφημόν τι ῥῆμα ἐξενέγκῃ. ἐβλάβη μὲν ἐνταῦθα, καὶ βλάβην μεγίστην. οὐ μὴν παρὰ τοῦ ἐπηρεάσαντος, ἀλλὰ παρὰ τῆς οἰκείας μικροψυχίας. ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶπον, καὶ νῦν ἐρῶ, οὐδεὶς ἀνθρώπων κἂν μυριάκις ᾖ πονηρὸς, τοῦ ἀλάστορος ἐκείνου δαίμονος,

καὶ

καὶ ἀκαταλλάκτως πρὸς ἡμᾶς ἔχοντος τοῦ διαβόλου πονηρότερον ἄν τινι προσβάλοι, οὐδὲ πικρότερον. ἀλλ᾽ ὅμως ὁ χαλεπὸς οὗτος δαίμων οὐκ ἴσχυσε τὸν πρὸ τοῦ νόμου, τὸν πρὸ τῆς χάριτος, τοσαῦτα κατ᾽ αὐτοῦ βέλη καὶ οὕτω πικρὰ πανταχόθεν ἀφεὶς, ὑποσκελίσαι καὶ καταβαλεῖν. τοσαύτη τῆς ψυχῆς ἐστιν ἡ εὐγένεια. τί δὲ ὁ Παῦλος; οὐ τοσαῦτα ἔπαθε δεινὰ, ἃ μηδὲ καταλέξαι ῥᾴδιον; δεσμωτήρια οἰκῶν, ἁλύσεις περικείμενος, ἀγόμενος καὶ περιαγόμενος, μαστιγούμενος παρὰ Ἰουδαίων, λιθαζόμενος, οὐχ ἱμᾶσι μόνοις, ἀλλὰ καὶ ῥάβδοις τὰ νῶτα ξεόμενος, καταποντιζόμενος, λῃσταῖς πολλάκις περιπίπτων, ἐμφύλιον ὑπομένων πόλεμον, παρὰ τῶν ἐχθρῶν, παρὰ τῶν γνωρίμων βαλλόμενος διηνεκῶς, μυρίαις ἐπιβουλευόμενος ἐπιβουλαῖς, λιμῷ καὶ γυμνότητι παλαίων, ἑτέρας πυκνὰς καὶ συνεχεῖς ὑπομένων περιστάσεις καὶ θλίψεις. καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; καθ᾽ ἑκάστην ἀποθνήσκων τὴν ἡμέραν. ἀλλ᾽ ὅμως τοσαῦτα πάσχων καὶ τηλικαῦτα, οὐ μόνον οὐδὲν ἐξήνεγκε ῥῆμα βλάσφημον, ἀλλ᾽ ἔχαιρεν ἐπὶ τούτοις καὶ ἐκαυχᾶτο· καὶ νῦν μέν φησι· „Χαίρω ἐν τοῖς παθή„μασί μου. νῦν δὲ πάλιν, Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν. εἰ τοίνυν τοσαῦτα πάσχων αὐτὸς ἔχαιρε καὶ ἐκαυχᾶτο, τίνα ἕξεις συγγνώμην, ποίαν δὲ ἀπολογίαν σὺ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν αὐτῶν ὑπομένων μέρος, καὶ βλασφημῶν;

Ἀλλ᾽ ἑτέρως ἀδικοῦμαι, φησὶ, κἂν μὴ βλασφημήσω, τὰ χρήματα ἀφαιρεθεὶς, ἄπορος γίνομαι πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην, φησί. σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις. εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἀλγεῖς, μάθε σαφῶς, ὅτι πενία ἐλεημοσύνης οὐ γίνεται κώλυμα. κἂν γὰρ μυριάκις ᾖς πένης, οὐκ εἶ πενέστερος τῆς δράκα ἀλεύρου μόνον κεκτημένης, καὶ τῆς δύο μόνον ἐχούσης ὀβολοὺς, ὧν ἑκατέρα τὴν οὐσίαν ἅπασαν εἰς τοὺς δεομένους κενώσασα, παραδόξως ἐθαυμάσθη· καὶ ἡ τοσαύτη πενία τῇ τοσαύτῃ φιλανθρωπίᾳ οὐ γέγονε κώλυμα, ἀλλ᾽ οὕτω δαψιλὴς καὶ φιλότιμος ἡ ἐκ τῶν δύο λεπτῶν γέγονεν ἐλεημοσύνη, ὡς τοὺς πλουτοῦντας ἅπαντας ἀποκρύψαι, καὶ τοὺς πολλοὺς στατῆρας καταβαλόντας ὑπερακοντίσαι τῷ πλούτῳ τῆς γνώμης καὶ τῇ περιουσίᾳ τῆς προθυμίας. ὥστε οὐδὲ ἐνταῦθα ἠδίκησαι, ἀλλὰ καὶ μείζονας ἐκέρδανας, δι᾽ ὀλίγης εἰσφορᾶς τῶν τὰ πολλὰ καταθέντων λαμπροτέρους λαβὼν τοὺς στεφάνους. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ, κἂν μυριάκις ταῦτα εἴπωμεν, αἱ φιλοσώματοι ψυχαὶ καὶ τοῖς βιωτικοῖς ἡδέως ἐγκαλινδούμεναι, καὶ τοῖς παροῦσιν ἐνηδυπαθοῦσαι πράγμασιν, οὐκ ἂν ῥᾳδίως ἀνάσχοιντο τῶν κατασηπομένων ἀνθῶν ἀποστῆναι [τοιαῦτα γὰρ τοῦ βίου τὰ φαιδρὰ τούτου] οὐδὲ τὰς σκιὰς ἀφεῖναι ἀνέχονται· ἀλλ᾽ οἱ μὲν ἐπιεικέστεροι κἀκείνων καὶ τούτων ἀντέχονται· οἱ δὲ ἐλεεινότεροι καὶ ἀθλιώτεροι ἐκ πλείονος μὲν ἐκείνων μοίρας, τούτων δὲ ἐξ ἐλάττονος σφόδρα. φέρε δὴ τὰ προσωπεῖα ἀφελόντες τὰ φαιδρὰ καὶ περιφανῆ τῆς αἰσχρᾶς καὶ δυσειδοῦς τῶν πραγμάτων ὄψεως τούτων, δείξωμεν τῆς ἑταιριζομένης γυναικὸς τὴν βδελυγμίαν. τοιοῦτον γὰρ ἡ τοιαύτη ζωὴ, ἡ τρυφαῖς καὶ πλούτῳ καὶ δυναστείαις προσέχουσα· τὸ αἰσχρὸν καὶ δυσειδὲς καὶ πολλῆς βδελυγμίας γέμον, τὸ ἀηδὲς καὶ φορτικὸν καὶ πικρίας ἐμπεπλησμένον. καὶ γὰρ δὴ τοῦτο μάλιστά ἐστι τὸ πάσης ἀποστεροῦν τοὺς ἁλόντας συγγνώμης, ὅτι καὶ ἀηδίας καὶ πολλῆς τῆς πικρίας ἐμπεπλησμένος ὁ βίος οὗτος, ποθεινός τε αὐτοῖς καὶ περισπούδαστός ἐστι, καὶ μυρίων γέμων κακῶν, κινδύνων, αἱμάτων, κρημνῶν, σκοπέλων, καὶ φόνων, καὶ φόβων, καὶ τρόμων, καὶ φθόνου, καὶ βασκανίας, καὶ ἐπιβουλῆς, καὶ φροντίδος διηνεκοῦς καὶ μερίμνης, καὶ κέρδος ἔχων οὐδὲν, οὐδὲ καρπὸν τῶν τοσούτων κακῶν οὐδένα φέρων, ἀλλ᾽ ἢ κόλασιν καὶ τιμωρίαν, καὶ τὸ διηνεκῶς βασανίζεσθαι. καίπερ τοιοῦτος ὢν ζηλωτὸς εἶναι τοῖς πολλοῖς δοκεῖ καὶ περιμάχητος, ὃ τῆς ἀνοίας τῶν ἁλισκομένων ἐστὶν, οὐ τῆς τοῦ πράγματος μακαριότητος· ἐπεὶ καὶ τὰ παιδία τὰ μικρὰ πρὸς μὲν τὰ ἀθύρματα κέχηνε καὶ ἐπτόηται· τῶν δὲ τελείοις ἀνδράσι πρεπόντων πραγμάτων, οὐδὲ αἴσθησιν λαβεῖν δύναιτ᾽ ἄν. ἀλλ᾽ ἐκείνοις μὲν συγγνώμη διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἄωρον· οὗτοι δὲ ἀπολογίας ἐκβέβληνται, ἐν ἡλικίᾳ τελείᾳ παιδικὴν ἔχοντες γνώμην, κἀκείνων ἀνοητότερον διακείμενοι. διὰ τί γὰρ ζηλωτὸς ὁ πλοῦτος; εἰπέ μοι· καὶ γὰρ ἀναγκαῖον ἐντεῦθεν προοιμιάσασθαι, ἐπειδὴ ὑγείας καὶ ζωῆς καὶ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν εὐφημίας, καὶ χρηστῆς ὑπολήψεως, καὶ πατρίδος, καὶ οἰκείων, καὶ φίλων, καὶ συγγενῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα νενοσηκότων τιμιώτερον τοῖς πολλοῖς ἔδοξεν εἶναι. καὶ πρὸς αὐτὰς αὐτὴν λοιπὸν τὰς νεφέλας ἡ πυρὰ· καὶ γῆν καὶ θάλατταν ἡ κάμινος αὕτη κατέλαβε. καὶ ὁ μὲν σβεννὺς τὴν φλόγα ταύτην οὐδείς· οἱ δὲ ἀνακαίοντες ἅπαντες, αὐτοί τε οἱ ἁλόντες ἤδη, οἵ τε μηδέπω ἁλόντες, ἵνα ἁλῶσι. καὶ ἕκαστον ἴδοι τις ἂν καὶ ἄνδρα καὶ γυναῖκα, καὶ οἰκέτην καὶ ἐλεύθερον, καὶ πλούσιον καὶ πένητα, κατὰ δύναμιν τὰ ἑαυτοῦ φορτία βαστάζοντα, τὰ τῇ φλογὶ ταύτῃ δι᾽ ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς πολλὴν παρέχοντα τὴν τροφήν. φορτία οὐ ξύλων οὐδὲ φρυγάνων [οὐ γὰρ τοιαύτη ἡ φλὸξ] ἀλλὰ ψυχῶν καὶ σωμάτων, ἀδικίας καὶ παρανομίας. ἀπὸ γὰρ τούτων ἀνάπτεσθαι πέφυκεν αὕτη τῆς φλογὸς ἡ φύσις. οἵ τε γὰρ πλουτοῦντες οὐδαμοῦ τῆς ἀτόπου ταύτης ἵστανται ἐπιθυμίας, κἂν ἅπασαν περιβάλωνται τὴν οἰκουμένην·

A & implacabili noſtro hoſte diabolo pejus aliquid cuipiam infligere poſſe, aut acerbius: at iſtum ſævum dæmonem tamen non valuiſſe eum qui ante legem, ante gratiam vixit, tot in illum, tamque gravibus immiſſis undique jaculis, ſupplantare & dejicere. Tanta eſt animæ generoſitas. Quid verò Paulus? annon pertulit tot mala, quæ ne recenſere quidem facile eſt? carceres inhabitans, vinctus catenis, actus & circumactus, flagellis cæſus à Judæis, lapidatus, non loris tantùm, ſed etiam B virgis humeros laceratus, in mare demerſus, ſæpe in latrones incidens, inteſtinum bellum ferens, ab inimicis ab amicis jactatus continenter, infinitis inſidiis exagitatus, cum fame ac nuditate luctatus, alios crebros ac aſſiduos caſus & afflictiones perpeſſus. Quid opus eſt multis? quotidie moriens. Sed tamen tot tantaque paſſus, non modo nullum verbum maledicum edidit; ſed gaudebat his rebus & gloriabatur, atque aliàs, *Gaudeo*, inquit, *in paſſionibus meis*; aliàs *Non* C *ſolùm autem, ſed & gloriamur in tribulationibus.* Si igitur ipſe tanta perferens gaudebat & gloriabatur, quæ venia dabitur, quæ excuſatio tibi, qui nec multeſimam illorum partem ſuſtines, & maledicis? — Col. 1, 24. Rom. 5, 3.

CAP. IV. Num afflictiones vetent eleemoſynam impertiri.

Sed variis injuriis afficior, inquies, ac niſi maledicam, direptis bonis ad ſtipem erogandam nihil mihi fit reliquum. Hoc nihil eſt aliud, quàm prætextus ac ſpecies quædam. Si enim hoc tibi dolet, certò ſcias paupertatem erogandæ ſtipi non im- D pedimento eſſe. Etſi enim quã pauperrimus ſis, non pauperior es tamen illa, quæ farinæ tantum pugillum habebat, & illa quæ duos tantum obolos, quarum utraque omni re familiari in egentes collata, magnam ſui admirationem reliquit: nec tanta paupertas tantæ liberalitati impedimento fuit, ſed duorum minutorum ſtips adeo larga & glorioſa fuit, ut omnes divites obſcuraret, eoſque qui multos ſtateras conjecerant, divitiis mentis, & alacritatis opibus ſuperaret. Quare neque hic damnum E fecisti, ſed lucrum potius, exigua penſione inſigniores, quàm qui multa contulerunt, coronas adeptus. Verùm quoniam, licet hæc ſexcenties dicamus, animæ corporis nimis amantes, ſecularibus negociis libenter implicitæ, præſentium rerum voluptate captæ, non facilè poterunt marceſcentes flores relinquere (talia enim ſunt hujus vitæ gaudia) neque umbras miſſas facere: ſed honeſtiſſimi quique tam illa quàm iſta mordi- A cus retinent; miſeriores verò & infeliciores illa quidem majori, hæc verò longè minori ex parte. Agè verò ſpecioſis larvis à turpi ac deformi harum rerum facie detractis, meretricis mulieris fœditatem oſtendamus. Talis enim eſt vita ad voluptates, divitias & potentiam attenta; turpis, deformis, multa fœditate referta, moleſta, gravis, amaritudine plena. Hoc enim eſt quod hac vita captis omnem adimit veniam, quòd ea & moleſtia & magna amaritudine referta, deſi- B deratur ab eis, & magnopere expetitur, infinitis malis plena, capitis diſcriminibus, præcipitiis, ſcopulis, cædibus, timoribus, terroribus, invidia, livore, inſidiis, perpetua cur & ſollicitudine: quodque nullum lucrum, nullum tantorum laborum fructum afferat, niſi pœnam ac ſupplicium, & æternos cruciatus. Ac licet ejuſmodi ſit, multis tamen beata videtur, & maximè appetenda, quod amentiæ captorum, non beatitati rei dandum eſt. Nam & parvi puſiones dediti intentique ſunt ludicris, negotia vero adultis viris digna ne percipere quidem C poſſunt. Verum his quidem ob immaturam ætatem venia concedenda eſt; illi verò omni excuſatione carent, in integra ætate puerilem animum gerentes, illiſque dementiores. Dic enim mihi, quamobrem expetendæ ſunt divitiæ? nam hinc exordiendum eſt, quoniam ſanitate, vita, populi commendatione, ac bona exiſtimatione, patria, familiaribus, amicis, cognatis, & præſtabiliores videntur pleriſque eorum, qui gravi hoc morbo correpti ſunt. Ad D ipſas deinde nubes aſcendit hæc pyra; terramque & mare caminus iſte occupavit. Et quidem qui extinguat hanc flammam, eſt nemo; qui vero accendant, ſunt omnes tam ipſi jam capti, quam nondum capti, ut capiantur. Singulos videre licet, viros ac fœminas, ſervos ac liberos, divites & pauperes pro viribus onera portare, quæ flammæ huic die noctequo multum pabulum præbent; onera non lignorum, neque virgultorum (non enim flamma eſt ejuſmodi) ſed animarum & E corporum, injuſtitiæ & in quitatis. Hæc enim flamma naturâ ita comparata eſt, ut iſtis rebus accendatur. Nam & divites abſurdæ huic cupiditati nuſquam terminum conſtituunt, quanquam omnem terrarum orbem comparaverint;

3 Reg 17, 12. Luc. 21, 2.

De cupiditate divitiarum, & cur eæ ſint expetendæ.

& pauperes connituntur illos prævenire: ac rabies quædam incurabilis, furor effrenatus, morbus inſanabilis omnium animos obtinet. Hic amor omnem amorem devictum & repulſum ejecit ex animo. Neque amicitiæ ratio habetur, neque cognationis, quid dico, amicitiæ & cognationis? non uxoris & liberûm, quo quid viris eſſe queat charius? ſed omnia humi abjecta, & conculcata ſunt, ubi crudelis iſthæc & inhumana captorum domina, omnium animos occupavit. Etenim tanquam in humana eorum domina, tanquam ſævus tyrannus, barbara quædam immanis, tanquam meretrix publica, & ſumptuoſa dedecorat, conficit, & ſexcentis objicit periculis ac pœnis eos, qui illi ſervire in animum induxerunt. Cumque ſit terribilis, acerba, crudelis, ſæva, vultu barbarico, quin potius ferino, & quàm lupus ac leo truciore; manſueta tamen & expetenda, & melle dulcior eſſe videtur captivis ejus. Cum etiam gladios & arma quotidie contra eos cudat, ac barathra effodiat; ad præcipitia ducat & ſcopulos, & infinita ſupplicii retia texat, beatos eos tamen præſtare cenſetur tum ab ipſis captis, tum à cupientibus capi, atque ut in cloaca & cæno ſus cum voluptate & deliciis volutatur, aut ut ſcarabæi in ſtercore continenter verſantur: ita etiam avaritia capti iſtis animantibus ſunt miſeriores. Etenim major hæc eſt fœditas, & cœnum gravius olens: nam dum perturbationi immorantur, magnum inde ſe voluptatis fructum reportare putant: quod non ad rei naturam, ſed ad ægrotantem animum referendum eſt, eaque ex parte illis ratione deſtitutis ſunt deteriores. Quemadmodum igitur in cœno ac ſtercore, non cœnum ac ſtercus in cauſa eſt, ſed rationis penuria immergentium ſeſe animantium: ſic etiam de homine ratiocinare. Ecqua ratione medebimur hunc in modum affectis? ſi voluerint nobis patefacere aures, animumque pandere, & amplecti quæ dicuntur. Nam animantes quidem rationis expertes ab impura volutatione transferre & abducere non poſſumus: rationis enim expertes ſunt. At verò manſuetiſſimum hoc genus, intelligentia & ratione cohoneſtatum, humanam, inquam, naturam, ſi velit, facile eſt valdeque expeditum, cœno & graveolentia, ſtercore & fœditate illa liberare.

CAP. V.

An expetendæ ſint divitiæ ob voluptates.

Quare enim ô homo, divitiæ tibi magnopere expetendæ videntur? propter voluptatem omnino quæ è menſis hauritur? propter honorem & comitatum eorum, qui divitiarum cauſa te colunt? propter poteſtatem ulciſcendi qui te offenderint, & ut omnibus ſis terrori? neque enim alias cauſſas afferre poteris, quàm voluptatem, adulationem, terrorem & ultionem. nam neque ſapientiorem, neque mitiorem, neque prudentiorem omnino divitiæ efficere ſolent; non benignum, non humanum, non iræ potentem, non ventri imperantem, non voluptatibus ſuperiorem; non moderationem docent, non humilitatem, non aliquam aliam virtutis partem in animum inducunt & inſerunt. Neque dicere poteris, ob quidnam ex iſtis earum adeo ſtudioſus ſis & cupidus. Nam non modò non nôrunt plantare aut ſerere quidquam bonorum, ſed etiamſi recondita inveniant, vaſtant, impediunt, & ut emarceſcant, efficiunt, quædam enim evellunt, iiſque contraria inducunt, luxum immoderatum, confidentiam importunam, iram injuſtam, arrogantiam, ſuperbiam, amentiam. Verum de his non dicam. Qui enim hoc morbo correpti ſunt, non ſuſtinerent audire de virtute & vitio, ſi accuſarentur ſimul & convincerentur, cum in voluptate toti ſint, ideoque ejus facti ſervi. Age igitur miſſa interim de his diſputatione, quæ reliqua ſunt, in medium adferamus, ac videamus num quam divitiæ voluptatem habeant, num quem honorem, omnia enim contraria video. Ac ſi vultis primum in menſas divitum & pauperũ inquiramus, rogemusq; veſcentes, quinam maximè pura & liquida perfruantur voluptate? qui ad dimenſum diem ſuper toros accumbunt, cœnas cum prandiis copulant, ventrem diſrumpunt, ſenſus depravant, immodico eduliorum onere navigium demergunt, ſentinam inexhauſtam & exundantem reddunt, & tanquam in corporis naufragio navem undis obruũt, pedicas, manicas, & linguæ vincula nectunt, totumque corpus ſuum vinciunt vinculo ebrietatis & luxus graviore quam ferrea catena, ac nec ſincerum & purum capiunt ſomnum, neque ab horribilibus inſomniis liberi ſunt, furentibuſque miſeriores. voluntarium quendam dæmonem in animum inducunt, riſui ſpectantium famulorum expoſiti, imò verò etiam luctui & lachrymis meliorum inter eos; neminem noverunt eorum, qui adſunt, neque dicere quid, neque audire poſſunt, ſed inter geſtantium manus à toris ad lectulum feruntur? an verò ſobrii, vigilantes, quique modum neceſſitate definiunt, ſecundis ventis navigant,

Utræ jucundiores menſæ divitum an perum.

A εἴτε πένητες ἐπείγονται φθάσαι ἐκείνους, καὶ λύσσα τις ἀνίατος καὶ μανία ἀκάθεκτος, καὶ νόσος ἀδιόρθωτος τὰς πάντων κατέχει ψυχάς. καὶ πάντα ἔρωτα οὗτος νικήσας ὁ ἔρως καὶ παρωσάμενος ἐξέβαλε τῆς ψυχῆς. καὶ οὔτε φιλίας λόγος, οὔτε συγγενείας. καὶ τί λέγω φιλίας καὶ συγγενείας; οὐ γυναικὸς καὶ παίδων, οὗ τί γένοιτ᾽ ἂν ἀνδράσι ποθεινότερον; ἀλλὰ πάντα χαμαὶ ἔρριπται καὶ καταπεπάτηται, τῆς ὠμῆς ταύτης καὶ ἀπανθρώπου δεσποίνης τῶν ἁλόντων τὰς ἁπάντων καταB λαβούσης ψυχάς. καὶ γὰρ ὡς δέσποινα τούτων ἀπάνθρωπος, καὶ ὡς τύραννος ἀπηνής, καὶ ὡς βάρβαρος ὠμή, καὶ ὡς πόρνη πάνδημος, καὶ πολυτελής, καταισχύνει καὶ κατατείνει, καὶ μυρίοις κολάζει κινδύνοις τε, καὶ τιμωρίαις τοὺς ἑλομένους δουλεύειν αὐτῇ· καὶ φοβερά τις οὖσα καὶ ἀμείλικτος, ἀγρία τε καὶ ἀπηνής, καὶ πρόσωπον ἔχουσα βαρβαρικόν, μᾶλλον δὲ θηριῶδες, καὶ λύκου καὶ λέοντος ἀγριώτερον, προσηνής τις εἶναι δοκεῖ, καὶ ποθεινὴ καὶ C μέλιτος γλυκυτέρα τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσιν ὑπ᾽ αὐτῆς. καὶ ξίφη καὶ ὅπλα καθ᾽ ἑκάστην κατ᾽ αὐτῶν χαλκεύουσα τὴν ἡμέραν, καὶ βάραθρα ἀνορύττουσα, καὶ ἐπὶ κρημνοὺς ἄγουσα καὶ σκοπέλους, καὶ μυρία αὐτοῖς πλέκουσα κολάσεως δίκτυα, ζηλωτοὺς αὐτοὺς νομίζεται ποιεῖν τοῖς τε ἑαλωκόσιν αὐτοῖς, τοῖς τε ἐπιθυμοῦσιν ἁλῶναι. καὶ καθάπερ ὗς ἐν ἀμάρᾳ καὶ βορβόρῳ ἐγκαλινδουμένη ἥδεται καὶ τρυφᾷ καὶ κάνθαροι κόπρον συνεχῶς ἀνελίττοντες· D οὕτω δὴ καὶ οἱ τῇ φιλαργυρίᾳ ἁλόντες τῶν ζώων τούτων εἰσὶν ἀθλιώτεροι. καὶ γὰρ μείζων ἡ ἐνταῦθα βδελυρία, καὶ ὁ βόρβορος δυσωδέστερος. ἐνδιατρίβοντες γὰρ τῷ πάθει, πολλὴν νομίζουσιν ἡδονὴν ἐντεῦθεν καρποῦσθαι· ὅπερ οὐ τῆς φύσεως τοῦ πράγματός ἐστιν, ἀλλὰ τῆς τὴν τοιαύτην ἀλογίαν νοσούσης διανοίας. τοῦτο δὲ τῆς ἀλογίας ἐκείνων χεῖρον. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ βορβόρου καὶ τῆς κόπρου, οὐ ὁ βόρβορος καὶ ἡ κόπρος τὸ αἴτιον, ἀλλὰ τῆς ἀλογίας τῶν ἐμπεπτωκότων ζώων· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν E ἀνθρώπων λογίζου. καὶ πῶς ἂν ἰασαίμεθα τοὺς οὕτω διακειμένους; εἰ βουληθείησαν ἡμῖν ἀνοῖξαι τὰς ἀκοάς, καὶ ἁπλῶσαι τὴν διάνοιαν, καὶ δέξασθαι τὰ λεγόμενα. τὰ μὲν γὰρ ἄλογα μεταθεῖναι τῆς ἀκαθάρτου διατριβῆς καὶ ἀπαγαγεῖν οὐκ ἔνι· λογισμοῦ γάρ ἐστιν ἔρημα. τὸ δὲ ἡμερώτατον τοῦτο γένος, καὶ λογισμῷ καὶ λόγῳ τετιμημένον, τὴν ἀνθρωπείαν λέγω φύσιν, εἰ βουληθείη, ῥᾴδιόν τε καὶ σφόδρα εὔκολον καὶ τοῦ βορβόρου καὶ τῆς δυσωδίας καὶ τῆς κόπρου καὶ τῆς βδελυρίας ἀπαλλάξαι A ἐκείνης.

Διὰ τί γὰρ ὁ πλοῦτος, ἄνθρωπε, περισπούδαστος εἶναί σοι δοκεῖ; διὰ τὴν ἡδονὴν πάντως τὴν ἀπὸ τῆς τραπέζης; διὰ τὴν τιμήν, καὶ τὴν δορυφορίαν τὴν ἀπὸ τῶν διὰ τοῦτον θεραπευόντων; διὰ τὸ δύνασθαι τοὺς λυποῦντας ἀμύνασθαι, καὶ πᾶσιν εἶναι φοβερόν; οὐδὲ γὰρ ἂν ἑτέρας αἰτίας ἔχοις εἰπεῖν, ἀλλ᾽ ἢ ἡδονὴν καὶ κολακείαν καὶ φόβον καὶ τιμωρίαν. οὔτε γὰρ σοφώτερον, οὔτε σωφρονέστερον, οὔτε ἐπιεικέστερον, οὔτε συνεB τώτερον πάντως ὁ πλοῦτος ποιεῖν εἴωθεν, οὐ χρηστόν, οὐ φιλάνθρωπον, οὐκ ὀργῆς κρείττονα, οὐ γαστρὸς ἀμείνω, οὐχ ἡδονῶν ἀνώτερον· οὐ μετριάζειν παιδεύει, οὐ συστέλλεσθαι διδάσκει, οὐκ ἄλλο τι μέρος τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν ψυχὴν εἰσάγει καὶ καταφυτεύει. οὐδ᾽ ἂν ἔχοις εἰπεῖν διὰ τί τούτων περισπούδαστός ἐστί σοι καὶ ποθεινὸς οὗτος. οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐδὲν οἶδε φυτεύειν ἢ γεωργεῖν τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ κἂν ἀποκείμενα εὕρῃ, λυμαίνεται καὶ κωλύει καὶ καταμαραίνει· ἔνια δὲ καὶ ἀνασπᾷ, καὶ τὰ ἐναντία C τούτων ἐπεισάγει, ἀκολασίαν ἄμετρον, θυμὸν ἄκαιρον, ὀργὴν ἄδικον, ἀπόνοιαν, ὑπερηφανίαν, ἄνοιαν. ἀλλὰ μὴ εἴπω περὶ τούτων. οἱ γὰρ τῇ νόσῳ ταύτῃ ἑαλωκότες οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο περὶ ἀρετῆς κακίας ἀκούοντες, τῆς ἡδονῆς ὄντες ὅλοι, καὶ διὰ τοῦτο αὐτῆς γινόμενοι δοῦλοι, κατηγορουμένων αὐτῶν ὁμοῦ καὶ ἐλεγχομένων ἰδεῖν. Φέρε οὖν τέως τὸν περὶ τούτων λόγον ἀφέντες, τὰ λοιπὰ εἰς μέσον ἀγάγωμεν, καὶ ἴδωμεν, εἴ τινα ἡδονὴν ὁ πλοῦτος ἔχει. εἴ τινα τιμήν. τοὐναντίον γὰρ ἅπαν ὁρῶ. καὶ εἰ βούλεσθε, πρῶτον τὰς τραπέζας τῶν πλουτούντων καὶ πενομέD νων ἐξετάζωμεν, καὶ ἐρώμεθα τοὺς ἑστιωμένους, τίνες μάλιστά εἰσιν οἱ καθαρὰν καὶ γνησίαν καρπούμενοι ἡδονήν· οἱ πρὸς διαμεμετρημένην τὴν ἡμέραν ἐπὶ τῶν στιβάδων κατακείμενοι, καὶ τὰ δεῖπνα τοῖς ἀρίστοις συνάπτοντες, καὶ τὴν γαστέρα διαρρηγνύντες, καὶ τὰς αἰσθήσεις πηροῦντες, καὶ τῷ ὑπερόγκῳ τῶν ἐδεσμάτων φορτίῳ τὸ πλοῖον καταποντίζοντες, καὶ ὑπέραντλον ποιοῦντες τὴν ναῦν, καὶ καθάπερ ἐν ναυαγίῳ τῷ τοῦ σώματος κατακλύζοντες αὐτήν, καὶ πέδας, καὶ χειροE πέδας, καὶ γλωσσοπέδας ἐπιθέντες, καὶ ἅπαν αὐτῶν καταδεσμοῦντες τὸ σῶμα ἁλύσεως σιδηρᾶς χαλεπωτέρῳ δεσμῷ τῷ τῆς μέθης καὶ τῆς τρυφῆς, καὶ μήτε ὕπνου αἰρούμενοι γνησίου καὶ εἰλικρινοῦς, μήτε ὀνειράτων ἀπηλλαγμένοι φοβερῶν, τῶν τε μαινομένων ὄντες ἀθλιώτεροι, καὶ αὐθαίρετόν τινα δαίμονα ἐπεισάγοντες τῇ ψυχῇ, καὶ γέλως προκείμενοι τῷ θεάτρῳ τῶν οἰκετῶν, μᾶλλον δὲ καὶ τραγῳδία καὶ δακρύων ὑπόθεσις τοῖς ἐπιεικεστέροις αὐτῶν, καὶ μηδένα εἰδότες τῶν παρόντων, μήτε εἰπεῖν τι καὶ ἀκοῦσαι δυνάμενοι, ἀλλὰ φοράδην ἀπὸ τῶν στιβάδων ἐπὶ κλίνην ἀγόμενοι; ἢ οἱ νήφοντες καὶ οἱ ἐγρηγορότες, καὶ τῇ χρείᾳ τὸ μέτρον ὁρίζοντες, καὶ ἐξ οὐρίας πλέοντες,

καὶ

καὶ μέγιστον ἥδυσμα τὸ πεινῆν καὶ διψῆν ἔχοντες ἐπί τε τῶν σιτίων, ἐπί τε τῶν ποτῶν; οὐδὲν γὰρ οὕτω καὶ ἡδονὴν καὶ ὑγίειαν ἐργάζεται, ὡς τὸ πεινῶντα καὶ διψῶντα οὕτω τῶν προκειμένων ἅπτεσθαι· καὶ κόρον εἰδέναι τὴν χρείαν μόνην, καὶ μὴ ὑπερβαίνειν ταύτης τὰ σκάμματα, μηδὲ μεῖζον τῆς δυνάμεως ἐπιτιθέναι τὸ ἄχθος τῷ σώματι. εἰ δὲ ἀπιστεῖς μου τῷ λόγῳ, κατάμαθε τὰ ἑκατέρων σώματα, καὶ τὴν ἑκάστου ψυχήν. οὐχὶ τὰ μὲν τῶν οὕτω διαιτωμένων συμμέτρως [μὴ γάρ μοι τὸ σπανιάκις συμβαῖνον εἴπῃς, καὶ εἴ τινες ἀσθενεῖς εἶεν ἐκ περιστάσεως ἑτέρας τινός, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν ἀεὶ καὶ συνεχῶς συμβαινόντων τὰς ψήφους λάμβανε] οὐχὶ τῶν μὲν συμμέτρως ἑστιωμένων εὔρωστα τὰ σώματα, καὶ τετρανωμέναι αἱ αἰσθήσεις, τὴν οἰκείαν χρείαν πληρῶσαι μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας· ἐκείνων δὲ πλαδαρὰ καὶ παντὸς κηροῦ μαλακώτερα, καὶ ἑσμῷ νοσημάτων πολιορκούμενα, καὶ γὰρ καὶ ποδάγραι ταχέως αὐτοῖς ἐφίστανται, καὶ τρόμος ἄκαιρος, καὶ γῆρας ἄωρον, καὶ κεφαλαλγίαι, καὶ διατάσεις, καὶ στομάχων πηρώσεις, καὶ ὀρέξεως ἀναίρεσις, καὶ διηνεκῶν δέονται ἰατρῶν, καὶ συνεχῶν τῶν φαρμάκων, καὶ καθημερινῆς τῆς θεραπείας. ταῦτα οὖν ἡδονῆς; εἰπέ μοι. καὶ τίς ἂν εἴποι τῶν εἰδότων ὅ,τι ποτέ ἐστιν ἡδονή; ἡδονὴ γὰρ γίνεται τότε, ὅταν ἐπιθυμίας ἡγουμένης ἀπόλαυσις ἕπηται· ἂν δὲ ἀπόλαυσις μὲν ᾖ, ἐπιθυμία δὲ μηδαμοῦ φαίνηται, τὰ τῆς ἡδονῆς οἴχεται καὶ ἠφάνισται. διὰ τοι τοῦτο καὶ οἱ νοσοῦντες, καίτοι σιτίων περισπουδάστων αὐτοῖς προκειμένων, ναυτιῶντες, καὶ ἐνοχλεῖσθαι δοκοῦντες, οὕτως αὐτῶν ἀπογεύονται· ἐπειδὴ ἐπιθυμία οὐκ ἔστιν, ἡ τὴν ἀπόλαυσιν ἡδίστην ποιοῦσα. οὔτε γὰρ ἡ τῶν σιτίων φύσις, οὔτε ἡ τῶν ποτῶν, ἀλλ᾽ ἡ τῶν ἑστιωμένων ὄρεξις τὴν ἐπιθυμίαν τίκτειν εἴωθε, καὶ τὴν ἡδονὴν ἐργάζεσθαι πέφυκε. διὰ τοῦτο καί τις σοφὸς ἀνήρ, τὰ περὶ τὴν ἡδονὴν ἀκριβῶς εἰδώς, καὶ φιλοσοφεῖν ταῦτα ἐπιστάμενος, ἔλεγε· "ψυχὴ ἐμπεπλησμένη κηρίοις ἐμπαίζει. δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐν τῇ φύσει τῆς τραπέζης, ἀλλ᾽ ἐν τῇ διαθέσει τῶν ἑστιωμένων τὰ τῆς ἡδονῆς ἕστηκε. διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης τὰ ἐν Αἰγύπτῳ θαύματα, καὶ τὰ ἐν "τῇ ἐρήμῳ καταλέγων, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο εἴρηκεν, ὅτι ἐκ πέτρας μέ"λι ἐχόρτασεν αὐτούς. καίτοι γε οὐδαμοῦ μέλι φαίνεται πέτρα αὐτοῖς ἀναβλύσασα. τί οὖν ἐστι τὸ εἰρημένον; ἐπειδὴ πολλῷ κατειργασμένοι τῷ καμάτῳ καὶ τῇ ὁδοιπορίᾳ, καὶ σφοδρῷ κατεχόμενοι τῷ δίψει, ψυχροῖς τοῖς νάμασι προσέπιπτον, ἀντὶ ἡδύσματος μεγάλου τὸ διψῆν ἔχοντες, τὴν ἡδονὴν τῶν ναμάτων ἐκείνων παραστῆσαι βουλόμενος, μέλι τὸ ὕδωρ ἐκάλεσεν, οὐχ ὡς τῆς φύσεως εἰς μέλι μεταβληθείσης, ἀλλ᾽ ὡς τῆς ἡδονῆς τοῦ ὕδατος ἁμιλλωμένης ἐκείνῃ τῇ γλυκύτητι, διὰ τὸ διψῶντας τότε προσπεσεῖν τοὺς ἀπολελαυκότας αὐτοῦ. ὅταν τοίνυν ταῦτα οὕτως ἔχῃ τὸν τρόπον, καὶ μηδεὶς ἀντιλέγειν δύνηται, κἂν σφόδρα ἀναίσθητος ᾖ· οὐκ εὔδηλον ὅτι παρὰ ταῖς τῶν πενήτων τραπέζαις ἡ καθαρὰ καὶ εἰλικρινὴς καὶ σφοδρὰ ἡδονή; ἐν δὲ ταῖς τῶν πλουσίων ἀηδία, καὶ βδελυγμία, καὶ μολυσμός; καὶ καθώς εἶπεν ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνήρ, καὶ τὰ ἡδέα παρενοχλεῖν δοκεῖ.

Ἀλλὰ τιμᾶσθαι παρασκευάζει τοὺς ἔχοντας ὁ πλοῦτος, φησί, καὶ ἐχθροὺς ἀμύνασθαι μετ᾽ εὐκολίας. διὰ τοῦτο οὖν, εἰπέ μοι, ποθεινὸς ὑμῖν καὶ περιμάχητος εἶναι δοκεῖ, ὅτι τὰ χαλεπώτατα τὰ ἐν ἡμῖν τρέφει πάθη, ὀργήν τε εἰς ἔργον ἐξάγων, καὶ τῆς δοξομανίας τοὺς πομφόλυγας εἰς μείζονα ὄγκον ἐπαίρων, καὶ πρὸς ἀπόνοιαν ἀλείφων τε καὶ διεγείρων; διὰ ταῦτα μὲν οὖν μάλιστα ἀμεταστρεπτὶ φεύγειν αὐτὸν χρή, ὅτι θηρία τινὰ ἄγρια καὶ χαλεπὰ εἰς τὴν διάνοιαν εἰσοικίζει τὴν ἡμετέραν· τὴν μὲν ὄντως τιμὴν τὴν παρὰ πάντων ἀποστερῶν· τὴν δὲ ἐναντίαν ἐκείνης, τοῖς ἐκείνης χρώμασιν ἀναχρωννύς, καὶ οὕτω προσάγων τοῖς ἠπατημένοις, καὶ πείθων ταύτην ἐκείνην εἶναι νομίζειν, οὐκ οὖσαν τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ὄψει δοκοῦσαν εἶναι. καθάπερ γὰρ τὰ κάλλη τῶν ἑταιριζομένων γυναικῶν ἐπιτρίμμασι καὶ ὑπογραφαῖς συγκείμενα, κάλλους μὲν ἀπεστέρηται, τὴν δὲ αἰσχρὰν ὄψιν καὶ δυσειδῆ καλήν τε καὶ εὐειδῆ εἶναι ποιεῖ παρὰ τοῖς ὑπ᾽ αὐτῆς ἠπατημένοις, οὐκ οὖσαν καλήν· οὕτω δὴ καὶ ὁ πλοῦτος τὴν κολακείαν βιαζόμενος τιμὴν δεικνύναι ποιεῖ. μὴ γάρ μοι τὰς ἐν τῷ φανερῷ διὰ φόβον καὶ θωπείαν γινομένας εὐφημίας ἴδῃς [αὗται γάρ εἰσι τὰ χρώματα, καὶ αἱ ὑπογραφαί] ἀλλὰ τὸ ἑκάστου συνειδὸς τῶν ταῦτά σε κολακευόντων ἀνάπτυξον, καὶ ὄψει μυρίους ἔνδον καταβοῶντάς σου κατηγόρους, καὶ τῶν μάλιστα ἐχθρῶν καὶ πολεμίων μᾶλλον ἀποστρεφομένους, καὶ μισοῦντας. καὶ εἴ ποτε τὸ ἐκ τοῦ φόβου τούτου συγκείμενον προσωπεῖον μεταβολὴ πραγμάτων ἐπελθοῦσα ἀφανίσειέν τε καὶ διελέγξειε, καθάπερ τὰς ὄψεις ἐκείνας ἥλιος θερμοτέραν ἀκτῖνα ἀφείς, τότε ὄψει καλῶς ὅτι παρὰ πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἐν ἐσχάτῃ μὲν ἦς ἀτιμίᾳ παρὰ τοῖς θεραπεύουσι, τιμῆς δὲ ἐνόμιζες ἀπολαύειν ὑπὸ τῶν μάλιστα μισούντων σε, καὶ μυρίαις σε κατὰ διάνοιαν πλυνόντων λοιδορίαις, καὶ ἐν ἐσχάταις σε συμφοραῖς ἐπιθυμούντων ἰδεῖν. τιμὴν γὰρ οὐδὲν οὕτως εἴωθε ποιεῖν, ὡς ἀρετή, τιμὴν οὐ κατηναγκασμένην,

A ac pro maximo oblectamento tam in cibis quàm in potu famem & ſitim habent? Nihil enim ita & ad voluptatem & ad ſanitatem facit, ut eſurientem ac ſitientem, ita demum quæ apponuntur capeſſere, ſolam neceſſitatem pro ſatietate ducere, neque ejus limites tranſilire, neque corpori majus quàm ferre poſſit, onus imponere. Quòd ſi orationi meæ non habes fidem, conſule utrorumque corpora, & ſingulorum animam. [Nonne ita moderatè viventium (ne enim mihi, quod B rarò contingit, dicas, & ſi qui ex alia quadam circumſtantia ægri ſunt. ſed ex iis, quæ ſemper & continenter eveniunt fer ſententiam) nonne, inquam, moderate veſcentium corpora benè firma ſunt, ac ſenſus integri quique magna cum facilitate vicem ſuam impleant; illorum verò nimio humore vitiata omni cera molliora, & agmine morborum obſeſſa? Nam & podagræ celeriter invadunt, & tremor importunus & ſenectus immatura, & capitis dolores, diſtenſiones & ſtomachorum depravationes, ap- C petitus amiſſio; perpetuis indigent medicis, continuis medicamentis, & curatione quotidiana. Hæc igitur voluptatis ſunt, dic mihi. Ecquis ſciens quid tandem ſit voluptas, dicet eſſe voluptas enim percipitur, cum præeunte cupiditate fructus ſequitur quod ſi fructus quidem extet, cupiditas verò nuſquã appareat, voluptas caneſcit & extincta eſt. Quapropter etiam ægri quanquã ſuaviſſimos appoſitos cibos cũ nauſea deguſtant, ſibiq; moleſtiã exhiberi opinantur: quoniam abeſt cupiditas, quæ fructum jucundiſſi- D mum reddit. Neque enim ciborum natura, neque potus ſed veſcentium appetitus cupiditatem parere ſolet, & ut voluptatem afferat à natura comparatus eſt. Idcirco ſapiens quidam vir, qui voluptatem accuratè cognitam habuit, atque hæc diſceptare poteſt, dicebat; *Anima ſaturata calcavit favum*; ut oſtenderet Prov. 27, 7. non in natura cibi, ſed in veſcentium affectione voluptatem conſiſtere. Quam ob cauſam etiam Propheta cùm miracula in Ægypto & in ſolitudine edita recenſeret, inter alia quoque dixit; Pſ. 80, 17. E *De petra melle ſaturavit eos*. atqui nuſquam apparet petram eis mel fudiſſe, quid ergo eſt quod dixit? quandoquidem multo confecti labore & itinere, vehementique conflictati ſiti, in frigidas aquas inciderunt, & pro magna oblectatione habuerũt bibere, ut voluptatem aquarum illarum repræſentaret, aquã vocavit mel, non quod ejus natura in mel commutata fuiſſet, ſed quod voluptas aquæ certaret cum illa dulcedine, quia ſitibundi in eam inA ciſſent, qui biberunt. Quæ cùm ita ſint nemoque contradicere poſſit, etiamſi valdè ſit ſtupidus: an non clarum eſt, puram, liquidam, & genuinam voluptatem eſſe in menſis pauperum? in menſis autem divitum, moleſtiam, faſtidium, ſpurcitiem? atque ut ſapiens ille vir dixit, etiam dulcia moleſtiam præbere videntur. Prov. 27, 7.

CAP. VI. Num conciliet honorem divitiæ & ad ultionem juvent.

At divitiæ, dicet quiſpiam, faciunt ut poſſeſſores earum honorentur, atque inimicos ulciſci facilè poſſint. Propterea- ne igitur, dic mihi, expetendæ & omnibus opibus ac viri- B bus comparandæ vobis videntur divitiæ, quòd graviſſimas nutriant in nobis ægritudines, dum iram ad effectum perducunt, inſanum gloriæ amorem quaſi quaſdam bullas in majorem tumorem efferunt, ad ſuperbiam excitant & extimulant? Has ergo maximè ob cauſas eæ non retroverſa facie fugiendæ ſunt, quòd feroces quaſdam ac ſævas beſtias in animum noſtrum introducunt, ac vera quidem, & quæ apud univerſos conciliari ſolet, gloria nos fraudant, eique contrariam coloribus illius fucatam deceptis offert, ac ſuadet ut hanc illam eſſe C exiſtimemus, cùm ex natura ſua non ſit, ſed ſpecie tenus eſſe videatur. Ut enim pulchritudo meretricum fucis & pigmentis comparata, pulchritudine deſtituta, turpem ac deformem faciem, pulchram & formoſam eſſe facit apud illos, qui eâ decipiuntur, cùm pulchra non ſit: ita etiam divitiæ faciunt, cum adulationem volunt honorem videri. Ne enim apertas & ex metu blanditiiſque profectas laudes intuearis (hæ enim ſunt colores & pigmenta) ſed eorum, qui ita D tibi adulantur, uniuſcujuſque conſcientiam aperi, & videbis intus infinitos accuſatores, qui contra te vociferentur, teque magis averſentur & oderint, quàm inimiciſſimi & infeſtiſſimi quique. Ac ſi quando induram iſto metu larvam ſuperveniens mutatio rerum ſuſtulerit ac dixerit, quemadmodum vultus illos ſol miſſis radiis calidioribus, tum ſic clarè videbis te omni ſuperiori tempore in maximo E fuiſſe contemptu apud eos, qui te colebant, tibique viſum eſſe honore affici ab iis, qui te maximè oderant, infinitiſque apud animum convitiis proſcindebant, & in extremis calamitatibus videre cupiebant. Honorem enim nihil ita conciliare ſolet, ut virtus; honorem non coactum, hono-

Honorem ſola virtus conciliat.

honorem non fictum, neque larva aliqua fallaciæ tectum, ſed verum & genuinum, quique nulla temporum difficultate refutetur.

CAP. VII. An efficiant divitiæ ut hoſtes ulciſcamur.

At ulciſci vis, qui te offenderunt, hanc ipſam ob cauſam maximè, quemadmodum antè dixi, fugiendæ ſunt divitiæ. Efficiunt enim, ut enſem in te ipſum adigas, & graviores in futuro rationes tibi reddunt, & intolerabiles pœnas parant. Tantum namque B malum eſt ultio, ut etiam Dei benignitatem revocaverit, & jam datam infinitorum peccatorum veniam fecerit irritam. Nam qui Matt. 18, 24 decies mille talentorum condonationem adeptus, ſolaque obteſtatione tantam gratiam conſecutus fuerat, cùm centum denarios exigeret à conſervo, hoc eſt, eùm delictorum adverſus ſe admiſſorum pœnas repoſceret, ſævitia erga conſervum ſuum, ſeipſum damnavit. Neque verò ullam aliam niſi hanc ob rem tortoribus traditus, & cruciatus, & decies mille talenta reddere C juſſus eſt: nullum veniæ aut excuſationis locum invenit, ſed acerbiſſimum ſupplicium perpeſſus eſt, juſſus totum ſolvere debitum, quod præveniens Dei benignitas condonaverat. Propter eane igitur divitiarum adeò cupidus es, quod te facile ad ejuſmodi peccatum perducunt? Atqui ob id ea tanquam inimicæ & hoſtes, atque infinitis refertæ cædibus, averſandæ ſunt. At paupertas, inquit, moleſtias creat, ac ſæpe etiam facit, ut maledica in D Deum verba effutias, ac illiberalia negotia ſuſcipias. Non paupertas, ſed puſillanimitas. Nam & Lazarus pauper erat, & admodum quidem pauper, & paupertati accedebat adverſa valetudo omni paupertate acerbior, quæ paupertatem quoque reddebat graviorem; adverſæ valetudini ſolitudo & penuria eorum, qui aſtarent atque miniſtrarent, quæ cùm paupertatem, tum adverſam valetudinem faciebat acerbiorem. Horum namque ſingula per ſe quoque moleſta ſunt; cùm verò neque qui miniſtrent, E adſunt, major fit calamitas, ſævior flamma, dolor acerbior, tempeſtas atrocior, fluctus vehententiores, caminus ardentior. Quòd ſi quis accuratè circumſpiciat, aliud etiam his quartum accedebat, nempe divitis in vicinia habitantis licentia & luxus. Sin aliud etiam quintum vis invenire flammæ illius fomitem, id quoque in eo perſpicuè videbis. Non enim duntaxat genio indulgebat dives ille, verùm etiam etſi iterum, tertiùm, imò verò ſæpius in die eum videbat, (juxta ingreſſum namque jacebat, ſpectaculum dirum miſerabilis tragœdiæ, & qui aſpectu ſolo vel lapi- A deum pectus poterat emollire) tamen neque hoc inhumanum illum ad eam paupertatem levandam permovit: ſed ille lautiſſimam apponebat menſam, crateras habebat plenos, merum temerè diffundendum, nitidos coquorum exercitus, paraſitos & adulatores prima luce, & choros canentium, vina infundentium, riſus moventium: omne genus helluationis excogitabat, inebriabatur, ingurgitabatur, in luxu veſtium, menſæ aliarumque plurium rerum perpetuò vivebat. Iſtum verò, quem gravi fame, morbo B acerbiſſimo, obſidione tot ulcerum, ſolitudine, & malis inde conſequentibus in dies ſingulos premi videbat, ne in animum quidem aliquando admiſit: paraſiti & adulatores nimiis epulis pene diſrumpebatur; at iſte pauper, & adeo pauper, tot malis cinctus, nec micas ex illa menſa obtinuit, idque valde cupidus: neque horum quidquam eum læſit, non verbum protulit aſperum, non vocem edidit blaſphemiam: ſed ut aurum vehementiore incendio magis purgatum ſplendeſcit, ſic etiam ille afflictio- C nibus iſtis vexatus, omnibus fuit ſuperior tam plagis, quàm quæ multis naſcuntur inde, perturbationibus. Si enim omninò pauperes cum divites vident, tabeſcunt invidia, & æmulatione conficiuntur, ac vitam ſibi non eſſe vitalem exiſtimant, idque cùm neceſſarius eis victus ſuppetit, nec non qui miniſtrent: iſte pauper, & quidem pauper ut nullus alius, nec pauper modò, verùm etiam æger, quique non habebat qui aſtaret aut ſolatium daret, ſed in media urbe velut in extrema ja- D cebat ſolitudine, fame tabeſcebat acerbiſſima, illi omnia tanquam ex fontibus affluere videbat, omni humano ſolatio deſtitutus, canum linguis ceu perpetua quadam menſa propoſitus (ita enim omnia ejus membra luxata ac diſſoluta erant, ut nec illos arcere poſſet) quàm iniquo animo fuiſſet, niſi valdè generoſus ac ſapiens extitiſſet? cernis, qui ſe non lædat, etſi ab omnibus lædatur, nihil mali perpeti? repetam enim eandem rationem. Quid namque ad- E verſa valetudo? quid ſolitudo eorum qui aſtarent? quid acceſſus canum? quid mala divitis vicinitas? quid magnus luxus, ſuperbia & arrogantia illius huic nocuerunt? num eum ad ſuſtinenda pro virtute certamina reddiderunt molliorem?

Luc. 16, 20. Exemplo Lazari rem illuſtrat.

A τιμὴν οὐ πεπλασμένην, οὐδὲ προσωπείῳ τινὶ φενακισμοῦ κεκρυμμένην, ἀλλὰ ἀληθῆ καὶ γνησίαν, καὶ οὐδεμιᾷ καιρῶν δυσκολίᾳ ἐλεγχομένην.

Ἀλλ' ἀμύνασθαι βούλει τοὺς λελυπηκότας. καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα, καθάπερ ἔφθην εἰπών, φευκτὸς ὁ πλοῦτος. κατὰ γὰρ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖν σε παρασκευάζει, καὶ βαρυτέρας τὰς ἐν τῷ μέλλοντί σοι καθίστησιν εὐθύνας, καὶ ἀφορήτους ποιεῖ τὰς τιμωρίας. B τοσοῦτον γὰρ κακὸν τὸ ἀμύνασθαι, ὅτι καὶ Θεοῦ φιλανθρωπίαν ἀνεκαλέσατο, καὶ δοθεῖσαν ἤδη ἁμαρτημάτων ἀπείρων συγχώρησιν ἠκύρωσεν. ὁ γὰρ μυρίων λαβὼν ταλάντων τὴν ἄφεσιν, καὶ ἀπὸ ψιλῆς παρακλήσεως τοσαύτης ἀπολαύσας δωρεᾶς, ἐπειδὴ ἑκατὸν δηναρίων ἀπαίτησιν ἐποιεῖτο παρὰ τοῦ συνδούλου, τουτέστιν, ἐπειδὴ τῶν εἰς αὐτὸν πλημμελημάτων ἀπῄτει δίκας, ἐν τῇ περὶ τὸν ὁμόδουλον σφοδρότητι, καθ' ἑαυτοῦ τὴν καταδίκην ἐξήνεγκε. καὶ δι' ἕτερον μὲν C οὐδὲν, διὰ τοῦτο δὲ μόνον καὶ τοῖς βασανισταῖς παρεδίδοτο, καὶ ἐστρεβλοῦτο, καὶ τὰ μυρία τάλαντα ἀπαιτεῖσθαι ἐκελεύετο· καὶ συγγνώμης οὐδεμιᾶς οὐδὲ ἀπολογίας ἀπήλαυεν· ἀλλὰ τὰ ἀνήκεστα ἔπασχε, κελευσθεὶς ἅπαν καταθεῖναι τὸ χρέος, ὃ προλαβοῦσα ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία συνεχώρησε. διὰ τοῦτ' οὖν, εἰπέ μοι, ὁ πλοῦτός σοι περισπούδαστος, ὅτι σε εἰς τοιαύτην ἁμαρτίαν μετ' εὐκολίας ἐξάγει; καὶ μὴν διὰ τοῦτο αὐτὸν ὡς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ μυρίων γέμοντα D φόνων ἀποστρέφεσθαι δεῖ. ἀλλ' ἡ πενία, φησὶ, παρασκευάζει δυσχεραίνειν, καὶ πολλάκις καὶ βλάσφημα ῥήματα ἐκβάλλειν, καὶ ἀνελεύθερα πράγματα ὑπομένειν· οὐχ ἡ πενία, ἀλλ' ἡ μικροψυχία. ἐπεὶ καὶ ὁ Λάζαρος πένης ἦν, καὶ σφόδρα γε πένης· καὶ τῇ πενίᾳ προσῆν καὶ ἀῤῥωστία πενίας ἁπάσης πικροτέρα, ἡ καὶ τὴν πενίαν ταύτην χαλεπωτέραν ποιοῦσα· καὶ τῇ ἀῤῥωστίᾳ ἐρημία τῶν προστησομένων, καὶ ἀπορία τῶν θεραπευόντων, ἥτις καὶ τὴν πενίαν καὶ τὴν ἀῤῥωστίαν E πικροτέραν εἰργάζετο. τούτων γὰρ ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ μὲν ὀδυνηρὸν, ὅταν δὲ μηδὲ οἱ θεραπεύοντες ὦσι, μεῖζον γίνεται τὸ δεινὸν, χαλεπωτέρα ἡ φλὸξ, πικροτέρα ἡ ὀδύνη, ἀγριώτερος ὁ χειμὼν, σφοδρότερον τὸ κλυδώνιον, φλογωδεστέρα ἡ κάμινος. εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε, καὶ ἕτερον τούτοις τέταρτον προσῆν, ἡ τοῦ πλουτοῦντος ἐκ γειτόνων οἰκοῦντος ἄδεια καὶ τρυφή. εἰ δὲ βούλει τι καὶ πέμπτον ἄλλο εὑρεῖν ὑπέκκαυμα τῆς φλογὸς, καὶ τοῦτο ὄψει σαφῶς αὐτῷ προκείμενον. οὐ A γὰρ δὴ μόνον ἐτρύφα ὁ πλούσιος ἐκεῖνος· ἀλλὰ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον, μᾶλλον δὲ καὶ πλεονάκις τῆς ἡμέρας αὐτὸν ὁρῶν, [παρὰ γὰρ τὴν εἴσοδον ἔῤῥιπτο, θέατρον χαλεπὸν ἐλεεινῆς τραγῳδίας ὢν, καὶ τῇ ὄψει μόνῃ καὶ λιθίνην ἱκανὸς καταμαλάξαι ψυχὴν] καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως ἐπεσπάσατο τὸν ἀπάνθρωπον ἐκεῖνον εἰς τὴν τῆς πενίας ἐκείνης ἀντίληψιν· ἀλλ' ὁ μὲν συβαριτικὴν παρετίθετο τράπεζαν, καὶ κρατῆρας εἶχεν ἐστεμμένους, καὶ ἄκρατον ἁπλῶς ἐκχεόμενον, καὶ στρατόπεδα μαγείρων λαμπρὰ, καὶ παρασίτους καὶ κόλακας ἅμα πρωῒ, B καὶ χοροὺς ᾀδόντων, οἰνοχοούντων, γελωτοποιούντων, καὶ πᾶν εἶδος ἐπινοῶν ἀσωτίας, καὶ μεθύων καὶ κραιπαλῶν, καὶ στολῇ καὶ τραπέζῃ, καὶ ἑτέροις πλείοσι τρυφῶν ἅπαντα διετέλει τὸν χρόνον· τοῦτον δὲ λιμῷ χαλεπῷ καὶ ἀῤῥωστίᾳ πικροτάτῃ, καὶ πολιορκίᾳ τοσούτων ἑλκῶν, καὶ ἐρημίᾳ, καὶ τοῖς ἐκ τούτων κακοῖς ὁρῶν καθ' ἑκάστην κατατεινόμενον τὴν ἡμέραν, οὐδὲ εἰς νοῦν ποτε ἐβάλλετο· ἀλλ' οἱ μὲν παράσιτοι, καὶ οἱ κόλακες καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν διεῤῥήγνυντο· ὁ δὲ πένης, καὶ οὕτω πέ- C νης, καὶ ἐν τοσούτοις κείμενος τοῖς κακοῖς, οὐδὲ ψιχίων ἐκ τῆς τραπέζης ἀπήλαυεν ἐκείνης, καὶ ταῦτα σφόδρα ἐπιθυμῶν· καὶ ὅμως οὐδὲν αὐτὸν τούτων παρέβλαψεν, οὐ ῥῆμα πικρὸν ἐξέβαλεν, οὐ βλάσφημον ἐφθέγξατο λόγον· ἀλλ' ὥσπερ χρυσίον τῇ σφοδροτέρᾳ πυρώσει μειζόνως καθαιρόμενον λαμπρύνεται, οὕτω δὴ καὶ ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν παθημάτων τούτων ἐνοχλούμενος, πάντων ὑψηλότερος ἦν καὶ τῶν παθῶν, καὶ αὐτῶν τῶν ἐντεῦθεν πολλοῖς τικτομένων θορύβων. εἰ γὰρ ἁ- D πλῶς πένητες πλουσίους ὁρῶντες τήκονται τῷ φθόνῳ, καὶ κατατείνονται τῇ βασκανίᾳ, καὶ τὸν βίον ἀβίωτον νομίζουσιν εἶναι, καὶ ταῦτα τῆς ἀναγκαίας εὐποροῦντες τροφῆς, καὶ θεραπεύοντας ἔχοντες· ὁ πένης οὗτος ὡς οὐδεὶς ἕτερος πένης ὢν, καὶ οὐχὶ πένης μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσθενὴς, καὶ μηδένα ἔχων τὸν προστησόμενον καὶ παρακαλέσοντα, ἀλλ' ἐν μέσῃ τῇ πόλει καθάπερ ἐν ἐσχάτῃ κείμενος ἐρημίᾳ, καὶ λιμῷ τηκόμενος πικροτάτῳ, καὶ πάντα ὁρῶν ἐκείνῳ καθάπερ ἐκ πηγῶν ἐπιῤῥέοντα, E καὶ ἀνθρωπίνης μὲν οὐδεμιᾶς ἀπολαύων παραμυθίας, τῶν δὲ τῶν κυνῶν γλώσσαις προκείμενος τράπεζα διηνεκὴς [οὕτω γὰρ ἦν τὸ σῶμα παρειμένος καὶ διαλελυμένος, ὡς μηδὲ ἐκείνους ἀποσοβεῖν δύνασθαι] τί οὐκ ἂν ἔπαθεν, εἰ μὴ σφόδρα γενναῖος καὶ φιλόσοφος ἦν; ὁρᾷς ὅτι ὁ ἑαυτὸν μὴ ἀδικῶν, κἂν παρὰ πάντων ἀδικῆται, οὐδὲν πάσχει δεινόν; πάλιν γὰρ τὸν αὐτὸν ἀναλήψομαι λόγον. τί γὰρ ἡ ἀῤῥωστία; τί δὲ ἡ ἐρημία τῶν προστησομένων; τί δὲ ἡ ἔφοδος τῶν κυνῶν; τί δὲ τὸ γειτόνημα τοῦ πλουσίου τὸ πονηρόν; τί δὲ ἡ πολλὴ χλιδὴ καὶ ὑπερηφανία, καὶ ἡ ἀπόνοια ἐκείνου τὸν ἀθλητὴν τοῦτον παρέβλαψεν, ἢ μαλακώτερον πρὸς τὰ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἐποίησε σκάμματα, τί δὲ

τί δὲ αὐτοῦ τὴν εὐτονίαν ἐλυμήνατο; οὐδὲν οὐδαμοῦ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐτὸν ἐπέῤῥωσε. καὶ μυρίων αὐτῷ στεφάνων ὑπόθεσις γέγονε καὶ προσθήκη βραβείων, καὶ πλεονασμὸς ἀντιδόσεως, καὶ μειζόνων ἀμοιβῶν ὑπόθεσις, τῶν δεινῶν τὸ πλῆθος ἐκεῖνο, καὶ ἡ τοῦ πλουτοῦντος ὠμότης. οὐ γὰρ δὴ διὰ τὴν πενίαν ἐστεφανώθη μόνον, οὐδὲ διὰ τὸν λιμὸν, οὐδὲ διὰ τὰ ἕλκη, οὐδὲ διὰ τὰς γλώσσας τῶν κυνῶν· ἀλλ' ὅτι τοιοῦτον γείτονα ἔχων, καὶ καθ' ἑκάστην ὁρώμενος ὑπ' αὐτοῦ τὴν ἡμέραν, καὶ ὑπεροπτώμενος διηνεκῶς, τοῦτον ἤνεγκε γενναίως τὸν πειρασμὸν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς καρτερίας, καὶ τῇ πενίᾳ καὶ τῇ ἀῤῥωστίᾳ καὶ τῇ ἐρημίᾳ, οὐ μικρὰν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὐτονωτάτην συνεισφέροντα τὴν φλόγα.

Τί δὲ ὁ μακάριος Παῦλος, εἰπέ μοι; οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν ἐπιμνησθῆναι τοῦ ἀνδρός. οὐχὶ μυρίας ἐδέξατο πειρασμῶν νιφάδας; τί οὖν ἐντεῦθεν ἐβλάβη; οὐκ ἐντεῦθεν μὲν οὖν καὶ μειζόνως ἐστεφανώθη; ὅτι ἐλιμώττεν, ὅτι κρυμῷ, καὶ γυμνότητι κατετείνετο; ὅτι μάστιξι πολλάκις κατεξαίνετο; ὅτι λίθοις ἐβάλλετο; ὅτι κατεποντίζετο; ἀλλ' ἐκεῖνος Παῦλος ἦν φησι, καὶ κλητὸς τοῦ Χριστοῦ. καίτοι καὶ Ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα ἦν, καὶ κλητὸς καὶ αὐτὸς τοῦ Χριστοῦ. ἀλλ' οὔτε τὸ εἶναι τῶν δώδεκα, οὔτε ἡ κλῆσις αὐτὸν ὤνησεν, ἐπειδὴ γνώμην οὐκ εἶχε πρὸς ἀρετὴν παρεσκευασμένην. ἀλλ' ὁ μὲν Παῦλος καὶ λιμῷ παλαίων, καὶ τῆς ἀναγκαίας ἀπορῶν τροφῆς, καὶ τοσαῦτα καθ' ἑκάστην πάσχων τὴν ἡμέραν, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας τὴν εἰς οὐρανὸν φέρουσαν ἔτρεχεν ὁδόν. ἐκεῖνος δὲ καὶ πρὸ τούτου κληθεὶς, καὶ τῶν αὐτῶν ἀπολαύσας ὧν περ καὶ αὐτὸς, καὶ μυηθεὶς τὴν ἀνωτάτω φιλοσοφίαν, καὶ τραπέζης μετασχὼν ἱερᾶς, καὶ τοῦ φρικωδεστάτου ἐκείνου δείπνου, καὶ χάριν λαβὼν τοσαύτην ὡς καὶ νεκροὺς ἐγείρειν, καὶ λεπροὺς καθαίρειν, καὶ δαίμονας ἐλαύνειν, καὶ τοὺς περὶ ἀκτημοσύνης πολλάκις ἀκούσας λόγους, καὶ αὐτῷ τοσοῦτον χρόνον συγγενόμενος τῷ Χριστῷ, καὶ τῶν πενήτων τὰ χρήματα πιστευθεὶς, ὥστε τοῦ πάθους ἐκεῖθεν ἔχειν παραμυθίαν, [κλέπτης γὰρ ἦν] οὐδὲ οὕτως ἐγένετο βελτίων, καίτοι τοσαύτης συγκαταβάσεως ἀπολαύσας· ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει ὁ Χριστὸς, ὅτι φιλάργυρος ἦν, καὶ διὰ χρημάτων ἔρωτα ἔμελλεν ἀπόλλυσθαι, οὐ μόνον αὐτὸν οὐκ ἀπῄτησε τούτου δίκας τότε, ἀλλ' ὥστε αὐτοῦ καταλεᾶναι τὸ πάθος, καὶ τὰ χρήματα αὐτῷ τῶν πενήτων ἐπίστευσεν, ἵν' ἔχων ὅθεν χορηγῇ τὴν φιλοχρηματίαν, μὴ καταπέσῃ εἰς τὸ φρικῶδες βάραθρον ἐκεῖνο· ἐλάττονι κακῷ τὸ μεῖζον προαναστέλλων. οὕτω πανταχοῦ τὸν μὲν ἑαυτὸν μὴ βουλόμενον ἀδικεῖν, οὐδεὶς ἕτερος ἀδικῆσαι δυνήσεται· τὸν δὲ οὐκ ἐθέλοντα νήφειν, καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνεισφέρειν οἴκοθεν, οὐδεὶς οὐδέποτε ὠφελήσει. διὰ τοῦτό σοι καὶ ἡ θαυμασία τῶν γραφῶν ἱστορία, καθάπερ ἐν εἰκόνι τινὶ ὑψηλῇ καὶ μεγάλῃ καὶ πολὺ τὸ εὖρος ἐχούσῃ, τῶν παλαιῶν ἀνεγράψατο τοὺς βίους, ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐκτείνασα τὴν διήγησιν. καὶ δείκνυσί σοι καὶ τοὺς ὑποσκελιζομένους, καὶ τοὺς στεφανουμένους· ἵνα σε διὰ πάντων παιδεύσῃ, ὅτι τὸν παρ' ἑαυτοῦ μὴ ἀδικούμενον οὐδεὶς ἕτερος ἀδικῆσαι δυνήσεται, κἂν πᾶσα ἡ οἰκουμένη πρὸς αὐτὸν χαλεπὸν ἀναῤῥιπίζῃ πόλεμον. οὔτε γὰρ δυσκολία πραγμάτων, οὔτε καιρῶν μεταβολαὶ, οὔτε δυναστευόντων ἐπήρειαι, οὔτε ἐπιβουλῶν νιφάδες, οὔτε συμφορῶν ὄχλος, οὔτε πάντων τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν συλλεγόμενος ὁ φορυτὸς παρασαλεῦσαί τι κἂν μικρὸν δυνήσεται τὸν γενναῖον, καὶ νήφοντα, καὶ ἐγρηγορότα. ὥσπερ αὖ τὸν ῥάθυμον καὶ ἀναπεπτωκότα, οἴκοθεν προδεδομένον, κἂν μυρίας προσάγωνται θεραπείας, οὐδὲν ἀμείνω ποιοῦσι. τοῦτο γοῦν ἡ παραβολὴ ἡ περὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων παρεδήλωσεν ἡμῖν, ὧν ὁ μὲν ἐπὶ τὴν πέτραν, ὁ δὲ ἐπὶ τὴν ψάμμον τὴν οἰκίαν ᾠκοδόμησε τὴν ἑαυτοῦ. οὐχ ἵνα ψάμμον καὶ πέτραν νοήσωμεν, οὐδ' ἵνα οἰκοδομὴν λίθων, καὶ ὄροφον, οὐδ' ἵνα ποταμοὺς καὶ ὑετὸν καὶ πνεύματα ἄγρια προσπίπτοντα ταῖς οἰκοδομαῖς, ἀλλ' ἵνα ἀρετὴν καὶ κακίαν ἐκ τούτων ἐκλάβωμεν, καὶ ἴδωμεν κἀντεῦθεν ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα οὐδεὶς ἀδικεῖ. οὐκοῦν οὔτε ὁ ὑετὸς καίτοι ῥαγδαίως φερόμενος, οὔτε οἱ ποταμοὶ πολλῷ ῥοθίῳ προσπίπτοντες, οὔτε τὰ πνεύματα τὰ ἄγρια μετὰ σφοδρᾶς τῆς ῥύμης προσβάλλοντα παρεσάλευσαν ἢ τὴν οἰκίαν ἐκείνην· ἀλλ' ἔμεινε καὶ ἀχείρωτος, καὶ ἀκίνητος· ἵνα μάθῃς, ὅτι τὸν ἑαυτὸν οὐ προδιδόντα οὐδεὶς πειρασμὸς παρασαλεῦσαι δύναται. ἡ δὲ τοῦ ἑτέρου κατεφέρετο ῥᾳδίως, οὐ διὰ τὴν τῶν πειρασμῶν ἐπιβολήν [ἢ γὰρ ἂν καὶ ἡ ἑτέρα τὸ αὐτὸ ἔπαθεν] ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκείαν ἄνοιαν. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἄνεμος προσέπνευσε, διὰ τοῦτο ἔπεσεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς ψάμμου ἦν οἰκοδομηθεῖσα, τουτέστιν ἐπὶ ῥαθυμίας καὶ πονηρίας, τοῦτο πέπονθε. καὶ γὰρ πρὶν ἢ τὸν χειμῶνα προσβαλεῖν ἐκεῖνον, ἀσθενής τε ἦν καὶ πρὸς τὸ πεσεῖν ἑτοίμη. αἱ γὰρ τοιαῦται οἰκοδομαὶ, καὶ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος, αὐτόματοι καταφέρονται, ὑποσυρομένης αὐταῖς τῆς κρηπῖδος καὶ πάντη διαῤῥεούσης. καὶ καθάπερ αἱ μὲν ἀράχναι αὐτόματοι διασπῶνται, μηδενὸς αὐταῖς ἐνοχλοῦντος· ὁ δὲ ἀδάμας καὶ παιόμενος ἀδιάλυτος μένει· οὕτω δὴ καὶ οἱ μὴ ἑαυτοὺς ἀδικοῦντες, κἂν ὑπὸ μυρίων παίωνται, ἰσχυρότεροι γίνονται· οἱ δὲ ἑαυτοὺς προδιδόντες, κἂν μηδεὶς ὁ ἐνοχλῶν ᾖ, αὐτόματοι φέρονται, καὶ διαῤῥέουσι, καὶ ἀπόλλυνται.

A quid verò conſtantiam ejus læſit? nihil uſquam, ſed eum etiam magis corroborâvit, & infinitarum ei materia coronarum, acceſſio præmiorum, incrementum mercedis, ſeges majoris remunerationis extitit illa malorum multitudo, divitiſque crudelitas. Neque enim ob paupertatem coronatus eſt tantùm, neque ob famem, neque ob ulcera, neque ob linguas canum, ſed quòd talem vicinum cùm haberet, à quo in dies aſpiceretur & deſpiceretur perpetuò, eam tentationem generoſo tulerit a- B nimo, magnâque conſtantia, quæ quidem tentatio & paupertati & adverſæ valetudini, & ſolitudini non exiguam, ſed acerrimam flammam addebat.

CAP. VIII. *Amplificat eandem ſententiam, ex emplo Pauli oſtendens neminem ab afflictionibus lædi.*

Quid verò beatus Paulus, dic mihi? nihil enim prohibet iterum meminiſſe viri. An non infinitos tentationum tanquam nivium imbres ſuſtinuit? quid ergo inde damni accepit? an non propterea majoribus donatus eſt coronis, quòd eſuriiſſet, quòd algore ac nuditate confectus, quòd verberibus ſæpenumero conciſus, quòd lapidibus appetitus, quod in mare demer- C ſus fuiſſet? At ille Paulus erat, inquit, & vocatus à Chriſto. atqui Judas quoque unus erat ex duodecim, vocatus etiam ipſe à Chriſto, verùm neque quòd eſſet ex duodecim, neque vocatio Chriſti quidquam ei profuit, quoniam animum ad virtutem paratum non habebat. Sed Paulus quidem & cum fame luctans, & neceſſario egens alimento, & tanta in dies ſingulos perferens, magna cum alacritate viam quæ ad cœlum ducit, currebat. At D ille & ante hunc vocatus, & iiſdem, quibus ipſe, bonis fruitus, ſuprema philoſophia initiatus, particeps menſæ ſacræ ac tremendæ illius cœnæ, tantam gratiam adeptus, ut etiam mortuos excitaret, leproſos mundaret, & dæmonas expelleret; crebris de paupertate ſermonibus auditis, tam diu verſatus cum Chriſto, cuique pauperum pecuniæ creditæ fuerant, ut inde ægritudinis ſolatium caperet (fur enim erat) ne ſic quidem factus eſt melior, quanquam tantam expertus indulgentiam. Cum E enim ſciret Chriſtus eum avarum eſſe, & amore pecuniæ periturum, non modò ejus rei tum ab eo pœnas non repoſcit, verum ut ipſius ægritudinem deliniret, & minori malo præcaveret majus, etiam pauperum ei pecunias credidit, ut cùm haberet unde pecuniæ cupiditatem ſatiaret, in horribile illud barathrum non corrueret. Adeo nuſquam quiſquam lædere poterit eum, qui ſeipſum lædere nolit; ei vero qui vigilans ac ſobrius eſſe, ſuámque operam conferre nolit, nemo unquam proderit.

Cur etiam improborum lapſus exprimat ſcriptura.

A Propterea tibi mirabilis quoq; ſcripturarum hiſtoria velut in effigie quadam ſublimi magnáque, & in magnam latitudinem extenſa veterum vitas deſcripſit, narratione ab Adam uſque ad Chriſti adventum producta: oſtenditque tibi tam ſupplantatos, quàm coronatos, ut omnium exemplis te doceat, eum qui ſeipſum non lædat, à nemine alio lædi poſſe, etiamſi totus orbis grave contra illum concitet bellum. Neque enim difficultas B rerum, nec temporum mutationes, nec potentûm injuriæ, neque inſidiarum tanquam nivium imbres, neque calamitatum multitudo, neque omnium, quibus homines premuntur, malorum collectus acervus generoſum, ſobrium ac vigilantem vel parum labefactare poterit: quemadmodum viciſſim ignavum, collapſum, & à ſeipſo proditum, etiamſi infinitæ curationes admoveantur, nihilo faciunt meliorem.

Parabola ædificantium explicatur. *Matt. 7. 24.*

Hoc ſiquidem etiam inſinuavit nobis illa parabola de hominibus illis, quorum alter *ſuper petram*, *ſuper arenam* alter ſuam domum ædificavit: non C ut arenam, & petram intelligamus, nec ſtructuram lapidum & tectum, neque ut flumina, & pluviam, & ſævos ſpiritus in ædificia irruentes, ſed ut virtutem, & vitium ex his colligamus, atque etiam hinc perſpiciamus, eum qui ſe ipſe non lædat, à nemine lædi. Ergo nec pluviæ magna quanquam vi delatæ, neque flumina magno impetu irruentia, neque ſævi ſpiritus vehementi cum inſultu adorti, partem ullam domus illius labefactârunt; ſed manſit & inexpugnabilis, & immota: ut diſcas, D qui ſe ipſe non prodat, eum nulla tentatione poſſe labefactari. At illa alterius facilè everſa eſt, non ob tentationum impetum (alioquin alteri quoque idem accidiſſet) ſed ob ipſius vecordiam: non enim quia ventus afflavit, ideo cecidit, ſed quòd ſuper arenam, hoc eſt, ſuper ignaviam, & nequitiam ædificata fuit, ruinam fecit. Nam prius etiam, quàm illa tempeſtas ingrueret, infirma erat, & ad caſum parata. Hujuſcemodi enim ædificia, etiam nemine infeſtante, dum ſubtrahitur ac diffluit fundamen- E tum, ſua ſponte corruunt. At ut araneæ ultro, nemine ipſis infeſto, diſtrahuntur, adamas contrà etiam percuſſus non frangitur: ſic etiam qui ſemetipſi non lædunt, etſi ab infinitis feriantur, fortiores evadunt: qui verò ſemetipſi produnt, etſi nemo ſit infeſtus ſua ſponte devolvuntur, diffluunt ac pereunt.

A Quemadmodum Judas quoque non modò nulla infeſtante hujuſmodi tentatione, ſed magna etiam curatione adhibita, periit. Vis integrarum gentium exemplis hanc orationem illuſtrem? quanta Judæorum genti contigit proviſio? an non tota quæ videtur creatura ad eorum obſequium fuit comparata? & nova quædam ipſis, ac mira vivendi ratio introducta? neque enim ad forum mittebant, itáque non numerata pecunia venalibus rebus fruebantur: nec ſulcos findebant, neque aratrum trahebant, nec terram proſcindebant, nec ſemina jaciebant, B neque pluviis indigebant & ventis & anni temporibus, non Solis radiis, non curſu Lunæ, non aëris ingenio, non ulla hujuſmodi re alia; non aream præparabant, non fruges triturabant, non ſpiritus deſiderabant ad ſecernenda grana à paleis, non molam verſabant, non clibanum ædificabant, non ligna & ignem domum inferebant, non panifica egebant arte, non ligonem tractabant, non falcem acuebant, C non aliqua alia indigebant arte, textoria, inquam, architectonica & ſutoria: ſed omnia eis erat verbum Dei. Menſam habebant paratam ex tempore, ſudoribus & laboribus vacuam. Ejus enim naturæ erat manna; recens, nuſquam ipſis negotia faceſſens, neque labore conficiens. Jam veſtimenta eorum & calcei & ipſa corporis natura quodammodo ſuæ fragilitatis obliviſcebantur, tempore enim ita longo neque illa terebantur, neque pedes eorum tot tantáq; licet itinera facientium occalluerunt. D Medicorum, remediorum, cæteræque in hac arte curæ ne memoria quidem apud eos erat; adeò longè aberat omnis invaletudo. *Eduxit enim eos in auro & argento*, inquit, *& non erat in tribubus eorum infirmus*. Verùm quaſi relicto hoc mundo, & in alium meliorem orbem inhabitandum tranſlati, ſic comedebant, ſic bibebant, ac neque radii calidiores effecti capita illorum feriebant: diſterminabat enim flammam nubes undique impendens, & omnibus illis familiis geſtatorii tecti inſtar erat. E Neque verò noctu face indigebant, quæ tenebras diſcuteret, ſed erat eis columna ignis, fons lucis ineffabilis in duplicem uſum, tum ut luceret, tum ut iter dirigeret. Neque enim lucida duntaxat erat, verum etiam omni viæ duce certius infinitum illum populum per ſolitudinem illam ducebat. Ibant non terra ſolùm, ſed etiam mari quaſi terra. Auſi ſunt tranſcendere fines naturæ, cùm ſævum illud pelagus ambularent, quaſi per ſolidam ac firmam petram iter facerent, cúmque illis ſubſtratum eſſet elementum illud ſolidam terram, campoſque ſupinos, & agros A imitabatur: cùm verò hoſtes excepiſſet maris munus exequebatur: illis fuit vehiculum, hoſtibus ipſorum ſepulchrum; illos facilè tranſmiſit, hos magna cum vehementia ſubmerſit. Inordinatus aquarum impetus, virorum ratione præditorum atque prudentiſſimorum ordinem & obedientiam præ ſe ferebat, cùm jam cuſtodis, jam carnificis vicem obtineret, unóque die B contraria repente præſtaret. Quid commemorem petras, quæ fluvios effuderunt aquarum? quid nubes volucrum quæ corporum multitudine totam terram texerunt? Quid miracula patrata in Ægypto? quid prodigia quæ contigerunt in ſolitudine? quid trophæa & incruentas victorias? Tanquam enim choreas ducerent, non bellum gererent, ita adverſarios domuerunt, ac dominos quidem ſuos ſine armis ſuperarunt; qui verò extra Ægyptum cum ipſis pugnarunt, eos tubis canendo, pſallendóque vicerunt: téſque illa chorea potius erat quàm bellum, initiatio potius quam pugna. Omnia namque iſta prodigia non ob id ſolùm acciderunt, ut eis neceſſarium ferrent ſubſidium, verùm ut doctrinam quoque cognitionis Dei, qua eos Moyſes inſtituerat, certius conſervarent, undique voces edebantur, quæ Dominum deprædicarent. Hæc enim mare declamabat, cùm nunc pedeſtri itinere trajiceretur, nunc ad ingenium rediret; hanc vocem edebant undæ Nili in ſanguinem mutatæ; ranæ, locuſtarum ille exercitus, erucæ, & rubigo, hæc omni populo loquebantur: prodigia quoque in ſolitudine, manna, columna, nubes; ortygometra, cætera omnia fuerunt eis vice libri & literarum, quæ nunquam delentur, cum memoriam eis quotidie refricarent, & ipſorum animo inſonarent. Veruntamen poſt tantam támque multiplicem proviſionem. poſt ineffabilia illa beneficia, poſt tanta miracula, poſt inenarrabile curam, poſt longam inſtitutionem, poſt inſtructionem verborum, poſt adhortationem ipſarum rerum, poſt inſignes victorias, poſt admirabilia trophæa, poſt lautitiam menſarum, poſt ubertatem illarum aquarum, poſt ineffabilem gloriam, quam apud hominum genus univerſum fuerant conſecuti:

Pſ. 104. 37.

Miracula edita in Ægypto.

A ὥσπερ καὶ ὁ Ἰούδας οὐ μόνον οὐδενὸς ἐνοχλήσαντος πειρασμοῦ τοιούτου, ἀλλὰ καὶ πολλῆς ἀπολαύσας τῆς θεραπείας, ἀπώλετο. βούλεσθε τοῦτον καὶ ἐπὶ δήμων ὁλοκλήρων δείξω διαλάμποντα τὸν λόγον; πόσης ὁ Ἰουδαίων δῆμος ἀπήλαυσε προνοίας; οὐ πᾶσα ἡ ὁρωμένη κτίσις πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτῶν παρεσκευάζετο; καὶ καινός τις αὐτοῖς καὶ ξένος εἰσήγετο διαγωγῆς βίου τρόπος; οὐδὲ γὰρ εἰς ἀγορὰν ἐνέβαλλον, καὶ οὕτω τῶν ὠνίων ἀπήλαυον, οὐκ ἀργύριον κατατιθέντες· B οὐδὲ αὔλακας ἔτεμνον, οὐδὲ ἄροτρον εἷλκον, οὐδὲ γῆν ἐσπάραττον, οὐδὲ σπέρματα κατέβαλλον, οὐδὲ ὑετῶν ἐδέοντο καὶ ἀνέμων καὶ τῶν τοῦ ἔτους ὡρῶν· οὐχ ἡλιακῆς ἀκτῖνος, οὐ σεληναίου δρόμου, οὐ φύσεως ἀέρος, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενός· οὐχ ἅλωνα παρεσκεύαζον, οὐ καρπὸν ἔτριβον, οὐ πνευμάτων ἐχρῆζον πρὸς τὸ διακρῖναι τοὺς πυροὺς τῶν ἀχύρων, οὐ μύλην ἔστρεφον, οὐ κλίβανον ᾠκοδόμουν, οὐ ξύλα καὶ πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσῆγον, οὐκ ἀρτοποιητικῆς ἐδέοντο τέχνης, οὐ μακέλ- C λαν μετεχείριζον, οὐ δρεπάνην ἠκόνων· οὐκ ἄλλης τινὸς ἐδέοντο τέχνης, ὑφαντικῆς λέγω καὶ οἰκοδομικῆς, καὶ τῆς τὰ ὑποδήματα * παρεχούσης· ἀλλὰ πάντα ἦν αὐτοῖς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος. καὶ ἐσχεδιασμένην εἶχον τράπεζαν, καὶ ἱδρώτων καὶ πόνων ἀπηλλαγμένην. τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ μάννα φύσις· νεαρά τε καὶ πρόσφατος, καὶ οὐδαμοῦ παρέχουσα αὐτοῖς πράγματα, οὐδὲ κατατείνουσα πόνῳ· καὶ τὰ ἱμάτια δὲ αὐτοῖς καὶ τὰ ὑποδήματα, καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ σώματος φύσις τῆς οἰκείας D ἐπελανθάνετο ἀσθενείας. ἐν γὰρ χρόνῳ οὕτω μακρῷ, οὔτε ἐκεῖνα ἐτρίβετο, οὔτε οἱ πόδες αὐτῶν καίτοι τοσαῦτα βαδιζόντων ἐτυλώθησαν. ἰατρῶν αὐτοῖς καὶ φαρμάκων, καὶ τῆς ἄλλης τῆς περὶ τὴν τοιαύτην τέχνην σπουδῆς, οὐδὲ μνήμη τις ἦν ἐν αὐτοῖς. οὕτω πᾶσα ἐκποδὼν ἀῤῥωστία ἦν. Ἐξήγαγε γὰρ αὐτοὺς ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ, φησί· “καὶ οὐκ ἦν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν.” ἀλλ᾽ ὥσπερ τὸν κόσμον τοῦτον ἀφέντες, καὶ πρὸς ἑτέραν βελτίονα μετοικισθέντες οἰκουμένην, οὕτως ἤσθιον, οὕτως ἔπινον, καὶ οὔτε ἡ ἀκτὶς θερμοτέρα γινομένη τὰς E κεφαλὰς ἔπληττε τὰς ἐκείνων. διετείχιζε γὰρ τὴν φλόγα νεφέλη πάντοθεν αἰωρουμένη, καὶ περιφορητὴ γινομένη στέγη τοῖς δήμοις ἅπασιν ἐκείνοις. ἀλλ᾽ οὔτε ἐν νυκτὶ λαμπάδος ἐδέοντο τῆς διαιρούσης τὸ σκότος, ἀλλ᾽ ἦν αὐτοῖς ὁ στύλος τοῦ πυρὸς, πηγὴ φωτὸς ἀφάτου, δύο χρείας παρέχων, τήν τε ἀπὸ τοῦ φαίνειν τήν τε ἀπὸ τοῦ κατευθύνειν αὐτοῖς τὴν ἀποδημίαν. οὐ γὰρ φωτοειδὴς μόνον ἦν, ἀλλὰ καὶ ὁδηγοῦ παντὸς ἀκριβέστερον ἐχειραγώγει κατὰ τὴν ἔρημον ἐκείνην τὸν ἄπειρον A δῆμον ἐκεῖνον. ἐβάδιζον δὲ, οὐκ ἐπὶ γῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ὡς ἐπὶ γῆς, καὶ τῶν ὅρων τῆς φύσεως κατετόλμων, τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο πεζεύοντες πέλαγος, ὡς διὰ πέτρας στεῤῥᾶς καὶ ἀντιτύπου τινὸς ὁδοιποροῦντες· καὶ ὅτε μὲν αὐτοῖς ὑπεστόρεσε, γῆν ἐμιμεῖτο στεῤῥὰν τὸ στοιχεῖον, καὶ πεδία ὕπτια, καὶ ἀρούρας· ὅτε δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἀπέλαβε, τὰ θαλάττης κατειργάζετο· καὶ αὐτοῖς μὲν ἐγένετο ὄχη- B μα, τοῖς δὲ πολεμοῦσιν αὐτοὺς, τάφος· τοὺς μὲν μετ᾽ εὐκολίας παραπέμπουσα, τοὺς δὲ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος καταποντίζουσα· καὶ ἡ ἄτακτος τῶν ὑδάτων ῥύμη, ἀνδρῶν λογικῶν καὶ συνετωτάτων καὶ εὐταξίαν καὶ ὑπακοὴν ἐπεδείκνυτο, νῦν μὲν φύλακος, νῦν δὲ δημίου τάξιν ἐπέχουσα, καὶ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τὰ ἐναντία ἀθρόον ἐπιδεικνυμένη. τί ἄν τις εἴποι τὰς πέτρας, αἳ ποταμοὺς ἠφίεσαν ὑδάτων; τί δὲ τὰ νέφη τῶν ὀρνίθων, οἳ τῷ πλήθει τῶν σωμάτων τὴν γῆν ἀπέκρυψαν C ἅπασαν; τί τὰ ἐν Αἰγύπτῳ θαύματα; τί τὰ ἐν ἐρήμῳ παράδοξα; τί τὰ τρόπαια καὶ τὰς νίκας τὰς ἀναιμωτὶ γινομένας; ὡς γὰρ χορεύοντες, οὐχ ὡς πολεμοῦντες τοὺς ἀντιπίπτοντας ἐχειροῦντο. καὶ τῶν μὲν οἰκείων δεσποτῶν χωρὶς ὅπλων ἐκράτησαν· τῶν δὲ μετὰ τὴν Αἴγυπτον μαχομένων αὐτοῖς, σαλπίζοντες, καὶ ψάλλοντες, οὕτω περιεγίνοντο. καὶ ἦν χορεία μᾶλλον ἢ πόλεμος τὰ γινόμενα, μυσταγωγία μᾶλλον ἢ μάχη. καὶ γὰρ πάντα τὰ τεράστια ταῦτα οὐ διὰ τοῦτο ἐγένετο μόνον, ἵνα τὴν χρείαν αὐτοῖς πληρώσῃ, ἀλλ᾽ ἵνα καὶ τὴν διδασκαλίαν, ἣν ἐνέθηκεν D αὐτοῖς ὁ Μωϋσῆς τῆς θεογνωσίας ἀκριβέστερον διατηρήσωσι· καὶ φωναὶ πανταχόθεν ἐφέροντο τὸν δεσπότην ἀνακηρύττουσαι. καὶ γὰρ ἡ θάλαττα ταῦτα ἐβόα, νῦν μὲν πεζευομένη, νῦν δὲ θάλαττα γινομένη· καὶ τὰ Νειλῷα νάματα ταύτην ἠφίει τὴν φωνὴν πρὸς αἵματος μεταβαλλόμενα φύσιν· καὶ οἱ βάτραχοι, καὶ τὸ τῶν ἀκρίδων στρατόπεδον ἐκεῖνο, καὶ ἡ κάμπη καὶ ἡ ἐρυσίβη ταῦτα διελέγετο τῷ δήμῳ παντί. καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἐρήμου τεράστια, τὸ μάννα, ὁ στύλος, ἡ νεφέλη, ἡ ὀρτυγο- E μήτρα, τὰ ἄλλα πάντα ἀντὶ βιβλίου τότε αὐτοῖς ἐγένετο, καὶ γραμμάτων οὐδέποτε ἐξαλειφομένων, ἔναυλον καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν παρεχόμενα αὐτοῖς τὴν μνήμην, καὶ ἐνηχοῦντα αὐτῶν τῇ διανοίᾳ. ἀλλ᾽ ὅμως μετὰ τοσαύτην καὶ τηλικαύτην πρόνοιαν, μετὰ τὰς εὐεργεσίας τὰς ἀφάτους ἐκείνας, μετὰ τὸ μέγεθος τῶν θαυμάτων, μετὰ τὴν κηδεμονίαν τὴν ἄῤῥητον, μετὰ τὴν διδασκαλίαν τὴν διηνεκῆ, μετὰ τὴν κατήχησιν τὴν ἀπὸ τῶν ῥημάτων, μετὰ τὴν παραίνεσιν τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων, μετὰ τὰς νίκας τὰς λαμπρὰς, μετὰ τὰ τρόπαια τὰ παράδοξα, μετὰ τὴν τῶν τραπεζῶν ἀφθονίαν, μετὰ τὴν δαψιλείαν τῶν ναμάτων ἐκείνων, μετὰ τὴν ἄφατον δόξαν, ἣν περιεβάλλοντο παρὰ παντὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει·

ἐπειδὴ

ἐπειδὴ ἀγνώμονες ἦσαν καὶ ἀναίσθητοι, μόσχον προσεκύνησαν, καὶ βοὸς κεφαλὴν ἐθεράπευσαν· καὶ Θεοὺς ἐπεζήτουν αὐτοῖς γενέσθαι, νεαρὰ τὰ ὑπομνήματα τῶν ἐν Αἰγύπτῳ εὐεργεσιῶν ἔχοντες τοῦ Θεοῦ, καὶ πολλῶν καὶ ἄλλων ἀπολαύοντες ἔτι.

Ὁ δὲ τῶν Νινευιτῶν δῆμος βάρβαρος ὢν καὶ ἀλλόφυλος, οὐδενὸς τούτων μετεσχηκὼς, οὐ μικροῦ, οὐ μεγάλου, οὐ λόγων, οὐ θαυμάτων, οὐκ ἔργων, οὐ ῥημάτων, ἐπειδὴ ἄνθρωπον εἶδον ἐκ ναυαγίου διασωθέντα, οὐδέποτε αὐτοῖς συγγενόμενον ἔμπροσθεν, ἀλλὰ τότε πρῶτον ὀφθέντα, εἰσελθόντα καὶ εἰπόντα, „Ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ „καταστραφήσεται· οὕτως ἀπὸ τῶν ψιλῶν τούτων ῥημάτων μετεβάλοντο καὶ βελτίους ἐγένοντο, καὶ τὴν προτέραν ἀποθέμενοι κακίαν, πρὸς ἀρετὴν διὰ μετανοίας ὥδευσαν, ὡς ἀπόφασιν ἀνακαλέσασθαι Θεοῦ, καὶ σειομένην στῆσαι πόλιν, καὶ θεήλατον ὀργὴν ἀποκρούσασθαι, καὶ πάσης ἀπαλλαγῆναι κακίας. Εἶδε γὰρ ὁ Θεὸς, φησὶν, ὅτι ἀπέστη ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν Κύριον. Πῶς ἀπέστη; εἰπέ μοι· καίτοι μεγάλη ἦν αὐτῶν ἡ κακία, ἄφατος ἡ πονηρία, δυσίατα τὰ ἕλκη. Καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ „προφήτης ἔλεγεν· Ἀνέβη ἡ κακία αὐτῶν ἕως τοῦ οὐρανοῦ· τῷ διαστήματι τοῦ τόπου, τὸ μέγεθος τῆς κακίας αὐτῶν ἐνδεικνύμενος. Ἀλλ' ὅμως τὴν τοσαύτην πονηρίαν, τὴν οὕτω κορυφωθεῖσαν καὶ ὑψωθεῖσαν, ὡς καὶ ἕως τοῦ οὐρανοῦ φθάσαι, ταύτην ἐν τρισὶν ἡμέραις, ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ διὰ ῥημάτων ὀλίγων, ἃ παρ' ἑνὸς ἤκουσαν ἀνθρώπου, ἀγνῶτος, ξένου, ναυαγοῦ γεγενημένου, οὕτω κατέλυσαν, οὕτως ἠφάνισαν, οὕτως ἐκ ποδῶν ἐποίησαν, ὡς τοιαύτης ἀπολαῦ„σαι φωνῆς, ὅτι εἶδεν ὁ Θεὸς, ὅτι ἀπέστη ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ „αὐτῶν τῆς πονηρᾶς, καὶ μετενόησεν ἀπὸ τῆς κακίας ἧς εἶπεν ὁ Θεὸς „ποιῆσαι αὐτοῖς. Ὁρᾷς ὅτι ὁ μὲν νήφων, καὶ ἐγρηγορὼς οὐ μόνον παρὰ ἀνθρώπων οὐδὲν ἀδικεῖται, ἀλλὰ καὶ θεήλατον ὀργὴν ἀνατρέπει· ὁ δὲ οἴκοθεν ἑαυτὸν προδιδοὺς καὶ καταβλάπτων, κἂν μυρίας εὐεργεσίας ἀπολάβῃ, οὐδὲν μέγα κερδαίνει; οὕτω γοῦν οὐδὲ ἐκείνους ὠφέλησε τὰ τοσαῦτα σημεῖα, οὐδ' αὐτοὺς τούτους τὸ μὴ μετασχεῖν τούτων παρέβλαψεν· ἀλλ' ἐπειδὴ οἴκοθεν ἦσαν εὐγνώμονες, μικρᾶς ἐπιλαβόμενοι ῥοπῆς, βελτίους ἐγένοντο, καίτοι βάρβαροι ὄντες, καὶ ἀλλόφυλοι, καὶ πάντων ἀνήκοοι τῶν θείων χρησμῶν, καὶ πόῤῥω που τῆς Παλαιστίνης ἀπῳκισμένοι.

Τί δὲ τῶν παίδων τῶν τριῶν, εἰπέ μοι, τὴν ἀρετὴν τὰ ἐπελθόντα κακὰ ἐλυμήνατο; οὐχὶ ἔτι νέοι ὄντες καὶ νέοι κομιδῇ, ἐν ἡλικίᾳ ἀώρῳ τὴν χαλεπὴν ἐκείνην ὑπέμειναν τιμωρίαν καὶ αἰχμαλωσίαν, καὶ τὴν μακρὰν ἀπεδήμησαν ἀποδημίαν, καὶ πατρίδος καὶ οἰκίας, καὶ ναοῦ καὶ βωμοῦ καὶ θυσιῶν, καὶ προσφορῶν καὶ σπονδῶν, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ψάλλειν, εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἐλθόντες γῆν, ἐχωρίσθησαν; οὐ γὰρ ἡ οἰκία αὐτοῖς μόνον ἄβατος ἦν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῆς λατρείας ἐντεῦθεν εἴδη. Οὐχὶ βαρβαρικαῖς ἐξεδόθησαν χερσὶ, καὶ λύκοις μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτατον, εἰς μακρὰν οὕτω κειμένην, καὶ βάρβαρον ἀποικισθέντες γῆν, καὶ αἰχμαλωσίαν χαλεπωτάτην, οὐ διδάσκαλον εἶχον, οὐ προφήτην, οὐκ ἄρχοντα; Οὐ γάρ ἐστι, φη„σὶν, ἄρχων, οὐδὲ προφήτης, καὶ ἡγούμενος, οὐδὲ τόπος τοῦ καρ„πῶσαι ἐνώπιόν σου, καὶ εὑρεῖν ἔλεος. Ἀλλὰ καὶ εἰς βασιλικὴν οἰκίαν, ὡς εἰς σκόπελόν τινα, καὶ κρημνὸν καὶ πέλαγος ὑφάλων γέμον καὶ σπιλάδων, οὕτως εἰσήχθησαν, χωρὶς κυβερνήτου, καὶ πρωρέως, καὶ ναυτῶν, καὶ ἱστίων, ἀναγκαζόμενοι τὴν χαλεπὴν ἐκείνην θάλατταν πλεῖν· καὶ καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς ἐναπειλημμένοι. Ἐπειδὴ γὰρ φιλοσοφεῖν ᾔδεσαν, καὶ τῶν βιωτικῶν ἦσαν ἀνώτεροι πραγμάτων, καὶ τὸν τῦφον ἅπαντα κατεπάτησαν τὸν ἀνθρώπινον, καὶ κοῦφον αὐτοῖς τὸ πτερὸν εἰργάσαντο, προσθήκην κακῶν, καὶ τὴν αὐτόθι διατριβὴν ἐνόμιζον εἶναι. Ἔξω μὲν γὰρ ὄντες, καὶ ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ πλείονος ἔμελλον ἀπολαύσεσθαι τῆς ἐξουσίας· εἰς δὲ τὸ δεσμωτήριον εἰσαχθέντες ἐκεῖνο [δεσμωτηρίου γὰρ τὴν φαντασίαν ἅπασαν ἐκείνην, καὶ κρημνῶν καὶ σκοπέλων οὐδὲν ἄμεινον εἶναι ἐνόμιζον] εὐθέως δυσκολίαν ὑπέμειναν χαλεπήν· ὁ μὲν γὰρ βασιλεὺς ἐκέλευσε κοινωνοὺς αὐτοὺς τῆς τραπέζης εἶναι τῆς ἑαυτοῦ, τῆς συναγελαστικῆς ἐκείνης, καὶ ἀκαθάρτου καὶ βεβήλου, αὐτοῖς δὲ ἀπηγορεύετο τοῦτο, καὶ θανάτου χαλεπώτερον εἶναι δοκεῖ· καὶ μόνοι καθάπερ ἀρνία λύκων μεταξὺ τοσούτων ἦσαν ἀπειλημμένοι. Καὶ ἀνάγκη ἦν, ἢ λιμῷ τήκεσθαι [μᾶλλον δὲ καὶ τὸν ἐπὶ θάνατον ἄγεσθαι] ἢ τῶν κεκωλυμένων ἀπογεύσασθαι ἐδεσμάτων. Τί οὖν ποιοῦσιν οἱ νέοι, οἱ ἐν ὀρφανίᾳ, οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ ξένοι, οἱ δοῦλοι τῶν ταῦτα κελευόντων; οὐκ ἐνόμισαν ἀρκεῖν αὐτοῖς εἰς ἀπολογίαν, τὴν ἀνάγκην, οὐδὲ τὴν τυραννίδα τοῦ τὴν πόλιν ἔχοντος· ἀλλὰ πάντα μηχανῶνται, καὶ πραγματεύονται, ὥστε τὴν ἁμαρτίαν φυγεῖν, καίτοι πανταχόθεν προδιδομένοι· οὔτε γὰρ χρήμασι πείθειν ἠδύναντο. Πῶς γὰρ οἱ αἰχμάλωτοι; οὐ φιλίᾳ καὶ συνουσίᾳ· πῶς γὰρ οἱ ξένοι; οὐ δυναστείᾳ περιγενέσθαι· πῶς γὰρ οἱ δοῦλοι; οὐ πλήθει κρατῆσαι· πῶς γὰρ οἱ τρεῖς μόνοι; προσελθόντες τοίνυν πείθουσι τὸν εὐνοῦχον ἐκεῖνον λόγοις, τὸν ταύτην ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν.

ingrati & ſtupidi cùm eſſent, vitulum adoraverunt, & bovis caput coluerunt; Deoſque ſibi fieri poſtularunt, cùm recentia beneficiorum Dei in Ægypto acceptorum monumenta tenerent, ac multis etiam aliis adhuc fruerentur.

Ninivitarum verò populus barbarus cùm eſſet atque alienigena, nihilq; horum participaſſet, non parvum, non magnum, non orationes, non miracula, non res, non verba; vidiſſetq; hominem ex naufragio conſervatum, nunquam ſecum antea verſatum, ſed tum primùm viſum, ingreſſum, ac dicentem: *Adhuc tres dies, & Ninive ſubvertetur*: adeò nudis hiſce verbis mutati ac meliores facti ſunt, & depoſita priori vitioſitate ad virtutem per pœnitentiam contenderunt, ut decretum Dei revocarent, nutantem urbem ſiſterent, divinitus impendentem iram propulſarent, omniq; afflictione liberarentur. Vidit enim Deus, inquit, quia averſus eſt unusquisque de via ſua mala, & converſus eſt ad Dominum. Quomodo converſus eſt, dic mihi? atqui magna eorum erat malitia, ineffabilis nequitia, ulcera curatu difficilia, idque ut indicaret Propheta, dixit: *Aſcendit malitia eorum usq; ad cœlum*: diſtantia loci, magnitudinem malitiæ ipſorum ſignificavit. Sed tamen tantam nequitiam, usque adeò elatam & exaltatam, ut ad cœlum quoque pertingeret, tribus diebus, brevi temporis momento, paucis verbis, quæ ab uno homine audiverant, ignoto, hoſpite, naufragium paſſo, ita profligaverunt, ita aboleverunt, ita è medio ſuſtulerunt, ut tali voce recrearentur: *Vidit Deus quia averſus eſt unusquisq; de via ſua mala, & pœnituit eum ſuper malitia, quam locutus fuerat Deus ut faceret eis*. Vidéſne ſobrium ac vigilantem non modò ab hominibus non lædi, verùm etiam iram divinitus impendentem avertere, qui verò ſemet ipſe prodat ac noceat, etſi infinita accipiat beneficia, non multum lucri facere? ſic enim neq; illis profuerunt tanta portenta, neque his obfuit iisdem caruiſſe. Verùm cùm natura forent candidi, exiguum nacti momentum meliores evaſerunt, quanquam barbari & alienigenæ, inauditis omnibus divinis oraculis, longeque à Palæſtina diſſiti.

Quid verò illorum trium puerorum, dic mihi, virtuti ſupervenientia mala offecerunt? an non adhuc juvenes, & admodum quidem juvenes, in immatura ætate grave illud ſubiére ſupplicium & captivitatem, longam peregrinationem peregrinati ſunt, à patria, domo, templo, altari, ſacrificiis, oblationibus, libationibus, ab ipſo quoq; pſalmorum cantu, ubi in alienam regionem venerunt, ſeparati ſunt? non enim domus eis duntaxat eam ob cauſſam inacceſſa erat, ſed multa quoque divini cultus genera. An non barbarorum manibus dediti ſunt, lupis potiùs quàm hominibus, & quod eſt graviſſimum, in tam longè diſſitam ac barbaram abducti terram, & ſervitutem graviſſimam, non magiſtrum habebant, non Prophetam, non principem? *Non enim eſt*, inquit, *princeps, neq; Propheta, neq; Dux, neque locus ſacrificandi coram te, & inveniendi miſericordiam*. Quin etiam in domum regiam, tanquam in ſcopulum quendam ac præcipitium, & pelagus ſaxis petriſque ſub aqua latentibus refertum, introducti ſunt, ſine gubernatore, ſine proreta, ſine nautis, ſine velis ſævum illud mare navigare coacti; atque in aula regia tanquam in carcere incluſi. Cùm enim philoſophari noſſent, & rebus ſecularibus eſſent ſuperiores, omnem quoque humanum faſtum conculcaſſent, alaſque ſibi leves reddidiſſent, acceſſionem malorum, etiam illam commorationem eſſe exiſtimabant. Si enim foris fuiſſent, & in domo privata, majori libertate fruituri erant: at verò introducti in illum carcerem (carcere namque omnem illam ſplendoris & magnificentiæ ſpeciem, & præcipitiis ſcopuliſque nihilo cenſebant eſſe meliorem) continuò gravem difficultatem ſuſtinuere. Rex enim eos illius voluptuoſæ impuræque & prophanæ menſæ ſuæ juſſit eſſe ſocios, id quod eis interdictum erat, & morte gravius videbatur: ac ſoli velut agni in medio tot luporum erant incluſi. Neceſſe erat aut fame tabeſcere (imò verò ad mortem rapi) aut prohibita edulia deguſtare. Quid ergo faciunt juvenes, orphani, captivi, peregrini, ſervi illorum qui hæc imperabant? non exiſtimarunt neceſſitatem ſibi ad excuſationem ſufficere, neque tyrannidem ejus, qui urbem obtinebat; ſed omnia machinabantur moliebanturque, ut peccatum effugerent, omni licet ex parte deſerti. Neque enim pecuniis perſuadere poterant, utpote captivi; non amicitia & familiaritate, utpote peregrini, non potentia ſuperare utpote tres tantùm. Accedunt igitur ad eunuchum, qui eam poteſtatem obtinebat, eique verbis perſuadent.

CAP. IX. *Aliud exemplum Ninivitarum confirmat afflictiones homini nocere non poſſe.*

Jon. 3. 4.

Ibid. 1, 2.

Ibid. 3. 10.

CAP. X. *De tribus pueris Danielis ſociis.*

Dan 3.

Cùm enim inveniſſent eum trepidum ac timidum, déque ſalute ſollicitum, & metus mortis intolerandus animum ejus concuteret: *Timeo enim ego*, inquit, *dominum meum regem, ne quando videat vultus veſtros macilentiores præ ceteris adoleſcentulis coævis veſtris, & condemnetis caput meum regi*: eo timore liberatum inducunt, ut daret ipſis eam gratiam. Ac poſtquam omne officium ſuum feciſſent, Deus quoque deinceps fecit ſuum. Neque enim ſolius Dei erat præclarum illud facinus in his, quorum gratia mercedem illi erant accepturi, ſed principium & exordia proficiſcebantur ab illorum animo, quem cùm præſtitiſſent generoſum ac fortem, Dei favorem ſibi conciliârunt, & ad finem, quod moliebantur, perduxerunt. Vides, qui ſeipſe non lædit, ei neminem alium poſſe nocere? Ecce enim nec juventus, neque captivitas, neque orbitas, neque abductio in regionem alienam, nec ſolitudo & deſtitutio eorum, qui ab ipſis ſtarent, nec mandatum grave, nec magnus mortis timor, qui eunuchi cingebat animum; nec paupertas, nec paucitas, non quòd in medio barbarorum eſſent, non quòd hoſtes haberent dominos, non quòd in ipſius regis manus eſſent traditi, neque cognatorum omnium ſeparatio, neque ſacerdotum & Prophetarum & aliorum, qui curam ipſorum gerebant, alienatio, nec libationum & ſacrificiorum ceſſatio, neque templi & pſalmorum ademptio, neque quicquam horum eis nocuit; ſed tum in majori gloria fuerunt, quàm cùm iis rebus in patria ſua fruerentur. Hoc primo certamine perfecto, inſigni corona redimiti, lege in aliena quoque regione ſervata, conculcato tyranni mandato, victo dæmonis terrore, neque ullo ulla ex parte damno affecti; quaſi domi ſederent, & omnibus illis fruerentur, opere ita liberè perfecto, ad alios rurſus agones ſunt vocati. Iterum erant iidem, & certamen priore difficilius ipſis proponebatur, caminus incendebatur, barbaricus adverſum eos exercitus cum rege inſtruebatur velut in acie, tota Perſica potentia incitabatur, omnia ad fraudem ac vim ipſis afferendam comparabantur; diverſa cantionum genera, variæ ſuppliciorum formæ, minæ, aſpectus omni ex parte terribilis, & verba aſpectu terribiliora: ſed tamen quoniam ſemetipſi non prodiderunt, ſed omnem ſuam operam contulerunt, nihil unquam damni acceperunt: quin etiam coronis, quàm priores fuerant illuſtrioribus redimiti ſunt. Vinxit enim eos Nabuchodonoſor, & in caminum conjecit, non tamen damno, quin potius etiam commodo affecit, & illuſtriores reddidit. Cúmque nec templum (iterum enim eadem dicam) neque altare, non patriam, non ſacerdotes, non prophetas haberent, in aliena & barbara regione, in medio camini, totiúſque illius exercitus, rege harum rerum auctore ſpectante, ſplendidum ſtatuerunt trophæum & inſignem reportârunt victoriam, admirabili illa & inopinata cantione decantata, quæ ex illo etiamnum ubique terrarum cantatur, & cantabitur etiam in poſtera ſecula. Sic ergo ſi nemo ſeipſum lædat, ab alio lædi non poterit, non enim ceſſabo hoc dictum continenter decantare. Nam ſi captivitas, ſervitus, ſolitudo, patriæ amiſſio, & omnium cognatorum mors, incendium, tantus exercitus, tyrannus tam crudelis non valuerunt tribus pueris, juvenibus, captivis, ſervis, peregrinis, in aliena regione verſantibus quicquam nocere quoad ſuam ipſorum virtutem, ſed majoris etiam loquendi libertatis occaſio fuerunt illæ inſidiæ: quid ſobrium lædere poterit? Non eſt quidquam, etſi totum orbem adverſarium haberet. At Deus tum, inquit, eis aſtitit, eóſque ex flamma eripuit, maximè id quidem; tu quoque ſi omnia, quæ à te requiruntur, præſtiteris, divinum auxilium ſequetur omnino. Veruntamen ego pueros non eò miror, beatóſque ac felices æſtimo, quòd flammam conculcârunt, & vim ignis vicerunt; ſed quòd verorum dogmatum cauſſa vincti, in caminum conjecti, & igni traditi ſunt. Hîc enim eis totum trophæum abſolutum eſt, & ſimul atque in caminum conjecti ſunt, impoſita corona, & ab illis verbis texi cœpta etiam ante rerum eventum, quæ magna cum fiducia libertatéque loquendi ad regem ducti in medium protulerunt: *Non oportet de hac re reſpondere tibi. Poteſt enim Deus noſter qui eſt in cœlis, quem nos colimus,*
Dan. 3, 16. *eripere nos ex camino ignis ardentis & de tuis manibus, ô Rex, liberabit nos: ſin minus notum ſit tibi rex, quia Deos tuos non colimus, & ſtatuam auream, quam erexiſti, non adoramus.* Jam inde ab illis verbis eos victores pronuncio, jam unde ab illis reportato victoriæ præmio ad inſignem martyrii coronam, confeſſioni verborum addita confeſſione rerum, cucurrerunt. Sin ignis reveritus eſt immiſſa eorum corpora & vincula ſolvit,

Dan. 1, 10. (in margin beside the first quotation)

ἐπειδὴ γὰρ εὗρον αὐτὸν περιδεῆ τρέμοντα, καὶ περὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας ἀγωνιῶντα, καὶ φόβος ἀφόρητος ἦν ὁ περὶ τοῦ θανάτου κατασείων αὐτοῦ τὴν ψυχήν· φοβοῦμαι γὰρ ἐγώ, φησι, τὸν κύριόν μου τὸν βασιλέα, „ μή ποτε ἴδῃ τὰ πρόσωπα ὑμῶν σκυθρωπὰ ὑπὲρ τὰ παιδάρια „ τὰ συνήλικα ὑμῶν, καὶ καταδικάσητε τὴν κεφαλήν μου τῷ βασι- „ λεῖ· ἀπαλλάξαντες αὐτὸν τούτου τοῦ δέους πείθουσι δοῦναι τὴν χάριν. καὶ ἐπειδὴ πάντα παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσήνεγκαν, καὶ ὁ Θεὸς τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ λοιπὸν εἰσέφερεν. οὐδὲ γὰρ τοῦ Θεοῦ μόνου τὸ κατόρθωμα ἐπὶ τούτοις ἦν, οἷς ἔμελλον ἐκεῖνοι μισθὸν λαμβάνειν, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων γνώμης ἡ ἀρχὴ καὶ τὰ προοίμια, ἣν παρασχόμενοι γενναίαν καὶ ἀνδρείαν, ἐπεσπάσαντο τοῦ Θεοῦ τὴν ῥοπήν, καὶ εἰς τέλος ἤγαγον, ὅπερ ἐσπούδαζον. ὁρᾷς ὅτι τὸν μὴ ἑαυτὸν ἀδικοῦντα, οὐδεὶς ἕτερος παραβλάψαι δυνήσεται; ἰδοὺ γοῦν καὶ νεότης καὶ αἰχμαλωσία, καὶ ὀρφανία, καὶ εἰς ἀλλοτρίαν ἀπαγωγή, καὶ μόνωσις, καὶ ἐρημία τῶν προσηκόντων, καὶ ἐπίταγμα χαλεπόν, καὶ φόβος θανάτου πολὺς ἐπιτειχίζων τοῦ εὐνούχου τὴν διάνοιαν, καὶ πενία, καὶ ὀλιγότης, καὶ τὸ ἐν μέσῳ βαρβάρων εἶναι, καὶ τὸ τοὺς ἐχθροὺς ἔχειν δεσπότας, καὶ τὸ εἰς αὐτὰς ἐκδεδόσθαι τὰς χεῖρας τὰς βασιλικάς, καὶ τῶν οἰκείων ἁπάντων ὁ χωρισμός, καὶ ἱερέων καὶ προφητῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐπιμελουμένων αὐτῶν ἀλλοτρίωσις, καὶ σπονδῶν καὶ θυσιῶν ἀργία, καὶ ναοῦ καὶ ψαλμῶν ἀφαίρεσις. καὶ οὐδὲν τούτων αὐτοὺς παρέβλαψεν· ἀλλὰ τότε μειζόνως εὐδοκίμησαν, ἢ ὅτε τούτων ἀπήλαυον ἐπὶ τῆς πατρίδος τῆς ἑαυτῶν. καὶ πρῶτον ἆθλον ἀνύσαντες οὗτοι, καὶ λαμπρὸν ἀναδησάμενοι τὸν στέφανον, καὶ τὸν νόμον καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ τηρήσαντες, καὶ ἐπίταγμα καταπατήσαντες τυραννικόν, καὶ φόβον νικήσαντες τοῦ ἀλάστορος, καὶ μηδὲν μηδαμόθεν παραβλαβέντες· ὥσπερ οἴκοι καθήμενοι, καὶ πάντων ἐκείνων ἀπολαύοντες, οὕτω τὸ ἔργον μετὰ ἀδείας ἀνύσαντες, ἐφ᾽ ἕτερα πάλιν ἐκαλοῦντο σκάμματα. καὶ πάλιν ἦσαν οἱ αὐτοί. καὶ ἀγὼν τοῦ προτέρου χαλεπώτερος αὐτοῖς ἐπετίθετο, καὶ κάμινος ἀνήπτετο, καὶ βαρβαρικὸν πρὸς αὐτοὺς στρατόπεδον μετὰ τοῦ βασιλέως παρετάττετο. καὶ ἡ Περσικὴ πᾶσα δύναμις ἐκινεῖτο, καὶ πάντα πρὸς ἀπάτην αὐτῶν ἐπετηδεύετο, καὶ βίαν. καὶ μουσικῆς εἴδη διάφορα καὶ κολάσεων ποικίλοι τρόποι, καὶ ἀπειλαί, καὶ ὄψις πάντοθεν ἡ φοβερά, καὶ ῥήματα ὄψεως φοβερώτερα· ἀλλ᾽ ὅμως ἐπειδὴ ἑαυτοὺς οὐ προὔδωκαν, ἀλλὰ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν πάντα εἰσήνεγκαν, οὐδὲν οὐδέποτε παρεβλάβησαν· ἀλλὰ καὶ λαμπροτέρους τῶν προτέρων ἀνεδήσαντο τοὺς στεφάνους. ἔδησε μὲν γὰρ αὐτοὺς ὁ Ναβουχοδονόσορ, καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὴν κάμινον, οὐ μὴν παρέβλαψεν, ἀλλὰ καὶ μειζόνως ὠφέλησε, καὶ ἐνδοξοτέρους εἰργάσατο. καὶ οὔτε ναὸν [πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ ἐρῶ] οὔτε θυσιαστήριον, οὐ πατρίδα, οὐχ ἱερέας, οὐ προφήτας ἔχοντες, ἐν ἀλλοτρίᾳ καὶ βαρβάρῳ χώρᾳ, ἐν αὐτῇ μὲν οὖν μέσῃ τῇ καμίνῳ, μεταξὺ τοῦ στρατοπέδου παντὸς ἐκείνου, αὐτοῦ τοῦ βασιλέως τοῦ ταῦτα ἐργαζομένου θεωροῦντος, λαμπρὸν ἀνεστήσαντο τρόπαιον, καὶ περιφανῆ νίκην ἤραντο, τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην καὶ παράδοξον ᾄσαντες ᾠδήν, τὴν καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐξ ἐκείνου πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ᾀδομένην, καὶ ᾀσθησομένην δὲ καὶ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα γενεάς. οὕτως οὖν ὅταν μηδεὶς ἑαυτὸν ἀδικῇ, οὐδὲν παρ᾽ ἑτέρου βλαβῆναι δυνήσεται. οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς τοῦτο ἐπᾴδων τὸ ῥῆμα. εἰ γὰρ αἰχμαλωσία καὶ δουλεία, καὶ μόνωσις, καὶ πατρίδος ἀποβολή, καὶ τῶν οἰκείων ἁπάντων, καὶ θάνατος, καὶ ἐμπρησμός, καὶ στρατόπεδον τοσοῦτον, καὶ τύραννος οὕτως ὠμός, οὐκ ἴσχυσαν παῖδας τρεῖς νέους αἰχμαλώτους, δούλους, ξένους, ἐπ᾽ ἀλλοτρίας ὄντας λυμήνασθαι τι εἰς τὴν οἰκείαν αὐτῶν ἀρετήν, ἀλλὰ καὶ μείζονος αὐτοῖς παρρησίας γέγονε πρόφασις ἡ ἐπιβουλή· τί τὸν νήφοντα παραβλάψαι δυνήσεται; οὐκ ἔστιν οὐδέν, κἂν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔχῃ πολεμοῦσαν αὐτῷ. ἀλλ᾽ ὁ Θεὸς τότε, φησί, παρέστη αὐτοῖς, καὶ ἐξήρπασεν αὐτοὺς τῆς φλογός. μάλιστα μὲν οὖν καὶ σὺ τὰ παρ᾽ ἑαυτοῦ πάντα ἐὰν παράσχῃς, τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἕψεται πάντως. πλὴν ἀλλ᾽ ἐγὼ τοὺς παῖδας ἐκείνους οὐ διὰ τοῦτο θαυμάζω καὶ μακαρίζω, καὶ ζηλωτοὺς εἶναί φημι, ὅτι τὴν φλόγα κατεπάτησαν, καὶ τῆς τοῦ πυρὸς ἐνεργείας κρείττους ἐγένοντο· ἀλλ᾽ ὅτι ὑπὲρ τῶν ἀληθῶν ἐδέθησαν δογμάτων, καὶ εἰς κάμινον ἐνεβλήθησαν, καὶ τῷ πυρὶ παρεδόθησαν. ἐνταῦθα γὰρ αὐτοῖς ἅπαν τὸ τρόπαιον ἀπήρτισαι, καὶ ὁμοῦ κατενεχθῆσιν εἰς τὴν κάμινον, στέφανος ἐπετίθετο· καὶ ἀπὸ τῶν ῥημάτων δὲ ἐκείνων ἤρξατο πλέκεσθαι, καὶ πρὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως, ἃ μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας καὶ τῆς ἐλευθεροστομίας πρὸς τὸν βασιλέα ἀχθέντες εἰς μέσον ἔλεγον. οὐ χρείαν ἔχομεν ἡμεῖς περὶ τοῦ ῥήματος τούτου ἀποκριθῆναί σοι. ἔστι γὰρ ὁ Θεὸς „ ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς ᾧ ἡμεῖς λατρεύομεν, ἱκανὸς ἐξελέσθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς καμίνου τοῦ πυρὸς τῆς καιομένης· καὶ ἐκ τῶν χειρῶν σου βασιλεῦ ῥύσεται „ ἡμᾶς. καὶ ἐὰν μή, γνωστὸν ἔστω σοι βασιλεῦ, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ, ᾗ ἔστησας, οὐ προσκυνοῦμεν. ἀπὸ „ τούτων αὐτοὺς τῶν ῥημάτων ἀνακηρύττω, ἀπὸ τούτων τὸ βραβεῖον τῆς νίκης ἁρπάσαντες, ἐπὶ τὸν λαμπρὸν ἔδραμον τοῦ μαρτυρίου στέφανον, τῇ τῶν ῥημάτων ὁμολογίᾳ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων προστιθέντες. εἰ δὲ ἐμβληθέντων ᾐδέσθη τὸ πῦρ αὐτῶν τὰ σώματα, καὶ τὰ δεσμὰ ἔλυσε,

καὶ

καὶ παρέσχε κάτω μετ᾽ ἀδείας βαδίζειν, καὶ τῆς οἰκείας ἐνεργείας ἐπελάθετο, καὶ πηγὴ ψυχρῶν ὑδάτων γέγονεν ἡ τοῦ πυρὸς ἡ κάμινος· τοῦτο λοιπὸν τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος τὸ θαῦμα ἦν, καὶ τῆς ἄνωθεν παραδοξοποιΐας. ὡς εἴγε ἀθληταὶ καὶ πρὶν ἢ ταῦτα γενέσθαι, ὁμοῦ τῆς φλογὸς ἐπιβάντες, καὶ τὸ τρόπαιον ἔστησαν, καὶ τὴν νίκην ἤραντο, καὶ τὸν στέφανον ἀνεδήσαντο, καὶ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ἀνεκηρύχθησαν, καὶ τὸ λεῖπον αὐτοῖς εἰς εὐδοκίμησιν οὐδὲν ἦν. τί οὖν ἂν ἔχοις πρὸς ταῦτα εἰπεῖν; εἰς ὑπερορίαν ἀπηνέχθης, καὶ τῆς πατρίδος ἐξεβλήθης; ἰδοὺ καὶ οὗτοι· αἰχμαλωσίαν ὑπέμεινας, καὶ ὑπὸ βαρβάροις ἔζης δεσπόταις; ἀλλὰ καὶ τοῦτο εὑρήσεις τούτοις συμβάν. ἀλλ᾽ οὐδένα ἔχεις ἐκεῖ παρόντα καὶ διορθούμενον τὰ σά, οὐδὲ νουθετοῦντα καὶ διδάσκοντα; καὶ ταύτης οὗτοι τῆς ἐπιμελείας ἦσαν ἐστερημένοι. ἀλλ᾽ ἐδέθης; ἀλλ᾽ ἐνεπρήσθης; ἀλλ᾽ ἀπέθανες; οὐδὲν γάρ μοι τούτων χαλεπώτερον ἔχεις εἰπεῖν. ἀλλ᾽ ἰδοὺ καὶ οὗτοι διὰ πάντων ἐλθόντες, λαμπρότεροι δι᾽ ἑκάστου τούτων ἐγένοντο, καὶ λίαν περιφανέστεροι, καὶ μείζονα τὴν ἐμπορίαν τὴν ἐν οὐρανοῖς συνήγαγον. καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι καὶ ναὸν ἔχοντες, καὶ θυσιαστήριον, καὶ κιβωτόν, καὶ τὰ Χερουβίμ, καὶ τὸ ἱλαστήριον, καὶ τὸ καταπέτασμα, καὶ τὸ ἄπειρον τῶν ἱερέων πλῆθος, καὶ τὰς καθημερινὰς λατρείας, καὶ τὰς θυσίας τὰς ἑωθινάς, τὰς ἑσπερινάς, καὶ συνεχῶς τῶν προφητῶν ἀκούοντες τῶν ζώντων, τῶν τεθνηκότων, ἐνηχούντων αὐτῶν ταῖς ἀκοαῖς, καὶ τῶν θαυμάτων τὴν μνήμην περιφέροντες τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, τῶν ἐν ἐρήμῳ, τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν ταῦτα σαλεύοντες, ἐπὶ τῶν φλιῶν ἔχοντες ἐγγεγραμμένα, καὶ πολλῆς τῆς τότε θαυματουργίας ἀπολαύοντες, καὶ ἑτέρας ἐπιμελείας, οὐ μόνον οὐδὲν ὠφελήθησαν, ἀλλὰ καὶ παρεβλάβησαν, ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ εἴδωλα στήσαντες, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας σφάξαντες ὑπὸ δένδρα· καὶ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς χώρας τῆς ἐν Παλαιστίνῃ τὰς παρανόμους ἐκείνας, καὶ ἐναγεῖς ἐργασάμενοι θυσίας, καὶ ἕτερα ἀτοπώτερα μυρία τολμήσαντες. οὗτοι δὲ ἐν βαρβάρων μέσῃ, ἐν πολεμίᾳ καὶ ἐχθρᾷ γῇ, ἐν οἰκίᾳ τυραννικῇ στρεφόμενοι, πάσης ἐκείνης τῆς ἐπιμελείας ἐστερημένοι, ἀπαγόμενοι, καιόμενοι, οὐ μόνον ἐντεῦθεν οὐδὲν παρεβλάβησαν, οὐ μικρόν, οὐ μέγα· ἀλλὰ καὶ μειζόνως διέλαμψαν. ταῦτ᾽ οὖν εἰδότες, καὶ τὰ τούτοις ἐοικότα συλλέγοντες ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων καὶ θείων γραφῶν, πολλὰ γάρ ἐστιν εὑρεῖν τοιαῦτα ὑποδείγματα καὶ ἐφ᾽ ἑτέρων διαφόρων προσώπων,] μήτε δυσκολίαν καιρῶν ἢ πραγμάτων, μήτε ἀνάγκην καὶ βίαν, καὶ τυραννίδα τῶν δυναστευόντων νομίζωμεν ἀρκεῖν ἡμῖν εἰς ἀπολογίαν, ἡνίκα ἂν πλημμελῶμεν. ὅπερ καὶ ἀρχόμενος εἶπον, εἰς τοῦτο καὶ νῦν καταλύσω τὸν λόγον, ὅτι εἴ τις βλάπτοιτο καὶ ἀδικοῖτο, παρ᾽ ἑαυτοῦ πάντως τοῦτο πάσχει, οὐ παρ᾽ ἑτέρων· κἂν μυρίοι οἱ ἀδικοῦντες καὶ ἐπηρεάζοντες ὦσιν. ὡς εἴγε μὴ παρ᾽ ἑαυτοῦ τοῦτο πάθοι, οἱ γῆν ἅπασαν καὶ θάλατταν οἰκοῦντες κοινῇ ἅπαντες, εἰ ἐπέλθοιεν, οὐδὲ μικρὸν τοῦτον παραβλάψαι δυνήσονται, τὸν ἐν κυρίῳ γρηγοροῦντα καὶ νήφοντα. Νήφωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, καὶ γρηγορῶμεν διὰ παντός, καὶ φέρωμεν πάντα γενναίως τὰ λυπηρά, ἵνα τῶν αἰωνίων ἐκείνων καὶ ἀκηράτων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A ſecurum deſcenſum præbuit, ſuæ virtutis oblitus, & caminus
ignis factus eſt fons frigidarum aquarum: id jam divinæ gratiæ,
& ſupernæ ſtupendarum rerum effectionis miraculum fuit.
Quare athletæ quidem prius etiam quàm hæc fierent, ſimul ac
flammam ingreſſi ſunt, & trophæum ſtatuerunt, & victoriam
reportarunt, & corona redimiti, & in cœlo terráque prædi-
cati ſunt, & nihil eis ad gloriam erat reliquum. Quid ergo di-
cere poteris? in exilium relegatus es, & patria ejectus? ecce
B etiam iſti. Captivitatem ſuſtinuiſti, & ſub barbaris dominis
fuiſti? at hoc quoque iſtis contigiſſe reperies. At non habes
ibi qui tibi adſit, reſque tuas moderetur, neque qui te admo-
neat & doceat? hac quoque iſti cura erant fraudati. At vinctus
es? at combuſtus es? at mortuus es? nihil enim his potes dice-
re gravius, at ecce iſti quoque per hæc omnia tetenderunt, &
per eorum ſingula illuſtriores extiterunt, longéque clariores, &
cœleſtes merces auxerunt. Judæi quidem cùm haberent tem-
C plum, altare, arcam, Cherubim, propitiatorium, velum,
infinitam ſacerdotum multitudinem, cultum Dei quotidianum,
ſacrificia cùm matutina tum veſpertina, & continenter Pro-
phetas audirent, vivos, mortuos, qui aures ipſorum perſona-
bant, miraculorum in Ægypto, in ſolitudine editorum, om-
nium aliorum memoriam renovarent, eáque manibus verſa-
rent, in poſtibus inſcripta haberent, rebúſque multis tum ſu-
pra naturalem poteſtatem confectis, ceteráque ſui cura fruteren-
D tur, non modò nullo emolumento, verùm etiam damno ſunt
affecti, ſimulachris in ipſo templo cultis, mactatis filiis & filia-
bus ſub arboribus, & illis lege vetitis execrandiſque ſacris in
omni propemodum agri Palæſtini loco factis, aliiſque facino-
ribus infinitis abſurdioribus perpetratis. At verò iſti in media
barbaria, in terra hoſtili & inimica, in domo tyrannica verſan-
tes, omni illa cura deſtituti, ad ſupplicium abrepti, uſti, non
ſolùm hinc læſi non ſunt, non parum, non multum; verùm
E magis etiam claruerunt. His igitur cognitis, horumque ſimi-
libus è Scriptura divinitus inſpirata collectis (multa enim hu-
juſcemodi ſuppetunt exempla in diverſis etiam perſonis aliis)
neque difficultatem temporum aut rerum, neque neceſſitatem
& vim ac tyrannidem potentium ſufficere nobis exiſtimemus
ad defenſionem, quando deliquerimus. Quod enim in prin-
cipio dixi, in eo nunc quoque orationem terminabo; ſi quis
damnum ac detrimentum accipiat, à ſeipſo prorſus id, non ab
A aliis accipere, etſi infiniti ſunt, qui damna & injurias inferant.
Nam ſi quidem hæc à ſemetipſo non accipiat, ſi totius terræ ma-
riſque incolæ communi conſilio irruant, ne parum quidem læ-
dere poterunt eum, qui in Domino vigilat ac ſobrius eſt. Si-
mus ergo, quæſo, ſobrii, & vigilemus ſemper, & acerba om-
nia generoſo animo feramus, ut æternis illis & immor-
talibus bonis potiamur, in Chriſto Jeſu Domino noſtro,
cui gloria & imperium nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum.
B Amen.

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ.

Εὐχὴ ἣν λέγει ὁ ἱερεὺς πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὸ ἱερὸν, ὅπου λειτουργεῖ.

ΚΥΡΙΕ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου, καὶ ἐνίσχυσόν με εἰς τὴν προκειμένην διακονίαν σου· ἵνα ἀκατακρίτως παραστῶ τῷ φοβερῷ σου βήματι, καὶ τὴν ἀναίμακτον ἱερουργίαν ἐπιτελέσω, πάντοτε νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εὐχὴ ἣν λέγει ὁ ἱερεύς, ὅταν εἰσβαίνῃ.

Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου, προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἅγιόν σου, ἐν φόβῳ σου κύριε, πάντοτε νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Ταῦτα εἰπὼν ἀσπάζεται τὴν τράπεζαν τετράκις εἰς τὸν σταυρόν, καὶ λαμβάνει τὸ στιχάριον μετὰ τῆς δεξιᾶς χειρός, καὶ ἀσπάζεται, καὶ εὐλογεῖ αὐτό.

Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ· ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης, καὶ ὡς νυμφίῳ περιέθηκέ μοι μίτραν, καὶ ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

C

SANCTI JOANNIS CHRYSOSTOMI SANCTA MISSA A DESIDERIO Eraſmo Roterodamo, in gratiam Epiſcopi Roffenſis, verſa.

Oratio quam dicit Sacerdos priuſquam ingrediatur templum, ubi ſacrificat:

D

DOMINE Deus noſter emitte manum tuam de ſancto habitaculo tuo, & corrobora me ad propoſitum miniſterium tuum, ut citra condemnationem aſſiſtam metuendo ſanctuario tuo, & incruentum ſacrificium peragam, & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Oratio quam dicit Sacerdos, cum ingreditur:

Introibo in domum tuam, adorabo ad templum ſanctum tuum
E in timore tuo Domine, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum.
Amen.

Hæc ubi dixit, oſculatur menſam quater in figuram crucis, & accipit tunicam ſive lineam veſtem, dextera manu: & oſculatur, ac benedicit eam:

Exultet anima mea in Domino: induit enim me veſtimentum ſalutis & tunicam lætitiæ, tanquam ſponſo circumpoſuit mihi mitram, & tanquam ſponſam adornavit me ornatu nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

In cervicale.

Psal. 92, 1. Dominus regnavit, decorem indutus eſt: indutus eſt Dominus virtutem, & circumcinctus eſt nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

In cingulum.

Ibid 44, 3. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potens: ſpecie tua & pulchritudine tua & intende, & proſperare, & regna propter veritatem & manſuetudinem & juſtitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua.

Oratio penulæ.

Ibid 131, 8. 2. Paral. 6. 41. Sacerdotes tui Domine induentur juſtitia, & ſancti tui exultatione exultabunt nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Ad primam ſublationem.

Eſa. 53, 8. Tanquam ovis ad mactationem ductus eſt, & tanquam agnus coram eo, qui totondit ſe, mutus, ſic non aperit os ſuum. In humilitate illius judicium ejus ſublatum eſt. Generationem autem ejus quis enarrabit?

Diaconus.

Immola Domine agnum:

Sacerdos.

Quoniam tollitur de terra vita illius.

Immolatur Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.

Ad ſecundam ſublationem.

Precibus Domine ejus, quæ genuit te, Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, ſanctarum omnium virtutum incorporearum, venerandi Prophetæ Præcurſoris ac Baptiſtæ Joannis, ſanctorũ glorioſorum Apoſtolorum, & ſancti Nicolai, cujus & memoriam celebramus, miſerere, & ſerva nos.

Benedictio tertiæ ſublationis.

Memento Domine religioſiſſimorum & à Deo conſervandorum Imperatorum noſtrorum:

Memento Domine ſpiritualis noſtri patris, & totius in Chriſto fraternitatis noſtræ, & omnium, qui præmigrarunt è vita, patrum & fratrum noſtrorum.

Ad infuſionem vini.

Joa. 19, 34. Et unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit ſanguis.

Et addens aquam dixit:

Ibid. Et aqua: & qui vidit, teſtimonium perhibuit, & verum eſt teſtimonium ejus.

Diaconus.

Dominum obſecremus.

Oratio myſtica.

Domine Deus noſter qui obtuliſti teipſum agnum irreprehenſibilem, pro mundi vita: reſpice ad nos, & ad panem hunc, & ad poculum hoc, & fac illum immaculatum corpus tuum & precioſum tuum ſanguinem in participationem animarum & corporum: quoniam ſanctificatum eſt, & glorificatum precioſiſſimũ & auguſtum nomen tuũ Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Amen.

Oratio thymiamatis.

Thymiama offerimus in conſpectu tuo, Domine Deus noſter, in odorem benevolentiæ ſpiritualis, quam accipe Domine in ſanctum & ſuper cœleſte & intellectuale tuum altare, ac viciſſim mitte nobis dites miſericordias tuas bonas ſervis tuis, qui invocant nomẽ tuũ ſanctũ: quoniã glorificatũ & ſanctificatũ eſt precioſiſſimũ & auguſtũ nomen tuũ Patris, & filii, & ſancti Spiritus.

Ad diſcum.

Abac. 4, 3. Operuit cœlos virtus ejus, & laudis ejus plena eſt terra.

Cum tegit calicem.

Pſal. 92, 1. Dominus regnavit, decorem indutus eſt: indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe.

Cum mittit nubem.

Mat 17, 5. Et nubes lucida obumbravit eos. Verbo Domini cœli ſtabili-
Pſal. 32, 6. ti ſunt, & ſpiritu oris omnis virtus eorum, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Oratio ad Propoſitionem ubi ponuntur ſacra, prinſquam inferantur ad altare, qui locus eſt in ſiniſtra altaris.

Deus Deus noſter, qui cœleſtem panem alimoniam totius mundi Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum & Deum emiſiſti ſervatorem, & redemptorem, & beneficum benedicentem, ac ſanctificantem nos, ipſe benedic oblationem hanc, & accipe eam in ſupercœleſte tuum altare. Memento quippe bonus & humanus eorum, qui obtulerunt, & propter quos obtulerunt. Nóſque ſine condemnatione ſerva in celebratione divinorum tuorum myſteriorum: quoniam benedictum eſt, & ſanctificatum eſt, & glorificatum eſt precioſiſſimũ & auguſtum nomen tuum Patris & Filii, & ſancti Spiritus, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

A Εἰς τὸ ἐπιτραχήλιον.

Ὁ κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο· ἐνεδύσατο κύριος δύναμιν, καὶ περιεζώσατο, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἰς τὸ ὑπογονάτιον.

Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου δυνατὲ, τῇ ὡραιότητί σου, καὶ τῷ κάλλει σου· καὶ ἔντεινον, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασίλευε ἕνεκεν
B ἀληθείας, καὶ πρᾳότητος, καὶ δικαιοσύνης, καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου.

Εὐχὴ τοῦ φελωνίου.

Οἱ ἱερεῖς σου κύριε ἐνδύσονται δικαιοσύνην, καὶ ὅσιοί σου ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἰς τὴν πρώτην ἀναφοράν.

C Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ, ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη, τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται;

Ὁ διάκονος. Θῦσον δέσποτα τὸν ἀμνόν.

Ὁ ἱερεύς. Ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ.

Θύεται ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

Εἰς τὴν δευτέραν ἀναφοράν.

D Πρεσβείαις κύριε τῆς τεκούσης σε θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῶν ἁγίων πάντων δυνάμεων ἀσωμάτων, τοῦ τιμίου προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τῶν ἁγίων ἐνδόξων ἀποστόλων, καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου, οὗ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν ἐλέησον, καὶ σῶσον ἡμᾶς.

Εὐλογία τῆς τρίτης ἀναφορᾶς.

Μνήσθητι κύριε τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων ἡμῶν βασιλέων,
Μνήσθητι κύριε τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν πατρὸς, καὶ πάσης τῆς ἐν
E Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότητος, καὶ πάντων τῶν προαπελθόντων πατέρων, καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν.

Εἰς τὸ ἐγχέειν τὸν οἶνον.

Καὶ εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξε, καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα.

Καὶ προσθεὶς τὸ ὕδωρ λέγει.

Καὶ ὕδωρ, καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθής ἐστιν ἡ μαρ-
A τυρία αὐτοῦ.

Ὁ διάκονος. Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Εὐχὴ μυστική.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ προσθεὶς ἑαυτὸν ἀμνὸν ἄμωμον, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, ἔπιδε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ ἐπὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, καὶ ποίησον αὐτὸν ἄχραντόν σου σῶμα, καὶ τίμιόν σου αἷμα, εἰς μετάληψιν ψυχῶν καὶ σωμάτων, ὅτι ἡγίασται καὶ δε-
B δόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἀμήν.

Εὐχὴ τοῦ θυμιάματος.

Θυμίαμα προσφέρομέν σοι ἐνώπιόν σου κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς ὀσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, ὃ προσδεξάμενος, δέσποτα, εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον, καὶ νοερόν σου θυσιαστήριον, καὶ ἀντικατάπεμψον ἡμῖν πλούσια τὰ ἐλέη σου, τὰ ἀγαθὰ τοῖς δούλοις σου. τοῖς ἐπικαλουμένοις
C τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον· ὅτι ἡγίασται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Εἰς τὸν δίσκον. Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ καὶ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ.

Εἰς τὸ καλύψαι τὸν κρατῆρα. Ὁ κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο· ἐνεδύσατο κύριος δύναμιν, καὶ περιεζώσατο.

Εἰς τὸ βαλεῖν τὴν νεφέλην.

D Καὶ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς. τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εὐχὴ εἰς τὴν πρόθεσιν, ὅπου τίθενται τὰ ἱερὰ, πρὸ τοῦ κομισθῆναι εἰς τὸ βῆμα, ὅς τις τόπος ἐστὶν ἐν τῇ ἀριστερᾷ τοῦ βήματος.

Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸν οὐράνιον ἄρτον τὴν τροφὴν τοῦ παντὸς κόσμου, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἐξαποστείλας σωτῆρα, καὶ
E λυτρωτὴν, καὶ εὐεργέτην, εὐλογοῦντα, καὶ ἁγιάζοντα ἡμᾶς, αὐτὸς εὐλόγησον τὴν πρόθεσιν ταύτην, καὶ πρόσδεξαι αὐτὴν εἰς τὸ ὑπερουράνιόν σου θυσιαστήριον. μνημόνευσον ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος τῶν προσενεγκάντων, καὶ δι' οὓς προσήγαγον, καὶ ἡμᾶς ἀκατακρίτους διαφύλαξον ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τῶν θείων σου μυστηρίων, ὅτι εὐλόγηται, καὶ ἡγίασται, καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἶτα

Εἶτα ἔρχεται ὁ διάκονος, καὶ λαμβάνει εὐλογίαν ἀπὸ τοῦ ἱερέως, καὶ ὁ ἱερεὺς λέγει.

Ἄγγελος κυρίου κατευθύναι τὴν ὁδόν σου, καὶ συλλειτουργήσῃ μεθ' ἡμῶν.

Πρῶτον εὐλογεῖ ὁ ἱερεὺς τὸν λαὸν, λέγων οὕτως.

Ἡ χάρις τοῦ παναγίου, καὶ ἀγαθοῦ, καὶ ζωοποιοῦ πνεύματος εἴη μεθ' ἡμῶν.

B Ὁ δὲ ἱερεὺς σὺν τῷ διακόνῳ ποιοῦσι μετανοίας τρεῖς εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, καὶ * λαμβάνει εὐλογίαν παρὰ τοῦ ἱερέως, καὶ ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ τὴν κάραν αὐτοῦ, λέγων·

Ἄγγελος κυρίου κατευθύναι τὴν ὁδόν σου, καὶ τὰ λοιπά.

Ὁ δὲ διάκονος ἐξελθὼν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, λέγει.

Εὐλόγησον δέσποτα.

Καὶ ὁ ἱερεύς. Ἐκφώνησις.

C Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τότε ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ.

Ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαὸς, Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης, καὶ τῆς κάτω σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαὸς, Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος. D

Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαὸς, Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου, καὶ τῶν μετὰ πίστεως, εὐλαβείας, καὶ φόβου Θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαὸς, Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

E Ὑπὲρ πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων, τοῦ τιμίου πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας, παντὸς τοῦ κλήρου, καὶ τοῦ λαοῦ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαὸς, Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφυλάκτων ἡμῶν βασιλέων, παντὸς τοῦ παλατίου, καὶ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαὸς, Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

A Ὑπὲρ τοῦ συμπολεμῆσαι, καὶ ὑποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης, πάσης πόλεως, καὶ χώρας, καὶ τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας, καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

B Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, καὶ ἀνάγκης, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

C Λεγομένων τοῦ διακόνου τὰς δεήσεις, ὁ ἱερεὺς λέγει ταύτην μυστικῶς τὴν εὐχήν.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὗ τὸ κράτος ἀνείκαστον, καὶ ἡ δόξα ἀκατάληπτος· οὗ τὸ ἔλεος ἀμέτρητον, καὶ ἡ φιλανθρωπία ἄφατος· αὐτὸς δέσποτα κατὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν σου ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον οἶκον τοῦτον, καὶ ποίησον μεθ' ἡμῶν, καὶ τῶν συνευχομένων ἡμῖν, πλούσια τὰ ἐλέη σου, καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου.

D Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

E Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς, καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν παραθώμεθα.

Ὁ λαός. Σοὶ κύριε.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Ὅτι πρέπει σοὶ πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A *Deinde venit Diaconus, & accipit benedictionem à ſacerdote, & ſacerdos dicit:*

Angelus Domini dirigat viam tuam, & unà nobiſcum ſacra peragat.

Primum benedicit ſacerdos populum, ita dicens,

Gratia ſanctiſſimi, & boni, & vivificantis ſpiritus ſit nobiſcum.

B *Sacerdos autem cum Diacono faciunt inclinationes tres ad ſanctum altare & accipit benedictionem ſacerdotis Diaconus, & ſacerdos benedicit caput illius dicens.* * f. διακόνου.

Angelus Domini dirigat viam tuam, & reliqua.

Diaconus autem egreſſus ſanctuarium, dicit.

Benedic Domine.

Et ſacerdos. *Exclamatio.*

Benedictum regnum Patris, & Filii, & Sancti Spiritus, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen. *Ἐκφώνησις exclamatio ſive pronuntiatio.*

C *Tunc Diaconus exclamat:*

In pace Dominum obſecremus.

Populus. Domine miſerere. *Diaconus.*

Pro ſuperna pace, & ſalute animarum noſtrarum in terris, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere. *Diaconus.*

Pro pace totius mundi, proſperitate ſanctarum Dei Eccleſiarum, & omnium unione, Dominum rogemus.

D *Populus.* Domine miſerere. *Diaconus.*

Pro ſancta hac domo, & iis, qui cum fide, reverentia, & timore Dei ingrediuntur in eam Dominum, rogemus.

Populus. Domine miſerere. *Diaconus.*

Pro univerſo epiſcopatu orthodoxorum, honorabili presbyteratu, in Chriſto diaconatu, univerſo clero, & populo, Donum rogemus.

Populus. Domine miſerere. *Diaconus.*

E Pro religioſiſſimis & à Deo conſervandis Imperatoribus noſtris, toto palatio, & exercitu illorum, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Ut illos in bello adjuvet, & ſubjiciat pedibus illorum omnem inimicum & hoſtem, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

A Pro ſancta habitatione iſta, civitate tota, & regione, & fide habitantium in eis, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Pro temperie aëris, fertilitate, temporibus pacificis, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

B Pro navigantibus, viatoribus, ægrotantibus, laborantibus, captivis, & pro ſalute illorum, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Ut liberet nos ab omni tribulatione, ira, & neceſſitate, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

C *Dum Diaconus pronunciat rogationes, ſacerdos dicit hanc orationem ſecretè.*

Domine Deus noſter, cujus robur inæſtimabile, & gloria incomprehenſibilis, cujus miſericordia immenſurabilis, & humanitas ineffabilis, ipſe Domine ſecundum clementiam tuam reſpice in nos, & ad ſanctam domum hanc: & fac nobiſcum, cumque his qui nobiſcum vota faciunt, divites miſericordias tuas & miſerationes tuas.

D *Populus.* Domine miſerere.

Diaconus.

Defende, ſerva, miſerere, & cuſtodi nos Deus tua gratia.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

E Sanctiſſimæ, incontaminatæ, ſuper omnes benedictæ, glorioſæ dominæ noſtræ, Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memoriam agentes, nos ipſos, & invicem, & omnem vitam noſtram Chriſto Deo noſtro commendemus.

Populus. Tibi Domine.

Exclamatio Sacerdotis.

Quoniam decet te omnis gloria, honor, & adoratio, Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Antipho-

Antiphonum primum.

Chorus unus.

Pſ. 91, 1. Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo altiſſime.

Hoc idem in altera chori parte canitur.

Precibus ſanctiſſimæ Deiparæ, ſervator, ſerva nos.

Ibid. Ad annunciandum mane miſericordiam tuam & veritatem tuam omnibus diebus. Precibus Deiparæ, ſervator, ſerva nos.

Quoniam rectus Dominus Deus noſter, & nunc eſt in juſtitia vultus illius. Precibus Deiparæ, ſervator, ſerva nos.

Oratio

Pſ. 27, 9. Domine Deus ſerva populum tuum, & benedic hæreditati tuæ, plenitudinem Eccleſiæ tuæ ſerva: ſanctifica diligentes decorem domus tuæ. Tu eos viciſſim glorifica divina tua virtute, & ne deſeras nos ſperantes in te.

Diaconus.

Defende, ſerva, miſerere, ac cuſtodi nos Deus tua gratia.

Populus. Domine miſerere. *Diaconus.*

Sanctiſſimæ, intemeratæ, ſuper omnes benedictæ, glorioſæ dominæ noſtræ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memoriam agentes, noſipſos, & invicem, & omnem vitam noſtram Chriſto Deo noſtro commendemus.

Populus. Tibi Domine. *Exclamatio Sacerdotis.*

Quoniam tua eſt potentia, & tuum eſt regnum Patris, & Filii, & ſancti Spiritus, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Antiphonum ſecundum.

Ex una parte chori canitur:

Ibid. 92, 1. Dominus regnavit, decorem indutus eſt: indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe.

Hoc idem in altera parte chori canitur:

Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur:

Teſtimonia tua Domine credibilia facta ſunt nimis.

Precibus ſanctorum ſerva nos.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto: Sicut erat in principio, & nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

Oratio.

Unigenitus filius, & verbum Dei, qui eſt immortalis, quiq; ut nos ſalvos faceret, carnem aſſumpſit ex ſancta Deipara, ſemperque virgine Maria, immutabiliter aſſumpto homine, & crucifixus Deus mortem morte conculcans, æqualis in Trinitate, conglorificatus cum Patre, & Spiritu ſancto, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Diaconus.

Etiam atque etiam, in pace Dominum rogemus.

Oratio.

Qui communes has & concordes preces largitus es, quiq; quando duo aut tres concordant in nomine tuo, petitiones præſtitutum te promiſiſti: ipſe nunc quoque Domine ſervorum tuorum poſtulationes ad eorum utilitatem imple, ut concedas nobis in præſenti ſeculo cognitionem veritatis, & in futuro vitam æternam largiaris. *Diaconus.*

Etiam atque etiam Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Defende, ſerva, miſerere, & cuſtodi nos Deus tua gratia.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Sanctiſſimæ, incontaminatæ, ſuper omnes benedictæ, glorioſæ dominæ noſtræ Deiparæ & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memoriam agentes, noſipſos, & invicem, & omnem vitam noſtram Chriſto Deo noſtro commendemus.

Populus. Tibi Domine.

Exclamatio Sacerdotis.

Quoniam bonus, & benignus Deus es, & tibi gloriam referimus, Patri, & Filio, & ſancto Spiritui, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum.

Antiphonum III. Ex una parte chori canitur.

Pſ. 94, 1. Venite exultemus Domino, jubilemus ſervatori noſtro.

Hoc idem in altera parte chori canitur.

Serva nos fili Dei unigenite, qui in ſanctis es mirabilis, canentes tibi, alleluya.

Præoccupemus faciem ejus in confeſſione, & in pſalmis jubilemus ei.

Serva nos fili Dei unigenite, qui in ſanctis, & reliqua.

Quoniam Deus magnus Dominus, & rex magnus ſuper omnem terram.

Serva nos, & reliqua.

Quoniam in manu illius fines terræ, & altitudines montium ipſe conſpicit.

Serva nos, & reliqua.

A Ἀντίφωνον πρῶτον. Ἐκφώνησις τοῦ χοροῦ.

Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ κυρίῳ, καὶ ψάλλειν τῷ ὀνόματί σου ὕψιστε.

Τὸ αὐτὸ εἰς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ χοροῦ ψάλλεται.

Πρεσβείαις τῆς παναγίας θεοτόκου, σωτὴρ, σῶσον ἡμᾶς.

Τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρωῒ τὸ ἔλεός σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου πάσαις ταῖς ἡμέραις ἡμῶν· πρεσβείαις τῆς θεοτόκου, σωτὴρ, σῶσον ἡμᾶς.

B Ὅτι εὐθὺς κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ νῦν ἐστιν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ προσώπου αὐτοῦ· πρεσβείαις τῆς θεοτόκου, σωτὴρ, σῶσον ἡμᾶς.

Εὐχή.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, σῶσον τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου φύλαξον, ἁγίασον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου. σὺ αὐτοὺς ἀντιδόξασον τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ.

C Ὁ διάκονος. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν παραθώμεθα.

D Ὁ λαός, Σοὶ κύριε. Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Ὅτι σοῦ τὸ κράτος, καί σου ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἀντίφωνον β′. Ὁ κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο· ἐνεδύσατο κύριος δύναμιν, καὶ περιεζώσατο.

Καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται.

Τὰ μαρτύριά σου κύριε ἐπιστώθησαν σφόδρα.

Ταῖς πρεσβείαις τῶν ἁγίων σῶσον ἡμᾶς.

E Δόξα Πατρὶ, καὶ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Εὐχή.

Ὁ μονογενὴς υἱὸς, καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀθάνατος ὑπάρχων, καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας, καὶ σταυρωθεὶς Θεὸς ἡμῶν, θάνατον θανάτῳ πατήσας, ἴσος τῆς ἁγίας

A Τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ διάκονος. Ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Εὐχή.

Ὁ τὰς κοινὰς ταύτας καὶ συμφώνους προσευχὰς, ὁ καὶ δύο καὶ τρισὶ συμφωνοῦσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου τὰς αἰτήσεις παρέχειν ἐπαγγειλάμενος, αὐτὸς καὶ νῦν δέσποτα τῶν δούλων σου τὰ αἰτήματα πρὸς τὸ συμ-

B φέρον πλήρωσον, χορηγῶν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον χαριζόμενος.

Ὁ διάκονος. Ἔτι καὶ ἔτι, ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός, Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

C Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς, καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν παραθώμεθα.

Ὁ λαός. Σοὶ κύριε. Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Ὅτι ἀγαθὸς, καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις, καί σοι τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,

D νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἀντίφωνον τρίτον.

Δεῦτε, ἀγαλλιασώμεθα τῷ κυρίῳ, ἀλαλάξωμεν Θεῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν.

Σῶσον ἡμᾶς υἱὲ Θεοῦ μονογενὲς, ὁ ἐν ἁγίοις θαυμαστὸς, ψάλλοντάς σοι, ἀλληλούϊα.

Προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, καὶ ἐν ψαλ-

E μοῖς ἀλαλάξωμεν αὐτῷ.

Σῶσον ἡμᾶς υἱὲ Θεοῦ, καὶ τὰ λοιπά.

Ὅτι Θεὸς μέγας κύριος, καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.

Σῶσον ἡμᾶς, καὶ τὰ λοιπά.

Ὅτι ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ τὰ ὕψη τῶν ὀρέων αὐτὸς ὁρᾷ.

Σῶσον ἡμᾶς, καὶ τὰ λοιπά.

Ὅτι

Ὅτι αὐτοῦ ἐστιν ἡ θάλασσα, καὶ αὐτὸς ἐποίησεν αὐτήν, καὶ τὴν ξηρὰν
ἐθεμελίωσαν αἱ χεῖρες αὐτοῦ.
Σῶσον ἡμᾶς, καὶ τὰ λοιπά.
Δόξα τῷ Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ψάλλεται ταῦτα παρὰ τοῦ χοροῦ.

Ὁ δὲ ἱερεὺς ἐξέρχεται ἐκ τῆς μικρᾶς θύρας, φέρων τὸ εὐαγγέλιον, προερχομένου τοῦ ὑπηρέτου μετὰ λαμπάδος, καὶ ἐπιστρέψας πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα μεταξὺ τῶν δύο θυρῶν, κλίνας κεφαλὴν, μετὰ ἐκφωνήσεως λέγει ταύτην εὐχὴν, πρῶτον μυστικῶς.

Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ καταστήσας ἐν οὐρανοῖς τάγματα, καὶ στρατιὰς ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων εἰς λειτουργίαν τῆς σῆς δόξης, ποίησον σὺν εἰσόδῳ ἡμῶν εἴσοδον ἁγίων ἀγγέλων γενέσθαι, συλλειτουργούντων ἡμῖν, καὶ συνδοξολογούντων τὴν σὴν ἀγαθότητα.

Τότε προσίησιν ὁ ἱερεύς.

Εὐλογημένη εἴη ἡ εἴσοδος τῶν ἁγίων σου, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ ὑψώσας τὸ εὐαγγέλιον εἰς μίμησιν σταυροῦ, μεγάλῃ τῇ φωνῇ λέγει.

Σοφία ὀρθή. Ὁ χορός.
Δεῦτε, προσκυνήσωμεν, καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ,
Σῶσον ἡμᾶς υἱὲ Θεοῦ, καὶ τὰ λοιπά.

Ἐκφώνησις.

Ὅτι ἅγιος σὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καί σοι τὸν τρισάγιον ὕμνον ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Ἀμήν.

Ὁ ψάλτης ψάλλει ταῦτα τρίς.

Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς.
Δόξα Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ δὲ ψάλτης ψάλλει ταῦτα μεγάλῃ τῇ φωνῇ.

Ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς.
Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς.

Ὅταν ταῦτα ψάλλωνται, ὁ ἱερεὺς λέγει μυστικῶς ταύτην τὴν εὐχήν.

Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, ὁ τρισαγίᾳ φωνῇ ὑπὸ τῶν Σεραφὶμ ἀνυμνούμενος, καὶ ὑπὸ τῶν Χερουβὶμ δοξολογούμενος, καὶ ὑπὸ πάσης ἐπουρανίου δυνάμεως προσκυνούμενος, ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν τὰ σύμπαντα, ὁ κτίσας τὸν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, καὶ παντί σου χαρίσματι κατακοσμήσας, καὶ διδοὺς αἰτοῦντι σοφίαν καὶ σύνεσιν, μὴ παρορῶν ἁμαρτάνοντα, ἀλλὰ θέμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ μετάνοιαν· ὁ καταξιώσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου, καὶ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ στῆναι κατενώπιον τῆς δόξης τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου, καὶ προσφέρειν τοῖς οἰκτιρμοῖς σου, καὶ τὴν ὀφειλομένην σοι προσκύνησιν καὶ δοξολογίαν προσάγειν, αὐτὸς δέσποτα πρόσδεξαι καὶ ἐκ στόματος ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸν τρισάγιον ὕμνον, καὶ ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῇ χρηστότητί σου· συγχώρησον ἡμῖν πᾶν πλημμέλημα ἑκούσιόν τε, καὶ ἀκούσιον, καὶ ἁγίασον ἡμῶν τὰς ψυχὰς, καὶ τὰ σώματα, καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ὁσιότητι λατρεύειν σοι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, πρεσβείαις τῆς ἁγίας Θεοτόκου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ᾽ αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων.

Ὁ ἱερεύς· Πρόσχωμεν. Εἰρήνη πᾶσιν. Σοφία ὀρθή.
Ὁ Ψάλτης· Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. Ὁ Διάκονος· Πρόσχωμεν. Ὁ ψάλτης· Τὸ προκείμενον.

Μετὰ τὸ προκείμενον ὁ ἱερεὺς λέγει· Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα.
Στίχος. Εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν κύριον, καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ.

Τότε λέγει τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Ἑβραίους. Ἐπιστολὴ Παύλου, Τὸ ἀνάγνωσμα. Ἀδελφοὶ, εἰ γὰρ ὁ δι᾽ ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, καὶ τὰ λοιπά.

Μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ὁ ἱερεὺς λέγει. Εἰρήνη πᾶσι.
Σοφία ὀρθή. Ὁ ψάλτης· Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ καὶ τὸ ἀλληλούια.
Τότε ἔρχεται ὁ διάκονος εἰς τὸν ἱερέα κεφαλοκλινόμενος· ὁ δὲ ἱερεὺς ἐπεύχεται ἐπάνω αὐτοῦ.

Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ διὰ πρεσβειῶν τῆς δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ τοῦδε.

Καὶ ὁ ἱερεύς· Σοφία ὀρθή.
Ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου.
Ὁ διάκονος. Ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν.
Καὶ ὁ λαός. Δόξα σοι κύριε, δόξα σοι.

A Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud, & aridam fundaverunt manus ejus.
Serva nos, & reliqua.
Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto: Sicut erat in principio, & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Canuntur hæc ab utroque choro alternatim;

Sacerdos autem egreditur è parvo oſtio, portans Evangelium, præcedente miniſtro cum lampade. Et converſus ad Chriſti B *imaginem inter duo oſtia inflexo capite, cum exclamatione dicit hanc orationem primum ſecretè.*

Dominator Domine Deus noſter, qui conſtituiſti in cœlis ordines, & exercitus Angelorum & Archangelorum in miniſterium tuæ gloriæ, fac ut cum noſtro ingreſſu, fiat ingreſſus ſanctorum Angelorum nobiſcum ſacra celebrantium, & pariter glorificantium tuam bonitatem.

Tunc addit Sacerdos:

C Benedictus ſit ingreſſus ſanctorum tuorum, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Et tollens in altum Evangelium in formam crucis, magna voce dicit:

Sapientia recta.

Chorus.

Venite adoremus, & provolvamur Chriſto.
Serva nos fili Dei, & cætera.

D *Exclamatio Sacerdotis.*

Quoniam ſanctus tu Deus noſter, & tibi ter ſanctum hymnum referimus, Patri & Filio, & ſancto Spiritui. Amen.

Cantor vero canit hæc ter:

Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis, miſerere nobis.
Gloria Patri & Filio, & ſancto Spiritui, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Cantor vero canit hæc magna voce:

E Sanctus immortalis miſerere nobis.
Sanctus Deus, ſanctus immortalis, miſerere nobis

Dum hæc canuntur, ſacerdos dicit tacitè hanc orationem.

Deus ſancte, qui in ſanctis requieſcis: qui ter ſancta voce à Seraphim laudaris, & à Cherubim glorificaris, & ab omni ſupercœleſti poteſtate adoraris: qui à non ente ad eſſe produxiſti univerſa: qui hominem condidiſti juxta imaginem tuam & ſimilitudinem, eumque omni tua gratia coronaſti, dans poſtu- A lanti ſapientiam & intellectum, non deſpiciens errantem, ſed ponens ad ſalutem pœnitentiam: qui dignatus es nos humiles & indignos ſervos tuos, etiam in hoc tempore conſtituere in conſpectu gloriæ ſancti altaris tui, ut provolvamur tuis miſerationibus, & debitam tibi adorationem, & glorificationem offeramus: ipſe Domine ſuſcipe ex ore noſtro peccatorum ter ſanctum hymnum, & reſpice nos in bonitate tua. Condona nobis omne delictum, & voluntarium, & involuntarium, & B ſanctifica noſtras animas, & corpora. Et da nobis in ſanctitate ſervire tibi omnibus diebus vitæ noſtræ, precibus ſanctæ Deiparæ, & omnium ſanctorum, qui à ſeculo tibi placuerunt.

Sacerdos:

Attendamus. Pax omnibus.
Sapientia recta.
Cantor. Pſalmus David.
Diaconus. Attendamus.
C *Cantor.* Propoſitum.

Et poſt Propoſitum Sacerdos dicit:

Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignis flammam. Pſ. 103, 4.

Verſus.

Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto ejus. Ib. 102, 1.

Tunc dicit Epiſtolam ad Hebræos.

Epiſtola Pauli. Lectio.

D Fratres, Si enim per Angelos dictus ſermo factus eſt firmus, & cætera. Heb. 2, 2.

Poſt Epiſtolam Sacerdos dicit:

Pax omnibus. Sapientia recta.
Cantor.
Pſalmus David, & Alleluya.

Tunc venit Diaconus ad Sacerdotem flexo capite, Sacerdos autem orat ſuper eum.

E Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa, per preces dominæ noſtræ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, ſancti & glorioſi Apoſtoli & Evangeliſtæ hujus. Pſ. 67, 12.

Et Sacerdos. Sapientia recta.
Audiamus ſanctum Evangelium.
Diaconus. Ex Evangelio ſecundum Lucam.
Et populus.
Gloria tibi Domine, gloria tibi.

ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός, Κύριε ἐλέησον. Εὐχὴ πιστῶν πρώτη.

Εὐχαριστοῦμέν σοι Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων τῷ καταξιώσαντι ἡμᾶς παραστῆναι καὶ νῦν τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ προσπεσεῖν τοῖς οἰκτιρμοῖς σου ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. πρόσδεξαι ὁ Θεὸς τὴν δέησιν ἡμῶν, ποίησον ἡμᾶς ἀξίους γενέσθαι τοῦ προσφέρειν δεήσεις, καὶ ἱκεσίας, καὶ θυσίας ἀναιμάκτους ὑπὲρ τοῦ λαοῦ σου, καὶ ἱκάνωσον ἡμᾶς, οὓς ἔθου εἰς τὴν διακονίαν σου ταύτην, ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματός σου τοῦ ἁγίου ἀκατακρίτως καὶ ἀπροσκόπως, ἐν καθαρῷ τῷ μαρτυρίῳ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ἐπικαλεῖσθαί σε ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, ἵνα εἰσακούων ἡμῶν, ἵλεως ἡμῖν εἴης ἐν τῷ πλήθει τῆς σῆς ἀγαθότητος.

Ὁ Διάκονος. Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ λαός, Κύριε ἐλέησον. Ὁ Διάκονος. Σοφία.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Ὅτι σοι πρέπει πᾶσα δόξα, τιμή, καὶ προσκύνησις, τῷ Πατρί, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Ὁ Διάκονος.

Ἔτι καὶ ἔτι τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ δὲ Διάκονος λέγει τὰς λιτανείας.

Εὐχὴ πιστῶν δευτέρα.

Πάλιν, καὶ πολλάκις σοι προσπίπτομεν, καί σου δεόμεθα, ἀγαθὲ καὶ φιλάνθρωπε, ὅπως ἐπιβλέψῃς ἐπὶ τὴν δέησιν ἡμῶν, τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκός τε καὶ πνεύματος, καὶ δώῃς ἡμῖν ἀνένοχον, καὶ ἀκατάκριτον παράστασιν τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου· χάρισαι δὲ ὁ Θεὸς καὶ τοῖς συνευχομένοις ἡμῖν προκοπὴν βίου, καὶ πίστεως καὶ συνέσεως πνευματικῆς· δὸς αὐτοῖς πάντοτε μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης λατρεύουσί σοι ἀνενόχως καὶ ἀκατακρίτως μετέχειν τῶν ἁγίων σου μυστηρίων, καὶ τῆς ἐπουρανίου σου βασιλείας ἀξιωθῆναι.

Ὁ Διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος. Σοφία.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι, σοὶ δόξαν ἀναπέμπωμεν, τῷ Πατρί, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εὐχὴ τοῦ Χερουβικοῦ.

Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς προσέρχεσθαι, ἢ προσεγγίζειν, ἢ λειτουργεῖν σοι Βασιλεῦ τῆς δόξης. τὸ γὰρ διακονεῖν σοι μέγα, καὶ φοβερὸν καὶ αὐταῖς ταῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσιν. ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν ἄφατον καὶ ἀμέτρητόν σου φιλανθρωπίαν, ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως γέγονας ἄνθρωπος, καὶ ἀρχιερεὺς ἡμῶν ἐχρημάτισας, καὶ τῆς λειτουργικῆς ταύτης καὶ ἀναιμάκτου θυσίας τὴν ἱερουργίαν παρέδωκας ἡμῖν ὡς δεσπότης τῶν ἁπάντων. σὺ γὰρ μόνος κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν δεσπόζεις τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων. ὁ ἐπὶ θρόνου Χερουβικοῦ ἐποχούμενος, ὁ τῶν Σεραφὶμ κύριος καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ μόνος ἅγιος, καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος. σὲ τοίνυν δυσωπῶ τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ εὐήκοον, ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀχρεῖον δοῦλόν σου, καὶ καθάρισόν μου τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς, καὶ ἱκάνωσόν με τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου πνεύματος, ἐνδεδυμένον τὴν τῆς ἱερατείας σου χάριν, παραστῆναι τῇ ἁγίᾳ σου τραπέζῃ, καὶ ἱερουργῆσαι τὸ ἅγιον τὸ ἄχραντόν σου σῶμα, καὶ τὸ τίμιόν σου αἷμα. σοὶ γὰρ προσέρχομαι κλίνας τὸν ἐμαυτοῦ αὐχένα, καὶ δέομαί σου, μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, μηδὲ ἀποδοκιμάσῃς με ἐκ παίδων σου, ἀλλ' ἀξίωσον προσενεχθῆναί σοι ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ τὰ δῶρα ταῦτα. σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων καὶ ὁ προσφερόμενος, καὶ προσδεχόμενος καὶ διδόμενος Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καί σοι τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρί, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Καὶ ὅταν λέγῃ ὁ ἱερεὺς ταύτην τὴν εὐχὴν οἱ ψάλται ψάλλουσι ταῦτα.

Οἱ τὰ Χερουβὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες, καὶ τῇ ζωοποιῷ τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον ᾄδοντες, καὶ πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τὸν βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξάμενοι ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν, ἀλληλούια.

A catechumenorum; quotquo teſtis fideles etiamatqueetiam in pace Domino rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Oratio fidelium prima.

Gratias agimus tibi Domine Deus virtutum, qui dignatus es nos, ut aſſiſtamus etiam nunc tuo ſancto altari, & ut provolvamur tuis miſerationibus pro noſtris peccatis, & populi ignorantiis, ſuſcipe Deus deprecationem noſtram: fac nos dignos, B ut offeramus tibi deprecationes & ſupplicationes, & ſacrificia incruenta pro populo tuo: & idoneos nos redde, quos poſuiſti in miniſterio tuo hoc, in virtute Spiritus tui ſancti, ſine condemnatione & offenſa, in puro teſtimonio conſcientiæ noſtræ, ut invocemus te in omni tempore, & loco, ut exaudiens nos propitius nobis ſis in multitudine bonitatis tuæ.

Diaconus.

C Defende, ſerva, miſerere, accuſtodi nos Deus tua gratia.

Populus.

Domine miſerere, & cuſtodi nos Deus. †

Diaconus. Sapientia.

Sacerdotis Exclamatio.

Quoniam te decet omnis gloria, honor, & adoratio, Patrem & filium & ſanctum Spiritum, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

In exemplari quodam Græco deſunt, & cuſtodi nos Deus. Et poſt ſapientia ponitur [illegible]

D

Diaconus.

Etiam atque etiam Dominum rogemus.

Diaconus autem dicit Litanias:

Oratio fidelium ſecunda.

Iterum & ſæpius tibi prævolvimur, & te rogamus bone, & benigne, ut reſpicias ad deprecationem noſtram. Purifica noſtras animas & corpora ab omni inquinamento carniſque E & ſpiritus: & da nobis, ut innoxii, & ſine condemnatione aſſiſtamus ſancto tuo altari: da vero Deus etiam his, qui nobiſcum rogant, profectum vitæ & fidei, & intelligentiæ ſpiritualis. Da ipſis ſemper cum timore & dilectione ſervientibus tibi, citra noxam, & abſq; condemnatione participes eſſe ſanctorum tuorũ myſteriorum, & ſupercœleſti tuo regno digni habeantur.

Diaconus.

Defende, ſerva, miſerere noſtri Deus tua gratia.

A *Populus.* Domine miſerere.

Diaconus. Sapientia.

Exclamatio Sacerdotis.

Ut à tua virtute ſemper ſervati tibi gloriam referamus, Patri & Filio, & ſancto Spiritui, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Oratio Cherubici, à ſacerdote prolata.

B Nullus dignus eſt, implicitus carnalibus deſideriis & voluptatibus, accedere, aut appropinquare, aut miniſtrare tibi rex gloriæ. Siquidem miniſtrare tibi magnum, ac formidandum etiam cœleſtibus virtutibus. Attamen propter ineffabilem & immenſam tuam benignitatem abſque converſione & alteratione factus es homo, & ſummus Pontifex noſter ſacrificiorum ritum inſtituiſti, ac ſolennis hujus & incruenti ſacrificii celebrationem nobis tradidiſti, tanquam Dominus omnium. C Tu enim ſolus Domine Deus noſter dominaris cœleſtibus & terreſtribus, qui ſuper Thronum Cherubicum veheris, qui Seraphim Dominus, & rex Iſrael, qui ſolus ſanctus es, & in ſanctis requieſcis. Te igitur exoro ſolum bonum & placabilem, reſpice ad me peccatorem, & inutilem ſervum tuum, ac purga animam meam, & cor à conſcientia mala, & idoneum me redde, virtute tui ſancti Spiritus, ut indutus ſacerdotii tui gratia aſſiſtam D ſanctæ tuæ huic menſæ, conſecrem ſanctum & immaculatum tuum corpus, & precioſum ſanguinem. Ad te enim accedo inflexa mea cervice, & precor te, ne avertas faciem tuam à me, neque reprobes me à pueris tuis: ſed patiaris, ut offerantur tibi à me peccatore & indigno ſervo tuo dona hæc. Tu enim es, qui offers, & offerris, qui & ſuſcipis, & diſtribueris Chriſte Deus noſter. Ac tibi gloriam referimus, cum Patre tuo initio carente, & ſanctiſſimo, ac bono, ac vivificante E tuo Spiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Et cum Sacerdos dicit hanc orationem, cantores canunt hæc:

Qui Cherubim myſticè repræſentamus, & vivificanti Trinitati ter ſanctum hymnum canimus, & omnem ſecularem deponimus ſollicitudinem, tanquam regem omnium ſuſcipientes, angelicis inviſibiliter ſtipatum agminibus, Alleluya.

Sacerdos vero poſt orationem ſequitur Diaconum, & vadit ad Propoſitionem, & inclinatis capitibus ter in terram, ſumunt, Diaconus quidem corpus, Sacerdos vero ſanguinem: & exeunt ex parvo oſtio, dicente ſacerdote paululum egreſſo:

Meminerit omnium noſtrûm Dominus Deus in regno ſuo, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Et ſi quis eſt Epiſcopus, dicit:

Sancte Sacerdos, memento mei,

Sacerdos autem dicit:

Meminerit tui Dominus Deus noſter in regno ſuo.

Et iterum, ac tertio, dicit:

Luc.23.42 Memento mei, dum veneris in regnum tuum.

Poſt hæc ingreſſi alterum oſtium, ponunt ſacra dona in magno altari. Et dicit Sacerdos hæc:

Decorus ille Joſeph à ligno deponens immaculatum corpus tuum, ſindone pura involvit, & funeratum cum aromatibus impoſuit monumento novo.

Diaconus egrediens dicit:

Impleamus deprecationem noſtram Domino.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Pro appoſitis & ſanctificatis precioſis donis, Dominũ rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Pro ſancta domo hac, & cum fide, pietate, ac timore Dei ingredientibus in eam, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Ut liberet nos ab omni tribulatione, ira, & neceſſitate, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Oratio poſt depoſitionem ſanctorum donorum.

Domine Deus noſter, qui omnipotens es, qui ſolus ſanctus, qui accipis ſacrificium laudis ab iis, qui invocant te in toto corde, accipe & noſtram peccatorum deprecationem, & adducito ad ſanctum altare tuum, & idoneos nos redde ad offerenda tibi dona & ſacrificia ſpiritualia pro noſtris peccatis, & populi ignorantiis, ac dignos nos fac, ut inveniamus gratiam in conſpectu tuo, ut acceptabile fiat ſacrificium noſtrum, & ut inhabitet ſpiritus gratiæ tuæ bonus ſuper nos, & ſuper propoſita dona hæc, & omnem populum tuum.

Populus. Præſta Domine.

Diaconus.

Subveni, ſerva, miſerere, & cuſtodi nos Deus tua gratia.

Populus. Præſta Domine.

Diaconus.

Diem omnem perfectum, ſanctum pacificum, peccati expertem à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta Domine.

Diaconus.

Angelum pacis, fidelem ducem, cuſtodem animarum & corporum noſtrorum à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta Domine.

Diaconus.

Veniam & remiſſionem peccatorum, & delictorum noſtrorum à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta Domine.

Diaconus.

Honeſta & conducibilia animabus noſtris, & pacem mundo à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta Domine.

Diaconus:

Reliquum tempus vitæ noſtræ in pace & pœnitentia noſtra, à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta Domine.

Diaconus.

Chriſtianum finem vitæ noſtræ, doloris, & turpitudinis expertem, pacatum, & honeſtam defenſionem coram tremendo tribunali, à Domino poſtulemus.

Populus: Præſta Domine.

Diaconus.

Sanctiſſimæ, immaculatæ, ſuper omnes benedictæ dominæ noſtræ Deiparæ & ſemper virginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memoriam facientes, noſipſos, invicem, & omnem vitam noſtram Chriſto Deo noſtro commendemus.

Exclamatio.

Per miſerationes unigeniti tui filii, cum quo benedictus es, cum ſanctiſſimo, & bono, & vivificante tuo Spiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Sacerdos. Pax omnibus. *Populus.*

Et cum ſpiritu tuo.

A Ὁ δὲ ἱερεὺς μετὰ τὴν εὐχὴν ἀκολουθεῖ τῷ διακόνῳ, καὶ πορεύεται εἰς τὴν πρόθεσιν, καὶ κλίναντες τὰς κεφαλὰς εἰς τὴν γῆν τρεῖς, λαμβάνουσιν, ὁ μὲν διάκονος τὸ σῶμα, ὁ δὲ ἱερεὺς τὸ αἷμα, καὶ ἐξέρχονται ἐκ τῆς μικρᾶς θύρας, λέγοντος τοῦ ἱερέως μικρὸν ἐξελθόντος.

Μνησθείη πάντων ἡμῶν κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ εἰ ἔστιν ἐπίσκοπος, λέγει.

B Ἅγιε ἱερεῦ μνήσθητί μου. Ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει.

Μνησθείη σου κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

Πάλιν καὶ τρίς.

Μνήσθητί μου, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Μετὰ δὲ ταῦτα εἰσελθόντες τὴν ἑτέραν θύραν, τιθέασι τὰ ἱερὰ δῶρα εἰς τὸ μέγα βῆμα, καὶ λέγει ὁ ἱερεὺς ταῦτα.

C Ὁ εὐσχήμων Ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελὼν τὸ ἄχραντόν σου σῶμα, σινδόνι καθαρᾷ εἱλήσας καὶ ἀρώμασι κηδεύσας, ἐν μνήματι καινῷ.

Ὁ διάκονος ἐξελθὼν λέγει.

Πληρώσωμεν τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ κυρίῳ.

Ὁ λαός, Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τῶν προτεθέντων καὶ ἁγιασθέντων τιμίων δώρων τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

D Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου, καὶ τῶν μετὰ πίστεως, εὐλαβείας, καὶ φόβου Θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός, Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, καὶ ἀνάγκης τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

E Εὐχὴ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν ἁγίων δώρων.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ παντοκράτωρ, ὁ μόνος ἅγιος, ὁ δεχόμενος θυσίαν αἰνέσεως παρὰ τῶν ἐπικαλουμένων σε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν δέησιν, καὶ προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ ἱκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοι δῶρα, καὶ θυσίας πνευματικὰς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων καὶ καταξίωσον ἡμᾶς εὑρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου, A τοῦ γενέσθαι σοι εὐπρόσδεκτον τὴν θυσίαν ἡμῶν, καὶ ἐπισκηνῶσαι τὸ πνεῦμα τῆς χάριτός σου τὸ ἀγαθὸν ἐφ᾽ ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε. Ὁ διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Ὁ λαός, Παράσχου Κύριε. Ὁ διάκονος.

B Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε. Ὁ διάκονος.

Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου Κύριε. Ὁ διάκονος.

Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν C παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου Κύριε. Ὁ διάκονος.

Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε. Ὁ διάκονος.

Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ ἡμῶν παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

D Ὁ λαός. Παράσχου Κύριε. Ὁ διάκονος.

Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά, καὶ καλὴν ἀπολογίαν παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου Κύριε. Ὁ διάκονος.

Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν παραθώμεθα. E

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ᾽ οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ, καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ ἱερεύς. Εἰρήνη πᾶσι. Ὁ λαός.

Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ὁ διάκονος

Ὁ διάκονος.

Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν.

Ὁ λαός.

Πατέρα, υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα τριάδα ὁμοούσιον, καὶ ἀχώριστον.

Τότε ὁ ἱερεὺς ἀσπάζεται τὸ κάλυμμα τετράκις, καὶ λέγει·

Τὰς θύρας, τὰς θύρας, ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν.

Ὁ δὲ ἀναγνώστης λέγει·

Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, B ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, καὶ τὰ λοιπά.

Μετὰ τὸ σύμβολον, λέγει ὁ ἱερεύς.

Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου Θεοῦ.

Πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν.

Ὁ χορός. Ἔλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ C κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ὁ λαός. Ἀμήν.

Ὁ διάκονος. Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας.

Ὁ λαός. Ἔχομεν πρὸς κύριον.

Ὁ διάκονος. Εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ.

Ὁ λαός. Ἄξιον καὶ δίκαιον.

Ὁ ἱερεὺς μυστικῶς. D

Ἄξιον καὶ δίκαιόν σε ὑμνεῖν, σε εὐλογεῖν, σε αἰνεῖν, σοὶ εὐχαριστεῖν, σε προσκυνεῖν ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας. σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, ἀεὶ ὢν ὡσαύτως ὢν σὺ, καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον· σὺ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες, παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν, καὶ οὐκ ἀπέστησας πάντα ποιῶν, ἕως ἡμᾶς εἰς τὸν E οὐρανὸν ἀνήγαγες, καὶ βασιλείαν ἐχαρίσω τὴν μέλλουσαν, ὑπὲρ τούτων ἁπάντων εὐχαριστοῦμέν σοι, καὶ τῷ μονογενεῖ σου υἱῷ, καὶ τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, ὑπὲρ πάντων ὧν ἴσμεν, καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν, τῶν φανερῶν, καὶ ἀφανῶν εὐεργεσιῶν τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων. εὐχαριστοῦμέν σοι, καὶ ὑπὲρ τῆς λειτουργίας ταύτης, ἣν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι κατηξίωσας. καί τοι σοι παρεστήκασι χιλιάδες ἀρχαγγέλων, καὶ μυριάδες ἀγγέλων, τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ, ἑξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια, πτερωτά. A

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα, καὶ λέγοντα.

Ὁ λαός.

Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος Σαβαὼθ, πλήρεις εἰσὶν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου· ὡσαννὰ ἐν ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. B

Ὁ δὲ ἱερεὺς κλίνας τὴν κεφαλὴν, λέγει.

Μετὰ τούτων καὶ ἡμεῖς τῶν μακαρίων δυνάμεων, δέσποτα φιλάνθρωπε, βοῶμεν, καὶ λέγομεν, ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος σὺ, καὶ ὁ μονογενής σου υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον, ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος, καὶ μεγαλοπρεπὴς ἡ δόξα σου, ὃς τὸν κόσμον σου οὕτως ἠγάπησας, ὥστε τὸν υἱόν σου τὸν μονογενῆ δοῦναι, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ᾽ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· ὃς ἐλθὼν, καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ C ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσας, τῇ νυκτὶ, ἧ παρεδίδοτο, μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν παρεδίδου ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, λαβὼν ἄρτον ἐν ταῖς ἁγίαις αὐτοῦ καὶ ἀχράντοις καὶ ἀμωμήτοις χερσὶν, εὐχαριστήσας, εὐλογήσας, ἁγιάσας, κλάσας, ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις εἰπών· λάβετε, φάγετε τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ὁ λαός, Ἀμήν. D

Ὁμοίως μετὰ τὸ δειπνῆσαι λαβὼν ποτήριον, καὶ εὐλογήσας, εἶπε· πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ὁ λαός. Ἀμήν.

Μυστικὴ εὐχή.

Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς, καὶ πάντων τῶν E ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένων, τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριημέρου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοι προσφέροντες, κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα.

Ὁ χορός.

Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν, σοὶ εὐχαριστοῦμεν.

A *Diaconus.*

Diligamus invicem, ut in concorda confiteamur.

Populus.

Patrem, Filium, & ſanctum Spiritum, Trinitatem unius eſſentiæ, & inſeparabilem.

Tunc oſculatur ſacerdos operculum quater, & dicit:

Oſtia Oſtia, in ſapientia attendamus.

Lector autem dicit:

B Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, Creatorem cœli & terræ, viſibiliumque omnium & inviſibilium, & in unum Dominum, & reliqua.

Poſt ſymbolum autem, dicit ſacerdos.

Stemus honeſtè: ſtemus cum timore Dei.

Attendamus ſacram oblationem in pace offerre.

Chorus.

Miſericordiam pacis, ſacrificium laudis.

C *Exclamatio Sacerdotis.*

Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, & dilectio Dei Patris, & communio ſancti Spiritus cum omnibus vobis.

Populus. Amen.

Diaconus.

Surſum habeamus corda.

Populus.

Habemus ad Dominum.

D *Diaconus.*

Gratias agamus Domino.

Populus.

Dignum & juſtum eſt.

Sacerdos.

Dignum & juſtum te canere, te benedicere, te laudare, tibi gratias agere, te adorare in omni loco dominationis. Tu enim es Deus ineffabilis, incogitabilis, inviſibilis, incomprehenſibi-
E lis, ſemper exiſtens, eodem modo exiſtens, tu & unigenitus tuus Filius & Spiritus tuus ſanctus. Tu à nihilo adeſſe nos produxiſti, prolapſos reſtituiſti rurſum, neque deſtitiſti omnia facere, donec nos in cœlum reduceres, & regnum largireris futurum. Gratias agimus tibi, & unigenito tuo Filio, & Spiritui tuo ſuncto, pro omnibus quæ ſcimus, & quæ non ſcimus, manifeſtis & occultis beneficiis tuis in nos collatis. Gratias agimus tibi & pro hoc miniſterio, quod è manibus noſtris accipere dignatus
A es: tametſi tibi aſſiſtunt millia Archangelorum, & multa millia Angelorum, Cherubim ac Seraphim, ſenis alis, pluribus oculis, ſublimia, pennata.

Exclamatio Sacerdotis.

Victorialem hymnum canentia, vociferantia, clamantia, & dicentia:

Populus.

B Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth. Pleni ſunt cœli & terra gloria tua: oſanna in altiſſimis.

Benedictus qui venit in nomine Domini.

Sacerdos autem inclinato capite, dicit:

Cum his & nos beatis poteſtatibus clemens Domine clamamus, & dicimus: Sanctus es, & totus ſanctus: tu & unigenitus filius Joh. 3,16.
tuus ac Spiritus ſanctus, ſanctus es, & totus ſanctus, & magni-
C fica gloria tua, qui mundum tuum ſic dilexiſti, ut filium tuum unigenitum dares, ut omnis credens in illum non pereat, ſed habeat vitam æternam: qui veniens & cum omnem pro nobis diſpenſationem adimpleviſſet, nocte qua traditus eſt, vel potius ſeipſum tradidit pro mundi vita, accipiens panem in ſanctis ſuis & immaculatis & incontaminatis manibus, gratias agens, benedicens, ſanctificans, frangens dedit ſanctis ſuis diſcipulis & Apo- Matt. 26,
ſtolis dicens: Accipite, comedite. Hoc eſt corpus meum, quod 26.
D pro vobis frangitur in remiſſionem peccatorum. Marc. 14.

Populus. Amen. 22

Similiter poſtquam cœnatum eſt, accipiens calicem, & benedi- Luc. 22, 19.
cens, dixit: Bibite ex eo omnes. Hic eſt ſanguis meus novi teſtamenti, qui pro vobis & multis effunditur in remiſſionem peccatorum.

Populus. Amen.

Secreta oratio.

E Memores igitur ſalutaris hujus mandati. & omnium eorum, quæ pro nobis facta ſunt, crucis, ſepulchri, triduanæ reſurrectionis, in cœlos aſcenſionis, ad dexteram conſeſſus, ſecundi & glorioſi rurſum adventus.

Exclamatio Sacerdotis.

Tua ex tuis tibi offerentes, in omnibus & per omnia.

Chorus.

Te laudamus, tibi benedicimus, tibi gratias agimus.

A *Rurſum inclinato capite dicit ſacerdos:*

Propter hoc tibi offerimus rationalem hunc, & incruentum cultum, & invocamus, & rogamus, & ſupplicamus, emitte ſpiritum tuum ſanctum ſuper nos, & ſuper propoſita dona hæc: Amen.

Et ſurgens, obſignat ſacra dona, & dicit:

Et fac panem quidem hunc precioſum corpus Chriſti tui. Amen.

Et in calice dicit:

Quod vero eſt in calice hoc precioſum ſanguinem Chriſti tui, B tranſmutans ſpiritu tuo ſancto.

Sacerdos orat:

Ut fiat aſſumentibus in lotionem animæ, in remiſſionem peccatorum, in communionem ſancti Spiritus, in regni cœlorum impletionem, in fiduciam apud te, non in judicium, aut in condemnationem. Præterea offerimus tibi rationalem hunc cultum, pro in fide requieſcentibus majoribus, patribus, Patriarchis, Prophetis, & Apoſtolis, præconibus, & Evangeliſtis, C martyribus, confeſſoribus, continentibus, & omni ſpiritu in fide initiato: Præcipuè pro ſanctiſſima, immaculata, ſuper omnes benedicta, domina noſtra Deipara, & ſemper Virgine Maria.

Chorus canit.

Verè dignum & juſtum eſt, glorificare te Deiparam, & ſemper beatiſſimam, & penitus incontaminatam matrem Dei noſtri, honoratiorem Cherubim, & glorioſiorem incomparabiliter Se- D raphim, quæ citra corruptionem Deum peperiſti: verè Deiparam te magnificamus.

Hac canente choro Sacerdos dicit:

Ave gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui: quoniam Salvatorem animarum peperiſti noſtrarum.

Oratio.

E Honorabilium, incorporalium, cœleſtium virtutum, ſancti Joannis Prophetæ Præcurſoris, & Baptiſtæ, ſanctorum glorioſorum & omnino celebrium Apoſtolorum, ſancti hujus, cujus & memoriam agimus, & omnium ſanctorum tuorum ſupplicationibus reſpice nos Deus, & memento omnium, qui dormierunt in ſpe reſurrectionis & vitæ æternæ, & requieſcere eos facito, ubi præſidet lumen vultus tui.

A Adhuc te invocamus. Memento Domine omnis Epiſcopatus Orthodoxorum recte tractantium verbum tuæ veritatis, totius Presbyteratus, in Chriſto Diaconatus & omnis ſacerdotalis ordinis. Etiam offerimus tibi rationale hoc obſequium pro orbe terrarum, pro ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſia, pro iis quoque qui in pura & caſta vita degunt. Pro fideliſſimis & Chriſtum amantibus noſtris Imperatoribus, omni palatio & B exercitu illorum. Da illis Domine pacificum robur, ut & nos in tranquillitate illorum pacatam & quietam vitam agamus in omni pietate & religione.

Exclamatio.

In primis memento Domine omnis Epiſcopatus Orthodoxorum & recte tractantium verbum tuæ veritatis.

Chorus.

Et quos quiſque in animo cogitat.

Diaconus.

C Et da nobis uno ore & uno corde glorificare & celebrare precioſum & auguſtum nomen tuum Patris, & Filii, & ſancti Spiritus, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Populus. Amen.

Diaconus.

Et ſint miſericordiæ magni Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus nobis.

D *Populus.* Amen.

Diaconus.

Omnium ſanctorum memoriam agentes, etiam atque etiam in pace Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Super oblatis, & ſanctificatis precioſis donis, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

E Quoniam benignus eſt Deus noſter, qui ſuſcepit hæc in ſanctum & ſupercœleſte & intellectuale altare ſuum.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus.

Ut viciſſim dimittat & nobis divinā gratiam, & communionem ſancti Spiritus, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Diaconus. Ut liberet nos ab omni tribulatione.

A Πάλιν κλίνας τὴν κεφαλὴν λέγει ὁ ἱερεύς.

Διὰ τοῦτό σοι προσφέρομεν τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν, καὶ ἀναίμακτον. καὶ δεόμεθα, καὶ ἱκετεύομεν, κατάπεμψον τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα. Ἀμήν.

Καὶ ἀνιστάμενος σφραγίζει τὰ ἅγια δῶρα.

Καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. Ἀμήν.

Καὶ ἐν τῷ ποτηρίῳ λέγει.

B Τὸ δὲ ἐν ποτηρίῳ τούτῳ, τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ.

Ὁ ἱερεὺς εὔχεται.

Ὥστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς κοινωνίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα, εἰς παῤῥησίαν τὴν πρὸς σὲ, καὶ μὴ εἰς κρίμα ἢ εἰς κατά- C κριμα. ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων, προπατόρων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, καὶ ἀποστόλων, κηρύκων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, ἐγκρατευτῶν, καὶ παντὸς πνεύματος ἐν πίστει τετελειωμένου, ἐξαιρέτως τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

Ὁ χορὸς ψάλλει.

D Ὡς ἀληθῶς ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστι τὸ, δοξάζειν σε τὴν θεοτόκον τὴν ἀεὶ μακαρίστην, καὶ παναμώμητον καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβὶμ, καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφὶμ, τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως θεοτόκον σε μεγαλύνομεν.

Ψάλλοντες ταῦτα τοῦ χοροῦ ὁ ἱερεὺς λέγει.

Χαῖρε κεχαριτωμένη Μαρία, ὁ κύριος μετὰ σοῦ, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου, ὅτι σωτῆρα E ἔτεκες τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Εὐχή.

Τῶν τιμίων, ἀσωμάτων, ἐπουρανίων δυνάμεων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ προφήτου προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ, τῶν ἁγίων ἐνδόξων πανευφήμων ἀποστόλων, τοῦ ἁγίου τοῦδε, οὗ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν, καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου ταῖς ἱκεσίαις ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ὁ Θεὸς, καὶ μνήσθητι πάντων τῶν κεκοιμημένων ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου. καὶ ἀνά- A παυσον αὐτοὺς, ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου.

Ἔτι σε παρακαλοῦμεν, μνήσθητι Κύριε πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας, παντὸς τοῦ πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας. καὶ παντὸς τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος. ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης. ὑπὲρ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ὑπὲρ τῶν ἐν ἁγνείᾳ καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ δια- B γόντων, ὑπὲρ τῶν πιστοτάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων, παντὸς τοῦ παλατίου, καὶ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν, δὸς αὐτοῖς κύριε εἰρηνικὸν τὸ κράτος, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι.

Ἐκφώνησις.

Ἐν πρώτοις μνήσθητι κύριε πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων τῶν ὀρθο- C τομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας.

Ὁ χορός. Καὶ ὧν ἕκαστος κατὰ διάνοιαν ἔχει.

Ὁ διάκονος.

Καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἑνὶ στόματι, καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα τοῦ πατρὸς, τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ λαός. Ἀμήν. Ὁ διάκονος.

D Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ἡμῶν.

Ὁ λαός. Ἀμήν. Ὁ διάκονος.

Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες. ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ὑπὲρ τῶν προσκομισθέντων τιμίων δώρων τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

E Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ὅπως ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἡμῶν ὁ προσδεξάμενος αὐτὰ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον καὶ νοερὸν θυσιαστήριον αὐτοῦ.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Ὁ διάκονος.

Ἀντικαταπέμψῃ καὶ ἡμῖν τὴν θείαν χάριν, καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος. τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ διάκονος. Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως. ὀργῆς.

ὀργῆς, καὶ ἀνάγκης, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον. Εὐχή.

Μνήσθητι κύριε τῆς ποίμνης ἡμῶν ταύτης, ἐν ᾗ παροικοῦμεν, καὶ πάσης πόλεως, καὶ χώρας, καὶ τῶν ἐν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς. Μνήσθητι κύριε πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Μνήσθητι κύριε τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων ἐν ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις, καὶ μεμνημένων τῶν πενήτων, καὶ ἐπὶ πάντας ἡμᾶς τὰ ἐλέη σου ἐξαπόστειλον.

Ὁ ἱερεὺς κλινόμενος εὔχεται.

Σοὶ παρακατατιθέμεθα τὴν ζωὴν ἡμῶν ἅπασαν, καὶ τὴν ἐλπίδα, δέσποτα φιλάνθρωπε, καὶ παρακαλοῦμέν σε, καὶ δεόμεθα, καὶ ἱκετεύομεν, καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἐπουρανίων σου καὶ φρικτῶν μυστηρίων, ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ πνευματικῆς τραπέζης μετὰ καθαροῦ συνειδότος εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς συγχώρησιν πλημμελημάτων, εἰς πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν, εἰς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν, εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς σέ, μὴ εἰς κρίμα ἢ εἰς κατάκριμα. Ὁ διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου Κύριε.

Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου Κύριε.

Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου Κύριε. Ὁ διάκονος.

Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε. Ὁ διάκονος.

Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ ἐκτελέσαι, καὶ μετανοίᾳ ἡμῶν παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ὁ λαός. Παράσχου κύριε. Ὁ διάκονος.

Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά, καὶ καλὴν ἀπολογίαν, τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος παρὰ τοῦ κυρίου αἰτησώμεθα.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς δέσποτα μετὰ παρρησίας ἀκατακρίτως τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαί σε τὸν οὐράνιον Θεόν, καὶ λέγειν.

Ὁ λαός. Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, καὶ τὰ λοιπά.

Ἐκφωνεῖ ὁ ἱερεύς. Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ ἱερεύς. Εἰρήνη πᾶσι. Ὁ χορός.

Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου. Ὁ διάκονος.

Τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ κυρίῳ κλίνατε. Ὁ χορός.

Σοὶ Κύριε. Ὁ ἱερεὺς λέγει ταύτην εὐχήν.

Εὐχαριστοῦμέν σοι, βασιλεῦ ἀόρατε, ὁ τῇ ἀμετρήτῳ σου δυνάμει τὰ πάντα δημιουργήσας, καὶ τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι τὰ σύμπαντα παραγαγών, αὐτὸς δέσποτα οὐρανόθεν ἔπιδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου τοὺς ἐπικεκλικότας σοι τὰς ἑαυτῶν κεφαλάς. οὐ γὰρ ἔκλιναν σαρκὶ καὶ αἵματι, ἀλλά σοι τῷ φοβερῷ καὶ φιλανθρώπῳ Θεῷ. σὺ οὖν δέσποτα τὰ προκείμενα δῶρα πᾶσιν ἡμῖν εἰς ἀγαθὸν ἐξομάλισον κατὰ τὴν ἑκάστου ἰδίαν χρείαν, τοῖς πλέουσι σύμπλευσον, τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον, τοὺς νοσοῦντας ἴασαι, ὁ ἰατρὸς τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων. Ἐκφώνησις.

Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς, καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ, καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ ἱερεὺς εὔχεται.

Πρόσχες κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου, καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης τῆς βασιλείας σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ ἁγιάσαι ἡμᾶς, ὁ ἄνω τῷ πατρὶ συγκαθεζόμενος, καὶ ὧδε ἡμῖν ἀοράτως συνών, καὶ καταξίωσον τῇ κραταιᾷ σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀχράντου σου σώματος, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος, καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ λαῷ.

Ὁ δὲ ἱερεὺς θυμιᾷ τὰ ἅγια. Ἐκφώνησις.

Πρόσχωμεν. Ὁ ἱερεὺς ὑψῶν τὸν ἅγιον ἄρτον, λέγει·

Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις.

A ira & neceſſitate, Dominum rogemus.

Populus. Domine miſerere.

Oratio.

Memento Domine ovilis noſtri hujus, in quo habitamus, & totius civitatis, & regionis, & in fide habitantium in ipſis. Memento Domine navigantium, viatorum, ægrotantium, laborantium, captivorum, & ſalutis ipſorum. Memento Domine fructificantiũ & laborantium in ſanctis tuis Eccleſiis, & qui pauperũ meminerunt, & ſuper omnes nos miſericordias tuas emitte.

B *Sacerdos inclinatus orat:*

Tibi commendamus vitam noſtram omnem & ſpem, clemens Domine, & invocamus te, & rogamus, & ſupplicamus, dignos nos facito, ut participes ſimus cœleſtium tuorum & tremendorum myſteriorum hujus ſacræ & ſpiritualis menſæ cum pura cõſcientia in remiſſionem peccatorum, in condonationem delictorum, in Spiritus ſancti communionem, in regni cœleſtis hæreC ditatem, in fiduciam erga te, non in judicium aut condemnationem.

Diaconus.

Defende, ſerva, miſerere, & cuſtodi nos Deus tua gratia.

Diem omnem perfectum, ſanctum, pacificum, ſine peccatis à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta Domine.

Nuncium pacis, fidelem ducem, cuſtodem animarum & corpoD rum noſtrorum à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta Domine.

Veniam & remiſſionem peccatorum, & delictorum noſtrorum à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta Domine.

Diaconus.

Honeſta & conducibilia animabus noſtris, & pacem mundo à Domino poſtulemus.

E *Populus.* Præſta Domine.

Diaconus.

Ut reliquum tempus vitæ noſtræ in pace finiamus, & pœnitentia noſtra, à Domino poſtulemus.

Populus. Præſta Domine.

Diaconus.

Chriſtianum finem vitæ noſtræ, doloris, & turpitudinis expertem, pacatum, & honeſtam purgationem ante tremendum tribuA nal, à Domino poſtulemus.

Exclamatio Sacerdotis.

Et dignos fac nos Domine, ut cum fiducia & ſine condemnatione audeamus invocare te cœleſtem Deum, & dicere:

Populus.

Pater noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuũ: & reliqua.

Exclamat Sacerdos.

Quoniam tuum eſt regnum, & poteſtas, & gloria Patris, & Filii, & ſancti Spiritus, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

B *Sacerdos.* Pax omnibus.

Chorus.

Et cum ſpiritu tuo.

Diaconus.

Capita veſtra Deo inclinate.

Chorus. Tibi Domine.

Sacerdos dicit orationem hanc:

C Gratias agimus tibi, rex inviſibilis, qui immenſa tua virtute omnia condidiſti, & multitudine miſericordiæ tuæ à nihilo ad eſſe univerſa produxiſti, ipſe Domine cœlitus reſpice ad ſervos inclinantes tibi ſua capita. Non enim inclinarunt carni & ſanguini, ſed tibi metuendo & clementi Deo. Tu igitur Domine propoſita dona omnibus nobis in bonum exæques juxta propriam cujuſque indigentiam, cum navigantibus naviga, cum viatoribus viam ambula, ægrotos ſana, medicus animarum & D corporum.

Exclamatio.

Gratia & miſerationibus, & benignitate unigeniti tui filii cum quo benedictus es, cum ſanctiſſimo, & bono, & vivificante tuo Spiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Sacerdos orat:

Attende Domine Jeſu Chriſte Deus noſter, de ſancto habitaculo tuo, & de throno gloriæ regni tui, & veni ad ſanctificandum nos, E qui in excelſis una cum Patre ſedes, & hic nobiſcum inviſibiliter ades, & dignos nos redde potenti manu tua, ut participes ſimus immaculati tui corporis, & precioſi tui ſanguinis, & per nos omnis populus.

Sacerdos autem ſpargit fumum incenſi ſacris.

Exclamatio. Attendamus:

Sacerdos elevans ſanctum panem, dicit:

Sancta ſanctis.

Chorus

Chorus dicit:

Unus ſanctus, unus Dominus Jeſus Chriſtus in gloria Dei patris.

Sacerdos autem elevat panem, dicens:

Super cœlos Deus, & ſuper omnem terram gloria ejus effuſa eſt.

Diviſurus ſacerdos panem dicit:

Dividitur Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi.

Et accipiens Sacerdos ex pane particulam mittit in calicem, dicens:

Plenitudo Spiritus ſancti, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Et tunc Sacerdos aſſumit, & populus canit, & ſacerdos potitus particula divini corporis, dicit:

Cœnæ tuæ myſticæ hodie, fili Dei, participem me aſſume, non enim hoſtibus tuis dicam myſterium: neque oſculum tibi dabo quemadmodum Judas, ſed veluti latro ille confitebor tibi. Memento mei, Domine, cum veneris in regnum tuum.

Hanc orationem dicunt duo priuſquam aſſumant divina.

Deus remitte, dimitte, ignoſce mihi peccatori peccata mea & voluntaria & involuntaria, ſive in cognitione, ſive in ignorantia, ſive in verbo, ſive in opere, ſive in concupiſcentia feci, omnia ignoſce: quoniam bonus, & benignus, longanimis, & multæ miſericordiæ. Et interceſſione immaculatæ dominæ noſtræ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ dignum me fac, ut ſine condemnatione accipiam immaculatum tuum donum in remiſſionem peccatorum, in vitam æternam, in purgationem malarum mearum cogitationum, in illuſtrationem mandatorum tuorum: quoniam te decet gloria, honor, & adoratio, Patrem & Filium & ſanctum Spiritum, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Oratio.

Fiat mihi, Domine Jeſu Chriſte, corpus tuum ſanctum in remiſſionem peccatorum meorum, & ſanguis tuus precioſus in vitam æternam. Et in ſecundo tuo adventu annumera me juſtis tuis, & electis ovibus.

Oratio Sacerdotis.

Gratias agimus tibi Domine clemens, benefactor animarum noſtrarum, quoniam & hodierna die dignatus es nos ſupercœleſtibus tuis & immortalibus myſteriis: dirige noſtram viam, & confirma nos in timore tuo omnes, cuſtodi vitam noſtram, ſtabili noſtros greſſus, precibus & ſupplicationibus ſanctæ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ, & omnium ſanctorum.

Tunc aperitur magnum velum accenſis lampadibus.

Et ſacerdos oſtendit calicem populo, dicens:

Cum timore Dei, & fide, & dilectione accedite.

Chorus canit.

Benedictus, qui venit nomine Domini.

Sacerdos.

Benedictus Deus noſter, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Diaconus egreſſus è ſacroſanctuario, dicit poſt depoſitionem ſanctorum donorum.

Recti qui participes fuimus divinorum, immaculatorum, immortalium, cœleſtium, vivificantium, tremendorum myſteriorum, dignè in omnibus gratias agamus Domino.

Diaconus addit:

Defende, ſerva miſerere, & cuſtodi nos Deus tua gratia. Omnem diem perfectum, ſanctum, pacatum, & peccati expertem poſtulantes, noſipſos, & invicem, & cætera.

Exclamatio Sacerdotis.

Quoniam tu ſanctificatio noſtra, & tibi gloriam referimus, Patri, & Filio & ſpiritui ſancto.

Diaconus.

In pace diſcedite.

Populus.

In nomine Domini.

Diaconus.

Dominum rogemus.

Populus.

Domine miſerere.

Oratio poſt ambonem.

Ἄμβων, locus editus, aſcenſus

Qui benedicis benedicentibus tibi Domine, & ſanctificas in te confidentes, ſalva populum tuum, & benedic hæreditati tuæ. Plenitudinem Eccleſiæ tuæ cuſtodi, ſanctifica diligentes decorem domus tuæ. Tu ipſos viciſſim glorifica divina tua virtute, & ne deſeras nos ſperantes in te, pacem mundo tuo da,

A Ὁ δὲ χορὸς λέγει.

Εἷς ἅγιος, εἷς κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ πατρός.

Ὁ δὲ ἱερεὺς ὑψοῖ τὸν ἄρτον λέγων.

Ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα αὐτοῦ ἐξεχύθη.

Μέλλων δὲ αὐτὸν μελίσαι, λέγει.

Μελίζεται ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

Καὶ λαβὼν ὁ ἱερεὺς ἐκ τοῦ ἄρτου μερίδα βάλλει εἰς τὸ ποτήριον, λέγων.

B Πλήρωμα πνεύματος ἁγίου πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Καὶ τότε ὁ ἱερεὺς μεταλαμβάνει, καὶ ὁ λαὸς ψάλλει, καὶ ὁ ἱερεὺς κρατῶν μερίδα τοῦ θείου σώματος, λέγει.

Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ σήμερον υἱὲ Θεοῦ κοινωνόν με παράλαβε. οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου εἴπω τὸ μυστήριον, οὐδὲ φίλημά σοι δώσω C καθάπερ ὁ Ἰούδας, ἀλλ' ὡς ὁ λῃστὴς ὁμολογῶ σοι· Μνήσθητί μου κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Ταύτην τὴν εὐχὴν λέγουσιν οἱ δύο πρὶν τοῦ μεταβαλεῖν τὰ θεῖα.

Ὁ Θεὸς ἄνες, ἄφες, συγχώρησόν μοι τῷ ἁμαρτωλῷ τὰ παραπτώματά μου τὰ ἑκούσιά τε καὶ ἀκούσια, εἴτε ἐν γνώσει, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ, εἴτε ἐν λόγῳ, εἴτε ἐν ἔργῳ, εἴτε ἐν ἐνθυμήσει ἔπραξα, πάντα μοι συγχώρησον, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος, D καὶ τῇ πρεσβείᾳ τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀκατακρίτως με ἀξίωσον δέξασθαι τὸ ἄχραντόν σου δωρεὰν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, εἰς κάθαρσιν τῶν πονηρῶν μου λογισμῶν, εἰς φωτισμὸν τῶν ἐντολῶν σου· ὅτι σοὶ πρέπει δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Εὐχή.

E Γένοιτό μοι κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ τὸ σῶμά σου τὸ ἅγιον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ τὸ αἷμά σου τὸ τίμιον εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ σου παρουσίᾳ συναρίθμησόν με τοῖς δικαίοις σου, καὶ ἐκλεκτοῖς προβάτοις.

Εὐχὴ τοῦ ἱερέως.

Εὐχαριστοῦμέν σοι δέσποτα φιλάνθρωπε, εὐεργέτα τῶν ψυχῶν ἡμῶν, A ὅτι καὶ τῇ παρούσῃ ἡμέρᾳ κατηξίωσας ἡμᾶς τῶν ἐπουρανίων σου καὶ ἀθανάτων μυστηρίων, ὀρθοτόμησον ἡμῶν τὴν ὁδὸν, στήριξον ἡμᾶς ἐν τῷ φόβῳ σου πάντας, φρούρησον ἡμῶν τὴν ζωὴν, ἀσφάλισαι ἡμῶν τὰ διαβήματα, εὐχαῖς καὶ ἱκεσίαις τῆς ἁγίας θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων ἁγίων.

Τότε τὸ μέγα βηλόθυρον ἀνοίγεται ἀνημμέναις λαμπάσι.

Καὶ ὁ ἱερεὺς δεικνύει τὸ ποτήριον τῷ λαῷ, λέγων.

B Μετὰ φόβου Θεοῦ, καὶ πίστεως, καὶ ἀγάπης προσέλθετε.

Καὶ ὁ χορὸς ψάλλει.

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

Καὶ ὁ ἱερεὺς λέγει.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Ὁ διάκονος ἐξελθὼν ἐκ τοῦ ἁγίου βήματος, λέγει μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν ἁγίων δώρων.

C Ὀρθοὶ οἱ μεταλαβόντες τῶν θείων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων, ζωοποιῶν, φρικτῶν μυστηρίων ἀξίως ἐπὶ πᾶσαν εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ.

Ὁ διάκονος.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῇ σῇ χάριτι. Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν, καὶ ἀναμάρτητον D αἰτησάμενοι ἑαυτοὺς, καὶ ἀλλήλους, καὶ τὰ λοιπά.

Ἐκφώνησις τοῦ ἱερέως.

Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι.

Ὁ διάκονος. Ἐν εἰρήνῃ προέλθετε.

Ὁ λαός. Ἐν ὀνόματι κυρίου.

Ὁ διάκονος. Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

E Ὁ λαός. Κύριε ἐλέησον.

Εὐχὴ ὀπισθάμβωνος.

Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντάς σε κύριε καὶ ἁγιάζων τοὺς ἐπί σοι πεποιθότας, σῶσον τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου φύλαξον, ἁγίασον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου. σὺ αὐτοὺς ἀντιδόξασον τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ. εἰρήνην τῷ κόσμῳ σου δώρησαι,

ταῖς

τῆς ἐκκλησίαις σου, τοῖς ἱερεῦσι, τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν, τῷ στρατῷ, καὶ παντὶ τῷ λαῷ σου, ὅτι πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἐκ σοῦ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, καί σοι τὴν δόξαν, καὶ εὐχαριστίαν καὶ προσκύνησιν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τότε ὁ λαὸς λέγει.

Εἴη τὸ ὄνομα κυρίου εὐλογημένον, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.
Εὐλογήσω τὸν κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, ὁ αἶνος αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου, καὶ τὰ λοιπά.

Ὁ δὲ ἱερεὺς εὐλογεῖ τὰ ἅγια, καὶ ἐκδύεται.

Τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν αὐτὸς ὑπάρχων Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πληρώσας πᾶσαν πατρικὴν οἰκονομίαν πλήρωσον χαρᾶς, καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τῷ Θεῷ πλείστη χάρις.

A Eccleſiis tuis, ſacerdotibus, regibus noſtris, exercitui. & omni populo tuo: quoniam omne donum bonum, & omne datum perfectum deſurſum eſt deſcendens ex te patre luminum, & tibi gloriam, & gratiarum actionem, & adorationem offerimus, Patri & Filio, & ſancto Spiritui, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen. Jac. 1.17.

Tunc populus.

Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & uſque in ſecu-
B lum.
Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo: & reliqua.

Sacerdos autem benedicit ſancta, & exuitur.

Qui ipſe es impletio legis & Prophetarum Chriſte Deus noſter, qui impleſti omnem paternam diſpenſationem, imple gaudio & exultatione corda noſtra perpetuò, nunc & ſemper, & in
C ſecula ſeculorum. Amen.

Deo plurima gratia.

Τοῦ αὐτοῦ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΟΣ
εἰς Θεόδωρον ἐκπεσόντα.

Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων; εὔκαιρον καὶ ἐμοὶ νῦν εἰπεῖν, καὶ πολλῷ μᾶλλον, ἢ τῷ προφήτῃ τότε ἐκείνῳ. εἰ γὰρ καὶ μὴ πόλεις πολλὰς, μηδὲ ὁλόκληρα ἔθνη μέλλοιμι πενθεῖν, ἀλλὰ πολλῶν τούτων ἐθνῶν ψυχὴν ἀντάξιαν, μᾶλλον δὲ καὶ τιμιωτέραν. καὶ γὰρ εἰ κρείττων εἷς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἢ μυρίοι παραβαινόμενοι. κρείττων ἄρα καὶ σὺ πρότερον ἦσθα τῶν μυριάδων τῶν Ἰουδαϊκῶν. ὥστε οὐδεὶς ἄν μοι μέμψαιτο νῦν, εἰ καὶ θρήνους τῶν ἐν τῷ προφήτῃ κειμένων πλείονας ἀναγράψαιμι, καὶ σφοδροτέρους ἐπιδείξαιμι ὀδυρμούς. οὐ γὰρ πόλεως πενθῶ κατασκαφὴν, οὐδὲ παραβαινομένων αἰχμαλωσίαν ἀνδρῶν, ἀλλὰ ψυχῆς ἐρήμωσιν ἱερᾶς, καὶ ναοῦ χριστοφόρου καθαίρεσιν καὶ ἀφανισμόν· τὸν γὰρ κόσμον τῆς διανοίας τῆς σῆς, ὃν κατέφλεξεν ὁ διάβολος νῦν, εἴ τις ὅτε ἔλαμπεν ᾔδει καλῶς, οὐκ ἂν ἐστέναξε τοὺς θρήνους ἐπερχόμενος τοῦ προφήτου, καὶ ἀκούων, ὅτι χεῖρες βαρβαρικαὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἐμόλυναν, καὶ πῦρ ἐπαφεῖσαι πάντα κατέκαυσαν, τὰ Χερουβὶμ, τὴν κιβωτὸν, τὸ ἱλαστήριον, τὰς πλάκας τὰς λιθίνας, τὴν στάμνον τὴν χρυσῆν; αὕτη γὰρ αὕτη ἡ συμφορὰ πικροτέρα ἐκείνης, ὅσῳ καὶ πολλῷ τιμιώτερα σύμβολα εἰς τὴν σὴν ἐναπέκειτο ψυχήν. οὗτος ἁγιώτερος ἐκείνου ὁ ναὸς, οὐδὲ γὰρ χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ, ἀλλὰ τῇ τοῦ πνεύματος ἀπέστιλβε χάριτι, καὶ ἀντὶ τῆς κιβωτοῦ καὶ τῶν Χερουβὶμ, τὸν Χριστὸν, καὶ τὸν τούτου πατέρα, καὶ τὸν παράκλητον εἶχεν ἱδρυμένον ἐν ἑαυτῷ· ἀλλὰ νῦν οὐκέτι, ἀλλ᾽ ἔρημος μὲν καὶ γυμνὸς τοῦ κάλλους ἐκείνου καὶ τῆς εὐπρεπείας ἐστὶ, τὸν θεῖον καὶ ἄρρητον κόσμον ἀποκοσμηθεὶς, ἔρημος δὲ ἀσφαλείας ἁπάσης καὶ φυλακῆς, καὶ οὔτε θύρα, οὔτε μοχλός· ἀλλὰ πᾶσιν ἀνέῳκται τοῖς ψυχοφθόροις καὶ αἰσχροῖς λογισμοῖς. κἂν ὁ τῆς ἀλαζονείας, κἂν ὁ τῆς πορνείας, κἂν ὁ τῆς φιλαργυρίας, κἂν οἱ τούτων μιαρώτεροι βουληθῶσιν ἐπεισελθεῖν, ὁ κωλύσων οὐδείς. πρότερον δὲ καθάπερ ὁ οὐρανὸς τούτοις ἐστὶν ἄβατος ἅπασιν, οὕτω καὶ ἡ καθαρότης τῆς διανοίας τῆς σῆς. καὶ τάχα ἄπιστα δόξω λέγειν τισὶ τοῖς νῦν τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν καταστροφὴν ὁρῶσι τὴν σήν· διὰ γὰρ τοῦτο κόπτομαι καὶ πενθῶ, καὶ τοῦτο ποιῶν οὐ παύσομαι, ἕως ἄν σε πάλιν ἐπὶ τῆς προτέρας ἴδω φαιδρότητος. εἰ γὰρ καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀδύνατον εἶναι τοῦτο δοκεῖ,
„ ἀλλὰ τῷ Θεῷ πάντα δυνατά. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐγείρων ἀπὸ γῆς
„ πτωχὸν, καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνυψῶν πένητα, τοῦ καθίσαι αὐτὸν μετὰ
„ ἀρχόντων, μετὰ ἀρχόντων λαοῦ αὐτοῦ. αὐτός ἐστιν ὁ κατοικίζων στεῖραν ἐν οἴκῳ, μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφραινομένην. μὴ τοίνυν ἀπογνῷς τὴν ἀρίστην μεταβολήν. εἰ γὰρ ὁ διάβολος τοσοῦτον ἴσχυσεν, ὡς ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἐκείνης, καὶ τοῦ ὕψους τῆς ἀρετῆς εἰς ἔσχατόν σε κακίας κατενεγκεῖν· πολλῷ μᾶλλον ὁ Θεὸς, ἰσχύσει πρὸς ἐκείνην σε πάλιν ἀνελκύσαι τὴν παῤῥησίαν· καὶ οὐ τοῦτον μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῷ μακαριώτερον ἐργάσασθαι τοῦ προτέρου. μόνον μὴ καταπέσῃς, μηδὲ τὰς χρηστὰς ἐλπίδας ἐκκόψῃς. μηδὲ πάθῃς τὰ τῶν ἀσεβῶν. οὐ γὰρ τὸ τῶν ἁμαρτημάτων πλῆθος εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλειν εἴωθεν, ἀλλὰ τὸ ψυχὴν ἔχειν ἀσεβῆ. διὰ τοῦτο ὁ Σολομὼν οὐχ ἁπλῶς εἶπε, πᾶς τις ὁ ἐλθὼν εἰς βάθος κακῶν καταφρονεῖ·

D EJUSDEM

AD THEODORUM LAPSUM PARÆNEſis prior, vel de reparatione lapſi, liber unus, viro quodam docto interprete.

CAP. I.

Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? quod in tempore quidem nunc dixerim, longéque tempeſtivius, quàm tum Propheta ille. Tametſi enim mul- Hier. 9.1.
E tas civitates deflere, aut univerſas gentes, conſilium non eſt: animam tamen deploro, numeroſiſſimis adeóque ampliſſimis populis adæquatam dignitate, imò multis nominibus digniorem. Nam ſi vnus, qui fecerit voluntatem Dei, melior eſt, quàm decem millia tranſgreſſorum: melior nimirum & tu pridem fuiſti infinitis Judæorum millibus. Qua de cauſa nemo mihi vitio verterit, ſi luctibus Prophetæ luctum acerbiorem aſſumam, altiorémque dolorem oſtendam. Equidem nec civita-
A tem aliquam everſam lugeo, neque viros injuſtos in jus victoris coactos; quinimò ſacram animam lugeo deſtitutam eſſe deploratámque, ac templum demolitum atque extinctum, in quo Chriſtus nuper habitabat. Si quis enim ornatum mentis tuæ, quem modò exuſſit diabolus, tunc cum illius ſplendore fulgebas, probe novit, nonne ingemuit, & uſurpavit ploratum Prophetæ, qui animadvertit barbaram manum ſancta ſanctorum profanaſſe, & ſubjectis ignibus perdidiſſe omnia, Che-
B rubim, arcam, propitiatorium, tabulas lapideas, urnam auream? Atqui damnum iſtud illo eſt tanto pernicioſius, quò illorum ſignificatio precioſior, quæ ad tuam ipſius animam pertinet. Tu es illo ſanctius templum, quod neque auro, neque argento, ſed ex gratia ſpiritus reſplenduit: & invicem Cherubim atque arcæ, Chriſtum & hujus patrem, ſimul atque conſolatorem habuit converſantem intra ipſum, at non amplius habet. Vaſtum nunc eſt deſertum ac deformis nuditas à pulchri-
C tudine ac decore priſtino, quando divinum & incredibile ornamentum detractum eſt. Deſertum, plenum periculis ac ſine cuſtode. Ibi nec janua, nec peſſulum, omnia omnibus patent corruptoribus animæ, turpibus animi dijudicationibus. Si ſuperbia, ſi ſcortatio, ſi habendi libido aditum captat, nemo prohibebit. Principio quemadmodum cœlum eſt inacceſſum his omnibus, ita puritas cognitionis tuæ. Et fortè videbor incredibilia dixiſſe iis qui nunc vident deſtitutionem tuam & ſubver-
D ſionem: propterea doleo & lugeo, nec in hac adverſitate ceſſo, quouſque te in priſtina alacritate videro. Hominibus hoc eſſe ſupra vires apparet, Deo tamen omnia in manu ſunt. Is eſt enim *qui erigit è terra mendicum, & è ſtercore exaltat pauperem, ut ſedeat cum principibus, cum principibus populi ſui.* Is eſt qui facit *ſterilem habitare in domo, matrem filiorum, lætantem.* Itaque ne deſperes ad optima commutari. Quòd ſi cacodæmon tantum potuit, ut te à vertice illo & faſtigio virtutis in extremum ma- Pſ. 112,7.
E litiæ detruderet: multo magis Deus in priſtinam te poterit vindicare libertatem, neque in eam ſolùm, ſed tibi multò fœliciorem, quàm fuit prior, perficere. Tantùm ne relabaris, ne excindas ſpes amplas, ne in te admittas, quæ impiis accidunt. Nunquam enim peccatorum quamlibet exuberans copia in deſperationem conjicere ſolita fuit, ſed cum illis impiam habere animam. Propterea Salomon non dixit ſimpliciter: Quiſquis venit in profundum malorum, contemnit:

ſed nominatim, inquit, impius tantum: quia illorum tantùm eſt A ille morbus, poſtquàm in profundum malorum deſcenderunt. Et hoc eſt quod non permittit eos reſpicere, neque eò reverti unde exciderant. Nam flagitioſa iſta cogitatio perinde atq; numella lignea incumbit in animæ cervicem, & compellens oculos in terram demittere, prohibet, ne ad dominum ſuum ſuſpiciat. Arqui viri eſt perquàm generoſi, planeque admirabilis, comterere hujuſmodi lignum, & lictorem, à quo impoſitum illud fuerat, deturbare, adeóque dicere Prophetæ verba: *Quem-* B

Pſ. 122, 3. *admodum enim oculi ancillæ in manus dominæ ſuæ, ſic oculi noſtri ad dominum Deum noſtrum, donec miſerebitur noſtri. Miſerere noſtri, Domine, quoniam multifariam repleti ſumus deſpectione.* Hæc ſunt verè divinæ diſciplinæ, & ſupremæ philoſophiæ dogmata. *Repleti ſumus* inquit, *deſpectione*, & infinitis rerum triſtium procellis quatimur, neque tamen prohibemur à ſuſpiciendo ad Deum, & priuſquàm nacti fuerimus poſtulata, non intermittemus eum orare. Hoc eſt nimirum animi generoſi, non conſter- C nari, nec à ſpe diſcedere propter vim incidentium malorum; neq; referre pedem propterea quòd ſubinde precando nihil emolumenti perſenſit, ſed perdurare quoad miſereatur noſtri, juxta beati David ſententiam.

Cap. II. *Diabolus ſpem in Deum excludere conatur.* Quare diabolus in varias deſperationis cogitationes nos immittit, quò excludat in Deum expectationem, hoc eſt, ancoram tutam, ſubſtantiam vitæ noſtræ, manuductionem in ea via, qua in Deum ferimur, ſalutem perditarum animarum. *Ipſa enim ſpe,* D inquit, *ſalvi facti ſumus.* Siquidem ea ipſa eſt catena aurea & fir- Rom. 8, 24. ma, qua de cœlo propenſa ſubducimus animas noſtras: quæ brevi ſurſum in illud ſummum faſtigium retracta, eos qui ipſam fortiter manibus ſervant, evellit & rapit ſupra fluctus præſentis vitæ, omnium longè periculoſiſſimos. Quamobrem qui mollis per indulgentiam hanc ſacram ancoram amittit, continuò decidit & ſuffocatur, ſubmerſus in profundum malitiæ. Quæ cum agnovit malus, poſteaquàm nos conſcientia malorum operum E oneratos ſenſit, tum ille reverſus ingerit cogitationem omni plumbo graviorem, qua vergimus ad extremam ſalutis deſperationem: qua ſemel ſuſcepta, continuò deprimimur pondere, & omiſſa catena illa delabimur in ultima malorum. Quò in rerum ſtatu dudum es, qui rejecto mandato domini tam manſueti, tam humilis, crudelis & implacabilis hoſtis ſalutis noſtræ iſtius tyranni & atrox imperium ſuſtines: ſuavi jugo dirupto, abjectóque levi onere, tu vicem illorum ferreis vinculis collum in- A ſeruiſti, & quod amplius eſt, lapidem molarem, quem aſinarium nominant, de tua ipſius cervice dependiſti. Ubi igitur ſubſiſtes in poſterum, qui demerſiſti in tam vaſtum mare animam miſerrimam, cùm ipſe tantam tibi neceſſitatem, quæ continuò deorſum cogit, ultrò induxiſti? Mulier itaque illa quando invenit unam drachmam, vicinas convocavit participes lætitiæ: *Gra-*

Luc. 15, 8. *tulamini mihi*, ait. Equidem amicos omnes & meos & tuos in rem planè diverſam convocabo: non dicam gratulamini mihi, B ſed lugete mecum, ploratus illos aſſumite, ac triſte & flebile quiddam nobiſcum exclamate. Maximam nimirum jacturam fecimus, non quia tot aut tot auri talenta è manibus exciderunt, neque quòd magna vis lapidum pretioſorum, ſed quòd is qui omnibus his eſt pretioſior, navigans nobiſcum hoc mare magnum & vaſtiſſimum, neſcio quo pacto excuſſus, ad profundum perditionis proruit. Si qui vero me tentarint à luctu ſedu-

Eſa. 22, 4. cere, iis hæc verba Prophetæ reſpondebo, dicens: *Omittite me.* C *amarè flebo, nolite contendere, ut me conſolemini.* Equidem hujuſmodi luctum lugeo, qui nobis, quod immoderatus ſit criminis alicujus conflet invidiam, de quo haud dubium neque Paulum neque Petrum puduiſſet lugere ac plorare omni conſolatione rejecta. Quandoquidem hanc communem mortem deplorantes quiſpiam facilè arguet puſillanimitatis: quando autem vice corporis anima morti ſuccumbit, infinitis confecta vulneribus, quæ in ipſa etiam morte ſigna prioris decoris, ac D roboris & extinctæ in ea pulchritudinis oſtendat: quis tam durus, tam alienus à condolendi affectu, qui in locum fletus & lachrymarum ſermonem ſe ſolantem queat adducere? Quemadmodum enim, illic non lugere, ita è diverſo hic lugere philoſophiæ eſt. Qui ad cœlum pervenit, qui ſeculi hujus vanitatem iriſit, qui formam corporum non aliter atque lapideum ſimulachrum inſpexit: qui aurum ut lutum, delitias omnes uti cœnum contempſit, ille nobis ex inſperato febre correptus abſurdæ con- E cupiſcentiæ, ſanitatem, virile robur & ſpeciem omnem perdidit, ſervúſque factus eſt voluptatum. Hunc itaque num jure obſecro deplorabimus? num plangemus, donec eum nobis iterum aſſeramus? Alioqui quis eſſet in nobis ſenſus humani animi? nam corporeæ mortis deſtructionem nemo hic inveniet,

A ἀλλ' ὁ ἀσεβὴς μόνος· ἐκείνων γὰρ μόνων ἐστὶ τὸ πάθος ἴσως, ἐπειδὰν εἰς τὸ βάθος ἔλθωσι τῶν κακῶν. καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ αὐτοὺς οὐκ ἀφίησιν ἀναβλέψαι, καὶ ἐπανελθεῖν, ὅθεν ἐξέπεσον. ὁ γὰρ μιαρὸς οὗτος λογισμὸς καθάπερ τις κύφων ἐπικείμενος ἐπὶ τὸν αὐχένα τῆς ψυχῆς, καὶ κάτω νεύειν καταναγκάζων αὐτὴν, κωλύει πρὸς τὸν δεσπότην ἀναβλέψαι τὸν αὐτῆς. ἀνδρὸς δέ ἐστι γενναίου καὶ θαυμαστοῦ συντρίψαι τοῦτο τὸ ξύλον, καὶ τὸν ἐπιθέντα αὐτὸ δήμιον ἀποκρού- B σασθαι, καὶ τὰ τοῦ προφήτου φθέγξασθαι ῥήματα· ὡς γὰρ ὀφθαλμοὶ " παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν " πρὸς κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν, ἕως οὗ οἰκτειρήσαι ἡμᾶς· ἐλέησον ἡμᾶς " κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς, ὅτι ἐπὶ πολὺ ἐπλήσθημεν ἐξουδενώσεως. " θεῖα ἀληθῶς ταῦτα τὰ παιδεύματα, καὶ τῆς ἀνωτάτω φιλοσοφίας δόγματα· ἐνεπλήσθημεν, φησὶν, ἐξουδενώσεως, καὶ μυρία ὑπέ- " στημεν χαλεπά. ἀλλ' ὅμως τοῦ πρὸς τὸν θεὸν ἀναβλέπειν οὐκ ἀπο- C στησόμεθα, οὐδὲ πρὶν ἢ λαβεῖν τὴν αἴτησιν, παυσόμεθα αἰτοῦντες αὐτόν. τοῦτο γὰρ γενναίας ψυχῆς, μὴ καταπίπτειν, μηδὲ ἀπαγορεύειν πρὸς τὸ πλῆθος τῶν κατεχόντων δεινῶν, μηδὲ πολλάκις αἰτοῦντας καὶ ἀποτυγχάνοντας ἀναχωρεῖν, ἀλλ' ἐπιμένειν, ἕως οὗ οἰκτειρήσῃ ἡμᾶς, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ φησι.

Διὰ γὰρ τοῦτο ὁ διάβολος ἡμᾶς εἰς τοὺς τῆς ἀπογνώσεως ἐμβάλλει λογισμοὺς, ἵνα ἐκκόψῃ τὴν ἐλπίδα τὴν πρὸς τὸν θεὸν, τὴν ἄγκυραν τὴν D ἀσφαλῆ, τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἡμετέρας ζωῆς, τὴν χειραγωγὸν τῆς πρὸς τὸν οὐρανὸν φερούσης ὁδοῦ, τὴν σωτηρίαν τῶν ἀπολλυμένων ψυχῶν. τῇ γὰρ ἐλπίδι, φησὶν, ἐσώθημεν· αὕτη γὰρ, αὕτη καθάπερ σειρά τις " ἰσχυρὰ τῶν οὐρανῶν ἐξαρτηθεῖσα τὰς ἡμετέρας διαβαστάζει ψυχάς. κατὰ μικρὸν πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἀνέλκουσα τοὺς σφόδρα ἐχομένους αὐτῆς, καὶ τοῦ κλύδωνος ἡμᾶς τῶν βιωτικῶν κακῶν ὑπεραίρουσα. ἂν οὖν τις μαλακισθῇ καὶ ἀφῇ τὴν ἄγκυραν ταύτην τὴν ἱεράν, κατέπεσέ E τε εὐθέως καὶ ἀπεπνίγη, εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς κακίας ἐλθών. ὅπερ εἰδὼς ὁ πονηρὸς, ἐπειδὰν ἡμᾶς αὐτοὺς τῷ τῶν πονηρῶν πράξεων βαρυνομένους συνειδότι αἴσθηται, ἐπελθὼν καὶ αὐτὸς τὸν ἐκ τῆς ἀπογνώσεως λογισμὸν ὄντα μολύβδου βαρύτερον ἐπιτίθησι· κἂν αὐτὸν παραδεξώμεθα, ἀνάγκη λοιπὸν κατασπασθέντας εὐθέως τῷ βάρει, καὶ τῆς σειρᾶς ἀπορραγέντας ἐκείνης κατελθεῖν εἰς τὸ βάθος τῶν κακῶν, ἔνθα καὶ αὐτὸς γέγονας νῦν, τοῦ μὲν πρᾴου καὶ ταπεινοῦ δε- A σπότου τὰ προστάγματα ἀφεὶς, τοῦ δὲ ὠμοῦ τυράννου, καὶ ἀσπόνδου τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐχθροῦ τὰ ἐπιτάγματα ἐξανύων ἅπαντα, καὶ τὸν χρηστὸν διαρρήξας ζυγὸν, καὶ τὸ φορτίον ῥίψας τὸ ἐλαφρὸν, καὶ τοὺς σιδηροῦς ἀντ' ἐκείνων κλοιοὺς περιθεὶς, ἔτι καὶ τὸν μύλον ἐξηρτήσας τὸν ὀνικὸν τοῦ τραχήλου τοῦ σοῦ. ποῦ οὖν στήσῃ λοιπὸν καταποντίζων τὴν ἀθλίαν ψυχὴν, τὴν κάτω φέρουσαν διηνεκῶς τοιαύτην σαυτῷ τὴν ἀνάγκην ἐπιθείς; ἡ μὲν οὖν τὴν μίαν δραχμὴν εὑροῦσα γυνὴ τὰς γείτονας ἐκάλει τῆς εὐφροσύνης κοινωνοὺς, συγχάρητέ μοι, λέγουσα· ἐγὼ B δὲ τοὺς φίλους ἅπαντας τούς τε ἐμοὺς καὶ τοὺς σοὺς, ἐπὶ τὴν ἐναντίαν παρακαλέσω νῦν, οὐ, συγχάρητέ μοι, λέγων, ἀλλὰ συμπενθήσατε, καὶ θρῆνον ἀναλάβετε τὸν αὐτὸν, καὶ γοερὸν σὺν ἡμῖν ἀνακράξατε. ζημία γὰρ ἡμᾶς ἐσχάτη κατείληφεν, οὐχ ὅτι χρυσίου τάλαντα τόσα καὶ τόσα τῆς ἐμῆς ἐξέπεσε χειρὸς, οὐδ' ὅτι λίθων τιμίων πολὺς [illegible], ἀλλ' ὅτι τούτων ἁπάντων ὁ τιμιώτερος συμπλέων ἡμῖν ταύτην τὴν θάλασσαν τὴν μεγάλην καὶ εὐρύχωρον, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐξολι- C σθήσας, πρὸς αὐτὸν τῆς ἀπωλείας τὸν πυθμένα κατέπεσεν. εἰ δέ τινες τοῦ θρηνεῖν ἀπάγειν πειρῶνται, τὰ τοῦ προφήτου πρὸς αὐτοὺς φθέγξομαι λέγων· ἄφετέ με, πικρῶς κλαύσομαι· μὴ κατι- " σχύσητε παρακαλεῖν με. οὐ γὰρ τοιοῦτον πένθος πενθῶ νῦν, ὡς καὶ " κατάγνωσιν φέρειν ἡμῖν τὴν ἀμετρίαν τῶν ὀδυρμῶν· ἀλλ' ὑπὲρ οὗ, καὶ εἰ Παῦλος, καὶ εἰ Πέτρος ἦν, οὐκ ἂν ᾐσχύνθησαν κλαίοντες καὶ πενθοῦντες, καὶ πᾶσαν παράκλησιν διωθούμενοι. τοὺς μὲν γὰρ τὸν κοινὸν D τοῦτον θάνατον ὀδυρομένους εἰκότως ἄν τις ἐγκαλέσειε μικροψυχίαν πολλήν· ὅταν δὲ ἀντὶ σώματος ψυχὴ προκέηται νεκρὰ, μυρίας ἔχουσα τὰς πληγὰς, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νεκρότητι τῆς εὐφυΐας ἑαυτῆς ἐμφαίνουσα τῆς προτέρας, καὶ τῆς ἰσχύος, καὶ τοῦ κάλλους τοῦ ἀποσβεσθέντος, τίς οὕτως ὠμὸς καὶ ἀσυμπαθὴς, ὡς ἀντὶ θρήνων καὶ ὀδυρμῶν παραμυθητικοὺς λόγους προσάγειν; ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ τὸ μὴ πενθεῖν φιλοσοφίας ἐστὶν, οὕτως ἐνταῦθα τὸ πενθεῖν· ὁ πρὸς τὸν οὐρανὸν φθά- E σας, ὁ τοῦ βίου ματαιότητος καταγελῶν, ὁ τὰ κάλλη τῶν σωμάτων ὡς τὰ ἐν λίθοις ὁρῶν, ὁ χρυσοῦ μὲν ὡς πηλοῦ, τρυφῆς δὲ ἁπάσης ὡς βορβόρου καταγελῶν, οὗτος ἡμῖν ἐξαίφνης πυρετῷ κατασχεθεὶς ἐπιθυμίας ἀτόπου, καὶ τὴν ὑγίειαν καὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ὥραν ἅπασαν διέφθειρε, καὶ δοῦλος γέγονε τῶν ἡδονῶν. τοῦτον οὖν οὐ δακρύσομεν, εἰπέ μοι, καὶ κοψόμεθα, ἕως ἀνακτησώμεθα πάλιν αὐτόν; καὶ ποῦ ταῦτα ἀνθρωπίνης ψυχῆς; τῆς μὲν γὰρ τοῦ σώματος νεκρώσεως τὴν λύσιν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἐνταῦθα·

καὶ

καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτω τοὺς πενθοῦντας τῶν θρήνων ἀφίστησι. ψυχῆς δὲ νέκρωσιν ἐνταῦθα μόνον ἐστὶν ἀφανίσαι δυνατόν· „ἐν γὰρ τῷ ᾅδῃ, „φησὶ, τίς ἐξομολογήσεταί σοι; πῶς οὖν οὐ πολλῆς βλακείας τοὺς μὲν τὸν τοῦ σώματος θάνατον πενθοῦντας οὕτω σφοδρῶς τοῦτο ποιεῖν, καὶ ταῦτα εἰδότας ὅτι οὐκ ἀναστήσουσι τὸν κείμενον τοῖς ὀδυρμοῖς, ἡμᾶς δὲ μηδὲν τοιοῦτον ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ταῦτα ἐπισταμένους, ὅτι πολλάκις ἐστὶν ἐλπὶς, τὴν ἀπολωλυῖαν ψυχὴν εἰς τὴν προτέραν ζωὴν ἐπαναγαγεῖν; πολλοὶ γὰρ καὶ νῦν, καὶ ἐκ τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων ἐκ τῆς ὀρθῆς περιτραπέντες στάσεως, καὶ ἐκ τῆς ἐστενοχωρημένης κατακρημνισθέντες ὁδοῦ, οὕτω διανέστησαν πάλιν, ὡς ἀποκρύψαι τοῖς δευτέροις τὰ πρότερα, καὶ τὸ βραβεῖον λαβεῖν, καὶ τὸν στέφανον ἀναδήσασθαι, καὶ μετὰ τῶν νικώντων ἀνακηρυχθῆναι, καὶ εἰς τὸν τῶν ἁγίων ἀριθμηθῆναι χορόν. ἕως μὲν γὰρ ἐν τῇ καμίνῳ τις ἕστηκε τῶν ἡδονῶν, κἂν μυρία τοιαῦτα ὑποδείγματα ἔχῃ, ἀδύνατον αὐτῷ τὸ πρᾶγμα εἶναι δοκεῖ· ἂν δὲ ἀρχὴν βραχεῖαν μόνον λάβῃ τῆς ἐκεῖθεν ἐξόδου, προϊὼν ἀεὶ τὸ μὲν σφοδρότερον τοῦ πυρὸς κατόπιν ἀφίησι, τὰ δὲ ἔμπροσθεν καὶ πρὸ τῶν ποδῶν, δροσοῦ καὶ πολλῆς γέμοντα τῆς εὐκολίας ὄψεται· μόνον μὴ ἀπογνῶμεν, μηδὲ ἀπαγορεύσωμεν τὴν ἐπάνοδον. ὁ γὰρ οὕτω παθὼν κἂν μυρίαν ἰσχὺν καὶ προθυμίαν κεκτημένος ᾖ, μάτην κέκτηται. ὁ γὰρ θύραν ἀποκλείσας ἅπαξ ἑαυτῷ τῆς μετανοίας, καὶ τὴν εἰς τὸ στάδιον εἴσοδον ἀποτειχίσας, πῶς δυνήσεται ἔξω μένων, ἢ μικρὸν ἢ μέγα ἐργάσασθαι ἀγαθόν; διὰ τοῦτο πάντα μηχανᾶται ὁ πονηρὸς, ἵνα τοῦτον ἐν ἡμῖν φυτεύσῃ τὸν λογισμόν. οὐκ ἔτι γὰρ αὐτῷ ἱδρώτων δεήσει, καὶ πόνων πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀντίστασιν. πῶς γὰρ τῶν κειμένων καὶ πεπτωκότων, καὶ ἀνταίρειν οὐκ ἐθελόντων αὐτῷ· ὁ μὲν γὰρ τοῦτον δυνηθεὶς διαδῦναι τὸν δεσμὸν, καὶ τὴν ἰσχὺν ἀνακτήσεται τὴν αὐτοῦ, καὶ εἰς ἐσχάτας οὐ παύσεται αὐτῷ παλαίων ἀναπνοάς· κἂν εἰς μυρία ἄλλα πέσῃ πτώματα, ἀναστήσεται πάλιν, καὶ συγκόψει τὸν ἐχθρόν· ὁ δὲ τοῖς τῆς ἀπογνώσεως δεθεὶς λογισμοῖς, καὶ τὴν ἰσχὺν παραλύσας τὴν αὐτοῦ, πῶς δυνήσεται περιγενέσθαι, καὶ ἀντιστῆναι, ἐξ ἐναντίας φυγών;

Καὶ μή μοι τοὺς ὀλίγα ἡμαρτηκότας εἴπῃς, ἀλλ' ἔστω τις πάσης κακίας ἀνάμεστος, καὶ πάντα πραττέτω τὰ ἀποκλείοντα τῆς βασιλείας αὐτόν, καὶ οὗτος μὴ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἀπίστων, ἀλλὰ τῶν πιστῶν, καὶ εὐηρεστηκότων τῷ Θεῷ πρότερον ὤν, ὕστερον γινέσθω πόρνος, μοιχὸς, μαλακὸς, κλέπτης, μέθυσος, ἀρσενοκοίτης, λοίδορος, καὶ ἄλλα τὰ τούτοις ὅμοια· οὐδὲ γὰρ τοῦτον ἐγὼ ἀποδέξομαι ἀπογινώσκοντα τὰ ἑαυτοῦ, κἂν εἰς ἔσχατον γῆρας ἐλάσῃ μετὰ τῆς ἀφάτου καὶ τηλικαύτης κακίας. εἰ μὲν γὰρ πάθος ἦν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, καλῶς ἄν τις ἀπέγνω, ὡς οὐ δυνάμενος σβέσαι τὴν φλόγα, ἣν διὰ τῶν τοσούτων ἀνῆψε κακῶν· ἐπειδὴ δὲ ἀπαθὲς τὸ θεῖόν ἐστι, κἂν κολάζῃ, κἂν τιμωρῆται, οὐ μετ' ὀργῆς τοῦτο ποιεῖ· ἀλλὰ μετὰ κηδεμονίας καὶ φιλανθρωπίας πολλῆς. διὸ σφόδρα θαρρεῖν χρὴ, καὶ πεποιθέναι τῇ τῆς μετανοίας δυνάμει. καὶ γὰρ τοῖς εἰς αὐτὸν ἡμαρτηκόσιν οὐ δι' ἑαυτὸν εἴωθεν ἐπεξέρχεσθαι· οὐδεμία γὰρ εἰς τὴν φύσιν ἐκείνην διαβαίνει βλάβη· ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῖν σκοπῶν, καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ χείρονα γίνεσθαι τὴν διαστροφὴν τὴν ἡμετέραν μελετώντων αὐτοῦ καταφρονεῖν καὶ ὑπερορᾶν. καθάπερ γὰρ ὁ τοῦ φωτὸς ἐκτὸς ποιῶν ἑαυτὸν, ἐκεῖνο μὲν ἐζημίωσεν οὐδὲν, ἑαυτὸν δὲ τὰ μέγιστα σκότῳ κατακλεισθεὶς, οὕτω καὶ ὁ τῆς παναλκοῦς ἐκείνης δυνάμεως καταφρονεῖν ἐθισθεὶς, ἐκείνην μὲν ἔβλαψεν οὐδὲν, ἑαυτὸν δὲ τὴν ἐσχάτην ἔβλαψε βλάβην. καὶ διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς τὰς τιμωρίας ἡμῖν ἀπειλεῖ, καὶ ἐπάγει πολλάκις, οὐχ ὡς ἑαυτὸν ἐκδικῶν, ἀλλ' ἡμᾶς ἕλκων πρὸς ἑαυτόν. καὶ γὰρ καὶ ἰατρὸς ἐπὶ τῶν παραπαιόντων ὕβρεσιν οὐκ ἀλγεῖ μὲν, οὐδὲ δάκνεται· ὅμως δὲ πάντα πράττει καὶ πραγματεύεται ὑπὲρ τοῦ παῦσαι ἀσχημονοῦντας ἐκείνους, οὐ τὰ ἑαυτοῦ σκοπῶν, ἀλλὰ τὴν ἐκείνων ὠφέλειαν· κἂν ἐπιδείξωνται μικρόν τι σωφροσύνης καὶ νήψεως, χαίρει καὶ εὐφραίνεται, καὶ πολλῷ σφοδρότερον τὰ φάρμακα ἐπιτίθησιν, οὐχ ὑπὲρ τῶν προτέρων αὐτοὺς ἀμυνόμενος, ἀλλὰ τὴν ὠφέλειαν αὐξῆσαι θέλων, καὶ πρὸς καθαρὰν ὑγίειαν ἐπαναγαγεῖν· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς, ὅταν εἰς τὴν ἐσχάτην μανίαν ἐκπέσωμεν, οὐκ ἀμυνόμενος ὑπὲρ τῶν προτέρων, ἀλλ' ἀπαλλάξαι τῆς νόσου βουλόμενος, ἅπαντα καὶ λέγει, καὶ ποιεῖ· καὶ τοῦτο ἱκανὸν μὲν καὶ ἀπὸ τῶν ὀρθῶν λογισμῶν συνιδεῖν· εἰ δέ τις ἡμῖν ἀμφισβητοίη τούτων ἕνεκεν, καὶ ἀπὸ τῶν θείων ταῦτα πιστωσόμεθα λογίων. τίς γὰρ, εἰπέ μοι, τοῦ Βαβυλωνίων βασιλέως γέγονε μιαρώτερος, ὃς τοσαύτην τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως πεῖραν λαβὼν, ὡς τὸν προφήτην προσκυνῆσαι τὸν αὐτοῦ, καὶ κελεῦσαι αὐτῷ μαναὰ σπεῖσαι καὶ θύειν, πάλιν εἰς τὸν πρότερον ἐξηνέχθη τῦφον, καὶ τοὺς μὴ προτιμήσαντας αὐτὸν τοῦ Θεοῦ, δεδεμένους εἰς τὴν κάμινον ἐνέβαλεν· ἀλλ' ὅμως τὸν οὕτως ὠμὸν, καὶ ἀσεβῆ, καὶ θηρίον μᾶλλον, ἢ ἄνθρωπον, εἰς μετάνοιαν προσκα-

id tamen lugentes à lamentis nihil cohibet. Cæterùm hîc tantum animæ mors aboleri poteſt: *In inferno enim quis*, inquit, *confitebitur tibi?* Quo igitur pacto non maximi eſt flagitii, tam incurioſè ferre animæ interitum, & cum ii, qui corporis mortem lugent, tanta id facere ſoleant vehementia, quanquam videant quòd defunctum lachrymis in vitam revocare nequeant, nos nihil tale exhibere, qui ſcimus ſpem eſſe de anima in priſtinam vitam reducenda? Siquidem complures & hac tempeſtate, & progenitorum noſtrorum ſeculis, qui ordinis ſui deſertores, & è frequentata via præcipites euntes, tanta alacritate reſurrexerunt, ut priora ſequentibus facilè celarent, palmámque corriperent, ac redimiti corona cum victoribus prædicarentur, ac in cœtum beatorum allegerentur. Quandiu tamen quis in fornace voluptatum conſiſtit, etiamſi exemplis abundat infinitis, ipſi res eſſe ſupra vires apparet: cæterum ſi vel leviter cœpit illinc egredi, identidem procedens, vim ignis à tergo relinquit, videtque ante ſe & ad pedes propemodum viam roſcidam, atque eximiæ facilitatis, tantùm ne deſperemus, ne dubitemus de reditu ad ſuperos. Etenim cui deeſt fiducia, is fruſtrà poſſidet vel firmitatem ac fortiſſimam animi promptitudinem. Januam enim ſibi reſipiſcendi ſemel obfirmavit, & ad ſtadium aditum intercluſit. Quis poteſt autem foris manens præclarum facinus deſignare? Quapropter malignus nihil non tentat, quò nobis hanc diffidentem cogitationem inferat. Etenim non eſt ſudandum ei, neque admodum opus habet induſtria, ut nos oppugnet, nimirum lapſos & jacentes, quibus nec reluctandi conſilium ſupereſt. Qui enim vincula iſta diſſolvere poterit, priſtinum robur recipiet, atque ad extremum uſque ſpiritum cum ipſo pugnans perſeverabit: ac licet rurſus vel millies ſit lapſus, ſurget iterum, & hoſtem conficiet. Cæterum qui cogitatu deſperationis impeditus, animóque fractus eſt, quomodo abibit victor? quomodo reluctabitur? quin abjecto, quod ajunt, clypeo, mox fugam capeſſit. Pſ. 6. 6.

CAP. III. *Non iis tantum, qui modicè deliquerunt veniam dari.*

Cave dicas, iis tantùm veniæ locum concedi, qui modicè deliquerunt: Nam finge, ſi lubet, aliquem univerſa malitia redundantem, & patrarit omnia quæ à regno excludunt, is, ut demus non ſit extra fidem, ſed fidelis aliquando fuerit, acceptúſque Deo, poſtea verò factus ſcortator, adulter, mollis, pædico, fur, ebrius, calumniator, aliáque id genus flagitia committat, equidem illi non ero deſperandi author, neque ſi perſeveraverit ad extremam uſque ſenectam cum infandis illis maximiſque vitiis. Quòd ſi perturbatio eſſet ira Dei, non injuria quis à ſpe decideret, perinde atque concitata tantis facinoribus flamma deinceps reſtingui nequiret: cæterum divinum numen quia liberum eſt à perturbationibus, & punit, & in promeritos animadvertit, neque tamen ulla ultionis cupiditate unquam tangitur, ſed amorem potiùs in nos id faciens præ ſe fert, magnámque curam, bono eſſe animo addecet, & confidere de virtute reſipiſcentiæ. Siquidem illos, qui in ipſum deliquerunt, non ſolet propter ſuam contumeliam ulciſci: nihil enim poteſt incommodi in hanc naturam induci: ſed omnino ad noſtram ſpectans utilitatem, videlicet ne perverſitas noſtra aut in pejus abeat, aut contemnat, deſpiciátque illius benignitatem. Nam quemadmodum is qui è conſpectu lucis ultrò ſecedit, ei damnum non infert, ſed ſibi ipſi, cum ſua ipſius culpa conjectus ſit in tenebras: ſic qui ſolitus eſt faſtidire virtutem Dei omnia potentem, ei quidem nihil affert detrimenti, ſummum autem exitium ipſe ſibi advehit. Hac de cauſa Deus flagella nobis minatur, & interim abducit, non ut ſe ulciſcatur, ſed ut nos ad ſe trahat. Medicus enim propter contumeliam mente captorum non dolet, neque offenditur: ſed omnia facit, omnia molitur, quæ ad ſedandos illorum abſurdos mores attinent, non ſuam ſpectans, ſed illorum utilitatem. Quòd ſi tenuem ægrotus conjecturam temperantiæ & frugalitatis oſtendit, continuo gaudet & lætatur, multóque accuratius medicinam apponit: non propterea quòd ſit vindex, aut quòd expetat pœnas prioris contumeliæ, ſed quoniam illorum utilitatem augere vult, atque perfectam illis reſtituere ſanitatem. Non aliter Deus, poſtquam nos in extremam cecidimus inſaniam, non eſt ultor veteris flagitii, ſed ut morbum arceat, omnia dicit ac facit: quod ſatis à rectis cogitationibus videre eſt, idipſum conteſtantibus, cæterùm incredulis vobis de his rebus facilè fidem faciemus ex divinis ſcripturis. Nam quis eſt rege Babyloniorum ſceleratior? profer aliquem, ſi potes, qui tantam vim divinæ potentiæ priùs acceperat, ut & Prophetam adoraret, & manna & odores ei libari juberet: & rurſum in veterem ſuperbiam projectus, eos qui ipſum noluerunt præferre Deo, vinctos in fornacem accenſam dedit: nihilo tamen ſecius hunc tam atrocem ac impium, qui fera potius quàm homo cenſendus erat, ad

ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν οὐδὲ ἐν τούτῳ βελτίων ἐγένετο, τότε ἐπάγει τὴν τιμωρίαν λοιπὸν, οὐχ ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγονότων ἀμυνόμενος, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα ἐκκόπτων δεινὰ, καὶ τῆς εἰς τὸ ἔμπροσθεν ἀναστέλλων κακίας, καὶ οὐδὲ τοῦτο εἰς τέλος, ἀλλ' ἐν ὀλίγοις αὐτὸν παιδεύσας ἔτεσι, τῇ προτέρᾳ πάλιν ἀποδίδωσι τιμῇ, ζημιωθέντα μὲν ἀπὸ τῆς κολάσεως οὐδὲν, κερδάναντα δὲ τὸ πάντων μέγιστον τῶν ἀγαθῶν, τὸ στερρῶς τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἔχεσθαι πίστεως, καὶ μεταγνῶναι ἐπὶ τοῖς πρότερον ἡμαρτημένοις αὐτῷ.

Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία· οὐδέποτε μετάνοιαν γινομένην εἰλικρινῶς ἀποστρέφεται, ἀλλὰ κἂν πρὸς αὐτό τις τῆς κακίας τὸ πέρας ἐλάσῃ, κἀκεῖθεν ὑποστρέψαι πάλιν ἕληται πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν, καὶ δέχεται, καὶ προσίεται τοῦτον, καὶ πάντα ποιεῖ, ὥστε αὐτὸν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν ἀγαγεῖν. καὶ τὸ πολλῷ τούτου φιλανθρωπότερον· κἂν γὰρ μὴ πᾶσάν τις ἐπιδείξηται τὴν μετάνοιαν, οὐδὲ τὴν βραχεῖαν καὶ πρὸς ὀλίγον γινομένην παραπέμπεται, ἀλλὰ καὶ ταύτῃ τίθησι πολὺν τὸν μισθόν· καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν Ἡσαΐας ὁ προφήτης περὶ τοῦ τῶν Ἰουδαίων λαοῦ οὑτωσί πως φησί· Δι' ἁμαρτίαν βραχύ τι ἐλύπησα αὐτὸν, καὶ ἐπάταξα αὐτὸν, καὶ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἐλυπήθη, καὶ ἐπορεύθη στυγνὸς, καὶ ἰασάμην αὐτὸν, καὶ παρεκάλεσα αὐτόν. μαρτυρήσειε δ' ἂν ἡμῖν καὶ ὁ ἀσεβέστατος βασιλεὺς ἐκεῖνος ὁ γεγονὼς μὲν ἔκδοτος τοῖς ἁμαρτήμασιν ὑπὸ τῆς γυναικός· ἐπειδὴ δὲ μόνον ἐπένθησε, καὶ σάκκον περιεβάλετο, καὶ κατέγνω τῶν πλημμεληθέντων αὐτῷ, οὕτως ἐπεσπάσατο τοῦ Θεοῦ τὸν ἔλεον, ὡς πάντων αὐτὸν ἀπαλλάξαι τῶν ἐπηρτημένων κακῶν. εἶπε γὰρ ὁ Θεὸς τῷ Ἠλίᾳ, ἑώρακας, πῶς κατενύγη Ἀχαὰβ ἀπὸ προσώπου μου; οὐκ ἐπάξω τὴν κακίαν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ, ἀνθ' ὧν ὅτι ἔκλαυσεν ἀπὸ προσώπου μου. καὶ μετὰ τοῦτον πάλιν ὁ Μανασσῆς πάντας τῇ μανίᾳ παρελάσας, καὶ τῇ τυραννίδι τὴν νομικὴν ἀνατρέψας λατρείαν, καὶ τὸν ναὸν ἀποκλείσας, καὶ τὴν τῶν εἰδώλων πλάνην ποιήσας ἀνθεῖν, καὶ πάντων τῶν ἔμπροσθεν γενόμενος ἀσεβέστερος, ἐπειδὴ μετενόησεν ὕστερον, εἰς τοὺς τοῦ Θεοῦ κατετάγη φίλους. εἰ δὲ εἰς τὸ μέγεθος ἀπιδὼν τῶν οἰκείων ἀνομιῶν ἀπέγνω τὴν ἐπάνοδον καὶ τὴν μεταβολὴν, πάντων ἂν ἐξέπεσεν, ὧν μετὰ ταῦτα ἐπέτυχε· νῦν δὲ ἀντὶ τῆς ὑπερβολῆς τῶν ἡμαρτημένων αὐτῷ εἰς τὸ ἄπειρον τῆς εὐσπλαγχνίας ἰδὼν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ δεσμὰ διαρρήξας τοῦ διαβόλου, διανέστη, καὶ ἠγωνίσατο, καὶ τὸν δρόμον ἐτέλεσε τὸν καλόν. οὐ μόνον δὲ διὰ τῶν εἰς τούτους γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν τοῦ προφήτου ῥημάτων, ἐκκόπτει τοὺς τῆς ἀπογνώσεως λογισμοὺς ὁ Θεὸς οὑτωσὶ λέγων· Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ. τὸ δὲ σήμερον ἐν παντὶ τῷ βίῳ λέγεσθαι δυνατὸν, καὶ πρὸς αὐτὸ δὲ εἰ βούλει τὸ γῆρας. οὐ γὰρ χρόνων ποσότητι, ἀλλὰ διαθέσει ψυχῆς ἡ μετάνοια κρίνεται. καὶ γὰρ οἱ Νινευῖται οὐ πολλῶν ἐδεήθησαν ἡμερῶν, ὥστε ἐξαλεῖψαι τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν· ἀλλ' ἴσχυσε βραχὺς τῆς ἡμέρας καιρὸς ἅπασαν ἀφανίσαι τὴν ἀνομίαν αὐτῶν, καὶ ὁ λῃστὴς δὲ οὐκ ἐν χρόνῳ μακρῷ τὴν εἰς τὸν παράδεισον εἴσοδον ἤνυσεν. ἀλλ' ὅσην ἂν ἀναλώσειεν ὥραν τις ῥῆμα φθεγγόμενος ἓν, ἐν τοσαύτῃ ῥοπῇ τὰ ἐν παντὶ τῷ βίῳ ἡμαρτημένα ἅπαντα ἀπολουσάμενος, καὶ πρὸ τῶν ἀποστόλων τὸ τῆς εὐδοκιμήσεως βραβεῖον ἐλάμβανεν. ὁρῶμεν δὲ καὶ τοὺς μάρτυρας, οὐκ ἐν πολλοῖς ἔτεσιν, ἀλλ' ἐν ἡμέραις ὀλίγαις, πολλάκις δὲ καὶ ἐν μιᾷ μόνον, τοὺς λαμπροὺς ἐπιθεμένους στεφάνους. ὥστε προθυμίας ἡμῖν χρεία πανταχοῦ, καὶ πολλῆς διαθέσεως· κἂν οὕτω τὸ συνειδὸς παρασκευάσωμεν, ὥστε μετὰ τοσαύτης σφοδρότητος καὶ τὴν προτέραν μισῆσαι κακίαν, καὶ τὴν ἐναντίαν ἑλέσθαι ὁδὸν, μεθ' ὅσης ὁ Θεὸς βούλεται καὶ ἀπαιτεῖ, οὐδὲν ἀπὸ τοῦ χρόνου ἔλαττον ἕξομεν· πολλοὶ γοῦν ἔσχατοι γενόμενοι τοὺς πρώτους ὑπερηκόντισαν. οὐ γὰρ τὸ πεσεῖν χαλεπὸν, ἀλλὰ τὸ πεσόντα κεῖσθαι καὶ μὴ ἀνίστασθαι, ἀλλὰ ἐθελοκακοῦντα καὶ βλακεύοντα τοῖς τῆς ἀπογνώσεως λογισμοῖς τὴν τῆς προαιρέσεως ἀποκρύπτειν ἀσθένειαν. πρὸς οὓς καὶ ὁ προφήτης διαπτοούμενος ἔλεγε· μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει; εἰ δὲ τινας τῶν μετὰ τὸ πιστεῦσαι πάλιν ἐκπεσόντων ζητοίης παρ' ἡμῶν, καὶ ταῦτα μὲν ἅπαντα ὑπὲρ τούτων εἴρηται· ὁ γὰρ πεσὼν τῶν ἑστώτων πρότερον ἦν, οὐ τῶν κειμένων· πῶς γὰρ ἂν ὁ κείμενος πέσοι; εἰρήσεται δὲ καὶ ἕτερα, τὰ μὲν διὰ παραβολῶν, τὰ δὲ διὰ σαφεστέρων πράξεών τε καὶ λόγων. καὶ γὰρ τὸ πρόβατον ἐκεῖνο, τὸ τῶν ἐνενήκοντα ἐννέα ἀποσχισθὲν, εἶτα πάλιν ἐπαναχθὲν, οὐδὲν ἕτερον ἡμῖν, ἢ τὴν τῶν πιστῶν δείκνυσιν ἔκπτωσίν τε καὶ ἐπάνοδον. πρόβατον γὰρ ἦν καὶ τοῦτο οὐχ ἑτέρας ποίμνης τινὸς, ἀλλὰ τοῦ τῶν λοιπῶν ἀριθμοῦ, καὶ ὑπὸ τῷ ποιμένι πρότερον ἐνέμετο, καὶ ἐπλανήθη πλάνην οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ τὰς νάπας, τουτέστι μακράν τινα ὁδὸν, καὶ πολλῷ τῆς εὐθείας ἀπέχουσαν. ἆρ' οὖν εἴασεν αὐτὸ πλανηθῆναι; οὐδαμῶς, ἀλλ' ἐπανήγαγεν, οὐκ ἐλάσας, οὐδὲ μαστίξας, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὤμων λαβών. καθάπερ γὰρ οἱ τῶν ἰατρῶν ἄριστοι τοὺς νοσοῦντας νόσον μακρὰν μετὰ πολλῆς τῆς θεραπείας ἐπὶ τὴν ὑγίειαν ἐπανάγουσιν, οὐ μόνον κατὰ τὸν τῆς ἰατρείας νόμον αὐτοὺς θεραπεύοντες, ἀλλ' ἔστιν ὅπου καὶ χαριζόμενοι· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς σφόδρα διεφθαρμένους οὐ μετὰ πολλῆς ἄγει τῆς σφοδρότητος ἐπὶ τὴν ἀρετὴν,

Cæterùm ſanè ubi nihilo melior eſt factus, tum inducit in poſterum flagellum, nec id velut ultor præteriti delicti, ſed ut futura incommoda præſcindat, ut reliquam malitiam arceat: necdum tamen omnino extinxit, ſed paucis annis caſtigato priſtinam reddidit honorem. Pœna quam Deus illi irrogavit, nihil ei damni intulit, ſed lucrifecit quod eſt inter bona omnia maximum; ſolidam enim dedit in Deum teneræ fiduciam, & reſipiſcere à peccatis adverſus illum commiſſis.

CAP. IV. *Nunquam averſatur ſinceram pœnitentiam Deus.*

Siquidem tanta eſt Dei humanitas, & erga nos amor: nunquam averſatur pœnitentiã ſincerè factam, ſed & ſi quis ad malitiæ fines olim penetrarit, illinc eum ad virtutis viam reducere conatur, & ſuſcipit redeuntem & ſuaviter amplectitur, nihilque non facit quò in priſtinam dignitatem reſtituat. Quódq; eſt majoris facilitatis argumentum, etiam ſi non omnem præ ſe ferat pœnitentiam, brevem illam & exiguo tempore factam non abnuit, ſed magna compenſat mercede: id quod manifeſtum eſt ex iis quæ de populo Judæorum alicubi dicit Eſaias: *Propter peccata pauliſper contriſtavi eum, & percuſſi eum, & averti faciẽ meam ab eo, & ipſe contriſtatus eſt, & ambulavit mæſtus & ſanavi eum, & ſolatus ſum eum.* (Eſa. 57, 17.) Teſtabitur autem nobis rex ille ſupra modum impius, qui propter mulierem factus eſt maximè deditus peccatis, ubi ſemel duntaxat luxit, & ſaccum indutus agnovit ſcelera ſua, uſque adeò Dei miſericordiam attraxit, ut evitaret omnia mala quæ tum ei imminebant. Nam Deus Eliæ dixit: *Vidiſti, quomodo compunctus eſt Achab à facie mea, non inducam malum in diebus ejus quia luxit à facie mea.* (3. Reg. 21, 29.) Poſt hunc rurſus Manaſſes cunctos inſania anteivit ac tyrannide, legalem evertit cultum, templum clauſit, idolorum errorem. Deo adverſũ invexit, (2. Paral. 33, 13.) univerſis qui ante ſe vixerunt impietate præſtans. Is poſteaquam aliquando reſipuit, relatus eſt in numerum Dei amicorum. Si conſpecta imagine ſuarum iniquitatum de reditu deſperaſſet ac de immutatione, decidiſſet profectò ab his bonis quæ poſtea obvenerunt: nunc verò quia perpendit quàm exiguum ſit vel exceſſus tantus ſuorum peccatorum reſpectu infinitæ commiſerationis Dei, diaboli vincula diſſipavit, evaſit victor, bonum curſum conſummavit. Cæterùm Deus non ſolum per ea quæ in hos facta ſunt, ſed per verba Prophetæ eliminavit cogitationem deſperationis. *Hodie enim*, inquit, *ſi vocem ejus audieritis, ne obfirmetis corda veſtra, ſicut in exacerbatione.* (Pſal. 94, 8.) In hunc modum hodie à nobis per omnem vitam dici poteſt, & ſi libet, ad ſenectam uſque. Non enim ad temporis rationem, ſed juxta affectum animæ ſolet dijudicari pœnitentia. (*Non ex temporis diuturnitate ſed ex affectu dijudicatur pœnitentia.*) Ninivitæ non multis diebus indiguerunt, ut peccatum eorum deleret Deus: tempus exiguum potuit univerſam eorum abolere iniquitatem, & latro haud longo tempore ingreſſum paradiſi impetravit. Quamcumque quis horam impendens vel unum dixerit verbum, in eo momento totius vitæ peccata ſimul abſterſit, atque ante Apoſtolos officii grati præmium ſuſcepit. Videmus etiam martyres non ita multis annis, imò paucis diebus adeóque non rarò inter dieculam ſplendidas conſecutos coronas. Quapropter ubique nobis opus eſt alacritate, ſedulóque affectu: quod ſi ita paremus conſcientiam, ut tanta vehementia cum veterem odiſſe malitiam, tum diverſam elegiſſe viam videamur, quantam Deus nobis imperat ac requirit, nihil ob temporis brevitatem habebimus minùs, quando multi ex poſtremis ardenti ſtudio ſe priores prævenerunt. Neque enim grave eſt hominem cecidiſſe, ſed lapſum jacere, nec reſurgere conari: ultrò perferre malum, torperéque, ac deſperationis ſermonibus mali propoſiti vitium tegere. Contra quos exardens Propheta dixit: *Num qui cadit, non reſurgit: nec qui avertitur, nunquam revertitur?* (Hiere. 8, 4.) Si quem à nobis requiris, qui poſt ſuſceptam fidem ſit prolapſus, animadvertas quòd de hoc etiam illa dicta ſunt: nam qui cecidit, ex eorum eſt numero qui prius ſteterunt, non qui jacuerunt: nam qui jacet, quomodo is poteſt cadere? Verum alia quoque dicentur per parabolas, per manifeſta cum facta tum verba. Ovis illa quæ ſeparata fuit à nonaginta novem, moxque inventa & reducta, quid aliud nobis demonſtrat, quàm fidelium caſũ & reditum? (Matth. 18, 12.) Quoniam ovis erat non alieni paſtoris, de reliquarũ erat grege, priuſq; ſub eodem paſtore paſcebatur: & erravit non quovis modo, ſed per montes & ſaltus, hoc eſt, per viam longam, deflectentémq; à recto. Quid? num neglexit errantem? Nequaquam: reduxit eam, non ante ſe illam agens, nec verberans, ſed ſuis impoſitam humeris reportans. Quemadmodum enim optimi medici difficili diuturnoq; morbo decumbentes variis medicinis ad ſanitatem reſtituunt, non ſemper utentes arte: interim enim nonnihil cupientibus diverſa obſecundant: ſic Deus vehementer corruptos non impellit magna vi ad virtutem,

ſed manſuetè & ſenſim promovet : imò plerumque portat, ne immanior ſciſſura fiat, aut error productior. Non eſt unum hoc ſimile, quod hujuſmodi doctrinam confirmat, parabola etiam de filio prodigo ſtat ab eadem, qui non erat patri alienus, utpote filius, & frater pueri acceptiſſimi, nec in malitiam vulgarem incurrit : quinimò ſciens prudénſque, ut ſic dicam, in alterum littus malorum prorupit: dives, liber, bene natus, omnibus ſervis, omnibus mercenariis, nedum hoſpitibus, factus eſt calamitoſior : atqui redditus eſt priſtinæ dignitati, amiſſámque gloriam recuperavit. Si de vita deſperaſſet, ac de his rebus, quæ ei contigerunt, ambiguus, in aliena reſediſſet regione, orbatus fuiſſet nimirum bonis illis quæ mox obvenerunt : periiſſet fame, mortémque obiiſſet omnium maximè miſerabilem. Verùm quia pœnituit, nec diffiſus eſt ſuper reditu, è tanta corruptione in priorem claritatem commutatus, amicitur ſtola pulcherrima, fruitur majoribus quàm frater à lapſu immunis. *Tot enim annos*, inquit, *ſervio tibi, & nunquam præceptum tuum ſum prætergreſſus, nec mihi unquam hædum dediſti, ut cum amicis meis lætarer : at poſtquam filius ille tuus, qui devoravit ſubſtantiam tuam, venit, occidiſti ei vitulum illum ſaginatum.* Tanta eſt virtus pœnitentiæ.

Luc. 15, 12.

CAP. V.

Peccata tollenda ſunt, ut in melius mutemur.

Tam præclaris itaque exemplis excitati, ne permaneamus in malis factis, nec incerti fluctuemus de mutandis nobis in melius : quin magna fiducia dicamus, Pergo ad patrem meum, appropinquemus Deo, is nequaquam nos averſabitur. Atqui nos conſultò, deditáque opera procul ipſos ſejungimus. *Deus enim*, inquit, *appropinquans ego ſum, & non Deus procul.* Quemadmodum per Prophetam iterum exprobrat : *Nonne*, inquit, *peccata veſtra dividunt inter me & vos?* Quare cùm peccata nos longè dirimant à Deo, tollamus neceſſe eſt ea ceu intervallum moleſtiſſimum, quod nos propiores fieri prohibet. Audi, jam in rem præſentem duceris. Apud Corinthios vir quidam illuſtris patravit peccatum, quale nec apud Ethnicos nominabatur : is erat fidelis de familia Chriſti : ſunt qui eum fuiſſe ſacerdotem quoque autumant. Quid tum? Paulúſne à ſpe illorum qui ſervabantur, eum dejecit? Ille, inquam, Paulus qui in ſuperioribus & conſequentibus toties expoſtulat cũ Corinthiis quòd eum in ordinem pœnitentium non redegerint, oſtenſurus denique nullum eſſe peccatum, quod medicinam refugiat, iterum loquitur de eo, qui gravius quàm gentes peccaverat : *Tradite*, inquit, *eum ſatanæ ad interitum carnis*, quò ſpiritus ſalvus ſit in die Domini Jeſu Chriſti. Id quidem ante pœnitentiam dixit: mox ut reſipuit: *Satis eſt*, inquit, *iſtiuſmodi homini increpatio hæc quæ facta eſt à pluribus*. Et ſcripſit ut eum conſolarentur, ut reſipiſcentiæ locum darent: ne eum in ſatanæ poteſtatem tranſire contingeret. Item Galatæ integra natio, poſt ſuſceptam fidem, poſt ſigna per ſe facta, poſt multas tentationes propter fidem Chriſti exuperatas, lapſi ſunt, iterúmque reſurrexerunt : ſiquidem claruerunt miraculis, quemadmodum idem manifeſtat. Qui igitur vobis, ait, præbet ſpiritum, & operatur virtutes in vobis. Multa fidei certamina decertarunt, quod ſic docuit: Tam multa, inquit, paſſi eſtis fruſtrà, ſi tamen & fruſtrà. Poſt tanta virtutis incrementa grave flagitium commiſerunt in hoc, quòd à Chriſto diverterunt, de quo videtur ille dixiſſe : *Ecce Paulus dico vobis, ſi circumcidamini, Chriſtus nihil vobis proderit.* Et iterum : *Quicumque à lege juſtificamini, à gratia excidiſtis.* A lapſu tam pernicioſo perquam amanter eos recepit : nam dicit, *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis.* oſtendit nimirum vel ab ultima deſtructione poſſe Chriſtum ſuperiorem reformari in nobis. *Non vult enim mortem peccatoris, ſed ut revertatur, & vivat.* Revertamur itaque, amicum caput, & voluntatem Dei perficiamus. In hoc quidẽ nos creavit, ac in iſtud eſſe produxit, quò nos æternis bonis donet, utque tribuat regnum cœlorum, non ut in gehennam detrudat, aut ignibus dedat, qui quidem facti ſunt propter diabolum, non propter nos, non aliter atque noſtri gratia paratum eſt regnum cœlorum. Utrumque ſubindicat, cum dicit illis qui à dextris adſtabunt : *Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum paratum vobis ab exordio mundi.* A ſiniſtris autem conſtitutis : *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt:* non addit, vobis : ſed, *diabolo & Angelis ejus.* Qua de cauſa non eſt gehenna inſtituta propter nos, ſed propter adverſarium & Angelos ejus : regnum autem cœlorum ab exordio mundi propter nos adornatum. Ne igitur nos reddamus indignos ad hæc, ut cum ſponſo ingrediamur. quamdiu enim hic ſumus, etiamſi peccemus millies, ſemper erit ſpei locus : omnia dabitur abluere ſcelera dignam exhibentibus pœnitentiam. Cæterum ſi quando hinc illuc abducti fuerimus, licet vehementiſſimam pœnitentiam exhibuerimus, nihil tamen nobis illud proderit:

Hier. 23, 23.
Eſa. 59, 2.
1. Cor. 5, 5.
2. Cor. 2, 6.
Galat. 5, 2.
Gal. 4. 19.
Eze. 18, 32.
Mat. 25, 34.

ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν καὶ διαβαστάζων πανταχοῦ, ὥστε μὴ πλέον γενέσθαι τὸ σχίσμα, μηδὲ μακροτέραν τὴν πλάνην. οὐχ αὕτη δὲ μόνον ἡ παραβολὴ τοῦτο ἠνίξατο, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ παιδὸς τοῦ ἀσώτου. καὶ γὰρ καὶ οὗτος οὐκ ἀλλότριος ἦν, ἀλλ' υἱὸς, καὶ ἀδελφὸς τοῦ εὐηρεστηκότος παιδὸς, καὶ εἰς κακίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐξώκειλεν, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸ πέρας, ὡς ἄν τις εἴποι, τῶν κακῶν ὁ πλούσιος, καὶ ἐλεύθερος, καὶ εὐγενὴς, οἰκετῶν καὶ ξένων καὶ μισθωτῶν ἀθλιώτερον διατεθείς· ἀλλ' ὅμως πάλιν εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπανῆλθε καὶ τὴν προτέραν δόξαν ἀπέλαβεν. εἰ δὲ ἀπεγνώκει τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, καὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ἀπαγορεύσας ἔμεινεν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας, οὐκ ἂν ἔτυχεν ὧνπερ καὶ ἔτυχεν, ἀλλὰ λιμῷ διαφθαρεὶς τὸν ἁπάντων οἴκτιστον ὑπέμεινε θάνατον· ἐπειδὴ δὲ μετενόησε καὶ οὐκ ἀπέγνω, μετὰ τὴν τοσαύτην διαφθορὰν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς φαιδρότητος γίνεται πάλιν, καὶ τὴν καλλίστην περιβάλλεται στολὴν, καὶ μειζόνων ἀπολαύει τοῦ μὴ καταπεπτωκότος ἀδελφοῦ. τοσαῦτα γὰρ ἔτη, φησὶ, δουλεύω σοι, καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρῆλθον, καὶ οὐδέποτέ μοι ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ· ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος ὁ καταφαγών σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν. τοσαύτη ἡ τῆς μετανοίας ἰσχύς.

Τοσαῦτα οὖν ἔχοντες ὑποδείγματα, μὴ παραμένωμεν τοῖς κακοῖς, μηδὲ ἀπογνῶμεν τὴν καταλλαγήν· ἀλλ' εἴπωμεν καὶ αὐτοὶ, πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ ἐγγίσωμεν τῷ Θεῷ. αὐτὸς γὰρ ἡμᾶς οὐδέποτε ἀποστρέφεται, ἀλλ' ἡμεῖς ἐσμεν οἱ μακρύνοντες ἑαυτούς. Θεὸς γὰρ ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, καὶ οὐ Θεὸς πόρρωθεν. καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ τούτου προφήτου πάλιν ἐγκαλῶν αὐτοῖς ἔλεγεν· οὐχὶ αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διιστῶσιν ἀναμέσον ὑμῶν καὶ ἐμοῦ; ἐπειδὴ οὖν τοῦτό ἐστι τὸ ποιοῦν πόρρω ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ, περιέλωμεν τὸ χαλεπὸν τοῦτο διάφραγμα, καὶ τὸ κωλῦον οὐδὲν γενέσθαι ἐγγύς. ἄκουσον δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων τοῦτο γεγενημένον. παρὰ Κορινθίοις ἐπίσημός τις ἀνὴρ ἁμαρτίαν εἰργάσατο τοιαύτην, οἵα οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται. πιστὸς δὲ οὗτος ἦν, καὶ τῶν ᾠκειωμένων Χριστῷ· τινὲς δὲ αὐτὸν καὶ τῶν ἱερωμένων εἶναί φασι. τί οὖν; ἆρα ἐξέκοψεν αὐτὸν τῆς τῶν σωζομένων μερίδος ὁ Παῦλος; οὐδαμῶς· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ μυρία ἄνω καὶ κάτω Κορινθίοις ἐγκαλῶν, ὅτι αὐτὸν εἰς μετάνοιαν οὐ κατέστησαν· βουλόμενος δὲ ἡμῖν δεῖξαι, ὅτι οὐκ ἔστιν ἁμάρτημα, ὃ μὴ δύναται ἰαθῆναι, πάλιν ἔλεγε περὶ αὐτοῦ τοῦ χαλεπώτερα τῶν ἐθνικῶν ἡμαρτηκότος· παράδοτε τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἀλλὰ τοῦτο μὲν πρὸ τῆς μετανοίας· ἐπειδὴ δὲ μετενόησεν, ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία, φησὶν, ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων· καὶ ἐπέστελλε παρακαλέσαι πάλιν αὐτὸν, καὶ προσδέξασθαι τὴν μετάνοιαν, ὥστε μὴ πλεονεκτηθῆναι ὑπὸ τοῦ σατανᾶ. καὶ ἔθνος δὲ ὁλόκληρον τὸ τῶν Γαλατῶν μετὰ τὸ πιστεῦσαι, καὶ σημεῖα ἐργάσασθαι, καὶ πολλοὺς πειρασμοὺς ἐνεγκεῖν διὰ τὴν πίστιν τὴν εἰς τὸν Χριστὸν, καταπεσόντας πάλιν ἀνέστησεν· ὅτι μὲν ἐθαυματούργουν, ἐδήλωσεν εἰπών· ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ πνεῦμα, καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν. ὅτι δὲ καὶ πολλὰ τῆς πίστεως ἕνεκεν ἤθλησαν, καὶ τοῦτο ἐδήλωσε λέγων· τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ, εἴγε εἰκῇ· ἀλλ' ὅμως μετὰ τὴν τοσαύτην ἐπίδοσιν ἁμαρτίαν ἥμαρτον ἱκανὴν ἀλλοτριῶσαι αὐτοὺς τοῦ Χριστοῦ. περὶ ἧς αὐτὸς ἀποφαίνεται λέγων· ἴδε ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς οὐδὲν ὑμᾶς ὠφελήσει. καὶ πάλιν· οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσετε· καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην ὅμως παράπτωσιν, προσίεται αὐτοὺς λέγων· τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, δεικνὺς, ὅτι μετὰ τὴν ἐσχάτην διαφθορὰν δυνατὸν πάλιν ἄνωθεν μορφωθῆναι τὸν Χριστὸν ἐν ἡμῖν· οὐ γὰρ θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. ἐπιστρέψωμεν οὖν, ὦ φίλη κεφαλὴ, καὶ τὸ θέλημα ἐξανύσωμεν τοῦ Θεοῦ. διὰ γὰρ τοῦτο ἡμᾶς ἔκτισε, καὶ εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν, ἵνα τῶν αἰωνίων ποιήσῃ μετόχους ἀγαθῶν, ἵνα τὴν βασιλείαν παράσχῃ τῶν οὐρανῶν, οὐχ ἵνα εἰς γέενναν ἐμβάλῃ, καὶ τῷ πυρὶ παραδῷ. τοῦτο γὰρ οὐ δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ διὰ τὸν διάβολον γέγονεν· ἡ βασιλεία δὲ ἡμῖν εὐτρέπισται, καὶ παρεσκεύασται πάλαι. καὶ ταῦτα ἀμφότερα ὑποδεικνὺς ἔλεγε τοῖς μὲν ἐκ δεξιῶν, δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· τοῖς δὲ ἐξ εὐωνύμων, πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον τὸ ἡτοιμασμένον, οὐκ ἔτι ὑμῖν, ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. οὕτως οὐ δι' ἡμᾶς ἡ γέεννα γέγονεν, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον, καὶ τοὺς ἀγγέλους ἐκείνου· ἡ δὲ βασιλεία πρὸ καταβολῆς κόσμου ἡμῖν παρεσκεύασται. μὴ τοίνυν ἀναξίους ἑαυτοὺς τῆς τοῦ νυμφῶνος εἰσόδου παρασκευάσωμεν· ἕως γὰρ ἂν ὦμεν ἐνταῦθα, κἂν μυρία ἁμαρτάνωμεν, ἔνεστι πάντα ἀπολούσασθαι μετάνοιαν τῶν ἁμαρτηθέντων ἐπιδειξαμένους. ἡνίκα δὲ ἂν ἀπαχθῶμεν ἐκεῖ, οὐδ' ἂν σφοδροτάτην ἐπιδειξώμεθα τὴν μετάνοιαν, ἔσται τι πλέον λοιπόν.

ἀλλὰ

ἀλλὰ κἂν τοὺς ὀδόντας βρύχωμεν, κἂν κοπτώμεθα, κἂν μυρία παρακαλῶμεν, οὐδὲ ἄκρῳ τις ἐπιστάξει τῷ δακτύλῳ φλεγομένοις ἡμῖν, ἀλλ' ἀκουσόμεθα ταῦτα, ἅπερ καὶ ὁ πλούσιος τότε ἐκεῖνος· ὅτι χάσμα μέγα μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν ἐστήρικται. ἀναστῆναι μὲν οὖν ἐνταῦθα παρακαλῶ, καὶ τὸν δεσπότην ἐπιγνῶμεν τὸν ἑαυτῶν, ὡς ἐπιγνῶναι χρή. τότε γὰρ μόνον ἀπογνῶναι δεῖ τὴν ἀπὸ τῆς μετανοίας ἐλπίδα, ὅταν ἐν τῷ ᾅδῃ γενώμεθα. ἐκεῖ γὰρ μόνον οὗτος τὸ φάρμακον ἀσθενὲς καὶ ἄχρηστον· ἐνταῦθα δὲ ὄντων ἡμῶν, κἂν ἐν αὐτῷ τῷ γήρᾳ ἐπιτεθῇ, πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν ἰσχύν· διὸ καὶ ὁ διάβολος πάντα κινεῖ, ἵνα ῥιζώσῃ τὸν τῆς ἀπογνώσεως ἐν ἡμῖν λογισμόν. οἶδε γὰρ, ὅτι κἂν μικρὸν μετανοήσωμεν, οὐκ ἀμισθὶ τοῦτο πράξομεν· ἀλλ' ὥσπερ ὁ ποτήριον ψυχροῦ ἐπιδοὺς ἀποκειμένην ἔχει τὴν ἀμοιβὴν, οὕτω καὶ ὁ μετανοήσας ἐφ' οἷς ἔπραξε δεινοῖς, κἂν μὴ τῶν ἁμαρτημάτων ἀξίαν ἐπιδείξηται τὴν μετάνοιαν, καὶ αὐτῆς ταύτης ἕξει τὴν ἀντίδοσιν. οὐδὲν γὰρ ὅλως ἀγαθῶν, κἂν μικρὸν ᾖ, παροφθήσεται παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ. εἰ γὰρ ἁμαρτήματα μετὰ τοσαύτης ἐξετάζεται τῆς ἀκριβείας, ὡς καὶ ῥημάτων καὶ ἐνθυμημάτων τίνειν τιμωρίας ἡμᾶς, πολλῷ μᾶλλον τὰ κατορθώματα, κἂν μεγάλα ᾖ, κἂν μικρὰ, λογισθήσεται κατ' ἐκεῖνον ἡμῖν τὸν καιρόν. ὥστε κἂν μὴ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀκρίβειαν πάλιν ἐπανελθεῖν δυνηθῇς, ἀλλὰ τὸ τυχὸν γοῦν τῆς παρούσης νόσου καὶ ἀσελγείας ἀποστήσῃς σεαυτὸν, οὐδὲ τοῦτο ἔσται ἀνόνητον· μόνον ἀρχὴν ἐπίθες τῷ πράγματι, καὶ τὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας εἴσοδον ἄνοιξον· ἕως δ' ἂν ἔξω μένῃς, εἰκότως δύσκολον καὶ εὔπορον τοῦτό σοι φαίνεται. πρὸ γὰρ τῆς πείρας, κἂν σφόδρα ᾖ τὰ πράγματα κοῦφα καὶ φορητὰ, ὅμως ἔμφασιν ἡμῖν παρέχειν εἴωθε δυσκολίας πολλῆς· ὅταν δὲ ἐν αὐτοῖς διὰ τῆς πείρας γενώμεθα, καὶ κατατολμήσωμεν, τὸ πλέον τῆς ἀγωνίας ἐξίσταται, καὶ τὸ θαρρεῖν ἀντὶ τοῦ τρέμειν καὶ ἀπογινώσκειν ἐπεισελθὸν ἐλαττοῖ μὲν τὸν φόβον, αὔξει δὲ τὴν εὐμάρειαν, καὶ τὰς χρηστὰς ἐλπίδας ἰσχυροτέρας ποιεῖ· διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἰούδαν ἀπήγαγεν ἐντεῦθεν ὁ πονηρὸς, ἵνα μὴ τῆς προεστηκυίας λαβόμενος ἀρχῆς, ἐπανέλθῃ διὰ τῆς μετανοίας ὅθεν ἐξέπεσεν. ἐγὼ γὰρ εἰ καὶ παράδοξον τὸ λεγόμενον, οὐδὲ ἐκεῖνο τὸ ἁμάρτημα μεῖζον εἴποιμι ἂν εἶναι τῆς ἀπὸ τῆς μετανοίας βοηθείας γινομένης ἡμῖν. διὸ δὴ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, πᾶσαν τὴν σατανικὴν ἔννοιαν ἐξορίσαντα τῆς ψυχῆς, ἐπὶ τὴν σωτηρίαν ταύτην ἐπανελθεῖν· εἰ μὲν γὰρ ἀθρόως καὶ ἐμοῦ πρὸς ἐκείνην σε τὴν κορυφὴν πάλιν ἀναβῆναι ἐκέλευον, εἰκότως ἂν ἐδυσχέραινες, ὡς πολλῆς τῆς δυσκολίας οὔσης ἐν τούτῳ· εἰ δὲ τοσοῦτον ἀπαιτῶ μόνον, ὅσον μὴ προσθεῖναι τοῖς παροῦσι κακοῖς, ἀλλ' ἀναστάντα ἐντεῦθεν τὴν ἐναντίαν ὑποστρέψαι πάλιν, τίνος ἕνεκεν ὀκνεῖς καὶ ἀναδύῃ, καὶ εἰς τοὐπίσω καθέλκεις σαυτόν; οὐχ ἑώρακας τοὺς ἐν τρυφῇ καὶ μέθῃ, καὶ παιδιᾷ, καὶ τῇ λοιπῇ τελευτήσαντας χλευασίᾳ τοῦ βίου; ποῦ νῦν εἰσιν οἱ μετὰ πολλοῦ μὲν τοῦ τύφου, πολλῶν δὲ τῶν ἀκολούθων σοβοῦντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς; οἱ τὰ σηρικὰ ἐνδεδυμένοι, καὶ μύρων ἀποπνέοντες, καὶ παρασίτους τρέφοντες, καὶ τῇ σκηνῇ προσηλωμένοι διαπαντός; ποῦ τούτων ἡ φαντασία ἐκείνη νῦν; οἴχεται· ἡ τῶν δείπνων πολυτέλεια, τὸ τῶν μουσικῶν πλῆθος, ἡ τῶν κολάκων θεραπεία, ὁ γέλως ὁ πολὺς, ἡ τῆς ψυχῆς ἄνεσις, ἡ τῆς διανοίας διάχυσις, ὁ βίος ὁ ὑγρὸς καὶ ἀνειμένος καὶ ὕπτιος ποῦ νῦν; ἀπέπτη πάντα ἐκεῖνα. τί γέγονε τὸ τοσαύτης θεραπείας ἀπολαῦον σῶμα καὶ καθαρότητος; ἄπιθι πρὸς τὴν σορὸν, θέασαι τὴν κόνιν, τὴν τέφραν, τοὺς σκώληκας, τοῦ τόπου τὸ εἰδεχθὲς θέασαι, καὶ στέναξον πικρόν· καὶ εἴθε μέχρι τῆς τέφρας ἡ ζημία ἦν· νῦν δὲ ἀπὸ τῆς σοροῦ καὶ τῶν σκωλήκων τούτων μετάγαγε τὸν λογισμὸν ἐπὶ τὸν ἀτελεύτητον ἐκεῖνον σκώληκα, ἐπὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, ἐπὶ τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων, ἐπὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἐπὶ τὴν θλῖψιν καὶ τὴν στενοχωρίαν, ἐπὶ τὴν παραβολὴν τὴν τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου, ὃς τοσούτων χρημάτων κύριος ὢν, καὶ πορφύραν ἐνδιδυσκόμενος, οὐδὲ σταγόνος ὕδατος ἐγένετο κύριος, καὶ ταῦτα, ἐν ἀνάγκῃ τοσαύτῃ καθεστώς. οὐδὲν τῶν ὀνειράτων ἄμεινον τὰ ἐνταῦθα διάκειται. καθάπερ γὰρ οἱ τὰ μέταλλα ἐργαζόμενοι, ἢ καὶ ἑτέραν τινὰ τίνοντες κόλασιν ταύτης χαλεπωτέραν, ὅταν ὑπὸ τῶν πολλῶν μόχθων ἐκείνων, καὶ τῆς πικροτάτης ζωῆς ἀπονυστάξαντες ἴδωσιν ἐν ὀνείροις, ἐν τρυφαῖς καὶ εὐθηνίαις ἑαυτοὺς, οὐδεμίαν μετὰ τὸ ἐγερθῆναι τοῖς ὀνείρασιν ἴσασι χάριν· οὕτω καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος καθάπερ ἐν ὀνείρῳ τῷ παρόντι βίῳ πλουτήσας, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν τὴν πικρὰν ἐκείνην ἐκολάζετο κόλασιν. ταῦτα ἐννόησον, καὶ τὸ πῦρ ἀντιστήσας ἐκεῖνο τῷ κατέχοντί σε νῦν, τῷ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐμπρησμῷ, ἀπαλλάγηθι τῆς καμίνου ποτέ. ὁ μὲν γὰρ ταύτην ἐνταῦθα ἀποσβέσας καλῶς, οὐδὲ ἐκείνης λήψεται πεῖραν· εἰ δέ τις ταύτης μὴ περιγένηται, σφοδρότερον αὐτὸν ἀπελθόντα ἐντεῦθεν καθέξει τότε ἐκείνη. πόσον θέλεις σοι παρατεθῆναι τοῦ παρόντος βίου τὴν ἀπόλαυσιν χρόνον; ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶμαί σοι πλεῖον, ἢ πεντήκοντα ἔτη λείπεσθαι, ὡς πρὸς ἔσχατον γῆρας ἐλθεῖν, μᾶλλον δὲ, οὐδὲ τοῦτό πως δῆλόν ἐστιν ἡμῖν. εἰ γὰρ μηδὲ μέχρι τῆς ἑσπέρας ὑπὲρ τῆς ζωῆς ἔχοντες τὸ θαρρεῖν τῆς ἑαυτῶν,

A nam tum vel dentibus frendemus, vel plangemus, vel rogabimus infinita, ſed ne ſummo quidem digito paululum quiddam refrigerii diſtillabit ardentibus nobis: quin eadem audiemus, quæ quondam dives ille, nempe magnum eſſe hiatum inter nos & vos. Redeamus itaque ad frugem meliorem moneo, dum hic degimus, & agnoſcamus dominum ſicut agnoſcere fas eſt. (Luc. 16, 26) Etenim non eſt cur omnem pœnitentiæ ſpem abjiciamus, niſi in inferno conſtituti, quo in loco tantum pharmacum hoc infirmum eſt: in hoc autem ſeculo etiam in extrema ſenecta impoſitum, miram vim præ ſe fert. Unde diabolus omnem, quod ajunt, lapidem movet, quò in nobis altè radicem agat cogitatio deſperationis: quandoquidem novit, quamlibet exiguum pœnituerimus, nullo in pacto facturos indonatos à Deo. Sicut enim is, qui calicem aquæ frigidæ porrexerit, nequaquam fructum mercedis amittit; ſic actus pœnitudine ſuper commiſſis à ſe, licet dignam pœnitentiam non exhibeat, æqualem tamen illi quam habet, quantulacumque eſt, retributionem ſentiet. Etenim nihil bonorum, ſit licet vel minutiſſimum, à judice neglectum erit. Quando enim peccata tanta cura diſquiruntur, ut de verbis & cogitationibus pœnam attemperet: quanto accuratius bonorum operum tam inſignium, quàm obſcurorum rationem habebit illis temporibus? Quare licet vires non ſufficiant ut ad amiſſam diligentiam revertaris, aliquid certè de nimietate morbi ac luxuriæ ſi reſeces, ne hoc quidem tibi infructuoſum ſenties fore, modò initium rei feceris, atque ad certamen aditum recluſeris. Quãto tempore ante veſtibulum obertas, optimo jure omnia tibi difficilia ac deſperata videbuntur: ante nimirum experientiam res facillimæ maximéque parabiles, arduæ difficultatis ſpeciem præbere ſolent: deinde ubi facto periculo paulum intro ſeipſimus, & animum obduravimus, pro torpore, pro deſperatione confidentia ſubit, diminuit timorem, facilitatem auget, ſpes amplas confirmat: propterea Malignus Judam inde ſeduxit, quo minus facto feliciter initio rediret per pœnitentiam, unde prolapſus erat. Equidem dico quod ſupra veri fidem alius apparet, ne illud quidem peccatum Judæ eſſe majus quàm auxilium quod nobis à pœnitentia venit. Quare rogo & obſecro, omnem ſatanæ cogitationem à ſeptis animæ procul arceas, atq; ad hunc penetres portum ſalutis. Si namque uno velut niſu ad ſummum illud faſtigium conſcendere juberem, haud injuria gravatum te diceres, propter permixtam rei difficultatem: cùm verò tantulum duntaxat in præſentia requiram, ut ad præſentia mala nihil adjicias, ſed hinc ſurgens ad iter contrarium te convertas, quid dum cunctaris? quid refugis? quid teipſum retrahis? Num vidiſti quoſdam qui in deliciis, in ebrietatibus, in reliquo hujus vitæ ludibrio mortui ſunt? Ubi nunc ſunt qui pridem videlicet per forum tumidi ſuperbia cum multis aſſectatoribus ſe movebant, qui ſericis induti veſtimentis, unguentum olentes, paraſitos alentes, & ſemper affixi ſcenæ? ubi nunc illa eſt oſtentatio & pompa? ſublata eſt. Cœnarum ſumptus, immodicus riſus, quies animæ, cogitationis diffuſio, vita mollis, otioſa, luxu perdita, ubi nunc? evolarunt omnia. Quid ex corpore factum eſt, quod pridem tanto famulitio, tam exquiſita munditia abundabat? Perge quæſo ad ſepulchrum: Contemplare pulverem, cineres, vermes, loci deformitatem, & amarè ſuſpira. Atque utinam ad pulverem tantum ejuſmodi damnum pertingeret. Verùm interim à ſepulchro & his vermibus deduc oculos mentis ad vermem illum immortalem, ad ignem illum inextinguibilem, ad ſtridorem dentium, ad extremas tenebras, ad afflictionem & anguſtiam, ad parabolam Lazari ac divitis, qui amictus purpura, & tot nummorum dominus, factus eſt omnium rerum adeò indigus, ut nec unius guttulæ aquæ dominus eſſet, & ſub acerbiſſima tormentorum neceſſitate conſtitueretur. Quid? putáſne ſomniis præſtare hujus perituri ſeculi bona? Quemadmodum enim qui ad metalla damnari, aut aliam quandam pœnam luunt hac graviorem, ſi quando ſub duris illis laboribus, & acerbiſſima vita conſopiuntur, ſe vident in deliciis, ac læta rerum affluentia, expergefacti autem nullam ſomniis gratiam habent: ſic dives ille tanquam in ſomnio tantùm dives fuiſſet, poſteaquam hinc emigravit, amaram ſuam pœnam perſolvit. Hæc conſidera, & illum ignem oppone iſti, qui te occupat nunc, concupiſcentiæ ardori, ut olim à gehennæ fornace libereris. Nam qui eam hic probè reſtinxit, nec ejus incaleſcet alibi vicinia: ſi quis eam non exuperat, hunc abeuntem excipiet vehementior. Quanto tempore tibi cupis hujus vitæ fructum ſupereſſe? Equidem opinor non plures annos tibi quàm quinquaginta expectandos, imò ne hoc quidem nobis certum eſt: ſiquidem qui de noſtra vita neſcimus, an veſperam imminentem aſſequutura ſit, qua fronte ſuper tot annis aſſeverabimus?

Præter-

Præterea dubia eſt aliarum rerum viciſſitudo & inobſervabilis, nedum temporis: quandoque enim dum vita in longum tempus producitur, quæ oblectant, non æqualiter producuntur, modò adſunt, modò elabuntur. Verùm ut demus gratia ſermonis ita fore, téque tot annos victurum, neque ullus caſus felicitatem intercipiat: quantulum hoc ad ſecula infinita ſempiternáque erit? quantulum ad ſæva flagella, & inenarrabile cœlorum gaudium? Hic habent tam jucunda quàm triſtia finem, eúmque celerrimum: illic ſeculis extenduntur utraque immortalibus, nec dici poteſt quantum virtute & potentia differant à rebus præſentibus.

CAP. VI. De pœnis eorum, qui cruciantur apud inferos.

Quum ignem audis, ne arbitreris eſſe ſimilem huic igni: accenſus enim hic deferveſcit, & mutatur: ille autem ſemel in flammam exurgens, ardet perpetuò, nunquam intermoritur, ideoque inextinguibilis dicitur. Nam & eos, qui peccaverunt, neceſſe eſt, immortalitatem induere, non tamen ad honorem ſibi: verùm ut continuum ſuperſit viaticum illius ſupplicii, quod quàm ſit horrendum, oratio nequit unquam explicare. Ab experimento rerum tenuium fieri poteſt ut accipiamus de magnis aliquid conjecturæ. Si quando in balneo fueris nimium efferveſcente, tum gehennæ recorderis: & rurſus ſi quando febre acriore aduſtus fueris, ad flammam illam mentem traducito, túmque poteris probè diſtinguere. Si enim balneum & febris adeò nos affligant ac territant: quo animo futuri ſumus, quando in fluvium ignis inciderimus, qui ducitur ab illo horrendo tribunali? Profectò frendemus dentibus propter labores & cruciatus illos intolerabiles, & nemo ſuppetias feret. Plorabimus omnes triſtiſſimè, flamma nobis vehementiùs incumbente. Neminem videbimus præter condemnatos nobiſcum, & immanem ſolitudinem. Quis poteſt verbis conſequi, quàm formidabiles pavores à tenebris exorientur, quæ in animis noſtris extabunt? Quemadmodum ignis illic non habet vim reſolvendi, ſic nec illuminare poteſt, alioqui non eſſent tenebræ. Hujuſmodi igitur pavorem à tenebris, tremorem, reſolutionem membrorum, attonitum ſtuporem exprimere ſufficit una illius temporis ratio. Multa illic variáque tormenta, & pœnarum undique inundant examina. Cæterum ſi quis fortè dubitat quo pacto ſatis eſſe, ac æternùm durare immortalis queat anima confecta vi pœnarum, is cognoſcat quæ hic fiunt: quomodo non rarò multi ad morbum non minus acrem, quàm diuturnum ſuffecerint. Quod ſi etiam mortem obierint non id accidit, quod anima conſumpta eſſet, verum quòd defeciſſet corpus, ac niſi ceſſiſſet illud, nunquam anima cruciari deſiiſſet. Quare poſtquam incorruptibile corpus indiſſolubiléque acceperit, nihil prohibet in infinitum protendi ſupplicium. Hic quidem non ſimul contingunt vehementia pœnarum, & earum diuturnitas. Altera enim cum altera pugnat, propter conditionem corruptibilis illius corporis non ferentis earum concurſum: immortalitate autem ſuccedente ſolvitur hæc pugna, & magna cum potentia nos in infinitum utraque mala poſſidebunt, nec exceſſus ullus tormentorum perimet animam noſtram. Sic, inquam, licet nos eſſe perſuaſos: neque enim hoc corpus poterit in illo tempore conſumi cruciatibus: ſed perpetuo afflictum permanebit cum anima, nec finis ullus erit. Quantas igitur delicias, & quantum temporis opponi cupis illi ſupplicio & pœnæ? Viſne centum annos, aut biscentum? Verùm quid hi ſunt ad ſecula interminabilia? quod enim eſt ſomnium diei per omnem vitam, id eſt fructus rerum præſentium comparatus ad ſtatum futurorum bonorum. Eſtne qui propterea ut ſuave ſomnium videat, per omnem vitam eligat ferre cruciatum? & quis ſic ſtultus eſt, ut ultro ad talem mercedem adſolet? Nihildum equidem delicias, nec amaritudinem quæ in eis occulitur, aperio: quandoquidem loqui de his rebus adhuc eſt intempeſtivum: ubi eas effugere valebis, tum locus erit hujuſmodi tractandi. Nunc quia morbo illo detineris, videbimur tibi nugas agere, ſi quando voluptatem amaram nominavero: liberatus olim à morbo Dei beneficio, mox planè intelliges malitiam. Quare ſermones illos in aliud tempus differamus, hoc nunc dicemus. Fingamus delicias eſſe delicias, & voluptatē voluptatem nihilq; habere fellis: ſed quid obſecro, dicemus de imminente pœna? quid tum faciemus? qui modò læti geſtimus velut in umbra & imagine, opere quidem alibi pœnas æternas ſuſtinebimus: idque cum exiguo tempore quæ tum futura diximus, aut tormenta etiam abſurdiora effugere, fruíque bonis repoſitis liceret? Hoc eſt enim opus clementiæ divinæ, quod nobis certamina non in longum tempus præſcripſit, brevi quidem & in momento, & in ictu oculi finientur: nam tantula eſt præſens vita, ſi eam cum futura conferas, at infinitis in ſeculis coronabimur. Neque vero mediocriter id animas damnatorum contriſtabit,

A πῶς ἂν ὑπὲρ τοσούτων διισχυρίσαιντο ἐτῶν; καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶν ἄδηλον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς τῶν πραγμάτων μεταβολῆς. πολλάκις γὰρ τῆς ζωῆς ἐκταθείσης εἰς χρόνον μακρὸν, οὐ συνεξετάθη τὰ τῆς τρυφῆς· ἀλλ' ὁμοῦ καὶ ἐπέστη καὶ ἀπεδήμησε. πλὴν ἀλλ' εἰ βούλει κείσθω τῷ λόγῳ, καὶ ζήσεσθαι ἔτη τοσαῦτα, καὶ μηδεμίαν ὑποστήσεσθαι μεταβολήν, τί τοῦτο πρὸς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας, καὶ τὰς κολάσεις τὰς πικρὰς καὶ ἀφορήτους ἐκείνας; ἐνταῦθα μὲν γὰρ, καὶ τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὰ χαλεπὰ B τέλος ἔχει, καὶ τοῦτο τάχιστον· ἐκεῖ δὲ, ἀθανάτοις ἀμφότερα παρεκτείνεται αἰῶσι, καὶ τῇ ποιότητι δὲ τοσοῦτον τῶν νῦν διενήνοχεν, ὅσον οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν.

Μὴ γὰρ ἐπειδὴ πῦρ ἤκουσας, τοιοῦτον εἶναι νομίσῃς τὸ πῦρ· τοῦτο μὲν γὰρ, ὅπερ ἂν λάβῃ, κατέκαυσε καὶ ἀπήλλαξεν· ἐκεῖνο δὲ τοὺς ἅπαξ καταληφθέντας καίει διαπαντὸς, καὶ οὐδέποτε παύεται. διὰ τοῦτο καὶ ἄσβεστον εἴρηται. καὶ γὰρ καὶ τοὺς ἡμαρτηκότας C ἀφθαρσίαν ἐνδύσασθαι δεῖ, οὐ πρὸς τιμήν, ἀλλ' ὥστε διηνεκὲς ἐφόδιον ἔχειν τῆς τιμωρίας ἐκείνης· τοῦτο δὲ ὅσον ἐστὶ δεινὸν, λόγος οὐκ ἂν ἰσχύσειε. παραστήσασθαί ποτε ἀπὸ δὲ τῆς πείρας τῶν μικρῶν δυνατὸν βραχεῖάν τινα ἔννοιαν τῶν μεγάλων ἐκείνων λαβεῖν. εἰ γάρ ποτε ἐν βαλανείῳ γένοιο σφοδρότερον κατεσκευασμένῳ τοῦ δέοντος, τότε μοι τὸ τῆς γεέννης ἐννόησον πῦρ· καὶ εἴ ποτε πάλιν ὑπὸ πυρετοῦ καταφλεχθείης χαλεποῦ, πρὸς ἐκείνην τὴν φλόγα τὸν νοῦν μετάστησον, καὶ τότε D δυνήσῃ διαστεῖλαι καλῶς. εἰ γὰρ βαλανεῖον καὶ πυρετὸς οὕτως ἡμᾶς θλίβει, καὶ θορυβεῖ, ὅταν εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ πυρὸς ἐμπέσωμεν ἐκεῖνον τὸν ἑλκόμενον πρὸ τοῦ βήματος τοῦ φοβεροῦ, πῶς διακεισόμεθα; ἆρα βρύξομεν τοὺς ὀδόντας ὑπὸ τῶν πόνων καὶ τῶν ἀφορήτων ἀλγηδόνων ἐκείνων; ὁ δὲ ἐπαμύνων ἔσται οὐδείς· ἀλλ' οἰμώξομεν μεγάλα, σφοδρότερον ἐπιτιθεμένης ἡμῖν τῆς φλογός· ὀψόμεθα δὲ οὐδένα, πλὴν τῶν κολαζομένων σὺν ἡμῖν, καὶ τὴν ἐρημίαν τὴν πολλήν. τί ἄν τις εἴποι τὰ E ἀπὸ τοῦ σκότους δείματα ταῖς ἡμετέραις ἐγγινόμενα ψυχαῖς; ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ἀναλωτικὸν ἐκεῖνο τὸ πῦρ, οὕτως οὐδὲ φωτιστικόν· οὐδὲ γὰρ ἂν σκότος ἦν. τὸν τοίνυν ἀπὸ τούτου θόρυβον ἐγγινόμενον ἡμῖν, καὶ τρόμον καὶ τὴν παράλυσιν, καὶ τὴν ἔκπληξιν τὴν πολλὴν ἐκεῖνος μόνος παραστῆσαι ὁ καιρὸς ἱκανός. πολλὰ γὰρ καὶ ποικίλα ἐκεῖ τὰ βασανιστήρια, καὶ νιφάδες πάντοθεν κολάσεων ἐπάγονται τῇ ψυχῇ. εἰ δὲ λέγοι τις καὶ πῶς ἀρκέσαι δύναιτ' ἂν ἡ ψυχὴ πρὸς τοσοῦτον πλῆθος τιμωριῶν, καὶ A ἀτελευτήτους αἰῶνας διαμεῖναι κολαζομένη· ἐννοησάτω τὰ ἐνταῦθα γινόμενα, πῶς πολλοὶ πολλάκις πρὸς νόσον μακρὰν καὶ χαλεπὴν ἤρκεσαν. εἰ δὲ καὶ ἐτελεύτησαν, οὐ τῆς ψυχῆς ἀναλωθείσης, ἀλλὰ τοῦ σώματος ἀπαγορεύσαντος. ὡς εἴ γε ἐκεῖνο μὴ ἐνέδωκεν, οὐκ ἂν ἐπαύσατο βασανιζομένη ἡ ψυχή. ὅταν οὖν ἄφθαρτον τοῦτο λάβοι, καὶ ἀνάλωτον, οὐδὲν τὸ κωλῦον εἰς ἄπειρον ἐκταθῆναι τὴν κόλασιν. ἐνταῦθα μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ὁμοῦ ταῦτα ἀμφότερα συνελθεῖν, σφοδρό- B τητα λέγω κολάσεως καὶ παραμονήν· ἀλλὰ θάτερον θατέρῳ μάχεται, διὰ τὸ τὴν τοῦ σώματος φύσιν εἶναι φθαρτὴν, καὶ μὴ φέρειν ἀμφοτέρων τὴν σύνοδον· τῆς ἀφθαρσίας δὲ ἐπελθούσης λοιπὸν τῆς μάχης ταύτης διάλυσις γένοιτ' ἂν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἐξουσίας εἰς ἄπειρον ἡμᾶς ἀμφότερα καθέξει τὰ δεινά. μὴ τοίνυν ὡς τῆς ὑπερβολῆς τῶν βασανιστηρίων ἀναλισκούσης ἡμῶν τὴν ψυχήν, οὕτω διατεθῶμεν νῦν. οὐδὲ γὰρ τὸ σῶμα δυνήσεται τοῦτο ἐν ἐκείνῳ παθεῖν τῷ καιρῷ· ἀλ- C λὰ μενεῖ μετὰ τῆς ψυχῆς αἰωνίως κολαζόμενον, καὶ πέρας ἕτερον ἔσται οὐδέν. πόσην οὖν βούλει τρυφὴν, καὶ πόσον καιρὸν ἀντιθεῖναι τῇ κολάσει ταύτῃ, καὶ τῇ τιμωρίᾳ; βούλει χρόνον ἐτῶν ἑκατὸν καὶ δὶς τοσοῦτον, καὶ τί τοῦτο πρὸς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας; ὅπερ γὰρ ὄναρ ἡμέρας μιᾶς ἐν τῷ βίῳ παντὶ, τοῦτο ἡ τῶν ἐνθάδε ἀπόλαυσις ἐστὶ πρὸς τὴν τῶν μελλόντων κατάστασιν. ἔστιν οὖν ὅστις ὑπὲρ τοῦ χρηστὸν ὄναρ ἰδεῖν, διαπαντὸς κολάζεσθαι ἕλοιτ' ἄν; καὶ τίς οὕτως ἀνόητος, D ὡς ἐπὶ ταύτην ἐλθεῖν τὴν ἀντίδοσιν; οὔπω γὰρ διαβάλλω τὴν τρυφὴν, οὐδὲ τὴν ἐν αὐτῇ κειμένην πικρίαν ἀποκαλύπτω νῦν. οὐ γὰρ οὗτος τῶν λόγων τούτων ὁ καιρὸς, ἀλλ' ὅταν αὐτὴν ἐκφυγεῖν δυνηθῇς. νῦν γὰρ ἐνεχόμενος τῷ πάθει, καὶ ληρεῖν ἡμᾶς ὑποπτεύσεις, εἰ τὴν ἡδονὴν καλοίημεν πικράν· ὅταν δὲ ἀπαλλαγῇς τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τοῦ νοσήματος, τότε εἴσῃ καὶ τὴν κακίαν αὐτῆς καλῶς. διὸ τούτους ἐν ἑτέρῳ τοὺς λόγους ταμιευσάμενοι, ἐκεῖνο ἐροῦμεν νῦν. ἔστω εἶναι τρυφὴν τὴν τρυφὴν, καὶ ἡδονὴν τὴν ἡδονὴν, καὶ μηδὲν ἔχειν ἀνιαρὸν μηδὲ ἐπονείδιστον, τί πρὸς E τὴν ἀποκειμένην κόλασιν ἐροῦμεν; τί δὲ τότε πράξομεν, ἡσθέντες μὲν ὡς ἐν σκιᾷ καὶ εἰκόνι νῦν, ἔργῳ δὲ τὴν βάσανον αἰωνίαν τίνοντες ἐκεῖ, καὶ ταῦτα ἐξὸν ἐν βραχεῖ χρόνῳ τά τε εἰρημένα στρεβλωτήρια διαφυγεῖν, καὶ τῶν ἀποκειμένων ἀπολαῦσαι καλῶν; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἔργον, τὸ μὴ εἰς μῆκος ἡμῖν ἐκταθῆναι τοὺς ἀγῶνας, ἀλλ' ἐν βραχεῖ καὶ ἀκαρεῖ καὶ ὀφθαλμοῦ ῥιπῇ· τοῦτο γὰρ ἡ παροῦσα ζωὴ πρὸς ἐκείνην· ἀγωνισαμένους ἐν τοῖς ἀπείροις στεφανωθῆναι αἰῶσιν. οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ καὶ τοῦτο τότε τὰς τῶν κολαζομένων ἀνιάσει ψυχάς.

ὅταν ἐννοήσωσιν, ὅτι παρὸν ἐν ταῖς ὀλίγαις ἡμέραις ταύταις κατορθῶσαι τὸ πᾶν, ἀμελήσαντες τοῖς ἀθανάτοις ἑαυτοὺς παρέδωκαν κακοῖς. ὅπερ ἵνα μὴ πάθωμεν, διαναστῶμεν ἕως καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἕως ἡμέρα σωτηρίας, ἕως πολλὴ τῆς μετανοίας ἡ ἰσχύς. οὐδὲ γὰρ τὰ εἰρημένα μόνον ἡμᾶς ἐκδέξεται ῥαθυμήσαντας κακὰ, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πολλῷ τούτων χαλεπώτερα. ταῦτα μὲν γὰρ ἐν τῇ γεέννῃ, καὶ τούτων πικρότερα. ἡ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἀπόπτωσις τοσαύτην ἔχει τὴν ὀδύνην, τοσαύτην τὴν θλῖψιν καὶ τὴν στενοχωρίαν, ὡς εἰ καὶ μηδεμία τιμωρία τοῖς ἐνταῦθα ἁμαρτάνουσιν ἔκειτο, αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ἀρκέσαι τῶν ἐν τῇ γεέννῃ βασανιστηρίων πικρότερον δακεῖν, καὶ συνταράξαι τὰς ἡμετέρας ψυχάς.

Ἐννόησον γάρ μοι τῆς ζωῆς τὴν κατάστασιν ἐκείνης, καθ' ὅσον ἐννοῆσαι δυνατόν· πρὸς γὰρ τὴν ἀξίαν οὐδεὶς ἡμῖν ἀρκέσει λόγος· ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούομεν ὥσπερ διά τινων αἰνιγμάτων, λάβωμέν τινα φαντασίαν αὐτῆς ἀμυδράν· ἀπέδρα, φησὶν, ὀδύνη καὶ λύπη καὶ στεναγμός. τί οὖν ταύτης μακαριώτερον γένοιτ' ἂν τῆς ζωῆς; οὐκ ἔστιν ἐκεῖ πενίαν δεῖσαι καὶ νόσον· οὐκ ἔστιν ἀδικοῦντα οὐδὲ ἀδικούμενον ἰδεῖν, οὐ παροξύνοντα καὶ παροξυνόμενον, οὐκ ὀργιζόμενον, οὐ βασκαίνοντα, οὐκ ἐπιθυμίᾳ ἀτόπῳ φλεγόμενον, οὐχ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀναγκαίων ἀλύοντα χορηγίας, οὐχ ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας κοπτόμενον. πᾶσα γὰρ ἡ ζάλη τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν σβεσθεῖσα ἀπόλλυται, καὶ πάντα ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐφροσύνῃ ἔσται καὶ χαρᾷ· πάντα εὐδία καὶ γαλήνη, πάντα ἡμέρα καὶ λαμπρότης καὶ φῶς, καὶ οὐ τοῦτο τὸ νῦν, ἀλλ' ἕτερον τούτου τοσούτῳ λαμπρότερον, ὅσον λυχνίας τοῦτο φαιδρότερον. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ νυκτὶ, οὐδὲ συνδρομῇ κρύπτεται νεφελῶν, οὐ καίει καὶ φλέγει τὰ σώματα· οὔτε γὰρ νὺξ, οὔτε ἑσπέρα ἐκεῖ, οὐ κρυμὸς, οὐ θάλπος, οὐκ ἄλλη τις τροπῶν μεταβολή· ἀλλ' ἑτέρα κατάστασις τοιαύτη, ἣν οἱ καταξιωθέντες εἴσονται μόνοι· οὐκ ἔστι γῆρας ἐκεῖ, καὶ τὰ τοῦ γήρως κακὰ, ἀλλὰ πάντα ἐκ ποδῶν γίνεται τὰ τῆς φθορᾶς, τῆς ἀφθάρτου δόξης κρατούσης πανταχοῦ. τὸ δὲ τούτων ἁπάντων μεῖζον, τὸ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν ὁμιλίας ἀπολαύειν διηνεκῶς, μετὰ ἀγγέλων, μετὰ ἀρχαγγέλων, μετὰ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεων. ἴδε τὸν οὐρανὸν νῦν, καὶ διάβηθι τῷ λογισμῷ τὰ ὑπὲρ τὸν οὐρανόν· λόγισαι τῆς κτίσεως ἁπάσης τὸν μετασχηματισμόν. οὐ γὰρ τοιαύτη μενεῖ, ἀλλὰ πολλῷ καλλίων ἔσται καὶ φαιδροτέρα, καὶ ὅσῳ μᾶλλον μολύβδου πρὸς χρυσὸν ἀποστίλβοντα τὸ μέσον, τοσούτῳ τῆς κατασκευῆς ταύτης ἔσται βελτίων ἡ τότε, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος φησίν· ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς. νῦν μὲν γὰρ ἅτε φθορᾶς μετέχουσα, πολλὰ πάσχει οἷα τὰ τοιαῦτα σώματα πάσχειν εἰκός· τότε δὲ ταῦτα ἀποδυσαμένη πάντα, ἄφατον ἡμῖν ἐπιδείξεται τὴν εὐπρέπειαν. ἐπειδὴ γὰρ ἄφθαρτα μέλλει δέχεσθαι σώματα, καὶ αὐτὴ λοιπὸν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μετασχηματισθήσεται. οὐδαμοῦ τότε στάσις καὶ μάχη· πολλὴ γὰρ ἡ συμφωνία τῶν ἁγίων τοῦ χοροῦ, πάντων ὁμογνωμονούντων ἀλλήλοις ἀεί· οὐκ ἔστιν ἐκεῖ διάβολον δεῖσαι, καὶ δαιμόνων ἐπιβουλὰς, οὐ γεέννης ἀπειλὴν, οὐ θάνατον, οὐ τοῦτον τὸν νῦν, οὐ τὸν πολλῷ τούτου χαλεπώτερον ἐκεῖνον· ἀλλὰ πᾶς ὁ τοιοῦτος λέλυται φόβος. καὶ καθάπερ παιδίον βασιλικὸν πρότερον ἐν εὐτελεῖ τρεφόμενον σχήματι, καὶ ὑπὸ φόβοις ὂν καὶ ἀπειλαῖς, ὥστε μὴ τῇ ἀνέσει γενέσθαι χεῖρον, καὶ τῆς πατρικῆς ἀνάξιον κληρονομίας· ἐπειδὰν εἰς τὸ βασιλικὸν ἐλθεῖν ἀξίωμα δέῃ, πάντα ἀθρόως ἐκεῖνα μεταμφιασάμενον ἐξαίφνης μετὰ τῆς ἁλουργίδος, καὶ τοῦ διαδήματος, καὶ τοῦ πλήθους τῶν δορυφόρων μετὰ πολλῆς προκάθηται τῆς παρρησίας, τὰ ταπεινὰ καὶ κατηφῆ ῥίψας ἀπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ ἕτερα ἀντ' ἐκείνων λαβόν· οὕτω καὶ τότε συμβήσεται τοῖς ἁγίοις πᾶσι. καὶ ὅτι οὐ κόμπος τὰ ῥήματα, προσέλθωμεν ἐπὶ τὸ ὄρος τῷ λόγῳ, ἔνθα μετεμορφώθη Χριστός· ἴδωμεν αὐτὸν λάμποντα ὥσπερ ἔλαμψε· καίτοι γε οὐδὲ οὕτω πᾶσαν ἡμῖν ἔδειξε τὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος λαμπρότητα. ὅτι γὰρ συγκατάβασις τὸ φαινόμενον ἦν, ἀλλ' οὐκ ἐπίδειξις τοῦ πράγματος ἀκριβής, ἀπ' αὐτῶν δῆλον τῶν ῥημάτων τοῦ εὐαγγελιστοῦ. τί γάρ φησιν; ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος. ἡ δὲ τῶν ἀφθάρτων σωμάτων δόξα, οὐ τοσοῦτον ἀφίησι τὸ φῶς, ὅσον οὗτος τὸ σῶμα τὸ φθαρτόν· οὐδὲ τοιοῦτον οἷον καὶ θνητοῖς ὄμμασι γενέσθαι χωρητὸν, ἀλλὰ ἀφθάρτων καὶ ἀθανάτων δεόμενον ὀφθαλμῶν πρὸς τὴν θέαν αὐτοῦ. τότε δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους τοσοῦτον αὐτοῖς ἀπεκάλυψεν, ὅσον ἰδεῖν δυνατὸν ἦν, καὶ μὴ βλάψαι τὰς τῶν ὁρώντων ὄψεις, καὶ οὐδὲ οὕτως ἤνεγκαν· ἀλλ' ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν· εἰπέ μοι, εἴ τίς σε εἰς τόπον τινὰ φαιδρὸν ἤγαγεν, ἔνθα πάντες ἐκάθηντο χρυσᾶς ἀναβεβλημένοι στολὰς, καὶ ἐν μέσῳ τῷ πλήθει ἕτερόν τινα ἐπέδειξεν ἀπὸ λίθων τιμίων μόνον καὶ τὰ ἱμάτια καὶ τὸν στέφανον ἔχοντα τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· εἶτά σε ἐπηγγέλλετο εἰς ἐκεῖνον κατατάξειν τὸν δῆμον, ἆρ' οὐκ ἂν πάντα ἔπραξας, ὥστε τῆς ἐπαγγελίας ταύτης τυχεῖν; ἀνάπτασον οὖν καὶ νῦν τῷ νῷ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ βλέψον εἰς ἐκεῖνο τὸ θέατρον,

A quando meminerint quòd occaſione emendandi per hos paucos dies non uſi, ſe tradiderint malis immortalibus. Surgamus ergo, ne ſimile quiddam patiamur, dum tempus eſt acceptum, dum eſt ſalutis dies, dum eſt vis magna pœnitentiæ. Siquidem malis ignaviter cohærentes, quæ dicta ſunt omnia excipient, multóque illis duriora. Ea enim quæ in gehenna noxiis parantur, multo ſunt his moleſtiora: à tantis vero excidiſſe bonis tantum habet dolorem, tantam afflictionem, tantam anguſtiam, ut quam- B vis nullum propoſitum eſſet aliud ſupplicium hîc peccantibus, iſtud per ſe ſufficere, & quàm tormenta reliqua gehennæ acerbius mordere, contereréque animas noſtras videtur.

CAP. VII. De beatitudine eorum, qui in cœlum translati ſunt.

Concipe namque animo ſtatum vitæ illius, quantum homini concipere datur: nam juxta rei dignitatem nobis ſermo nullus adeſſe poteſt: ex iis tamen quæ audimus, ceu per ænigmata conjecturam quantulamcumque faciemus. *Abivit*, inquit, *dolor, & triſtitia, & gemitus.* (Eſai. 35,10.) Quid igitur ea vita beatius erit? Non eſt cur C illic pauperiem metuas & morbum. Nemo videbit contumelioſum, nec iniquè oppreſſum, nemo exaſperantem & exaſperatum aut iraſcentem, aut invidentem: nemo ardentem abſurda concupiſcentia, aut mœrentem propter ſumptum neceſſarium, aut propter magiſtratum vel principatum plangentem. Omnis enim affectuum procella ſedata perimetur: omnia erunt pax, lætitia, gaudium, omnia ſerenitas & tranquillitas, omnia dies & ſplendor & lux: lux non quæ nunc eſt, ſed planè alia quæ hanc tantum ex- D cedit fulgore, quantum ea lumen lychni: neque enim occulitur illic aut nocte, aut congreſſu nubium, nec urit, neque inflammat corpora: nam nox non obumbrat, nec aderit veſpera, nec frigora, nec æſtus, nec alia hujus generis immutatio: ſed omnino alia eſt conditio, quam demum ad hoc idonei reperti intelligent: non eſt illic ſenium, nec ſenectæ mala, quæque obnoxia ſunt corruptioni, è medio tollentur. Omnia occupabit ubique incorruptibilis gloria, & quod omnium longe eſt maximum, continua fru- E entur converſatione cum Chriſto, unà cum Angelis, cum Archangelis, cum ſuperioribus poteſtatibus. Contemplare cœlum, animadverte permutatum fore habitum totius creaturæ: nihil enim hujuſmodi ut nunc eſt manebit, ſed multo pulchrius erit ac præclarius: & quantum plumbo fulgidum aurum, tantum hac rerum præſentium ſpecie futurus ille decor illuſtrior erit, quemadmodum beatus Paulus ait: *Quoniam & ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis.* (Rom. 8,21.) Etenim nunc ceu corruptionis A particeps multa patitur, quæ ferre corpus contingit: tum verò hæc univerſa rejiciet, nobiſque exhibebit, elegantem & incorruptibilem pulchritudinem. Incorruptibile nanciſcetur anima corpus, quæ & ipſa in melius formabitur. Nuſquam tum erit ſimultas, aut pugna: jucundus nimirum concentus erit in hoc, quòd omnes ſancti perpetuò inter ſe conſentient: non illic diabolus eſt timendus, non dæmonum inſidiæ, non minæ, non mors, nec ea qua hic extinguimur, nec altera quæ hac multo eſt acer- B bior: omnis harum rerum expectatio deſiit. Et quemadmodum puellus regius primùm alitur cibo non admodum ſplendido, terretur minis pædagogi, ne per indulgentiam lapſus, paterna ſe indignum reddat hæreditate: mox regiam nactus majeſtatem, omnia hæc mutata, præſidet cum magna libertate, veſtitus purpura, diademateque ornatus, & ſtipatus numeroſo ſatellitio, abjectis ab anima rebus humilibus ac ſub amaris, in quarum tunc lo- C cum omnia magnifica, omnia jucunda ſucceſſerunt: ſic tum eveniet omnibus ſanctis. Et ut ſcias, quia non in his, quæ dicimus, ſola pompa verborum eſt, ad montem illum cogitatione pergamus, ubi Dominus transformatus eſt: contemplemur eum ſplendentem, ſicut reſplenduit, quanquam ne ſic quidem univerſum nobis futuri ſeculi ſplendorem exhibuit, quia fuit, quod tum apparuit, attemperatio quædam pro captu noſtro, neutiquam accurata rei demonſtratio, quod è verbis Evangeliſtæ manifeſtum eſt. D Quidnam ait? *Splenduit*, inquit, *ſicut Sol.* (Mat. 17, 2.) Cæterùm incorruptibilium corporum gloria non tantam lucem emittit, quantam illud corruptibile corpus: neq; talem ejuſmodi oculi mortales capere ſufficiunt. Ad hanc quidem viſionem oculi requiruntur incorruptibiles & immortales: verùm in monte tum aperuit tantum lucis, quantum ferre potuerunt citra læſionem aciei, atq; afflictionem oculorum contuentium in illud, quod tamen aliter cecidit: prociderunt enim in faciem. Dic obſecro, ſi quis te in theatrum induceret, ubi magna multitudo hominum ſederet E amicta ſtolis aureis, & in medio omnium oſtenderet alium quendam adornatum eximiè gemmis, regio veſtitu inſignem, coronam habentem in capite, deinde polliceatur te aſſumpturum in numerum eorum, num omnia faceres, quæ ipſe juberet? Aperi nunc tuæ mentis oculos, & in illud intende theatrum,

quod non coiit ex hujuſmodi viris. Conventus eſt illic eorum, A
qui exuperant omne pretium auri, lapidum pretioſorum, radio-
rum ſolis, & omnis viſibilis formæ, non hominum ſolùm, ſed eo-
rum qui hominibus antecellunt, Angelorum, Archangelorum,
thronorum, dominationum, principatuum, poteſtatum. Nam de
rege ipſo nihil ſatis idoneum dici poteſt, adeò ſermonem & men-
tem omnem excedit ejus pulchritudo, formoſitas, ſplendor, glo-
ria, majeſtas, magnificentia. Tantúmne bonorum à nobis ipſis
ſummovebimus, quò declinemus exigui temporis laborem? B
Quòd ſi quotidie foret millies moriendum, ſi gehennam tormen-
taque omnia conveniret ſuſtinere, ut videre poſſes Chriſtum ve-
nientem in gloria ſua, & adſcribi ordini ſanctorum, nonne illa
Matt.17,4. omnia ferenda eſſent? Audi quid beatus Petrus dicit, *Bonum eſt
nos hic eſſe.* Si Petrus qui vidit obſcuram quandam imaginem
futurorum, omnia continuò rejecit ab animo propter volupta- C
tem inditam animæ à tali aſpectu: quid dicemus, quando rerum
veritas aderit, quando regiis cubiculis adapertis, contueri
licebit ipſum regem, non per ænigma, nec per ſpecu-
lum, ſed facie ad faciem, non amplius, inquam, per fi-
dem, ſed per ſpeciem? Sunt quidam abſurdi judicii, ii duntaxat
amant effugiſſe gehennam: contrà ego multo durius eſſe tormen-
tum quoddam aſſero, quàm gehenna eſt: hoc eſt, non aſſecutum
eſſe tantam gloriam & illinc elapſum eſſe. Nec opinor equidem
tanto dolore lugendum de malis gehennæ, quanto neceſſe eſt ca- D
ſum deplorare, quòd de cœlis excidimus, qui eſt nimirum cru-
ciatus omnium duriſſimus. Quando Regem videmus frequenti
cum ſatellitio palatium ingredientem, eos qui illi proximè cohæ-
rent, ſermonis conſiliique & majeſtatis ejus participes, felices ju-
dicamus, noſque miſeros: licet enim infinitis bonis abundaveri-
mus, harum rerum nihil ſentimus, ſuſpicientes in ejus gloriam:
tametſi compertiſſimum eſt ſeculi faſtum eſſe dubium & infir-
mum propter vim bellorum, propter inſidias & invidiam, pro- E
pter hoc quòd vel extra teli jactum, & extra periculi ſuſpicio-
nem, per ſe tamen ne flocci quidem faciendus eſt: cæterùm tuta
perpetuaque erit felicitas regnante rege omnium, qui poſſidet
Eſa.40,12. non partem terræ, ſed omnem gyrum terræ: imò qui *terram pu-*
Hebr.3,1. *gno complectitur, & palmo cœlos, qui omnia ſuſtinet verbo potentiæ*
Eſa.40,22. *ſuæ, cui gentes cunctæ quaſi nihilum, & quaſi ſaliva computantur:*
& adhuc dubitamus, an ſummum ſit ſupplicium, à choro qui eſt
apud Deum, excludi, ſed ſufficiet nobis, ſi gehennam effugeri- A
mus? Quid anima ſic affecta miſerius? Nam rex ille non jugo
alborum mulorum, nec aureo vehiculo vectus, nec purpura,
neque diademate ornatus veniet dijudicaturus terram.

CAP. VIII. De die judicii extremi.

Sed quomodo veniet? Audi Prophetas clamantes & dicentes,
quantum hominis fert facultas. *Deus* enim, ait quidam, *palàm ve-*
niet, Deus noſter & non ſilebit: ignis coram eo exardebit, circa eum
Pſal. 49,3. *tempeſtas vehemens. Advocabit cœlum à ſuperioribus, & terram*
Eſa. 13,9. *ad dijudicandum populum ſuum.* Ad hæc Eſaias pœnam nobis B
proponit: *Ecce,* inquit, *dies Domini veniet, inſanabilis, dies furoris*
& iræ ad ponendum totum orbem terrarum in ſolitudinem, & ad
abolendos peccatores ex ea: quia nec ſtellæ cœli, nec Orion, neque quis
alius ornatus cœli lucem diffundet, & obtenebreſcet ſol in exortu
ſuo, neque luna dabit lumen ſuum: & orbi terrarum mandabo ma-
la & impiis peccata ſua: & perdam ſuperbiam iniquorum, & alti-
tudinem ſuperborum humiliabo: & erunt qui relicti ſunt, precioſio-
res quàm aurum incoctum: & homo pluris æſtimabitur lapide, qui C
eſt ex Suphir. Cœlum enim concutietur, & terra commovebitur ex
fundamentis ſuis, propter furorem iræ Domini ſabaoth, in die qua
Eſa.24,18. *venerit furor ejus,* Et iterum, *Feneſtræ,* inquit, *de cœlo aperientur, &*
inclinando inclinabitur terra, egeſtate egebit, agitatione agitabitur,
ſicut ebrius & crapulans: concutietur ſicut caſula cuſtodum, terra
concidet, nec poterit reſurgere: invaluit enim contra eam iniquitas,
& inducet Deus adverſus ornatum cœli in alto manum ſuam in il-
lo die, & contra regna terræ: & congregabunt congregationes ejus D
Mal. 3,1. *ad carcerem, & excludens munitionem.* Subſcribit Malachias:
Ecce, inquit, *venit dominus omnipotens, & quis expectabit diem*
ingreſſus ejus, aut quis ſubſiſtet in viſione? propterea quòd ipſe ingre-
ditur tanquam ignis conflatoris, & tanquam herba lavantium,
& ſedebit ad conflandum, & ad purgandum velut argentum
Ibid. 4,1. *& aurum.* Et iterum, *Ecce,* inquit, *dies Domini veniet exar-*
dens ut fornax, & inflammabit eos: & erunt omnes alieni-
genæ, & omnes qui faciunt abſurda, arundo, & accendet E
eos dies ventura, dicit Dominus omnipotens: nec relinquetur
neque radix, neque palmes. Cæterùm vir deſideriorum:

A οὐκ ἀπὸ τοιούτων συγκείμενον ἀνδρῶν, ἀλλ' ἀπ' ἐκείνων οἳ καὶ τοῦ χρυ-
σοῦ καὶ τῶν λίθων τῶν τιμίων καὶ τῶν ἀκτίνων τῶν ἡλιακῶν, καὶ πάσης ἐρωμέ-
νης φαιδρότητός εἰσι τιμιώτεροι· καὶ οὐκ ἐξ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ
καὶ ἀπὸ τῶν πολὺ τούτων τιμιωτέρων, ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, θρό-
νων, κυριοτήτων, ἀρχῶν, ἐξουσιῶν. περὶ γὰρ τοῦ βασιλέως οὐδὲ ἔνι
εἰπεῖν, οἷός ἐστιν, οὕτως ἅπαντα λόγον καὶ νοῦν ἐκεῖνο διαφεύγει τὸ
κάλλος, ἡ ὡραιότης, ἡ λαμπρότης, ἡ δόξα, ἡ μεγαλωσύνη, ἡ
B μεγαλοπρέπεια. τοσούτων οὖν ἀγαθῶν ἀποστερήσομεν ἑαυτοὺς εἰπέ
μοι, ἵνα μὴ μικρὸν κακοπαθήσωμεν χρόνον; εἰ γὰρ μυριάκις καθ'
ἑκάστην ἡμέραν θανάτους ὑπομένειν ἔδει· εἰ γὰρ τὴν γέενναν αὐ-
τὴν, ὑπὲρ τοῦ τὸν Χριστὸν ἐρχόμενον ἰδεῖν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸν
τῶν ἁγίων καταλεγῆναι χορὸν, οὐκ ἔδει ἅπαντα ὑπομένειν ἐκεῖ-
C να; ἄκουσον τί φησιν ὁ μακάριος Πέτρος· καλόν ἐστιν ἡμᾶς "
ὧδε εἶναι. εἰ δὲ ἀμυδράν τινα τῶν μελλόντων εἰκόνα ἰδὼν, πάντα ἐξαί-
φνης ἔρριψεν ἀπὸ τῆς ψυχῆς, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ὄψεως ἐκείνης ἡδονὴν
αὐτοῦ ἐντεθεῖσαν τῇ ψυχῇ, τί ἄν τις εἴποι, ὅταν αὐτὴ τῶν πραγμάτων
ἡ ἀλήθεια παραγένηται, ὅταν τῶν βασιλείων ἀνοιχθέντων κατοπτεύειν
ἐξῇ τὸν βασιλέα αὐτὸν, μηκέτι ἐν αἰνίγματι, μηδὲ δι' ἐσόπτρου, ἀλ-
λὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, μηκέτι διὰ πίστεως, ἀλλὰ διὰ
εἴδους; οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τῶν ἀλογωτέρως διακειμένων τὸ τῆς γεέννης
D ἀπαλλαγῆναι ἀγαπητὸν τίθενται μόνον· ἐγὼ δὲ τῆς γεέννης πολλῷ
χαλεπωτέραν κόλασιν εἶναι φημὶ τὸ μὴ γενέσθαι ἐν ἐκείνῃ τῇ δό-
ξῃ, καὶ τὸν ἐκπεσόντα ἐκεῖθεν, οὐχ οὕτως οἶμαι δεῖν πενθεῖν τὰ ἐν τῇ γε-
έννῃ κακὰ, ὡς τὴν ἀπόπτωσιν τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν. τοῦτο γὰρ μόνον πάντων
χαλεπώτερον εἰς κολάσεως λόγον ἐστί. νῦν δὲ βασιλέα πολλάκις
ὁρῶντες μετὰ πολλῶν τῶν δορυφόρων εἰς τὰ βασίλεια εἰσελαύνοντα,
τοὺς πλησίον ὄντας αὐτοῦ, καὶ λόγου καὶ γνώμης κοινωνοῦντας, καὶ δόξης
E μετέχοντας τῆς λοιπῆς μακαρίζομεν· κἂν μυρία ἔχωμεν ἀγαθὰ,
ταλανίζομεν ἑαυτοὺς, καὶ οὐδενὸς ἐκείνων λαμβάνομεν αἴσθησιν, εἰς
τὴν δόξαν ἀφορῶντες τὴν περὶ αὐτὸν, καίτοιγε εἰδότες ἐπισφαλῆ καὶ
οὐ βεβαίαν τὴν τοιαύτην λαμπρότητα καὶ διὰ τοὺς πολέμους, καὶ διὰ
τὰς ἐπιβουλὰς, καὶ διὰ τὰς βασκανίας, καὶ διὰ τὸ χωρὶς τούτων αὐ-
τὴν καθ' ἑαυτὴν οὐδενὸς ἀξίαν λόγου· ἐπὶ δὲ τοῦ παντὸς βασιλέως
οὐ κατέχοντος οὐ μέρος, ἀλλὰ πάντα γῦρον τῆς γῆς, μᾶλλον δὲ τοῦ "
A πᾶσαν αὐτὴν περιλαμβάνοντος δρακὶ, καὶ τοὺς οὐρανοὺς σπιθα- "
μῇ, τοῦ πάντα φέροντος τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ᾧ πάντα "
τὰ ἔθνη ὡς οὐδὲν, καὶ ὡς σίελος ἐλογίσθησαν, ἐπὶ τούτου οὐχ ἡγη-
σόμεθα ἐσχάτην εἶναι κόλασιν, τὸ μὴ καταταχθῆναι εἰς τὸν χορὸν
ἐκεῖνον τὸν περὶ αὐτὸν, ἀλλὰ στέρξομεν ἂν τῆς γεέννης ἀπαλλαγῶμεν
μόνον. καὶ τί ταύτης ἐλεεινότερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς; οὗτος γὰρ ὁ βα-
σιλεὺς οὐ ζεῦγος ἔχων ἡμιόνων λευκῶν, οὐδὲ ὄχημα χρυσοῦν, οὐδὲ
B ἁλουργίδα καὶ διάδημα περικείμενος, οὕτως ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν.

Ἀλλὰ πῶς; ἄκουσον τῶν προφητῶν βοώντων καὶ λεγόντων, ὡς
ἀνθρώποις εἰπεῖν δυνατόν. ὁ μὲν γάρ φησιν· ὁ Θεὸς ἐμφανῶς "
ἥξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ οὐ παρασιωπήσεται· πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυ-
θήσεται, καὶ κύκλῳ αὐτοῦ καταιγὶς σφοδρά· προσκαλέσεται τὸν οὐρα-
νὸν ἄνω, καὶ τὴν γῆν τοῦ διακρῖναι τὸν λαὸν αὐτοῦ· ὁ δὲ Ἡσαΐας καὶ τὴν κόλα-
σιν ἡμῖν προστίθησιν οὕτω λέγων· ἰδοὺ ἡμέρα κυρίου ἔρχεται ἀνία- "
τος θυμοῦ καὶ ὀργῆς, θεῖναι τὴν οἰκουμένην ὅλην ἔρημον, καὶ τοὺς ἁμαρ-
C τωλοὺς ἀπολέσαι ἐξ αὐτῆς. οἱ γὰρ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὁ Ὠρίων, καὶ
πᾶς ὁ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ, τὸ φῶς αὐτῶν οὐ δώσουσι, καὶ σκοτισθή-
σεται ὁ ἥλιος ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτοῦ, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐ-
τῆς, καὶ ἐντελοῦμαι ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ κακὰ, καὶ τοῖς ἀσεβέσι τὰς ἁμαρ-
τίας αὐτῶν. καὶ ἀπολῶ ὕβριν ἀνόμων, καὶ ὕβριν ὑπερηφάνων ταπει-
νώσω. καὶ ἔσονται οἱ ἐγκαταλελειμμένοι ἔντιμοι μᾶλλον, ἢ τὸ χρυσίον
τὸ ἄπυρον. καὶ ἄνθρωπος ἔντιμος ἔσται μᾶλλον, ἢ ὁ λίθος ὁ ἐκ Σου-
D φείρ. καὶ γὰρ ὁ οὐρανὸς σαλευθήσεται, καὶ ἡ γῆ σεισθήσεται ἐκ τῶν θεμε-
λίων αὐτῆς, διὰ θυμὸν ὀργῆς κυρίου Σαβαὼθ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ᾗ ἂν
ἐπέλθῃ ὁ θυμὸς αὐτοῦ. καὶ πάλιν, θυρίδες, φησὶν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
ἀνοιχθήσονται, καὶ σεισθήσονται τὰ θεμέλια τῆς γῆς. ταραχῇ ταραχθή-
σεται ἡ γῆ, κλινομένη κλιθήσεται ἡ γῆ, ἀπορίᾳ ἀπορηθήσεται, σά-
λῳ σαλευθήσεται ἡ γῆ· ὡς ὁ μεθύων, καὶ ὁ κραιπαλῶν· σεισθήσεται
ὡς ὀπωροφυλάκιον· ἡ γῆ πεσεῖται, καὶ οὐ μὴ δυνήσεται ἀναστῆναι· κατί-
E σχυσε γὰρ ἐπ' αὐτὴν ἡ ἀνομία· καὶ ἐπάξει ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸν κόσμον τοῦ οὐ-
ρανοῦ ἐν τῷ ὕψει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἐπὶ τὰς βασιλεί-
ας τῆς γῆς· καὶ συνάξουσι συναγωγὴν αὐτῆς εἰς δεσμωτήριον, καὶ
ἀποκλείσουσιν εἰς ὀχύρωμα. καὶ ὁ Μαλαχίας συνῳδὰ τούτοις φθεγγόμενος ἔλεγεν. ἰδοὺ ἔρχεται κύριος παντοκράτωρ, καὶ
τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ, ἢ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ ὀπτασίᾳ αὐτοῦ; διότι αὐτὸς εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου. καὶ ὡς
πόα πλυνόντων, καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθαρίζων ὡς τὸ ἀργύριον καὶ ὡς τὸ χρυσίον. καὶ πάλιν· ἰδοὺ, φησὶν, ἡμέρα ἔρχεται
κυρίου καιομένη ὡς κλίβανος, καὶ καταφλέξει αὐτοὺς, καὶ ἔσονται πάντες οἱ ἀλλογενεῖς, καὶ πάντες οἱ ποιοῦντες τὰ ἄνομα καλάμη, καὶ
ἀνάψει αὐτοὺς ἡ ἡμέρα ἡ ἐρχομένη, λέγει κύριος παντοκράτωρ. καὶ οὐ μὴ ὑπολειφθῇ ῥίζα οὐδὲ κλῆμα. ὁ δὲ ἀνὴρ τῶν ἐπιθυμιῶν,

ἐθεώρουν

« Ἐθεώρουν, φησὶν, ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθητο, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ὡσεὶ χιὼν λευκὸν, ἡ θρὶξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρόν· ὁ θρόνος αὐτοῦ φλὸξ πυρὸς, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον· ποταμὸς πυρὸς εἷλκε πορευόμενος ἔμπροσθεν αὐτοῦ· χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βίβλοι ἠνεῴχθησαν. εἶτα μετὰ μικρόν· ἐθεώρουν φησὶν ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηνέχθη, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες λαοὶ, φυλαὶ, γλῶσσαι αὐτῷ δουλεύουσιν. ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται. ἔφριξε τὸ πνεῦμά μου ἐγὼ Δανιὴλ ἐν τῇ ἕξει μου, καὶ αἱ ὁράσεις τῆς κεφαλῆς μου συνετάραττόν με. τότε ἀναπετάννυνται πᾶσαι τῶν οὐρανίων ἁψίδων αἱ πύλαι, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸς λαμβάνεται ἐκ μέσου ὁ οὐρανὸς, καθάπερ τινὸς σκηνῆς διφθέρα καὶ παραπέτασμα συστελλόμενος ἐκ τοῦ μέσου, ὥστε μετασχηματισθῆναι ἐπὶ τὸ βέλτιον. τότε πάντα ἐκστάσεως γέμει, καὶ φρίκης, καὶ τρόμου· τότε καὶ αὐτοὺς πολὺς ἔχει τοὺς ἀγγέλους φόβος, οὐκ ἀγγέλους δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρχαγγέλους, καὶ θρόνους, καὶ κυριότητας, καὶ ἀρχὰς, καὶ ἐξουσίας, σαλευθήσονται γάρ φησιν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, διὰ τὸ τοὺς ὁμοδούλους τὰς εὐθύνας ἀπαιτεῖσθαι τῆς ἐνταῦθα ζωῆς. εἰ γὰρ πόλεως μιᾶς κρινομένης, ἐπὶ τούτων τῶν ἀρχόντων πεφρίκασιν ἅπαντες, καὶ οἱ κινδύνου ὄντες ἐκτὸς, τῆς οἰκουμένης ἁπάσης δικαζομένης ἐπὶ τοιούτου κριτοῦ οὐ μαρτύρων δεομένου, οὐκ ἐλέγχων, ἀλλὰ χωρὶς τούτων ἁπάντων καὶ πράξεις καὶ ῥήματα, καὶ ἐνθυμήματα παριστῶντες εἰς μέσον, καὶ πάντα ὥσπερ ἐν εἰκόνι τινὶ τοῖς τε ἡμαρτηκόσιν αὐτὰ, καὶ τοῖς ἀγνοοῦσιν ἐπιδεικνύντος, πῶς οὐκ εἰκὸς πᾶσαν κλονεῖσθαι δύναμιν καὶ σαλεύεσθαι; εἰ γὰρ μὴ ποταμὸς εἵλκετο πυρὸς, μηδὲ ἄγγελοι παρειστήκεισαν φοβεροὶ, μόνον δὲ καλούμενοι τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐπῃνοῦντο καὶ ἐθαυμάζοντο, οἱ δὲ παρεπέμποντο ἀτίμως, ἵνα μὴ ἴδωσι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦτο μόνον ἡ κόλασις ἦν, οὐκ ἂν πάσης γεέννης πικρότερον ἡ τῶν τοιούτων ἔκπτωσις ἀγαθῶν, τὰς τῶν ἀπεστερημένων ἔδακνε ψυχάς; τοῦτο γὰρ ὅσον κακὸν, νῦν μὲν οὐ δυνατὸν παραστῆσαι τῷ λόγῳ· τότε δὲ ἐπὶ τῶν πραγμάτων εἰσόμεθα σαφῶς. σὺ δέ μοι πρόσθες νῦν καὶ τὴν κόλασιν, καὶ μὴ μόνον αἰσχυνομένους, μηδὲ ἐγκαλυπτομένους, καὶ κάτω νεύοντας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπὶ τὸ πῦρ ἑλκομένους ὁδὸν, καὶ πρὸς αὐτὰ συρομένους τὰ βασανιστήρια, καὶ τοῖς ἀποτόμοις παραδιδομένους δυνάμεσι, καὶ ταῦτα πάσχοντας κατὰ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν στεφανοῦνται, καὶ ἀνακηρύττονται, καὶ τῷ θρόνῳ παρίστανται τῷ βασιλικῷ οἱ τὰ ἀγαθὰ πράξαντες πάντες, καὶ ἄξια τῆς αἰωνίου ζωῆς ποιήσαντες.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, τὰ δὲ ἑξῆς τίς ἡμῖν παραστήσει λόγος; τὴν μετὰ Χριστοῦ συνουσίας τὴν ἡδονὴν, τὴν ὠφέλειαν, τὴν χαράν; ψυχὴ γὰρ εἰς τὴν οἰκείαν εὐγένειαν ἐπανελθοῦσα, καὶ μετὰ παῤῥησίας λοιπὸν δυνηθεῖσα τὸν αὐτῆς δεσπότην ὁρᾶν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅσην καρποῦται τὴν ἡδονὴν, ὅσον τὸ κέρδος, οὐ τοῖς ἐν χερσὶ μόνοις χαίρουσα ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ τῷ πεπεῖσθαι λοιπὸν, ὅτι οὐδαμοῦ ταῦτα τελευτήσει τὰ καλά· πᾶσαν μὲν οὖν τὴν εὐφροσύνην ἐκείνην, οὔτε λόγῳ παραστῆσαι ἐστὶν, οὔτε νῷ· ἀμυδρῶς δὲ καὶ ὡς ἄν τις διὰ μικρῶν μεγάλα δεικνύῃ, πειράσομαι ποιῆσαι φανερόν. ἐξετάσωμεν γὰρ τοὺς ἐν τῷ παρόντι βίῳ τῶν τοῦ κόσμου καλῶν ἀπολαύοντας, πλούτου λέγω, καὶ δυναστείας, καὶ δόξης· πῶς ὑπὸ τῆς εὐθυμίας γαυρούμενοι, οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι νομίζουσι, καὶ ταῦτα οὔτε ὁμολογουμένων ἀπολαύοντες καλῶν, οὔτε παραμενόντων αὐτοῖς, ἀλλ' ἀφιπταμένων ὀνείρου ταχύτερον· εἰ δέ ποτε καὶ σταίη μικρὸν, μέχρι τῆς παρούσης ζωῆς τὴν εὔνοιαν ἐπιδεικνυμένων, περαιτέρω δὲ οὐκ ἰσχυόντων συνεξελθεῖν. εἰ δὲ ταῦτα εἰς τοσαύτην αἴρει τοὺς ἔχοντας χαρὰν, τί οἴει γίνεσθαι ἐκείνας τὰς ψυχὰς, τὰς καλουμένας ἐπὶ τὰ μυρία ἀγαθὰ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὰ πεπηγότα καὶ ἑστῶτα βεβαίως διαπαντός; οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ποσότητι καὶ τῇ ποιότητι τοσούτῳ κρείττω τῶν παρόντων ἐστὶν, ὡς μηδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀναβῆναί ποτε. νῦν μὲν γὰρ καθάπερ ἐν μήτρᾳ παιδίον, οὕτως ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ διάγομεν στενοχωρούμενοι, καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν οὐ δυνάμενοι συνιδεῖν· ὅταν δὲ ὁ καιρὸς ἐπιστῇ τῶν ὠδίνων, καὶ ἀποτέκῃ κατὰ τὴν τῆς κρίσεως ἡμέραν οὓς ὑπεδέξατο πάντας ἀνθρώπους ὁ παρὼν βίος, τὰ μὲν ἐξαμβλωθέντα ἀπὸ σκότους εἰς σκότος ἔρχεται, καὶ ἀπὸ θλίψεως εἰς θλίψιν χαλεπωτέραν· τὰ δὲ ἄρτια καὶ τῆς βασιλικῆς εἰκόνος τοὺς χαρακτῆρας διαφυλάξαντα παραστήσονται τῷ βασιλεῖ, καὶ τὴν λειτουργίαν ἀναδέξονται ἐκείνην, ἣν ἄγγελοι, καὶ ἀρχάγγελοι τῷ πάντων διακονοῦνται Θεῷ. μὴ τοίνυν εἰς τέλος τούτους ἡμῖν ἀφανίσῃς τοὺς χαρακτῆρας, ὦ φίλος· ἀλλὰ ταχέως αὐτοὺς ἀναχρωσάμενος ἐπὶ τὸ βέλτιον διατύπωσον·

A *Videbam*, inquit, *uſque dum throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit, & veſtimentum ejus album ſicut nix, & capillus capitis ejus tanquam lana munda, thronus ejus flamma ignis, rotæ ejus ignis conſumens. fluvius igneus trahebat egrediens ante eum: mille millia miniſtrabant ei, & decies millies decem millia conſiſtebant ante eum: cœtus judicum conſedit, & libri aperti ſunt.* Deinde poſt pauca, *Aſpiciebam*, inquit, *in viſione noctis, & ecce cum nubibus cœli ſicut filius hominis veniebat, & uſq; ad antiquũ dierum perve-* B *nit, & coram eo eſt ei oblatus & datus eſt ei principatus, & honor, & regnũ: & omnes populi, tribus & linguæ ei ſerviunt, & poteſtas ejus poteſtas æterna, regnum ejus non deſtruetur. Horruit ſpiritus meus, in habitu meo ego Daniel, & viſiones capitis conturbaverunt me.* Dan. 7. 9.

Tum aperientur omnes cœleſtium fornicum portæ, imò iſtud ipſum cœlum è medio ſubducetur, haud aliter atque tabernaculi pellis, ac velum contrahitur è medio, ut commutetur in melius. Tum omnia ſtupore completa erunt, & horrore, & metu, tum e- C tiam Angelos ingens metus occupabit: neque ſolùm Angelos, ſed etiam Archangelos, & thronos, & poteſtates cœlorum: propterea quòd conſervi judicium ſubituri ſunt de peracta in mundo vita. Nam ſi in judicio unius civitatis eorum his magiſtratibus omnes exhorruerunt. quanquam erant extra periculum: quid tum erit, quando cognoſcetur de univerſo terrarum orbe ſub judice non requirente teſtes, nec judicia: ſed quando absque illis facta ſimul & verba in medium ipſe reus exactè pro- D det, oſtendetque ſcelera ipſorum iſtorum authoribus, pariterque illis qui ea ignorant? Quomodo, inquit, fieri poteſt, ut tum non concutiatur quælibet potentia? Si enim fluvius igneus non traheretur, neque Angeli aſſiſterent adeo formidabiles: ſoli autem convocati homines quorum pars laudata eſt, & in admiratione habita, pars ablegata ingloriè, ne gloriam Dei videat, iſtud ipſum ſolum per ſe pœna erat: num enim gravius omni gehenna à tantis bonis eſſe prolapſum, orbatas animas mordet? Quantum enim E hoc ſit malum, nullo ſermone quiſquam hic explicabit, tum vero reipſa manifeſtè cognoſcemus. Quare obſecro, ob oculos modo ponas, non dico immaniſſimam illam pœnam, & ſuffuſos gravi pudore, nec non palàm conſpicuos, defixis in terram oculis ob conſcientiam ignominiæ: ſed illam viam deterrimam quæ ad ignem abripit, ſed & abreptos ad tormenta, traditóſq; atrocibus punitoribus: idque eo tempore, quo coronis adornati celebreſq; cantantibus Angelis regio throno aſſiſtunt, quicumque hic bona A fecerunt, quique digni fuerunt reperti æterna vita.

Hæc in illa, quæ autem ſequuntur quis ſermo nobis exprimet? quis vel delineabit voluptatem quæ ex convictu Chriſti extabit, aut utilitatem, aut gaudium? Etenim anima quæ in propriam rediit naturam, quæ in reliquum tempus multa libertate dominum ſuum ſuſcipit, quantum ea fructum capiat, quantum dulcedinis, quantum luctum, haud quiſquam unquam ſatis explicabit: nec ſolum læta bonis præſentibus, ſed ſecu- B ra tutáque erit, quòd tanta gaudiorum ſemina nequaquam deſitura ſint. Eam itaque jucunditatem univerſam ſermone quis effinget, quis attinget cogitatione? Obſcure utpote minutis magna demonſtraturus, tentabo facere perſpicuum. Perpendamus igitur eos qui in hac vita hujus mundi commodis oblectantur, divitiis inquam, & magiſtratu, atque gloria, quanta libidine ſuperbiaque efferuntur? Non enim in terra ſe adhuc degere arbitrantur: quamquam fruuntur iis demum bonis, quæ bona eſſe non- C dum omnibus perſuaſum eſt: quæ poſſeſſores mutare ſolita, frequentius ex inſperato evolant, & quandoq; citius quàm ſomnia. Quod ſi pauliſper conſiſtunt, juxta modum forſitan vitæ hujus ſubſidium ſuum exhibent: nam ulterius protendi nequeunt. Quòd ſi hæc fluxa ſuos poſſeſſores in tanta gaudia ſuſtollunt, & animum, licet incerta ſubitaq; ſint, in jugem effundunt lætitiam: quid putas futurum de animabus illis accerſitis ad infinita bona, quæ in cœlis pios manent, quæ fixa ſemperque duratura ſunt, quę D virtute quoque his præſentibus longè præſtant, ne dum conſtantia ſua nunquam deſitura, & cujuſmodi haudquaquam aſcenderunt in cor hominis? Nunc enim quemadmodum in utero puellus, ſic in mundo vivimus multis intercluſi anguſtiis, venturique ſeculi nec fulgorem, neque claritatem valentes contueri: cæterum ubi tempus advenerit parturitionis, & in die judicii mortales omnes, quos exceperat, hic mundus protulerit, abortivi quidem de tenebris in tenebras ingredientur, E & ex afflictione ad afflictionem non paulo duriorem: maturi autem fœtus, qui notam regiæ imaginis gerunt obſervantque, perducuntur ad regem, ejúſque miniſterium capeſſunt, quod Angeli quoque & Archangeli Deo rerum omnium perficiunt. Quare noli characteres illos perpetuò nobis obſcurare, amice optime, ſed eos eveſtigio inſtaura, refingéque in melius:

CAP IX. De iis quæ diem judicii conſequentur.

Pulchritudinem corporis intra naturæ vim Deus deſcripſit: decorem autem animæ illinc à neceſſitate & ſervitute exemit, veluti corporis luce meliorem, atque ejus potiundæ copiam omnem nobis attemperavit divina trutina. Quandoquidem Dominus noſter impendio nos amat, eóque vehementius cohoneſtat genus noſtrum. Minora quidem illa, nec quicquam eximii præ ſe ferentia, & quæ minimè præſtantia credas, ea neceſſitati naturæ producenda commiſit: porrò verorum bonorum nos eſſe opifices dedit; ſi enim fuiſſet corporis pulchritudo in noſtra ſita poteſtate, mox curæ nimiæ fuiſſet, ſemperque rebus infructuoſis impendiſſemus operam, & animæ dotes ubique neglexiſſemus. Cùm enim negata ea facultate jam nunc omnia faciamus, omnia moliamur: pigmentis formam à nobis quaſi ab invitis aſſeramus, cùm veram nequimus, coloribus, tincturis concinnatione capillorum, veſtium amictu, oculorum lubricitate, multiſque ejus generis molitionibus falſam affingamus: quod ſtudium animæ ac rebus honeſtis tribuiſſemus, ſi potuiſſemus ad bonam formam aliquid adjungere? Haud temerè aliud quicquam egiſſemus, ubi fuiſſet noſtrarum virium, quàm excolere formam: quin omnia ſimul in hoc tempora conſumpſiſſemus, & venuſtaſſemus abjectiſſimam ſervam infinitis ornamentis relicta domina nobiliſſima, inculta magis, magiſque neglecta quovis mancipio. Qua de cauſa Deus adempta infelici cura melioris rei artem nobis indidit, per quam qui corpus ex deformi elegans reddere nequit, is animam vel ultimæ turpitudinis in ſummam ſpeciē reducere ſufficiet? adeoq; amabilem reddere, atq; adeo illicem, ut & Deum regem omniū in ſuam concupiſcentiam pelliciat, nedum viros bonos, juxta ea quę Pſal.44,12. pſalmorū auctor de hujuſmodi pulchritudine animę abſolvit. *Et concupiſcet*, inquit, *rex pulchritudinē tuam.* Num vides quòd deformes impudentéſq; mulieres proſtitutę vix poſſunt obtrudi gladiatoribus, fugitivis, & iis quoq; qui cum beſtiis depugnare ſoliti ſunt? Cæterùm ſi quæ bonæ formæ, ſi ingenuæ liberaliq; facie per occaſionem in eam inciderint calamitatem, quemlibet generoſum eximiūmque virum nihil pudebit vel connubio ſibi talem adjunxiſſe. Quod ſi tanta eſt apud homines miſericordia, tantáque deſpectio vulgaris opinionis, quæ ſæpenumero in propatulo affectas ignominia liberat ab infami ſervitute, recipitque in ordinem matronarum: quanto benignior facilitas erit apud Deum erga animam propter ſupernæ nobilitatis præſtantiam, quæ per tyrannidem diaboli in hujus vitæ turpiſſimum lupanar conjecta eſt? Harum rerum exempla plurima ſunt apud Prophetas, qui vaticinantur adverſus Hieroſolymam prolapſam in ſcortationē aliquam novo modo, quemadmodum Ezechiel dicit: Ezec. 16, 33. *Quibuslibet meretricibus datur merces, tu addidiſti mercedem*, & in te evenit contra omnium mulierum conſuetudinem: & rurſus alius: *Sediſti expectans eos tanquam cornix deſolata.* Hanc igitur adeò deperditæ libidinis vocat rurſum Deus. Etenim captivitas eis pœna non fuit, ſed potius ad occaſionem reditus, & ad correctionem: propterea quod ſi Deo libuiſſet conficere pœnis commeritos, profectò domum non reduxiſſet, nec civitatem Agg. 2,10. celebriorem, nec templum auguſtius vetere apparaſſet. *Erit enim gloria*, inquit, *hujus domus illa ultima præſtantior priore:* quia ſæpius conſpurcatam libidine Deus à pænitentia non ſummovit: multo avidius animam tuam amplexabitur, ne dubita, iſto duntaxat caſu prolapſam. Nemo enim nemo amator formæ quamlibet inſanus, adverſum amicam ſuam tanto conflagrat igni, quanto ſtudio Deus animarum noſtrarum appetit ſalutem: quod videre eſt de unaquaque anima, & de divinis ſcripturis. Obſerva in præfationibus Hieremiæ, & paſſim apud Prophetas contemptum faſtiditumque dominum, iterum tamen advolantem ac inſtaurantem amicitiam erga deſertores, juxta id Mat.23,37. quod etiam in Evangeliis ipſe conteſtatur: *Hieruſalem Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſub alas, & noluiſtis?* 2. Cor. 5, 19. Et Paulus, *Deus*, inquit, *erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non imputans eis peccata ſua, & poſuit nobis ſermonem reconciliationis. Itaque nomine Chriſti legatione fungimur: tanquam Deo vos obſecrante per nos, rogamus pro Chriſto, reconciliamini Deo.* Hæc ad nos modò dicta putato: non enim incredulitas tantum, ſed & vita immunda ſolet excitare gravem inimicitiam. Rom. 8, 6. *Affectus enim carnis*, inquit, *inimicitia eſt adverſus Deum.* Deſtruamus igitur interjectum murum, diſſipemuſque, atque cadaver ejiciamus, quò beata reconciliatio contingat, quò reddamur iterum amabiles, & expetendi Deo,

τὸ μὲν γὰρ κάλλος τὸ σωματικὸν εἴσω τῶν τῆς φύσεως ὅρων συνέκλεισεν ὁ Θεός, ἡ δὲ τῆς ψυχῆς ὥρα τῆς μὲν ἐκεῖθεν ἀνάγκης τῆς δουλείας ἀπήλλακται, ἅτε δὴ πολλῷ βελτίων οὖσα τῆς σωματικῆς εὐμορφίας· ἐφ' ἡμῖν δὲ ἅπασα κεῖται καὶ τῇ ῥοπῇ τοῦ Θεοῦ. φιλάνθρωπος γὰρ ὁ δεσπότης ἡμῶν, καὶ τούτῳ μάλιστα τὸ ἡμέτερον ἐτίμησε γένος, τὰ μὲν ἐλάττονα καὶ οὐδὲν μέγα συντελοῦντα ἡμῖν, ἀλλ' ὅπως ἂν πέσῃ ἀδιάφορα ὄντα τῇ τῆς φύσεως ἐπιτρέψας ἀνάγκῃ· τῶν δὲ ὄντως καλῶν ἡμᾶς ποιήσας εἶναι δημιουργούς. εἰ μὲν γὰρ καὶ σωματικοῦ κάλλους ἡμᾶς ἐποίησεν εἶναι κυρίους, καὶ φροντίδα περιττὴν ἐδεξάμεθα ἄν, καὶ ἐν τοῖς οὐδὲν ὠφελοῦσι τὸν ἅπαντα ἂν ἀπησχολήσαμεν χρόνον, καὶ τῆς ψυχῆς σφόδρα ἂν ἠμελήσαμεν. ὅπου γὰρ νῦν οὐκ οὔσης ἐν ἡμῖν τῆς ἐξουσίας ταύτης ἅπαντα πράττομεν καὶ βιαζόμεθα, καὶ σκιαγραφίαις τοῦτο ἐκδικοῦμεν ἑαυτοῖς, ἐπειδὴ τῇ ἀληθείᾳ μὴ δυνάμεθα, καὶ χρώμασι καὶ βαφαῖς, καὶ συνθέσει τριχῶν καὶ ἱματίων περιβολαῖς, καὶ στροφαῖς ὀφθαλμῶν, καὶ πολλοῖς ἑτέροις μηχανήμασι τὰ τοιαῦτα σοφιζόμεθα κάλλη, τίνα ἂν τῇ ψυχῇ καὶ τοῖς σπουδαίοις σχολὴν ἀπενείμαμεν, εἰ πρὸς τὴν ὄντως αὐτὸ εὐμορφίαν μεταθεῖναι εἴχομεν; τάχα γὰρ οὐδὲ ἂν ἐγίνετο ἡμῖν ἔργον ἕτερον, εἰ τοῦτο ἔργον ἡμέτερον ἦν, ἀλλὰ πάντα τὸν χρόνον ἀναλώσαμεν. τὴν μὲν δούλην καλλωπίζοντες μυρίοις καλλωπισμοῖς, τὴν δὲ ταύτης κυρίαν παντὸς ἀνδραπόδου μᾶλλον ἐν ἀμορφίᾳ καὶ ῥᾳθυμίᾳ ἐῶντες κεῖσθαι διαπαντός. διὰ τοῦτο ταύτης ἡμᾶς τῆς κακοσχολίας ἀπαλλάξας ὁ Θεὸς τοῦ βελτίονος ἡμῖν τὴν τέχνην ἐνέθηκε, καὶ ὁ τὸ σῶμα μὴ δυνάμενος εὔμορφον ποιῆσαι ἐξ εἰδεχθοῦς, οὗτος τὴν ψυχήν, κἂν εἰς ἐσχάτην δυσειδίαν κατενεχθῇ, εἰς αὐτὴν τὴν τῆς ὥρας ἀναγαγεῖν δυνήσεται κορυφήν, καὶ οὕτως ἐπέραστον ποιῆσαι καὶ ποθεινήν, ὥστε μὴ μόνον τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀγαθοὺς εἰς ἐπιθυμίαν αὐτῆς ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ἁπάντων Βασιλέα καὶ Θεόν, καθὼς καὶ ὁ ψαλμῳδὸς περὶ τούτου τοῦ κάλλους διαλεγόμενος ἔλεγε. καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου. οὐχ ὁρᾷς καὶ ἐν τοῖς χαμαιτυπείοις τῶν γυναικῶν, ὅτι τὰς μὲν εἰδεχθεῖς καὶ ἀναισχύντους μονομάχοι καὶ δραπέται καὶ θηριομάχοι μόλις ἂν προσῷντο· εἰ δέ τις εὔμορφος καὶ εὐγενὴς καὶ αἰσχυντηρὰ κατά τινα περίστασιν εἰς ταύτην ἔλθῃ τὴν ἀνάγκην, οὐδὲ τῶν σφόδρα λαμπρῶν καὶ μεγάλων ἀνδρῶν τις ἐκείνης εἰς γάμον ἐρυθριάσειεν· εἰ δὲ παρὰ ἀνθρώποις τοσοῦτος ἔλεος, καὶ τοσαύτη δόξης ὑπεροψία, ὥστε τὰς πολλάκις καταισχυνθείσας ἐπὶ τοῦ τέγους ἀπαλλάξαι τῆς δουλείας ἐκείνης, καὶ ἐν τάξει ἔχειν γυναικῶν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦτό ἐστι, καὶ τῶν ψυχῶν τῶν ἀπὸ τῆς ἄνωθεν εὐγενείας κατὰ τὴν τοῦ διαβόλου τυραννίδα εἰς τὸ τοῦ παρόντος βίου χαμαιτυπεῖον καταπεσουσῶν. καὶ τούτων εὑρήσεις τῶν παραδειγμάτων τοὺς προφήτας πεπληρωμένους, ὅταν διαλέγωνται τῇ Ἱερουσαλήμ, καὶ γὰρ ἐκείνην εἰς πορνείαν ἐμπεσοῦσαν, πορνείαν τινὰ καινοτέραν, καθὼς καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ φησί· πάσαις πόρναις δίδονται μισθώματα, σὺ δὲ προσεδίδως μισθώματα, καὶ ἐγένετο ἐν σοὶ διεστραμμένον παρὰ τὰς λοιπάς. καὶ πάλιν ἕτερος· ἐκάθισας προσδοκῶσα αὐτοὺς ὡσεὶ κορώνη ἠρημωμένη. ταύτην οὖν τὴν οὕτω πορνεύσασαν, ἀνακαλεῖται πάλιν ὁ Θεός. καὶ γὰρ ἡ αἰχμαλωσία ἡ γεγενημένη, οὐ τιμωρίας τοσοῦτον ἦν, ὅσον ἐπιστροφῆς καὶ διορθώσεως· ἐπεὶ εἰ κολάσαι αὐτοὺς καθάπαξ ἐβούλετο ὁ Θεός, οὐκ ἂν πάλιν ἐπανήγαγεν οἴκαδε, οὐκ ἂν μείζονα καὶ λαμπροτέραν τήν τε πόλιν καὶ τὸν ναὸν κατεσκεύαζεν· ἔσται γάρ φησιν ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν ἔμπροσθεν. εἰ δὲ τὴν πολλάκις ἐκπορνεύσασαν οὐκ ἀπέκλεισε τῆς μετανοίας ὁ Θεός, πολλῷ μᾶλλον τῆς σῆς ἀνθέξεται ψυχῆς, οὐ τὸ πρῶτον πεσούσης τὸ πτῶμα. οὐδεὶς γὰρ οὐδεὶς σωμάτων ἐραστής, κἂν σφόδρα ᾖ μανικός, οὕτω τῆς ἐρωμένης τῆς αὐτοῦ περικαίεται, ὡς ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας ἐφίεται τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. καὶ τοῦτο ἔνεστι μὲν καὶ ἐκ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν γινομένων ἰδεῖν, ἔνεστι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. ὅρα γοῦν καὶ ἐν τοῖς προοιμίοις τοῦ Ἱερεμίου, καὶ πολλαχοῦ τῶν προφητῶν καταφρονούμενον αὐτόν, καὶ ὑπερορώμενον, καὶ πάλιν ἐπιτρέχοντα καὶ διώκοντα τὴν φιλίαν τῶν ἀποστρεφομένων αὐτόν· ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἐδήλου λέγων· Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; καὶ ὁ Παῦλος δὲ Κορινθίοις ἐπιστέλλων ἔλεγεν· ὅτι Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν, καὶ θέμενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς. ὑπὲρ Χριστοῦ οὖν πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν, δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ Θεῷ. τοῦτο καὶ πρὸς ἡμᾶς εἰρῆσθαι νόμιζε νῦν. οὐ γὰρ ἀπιστία μόνον, ἀλλὰ καὶ βίος ἀκάθαρτος τὴν ἀπεχθῆ ταύτην ἱκανὸς ἔχθραν ἐργάσασθαι. τὸ γὰρ φρόνημα, φησί, τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς Θεόν. καταλύσωμεν οὖν τοῦτο τὸ διάφραγμα, καὶ διέλωμεν, καὶ θῶμεν νεκρόν, ἵνα τῆς μακαρίας τύχωμεν καταλλαγῆς, ἵνα γενώμεθα πάλιν ἐπέραστοι καὶ ποθεινοὶ τῷ Θεῷ.

εἶδα

Οἶδα ὅτι θαυμάζεις τῆς Ἑρμιόνης ὥραν νῦν, καὶ τῆς εὐμορφίας ἐκείνης οὐδὲν ὅμοιον κρίνεις ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι· ἀλλ' ἐὰν θέλῃς ὦ φίλος, τοσοῦτον αὐτῆς εὐπρεπέστερος ἔσῃ καὶ ὡραιότερος, ὅσῳ τῶν πηλίνων οἱ χρυσοῖ βελτίους ἀνδριάντες εἰσίν. εἰ δὲ τοῦ σώματος τὸ κάλλος οὕτω τὰς τῶν πολλῶν ἐκπλήττει ψυχὰς καὶ ἀναπτεροῖ, ὅταν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦτο ἀποστίλβῃ, τί ἴσον τοῦ οὕτω καλοῦ καὶ ὡραίου γένοιτ' ἄν; ἡ μὲν γὰρ τούτου τοῦ κάλλους ὑπόστασις οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ φλέγμα, καὶ αἷμα, καὶ ῥεῦμα, καὶ χολὴ, καὶ τροφῆς διαμασηθείσης χυλός. τούτοις γὰρ καὶ ὀφθαλμοὶ, καὶ παρειαὶ, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ἄρδεται, κἂν μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν δέξηται τὴν ἀρδείαν ἐκείνην, ἀπὸ τῆς γαστρὸς καὶ τοῦ ἥπατος ἀνιοῦσαν, τοῦ δέρματος παρὰ τὸ προσῆκον ὑφιζάνοντος, τῶν τε ὀφθαλμῶν κοιλαινομένων, εὐθέως ἡ ἅπασα ἀφίπταται τῆς ὄψεως ὥρα. ὥστε ἂν ἐννοήσῃς τί μὲν τῶν καλῶν ἔνδον ἀπόκειται ὀφθαλμῶν, τί δὲ τῆς εὐθείας ῥινὸς, τί δὲ τοῦ στόματος καὶ τῶν παρειῶν, οὐδὲν ἕτερον ἢ τάφον κεκονιαμένον εἶναι φήσεις τοῦ σώματος τὴν εὐμορφίαν, τοσαύτης τὰ ἔνδον ἀκαθαρσίας ἐστὶ μεστά. εἶτα ῥάκος μὲν ἰδὼν ἔχον τι τούτων, οἷον φλέγμα ἢ σίελον, οὐδὲ ἄκροις ψαῦσαι τοῖς δακτύλοις ὑπομένεις, ἀλλ' οὐδὲ ἰδεῖν ἀνέχῃ· πρὸς δὲ τὰ ταμιεῖα τούτων καὶ τὰς ἀποθήκας ἐπτόησαι. ἀλλ' οὐ τό γε σὸν κάλλος τοιοῦτον ἦν· ἀλλ' ὅσον τῆς γῆς βελτίων ὁ οὐρανός· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ τούτων λαμπρότερόν τε καὶ ἄμεινον. ψυχὴν γὰρ σώματος μὲν γεγυμνωμένην οὐδεὶς οἶδεν οὐδαμοῦ· ὅμως δὲ καὶ οὕτως, ἑτέρωθέν σοι παραστῆσαι τὸ ταύτης πειράσομαι κάλλος ἀπὸ τῶν δυνάμεων τῶν μειζόνων.

Ἄκουσον οὖν πῶς τὸν ἄνδρα τῶν ἐπιθυμιῶν ἡ τούτων ὡραιότης ἐξέπληξε. βουλόμενος γὰρ αὐτῶν παραστῆσαι τὸ κάλλος, καὶ οὐκ ἔχων σῶμα τοιοῦτον εὑρεῖν, ἐπὶ τὰς μεταλλικὰς ὕλας κατέφυγε, καὶ οὐδὲ ταύταις ἠρκέσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς ἀστραπῆς λαμπρότητα εἰς τὸ ὑπόδειγμα παρελάμβανεν. εἰ δὲ μὴ καθαρὰς μηδὲ γυμνὰς φῆναι τὰς ἑαυτῶν οὐσίας ἐκεῖναι, ἀλλ' ἀμυδρῶς σφόδρα καὶ συνεσκιασμένας, ὅμως οὕτω διέλαμψαν, ὁποίας αὐτὰς εἰκὸς παντὸς ἀπηλλαγμένας παραπετάσματος φαίνεσθαι; τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς φαντάζεσθαι χρή· ἔσονται γάρ φησιν ἰσάγγελοι· καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων δὲ τὰ κουφότερα καὶ λεπτότερα, καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ ἀσώματα φέρουσαν ὁδὸν ἀνακεχωρηκότα πολλῷ μᾶλλον βελτίω καὶ θαυμαστότερα τῶν ἑτέρων ἐστί. τῆς γοῦν γῆς ὁ οὐρανὸς, καὶ τοῦ ὕδατος τὸ πῦρ, καὶ οἱ ἀστέρες τῶν λίθων εἰσὶν ὡραιότεροι, καὶ τὴν ἶριν δὲ πολλῷ πλέον ἴων, καὶ ῥόδων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς θαυμάζομεν ἀνθῶν, καὶ ὅλως εἴ γε ἐνῆν τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς εἰς τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος ἰδεῖν, κατεγέλασας ἂν τῶν σωματικῶν ὑποδειγμάτων τούτων, οὕτως ἀσθενῶς ἡμῖν τὴν τῆς ψυχῆς παραστησάντων ὡραιότητα. μὴ δὴ τοιούτου κτήματος μηδὲ τοσαύτης μακαριότητος ἀμελήσωμεν· μάλιστα ὅτε εὔκολος ἡμῖν ἡ ἐπάνοδος πρὸς ἐκεῖνο τὸ κάλλος διὰ τῶν μελλόντων ἐλπίσι γίνεται. τὸ γὰρ παραυτίκα, φησὶν, ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. εἰ δὲ θλίψεις οἵας οἶδας ἐλαφρὰς ἐκάλεσε καὶ κούφας ὁ μακάριος Παῦλος, διὰ τὸ μὴ σκοπεῖν τὰ βλεπόμενα, πολλῷ μᾶλλον τὸ παύσασθαι ἀσελγαίνοντα φορητόν· οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοὺς κινδύνους σε καλοῦμεν τέως ἐκείνους, οὐδὲ ἐπὶ τοὺς θανάτους τοὺς καθημερινοὺς, τὰς πληγὰς τὰς συνεχεῖς, τὰς μάστιγας, τὰ δεσμὰ, τὴν πρὸς τὴν οἰκουμένην ἀπέχθειαν, τὸ παρὰ τῶν οἰκείων μῖσος, τὰς ἀγρυπνίας τὰς ἐπαλλήλους, τὰς ὁδοιπορίας τὰς μακρὰς, τὰ ναυάγια, τὰς τῶν λῃστῶν ἐφόδους, τὰς παρὰ τῶν συγγενῶν ἐπιβουλὰς, τὰς ὑπὲρ τῶν φίλων ὀδύνας, τὸν λιμὸν, τὸν κρυμὸν, τὴν γυμνότητα, τὴν πύρωσιν, τὴν ἀθυμίαν τὴν ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ, τὴν ὑπὲρ τῶν οὐκ αὐτοῦ, οὐδὲν τούτων ἀπαιτοῦμεν τέως, ἀλλὰ μόνον τοσοῦτον ἀξιοῦμεν, τῆς ἐπαράτου δουλείας ἀπαλλαγῆναι, καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἐλευθερίαν ἐπανελθεῖν ἐννοήσαντα καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀσελγείας κόλασιν, καὶ τὴν ἐκ τοῦ προτέρου βίου τιμήν. τὸ μὲν γὰρ τοὺς ἀπιστοῦντας τῷ τῆς ἀναστάσεως λόγῳ ῥαθύμως διακεῖσθαι, καὶ μηδέποτε ἐν τοιούτῳ γίνεσθαι φόβῳ, θαυμαστὸν οὐδέν· τὸ δὲ ἡμᾶς τοὺς περὶ τῶν ἐκεῖ μᾶλλον, ἢ τῶν ἐνταῦθα πεπεισμένους οὕτως ἀθλίως διάγειν, καὶ ταλαιπώρως, καὶ μηδὲν ὑπὸ τῆς μνήμης πάσχειν ἐκείνων, ἀλλ' εἰς ἐσχάτην ἀναισθησίαν καταπεσεῖν, τοῦτο πολλῆς ἀλογίας γέμον ἐστίν. ὅταν γὰρ οἱ πιστεύοντες τὰ τῶν ἀπίστων πράττωμεν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνων ἀθλιώτερον διακείμεθα· εἰσὶ γὰρ ἐν αὐτοῖς οἱ κατὰ τὴν τοῦ βίου διέλαμψαν ἀρετήν· τίς ἔσται ἡμῖν παράκλησις; ποία συγγνώμη λοιπόν;

A Scio quòd admiraris Hermiones faciem, & formam ejus, nihil ei in terris exiſtimas ſimile: verùm ſi voles, ô amice, jam nunc eris ea multo elegantior & pulchrior: tantúmque præſtabis, quantum luteis aureæ ſtatuæ. Si ſuper corpore illuſtri multorum mentes percelluntur & obſtupeſcunt, quando in anima refulſerit lumen decoris, quid æquale huic ſic pulchro opponeſ? Nam hujus pulchritudinis ſubſtantia eſt pituita, ſanguis fluidus, atrabilis, cibi commanſi ſuccus. Ejusmodi enim rebus, oculi, genæ, & reli- B qua membra irrigantur: quod ſi non ſuſcipiant hujusmodi aſperſionem quotidie, à ventre atque hepate promanantem, ipſa cutis marceſcit, congruo farcimento deſtituta atque oculi excavantur, continuò oris decor univerſus evolat. Quid ſubeſt micantibus ocellis? quid occulitur rectis naribus? quid ore celatur gratioſo & malis purpureis? Certe nihil aliud, quàm gypſo incruſtatum ſepulchrum eſſe dixeris bonam corporis formam, modò exactè cognoſcas, tam diverſis oppleta eſt intus ſordibus. C Deinde pannum rejectum, cùm vides implicitum tenere ſimile quiddam pituitæ aut fluori, cujusmodi ex ore ultro deſtillat: ne ſummis quidem digitis audes illum attingere, imò ne intueri quidem: at iſtorum promptuaria & apothecas plurimi facis. Cæterùm iſta tua dignitas, qua pridem claruiſti, erat multo alia. Sicut enim terram cœlum, ſic ea formam corporis evanidam exuperat: quinimò & cœlo ipſo eſt illuſtrior meliorque. Animam enim corpore exutam nemo uſpiam vidit, aliunde tamen ejus tibi D demonſtrare decorem tentabo, à potentiis nimirum majoribus.

Audi igitur quomodo virum deſideriorum conſternavit illarum decor: nam demonſtraturus earum pulchritudinem, neque corpus, cui componeret, valens invenire, ad metalli materiam confugit, qua nihildum contentus, fulgurationis vim acerrimam in exemplum quoque aſſumpſit. Quod ſi eum puram nudamque ſubſtantiam ſuam non oſtendiſſent, verum obſcurè admo- E dum & obtectè, adeò tamen reſplenduerunt, quales eas apparere veriſimile eſt, cum velamentum omne remotum fuerit? Ejusmodi quiddam etiam de pulchritudine animæ cogitaſſe fas eſt: *Erunt enim*, inquit, *ſicut Angeli*: in corporibus quoque leviora & tenuioraſque ſeceſſerunt ad viam ferentem ad incorporea, eo nomine meliora, magisque admiranda quam cætera creduntur. Ergo ut terra cœlum, & aquam ignis, & lapidibus ſtellæ ſunt ſpecioſiores: & Iridem potius, quàm violas, aut roſas, aut A quoslibet flores terræ admiramur: ſic nimirum illis omnibus Chriſtianæ animæ facies præfulget, ſed & modis omnibus, ubi oculis corporis liceret contueri ſpeciem hujus, deridicula videbuntur, quæcumque exempla è rebus craſſis & viſibilibus deſumpſerimus. Uſque adeò tenuiter delineant incomparabiles animæ dotes & venuſtatem. Cujusmodi poſſeſſionem & felicitatem ne negligamus, maximè quia facilis aditus nobis ad illam pulchritudinem conſequendam datur per ſpem futurorum. *Mo- B mentaneum enim & leve hoc afflictionis, grave & ineſtimabile pondus gloriæ perficit, nobis videlicet conſiderantibus non quæ videntur, ſed quæ non videntur: nam quæ videntur, temporaria: quæ autem non videntur, æterna ſunt.* Quod ſi afflictiones, quas noſti, faciles portatu levéſque nominavit beatus Paulus, propterea quòd non reſpicitur ad ea quæ videntur: quanto proclivius erit petulantiam & libidinem reſtinguere? Nam ad pericula te non vocamus, quæ à piis interim obeunda ſunt, neque ad mor- C tem quotidie obeundam, neque ad perpetuos labores, neque ad flagra, neque ad vincula, neque ad inimicitias cum orbe terrarum gerendas, neque ad odium domeſticorum, neque ad vigilias frequentes, neque ad longam peregrinationem, neque ad naufragia, neque ad latronum incurſus, neque ad inſidias cognatorum, neque ad affectum doloris pro fortunis amicorum afflictis ſuſcipiendum, neque ad famem, neque ad algores, neque ad nuditatem, neque ad exuſtionem, neque ad mœſtitiam de rebus D tuis alienisve tolerandam. Intereaquidem à te nihil harum rerum requiro, tantum ſtudeo maledictam ſervitutem amovere, priſtinámque reducere libertatem: quæ quidem libertas exactè noverat & agnoverat, quanta ſit intemperantiæ pœna, quódque præmium ſuperiori vitæ probæ futurum eſt. Nam incredulos de reſurrectione ex mortuis levius commoveri, nullúmque metum ſentire, non admodum eſt admirandum: ſed quòd nos qui credimus quæ hic ſunt, vel potius ea quæ a- E libi proſpicimus, tam miſerè vitam tranſigimus, tam calamitosè, & earum rerum memoria nihil excitamur, exuti prorſus omni ſenſu, iſtud quidem longè eſt omnium abſurdiſſimum, maximéque obſtupeſcendum: quando enim credentes, quæ ſunt incredulorum deſignamus: parum dixi: multo nimirum indigniora, quàm illi perpetramus: ſunt enim inter illos, qui ſecundum virtutem hujus vitæ clari extiterunt, quæ nobis erit conſolatio deinceps, quæ venia jure dabitur?

CAP. X. Quanta ſit animæ humanæ pulchritudo.

Mat. 22, 30. Marc. 12, 25.

2. Cor. 4, 17.

Naufragio enim periclitati mercatores fermè nihildum animo A concidunt, eandem viam audent iterum tentare, quamquam ex incuria id non evenit, ſed ex vi ventorum inevitabile damnum pertulerunt: & nos cunctamur ſemel fruſtrati rurſum accingi negociationi, qui ſcimus ante ultimum vitæ momentum nihil deſperandum, qui prænovimus, nec naufragium, nec damnum incidens, nec volentibus accidere? quid abſtinemus manum? quid ceſſamus? quantus pudor ſic reſupinos conſertis inter ſe mutuo manibus jacere? Atque utinam inter ſe conſertis, & non contra B ſeipſas commiſſis, quod quidem inſignis eſt inſaniæ, non minoris quàm ſi quis eorum qui in arena pugnis decertant, omiſſo adverſario in ſuum caput manibus irrueret, faciemque contunderet propriam. Supplantavit nos diabolus, ac dejecit: quare neceſſe eſt ut reſurgamus intrepidi, ut caveamus ne iterum ſubripiamur ad pericula, ne ipſi nos in præceps collocemus, ne vulnera ab illo inflicta, noſtra culpa acceptis cumulemus. Quandoquidem beatus David caſu decidit non leviore, quàm tu modò, imò non tan- C tùm æquali: ſubinde enim aliud flagitium adjecit: nempe cædem Uriæ. Quid igitur? num proſtratus nihil amplius tentavit, quò reſurgeret? Nunquid forti animo arma reſumpſit adverſus inimicum? Adeo enim conſtanti pectore eſt ei reluctatus, ut & mortuus filiis ſuis præſidio foret: Nam Salomoni propter magnum illud ſcelus commerito mille mortes, propter David Deus (ut ſcri-
3. Reg. 11. 11. ptum eſt) reliquit regnum integrum, cùm ſic loquitur: *Scindens ſcindam regnum in manu tua, & dabo iſtud ſervo tuo: verùm tem-* D *poribus tuis id non faciam.* Quam tandem ob cauſam? *propter David patrem tuum: è manibus filii tui iſtud accipiam.* Ipſi denique Ezechiæ periclitaturo ultimo diſcrimine, quamquam juſtus
4. Reg. 19. 34. eſſet, propter beatum illum virum auxilium promiſit. *Protegam eam,* inquit, *urbem, ut ſervem eam, propter me, & propter David ſervum meum*: tanta eſt pœnitentiæ virtus. Porrò ſi ejus ſententiæ fuiſſet, cujus tu nunc es, Deum non poſſe deinceps placari: & ſi dixiſſet, Affecit me honore eximio, alle- E git in numerum Prophetarum, & imperium in contribules conceſſit, periculiſque infinitis eripuit: quo itaque pacto continget, ut eum iterum placem, cui poſt tanta beneficia ſum adverſatus, omnia peſſima temerè perpetrando? Hæc ſi unquam venire in mentem permiſiſſet, non ſolum non attigiſſet ea quæ inde præſtitit, ſed etiam priora inſignia diſſipaſſet. Neque enim ſola corporis vulnera dum negliguntur, inducunt A mortem, ſed etiam ipſius animæ: verum inſcitia noſtra tanta eſt, ut illius plagis accuratiſſimè medeamur, hujus autem obſtinatè contemnimus: quanquam corpori malum immedicabile ſæpenumero accidit, nihil tamen de ſalute deſperamus, quin dicto medicorum audientes, quamquam morbum pharmacis abolere nequeunt; ſtudemus tamen ex verbis eorum qualemcumque poſſumus conſolationem venari: in animorum autem morbis, in quibus nulli ſunt incurabiles, quippe qui B à naturæ neceſſitate non pendeant, nos tamen perinde negligimus eorum incommoda deſperato ſalutis obtentu, tanquam ad nos nihil pertinerent: atque ubi quidem morborum natura deſperationem nobis ingenerat, nos tamen quaſi multa ſubſit ſpes ſalutis eos curamus, ubi vero nulla eſt deſperandi neceſſitas, quaſi nulla ſit ſpes ſanitatis, abſiſtimus, & omnem eorum curam omittimus, tanto diligentiorem corporis, quàm animæ curam habemus, quo fit, ut nec ſervare corpus valea- C mus, optimo quidem jure. Nam qui neglecto potiore, de minutis omni ſollicitudine diſtringitur, utraque diſſipat & perdit: cæterum qui ordinem cuſtodit, & quod prius eſt, maximè curat, altero, quod eſt vilius, poſthabito, per potioris quidem ſalutem ſervat etiam poſterius. Sicut & Chriſtus inſinua-
Matth. 10. 28. re videtur: *Ne timeatis,* inquit, *eos qui occidunt corpus, animam autem nequeunt occidere: quin potius timeatis eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.* Nunquid D jam tibi per nos perſuaſum fuit, nunquam eſſe negandum reditum animæ ad ſanitatem à morbis tanquam deſperatis, an vero neceſſe eſt & alias adhibere rationes? Quamlibet ipſe animum abjeceris, nos utique ſpem de conſequenda ſanitate tua nunquam vocabimus in dubium: neutiquam enim id nobis permittemus, quod ſolemus aliis vitio vertere: & multum intereſt, utrum de ſe ipſo quis deſperet, an de illo quiſquam alius. Etenim is qui de altero tale quid ſuſpicatur, celerem veniam obtinebit: at is qui ſibiipſi omnem ademit fiduciam, E non item. Quid ita? quia nemo alterius ſtudia reſipiſcentiamque in manu habet, ſuorum autem poteſtatem omnino tenet. Atqui nondum de te deſperamus, quamquam millies ignavia hac laboraveris, fortè dabitur aliquis in virtutem regreſſus, & de malitia veteris vitæ reconciliatio. Audi ſequentia.

CAP. XI. Ninivitæ audita Prophetæ invectione & minis, qui ait:

καὶ ναυαγίῳ μὲν περιπεσόντες πολλοὶ τῶν ἐμπόρων, οὐκ ἀνέπεσον ἀλλὰ πάλιν ἐπέβησαν τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, καὶ ταῦτα οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν ῥᾳθυμίαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν πνευμάτων ἀνάγκην τῆς ζημίας γεγενημένης αὐτοῖς· ἡμεῖς δὲ οἱ περὶ τοῦ τέλους θαῤῥεῖν ἔχοντες, καὶ ἀκριβῶς εἰδότες, ὅτι μὴ βουλομένων ἡμῶν, οὔτε ναυάγιον, οὔτε περὶ τὸ τυχὸν ἡμῖν ἡ ζημία συμβήσεται· οὐχ ἁψόμεθα πάλιν αὐτῆς καὶ ἐμπορευσόμεθα καθάπερ καὶ τὸ πρότερον, ἀλλὰ κεισόμεθα ῥέγχοντες, καὶ τὰς χεῖρας παρ' ἑαυτοῖς ἔχοντες; καὶ εἴθε παρ' ἑαυτοῖς μόνον, καὶ μὴ καθ' ἑαυτῶν, ὅπερ λαμπρᾶς μανίας ἐστί; καὶ γὰρ εἴ τις τῶν πυκτευόντων τὸν ἀνταγωνιστὴν ἀφεὶς κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τρέποι τὰς χεῖρας, καὶ τὴν οἰκείαν ὄψιν συγκόπτοι, οὐ μετὰ τῶν μαινομένων αὐτὸν κατατάξομεν; ὑπεσκέλισεν ἡμᾶς ὁ διάβολος καὶ κατέβαλεν· οὐκοῦν ἀναστῆναι δεῖ, οὐχ ὑποσύρεσθαι πάλιν, καὶ κατακρημνίζειν ἑαυτοὺς καὶ ταῖς παρ' ἐκείνου πληγαῖς προστιθέναι τὰς παρ' ἑαυτῶν. καὶ γὰρ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔπεσε πτῶμα τοιοῦτον, ὅπερ καὶ σὺ νῦν. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐφεξῆς, τὸν τοῦ φόνου λέγω. τί οὖν; ἔμεινε κείμενος, οὐχὶ δὲ εὐθέως ἀνέστη δυνάμει πάλιν, καὶ παρετάξατο πρὸς τὸν ἐχθρόν; οὕτω μὲν οὖν γενναίως αὐτὸν κατεπάλαισεν, ὡς καὶ τελευτήσαντα, προστῆναι τῶν ἐκγόνων αὐτοῦ. τῷ γὰρ Σολομῶντι τὴν μεγάλην παρανομίαν τετολμηκότι καὶ μυρίων ἀξίῳ γενομένῳ θανάτων, διὰ τὸν Δαβὶδ ὁ Θεός φησιν ἀφεῖναι τὴν βασιλείαν ὁλόκληρον, οὑτωσὶ λέγων· « διαῤῥήσσων διαῤῥήξω τὴν βασιλείαν σου ἐκ χειρός σου, καὶ δώσω αὐτὴν τῷ δούλῳ σου. πλὴν ἐν ταῖς ἡμέραις σου οὐ ποιήσω τοῦτο. διὰ τί; διὰ Δαβὶδ τὸν πατέρα σου, ἐκ χειρὸς τοῦ υἱοῦ σου λήψομαι αὐτήν. » καὶ τῷ Ἐζεκίᾳ δὲ μέλλοντι κινδυνεύειν ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων καίτοι γε ὄντι δικαίῳ, πάλιν διὰ τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἔλεγε βοηθεῖν. « ὑπερασπιῶ γάρ φησιν, ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης τοῦ σῶσαι αὐτὴν δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου. » τοσαύτη τῆς μετανοίας ἡ ἰσχύς. εἰ δὲ ἐκεῖνος ταῦτα ἐβουλεύσατο, ἅπερ καὶ σὺ νῦν, ὅτι λοιπὸν ἀδύνατον ἐξιλεώσασθαι τὸν Θεὸν, καὶ εἰ ἐν ἑαυτῷ εἶπεν, ἐτίμησέ με τιμὴν μεγάλην ὁ Θεὸς, καὶ εἰς προφήτας ἔταξε, καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ὁμοφύλων ἐνεχείρισε, καὶ μυρίων κινδύνων ἐξήρπασε, πῶς οὖν δυνήσομαι μετὰ τοσαύτας εὐεργεσίας προσκεκρουκὼς, καὶ τὰ τῶν ἐσχάτων τολμήσας, ἵλεω καταστῆσαι πάλιν αὐτόν; εἰ ταῦτα ἐνενόησεν, οὐ μόνον τὰ μετὰ ταῦτα οὐκ ἂν ἔπραξεν, ἀλλὰ καὶ τὰ πρότερα ἐπέτρεψεν ἄν. οὐδὲ γὰρ τὰ ἐν τοῖς σώμασι τραύματα μόνον θάνατον ἐργάζεται ἀμελούμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς· ἀλλ' ὅμως εἰς τοσοῦτον ἀνοίας ἠλάσαμεν ἡμεῖς, ὡς ἐκείνων μὲν ἐπιμελεῖσθαι σφοδρῶς, τούτων δὲ ὑπερορᾶν· καίτοι ἐπὶ μὲν τοῦ σώματος ἀνίατα πολλάκις πολλὰ συμβαίνειν εἰκὸς, καὶ οὐδὲν ἀπαγορεύομεν, ἀλλὰ συνεχῶς τῶν ἰατρῶν λεγόντων ἀκούοντες, ὅτι τοῦτο τὸ πάθος ἀφανίσαι φαρμάκοις οὐκ ἔνι, ὅμως ἐπικείμεθα παρακαλοῦντες παραμυθίαν γοῦν τινα ἐπινοῆσαι μικράν. ἐπὶ δὲ τῶν ψυχῶν ἔνθα οὐδέν ἐστιν ἀνίατον νόσημα· οὐδὲ γὰρ ὑπὸ τῆς φύσεως ἀνάγκην ἐστίν· ἐνταῦθα ὡς ἀλλοτρίων ὄντων τῶν παθῶν, οὕτως ἀμελοῦμεν, καὶ ἀπογινώσκομεν· καὶ ἔνθα μὲν ἡ τῶν νοσημάτων φύσις εἰς ἀπόγνωσιν ἡμᾶς ἐμβάλλειν εἴωθε, καθάπερ τῶν πολλὰς ἐλπίδας ἐχόντων ὑγιείας ἐπιμελούμεθα· ἔνθα δὲ οὐδέν ἐστιν ὧν ἀπαγορεῦσαι χρὴ, ὥσπερ τῶν ἀπεγνωσμένων ἀφιστάμεθα καὶ παραμελοῦμεν· τοσούτῳ πλείονα τοῦ σώματος, ἢ τῆς ψυχῆς λόγον ἔχομεν. διά τοι τοῦτο οὐδὲ τὸ σῶμα διασῶσαι δυνάμεθα. ὁ μὲν γὰρ τοῦ προηγουμένου παραμελῶν, καὶ περὶ τὰ ἐλάττονα πᾶσαν τὴν σπουδὴν ἐπιδεικνύμενος, ἀμφότερα καταλύει καὶ ἀπόλλυσιν· ὁ δὲ τὴν τάξιν φυλάττων, καὶ τὸ κυριώτερον διασώζων καὶ θεραπεύων, κἂν ἀμελήσῃ τοῦ δευτέρου, διὰ τῆς τοῦ πρώτου σωτηρίας, καὶ τοῦτο διέσωσεν. ὅπερ καὶ ὁ Χριστὸς παραδηλῶν ἔλεγε· « μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀποκτεῖναι ἐν γεέννῃ. ἆρα σε πείθομεν, ὅτι οὐδέποτε τῶν τῆς ψυχῆς ὡς ἀνιάτων ἀπογινώσκειν δεῖ παθῶν, ἢ καὶ ἑτέρους πάλιν λογισμοὺς ἀνακινῆσαι χρή; κἂν γὰρ μυριάκις ἀπεγνώκῃς σεαυτοῦ, ἡμεῖς οὐκ ἀπογνωσόμεθά σου ποτὲ, οὐδὲ ὅπερ ἑτέροις ἐγκαλοῦμεν, αὐτοὶ πεισόμεθα. καίτοι γε οὐκ ἔστιν ἴσον αὐτόν τινα ἀπελπίζειν ἑαυτὸν, καὶ ἕτερον αὐτόν. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ ἑτέρου ταύτην ἔχων τὴν ὑπόνοιαν, κἂν συγγνωσθείη ταχέως· ὁ δὲ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ, οὐκέτι. τί δή ποτε; ὅτι αὐτὸς μὲν οὐκ ἔστι κύριος τῆς ἐκείνου σπουδῆς καὶ μετανοίας. τῆς δὲ ἑαυτοῦ τὴν ἐξουσίαν ἔχει μόνος αὐτός. ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἀπογνωσόμεθά σου, κἂν μυριάκις τοῦτο πάθῃς, ἴσως γὰρ ἴσως ἔσται τις ἐπάνοδος πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν καταλλαγὴν τὴν πρὸς τὸν πρότερον βίον. ἄκουε δὲ καὶ τῶν ἑξῆς.

Νινευῖται δὲ τοῦ προφήτου διαλεγομένου καὶ σαφῶς ἀπειλοῦντος ἀκούσαντες,

ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὶ καταστραφήσεται, οὐδὲ οὕτως ἀνέπεσον, ἀλλὰ καί τοι μὴ θαῤῥοῦντες, ὅτι πείσουσι τὸν Θεὸν, μᾶλλον δὲ καὶ τοὐναντίον ἔχοντες ὑποπτεύειν ἀπὸ τοῦ χρησμοῦ. οὐ γὰρ μετὰ διορισμοῦ τινος εἴρητο τὸ λεχθὲν, ἀλλ' ἀπόφασις ἦν καθαρά, καὶ οὕτω τὴν μετάνοιαν ἐπεδείκνυντο λέγοντες. Τίς οἶδεν εἰ μετανοήσει, καὶ παρακληθήσεται ὁ Θεὸς, καὶ ἀποστρέψει ἀπὸ ὀργῆς τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀπολώμεθα; καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ ἔργα αὐτῶν, ὅτι ἀπέστρεψαν ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτῶν τῶν πονηρῶν, καὶ μετενόησεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῇ κακίᾳ, ᾗ ἐλάλησε τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἐποίησεν. εἰ δὲ ἄνθρωποι βάρβαροι καὶ ἀλόγιστοι τοσοῦτον ἠδυνήθησαν συνιδεῖν, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοῦτο ποιεῖν χρὴ, τοὺς τὰ θεῖα δόγματα παιδευθέντας, καὶ τῶν τοιούτων παραδειγμάτων καὶ ἐν ῥήμασι καὶ ἐν πράγμασι πολὺ τὸ πλῆθος ἑωρακότας. οὐ γὰρ, φησὶν, εἰσὶν αἱ βουλαί μου ὥσπερ αἱ βουλαὶ ὑμῶν· οὐδὲ αἱ ὁδοί μου, ὥσπερ αἱ ὁδοὶ ὑμῶν. ἀλλ' ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, τοσοῦτον ἀπέχει τὰ διανοήματά μου ἀπὸ τῶν διανοιῶν ὑμῶν, καὶ αἱ βουλαί μου ἀπὸ τῶν βουλῶν ὑμῶν. εἰ δὲ ἡμεῖς τοὺς πολλάκις προσκεκρουκότας τῶν οἰκετῶν, ἐὰν ἐπαγγείλωνται γενέσθαι βελτίους, καὶ προσιέμεθα, καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν προτέραν ἄγομεν τιμὴν, πολλάκις δὲ καὶ πλείονος αὐτοῖς τῆς παῤῥησίας μεταδιδόαμεν, πολλῷ μᾶλλον αὐτός. εἰ μὲν γὰρ διὰ τοῦτο ἐποίησεν ἡμᾶς, ἵνα κολάσῃ, καλῶς ἂν ἀπεγνώκεις καὶ ἠμφισβήτεις ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἑαυτοῦ· εἰ δὲ δι' οὐδὲν ἕτερον, ἢ δι' ἀγαθότητα μόνην ἡμᾶς ἐδημιούργησε, καὶ ἵνα τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν καλῶν, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου ποιεῖ καὶ πραγματεύεται ἐκ πρώτης ἡμέρας εἰς τὸ παρὸν, τί ποτέ ἐστι τὸ ποιοῦν ἐνδοιάζειν ἡμᾶς; σφόδρα αὐτὸν παρωργίσαμεν, καὶ ὡς οὐδεὶς ἀνθρώπων ἕτερος, οὐκοῦν διὰ τοῦτο μάλιστα ἀποστῆναι δεῖ τῶν παρόντων, καὶ μεταγνῶναι ἐπὶ τοῖς προγεγενημένοις, καὶ πολλὴν ἐπιδείξασθαι τὴν μεταβολήν. οὐδὲ γὰρ οὕτως αὐτὸν τὰ ἅπαξ τολμηθέντα ὑφ' ἡμῶν παροξῦναι δύναιτ' ἂν, ὡς τὸ μηδὲ θελῆσαι μεταβαλέσθαι λοιπόν. τὸ μὲν γὰρ ἁμαρτεῖν ἴσως ἀνθρώπινον, τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τοῖς αὐτοῖς, τοῦτο οὐκ ἀνθρώπινον λοιπὸν, ἀλλ' ὅλον σατανικόν. ὅρα γὰρ καὶ διὰ τοῦ προφήτου πῶς τοῦτο μᾶλλον ἐκείνου μέμφεται ὁ Θεός. καὶ εἶπον γάρ, φησι, μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα, πρός με ἀνάστρεψον, καὶ οὐκ ἀνέστρεψε. καὶ ἑτέρωθι πάλιν τὴν πολλὴν ῥοπὴν, ἣν ἔχει πρὸς τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν ἐπιδεῖξαι βουλόμενος, ἐπειδὴ μετὰ τὰς πολλὰς παρανομίας ἐπηγγείλαντο τὴν ὀρθὴν βαδίζειν ὁδὸν, ἀκούσας φησὶν εἶπε· Τίς δώσει εἶναι οὕτως τὴν καρδίαν αὐτῶν ἐν αὐτοῖς, ὥστε φοβεῖσθαί με, καὶ φυλάσσεσθαι τὰς ἐντολάς μου πάσας τὰς ἡμέρας αὐτῶν, ἵνα εὖ ᾖ αὐτοῖς καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτῶν δι' αἰῶνος; καὶ ὁ Μωυσῆς δὲ διαλεγόμενος αὐτοῖς ἔλεγε· Καὶ νῦν Ἰσραὴλ τί Κύριος ὁ Θεὸς αἰτεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ φοβεῖσθαι Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ πορεύεσθαι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, καὶ ἀγαπᾷν αὐτόν; ὁ τοίνυν σπουδάζων φιλεῖσθαι παρ' ἡμῶν, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου ποιῶν, καὶ μηδὲ τοῦ μονογενοῦς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας φεισάμενος φιλίας, καὶ ὅτι δή ποτε ἂν καταλλαγῶμεν αὐτῷ, τὸ πρᾶγμα τιθέμενος ἀγαπητὸν, πῶς μετανοοῦντας οὐ δέξεται καὶ φιλήσει; ἄκουε γοῦν καὶ διὰ τοῦ προφήτου τί φησι· Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς· καὶ τοῦτο δὲ ὑπὲρ τοῦ πρὸς αὐτὸν σφοδρὰν γενέσθαι τὴν φιλίαν ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν. ὅταν γὰρ ὁ φιλῶν πολλὰ παρὰ τῶν φιλουμένων ὑβρισθεὶς, μηδὲ οὕτως σβέσῃ τὸν πόθον, δι' οὐδὲν ἕτερον εἰς μέσον ἐνεχθῆναι σπουδάζει τὰς ὕβρεις ἐκείνας, ἀλλ' ἵνα τὸ στεῤῥὸν αὐτοῦ τῆς φιλίας ἐπιδειξάμενος, εἰς πλείονα καὶ συντονωτέραν ἐπισπάσηται ἀγάπην ἐκείνους. εἰ δὲ τὸ ὁμολογῆσαι τὰ ἁμαρτήματα τοσαύτην ἔχει τὴν παραμυθίαν, πολλῷ μᾶλλον τὸ διὰ τῶν ἔργων αὐτὰ ἀπονίψασθαι. ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ἀλλὰ τοὺς ἅπαξ τῆς εὐθείας παρατραπέντας ὁδοῦ ἐπὶ τὰ πρότερα πάλιν ἐκώλυεν ἐπανελθεῖν, οὐδεὶς ἂν τάχα, πλὴν ὀλίγων καὶ εὐαριθμήτων σφόδρα, εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εἰσῆλθέ ποτε· νῦν δὲ τοὺς μάλιστα λάμψαντας ἀπὸ τῶν πτωμάτων τούτων ὄντας εὑρήσομεν. οἱ γὰρ πολλὴν ἐν τοῖς κακοῖς ἐπιδειξάμενοι τὴν σφοδρότητα, καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τὴν αὐτὴν ἐπιδείξονται πάλιν, συνειδότες ὅσων ἑαυτοὺς ὀφλημάτων ὑπευθύνους κατέστησαν. ὅπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἐδήλωσεν, ὅτε τῷ Σίμωνι περὶ τῆς γυναικὸς ἔλεγε· Βλέπεις γάρ, φησι, ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν σου εἰς τὴν οἰκίαν, ὕδωρ ἐπὶ τοὺς πόδας μου οὐκ ἔδωκας, αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσι τοὺς πόδας μου ἔβρεξε, καὶ ταῖς θριξὶν αὐτῆς ἐξέμαξε. φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας, αὕτη δὲ ἀφ' οὗ εἰσῆλθον, οὐ διέλιπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας· ἐλαίῳ οὐκ ἤλειψας τὴν κεφαλήν μου, αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειψε τοὺς πόδας μου· οὗ χάριν λέγω σοι, ἀφίενται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαὶ, ὅτι ἠγάπησε πολύ· ᾧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ. εἶπε δὲ αὐτῇ, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος εἰδὼς, ὅτι οἱ τὰ μεγάλα ἐργασάμενοι κακὰ, ὅταν ἄρξωνται μετανοεῖν, μετὰ πολλοῦ τοῦ τόνου τοῦτο πράττουσιν, ἅτε εἰδότες τὰ πλημμεληθέντα αὐτοῖς, δέδοικε καὶ τρέμει, μήποτε ἀρχὴν ἵνα τοῦ πράγματος λάβωσι.

A *Adhuc tres dies, & Ninive ſubvertetur*: non ita conſternati ſunt, quamquam nihil ſpei uſpiam fuit de Deo precibus exorando, imò potius contrarium potuerunt ſuſpicari ex oraculo. Nam non erat dictum cum aliqua disjunctione ſed aperta ſententia, & nihilo ſecius tantam exhibuerunt pœnitentiam. *Quis ſcit*, inquit, *ſi pœnitebit & exorabitur Deus, & avertetur ab ira furoris ſui, neque nos pereamus? Et vidit Deus opera eorum quod ſummoti eſſent à viis ſuis perverſis, & pœnituit Deum ſuper af-* B *flictione, quam locutus erat ſe ipſis facturum, & non fecit.* Quod ſi homines illi barbari & imprudentes tantum potuerunt intelligere: multo amplius convenit, ut nos idem perficiamus, qui divinis dogmatibus eruditi ſumus, taliumque exemplorum magnam copiam tam verbis, quàm operibus conſignatam perſpeximus: *Conſilia*, inquit, *mea non ſunt ut conſilia veſtra: nec viæ meæ, ſicut viæ veſtræ: ſed quantum abeſt à terra cœlum, tantum diſtant cogitationes meæ à cogitationibus veſtris, & conſilia* C *mea à veſtris conſiliis.* Quod ſi nos famulos noſtros, qui forte nos offenderint, cum promiſerint ſe meliores futuros, & recipimus rurſus, & in priſtinum honorem reſtituimus, ſæpenumerò etiam majorem illis fiduciam damus, non multo magis hoc faciet Deus? Nam ſi quidem Deus in hoc nos creaſſet, ut perderet, jure deſperaſſes, jureque dubitaſſes ſuper propria ſalute: cæterum quia non ob aliud, quàm propter bonitatem nos produxit, quò bonis fruamur ſempiternis, atque in hoc omnia facit, o- D mnia molitur in præſentem horam usque: quid tandem eſt, quod nos dubios poſſit reddere? Vehementer exaſperavimus, qualiter alioqui nemo alius: quo fit, ut ea de cauſa maximè oporteat abſtinuiſſe à rebus præſentibus, duci pœnitudine ſuper peractis, multamque ſpeciem præbere animi demutati. Quandoquidem nihil eſt quod in nos queat ſol. átque illum ipſum ſemel perinde irritare, atque in poſterum nolle reflexiſſe in viam: nam peccaſſe eſt humanum, perduraſſe autem in flagitiis non humanum eſt, ſed E penitus diabolicum. Conſidera quanto majore ſtomacho Deus id ferat apud Prophetam. Scriptum eſt enim, *Et dixi, poſtquam ſcortata eſt in his omnibus, ad me revertere, neque reverſa eſt.* Et alibi iterum adnitens demonſtrare, quàm benignè ad noſtram ſalutem propenſus ſit, ubi poſt tanta tamque enormia delicta ſe recta via inceſſuros promiſerunt, cùm id audiiſſet, inquit: Quis dabit ut ſic parentur corda eorum intra ipſos quò me timeant, cuſtodiantque præcepta mea omni tempore, ut eis bene ſit, & fi- A liis eorum per ſeculum? Præterea Moſes ſubſcribit: *Age*, inquit, *Iſrael, quid dominus Deus à te petit? Ut timeas dominum Deum tuum, ut ambules in cunctis viis ejus, & ut ames eum.* Quare qui captat omnibus modis, ut à nobis ametur, & in hoc omnia facit: neque unigenito propter amicitiam noſtram pepercit, utque ipſi aliquando reconciliemur, tam amabilem rem præſtitit: qui fieri poſſit, ut reſipiſcentes non admittat? ut non redamet? Audi quid per Prophetam dicit: *Dic*, inquit, *tu iniquitates tuas* B *prior, ut ſis juſtificatus*: & hæc, quò vehementi in eum amore flagremus, expetit à nobis. Qui enim eſt amore captus, ſi ipſum ii quos amat, afficiunt quamlibet gravi contumelia, neque dum extingui ſuſtinet amorem, nullius rei gratia illatas injurias in medium proferri ſtudet, quàm ut ſolido ipſius amore demonſtrato, arctiore eos dilectione obvinciat. Quoniam autem confeſſum eſſe peccata, tantum affert ſolatii: quantum putas allaturam per opera diluiſſe? Niſi ſic foret, nec à recto curſu ſemel deflectenti- C bus pateret reditus, quotus tum quisque ex tot hominum millibus in cœlum introire potuiſſet, præter admodum paucos, qui ſupra nos jam nunc ſunt cooptati in numerum bonorum? Atqui maximè refulgentes inveniemus poſt lapſus enormes: qui enim magnum impetum in malitia præ ſe tulerunt, eundem rurſus adhibuerunt ſæpenumero rebus optimis, perpenſis apud ſe debitis, quibus ſunt velut obærati per ſua ipſorum malefacta: quod & Chriſtus ipſe illuſtre reddidit, ubi Simoni de muliere reſpondit: D *Vides enim*, ait, *hanc mulierem? ſum ingreſſus domum tuam, aquam ad pedes meos non dediſti, ea autem lacrymis rigavit pedes meos & capillis ſuis abſterſit: oſculum mihi non dediſti, ipſa verò ex eo tempore quo intravi, non intermiſit pedes meos exoſculari: oleo caput mihi non unxiſti, hæc autem unguento pedes meos inunxit. Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniã dilexit multum. Cæterùm cui parum remittitur, is parum diligit eique dixit: Remittuntur tua peccata.* Idcirco diabolus eum his rebus E cognitis, planè intelligit, eos qui malefacta quantumlibet immaani perpetrarunt, ut primum cœperint pœnitere, quod majore ſtudio id faciant, tanquam conſcii delictorum ſuorum, vehementer timet ac formidat, ne quando rem exordiantur:

Gradu

Nunquam eſſe deſperandum de divina miſericordia oſtendit exemplo Ninivitarum.

Jonæ 3, 9. 10.

Eſai. 55, 8.

Hier. 3, 7.

Deut. 10, 12.

Eſai. 43, 25.

Luc. 7, 44.

Gradu enim facto, amplius detineri nequeunt: conflagrant per pœnitentiam tanquam vehemens ignis, & auro puto puroque animas ſuas puriores efficiunt, & tanquam vento rapido conſcientiæ, ac memoria præcedentium peccatorum, in virtutis portum convehuntur. Et hoc eſt quod peccatores plus poſſident, quàm qui nunquam ceciderunt: quoniam majore alacritate reditum tentant, tantùm rem, ut ſic dixerim, auſpicentur. Nam arduum eſt & difficile factu, poſſe ingredi clivum primum, & veſtibula contingere pœnitentiæ, & inimicum illic exſufflantem ignem & imminentem abigere atque proſternere: ille autem tanto furore deinceps non graſſabitur ſemel exuperatus, & cum illic ceciderit, ubi robuſtus erat, nos vero majorem alacritatem concipiemus, multáq; facilitate pulcherrimam illam pugnam depugnabimus. Aggrediamur itaque reditum deinceps, recurramus in urbem cœleſtem in quam aſcripti ſumus, in qua cives agere juſſi ſumus. Nam à nobis ſpem omnem abjicere, non ſolum id mali habet, quòd ejus civitatis portas nobis intercludit, aut quòd in pejorem ignaviam trahit atque contemptum, ſed aliud habet etiam peſſimum: intrudit enim in væcordiam, cujusmodi eſt ipſi ſatanæ. Etenim diabolus ex nulla re talis evaſit, atque ex prima deſperatione, unde in væcordiam ceu per gradus delapſus eſt. Ut primum enim anima de conſequenda ſalute dubitat, non ſentit ampliùs quo periclitetur præcipitio, quidlibet faciendo, dicendoque contra ſalutem ſuam. Et quemadmodum furore correpti, deperdita ſemel ſanitate capitis, nihil verentur, nihil eos pudet, intrepidè quidvis audent, in ignem, in mare, in prærupta editaque loca impigrè convolant: In hunc modum qui ſe incuriæ per deſperationem permiſere, deinceps ſunt intolerabiles, per avia vitiorum aſſiduò diſcurſitant, ac niſi mors ſuperveniens eos ab inſania atque illo impetu revocet, infinitis ſe calamitatibus conficiunt. Quare adhortor, antequam altius ab ebrietate commadueris, ut reſipiſcas, ut reſurgas, ut crapulam diabolicâ ſecludas. Si putas eſſe ſupra vires, ut confeſtim univerſam ſecludas; at ſenſim & paululum quid ejus mali, atque iterum paululum deme. Arnihi quidem longè facillimum videtur, omnes laqueos quibus complicamur, ſimul abrumpere, conferendo nos in palæſtram pœnitentiæ: cæterùm quia tibi fortaſſis arduum apparet, ſicut lubet attingas viam ad meliora ducentem, modò attingas & apprehendas vitam æternam. Ita quæſo & oro per ſuperiora merita tua, per illam priorem fiduciam, ut iterum videamus te in illo culmine conſtitutum recuperaſſe animi robur amiſſum: miſerere offenſorum per caput tuum, miſerere cadentium & eorum qui facti ſunt per te ſegniores, qui virtutis viam deſperarunt. Et nunc quidem ingens mœror occupat fratrum conventū, voluptas autem & lætitia conſeſſum incredulorum, & juvenum ocio deditorum: cæterùm ubi tedieris in illam accuratam diligentiā, contrariū erit noſtráq; ignominia in adverſarios univerſa derivabitur. Nos autem ingenuæ reddemur libertati, videntes te iterum cum eximio ſplendore coronatum prædicatúmq,: tales enim victoriæ majorem ferunt & jucunditatem, & voluptatem. Non enim propria ſolum benefacta mercede penſabuntur, ſed quòd aliis cohortationi fuiſti & ſolatio, exemploq; præluxiſti maximo, ut quiſquis in tanta mala inciderit, ad reſurgendum, ſeipſumque reparandum incitetur. Ne contemnas tantum lucri, neque animas noſtras ad inferos cum mœrore deducas, quin dederis nobis & reſpiraſſe, & excuſſiſſe nubila pectoris, quæ per triſtitiam nos occuparunt: noſtris enim malis omiſſis, tua damna lamentamur. Quando autem in animum induxeris reſipiſcere, deſpicere omnia prudenter, & angelicæ militiæ connumerari: tum nos à luctu revocabis, bonámque partem de peccatis noſtris auferes. Qui enim per pœnitentiam iterum exurgunt, magna claritate reſplendent, & non rarò majore quàm alii, qui nunquam ceciderunt: quod primo demonſtravi etiam à divinis ſcripturis. Ea nimirum ratione & vectigalium exactores, & ipſæ meretrices hæreditate acquirunt regnum cœlorum: ea ratione multi ex noviſſimis anteferuntur prioribus.

Qui per pœnitentiam reſurgunt, ſæpe majoris ſunt meriti ac perfectionis quam qui nunquam ceciderunt.

CAP. XI.

Exemplo id docet ſui temporis.

Narrabo tibi, quæ noſtris contigere temporibus, & quorum ipſe teſtis eſſe poteris. Noſti utique juvenem illum filium Urbani Phœnicem, qui continuò à teneris unguiculis à parentibus derelictus fuit pupillus, dominus autem multarum rerum, pecuniarum, miniſtrorum, agrorum. Is primùm cum liberalium artium auditoriis longum vale dixiſſet, depoſito illo ſplendidiſſimo amictu, totoque hujus vitæ faſtu, repente pallio ſe viliore contexit ad montes, ad ſolitudinem ſeceſſit, egregiámque exhibuit philoſophiam, non juxta illius ætatis modum, ſed qualem poſſet vir quiſpiam admirabilis & excellens: deinde ad ſacras myſteriorum ceremonias idoneus reputatus,

A μετὰ γὰρ τὸ λαβεῖν, ἀκάθεκτοι λοιπόν εἰσι, καὶ πυρὸς δίκην ὑπὸ τῆς μετανοίας ἀναζέσαντες, χρυσίου καθαροῦ καθαρωτέρας τὰς ἑαυτῶν ἀπεργάζονται ψυχάς, καθάπερ ὑπό τινος πνεύματος σφοδροῦ τοῦ συνειδότος καὶ τῆς μνήμης τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων εἰς τὸν τῆς ἀρετῆς λιμένα ὠθούμενοι. καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ πλεονεκτοῦσι τῶν οὐδαμῶς καταπεσόντων, ὅτι σφοδροτέρᾳ κέχρηνται τῇ προθυμίᾳ, μόνον, ὅπερ ἔφην, ἂν τῆς ἀρχῆς ἐπιλάβωνται. τὸ γὰρ δυσχερὲς καὶ B δυσκατόρθωτον τοῦτό ἐστι, δυνηθῆναι ἐπιβῆναι τῆς εἰσόδου καὶ τῶν προθύρων ἐφάψασθαι τῆς μετανοίας, καὶ τὸν ἐχθρὸν ἐκεῖ πολὺ πνέοντα καὶ ἐπικείμενον ἀπώσασθαι, καὶ καταβαλεῖν· μετὰ δὲ ταῦτα οὔτε ἐκεῖνος τοσαύτην ἐπιδείξεται τὴν μανίαν ἅπαξ ἡττηθείς, καὶ ἔνθα ἦν ἰσχυρὸς καταπεσών, ἡμεῖς δὲ μείζονα τὴν προθυμίαν ληψόμεθα, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας δραμούμεθα τὸν καλὸν ἀγῶνα τοῦτον. ἐπιλαβώμεθα τοίνυν τῆς ἐπανόδου λοιπόν, ἀναδράμωμεν εἰς τὴν πόλιν τὴν ἐν C τοῖς οὐρανοῖς, ἐν ᾗ καὶ ἀπεγράφημεν, ἐν ᾗ καὶ πολιτεύεσθαι προστετάγμεθα. τὸ γὰρ ἀπογινώσκειν αὑτῶν, οὐ τοῦτο μόνον ἔχει κακόν, ὅτι τὰς πύλας ἡμῖν ἀποκλείει τῆς πόλεως ἐκείνης, οὐδ' ὅτι εἰς μείζονα ῥᾳθυμίαν ἄγει καὶ καταφρόνησιν, ἀλλ' ὅτι καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἐμβάλλει σατανικήν. καὶ γὰρ ὁ διάβολος οὐδαμόθεν ἑτέρωθεν τοιοῦτος ἐγένετο, ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ πρότερον μὲν ἀπογνῶναι, ὕστερον δὲ ἐκ τῆς ἀπογνώσεως, εἰς τὴν ἀπόνοιαν ἐμπεσεῖν. ψυχὴ γάρ, ἐπειδὰν ἅπαξ D ἀπαγορεύσῃ τὴν σωτηρίαν τὴν ἑαυτῆς, οὐδὲ αἰσθήσεται λοιπόν, ὅπως καταχρημνίζεται, πάντα αἱρουμένη καὶ λέγειν, καὶ ποιεῖν τὰ κατὰ τῆς σωτηρίας τῆς ἑαυτῆς. καὶ καθάπερ οἱ μαινόμενοι, ἐπειδὰν ἅπαξ τῆς ὑγιοῦς ἐκπέσωσι καταστάσεως, οὐδὲν δεδοίκασιν, οὐδὲ αἰσχύνονται, ἀλλ' ἀδεῶς ἅπαντα τολμῶσι, κἂν εἰς πῦρ μέλλωσιν ἐμπίπτειν, κἂν εἰς πέλαγος, κἂν εἰς κρημνόν· οὕτω καὶ οἱ τῇ τῆς ἀπογνώσεως παραφροσύνῃ ληφθέντες, ἀφόρητοι λοιπόν εἰσι, πανταχοῦ τῆς E κακίας διατρέχοντες, κἂν μὴ θάνατος αὐτοὺς ἐπελθὼν κωλύσῃ τῆς μανίας ἐκείνης καὶ τῆς φορᾶς, μυρία ἑαυτοὺς ἐργάζονται δεινά. διὰ τοῦτο παρακαλῶ, πρὶν ἢ σφόδρα ὑπὸ ταύτης βαπτισθῆναί σε τῆς μέθης, ἀνανῆψαι καὶ διεγερθῆναι, καὶ τὴν σατανικὴν κραιπάλην ἀπώσασθαι, καὶ εἰ μὴ δυνατὸν ἀθρόως, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν. ἐμοὶ μὲν γὰρ εὐκολώτερον εἶναι φαίνεται, τὸ πάντων ὁμοῦ τῶν κατεχόντων ἀποσπασθέντα σχοινίων, μεταθεῖναι ἑαυτὸν εἰς τὸ τῆς μετανοίας A γυμνάσιον. εἰ δέ σοι δύσκολον εἶναι τοῦτο δοκεῖ, ὡς ἂν ἐθέλῃς ἅψαι τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὰ κρείττω φερούσης, μόνον ἅψαι καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς. ναὶ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, πρὸς τῆς εὐδοκιμήσεως τῆς προτέρας, πρὸς τῆς παῤῥησίας ἐκείνης, οὕτω πάλιν σε ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ τῆς καρτερίας ἴδωμεν τῆς αὐτῆς. φεῖσαι τῶν σκανδαλιζομένων διὰ τὴν σὴν κεφαλήν, τῶν καταπιπτόντων, τῶν γινομένων ῥᾳθυμοτέρων, τῶν ἀπογινωσκόντων τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδόν. νῦν μὲν γὰρ κατήφεια τὸν τῶν ἀδελφῶν ἔ- B χει χορόν, ἡδονὴ καὶ εὐθυμία τὰ τῶν ἀπίστων συνέδρια, καὶ τὰ τῶν νέων τῶν ῥᾳθυμότερον διακειμένων· ἂν δὲ ἐπανέλθῃς πάλιν ἐπ' ἐκείνου τοῦ βίου τὴν ἀκρίβειαν, τοὐναντίον γενήσεται, καὶ ἡ μὲν ἡμετέρα αἰσχύνη εἰς ἐκείνους μεταστήσεται πᾶσα· ἡμεῖς δὲ ἐν παῤῥησίᾳ ἐσόμεθα πολλῇ, μετὰ πλείονος λαμπρότητος ἐστεφανωμένον σε καὶ ἀνακηρυττόμενον ὁρῶντες πάλιν. μείζονα γὰρ αἱ τοιαῦται νῖκαι φέρουσι καὶ τὴν εὐδοκίμησιν, καὶ τὴν ἡδονήν. οὐδὲ γὰρ τῶν οἰκείων κατορθωμάτων μόνον λήψῃ τὸν μισθόν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἑτέρων παρακλήσεως, καὶ παραμυθίας C ὑπόδειγμα μέγιστον ἐγκείμενος, εἴ ποτέ τις τοῖς αὐτοῖς περιπέσῃ κακοῖς, πρὸς τὸ διαναστῆναι πάλιν, καὶ ἀνακτήσασθαι ἑαυτόν. μὴ δὴ κέρδος παρίδῃς τοσοῦτον, μηδὲ καταγάγῃς εἰς ᾅδου μετὰ λύπης τὰς ἡμετέρας ψυχάς, ἀλλὰ δὸς ἡμῖν ἀναπνεῦσαι, καὶ τὸ κατέχον ἡμᾶς διὰ σὲ τῆς ἀθυμίας ἀποσείσασθαι νέφος. νῦν μὲν γὰρ τὰ οἰκεῖα παρέντες κακά, θρηνοῦμεν τὰς σὰς συμφοράς· ἐὰν δὲ θελήσῃς ἀ- D νανῆψαι καὶ διαβλέψαι, καὶ τῆς στρατείας ἐπιλαβέσθαι τῆς ἀγγελικῆς, καὶ τούτου πένθους ἀπαλλάξεις ἡμᾶς, καὶ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων τὸ πλέον ἀρεῖς· ὅτι γάρ ἐστι τοὺς ἐκ μετανοίας πάλιν ἐπανελθόντας λάμψαι μέγα καὶ φαιδρόν, καὶ πλέον πολλάκις τῶν μηδὲ πεσόντων τὴν ἀρχήν, ἀπεδείξαμεν καὶ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. οὕτω γοῦν καὶ οἱ τελῶναι, καὶ αἱ πόρναι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν κληρονομοῦσιν· οὕτω πολλοὶ τῶν ἐσχάτων τῶν πρώτων ἔμπροσθεν ἵστανται.

Ἐρῶ δέ σοι καὶ τὰ ἐφ' ἡμῶν γεγενημένα, καὶ ὧν δυνήσῃ γενέσθαι E μάρτυς αὐτός. οἶσθά που τὸν νέον ἐκεῖνον τὸν Οὐρβανοῦ παῖδα, τὸν Φοίνικα, τὸν ἐν ὀρφανίᾳ μὲν καταλειφθέντα ἀώρῳ, κύριον δὲ πολλῶν χρημάτων καὶ οἰκετῶν γενόμενον καὶ ἀγρῶν. οὗτος τὸ μὲν πρῶτον ἐῤῥῶσθαι πολλὰ ταῖς ἐν τοῖς μουσείοις διατριβαῖς εἰπών, καὶ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἀμφίασιν ἀφείς, καὶ τὸν τῦφον ἅπαντα τὸν βιωτικόν, ἐξαίφνης ἱμάτιον εὐτελὲς περιθέμενος, καὶ πρὸς τὴν ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐρημίαν ἀναχωρήσας, πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν φιλοσοφίαν, οὐ κατὰ τὴν ἡλικίαν μόνον, ἀλλ' οἵαν ἄν τις τῶν μεγάλων καὶ θαυμαστῶν ἀνδρῶν· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τῆς ἱερᾶς τῶν μυστηρίων τελετῆς ἀξιωθείς,

πολλῶ

πολλῷ μᾶλλον ἐπεδίδου πρὸς ἀρετήν. καὶ πάντες ἔχαιρον, καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν, ὅτι καὶ ἐν πλούτῳ τραφεὶς, καὶ προγόνους ἔχων λαμπροὺς, καὶ σφόδρα ἔτι νέος ὢν, ἐξαίφνης πᾶσαν τὴν φαντασίαν τοῦ βίου καταπατήσας πρὸς τὸ ὕψος ἀνέδραμε τὸ ἀληθινόν. ἐν τούτῳ δὲ αὐτὸν ὄντα καὶ θαυμαζόμενον, φθόροι τινὲς ἄνδρες κατὰ τὸν τῆς συγγενείας ἐπισκοποῦντες νόμον, αὖθις ἐπὶ τὸν πρότερον κλύδωνα ἐπανήγαγον, καὶ πάντα ῥίψας πάλιν ἐκεῖνα, ἀπὸ τῶν ὀρέων εἰς μέσην εὐθέως κατέβη τὴν ἀγορὰν, καὶ ἵππῳ ὀχούμενος, καὶ ἀκολούθους ἔχων πολλοὺς, οὕτω περιῄει τὴν πόλιν ἅπασαν, καὶ οὐδὲ σωφρονεῖν λοιπὸν ἤθελεν. ὑπὸ γὰρ τῆς πολλῆς ἐκκαιόμενος τρυφῆς, καὶ εἰς ἔρωτας ἀτόπους ἐμπίπτειν ἠναγκάζετο, καὶ οὐδεὶς ἦν τῶν ἐν μέσῳ στρεφομένων, ὅστις τὴν σωτηρίαν οὐκ ἀπηγόρευσε τὴν ἐκείνου, τοσοῦτος αὐτὸν συνεῖχε κολάκων ἑσμὸς, καὶ προσῆν ὀρφανία, καὶ νεότης, καὶ πλοῦτος πολύς. καὶ οἱ τὰ πάντα εὐκόλως μεμφόμενοι τῶν ἐπὶ τοῦτο τὴν ἀρχὴν ἀγαγόντων αὐτὸν κατηγόρουν λέγοντες, ὅτι καὶ τῶν πνευματικῶν διήμαρτε, καὶ οὐδὲ τοῖς αὐτοῦ πράγμασι χρήσιμος ἔσται λοιπὸν, πρὸ ὥρας τῶν περὶ λόγους πόνων ἀποπηδήσας, καὶ μηδὲν ἐκεῖθεν καρπώσασθαι δυνηθείς. τούτων δὲ λεγομένων, καὶ πολλῆς τῆς αἰσχύνης οὔσης, ἅγιοί τινες ἄνδρες, καὶ πολλάκις τοιαύτης θήρας ἐπιτυχόντες, καὶ διὰ τῆς πείρας μαθόντες καλῶς, ὅτι οὐδὲν τῶν τοιούτων ἀπογινώσκειν χρὴ τῶν εἰς τὸν Θεὸν ὁπλιζομένους ἐλπίσι, παρατηροῦντες τοῦτον συνεχῶς, εἴ ποτε εἶδον φανέντα ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ προσῄεσαν καὶ ἠσπάζοντο· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἄνωθεν αὐτοῖς ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ ἵππου παρακολουθοῦσιν ἐκ πλαγίων διελέγετο· τοσαύτη κατεῖχεν αὐτὸν ἀναισχυντία τὴν ἀρχήν. οἱ δὲ εὔσπλαγχνοι καὶ φιλόπαιδες ἐκεῖνοι τούτων μὲν ᾐσχύνοντο οὐδὲν, εἰς ἓν δὲ μόνον ἑώρων, ὅπως τὸν λύκον τὸ ἀρνίον ἀποσπάσωσιν, ὅπερ οὖν διὰ τῆς καρτερίας καὶ ἤνυσαν. ὕστερον γὰρ ὥσπερ ἔκ τινος παραπληξίας ἐν ἑαυτῷ γενόμενος ἐκεῖνος, καὶ τὴν πολλὴν αὐτῶν προσεδρείαν ἐρυθριάσας, εἴ ποτε αὐτοὺς πόρρωθεν προσιόντας εἶδεν, ἀπεπήδησέ τε εὐθέως, καὶ κάτω νεύων οὕτω μετὰ σιγῆς τὰ παρ' ἐκείνων ἤκουσεν ἅπαντα, καὶ προϊὼν πλείονα τὴν πρὸς αὐτοὺς αἰδῶ καὶ τιμὴν ἐπεδείκνυτο, καὶ οὕτως αὐτὸν κατὰ μικρὸν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι πάντων ἐκείνων ἐξελκύσαντες τῶν δικτύων, τῇ προτέρᾳ πάλιν ἐρημίᾳ, καὶ φιλοσοφίᾳ παρέδωκαν. καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἔλαμψε νῦν, ὡς τὸν πρότερον αὐτοῦ βίον τῷ μετὰ τὴν ἔκπτωσιν παραβαλλόμενον μηδὲν εἶναι δοκεῖν. συνιδὼν γὰρ ἀπὸ τῆς πείρας καλῶς τὸ δέλεαρ, καὶ πάντα εἰς τοὺς δεομένους ἀναλώσας τὸν πλοῦτον, καὶ τῶν φροντίδων ἀπολύσας αὐτὸν ἐκείνων, πᾶσαν τοῖς βουλομένοις ἐπιβουλεύειν ἐξέκοψε τὴν πρόφασιν, καὶ νῦν τὴν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν βαδίζων ὁδὸν, πρὸς αὐτὸ λοιπὸν τὸ τέλος ἔφθασε τῆς ἀρετῆς. ἀλλ' οὗτος μὲν ἔτι νέος ὢν καὶ κατέπεσε καὶ ἀνέστη· ἕτερος δέ τις μετὰ τοὺς πολλοὺς ἱδρῶτας, οὓς ἐν ταῖς ἐρημίαις διατρίβων ἵδρωκεν, ἕνα σύνοικον ἔχων μόνον, καὶ ἀγγελικὸν βίον βιοὺς, καὶ πρὸς γῆρας ἐλαύνων λοιπὸν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ὑπὸ σατανικῆς τινος περιστάσεως, καὶ τοῦ ἀπονυστάξαι μικρὸν πάροδον δοὺς τῷ πονηρῷ εἰς ἐπιθυμίαν τῆς πρὸς γυναῖκας ὁμιλίας ἐνέπεσεν, ὁ μηδέποτε γυναῖκα ἰδὼν, ἐξ οὗ πρὸς τὸν τῶν μοναχῶν βίον μετέθηκεν ἑαυτόν. καὶ πρῶτον μὲν ἠξίου τὸν σύνοικον κρέα καὶ οἶνον αὐτῷ παρασχεῖν, καὶ ἠπείλει, εἰ μὴ λάβοι, κατελεύσεσθαι εἰς τὴν ἀγοράν. ταῦτα δὲ οὐχ οὕτω κρεῶν ἐπιθυμῶν ἔλεγεν, ἀλλ' ὡς ἀφορμήν τινα καὶ πρόφασιν βουλόμενος λαβεῖν τῆς εἰς τὴν πόλιν καθόδου. ἐπὶ τούτοις ἐκεῖνος ἀπορούμενος καὶ δεδοικὼς, μὴ οὗτος κωλύσας ἐπὶ μεῖζον αὐτὸν ὤσῃ κακὸν, δίδωσιν ἐμφορηθῆναι τῆς ἐπιθυμίας αὐτῷ. ὡς δὲ ἔγνω τὸ σοφὸν τοῦτο ἕωλον γεγονὸς φανερῶς ἀναισχυντήσας λοιπὸν, ἀπεκάλυψε τὴν διάκρισιν, καὶ δεῖν ἔλεγε πάντως εἰς τὴν πόλιν αὐτὸν κατελθεῖν. ὡς δὲ οὐδὲν ἴσχυε κωλύων ἐκεῖνος, τέλος ἀφῆκε, καὶ πόρρωθεν ἀκολουθῶν, ἐπετήρει ποῖ ποτε ἄρα βούλεται αὐτῷ ἡ κάθοδος. ἰδὼν δὲ εἰς χαμαιτυπεῖον εἰσελθόντα, καὶ γνοὺς, ὅτι πόρνῃ συγγέγονε γυναικὶ, περιμείνας μετὰ τὸ πληρῶσαι τὴν ἄτοπον ἐπιθυμίαν ἐκείνην, ἐξελθόντα ὑπτίαις δέχεται ταῖς χερσὶ, καὶ περιχυθεὶς, καὶ καταφιλήσας θερμῶς, καὶ ὑπὲρ τῶν γεγενημένων ἐγκαλέσας οὐδὲν, παρεκάλει μόνον, ἐπειδὴ τὴν ἐπιθυμίαν ἐπλήρωσε τὴν ἑαυτοῦ, πάλιν ἐπὶ τὸ τῆς ἐρημίας οἰκητήριον ἐπανελθεῖν. ὁ δὲ τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ αἰσχυνθεὶς, ἐπλήγη τε εὐθέως τὴν ψυχὴν, καὶ κατανυγεὶς ἐπὶ τοῖς τολμηθεῖσιν, εἵπετο πρὸς τὸ ὄρος αὐτῷ, καὶ γενόμενος ἐκεῖ, δεῖται τοῦ ἀνδρὸς, ἐν οἰκίσκῳ αὐτὸν καθεῖρξαι ἑτέρῳ, καὶ τὰς θύρας ἀποκλείσαντα τοῦ δωματίου ἄρτον αὐτῷ παρέχειν καὶ ὕδωρ δι' ἡμερῶν, καὶ τοῖς ἐπιζητοῦσιν αὐτὸν ἠξίου λέγειν, ὅτι κεκοίμηται. καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ πείσας καθεῖρξεν ἑαυτὸν, καὶ ἦν ἐκεῖ διὰ παντὸς, νηστείαις, καὶ δεήσεσι, καὶ δάκρυσι τὸν τῆς ἁμαρτίας ῥύπον ἀποσμήχων τῆς ψυχῆς.

A magnam acceſſionem virtuti adjecit. Omnes gaviſi ſunt impenſè, Deumque glorificarunt, quòd in affluentia deliciarum enutritus, clarus ex progenitoribus, & admodum adoleſcens cunctam hujus vitæ magnificentiam ac pompam, fucatamque felicitatem, ſemel conculcaſſet, & evaſiſſet ad verum faſtigium virtutis. Cùm eſſet eo loci conſtitutus, & nunc jure ſuſpiciendus: ecce corruptores quidam, qui eum jure conſanguinitatis inviſebant, iterum illum in fluctus priſtinos abduxerunt. Re-
B jectis iterum cunctis ejus vitæ, quæ pridem erant, ornamentis, à montibus in medium forum ſe contulit, & equis vectus & magno ſtipatus famulitio, totam urbem obivit, neque ſapere, neque temperatè vivere libuit. nimiis enim deliciis incaleſcens, in abſurdos amores vel nolens perpellitur. Nemo erat ex cœtu converſantium, qui non de ipſius ſalute putaret actum eſſe, tantum ei examen adulatorum cohæſit: cui acceſſerunt, orbitas parentum, juventus, multæ opes. Qui omnia facilè ſolent
C calumniari, reprehendebant eos qui ab initio illum ad hoc vitæ genus traduxiſſent, quòd à ſpiritualibus defeciſſet, inutilis futurus & rei familiari, quòd ante tempus ſermoni & eloquentiæ deditus, retuliſſet pedem, illicque nihil fructus valuiſſet conſequi: hujuſmodi quiddam crebro occinuerunt. Cùm eſſet itaque multo ſuffuſus pudore, quidam ſancti viri quibus erat peritia ejuſmodi prædam venandi, & qui per experientiam probè fuerant edocti, quod ſpe divina communitis neutiquam ſit de-
D ſperandum, obſervârunt eum aſſiduè, viſumque in foro acceſſerunt, amplexique ſunt: quos ille principio ſequentes velut è ſublimi, equo inſidens alloquebatur contemptim, tanta erat primùm impudentia hominis. At illi miſericordes, ſtudioſique in rem alioqui perituræ pueritiæ, non ita multum ea contumelia movebantur, in unum iſtud figentes obtutum, ut quacumque via lupo agnum ſubtraherent, quod & per patientiã perfecerunt. Siquidem poſthac velut ex amentia in ſemetipſum regreſſus,
E aſſiduam eorum curam tum cœpit revereri. quoties illos vel procul obviam factos conſpexit, ab equo citò deſiliit, & oculis in terram dejectis, cum multo ſilentio, quæ ab illis dicerentur auſcultavit, ac progreſſu temporis majori pudore ſuffundebatur, & eis habuit honorem debitum. Atque eo artificio lapſum divinæ gratiæ paucis diebus reddiderunt, omniaque iſta retia ſimul expedientes, priſtinæ tranquillitati philoſophiæque liberum tradiderunt. In tantam autem lucem tunc temporis emi-
A cuit, ut ſuperiorem vitam, ſi cum ea quæ poſt caſum peracta eſt, contuliſſes, pro nihilo habenda videretur. Cùm enim experientia comperiſſet, quæ ſit malorum eſca, diſtribuit in egentes divitias: eo facto ſe à noxiis curis exonerans, omnem occaſionem, quæ potuit inſidias tendere, abſcidit, & viam quæ ducit ad cœlum incedens ad apicem virtutis jam dudum penetravit. En ille cùm eſſet juvenis, excidit, & iterum ſurrexit: alius vero quiſpiam poſt multos ſudores eremiticæ converſationis, cui dun-
B taxat unus fuit convictor, cum quo vixit planè angelicam vitam, ad ſenectam uſque perſeverans: is aliquando ex verſutia diaboli velut oſcitans ac remiſſior factus, acceſſum dedit maligno ad incitandum concupiſcentiam: & lapſus eſt cum muliere ſe commiſcendo, qui nunquam vidit mulierem ab eo tempore, quo ſe ad monaſticam vitam contulit. Principio contubernalem ſuum oravit, ut ipſi daret carnes atque vinum, adjectis minis niſi impetraret in forum ſe perrecturum: quod dixit non ex deſiderio
C carnium, ſed cauſam & prætextum capturus deſcenſus in urbem. Commilito ejus cum varia curioſè diſpexiſſet, formidaretque ne impediens illum in majus flagitium conjiceret, permiſit ut animi affectui ſatisfaceret. Poſtquam vidit ſibi occaſionem fraudis excluſam, depoſita fronte fictionem aperuit, palamque profitebatur ſibi neceſſe eſſe, ut in civitatem proficiſceretur. Is qui prohibebat, dum vidit ſe fruſtra niti, tandem id etiam conceſſit: at procul aſſectatus, abeuntem obſervavit, quonam ter-
D rarum eo deflexu deſcenderet. Vidit autem intrantem lupanar, & cùm intellexiſſet eum commixtum fuiſſe cum muliere meretrice expectavit foris: & poſt abſurdæ concupiſcentiæ ſaturitatem, egredientem obviis manibus excepit, amplexumque ac multum exoſculatum nihil expoſtulando de commiſſis flagitiis, tantum eſt adhortatus, ut expleta jam concupiſcentia, in ſolitudinis domicilium velit reverti. Illum autem ob tantam ejus manſuetudinem pudere cœpit, moxque animo perculſus, compunctusque
E ſuper temere perpetratis, ad montem eſt ſocium proſecutus: eoq; loci conſtitutus vir ille, cellula ſe quapiam concluſit, & ejus domunculæ janua obſerata, alter ipſi panem & aquam quotidie præbuit: quærentibus autem de ſe juſſit, ut reſponderet ſe ſomnum capere. Hæc cùm dixiſſet, facile invenit illum ipſum amicum aſſenſorem, ſeipſum introcluſit, perſeveravitque illic per omnem vitam in jejuniis, in precationibus, in lacrymis, repurgans animam á ſorde peccati.

Miraculo ſanctitas viri comprobatur. Tempore autem non ita multo peracto, magna ſiccitas viciniam A
invaſit: omnes incolæ cùm fruſtra plorarent, quiſpiam ex eis
per ſomnium mandatum accepit, ut abiret ad virum illum in-
cluſum, hortaturus eum, quo velit orare ac diſſolvere ſiccita-
tem. Itaque diſceſſit aſſumptis ſociis, & invenerunt veterem
illius convictorem ſolum: à quo dum percontantur, accipiunt,
quem tum quæſitum venerant, obiiſſe diem: qua in re cùm ſi-
bi imponi putarent, ad preces iterum convertuntur, iterumque
per eandem viſionem eadem cum ſuperioribus didicerunt: B
circumſteterunt deinde hactenus verum fateri diſſimulantem,
obteſtatique ſunt, ut ipſis viri illius indicium faceret; nam
quod mortuus non eſſet, quodque adhuc viveret, omni conten-
tione aſſirmarunt. Is cum hæc audiſſet, ac videret, quæ ex pa-
cto inter ſe arcana tenuerant evulgata, deduxit eos ad virum il-
lum, & pariete demolito (quia januam obſtruxerat) intrave-
runt omnes, mox advoluti pedibus expoſito mandato ſuo, ro-
garunt, ut ferret ſuppetias adverſus ariditatem. Ille primùm C
reſiſtere, aſſerens abeſſe ſe à tanta fiducia & gratia apud Deum:
nam ut recens factum peccatū, ſemper ante oculos conſervavit:
tandem commemorantes omnia quæ ſibi contigerant, perſua-
vide Euſebium Cæſarienſem, hiſt. Eccl. lib. 3. c. 23. ſerunt ut oraret. Ut primum autem oravit, mutata eſt ſiccitas.
Quæ autem geſta ſunt cum illo juvene qui pridem diſcipulus
fuit Joannis filii Zebedæi: deinde longo tempore ducem egit
latronum: iterum à ſanctis manibus beati ſenis interceptus,
in ſuperiorem virtutem è luſtro, è ſpelunca latronum penetravit,
ipſe non ignoras: noſti enim non minùs quam ego. Sæpenumero D
te admirantē audivi referre beati viri condeſcenſum, & manſue-
tudinem & ſuavitatem illicem: quoniam prior cruentam
dexteram exoſculatus, hærens in amplexu adoleſcentis, & ea
via reduxit ad amiſſam virtutem. Beatus item Paulus ſic One-
ſimum inutilem transfugam, furem illum non ſolùm ipſe am-
plexus eſt, demutatum in melius: ſed etiam idoneum putavit,
quem pœnitentem honore præceptoris honori æquali dignare-
Philem. 10. tur. *Rogo te*, inquit, *pro filio meo quem genui in vinculis meis,* E
Oneſimo, quondam tibi inutili, nunc vero mihi & tibi perutili,
quem remiſi. Tu autem eum, hoc eſt, viſcera mea ſuſcipe, quem
ego cupiebam apud me retinere, ut pro te miniſtraret in vincu-
lis Evangelii: ſed abſque tua ſententia nihil volui facere, ne ve-
lut ex neceſſitate bonum tuum eſſet, ſed ſpontaneum. Nam pro-
pterea forſitan ſeceſſit ad tempus, ut æternum eum reciperes,
non jam ut ſervum, ſed ſupra ſervum: nempe fratrem di- A
lectum maxime mihi, quanto autem magis tibi & in carne
& in Domino? Si igitur me habes conſortem, ſuſcipe
2. Cor. 12, 21. illum tanquam me. Ad Corinthios etiam ſcribens: *Ne*
forte inquit, *ubi venero lugeam multos, qui ante peccaverint*
2. Cor. 13, 2. *& non pœnituerint.* Et iterum: *Sicut prædixi, & prædi-*
co, quod ſi venero denuo, non parcam. Intelligiſne quos
lugeat, quibus non parcat? Non iis qui peccaverint, ſed
qui ſemel atque iterum orantibus ut reſipiſcerent, refugerunt
autes præbere. Siquidem quod ait, prædixi & prædico, ut B
præſens cum eſſem, iterum ſcribo: nihil eſt aliud quàm ne
timor nos exanimet. Etenim Paulus etſi non adeſt, ut olim,
quando cum Corinthiis expoſtulavit; at Chriſtus ipſe in
præſentia manet, qui tum per hunc locutus eſt. Ubi per-
durabimus in peccatis obſtinatè, non parcet, magnum in-
Pſal. 94, 2. fliget vulnus & in hoc ſeculo & in futuro. *Præoccupemus*
igitur faciem ejus in confeſſione, effundamus coram eo corda C
Eccl. 21, 1. *noſtra. Peccaſti enim*, ait ſcriptura, *ne ſuperaddas am-*
Prov. 18, 17. *plius, atque de prioribus tuis precare.* Et iterum: *Ju-*
ſtus eſt ſui accuſator ab exordio ſermonis. Ne expectemus
igitur accuſatorem, quin illius partes præripiamus, eoque
officio judicem nobis pacatiorem reddamus. Cæterum tu
confiteris peccata, teque miſerum arbitraris ſupra modum:
ſcio equidem ſatis: verum id non requiro ſolum, cupio au-
tem, ut perſuaſum habeas, quod hæc faciens certus ſis ve-
niam promereri. Quandiu enim non ex corde fit tua con- D
feſſio, neque teipſum accuſas, non poteris unquam in po-
ſterum à peccatis diſcedere. Nam nemo quicquam perficiet
cum alacritate & idonea obſervantia, cui non prius per-
ſuaſum fuerit, quod ea res ſibi commodo ſit futura. Num
is qui ſeminat, poſtquam ſemen jactavit, niſi meſſem expe-
ctet, unquam metet? Quis enim propoſuit aliquando fru-
ſtra laborare, & non conſequi ex induſtria fructum? Non
aliter qui ſeminat verba, lacrymas, confeſſionem extra E
ſpem alioquin utiliſſimam, nequit à peccatis abſtinere, deten-
tus adhuc malo deſperationis. Sed quemadmodum agrico-
la ille, deſperato fructuum proventu, ſegetes devaſtan-
tia non arcebit: ita & ille qui ſeminat per lacrymas
confeſſionem, nihil ex ea lucri expectans, neutiquam
dimovere ſtudebit ea quæ pœnitentiam corrumpunt.

A χρόνου δὲ παρελθόντος οὐ πολλοῦ, καὶ αὐχμοῦ τὴν πλησίον χώραν κατα-
λαβόντος, καὶ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ πάντων ὀδυρομένων, ἐκελεύσθη τις
δι' ὀνείρατος ἀπελθεῖν, καὶ τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον παρακαλέσαι τὸν
καθειργμένον, ὥστε εὔξασθαι καὶ λῦσαι τὸν αὐχμόν· ὡς δὲ ἀπῆλθεν
ἑταίρους παραλαβὼν, τὸν συνοικοῦντα αὐτῷ πρότερον μόνον εὗρον
ἐκεῖ· περὶ δὲ ἐκείνου ἐρωτῶντες ἐμάνθανον ὅτι τέθνηκε· νομίσαν-
τες δὲ ἠπατῆσθαι εἰς προσευχὰς αὖθις ἐτρέποντο. καὶ πάλιν δι'
B αὐτῆς τῆς ὄψεως τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις ἤκουον. καὶ τότε τὸν ἀλη-
θῶς ἀπατήσαντα περιστάντες, παρεκάλουν ἐπιδεῖξαι τὸν ἄνδρα
αὐτοῖς· οὐδὲ γὰρ τεθνηκέναι αὐτὸν ἔλεγον, ἀλλὰ ζῆν. ταῦτα ἀκούσας
ἐκεῖνος καὶ τὰς συνθήκας ἐξεληλεγμένας ἰδὼν, ἀπάγει πρὸς τὸν
ἅγιον αὐτοὺς ἐκεῖνον. καὶ διελόντες τὸν τοῖχον [καὶ γὰρ καὶ τὴν εἴσοδον ἔτυχεν
ἀποφράξας] καὶ ἐπεισελθόντες ἅπαντες, τῶν ποδῶν αὐτοῦ προσκυλιν-
δούμενοι, καὶ τὰ γεγενημένα ἀπαγγέλλοντες, παρεκάλουν αὐτὸν ἐπα-
C μῦναι τῷ λιμῷ. ἐκεῖνος δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀντέτεινε, πόῤῥω ταύ-
της λέγων εἶναι τῆς παῤῥησίας. καὶ γὰρ ὡς εὐθέως γεγενημένην τὴν
ἁμαρτίαν, οὕτω πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν εἶχεν ἀεί· ὡς δὲ τὰ συμβάντα
αὐτοῖς ἅπαντα διηγήσαντο, τότε ἔπεισαν εὔξασθαι. καὶ εὐξάμενος
ἔλυσε τὸν αὐχμόν. τὰ δὲ κατὰ τὸν νέον ἐκεῖνον, τὸν πρότερον μὲν Ἰωάννου τοῦ
Ζεβεδαίου γενόμενον μαθητὴν, ὕστερον δὲ ἐπὶ πολὺ λῃσταρχήσαντα
χρόνον, καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν ἁγίων τοῦ μακαρίου θηραθέντα χειρῶν,
ἀπὸ τῶν καταδύσεων τῶν λῃστρικῶν, καὶ σπηλαίων, καὶ ἐπὶ τὴν προτέραν
D ἐπανελθόντα ἀρετὴν, οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς, ἀλλ' οἶσθα ἡμῶν οὐχ ἧττον
ἅπαντα ἀκριβῶς. καὶ σου πολλάκις ἤκουσα θαυμάζοντος τὴν
συγκατάβασιν τοῦ πρεσβύτου, καὶ ὅτι τὴν αἱμαχθεῖσαν πρῶτον ἐφίλησε
δεξιὰν, τῷ νέῳ περιχυθεὶς, καὶ οὕτως αὐτὸν ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανή-
γαγε. καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλος τὸν Ὀνήσιμον, τὸν ἄχρηστον, τὸν
δραπέτην, τὸν κλέπτην, τοῦτον οὐ μόνον αὐτὸς περιπλέκεται, ἐπειδὴ με-
τεβάλλετο, ἀλλὰ καὶ τῆς διακονίας ἀξιοῖ ἐν ἴσῃ τοῦ διδασκάλου τὸν μετα-
E νοήσαντα ἀγαγεῖν τιμῇ, οὑτωσὶ λέγων. παρακαλῶ σε, φησὶ, "
περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου Ὀνήσιμον, τόν "
ποτέ σοι ἄχρηστον, νυνὶ δὲ σοὶ καὶ ἐμοὶ εὔχρηστον, ὃν ἀνέπεμψα. σὺ "
δὲ αὐτὸν, τουτέστι τὰ ἐμὰ σπλάγχνα προσλαβοῦ, ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην "
πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ διακονῇ μοι ἐν τοῖς δεσ- "
μοῖς τοῦ εὐαγγελίου, χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι, "
ἵνα μὴ ὡς κατ' ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ ἑκούσιον. τάχα γὰρ "
A διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς, οὐκέτι ὡς
δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον ἀδελφὸν ἀγαπητὸν μάλιστα ἐμοὶ, πόσῳ
δὲ μᾶλλον σοὶ, καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν κυρίῳ; εἰ οὖν με ἔχεις κοινωνὸν, προσ-
λαβοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ. καὶ Κορινθίοις δὲ ἐπιστέλλων ὁ αὐτὸς ἔλεγε· μή
πως ἐλθὼν πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων, καὶ μὴ μετανοη- "
σάντων· καὶ πάλιν, ὡς προείρηκα, καὶ πάλιν προλέγω, ὅτι ἐὰν ἔλθω "
εἰς τὸ πάλιν, οὐ φείσομαι. ὁρᾷς τίνας πενθεῖ, τίνων οὐ φείδεται; οὐ τῶν
B ἡμαρτηκότων, ἀλλὰ τῶν μὴ μετανοησάντων, καὶ οὐχ ἁπλῶς τῶν μὴ με-
τανοησάντων, ἀλλὰ τῶν καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον ἐπὶ τούτῳ παρακληθέν-
των, καὶ πεισθῆναι μὴ βουληθέντων. τὸ γὰρ προείρηκα καὶ προλέγω, ὡς
παρὼν, τὸ δεύτερον καὶ ἀπὼν γράφω, οὐδὲν ἕτερον ἢ τοῦτο αἰνίττεται,
ὅπερ δέος μὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν γένηται νῦν. εἰ γὰρ καὶ μὴ Παῦλος πάρ-
εστιν ὁ τότε Κορινθίοις ἀπειλῶν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς πάρεστιν, ὁ καὶ τότε δι'
ἐκείνου λαλῶν. κἂν ἐπιμείνωμεν ἀνιάτως ἔχοντες, οὐ φείσεται
C ἡμῶν, ἀλλὰ πατάξει πληγὴν μεγάλην, καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ.
προφθάσωμεν οὖν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, ἐκχέωμεν "
ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ἡμῶν· ἥμαρτες γὰρ, φησὶ, μὴ προσθῇς "
μηκέτι, καὶ περὶ τῶν προτέρων σου δεήθητι. καὶ πάλιν, δίκαιος ἑαυ- "
τοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ. μὴ τοίνυν περιμείνωμεν τὸν κατή- "
γορον, ἀλλὰ τὴν ἐκείνου προαρπάσωμεν τάξιν, καὶ οὕτως ἡμερώτερον
διὰ τῆς εὐγνωμοσύνης καταστήσωμεν τὸν κριτήν. σὺ δὲ ὅτι μὲν ὁμο-
D λογεῖς τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ταλανίζεις ἑαυτὸν ὑπὲρ τὸ μέτρον, οἶ-
δα σαφῶς· ἀλλ' οὐ τοῦτο βούλομαι μόνον, ἀλλ' ὅτι σε καὶ δικαιῶσαι τὸ
πρᾶγμα δύναται, πεισθῆναι ἐπιθυμῶ. ἕως γὰρ μὴ ἀπὸ καρδίας
ποιῇς τὴν ἐξομολόγησιν ταύτην, καὶ κατηγορῇς σεαυτοῦ, οὐδὲ ἀποστῆναι
δυνήσῃ τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἑξῆς. οὐδὲν γὰρ οὐδεὶς μετὰ προθυμίας καὶ
τοῦ προσήκοντος θεσμοῦ δυνήσεται ποιεῖν, ὅταν μὴ πρό-
τερον πεπεικὼς ἑαυτὸν ᾖ, ὅτι ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦτο ποιεῖ. καὶ γὰρ ὁ
σπείρων μετὰ τὸ ῥῖψαι τὰ σπέρματα, ἂν μὴ προσδοκήσῃ τὸν ἀμητὸν, οὐκ
E ἀμήσει ποτέ. τίς γὰρ ἂν ἕλοιτο μάτην κάμνειν, μηδὲν ἀπὸ τοῦ ποιεῖν
κερδαίνων ἀγαθόν; οὕτως οὖν καὶ ὁ ῥήματα σπείρων, καὶ δάκρυα, καὶ ἐξ-
ομολόγησιν, ἂν μὴ μετ' ἐλπίδος ποιῇ τοῦ χρηστῆς, οὐδὲ ἀποστῆναι
τοῦ ἁμαρτάνειν δυνήσεται, ἔτι τῷ τῆς ἀπογνώσεως κατεχόμενος κα-
κῷ. ἀλλ' ὥσπερ ὁ γεωργὸς ἐκεῖνος ὁ τὰς καρπῶν φορὰς ἀπογνοὺς,
οὐδὲν τῶν λυμαινομένων τοῖς σπέρμασι κωλύσει λοιπόν· οὕτω καὶ οὗτος
ὁ σπείρων μὲν τὴν διὰ τῶν δακρύων ἐξομολόγησιν, οὐδὲν
δὲ ἀπὸ ταύτης προσδεχόμενος κέρδος, οὐδὲ ἀνατρέψαι δυνήσεται τὰ διαφθείροντα τὴν μετάνοιαν.

Δια-

διαφθείρει δὲ τὴν μετάνοιαν τὸ πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι κακοῖς. "Εἷς γάρ, φησιν, οἰκοδομῶν, καὶ εἷς καθαιρῶν, τί ὠφέλησαν πλέον ἢ κόπον; βαπτιζόμενος ἀπὸ νεκροῦ, καὶ πάλιν ἁπτόμενος αὐτοῦ, τί ὠφέλησεν ἐν τῷ λουτρῷ αὐτοῦ; οὕτως ἄνθρωπος νηστεύων ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, καὶ πάλιν πορευόμενος, καὶ τὰ αὐτὰ ποιῶν, τῆς προσευχῆς αὐτοῦ τίς εἰσακούσεται; καὶ πάλιν, ἐπανάγων, φησίν, ἀπὸ δικαιοσύνης ἐπὶ ἁμαρτίαν, ὁ κύριος ἑτοιμάσει εἰς ῥομφαίαν αὐτόν. καὶ ὥσπερ κύων ὅταν ἐπανέλθῃ ἐπὶ τὸν αὐτοῦ ἔμετον, καὶ μισητὸς γένηται· οὕτως ἄφρων τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ ἀναστρέψας ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν."

Μὴ τοίνυν ὡς κατήγορος ταύτης μόνον τὴν ἁμαρτίαν ἐκπόμπευε, ἀλλὰ καὶ ὡς δικαιωθῆναι ὀφείλων διὰ τοῦ τρόπου τῆς μετανοίας· οὕτω γὰρ δυνήσῃ καὶ τὴν ἐξομολογουμένην ψυχὴν ἐντρέψαι, μηκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπίπτειν. τὸ μὲν οὖν σφόδρα καταδικάζειν ἑαυτούς, καὶ ἁμαρτωλοὺς καλεῖν, κοινὸν ὡς εἰπεῖν καὶ τοῖς ἀπίστοις ἐστί. πολλοὶ γοῦν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ ἄνδρες, καὶ γυναῖκες, οἱ μάλιστα ἀναισχυντίαν μελετῶντες, ταλανίζουσιν ἑαυτούς, ἀλλ' οὐ μετὰ σκοποῦ τοῦ προσήκοντος· διόπερ οὐδ' ἂν εἴποιμι τοῦτο ἐξομολόγησιν ἐγώ· οὐ γὰρ μετὰ τοῦ κατανύξαι τὴν ψυχήν, οὐδὲ μετὰ τοῦ δακρῦσαι πικρόν, οὐδὲ μετὰ τοῦ μεταβάλλεσθαι, τὰς ἁμαρτίας οὕτως ἐξαγγέλλουσι τὰς αὐτῶν· ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο οἱ μὲν δόξαν παρὰ τῶν ἀκουόντων ἐπὶ τῇ τῶν λόγων εὐγνωμοσύνῃ θηρώμενοι· οὐδὲ γὰρ ὁμοίως φαίνεται τὰ ἁμαρτήματα χαλεπά, ὅταν ἕτερός τις αὐτὰ ἐπαγγέλλῃ, καὶ ὅταν αὐτὸς ὁ τετολμηκώς· οἱ δὲ ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς ἀπογνώσεως εἰς ἀναλγησίαν ἐκπεσόντες, καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων δόξης καταφρονήσαντες, μετὰ πολλῆς τῆς ἀδείας λοιπόν, ὥσπερ τὰ ἀλλότρια, τὰ οἰκεῖα ἅπασιν ἐξαγορεύουσι κακά. ἀλλά σε τούτων οὐδένα εἶναι βούλομαι, οὐδὲ ἐξ ἀπογνώσεως ἐπὶ τὴν ἐξομολόγησιν ἔρχεσθαι· ἀλλὰ μετὰ προσδοκίας ἀγαθῆς, καὶ τῆς ἀπογνώσεως τὴν ῥίζαν ἐκκόψαντα ἀνασπάσαντα, τὴν ἐναντίαν ἐπιδείκνυσθαι σπουδήν. τίς δὲ ἡ ταύτης ῥίζα καὶ μήτηρ ἐστί; ῥᾳθυμία· μᾶλλον δὲ οὐκ ἄν τις ῥίζαν καλέσειεν αὐτὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τροφὸν καὶ μητέρα· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐρίων τίκτει μὲν τοὺς σῆτας ἡ φθορά, αὔξεται δὲ πάλιν ὑπ' αὐτῶν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, τίκτει μὲν ἡ ῥᾳθυμία τὴν ἀπόγνωσιν, τρέφεται δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς ἀπογνώσεως αὐτή, καὶ ἀλλήλαις τὴν ἐπάρατον ταύτην παρέχουσαι ἀντίδοσιν, δύναμιν οὐ μικρὰν προσλαμβάνουσιν. ἂν οὖν τὴν ἑτέραν τις ἀποτέμῃ καὶ διακόψῃ, δυνήσεται καὶ τῆς λειπομένης περιγενέσθαι εὐκόλως. οὔτε γὰρ ὁ μὴ ῥᾳθυμῶν εἰς ἀπόγνωσιν ἂν ἐμπέσοι ποτέ, οὔτε ὁ τρεφόμενος ἐλπίσι χρησταῖς, καὶ μὴ ἀπογινώσκων ἑαυτοῦ, εἰς ῥᾳθυμίαν δυνήσεται ἐμπεσεῖν. ταύτην οὖν μοι τὴν ξυνωρίδα διάσπασον, καὶ τὸν ζυγὸν σύγκλασον, τὸν λογισμὸν λέγω τὸν ποικίλον καὶ βαρύν. οὐ γὰρ μονοειδὴς ὁ ταῦτα συνέχων ἐστίν, ἀλλὰ πολυειδὴς καὶ παντοδαπός. τίς δὲ οὗτός ἐστι; συμβαίνει τινὰ μεταγνόντα κατορθῶσαι πολλὰ καὶ μεγάλα, μεταξὺ δὲ καὶ ἁμαρτεῖν πάλιν τῶν κατορθωμάτων ἐκείνων ἁμαρτίαν ἀντίρροπον· καὶ τοῦτο μάλιστα ἱκανὸν εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλεῖν, ὡς τῶν οἰκοδομηθέντων καθαιρεθέντων, καὶ πάντων ἐκείνων μάτην καὶ εἰς κενὸν πονηθέντων αὐτῷ. δεῖ δὲ ἐκεῖνο λογίζεσθαι, καὶ τοῦτον ἐκκρούειν τὸν λογισμόν, ὅτι εἰ μὴ φθάσαντες κατορθωμάτων μέτρον ἀντίρροπον τοῖς μετὰ ταῦτα γενομένοις ἁμαρτήμασιν ἀπεθέμεθα, οὐδὲν ἂν ἡμᾶς σφόδρα καὶ ὁλοκλήρως καταδῦναι ἐκώλυσε. νυνὶ δὲ καθάπερ τις θώραξ ἰσχυρὸς βέλος ὀξὺ καὶ πικρὸν οὐκ ἀφῆκεν ἐργάσασθαι τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλ' αὐτὸς διατμηθεὶς τὸν πολὺν ἤμυνε τῷ σώματι κίνδυνον. ὁ μὲν γὰρ μετὰ πολλῶν ἔργων καὶ ἀγαθῶν καὶ πονηρῶν ἀπερχόμενος ἐκεῖ, ἕξει τινὰ παραμυθίαν ἐπὶ τῇ κολάσει, καὶ τοῖς βασανιστηρίοις ἐκείνοις. ὁ δὲ τούτων μὲν ἔρημος, ἐκεῖνα δὲ μόνον ἐπάγων, οὐδὲ ἔνεστιν εἰπεῖν ὅσα πείσεται πρὸς τὴν ἀθάνατον παραπεμπόμενος κόλασιν. καὶ γὰρ ἀντίστασις ἔσται καὶ τῶν πονηρῶν πράξεων, καὶ τῶν οὐ τοιούτων. κἂν μὲν αὗται καθελκύσωσι τὸν ζυγόν, ἔσωσαν οὐ μικρῶς τὸν ἐργάτην τὸν ἑαυτῶν· καὶ οὐ τοσοῦτον ἴσχυσεν ἡ τῶν πονηρῶν πράξεων τῆς ἐργασίας βλάβη, ὅσον κατασπάσαι τῆς πρώτης χώρας αὐτόν· ἂν δὲ ἐκεῖναι περιγένωνται, εἰς τὸ τῆς γεέννης ἀπάγουσι πῦρ, διὰ τὸ μὴ τοσοῦτον εἶναι τὸ πλῆθος τῶν κατορθωμάτων, ὡς καὶ δυνηθῆναι στῆναι πρὸς τὸν βίαιον ἐκεῖνον ὠθισμόν. καὶ ταῦτα οὐχ ὁ ἡμέτερος μόνον ὑποβάλλει λογισμός, ἀλλὰ καὶ τὰ "θεῖα λόγια, αὐτὸς γάρ φησιν, ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἐν τῇ γεέννῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ πολλὰς ἄν εὕροι τις τὰς διαφοράς· μοναὶ γάρ, φησι, πολλαί εἰσι παρὰ τῷ πατρί μου· καὶ, ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης·" καὶ τί θαυμαστόν, εἰ μέχρι τούτων ἠκριβολογήσατο, ὅπου γε καὶ τὴν ἀστέρος πρὸς ἀστέρα διαφορὰν φησὶν ἐκεῖ; ταῦτα οὖν ἅπαντα εἰδότες, μηδέποτε τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐργασίας ἀποστῶμεν, μηδὲ ἀποκάμωμεν· μηδὲ ἐπειδὰν εἰς τὴν τοῦ ἡλίου τάξιν ἢ τῆς σελήνης ἐλθεῖν μὴ δυνηθῶμεν, καὶ τῶν ἀστέρων καταφρονήσωμεν. ἕως γὰρ ἂν τοσαύτην γοῦν ἀρετὴν ἐπιδεῖξαι δυνησώμεθα, ἐν τῷ οὐρανῷ πάντως ἐσόμεθα.

Corrumpit autem pœnitentiam, iterum iiſdem malis inſtitiſſe. Nam *unus*, ait ſcriptura, *qui extruit, & alter qui demolitur, quid lucrati ſunt præter laborem? Expiatur quis à tactu mortui, & iterum attingit funus: quid emolumenti huic ex lavacro? Haud ſecus homo qui jejunat de peccatis ſuis, & pergit, eademque denuo committit, qui hujus preces exaudiet?* Et rurſum? *Qui divertit*, inquit, *à juſtitia ad peccatũ, eũ Dominus præparabit ad gladium. Et ſicut canis ad vomitum reglutiendum redit, ſitque odioſus: ſic imprudens, qui per propriam malitiam ad peccata reflectit.* Eccl. 34. 30. Eccl. 26. 23. Prov. 26. 11.

C. XII. Quæ ſint conditiones veræ pœnitentiæ.

Ne igitur perinde peccatum atque accuſator ſolum traduxeris: ſed tanquam qui debet juſtificari per formam pœnitentiæ: quo pacto animæ confitentis licebit incutere verecundiam, ne quando ad vitia relabatur. Nam vehementer ſe damnare profiterique peccatorem commune eſt, ut ſic dixerim, etiam cum infidelibus. Multi à ſcena tam viri quàm mulieres, quum turpitudinem ſuam perpendunt, ſe miſeros appellant: at non collimant ad verum ſcopum: ideóque iſtud confeſſionem nulla ratione nominarim: quia non cum animæ compunctione, neque cum amaritudine lacrymarum, neque cum mutatione in melius peccata ſic enunciant: verùm ſunt, qui eo nomine ab auditoribus gloriam nimirum elegantia & gratia ſermonum aucupantur. Peccata enim non apparent ejuſdem moleſtiæ quando alius ea quiſpiam ingerit, & quando ipſe qui illa commiſit. Sunt rurſum qui nimia deſperatione obſtupeſcunt, inſenſatique redduntur, & bonam exiſtimationem & ſiniſtram opinionem contemnentes, magna petulantia ſua, ceu aliena mala proclamant, caterùm cave, ne fueris neque de horum, neque de illorum numero. Nolo enim ut proficiſcaris à deſperatione ad confeſſionem, quin cum alacritate ac fiducia eruta radice deſperationis, quantum vales, huic contrarium ſtudium oſtendas. At quæ tandem eſt radix & mater deſperationis? Ignavia, inquam, imò quam quis haud ineptè nominaverit non tantum radicem, ſed viciſſim illius quoque & parentem & altricem. Quemadmodum in lana tineas gignit corruptio, quæ ab iis iterum augetur: ita eſt propemodum hoc loci. Nam ignavia deſperationem parit, ab ea mutuò & illa nutricatur, adeoque dum ſervant inter ſe execrabiles vices dandi accipiendique, confirmantur in potentiam haud mediocrem: alteram itaque reſcindens, abarcenſque, alteram quæ conſequitur facili opera conficiet. Nunquam enim qui non torpeſcit, in deſperationem proruet: neq; qui alitur ſpe bona, aut qui expectationem ſalutis non abdicat, in ſocordiam delabetur. Par iſtud peſſimum diſſipa, & jugum confringe, hoc eſt, illam variam, illam gravem cogitationem. Quandoquidem qui utrumq; malum conjunxit, non eſt unius formæ, ſed multiplicem de ſe præbet ſpeciem omnifariamque. Quis autem talis eſt? Uſu evenire ſolet, ut is quem pœnituit, corrigat plurima maximaque facinora: interim autem quia denuo peccat, illi correctioni non minoris ponderis peccatum opponit; quod maximè in deſperationem abripit: haud ſegnius atque hi ab expectatione cadunt, qui ſimul eadem ut ædificarunt, demoliuntur exhauſto fruſtrà tanto labore. Neceſſe eſt autem ut illa in mente habeamus, atq; expellamus tam pernicioſam cogitationem, quod nimirũ ſi rectè factorum menſuram æqualem peccatis, quæ poſtea commiſſa ſunt, opponendam non reſervaverimus, nihil prohibebit quo minus penitus deprimamur: ſin actione bona præmuniti fuerimus, ea nos defendet non aliter atq; thorax firmus acuta noxiaque tela ſummovet, quò minus, quod ſolent, queant præſtare: quin his disjectis, omne periculum à corpore defendit. Nàm qui illuc abſcedit, tam bonis quam malis operibus affluens, habebit aliquid ſolatii in pœna & diris illis tormentis: qui autem à factis melioribus alienus, tantumque eſt pejoribus ſtipatus, dici non poteſt, quam arctiſſimè pœnæ ſempiternæ cohæreat à vita illinc amandatus. Nam illic bellum erit malorum operum cum aliis diverſæ conditionis. Si hæc deprimunt libram, ſalvum reddunt non mediocriter authorem ſuum: & non tantum poterit damnum, quod uſu malorum operum accrevit, ut eum de ſuo loco deturbet, perverſa autem opera ſi exuperant, abducunt ad ignem gehennæ, propterea quod non ſit tantum agmen operum virtutis, quod valeat reſtitiſſe impulſui tam violento: ſermo noſter ſolus hoc non aſtruit, verum conteſtantur omnia divina eloquia: ſiquidem ait ille: *reddet unicuique ſecundum opera ſua*, neque in gehenna tantum, invenies etiam in cœlo diſcrimina plurima. *Manſiones enim multæ*, inquit, *ſunt apud patrem meum*: &, *Alia eſt claritas lunæ.* Et quid miraculi eſt eum tam curioſè illa eſſe perſcrutatum, quando ſtellæ quoque differentiam ad ſtellam aſſeruit? Quare rebus his omnibus perſpectis, nunquam ab exercitio bonorum operum ceſſemus. Ubi aſſurgere ad ordinem ſolis aut lunæ non datur, ne contempſerimus aſtrorum cœtum: quamdiu enim talem virtutem ſaltem exhibuerimus, omnino cœlum licebit incolere. Matth. 16. 27. Ioan. 14. 2. 1. Cor. 15. 41.

Si non aurum, ſi non pretioſus lapis habebimur, ad argenti modum pertingentes, adhuc permanebimus in fundamento. Id unum curæ ſit, ne ad eam deflectamus materiam, quam ignis citò corripit: deinde cum videmus egregia facinora ſuperare captum noſtrum, minora perfeciſſe nihil pudeat. Rejicere enim parva, ubi magna conſequi non vales, extremæ eſt dementiæ, quam omnibus modis effugiamus. Quemadmodum enim opes corporis accumulantur, quum amatores illarum ne minimum quidem lucellum negligunt: ſic ſpirituales divitiæ. Num abſurdum apparet, quòd judex quoque frigidi poculi mercedem rependit, nos vero, niſi magna benefacta poſſimus, minorum curam omnem abjicimus? Minima enim qui non deſpicit, accurato ſtudio vel maxima perficiet: qui verò illa faſtidit, ab his interim excidet: quod ne contingat, libuit Chriſto pro illis mercedem ampliſſimam certo polliceri. Quid enim facilius, quam viſitare eos, qui morbo laborant, cujus tamen rei cauſa magnum viciſſim præmium tribuit? Itaque vitam ſempiternam apprehende, oblecta te Domino, & ei ſupplica: iterum arripe jugum commodum, ſubi leve onus, dignum principio finem ſuperadde. Ne divitias tantas perire patiaris, quas ſemel univerſas amittes, ubi perſeveraveris exaſperando Deum per ea quæ nunc facis. Quòd ſi nequitiæ obſtruxeris canales, antequam multum ſit damni datum, aut antequam alluvium aquarum exculta arva corruperit, recuperare poteris ab initio cuncta quæ perierāt, adjecto etiam illis non exiguo fœnore. Quæ quidem cum ritè perpenderis, excutias obſecro lucrum & ſordes: à terra, ubi jaces, reſurge, & formidabilis eris adverſario, qui te ceu nunquam reſurrecturum proſtravit: poſtquam viderit manus te moventem contrà, inexpectato vulnere percuſſus, ſegnior erit ad inſidias denuo ſtruendas: ipſe autem tutior factus, non amplius accipies tam acerbam plagā. Si enim aliorum calamitates idoneæ ſunt, ut nos erudiant: quanto potentius quam ipſi exhauſimus erudient? Videor mihi propediem viſurus iſtud in tuo capite, & iterum auxiliante Deo te clariorem, pulchrioremve evaſurum, tantamque præſtiturum virtutem, ut aliis illic etiam auxiliari queas: tantùm ne deſperes, nec animo concidas. Hoc tibi in omni ſermonis congreſſu, & ubicumque te videro, atque adeò per alios repetere non ceſſabo: quod ſi audieris, aliis amplius medicamentis non egebis.

EJUSDEM AD EUNDEM
THEODORUM MONACHUM,
Liber Secundus.

SI fletus poſſet & gemitus per literas nunciari, redundantia lacrymis atque ſuſpiriis profectò ad te ſcripta miſiſſem. Equidem fleo, non quod paternam rerum ſollicitudinem geras, ſed quòd ex fraterno te deleveris numero, quòd negligendo calcaveris, quicquid ante depactus Chriſto ſpoponderas, ad hæc inhorreſco, his angor & crucior, propter iſta formido, nec immeritò: ut enim non objicitur deſertio militiæ non militanti: ita is qui ſemel eſſe cœperit miles, cùm deſeruiſſe detegitur, pœna dignus ultima judicatur. Non eſt grave, Theodore chariſſime, cadere luctantem, ſed jacere dejectum: non eſt pernicioſum in prælio vulnerari, ſed poſt vulnus acceptum deſperatione curandi medelam ulceri denegare. Nullus mercator, nave fluctibus ſemel merſa, poſt totum onus perditum deſiit navigare: ſed rurſus ad maria undaſque feſtinat, rurſus immenſa pervolat freta, & iterato felicius curſu, caſus prioris damna compenſat. Sæpe etiam athletas videmus, pòſt frequentes lapſus & dejectiones plurimas coronatos: militem quoque ſcimus poſt fugas multas virum fortem fuiſſe, hoſteſque viciſſe. Multi etiam qui negaverant prius Chriſtum propter crudelitatem neceſſitatemque pœnarum, ſimile rurſus certamen aggreſſi glorioſè coronam martyrii receperunt. Quòd ſi unuſquiſque eorum quos dinumeravimus propter illa priora vulnera deſperando ceſſiſſet, nunquam ad ſequentium voluptatem, ac fructum bonorum pervenire potuiſſet: ſimilis profectò res eſt, frater chariſſime: ideoque conſidera ne quia pauliſper communis inimicus te, ubi bene ſteteras, loco movit: idcirco & ipſe te totum ad præceps, quod videtur, impellas. Perſiſte, imò magnanimus eſto, unde extuleras pedem eò revoca, neve ignominiæ, vel opprobrii genus credas exiguam hanc parvi temporis plagam. Neque enim reprehenditur miles, cum de prælio revertitur vulneratus, ſed reprehenſibile magis, ac ſemper turpe eſt arma deponere, & procul ab hoſtibus degere. Quandiu autem quis in conflictibus perſeverat, ſive ſaucietur ille, ſive paululum loco cedat, nullus uſque adeò ingratus ac durus, & bellicæ diſciplinæ expers erit, qui vituperet denuo dimicantem. Non pugnantium quippe eſt non vulnerari. Quicunq; autem iracundia pertinaci in hoſtes feruntur, & vulnerari nonnunquam videntur & cadere. Quod quidem tibi nunc proveniſſe non miror, qui dum ſubitò ſerpentem occiſurus inſequeris, minimè morſum tetri dentis evadis.

A κἂν χρυσὸς, κἂν λίθος τίμιος μὴ γινώμεθα, τὴν γοῦν τοῦ ἀργύρου τάξιν ἐπέχοντες ἐν τῷ θεμελίῳ μένωμεν· μόνον μὴ πρὸς ἐκείνην τὴν ὕλην παλινδρομήσωμεν, ἣν εὐχερῶς καταφλέγει τὸ πῦρ, μηδὲ ὅτε μεγάλα κατορθῶσαι μὴ δυνηθῶμεν, καὶ τῶν μικρῶν ἀποσχώμεθα· ἐσχάτης γὰρ ἀνοίας τοῦτό ἐστιν, ὅπερ μὴ πάθωμεν. ὥσπερ γὰρ ὁ πλοῦτος ὁ σωματικὸς αὔξεται τῷ μηδὲ τῶν ἐλαχίστων κερδῶν καταφρονεῖν τοὺς ἐραστὰς τοὺς ἐκείνου· οὕτω καὶ ὁ πνευματικός. καὶ B γὰρ ἄτοπον τὸν μὲν κριτὴν μηδὲ ψυχροῦ ποτηρίου μισθὸν παρορᾶν, ἡμᾶς δὲ εἰ μὴ μεγάλα εἴη τὰ κατορθώματα, καὶ τῆς τῶν μικρῶν ἐργασίας ἀμελεῖν· ὁ μὲν γὰρ τῶν ἐλαττόνων μὴ καταφρονῶν, πολλῇ καὶ περὶ τὰ μέγιστα χρήσεται σπουδῇ· ὁ δὲ ταῦτα παρορῶν, καὶ ἐκείνων ἀποστήσεταί ποτε. ὅπερ ἵνα μὴ γίνηται, καὶ τούτων μεγάλους τοὺς μισθοὺς ὥρισεν ὁ Χριστός. τί γὰρ τοῦ ἐπισκέπτεσθαι τοὺς κάμνοντας εὐκολώτερον; ἀλλ᾽ ὅμως καὶ τούτου μεγάλην ἀποδίδωσι τὴν ἀμοιβήν. C ἐπιλαβοῦ τοίνυν τῆς αἰωνίου ζωῆς. κατατρύφησον τοῦ κυρίου, καὶ ἱκέτευσον αὐτὸν, πάλιν τὸν ζυγὸν ἀνάδεξαι τὸν χρηστὸν, ὕπελθε τὸ φορτίον τὸ ἐλαφρὸν, ἐπίθες ἄξιον τῆς ἀρχῆς τὸ τέλος· μὴ δὴ περιίδῃς τοσοῦτον διαῤῥυέντα πλοῦτον. ἂν μὲν γὰρ ἐπιμένῃς παροξύνων τὸν Θεὸν, δι᾽ ὧν ποιεῖς, ἅπαντα αὐτὸν ἀπολεῖς. ἂν δὲ πρὶν ἢ πολλὴν γενέσθαι τὴν ζημίαν, καὶ πᾶν ἐπικλυσθῆναι τὸ γεώργιον, ἀποφράξεις τῆς κακίας τοὺς ὀχετοὺς, καὶ τὰ διαφθαρέντα ἀνακτήσασθαι D δυνήσῃ πάλιν, καὶ ἑτέραν αὐτοῖς προσθεῖναι φορὰν οὐ μικράν. ἅπερ ἅπαντα λογισάμενος ἀποτίναξον τὸν χοῦν, ἀνάστηθι ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ φοβερὸς ἔσῃ τῷ ἀνταγωνιστῇ· αὐτὸς μὲν γάρ σε κατέβαλεν, ὡς οὐκ ἀναστησόμενον λοιπόν· ἂν δὲ ἴδῃ πάλιν τὰς χεῖρας ἀνταίροντα, τῷ ἀπροσδοκήτῳ πληγεὶς, ὀκνηρότερος ἔσται πρὸς τὸ ὑποσκελίσαι πάλιν· αὐτός τε ἀσφαλέστερος ἔσῃ πρὸς τὸ μηκέτι τραῦμα τοιοῦτον λαβεῖν. εἰ γὰρ αἱ τῶν ἄλλων ἡμᾶς ἱκαναὶ παιδεῦσαι συμφοραὶ, πολλῷ μᾶλλον ἃς ὑπεμείναμεν. ὅπερ καὶ ἐπὶ E τῆς σῆς προσδοκῶ ταχέως ὄψεσθαι κεφαλῆς, καὶ πάλιν τῇ τοῦ Θεοῦ ῥοπῇ φαιδρότερόν σε γενέσθαι, καὶ τοσαύτην ἐπιδείξασθαι τὴν ἀρετὴν ὡς καὶ ἑτέρων προστῆναι ἐκεῖ· μόνον μὴ ἀπογνῷς μηδὲ ἀναπέσῃς· τοῦτο γάρ σοι καὶ παρὰ πάντα τὸν λόγον, καὶ ὅπου δ᾽ ἂν ἴδω, καὶ δι᾽ ἑτέρων οὐ παύσομαι ἐπιλέγων· κἂν τούτου ἀκούσῃς, οὐκέτι δεήσῃ φαρμάκων ἑτέρων.

A

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν Θεόδωρον, λόγος β΄.

EI δάκρυα καὶ στεναγμοὺς ἦν διὰ γραμμάτων δηλῶσαι, τούτων ἂν σοι τὴν ἐπιστολὴν ἐμπλήσας ἀπέστειλα. δακρύω δὲ οὐχ ὅτι φροντίζεις πραγμάτων πατρῴων, ἀλλ᾽ ὅτι σαυτὸν ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἀδελφῶν σεαυτὸν ἐξήλειψας, ὅτι τὰς πρὸς τὸν Χριστὸν συνθήκας ἐπάτησας, ταῦτα φρίττω, ἐπὶ τούτοις ἀλγῶ, διὰ ταῦτα φοβοῦμαι, καὶ τρέB μω· ἰδιώτην μὲν γὰρ στρατείας οὐδεὶς ἂν ποτε γράψαιτο· ὁ δὲ στρατιώτης ἅπαξ γενόμενος, ἂν ἁλῷ λειποταξίου, περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος. οὐ δεινὸν ὦ φίλε Θεόδωρε, τὸ παλαίοντα πεσεῖν, ἀλλὰ τὸ μεῖναι ἐν τῷ πτώματι· οὐδὲ χαλεπὸν τὸ πολεμοῦντα τρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ μετὰ τὴν πληγὴν ἀπογνῶναι, καὶ ἀμελῆσαι τοῦ τραύματος. οὐδεὶς ἔμπορος ἅπαξ ναυαγίῳ περιπεσὼν, καὶ τὸν φόρτον ἀπολέσας ἀπέστη τοῦ πλεῖν, ἀλλὰ πάλιν τὴν θάλασσαν καὶ τὰ κύματα καὶ C τὰ μακρὰ διαβαίνει πελάγη, καὶ τὸν πρότερον ἀνακτᾶται πλοῦτον καί. ἀθλητὰς δὲ ὁρῶμεν μετὰ πολλὰ πτώματα στεφανίτας γινομένους. ἤδη δὲ καὶ στρατιώτης φυγὼν, ἔσχατον ἀριστεὺς ἀπεδείχθη, καὶ τῶν πολεμίων ἐπεκράτησε. πολλοὶ καὶ τῶν Χριστὸν ἀρνησαμένων, διὰ τὴν τῶν βασάνων ἀνάγκην, ἀνεμαχέσαντο πάλιν, καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀπῆλθον ἀναδησάμενοι. εἰ δὲ τούτων ἕκαστος ἐκ τῆς D προτέρας πληγῆς ἀπέγνω, οὐκ ἂν τῶν δευτέρων ἀπήλαυσεν ἀγαθῶν· οὕτω καὶ νῦν, ὦ φίλε Θεόδωρε, μὴ δι᾽ ὅτι μικρόν σε τῆς στάσεως παρεσάλευσεν ὁ ἐχθρὸς, ἤδη καὶ σαυτὸν ὤσῃς ἐπὶ τὸ βάραθρον· ἀλλὰ στῆθι γενναίως, καὶ ἐπάνελθε ταχέως, ὅθεν ἐξῆλθες, μηδὲ ὄνειδός τι νομίσῃς, τὸ πρὸς ὀλίγον εἶναι ταύτην τὴν πληγήν. οὐδὲ γὰρ στρατιώτην ἰδὼν ἐπανιόντα μετὰ τραύματος ἀπὸ πολέμου ὠνείδισας ἄν. ὄνειδος γὰρ ὅπλα ῥίψαι, καὶ τῶν πολεμίων ἔξω γενέσθαι· ἕως δ᾽ ἂν στήκηταί τις μαχόμενος, κἂν βάλληται, κἂν ὑποχωρῇ πρὸς E βραχὺ, οὐδεὶς οὕτως ἀγνώμων οὐδὲ τῶν πολεμικῶν ἄπειρος, ὡς ἐγκαλέσαι ποτὲ ἐκείνῳ. τῶν μὴ μαχομένων ἐστὶ τὸ μὴ τιτρώσκεσθαι, τοὺς δὲ πολλῷ τῷ θυμῷ κατὰ τῶν πολεμίων χωροῦντάς ἐστι καὶ βληθῆναί ποτε, καὶ καταπεσεῖν. οἷον ἐπὶ σοῦ γέγονε νῦν, ἀθρόως γὰρ τὸν ὄφιν ἀνελεῖν ἐπιχειρήσας, ἐδήχθης.

ἀλλὰ θάρσει, μικρᾶς σοι χρεία νήψεως, καὶ οὐδὲ ἴχνος λελείψεται τοῦ τραύματος ἐκείνου· μᾶλλον δὲ Θεοῦ χάριτι καὶ αὐτοῦ τοῦ πονηροῦ συντρίψεις τὴν κεφαλήν, μηδέ σε ταραττέτω, τὸ ταχέως καὶ παρ' αὐτὴν ἐμποδισθῆναι τὴν ἀρχήν. εἶδε γὰρ εἶδεν ὀξέως ὁ πονηρὸς τῆς ψυχῆς τὴν ἀρετήν, καὶ γενναῖον αὐτῷ πολέμιον αὐξηθήσεσθαι ἐκ πολλῶν ἐστοχάσατο· τὸν γὰρ εὐθέως τοσαύτην καὶ τηλικαύτην χειρισάμενον κατ' αὐτοῦ σπουδήν, τοῦτον, εἰ παραμένει, ῥᾳδίως αὐτὸν καταπολεμήσειν προσεδόκησε· διὰ τοῦτο ἐπεπήδησεν, ἐγρηγόρησεν, ἠγέρθη πολὺς κατὰ σοῦ, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς, ἐὰν θελήσῃς στῆναι γενναίως. Τίς γάρ σου τὴν ὀξεῖαν, καὶ εἰλικρινῆ, καὶ ζέουσαν ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ μετάστασιν οὐκ ἐθαύμασεν; ἐδεσμάτων μὲν γὰρ τρυφὴ παρεωρᾶτο, πολυτέλεια δὲ καταπεφρόνητο. πᾶς τῦφος ἐσθῆτος καταπεπάτητο· πᾶσα ἡ περὶ τὴν ἔξωθεν σοφίαν σπουδὴ ἀθρόως ἐπὶ τὰ θεῖα μετενήνεκτο λόγια· ὅλαι μὲν εἰς ἀνάγνωσιν ἡμέραι, ὅλαι δὲ εἰς εὐχὰς ἀνηλίσκοντο νύκτες· οὐκ ἀξίας ἦν μνησθῆναι πατρικῆς, οὐ πλούτου ἐν τῷ λαβεῖν· τὸ δὲ γονάτων ἅπτεσθαι, καὶ ποσὶ προστρέχειν ἀδελφῶν, τοῦτο πάσης εὐγενείας ἀνώτερον ἡγοῦ. ταῦτα ἔθλιψε τὸν πονηρόν, ταῦτα εἰς μάχην σφοδροτέραν ἤγαγεν· ἀλλ' οὐ καιρίαν ἔδωκε τὴν πληγήν. εἰ μὲν γὰρ μετὰ χρόνον πολύν, νηστείας τε συνεχεῖς, καὶ τὴν χαμευνίαν, καὶ τὴν ἄλλην ἄσκησιν κατέβαλεν, ἦν μὲν οὐδὲ τότε ἀπογνῶναι, πλὴν πολλὴν ἄν τις ἔφη τὴν ζημίαν γεγενῆσθαι, μετὰ πολλοὺς ἱδρῶτας, καὶ πόνους, καὶ νίκας τῆς ἥττης γενομένης. ἀλλ' ἐπειδὴ ἅμα τῷ πρὸς αὐτὸν ἀποδύσασθαι ὑπεσκέλισε, τοσοῦτον ἴσχυσε μόνον, ὅσον σπουδαιότερον εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ νίκην ἐργάζεσθαι· ἄρτι γάρ σοι ἐκπλέοντι, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἐμπορίας ἐπανελθόντι, οὐδὲ πλήρη τὸν φόρτον ἐπιφερομένῳ, ὁ δεινὸς ἐπέθετο πειρατής. καὶ καθάπερ λέοντα γενναῖόν τις ἀνελεῖν ἐπιχειρήσας, ἐπειδὰν τὴν δορὰν ἐπιξύσειε μόνον, ἐκεῖνον μὲν ἔβλαψεν οὐδέν, ἤγειρε δὲ καθ' ἑαυτοῦ μᾶλλον, καὶ ἀσφαλέστερον καὶ δυσανάλωτον τοῦ λοιποῦ πεποίηκεν· οὕτω δὴ καὶ ὁ κοινὸς ἁπάντων ἐχθρὸς βαθεῖαν ἐπιχειρήσας πλῆξαι πληγήν, τούτου μὲν ἀπέτυχεν, ἐγρηγορέναι δὲ καὶ νήφειν τοῦ λοιποῦ παρεσκεύασε μᾶλλον. ὀλισθηρὸν γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, καὶ ὀξὺ μὲν κλαπῆναι, ὀξὺ δὲ ἀνενεγκεῖν ἐκ τῆς ἀπάτης, καὶ ὥσπερ πίπτει ταχέως, οὕτω καὶ θᾶττον ἀνίσταται· καὶ γὰρ ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνήρ, τὸν Δαβίδ λέγω τὸν ἐκλεκτὸν βασιλέα καὶ προφήτην, ἡνίκα πολλὰ κατώρθωσεν, οὐκ ἔλαθεν ἄνθρωπος ὤν· ἀλλ' ἠράσθη ποτὲ γυναικὸς ἀλλοτρίας, καὶ οὐκ ἔστη μέχρι τούτου, ἀλλ' εἰργάσατο μὲν μοιχείαν διὰ τὴν ἐπιθυμίαν, εἰργάσατο δὲ καὶ φόνον διὰ τὴν μοιχείαν· ἀλλ' οὐκ ἐπειδὴ τηλικαύτας ἔλαβε δύο πληγάς, ἤδη καὶ τρίτην ἑαυτῷ δοῦναι ἐπεχείρησεν· ἀλλ' εὐθέως πρὸς τὸν ἰατρὸν ἔτρεχε, καὶ τὰ φάρμακα ἐπετίθει, νηστείαν, δάκρυα, θρήνους, εὐχὰς συνεχεῖς, τὸ τὴν ἁμαρτίαν πολλάκις ἀναγγέλλειν· καὶ οὕτω διὰ τούτων ἵλεω κατέστησε τὸν Θεόν, ὡς ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανελθεῖν ἀξίαν, ὡς μετὰ μοιχείαν καὶ φόνον, πάλιν ἐπισκιάσαι δυνηθῆναι τὴν τοῦ παιδὸς εἰδωλολατρείαν τὴν τοῦ πατρὸς μνήμην. ὁ γὰρ τούτου υἱός, Σολομὼν ἦν ὄνομα αὐτῷ, διὰ τῆς αὐτῆς ἑάλω παγίδος, ἧσπερ καὶ ὁ πατήρ, καὶ γυναιξὶ χαριζόμενος ἀπέστη τοῦ πατρῴου Θεοῦ. ὁρᾷς πόσον κακὸν μὴ κρατεῖν ἡδονῆς, ἀλλὰ τὴν φύσεως ἀνατρέπειν ἀρχήν, καὶ ἄνδρα ὄντα γυναικῶν εἶναι δοῦλον. αὐτὸν δὴ οὖν τοῦτον τὸν Σολομῶντα, δίκαιον πρότερον ὄντα καὶ σοφόν, δι' ἁμαρτίαν πᾶσαν ἀφαιρεθῆναι τὴν βασιλείαν κινδυνεύοντα, διὰ τὴν τοῦ πατρὸς εὐδοκίμησιν τὸ τῆς ἀρχῆς ἕκτον μέρος ἀφῆκεν ἔχειν ὁ Θεός. εἰ μὲν οὖν ἡ σπουδή σου περὶ τοὺς ἔξωθεν λόγους ἦν, εἶτα ἀπερραθύμησας, δικαστηρίων καὶ βήματος καὶ τῶν ἐκεῖσε στεφάνων, καὶ παρρησίας ἀναμιμνήσκων, παρεκάλεσα ἂν ἐπανελθεῖν εἰς τοὺς ὑπὲρ ἐκείνων πόνους. ἐπειδὴ δὲ ὑπὲρ τῶν ἐν οὐρανοῖς τρέχομεν, καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς λόγος ἡμῖν οὐδείς, ἑτέρου σε ἀναμιμνήσκω δικαστηρίου, καὶ βήματος "φοβεροῦ καὶ φρικώδους. πάντας γὰρ ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ "ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ. κριτὴς κάθηται, ὁ νῦν ἀθετούμενος παρὰ σοῦ. τί οὖν ἐροῦμεν εἰπέ μοι τότε; τί δὲ ἀπολογησόμεθα, ἐὰν ἐπιμένωμεν ἀθετοῦντες, τί οὖν ἐροῦμεν; πραγμάτων φροντίδας σκηψόμεθα; ἀλλὰ προλαβὼν εἶπε· τί ὠ"φελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἀλλὰ τὸ ὑφ' ἑτέρων ἠπατῆσθαι; ἀλλ' οὐδὲ τὸν Ἀδὰμ πρὸς ἀπολογίαν ὤνησε τὸ προβαλέσθαι τὴν γυναῖκα, καὶ εἰπεῖν· ἡ γυνὴ ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὐτή με ἠπάτησεν.

A Verum ſi conſtantior redeas, & ſobrio ut convenit paululum
corde confidas: non ſolum & ipſa veſtigia impreſſi ulceris re-
pentè delebis, ſed divinitatis auxilio, etiam caput ſcelerati anguis
conteres. Neque illud te fortè terreat, quod tam ſubitò, & in ex-
ordiis ſuis refrænatus tibi curſus videtur, & impedita principia.
Vidit ſine dubio, & velociter vidit oculus hoſtilis non modica-
rum in ſenſibus tuis ſigna virtutum, & invictum bellatorem ſuis
rebus increſcere longè ante præſenſit. Qui enim contra ipſum
B ſubitò moliri tot & tanta cœpiſſet, eum, ſi perſeveraret facilius ſe
poſtea expugnaturum æſtimavit. Ob quod ſollicitus vigilan-
tiuſque feſtinans adverſum te totus exiluit, imò adverſum ſe
magis: Si tamen ita ipſe perſtiteris, ut cœperas repugnare. Quis
enim non in re jure miratus ſit, poſt repentinam illam mutatio-
nem, & rapidum ad meliora tranſcurſum, cœleſtis jam verè ani-
mæ probos mores? Epularum quidem tibi oblectatio omnis, &
luxus contemptui erat. Deſpiciebatur ſupellex varia atque pre-
C tioſa, omnis inanium rerum jactura ignorabatur. Totum illud
externæ atque peregrinæ philoſophiæ ſtudium ad divina confe-
ſtim eloquia traductum erat. Totos dies lectionibus, totas noctes
precibus impendebas: exciderat paternæ ſenſibus tuis memoria
dignitatis, divitias oblivio profunda poſſederat. Fraterna autem
genua complecti, & ſanctorum pedibus advolvi omni nobili-
tate ſublimius judicabas. Iſta dæmonem perculerunt, iſta il-
lum ad certamen armarunt. Propter hæc factum eſt ut intorque-
D ret quidem tela violentius, ſed tamen lethale vulnus non infli-
geret. Et quidem ſi poſt multorum hoc tibi temporum ſpacia,
poſt diuturna jejunia, poſt terrenorum duritiam lectulorum,
poſt alios labores cœleſtis philoſophiæ contigiſſet, ne ſic quidem
deſperandum putarem: quamvis videretur non parva priorum
jactura meritorum, licet maximum damnum plures putarent
poſt tot tantoſque ſudores, tot luctas, tot pericula, tot palmas, ſu-
bitò jacere victum. Verùm quia is nunc te in procinctu certa-
E minis, cum quo eras certaturus, eliſit, hoc tantum profecit ut
fortiorem te ſentiat reſurgentem. Modo enim tibi è portu ſol-
venti magis, quā de commerciis reverte nti, ac repleta divitiis te-
ſertis navigia reportanti occurrit incaſſum parata violentius: ut ſi
quiſpiam provocatum leonem conetur occidere, poſtquam ejus
pellem ſolum in ſuperficie læſerit, non ſolum illum profectò non
læſit, ſed cautiorem, ſævioremque in ſui magis perniciem pro-
vocavit: ſic nimirum communis inimicus cum luculentam in-
A fligere tibi plagam conatus eſſet. id quidem perficere non potuit,
ſed ut vigiles magis & ſobrius ſis in poſterum effecit. Lubricum
enim genus eſt natura mortalis, citò quidem decipitur, ſed nō ſerò
à fraude ſe expedit: & ut facilè cadit ita & velociter ſurgit. Beatus
quoq; ille David, vir elect' in ordine regū, electus in numero Pro-
phetarum: poſteaquam in plurimis Deo dignus apparuit, homi-
nem ſe eſſe monſtravit & in amorem quendam alienæ uxoris ex-
arſit. Nec hoc ſolo contentus fuit, ſed & adulterium ex cupiditate
B commiſit, & homicidium propter adulterium perpetravit. Sed
non ideo, quoniam duplex vulnus acceperat etiam tertio ſe ipſe
percuſſit: verùm mox ad medicum convolavit, & diverſa me-
dicamina plagis feſtinus appoſuit, jejunia, lachrymas, luctus, pre-
ces, & indefeſſam peccatorum confeſſionem, ac ſic per iſta pla-
cato veniam à Deo meruit, & ad priorem dignitatem rediit,
usque adeo, ut poſt adulterii & homicidii crimen, impietatem
& idololatriam filii paterna memoria potuerit obumbrare. Fi-
C lius enim ejus, cui nomen Salomon erat, iiſdem quibus pater
vitiis involutus, ob mulierum gratiam à paterno recedere au-
ſus eſt Deo. Hinc adverte quàm grave ſit non vincere volupta-
tem cupiditatis: ſed pervertere ordinem naturæ, & virum ge-
nirum ſubjacere ſervitio fœminarum. Hunc ipſum ergo Salo-
monem, qui omni penitus ſpoliari imperio digniſſimus erat pa-
ternorum contemplatione meritorum ſextam regni Dominus
portionem habere permiſit. Et ſanè ſi curæ tibi eſſet eloquentia
D ſecularis, & repente in exercendis negligentior ſtudiis, fori vo-
ces, ac tribunaliū palmas, & coronas illas atque victorias deſe-
ruiſſes: revocarem profectò ſenſibus tuis memoriam præteri-
torū, & peterem ne tibi perire patereris tot ac tantos inter illa ju-
dicia deſudatos labores. Verùm quia omnis nobis ſollicitudo eſt
cœleſtium rerum, ne terreſtribus prorſus cogitationibus præpe-
diamur: aliud magis contemplare, quæſo, judicium, aliud pro-
ſpice, quod ſine fine reverendū eſt atq; intremiſcendum tribunal.
E *Omnes enim nos*, inquit, *neceſſe eſt manifeſtari ante tribunal Chri-* 2. Cor. 5, 10.
ſti. Ille tunc judex ſedebit, qui nunc a te repudiatur. Quid tunc
ergo dicemus? quo colore excuſationis utemur, ſi in eodem cri-
mine permanebimus? Quid quæſo dicemus? Negociorum for-
tè atque cauſarum varias ſollicitudines prætendemus? Sed ante
nos commonens ipſe dixit: *Quid proderit homini, ſi totum mun-* Matth. 16,
dum lucretur, animæ ſuæ damnum patiatur? Sed ſeductos nos à 26.
quocunque cauſabimur. At non potuit Adam uxoris illecebras excuſare, dicens: *Mulier quam dediſti mihi ſociam, ipſa me ſeduxit.* Gen. 3, 12.

Quis præterea illas enumerare moleſtias poſſit, quæ à dominis
ingeruntur ſervis? Hæc ergo, Theodore chariſſime, vita dicen-
da eſt, unam diſcerpi ac dividi animam in tã varias rerum ac per-
ſonarum neceſſitates, tot hominibus ſervire, tot vivere, ſibi au-
tem ſoli tempus omne vivendi penitus denegare? Nihil horum
apud nos, dilectiſſime, quod & teſte confirmo, inveniri poteſt.
Illo enim ipſo perbrevi tempore quando pauliſper demerſum
fluctibus caput expedire tentaſti, memor es quæ dulcedo, quod
gaudium in tua mente ſe diffuderat. Non eſt profecto, non eſt
omnibus curis ſolutus ac liber, niſi ſolus ille qui Chriſto vivit ac
ſervit. Ille ſemper univerſis quæcunque ſunt malis ſuperior
invenitur: tantùm ut ſeipſo adverſum ſe uti nolit, inimico, alius
ei obeſſe nihil poterit, nullius unquam regis captiva colla jugo
ſubmittit, non facultatum damnis ſollicitatur: quippe qui di-
1. Tim. 6, 7. cit, *quòd nihil intulimus in hunc mundum, neque hinc quicquam*
auferre poterimus: non gloriæ aut bonorum cupiditate ſupera-
Phil. 3, 20. tur: ſcit enim quod *municipatus noſter in cœlo eſt*, non conviciis,
non plagis ad iracundiam commovetur: unum tantummodo
Chriſtianus judicat malum ſolumque formidat, Domini cœle-
ſtis offenſam. Nam illa alia hoc eſt immutionem pecuniarum,
amiſſionem patriæ, periculum vitæ: pernicioſa prorſus eſſe non
credit: quod autem omnes perhorreſcunt, nimirum hinc aliquan-
do migrare & ad ſuperna tranſire ipſa vita dulcius eſt illi: ut ſi
quiſpiam rupis excelſæ verticem tenens, pelagus omne proſpi-
ciat, multoſque inde navigantium crebris fluctibus ferri, unda
ſubmergi, alios in mari latentibus ſaxis allidi, nonnullos ad alia
littora contendendo properare, & ſubitò vi tempeſtatis vinctos
ad alia deduci, plures ſorbente unda ſævientis profundi ima pe-
netrare, aliquos tabulæ unius auxilio ex fragmentis navis inven-
tæ à morte defendi, aliquando pro gubernaculo atque remigiis
manibus tantumodo ſuis uti: alios autem videat inter turbidos
fluctus multiformi atque multiplici genere cadavera ferri: ita
ille, qui militat Chriſto, cùm ſe à tempeſtatibus atque turbini-
bus vitæ iſtius ſeparat, conſiſtit in arduo ſemper, ac tuto ſecurus
loco. Quid enim celſius poteſt eſſe, quid tutius, quàm unã tantùm
nos ſolicitudinem gerere quemadmodum Deo placere poſſimus?
Vidiſti certè Theodore naufragium hujuſmodi, propterea pela-
gus undaſque declina, quæſo, & excelſum illum, atque à pericu-
lo captivitatis immunem occupa locum. Reſurrectionem, Theo-
dore, non ambigis fore, & illud cœleſte judicium, quod nos poſt
2. Cor. 5, 10. finem vitæ hujus expectat. *Omnes*, inquit beatus Apoſtolus,
nos adſtare oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unu-
quiſque propria corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum.
Non incaſſum gehenna cum pœnis denunciatur, nec fruſtra tot
ac tantorum bonorum præmia præparantur. Umbra autem
quædam ipſiſque umbris inanior nequiorque eſt converſatio ſe-
cularis, plena periculorum, plena tormentorum, extremo cui-
dam ſervitio ſubjugata. Ne quæſo & præſentis temporis bono
1. Cor. 7, 28. frauderis, & futuri. Licet autem utrumque lucrari, ſi velis: Quod
autem illi, qui in Chriſto vivunt, etiam iſtius mundi commoda
conſequentur, docet Paulus dicens: *Ego autem vobis parco*: &
rurſus, *Hoc ad utilitatem veſtram dico.* Vides ergo, Theodore,
quod in hac vita etiam melior ac major oſtenditur ille qui Deum,
quam ille qui conjugis curam gerit? Nullus quippe hinc ad il-
lam tranſgreſſis pœnitentiæ locus eſt. Neque enim aliquis athle-
tarum poſteaquam egreſſus ſtadio fuerit, ſpectaculis ex more fi-
nitis luctamen aggredi poteſt. Hoc ſi cogitare ſemper velis, ter-
ribilem illum atque violentum maligni dæmonis gladium fran-
gendo comminues, quo interficere plurimos ſolet, is nimirũ eſt
deſperatio, quæ ſpẽ dejectis abſcindit. Grave iſtud ac durũ eſt ar-
morũ ipſius genus, & alia ſemel captum arte non retinet, ſed hu-
juſmodi vinculis illigatos cõſtringere ſolet, quos potuerit ſubju-
gare. Quos tamẽ nexus citò, ſi volueris Dei nutu diſſolvẽdo rũpe-
mus. Scio quidẽ me epiſtolæ exceſſiſſe menſurã, ſed ignoſce quòd
longius paulò non ſponte proceſſi, ſed triſtitiæ acerbitate com-
pulſus & charitatis affectu: propterquã & ipſe mihi, ut noſti, im-
poſui iſtã ſcribendi neceſſitatẽ, vetantibus multis atq; dicentibus:
Omitte, quid incaſſum laboras & ſupra petram, ut ajunt, ſeris?
Sed cùm multi mihi iſta ſuaderent, nulli acquieſcendum puta-
bam. Spero enim, ut mecum ipſe confero, Chriſti Dei noſtri cle-
mentia favente, literas aliquid profuturas: ſin autem id quod de-
precamur, & averti à Deo cupimus, fuerit conſecutum, nos ta-
men non mediocriter conſolabimur, ſi ſilentii crimen vitare po-
tuerimus, neque his, quibus mos eſt peragrare totum navibus fretum, pejores eſſe credemur: qui quoties viderint ejuſdem artifices diſ-ciplinæ navi fluctibus merſa, aut ventorum impetu diſſoluta, incumbentes alicui tabulæ pelago ſæviente deferri, vela deponunt, & ancoras jaciunt, & minoris naviculæ remigiis occupantes homines aliàs fortaſſis ignotos, ſed ex præſentis periculi conditione noſcendos, omnibus modis ſervare feſtinant. Verum ſi illi fortè reſpuerint ſalutis auxilium, nullus his credo poterit imputare eorum perditionem, qui conati ſint ſervare perituros. Hæc à nobis tranſmiſſa perſpicies. Speramus autem quòd etiã à te invicem nobis votiva referentur, & quod iteratò te ſancto atque felici ſalvatoris diſcipulorum choro videbimus aggregatum, incolumemque te ſanitate, quæ vera eſt, citius recipiemus, orationibus ſanctorum, O mihi amicum caput; ſi qua etiam nunc in ſenſibus tuis memoria noſtri eſt, neque ab arcano pectoris tui expuliſti, dignare ſcribere. Non enim ambigis ex literis tuis maximum nobis gaudium eſſe venturum.

A Τί δεῖ λέγειν τὰς τῶν οἰκετῶν μοχθηρίας; βίος οὖν ἀβίωτος,
Θεόδωρε, εἰς τοσαῦτα μερίζεσθαι ψυχὴν μίαν, τοσούτοις δουλεύειν,
τοσούτοις ζῆν, αὑτῷ δὲ μηδέποτε; οὐδὲν τούτων ἐστὶ παρ' ἡμῖν ὦ φίλε,
καὶ αὐτόν σε μάρτυρα καλῶ. ὅτε γὰρ τὸν βραχὺν ἐκεῖνον χρόνον ἀ-
νακύψαι τῶν κυμάτων ἠθέλησας, οἶσθα πόσης εὐφροσύνης ἀπέ-
λαυες καὶ χαρᾶς· οὐ γάρ ἐστιν ἐλεύθερος, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ Χριστῷ
ζῶν· οὗτος ἀνώτερος ἁπάντων ἕστηκε τῶν δεινῶν· κἂν αὐτὸς ἑαυ-
B τὸν ἀδικῆσαι μὴ βούληται, ἕτερος τοῦτο οὐκ ἰσχύσει ποτὲ, ἀλλ' ἔ-
στιν ἀνάλωτος, οὐ ζημίᾳ χρημάτων δακνόμενος· ἔμαθε γὰρ ὅτι
οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμε-
θα· οὐ πόθῳ φιλοτιμίας ἢ δόξης ἁλισκόμενος· ἔμαθε γὰρ ὅτι ἐν
οὐρανῷ ἡμῶν τὸ πολίτευμα. οὐ λοιδορῶν αὐτόν τις λυπεῖ, οὐ τύ-
πτων παροξύνει. μία συμφορὰ Χριστιανῷ μόνη, τὸ προσκροῦσαι
Θεῷ. τὰ δὲ ἄλλα, οἷον χρημάτων ἀποβολὴν, πατρίδος ἔρησιν,
C τὸν ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον, οὐδὲ εἶναί τι νομίζει δεινόν· ὃ πάντες
πεφρίκασι, τὸ ἐνθένδε ἐκεῖ ἀπελθεῖν, τοῦτο ἐκείνῳ τοῦ ζῆν ἥδιον·
ὥσπερ γὰρ ἄν τις εἰς ἄκρον σκόπελον ἀνελθὼν θεωρεῖ τὴν θάλασσαν,
καὶ τοὺς αὐτὴν πλέοντας, τοὺς μὲν ὑπὸ κυμάτων βαπτιζο-
μένους, τοὺς δὲ ὑφάλοις προσαράσσοντας, ἄλλους δὲ ἑ-
τέρωθι μὲν σπεύδοντας, ἑτέρωθι δὲ ἀγομένους, ὥσπερ δεσ-
μίους, τῇ τοῦ πνεύματος ῥύμῃ, καὶ πολλοὺς μὲν ὑποβρυχίους, καὶ τοὺς
D μὲν ἀντὶ πλοίου καὶ πηδαλίου ταῖς χερσὶ χρωμένους μόναις· πολλοὺς
δὲ ἐπὶ σανίδος μιᾶς ἢ ἀπό τινος τῶν τοῦ πλοίου φερομένους, ἄλλους
νεκροὺς ἐπιπλέοντας, πολυειδῆ τινα καὶ πολυπρόσωπον συμφο-
ράν. οὕτω δὴ καὶ ὁ Χριστῷ στρατευόμενος, τῆς ταραχῆς τοῦ βίου καὶ
τῶν κυμάτων ἑαυτὸν ὑπεξαγαγὼν, κάθηται ἐν ἀσφαλεῖ καὶ ὑψη-
λῷ χωρίῳ. τί γὰρ ἀσφαλέστερον καὶ ὑψηλότερον, τοῦ μίαν ἔχειν
φροντίδα, πῶς ἀρέσαι δεῖ Θεῷ; εἶδες Θεόδωρε τὰ ναυάγια τῶν ταύ-
E την τὴν θάλατταν πλεόντων· διὸ παρακαλῶ, φύγε τὸ πέλαγος,
φύγε τὰ κύματα, καὶ ὑψηλὸν κατάλαβε χωρίον, ὅθεν οὐκ ἔστιν ἁλῶ-
ναι· ἀνάστασίς ἐστι, κρίσις ἐστὶ, φοβερὸν κριτήριον ἡμᾶς ἔνθεν ἐξ-
ελθόντας μένει· πάντας παραστῆναι δεῖ τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ·
οὐ μάτην ἠπείληται γέεννα, οὐκ εἰκῆ τοσαῦτα ἡτοίμασαι ἀγαθά.
σκιὰ καὶ σκιᾶς οὐδαμινέστερα τὰ τοῦ βίου πράγματα, πολλῶν μὲν γέ-
μοντα φόβων, πολλῶν δὲ κινδύνων, ἐσχάτης δουλείας. μὴ δὴ ζη-
A μιωθῇς κἀκεῖνον καὶ τοῦτον τὸν αἰῶνα, ἐξὸν ἀμφοτέρους κερδᾶναι εἰ
βούλοιο. ὅτι δὲ καὶ τὰ ἐνθάδε κερδανοῦσιν οἱ ἐν Χριστῷ ζῶντες, δι-
δάσκει Παῦλος λέγων. ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι, καὶ πάλιν, τοῦτο
λέγω πρὸς τὸ ὑμῶν συμφέρον. ὁρᾷς ὅτι καὶ ἐνταῦθα τοῦ γεγα-
μηκότος ἀνώτερος, ὁ τὰ τοῦ κυρίου μεριμνῶν; οὐκ ἔστιν ἀπελθόντα
ἐκεῖ μετανοῆσαι, οὐδεὶς ἀθλητὴς ἐπειδὰν ἐξέλθῃ τὸ στάδιον, καὶ λυ-
θῇ τὸ θέατρον, παλαίειν δύναται. ταῦτα ἀεὶ λογίζου, καὶ τὴν ὀξεῖαν
B τοῦ πονηροῦ μάχαιραν συντρίψον, δι' ἧς πολλοὺς ἀναιρεῖ· αὕτη δέ ἐστιν
ἀπόγνωσις, ἡ τοὺς καταβληθέντας ἐκκόπτουσα τῆς ἐλπίδος. ἰσχυρὸν
τοῦτο τοῦ ἐχθροῦ τὸ ὅπλον, καὶ τοὺς ἁλόντας ἑτέρως οὐ κατέχει, ἀλλ' ἢ
τούτῳ δεσμευόντων τῷ δεσμῷ, ὃν ἐὰν ἐθέλωμεν, Θεοῦ χάριτι διαρ-
ρῆξαι δυνησόμεθα ταχέως. οἶδα τὸ μέτρον ἐξελθὼν τῆς ἐπιστολῆς,
ἀλλὰ σύγγνωθι. οὐ γὰρ ἑκὼν τοῦτο ἔπαθον, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀγάπης καὶ λύ-
πης ἀναγκασθεὶς, δι' ἣν καὶ ταύτην ἐβιασάμην ἐμαυτὸν γράψαι τὴν
ἐπιστολὴν, πολλῶν κωλυόντων. παῦσαι ματαιοπονῶν, καὶ κατὰ πετρῶν
C σπείρων, ἔλεγόν μοι πολλοί. ἐγὼ δὲ οὐδενὸς ἤκουσα. ἐλπὶς γὰρ, ἔφην
πρὸς ἐμαυτὸν, Θεοῦ θέλοντος ἀνύσειέ τι τὰ γράμματα. εἰ δὲ ὅπερ
ἀπευχόμεθα συμβαίη, τῷ γοῦν ἑαυτοῖς σιγὴν μὴ δύνασθαι ἐγ-
καλεῖν κερδανοῦμεν, καὶ οὐκ ἐσόμεθα τῶν τὴν θάλασσαν πλεόντων
χείρους, οἳ τοὺς ὁμοτέχνους ὅταν ἴδωσι, τῆς νηὸς ὑπὸ τῶν πνευμάτων καὶ
τῶν κυμάτων διαλυθείσης, ἐπὶ σανίδος φερομένους, ἱστία καθε-
λόντες, καὶ ἀγκύρας χαλάσαντες, καὶ εἰς ἀκάτιον ἐμβάντες, ἀν-
D θρώπους ἀγνῶτας, ἀπὸ δὲ τῆς συμφορᾶς γινωσκομένους
μόνον, διασώζειν ἐπιχειροῦσιν· εἰ δὲ μὴ βούλοιντο ἐκεῖνοι, οὐδεὶς ἂν
αὐτῶν τῆς ἀπωλείας ἐπιχειρήσαντας σῶσαι αἰτιάσαιτο. ταῦτα τὰ
παρ' ἡμῶν· πιστεύομεν δὲ ὅτι Θεοῦ χάριτι, ὑπάρξει καὶ τὰ παρὰ σοῦ,
καὶ πάλιν σε διαπρέποντα κατὰ τὴν ἀγέλην ὀψόμεθα τοῦ
Χριστοῦ, ὑγιαίνοντά σε τὴν ἀληθῆ ὑγείαν, θᾶττον ἀπολαβοίμεθα εὐ-
χαῖς ἁγίων, ὦ φίλη κεφαλή. καὶ εἴ τις σοι λόγος ἡμῶν ἐστι, καὶ
E μὴ πάντη τῆς μνήμης ἡμᾶς ἐξέβαλες τῆς σῆς, ἀντιγράψαι ἀξίωσον
ἡμῖν. πάνυ γὰρ ἡμᾶς εὐφρανεῖς ἐν τούτῳ.

INNO-

ΙΝΝΟΚΕΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΡΩΜΗΣ.

Τῷ δεσπότῃ μου τῷ αἰδεσιμωτάτῳ, καὶ θεοφιλεστάτῳ Ἐπισκόπῳ Ἰννοκεντίῳ Ἰωάννης ἐν κυρίῳ χαίρειν.

ΚΑΙ πρὸ τῶν γραμμάτων οἶμαι τῶν ἡμετέρων ἀκηκοέναι τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν τὴν παρανομίαν τὴν ἐνταῦθα τολμηθεῖσαν. τὸ γὰρ μέγεθος τῶν δεινῶν οὐδὲν μέρος σχεδὸν τῆς οἰκουμένης ἀφῆκεν ἀνήκοον εἶναι τῆς χαλεπῆς ταύτης τραγῳδίας· καὶ γὰρ εἰς αὐτὰς τῆς γῆς τὰς ἐσχατιὰς φέρουσα ἡ φήμη τὰ γινόμενα, πολὺν πανταχοῦ θρῆνον καὶ ὀλοφυρμὸν εἰργάσατο. ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ θρηνεῖν δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ διορθοῦν καὶ σκοπεῖν, ὅπως ἂν ὁ χαλεπώτατος οὗτος τῆς ἐκκλησίας σταίη χειμὼν· ἀναγκαῖον εἶναι ἐνομίσαμεν τοὺς κυρίους μου τοὺς τιμιωτάτους, καὶ εὐλαβεστάτους ἐπισκόπους Δημήτριον, Πανσόφιον, Πάππον, καὶ Εὐγένιον πεῖσαι τάς τε ἑαυτῶν ἀφεῖναι, καὶ πελάγους κατατολμῆσαι τοσούτου, καὶ μακρὰν ἀποδημίαν στείλασθαι, καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀναδραμεῖν ἀγάπην, καὶ πάντα σαφῶς ἀναδιδάξαντας, τάχιστα παρασκευάσαι γενέσθαι τὴν διόρθωσιν, οἷς καὶ τοὺς τιμιωτάτους καὶ ἀγαπητοὺς τοὺς διακόνους Παῦλον καὶ Κυριακὸν συνεπέμψαμεν· καὶ αὐτοὶ δὲ ὡς ἐν εἴδει ἐπιστολῆς, ἐν βραχεῖ διδάξομεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην τὰ γεγενημένα. ὁ γὰρ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν προεδρείαν ἐγχειρισθεὶς Θεόφιλος, ἐντυχόντων τινῶν τῷ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ κατ' αὐτοῦ, κελευσθεὶς ἀφικέσθαι μόνος, συναγαγὼν μεθ' ἑαυτοῦ πλῆθος Αἰγυπτίων ἐπισκόπων οὐκ ὀλίγων, παραγίνεται καθάπερ ἐκ προοιμίων δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι εἰς πόλεμον καὶ παράταξιν ἀφῖκται· εἶτα τῆς μεγάλης καὶ θεοφιλοῦς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιβὰς, οὐκ εἰς ἐκκλησίαν εἰσῆλθε κατὰ τὸ εἰωθὸς, καὶ τὸν ἄνωθεν κρατήσαντα θεσμὸν, οὐχ ἡμῖν συνεγένετο, οὐ λόγου μετέδωκεν, οὐκ εὐχῆς, οὐ κοινωνίας· ἀλλ' ἀποβὰς τοῦ πλοίου, καὶ τὰ πρόθυρα τῆς ἐκκλησίας παραδραμὼν, ἔξω που τῆς πόλεως ἀπελθὼν ηὐλίζετο, καὶ πολλὰ παρακαλεσάντων ἡμῶν καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν παραγενομένους παρ' ἡμῖν καταχθῆναι· καὶ γὰρ ἅπαντα ηὐτρέπιστο, καὶ καταγώγια, καὶ ὅσα εἰκὸς ἦν· οὔτε ἐκεῖνοι, οὔτε αὐτὸς ἐπείθετο. ταῦτα ὁρῶντες ἡμεῖς, καὶ ἐν ἀπορίᾳ ἦμεν πολλῇ, μηδὲ τὴν αἰτίαν δυνάμενοι τῆς ἀδίκου ταύτης ἀπεχθείας εὑρεῖν· ἀλλ' ὅμως τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπληροῦμεν, τὸ πρέπον ἡμῖν αὐτοῖς ποιοῦντες, καὶ συνεχῶς αὐτὸν παρακαλοῦντες συγγενέσθαι τε ἡμῖν, καὶ εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν τοσοῦτον ἐκ προοιμίων ἀνερρίπισε πόλεμον, καὶ τηλικαύτην διεσκέδασε πόλιν. ὡς δὲ οὐδὲ αὐτὸς ἤθελε λέγειν τὴν αἰτίαν, οἵ τε κατηγοροῦντες αὐτοῦ ἐπέκειντο, καλέσας ἡμᾶς ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς, ἐκέλευσε πέραν ἔνθα διέτριβεν ἀπιέναι, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀκούειν ὑποθέσεως. καὶ γὰρ καὶ ἔφοδον, καὶ σφαγὰς, καὶ ἕτερα ἐνεκάλουν μυρία· ἀλλ' ἡμεῖς καὶ τοὺς νόμους τῶν πατέρων εἰδότες, καὶ τὸν ἄνδρα αἰδούμενοι καὶ τιμῶντες, καὶ αὐτοῦ δὲ τὰ γράμματα ἔχοντες τὰ δηλοῦντα μὴ δεῖν ὑπερορίους ἕλκεσθαι τὰς δίκας, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τὰ τῶν ἐπαρχιῶν γυμνάζεσθαι, οὐ κατεδεξάμεθα δικάσαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς παρῃτησάμεθα τῆς σφοδρότητος. ὁ δὲ ὥσπερ τοῖς προτέροις ἐπαγωνιζόμενος, τὸν ἀρχιδιάκονον καλέσας τὸν ἐμὸν, ἐξ αὐθεντίας πολλῆς, ὥσπερ ἤδη χηρευούσης τῆς ἐκκλησίας, καὶ οὐκ ἐχούσης ἐπίσκοπον, δι' ἐκείνου τὸν κλῆρον ἅπαντα πρὸς ἑαυτὸν μετέστησε· καὶ ἀνάστατοι αἱ ἐκκλησίαι ἐγίνοντο, ἀπαγομένων τῶν ἐν ἑκάστῃ κληρικῶν, καὶ παρασκευαζομένων λιβέλλους διδόναι καθ' ἡμῶν, καὶ πρὸς κατηγορίαν ἀλειφομένων. καὶ ταῦτα ποιήσας ἔπεμπε, καὶ ἐκάλει ἡμᾶς εἰς δικαστήριον, μηδέπω τὰς καθ' ἑαυτοῦ ἀποδυσάμενος αἰτίας, ὃ μάλιστα καὶ παρὰ κανόνας, καὶ παρὰ πάντας τοὺς νόμους ἦν· ἀλλ' ἡμεῖς συνειδότες ὅτι οὐ πρὸς δικαστήριον ἀφικόμεθα, ἀλλὰ πρὸς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, καθάπερ τά τε ἔμπροσθεν γεγενημένα, καὶ τὰ μετὰ ταῦτα ἐδήλωσεν· ἀπεστάλκαμεν πρὸς αὐτὸν ἐπισκόπους, τὸν Πισινούντων Δημήτριον, τὸν Ἀπαμείας Ἐλεύσιον, τὸν Ἀππιαρίας Λουπῖνον, πρεσβυτέρους δὲ, Γερμανὸν, καὶ Σευῆρον, μετὰ τῆς προσηκούσης ἡμῖν ἐπιεικείας ἀποκρινόμενοι, καὶ λέγοντες μὴ παραιτεῖσθαι κρίσιν, ἀλλ' ἐχθρὸν πρόδηλον καὶ πολέμιον φανερόν. ὁ γὰρ μηδέπω λιβέλλους δεξάμενος, καὶ τοιαῦτα ἐκ προοιμίων ποιήσας, καὶ ἀπορρήξας ἑαυτὸν ἐκκλησίας, κοινωνίας, εὐχῆς, καὶ κατηγόρους ἀλείφων, καὶ κλῆρον μεθιστὰς, καὶ ἐκκλησίαν ἐρημῶν, πῶς ἂν ἦν δίκαιος ἐπὶ τὸν τοῦ δικαστοῦ θρόνον ἀναβαίνειν οὐδαμόθεν αὐτῷ προσήκοντα; οὐδὲ γὰρ ἀκόλουθόν ἐστι τοὺς ἐξ Αἰγύπτου τοὺς ἐν Θρᾴκῃ δικάζειν, καὶ τοῦτον ὑπεύθυνον αἰτίαις ὄντα, καὶ ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν αἰδεσθεὶς, ἀλλὰ ἅπερ ἐβούλετο πληρῶσαι ἐπειγόμενος, ἡμῶν δηλωσάντων, ὅτι ἕτοιμοί ἐσμεν καὶ ἑκατὸν καὶ χιλίων ἐπισκόπων παρόντων ἀπολύσασθαι τὰ ἐγκλήματα, καὶ δεῖξαι ὄντας καθαροὺς ἑαυτοὺς, ὥσπερ οὖν καὶ ἐσμὲν,

INNOCENTIO EPISCOPO ROMÆ.

Domino meo Reverendiſſimo, pientiſſimóque Innocentio Joannes in Domino ſalutem.

A ETiam antequam redditæ ſunt literæ noſtræ, opinor pietatem veſtram audiviſſe, quidnam hic patrare auſa fuerit iniquitas. Ea enim rerum eſt magnitudo & gravitas, ut nulla ferme B orbis pars relicta ſit, quæ triſtem hanc tragœdiam non audierit. Quandoquidem fama uſque ad fines terræ perlata, plurima ubique lamenta & ejulatus excitavit. Verùm quia non ſatis eſt plangere, ſed opus etiam ut cura geratur, & ſpectetur qua ratione & quo conſilio graviſſima illa Eccleſiæ tempeſtas ſedetur: proinde neceſſarium eſſe duximus, ut perſuadeatur Demetrio, Panſophio, Pappo, & Eugenio, dominis mei maxime venerabilibus, piiſque Epiſcopis, relictis negociis propriis, C pelago ſe tali committere, ſuſceptaque longinqua peregrinatione hac, ad veſtram properare charitatem, de omnibus vos maniſeſte docentes, quò quantocyus rebus ſuccurratur. Miſimus autem, cum eis venerabiles dilectóſque diaconum Paulum & Cyriacum: & nos quoque paucis charitatem veſtram quæ facta ſunt in epiſtolæ formam docebimus. Theophilus enim ille qui Alexandrinæ Eccleſiæ epiſcopatum regendum ſuſcepit, quum à pientiſſimo Imperatore, cui adverſus illum quædam D nunciata erant, juſſus eſſet venire ſolus, collecta multitudine Epiſcoporum non paucorum huc venit, quo præludio quaſi declarare volebat, ſe ad bellum & aciem pergere: cúmque in magnam divinóque cultui deditam urbem Conſtantinopolim ingreſſus eſſet, juxta conſuetudinem & conſtitutionem hactenus obſervatam non intravit in Eccleſiam, neque ad nos acceſſit, neque participem ſe fecit vel ſermonis, vel precum, vel communionis: ſed egreſſus è navi, & prætercurſis Eccleſiæ veſtibulis, E alicubi extra urbem diverſatus eſt, tametſi nos plurimum obſecraremus & ipſum & eos qui ante ipſum advenerant, ut apud nos diverterent: erant enim diverſoria, & omnia alia quæ oportebat, bene inſtructa: at neque illi, neque ipſe, nobis morem gerebant. Unde nos ea videntes, valde conſternabamur animo: & quamvis injuſtarum illarum inimicitiarum cauſam nullam invenire poſſemus, nihilominus tamen officium eis, quod illis nos debebamus, impendimus, id facere inſtituentes, quod A conveniens nobis eſſet. Nam iterum atque iterum obſecravimus, ut ſe nobis conjungeret, ac diceret, cujus gratia ſtatim ab initio tantum excitaret bellum, tantámque urbem ſeditioſam faceret. Verum cum ille cauſam dicere nollet, méque urgerent accuſatores ejus: vocavit nos Imperator pientiſſimus, & juſſit ut iremus ad locum in quo ille agebat, & illic ea, quæ contra illum dicerentur, audiremus. Nam inſidias, & cædes, & alia plurima cauſabantur: nos autem ſcientes leges patrum, B viróque honorem deferentes, habentes etiam ſuper hac re ejus litteras, oportere in quibuſque provinciis ſua negocia tractari, neque extra limites illarum trahi, vehementer detrectavimus ne cauſam ſuſciperemus judicandam. Porrò ille, ſicut & prius, nobis obluctari cœpit, & multa authoritate vocato Archidiacono meo, quaſi jam Eccleſia viduata eſſet, ac Epiſcopum non haberet, clerum omnem ſibi per illum adjunxit: fiebantque deſertæ in dies Eccleſiæ, & è ſingulis Eccleſiis adducebantur C clerici, & inſtruebantur ut nos accuſarent, & libellos adverſus nos producerent. Poſt hæc vocavit & nos ad judicium, nondum dilutis quæ adverſum ſe erant criminibus, id quod contra omnes canones & leges erat. Porrò nos ſcientes quòd non ad judicium, ſed ad hoſtem & inimicum perrecturi eſſemus, id quod ſatis declarant quæ prius ac poſtea ſunt facta, miſimus ad eum Epiſcopos, Demetrium epiſcopum Piſinuntis, Eleuſium Apameæ, Lupinum Appiariæ: Presbyteros autem, Germanum & Seve- D rum, reſpondimúſque modeſtè ex noſtro inſtituto: Non vitare nos judicium, ſed inimicum apertum, & hoſtem manifeſtarium. Nam qui nondum acceptis libellis ſtatim ab initio talia fecit, & ſeipſum abſtraxit ab Eccleſiæ precibus & communione, & inſuper accuſatores ſubornavit, clerum ad ſe traxit, Eccleſiam deſolavit: quomodo idoneus cenſeri poſſit hujuſmodi, ut in judicis thronum conſcendat ſibi minimè congruentem? Neque enim congruum eſt, ut hi qui in Ægypto ſunt, E judicent eos qui in Thracia, & præſertim ille qui ipſe reus eſt, inimicus & hoſtis. At ille nihil horum reveritus, magno ſtudio anhelabat, ut perficeret ea quæ mente conceperat. Cum autem conteſtaremur paratos nos ad diluendum crimina, & ad innocentiam, ſicut & innocentes ſumus, declarandam, coram centum vel mille Epiſcopis, non aſſenſit:

A ſed licet abſentes eſſemus, & ad ſynodum appellaremus & judicium requireremus: & non auditorium, ſed manifeſtas inimicitias fugeremus: ipſe tamen accuſatores ſuſcepit, excommunicatos à me abſolvit, & ab illis qui nondum ſe de ſuis purgaverant criminibus, libellos collegit: & acta perſcribi juſſit, quæ omnia legibus & canonibus prohibita erant. Et quid opus eſt multa dicere? non deſtitit omnia facere ac moliri, donec nos vi & potentia è civitate & Eccleſia ejiceret, etiam jam provecta B veſpera, & univerſo populo nos proſequente. Tractus igitur vi & abductus à magiſtratu civitatis in media civitate, & in navim conjectus, per noctem navigavi, eo quòd ad ſynodum & juſtum judicium provocaram. Quis hæc ſine lacrymis, etiam ſi cor lapideum habeat, audiret? Verum, ſicut prius dixi, ea quæ perperam fiunt, non ſolum deploranda, ſed & corrigenda ſunt: & ideo charitatem veſtram obſecro, ut provocetur ad condolendum, faciendúmque omnia, quò malæ hæc ſiſtantur. Neque enim hic facinorum illis finis, ſed ad priora adjecerunt & alia. C Nam poſtquam eos qui Eccleſiam impudenter invaſerant, pientiſſimus Imperator ejecit, & multi Epiſcopi qui aderant, cognoſcentes iniquitatem, & fugientes inſidias illorum, quaſi incendium depaſcens omnia, in ſuas regiones conceſſerunt, nóſque iterum in urbem & in Eccleſiam, à qua injuſtè ejecti eramus, vocati ſumus, inducentibus nos Epiſcopis ſupra triginta, & notario ab Imperatore pientiſſimo in hoc miſſo: ille ſtatim aufugit, eo quod ingreſſi mox obſecrabamus religioſiſſi- D mum Imperatorem, ut concilium cogeret, quo facta hæc punirentur. Malè conſcius enim ſibi erat, & reprehenſionem pertimeſcens: & idcirco cum Imperatoris litteræ in omnia loca mitterentur, & undequaque omnes congregarent, occultè, mediaque nocte ipſe cum ſuis conſcenſa navi elapſus eſt. Porrò nos, utpote conſcientiæ noſtræ fidentes, non propterea deſtitimus, ſed eadem iterum à religioſiſſimo Imperatore petivimus. Qui & pro ſua pietate miſſis ad illum nunciis, eum, & omnes E qui cum eo erant, ex Ægypto vocavit, ut rationem factorum redderent: neque ſufficere putarent ad defenſionem, quæ attentarant ex una parte abſentibus nobis, tam injuſtè contra tot ac tantos canones. Atqui regiis literis ille non obtemperavit, ſed domi manſit: prætexens ſeditionem populi, ſtudium nimirum quorumdam intempeſtivum, qui ei favebant, tametſi populus illic quoque ante literas conviciis eum innumeris proſciderat. Verum hæc nunc exactè proſequi nolumus, ſed hæc A tantum idcirco diximus, ut eum in nefariis conatibus deprehenſum oſtenderemus. Itaque nos non quievimus, ſed in hoc incubuimus, orantes Imperatorem, ut haberetur judicium, in quo agere & reſpondere liceret: dicebamus enim nos paratos ad oſtendendum nos non eſſe reos, ſed illos legum extremos tranſgreſſores. Erant autem relicti hic Syri, qui cum eo affuerant, & cum illo communiter omnia fecerant, ad hos acceſſimus, B ad dandam rationem parati. atque ſuper ea re ſæpe eos interpellavimus, obſecrantes ut dignarentur nobis libellos & accuſationum acta dare, vel genus criminum, vel accuſatores ipſos ſignificare: Verum nihil horum obtinuimus, iterúmque ex Eccleſia ejecti ſumus. Quòd ſi quæ tunc contigerunt, & omnem excedunt tragœdiam, enarrare vellem, quis ea ſermo explicaret? quæ auris ſine horrore perciperet? Cum enim illa quæ dixi prætenderemus, ipſo magno ſabbato collecta manus C militum, ad veſperam diei in eccleſias ingreſſa, clerum omnem qui nobiſcum erat, vi ejeci, & armis ſanctuarium undique obſedit. Mulieres quoque ſacrarum ædium, quæ per illud tempus ſe exuerant, ut baptizarentur, metu gravis iſtius incurſus nudæ aufugerunt. Neque enim concedebatur ut ſe velarent, ſicut mulieres honeſtas decet. Multæ etiam acceptis vulneribus ejiciebantur, & ſanguine implebantur piſcinæ, & ſancto cruore latices rubeſcebant. Neque hic rerum finis erat. Nam & D locum, in quo ſancta condita ſervabantur, ingreſſi ſunt milites, quorum aliquos ſcimus nullis initiatos myſteriis, & viderunt omnia quæ intus erant. Quin & ſanctiſſimus Chriſti ſanguis, ſicut in tali tumultu contingit, in prædictorum militum veſtes effuſus eſt, fiebántque quaſi in barbarica captivitate omnia. Vulgus enim in ſolitudinem fugabatur, multitudo omnis extra civitatem verſabatur, erántque in tanto feſto vacuæ populo Eccleſiæ, & plures quàm quadraginta Epiſcopi E qui nobis communicarant, cum populo & clero ſine cauſa fugabantur: Et ob prodigioſa flagitia, ubique per fora, per domos, per ſolitudines, per omnes civitatis partes, omnia lamentis,

A οὐκ ἐνέδεχετο· ἀλλὰ ἀπό τε ἡμῶν καὶ σύνοδον ἐπικαλουμένων, καὶ κρίσιν ἐπιζητούντων, καὶ οὐκ ἀκρόασιν φευγόντων, ἀλλ' ἀπέχθειαν φανεράν, καὶ κατηγόρους ἐδέχετο, καὶ τοὺς παρ' ἐμοῦ γενομένους ἀκοινωνήτους ἔλυε, καὶ παρ' αὐτῶν ἐκείνων οὐδέπω τὰ ἐγκλήματα ἀποδυσαμένων λιβέλλους ἐλάμβανε, καὶ ὑπομνήματα ἔπραττε, ἅπερ ἅπαντα παρὰ θεσμὸν καὶ κανόνων ἀκολουθίαν ἦν. τί δὲ δεῖ πολλὰ λέγειν; οὐκ ἀπέστη πάντα ποιῶν, καὶ πραγματευό- B μενος, ἕως ἡμᾶς μετὰ δυναστείας καὶ αὐθεντίας πάσης καὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξέβαλε, καὶ πρὸς ἑσπέραν βαθεῖαν, τοῦ δήμου παντὸς ἡμῖν ἐπισυρομένου. ἑλκόμενος ὑπὸ τοῦ κουριώσου τῆς πόλεως ἐν μέσῃ τῇ πόλει, καὶ πρὸς βίαν συρόμενος κατηγόμην, καὶ εἰς πλοῖον ἐνεβαλλόμην, καὶ διὰ νυκτὸς ἔπλεον, ἐπειδὴ σύνοδον πρὸς δικαίαν ἀκρόασιν προσεκαλούμην. τίς ταῦτα ἀδακρυτὶ, κἂν λιθίνην ἔχῃ καρδίαν ἀκούσειεν; ἀλλ' ἐπειδὴ, καθάπερ ἔφθην εἰπών, οὐ C θρηνεῖν μόνον τὰ κακῶς γινόμενα, ἀλλὰ καὶ διορθοῦν δεῖ, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην διαναστῆναι, καὶ συναλγῆσαι, καὶ πάντα ποιῆσαι, ὥστε στῆναι ταύτῃ τὰ κακά. οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα τῆς παρανομίας αὐτοῖς κατέλυσεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς προτέροις ἐπαποδύεται. ἐπειδὴ γὰρ ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἐπιπηδήσαντας αὐτοὺς τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναισχύντως ἐξέβαλε, καὶ πολλοὶ τῶν παρόντων ἐπισκόπων εἰδότες αὐτῶν τὴν παρανομίαν, εἰς τὰς αὐτῶν ἀνεχώ- D ρησαν, τὴν ἔφοδον αὐτῶν ὥσπερ πυρὰν τινα πάντα ἐπινεμομένην φεύγοντες· ἡμεῖς μὲν πάλιν εἰς τὴν πόλιν ἐκαλούμεθα, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἧς ἀδίκως ἐξεβλήθημεν, ἐπισκόπων τε ἡμᾶς πλειόνων ἢ τριάκοντα εἰσαγόντων, καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως νοτάριον εἰς τοῦτο ἀποστείλαντος· ἐκεῖνος δὲ ἐδραπέτευσεν εὐθέως, τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; εἰσιόντες παρεκαλοῦμεν τὸν θεοφιλέστατον βασιλέα, σύνοδον συναγαγεῖν εἰς ἐκδικίαν τῶν γεγενημένων. συνειδὼς τοίνυν ἅπερ ἔδρασε, καὶ τὸν ἔλεγχον δεδοικώς, καὶ γραμμά- E των βασιλικῶν πανταχοῦ διαπεμφθέντων πάντοθεν πάντας συναγόντων, λάθρα μέσων νυκτῶν εἰς ἀκάτιον ἑαυτὸν ἐμβαλών, οὕτως ἀπέδρα τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ πάντας ἐπαγόμενος. ἀλλ' ἡμεῖς οὐδὲ οὕτως ἔστημεν, διὰ τὸ τῷ συνειδότι θαρρεῖν τῷ ἡμετέρῳ, τὰ αὐτὰ πάλιν παρακαλοῦντες τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα· ὃς καὶ πρεπόντως αὐτὸ ποιῶν τῇ εὐσεβείᾳ, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν πάλιν καλῶν αὐτὸν A ἐξ Αἰγύπτου, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ πάντας, ὥστε δοῦναι λόγον τῶν γεγενημένων, καὶ μὴ τὰ ἀδίκως οὕτως ἐκ μιᾶς μοίρας, καὶ ἀπόντων ἡμῶν τολμηθέντα, καὶ παρὰ τοσούτους κανόνας, νομίζειν ἀρκεῖν εἰς ἀπολογίαν ἑαυτῷ. ὁ δὲ οὐδὲ τῶν βασιλικῶν ἠνέσχετο γραμμάτων, ἀλλ' ἔμενεν οἴκοι προβαλλόμενος στάσιν τοῦ δήμου, καὶ σπουδὴν ἄκαιρόν τινων δῆθεν ἀντεχομένων αὐτοῦ· καί τοιγε πρὸ τῶν γραμμάτων τῶν βασιλικῶν αὐτὸς οὗτος ὁ δῆμος μυρίας αὐτὸν ἦν πλύ- B νας λοιδορίαις. ἀλλ' οὐ ταῦτα περιεργαζόμεθα νῦν, ἀλλ' ἐκεῖνο δεῖξαι βουλόμενοι, ὅτι κακουργῶν ἀπελήφθη, ταῦτα εἰρήκαμεν· πλὴν οὐδὲ μετὰ ταῦτα ἡμεῖς ἡσυχάσαμεν, ἀλλ' ἐπεκείμεθα ἀξιοῦντες δικαστήριον γενέσθαι κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν· ἑτοίμους γὰρ εἶναι ἐλέγομεν δεῖξαι ἑαυτούς τε ἀνευθύνους ὄντας, ἐκείνους δὲ τὰ ἔσχατα παρανομήσαντας. καὶ γὰρ ἦσάν τινες Σύροι τῶν ποτε μετ' αὐτοῦ παρόντων, ἐνταῦθα ἀπολειφθέντες, οἱ κοινῇ μετ' αὐτοῦ τὸ πᾶν ἔδρασαν· καὶ C προσίεμεν ἕτοιμοι δικάζεσθαι. καὶ πολλάκις ἠνωχλήσαμεν ὑπὲρ τούτου ἀξιοῦντες τὰ ὑπομνήματα ἡμῖν δοθῆναι, ἢ λιβέλλους κατηγοριῶν, ἢ φύσιν ἐγκλημάτων γνωρισθῆναι, ἢ αὐτοὺς τοὺς κατηγόρους· καὶ οὐδενὸς τούτων τετυχήκαμεν, ἀλλὰ πάλιν ἐξεβλήθημεν τῆς ἐκκλησίας. πῶς ἂν τὰ ἐντεῦθεν διηγησαίμην λοιπὸν πᾶσαν ὑπερβαίνοντα τραγῳδίαν; τίς ταῦτα παραστήσει λόγος; ποία χωρὶς φρίκης δέξεται ἀκοή; ἡμῶν γὰρ αὐτά, καθάπερ ἔμπροσθεν εἶπον, προτεινόντων, ἀθρόον στρατιωτικὸν πλῆθος αὐτῷ τῷ μεγάλῳ D σαββάτῳ, πρὸς ἑσπέραν λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπιγινομένης, τὰς ἐκκλησίας ἐπεισελθὸν, τὸν κλῆρον ἅπαντα τὸν σὺν ἡμῖν πρὸς βίαν ἐξέβαλον, καὶ ὅπλοις τὸ βῆμα περιεστοίχισο· καὶ γυναῖκες τῶν εὐκτηρίων οἴκων πρὸς τὸ βάπτισμα ἀποδυσάμεναι κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν γυμναὶ ἔφυγον ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐφόδου· οὐδὲ τὴν πρέπουσαν γυναιξὶν εὐσχημοσύνην συγχωρούμεναι περιθέσθαι· πολλαὶ δὲ καὶ τραύματα δεξάμεναι ἐξεβάλλοντο, καὶ αἱμα- E τος αἱ κολυμβήθραι ἐπληροῦντο, καὶ τὰ ἱερὰ ἀπὸ τῶν αἱμάτων ἐφοινίσσετο νάματα. καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα εἱστήκει τὸ δεινόν, ἀλλ' ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο εἰσελθόντες οἱ στρατιῶται, ὧν ἐνίοι, καθ' ὡς ἔγνωμεν, ἀμύητοι ἦσαν, πάντα τε ἑώρων τὰ ἔνδον, καὶ τὸ ἁγιώτατον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐν τοσούτῳ θορύβῳ, εἰς τὰ τῶν προειρημένων στρατιωτῶν ἱμάτια ἐξεχεῖτο· καὶ ὡς ἐν αἰχμαλωσίᾳ βαρβαρικῇ πάντα ἐτολμᾶτο· καὶ ὁ δῆμος πρὸς τὴν ἐρημίαν ἠλαύνετο, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἔξω τῆς πόλεως διέτριβε, καὶ κεναὶ ἐν ἑορτῇ τοιαύτῃ τῶν λαῶν αἱ ἐκκλησίαι ἐγίνοντο, καὶ πλείους ἢ τεσσαράκοντα ἐπίσκοποι οἱ κοινωνοῦντες ἡμῖν μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου εἰκῇ καὶ μάτην ἠλαύνοντο· καὶ ὀλολυγαί, καὶ θρῆνοι, καὶ πηγαὶ δακρύων πανταχοῦ κατὰ τὰς ἀγοράς, κατὰ

ρὰς, κατὰ τὰς οἰκίας, κατὰ τὰς ἐρημίας, καὶ κατὰ πᾶν τῆς πόλεως μέρος τῆς συμφορᾶς ἐπεπλήρωτο τούτων· διὰ γὰρ τὴν ὑπερβολὴν τῆς παρανομίας οὐχ οἱ πάσχοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ μηδὲν τοιοῦτον ὑπομένοντες συνήλγουν ἡμῖν, οὐχ οἱ ὁμόδοξοι μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱρετικοὶ, καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, καὶ ὡς τῆς πόλεως κατὰ κράτος ἁλούσης, οὕτως ἐν θορύβοις καὶ ταραχαῖς καὶ ὀλολυγαῖς ἅπαντα ἦν. καὶ ταῦτα ἐτολμᾶτο παρὰ γνώμην τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως νυκτὸς καταλαβούσης, ἐπισκόπων αὐτὰ κατασκευαζόντων, καὶ πολλαχοῦ στρατηγούντων, οἱ οὐκ ᾐσχύνοντο καμπιδουκτόρας ἀντὶ διακόνων προηγουμένους ἔχοντες. ἡμέρας δὲ γενομένης, πᾶσα ἡ πόλις ἔξω τῶν τειχῶν μετῳκίζετο ὑπὸ δένδρα καὶ νάπας, καθάπερ πρόβατα διεσπαρμένα τὴν ἑορτὴν ἐπιτελοῦντες. ἔξεστιν ὑμῖν τὰ ἐντεῦθεν λογίσασθαι λοιπὸν ἅπαντα. ὥσπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, οὐχ οἷόν τε πάντα ἐπελθεῖν τῷ λόγῳ καθ᾽ ἕκαστον γινόμενα. τὸ δὴ χαλεπὸν, ὅτι τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κακὰ οὐδέπω καὶ νῦν λύσιν ἔλαβεν, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐλπίδα λύσεως· ἀλλ᾽ ἐκτείνεται καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν τὸ δεινὸν, καὶ γέλως γεγόναμεν τοῖς πολλοῖς· μᾶλλον δὲ γελᾷ μὲν οὐδεὶς, κἂν μυριάκις παράνομος ᾖ, θρηνοῦσι δὲ πάντες, ὅπερ ἔφην, τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν, τὴν καινὴν ταύτην παρανομίαν. τί ἄν τις εἴποι τὰς τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν ταραχάς; οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἔστη τὸ κακὸν· ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ἕω ἔφθασε. καθάπερ γὰρ ἀπὸ κεφαλῆς πονηροῦ ῥεύματος ἐκχυθέντος, τὰ λοιπὰ διαφθείρεται μέρη, οὕτω δὴ καὶ νῦν ὥσπερ ἐκ πηγῆς τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως τῶν κακῶν δεξαμένων, ὁδῷ τὰ τῶν θορύβων πανταχοῦ πρόεισι, καὶ κλῆροι πανταχοῦ ἐπανέστησαν ἐπισκόποις, καὶ ἐπίσκοποι ἐπισκόπων, καὶ λαοὶ μὲν λαῶν διεσχίσθησαν, οἱ δὲ μέλλουσι, καὶ πανταχοῦ τῶν κακῶν ὠδῖνες, καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ἀνατροπή. μαθόντες τοίνυν ἅπαντα, κύριοί μου τιμιώτατοι καὶ εὐλαβέστατοι, τὴν προσήκουσαν ὑμῖν ἀνδρείαν καὶ σπουδὴν ἐπιδείξασθε, ὥστε παρανομίαν τοσαύτην ἐπεισελθοῦσαν ταῖς ἐκκλησίαις ἀναστεῖλαι. εἰ γὰρ οὗτος κρατήσειε τὸ ἔθος, καὶ ἐξὸν γένηται τοῖς βουλομένοις εἰς τὰς ἀλλοτρίας ἀπιέναι παροικίας ἐκ τοσούτων διαστημάτων, καὶ ἐκβάλλειν οὓς ἂν ἐθέλοι τις, κατ᾽ ἐξουσίαν ἰδίαν πράττειν, ἅπερ ἂν ἐθέλωσιν· ἴστε ὅτι πάντα οἰχήσεται, καὶ πόλεμός τις ἀκήρυκτος πᾶσαν ἐπιδραμεῖται τὴν οἰκουμένην, πάντων πάντας βαλλόντων καὶ βαλλομένων. ἵνα οὖν μὴ τοσαύτη σύγχυσις καταλάβῃ τὴν ὑφ᾽ ἥλιον πᾶσαν, ἐπιστεῖλαι παρακλήθητε τὰ μὲν οὕτω παρανόμως γεγενημένα ἀπόντων ἡμῶν, καὶ ἐκ μιᾶς μοίρας, καὶ οὐ παραιτησαμένων κρίσιν, μηδεμίαν ἔχειν ἰσχὺν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἔχει τῇ οἰκείᾳ φύσει. τοὺς δὲ τοιαῦτα παρανομήσαντας ἐλεγχθέντας τῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλεσθαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων· ἡμᾶς δὲ τοὺς οὐχ ἁλόντας, οὐκ ἐλεγχομένους, οὐκ ἀποδειχθέντας ὑπευθύνους, τῶν γραμμάτων τῶν ὑμετέρων δότε ἀπολαύειν συνεχῶς, καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ πάντων τῶν ἄλλων, ὥσπερ καὶ ἔμπροσθεν. εἰ δὲ βούλοιντο καὶ νῦν τοιαῦτα παρανομήσαντες ἐγκλήματα γυμνάζειν, ἐφ᾽ οἷς ἡμᾶς ἀδίκως ἐξέβαλον, ὑπομνημάτων ἡμῖν οὐ δοθέντων, οὐ λιβέλλων, οὐ κατηγόρων φανέντων· δικαστηρίου καθισταμένου ἀδεκάστου καὶ δικασόμεθα, καὶ ἀπολογησόμεθα, καὶ ἀποδείξομεν ἑαυτοὺς ἀνευθύνους τῶν ἐπαγομένων ἡμῖν, ὥσπερ οὖν καὶ ἐσμέν. τὰ γὰρ νῦν γεγενημένα παρ᾽ αὐτῶν πάσης ἐκτός ἐστιν ἀκολουθίας, καὶ παντὸς νόμου καὶ κανόνος ἐκκλησιαστικοῦ. καὶ τί λέγω κανόνος ἐκκλησιαστικοῦ; οὐδὲ ἐν τοῖς ἔξω μὲν οὖν δικαστηρίοις τοιαῦτα ἐτολμήθη ποτὲ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐν βαρβαρικῷ δικαστηρίῳ, οὐδὲ Σκύθαι, οὐδὲ Σαυρομάται οὕτως ἄν ποτε ἐδίκασαν ἐκ μιᾶς μοίρας κρίναντες, ἀπόντος οὐ αἰτιωμένου, παραιτουμένου οὐ κρίσιν, ἀλλ᾽ ἀπέχθειαν, καλοῦντος δικαστὰς μυρίους, ἀνεύθυνον ἑαυτὸν εἶναι λέγοντος, καὶ τῆς οἰκουμένης παρούσης ἀπολύσασθαι τὰς αἰτίας, καὶ δεῖξαι ἑαυτὸν ἐν ἅπασιν ἀθῷον ὄντα. ταῦτα οὖν πάντα λογισάμενοι, καὶ παρὰ τῶν κυρίων μου τῶν εὐλαβεστάτων ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν ἐπισκόπων σαφέστερον ἅπαντα μαθόντες, τὴν παρ᾽ ἑαυτῶν ἡμῖν εἰσενεγκεῖν σπουδὴν παρακλήθητε. οὕτω γὰρ οὐχ ἡμῖν μόνοις χαριεῖσθε, ἀλλὰ καὶ τῷ κοινῷ τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ τὸν παρὰ τοῦ θεοῦ λήψεσθε μισθὸν, τοῦ διὰ τὴν ἐκκλησιῶν εἰρήνην πάντα ποιοῦντος. διηνεκῶς ἐρρωμένος ὑπερεύχου μου, δέσποτα τιμιώτατε καὶ ὁσιώτατε.

A ejulatibus, & fontibus lacrymarum, plena erant: ut non modò qui affligebantur, ſed & qui nihil tale patiebantur; & non ſolum qui noſtræ fidei erant, ſed & hæretici, & Judæi, & Gentiles, ob ſceleris atrocitatem nobiſcum dolerent, & quaſi per vim capta civitate, tumultu, trepidatione ac planctu plena erant omnia. Talia auſi ſunt præter ſententiam pientiſſimi Imperatoris, nocte profunda, Epiſcopis hæc inſtruentibus, & multis in locis ordines ducentibus, nec erubeſcentibus, quòd B pro diaconis ſatellites præeuntes haberent. Ubi vero illuxit dies, omnis civitas extra muros ſub arbores, & in nemora emigravit, ibi feſtum diem celebrans, quaſi oves diſperſæ. Licet vobis ex his & cætera omnia penſare: nam omnia quæ facta ſunt ſigillatim ſermone complecti, ut dixi, impoſſibile eſt. Eſt autem & hoc perquam moleſtum, quòd talia tantàque mala nullum adhuc finem accipiunt; neque ſpes eſt quòd ſtatim finiantur: ſed augentur in dies magis ac magis, nóſque pleriſque C ridiculi facti ſumus; imò ridet nullus, etiam ſi valde ſit perverſus: lugent autem omnes propter extremam & inauditam hanc malitiam, malorum facilè colophonem. Quis vero reliquarum Eccleſiarum perturbationes eloqui poſſit? Non enim hîc ceſſavit hoc malum, ſed uſque ad Orientem pervenit. Nam ſicut à capite malis humoribus defluentibus, reliqua membra corrumpuntur: ita nunc quoque tumultus, qui in hac magna civitate cœperunt, quaſi ex fonte in omnia loca ſenſim D fluũt, & clerici ubiq; in Epiſcopos inſurgunt, & Epiſcopi ab Epiſcopis & populi à populis ſciſſi ſũt, & alii propediem ſcindentur, & expectatur ubiq; malorum partus, orbiſq; totius ſubverſio. Igitur domini mei maximè venerandi, & pii, cum hæc ita ſe habere didiceritis, ſtudium veſtrum, & magnam diligentiam adhibete, quo retundatur hæc quæ in Eccleſias irrupit iniquitas. Quippe ſi mos hic invaluerit, & fas fuerit cuivis in alienam parœciam irrumpere, idque ex tantis intervallis, & ejice- E re quos voluerit, & authoritate propria quæque pro libidine ſua facere, ſcitote quòd brevi tranſibunt omnia, & totus orbis premetur bello non indicto omnibus ejectis, & omnes ejicientibus. Quapropter ne confuſio hæc omnem quæ ſub cœlo eſt nationem invadat, obſecro ut ſcribas quòd hæc tam iniquè facta, & abſentibus nobis, & non declinantibus judicium, non habent robur, ſicut neque ſua natura habent: illi autem qui adeò iniquè egiſſe deprehenſi ſunt, pœnæ Eccleſiaſticarum A legum ſubjaceant: nobis verò, qui nec convicti, nec redarguti, nec habiti ut rei ſumus, litteris veſtris & charitate veſtra, aliorumque omnium, quorum ſcilicet & antea ſocietate fruebamur, frui concedite. Si autem adverſarii noſtri, qui ita iniquè egerunt, adhuc fingunt crimina quædam, propter quæ nos injuſtè ejecerunt, non datis nobis actis, neque libellis, neque manifeſtatis accuſatoribus, ſi dentur judices incorrupti, agemus & tuebimur etiam nos libenter cauſam, monſtrabimúſq; B nos non eſſe reos eorum quæ nobis impingunt, ſicut & planè innoxii ſumus: & contrà quæ ab ipſis facta, contra omnem ſunt ordinem, contra omnes leges, contra omnes eccleſiaſticos canones. Et quid dico canones eccleſiaſticos? Neque in Gentilium judiciis, neque in Barbarorum tribunalibus talia attentata ſunt unquam: imò vero neque Scythæ, neque Sauromatæ unquam judicarunt, judicium dandum uni parti, ab- C ſente ea quæ accuſatur, & vitante non judicium, ſed inimicitias, & invocante multa millia judicum, & proteſtante coram toto orbe declaraturam ſe non eſſe ream, depulſurámque crimina, & oſtenſuram ſuam in omnibus innocentiam. Hæc igitur omnia cum ita ſe habere intellexeritis à dominis meis pientiſſimis fratribus noſtris Epiſcopis, obſecro, ut præſtetis id quod petent officii. Quo non ſolum nobis gratificabimini: ſed & Eccleſiarum univerſitati, mercedémque accepturi eſtis D à Deo, qui nihil non propter Eccleſiarum pacem facere dignatur. Semper vale, & ora pro me, domine reverendiſſime & ſanctiſſime.

E

ΙΝΝΟΚΕΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΡΩΜΗΣ

Ἰωάννης ἐν κυρίῳ χαίρειν.

Τὸ μὲν σῶμα ἡμῖν ἐν ἑνὶ ἵδρυται χωρίῳ, τῆς δὲ ἀγάπης τὸ πτερὸν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης περιίπταται. ὅθεν καὶ ἡμεῖς οὐδὲ τοσούτῳ διῳκισμένοι μήκει, πλησίον τῆς εὐλαβείας ὑμῶν ἐσμὲν, καὶ καθ᾽ ἑκάστην ὑμῖν συγγινόμεθα τὴν ἡμέραν, ὀφθαλ-

INNOCENTIO EPISCOPO ROMÆ,

Joannes in Domino ſalutem.

Corpus quidem noſtrum uno tantùm loco tenetur, & ſtabilitum eſt; animus autem charitatis ala in univerſo orbe circumvolitat. Proinde licet tanta itineris intercapedine ſeparati ſimus, à pietate tamen veſtra non abſumus, ſed quotidie vobis

quod non coiit ex hujuſmodi viris. Conventus eſt illic eorum, A
qui exuperant omne pretium auri, lapidum pretioſorum, radiorum ſolis, & omnis viſibilis formæ, non hominum ſolùm, ſed eorum qui hominibus antecellunt, Angelorum, Archangelorum, thronorum, dominationum, principatuum, poteſtatum. Nam de rege ipſo nihil ſatis idoneum dici poteſt, adeò ſermonem & mentem omnem excedit ejus pulchritudo, formoſitas, ſplendor, gloria, majeſtas, magnificentia. Tantúmne bonorum à nobis ipſis
B ſummovebimus, quò declinemus exigui temporis laborem? Quòd ſi quotidie foret millies moriendum, ſi gehennam tormentaque omnia conveniret ſuſtinere, ut videre poſſes Chriſtum venientem in gloria ſua, & adſcribi ordini ſanctorum, nonne illa
Matt. 17, 4. omnia ferenda eſſent? Audi quid beatus Petrus dicit, *Bonum eſt nos hic eſſe.* Si Petrus qui vidit obſcuram quandam imaginem
C futurorum, omnia continuò rejecit ab animo propter voluptatem inditam animæ à tali aſpectu: quid dicemus, quando rerum veritas aderit, quando regiis cubiculis adapertis, contueri licebit ipſum regem, non per ænigma, nec per ſpeculum, ſed facie ad faciem, non amplius, inquam, per fidem, ſed per ſpeciem? Sunt quidam abſurdi judicii, ii duntaxat amant effugiſſe gehennam: contrà ego multo durius eſſe tormentum quoddam aſſero, quàm gehenna eſt: hoc eſt, non aſſecutum eſſe tantam gloriam & illinc elapſum eſſe. Nec opinor equidem
D tanto dolore lugendum de malis gehennæ, quanto neceſſe eſt caſum deplorare, quòd de cœlis excidimus, qui eſt nimirum cruciatus omnium duriſſimus. Quando Regem videmus frequenti cum ſatellitio palatium ingredientem, eos qui illi proximè cohærent, ſermonis conſiliique & majeſtatis ejus participes, felices judicamus, noſque miſeros: licet enim infinitis bonis abundaverimus, harum rerum nihil ſentimus, ſuſpicientes in ejus gloriam: tametſi compertiſſimum eſt ſeculi faſtum eſſe dubium & infir-
E mum propter vim bellorum, propter inſidias & invidiam, propter hoc quòd vel extra teli jactum, & extra periculi ſuſpicionem, per ſe tamen ne flocci quidem faciendus eſt: cæterùm tuta perpetuaque erit felicitas regnante rege omnium, qui poſſidet
Eſa. 40, 12. non partem terræ, ſed omnem gyrum terræ: imò qui *terram pu-*
Hebr. 3, 1. *gno complectitur, & palmo cœlos, qui omnia ſuſtines verbo potentiæ*
Eſa. 40, 22. *ſuæ, cui gentes cunctæ quaſi nihilum, & quaſi ſaliva computantur:* & adhuc dubitamus, an ſummum ſit ſupplicium, à choro qui eſt
A apud Deum, excludi, ſed ſufficiet nobis, ſi gehennam effugerimus? Quid anima ſic affecta miſerius? Nam rex ille non jugo alborum mulorum, nec aureo vehiculo vectus, nec purpura, neque diademate ornatus veniet dijudicaturus terram.

CAP. VIII. De die judicii extremi.
Sed quomodo veniet? Audi Prophetas clamantes & dicentes, quantum hominis fert facultas. *Deus* enim, ait quidam, *palàm veniet, Deus noſter & non ſilebit: ignis coram eo exardebit, circa eum*
Pſal. 49, 3. *tempeſtas vehemens. Advocabit cœlum à ſuperioribus, & terram*
Eſa. 13, 9. *ad dijudicandum populum ſuum.* Ad hæc Eſaias pœnam nobis
B proponit: *Ecce,* inquit, *dies Domini veniet, inſanabilis, dies furoris & iræ ad ponendum totum orbem terrarum in ſolitudinem, & ad abolendos peccatores ex ea: quia nec ſtella cœli, nec Orion, neque quis alius ornatus cœli lucem diffundet, & obtenebreſcet ſol in exortu ſuo, neque luna dabit lumen ſuum: & orbi terrarum mandabo mala & impiis peccata ſua: & perdam ſuperbiam iniquorum, & altitudinem ſuperborum humiliabo: & erunt qui relicti ſunt, precioſio-*
C *res quàm aurum incoctum: & homo pluris æſtimabitur lapide, qui eſt ex Suphir. Cœlum enim concutietur, & terra commovebitur ex fundamentis ſuis, propter furorem iræ Domini ſabaoth, in die qua*
Eſa. 24, 18. *venerit furor ejus,* Et iterum, *Feneſtræ,* inquit, *de cœlo aperientur, & inclinando inclinabitur terra, egeſtate egebit, agitatione agitabitur, ſicut ebrius & crapulans: concutietur ſicut caſula cuſtodum, terra concidet, nec poterit reſurgere: invaluit enim contra eam iniquitas, & induces Deus adverſus ornatum cœli in alto manum ſuam in il-*
D *lo die, & contra regna terræ: & congregabunt congregationes ejus*
Mala. 3, 1. *ad carcerem, & excludent munitionem.* Subſcribit Malachias: *Ecce,* inquit, *venit dominus omnipotens, & quis expectabit diem ingreſſus ejus, aut quis ſubſiſtet in viſione? propterea quòd ipſe ingreditur tanquam ignis conflatoris, & tanquam herba lavantium, & ſedebit ad conflandum, & ad purgandum velut argentum*
Ibid. 4, 1. *& aurum.* Et iterum, *Ecce,* inquit, *dies Domini veniet exardens ut fornax, & inflammabit eos: & erunt omnes alieni-*
E *genæ, & omnes qui faciunt abſurda, arundo, & accendet eos dies ventura, dicit Dominus omnipotens: nec relinquetur neque radix, neque palmes.* Cæterùm vir deſideriorum:

A οὐκ ἀπὸ τοιούτων συγκείμενον ἀνδρῶν, ἀλλ᾽ ἀπ᾽ ἐκείνων οἳ καὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν λίθων τῶν τιμίων καὶ τῶν ἀκτίνων τῶν ἡλιακῶν, καὶ πάσης ἐρωμένης φαιδρότητός εἰσι τιμιώτεροι· καὶ οὐκ ἐξ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν πολὺ τούτων τιμιωτέρων, ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, θρόνων, κυριοτήτων, ἀρχῶν, ἐξουσιῶν. περὶ γὰρ τοῦ βασιλέως οὐδὲ ἔνι εἰπεῖν, οἷός ἐστιν, οὕτως ἅπαντα λόγον καὶ νοῦν ἐκεῖνο διαφεύγει τὸ κάλλος, ἡ ὡραιότης, ἡ λαμπρότης, ἡ δόξα, ἡ μεγαλωσύνη, ἡ
B μεγαλοπρέπεια. τοσούτων οὖν ἀγαθῶν ἀποστερήσομεν ἑαυτοὺς εἰπέ μοι, ἵνα μὴ μικρὸν κακοπαθήσωμεν χρόνον; εἰ γὰρ μυρίους καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν θανάτους ὑπομένειν ἔδει, εἰ γὰρ τὴν γέενναν αὐτὴν, ὑπὲρ τοῦ τὸν Χριστὸν ἐρχόμενον ἰδεῖν ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸν τῶν ἁγίων καταλεγῆναι χορὸν, οὐκ ἐχρῆν ἅπαντα ὑπομένειν ἐκεῖ-
C να; ἄκουσον τί φησιν ὁ μακάριος Πέτρος· καλόν ἐστιν ἡμᾶς "ὧδε εἶναι. εἰ δὲ ἀμυδράν τινα τῶν μελλόντων εἰκόνα ἰδὼν, πάντα ἐξαίφνης ἔρριψεν ἀπὸ τῆς ψυχῆς, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς ὄψεως ἐκείνης ἡδονὴν αὐτοῦ ἐντεθεῖσαν τῇ ψυχῇ, τί ἄν τις εἴποι, ὅταν αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ ἀλήθεια παραγένηται, ὅταν τῶν βασιλείων ἀνοιγέντων κατοπτεύειν ἐξῇ τὸν βασιλέα αὐτὸν, μηκέτι ἐν αἰνίγματι, μηδὲ δι᾽ ἐσόπτρου, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, μηκέτι διὰ πίστεως, ἀλλὰ διὰ εἴδους; οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τῶν ἀλογωτέρως διακειμένων τὸ τῆς γεέννης
D ἀπαλλαγῆναι ἀγαπητὸν τίθενται μόνον· ἐγὼ δὲ τῆς γεέννης πολλῷ χαλεπωτέραν κόλασιν εἶναί φημι τὸ μὴ γενέσθαι ἐν ἐκείνῃ τῇ δόξῃ, καὶ τὸν ἐκπεσόντα ἐκεῖθεν, οὐχ οὕτως οἶμαι δεῖν πενθεῖν τὰ ἐν τῇ γεέννῃ κακὰ, ὡς τὴν ἀπόπτωσιν τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν. τοῦτο γὰρ μόνον πάντων χαλεπώτερον εἰς κολάσεως λόγον ἐστί. νῦν δὲ βασιλέα πολλάκις ὁρῶντες μετὰ πολλῶν τῶν δορυφόρων εἰς τὰ βασίλεια εἰσελαύνοντα, τοὺς πλησίον ὄντας αὐτοῦ, καὶ λόγου καὶ γνώμης κοινωνοῦντας, καὶ δόξης
E μετέχοντας τῆς λοιπῆς μακαρίζομεν· κἂν μυρία ἔχωμεν ἀγαθὰ, ταλανίζομεν ἑαυτοὺς, καὶ οὐδενὸς ἐκείνων λαμβάνομεν αἴσθησιν, εἰς τὴν δόξαν ἀφορῶντες τὴν περὶ αὐτόν, καίτοιγε εἰδότες ἐπισφαλῆ καὶ οὐ βεβαίαν τὴν τοιαύτην λαμπρότητα, καὶ διὰ τοὺς πολέμους, καὶ διὰ τὰς ἐπιβουλὰς, καὶ διὰ τὰς βασκανίας, καὶ διὰ τὸ χωρὶς τούτων αὐτὴν καθ᾽ ἑαυτὴν οὐδενὸς ἀξίαν λόγου· ἐπὶ δὲ τοῦ παντὸς βασιλέως τοῦ κατέχοντος οὐ μέρος, ἀλλὰ πάντα γῦρον τῆς γῆς, μᾶλλον δὲ τοῦ "πᾶσαν αὐτὴν περιλαμβάνοντος δρακὶ, καὶ τοὺς οὐρανοὺς σπιθα-"
A μῇ, τοῦ πάντα φέροντος τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ᾧ πάντα "τὰ ἔθνη ὡς οὐδὲν, καὶ ὡς σίελος ἐλογίσθησαν, ἐπὶ τούτου οὐχ ἡγησόμεθα ἐσχάτην εἶναι κόλασιν, τὸ μὴ καταταχθῆναι εἰς τὸν χορὸν ἐκεῖνον τὸν περὶ αὐτὸν, ἀλλὰ στέρξομεν ἂν τῆς γεέννης ἀπαλλαγῶμεν μόνον. καὶ τί ταύτης ἐλεεινότερον γένοιτ᾽ ἂν τῆς ψυχῆς; οὗτος γὰρ ὁ βασιλεὺς οὐ ζεῦγος ἔχων ἡμιόνων λευκῶν, οὐδὲ ὄχημα χρυσοῦν, οὐδὲ ἁλουργίδα καὶ διάδημα περικείμενος, οὕτως ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν.
B Ἀλλὰ πῶς; ἄκουσον τῶν προφητῶν βοώντων καὶ λεγόντων, ὡς ἀνθρώποις εἰπεῖν δυνατόν. ὁ μὲν γάρ φησιν· ὁ Θεὸς ἐμφανῶς "ἥξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ οὐ παρασιωπήσεται· πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται, καὶ κύκλῳ αὐτοῦ καταιγὶς σφοδρά· προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω, καὶ τὴν γῆν τοῦ διακρῖναι τὸν λαὸν αὐτοῦ· ὁ δὲ Ἡσαΐας καὶ τὴν κόλασιν ἡμῖν προστίθησιν οὕτω λέγων· ἰδοὺ ἡμέρα κυρίου ἔρχεται ἀνίατος "
C θυμοῦ καὶ ὀργῆς, θεῖναι τὴν οἰκουμένην ὅλην ἔρημον, καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπολέσαι ἐξ αὐτῆς. οἱ γὰρ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὁ Ὠρίων, καὶ πᾶς ὁ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ, τὸ φῶς αὐτῶν οὐ δώσουσι, καὶ σκοτισθήσεται ὁ ἥλιος ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτοῦ, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ ἐντελοῦμαι ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ κακὰ, καὶ τοῖς ἀσεβέσι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. καὶ ἀπολῶ ὕβριν ἀνόμων, καὶ ὕβριν ὑπερηφάνων ταπεινώσω. καὶ ἔσονται οἱ ἐγκαταλελειμμένοι ἔντιμοι μᾶλλον, ἢ τὸ χρυσίον
D τὸ ἄπυρον. καὶ ἄνθρωπος ἔντιμος ἔσται μᾶλλον, ἢ ὁ λίθος ἐκ Σουφείρ. καὶ γὰρ ὁ οὐρανὸς σαλευθήσεται, καὶ ἡ γῆ σεισθήσεται ἐκ τῶν θεμελίων αὐτῆς, διὰ θυμὸν ὀργῆς κυρίου σαβαὼθ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ᾗ ἂν ἐπέλθῃ ὁ θυμὸς αὐτοῦ. καὶ πάλιν, θυρίδες, φησὶν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀνοιχθήσονται, καὶ σεισθήσονται τὰ θεμέλια τῆς γῆς. ταραχῇ ταραχθήσεται ἡ γῆ, κλινομένη κλιθήσεται ἡ γῆ, ἀπορίᾳ ἀπορηθήσεται, σάλῳ σαλευθήσεται ἡ γῆ· ὡς ὁ μεθύων, καὶ ὁ κραιπαλῶν· σεισθήσεται ὡς ὀπωροφυλάκιον· ἡ γῆ πεσεῖται, καὶ οὐ μὴ δυνήσεται ἀναστῆναι· κατ-
E ίσχυσε γὰρ ἐπ᾽ αὐτὴν ἡ ἀνομία· καὶ ἐπάξει ὁ Θεὸς ἐπὶ τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ ἐν τῷ ὕψει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἐπὶ τὰς βασιλείας τῆς γῆς· καὶ συνάξουσι συναγωγὴν αὐτῆς εἰς δεσμωτήριον, καὶ ἀποκλείσουσιν εἰς ὀχύρωμα. καὶ ὁ Μαλαχίας συνῳδὰ τούτοις φθεγγόμενος ἔλεγεν. ἰδοὺ ἔρχεται κύριος παντοκράτωρ, καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ, ἢ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ ὀπτασίᾳ αὐτοῦ; διότι αὐτὸς εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου, καὶ ὡς πόα πλυνόντων, καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθαρίζων ὡς τὸ ἀργύριον καὶ ὡς τὸ χρυσίον. καὶ πάλιν· ἰδοὺ, φησὶν, ἡμέρα ἔρχεται κυρίου καιομένη ὡς κλίβανος, καὶ καταφλέξει αὐτοὺς, καὶ ἔσονται πάντες οἱ ἀλλογενεῖς, καὶ πάντες οἱ ποιοῦντες τὰ ἄνομα καλάμη. καὶ ἀνάψει αὐτοὺς ἡ ἡμέρα ἡ ἐρχομένη, λέγει κύριος παντοκράτωρ. καὶ οὐ μὴ ὑπολειφθῇ ῥίζα οὐδὲ κλῆμα. ὁ δὲ ἀνὴρ τῶν ἐπιθυμιῶν,

ἐθεώρουν

" Ἐθεώρουν, φησὶν, ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθητο, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ὡσεὶ χιὼν λευκὸν, ἡ θρὶξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρόν· ὁ θρόνος αὐτοῦ φλὸξ πυρὸς, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον· ποταμὸς πυρὸς εἷλκε πορευόμενος ἔμπροσθεν αὐτοῦ· χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βίβλοι ἠνεῴχθησαν. εἶτα μετὰ μικρόν· ἐθεώρουν φησὶν ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηνέχθη, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες λαοὶ, φυλαὶ, γλῶσσαι αὐτῷ δουλεύουσιν. ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται. ἔφριξε τὸ πνεῦμά μου ἐγὼ Δανιὴλ ἐν τῇ ἕξει μου, καὶ αἱ ὁράσεις τῆς κεφαλῆς μου συνετάρασσόν με. τότε ἀναπετάννυνται πᾶσαι τῶν οὐρανίων ἀψίδων αἱ πύλαι, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸς λαμβάνεται ἐκ μέσου ὁ οὐρανὸς, καθάπερ τινὸς σκηνῆς διφθέρα καὶ παραπέτασμα συστελλόμενος ἐκ τοῦ μέσου, ὥστε μετασχηματισθῆναι ἐπὶ τὸ βέλτιον. τότε πάντα ἐκστάσεως γέμει, καὶ φρίκης, καὶ τρόμου· τότε καὶ αὐτοὺς πολὺς ἔχει τοὺς ἀγγέλους φόβος, οὐκ ἀγγέλους δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρχαγγέλους, καὶ θρόνους, καὶ κυριότητας, καὶ ἀρχὰς, καὶ ἐξουσίας, σαλευθήσονται γάρ φησιν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, διὰ τὸ τοὺς ὁμοδούλους τὰς εὐθύνας ἀπαιτεῖσθαι τῆς ἐνταῦθα ζωῆς. εἰ γὰρ πόλεως μιᾶς κρινομένης, ἐπὶ τούτων τῶν ἀρχόντων πεφρίκασιν ἅπαντες, καὶ οἱ κινδύνων ὄντες ἐκτὸς, τῆς οἰκουμένης ἁπάσης δικαζομένης ἐπὶ τοιούτου κριτοῦ οὐ μαρτύρων δεομένου, οὐκ ἐλέγχων, ἀλλὰ χωρὶς τούτων ἁπάντων καὶ πράξεις καὶ ῥήματα, καὶ ἐνθυμήματα παριστῶντος εἰς μέσον, καὶ πάντα ὥσπερ ἐν εἰκόνι τινὶ τοῖς τε ἡμαρτηκόσιν αὐτὰ, καὶ τοῖς ἀγνοοῦσιν ἐπιδεικνύντος, πῶς οὐκ εἰκὸς πᾶσαν κλονεῖσθαι δύναμιν καὶ σαλεύεσθαι; εἰ γὰρ μὴ ποταμὸς εἵλκετο πυρὸς, μηδὲ ἄγγελοι παρειστήκεισαν φοβεροὶ, μόνον δὲ καλούμενοι τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν ἐπῃνοῦντο καὶ ἐθαυμάζοντο, οἱ δὲ παρεπέμποντο ἀτίμως, ἵνα μὴ ἴδωσι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦτο μόνον ἡ κόλασις ἦν, οὐκ ἂν πάσης γεέννης πικρότερον ἡ τῶν τοιούτων ἔκπτωσις ἀγαθῶν, τὰς τῶν ἀπεστερημένων ἔδακνε ψυχάς; τοῦτο γὰρ ὅσον κακὸν, νῦν μὲν οὐ δυνατὸν παραστῆσαι τῷ λόγῳ· τότε δὲ ἐπὶ τῶν πραγμάτων εἰσόμεθα σαφῶς. σὺ δέ μοι πρόσθες νῦν καὶ τὴν κόλασιν, καὶ μὴ μόνον αἰσχυνομένους, μηδὲ ἐγκαλυπτομένους, καὶ κάτω νεύοντας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπὶ τὸ πῦρ ἑλκομένους ὁδὸν, καὶ πρὸς αὐτὰ συρομένους τὰ βασανιστήρια, καὶ ταῖς ἀποτόμοις παραδιδομένους δυνάμεσι, καὶ ταῦτα πάσχοντας κατὰ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν στεφανοῦνται, καὶ ἀνακηρύττονται, καὶ τῷ θρόνῳ παρίστανται τῷ βασιλικῷ οἱ τὰ ἀγαθὰ πράξαντες πάντες, καὶ ἄξια τῆς αἰωνίου ζωῆς ποιήσαντες.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, τὰ δὲ ἑξῆς τίς ἡμῖν παραστήσει λόγος; τὴν μετὰ Χριστοῦ συνουσίας τὴν ἡδονὴν, τὴν ὠφέλειαν, τὴν χαράν; ψυχὴ γὰρ εἰς τὴν οἰκείαν εὐγένειαν ἐπανελθοῦσα, καὶ μετὰ παῤῥησίας λοιπὸν δυνηθεῖσα τὸν αὐτῆς δεσπότην ὁρᾷν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅσην καρποῦται τὴν ἡδονὴν, ὅσον τὸ κέρδος, οὐ τοῖς ἐν χερσὶ μόνοις χαίρουσα ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ τῷ πεπεῖσθαι λοιπὸν, ὅτι οὐδαμοῦ ταῦτα τελευτήσει τὰ καλά· πᾶσαν μὲν οὖν τὴν εὐφροσύνην ἐκείνην, οὔτε λόγῳ παραστῆσαι ἐστὶν, οὔτε νῷ· ἀμυδρῶς δὲ καὶ ὡς ἄν τις διὰ μικρῶν μεγάλα δεικνύῃ, πειράσομαι ποιῆσαι φανερόν. ἐξετάσωμεν γὰρ τοὺς ἐν τῷ παρόντι βίῳ τῶν τοῦ κόσμου καλῶν ἀπολαύοντας, πλούτου λέγω, καὶ δυναστείας, καὶ δόξης· πῶς ὑπὸ τῆς εὐθυμίας γαυρούμενοι, οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι νομίζουσι, καὶ ταῦτα οὔτε ὁμολογουμένων ἀπολαύοντες καλῶν, οὔτε παραμενόντων αὐτοῖς, ἀλλ' ἀφιπταμένων ὀνείρου ταχύτερον· εἰ δέ ποτε καὶ σταίη μικρὸν, μέχρι τῆς παρούσης ζωῆς τὴν εὔνοιαν ἐπιδεικνυμένων, περαιτέρω δὲ οὐκ ἰσχυόντων συνεξελθεῖν. εἰ δὲ ταῦτα εἰς τοσαύτην αἴρει τοὺς ἔχοντας χαρὰν, τί οἴει γίνεσθαι ἐκείνας τὰς ψυχὰς, τὰς καλουμένας ἐπὶ τὰ μυρία ἀγαθὰ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὰ πεπηγότα καὶ ἑστῶτα βεβαίως διαπαντός; οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ποσότητι καὶ τῇ ποιότητι τοσούτῳ κρείττω τῶν παρόντων ἐστὶν, ὡς μηδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀναβῆναί ποτε. νῦν μὲν γὰρ καθάπερ ἐν μήτρᾳ παιδίον, οὕτως ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ διάγομεν στενοχωρούμενοι, καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καὶ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν οὐ δυνάμενοι συνιδεῖν· ὅταν δὲ ὁ καιρὸς ἐπιστῇ τῶν ὠδίνων, καὶ ἀποτέκῃ κατὰ τὴν τῆς κρίσεως ἡμέραν οὓς ὑπεδέξατο πάντας ἀνθρώπους ὁ παρὼν βίος, τὰ μὲν ἐξαμβλωθέντα ἀπὸ σκότους εἰς σκότος ἔρχεται, καὶ ἀπὸ θλίψεως εἰς θλίψιν χαλεπωτέραν· τὰ δὲ ἄρτια καὶ τῆς βασιλικῆς εἰκόνος τοὺς χαρακτῆρας διαφυλάξαντα παραστήσονται τῷ βασιλεῖ, καὶ τὴν λειτουργίαν ἀναδέξονται ἐκείνην, ἣν ἄγγελοι, καὶ ἀρχάγγελοι τῷ πάντων διακονοῦνται Θεῷ. μὴ τοίνυν εἰς τέλος τούτους ἡμῖν ἀφανίσῃς τοὺς χαρακτῆρας, ὦ φίλος· ἀλλὰ ταχέως αὐτοὺς ἀνακτησάμενος ἐπὶ τὸ βέλτιον διατύπωσον·

A *Videbam* inquit, *uſque dum throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit, & veſtimentum ejus album ſicut nix, & capillus capitis ejus tanquam lana munda, thronus ejus flamma ignis, rotæ ejus ignis conſumens. fluvius igneus trahebat egrediens ante eum: mille millia miniſtrabant ei, & decies millies decem millia conſiſtebant ante eum: cœtus judicum conſedit, & libri aperti ſunt.* Dan. 7. 9. Deinde poſt pauca, *Aſpiciebam*, inquit, *in viſione noctis, & ecce cum nubibus cœli ſicut filius hominis veniebat, & uſq. ad antiquũ dierum perve-* B *nit, & coram eo eſt ei oblatus & datus eſt ei principatus, & honor, & regnũ: & omnes populi, tribus & linguæ ei ſerviunt, & poteſtas ejus poteſtas æterna, regnum ejus non deſtruetur. Horruit ſpiritus meus, in habitu meo ego Daniel, & viſiones capitis conturbaverunt me.* Tum aperientur omnes cœleſtium fornicum portæ, imò iſtud ipſum cœlum è medio ſubducetur, haud aliter atque tabernaculi pellis, ac velum contrahitur è medio, ut commutetur in melius. Tum omnia ſtupore completa erunt, & horrore, & metu, tum e- C tiam Angelos ingens metus occupabit: neque ſolùm Angelos, ſed etiam Archangelos, & thronos, & poteſtates cœlorum: propterea quòd conſervi judicium ſubituri ſunt de peracta in mundo vita. Nam ſi in judicio unius civitatis eorum his magiſtratibus omnes exhorruerunt, quanquam erant extra periculum: quid tum erit, quando cognoſcetur de univerſo terrarum orbe ſub judice non requirente teſtes, nec judicia: ſed quando absque illis facta ſimul & verba in medium ipſe reus exactè pro- D det, oſtendetque ſcelera ipſorum iſtorum authoribus, pariterque illis qui ea ignorant? Quomodo, inquit, fieri poteſt, ut tum non concutiatur quælibet potentia? Si enim fluvius igneus non traheretur, neque Angeli aſſiſterent adeo formidabiles: ſoli autem convocati homines quorum pars laudata eſt, & in admiratione habita, pars ablegata ingloriè, ne gloriam Dei videat, iſtud ipſum ſolum per ſe pœna erat: num enim gravius omni gehenna à tantis bonis eſſe prolapſum, orbatas animas mordet? Quantum enim E hoc ſit malum, nullo ſermone quiſquam hic explicabit, tum vero reipſa manifeſtè cognoſcemus. Quare obſecro, ob oculos modo ponas, non dico immaniſſimam illam pœnam, & ſuffuſos gravi pudore, nec non palàm conſpicuos, defixis in terram oculis ob conſcientiam ignominiæ: ſed illam viam deterrimam quæ ad ignem abripit, ſed & abreptos ad tormenta, traditóſq; atrocibus punitoribus: idque eo tempore, quo coronis adornati celebreſq; cantantibus Angelis regio throno aſſiſtunt, quicumque hic bona A fecerunt, quique digni fuerunt reperti æterna vita.

CAP IX. De iis quæ diem judicii conſequentur.

Hæc in illa, quæ autem ſequuntur quis ſermo nobis exprimet? quis vel delineabit voluptatem quæ ex convictu Chriſti extabit, aut utilitatem, aut gaudium? Etenim anima quæ in propriam rediit naturam, quæ in reliquum tempus multa libertate dominum ſuum ſuſcipit, quantum ea fructum capiat, quantum dulcedinis, quantum lucrum, haud quiſquam unquam ſatis explicabit: nec ſolum læta bonis præſentibus, ſed ſecu- B ra tutáque erit, quòd tanta gaudiorum ſemina nequaquam deſitura ſint. Eam itaque jucunditatem univerſam ſermone quis effinget, quis attinget cogitatione? Obſcure utpote minutis magna demonſtraturus, tentabo facere perſpicuum. Perpendamus igitur eos qui in hac vita hujus mundi commodis oblectantur, divitiis inquam, & magiſtratu, atque gloria, quanta libidine ſuperbiaque efferuntur? Non enim in terra ſe adhuc degere arbitrantur: quamquam fruuntur iis demum bonis, quæ bona eſſe non- C dum omnibus perſuaſum eſt: quæ poſſeſſores mutare ſolita, frequentius ex inſperato evolant, & quandoq; citius quàm ſomnia. Quod ſi paulifper conſiſtunt, juxta modum forſitan vitæ hujus ſubſidium ſuum exhibent: nam ulterius protendi nequeunt. Quòd ſi hæc fluxa ſuos poſſeſſores in tanta gaudia ſuſtollunt, & animum, licet incerta ſubitaq; ſint, in jugem effundunt lætitiam: quid putas futurum de animabus illis accerſitis ad infinita bona, quæ in cœlis pios manent, quæ fixa ſemperque duratura ſunt, quę D virtute quoque his præſentibus longè præſtant, ne dum conſtantia ſua nunquam deſitura, & cujuſmodi haudquaquam aſcenderunt in cor hominis? Nunc enim quemadmodum in utero puellus, ſic in mundo vivimus multis intercluſi anguſtiis, venturique ſeculi nec fulgorem, neque claritatem valentes contueri: cæterum ubi tempus advenerit parturitionis, & in die judicii mortales omnes, quos exceperat, hic mundus protulerit, abortivi quidem de tenebris in tenebras ingredientur, E & ex afflictione ad afflictionem non paulo duriorem: maturi autem fœtus, qui notam regiæ imaginis gerunt obſervantque, perducuntur ad regem, ejúſque miniſterium capeſſunt, quod Angeli quoque & Archangeli Deo rerum omnium perficiunt. Quare noli characteres illos perpetuò nobis obſcurare, amice optime, ſed eos eveſtigio inſtaura, refingéque in melius:

Pulchritudinem corporis intra naturæ vim Deus deſcripſit: deco-
rem autem animæ illinc à neceſſitate & ſervitute ex:mit, veluti
corporis luce meliorem, atque ejus potiundæ copiam omnem no-
bis attemperavit divina trutina. Quandoquidem Dominus no-
ſter impendio nos amat, eóque vehementius cohoneſtat genus
noſtrum. Minora quidem illa, nec quicquam eximii præ ſe feren-
tia, & quæ minimè præſtantia credas, ea neceſſitati naturæ pro-
ducenda commiſit: porrò verorum bonorum nos eſſe opifices
dedit; ſi enim fuiſſet corporis pulchritudo in noſtra ſita poteſtate,
mox curæ nimiæ fuiſſet, ſemperque rebus infructuoſis impendiſ-
ſemus operam, & animæ dotes ubique neglexiſſemus. Cum e-
nim negata ea facultate jam nunc omnia faciamus, omnia molia-
mur: pigmentis formam à nobis quaſi ab invitis aſſeramus, cùm
veram nequimus, coloribus, tinctutis concinnatione capillorum,
veſtium amictu, oculorum lubricitate, multiſque ejus generis
molitionibus falſam affingamus: quod ſtudium animæ ac rebus
honeſtis tribuiſſemus, ſi potuiſſemus ad bonam formam aliquid
adjungere? Haud temere aliud quicquam egiſſemus, ubi fuiſſet
noſtratum virium, quàm excolere formam: quin omnia ſimul in
hoc tempora conſumpſiſſemus, & venuſtaſſemus abjectiſſimam
ſervam infinitis ornamentis relicta domina nobiliſſima, inculta
magis, magiſque neglecta quovis mancipio. Qua de cauſa Deus
adempta infelici cura melioris rei artem nobis indidit, per quam
qui corpus ex deformi elegans reddere nequit, is animam vel ul-
timæ turpitudinis in ſummam ſpeciē reducere ſufficiet: adeoq; a-
mabilem reddere, atq; adeo illicem, ut & Deum regem omniū in
ſuam concupiſcentiam pelliciat, nedum viros bonos, juxta ea quę
Pſal.44,12. pſalmorū auctor de hujuſmodi pulchritudine animę abſolvit. *Et
concupiſcet*, inquit, *rex pulchritudinē tuam*. Num vides quòd de-
formes impudenteſq; mulieres proſtitutę vix poſſunt obtrudi gla-
diatoribus, fugitivis, & iis quoq; qui cum beſtiis depugnare ſoliti
ſunt? Cæterùm ſi quæ bonæ formæ, ſi ingenuæ liberaliq; facie per
occaſionem in eam inciderint calamitatem, quemlibet genero-
ſum eximiúmque virum nihil pudebit vel connubio ſibi talem
adjunxiſſe. Quod ſi tanta eſt apud homines miſericordia, tantá-
que deſpectio vulgaris opinionis, quæ ſæpenumero in propatulo
affectas ignominia liberat ab infami ſervitute, recipitque in ordi-
nem matronarum: quanto benignior facilitas erit apud Deum
erga animam propter ſupernæ nobilitatis præſtantiam, quæ per
tyrannidem diaboli in hujus vitæ turpiſſimum lupanar conjecta
eſt? Harum rerum exempla plurima ſunt apud Prophetas, qui
vaticinantur adverſus Hieroſolymam prolapſam in ſcortationē
Ezec. 16, 33. aliquam novo modo, quemadmodum Ezechiel dicit: *Qui-
buslibet meretricibus datur merces, tu addidiſti mercedem*, & in
te evenit contra omnium mulierum conſuetudinem: & rurſus
alius: *Sediſti expectans eos tanquam cornix deſolata.* Hanc
igitur adeò deperditæ libidinis vocat rurſum Deus. Etenim
captivitas eis pœna non fuit, ſed potius ad occaſionem reditus,
& ad correctionem: propterea quod ſi Deo libuiſſet conficere
pœnis commeritos, profectò domum non reduxiſſet, nec civita-
Agg. 2,10. tem celebriorem, nec templum auguſtius vetere apparaſſet. *E-
rit enim gloria*, inquit, *hujus domus illa ultima præſtantior priore:*
quia ſæpius conſpurcatam libidine Deus à pænitentia non ſum-
movit: multo avidius animam tuam amplexabitur, ne dubita,
iſto duntaxat caſu prolapſam. Nemo enim nemo amator for-
mæ quamlibet inſanus, adverſum amicam ſuam tanto conflagrat
igni, quanto ſtudio Deus animarum noſtrarum appetit ſalu-
tem: quod videre eſt de unaquaque anima, & de divinis ſcriptu-
ris. Obſerva in præfationibus Hieremiæ, & paſſim apud Pro-
phetas contemptum faſtiditumque dominum, iterum tamen ad-
volantem ac inſtaurantem amicitiam erga deſertores, juxta id
Mat.23.37. quod etiam in Evangeliis ipſe conteſtatur: *Hieruſalem Hieru-
ſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt:
quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina con-*
2. Cor. 5, 19. *gregat pullos ſub alas, & noluiſtis?* Et Paulus, *Deus*, inquit,
*erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non imputans eis
peccata ſua, & poſuit nobis ſermonem reconciliationis. Ita-
que nomine Chriſti legatione fungimur: tanquam Deo vos obſe-
crante per nos, rogamus pro Chriſto, reconciliamini Deo.* Hæc
ad nos modò dicta putato: non enim incredulitas tantum,
ſed & vita immunda ſolet excitare gravem inimicitiam.
Rom. 8,6. *Affectus enim carnis*, inquit, *inimicitia eſt adverſus Deum.*
Deſtruamus igitur interjectum murum, diſſipemuſque,
atque cadaver ejiciamus, quò beata reconciliatio contin-
gat, quò reddamur iterum amabiles, & expetendi Deo,

τὸ μὲν γὰρ κάλλος τὸ σωματικὸν εἴσω τῶν τῆς φύσεως ὅρων συνέκλεισεν ὁ Θεός, ἡ δὲ τῆς ψυχῆς ὥρα τὸ μὲν ἐκεῖθεν ἀνάγκης τῆς δουλείας ἀπήλλακται, ἅτε δὴ πολλῷ βελτίων οὖσα τῆς σωματικῆς εὐμορφίας· ἐφ' ἡμῖν δὲ ἅπασα κεῖται καὶ τῇ ῥοπῇ τοῦ Θεοῦ. φιλάνθρωπος γὰρ ὁ δεσπότης ἡμῶν, καὶ τούτῳ μάλιστα τὸ ἡμέτερον ἐτίμησε γένος, τὰ μὲν ἐλάττονα καὶ οὐδὲν μέγα συντελοῦντα ἡμῖν, ἀλλ' ὅπως ἂν πέσῃ ἀδιάφορα ὄντα τῇ τῆς φύσεως ἐπιτρέψας ἀνάγκῃ· τῶν δὲ ὄντως καλῶν ἡμᾶς ποιήσας εἶναι δημιουργούς. εἰ μὲν γὰρ καὶ σωματικοῦ κάλλους ἡμᾶς ἐποίησεν εἶναι κυρίους, καὶ φροντίδα περιττὴν ἐδεξάμεθα ἄν, καὶ ἐν τοῖς οὐδὲν ὠφελοῦσι τὸν ἅπαντα ἂν ἀπησχολήσαμεν χρόνον, καὶ τῆς ψυχῆς σφόδρα ἂν ἠμελήσαμεν. ὅπου γὰρ νῦν οὐκ οὔσης ἐν ἡμῖν τῆς ἐξουσίας ταύτης ἅπαντα πράττομεν καὶ βιαζόμεθα, καὶ σκιαγραφίαις τοῦτο ἐκδικούμενοι ἑαυτοῖς, ἐπειδὴ τῇ ἀληθείᾳ μὴ δυνάμεθα, καὶ χρώμασι καὶ βαφαῖς, καὶ συνθέσει τριχῶν, καὶ ἱματίων περιβολαῖς, καὶ στροφαῖς ὀφθαλμῶν, καὶ πολλοῖς ἑτέροις μηχανήμασι τὰ τοιαῦτα σοφιζόμεθα κάλλη, τίνα ἂν τῇ ψυχῇ καὶ τοῖς σπουδαίοις σχολὴν ἀπενείμαμεν, εἰ πρὸς τὴν ὄντως αὐτὸ εὐμορφίαν μεταθεῖναι εἴχομεν; τάχα γὰρ οὐδὲ ἂν ἐγένετο ἡμῖν ἔργον ἕτερον, εἰ τοῦτο ἔργον ἡμέτερον ἦν, ἀλλὰ πάντα τὸν χρόνον ἀναλώσαμεν. τὴν μὲν δούλην καλλωπίζοντες μυρίοις καλλωπισμοῖς, τὴν δὲ ταύτης κυρίαν παντὸς ἀνδραπόδου μᾶλλον ἐν ἀμορφίᾳ καὶ ῥᾳθυμίᾳ ἐῶντες κεῖσθαι διαπαντός. διὰ τοῦτο ταύτης ἡμᾶς τῆς κακοσχολίας ἀπαλλάξας ὁ Θεὸς τοῦ βελτίονος ἡμῖν τὴν τέχνην ἐνέθηκε, καὶ ὁ τὸ σῶμα μὴ δυνάμενος εὔμορφον ποιῆσαι ἐξ εἰδεχθοῦς, οὗτος τὴν ψυχήν, κἂν εἰς ἐσχάτην δυσειδίαν κατενεχθῇ, εἰς αὐτὴν τὴν τῆς ὥρας ἀναγαγεῖν δυνήσεται κορυφήν, καὶ οὕτως ἐπέραστον ποιῆσαι καὶ ποθεινήν, ὥστε μὴ μόνον τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀγαθοὺς εἰς ἐπιθυμίαν αὐτῆς ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ἁπάντων βασιλέα καὶ Θεόν, καθὼς καὶ ὁ ψαλμῳδὸς περὶ τούτου τοῦ κάλλους διαλεγόμενος ἔλεγε· καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου. οὐχ ὁρᾷς καὶ ἐν τοῖς χαμαιτυπείοις τῶν γυναικῶν, ὅτι τὰς μὲν εἰδεχθεῖς καὶ ἀναισχύντους μονομάχοι καὶ δραπέται καὶ θηριομάχοι μόλις ἂν προσοῖντο· εἰ δέ πού τις εὔμορφος καὶ εὐγενὴς καὶ αἰσχυντηρὰ κατά τινα περίστασιν εἰς ταύτην ἔλθῃ τὴν ἀνάγκην, οὐδεὶς τῶν σφόδρα λαμπρῶν καὶ μεγάλων ἀνδρῶν τὸν ἐκείνης εἰς γάμον ἐρυθριάσειεν· εἰ δὲ παρὰ ἀνθρώποις τοσοῦτος ἔλεος, καὶ τοσαύτη δόξης ὑπεροψία, ὥστε τὰς πολλάκις καταισχυνθείσας ἐπὶ τοῦ τέγους ἀπαλλάξαι τῆς δουλείας ἐκείνης, καὶ ἐν τάξει ἔχειν γυναικῶν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦτό ἐστι, καὶ τῶν ψυχῶν τῶν ἀπὸ τῆς ἄνωθεν εὐγενείας κατὰ τὴν τοῦ διαβόλου τυραννίδα εἰς τὸ τοῦ παρόντος βίου χαμαιτυπεῖον καταπεσουσῶν. καὶ τούτων εὑρήσεις τῶν παραδειγμάτων τοὺς προφήτας πεπληρωμένους, ὅταν διαλέγωνται τῇ Ἱερουσαλήμ, καὶ γὰρ ἐκείνην εἰς πορνείαν ἐμπεσοῦσαν, πορνείαν τινὰ καινοτέραν, καθὼς καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ φησί· πάσαις πόρναις δίδονται μισθώματα, σὺ δὲ προσεδίδως μισθώματα, καὶ ἐγένετο ἐν σοὶ διεστραμμένον παρὰ τὰς λοιπάς. καὶ πάλιν ἕτερος· ἐκάθισας προσδοκῶσα αὐτοὺς ὡσεὶ κορώνη ἠρημωμένη. ταύτην οὖν τὴν οὕτω πορνεύσασαν, ἀνακαλεῖται πάλιν ὁ Θεός. καὶ γὰρ ἡ αἰχμαλωσία ἡ γενομένη, οὐ τιμωρίας τοσοῦτον ἦν, ὅσον ἐπιστροφῆς καὶ διορθώσεως· ἐπεὶ εἰ κολάσαι αὐτοὺς καθάπαξ ἐβούλετο ὁ Θεός, οὐκ ἂν πάλιν ἐπανήγαγεν οἴκαδε, οὐκ ἂν μείζονα καὶ λαμπροτέραν τὴν πόλιν καὶ τὸν ναὸν κατεσκεύαζεν· ἔσται γάρ φησιν ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν ἔμπροσθεν. εἰ δὲ τὴν πολλάκις ἐκπορνεύσασαν οὐκ ἀπέκλεισε τῆς μετανοίας ὁ Θεός, πολλῷ μᾶλλον τῆς σῆς ἀνθέξεται ψυχῆς, οὐ τὸ πρῶτον πεσούσης τὸ πτῶμα. οὐδεὶς γὰρ οὐδεὶς σωμάτων ἐραστής, κἂν σφόδρα ᾖ μανικός, οὕτω τῆς ἐρωμένης τῆς αὐτοῦ περικαίεται, ὡς ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας ἐφίεται τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. καὶ τοῦτο ἔνεστι μὲν καὶ ἐκ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν γινομένων ἰδεῖν, ἔνεστι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. ὅρα γοῦν καὶ ἐν τοῖς προοιμίοις τοῦ Ἱερεμίου, καὶ πολλαχοῦ τῶν προφητῶν καταφρονούμενον αὐτόν, καὶ ὑπερορώμενον, καὶ πάλιν ἐπιτρέχοντα καὶ διώκοντα τὴν φιλίαν τῶν ἀποστρεφομένων αὐτόν· ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἐδήλου λέγων· Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; καὶ ὁ Παῦλος δὲ Κορινθίοις ἐπιστέλλων ἔλεγεν· ὅτι Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν, καὶ θέμενος ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς. ὑπὲρ Χριστοῦ οὖν πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν, δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ Θεῷ. τοῦτο καὶ πρὸς ἡμᾶς εἰρῆσθαι νομίζετε νῦν. οὐ γὰρ ἀπιστία μόνον, ἀλλὰ καὶ βίος ἀκάθαρτος τὴν ἀπεχθῆ ταύτην ἱκανὸς ἔχθραν ἐργάσασθαι. τὸ γὰρ φρόνημα, φησί, τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς Θεόν. καταλύσωμεν οὖν τοῦτο τὸ διάφραγμα, καὶ διέλωμεν, καὶ θῶμεν νεκρόν, ἵνα τῆς μακαρίας τύχωμεν καταλλαγῆς, ἵνα γενώμεθα πάλιν ἐπέραστοι καὶ ποθεινοὶ τῷ Θεῷ.

εἴδα

Οἶδα ὅτι θαυμάζεις τῆς Ἑρμιόνης ὥραν νῦν, καὶ τῆς εὐμορφίας ἐκείνης οὐδὲν ὅμοιον κρίνεις ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι· ἀλλ' ἐὰν θέλῃς, ὦ φίλος, τοσοῦτον αὐτῆς εὐπρεπέστερος ἔσῃ καὶ ὡραιότερος, ὅσῳ τῶν πηλίνων οἱ χρυσοῖ βελτίους ἀνδριάντες εἰσίν. εἰ δὲ τοῦ σώματος τὸ κάλλος οὕτω τὰς τῶν πολλῶν ἐκπλήττει ψυχὰς καὶ ἀναπτεροῖ, ὅταν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦτο ἀποστίλβῃ, τί ἴσον τοῦ οὕτω καλοῦ καὶ ὡραίου γένοιτ' ἄν; ἡ μὲν γὰρ τούτου τοῦ κάλλους ὑπόστασις οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ φλέγμα, καὶ αἷμα, καὶ ῥεῦμα, καὶ χολὴ, καὶ τροφῆς διαμασηθείσης χυλός. τούτοις γὰρ καὶ ὀφθαλμοὶ, καὶ παρειαὶ, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ἄρδεται, κἂν μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν δέξηται τὴν ἀρδείαν ἐκείνην, ἀπὸ τῆς γαστρὸς καὶ τοῦ ἥπατος ἀνιοῦσαν, τοῦ δέρματος παρὰ τὸ προσῆκον ὑφιζάνοντος, τῶν τε ὀφθαλμῶν κοιλαινομένων, εὐθέως ἡ ἅπασα ἀφίπταται τῆς ὄψεως ὥρα. ὥστε ἂν ἐννοήσῃς τί μὲν τῶν καλῶν ἔνδον ἀπόκειται ὀφθαλμῶν, τί δὲ τῆς εὐθείας ῥινὸς, τί δὲ τοῦ στόματος καὶ τῶν παρειῶν, οὐδὲν ἕτερον ἢ τάφον κεκονιασμένον εἶναι φήσεις τοῦ σώματος τὴν εὐμορφίαν, τοσαύτης τὰ ἔνδον ἀκαθαρσίας ἐστὶ μεστά. εἶτα ῥάκος μὲν ἰδὼν ἔχον τι τούτων, οἷον φλέγμα ἢ σίελον, οὐδὲ ἄκροις ψαῦσαι τοῖς δακτύλοις ὑπομένεις, ἀλλ' οὐδὲ ἰδεῖν ἀνέχῃ· πρὸς δὲ τὰ ταμιεῖα τούτων καὶ τὰς ἀποθήκας ἐπτόησαι. ἀλλ' οὐ τό γε σὸν κάλλος τοιοῦτον ἦν. ἀλλ' ὅσον τῆς γῆς βελτίων ὁ οὐρανός· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ τούτων λαμπρότερόν τε καὶ ἄμεινον. ψυχὴν γὰρ σώματος μὲν γεγυμνωμένην οὐδεὶς οἶδεν οὐδαμοῦ· ὅμως δὲ καὶ οὕτως ἑτέρωθέν σοι παραστῆσαι τὸ ταύτης πειράσομαι κάλλος ἀπὸ τῶν δυνάμεων τῶν μειζόνων.

Ἄκουσον γοῦν πῶς τὸν ἄνδρα τῶν ἐπιθυμιῶν ἡ τούτων ὡραιότης ἐξέπληξε. βουλόμενος γὰρ αὐτῶν παραστῆσαι τὸ κάλλος, καὶ οὐκ ἔχων σῶμα τοιοῦτον εὑρεῖν, ἐπὶ τὰς μεταλλικὰς ὕλας κατέφυγε, καὶ οὐδὲ ταύταις ἠρκέσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς ἀστραπῆς λαμπρότητα εἰς τὸ ὑπόδειγμα παρελάμβανεν. εἰ δὲ μὴ καθαρὰς μηδὲ γυμνὰς φῆναι τὰς ἑαυτῶν οὐσίας ἐκεῖναι, ἀλλ' ἀμυδρὰς σφόδρα καὶ συνεσκιασμένας, ὅμως οὕτω διέλαμψαν, ὁποίας αὐτὰς εἰκὸς παντὸς ἀπηλλαγμένας παραπετάσματος φαίνεσθαι; τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς φαντάζεσθαι χρή· ἔσονται "γάρ φησιν ἰσάγγελοι· καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων δὲ τὰ κουφότερα καὶ λεπτότερα, καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ ἀσώματα φέρουσαν ὁδὸν ἀναχωρήσαντα πολλῷ μᾶλλον βελτίω καὶ θαυμαστότερα τῶν ἑτέρων ἐστί. τῆς γοῦν γῆς ὁ οὐρανὸς, καὶ τοῦ ὕδατος τὸ πῦρ, καὶ οἱ ἀστέρες τῶν λίθων εἰσὶν ὡραιότεροι, καὶ τὴν ἶριν δὲ πολλῷ πλέον ἴων, καὶ ῥόδων, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς θαυμάζομεν ἀνθῶν, καὶ ὅλως εἴ γε ἐνῆν τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς εἰς τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος ἰδεῖν, κατεγέλασας ἂν τῶν σωματικῶν ὑποδειγμάτων τούτων, οὕτως ἀσθενῶς ἡμῖν τὴν τῆς ψυχῆς παραστησάντων ὡραιότητα. μὴ δὴ τοιούτου κτήματος μηδὲ τοσαύτης μακαριότητος ἀμελήσωμεν· μάλισθ' ὅτι εὔκολος ἡμῖν ἡ ἐπάνοδος πρὸς ἐκεῖνο τὸ "κάλλος ἀπὸ τῶν μελλόντων ἐλπίσι γίνεται. τὸ γὰρ παραυτίκα, φη"σὶν, ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβο"λὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται, μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. εἰ δὲ θλίψεις οἵας οἶδας ἐλαφρὰς ἐκάλεσε καὶ κούφας ὁ μακάριος Παῦλος, διὰ τὸ μὴ σκοπεῖν τὰ βλεπόμενα, πολλῷ μᾶλλον τὸ παύσασθαι ἀσελγαίνοντα φορητόν· οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοὺς κινδύνους σε καλοῦμεν τέως ἐκείνους, οὐδὲ ἐπὶ τοὺς θανάτους τοὺς καθημερινοὺς, τὰς πληγὰς τὰς συνεχεῖς, τὰς μάστιγας, τὰ δεσμὰ, τὴν πρὸς τὴν οἰκουμένην ἀπέχθειαν, τὸ παρὰ τῶν οἰκείων μῖσος, τὰς ἀγρυπνίας τὰς ἐπαλλήλους, τὰς ὁδοιπορίας τὰς μακρὰς, τὰ ναυάγια, τὰς τῶν λῃστῶν ἐφόδους, τὰς παρὰ τῶν συγγενῶν ἐπιβουλὰς, τὰς ὑπὲρ τῶν φίλων ὀδύνας, τὸν λιμὸν, τὸν κρυμὸν, τὴν γυμνότητα, τὴν πύρωσιν, τὴν ἀθυμίαν τὴν ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ, τὴν ὑπὲρ τῶν οὐκ αὐτοῦ, οὐδὲν τούτων ἀπαιτοῦμεν τέως, ἀλλὰ μόνον τοσοῦτον ἀξιοῦμεν, τῆς ἐπαράτου δουλείας ἀπαλλαγῆναι, καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἐλευθερίαν ἐπανελθεῖν ἐννοήσαντα καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀσελγείας κόλασιν, καὶ τὴν ἐκ τοῦ προτέρου βίου τιμήν. τὸ μὲν γὰρ τοὺς ἀπιστοῦντας τῷ τῆς ἀναστάσεως λόγῳ ῥᾳθύμως διακεῖσθαι, καὶ μηδέποτε ἐν τοιούτῳ γίνεσθαι φόβῳ, θαυμαστὸν οὐδέν· τὸ δὲ ἡμᾶς τοὺς περὶ τῶν ἐκεῖ μᾶλλον, ἢ τῶν ἐνταῦθα πεπεισμένους οὕτως ἀθλίως διάγειν, καὶ ταλαιπώρως, καὶ μηδὲν ὑπὸ τῆς μνήμης πάσχειν ἐκείνων, ἀλλ' εἰς ἐσχάτην ἀναισθησίαν καταπεσεῖν, τοῦτο πολλῆς ἀλογίας γέμον ἐστίν. ὅταν γὰρ οἱ πιστεύοντες τὰ τῶν ἀπίστων πράττωμεν, μᾶλλον δὲ κἀκείνων ἀθλιώτερον διακεισόμεθα· εἰσὶ γὰρ ἐν αὐτοῖς οἱ κατὰ τὴν τοῦ βίου διέλαμψαν ἀρετήν· τίς ἔσται ἡμῖν παράκλησις; ποία συγγνώμη λοιπόν;

A Scio quòd admiraris Hermiones faciem, & formam ejus, nihil ei
in terris exiſtimas ſimile: verùm ſi voles, ô amice, jam nunc eris
ea multo elegantior & pulchrior: tantùmque præſtabis, quantum
luteis aureæ ſtatuæ. Si ſuper corpore illuſtri multorum mentes
percelluntur & obſtupeſcunt, quando in anima refulſerit lumen
decoris, quid æquale huic ſic pulchro opponeſ? Nam hujus pul-
chritudinis ſubſtantia eſt pituita, ſanguis fluidus, atra bilis, cibi
commanſi ſuccus. Ejusmodi enim rebus, oculi, genæ, & reli-
B qua membra irrigantur: quod ſi non ſuſcipiant hujusmodi a-
ſperſionem quotidie, à ventre atque hepate promanantem, ipſa
cutis marceſcit, congruo farcimento deſtituta atque oculi ex-
cavantur, continuò oris decor univerſus evolat. Quid ſubeſt
micantibus ocellis? quid occulitur rectis naribus? quid ore ce-
latur gratioſo & malis purpureis? Certe nihil aliud, quàm gypſo
incruſtatum ſepulchrum eſſe dixeris bonam corporis formam,
modò exactè cognoſcas, tam diverſis oppleta eſt intus ſordibus.
C Deinde pannum rejectum, cùm vides implicitum tenere ſimile
quiddam pituitæ aut fluori, cujusmodi ex ore ultro deſtillat: ne
ſummis quidem digitis audes illum attingere, imò ne intueri qui-
dem: at iſtorum promptuaria & apothecas plurimi facis. Cæ-
terùm iſta tua dignitas, qua pridem claruiſti, erat multo alia. Si-
cut enim terram cœlum, ſic ea formam corporis evanidam exu-
perat: quinimò & cœlo ipſo eſt illuſtrior meliorque. Animam e-
nim corpore exutam nemo uſpiam vidit, aliunde tamen ejus tibi
D demonſtrare decorem tentabo, à potentiis minutum ma-
joribus.

Audi igitur quomodo virum deſideriorum conſternavit illa- CAP. X. Quanta ſit animæ humanæ pulchritudo.
rum decor: nam demonſtraturus earum pulchritudinem, neque
corpus, cui componeret, valens invenire, ad metalli materiam
confugit, qua nihildum contentus, fulgurationis vim acerrimam
in exemplum quoque aſſumpſit. Quod ſi cum puram nudam-
que ſubſtantiam ſuam non oſtendiſſent, verum obſcurè admo-
E dum & obtectè, adeò tamen reſplenduerunt, quales eas appare-
re veriſimile eſt, cum velamentum omne remotum fuerit? Ejus-
modi quiddam etiam de pulchritudine animæ cogitaſſe fas eſt:
Erunt enim, inquit, *ſicut Angeli*: in corporibus quoque levio- Mat. 22, 30. Marc. 12, 25.
ra & tenuiora (quæ ſeceſſerunt ad viam ferentem ad incorporea,
eo nomine meliora, magisque admiranda quam cætera credun-
tur. Ergo ut terra cœlum, & aquam ignis, & lapidibus ſtellæ
ſunt ſpecioſiores: & Iridem potius, quàm violas, aut roſas, aut
A quoslibet flores terræ admiramur: ſic nimirum illis omnibus
Chriſtianæ animæ facies præfulget, ſed & modis omnibus, ubi
oculis corporis liceret contueri ſpeciem hujus, deridicula vide-
buntur, quæcumque exempla è rebus craſſis & viſibilibus de-
ſumpſerimus. Uſque adeò tenuiter delineant incomparabiles
animæ dotes & venuſtatem. Cujusmodi poſſeſſionem & felici-
tatem ne negligamus, maximè quia facilis aditus nobis ad illam
pulchritudinem conſequendam datur per ſpem futurorum. *Mo-* 2. Cor. 4, 17.
B *mentaneum enim & leve hoc afflictionis, grave & inæſtimabile pon-
dus gloriæ perficit, nobis videlicet conſiderantibus non quæ viden-
tur, ſed quæ non videntur: nam quæ videntur, temporaria: quæ
autem non videntur, æterna ſunt.* Quod ſi afflictiones, quas
noſti, faciles portatu levéſque nominavit beatus Paulus, propter-
ea quòd non reſpicitur ad ea quæ videntur: quanto proclivius
erit petulantiam & libidinem reſtinguere? Nam ad pericula te
non vocamus, quæ à piis interim obeunda ſunt, neque ad mor-
C tem quotidie obeundam, neque ad perpetuos labores, neque ad
flagra, neque ad vincula, neque ad inimicitias cum orbe terra-
rum gerendas, neque ad odium domeſticorum, neque ad vigilias
frequentes, neque ad longam peregrinationem, neque ad nau-
fragia, neque ad latronum incurſus, neque ad inſidias cognato-
rum, neque ad affectum doloris pro fortunis amicorum afflictis
ſuſcipiendum, neque ad famem, neque ad algores, neque ad
nuditatem, neque ad exuſtionem, neque ad mœſtitiam de rebus
D tuis alienisve tolerandam. Interea quidem à te nihil harum re-
rum requiro, tantum ſtudeo maledictam ſervitutem amovere,
priſtinámque reducere libertatem: quæ quidem libertas exactè
noverat & agnoverat, quanta ſit intemperantiæ pœna, quód-
que præmium ſuperiori vitæ probæ futurum eſt. Nam incre-
dulos de reſurrectione ex mortuis levius commoveri, nul-
lúmque metum ſentire, non admodum eſt admirandum: ſed
quòd nos qui credimus quæ hic ſunt, vel potius ea quæ a-
E libi proſpicimus, tam miſerè vitam tranſigimus, tam calami-
toſè, & earum rerum memoria nihil excitamur, exuti prorſus o-
mni ſenſu, iſtud quidem longè eſt omnium abſurdiſſimum,
maximéque obſtupeſcendum: quando enim credentes, quæ
ſunt incredulorum deſignamus: parum dixi: multo nimi-
rum indigniora, quàm illi perpetramus: ſunt enim inter il-
los, qui ſecundum virtutem hujus vitæ clari extiterunt, quæ
nobis erit conſolatio deinceps, quæ venia jure dabitur?

Naufragio enim periclitati mercatores fermè nihildum animo A concidunt, eandem viam audent iterum tentare, quamquam ex incuria id non evenit, ſed ex vi ventorum inevitabile damnum pertulerunt: & nos cunctamur ſemel fruſtrati rurſum accingi negociationi, qui ſcimus ante ultimum vitæ momentum nihil deſperandum, qui prænovimus, nec naufragium, nec damnum incidens, nec volentibus accidere? quid abſtinemus manum? quid ceſſamus? quantus pudor ſic reſupinos conſertis inter ſe mutuo manibus jacere? Atque utinam inter ſe conſertis, & non contra B ſeipſas commiſſis, quod quidem inſignis eſt inſaniæ, non minoris quàm ſi quis eorum qui in arena pugnis decertant, omiſſo adverſario in ſuum caput manibus irrueret, faciemque contunderet propriam. Supplantavit nos diabolus, ac dejecit: quare neceſſe eſt ut reſurgamus intrepidi, ut caveamus ne iterum ſubripiamur ad pericula, ne ipſi nos in præceps collocemus, ne vulnera ab illo inflicta, noſtra culpa acceptis cumulemus. Quandoquidem beatus David caſu decidit non leviore, quàm tu modò, imò non tan- C tùm æquali: ſubinde enim aliud flagitium adjecit: nempe cædem Uriæ. Quid igitur? num proſtratus nihil amplius tentavit, quò reſurgeret? Nunquid forti animo arma reſumpſit adverſus inimicum? Adeo enim conſtanti pectore eſt ei reluctatus, ut & mortuus filiis ſuis præſidio foret: Nam Salomoni propter magnum illud ſcelus commerito mille mortes, propter David Deus (ut ſcri-
3.Reg.11,11. ptum eſt) reliquit regnum integrum, cùm ſic loquitur: *Scindens ſcindam regnum in manu tua, & dabo iſtud ſervo tuo: verùm tem-* D *poribus tuis id non faciam.* Quam tandem ob cauſam? *propter David patrem tuum: è manibus filii tui iſtud accipiam.* Ipſi denique Ezechiæ periclitaturo ultimo diſcrimine, quamquam juſtus
4.Reg.19,34. eſſet, propter beatum illum virum auxilium promiſit. *Protegam eam,* inquit, *urbem, ut ſervem eam, propter me, & propter David ſervum meum*: tanta eſt pœnitentiæ virtus. Porrò ſi ejus ſententiæ fuiſſet, cujus tu nunc es, Deum non poſſe deinceps placari: & ſi dixiſſet, Affecit me honore eximio, alle- E git in numerum Prophetarum, & imperium in contribules conceſſit, periculiſque infinitis eripuit: quo itaque pacto continget, ut eum iterum placem, cui poſt tanta beneficia ſum adverſatus, omnia peſſima temerè perpetrando? Hæc ſi unquam venire in mentem permiſiſſet, non ſolum non attigiſſet ea quæ inde præſtitit, ſed etiam priora inſignia diſſipaſſet. Neque enim ſola corporis vulnera dum negliguntur, inducunt A mortem, ſed etiam ipſius animæ: verum inſcitia noſtra tanta eſt, ut illius plagis accuratiſſimè medeamur, hujus autem obſtinatè contemnimus: quanquam corpori malum immedicabile ſæpenumero accidit, nihil tamen de ſalute deſperamus, quin dicto medicorum audientes, quamquam morbum pharmacis abolere nequeunt; ſtudemus tamen ex verbis eorum qualemcumque poſſumus conſolationem venari: in animorum autem morbis, in quibus nulli ſunt incurabiles, quippe qui B à naturæ neceſſitate non pendeant, nos tamen perinde negligimus eorum incommoda deſperato ſalutis obtentu, tanquam ad nos nihil pertinerent: atque ubi quidem morborum natura deſperationem nobis ingenerat, nos tamen quaſi multa ſubſit ſpes ſalutis eos curamus, ubi vero nulla eſt deſperandi neceſſitas, quaſi nulla ſit ſpes ſanitatis, abſiſtimus, & omnem eorum curam omittimus, tanto diligentiorem corporis, quàm animæ curam habemus, quo fit, ut nec ſervare corpus valea- C mus, optimo quidem jure. Nam qui neglecto potiore, de minutis omni ſollicitudine diſtringitur, utraque diſſipat & perdit: cæterum qui ordinem cuſtodit, & quod prius eſt, maximè curat, altero, quod eſt vilius, poſthabito, per potioris quidem ſalutem ſervat etiam poſterius. Sicut & Chriſtus inſinua-
Mat.10,28. re videtur: *Ne timeatis,* inquit, *eos qui occidunt corpus, animam autem nequeunt occidere: quin potius timeatis eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.* Nunquid D jam tibi per nos perſuaſum fuit, nunquam eſſe negandum reditum animæ ad ſanitatem à morbis tanquam deſperatis, an vero neceſſe eſt & alias adhibere rationes? Quamlibet ipſe animum abjeceris, nos utique ſpem de conſequenda ſanitate tua nunquam vocabimus in dubium: neutiquam enim id nobis permittemus, quod ſolemus aliis vitio vertere: & multum intereſt, utrum de ſe ipſo quis deſperet, an de illo quiſquam alius. Etenim is qui de altero tale quid ſuſpicatur, celerem E veniam obtinebit: at is qui ſibiipſi omnem ademit fiduciam, non item. Quid ita? quia nemo alterius ſtudia reſipiſcentiamque in manu habet, ſuorum autem poteſtatem omnino tenet. Atqui nondum de te deſperamus, quamquam millies ignavia hac laboraveris, fortè dabitur aliquis in virtutem regreſſus, & de malitia veteris vitæ reconciliatio. Audi ſequentia.

CAP. XI. Ninivitæ audita Prophetæ invectione & minis, qui ait:

A καὶ ναυαγίῳ μὲν περιπεσόντες πολλοὶ τῶν ἐμπόρων, οὐκ ἀνέπεσον ἀλλὰ πάλιν ἐπέβησαν τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, καὶ ταῦτα οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν ῥαθυμίαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν πνευμάτων ἀνάγκην τῆς ζημίας γεγενημένης αὐτοῖς· ἡμεῖς δὲ οἱ περὶ τοῦ τέλους θαῤῥεῖν ἔχοντες, καὶ ἀκριβῶς εἰδότες, ὅτι μὴ βουλομένων ἡμῶν, οὔτε ναυάγιον, οὔτε περὶ τὸ τυχὸν ἡμῖν ἡ ζημία συμβήσεται· οὐχ ἁψόμεθα πάλιν αὐτῶν καὶ ἐμπορευσόμεθα καθάπερ καὶ τὸ πρότερον, ἀλλὰ κεισόμεθα ἀρ- B γοῦντες, καὶ τὰς χεῖρας παρ' ἑαυτοῖς ἔχοντες; καὶ εἴθε παρ' ἑαυτοῖς μόνον, καὶ μὴ καθ' ἑαυτῶν, ὅπερ λαμπρᾶς μανίας ἐστί; καὶ γὰρ εἴ τις τῶν πυκτευόντων τὸν ἀνταγωνιστὴν ἀφεὶς κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τρέποι τὰς χεῖρας, καὶ τὴν οἰκείαν ὄψιν συγκόπτοι, οὐ μετὰ τῶν μαινομένων αὐτὸν καταστήσομεν; ὑπεσκέλισεν ἡμᾶς ὁ διάβολος καὶ κατέβαλεν· οὐκοῦν ἀναστῆναι δεῖ, οὐχ ὑποσύρεσθαι πάλιν, καὶ κατακρημνίζειν ἑαυτοὺς καὶ ταῖς παρ' ἐκείνου πληγαῖς προστιθέναι τὰς C παρ' ἑαυτῶν. καὶ γὰρ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔπεσε πτῶμα τοιοῦτον, ὅπερ καὶ σὺ νῦν. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐφεξῆς, τὸ τοῦ φόνου λέγω. τί οὖν; ἔμεινε κείμενος, οὐχὶ δὲ εὐθέως ἀνέστη δυνάμει πάλιν, καὶ παρετάξατο πρὸς τὸν ἐχθρόν; οὕτω μὲν οὖν γενναίως αὐτὸν κατεπάλαισεν, ὡς καὶ τελευτήσαντα, προστῆναι τῶν ἐκγόνων αὐτοῦ. τῷ γὰρ Σολομῶντι τὴν μεγάλην παρανομίαν τετολμηκότι καὶ μυρίων ἀξίῳ γενομένῳ θανάτων, διὰ τὸν Δαβὶδ ὁ Θεός φησιν ἀφεῖναι D τὴν βασιλείαν ὁλόκληρον, οὑτωσὶ λέγων· διαῤῥήσσων διαῤῥήξω τὴν βασιλείαν σου ἐκ χειρός σου, καὶ δώσω αὐτὴν τῷ δούλῳ σου. πλὴν ἐν ταῖς ἡμέραις σου οὐ ποιήσω τοῦτο. διὰ τί; διὰ Δαβὶδ τὸν πατέρα σου, ἐκ χειρὸς τοῦ υἱοῦ σου λήψομαι αὐτήν. καὶ τῷ Ἐζεκίᾳ δὲ μέλλοντι κινδυνεύειν ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων καίτοι γε ὄντι δικαίῳ, πάλιν διὰ τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἔλεγε βοηθεῖν. ὑπερασπιῶ γάρ φησιν, ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης τοῦ σῶσαι αὐτὴν δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου. E τοσαύτη τῆς μετανοίας ἡ ἰσχύς. εἰ δὲ ἐκεῖνος ταῦτα ἐβουλεύσατο, ἅπερ καὶ σὺ νῦν, ὅτι λοιπὸν ἀδύνατον ἐξιλεώσασθαι τὸν Θεόν, καὶ εἰ ἐν ἑαυτῷ εἶπεν, ἐτίμησέ με τιμὴν μεγάλην ὁ Θεός, καὶ εἰς προφήτας ἔταξε, καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ὁμοφύλων ἐνεχείρισε, καὶ μυρίων κινδύνων ἐξήρπασε, πῶς ἂν δυνήσομαι μετὰ τοσαύτας εὐεργεσίας προσκεκρουκὼς, καὶ τὰ τῶν ἐσχάτων τολμήσας, ἵλεω καταστῆσαι πάλιν αὐτόν; εἰ ταῦτα ἐνενόησεν, οὐ μόνον τὰ μετὰ ταῦτα οὐκ ἂν ἔπραξεν, A ἀλλὰ καὶ τὰ πρότερα ἐπετέλεσεν ἄν. οὐδὲ γὰρ τὰ ἐν τοῖς σώμασι τραύματα μόνον θάνατον ἐργάζεται ἀμελούμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς· ἀλλ' ὅμως εἰς τοσοῦτον ἀνοίας ἠλάσαμεν ἡμεῖς, ὡς ἐκείνων μὲν ἐπιμελεῖσθαι σφοδρῶς, τούτων δὲ ὑπερορᾶν· καίτοι ἐπὶ μὲν τοῦ σώματος ἀνίατα πολλάκις πολλὰ συμβαίνειν εἰκὸς, καὶ οὐδὲν ἀπαγορεύομεν, ἀλλὰ συνεχῶς τῶν ἰατρῶν λεγόντων ἀκούοντες, ὅτι οὐκέτι τὸ πάθος ἀφανίσαι φαρμάκοις οὐκ ἔνι, ὅμως ἐπικείμεθα B παρακαλοῦντες παραμυθίαν γοῦν ἵνα ἐπινοῆσαι μικράν. ἐπὶ δὲ τῶν ψυχῶν ἔνθα οὐδέν ἐστιν ἀνίατον νόσημα· οὐδὲ γὰρ ὑπὸ τῆς φύσεως ἀνάγκην ἐστίν· ἐνταῦθα ὡς ἀλλοτρίων ὄντων τῶν παθῶν, οὕτως ἀμελοῦμεν, καὶ ἀπογινώσκομεν· καὶ ἔνθα μὲν ἡ τῶν νοσημάτων φύσις εἰς ἀπόγνωσιν ἡμᾶς ἐμβάλλειν εἴωθε, καθάπερ τῶν πολλὰς ἐλπίδας ἐχόντων ὑγιείας ἐπιμελούμεθα· ἔνθα δὲ οὐδέν ἐστιν ὧν ἀπαγορεῦσαι χρή, ὥσπερ τῶν ἀπεγνωσμένων ἀφιστάμεθα καὶ παραμελοῦμεν· C τοσούτῳ πλείονα τοῦ σώματος, ἢ τῆς ψυχῆς λόγον ἔχομεν. διά τοι τοῦτο οὐδὲ τὸ σῶμα διασῶσαι δυνάμεθα. ὁ μὲν γὰρ τοῦ προηγουμένου παραμελῶν, καὶ περὶ τὰ ἐλάττονα πᾶσαν τὴν σπουδὴν ἐπιδεικνύμενος, ἀμφότερα καταλύει καὶ ἀπόλλυσιν· ὁ δὲ τὴν τάξιν φυλάττων, καὶ τὸ κυριώτερον διασώζων καὶ θεραπεύων, κἂν ἀμελήσῃ τοῦ δευτέρου, διὰ τὴν τοῦ πρώτου σωτηρίας, καὶ τοῦτο διέσωσεν. ὅπερ καὶ ὁ Χριστὸς παραδηλῶν ἔλεγε· μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶ- D μα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀποκτεῖναι ἐν γεέννῃ. ἆρά σε πείθομεν, ὅτι οὐδέποτε τῶν τῆς ψυχῆς ὡς ἀνιάτων ἀπογινώσκειν δεῖ παθῶν, ἢ καὶ ἑτέρους πάλιν λογισμοὺς ἀνακινῆσαι χρή; κἂν γὰρ μυριάκις ἀπογνῷς σεαυτοῦ, ἡμεῖς οὐκ ἀπογνωσόμεθά σου ποτὲ, οὐδὲ ὅπερ ἑτέροις ἐγκαλοῦμεν, αὐτοὶ πεισόμεθα. καίτοι γε οὐκ ἔστιν ἴσον αὐτόν τινα ἀπελπίζειν ἑαυτὸν, καὶ ἕτερον αὐτόν. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ ἑτέρου ταύτην ἔχων τὴν ὑπόνοιαν, κἂν συγγνω- E σθείη ταχέως· ὁ δὲ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ, οὐκέτι. τί δή ποτε; ὅτι αὐτὸς μὲν οὐκ ἔστι κύριος τῆς ἐκείνου σπουδῆς καὶ μετανοίας. τῆς δὲ ἑαυτοῦ τὴν ἐξουσίαν ἔχει μόνος αὐτός. ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἀπογνωσόμεθά σου, κἂν μυριάκις τοῦτο πάθῃς, ἴσως γὰρ ἴσως ἔσται τις ἐπάνοδος πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν καταλλαγὴν τὴν πρὸς τὸν πρότερον βίον. ἄκουε δὲ καὶ τῶν ἑξῆς.

Νινευῖται δὲ τοῦ προφήτου διαλεγομένου καὶ σαφῶς ἀπειλοῦντος ἀκούσαντες,

ὅτι

ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευῒ καταστραφήσεται, οὐδὲ οὕτως ἀνέπεσον, ἀλλὰ καίτοι μὴ θαῤῥοῦντες, ὅτι πείσουσι τὸν Θεὸν, μᾶλλον δὲ καὶ τοὐναντίον ἔχοντες ὑποπτεύειν ἀπὸ τοῦ χρησμοῦ. οὐ γὰρ μετὰ διορισμοῦ ἦν εἰρημένον τὸ λεχθὲν, ἀλλ' ἀπόφασις ἦν καθαρὰ, καὶ οὕτω τὴν μετάνοιαν „ἐπεδείκνυντο λέγοντες. Τίς οἶδεν εἰ μετανοήσει, καὶ παρακληθήσεται ὁ Θεὸς, καὶ ἀποστρέψει ἀπὸ ὀργῆς τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀπολώμεθα; καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ ἔργα αὐτῶν, ὅτι ἀπέστρεψαν ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτῶν τῶν πονηρῶν, καὶ μετενόησεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῇ κακίᾳ, ᾗ ἐλάλησε τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἐποίησεν. εἰ δὲ ἄνθρωποι βάρβαροι καὶ ἀλόγιστοι τοσοῦτον ἠδυνήθησαν συνιδεῖν, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοῦτο ποιεῖν χρὴ, τοὺς τὰ θεῖα δόγματα παιδευθέντας, καὶ τὸ τοιούτων παραδειγμάτων καὶ ἐν ῥήμασι καὶ ἐν πράγμασι πολὺ τὸ πλῆθος „ἑωρακότας. οὐ γὰρ, φησὶν, εἰσὶν αἱ βουλαί μου ὥσπερ αἱ βουλαὶ ὑμῶν· οὐδὲ αἱ ὁδοί μου, ὥσπερ αἱ ὁδοὶ ὑμῶν. ἀλλ' ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, τοσοῦτον ἀπέχει τὰ διανοήματά μου ἀπὸ τῆς διανοίας ὑμῶν, καὶ αἱ βουλαί μου ἀπὸ τῶν βουλῶν ὑμῶν. εἰ δὲ ἡμεῖς τοὺς πολλάκις προσκεκρουκότας τῶν οἰκετῶν, ἐὰν ἐπαγγέλλωνται γίνεσθαι βελτίους, καὶ προσιέμεθα, καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς προτέρας ἄγομεν τιμῆς, πολλάκις δὲ καὶ πλείονος αὐτοῖς τῆς παῤῥησίας μεταδιδόαμεν, πολλῷ μᾶλλον αὐτός. εἰ μὲν γὰρ διὰ τοῦτο ἐποίησεν ἡμᾶς, ἵνα κολάσῃ, καλῶς ἂν ἀπεγνώκεις καὶ ἠμφισβήτεις ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἑαυτοῦ· εἰ δὲ δι' οὐδὲν ἕτερον, ἢ δι' ἀγαθότητα μόνην ἡμᾶς ἐδημιούργησε, καὶ ἵνα τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν καλῶν, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου ποιεῖ καὶ πραγματεύεται ἐκ πρώτης ἡμέρας εἰς τὸ παρὸν, τί ποτέ ἐστι τὸ ποιοῦν ἐνδοιάζειν ἡμᾶς; σφόδρα αὐτὸν παρωργίσαμεν, καὶ ὡς οὐδεὶς ἀνθρώπων ἕτερος, οὐκοῦν διὰ τοῦτο μάλιστα ἀποστῆναι δεῖ τῶν παρόντων, καὶ μεταγνῶναι ἐπὶ τοῖς προγεγενημένοις, καὶ πολλὴν ἐπιδείξασθαι τὴν μεταβολήν. οὐδὲ γὰρ οὕτως αὐτὸν τὰ ἅπαξ τολμηθέντα ὑφ' ἡμῶν παροξῦναι δύναιτ' ἂν, ὡς τὸ μηδὲ θελῆσαι μεταβαλέσθαι λοιπόν. τὸ μὲν γὰρ ἁμαρτεῖν ἴσως ἀνθρώπινον, τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τοῖς αὐτοῖς, τοῦτο οὐκ ἀνθρώπινον λοιπὸν, ἀλλ' ὅλον σατανικόν. ὅρα γὰρ καὶ διὰ τοῦ προφήτου πῶς τοῦτο μᾶλλον ἐκείνου μέμφεται ὁ Θεός. καὶ εἶπον γάρ, φησι, μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα, πρός με ἀνάστρεψον, καὶ οὐκ ἀνέστρεψε. καὶ ἑτέρωθι πάλιν τὴν πολλὴν ῥοπὴν, ἣν ἔχει πρὸς τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν ἐπιδεῖξαι βουλόμενος, ἐπειδὴ μετὰ τὰς πολλὰς παρανομίας ἐπηγγείλαντο τὴν ὀρθὴν βαδίζειν ὁδὸν, ἀκούσας φησὶν εἶπε· Τίς δώσει εἶναι οὕτως τὴν καρδίαν αὐτῶν ἐν αὐτοῖς, ὥστε φοβεῖσθαί με, καὶ φυλάσσεσθαι τὰς ἐντολάς μου πάσας τὰς ἡμέρας αὐτῶν, ἵνα εὖ ᾖ αὐτοῖς καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτῶν δι' αἰῶνος; καὶ ὁ Μωυσῆς δὲ διαλεγόμενος αὐτοῖς ἔλεγε· „Καὶ νῦν Ἰσραὴλ τί Κύριος ὁ Θεὸς αἰτεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ φοβεῖσθαι „Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ πορεύεσθαι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, καὶ ἀγαπᾶν αὐτόν; ὁ τοίνυν σπουδάζων φιλεῖσθαι παρ' ἡμῶν, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου ποιῶν, καὶ μηδὲ τοῦ μονογενοῦς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας φεισάμενος φιλίας, καὶ ὅτι δή ποτε ἂν καταλλαγῶμεν αὐτῷ, τὸ πρᾶγμα ἡγούμενος ἀγαπητὸν, πῶς μετανοοῦντας οὐ δέξεται καὶ φιλή„σει; ἄκουε γοῦν καὶ διὰ τοῦ προφήτου τί φησι· Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς· καὶ τοῦτο δὲ ὑπὲρ τοῦ πρὸς αὐτὸν σφοδρὰν γενέσθαι τὴν φιλίαν ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν. ὅταν γὰρ ὁ φιλῶν πολλὰ παρὰ τῶν φιλουμένων ὑβρισθεὶς, μηδὲ οὕτως σβέσῃ τὸν πόθον, δι' οὐδὲν ἕτερον εἰς μέσον ἐνεχθῆναι σπουδάζει τὰς ὕβρεις ἐκείνας, ἀλλ' ἵνα τὸ στεῤῥὸν αὐτοῦ τῆς φιλίας ἐπιδειξάμενος, εἰς πλείονα καὶ συντονωτέραν ἐπισπάσηται ἀγάπην ἐκείνους. εἰ δὲ τὸ ὁμολογῆσαι τὰ ἁμαρτήματα τοσαύτην ἔχει τὴν παραμυθίαν, πολλῷ μᾶλλον τὸ διὰ τῶν ἔργων αὐτὰ ἀπονίψασθαι. ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ἀλλὰ τοὺς ἅπαξ τῆς εὐθείας παρατραπέντας ὁδοῦ ἐπὶ τὰ πρότερα πάλιν ἐκώλυεν ἐπανελθεῖν, οὐδεὶς ἂν τάχα, πλὴν ὀλίγων καὶ εὐαριθμήτων σφόδρα, εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν εἰσῆλθέ ποτε· νῦν δὲ τοὺς μάλιστα λάμψαντας ἀπὸ τῶν πτωμάτων τούτων ὄντας εὑρήσομεν. οἱ γὰρ πολλὴν ἐν τοῖς κακοῖς ἐπιδειξάμενοι τὴν σφοδρότητα, καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τὴν αὐτὴν ἐπιδείξονται πάλιν, συνειδότες ὅσων ἑαυτοὺς ὀφλημάτων ὑπευθύνους κατέστησαν. ὅπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἐδήλωσεν, ὅτε τῷ Σίμω„νι περὶ τῆς γυναικὸς ἔλεγε· Βλέπεις γάρ, φησι, ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν σου εἰς τὴν οἰκίαν, ὕδωρ ἐπὶ τοὺς πόδας μου οὐκ ἔδωκας, αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσι τοὺς πόδας μου ἔβρεξε, καὶ ταῖς θριξὶν αὐτῆς ἐξέμαξε. φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας, αὕτη δὲ ἀφ' οὗ εἰσῆλθον, οὐ διέλιπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας· ἐλαίῳ οὐκ ἤλειψας τὴν κεφαλήν μου, αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειψε τοὺς πόδας μου· οὗ χάριν λέγω σοι, ἀφίενται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαὶ, ὅτι ἠγάπησε πολύ· ᾧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ· εἶπε δὲ αὐτῇ, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι. διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος εἰδὼς, ὅτι οἱ τὰ μεγάλα ἐργασάμενοι κακὰ, ὅταν ἄρξωνται μετανοεῖν, μετὰ πολλοῦ τοῦ τόνου τοῦτο πράττουσιν, ἅτε εἰδότες τὰ πλημμεληθέντα αὐτοῖς, δέδοικε καὶ τρέμει, μήποτε ἀρχήν τινα τοῦ πράγματος λάβωσι.

A *Adhuc tres dies, & Ninive ſubvertetur* : non ita conſternati ſunt, quamquam nihil ſpei uſpiam fuit de Deo precibus exorando, imò potius contrarium potuerunt ſuſpicari ex oraculo. Nam non erat dictum cum aliqua disjunctione ſed aperta ſententia, & nihilo ſecius tantam exhibuerunt pœnitentiam. *Quis ſcit*, inquit, *ſi pœnitebit & exorabitur Deus, & avertetur ab ira furoris ſui, neque nos pereamus? Et vidit Deus opera eorum quod ſummoti eſſent à viis ſuis perverſis, & pœnituit Deum ſuper af-* B *flictione, quam locutus erat ſe ipſis facturum, & non fecit.* Quòd ſi homines illi barbari & imprudentes tantum potuerunt intelligere: multo amplius convenit, ut nos idem perficiamus, qui divinis dogmatibus eruditi ſumus, taliumque exemplorum magnam copiam tam verbis, quàm operibus conſignatam perſpeximus: *Conſilia*, inquit, *mea non ſunt ut conſilia veſtra: nec via mea, ſicut via veſtra: ſed quantum abeſt à terra cælum, tantum diſtant cogitationes meæ à cogitationibus veſtris, & conſilia* C *mea à veſtris conſiliis.* Quod ſi nos famulos noſtros, qui forte nos offenderint, cum promiſerint ſe meliores futuros, & recipimus rurſus, & in priſtinum honorem reſtituimus, ſæpenumerò etiam majorem illis fiduciam damus, non multo magis hoc faciet Deus? Nam ſi quidem Deus in hoc nos creaſſet, ut perderet, jure deſperaſſes, jureque dubitaſſes ſuper propria ſalute: cæterum quia non ob aliud, quàm propter bonitatem nos produxit, quò bonis fruamur ſempiternis, atque in hoc omnia facit, o- D mnia molitur in præſentem horam uſque: quid tandem eſt, quod nos dubios poſſit reddere? Vehementer exaſperavimus, qualiter alioqui nemo alius: quo fit, ut ea de cauſa maximè oporteat abſtinuiſſe à rebus præſentibus, duci pœnitudine ſuper peractis, multamque ſpeciem præbere animi demutati. Quandoquidem nihil eſt quod in nos queat ſol. atque illum ipſum ſemel perinde irritare, atque in poſterum nolle reflexiſſe in viam: nam peccaſſe eſt humanum, perduraſſe autem in flagitiis non humanum eſt, ſed E penitus diabolicum. Conſidera quanto majore ſtomacho Deus id ferat apud Prophetam. Scriptum eſt enim, *Et dixi, poſtquam ſcortata eſt in his omnibus, ad me revertere, neque reverſa eſt.* Et alibi iterum adnitens demonſtrare, quàm benignè ad noſtram ſalutem propenſus ſit, ubi poſt tanta tamque enormia delicta ſe recta via inceſſuros promiſerunt, eùm id audiſſet, inquit: Quis dabit ut ſic parentur corda eorum intra ipſos quò me timeant, cuſtodiantque præcepta mea omni tempore, ut eis bene ſit, & fi- A liis eorum per ſeculum? Præterea Moſes ſubſcribit: *Age*, inquit, *Iſraël, quid dominus Deus à te petit? Ut timeas dominum Deum tuum, ut ambules in cunctis viis ejus, & ut ames eum.* Quare qui captat omnibus modis, ut à nobis ametur, & in hoc omnia facit: neque unigenito propter amicitiam noſtram pepercit, utque ipſi aliquando reconciliemur, tam amabilem rem præſtitit: qui fieri poſſit, ut reſipiſcentes non admittat? ut non redamet? Audi quid per Prophetam dicit: *Dic*, inquit, *tu iniquitates tuas* B *prior, ut ſis juſtificatus*: & hoc, quò vehementi in eum amore flagremus, expetit à nobis. Qui enim eſt amore captus, ſi ipſum ii quos amat, afficiunt quamlibet gravi contumelia, neque dum extingui ſuſtinet amorem, nullius rei gratia illatas injurias in medium proferri ſtudet, quàm ut ſolido ipſius amore demonſtrato, arctiore eos dilectione obvinciat. Quoniam autem confeſſum eſſe peccata, tantum affert ſolatii: quantum putas allaturam per opera diluiſſe? Niſi ſic foret, nec à recto curſu ſemel deflectenti- C bus pateret reditus, quotus tum quiſque ex tot hominum millibus in cœlum introire potuiſſet, præter admodum paucos, qui ſupra nos jam nunc ſunt cooptati in numerum bonorum? Atqui maximè refulgentes inveniemus poſt lapſus enormes: qui enim magnum impetum in malitia præ ſe tulerunt, eundem rurſus adhibuerunt ſæpenumero rebus optimis, perpenſis apud ſe debitis, quibus ſunt velut obærati per ſua ipſorum malefacta: quod & Chriſtus ipſe illuſtre reddidit, ubi Simoni de muliere reſpondit: D *Vides enim, ait, hanc mulierem? ſum ingreſſus domum tuam, aquam ad pedes meos non dediſti, ea autem lacrymis rigavit pedes meos & capillis ſuis abſterſit: oſculum mihi non dediſti, ipſa verò ex eo tempore quo intravi, non intermiſit pedes meos exoſculari: oleo caput mihi non unxiſti, hæc autem unguento pedes meos inunxit. Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniã dilexit multum. Cæterùm cui parum remittitur, is parum diligit eique dixit: Remittuntur tua peccata.* Idcirco diabolus cum his rebus E cognitis, planè intelligit, eos qui malefacta quantumlibet immania perpetrarunt, ut primum cœperint pœnitere, quod majore ſtudio id faciant, tanquam conſcii delictorum ſuorum, vehementer timet ac formidat, ne quando rem exordiantur:

Gradu

Nunquam eſſe deſperandum de divina miſericordia oſtendit exemplo Ninivitarum. Jonæ 3, 9. 10.

Eſai. 55, 8.

Hier. 3, 7.

Deut. 10, 12.

Eſai. 43, 25.

Luc. 7, 44.

Gradu enim facto, amplius detineri nequeunt: conflagrant per pœnitentiam tanquam vehemens ignis, & auro puro puroque animas ſuas puriores efficiunt, & tanquam vento rapido conſcientiæ, ac memoria præcedentium peccatorum, in virtutis portum convehuntur. Et hoc eſt quod peccatores plus poſſident, quàm qui nunquam ceciderunt: quoniam majore alacritate reditum tentant, tantùm rem, ut ſic dixerim, auſpicentur. Nam arduum eſt & difficile factu, poſſe ingredi clivum primum, & veſtibula contingere pœnitentiæ, & inimicum illic exſufflantem ignem & imminentem abigere atque proſternere: ille autem tanto furore deinceps non graſſabitur ſemel exuperatus, & cum illic ceciderit, ubi robuſtus erat, nos vero majorem alacritatem concipiemus, multáq; facilitate pulcherrimam illam pugnam depugnabimus. Aggrediamur itaque reditum deinceps, recurramus in urbem cœleſtem in quam aſcripti ſumus, in qua cives agere juſſi ſumus. Nam à nobis ſpem omnem abjicere, non ſolum id mali habet, quòd ejus civitatis portas nobis intercludit, aut quòd in pejorem ignaviam trahit atque contemptum, ſed aliud habet etiam peſſimum: intrudit enim in væcordiam, cujusmodi eſt ipſi ſatanæ. Etenim diabolus ex nulla re talis evaſit, atque ex prima deſperatione, unde in væcordiam ceu per gradus delapſus eſt. Ut primum enim anima de conſequenda ſalute dubitat, non ſentit ampliùs quo periclitetur præcipitio, quidlibet faciendo, dicendoque contra ſalutem ſuam. Et quemadmodum furore correpti, deperdita ſemel ſanitate capitis, nihil verentur, nihil eos pudet, intrepidè quidvis audent, in ignem, in mare, in prærupta editaque loca impigrè convolant: In hunc modum qui ſe incuriæ per deſperationem permiſere, deinceps ſunt intolerabiles, per avia vitiorum aſſiduò diſcurſitant, ac niſi mors ſuperveniens eos ab inſania atque illo impetu revocet, infinitis ſe calamitatibus conficiunt. Quare adhortor, antequam altius ab ebrietate commadueris, ut reſipiſcas, ut reſurgas, ut crapulam diabolicā excludas. Si putas eſſe ſupra vires, ut confeſtim univerſam excludas; at ſenſim & paululum quid ejus mali, atque iterum paululum deme. At mihi quidem longè facillimum videtur, omnes laqueos quibus complicamur, ſimul abrumpere, conferendo nos in palæſtram pœnitentiæ: cæterùm quia tibi fortaſſis arduum apparet, ſicut lubet attingas viam ad meliora ducentem, modò attingas & apprehendas vitam æternam. Ita quæſo & oro per ſuperiora merita tua, per illam priorem fiduciam, ut iterum videamus te in illo culmine conſtitutum recuperaſſe animi robur amiſſum: miſerere offenſorum per caput tuum, miſerere cadentium & eorum qui facti ſunt per te ſegniores, qui virtutis viam deſperarunt. Et nunc quidem ingens mœror occupat fratrum conventū, voluptas autem & lætitia conſeſſum incredulorum, & juvenum ocio deditorum: cæterùm ubi redieris in illam accuratam diligentiā, contrariū erit, noſtráq; ignominia in adverſarios univerſa derivabitur. Nos autem ingenuæ reddemur libertati, videntes te iterum cum eximio ſplendore coronatum prædicatúmq;: tales enim victoriæ majorem ferunt & jucunditatem, & voluptatem. Non enim propria ſolum benefacta mercede penſabuntur, ſed quòd aliis cohortationi fuiſti & ſolatio, exemploq; præluxiſti maximo, ut quisquis in tanta mala inciderit, ad reſurgendum, ſeipſumque reparandum incitetur. Ne contemnas tantum lucri, neque animas noſtras ad inferos cum mœrore deducas, quin dederis nobis & reſpiraſſe, & excuſſiſſe nubila pectoris, quæ per triſtitiam nos occuparunt: noſtris enim malis omiſſis, tua damna lamentamur. Quando autem in animum induxeris reſipiſcere, deſpicere omnia prudenter, & angelicæ militiæ connumerari: tum nos à luctu revocabis, bonámque partem de peccatis noſtris auferes. Qui enim per pœnitentiam iterum exurgunt, magna claritate reſplendent, & non raro majore quàm alii, qui nunquam ceciderunt: quod primo demonſtravi etiam à divinis ſcripturis. Ea nimirum ratione & vectigalium exactores, & ipſæ meretrices hæreditate acquirunt regnum cœlorum: ea ratione multi ex noviſſimis anteferuntur prioribus.

Qui per pœnitentiam reſurgunt, ſæpe majoris ſunt meriti ac perfectionis quam qui nunquam ceciderunt.

CAP. XI.

Exemplo id docet ſui temporis.

Narrabo tibi, quæ noſtris contigere temporibus, & quorum ipſe teſtis eſſe poteris. Noſti utique juvenem illum filium Urbani Phœnicem, qui continuò à teneris unguiculis à parentibus derelictus fuit pupillus, dominus autem multarum rerum, pecuniarum, miniſtrorum, agrorum. Is primùm cum liberalium artium auditoriis longum vale dixiſſet, depoſito illo ſplendidiſſimo amictu, totoque hujus vitæ faſtu, repente pallio ſe viliore contexit ad montes, ad ſolitudinem ſeceſſit, egregiámque exhibuit philoſophiam, non juxta illius ætatis modum, ſed qualem poſſet vir quiſpiam admirabilis & excellens: deinde ad ſacras myſteriorum ceremonias idoneus reputatus,

A μετὰ γὰρ τὸ λαβεῖν, ἀκάθεκτοι λοιπόν εἰσι, καὶ πυρὸς δίκην ὑπὸ τῆς μετανοίας ἀναζέσαντες, χρυσίου καθαροῦ καθαρωτέρας τὰς ἑαυτῶν ἀπεργάζονται ψυχάς, καθάπερ ὑπὸ λίβος πνεύματος σφοδροῦ τοῦ συνειδότος καὶ τῆς μνήμης τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων εἰς τὸν τῆς ἀρετῆς λιμένα ὠθούμενοι. καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ πλεονεκτοῦσι τῶν οὐδαμῶς καταπεσόντων, ὅτι σφοδροτέρᾳ κέχρηνται τῇ προθυμίᾳ, μόνον, ὅπερ ἔφην, ἂν τῆς ἀρχῆς ἐπιλάβωνται. τὸ γὰρ δυσχερὲς καὶ δυσ- B κατόρθωτον τοῦτό ἐστι, δυνηθῆναι ἐπιβῆναι τῆς εἰσόδου καὶ τῶν προθύρων ἐφάψασθαι τῆς μετανοίας, καὶ τὸν ἐχθρὸν ἐκεῖ πολὺ πνέοντα καὶ ἐπικείμενον ἀπώσασθαι, καὶ καταβαλεῖν· μετὰ δὲ ταῦτα οὔτε ἐκεῖνος τοσαύτην ἐπιδείξεται τὴν μανίαν ἅπαξ ἡττηθείς, καὶ ἔνθα ἦν ἰσχυρὸς καταπεσών, ἡμεῖς δὲ μείζονα τὴν προθυμίαν ληψόμεθα, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας δραμούμεθα τὸν καλὸν ἀγῶνα τοῦτον. ἐπιλαβώμεθα τοίνυν τῆς ἐπανόδου λοιπόν, ἀναδράμωμεν εἰς τὴν πόλιν τὴν ἐν C τοῖς οὐρανοῖς, ἐν ᾗ καὶ ἀπεγράφημεν, ἐν ᾗ καὶ πολιτεύεσθαι προστετάγμεθα. τὸ γὰρ ἀπογινώσκειν αὑτῶν, οὐ τοῦτο μόνον ἔχει κακόν, ὅτι τὰς πύλας ἡμῖν ἀποκλείει τῆς πόλεως ἐκείνης, οὐδ' ὅτι εἰς μείζονα ῥαθυμίαν ἄγει καὶ καταφρόνησιν, ἀλλ' ὅτι καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἐμβάλλει σατανικήν. καὶ γὰρ ὁ διάβολος οὐδαμόθεν ἑτέρωθεν τοιοῦτος ἐγένετο, ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ πρότερον μὲν ἀπογνῶναι, ὕστερον δὲ ἐκ τῆς ἀπογνώσεως, εἰς τὴν ἀπόνοιαν ἐμπεσεῖν. ψυχὴ γάρ, ἐπειδὰν ἅπαξ ἀπ- D αγορεύσῃ τὴν σωτηρίαν τὴν ἑαυτῆς, οὐδὲ αἰσθήσεται λοιπόν, ὅπως κατακρημνίζεται, πάντα αἱρουμένη καὶ λέγειν, καὶ ποιεῖν τὰ κατὰ τῆς σωτηρίας τῆς ἑαυτῆς. καὶ καθάπερ οἱ μαινόμενοι, ἐπειδὰν ἅπαξ τῆς ὑγιοῦς ἐκπέσωσι καταστάσεως, οὐδὲν δεδοίκασιν, οὐδὲ αἰσχύνονται, ἀλλ' ἀδεῶς ἅπαντα τολμῶσι, κἂν εἰς πῦρ μέλλωσιν ἐμπίπτειν, κἂν εἰς πέλαγος, κἂν εἰς κρημνόν· οὕτω καὶ οἱ τῇ τῆς ἀπογνώσεως παραφροσύνῃ ληφθέντες, ἀφόρητοι λοιπόν εἰσι, πανταχοῦ τῆς E κακίας διατρέχοντες, κἂν μὴ θάνατος αὐτοὺς ἐπελθὼν κωλύσῃ τῆς μανίας ἐκείνης καὶ τῆς φορᾶς, μυρία ἑαυτοὺς ἐργάζονται δεινά. διὰ τοῦτο παρακαλῶ πρὶν ἢ σφόδρα ὑπὸ ταύτης βαπτισθῆναί σε τῆς μέθης, ἀνανῆψαι καὶ διεγερθῆναι, καὶ τὴν σατανικὴν κραιπάλην ἀπώσασθαι, καὶ εἰ μὴ δυνατὸν ἀθρόως, ἀλλ' ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν. ἐμοὶ μὲν γὰρ εὐκολώτερον εἶναι φαίνεται, τὸ πάντων ὁμοῦ τῶν κατεχόντων ἀποσπασθέντα σχοινίων, μεταθεῖναι ἑαυτὸν εἰς τὸ τῆς μετανοίας A γυμνάσιον. εἰ δέ σοι δύσκολον εἶναι τοῦτο δοκεῖ, ὡς ἂν ἐθέλῃς ἅψαι τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὰ κρείττω φερούσης, μόνον ἅψαι καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς. ναὶ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, πρὸς τῆς εὐδοκιμήσεως τῆς προτέρας, πρὸς τῆς παῤῥησίας ἐκείνης, οὕτω πάλιν σε ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ τῆς καρτερίας ἴδωμεν τῆς αὐτῆς. φεῖσαι τῶν σκανδαλιζομένων διὰ τὴν σὴν κεφαλήν, τῶν καταπιπτόντων, τῶν γινομένων ῥαθυμοτέρων, τῶν ἀπογινωσκόντων τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδόν. νῦν μὲν γὰρ κατήφεια τὸν τῶν ἀδελφῶν ἔ- B χει χορόν, ἡδονὴ καὶ εὐθυμία τὰ τῶν ἀπίστων συνέδρια, καὶ τὰ τῶν νέων τῶν ῥαθυμότερον διακειμένων· ἂν δὲ ἐπανέλθῃς πάλιν ἐπ' ἐκείνου τοῦ βίου τὴν ἀκρίβειαν, τοὐναντίον γενήσεται, καὶ ἡ μὲν ἡμετέρα αἰσχύνη εἰς ἐκείνους μεταστήσεται πᾶσα· ἡμεῖς δὲ ἐν παῤῥησίᾳ ἐσόμεθα πολλῇ, μετὰ πλείονος λαμπρότητος ἐστεφανωμένον σε καὶ ἀνακηρυττόμενον ὁρῶντες πάλιν. μείζονα γὰρ αἱ τοιαῦται νῖκαι φέρουσι καὶ τὴν εὐδοκίμησιν, καὶ τὴν ἡδονήν. οὐδὲ γὰρ τῶν οἰκείων κατορθωμάτων μόνον λήψῃ τὸν μισθόν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἑτέρων παρακλήσεως, καὶ παραμυθίας C ὑπόδειγμα μέγιστον ἐγκείμενος, εἴ ποτέ τις τοῖς αὐτοῖς περιπέσῃ κακοῖς, πρὸς τὸ διαναστῆναι πάλιν, καὶ ἀναστήσασθαι ἑαυτόν. μὴ δὴ κέρδος παρίδῃς τοσοῦτον, μηδὲ καταγάγῃς εἰς ᾅδου μετὰ λύπης τὰς ἡμετέρας ψυχάς, ἀλλὰ δὸς ἡμῖν ἀναπνεῦσαι, καὶ τὸ κατέχον ἡμᾶς διὰ σὲ τῆς ἀθυμίας ἀποσείσασθαι νέφος. νῦν μὲν γὰρ τὰ οἰκεῖα παρέντες κακά, θρηνοῦμεν τὰς σὰς συμφοράς· ἐὰν δὲ θελήσῃς ἀ- D νανῆψαι καὶ διαβλέψαι, καὶ τῆς στρατείας ἐπιλαβέσθαι τῆς ἀγγελικῆς, καὶ τούτου πένθους ἀπαλλάξεις ἡμᾶς, καὶ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων τὸ πλέον ἀρεῖς· ὅτι γάρ ἐστι τοὺς ἐκ μετανοίας πάλιν ἐπανελθόντας λάμψαι μέγα καὶ φαιδρόν, καὶ πλέον πολλάκις τῶν μηδὲ πεσόντων τὴν ἀρχήν, ἀπεδείξαμεν καὶ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. οὕτω γοῦν καὶ οἱ τελῶναι, καὶ αἱ πόρναι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν κληρονομοῦσιν· οὕτω πολλοὶ τῶν ἐσχάτων τῶν πρώτων ἔμπροσθεν τίθενται.

Ἐρῶ δέ σοι καὶ τὰ ἐφ' ἡμῶν γεγενημένα, καὶ ὧν δυνήσῃ γενέσθαι E μάρτυς αὐτός. οἶσθά που τὸν νέον ἐκεῖνον τὸν Οὐρβανοῦ παῖδα, τὸν Φοίνικα, τὸν ἐν ὀρφανίᾳ μὲν καταλειφθέντα ἀώρῳ, κύριον δὲ πολλῶν χρημάτων καὶ οἰκετῶν γενόμενον καὶ ἀγρῶν. οὗτος τὸ μὲν πρῶτον ἐῤῥῶσθαι πολλὰ ταῖς ἐν τοῖς μουσείοις διατριβαῖς εἰπών, καὶ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἀμφίασιν ἀφείς, καὶ τὸν τῦφον ἅπαντα τὸν βιωτικόν, ἐξαίφνης ἱμάτιον εὐτελὲς περιθέμενος, καὶ πρὸς τὴν ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐρημίαν ἀναχωρήσας, πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν φιλοσοφίαν, οὐ κατὰ τὴν ἡλικίαν μόνον, ἀλλ' ὅσην ἄν τις τῶν μεγάλων καὶ θαυμαστῶν ἀνδρῶν· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τῆς ἱερᾶς τῶν μυστηρίων τελετῆς ἀξιωθείς,

πολλῷ

πολλῷ μᾶλλον ἐπεδίδου πρὸς ἀρετήν. καὶ πάντες ἔχαιρον, καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν. ὅτι καὶ ἐν πλούτῳ τραφεὶς, καὶ προγόνους ἔχων λαμπροὺς, καὶ σφόδρα ἔτι νέος ὢν, ἐξαίφνης πᾶσαν τὴν φαντασίαν τοῦ βίου καταπατήσας πρὸς τὸ ὕψος ἀνέδραμε τὸ ἀληθινόν. ἐν τούτῳ δὲ αὐτὸν ὄντα καὶ θαυμαζόμενον, φθοροί τινες ἄνδρες κατὰ τὸν τῆς συγγενείας ἐπισκοποῦντες νόμον, αὖθις ἐπὶ τὸν πρότερον κλύδωνα ἐπανήγαγον, καὶ πάντα ῥίψας πάλιν ἐκεῖνα, ἀπὸ τῶν ὀρέων εἰς μέσην εὐθέως κατέβη τὴν ἀγορὰν, καὶ ἵππῳ ὀχούμενος, καὶ ἀκολούθους ἔχων πολλοὺς, οὕτω περιῄει τὴν πόλιν ἅπασαν, καὶ οὐδὲ σωφρονεῖν λοιπὸν ἤθελεν. ὑπὸ γὰρ τῆς πολλῆς ἐκκαιόμενος τρυφῆς, καὶ εἰς ἔρωτας ἀτόπους ἐμπίπτειν ἠναγκάζετο, καὶ οὐδεὶς ἦν τῶν ἐν μέσῳ στρεφομένων, ὅστις τὴν σωτηρίαν οὐκ ἀπηγόρευσε τὴν ἐκείνου, τοσοῦτος αὐτὸν συνεῖχε κολάκων ἑσμὸς, καὶ προσῆν ὀρφανία, καὶ νεότης, καὶ πλοῦτος πολύς. καὶ οἱ τὰ πάντα εὐκόλως μεμφόμενοι τῶν ἐπὶ τοῦτο τὴν ἀρχὴν ἀγαγόντων αὐτὸν κατηγόρουν λέγοντες, ὅτι καὶ τῶν πνευματικῶν διήμαρτε, καὶ οὐδὲ τοῖς αὐτοῦ πράγμασι χρήσιμος ἔσται λοιπὸν, πρὸ ὥρας τῶν περὶ λόγους πόνων ἀποπηδήσας, καὶ μηδὲν ἐκεῖθεν καρπώσασθαι δυνηθείς. τούτων δὲ λεγομένων, καὶ πολλῆς τῆς αἰσχύνης οὔσης, ἅγιοί τινες ἄνδρες, καὶ πολλάκις τοιαύτης θήρας ἐπιτυχόντες, καὶ διὰ τῆς πείρας μαθόντες καλῶς, ὅτι οὐδὲν τῶν τοιούτων ἀπογινώσκειν χρὴ τοὺς εἰς τὸν Θεὸν ὁπλιζομένους ἐλπίσι, παρατηροῦντες τοῦτον συνεχῶς, εἴ ποτε εἶδον φανέντα ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ προσῄεσαν καὶ ἠσπάζοντο· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἄνωθεν αὐτοῖς ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ ἵππου παρακολουθοῦσιν ἐκ πλαγίων διελέγετο· τοσαύτη κατεῖχεν αὐτὸν ἀναισχυντία τὴν ἀρχήν. οἱ δὲ εὔσπλαγχνοι καὶ φιλόπαιδες ἐκεῖνοι τούτων μὲν ᾐσχύνοντο οὐδὲν, εἰς ἓν δὲ μόνον ἑώρων, ὅπως τῶν λύκων τὸ ἀρνίον ἀποσπάσωσιν, ὅπερ οὖν διὰ τῆς καρτερίας καὶ ἴσχυσαν. ὕστερον γὰρ ὥσπερ ἔκ τινος παραπληξίας ἐν ἑαυτῷ γενόμενος ἐκεῖνος, καὶ τὴν πολλὴν αὐτῶν προσεδρείαν ἐρυθριάσας, εἴ ποτε αὐτοὺς πόῤῥωθεν προσιόντας εἶδεν, ἀπεπήδησέ τε εὐθέως, καὶ κάτω νεύων οὕτω μετὰ σιγῆς τὰ παρ' ἐκείνων ἤκουσεν ἅπαντα, καὶ προϊὼν πλείονα τὴν πρὸς αὐτοὺς αἰδῶ καὶ τιμὴν ἐπεδείκνυτο, καὶ οὕτως αὐτὸν κατὰ μικρὸν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι πάντων ἐκείνων ἐξελκύσαντες τῶν δικτύων, τῇ προτέρᾳ πάλιν ἐρημίᾳ, καὶ φιλοσοφίᾳ παρέδωκαν. καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἔλαμψε νῦν, ὡς τὸν πρότερον αὐτοῦ βίον τῷ μετὰ τὴν ἔκπτωσιν παραβαλλόμενον μηδὲν εἶναι δοκεῖν. συνιδὼν γὰρ ἀπὸ τῆς πείρας καλῶς τὸ δέλεαρ, καὶ πάντα εἰς τοὺς δεομένους ἀναλώσας τὸν πλοῦτον, καὶ τῶν φροντίδων ἀπολύσας αὐτὸν ἐκείνων, πᾶσαν τοῖς βουλομένοις ἐπιβουλεύειν ἐξέκοψε τὴν πρόφασιν, καὶ νῦν τὴν ἐπὶ τὸν οὐρανὸν βαδίζων ὁδὸν, πρὸς αὐτὸ λοιπὸν τὸ τέλος ἔφθασε τῆς ἀρετῆς. ἀλλ' οὗτος μὲν ἔτι νέος ὢν καὶ κατέπεσε καὶ ἀνέστη· ἕτερος δέ τις μετὰ τοὺς πολλοὺς ἱδρῶτας, οὓς ἐν ταῖς ἐρημίαις διατρίβων ἤνεγκεν, ἵνα σύνοικον ἔχων μόνον, καὶ ἀγγελικὸν βίον βιοὺς, καὶ πρὸς γῆρας ἐλαύνων λοιπὸν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ὑπὸ σατανικῆς τινος περιστάσεως, καὶ τοῦ ἀπονυστάξαι μικρὸν πάροδον δοὺς τῷ πονηρῷ εἰς ἐπιθυμίαν τῆς πρὸς γυναῖκας ὁμιλίας ἐνέπεσεν, ὁ μηδέποτε γυναῖκα ἰδὼν, ἐξ οὗ πρὸς τὸν τῶν μοναχῶν βίον μετέθηκεν ἑαυτόν. καὶ πρῶτον μὲν ἠξίου τὸν σύνοικον κρέα καὶ οἶνον αὐτῷ παρασχεῖν, καὶ ἠπείλει, εἰ μὴ λάβοι, κατελεύσεσθαι εἰς τὴν ἀγοράν. ταῦτα δὲ οὐχ οὕτω κρεῶν ἐπιθυμῶν ἔλεγεν, ἀλλ' ὡς ἀφορμήν τινα, καὶ πρόφασιν βουλόμενος λαβεῖν τῆς εἰς τὴν πόλιν καθόδου. ἐπὶ τούτοις ἐκεῖνος ἀπορούμενος καὶ δεδοικὼς, μὴ οὐ τοῦτο κωλύσας ἐπὶ μείζω αὐτὸν ὤσῃ κακὸν, δίδωσιν ἐμφορηθῆναι τῆς ἐπιθυμίας αὐτῷ. ὡς δὲ ἔγνω τὸ σοφὸν τοῦτο ἕωλον γεγονὸς, φανερῶς ἀναισχυντήσας λοιπὸν, ἀπεκάλυψε τὴν διάκρισιν, καὶ δεῖν ἔλεγε πάντως εἰς τὴν πόλιν αὐτὸν κατελθεῖν. ὡς δὲ οὐδὲν ἴσχυε κωλύων ἐκεῖνος, τέλος ἀφῆκε, καὶ πόῤῥωθεν ἀκολουθῶν, ἐπετήρει τί ποτε ἄρα βούλεται αὐτῷ ἡ κάθοδος. ἰδὼν δὲ εἰς χαμαιτυπεῖον εἰσελθόντα, καὶ γνοὺς, ὅτι πόρνῃ συγγέγονε γυναικὶ, περιμείνας μετὰ τὸ πληρῶσαι τὴν ἄτοπον ἐπιθυμίαν ἐκείνην, ἐξελθόντα ὑπτίαις δέχεται ταῖς χερσὶ, καὶ περιχυθεὶς, καὶ καταφιλήσας θερμῶς, καὶ ὑπὲρ τῶν γεγενημένων ἐγκαλέσας οὐδὲν, παρεκάλει μόνον, ἐπειδὴ τὴν ἐπιθυμίαν ἐπλήρωσε τὴν ἑαυτοῦ, πάλιν ἐπὶ τὸ τῆς ἐρημίας οἰκητήριον ἐπανελθεῖν· ὁ δὲ τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ αἰσχυνθεὶς, ἐπλήγη τε εὐθέως τὴν ψυχὴν, καὶ κατανυγεὶς ἐπὶ τοῖς τολμηθεῖσιν, εἵπετο πρὸς τὸ ὄρος αὐτῷ. καὶ γενόμενος ἐκεῖ, δεῖται τοῦ ἀνδρὸς, ἐν οἰκίσκῳ αὐτὸν καθεῖρξαι ἑτέρῳ, καὶ τὰς θύρας ἀποκλείσαντα τοῦ δωματίου ἄρτον αὐτῷ παρέχειν καὶ ὕδωρ δι' ἡμερῶν, καὶ τοῖς ἐπιζητοῦσιν αὐτὸν ἠξίου λέγειν, ὅτι κεκοίμηται. καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ πείσας καθεῖρξεν ἑαυτὸν, καὶ ἦν ἐκεῖ διὰ παντὸς, νηστείαις, καὶ δεήσεσι, καὶ δάκρυσι τὸν τῆς ἁμαρτίας ῥύπον ἀποσμήχων τῆς ψυχῆς.

A magnam acceſſionem virtuti adjecit. Omnes gaviſi ſunt imperiſè, Deumque glorificarunt, quòd in affluentia deliciarum enutritus, clarus ex progenitoribus, & admodum adoleſcens cunctam hujus vitæ magnificentiam ac pompam, fucatamque felicitatem, ſemel conculcaſſet, & evaſiſſet ad verum faſtigium virtutis. Cùm eſſet eo loci conſtitutus, & nunc jure ſuſpiciendus: ecce corruptores quidam, qui eum jure conſanguinitatis inviſebant, iterum illum in fluctus priſtinos abduxerunt. Re- B jectis iterum cunctis ejus vitæ, quæ pridem erant, ornamentis, à montibus in medium forum ſe contulit, & equis vectus & magno ſtipatus famulitio, totam urbem obivit, neque ſapere, neque temperatè vivere libuit. nimiis enim deliciis incaleſcens, in abſurdos amores vel nolens perpellitur. Nemo erat ex cœtu converſantium, qui non de ipſius ſalute putaret actum eſſe, tantum ei examen adulatorum cohæſit: cui acceſſerunt, orbitas parentum, juventus, multæ opes. Qui omnia facilè ſolent C calumniari, reprehendebant eos qui ab initio illum ad hoc vitæ genus traduxiſſent, quòd à ſpiritualibus defeciſſet, inutilis futurus & rei familiari, quòd ante tempus ſermoni & eloquentiæ deditus, retuliſſet pedem, illicque nihil fructus valuiſſet conſequi: hujuſmodi quiddam crebro occinuerunt. Cùm eſſet itaque multo ſuffuſus pudore, quidam ſancti viri quibus erat peritia ejuſmodi prædam venandi, & qui per experientiam probè fuerant edocti, quod ſpe divina communitis neutiquam ſit de- D ſperandum, obſervârunt eum aſſiduè, viſumque in foro acceſſerunt, amplexique ſunt: quos ille principio ſequentes velut è ſublimi, equo inſidens alloquebatur contemptim. tanta erat primùm impudentia hominis. At illi miſericordes, ſtudioſique in rem alioqui perituræ pueritiæ, non ita multum ea contumelia movebantur, in unum iſtud figentes obtutum, ut quacumque via lupo agnum ſubtraherent, quod & per patientiã perfecerunt. Siquidem poſthac velut ex amentia in ſemetipſum regreſſus, E aſſiduam eorum curam tum cœpit revereri. quoties illos vel procul obviam factos conſpexit, ab equo citò deſiliit, & oculis in terram dejectis, cum multo ſilentio, quæ ab illis dicerentur auſcultavit, ac progreſſu temporis majori pudore ſuffundebatur, & eis habuit honorem debitum. Atque eo artificio lapſum divinæ gratiæ paucis diebus reddiderunt, omniaque iſta retia ſimul expedientes, priſtinæ tranquillitati philoſophiæque liberum tradiderunt. In tantam autem lucem tunc temporis emi- A cuit, ut ſuperiorem vitam, ſi cum ea quæ poſt caſum peracta eſt, contuliſſes, pro nihilo habenda videretur. Cùm enim experientia comperiſſet, quæ ſit malorum eſca, diſtribuit in egentes divitias: eo facto ſe à noxiis curis exonerans, omnem occaſionem, quæ potuit inſidias tendere, abſcidit, & viam quæ ducit ad cœlum incedens ad apicem virtutis jam dudum penetravit. En ille cùm eſſet juvenis, excidit, & iterum ſurrexit: alius vero quiſpiam poſt multos ſudores eremiticæ converſationis, cui dun- B taxat unus fuit convictor, cum quo vixit planè angelicam vitam, ad ſenectam uſque perſeverans: is aliquando ex verſutia diaboli velut oſcitans ac remiſſior factus, acceſſum dedit maligno ad ſuſcitandum concupiſcentiam: & lapſus eſt cum muliere ſe commiſcendo, qui nunquam vidit mulierem ab eo tempore, quo ſe ad monaſticam vitam contulit. Principio contubernalem ſuum oravit, ut ipſi daret carnes atque vinum, adjectis minis niſi impetraret in forum ſe perrecturum: quod dixit non ex deſiderio C carnium, ſed cauſam & prætextum captaturus deſcenſus in urbem. Commilito ejus cum varia curioſè diſpexiſſet, formidaretque ne impediens illum in majus flagitium conjiceret, permiſit ut animi affectui ſatisfaceret. Poſtquam vidit ſibi occaſionem fraudis excluſam, depoſita fronte fictionem aperuit, palamque profitebatur ſibi neceſſe eſſe, ut in civitatem proficiſceretur. Is qui prohibebat, dum vidit ſe fruſtra niti, tandem id etiam conceſſit: at procul aſſectatus, abeuntem obſervavit, quonam ter- D rarum eo deflexu deſcenderet. Vidit autem intrantem lupanar, & cùm intellexiſſet eum commixtum fuiſſe cum muliere meretrice expectavit foris: & poſt abſurdæ concupiſcentiæ ſaturitatem, egredientem obviis manibus excepit, amplexumque ac multum exoſculatum nihil expoſtulando de commiſſis flagitiis, tantum eſt adhortatus, ut expleta jam concupiſcentia, in ſolitudinis domicilium velit reverti. Illum autem ob tantam ejus manſuetudinem pudere cœpit, moxque animo perculſus, compunctuſque E ſuper temere perpetratis, ad montem eſt ſocium proſecutus: eoq; loci conſtitutus vir ille, cellula ſe quapiam concluſit, & ejus domunculæ janua obſerata, alter ipſi panem & aquam quotidie præbuit: quærentibus autem de ſe juſſit, ut reſponderet ſe ſomnum capere. Hæc cùm dixiſſet, facile invenit illum ipſum amicum aſſenſorem, ſeipſum introcluſit, perſeveravitque illic per omnem vitam in jejuniis, in precationibus, in lacrymis, repurgans animam à ſorde peccati.

A διαφθείρει δὲ τὴν μετάνοιαν τὸ πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι κακοῖς. Εἷς γὰρ, φησὶν, οἰκοδομῶν, καὶ εἷς καθαιρῶν, τί ὠφέλησαν πλέον ἢ κόπον; βαπτιζόμενος ἀπὸ νεκροῦ, καὶ πάλιν ἁπτόμενος αὐτοῦ, τί ὠφέλησεν ἐν τῷ λουτρῷ αὐτοῦ; οὕτως ἄνθρωπος νηστεύων ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, καὶ πάλιν πορευόμενος, καὶ τὰ αὐτὰ ποιῶν, τῆς προσευχῆς αὐτοῦ τίς εἰσακούσεται; καὶ πάλιν, ἐπανάγων, φησὶν, ἀπὸ δικαιοσύνης ἐπὶ ἁμαρτίαν, ὁ κύριος ἑτοιμάζει εἰς ῥομφαίαν αὐτόν. καὶ ὥσπερ κύων ὅταν ἐπανέλθῃ ἐπὶ τὸν αὐτοῦ ἔμετον, B καὶ μισητὸς γένηται· οὕτως ἄφρων τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ ἀναστρέψας ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν.

Μὴ τοίνυν ὡς κατηγορῶν σαυτοῦ μόνον τὴν ἁμαρτίαν ἐκπόμπευε, ἀλλὰ καὶ ὡς δικαιωθῆναι ὀφείλων διὰ τοῦ τρόπου τῆς μετανοίας· οὕτω γὰρ δυνήσῃ καὶ τὴν ἐξομολογουμένην ψυχὴν ἐντρέψαι, μηκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπίπτειν. τὸ μὲν οὖν σφόδρα καταδικάζειν ἑαυτοὺς, καὶ ἁμαρτωλοὺς καλεῖν, κοινὸν ὡς εἰπεῖν καὶ τοῖς ἀπίστοις ἐστί. πολλοὶ γοῦν C καὶ τῶν ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ ἄνδρες, καὶ γυναῖκες, οἱ μάλιστα ἀναισχυντίαν μελετῶντες, ταλανίζουσιν ἑαυτοὺς, ἀλλ᾽ οὐ μετὰ σκοποῦ τοῦ προσήκοντος· διόπερ οὐδ᾽ ἂν εἴποιμι τοῦτο ἐξομολόγησιν ἐγώ· οὐ γὰρ μετὰ τοῦ κατανύξαι τὴν ψυχὴν, οὐδὲ μετὰ τοῦ δακρῦσαι πικρὸν, οὐδὲ μετὰ τοῦ μεταβάλλεσθαι, τὰς ἁμαρτίας οὕτως ἐξαγγέλλουσι τὰς αὐτῶν· ἀλλ᾽ αὐτὸ τοῦτο οἱ μὲν δόξαν παρὰ τῶν ἀκουόντων ἐπὶ τῇ τῶν λόγων εὐγνωμοσύνῃ θηρώμενοι· οὐδὲ γὰρ ὁμοίως φαίνεται τὰ ἁμαρτήματα χαλεπὰ, ὅ- D ταν ἕτερός τις αὐτὰ ἐπαγγέλλῃ, καὶ ὅταν αὐτὸς ὁ τετολμηκώς· οἱ δὲ ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς ἀπογνώσεως εἰς ἀναλγησίαν ἐκπεσόντες, καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων δόξης καταφρονήσαντες, μετὰ πολλῆς τῆς ἀδείας λοιπὸν, ὥσπερ τὰ ἀλλότρια, τὰ οἰκεῖα ἅπασιν ἐξαγορεύουσι κακά. ἀλλά σε τούτων οὐδένα εἶναι βούλομαι, οὐδὲ ἐξ ἀπογνώσεως ἐπὶ τὴν ἐξομολόγησιν ἔρχεσθαι· ἀλλὰ μετὰ προσδοκίας ἀγαθῆς, καὶ τῆς ἀπογνώσεως τὴν ῥίζαν ἐκκόψαντα πᾶσαν, τὴν ἐναντίαν ἐπιδείκνυσθαι σπουδήν. E τίς δὲ ἡ ταύτης ῥίζα καὶ μήτηρ ἐστί; ῥᾳθυμία· μᾶλλον δὲ οὐκ ἄν τις ῥίζαν καλέσειεν αὐτὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τροφὸν καὶ μητέρα· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐρίων τίκτει μὲν τοὺς σῆτας ἡ φθορὰ, αὔξεται δὲ πάλιν ὑπ᾽ αὐτῶν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, τίκτει μὲν ἡ ῥᾳθυμία τὴν ἀπόγνωσιν, τρέφεται δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς ἀπογνώσεως αὐτὴ, καὶ ἀλλήλαις τὴν ἐπάρατον ταύτην παρέχουσαι ἀντίδοσιν, δύναμιν οὐ μικρὰν προσλαμβάνουσιν. ἂν οὖν τὴν ἑτέραν τις ἀποτέμῃ καὶ διακόψῃ, δυνήσεται καὶ τῆς λειπομένης περιγενέσθαι εὐκόλως. οὔτε γὰρ ὁ μὴ ῥᾳθυμῶν εἰς ἀπόγνωσιν ἂν A ἐμπέσοι ποτὲ, οὔτε ὁ τρεφόμενος ἐλπίσι χρησταῖς, καὶ μὴ ἀπογινώσκων ἑαυτοῦ, εἰς ῥᾳθυμίαν δυνήσεται ἐμπεσεῖν. ταύτην οὖν μοι τὴν ξυνωρίδα διάσπασον, καὶ τὸ ζυγὸν σύγκλασον, τὸν λογισμὸν λέγω τὸν ποικίλον καὶ βαρύν. οὐ γὰρ μονοειδὴς ὁ ταῦτα συνέχων ἐστὶν, ἀλλὰ πολυειδὴς καὶ παντοδαπός. τίς δὲ οὗτός ἐστι; συμβαίνει τινὰ μεταγνόντα κατορθῶσαι πολλὰ καὶ μεγάλα, μεταξὺ δὲ καὶ ἁμαρτεῖν πάλιν τῶν κατορθωμάτων ἐκείνων ἁμαρτίαν ἀντίρροπον· καὶ τοῦτο μάλι- B στα ἱκανὸν εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλεῖν, ὡς τῶν οἰκοδομηθέντων καθαιρεθέντων, καὶ πάντων ἐκείνων μάτην καὶ εἰς κενὸν πονηθέντων αὐτῷ. δεῖ δὲ ἐκεῖνο λογίζεσθαι, καὶ τοῦτον ἐκκρούειν τὸν λογισμὸν, ὅτι εἰ μὴ φθάσαντες κατορθωμάτων μέτρον ἀντίρροπον τοῖς μετὰ ταῦτα γενομένοις ἁμαρτήμασιν ἀπεθέμεθα, οὐδὲν ἂν ἡμᾶς σφόδρα καὶ ὁλοσχερῶς καταδῦναι ἐκώλυσε. νυνὶ δὲ καθάπερ τις θώραξ ἰσχυρὸς βέλος ὀξὺ καὶ πικρὸν οὐκ ἀφῆκεν ἐργάσασθαι τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλ᾽ αὐτὸς C διατμηθεὶς τὸν πολὺν ἤμυνε τῷ σώματι κίνδυνον. ὁ μὲν γὰρ μετὰ πολλῶν ἔργων καὶ ἀγαθῶν καὶ πονηρῶν ἀπερχόμενος ἐκεῖ, ἕξει τινὰ παραμυθίαν ἐπὶ τῇ κολάσει, καὶ τοῖς βασανιστηρίοις ἐκείνοις. ὁ δὲ τούτων μὲν ἔρημος, ἐκεῖνα δὲ μόνον ἐπάγων, οὐδὲ ἔνεστιν εἰπεῖν ὅσα πείσεται πρὸς τὴν ἀθάνατον παραπεμπόμενος κόλασιν. καὶ γὰρ ἀντιστάσεις ἔσται καὶ τῶν πονηρῶν πράξεων, καὶ τῶν οὐ τοιούτων. κἂν μὲν αὗται καθελκύσωσι τὸν ζυγὸν, ἔσωσαν οὐ μικρῶς τὸν ἐργάτην τὸν ἑαυτῶν· D καὶ οὐ τοσοῦτον ἰσχύσει ἡ τῶν πονηρῶν πράξεων τῆς ἐργασίας βλάβη, ὅσον κατασπάσαι τῆς πρώτης χώρας αὐτόν· ἂν δὲ ἐκεῖναι περιγένωνται, εἰς τὸ τῆς γεέννης ἀπάγουσι πῦρ, διὰ τὸ μὴ τοσοῦτον εἶναι τὸ πλῆθος τῶν κατορθωμάτων, ὡς καὶ δυνηθῆναι στῆναι πρὸς τὸν βίαιον ἐκεῖνον ὠθισμόν. καὶ ταῦτα οὐχ ὁ ἡμέτερος μόνον ὑποβάλλει λογισμὸς, ἀλλὰ καὶ τὰ θεῖα λόγια, αὐτὸς γὰρ, φησιν, ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. καὶ οὐκ ἐν τῇ γεέννῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ πολλὰς ἂν εὕροι τις τὰς E διαφοράς· μοναὶ γὰρ, φησὶ, πολλαί εἰσι παρὰ τῷ πατρί μου· καὶ, ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης· καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ μέχρι τούτων ἠκριβολογήσατο, ὅπου γε καὶ τὸν ἀστέρα πρὸς ἀστέρα διαφορὰν φησὶν ἐκεῖ; ταῦτα οὖν ἅπαντα εἰδότες, μηδέποτε τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐργασίας ἀποστῶμεν, μηδὲ ἀποκάμωμεν· μηδὲ ἐπειδὰν εἰς τὴν τοῦ ἡλίου τάξιν ἢ τῆς σελήνης ἐλθεῖν μὴ δυνώμεθα, καὶ τῶν ἀστέρων καταφρονήσωμεν. ἕως γὰρ ἂν τοσαύτην γοῦν ἀρετὴν ἐπιδείξασθαι δυνώμεθα, ἐν τῷ οὐρανῷ πάντως ἐσόμεθα.

A Corrumpit autem pœnitentiam, iterum iiſdem malis inſtitiſſe. Nam *unus*, ait ſcriptura, *qui extruit, & alter qui demolitur, quid lucrati ſunt præter laborem? Expiatur quis à tactu mortui, & iterum attingit funus: quid emolumenti huic ex lavacro? Haud ſecus homo qui jejunat de peccatis ſuis, & pergit, eademque denuo committit, qui hujus preces exaudiet?* Et rurſum? *Qui divertit*, inquit, *à juſtitia ad peccatū, eū Dominus præparabit ad gladium. Et ſicut canis ad vomitum reglutiendum redit, ſitque odioſus: ſic* B *imprudens, qui per propriam malitiam ad peccata reflectit.* Eccl. 34. 30. Eccl. 26. 23. Prov. 26. 11.

Ne igitur perinde peccatum atque accuſator ſolum traduxeris: ſed tanquam qui debet juſtificari per formam pœnitentiæ: quo pacto animæ confitentis licebit incutere verecundiam, ne quando ad vitia relabatur. Nam vehementer ſe damnare profiterique peccatorem commune eſt, ut ſic dixerim, etiam cum infidelibus. Multi à ſcena tam viri quàm mulieres, quum turpitudinem ſuam perpendunt, ſe miſeros appellant: at non col- C limant ad verum ſcopum: idcóque iſtud confeſſionem nulla ratione nominarim: quia non cum animæ compunctione, neque cum amaritudine lacrymarum, neque cum mutatione in melius peccata ſic enunciant: verùm ſunt, qui eo nomine ab auditoribus gloriam nimirum elegantia & gratia ſermonum aucupantur. Peccata enim non apparent ejuſdem moleſtiæ quando alius ea quiſpiam ingerit, & quando ipſe qui illa commiſit. Sunt rurſum qui nimia deſperatione obſtupeſcunt, inſenſatique D redduntur, & bonam exiſtimationem & ſiniſtram opinionem contemnentes, magna petulantia ſua, ceu aliena mala proclamant. Cæterùm cave, ne fueris neque de horum, neque de illorum numero. Nolo enim ut proficiſcaris à deſperatione ad confeſſionem, quin cum alacritate ac fiducia eruta radice deſperationis, quantum vales, huic contrarium ſtudium oſtendas. At quæ tandem eſt radix & mater deſperationis? Ignavia, inquam, E imò quam quis haud ineptè nominaverit non tantum radicem, ſed viciſſim illius quoque & parentem & altricem. Quemadmodum in lana tineas gignit corruptio, quæ ab iis iterum augetur: ita eſt propemodum hoc loci. Nam ignavia deſperationem parit, ab ea mutuò & illa nutricatur, adeoque dum ſervant inter ſe execrabiles vices dandi accipiendique, confirmantur in potentiam haud mediocrem: alteram itaque reſcindens, abarcenſque, alteram quæ conſequitur facili opera conficiet. Nunquam enim qui non torpeſcit, in deſperationem proruet: neq; qui alitur ſpe bona, aut qui expectationem ſalutis non abdicat, in ſo- A cordiam delabetur. Par iſtud peſſimum diſſipa, & jugum confringe, hoc eſt, illam variam, illam gravem cogitationem. Quandoquidem qui utrumq; malum conjunxit, non eſt unius formæ, ſed multiplicem de ſe præbet ſpeciem omnifariamque. Quis autem talis eſt? Uſu evenire ſolet, ut is quem pœnituit, corrigat plurima maximaque facinora: interim autem quia denuo peccat, illi correctioni non minoris ponderis peccatum opponit; quod maximè in deſperationem abripit: haud ſegnius atque hi ab expectatio- B ne cadunt, qui ſimul eadem ut ædificarunt, demoliuntur exhauſto fruſtrà tanto labore. Neceſſe eſt autem ut illa in mente habeamus, urq; expellamus tam pernicioſam cogitationem, quod nimirū ſi rectè factorum menſuram æqualem peccatis, quæ poſtea commiſſa ſunt, opponendam non reſervaverimus, nihil prohibebit quo minus penitus deprimamur: ſin actione bona præmuniti fuerimus, ea nos defendet non aliter atq; thorax firmus acuta noxiaque tela ſummovet, quò minus, quod ſolent, queant C præſtare: quin his disjectis, omne periculum à corpore defendit. Nàm qui illuc abſcedit, tam bonis quam malis operibus affluens, habebit aliquid ſolatii in pœna & diris illis tormentis: qui autem à factis melioribus alienus, tantumque eſt pejoribus ſtipatus, dici non poteſt, quam arctiſſimè pœnæ ſempiternæ cohæreat à vita illinc amandatus. Nam illic bellum erit malorum operum cum aliis diverſæ conditionis. Si hæc deprimunt libram, ſalvum reddunt non mediocriter authorem ſuum: & D non tantum poterit damnum, quod uſu malorum operum accrevit, ut eum de ſuo loco deturbet, perverſa autem opera ſi exuperant, abducunt ad ignem gehennæ, propterea quod non ſit tantum agmen operum virtutis, quod valeat reſtitiſſe impulſui tam violento: ſermo noſter ſolus hoc non aſtruit, verum conteſtantur omnia divina eloquia: ſiquidem ait ille: *reddet unicuique ſecundum opera ſua*, neque in gehenna tantum, invenies etiam in cœlo diſcrimina plurima. *Manſiones enim multa*, inquit, E *ſunt apud patrem meum*: &, *Alia eſt claritas lunæ.* Et quid miraculi eſt eum tam curioſè illa eſſe perſcrutatum, quando ſtellæ quoque differentiam ad ſtellam aſſeruit? Quare rebus his omnibus perſpectis, nunquam ab exercitio bonorum operum ceſſemus. Ubi aſſurgere ad ordinem ſolis aut lunæ non datur, ne contempſerimus aſtrorum cœtum: quamdiu enim talem virtutem ſaltem exhibuerimus, omnino cœlum licebit incolere.

C.XII. Quæ ſint conditiones veræ pœnitentiæ.

Matth. 16. 27. Ioan. 14. 2. 1. Cor. 15. 41.

Si non aurum, ſi non pretioſus lapis habebimur, ad argenti modum pertingentes, adhuc permanebimus in fundamento. Id unum curæ ſit, ne ad eam deflectamus materiam, quam ignis citò corripit: deinde cum videmus egregia facinora ſuperare captum noſtrum, minora perfeciſſe nihil pudeat. Rejicere enim parva, ubi magna conſequi non vales, extremæ eſt dementiæ, quam omnibus modis effugiamus. Quemadmodum enim opes corporis accumulantur, quum amatores illarum ne minimum quidem lucellum negligunt: ſic ſpirituales divitiæ. Num abſurdum apparet, quòd judex quoque frigidi poculi mercedem rependit, nos vero, niſi magna benefacta poſſimus, minorum curam omnem abjicimus? Minima enim qui non deſpicit, accurato ſtudio vel maxima perficiet: qui verò illa faſtidit, ab his interim excidet: quod ne contingat, libuit Chriſto pro illis mercedem ampliſſimam certo polliceri. Quid enim facilius, quam viſitare eos, qui morbo laborant, cujus tamen rei cauſa magnum viciſſim præmium tribuit? Itaque vitam ſempiternam apprehende, oblecta te Domino, & ei ſupplica: iterum arripe jugum commodum, ſubi leve onus, dignum principio finem ſuperadde. Ne divitias tantas perire patiaris, quas ſemel univerſas amittes, ubi perſeveraveris exaſperando Deum per ea quæ nunc facis. Quòd ſi nequitiæ obſtruxeris canales, antequam multum ſit damni datum, aut antequam alluvium aquarum exculta arva corruperit, recuperare poteris ab initio cuncta quæ perierat, adjecto etiam illis non exiguo fœnore. Quæ quidem cum ritè perpenderis, excutias obſecro lucrum & ſordes: à terra, ubi jaces, reſurge, & formidabilis eris adverſario, qui te ceu nunquam reſurrecturum proſtravit: poſtquam viderit manus te moventem contrà, inexpectato vulnere percuſſus, ſegnior erit ad inſidias denuo ſtruendas: ipſe autem tutior factus, non amplius accipies tam acerbam plagā. Si enim aliorum calamitates idoneæ ſunt, ut nos erudiant: quanto potentius quam ipſi exhauſimus erudient? Videor mihi propediem viſurus iſtud in tuo capite, & iterum auxiliante Deo te clariorem, pulchrioremve evaſurum, tantamque præſtiturum virtutem, ut aliis illic etiam auxiliari queas: tantùm ne deſperes, nec animo concidas. Hoc tibi in omni ſermonis congreſſu, & ubicumque te videro, atque adeò per alios repetere non ceſſabo: quod ſi audieris, aliis amplius medicamentis non egebis.

κἂν χρυσὸς, κἂν λίθος τίμιος μὴ γενώμεθα, τὴν γοῦν τοῦ ἀργύρου τάξιν ἐπέχοντες ἐν τῷ θεμελίῳ μένωμεν· μόνον μὴ πρὸς ἐκείνην τὴν ὕλην παλινδρομήσωμεν, ἣν εὐχερῶς καταφλέγει τὸ πῦρ, μηδὲ ὅτε μεγάλα κατορθῶσαι μὴ δυνηθῶμεν, καὶ τῶν μικρῶν ἀποσχώμεθα· ἐσχάτης γὰρ ἀνοίας τοῦτό ἐστιν, ὅπερ μὴ πάθωμεν. ὥσπερ γὰρ ὁ πλοῦτος ὁ σωματικὸς αὔξεται τῷ μηδὲ τῶν ἐλαχίστων κερδῶν καταφρονεῖν τοὺς ἐραστὰς τοὺς ἐκείνου· οὕτω καὶ ὁ πνευματικός. καὶ γὰρ ἄτοπον τὸν μὲν κριτὴν μηδὲ ψυχροῦ ποτηρίου μισθὸν παρορᾶν, ἡμᾶς δὲ εἰ μὴ μεγάλα εἴη τὰ κατορθώματα, καὶ τῆς τῶν μικρῶν ἐργασίας ἀμελεῖν· ὁ μὲν γὰρ τῶν ἐλαττόνων μὴ καταφρονῶν, πολλῇ καὶ περὶ τὰ μέγιστα χρήσεται σπουδῇ· ὁ δὲ ταῦτα παρορῶν, καὶ ἐκείνων ἀποστήσεταί ποτε. ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, καὶ τούτων μεγάλους τοὺς μισθοὺς ὥρισεν ὁ Χριστός. τί γὰρ τοῦ ἐπισκέπτεσθαι τοὺς κάμνοντας εὐκολώτερον; ἀλλ' ὅμως καὶ τούτου μεγάλην ἀποδίδωσι τὴν ἀμοιβήν. ἐπιλαβοῦ τοίνυν τῆς αἰωνίου ζωῆς, κατατρύφησον τοῦ κυρίου, καὶ ἱκέτευσον αὐτὸν, πάλιν τὸν ζυγὸν ἀνάδεξαι τὸν χρηστὸν, ὑπέλθε τὸ φορτίον τὸ ἐλαφρὸν, ἐπίθες ἄξιον τῆς ἀρχῆς τὸ τέλος· μὴ δὴ περιίδῃς τοσοῦτον διαρρυέντα πλοῦτον. ἂν μὲν γὰρ ἐπιμένῃς παροξύνων τὸν Θεὸν, δι' ὧν ποιεῖς, ἅπαντα αὐτὸν ἀπολεῖς. ἂν δὲ πρὶν ἢ πολλὴν γενέσθαι τὴν ζημίαν, καὶ πᾶν ἐπικλυσθῆναι τὸ γεώργιον, ἀποφράξῃς τῆς κακίας τοὺς ὀχετοὺς, καὶ τὰ διαφθαρέντα ἀνακτήσασθαι δυνήσῃ πάλιν, καὶ ἑτέραν αὐτοῖς προσθεῖναι φορὰν οὐ μικράν. ἅπερ ἅπαντα λογισάμενος ἀποτίναξον τὴν χοῦν, ἀνάστηθι ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ φοβερὸς ἔσῃ τῷ ἀνταγωνιστῇ· αὐτὸς μὲν γάρ σε κατέβαλεν, ὡς οὐκ ἀναστησόμενον λοιπόν· ἂν δὲ ἴδῃ πάλιν τὰς χεῖρας ἀνταίροντα, τῷ ἀπροσδοκήτῳ πληγεὶς, ὀκνηρότερος ἔσται πρὸς τὸ ὑποσκελίσαι πάλιν· αὐτός τε ἀσφαλέστερος ἔσῃ πρὸς τὸ μηκέτι τραῦμα τοιοῦτον λαβεῖν. εἰ γὰρ αἱ τῶν ἄλλων ἡμᾶς ἱκαναὶ παιδεῦσαι συμφοραὶ, πολλῷ μᾶλλον ἃς ὑπεμείναμεν. ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς σῆς προσδοκῶ ταχέως ὄψεσθαι κεφαλῆς, καὶ πάλιν τῇ τοῦ Θεοῦ ῥοπῇ φαιδρότερόν σε γενέσθαι, καὶ τοσαύτην ἐπιδείξασθαι τὴν ἀρετὴν ὡς καὶ ἑτέρων προστῆναι ἐκεῖ· μόνον μὴ ἀπογνῷς μηδὲ ἀναπέσῃς· τοῦτο γάρ σοι καὶ παρὰ πάντα τὸν λόγον, καὶ ὅπου δ' ἂν ἴδω, καὶ δι' ἑτέρων οὐ παύσομαι ἐπιλέγων· κἂν τούτου ἀκούσῃς, οὐκέτι δεήσῃ φαρμάκων ἑτέρων.

EJUSDEM AD EUNDEM

THEODORUM MONACHUM,

Liber Secundus.

SI fletus poſſet & gemitus per literas nunciari, redundantia lacrymis atque ſuſpiriis profectò ad te ſcripta miſiſſem. Equidem fleo, non quod paternam rerum ſollicitudinem geras, ſed quòd ex fraterno te deleveris numero, quòd negligendo calcaveris, quicquid ante depactus Chriſto ſpoponderas, ad hæc iu horreſco, his angor & crucior, propter iſta formido, nec immeritò: ut enim non objicitur deſertio militiæ non militanti: ita is qui ſemel eſſe cœperit miles, cùm deſeruiſſe detegitur, pœna dignus ultima judicatur. Non eſt grave, Theodore chariſſime, cadere luctantem, ſed jacere dejectum: non eſt pernicioſum in prælio vulnerari, ſed poſt vulnus acceptum deſperatione curandi medelam ulceri denegare. Nullus mercator, nave fluctibus ſemel merſa, poſt totum onus perditum deſiit navigare: ſed rurſus ad maria undaſque feſtinat, rurſus immenſa pervolat freta, & iterato felicius curſu, caſus prioris damna compenſat. Sæpe etiam athletas videmus, pòſt frequentes lapſus & dejectiones plurimas coronatos: militem quoque ſcimus poſt fugas multas virum fortem fuiſſe, hoſteſque viciſſe. Multi etiam qui negaverant prius Chriſtum propter crudelitatem neceſſitatemque pœnarum, ſimile rurſus certamen aggreſſi glorioſè coronam martyrii receperunt. Quòd ſi unuſquiſque eorum quos dinumeravimus propter illa priora vulnera deſperando ceſſiſſet, nunquam ad ſequentium voluptatem, ac fructum bonorum pervenire potuiſſet: ſimilis profectò res eſt, frater chariſſime: ideoque conſidera ne quia pauliſper communis inimicus te, ubi bene ſteteras, loco movit: idcirco & ipſe te totum ad præceps, quod videtur, impellas. Perſiſte, imò magnanimus eſto, unde exuleras pedem eò revoca, neve ignominiæ, vel opprobrii genus credas exiguam hanc parvi temporis plagam. Neque enim reprehenditur miles, cum de prælio revertitur vulneratus, ſed reprehenſibile magis, ac ſemper turpe eſt arma deponere, & procul ab hoſtibus degere. Quandiu autem quis in conflictibus perſeverat, ſive ſaucietur ille, ſive paululum loco cedat, nullus uſque adeò ingratus ac durus, & bellicæ diſciplinæ expers erit, qui vituperet denuo dimicantem. Non pugnantium quippe eſt non vulnerari. Quicunq; autem iracundia pertinaci in hoſtes feruntur, & vulnerari nonnunquam videntur & cadere. Quod quidem tibi nunc proveniſſe non miror, qui dum ſubitò ſerpentem occiſurus inſequeris, minimè morſum tetri dentis evadis.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν Θεόδωρον, λόγος β΄.

ΕΙ δάκρυα καὶ στεναγμοὺς ἦν διὰ γραμμάτων δηλῶσαι, τούτων ἂν σοι τὴν ἐπιστολὴν ἐμπλήσας ἀπέστειλα. δακρύω δὲ οὐχ ὅτι φροντίζεις πραγμάτων πατρῴων, ἀλλ' ὅτι τοῦ καταλόγου τῶν ἀδελφῶν σεαυτὸν ἐξήλειψας, ὅτι τὰς πρὸς τὸν Χριστὸν συνθήκας ἐπάτησας, ταῦτα φρίττω, ἐπὶ τούτοις ἀλγῶ, διὰ ταῦτα φοβοῦμαι, καὶ τρέμω· ἰδιώτην μὲν γὰρ ἀστρατείας οὐδεὶς ἂν ποτε γράψαιτο· ὁ δὲ στρατιώτης ἅπαξ γενόμενος, ἂν ἁλῷ λειποταξίου, περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος. οὐ δεινὸν ὦ φίλε Θεόδωρε, τὸ παλαίοντα πεσεῖν, ἀλλὰ τὸ μεῖναι ἐν τῷ πτώματι· οὐδὲ χαλεπὸν τὸ πολεμοῦντα τρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ μετὰ τὴν πληγὴν ἀπογνῶναι, καὶ ἀμελῆσαι τοῦ τραύματος. οὐδεὶς ἔμπορος ἅπαξ ναυαγίῳ περιπεσὼν, καὶ τὸν φόρτον ἀπολέσας ἀπέστη τοῦ πλεῖν, ἀλλὰ πάλιν τὴν θάλασσαν καὶ τὰ κύματα καὶ τὰ μακρὰ διαβαίνει πελάγη, καὶ τὸν πρότερον ἀνακτᾶται πλοῦτον. ἀθλητὰς δὲ ὁρῶμεν μετὰ πολλὰ πτώματα στεφανίτας γινομένους. ἤδη δὲ καὶ στρατιώτης φυγὼν, ἔσχατον ἀριστεὺς ἀπεδείχθη, καὶ τῶν πολεμίων ἐπεκράτησε. πολλοὶ καὶ τῶν Χριστὸν ἀρνησαμένων, διὰ τὴν τῶν βασάνων ἀνάγκην, ἀνεμαχέσαντο πάλιν, καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀπῆλθον ἀναδησάμενοι. εἰ δὲ τούτων ἕκαστος ἐκ τῆς προτέρας πληγῆς ἀπέγνω, οὐκ ἂν τῶν δευτέρων ἀπήλαυσεν ἀγαθῶν· οὕτω καὶ νῦν, ὦ φίλε Θεόδωρε, μὴ δι' ὅτι μικρόν σε τῆς στάσεως παρεσάλευσεν ὁ ἐχθρὸς, ἤδη καὶ σαυτὸν ὤσῃς ἐπὶ τὸ βάραθρον· ἀλλὰ στῆθι γενναίως, καὶ ἐπάνελθε ταχέως, ὅθεν ἐξῆλθες, μηδὲ ὄνειδός τι νομίσῃς, τὸ πρὸς ὀλίγον εἶναι ταύτην τὴν πληγήν. οὐδὲ γὰρ στρατιώτην ἰδὼν ἐπανιόντα μετὰ τραύματος ἀπὸ πολέμου ὠνείδισας ἄν. ὄνειδος γὰρ ὅπλα ῥίψαι, καὶ τῶν πολεμίων ἔξω γενέσθαι· ἕως δ' ἂν ἑστήκῃ τις μαχόμενος, κἂν βάλληται, κἂν ὑποχωρῇ πρὸς βραχὺ, οὐδεὶς οὕτως ἀγνώμων οὐδὲ τῶν πολεμικῶν ἄπειρος, ὡς ἐγκαλέσαι ποτὲ ἐκείνῳ. τῶν μὴ μαχομένων ἐστὶ τὸ μὴ τιτρώσκεσθαι, τοὺς δὲ πολλῷ τῷ θυμῷ κατὰ τῶν πολεμίων χωροῦντάς ἐστι καὶ βληθῆναί ποτε, καὶ καταπεσεῖν. οἷον ἐπὶ σοῦ γέγονε νῦν, ἀθρόως γὰρ τὸν ὄφιν ἀνελεῖν ἐπιχειρήσας, ἐδήχθης.

ἀλλὰ θάρσει, μικρᾶς σοι χρεία νήψεως, καὶ οὐδὲ ἴχνος λελείψεται τοῦ τραύματος ἐκείνου· μᾶλλον δὲ Θεοῦ χάριτι καὶ αὐτοῦ τοῦ πονηροῦ συντρίψεις τὴν κεφαλήν, μηδέ σε ταραττέτω, τὸ ταχέως καὶ παρ' αὐτὴν ἐμποδισθῆναι τὴν ἀρχήν. εἶδε γὰρ εἶδεν ὀξέως ὁ πονηρὸς τῆς ψυχῆς τὴν ἀρετήν, καὶ γενναῖον αὐτῷ πολέμιον αὐξηθήσεσθαι ἐκ πολλῶν ἐστοχάσατο· τὸν γὰρ εὐθέως τοσαύτην καὶ τηλικαύτην κινησάμενον κατ' αὐτοῦ σπουδήν, τοῦτον, εἰ παραμείνειε, ῥᾳδίως αὐτὸν καταπολεμήσειν προσεδόκησε· διὰ τοῦτ' ἐσπούδασεν, ἐγρηγόρησεν, ἠγέρθη πολὺς κατὰ σοῦ, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς, ἐὰν θελήσῃς στῆναι γενναίως. τίς γάρ σου τὴν ὀξεῖαν, καὶ εἰλικρινῆ, καὶ ζέουσαν ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ μετάστασιν οὐκ ἐθαύμασεν; ἐδεσμάτων μὲν γὰρ τρυφὴ παρεωρᾶτο, πολυτέλεια δὲ καταπεφρόνητο. πᾶς τῦφος ἐσθῆτος καταπεπάτητο· πᾶσα ἡ περὶ τὴν ἔξωθεν σοφίαν σπουδὴ ἀθρόως ἐπὶ τὰ θεῖα μετενήνεκτο λόγια· ὅλαι μὲν εἰς ἀνάγνωσιν ἡμέραι, ὅλαι δὲ εἰς εὐχὰς ἀνηλίσκοντο νύκτες· οὐκ ἀξίας ἦν μνησθῆναι πατρικῆς. οὐ πλούτου ἐν νῷ λαβεῖν· τὸ δὲ γονάτων ἅπτεσθαι, καὶ ποσὶ προστρέχειν ἀδελφῶν, τοῦτο πάσης εὐγενείας ἀνώτερον ᾔδεις. ταῦτα ἔθλιψε τὸν πονηρόν, ταῦτα εἰς μάχην σφοδροτέραν ἤγαγεν· ἀλλ' οὐ καιρίαν ἔδωκε τὴν πληγήν. εἰ μὲν γὰρ μετὰ χρόνον πολύν, νηστείας τε συνεχεῖς, καὶ τὴν χαμευνίαν, καὶ τὴν ἄλλην ἄσκησιν κατέβαλεν, ἦν μὲν οὐδὲ τότε ἀπογνῶναι, πλὴν πολλὴν ἄν τις ἔφη τὴν ζημίαν γεγενῆσθαι, μετὰ πολλοὺς ἱδρῶτας, καὶ πόνους, καὶ νίκας τῆς ἥττης γινομένης. ἀλλ' ἐπειδὴ ἅμα τῷ πρὸς αὐτὸν ἀποδύσασθαι ὑπεσκέλισε, τοσοῦτον ἴσχυσε μόνον, ὅσον σπουδαιότερον εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ νίκην ἐργάσασθαι· ἄρτι γάρ σοι ἐκπλέοντι, καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἐμπορίας ἐπανελθόντι, οὐδὲ πλήρη τὸν φόρτον ἐπιφερομένῳ, ὁ δεινὸς ἐπέθετο πειρατής. καὶ καθάπερ λέοντα γενναῖον τις ἀνελεῖν ἐπιχειρήσας, ἐπειδὰν τὴν δορὰν ἐπιξύσειε μόνον, ἐκεῖνον μὲν ἔβλαψεν οὐδέν, ἤγειρε δὲ καθ' ἑαυτοῦ μᾶλλον, καὶ ἀσφαλέστερον καὶ δυσανάλωτον τοῦ λοιποῦ πεποίηκεν· οὕτω δὴ καὶ ὁ κοινὸς ἁπάντων ἐχθρὸς βαθεῖαν ἐπιχειρήσας πλῆξαι πληγήν, τούτου μὲν ἀπέτυχεν, ἐγρηγορέναι δὲ καὶ νήφειν τὸ λοιπὸν παρεσκεύασε μᾶλλον. ὀλισθηρὸν γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, καὶ ὀξὺ μὲν κλαπῆναι, ὀξὺ δὲ ἀνενεγκεῖν ἐκ τῆς ἀπάτης, καὶ ὥσπερ πίπτει ταχέως, οὕτω καὶ θᾶττον ἀνίσταται· καὶ γὰρ ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνήρ, τὸν Δαβὶδ λέγω τὸν ἐκλεκτὸν βασιλέα καὶ προφήτην, ἡνίκα πολλὰ κατώρθωσεν, οὐκ ἔλαθεν ἄνθρωπος ὤν· ἀλλ' ἠράσθη ποτὲ γυναικὸς ἀλλοτρίας, καὶ οὐκ ἔστη μέχρι τούτου, ἀλλ' εἰργάσατο μὲν μοιχείαν διὰ τὴν ἐπιθυμίαν, εἰργάσατο δὲ καὶ φόνον διὰ τὴν μοιχείαν· ἀλλ' οὐκ ἐπειδὴ τηλικαύτας ἔλαβε δύο πληγάς, ἤδη καὶ τρίτην ἑαυτῷ δοῦναι ἐπεχείρησεν· ἀλλ' εὐθέως πρὸς τὸν ἰατρὸν ἔτρεχε, καὶ τὰ φάρμακα ἐπετίθει, νηστείαν, δάκρυα, θρήνους, εὐχὰς συνεχεῖς, τὸ τὴν ἁμαρτίαν πολλάκις ἀναγγέλλειν· καὶ οὕτω διὰ τούτων ἵλεω κατέστησε τὸν Θεόν, ὡς ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανελθεῖν ἀξίαν, ὡς μετὰ μοιχείαν καὶ φόνον, πάλιν ἐπισκιάσαι δυνηθῆναι τὴν τοῦ παιδὸς εἰδωλολατρείαν τὴν τοῦ πατρὸς μνήμην. ὁ γὰρ τούτου υἱός, Σολομῶν ἦν ὄνομα αὐτῷ, διὰ τῆς αὐτῆς ἑάλω παγίδος, ἧσπερ καὶ ὁ πατήρ, καὶ γυναιξὶ χαριζόμενος ἀπέστη τοῦ πατρῴου Θεοῦ. ὁρᾷς πόσον κακὸν μὴ κρατεῖν ἡδονῆς, ἀλλὰ τὴν φύσεως ἀνατρέπειν ἀρχήν, καὶ ἄνδρα ὄντα γυναικῶν εἶναι δοῦλον. αὐτὸν δὴ οὖν τοῦτον τὸν Σολομῶντα, δίκαιον πρότερον ὄντα καὶ σοφόν, δι' ἁμαρτίαν πᾶσαν ἀφαιρεθῆναι τὴν βασιλείαν κινδυνεύοντα, διὰ τὴν τοῦ πατρὸς εὐδοκίμησιν τὸ τῆς ἀρχῆς ἕκτον μέρος ἀφῆκεν ἔχειν ὁ Θεός. εἰ μὲν οὖν ἡ σπουδή σου περὶ τοὺς ἔξωθεν λόγους ἦν, εἶτα ἀπεῤῥαθύμησας, δικαστηρίων καὶ βήματος καὶ τῶν ἐκεῖσε στεφάνων, καὶ παῤῥησίας ἀναμιμνήσκων, παρεκάλεσα ἂν ἐπανελθεῖν εἰς τοὺς ὑπὲρ ἐκείνων πόνους. ἐπειδὴ δέ, ὑπὲρ τῶν ἐν οὐρανοῖς τρέχομεν, καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς λόγος ἡμῖν οὐδείς, ἑτέρου σε ἀναμιμνήσκω δικαστηρίου, καὶ βήματος φοβεροῦ καὶ φρικώδους. πάντας γὰρ ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ. κριτὴς κάθηται, ὁ νῦν ἀθετούμενος παρὰ σοῦ. τί οὖν ἐροῦμεν εἰπέ μοι τότε; τί δὲ ἀπολογησόμεθα, ἐὰν ἐπιμένωμεν ἀθετοῦντες, τί οὖν ἐροῦμεν; πραγμάτων φροντίδας σκηψόμεθα; ἀλλὰ προλαβὼν εἶπε· τί ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἀλλὰ τὸ ὑφ' ἑτέρων ἠπατῆσθαι; ἀλλ' οὐδὲ τὸν Ἀδὰμ πρὸς ἀπολογίαν ὤνησε τὸ προβαλέσθαι τὴν γυναῖκα, καὶ εἰπεῖν· ἡ γυνὴ ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη με ἠπάτησεν.

A Verum ſi conſtantior redeas, & ſobrio ut convenit paululum corde confidas: non ſolum & ipſa veſtigia impreſſi ulceris repentè delebis, ſed divinitatis auxilio, etiam caput ſcelerati anguis conteres. Neque illud te fortè terreat, quod tam ſubitò, & in exordiis ſuis refrænatus tibi curſus videtur, & impedita principia. Vidit ſine dubio, & velociter vidit oculus hoſtilis non modicarum in ſenſibus tuis ſigna virtutum, & invictum bellatorem ſuis rebus increſcere longè ante præſenſit. Qui enim contra ipſum B ſubitò moliri tot & tanta cœpiſſet, eum, ſi perſeveraret faciliusſe poſtea expugnaturum æſtimavit. Ob quod ſollicitus vigilantiuſque feſtinans adverſum te totus exilivit, imò adverſum ſe magis: Si tamen ita ipſe perſtiteris, ut cœperas repugnare. Quis enim non in te jure miratus ſit, poſt repentinam illam mutationem, & rapidum ad meliora tranſcurſum, cœleſtis jam verè animæ probos mores? Epularum quidem tibi oblectatio omnis, & luxus contemptui erat. Deſpiciebatur ſupellex varia atque pre- C tioſa, omnis inaniam rerum jactura ignorabatur. Totum illud externæ atque peregrinæ philoſophiæ ſtudium ad divina confeſtim eloquia traductum erat. Totos dies lectionibus, totas noctes precibus impendebas: exciderat paternæ ſenſibus tuis memoria dignitatis, divitias oblivio profunda poſſederat. Fraterna autem genua complecti, & ſanctorum pedibus advolvi omni nobilitate ſublimius judicabas. Iſta dæmonem perculerunt, iſta illum ad certamen armarunt. Propter hæc factum eſt ut intorque- D ret quidem tela violentius, ſed tamen lethale vulnus non infligeret. Et quidem ſi poſt multorum hoc tibi temporum ſpacia, poſt diuturna jejunia, poſt terrenorum duritiam lectulorum, poſt alios labores cœleſtis philoſophiæ contigiſſet, ne ſic quidem deſperandum putarem: quamvis videretur non parva priorum jactura meritorum, licet maximum damnum plures putarent poſt tot tantosque ſudores, tot luctas, tot pericula, tot palmas, ſubitò jacere victum. Verùm quia is nunc te in procinctu certa- E minis, cum quo eras certaturus, eliſit, hoc tantum profecit ut fortiorem te ſentiat reſurgentem. Modo enim tibi è portu ſolventi magis, quā de commerciis revertenti, ac repleta divitiis reſpertis navigia reportanti occurrit incaſſum pirata violentus: ut ſi quiſpiam provocatum leonem conetur occidere, poſtquam ejus pellem ſolum in ſuperficie raſerit, non ſolum illum profectò non læſit, ſed cautiorem, ſæviorémque in ſui magis perniciem provocavit: ſic nimirum communis inimicus cum luculentam in- A fligere tibi plagam conatus eſſet, id quidem perficere non potuit, ſed ut vigiles magis & ſobrius ſis in poſterum effecit. Lubricum enim genus eſt natura mortalis, citò quidem decipitur, ſed nō ſerò à fraude ſe expedit: & ut facilè cadit ita & velociter ſurgit. Beatus quoq; ille David, vir elect' in ordine regū electus in numero Prophetarum: poſteaquam in pluribus Deo dignus apparuit, hominem ſe eſſe monſtravit & in amorem quendam alienæ uxoris exarſit. Nec hoc ſolo contentus fuit, ſed & adulterium ex cupiditate B commiſit, & homicidium propter adulterium perpetravit. Sed non ideo, quoniam duplex vulnus acceperat etiam tertio ſe ipſe percuſſit: verùm mox ad medicum convolavit, & diverſa medicamina plagis feſtinus appoſuit, jejunia, lachrymas, luctus, preces, & indefeſſam peccatorum confeſſionem, ac ſic per iſta placato veniam à Deo meruit, & ad priorem dignitatem rediit, usque adeo, ut poſt adulterii & homicidii crimen, impietatem & idololatriam filii paterna memoria potuerit obumbrare. Fi- C lius enim ejus, cui nomen Salomon erat, iiſdem quibus pater vitiis involutus, ob mulierum gratiam à paterno recedere auſus eſt Deo. Hinc adverte quàm grave ſit non vincere voluptatem cupiditatis: ſed pervertere ordinem naturæ, & virum genitum ſubjacere ſervitio fœminarum. Hunc ipſum ergo Salomonem, qui omni penitus ſpoliari imperio digniſſimus erat paternorum contemplatione meritorum ſextam regni Dominus portionem habere permiſit. Et ſanè ſi curæ tibi eſſet eloquentia D ſecularis, & repente in exercendis negligentior ſtudiis, fori voces, ac tribunaliū palmas, & coronas illas atque victorias deſeruiſſes: revocarem profectò ſenſibus tuis memoriam præteritorū, & peterem ne tibi perire patereris tot ac tantos inter illa judicia deſudatos labores. Verùm quia omnis nobis ſollicitudo eſt cœleſtium rerum, ne terreſtribus prorſus cogitationibus præpediamur: aliud magis contemplare, quæſo, judicium, aliud proſpice, quod ſine fine reverendū eſt atq; intremiſcendum tribunal. E *Omnes enim nos*, inquit, *neceſſe eſt manifeſtari ante tribunal Chriſti.* [2. Cor. 5, 10.] Ille tunc judex ſedebit, qui nunc a te repudiatur. Quid tunc ergo dicemus? quo colore excuſationis utemur, ſi in eodem crimine permanebimus? Quid quæſo dicemus? Negociorum fortè atque cauſarum varias ſollicitudines prætendemus? Sed ante nos commonens ipſe dixit: *Quid proderit homini, ſi totum mundum lucretur, animæ ſuæ damnum patiatur?* [Matth. 16, 26.] Sed ſeductos nos à quocunque cauſabimur. At non potuit Adam uxoris illecebras excuſare, dicens: *Mulier quam dediſti mihi ſociam, ipſa me ſeduxit.* [Gen. 3, 12.]

Nec rurſum uxorem ſerpentis culpa defendit. Magni horrendiq; timoris plenum illud, Theodore, judicium eſt, non accuſatore eger, neque teſtes requirit. Omnia enim nuda atque detecta ſunt oculis judicantis: nec factorum tantummodo, verumetiam cogitationum noſtratum rei neceſſariò ſubjacemus. Scrutator enim atq; diſcretor eſt cogitationum & intentionum cordis ille judex. Sed forſitan naturali infirmitate tentabimus crimē obtegere, nec potuiſſe nos ſuſceptum jugum ferre dicemus. Et qualis hæc excuſatio erit jugum nos placidum non potuiſſe ſufferre, onus non potuiſſe portare, quod ipſe vocaverit leve imò grave & oneroſum pondus putare quietum laborem, ad quem nos Chriſtus invitat, Matth. 11, 28. dicens: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos requieſcere faciam.* Et rurſus: *Tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve.* Quid enim levius eſſe dices ac melius, quam ſollicitudine ſeculari, & laboribus & metu exui, quàm ab iſtius mundi fluctibus ſegregati, & poſſidere placidi tranquilliq; portus ſecuritatem?

CAP. II. Quid in hac vita ſit optabile. Agè perſpiciamus quid in hoc ſeculo nobis beatū, quid optabile eſſe videtur. Sine dubio dignitatem & opes dices, & ambitionis humanæ felicitatem. Sed quid his miſerabilius erit, ſi ea libertati Chriſtianorum volueris comparare? Illum magiſtratum gerentem beatum æſtimas, qui populari iracundiæ ſubjacet, multitudiniſque vulgaris irrationabilem impetum tremit, majorum autem poteſtatū authoritatem veretur, & perpetua pro his quos regit ſollicitudine frangitur: & qui paulò ante judex erat, fit repentè privatus. Non eſt profectò theatralibus ſcenis præſens vita diſſimilis. Nam ut illic hic Imperatoris, ille ducis, alter militis implet officium: ubi autem conſecuta nox fuerit, nec imperator, nec judex qui fuerit judex videtur, neq; dux poſtea qui priùs dux: ita unuſquiſque noſtrum in illius ſeculi die, non perſonis, ſed rebus atque actibus competentem accipiet mercedem. Hæc ergo gloria judicanda eſt, quæ ſic ab homine defluit, ut cadere divinus ſermo florem dixit à fœno? Sed divitiarum pompa laudanda eſt, Luc. 6, 24. quam qui poſſident miſerabiles judicantur. *Væ enim*, inquit, *divitibus*. Pſal 48, 6. & alibi: *Væ his qui confidunt in virtute propria, & qui in ubertate divitiarum ſuarum gloriantur.* Chriſtianus autem nec privatus ex judice, nec pauper ex divite, nec ex glorioſo eſſe inglorius poteſt, ſed opibus ſemper ex ubertate fit egendo locupletior: at tunc maximè ſuprà omnes eſſe incipit, cùm inferiorem ſe omnibus facit, & ex dignitate illa, per quā regit nō homines, ſed mundi iſtius poteſtates, ipſumq, ſecularium tenebrarum obtinet principem, nullus eum detrudere poteſt. Legitima & juſta res eſt Heb. 13, 4 conjugium: & ipſe confiteor. *Honorabile*, inquit, *connubium, & cubile immaculatum. Fornicatores autem & adulteros judicabit Deus.* Sed tibi jam non eſt integrum jura connubii ſervare, cœleſti enim ſponſo ſemel junctū, illum relinquere. & uxoris laqueis implicari, adulterii crimen incurrere eſt: quāvis millies hoc ipſum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto pejus affirmo, quanto major ac melior mortalibus Deus. Neque ullus te forte decipiat, dicens: Nihil de non accipienda uxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verùm tu adulterii crimen incurres, ſi volueris unquam, quod abſit, nuptias cogitare. Et quid mirum, ſi nuptiæ tales, quibus offenditur Deus, adulterio comparantur? Majus longè audies: Homicida juſtorū laude donatur, & Num. 25, 7. miſericors plus quàm homicida punitur: quoniā hoc vetante fit domino, illud volente. Et Phinees quidem ad juſtitiam reputatū 1. Reg. 15, 15. eſt, quòd impudicum cum turpi fœmina virū uno mucrone confodiſſet. Saulem autem Samuel ſanctus Dei in luctibus, lacrymis, precibuſq; pernoctans, damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit: quoniam alienigenarum duci, quem debuerat trucidare, invito parcendum credidit Deo. Cùm igitur miſericors plusquā homicida puniatur, ſtupere deſiſte ſi nuptiæ pejores adulterio judicantur, quoties Chriſtus offenditur. Atq; ut illud repetam, quod in principio poſui epiſtolæ, ſi militiæ vincula non tenerent, quis tibi deſertionis crimen objiceret? Nunc autem nihil in te penitus tui juris eſt, quippe qui tanto Imperatori militare cœpiſti. Nā ſi mulier proprii corporis nō habet poteſtatē, ſed vir: multo magis hi qui Chriſto potius quā ſibi vivunt, ditionem Dan. 7, 10. corporis ſui habere non poſſunt. Iſte qui nunc Theodore contemnitur, ipſe tunc ſine dubio judicabit. Hoc præcipuè cogitemus, proſpiciamus illū igneum fluvium, qui ante conſpectum ipſius præcedet: & quod qui illis ſemel traditus fuerit flammis, ſperare non poterit requiem, finemq; pœnarum. In hoc quippè ſeculo aut quæritur vita, aut amittitur. Hujus enim vitæ divitiæ & illicitæ voluptates, ſomno ſimiles umbriſque tranſcurrunt, in quibus antequam peccato terminus detur, delectatio cupiditatis extinguitur: illa vero ſupplicia, quæ homines propter iſta ſuſcipiūt, carēt fine tormēti: & quod hic oblectare creditur, temporale eſt: quicquid autē illic cruciat & conſumit, æternū eſt. Quid in hoc mūdo ſtabile, quid perenne eſt? Nū divitiæ, quæ ne ad veſpertinas quidē horas plerumq; māſerunt? Sed fortaſſe gloria ſecularis? Audi ergo cujuſdā juſti viri vocem: Tempus, inquit, vitæ meæ levius curſoribus fuit.

A ὥσπερ οὐδὲ τὴν γυναῖκα ὁ ὄφις. Φοβερὸν οὖν, Θεόδωρε, τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο, οὐ κατηγόρων δεόμενον, οὐ μάρτυρας περιμένον. πάντα γὰρ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα αὐτῷ δικάζοντι, καὶ οὐ πράξεων μόνον ἀλλὰ καὶ ἐννοιῶν εὐθύνας ὑπέχειν δεῖ· κριτικὸν γάρ ἐστιν ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας ὁ δικαστὴς ἐκεῖνος. ἀλλ' ἴσως ἀσθένειαν φύσεως ἐρεῖς, καὶ τὸ μὴ δυνηθῆναι ἐνεγκεῖν τὸν ζυγόν. καὶ ποία αὕτη ἀπολογία, ζυγὸν μὴ ἰσχῦσαι τὸν χρηστὸν ἐνεγκεῖν; φορτίον μὴ B δυνηθῆναι βαστάσαι τὸ ἐλαφρόν; βαρὺ πρᾶγμα καὶ φορτικὸν ἡ τῶν κόπων ἀνάκτησις; ἐπὶ ταῦτα γὰρ πάντα καλεῖ ὁ Χριστὸς λέγων· δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστι. τί γὰρ ἐλαφρότερον εἰπέ μοι, τοῦ φροντίδων, καὶ πραγμάτων, καὶ φόβων, καὶ πόνων ἀπηλλάχθαι, ἔξωθεν δὲ C τῶν τοῦ βίου κυμάτων ἑστάναι, καὶ ἐν εὐδίᾳ διάγειν λιμένι; τί σοι δοκεῖ τῶν ἐν κόσμῳ μακαριστὸν εἶναι καὶ ζηλωτόν; ἀρχὴν πάντως ἐρεῖς καὶ πλοῦτον, καὶ τὸ παρὰ ἀνθρώποις εὐδοκιμεῖν. καὶ τί τούτων ἀθλιώτερον, ὅταν πρὸς τὴν Χριστιανῶν ἐλευθερίαν συγκρίνηται; ὁ μὲν γὰρ ἄρχων δήμων ὑπόκειται θυμῷ, πλήθους ὁρμαῖς ἀλόγοις, φόβῳ τε ἀρχόντων μειζόνων, καὶ τῶν ὑπὲρ τῶν ἀρχομένων φροντίσι, καὶ ὁ χθὲς ἄρχων σήμερον ἰδιώτης. σκηνῆς γὰρ οὐδὲν ὁ παρὼν διενήνοχε βίος· D ἀλλὰ καθάπερ ἐκεῖ βασιλέως μὲν οὗτος, στρατηγοῦ δὲ ἐκεῖνος, ἕτερος δὲ στρατιώτου τάξιν πληροῖ· τῆς δὲ ἑσπέρας καταλαβούσης, οὔτε βασιλεὺς ὁ βασιλεύς, οὔτε ἄρχων ὁ ἄρχων, οὔτε ὁ στρατηγὸς στρατηγός· οὕτω καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, οὔτε ἀπὸ τοῦ προσώπου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔργων ἕκαστος λήψεται τὴν ἀξίαν ἀμοιβήν. ἀλλὰ δόξα τίμιον, τὸ καταπῖπτον ὡς ἄνθος χόρτου; ἀλλὰ πλοῦτος, οὗ οἱ κεκτημένοι ταλανίζονται; οὐαὶ γάρ, φησι, τοῖς πλουσίοις· καὶ πάλιν· οὐαὶ οἱ πεποιθότες E ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχώμενοι. ὁ Χριστιανὸς οὐδέποτε ἐξ ἄρχοντος ἰδιώτης γίνεται, οὐδὲ ἀπὸ πλουσίου πένης, οὐδὲ ἄδοξος ἀπὸ ἐνδόξου· ἀλλ' ἀεὶ μένει πλουτῶν, ὅταν πτωχεύῃ, καὶ ὑψοῦται ὅταν ταπεινὸν ἑαυτὸν σπουδάζῃ· καὶ τὴν ἀρχὴν ἧς ἄρχει, οὐκ ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐξουσιῶν, τοῦ κοσμοκράτορος τοῦ σκότους, οὐδεὶς αὐτὸν παραλῦσαι δύναται. δίκαιος ὁ γάμος, σύμφημι κἀγώ· τίμιος γάρ φησιν ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη A ἀμίαντος· πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός. σοὶ δὲ οὐκέτι δυνατὸν τὰ δίκαια τοῦ γάμου φυλάξαι· τῷ γὰρ ἐπουρανίῳ συναφθέντα νυμφίῳ, τοῦτον μὲν ἀφεῖναι, γυναικὶ δὲ ἑαυτὸν συνάψαι, μοιχεία τὸ πρᾶγμα, κἂν μυριάκις αὐτὸ γάμον καλῇς· μᾶλλον δὲ μοιχείας τοσούτῳ δεινότερον, ὅσῳ κρείττων ἀνθρώπων Θεός. μηδέ τίς σε ἀπατάτω, λέγων γαμεῖν οὐκ ἐκώλυσεν ὁ Θεός. οἶδα τοῦτο κἀγώ· γαμεῖν οὐκ ἐκώλυσεν, ἀλλὰ μοιχεύειν B ἐκώλυσεν, ὃ σὺ ποιεῖν ἐθέλεις, ὃ μὴ γένοιτο, σὲ ὁμιλῆσαι γάμῳ ποτέ. καὶ τί θαυμάζεις εἰ γάμος ὥσπερ μοιχεία κρίνεται, ὅταν ἀθετῆται Θεός; φονεὺς δικαιοσύνην ἔσχε, καὶ φιλανθρωπία φόνου μᾶλλον κατεκρίθη· ἐπειδὴ τὸ μὲν κατὰ γνώμην, τὸ δὲ κωλύοντος ἐγένετο Θεοῦ. καὶ τῷ μὲν Φινεὲς ἐλογίσθη εἰς δικαιοσύνην, τὸ τὴν πορνευομένην γυναῖκα μετὰ τοῦ πορνεύοντος ἐκκεντῆσαι· τὸν δὲ Σαοὺλ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ Σαμουὴλ ἐκεῖνος ὅλας νύκτας δακρύων, καὶ πενθῶν, C καὶ παρακαλῶν, οὐκ ἴσχυσεν ἐξελέσθαι τῆς καταδίκης, ἣν ἐξήνεγκε κατ' αὐτοῦ ὁ Θεός, ἐπειδὴ τὸν τῶν ἀλλοφύλων βασιλέα, ὃν δέον ἀνελεῖν, ἔσωσε παρὰ γνώμην Θεοῦ. εἰ τοίνυν φιλανθρωπία μᾶλλον φόνου κατεκρίθη διὰ τὸ παρακουσθῆναι Θεόν· τί θαυμαστὸν εἰ γάμος μοιχείας καταδικάζεται μᾶλλον, διὰ τὸ ἀθετηθῆναι τὸν Χριστόν; ὅπερ γὰρ τὴν ἀρχὴν ἔφην· εἰ μὲν ἰδιώτης ἦς, οὐδεὶς ἄν σε ἀστρατείας ἐγράψατο· νυνὶ δὲ οὐκέτι κύριος εἶ σαυτοῦ, βασιλεῖ τοσούτῳ στρατευόμενος. εἰ γὰρ ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ· D πολλῷ μᾶλλον οἱ ἐν Χριστῷ ζῶντες οὐκ ἂν εἶεν αὐτοὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν κύριοι. ὁ καταφρονηθεὶς νῦν, αὐτός ἐστιν ὁ τότε δικάζων· τοῦτον ἐννόει δι' ὅλου, καὶ τὸν ποταμὸν τοῦ πυρός. ποταμὸς γάρ, φησιν, εἷλκε πυρὸς πρὸ προσώπου αὐτοῦ. οὐκ ἔστι γὰρ παρ' ἐκείνου παραδοθέντα τῷ πυρὶ προσδοκῆσαι κολάσεως τέλος. ἀλλ' αἱ μὲν ἄτοποι τοῦ βίου ἡδοναὶ τῶν σκιῶν καὶ ὀνειράτων διαφέρουσιν οὐδέν· πρὶν ἢ γὰρ τελεσθῆναι τὰ τῆς ἁμαρτίας, σβέννυται τὰ τῆς ἡδονῆς· αἱ δὲ ὑπὲρ τούτων E κολάσεις πέρας οὐκ ἔχουσιν. καὶ τὸ μὲν ἡδὺ, πρὸς ὀλίγον, τὸ δὲ ἀνιαρὸν, αἰώνιον. τί βέβαιον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ, εἰπέ μοι; πλοῦτος ὁ μηδὲ μέχρι τῆς ἑσπέρας μείνας πολλάκις; ἀλλὰ δόξα; ἀλλ' ἄκουε τινὸς λέγοντος δικαίου· ὁ βίος μου ἐστὶν ἐλαφρότερος δρομέως·

ὥσπερ

ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι πρὶν ἢ στῆναι μεταπηδῶσιν, οὕτω καὶ αὕτη πρὶν ἢ παραγενέσθαι ἀφίπταται. οὐδὲν ψυχῆς τιμιώτερον· καὶ οὐδὲ οἱ μωρίας εἰς ἔσχατον ἐλάσαντες ἠγνόησαν τοῦτο. ψυχῆς γὰρ οὐδὲν ἀντάξιον, τῶν ἔξωθέν τις ποιητικῶς ἔφη. οἶδα ὅτι πολὺ πρὸς τὴν τοῦ πονηροῦ πάλην ἀσθενέστερος γέγονας· οἶδα ὅτι ἐν μέσῃ τῶν ἡδονῶν ἕστηκας τῇ φλογί. ἀλλ' ἐὰν εἴπῃς πρὸς τὸν ἐχθρὸν, ὅτι ταῖς ἡδοναῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ ῥίζῃ πάντων τῶν κακῶν σου οὐ προσκυνοῦμεν· ἀντείνῃς ἄνω τὸ ὄμμα, σβέσει καὶ νῦν τὴν φλόγα ὁ σωτήρ, καὶ τοὺς μὲν ἐμβαλόντας σε εἰς τὸ πῦρ κατακαύσει· σοὶ δὲ ἐν μέσῃ καμίνῳ νεφέλην καὶ δρόσον καὶ πνεῦμα διασυρίζον ἀποστελεῖ, ὡς μηδὲ τῶν λογισμῶν σου καὶ τῆς συνειδήσεώς σου ἅψασθαι τὸ πῦρ· μόνον σεαυτὸν μὴ κατακαύσῃς. καὶ γὰρ τὰς ὀχυρὰς τῶν πόλεων ὅπλα μὲν πολλάκις καὶ μηχανήματα τὰ ἔξωθεν οὐκ ἴσχυσε καθελεῖν, προδοσία δὲ ἑνὸς, ἢ δύο τῶν ἔνδον οἰκούντων πολιτῶν, ἀπονητὶ παρέδωκε τοῖς ἐχθροῖς· καὶ νῦν, εἰ μηδείς σε τῶν ἔνδον προδῷ λογισμῶν, κἂν μυρία προσαγάγῃ μηχανήματα ἔξωθεν ὁ πονηρὸς, προσάξει μάτην· πολλοὺς ἔχεις Θεοῦ χάριτι καὶ μεγάλους τοὺς συναλγοῦντας, τοὺς ἀλείφοντας, τοὺς ὑπὲρ τῆς σῆς τρέμοντας ψυχῆς, τὸν ἅγιον τοῦ Θεοῦ Βαλέριον, τὸν πάντα αὐτοῦ ἀδελφὸν Φλωρέντιον, τὸν τὴν τοῦ Χριστοῦ σοφίαν σοφὸν Πορφύριον, καὶ ἑτέρους πολλοὺς· οὗτοι καθ' ἑκάστην ὀλοφύρονται ἡμέραν, καὶ εὐχόμενοι οὐκ ἐπαύσαντο· καὶ ἔτυχον ἂν ὧν ἐδέοντο πάλαι, εἰ μικρὸν γοῦν ἀποστῆσαι σαυτὸν ἠθέλησας τῶν τοῦ πολεμίου χειρῶν. πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἑτέρους μὲν μηδὲ νῦν ἀπογνῶναί σου τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ δι' ὅλου τὸ μέλλον αὐτὴν ἀπολαβεῖν εὔχεσθαι· σὲ δὲ ἅπαξ πεσόντα μὴ θέλειν ἀναστῆναι, ἀλλὰ κεῖσθαι, μονονουχὶ βοῶντα πρὸς τὸν ἐχθρόν· "σφάττε, παῖε, μὴ φείσῃ; μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ὁ θεῖος ἔφη χρησμός· σὺ δὲ μάχῃ τούτῳ καὶ ἀντιλέγεις· τὸ γὰρ πεσόντα ἀπογνῶναι, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν εἰπεῖν, ἢ ὅτι ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται. μὴ παρακαλῶ, μὴ τοσοῦτον ἀδικήσῃς σαυτόν· μὴ τοσαύτην ἡμῶν καταχέῃς ὀδύνην. οὐ λέγω νῦν, ὅτε οὔπω εἰκοστὸν ἄγεις ἔτος· ἀλλ' εἰ πολλὰ ποιήσας, καὶ τὸν ἅπαντα βίον ἐν Χριστῷ ζήσας, ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ ταύτην ἔπαθες τὴν ἐπήρειαν, οὐδὲ μὲν οὐδὲ τότε ἀπογνῶναι καλόν· ἀλλὰ ἐννοῶ λαβεῖν τὸν ἐν τῷ σταυρῷ δικαιωθέντα λῃστὴν, τοὺς περὶ τὴν ἑνδεκάτην ἐργασαμένους, καὶ τὸν ὅλης ἡμέρας ἀπειληφότας τὸν μισθόν. ὥσπερ δὲ οὐ καλὸν τοὺς ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ τι πεσόντας ἀπελπίζειν, ἐὰν σωφρονῶσιν· οὕτως οὐκ ἀσφαλὲς ταύτῃ τρέφεσθαι τῇ ἐλπίδι, καὶ λέγειν, ὅτι ἐνταῦθα τέως μὲν ἀπολαύσω τῶν ἡδέων τοῦ βίου, ὕστερον δὲ ὀλίγον πονήσας χρόνον, τοῦ παντὸς ἀποληψομαι χρόνου τοὺς μισθούς. καὶ γὰρ μέμνημαί σου πολλάκις εἰρηκότος, ἡνίκα σοι πολλοὶ παρῄνουν εἰς μουσεῖα φοιτᾶν· τί δὲ ἐὰν ἐν τῷ βραχεῖ χρόνῳ κακῶς καταλύσω "τὸν βίον, πῶς ἀπελεύσομαι πρὸς τὸν εἰρηκότα, μὴ ἀνάμενε ἐπιστρέ"ψαι πρὸς κύριον, μηδὲ ἀναβάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας; τοῦτον ἀνακτῆσαι τὸν λογισμὸν, καὶ δῆσον τὸν κλέπτην· οὕτω γὰρ ὁ Χριστὸς τὴν ἐντεῦθεν ἡμῶν ἔξοδον καλεῖ, διὰ τὸ ἀγνοοῦσιν ἐφίστασθαι· ἐννόησον τὰς τοῦ βίου φροντίδας τὰς ἰδίᾳ καὶ κοινῇ γινομένας, τοὺς τῶν ἀρχόντων φόβους, τὸν τῶν πολιτῶν φθόνον, τὸν μέχρι τῶν ἐσχάτων πολλάκις ἐπαρτηθέντα κίνδυνον, τοὺς πόνους, τὰς ταλαιπωρίας, τὰς κολακείας τὰς δουλοπρεπεῖς, καὶ οὐδὲ τῶν ἀνδραπόδων τοῖς σπουδαίοις προσηκούσας, τὸ τῶν πόνων τὸν καρπὸν ἐνθάδε τελευτᾶν. οὗ τί ἂν γένοιτο ἀλγεινότερον; πολλοῖς δὲ οὐδὲ ἀπολαῦσαι ὑπὲρ ὧν ἐπόνησαν συνέβη· ἀλλὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν πόνοις καὶ κινδύνοις ἀναλώσαντες, ἡνίκα ἤλπισαν ἀποληψεσθαι τοὺς μισθοὺς, ἀπῆλθον μηδὲν ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν. εἰ γὰρ τὸν ἐπὶ γῆς βασιλέα μετὰ τὸ πολλοὺς μὲν ὑπομεῖναι κινδύνους, πολλοὺς δὲ ἀνύσαι πολέμους, μόλις τις ὄψεται μετὰ παρρησίας, πῶς τὸν οὐράνιον ἰδεῖν δυνήσεταί τις, τὸν ἅπαντα χρόνον ἑτέρῳ ζήσας καὶ στρατευσάμενος;

Εἴπω βούλει καὶ τὰς οἴκοι φροντίδας τῆς γυναικὸς, τὰς τῶν παίδων, τὰς τῶν οἰκετῶν; δεινὸν πενιχροτέραν λαβεῖν γυναῖκα, δεινὸν εὐπορωτέραν· τὸ μὲν γὰρ εἰς τὴν οὐσίαν ἔβλαψε, τὸ δὲ εἰς αὐθεντίαν καὶ ἐλευθερίαν τὸν ἄνδρα. ἀλγεινὸν κτήσασθαι παῖδας, ἀλγεινότερον μὴ κτήσασθαι· τὸ μὲν γὰρ μάτην ἐστὶ γεγαμηκέναι, τὸ δὲ πικρὰν ὑπομένειν δουλείαν. ἠρρώστησε τὸ παιδίον, φόβος οὐ μικρός· ἀπῆλθεν ἄωρον, πένθος ἀπαραμύθητον. καὶ καθ' ἑκάστην ἡλικίαν διάφοροι φροντίδες ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ φόβοι, καὶ πόνοι.

A Ut enim illi priuſquam bene ſtent, exiliunt: ita & hæc evolat antequam veniat. Anima pretioſius nihil eſt: idque ne illis quidem, qui ad extremam dementiã devenerunt, ignotum eſt: Cum anima nihil eſt æquiparandum dixit poëticè quidã ex profanis. Nec ignoro quod inferiorem te fecerit contra inimici conflictum ceſſatio dimicandi: ſcio quod in medio verſeris incendio ſeculariũ voluptatum. Sed ſi adverſario dictum velis, Non ſerviemus oblectationibus tuis, nec radicem adoramus tuorum omnium ma-B lorum: ſi ſuſtuleris ad cœlum oculos, mox caliginem Dominus tetri ignis excutiet: & eos quidem, qui te ad incendium impulerunt, concremabit: te autem in medio fornacis conſtitutum reſperget rore nebularum, & ſibilantis auræ ſpiritu æſtuantia tibi corda mulcebit, ita ut nec ad cogitationes, nec ad conſcientiam tuam vis ignis accedat: tantum ne teipſum inflammes. Nam & munitiſſimas civitatum, cùm ſæpe omnia obſidentium tela viciſſent, omnium expugnationum C genera vitaſſent, unius tantùm vel alterius civium interius commanentium occulta proditio ſine ullo repente certamine capi fecit. Et nunc ſi caves, ne qua in ſenſibus tuis cogitatio proditionis tibi machinam moliatur, innumeris artibus, licet longi temporis expugnatione murorum utatur inimicus, incaſſum cuncta tentabit. Multos namque, ac magnos habes divini muneris gratia viros, qui nobiſcum dolent, qui te palæſtræ oleo ſpirituali ſæpe perfundunt, qui pro animæ tuæ ſalute diebus ac noctibus formi-D dant. Habes ſanctum Valerium, ac Deo Dignum: Florentium quoque per omnia eidem morum ornamento germanum: habes Porphyrium philoſophiam Chriſti philoſophantem: alioſq; præterea plures numero, & pares vita. Omnes hi indefeſſa caſum fraternum lamentatione deplorant. Etiam ſine dubio jugi prece meruiſſent alloqui dudum quod precabantur, ſi paulíſper inimici temetipſum laqueis eruere tentaſſes. Quomodo ergo non incongruum, & reprehenſione dignum videtur, ſi E cum alii ne nunc quidem de tua ſalute deſperent, ſed continuis orationibus recepturos ſe proprii corporis fratrem eſſe confidaut, nolis ipſe conſurgere ſemel lapſus, ſed jacere perſiſtas, atq; ipſum quodammodo hoſtem increpes, dicens: Occide, percute, ne parcas. *Nunquid qui cadit, non reſurget?* in divinis oraculis ſcriptum legimus. Verum contradicis ipſe his ſermonibus, & repugnas. Nã deſperare ſemel lapſum, nihil aliud eſt dicere, quàm hoc, qui ſemel ceciderit non reſurget. Ne quæſo, ne uſqueadeò A in expugnatione tui, ac læſione permaneas, neve tantum ignominiæ omnibus nobis offundas dolorem. Et quidem non nunc ſolũ loquor, quando annum viceſimum nec dum agis, ſed etiamſi omni te ævo Chriſto vixiſſe meminiſſes, poſtmodum autem in ultimo ſenectutis curriculo æquè ut nunc lapſum viderem, ne tunc quidem hujuſmodi in te deſperationem probarem. Sed erige, obſecro, mentem Evangelici latronis exemplo juſtificati in cruce, & in ipſa morte ſalvati. Ante oculos collocabo eos etiam, qui unde-B cima quidem hora aggreſſi ſunt opus, ſed ad totius mercedem diei pervenire meruerunt. Ut igitur bonum non eſt ut illi qui in ultimo vitæ fine lapſi fuerint de ſalute deſperent, ſi forte ad meliorem frugem ſe receperint: ita rurſus haud tutum eſt hac ſpe hominem ad vitia nutriri, ut dicat, emendatio poſt iſta ſuccurrit, nunc interim voluptatibus vitæ iſtius fruar, poſtea autem per exigui temporis caſtitatem mercedes tranſactorum quoque adipiſcar annorum. Memini namque ſæpe te dixiſſe multis, qui ſuadebant, C ut ſcholas frequentares. Quid autem ſi in iſto, ajebas, brevis temporis ſpacio minimè bonum terminum vitæ fuero conſecutus quomodo ad illum ibo, qui dixit, *Nolo differas converti ad Deum, neque diem ex die protrahas?* Hujus animi, hujuſque conſilii recipe ac repete cogitationem, & conſtringe vinculis furem: Hoc enim nomine exceſſum de hoc ſeculo noſtrum Chriſtus appellat, quòd ignorantibus veniat, & neſcientibus nobis repentinus aſſiſtat. Conſidera univerſas mundi iſtius curas, vel quæ ſingulis quibuſque ſunt propriæ, vel quæ multis ſolent eſſe communes, D judicum metum, invidiam civium, & extrema nonnunquam pericula, miſerabiles illos labores, & ſervile adulationis ingenium: imò & ſervis quibuſque, qui honeſtiores paululum videntur, indignum; terrenorum operum breves fructus, qui cum hac vita deficiunt, quo quid fieri poteſt moleſtius? Multi etiam voluptate, ob quam tot labores impenderant, caruerunt, & priori omni ævo in ſollicitudinibus periculiſque conſumpto, tunc cùm recepiſſe ſe immenſi ſudoris putavere mercedem, ſubita morte præventi, nihil ſecum ex his, quibus nec hic quidem uti potuerant, abſtulerunt: nec immerito. Nam ſi hujus telluris Imperatorem vix aliquem poſt multa diſcrimina, poſt frequentium trophæa bellorum cum authoritate promerita videre contingit: quomodo cœleſtem omnium regem poterit intueri ille, qui per totum ſuæ tempus ætatis alii vixerit, & alii militarit?

Hier. 8, 4.

Eccl. 5, 8.

Matth. 24, 43.

Apoc. 3, 3.

Agè ut & de domeſtica, quæ pro uxore, filiis, ſervuliſque ſuſcipitur ſollicitudine dicam grave quidem ac moleſtum eſt ſemagis pauperem uxorem duxiſſe, grave item ſe ditiori eſſe junctum; alterum enim domeſticas facultates, alterum viri auctoritatem ac libertatem imminuit; moleſtum eſt liberos ſuſcepiſſe, moleſtius non ſuſcepiſſe, quorum alterum eſt fruſtrà nuptiis alligatum eſſe, alterum amariſſimæ ſuccumbere ſervituti. Ægritudo tentabit parvulum, formido non mediocris parentes vexat; immatura morte abreptus eſt, orbitatis dolor & luctus nulla conſolatione mitigatur, creſcentibus deinceps annorum gradibus cura quoque illorum augebitur, ac ſemper pro ipſis aut timorem parens ſuſtinet, aut dolorem.

Quis

Quis præterea illas enumerare moleſtias poſſit, quæ à dominis ingeruntur ſervis? Hæc ergo, Theodore chariſſime, vita dicenda eſt, unam diſcerpi ac dividi animam in tã varias rerum ac perſonarum neceſſitates, tot hominibus ſervire, tot vivere. ſibi autem ſoli tempus omne vivendi penitus denegare? Nihil horum apud nos, dilectiſſime, quod & teſte confirmo, inveniri poteſt. Illo enim ipſo perbrevi tempore quando pauliſper demerſum fluctibus caput expedire tentaſti, memor es quæ dulcedo, quod gaudium in tua mente ſe diffuderat. Non eſt profectò, non eſt omnibus curis ſolutus ac liber, niſi ſolus ille qui Chriſto vivit ac ſervit. Ille ſemper univerſis quæcunque ſunt malis ſuperior invenitur: tantùm ut ſeipſo adverſum ſe uti nolit, inimico, alius ei obeſſe nihil poterit, nullius unquam regis captiva colla jugo ſubmittit, non facultatum damnis ſollicitatur: quippe qui di-
1. Tim. 6, 7. cit, *quod nihil intulimus in hunc mundum, neque hinc quicquam auferre poterimus*: non gloriæ aut bonorum cupiditate ſupera-
Phil. 3, 20. tur: ſcit enim quod *municipatus noſter in cælo eſt*, non conviciis, non plagis ad iracundiam commovetur: unum tantummodo Chriſtianus judicat malum ſolumque formidat, Domini cœleſtis offenſam. Nam illa alia hoc eſt imminutionem pecuniarum, amiſſionem patriæ, periculum vitæ: pernicioſa prorſus eſſe non credit: quod autem omnes perhorreſcunt, nimirum hinc aliquando migrare & ad ſuperna tranſire ipſa vita dulcius eſt illi: ut ſi quiſpiam rupis excelſæ verticem tenens, pelagus omne proſpiciat, multosque inde navigantium crebris fluctibus ferri, unda ſubmergi, alios in mari latentibus ſaxis allidi, nonnullos ad alia littora contendendo properare, & ſubitò vi tempeſtatis victos ad alia deduci, plures ſorbente unda ſævientis profundi ima penetrare, aliquos tabulæ unius auxilio ex fragmentis navis inventæ à morte defendi, aliquando pro gubernaculo atque remigiis manibus tantummodo ſuis uti: alios autem videat inter turbidos fluctus multiformi atque multiplici genere cadavera ferri: ita ille, qui militat Chriſto, cùm ſe à tempeſtatibus atque turbinibus vitæ iſtius ſeparat, conſiſtit in arduo ſemper, ac tuto ſecurus loco. Quid enim celſius poteſt eſſe, quid tutius, quàm unã tantùm nos ſolicitudinem gerere quemadmodum Deo placere poſſimus? Vidiſti certè Theodore naufragium hujusmodi, propterea pelagus undasque declina, quæſo, & excelſum illum, atque à periculo captivitatis immunem occupa locum. Reſurrectionem, Theodore, non ambigis fore, & illud cœleſte judicium, quod nos poſt
2. Cor. 5, 10. finem vitæ hujus expectat. *Omnes*, inquit beatus Apoſtolus, *nos adſtare oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unusquisque propria corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum.* Non incaſſum gehenna cum pœnis denunciatur, nec fruſtra tot ac tantorum bonorum præmia præparantur. Umbra autem quædam ipſisque umbris inanior nequiorque eſt converſatio ſecularis, plena periculorum, plena tormentorum, extremo cuidam ſervitio ſubjugata. Ne quæſo & præſentis temporis bono
1. Cor. 7, 28. frauderis, & futuri. Licet autem utrumque lucrari, ſi velis: Quod autem illi qui in Chriſto vivunt, etiam iſtius mundi commoda conſequentur, docet Paulus dicens: *Ego autem vobis parco:* & rurſus, *Hoc ad utilitatem veſtram dico.* Vides ergo, Theodore, quod in hac vita etiam melior ac major oſtenditur ille qui Deum, quam ille qui conjugis curam gerit? Nullus quippe hinc ad illam tranſgreſſis pœnitentiæ locus eſt. Neque enim aliquis athletarum poſteaquam egreſſus ſtadio fuerit, ſpectaculis ex more finitis luctamen aggredi poteſt. Hoc ſi cogitare ſemper velis, terribilem illum atque violentum maligni dæmonis gladium frangendo comminues. quo interficere plurimos ſolet, is nimirũ eſt deſperatio, quæ ſpẽ dejectis abſcindit. Grave iſtud ac durũ eſt armorũ ipſius genus, & alia ſemel captum arte non retinet, ſed hujusmodi vinculis illigatos cõſtringere ſolet, quos potuerit ſubjugare. Quos tamẽ nexus citò, ſi volueris Dei nutu diſſolvẽdo rũpemus, Scio quidẽ me epiſtolæ exceſſiſſe menſurã, ſed ignoſce quòd longius paulò non ſponte proceſſi, ſed triſtitiæ acerbitate compulſus & charitatis affectu: propterquã & ipſe mihi, ut noſti, impoſui iſtã ſcribendi neceſſitatẽ, vetantibus multis atq; dicentib[9]: Omitte, quid incaſſum laboras & ſupra petram, ut ajunt, ſeris? Sed cùm multi mihi iſta ſuaderent, nulli acquieſcendum putabam. Spero enim, ut mecum ipſe confero, Chriſti Dei noſtri clementia favente, literas aliquid profuturas: ſin autem id, quod deprecamur, & averti à Deo cupimus, fuerit conſecutum, nos tamen non mediocriter conſolabimur, ſi ſilentii crimen vitare potuerimus, neque his, quibus mos eſt peragrare totum navibus fretum, pejores eſſe credemur: qui quoties viderint ejusdem artifices diſciplinæ navi fluctibus merſa, aut ventorum impetu diſſoluta, incumbentes alicui tabulæ pelago ſæviente deferri, vela deponunt, & ancoras jaciunt, & minoris naviculæ remigiis occupantes homines aliàs fortaſſis ignotos, ſed ex præſentis periculi conditione noſcendos, omnibus modis ſervare feſtinant. Verum ſi illi fortè reſpuerint ſalutis auxilium, nullus his credo poterit imputare eorum perditionem, qui conati ſint ſervare perituros. Hæc à nobis tranſmiſſa perſpicies Speramus autem quòd etiã à te invicem nobis votiva referentur, & quod iteratò te ſancto atque felici ſalvatoris diſcipulorum choro videbimus aggregatum, incolumemque te ſanitate, quæ vera eſt, citius recipiemus, orationibus ſanctorum, O mihi amicum caput; ſi qua etiam nunc in ſenſibus tuis memoria noſtri eſt, neque ab arcano pectoris tui expuliſti, dignare ſcribere. Non enim ambigis ex literis tuis maximum nobis gaudium eſſe venturum.

A οὐ δεῖ λέγειν τὰς τῶν οἰκετῶν μοχθηρίας; βίος οὖν ἀρεστός, Θεόδωρε, εἰς τοσαῦτα μερίζεσθαι ψυχὴν μίαν, τοσούτοις δουλεύειν, τοσούτοις ζῆν, αὑτῷ δὲ μηδέποτε; οὐδὲν τούτων ἐστὶ παρ' ἡμῖν ὦ φίλε, καὶ αὐτόν σε μάρτυρα καλῶ. ὅτε γὰρ τὸν βραχὺν ἐκεῖνον χρόνον ἀνακύψαι τῶν κυμάτων ἠθέλησας, οἶσθα πόσης εὐφροσύνης ἀπέλαυες καὶ χαρᾶς· οὐ γάρ ἐστιν ἐλεύθερος, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ Χριστῷ ζῶν· οὗτος ἀνώτερος ἁπάντων ἕστηκε τῶν δεινῶν· κἂν αὐτὸς ἑαυ-
B τὸν ἀδικῆσαι μὴ βούληται, ἕτερος τοῦτο οὐκ ἰσχύσει ποτέ, ἀλλ' ἔστιν ἀνάλωτος, οὐ ζημίᾳ χρημάτων δακνόμενος· ἔμαθε γὰρ ὅτι οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα· οὐ πόθῳ φιλοτιμίας ἢ δόξης ἁλισκόμενος· ἔμαθε γὰρ ὅτι ἐν οὐρανῷ ἡμῶν τὸ πολίτευμα. οὐ λοιδορῶν αὐτόν τις λυπεῖ, οὐ τύπτων παροξύνει. μία συμφορὰ Χριστιανῷ μόνη, τὸ προσκροῦσαι Θεῷ. τὰ δὲ ἄλλα, οἷον χρημάτων ἀποβολήν, πατρίδος στέρησιν,
C τὸν ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων κίνδυνον, οὐδὲ εἶναί τι νομίζει δεινόν· ὃ πάντες πεφρίκασι, τὸ ἐνθένδε ἐκεῖ ἀπελθεῖν, τοῦτο ἐκείνῳ τοῦ ζῆν ἥδιον· ὥσπερ γὰρ ἄν τις εἰς ἄκρον σκόπελον ἀνελθὼν θεωρῇ τὴν θάλασσαν, καὶ τοὺς αὐτὴν πλέοντας, τοὺς μὲν ὑπὸ κυμάτων βαπτιζομένους, τοὺς δὲ ὑφάλοις προσαρασσόντας, ἄλλους δὲ ἑτέρωθι μὲν σπεύδοντας, ἑτέρωθι δὲ ἀγομένους, ὥσπερ δεσμίους, τῇ τοῦ πνεύματος ῥύμῃ, καὶ πολλοὺς μὲν ὑποβρυχίους, καὶ τοὺς
D μὲν ἀντὶ πλοίου καὶ πηδαλίου ταῖς χερσὶ χρωμένους μόναις· πολλοὺς δὲ ἐπὶ σανίδος μιᾶς ἢ ἀπό τινος τῶν τοῦ πλοίου φερομένους, ἄλλους νεκροὺς ἐπιπλέοντας, πολυειδῆ τινα καὶ πολυπρόσωπον συμφοράν. οὕτω δὴ καὶ ὁ Χριστῷ στρατευόμενος, τῆς ταραχῆς τοῦ βίου καὶ τῶν κυμάτων ἑαυτὸν ὑπεξαγαγών, κάθηται ἐν ἀσφαλεῖ καὶ ὑψηλῷ χωρίῳ. τί γὰρ ἀσφαλέστερον καὶ ὑψηλότερον, τοῦ μίαν ἔχειν φροντίδα, πῶς ἀρέσαι δεῖ Θεῷ; εἶδες Θεόδωρε τὰ ναυάγια τῶν ταύ-
E την τὴν θάλατταν πλεόντων· δι' ὃ παρακαλῶ, φύγε τὸ πέλαγος, φύγε τὰ κύματα, καὶ ὑψηλὸν κατάλαβε χωρίον, ὅθεν οὐκ ἔστιν ἁλῶναι· ἀνάστασίς ἐστι, κρίσις ἐστί, φοβερὸν κριτήριον ἡμᾶς ἔνθεν ἐξελθόντας μένει· πάντας παραστῆναι δεῖ τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ· οὐ μάτην ἠπείληται γέεννα, οὐκ εἰκῇ τοσαῦτα ἡτοίμασται ἀγαθά. σκιᾶς καὶ σκιᾶς οὐδαμινέστερα τὰ τοῦ βίου πράγματα, πολλῶν μὲν γέμοντα φόβων, πολλῶν δὲ κινδύνων, ἐσχάτης δὲ δουλείας. μὴ δὴ ζη-
A μιωθῇς κἀκεῖνον καὶ τοῦτον τὸν αἰῶνα, ἐξὸν ἀμφοτέρους κερδᾶναι εἰ βούλοιο. ὅτι δὲ καὶ τὰ ἐνθάδε κερδαίνουσιν οἱ ἐν Χριστῷ ζῶντες, διδάσκει Παῦλος λέγων· ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι, καὶ πάλιν, τοῦτο λέγω πρὸς τὸ ὑμῶν συμφέρον. ὁρᾷς ὅτι καὶ ἐνταῦθα τοῦ γεγαμηκότος ἀνώτερος, ὁ τὰ τοῦ Κυρίου μεριμνῶν; οὐκ ἔστιν ἀπελθόντα ἐκεῖ μετανοῆσαι, οὐδεὶς ἀθλητὴς ἐπειδὰν ἐξέλθῃ τὸ στάδιον, καὶ λυθῇ τὸ θέατρον, παλαίειν δύναται. ταῦτα ἀεὶ λογίζου, καὶ τὴν ὀξεῖαν
B τοῦ πονηροῦ μάχαιραν σύντριψον, δι' ἧς πολλοὺς ἀναιρεῖ· αὕτη δέ ἐστιν ἀπόγνωσις, ἡ τοὺς καταβληθέντας ἐκκόπτουσα τῆς ἐλπίδος. ἰσχυρὸν τοῦτο τοῦ ἐχθροῦ τὸ ὅπλον, καὶ τοὺς ἁλόντας ἑτέρως οὐ κατέχει, ἀλλ' ἢ τούτῳ δεσμεύων τῷ δεσμῷ, ὃν ἐὰν ἐθέλωμεν, Θεοῦ χάριτι διαρρῆξαι δυνησόμεθα ταχέως. οἶδα τὸ μέτρον ἐξελθὼν τῆς ἐπιστολῆς, ἀλλὰ σύγγνωθι. οὐ γὰρ ἑκὼν τοῦτο ἔπαθον, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀγάπης καὶ λύπης ἀναγκασθείς, δι' ἣν καὶ ταύτην ἐβιασάμην ἐμαυτὸν γράψαι τὴν ἐπιστολήν, πολλῶν κωλυόντων. παῦσαι ματαιοπονῶν, καὶ κατὰ πετρῶν
C σπείρων, ἔλεγόν μοι πολλοί. ἐγὼ δὲ οὐδενὸς ἤκουσα. ἐλπὶς γάρ, ἔφην πρὸς ἐμαυτόν, Θεοῦ θέλοντος ἀνύσειν τι τὰ γράμματα. εἰ δὲ ὅπερ ἀπευχόμεθα συμβαίνῃ, τό γοῦν ἑαυτοῖς σιγὴν μὴ δύνασθαι ἐγκαλεῖν κερδανοῦμεν, καὶ οὐκ ἐσόμεθα τῶν τὴν θάλασσαν πλεόντων χείρους, οἳ τοὺς ὁμοτέχνους ὅταν ἴδωσι, τῆς νηὸς ὑπὸ τῶν πνευμάτων καὶ τῶν κυμάτων διαλυθείσης, ἐπὶ σανίδος φερομένους, ἱστία καθελόντες, καὶ ἀγκύρας χαλάσαντες, καὶ εἰς ἀκάτιον ἐμβάντες, ἀν-
D θρώπους ἀγνῶτας, ἀπὸ δὲ τῆς συμφορᾶς γινωσκομένους μόνον, διασώζειν ἐπιχειροῦσιν· εἰ δὲ μὴ βούλοιντο ἐκεῖνοι, οὐδεὶς ἂν αὐτοὺς τῆς ἀπωλείας ἐπιχειρήσαντας σῶσαι αἰτιάσαιτο. ταῦτα τὰ παρ' ἡμῶν· πιστεύομεν δὲ ὅτι Θεοῦ χάριτι, ὑπάρξει καὶ τὰ παρὰ σοῦ, καὶ πάλιν σε διαπρέποντα κατὰ τὴν ἀγέλην ὀψόμεθα τοῦ Χριστοῦ, ὑγιαίνοντά σε τὴν ἀληθῆ ὑγείαν, θᾶττον ἀπολαβόμενοι εὐχαῖς ἁγίων, ὦ φίλη κεφαλή. καὶ εἴ τίς σοι λόγος ἡμῶν ἐστι, καὶ
E μὴ πάντη τῆς μνήμης ἡμᾶς ἐξέβαλες τῆς σῆς, ἀντιγράψαι ἀξίωσον ἡμῖν. πάνυ γὰρ ἡμᾶς εὐφρανεῖς ἐν τούτῳ.

ΙΝΝΟΚΕΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΡΩΜΗΣ.

Τῷ δεσπότῃ μου τῷ αἰδεσιμωτάτῳ, καὶ θεοφιλεστάτῳ Ἐπισκόπῳ Ἰννοκεντίῳ Ἰωάννης ἐν κυρίῳ χαίρειν.

ΚΑΙ πρὸ τῶν γραμμάτων οἶμαι τῶν ἡμετέρων ἀκηκοέναι τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν τὴν παρανομίαν τὴν ἐνταῦθα τολμηθεῖσαν. τὸ γὰρ μέγεθος τῶν δεινῶν οὐδὲ ἓν μέρος σχεδὸν τῆς οἰκουμένης ἀφῆκεν ἀνήκοον εἶναι τῆς χαλεπῆς ταύτης τραγῳδίας· καὶ γὰρ εἰς αὐτὰς τῆς γῆς τὰς ἐσχατιὰς φέρουσα ἡ φήμη τὰ γινόμενα, πολὺν πανταχοῦ θρῆνον καὶ ὀλοφυρμὸν εἰργάσατο. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οὐ θρηνεῖν δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ διορθοῦν καὶ σκοπεῖν, ὅπως ἂν ὁ χαλεπώτατος οὗτος τῆς ἐκκλησίας σταίη χειμών· ἀναγκαῖον εἶναι ἐνομισάμεθα τοὺς κυρίους μου τοὺς τιμιωτάτους, καὶ εὐλαβεστάτους ἐπισκόπους Δημήτριον, Πανσόφιον, Πάππον, καὶ Εὐγένιον πεῖσαι τάς τε ἑαυτῶν ἀφεῖναι, καὶ πελάγους καταστολμῆσαι τοσούτου, καὶ μακρὰν ἀποδημίαν στείλασθαι, καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀναδραμεῖν ἀγάπην, καὶ πάντα σαφῶς ἀναδιδάξαντας, ταχίστην παρασκευάσαι γενέσθαι τὴν διόρθωσιν, οἷς καὶ τοὺς τιμιωτάτους καὶ ἀγαπητοὺς τῶν διακόνων Παῦλον καὶ Κυριακὸν συνεπέμψαμεν· καὶ αὐτοὶ δὲ ὡς ἐν εἴδει ἐπιστολῆς, ἐν βραχεῖ διδάξομεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην τὰ γεγενημένα. ὁ γὰρ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν προεδρίαν ἐγχειρισθεὶς Θεόφιλος, ἐντυχόντων τινῶν τῷ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ κατ᾽ αὐτοῦ, κελευσθεὶς ἀφικέσθαι μόνος, συναγαγὼν μεθ᾽ ἑαυτοῦ πλῆθος Αἰγυπτίων ἐπισκόπων οὐκ ὀλίγων, παραγίνεται καθάπερ ἐκ προοιμίων δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι εἰς πόλεμον καὶ παράταξιν ἀφῖκται· εἶτα τῆς μεγάλης καὶ θεοφιλοῦς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιβὰς, οὐκ εἰς ἐκκλησίαν εἰσῆλθε κατὰ τὸ ἔθος, καὶ τὸν ἄνωθεν κρατήσαντα θεσμὸν, οὐχ ἡμῖν συνεγένετο, οὐ λόγου μετέδωκεν, οὐκ εὐχῆς, οὐ κοινωνίας· ἀλλ᾽ ἀποβὰς τοῦ πλοίου, καὶ τὰ πρόθυρα τῆς ἐκκλησίας παραδραμὼν, ἔξω που τῆς πόλεως ἀπελθὼν ηὐλίζετο, καὶ πολλὰ παρακαλεσάντων ἡμῶν καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ παραγενομένους παρ᾽ ἡμῖν καταχθῆναι· καὶ γὰρ ἅπαντα ηὐτρέπιστο, καὶ καταγώγια, καὶ ὅσα εἰκὸς ἦν· οὔτε ἐκεῖνοι, οὔτε αὐτὸς ὑπέσχετο. ταῦτα ὁρῶντες ἡμεῖς, καὶ ἐν ἀπορίᾳ ἦμεν πολλῇ, μηδὲ τὴν αἰτίαν δυνάμενοι τῆς ἀδίκου ταύτης ἀπεχθείας εὑρεῖν· ἀλλ᾽ ὅμως τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν ἐπληροῦμεν, τὸ πρέπον ἡμῖν αὐτοῖς ποιοῦντες, καὶ συνεχῶς αὐτὸν παρακαλοῦντες συγγενέσθαι τε ἡμῖν, καὶ εἰπεῖν, τίνος ἕνεκεν τοσοῦτον ἐκ προοιμίων ἀνερρίπισε πόλεμον, καὶ τηλικαύτην διεσκέδασε πόλιν. ὡς δὲ οὐδὲ αὐτὸς ἠβούλετο λέγειν τὴν αἰτίαν, οἵ τε κατηγοροῦντες αὐτοῦ ἐπέκειντο, καλέσας ἡμᾶς ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς, ἐκέλευσε πέραν ἔνθα διέτριβεν ἀπιέναι, καὶ τῆς κατ᾽ αὐτὸν ἀκούειν ὑποθέσεως. καὶ γὰρ καὶ ἔφοδον, καὶ σφαγὰς, καὶ ἕτερα ἐνεκάλουν μυρία· ἀλλ᾽ ἡμεῖς καὶ τοὺς νόμους τῶν πατέρων εἰδότες, καὶ τὸν ἄνδρα αἰδούμενοι καὶ τιμῶντες, καὶ αὐτοῦ δὲ τὰ γράμματα ἔχοντες τὰ δηλοῦντα μὴ δεῖν ὑπερορίους ἕλκεσθαι τὰς δίκας, ἀλλ᾽ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τὰ τῶν ἐπαρχιῶν γυμνάζεσθαι, οὐ κατεδεξάμεθα δικάσαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς παρῃτησάμεθα τῆς σφοδρότητος. ὁ δὲ ὥσπερ τοῖς προτέροις ἐπαγωνιζόμενος, τὸν ἀρχιδιάκονον καλέσας τὸν ἐμὸν, ἐξ αὐθεντίας πολλῆς, ὥσπερ ἤδη χηρευούσης τῆς ἐκκλησίας, καὶ οὐκ ἐχούσης ἐπίσκοπον, δι᾽ ἐκείνου τὸν κλῆρον ἅπαντα πρὸς ἑαυτὸν μετέστησε· καὶ ἀνάστατοι αἱ ἐκκλησίαι ἐγίνοντο, ἀπαγομένων τῶν ἐν ἑκάστῃ κληρικῶν, καὶ παρασκευαζομένων λιβέλλους διδόναι καθ᾽ ἡμῶν, καὶ πρὸς κατηγορίαν ἀλειφομένων. καὶ ταῦτα ποιήσας ἔπεμπε, καὶ ἐκάλει ἡμᾶς εἰς δικαστήριον, μηδέπω τὰς καθ᾽ ἑαυτοῦ ἀποδυσάμενος αἰτίας, ὃ μάλιστα καὶ παρὰ κανόνας, καὶ παρὰ πάντας τοὺς νόμους ἦν· ἀλλ᾽ ἡμεῖς συνειδότες ὅτι οὐ πρὸς δικαστήριον ἀφικόμεθα, ἀλλὰ πρὸς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, καθάπερ τά τε ἔμπροσθεν γεγενημένα, καὶ τὰ μετὰ ταῦτα ἐδήλωσεν· ἀπεστάλκαμεν πρὸς αὐτὸν ἐπισκόπους, τὸν Πισινούντων Δημήτριον, τὸν Ἀπαμείας Ἐλεύσιον, τὸν Ἀππιαρίας Λουπῖνον, πρεσβυτέρους δὲ, Γερμανὸν, καὶ Σευῆρον, μετὰ τῆς προσηκούσης ἡμῖν ἐπιεικείας ἀποκρινομένους, καὶ λέγοντες μὴ παραιτεῖσθαι κρίσιν, ἀλλ᾽ ἐχθρὸν πρόδηλον καὶ πολέμιον φανερόν. ὁ γὰρ μηδέπω λιβέλλους δεξάμενος, καὶ τοιαῦτα ἐκ προοιμίων ποιήσας, καὶ ἀπορρήξας ἑαυτὸν ἐκκλησίας κοινωνίας, εὐχῆς, καὶ κατηγόρους ἀλείφων, καὶ κλῆρον μεθιστὰς, καὶ ἐκκλησίαν ἐρημῶν, πῶς ἂν δίκαιος ἐπὶ τὸν τοῦ δικαστοῦ θρόνον ἀναβαίνειν οὐδαμόθεν αὐτῷ προσήκοντα; οὐδὲ γὰρ ἀκόλουθόν ἐστι τοὺς ἐξ Αἰγύπτου τοὺς ἐν Θρᾴκῃ δικάζειν, καὶ τοῦτον ὑπεύθυνον αἰτίαις ὄντα, καὶ ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν αἰδεσθεὶς, ἀλλὰ ἅπερ ἐβούλετο πληρῶσαι ἐπειγόμενος, ἡμῶν δηλωσάντων, ὅτι ἕτοιμοί ἐσμεν καὶ ἑκατὸν καὶ χιλίων ἐπισκόπων παρόντων ἀπολύσασθαι τὰ ἐγκλήματα, καὶ δεῖξαι ὄντας καθαροὺς ἑαυτοὺς, ὥσπερ οὖν καὶ ἐσμὲν,

INNOCENTIO EPISCOPO ROMÆ.

Domino meo Reverendiſſimo, pientiſſimóque Innocentio Joannes in Domino ſalutem.

A ETiam antequam redditæ ſunt literæ noſtræ, opinor pietatem veſtram audiviſſe, quidnam hic patrare auſa fuerit iniquitas. Ea enim rerum eſt magnitudo & gravitas, ut nulla fer- B mè orbis pars relicta ſit, quæ triſtem hanc tragœdiam non audierit. Quandoquidem fama uſque ad fines terræ perlata, plurima ubique lamenta & ejulatus excitavit. Verùm quia non ſatis eſt plangere, ſed opus etiam ut cura geratur, & ſpectetur qua ratione & quo conſilio graviſſima illa Eccleſiæ tempeſtas ſedetur: proinde neceſſarium eſſe duximus, ut perſuadeatur Demetrio, Panſophio, Pappo, & Eugenio, dominis mei maxime venerabilibus, piiſque Epiſcopis, relictis negociis propriis, C pelago ſetali committere, ſuſceptáque longinqua peregrinatione hac, ad veſtram properare charitatem, de omnibus vos manifeſte docentes, quò quantocyus rebus ſuccurratur. Miſimus autem, cum eis venerabiles dilectóſque diaconum Paulum & Cyriacum: & nos quoque paucis charitatem veſtram quæ facta ſunt in epiſtolæ formam docebimus. Theophilus enim ille qui Alexandrinæ Eccleſiæ epiſcopatum regendum ſuſcepit, quum à pientiſſimo Imperatore, cui adverſus illum quædam D nunciata erant, juſſus eſſet venire ſolus, collecta multitudine Epiſcoporum non paucorum huc venit, quo præludio quaſi declarare volebat, ſe ad bellum & aciem pergere: cúmque in magnam divinóque cultui deditam urbem Conſtantinopolim ingreſſus eſſet, juxta conſuetudinem & conſtitutionem hactenus obſervatam non intravit in Eccleſiam, neque ad nos acceſſit, neque participem ſe fecit vel ſermonis, vel precum, vel communionis: ſed egreſſus è navi, & prætercurſis Eccleſiæ veſtibulis, E alicubi extra urbem diverſatus eſt, tametſi nos plurimum obſecraremus & ipſum & eos qui ante ipſum advenerant, ut apud nos diverterent: erant enim diverſoria, & omnia alia quæ oportebat, bene inſtructa: at neque illi, neque ipſe, nobis morem gerebant. Unde nos ea videntes, valde conſternabamur animo: & quamvis injuſtarum illarum inimicitiarum cauſam nullam invenire poſſemus, nihilominus tamen officium eis, quod illis nos debebamus, impendimus, id facere inſtituentes, quod A conveniens nobis eſſet. Nam iterum atque iterum obſecravimus, ut ſe nobis conjungeret, ac diceret, cujus gratia ſtatim ab initio tantum excitaret bellum, tantámque urbem ſeditioſam faceret. Verum cum ille cauſam dicere nollet, méque urgerent accuſatores ejus: vocavit nos Imperator pientiſſimus, & juſſit ut iremus ad locum in quo ille agebat, & illic ea, quæ contra illum dicerentur, audiremus. Nam inſidias, & cædes, & alia plurima cauſabantur: nos autem ſcientes leges patrum, B viróque honorem deferentes, habentes etiam ſuper hac re ejus litteras, oportere in quibuſque provinciis ſua negocia tractari, neque extra limites illarum trahi, vehementer detrectavimus ne cauſam ſuſciperemus judicandam. Porrò ille, ſicut & prius, nobis obluctari cœpit, & multa authoritate vocato Archidiacono meo, quaſi jam Eccleſia viduata eſſet, ac Epiſcopum non haberet, clerum omnem ſibi per illum adjunxit: fiebantque deſertæ in dies Eccleſiæ, & è ſingulis Eccleſiis adducebantur C clerici, & inſtruebantur ut nos accuſarent, & libellos adverſus nos producerent. Poſt hæc vocavit & nos ad judicium, nondum dilutis quæ adverſum ſe erant criminibus, id quod contra omnes canones & leges erat. Porrò nos ſcientes quòd non ad judicium, ſed ad hoſtem & inimicum perrecturi eſſemus, id quod ſatis declarant quæ prius ac poſtea ſunt facta, miſimus ad eum Epiſcopos, Demetrium epiſcopum Piſinuntis, Eleuſium Apameæ, Lupinum Appiariæ: Presbyteros autem, Germanum & Seve- D rum, reſpondimúſque modeſte ex noſtro inſtituto: Non vitare nos judicium, ſed inimicum apertum, & hoſtem manifeſtarium. Nam qui nondum acceptis libellis ſtatim ab initio talia fecit, & ſeipſum abſtraxit ab Eccleſiæ precibus & communione, & inſuper accuſatores ſubornavit, clerum ad ſe traxit, Eccleſiam deſolavit: quomodo idoneus cenſeri poſſit hujuſmodi, ut in judicis thronum conſcendat ſibi minimè congruentem? E Neque enim congruum eſt, ut hi qui in Ægypto ſunt, judicent eos qui in Thracia, & præſertim ille qui ipſe reus eſt, inimicus & hoſtis. At ille nihil horum reveritus, magno ſtudio anhelabat, ut perficeret ea quæ mente conceperat. Cum autem conteſtaremur paratos nos ad diluendum crimina, & ad innocentiam, ſicut & innocentes ſumus, declarandam, coram centum vel mille Epiſcopis, non aſſenſit:

ſed licet abſentes eſſemus, & ad ſynodum appellaremus & judicium requireremus: & non auditorium, ſed manifeſtas immicitias fugeremus: ipſe tamen accuſatores ſuſcepit, excommunicatos à me abſolvit, & ab illis qui nondum ſe de ſuis purgaverant criminibus, libellos collegit: & acta perſcribi juſſit, quæ omnia legibus & canonibus prohibita erant. Et quid opus eſt multa dicere? non deſtitit omnia facere ac moliri, donec nos vi & potentia è civitate & Eccleſia ejiceret, etiam jam provecta veſpera, & univerſo populo nos proſequente. Tractus igitur vi & abductus à magiſtratu civitatis in media civitate, & in navim conjectus, per noctem navigavi, eo quòd ad ſynodum & juſtum judicium provocaram. Quis hæc ſine lacrymis, etiam ſi cor lapideum habeat, audiret? Verum, ſicut prius dixi, ea quæ perperam fiunt, non ſolum deploranda, ſed & corrigenda ſunt: & ideo charitatem veſtram obſecro, ut provocetur ad condolendum, faciendúmque omnia, quò mala hæc ſiſtantur. Neque enim hic facinorum illis finis, ſed ad priora adjecerunt & alia. Nam poſtquam eos qui Eccleſiam impudenter invaſerant, pientiſſimus Imperator ejecit, & multi Epiſcopi qui aderant, cognoſcentes iniquitatem, & fugientes inſidias illorum, quaſi incendium depaſcens omnia, in ſuas regiones conceſſerunt, nóſque iterum in urbem & in Eccleſiam, à qua injuſtè ejecti eramus, vocati ſumus, inducentibus nos Epiſcopis ſupra triginta, & notario ab Imperatore pientiſſimo in hoc miſſo: ille ſtatim aufugit, eo quod ingreſſi mox obſecrabamus religioſiſſimum Imperatorem, ut concilium cogeret, quo facta hæc punirentur. Malè conſcius enim ſibi erat, & reprehenſionem pertimeſcens: & idcirco cum Imperatoris litteræ in omnia loca mitterentur, & undequaque omnes congregarent, occultè, mediáque nocte ipſe cum ſuis conſcenſa navi elapſus eſt. Porrò nos, utpote conſcientiæ noſtræ fidentes, non propterea deſtitimus, ſed eadem iterum à religioſiſſimo Imperatore petivimus. Qui & pro ſua pietate miſſis ad illum nunciis, eum, & omnes qui cum eo erant, ex Ægypto vocavit, ut rationem factorum redderent: neque ſufficere putarent ad defenſionem, quæ attentarant ex una parte abſentibus nobis, tam injuſtè contra tot actantos canones. Atqui regiis literis ille non obtemperavit, ſed domi manſit: prætexens ſeditionem populi, ſtudium nimirum quorumdam intempeſtivum, qui ei favebant, tametſi populus illic quoque ante literas conviciis eum innumeris proſcideraт. Verum hæc nunc exactè proſequi nolumus, ſed hæc tantum idcirco diximus, ut eum in nefariis conatibus deprehenſum oſtenderemus. Itaque nos non quievimus, ſed in hoc incubuimus, orantes Imperatorem, ut haberetur judicium, in quo agere & reſpondere liceret: dicebamus enim nos paratos ad oſtendendum nos non eſſe reos, ſed illos legum extremos tranſgreſſores. Erant autem relicti hic Syri, qui cum eo affuerant, & cum illo communiter omnia fecerant, ad hos acceſſimus, ad dandam rationem parati, atque ſuper ea re ſæpe eos interpellavimus, obſecrantes ut dignarentur nobis libellos & accuſationum acta dare, vel genus criminum, vel accuſatores ipſos ſignificare: Verum nihil horum obtinuimus, iterúmque ex Eccleſia ejecti ſumus. Quòd ſi quæ tunc contigerunt, & omnem excedunt tragœdiam, enarrare vellem, quis ea ſermo explicaret? quæ auris ſine horrore perciperet? Cum enim illa quæ dixi prætenderemus, ipſo magno ſabbato collecta manus militum, ad veſperam diei in eccleſias ingreſſa, clerum omnem qui nobiſcum erat, vi ejeci, & armis ſanctuarium undique obſedit. Mulieres quoque ſacrarum ædium, quæ per illud tempus ſe exuerant, ut baptizarentur, metu gravis iſtius incurſus nudæ aufugerunt. Neque enim concedebatur ut ſe velarent, ſicut mulieres honeſtas decet. Multæ etiam acceptis vulneribus ejiciebantur, & ſanguine implebantur piſcinæ, & ſancto cruore latices rubeſcebant. Neque hic rerum finis erat. Nam & locum, in quo ſancta condita ſervabantur, ingreſſi ſunt milites, quorum aliquos ſcimus nullis initiatos myſteriis, & viderunt omnia quæ intus erant. Quin & ſanctiſſimus Christi ſanguis, ſicut in tali tumultu contingit, in prædictorum militum veſtes effuſus eſt, fiebantque quaſi in barbarica captivitate omnia. Vulgus enim in ſolitudinem fugabatur, multitudo omnis extra civitatem verſabatur, erántque in tanto feſto vacuæ populo Eccleſiæ, & plures quàm quadraginta Epiſcopi qui nobis communicarant, cum populo & clero ſine cauſa fugabantur: Et ob prodigioſa flagitia, ubique per fora, per domos, per ſolitudines, per omnes civitatis partes, omnia lamentis,

A οὐκ ἐνέσχετο· ἀλλὰ ἀπόντων ἡμῶν καὶ σύνοδον ἐπικαλουμένων, καὶ κρίσιν ἐπιζητούντων, καὶ οὐκ ἀκρόασιν φευγόντων, ἀλλ' ἀπέχθειαν φανεράν, καὶ κατηγόρους ἐδέχετο, καὶ τοὺς παρ' ἐμοῦ γενομένους ἀκοινωνήτους ἔλυε, καὶ παρ' αὐτῶν ἐκείνων οὐδέπω τὰ ἐγκλήματα ἀποδυσαμένων λιβέλλους ἐλάμβανε, καὶ ὑπομνήματα ἔπραττε, ἅπερ ἅπαντα παρὰ θεσμὸν καὶ κανόνων ἀκολουθίαν ἦν. τί δὲ δεῖ πολλὰ λέγειν; οὐκ ἀπέστη πάντα ποιῶν, καὶ πραγματευόμενος, B ἕως ἡμᾶς μετὰ δυναστείας καὶ αὐθεντίας πάσης καὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξέβαλε, καὶ πρὸς ἑσπέραν βαθεῖαν, τοῦ δήμου παντὸς ἡμῖν ἐπισυρομένου. ἑλκόμενος ὑπὸ τοῦ κυριώσου τῆς πόλεως ἐν μέσῃ τῇ πόλει, καὶ πρὸς βίαν συρόμενος κατηγόμην, καὶ εἰς πλοῖον ἐνεβαλλόμην, καὶ διὰ νυκτὸς ἔπλεον, ἐπειδὴ σύνοδον πρὸς δικαίαν ἀκρόασιν προεκαλούμην. τίς ταῦτα ἀδακρυτὶ, κἂν λιθίνην ἔχῃ καρδίαν ἀκούσειεν; ἀλλ' ἐπειδὴ, καθάπερ ἔφθην εἰπών, οὐ C θρηνεῖν μόνον τὰ κακῶς γινόμενα, ἀλλὰ καὶ διορθοῦν δεῖ, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην διαναστῆναι, καὶ συναλγῆσαι, καὶ πάντα ποιῆσαι, ὥστε στῆναι ταύτῃ τὰ κακά. οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα τὰ τῆς παρανομίας αὐτοῖς κατέλυσεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς προτέροις ἐπαποδύετο. ἐπειδὴ γὰρ ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἐπιπηδήσαντας αὐτοὺς τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναισχύντως ἐξέβαλε, καὶ πολλοὶ τῶν παρόντων ἐπισκόπων εἰδότες αὐτῶν τὴν παρανομίαν, εἰς τὰς αὐτῶν ἀνεχώ- D ρησαν, τὴν ἔφοδον αὐτῶν ὥσπερ πυρὰν τινα πάντα ἐπινεμομένην φεύγοντες· ἡμεῖς μὲν πάλιν εἰς τὴν πόλιν ἐκαλούμεθα, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἧς ἀδίκως ἐξεβλήθημεν, ἐπισκόπων τε ἡμᾶς πλειόνων ἢ τριάκοντα εἰσαγόντων, καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως νοτάριον εἰς τοῦτο ἀποστείλαντος· ἐκεῖνος δὲ ἐδραπέτευσεν εὐθέως, τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί; εἰσιόντες παρεκαλοῦμεν τὸν θεοφιλέστατον βασιλέα, σύνοδον συναγαγεῖν εἰς ἐκδικίαν τῶν γεγενημένων. συνειδὼς τοίνυν ἅπερ ἔδρασε, καὶ τὸν ἔλεγχον δεδοικὼς, καὶ γραμμά- E των βασιλικῶν πανταχοῦ διαπεμφθέντων πάντοθεν πάντας συναγόντων, λάθρα μέσων νυκτῶν εἰς ἀκάτιον ἑαυτὸν ἐμβαλὼν, οὕτως ἀπέδρα τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ πάντας ἐπαγόμενος. ἀλλ' ἡμεῖς οὐδὲ οὕτως ἔστημεν, διὰ τὸ τῷ συνειδότι θαρρεῖν τῷ ἡμετέρῳ, τὰ αὐτὰ πάλιν παρακαλοῦντες τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα· ὃς καὶ πρεπόντως αὐτὸ ποιῶν τῇ εὐσεβείᾳ, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν πάλιν καλῶν αὐτὸν A ἐξ Αἰγύπτου, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ πάντας, ὥστε δοῦναι λόγον τῶν γεγενημένων, καὶ μὴ τὰ ἀδίκως οὕτως ἐκ μιᾶς μοίρας, καὶ ἀπόντων ἡμῶν τολμηθέντα, καὶ παρὰ τοσούτους κανόνας, νομίζειν ἀρκεῖν εἰς ἀπολογίαν ἑαυτῷ. ὁ δὲ οὐδὲ τῶν βασιλικῶν ἠνέσχετο γραμμάτων, ἀλλ' ἔμενεν οἴκοι προβαλλόμενος στάσιν τοῦ δήμου, καὶ σπουδὴν ἄκαιρόν τινων δῆθεν ἀντεχομένων αὐτοῦ· καίτοι γε πρὸ τῶν γραμμάτων τῶν βασιλικῶν αὐτὸς οὗτος ὁ δῆμος μυρίαις αὐτὸν ἦν πλύ- B νας λοιδορίαις. ἀλλ' οὐ ταῦτα περιεργαζόμεθα νῦν, ἀλλ' ἐκεῖνο δεῖξαι βουλόμενοι, ὅτι κακουργῶν ἀπειλήφθη, ταῦτα εἰρήκαμεν· πλὴν οὐδὲ μετὰ ταῦτα ἡμεῖς ἡσυχάσαμεν, ἀλλ' ἐπικείμεθα ἀξιοῦντες δικαστήριον γενέσθαι κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν· ἕτοιμοι γὰρ εἶναι ἐλέγομεν δεῖξαι ἑαυτούς τε ἀνευθύνους ὄντας, ἐκείνους δὲ τὰ ἔσχατα παρανομήσαντας. καὶ γὰρ ἦσάν τινες Σύροι τῶν ποτε μετ' αὐτοῦ παρόντων, ἐνταῦθα ἀπολειφθέντες, οἳ κοινῇ μετ' αὐτοῦ τὸ πᾶν ἔδρασαν· καὶ C προσῄειμεν ἕτοιμοι δικάζεσθαι, καὶ πολλάκις ἠνωχλήσαμεν ὑπὲρ τούτου ἀξιοῦντες τὰ ὑπομνήματα ἡμῖν δοθῆναι, ἢ λιβέλλους κατηγοριῶν, ἢ φύσιν ἐγκλημάτων γνωρισθῆναι, ἢ αὐτοὺς τοὺς κατηγόρους· καὶ οὐδενὸς τούτων τετυχήκαμεν, ἀλλὰ πάλιν ἐξεβλήθημεν τῆς ἐκκλησίας. πῶς ἂν τὰ ἐντεῦθεν διηγησαίμην λοιπὸν πᾶσαν ὑπερβαίνοντα τραγῳδίαν; τίς ταῦτα παραστήσει λόγος; ποία χωρεῖς φρίκης δίχα δέξεται ἀκοή; ἡμῶν γὰρ αὐτὰ, καθάπερ ἔμπροσθεν εἶπον, προτεινόντων, ἀθρόον στρατιωτικὸν πλῆθος αὐτῷ τῷ μεγάλῳ D σαββάτῳ, πρὸς ἑσπέραν λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπιγινομένης, ταῖς ἐκκλησίαις ἐπεισελθὸν, τὸν κλῆρον ἅπαντα τὸν σὺν ἡμῖν πρὸς βίαν ἐξέβαλον, καὶ ὅπλοις τὸ βῆμα περιεστοίχιστο· καὶ γυναῖκες τῶν εὐκτηρίων οἴκων πρὸς τὸ βάπτισμα ἀποδυσάμεναι κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν γυμναὶ ἔφυγον ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐφόδου· οὐδὲ τὴν πρέπουσαν γυναιξὶν εὐσχημοσύνην συγχωρούμεναι περιθέσθαι· πολλαὶ δὲ καὶ τραύματα δεξάμεναι ἐξεβάλλοντο, καὶ αἱμά- E τος αἱ κολυμβῆθραι ἐπληροῦντο, καὶ τὰ ἱερὰ ἀπὸ τῶν αἱμάτων ἐφοινίσσετο νάματα. καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα εἱστήκει τὸ δεινόν. ἀλλ' ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο εἰσελθόντες οἱ στρατιῶται, ὧν ἐνίοι, καθ' ὡς ἔγνωμεν, ἀμύητοι ἦσαν, πάντα τε ἑώρων τὰ ἔνδον, καὶ τὸ ἁγιώτατον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐν τοσούτῳ θορύβῳ, εἰς τὰ τῶν προειρημένων στρατιωτῶν ἱμάτια ἐξεχεῖτο· καὶ ὡς ἐν αἰχμαλωσίᾳ βαρβαρικῇ πάντα ἐτολμᾶτο· καὶ ὁ δῆμος πρὸς τὴν ἐρημίαν ἠλαύνετο, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἔξω τῆς πόλεως διέτριβε, καὶ κεναὶ ἐν ἑορτῇ τοιαύτῃ τῶν λαῶν αἱ ἐκκλησίαι ἐγίνοντο, καὶ πλείους ἢ τεσσαράκοντα ἐπίσκοποι οἱ κοινωνοῦντες ἡμῖν μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου εἰκῇ καὶ μάτην ἠλαύνοντο· καὶ ὀλολυγαὶ, καὶ θρῆνοι, καὶ πηγαὶ δακρύων πανταχοῦ κατὰ τὰς ἀγοράς, κατὰ

ρὰς, κατὰ τὰς οἰκίας, κατὰ τὰς ἐρημίας, καὶ κατὰ πᾶν τὸ τῆς πόλεως μέρος· τῆς συμφορᾶς ἐπεπλήρωτο τούτων· διὰ γὰρ τὴν ὑπερβολὴν τῆς παρανομίας οὐχ οἱ πάσχοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ μηδὲν τοιοῦτον ὑπομένοντες συνήλγουν ἡμῖν, οὐχ οἱ ὁμόδοξοι μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱρετικοὶ, καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, καὶ ὡς τῆς πόλεως κατὰ κράτος ἁλούσης, οὕτως ἐν θορύβοις καὶ ταραχαῖς καὶ ὀλολυγαῖς ἅπαντα ἦν. καὶ ταῦτα ἐτολμᾶτο παρὰ γνώμην τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως νυκτὸς καταλαβούσης, ἐπισκόπων αὐτὰ κατασκευαζόντων, καὶ πολλαχοῦ στρατηγούντων, οἳ οὐκ ᾐσχύνοντο καμπιδούκτορας ἀντὶ διακόνων προηγουμένους ἔχοντες. ἡμέρας δὲ γενομένης, πᾶσα ἡ πόλις ἔξω τῶν τειχῶν μετῳκίζετο ὑπὸ δένδρα καὶ νάπας, καθάπερ πρόβατα διεσπαρμένα τὴν ἑορτὴν ἐπιτελοῦντες. ἔξεστιν ὑμῖν τὰ ἐντεῦθεν λογίσασθαι λοιπὸν ἅπαντα. ὥσπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν, οὐχ οἷόν τε πάντα ἐπελθεῖν τῷ λόγῳ καθ' ἕκαστον γινόμενα. τὸ δὴ χαλεπὸν, ὅτι τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κακὰ οὐδέπω καὶ νῦν λύσιν ἔλαβεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐλπίδα λύσεως· ἀλλ' ἐκτείνεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ δεινὸν, καὶ γέλως γεγόναμεν τοῖς πολλοῖς· μᾶλλον δὲ γελᾷ μὲν οὐδεὶς, κἂν μυριάκις παράνομος ᾖ, θρηνοῦσι δὲ πάντες, ὅπερ ἔφην, τὸν κολοφῶνα τῶν κακῶν, τὴν καινὴν ταύτην παρανομίαν. τί ἄν τις εἴποι τὰς τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν ταραχάς; οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἔστη τὸ κακόν· ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ἕω ἔφθασε. καθάπερ γὰρ ἀπὸ κεφαλῆς πονηροῦ ῥεύματος ἐκχυθέντος, τὰ λοιπὰ διαφθείρεται μέρη, οὕτω δὴ καὶ νῦν ὥσπερ ἐκ πηγῆς τῆς μεγάλης ταύτης πόλεως τῶν κακῶν ἀρξαμένων, ὁδῷ τὰ τῶν θορύβων πανταχοῦ πρόεισι, καὶ κλῆροι πανταχοῦ ἐπανέστησαν ἐπισκόποις, καὶ ἐπίσκοποι ἐπισκόπων, καὶ λαοὶ μὲν λαῶν διεσχίσθησαν, οἱ δὲ μέλλουσι, καὶ πανταχοῦ τῶν κακῶν ὠδῖνες, καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ἀνατροπή. μαθόντες τοίνυν ἅπαντα, κύριοί μου τιμιώτατοι καὶ εὐλαβέστατοι, τὴν προσήκουσαν ὑμῖν ἀνδρείαν καὶ σπουδὴν ἐπιδείξασθε, ὥστε παρανομίαν τοσαύτην ἐπεισελθοῦσαν ταῖς ἐκκλησίαις ἀναστεῖλαι. εἰ γὰρ οὗτος κρατήσειε τὸ ἔθος, καὶ ἐξὸν γένηται τοῖς βουλομένοις εἰς τὰς ἀλλοτρίας ἀπιέναι παροικίας ἐκ τοσούτων διαστημάτων, καὶ ἐκβάλλειν οὓς ἂν ἐθέλοι τις, κατ' ἐξουσίαν ἰδίαν πράττειν, ἅπερ ἂν ἐθέλωσιν, ἴστε ὅτι πάντα οἰχήσεται, καὶ πόλεμός τις ἀκήρυκτος πᾶσαν ἐπιδραμεῖται τὴν οἰκουμένην, πάντων πάντας βαλλόντων καὶ βαλλομένων. ἵνα οὖν μὴ τοσαύτη σύγχυσις καταλάβῃ τὴν ὑφ' ἥλιον πᾶσαν, ἐπιστεῖλαι παρακλήθητι τὰ μὲν οὕτω παρανόμως γεγενημένα ἀπόντων ἡμῶν, καὶ ἐκ μιᾶς μοίρας, καὶ οὐ παραιτησαμένων κρίσιν, μηδεμίαν ἔχειν ἰσχὺν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἔχει τῇ οἰκείᾳ φύσει. τοὺς δὲ τοιαῦτα παρανομήσαντας ἐλεγχομένους τῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλεσθαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων· ἡμᾶς δὲ τοὺς οὐχ ἁλόντας, οὐκ ἐλεγχομένους, οὐκ ἀποδειχθέντας ὑπευθύνους, τῶν γραμμάτων τῶν ὑμετέρων δότε ἀπολαύειν συνεχῶς, καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ πάντων τῶν ἄλλων, ὥσπερ καὶ ἔμπροσθεν. εἰ δὲ βούλοιντο καὶ νῦν τοιαῦτα παρανομήσαντες ἐγκλήματα γυμνάζειν, ἐφ' οἷς ἡμᾶς ἀδίκως ἐξέβαλον, ὑπομνημάτων ἡμῖν οὐ δοθέντων, οὐ λιβέλλων, οὐ κατηγόρων φανέντων· δικαστηρίου καθισταμένου ἀδεκάστου καὶ δικασόμεθα, καὶ ἀπολογησόμεθα, καὶ ἀποδείξομεν ἑαυτοὺς ἀνευθύνους τῶν ἐπαγομένων ἡμῖν, ὥσπερ οὖν καὶ ἐσμέν. τὰ γὰρ νῦν γεγενημένα παρ' αὐτῶν πάσης ἐκτός ἐστιν ἀκολουθίας, καὶ παντὸς νόμου καὶ κανόνος ἐκκλησιαστικοῦ. καὶ τί λέγω κανόνος ἐκκλησιαστικοῦ; οὐδὲ ἐν τοῖς ἔξω μὲν οὖν δικαστηρίοις τοιαῦτα ἐτολμήθη ποτὲ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐν βαρβαρικῷ δικαστηρίῳ, οὐδὲ Σκύθαι, οὐδὲ Σαυρομάται οὕτως ἄν ποτε ἐδίκασαν ἐκ μιᾶς μοίρας κρίναντες, ἀπόντος τοῦ αἰτιωμένου, παραιτουμένου οὐ κρίσιν, ἀλλ' ἀπέχθειαν, καλοῦντος δικαστὰς μυρίους, ἀνεύθυνον ἑαυτὸν εἶναι λέγοντος, καὶ τῆς οἰκουμένης παρούσης ἀποδύσασθαι τὰς αἰτίας, καὶ δεῖξαι ἑαυτὸν ἐν ἅπασιν ἀθῷον ὄντα. ταῦτα οὖν πάντα λογισάμενοι, καὶ παρὰ τῶν κυρίων μου τῶν εὐλαβεστάτων ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν ἐπισκόπων σαφέστερον ἅπαντα μαθόντες, τὴν παρ' ἑαυτῶν ἡμῖν εἰσενεγκεῖν σπουδὴν παρακλήθητε. οὕτω γὰρ οὐχ ἡμῖν μόνοις χαριεῖσθε, ἀλλὰ καὶ τῷ κοινῷ τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ τὸν παρὰ τοῦ θεοῦ λήψεσθε μισθὸν, τοῦ διὰ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνην πάντα ποιοῦντος. διηνεκῶς ἐρρωμένος ὑπερεύχου μου δέσποτα τιμιώτατε καὶ ὁσιώτατε.

A ejulatibus, & fontibus lacrymarum, plena erant: ut non modò
qui affligebantur, ſed & qui nihil tale patiebantur; & non ſo-
lum qui noſtræ fidei erant, ſed & hæretici, & Judæi, & Gen-
tiles, ob ſceleris atrocitatem nobiſcum dolerent, & quaſi per
vim capta civitate, tumultu, trepidatione ac planctu plena
erant omnia. Talia auſi ſunt præter ſententiam pientiſſimi
Imperatoris, nocte profunda, Epiſcopis hæc inſtruentibus,
& multis in locis ordines ducentibus, nec erubeſcentibus, quòd
B pro diaconis ſatellites præeuntes haberent. Ubi vero illuxit
dies, omnis civitas extra muros ſub arbores, & in nemora emi-
gravit, ibi feſtum diem celebrans, quaſi oves diſperſæ. Licet
vobis ex his & cætera omnia penſare: nam omnia quæ facta
ſunt ſigillatim ſermone complecti, ut dixi, impoſſibile eſt. Eſt
autem & hoc perquam moleſtum, quòd talia tantáque mala
nullum adhuc finem accipiunt; neque ſpes eſt quòd ſtatim fi-
niantur: ſed augentur in dies magis ac magis, nóſque pleriſque
C ridiculi facti ſumus; imò ridet nullus, etiam ſi valde ſit per-
verſus: lugent autem omnes propter extremam & inauditam
hanc malitiam, malorum facilè colophonem. Quis vero re-
liquarum Eccleſiarum perturbationes eloqui poſſit? Non
enim hîc ceſſavit hoc malum, ſed uſque ad Orientem pervenit.
Nam ſicut à capite malis humoribus defluentibus, reliqua
membra corrumpuntur: ita nunc quoque tumultus, qui in hac
magna civitate cœperunt, quaſi ex fonte in omnia loca ſenſim
D ffluũt, & clerici ubiq; in Epiſcopos inſurgunt, & Epiſcopi ab Epi-
ſcopis & populi à populis ſciſſi ſũt, & alii propediem ſcindentur,
& expectatur ubiq; malorum partus, orbiſq; totius ſubverſio.
Igitur domini mei maximè venerandi, & pii, cum hæc ita ſe
habere didiceritis, ſtudium veſtrum, & magnam diligentiam
adhibete, quo retundatur hæc quæ in Eccleſias irrupit iniqui-
tas. Quippe ſi mos hic invaluerit, & fas fuerit cuivis in alie-
nam parœciam irrumpere, idque ex tantis intervallis, & ejice-
E re quos voluerit, & authoritate propria quæque pro libidine
ſua facere, ſcitote quòd brevi tranſibunt omnia, & totus orbis
premetur bello non indicto omnibus ejectis, & omnes ejicien-
tibus. Quapropter ne confuſio hæc omnem quæ ſub cœlo eſt
nationem invadat, obſecro ut ſcribas quòd hæc tam iniquè
facta, & abſentibus nobis, & non declinantibus judicium,
non habent robur, ſicut neque ſua natura habent: illi autem
qui adeò iniquè egiſſe deprehenſi ſunt, pœnæ Eccleſiaſticarum
A legum ſubjaceant: nobis verò, qui nec convicti, nec redargu-
ti, nec habiti ut rei ſumus, litteris veſtris & charitate veſtra,
aliorumque omnium, quorum ſcilicet & antea ſocietate frue-
bamur, frui concedite. Si autem adverſarii noſtri, qui ita ini-
què egerunt, adhuc fingunt crimina quædam, propter quæ nos
injuſtè ejecerunt, non datis nobis actis, neque libellis, neque
manifeſtatis accuſatoribus, ſi dentur judices incorrupti, age-
mus & tuebimur etiam nos libenter cauſam, monſtrabimúſq;
B nos non eſſe reos eorum quæ nobis impingunt, ſicut & planè
innoxii ſumus: & contrà quæ ab ipſis facta, contra omnem
ſunt ordinem, contra omnes leges, contra omnes eccleſiaſti-
cos canones. Et quid dico canones eccleſiaſticos? Neque in
Gentilium judiciis, neque in Barbarorum tribunalibus talia
attentata ſunt unquam: imò vero neque Scythæ, neque Sau-
romatæ unquam judicarunt, judicium dandum uni parti, ab-
C ſente ea quæ accuſatur, & vitante non judicium, ſed inimici-
tias, & invocante multa millia judicum, & proteſtante coram
toto orbe declaraturam ſe non eſſe ream, depulſurámque cri-
mina, & oſtenſuram ſuam in omnibus innocentiam. Hæc
igitur omnia cum ita ſe habere intellexeritis à dominis meis
pientiſſimis fratribus noſtris Epiſcopis, obſecro, ut præſtetis
id quod petent officii. Quo non ſolum nobis gratificabimini:
ſed & Eccleſiarum univerſitati, mercedémque accepturi eſtis
D à Deo, qui nihil non propter Eccleſiarum pacem facere digna-
tur. Semper vale, & ora pro me, domine reverendiſſime &
ſanctiſſime.

E

ΙΝΝΟΚΕΝΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΡΩΜΗΣ

Ἰωάννης ἐν κυρίῳ χαίρειν.

Τὸ μὲν σῶμα ἡμῶν ἐν ἑνὶ ἵδρυται χωρίῳ, τῆς δὲ ἀγάπης τὸ πτερὸν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης περιίπταται. ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὁδοῦ τοσούτῳ διῳκισμένοι μήκει, πλησίον τῆς εὐλαβείας ὑμῶν ἐσμὲν, καὶ καθ' ἑκάστην ὑμῖν συγγινόμεθα τὴν ἡμέραν, ὀφθαλ-

INNOCENTIO EPISCOPO ROMÆ,

Joannes in Domino ſalutem.

Corpus quidem noſtrum uno tantùm loco tenetur, & ſta-
bilitum eſt; animus autem charitatis ala in univerſo orbe
circumvolitat. Proinde licet tanta itineris intercapedine ſe-
parati ſimus, à pietate tamen veſtra non abſumus, ſed quotidie

vobis præſentes ſum. Animi enim oculis videmus veſtram illam fortitudinem & ſinceram affectionem, conſtantiámque non mutabilē, & quòd vos conſolari nos plurimùm & perpetuò cupiatis. Quanto enim fluctus extolluntur ſublimius, & plures latent ſcopuli, vehementioreſq; venti ſunt & tempeſtates, tanto & vigilantia veſtra augetur. Neq; vos tanta viæ prolixitas, neq; tantum temporis intervallum, neque rerum difficultates ſegniores reddiderunt: ſed perſeveranter imitamini optimos gubernatores, qui tunc maximè vigiles ſunt, quando elevari fluctus, & mare intumeſcere, & multas aquas navim inundare, profundiſſimámque interdiu noctem ingruere vident. Ea propter & gratias vobis habemus multas, & deſideramus quidem ad vos dare crebras literas, id quod nobis maximo foret ſolatio. Verùm quia nobis hoc denegat ſolitudo hujus loci, neque facilè ad nos pervenire valent, non modo qui iſtuc pergunt, ſed nec ii qui in vicino habitant, tum quòd longe diſtet, atque extremis finibus locus iſte ſitus eſt, in quo reſidemus, tum quòd latrones vias illas undique obſident: precamur ut diuturnum ſilentium noſtrum efficiat, ut magis nobis condoleatis, quàm ut nos reos putetis negligentiæ. Neque enim contemptus in cauſa eſt, quod tacuimus. Nunc vero poſt multum temporis intervallum venerabilem & dilectum Joannem presbyterum, Paulúmque diaconum in hoc tenuimus, ut ſcriberemus. Perpetuas enim vobis gratias agimus, quòd paterna majorem erga nos benevolentiam declaraſtis. Nam quantum in veſtra pietate ſitum fuit, jam res omnes ſedatæ & emendatæ, & ſublata omnia ſcandala fuiſſent, gauderéntque Eccleſiæ tranquilla & ſincera pace: & eſſent planè ſecunda omnia, neque contemptæ leges, neque violatæ patrum conſtitutiones forent. At quoniam reipſa nihil tale contigit, & iſti quaſi antea nihil attentarint, ita priora malefacta recentibus vincere certant, nolo equidem omnia, quæ interim geſta ſunt ſigillatim recenſere, quandoquidem non ſolùm epiſtolæ, ſed & hiſtoriæ modum tranſcenderet narratio. Cæterum veſtram oro vigilantiam, ut licet illi omnia tumultibus impleverint, laboraverintque morbis incurabilibus, & pœnitentiæ non capacibus: cum tamen curare morbos illorum ſtatueritis, malis ne cedatis, néve animum deſpondeatis, conſiderata tanti operis magnitudine. Certamen enim illud fermè totius orbis eſt. Eccleſiæ dejectæ ſuntatque proſtratæ, populi diſperſi, clerus divexatus, Epiſcopi exules, conſtitutiones patrum violatæ. Et idcirco iterum atque iterum, & ſæpius veſtram oro diligentiam, ut quanto major eſt tempeſtas, tanto majus adhibeatur ſtudium. Expecto quidem futurum, ut res aliquanto amplius corrigantur. Quòd ſi minùs fiet, vos veſtram coronam paratam apud miſericordem Deum habetis: & hi qui injuria afficiuntur, conſolationem ex incremento charitatis veſtræ non minorem accipient. Nam & nos tertium nunc annum in exilio verſamur, expoſiti fami, peſti, bello, continuis obſidionibus, ſolitudini incredibili, quotidianæ morti, & Iſauricis gladiis: & non mediocriter nos conſolantur ſtabilis, & conſtans veſter affectus, ac fiducia, quódque prompta & ſincera veſtra charitate mirificè oblectemur. Hic noſter murus, hæc ſecuritas, hic portus abſque fluctibus, hic multorum bonorum theſaurus, hæc lætitiæ mirificæque voluptatis cauſa eſt. Et ſi in deſolatiorem, quàm ſit iſte, locum iterum abigemur, non parvam hinc habentes noſtrarum afflictionum conſolationem abimus.

Ad Epiſcopos & Presbyteros ob pietatem in carcere incluſos.

Beati vos ob carcerem, ob catenas, ob injecta vincula: beati, inquam, & ter beati, imò ſæpius. Totum orbem vobis conciliaſtis: etiam longè abſentes amicos vobis feciſtis. Ubique terrarum & marium canuntur veſtra præclara facinora, fortitudo, conſtans ſententia, animuſque minimè ſervilis. Nihil quod aliis videtur grave, vos deterruit: non tribunal, non carnifex, non tormentorum coacervationes, non minæ, quæ innumeras mortes nunciabant: non judex, qui ignem ab ore flabat, non adverſarii, qui frendebant dentibus, & innumeris aliis inſultandi modis geſtiebant, non tantæ calumniæ, non impudentiſſimæ accuſationes, non mors ante oculos quotidie propoſita, ſed hæc omnia vobis uberem potius ac ſufficientem conſolationis materiam præſtitere. Et idcirco clari quidem vos, & celebrant ac prædicant vos omnes, non amici ſolùm, ſed & inimici ipſi, qui hæc effecerunt. Eorum ſi quis introſpiciat conſcientiam, licet non manifeſtè fateantur, inveniet etiam apud ipſos veſtrum miraculum magnificari. Talis res eſt virtus, ut illam etiam impugnantes admirentur.

A μοῖς τοῖς ἐκείνης βλέποντες ὑμῶν τὴν ἀνδρείαν τῆς ψυχῆς, τὸ γνήσιον τῆς διαθέσεως, τὸ στερρὸν, τὸ ἀπερίτρεπτον, τὴν πολλὴν ὑμῶν παράκλησιν καὶ διαρκῆ καὶ μόνιμον. ὅσῳ γὰρ τὰ τῶν κυμάτων ἐπὶ πλεῖον αἴρεται, καὶ πλείους ὕφαλοι καὶ σπιλάδες φύονται, καὶ πολλαὶ αἱ καταιγίδες, τοσούτῳ καὶ τὰ τῆς ἀγρυπνίας αὔξει τῆς ὑμετέρας, καὶ οὐχ ὁδοῦ μῆκος τοσοῦτον, οὐ χρόνου πλῆθος, οὐ δυσκολία πραγμάτων ὑπτίους γενέσθαι ὑμᾶς παρεσκεύασεν· ἀλλὰ μένετε μιμούμενοι τοὺς ἀρίστους

B τῶν κυβερνητῶν, οἳ τότε μάλιστα διεγείρονται, ὅταν ἴδωσι τὰ κύματα κορυφούμενα, τῆς θαλάττης ἐπὶ μεῖζον φερομένης, πολὺν τῶν ὑδάτων τὸν πάταγον, βαθυτάτην ἐν ἡμέρᾳ νύκτα. διὸ καὶ χάριτας ὑμῖν ἴσμεν πολλὰς, καὶ ἐπιθυμοῦμεν μὲν καὶ νιφάδας ὑμῖν πέμπειν γραμμάτων, ἡμῖν αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριζόμενοι. ἀλλ' ἐπειδὴ τούτου ἀφῃρήμεθα παρὰ τῆς τοῦ τόπου ἐρημίας· οὐδὲ γὰρ μόνον τῶν ἐκεῖσε ἀφικνουμένων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένῃ διατελούντων

C δυνατ' ἄν τις ῥᾳδίως ἡμῖν συγγενέσθαι, διά τε τὸ πόῤῥω καὶ πρὸς αὐτὰς ἐσχατιὰς κεῖσθαι τὸ χωρίον, ἐν ᾧ καθείργμεθα, καὶ διὰ τὸν ληστρικὸν φόβον πάσας ἀποτειχίζοντα τὰς ὁδούς· παρακαλοῦμεν ἐλεεῖν μᾶλλον ἡμᾶς τῆς μακρᾶς σιγῆς, ἢ ῥᾳθυμίαν ἐντεῦθεν καταγινώσκειν ἡμῶν. ὅτι γὰρ οὐκ ὀλιγωροῦντες ἐσιγήσαμεν, ἐπιλαβόμενοι διὰ πολλοῦ τοῦ χρόνου νῦν τοῦ τιμιωτάτου καὶ ἀγαπητοῦ Ἰωάννου τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ Παύλου τοῦ διακόνου, καὶ γράφομεν, καὶ εὐχαριστοῦντες

D ὑμῖν οὐ διαλιμπάνομεν, ὅτι πατέρας φιλοστόργους ἀπεκρύψατο τῇ περὶ ἡμᾶς εὐνοίᾳ τε καὶ σπουδῇ. καὶ τὸ μὲν εἰς εὐλάβειαν ἧκον τὴν ὑμετέραν, τὴν προσήκουσαν διόρθωσιν εἴληφεν ἅπαντα, καὶ ὁ φορυτὸς τῶν κακῶν καὶ τὰ σκάνδαλα ἀνῄρηται, καὶ αἱ ἐκκλησίαι εἰρήνης ἀπηλαυσαν, καὶ λευκῆς γαλήνης, καὶ πάντα κατὰ ῥοῦν φέρεται. καὶ καταφρονηθέντες ἐξεδιώχθησαν νόμοι, καὶ θεσμοὶ πατέρων παρεβαθέντες. ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτῶν οὐδὲν τούτων γέγονε, τὰ πρότερα τολμησάντων τοῖς προτέροις ἐπαγωνιζομένων τοῖς παρανομή-

E μασιν· ἅπαντα μὲν τὰ παρ' αὐτῶν μετὰ ταῦτα γεγενημένα καθ' ἕκαστον διηγήσασθαι παρίημι, καὶ γὰρ ἱστορίας ὑπερβαίνει μέτρον οὐκ ἐπιστολῆς μόνον ἡ διήγησις. ἐκεῖνο δὲ παρακαλῶ τὴν ἄγρυπνον ὑμῶν ψυχὴν, κἂν οἱ πάντα θορύβων ἐμπλήσαντες ἀμετανόητα νοσῶσι καὶ ἀνίατα, αὐτοὺς θεραπεῦσαι αὐτὰ ἑλομένους μὴ προεκκακῆσαι, μηδὲ ἀπαγορεῦσαι, τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος ἐννοήσαντας, καὶ γὰρ ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης σχεδὸν ἁπάσης ὁ παρὼν ἡμῖν

A ἀγὼν πρόκειται, ὑπὲρ ἐκκλησιῶν εἰς γόνυ κατενεχθεισῶν, ὑπὲρ λαῶν διασπαρέντων, ὑπὲρ κλήρου πολεμουμένου, ὑπὲρ ἐπισκόπων φυγαδευομένων, ὑπὲρ θεσμῶν πατέρων παραβαθέντων. διὸ καὶ παρακαλοῦμεν ὑμῶν τὴν ἐμμέλειαν, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις, ὅσῳ πλείων ἡ ζάλη, τοσούτῳ πλείονα ἐπιδείξασθαι τὴν σπουδήν. προσδοκῶμεν γὰρ καὶ ἔσεσθαί τι πλέον εἰς διόρθωσιν. εἰ δ' ἄρα μὴ τοῦτο γένοιτο, ἀλλ' ὑμεῖς ἀπηρτισμένον ἔχετε τὸν στέφανον παρὰ τοῦ

B φιλανθρώπου Θεοῦ, καὶ τοῖς ἀδικουμένοις οὐ μικρὰ τοῦτο ἔσται παράκλησις τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἡ ἐπίτασις· ἐπεὶ καὶ ἡμᾶς τρίτον ἔτος ἐν ἐξορίᾳ διατελοῦντας, λιμῷ, λοιμῷ, πολέμοις, πολιορκίαις συνεχέσιν, ἐρημίᾳ ἀφάτῳ, θανάτῳ καθημερινῷ, μαχαίραις Ἰσαυρικαῖς ἐκδεδομένους, οὐχ ὡς ἔτυχε παρακαλεῖ καὶ παραμυθεῖται τὸ διαρκὲς καὶ μόνιμον ὑμῶν τῆς διαθέσεως, καὶ τῆς παῤῥησίας,

C καὶ τὸ ἐν ψιλῇ, καὶ γνησία οὕτως ἐντρυφᾶν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, τοῦτο ἡμῖν τεῖχος, τοῦτο ἀσφάλεια, τοῦτο λιμὴν ἀκύμαντος, τοῦτο θησαυρὸς μυρίων ἀγαθῶν, τοῦτο εὐφροσύνη, καὶ πολλῆς ἡδονῆς ὑπόθεσις· κἂν εἰς ἐρημότερον τούτου πάλιν ἀπενεχθῶμεν χωρίον, οὐ μικρὰν ταύτην ἔχοντες παράκλησιν τῶν παθημάτων ἡμῶν ἄπιμεν.

Τοῖς ἐγκεκλεισμένοις ἐπισκόποις, πρεσβυτέροις, καὶ διακόνοις ἐν δεσμωτηρίῳ δι' εὐσέβειαν.

D Μακάριοι τοῦ δεσμωτηρίου, καὶ τῆς ἁλύσεως, καὶ τῆς τῶν δεσμῶν ἐπιθέσεως ὑμεῖς· μακάριοι καὶ τρισμακάριοι, καὶ πολλάκις τοῦτο, οἱ πᾶσαν ἀνηρτήσασθε τὴν οἰκουμένην τῷ περὶ ὑμᾶς φίλτρῳ, ἐραστὰς ὑμῶν καὶ τοὺς πόῤῥωθεν ὄντας πεποιήκατε. πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάττης ᾄδεται ὑμῶν τὰ κατορθώματα, ἡ ἀνδρεία, ἡ ἀπερίτρεπτος γνώμη, τὸ ἀδούλωτον φρόνημα. οὐδὲν ὑμᾶς κατέ-

E πληξε τῶν δοκούντων εἶναι δεινῶν, οὐ δικαστήριον, οὐ δήμιος, οὐ βασάνων νιφάδες, οὐκ ἀπειλαὶ μυρίων γέμουσαι θανάτων, οὐ δικαστὴς πῦρ ἀπὸ τοῦ στόματος ἀφιεὶς, οὐκ ἐχθροὶ θήγοντες τοὺς ὀδόντας, καὶ μυρία εἴδη κινοῦντες ἐπιβουλῆς, οὐ συκοφαντίαι τοσαῦται, οὐκ ἀναίσχυντοι κατηγορίαι, οὐ θάνατος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν φαινόμενος· ἀλλ' ἤρκεσεν ὑμῖν εἰς παράκλησιν τῶν γινομένων ἡ τῶν γινομένων ὑπόθεσις. διὰ ταῦτα φανερῶς μὲν ὑμᾶς πάντες στεφανοῦσι, καὶ ἀνακηρύττουσι, οὐ φίλοι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ, καὶ ταῦτα κατασκευάζοντες, εἰ καὶ μὴ φανερῶς. κἄν τις αὐτῶν ἀναπτύξῃ τὸ συνειδὸς, πολὺ καὶ παρ' ἐκείνοις ὑμῶν εὑρήσει τὸ θαῦμα. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρετὴ, καὶ παρὰ τοῖς πολεμοῦσιν αὐτὴν θαυμάζεται.

τοιοῦτον

τοιοῦτον κακία, καὶ παρὰ τοῖς μέλλουσιν αὐτὴν καταγινώσκεται. καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα τοιαῦτα, τὰ δὲ ἐν οὐρανοῖς τίς παραστῆσαι δυνήσεται λόγος; ἐγγέγραπται ὑμῶν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς, μετὰ τῶν ἁγίων κατηριθμήθητε μαρτύρων. οἶδα τοῦτο ἐγὼ σαφῶς οὐκ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβὰς, ἀλλ' ἀπὸ θείων αὐτὰ μαθὼν χρησμῶν. εἰ γὰρ ὁ γάμῳ παρανομουμένῳ παραστὰς, καὶ μὴ διορθῶσαι δυνηθεὶς τὴν παρανομίαν, ἀλλ' ἐλέγξαι αὐτὴν μόνον, ὁ τῆς στείρας καρπὸς, ὁ τῆς ἐρήμου πολίτης, ἐπειδὴ διὰ τοῦτο τὸ δεσμωτήριον ᾤκησε, καὶ μάρτυς, καὶ μαρτύρων ὁ πρῶτός ἐστιν· ὑμεῖς οἱ νόμοις πατέρων καὶ θεσμοῖς παραχαραχθεῖσι, καὶ ἱερωσύνῃ ἐπηρεαζομένῃ καὶ παρανομουμένῃ παραστάντες, καὶ τοσαῦτα παθόντες ὑπὲρ ἀληθείας, καὶ τοῦ λῦσαι συκοφαντίας ἀναισχύντους, „οὕτως, ἐννοήσατε ἡλίκην λήψεσθε τὴν ἀμοιβήν. οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν „τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου, εἶπε τοῦτο ὁ γενναῖος καὶ ὑψηλὸς ἀνὴρ, καὶ ἤρκεσεν αὐτῷ πρὸς παῤῥησίαν ἅπαξ· εἴπατε καὶ ὑμεῖς, πρόκειται ἡμῶν τὰ σώματα κολάσεσι, τιμωρίαις, βασάνοις. ἀνάλισκε, δαπάνα ταῦτα τιμωρίαις οἵαις βούλει, συκοφαντεῖν οὐχ αἱρούμεθα, ἀλλὰ ἀποθνήσκειν μυριάκις. ἀλλ' οὐκ ἀπετμήθητε, ἀλλὰ πολλῷ χαλεπώτερα πεπόνθατε. οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ τὴν κεφαλὴν ἀποθέσθαι, καὶ τοσαύταις ἐπὶ τοσούτῳ χρόνῳ παλαίειν ὀδύναις, φόβοις, ἀπειλαῖς, δεσμωτηρίοις, ἀπαγωγαῖς, δικαστηρίοις, δημίων χερσὶ, συκοφαντῶν ἀναισχύντοις γλώτταις, ὀνείδεσι, λοιδορίαις, σκώμμασι. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μέγιστον ἄθλου εἶδος, καὶ τίθησιν αὐτὸ ἐν τάξει μεγάλων ἀγώνων ὁ μακάριος Παῦλος, οὕτω λέγων· „ἀναμιμνήσκεσθε τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολ„λὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων. εἶτα λέγων τὴν ἄθλησιν, οὕτω τέθεικεν, οὕτως εἰπών· τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως πασχόντων γενηθέντες. εἰ δὲ οἱ κοινωνήσαντες ἤθλησαν, πολλῷ μᾶλλον οἱ ὑπομείναντες. οὐδὲ γὰρ ἕνα, καὶ δύο, καὶ τρεῖς, ἀλλὰ πολλοὺς ὑπομεμενήκατε θανάτους τῇ γνώμῃ, „εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ. χαίρετε τοίνυν καὶ σκιρτήσατε. τοῦτο γὰρ ὁ τῶν οὐρανῶν δεσπότης ἐκέλευσε μὴ μόνον μὴ ἀλγεῖν, μηδὲ καταπίπτειν, ἀλλὰ καὶ σκιρτᾶν, καὶ ἥδεσθαι, ὅταν ὄνομα πονηρὸν ὑμῶν ἐκβάλλωσιν. εἰ δὲ ἐπὶ συκοφαντίᾳ χαίρειν δεῖ, ὅταν καὶ τοσαῦτα προσῇ, συκοφαντίαι, πληγαὶ, βάσανοι, ξίφη ἠκονημένα, δεσμωτήρια, ἁλύσεις, ἀπαγωγαὶ, περιαγωγαὶ, ἐχθρῶν στίφη τοσαῦτα, ἐννόησον ἡλίκος ὁ μισθὸς, ποῦ κορυφοῦνται τὰ τῆς ἀμοιβῆς. χαίρετε τοίνυν, σκιρτᾶτε, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε, ἐννοήσατε πόσους ἠλείψατε δι' ὧν ἐπάθετε, πόσων φρονήματα ἀνεστήσατε, πόσους ἐστηρίξατε σαλευομένους, οὐχὶ παρόντας, ἀλλὰ καὶ ἀπόντας, οὐ διὰ τῆς ὄψεως ὧν ὑπομεμενήκατε, ἀλλὰ καὶ διὰ μόνης τῆς ἀκοῆς καὶ τοὺς πόῤῥωθεν τὰ μέγιστα ὠφελήσαντες. συνεχῶς ἐκεῖνο περιφέρετε τὸ ἀποστολικὸν, ὅτι „οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν „ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. προσδοκᾶτε δὲ καὶ τὴν ταχίστην τῶν πειρασμῶν λύσιν, καὶ τελείαν ἀπαλλαγὴν, καὶ εὔχεσθε συνεχῶς ὑπὲρ ἡμῶν. εἰ γὰρ καὶ πολλῷ διῳκίσμεθα ὑμῶν τῷ μήκει μήκει τῆς ὁδοῦ, καὶ ἐπὶ πολὺν ἐχωρίσθημεν ὑμῶν χρόνον, ἀλλ' ὡς παρόντες καὶ συνόντες ὑμῖν, οὕτως ὑμᾶς περιπτυσσόμεθα, οὕτως ὑμῶν ἑκάστου τὴν φίλην καταφιλοῦμεν κεφαλὴν, ὑπτίαις χερσὶ τοὺς στεφανίτας δεχόμενοι, καὶ μέγιστον καὶ ἐντεῦθεν προσδοκῶντες ἡμῖν ἔσεσθαι κέρδος ἀπὸ τῆς ἄλλης περὶ ὑμᾶς ἀγάπης. εἰ γὰρ τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς πολὺν ἀναμένειν δεῖ τὸν μισθὸν, ἐννοήσατε ἡλίκα ὑμῖν τὰ τῆς ἀντιδόσεως τοῖς ἐν τοσούτοις διαλάμψασιν ἀγῶσιν.

A Talis res eſt malitia, ut etiam ii qui eam operantur, condemnent. Et ita in hac vita res veſtræ ſe habent. Quæ autem in cœlis ſiunt, quis ſermo dignè explicabit? Inſcripta ſunt nomina veſtra in libro vitæ: cum ſanctis Martyribus connumerati eſtis. Scio hæc ego certò, non quòd in cœlum tranſcenderim, ſed è divinis oraculis didici. Nam ſi Joannes ille infœcundæ fructus, & eremi civis, nuptiis, in quas peccabatur, patrocinatus eſt: & cùm prævaricationem corrigere non poſſet, arguit B tamen & propterea in carcerem conjectus, & decollatus, Martyr, & Martyrum primus eſt: vos qui legibus & conſtitutionibus patrum, quas tranſgrediuntur aliqui, & ſacerdotio, quod invadunt & contaminant, patrocinamini, & propter veritatem hæc patimini, ut ceſſent impudentes calumniæ: cogitate qualem accepturi ſitis mercedem. *Non licet tibi habere uxorem Philippi fratris tui*, dixit fortis & ſublimis ille, ſatiſque ei fuit ad recentem arguendi libertatem: Vos quoque dixiſtis, En expo- C ſita ſunt etiam noſtra corpora pœnis, ſuppliciis, tormentis: Abſume, conſice iſta quibus voles ſuppliciis, adduci non poſſumus, ut calumniemur, ſed millies mori nobis ſatius eſt. At capite truncati non eſtis: imò longè acerbiora tuliſtis. Non enim idem eſt brevi temporis momento caput amittere, & tanto tempore cum talibus luctari doloribus, terroribus, minis, vinculis, abductionibus ad tribunal, carnificum manibus, ſycophantarum impudentiſſimis linguis, conviciis, ſalibus & dica- D citatibus. Nam & hoc maximum certaminis genus, poniturque à beato Paulo in magnorum certaminum ordine, cùm ſic ait: *Recordamini dies priſtinos, in quibus illuminati, ingens certamen afflictionum ſuſtinuiſtis.* Deinde certamen narrans, ipſũ ponit ſic dicendo: Partim opprobriis & afflictionibus ſpectaculo eſtis: partim communicantes his, qui ſic affliguntur. Si ergo qui communicant, certant: multò magis qui ſuſtinent. Non enim unam, aut duas, aut tres, ſed longè plures ſuſtinui- E ſtis mortes: etſi non experientia, certum tamen quòd animo. *Gaudete igitur & exultate*, Dominus cœlorum juſſit non ſolùm non dolere, vel frangi animo, vel decidere, ſed gaudere & exultare, quando nomen veſtrum tanquam malum ejicient. Quòd ſi in ſycophantiis gaudendum; quando his accedunt calumniæ, verbera, tormenta, gladii acuti, vincula, catenæ, abductiones, traductiones, inimicorum atroces catervæ, cogitate qualis merces, quàm coacervatæ erunt retributiones. Gaudete igitur, & exultate, viriles eſtote, corroboramini, cogitate A quot veſtro exemplo ad certamina armaſtis, quot fluctuabundos confirmaſtis, quam multorum ſpiritus reſuſcitaſtis. Nam afflictionibus veſtris multum profeciſtis non ſolùm præſentibus, ſed & abſentibus: nec his ſolùm qui vident, ſed & his qui audiunt. Continuò verſetur in ore veſtro illud Apoſtolicum dictum: *Non ſunt æquales afflictiones, quæ nunc tolerantur, ad futuram gloriam in nobis revelandam.* Expectate: brevi tentationum finis erit, liberatióque perfecta. Orate etiam jugi- B ter pro nobis. Nam etſi viarum prolixitate longè diverſis locis habitamus, multóque tempore à vobis ſegregati ſumus: attamen vos ut præſentes & conviventes nobis deamamus, veſtrum amicum caput exoſculamur, coronatos victores vos expanſis manibus excipimus, expectantes & ipſi ex mutua erga vos charitate lucrum maximum. Nam ſi magnam mercedem expectare licet his, qui vos amant: cogitate quales vos, qui tot in certaminibus clari & inſignes fuiſtis, maneant retribu- C tiones.

Ioannes Baptiſta Martyr.
Matth.14.
Heb.10.32.
Matt.5.12.
Rom.8.18.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

τοῦ Χρυσοστόμου ἐπιστολαί.

Sancti patris noſtri,

JOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOlitani Epiſtolæ.

D

Interprete Jacobo Billio Prunæo, S. Michaelis in eremo Abbate.

CANDIDO LECTORI S.

QVOD D. Joannem Chryſoſtomum hoc Epiſtolarum libro nunc primùm auctiorem habes, optime lector, id eruditiſſimo viro Jacobo Cujacio debes, qui pro ſumma ſua humanitate, atque in Rempubl. literariam ſtudio, benignè mihi codicem Græcum commodavit. Etſi autem in his epiſtolis multa ſunt ejuſdem argumenti, quæ fortaſſe propterea nonnihil faſtidii naſuto Lectori parere poſſint, aliarum tamen, & præſertim earum, quæ ad Olympiadem ſcripta ſunt, utilitas hoc quicquid eſt moleſtiæ, facilè, ut ſpero, compenſabit. Tu operam noſtram boni conſulas velim, ac pro mea ſalute ad Deum preces fundas. Vale.

DOMINÆ MEÆ SUMMOPERE VENERANDÆ, ac religioſiſſimæ Olympiadi, Diaconiſſæ, Joannes Epiſcopus ſalutem in Domino.

EPISTOLA I.

AGe verò mœſtitiæ tuæ ulcus rurſum velut adhibitis fomentis mitigabo, atque cogitationes eas, quæ hanc nubem cogunt, diſcutiam. Quid enim eſt quod animum tuum perturbat? An quòd ſæva & caliginoſa eſt hæc tempeſtas, quæ Eccleſias occupavit, cunctáque in obſcuriſſimam noctem commutavit, atque in dies augetur, & acerba quædam naufragia parturit, orbiſque terrarum interitus ingraveſcit? Id quidem ipſe quoque perſpectum & exploratum habeo, nec quiſquam eſt, qui inficias ire queat. Ac, ſi ita voluntas tua fert, eorum etiam quæ fiunt imaginem ac ſimulacrum quoddam effingam, quò clariorem magiſque perſpicuam tibi tragœdiam reddam. Mare cernimus ab imis uſque gurgitibus undique revulſum, nautas mortuos ſumma unda natantes, alios peſſum euntes, navium tabulas diſſolutas, perrupta & lacerata vela, malos effractos, remos è nautarum manibus elapſos, naucleros gubernaculorum loco tabulatis inſidentes, manus genibus innectentes, ac præ tempeſtatis atrocitate in eam conſilii inopiam redactos, ut tantummodo lugeant, ac gemitus & ejulatus edant, non cœlum, non mare in oculos incurrens, ſed denſas atque obſcuras tenebras, caliginemque tantam, ut ne propinquos quidem perſpicere ſinat: ingentem denique fluctuum ſonitum, ac marinas belluas in eos, qui navigant, omni ex parte impetum facientes. Imò verò quouſque id perſequimur, quod conſequi non poſſumus? Quamcumque enim præſentium calamitatum effigiem exquiram, oratio noſtra malorum magnitudine ſuperata, pedem refert. Cæterùm, etiamſi hæc mihi minimè ignota ſunt, tamen meliorum rerum ſpem haudquaquam deſpondeo; nimirum hujuſce univerſitatis gubernatorem ante animum proponens, qui non arte atque induſtria tempeſtatem ſuperat, verùm nutu ſolo procellam frangit. Quòd ſi id haud primùm ac ſtatim facit, hæc ſcilicet ipſius conſuetudo eſt, ut rerum acerbitates non in principio extinguat, verùm cùm creverint, atque ad finem extremum pervenerint, jamque ſpes omnis à permultis abjecta ſit, tum denique mira atque ab hominum opinione aliena facinora edere ſoleat; nimirum & vim ſuam oſtendens, & eorum, qui in calamitates incidunt, patientiam exercens. *Nihil grave præter peccatum.* Quamobrem ne animum dejicias. Etenim una duntaxat res gravis ac pertimeſcenda eſt, ô Olympias, una tentatio, nempe peccatum, atque hoc verbum nunquam tibi occinere deſtiti. Reliqua autem omnia, mera fabula: ſive inſidias dixeris, ſive inimicitias, ſive fraudes, ſive calumnias, ſive maledicta, ſive accuſationes, ſive bonorum proſcriptiones, ſive exilia, ſive gladios præacutos, ſive mare, ſive totius terrarum orbis bellum. Nam quæcumque tandem hæc omnia ſint, certè temporaria & caduca ſunt, atque in mortali corpore exiſtunt, nec prudenti & experrectæ animæ detrimentum afferunt. Quocirca etiam beatus Paulus, & jucunditatum & moleſtiarum hujus vitæ imbecillitatem demonſtrare ſtudens unico vocabulo id potiſſus indicavit, cùm ita locutus eſt, (2 Cor. 4, 18) *Quæ enim videntur temporalia ſunt.* Quid igitur ea, quæ temporaria ſunt, ac fluminum inſtar fluunt, extimeſcis? Hujuſmodi quippe ſunt res præſentes, tam lætæ, quàm moleſtæ. Quin alter quoque Propheta humanam omnem felicitatem, ne fœno quidem, verùm alteri viliori materiæ comparavit, eam videlicet univerſam *fæni florem* appellans. (Eſa. 40, 6.) Neque ipſius duntaxat partem quandam poſuit, ut opes tantùm aut luxum ac delicias, aut potentiam, aut honores: verùm omnia ea, quæ apud mortales præclara & ſplendida eſſe videntur, unico gloriæ vocabulo complexus, ita demum ſubjunxit, fœni ſimulacrum dicens: (Ibid.) *Omnis gloria hominis tanquam flos fæni.* At inquis, gravis & acerba res eſt adverſitas. At vide quemadmodum hæc quoque cum alia imagine confeiatur: ſicq; hanc etiam contemne. Siquidem convitia & contumelias, ac probra, & offendicula ea, quæ ab inimicis objiciuntur, & inſidias indumento vetuſtate conſumpto ac lanæ exeſæ comparans, his verbis utebatur, (Eſ. 51, 7, 8.) *Nolite timere opprobrium hominum, & blaſphemias eorum ne metuatis. Sicut enim veſtimentum, ſic comedet eos vermis: & ſicut lanam, ſic devorabit eos tinea.* Quamobrem nihil eorum, quæ accidunt, animum tuum conturbet: verùm alium atque alium rogare ſuperſedens, & umbras circumire (neq; enim aliud eſt humanum auxilium) Jeſum, quam colis, ſine ulla intermiſſione obſecra, ut vel ſolum annuat: atque omnia unico temporis momento dilabentur. *Dei conſuetudo.* Quod ſi obſecraſti, nec tamen malum depulſum eſt, id ſcilicet Deo uſitatum ac familiare eſt, ut non ſtatim (ut quod ſuperius dixi repetam) acerbitates extinguat, ſed cum ex intumuerint atq; auctæ fuerint, iique qui bellum inferunt nihil ferè ad omnem improbitatem ſibi reliqui fecerint, tum denique omnia in tranquillum repente mutet, atque in inopinatos quoſdam rerum ſtatus ea adducat. Neque enim tot duntaxat bona efficere poteſt,

ΤΗι ΔΕΣΠΟΙΝΗι ΜΟΥ ΤΗι αἰδεσιμωτάτῃ καὶ θεοφιλεστάτῃ διακόνῳ Ὀλυμπιάδι Ἰωάννης ἐπίσκοπος ἐν κυρίῳ χαίρειν.

ΦΕΡΕ δὴ ἀπαντλήσω σοι τὸ τῆς ἀθυμίας τὸ ἕλκος, καὶ διασκεδάσω τοὺς λογισμοὺς τὸ νέφος τοῦτο συνάγοντας. τί γάρ ἐστιν ὃ συγχεῖ σου τὴν διάνοιαν, καὶ λυπῇ, καὶ ἀδημονεῖς; ὅτι ἄγριος ὁ χειμὼν ὁ τὰς ἐκκλησίας καταλαβὼν καὶ ζοφώδης, καὶ νύκτα ἀσέληνον πάντα εἰργάσατο, καὶ καθ' ἑκάστην κορυφοῦται τὴν ἡμέραν, πικρά τινα ὠδίνων ναυάγια, καὶ αὔξεται ἡ πανωλεθρία τῆς οἰκουμένης; οἶδα τοῦτο κἀγώ, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ, καὶ εἰ βούλει, καὶ εἰκόνα ἀναπλάττω τῶν γινομένων, ὥστε σαφεστέραν σοι ποιῆσαι τὴν τραγῳδίαν. θάλασσαν ὁρῶμεν ἀπ' αὐτῆς κάτωθεν ἀναμοχλευομένην τῆς ἀβύσσου, πλωτῆρας τοῖς ὕδασι νεκροὺς ἐπιπλέοντας, ἑτέρους ὑποβρυχίους γινομένους, τὰς σανίδας τῶν πλοίων διαλυομένας, τὰ ἱστία διαρρηγνύμενα, τοὺς ἱστοὺς διακλωμένους, τὰς κώπας τῶν ναυτῶν ἀποπτάσας, τοὺς κυβερνήτας ἀντὶ οἰάκων ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων καθημένους, τὰς χεῖρας τοῖς γόνασι περιπλέκοντας, καὶ πρὸς τὴν ἀμηχανίαν τῶν γινομένων κωκύοντας, ὀξέως βοῶντας, θρηνοῦντας, ὀλοφυρομένους μόνον, οὐκ οὐρανόν, οὐ πέλαγος φαινόμενον, ἀλλὰ σκότος πάντα βαθὺ καὶ ἀφεγγὲς καὶ ζοφῶδες, ὡς οὐδὲ τοὺς πλησίον ἐπιτρέποντα βλέπειν, καὶ πολὺν τὸν πάταγον τῶν κυμάτων, καὶ θηρία θαλάττια πάντοθεν τοῖς πλέουσιν ἐπιτιθέμενα. μᾶλλον δὲ μέχρι τίνος διώκομεν ἀνέφικτα; οἵαν γὰρ ἂν ζητήσω τῶν παρόντων κακῶν εἰκόνα, ἡττώμενος ὁ λόγος ἀναχωρεῖ. ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα ἰδὼν οὐκ ἀπογινώσκω τῆς χρηστοτέρας ἐλπίδος, τὸν κυβερνήτην τοῦδε τοῦ παντὸς ἐννοῶν, ὃς οὐ τέχνῃ περιγίνεται τοῦ χειμῶνος, ἀλλὰ νεύματι λύει τὸν σάλον. εἰ δὲ μὴ ἐκ προοιμίων μηδὲ εὐθέως, ἔθος αὐτῷ τοιοῦτον, μὴ ἐν ἀρχῇ τὰ δεινὰ καταλύειν, ἀλλ' ὅταν αὐξηθῇ, καὶ πρὸς τὸ τέλος ἔλθῃ, καὶ παρὰ τῶν πλειόνων ἀπογνωσθῇ, τότε θαυματουργεῖ καὶ παραδοξοποιεῖ, τήν τε οἰκείαν ἐνδεικνύμενος δύναμιν, καὶ τὴν τῶν ἐμπιπτόντων ὑπομονὴν ἐγγυμνάζων. μὴ τοίνυν ἀναπέσῃς. ἓν γὰρ μόνον ἐστὶ φοβερόν, εἷς πειρασμός, ἁμαρτία μόνον· καὶ τοῦτο συνεχῶς ἐπᾴδων ὑμῖν τὸ ῥῆμα οὐκ ἐπαυσάμην· τὰ δὲ ἄλλα πάντα μῦθος, κἂν ἐπιβουλὰς εἴπῃς, κἂν ἀπεχθείας, κἂν δόλους, κἂν συκοφαντίας, κἂν λοιδορίας, κἂν κατηγορίας, κἂν δημεύσεις, κἂν ἐξορίας, κἂν ξίφη ἠκονημένα, κἂν πέλαγος, κἂν τὸν τῆς οἰκουμένης ἁπάσης πόλεμον. οἷα γὰρ ἂν εἴη ταῦτα, πρόσκαιρά τέ ἐστι καὶ ἐπίκηρα, καὶ ἐν θνητῷ γινόμενα σώματι, καὶ τὴν νήφουσαν οὐδὲν παραβλάπτοντα ψυχήν. διά τοι τοῦτο καὶ τῶν χρηστῶν καὶ τῶν λυπηρῶν τῶν κατὰ τὸν παρόντα βίον τὸ εὐτελὲς ὁ μακάριος Παῦλος δεῖξαι βουλόμενος μιᾷ λέξει τὸ πᾶν ἐνέφηνεν, εἰπών· "τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα." τί τοίνυν τὰ πρόσκαιρα δέδοικας τὰ ποταμίων ῥευμάτων δίκην παραρρέοντα; τοιαῦτα γὰρ τὰ παρόντα, κἂν χρηστὰ ᾖ κἂν λυπηρά. προφήτης δὲ ἕτερος ἅπασαν τὴν ἀνθρωπίνην εὐημερίαν οὐ χόρτῳ, ἀλλ' ἑτέρᾳ ὕλῃ εὐτελεστέρᾳ παρέβαλεν, ἄνθος αὐτὴν ὀνομάσας χόρτου πᾶσαν ὁμοῦ. οὐδὲ γὰρ μέρος αὐτῆς ἔθηκεν, οἷον πλοῦτον μόνον ἢ τρυφὴν μόνον, ἢ δυναστείαν, ἢ τιμάς, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις δοκοῦντα εἶναι λαμπρὰ μιᾷ προσηγορίᾳ τῇ τῆς δόξης περιλαβών, οὕτως εἰσήγαγε τὴν εἰκόνα τοῦ χόρτου, εἰπών· "πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου." ἀλλ' ἡ δυσημερία δεινὸν καὶ βαρύ. ἀλλ' ὅρα καὶ ταύτην πάλιν ἑτέρᾳ παραβαλλομένην εἰκόνι, καὶ καταφρόνει καὶ ταύτης. τὰς γὰρ λοιδορίας, καὶ τὰς ὕβρεις, καὶ τὰ ὀνείδη, καὶ τὰ σκώμματα τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὰς ἐπιβουλὰς ἱματίῳ παλαιωθέντι, καὶ ἐρίῳ διαβρωθέντι παρεικάζων ἔλεγεν· "ὀνειδισμὸν ἀνθρώπων μὴ φοβεῖσθε, καὶ τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν μὴ ἡττᾶσθε, ὅτι ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ ἔριον ὑπὸ σητὸς οὕτω βρωθήσονται." μηδέν σε τοίνυν ταραττέτω τῶν γινομένων, ἀλλ' ἀφεῖσα τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα παρακαλεῖν, καὶ τὰς σκιὰς περιτρέχειν· τοῦτο γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη συμμαχία· τὸν Ἰησοῦν, ᾧ λατρεύεις, ἐνδελεχῶς παρακάλει νεῦσαι μόνον· καὶ πάντα ἐν μιᾷ καιροῦ λύεται ῥοπῇ. εἰ δὲ παρεκάλεσας, καὶ οὐκ ἐλύθη, τοιοῦτον τῷ θεῷ ἔθος, μὴ ἐκ προοιμίων [τὸν γὰρ ἔμπροσθεν ἀναλήψομαι λόγον] καταλύειν τὰ δεινά, ἀλλ' ὅταν κορυφωθῇ, ὅταν αὐξηθῇ, ὅταν σχεδὸν μηδὲν ὑπολελειμμένον ᾖ τῆς τῶν πολεμούντων κακίας, τότε ἀθρόον πάντα μεταβάλλειν ἐπὶ τὸ γαληνόν, καὶ πρὸς ἀπροσδοκήτους τινὰς καταστάσεις αὐτὰ τὰ πράγματα ἄγειν. οὐ γὰρ τοσαῦτα δύναται μόνον ποιῆσαι χρηστά, ὅσα

ὅσα προσδοκῶμεν καὶ ἐλπίζομεν, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείονα, καὶ ἀπείρως μείζονα. διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· „τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι, ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν. μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ἐκ προοιμίων κωλῦσαι τοὺς παῖδας τοὺς τρεῖς εἰς τὸν πειρασμὸν ἐκεῖνον μὴ ἐμπεσεῖν; ἀλλ' οὐκ ἠβουλήθη, πολλὴν αὐτοῖς συνάγων τὴν ἐμπορίαν. διὰ τοῦτο ἀφῆκε καὶ χερσὶν αὐτοὺς βαρβαρικαῖς παραδοθῆναι, καὶ τὴν κάμινον ἐξαφθῆναι πρὸς ὕψος ἄφατον, καὶ τὴν βασιλικὴν ὀργὴν τῆς καμίνου χαλεπώτερον ἐκκαῆναι, καὶ χεῖρας δεθῆναι καὶ πόδας μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, καὶ εἰς τὸ πῦρ ἐμβληθῆναι· καὶ ὅτε πάντες οἱ θεωροῦντες αὐτοὺς ἀπέγνωσαν αὐτῶν τὴν σωτηρίαν, τότε ἀθρόον καὶ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἀνεφαίνετο ἡ θαυματοποιΐα τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ, καὶ μετὰ πολλῆς ἐξέλαμπε τῆς ὑπερβολῆς. τὸ μὲν γὰρ πῦρ ἐδεσμεῖτο, οἱ δεσμῶται δὲ ἐλύοντο, καὶ ναὸς εὐκτήριος ἡ κάμινος ἐγένετο, καὶ πηγὴ, καὶ δρόσος, καὶ αὐλῶν βασιλικῶν σεμνοτέρα, καὶ τὴν παμφάγον οὐσίαν ἐκείνην, καὶ σιδήρου καὶ λίθων περιγινομένην, καὶ πάσης κρατοῦσαν ὕλης, τριχῶν ἐνίκα φύσις, καὶ χορὸς ἵστατο παναρμόνιος αὐτόθι τῶν ἁγίων ἐκείνων ἑκατέραν τὴν κτίσιν εἰς τὴν θαυμασίαν ταύτην καλούντων μελῳδίαν· ᾖδόν τε εὐχαριστηρίους ἀναπέμποντες ὕμνους ὑπὲρ ὧν ἐδέθησαν, τόγε τῶν ἐχθρῶν μέρος, ὑπὲρ ὧν πατρίδος ἐξέπεσον, ὑπὲρ ὧν αἰχμάλωτοι γεγόνασιν, ὑπὲρ ὧν τὴν ἐλευθερίαν ἀφῃρέθησαν, ὑπὲρ ὧν ἀπόλιδες, ἄοικοι καὶ μετανάσται ἐγένοντο, ὑπὲρ ὧν ἐν ἀλλοτρίᾳ καὶ βαρβάρῳ διέτριβον γῇ· τοῦτο γὰρ ψυχῆς εὐγνώμονος· καὶ ἐπειδὴ καὶ τὰ τῆς κακίας τῶν πολεμούντων ἀπήρτιστο, [τί γὰρ μετὰ θάνατον λοιπὸν ἐπιχειρῆσαι ἠδύναντο;] καὶ τὰ τῶν ἀθλητῶν πεπλήρωτο, καὶ ὁ στέφανος ἐπλάκη, καὶ τὰ βραβεῖα αὐτοῖς συνελέγη, καὶ οὐδὲν λοιπὸν ἔλιπεν εἰς εὐδοκίμησιν, τότε δὴ τὰ δεινὰ λύεται, καὶ ὁ τὴν κάμινον ἀνάψας καὶ τοσαύτῃ παραδοὺς τιμωρίᾳ, οὗτος θαυμαστὸς ἐπαινέτης τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀθλητῶν γίνεται, καὶ κῆρυξ τῆς τοῦ Θεοῦ παραδοξοποιΐας, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκπέμπει γράμματα πολλῆς γέμοντα εὐφημίας, διηγούμενος τὰ γεγενημένα, καὶ ἀξιόπιστος γινόμενος κῆρυξ τῶν τοῦ παραδοξοποιοῦ Θεοῦ θαυμάτων. ἐπειδὴ γὰρ ἐχθρὸς ἦν καὶ πολέμιος, ἀνύποπτα λοιπὸν καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τὰ γραφόμενα ἦν. εἶδες τὸ εὐμήχανον τοῦ Θεοῦ; εἶδες τὸ σοφόν; εἶδες τὸ παράδοξον; εἶδες τὸ φιλάνθρωπον καὶ κηδεμονικόν; μὴ τοίνυν θορυβοῦ, μηδὲ ταράττου, ἀλλὰ μένε διηνεκῶς ὑπὲρ πάντων τῷ Θεῷ εὐχαριστοῦσα, δοξολογοῦσα, παρακαλοῦσα, δεομένη, ἱκετεύουσα, κἂν μυρίοι θόρυβοι, κἂν μυρίαι ταραχαὶ ἐπίωσι, κἂν καταιγίδες ἐπ' ὄψιν κέωνται, μηδέν σε τούτων ταραττέτω. οὐ γὰρ περιλαμβάνεται ἡμῖν ὁ δεσπότης ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων δυσκολίας, κἂν εἰς ἔσχατον ὄλεθρον πάντα κατενεχθῇ. δυνατὸν γὰρ αὐτῷ καὶ τοὺς πεπτωκότας ἐγεῖραι, καὶ τοὺς πεπλανημένους ἐπιστρέψαι, καὶ τοὺς σκανδαλισθέντας διορθῶσαι, καὶ τοὺς μυρίων πληρωθέντας ἁμαρτημάτων ἀπαλλάξαι καὶ δικαίους ποιῆσαι, καὶ τοὺς νεκρωθέντας ζωογονῆσαι, καὶ τὰ κατεσκαφέντα λαμπρότερα ἐργάσασθαι· καὶ τὰ παλαιωθέντα ἀνανεῶσαι. εἰ γὰρ τὰ μὴ ὄντα ποιεῖ γενέσθαι, καὶ τοῖς μηδαμοῦ μηδαμῶς φαινομένοις χαρίζεται τὸ εἶναι, πολλῷ μᾶλλον τὰ ὄντα καὶ γενόμενα διορθώσεται. ἀλλὰ πολλοὶ οἱ ἀπολλύμενοι, πολλοὶ οἱ σκανδαλιζόμενοι. πολλὰ πολλάκις καὶ ἤδη τοιαῦτα γέγονεν· ἀλλ' ὕστερον τὴν προσήκουσαν ἔλαβε πάντα διόρθωσιν, πλὴν εἰ μή τινες ἀνιάτως ἔμειναν ἔχοντες καὶ μετὰ τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολήν. τί ταράττῃ, καὶ ἀλύεις, εἰ ὁ δεῖνα ἐκβέβληται, καὶ ὁ δεῖνα εἰσενήνεκται; ὁ Χριστὸς ἐσταυροῦτο, καὶ Βαραββᾶς ὁ λῃστὴς ἐξῃτεῖτο, καὶ ὁ διεφθαρμένος ἐβόα δῆμος, τὸν ἀνδροφόνον τοῦ σωτῆρος καὶ εὐεργέτου δεῖν μᾶλλον σωθῆναι. πόσους νομίζεις ταῦτα ἐσκανδάλισε τότε; πόσους ταῦτα τέως ἀπώλεσε; μᾶλλον δὲ ἀνώτερον τὸν λόγον ἀναγκαῖον ἀγαγεῖν. οὐκ εὐθέως ὁ τεχθεὶς, οὗτος, καὶ ὁ σταυρωθεὶς, μετανάστης ἐγίνετο καὶ φυγὰς καὶ μετὰ ὁλοκλήρου τῆς οἰκίας πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν ἐξ αὐτῶν σπαργάνων ἀπῳκίζετο, διάστημα ὁδοῦ τοσοῦτον εἰς βάρβαρον ἀπαγόμενος χώραν; καὶ αἱμάτων ῥύακες ἐκ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐγίνοντο, καὶ φόνοι ἄδικοι, καὶ σφαγαὶ, καὶ ἡ ἄωρος ἡλικία πᾶσα καθάπερ ἐν παρατάξει καὶ πολέμῳ κατεκόπτετο, καὶ τῶν μαζῶν ἀποσπώμενοι οἱ παῖδες σφαγῇ παρεδίδοντο, καὶ ἔτι τοῦ γάλακτος ἐπὶ τοῦ φάρυγγος ὄντος, διὰ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς δέρρης τὸ ξίφος ἠλαύνετο. τί ταύτης χαλεπώτερον τραγῳδίας; καὶ ταῦτα ἔπραττεν ὁ ζητῶν αὐτὸν ἀνελεῖν, καὶ ὁ μακρόθυμος Θεὸς ἠνείχετο τοιαύτης τολμωμένης τραγῳδίας, τοσούτου ῥέοντος αἵματος, καὶ ἠνείχετο κωλῦσαι δυνάμενος, ἀπορρήτῳ τινὶ σοφίᾳ τὴν τοσαύτην ἐπιδεικνύμενος μακροθυμίαν. ἐπειδὴ δὲ ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς βαρβάρων χώρας, καὶ ηὐξήθη, πόλεμος αὐτῷ πανταχόθεν ἀνερριπίζετο. καὶ πρῶτον μὲν οἱ Ἰωάννου μαθηταὶ διεφθόνουν,

A quot expectamus ac ſpe concipimus: verùm multo plura, atque infinitis partibus majora. Ob idque etiam Paulus dicebat: *Ei autem, qui potens eſt facere ſuperabundanter quàm petimus aut cogitamus*. Eph. 3, 20. Quid enim? An non ſtatim prohibere poterat, ne tres pueri in tentationem illam laberentur? Dan. 3. Verùm id minimè facere voluit, ut ingentem ipſis quæſtum conciliaret. Eáque de cauſa eos in barbarorum quoque manus cadere paſſus eſt, ac fornacem in incredibilem quandam altitudinem accendi, regiamque ira-
B cundiam fornace atrocius inflammari, eoſque manibus ac pedibus arctiſſimè vinciri, atque in ignem præcipites dari. Cùm autem omnes, qui eos ſpectabant, eorum ſalutem pro deplorata habuiſſent, tum demum ſubitò ac præter ſpem omnem ſeſe exeruit præſtantiſſimi artificis Dei in miraculis edendis facultas, atque eximium quendam in modum emicuit. Siquidem ignis vinciebatur: qui autem catenis vincti erant ſolvebantur, ac fornax in templum, & fontem ac rorem mutabatur, regiáque
C aula magnificentior auguſtiorque reddebatur: naturamque illam edaciſſimam, ac ferrum etiam & lapides, atque omnem denique materiam ſuperantem, crinium natura vincebat. Atque modulatiſſimus illic ſanctorum chorus ſtabat, utraſque res conditas ad mirificum hunc concentum invitans: hymnoſque ad grati animi ſignificationem ad Deum tranſmittebant, quòd videlicet vinculis conſtricti, quòd (quantum quidem in hoſtibus fuerat) exuſti, quòd patriis ſedibus exturbati, quòd captivi
D abducti, quòd libertate ſpoliati fuiſſent, quòd urbibus, quòd domibus carerent, extorreſque extitiſſent, quòd denique in aliena & barbara terra degerent. Hoc enim probi, ac grati animi eſt. Poſteaquam autem, & hoſtium improbitas partibus omnibus abſoluta fuit (quid enim ultra mortem jam conari poterant?) & pugilum virtus expleta eſt, atque etiam contexta corona, & præmia ipſis collecta ſunt, nec jam ad gloriam nominiſque ſplendorem quicquam reſtabat, tum demum ſcilicet ma-
E la depelluntur, & qui fornacem accenderat, eoſque tam gravi ſupplicio addixerat, idem ſanctos illos pugiles mirificis laudibus effert, ac miraculum à Deo editum prædicat, literaſque ingenti laude confertas quoquò gentium mittit, ea, quæ acciderant commemorans, atque idoneum fidéque dignum divinorum miraculorum præconem ſe præbens. Nam quoniam inimicus & hoſtis ipſe erat, idcirco jam apud hoſtes etiam ab omni ſuſpicione remota erant, quæ ſcribebantur. Vidiſti Dei ſoler-
A tiam? Vidiſti ſapientiam? Vidiſti quid præter hominum opinionem patrarit? Vidiſti benignitatem & curam? Proinde ne commovearis ac perturberis: verùm pro omnibus rebus conſtãter ipſi gratias age, eúmq; lauda, roga, ſuppléxq; obſecra, atq; ut ſexcenti tumultus, ſexcentę perturbationes ac procellę ingruant, cunctáq; tibi ob oculos verſentur, nihil tamen horum te perturbet. Neq; enim Dominus nobis rerum difficultate antevertitur, etiamſi alioqui omnia in extremam perniciem devoluta ſint. Po-
B teſt quippe ipſe, & jacentes excitare, & errantes in viam revocare, & eos, qui offendiculum paſſi ſunt, corrigere, & eos, qui innumeris peccatis cooperti ſunt, liberare ac probos efficere, & extinctos vita donare, & iis, quæ diruta ſunt, majorem ſplendorem comparare, & quæ vetuſtatem contraxerunt, renovare. Nam cùm hoc efficiat, ut quæ non erant oriantur, & iis quæ nuſquam omnino cernebantur, ut ſint, afferat, multo ſanè magis ea, quæ ſunt, & quæ facta ſunt, emẽdabit. At multi ſunt qui pereant, mul-
C ti quibus ſcandalum inferatur. Credo, ſed multa hujuſmodi perſæpe quoq; jam contigerunt, quæ tamen poſtea, eam, quam par erat, medicinam conſecuta ſunt: niſi qui fortaſſe mutatis etiam rebus, in incurabili morbo pertinaciter hæſerunt. Quid autem eo nomine perturbatione afficeris animumque dejicis, quòd ille ejectus ſit, ille contrà introductus? Matt. 27, 26. Chriſtus in crucem agebatur, ac Barabas latro poſcebatur, atque corruptum vulgus ſicarium potiùs quàm ſalutis vindicem, ac tot beneficiorum authorem
D conſervandum eſſe clamabat. Quot hominibus hæc offenſionem attuliſſe, quot hominibus exitium invexiſſe exiſtimas? Imò verò nih[illegible]ciendum eſt, ut ſermonem altiùs repetam. An is, qui Cruci affixus eſt, ſtatim ut in lucem prodiit, ſolum vertit, atq; cum univerſa domo ab ipſis incunabulis in exteram terram fugitivus migravit, in barbarorum ſcilicet regionem tam longo itineris intervallo diſtantem abductus? Qua quidem ex cauſa ingens etiam vis cruoris profuſa eſt, cædeſq; & mactationes extiterũt, teneraq;
E omnis ætas, non ſecus atq; in prælio & acie concidebatur, infanteſq; à mamillis avulſi trucidabãtur, cumq; lac adhuc in faucib⁹ haberent, eorũ in jugulo & collo ferrũ adigebatur. Quid hac tragœdia gravi⁹ acerbiuſq; fingi poteſt? Atque hæc ab eo perpetrabãtur, qui ipſum ad necẽ quærebat. Et tamẽ De⁹ pro ſua lenitate, cùm tã tragicũ ſcel⁹ deſignaretur, tãtáq; vis cruoris flueret, id patiebatur, id inquam, cùm prohibere poſſet, patiebatur, arcana nimirũ ſapientia tantã animi ęquitatem ac lenitatem præ ſe ferẽs. Poſteaquã autẽ è barbarorũ regiõe in patriã rediit, atq; ętate auct⁹ eſt, bellũ undiq; adverſus eũ excitabatur. Ac primũ Joãnis diſcipuli livore cõcitabãtur, ipſiq; invidebant (tãetſi alioqui Joães ipſũ coleret,

&

& obſervaret) atque his verbis utebantur, Qui erat tecum trans Jordanem, ecce ipſe baptizat, & omnes eum ſequuntur. Hæc enim verba hominum erant, qui jam nonnihil pungerentur, invidiáque tangerentur, atque hujus affectus tabe laborarent. Ob eamque cauſam unus etiam ex diſcipulis, qui hanc orationem habuerant, cum Judæo quodam contendebat ac decertabat, diſputationem de purificationibus movens, ac baptiſmum Joannis cum baptiſmo diſcipulorum Chriſti conferens. Facta eſt enim, inquit ille, ex diſcipulis Joannis cum Judæo quodã quæſtio de purificatione. Ut autẽ miracula edere occœpit, quot calũniis appetitus eſt? Alii enim Samaritanũ eum & arreptitium appellabant, his verbis, Samaritanus es tu, & dæmonium habes. Alii impoſtorẽ, dicentes: Hic non eſt ex Deo, ſed ſeducit turbam. Alii præſtigiatorem, his verbis utentes: In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. Ac ſubinde hæc repetebant, Deiq; hoſtem & helluonem ac voracẽ & vino deditum, atq; improborum ac perditorum hominum amicum eum vocabant. Venit enim, inquit, filius hominis manducans & bibens, & dicitis: Ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Quin etiam cùm ipſe cum ſcorto colloqueretur, falſum prophetam eum nuncupabant. Si enim propheta eſſet, inquiebant, ſciret quæ & qualis eſt hæc mulier quæ loquitur ad eum. Denique quotidie adverſus eum dentes acuebant. Nec verò Judæi dumtaxat ad hunc modum eum bello laceſſebant. Nam ne ii quidem, qui ipſius fratres eſſe credebantur, ſincero erga eum animo erant, verùm à propinquis ipſis bellum in eum movebatur. Perſpice quippe, ex his quæ Evangeliſta poſtea ſubjiciebat, quemadmodum ipſi quoque depravati atque corrupti erant: Neque enim ipſius fratres credebant in eum. Porro quoniam multos offenſos fuiſſe, atque à recta via aberraſſe commemoras, quot quæſo diſcipulos fuiſſe putas, qui crucis tempore offenſi ac prolapſi ſint? Unus prodidit, alii in fugam ſe contulerunt, alius abjuravit: cúmque omnes ſeceſſiſſent, ſolus ipſe vinctus ducebatur. Quot igitur homines tibi fuiſſe videntur, qui cùm non ita pridem eum res miras efficientem, mortuos excitantem, leproſos purgantem, dæmones expellentem, panes fontis inſtar effundentem, ac denique alia miracula perpetrantem vidiſſent, eo tempore offenſos fuiſſe, cùm eum ſolum abduci, ac vinctum teneri conſpicerent, vilibus & abjectis militibus eum cingentibus, Judaiciſque ſacerdotibus à tergo ſequentibus ac tumultuantibus: atque hoſtes omnes ſolum eum ſibi hærentem in medio habentes, præſentemque ac tutum inſolenter ſe efferentem proditorem? Quid, cùm flagris cæderetur? Veriſimile enim eſt infinitam multitudinem affuiſſe. Erat quippe feſtum per illuſtre, quod omnes congregabat: & metropolis erat, quæ nefarii ſceleris tragœdiam exceperat: & meridiano tempore res gerebatur. Quot igitur mortales tunc affuiſſe exiſtimas, qui cùm eum vinctum, flagris affectum, cruore ſtillantem, atque ad præfecti tribunal cauſam dicentem, nec diſcipulorum quemquam præſentem cernerent, animis offenſi ſint? Quid cum variis eum & continuis cavillis inceſſebant, atque nunc eum ſpinea corona donabant, nunc chlamydem ipſi imponebant, nunc calamum in manum dabant, nunc ad terram abjecti eum adorabant, nullum denique irriſionis ac ludibrii genus prætermittebant? Quot homines offenſos, atque agitatos & perturbatos fuiſſe arbitraris, cùm in malam eum feriebant, atque his verbis utebantur, *Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit*: atque ipſum huc & illuc ducebant, totum diem in cavillis & conviciis, in ludibrio & riſu conſumentes, idque in medio Judæorum theatro? Quid, cùm Pontificis ſervus alapam ipſi impingeret? Quid, cùm milites ipſius veſtimenta inter ſe partirentur? Quid, cùm nudus ac verberum notas in tergo inuſtas gerens, ad crucem abduceretur, atque in crucem tolleretur? Nam ne tum quidem immanes illæ feræ molliebantur, verùm majori etiam furore præcipites ferebãtur, tragœdiáq; ingraveſcebant ac ludibria creſcebant. Alii enim dicebant: *Vah! qui deſtruis templum Dei, & in triduo reædificas illud.* Alii itẽ: Alios ſalvos fecit: ſeipſũ non poteſt ſalvum facere. Alii rurſum: Si filius Dei es, deſcende de Cruce, & credemus tibi. Quid, cùm ſpongiam, fel, & acetũ potionis cauſa offerentes, per ſummam contumeliam ipſi inſultabant? Quid, cùm latrones maledictis eum proſcindebant? Quid horrendum illud maximéq; nefarium ſcelus, (quod etiam à me jam commemoratũ eſt) nempe cum latronem illum ac parietum effractorem, innumeriſq; cędibus coopertum, digniorem, quàm ipſũ, eſſe dicebant, quẽ petitione ſua ſupplicio eximerent: datáq; à Judice optione Barabbã prætulerũt: nimirũ non Chriſtũ dumtaxat Cruce afficere, ſed etiam improbam famam ipſi inurere cupientes? Hinc enim ſe illud probare poſſe ſtatuebant, quòd latrone quoque ſceleratior eſſet, tantiſque flagitiis devinctus, ut, nec miſericordia, nec feſti dignitas ſalutem ipſi afferre poſſet.

A καὶ ἐβάσκαινον, καί τοι γε ἐκείνου τὰ αὐτοῦ θεραπεύοντες, καὶ ἔλεγον·
ὅτι ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν Ἰορδάνου, ἴδε οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχον-
ται πρὸς αὐτόν. ταῦτα γὰρ ὑποκνιζομένων ἦν λοιπὸν τὰ ῥήματα, καὶ
φθόνῳ βαλλομένων, καὶ τηκομένων τῷ πάθει. διά τοι τοῦτο καὶ μετὰ
Ἰουδαίου τινὸς εἷς τῶν μαθητῶν τῶν ταῦτα εἰρηκότων ἐφιλονείκει, καὶ
ἐπύκτευε τὸν περὶ καθαρσίων λόγον κινῶν. καὶ βάπτισμα βαπτίσμα-
τι παραβάλλων, τὸ Ἰωάννου τῷ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. ἐγένετο γάρ
B φησιν ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου τινὸς ζήτησις περὶ καθα-
ρισμοῦ. ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν σημείων ἥψατο, πόσας συκοφαντίας; οἱ
μὲν Σαμαρείτην ἐκάλουν, καὶ δαιμονῶντα, λέγοντες, ὅτι Σα-
μαρείτης εἶ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις· οἱ δὲ πλάνον λέγοντες,
οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον· οἱ δὲ γόητα,
λέγοντες, ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῷ Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια,
καὶ συνεχῶς ταῦτα ἐπέλεγον, καὶ ἀντίθεον ὠνόμαζον, καὶ γα-
C στρίμαργον καὶ ἀδηφάγον, καὶ μέθυσον, καὶ πονηρῶν καὶ διεφθαρ-
μένων φίλον. ἦλθε γάρ φησιν, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πί-
νων, καὶ λέγουσιν, ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν
φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν. καὶ ὅτε δὲ τῇ πόρνῃ διελέγετο, ψευδο-
προφήτην αὐτὸν ἐκάλουν· εἰ γὰρ ἦν προφήτης φησὶν, ᾔδει ἂν τίς ἐστιν
αὕτη ἡ γυνὴ ἡ λαλοῦσα αὐτῷ, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοὺς ὀδόν-
τας ἤκονον κατ' αὐτοῦ. καὶ οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον οὕτως ἐπολέμουν
D αὐτῷ, ἀλλ' οὐδὲ αὐτοὶ οἱ δοκοῦντες εἶναι ἀδελφοὶ ὑγιῶς εἶχον πρὸς
αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν οἰκείων ὁ πόλεμος αὐτῷ ἀνεῤῥιπίζετο. ὅρα
γοῦν, πῶς καὶ αὐτοὶ ἦσαν διεφθαρμένοι ἐξ ὧν καὶ εὐαγγελιστὴς ἐπά-
γων ἔλεγεν. οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν. ἀλλ'
ἐπειδὴ σκανδαλιζομένων μέμνησαι πολλῶν καὶ πλανωμένων,
πόσους οἴει κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σταυροῦ σκανδαλισθῆναι τῶν μαθητῶν; ὁ
μὲν προέδωκεν, οἱ δὲ ἐδραπέτευσαν, ὁ δὲ ἠρνήσατο, καὶ πάν-
E των ἀναχωρησάντων ἤγετο μόνος δεδεμένος. πόσους οἴει πρώην
ἑωρακότας τὰ σημεῖα αὐτὸν ἐργαζόμενον, νεκροὺς ἐγείροντα, λε-
προὺς καθαρίζοντα, δαίμονας ἀπελαύνοντα, ἄρτους πηγά-
ζοντα, τὰ ἄλλα τεράστια ἐργαζόμενον σκανδαλισθῆναι κατὰ τὸν
καιρὸν ἐκεῖνον, θεωροῦντας μόνον ἀπαγόμενον καὶ δεδεμένον,
εὐτελῶν αὐτὸν στρατιωτῶν περιστοιχιζομένων, καὶ ἱερέων Ἰουδαϊκῶν
ἑπομένων καὶ θορυβούντων καὶ ταραττόντων, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἅπαν-
τας μόνον ἐν μέσῳ ἔχοντας ἀπειλημμένον αὐτὸν, καὶ τὸν προ-
A δότην παρόντα καὶ ἐναβρυνόμενον τέως; τί δὲ ἡνίκα ἐμα-
στιγοῦτο; καὶ γὰρ εἰκὸς παρεῖναι πλῆθος ἄπειρον. ἑορτὴ γὰρ
ἦν περιφανὴς ἡ πάντας συνάγουσα, καὶ μητρόπολις ἡ τὸ δρᾶμα
τῆς παρανομίας δεξαμένη, καὶ ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ. πό-
σους τοίνυν οἴει παρεῖναι τότε καὶ σκανδαλίζεσθαι, ὁρῶντας αὐ-
τὸν δεδεμένον, μεμαστιγωμένον, αἵματι περιῤῥεόμενον, ὑπὸ
ἡγεμονικοῦ δικαστηρίου ἐξεταζόμενον, καὶ οὐδένα τῶν μαθητῶν
B παρόντα. τί δὲ ἡνίκα καὶ ποικίλας ἐκείνας καὶ συνεχεῖς καὶ
ἐπαλλήλους ἐγένοντο κατ' αὐτοῦ κωμῳδίας; καὶ ποτὲ μὲν αὐ-
τὸν ἀκάνθαις ἐστεφάνουν, ποτὲ δὲ χλαμύδα περιετίθεσαν,
ποτὲ δὲ κάλαμον ἐνεχείριζον, ποτὲ δὲ πίπτοντες αὐτὸν προσ-
εκύνουν, πᾶν εἶδος χλευασίας κινοῦντες καὶ γέλωτος. πό-
σους οἴει σκανδαλίζεσθαι; πόσους θορυβεῖσθαι; πόσους τα-
ράττεσθαι, ὅτε ἐπὶ κόῤῥης αὐτὸν ἔπαιον καὶ ἔλεγον· προφή-
C τευσον ἡμῖν Χριστὲ τίς ἐστιν ὁ παίσας σε; καὶ ἦγον καὶ περιῆ-
γον πᾶσαν τὴν ἡμέραν σκώμματα καὶ λοιδορίας καὶ χλευα-
σίαν καὶ γέλωτα ἐν μέσῳ θεάτρῳ Ἰουδαϊκῷ; τί δὲ ὅτε αὐτὸν
ἐῤῥάπιζεν ὁ δοῦλος τοῦ ἀρχιερέως; τί δὲ ὅτε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ
διεμερίζοντο οἱ στρατιῶται· ἡνίκα δὲ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνήχθη
γυμνὸς ἐπὶ τοῦ νώτου τὰς μάστιγας ἔχων καὶ ἀνεσκολοπίζετο. οὐδὲ
γὰρ τότε οἱ ἄγριοι θῆρες ἐμαλάττοντο, ἀλλὰ μανικώτεροι μᾶλ-
D λον ἐγίνοντο, καὶ τὰ τῆς τραγῳδίας ἐπετείνετο, καὶ τὰ τῆς χλευα-
σίας ηὔξετο. οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον· ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρι-
σὶν ἡμέραις ἐγείρων αὐτόν. οἱ δὲ ἔλεγον· ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυ-
τὸν οὐ δύναται σῶσαι. ἄλλοι δὲ ἔλεγον· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κα-
τάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ πιστεύσομέν σοι. τί δὲ ὅτε τῇ σπογγιᾷ
καὶ ὄξος ποτίζοντες ἐνεπαρῴνουν αὐτῷ, τί δαὶ οἱ λῃσταὶ ἐλοιδόρουν
αὐτῷ; τί δαὶ, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἔλεγον, τὸ φρικτὸν ἐκεῖ-
E νο καὶ παρανομώτατον, ὅτε τὸν λῃστὴν ἐκεῖνον καὶ τοιχωρύχον καὶ
μυρίων γέμοντα φόνων ἄξιον ἔλεγον εἶναι ἐξαιτηθῆναι μᾶλλον
αὐτοῦ, καὶ λαβόντες αἵρεσιν παρὰ δικαστοῦ τὸν Βαραββᾶν προετίμη-
σαν, οὐ σταυρῶσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πονηρὰν βουλόμενοι τῷ Χριστῷ
περιθεῖναι δόξαν; ἐνόμιζον γὰρ δύνασθαι κατασκευάζειν ἐκ
τούτων, ὅτι τοῦ λῃστοῦ χείρων ἦν καὶ οὕτω παράνομος, ὥστε μή-
τε φιλανθρωπίᾳ μήτε ἑορτῆς ἀξιώματι δύνασθαι σώζεσθαι.

πάντα γὰρ τούτου ἕνεκεν ἐποίουν, ὥστε αὐτοῦ τὴν ὑπόληψιν διαβαλεῖν· διά τοι τοῦτο καὶ τοὺς δύο λῃστὰς αὐτῷ συνεσταύρωσαν. ἀλλ' ἡ ἀλήθεια οὐ συνεσκιάζετο, ἀλλὰ καὶ μειζόνως διέλαμπε, καὶ τυραννίδα δὲ αὐτῷ ἐνεκάλουν λέγοντες· „πᾶς ὁ ποιῶν ἑαυτὸν βασιλέα οὐκ ἔστι „φίλος τοῦ Καίσαρος, τῷ οὐκ ἔχοντι ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι, τυραννίδος ἐπάγοντες ἔγκλημα. καὶ ἐπὶ βλασφημίᾳ δὲ αὐτὸν ἐσυκοφάντουν. ὁ μὲν γὰρ ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων, „ἐβλασφήμησε, τί ἔτι χρείαν ἔχομεν τῶν μαρτύρων; ὁ δὲ θάνατος, ποῖος; οὐ καταδίκων ἐσχάτων; οὐχ ὁ τῶν τὰ αἴσχιστα παρηνομηκότων καὶ οὐκ ἀξίων ὄντων οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ψυχὴν ἀφεῖναι; τὸ δὲ τῆς ταφῆς εἶδος οὐκ ἐν χάριτος πληροῦται μέρει; ἐλθὼν γάρ τις τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐξῃτήσατο. οὕτως οὐδὲ ὁ θάπτων αὐτὸν ἦν τῶν οἰκείων, τῶν εὐεργετηθέντων, τῶν μαθητῶν, τῶν τοσαύτης ἀπολελαυκότων παῤῥησίας καὶ σωτηρίας, πάντων φυγάδων γενομένων, πάντων ἀποπηδησάντων. ἡ δὲ πονηρὰ ἐκείνη ὑπόληψις, ἣν κατεσκεύασαν „διὰ τῆς ἀναστάσεως εἰπόντες. ὅτι ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἔκλεψαν αὐτόν, πόσους ἐσκανδάλισε, πόσους ὑπεσκέλισε τέως; καὶ γὰρ ἐκράτησεν ὁ λόγος τότε, καί τοί γε πεπλασμένος ὢν καὶ χρημάτων γενόμενος ὠνητός, ἀλλ' ὅμως ἐκράτησε παρά τισι, μετὰ τὰ σήμαντρα, μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀληθείας τῆς τοσαύτης. οὐδὲ γὰρ τὸν „περὶ τῆς ἀναστάσεως ᾔδεισαν λόγον τὸ πλῆθος, ὅπου γε οὐδὲ οἱ „μαθηταὶ αὐτοῦ ᾔδεισαν, φησί, τότε, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. ἀλλ' ὅμως ὁ μακρόθυμος Θεὸς ἠνείχετο, τῇ οἰκείᾳ σοφίᾳ καὶ ἀποῤῥήτῳ πάντα οἰκονομῶν. εἶτα μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας πάλιν κρυπτόμενοι, λανθάνοντες, φυγαδευόμενοι οἱ μαθηταί, δεδοικότες, τρέμοντες, τόπον ἐκ τόπου συνεχῶς ἀμείβοντες οὕτως ἐλάνθανον, καὶ μετὰ πεντήκοντα ἡμέρας ἀρξάμενοι φαίνεσθαι, καὶ σημείων ἅπτεσθαι, οὐδὲ οὕτως ἀδείας ἀπήλαυσαν. ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκεῖνα τὰ μυρία σκάνδαλα μαστιζομένων αὐτῶν ἐγίνετο ἐν τοῖς ἀσθενεστέροις, τῆς ἐκκλησίας ταραττομένης, αὐτῶν ἐλαυνομένων, τῶν ἐχθρῶν κρατούντων πολλαχοῦ καὶ θορυβούντων. ὅτε γὰρ πολλὴν ἐκ τῶν σημείων ἐκτήσαντο παῤῥησίαν, τότε πάλιν ἡ τοῦ Στεφάνου τελευτὴ διωγμὸν χαλεπὸν εἰργάσατο, καὶ πάντας διέσπειρε, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐν θορύβῳ κατέστησε, καὶ πάλιν ἐν φόβῳ τὰ τῶν μαθητῶν, καὶ πάλιν ἐν φυγῇ, καὶ πάλιν ἐν ἀγωνίᾳ. καὶ οὕτω διαπαντὸς τὰ τῆς ἐκκλησίας ηὔξετο, καὶ ἤνθει διὰ τῶν σημείων· καὶ φαιδρὰ ἐκ προοιμίων ἐγίνετο. καὶ ὁ μὲν διὰ θυρίδος ἐχαλᾶτο, καὶ οὕτως ἐξέφυγε τοῦ ἄρχοντος τὰς χεῖρας. τοὺς δὲ ἄγγελος ἐξέβαλε, καὶ οὕτως τῶν ἁλύσεων ἀπήλλαττε. τοὺς δὲ ἀγοραῖοι καὶ χειροτέχναι ὑποδεχόμενοι παρὰ τῶν ἐν δυναστείαις ἐλαυνομένους, παντὶ ἐθεράπευον τρόπῳ, πορφυροπώλιδες γυναῖκες, καὶ σκηνοῤῥάφοι, καὶ σκυτοδέψαι πρὸς αὐτὰς οἰκοῦντες τὰς ἐσχατιὰς τῶν πόλεων, παρ' αἰγιαλὸν καὶ θάλασσαν. πολλάκις δὲ καὶ οὐδὲ ἐν μέσαις ἐτόλμων φαίνεσθαι ταῖς πόλεσιν· εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ ἐτόλμων, ἀλλ' οἱ ξενοδόχοι οὐκ ἐτόλμων· καὶ οὕτως ὑφαίνετο τὰ πράγματα διὰ πειρασμῶν, δι' ἀνέσεων, καὶ οἱ πρώην σκανδαλισθέντες μετὰ ταῦτα διωρθοῦντο, καὶ οἱ πλανηθέντες ἐπανήγοντο, καὶ τὰ κατεσκαμμένα ᾠκοδομεῖτο μειζόνως. διὰ τοῦτο καὶ Παύλου αἰτήσαντος δι' ἀνέσεως μόνης βαδίζειν τὸ κήρυγμα, ὁ πάνσοφος, καὶ εὐμήχανος Θεὸς οὐκ ἠνέσχετο τοῦ μαθητοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις παρακαλοῦντος οὐκ ἐπένευσεν, ἀλλ' εἶπεν ἀρκεῖ σοι „ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. εἰ βούλει τοίνυν καὶ νῦν λογίσασθαι μετὰ τῶν λυπηρῶν τὰ χρηστά, πολλὰ ὄψει γεγενημένα, εἰ καὶ μὴ σημεῖα καὶ θαύματα, ἀλλ' ἐοικότα σημείοις πράγματα, καὶ παραδείγματα τῆς πολλῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας καὶ ἀντιλήψεως ἄφατα. ἀλλ' ἵνα μὴ πάντα μετ' εὐκολίας παρ' ἡμῶν ἀκούῃς, τοῦτό σοι καταλιμπάνω τὸ μέρος, ὥστε μετὰ ἀκριβείας ἀναλέξαι πάντα, καὶ παραθεῖναι τοῖς λυπηροῖς, καὶ καλὴν ἀσχολουμένην ἀσχολίαν, οὕτως ἀπαγαγεῖν σαυτὴν τῆς ἀθυμίας· πολλὴν γὰρ καὶ ἐντεῦθεν δέξῃ τὴν παράκλησιν. πάντα σου τὸν εὐλογημένον οἶκον παρ' ἡμῶν πολλὰ προσειπεῖν παρακλήθητι. ἐῤῥωμένη καὶ εὐθυμουμένη διατελοίης, δέσποινά μου αἰδεσιμωτάτη καὶ θεοφιλεστάτη.

Πρὸς αὐτὴν ἐπιστολὴ β'.

Ἤρκει μὲν καὶ ἡ πρώτη ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἐμμέλειαν τὴν σὴν, καταστεῖλαί σου τῆς ὀδύνης τὴν φλεγμονήν. ἐπειδὴ δέ σε σφόδρα κατειργάσατο τῆς ἀθυμίας ἡ τυραννίς, ἀναγκαῖον εἶναι ἐνόμισα καὶ δευτέραν προσθεῖναι τῇ προτέρᾳ, ὥστε σε μετὰ δαψιλείας πολλῆς καρπώσασθαι τὴν παράκλησιν, καὶ ἐν ἀσφαλεῖ σοι τὰ τῆς ὑγιείας εἶναι λοιπόν. δεῦρο δὴ καὶ ἑτέρωθεν διασκεδάσω σου τῆς ἀθυμίας τὴν κόνιν·

A Huc enim actiones omnes ſuas referebant, ut ipſius exiſtimationem & famam traducerent: eáque de cauſa duos etiam latrones unà cum ipſo cruci affixerunt. At veritas non modò propterea non obſcurabatur: verùm etiam ſplendidiùs elucebat. Adhæc etiam affectatæ tyrannidis eum inſimulabant, his verbis: *Quicumque ſe regem facit, contradicit Cæſari*: tyrannidis videlicet eum arceſſentes, qui, ubi caput reclinaret, non habebat. (Joh. 19, 12.) Quin blaſphemiam quoque ipſi per calumniam B objiciebant. Pontifex enim ſcidit veſtimenta ſua, dicens: *Blaſphemavit; quid adhuc egemus teſtibus?* (Matt. 26, 65.) Quid mors ipſius? Nónne violenta: nónne capitalis noxæ convictorum? nónne execrandæ improbitatis hominum? nónne turpiſſima? nónne eorum, qui graviſſimis flagitiis ſeſe obſtrinxiſſent, ac ne digni quidem eſſent, qui in terra extremum vitæ ſpiritum emitterent? Quid ſepulturæ genus? an non beneficii gratiæq; loco ipſi præſtatur? Accedens enim quiſpiam corpus petiit. Adeò ne ex proC pinquis quidem, nec ex iis, quos beneficiis affecerat, nec ex diſcipulis, nec ex iis, qui tantam ab eo fiduciam ac ſalutem obtinuerant, quiſquam erat, qui eum ſepulturæ mandaret: quòd videlicet omnes evanuiſſent, omnes profugiſſent. Jam ſiniſtra ea & improba fama, quam per reſurrectionem ſtruxerant, dicentes: *Venerunt diſcipuli ejus, & furati ſunt eum*, quàm multis offenſioni fuit? (Matt. 28, 13.) quàm multos in fraudem impulit? Siquidem hic ſermo, quanquam falſus, ac pretio emptus tum valuit. VaD luit inquam apud nonnullos, poſt ſigilla, poſt tantam veritatis perſpicuitatem. Neque enim promiſcuum vulgus reſurrectionis doctrinam norat. Nec mirum, cùm ne ipſi quidem diſcipuli eam noſſent. *Neque enim*, inquit ille, *diſcipuli ejus ſciebant, quòd oporteret eum à mortuis reſurgere*. (Joh. 20, 9.) Quàm multos igitur illis diebus fuiſſe putas, qui offenſi ſint? Et tamen Deus pro ſua lenitate id ferebat, arcana ſua ſapientia omnia adminiſtrans. Deinde poſt eos dies diſcipuli rurſum latitantes, fugati, metu perterriti, E trementes, ac de loco in locum ſubinde migrantes, ſeſe occultabant: atque 50. poſt dies, cùm ſeſe conſpiciendos præbere ac miracula edere cœpiſſent, ne ſic quidem tamen hoc conſecuti ſunt, ut nihil ipſis metuendum eſſet. Etenim poſt ſigna illa edita, infinita ſcandala inter imbecilliores exiſtebant: quòd videlicet Eccleſia turbaretur, ipſi virgis cæderentur ac vexarentur, hoſtes permultis locis ſuperiores eſſent, ac tumultus cierent. Nam cùm ingentem ob miracula fiduciam loquendique libertatem adeptí A fuiſſent, tunc rurſum Stephani mors gravem perſecutionem accerſivit, omneſque diſperſit, atque Eccleſiam in tumultum & perturbationem conjecit: rurſumque Diſcipuli in metu, rurſum in fuga, rurſum in ſumma ſolicitudine atque angore verſari cœperunt. At ſic quoque tamen Eccleſiæ res ſemper augebantur, ac per miracula vigebant: quæque minus læta principia habuerant, jucundos exitus habebant. Unus enim per feneſtram demittebatur, ſicque è Præfecti manibus elapſus eſt. (2. Cor. 11, 33.) Alium AngeB lus excitavit, ſicque vinculis liberavit. Alios rurſum ab iis, qui opibus ac potentia florebant, vexatos & exagitatos, circumforanei homines atque opifices omni officii genere complectebantur, purpurariæque item mulieres, ac tentoriorum artifices, & coriarii, in extremis urbium receſſibus atque ad littus & mare habitantes. Perſæpe etiam ne in mediis quidem urbibus ora ſua oſtentare audebant. Aut ſi audebant, hoſpites certè eos excipere haudquaquam audebant. Atque ad hunc modum per tenC tationes, & animorum recreationes negocia texebantur: & qui non multo antè offenſi fuerant, poſtea ſanabantur: & qui aberraverant, in viam reducebantur: & quæ proſtrata ac ſolo æquata fuerant, præclariùs & magnificentius inſtaurabantur. Ob eamque cauſam cùm Paulus precibus contendiſſet, ut per quietem ſolam animique relaxationem Evangelium progrederetur, ſapientiſſimus ac ſolertiſſimus Deus diſcipulo morem minimè D geſſit, nec, cum ſæpe rogaretur, precibus ipſius ceſſit, verùm his verbis uſus eſt, *Sufficit tibi gratia mea: virtus enim mea in infirmitate perficitur*. (2. Cor. 12, 9.) Nam ſi una cum moleſtiis lætos quoque ſucceſſus ſubducere volueris, ſi non multa ſigna & miracula, at multas tamen res miraculis non diſſimiles conſpicies, quæquidem ingentis Dei providentiæ atque auxilii perſpicua argumenta ſint. Verùm ne omnia nullo cum labore à nobis audias, hanc tibi parE tem relinquo, ut accuratè ac diligenter cuncta colligas, atque cum rebus moleſtis & acerbis conferas, ſicque præclara occupatione animum diſtinens, teipſam à mœſtitia & angore avoces. Hinc enim maximam conſolationẽ percipies. Tu velim univerſæ tuæ benedictæ domui plurimã à me ſalutem dicas. Faxit Deus ut & firma corporis valetudine, & læto atque hilari animo ſemper ſis, domina mea ſummopere veneranda, & religioſiſſima.

Ad eandem Epiſt. 2.

Quanquam Epiſtola ea, quam nuper ad te miſi, ad doloris tui tumorem comprimendum abunde ſufficiebat: tamen quia mœroris acerbitas majorem in modum te afflixit atq; confecit, idcirco neceſſe mihi eſſe exiſtimavi alteram quoq; epiſtolam ſuperiori adjungere, quò tu copioſam & uberem conſolationem percipias, ac jam valetudo tua in tuto verſetur. Age igitur, aliunde quoq; pulverem eum-

eum, quem ex animi mœrore contraxiſti, diſcutiamus. Siquidem tum ex ulcere, graviſſimiſque tumoribus in pulverem converſum eſſe exiſtimo: verùm ne ſic quidem valetudinis tuæ cura deſerenda eſt. Etenim pulvis quoque, niſi quis eum ſummo ſtudio propellat, parti omnium præſtantiſſimæ labem & exitium affert, pupillæ nimirum perſpicuitatem inficiens, ac totum mœrentis oculum turbans. Ne igitur hoc quoque hîc accidat, mali reliquias ſumma cura & ſtudio evellamus. At tu quoque te erige, manumque nobis præbe. Nam quemadmodum in iis, qui ægro corpore ſunt, evenire ſolet, ut ſi medici quidem ea, quæ muneris ſui ſunt, præſtent, illi autem partes ſuas minimè expleant, ſanitatis lucrum interrumpatur: eodem modo in anima quoque res ſeſe habere conſuevit. Quamubrem ne hoc accidat, pro ea prudentia, quæ abs te poſtulatur, da operam, ut tuas quoque partes obeas: quò utrâque ex parte ingens utilitas oriatur. At cupio quidem iſtud, fortaſſe dictura es, verùm nequeo, nec quamvis etiam magnam contentionem adhibens, denſæ tamen atque atræ mœroris nubi propulſandæ par ſum. Meræ excuſationes ac meri prætextus iſta ſunt. Quod enim piæ tuæ animæ robur, quæ prudentiæ magnitudo, quæ ſapientiæ vis ſit, exploratum habeo: quódque ſat tibi ſit furenti huic mœſtitiæ mari vel duntaxat imperare, ut tranquilla omnia reddantur. Verùm quò id faciliùs conſequi poſſis, ea quoque, quæ noſtrarum partium ſunt, conferamus. Quánam igitur ratione id efficere poteris? Nempe ſi & ea omnia, quæ ſuperiore epiſtola continentur, tecum conſideres (ſiquidem multa à me, quæ ad hoc argumentum ſpectent, in ea commemorata ſunt) ac præterea hoc agas, quod tibi nunc ego impero. Quidnam autem hoc eſt? Cum ad te allatum fuerit, Eccleſiarum aliam peſſum iiſſe, aliam tempeſtate jactari, aliam ſævis fluctibus obrui, alias etiam graviſſimis cladibus affici, quippe quæ vel partim lupum pro paſtore, vel prædonem pro gubernatore, vel carnificem pro medico acceperint, doleas quidem licet (neque enim hæc ſine doloris ſenſu ferre oportet) verùm ita doleas, ut modum dolori imponas. Nam cùm in iis rebus, in quibus ipſi peccamus, & de quibus rationes redditurі ſumus, minimè neceſſarium ac tutum ſit, verùm perquam funeſtum ac peſtiferum, nimis vehementer diſcruciari: quanto magis ſupervacaneum & vanum eſt, imò Satanicum atque animæ exitioſum pro alienis ſceleribus animo frangi ac debilitari? Atque ut hæc ita eſſe intelligas, veterem tibi hiſtoriam narrabo. Vir quidam Corinthius, ſacroſancta unda tinctus, ac per baptiſmi ſacramentum luſtratus tremendæque etiam menſæ adhibitus, atque, ut ſummatim dicam, omnium religionis noſtræ myſteriorum particeps factus, ac præterea, ut plerique ajunt, magiſtri munere fungens, poſt ſacram illam initiationem, poſt arcana illa bona ad quæ admiſſus fuerat, poſt primos dignitatis gradus quos in Eccleſia obtinuerat, in graviſſimum crimen incidit. Nam cùm patris uxorem ſceleratis oculis conſpexiſſet, non in hac improba & nefaria cupiditate gradum fixit, verùm etiam impudicam voluntatem in opus perduxit: atque hoc ſcelus non modò ſtuprum erat, ſed etiam adulterium, imò adulterio quoque multo atrocius. Ob idque beatus Paulus re cognita, cùm proprium ac ſatisdignum huic ſceleri nomen imponere minimè poſſet, alio modo flagitii hujuſmodi magnitudinem & gravitatem declarat, his verbis utens: Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes nominatur. Non dixit, *nec perpetratur*: ſed, *nec nominatur*: his videlicet verbis incredibilem quandam ſceleris illius magnitudinem indicare cupiens. Et quidem eum diabolo addicit, atque ab univerſa Eccleſia exſcindit: ac ne ad communem quidem menſam ipſum admittendi poteſtatem cuiquam facit. Cum ejuſmodi enim homine ne cibum quidem capere fas eſſe ait. Denique magno impetu fertur, extremam ab eo pœnam expetens, carnificemque ad eam rem Satanam adhibens, ac per illum carnem ipſius lacerans. Et tamen is, qui ab Eccleſia hominem abſciderat, qui ne prophanam quidem menſam communem cum eo habere cuiquam permiſerat, qui omnibus luctum ipſius cauſa indixerat, (*Et vos inflati eſtis*, inquit, *& non magis luctum habuiſtis, ut tollatur de medio veſtrûm qui hoc opus fecit*) qui eum non ſecus ac peſtiferum quendam undecumque pellebat, qui ex omnium ædibus excluſerat, qui Satanæ conſtrictum dediderat, is inquam, qui tantum ab eo ſupplicium exigebat, poſtquã eum dolore affectum, ſceleriſque admiſſi pœnitentem vidit, palinodiamq; reipſa canentem, in hunc modum ipſe quoq; ſententiam retexuit, ut iis, quibus hæc edixerat, contraria jam imperaret. Nam qui dixerat, Excindite, rejicite, lugete, ac diabolus ipſum arripiat, quid ait? *Firmate in eum charitatem, ne abundantiori triſtitia hujuſmodi homo abſorbeatur, ac circumveniamur à Satana. Non enim ipſius cogitationes ignoramus.* Videſne quemadmodum Satanæ inſtinctum redoleat, laqueique ipſius opus ſit, immodico dolore affici, ut qui videlicet ſalutare pharmacum per immoderationem in venenum convertat? Siquidem in venenum degenerat, atq; hominem Satanæ tradit, cùm modum exceſſerit.

Simile.

Perniciosũ eſt pro alienis peccatis animo frangi.

1. Cor. 5. 11.

2. Cor. 2. 7. 8. 11.

καὶ γὰρ ἀπὸ ἕλκους καὶ οἰδημάτων χαλεπῶν κόνιν οἶμαι αὐτὴν γεγενῆσθαι πλέον, ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἀμελητέον τῆς ἐπιμελείας τῆς σῆς, ἐπεὶ καὶ ἡ κόνις τῷ μὴ μετὰ σπουδῆς αὐτὴν ἐκκλίνοντι ἐν τῷ καιριωτάτῳ τῶν μελῶν ἐπάγει τὴν λύμην, τὸ διειδὲς τῆς κόρης θολοῦσα, καὶ ὁλόκληρον διαταράττουσα τοῦ ῥαθυμοῦντος τὸ ὄμμα· ἵν' οὖν μὴ καὶ ἐνταῦθα τοῦτο γένηται, μετὰ σπουδῆς πολλῆς καὶ τὸ λείψανον ἀνέλωμεν τοῦ κακοῦ. ἀλλὰ διανάστηθι, καὶ χεῖρα ἡμῖν ὄρεξον. ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν τὰ σώματα καμνόντων συμβαίνειν εἴωθεν, ἂν τὰ τῶν ἰατρῶν μὲν εἰσφέρηται, τὰ δὲ ἐκείνων ἐλλιμπάνῃ, διακόπτεται τῆς ὑγείας τὸ κέρδος, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς γίνεσθαι πέφυκεν. ἵν' οὖν μὴ γένηται τοῦτο, καὶ τὰ παρὰ σεαυτῆς μετὰ τῆς προσηκούσης σοι συνέσεως σπούδαζε εἰσφέρειν ἡμῖν, ὥστε ἑκατέρωθεν πολλὴν γενέσθαι τὴν ὠφέλειαν. ἀλλὰ βούλομαι μέν, ἴσως ἐρεῖς, οὐ δύναμαι δέ· οὐδὲ γὰρ ἀρκῶ διακρούσασθαι τὸ νέφος τὸ πυκνόν, καὶ ζοφῶδες τῆς ἀθυμίας, καίτοι σφόδρα φιλονεικοῦσα. σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις· ἐγὼ γὰρ οἶδά σου τῶν λογισμῶν τὴν εὐγένειαν, οἶδα τῆς εὐλαβοῦς σου ψυχῆς τὴν ἰσχύν, οἶδα τῆς συνέσεως τὸ πλῆθος, τῆς φιλοσοφίας τὴν δύναμιν, καὶ ὡς ἀρκεῖ σοι μόνον ἐπιτάξαι τῷ μαινομένῳ τῆς ἀθυμίας πελάγει, καὶ πάντα ποιῆσαι γαλήνην· ἵνα δέ σοι τοῦτο καὶ εὐκολώτερον γένηται, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσοίσομεν. πῶς οὖν ῥᾳδίως δυνήσῃ τοῦτο ποιῆσαι; καὶ τὰ ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ ἀναλογιζομένη πάντα, [καὶ γὰρ πολλὰ ταύτης ἕνεκεν ἡμῖν εἴρηται τῆς ὑποθέσεως ἐν ἐκείνῃ] καὶ μετ' ἐκείνων καὶ τοῦτο ποιοῦσα ὅπερ ἐπιτάττω νῦν ἐγώ. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; ὅταν ἀκούσῃς ὅτι τῶν ἐκκλησιῶν ἡ μὲν κατέδυ, ἡ δὲ σαλεύεται, ἑτέρα χαλεποῖς περιαντλεῖται κύμασιν, ἄλλη τὰ ἄλλα τὰ ἀνήκεστα πέπονθεν, ἡ μὲν λύκον ἀντὶ ποιμένος λαβοῦσα, ἡ δὲ πειρατὴν ἀντὶ κυβερνήτου, ἡ δὲ δήμιον ἀντὶ ἰατροῦ, ἄλγει μὲν [οὐ γὰρ δεῖ τὰ τοιαῦτα ἀνωδύνως φέρειν] ἄλγει δέ, μέτρον ἐπιθεῖσα τῇ λύπῃ. εἰ γὰρ ἐν οἷς ἡμεῖς αὐτοὶ πλημμελοῦμεν, καὶ ὑπὲρ ὧν μέλλομεν τὰς εὐθύνας ὑπέχειν, οὐκ ἀναγκαῖον οὐδὲ ἀσφαλές, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ὀλέθριον καὶ βλαβερόν, τὸ μετὰ πολλῆς ἀλγεῖν τῆς σφοδρότητος· πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἑτέροις πλημμελουμένων τὸ καταμαλακίζεσθαι καὶ κατακλᾶσθαι περιττόν τε καὶ μάταιον, καὶ πρὸς τούτοις σατανικὸν καὶ ψυχῇ ὀλέθριον. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει τὸν τρόπον, ἱστορίαν σοι διηγήσομαι παλαιάν. Κορίνθιός τις ἀνὴρ τῶν ἱερῶν ἀπολαύσας ναμάτων, καὶ καθαρθεὶς διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος μυσταγωγίας, καὶ τῆς φρικωδεστάτης μετασχὼν τραπέζης, καὶ πάντων ἁπαξαπλῶς τῶν παρ' ἡμῖν κοινωνήσας μυστηρίων· πολλοὶ δέ φασιν, ὅτι καὶ διδασκάλου τάξιν ἐπεῖχε· μετὰ τὴν ἱερὰν ταύτην τελετήν, καὶ τὸ πάντων εἴσω γενέσθαι τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, καὶ τὰ πρωτεῖα ἔχειν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ἥμαρτεν ἁμαρτίαν χαλεπωτάτην. τὴν γὰρ γυναῖκα τοῦ πατρὸς ἀδίκοις ἰδὼν ὀφθαλμοῖς, οὐκ ἔστη μέχρι τῆς πονηρᾶς ταύτης ἐπιθυμίας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔργον τὴν ἀκόλαστον γνώμην ἐξήγαγε· καὶ ἦν τὸ τολμηθὲν οὐχὶ πορνεία μόνον, ἀλλὰ καὶ μοιχεία, μᾶλλον δὲ καὶ μοιχείας πολλῷ χαλεπώτερον. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἀκούσας, καὶ οὐκ ἔχων ὄνομα ἐπιθεῖναι πρὸς ἀξίαν τῷ ἁμαρτήματι κύριον, ἑτέρως ἐμφαίνει τὸν ὄγκον τῆς παρανομίας οὑτωσὶ λέγων· ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία, ἥτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται· οὐκ εἶπεν οὐδὲ τολμᾶται, ἀλλ' οὐδὲ ὀνομάζεται, τὴν ὑπερβολὴν δεῖξαι θέλων τῆς παρανομίας ἐκείνης. καὶ παραδίδωσιν αὐτὸν τῷ διαβόλῳ, καὶ πάσης ἐκτέμνει τῆς ἐκκλησίας, καὶ οὐδὲ τραπέζης κοινῆς ἀφίησιν αὐτῷ τινι κοινωνεῖν. τῷ γὰρ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν δεῖν φησι, καὶ πολὺς πνεῖ τὴν ἐσχάτην αὐτὸν ἀπαιτῶν δίκην, καὶ δημίῳ πρὸς τοῦτο κεχρημένος τῷ Σατανᾷ, καὶ κατακόπτων αὐτοῦ δι' ἐκείνου τὴν σάρκα. ἀλλ' ὅμως ὁ τῆς ἐκκλησίας ἀποτεμὼν Παῦλος, ὁ μηδὲ τραπέζης κοινῆς ἀφεὶς τινὶ κοινωνεῖν, ὁ πάντας κελεύσας δι' ἐκεῖνον πενθεῖν. καὶ ὑμεῖς γὰρ πεφυσιωμένοι ἐστέ, φησι, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο πεποιηκώς· ὁ πανταχόθεν αὐτὸν ὥσπερ λοιμόν τινα ἀπελαύνων, ὁ πάσης αὐτὸν ἀποκλείσας οἰκίας, ὁ τῷ Σατανᾷ παραδούς, ὁ τοσαύτην παρ' αὐτοῦ δίκην ἀπαιτῶν, ἐπειδὴ εἶδεν ἀλγήσαντα καὶ μεταγνόντα ἐφ' οἷς ἥμαρτε, καὶ παλινῳδίαν διὰ τῶν ἔργων ᾄδοντα, οὕτως αὐτὸς μετετάξατο πάλιν, ὡς ἐκείνοις, οἷς ταῦτα ἐπέταξε, τὰ ἐναντία κελεῦσαι· ὁ γὰρ εἰπών, ἐκκόψατε, ἀποστράφητε, πενθήσατε, καὶ λαμβανέτω αὐτὸν ὁ διάβολος, τί φησι; κυρώσατε εἰς αὐτὸν ἀγάπην, μήπως τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος, καὶ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν. ὁρᾷς πῶς ἐστι σατανικὸν τὸ ἀμέτρως ἀλγεῖν, καὶ τῆς ἐκείνου παγίδος ἔργον, τὸ σωτήριον φάρμακον τῇ ἀμετρίᾳ ποιοῦντος δηλητήριον; καὶ γὰρ γίνεται δηλητήριον, κἀκείνῳ τὸν ἄνθρωπον παραδίδωσιν, ὅταν

εἰς

εἰς ἀμετρίαν ἐκπέσῃ, διὸ καὶ ἔλεγεν, ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· ψώρας τὸ πρόβατον ἐμπέπλησται πολλῆς, ἠλλοτριώθη τῆς ἀγέλης, ἀπερράγη τῆς ἐκκλησίας· ἀλλὰ διώρθωσε τὴν νόσον, γέγονε πρόβατον, οἷον ἔμπροσθεν ἦν· τοιαύτη γὰρ τῆς μετανοίας ἡ δύναμις· γέγονε λοιπὸν τῆς ποίμνης τῆς ἡμετέρας, ὁλοκλήρως ἐπισπασώμεθα αὐτόν, ὑπτίαις ὑποδεξώμεθα ταῖς χερσί, περιλάβωμεν, περιπτυξώμεθα, ἑνώσωμεν ἡμῖν αὐτοῖς. εἰ γὰρ μὴ βουληθείημεν τοῦτο ποιῆσαι, πλεονεκτεῖ λοιπὸν ἡμᾶς ὁ διάβολος, οὐ τὸν αὐτοῦ λαμβάνων, ἀλλὰ τὸν ἡμέτερον γενόμενον ἀπὸ τῆς ῥᾳθυμίας τῆς ἡμετέρας, καὶ διὰ τῆς ἀμετρίας τῆς κατὰ τὴν ἀθυμίαν καταποντίζων, καὶ αὐτοῦ λοιπὸν ποιῶν εἶναι. διὸ καὶ ἐπήγαγεν, οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν, ὅτι καὶ διὰ τῶν ὠφελούντων πολλάκις, ὅταν μὴ δεόντως ταῦτα γίνηται, τοὺς μὴ προσέχοντας ὑποσκελίζειν εἴωθεν. εἰ δὲ ὑπὲρ ὧν αὐτός τις ἐπλημμέλησε καὶ πλημμέλημα τοιοῦτον, οὐκ ἀφίησιν ὁ Παῦλος πολλῇ τῇ λύπῃ κεχρῆσθαι, ἀλλὰ σπεύδει καὶ ἐπείγεται, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε ἐκκόψαι τὸν ὄγκον τῆς ἀθυμίας, σατανικὴν εἶναι λέγων τὴν ἀμετρίαν, καὶ διαβόλου πλεονεξίας, καὶ τῆς ἐκείνου κακουργίας, καὶ τῶν πονηρῶν αὐτοῦ νοημάτων ἔργον· ὑπὲρ ὧν ἕτεροι πεπλημμελήκασι, καὶ ἄλλοι μέλλουσιν εὐθύνας ὑπέχειν, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας τε καὶ μανίας οὕτω κατακόπτεσθαι καὶ ἀλγεῖν, ὡς καὶ σκότος ἄφατον ἐπάγειν τῇ διανοίᾳ, καὶ πολὺν τὸν θόρυβον, καὶ σύγχυσιν, καὶ ταραχήν, καὶ ζάλην ἄφατον; εἰ δὲ πάλιν μοι ταῦτα λέγεις, ὅτι βούλομαι μέν, οὐκ ἰσχύω δέ, πάλιν σοι καὶ ἐγὼ ταῦτα ἐρῶ, ὅτι σκῆψις καὶ πρόφασις ταῦτα· καὶ γὰρ οἶδά σου τῆς φιλοσόφου ψυχῆς τὰ νεῦρα· ἵνα δὲ καὶ ἑτέρωθεν εὐκολωτέραν σοι ποιήσω τὴν κατὰ τῆς ἀθυμίας ταύτης τῆς ἀκαίρου καὶ ὀλεθρίας ἀντίστασίν τε καὶ νίκην, τοῦτο πάλιν, ὅπερ ἐπιτάττω ποίει. ὅταν ἀκούσῃς διηγουμένου τινὸς τὴν πανωλεθρίαν ταύτην, ἀποπήδα ταχέως ἀπὸ τῶν λογισμῶν τούτων, καὶ τρέχε ἐπὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς φοβερᾶς, καὶ ἀναλογίζου παρὰ σαυτῇ τὸ βῆμα τὸ φρικῶδες, τὸν δικαστὴν τὸν ἀδέκαστον, τοὺς ποταμοὺς τοῦ πυρός, τοὺς πρὸ τοῦ βήματος ἐκείνου συρομένους, καὶ σφοδρότατα καχλάζοντας τῇ φλογί, τὰς ἠκονημένας ῥομφαίας, τὰς ἀποτόμους τιμωρίας, τὴν κόλασιν τὴν οὐκ ἔχουσαν τέλος, τὸν ζόφον τὸν ἀφεγγῆ, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸν σκώληκα τὸν ἰοβόλον, τὰ δεσμὰ τὰ ἄλυτα, τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων, καὶ τὸν κλαυθμὸν τὸν ἀπαραμύθητον, τὸ θέατρον τῆς οἰκουμένης, μᾶλλον δὲ τὸ θέατρον ἑκατέρας τῆς κτίσεως, τῆς ἄνω, τῆς κάτω. καὶ γὰρ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται, φησίν. εἰ γὰρ καὶ μηδὲν ἑαυταῖς συνίσασι, μηδὲ μέλλουσιν ὑπέχειν εὐθύνας, ἀλλ' ὁρῶσαι τὸ γένος ἅπαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς ἀπείρους δήμους κρινομένους, οὐκ ἀδεῶς ἐκεῖ παρεστήκασι, τοσοῦτος ὁ φόβος τότε. ταῦτα τοίνυν ἐννόει καὶ τοὺς ἀφύκτους ἐλέγχους. οὐδὲ γὰρ κατηγόρων δεῖται ἐκεῖνος ὁ δικαστής, οὐδὲ μαρτύρων, οὐδὲ ἀποδείξεων, οὐδὲ ἐλέγχων, ἀλλὰ πάντα ὡς ἐπράχθη, φέρει εἰς μέσον καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πεπλημμεληκότων. τότε οὐδεὶς ὁ παριστάμενος καὶ ἐξαρπάσων τῆς τιμωρίας, οὐ πατήρ, οὐχ υἱός, οὐ θυγάτηρ, οὐ μήτηρ, οὐκ ἄλλος τις συγγενής, οὐ γείτων, οὐ φίλος, οὐ συνήγορος, οὐ χρημάτων δόσις, οὐ πλούτου περιουσία, οὐ δυναστείας ὄγκος, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὥσπερ κόνις ἐκ ποδῶν ἐλήλαται, καὶ μόνος ὁ κρινόμενος ἀπὸ τῶν αὐτῷ πεπραγμένων, ἢ τὴν ἐλευθεροῦσαν, ἢ τὴν δικάζουσαν ὑπομένει ψῆφον. τότε οὐδεὶς ὑπὲρ ὧν ἄλλος ἐπλημμέλησε κρίνεται, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν αὐτὸς ἕκαστος ἥμαρτε. ταῦτα οὖν ἅπαντα συναγαγοῦσα, καὶ τὸν φόβον τοῦτον ἐξογκώσασα, καὶ ἐπιτειχίσασα τῇ σατανικῇ καὶ ψυχοβλαβεῖ λύπῃ, οὕτως ἐν τῇ πρὸς αὐτὴν στῆθι παρατάξει, ἐν ᾗ καὶ φανεῖσα μόνον, ἀρχῆς αὐτὴν εὐκολώτερον διασπάσαι καὶ ἀφανίσαι δυνήσῃ. αὕτη μὲν γὰρ μετὰ τοῦ ματαία εἶναι καὶ περιττή, καὶ ὀλέθριος σφόδρα καὶ βλαβερά, ἐκεῖνος δὲ καὶ ἀναγκαῖος ὁ φόβος, καὶ χρήσιμος καὶ ἐπωφελής, καὶ πολὺ τὸ κέρδος ἔχων. ἀλλὰ γὰρ ἔλαθον ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ῥύμης παρασυρείς, καὶ οὐχ ἁρμόζουσάν σοι ταύτην ποιησάμενος τὴν παραίνεσιν. ἐμοὶ μὲν γὰρ καὶ τοῖς κατ' ἐμὲ βεβαπτισμένοις ἁμαρτημάτων πλήθει, ἀναγκαῖος οὗτος ὁ λόγος. φοβεῖ γὰρ καὶ διανίστησι, σὲ δὲ ἐν τοσούτοις κατορθώμασι κομῶσαν, καὶ αὐτῆς ἤδη τῆς ἁψῖδος τῶν οὐρανῶν ἁψαμένην, οὐδὲ ἁπλῶς νύττειν δύναιτ' ἄν. διὸ πρὸς ἑτέραν καταστήσομαι μελῳδίαν πρὸς σὲ διαλεγόμενος, καὶ ἑτέραν ἀνακρούσομαι νευράν, ἐπειδή σου οὗτος ὁ φόβος καθικέσθαι οὐ δύναται, πλὴν ὅσον καὶ τῶν ἀγγέλων. μεταταξώμεθα τοίνυν καὶ δεῦρο, καὶ αὐτὴ μετάστηθι μετὰ τοῦ λόγου, καὶ ἀναλογίζου κατορθωμάτων σου τὰς ἀντιδόσεις, τὰ βραβεῖα τὰ λαμπρά, τοὺς φαιδροὺς στεφάνους, τὴν μετὰ τῶν παρθένων χορείαν, τὰς παστάδας τὰς ἱεράς, τὸν νυμφῶνα τῶν οὐρανῶν, τὴν μετὰ τῶν ἀγγέλων λῆξιν, τὴν πρὸς τὸν νυμφίον παρρησίαν, καὶ ὁμιλίαν, τὴν θαυμαστὴν δᾳδουχίαν ἐκείνην, τὰ ἀγαθὰ τὰ καὶ τὸν λόγον καὶ νοῦν

Eoque etiam nomine dicebat : Ne circumveniamur à Satana. Quod perinde ac ſi diceret : Ingenti ſcabie cooperta pecus hæc erat, à grege remota eſt : ab Eccleſiæ cœtu abrupta. Verùm morbum depulit, atque in priſtinum ſtatum reſtituta eſt, (ea enim pœnitentiæ vis eſt.) Ad gregem noſtrum jam rediit. Prorſus eum alliciamus, ſupinis manibus excipiamus, amplectamur, exoſculemur, nobiſipſis adjungamus. Niſi enim id facere in animũ induxerimus, fraudat jam nos Satanas, non ſuum accipiens, ſed eum, qui noſter effectus eſt, per ſocordiam noſtram, atq; immodicum ipſius mœrorem demergens, ſibiq; in poſterum aſſerens. Ob idq; etiam ſubjunxit, Non enim ipſius cogitationes ignoramus, nempe quòd etiam per ea, quæ cum utilitate conjuncta ſunt, cum non ut operæ pretium eſt fiunt, eos qui animum haud ſatis attendunt, in fraudem impellere conſuevit. Quòd ſi pro eo ſcelere, & quidem tam gravi atq; atroci, quod quiſpiam commiſit, Paulus eum nimio mœrore ſe conficere non ſinit, verùm ſummam diligentiam ac celeritatem adhibet, nihilq; non agit ac molitur, quò mœroris tumorem excindat, Satanæ videlicet afflatum ac diaboli circumſcriptionem hujuſmodi immoderationem eſſe, atq; ab ipſius verſutia, & improbis cogitationibus proficiſci aſſerens, an non extremæ ſtultitiæ atq; inſaniæ eſt, pro iis peccatis, quæ ab aliis perpetrantur, & de quibus aliis judicium ſubeundum ac pœna luenda eſt, in tanto dolore & cruciatu verſari, ut etiam denſiſſimas tenebras, ingentémque tumultum & confuſionem ac perturbationem, atque ejuſmodi tempeſtatem, quam nemo ullis verbis exprimere poſſit, animo invehas? Quod ſi mihi rurſum eadem dixeris, nimirum te velle, ſed minimè poſſe, rurſum tibi eadem quoque ipſe regeram, nempe meras excuſationes meróſq; prætextus hæc eſſe. Nervos enim philoſophicæ animæ tuæ cognitos ac perſpectos habeo: ut autem alia quoq; ratione faciliorem tibi adverſus importunum hunc & peſtiferũ mœrorẽ pugnam ac victoriam, reddam, hoc rurſus, quod jubeo, facias velim. Cùm aliquem ſtragem hanc perniciémq; commemorantem audieris, ab hujuſmodi cogitatione quamprimum te remove, atq; ad formidandi illius diei cogitationẽ curre, tecúmq; horrendum illud tribunal conſidera, incorruptũ judicem, igneos amnes, qui pro illo tribunali trahuntur, & ardentiſſima flamma ebulliunt, peracutos gladios, atroces pœnas, cruciatum ſempiternum, tetram caliginem, exteriores tenebras, peſtiferum vermem, vincula quæ nulla vi frangi queant, dentium ſtridorem, ejulatũ conſolationis expertem, orbis theatrũ, vel potiùs utriuſque naturæ theatrum, hoc eſt ſuperioris & inferioris. Virtutes enim cœlorum movebuntur, ait Chriſtus. Nam etſi nullius ſceleris ſibi conſciæ ſunt, nec judicium ſubituræ ſunt, tamen univerſum hominum genus conſpicientes, atq; infinitas nationes cauſam dicentes, non ſine metu illic aſtabunt. Tantus videlicet tunc terror erit! Hæc inquam conſidera, eaq; argumenta, ex quibus elabendi ratio nulla ſit. Neq; enim accuſatoribus judex ille opus habet, nec teſtibus, nec argumentis, nec probationibus: verùm omnia, ut geſta ſunt, in medium profert, atque ante oculos eorum qui deliquerunt. Tum nemo, qui è ſupplicio eripiat, affuturus eſt, non pater, non filius, non filia, non mater, non alius quiſpiam cognatus, non vicinus, non amicus, non patronus, non pecuniarum largitio, non opum amplitudo, non authoritatis ac potentiæ tumor, verùm hæc omnia non ſecus ac pulvis è pedibus excuſſa ſunt, ac ſolus is, qui cauſam dicit, ex iis, quæ ab ipſo geſta ſunt, vel abſolvitur, vel condemnatur. Tunc nemo ob ea, quæ alius perpetravit, in judicium vocatur, ſed pro iis, quæ ipſemet commiſit. His igitur omnibus in unum coactis, atq; hoc terrore adaucto, Satanicæq; ac perniciem animo afferenti mœſtitiæ oppoſito, ita demum adverſus eam in acie ſta: in qua vel ipſo oblato eam faciliùs, quam aranea telam, diſcerpere ac de medio tollere poteris. Nam ea præterquam quòd inanis ac ſupervacanea eſt, ingens quoq; detrimentum ac perniciem parit. Contrà timor ille neceſſarius eſt, & commodus atq; utilis, magnoque cum emolumento ac fructu conjunctus. Atenim imprudens orationis impetu abſtractus ſum: atque, cum id tibi minimè conveniret, hoc mihi ſumpſi, ut te monerem: mihi enim, iiſque, qui mei inſtar ſcelerum mole depreſſi atq; obruti ſunt, neceſſaria eſt hæc oratio. Terret enim atq; excitat: tibi autem tot virtutum ornamentis florenti, atq; adeo ipſum cœlorum axem jam attingenti, ne tantillum quidem timoris afferre queat. Ob eámq; cauſam ad alterum muſices genus me convertam, te alloquens, ac nervum alterum pulſabo: quandoquidem hic te metus perſtringere nequit, niſi quantum Angelos quoq; perſtringit. Quocirca huc quoq; nos convertamus: ac tu etiam ſimul cum oratione noſtra te converte, atq; eorum, quæ rectè & cum laude geſſiſti, præmia cum animo tuo reputa, luculentas palmas, ſplendidas coronas, tripudium cum virginibus, ſacros thalamos, cœlorum cubiculum, ſedem cum Angelis, fiduciam & familiarem cum ſponſo conſuetudinem, mirabilem illum ſplendorem, bona illa quæ ſermonem omnem ac mentis captum excedunt.

Quid cogitandum in publicis calamitatibus.

Luc. 21.

Nec verò ſermones meos propterea carpe, quod te in virginum chorum & claſſem aſcripſerim ſanctarum illarum quæ in viduitate vixiſti. Sæpe enim me, tum privatim, tum publicè audiſti, cùm, quæ virginitatis definitio eſſet, explicarem, illúdq; contenderem, nihil unquam impedimento fore, quominus ea in virginum numerum & ordinem referretur, imò etiam eas longo intervallo ſuperaret, quæ in cæteris rebus ingentis philoſophiæ ſpecimen edidiſſet. Eaque de cauſa Paulus etiam, cùm virginem deſcriberet, non eam duntaxat, quæ matrimonii viriliſq; concubitus expers eſſet, virginem appellavit, verum etiam eam cui ea, quæ ad Dei cultum pertinerent, curæ eſſent. Quin ipſe quoque Chriſtus, oſtendens quantum eleemoſyna, cujus tu jampridem principatum tenes, ac coronam adepta es, virginitatem antecellat, ex virginum choro dimidiam partem ejecit, quoniam abſq; hac virtute ingreſſæ fuerant, vel, ut rectiùs loquar, quoniam eam haud copioſè poſſidebant. Etenim oleum habebant, at parciùs quàm conveniret. Contrà, eos, qui ſine virginitate acceſſerant, quòd miſericordia ornati eſſent, perhonorificè excepit, benedictos patris ſui eos appellans, atq; ad ſe vocans, regniq; hæreditatem ipſis impertiens, ac ſpectante univerſo terrarum orbe virtutes eorum prædicans. Atq; adeo ne præſentibus quidem Angelis atq; univerſo mortalium genere ipſos nutricios atq; hoſpites ſuos nuncupare dubitavit. Hanc tu quoq; beatam vocem tunc audies: hanc tu mercedem ampliſſimè conſequeris. Porro cùm pro eleemoſyna tanta præmia, tantæ coronæ, tantus ſplendor, tanta gloria percipiatur, ſi alias quoq; virtutis tuæ partes oratione proſequar, quam tandem veniam obtinere queas, pro eo atq; hinc feſtum agitare, exultare, choros ducere, ac corona caput devincire debebas, teipſam contrà, propterea quòd quidam furore atq; amentia captus eſt, quidam in prærupta loca præcipitem ſe dedit angore conficiens, facilemq; diabolo, quem ad hunc uſque diem lancinare non deſtitiſti, adverſus ſanctam animam tuam incurſum atq; impetum reddens. Nam quid variam ac multiplicem patientiam tuam commemorem? quæ oratio, quod hiſtoriæ volumen ad eam rem mihi ſatis eſſe queat, ſi calamitates eas, quas à puerili ætate ad hoc uſq; tempus pertuliſti, recenſere velim, hoc eſt, quas tam à tuis, quàm ab alienis, tam ab amicis, quàm ab hoſtibus, tam ab iis qui tecum genere conjuncti erant, quàm qui nullo propinquitatis gradu te attingebant, tam ab iis, qui opibus ac potentia florebant, quàm ab humilibus & adjectis, tam ab iis, qui imperio ac magiſtratu fungebantur, quam à privatis, ac deniq; ab iis, qui inter clericos cenſebantur accepiſti? Nihil enim horum eſt, quod, ſi privatim ac ſigillatim ab aliquo referatur, integram hiſtoriam efficere nequeat. Quòd ſi quis ad alia jam hujuſce virtutis genera ſe convertat, eáſq; afflictiones, quas non jam alii, ſed ipſamet tibi acceſſiviſti, oratione complectatur, quod ſaxum, quod ferrum, quem adamantem non reperiet abs te ſuperatum? Nam cùm carnem uſque adeo teneram ac delicatam, atque omni luxus generi aſſuetam accepiſſes, eam variis afflictionibus ita oppugnaſti, ut nunc nihilo meliore ſtatu ſit, quàm ſi prorſus mortua & extincta eſſet. Tantum enim in ea morborum examen excitaſti, ut & medicorum artem, & medicamentorum vim ac facultatem, & omne curationis genus imbecillitatis arguat, atq; ipſa in perpetuis doloribus verſeris. Jam verò ſi quis tuam in menſa tolerantiam & continentiam, eamq; quam in noctibus adhibes, aſperitatem exponere velit, quàm longa ei oratio comparanda erit? Quanquam continentiæ aut tolerantiæ vocabulo in te jam non eſt quòd quiſpiam utatur: verùm aliud his virtutibus nomen multo majus ac præſtantius exquirendum eſt. Siquidem eum continentia ac tolerantia præditum eſſe dicimus, qui cupiditate aliqua vexatur, eamq; vincit. Tu autem, quid vincas, jam non habes. Tanto enim impetu adverſus carnem jam inde ab initio inſufflaſti, ut ipſius cupiditates extinxeris. Non enim equum frænaſti, ſed planè conſtrinxiſti, atque humi proſtraviſti, eoque redegiſti, ut motus omnis expers maneat. Ac tum quidem omnes continentiæ numeros explevisti: nunc autem id jam conſecuta es, ut omni motu ac perturbatione careas. Neq; enim negocium tibi faceſſit deliciarum cupiditas, tuque, ut eam comprimas ac ſuperes, laboras: verùm ea ſemel deleta ac de medio ſublata, omnique ipſi ad carnem tuam aditu præcluſo, ventrem tantum cibi ac potus capere docuiſti, quantum capere neceſſe eſt, ne intereas, ac pœnam luas. Ob eamque cauſam non jejunium non continentiam id voco, ſed aliud quiddam hoc ſublimius. Atque hoc in ſacris quoque tuis vigiliis perſpicere licet. Nam dormiendi cupiditas unà cum ſuperiore illa extincta eſt. Cibus quippe id eſt, quo ſomnus alitur. Quin hanc quoq; alia ratione oppreſſiſti: ſic nimirum ab initio te comparans, ut naturæ etiam ipſi vim inferres, integráſque noctes inſomnes duceres, atque ita denique aſſidua conſuetudine in naturam hoc converteres. Ut enim aliis dormire naturale eſt: eodem modo tibi vigilare. Atque hæc quidem mirifica & ſtuporis plena ſunt, etiamſi per ſe conſiderentur. Quòd ſi quis tempus etiam expendat, (nempe quòd immatura ætate hæc à te præſtabantur) & magiſtrorum penuriam, & eorum, qui offenſionem afferebant, frequentiam,

Animi virginitas.
1. Cor. 7. 25 34.
Matt. 25, 11.
Olympiadis tolerantia.

ὑπερβαίνοντα. ἀλλὰ μή μου τῶν λόγων ἐπιλάβῃ, εἰ καὶ εἰς τὸν χορόν σε τῶν παρθένων κατελέξαμεν τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐν χηρείᾳ βεβιωκυῖαν· ἤκουσας γάρ μου πολλάκις καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ διαλεγομένου, τίς ποτέ ἐστι τῆς παρθενίας ὁ ὅρος, καὶ ὡς οὐκ ἂν κωλυθείη ποτὲ εἰς τὸν τῶν ἐκείνων καταλεγῆναι χορὸν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνας ὑπερβῆναι μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας ἡ πολλὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ἐπιδειξαμένη φιλοσοφίαν. διά τοι τοῦτο ὁ Παῦλος ὅρον τῆς παρθενίας τιθεὶς, οὐ τὴν ἀπειρόγαμον καὶ ἀπηλλαγμένην συνουσίας ἀνδρὸς παρθένον ἐκάλεσεν, ἀλλὰ τὴν τὰ τοῦ κυρίου μεριμνῶσαν. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς δεικνὺς ὅσῳ μείζων παρθενίας ἐλεημοσύνη, ἧς τὰ σκῆπτρα κατέχεις αὐτὴ, καὶ τὸν στέφανον ἀνεδήσω πάλαι, ἀπ᾽ ἐκείνου μὲν τοῦ χοροῦ τὸ ἥμισυ μέρος ἐξέβαλεν, ἐπειδὴ ταύτης εἰσῆλθον χωρὶς, μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ δαψιλῶς αὐτὴν οὐκ ἐκέκτηντο· καὶ γὰρ εἶχον ἔλαιον, ἀλλ᾽ οὐκ ἀρκοῦν· τοὺς δὲ χωρὶς παρθενίας εἰσελθόντας, ἐπειδὴ ταύτην ἦσαν περιβεβλημένοι, μετὰ πολλῆς ἀπεδέξατο τῆς τιμῆς, εὐλογημένους τε τοῦ πατρὸς ὀνομάζων, καὶ πρὸς ἑαυτὸν καλῶν, καὶ τῆς βασιλείας τὴν κληρονομίαν αὐτοῖς χαριζόμενος, καὶ ἐν μέσῃ ἀνακηρύττων τῇ οἰκουμένῃ· καὶ οὐ παρῃτήσατο καὶ ἀγγέλων καὶ τῆς κτίσεως πάσης παρούσης, τροφέας δὲ αὐτοῦ καὶ ξενοδόχους αὐτοὺς προσειπεῖν. ταύτης καὶ αὐτὴ ἀκούσῃ τότε τῆς μακαρίας φωνῆς, ταύτης ἀπολαύσῃ τῆς ἀμοιβῆς μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας. εἰ δὲ ὑπὲρ ἐλεημοσύνης μόνον τοσαῦται αἱ ἀντιδόσεις, τοσοῦτοι οἱ στέφανοι, τοσαύτη ἡ λαμπρότης, τοσαύτη ἡ περιφάνεια καὶ ἡ δόξα, εἰ καὶ τὰ ἄλλα τῆς ἀρετῆς ἐπέλθοιμί σοι μέρη, ποίαν ἂν σχοίης συγγνώμην, ὀφείλουσα ἐντεῦθεν ἤδη ἑορτὴν ἄγειν, καὶ σκιρτᾶν, καὶ χορεύειν, καὶ στεφανοῦσθαι· ἐπειδὴ δὲ ὁ δεῖνα ἐμάνη, καὶ ὁ δεῖνα κατὰ κρημνῶν ἦλθε, κατακνίσασα ἑαυτὴν, καὶ εὔκολον κατὰ τῆς ἁγίας σου ψυχῆς τῷ διαβόλῳ ποιοῦσα τὴν ἔφοδον, ὃν μέχρι σήμερον καταξαίνουσα οὐκ ἐπαύσω. τί γὰρ ἄν τις εἴποι τὴν ὑπομονὴν τὴν ποικίλην καὶ πολυειδῆ καὶ πολύτροπον, καὶ πόσος ἡμῖν εἰς τοῦτο ἀρκέσει λόγος, πόσον δὲ ἱστορίας μέτρον, εἴ τις τὰ ἐκ πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ νῦν παθήματά σου καταλέγοι, τὰ παρὰ τῶν οἰκείων, τὰ παρὰ τῶν ἀλλοτρίων, τὰ παρὰ τῶν φίλων, τὰ παρὰ τῶν ἐχθρῶν, τὰ παρὰ τῶν γένει προσηκόντων, τὰ παρὰ τῶν μηδαμόθεν προσηκόντων, τὰ παρὰ τῶν ἐν δυναστείαις, τὰ παρὰ τῶν εὐτελῶν, τὰ παρὰ τῶν ἀρχόντων, τὰ παρὰ τῶν ἰδιωτῶν, τὰ παρὰ τῶν εἰς κλῆρον τελούντων; τούτων γὰρ ἕκαστον εἴ τις διεξίοι αὐτὸ καθ᾽ ἑαυτὸ μόνον, ἱστορίαν ὁλόκληρον ἱκανὸν ποιῆσαι τὸ διήγημα. εἰ δέ τις καὶ πρὸς τὰ ἕτερα εἴδη τῆς ἀρετῆς ταύτης μεταβαίη, καὶ μηκέτι τὰ παρ᾽ ἑτέρων, ἀλλὰ τὰ παρὰ σοῦ κατασκευασθέντα διηγήσαιτο πάθη, τίνα λίθον, τίνα σίδηρον, ποῖον ἀδάμαντα οὐχ εὑρήσει νικηθέντα παρὰ σοῦ; ἁπαλὴν γὰρ οὕτω σάρκα λαβοῦσα καὶ τρυφερὰν, παντὶ εἴδει τρυφῆς συντραφεῖσαν, οὕτως αὐτὴν ποικίλοις ἐπολιόρκησας πάθεσιν, ὡς μηδὲν ἄμεινον τῆς νεκρωθείσης διακεῖσθαι, καὶ τοσοῦτον ἀνῆψας ἐν σεαυτῇ νοσημάτων ἑσμὸν, ὡς καὶ ἰατρῶν τέχνην, καὶ φαρμάκων δύναμιν, καὶ πάντα ἐπιμελείας ἐλέγξαι τρόπον, καὶ διηνεκέσι συζῆν ὀδύναις. τὴν δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης καρτερίαν τε καὶ ἐγκράτειαν, καὶ τὴν ἐν ταῖς νυξὶν εἴ τις βουληθείη διεξελθεῖν, πόσων δεήσει λόγων; μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐάσας αὐτὴν ἐγκράτειαν καλεῖσθαι λοιπὸν, οὐδὲ καρτερίαν ἐπὶ σοῦ, ἀλλ᾽ ἕτερον ὄνομα ταύταις ἡμῖν ζητητέον τῶν ἀρεταῖς πολλῷ μεῖζον. καὶ γὰρ ἐγκρατεύεσθαι ἐκεῖνον φαμὲν καὶ καρτερεῖν, τὸν ὑπό τινος ἐπιθυμίας ἐνοχλούμενον, καὶ κρατοῦντα ταύτης. σὺ δὲ οὐκ ἔχεις ὅτου κρατήσεις· πολλῇ γὰρ τῇ ῥύμῃ παρὰ τὴν ἀρχὴν πνεύσασα κατὰ τῆς σαρκὸς, ἔσβεσας αὐτῆς τὰς ἐπιθυμίας ταύτας, οὐ χαλινώσασα τὸν ἵππον, ἀλλὰ συμποδίσασα, καὶ χαμαὶ ῥίψασα, καὶ ποιήσασα μένειν ἀκίνητον, καὶ τότε μὲν ἐγκράτειαν κατορθώσασα, νῦν δὲ ἀπάθειαν λοιπόν. οὐ γὰρ ἐνοχλεῖ τρυφῆς ἐπιθυμία, καὶ πόνον ἔχεις ὥστε αὐτῆς κρατῆσαι· ἀλλὰ καθάπαξ αὐτὴν ἀφανίσασα, καὶ ἄβατον αὐτῇ τὴν σάρκα ποιήσασα, τοσοῦτον ἀπολαύειν σίτου καὶ ποτοῦ τὴν γαστέρα ἐπαίδευσας, ὅσον μὴ ἀποθανεῖν καὶ δίκην δοῦναι. διά τοι τοῦτο οὐ νηστείαν οὐδὲ ἐγκράτειαν τοῦτο καλῶ, ἀλλ᾽ ἕτερόν τι τούτου μεῖζον. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀγρυπνιῶν σου τῶν ἱερῶν ἐστιν ἰδεῖν· καὶ γὰρ ἡ τοῦ καθεύδειν ἐπιθυμία, ἐκείνης σβεσθείσης, συγκατεσβέσθη· τροφὴ γὰρ ὕπνου σιτία. καὶ ἑτέρῳ δὲ αὐτὴν κατέλυσας τρόπῳ, ἐξ ἀρχῆς μὲν καὶ αὐτὴν βιασαμένη τὴν φύσιν, καὶ ὁλοκλήρους νύκτας ἀύπνους διάγουσα· ὕστερον δὲ τῇ συνεχεῖ συνηθείᾳ καὶ εἰς φύσιν ἀγαγοῦσα τὸ πρᾶγμα. ὥσπερ γὰρ τοῖς ἄλλοις κατὰ φύσιν τὸ καθεύδειν, οὕτω σοὶ τὸ ἐγρηγορέναι. θαυμαστὰ μὲν οὖν ταῦτα καὶ ἐκπλήξεως γέμοντα, καὶ καθ᾽ ἑαυτά. εἰ δέ τις καὶ τὸν καιρὸν ἐξετάσειεν, ὅτι ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ ταῦτα κατωρθοῦτο, καὶ τὴν ἐρημίαν τῶν διδαξόντων, καὶ τὸ πλῆθος τῶν σκανδαλιζόντων καὶ

καὶ ὅτι ἐν ψυχῇ ἐξ ἀσεβοῦς οἰκίας νῦν αὐτομολησάσῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὅτι ἐν σώματι γυναικείῳ τε, καὶ ἄλλως ἁπαλῷ διὰ τὴν τῶν προγόνων περιφάνειαν καὶ τρυφὴν, πόσα πελάγη θαυμάτων εὑρήσει καθ᾽ ἕκαστον τούτων ἀνοιγόμενα; διά τοι τοῦτο τῶν ἄλλων οὐδὲ ἐπιμνησθήσομαι, τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς ἀγάπης, τῶν λοιπῶν ἀρετῶν τῆς ἁγίας σου ψυχῆς. καὶ γὰρ μόνον, ὡς ἐμνήσθην τούτων, καὶ τὰς προσηγορίας εἶπον, μυρίας ἀνέβλυσέ σοι πάλιν ἡ διάνοια πηγὰς, καὶ βιάζεται καὶ εἰπεῖν τούτων ὡς τῆς προτέρας, κἂν ἐκ μέρους τὰ εἴδη, μᾶλλον δὲ τὰς ὑποθέσεις μόνον· ἐκεῖνο γὰρ ἄπειρον σφόδρα ἐπιζητεῖ λόγον. ἀλλ᾽ οὐκ ἀνέξομαι, ὥστε μὴ τῆς ὑποθέσεως ἐκπεσεῖν, ἣν προειλόμην κατορθῶσαι, εἰς ἄπειρον ἐξενεχθεὶς πέλαγος. ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο προὔκειτό μοι νῦν τὸ πρόρριζον τὴν ἀθυμίαν ἀπὸ σοῦ ἀνασπάσαι, ἡδέως τούτοις ἐνδιέτριβον τοῖς λόγοις, καὶ πέλαγος ἄπειρον ἔπλεον, μᾶλλον δὲ πελάγη, ἑκάστης σου ἀρετῆς τὰς πολυσχιδεῖς ἀνατέμνων ὁδοὺς, ὧν ἑκάστη ὁδὸς πέλαγος ἔτικτε πάλιν, κἂν τῇ ὑπομονῇ, κἂν τῇ ταπεινοφροσύνῃ, καὶ ἐλεημοσύνῃ τῇ πολυειδεῖ καὶ πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα ἁπλωθείσῃ, κἂν τῇ ἀγάπῃ τῇ μυρίας νικώσῃ καμίνους, κἂν τῇ συνέσει τῇ ἀπείρῳ, καὶ πολλῆς γεμούσῃ χάριτος, καὶ τὰ μέτρα τῆς φύσεως ὑπερβάσῃ. τὰ δὲ κατορθώματα τὰ ἐντεῦθεν τεχθέντα εἴ τις βούλοιτο ἐπιέναι, ταυτὸν ποιήσει ὡσὰν εἴ τις καὶ τὰ κύματα θαλάσσης ἀριθμεῖν ἐπιχειροίη. διὸ τὰ ἄπειρα ταῦτα παραδραμὼν πελάγη, τὸν λέοντα ἀπὸ τοῦ ὄνυχος δεῖξαι πειράσομαι, ὀλίγα ἄττα περὶ τῆς στολῆς σου διαλεχθεὶς, περὶ τῶν ἁπλῶς καὶ εἰκῇ σοι περικειμένων ἱματίων. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἔλαττον εἶναι δοκεῖ τὸ κατόρθωμα· εἰ δέ τις ἀκριβῶς αὐτὸ ἐξετάσειε, σφόδρα εὑρήσει μέγα τε ὑπάρχον καὶ φιλοσόφου δεόμενον ψυχῆς, καὶ τὰ βιωτικὰ ἅπαντα καταπατούσης, καὶ πρὸς αὐτὸν ἱπταμένης τὸν οὐρανόν. διόπερ οὐκ ἐν τῇ καινῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ, ὅτε διὰ σκιᾶς καὶ τύπου τὸ τῶν ἀνθρώπων ὁ Θεὸς ἦγε γένος, καὶ σωματικώτερον τὰ τῆς πολιτείας ἐρρύθμιζε, καὶ περὶ τῶν οὐρανίων οὐδεὶς οὐδέπω λόγος ἦν, οὐδὲ μελλόντων μνήμη, οὐδὲ τῆς νῦν κατεχούσης φιλοσοφίας αἴνιγμα, ἀλλὰ παχύτερόν πως καὶ σαρκικώτερον οἱ νόμοι τοῖς Ἑβραίοις ἐγράφοντο, μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τὴν ἐν τοῖς ἱματίοις ἀπαγορεύων φιλοκοσμίαν, ταῦτα διὰ τοῦ προφήτου φησί· τάδε λέγει ὁ κύριος περὶ τὰς ἀρχούσας θυγατέρας Σιὼν, ἀνθ᾽ ὧν ὑψώθησαν θυγατέρες αὐτῶν, καὶ ἐπορεύθησαν ὑψηλῷ τραχήλῳ, καὶ νεύμασιν ὀφθαλμῶν, καὶ τῇ πορείᾳ τῶν ποδῶν σύρουσαι τοὺς χιτῶνας, καὶ τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι, καὶ ταπεινώσει κύριος τὰς ἀρχούσας θυγατέρας Σιὼν, καὶ ἀνακαλύψει τὸ σχῆμα αὐτῶν, καὶ ἀφελεῖ τὴν δόξαν τοῦ ἱματισμοῦ αὐτῶν, καὶ ἔσται σοι ἀντὶ ὀσμῆς ἡδείας κονιορτὸς, καὶ ἀντὶ ζώνης σχοινίῳ ζώσῃ, καὶ ἀντὶ τοῦ κόσμου τῆς κεφαλῆς σου φαλάκρωμα ἕξεις διὰ τὰ ἔργα σου, ἀντὶ δὲ τοῦ χιτῶνος τοῦ μεσοπορφύρου, περιζώσῃ σάκκον· ταῦτά σοι ἀντὶ καλλωπισμοῦ. εἶδες ὀργὴν ἄφατον; εἶδες κόλασιν καὶ τιμωρίαν σφοδροτάτην; εἶδες αἰχμαλωσίαν ἐπιτεταμένην; ἐκ τούτου στοχάζου τοῦ ἁμαρτήματος τὸ μέγεθος. οὐ γὰρ ἂν σφοδροτάτην οὕτως ἐπήγαγε τιμωρίαν ὁ φιλάνθρωπός ποτε, μὴ τῆς ἁμαρτίας τῆς ἐπισπωμένης αὐτὴν πολὺ μείζονος οὔσης. εἰ δὲ τὸ ἁμάρτημα μέγα, εὔδηλον ὅτι καὶ τὸ κατόρθωμα μέγιστον, τὸ ἀπεναντίας ἑστηκὸς τούτῳ. διά τοι τοῦτο καὶ βιωτικαῖς γυναιξὶ διαλεγόμενος ὁ Παῦλος, οὐ μόνον τοῦ χρυσοφορεῖν αὐτὰς ἀπάγει, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἱμάτια πολυτελῆ περικεῖσθαι ἀφίησιν. οἶδε γὰρ, οἶδε σαφῶς, ὅτι χαλεπὸν τοῦτο ψυχῆς νόσημα, καὶ δυσκαταγώνιστον, καὶ γνώμης διεφθαρμένης δεῖγμα μέγιστόν ἐστι, καὶ σφόδρα φιλοσόφου δεόμενον γνώμης· καὶ δηλοῦσιν οὐχ αἱ βιωτικαὶ γυναῖκες μόνον, καὶ ἀνδράσιν ὁμιλήσασαι, ὧν οὐδεμία ῥᾳδίως ταύτης ἠνέσχετο τῆς παραινέσεως, ἀλλὰ καὶ αἱ φιλοσοφεῖν δοκοῦσαι, καὶ εἰς τὸν τῆς παρθενίας τελεῖν χορὸν λαχοῦσαι. πολλαὶ γὰρ τούτων πρὸς τυραννίδα φύσεως ἀποδυσάμεναι, καὶ καθαρῶς τὸν τῆς παρθενίας διανύσασαι δρόμον, καὶ ἀγγελικὴν ἐν τούτῳ μιμούμεναι πολιτείαν, καὶ ἐν θνητῷ σώματι τὰ τῆς ἀναστάσεως ἐπιδεικνύμεναι προοίμια, [ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι ἐκείνῳ, φησὶν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίσκονται,] καὶ πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις θέμεναι τὴν ἅμιλλαν, καὶ πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν ἐν φθαρτῷ σώματι φιλονεικοῦσαι, καὶ ὃ πολλοῖς οὐδὲ ἀκοῦσαι φορητὸν, διὰ τῶν ἔργων κατορθοῦσαι, καὶ καθάπερ λυττῶντα κύνα καὶ συνεχῶς ἐπιπηδῶντα, τὴν ἐπιθυμίαν διακρουόμεναι, καὶ μαινομένην θάλασσαν καταστέλλουσαι, καὶ ἐν ἀγρίοις κύμασι μετὰ γαλήνης πλέουσαι, καὶ ταραττομένου σφοδρῶς τοῦ πελάγους ἐξουσίας φερόμεναι, καὶ ἐν καμίνῳ φυσικῆς ἐπιθυμίας ἑστῶσαι, καὶ μὴ κατακαιόμεναι, ἀλλ᾽ ὡς πηλὸν τοὺς ἄνθρακας τούτους καταπατοῦσαι, ὑπὸ

A & quòd in ea omnia, quæ ex impia domo ad veritatem nunc transfugerat, & quòd in corpore muliebri, atq; alioqui propter majorum ſplendorem ac luxum, molli & delicato, quanta, ei cuncta hæc ſigillatim conſideranti miraculorum maria ſe aperient? Quocirca ne aliorum quidem mentionem facturus ſum, hoc eſt humilitatis, charitatis, ac cæterarum ſanctæ animæ tuæ virtutum, Siquidem ad earum duntaxat recordationem ſexcentos mihi rurſum fontes animus protulit, ac me harum etiam, ut B & prioris, ſigillatim ſaltem genera ipſa, vel potiùs argumenta duntaxat, referre cogit. Nam illud infinitam orationem requirit. Verùm ne ab ea, quam exequi inſtitui, materia excidam, in immenſum pelagus præcipitē me auferri haud patiar. Nā alioqui, niſi id nunc mihi propoſitum eſſet, ut mœſtitiā tuam radicitus ex animo tuo evellerem, lubens in hac oratione verſarer, atq; immenſum pelagus, vel im̃enſa potius maria navigarem: multiplices nimirum ſingularum virtutum tuarum vias obiens, qua- C rum ſingulæ novum rurſus pelagus procrearent. ſive de patientia mihi ſermo eſſet, ſive de animi ſum̃iſſione, ſive de omnis generis eleemoſyna, atque ad ipſos uſque orbis terrarum fines diffuſa, ſive de charitate, quæ innumeras fornaces ardore ſuperat, ſive de infinita, atque ingenti lepore perfuſa, humanæque naturæ modulum excedente prudentia. Porro autem, quinam hinc fructus orti ſint, ſi quis narrare inſtituat, perinde faciet, ut ſi quis maris fluct⁹ numerare aggrediatur. Quocirca vaſtiſſimis D atq; im̃enſis his maribus prætetitis leonem ab ungue demōſtrare conabor: pauca nimirum de veſtitu tuo atque indumentis, quibus corpus tuum neglectim ac temerè amictum eſt, verba faciens. Quanquam enim hæc virtus aliis cedere videtur, tamen ſi quis eam accuratè perpenderit, admodum ingentem eam eſſe reperiet, atque ejuſmodi, quæ ſapiente animo, ac humana ſuperante, & ad ipſum uſque cœlum volitante opus habeat. Ac propterea non in novo duntaxat, ſed etiam in veteri Teſtamen- [*De veſtitu vili ac neglecto Olympiadis*] E to, cùm per umbram ac figuram Deus hominum genus, atque ea, quæ ad vivendi rationem pertinebant, craſſiùs quodammodo moderabatur, nec de cœleſtibus rebus verbum ullum adhuc fiebat, nac de futuris ulla mentio, nec philoſophiæ hujus, quæ nunc viget, nota ulla & tacita ſignificatio erat, verùm pinguiore quodam & craſſiore modo leges Hebræis ſcribebantur, elegantioris veſtitus ſtudium vehementiſſimè interdicens, per Prophetam ad hunc modum loquebatur: *Pro eo quòd elevatæ ſunt fi-* A *liæ Sion*, & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum & [Eſa. 3, 16.] progreſſu pedum tunicas trahebant, & pedibus ſuis ſimul ludebant, & humiliabit Deus dominatrices filias Sion, & denudabit habitum earum, & auferet gloriam veſtimenti earum. Et erit tibi pro ſuavi odore pulvis, & pro zona funiculo cingeris, & pro ornamento capitis tui calvitium habebis propter opera tua; & pro tunica clavatæ purpuræ ſacco cingeris. Hæc tibi ornamenti loco erunt. Vides iracundiam, omnem ſermonis vim ſuperan- B tem? Vides acerbiſſimum ſupplicium & cruciatum? Vides acertimam atque captivitati non diſſimilem animadverſionem? Hinc peccati magnitudĉin conjicias licet. Neq; enim benign⁹ ac facilis Deus tam gravem & acerbam pœnam unquam inflixiſſet, niſi peccatum, quod eam accerſeret, longè gravius & atrocius eſſet. Quòd ſi magnum hoc ſcelus eſt, quin virtus ea, quæ ipſi opponitur, maxima ſit, minimè profectò dubium atque obſcurum eſt. Ac proinde Paulus quoque, cùm ad mulieres eas, quæ [1. Tim. 2, 9.] C mundanam vitam complexæ ſunt, orationem haberet, non modò ab auro geſtando eas abducit, ſed ne ſumptuoſis quidem & exquiſitis veſtibus utendi poteſtatem ipſis facit. Norat enim, perſpicuè, inquam, norat gravem hunc, ac profligatu perdifficilem animi morbum eſſe, corruptæque mentis apertiſſimum indicem, quique perquam ſapienti animo ac ſententia opus haberet. Id quod indicant non eæ duntaxat fœminæ, quæ commune vitæ genus ſequuntur, matrimonioq; cū viris copulatæ ſunt, D quarum haud ulla huic conſilio facilè paruit: verùm etiā eæ, quę philoſophiæ ſpeciem præ ſe ferunt, atq; in virginum chorum adſcriptæ ſunt. Permultæ enim ex ipſis; cum ad vim naturæ inferendam, eamque velut tyrannide opprimendam ſe accinxerint, cumq; virginitatis curriculum purè ac ſine ulla labe conficiant, atq; angelicam in hac re vitæ rationem imitentur, & in mortali corpore reſurrectionis præludia oſtendant (*in illo enim ſeculo*, inquit Chriſtus, *nec nubent, nec nubentur*) atq; cum virtutibus illis, [Luc. 20, 35.] E quæ corpore vacant, certamen ſuſceptū habeant, & in fluxo interituiq; obnoxio corpore cum iis naturis, quæ ab omni interitu alienæ ſunt, contendant, idq;, quod multi ne auribus quidem ferre poſſunt, reipſa præſtant, & libidinem non ſecus ac rabidum canem, perpetuoq; inſultantem propulſent, & mare furens comprimant, & inter im̃anes & truculentos fluct⁹ tranquillè navigent, & perturbatiſſimo mari ex animi ſententia ferantur, atq; in naturalis cupiditatis fornace ſtantes haud tamen deflagrant, verùm inſtar luti carbones iſtos pedibus premant, hac tamen

cupiditate turpiter admodum ac miserè captæ ſunt, cumque ea, quæ majora erant, præſtitiſſent, huic vitio ſuccubuerunt. Tanta enim res eſt virginitas, tantóque labore indiget, ut Chriſtus, cum è cœlo deſcendiſſet, ut homines Angelos efficeret, ac cœleſtem vitæ rationem hic ſereret, ne tum quidem id imperare, ac lege lata præſcribere auſus ſit, verùm emori quidem (quo quid gravius excogitari queat?) ac perpetua cruce affici, hoſteſque beneficiis proſequi juſſerit, virginitatem autem edicto minimè ſanxerit, verùm eam in audientium arbitrio ac voluntate reliquerit, his verbis utens: *Qui poteſt capere, capiat.* Etenim magna hujus rei moles eſt, magna certaminum horum difficultas, & pugnarum ſudor, atque hic virtutis locus admodum præceps ac lubricus. Id quod etiam declarant, qui in veteri Teſtamento multis virtutibus floruerunt. Siquidem magnus ille Moſes, Prophetarum vertex, ſincerus Dei amicus, quique tantam apud eum fiduciam & authoritatem obtinuit, ut ſexcenta hominum millia, ſupplicio obnoxia, divinitus immiſſæ plagæ eriperet, vir, inquam, tantus ac tam inſignis, mari quidem imperavit, & pelagus ſecuit, & rupes fregit, & aërem immutavit, & Niliacam undam in cruorem convertit, & ranarum ac locuſtarum exercitum Pharaoni oppoſuit, & res omnes conditas in novam naturam tranſtulit, aliaque infinita miracula edidit, atque multa virtutis documenta præbuit (nam utraque ex parte claruit:) verùm ad hæc certamina ne oculos quidem obvertere potuit, ſed matrimonio, & uxoris complexu, atque hujuſmodi præſidio indiguit, nec virginitatis mari, quòd illius fluctus pertimeſceret, ſe committere auſus eſt. Quin etiam Patriarcha iſte, filii ſui mactator, violentiſſimum naturæ affectum proculcare potuit, ac filium & quidem filium Iſaac, in ipſo ætatis flore, in ipſo juvenilis ætatis vigore, unigenitum, charum, ac præter ſpem omnem ipſi conceſſum, & multis virtutibus florentem, quoque ſolo nitebatur, etiam in extrema ſenectute morte afficere voluit, eumq; in montem ſubvehere (cùm ad tale facinus ſubvecturus eſſet) potuit, atque aram extruxit, & ligna compoſuit, & victimam impoſuit, & mucronem arripuit, eumque pueri jugulo adegit. nam adegit ac cruentavit adamas ille, imò adamante omni firmior. Etenim hoc quidem ille vi naturæ habet: hic autem per ſapientem voluntatem animiq; inductionem, naturalem illam infirmitatem & duritiem imitatus eſt, atq; angelicam tranquillitatem omni perturbatione vacuam præſtitit. Et tamen is, qui tantum tamq; præclarum certamen conficere potuit, atq; ex ipſis etiam naturæ finibus exceſſit, virginitatis certamen ſuſcipere minimè auſus eſt: verùm ipſe quoq; hanc palæſtram extimuit, matrimoniiq; ſolatium eſt amplexus. Vis Jobum etiam his adjungam? Juſtum inquam illum, veri amantem, pium, atque ab improba omni actione ſeſe abſtinentem? Hic igitur Job diaboli os contudit, percuſſus ipſe, non percutiens: totamq; illius pharetram exinanivit. Cúmq; aſſiduis ab ipſo ſagittis peteretur, omnia tamen tentationum genera ſuſtinuit, & quidem unumquodq; cum ea acerbitate, ut ad ejus magnitudinem nihil accedere poſſet. Nam quæ in hac vita moleſtiæ ſpeciem habent, & revera moleſta ſunt, hæc præſertim ſunt, paupertas, morbus, filiorum amiſſio, hoſtium impetus, amicorum ingratitudo, fames, perpetui corporis dolores, convitia, calumniæ, & ſiniſtræ exiſtimationis collectio. Quæ quidem omnia in unum corpus effuſa, atque adverſus unam animam ſparſa ſunt. Quodque etiam gravius eſt, rudem & inexpertum adorta ſunt. Quod autem dico, hanc ſententiam habet: Qui tenuibus parentibus ortus eſt, atq; in ejuſmodi domo educatus, paupertatis ſarcinam facilè tulerit: utpote uſu & conſuetudine exercitus. At qui tot pecuniis circumfluit, tantiſque opibus abundat, ac poſtea in contrarium repente labitur, hujuſmodi mutationem haud facilè tulerit. Siquidem ei, qui repentè in eam incidit, acerbior videtur. Ac rurſum: qui obſcurus & ignobilis eſt, obſcuróſque & ignobiles parentes habuit, atque in perpetuo contemptu vivit, is maledictis & contumeliis haud admodum conturbatur. Qui autem, cùm tantam priùs gloriam obtineret, & ab omnibus ſtiparetur, atq; omnium ſermone celebraretur, magnóq; cum ſplendore prædicaretur, poſtea in infamiam & contemptum cecidit, huic idem quod ei, qui ex divite pauper effectus eſt, accidat neceſſe eſt. Eodémque rurſus modo qui filiis orbatur, etiam ſi omnes amittat, dum tamen non eodem tempore, luctum, quem ex iis, qui mortem obierunt, capit, reliquorum ſolatio levat: ac ſedato eo mœrore, quem priorum interitus attulit, ſi interjecto aliquo tempore alterum è vita diſcedere contingat, mitior ei hæc calamitas redditur. Neque enim recenti adhuc vulneri ſupervenit, verùm ſedato, ac de medio ſublato; quodquidem non parum de dolore detrahit. At contra hic univerſum filiorum chorum uno atque eodem temporis puncto, & quidem acerbiſſimo mortis genere abreptum vidit. Nam & violenta & immatura hæc mors erat, ac tempus etiam & locus

Quanta res ſit virginitas. — *Mat. 19, 12.* — *Gen. 22, 6.* — *Job. 1, 2.*

A τῆς ἐπιθυμίας ταύτης ἑάλωσαν αἰσχρῶς πάνυ καὶ ἐλεεινῶς, καὶ τὰ μείζονα δυνηθεῖσαι, ὑπὸ τούτου κατηγωνίσθησαν. τοσοῦτον γάρ ἐστιν ἡ παρθενία πρᾶγμα. καὶ τοσούτου δεῖται τοῦ πόνου, ὅτι κατελθὼν Χριστὸς ἐξ οὐρανοῦ, ἵνα τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους ποιήσῃ, καὶ τὴν ἄνωθεν πολιτείαν ἐνταῦθα καταφυτεύσῃ, οὐδὲ τότε ἐθάρρησεν ἐπιτάξαι τοῦτο, οὐδὲ εἰς νόμου αὐτὸ τάξιν ἀγαγεῖν· ἀλλ' ἀποθνήσκειν μὲν ἐνομοθέτησεν, [οὗ τί βαρύτερον γένοιτ' ἄν;] καὶ σταυροῦσθαι διηνεκῶς, καὶ ἐχθροὺς εὐεργε- B τεῖν, παρθενεύειν δὲ οὐκ ἐνομοθέτησεν· ἀλλ' ἀφῆκεν ἐν τῇ τῶν ἀκουόντων κεῖσθαι προαιρέσει, εἰπὼν ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω. καὶ γὰρ μέγας ὁ ὄγκος τοῦ πράγματος, καὶ ἡ δυσκολία τῶν παλαισμάτων τούτων, καὶ ὁ ἱδρὼς τῶν ἀγώνων, καὶ σφόδρα ἀπόκρημνον τοῦτο τῆς ἀρετῆς τὸ χωρίον. καὶ τοῦτο δηλοῦσι καὶ οἱ ἐν τῇ παλαιᾷ πολλὰ κατορθώσαντες· καὶ γὰρ Μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ μέγας, τῶν προφητῶν τὸ κεφάλαιον, ὁ γνήσιος τῷ Θεῷ φίλος, ὁ τοσαύτης ἀπολαύσας παῤῥησίας, ὡς ἑξα- C κοσίας χιλιάδας ὑπευθύνους γενομένας κολάσει ἐξαρπάσαι θεηλάτου πληγῆς, οὗτος τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνὴρ θαλάττῃ μὲν ἐπέταξε, καὶ πέλαγος ἔσχισε, καὶ πέτρας διέῤῥηξε, καὶ ἀέρα μετέβαλε, καὶ τὸ Νειλῷον ὕδωρ εἰς αἷμα μετέτρεψε, καὶ βατράχων καὶ ἀκρίδων στρατόπεδον ἐπετείχισε τῷ Φαραώ, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν μετεστοιχείωσε, καὶ μυρία ἕτερα ἐπεδείξατο θαύματα, καὶ ἀρετῆς δὲ πολλὰ κατορθώματα· καὶ γὰρ ἐξ ἑκατέρου μέρους ἔλαμψε· πρὸς δὲ D τοὺς ἀγῶνας τούτους οὐδὲ ἀντιβλέψαι ἴσχυσεν, ἀλλ' ἐδεήθη γάμου καὶ ὁμιλίας γυναικὸς, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀσφαλείας, καὶ οὐκ ἐτόλμησεν εἰς τὸ τῆς παρθενίας πέλαγος ἑαυτὸν ἐκδῦναι, τὰ ἐκεῖθεν κύματα δεδοικώς. καὶ ὁ πατριάρχης δὲ ὁ τοῦ παιδὸς ἱερεὺς, τὸ μὲν τυραννικώτατον τῆς φύσεως καταπαλαῖσαι ἴσχυσε πάθος, καὶ παῖδα ἀνελεῖν ἠδυνήθη, καὶ παῖδα τὸν Ἰσαὰκ ἐν αὐτῷ τῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει, ἐν αὐτῇ τῆς νεότητος τῇ ἀκμῇ, μονογενῆ, γνήσιον, καὶ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν αὐτῷ δεδομένον, καὶ ἐπ' αὐτῷ σαλεύων μόνῳ, καὶ ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ, καὶ E ἀρετῇ κομῶντα πολλῇ, καὶ ἀναγαγεῖν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ὄρος ἴσχυσεν ἐπὶ τοιαύτῃ μέλλων ἀνάγειν πράξει, καὶ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε. καὶ ξύλα συνέθηκε, καὶ τὸ ἱερεῖον ἐπέθηκε, καὶ μάχαιραν ἥρπασε, καὶ διὰ τοῦ λαιμοῦ τοῦ παιδὸς τὸ ξίφος ὤθησε. καὶ γὰρ καὶ ὤθησε, καὶ ᾕμαξεν ὁ ἀδάμας ἐκεῖνος, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδάμαντος στεῤῥότερος· ὁ μὲν γὰρ ἐν τῇ φύσει τοῦτο κέκτηται, οὗτος δὲ διὰ τὴν κατὰ προαίρεσιν φιλοσοφίας, φυσικὴν ἐμιμήσατο στεῤῥότητα, καὶ ἀγγέλων ἀπάθειαν διὰ τῶν ἔρ- A γων ἐπεδείξατο. ἀλλ' ὅμως ὁ τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον ἰσχύσας διανύσαι ἆθλον, καὶ αὐτῆς ἐξελθὼν τῆς φύσεως, πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῆς παρθενίας ἀποδύσασθαι οὐκ ἐτόλμησεν, ἀλλ' ἔδεισε καὶ αὐτὸς τὰ σκάμματα ταῦτα, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γάμου παραμυθίαν ἐπεσπάσατο. βούλει προσθῶ καὶ τὸν Ἰὼβ τοῖς εἰρημένοις τὸν δίκαιον, τὸν ἀληθινὸν, τὸν θεοσεβῆ, τὸν ἀπεχόμενον ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος; οὗτος ὁ Ἰὼβ συνέκο- B ψε τοῦ διαβόλου τὴν ὄψιν, παιόμενος οὐ παίων· ἐκένωσεν αὐτοῦ τὴν βελοθήκην ἅπασαν, καὶ κατατοξευόμενος παρ' αὐτοῦ συνεχῶς, ἅπαν ὑπέμεινε πειρασμῶν εἶδος, καὶ ἕκαστον μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης. τὰ γὰρ δοκοῦντα εἶναι κατὰ τὸν βίον λυπηρὰ καὶ ὄντα, ταῦτα μάλιστα πάντων ἐστὶ, πενία, καὶ νόσος, καὶ παίδων ἀποβολὴ, καὶ ἐχθρῶν ἐπανάστασις, καὶ φίλων ἀγνωμοσύνη, καὶ λιμὸς, καὶ σαρκὸς ὀδύναι διηνεκεῖς, καὶ λοιδορίαι καὶ συκοφαντίαι, καὶ τὸ τῆς πονηρὰν κτήσασθαι ὑπό- C ληψιν· καὶ ταῦτα ἅπαντα εἰς ἓν ἐξεχύθη σῶμα, καὶ μιᾶς κατεσκεδάσθη ψυχῆς· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ ἀμελετήτῳ ὄντι ἐπέθετο. ὃ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν. ὁ ἐκ πενήτων τεχθεὶς, καὶ ἐν οἰκίᾳ τοιαύτῃ τραφεὶς, ἅτε γυμνασάμενος καὶ μελετήσας, ῥᾳδίως ἂν ἐνέγκαι τὸ τῆς πενίας τὸ βάρος· ὁ δὲ τοσούτοις περιῤῥεόμενος χρήμασι, καὶ τοσούτῳ πλούτῳ κομῶν, εἶτα ἀθρόον εἰς τὸ ἐναντίον μεταπεσὼν, οὐκ ἂν εὐκόλως ὑπομεῖναι τὴν μεταβολήν· καὶ γὰρ ἀγυμνάστῳ ὄντι χαλε- D πωτέρα φαίνεται ἀθρόον προσπεσοῦσα. πάλιν ὁ ἄσημος καὶ ἐξ ἀσήμων γενόμενος, καὶ ἐν τῷ διηνεκεῖ καταφρονεῖσθαι ζῶν, οὐκ ἂν σφόδρα λοιδορούμενος καὶ ὑβριζόμενος ταραχθείη· ὁ δὲ τοσαύτης ἀπολαύσας δόξης, καὶ παρὰ πάντων δορυφορούμενος, καὶ ἐν τοῖς ἁπάντων στόμασιν ὢν, καὶ πανταχοῦ μετὰ πολλῆς ἀνακηρυττόμενος περιφανείας, εἰς ἀτιμίαν καὶ εὐτέλειαν κατενεχθεὶς, τὸ αὐτὸ ἂν πάθοι τῷ ἀπὸ πλούτου ἀθρόον γενομένῳ πένητι· καὶ ὁ παῖδας ἀποβαλὼν πάλιν, E κἂν ἅπαντας ἀποβάλῃ, μὴ ἐν ἑνὶ δὲ καιρῷ, τοὺς λειπομένους ἔχει τῶν ἀπελθόντων παραμυθίαν, καὶ τῆς ἐπὶ τῶν προτέρων τελευτῆς τοῦ πάθους λήξαντος, ἂν ἡ τοῦ δευτέρου προσγένηται μετὰ χρόνον, οὕτω προσηνέστερον γίνεται τὸ πάθος· οὐ γὰρ νεαρῷ ὄντι ἔπεισι τῷ ἕλκει, ἀλλὰ κοιμηθέντι ἤδη καὶ ἀφανισθέντι, ὅπερ οὐκ ὀλίγον ὑποτέμνεται τῆς ὀδύνης. οὗτος δὲ ὁλόκληρον αὐτῷ τὸν χορὸν εἶδεν ἐν μιᾷ ἀναρπασθέντα καιροῦ ῥοπῇ, καὶ τρόπῳ πικροτάτῳ τελευτῆς. καὶ γὰρ καὶ βίαιος καὶ ἄωρος ὁ θάνατος, καὶ ὁ καιρὸς δὲ καὶ ὁ τόπος οὐ

μικρὸν

μικρὰν ἐποίει τῷ πένθει προσθήκην· καὶ γὰρ ἐν ὥρᾳ συμποσίου, καὶ ἐν οἰκίᾳ τῇ τοῖς ξένοις ἀνεῳγμένῃ, καὶ τάφος αὐτοῖς ὁ οἶκος ἐγένετο. τί ἄν τις εἴποι τὸν λιμὸν ἐκεῖνον καὶ καινότερον, καὶ ἑρμηνευθῆναι μὴ δυνάμενον, τὸ ἑκούσιον; τὸ ἀκούσιον; οὐ γὰρ οἶδα πῶς αὐτὸν καλέσω, οὐδὲ γὰρ εὑρίσκω τὸ ὄνομα ἐπιθεῖναι τῷ παραδόξῳ τῆς συμφορᾶς εἴδει. καὶ γὰρ παρακειμένης ἀπείχετο τῆς τραπέζης, καὶ ὁρωμένων οὐχ ἥπτετο τῶν σιτίων. τὸ γὰρ περὶ τὸ σῶμα τραυμάτων ἡ δυσωδία περιστατοῦσα κατέλυε τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ αὐτὴν ἐνεπίμπλα τὴν τράπεζαν τῆς ἀηδίας. καὶ τοῦτο δηλῶν ἔλεγε, Βρόμον γὰρ ὁρῶ τὰ σιτά μου. καὶ ἡ μὲν ἀνάγκη τοῦ λιμοῦ τῶν προκειμένων ἅπτεσθαι ἐβιάζετο· ἡ δὲ τῆς δυσωδίας ὑπερβολὴ τῆς ἐκ τῶν σαρκῶν γινομένης ἐνίκα τοῦ λιμοῦ τὴν βίαν. διὰ δὴ τοῦτο εἶπον, οὐκ ἔχω πῶς αὐτὸν καλέσω. ἑκούσιον; ἀλλ' ἐβούλετο γεύσασθαι τῶν προκειμένων· ἀλλὰ ἀκούσιον; ἀλλὰ παρῆν τὰ σιτία, καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύων ἦν. πῶς ἂν διηγησαίμην τὰς ὀδύνας, τὰς πηγὰς τῶν σκωλήκων, τὸν ἰχῶρα τὸν καταρρέοντα, τὰ ὀνείδη τῶν φίλων, τὴν καταφρόνησιν τῶν οἰκετῶν, [οὐ γὰρ ἐφείσαντό μου, φησίν, οἱ οἰκέται μου ἀπὸ προσώπου ἐμπτυσμάτων] τοὺς ἐπεμβαίνοντας, τοὺς ἐφαλλομένους; [οὓς γὰρ οὐχ ἡγησάμην, φησίν, ἀξίους εἶναι κυνῶν τῶν ἐμῶν νομάδων, οὗτοι νῦν ἐπιπεπτώκασί μοι, καὶ νουθετοῦσί με ἐλάχιστοι.] οὐ δοκεῖ σοι ταῦτα πάντα χαλεπὰ εἶναι; καὶ γάρ ἐστι χαλεπά. εἴπω τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν, τὸν κολοφῶνα τῆς συμφορᾶς, τὸ μάλιστα ἄγχοντα αὐτόν; ὁ χειμὼν τῶν θορύβων τῶν ἐν τῷ λογισμῷ γινομένων αὐτῷ, οὗτος μάλιστα ἦν ὁ ἀποπνίγων αὐτόν, καὶ ἀφόρητα, καὶ τὸ συνειδὸς αὐτοῦ τὸ καθαρὸν τοῦτο μάλιστα ἐποίει τὴν ἔνδον ζάλην, καὶ ἐσκότου τὸν λογισμόν, καὶ τὸν κυβερνήτην ἐτάραττεν. οἱ μὲν γὰρ ἑαυτοῖς συνειδότες ἁμαρτήματα πολλά, κἂν πάθωσί τι δεινόν, ἔχουσι κἂν τὸν λόγον εὑρεῖν τῶν γινομένων, τὰς ἁμαρτίας τὰς ἑαυτῶν λογιζόμενοι, καὶ λύουσι τὴν ἐπὶ τῇ ἀπορίᾳ ταραχήν. πάλιν οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδότες, ἀλλὰ κατορθώμασι κομῶντες, ἂν πάθωσί τι τοιοῦτον, τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως εἰδότες λόγον, καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἐννοοῦντες ἐκείνας, οἴδασιν, ὅτι ἆθλοι τὰ συμβαίνοντα, καὶ μυρίων στεφάνων ὑποθέσεις. οὗτος δὲ καὶ δίκαιος ὤν, καὶ περὶ ἀναστάσεως ἐπιστάμενος οὐδέν, ταύτῃ μάλιστα ἐκλυδωνίζετο, οὐκ εἰδὼς τὴν αἰτίαν ὧν ἔπασχε, καὶ τῶν σκωλήκων καὶ τῶν ὀδυνῶν ὑπὸ τῆς ἀπορίας ταύτης μᾶλλον κεντούμενος. καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι ταῦθ' οὕτως ἔχει, ὅτε κατηξίωσεν ὁ φιλάνθρωπος θεὸς εἰπεῖν αὐτῷ τὴν ἀγώνων τούτων τὴν αἰτίαν, ὅτι ἵνα δίκαιος ἀναφανῇς ταῦτα συνεχωρήθη, οὕτως ἀνέπνευσεν, ὡς μηδὲ πεπονθώς τι τῶν λυπηρῶν ἐκείνων, καὶ τοῦτο ἐξ ὧν ἐφθέγξατο ἐδήλωσεν. ἀλλ' ὅμως καὶ πρὶν ἢ μαθεῖν τὴν αἰτίαν, ὠδυνᾶτο μέν, ἔφερε δὲ γενναίως, καὶ μετὰ τὸ πάντα ἀποβαλεῖν, τὴν θαυμασίαν ἐκείνην ἀφῆκε φωνήν· ὁ κύριος ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλετο, ὡς τῷ κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο, εἴη τὸ ὄνομα κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀλλὰ γὰρ ἔοικα ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τοῦ ἀνδρὸς κατεχόμενος, πορρωτέρω τῆς ὑποθέσεως ἐληλακέναι τῆς προκειμένης· διὸ ὀλίγα προσθεὶς ἅψομαι τῶν προκειμένων πάλιν. οὗτος τοίνυν ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνήρ, ὁ τοσαύτας ἀνάγκας φύσεως καταπατήσας, οὐκ ἐτόλμησεν οὐδὲ αὐτὸς εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον καθεῖναι, ἀλλὰ καὶ γυναικὸς ἀπέλαυσε, καὶ πατὴρ ἐγένετο παίδων τοσούτων. τοσαύτη τῆς παρθενίας ἡ δυσκολία, οὕτως ὑψηλοί, καὶ μεγάλοι αὐτῆς οἱ ἀγῶνες, καὶ χαλεποὶ οἱ ἱδρῶτες, καὶ πολλῆς δεόμενοι τῆς εὐτονίας. ὅμως πολλαὶ τῶν πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀποδυσαμένων, ἐκεῖνο οὐ κατηγωνίσαντο τὸ πάθος, τὸ τοῦ καλλωπισμοῦ τῆς περιβολῆς τῶν ἱματίων, ἀλλ' ἑάλωσαν καὶ ἐχειρώθησαν τῶν βιωτικῶν γυναικῶν μᾶλλον. μὴ γάρ μοι τοῦτο λέγε ὅτι χρυσίον οὐ περίκεινται, οὐδὲ σηρικὰ καὶ χρυσόπαστα περιβέβληνται ἱμάτια, οὐδὲ περιδέραια λιθοκόλλητα ἔχουσι. τὸ γὰρ χαλεπώτερον μάλιστα πάντων τοῦτό ἐστι, καὶ ὃ μεθ' ὑπερβολῆς δείκνυσιν αὐτῶν τὸ νόσημα, καὶ τοῦ πάθους τὴν τυραννίδα, ὅτι ἴσχυσαν καὶ ἐφιλονείκησαν καὶ ἐσπούδασαν δι' εὐτελῶν ἱματίων, ἐκείνων ὑπερακοντίσαι τὸν καλλωπισμὸν τῶν τὰ χρυσᾶ περικειμένων καὶ τὰ ἱμάτια τὰ σηρικά, καὶ ἐπείρασαν μᾶλλον ἐντεῦθεν αὐτῶν φανῆναι, ὡς μὲν αὐταὶ νομίζουσιν, ἀδιάφορον μετιοῦσαι πρᾶγμα, ὡς δὲ ἡ τοῦ πράγματος φύσις δείκνυσιν, ὀλέθριον καὶ βλαβερὸν καὶ βαθὺ τὸ βάραθρον ἔχον. διὸ μυρίοις στόμασιν ἀνακηρύττειν σε χρὴ ταύτης ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως, ὅτι ὃ παρθένοις γέγονε δυσκαταγώνιστον, τοῦτο τῇ ἐν χηρείᾳ ζώσῃ οὕτω ῥᾴδιον καὶ εὔκολον, ὡς αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἔδειξεν ἡ ἀλήθεια.

A haud parvum dolori cumulum afferebat. Siquidem & epularum tempore, & in ea domo, quæ hoſpitibus aperta erat; & denique domus ipſis ſepulchri loco fuit. Nam quid novum illud. quodq; nullis verbis exprimi poſſit, famis genus commemorem? Voluntarium dicam an coactum? Neque enim, quo eam vocabulo appellem, ſcio, nec quod tam novæ atq; ab humanis ſenſibus alienæ calamitati nomen imponam, reperio. Quippe ab appoſita menſa abſtinebat, nec cibos eos, quos cernebat, attingebat. Vulnerum B enim, quibus ipſius corpus afficiebatur, fœtor occurrens, appetitionem omnem opprimebat menſamq; etiam ipſam faſtidio ac moleſtia perfundebat. Id quod etiam his verbis declarabat: *Fœtorem video cibos meos.* (Job. 6, 7.) Ac vis quidem famis eum, ut oblatos cibos deguſtaret, adigebat: verùm incredibilis quædam fœtoris, qui ex ipſius carnibus promanabat, magnitudo vim famis ſuperabat. Qua etiam de cauſa, ut ſuperius jam à me dictum eſt, quo eam pacto appellem haud habeo. Voluntarium? At appoſitos cibos de- C guſtare cupiebat. Coactam? At cibi præſto erant, nec quiſquam erat, qui eum his uti prohiberet. Jam quonam modo ipſius dolores commemorem, vermium ſcaturigines, defluentem ſaniem, probra quibus eum amici inceſſebant, famulorum contemptum (*Exaggerat Iobi calamitates.*) (neq; enim famuli mei, inquit, mihi pepercerunt, quin in faciem meam expuerent) eos qui ipſius calamitati inſultabant, eamque exagitabant? *Quos enim*, inquit, *non dignabar ponere cum canibus gregis mei*, hi nunc impetum in me fecerunt, & infirmi homines (Job. 30, 1.) D me caſtigant. An non hæc omnia tibi gravia eſſe videntur? gravia enim proculdubio ſunt. Dicámne id, quod malorum caput eſt, totiúſq; calamitatis velut colophon, quodque eum potiſſimum excruciabat? Tumultuum eorum, qui in ipſius animo exiſtebant, tempeſtas, id præſertim erat. quod eum præfocabat, atq; intolerando quodam dolore opprimebat: animúſque ipſius à ſceleris conſcientia purus, id demum erat quod inteſtinam tempeſtatem excitabat rationiq; tenebras offundebat, ac gubernatorem per- E turbabat. Nam qui multorum ſcelerum ſibi conſcii ſunt, etiamſi acerbi aliquid ipſis accidat, id ſaltem habent, ut eorum, quæ accidunt cauſas inveniant, nimirum peccata ſua cum animo ſuo reputantes, ac rurſum perturbationem eam, quæ ex dubitatione animiq; perplexitate oritur, diſcutiẽtes. At qui nullius criminis ſibi conſcii ſunt, verùm eximiis virtutum ornamentis præditi, ſi quid ejuſmodi perpetiantur, dummodo reſurrectionis dogma norint, ac futura illa præmia conſiderent, illud intelligunt, ea quę A accidunt, certamina quædam, ac ſexcentarum coronarum materiam eſſe. At hic noſter, cùm & probus vir eſſet, & de reſurrectione nihil exploratum haberet, hinc potiſſimum jactabatur, quòd malorum eorum, in quibus verſabatur, cauſam ignoraret, acriúſq; eum hæc dubitatio, animiq; anxietas, quàm vermes ac corporis dolores, ſtimularent. Atque ut rem ita ſe habere intelligas, quo tempore Deus pro ſua benignitate ipſi certaminum horum cauſam aperire dignatus eſt, nempe ſe hac de cauſa hæc permiſiſſe, ut perſpicua & illuſtris eſſet ipſius juſtitia, tum denique, B tanquam nihil earum moleſtiarum perpeſſus, reſpiravit. Idq; ex iis, quæ tunc locutus eſt, liquidò conſtat. Cæterùm priùs etiam quàm cauſam intellexiſſet, dolore quidem afficiebatur: verùm forti ac generoſo animo eum ferebat, atque amiſſis omnibus rebus admirabilem illam vocem emittebat, Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt; ſit nomen Domini benedictum in ſecula. At enim hujuſce viri amore correptus, ab inſtituta oratione longiùs receſſiſſe videor: quare, poſt- C eaquam pauca adhuc adjunxero, rurſum ad ea, quæ mihi in hac epiſtola propoſita ſunt, me referam. Hic igitur tanta tamq; eximia virtute vir, qui tot naturæ neceſſitates protrivit, ne ipſe quidem in hoc certamen deſcendere auſus eſt, verùm & uxorem adhibuit, & ingentem filiorum numerum procreavit. Tanta virginitatis eſt difficultas: tam alta & ſublimia ipſius certamina: tam graves ſudores, magnámq; animi firmitatem requirentes! Et tamen multæ ex iis, quę ad hoc certamen ſe accinxerunt, pręposte- D ram hanc ornatus & elegantiæ immodiciq; veſtitus cupiditatem minimè ſuperarunt, verùm ea captæ & ſubactæ ſunt, atq; adeo magis quàm mulieres illæ, quæ mundo ſe addixerunt. Neq; enim hoc mihi commemora, eas aurum minimè geſtare, nec ſericis & auro diſtinctis veſtibus indutas eſſe, neque gemmata monilia geſtare. Nam quod gravius eſt, quodq; ipſarum morbum, atq; hujus affectus tyrannidem apertiſſimè prodit, illud demum eſt, quòd omni animi ſtudio & conatu in hoc incubuerunt, ut per viles & E abjectas illas veſtes, earum, quę auro redimitæ ac ſericis veſtibus amictæ ſunt, elegantiam & ornatum ſuperarent, atq; hinc amabiliores illis viderentur: in hoc ſcilicet, ut quidẽ ipſæ ſibi opinione fingunt, indifferenti miniméq; reprehendendæ rei ſtudentes, ut autem rei natura demonſtrat, pernicioſæ ac peſtiferæ, atque altam voraginem habenti. Quocirca hoc nomine ſexcentis linguis laudes tuas prædicari oportet, quòd, quæ res à virginibus ægrè ſuperari poteſt, hæc tibi, quæ in viduitate degis, ita facilis ac prompta eſt, quemadmodum ipſa rerum veritas planum fecit.

Neque

Neq; enim incredibilem quandam, atq; ipſos etiam mendican-
tes ſuperantem, veſtium vilitatem duntaxat admiror: verùm
illud etiam, quòd in veſtitu, & calceamentis, atque inceſſu tuo,
nihil eſt fucatum, nihil de induſtria comparatum & elabora-
tum. Quæquidem omnia virtutis colores ſunt, quibus ſapientia
Eccl. 16, 27. ea, quæ in animo recondita eſt, externè depingitur. *Amictus e-*
nim corporis, inquit ſcriptura, *& riſus dentium, & ingreſſus ho-*
minis enuntiabunt de illo. Nam niſi terrenas pomparum hujus vi-
tæ cogitationes incredibilem quendam in modum humi pro-
ſtraviſſes ac proculcaſſes, non in tantam ipſarum contemptio-
nem erupiſſes, nec grave hoc peccatum tanto animi impetu
propuliſſes. Nec verò me propterea quiſquam nimia exaggera-
tione uti exiſtimet, quòd graviſſimum hoc peccatum appella-
rim. Nam cùm in iis, quæ promiſcuum vitæ genus ſequeban-
tur, Hebræorum mulieribus, atque illa tempeſtate, ſcelus hoc
tantam pœnam accerſiverit, in his quæ converſationem in cæ-
lis habere, atque Angelorum vitam imitari debent, & in gratia
ſuum vitæ munus exercent, quam veniam idem iſtud obtinere
queat, multo gravius ſceleratiúſque perpetratum? Nam cùm
Eſa. 3. virginem fractam in veſtitu, tunicam trahentem (id quod Pro-
pheta crimini dedit) molliter & laſcivè ambulantem, atque &
voce, & oculis, & amictu, venenatum poculum iis, qui ipſam im-
pudico oculo intuentur, miſcentem, ac voragines iis, qui tran-
ſeunt, magis ac magis effodientem, atque hinc laqueos tenden-
tem videris, quid tandem afferes, quamobrem jam eam virgi-
nem appelles, ac non potius in ſcortorum numero reponas? Ne-
que enim ſcorta tantam illecebram objiciunt, quantam iſtæ,
voluptatis pennas omni ex parte explicantes. Ac propterea te
beatam prædicamus ac miris laudibus efferimus, quòd his om-
nibus liberata, in hac quoque parte mortificationis ſpecimen
edidiſti, non ut ornatum & elegantiam oſtentares, ſed ut for-
titer te gereres; non ut mundum muliebrem tibi quæreres, ſed
ut armis te munires. Verùmenimvero, quoniam ab ungue leo-
nem nunc oſtendimus, idque quadam duntaxat ex parte) ne-
que enim totam hanc tuam virtutem percurri. quippe, ut ſu-
perius à me dictum eſt, in immenſa cæterarum tuarum virtutum
maria pedem inferre metuo: atque etiam hoc loco mihi propo-
ſitum non eſt ſanctæ animæ tuæ laudes illuſtrare, verùm conſo-
lationis pharmacum conficere) age, ea ruſum quæ ſuperius di-
cta ſunt, reſumam. Quidnam autem illud eſt, quod prius dixi-
mus? Nimirum ut, quid hic peccarit, aut quid ille ſceleris ad-
miſerit, cum animo tuo reputare deſinas, ac patientiæ tuæ, to-
lerantiæ, jejuniorum, precationum, ſacrarum excubiarum,
continentiæ, eleemoſynæ, hoſpitalitatis, variarúmque & gra-
vium ac frequentium tentationum certamina perpetuò cogi-
tes. Conſidera quemadmodum à prima ætate ad hunc uſque
diem Chriſtum fame laborantem alere, ſitienti potum præbere,
nudum veſtire, hoſpitem tecto excipere, morbo affectū viſere,
in vincula conjectum adire non deſtitiſti. Charitatis tuæ pelag°
animadverte, quòd uſq; eo aperuiſti, ut ad ultimas uſq; terrarū
oras magno cum impetu pervenerit. Neque enim tua duntaxat
domus cuilibet accedenti patebat: verùm etiam paſſim tota
terra totoq; mari permultis hac tua liberalitate per hoſpita-
litatem frui contigit. Hæc omnia in unum cogens, coronarum
harum & præmiorum ſpe animum exhilara, gaudióq; perfun-
de. Quòd ſi flagitioſos iſtos, & ſanguinarios homines, quique
his multo graviora perpetrarunt, pœnas dantes perſpicere cu-
pis, id quoque tum videbis. Nam & Lazarus divitem confla-
Luc. 16. grantem vidit. Quanquam enim ob vitæ diſcrimen locus ipſis
diſtinctus erat, eoſque chaos dirimebat, atque alter in Abrahæ
ſinu, alter in intolerandis fornacibus ſedem habeat: at nihilo
ſecius tamen & eum vidit Lazarus, & vocem audivit, & re-
ſpondit. Hæc tibi quoque tum uſu venient. Nam ſi qui unum
duntaxat hominem contempſit, tanto cruciatu afficitur, ac rur-
ſum ei, qui unum tantummodo ſcandalizavit, *expedit, ut mola*
Matt. 18, 6. *aſinaria ſuſpendatur in collo ejus, & demergatur in mare*, qui
tantæ orbis terrarum parti offenſionem attulerunt, & tot Ec-
cleſias everterunt, & tumultibus ac perturbatione omnia im-
pleverunt, & prædones ac barbaros immanitate ac ſævitia ſu-
perarunt, atque à diabolo, quem belli ducem habebant, & dæ-
monibus, quorum ope atque auxilio utebantur, tanto furore
affecti ſunt, ut tremendam hanc & ſanctitatis plenam ac dona-
tore dignam doctrinam Judæis ac Gentilibus ridendam pro-
pinarint: qui innumeras animas demerſerunt, atque innume-
ra toto orbe naufragia effecerunt, qui tantum incendium exci-
tarunt, ac Chriſti corpus ſciderunt, & membra de membro
(imò verò quid eorum furorem, qui nullo ſermone expli-
cari poteſt, exprimere contendo?) quantam pœnam pe-
ſtiferos iſtos ac ſanguinarios homines ſubituros tunc eſſe
exiſtimes? Nam ſi qui Chriſtum fame affectum non aluerunt,

A οὐδὲ γὰρ τὴν εὐτέλειαν θαυμάζω τῆς περιβολῆς μόνον τὴν ἄφατον, καὶ αὐ-
τοὺς τοὺς προσαιτοῦντας ὑπερακοντίζουσαν· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀσχημάτι-
στον μάλιστα, τὸ ἀνεπιτήδευτον τῶν περιβλημάτων, τῶν ὑποδημάτων,
τῆς βαδίσεως, ἅπερ ἅπαντα χρώματά ἐστιν ἀρετῆς, τὴν ἐναπο-
κειμένην τῇ ψυχῇ φιλοσοφίαν ἔξωθεν ἀναζωγραφοῦντα. στολι-
σμὸς γὰρ ἀνδρὸς φησιν, καὶ γέλως ὀδόντων, καὶ βῆμα ποδὸς "
ἀναγγελεῖ τὰ περὶ αὐτοῦ. εἰ γὰρ μὴ μεθ' ὑπερβολῆς τοὺς γεώ- "
B δεις τῆς βιωτικῆς φαντασίας λογισμοὺς χαμαὶ ἔρριψας καὶ κατεπά-
τησας, οὐκ ἂν οὕτως εἰς τοσοῦτον ἐξεπήδησας ὑπεροψίας αὐτῶν,
οὐκ ἂν οὕτω κατὰ κράτος τὴν χαλεπωτάτην ἁμαρτίαν ταύτην ἐνί-
κησάς τε καὶ ἀπήλασας. ἀλλὰ μηδεὶς ὑπερβολὴν καταγι-
νωσκέτω τοῦ λόγου, εἰ χαλεπωτάτην ταύτην ἁμαρτίαν ἐκάλε-
σα. εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν καὶ Ἑβραίων γυναικῶν, καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ
καιρῷ τοσαύτην ἔφερε τὴν κόλασιν τὸ πλημμέλημα, ἐπὶ τῶν ὀφει-
C λουσῶν τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἀγγελικὸν μιμεῖσθαι βίον,
καὶ ἐν χάριτι πολιτευομένων, ποίαν ἂν σχοίη συγγνώμην τὸ αὐτὸ τοῦτο
τολμώμενον μετὰ πλείονος τῆς ὑπερβολῆς; ὅταν γὰρ ἴδῃς παρθένον
κατακλωμένην ἐν τοῖς ἱματίοις, σύρουσαν τοὺς χιτῶνας, ὅπερ προ-
φήτης ἐνεκάλεσε, διαθρυπτομένην ἐν τῇ βαδίσει, καὶ διὰ φωνῆς,
καὶ διὰ ὀμμάτων, καὶ διὰ στολῆς τὸ δηλητήριον κεραννῦσαν πο-
τήριον τοῖς ἀκολάστως ὁρῶσι, καὶ τὰ βάραθρα ἐπὶ πλεῖον ἀνασκά-
D πτουσαν τοῖς παριοῦσι, καὶ παγίδας τιθεῖσαν ἐντεῦθεν, πῶς ταύτην
λοιπὸν προσερεῖς παρθένον, ἀλλ' οὐ μετὰ τῶν πορνευομένων αὐτὴν
ἀριθμήσεις γυναικῶν; οὐ γὰρ τοσοῦτον ἐκεῖναι δέλεαρ, ὅσον αὗται
γίνονται, πανταχόθεν ἀναπεταννῦσαι τῆς ἡδονῆς τὰ πτερά. διὰ
ταῦτά σε μακαρίζομεν, διὰ ταῦτά σε θαυμάζομεν, ὅτι πάντων
ἀπαλλαγεῖσα τούτων, καὶ ἐν τούτῳ τὴν νέκρωσιν ἐπεδείξω τῷ μέρει, οὐχ
ὡραϊζομένη, ἀλλὰ ἀνδριζομένη, οὐ καλλωπιζομένη, ἀλλ' ὁπλιζο-
E μένη· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ὄνυχος τὸν λέοντα τέως ἐδείξαμεν, καὶ τοῦτο ἐν
μέρει· οὐδὲ γὰρ τοῦτο ὅλον ἐπῆλθέν σου κατόρθωμα· καθάπερ γὰρ
ἔφθην εἰπών, εἰς τὰ ἄπειρα τῶν ἄλλων σου κατορθωμάτων δέδοικα
εἰσελθεῖν πελάγη· ἄλλως οὐδὲ ἐγκώμιον προεθέμεθα νῦν εἰπεῖν
τῆς ἁγίας σου ψυχῆς, ἀλλὰ παραμυθίας κατασκευάσαι φάρ-
μακον· φέρε πάλιν ἀναλάβωμεν τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα. τί δὲ
ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν; ἀπαλλαγεῖσα τοῦ λογίζεσθαι τί ὁ δεῖνα
A ἥμαρτεν, καὶ τί ὁ δεῖνα ἐπλημμέλησεν, ἐννόει σου τοὺς ἄθλους διηνε-
κῶς τῆς καρτερίας, τῆς ὑπομονῆς, τῆς νηστείας, τῶν εὐχῶν, τῶν παννυχί-
δων τῶν ἱερῶν, τῆς ἐγκρατείας, τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς φιλοξενίας, τῶν
ποικίλων καὶ χαλεπῶν καὶ πυκνῶν καὶ πειρασμῶν. ἀναλόγισαι
πῶς ἐκ πρώτης ἡλικίας ἕως τῆς παρούσης ἡμέρας, οὐκ ἐπαύσω τρέ-
φουσα πεινῶντα τὸν Χριστὸν, διψῶντα ποτίζουσα, γυμνὸν ἐνδύουσα,
ξένον συνάγουσα, ἀρρωστοῦντα ἐπισκοποῦσα, προσδεδεμένῳ συναπ-
B ιοῦσα. ἐννόησόν σου τῆς ἀγάπης τὸ πέλαγος, ὃ τοσοῦτον ἠνέῳξας,
ὡς πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα μετὰ πολλῆς ἀφικέσθαι τῆς ῥύ-
μης. οὐ γὰρ ἡ οἰκία σου παντὶ ἐλθόντι ἠνέῳκτο μόνον, ἀλλὰ καὶ παν-
ταχοῦ γῆς καὶ θαλάττης πολλοὶ ταύτης ἀπήλαυσαν τῆς φιλοτιμίας
διὰ τῆς φιλοξενίας. ταῦτα δὴ πάντα συνάγουσα, τρύφα, καὶ εὐ-
φραίνου τῇ ἐλπίδι τῶν στεφάνων τούτων, καὶ τῶν βραβείων. εἰ δὲ καὶ τοὺς
παρανόμους τούτους, καὶ αἱμοβόρους, καὶ πολλῷ τούτων χαλεπώτερα
C ἐργασαμένους ἐπιθυμεῖς δίκην διδόντας ἰδεῖν, ὄψει καὶ τοῦτο τότε,
ἐπεὶ καὶ ὁ Λάζαρος τὸν πλούσιον εἶδεν ἀποτηγανιζόμενον. εἰ γὰρ καὶ ὁ
τόπος αὐτοῖς διώριστο διὰ τὴν τοῦ βίου διαφορὰν, καὶ τὸ χάος αὐτοὺς
διεῖργεν, καὶ ὁ μὲν ἦν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραάμ, ὁ δὲ ταῖς καμί-
νοις ταῖς ἀφορήτοις· ἀλλ' ὅμως καὶ εἶδεν αὐτὸν ὁ Λάζαρος, καὶ φω-
νῆς ἤκουσε, καὶ ἀπεκρίνατο. ταῦτα καὶ ἐπὶ σοῦ ἔσται τότε· εἰ γὰρ ὁ
ἕνα παριδὼν ἄνθρωπον τοιαύτας δίδωσι τιμωρίας, καὶ τῷ σκαν-
δαλίσαντι πάλιν ἕνα λυσιτελὲς μύλον ἐκκρεμασθῆναι κατὰ τοῦ "
D τραχήλου, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καταποντισθῆναι· οἱ τοσαύτην οἰκου- "
μένην σκανδαλίσαντες, καὶ τοσαύτας ἀνατρέψαντες ἐκκλη-
σίας, καὶ πάντα θορύβων καὶ ταραχῆς ἐμπλήσαντες, καὶ λῃστῶν, καὶ
βαρβάρων νικήσαντες ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν. καὶ οὕτω κατὰ κρά-
τος ἐκβακχευθέντες ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦντος αὐτοῖς διαβόλου καὶ τῶν συνερ-
γούντων αὐτοῖς δαιμόνων, ὡς τὸ φρικτὸν τοῦτο δόγμα, καὶ ἁγιωσύνης
γέμον, καὶ τοῦ δεδωκότος ἄξιον, καταγέλαστον καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι ποιῆ-
E σαι· οἱ μυρίας καταδύσαντες ψυχὰς, καὶ μυρία ναυάγια πανταχοῦ
τῆς οἰκουμένης ἐργασάμενοι, οἱ τοσαύτην ἀνάψαντες πυρὰν, καὶ τὸ
σῶμα τοῦ Χριστοῦ σχίσαντες, καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ πολλαχοῦ διασπείραν-
τες. [ὑμεῖς γάρ, φησίν, ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους,] μᾶλ-
λον δὲ τί φιλονεικῶ παραστῆσαι τὴν μανίαν αὐτῶν, ἑρμηνευθῆναι μὴ δυ-
ναμένην λόγῳ; πόσην τοίνυν οἴει ὑποστήσεσθαι τιμωρίαν τότε τοὺς λυμε-
ῶνας τούτους καὶ αἱμοβόρους; εἰ γὰρ οἱ μὴ θρέψαντες πεινῶντα τὸν Χριστὸν,
μετὰ

μετὰ τοῦ διαβόλου καταδικάζονται τῷ πυρὶ τῷ ἀσβέστῳ· οἱ καὶ λιμῷ παραδόντες μοναχῶν καὶ παρθένων χορούς, καὶ ἐνδεδυμένους γυμνώσαντες, καὶ ξένους ὄντας οὐ μόνον μὴ συναγαγόντες, ἀλλὰ καὶ ἐλάσαντες, καὶ ἀρρωστοῦντας οὐ μόνον οὐκ ἐπισκεψάμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐπιπλέον συντρίψαντες, καὶ οὐ μόνον δεδεμένους οὐκ ἰδόντες, ἀλλὰ καὶ λελυμένους εἰς δεσμωτήριον παρασκευάσαντες ἐμβαλέσθαι· ἐννόησον ὅσην ὑποστήσονται τιμωρίαν. τότε τοίνυν ὄψει αὐτοὺς ἀποτηγανιζομένους, κατακαιομένους, δεδεμένους, τοὺς ὀδόντας βρύχοντας, ὀλοφυρομένους, ἀνόνητον λοιπὸν θρηνοῦντας, καὶ ἀνωφελῆ μετανοοῦντας καὶ ἀκερδῆ, καθάπερ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος. ὄψονταί σε καὶ οὗτοι πάλιν ἐν τῇ μακαρίᾳ λήξει ἐκείνῃ στεφανηφοροῦσαν, μετὰ τῶν ἀγγέλων χορεύουσαν, τῷ Χριστῷ συμβασιλεύουσαν, καὶ βοήσονται πολλὰ καὶ θρηνήσουσι, μεταγινώσκοντες ἐφ' οἷς εἰς σὲ παρῴνησαν, καὶ ἱκετηρίας σοι προσιθέντες, καὶ ἐλέου μεμνημένοι καὶ φιλανθρωπίας, καὶ οὐδὲν ἔσται πλέον αὐτοῖς. ταῦτα οὖν ἅπαντα λογιζομένη ἔπᾳδε συνεχῶς σου τῇ ψυχῇ, καὶ τὴν κόνιν ταύτην διασκεδάσαι δυνήσῃ. ἐπειδὴ δὲ καὶ ἕτερόν ἐστι τὸ μάλιστά σε ὀδυνῶν, ὡς ἔγωγε οἶμαι· φέρε καὶ τούτῳ τῷ λογισμῷ κατασκευάσωμεν τὸ φάρμακον μετὰ τῶν εἰρημένων καὶ ἃ νῦν ἐροῦμεν. καὶ γὰρ οἶμαί σε ἀλγεῖν οὐ διὰ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ κεχωρίσθαι τῆς οὐδενείας τῆς ἡμετέρας, καὶ τοῦτο διηνεκῶς θρηνεῖν σε, καὶ πρὸς ἅπαντας λέγειν· οὐκ ἀκούομεν τῆς γλώττης ἐκείνης, οὐδὲ ἀπολαυόμεθα τῆς συνήθους διδασκαλίας, ἀλλ' ἐν λιμῷ κατακεκλείσμεθα· καὶ ὅπερ ἠπείλησεν ὁ Θεὸς τοῖς „ Ἑβραίοις τότε, τοῦτο νῦν ὑπομένομεν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν „ ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν θείας διδασκαλίας. τί οὖν ἡμεῖς πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν; ὅτι μάλιστα μὲν ἔξεστί σοι καὶ ἀπόντων ἡμῶν ὁμιλεῖν τοῖς βιβλίοις τοῖς ἡμετέροις· καὶ ἡμεῖς δὲ σπουδὴν ποιησόμεθα, ἂν ἐπιτυγχάνωμεν γραμματοφόρων, συνεχεῖς σοι καὶ πυκνὰς καὶ μακρὰς πέμπειν ἐπιστολάς. εἰ δὲ καὶ παρὰ ζώσης φωνῆς βούλει ταῦτα παρ' ἡμῶν ἀκούειν, ἴσως καὶ τοῦτο ἔσται, καὶ ἡμᾶς ὄψει πάλιν τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέποντος· μᾶλλον δὲ οὐκ ἴσως, ἀλλὰ καὶ μηδὲν ἀμφίβαλλε. ἀναμνήσομεν γάρ σε ὅτι οὐκ εἰκῆ ταῦτα εἰρήκαμεν, οὐδὲ ἀπατῶντές σε, καὶ παραλογιζόμενοι, ἀλλὰ καὶ παρὰ ζώσης ἀκούσῃ φωνῆς ἃ διὰ τῶν γραμμάτων νῦν. εἰ δὲ ἡ μέλλησις σε λυπεῖ, ἐννόησον ὅτι οὐδὲ αὕτη ἀκερδής σοι γίνεται, ἀλλὰ πολὺν οἴσει σοι τὸν μισθὸν καρτερούσῃ, καὶ μηδὲν ἐκφερούσῃ πικρὸν ῥῆμα, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τούτων τὸν Θεὸν δοξαζούσῃ, ὃ δὴ καὶ διατελοῦσα ποιεῖς. οὐδὲ γὰρ μικρὸς οὗτος ἆθλος, ἀλλὰ καὶ σφόδρα νεανικῆς δεόμενος ψυχῆς, καὶ φιλοσόφου διανοίας, ὥστε ἀγαπωμένης ψυχῆς ἐνεγκεῖν χωρισμόν. τίς ταῦτά φησιν; εἴ τις ἐπίσταται δύναμιν ἀγάπης, οἶδεν ὃ λέγω. ἀλλ' ἵνα μὴ περιιόντες ζητῶμεν τοὺς γνησίως φιλοῦντας· καὶ γὰρ σπάνιον τοῦτο· δράμωμεν ἐπὶ τὸν μακάριον Παῦλον, κἀκεῖνος ἡμῖν ἐρεῖ ἡλίκος οὗτος ὁ ἆθλος, καὶ ἡλίκης δεόμενος ψυχῆς. οὗτος γὰρ ὁ Παῦλος ὁ τὴν σάρκα ἀποδυσάμενος, καὶ τὸ σῶμα ἀποθέμενος, καὶ γυμνῇ σχεδὸν τὴν οἰκουμένην περιιὼν τῇ ψυχῇ, καὶ πᾶν πάθος ἐξορίσας τῆς διανοίας, καὶ τὴν ἀσωμάτων δυνάμεων ἀπάθειαν μιμούμενος, καὶ τὴν γῆν ὡς οὐρανὸν οἰκῶν, καὶ μετὰ τῶν Χερουβὶμ ἑστὼς ἄνω, καὶ τῆς μυστικῆς ἐκείνης μελῳδίας αὐτοῖς κοινωνῶν, τὰ μὲν ἄλλα πάντα ῥᾳδίως ἔφερεν, ὡς ἐν ἀλλοτρίῳ πάσχων σώματι, καὶ δεσμωτήρια καὶ ἁλύσεις, καὶ ἀπαγωγὰς καὶ μάστιγας, καὶ ἀπειλὰς καὶ θάνατον, καὶ τὸ καταλευσθῆναι, καὶ τὸ καταποντισθῆναι, καὶ πᾶν κολάσεως εἶδος· μιᾶς δὲ ψυχῆς ἀγαπωμένης παρ' αὐτοῦ χωρισθείς, οὕτω συνεχύθη καὶ διεταράχθη, ὡς εὐθέως καὶ τῆς πόλεως ἀποπηδῆσαι, ἐν ᾗ τὸν ἀγαπώμενον προσδοκῶν ἰδεῖν, οὐχ εὗρε. καὶ ταῦτα αὐτῷ σύνοιδεν ἡ Τρῳάς, ἡ διὰ τοῦτο καταλειφθεῖσα παρ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ οὐκ εἶχεν „ ἐπιδεῖξαι αὐτῷ τότε ἐκεῖνον. ἐλθὼν γάρ φησιν, εἰς Τρῳάδα, „ εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, καὶ θύρας μοι ἀνεῳγμένης ἐν Κυρίῳ, „ οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ μὴ εὑρεῖν με Τίτον τὸν „ ἀδελφόν μου, ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἐξῆλθον εἰς Μακεδονίαν. τί τοῦτο, ὦ Παῦλε; ξύλῳ μὲν δεδεμένος, καὶ δεσμωτήριον οἰκῶν, καὶ μάστιγας ἔχων ἐπικειμένας, καὶ τὰ νῶτα αἵμασι περιρρεόμενος, καὶ ἐμυσταγώγεις, καὶ ἐβάπτιζες, καὶ θυσίαν προσῆγες, καὶ ἑνὸς οὐ κατεφρόνησας μέλλοντος σώζεσθαι· εἰς δὲ τὴν Τρῳάδα ἐλθών, καὶ τὴν ἄρουραν ὁρῶν ἐκκεκαθαρμένην, καὶ ἑτοίμην οὖσαν τὰ σπέρματα ὑποδέξασθαι, καὶ τὴν ἅλω πεπληρωμένην, καὶ πολλήν παρέχουσάν σοι τὴν εὐκολίαν, τοσοῦτον ἔρριψας ἀπὸ τῶν χειρῶν κέρδος, ὡς καὶ διὰ τοῦτο παραγενόμενος· ἐλθὼν γάρ, φησιν, εἰς τὴν Τρῳάδα εἰς τὸ εὐαγγέλιον, τοῦτ' ἔστι, διὰ τὸ εὐαγγέλιον· καὶ οὐδενὸς ἀντιπίπτοντος· θύρας γάρ μοι φησὶν ἀνεῳγμένης· ἀπεπήδησας εὐθέως; ναί, φησι, πολλῇ γὰρ κατεσχέθην ἀθυμίας τυραννίδι, καὶ σφόδρα μου συνέχει τὴν διάνοιαν ἡ Τίτου ἀπουσία,

A ſempiterno igni cum diabolo addicuntur, qui monachorum & virginum greges in famem conjecerunt, & veſtitos nudarunt, & peregrè agentes non modò non collegerunt, ſed etiam expulerunt, & morbo laborantes non modò non viſitarunt, ſed etiam vehementius afflixerunt. & non modò ad eos, qui in vinculis erant, ſeſe non contulerunt, ſed etiam ut ii, qui liberi ac ſoluti erant, in carcerem conjicerentur, operam dederunt, quantas pœnas luituri ſint, cogites licet. Tum igitur eos flammis excru- B ciatos & conflagrantes, vinctos, dentibus ſtridentes, fruſtra lamentantes, inutili luctu ſe conficientes, atque divitis illius in modum incaſſum pœnitentes videbis. Ac rurſum te illi in beatis illis ſedibus coronam geſtantem, cum Angelis tripudiantem, atque cum Chriſto regnantem videbunt, ac vehementer exclamabunt & ingemiſcent, contumeliarum, quas tibi intulerunt, pœnitentes, ac ſupplices libellos tibi offerentes, miſericordiámque & humanitatem tuam incaſſum implorantes. Hæc igitur C omnia tecum conſidera, eaque animæ tuæ perpetuò accine: ſicque hunc pulverem diſcutere poteris. Quoniam autem, ut quidem mea opinio fert, aliud quidem eſt, quod te præſertim angit & excruciat, age huic quoque cogitationi per ea, quæ nunc adhuc dicturi ſumus, pharmacum conficiamus. Etenim ipſa non ob hæc tantum mihi in dolore verſari videris, ſed hoc etiam nomine, quòd à me vili atque abjecto homunculo ſejuncta ſis: illúdque lugere, atq; apud omnes dicere. Linguam illam non au- D dimus, nec ea, qua ſolebamus, doctrina fruimur, verùm fame coërcemur, quódque Deus Hebræis quondam minabatur, id nunc patimur, nempe *non panis famem, nec aquæ ſitim*, ſed doctrinæ famem. Quid igitur ad hæc dicemus? Nimirum illud maximè, quòd tibi etiam nobis abſentibus in lucubrationum noſtrarum lectione verſari licet. Quin nos quoque, ſi tabellarios nanciſcamur, operam dabimus, ut crebras ac prolixas epiſtolas à nobis accipias. Quòd ſi doctrinam noſtram viva etiam voce E audire cupis, fortaſſe hoc quoque continget, ac nos rurſus permittente Deo viſura es. Imò non fortaſſe, ſed certò: cave dubites. Illud enim tibi in memoriam redigam, quòd non temerè hæc dixi, nec te fallens ac circumſcribens: verùm quæ nunc per literas accipis, ea quoque de viva voce exceptura es. Quòd ſi tibi mora moleſta eſt, illud cogita, eam tibi minimè infructuoſam fore, verùm ingentem mercedem allaturam eſſe, ſi patientiam adhibeas, nec acerbum ullum verbum proferas, quin potius hoc A nomine Dei gloriam prædices, ut etiam perpetuò facis. Neque enim exiguum ac leve hoc certamen eſt, verùm ingens, ac perquàm ſtrenuum animum mentémque moderatam requirens, nempe amici digreſſum & abſentiam ferre. Quiſnam iſtud ait? Si quis amare ſincere novit, ſi quis vim charitatis perſpectam & exploratam habet, quod dico intelligit. Ac ne huc atque illuc obambulemus, eos, qui ſincera charitate præditi ſint, quærentes (etenim rara hæc virtus eſt) ad beatum Paulum curramus: B atque ille, quantum hoc certamen ſit, quantúmque animum requirat, nobis exponet. Hic enim Paulus, qui carnem exuerat, & corpus abjecerat, ac nuda propemodum anima terrarum orbem peragrarat, & turbidum omnem motum ex animo ejecerat, atq; virtutum ab omni corporea mole ſecretarum tranquillitatem imitabatur, terrámque non ſecus ac cœlum incolebat, & cum Cherubim ſurſum ſtabat, myſticæque illius muſicæ unà cum ipſis particeps erat, alia quidem omnia, perinde atque C in alieno corpore perpetiens, leviter ferebat, carcerem nimirum, vincula, exilia, flagra, minas, mortem, lapidationem, ſubmerſionem (ac denique quodvis ſupplicii genus. At idem ab uno homine à ſe dilecto ſemotus, tanta perturbatione affectus eſt, ut ſtatim etiam ex ea urbe excederet, in qua amicum, quem ſe viſurum ſperabat, minime invenerat. Hujus rei ipſi Troas conſcia eſt quæ propterea ab eo relicta eſt, quòd tum eum ipſi oſtendere minimè potuiſſet. *Cùm enim veniſſem Troadem*, inquit, *propter* D *Evangelium Chriſti, & oſtium mihi apertum eſſet in Domino, non habui requiem ſpiritui meo, eo quòd non invenerim Titum; ſed valefaciens eis, profectus ſum in Macedoniam.* Quid ais Paule? Ligno alligatus, atque in vincula conjectus, ac virgarum notas tergo impreſſas habens, & cruore diffluens, ſacerdotii munere fungebaris, & baptizabas, & ſacrificium offerebas, nec unicum etiam hominem, qui ſalutem accepturus eſſet, contemnebas: Troadem E autem profectus, ac repurgatum arvum ſementémque excipere paratum, & plenam aream, cunctáque tibi prona, & facilia præbentem conſpiciens, tantum de manibus lucrum ejeciſti, ut quamvis etiam ob eam cauſam illuc te contuliſſes (cùm enim veniſſem Troadam, inquit, ad Evangelium, hoc eſt Evangelici negotii cauſa) nec quiſquam tibi obſiſteret (& oſtium, inquit, mihi apertum eſſet) pedem tamen ſtatim referres? Ita ſanè, inquit. Magna enim me mœroris tyrannis invaſit, Titique abſentia meum animum vehementer conturbavit, atque

Conſolatur Olympiadem ob abſentiam ipſius dolentem.

Amos 8, 11

2. Cor. 2, 12.

atque ita me fregit ac ſuperavit, ut à me, hoc ut facerem, extorſerit. Nam quòd illi propter mœrorem hoc acciderit, nihil nobis conjecturis opus eſt. verùm ab ipſomet hoc conjicere atque intelligere debemus Etenim diſceſſus ſui cauſam his verbis expoſuit Non habui requiem ſpiritui meo. eo quòd non invenerim Titum, ſed valedicens eis, egreſſus ſum. Vidéſne quemadmodum maximum certamen ſit, amici digreſſum æquo ac placido animo ferre, quamque gravis & acerba hæc res ſit, quamque ſublimem ac ſtrenuum animum deſideret? Hoc porrò certamen tu quoque nunc obis. At quo majus hoc certamen eſt, eo etiam corona præſtantior erit, præmiaque ſplendidiora. Quare hoc tibi tarditatis ſit ſolatium: illudque præterea, quòd te fructu eo, qui hinc manat, abundantem, coronaque redimitam, ampliſſimiſque laudibus affectam nos omnes ſurſum viſuri ſumus. Neque enim ii, qui amant, eo ſolo contenti ſunt, quòd animorum vinculis inter ſe conſtringantur: neque hoc ad conſolationem ſibi ſatis eſſe ducunt: verùm etiam corporis præſentiam requirunt, qua ſi careant, haud exigua voluptatis pars ſucciſa eſt. Atque hoc rurſum, ſi ad charitatis alumnum nos contulerimus, ita ſe habere comperiemus. In ea enim Epiſtola, quam ad Macedones ſcribebat, his verbis utebatur: *Nos autem, fratres, orbati à vobis ad tempus horæ aſpectu, non corde, abundantius feſtinavimus faciem veſtram videre cum multo deſiderio, quoniam voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus ſemel & iterum: ſed impedivit nos Satanas. Propter quod non ſuſtinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis, ſolis: & miſimus Timotheum.* O quanta in ſingulis dictionibus vis ineſt! Etenim conditam ipſius animo charitatis flammam magnâ cum perſpicuitate demonſtrabat. Non enim dixit, ſejuncti à vobis, aut, abſtracti: aut diſtantes, aut abſentes. verùm, orbati à vobis. Vocabulum inveſtigavit, quod declarando animi ſui dolori par eſſet. Nam cùm ipſe parentis loco cunctis eſſet, tamen pupillorum puerorum, qui immatura ætate patrem amiſerint, verbis utitur: quo videlicet ſingularem quandam animi mœſtitiam oſtendat. Neque enim præmatura orbitate quicquam acerbius excogitari poteſt, cùm nec ætas ad rem ullam idoneam ipſis opem afferre poteſt, nec qui eorum curam ac defenſionem ſincero animo ſuſcipiant, præſto ſunt, & multi ſubito exiſtunt, à quib⁹ inſidiæ ipſis comparantur. Nam tum velut agni lupis in medium proponuntur, à quibus omni ex parte cæduntur & lacerantur. Nemo eſt qui calamitatis hujus magnitudinem ulla oratione conſequi poſſit. Quocirca Paulus, cum in omnes partes ſe verſaſſet, atque ejuſmodi vocem, qua ſolitudinem acerbámque calamitatem indicaret, quæſiviſſet, ut quo animo eſſet, cùm ab iis, quos amabat, diſtraheretur, planum faceret, hac dictione uſus eſt. Ac deinde, per ea quæ ſequuntur hanc quoque rurſum exaggeravit. Orbati enim, inquit, à vobis non ad diuturnum aliquod temporis ſpatium, ſed ad tempus horæ: ac non animo, ſed facie ſola disjuncti, ne ſic quidem tamen dolorem eum, quem hinc concipimus, ferre poſſumus. Quamvis enim ea nobis ſatis ampla conſolatio præſto ſit, quòd animi noſtri inter ſe devincti ſint, quodque vos in corde noſtro conditos habemus, ac denique illud, quòd heri & nudiuſtertius vos vidimus: tamen nihil eorum mœrore nos liberat. Quid ergo vis, dic quæſo? quid expetis? Nimirum ipſam quoque eorum faciem cernere incredibilem in modum cupit. *Abundantiùs enim*, inquit, *feſtinavimus faciem veſtram videre.* Quid ais, ô magne atque excelſe vir? qui *mundum in te crucifixum habes atque ipſe viciſſim mundo crucifixus es*, qui ab omnibus carnalibus rebus te removiſti, qui penè corporis expers effectus, ſiccine te captivum charitas tenuit, ut in luteam, ac terrenam, atque in ſenſum cadentem carnem provolutus ſis? Maximè, inquit: nec id dicere me pudet, immo etiam eo nomine glorior. Nam cùm charitatem, bonorum omnium matrem, in me ſcatentem habeam, hæc requiro. Quin ne ſimpliciter quidé corpoream præſentiam expetit: verùm eorum faciem præſertim intueri geſtit. *Abundantiùs enim*, inquit *feſtinavimus faciem veſtram videre.* Conſpectum igitur expetis, heus tu, vultúſque ſpectandi cupiditate flagras? Et quidem vehementer, inquit: quòd illic ſenſuum inſtrumenta collecta ſint. Nudus enim animus per ſe, cum altero animo conjunctus, nec dicere, nec audire quicquam poterit. At ſi mihi corporea præſentia frui contingat, & aliquid ipſe dicam, & ab iis quos amo, viciſſim audiam. Ac propterea faciem veſtram intueri aveo, in qua lingua eſt, quæ vocem emittit, animique ſenſa enuntiat, & auris, quæ verba excipit, & oculi, qui animi motus pingunt. Etenim adamatæ animæ congreſſu certiùs per eos frui licet. Atque ut intelligas quemadmodum hujus conſpectionis cupiditate ardeat, poſteaquam dixit, abundantiùs feſtinavimus, hac dictione minimè contentus fuit, verùm ſubjungit, in multo deſiderio. Ac mox cæteris ſeſe admiſcere non ſuſtinens, verùm oſtendens ſe aliis acrius amare,

Amici abſentia quàm intolerabilis.

1. Theſſ. 2, 17. 18.

Gal. 6, 14.

A καὶ οὕτω μου ἐκράτησε καὶ περιεγένετο, ὡς ἀναγκάσαι τοῦτο ποιῆσαι. ὅτι γὰρ διὰ ἀθυμίαν τοῦτο ἔπαθεν, οὐδὲν ἡμᾶς δεῖ στοχάζεσθαι, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦτο στοχάζεσθαι καὶ μανθάνειν· καὶ γὰρ τὴν αἰτίαν τῆς ἀναχωρήσεως τέθεικεν εἰπών. οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου τῷ μὴ εὑρεῖν Τίτον, ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἐξῆλθον. εἶδες πῶς μέγιστος ἆθλος τὸ δυνηθῆναι ἐνεγκεῖν πράως τὸν ἀγαπωμένου χωρισμόν; καὶ πῶς ὀδυνηρὸν πρᾶγμα καὶ πικρὸν, καὶ πῶς ὑψη-B λῆς δεόμενον καὶ νεανικῆς ψυχῆς; τοῦτον τὸν ἆθλον καὶ αὐτὴ διατελεῖς νῦν. ὅσῳ δὲ μέγιστος ὁ ἆθλος, τοσούτῳ καὶ ὁ στέφανος μείζων, καὶ τὰ βραβεῖα λαμπρότερα. τοῦτό σοι τῆς μελλήσεως ἔστω παραμυθία, καὶ τὸ πάντως ἡμᾶς ὄψεσθαί σε πάλιν βρύουσαν τῷ ἐντεῦθεν μισθῷ, καὶ στεφανουμένην, καὶ ἀνακηρυττομένην. οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ τοῖς ἀγαπῶσι μόνον τὸ τῇ ψυχῇ συνδεδέσθαι, οὐδὲ ἀποχρῶνται τούτῳ εἰς παραμυθίαν, ἀλλὰ καὶ σωματικῆς δέονται παρου-C σίας· κἂν μὴ τοῦτο προσῇ, οὐ μικρὸν τῆς εὐφροσύνης ἀποτέτμηται μέρος. καὶ τοῦτο πάλιν πρὸς τὸν τῆς ἀγάπης τρόφιμον ἐλθόντες, εὑρήσομεν οὕτως ἔχον· Μακεδόσι γὰρ ἐπιστέλλων οὕτως ἔλεγεν· ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν, πρὸς καιρὸν ὥρας, " προσώπῳ οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον " ὑμῶν ἰδεῖν· ἐγὼ μὲν Παῦλος καὶ ἅπαξ, καὶ δὶς, καὶ ἐνέκοψεν " ἡμᾶς ὁ Σατανᾶς. διὸ μηκέτι στέγοντες, ηὐδοκήσαμεν καταλειφθῆ- " D ναι ἐν Ἀθήναις μόνοι, καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον. αὗ λέξεως ἑκάστης δύναμιν. τὴν γὰρ ἐναποκειμένην αὐτοῦ τῇ ψυχῇ φλόγα τῆς ἀγάπης μετὰ πολλῆς ἐνδείκνυται τῆς σαφηνείας. οὐδὲ γὰρ εἶπε χωρισθέντες ὑμῶν, οὐδὲ διασπασθέντες, οὐδὲ διαστάντες, οὐδὲ ἀπολειφθέντες, ἀλλ' ἀπορφανισθέντες ὑμῶν. λέξιν ἐζήτησεν ἱκανὴν ἐμφῆναι τὴν ὀδύνην αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. καί τοι γε ἐν τάξει πατέρος ἦν ἅπασιν οὗτος, ἀλλὰ παιδίων ὀρφανῶν ἐν τῇ ἀώρῳ ἡλικίᾳ τὸν γε-E γεννηκότα ἀποβαλόντων φθέγγεται ῥήματα, τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀθυμίας ἐνδείξασθαι βουλόμενος. οὐδὲν γὰρ ὀδυνηρότερον ὀρφανίας ἀώρου, ὅταν τῆς τε ἡλικίας πρὸς οὐδὲν αὐτοῖς ἀρκούσης, τῶν τε προστησομένων γνησίως οὐκ ὄντων, καὶ τῶν ἐπιθησομένων καὶ ἐπιβουλευόντων πολλῶν ἀθρόον ἀναφαινομένων, ὥσπερ ἀρνειοὶ, οὕτως εἰς μέσον προκέωνται λύκοις, οἱ πανταχόθεν σπαράττουσιν αὐτοὺς καὶ ξαίνουσιν. οὐδεὶς δυνάται παραστῆσαι τῆς συμφορᾶς ταύτης τῷ λόγῳ τὸ μέ-A γεθος. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος περιελθὼν, καὶ ζητήσας καὶ ἐρημίας καὶ συμφορᾶς χαλεπῆς ῥῆσιν ἐνδεικνῦσαν, ἵνα παραστήσῃ ὅπερ ἔπασχε τῶν ἀγαπωμένων χωριζόμενος, ταύτῃ ἐχρήσατο τῇ λέξει. εἶτα καὶ ἐπιτείνει πάλιν αὐτὴν διὰ τῶν ἑξῆς· ἀπορφανισθέντες γάρ, φησιν, οὐ χρόνον, ἀλλὰ πρὸς καιρὸν ὥρας, καὶ χωρισθέντες οὐ διανοίᾳ, ἀλλὰ προσώπῳ μόνῳ, οὐδὲ οὕτω φέρομεν τὴν ἐντεῦθεν ὀδύνην· καί τοι γε ἱκανὴν ἔχοντες παραμυθίαν, τὸ τὴν ψυχὴν συνδεδέσθαι, τὸ B ἐν καρδίᾳ ὑμᾶς εἶναι τῇ ἡμετέρᾳ, τὸ χθὲς καὶ πρώην ὑμᾶς ἑωρακέναι· ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἡμᾶς ἀπαλλάττει τῆς ἀθυμίας. ἀλλὰ τί βούλει καὶ ἐπιθυμεῖς εἰπέ μοι, καὶ ἐπιθυμεῖς μεθ' ὑπερβολῆς; αὐτὴν αὐτῶν τὴν ὄψιν· περισσοτέρως γὰρ ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον " ὑμῶν ἰδεῖν. τί φῄς ὁ ὑψηλὸς καὶ μέγας, ὁ τὸν κόσμον ἔχων ἐσταυ- " ρωμένον, καὶ τῷ κόσμῳ σταυρωθεὶς, ὁ πάντων ἀπαλλαγεὶς τῶν " σαρκικῶν, ὁ σχεδὸν ἀσώματος γενόμενος, οὕτως αἰχμάλωτος C ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἐγένου, ὡς εἰς σάρκα κατενεχθῆναι τὴν πηλίνην, τὴν ἀπὸ γῆς, τὴν αἰσθητήν; ναί, φησι, καὶ οὐκ αἰσχύνομαι ταῦτα λέγων, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζομαι· τὴν γὰρ μητέρα τῶν ἀγαθῶν ἔχων ἐν ἐμοὶ βρύουσαν τὴν ἀγάπην, ταῦτα ἐπιζητῶ, καὶ οὐδὲ ἁπλῶς σωματικὴν ἐπιζητεῖ παρουσίαν, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον αὐτῶν μάλιστα ἐπιθυμεῖ θεάσασθαι. περισσοτέρως γάρ, φησιν, ἐσπου" δάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν. ὄψεως οὖν ἐρᾷς εἰπέ μοι, καὶ " προσώπου θεωρίας ἐπιθυμεῖς; καὶ σφόδρα φησὶν, ἔνθα τῶν αἰ-D σθητηρίων ἡ συναγωγή. ψυχὴ γὰρ γυμνὴ καθ' ἑαυτὴν ἑτέρᾳ ψυχῇ συγγινομένη, οὔτε εἰπεῖν τι, οὔτε ἀκοῦσαι δυνήσεται. σωματικῆς δὲ ἂν ἀπολαύσω παρουσίας, καὶ ἐρῶ τι, καὶ ἀκούσομαι παρὰ τῶν ἀγαπωμένων. διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν, ἔνθα καὶ γλῶττά ἐστι φωνὴν ἀφιεῖσα, καὶ τὰ ἔνδον ἡμῖν ἀπαγγέλλουσα, καὶ ἀκοὴ ῥήματα δεχομένη, καὶ ὀφθαλμοὶ κινήματα ψυχῆς διαζωγραφοῦντες· καὶ γὰρ τῆς ποθουμένης ψυχῆς διὰ τούτων ἀκριβέ-E στερον τῆς συνουσίας ἐστὶν ἀπολαῦσαι. καὶ ἵνα μάθῃς πῶς ἐκκαίεται εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην, εἰπὼν, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν, οὐκ ἠρκέσθη τῇ λέξει ταύτῃ· ἀλλ' ἐπήγαγεν, ἐν πολλῇ ἀθυμίᾳ· εἶτα οὐκ ἀνεχόμενος ἑαυτὸν μετὰ τῶν ἄλλων ἐγκαταμίξαι, ἀλλὰ δεικνὺς, ὅτι σφοδρότερον τῶν ἄλλων φιλεῖ, εἰπὼν, ὅτι περισ-

σ[illegible]ς ἐσπουδάσαμεν, καὶ ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἀπέῤῥηξεν ἑαυτὸν τῶν λοιπῶν, καὶ μόνον στήσας, ἐπήγαγεν· ἐγὼ μὲν Παῦλος καὶ ἅπαξ καὶ δίς, δεικνὺς ὅτι πλεῖον τῶν ἄλλων ἐσπούδαζεν. εἶτα ἐπειδὴ οὐκ ἐπέτυχε τούτου, οὐκ ἀρκεῖται τοῖς γράμμασιν, ἀλλὰ πέμπει τὸ κεφάλαιον, τὸν σὺν αὐτῷ Τιμόθεον, τὸν ἀντὶ γραμμάτων ἐσόμενον αὐτῷ· διὸ καὶ ἐπάγει λέγων· διὸ μηκέτι στέγοντες· ὢ πάλιν λέξεως εὐγένεια· ὢ ῥήσεως δύναμις, τὴν ἀκάθεκτον αὐτοῦ καὶ ἀκαρτέρητον ἀγάπην δηλοῦσα· καὶ ὡς ἄν τις ἐμπυριζόμενος, καὶ ζητῶν τοῦ ἐμπυρισμοῦ παραμυθίαν τινὰ εὑρεῖν, πάντα κινεῖ· οὕτω δὴ καὶ οὗτος ἀναπτόμενος, ἀγχόμενος, καιόμενος, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τὴν δυνατὴν ἐπινοεῖ παραμυθίαν. μηκέτι γὰρ στέγοντες, φησιν, ἐπέμψαμεν Τιμόθεον τὸν διάκονον τοῦ εὐαγγελίου, καὶ συνεργὸν ἡμῶν, τὸ ἀναγκαιότατον μέλος διασπάσαντες ἡμῶν τῆς συνουσίας, καὶ λύπην ἀλλαξάμενοι λύπης. ὅτι γὰρ οὐδὲ ἐκείνου ἀπουσίαν εὐκόλως ἔφερεν, ἀλλὰ διὰ τούτους εἵλετο τὸ βαρύτατον τοῦτο, καὶ τοῦτο αὐτὸ ἐδήλωσεν εἰπών, ηὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι μόνοι· ὢ ψυχῆς μετ᾽ ἀκριβείας πρὸς αὐτὴν ποιωθείσης τὴν ἀγάπην· ἐπειδὴ γὰρ ἀδελφοῦ ἐχωρίσθη ἑνός, μεμονῶσθαί φησι, καίτοι τοσούτους ἔχων μεθ᾽ ἑαυτοῦ. ταῦτα δὴ συνεχῶς μελέτα καὶ αὐτή, καὶ ὅσῳ σοι τὸ πρᾶγμα ὀδυνηρότερον, τοσούτῳ κερδαλεώτερον εἶναι νόμιζε εὐχαρίστως φερούσῃ. οὐ γὰρ δὴ μόνον σωματικαὶ πληγαὶ ἐπαγόμεναι, ἀλλὰ καὶ ψυχῆς ὀδύνη ἀφάτους φέρει τοὺς στεφάνους, καὶ ψυχῆς ὀδύνη μᾶλλον ἢ σώματος, ὅταν οἱ πληττόμενοι φέρωσιν εὐχαρίστως. ὥσπερ οὖν εἰ καταξαινομένη τὸ σῶμα καὶ μαστιζομένη, γενναίως ἔφερες, τὸν θεὸν ὑπὲρ τούτων δοξάζουσα, πολλὴν ἂν ἔλαβες τὴν ἀμοιβήν· οὕτω ψυχῆς ταῦτα πασχούσης νῦν πολλὰς ἀνάμενε τὰς ἀντιδόσεις. προσδόκα δὲ καὶ τὸ πάντως ἡμᾶς ὄψεσθαι πάλιν, καὶ τῆς ὀδύνης ἀπαλλαγήσεσθαι ταύτης, καὶ τὴν ἐκ τῆς ὀδύνης γινομένην ἐμπορίαν πολλὴν ἀπολήψεσθαι, καὶ τότε, καὶ νῦν. ἀρκεῖ ταῦτά σοι πρὸς παραμυθίαν, μᾶλλον δὲ οὐχί σοι μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἀνόητος εἴη, καὶ αὐτὸ λίθινος τὴν ψυχήν. ὅπου δὲ σύνεσις τοσαύτη καὶ εὐλαβείας πλοῦτος καὶ φιλοσοφίας ὕψος, καὶ ψυχὴ τῶν βιωτικῶν τὴν φαντασίαν καταπατήσασα, πλείων ἡ εὐκολία τῆς θεραπείας. δεῖξον δὴ κἂν τούτῳ τὴν ἀγάπην τὴν περὶ ἡμᾶς, ὅτι καὶ μεγάλην γράφοντες ἔχομεν παρὰ σοὶ δύναμιν, καὶ τοσαύτην, ὅσην παρόντες. δείξεις δὲ σαφῶς, ἂν μάθωμεν, ὅτι σοι γέγονέ τι πλέον ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῶν ἡμετέρων· μᾶλλον δὲ οὐχὶ πλέον μόνον, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον, ὅσον ἐπιθυμοῦμεν· σὲ δὲ ἐν τῇ αὐτῇ εὐφροσύνῃ εἶναί σε νῦν, ἐν ᾗ καὶ αὐτόθι διατρίβοντες ἐβλέπομεν. κἂν τοῦτο μάθωμεν, οὐ μικρὰν καὶ αὐτοὶ τῆς ἐρημίας, ἐν ᾗ νῦν ἐσμέν, καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν. ὥστε εἰ βούλει καὶ ἡμᾶς ἐν εὐθυμίᾳ καταστῆσαι πλείονι· οἶδα δὲ ὅτι βούλει, καὶ σφόδρα ἐσπούδακας· δήλωσον ὅτι πάντα τὸν τῆς ἀθυμίας ἀπήλασας τὸν φορυτόν, καὶ ἐν γαλήνῃ τὰ σά, καὶ δὸς ἡμῖν ταύτην τῆς περὶ σὲ εὐνοίας καὶ ἀγάπης ἀμοιβήν· οἶσθα γὰρ οἶσθα σαφῶς, ὅπως ἡμᾶς ἀνακτήσῃ κατορθώσασα τοῦτο, καὶ μετ᾽ ἀληθείας δηλώσασα διὰ γραμμάτων ἡμῖν.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ γʹ.

Καὶ τὰ σώματα τὰ σφοδροῖς παλαίσαντα πυρετοῖς, καὶ τὰ πελάγη τὰ ἀγρίοις πυκτεύσαντα πνεύμασιν, οὐκ ἀθρόαν οὔτε ἐκεῖνα τὴν ἀπὸ τῶν πυρετῶν βλάβην, οὔτε ταῦτα τὴν ἀπὸ τῶν κυμάτων ἀποτίθενται ζάλην, ἀλλ᾽ ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν· καὶ γὰρ τὰ σώματα πλείονος δεῖται χρόνου, ὥστε μετὰ τὴν τῶν πυρετῶν ἀπαλλαγήν, εἰς καθαρὰν ἐπανελθεῖν ὑγίειαν, καὶ ἀπονίψασθαι τὸν ἀπὸ τῆς ἀῤῥωστίας ἐναπομείναντα αὐτοῖς μαλακισμόν· τὰ δὲ ὕδατα, καὶ τῶν πνευμάτων παυσαμένων, ἐπιπολὺ σαλευόμενα καὶ κινούμενα μένει, φερόμενά τε καὶ πολλῇ πάλιν ἐπαγόμενα τῇ ῥύμῃ, καὶ δεῖται καὶ αὐτὰ χρόνου, ὥστε εἰς τὴν καθαρὰν ἐπανελθεῖν τὴν γαλήνην. ταῦτα δέ μοι εἴρηται προοίμια πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ᾽ ἵνα μάθῃς, ὅτι καὶ ταύτην ἀναγκαίως σοι πέμπομεν τὴν ἐπιστολήν. εἰ γὰρ καὶ τὴν τυραννίδα κατελύσαμεν τῆς ἀθυμίας, καὶ τὴν ἀκρόπολιν κατεσκάψαμεν διὰ τῶν ἔμπροσθεν γραμμάτων· ἀλλ᾽ ὅμως πολλῆς ἐστι χρεία τῷ λόγῳ τῆς προσεδρείας, ἵνα σοι καὶ βαθεῖαν ἐργάσηται τὴν εἰρήνην, καὶ τὴν μνήμην πάντων τῶν ἐξ ἐκείνης γινομένων ἐξαλείψας θορύβων, λευκήν σοι καὶ παγίαν δείξῃ γαλήνην, καὶ ἐν πολλῇ καταστήσῃ τῇ εὐθυμίᾳ. τοῦτο γὰρ ἡμῖν τὸ σπουδαζόμενον, οὐκ ἀθυμίας ἀπαλλάξαι μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνης ἐμπλῆσαι πολλῆς καὶ διηνεκοῦς. δυνατὸν γὰρ ἐὰν θέλῃς. οὐ γὰρ ἐν τοῖς ἀκινήτοις τῆς φύσεως νόμοις, οὓς ἀναμοχλεῦσαι ἡμῖν ἀδύνατον καὶ μεταθεῖναι,

A poſtquam his verbis uſus eſt, abundantiùs feſtinavimus ac cupivimus venire ad vos, à reliquorum grege ſeipſum abrupit ſolúmque ſe ſtatuens, dixit, Ego quidem Paulus ſemel & iterum: hinc videlicet oſtendens ſe vehementiore, quàm alios, ſtudio in id incubuiſſe. Poſtea quoniam id minimè aſſecutus eſt, literis non contentus, ſocium ſuum Timotheum, qui literatum inſtar ipſi futurus eſſet, ad extremum mittit. Propter quod adjecit, non jam ſuſtinẽtes. Proh quantam hæc dictio ingenuitatem rurſum redo- B let! Quantam hoc vocabulum vim habet ad declarandam ejuſmodi ipſius charitatem, quæ nullo fræno coërceri ac tolerari poſſet! Et quemadmodum cum quis ignis ardore deflagrans, atque incendii ſolatium aliquod invenire ſtudens, nullum non lapidem movet: eodem modo hic quoque, cùm incederentur, præfocaretur, inflammaretur, pro eo ac licebat, & fieri poterat, conſolationem excogitavit. Non enim jam ſuſtinentes, inquit, miſimus Timotheum, Evangelii miniſtrum, ſocium & adjuto- C rem noſtrum, ac membrum in primis neceſſarium à noſtro cœtu avellentes, ac mœrorem mœrore commutantes. Nam quòd ne ipſius quidem abſentiam facilè ferret, verùm ipſorum cauſa hanc moleſtiam ſuſciperet, hoc quoque ipſum his verbis indicavit: Placuit nobis manere ſolis. Deum immortalem, quàm penitus imbutus charitate hic animus erat! Poſtquam enim ab uno fratre disjunctus eſt, ſolum ſe eſſe ait, idque cùm tot alios ſe cum haberet. Hæc igitur ipſa quoque tecum perpetuò meditare, & D quo ea res cruciatum tibi majorem affert, eo etiam eam, ſi grato animo feras, majorem fructum allaturam eſſe exiſtima. Non enim corporeæ duntaxat plagæ illatæ, ſed etiam animi dolor omni ſermone ſublimiores coronas affert: & quidem animi dolor, magis quam corporis, cùm qui feriuntur gratitudinem animi adhibent. Quemadmodum igitur ſi corpore lacerata verberibúſque conciſa, forti ac generoſo animo id ferres, Deique gloriam hoc nomine prædicares, ingentem hinc mercedem conſe- E quereris: eodem modo, cùm hæc animus tuus patiatur, magna hinc præmia expecta. Quin eam etiam expectationem habe, fore omnino, ut rurſum nos videas, atque hoc dolore libereris, amplúmque & uberem hujus doloris quæſtum, & poſthac, & nunc, percipias. Atque hæc tibi ad mœroris levationem ſufficiunt: imò verò non tibi duntaxat, verùm etiam cuivis, quamlibet alioqui væcordi ac ſaxea mente prædito. At ubi tanta prudentia eſt, tantæque pietatis divitiæ, tamque ſublimis philoſophia, atque ani- A mus rerum hujuſce vitæ pompam proculcans, nimirum illic quoque pronior faciliórque curandi morbi ratio eſt. Quocirca in hoc quoq; tuam erga nos charitatem oſtende, quòd magnam, etiam ſcribentes, apud te vim atque authoritatem obtinemus, nec minorem quàm ſi præſentes eſſemus. Illud autem hac demum ratione perſpicuè demonſtrabis, ſi literas noſtras aliquid profeciſſe intelligamus, nec aliquid tantùm, ſed quantum cupimus. Cupimus porrò te in eadem animi lætitia verſari in qua te, B cum iſtic eſſemus, cernebamus. Quod ſi iſtud intelligamus, haud parvam nos quoque ſolitudinis hujus, in qua nunc ſumus, conſolationem capiemus. Itaq; ſi tibi nos in majori animi tranquillitate atque hilaritate conſtituere cordi eſt (non autem dubito quin id tibi cordi ſit, magnæque cupiditati) illud fac ſciamus, te omnem mœroris colluviem abs te ſubmoviſſe, tuaſque res tranquillo in ſtatu eſſe. Ac nobis hanc noſtræ erga te benevolentiæ mercedem pende. Non enim te fugit, non inquam profectò te C fugit, quantopere, ſi hoc præſtiteris, de eoque nos per literas certiores feceris, animum noſtrum recreatura ſis.

Animi dolor toleratus majus præmium acquirit.

Ad eandem epiſt. 3.

Nec corpora ea, quæ gravibus ac moleſtis febribus colluctata ſunt, contractum ex febribus detrimentum, nec maris aquæ, quibus cum ſævis & immanibus ventis certamen fuit, eam, quam fluctus attulerunt, tempeſtatem ſubito deponunt: verùm ſenſim ac paulatim. Nam & corporibus longiore temporis ſpa- D tio ad hoc opus eſt, ut poſt depulſas febres ad integram ſanitatem redeant, eamque, quam ipſis morbus reliquam fecit, imbecillitatem & mollitiem abſtergant: & aquæ, ſedatis etiam fluctibus, diutius adhuc agitantur & incitantur, magnóque impetu feruntur ac reciprocant, atque ipſe quoque aliquanto temporis ſpatio ad hoc indigent, ut ad integram tranquillitatem redeant. Hoc porro præludii genere non temerè ad te uſus ſum: verùm ut intelligas nos neceſſitate adductos eſſe, ut hanc epiſtolam ad E te mitteremus. Nam etſi mœroris tyrannidem ſuperioribus literis ſuſtulimus, ipſiuſque arcem evertimus: tamen orationi noſtræ ingenti adhuc aſſiduitate opus eſt, ut altam tibi pacem conciliet, ac deleta perturbationum omnium, quæ ex illo angore fluxerunt, memoria, candidam tibi ac certam tranquillitatem oſtendat, atque in magna animi alacritate te collocet. Id enim nunc ago, atque in eo elaboro, ut non modò triſtitia & angore te liberem, verùm etiam ingenti ac perpetua voluptate perfundam. Hoc enim fieri poteſt, ſiquidem velis. Non enim in naturæ legibus, quas revellere atque immutare non poſſumus,

ſed in liberis voluntatis cogitationibus, quas tractare ac mode-
rari nobis facile eſt, animæ tranquillitas alacritáſque conſiſtit.
Atque ipſa ſcis, ſi modò meminiſti, plurimos ac longos de his
rebus nuper (nec enim diuturnum tempus interea fluxit) ſer-
mones à nobis conſumptos fuiſſe: cùm ſcilicet hiſtorias ſubinde
colligerem atque in medium proferrem. Non enim tam in re-
rum natura, quàm in hominum voluntate atque ſententia tran-
quillitas animi ſita eſt. Quoniam igitur hæc ita ſe habent, ac mul-
ti opibus circumfluentes vitam acerbam & miſeram eſſe duxe-
runt, multi contrà in extrema paupertate verſantes curriculum
vitæ omnium tranquilliſſimè confecerunt, atque alii quidem
ſatellitum gregibus ſtipati, gloriamque & honorem obtinentes,
vitam ſuam diris perſæpe devoverunt, alii autem obſcuri atque
obſcuro genere nati, omnibuſque ignoti, multis ſeſe beatiores
eſſe cenſuerunt. (neque enim tam in rerum natura, quàm in ho-
minum mente ac judicio poſita eſt tranquillitas, (non enim iſtud
aſſiduè inculcare deſinam) cave animum dejicias, verùm te ex-
cita atque erige, manumque ſermoni noſtro porrige, ac præcla-
ram hanc nobis opem & auxilium præbe: ut te ex acerba cogi-
tationum captivitate prorſus extrahamus. Nam niſi ipſa tantum
ſtudii ac diligentiæ adhibere volueris, quantam nos adhibemus,
nullam nobis curatio utilitatem allatura eſt. Quid autem mi-
rum, ſi hoc in nobis contingat? Nam etiam, cum rerum omnium
præpotens Deus aliquid monet ac ſuadet, atque auditor ipſius
verbis minimè obtemperat, ne tum quidem ullum hinc emolu-
mentum redit, imò etiam hoc majorem ei pœnam accerſit, qui
dicto haudquaquam audientem ſe præbuit. Quod etiam Chri-
Joh. 15,22. ſtus his verbis indicabat, *Niſi veniſſem, & locutus fuiſſem eis, pec-
catum non haberent. Nunc autem excuſationem non habent de pec-
Matt. 23,37 cato ſuo*, Ob eamque cauſam, cum Hieruſalem hoc ipſo nomine
lugeret, his verbis utebatur: *Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occi-
dis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt, quoties volui con-
gregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub
alas ſuas, & noluiſti? Ecce relinquetur domus veſtra deſerta.* Hæc
igitur cùm tibi perſpecta ſint, domina mea religioſiſſima, labora,
tibiq; vim adhibe, atq; eorum quæ à nobis commemorata ſunt,
ope ac ſubſidio munita, in id enitere, ut cogitationes eas, quę per-
turbant, ac tantos motus tantámq; tempeſtatem cient, magno cũ
impetu & acrimonia extrudas ac propulſes. Verùm quin id fa-
ctura, conſilióq; noſtro paritura ſis, nemini dubitandum eſſe ar-
bitror. Nobis autem jam faciendum, ut gladios, haſtas, arcus &
ſagittas, thoracem, clypeum & tibialia comparemus: quo
partim his te munias, partim eas, quæ te perturbatione
afficiunt, cogitationes proſternas, atque obtrunces & interi-
mas. Undenam igitur machinas iſtas ac fundas tibi conficie-
mus, ut ne hoſtes quidem propiùs accedere ſinas, verùm eos
Mœror grave tormentum. quam longiſſimè ac nullo negocio ſubmoveas? Ab ipſomet
mœrore: nimirum ſi de eo nonnihil diſſeramus, quamque gra-
vis ac moleſta res ſit, demonſtremus. Mœror enim grave animo-
rum tormentum eſt, dolor omnem ſermonis vim excedens, ac
ſupplicium omni ſupplicio & cruciatu acerbius. Siquidem pe-
ſtiferum vermem imitatur, non carnem duntaxat, ſed etiam
animam perſtringens. Ac tinea eſt, non oſſium tantùm verùm
etiam mentis: & perpetuus carnifex, non latus fodiens, ve-
rùm animi vires labefactans: & perpetua nox, & tetræ tene-
bræ, & tempeſtas ac procella, & obſcura febris, quavis flam-
ma vehementius exurens: & bellum induciarum expers: &
morbus, rerum earum, quæ oculis cernuntur, proſpectum
magna ex parte impediens. Nam & ſol, & liquidi hujus aëris na-
tura, iis, qui ita affecti ſunt, moleſtiam exhibere videtur, atque
in meridiana luce profundam noctem imitari. Eaque de cauſa
Amos 8,9. eximius ille Propheta dicebat, *Occidet illis ſol in meridie.* Non
quòd ſidus illud deliteſcat, aut conſuetus ipſius curſus inter-
rumpatur: ſed quòd mœſto ac mœrenti animo clariſſimo die
noctis ſpecies ſeſe objiciat. Neque enim tantæ noctis tenebræ
ſunt, quanta mœroris nox eſt: non quidem illa naturæ lege ac-
cedens, verùm per rationis ac mentis obſcurationem conflata:
horrenda ſanè atque intoleranda, truculentum & implacabi-
lem vultum habens, quovis tyranno crudelior, nemini eorum,
qui eam diſcutere conantur, facilè cedens, verùm animam
eam, quam corripuit, adamante firmius plerumque retinens,
cùm videlicet ea non multum ſapientiæ adhibuit. Quid au-
tem longa oratione opus eſt, ut de eo ipſe pronunciem, cum ad
eos, qui ea capti ſunt, venire, atque hinc univerſam ipſius
vim perſpicere liceat? Imò verò, ſi lubet, eam aliunde priùs
Gen. 3,17. demonſtremus. Nam cùm Adamus grave illud peccatum ad-
miſiſſet, atque commune hominum omnium genus condem-
naſſet, labore tum mulctatus eſt. Ea autem, quæ gravius pec-
caverat, & quidem uſque eo gravius, ut illius peccatum, cùm hujus peccato collatum, ne peccatum quidem exiſtimetur,

A ἀλλ' ἐν ἐλευθέροις τῆς προαιρέσεως λογισμοῖς, οὓς μεταχειρίζειν
ἡμῖν ῥάδιον, τὰ τῆς εὐθυμίας ἀπόκειται. καὶ οἶδας, εἴγε μέμνησαι, καὶ
πρώην· οὐ γὰρ πολὺς ὁ μεταξὺ χρόνος· πολλούς μοι καὶ μακροὺς
ὑπὲρ τούτων ἀναλωθέντας λόγους· ὅτε δὴ συνεχῶς ἐπέλεγον τὰς
ἱστορίας, ἃς εἰς μέσον ἦγον. οὐ γὰρ ἐν φύσει τῶν πραγμάτων οὕτως,
ὡς ἐν τῇ γνώμῃ τῶν ἀνθρώπων τὰ τῆς εὐθυμίας ἵστασθαι πέφυκεν. ἐπεὶ
οὖν τοῦτο τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καὶ πολλοὶ τῷ πλούτῳ περιῤῥεόμενοι τὸν βίον
B ἀβίωτον ἐνόμισαν εἶναι, ἕτεροι δὲ πενίᾳ συζῶντες ἐσχάτῃ πάντων
εὐθυμότεροι διετέλεσαν. καὶ οἱ μὲν δορυφορίας ἀπολαύοντες, καὶ
δόξης καὶ τιμῆς, πολλάκις ἑαυτῶν ἐπηράσαντο τῇ ζωῇ, οἱ δὲ ἄση-
μοι καὶ ἐξ ἀσήμων, καὶ οὐδενὶ γνώριμοι πολλῶν ἑαυτοὺς μακαριω-
τέρους εἶναι ἐνόμισαν. οὐ γὰρ ἐν τῇ φύσει πραγμάτων, ὡς ἐν τῇ γνώ-
μῃ ἀνθρώπων τὰ τῆς εὐθυμίας· οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς τοῦτο ἐπᾴ-
δων· μὴ ἀναπέσῃς ἀδελφή, ἀλλὰ διανάστηθι, καὶ χεῖρα ὄρεξον
C τῷ λόγῳ, καὶ τὴν καλὴν ταύτην παράσχου συμμαχίαν ἡμῖν, ἵνα σε
ὁλοσχερῶς ἐξαρπάσωμεν τῆς πικρᾶς τῶν λογισμῶν αἰχμαλωσίας·
εἰ γὰρ μὴ βουληθείης καὶ αὐτὴ τοσαύτην σπουδὴν ποιήσασθαι, ὅσην
καὶ ἡμεῖς, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τῆς ἰατρείας. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ
ἐφ' ἡμῶν τοῦτο συμβαίνει; καὶ γὰρ ὁ πάντα δυνάμενος Θεὸς, ὅταν παραι-
νῇ καὶ συμβουλεύῃ, ὁ δὲ ἀκούων μὴ πείθηται τοῖς λεγομένοις, οὐδὲν ἀπο-
τεγίνεται τὸ πλέον, ἀλλὰ καὶ μεῖζον ἔσται κολάσεως ἐφόδιον τοῦτο τῷ
D μὴ πεισθέντι. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλά- "
λησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον. νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι "
περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ θρηνῶν "
τούτου γε αὐτοῦ ἕνεκεν, ἔλεγεν· Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ ἡ ἀποκτεί- "
νουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς "
αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, καὶ οὐκ "
ἠθελήσατε; ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. ταῦτα οὖν εἰδυῖα, "
E δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, κάμνε καὶ φιλονείκει, καὶ βιάζου τὴν ἀπὸ
τῶν εἰρημένων ἔχουσα συμμαχίαν, ἐξωθεῖσθαι καὶ ἐκβάλλειν μετὰ πολ-
λῆς τῆς σφοδρότητος τοὺς ταράττοντάς σε λογισμοὺς, καὶ θόρυβον καὶ
ζάλην ἐμποιοῦντας τοσαύτην. ἀλλ' ὅτι μὲν ἐργάσῃ τοῦτο καὶ ἀνέξῃ τῆς
παραινέσεως τῆς ἡμετέρας, οὐδένα οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν· δεῖ
δὲ σοι κατασκευάσαι λοιπὸν ξίφη καὶ δόρατα καὶ τόξα, καὶ βέλη
καὶ θώρακα, καὶ ἀσπίδα καὶ κνημῖδας, ὥστε τοῖς μὲν φράττεσθαι,
τοῖς δὲ βάλλειν καὶ κατασκάπτειν, καὶ νεκροὺς ποιῆσαι τοὺς ἐπιόντας σοι
A τῆς ταραχῆς λογισμούς. πόθεν οὖν σοι τὰ μηχανήματα ταῦτα καὶ τὰς
σφενδόνας κατασκευάσομεν, ὥστε μηδὲ ἐγγὺς ἀφεῖναι προσιέ-
ναι τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ πορρωτάτω μετὰ πολλῆς ἀπελαύνειν τῆς
ὑπερβολῆς; ἀπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς, ὀλίγα τὰ περὶ αὐτῆς φιλοσο-
φήσαντες, καὶ δείξαντες ὅπως βαρὺ τὸ πρᾶγμα καὶ ἐπαχθές. ἡ
δὲ ἀθυμία ψυχῶν ἐστι βασανιστήριον χαλεπὸν, ὀδύνη τις ἄρρητος,
B καὶ δίκη δίκης ἁπάσης καὶ τιμωρίας πικροτέρα. καὶ γὰρ σκώληκα
μιμεῖται ἰοβόλον, οὐχὶ τῆς σαρκὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς καθαπτομένη
τῆς ψυχῆς, καὶ σής ἐστιν οὐχὶ ὀστέων μόνον, ἀλλὰ καὶ διανοίας· καὶ δήμιος
διηνεκὴς, οὐ πλευρὰς καταξαίνων, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ψυχῆς λυ-
μαινόμενος, καὶ νὺξ διηνεκὴς, καὶ σκότος ἀφεγγὲς, καὶ χειμὼν, καὶ
ζάλη, καὶ πυρετὸς ἀφανὴς, πάσης φλογὸς σφοδρότερον κατα-
καίων, καὶ πόλεμος ἀνακωχὴν οὐκ ἔχων, καὶ νόσος πολλοῖς τῶν
ὁρωμένων ἐπισκοτοῦσα. ὅ, τε γὰρ ἥλιος, ἥ, τε τοῦ ἀέρος φύσις τούτου
C τοῦ διαυγοῦς, τοῖς οὕτω διακειμένοις παρενοχλεῖν δοκεῖ, καὶ ἐν με-
σημβρίᾳ μέσην νύκτα μιμεῖται βαθεῖαν. διὸ καὶ θαυμάσιος προ-
φήτης τοῦτο δηλῶν ἔλεγε· δύσεται ὁ ἥλιος αὐτοῖς ἐν μεσημβρίᾳ, "
οὐχ ὡς ἀφανιζομένου τοῦ ἄστρου, οὐδ' ὡς τοῦ συνήθους διακοπτομένου δρό-
μου, ἀλλ' ὡς τῆς ἀθυμούσης ψυχῆς ἐν τῷ φανοτάτῳ τῆς ἡμέρας νύκτα
φανταζομένης· οὐ γὰρ τοιοῦτον τῆς νυκτὸς τὸ σκότος, οἷα τῆς ἀθυμίας ἡ
D νὺξ, οὐ κατὰ νόμον φύσεως παραγινομένη, ἀλλὰ κατὰ λογισμῶν σκό-
τωσιν συναγομένη, φοβερά τις οὖσα καὶ ἀφόρητος, ἀμείλικτον
ἔχουσα τὸ πρόσωπον, τυράννου παντὸς ὠμοτέρα, οὐδενὶ ταχέως εἴ-
κουσα τῶν διαλύειν αὐτὴν ἐπιχειρούντων, ἀλλ' ἀδάμαντος στεῤῥότε-
ρον κατέχουσα πολλάκις τὴν ἁλοῦσαν ψυχὴν, ὅταν αὐτὴ μὴ πολλῇ
ᾖ κεχρημένη τῇ φιλοσοφίᾳ. τί δεῖ πολλὰ λέγειν οἴκοθεν περὶ αὐτῆς
ἀποφαινόμενον, παρὸν ἐπὶ τοὺς ἁλόντας ἐλθεῖν, κἀκεῖθεν αὐτῆς τὴν
E ἰσχὺν ἅπασαν καταμαθεῖν; μᾶλλον δὲ εἰ δοκεῖ τέως πρότερον ἑ-
τέρωθεν αὐτῆς ποιησόμεθα τὴν ἀπόδειξιν. ὅτε γὰρ ἥμαρτεν ὁ Ἀδὰμ
τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην τὴν χαλεπὴν, καὶ τὸ κοινὸν ἁπάντων ἀνθρώ-
πων κατεδίκασε γένος, μόχθῳ τότε κατεδικάζετο· ἡ δὲ μεί-
ζονα ἁμαρτοῦσα, καὶ οὕτω μείζονα, ὡς τὴν ἁμαρτίαν τὴν τούτου
πρὸς ἐκείνην συγκρινομένην, μηδὲ ἁμαρτίαν εἶναι νομίζεσθαι·

Adamo

„Ἀδὰμ γὰρ οὐκ ἠπατήθη, φησὶν, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν πα„ραβάσει γέγονεν·) αὕτη τοίνυν ἡ ἀπατηθεῖσα, καὶ ἐν παραβάσει γενομένη, καὶ τὸ δηλητήριον καὶ ἑαυτῇ καὶ τῷ ἀνδρὶ κατασκευάσασα φάρμακον, πλείονι τῇ λύπῃ κατακρίνεται, ὡς κατατεῖναι δυναμένῃ τοῦ μόχθου μειζόνως. πληθύνων γάρ φησι πληθυνῶ τὰς λύπας σου, καὶ τὸν στεναγμόν σου. ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα. οὐδαμοῦ πόνος, οὐδαμοῦ ἱδρὼς, καὶ οὐδαμοῦ μόχθος, ἀλλ' ἀθυμία καὶ στεναγμὸς, καὶ ἡ ἐντεῦθεν τιμωρία, καὶ πόνων καὶ μυρίων θανάτων ἀντίρροπος οὖσα, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπωτέρα. καί τοι τί θανάτου χεῖρον; οὐχὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν, τὸ φοβερὸν καὶ ἀφόρητον καὶ μυρίων ἄξιον θρήνων τοῦτο εἶναι δοκεῖ; οὐχὶ παρανομίας χαλεπωτάτης ταύτην ἔφησε δίκην ὁ Παῦλος; τοὺς γὰρ ἀναξίως τῶν ἱερῶν ἁπτομένους μυστηρίων, καὶ τῆς φρικτῆς ἐκείνης μετέχοντας τραπέζης ταύτην ἔφησε „τίνειν δίκην. Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. οὐχὶ καὶ νομοθέται πάντες τοὺς τὰ ἀνήκεστα πλημμελοῦντας τούτῳ καταδικάζουσι τῷ ἐπιτιμίῳ; καὶ ὁ Θεὸς δὲ οὐ ταύτην ἐπέθηκεν ἐσχάτην τιμωρίαν ἐν τῷ νόμῳ τοῖς μεγάλα πλημμελοῦσιν; οὐ διὰ τὸν τούτου φόβον ὁ πατριάρχης ἐκεῖνος καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν νικήσας, τὴν γυναῖκα τὴν ἑαυτοῦ κατεδέξατο ἡδυπαθείαις ἐκδοῦναι βαρβαρικαῖς, καὶ Αἰγυπτιακῇ τυραννίδι· καὶ τὸ δρᾶμα τῆς ὕβρεως αὐτός τε κατεσκεύαζε, καὶ τὴν γυναῖκα παρεκάλει τὴν χαλεπὴν ταύτην συνυποκρίνασθαι τραγῳδίαν αὐτῷ, καὶ οὐδὲ αἰτίαν αἰσχύνε„ται τιθεὶς τῆς τοιαύτης σκηνῆς. ἔσται γάρ, φησιν, ὡς ἂν ἴδωσί σε „οὕτω τῇ ὥρᾳ λάμπουσαν, καὶ τῷ κάλλει τῆς ὄψεως κρατοῦσαν, ἀπο„κτενοῦσί με, σὲ δὲ περιποιήσονται. εἰπὲ οὖν ὅτι ἀδελφή μου εἶ, ἵνα „εὖ μοι γένηται διὰ σὲ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου ἕνεκέν σου. εἶδες φόβον; εἶδες τρόμον κατασείοντα τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην καὶ φιλόσοφον ψυχήν; εἶδες τὸν ἀδάμαντα διαλυθέντα τῇ ἀγωνίᾳ; ψεύδεται τὸ γένος; καὶ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου περιτίθησι τῇ γυναικὶ τὸ πρόσωπον, καὶ τοῖς λύκοις εὐάλωτον ποιεῖ τὴν ἀμνάδα, καὶ ὃ πάντων ἐστὶν ἀνδράσιν ἀφορητότερον, γυναῖκα ἰδεῖν ὑβριζομένην, μᾶλλον δὲ καὶ ὑποπτευομένην μόνον, τοῦτο καὶ τὸ τούτου χαλεπώτερον· οὐδὲ γὰρ ὑποψίαν, ἀλλ' ὕβριν ἔργῳ τολμωμένην οὐ μόνον ὁρᾷ, ἀλλὰ καὶ ὅπως τολμηθείη κατασκευάζει, καὶ κοῦφον αὐτῷ φαίνεται τοῦτο καὶ φορητόν. καὶ γὰρ πάθος ἐκράτει πάθους. τοῦ χαλεποῦ τὸ χαλεπώτερον, καὶ ζηλοτυπίας περιεγένετο δειλία θανάτου. καὶ ὁ μέγας δὲ Ἠλίας ἐκεῖνος διὰ τὸν τούτου φόβον δραπέτης καὶ φυγὰς καὶ μετανάστης ἐγένετο, καὶ ἀπειλὴν μόνην δείσας πορνευομένης καὶ ἐναγοῦς γυναικός. καὶ ὁ τὸν οὐρανὸν ἀποκλείσας, καὶ τοσαῦτα θαύματα ἐργασάμενος, ῥημάτων φόβον οὐκ ἤνεγκεν· ἀλλ' οὕτω τὴν οὐρανομήκη ψυχὴν ἐκείνην κατέσεισεν ἡ ἀγωνία, ὡς καὶ πατρίδα, καὶ δῆμον τοσοῦτον, δι' ὃν τοσαῦτα παρεκινδύνευσε, καταλιπεῖν ἀθρόον, καὶ τεσσαράκοντα ἡμερῶν ὁδεῦσαι ὁδὸν, καὶ πρὸς τὴν ἐρημίαν μετοικισθῆναι, μετὰ τὴν παρρησίαν ἐκείνην, μετὰ τὴν τοσαύτην ἐλευθεροστομίαν, μετὰ τὴν τοσαύτην τῆς ἀνδρείας ἐπίδειξιν. καὶ γὰρ φοβερὰ σφόδρα πράγματος ἡ φύσις. διά τοι τοῦτο καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιοῦσα ἡμῶν τὸ γένος, οὕτω καθ' ἕκαστον ἡμᾶς ἐκπλήττει νεκρὸν καὶ συγχεῖ καὶ συστέλλει, ὡς ἀθρόον τότε φαινομένη· καὶ οὐδὲν ἴσχυσεν εἰς παραμυθίαν ἡ τοῦ χρόνου μελέτη, οὐδὲ τὸ καθ' ἑκάστην ἐν ταύτῃ γυμνάζεσθαι τῇ θεωρίᾳ, οὐδὲ ἐπαλαιώθη τῷ χρόνῳ τὰ τῆς ἀθυμίας, καὶ τῆς ἐκπλήξεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ νεάζει καὶ ἀκμάζει διηνεκῶς, καὶ τὸν φόβον ἀκραιφνῆ καὶ ἀνθοῦντα ἔρχεται καθ' ἑκάστην φέρουσα τὴν ἡμέραν καὶ μάλα εἰκότως. τίς γὰρ οὐκ ἂν αἰσχυνθείη καὶ καταπέσοι, ὅταν ἴδῃ τὸν χθὲς καὶ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν βαδίζοντα, ἄγοντα, φέροντα μυρία πράγματα, οἰκίας, γυναικὸς, παίδων, οἰκετῶν, πολλάκις δὲ καὶ πόλεων ὁλοκλήρων προϊστάμενον, ἀπειλοῦντα, φοβοῦντα, λύοντα κολάσεις, ἐπάγοντα κολάσεις, μυρία κατὰ πόλεις καὶ χώρας ἐργασάμενον, ἀθρόον λίθων ἀφανέστερον κείμενον, καὶ μυρίων κωκυόντων. καὶ τῶν φιλτάτων κατακοπτομένων, καὶ τῆς γυναικὸς καταθρυπτομένης, πλοκάμους λυούσης, χοροὺς περιστάσης θεραπαινίδων μετὰ πολλῆς τῆς ὀλολυγῆς, οὐδενὸς αἰσθανόμενον, καὶ πάντα ἐξαίφνης ἐμποδὼν, καὶ λογισμὸν καὶ διάνοιαν καὶ ψυχὴν, καὶ ὄψεως ἄνθος, καὶ μελῶν κίνησιν, ἀτερπῆ διαδεχόμενα. ἀφωνίαν καὶ ἀναισθησίαν, φθορὰν, ἰχῶρα, σκώληκας, τέφραν, κόνιν, δυσωδίαν, ἀφανισμὸν παντελῆ, καὶ ὀστέα εἰδεχθῆ, καὶ ἄσημον τὸ πᾶν ἐπειγόμενον καταλῦσαι σῶμα; ἀλλ' ὅμως τὸ φοβερὸν τοῦτο, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων δεικνύμενον, καὶ διὰ τῆς τῶν ἁγίων ἐκείνων δειλίας, ἀθυμίας πολὺ κουφότερον. ταύτῃ γὰρ τοὺς μακροὺς τούτους τῶν λόγων διαύλους ἀνήλωσα, ἵνα σε διδάξω, οἵαν τίνεις δίκην καὶ ἀντίρροπον αὐτῆς, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ μείζονα τῶν ἀγαθῶν ἀναμένεις τὴν ἀμοιβήν,

A (*Adam enim*, inquit ſcriptura, *non eſt ſeductus, ſed mulier ſeducta in prævaricatione fuit.*) Hæc inquam, quæ in fraudem impulſa fuerat, ac Dei legem violaverat, atque & ſibi, & marito venenatum poculum temperaverat, ampliori mœrori addicitur, quòd videlicet ille majorem ad premendum vim habeat, quàm labor. Multiplicans enim, inquit, multiplicabo mœrores tuos, & gemitum tuum. In mœroribus paries filios. Nuſquam hic labos, nuſquam ſudor & ærumna: verùm mœſtitia & gemitus, B atque hinc naſcens cruciatus, ſexcentos labores ac ſexcentas mortes adæquans, imò etiam longè gravior. Quanquam quid morte gravius? An non humanorum malorum caput eſt? An non ea horrenda & intoleranda innumeriſque luctibus digna eſſe videtur? An non eam atrociſſimi ſceleris pœnam eſſe dixit Paulus? Nam eos qui ſacroſancta myſteria indigne attingunt, tremendæque menſæ participes fiunt, hanc pœnam pendere his verbis aſſeruit: *Propterea inter vos multi imbecilles & infirmi, & dor-* C *miunt multi.* Quid? An non legiſlatores omnes hoc ſupplicio eos mulctant, qui atrociſſima ſcelera committunt? An non etiam Deus extremam hanc in lege pœnam iis conſtituit, qui magnis criminibus ſeſe devinciunt? An non hujus metu Patriarcha ille perterritus, eo adductus eſt, ut, natura etiam ipſa ſuperata, uxorem ſuam barbaricæ laſciviæ, atq; Ægyptiacæ tyrannidi dederet, atque hanc petulantis libidinis fabulam & ipſe ſtrueret, & uxorem, ut gravem hunc & tragicum geſtum ſecum ageret, ob- D ſecraret? Atque adeo ne hujuſmodi quidem tanquam ſcenicæ ſimulationis cauſam afferre pudore deterretur. *Novi enim*, inquit, *quòd pulchra ſis mulier: & quod, cùm viderint te Ægyptii egregia forma præditam, atque faciei pulchritudine præſtantem, interficient me, & te vendicabunt. Dic igitur quòd ſoror mea ſis, ut bene ſit mihi propter te, & vivat anima mea ob gratiam tui.* Vidiſti metum? vidiſti tremorem, excelſum illum ac philoſophicum animum quatientem? Vidiſti adamantem anxietate ac formidi- E ne fractum & diſſolutum: Genus mentitur, atque alteram pro altera perſonam uxori ſuæ imponit, agnámque lupis in prædam exponit. Quodque hominibus malorum omnium acerbiſſimum eſt, nempe conſtupratam uxorem cernere, imò etiam vel duntaxat ſuſpicari, hoc, & quod hac re multo acerbius eſt (non enim ſuſpicio tantum erat, ſed ſtuprum reipſa tentabatur) non modò cernit, ſed etiam, ut perpetretur, laborat: idque ipſi leve ac ferendum videtur. Etenim affectus affectum ſuperabat, gravem A nimirum gravior, ac mortis terror zelotypiam vincebat. Ad eundem etiam modum magnus ille Elias ob mortis metum ſolas libidinoſæ ac nefariæ mulieris minas veritus, in fugam ſe contulit, ac ſolum vertit: & qui cœlum clauſerat, & tot miras res effecerat, ſermonis terrorem minimè tulit: verùm excelſum illum atque ad cœlos uſq; ſublimem animum pavor ita perculit, ut poſt illam fiduciam, poſt tantam in loquendo libertatem, poſt tantum virtutis ſpecimen editum, & patriam, & tantum populum, cujus B cauſa tot pericula audax adierat, repente linqueret, & quadraginta dierum iter ſolus obiret, & in locum deſertum migraret. Nec mirum. Vehementer enim horrenda hujus rei natura eſt, ac propterea quotidie in genus noſtrum impetum faciens, ad unumquemque mortuum nos uſque adeo percellit atque conſternit, metuque perturbat & contrahit, ut quæ nec opinatò nobis appareat. Nec verò ad levandos noſtros animos ullam vim habuit, aut temporis meditatio, aut quotidiana in hac contemplatione C conſuetudo & exercitatio: nec temporis diuturnitate hujuſmodi mœror terrórq; conſenuit, verum perpetuò juveneſcit ac viget, recentémque ac florentem quotidie metum affert. Nec ſanè immeritò. Quis enim non perturbetur & conſternetur, cum eum qui heſterno die, aut paucis antè diebus ambulabat, ſexcenta domus negocia gerebat, uxoris, filiorum, mancipiorum, ſæpe etiam integrarum civitatum curam ſuſcipiebat, minabatur, terrebat, ſupplicia partim ſolvebat, partim inferebat, innumera tum in D urbibus, tum in regionibus efficiebat, repentè quovis lapide ſurdiorem jacentem videt? cúmque innumerabiles homines plorent, & amiciſſimi quiq; pectus plangant, & uxor dolore diſtorqueatur, genas cædat, comam vellat, magnoque cum ululatu ancillarum greges circum ſe collocet, ipſum tamen nihil eorum ſentientem? cùm etiam omnia repente de medio ſublata eſſe, rationem, ingenium, animam, oris florem ac venuſtatem, membrorum motum: injucunda autem & inamœna iis ſucceſſiſſe, E nimirum ſilentium, ſtuporem, corruptionem, ſaniem, vermes, cinerem, pulverem, fœtorem, interitum integrum, corpuſque totum eò properans, ut in vilia & deformia atque ignobilia oſſa deſinat. Et tamen iſtud, quod & per res ipſas, & per ſanctorum illorum virorum formidinem horrendum eſſe conſtat, mœrore longè levius eſt. Nam ipſius cauſa longa hæc ſermonum curricula conſumpſi, ut ex me diſcas, quantam pœnam pendas, ac parem ipſis, imò verò multis partibus majorem mercedem expectes.

1 Tim. 2, 14.

Mœror Evæ pœna.

1 Cor 11, 30.

Morte nihil gravius aut terribilius eſſe demonſtrat,

Gen. 12, 11. 12. 13.

3. Reg. 19.

Mors mœrore levior.

Atque ut hæc ita ſe habere intelligas, jam ad eos, qui eo affectu
capti ſunt, confugiam, quò ſcilicet priùs quoque noſtra feſtina-
bat oratio. Plebs Hebræorum, cum Moſes ad eos ſe contuliſſet,
lætumq; ipſis libertatis, atq; Ægyptiacarum calamitatum de-
pulſionis nuncium afferret, ne ipſum quidem audire ſuſtine-
Exod. 6,9. bant. Cauſamq; etiam exponens legiſlator, dicebat: *Locutus*
eſt autem Moſes ad populum, & non audivit populus Moſem præ
puſillanimitate. Quinetiam cùm Deus graves Judæis ob multa fla-
gitia minas intendit, poſt captivitatem atq; in aliena regione cō-
morationem, poſt famem ac peſtem atq; humanarum carnium
Deu.28,28 eſum, hanc pœnam ſubjungit, his verbis utens: *Dabo eis cor mæ-*
rens, & deficientes oculos, & tabeſcentem animam. Quid autem Ju-
dæos, petulantem & ingratum, carniſq; ſervituti addictum po-
pulum, nec philoſophari ſcientem, commemoro: cùm mihi à
magnis illis & excelſis viris hujus rei argumentum capere liceat?
Etenim Apoſtolorum chorus, cùm triennium jam cum Chriſto
conſuetudinem habuiſſent, multaque de animorum immortali-
tate, aliiſque arcanis rebus ex ipſo didiciſſent, ſignaq; admiran-
da & ab humanis ſenſibus remota ediđiſſent, ipſumque etiam res
mirificas perpetrantem conſpexiſſent, ejuſdémq; cum eo menſæ,
& colloquii, ac tam eximiorum ſermonum participes extitiſſent,
atq; omni doctrinæ genere eruditi fuiſſent, poſteaquam verba,
quæ mœrorem afferebant, audierunt, qui prius eum perpetuò
retinebant, deq; ipſo velut lactentes pueri pendebant, nec per-
cunctari deſinebant, Quò vadis? iidem rurſus hujus mœroris ty-
rannide ita oppreſſi ſunt, ſeque totos angori dediderunt, ut jam
ab ipſo hæc minimè percunctarentur. Quo etiam nomine Chri-
ſtus eos inſectans, dicebat, *Audiſtis quia vado ad Patrem, & ne-*
Jo.16,5.6. *mo ex vobis interrogat me, Quò vadis? ſed quia hæc locutus ſum vo-*
bis, triſtitia implevit cor veſtrum. Vidéſne quemadmodum mœ-
roris tyrannis amori tenebras offuderit, eoſque in captivitatem
ſibi addixerit, ſuiq; juris fecerit? Rurſum Elias ille (nam ne nunc
quidem ab eo abſcedam) poſt fugam ac ſeceſſionem à Palæſtina,
mœroris acerbitatem non ferens (ſiquidem in magno mœrore
atq; angore verſabatur: quod etiam is qui eam hiſtoriam literis
mandavit, his verbis declarat, Abiit juxta animam ſuam) quid
in ſua ad Deum precatione dicat, audias velim: *Et ſufficiat nunc*
3.Reg 19,4. *Domine: accipe animam meam à me: non enim ſum melior quam*
patres mei. Ita illud, quod formidabilius erat, illum ſupplicii co-
lophonem, illud malorum caput, illam ſceleris omnis pœnam ex-
optat, atque in beneficii gratiæque loco ſibi dari cupit. Uſque
adeo morte terribilior eſt mœror. Ut enim hunc effugeret, ad
illam perfugit. Hic autem quæſtionem quandam tibi explicare
volo. Nec enim me fallit, quantum hujuſmodi quæſtiones tibi
diſſolvi cupias. Quænam igitur hæc quæſtio eſt? Si mortem
mœrore leviorem eſſe exiſtimabat, quid cauſæ eſt, quamob-
rem vitandæ mortis cauſa relicto ſolo patrio ac popularibus ſuis
profugerit? & qui priùs eam fugiebat, nunc contrà eam expetat?
Nimirum ut hinc vel maximè, quantum mœſtitia mortem acer-
bitate ſuperet, intelligas. Nam cum mortis duntaxat metus eum
quateret, non abs re quidvis efficiebat, quo eam effugeret. At
poſteaquam mœror in ipſius pectore inſidens naturam ſuam o-
ſtendit, eum videlicet exedens, abſumens, dentibus conficiens,
atque intolerandum in modum excrucians, tum denique id
quod omnibus rebus gravius & acerbius eſt, levius eſſe judica-
vit. Eodémque modo Jonas etiam mœrorem fugiens, ad mor-
tem confugit: mortémque ipſe quoque his verbis à Deo petivit,
Jonæ 4.9. *Accipe animam meam à me: melius eſt enim mihi mori quàm vi-*
vere. Davidque item, ſive ex ſua, ſive ex aliorum quorundam
lugentium perſona Pſalmum conſcribens, hoc ipſum indicat.
Pſal. 38,3. *Cum conſiſteret,* inquit, *peccator adverſum me, obmutui, & humi-*
liatus ſum, & ſilui à bonis, & dolor meus renovatus eſt. Concaluit
cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis: per
ignem illum ſcilicet mœroris affectum, qui quovis igne acerbior
eſt deſignans. Eoque nomine plagas ipſius ac dolores minimè
jam ferens, his verbis utitur: *Locutus ſum in lingua mea.* Quid
autem loqueris, dic quæſo? Mortem quoque hic petit, dicens:
Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meo-
rum quis eſt: ut ſciam cur morer ego. Quæquidem verba tametſi
ab Eliæ verbis diſcrepent, eandem tamen ſententiam habent.
Nam quod ille dixit, *Non ſum melior quàm patres mei,* hoc iſte
his verbis ſignificavit, *Notum fac mihi Domine finem meum, ut*
ſciam quid morer ego. Hoc eſt, qua de cauſa ego relictus ſum, ſe-
riúſque abeo: qua de cauſa, cùm alii jam è vita diſceſſerint, ipſe
tamen remaneo, atque in præſenti vita diuturniorem moram
traho. Ac tanta mortis cupiditate tenetur, ſive ipſe, ſive illi, quo-
rum nomine loquitur, ut etiam, ea nondum præſente, præſentiæ
tempus ſcire aveat. *Notum,* inquit, *fac mihi Domine finem meum,*
quo videlicet hinc quoque maximam voluptatem capiat. Ita id,
quod horrendum eſt, propter intolerandum mœroris dolorem,

A καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει τρόπον, ἐπὶ τοὺς ἁλόντας λοιπὸν
καταφεύξομαι, εἰς ὃ ἔμπροσθεν ἠπειγόμην ἐλθεῖν. ὁ γὰρ τῶν Ἑβραίων
δῆμος, Μωσέως ἐλθόντος καὶ ἐλευθερίαν εὐαγγελιζομένου, καὶ τὴν Αἰ-
γυπτιακῶν ἀπαλλαγὴν, οὐδὲ ἀκοῦσαι ἠνείχετο, καὶ τὴν αἰτίαν τιθεὶς
ὁ νομοθέτης ἔλεγεν· ἐλάλησε δὲ Μωϋσῆς τῷ λαῷ, καὶ οὐκ ἤκουσεν ὁ
λαὸς Μωϋσέως, ἀπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας. καὶ ὅταν μεγάλας ἀπειλῇ
τοῖς Ἰουδαίοις ὁ κύριος ἀπειλὰς ὑπὲρ ἀνομίας πολλῆς, μετὰ τὴν αἰ-
B χμαλωσίαν καὶ τὴν ἐν ἀλλοτρίᾳ διατριβὴν γῇ, καὶ δουλείαν καὶ τοὺς λι-
μοὺς, καὶ τὴν ἀνθρωποφαγίαν, καὶ ταύτην ἐπάγει τὴν δίκην λέγων· δώ-
σω αὐτοῖς καρδίαν ἀθυμοῦσαν, καὶ ἐκλείποντας ὀφθαλμοὺς, καὶ
τηκομένην ψυχήν. ἀλλὰ τί χρὴ λέγειν Ἰουδαίους δῆμον ἄτακτον,
ἀγνώμονα, καὶ τῇ σαρκὶ δεδουλωμένον, καὶ φιλοσοφεῖν οὐκ εἰδό-
τα, παρὸν ἀπὸ τῶν μεγάλων καὶ ὑψηλῶν ἀνδρῶν λαβεῖν τὴν ἀπόδειξιν;
ὁ γὰρ τῶν ἀποστόλων χορὸς τρίτον ἔτος συγγενόμενος τῷ Χριστῷ, καὶ
C πολλὰ περὶ ἀθανασίας παιδευθεὶς, καὶ τῶν ἄλλων ἀπορρήτων, ση-
μεῖά τε ἐργασάμενοι θαυμαστὰ καὶ παράδοξα, καὶ αὐτὸν παρὰ το-
σοῦτον χρόνον θαυματουργοῦντα θεασάμενοι, καὶ τραπέζης αὐτῷ καὶ
ὁμιλίας καὶ λόγων κοινωνήσαντες, καὶ πάντα παιδευθέντες τρόπον,
ἐπειδὴ ῥημάτων ἤκουσαν ἀθυμίαν αὐτοῖς ἐμποιούντων, συνεχῶς
αὐτὸν κατέχοντες καὶ ἐκκρεμάμενοι καθάπερ ὑπομάζια παιδία,
καὶ διηνεκῶς αὐτὸν ἐρωτῶντες, ποῦ ὑπάγεις; οὕτω τῇ τυραννίδι τῆς
D ἀθυμίας ἐσβέσθησαν ταύτης, καὶ ὅλοι τῆς λύπης ἐγένοντο, ὡς μηκέτι
αὐτὸν ταῦτα πυνθάνεσθαι, καὶ τοῦτο ὀνειδίζων αὐτοῖς ὁ Χριστὸς ἔλεγεν·
ἠκούσατε, ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ ἔρχομαι πρὸς
ὑμᾶς, καὶ οὐδεὶς ὑμῶν ἐρωτᾷ με, ποῦ ὑπάγεις; ἀλλ᾽ ὅτι ταῦτα
λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. εἶδες
ἔρωτα πῶς ἐπεσκότησεν ἀθυμίας τυραννὶς, καὶ πῶς αἰχμαλώ-
τους εἰργάσατο, καὶ αὐτῆς εἶναι πεποίηκεν; ὁ δὲ Ἠλίας πάλιν ἐκεῖ-
E νος· οὐ γὰρ ἀποστήσομαι αὐτοῦ οὐδὲ νῦν· μετὰ τὴν φυγὴν καὶ τὴν ἀνα-
χώρησιν τὴν ἀπὸ Παλαιστίνης, οὐ φέρων τὴν τυραννίδα· καὶ γὰρ σφό-
δρα ἠθύμει· καὶ τοῦτο γοῦν ὁ τὴν ἱστορίαν γράψας ἐδήλου λέγων, ὅτι ἀπῆλ-
θε κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· ἄκουσον τί φησιν εὐχόμενος. ἱκανούσθω
τανῦν κύριε. λάβε τὴν ψυχήν μου, ὅτι οὐ κρείττων ἐγώ εἰμι ὑπὲρ
τοὺς πατέρας μου. καὶ τὸ φοβερώτερον ἐκεῖνο, τὸν κολοφῶνα τῆς τι-
μωρίας, τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν, τὸ πάσης ἁμαρτίας ἐπιτίμιον,
A τοῦτο ἐν εὐχῆς αἰτεῖ τάξει, καὶ ἐν χάριτος μέρει βούλεται λαβεῖν.
οὕτω πολὺ θανάτου φοβερώτερον ἀθυμία. ἵνα γὰρ ἐκείνην διαφύ-
γῃ, καταφεύγει ἐπὶ τοῦτον. ἐνταῦθα δέ σοι καὶ ζήτημά τι διαλῦ-
σαι βούλομαι. οἶδα γάρ σου τὴν περὶ τὰς λύσεις τῶν τοιούτων ἐπιθυ-
μίαν. τί ποτ᾽ οὖν ἐστι τὸ ζήτημα; εἰ θάνατον κουφότερον ἀθυμίας
εἶναι ἐνόμιζε, διὰ τί καὶ πατρίδα καὶ δῆμον, ἵνα μὴ θανάτῳ
περιπέσῃ, καταλιπὼν ἀπέδρα; καὶ πῶς τότε αὐτὸν φεύγων,
νῦν αὐτὸν ἐπιζητεῖ; ἵνα εἰδῇς καὶ ἐντεῦθεν μάλιστα, πῶς χαλε-
B πώτερον ἀθυμία θανάτου. ὅτε μὲν γὰρ ἐκεῖνος ὁ φόβος κατέσειε
μόνος, εἰκότως ἅπαντα ἔπραττεν ὥστε αὐτὸν ἐκφυγεῖν. ἐπειδὴ δὲ
ἐγκαθημένη αὐτῇ τὴν οἰκείαν ἐπεδείξατο φύσιν, κατεσθίουσα, δα-
πανῶσα, τοῖς ὀδοῦσιν αὐτὸν καταναλίσκουσα, ἀφόρητος αὐτῷ γε-
νομένη, τότε δὴ λοιπὸν τὸ πάντων βαρύτερον, κουφότερον αὐτῆς εἶναι
ἐνόμισεν. οὕτω καὶ Ἰωνᾶς ἐκείνην φεύγων, ἐπὶ τοῦτον κατέφυγε, καὶ
C αὐτὸς θάνατον αἰτεῖται λέγων, λάβε τὴν ψυχήν μου ἀπ᾽ ἐμοῦ, ὅτι κα-
λόν μοι τὸ ἀποθανεῖν ἢ ζῆν με. καὶ ὁ Δαβὶδ δὲ εἴτε ἐξ οἰκείου
προσώπου, εἴτε ἑτέρων τινῶν ὀδυρομένων ψαλμὸν γράφων, τοῦτο δὴ
τοῦτο ἐνδείκνυται. ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου, ἐκω-
φώθην, καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν, καὶ τὸ ἄλγη-
μά μου ἀνεκαινίσθη. ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου, καὶ ἐν τῇ μελέτῃ
μου ἐκκαυθήσεται πῦρ. ἐκεῖνο τὸ πῦρ τοῦτο τοῦ πυρὸς σφοδρότε-
D ρον τὸ τῆς ἀθυμίας πάθος δηλῶν. διὸ μηκέτι φέρων τὰς πληγὰς
αὐτῆς καὶ τὰς ὀδύνας, φησίν· ἐλάλησα ἐν τῇ γλώσσῃ μου. καὶ τί
λαλεῖς εἰπέ μοι; θάνατον καὶ οὗτος αἰτεῖ· λέγων, γνώρισόν μοι
κύριε τὸ πέρας μου, καὶ τὸν ἀριθμὸν ἡμερῶν μου, τίς ἐστιν· ἵνα γνῶ
τί ὑστερῶ ἐγώ. ἑτέροις μὲν ῥήμασι, τοῖς δὲ αὐτοῖς νοήμασι τοῖς τοῦ
Ἠλίου φθεγγόμενος· ὅπερ γὰρ ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι οὐ κρείττων ἐγώ
εἰμι ὑπὲρ τοὺς πατέρας μου, τοῦτο καὶ οὗτος ᾐνίξατο λέγων, γνώ-
E ρισόν μοι τὸ πέρας μου, ἵνα γνῶ τί ὑστερῶ ἐγώ· τίνος ἕνεκεν
ἀπελείφθην ἐγὼ, καὶ ὑστερῶ, καὶ ἐν τῷ παρόντι διατρίβω βίῳ,
τῶν ἄλλων ἀπελθόντων. καὶ οὕτως αὐτὸν ἐπιζητεῖ, εἴτε αὐτὸς,
εἴτε ἐκεῖνοι ὧν τῷ προσώπῳ κεχρημένος φθέγγεται, ὅτι καὶ μὴ
παρόντος τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας ἐπιθυμεῖ μαθεῖν· γνώρισόν μοι,
φησὶ, τὸ πέρας μου· ἵνα ἐντεῦθεν καὶ μεγίστην καρπώσηται τὴν ἡδονήν.
οὕτω τὸ φοβερὸν ποθεινὸν γίνεται διὰ τὴν ἀφόρητον τῆς ἀθυμίας ὀδύνην.

καὶ

A καὶ τὸ πῦρ τὸ ἐκκαιόμενον ἐν τῇ διανοίᾳ. ἐν γὰρ τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ. τοσαύτης τοίνυν τιμωρίας προσδόκα τὰς ἀμοιβὰς, πολλὰ τὰ βραβεῖα, τὰς ἀντιδόσεις, φαιδροὺς καὶ σφόδρα ἀνθοῦντας τῶν τοσούτων ἀγώνων τοὺς στεφάνους. οὐ γὰρ τὸ ποιῆσαί τι χρηστὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ παθεῖν τι κακὸν πολλὰς ἔχει τὰς ἀμοιβὰς, καὶ μεγάλα τὰ ἔπαθλα. καὶ πρὸς τοῦτον ἤδη βαδίζομαι τὸν λόγον, σφόδρα καί σοι καὶ πᾶσι χρήσιμον ὄντα, ἱκανὸν πρὸς ὑπομονὴν ἀλεῖψαι καὶ B καρδίαν διεγεῖραι, καὶ μὴ ἀφιέναι πρὸς τοὺς τῶν παθημάτων καταμαλακίζεσθαι ἱδρῶτας. ὅτι μὲν οὖν ἁπάντων τῶν κακῶν χαλεπώτερον ἀθυμία, καὶ ὁ κολοφὼν καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν δεινῶν, τοῦτο ἱκανῶς ἡμῖν λόγος ἀπέδειξε· λοιπὸν τοίνυν κατορθωμάτων καὶ παθημάτων ποιήσασθαι σύγκρισιν· ἵνα μάθῃς σαφῶς, ὅτι οὐ κατορθώμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ παθήμασιν ἀμοιβαὶ κεῖνται, καὶ ἀμοιβαὶ σφόδρα μεγάλαι, καὶ παθήμασιν οὐκ ἐλάττους, ἢ κατορθώμασιν, μᾶλλον δέ ἐστιν ὅπου καὶ πλείονα παθήμασιν. καὶ εἰσαγάγωμεν εἰ δοκεῖ τὸν μέγαν τῆς C ὑπομονῆς ἀθλητὴν ἐν ἑκατέροις διαλάμψαντα τρόποις, τὸν ἀδάμαντα, τὴν πέτραν, τὸν ἐν τῇ Αὐσίτιδι μὲν γενόμενον χώρᾳ, πᾶσαν δὲ τὴν οἰκουμένην καταλάμψαντα τῇ τῆς οἰκείας ἀρετῆς ὑπερβολῇ, καὶ εἴπωμεν αὐτοῦ τά τε κατορθώματα καὶ παθήματα· ἵνα εἰδῇς πόθεν μειζόνως διέλαμψε. τίνα οὖν αὐτοῦ τὰ κατορθώματα; ὁ οἶκός „μου, φησὶ, παντὶ ἐλθόντι ἠνέῳκτο, καὶ κοινὸς ἦν τοῖς ὁδοιπόροις „ὁ λιμήν· καὶ τοῖς δεομένοις τὰ αὐτοῦ πάντα σχεδὸν ἐκέκτητο. ἐγὼ γὰρ D „ἤμην, φησὶν, ὀφθαλμὸς τυφλῶν, καὶ ποὺς χωλῶν. ἐγὼ ἤμην πατὴρ ἀδυνάτων, δίκην δὲ, ἣν οὐκ ᾔδειν, ἐξιχνίασα, καὶ συνέτριψα μύ„λας ἀδίκων, καὶ ἐκ μέσου ὀδόντων αὐτῶν ἐξήρπασα ἅρπαγμα. „ἀδύνατοι δὲ ἣν ἄν ποτε εἶχον χρείαν, οὐκ ἀπέτυχον, οὐδὲ ἐξῆλθέ „τις τὴν θύραν μου κόλπῳ κενῷ. εἶδες διάφορα φιλανθρωπίας εἴδη, καὶ ποικίλους ἐλεημοσύνης λειμῶνας, καὶ διὰ πάντων αὐτὸν βοηθοῦντα τοῖς δεομένοις, εἶδες πενίαν ἀνέχοντα, χηρείαν διορθούμενον, ἀδι- E κουμένων προϊστάμενον, φοβερὸν τοῖς ἐπηρεάζουσιν ὄντα; οὐ γὰρ δὴ μέχρι τοῦ παραστῆναι καὶ συμμαχῆσαι μόνον τὴν σπουδὴν ἐπεδείκνυτο· τοῦτο δὴ τὸ τῶν πολλῶν· ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ πρὸς τέλος τὸ πρᾶγμα ἀγαγεῖν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος. συνέτριψα γὰρ μύλας τῶν ἀδίκων, φησὶ, τῇ φιλονεικίᾳ τῇ ἐκείνων τὴν ἑαυτοῦ πρόνοιαν ἐπιτειχίζων. οὐκ ἀνθρώπων δὲ μόνον ἐπηρείαις, ἀλλὰ καὶ φύσεως ἐπιβουλαῖς ἀντέστησεν αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν, τὰ ἁμαρτήματα A αὐτῆς τῇ τῆς οἰκείας συμμαχίας ὑπερβολῇ διορθούμενος. ἐπειδὴ γὰρ τὰ μέλη αὐτοῖς ἀποδοῦναι οὐκ εἶχε, τοῖς πηροῖς τὰ ὄμματα, τοῖς χωλοῖς τοὺς πόδας, ἀντὶ τῶν μελῶν αὐτοῖς ἐγίνετο, καὶ δι᾽ αὐτοῦ καὶ οἱ τοὺς ὀφθαλμοὺς πεπηρωμένοι, καὶ τὰ σκέλη κεκομμένοι, οἱ μὲν ἐνέβλεπον, οἱ δὲ ἐβάδιζον. τί ταύτης ἴσον γένοιτο αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας; εἶδα αὐτοῦ καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν, ἵνα μὴ πάντα καταλέγων μακρὸν B ποιήσω τὸν λόγον, τὴν ἐπιείκειαν, τὴν πραότητα, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀκρίβειαν· πῶς σφοδρὸς ὢν τοῖς ἀδικοῦσι· τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστι· προσηνὴς καὶ ἥμερος ἦν, καὶ αὐτοῦ τοῦ μέλιτος ἡδίων, τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι καὶ τοῖς οἰκέταις τοῖς αὐτοῦ, οἱ τοῦ ἔρωτος ὃν ἤρων ἐκείνου „μέγα ἐκφέροντες δεῖγμα ἔλεγον· τίς ἂν δῴη ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι; εἰ δὲ οἰκέταις οὕτω ποθεινὸς ἦν, οὕτως ἐπέραστος, οἷς ἀνάγκη πολλάκις καὶ φοβερὸν εἶναι, πολλῷ μᾶλλον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώ- C ποις. ταῦτα δὴ οὖν καὶ τὰ τούτων πλείονα συλλέξασα, δεῦρο βάδιζε μετ᾽ ἐμοῦ ἐπὶ τὸν τῶν παθημάτων αὐτοῦ κατάλογον, καὶ ἴδωμεν συγκρίναντες πότε λαμπρότερος ἦν, ὅτε ἐκεῖνα κατώρθου, ἢ ὅτε ἔπασχε τὰ ὀδυνηρὰ, καὶ πολλὴν ἐντιθέντα αὐτῷ τὴν ἀθυμίαν. πότε οὖν λαμπρότερος ἦν ὁ Ἰώβ; ὅτε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ πᾶσι τοῖς παροῦσιν ἀνέῳγεν, ἢ ὅτε κατενεχθείσης αὐτῆς οὐδὲν ἐφθέγξατο πικρὸν, ἀλλ᾽ εὐφήμησε τὸν θεόν; καί τοι τὸ μὲν κατόρθωμα ἦν, τὸ δὲ πάθημα. πότε φαιδρότερος D ἦν εἰπέ μοι, ὅτε ἔθυεν ὑπὲρ τῶν παιδίων, καὶ πρὸς ὁμόνοιαν αὐτοὺς συνῆγεν, ἢ ὅτε καταχωσθέντων καὶ τῷ πικροτάτῳ τρόπῳ τῆς τελευτῆς καταλυσάντων τὸν βίον, μετὰ πολλῆς τῆς φιλοσοφίας ἤνεγκε τὸ συμβάν; πό„τε μᾶλλον ἐξέλαμψεν, ὅτε ἀπὸ κουρᾶς τῶν ἀρνῶν αὐτοῦ ἐθερμαίνοντο „γυμνῶν οἱ ὦμοι, ἢ ὅτε ἀκούσας ὅτι πῦρ ἐξ οὐρανοῦ ἔπεσε, καὶ κατέφαγε τὴν ἀγέλην μετὰ τῶν ποιμένων, οὐ διεταράχθη, οὐδὲ ἐθορυβήθη, ἀλλὰ πράως ἤνεγκε τὴν συμφοράν; πότε μείζων ἦν, E ὅτε τὴν ὑγίειαν τοῦ σώματος ἐκέκτητο, ἢ εἰς τὴν τῶν ἀδικουμένων ἐκέχρητο προστασίαν, συντρίβων μύλας ἀδίκων, καὶ ἐκ μέσου τῶν ἐσθιόντων αὐτῶν ἐξαρπάζων ἁρπάγματα, καὶ λιμὴν αὐτοῖς γινόμενος, ἢ ὅτε τὸ σῶμα αὐτοῦ τὸ τῶν ἀδικουμένων ὅπλον ἑώρα κατεσθιόμενον ὑπὸ σκωλήκων, καὶ καθήμενος ἐπὶ τῆς κοπρίας,

A atque ignem in animo exardeſcentem, jucundum & expetendum redditur. In meditatione enim mea, inquit, exardeſcet ignis. Quocirca cum tantam pœnam luas, magnam hinc mercedem, multa præmia, remunerationes, quas nemo verbis ullis conſequi poſſit, ſplendidas ac valde florentes hujuſmodi certaminum coronas expecta. Non enim duntaxat aliquid boni efficere, ſed etiam aliquid mali perpeti, magnam mercedem atq; ampla præmia obtinet. Atque ad hanc orationem jam me confero, ut quæ B & tibi, & cunctis magnopere utilis ſit, animiſque ad patientiam acuendis, atque ad tolerandos dolores excitandis ſufficiat, nec eos ad calamitatum ſudores elangueſcere ac debilitari ſinat. Quòd igitur calamitatum omnium atrociſſima, ac malorum colophon & caput mœſtitia ſit, ſatis fusè à nobis eſt demonſtratum: ſupereſt jam ut virtutes & calamitatum perpeſſiones inter ſe comparemus: ut perſpicuè intelligas non virtutibus ſolum, ſed etiam calamitatibus mercedem conſtitutam eſſe, & qui- C dem admodum amplam: nec calamitatibus minùs, quàm virtutibus, atque adeo ampliùs interdum calamitatibus. Ac, ſi lubet, magnum patientiæ pugilem in medium producamus, eum, inquam, qui utroq; laudis genere ſplenduit, adamantem illum, petram illam, eum, qui in Auſitide quidem regione extitit, verùm ſingulari quadam virtutis ſuæ magnitudine univerſum terrarum orbem colluſtravit, atq; ipſius tum virtutes, tum calamitates exponamus: ut, qua ex parte magis effulſerit, compertum D habeas. Quænam igitur ipſius virtutes erant? *Domus enim mea*, inquit, *omni homini patuit, communiſq; erat viatoribus portus*. Quin bona ſua ita poſſidebat, ut ea penè omnia non ſibi, ſed pauperibus haberet. *Oculus enim*, inquit, *fui cæcorum, & pes claudorum. Pater eram imbecillium: & cauſam, quam neſciebam, diligentiſſimè inveſtigabam. Contere bam molas iniquorum: & de dentibus illorum auferebam prædam: Imbecilles autem, ſi qua re opus habebant, minimè repulſam ferebant. Neq; quiſquam ex ædibus* E *meis unquam vacuo ſinu egreſſus eſt*. Vides varia humanitatis genera, & varia eleemoſynæ prata, eumq; quavis ratione opem iis, quibus injuria fiebat, afferentem? Vides eum egeſtatem ſublevantem, viduitati medentem, læſis opitulantem, lædentibus terrorem incutientem? Neque enim hactenus duntaxat ſtudium ſuum demonſtrabat, ut iis, qui lædebantur, præſtò eſſet, atq; auxilium ferret (quemadmodum multi faciunt) verùm etiam eò uſque laborabat, quoad negocium confeciſſet, & quidem magna A cum vehementia & animi acrimonia. Conterebam enim, inquit, molas iniquorum: eorum videlicet improbæ contentioni curam ſuam ac providentiam muri inſtar opponens. Nec verò hominum tantùm injuriis, ſed etiam naturæ inſidiis curam ſuam ac ſollicitudinem objiciens, ipſius nimirum vitia ſingulari auxilii ſui magnitudine corrigens. Nam quia membra ipſis reſtituere minimè poterat, hoc eſt cæcis oculos, claudis pedes, membro- B rum inſtar ipſis exiſtebat: atque ipſius opera & beneficio, tum ii, qui oculis capti, tum ii, qui cruribus oblæſi ac mutilati erant, partim cernebant, partim ambulabant. Quid cum hac humanitate comparari queat? Alias etiam ipſius virtutes cognitas & exploratas habes, (ne omnia enumerans orationem in longum protraham) morum facilitatem, lenitatem, ſummam modeſtiam ac temperantiam, & quonam pacto, cùm in eos, qui injuriam aliis inferebant, acris ac vehemens eſſet (nam hoc demũ eſt C quod admirationem meretur) ſuavis tamen & manſuetus, atq; ipſo etiam melle dulcior erat, cùm erga omnes alios, tum erga famulos ſuos, qui magnum ſui erga ipſum amoris argumentum edentes, dicebant, *Quis det nobis, ut de carnibus ejus ſaturemur?* Quòd ſi famulis ita charus & amabilis erat, quibus ſæpe terrori eſſe neceſſe eſt, quanto magis cunctis aliis hominibus? Hæc igitur, atque his plura, cùm apud te collegeris, age jam ad earum calamitatum, quas perpeſſus eſt, numerum ſubducendum me- D cum te confer: atque comparando videamus, quo tempore clarior ac ſplendidior erat, tumne cùm illis virtutis muneribus fungebatur, an cùm ea pateretur, quæ acerba erant, ac magnum ipſi mœrorem inurebant? Utro igitur tempore illuſtrior erat Job? Tumne cùm domum ſuam omnibus, qui eò iter faciebant, apertam habebat: an cum ea proſtrata nullum acerbum verbum pronunciavit, verùm Deum laudibus affecit? Atqui illud virtutis munus erat, hoc perpeſſio. Utro tempore inſignior erat, dic E quæſo, cum filiorum cauſa ſacrificium offerebat, eoſque inter ſe conciliabat, an cùm ipſis domus ruina oppreſſis atque obrutis, acerbiſſimóq; mortis genere de medio ſublatis, perquàm ſapienter hunc caſum tulit? Utro tempore magis emicuit: cùm *de ovium ipſius velleribus nudorum humeri calefiebant*, an cùm allato nuncio ignem de cœlo cecidiſſe, & univerſum gregem unà cum paſtoribus abſumpſiſſe, minimè commotus ac perturbatus eſt, verùm calamitatem hanc æquo & placido animo tulit? Utro tempore major erat, cùm firma corporis valetudine ad eorum, qui injuriam acceperant, defenſionem ac præſidium utebatur, & iniquorum molas conterebat, atque ex mediis ipſorum dentibus prædam eripiebat, oppreſſiſque portus loco erat: an cùm corpus hoc ſuum, quo ii, quibus injuria fiebat, pro armis utebantur, à vermibus corrodi conſpiciebat, atq; in ſterquilinio ſedens, accepta

Aliquid mali pati, coronas gignit.

Job. 31. 32.

Job. 29. 15. 16.

Job. 31. 31.

Job. 31. 20.

accepta teſta illud ipſemet lacerabat? Glebas enim terræ mollio, inquit, ſaniem radens. Atqui omnia illa virtutis opera erant: contrà, hæc omnia, perpeſſiones: & tamen hæc ipſi majorem, quàm illa, ſplendorem attulerunt. Hæc enim acerbiſſima prælii pars erat, majorémque fortitudinem animique firmitatem, & mentis ſapientiam, atque ampliorem erga Deum charitatem requirebat. Eaque de cauſa, cum illa fierent, impudenter quidem ac perquàm improbè, ſed tamen obluctabatur diabolus, his verbis utens: *Nunquid Job fruſtra colit Deũ?* At cùm hæc accidiſſent, pudore ſuffuſus terga dedit, ac ſeceſſit, ut qui ne impudentis quidem ullius objectionis umbram aliquam haberet, quam prætenderet. Hoc enim coronarum colophon eſt, hoc ſummus virtutis apex, hoc perſpicuum virtutis argumentum, hoc certiſſimum philoſophiæ in ingentem magnitudinem evectæ ſignũ. Porro illud etiam oſtendens hic idem beatus Job, quanto acerbior ſit mœroris tyrannis, quàm mors, hanc requietem appellabat. *Mors enim*, inquit, *viro requies.* Atque eam, ut illa defungeretur, in beneficii & gratiæ loco petebat, dicens: Quis det ut veniat petitio mea, & quod expecto, tribuat mihi Deus? Et qui cœpit, ipſe me conterat, & ſuccidat me uſque in finem: & urbs ea, ſuper cujus muros ſaltabam, ſepulchrum mihi ſit. ita omnium rerum graviſſima eſt mœſtitia! Porro quo gravior, eo quoque majorem mercedem habet. Ut autem aliunde quoque intelligas, quantus ex calamitatibus, quas quiſpiam perpetitur, fructus promanet, etiamſi alioqui Dei cauſa minimè perpetiatur (nemo me hoc loco hyperbolice loqui exiſtimet) modò ſtrenuo ac placido animo ferat, Deum propter omnia gloria afficiens. idem hic, quòd propter Deum hæc pateretur, minimè norat & tamen hoc ipſo quoque nomine corona donabatur, quòd etſi cauſam haudquaquam cognitam habens, forti tamen ac ſtrenuo animo inflictas calamitates perferebat. Eodem modo Lazarus quoque ille, in morbum prolapſus (hoc porro non erat propter Deum pati) tamen quoniam eorum, qui ægrotantium curarent, inopiam, mœroremque illum, quem & ulcera, & fames, & divitis contemptus atque crudelitas afferebat, forti animo tulit, quas coronas conſecutus ſit, non te fugit. Atqui nullum illius cum virtute conjunctum facinus invenimus, quòd commemoremus, non quòd pauperes miſericordia proſecutus ſit, non quòd læſis opem tulerit, aut aliud quiddam ejuſdem generis cum virtute geſſerit: verùm illud duntaxat, quòd pro divitis foribus jacuerit, quòd adverſa valetudine laborarit, quòd ipſius vulneribus canes linguas admoverint, ac denique quòd dives eum ſit aſpernatus. Quæ quidem omnia ad perpeſſionem ſpectabant. Et tamen, licet nullo alio egregio virtutis munere perfunctus, quandoquidem eam duntaxat, quæ hinc ortum trahebat, mœſtitiam ſtrenuo animo tulit, eandem cum Patriarcha, qui tot res cum virtute geſſerant, ſedem eſt conſecutus. Dicam præterea quiddam, quod etſi novum atq; ab hominum opinione alienum videatur, tamen verum eſt: nempe quòd etiamſi quiſpiam magnum aliquod & illuſtre virtutis munus effecerit, non tamen cum labore, ac periculis & calamitatibus, haud magnam hinc mercedem feret. *Unuſquiſque enim*, inquit, *propriam mercedem accipiet juxta proprium laborem.* Non dixit, Secundum rerum ex virtute geſtarum magnitudinem: ſed, pro calamitatum, quas pertulerit, mole. Quocirca Paulus etiam ſe jactans, non ob id tantum gloriatur, quòd boni aliquid ac præclara geſſerit, ſed etiam quòd malis affectus ſit. Cùm enim dixiſſet, *Miniſtri Chriſti ſunt (ut minus ſapiens loquor) plus ego*: atque, quanto eis ſuperior ac præſtantior eſſet, ex comparatione demonſtrare ſtuderet, non dixit, Tot & tot hominibus Dei verbũ prædicavi: verùm omiſſis iis, quæ ex virtute geſſerat, mala ea, quæ perpeſſus eſt, enumerat, his verbis utens: *In laboribus abundantius, in plagis ſupra modum, in carceribus abundantius, in mortibus frequenter. Quinquies quadragenas una minus à Judæis accepi. Ter virgis cæſus ſum, ter naufragium feci, die ac nocte in profundo maris fui. in itineribus ſæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis in falſis fratribus, in fame, in ſiti, in nuditate, præter ea quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana.* Videſne perpeſſionum ſeriem ac gloriandi occaſiones? Mox autem quæ etiam præclare geſſerit, ſubjungit. Atq; etiam in iis rurſum perſpicere eſt, perpeſſiones majorem ſibi, quàm res præclarè geſtas, partẽ vendicare. Nam cùm dixiſſet, Inſtantia mea quotidiana (quo vocabulo continuas abductiones & tumultus, atq; adverſos eventus intelligit. nam hoc ſignificat ἐπισύστασις) ſubjunxit, Solicitudo omnium Eccleſiarũ. quandoquidem ad perpeſſionẽ magis quam ad res ex virtute geſtas pertinet. Et quæ ſequuntur, eodẽ modo. Quis, inquit, infirmatur, & ego non infirmor? Non dixit, corrigo ac medeor: ſed, infirmor: ac rurſum, Quis ſcandalizatur, & ego non uror? Non dixit, eum ſcandalo liberavi: ſed, mœroris particeps ac ſocius fui. Poſtea oſtendens iſta præſertim eſſe, quibus merces referatur, hæc verba ſubjunxit, Si gloriari oportet, his quæ infirmitatis ſunt, gloriabor.

Job. 1, 9.

Job. 3, 23. & 6, 8.

Quantus ex calamitatibus fructus oriatur.

Nulla virtus laboris expers magnam laudem refert.

1. Cor. 3, 8.

2. Cor. 11, 23.

Ibidem.

καὶ αὐτὸς αὐτὸ κατέξαινε λαβὼν ὄστρακον; τήκω γὰρ βώλακας γῆς ἀπὸ ἰχῶρος ξέων φησί· καίτοι ἐκεῖνα μὲν κατορθώματα, ταῦτα δὲ παθήματα ἦν. ἀλλ᾽ ὅμως ταῦτα αὐτὸν ἐκείνων λαμπρότερον ἀπέφηνε. τοῦτο γὰρ μάλιστα τὸ πικρότατον τῆς παρατάξεως μέρος, καὶ μείζονος δεόμενον τῆς ἀνδρείας, καὶ εὐτονωτέρας ψυχῆς, καὶ ὑψηλοτέρας διανοίας, καὶ πλείονα περὶ τὸν Θεὸν ἐχούσης ἀγάπην. διά τοι τοῦτο ἐκείνων μὲν γινομένων, εἰ καὶ ἀναισχύντως καὶ σφόδρα ληστρικῶς, ἀλλ᾽ ὅμως ἀντεῖπεν ὁ διάβολος· μὴ δωρεὰν σέβεται Ἰὼβ τὸν Θεόν; τούτων δὲ συμβάντων ἐγκαλυψάμενος ἀνεχώρησε νῶτα δούς, καὶ οὐδὲ ἀναισχύντου τινὸς ἀντιλογίας σκιὰν γοῦν ἔχων προβαλέσθαι. τοῦτο γὰρ ὁ κολοφὼν τοῦ στεφάνου· τοῦτο ἡ κορυφὴ τῆς ἀρετῆς· τοῦτο ἡ σαφὴς τῆς ἀνδρείας ἀπόδειξις, τοῦτο ἡ ἀκριβεστάτη τῆς φιλοσοφίας ἐπίτασις. δηλῶν δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μακάριος Ἰώβ, ὅσον χαλεπωτέρα τυραννὶς ἀθυμίας θανάτου, ἀνάπαυσιν αὐτὸν καλεῖ. θάνατος ἀνδρί φησιν ἀνάπαυσις, καὶ ἐν χάριτος αὐτὸν αἰτεῖται μέρει, ὥστε ἐκείνης ἀπαλλαγῆναι, λέγων· εἰ γὰρ δώῃ καὶ ἔλθοι μου ἡ αἴτησις, καὶ τὴν ἐλπίδα μου δώῃ κύριος. ἀρξάμενος ὁ κύριος τρωσάτω με, καὶ εἰς τέλος με ἀνελέτω. εἴη δέ μου ἡ πόλις τάφος, ἐφ᾽ ἧς ἐπὶ τειχῶν ἡλλόμην ἐπ᾽ αὐτῆς. οὕτω πάντων βαρύτερον ἀθυμία· ὅσῳ δὲ βαρύτερον, τοσούτῳ καὶ μείζους ἔχει τὰς ἀντιδόσεις. ἵνα δὲ καὶ ἑτέρωθεν μάθῃς, ὅσον τῶν παθημάτων τὸ κέρδος, κἂν μὴ διὰ Θεόν τις πάθῃ· καὶ οὐδεὶς ὑπερβολὴν τοῦτο νομιζέτω· πάθῃ δὲ ὅμως καὶ γενναίως ἐνέγκῃ καὶ πράως, τὸν Θεὸν ἐπὶ πᾶσι δοξάζων. καὶ γὰρ αὐτὸς οὗτος οὐκ ᾔδει, ὅτι διὰ τὸν Θεὸν ταῦτα ἔπασχεν, ὅμως διὰ τοῦτο ἐστεφανοῦτο, ὅτι οὐδὲ τὴν αἰτίαν ἐπιστάμενος ἐκαρτέρει γενναίως. καὶ ὁ Λάζαρος ἐκεῖνος ἀσθενείᾳ φύσεως περιπεσὼν [τοῦτο δὲ οὐκ ἦν δή που διὰ τὸν Θεὸν παθεῖν] ἐπειδὴ ὅλως ἔπαθε, καὶ ἐκαρτέρησε, καὶ γενναίως ἤνεγκε τὴν ἐρημίαν τῶν θεραπευόντων, τὴν ἀπὸ τῶν ἑλκῶν ἀθυμίαν, τὴν ἀπὸ τοῦ λιμοῦ, τὴν ἀπὸ τῆς ὑπεροψίας τοῦ πλουσίου καὶ τῆς ὠμότητος, οἶσθα ἡλίκων ἀπέλαυσε στεφάνων· καίτοι γε αὐτοῦ κατόρθωμα οὐδὲν εὑρομεν εἰπεῖν· οὐχ ὅτι πένητας ἐλέησεν, οὐχ ὅτι ἀδικουμένοις παρέστη, οὐχ ὅτι ἀγαθόν τι εἰργάσατο, ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ πυλῶνι τοῦ πλουσίου κατάκλισιν, καὶ τὴν ἀρρωστίαν, καὶ τῶν κυνῶν τὰς γλώττας, καὶ τὴν τοῦ πλουσίου κατ᾽ αὐτοῦ γενομένην ὑπεροψίαν. ἅπερ τοῦ πάσχειν κακῶς ἅπαντα ἦν. ἀλλ᾽ ὅμως μηδὲν γενναῖον ποιήσας, ἐπειδὴ μόνον τὴν ἐκ τούτου ἀθυμίαν ἤνεγκε γενναίως, τῷ τοσαῦτα κατορθωκότι πατριάρχῃ τῆς αὐτῆς ἔτυχε λήξεως. εἴπω δὴ μετὰ τοῦτο καὶ ἕτερον, παράδοξον μὲν εἶναι δοκοῦν, ἀληθὲς δέ· κἂν ἀγαθόν τις ἐργάσηται μέγα καὶ γενναῖον, μὴ μετὰ πόνου δὲ καὶ κινδύνων καὶ παθημάτων, οὐ πολύν τινα λήψεται μισθόν. ἕκαστος γὰρ μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον, οὐ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος, ἀλλὰ κατὰ τὸν ὄγκον τοῦ παθήματος. διά τοι τοῦτο καὶ Παῦλος καυχώμενος, οὐκ ἐπὶ τῷ κατορθῶσαι μόνον καὶ γενναῖόν τι ποιῆσαι καυχᾶται, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ παθεῖν κακῶς. εἰπὼν γάρ, διάκονοι Χριστοῦ εἰσι, παραφρονῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ· καὶ τὴν κατὰ σύγκρισιν ὑπερβολὴν ὑφαίνων οὐκ εἶπε τόσοις καὶ τόσοις ἐκήρυξα. ἀλλ᾽ ἀφεὶς ἅπερ κατώρθωσεν, ἅπερ ἔπαθε κακῶς, ταῦτα ἐξαριθμεῖται οὕτω λέγων· ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις. πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ὑπὸ Ἰουδαίων ἔλαβον, τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα. ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λῃστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν κόπῳ, ἐν μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει καὶ γυμνότητι· χωρὶς τῶν παρεκτὸς, ἡ ἐπισύστασίς μου ἡ καθ᾽ ἡμέραν. εἶδες παθημάτων ὁρμαθόν, καὶ καυχήσεως ἀφορμάς; εἶτα ἐπάγει τούτοις καὶ τὰ κατορθώματα, καὶ ἐν τούτοις πάλιν τὸ πλέον τοῦ παθήματός ἐστιν, οὐχὶ τοῦ κατορθώματος. εἰπὼν γὰρ ἡ ἐπισύστασίς μου ἡ καθ᾽ ἡμέραν, τὰς ἀπαγωγὰς λέγων τὰς συνεχεῖς, τοὺς θορύβους, τὰς περιστάσεις, τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ ἐπισύστασις· μου, ἐπήγαγεν, ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. οὐκ εἶπεν ἡ διόρθωσις, ἀλλ᾽ ἡ μέριμνα, ὅπερ παθήματος πλέον ἦν, ἢ κατορθώματος, καὶ τὰ ἑξῆς ὁμοίως. τίς ἀσθενεῖ φησι, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; οὐκ εἶπε διορθοῦμαι, ἀλλ᾽ ἀσθενῶ· καὶ πάλιν, τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; οὐκ εἶπεν ἀπήλλαξα τοῦ σκανδάλου, ἀλλὰ ἐκοινώνησα τῆς ἀθυμίας. εἶτα δεικνύς, ὅτι ταῦτα μάλιστα τὰς ἀμοιβὰς ἔχει· εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχήσομαι.

καὶ ἕτερον πάλιν τοιοῦτον ἐπάγει, τὴν φυγὴν τὴν διὰ τῆς θυρίδος, A τὴν διὰ τῆς σαργάνης, τὴν διὰ τοῦ τείχους. τοῦτο δὲ τοῦ παθεῖν κακῶς ἦν. εἰ τοίνυν τὰ παθήματα μεγάλας ἔχει τὰς ἀμοιβὰς, τῶν δὲ παθημάτων πάντων χαλεπώτερον καὶ ὀδυνηρότερον ἡ ἀθυμία, ἐννόησον ὅσαι αἱ ἀντιδόσεις. οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς ταύτην σοι ἐπάδων τὴν ἐπῳδὴν, ἵνα ὅπερ ὑπεσχόμην ἐν προοιμίοις, τοῦτο πληρώσω νῦν, ἀπὸ τῆς ἀθυμίας αὐτῆς ὑφαίνων τοὺς λογισμοὺς, τοὺς τὴν παραμυθίαν τῆς ἀθυμίας σοι τίκτοντας. ἵνα δὲ καὶ ἑτέρωθεν μάθῃς ὅ- B σον ἐστὶ τὸ μετὰ παθημάτων τι ποιεῖν γενναῖον, καὶ ὅσον ἀποδεῖ τούτου τὸ ἀπονητὶ τὸ αὐτὸ ποιεῖν, ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐκεῖνος ὁ Βαβυλώνιος ἐν σκήπτροις καὶ διαδήμασι ζῶν, εὐαγγελικόν ποτε κατώρθωσε λόγον. μετὰ γὰρ τὴν κάμινον καὶ τὴν παραδοξοποιΐαν ἐκείνην, τὸ κήρυγμα τῆς οἰκουμένης, οὐ διὰ γλώττης μόνον, ἀλλὰ διὰ τῶν γραμμάτων, καὶ „πανταχοῦ τῆς γῆς ἔγραψεν οὕτως· Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς πᾶ„σι τοῖς λαοῖς, φυλαῖς, γλώσσαις, τοῖς οἰκοῦσιν ἐν πάσῃ τῇ γῇ, C „εἰρήνη ὑμῖν πληθυνθείη· τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα, ἃ ἐποίησε „μετ' ἐμοῦ ὁ Θεὸς ὁ ὕψιστος, ἤρεσεν ἐναντίον ἐμοῦ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν, „ὡς μεγάλα καὶ ἰσχυρά· ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία αἰώνιος, καὶ „ἐξουσία αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. καὶ δόγμα ἔθηκεν ὅπως πᾶς λαὸς, φυλὴ, γλῶσσα, κἂν εἴπῃ ῥῆμα κατὰ τοῦ Θεοῦ Σιδράχ, Μισὰχ, καὶ Ἀβδεναγὼ, εἰς ἀπώλειαν ἔσται, καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ εἰς τὴν „διαρπαγήν. καὶ προστίθησι, καθότι οὐκ ἔστι Θεὸς ἕτερος, ὃς δυνήσε„ται ῥύσασθαι οὕτως. D εἶδες ἀπειλὴν ἐν τοῖς γράμμασιν; εἶδες φόβον; εἶδες διδασκαλίαν; εἶδες κήρυκα ὑψηλὸν, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκτεταμένα γράμματα; τί οὖν εἰπέ μοι; τὸν αὐτὸν τοῖς ἀποστόλοις μισθὸν λήψεται, ἐπειδὴ ἀνεκήρυξε τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, ἐπειδὴ τοσαύτην σπουδὴν ἐποιήσατο πανταχοῦ καταγγεῖλαι τὸν λόγον; οὐδὲ τὸ πολλοστὸν μὲν οὖν μέρος, ἀλλὰ μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης καταδεέστερον. καί τοι γε τὸ αὐτὸ ἔργον ἐκείνοις ἐποίησεν. ἀλλ' E ἐπειδὴ πόνος οὐκ ἦν συνεζευγμένος, οὐδὲ παθήματα, διὰ τοῦτο ὑποτέμνεται τὰ τῆς ἀντιδόσεως. οὗτος μὲν γὰρ μετ' ἐξουσίας καὶ ἀδείας τοῦτο ἔπραττεν· ἐκεῖνοι δὲ κωλυόμενοι, κοπτόμενοι, μαστιζόμενοι, ταλαιπωρούμενοι, κατακρημνιζόμενοι, λιμῷ τηκόμενοι, καθ' ἑκάστην ἀποθνήσκοντες τὴν ἡμέραν, τὴν ψυχὴν αὐτῶν βασανιζόμενοι, καθ' ἕκαστον τῶν ἀσθενούντων ἀσθενοῦντες, καθ' ἕκαστον τῶν σκανδαλιζομένων πυρούμενοι, καὶ τῶν πόνων τούτων καὶ τῆς ἀθυμίας A μάλιστα ἦσαν πλείους αἱ ἀμοιβαί. ἕκαστος γὰρ ἴδιον μισθὸν λήψεται, φησὶ, κατὰ τὸν ἴδιον κόπον· οὐ γὰρ παύσομαι αὐτὸ συνεχῶς ἐπιλέγων. διὰ δὴ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τοῦ Παύλου πολλάκις παρακαλέσαντος τῶν παθημάτων αὐτὸν, καὶ τῆς ἀθυμίας, καὶ τῶν κιν„δύνων ἀπαλλάξαι, οὐκ ἐπένευσεν. ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον „παρεκάλεσα φησὶ, καὶ οὐκ ἐπέτυχον τῆς αἰτήσεως. τίνος γὰρ ἕνεκεν ἔμελλε λήψεσθαι μεγίστας ἀμοιβὰς, εἰ ἀπραγμόνως ἐκήρυξε τρυφῶν, B καὶ ἐν εὐθυμίᾳ διάγων; εἰ στόμα διῆρε, καὶ γλῶσσαν ἐκίνησεν οἴκοι καθήμενος; ἀλλὰ τοῦτο καὶ τῷ τυχόντι ῥᾴδιον ἦν, καὶ τῷ σφόδρα ἀναπεπτωκότι, καὶ τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον ζῶντι βίον. νῦν μέντοι τῶν τραυμάτων, τῶν θανάτων, τῶν δρόμων τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν, τῆς ἀθυμίας αὐτῆς, τῶν δακρύων, τῶν ὀδυνῶν· „τριετίαν γάρ, φησιν, οὐκ ἐπαυσάμην νύκτα καὶ ἡμέραν μετὰ δα„κρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον ὑμῶν· μετὰ πολλῆς παῤῥησίας λήψεται τὰς C ἀντιδόσεις καὶ τοὺς στεφάνους. ταῦτα οὖν ἐννοοῦσα καὶ λογιζομένη, ὅσον ὀδυνηροῦ καὶ ἐπιμόχθου βίου τὸ κέρδος, χαῖρε καὶ εὐφραίνου τὴν ἐπικερδῆ καὶ μυρίων γέμουσαν στεφάνων ἐκ πρώτης ἡλικίας ὁδεύσασα ὁδὸν, καὶ διὰ συνεχῶν, καὶ πυκνῶν παθημάτων. καὶ γὰρ ἡ τοῦ σώματος ἀῤῥωστία, καὶ ποικίλη καὶ παντοδαπὴ, καὶ μυρίων θανάτων χαλεπωτέρα οὐκ ἐπαύσατο συνεχῶς πολιορκοῦσα. καὶ λοιδοριῶν δὲ καὶ ὕβρεων νιφάδες, καὶ συκοφαντίαι οὐ διέλιπον κατὰ σοῦ φερόμεναι· ἀθυμίαι δέ σοι πυκναὶ καὶ συνεχεῖς, καὶ πηγαὶ D δακρύων διαπαντὸς ἠνώχλησαν τοῦ χρόνου. τούτων δὲ ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ ἤρκεσε τοῖς ὑπομεμενηκόσιν εἰς ὠφέλειαν πολλήν. ὅ, τε γὰρ Λάζαρος ἀπὸ τῆς ἀῤῥωστίας μόνης, καὶ τῆς αὐτῆς ἐκοινώνησε τῷ πατριάρχῃ λήξεως· καὶ τῷ τελώνῃ δὲ αἱ λοιδορίαι τοῦ Φαρισαίου δικαιοσύνην ὑπερβαίνουσαν τὴν Φαρισαίου ἐκόμισαν· ὅ, τε κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων ἀπὸ δακρύων τὸ ἕλκος τῆς χαλεπῆς ἐκείνης ἁμαρτίας διώρθωσεν· ὅταν οὖν τῶν προειρημένων ἕκαστον φαίνηται E καὶ μόνον ἓν τῶν παθημάτων τούτων ἀρκέσαν, ἐννόησον πόσας αὐτὴ λήψῃ τὰς ἀμοιβὰς, πάντα ὁμοῦ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς ὑπομείνασα, καὶ διαπαντὸς τοῦ χρόνου. οὐδὲν γὰρ, οὐδὲν οὕτω λαμπροὺς ποιεῖ, καὶ ζηλωτοὺς, καὶ μυρίων ἐμπίπλησιν ἀγαθῶν, ὡς τὸ πειρασμῶν πλῆθος, καὶ κίνδυνοι, καὶ πόνοι, καὶ ἀθυμίαι, καὶ

A Ac rurſum aliud ejuſdem generis ſubnectit, nimirum fugam eam, quam per feneſtram & ſportam ac murum corripuit. Hoc porro ex incommodorum ac perpeſſionum genere erat. Quamobrem, cùm calamitatibus, quas quiſque perpetitur, magna merces conſtituta ſit, omnium autē calamitatum graviſſima & acerbiſſima ſit mœſtitia, cogita, quæſo, quanta te præmia maneant. Neque enim hanc tibi cantilenam canere deſinam: ut, quod initio pollicitus ſum, hoc nunc præſtem, nempe ut ab B ipſamet mœſtitia rationes eas texam, quæ tibi mœſtitiæ conſolationem pariant. Atque ut etiam aliunde, quanta res ſit, cum mali perpeſſione aliquid præclari agere, quantúmque idem ipſum citra negotium ac laborem efficere, ab eo remotum ſit, ex me diſcas, Babylonius ille Nabuchodonoſor, in ſceptris ac diadematibus vivens, Evangelico quondam munere functus eſt. Etenim poſt conjectos in fornacem adoleſcentes, ac miraculum illud editum, hoc muneris ſuſcepit, ut u- C niverſo orbi concionatorem ſe præberet, non per linguam duntaxat, ſed etiam per literas, in omnes terræ partes ad hunc modum ſcribens: *Nabuchodonoſor rex omnibus populis, tribubus & linguis, qui habitant in univerſa terra, pax vobis multiplicetur. Signa & prodigia, quæ Deus excelſus apud me fecit, placuit annunciare vobis. Magna enim ſunt & fortia, & forte regnum ejus, & regnum ejus regnum ſempiternum, & poteſtas ejus in generationem & generationem.* Et edicto ſanxit, ut omnis populus, D tribus & lingua, quæ locuta fuerit blaſphemiam contra Deum Sidrach, Miſach & Abdenago, diſpereat, & domus ejus ſit in direptionem. Additque: *Neque enim alius eſt Deus, qui poſſit ita ſalvare.* Vides minas in literis? Vides terrorem? Vides ſublimen prædicationem, ac literas quaquaverſum diffuſas? Quid igitur, dic mihi? parémne Apoſtolis mercedem conſequetur, quoniam Dei potentiam ita prædicavit, tantúmque ſtudii ac diligentiæ adhibuit, ut hanc doctrinam toto orbe nunciaret? Certè E ne decimam quidem partem, verùm infinitis partibus inferiorem. Arqui eodem, quo illi, munere functus eſt. Sit ita: ſed quia nullus hic labor, nec ullius mali perpeſſio adjuncta eſt, idcirco merces ſuccíditur. Hic enim pro poteſtate, ac ſine ullo periculo & metu hoc agebat: illi autem, cum prohiberentur, exagitarentur, tunderentur, flagris cæderentur, in ærumnis verſarentur, in præceps agerentur, in mare demergerentur, fame conficerentur, quotidianam mortem oppeterent, animi etiam A cruciatu afficerentur, ad cujuſque infirmitatem infirmitate laborarent, ad cujuſque offenſionem & ſcandalum urerentur. Itaque pro his laboribus, ac præſertim pro mœrore, amplior eis merces eſt perſoluta. *Unuſquiſque enim*, inquit ille, *propriam mercedem accipiet juxta proprium laborem.* (Non enim id aſſiduè repetere deſinam.) Ob eámque cauſam benignus Deus; cùm Paulus precibus ab eo identidem contendiſſet, ut ſe ex calamitatibus & mœrore, ac dolore & periculis eriperet, id B ipſi minimè conceſſit. *Pro hoc enim*, inquit, *ter Dominum rogavi*: nec tamen quod petebam, impetravi. Et ſanè, quid fuiſſet, quamobrem ampliſſima præmia caperet, ſi ſine labore ac moleſtia prædicaſſet, deliciis indulgens, atque in tranquillitate, animique hilaritate degens? an quòd domi ſedens os diduxiſſet, ac linguam moviſſet? at hoc cuivis factu facile eſt, quamlibet etiam ignavo atque abjecto, ac diſſolutè & delicatè viventi. Nunc autem vulnerum, variorum mortis generum, C curſuum, tam terrenorum quàm marinorum, ipſius mœroris, lachrymarum, dolorum (*triennium enim*, inquit, *die ac nocte cum lachrymis non ceſſavi monere unumquemque veſtrûm*) coronas magna cum fiducia percepturus eſt. Hæc igitur animo & cogitatione complectens, quantúmque acerbæ ac laborioſæ vitæ lucrum ſit, tecum conſiderans, gaude & lætare: ut quæ fructuoſam, atq; innumeris coronis plenam jam inde à prima ætate viam tenueris, ac per crebras, imò continuas calamitates graſſata D ſis. Etenim varius & multiplex, ſexcentiſque mortibus gravior corporis morbus nunquam te obſidere deſtitit. Conviciorum etiam & contumeliarum agmen. & obtrectationes atq; calumniæ in te ferri minimè deſierunt. Crebri deniq;, imò aſſidui mœrores, ac lachrymarum fontes, per omne vitæ tempus moleſtiam tibi exhibuerunt. Horum porro ſingula, vel ſola, eam vim habuerunt, ut ingentem iis qui ea ſuſtinuiſſent, utilitatem afferrent. Nam & Lazarus ob ſolum morbum eandem E cum Patriarcha ſedem conſecutus eſt: & Publicano convitium Phariſæi ejuſmodi juſtitiam attulit, quæ Phariſæi juſtitiam ſuperaret: & denique Apoſtolorum princeps gravis illius ſceleris ulcus lachrymis ſanavit. Cum igitur horum unicuique unam etiam duntaxat perpeſſionem ſuffeciſſe conſtet, perpende jam quot quantáſq; ipſa mercedes perceptura ſis, ut quæ omnia ſimul. & quidem cum ingenti acerbitate ſubieris, idque per omne vitæ tempus. Neque enim ulla res æquè ſplendidos & admirandos homines reddit, tantóque bonorum acervo cumulat, ut tentationum frequentia, & pericula, & labores, & mœrores, &

Mæſtitia calamitatum maxima.

Dan. 3, 31.

1.Cor.3,8.

2.Cor.12,8.

Act.20,31.

Calamitates Olympiadis.

Luc. 16.
Ibid. 18.
Mat.26,75.

perpetuæ inſidiæ, ab iis, quibus minimè decebat, comparatæ: dum tamen omnia æquo & placido animo ferantur. Quippe ne filium quidem Jacob quicquam perinde clarum ac beatum reddidit, ut illa tum in eum ſtructa calumnia, & carcer, & catena, & hinc contracta ærumna. Quanquam enim magna quoq; pudicitiæ ipſius virtus erat, cum Ægyptiacam libidinem ſuperavit, ac miſeram illam fœminam ad ſceleratum concubitum eum vocantem propulſavit? at hoc tamen non ita magnum ac præclarum eſt, ut ea quæ perpeſſus eſt. Quænam enim laus eſt, dic quæſo, adulterium minimè perpetraſſe, nec alienum matrimonium perfodiſſe, nec lectum nihil ad ſe attinentem contaminaſſe, nec homini bene de ſe merito injuriam intuliſſe, nec patroni ſui domum in probrum & infamiam conjeciſſe? At quod eum magnum & illuſtrem reddidit, illud demũ eſt, nimirum periculum, inſidiæ, furor mulieris, quam libido captivam tenebat, allata vis, inevitabilis thalami carcer, quem adultera ipſi comparaverat, retia quæ omni ex parte expanderat, accuſatio, calumnia, carcer, catena, illud etiam quòd nihil æqui ac boni impetrans, poſt tantum certamen, ob quod eum corona donari par erat, tanquam reus ac nocens in vincula ducebatur, ac cum iis, qui graviſſima flagiria perpetraverant, includebatur, ſqualor item & ferrum, carceris afflictio. Tum ſcilicet eum clariorem ac ſplendidiorem cerno, quàm cùm in Ægypti ſolio ſedens frumentum egentibus tribuebat, & famem pellebat, & communis omnibus portus erat. Tum, inquam, eum clariorem & illuſtriorem cerno, cùm eum compedes & manicæ vinciebant, quàm cùm in luculentis veſtibus tantam potentiam, ac tantum principatum obtinebat. Etenim illud carceris tempus, negotiationis atque ingentis quæſtus erat: hoc autem, luxus, remiſſioniſque animi, atque honoris, multas quidem voluptates habens, at non item multum lucri. Ac propterea non tam eum ſuſpicio atque admiror, cùm honor ei à patre habetur, quàm cùm fraterna invidia exagitatur, atque contubernales hoſtes habet. Nam domi ipſi jam inde à primis annis grave bellum excitabatur: & quidem ab iis hoſtibus, qui, quòd ipſi ſuccenſerent, nihil habebant, verùm eam ob cauſam extabeſcebant, ac dolore diſrumpebantur, quòd majorem ipſe patris benevolentiam obtineret. Porro Legiſlator Moſes hanc vim amoris, non à pueri virtute, ſed ab eo tempore, quo procreatus eſt, cauſam atque ortum traxiſſe aſſerit. Nam quoniam ſeriùs quàm alii in lucem editus fuerat, inquit, atque in extrema ſenectute (cordi autem maximè ſunt hujuſmodi filii, quòd præter ſpem extiterint) idcirco patri charus erat. *Diligebat enim eum pater*, inquit, *quòd eum ſenex genuiſſet*. Hæc autem, mea quidem ſententia, ſcripſit Legiſlator, non id quod res erat, narrans, verùm patris prætextũ & obtentum. Quoniam enim adoleſcentem apud fratres invidia flagrare perſpiciebat, ut huic eorum morbo mederetur, eam amoris cauſam effinxit, quæ non magnum ipſi livorem procrearet. Nam quòd alioqui nõ ea amoris cauſa eſſet, verùm efflorèſcens animi virtus atque ætate maturior, ex Benjamin liquidò perſpici poteſt. Nam ſi eam ob cauſam ille amabatur, multo utique magis hunc amari oportebat, qui natu minor erat. Siquidem Benjamin poſt Joſephum natus eſt, atque à ſeniore patre procreatus. Verum, ut jam à me dictum eſt, patris hoc ſigmentum erat, fraternum bellum reprimere ſtudentis. Ac ne hac quidem ratione id aſſequi potuit: verum acrius flamma exardeſcebat. Et quia nihil aliud tum efficere poterant, fœdam labem ipſi aſperſerunt, ac turpe crimen in eum conjecerunt, barbaram videlicet mulierem fratres antevertentes, ac multo ſceleratiores ea ſe præbentes. Illa enim in alienum, hi in fratrem improbi & ſcelerati exiſtebant. Ac ne his quidem finibus improbitatem ſuam circumſcripſerant: verùm, ut ad priora ſemper aliquid adderent, omni ſtudio laborabant: eúmque in deſerto loco ſolum nacti jugularunt, & vendiderunt, atque ex libero ſervum effecerunt, & quidem acerbiſſimo ſervitutis genere. Neque enim ejuſdem nationis hominibus, verùm barbaris, aliena lingua utentibus, ipſiſque etiam in barbaram regionem abeuntibus fratrem dediderunt. Deus vero clariorem eum ut redderet, patiebatur ea, quæ fiebant, & cum periculis ſuccederent pericula, longanimiter tolerabat. Invidiam enim ac fœdam calumniam cædes excepit, & cæde atrocior ſervitus. Neque enim leviter à te, id quod dixi, prætereatur: verùm in mentem tibi veniat, quantum erat, nobilem adoleſcentem, in paterna domo cum omni libertate ac tanto patris amore educatum, ſubitò à fratribus, qui nihil, quod ipſi objicerent, habebant pretio addici, atq; barbaris diverſa lingua utentibus, ac prodigioſis moribus præditis, belluiſq; potius quàm hominibus dedi, & extorrem atque exulem, ac ſervum & peregrinum liberi & civis loco effici, ac poſt tantam felicitatem, qua ipſi ſtui contigerat, ad extremam ſervitutis calamitatem, cujus prorſum inſolens erat, devolvi, crudeliſſimóſque dominos accipere, atque in alienam &

Ioſeph ob calamitates clarus.
Gen. 39.
Gen. 17. 1.

A τὸ διηνεκῶς ἐπιβουλεύεσθαι, καὶ παρ' ὧν οὐδαμῶς ἐχρῆν, καὶ πράως ἅπαντα φέρειν. ἐπεὶ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰακὼβ οὐδὲν οὕτως ἐποίησε μακάριον καὶ εὐδόκιμον, ὡς ἡ συκοφαντία τότε ἐκείνη, καὶ τὸ δεσμωτήριον, καὶ ἡ ἅλυσις, καὶ ἡ ἐντεῦθεν ταλαιπωρία. μέγα μὲν γὰρ αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς σωφροσύνης κατόρθωμα, ὅτε τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀκολασίας περιεγένετο, καὶ τὴν ἀθλίαν γυναῖκα ἐκείνην ἐπὶ τὴν ἀθέμιτον αὐτὸν καλοῦσαν ὁμιλίαν διεκρούσατο· ἀλλ' οὐχ οὕτω μέγα τοῦτο, ὡς B τὰ παθήματα. ποῖον γὰρ ἐγκώμιον, εἰπέ μοι, τὸ μὴ μοιχεῦσαι, μηδὲ ἀλλότριον διορύξαι γάμον, μηδὲ μιᾶναι εὐνὴν οὐδαμόθεν αὐτῷ προσήκουσαν, μηδὲ ἀδικῆσαι τὸν εὐεργετήσαντα, μηδὲ αἰσχύνῃ περιβαλεῖν τοῦ προστάτου τὴν οἰκίαν; ἀλλὰ τὸ ποιῆσαν αὐτὸν μέγαν ἐκεῖνο μάλιστά ἐστιν, ὁ κίνδυνος, ἡ ἐπιβουλή, ἡ μανία τῆς αἰχμαλώτου, ἡ ἐπενεχθεῖσα βία, τὸ ἄφυκτον δεσμωτήριον τοῦ θαλάμου, ὅπερ αὐτῷ κατεσκεύασεν ἡ μοιχαλίς, τὰ δίC κτυα ἃ πανταχόθεν ἀνεπέτασεν ἡ κατηγορία, ἡ συκοφαντία, τὸ δεσμωτήριον, ἡ ἅλυσις, τὸ μηδενὸς τυχόντα τῶν δικαίων, μετὰ τὸν τοσοῦτον ἆθλον, ὑπὲρ οὗ στεφανοῦσθαι ἐχρῆν, ὡς κατάδικον καὶ ὑπεύθυνον ἐπὶ τὸ ὀχύρωμα ἄγεσθαι, καὶ μετὰ τῶν τὰ ἔσχατα ἡμαρτηκότων κατακλείεσθαι, ὁ αὐχμὸς, τὸ σιδήριον, ἡ τοῦ δεσμωτηρίου ταλαιπωρία. τότε αὐτὸν ὁρῶ λάμποντα μειζόνως, ἢ ὅτε ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Αἰγύπτου καθήμενος τὸν σῖτον διένειμε τοῖς δεομένοις, καὶ τὸν λιμὸν D ἔλυε, καὶ κοινὸς λιμὴν ἅπασιν ἐγένετο. τότε ὁρῶ αὐτὸν φαιδρὸν, ὅτε αὐτῷ αἱ πέδαι καὶ χειροπέδαι περιέκειντο, ἢ ὅτε ἐν ἱματίοις λαμπροῖς τὴν τοσαύτην δυναστείαν περιεβέβλητο. ὁ μὲν γὰρ πραγματείας ἦν καιρὸς καὶ ἐμπορίας πολλῆς, ὁ τοῦ δεσμωτηρίου λέγω· ὁ δὲ τρυφῆς καὶ ἀνέσεως καὶ τιμῆς, πολλὴν μὲν ἔχων τὴν ἡδονὴν, οὐ πολὺ δὲ τὸ κέρδος. διὰ τοῦτο οὐδὲ οὕτως αὐτὸν μακαρίζω τιμώμενον ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ὡς φθονούμενον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν, καὶ συνοίκους ἔχοντα τοὺς πολεμίους. E καὶ γὰρ ἐκ πρώτης ἡλικίας οἴκοθεν χαλεπὸς αὐτῷ ἀνερριπίζετο πόλεμος, τῶν πολεμούντων ἐγκαλεῖν μὲν ἐχόντων οὐδὲν, τηκομένων δὲ καὶ διαρρηγνυμένων διὰ τὸ πλείονος ἀπολαύειν αὐτὸν παρὰ τοῦ πατρὸς διαθέσεως. καί τοι γε τὸ φίλτρον ὁ νομοθέτης Μωσῆς οὐκ ἔφησεν ἐξ ἀρετῆς τοῦ παιδὸς ἔχειν τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῶν ὠδίνων. ἐπειδὴ γὰρ ὕστερον τῶν ἄλλων ἐτέχθη, καὶ ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ, ποθεινὰ δὲ τὰ τοιαῦτα παιδία, ἅτε παρ' ἐλπίδα γινόμενα· διὰ A τοῦτο ἐφιλεῖτο. ἠγάπα γὰρ αὐτὸν ὁ πατὴρ φησὶν, ὅτι υἱὸς γήρως ἦν αὐτῷ. ταῦτα δὲ ὁ νομοθέτης ἔγραψεν, ὡς ἔγωγε οἶμαι, οὐ τὸ ὂν διηγούμενος, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς τὴν σκῆψιν καὶ τὴν πρόφασιν. ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα φθονούμενον τὸ μειράκιον, παραμυθήσασθαι τὸ πάθος τῶν ἀδελφῶν βουλόμενος, ἔπλασεν ἀγάπης αἰτίαν οὐ πολὺν τίκτουσαν αὐτῷ τὸν φθόνον. ὅτι γὰρ οὐ τοῦτο αἴτιον ἦν τοῦ φίλτρου, ἀλλὰ ἀκμάζουσα τῆς ψυχῆς ἀρετὴ, καὶ τῆς ἡλικίας ἀκμαιοτέρα οὖσα, B δῆλον ἐκ τοῦ Βενιαμίν. εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ἐφιλεῖτο, πολλῷ μᾶλλον τὸν νεώτερον αὐτοῦ φιλεῖσθαι ἐχρῆν. μετὰ γὰρ τὸν Ἰωσὴφ ἐκεῖνος ἐτέχθη, καὶ τοῦτο μᾶλλον ἐν γήρᾳ ἦν αὐτῷ. ἀλλ', ὅπερ ἔφην, τοῦ πατρὸς ἦν τὸ πλάσμα, βουλομένου καταλῦσαι τὸν ἀδελφικὸν πόλεμον, ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἴσχυσεν, ἀλλ' ἐξεκαίετο σφοδροτέρα ἡ φλόξ. καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν ἴσχυον ποιῆσαι τέως, κατενεγκόντες αὐτῷ ψόγον πονηρὸν, αἰσχρὰν περιέβαλον αἰτίαν, τὴν βάρβαρον γυναῖκα προφθάC σαντες οἱ ἀδελφοὶ, καὶ πολλῷ χείρους φανέντες αὐτῆς. ἡ μὲν γὰρ εἰς ἀλλότριον, οἱ δὲ εἰς ἀδελφὸν ἐγίνοντο πονηροί· καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστησαν τῆς κακίας· ἀλλ' ἐπηγωνίζοντο τοῖς προτέροις ἀεὶ. καὶ λαβόντες μόνον ἐν ἐρημίᾳ καὶ ἔσφαξαν, καὶ ἀπέδοντο, καὶ δοῦλον ἀντ' ἐλευθέρου ἐποίησαν, καὶ δουλείαν τὴν ἐσχάτην. οὔτε γὰρ ὁμοφύλοις οὖσιν, ἀλλὰ βαρβάροις ἑτερογλώσσοις, καὶ τοῖς εἰς βάρβαρον ἀπιοῦσι χώραν ἐξέδωκαν τὸν ἀδελφόν· ὁ δὲ Θεὸς λαμπρότερον αὐτὸν ποιῶν ἠνείχετο τῶν γινομένων, καὶ ἐμακροθύμει, κινδύνων κινδύνους διαδεD χομένων. μετὰ γὰρ φθόνον καὶ τὴν αἰσχρὰν διαβολὴν σφαγὴ παρέδωκεν, καὶ δουλεία σφαγῆς χαλεπωτέρα. μὴ γὰρ δὴ παραδράμῃς ἁπλῶς τὸ εἰρημένον· ἀλλ' ἐννόησον ἡλίκον ἦν μειράκιον εὐγενὲς ἐν οἰκίᾳ πατρικῇ τραφὲν μετ' ἐλευθερίας ἁπάσης, μετ' ἀγάπης πατρὸς τοσαύτης, ἀθρόον ὑπὸ ἀδελφῶν ἀπεμποληθῆναι, οὐδὲν ἐχόντων ἐγκαλεῖν, καὶ βαρβάροις ἐκδοθῆναι ἑτερογλώσσοις, καὶ ἤθεσιν ἀλλοκότοις, καὶ αὐτοθηρίοις μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις· καὶ ἄπολιν, καὶ μετανάστην, καὶ οἰκέτην καὶ ξένον ἀντ' ἐλευθέρου καὶ ποE λίτου γενέσθαι, καὶ τοσαύτης ἀπολαύοντα εὐημερίας, πρὸς τὴν ἐσχάτην κατενεχθῆναι ταλαιπωρίαν δουλείας ἀήθη ὄντα μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης, καὶ πικροτάτους λαβεῖν δεσπότας, καὶ πρὸς ἀλλοτρίαν

καὶ

καὶ βάρβαρον μετενεχθῆναι γῆν. ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα ἵστατο τὰ δεινά, ἀλλ' ἐπιβουλαὶ πάλιν ἐπιβουλὰς διεδέχοντο μετὰ τὰ ὀνείρατα ἐκεῖνα τὰ θαυμαστά, καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ προσκύνησιν προαναφωνοῦντα. λαβόντες γὰρ αὐτὸν οὐκ οἱ ἔμποροι οὐ κατέσχον, ἀλλ' ἑτέροις αὐτὸν πάλιν χερσὶν ἀπέδοντο βαρβάροις. οἶσθα δὲ ἡλίκον τοῦτο εἰς συμφορᾶς λόγον, τὸ δεσπότας τοιούτους ἐκ τοιούτων ἀμείβειν. τοῦτο γὰρ δυσκολωτέραν ποιεῖ τὴν δουλείαν, ὅταν καὶ ξένοι πάλιν οἱ κτώμενοι, καὶ τῶν προτέρων ὦσι χαλεπώτεροι· καὶ γίνεται ἐν Αἰγύπτῳ τῇ θεομάχῳ τότε ἐκείνῃ καὶ μαινομένῃ, ὅθεν τὰ ἀναίσχυντα στόματα, ὅθεν αἱ βλάσφημοι γλῶσσαι, καὶ γίνεται παρ' Αἰγυπτίοις, ὧν καὶ εἷς ἤρκεσε μόνος τὸν μέγαν Μωϋσέα δραπέτην καὶ φυγάδα ποιῆσαι. καὶ ἐπειδὴ μικρὸν ἀνέπνευσεν ἐκεῖ, τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, τοῦ τὰ παράδοξα οἰκονομοῦντος, τὸν ἄγριον θῆρα τὸν ὠνησάμενον αὐτὸν ποιήσαντος πρόβατον, εὐθέως αὐτῷ σκάμματα παρεσκευάζετο πάλιν, καὶ στάδιον, καὶ παλαίσματα, καὶ ἀγῶνες, καὶ ἱδρῶτες σφοδρότεροι τῶν προτέρων. ἰδοῦσα γὰρ αὐτὸν ἀσελγέσιν ὀφθαλμοῖς ἡ κεκτημένη, καὶ τῷ κάλλει τῆς ὄψεως αὐτοῦ χειρωθεῖσα, καὶ κατὰ κράτος ἁλοῦσα τῷ πάθει, λέαινα ἀντὶ γυναικὸς ὑπὸ τῆς ἀκολάστου ταύτης ἐπιθυμίας ἐγένετο, καὶ πάλιν σύνοικος ὁ πολέμιος ἦν ἐναντίαν τοῖς προτέροις τὴν ὑπόθεσιν ἔχων· ἐκεῖνοι γὰρ μισοῦντες αὐτὸν ἐξέβαλον· αὕτη δὲ ἐρῶσα καὶ περικαιομένη τοῦ νεανίσκου· καὶ ἦν διπλοῦς, μᾶλλον δὲ τριπλοῦς καὶ πολλαπλοῦς ὁ πόλεμος. μὴ γὰρ ἐπειδὴ τὰ δίκτυα ὑπερήλατο, καὶ τὸν βρόχον διέτεμεν ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ, νομίσῃς ἀπραγμόνως αὐτὸν ἠνυκέναι τὸν ἆθλον τοῦτον· καὶ γὰρ πολὺν τὸν ἱδρῶτα ὑπέμεινε. καὶ εἰ βούλει καὶ τοῦτο σαφῶς μαθεῖν, ἐννόησον οἷόν ἐστι νεότης, καὶ νεότητος ἀκμή. ἐν γὰρ αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας ἐτύγχανεν ὢν τότε, ὅτε σφοδροτέρα τῆς φύσεως ἡ φλὸξ ἐγείρεται, ὅτε πολλὴ τῆς ἐπιθυμίας ἡ ζάλη, ὅτε ἀσθενέστερος μὲν ὁ λογισμός. τῶν γὰρ νεωτέρων αἱ ψυχαὶ οὐ σφόδρα πολλῇ φράττονται τῇ συνέσει, οὐδὲ πολλὴν τῆς ἀρετῆς ποιοῦνται σπουδήν· ἀλλ' ὁ μὲν χειμὼν τῶν παθῶν χαλεπώτερος, ὁ δὲ τὰ πάθη κυβερνῶν λογισμὸς ἀσθενέστερος· μετὰ δὲ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἡλικίας, πολλὴ καὶ τῆς γυναικὸς ἦν ἡ ἀκολασία. καὶ καθάπερ τὴν Βαβυλωνίαν κάμινον αἱ Περσικαὶ χεῖρες ἐκεῖναι μετὰ πολλῆς ἀνῆπτον τῆς σπουδῆς, δαψιλῆ τῷ πυρὶ παρέχουσαι τὴν τροφήν, καὶ ποικίλα ὑπεκκαύματα ἐμβάλλουσαι τῇ φλογί· οὕτω δὴ καὶ τότε ἡ ἀθλία καὶ ταλαίπωρος ἐκείνη γυνὴ τῆς καμίνου ταύτης χαλεπωτέραν ἀνῆπτε τὴν φλόγα, μυρίζουσα, ἐπιτρίμμασι παρειῶν, ὑπογραφαῖς ὀφθαλμῶν, κατακεκλασμένῃ φωνῇ, κινήμασι, βαδίσμασι διαθρυπτομένη, ἱματίοις μαλακοῖς, περιβολῇ χρυσίων, ἑτέραις τοιαύταις μυρίαις μαγγανείαις καταγοητεύουσα τὸ μειράκιον. καὶ καθάπερ τις θηρευτὴς δεινὸς δυσάλωτον μέλλων χειροῦσθαι ζῶον, ἅπαντα κινεῖ τῆς τέχνης τὰ ὄργανα· οὕτω δὴ καὶ αὕτη τὴν σωφροσύνην εἰδυῖα τοῦ νεανίσκου· οὐδὲ γὰρ ἔμελλεν ἐν τοσούτῳ χρόνῳ λανθάνειν· πολλῆς ἐνόμισεν αὐτῇ δεῖν παρασκευῆς ἐπὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ νεανίσκου, καὶ διὰ τοῦτο πάντα ἐκίνει τῆς ἀκολασίας τὰ μηχανήματα. καὶ οὐδὲ τούτοις ἠρκεῖτο μόνοις, ἀλλὰ καὶ καιρὸν καὶ τόπον ἐπεζήτει πρὸς τὴν θήραν ἐπιτήδειον. διὰ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως ἁλοῦσα προσέβαλεν, ἀλλὰ πολὺν ἀνέμεινε χρόνον, τὴν πονηρὰν ταύτην ἐπιθυμίαν ὠδίνουσα καὶ παρασκευαζομένη, δεδοικυῖα μὴ τῷ τάχει καὶ ταῖς ἐσχεδιασμέναις αὐτῆς ἐπιβουλαῖς διαφύγῃ τὸ θήραμα. καί ποτε εὑροῦσα μόνον ἐν οἴκῳ τὰ συνήθη ποιοῦντα, ἀνασκάπτει βαθύτερον λοιπὸν βάραθρον. καὶ τὰ πτερὰ τῆς ἡδονῆς πάντοθεν ἀναπετάσασα, ὥσπερ ἐν μέσοις δικτύοις λοιπὸν ἔχουσα τὸν νέον, ἐπεισέρχεται, καὶ μόνη μόνον ἀπολαβοῦσα· μᾶλλον δὲ οὐ μόνη. καὶ γὰρ καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν φύσιν καὶ τὰ αὐτῆς μηχανήματα συμπαρόντα εἶχεν αὐτῇ· ἕλκει λοιπὸν ἐπὶ τὴν ἄδικον πρᾶξιν πρὸς βίαν τὸν γενναῖον ἐκεῖνον. τί τοῦ πειρασμοῦ τούτου χαλεπώτερον; ποίας τοῦ καμίνου καὶ φλογὸς οὐ σφοδρότερον, νέον σφριγῶντα, δοῦλον, ἔρημον, ἄπολιν, ξένον, μετανάστην, ὑπὸ δεσποίνης οὕτως ἀκολάστου καὶ μαινομένης, οὕτω πλουτούσης, καὶ τοσαύτην δυναστείαν περιβεβλημένης, ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ· συντελεῖ γὰρ καὶ τοῦτο πρὸς τὴν τοιαύτην ἅλωσιν· συνειλημμένον κατέχεσθαί τε καὶ κολακεύεσθαι, καὶ πρὸς εὐνὴν ἄγεσθαι δεσποτικήν, καὶ ταῦτα, μετὰ τοσούτους κινδύνους καὶ ἐπιβουλάς; οἶσθα γὰρ ὡς οἱ πολλοί, ὅταν τεταριχευμένοι τυγχάνωσι, καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς ὦσιν, εἶτα εἰς τρυφὴν καλῶνται, καὶ ἄνεσιν, καὶ τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον βίον, προθυμότερον ἐπιτρέχουσιν· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος, ἀλλ' ἔμενε διὰ πάντων τὴν οἰκείαν καρτερίαν ἐπιδεικνύμενος. ἐγὼ τὸν θάλαμον ἐκεῖνον καὶ τὴν Βαβυλωνίαν κάμινον, καὶ τὸν τοῦ Δανιὴλ λάκκον τῶν λεόντων, καὶ τὴν γαστέρα τοῦ θαλαττίου θηρίου, εἰς ἣν ὁ προφήτης

A barbaram terram abduci. Quin ne hîc quidem malorum finis erat, verùm poſt admiranda illa inſomnia, quæ prænunciabant, fore, ut ipſe à fratribus adoraretur, inſidiis rurſum inſidiæ ſuccedebant. Nam ne ipſi quidem mercatores, qui acceperant, eum retinuerunt, verùm improbioribus rurſum barbaris vendiderunt. Porro non te fugit, quanti ad calamitatem momenti ſit, tales dominos talibus dominis commutare. Hoc enim difficiliorem ac moleſtiorem ſervitutem reddit, cum externi rurſum B ſunt, qui emunt, ac prioribus atrociores. Poſt in Ægyptum ingreditur, in illam, inquam, regionem tum cum Deo bellum gerentem, & furore laborantem, unde impudentia ora, unde impiæ atque in Deum contumelioſæ linguæ promanabant. Atque apud Ægyptios exiſtit, quorum vel unus duntaxat tantam vim habuit, ut magnum Moſem fugitivum & exulem redderet. Ac poſteaquam aliquantum illic reſpiravit (quod videlicet benignus ac facilis Deus, reſq; ab hominum opinione remotas adminiſtrans, immanem illam feram, quæ ipſum emerat, in ovem C convertiſſet) confeſtim ipſi rurſum arena comparabatur, rurſum ſtadium, rurſum pugnæ ac certamina, & ſudores prioribus acriores. Sceleratis enim oculis eum hera conſpicata, ipſiuſque pulchritudine, atque elegantia ſuperata, prorſuſque amoris affectu correpta, præ impudica hac cupiditate leænam ſeſe pro fœmina præbebat. Ita rurſum domeſticus atque inteſtinus hoſtis erat, contrario tamen, quam priores, animo ac mente præ- D ditus. Illi enim odio adducti ſunt, ut eum domo ejicerent: hæc contra amans, ac juvenis cupiditate incenſa: & quidem duplex, imò triplex, ac multiplex hoc bellum erat. Neque enim quia retia ſaltu ſuperavit, ac brevi temporis puncto laqueum diſſecuit, idcirco eum hoc certamen ſine labore & mœſtitia confeciſſe exiſtimes. Siquidem ingentem ſudorem in ea re ſubiit. Ac ſi id perſpicuè ſcire tibi cordi eſt, cogites velim cujuſmodi res ſit juventus, ac juventutis flos. Nam tum in ipſo juven- E tutis flore erat: quo ſcilicet tempore acrior naturæ flamma excitatur, quo tempore ingens libidinis tempeſtas, quo denique tempore imbecillior ratio. Juvenum enim animi non admodum magno prudentiæ præſidio muniuntur, nec magnum virtutis ſtudium & curam gerunt: verùm & perturbationum tempeſtas atrocior eſt, & ratio, quæ eas gubernat ac moderatur, infirmior. Ad naturã autem & ætatẽ illud etiam accedebat, quòd ingens mulieris impudicitia erat. Et quemadmodum Perſicæ il- A læ manus Babylonicam fornacem magno ſtudio accendebant, copioſo igni alimoniam præbentes, ac varios flammæ fomites admoventes: eodem quoq; modo tunc infelix illa & ærumnoſa mulier flammam fornace illa graviorem ac periculoſiorem accendebat, unguenta nimirum olens, genarum frictionibus, oculorum picturis, fracta & enervata voce, motibus, ingreſſibus laſciviens, molli veſtitu, auri ambitu, ac ſexcentis aliis ejuſdem generis illecebris & impoſturis adoleſcentem à mente de- B ducens. Et quemadmodum peritus quidam venator, fera captu difficili potiri ſtudens, nullum artis inſtrumentum immotum relinquit: ad eundem etiam modum ipſa juvenis pudicitiam perſpectam habens (nec enim ea ipſi tanto tempore incognita eſſe poterat) ingenti ſibi ad juvenem in captivitatem redigendum apparatu opus eſſe judicavit, ob eámque cauſam nulla libidinis machina erat, quam non moveret. Ac ne hæc quidem ſatis eſſe ducens, tempus inſuper & locum ad prædam ap- C poſitum requirebat. Quamobrem haud ſtatim atque ſe ipſius amore captam eſſe ſenſit, eum adorta eſt: verùm diu expectavit, improbam hanc cupiditatem parturiens, ac ſe comparans: quòd vereretur, ne, ſi celeritatem adhiberet, ac tumultuariè inſidias moliretur, præda effugeret. Cùm autem aliquando tandem eum domi ſolum inveniſſet, foveam profundiorem jam fodit, ac voluptatis pennis undique expanſis, tanquam mediis retibus interceptum juvenem habens, irrepit, ac ſola ſolum na- D cta (imò, ut rectius loquar, non ſola: nam & ætatem & naturam ac deniq; ſuas ipſius machinas rei gerendæ ſocias habebat) generoſum illum adoleſcentem ad nefarium facinus per vim deinceps trahit. Quid hac tentatione gravius fingi queat? Quid hac fornace ac flamma vehementius & acrius, juvenem nitidum ac vigentem, ſervum, deſtitutum, urbe carentem, hoſpitem, exulem, ab hera uſque adeo libidinoſa & furente, tantis o- E pibus tantáq; potentia circumfluente, in tanta ſolitudine (nam hoc quoque ad hujuſmodi capturam conducit) correptum teneri atque illecebris deliniri, & ad herilem lectum duci, idque poſt tot pericula & inſidias? Non enim te fugit pleroſque, poſteaquam calamitatibus ac rerum acerbitatibus confecti ſunt, ſi ad luxum animique remiſſionem, & molle ac diſſolutum vitæ genus vocentur, promptius accurrere ſolere. At non ille: verùm tolerantiam conſtanter in omnibus rebus præ ſe tulit. Equidem ipſe hunc thalamum & Babylonicam fornacem, & Danielis lacum, & marinæ belluæ ventrem, in quem Propheta incidit, appel-

Iuveniles animi prudentia fere deſtituti.

Simile.

appellare haud dubitem: imò etiam his longè graviorem. Illic enim corporis interitus inſidiarum victoria erat: hic autem animæ exitium, & mors ſempiterna, & calamitas omnis conſolationis expers. Nec verò duntaxat hoc nomine gravis ac periculoſus hic lacus erat, ſed etiam quia præter vim, ac dolum ingenti quoque libidine plenus erat, multóque ac vario & multiplici igne, non corpus urente, verùm animam ipſam inflammante. Id quod etiam Salomon, qui, quàm periculoſum ſit cum muliere matrimonio cum viro copulata congredi, maximè perſpectum & exploratum habebat, his verbis utitur: *Quis alligabit ignem in ſinu ſuo, & veſtimenta ejus non ardebunt?* Quis ambulabit ſuper

Prov. 6, 27

prunas, & pedes ejus non comburentur? Sic omnis qui ingreditur ad mulierem proximi ſui, non erit mundus cùm tetigerit eam. Quod autem ait, hanc ſententiam habet: Quemadmodum fieri nequit, ut qui in igne verſatur, non exardeſcat: ſic nec fieri poteſt, ut qui conſuetudinem cum fœminis habet, incendium, quod hinc oritur, effugiat. Hic autem, quod multo gravius ac periculoſius erat, ſuſtinuit. Non enim eam ipſe attigit, verum ab ea detinebatur, ſolus à ſola interceptus & comprehenſus: idque cum jam tot calamitatibus confectus, tot inſidiis afflictus eſſet, ac requietis & ſecuritatis cupiditate teneretur. Et tamen, cum inter tot retia verſaretur, ac variam & multiplicem feram impetum in ſe facere, & omni ex parte ſe laniare conſpiceret, (hoc eſt per tactum, per vocem, per oculos, per fucum & pigmenta, per aurea ornamenta, per unguenta, per indumenta, per mores per verba, per mundum muliebrem quem geſtabat, per ſolitudinem quæ id afferebat ut nemo id ſcire poſſet, per opes, per potentiæ amplitudinem) ac præterea ipſa, ut ſuperiùs a me dictum eſt, ætatem, naturam, ſervitutem, atque in aliena regione commorationem, rei gerendæ ſocias & opitulatrices haberet, omnem illam flammam ſuperavit. Ego verò hanc tentationem, & fratrum invidia, & propinquorum odio, & venditione, & barbarorum dominatu, & longa peregrinatione, & in aliena regione commoratione, & carcere, & catena, & diuturno tempore, & omnibus ærumnis quibus illic conflictatus eſt, multo graviorem eſſe confirmo. Siquidem de animæ ſalute periculum ipſi creabatur. Poſteaquam autem hoc quoque bellum effugit, atque hîc etiam, partim Dei gratia, partim juvenis virtute (tanta enim in eo tranquillitatis animi & pudicitiæ copia erat, ut etiam illius furorem comprimere & extinguere ſtuduerit) roſcidus ſpiritus perflans extitit: poſteaquam, inquam, ipſe intactus exceſſit, non ſecus videlicet atque adoleſcentes illi, qui Perſicam flammam effugerunt

Dan. 3, 27.

(*neque enim*, ut Scripturæ verbis utar, *ignis odor in illis erat*) magniſque caſtitatis pugil emicuit, atq; adamantem imitatus eſt, quid ſtatim ſit conſecutus, & quænam præmia victorem exceperint, videamus. Inſidiæ rurſum, & voragines, & mors, & pericula, & calumniæ, & odium iniquum ac ſtolidum. Misera enim illa mulier gravi furore percita, animi acerbitate amorem ſolatur, affectúmque affectu copulat, ac petulanti & impudicæ cupiditati ſceleratam iram adjungit, & poſt adulterium carnifex efficitur. Atque ingentem feritatem ſpirans, ac truculentos oculos in eum defigens tribunal conſtituit, corruptúmque judicem collocat, hoc eſt illius herum, virum ſuum, barbarum, Ægyptium: crimenque nullo teſtimonio ſubnixum inducit. Ac ne tribunal quidem ingrediendi poteſtatem reo facit, verùm ſecurè accuſat, judicis nimirum ſtultitia & benevolentia, & perſonæ ſuæ, ut cui fides haberetur, ſatis idoneæ, authoritate, ac denique ejus, qui accuſabatur, ſervitute freta. Sic rem, contrà ac geſta fuerat, narrans, judicem ſuperavit, eúmque adduxit, ut ſecundum ſe judicaret, inſontémque damnaret, eique graviſſimam pœnam imponeret, ac ſtatim carcer, & abductio, & vincula. Ac ne judice quidem viſo condemnabatur eximius ille vir. Et, quod gravius eſt, ut adulter condemnabatur, ut herilis lecti appetitor, ut alieni matrimonii profeſſor, ut convictus & deprehenſus. Nam & judex, & accuſatrix, ac denique pœna, quæ ſubſequebatur, apud multos ac veritatis ignaros, hoc efficiebant, ut fabula fidem inveniret. At nihil horum animum illius conturbavit, nec dixit: Hæccine ſomniorum remuneratio eſt? Hiccine viſorum illorum eventus: hæccine pudicitiæ præmia? Præceps ac ſtolidum judicium, iniqua ſententia, atque improba rurſum exiſtimatio. Tanquam cinædus domo patria nuper ejectus ſum: tanquam adulter & muliebris pudicitiæ perfoſſor ac violator in carcerem nunc ducor, atque omnes de me ſententiam ferunt. Ac fratres quidem, à quibus adorandus eram (hoc enim ſomnia oſtendebant) in libertate & ſecuritate, ac delitiis, atque in patria & paterna domo ſunt: ego autem, in cujus imperio ac poteſtate illi futuri erant, cum ſepulchrorum effoſſoribus, cum prædonibus, cum furibus hic vinctus teneor: ac ne patriis quidem ſedibus exturbatus, tumultibus negotiiſque liberor: verùm etiam in extera regione barathra nos rurſum ac præacuti mucrones excipiunt.

A ἐνέπεσε, θαῤῥῶν ἴσον ἂν προσείποιμι, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ τούτου χαλεπώτερον. ἐκεῖ μὲν γὰρ τῆς ἐπιβουλῆς ἡ νίκη σώματος ἦν ἀπώλεια. ἐνταῦθα δὲ ψυχῆς πανωλεθρία, καὶ θάνατος, καὶ συμφορὰ παραμυθίαν οὐκ ἔχουσα. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον χαλεπὸς ὁ λάκκος οὗτος ἦν, ἀλλὰ μετὰ τῆς βίας καὶ τοῦ δόλου, καὶ πολλῆς ἔγεμε τῆς κολακείας, πολλοῦ τοῦ ποικίλου καὶ παντοδαποῦ πυρὸς οὐ σῶμα καίοντος, ἀλλὰ αὐτὴν φλέγοντος τὴν ψυχήν. καὶ τοῦτο αὐτὸ δηλῶν ὁ Σολομὼν ὁ

B μάλιστα ταῦτα μετὰ ἀκριβείας εἰδὼς ἡλίκον ἐστὶ τὸ γυναικὶ συμβάλλειν ἄνδρα ἐχούσῃ· ἀποδήσει τίς, φησι, πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἱμάτια οὐ κατακαύσει; ἢ περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθράκων πυρὸς, τοὺς δὲ πόδας οὐ καταφλέξει; οὕτως ὁ πορευόμενος πρὸς γυναῖκα ὕπανδρον, καὶ πᾶς ὁ ἁπτόμενος αὐτῆς οὐκ ἀθωωθήσεται. ὁ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· ὥσπερ φησὶν οὐκ ἔνι ὁμιλοῦντα πυρὶ μὴ κατακαίεσθαι, οὕτως οὐδὲ γυναιξὶ συνόντα διαφυγεῖν τὸν ἐντεῦθεν ἐμπρησμόν. οὗ-

C τος δὲ, ὃ πολλῷ χαλεπώτερον ἦν, ὑπέμεινεν. οὐ γὰρ αὐτὸς αὐτῆς ἥψατο, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνης κατείχετο, μόνος ὑπὸ μόνης ἀπειλημμένος· καί τοι τοσούτοις ἤδη κακοῖς κατειργασμένος καὶ τοσαύταις τεταριχευμένος ἐπιβουλαῖς, καὶ ἀνέσεως ἐπιθυμῶν καὶ ἀδείας. ἀλλ' ὅμως ἐν τοσούτοις δικτύοις ὢν, καὶ ποικίλον θηρίον ὁρῶν αὐτῷ προσβάλλον, καὶ διὰ πάντων αὐτὸν καταξέον, διὰ τῆς ἁφῆς, διὰ τῆς φωνῆς, διὰ τῶν ὀμμάτων, διὰ τῶν χρωμάτων, διὰ τῆς ὑπογραφῆς,

D διὰ τῶν χρυσίων, διὰ τῶν μύρων, διὰ τῶν ἱματίων, διὰ τοῦ ἤθους, διὰ τοῦ κόσμου τοῦ περικειμένου, διὰ τῆς μονώσεως, διὰ τοῦ λανθάνειν, διὰ τοῦ πλούτου, διὰ τῆς δυναστείας, ἔχουσα μετὰ τούτων συνεργὸν, ὅπερ ἔμπροσθεν εἶπον, τὴν ἡλικίαν, τὴν φύσιν, τὴν δουλείαν, τὸ ἐν ἀλλοτρίᾳ εἶναι, πᾶσαν ἐνίκησε τὴν φλόγα ἐκείνην. ἐγὼ τοῦτον τὸν πειρασμὸν καὶ τοῦ φθόνου τῶν ἀδελφῶν, καὶ τοῦ μίσους τοῦ συγγενικοῦ, καὶ τῆς πράσεως, καὶ τῆς τῶν βαρβάρων δεσποτείας, καὶ τῆς μακρᾶς ἀποδη-

E μίας, καὶ τῆς ἐν ἀλλοτρίᾳ διατριβῆς, καὶ τοῦ δεσμωτηρίου, καὶ τῆς ἁλύσεως, καὶ τοῦ μακροῦ χρόνου, καὶ τῆς αὐτόθι ταλαιπωρίας πολὺ χαλεπώτερον εἶναί φημι· καὶ γὰρ περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος ἦν. ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτον διέφυγε τὸν πόλεμον, καὶ ἐγένετο ἐνταῦθα πνεῦμα δρόσου διασυρίζον, ἀπό τε τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ νέου· τοσοῦτο γὰρ αὐτῷ περιῆν ἀταραξίας καὶ σωφροσύνης, ὅτι καὶ τὴν τῆς ἐκείνης μανίαν καταλῦσαι ἐσπούδασε· πλὴν ἐπειδὴ αὐτὸς ἐξῆλθεν ἀνέπαφος

A ὥσπερ οἱ νεανίσκοι τὴν Περσικὴν διαφυγόντες φλόγα. οὐδὲ γὰρ ὀσμὴ πυρὸς ἦν ἐν αὐτοῖς, φησί· καὶ σωφροσύνης μέγας ἀθλητὴς ἀνεδείχθη, καὶ ἀδάμαντα ἐμιμήσατο, ἴδωμεν ποίων εὐθέως ἀπήλαυσε. καὶ ἵνα ἔπαθλα διαδέχεται τὸν στεφανίτην. ἐπιβουλαὶ πάλιν καὶ βάραθρα, καὶ θάνατος, καὶ κίνδυνος, καὶ συκοφαντίαι, καὶ μῖσος ἄλογον. ἡ γὰρ ἀθλία τότε ἐκείνη θυμῷ παραμυθεῖται τὸν ἔρωτα, καὶ πάθος συνάπτει πάθει, καὶ ἐπιθυμίᾳ ἀκολάστῳ προσ-

B τίθησιν ὀργὴν ἄδικον, καὶ μετὰ τὴν μοιχείαν γίνεται καὶ ἀνδροφόνος· καὶ πνέουσα θηριωδίας πολλῆς, καὶ φονικὸν βλέπουσα, καθίζει δικαστήριον διεφθαρμένον, τὸν δεσπότην τὸν ἐκείνου, τὸν ἄνδρα τὸν ἑαυτῆς, τὸν βάρβαρον, τὸν Αἰγύπτιον, καὶ εἰσάγει κατηγορίαν ἀμάρτυρον· καὶ οὐδὲ ἀφίησιν εἰσελθεῖν εἰς δικαστήριον τὸν ἐγκαλούμενον, ἀλλ' ἠρέμα κατηγορεῖ, τῇ τε ἀνοίᾳ καὶ τῇ εὐνοίᾳ τοῦ δικάζοντος, τῇ τε ἀξιοπιστίᾳ τοῦ οἰκείου προσώπου, καὶ τὸν δοῦλον εἶναι

C τὸν ἐγκαλούμενον θαῤῥοῦσα, καὶ τὰ ἐναντία εἰποῦσα τῶν γινομένων ἐκράτησε τοῦ δικαστοῦ, καὶ τὴν νικῶσαν ἔπεισε ψῆφον ἐξενεγκεῖν, καὶ καταδικάσαι τὸν ἀνεύθυνον, καὶ τιμωρίαν ἐπιθεῖναι χαλεπωτάτην, καὶ δεσμωτήριον εὐθέως, καὶ παραγωγὴ, καὶ ἅλυσις, καὶ μηδὲ ἰδὼν δικαστὴν κατεκρίθη ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος ἀνήρ. καὶ τὸ δὲ χαλεπώτερον, κατεκρίνετο ὡς μοιχὸς, ὡς δεσποτικῆς ἐπιθυμήσας εὐνῆς, ὡς ἀλλότριον διορύξας γάμον, ὡς ἁλοὺς, ὡς ἐλεγχόμε-

D νος. ὅ, τε γὰρ δικαστὴς, ἥ, τε κατήγορος παρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ τὴν ἀλήθειαν οὐκ εἰδόσιν, ἥ, τε τιμωρία ἑπομένη ἀξιόπιστον ἐποίει τὸ δρᾶμα φαίνεσθαι. ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐθορύβησεν ἐκεῖνον, οὔτε εἶπεν· αὗται τῶν ὀνείρων αἱ ἀμοιβαί; τοῦτο τῶν ὄψεων ἐκείνων τὸ τέλος; ταῦτα τῆς σωφροσύνης τὰ ἔπαθλα; κρίσις ἄλογος, καὶ ψῆφος ἄδικος, καὶ πονηρὰ πάλιν ὑπόληψις. ὥσπερ γὰρ ἑταιρικὸς ἐξηλήλυθα νέος τῆς πατρῴας οἰκίας, ὡς μοιχὸς καὶ σωφροσύνην διορύξας γυ-

E ναικὸς εἰς δεσμωτήριον εἰσάγομαι νῦν, καὶ ταῦτα περὶ ἐμοῦ πάντες ψηφίζονται. καὶ οἱ μὲν ἀδελφοὶ οἱ μέλλοντές με προσκυνεῖν (τοῦτο γὰρ τὰ ὀνείρατα ἐδήλου) ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἀδείᾳ καὶ τρυφῇ καὶ πατρίδι καὶ οἰκίᾳ πατρῴᾳ· ἐγὼ δὲ ὁ μέλλων αὐτῶν κρατεῖν, μετὰ τυμβωρύχων, μετὰ λῃστῶν, μετὰ βαλαντιοτόμων ἐνταῦθα δέδεμαι· οὔτε μετὰ τὸ τῆς πατρίδος ἐκπεσεῖν, θορύβων ἀπηλλαγμένος καὶ πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ πάλιν βάραθρα ἡμᾶς, καὶ ξίφη ἠκονημένα διαδέχεται.

καὶ

καὶ ἡ μὲν τοιαῦτα δράσασα, καὶ συκοφαντήσασα, καὶ δι' ἑκατέρων τῶν τολμημάτων ἀποτμηθῆναι δικαία, χορεύει, καὶ σκιρτᾷ νῦν ὥσπερ ἐπὶ τροπαίοις καὶ λαμπροῖς ἐπινικίοις ἐστεφανωμένη· ἐγὼ δὲ ὁ μηδὲν ἠδικηκὼς τὴν ἐσχάτην τίνω δίκην. οὐδὲν τούτων ἐκεῖνος εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόησεν· ἀλλ' ὥσπερ ἀθλητὴς διὰ στεφάνων ὁδεύων, οὕτως ἔχαιρε, καὶ ηὐφραίνετο, οὔτε τοῖς ἀδελφοῖς, οὔτε τῇ μοιχαλίδι μνησικακῶν. πόθεν τοῦτο δῆλον; ἐξ ὧν αὐτὸς πρός τινα τῶν αὐτόθι δεδεμένων διελέχθη ποτέ. τοσοῦτον γὰρ ἀπεῖχεν ὑπὸ ἀθυμίας ἁλῶναι, ὅτι καὶ ἑτέροις ἔλυσε λύπας. ἐπειδὴ γὰρ εἶδέ τινας αὐτόθι τεταραγμένους καὶ ἀθυμοῦντας, προσῆλθεν εὐθέως τὴν αἰτίαν εἰσόμενος. καὶ μαθὼν ὅτι ἐξ ὄψεως ὀνειράτων ὁ θόρυβος, ἔλυσε τὰ ὀνείρατα. εἶτα παρακαλῶν ἀναμνῆσαι τὸν βασιλέα, τῆς ἀπαλλαγῆς ἕνεκεν τῆς αὐτοῦ· εἰ γὰρ καὶ γενναῖος καὶ θαυμαστὸς ἦν, ἀλλ' ἄνθρωπος ἦν καὶ οὐκ ἐβούλετο ταῖς ἁλύσεσιν ἐνταλαιπωρεῖσθαι, ἐκείναις· παρακαλῶν τοίνυν μνησθῆναι αὐτοῦ πρὸς βασιλέα, καὶ πεῖσαι ἀφεῖναι αὐτὸν τῶν δεσμῶν, καὶ ἀναγκαζόμενος καὶ τὴν αἰτίαν εἰπεῖν, δι' ἣν ἐνεβέβλητο, ὥστε καὶ ἐκεῖνον τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ δεόμενον εὐπρόσωπον ἔχειν πρόφασιν τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορίας, οὐδενὸς ἐμνημόνευσε τῶν ἠδικηκότων, ἀλλ' ἀπαλλάξας ἑαυτὸν τῶν ἐγκλημάτων ἔστη μέχρι τούτου μόνον, καὶ οὐ προσέθηκε τοὺς εἰς αὐτὸν πεπλημμεληκότας. καὶ γὰρ ἐγώ, φησι, κλοπῇ ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων, καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν, καὶ ἐνέβαλόν με εἰς τὸν λάκκον τοῦτον. καὶ πῶς ἐκεῖνο οὐ λέγεις, τὴν πόρνην, τὴν μοιχαλίδα, τοὺς ἀδελφοκτόνους, τὸν φθόνον, τὴν πρᾶσιν, τὴν μανίαν τῆς δεσποίνης, τὴν ἔφοδον, τὴν ἀκολασίαν, τὰ δίκτυα, τὰ μηχανήματα, τὴν συκοφαντίαν, τὴν ἄδικον κρίσιν, τὸ διεφθαρμένον δικαστήν, τὴν παράνομον ἀπόφασιν, τὴν καταδίκην τὴν οὐκ ἔχουσαν λόγον; διὰ τί ταῦτα σιγᾷς καὶ κρύπτεις; ὅτι μνησικακεῖν οὐκ οἶδα, φησιν, ὅτι ἐμοὶ ταῦτα στέφανοι καὶ βραβεῖα, καὶ μείζονος ἐμπορίας ὑπόθεσις. εἶδες ψυχὴν φιλόσοφον; εἶδες τῆς ὀργῆς καθαρὰν καὶ τῶν δικτύων ὑψηλοτέραν; εἶδες συναλγοῦντα τοῖς ἠδικηκόσι μᾶλλον ἢ μνησικακοῦντα; ὥστε γὰρ μήτε ἀδελφὸν εἰς μέσον ἐναγαγεῖν, μήτε τὴν αἱμοβόρον ἐκείνην, κλοπῇ, φησιν, ἐκλάπην ἐκ γῆς Ἑβραίων, καὶ ὧδε οὐκ ἐποίησα οὐδέν. καὶ οὐδαμοῦ προσώπου μέμνηται, οὐδὲ τοῦ λάκκου, οὐδὲ ἄλλου τινός. ἀλλ' ὅμως καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸν οὐχ ὁ τυχὼν διεδέξατο πειρασμός. ὁ γὰρ τοσαύτης παρ' αὐτοῦ παρακλήσεως τυχών, καὶ δεσμῶν κατὰ τὴν τούτου πρόρρησιν ἐλευθερωθείς, καὶ ἐπὶ τὴν προτέραν ἀνακληθεὶς τιμήν, τῆς εὐεργεσίας ἐπελάθετο, καὶ τῆς τοῦ δικαίου ἱκετηρίας· καὶ ὁ μὲν οἰκέτης ἐν βασιλικαῖς ἦν αὐλαῖς πολλῆς ἀπολαύων εὐημερίας· ὁ δὲ ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπων, καὶ οὕτω φαιδρὰς ἀφιεὶς τῆς ἀρετῆς τὰς ἀκτῖνας, ἔτι δεσμωτήριον ᾤκει, καὶ οὐδεὶς ἦν ὁ ἀναμιμνήσκων τὸν βασιλέα. ἔδει γὰρ αὐτῷ πλείους πλακῆναι στεφάνους, καὶ μείζονα παρασκευασθῆναι βραβεῖα. διὸ καὶ μακρότεροι τῶν δρόμων οἱ δίαυλοι τότε ἐπήγνυντο· ἐῶντος μὲν τοῦ θεοῦ μένειν τὰ σκάμματα, οὐ μὴν τέλεον ἐγκαταλείποντος. ἀλλὰ τοσοῦτον συγχωροῦντος τοῖς ἐπιβουλεύουσι τὰ αὐτῶν ἐπιδείκνυσθαι, ὅσον μηδὲ ἀφανίσαι ἀθλητήν, μηδὲ ἐκποδὼν ποιῆσαι τὸν τῆς ἀρετῆς ἀνταγωνιστήν. εἰς λάκκον μὲν γὰρ αὐτὸν ἐμβληθῆναι συνεχώρησε, καὶ τὸ ἱμάτιον αἱμαχθῆναι· εἰς δὲ σφαγὴν αὐτοὺς ἐλθεῖν οὐκ ἀφῆκεν, ἀλλὰ συνεβούλευσε μὲν τοῦτο ὁ ἀδελφός, τὸ δὲ πᾶν τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας ἐγίνετο· τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς συνέβη γυναικός. τίνος γὰρ ἕνεκεν εἰπέ μοι ὁ θερμὸς οὕτω καὶ ἀκόλαστος· ἴστε γὰρ τῶν Αἰγυπτίων τὸ γένος· ὁ θυμώδης καὶ ὀργίλος· καὶ γὰρ τοῦτο μεθ' ὑπερβολῆς αὐτοῖς πρόσεστι τὸ πάθος· ὃν ἐπίστευσεν εἶναι μοιχὸν καὶ γυναῖκα ἠδικημένην τὴν αὐτοῦ, οὐκ ἀπέτεμεν εὐθέως, οὐδὲ πυρὶ παρέδωκεν, ἀλλ' οὕτως ἀλόγιστος ὤν, ὡς ἐκ μιᾶς μοίρας ἀποφήνασθαι, καὶ μηδὲ λόγου μεταδοῦναι τῷ ἐγκαλουμένῳ, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τιμωρίας πολλὴν ἐπιείκειαν ἐπεδείξατο, καὶ ταῦτα, ὁρῶν τὴν γυναῖκα μαινομένην, λυττῶσαν, βίαν ἀποδυρομένην, τὰ ἱμάτια διερρωγότα περιφέρουσαν, καὶ μειζόνως κἀντεῦθεν ἐκκαιομένην, καὶ θρηνοῦσαν καὶ ὀλοφυρομένην; ἀλλ' ὅμως τούτων οὐδὲν αὐτὸν εἰς σφαγὴν ἐξῆψε· πόθεν εἰπέ μοι; οὐκ εὔδηλον ὅτι ὁ τοὺς λέοντας χαλινώσας, καὶ τὴν κάμινον καταψύξας, οὗτος καὶ θηρίου τούτου τὸν ἄμετρον ἐπέσχε θυμόν, καὶ τὴν ἄφατον ὀργὴν ἔσβεσεν, ὡς κερασθῆναι συμμέτρως τὴν τιμωρίαν; τοῦτο καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ συμβὰν ἴδοι τις ἄν. δεθῆναι μὲν γὰρ αὐτὸν συνεχώρησε, καὶ μετὰ τῶν καταδίκων εἶναι, τῆς δὲ τοῦ δεσμοφύλακος ἀπονοίας ἐξήρπασεν. οἶσθα γὰρ οἷόν ἐστι δεσμοφύλαξ· ἀλλ' ἐκεῖνος τότε πρᾶος καὶ ἥμερος ἦν. καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπέτεινεν αὐτὸν πόνοις τισίν,

A Cúmque ea, quæ tantum ſcelus perpetravit, ac tantam in me calumniam ſtruxit, atque utriusque ſceleris nomine ſupplicium extremum meretur, choros nunc agat & exultet, ac velut victoriam ac luculentam palmam adepta, caput corona redimitum habeat: ego contra, qui nihil ſceleris admiſi, graviſſimam pœnam pendo. Nihil horum ille aut locutus eſt, aut mente agitavit: verum, ut pugil per coronas gradiens, ſic ipſe læto atque hilari animo erat, atque ita comparato, ut injuriarum, quas B à fratribus, & ab adultera acceperat, memoriam nullam retineret. Unde autem id conſtat? Ex iis nempe verbis, quæ ipſe ad aliquem eorum, qui illic in vinculis erant, quondam habuit. Tantum enim ab eo aberat, ut mœrore caperetur, ut aliis etiam mœſtitias diſcuteret. Nam cum illic quoſdam perturbatos ac mœrore affectos vidiſſet, ad eos ſtatim, ut cauſam intelligeret, acceſſit. Cumque hujusmodi perturbationem à nocturnis quibuſdam viſis inſomniiſque profectam eſſe cognoviſſet, inſom- C nia diſſolvit. Ac poſtea cum uno eorum agens, ut pro ſua liberatione verba ad regem facere ne oblivisceretur (nam etſi fortis atq; admirãdꝰ vir erat, ac homo tamẽ erat, nec in catenis illis cõtabeſcere cupiebat) cũ eo inquã agens, ut ſui apud regem memor eſſet, eiq;, ut ſe è vinculis emitteret, perſvaderet, coactuſq; cauſam etiam commemorare ob quam in carcerem conjectus fuerat (quo videlicet is, qui pro ſe deprecaretur, ſpecioſam ſuſcepti ſui patrocinii cauſam haberet) nullius eorum, à quibus læ- D ſus fuerat, mentionem fecit: verùm cùm ſe criminibus liberaſſet, his finibus ſe tenuit, nec eos, à quibus injuriam acceperat, adjunxit. Ego enim, inquit, furtim ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hic nullo ſcelere perpetrato in lacum injectus ſum. Ecquid autem taces de meretrice, de adultera, de fratricidis, de invidia, de venditione, de heræ furore, de impetu, de libidine, de laqueis, de machinis, de calumnia, de iniquo judicio, de corrupto judice, de nefaria ſententia, de condemnatione ab E omni ratione aliena? Ecquid hæc ſiles, & occultas? Quoniã, inquit, injuriarũ memoriã retinere neſcio. Hæc mihi coronæ ſunt, & præmia, majorisque lucri occaſio. Vides animum philoſophicum? Vides purum ab ira? Vides rebus adverſis & acerbis ſublimiorem? Vides eorum potiùs, à quibus læſus fuerat, vicem dolentem, quàm injuriarum acceptarum memorem? Nam ne fratres, aut carnificem illum in medium proferret, Furtim, inquit, ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hic nihil ſceleris A perpetravi. Nec uſquam perſonæ meminit, nec lacus, nec Iſmaëlitarum, nec cujusquam alterius rei. Et tamen poſtea non vulgaris eum tentatio excepit. Is enim, qui tantam ab eo conſolationem acceperat, atque juxta ipſius vaticinium vinculis liberatus, & in priſtinum honoris gradum reſtitutus fuerat, poſteaquam beneficium conſecutus eſt, precationis viri juſti memoriam abjecit. Ac famulus quidem in regia aula erat, ingenti felicitate fruens: is autem qui Solem ſplendore ſuperabat, atque uſque adeo claros ac nitentes virtutis radios emittebat, carce- B rem adhuc habitabat: nec quiſquam erat, qui de eo regem commonefaceret. Siquidem plures adhuc ipſi coronas texi, majoreſque palmas comparari oportebat. Ac propterea longiora curriculi ſpatia tum figebantur: Deo nimirum ſcammata quidem manere ſinente, ac eum tamen haudquaquam omnino deſerente, verùm inſidiatoribus, quæ ſua erant, eo uſque oſtendere atque exequi permittente, ut tamen pugili exitium minimè afferrent, nec virtutis propugnatorem de medio tollerent. Ete- C nim in lacum quidem eum conjici, ac veſtem cruentari permiſit: at non item ipſi cædem inferri ſivit. Verùm id quidem unus è fratribus ſvaſit: ſed id totum divino conſilio ac providentia fiebar. Quod etiam in Ægyptiaca muliere contigit. Quod enim cauſæ eſt, dic quæſo, quamobrem ferox hic vir & impudicus (Ægyptiorum enim mores noſti) hic, inquam, iracundus & ad indignationem animi proclivis (nam hic quoque affectus incredibilem in modum ipſis ineſt) eum, quem adulterum eſſe, atque D uxori injuriam intuliſſe credebat, non ſtatim gladio concidit, aut flammis delevit, verùm cùm ita præceps atque inconſideratus eſſet, ut ad unius partis arbitrium ſententiam ferret, ac ne cauſam quidem dicendi poteſtatem reo faceret, tamen ſupplicii tempore ingentis facilitatis & clementiæ ſpecimen ediderit: idque cum furentem, rabie laborantem, vim illatam querentem, laceratas veſtes circumferentem, atque hinc magis exardeſcentem, ac lugentem & lamentantem uxorem perſpiceret? E Et tamẽ nihil horum ipſum ad cædem incendit. Quĩ tandẽ iſtud, dic quæſo? An non perſpicuum eſt, quòd is, qui leonum impetum tanquam injecto fræno repreſſit, & fornacis ardorẽ ſuſtulit, idem immodicam quoque hujus belluæ indignationem, atq; immanem iram extinxit, ut ſupplicium adhibita mediocritate temperaretur? Id quod etiam in carcere contigiſſe quiſpiam perſpiciat. Deus enim ita eum in vincula conjici, ac cum nocentibus & facinoroſis eſſe permiſit, ut tamen eum ab ejus, qui carceri præerat, importunitate ac ſævitia eripuerit. Nam cum, quibus moribus eſſe carceris præfectus ſoleat, minimè ignores, tamen ipſi tum lenis ac placidus erat: ac non modò eum nullis laboribus premebat,

A ſed etiam eorum omnium, qui illic tenebantur, principatum ipſi conceſſerat: idq; cum eum ut adulterum accepiſſet, ut nocentem, & quidē nobilem & inſignem adulterum. Non enim in tenuem & obſcuram, ſed in magnam & ſplendidam domum ſcelus hoc tragicum aggreſſus eſſe cenſebatur. Nec tamen quicquam horum eum terruit, eiq; perſuaſit, ut acerbitate in ipſum uteretur. Verùm ſimul, & per calamitates viro juſto coronæ texebantur: & Dei auxiliū copioſiſſimè ac largiſſimè ipſi affluebar. B Longiorē adhuc epiſtolam facere cupiebam: ſed quia hæc quoque, quæ ſcripſi, epiſtolæ modum longè ſuperant, hic finem ſcribendi faciam, illud abs te petens, quod nunquam petere deſtiti, nempe ut & mœrorem abjicias, & (quod ſemper feciſti, atq; etiamnum facis) Dei gloriam prædicare, ac de gravibus & acerbis omnib⁹ his reb⁹ ipſi gratias agere ne intermittas. Hac enim ratione tum ipſa maxima bona percipies, tum mortiferum diabolo vulnus infliges, tum nobis ingentē conſolationem afferes: C & mœroris nubem nullo negotio diſcutere ac de medio tollere, puráque tranquillitate frui poteris. Quocirca nec animo elangueſcas, verum ab hoc fumo emerſa & liberata (omnem enim hunc mœrorem, ſi volueris, fumo citius diſſipabis) de hac re nos rurſum certiores facias: ut, licet alioqui procul à te remoti, magnam tamen ex hujuſmodi literis conſolationem capiamus.

Ad eandem epiſt. 4.

D De hyemis acrimonia, & ſtomachi noſtri imbecillitate, atque Iſauricis incurſionibus, nihil eſt quamobrem in ſollicitudine verſeris, curiſque te conficias. Quamvis enim hyems ejuſmodi fuerit, qualem in Armenia eſſe veriſimile eſt (nec enim amplius quicquam dicendum eſt) nos tamen haud magnopere lædit. Hoc quippe proſpicientes, ad incommodum, quod hinc contrahitur, propulſandum multa molimur: nimirum & ignem E perpetuo accendentes, & cubiculum, in quo commoramur, undique obſepientes, & pluribus veſtibus ac ſtragulis utentes, & domi ſemper manentes. Quod etſi nobis moleſtum eſt, tamen ob lucrū, quod hinc capimus, tolerabile eſt. Quamdiu enim domi nos tenemus, frigore haud admodum divexamur: ſin autem aliquantum progredi, atq; in externo aëre verſari cogamur, non parvo hinc detrimentu afficimur. Quamobrem venerationem tuam obſecro, atque ſummi beneficii gratia'q; loco id abs te peto, A ut ad depellendam corporis infirmitatem magnam curam & diligentiam conferas. Etenim morbum quidem mœror etiam efficit: cùm autem corpus quoque laboribus confectum, & morbis debilitatum eſt, ac neglectum jacet, eaq; conditione eſt, ut nec medicorum opè atque auxilio, nec aëris temperie, nec rerum neceſſariarum copia fruatur, quanta hinc acerbitatis & periculi acceſſio fiat, velim tecum reputes. Quamobrem te oro, ut & varios peritoſq; medicos adhibeas, & iis B medicamentis utaris, quæ hujuſmodi morbos pellere queant: quandoquidem nos etiam paucis antè diebus, cùm ob aëris ſtatum proclivis nobis ad vomitus ſtomachus eſſēt, atque & aliis curationis generibus, & pharmaco eo, quod à domina mea lectiſſima & ornatiſſima ſenatrice miſſum eſt, uſi eſſemus, nec ultra tres dies illud adhibere nobis neceſſe fuiſſet, ipſius imbecillitatem correximus. Itaque te quoque hortor atque oro, ut his utaris, deſque operam, ut hujuſmodi medicamentum ad nos rurſum mittatur. C Nam cùm quandam ſtomachi ſubverſionem rurſum ſenſiſſemus, eodem rurſum remedii genere uſi, malum omnino profligavimus. Quippe & inflammationes in imo pectore conditas ſedat, & pituitam exhaurit, & mediocri calore præditum eſt, & vigorem haud vulgarem affert, & ciborum appetitum excitat: atque harum omnium rerū nobis paucis diebus experimentum præbuit. Fac igitur dominus meus cumprimis venerandus Theophilus Comes exoretur, D ut nobis rurſum idem medicamentum conficiat, atque ad nos mittat. Nec verò hoc nomine diſcrucieris, quòd nos hic hyememus. Multo enim meliore nunc atque commodiore, quam ſuperiori anno, valetudine ſumus. Quare ſi tu quoque, quàm par eſt, curam adhiberes, multo melius valeres. Quod ſi ex animi mœſtitia & conſternatione morbos tuos ortum traxiſſe ais, ecquid rurſus à nobis epiſtolas requiris, cùm hinc ad alacritatem animi nihil fructus ceperis, verùm mœroris E undis ita demerſa ſis, ut nunc etiam ex hac vita migrare cupias? An ignoras quanta animæ gratias agenti propter morbum quoque merces conſtituta ſit? An non de hac re & coram, & per literas perſæpe ad te diſſerui? At quoniam te fortaſſe, vel negotiorum turba, vel ipſa morbi natura, & crebræ adverſitates, eorum, quæ à nobis dicta ſunt, memoriam animo tuo perpetuo inſonantem habere non ſinunt, audi nos rurſum mœroris tui ulceribus eadem accinentes.

Morbis quoque merces conſtituta.

A ἀλλὰ καὶ ἄρχοντα πάντων ἐποίησε τῶν αὐτόθι, καὶ ταῦτα ὡς μοιχὸν δεξάμενος κατάδικον, καὶ μοιχὸν ἐπίσημον. οὐ γὰρ εἰς οἰκίαν εὐτελῆ, ἀλλ' εἰς μεγάλην καὶ λαμπρὰν τὸ δρᾶμα τοῦτο τετολμηκέναι ἐνομίζετο. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἐκεῖνον ἐφόβησεν, οὐδὲ ἔπεισεν ἐκείνῳ γίνεσθαι χαλεπόν. ἀλλ' οἱ στέφανοι ἀπὸ τῶν παθημάτων ἐπλέκοντο, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ συμμαχία μετὰ πολλῆς ἐπέρρει τῆς δαψιλείας. ἐβουλόμην καὶ ἕτερον προσθεῖναι τῇ ἐπιστολῇ μῆκος· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο μετὰ πολλῆς B τῆς περιουσίας οἶμαι τὸ μέτρον ὑπερβεβηκέναι, ἐνταῦθα καταλύσας τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλῶ σου τὴν εὐλάβειαν, ὅπερ ἀεὶ διετέλεσα παρακαλῶν, ἀθυμίας μὲν ἀπαλλάττεσθαι, δοξάζειν δὲ τὸν Θεὸν, ὅπερ πεποίηκας, καὶ ποιοῦσα διατελεῖς, χάριτας ὁμολογοῦσα ὑπὲρ πάντων αὐτῷ τῶν χαλεπῶν τούτων καὶ ὀδυνηρῶν. οὕτω γὰρ καὶ αὐτὴ μείζονα ἀγαθὰ καρπώσῃ, καὶ τῷ διαβόλῳ καιρίαν δώσεις πληγὴν, καὶ πολλὴν ἡμῖν παρέξεις παράκλησιν, καὶ τὸ τῆς ἀθυμίας νέ- C φος μετὰ πολλῆς ἀφανίσαι δυνήσῃ τῆς εὐκολίας, καὶ καθαρᾶς ἀπολαῦσαι γαλήνης. μὴ δὴ καταμαλακίζου, ἀλλ' ἀνενεγκοῦσα ἀπὸ τοῦ καπνοῦ τούτου· καπνοῦ γὰρ, ἐὰν θέλῃς, ῥᾷον διασκεδάσεις πᾶσαν τὴν ἀθυμίαν ταύτην· δῆλον τοῦτο πάλιν ποίησον ἡμῖν, ἵνα καὶ πόρρωθεν ὄντες πολλὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην.

D

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ δʹ.

Τῆς σφοδρότητος ἕνεκεν τοῦ χειμῶνος, καὶ τῆς τοῦ στομάχου ἡμῶν ἀσθενείας, καὶ τῶν Ἰσαυρικῶν καταδρομῶν, μηδὲν μεριμνᾷ, μηδὲ κατάτεινε σαυτὴν φροντίσι. ὁ μὲν γὰρ χειμὼν γέγονεν οἷον εἰκὸς ἐν Ἀρ- E μενίᾳ εἶναι· οὐδὲν γὰρ δεῖ πλέον εἰπεῖν· ἡμᾶς δὲ οὐ μέγα τι παραβλάπτει. ταῦτα γὰρ προορῶντες, πολλὰ μηχανώμεθα πρὸς τὸ τὴν ἐντεῦθεν διακρούσασθαι βλάβην, καὶ πῦρ ἀνακαίοντες συνεχῶς, καὶ τὸ δωμάτιον, ἔνθα καταμένομεν, πάντοθεν περιφράττοντες, καὶ ἐπιβλήμασι κεχρημένοι πλείοσι, καὶ διὰ παντὸς ἔνδον μένοντες. ὅπερ ἐστὶ μὲν ἡμῖν ἐπαχθὲς, πλὴν διὰ τὸ ἐντεῦθεν κέρδος φορητόν. ἕως μὲν γὰρ ἂν ἔνδον μένωμεν, οὐ σφόδρα κατατεινόμεθα τῷ A κρυμῷ· ἐὰν δὲ ἀναγκασθῶμεν μικρὸν προελθεῖν, καὶ τῷ ἔξω ὁμιλῆσαι ἀέρι, οὐ μικρὰν περιστρεφόμεθα βλάβην. διὸ καὶ τὴν τιμιότητά σου παρακαλῶ, καὶ ἐν μεγίστης αἰτῶ χάριτος μέρει, πολλὴν ποιεῖσθαι ἐπιμέλειαν, ὥστε τὴν τοῦ σώματος σου διορθοῦν ἀσθένειαν. ποιεῖ μὲν γὰρ νόσον καὶ ἀθυμία· ὅταν δὲ καὶ σῶμα πεπονηκὸς ᾖ καὶ ἐξησθενημένον, καὶ ἐν ἀμελείᾳ διακέηται πολλῇ, καὶ μήτε ἰατρῶν ἀπολαύῃ, μήτε ἀέρων εὐκρασίας, μήτε τῆς τῶν ἐπιτηδείων ἀφθονίας, ἐννόησον, ὅτι οὐ μικρὰ ἐντεῦθεν προσθήκη γίνεται B τοῦ δεινοῦ. διὸ παρακαλῶ σου τὴν τιμιότητα, καὶ ἰατροῖς διαφόροις καὶ ἐμπείροις, καὶ φαρμάκοις χρῆσθαι, τοῖς τὰ τοιαῦτα διορθοῦν δυναμένοις. ἐπεὶ καὶ πρὸ τούτων τῶν ὀλίγων ἡμερῶν, εὐεμπτώτως ἡμῖν ἔχοντος τοῦ στομάχου πρὸς τοὺς ἐμέτους, ἐκ τῆς τοῦ ἀέρος καταστάσεως, τῇ τε ἄλλῃ ἐπιμελείᾳ χρησάμενοι, καὶ τῷ φαρμάκῳ τῷ ἀπεσταλμένῳ παρὰ τῆς κυρίας μου τῆς κοσμιωτάτης συγκλητικῆς, καὶ οὐ δεηθέντες πλείονα ἢ τριῶν ἡμερῶν αὐτὸ ἐπιθεῖναι, διωρθωσάμεθα αὐτοῦ τὴν ἀσθέ- C νειαν. παρακαλῶ τοίνυν καὶ αὐτήν σε χρήσασθαι τούτῳ, καὶ παρασκευάσαι πάλιν ἡμῖν ἐξ αὐτοῦ πεμφθῆναι. καὶ γὰρ καὶ πάλιν αἰσθανόμενοί τινος ἀνατροπῆς, πάλιν αὐτῷ ἐχρησάμεθα, καὶ τὸ πᾶν διωρθωσάμεθα. καὶ γὰρ φλεγμονὰς καταστέλλει τὰς ἐν τῷ βάθει, νοτίδα ἀναμάσσεται, καὶ συμμέτρως ἐστὶ θερμὸν, καὶ τόνον ἐντίθησιν οὐ τὸν τυχόντα, καὶ ὄρεξιν διεγείρει τὴν πρὸς τὰ σιτία, καὶ τούτων ἁπάντων ἡμῖν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις πεῖραν παρέσχεν. ποίησον τοίνυν παρακληθῆναι τὸν δεσπότην D μου τὸν αἰδεσιμώτατον Θεόφιλον τὸν κόμητα, ὥστε πάλιν ἐξ αὐτοῦ κατασκευάσαι ἡμῖν καὶ ἀποστεῖλαι· καὶ μή σε λυπείτω τὸ ἐνταῦθα ἡμᾶς χειμάζειν. καὶ γὰρ πολλῷ ῥᾷον καὶ ὑγιεινότερον νῦν ἢ πέρυσι διακείμεθα. ὥστε εἰ καὶ αὐτὴ τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ἐποιοῦ, πολλῷ ἂν ἄμεινον διετέθης. εἰ δὲ ἐξ ἀθυμίας σοι φῂς τετέχθαι τὰ νοσήματα, πῶς πάλιν ἐπιστολὰς ζητεῖς παρ' ἡμῶν, μηδὲν ἐντεῦθεν εἰς εὐθυμίαν καρπωσαμένη, ἀλλ' οὕτω τῇ τυραννίδι τῆς E ἀθυμίας βαπτισθεῖσα, ὡς καὶ ἐπιθυμεῖν νῦν τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας; οὐκ οἶδας ὅσος καὶ ἀρρωστίας κεῖται μισθὸς ἐν εὐχαρίστῳ ψυχῇ; οὐ πολλάκις σοι καὶ παρὼν, καὶ δι' ἐπιστολῶν ταύτης ἕνεκα διείλεγμαι τῆς ὑποθέσεως; ἀλλ' ἐπειδὴ ἴσως ἢ ὁ τῶν πραγμάτων ὄχλος, ἢ αὐτὴ τῆς ἀρρωστίας ἡ φύσις, καὶ αἱ ἐπάλληλοι περιστάσεις οὐκ ἐῶσί σε διηνεκῶς ἔναυλον ἔχειν τῶν εἰρημένων τὴν μνήμην, ἄκουε πάλιν τὰ αὐτὰ ἐπᾳδόντων ἡμῶν τοῖς ἕλκεσί σου τῆς ἀθυμίας.

τὰ γὰρ

τὰ γὰρ αὐτὰ γράφειν, φησὶν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. Τί οὖν καὶ λέγω καὶ γράφω; οὐδὲν, Ὀλυμπιάς, τῆς ἐν ἀλγηδόσιν ὑπομονῆς εἰς εὐδοκιμήσεως λόγον ἴσον. ἡ γὰρ βασιλὶς τῶν ἀγαθῶν, καὶ τῶν στεφάνων ἡ κορωνὶς αὕτη μάλιστά ἐστι· καὶ καθάπερ αὕτη τῶν ἄλλων κρατεῖ κατορθωμάτων, οὕτως ἐν αὐτῇ τοῦτο μάλιστα τὸ εἶδος τῶν ἄλλων ἐστὶ λαμπρότερον· τάχα ἀσαφὲς τὸ εἰρημένον· οὐκοῦν αὐτὸ ποιήσω σαφέστερον. Τί οὖν ἐστιν ὃ φημι; οὐ τὸ χρήματα ἀφαιρεθῆναι, κἂν πάντων τις γυμνωθῇ τῶν ὄντων, οὐ τὸ τιμῆς ἐκπεσεῖν, οὐ τὸ πατρίδος ἐκβληθῆναι, καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν ἀπενεχθῆναι, οὐ τὸ πόνῳ καὶ ἱδρῶτι κατατείνεσθαι, οὐ τὸ δεσμωτήριον οἰκεῖν, καὶ ἅλυσιν περικεῖσθαι, οὐκ ὀνειδισμοὶ, καὶ λοιδορίαι καὶ σκώμματα· μὴ γὰρ μηδὲ τοῦτο μικρὸν νομίσῃς εἶναι καρτερίας εἶδος, τὸ γενναίως τὰ τοιαῦτα ἐνεγκεῖν, καὶ δείκνυσιν Ἱερεμίας ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος ἀνὴρ, οὐχ ὡς ἔτυχεν ὑπὸ τούτου θορυβηθεὶς τοῦ πειρασμοῦ· ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῦτο, οὐ παίδων ἀποβολὴ, κἂν ἀθρόον πάντες ἀναρπασθῶσιν, οὐκ ἐχθροὶ συνεχῶς ἐπεμβαίνοντες, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν, οὐκ αὐτὸς ὁ κολοφὼν τῶν δοκούντων εἶναι λυπηρῶν, ὁ θάνατος, ὁ φοβερὸς οὕτω καὶ φρικώδης, οὕτως ἐστὶ βαρὺς, ὡς σώματος ἀῤῥωστία. καὶ ταῦτα δείκνυσιν ὁ μέγιστος τῆς ὑπομονῆς ἀθλητὴς, ὃς ἐπειδὴ σωματικῇ περιέπεσε νόσῳ, ἀπαλλαγὴν τῶν κατεχόντων δεινῶν τὴν τελευτὴν εἶναι ἐνόμιζε· καὶ ὅτε μὲν τὰ ἄλλα ἔπασχεν ἅπαντα, οὐδὲ ᾐσθάνετο, καίτοι ἀπαλλήλους δεχόμενος τὰς πληγὰς, καὶ τελευταίαν τὴν καιρίαν. οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς χαλεπωτάτης τοῦ πολεμοῦντος αὐτῷ κακουργίας, τὸ μὴ νεάζοντι; μηδὲ νῦν εἰς τοὺς ἀγῶνας καθιέντι πρῶτον, ἀλλ᾽ ἤδη τῇ πυκνότητι τῶν ἐπαλλήλων βελῶν κατειργασμένῳ, τότε τὴν καιρίαν δοῦναι, τὴν ἐπὶ τοῖς παισὶ πληγὴν, καὶ ταύτην οὕτω χαλεπῶς, ὡς καὶ ἐξ ἑκατέρας τῆς φύσεως, καὶ πάντας ἀθρόον, καὶ ἐν ἀώρῳ ἡλικίᾳ, καὶ βιαίᾳ τελευτῇ διαφθεῖραι, καὶ τοῦ θανάτου τὸν τρόπον ἐσχεδιασμένον αὐτοῖς ἐργάσασθαι τάφον. οὐδὲ γὰρ ἴδεν ἐν κλίνῃ κειμένους, οὐδὲ ἐφίλησε χεῖρας, οὐδὲ ἐσχάτων ἤκουσε ῥημάτων, οὐδὲ ποδῶν ἥψατο καὶ γονάτων, οὐ στόμα συνεῖλεν, οὐ καθεῖλεν ὀφθαλμοὺς μελλόντων αὐτῶν τελευτᾶν, ἅπερ οὐ μικρὰ εἰς παραμυθίαν τοῖς παίδων χωριζομένοις πατράσιν· οὐδὲ τοὺς μὲν προέπεμψεν ἐπὶ τὸν τάφον, τοὺς δὲ ἐπανελθὼν εὗρε παραμυθίαν τῶν ἀπελθόντων· ἀλλ᾽ ἐν καιρῷ συμποσίου, συμποσίου οὐ μέθην, ἀλλ᾽ ἀγάπην βρύοντος, ἐν τραπέζῃ φιλαδελφίας, ἐπὶ στιβάδος κειμένους ἤκουσε πάντας κατακεχῶσθαι, καὶ πάντα ὁμοῦ μιγῆναι, τὸ αἷμα, τὸν οἶνον, τὰς κύλικας, τὸν ὄροφον, τὴν τράπεζαν, τὴν κόνιν, τὰ μέλη τῶν παίδων. ἀλλ᾽ ὅμως ἡνίκα μὲν ταῦτα ἤκουσε, καὶ πρὸ τούτων τὰ ἄλλα, καὶ αὐτὰ χαλεπά· καὶ γὰρ κἀκεῖνα χαλεπῶς ἀπολώλει· τά τε ποίμνια, καὶ ὁλοκλήρους ἀγέλας, τὰς μὲν ὑπὸ πυρὸς ἄνωθεν κατενεχθέντος ἀνηλῶσθαι ἔλεγεν ὁ πονηρὸς τῆς τραγῳδίας ταύτης ἄγγελος, τὰς δὲ ὑπὸ πολεμίων διαφόρων ἀθρόον πάσας ἀναρπαγῆναι, καὶ κατακοπῆναι σὺν αὐτοῖς τοῖς ποιμέσιν. ἀλλ᾽ ὅμως τοσαύτην ζάλην ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ διεγερθεῖσαν ὁρῶν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, ἐπὶ τῆς οἰκίας, ἐπὶ τῶν θρεμμάτων, ἐπὶ τῶν παίδων, ἐπάλληλα τὰ κύματα, καὶ τὰς σπιλάδας συνεχεῖς, καὶ τὸν ζόφον βαθὺν, καὶ τὸ κλυδώνιον ἀφόρητον, οὔτε ἀθυμίᾳ κατετείνετο, οὔτε ᾐσθάνετο σχεδὸν τῶν γεγενημένων, πλὴν τοσοῦτον ὅσον ἄνθρωπος ἦν, καὶ πατήρ, ἐπειδὴ δὲ νόσῳ παρεδόθη καὶ ἕλκεσι, τότε καὶ θάνατον ἐπεζήτει, τότε καὶ ἀπωδύρετο, καὶ ἐθρήνει, ἵνα μάθῃς πῶς τοῦτο πάντων ἐστὶ χαλεπώτερον, καὶ τῆς ὑπομονῆς τὸ ἄκρον εἶδος. καὶ τοῦτο οὐδὲ αὐτὸς ὁ πονηρὸς ἀγνοεῖ δαίμων, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πάντα ἐκεῖνα κινήσας, εἶδε τὸν ἀθλητὴν ἀτάραχον μένοντα καὶ ἀθόρυβον, ὡς ἐπὶ μέγιστον ἆθλον τοῦτον ὥρμησε, λέγων, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα πάντα φορητὰ, κἂν παῖδά τις ἀποβάλῃ, κἂν κτήματα, κἂν ἄλλο τι οὖν. οὔπω γάρ ἐστι, δέρμα ὑπὲρ δέρματος· ἡ δὲ καιρία πληγὴ, ὅταν ἐν σώματί τις δέξηται τὰς ὀδύνας. διά τοι τοῦτο μετὰ τὸν ἆθλον τοῦτον ἡττηθεὶς, οὐδὲ γρύξαι ἔσχεν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ τὰ πρότερα ἀναισχύντως ἀντέλεγεν· ἐνταῦθα μέντοι οὐδὲ ἀναίσχυντον πλάσαι τι λοιπὸν εὗρεν, ἀλλ᾽ ἐγκαλυψάμενος ἀνεχώρησεν. ἀλλὰ μὴ νόμιζέ σοι τοῦτο ἀπολογίαν εἶναι, εἰς τὸ καὶ αὐτῆς ἐπιθυμεῖν τελευτῆς, εἰ ἐκεῖνος ἐπεθύμει θανάτου, τὰς ὀδύνας οὐ φέρων. ἐννόησον γὰρ πότε ἐκεῖνος ἐπεθύμει, καὶ πῶς τῶν πραγμάτων διακειμένων, οὐ νόμου δοθέντος, οὐ προφητῶν φανέντων, οὐ τῆς χάριτος οὕτως ἐκχυθείσης, οὐδὲ ἄλλης φιλοσοφίας μετασχών.

Eadem enim ſcribere, mihi quidem non pigrum, inquit, *vobis autem tutum eſt.* Quid igitur ajo, ac literis mando? Nihil eſt, Olympias, quod ad laudem & gloriam adipiſcendam cum patientia in doloribus perferendis comparari poſſit. Nam ea præſertim virtutum regina, & coronarum apex eſt: & quemadmodum ea virtutibus aliis præſtat, ita in ea hoc potiſſimum genus aliis antecellit. Quoniam autem obſcurius aliquanto fortaſſe eſt quod dico, idcirco planius ac dilucidius iſtud faciam. Quidnam igitur eſt quod ajo? Non opibus ſpoliari, etiamſi omnibus prorſus facultatibus quiſpiam nudetur, non honore dejici, non patriis ſedibus exturbari, atque in exilium abduci, non laboribus ac ſudoribus diſtorqueri non carcerem incolere, ac catenis vinciri, non probra, & convitia, & ſcommata (neque enim parvum tolerantiæ genus eſſe exiſtimes res ejuſmodi forti ac ſtrenuo animo ferre, idque oſtendit Hieremias, vir tantus, tamque eximia virtute præditus, qui hac tentatione non mediocriter commotus ac perturbatus eſt) non liberorum amiſſio, etiamſi omnes repentina morte abripiantur, non hoſtes perpetuo inſultantes, non aliud quippiam ejuſmodi, non denique mors ipſa, quæ rerum omnium, quæ moleſtiæ & acerbitatis ſpeciem habent, caput eſt, atque uſque adeò formidabilis & horrenda eſt, æquè gravis & acerba eſt, ut adverſa corporis valetudo. Cui rei teſtimonio eſt ſummus ille patientiæ pugil, qui poſtquam in corporis morbum incidit, prementium malorum depulſionem mortem eſſe judicavit. Et quidem, cùm cuncta alia perpeteretur, minimè ſentiebat, quamvis etiam crebras ſibique invicem ſuccedentes plagas accipiens, ac poſtremam acerbiſſimam & lethalem. Neque enim hoc exigui momenti eſſe putandum eſt, verum extremæ quoque ejus, qui bellum ipſi inferebat, improbitatis & verſutiæ, quod non recenti & vegeto, ac tum primum in certamen deſcendenti, ſed jam continuorum telorum mole cōfecto, tum denique mortiferum hoc vulnus (de filiorum amiſſione loquor) inferret, idque tam graviter & acerbè, ut ex utroque ſexu omnes ſubitò, & immatura ætate, & violenta morte opprimeret, ac mortis modum extemporaneum ipſis tumulum efficeret. Neque enim pater jacentes in lecto vidit, nec manus exoſculatus eſt, nec extrema verba excepit, nec pedes & genua tetigit, nec moribundorum ora contraxit, oculoſque clauſit (quæ quidem parentibus, cum à filiis divelluntur, non parvam conſolationem afferunt) nec aliis ad ſepulchrum præmiſſis alios domi invenit, ex quorum aſpectu mœrorem, quem ii, qui è vita excelſerant, ipſi afferebant, minueret: verū convivii tempore, & quidē convii, nō temulentia, ſed charitate cōferti, in fraterni amoris menſa, ſuper thorū jacētes, omnes defoſſos atq; obrutos eſſe audivit. omniaque inter ſe mixta fuiſſe, nimirum cruorem, domum, pocula, tectum, menſam, pulverem, membra filiorum. Et tamen, cùm hæc audiiſſet, ac priùs etiam alia, quæ & ipſa gravia & acerba erant (nam & illi pecudum greges miſerè perierant, & univerſa armenta, partim igne cœlitus lapſo abſumpta, partim à variis hoſtibus repente abrepta, & cum ipſis paſtoribus conciſa & obtruncata fuiſſe improbus hujus tragœdiæ nuncius referebat) cùm, inquam, tantam in agris, domi, in pecudibus, in liberis tempeſtatem excitatam, fluctuſque fluctibus ſuccedentes, & continuos ſcopulos, & profundam caliginem, & intolerandum naufragium conſpiceret, nec mœrore premebatur, nec ea, quæ acciderant, penè ſentiebat, hoc eſt hactenus duntaxat, quatenus homo, & pater erat. At poſteaquàm morbo atque ulceribus deditus eſt, tum vero & mortem exoptabat, & in luctu ac lamentis verſabatur. Ex quo intelligas licet, quemadmodum hoc omnibus rebus adverſis gravius ſit, ac ſummum patientiæ genus. Atque hoc ne perverſus quidem dæmon ignorabat; Ac proinde, cùm omnibus illis rebus tentatis pugilem tranquillum & à perturbatione immunem manere perſpiceret, ad hoc certamen, tanquam omnium maximum ſe contulit, cætera videlicet omnia tolerabilia eſſe ducens, etiamſi liberos, etiamſi fortunas, etiamſi quicquam aliud amittat (id enim his verbis deſignatur, *Pellem pro pelle.*) at eam demum mortiferam plagam eſſe, cùm quiſpiam in corpore dolores excipit. Quocirca poſt hoc certamen ſuperatus, ne hiſcere quidem auſus eſt: cum alioqui prius impudentiſſimè obniteretur, ac contrà pugnaret. Hic, inquam, jam ne impudens quidem aliquid reperire potuit, quod fingeret: verùm pudore ſuffuſus pedem retulit. Verùm ne hoc tibi ad ipſius quoque mortis cupiditatem idoneam excuſationem eſſe ducas, quod ille dolorum vim & acerbitatem non ferens, mortis deſiderio teneretur. In mentem enim tibi veniat, quonam ille tempore, quoque rerum ſtatu eam expetebat: hoc eſt, cum nec lex data eſſet, nec Prophetæ extitiſſent: nec gratia ita diffuſa eſſet, nec ipſe alia divinæ philoſophiæ genera percepiſſet.

Nam

Phil. 3.1.

Patientia nihil glorioſius.

Hier. 15.

Morbo nihil acerbius.

Iob. 2. 4.

Nam quod à nobis plura, quàm ab illis, qui tum vivebant, requirantur, majoreſque nobis palæſtræ conſtitutæ ſint, audi Chriſtum dicentem, *Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam*
Matt. 5, 20. *Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Quamobrem ne mortem nunc exoptare, culpa carere exiſti-
Phil. 1, 23. mes: verùm hanc Pauli vocem audias: *Diſſolvi, & eſſe cum Chriſto multo melius eſt: manere autem in carne, neceſſarium propter vos.* Quanto enim magis ingraveſcit calamitas: tanto etiam magis exuberant coronæ. Quanto magis aurum inflammatur: tanto etiam purius redditur. Quanto longius navigat mercator: tanto plures merces cumulat. Quocirca ne parvum nunc tibi propoſitum eſſe certamen putes, verum omnium, quæ ſuſtinuiſti, altiſſimum maximéque ſublime, de eo loquor, quod in corporis adverſa valetudine ſi-
Luc. 16, 20. tum eſt. Nam & Lazaro (licet enim hoc exemplo ſæpe ad te uſus ſim, quo minus tamen nunc adſhuc eo utar, nihil prohibet) ad ſalutem hoc ſatis fuit; atque in ſinum ejus, qui communem omnibus prætereuntibus domum habuit, & propter Dei juſſum atque imperium perpetuo extorris fuit, ac germanum & unicum filium, in ſenectute acceptum obtruncavit, is, qui nihil horum fecerat, idcirco abſceſſit, quia paupertatem & morbum, ac patronorum inopiam æquo & facili animo tulit. Tantum enim bonum iſtud eſt iis, qui forti ac ſtrenuo animo aliquid ferunt, ut etiamſi hominem aliquem, qui maximis peccatis ſeſe devinxerit, nanciſcatur, graviſſima peccatorum ſarcina eum liberet: ſin autem probum virum ac multis muneribus perfunctum, ei non exiguum, ſed perquam ingentem fiduciæ cumulum afferat. Siquidem juſtis ſplendida corona eſt, Soliſque fulgorem incredibili quodam intervallo ſuperans: & iis qui in peccatum lapſi ſunt, maxima expiatio. Eáque de cauſa eum quoque, qui paternum matrimonium perfoderat ac violarat, ipſiuſque lectum contaminarat, Paulus in interitum carnis tradit: hac videlicet eum ratione purgans. Nam quod ea re tanta macula
1 Cor. 5, 5. purgaretur, audi eum dicentem, *Ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Quinetiam cum aliis maximè horrendum crimen objiceret, hoc eſt iis, qui ſacroſancta menſa & arcanis illis myſteriis indignè fruuntur, dixiſſetque eum, qui id ſceleris admiſiſſet, reum fore corporis & ſanguinis Domini, vide quanam ratione hos etiam ab hac fœda & gravi macula repurgari atque abſtergi dicat, his verbis utens, Propterea inter vos multi infirmi & imbecilles. Ac poſtea illud demonſtrans, res eorum non in hoc ſupplicio hæſuras eſſe, verum nonnihil lucri atque utilitatis hinc rediturum, nempe ut ſceleris pœnis hac ratione liberemur, hæc verba ſubjungit, Si e-
1 Cor. 11, 32. nim noſipſos judicaremus, non utique judicaremur. *Dum judicamur autem, à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Quòd autem etiam ii, qui multa rectè & cum virtute geſſerunt, plurimum hinc lucri ferant, tum ex Iob liquidò perſpicitur, qui majorem hinc ſplendorem conſecutus eſt, tum ex Timotheo, qui, cùm & à vitio alienus eſſet, & tantum munus adminiſtraret, & cum Paulo terrarum orbem circumvolaret, non duos aut tres dies, non decem, aut viginti,
1 Tim. 5, 23. aut centum, ſed multo plures, imò aſſiduè in morbo verſabatur, atque ingenti corporis imbecillitate laborabat. Quodquidem etiam Paulus indicans, his verbis utebatur: *Modico vino utere propter ſtomachum tuum, & frequentens infirmitates.* Nec ipſius morbum profligavit is, qui mortuos ad vitam revocabat, verum eum in morbi fornace verſari permiſit, quò ampliſſimæ libertatis ac fiduciæ opes hinc ipſi cogerentur. Nam quæ à Domino ipſe perceperat, quæque ab eo didicerat, eadem quoque diſcipulo tradebat. Quamvis enim ipſe in morbum minimè labere-
2 Cor. 12, 7. tur, at tentationes tamen eum, non minus quàm morbi, tanquam impactis colaphis torquebant. *Datus eſt enim mihi*, inquit, *ſtimulus carnis, angelus Satanæ, qui me colaphizet*, his nimirum verbis vincula & catenas & carcerem intelligens, illudque etiã, quod raptaretur, ac laceraretur, virgiſque à carnificibus ſæpius excruciaretur. Quamobrem etiam doloreſeos, qui hinc carni accedebant, non ferens, hunc ſermonem habebat: Propter hoc ter Dominum rogavi (ter autem hoc loco ſæpè ſignificat) ut ab hoc ſtimulo liberarer. Poſtquam autem id minimè obtinuit, quantaque hujus rei utilitas eſſet, intellexit, tum verò conquievit, atque ex iis, quæ fiebant, voluptatem cepit. Ad eundem igitur modum tu quoque, etiamſi domi maneas,
Ægrotimi-nimè inertem vitam ducunt. lectoque affixa ſis, ne propterea inertem vitam ducere te exiſtimes. Siquidem iis, qui à carnificibus raptantur, lacerantur, excruciantur, atque extremis ſuppliciis mactantur, graviora & atrociora ſuſtines, nimirum ſummam hujus morbi acerbitatem domeſtici atque inteſtini tortoris loco habens. Quæ cùm ita ſint, cave aut mortem nunc expetas, aut corpus curare negligas. Neque enim hoc tutum fuerit. Ac propterea Paulus quoque Timotheum, ut valetudini ſuæ diligenter ac ſedulò conſulat, admonet

ὅτι γὰρ ἡμεῖς τῶν τότε πολιτευομένων πλείονα ἀπαιτούμεθα, καὶ μείζονα ἡμῖν κεῖται τὰ σκάμματα, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, « ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. » μὴ τοίνυν τὸ εὔχεσθαι νῦν τὴν τελευτὴν, ἀπηλλάχθαι ἐγκλήματος νόμιζε, ἀλλ' ἄκουε τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς τῆς λεγούσης, « τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι πολλῷ μᾶλλον κρεῖττον, τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. » ὅσῳ γὰρ ἂν ἐπιτείνηται τὰ τῆς θλίψεως, τοσούτῳ πλεονάζει καὶ τὰ τῶν στεφάνων· ὅσῳ ἂν πυρωθῇ τὸ χρυσίον, τοσούτῳ καθαρώτερον γίνεται· ὅσῳ μακρότερον ἂν πλεύσῃ πέλαγος ἔμπορος, τοσούτῳ πλείονα συνάγει τὰ φορτία. μὴ τοίνυν νομίσῃς μικρόν σοι προκεῖσθαι νῦν ἆθλον, ἀλλὰ πάντων ὧν ὑπομεμένηκας τὸ ὑψηλότερον, τὸν ἐπὶ τῇ τοῦ σώματος ἀῤῥωστίᾳ λέγω. καὶ γὰρ καὶ τῷ Λαζάρῳ [εἰ γὰρ καὶ πολλάκις τοῦτο εἴρηκα πρὸς σὲ, οὐδὲν κωλύει καὶ νῦν εἰπεῖν] ἤρκεσε τοῦτο εἰς σωτηρίαν· καὶ τοῦ κοινὴν τὴν οἰκίαν τοῖς παριοῦσι κεκτημένου, καὶ μετανάστου συνεχῶς γινομένου διὰ τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα, καὶ τὸν υἱὸν κατασφάξαντος τὸν γνήσιον, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ δοθέντα, ὁ μηδὲν τούτων πεποιηκὼς εἰς τοὺς κόλπους ἀπῆλθεν, ἐπειδὴ ἤνεγκεν εὐκόλως πενίαν, καὶ ἀῤῥωστίαν, καὶ τὴν τῶν προστησομένων ἐρημίαν. τοσοῦτον γάρ ἐστιν ἀγαθὸν τοῦτο τοῖς γενναίως φέρουσί τι, ὅτι κἂν τὰ μέγιστα ἡμαρτηκότα τινὰ εὕρῃ, ἀπαλλάττει τοῦ βαρυτάτου τῶν ἁμαρτιῶν φορτίου· κἂν κατωρθωκότα καὶ δίκαιον εὕρῃ, οὐ μικρὰ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγίστης παῤῥησίας γίνεται προσθήκη. καὶ γὰρ καὶ στέφανός ἐστι λαμπρὸς ἐπὶ τῶν δικαίων, καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον μεθ' ὑπερβολῆς λάμπων, καὶ καθάρσιον μέγιστον ἐπὶ τῶν ἡμαρτηκότων. διά τοι τοῦτο τὸν διορύξαντα τοὺς γάμους πατρῴους, καὶ τὴν εὐνὴν διαφθείραντα τὴν ἐκείνου, εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς παραδίδωσιν ὁ Παῦλος, τούτῳ καθαίρων αὐτὸν τῷ τρόπῳ. ὅτι γὰρ καθάρσιον τὸ γινόμενον ἦν τῆς τοιαύτης κηλῖδος, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος, « ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. » καὶ ἑτέροις δὲ ἐγκαλῶν φρικωδεστάτην ἑτέραν ἁμαρτίαν, τοῖς τῆς ἱερᾶς τραπέζης ἀναξίως ἀπολαύουσι, καὶ τῶν ἀποῤῥήτων μυστηρίων ἐκείνων, καὶ εἰπὼν, ὅτι ὁ τοιοῦτος ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος, καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου· ὅρα πῶς φησι καὶ αὐτοὺς καθαίρεσθαι τῆς χαλεπῆς ταύτης κηλῖδος, οὕτω λέγων· « διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄῤῥωστοι. » εἶτα δεικνὺς ὅτι οὐ μέχρι τῆς τιμωρίας ταύτης στήσεται τὰ ἐκείνων, ἀλλ' ἔσται τι καὶ κέρδος ἀπὸ τοῦ πράγματος, τὸ τῶν εὐθυνῶν τῶν ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ ταύτῃ ἀπαλλαγῆναι, ἐπήγαγεν· « εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. νῦν δὲ κρινόμενοι ὑπὸ κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. » ὅτι δὲ καὶ οἱ τὰ μεγάλα κατωρθωκότες, ἐντεῦθεν πολλὰ κερδαίνουσιν, ἀπό τε τοῦ Ἰὼβ δῆλον μειζόνως ἐντεῦθεν λάμψαντος, ἀπό τε τοῦ Τιμοθέου, ὃς οὕτω καλὸς ὢν, καὶ τοιαύτην διακονίαν ἐγκεχειρισμένος, καὶ συμπεριιπτάμενος Παύλῳ τὴν οἰκουμένην, οὐ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας, οὐδὲ δέκα, καὶ εἴκοσι, καὶ ἑκατὸν, ἀλλὰ πολλὰς καὶ συνεχεῖς ἐν ἀῤῥωστίᾳ ἔζη, τοῦ σώματος αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἐξησθενημένου· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος, ἔλεγεν, « οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου, καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. » καὶ οὐ διώρθωσεν αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν ὁ νεκροὺς ἐγείρων, ἀλλ' ἀφῆκεν εἶναι ἐν τῇ καμίνῳ τῆς νόσου, ὥστε μέγιστον αὐτῷ καὶ ἐντεῦθεν συναχθῆναι παῤῥησίας πλοῦτον. ὧν γὰρ αὐτὸς ἀπολέλαυκε παρὰ τοῦ δεσπότου, καὶ ἅπερ ἐπαιδεύθη παρ' ἐκείνου, ταῦτα καὶ τὸν μαθητὴν ἐδίδασκεν. εἰ γὰρ καὶ μὴ ἀῤῥωστίᾳ περιέπιπτεν, ἀλλ' ἀῤῥωστίας οὐκ ἐλάττους πειρασμοὶ αὐτὸν κολαφίζουσι, καὶ πολλὴν ὀδύνην ἐπιφέρουσι τῇ σαρκί. « ἐδόθη γάρ μοι, φησὶ, σκόλοψ τῇ σαρκὶ ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ· » τὰς πληγὰς λέγων, τὰ δεσμὰ, τὰς ἁλύσεις, τὰ δεσμωτήρια, τὸ ἄγεσθαι, καὶ σπαράττεσθαι, καὶ καταξαίνεσθαι μάστιξιν ὑπὸ δημίων πολλάκις. διὸ καὶ μὴ φέρων τὰς ὀδύνας τὰς ἐντεῦθεν τῇ σαρκὶ προσγινομένας, ἔλεγεν, « ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον παρεκάλεσα, » [τρὶς ἐνταῦθα τὸ πολλάκις λέγων] ὥστε ἐλευθερωθῆναι τοῦ σκόλοπος τούτου. εἶτα ἐπειδὴ οὐκ ἐπέτυχε, μαθὼν τοῦ πράγματος τὸ κέρδος, καὶ ἡσύχασε, καὶ ἥσθη ἐπὶ τοῖς γινομένοις. καὶ σὺ τοίνυν κἂν οἴκοι μένῃς, καὶ τῇ κλίνῃ προσηλωμένη ἦς, μὴ νόμιζε ἀργὸν βίον ζῇν· τῶν γὰρ ὑπὸ δημίων ἑλκομένων, σπαραττομένων, τεινομένων, τὰ ἔσχατα πασχόντων χαλεπώτερα ὑπομένεις, δήμιον διηνεκῆ καὶ σύνοικον ἔχουσα, τῆς ἀῤῥωστίας ταύτης τὴν ὑπερβολήν· μὴ τοίνυν μήτε τελευτῆς ἐπιθύμει νῦν, μήτε ἀμέλει θεραπείας, οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἀσφαλές. διά τοι τοῦτο καὶ Τιμοθέῳ παραινεῖ σφόδρα ἐπιμελεῖσθαι ἑαυτοῦ ὁ Παῦλος.

τῷ μὲν

τῆς μὲν ἀῤῥωςίας ἕνεκεν ἀρκεῖ ταῦτα εἰπεῖν. εἰ δὲ τὸ κεχωρίσθαι ἡμῶν ποιεῖ σοι τὴν ἀθυμίαν, προσδόκα τούτου λύσιν. καὶ οὐ τοῦτο ἵνα παρακαλέσω σε, εἶπον νῦν, ἀλλ' οἶδα, ὅτι πάντως ἔςαι. εἰ γὰρ μὴ ἔμελλεν ἔσεσθαι, πάλαι ἄν, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ἀπεληλύθειν ἐντεῦθεν, τό γε ἧκον εἰς τοὺς ἐπενεχθέντας μοι πειρασμούς. ἵνα γὰρ τὰ ἐν Κωνςαντινουπόλει παρῶ πάντα, μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἔξοδον, ἔξεςι μαθεῖν ὅσα κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν μακρὰν ταύτην καὶ χαλεπὴν, ὧν τὰ πλείω ἱκανὰ ἦν θάνατον τεκεῖν, ὑπομεμένηκα, ὅσα μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἄφιξιν, ὅσα μετὰ τὴν μετανάςασιν τὴν ἀπὸ Κουκουσοῦ, ὅσα μετὰ τὴν ἐν Ἀραβισσῷ διατριβήν. ἀλλὰ ταῦτα πάντα διεφύγομεν, καὶ νῦν ἐσμεν ἐν ὑγιείᾳ, καὶ ἀσφαλείᾳ πολλῇ, ὡς καὶ Ἀρμενίους πάντας ἐκπλήττεσθαι, ὅτι ἐν οὕτως ἀσθενεῖ σώματι καὶ ἀραχνώδει οὕτως ἀφόρητον φέρω κρυμὸν, ὅτι ἀναπνεῖν δύναμαι, τῶν ἐθάδων τοῦ χειμῶνος οὐ τὰ τυχόντα ἐντεῦθεν πασχόντων. ἀλλ' ἡμεῖς ἐμείναμεν ἀβλαβεῖς μέχρι τῆς σήμερον, καὶ λῃςῶν χεῖρας διαφυγόντες πολλάκις ἐπελθόντων, καὶ ἀπορίᾳ ἀναγκαίων συζῶντες, καὶ μηδὲ βαλανείῳ χρῆσθαι δυνάμενοι· καίτοιγε ἡνίκα αὐτόθι διετρίβομεν, συνεχῶς τούτου δεόμενοι, νῦν δὲ ἐν τοιαύτῃ ἕξει κατέςημεν, ὡς μηδὲ ἐπιθυμεῖν τῆς ἐντεῦθεν παραμυθίας, ἀλλὰ καὶ ὑγιεινότεροι ταύτῃ γενέσθαι· καὶ οὔτε ἀέρων δυσκολία, οὔτε τόπων ἐρημία, οὐκ ὠνίων ςενοχωρία, οὔτε θεραπευόντων ἐρημία, οὐκ ἰατρῶν ἀμαθία, οὐ βαλανείων ἀπορία, οὐ τὸ οἴκοι καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ, ἐν ἑνὶ οἰκήματι καθεῖρχθαι, οὐ τὸ μὴ κινεῖσθαι, οὗπερ ἀεὶ συνεχῶς ἐδεόμην, οὐ τὸ καπνῷ καὶ πυρὶ διηνεκῶς ὁμιλεῖν, οὐ λῃςῶν φόβος, οὐ πολιορκία διηνεκὴς, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν ἡμῶν περιγέγονεν. ἀλλ' ὑγιεινότερον διακείμεθα ἢ αὐτόθι ἦμεν, πολλῇ μέντοι κεχρημένοι τῇ ἐπιμελείᾳ. ταῦτα οὖν πάντα λογιζομένη, διάκρουε τὴν κατέχουσάν σε νῦν ὑπὲρ τούτων ἀθυμίαν, καὶ μὴ σαυτὴν ἀπαίτει δίκας περιττὰς καὶ χαλεπάς. ἐπέμψά σοι ἅπερ ἔγραψα πρῴην, ὅτι τὸν ἑαυτὸν οὐκ ἀδικοῦντα οὐδεὶς ἕτερος παραβλάψαι δυνήσεται· καὶ τοῦτον ἠγωνίσατο τὸν ἀγῶνα ὁ λόγος, ὃν ἀπέςαλκά σου τῇ κοσμιότητι νῦν. συνεχῶς δὴ οὖν αὐτὸν ἐπέρχου· εἰ δὲ ὑγιαίνοις, καὶ ἐπὶ γλώττης φέρε. ἱκανὸν γὰρ ἔςαι σοι φάρμακον ἐὰν ἐθέλεις. εἰ δὲ φιλονεικοίης ἡμῖν, καὶ μήτε θεραπεύοις σαυτὴν, μήτε μυρίας ἀπολαύουσα παραινέσεώς τε καὶ παρακλήσεως, βουληθείης ἀνενεγκεῖν ἐκ τῶν τελμάτων τῆς ἀθυμίας, οὐ ῥᾳδίως οὐδὲ ἡμεῖς ὑπακουσόμεθα πρὸς τὸ πυκνὰς σοι καὶ μακρὰς πέμπειν ἐπιςολὰς, εἰ μηδὲν μέλλοις ἐντεῦθεν κερδαίνειν εἰς εὐθυμίαν. πῶς οὖν τοῦτο εἰσόμεθα; οὐκ ἐὰν λέγῃς, ἀλλ' ἐὰν διὰ τῶν πραγμάτων δεικνύῃς, ἐπεὶ καὶ νῦν ἔφης μηδὲν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τὴν ἀθυμίαν σοι τὴν νόσον εἰργάσθαι ταύτην· ἐπεὶ οὖν αὐτὴ τοῦτο ὡμολόγησας, ἂν μὴ τῆς ἀῤῥωςίας ἀπαλλαγῇς, οὐ πεισόμεθα, ὅτι καὶ τῆς ἀθυμίας ἀπήλλαξαι. εἰ γὰρ αὕτη ἐςὶν ἡ τὴν νόσον ποιοῦσα, καθὼς καὶ αὐτὴ ἐπέςαλκας, εὔδηλον ὅτι λυθείσης αὐτῆς κἀκείνη συναναιρεθήσεται, καὶ τῆς ῥίζης ἀνασπασθείσης, καὶ οἱ ταύτης συναπόλλυνται κλάδοι. ὡς ἐὰν μένωσιν ἀνθοῦντες καὶ ἀκμάζοντες, καὶ καρπὸν φέροντες τὸν οὐ πρέποντα, οὐ δυνάμεθα πεισθῆναι, ὅτι τῆς ῥίζης ἠλευθέρωσαι. μὴ τοίνυν μοι ῥήματα, ἀλλὰ πράγματα δεῖξον, κἂν ὑγιαίνῃς, ὄψει πάλιν ἐπιςολὰς πεμπομένας σοι λέγουσαν ὑπερβαινούσας μέτρον. μὴ δὴ μικρὰν νόμιζέ σοι παράκλησιν εἶναι, ὅτι ζῶμεν, ὅτι ὑγιαίνομεν, ὅτι ἐν τοσαύταις πραγμάτων ὄντες περιςάσεσιν, νόσου καὶ ἀῤῥωςίας ἀπηλλάγμεθα, ὃ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ὡς ἔγνων, σφόδρα λυπεῖ καὶ ὀδυνᾷ. ἀκόλουθον οὖν καὶ ὑμᾶς μεγίςην ταύτην ἡγεῖσθαι παράκλησιν, καὶ κεφάλαιον παραμυθίας. μὴ κάλει τὴν συνοδίαν σου ἔρημον, τὴν νῦν μειζόνως ἐν οὐρανοῖς ἐγγεγραμμένην διὰ τῶν παθημάτων, ὧν ὑπομένει. σφόδρα ἤλγησα ὑπὲρ Πελαγίου τοῦ μονάζοντος. ἐννόησον τοίνυν ὅσων ἄξιοι ςεφάνων εἰσὶν γενναίως ςάντες, ὅταν ἄνδρες ἐν τοσαύτῃ ἀσκήσει διαγαγόντες καὶ καρτερίᾳ, οὕτω φαίνωσιν ὑποσυρόμενοι.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιςολὴ ε'.

Ἐπετάθη τὰ τῆς θλίψεως ὑμῶν, καὶ πλατύτερα πάλιν ἐτέθη τὰ σκάμματα, μακρότεροι τῶν δρόμων οἱ δίαυλοι, καὶ πρὸς μείζονα φλόγα τῶν ἐπιβουλευόντων ὑμῖν αἴρεται ὁ θυμός. ἀλλ' οὐ θορυβεῖσθαι οὐδὲ ταράττεσθαι, ἀλλὰ δι' αὐτὰ μὲν οὖν ταῦτα μάλιςα χαίρειν δεῖ, καὶ σκιρτᾷν, καὶ ςεφανοῦσθαι, καὶ χορεύειν. εἰ γὰρ μὴ καιρίας ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐδώκατε τῷ διαβόλῳ τὰς πληγὰς, οὐκ ἂν οὕτως ἠγριώθη τὸ θηρίον, ὡς καὶ περαιτέρω προελθεῖν. δεῖγμα τοίνυν καὶ τῆς ὑμετέρας ἀνδρείας καὶ νίκης, καὶ τῆς ἥττης ἐκείνου τῆς πολλῆς, τὸ μειζόνως ἐφάλλεσθαι, καὶ ἐπιπηδᾷν, καὶ πλείονα ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἀναισχυντίαν, καὶ δαψιλέςερον ἐκχεῖν τὸν ἰόν.

A Sed de morbo ſatis multa à nobis verba facta ſunt. Quod ſi tibi mœroris cauſam id affert, quod à nobis ſejuncta ſis, hujus etiam rei lætum finem expecta. Atque hoc non conſolandi animi tui cauſa nunc dico: ſed quia exploratum mihi eſt ita fore. Nam niſi ita futurum eſſet, jampridem, niſi me longè opinio fallit, quantum quidem ad illatas mihi calamitates attinet, è vita ceſſiſſem. Ut enim etiam omnia, quæ Conſtantinopoli perpeſſus ſum, prætercam, quanta, poſteaquam ex urbe exceſſi, in tam B longo ac moleſto itinere pertulerim (quorum multa erant ejuſmodi, ut mortem afferre poſſent) quanta, poſtquam huc veni, quanta poſtquam Cucuſo migravi, quanta denique poſtquam Arabiſſi commoratus ſum, intelligere tibi licet. At hæc omnia effugimus, ac nunc percommoda valetudine utimur, atque in magna ſecuritate ſumus: adeo ut Armenii ad ſtuporem uſque mirentur, me in tam imbecilli, & quavis aranea tenuiore corpore, tam intolerandam frigoris vim perferre, ac ſpiritum du- C cere poſſe, cùm ii etiam, qui hyemi aſſueti ſunt, hinc non vulgarem in modum afficiantur. At nos ad hunc uſque diem illæſi atq; incolumes manſimus: idque, cùm & prædones, quorum manus effugimus, ſæpe in nos impetum fecerint, & rerum neceſſariarum inopia laboremus, ac ne balneo quidem uti nobis liceat. Atqui, cum illic degeremus, eo nobis aſſiduè opus erat. Nunc autem in eum ſtatum atque habitum evaſimus, ut ne hujuſmodi quidem ſolatii cupiditate teneamur, verùm majorem D ſanitatem conſecuti ſimus, quam ut illud adhibere neceſſe habeamus. Ac nec cœli intemperies, nec locorum ſolitudo, nec rerum vænalium anguſtia, nec eorum, à quibus curemur, inopia, nec medicorum inſcitia, nec balneorum penuria, nec quod perpetuo in cubiculo tanquam ergaſtulo clauſi teneamur, nec quod progredi ac corpus movere nequeamus (quandoquidem nobis aſſiduè facere neceſſe erat) nec quod nobis ſemper cum fumo atque igne res ſit, nec prædonum metus, nec perpetua ob- E ſidio, nec denique quicquam aliud hujuſmodi nos fregit ac ſuperavit: verum melius commodiuſque, quam cùm illic eſſemus, adhibita tamen ingenti cura, valemus. Hæc igitur omnia tecum reputans, mœrorē, qui his de cauſis nunc te tenet, propelle, nec ſupervacaneas & graves à te ipſa pœnas exige. Mitto ad te id quod nuper literis mandavi, nempe eum, qui ſeipſum non læſerit, à nemine alio lædi poſſe. Hoc quippe contendit, atque in eo elaborat ea oratio, quam nunc ad te mitto. Quare fac eam A aſſiduè pervolvas, imo etiam, ſi per valetudinem licet, recites. Id enim pharmacum, ſiquidem volueris, tibi ſufficit. Sin autem nobis pertinacius obluctéris, ac neq; teipſam cures, nec, quamvis innumeras admonitiones & cohortationes præſtò habeas, è mœroris tamen cœno emergere animum inducas; nos quoque haud facilè tibi morem geremus, atque adducemur, ut longas & crebras epiſtolos mittamus, ſi nihil ad animi alacritatem hinc fructus atque utilitatis perceptura es. Quonam igitur pa- B cto id ſciemus? Non ſi dixeris, ſed ſi reipſa declararis. Quandoquidem nunc quoque hoc confirmaſti, nihil aliud, quàm mœrorem, hunc tibi morbum conflaviſſe. Quoniam igitur hoc ipſa confeſſa es, niſi morbo libereris, minimè nobis fidem facies te animi mœrorem depuliſſe. Nam cum hic ſit, ut ipſamet ſcripſiſti, qui morbum acceſſat, non eſt profecto dubium, quin eo ſublato morbus quoque de medio tollatur, evulſaque radice una etiam ipſius rami pereant. Nam quamdiu florere ac vigere, C fructumque, quem minimè par ſit, proferre perſtiterint, id nobis perſuaderi non poterit, te radice liberatam eſſe. Quocirca, ne mihi verba, ſed res oſtende. Ac ſi ſanitatem obtinueris, literas rurſum, quæ orationis modum excedant, ad te mitti videbis. Nec vero levem hanc conſolationem exiſtimare debes, quod vivimus, quod valemus, quod, cum in tantis rerum difficultatibus ac moleſtiis verſemur, à morbo tamen & adverſa valetu- D dine liberi ſimus: quodquidem hoſtes noſtros, ut comperi, non mediocri triſtitia & dolore afficit. Quare conſentaneum eſt vos etiam magnam conſolationem hanc, atque adeò conſolationum caput exiſtimare. Cœtum tuum, qui nunc per eas, quas perfert, calamitates magis in cœlis aſcriptus eſt, deſertum ac deſtitutum ne voca. De Pelagio monacho magno dolore affectus ſum. Cogita igitur quot quantiſque coronis digni ſint, qui forti animo in acie ſteterunt, cùm viros qui tam piè ac ſan- E ctè, tantaque cum tolerantia vixerunt, abripi, atque in fraudem impelli videamus.

In Armenia exulat Chryſoſt.

Ad eandem epiſt. 5.

Acerbitatis acceſſionē fecit veſtra calamitas, auctaq; rurſum vobis ſcamata, curſuumq; longiora ſpatia conſtituta ſunt: atq; eorum, qui vobis inſidias moliuntur, iracundia in majorē flammam aſſurgit. At minimè propterea commoveri ac perturbari debetis, verum hoc ipſo potiſſimum nomine lætari & exultare, coroniſq; caput redimire, ac choros agitare. Nam niſi mortiferas prius diabolo plagas intuliſſetis, non uſq; adeo fureret hæc bellua, ut ultra progredi auderet. Quamobrem tum veſtræ fortitudinis & victoriæ, tum ingentis illius cladis hoc eſt argumentum, quod ille acrius nunc in vos impetum facit atq; inſultat, majoriſq; impudentiæ

documentum edit, ac profuſius venenum effundit. Quandoquidem etiam in beato Job, poſteaquam in bonorum amiſſione ac filiorum ereptione victus eſt, tum quoque ſe gravibus vulneribus affectum eſſe perſpicuè oſtendens, ad id, quod malorum caput erat, hoc eſt ad carnis oppugnationem, & vermium ſcaturiginem, & ulcerum chorum ſe contulit. (Chorum enim & coronam, & ſexcentarum victoriarum examen appello.) Ac ne hîc quidem conſtitit: verùm quoniam nulla alia paris momenti machina ei reliqua erat (etiam velut extremam calamitatum lineam ipſi morbum illum invexerat) alia rurſum tormenta bellica movebat, uxorem videlicet armans, amicos in eum extimulans, famulos concitans ac feritate afficiens, atque omni ratione ipſius vulnera exulcerans. Quod etiam ipſum in præſentia tentare non deſinit: verùm in ſuum ipſius caput; quandoquidem hinc fit, ut res veſtræ magis exſplendeſcant, ſublimioréſque in dies ac luculentiores fiant. Majores enim hinc vobis opes exiſtunt, uberior fructus, crebræ, atque adeò continuæ coronæ. Magnum etiam per ipſas rerum acerbitates vobis fortitudinis incrementum affertur, ac per hoſtiles inſidias acuitur veſtra tolerantia. Ea enim eſt afflictionis natura, ut eos, qui eam placido ac ſtrenuo animo ferunt, rebus acerbis ſuperiores, ac diaboli telis ſublimiores reddat, inſidiáſque aſpernari doceat. Siquidem & arbores, quæ in umbris aluntur, majorem mollitiem contrahunt, atque ad fructuum procreationem minùs commodæ redduntur: quæ autem aëris inconſtantiam experiuntur, ac ventorum impetus, ardenteſque Solis radios excipiunt, plus roboris hinc colligunt, & foliis abundant, ac fructuum copia curvantur. Sic nimirum in mari quoque uſu venire conſuevit. Nam qui primùm navem conſcendunt, tametſi admodum ſtrenui ſint, ob navigandi inſolentiam perturbantur, tumultuantur, vertigine corripiuntur: at qui multa maria peragrarunt, ac multas tempeſtates, & ſaxa latentia ſub undis, & ſcopulos, & belluarum impetus, & prædonum ac piratarum inſidias pertulerunt, & continuas procellas ſuſtinuerunt, fidentiore deinceps animo, quàm qui in terra ambulant, in navi ſedent, non intus duntaxat ad carinam, ſed etiam in ipſis navis lateribus inſidentes, atque tum in prora, tum in puppi ſine ullo metu ſtantes: & qui prius ante omnium oculos cum metu ac tremore jacebant, poſteaquàm diuturnum tempeſtatis periculum fecerunt, jam & funem trahunt & vela pandunt, remos capeſſunt, atque in omnes navis partes facilè concurſant. Quocirca ne quid eorum, quæ accidunt, vos perturbet. Huc enim nos hoſtes vel inviti redegerunt, ut nullo jam malo affici queamus, quippe qui effuſis omnibus ſuis telis, nullum hinc aliud emolumentum perceperint, quàm ut ignominia perfundantur, & irrideantur, atque ut communes orbis univerſi hoſtes ubique conſpiciantur. Hæc inſidiatorum præmia ſunt: hic bellorum finis. Papæ, quanta res eſt virtus, & præſentium rerum contemptio. Per inſidias lucra comparat: per inſidiatores coronam conſequitur, per eos, à quibus malè mulctatur, illuſtrius ſplendet, per eos, qui hoc agunt ac moliuntur, ut ipſam dejiciant, homines ſui ſtudioſos firmiores, ſublimiores, invictos & inexpugnabiles reddit non lanceis, non mœnibus, non vallo, non turribus, non pecuniis, non militaribus copiis, ſed firma tantùm voluntate animique conſtantia opus habentes: ac denique humanas omnes inſidias infringit. Hæc igitur, religioſiſſima domina mea, tum tibiipſi, tum iis quæ tecum præclarum hoc certamen obeunt, accinens, da operam, ut omnium animos erigas, tuamque aciem inſtruas: quò tibi duplex, & triplex, ac multo etiam copioſior virtutis corona comparetur, tam per ea quæ ipſa perpeteris, quàm quia alios ad eandem ſubeunda impellis, eóſque adducis, ut leviter ac placidè omnia ferant, & umbras contemnant, atque inſomniorum impoſturam aſpernentur, ac lutum proculcent, nullamque fumi rationem habeant, nec aranearum telas moleſtiæ quicquam vobis afferre exiſtiment, fœnumque putredini obnoxium prætereant. Nam humanæ felicitatis vanitas id omne eſt, atque adeò his omnibus rebus vilior. Nec facilè quiſquam ſimulachrum ullum reperire queat, quod ipſius vanitatem exactè repræſentet. Siquidem præter hanc vanitatem haud parvum inſuper iis, qui ipſi inhiant, detrimentum affert, non in futuro duntaxat ævo, ſed etiam in præſenti vita, atq; ipſiſmet etiam diebus, quibus magna ſibi ex iis voluptate affici videntur. Quemadmodum enim virtus, tum etiam cùm bellum adverſus eam geritur, exultat & floret, ac ſplendidius lucet: eodem modo improbitas, tum etiam cùm colitur atque obſervatur, imbecillitatem ſuam prodit, atq; ingentem riſum, comœdiamq; omni ſermonis facultate ſuperiorem oſtendit. Quid enim, quæſo, Caino miſerabilius fuit, eo etiam tempore quo fratrem viciſſe ac ſuperaſſe, atq; iniquam illam & execrandam iracundiam animiq; concitationem expleviſſe videbatur? Quid impurius dextrâ illa, quæ vulnus intulerat, ac cæ-

Vani improborum conatus.

Humanæ felicitatis vanitas.

A ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Ἰὼβ, ἐπειδὴ ἐν τῇ τῶν χρημάτων ἀποβολῇ ἡττήθη, καὶ τῇ τῶν παίδων ἀφαιρέσει, δεῖγμα καὶ τότε ἐκφέρων τοῦ χαλεπὰ τραύματα δέξασθαι, ἐπὶ τὸ κεφάλαιον ὥρμησε τῶν κακῶν, τὴν τῆς σαρκὸς πολιορκίαν, τὴν τῶν σκωλήκων πηγὴν, τὸν τῶν τραυμάτων χορόν· χορὸν γὰρ αὐτὸν ἐγὼ, καὶ στέφανον καλῶ, καὶ μυρίων βραβείων ἑσμόν· καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οὐδὲ ὑπελείπετο ἕτερον αὐτῷ μηχάνημα τοιοῦτον, [ὡς γὰρ ἔσχατον ὅρον συμ- B φορῶν, οὕτως τὴν νόσον ἐπήγαγεν ἐκείνην] καὶ ἕτερα πάλιν ἐκίνει μηχανήματα· τὴν γυναῖκα ὁπλίζων, τοὺς φίλους παροξύνων, τοὺς οἰκέτας διεγείρων, καὶ θηριώδεις ποιῶν, καὶ διὰ πάντων τὰ τραύματα ἀναξαίνων. ὃ δὴ καὶ νῦν ἐπιχειρῶν οὐ παύεται· ἀλλὰ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς· ὡς τά γε ὑμέτερα ἐντεῦθεν λαμπρότερα, καὶ μείζονα καὶ φαιδρότερα καθ᾽ ἑκάστην γίνεται τὴν ἡμέραν, πλείων ὑμῖν ὁ πλοῦτος, δαψιλεστέρα ἡ ἐμπορία, ἐπάλληλοι καὶ συνεχεῖς οἱ στέ- C φανοι, πολλὴ δι᾽ αὐτῶν τῶν δεινῶν τῆς ἀνδρείας ὑμῖν ἡ προσθήκη, καὶ αἱ ἐπιβουλαὶ τῶν ἐχθρῶν, ἄλειμμα γίνονται τῆς καρτερίας τῆς ὑμετέρας. τοιαύτη γὰρ τῆς θλίψεως ἡ φύσις, τοὺς πράως αὐτὴν καὶ γενναίως φέροντας ἀνωτέρους ποιεῖ τῶν δεινῶν, ὑψηλοτέρους τῶν τοῦ διαβόλου βελῶν, καὶ παιδεύει καταφρονεῖν τῶν ἐπιβουλῶν· ἐπεὶ καὶ τὰ δένδρα τὰ μὲν σκιατροφούμενα, μαλακώτερα γίνεται, καὶ πρὸς τὴν καρπῶν γένεσιν ἀχρηστότερα· τὰ δὲ ἀέρων ἀνωμαλίᾳ ὁμιλοῦντα, καὶ D πνευμάτων δεχόμενα ἐμβολὰς, καὶ θερμὴν ἀκτῖνος, αὐτά τε ἰσχυρότερα καθίσταται, καὶ τοῖς φύλλοις κομᾷ, καὶ τῷ καρπῷ βρίθεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης συμβαίνειν εἴωθεν. οἱ μὲν γὰρ πρῶτον ἐπιβάντες νηὸς, κἂν σφόδρα γενναῖοί τινες τυγχάνωσιν ὄντες, ὑπὸ τῆς ἀπειρίας ταράττονται, θορυβοῦνται, σκοτοδινίοις ἰλίγγοις κατέχονται· οἱ δὲ πολλὰ διαβάντες πελάγη, καὶ πολλοὺς ὑπομείναντες χειμῶνας, καὶ ὑφάλους, καὶ σκοπέλους, καὶ σπιλάδας, καὶ θη- E ρίων ἐφόδους, καὶ πειρατῶν ἐπιβουλὰς, καὶ καταποντιστῶν, καὶ συνεχῶν ἀνασχόμενοι χειμώνων, τῶν ἐπὶ γῆς λοιπὸν βαδιζόντων θαρραλεώτερον ἐπὶ τῆς νηὸς κάθηνται, οὐκ ἔνδον παρὰ τὴν τρόπιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς ἐνιζάνοντες τοῖς τοίχοις τῆς νηὸς, καὶ ἐπὶ πρώρας, καὶ ἐπὶ πρύμνης ἀδεῶς ἱστάμενοι· καὶ οἱ πρὸ τούτου ἐπ᾽ ὄψιν μετὰ τρόμου καὶ φόβου κείμενοι, μετὰ τὴν πολλὴν τοῦ χειμῶνος πεῖραν, καὶ σχοῖνον ἕλκουσι, καὶ ἱστία ἀνάγουσι, καὶ κωπῶν ἅπτονται, καὶ πανταχοῦ τῆς νηὸς μετ᾽ εὐκολίας A περιτρέχουσι. μηδὲν τοίνυν ὑμᾶς θορυβείτω τῶν συμπιπτόντων. εἰς τοῦτο γὰρ ἡμᾶς κατέστησαν οἱ ἐχθροὶ ἄκοντες, εἰς τὸ μὴ δύνασθαι κακῶς παθεῖν, πάντα μὲν αὐτῶν κενώσαντες τὰ βέλη, οὐδὲν δὲ πλέον ἐντεῦθεν ἀνύσαντες ἢ τὸ καταισχυνθῆναι, καὶ γελασθῆναι, καὶ ὥσπερ κοινοὺς τῆς οἰκουμένης ἐχθροὺς, οὕτως πανταχοῦ φαίνεσθαι. ταῦτα τῶν ἐπιβουλευόντων τὰ ἐπίχειρα, οὗτος τῶν πολέμων τὸ τέλος. βαβαὶ πηλίκον ἐστὶν ἀρετὴ, καὶ τῶν παρόντων ὑπεροψία πραγμάτων· δι᾽ ἐπιβου- B λῶν κερδαίνει, διὰ τῶν ἐπιβουλευόντων στεφανοῦται. διὰ τῶν κακῶς ποιούντων διαλάμπει μειζόνως, διὰ τῶν ἐπισύρειν ἐπιχειρούντων, ἰσχυροτέρους ποιεῖ τοὺς μετιόντας αὐτὴν, ὑψηλοτέρους, ἀχειρώτους, ἀναλώτους, οὐχ ὅπλων, οὐ δοράτων δεομένους, οὐ τειχῶν, οὐ τάφρων, οὐ πύργων, οὐ χρημάτων, οὐ στρατοπέδων, ἀλλὰ γνώμης στερρᾶς μόνον, καὶ ἀπεριτρέπτου ψυχῆς, καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐπιβουλὴν ἐλέγχει. ταῦτα οὖν δέσποινά μου θεοφιλεστάτη καὶ σαυτὴν καὶ τοὺς μετὰ σοῦ τὸν κα- C λὸν τοῦτον ἀγῶνα ἀγωνιζομένους ἐπάδουσα, ἀνίστη τὰ φρονήματα πάντων, συγκροτοῦσά σου τὴν παράταξιν. ὥστε διπλοῦν καὶ τριπλοῦν καὶ πολλαπλασίονα γενέσθαι σοι τὸν στέφανον τῆς ἀρετῆς, δι᾽ ὧν τε αὐτὴ πάσχεις, δι᾽ ὧν τε ἑτέρους εἰς ταῦτα ἐνάγεις· καὶ πείθουσα πάντα πράως φέρειν, καὶ ὑπερορᾶν τῶν σκιῶν, καὶ καταφρονεῖν τῆς τῶν ὀνειράτων ἀπάτης, καὶ καταπατεῖν τὸν πηλὸν, καὶ τοῦ καπνοῦ μηδένα ποιεῖσθαι λόγον, καὶ τὰς ἀράχνας μὴ νομίζειν ὑμῖν διενοχλεῖν, καὶ παρατρέχειν τὸν σηπόμενον χόρτον. ταῦτα γὰρ ἅπαντα τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας D ἡ ματαιότης, καὶ τούτων δὲ εὐτελεστέρα. καὶ οὐκ ἄν τις ῥᾳδίως εἰκόνα εὕροι ἀκριβῶς αὐτῆς τὴν ματαιότητα παριστῶσαν. μετὰ γὰρ τῆς οὐδενείας ταύτης, οὐ μικρὰν φέρει καὶ βλάβην τοῖς πρὸς αὐτὰ κεχηνόσιν, οὐκ ἐν τῷ μέλλοντι μόνον αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας ἐν αἷς δοκοῦσιν αὐταῖς ἐντρυφᾶν. καθάπερ γὰρ ἡ ἀρετὴ οὐ κατ᾽ αὐτὸν τὸν καιρὸν καθ᾽ ὃν πολεμεῖται, σκιρτᾷ, καὶ θάλλει, καὶ φαιδροτέρα δείκνυται, οὕτω καὶ ἡ κακία, καὶ κατ᾽ αὐτὸν τὸν καιρὸν καθ᾽ ὃν θεραπεύεται, καὶ κολακεύεται, δείκνυσιν αὐτῆς τὴν ἀσθέ- E νειαν, καὶ τὴν πολυγέλωτα, καὶ τὴν ἄφατον κωμῳδίαν. τί γὰρ εἰπέ μοι τοῦ Κάιν ἐλεεινότερον γέγονε, καὶ κατ᾽ αὐτὸν τὸν καιρὸν, καθ᾽ ὃν ἔδοξε κρατεῖν τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ περιγεγενῆσθαι, καὶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς ἐμπεφορῆσθαι, ἐκείνης τῆς ἀδίκου καὶ μυσαρᾶς.

τί δὲ

οὐ γὰρ τῆς δεξιᾶς ἐκείνης ἀκαθαρτότερον, τῆς δεξιᾶς νενικηκέναι; τῆς δεξιᾶς, ἣ τὴν πληγὴν ἐπήγαγεν, καὶ τὸν φόνον εἰργάσατο, καὶ τῆς αἰσχίστης γλώττης, ἣ τὸν δόλον ἔρραψε, καὶ τὰ δίκτυα ἥπλωσεν; καὶ τί λέγω τὰ μέλη τὰ τὸν φόνον ἐργασάμενα; καὶ γὰρ ὅλον τὸ σῶμα ἐκολάζετο, τῷ στεναγμῷ, τῷ τρόμῳ διηνεκῶς παραδοθέν. ὢ καινῶν πραγμάτων, ὢ παραδόξου νίκης· ὢ ξένου τροπαίου. ὁ μὲν σφαγεὶς καὶ νεκρὸς κείμενος ἐστεφανοῦτο καὶ ἀνεκηρύττετο· ὁ δὲ νικήσας καὶ περιγεγονὼς, οὐ μόνον ἀστεφάνωτος ἔμενεν, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἐκολάζετο, καὶ ἀφορήτοις παρεδίδοτο τιμωρίαις, καὶ διηνεκεῖ βασάνῳ· καὶ τοῦ κινουμένου καὶ ζῶντος καὶ φθεγγομένου ὁ πεπληγὼς καὶ τεθνεὼς [καὶ φθεγγομένου] ὁ ἄφωνος κατηγόρει· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὁ τεθνεώς· ἀλλὰ τὸ μὲν αἷμα ψιλὸν, καὶ τοῦ σώματος χωρισθὲν, ἤρκεσεν εἰς τοῦτο μόνον. τοσαύτη τῶν ἐναρέτων ἡ περιουσία, καὶ τελευτησάντων· τοσαύτη τῶν πονηρῶν ἡ ἀθλιότης, καὶ ζώντων. εἰ δὲ ἐν τῷ σκάμματι τοιαῦτα τὰ βραβεῖα, ἐννόησον μετὰ τοὺς ἀγῶνας ἡλίκαι αἱ ἀμοιβαὶ, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀντιδόσεως, ἐν τῇ χορηγίᾳ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, τῶν πάντα ὑπερβαινόντων λόγον. τὰ μὲν γὰρ λυπηρὰ, οἷα ἂν ᾖ, παρὰ ἀνθρώπων ἐπάγεται, καὶ μιμεῖται τῶν ἐπιφερόντων τὴν εὐτέλειαν· τὰ δὲ δῶρα, καὶ αἱ ἀμοιβαὶ, παρὰ τοῦ Θεοῦ δίδονται. διὸ καὶ τοιαῦτά ἐστιν, οἷα εἰκὸς παρὰ τῆς ἀφάτου δωρεᾶς ἐκείνης διδόμενα. χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου, στεφανηφοροῦσα, πομπεύουσα, τὰ κέντρα τῶν ἐχθρῶν καταπατοῦσα μᾶλλον ἢ πηλὸν ἕτεροι. καὶ δήλου συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας σου· ἵνα καὶ ἐντεῦθεν πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην. οἶσθα γὰρ ὡς οὐ μικρὰ ἡμῖν ἔσται παραμυθία, καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθημένοις, ὅταν συνεχῶς μανθάνωμεν περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς. ἔρρωσο.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ϛ'.

Ἀπ' αὐτῶν ἀναβὰς τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν, ταῦτα ἐπιστέλλω πρὸς τὴν σὴν κοσμιότητα· διὸ καὶ σφόδρα ἥσθην, ὅτι νῦν ἀπηντήκασιν οἱ παῖδες εἰς λιμένα λοιπὸν ὁρμιζοῦσιν ἡμῖν. εἰ γὰρ πελαγίῳ μοι σαλεύοντι ἦσαν, καὶ τὰ χαλεπὰ τῆς ἀρρωστίας ἐκδεχομένῳ κύματα συνήντησαν, οὐδὲ ἀπατῆσαί μοι ῥᾴδιον ἦν τὴν σὴν εὐλάβειαν, χρηστὰ ἀντὶ δυσχερῶν ἀπαγγέλλοντι. καὶ γὰρ ὁ χειμὼν τοῦ συνήθους γινόμενος σφοδρότερος, χαλεπώτερον ἡμῖν καὶ τοῦ στομάχου τὸν χειμῶνα ἐπήγαγε· καὶ νεκρῶν οὐδὲν ἄμεινον τοὺς δύο διετέλεσα μῆνας τούτους, ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερον. τοσοῦτον γὰρ ἔζων, ὅσον ἐπαισθάνεσθαι τῶν πανταχόθεν κυκλούντων με δεινῶν, καὶ πάντα μοι νὺξ ἦν, καὶ ἡμέρα, καὶ ὄρθρος, καὶ μεσημβρία μέση, καὶ διημέρευον τῇ κλίνῃ προσηλωμένος, καὶ μυρία μηχανώμενος, οὐκ ἴσχυον τὴν ἐκ τοῦ κρυμοῦ βλάβην ἀποτινάξασθαι· ἀλλὰ καὶ πῦρ ἀνακαίων, καὶ καπνοῦ χαλεπωτάτου ἀνεχόμενος, καὶ ἐν ἑνὶ δωματίῳ καθειργμένος, καὶ μυρία ἐπιβλήματα ἔχων, καὶ μηδὲ τὸν οὐδὸν ὑπερβαίνειν τολμῶν, τὰ ἔσχατα ἔπασχον, ἐμέτων τε συνεχῶς ἐπιγινομένων, κεφαλαλγίας, ἀνορεξίας, ἀγρυπνίας διηνεκοῦς. τὰ γοῦν πελάγη τῆς νυκτὸς τὰ οὕτω μακρὰ ἀγρυπνῶν διετέλουν· ἀλλ' ἵνα μὴ πλείονι τοῖς δυσχερέσιν ἐνδιατρίβων κατατείνω σου τὴν διάνοιαν, πάντων ἀπηλλάγμεθα τούτων νῦν· ὁμοῦ τε γὰρ ἐπέστη τὸ ἔαρ, καὶ μικρά τις τοῦ ἀέρος γέγονε μεταβολὴ, αὐτόματα πάντα ἐλύθη· ἀλλ' ὅμως καὶ νῦν πολλῆς δέομαι τῆς ἀκριβείας κατὰ τὴν δίαιταν. διὰ δὴ τοῦτο κοῦφον ποιῶ τῷ στομάχῳ τὸ φορτίον, ὥστε αὐτὸ δύνασθαι καὶ ῥᾳδίως διαθεῖναι. οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ ἡμᾶς κατέστησεν ἐν φροντίδι, καὶ τὸ μαθεῖν πρὸς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς εἶναί σου τὴν κοσμιότητα. ἀλλ' ὅμως διὰ τὸ στέργειν σφόδρα καὶ μεριμνᾶν, καὶ φροντίζειν τὰ σὰ, καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων τῆς τιμιότητός σου, ταύτης ἀπηλλάγημεν τῆς μερίμνης, πολλῶν ἐκεῖθεν ἐλθόντων καὶ ἀπαγγειλάντων τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. καὶ νῦν χαίρω σφόδρα καὶ εὐφραίνομαι· οὐχ ὅτι τῆς ἀρρωστίας ἀπηλλάγης μόνον, ἀλλὰ πρὸ πάντων, ὅτι οὕτω γενναίως φέρεις τὰ συμπίπτοντα, μῦθον ἅπαντα ταῦτα καλοῦσα· καὶ τὸ δὴ μεῖζον, ὅτι καὶ τῇ τοῦ σώματος ἀρρωστίᾳ ταύτην περιέθηκας τὴν προσηγορίαν, ὃ ψυχῆς ἐστι νεανικῆς καὶ πολλῷ τῷ τῆς ἀνδρείας βρυούσης καρπῷ. τὸ γὰρ μὴ μόνον φέρειν γενναίως τὰ δυσχερῆ, ἀλλὰ μηδὲ παρόντων αὐτῶν αἰσθάνεσθαι, ἀλλ' ὑπερορᾶν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀπραγμοσύνης τὸν τῆς ὑπομονῆς ἀναδήσασθαι στέφανον, οὐ κάμνουσαν, οὐδὲ ἱδροῦσαν, οὐδὲ πράγματα ἔχουσαν, οὐδὲ ἑτέροις παρέχουσαν· ἀλλ' ὥσπερ σκιρτῶσαν καὶ χορεύουσαν, τοῦτο τῆς ἀκριβεστάτης φιλοσοφίας ἐστὶν ἀπόδειξις. διὰ ταῦτα χαίρω καὶ σκιρτῶ· πέτομαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς· οὐκ αἰσθάνομαι τῆς παρούσης ἐρημίας, οὐδὲ τῶν λοιπῶν περιεστάντων, εὐφραινόμενος καὶ γανύμενος,

A dem perpetrarat? Quid fœdiſſima illa lingua, quæ fraudem texuerat, & laqueos expanderat? Quid autem membra ea commemoro, quæ cædem admiſerant? Siquidem corpus univerſum excruciabatur, perpetuo nimirum gemitui ac tremori addictum & mancipatum. O ſingularem rerum novitatem! O admirandam victoriam! O novum tropæi genus! Is, qui obtruncatus fuerat, atque exanimis jacebat, corona donabatur, ac laude & prædicatione afficiebatur: qui autem vicerat, & ſupe- B rior diſceſſerat, non modò coronæ expers manebat, verùm hoc etiam nomine in cruciatu verſabatur, & in tolerando ſupplicio perpetuóq; tormento addicebatur. Atq; eum qui motu & vita præditus erat, is, qui percuſſus fuerat ac mortem oppetierat, accuſabat: eum, qui loquebatur, is qui vocis expers erat, in judicium trahebat. Imò verò ne mortuus quidem ipſe, verùm cruor duntaxat, etiam à corpore ſejunctus, ad eam rem vel ſolus ſufficiebat. Tanta proborum hominum ac virtute præditorum, et- C iam vita functorum, vis eſt! tanta rurſum improborum, etiam viventium, miſeria! Porrò cùm in ipſa arena, atque in ipſo certamine tanta præmia ſint, velim tecum reputes, quanta poſt certamina, tum cùm piis viris præmia referentur, ac bona illa, quæ omnem ſermonis facultatem ſuperant, ipſis ſuppeditabuntur, merces futura ſit. Moleſtiæ namque, quæcumque tandem illæ fuerint, ab hominibus inferuntur: ac proinde inferentium vilitatem imitantur. At dona & præmia à Deo tri- D buuntur: ob idque etiam ejuſmodi ſunt, qualia ea eſſe par eſt, quæ ab illa, quæ nullis verbis explicari poteſt, munificentia conceduntur. Quamobrem gaude, atque oblectare, corollis caput tuum redimiens, ac triumphans, hoſtiumque aculeos magis proculcans, quàm lutum alii. Ac de tua valetudine quàm creberrimè fac nos certiores: ut hinc quoque ingentem voluptatem capiamus. Non enim te fugit magnæ nobis, etiam in ſolitudine ſitis, eam rem conſolationi fore, cùm de tua ſanitate E quàm ſæpiſſimè ad nos literæ afferentur. Vale.

Ad eandem epiſt. 6.

Ab ipſis mortis januis revocatus hæc ad te ſcribo: eóque etiam nomine pueros tuos nunc denique ad nos acceſſiſſe vehementer gaviſus ſum, cum jam ad portum appelleremus. Nam ſi mihi, cùm adhuc in mari jactarer, graveſque morbi fluctus exſpectarem, occurriſſent, ne pietatem quidem tuam fallere mihi proclive fuiſſet, læta pro triſtibus nuntianti. Hyems enim, gra- A vior quàm ſolebat, exorta, graviorem quoque nobis ſtomachi hyemem invexit: Nihilóque meliùs ac commodiùs, quàm qui mortem obierunt, imò etiam graviùs, hos duos menſes confeci. Hactenus enim lucis hujus uſura fruebar, ut malorum, quibus undique cingebar, ſenſu afficerer; omniáque mihi noctis inſtar erant, hoc eſt tam dies, quàm diluculum, atq; ipſa meridies: totóſq; dies lecto affixus exigebam. Cúmque innumeras rationes comminiſcerer, contractum tamen ex acerrimo frigore detri- B mentum haudquaquam excutere poteram. Quamvis enim ignem etiam accenderem, & graviſſimum fumum perferrem, & cubiculo incluſus tenerer, ſexcentiſque veſtibus memet obvolverem, ac ne limine quidem efferre auderem, nihilominus tamen extremos cruciatus patiebar: quippe cùm vomitus ſubinde orirentur, capitis dolores, cibi faſtidia, perpetuæque vigiliæ. Siquidem noctis pelagus uſqueadeò longum inſomnis exigebam. Verùm ne commemorandis rebus moleſtis diutius im- C morans, animum tuum vexem, his omnibus nunc liberati ſumus. Nam ſimulatque ver affuit, atq; exigua quædam aëris mutatio contigit, omnia ſponte ſua dilapſa ſunt. Quamquam nunc quoque magna mihi in victus ratione cura opus eſt. Ac proinde operam do, ut levem ſarcinam ſtomacho imponam, quò eam facilè digerere queat. Illud verò non vulgari ſolicitudine nos affecit, quòd te extremo vitę ſpiritu conflictari intelleximus. Quamquam pro ingenti meo erga te amore, ac rerum tuarum cura & D ſolicitudine, antequã etiam literas tuas reciperem, hac cura ſolutus ſum. Permulti enim iſtinc ad nos venerunt, téq; cōmoda valetudine eſſe nunciarunt. Ac nunc majorem in modum lætor & gaudeo, non hoc tantùm nomine, quòd morbo liberata ſis, ſed hoc potiſſimùm, quòd ea, quæ accidunt, adeò fortiter ac generoſè feras, fabulam nimirum hæc omnia vocans. Tum etiam, quod majus cenſendũ eſt, quia etiam corporis morbo hujuſmodi nomen impoſuiſti. quod quidem ſtrenuæ animæ eſt, ac fortitudinis E fructu abundantis. Nam incōmodas & adverſas res non modò forti animo ferre, ſed ne quidem cùm adſunt perſentire, verùm eas pro nihilo putare, ac perfacili negotio patientiæ coronam adipiſci, non laborantem, non ſudantem, & negotia habentem, nec aliis faceſſentem, verùm tanquam exilientem ac tripudiantem, hoc demum perfectiſſimæ ac numeris omnibus abſolutæ philoſophiæ argumentum eſt. Ob eamque cauſam gaudeo &

Præſentes calamitates meræ fabulæ ſunt.

exulto, ac præ voluptate volito, nec præſentem ſolitudinem cæteraſq; res adverſas perſentiſco. Lætor enim ac voluptate perfundor,

dèque tua animi magnitudine, crebriſque victoriis vehementer glorior, non tua duntaxat, ſed etiam magnæ illius ac numeroſiſſimæ civitatis cauſa. Cui etiã turris & portus ac muri loco extitiſti, luculentam per res ipſas vocem emittens, atque in tuis calamitatibus utrumque hominum genus erudiens, ut ad hujuſmodi certamina promtè atque impigrè ſeſe accingant, ac cum omni animi fortitudine in arenam deſcendant, collectóſque ex hujuſmodi certaminibus ſudores facilè ferant. Quodque mirabile eſt, non in forum te injiciens nec in mediam civitatem B progreſſa, ſed in exiguo cubiculo ac thalamo ſedens, iis, qui adſunt, animum addis, eóſque ad certamen acuis, marique ita furente ac fluctibus adeò intumeſcentibus, ſcopuliſque & latentibus ſub unda ſaxis & petris, ac truculentis belluis undique ſeſe oſtendentibus, atque altiſſima nocte cuncta occupante, tu, velut meridiano & tranquillo tempore, ventóque ad puppim flante, ſic expaſſis patientiæ velis ſumma cum facilitate navigas, tantumque ab eo abes, ut gravi hac tempeſtate obruatis, ut ne le- C viter quidẽ aſpergaris: idq; ſanè meritò. Hujuſmodi enim ſunt virtutis gubernacula. Et quidem mercatores & gubernatores, ac nautæ, & vectores, cum nubium concurſum, aut ſævorum & immanium ventorum impetum, rapidóſque fluctus majorem in modum ſpumantes conſpiciunt, naves intra portum continent. Quòd ſi etiam fortaſſe in mari jactentur, quidvis faciunt ac moliuntur, ut ad littus, aut inſulam, aut ripam aliquam navim appellant. At tu, cùm ſexcenti venti, cum tot immanes flu- D ctus omni ex parte inter ſe collidantur, cum mare ab imis uſque gurgitibus ob tempeſtatis acerbitatem ſurſum erumpat, atque alii pelſum ierint, alii extincti ſupra undas emineant, ipſa in medium malorum pelagus inſiliens, omnia hæc fabulam appellas, proſpero curſu in tempeſtate navigans. Neque id profectò mirum. Gubernatores etenim, quantumvis ſcientiam illam mirificè teneant, artem tamen, qua omni tempeſtati reluctentur, minimè habent: eóq; etiam fit, ut certamen cum fluctibus perſæpe E defugiant. At tibi ſcientia eſt omni tempeſtate ſuperior, nimirum philoſophici animi robur, quod & innumeris exercitibus valentius eſt, & quibuſvis armis potentius. Militibus quippe arma, & muri, & turres, ad corporis duntaxat præſidium adjumento ſunt, idque etiam non ſemper, nec perpetuò. Nonnunquam enim omnia iſta vincuntur, eóśque, qui ad ſe confugiunt, præſidio ſuo deſtitutos relinquunt. At verò arma tua, non barbarica tela, non hoſtium machinas, non hujuſmodi impetus & A aſtus fregerunt, ſed ipſas naturæ neceſſitates protriverunt, ac tyrannidem ſuſtulerunt, earumque arcem humi proſtraverunt. Ac cum dæmonibus continenter dimicans, innumeras quidem palmas adepta es, nullam autem plagam accepiſti, verum inter denſiſſimas ſagittas incolumis perſtitiſti: ac tela ea, quæ in te conjiciuntur, in eos rurſum, à quibus miſſa ſunt, reſiliunt. Hæc nimirum artis tuæ ſapientia eſt, ut per ea mala, quæ tibi inferuntur, eos, à quibus inferuntur, ulciſcaris, & per inſidias, B quæ tibi comparantur eos, qui bellum tibi indicunt, mœrore afficias, ampliſſimam ſcilicet adipiſcendæ majoris gloriæ ſegetem habens illorum improbitatem. Quæ cum & probè compertà habeas, & reipſa perſentias, non abs re fabulam hæc omnia nuncupas. Quidni enim, quæſo, fabulam appelles, cùm corpus mortale nacta ſis, & tamen mortem perinde contemnas, ut qui ex terram deferere, atque ad ſuam patriam redire feſtinant? cùm in acerbiſſimo morbo verſeris, & tamen ſuavius, quam C qui optima valetudine, ac florenti & vegeto corpore ſunt, degas, ut quæ nec contumeliis dejiciaris, nec honoribus ac vitæ ſplendoribus attollaris, id quod multis hominibus innumerorum malorum cauſam attulit, qui, cùm etiam in ſacerdotii munere fulſiſſent, atque ad extremam ſenectutem, & proveċtiſſimam canitiem perveniſſent, hinc tandem corruerunt, iiſque, quibus comici cavilli cordi ſunt, tanquam commune quoddam theatrum proponuntur? At tibi, quæ & fœmina es, & D aranea imbecillius corpus geris, & tot ac tantos impetus ſuſtinuiſti, non modò nil tale accidit, ſed etiam ipſa, ne id aliis multis accideret prohibuiſti. Atque illi, qui ne altè quidem in certaminibus progreſſi, verùm in ipſis præludiis, ipſiſque, ut ita dicam, carceribus* proſilientes dejecti ſunt: tu autem extremam metam ſexcenties circumiens, in ſingulis curſibus palmam arripuiſti, multis variiſque luctarum & certaminum generibus editis ac demonſtratis. Neque enim in E ætate, nec in corpore, ſed in animo ſolo & voluntate virtutis certamina conſtituta ſunt. Ad hunc modum & fœminæ coronã obtinuerunt, & viri proſtrati ſunt. Ad hunc modum & pueri laude ac prædicatione affecti ſunt, & ſenes pudore atq; ignominia ſuffuſi. Porrò cùm eos ſemper admirari par ſit, qui virtutis ſtudium conſectantur, tum verò præcipuè, cùm multis eam deſerentibus quidam reperiuntur, qui eam complectantur.

* ὑσπλήγων, for. tamen βαλβίδων, i. impetus.

A καὶ σφόδρα καλλωπιζόμενος ἐπὶ τῇ σῇ μεγαλοφροσύνῃ, καὶ ταῖς ἐπαλλήλοις νίκαις, οὐ διὰ σὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον πόλιν ἐκείνην, ᾗ καὶ ἀντὶ πύργου, καὶ λιμένος γέγονας καὶ τείχους, λαμπρὰν τὴν διὰ τῶν πραγμάτων ἀφιεῖσα φωνὴν, καὶ ἑκάτερον τὸ γένος ἐν τοῖς παθήμασι σου παιδεύουσα, καὶ ἀποδύεσθαι ῥᾳδίως πρὸς τοιούτους ἀγῶνας, καὶ καταβαίνειν εἰς τὰ σκάμματα μετ᾽ ἀνδρείας ἁπάσης, καὶ φέρειν εὐκόλως τοὺς ἐκ τῶν τοιούτων ἀγώνων B ἱδρῶτας· καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι οὐκ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλουσα, οὐδὲ τὰ μέσα τῆς πόλεως καταλαμβάνουσα· ἀλλ᾽ ἐν οἰκίσκῳ βραχεῖ καὶ θαλάμῳ καθημένη, νευροῖς, ἀλείφεις τοὺς ἑστῶτας, καὶ τῆς θαλάττης οὕτω μαινομένης, καὶ τῶν κυμάτων οὕτω κορυφουμένων, σκοπέλων τε καὶ ὑφάλων, καὶ σπιλάδων, καὶ θηρίων πανταχόθεν ἀγρίων ἀναφαινομένων, καὶ νυκτὸς βαθυτάτης πάντα κατεχούσης, ὥσπερ ἐν μεσημβρίᾳ καὶ γαλήνῃ καὶ κατὰ πρύμναν τοῦ πνεύματος ἱσταμένου, οὕτως ἀνα- C πετάσασα τῆς ὑπομονῆς τὰ ἱστία, μετὰ πολλῆς πλέεις τῆς εὐκολίας, οὐ μόνον οὐ κλυδωνιζομένη ὑπὸ τοῦ χαλεποῦ τούτου χειμῶνος, ἀλλ᾽ οὐδὲ περιρραντιζομένη· καὶ μάλα γε εἰκότως· τοιαῦτα γὰρ τῆς ἀρετῆς τὰ πηδάλια. καὶ ἔμποροι μὲν καὶ κυβερνῆται, καὶ ναῦται, καὶ πλωτῆρες ἐπειδὰν ἴδωσι νεφῶν συνδρομὴν, ἢ ἀγρίων ἀνέμων ἐμβολὴν, ἢ τὸ ῥόθιον τοῦ κύματος σφοδροτάτῳ ζέον ἀφρῷ, εἴσω λιμένος τὰ πλοῖα κατέχουσιν· εἰ δὲ που καὶ τύχοιεν ἐν πελάγει σαλεύοντες, πάντα ποιοῦ- D σι καὶ μηχανῶνται, ὥστε πρὸς ὅρμον ἢ νῆσον, ἢ ἀκτὴν προσορμίσαι τὸ σκάφος. σὺ δὲ μυρίων πνευμάτων, τοσούτων ἀγρίων κυμάτων πανταχόθεν συρρηγνυμένων, τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάττης ἀνασπασθέντος, διὰ τὴν χαλεπότητα τοῦ χειμῶνος, καὶ τῶν μὲν ὑποβρυχίων γινομένων, τῶν δὲ ἐπιπλεόντων νεκρῶν τοῖς ὕδασιν, ἑτέρων γυμνῶν ἐπὶ σανίδος φερομένων, εἰς μέσον ἀλλομένη τὸ πέλαγος τῶν κακῶν, μῦθον ἅπαντα ταῦτα καλεῖς, ἐξ οὐρίας ἐν χειμῶνι πλέουσα· καὶ μάλα εἰ- E κότως. οἱ μὲν γὰρ κυβερνῆται, κἂν μυριάκις ὦσι σοφοὶ τὴν ἐπιστήμην ἐκείνην, ἀλλ᾽ οὐκ ἔχουσι τέχνην ἀρκοῦσαν ἀντιστῆναι παντὶ χειμῶνι. διὸ καὶ φεύγουσι πολλάκις τὴν πρὸς τὰ κύματα μάχην. σοὶ δὲ ἐστιν ἐπιστήμη παντὸς ἀνωτέρα χειμῶνος, τῆς φιλοσόφου ψυχῆς ἡ δύναμις· ἣ καὶ στρατοπέδων μυρίων ἐστὶν ἰσχυροτέρα, καὶ ὅπλων δυνατωτέρα, καὶ πύργων καὶ τειχῶν ἀσφαλεστέρα· στρατιώταις μὲν γὰρ καὶ ὅπλα, καὶ τείχη, καὶ πύργοι, πρὸς σώματος ἀσφάλειαν χρήσιμα μό- A νον, καὶ τοῦτο οὐκ ἀεὶ, οὐδὲ διὰ παντὸς· ἀλλ᾽ ἔστιν ὅτε καὶ ἡττᾶται ἅπαντα ταῦτα, καὶ ἐρήμους αὐτῶν προστασίας τοὺς καταφεύγοντας ἀφίησιν· τὰ δὲ σὰ οὐ βέλη βαρβαρικὰ, οὐδὲ μηχανήματα πολεμίων ἀνθρώπων, οὐδὲ ἐφόδους καὶ κλοπὰς τοιαύτας διήλεγξε· ἀλλὰ τὰς τῆς φύσεως κατεπάτησεν ἀνάγκας, καὶ τὴν τυραννίδα κατέλυσεν, καὶ τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς καθεῖλε, καὶ δαίμοσι πυκτεύουσα διηνεκῶς, μυρίας μὲν ἤρω νίκας, οὐδεμίαν δὲ ἐδέξω πληγήν· ἀλλ᾽ ἕστηκας ἄτρωτος ἐν τοσαύτῃ βελῶν νιφάδι, καὶ τὰ ἀκόντια τὰ κα- B τὰ σοῦ ῥιπτόμενα, πρὸς τοὺς ἀφιέντας ὑποστρέφει πάλιν. τοιαύτη σου τῆς τέχνης ἡ σοφία· δι᾽ ὧν πάσχεις κακῶς, τοὺς ποιοῦντας ἀμύνῃ· δι᾽ ὧν ἐπιβουλεύῃ, τοὺς πολεμοῦντας λυπεῖς, ὑπόθεσιν μεγίστην ἔχουσα πρὸς εὐδοκιμήσεως ἀφορμὴν μείζονος, τὴν ἐκείνων κακίαν. ταῦτα καὶ αὐτὴ εἰδυῖα καλῶς, καὶ τῇ πείρᾳ τὴν αἴσθησιν ἔχουσα, εἰκότως μῦθον ἅπαντα ταῦτα καλεῖς. πῶς γὰρ οὐκ ἂν καλέσειας εἰπέ μοι μῦθον, θνητὸν σῶμα λαχοῦσα, καὶ θανάτου οὕτως καταφρονοῦσα, ὡς οἱ τὴν ἀλ- C λοτρίαν ἐπειγόμενοι καταλιπεῖν, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανελθεῖν πατρίδα; ἀρρωστίᾳ συζῶσα χαλεπωτάτῃ, καὶ τῶν εὐσαρκούντων καὶ σφριγώντων ἥδιον διακειμένη, οὐχ ὕβρεσι ταπεινουμένη, οὐ τιμαῖς καὶ δόξαις ἐπαιρομένη, ὃ τοῦ δὴ τῶν μυρίων πολλοῖς αἴτιον γέγονε κακῶν, οἳ καὶ ἐν ἱερωσύνῃ διαλάμψαντες, καὶ πρὸς ἔσχατον γῆρας ἐλάσαντες, καὶ βαθυτάτην πολιὰν, ἐντεῦθεν ὤλισθον, καὶ κοινὸν προέκειντο τοῖς βουλομένοις κωμῳδεῖν θέατρον; ἀλλ᾽ ἡ γυνὴ, καὶ ἀρα- D χνιῶδες περικειμένη σῶμα καὶ τοσαύτας ἐνεγκοῦσα προσβολὰς, οὐ μόνον οὐδὲν ἔπαθες τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους πολλοὺς παθεῖν ἐκώλυσας· κἀκεῖνοι μὲν οὐδὲ μέχρι πολλοῦ τῶν ἀγώνων προελθόντες, ἀλλ᾽ ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμίων, καὶ βαλβίδος αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν, ἀλλόμενοι κατηνέχθησαν· σὺ δὲ μυριάκις τὴν ἐσχάτην νύσσαν περιελθοῦσα, καθ᾽ ἕκαστον δρόμον τὸ βραβεῖον ἥρπασας, ποικίλα παλαισμάτων ἐπιδειξαμένη καὶ ἀγώνων εἴδη· καὶ μάλα εἰκότως. οὐδὲ γὰρ ἐν E ἡλικίᾳ, οὔτε ἐν σώματι τὰ παλαίσματα τῆς ἀρετῆς, ἀλλ᾽ ἐν ψυχῇ μόνῃ καὶ γνώμῃ· οὕτω καὶ γυναῖκες ἐστεφανώθησαν, καὶ ἄνδρες ὑπεσκελίσθησαν· οὕτω καὶ παῖδες ἀνεκηρύχθησαν, καὶ γεγηρακότες κατῃσχύνθησαν. ἀεὶ μὲν οὖν χρὴ θαυμάζειν τοὺς μετιόντας ἀρετὴν, μάλιστα δὲ ὅταν πολλῶν αὐτὴν ἀπολειπόντων, εὑρεθῶσί τινες αὐτῆς ἀντεχόμενοι.

Διὰ δὴ τοῦτο καὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν θαυμάζειν ἄξιον μεθ᾽ ὑπερβολῆς, ὅτι τοσούτων τραπέντων ἀνδρῶν, γυναικῶν, γεγηρακότων, τῶν δοκούντων μεγίστην ὑπόληψιν ἔχειν, πάντων ἐπ᾽ ὄψιν κειμένων, οὐδὲ ἐκ πολλῆς πολέμου ῥύμης, οὐδὲ ἀπὸ σφοδρᾶς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως, ἀλλὰ πρὸ συμβολῆς πεσόντων, πρὸ συμπλοκῆς ἡττηθέντων, αὐτὴ μετὰ τοσαύτας μάχας καὶ παρατάξεις, οὐ μόνον οὐ κατεμαλακίσθης, οὐδὲ ἐξελύθης τῷ πλήθει τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ νεανιεύῃ μειζόνως, καὶ τῶν ἀγώνων ἡ προσθήκη προσθήκην σοι δίδωσιν ἰσχύος. ἡ γὰρ τῶν ἤδη κατορθωθέντων μνήμη, καὶ εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς, καὶ μείζονός σοι γίνεται προθυμίας ὑπόθεσις. διὰ ταῦτα χαίρομεν, σκιρτῶμεν, εὐφραινόμεθα. οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς τοῦτο λέγων, καὶ περιφέρων πανταχοῦ τῆς χαρᾶς τὴν ὑπόθεσιν. ὥστε εἰ καὶ ὁ ἡμέτερός σε λυπεῖ χωρισμός, ἀλλὰ μεγίστη σοι αὕτη τῶν κατορθωμάτων ἡ παράκλησις· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἀπῳκισμένοι μῆκος ὁδοῦ, οὐ μικρὰν ἐντεῦθεν, ἀπὸ τῆς σῆς ἀνδρείας λέγω, καρπούμεθα εὐφροσύνην.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ζ΄.

Τί φής; οὐκ ἔστησας τρόπαιον, οὐδὲ ἤρω νίκην λαμπράν, οὐδὲ ἀνεδήσω στέφανον ἀνθοῦντα διηνεκῶς; ἀλλ᾽ οὐ ταῦτά φησιν ἡ οἰκουμένη πᾶσα, ἡ πανταχοῦ τῆς γῆς ᾄδουσά σου τὰ κατορθώματα; εἰ γὰρ καὶ τὰ σκάμματα, καὶ οἱ ἀγῶνες ἐν ἑνὶ ἵδρυνται χωρίῳ, καὶ οἱ δίαυλοί σου τῶν δρόμων, καὶ τὰ ἀντὶ ἱδρῶτος αἵματος ἐμπεπλησμένα σου παλαίσματα, αὐτόθι γέγονεν· ἀλλ᾽ ἡ δόξα τούτων καὶ ἡ εὐφημία τὰ τέρματα κατείληφε τῆς οἰκουμένης. σὺ δὲ αὐτὰ μείζω βουλομένη ποιῆσαι, καὶ πλείονα τὰ βραβεῖα ἐργάσασθαι, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς ταπεινοφροσύνης αὐτοῖς προστέθηκας στεφάνους, λέγουσα τοσοῦτον ἀπέχειν τῶν τροπαίων τούτων, ὅσον οἱ νεκροὶ τῶν ζώντων. ὅτι γὰρ ταπεινοφροσύνης τὰ ῥήματα, μᾶλλον ἐξ αὐτῶν σε ἐλέγξαι πειράσομαι τῶν γεγενημένων· ἐξέπεσας πατρίδος, οἰκίας, φίλων, συγγενῶν· πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετέστης· οὐ διέλιπες καθ᾽ ἑκάστην ἀποθνήσκουσα τὴν ἡμέραν, καὶ τὸ τῇ φύσει λεῖπον, τῇ περιουσίᾳ τῆς προαιρέσεως ἀναπληροῦσα· ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔνι ἄνθρωπον ἐν τῇ πείρᾳ πολλοὺς θανάτους ἀποθνήσκειν, τῇ γνώμῃ τοῦτο πεποίηκας. καὶ τὸ μέγιστον, τὰ μὲν πάσχουσα, τὰ δὲ πείσεσθαι προσδοκῶσα, οὐκ ἐπαύσω τῷ συγχωροῦντι Θεῷ ταῦτα γίνεσθαι, τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἀναφέρουσα δοξολογίαν, καὶ καιρίαν τῷ διαβόλῳ διδοῦσα πληγήν. ὅτι γὰρ καὶ καιρίαν ἐδέξατο, ἔδειξε δι᾽ ὧν μειζόνως προσωπλίζετο· διὸ καὶ χαλεπώτερα τὰ ὕστερα τῶν πρώτων γέγονε· καθάπερ γὰρ σκορπίος ἢ ὄφις, ὅταν βαθυτέραν λάβῃ πληγήν, μειζόνως τὸ κέντρον ἄρας κατὰ τοῦ πλήξαντος ἐξανίσταται, τῆς πολλῆς ἀλγηδόνος ἀπόδειξιν παρέχων τὴν ῥαγδαίαν κατὰ τοῦ παίοντος ὁρμήν· οὕτω δὴ καὶ τὸ ἀναίσχυντον θηρίον ἐκεῖνο, ἐπειδὴ τὰ τραύματα εἰς βάθος ἐδέξατο παρὰ τῆς θαυμασίας σου καὶ ὑψηλῆς ψυχῆς, μειζόνως ἐπεπήδησε, καὶ πλείους ἐπήγαγε πειρασμούς· ἐπήγαγε μὲν γὰρ ἐκεῖνος, οὐχ ὁ Θεός, συνεχώρησε δὲ ὁ Θεός, αὔξων σου τὸν πλοῦτον, μείζονα ποιῶν τὴν ἐμπορίαν, πλείονα δὲ προξενῶν τὸν μισθόν, δαψιλεστέραν τὴν ἀντίδοσιν. μὴ τοίνυν ταράττου, μηδὲ θορυβοῦ· τίς γάρ ποτε ἔκαμε πλουτῶν; τίς συνεχύθη ἐπὶ τὰς ὑψηλοτάτας ἐρχόμενος ἀρχάς; εἰ δὲ οἱ τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα συνάγοντες, τὰ ἐπίκηρα καὶ σκιᾶς ἀδρανέστερα, καὶ ἀνθῶν σηπομένων μᾶλλον μαραινόμενα, σκιρτῶσι, χορεύουσι, πέτονται ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, τῆς ὁμοῦ τε φαινομένης καὶ ἀφιπταμένης, καὶ ποταμίων ῥευμάτων μιμουμένης δρόμον· πολλῷ μᾶλλον σε δίκαιον, καὶ εἰ πρότερον ἧς ἐν ἀθυμίαις, τὸν παρόντα καιρὸν εὐθυμίας μεγίστης ποιήσασθαι πρόφασιν. καὶ γὰρ ὁ θησαυρὸς ὃν συνήγαγες, ἄσυλος, καὶ τὸ ἀξίωμα τὸ διὰ τῶν παθημάτων σοι τούτων συγκροτηθέν, διαδοχὴν οὐκ οἶδεν, οὐδὲ ἀναμένει τέλος, ἀλλ᾽ ἔστιν ἀπέραντον, οὐ δυσκολίᾳ καιρῶν, οὐκ ἀνθρώπων ἐπιβουλαῖς, οὐ δαιμόνων ἐφόδοις, οὐκ αὐτῇ διακοπτόμενον τῇ τελευτῇ. εἰ δὲ βούλει καὶ θρηνεῖν τοὺς τὰ τοιαῦτα ἐργαζομένους, τούτους θρήνει, τοὺς τῶν κακῶν τούτων αὐθέντας, τοὺς ὑπηρέτας, οἳ καὶ εἰς τὸ μέλλον μεγίστην ἐθησαύρισαν ἑαυτοῖς τιμωρίαν, ἐνταῦθα δίκην ἔδοσαν ἤδη τὴν ἐσχάτην, τοσούτων ἀποστρεφομένων αὐτούς, καὶ πολεμίους ἡγουμένων, ἐπαρωμένων, καταδικαζόντων. εἰ δὲ οὐκ αἰσθάνονται τούτων, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστά εἰσιν ἐλεεινοί, καὶ δακρύων ἄξιοι, καθάπερ οἱ φρενίτιδι κατεχόμενοι νόσῳ, λακτίζοντες μέν, καὶ παίοντες τοὺς ἀπαντῶντας εἰκῆ καὶ μάτην, πολλάκις δὲ καὶ τοὺς εὐεργετηκότας καὶ φίλους, οὐκ αἰσθανόμενοι δὲ τῆς μανίας, ἧς μαίνονται.

A Hoc igitur nomine, te quoque ſummopere admirari ac ſuſpicere convenit, quòd cum tot viri, tot fœminæ, tot ſenes, qui maxima virtutis exiſtimatione florebant, terga verterint, atque ante omnium oculos proſtrati jaceant, non ex ingenti belli impetu, aut acri hoſtium conflictu, ſed ante pugnam prolapſi, ante dimicationem victi ac profligati: tu contrà poſt tot pugnas & conflictus, non modò malorum agmine fracta confectáque non es, ſed etiam majorem inde animi vigorem collegiſti, ac B certaminum incrementum roboris incrementum tibi affert. Etenim rerum earum, quas jam rectè & cum laude geſſiſti, memoria, cum lætitiæ ac voluptatis, tum majoris alacritatis anſam tibi ſuppeditat. Ac proinde gaudemus, exilimus, & lætitia diffundimur; neq; enim hoc ſubinde repetere, atq; ubiq; gaudii mei materiam circumferre deſinam. Quocirca ſi abſentia noſtra te angit, at maxima tibi ex his, quæ cum virtute geſſiſti, conſolatio ſuppetit: quandoquidem nos quoque, tanto itineris C intervallo à te diſtincti, non parvam hinc, hoc eſt ex tua animi magnitudine, delectationem capimus.

Ad eandem Epiſtola 7.

Quid ais? Tropæum non erexiſti, nec præclaram victoriam obtinuiſti, nec perpetuò virentem coronam adepta es? An non hæc orbis univerſus affirmat, qui ubique terrarum tua rectè fa- D cta decantat? Quamquā enim & palæſtræ, & certamina in uno loco ſita ſunt, & curſuum tuorum ſpatia, & concertationes tuæ, ſudoris loco ſanguine refertæ, illic exstiterunt: at earum tamen rerum gloria & commendatio extremos terræ fines occupavit. Tu vero ea auctiora reddere, ac palmas amplificare ſtudens, eas quoque, quas animi ſummiſſio parit, coronas ipſis adjunxiſti, dum te tantum ab hiſce tropæis abeſſe aſſeris, quantum mortui à vivis remoti ſunt. Nam quòd hæc verba ab animi ſum- E miſſione profecta ſint, ex iis ipſis potiùs, quæ contigerunt, planum facere conabor. Patria pulſa es, domo, amicis, cognatis. In exilium miſſa es. Quovis die mori non deſiiſti: atque, quod naturæ deerat, voluntatis inductioniſque animi amplitudine ſupplevisti. Nam quia fieri nequit, ut homo reipſa multas mortes oppetat, animo ac voluntate hoc feciſti. Et, quod maximum eſt, cum alia perferres, alia jam jamque expectares, Dei tamen, cujus permiſſu hæc fiebant, gloriam ob ea prædicare, lethalem- A que diabolo plagam inferre non deſtitiſti. Nam quòd lethale vulnus acceperit, hinc declaravit, quòd majoribus poſtea armis ſeſe inſtruxit. Unde etiam atrociora prioribus poſteriora facta ſunt. Quemadmodum enim ſcorpius & ſerpens, cùm altè defixum vulnus acceperunt, ſublato altiùs aculeo adverſus eum, à quo percuſſi ſunt, inſurgunt, per acrem ſcilicet in percuſſorem impetum acerrimi doloris argumentum exhibentes: eodem etiam modo impudens hæc bellua, quoniam ab admirabili & B ſublimi anima tua vulnera intimo pectore accepit, vehementiorem in te impetum fecit, ac plures tentationes admovit. Etenim eas ille quidem admovit, non Deus: permiſit autem Deus, ut opes tuas augeret, quæſtumque uberiorem efficeret, atque ampliorem mercedem, & largius præmium tibi conciliaret. Quamobrem nihil eſt quod perturberis ac tumultueris. Ecquis enim unquam animo elanguit, opibus atque co- C piis circumfluens? Ecquis perturbatione affectus eſt, ad ſummas dignitates aſcendens? Quod ſi ii, qui humana iſta congerunt, iſta inquam caduca & umbra imbecilliora, citiuſque, quàm putridos flores, marceſcentia, ſaltant, tripudiant, præ voluptate volitant, præ ea inquam voluptate, quæ ſimul & apparet & avolat, fluminumque curſum imitatur: quanto tandem æquius eſt, te, etiamſi priùs in mœroribus animique conſternatione fuiſſes, ex præſenti tamen tempore maximæ læ- D titiæ atque alacritatis occaſionem haurire? Theſaurus enim ille quem collegiſti, furto ſubduci non poteſt: nec decus illud, quod per has calamitates tibi comparatum eſt, ſucceſſionem novit, aut finem expectat, ſed ab omni termino alienum eſt, ut quod nec temporum difficultate, nec hominum inſidiis, nec dæmonum inſultibus, nec denique morte ipſa interrumpatur. Quòd ſi etiam lugere animus eſt, eos ſanè, qui hæc perpetrant, luge, horum, inquam, malorum authores, horum admini- E ſtros, qui & maximos ſibiipſis in futurum cruciatus condiderunt, & hîc etiam acerbiſſimas pœnas luerunt, utpote quos homines averſentur, hoſtiumque numero habeant, & diris omnibus devoveant atque condemnent. Qui ſi hæc non ſentiunt, hoc quoque nomine potiſſimum miſeri ſunt lachrymiſque digni, non ſecus videlicet ac phreneſi laborantes, qui fruſtra quidem ac temerè calcibus obvios quoſque inceſſunt ac feriunt, ſæpe etiam amicos ac de ſe benemeritos: eum tamen furorem, quo perciti ſunt, maximè ſentiunt.

Simile.

Perſecutores lugendi.

Ob idque incurabili morbo tenentur, quoniã nec medicos admittunt, nec medicamentis uti ſuſtinent: quin potius eos quoq; qui ipſis mederi atque opem ferre ſtudent, rebus contrariis remunerantur. Itaque ob hoc quoque ipſum miſeri iſti ſunt, ſi tantæ improbitatis ſenſu carent. Quod ſi aliorum condemnationem nihil morantur, at certe fieri non poteſt, ut ſuæ conſcientiæ judicium effugiant, quod nec vitari, nec corrumpi poteſt, nec ullo terrori cedit, nec blanditiis aut pecuniarum largitione labefactatur, nec temporis longinquitate obſcuratur. Etenim ille Iacobi filius, qui Ioſephum à peſtifera beſtia devoratum eſſe patri confirmarat, ac ſceleratam fabulam agebat, atque hac larva fraternæ cædis crimen obvelare conatus fuerat, patri quidem fucum tunc fecit, conſcientiam autem ſuam minimè fefellit, nec ab ea, ut conquieſceret, impetrare potuit: verùm ea conſtanter adverſus ipſum inſurgebat, perpetuiſque clamoribus eum inſectabatur, neque unquam compeſci poterat. Siquidem cùm diuturnum jam temporis ſpatium interceſſiſſet, is, qui admiſſum ſcelus patri infiſciatus fuerat, neq; cuiquam alii prodiderat, nemine accuſante, nemine convincente, nemine aſtante, ac fabulam illam in memoriam ipſi redigente, cùm de libertate atque adeò de ipſa vita periclitaretur, conſcientiæ accuſatorem in tam longo tempore nequaquã velut obſtructo ore compreſſum atque defoſſũ eſſe oſtendit, cùm his verbis uteretur; Certè: in peccatis enim ſumus pro fratre noſtro: quia deſpeximus tribulationem ejus, & dolorem animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audivimus; en ſanguis ejus à nobis exquiritur. Atqui aliud erat crimen, quod ipſi intendebatur. Nam furti inſimulabatur, atque, ut aureum poculum ſuffuratus, in judicium trahebatur. Verùm quoniam nullius ejuſmodi criminis ſibi conſcius erat, minimè hoc nomine diſcruciabatur, nec ſe, ob ea, de quibus judicium ſubibat, atque in vincula ducebatur, hæc perpeti dicebat: ſed ob ea, quæ nemo ipſi objiciebat, nec de iis pœnas ab eo expetebat, nec eum in judicium trahebat, imò quæ nondum perpetraverat, ob ea inquam ipſe ſe prodebat & accuſabat. Conſcientia enim ipſum perſtringebat: & qui animo uſque adeò firmo & intrepido fratris cruorem effuderat, nulloque propterea mœrore affectus fuerat, nunc contra illius vicem dolebat! & quos ſceleris ſocios ac participes habuerat, accuſabat, crudelitatémq; omnem tragicis verbis exaggerabat, dicens, dum deprecaretur nos, & deſpeximus tribulationem & dolorem animæ ejus. Quod perinde eſt ac ſi diceret: Ad emolliendos animos noſtros, atque ad miſericordiam inflectendos, natura etiam ipſa, vel ſola, ſufficiebat. At ille lacrymas etiam adjungebat, ſupplexque nos obſecrabat: ac ne ſic quidem nos inflexit, verùm ipſius calamitatem, animique angorem neglexImus. Ob eam cauſam, inquit, judicium hoc nobis comparatum eſt, ob eam cauſam in ſanguinis periculo verſamur, quoniam in ſanguinem peccavimus. Ad hunc modum etiã Iudas coarguentẽ conſcientiam minimè ferens, ad laqueum ſe contulit, eoque vitam ſibi ademit. Et quidem, cùm impudens illud pactum inire non dubitabat, dicens:

Matt. 26, 15 *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* non eos, qui id audiebant, verebatur (nempe quòd diſcipulus in magiſtrũ ejuſmodi ſcelera molitetur) nec per eos dies, qui interea fluxerunt, ullo dolore pungebatur, verùm ea voluptate, quam ei pecuniæ cupiditas afferebat, temulentus, conſcientiæ accuſationem haud admodum ſentiebat. At poſteaquam ſcelus peregit pecuniamq; ſumpſit, ac lucri quidem voluptas finem accepit, criminis autẽ accuſatio vigere incepit, tum denique nemine accuſante, nemine vim afferente, nemine cohortante, ſponte ſua abiens, tum pecuniam iis, à quibus acceperat, projecit, tum ſcelus ſuum audi-

Matt. 27, 4 entibus illis confeſſus eſt, his verbis utens, *Peccavi, tradens ſanguinem juſtum.* Neque enim conſcientiam, quæ ipſum coarguebat, ferre potuit. Ea namque peccati natura eſt, ut priuſquam

Peccati natura. omnino perpetratum ſit, hominem temulentia afficiat, poſteaquam autem expletum ac perfectum eſt, tunc ea voluptas ſeſe proripiat & extinguatur, ac ſolus jam deinceps ſtet accuſator, conſcientia nimirum carnificis locum obtinente, at peccatorem lancinante, ab eóq; extremas pœnas exigente, ac plumbo quovis gravius ipſi incumbente. Atque hujuſmodi quidem in hac vita ſupplicia ſunt: in futura autem, quanta, tum iis, qui ſe his ſceleribus devinxerint, proponentur, exploratum habes. Quapropter hos lacrymis proſequi ac deferre oportet. Nam & Paulus ad hunc modum faciebat, dum iis, qui certant ac dimicant, maliſque afficiuntur, gratulatur; eos autem qui peccant, luget.

2 Cor. 12, 21. Ob idque etiã ajebat, *Ne forte cùm venero, humiliet me Deus meus ad vos, & lugeam multos eorũ qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia & fornicatione & impudicitia quã*

Ph. 2, 17. *egerunt.* Ac ruſus ad eos, qui in certamine verſabantur: *Gaudeo & gratulor vobis omnibus.* Quocirca, nec eorũ, quæ contigerunt, nec eorum, quæ tibi denuntiantur, quicquam te perturbet. Neque enim fluctus rupem percellunt: verùm quo vehementiore impetu in eã irruunt, eo magis ab ea infringuntur ac de medio tolluntur. Quod etiã in iſtis quoq; contigit, & continget, atq; adeò multò magis.

A διὸ καὶ ἀνίατα νοσοῦσιν, οὔτε ἰατροὺς προσιέμενοι, οὔτε φαρμάκων ἀνεχόμενοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς θεραπεύειν καὶ εὐεργετεῖν βουλομένους, τοῖς ἐναντίοις ἀμειβόμενοι. ὥστε καὶ διὰ τοῦτο ἐλεεινοὶ, εἴγε μὴ αἰσθάνονται τῆς τοσαύτης πονηρίας. εἰ δὲ καὶ πρὸς τὴν ἑτέρων καταψήφισιν οὐκ ἐπιστρέφονται, τὸ οἰκεῖον συνειδότος τὸν ἔλεγχον ἀμήχανον αὐτοὺς διαφυγεῖν, τὸν ἄφυκτον, τὸν οὐδένα εἴκοντα φόβον, τὸν οὐ κολακείᾳ, οὐ χρημάτων δόσει διαφθειρόμενον, οὐ χρόνῳ μακρῷ μαραινόμενον.

B ὁ γὰρ τοῦ Ἰακὼβ υἱὸς, ὁ πρὸς τὸν πατέρα εἰπὼν, ὅτι θηρίον πονηρὸν κατέφαγε τὸν Ἰωσὴφ, καὶ τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο ὑποκρινάμενος δρᾶμα, καὶ τῷ προσωπείῳ τούτῳ τὴν ἀδελφοκτονίαν συσκιάσαι ἐπιχειρήσας, τὸν μὲν πατέρα ἠπάτησε τότε, τὸ δὲ συνειδὸς οὐκ ἠπάτησεν, οὐδὲ ἔπεισεν ἡσυχάζειν· ἀλλ' ἔμενεν αὐτοῦ κατεξανιστάμενον, καταβοῶν διηνεκῶς, καὶ οὐδέποτε ἐπιστομιζόμενον. χρόνου γὰρ παρελθόντος μακροῦ, ὁ τὴν γεγεννηκότα ἀρνησάμενος τὸ τόλμημα, ὅπερ ἐτόλμη-

C σεν, ὁ μηδενὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐξειπὼν, οὐδενὸς κατηγοροῦντος, οὐδενὸς ἐλέγχοντος, οὐδενὸς ἐφεστῶτος, οὐδὲ ἀναμιμνήσκοντος τῆς δραματουργίας ἐκείνης, κινδυνεύων περὶ ἐλευθερίας καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐπεστομίσθη τοῦ συνειδότος ὁ κατήγορος ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ, οὐδὲ κατεχώσθη, ταῦτά φησι τὰ ῥήματα. ναί· ἐν ἁμαρτίαις γάρ ἐσμεν περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν· ὅτι κατεδεῖτο ἡμῶν, ὑπερείδομεν τὴν θλῖψιν αὐτοῦ. καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. καὶ νῦν ἐκζη-

D τεῖται τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐξ ἡμῶν· καίτοι ἕτερον ἦν, ὅπερ ἐπῆγον αὐτῷ ἔγκλημα, καὶ διὰ κλοπὴν ἐκρίνετο, καὶ ὡς ὑφελόμενος κύλικα χρυσῆν οὕτως εἰς δικαστήριον ἤγετο· ἀλλ' ἐπειδὴ τούτων ἑαυτῷ οὐδὲν συνῄδει, ὑπὸ μὲν τούτων οὐκ ἤλγει, οὐδὲ ἔφη ταῦτα πάσχειν ὑπὲρ ὧν ἐκρίνετο, καὶ δέσμιος ἤγετο· ὑπὲρ δὲ ὧν οὐδεὶς ἐνεκάλει, οὐδὲ εὐθύνας ἀπῄτει, οὐδὲ εἰς δικαστήριον εἷλκεν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἤδη τετολμημένων αὐτῷ, ὑπὲρ δὴ τούτων αὐτὸς

E ἑαυτοῦ καὶ ἔλεγχος καὶ κατήγορος γίνεται· ἐπελαμβάνετο γὰρ αὐτοῦ τὸ συνειδὸς, καὶ ὁ μετ' ἀδείας τοσαύτης τὸ αἷμα ἐκχέας τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ μηδὲν παθὼν, νῦν καὶ συμπαθητικὸς ἐγίνετο. καὶ τῶν χεροῖν τῶν κοινωνησάντων αὐτῷ τῆς μιαιφονίας κατηγόρει, καὶ τὴν ὠμότητα πᾶσαν ἐτραγῴδει, λέγων· ὅτε κατεδεῖτο ἡμῶν, καὶ ὑπερείδομεν τὴν θλῖψιν αὐτοῦ, καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. ἤρκει μὲν γὰρ ἡ φύσις, φησὶ, μαλάξαι καὶ ἐπικάμψαι πρὸς ἔλεον· ὁ δὲ δάκρυα προσετίθει, καὶ ἱκετηρίαν

A ἐτίθει, καὶ οὐδὲ οὕτως ἡμᾶς ἐπέκαμψεν· ἀλλ' ὑπερείδομεν τὴν θλῖψιν αὐτοῦ, καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. διὰ τοῦτο ἡμῖν τὸ δικαστήριον τοῦτο συγκεκρότηταί φησι, διὰ τοῦτο περὶ αἵματος κινδυνεύομεν, ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς εἰς αἷμα ἡμαρτήκαμεν. οὕτω καὶ ὁ Ἰούδας οὐκ ἐνεγκὼν τοῦ συνειδότος τὸν ἔλεγχον, ἐπὶ βρόχον ὥρμησε, καὶ δι' ἀγχόνης τὸν βίον κατέλυσεν. καὶ ὅτε μὲν τὸ ἀναίσχυντον ἐκεῖνο συμβόλαιον ἐτόλμα, λέγων· Τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν αὐτὸν παραδώσω; οὐ

B τοὺς ἀκούοντας ᾐσχύνετο, ὅτι μαθητὴς ὢν, τοιαῦτα περὶ διδασκάλου ἐτύρευεν, οὐκ ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς μεταξὺ κατενύγη, ἀλλὰ μεθύων ἔτι τῇ ἡδονῇ τῆς φιλαργυρίας, οὐ σφόδρα ᾐσθάνετο τῆς κατηγορίας τοῦ συνειδότος. ἐπειδὴ δὲ ἔπραξε τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸ ἀργύριον ἔλαβε, καὶ ἡ ἡδονὴ μὲν ἐπαύσατο τοῦ λήμματος, ἡ δὲ κατηγορία τοῦ πλημμελήματος ἤνθει λοιπὸν, τότε μηδενὸς ἀναγκάζοντος, μηδενὸς βιαζομένου, μηδενὸς παρακαλοῦντος, αὐτόματος ἀπελθὼν, τό τε ἀργύριον προσέρριψε τοῖς δεδωκόσι, καὶ τὴν παρανομίαν ὡμολόγησεν

C αὐτοῦ, ἀκουόντων ἐκείνων λέγων· ἥμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῷον. οὐ γὰρ ἤνεγκε τοῦ συνειδότος τὸν ἔλεγχον. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἁμαρτία, πρὶν μὲν ἀπαρτισθῆναι, μεθύειν ποιεῖ τὸν ἁλόντα· ἐπειδὰν δὲ πληρωθῇ καὶ ἀπαρτισθῇ, τότε τὰ μὲν τῆς ἡδονῆς ταύτης ὑπεξίσταται καὶ σβέννυται, γυμνὸς δὲ ἕστηκε λοιπὸν ὁ κατήγορος, τοῦ συνειδότος δημίου τάξιν ἐπέχοντος, καὶ καταξαίνοντος τὸν πεπλημμεληκότα, καὶ τὴν ἐσχάτην ἀπαιτοῦντος δίκην, καὶ μολίβδου παντὸς βαρύτερον ἐπικειμένου.

D καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα τοιαῦτα, τὰ δὲ ἐκεῖ, οἶσθα ἡλίκα τοῖς τοσαῦτα ἐργασαμένοις κακὰ κεῖσεται τότε. τούτους οὖν χρὴ δακρύειν, τούτους θρηνεῖν, ἐπεὶ καὶ Παῦλος οὕτως ἐποίει· τοῖς μὲν ἀθλοῦσι, καὶ ἀγωνιζομένοις, καὶ κακῶς πάσχουσι συνηδόμενος, τοὺς δὲ ἁμαρτάνοντας πενθῶν· διὸ καὶ ἔλεγε· μήπως ἐλθόντα με ταπεινώσῃ ὁ Θεός μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων, καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀσελγείᾳ, καὶ ἀκαθαρσίᾳ ᾗ ἔπραξαν· τοῖς δὲ

E ἀγωνιζομένοις· χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν· μηδὲν τοίνυν σε θορυβείτω μήτε τῶν γινομένων, μήτε τῶν ἀπειλουμένων. οὐδὲ γὰρ τὴν πέτραν διασαλεύει τὰ κύματα, ἀλλ' ὅσῳ μετὰ πλείονος προσρήγνυνται τῆς ῥύμης, τοσούτῳ μειζόνως ἑαυτὰ ἀφανίζει· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τούτων καὶ γέγονεν καὶ ἔσται, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον.

τὴν

τὴν μὲν γὰρ πέτραν οὐ διασαλεύει τὰ κύματα. σὲ δὲ οὐ μόνον οὐ διεσάλευσεν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροτέραν πεποίηκεν. τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία, τοιοῦτον ἡ ἀρετή. ἡ μὲν πολεμοῦσα, καταλύεται· ἡ δὲ πολεμουμένη, διαλάμπει μειζόνως. καὶ ἡ μὲν οὐ μετὰ τοὺς ἀγῶνας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγῶσιν ἔχει τὰ βραβεῖα, καὶ ὁ ἆθλος ἔπαθλον αὐτῇ γίνεται· ἡ δὲ, ὅταν νικήσῃ, τότε μᾶλλον καταισχύνεται, τότε κολάζεται, τότε πολλῆς ἀναπληροῦται τῆς ἀτιμίας, καὶ πρὸ τῆς ἀποκειμένης αὐτῇ κολάσεως, ἐν αὐτῷ τῷ πράττειν τιμωρουμένη, καὶ οὐχὶ μετὰ τὸ πρᾶξαι μόνον. εἰ δὲ ἀσαφέστερος ὁ λόγος, ἄκουσον τοῦ μακαρίου Παύλου ταῦτα ἀμφότερα διακρίνοντος. γράφων γάρ ποτε Ῥωμαίοις, καὶ τὸν ἀκάθαρτόν τινων ἐκπομπεύων βίον, καὶ δεικνὺς ὅτι καὶ πρὸ τῆς τιμωρίας, ἐν αὐτῇ τῇ πράξει τὴν τιμωρίαν ἡ ἁμαρτία συγκεκληρωμένην ἔχει, μίξεων παρανόμων μνησθεὶς γυναικῶν τε καὶ ἀνδρῶν, τῶν τοὺς ὅρους τῆς φύσεως παραβάντων, καὶ ἐπιθυμίαν τινὰ ἀλλόκοτον ἐπινοησάντων, οὕτω πως φησίν. αἵ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρρενες, ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν, ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες. τί λέγεις, ὦ Παῦλε; καὶ μὴν ἥδονται οἱ ταῦτα τολμῶντες, καὶ μετ' ἐπιθυμίας τὴν παράνομον ταύτην ἐργάζονται μίξιν. πῶς οὖν αὐτοὺς ἔφης κολάζεσθαι ἐν αὐτῷ δὴ τούτῳ; ὅταν τὴν ψῆφον, φησὶν, οὐκ ἀπὸ τῆς ἡδονῆς τῶν νοσούντων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκφέρω φύσεως. ἐπειδὴ καὶ ὁ μοιχὸς καὶ πρὸ τῆς τιμωρίας, ἐν αὐτῷ τῷ μοιχεύειν κολάζεται, κἂν ἥδεσθαι δοκῇ, τὴν ψυχὴν χείρονα ποιῶν καὶ φαυλοτέραν. καὶ ὁ ἀνδροφόνος, πρὶν ἢ δικαστήριον ἰδεῖν, καὶ ξίφη ἠκονημένα, καὶ δοῦναι εὐθύνας τῶν τετολμημένων, ἐν αὐτῷ τῷ φονεύειν ἀπόλωλεν, πάλιν καὶ αὐτὸς φαυλοτέραν ἑαυτῷ κατασκευάζων τὴν ψυχήν. καὶ ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ σώματος ἀρρωστία, πυρετὸς, ἢ ὕδερος, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, καὶ ἐπὶ σιδήρου ἰὸς, καὶ ἐπὶ ἐρίου σὴς, καὶ ἐπὶ ξύλου σκώληξ, καὶ ἐπὶ κεράτων ἶπες, τοῦτο ἐπὶ τῆς ψυχῆς κακία. καὶ γὰρ ἀνδραποδώδη αὐτὴν ποιεῖ καὶ ἀνελευθέραν. τί λέγω ἀνδραποδώδη καὶ ἀνελευθέραν; ἀλόγων αὐτὴν ἐργάζεται ψυχὴν, τὴν μὲν λύκου, τὴν δὲ κυνὸς, τὴν δὲ ὄφεως· τὴν δὲ ἐχίδνης, τὴν δὲ ἑτέρου θηρίου πάσης. καὶ τοῦτο δηλοῦντες οἱ προφῆται, καὶ τὴν ἐκ τῆς κακίας μεταβολὴν πᾶσι γνώριμον ποιοῦντες, ὁ μὲν ἔλεγε· κύνες ἐνεοὶ, οὐ δυνάμενοι ὑλακτεῖν, τοὺς ὑπούλους τῶν ἀνθρώπων, καὶ λαθραίως ἐπιβουλεύοντας, τοῖς λυττῶσι τῶν κυνῶν παραβάλλων. οὐδὲ γὰρ μεθ' ὑλακῆς, ὅταν λυττῶσιν ἐπέρχονται ἐκεῖνοι, ἀλλὰ σιγῇ προσιόντες, χείρονα τῶν ὑλακτούντων ἐργάζονται τοὺς ἁλόντας. ὁ δὲ κορώνην ἐκάλει πάλιν τινὰς ἀνθρώπους. ὁ δὲ ἔλεγεν, ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς. ὁ δὲ περισσότερος προφητῶν, ὁ τῆς στείρας υἱὸς, καὶ ὄφεις, καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν, παρὰ τὸν Ἰορδάνην ἑστὼς, τινὰς ὠνόμασεν. τί ταύτης τοίνυν ἴσον γένοιτ' ἂν τῆς τιμωρίας, ὅταν ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γενόμενος, καὶ τοσαύτης ἀπολαύσας τιμῆς, τὸ λογικὸν καὶ ἡμερώτατον ζῶον, εἰς τοσαύτην καταπίπτῃ θηριωδίαν; εἶδες πῶς καὶ πρὸ τῆς κολάσεως ἐν ἑαυτῇ τὴν τιμωρίαν ἡ κακία ἔχει; μάθε πῶς καὶ ἐν τῇ ἀρετῇ, καὶ πρὸ τῶν ἐπάθλων αὐτὴ ἑαυτῆς ἔπαθλον ἡ ἀρετὴ γίνεται. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ σώματι· οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν τῷ αὐτῷ χρήσασθαι παραδείγματι, πολλὴν ἐργαζομένῳ τὴν σαφήνειαν· ὥσπερ οὖν ἐν τῷ σώματι, ὁ ὑγιαίνων καὶ εὐσωματῶν, καὶ πάσης ἀπηλλαγμένος ἀρρωστίας, καὶ πρὸ τῆς τρυφῆς αὐτῷ τούτῳ τρυφᾷ, συγκεκληρωμένην ἔχων τῇ ὑγείᾳ τὴν ἡδονὴν, καὶ οὔτε ἀέρων αὐτὸν ἀνωμαλίαι, οὔτε αὐχμὸς, οὔτε κρυμὸς, οὐδὲ εὐτέλεια τραπέζης, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων λυπῆσαι δύναιτ' ἄν, ἀρκούσης τῆς ὑγιείας τὴν ἐκ τούτων διακρούσασθαι βλάβην· οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς συμβαίνειν εἴωθε. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος μαστιγούμενος, ἐλαυνόμενος, τὰ μυρία πάσχων δεινὰ, ἔχαιρεν, οὕτω λέγων. χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν. οὐ μόνον ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τὸ ἔπαθλον κεῖται τῆς ἀρετῆς· ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πάσχειν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο μέγιστον ἔπαθλον, τὸ ὑπὲρ ἀληθείας τι παθεῖν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων ἐπανῄεσαν ἐκ τοῦ συνεδρίου τῶν Ἰουδαίων χαίροντες, οὐ διὰ τὴν βασιλείαν μόνον τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ ἀτιμασθῆναι· καὶ αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ καθ' ἑαυτὸ μεγίστη τιμὴ καὶ στέφανος, καὶ βραβεῖον, καὶ ἡδονῆς ὑπόθεσις ἀμαράντου. χαῖρε τοίνυν καὶ σκίρτα.

A Etenim rupem quidem fluctus haudquaquam percellunt ac labefactant: at te non modò non labefactarunt, ſed etiam firmiorem reddiderunt. Ea enim improbitatis, ea virtutis natura eſt. Illa, dum bellum infert, opprimitur: hæc, dum bello vexatur, clariùs effulget. Atque hæc non modò poſt certamina, ſed etiam in ipſis certaminibus palmam obtinet, ac certamen ipſi certaminis præmium efficitur: illa autem, cùm vincit, tum majore pudore ſuffunditur, tum excruciatur, tum ingenti B ignominia perfunditur, atque ante reconditum ipſi in poſterum ſupplicium, non modò poſt perpetratum ſcelus, ſed in ipſo etiam opere cruciatur. Quòd ſi obſcurius tibi videtur id quod dico, beatum Paulum audi, utraque iſta diſtinguentem: Ad Romanos enim quondam ſcribens, atque impuram & nefariam nonnullorum vitam traducens, oſtendenſque peccatum, etiam ante illatam pœnam, in ipſa actione adjunctum ſupplicium habere, cùm ſceleratos tum fœminarum tum virorum, qui præ- C ſcriptas à natura leges violaverant, ac prodigioſam quandam libidinem excogitaverant, coitus commemoraſſet, ad hunc modum loquitur. Nam fœminæ eorum immutaverunt naturalem uſum in eum qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi, relicto naturali uſu fœminæ, exarſerunt in deſideriis ſuis invicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris ſui in ſemetipſis recipientes. Quid ais Paule? An non voluptate afficiuntur, qui hæc D audent, atque cum cupiditate flagitioſam hunc diviniſque legibus interdictum concubitum perpetrant? Quonam igitur pacto eos in hoc ipſo pœnas dare ais? Quòd ſententiam, inquit, non ab ægrotantium voluptate, ſed ab ipſa rerum natura proferam. Quandoquidem etiam adulter, priuſquam pœnas pendat, in ipſo etiam adulterii opere punitur (etiamſi voluptate affici ſe arbitretur) dum pejorem ac ſceleratiorem animam reddit. Sicarius item, priusetiam quam tribunal ac præacutos gladios proſpiciat, atque admiſſorum ſcelerum pœnas det, in ipſo E cædis facinore periit, ut qui etiam ipſe deteriorem ſibiipſi animam effecerit. Quódque in corpore morbus eſt, aut febris, aut hydropiſis, aut aliud ejuſmodi quippiam, & in ferro rubigo, & in lana tinea, & in ligno vermis, & in cornibus ipes, hoc in anima vitium eſt. Servilem enim atque ſubjectam & ſordidam eam reddit. Quid autem ſervilem & ſordidam dico: Brutorum eam animam efficit, hanc nempe lupi, illam canis, illam ſerpentis, illam viperæ, illam cujuſpiam A alius beſtiæ animam eam reddens. Idque ut indicarent Prophetæ, mutationemque ex improbitate contractam omnibus conſpicuam facerent, alius dicebat, Canes muti, non valentes latrare, ſubdolos ſcilicet ac veteratores homines, aliiſque inſidias clàm ſtruentes rabidis canibus comparans. Non enim illi, cùm rabie laborant, latrantes impetum faciunt, ſed compreſſo clamore accedentes, gravius, quàm ii qui latrant, eos, quos mordent, vulnerant. Alius rurſum cornicem B homines quoſdam appellabat. Alius item ajebat, Homo cùm in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Is denique qui pluſquam propheta erat, is inquam ſterilis filius, ad Iordanem ſtans, ſerpentes ac viperarum progeniem quoſdam nuncupabat. Quidnam igitur huic ſupplicio par eſſe queat, cùm is, qui ad divinam imaginem conditus, tantóque honore ornatus eſt, illud inquam ratione ac ſumma manſuetudine præ- C ditum animal, in tantam feritatem prolabitur? Vidiſti quemadmodum etiam ante ſupplicium improbitas in ſeipſa pœnam habeat? intellige nunc quónam pacto virtus etiam ante præmia, ipſa ſibi præmium ſit. Ut enim in corpore (nil enim prohibet, quo minus eodem rurſus exemplo, quod perſpicuitatis plurimum affert, utamur) ut inquam, in corpore, is qui ſanus eſt, ac firma valetudine præditus, atque ab omni morbo alienus, etiam ante delicias hoc ipſo nomine in deli- D ciis eſt, utpote qui conjunctam cum ſanitate voluptatem habeat, atque ita comparatus ſit, ut nec aëris varietas, nec æſtus, nec algor, nec menſæ utilitas, nec quicquam aliud ejuſmodi moleſtiam ipſi afferre poſſit, quod videlicet ſanitas iis, quæ inde oriuntur, detrimentis propulſandis par ſit: eodem modo in anima quoque uſu venire conſuevit. Ac propterea Paulus etiam, cùm flagris cæderetur, vexaretur, innumeris malis afficeretur, gaudebat, his verbis utens, Gaudeo in paſſionibus meis pro vobis. Non modo, inquam, in cœlorũ regno, quod virtuti præ- E mii loco propoſitum eſt: ſed etiam in ipſa calamitatũ perpeſſione. Quandoquidem iſtud quoque ampliſſimi præmii inſtar eſt, nempe pro veritate incommodo aliquo affici. Ob eamque cauſam Apoſtolorum chorus è Iudæorum concilio lætus rediit, non tantum ob regnum cœlorum, ſed quia digni habiti fuerant pro nomine Ieſu contumeliam pati. Nam & hoc ipſum per ſe ampliſſimus honor, & corona, & præmium eſt, voluptatiſque perpetuæ materia. Gaude igitur & exulta.

Improbita- tis ſœmina

Vitium a- nima mor eſt.

Non

Non enim parvum, ſed perquàm ingens hoc certamen eſt, nimirum calumniæ atque obtrectationis: ac præſertim cum ob tam ingens crimen exiſtit, cujuſmodi nunc nobis affinxerunt, in publico nimirum tribunali nobis incendium objicientes. Quamobrem etiam Salomon, certaminis hujus atrocitatem declarare cupiens. Vidi, inquit, calumnias quæ fiunt ſub Sole, & lacrymas eorum, qui falſis criminibus premuntur: & non erat qui eos conſolaretur. Quòd ſi magnum certamen eſt, ut revera eſt, liquet profectò majorem quoque coronam ipſi conſtitutam eſſe. Ac propterea Chriſtus etiam eos gaudere & exultare jubet, qui cum ea, quam adhibere par eſt, patientia hoc certamine funguntur. Gaudete enim, inquit, & exultate, cùm dixerint verbum omne malum adverſum vos, mentientes, propter me: quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Videſne quantam voluptatem, quantam mercedem, quantam animi oblectationem hoſtes nobis accerſant? An non igitur præpoſterum fuerit, quibus te malis illi afficere non potuerunt, imò quibus contraria effecerunt, his teipſam à te mulctari? Quidnam autem his verbis volo? Illi non modò pœnam à te expetere non potuerunt: ſed etiã delectationis ac perpetuæ voluptatis anſam tibi porrexerunt. Tu verò ita teipſam præ animi conſternatione premens ſupplicium de teipſa ſumis dum ita confunderis ac perturbaris, atque ingenti mœſtitia impleris. Hæc enim illos facere oportebat, ſi quidem aliquando ſaltem mala ſua agnoſcere vellent. Illos inquam flere ac lugere, erubeſcere, præ pudore ora ſua obtegere atque in terram ſe abdere æquum erat, ac ne Solem quidem hunc proſpicere, ſed ſeſe in tenebris includentes, tum ſua mala deplorare, tum ea, in quæ tot Eccleſias conjecerunt. Te verò exultare ac lætitia diffundi convenit, quia quod virtutum caput eſt, præſtitiſti. Noſti enim, noſti profectò nihil eſſe, quod patientiam adæquare poſſit, verum ipſam potiſſimùm virtutum reginam eſſe, rerum præclarè geſtarum fundamentum, portum tranquillum, in bello pacem, in tempeſtate tranquillitatem, in inſidiis ſecuritatem: quæ eum, qui ipſam ſit conſecutus, adamante firmiorem reddit, hancque naturam habet, ut eam nec arma mota, nec inſtructi exercitus, nec adhibita tormenta, nec arcus, nec lanceæ emiſſæ, nec ipſum dæmonum agmen, nec terrificæ adverſariarum poteſtatum phalanges, nec deniq; diabolus ipſe cum omnibus ſuis copiis machiniſque in aciem prodiens detrimento ullo afficere poſſit. Quid igitur extimeſcis? quid excruciatis, cum ipſam quoque vitam, ſi tempus poſtularit, aſpernari diuturna meditatione didiceris? At urgentium malorum finem videre cupis. Erit quoque iſtud, & quidem brevi, Deo concedente. Gaude igitur & oblectare, atque cogitandis tuis rectè factis animum exhilara: nec unquam deſpera, quin te rurſum videamus, atque horum verborum memoriam tibi refricemus.

Ad eandem Epiſtola 8.

Scilicet hoc fato eram, ut ne tum quidem, cum ab urbe ſeceſſiſſem, iis, qui animum noſtrum frangunt ac debilitant, liberarer. Nam qui mihi in via obviam fiunt, partim ab Oriente, partim ab Armenia, partim ex alia quadam orbis parte, lacrymarũ fontes profundunt, cùm nos intuentur, & gemitus edunt, ac toto itinere lamentis nos proſequũtur. Hæc autẽ idcirco à me commemorata ſunt, ut intelligatis vos multos habere, qui in eodem, quo vos, dolore verſentur. Hoc porro ad leniendum dolorem non parum momenti affert. Nam cum id quod contrarium eſt, tãquam grave & intolerandum, Propheta deploret, cùm
Pſ.68,21. ait, *Et ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit, & qui conſolarentur, & non inveni*, liquet profectò iſtud magnam conſolationem afferre, nimirum orbem univerſum mœroris ſocium habere. Quod ſi etiam alteram conſolationem quæris, nos, qui tot ac tanta mala pertulimus, commoda valetudine utimur, atque in ſecuritate degimus, varias continuaſque noſtras afflictiones & calamitates atq; inſidias in ſumma quiete recenſentes, earumq; recordatione noſipſos perpetua lætitia perfundentes. Hæc igitur ipſa quoque tecum reputans, mœroris nubem diſcute, deq; tua valetudine quam ſæpiſſimè ad nos ſcribe. Quandoquidem nunc quoque, cùm chariſſimus dominus meus Arabius ad me ſcripſiſſet, admiratus ſum te nihil ad me literarum miſiſſe: idq; cùm domina mea, ipſius uxor, valde te amet. Illud etiam animad-
Matt.7,14. *Via eſt hæc vita.* verte, res omnes hujuſce vitæ tam lætas & jucundas, quàm graves ac moleſtas præterire. Nam etſi *arcta porta & anguſta via eſt*, at via tamen eſt. (verbum enim illud tibi in memoriam redigam, de quo ſæpe tecum ſum locutus.) Etſi lata porta & ſpatioſa via eſt: tamen hæc quoque via eſt. Quæ cum ita ſint, da operam, ut à terra, imo ab ipſo quoque corporis vinculo te abſtrahas, tuaſque philoſophiæ pennas excites, neque eas ſinas ab umbra & fumo (id enim res humanæ ſunt)

οὐ γὰρ μικρὸς ἆθλος, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγας οὗτος ὁ τῆς συκοφαντίας ἐστὶ, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπὶ τοιούτῳ μεγάλῳ ἐγκλήματι γίνηται, ἐφ᾽ ᾧ νῦν ἡμᾶς ἐσυκοφάντησαν, ἐν δημοσίῳ δικαστηρίῳ τὸν ἐμπρησμὸν ἐγκαλοῦντες. διὸ καὶ Σολομὼν τὸ τραχὺ τοῦ ἀγῶνος παραστῆσαι βουλόμενος, εἶδον φησὶ τὰς συκοφαντίας τὰς γινομένας ὑπὸ τὸν ἥλιον, καὶ ἰδοὺ δάκρυον τῶν συκοφαντουμένων, καὶ οὐκ ἦν αὐτοὺς ὁ παρακαλῶν. εἰ δὲ μέγας ὁ ἀγὼν, ὥσπερ οὖν μέγας, εὔδηλον ὅτι καὶ ὁ κείμενος ἐπὶ τούτῳ στέφανος μείζων. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς κελεύει χαίρειν, καὶ σκιρτᾷν τοὺς τοῦτον ἀγωνιζομένους τὸν ἀγῶνα μετὰ τῆς προσηκούσης ὑπομονῆς. χαίρετε γάρ, φησι, καὶ σκιρτήσατε, ὅταν εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ᾽ ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὁρᾷς πόσης ἡδονῆς, πόσου μισθοῦ, πόσης εὐφροσύνης ἡμῖν αἴτιοι οἱ πολέμιοι γίνονται; πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, ἃ μὴ ἠδυνήθησάν σε ἐργάσασθαι ἐκεῖνοι κακὰ, ἀλλ᾽ ὧν τὰ ἐναντία πεποιήκασι, ταῦτα σαυτὴν διατιθέναι; τί δέ ἐστιν ὅ φημι; ἐκεῖνοι μὲν οὐ μόνον σε δίκην ἀπαιτῆσαι οὐκ ἴσχυσαν, ἀλλὰ καὶ ἀφορμήν σοι παρέσχον εὐφροσύνης, καὶ ἡδονῆς ὑπόθεσιν ἀμαράντου· σὺ δὲ οὕτως σαυτὴν κατατείνουσα ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, δίκην σαυτὴν ἀπαιτεῖς, συγχεομένη, ταραττομένη, πολλῆς πληρουμένη λύπης. ταῦτα γὰρ ἐκείνους ἔδει ποιεῖν, εἴγε ὀψὲ γοῦν ποτε τὰ οἰκεῖα ἠβουλήθησαν ἐπιγνῶναι κακά. ἐκεῖνοι πενθεῖν δίκαιοι ἂν εἶεν νῦν, θρηνεῖν, καταδύεσθαι, ἐγκαλύπτεσθαι, κατορωρύχθαι, μηδὲ τὸν ἥλιον τοῦτον ὁρᾷν, ἀλλ᾽ ἐν σκότῳ που κατακλείσαντες ἑαυτοὺς, τότε οἰκεῖα θρηνεῖν κακὰ, κακὰ, καὶ οἷς τοσαύτας ἐκκλησίας περιέβαλον. σὲ δὲ ἀγάλλεσθαι καὶ χαίρειν χρὴ, ὅτι τὸ κεφάλαιόν σοι τῶν ἀρετῶν κατώρθωται. οἶσθα γὰρ οἶσθα σαφῶς, ὅτι ὑπομονῆς ἴσον οὐδὲν, ἀλλ᾽ αὕτη μάλιστά ἐστιν ἡ βασιλὶς τῶν ἀρετῶν, ὁ θεμέλιος τῶν κατορθωμάτων, λιμὴν ὁ ἀκύμαντος, ἡ ἐν πολέμοις εἰρήνη, ἡ ἐν κλύδωνι γαλήνη, ἡ ἐν ἐπιβουλαῖς ἀσφάλεια, ἡ τὸν κατωρθωκότα αὐτὴν ἀδάμαντος στερρότερον ποιοῦσα, ἣν οὐχ ὅπλα κινούμενα, οὐ στρατόπεδα παρατεταγμένα, οὐ μηχανήματα προσαγόμενα, οὐ τόξα, οὐ δόρατα ἀφιέμενα, οὐκ αὐτὸ τῶν δαιμόνων τὸ στρατόπεδον, οὐχ αἱ φοβεραὶ φάλαγγες τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, οὐκ αὐτὸς ὁ διάβολος μετὰ πάσης αὐτοῦ παραταττόμενος τῆς στρατιᾶς καὶ τῆς μηχανῆς παραβλάψαι δυνήσεται. τί τοίνυν δέδοικας; τίνος ἕνεκεν ἀλγεῖς, καὶ αὐτοῦ τοῦ ζῆν μελετήσασα καταφρονεῖν, ἂν καιρὸς καλῇ; ἀλλὰ λύσιν ἐπιθυμεῖς ἰδεῖν τῶν κατεχόντων κακῶν; ἔσται καὶ τοῦτο καὶ ταχέως ἔσται, τοῦ θεοῦ ἐπιτρέποντος. χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου, καὶ ἐντρύφα σου τοῖς κατορθώμασι, καὶ μηδέποτε ἀπογνῷς, ὅτι σε ὀψόμεθα πάλιν, καὶ τῶν ῥημάτων σε ἀναμνήσομεν τούτων.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ η΄.

Οὐκ ἔμελλον ἄρα οὐδὲ τῆς πόλεως ἀναχωρήσας ἀπαλλάττεσθαι τῶν συντριβόντων ἡμῶν τὴν διάνοιαν. οἱ γὰρ κατὰ τὴν ὁδὸν ἡμῖν ἀπαντῶντες, οἱ μὲν ἐξ ἀνατολῆς, οἱ δὲ ἐξ Ἀρμενίας, οἱ δὲ καὶ ἀλλαχόθεν τῆς οἰκουμένης, πηγὰς ἀφιᾶσι δακρύων, ἡμᾶς βλέποντες, καὶ κωκυτοὺς προστιθέασι, καὶ δι᾽ ὀδυρμῶν πᾶσαν παραπεμπόμενοι τὴν ὁδόν. ταῦτα δὲ εἴρηκα, ἵνα μάθητε, ὅτι πολλοὺς ἔχετε συναλγοῦντας ὑμῖν· οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο εἰς παραμυθίας λόγον. εἰ γὰρ τὸ ἐναντίον ὡς βαρὺ καὶ ἀφόρητον ὁ προφήτης θρηνεῖ λέγων· καὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον καὶ οὐχ ὑπῆρξεν, καὶ παρακαλοῦντας, καὶ οὐχ εὗρον· εὔδηλον ὅτι τοῦτο πολλὴν φέρει τὴν παραμυθίαν, τὸ κοινωνοὺς ἔχειν τῆς ἀθυμίας τὴν οἰκουμένην ἅπασαν. εἰ δὲ καὶ ἑτέραν ζητεῖς παραμυθίαν, ἡμεῖς οἱ τὰ τοσαῦτα παθόντες κακὰ, ἐν ὑγιείᾳ, ἐν ἀδείᾳ διάγομεν, ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ, ἀριθμοῦντες ἡμῶν τὰ παθήματα τὰ ποικίλα καὶ συνεχῆ, τὰς θλίψεις, τὰς ἐπιβουλὰς, καὶ τῇ μνήμῃ τούτων ἐντρυφῶντες διηνεκῶς. ταῦτ᾽ οὖν καὶ λογιζομένη αὐτὴ, σκέδασον τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος, καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. ἐπεὶ καὶ νῦν τοῦ κυρίου μου τοῦ ποθεινοτάτου Ἀραβίου ἐπεσταλκότος ἡμῖν, ἐθαύμασα πῶς ἡ σὴ τιμιότης οὐκ ἐπέσταλκε, καίτοι τῆς κυρίας μου τῆς ἐλευθέρας αὐτοῦ, σφόδρα σου φίλης οὔσης. ἐννόει δὲ κἀκεῖνο, ὅτι καὶ τὰ χρηστὰ, καὶ λυπηρὰ τοῦ παρόντος βίου παροδεύεται ἅπαντα. εἰ γὰρ καὶ στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς, ἀλλ᾽ ὅμως ὁδός· ἀναμνήσω γάρ σε ῥήματος, οὗ πολλάκις διελέχθην πρὸς σέ· εἰ καὶ πλατεῖα ἡ πύλη, καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς, ἀλλ᾽ καὶ αὕτη ὁδός. ἀπαλλαγεῖσα τοίνυν τῆς γῆς, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ συνδέσμου τῆς σαρκὸς, διέγειρέ σου τῆς φιλοσοφίας τὸ πτερὸν, μηδὲ ἀφῇς ὑπὸ τῆς σκιᾶς αὐτὸ καὶ τοῦ καπνοῦ [ταῦτα γὰρ τὰ ἀνθρώπινα] βαπτίζεσθαι,

βαπτίζεσθαι, ἀλλὰ κἂν ἴδῃς ἐκείνους τοὺς τοσαῦτα εἰς ἡμᾶς παρανομήσαντας, καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν ἔχοντας, καὶ τιμῆς ἀπολαύοντας καὶ δορυφορίας, ἐπίλεγε τὸ ῥῆμα τοῦτο, πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς, ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ δάκρυε διὰ ταῦτα μᾶλλον αὐτοὺς, καὶ θρήνει. ὁ γὰρ ἐνταῦθα κακόν τι ποιῶν, εἶτα πρὸς τῷ μὴ δοῦναι δίκην καὶ τιμῆς παρὰ ἀνθρώπων ἀπολαύων, μέγιστον ἀπελεύσεται τιμωρίας ἐφόδιον ἔχων τὴν τιμήν. Διά τοι τοῦτο καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος χαλεπῶς ἀπετηγανίζετο, οὐ τῆς ὠμότητος μόνης ἕνεκεν, ἣν περὶ τὸν Λάζαρον ἐπεδείξατο, δίκας διδοὺς, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐημερίας, ἧς ἐν ὠμότητι τοσαύτῃ διηνεκῶς ἀπέλαυεν, οὐδὲ ταύτῃ βελτίων ἐγένετο. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· οὐ γὰρ διαλίπομεν ταῦτά σοι συνεχῶς ἐπᾴδοντες· διαλεγομένη πρὸς ἑαυτὴν, δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, ἀπόθου τὸ βαρὺ τοῦτο τῆς ἀθυμίας φορτίον, καὶ δήλου ἡμῖν τοῦτο πεισθεῖσα, ἵν' ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἐπέσταλκα, μαθὼν ὅτι γίνεταί σοί τι πλεῖον εἰς παραμυθίας λόγον, καὶ ἀπὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων, συνεχέστερον χρήσωμαι τῷ φαρμάκῳ.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ θ'.

Ὅταν ἴδω δήμους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κατὰ τὰς ὁδοὺς, κατὰ τοὺς σταθμοὺς, κατὰ τὰς πόλεις ἐκχεομένους, καὶ ὁρῶντας ἡμᾶς καὶ δακρύοντας, ἐννοῶ ἐν τίσι τὰ ὑμέτερα. εἰ γὰρ οὗτοι νῦν πρῶτον ἡμᾶς ἑωρακότες, οὕτω κατακλῶνται ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, ὡς μηδὲ ἀνενεγκεῖν ῥᾳδίως, ἀλλὰ ἱκετευόντων ἡμῶν καὶ παρακαλούντων καὶ συμβουλευόντων, θερμοτέρους ἀφιέναι δακρύων κρουνοὺς· εὔδηλον ὅτι παρ' ὑμῖν σφοδρότερος ὁ χειμών. ἀλλ' ὅσῳ σφοδρότερος ὁ χειμὼν, τοσούτῳ καὶ μείζονα τὰ βραβεῖα, εἰ διηνεκῶς αὐτὸν εὐχαρίστως ἐνέγκοιτε, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης ἀνδρείας, ὥσπερ οὖν καὶ φέρετε. ἐπεὶ καὶ κυβερνῆται ἀνέμου σφοδροῦ πνέοντος, ἂν μὲν πέρα τοῦ μέτρου τὰ ἱστία ἀναπετάσωσιν, περιρρίπτουσι τὸ σκάφος· ἂν δὲ συμμέτρως καὶ ὡς προσήκει ἰθύνωσιν αὐτὸ, μετ' ἀσφαλείας πλέουσι πολλῆς. Ταῦτ' οὖν εἰδυῖα δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, μὴ ἐκδῷς σεαυτὴν τῇ τῆς ἀθυμίας τυραννίδι, ἀλλὰ κράτει τῷ λογισμῷ τοῦ χειμῶνος, δύνασαι γὰρ, καὶ οὐ μείζων σου τῆς τέχνης τὸ κλυδώνιον, καὶ πέμπε γράμματα ἡμῖν τοῦτο ἀπαγγέλλοντα, ἵνα καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην, μαθόντες ὅτι μετὰ τῆς προσηκούσης σοι συνέσεως καὶ φιλοσοφίας ἤνεγκας τὴν ἀθυμίαν ταύτην. Ταῦτα ἐγγὺς Καισαρείας λοιπὸν ἐλθὼν ἐπέσταλκά σου τῇ τιμιότητι.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ι'.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτό σοι λελύσθω τὸ δέος, τὸ τῆς ὁδοιπορίας τῆς ἡμετέρας. καὶ γὰρ ὅπερ ἔφθην ἐπιστείλας, τὸ σῶμα ἡμῖν εἰς ὑγίειαν καὶ πλείονα ῥῶσιν ἐπέδωκε, τοῦ τε ἀέρος καλῶς ἡμῖν κεχρημένου, τῶν τε ἀπαγόντων ἡμᾶς πᾶσαν ποιουμένων σπουδὴν, ὥστε ὃ βουλόμεθα ἀναπαύειν ἡμᾶς, καὶ ἔργον τοῦτο ποιουμένων. μέλλων δὲ ἀπὸ τῆς Νικαίας ἐξιέναι, ταύτην διεπεμψάμην τὴν ἐπιστολὴν, τρίτῃ μηνὸς τοῦ Ἰουλίου. γράφε οὖν ἡμῖν συνεχῶς περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. διακονήσεται γάρ σοι πρὸς τοῦτο ὁ δεσπότης μου Περγάμιος, ᾧ σφόδρα τεθάρρηκα· μὴ περὶ τῆς ὑγιείας μόνον ἡμῖν δήλου τῆς σῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ἐσκεδάσθαί σοι τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος. εἰ γὰρ μάθοιμεν διὰ τῶν γραμμάτων τῶν σῶν τοῦτο, καὶ συνεχέστερον ἐπιστελοῦμεν, ὡς ἀνύοντές τι πλέον δι' ὧν γράφομεν. εἰ τοίνυν ἐπιθυμεῖς πυκνότητος ἀπολαύειν ἐπιστολῶν, δήλου σαφῶς ἡμῖν ὅτι γίνεταί τι πλέον ἀπὸ τῆς πυκνότητος, καὶ ὄψει μετὰ δαψιλείας τοῦτο παρέχοντας. ἐπεὶ καὶ νῦν, πολλῶν παρελθόντων ἐντεῦθεν, τῶν δυναμένων γράμματα κομίσαι, μὴ δεξάμενος παρὰ τῆς σῆς τιμιότητος ἐπιστολὴν, σφόδρα ἤλγησα.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ια'.

Ὅσῳ τὰ τῶν πειρασμῶν ἡμῖν ἐπιτείνεται, τοσούτῳ καὶ τὰ τῆς παρακλήσεως ἡμῖν αὔξεται, καὶ χρηστοτέρας ἔχομεν περὶ τῶν μελλόντων τὰς ἐλπίδας· νῦν δὲ κατὰ ῥοῦν ἡμῖν ἅπαντα φέρεται, καὶ ἐξ οὐρίας πλέομεν. Τίς εἶδεν; τίς ἤκουσεν; ὕφαλοι καὶ σπιλάδες, στρόβιλοι καὶ καταιγίδες καταρρήγνυνται· νὺξ ἀσέληνος, ζόφος βαθὺς, κρημνοὶ καὶ σκόπελοι. καὶ διὰ τοιούτου πλέοντες πελάγους, τῶν ἐν λιμένι σαλευόντων οὐδὲν χεῖρον διακείμεθα. Ταῦτ' οὖν καὶ αὐτὴ λογιζομένη δέσποινά μου θεοφιλεστάτη, ὑψηλοτέρα γίνου τῶν θορύβων τούτων, καὶ τῶν κλυδώνων, καὶ δηλῶσαί μοι καταξίωσον τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς· ἡμεῖς γὰρ ἐν ὑγιείᾳ καὶ ἐν εὐθυμίᾳ διάγομεν. καὶ γὰρ καὶ τὸ σῶμα ἡμῖν ἐρρωμενέστερον γέγονε, καὶ καθαρὸν ἀναπνέομεν ἀέρα, οἵ τε συναποδημοῦντες ἡμῖν ἐπαρχικοὶ, οὕτω θεραπεύουσιν, ὥστε οἰκετῶν ἡμᾶς ἀφιᾶσι δεῖσθαι, τὰ οἰκετῶν ποιοῦντες. καὶ γὰρ ἥρπασαν τὸ ἐπίταγμα τοῦτο. διὰ τὸν περὶ ἡμᾶς ἔρωτα· καὶ δορυφορίᾳ πανταχοῦ,

A mergi ac premi. Quin potius etiamſi eos, qui tot ſcelera in nos deſignarunt, & ſuis urbibus frui, & honoribus affici, & ſatellitũ gregibus ſtipari videris, iſtud verbum accine, Lata eſt porta & ſpatioſa via, quæ ducit ad perditionem: eoſque ob hoc ipſum magis luge ac deplora. Nam qui hîc ſceleris aliquid perpetrat, ac propterea non modo nullas pœnas luit, ſed etiam honorem ab hominibus conſequitur, ita diſcedet, ut hujuſmodi honor maxima ſit illi ſupplicii materia. Ob eamque cauſam dives et- *Timenda eſt ſceleris impunitas.*
B iam ille atrocem in modum torrebatur, non crudelitatis duntaxat illius, qua in Lazarum uſus fuerat, pœnas pendens, ſed etiam florentis ſtatus, quo in tanta inhumanitate per omnem vitæ curſum fruens, ne hinc quidem melior effectus eſt. Hæc aliaque id genus (neque enim ea unquam inculcare deſtitimus) tecum ipſa differens, religioſiſſima domina mea, gravem hanc mœroris ſarcinam abjice, déque eo nos fac certiores, ut (quemadmodum etiam prius ad te ſcripſi) cùm mœrorem tuum literis
C noſtris levari perſpectum habuero, crebriùs hujuſmodi pharmacum adhibeam.

Ad eandem epiſt. 9.

Cum viros ac fœminas magno agmine, per vias, per vicos, per urbes ſeſe effundentes, atque ad noſtri aſpectum collachrymantes intueor, quo in ſtatu ipſi ſitis animadverto. Nam cum ii, qui nunc primùm nos viderunt, mœrore ita frangantur ac debilitentur, ut ne emergere quidem facilè poſſint, verùm cum
D eos rogamus & obſecramus atque admonemus, calentiores lachrymarum fontes profundant, dubium profectò non eſt, quin gravior apud vos tempeſtas ſit; ſed quo gravior tempeſtas eſt, eo quoque ampliora præmia futura ſunt, ſi perpetuo ea cum gratiarum actione ſufferatis, quemadmodum etiam ſufferetis. Nam & gubernatores vehementi vento flante, ſi vela ultra modum expanderint, navim ſubvertunt: ſi autem modicè, &, ut convenit, ea ſubvexerint, tutiſſimè navi-
E gant. Quæ cum explorata habeas, religioſiſſima domina mea, ne te mœroris tyrannidi conſtrictam trade, ſed ratione tempeſtatem ſupera. Potes enim iſtud: nec tempeſtas artem tuam excedit. Atque ad nos literas, quæ hoc ſignificent, mitte, ut etiam in extera regione degentes, maximam hinc voluptatem percipiamus, cùm te hunc mœrorem, ea, quam abs te adhiberi par eſt, prudentia & ſapientia tuliſſe intellexerimus. Hæc, cùm jam Cæſarea non longè abeſſem, ad te ſcripſi.

A *Ad eandem epiſt. 10.*

At hunc quoque metum à te diſcutias velim, quem ex itinere noſtro concepiſti. Etenim, ut jam ante per literas tibi ſignificavi, corpus nobis, & ſanitatis, & roboris acceſſionem fecit. Siquidem & aër benignè nobiſcum egit, & ii, à quibus in exilium avehimur, curam omnem & ſtudium etiam ſuprà quàm volumus, adhibent, ut nos recreent ac reficiant, penè ut nihil aliud operæ habere videantur. Cùm autem Nicæa diſceſſurus
B eſſem, hanc epiſtolam ad te dedi, tertia die Julii. Fac igitur ad nos de tua valetudine quàm ſæpiſſimè ſcribas. Ad eam enim rem operam tibi navabit dominus meus Pergamius, cujus benevolentiæ magnoperè confido. Nec vero de tua duntaxat bona valetudine certiores nos facias, verùm illud etiam ſignifices velim, mœroris nubem à te depulſam ac diſſipatam eſſe. Nam ſi hoc ex tuis literis intellexerimus, ſæpius quoque ad te literas dabimus, ut qui ſcribendo aliquid proficiamus. Quamobrem ſi crebras à
C nobis literas accipere cupis, illud nobis apertè indica, ex frequentibus noſtris literis aliquid commodi promanare: ac videbis nos id muneris largiſſimè præſtituros. Nam nunc quoque, cum multi, qui literas ad nos afferre poterant, hàc iter facerent, nec epiſtolam à te accepiſſem, ægrè admodum id tuli.

Ad eandem epiſt. 11.

Quò tentationes noſtræ magis ingraveſcunt, hoc etiam magis conſolationes noſtræ augentur, lætioremque de futuris ſpem
D concipimus. Atque nunc etiam omnia nobis ex animi ſententia cedunt: ac ſecundo vento navigamus. Quis vidit? quis audivit? Petræ & ſub aquis latentia ſaxa, & turbines & procellæ cum fragore ruunt: nox illunis, denſa caligo, præcipitia & ſcopuli: & tamen per ejuſmodi mare navigantes, nihilo pejore ſtatu ſumus quàm qui in portu jactantur. Hæc igitur ipſa quoque cum animo tuo perpendens, domina mea religioſiſſima, hos tumultus ac ſtrepitus ſupera: déque tua valetudine fac me quæſo
E certiorem. Nos enim & commoda corporis valetudine ſumus, & in animi hilaritate degimus. Nam & corpus noſtrum firmius ac valentius redditum eſt, & purum aërem hauſimus: atq; provinciales ii, qui nobiſcum peregrinantur, ita nos colunt, atque omni officii genere complectuntur, ut ne famulorum quidem operã requirere noſtinam, cum ipſi famulorũ munia exequantur. Etenim pro ſuo erga nos amore hoc munus præripuerunt. Atq; ubiq; ſatellitum manu ſuccingimur: unoquoque videlicet

hujuſce miniſterii nomine beatum prædicante. Unum id demum moleſtum eſt, quod te quoque in: olumi valetudine eſſe haudquaquam exploratum habemus. Fac itaque iſtud ſciamus: ut hoc etiam nomine in lætitia verſemur, ac domino meo ſuaviſſimoque filio Pergamio ingentes gratias habeamus. Quod ſi tibi ad nos literas dare placuerit, ipſius opera ad hanc rem utere. Nam & ſincerus amicus eſt, nobiſque addictiſſimus: & tuam modeſtiam ac pietatem majorem in modũ veretur atq; obſervat.

Ad eandem epiſt. 12.

Cum ex eo morbo evaſiſſem, quo in itinere laboravi, cujuſque reliquias Cæſaream uſque tuli, jamque ad integram valetudinem rediiſſem, ex ipſa Cæſarea hæc ad te ſcripſi. In qua multis mihi adhibitis remediis melius habui, præſtantiſſimos nimirum celeberrimoſque medicos nactus, à quibus, non tam artis ſubſidiis, quam commiſeratione ac benevolentia curabar. Quorum etiam unus nobiſcum unà ſe profecturum ſpopondit: atque item alii complures ex iis, qui dignitatibus præditi. Ac nos quidem de rebus noſtris perſæpe ad te ſcripſimus: tu verò (quo etiam nomine te prius accuſavi) raro id facis. Atque ut intelligas id negligentiæ tuæ, ac non tabellariorum penuriæ tribuendum eſſe, dominus meus, beati epiſcopi Maximi frater, cum nudiuſtertius veniſſet, ab eoque literas poſtulaſſem, negavit te ſibi dare voluiſſe: atque etiam Tigrium presbyterum, cum item ab eo petiiſſet, num quid ad me ſcribere vellet, id quoque facere recuſaſſe. Itaque hoc ei exprobres velim, ac ſincero & ardenti noſtro amatori, cæteriſque omnibus, qui cum Cyriaco epiſcopo conſuetudinem habent. Nam de loci commutatione nolim aut ipſi aut cuiquam alii negotium faceſſas. Beneficium accipimus. Fortaſſe enim voluerunt, nec potuerunt. Gloria Deo propter omnia. Neque enim unquam in iis omnibus, quæ mihi contingunt, hoc verbum uſurpare deſinam. Eſto autem, iſtud non potuerunt. An etiam ſcribere non potuerunt? At verò dominis meis, cumprimis venerandi epiſcopi ac domini mei Pergamii ſororibus, quæ noſtri cauſa plurimum ſtudii atque operæ ſuſcipiunt, ingentes gratias age. Nam, ut dominus meus Dux ipſius gener propenſiſſimo in nos animo eſſet, effecerunt, adeo ut vehementer ipſe quoque nos illic videre cuperet. Quin tu etiam de valetudine tua, déque iis, à quibus amamur, ſcribere quæſo ad nos ne intermittas. De nobis autem ſine cura eſto. Nam & valemus, & tranquillo atque hilari animo ſumus, ingentique adhunc uſque diem requie fruimur. De comitiis autem Cyriaci, ſcire avemus, miſsi ne facti ſint. Neque enim quiſquam nobis de ea re perſpicue aliquid retulit. Quare iſtud quoque nobis ſignificate. Ipſi autem epiſcopo Cyriaco velim hoc dicas me animi mœſtitia impeditum ad eum haud ſcripſiſſe.

Ad eandem epiſt. 13.

Tandem aliquando reſpiravimus, cùm Cucuſum venimus, unde etiam has literas ſcribimus. Tandem aliquando à fumo, & variis malorum eorum, quæ nos in via invaſerunt, nebulis lucem conſpeximus. Nunc enim poſteaquam ea, quæ dolorem nobis afferebant, effluxerunt, jam tibi ea exponimus. Nam cùm in ipſis adhuc verſarer, hoc facere detrectabam, ne te in magnum mœrorem conjicerem. Triginta enim propemodum dies, aut etiam amplius, cum acerbiſſimis febribus colluctari non deſtiti: atque ita longum hoc & moleſtum iter agebam, aliiſque item graviſſimis ſtomachi morbis obſeſſus. Jam, quæ ſequuntur, conſidera, nempe cum nec medici præſtò eſſent, nec balnea, nec res neceſſariæ, nec aliæ animi levationes: ac præterea Iſaurorum metus nos undique premeret, aliaque mala, quæ ex itinerum difficultate naſci conſueverunt, hoc eſt cura, ſolicitudo, animi conſternatio, inopia eorum, à quibus curari poſſem. At nunc omnia hæc evanuerunt. Ut enim Cucuſum venimus, tum morbum omnem unà cum reliquiis abjecimus, integerrimâque valetudine fruimur, tum Iſaurorum metu defuncti ſumus, quippe cum multi hic milites ſint, & quidem paratiſſimo animo, ut cum ipſis confligant. Quin rerum quoque neceſſariarum copia nobis undique affluit (omnibus nimirum ſumma cum benevolentia nos excipientibus) etiamſi alioqui deſertiſſimus omnino hic locus ſit. At caſu quodam dominus meus Dioſcorus hic erat, qui etiam famulum dedita opera Cæſaream miſit, rogatum atque obſecratum, ne domui ſuæ alteram anteferrem. Aliique item plures idem fecerunt. Verum hanc aliis præferendam neceſſario mihi exiſtimavi. Itaque apud eum divertimus. Atque ipſe nobis quidvis eſt: ita ut ob ingentem ipſius liberalitatem & largitatem, qua erga nos uti cupit, perpetuo cum eo expoſtulemus. Quippe noſtra cauſa etiam ex ædibus ſuis in villam migrávit, ut nos omni officii genere complecteretur. Atque inſuper domum nobis ad tolerandam hyemem idoneam extruit, pro eaque re nihil non agit ac molitur.

A ἑκάστου ἑαυτὸν μακαρίζοντες διὰ τὴν διακονίαν ταύτην. ἓν ἐστὶν ἡμᾶς τὸ λυποῦν, τὸ μὴ θαρρεῖν ὅτι καὶ αὐτὴ ἐν ὑγιείᾳ διάγεις. δήλωσον δὴ τοῦτο, ἵνα καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπολαύσωμεν εὐφροσύνης, καὶ τῷ κυρίῳ μου δὲ τῷ ποθεινοτάτῳ τέκνῳ ἡμῶν Περγαμίῳ πολλὰς χάριτας εἰσώμεθα. κἂν ἐθέλῃς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, αὐτῷ πρὸς τοῦτο χρῆσαι, γνησίῳ τε ὄντι, καὶ σφόδρα ἡμῖν ἀνακειμένῳ, καὶ πάνυ αἰδουμένῳ τὴν κοσμιότητά σου, καὶ τὴν εὐλάβειαν.

B

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ιβʹ.

Τὴν ἀρρωστίαν διαφυγὼν, ἣν κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπέμεινα, ἧς καὶ τὰ λείψανα εἰς Καισάρειαν ἐκόμισα, καὶ πρὸς τὴν ὑγίειαν ἐπανελθὼν λοιπὸν καθαράν, ἐπιστέλλω σου τῇ εὐλαβείᾳ ἀπὸ Καισαρείας αὐτῆς, ἐν ᾗ πολλῆς ἀπολαύσας θεραπείας, ῥᾷον διετέθην, ἰατρῶν ἀρίστων, καὶ σφόδρα εὐδοκιμωτάτων, καὶ συμπαθείᾳ καὶ φίλτρῳ μᾶλλον, οὐχὶ τέχνῃ μόνῃ θεραπευόντων ἡμᾶς ἐπιτυχών, ὧν θάτερος καὶ συναπελθεῖν ἡμῖν ὑπέσχετο, καὶ ἕτεροι δὲ πλείους τῶν ἐν ἀξιώμασι. καὶ ἡμεῖς μὲν, πολλάκις ἐπεστέλλομεν τὰ καθ' ἡμᾶς· αὐτὴ δὲ, ὃ καὶ ἔμπροσθεν ἐνεκάλεσα, σπανιάκις τοῦτο ποιεῖς. καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ῥᾳθυμίας σῆς ἐστι τοῦτο, καὶ οὐχὶ ἡ σπάνις τῶν γραμματηφόρων τοῦτο ποιεῖ, ὁ κύριός μου ὁ ἀδελφὸς τοῦ μακαρίου Μαξίμου τοῦ ἐπισκόπου, πρὸ δύο τούτων ἀπήντησε. ἡμερῶν, καὶ αἰτηθεὶς παρ' ἡμῶν γράμματα, ἔφησε μηδένα βουληθῆναι δοῦναι αὐτῷ· ἀλλὰ καὶ τὸν Τίγριον τὸν πρεσβύτερον αἰτηθέντα παρ' αὐτοῦ μὴ παρασχεῖν. παρακαλῶ ὀνείδισον αὐτῷ τοῦτο, καὶ τῷ γνησίῳ καὶ θερμῷ ἡμῶν ἐραστῇ, καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ πᾶσι τοῖς περὶ Κυριακὸν τὸν ἐπίσκοπον. οὐ γὰρ τόπου ἐπικουρῆσαι ἐναλλαγὴν, μήτε αὐτῷ, μηδὲ ἄλλῳ μηδενὶ ἐνοχλήσητε. δεδέγμεθα τὴν χάριν· ἴσως γὰρ ἠβουλήθησαν, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν. δόξα τῷ θεῷ πάντων ἕνεκεν· οὐ γὰρ παύσομαι τοῦτο ἐπιλέγων ἀεὶ ἐπὶ πᾶσί μοι τοῖς συμβαίνουσι. ἴσω τοῦτο, οὐκ ἠδυνήθησαν. μὴ καὶ γράφειν οὐκ ἠδύναντο; πολλὰ εὐχαρίστησον ταῖς κυρίαις μου ταῖς ἀδελφαῖς τοῦ κυρίου μου τοῦ ἱμιωτάτου Περγαμίου, πολλὴν ὑπὲρ ἡμῶν ποιουμέναις σπουδήν· καὶ γὰρ τὸν κύριόν μου τὸν Δοῦκα τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ σφόδρα παρεσκεύασαν περὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι, ὡς σφόδρα κἀκεῖνον ἐπιθυμεῖν ἡμᾶς ἐκεῖσε ἰδεῖν· καὶ αὐτὴ δὲ συνεχῶς δήλου ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς, καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς· ἡμῶν δὲ ἕνεκεν ἄφροντις ἔσο. καὶ γὰρ ἐν ὑγιείᾳ ἐσμὲν, καὶ εὐθυμίᾳ, καὶ πολλῆς ἀπολαύομεν τῆς ἀνέσεως, μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας. ἐπιθυμοῦμεν δὲ μαθεῖν, περὶ τῶν κατὰ Κυριακὸν τὸν ἐπίσκοπον, εἰ ἀφείθησαν, καὶ οὐδεὶς ἡμῖν σαφῶς οὐδὲν ἀπήγγειλεν. κἂν τοῦτο ἡμῖν δηλώσατε· εἰπὲ Κυριακῷ τῷ ἐπισκόπῳ, ὅτι λυπούμενος αὐτῷ οὐκ ἐπιστέλλω.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ιγʹ.

B Μόλις ποτὲ ἀνεπνεύσαμεν εἰς τὴν Κουκουσὸν ἀφικόμενοι, ὅθεν καὶ ἐπιστέλλομεν· μόλις ποτὲ διεβλέψαμεν ἀπὸ τοῦ καπνοῦ, καὶ τῆς ποικίλης τῶν κακῶν νεφέλης, τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν ἡμᾶς καταλαβόντων. νῦν γὰρ ἐπειδὴ παρῆλθε τὰ ὀδυνηρὰ, διηγούμεθά σοι ταῦτα τῇ εὐλαβείᾳ. ὅτε γὰρ ἐν αὐτοῖς ἤμην, οὐκ ἠβουλόμην τοῦτο ποιῆσαι, μὴ σφόδρα σε λυπήσω. τριάκοντα γὰρ σχεδὸν ἢ καὶ πλείους ἡμέρας πυρετοῖς χαλεπωτάτοις διετέλεσα παλαίων, καὶ οὕτω τὴν C μακρὰν ταύτην καὶ χαλεπὴν ὁδεύων ὁδὸν, καὶ ἑτέραις χαλεπωτάταις ἀρρωστίαις πολιορκούμενος ταῖς ἀπὸ τοῦ στομάχου· λογίσαι τὰ ἐντεῦθεν, οὐκ ἰατρῶν ὄντων, οὐ βαλανείων, οὐκ ἐπιτηδείων, οὐ τῆς ἄλλης ἀνέσεως, Ἰσαυρικοῦ φόβου πανταχόθεν ἡμᾶς πολιορκοῦντος, τῶν ἄλλων κακῶν, ἅπερ ἡ δυσκολία τῶν ὁδῶν τίκτειν εἴωθε, φροντίδος, μερίμνης, ἀθυμίας, ἐρημίας τῶν θεραπευσόντων. ἀλλὰ νῦν ἅπαντα ταῦτα λέλυται. εἰς γὰρ τὴν Κουκουσὸν ἐλθόντες, τήν τε ἀρρωD στίαν ἅπασαν ἀπεθέμεθα μετὰ τῶν λειψάνων, καὶ ἐσμὲν ἐν ὑγιείᾳ καθαρωτάτῃ, τοῦ τε φόβου τῶν Ἰσαύρων ἀπηλλάγημεν, πολλῶν ἐνταῦθα στρατιωτῶν ὄντων, καὶ σφόδρα πρὸς αὐτοὺς παρατεταγμένων, τῶν τε ἐπιτηδείων ἡ ἀφθονία πάντοθεν ἡμῖν ἐπιρρεῖ, πάντων μετὰ πάσης εὐνοίας ἡμᾶς ἀποδεχομένων, καί τοι σφόδρα ἐρημοτάτου ὄντος τοῦ χωρίου. ἀλλ' ἔτυχεν ὁ δεσπότης μου Διόσκορος ἐνταῦθα ὢν, ὃς καὶ εἰς Καισάρειαν ἀπέστειλεν οἰκέτην εἰς αὐτὸ τοῦτο, παρακαλῶν, καὶ δεόμενος μὴ προτιμῆσαι τῆς αὐτοῦ οἰκίας ἑτέραν, καὶ ἕτεροι δὲ πλείους. E ἀλλ' ἀναγκαῖον ἐνόμισα τῶν ἄλλων τοῦτον προτιμῆσαι, καὶ κατήχθημεν ἐν τοῖς αὐτοῦ, καὶ πάντα ἡμῖν αὐτὸς γίνεται, ὡς καὶ καταβοᾶν αὐτοῦ συνεχῶς, διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ δαψίλειαν, καὶ τὴν ἀφθονίαν, ἣν βούλεται παρέχειν. δι' ἡμᾶς γοῦν καὶ μετέστη χωρίον οἰκεῖν, ὥστε παντὶ θεραπεῦσαι τρόπῳ, τήν τε οἰκίαν ἡμῖν κατασκευάζει πρὸς χειμῶνα ἐπιτηδείαν, πάντα ποιῶν ὑπὲρ τούτου καὶ πραγματευόμενος,

καὶ

καὶ ὅλως οὐδὲν ἐλλέλειπται θεραπείας ἕνεκεν. καὶ ἕτεροι δὲ πολλοὶ ἐπίτροποι καὶ οἰκονόμοι, παρὰ τῶν δεσποτῶν τῶν ἑαυτῶν κελευσθέντες διὰ γραμμάτων, συνεχῶς παραγίνονται, ἑτοίμως κατὰ πάντα τρόπον ἡμᾶς ἀναπαῦσαι. ταῦτα δὲ πάντα εἴρηκα, καὶ τὰ μὲν ἀποδυράμενος, τὰ πρότερα, τὰ δὲ εἰπὼν τὰ χρηστὰ, ἵνα μὴ προπετῶς τις ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἐγείρῃ. εἰ μὲν γὰρ οἱ βουλόμενοι δοῦναι ἡμῖν τὴν χάριν κυρίους ποιοῖεν τοῦ εἶναι ὅπου βουλόμεθα, καὶ μὴ πάλιν ἕτερον ἡμῖν μέλλοιεν ἀποκληροῦν τόπον, ὃν ἂν ἐθέλωσι, καταδέξαι τὴν χάριν. εἰ δὲ ἐνθένδε ἡμᾶς ἀναστάντες, εἰς ἕτερον μέλλοιεν πέμπειν τόπον, καὶ πάλιν ὁδὸς, καὶ πάλιν ἀποδημία, ἐμοὶ σφόδρα τοῦτο χαλεπώτερον· πρῶτον μὲν μήποτε εἰς μακρότερον, ἢ εἰς χαλεπώτερον ἡμᾶς πέμψωσι χωρίον. ἔπειτα δὲ ὅτι μυρίων ἐξισεῖλῶν ἐμοὶ τὸ ὁδεύειν χαλεπώτερον. καὶ γὰρ εἰς αὐτὰς ἡμᾶς κατήνεγκε τοῦ θανάτου τὰς πύλας ταύτης τῆς ἀποδημίας ἡ δυσκολία. καὶ διατριβόμενοι νῦν ἐν Κουκουσῷ, τῇ διηνεκεῖ καθέδρᾳ καὶ ἡσυχίᾳ ἀνακτώμενοι ἑαυτοὺς, καὶ τὴν ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ γενομένην ἡμῖν ταλαιπωρίαν, καὶ τὰ συντετριμμένα ἡμῶν ὀστᾶ, καὶ τὴν ταλαιπωρηθεῖσαν σάρκα διὰ τῆς ἡσυχίας θεραπεύοντες. ἀπήντησε δὲ καὶ ἡ κυρία μου Σαβινιανὴ ἡ διάκονος κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν αὐτὴν, καθ' ἣν καὶ ἡμεῖς ἀπηντήσαμεν, συντετριμμένη μὲν καὶ τεταλαιπωρημένη, ἅτε ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας οὖσα, ἔνθα καὶ κινεῖσθαι δύσκολον. ὅμως δὲ τῇ προθυμίᾳ νεάζουσα, καὶ μηδενὸς αἰσθανομένη τῶν λυπηρῶν, ἑτοίμη γὰρ ἔφησεν εἶναι καὶ εἰς Σκυθίαν ἀπαντῆσαι, ἐπειδὴ τοιοῦτος ἐκράτει λόγος, ὡς ἐκεῖ ἡμῶν ἀπαχθησομένων. ἑτοίμη δέ ἐστιν, ὥς φησι, μηκέτι ὑποστρέφειν μηδαμοῦ, ἀλλ' ἐκεῖ διατρίβειν ἔνθα ἂν ὦμεν. σφόδρα δὲ καὶ αὐτὴν ὑπεδέξαντο οἱ τῆς ἐκκλησίας μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ τῆς εὐνοίας. καὶ ὁ κύριος δέ μου Κωνστάντιος ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος πάλαι ἂν ἐνταῦθα ἦν. καὶ γὰρ καὶ ἐπέστειλέν μοι, παρακαλῶν ἵνα ἐπιτρέψω αὐτῷ ἐνταῦθα ἐλθεῖν· τῆς γὰρ ἐμῆς γνώμης χωρὶς μηδ' ἂν τολμῆσαι παραγενέσθαι, καίτοιγε σφόδρα ἐπιθυμῶν, καὶ ὥς φησιν οὐδὲ αὐτόθι μένειν δυνάμενος. κρύπτεται γὰρ, καὶ λανθάνει τοσαῦτα αὐτὸν συνέχει κακὰ, καθώς φησι. παρακαλῶ τοίνυν μὴ ἄλλως ποιήσῃς τοῦ τόπου ἕνεκεν. εἰ δ' αὖ πάλιν δοκιμάσειας ἀποπειραθῆναι τῆς γνώμης αὐτῶν, αὐτὴ μὲν οἴκοθεν μηδὲν εἴπῃς, δοκίμασον δὲ ποῦ προῄρηνται, κατὰ τὴν σύνεσίν σου. δύνασαι γὰρ κἂν ἴδῃς, ὅτι πλησίον αὐτόθι που ἐν παραθαλαττίῳ πόλει, ἢ ἐν Κυζίκῳ, ἢ Νικομηδείας πλησίον, καὶ τοῦτο καταδέξαι. εἰ δὲ ἄρα μακρότερόν που, ἢ τοῦ τόπου τούτου μακρότερον, ἢ τοσοῦτον ὅσον οὗτος, μὴ ἕλῃ. ἐπεὶ σφόδρα τοῦτό μοι βαρὺ καὶ χαλεπώτερον. τέως γὰρ πολλῆς ἐνταῦθα ἀνέσεως ἀπολαύομεν, ὡς καὶ ἐν δύο ἡμέραις ἅπασαν τὴν ἀηδίαν ἀπονίψασθαι, τὴν ἐκ τῆς ὁδοῦ γεγενημένην ἡμῖν.

A Denique nullum omnino officii erga nos genus ab eo prætermiſſum eſt. Adhæc plerique alii procuratores & rerum adminiſtratores, dominis id ipſis per literas imperantibus, ſubinde huc accedunt, parati quavis ratione nos reficere ac recreare. Hæc autem omnia idcirco commemoravi, atque alia quidem, hoc eſt priora, deflevi, alia autem, hoc eſt læta & jucunda, tibi expoſui, ut ne quis temerè nos hinc emoveat. Nam ſi ii, qui nos beneficio afficere cupiunt, arbitrii hoc noſtri faciant, ut, quo loco
B velimus, nobis eſſe liceat, nec rurſum nobis alterum locum arbitratu libituq; ſuo aſſignaturi ſint, hoc beneficium accipe. Sin autẽ nos hinc amotos in alterum locum ablegaturi ſint, nobiſque rurſum iter ſubire, ac peregrinari neceſſe eſt, mihi ſanè hoc longè gravius acerbiuſque fuerit. Primum enim illud metuendum eſt, ne nos in longinquiorem aut in aſperiorem locum ducant. Deinde itineris moleſtiam ſexcentis exiliis graviorem eſſe duco. Siquidẽ peregrinationis hujuſce difficultas ad ipſas mor-
C tis portas nos detulit, nuncque, Cucuſi degentes, perpetua ſeſſione ac quiete noſmet recreamus, atque coortæ nobis in tam diuturno tempore ærumnæ, confractiſque noſtris oſſibus, & fatigatæ carni, quietis ope ac ſubſidio medemur. Affuit etiam domina mea Sabiniana diaconiſſa eodem ipſo die quo venimus, fracta quidem ipſa & abjecta, ærumniſque affecta, utpote ea jam ætate, in qua moveri quoque difficile eſt: cæterum juvenili animi promptitudine atq; alacritate prædita, nihilq; adverſa-
D rum rerum perſentiens. Paratam enim ſe eſſe dixit, etiam in Scythiam proficiſci, quandoquidem conſtans hic rumor erat, fore ut illic deportarer. Certum eſt autem ei, ut ait, non jam ad ſuos reverti, verùm illic, ubi fuerimus, commorari. Atque hanc etiam perquam humanè ac ſtudioſè, magnaque cum benevolentia Eccleſiæ alumni exceperunt. Quin dominus quoque meus Conſtantius, religioſiſſimus presbyter jampridem hic erat. Nam & mecum per literas egerat, ut ipſi huc veniendi poteſta-
E tem facerem. Neque enim ſe citra voluntatem meam atque ſententiam id facere audere, quamvis alioqui magna hujus rei cupiditate flagrantem. Addebat etiam ſe ne illic quidem manere poſſe. Tantis enim malis premi atque urgeri, ut latebras quærere ac ſe occultare cogatur. Itaque precibus ad te contendo, ut de loco minimè aliter facias. Quod ſi rurſus, quid ipſi in animo habeant, periclitandum ducis, tu quidem à te nihil dicas, verum pro tua prudentia, quònam me abducere conſtituerint, explores. Id enim potes. Ac ſi videris ipſis in animo eſſe, non longè
A hinc in maritimam aliquam urbem, puta Cyzicum, aut non longè à Nicomedia me avehere, hoc accipe. Sin autem longiùs hinc uſpiam, aut ita procul, ut hic locus eſt, ne accipias. Hoc quippe mihi grave ac permoleſtum fuerit. Adhuc enim in magna quiete animique remiſſione verſamur: ita ut etiam contractam omnem ex itinere moleſtiam biduo abſterſerimus.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ιδ'. δι' ἧς διηγεῖται τὰ ἐν Καισαρείᾳ αὐτῷ συμβάντα.

Τί θρηνεῖς; τί κόπτεις σαυτὴν, καὶ δίκας ἀπαιτεῖς, ἃς οὔτε οἱ ἐχθροί σου ἀπαιτῆσαί σε ἴσχυσαν, οὕτως τῇ τυραννίδι τῆς ἀθυμίας ἐκδοῦσά σου τὴν ψυχήν; τὰ γὰρ γράμματα, ἃ διὰ Πατρικίου ἡμῖν διέπεμψας, ταῦτα ἐδήλωσέ σου τὰ τραύματα τῆς διανοίας. διὸ καὶ σφόδρα ἀλγῶ καὶ ὀδυνῶμαι, ὅτι ὀφείλουσα πάντα κινεῖν καὶ πραγματεύεσθαι, ὥστε ἀπελαύνειν σου τῆς ψυχῆς τὴν ἀθυμίαν, περιέρχῃ συνάγουσα λογισμοὺς ὀδυνηροὺς, καὶ τὰ μὴ ὄντα [οὕτω γὰρ ἔφης] ἀναπλάττουσα, καὶ καταξαίνουσα σαυτὴν εἰκῇ καὶ μάτην, καὶ ἐπὶ βλάβῃ μεγίστῃ. τί γάρ σε λυπεῖ, ὅτι Κουκουσοῦ οὐκ ἴσχυσας ἡμᾶς μεταστῆσαι; καίτοιγε τὸ σὸν μέρος μετέστησας, πάντα κινήσασα καὶ πραγματευσαμένη. εἰ δὲ εἰς τέλος τὸ ἔργον οὐκ ἦλθεν, οὐδὲ διὰ τοῦτο ἀλγεῖν δεῖ. ἴσως γὰρ ἔδοξε τῷ θεῷ μακροτέρους μοι τεθῆναι τῶν δρόμων τοὺς διαύλους, ὥστε καὶ λαμπροτέρους γενέσθαι τοὺς στεφάνους. τί τοίνυν ἀλγεῖς ὑπὲρ τούτων, ἀφ' ὧν ἡμεῖς ἀνακηρυττόμεθα, δέον σε σκιρτᾶν διὰ ταῦτα καὶ χορεύειν καὶ στεφανοῦσθαι, ὅτι τοσούτου κατηξιώθημεν πράγματος, σφόδρα ὑπερβαίνοντος ἡμῶν τὴν ἀξίαν; ἀλλ' ἡ ἐρημία σε λυπεῖ ἡ ἐνταῦθα; καὶ τί τῆς διατριβῆς τῆς ἐνταῦθα ἥδιον; ἡσυχία, γαλήνη, ἀπραγμοσύνη πολλὴ, σώματος εὐρωστία. εἰ γὰρ μήτε ἀγορὰν, μήτε ὤνιον ἔχει ἡ πόλις, οὐδὲν τοῦτο πρὸς ἐμέ. πάντα γάρ μοι καθάπερ ἐκ πηγῶν ἐπιρρεῖ· καὶ γὰρ καὶ τὸν κύριόν μου τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἐνταῦθα, καὶ τὸν κύριόν μου Διόσκουρον ἔχον, ἔργον τοῦτο ποιουμένους διόλου, τὴν ἡμετέραν ἀνάπαυσιν. ἐρεῖ δέ σοι καὶ ὁ καλὸς Πατρίκιος, ὅπως διαγόμεθα ἐν εὐθυμίᾳ, ἐν εὐφροσύνῃ, ἐν θεραπείᾳ πολλῇ, τό γε εἰς τὴν διατριβὴν τὴν ἐνταῦθα ἧκον·

Ad eandem Epiſtola, in qua commemorat, quæ ipſi Cæſareæ acciderint. 14.

B Quid luges? Quid teipſam tundis, eáſq; quas ne hoſtes quidẽ tui à te exigere potuerunt, pœnas à teipſa expetis, ut quæ animum tuum mœroris tyrannidi uſque adeò addixeris? Etenim literæ illæ, quas per Patricium ad nos miſiſti, ipſa animæ tuæ vulnera nobis declararunt. Quo quidem etiam nomine doleo atque angor, quòd cùm nihil non agere ac moliri debeas, quò mœrorem ex animo tuo propulſas, tamen ipſa huc atque illuc te vertas, moleſtas & acerbas cogitationes colligens, eáque, quæ
C non ſunt (nam hoc quoque dixiſti) animo effingens, téque ipſam fruſtra & incaſſum, imò ſummo cum detrimento lancinas. Quid enim eo nomine angeris, quòd nos è Cucuſo aliò transferre nequiviſti? Quamquam nonnulla quoq; ex parte nos transtuliſti, dum, ut nos inde transferres, nihil non abs te tentatum atque actum eſt. Quòd ſi res perfici non potuit, non tamen proinde angi oportet. Nam fortaſſe hac de cauſa Deus longiora curſuum ſpatia nobis proponi voluit, ut ſplendidiores coronas
D conſequamur. Quid igitur ob ea in dolore verſaris, ob quæ laudibus & prædicatione afficimur; cùm contrà te ob eam cauſam exultare ac tripudiare, caputque corollis redimere par ſit, quòd divino beneficio rem tantam ac meritis noſtris longè præſtantiorem conſecuti ſimus? At hujus loci ſolitudo tibi mœrorem affert? Et quid tandem hac ſede jucudius amœniúſque fingi poſſit? Solitudo, tranquillitas ingens, quies, corporis firmitas. Quanquam enim nec forum, nec vænale quicquam hæc urbs habet: nihil tamen iſtud mea intereſt. Mihi quippe omnia tan-
E quam è fonte affluunt. Siquidem & dominum meum hujus loci Epiſcopum, & dominum meum Dioſcorũ habeo, qui nihil aliud muneris atq; operæ habere videntur, quàm ut me recreent ac reficiant. Quin præclarus quoq; vir Patricius tibi narrabit, quónã pacto in animi hilaritate, in oblectatione, in multis obſequiis degamus, quantum quidem ad hanc commorationem attinet. Quòd

Quòd ſi ea, quæ mihi Cæſareæ acciderunt, in luctum te conjiciunt, in hoc etiam rem parum te dignam facis. Nam illic quoque luculentæ rurſum nobis coronæ contextæ ſunt: adeò ut omnes nos laudent, prædicent, atque ad ſtuporem uſque admirentur, propterea quòd gravibus injuriis acceptis ejecti ſumus. Verùm hæc quæſo nemo adhuc ſciat: etiamſi multi ſint, qui in vulgus ſpargant. Significavit enim mihi dominus meus Pæanius, ipſius quoq; Pharetrii Presbyteros illic adeſſe, qui affirmarint ſe noſcum communicare, nec cum adverſariis com̃une quicquam habere, nec cum illis verſari aut commercium ullum iniſſe. Ne igitur eos conturbemus, cave ne quiſquam hæc ſciat. Siquidem perquam gravia & acerba ſunt quæ nobis acciderunt. Atque etiamſi nihil aliud moleſtiæ atq; acerbitatis pertuliſſem, ea tamen, quæ illic contigerunt, ad innumeras mihi palmas conciliandas abundè ſufficerent. Uſq; adeò de vita quoq; ipſa in diſcrimen venimus. Te autẽ oro, ne quid eorũ evulges: ac breviter tibi ea exponã: non ut tibi mœrorẽ afferã, ſed ut voluptatẽ. Nã hæ mihi ſunt quæſtus occaſiones, hæ meæ opes, hæc ſcelerũ meorum conſumptio, dum per hujuſmodi tentationes ſine ulla intermiſſione gradior, in eáſq; ab iis inducor, à quibus minimè expectabam. Nam cum Galata illo (qui etiam nobis mortem pene minitatus eſt) defuncti, jam in Cappadociam ingredi pararemus multi nobis in via occurrunt, dicentes, Dominus Pharetrius te expectat, ac quaquaverſum iter facit, ne tuo congreſſu fraudetur, nihilque non operæ ac laboris ſuſcipit, quò te videat, & complectatur, atque omne amoris ac benevolentiæ ſpecimen tibi exhibeat. Monaſteria etiam, tum virorum, tum mulierum commovit. Ego autẽ hæc audiens, nihil quidem horum expectabã, verùm contraria omnia animo & cogitatione informabam: tamen eorum, qui mihi hæc nunciabant nemini quicquam horum eloquebar. Poſtquam autem tandem aliquando Cæſaream ingreſſus ſum, labore ac macie confectus, in ipſo febris ardore poſitus languens, atq; extremos dolores perpetiens, hoſpitium in ultimo urbis receſſu ſitum nactus ſum, dabamq; operam, ut medicos convenirem, ac fornacem illam extinguerem. Erat enim in ipſa febris tertianæ flam̃a. Quo etiam accedebat itineris ærumna & fatigatio, corporis contritio, eorum, à quibus curarer, inopia, rerum neceſſariarum penuria, illudque item, quòd nullum medicum præſto haberem, quodque & labore ac laſſitudine, & caloris æſtu, & vigiliis divexarer, ac denique pene exanimis in urbem ingreſſus eſſem. Tum verò mihi clerici omnes, monachi, monachæ, medici affuerunt: à quibus perquàm officioſè atque humaniter acceptus ſum, omnibus omnia mihi ſubminiſtrantibus. Nihilominus tamen ingenti flam̃æ ardore deflagrans, in extremo periculo verſabar. Ad extremum autem paulatim remittere ac ſedari morbus cœpit. At interim nuſquam Pharetrius: verùm diſceſſum noſtrum expectabat. Quod quamobrem ita ipſi viſum fuiſſet haud ſcio. Cum igitur morbum ſenſim remiſſum & ſedatum eſſe vidiſſem, jam de diſceſſu mecum ipſe agitabam, ut Cucuſum pervenirem, atq; ab itineris calamitatibus nonnihil conquieſcerem. Cum hoc ſtatu res noſtræ eſſent, ſubitò ad nos affertur, Iſauros cum infinita hominum manu Cæſarienſem regionem populari, ac ingens quoddã oppidum incendiſſe, atq; omni belli clade pervaſtaſſe. Qua re audita, tribunus acceptis his militibus, quos habebat, ex urbe exceſſit. Timebant enim, ne urbem quoque adorirentur. Atque omnes in metu, ac trepidatione erant, de ipſo quoque patrio ſolo periclitantes: adeo ut ſenes etiam ipſi murorum cuſtodiam ſuſciperent. Cùm res eo loco eſſent, repente ſub auroram monachorum cohors (liceat enim mihi ad eorum furorem exprimendum hoc vocabulo uti) ad hanc domum, in qua eramus, acceſſerunt, eam incenſuros, nobiſque extrema quæque mala illaturos minitantes, niſi abſcederemus. Ac nec Iſaurorum metus, nec morbus tam vehementer nos premens, nec aliud quicquam humaniores eos ac moderatiores effecit: verùm inſtabant atque urgebant, tantum furorem ſpirantes, ut etiam ipſi prætores metu afficerentur. Nam ipſis plagas denunciabant: eoq; nomine gloriabantur, quod multos prætores fœdè verberaſſent. His verbis auditis, prætores ad nos confugerunt, méque rogarunt, atq; obſecrarunt, ut etiamſi in Iſaurorum manus nobis veniendum eſſet, tamen eos his belluis liberarem. Quod cum ad urbis Præfectum allatum eſſet, ipſe quoque domum, ut nobis opitularetur, accurrit. Verùm ne ipſius quidem precibus monachi permoti ſunt, verùm ipſe quoque elanguit. Cum igitur nullum rei exitum perſpiceret, nec nobis ad perſpicuam cædem exeundi author eſſet, nec rurſus ob tantum illorum furorem intra urbem ut maneremus, ſuadere auderet, ad Pharetrium miſit, precibus ab eo contendens, ut, tum ob morbum, quo conflictabar, tum ob impendens periculum paucos aliquot dies nobis concederet. Nec tamen hinc quicquam profectum eſt. Imò acriori etiam poſtridie impetu affuerunt:

Calamitatis fructus.

A εἰ δὲ τὰ ἐν Καισαρείᾳ θρηνεῖς, καὶ τοῦτο ἀναξίως σου ποιεῖς. καὶ γὰρ ἐκεῖ λαμπροὶ πάλιν ἐπλάκησαν ἡμῖν οἱ στέφανοι, ὡς πάντας ἡμᾶς ἀνακηρύττειν, ἀναγορεύειν, θαυμάζειν, ἐκπεπλῆχθαι, ἐφ' οἷς κακῶς παθόντες ἐξεβλήθημεν. ἀλλὰ ταῦτα μηδεὶς τέως εἰδέτω. εἰ γὰρ καὶ πολλοὶ αὐτὰ διαθρυλλοῦσιν· ἐδήλωσε γάρ μοι ὁ κύριός μου Παιάνιος, ὅτι οἱ πρεσβύτεροι αὐτοῦ τοῦ Φαρετρίου παρῆσαν αὐτόθι, οἳ ἔφησαν ἡμῖν κοινωνεῖν, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τοὺς ἐναντίους, B μηδὲ συγγίνεσθαι αὐτοῖς, μηδὲ κοινωνῆσαι. ἵν' οὖν μὴ διαταράξωμεν αὐτούς, μηδεὶς ταῦτα εἰδέτω. καὶ γὰρ σφόδρα χαλεπὰ τὰ συμβάντα εἰς ἡμᾶς· καὶ εἰ μηδὲν ἄλλο ἐπεπόνθειν δεινόν, ἤρκει τὰ ἐκεῖσε γενόμενα μυρία μοι προξενῆσαι βραβεῖα· οὕτως περὶ τῶν ἐσχάτων ἡμῖν ὁ κίνδυνος γέγονε. παρακαλῶ δέ, ἀπόρρητα ἔστω παρὰ σοί, καὶ ἐν βραχεῖ σοι αὐτὰ διηγήσομαι, οὐχ ἵνα λυπήσω, ἀλλ' ἵνα εὐφράνω. αὗται γάρ μου τῆς ἐμπορίας αἱ ὑποθέσεις, οὗτός C μου ὁ πλοῦτος, αὕτη τῶν ἁμαρτημάτων μου ἡ δαπάνη, τὸ συνεχῶς διὰ τοιούτων ὁδεύειν πειρασμῶν, καὶ ἐπάγεσθαί μοι τούτους, παρ' ὧν οὐδαμῶς προσεδόκησα. ἐπειδὴ γὰρ ἐμέλλομεν ἐπιβαίνειν τῆς Καππαδοκῶν χώρας, ἀπαλλαγέντες τοῦ Γαλάτου, κἀκείνου δὴ σχεδὸν θάνατον ἡμῖν ἀπειλήσαντος, πολλοὶ κατὰ τὴν ὁδὸν ἡμῖν ἀπήντων, λέγοντες· ὅτι ὁ κύριος Φαρέτριος ἀναμένει σε, καὶ πανταχοῦ περιέρχεται μὴ ἀποτύχῃ τῆς συντυχίας σου, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πρα- D γματεύεται, ὥστε σε ἰδεῖν, καὶ περιπτύξασθαι, καὶ πᾶσαν ἐπιδείξασθαι ἀγάπην· καὶ τὰ μοναστήρια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐκίνησεν. ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀκούων, τούτων μὲν οὐδὲν προσεδόκων, ἀλλὰ τἀναντία ἀνετύπουν παρ' ἐμαυτῷ. τῶν μέντοι ταῦτα ἀπαγγελλόντων οὐδενὶ τούτων οὐδὲν ἔλεγον. ἐπειδὴ δὲ ἐπέβην ὀψέ ποτε τῆς Καισαρείας, κατειργασμένος, τεταριχευμένος, ἐν αὐτῇ τῆς φλογὸς τῇ ἀκμῇ τοῦ πυρετοῦ κείμενος, ἀλύων, τὰ ἔσχατα πάσχων, ἐπέτυχον κατα- E γωγίου πρὸς αὐτῇ τῆς πόλεως τῇ ἐσχατιᾷ κειμένου, καὶ σπουδὴν ἐποιούμην ὥστε καὶ ἰατροῖς συντυχεῖν, καὶ τὴν κάμινον ἐκείνην σβέσαι. ἦν γὰρ αὐτὴ ἡ ἀκμὴ τοῦ τριταίου· καὶ προσῆν καὶ ἡ τῆς ὁδοῦ ταλαιπωρία, ὁ κάματος, ἡ συντριβή, ἡ τῶν θεραπευόντων ἐρημία, ἡ τῶν ἐπιτηδείων ἀπορία, τὸ μηδένα παρεῖναι ἡμῖν ἰατρόν, τὸ καμάτῳ καὶ θάλπει καὶ ἀγρυπνίαις κατατετῆχθαι, καὶ σχεδὸν αὐτὸς νεκρὸς ὤν, εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν. τότε δὴ παρεγένοντο, μηνυθέντι, ὁ κλῆρος ἅπας, ὁ δῆμος, μονάζοντες, μονάστριαι, ἰατροί, πολλῆς ἀπ- A ηλαύομεν θεραπείας, πάντων πάντα ἡμῖν διακονουμένων, ὑπηρετουμένων. ἀλλὰ καὶ οὕτως πολλῷ τῷ κάρῳ τῆς φλογὸς κατεχόμενος, ἐν ἐσχάτοις ἤμην δεινοῖς. τέλος κατὰ μικρὸν ἔληγεν καὶ ἐλώφα τὸ νόσημα. ὁ δὲ Φαρέτριος οὐδαμοῦ. ἀλλ' ἀνέμενεν ἡμῶν τὴν ἔξοδον, οὐκ οἶδα τί δόξαν αὐτῷ. ἐπειδὴ τοίνυν εἶδον ἠρέμα λωφήσαι τὸ κακόν, ἐβουλευόμην λοιπὸν περὶ ἀποδημίας, ὥστε ἐπιλαβέσθαι τῆς Κουκουσοῦ, καὶ μικρὸν ἀναπαύσασθαι τῶν τῆς ὁδοῦ συμφορῶν, B καὶ ἐν τούτοις ἡμῶν ὄντων ἀπαγγέλλεται ἀθρόον Ἴσαυροι πλῆθος ἄπειρον κατατρέχοντες τὴν Καισαρέων χώραν, καί τινα κώμην μεγάλην ἐμπρήσαντες, καὶ τὰ ἔσχατα διαθέντες. τοῦτο ἀκούσας ὁ τριβοῦνος, λαβὼν τοὺς στρατιώτας οὓς εἶχεν, ἐξῆλθεν. ἐδεδοίκεισαν γὰρ μὴ καὶ τῇ πόλει προσβάλωσιν, καὶ πάντες ἦσαν ἐν φόβῳ, πάντες ἐν ἀγωνίᾳ, περὶ αὐτοῦ τοῦ ἐδάφους τῆς πατρίδος κινδυνεύοντες, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς πρεσβύτας τὴν φυλακὴν τῶν τειχῶν μεταχειρίζειν. ἐν C τούτοις τῶν πραγμάτων ὄντων, ἀθρόον ὑπὸ τὴν ἕω δρίγγος μοναζόντων· οὕτω γὰρ δεῖ εἰπεῖν, καὶ τῇ λέξει τὴν μανίαν αὐτῶν ἐνδείξασθαι· ἐπέστησαν τῇ οἰκίᾳ ἔνθα ἦμεν, ἀπειλοῦντες αὐτὴν καίειν, ἐμπιμπρᾶν, τὰ ἔσχατα ἡμᾶς διατιθέναι, εἰ μὴ ἐξέλθοιμεν. καὶ οὔτε ὁ τῶν Ἰσαύρων αὐτοὺς φόβος, οὔτε ἡ ἀρρωστία οὕτω σφοδρῶς ἐπικειμένη, οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἐποίησεν ἐπιεικεστέρους αὐτούς, ἀλλ' ἐπέκειντο τοσοῦτον θυμὸν πνέοντες, ὡς καὶ αὐτοὺς φοβηθῆναι τοὺς ἐπαρχικούς. καὶ D γὰρ καὶ αὐτοῖς ἠπείλουν πληγάς, καὶ ἐκαλλωπίζοντο, ὡς καὶ ἤδη πολλοὺς αἰσχρῶς τυπτήσαντες ἐπαρχικούς. ταῦτα οἱ ἐπαρχικοὶ ἀκούσαντες, κατέφυγον εἰς ἡμᾶς, παρεκάλουν τε, καὶ ἐδέοντο, ὅτι κἂν εἰς Ἰσαύρους μέλλωμεν ἐμπίπτειν, ἀπάλλαξον ἡμᾶς τῶν θηρίων τούτων. ἀκούσας ὁ ἡγεμὼν κατέδραμεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν, βουλόμενος ἡμῖν βοηθῆσαι. οὐδὲ ἐκείνου παρακαλοῦντος ἠνέσχοντο οἱ μονάζοντες, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἠσθένησεν. ὁρῶν τοίνυν τὰ πράγματα ἐν ἀπορίᾳ πολλῇ, καὶ οὔτε τολ- E μῶν ἡμῖν συμβουλεῦσαι εἰς φόνον φανερὸν ἐξελθεῖν, οὔτε πάλιν ἔνδον μένειν, διὰ τὴν τοσαύτην ἐκείνων μανίαν, ἔπεμψε πρὸς τὸν Φαρέτριον, παρακαλῶν ὀλίγων ἐνδοῦναι ἡμερῶν, διά τε τὴν ἀρρωστίαν, διά τε τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. καὶ οὐδὲ οὕτως ἤνυετό τι πλέον, ἀλλὰ καὶ τῇ ἑξῆς σφοδρότεροι παρῆσαν.

καὶ τῶν πρεσβυτέρων οὐδεὶς ἐτόλμα παραστῆναι, καὶ βοηθῆσαι, ἀλλ' αἰσχυνόμενοι καὶ ἐρυθριῶντες· κατὰ γὰρ γνώμην Φαρετρίου ἔλεγον ταῦτα γίνεσθαι· ἐκρύπτοντο, ἐλάνθανον, καλούμενοι παρ' ἡμῶν οὐχ ὑπήκουον. τί δεῖ πολλὰ λέγειν; καὶ φόβων τοσούτων ἐπικειμένων καὶ θανάτου σχεδὸν δήλου, καὶ τοῦ πυρετοῦ με κατεργαζομένου, [οὐδέπω γὰρ ἡμῖν ἀπαλλαγὴ οὐδέπω τῶν κακῶν τῶν ἐντεῦθεν] μεσημβρίας μέσης, ῥίψας ἑαυτὸν εἰς τὸ λεκτίκιον, ἐξηγόμην ἐκεῖθεν, τοῦ δήμου παντὸς κωκύοντος, ὀλολύζοντος, ἐπαρωμένου τῷ ταῦτα πεποιηκότι, ὀλοφυρομένων πάντων καὶ θρηνούντων· ἐπειδὴ δὲ τῆς πόλεως ἐξῆλθον, καὶ τῶν κληρικῶν τινὲς, ἐξελθόντες ἠρέμα, ἡμᾶς προέπεμψαν ὀδυρόμενοι, καί τινων λεγόντων ἀκούσαντες, ποῦ αὐτὸν ἀπάγετε εἰς φανερὸν θάνατον; ἕτερος ἔλεγε πρὸς ἡμᾶς τῶν σφόδρα ἡμᾶς φιλούντων, ἄπελθε δέομαί σου, εἰς Ἰσαύρους ἔμπεσον, μόνον ἡμῶν ἀπαλλάγηθι. ὅπου γὰρ ἂν ἐμπέσῃς, εἰς ἀσφάλειαν ἐμπίπτεις, ἂν τὰς ἡμετέρας διαφύγῃς χεῖρας. ταῦτα ἀκούσασα καὶ ὁρῶσα ἡ καλὴ Σελευκία, ἡ τοῦ κυρίου μου Ῥουφίνου ἐλευθέρα [καὶ γὰρ σφόδρα ἡμᾶς ἐθεράπευσε] παρεκάλεσε καὶ ἐδεήθη, ὥστε εἰς τὸ προάστειον αὐτῆς καταλῦσαι, πρὸ πέντε μιλίων τῆς πόλεως ὄν, καὶ συνέπεμψεν ἡμῖν ἀνθρώπους, καὶ ἀπήλθομεν ἐκεῖσε. ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖ ἔμελλεν ἡμῶν ἀποστήσεσθαι ἡ ἐπιβουλὴ αὕτη. ὡς γὰρ ἔγνω ὁ Φαρέτριος, ἐδήλωσεν αὐτῇ καθὼς ἔλεγε πολλὰς ἀπειλάς. ἐπεὶ δέ με εἰς τὸ προάστειον αὐτῆς ὑπεδέξατο, κἀγὼ τούτων οὐκ ᾔδειν οὐδέν· ἀλλ' ἐξελθοῦσα πρὸς ἡμᾶς, ταῦτα μὲν ἡμῖν ἀπέκρυψεν, ἐδήλου δὲ τῷ ἐπιτρόπῳ ἐκεῖσε ὄντι, πᾶσάν τε ἡμῖν ἀνάπαυσιν παρέχειν, καὶ εἴ τινες εἰς ἡμᾶς ἐπέλθοιεν μονάζοντες, βουλόμενοι ἡμᾶς ἐνυβρίσαι ἢ συντρῖψαι, συναγαγεῖν γεωργοὺς ἀπὸ τῶν ἄλλων αὐτῆς χωρίων, καὶ οὕτω παρατάξασθαι πρὸς αὐτούς. παρεκάλει δὲ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆς καστέλλιον ἔχουσαν, καὶ ἀχείρωτον οὖσαν καταφυγεῖν, ὥστε τοῦ ἐπισκόπου καὶ μοναζόντων ἐκφυγεῖν τὰς χεῖρας. ἀλλ' ἐγὼ τοῦτο μὲν οὐκ ἠνεσχόμην, ἀλλ' ἤμην ἐν τῷ προαστείῳ, οὐδὲν εἰδὼς τῶν μετὰ ταῦτα κατασκευαζομένων· οὐδὲ τοῦτο αὐτοῖς ἤρκεσεν εἰς τὸ ἀποστῆναι τῆς καθ' ἡμῶν μανίας. εἶτα νυκτῶν μέσων, οὐδὲν τούτων εἰδώς· πολὺς γὰρ ἐπέκειτο ὁ Φαρέτριος ἀπειλῇ ἀπειλῶν ἐκείνῃ, καθώς φησι, καὶ ἀναγκάζων, ὠθῶν, ὥστε ἡμᾶς ἐκβαλεῖν καὶ τοῦ προαστείου· οὐ φέρουσα ἡ γυνὴ τὴν ἐπάχθειαν αὐτοῦ οὐκ εἰδότος ἐμοῦ ἐδήλωσεν αὐτόθι, ὅτι οἱ βάρβαροι ἐπέστησαν, αἰσχυνομένη τὴν ἀνάγκην εἰπεῖν, ἣν ὑπέμεινεν. καὶ μέσων νυκτῶν εἰσελθὼν πρός με Εὐήθιος ὁ πρεσβύτερος καθεύδοντά με διεγείρας, μετὰ πολλῆς τῆς βοῆς ταῦτα ἔλεγεν, ἀνάστηθι παρακαλῶ, βάρβαροι ἐπίστησιν, ἐνταῦθα πλησίον εἰσίν· ἐννόησον πῶς ἤμην ταῦτα ἀκούων. εἶτα ὡς πρὸς αὐτὸν εἶπον, καὶ τί δεῖ πρᾶξαι; εἰς τὴν πόλιν οὐ δυνάμεθα καταφυγεῖν, μὴ χαλεπώτερα πάθωμεν ὧν οἱ Ἰσαῦροι μέλλουσιν ἡμῖν ποιεῖν, ἠνάγκαζεν ἐξιέναι. νὺξ ἦν ἀσέληνος, ἡ νὺξ μέση, ζοφώδης, σκοτεινή. καὶ τοῦτο αὐτὸ πάλιν ἀπορίας μέμεστον ἦν ἡμῖν, καὶ οὐδεὶς ὁ παρών, οὐδεὶς ὁ βοηθῶν, πάντες γὰρ ἡμᾶς ἐγκατέλιπον. ὅμως ὑπὸ τοῦ φόβου συνωθηθεὶς, καὶ προσδοκῶν εὐθέως ἀποθανεῖσθαι, διανίστην τεταλαιπωρημένος, κελεύσας λαμπάδας ἀναφθῆναι· ἀλλὰ καὶ ταύτας ὁ πρεσβύτερος ἐκέλευσε σβεσθῆναι, μήποτέ, φησιν, οἱ βάρβαροι τῷ φωτὶ καλούμενοι πρὸς ἡμᾶς, ἐπιθῶσιν ἡμῖν· ἐσβέσθησαν καὶ αἱ λαμπάδες. εἶτα ὁ βορδὼν ὁ φέρων ἡμῶν τὸ λεκτίκιον· τραχεῖα γὰρ ἦν σφόδρα ἡ ὁδὸς, καὶ ἀνάντης καὶ λιθώδης· κατενεχθεὶς ἐπὶ γόνυ, κατήνεγκέ με ἔνδον ὄντα, καὶ μικροῦ δεῖν, ἔμελλον ἀπόλλυσθαι. εἶτα ἐκπηδήσας, συρόμενος περιεπάτουν, ὑπὸ Εὐηθίου τοῦ πρεσβυτέρου κατεχόμενος, κατεπήδησε γὰρ καὶ αὐτὸς τοῦ ὑποζυγίου, καὶ οὕτως χειραγωγούμενος ἐβάδιζον, μᾶλλον δὲ ἑλκόμενος· οὔτε γὰρ βαδίζειν ἦν εἰς τοσαύτην δυσχωρίαν, καὶ ὄρη χαλεπὰ, ἐν νυκτὶ μέσῃ. ἐννόησον δέ με πάσχειν εἰκὸς ἦν τοσούτοις συνεχόμενον κακοῖς, καὶ τοῦ πυρετοῦ ἐπικειμένου, μηδὲν εἰδότα τῶν κατεσκευασμένων, ἀλλὰ δεδοικότα τοὺς βαρβάρους, καὶ τρέμοντα, καὶ προσδοκῶντα εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐμπεσεῖσθαι. οὐ δοκεῖ σοι μόνα ταῦτα τὰ παθήματα, εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο μοι ἕτερον συμβεβήκοι, πολλὰ ἡμῶν δύνασθαι διαλύειν τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ πολλήν μοι παρέχειν εὐδοκιμήσεως ἀφορμήν; τὸ δὲ αἴτιον ὡς ἔγωγε οἶμαι. πάντες εὐθέως εἰσελθόντα με ἐν Καισαρείᾳ, οἱ ἐν ἀξιώμασιν, οἱ ἀπὸ βικαρίων, οἱ ἀπὸ ἡγεμόνων σοφισταί, οἱ ἀπὸ τριβούνων, ὁ δῆμος ἅπας καθ' ἑκάστην εἶδον τὴν ἡμέραν, ἐθεράπευον, ἐπὶ τῆς κόρης τῶν ὀφθαλμῶν ἐβάσταζον. ταῦτα οἶμαι παρακνίσαι τὸν Φαρέτριον, καὶ τὸν φθόνον τὸν ἐλάσαντα ἡμᾶς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, οὐδὲ ἐνταῦθα ἡμῶν ἀποστῆναι, ὡς ἔγωγε οἶμαι. οὐδὲ γὰρ ἀποφαίνομαι, ἀλλ' ὑποπτεύω.

A nec presbyterorum ullus opem nobis atque auxilium ferre audebat: verùm pudore ſuffuſi ac rubore affecti (nam hæc de Pharetrii voluntate & ſententia fieri dicebant) ſeſe abdebant & occultabant, nec, cùm à nobis accerſerentur, obtemperabant. Quid longa oratione opus eſt? Quamvis tot terrores iminerent, morſq; pene certa & ante oculos poſita eſſet, febriſque me conficeret (necdũ enim hic malis liberatus ſum) hora ipſa meridiana in lecticã me conjiciens, illinc exceſſi, univerſa plebe lamentante, B ejulante, harum rerum authorem execrante ac diris devovente, omnibuſque plorantibus ac lugentibus. Poſteaquam autem ex urbe exceſſi, quidam etiam clerici venientes, ſenſim greſſu, ac mœſto & lugenti animo nos proſequebantur. Cumq; nonnulli dicerent, Quonam eum ad perſpicuam mortem abducitis? alter ex iis, qui nos plurimum amabant, ad me dicebat: Abi obſecro: in Iſauros etiam incide, modò nobis deſingaris. Nam quocunque incideris, tuto incides, dumodo manus noſtras effugias. Hæc C audiens ac perſpiciens egregia matrona Seleucia, domini mei Ruffini uxor (nã ea perquam ſtudioſè atq; officioſè nos coluit) precibus mecum egit, ut in ipſius ſuburbanam villam, quæ quinq; paſſuũ millibus ab urbe diſtabat, hoſpitii cauſa me conferrem, certoſque homines nobiſcum miſit, cum quibus illuc profecti ſumus. At ne illic quidem hæ adverſum nos comparatæ inſidiæ finem habituræ erant. Ut enim Pharetrius hoc reſcivit, multas ipſi, ut dicebat, minas intentavit. Cum autem me in D villam ſuam excepiſſet, nihil quidem ipſe harum rerum ſciebam: nam ipſa ad nos egreſſa, de his nos celavit, procuratori autem ſuo, qui illic erat, ea expoſuit, ipſique mandavit, ut nobis omne officii genus impertiret, ac ſi qui monachi venirent ut nos contumeliis inceſſerent, aut vulneribus afficerent, ex aliis villis ſuis agricolas cogeret, atque ita cum monachis manum conſereret. Quin me quoque rogabat, ut in domum ſuam, quæ arcem habebat, nec ullis viribus expugnari poterat, confugerẽ, E ut ex Epiſcopi ac monachorum manibus elaberer. At ut id facerem, adduci non potui: verum in villa eram, horum omnium ignarus, quæ poſtea in me comparabantur. Ne hoc quidem ipſis ad comprimendum ſuum adverſum nos furorẽ ſatis fuit. Poſtea enim media nocte, me nihil horum ſciente (acriter enim inſtabat Pharetrius graves in eam, ut ait, minas jactans, eamque cogens atque impellens, ut me etiam è villa ejiceret) hominis importunitatem non ferens mulier, inſciente me, barbaros adA eſſe ſignificavit, quod ſcilicet vim eam, quam pateretur, dicere præ pudore minimè ſuſtineret. Atque intempeſta nocte ingreſſus Evethius presbyter, méque è ſomno excitans, magno cum clamore hæc dicebat, Surge obſecro, adventant barbari, nec longè abſunt. Hic tecum reputes velim, quonam animo eram cum hæc audirem. Cum autem ex ipſo, quidnam facto opus eſſet, quæſiviſſem, neque enim nos in urbem confugere poſſe, ne graviora illic perpeteremur, quàm quæ nobis Iſauri illaturi eſB ſent, exire nos coëgit. Nox illunis erat, nox media, caliginoſa, tetra. Id quod etiam nos in ſummam conſilii inopiam conjiciebat. Nec quiſquam nobis præſto erat, qui opem ferret. Omnes enim nos reliquerant. Metu tamen compulſus, ac jamjam mortem expectans, ærumnis confectus ſurrexi, ac lucernas accendi juſſi. Verùm has quoque presbyter extingui juſſit, hac videlicet de cauſa, ut ipſe inquiebat, ne barbari lucis ſplendore exciti, in nos impetum facerent. Extinctis itaque lucernis, mulus qui leC cticam noſtram geſtabat (aſpera enim admodum & ardua ac petroſa via erat) in genu lapſus, me, qui lectica incluſus eram, humi proſtravit, parumque abfuit quin interirem. Deinde exurgens tractim ambulabam, Evethio presbytero, qui etiam ipſe ex equo deſilierat, manibus me tenente. Atque ita manuductus, vel, ut rectiùs loquar, pertractus, reptabam. Neque enim in tanta loci difficultate, periculoſiſque montibus, media nocte incedere poteram. Cogita quæſo, quid hic mihi animi eſſet, cum tantis malis conſtriD ctus tenerer, ac febris urgeret, nec eorum, quæ in me ſtructa fuerant, quicquam noſſem, verum barbaros timerem ac perhorreſcerem, nihilque aliud expectarem, quàm ut in eorum manus inciderem. An non exiſtimas vel has ſolas calamitates, etiamſi nihil aliud accidiſſet, multa nobis peccata obliterare, atque ingentem mihi gloriæ materiam ſuppeditare poſſe? Harum autem calamitatum, ni me opinio E fallit, hæc cauſa extitit. Cùm primum Cæſaream ingreſſus ſum, omnes qui magiſtratu fungebantur. Ex Vicariis, Ex Præſidibus ſophiſtæ, Ex tribunis, plebeii omnes, ſingulis diebus me viſebant, colebant, in oculis ferebant. Hæc, credo, Pharetrium pupugerunt: nec invidia ea, quæ nos Conſtantinopoli pepulit, hic quoque à nobis abſceſſit, ut quidem opinione aſſequor. Neq; enim affirmo & aſſevero, ſed conjicio.

Exhauſtis calamitatibus gaudet Chry.

Et quis tandem alia, quæ nobis in via perferenda fuerunt, oratione complecti queat? timores, pericula? quæ quidem ipſe quotidie recordans, animoque circumferens, præ lætitia volito & exulto, velut ingentem theſaurum reconditum habens. Nam hoc animo atque hoc affectu præditus ſum. Ob idque te obſecro, ut hoc nomine læteris, gaudeas, exultes, Deumque, cujus beneficio hoc conſecuti ſumus, ut tanta perpeteremur, laudes ac celebres. Atque apud te velim hæc contineas, nec cuiquam enuncies: etiamſi alioqui prætores potiſſimum harum rerum fama univerſam urbem implere poſſint, ut qui etiam ipſi in ſummum vitæ periculum venerint. Cæterum ex te nemo id reſciſcat: imò etiam eos, qui narrabunt, comprime. Quod ſi ob calamitatis reliquias doles, id pro certo habe, me omnibus afflictionibus planè liberatum eſſe, firmioreque valetudine eſſe, quam cum iſtic degerem. Frigus autem quid extimeſcis, cùm & commoda nobis domicilia conſtructa ſint, & dominus meus Dioſcorus omnem operam navet, quo nos ne exiguam quidem frigoris partem ſentiamus? Quod ſi ex initiis conjectura duci poteſt, mihi hoc cœlum orientale eſſe videtur, neque minùs quam Antiochenum. Is eſt tepor, ea cœli temperies. Illud autem mihi permoleſtum fuit, quod dixiſti, Fortaſſe etiam nobis ſuccenſes, ut qui per incuriam officio noſtro defuerimus. Atqui pridem ad te literas dedimus, quibus tecum agebamus, ne hos hinc emoveres. Ego verò illud mecum cogitare poteram, longa tibi oratione multiſque laboribus ac ſudoribus opus fore, ut mihi de hoc verbo ſatisfaceres. Quanquam fortaſſe aliqua ex parte ſatisfeciſti, cùm his verbis uſa es, iſtud duntaxat exiſtimo, ut calamitatem meam augeam. At hoc quoque rurſum in ſummo crimine pono, quod ais te libenter de induſtria dolores tibi per cogitationes accerſere. Nam cùm te nihil non agere ac moliri oporteat, quò animi mœrorem extinguas, ipſa tamen, quod diabolo gratum eſt, facis, mœrorem videlicet animique moleſtiam augens. An te fugit, quàm grave malum ſit mœſtitia? De Iſauris autem, nihil eſt quod poſthac metuas. Etenim in regionem ſuam ſeſe receperunt: idque ut facerent, à Præfecto nihil eſt prætermiſſum. Multoque tutior hic ſum, quàm cùm Cæſareæ eſſemus. Neminem enim jam præter Epiſcopos metuo, eoſque haud multos. Itaque de Iſauris omni metu te libero. Etenim receſſerunt, ortaque hyeme domi ſe incluſerunt, neſcio an poſt Pentecoſten egreſſuri. Quonam autem pacto nullas ab te literas recipi ais? Tres jam ad te epiſtolas miſi, unam per provinciales, alteram per Antonium, aliam per famulum tuum Anatolium, longas omnes: præſertim autem duas ejuſmodi, quæ, ſalutiferi medicamenti inſtar, quemlibet hominem mœrore afflictum, animique offenſione laborantem recreare, atque ad integram animi tranquillitatem & hilaritatem revocare poſſint. Has igitur cum acceperis, fac eas ſubinde atque omnes ex parte pervolvas: atque earum vim & facultatem perſpicies, ac medicamenti utilitatem abundè experieris, nobiſque te fructum hinc percepiſſe nunciabis. Eſt autem penes me tertia quoque ejuſdem argumenti, quam nunc, ut ad te mitterem, animum inducere non potui. Magno enim dolore hinc ſum affectus, quod te acerbas cogitationes cumulare ſcribis, atque ea, quæ non ſunt, effingere. Quod quidem verbum à te proferri minimè decuit: ejuſq; cauſa ipſe quoq; erubeſco ac pudore ſuffundor. Cæterũ epiſtolas illas lege, ac jam his verbis uti deſines, etiamſi alioqui ſexcenties mœrere ſtudeas. Quoniam autem de Heraclide quoque Epiſcopo ad me ſcripſiſti, licet ipſi, ſi velit, inſtantiam dare, atque ita moleſtiis omnibus defungi. Nihil enim aliud ſupereſt. Ego vero etſi nihil admodum proficiebam, tamen dominam meam Pentadiam per literas monui, ut ſtudium omne atque omnem diligentiam adhiberet, quo calamitati ſolatium aliquod inveniret. Ais autẽ te, quod ita tibi ab eo imperatum eſſet, de his moleſtiis certiorem me facere auſam eſſe. Quæ autem hæc audacia eſt? Nunquam igitur hoc dicere deſtiti nec deſiſtam, nempe unam duntaxat rem moleſtã eſſe, nempe peccatum: reliqua omnia pulveris ac fumi inſtar eſſe. Quæ moleſtia carcere claudi, ac catenis vinciri? quæ moleſtia calamitatibus premi, cùm calamitas tantarum opum cauſa ſit? quæ moleſtia relegatio ac bonorum proſcriptio? Mera verba hæc ſunt, rerum acerbitate vacua? verba mœroris expertia. Nam ſive mortem dixeris, naturæ debitum dicis, quod quidem omnino ſubeundum eſt, etiamſi à nemine inferatur. Sive exilium dixeris, nihil aliud dicis, quàm regionis, ac multarum civitatum proſpectum. Sive bonorum proſcriptionem dixeris, libertatem dicis, ac ſolutum, & expeditum eſſe. Maruthem Epiſcopum, quantum in te fuerit, curare atque omnibus officiis complecti ne deſinas: ut eum è barathro extrahas. Nam ejus opera ob Perſidis negotia magnopere egeo. Atque, ut id à te fieri poteſt, ex eo intellige, quidnam illic ipſius ſtudio atque opera perfectum ſit: & cur iſtuc profectus ſit, fac ſciam,

Grave malum mœſtitia.

Nihil moleſtum præter peccatum.

A τί ἂν τις εἴποι τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὴν ὁδὸν, τοὺς φόβους, τοὺς κινδύνους; ἅπερ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀναμιμνησκόμενος αὐτὸς, καὶ ἀεὶ ἐν διανοίᾳ περιφέρων, πέτομαι ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, σκιρτῶ ὡς θησαυρὸν μέγαν ἔχων ἀποκείμενον. καὶ γὰρ οὕτως ἔχω καὶ διάκειμαι. διὸ καὶ τὴν σὴν παρακαλῶ τιμιότητα χαίρειν ἐπὶ τούτοις, εὐφραίνεσθαι, σκιρτᾶν, τὸν Θεὸν δοξάζειν, τὸν καταξιώσαντα ἡμᾶς τοιαῦτα παθεῖν, καὶ παρὰ σαυτῇ παρακαλῶ ταῦτα ἔχειν, καὶ πρὸς μηδένα ἐξειπεῖν, εἰ καὶ τὰ
B μάλιστα οἱ ἐπαρχικοὶ πᾶσαν ἐμπλῆσαι τὴν πόλιν ἔχουσι, καὶ αὐτοὶ περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύσαντες, πλὴν παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας μηδεὶς εἰδέτω τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κατάστελλε τοὺς λέγοντας. εἰ δὲ διὰ τὰ λείψανα τῆς κακώσεως ἀλγεῖς, μάθε σαφῶς, ὅτι καθαρῶς ἁπάντων ἀπηλλάγην, καὶ ἐρρωμενέστερον ἔχω τὸ σῶμα ἢ αὐτόθι διατρίβων. τὸν δὲ κρυμὸν τί δέδοικας; καὶ γὰρ καὶ οἰκήματα ἐπιτήδεια ἡμῖν κατεσκεύασαι· καὶ πάντα ὁ κύριός μου Διόσκορος ποιεῖ καὶ πραγμα-
C τεύεται, ὥστε μηδὲ μικρὰν αἴσθησιν ἡμᾶς λαβεῖν ἀπὸ τοῦ κρυμοῦ. εἰ δὲ ἔστιν ἀπὸ τῶν προοιμίων στοχάσασθαι, ἐμοὶ ὁ νῦν ἀὴρ ἀνατολικὸς εἶναι δοκεῖ, καὶ οὐδὲν ἔλαττον Ἀντιοχείας. τοσοῦτον τὸ θάλπος, τοσαύτη ἡ εὐκρασία τοῦ ἀέρος. σφόδρα δέ με ἐλύπησας εἰποῦσα, ὅτι ἴσως καὶ πρὸς ἡμᾶς λυπῇ ὡς ἀμελήσαντας· καίτοι γε πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἐπέστειλα πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα, παρακαλῶν μὴ κινεῖν με ἐντεῦθεν. ἐγὼ δὲ τοῦτο ἐννοῆσαι εἶχον, πολλῆς σοι ἀπολογίας δεῖν, καὶ
D πολλῶν ἱδρώτων καὶ καμάτων, ἵνα δυνηθῇς πρὸς τοῦτο ἀπολογήσασθαι τὸ ῥῆμα. τάχα δὲ ἐκ μέρους καὶ ἀπολελόγησαι, εἰποῦσα ὅτι ἁπλῶς λογίζομαι τοῦτο ὑπὲρ τοῦ αὔξειν τὴν θλῖψιν. ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν λογίζομαι ἔγκλημα μέγιστον, τὸ λέγειν ὅτι καὶ προσφιλοτιμοῦμαι τοῖς λογισμοῖς τὰς ὀδύνας. δέον γὰρ πάντα σε ποιεῖν καὶ πραγματεύεσθαι ὑπὲρ τοῦ καταλύειν τὴν θλῖψιν, τὸ θέλημα τοῦ διαβόλου ποιεῖς, αὔξουσα τὴν ἀθυμίαν, καὶ τὴν λύπην· ἢ οὐκ οἶσθα πόσον κακὸν ἡ ἀθυμία;
E τῶν δὲ Ἰσαύρων ἕνεκεν μηδὲν δέδιθι λοιπόν. καὶ γὰρ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. καὶ ὁ ἡγεμὼν πάντα ἐποίησεν ὑπὲρ τούτου, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ἐσμὲν πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα ὄντες, ἢ ὅτε ἐν Καισαρείᾳ ἦμεν. οὐδένα γὰρ λοιπὸν δέδοικα ὡς τοὺς ἐπισκόπους, πλὴν ὀλίγων. ὥστε τοίνυν τῶν Ἰσαύρων ἕνεκεν, μηδὲν δέδιθι· καὶ γὰρ ἀνεχώρησαν, καὶ τοῦ χειμῶνος καταλαβόντος, οἴκοι εἰσὶ συγκεκλεισμένοι, ἂν ἄρα λοιπὸν μετὰ τὴν πεντηκοστὴν ἐξέλθοιεν. πῶς δὲ λέγεις γραμμάτων οὐκ
A ἀπολαύειν; ἤδη σοι τρεῖς ἔπεμψα ἐπιστολάς, τὴν μὲν διὰ τῶν ἐπαρχικῶν, τὴν δὲ διὰ Ἀντωνίου, τὴν δὲ διὰ Ἀνατολίου τοῦ οἰκέτου σου, πολυστίχους· τὰς δὲ δύο μάλιστα φάρμακον σωτήριον, πάντα ἀθυμοῦντα, πάντα σκανδαλιζόμενον ἱκανὰς ἀνακτήσασθαι, καὶ πρὸς καθαρὰν εὐθυμίαν ἀγαγεῖν· λαβοῦσα τοίνυν ταύτας, ἐπέρχου συνεχῶς, καὶ διὰ παντὸς, καὶ ὄψει αὐτῶν τὴν ἰσχὺν, καὶ τῆς ἰατρείας πεῖραν λήψῃ πολλὴν, καὶ ὠφέλειαν, καὶ ἡμῖν δηλώσεις, ὅτι γέγονέ σοί τι πλέον ἐκεῖθεν. ἔχω καὶ τρίτην ἑτοίμην ἐοικυῖαν αὐταῖς, ἣν οὐκ ἠβουλήθην
B πέμψαι νῦν, σφόδρα ἀλγήσας ἐφ' οἷς λέγεις, ὅτι καὶ συνάγω μοι λογισμοὺς ὀδυνηροὺς, καὶ τὰ οὐκ ὄντα ἀναπλάττομαι, ἀνάξιον σεαυτῆς φθεγξαμένη ῥῆμα, ἐφ' ᾧ καὶ αὐτὸς αἰσχύνομαι καὶ ἐγκαλύπτομαι. πλὴν ἀνάγνωθι ἐκείνας, καὶ οὐκ ἔτι ταῦτα ἐρεῖς, κἂν μυριάκις φιλονεικῇς ἀθυμεῖν. ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ Ἡρακλείδου τοῦ ἐπισκόπου ἡμῖν ἐδήλωσας, ἔξεστιν αὐτῷ, εἰ βουληθείη δοῦναι ἔνστασιν, καὶ πάντων ἀπαλλαγῆναι. οὐδὲν γὰρ ἄλλο λείπεται. ἐγὼ δὲ εἰ καὶ μηδὲν
C μέγα ἤνυον, ἀλλ' ὅμως ἐδήλωσα τῇ κυρίᾳ μου Πενταδίᾳ, ὥστε πᾶσαν σπουδὴν ἐπιδείξασθαι, εἴ τινα ἐπινοήσειε τῶν κακῶν παραμυθίαν. ἔφης δὲ τετολμηκέναι δηλῶσαί μοι τὰ λυπηρὰ, διὰ τὸ παρ' ἐκείνου κελευσθῆναι. ποία τόλμα τοῦτο; οὔτε γοῦν ἐπαυσάμην λέγων, οὔτε παύσομαι, ὅτι ἓν λυπηρὸν ἁμαρτία μόνον· τὰ δὲ ἄλλα πάντα κόνις καὶ καπνός. τί γὰρ βαρὺ δεσμωτήριον οἰκῆσαι, καὶ ἅλυσιν περικεῖσθαι; τί δὲ βαρὺ πάσχειν κακῶς, ὅταν τοσαύτης ἐμ-
D πορίας τὸ πάσχειν κακῶς ὑπόθεσις γίνηται; τί δὲ ἐξορία βαρύ; τί δὲ δήμευσις; ῥήματα ταῦτά ἐστι δεινῶν πραγμάτων ἔρημα, ῥήματα λύπης ψιλά. ἄν τε γὰρ θάνατον εἴπῃς, τὸ τῆς φύσεως ὄφλημα λέγεις, ὃ πάντως ὑπομεῖναι δεῖ καὶ μηδενὸς ἐπάγοντος. ἄν τε ἐξορίαν εἴπῃς, οὐδὲν ἕτερον λέγεις ἢ χώραν, καὶ τὰς πολλὰς πόλεις ὁρᾶν· ἄν τε χρημάτων δήμευσιν εἴπῃς, ἐλευθερίαν λέγεις, καὶ τὸ εὔλυτον εἶναι. Μαρουθᾶν τὸν ἐπίσκοπον μὴ δια-
E λίπῃς, τό γε εἰς σὲ ἧκον, θεραπεύουσα, ὥστε ἀνιμήσασθαι τοῦ βαράθρου. μάλιστα γὰρ αὐτοῦ δέομαι διὰ τὰ ἐν Περσίδι. καὶ μάθε παρ' αὐτοῦ, ἂν δυνατόν σοι γένηται, τί τε κατώρθωται ἐκεῖσε δι' αὐτοῦ, καὶ τίνος ἕνεκεν παραγέγονε,

καὶ

καὶ δήλωσον ἡμῖν, εἰ τὰς δύο ἐπιστολὰς, ἃς ἔπεμψα αὐτῷ, ἀπέδωκας. κἂν μὲν βουληθείη ἡμῖν ἐπιστεῖλαι, πάλιν ἐπιστελοῦμεν αὐτῷ. ἐὰν δὲ μὴ βουληθείη, κἂν τῇ εὐλαβείᾳ σου δηλώσῃ εἴ τι γέγονεν αὐτόθι πλέον, καὶ εἰ μέλλει τι κατορθοῦν πάλιν κατιών. ἐγὼ γὰρ διὰ τοῦτο καὶ ἐσπούδαζον αὐτῷ συγγενέσθαι. πλὴν πάντα τὰ παρὰ σοῦ γινέσθω, κἂν πάντες κατακέφαλα φέρωνται, τὰ ἑαυτῆς πλήρου. ὁ γὰρ μισθός σοι ἔσται ἀπηρτισμένος. πάνυ οὖν αὐτὸν οἰκείωσαι, ὡς ἐγχωρεῖ. παρακαλῶ οὖν ὃ μέλλω λέγειν μὴ παραδράμῃς, ἀλλὰ πολλὴν περὶ αὐτὸ ἐπίδειξαι σπουδήν. ἐδήλωσάν μοι οἱ μονάζοντες οἱ Μαρσεῖς, οἱ Γότθοι, ἔνθα ἀεὶ κέκρυπτο Σεραπίων ὁ ἐπίσκοπος, ὅτι Μοδουάριος ἦλθεν ὁ διάκονος ἀπαγγέλλων, ὅτι Οὐνίλας ὁ ἐπίσκοπος ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος, ὃν πρώην ἐχειροτόνησα, καὶ ἔπεμψα εἰς Γοτθίαν, πολλὰ καὶ μεγάλα κατορθώσας ἐκοιμήθη· καὶ ἦλθε φέρων γράμματα τοῦ ῥηγὸς τῶν Γότθων ἀξιοῦντα πεμφθῆναι αὐτοῖς ἐπίσκοπον. ἐπεὶ οὖν οὐδὲν ἄλλο ὁρῶ πρὸς τὴν ἀπειλουμένην καταστροφὴν συντελοῦν εἰς διόρθωσιν, ἢ μέλλησιν καὶ ἀναβολήν· οὐδὲ γὰρ δυνατὸν αὐτοῖς πλεῦσαι εἰς τὸν Βόσπορον νῦν, οὐδὲ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα· ὑπερθέσθαι τέως αὐτὸν διὰ τὸν χειμῶνα παρασκεύασον. ἀλλὰ μὴ ἁπλῶς αὐτὸ παραδράμῃς· κατόρθωμα γάρ ἐστι μέγιστον. δύο γάρ ἐστιν ἃ μάλιστά με λυπεῖ εἰ γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, τό, τε παρὰ τούτων μέλλειν γίνεσθαι, τῶν τοσαῦτα κακὰ ἐργασαμένων, καὶ παρ' ὧν οὐ θέμις, τό, τε ἁπλῶς τινα γενέσθαι. ὅτι γὰρ οὐ σπουδάζουσι τινὰ γενναῖον ποιῆσαι, οἶσθα καὶ αὐτή. εἰ δὲ οὖν γένοιτο, ὃ μὴ γένοιτο, τὰ ἑξῆς ἐπίστασαι. ἵν' οὖν μηδὲν τούτων γένηται πᾶσαν σπουδὴν ποίησαι· ἀψοφητὶ δὲ εἰ δυνατὸν ἦν, καὶ λαθόντα τὸν Μοδουάριον πρὸς ἡμᾶς ἐκδραμεῖν, μέγιστα ἂν ἤνυσε. εἰ δὲ μὴ δυνατὸν, ἐκ τῶν ἐγχωρούντων τὰ δυνατὰ γινέσθω· ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν χρημάτων γίνεται, καὶ ἐπὶ τῆς χήρας συνέβη, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων. ὥσπερ γὰρ ἐκείνη δύο ὀβολοὺς καταβαλοῦσα, ἅπαντας ὑπερηκόντισε τοὺς πλείονα καταβαλόντας, τὴν οὐσίαν πᾶσαν κενώσασα· οὕτω καὶ οἱ εἰς τὰ πράγματα πάσῃ δυνάμει σπουδάζοντες, τὸ πᾶν ἐπλήρωσαν, τό γε εἰς αὐτοὺς ἧκον, κἂν μηδὲν γένηται πλέον, καὶ τὸν μισθὸν ἀπηρτισμένον ἔχουσιν. Ἱλαρίῳ τῷ ἐπισκόπῳ πολλὰς ἔχω χάριτας. ἔγραψε γάρ μοι ἀξιῶν ἐπιτραπῆναι ἀπελθεῖν εἰς τὴν αὐτοῦ, καὶ διορθῶσαι τὰ αὐτόθι, καὶ πάλιν παραγενέσθαι. ἐπεὶ οὖν πολλὰ ὠφελεῖ ἡ παρουσία αὐτοῦ· καὶ γὰρ εὐλαβής ἐστι, καὶ ἀνὴρ ἀπερίτρεπτος, καὶ ζέων· παρακάλεσον αὐτὸν ἀπελθόντα ταχέως ἐπανελθεῖν. ποίησον τοίνυν τὴν ἐπιστολὴν ταχέως καὶ ἀσφαλῶς αὐτῷ ἀποδοθῆναι, καὶ μὴ παραρριφῆναι· καὶ γὰρ μετὰ πολλῆς ἐπιθυμίας καὶ σφοδρότητος ἀπῄτησε τὰ παρ' ἡμῶν γράμματα, καὶ πολὺ ὠφελεῖ ἡ παρουσία αὐτοῦ. πάνυ οὖν φρόντισον τὰς ἐπιστολὰς, εἰ μὴ πάρεστιν αὐτόθι Ἑλλάδιος ὁ πρεσβύτερος, διά τινος ἀνθρώπου συνετοῦ, ἐγκέφαλον ἔχοντος, ποίησον ἀποδοθῆναι τοῖς φίλοις.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴ ιε'.

Σὺ δέ μοι προσεδόκησας τοσαύτην ἐκ νεότητός σου ἐπιδειξαμένη φιλοσοφίαν, καὶ τὸν ἀνθρώπινον καταπατήσασα τῦφον, ἀτάραχόν τινα καὶ ἀπόλεμον ζήσεσθαι βίον; καὶ πῶς ἔνι τοῦτο; εἰ γὰρ ἄνθρωποι ἀνθρώποις πυκτεύοντες μυρία καὶ ἐν ἀγῶσι καὶ ἐν πολέμοις δέχονται τραύματα, ἡ πρὸς αὐτὰς ἀποδυσαμένη τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, καὶ ἀποδυσαμένη γενναίως οὕτως, καὶ τοσαῦτα στήσασα τρόπαια, καὶ διὰ τοσούτων λυπήσασα τὸν ἄγριον ἐκεῖνον καὶ ἀλάστορα δαίμονα, πόθεν ἤλπισας ἡσυχίαν τινὰ καὶ ἀπράγμονα βιώσεσθαι βίον; οὐ τοίνυν διὰ τοῦτο θορυβεῖσθαι χρὴ, ὅτι πολλοὶ πανταχόθεν οἱ πόλεμοι καὶ θόρυβοι, καὶ πολλαὶ αἱ ταραχαὶ, ἀλλὰ τοὐναντίον εἰ μηδὲν τούτων συμβέβηκε, τότε θαυμάσαι ἐχρῆν. τῇ γὰρ ἀρετῇ συγκεκλήρωται πόνος, καὶ κίνδυνος. καὶ ταῦτα οἶσθα καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων αὐτὴ, καὶ οὐδὲν δεήσῃ παρ' ἑτέρων μαθεῖν· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς οὐκ ἀγνοοῦσαν διδάσκοντες, ταῦτα ἐπιστέλλομεν. ἴσμεν γὰρ, ὅτι οὔτε τὸ πατρίδος ἐκπεσεῖν, οὔτε τὸ χρημάτων ὑπομεῖναι ζημίαν· οὔτε δὴ τὸ πολλοῖς ἀφόρητον οὐχ ὕβρις, οὐκ ἄλλη τις τοιαύτη θλῖψις διαταράξαι σε δυνήσεται. εἰ γὰρ οἱ κοινωνοὶ τῶν ταῦτα πασχόντων γινόμενοι ζηλωτοὶ, πολλῷ μᾶλλον οἱ ἐν αὐτοῖς ὄντες. διὰ τοῦτο Παῦλος ἀφ' ἑκατέρων τοὺς ἐξ Ἑβραίων πιστεύσαντας ἀνακηρύττει, λέγων· ἀναμιμνήσκεσθε τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες, πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων, τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων γενηθέντες. διὰ τοῦτο οὐδὲ ἡμεῖς μακρὰν ποιοῦμεν τὴν ἐπιστολήν.

A & num ei duas epiſtolas, quas ad eum miſi, reddideris, fac me velim certiorem. Quòd ſi reſcribere gravetur, ſaltem, quid illic profectum ſit, tibi exponat, & num quid rurſus eodem proficiſcens præſtiturus ſit. Nam ego hac de cauſa ipſum convenire ſtudebam. Ut cumque ſit, quicquid tuarum partium eſt, præſta, munúſque tuum exple: etiamſi omnes prono capite in præceps ferantur. Merces enim tua numeris omnibus abſoluta & cumulata erit. Quamobrem velim eum quàm maximè poteris demeB reare. Hoc autem, quod dicturus ſum, ne prætereas, verùm de eo perquam ingens ſtudium exhibeas. Narraverunt mihi Marſi ac Gotthi monachi, apud quos Serapion Epiſcopus perpetuò deliteſcebat, Moduarium diaconum veniſſe, illud aſſerentem, eximium illum atque admirandum virum Unilam, quem non ita pridem Epiſcopum creavi, atque in Gotthiam miſi, multis ac magnis rebus geſtis diem ſuum extremum clauſiſſe: ac Regis Gotthorum literas attuliſſe, quibus, ut ad eos Epiſcopus mittaC tur, petit. Quoniam igitur ad ſubverſionem eam, cujus minæ nobis intentantur, depellendam nullum aliud adjumentum conſpicio, quàm cunctationem ac dilationem (neque enim nunc ipſi in Boſphorum, aut in illas partes navigare poſſunt) da operam ut illo ſtantiſper ob hyemem remoreris. At hæc, quæſo, ne negligenter præteras. Iſtud enim ſi perficiatur, maximi momenti erit. Duo quippe ſunt, quæ ſi contingant (quod Deus procul avertat) maximè me excruciant, nempe & quòd ab iſtis creanD dus ille ſit, qui tot mala perpetrarunt, & à quibus creari nefas eſt, & quòd ſimpliciter quiſpiam creetur. Nam quòd non hoc ſtudeant ut probum aliquem ac ſtrenuum virum inſtituant, tibi quoque perſpectum eſt. Quòd ſi hoc fiat (quod utinam ne fiat) quæ deinceps ſequentur, haud te fugit. Ac proinde, ne quid horum fiat, omni ſtudio contende. Quòd ſi Moduarius clàm ac ſine ullo ſtrepitu ad nos excurrere poſſet, ad rei ſummam plurimum efficeretur. Sin autem id nequeat, fiant, ut licet, quæ fieri poteE runt. Nam quod in pecuniis uſu venit, atque etiam in vidua illa contigit, hoc quoque in negotiis locum habet. Ut enim illa duobus duntaxat obolis collatis, omnes, qui plura contulerant, ſuperavit, ut quæ univerſas ſuas opes profudiſſet: eodem etiam modo qui in negotia omni animi contentione incumbunt, quantum quidem in ipſis eſt, omnia confecerunt, (etiamſi alioqui nihil inde utilitatis manarit) mercedémq; ſuam numeris omnibus abſolutam habent. Hilario Epiſcopo maximas gratias ago. Per A literas enim à me petiit, ut ſibi in urbem ſuam abeundi poteſtatem facerem, compoſitiſque rebus ſe ad nos rediturum ſpopondit. Quoniam igitur ipſius præſentia non parum utilis eſt (ſiquidem vir pius eſt, conſtantique ac fervido animo) eum hortare, ut cum eò profectus fuerit ſtatim redeat: Ac proinde da operam, ut epiſtola noſtra, & celeriter, & tutò ipſi reddatur, ac non projiciatur. Siquidem magna cum cupiditate ac vehementia literas poſtulavit, ingentémque ipſius præſentia utilitatem affert. Velim B igitur eas diligenter cures, ut niſi presbyter Helladius iſtic ſit, per prudentem aliquem virum ac cerebro præditum amicis reddantur. Simile. Luc. 21. 3.

Ad eandem epiſt. 15.

Túne, cùm ab ineunte ætate tantum ſapientiæ documentum dederis, humanúmq; faſtum proculcaris, ſpem habebas fore, ut tranquillam quandam ac pacatam vitam duceres? Qui verò id fieri poſſet? Nam cùm homines cum hominibus colluctantes, C innumeras, tum in palæſtris, tum in bellis plagas accipiant, tu, quæ adverſus principatus & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum hujus ſeculi, adverſus ſpiritualia, nequitiæ te accinxiſti, & quidem ita ſtrenuè te accinxiſti, tótque tropæa erexiſti, ac tot modis ferocem illum & peſtiferum dæmonem mœrore ac moleſtia affeciſti, unde tandem in eam ſpem veneras, fore, ut tranquillam ac negotiorum moleſtiis vacuam vitam ageres? Quocirca non eo nomine perturbari convenit quòd multa unD dique bella, multiq; tumultus ac perturbationes oriantur. Quin potiùs, ſi nihil horum contigiſſet, tum demum erat, cur mirareris. Siquidem virtuti labor ac diſcrimen adnexum eſt. Idque tu, priùs etiam, quàm noſtras literas legas, perſpectum habes, nec opus eſt ut ab aliis diſcas. Nam nec ipſi, ut ignorantem doceamus, hæc ſcribimus. Scimus enim, nec exilium, nec opum jacturam (hoc, inquam, quod plerique acerbiſſimum atque intolerandum ducunt) non contumeliam, non aliam ullam hujuſmoE di calamitatem eam vim habituram eſſe, ut animum tuum perturbet. Nam cùm eorum, qui hæc pertulerunt, ſocii beati prædicentur, multo certè beatiores ſunt, qui in iis verſantur. Eáque de cauſa Paulus utroque nomine eos, qui ab Hebræorum religione ad Chriſtianam fidem ſe contulerant, his verbis laudat: *Rememoramini priſtinos dies, in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum, in altero quidem opprobriis ac tribulationibus ſpectaculum facti, in altero autem ſocii taliter converſantium effecti.* Ob idque ne nos quidem longam epiſtolam condimus. Nulla in hac vita vera tranquillitas. Heb. 10. 32.

Nemo

Nemo enim ad eum, qui victoriam adeptus eſt, ac luculentum tropæum ſtatuit, accedit, ut opem atque auxilium ferat, ſed ut laudem & prædicationem. Quoniam igitur nos quoque, quantā in iis, quæ tibi acciderunt, ſapientiam præſtiteris, exploratum habemus, beatam te ducimus ac ſuſpicimus, tum ob patientiam, quam tropæorum ſpe exhibuiſti, tum ob præmia quæ hinc tibi in poſterum reconduntur. Quandoquidem autem illud minimè dubito, quin de rerum noſtrarū ſtatu certior fieri cupias, (ſiquidē diuturno tempore nihil à nobis literarū accepiſti) hoc habeto, B nos è graviſſimo quidē morbo emerſiſſe, cæterùm morbi reliquias etiamnū circumferre. Et quamquā optimos medicos præſto habeamus: ſic quoq; tamē neceſſariarū rerum inopia medicinæ utilitatē labefactat. Hic enim non modo neceſſariorū medicamentorū penuria eſt, cæterarúmq; rerū quib9 ægrū ac dolore confectum corpus relevari poteſt: verùm etiā fames ac peſtis imminent. Atq; hæc mala perpetuus latronū impetus jam parturit, qui quàm longiſſimè graſſantes, atque omnes undiq; vias C intercludentes, hinc quoque non parvum iis, qui iter faciunt, periculum creant. Sanè Andronicus, quemadmodum ipſe ait, in eorum quoq; manus incidit, atque ab ipſis dimiſſus, ita demum ſalutem eſt conſecutus. Quamobrem te rogo, ne quem poſthac huc mittas. Eſt enim verendum, ne profectionis ad nos cauſa, ei, qui iter hoc ſuſcipit, necem accerſat. Quòd ſi accidat, non te fugit quantum dolorem id nobis allaturum ſit. Verùm ſi quē ſpectatæ fidei hominem nanciſcaris, qui ob alterius cujuſpiā ne- D gotia huc ſe conferat, per eum, quo ſtatu valetudo tua ſit, fac ſciam. Privatim autem ac dedita opera ne quis hac de cauſa, nec ut nobis adminiſtram operam præbeat, huc veniat, propter hunc metum, quem commemoravimus.

Ad eandem epiſtola 16.

Utrumq; divinæ benignitatis, quæ omnem orationis facultatem excedit, argumentum eſt, nempe quòd & tot tibi jamque denſas tentationes inferri permittit, quò ſplendidiores coronas E obtineas, & quam primum his te liberat, ne illatarum calamitatum diuturnitate rurſum opprimaris. Ad hunc enim modum Deus fortium etiam illorum virorum, hoc eſt Apoſtolorum & Prophetarum, vitam gubernavit, nunc nimirum fluctus excitari ſinens, nunc autem adverſarum rerum mare increpans, ac ſævam tempeſtatem in amœnam tranquillitatē convertens. Quæ cùm ita ſint, flere ac teipſam mœrore conficere deſine, nec duntaxat crebras eas, imò perpetuas acerbitates, quæ tibi inferun- A tur, ante oculos tibi propone, verum etiam celerrimam earum depulſionem, eámq;, quæ hinc tibi paritur, omni oratione præſtantiorem remunerationem. Nam quod araneæ tela, & umbra, & fumus eſt, & ſi quid his viliùs fingi poteſt, hoc ſunt omnes tibi inflictæ acerbitates, ſi cum iis præmiis conferantur, quæ hinc tibi tribuenda ſunt. Quid enim eſt civitate pelli, & ex aliis atque aliis locis in alia atque alia loca ſubinde migrare, atque undique B exagitari, & proſcribi, & ad tribunalia trahi, & à militibus raptari, & ab iis, qui ſexcentis beneficiis affecti fuerint, contraria nunc perpeti, atque tum à famulis, tum à liberis vexari, cùm horum præmium cœlum ſit, & puriſſima illa bona, quæ nec verbis ullis explicari queunt, nec finem habent, verùm immortalem fructum atque oblectationem præbent? Quamobrem inſidias, vexationes, opum jacturam, continuas locorum mutationes, atque in extera regione commorationē conſiderare ſuperſede, C atque hæc luto quovis vilius proculcans, eos theſauros qui hinc tibi in cœlo creantur, quæſtúmque, qui exhauriri & conſumi nequit, atque opes ab omni prædonum injuria tutas & immunes animo perpende. At corpus tuum ob labores & ærumnas malè affectum eſt, hoſtiúmque inſidiæ morbum adduxerunt? Nimirū ingentis alterius quæſtus, atque omnem ſermonis vim ſuperantis materiam mihi rurſus commemoras. Scis enim, ſcis inquam planè, quanæ laudis ſit, corporis morbum generoſo animo atq; D cum gratiarum actione ferre. Hoc, ut ſæpe à me dictum eſt, Lazaro coronam attulit: hoc in Iobi certaminibus diabolū dedecore atq; ignominia affecit, pugilémq; ob hujuſmodi patientiam clariorem reddidit. Hoc, magis quàm opum contemptio, ac repentina illa filiorum amiſſio, & ſexcentæ inſidiæ, ipſum laude ac prædicatione extulit, atque impudens perverſi illius dæmonis os perfacilè obſtruxit. Hæc igitur ipſa quoque perpetuò tecum reputans, & oblectare, quòd maximo certamine per- E functa ſis, atque id, quod tentationum caput eſt, fac placido animo feras, eóque nomine benigni Dei gloriam prædices, qui cùm omnia ſubito delere ac de medio tollere queat, ea tamen oriri ſinit, ut tibi pulcher hic quæſtus ſplendidior exiſtat. Ob idque beatam te prædicare minimè intermittimus. Illud autem nobis haud parvæ voluptati fuit, quòd, & litibus, & negotiis, ut te dignum erat, defuncta, ejuſmodi rei finem impoſueris, ut nec ea ignavè abjeceris, nec rurſum retinueris, ac tribunalibus, iiſque, quæ hinc oriuntur, malis teipſam transfixeris, verùm medium iter ingreſſa ſis, eámque, quæ tibi conveniebat, libertatem perceperis,

Deus per læta & adverſa piorū vitam gubernat.

A οὐδεὶς γὰρ τῷ νικήσαντι, καὶ τρόπαιον στήσαντι λαμπρὸν, παραγίνεται συμμαχίαν κομίζων, ἀλλ' εὐφημίας μόνον. ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἔγνωμεν ὅσην περὶ τὰ συμβάντα τὴν φιλοσοφίαν ἐπεδείξω, μακαρίζομέν σε, θαυμάζομεν τῆς τε εἰς τὸ παρὸν ὑπομονῆς, καὶ τῆς ἀντιδόσεως, τῆς ἐντεῦθέν σοι ταμιευομένων. ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα εὐ εἰδέναι ὅτι βούλει μανθάνειν [καὶ γὰρ μακρὰν ἐσιγήσαμεν σιγὴν] τῆς μὲν χαλεπωτάτης ἀῤῥωστίας ἀπηλλάγημεν, λείψανα δὲ ἔτι τῆς νόσου περιφέρομεν. B καὶ ἰατρῶν δὲ ἀπολαύομεν ἀρίστων· ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω λυμαίνεται τὴν ἀπὸ τῆς θεραπείας ὠφέλειαν ἡ τῶν ἐπιτηδείων ἀπορία. οὐ γὰρ δὴ μόνον φαρμάκων ἐνταῦθα σπάνις, καὶ τῶν ἄλλων τῶν δυναμένων διορθῶσαι σῶμα πεπονηκὸς, ἀλλ' ἤδη καὶ λιμὸς μελετᾶται, καὶ λοιμὸς, καὶ ταῦτα λοιπὸν ὠδίνει τὰ κακὰ ἡ συνέχεια τῶν λῃστρικῶν ἐφόδων, αἳ μέχρι πορρωτάτω τῶν ὁδῶν ἐκχεόμεναι, καὶ τὰς ὁδοὺς ἀποτειχίζουσαι, τὰς πανταχοῦ τετμημένας, ἐντεῦθεν πολὺν καὶ ὁδοιπόροις ἐπάγουσι κίνδυνον· C Ἀνδρόνικος γοῦν, καθά φησι, καὶ αὐταῖς ἐκείνων περιέπεσε ταῖς χερσὶ, καὶ ἀπολυθεὶς οὕτω διεσώθη. διὸ παρακαλῶ σου τὴν ἐμμέλειαν μηδένα λοιπὸν ἀποστέλλειν ἐνταῦθα. δέδοικα γὰρ μὴ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀποδημίας ἡ ὑπόθεσις, ἀφορμὴ τῷ παραγινομένῳ σφαγῆς γένηται, καὶ οἶσθα ὅσην ἡμῖν εἰσοίσει τὴν ὀδύνην. ἀλλ' εἴ τινες ἐπιλάβοιο γνησίους κατὰ χρείαν ἑτέραν ἐνταῦθα ἀφικνουμένους, δι' αὐτῶν δήλου τὰ περὶ τῆς ὑγιείας ἡμῖν τῆς σῆς· ἰδικῶς μέντοι εἰς τοῦτο μηδεὶς ἐνταῦθα παρα- D γινέσθω, μηδὲ δι' ἡμετέραν χρείαν, διὰ τὸ δέος ὃ προειρήκαμεν.

Πρὸς αὐτὴν ἐπιστολὴ ιϛ'.

Ἀμφότερα τῆς ἀφάτου τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τὸ συγχωρεῖν τοσούτους ἐπάγεσθαί σοι πειρασμοὺς, καὶ ἐπαλλήλους οὕτως, ὥστε λαμπροτέρους σοι γίνεσθαι τοὺς στεφάνους, καὶ τὸ ταχίστην αὐτῶν ποιεῖσθαι τὴν ἀπαλλαγὴν, ὥστε σε μὴ καταπείνεσθαι πάλιν τῇ παραμονῇ τῶν ἐπαγομένων κακῶν. οὕτω καὶ τῶν γενναίων ἀνδρῶν ἐκείνων, τῶν ἀποστόλων E λέγω, καὶ τῶν προφητῶν, τὸν βίον ἐκυβέρνησεν ὁ θεὸς, νῦν μὲν ἀφιεὶς τὰ κύματα διεγείρεσθαι, νῦν δὲ ἐπιτιμῶν τῷ τῶν κακῶν πελάγει, καὶ ἀπὸ χαλεποῦ τοῦ χειμῶνος λευκὴν ἐργαζόμενος τὴν γαλήνην. παῦσαι τοίνυν δακρύουσα, καὶ κατατεινομένη τῇ λύπῃ, μηδὲ τὰ ἐπαγόμενά σοι δεινὰ σκόπει μόνον, τὰ ἐπάλληλα καὶ συνεχῆ, ἀλλὰ καὶ τὴν ταχίστην αὐτῶν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἄφατον ἐντεῦθεν τικτομένην σοι ἀμοιβὴν καὶ ἀντίδοσιν· ὅπερ γάρ ἐστιν ἀράχνη, καὶ σκιὰ, καὶ καπνὸς, A καὶ εἴ τι τούτων εὐτελέστερον, τοῦτό ἐστι τὰ ἐπενεχθέντα σοι πάντα δεινὰ, πρὸς τὰ μέλλοντα δίδοσθαί σοι ἐντεῦθεν βραβεῖα. τί γάρ ἐστι πόλεως ἐκπεσεῖν, καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν, καὶ πάντοθεν ἐλαύνεσθαι, καὶ δημεύεσθαι, καὶ εἰς δικαστήρια περιέλκεσθαι, καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν παρασύρεσθαι, καὶ ὑπὸ τῶν τὰ μυρία εὐεργετηθέντων τὰ ἐναντία νῦν ὑπομένειν, καὶ παρ' οἰκετῶν, καὶ παρ' ἐλευθέρων ἐπηρεάζεσθαι, ὅταν τὸ τούτων ἔπαθλον ὁ οὐρανὸς ᾖ, καὶ τὰ ἀκήρατα ἀγαθὰ ἐκεῖ- B να, τὰ μηδὲ λόγῳ ἑρμηνευθῆναι δυνάμενα, καὶ πέρας οὐκ ἔχοντα, ἀλλ' ἀθάνατον παρέχοντα τὴν ἐξ αὐτῶν ἀπόλαυσιν; ἀφεῖσα τοίνυν τὰς ἐπιβουλὰς, τὰς ἐπηρείας, τὰς τῶν χρημάτων ζημίας, τὰς μεταναστάσεις τὰς συνεχεῖς, τὴν ἐν ἀλλοτρίᾳ διαγωγὴν λογίζεσθαι, καὶ πηλοῦ παντὸς εὐτελέστερον ταῦτα καταπατοῦσα, ἐννόει τοὺς ἐκ τούτων σοι τεχθέντας ἐν τοῖς οὐρανοῖς θησαυροὺς, καὶ τὴν ἀνάλωτον πραγματείαν, καὶ τὸν ἄσυλον πλοῦτον. ἀλλὰ τὸ σῶμά σου κακῶς ἐκ τῶν C πόνων τούτων καὶ ταλαιπωριῶν διετέθη, καὶ τὰ τῆς ἀῤῥωστίας ἐπέτεκον αἱ τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλαί; πάλιν ἑτέρας μοι λέγεις ἐμπορίας ὑπόθεσιν, μεγάλης καὶ ἀφάτου. οἶσθα γὰρ, οἶσθα σαφῶς ἡλίκον ἐστὶ σώματος ἀῤῥωστίαν γενναίως, καὶ μετ' εὐχαριστίας ἐνεγκεῖν. τοῦτο, ὃ πολλάκις εἶπον, τὸν Λάζαρον ἐστεφάνωσε, τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀγώνων τοῦ Ἰὼβ τὸν διάβολον κατῄσχυνε, καὶ τὸν ἀθλητὴν τῆς καρτερίας ἐκείνης λαμπρότερον ἀπέφηνε. τοῦτο καὶ φιλοπτωχίας, καὶ τῆς τῶν χρημάτων D ὑπερψίας, καὶ τῆς ἀθρόας ἐκείνης τῶν παίδων ἀποβολῆς, καὶ τῶν μυρίων ἐπιβουλῶν μᾶλλον αὐτὸν ἀνεκήρυξε, καὶ τὸ ἀναίσχυντον τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐκείνου στόμα ἔφραξε μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας. ταῦτ' οὖν ἀναλογιζομένη συνεχῶς καὶ αὐτὴ, χαῖρε καὶ εὐφραίνου τὸν μέγιστον ἆθλον διανύσασα, καὶ κεφάλαιον τῶν πειρασμῶν πρᾴως φέρουσα, καὶ ὑπὲρ τούτων δοξάζουσα τὸν φιλάνθρωπον θεὸν, τὸν δυνάμενον μὲν ἀθρόον ἀφανίσαι πάντα, ἀφιέντα δὲ γίνεσθαι, ὥστε σοι λαμπροτέραν τὴν καλὴν ταύτην γενέσθαι πραγματείαν. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς σε μακαρίζον- E τες οὐ παυόμεθα. ἥσθημεν δὲ ὅτι καὶ τῶν δικῶν ἀπαλλαγεῖσα, καὶ πραγμάτων, ὡς σοι πρέπον ἦν, οὕτω τῷ πράγματι τέλος ἐπέθηκας, καὶ οὔτε τὴν διάλυσιν, οὔτε ἀναιδῶς αὐτὰ προϊεμένη, οὐδ' αὖ καθέλκουσα πάλιν, καὶ ἐμπείρασα σαυτὴν δικαστηρίοις, καὶ τοῖς ἐκ τούτων κακοῖς· ἀλλὰ μέσην ὁδεύσασα ὁδὸν, καὶ τὴν σοι πρέπουσαν ἐλευθερίαν καρπωσαμένη,

καὶ πολλὴν τὴν σύνεσιν ἐν ἅπασιν ἐπιδειξαμένη, καὶ τὴν μακροθυμίαν, καὶ τὴν καρτερίαν, καὶ τὴν ὑπομονήν, καὶ τὸ ἀνεξαπάτητον δείξασα τῆς σῆς συνέσεως.

atque ingentem in omnibus rebus prudentiam præ te tuleris, edito videlicet tum patientiæ ac tolerantiæ, tum ejuſmodi prudentiæ, quæ nullis fraudibus circumſcribi poſſet, documento.

Πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιστολή. ιζ.

Οὐδὲν ξένον οὐδὲ ἀπεικὸς γέγονεν ἐπὶ τῆς εὐλαβείας τῆς σῆς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εἰκὸς καὶ ἀκόλουθον τὸ τῇ συνεχείᾳ τῶν ἐπαλλήλων πειρασμῶν, εὐτονώτερά σοι γενέσθαι τῆς ψυχῆς τὰ νεῦρα, καὶ μείζονα πρὸς τὰ παλαίσματα τὴν προθυμίαν καὶ τὴν ἰσχύν, καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν καρπώσασθαί σε τὴν ἡδονήν. τοιαύτη γὰρ τῆς θλίψεως ἡ φύσις, ὅταν γενναίας καὶ νεανικῆς ἐπιλάβηται ψυχῆς, ταῦτα ἐργάζεσθαι πέφυκεν. καὶ καθάπερ τὸ πῦρ δοκιμώτερον ποιεῖ τὸ χρυσίον, ὅταν αὐτῷ συγγένηται· οὕτω καὶ ταῖς χρυσαῖς ψυχαῖς ἐπιοῦσα θλῖψις, καθαρωτέρας αὐτὰς ἐργάζεται καὶ δοκιμωτέρας. διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· „ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν. διὰ ταῦτα καὶ ἡμεῖς σκιρτῶμεν καὶ χαίρομεν, καὶ τῆς ἐρημίας ταύτης μεγίστην καρπούμεθα παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ σου ταύτῃ. διὰ ταῦτα κἂν μυρίοι σε κυκλώσωσι λύκοι, καὶ πολλαὶ συναγωγαὶ πονηρευομένων, οὐδὲν δεδοίκαμεν, ἀλλ' εὐχόμεθα μὲν καὶ τοὺς „ὄντας σβεσθῆναι πειρασμούς, καὶ ἑτέρους δὲ μὴ προσγενέσθαι, δεσποτικὸν πληροῦντες νόμον, τὸν κελεύοντα εὔχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν· εἰ δ' ἄρα συγχωρηθείη γενέσθαι πάλιν, θαρροῦμεν ὑπὲρ τῆς χρυσῆς σου ψυχῆς, τῆς καὶ ἐντεῦθεν μέγιστον ἑαυτῇ συναγούσης πλοῦτον. τίνι γάρ σε δεδίξασθαι δυνήσονται, οἱ κατὰ τῆς ἑαυτῶν πάντα τολμῶντες κεφαλῆς; ζημίᾳ χρημάτων; ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι κόνις σοι ταῦτα, καὶ πηλοῦ παντὸς εὐτελέστερα εἶναι νομίζεται. ἀλλὰ πατρίδος ἐκβολῇ καὶ οἰκίας; ἀλλ' οἶσθα σὺ καὶ τὰς μεγάλας, καὶ πολυανθρώπους πόλεις καθάπερ τὰς ἐρήμους οὕτως οἰκεῖν. ἡσυχίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ τὸν ἅπαντα συζήσασα χρόνον, καὶ τὰς βιωτικὰς καταπατήσασα φαντασίας. ἀλλὰ θάνατον ἀπειλοῦσιν; ἀλλὰ σὺ καὶ τοῦτο προλαβοῦσα διὰ παντὸς ἐμελέτησας τοῦ χρόνου· κἂν ἑλκύσωσιν ἐπὶ σφαγήν, νεκρὸν ἐπὶ ταύτην ἕλξουσι σῶμα. τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; οὐδείς σε οὐδὲν ἐργάσασθαι δυνήσεται, οὗ τὴν ὑπομονὴν μετὰ πολλῆς οὐχ εὑρήσει τῆς περιουσίας ἐν σοὶ πάλαι κατορθωθεῖσαν. τὴν γὰρ στενὴν ἀεὶ καὶ τεθλιμμένην ὁδεύσασα ὁδὸν, ἐν ἅπασιν ἐγυμνάσω τούτοις. διόπερ τὴν καλλίστην ταύτην ἐπιστήμην ἐν τοῖς γυμνασίοις ἀσκήσασα, νῦν ἐν τοῖς ἀγῶσι λαμπροτέρα ἀνεφάνης, οὐ μόνον οὐδὲν ὑπὸ τῶν γινομένων θορυβουμένη, ἀλλὰ καὶ πτερουμένη, καὶ σκιρτῶσα, καὶ χορεύουσα. ὧν γὰρ προέλαβες τὰ γυμνάσια, τούτων τοὺς ἀγῶνας μετὰ πολλῆς νῦν μεταχειρίζεις τῆς εὐκολίας, ἐν γυναικείῳ σώματι, καὶ ἀραχνίων ἀσθενεστέρῳ, ἀνδρῶν σφριγώντων, καὶ τοὺς ὀδόντας βρυχόντων μετὰ πολλοῦ τοῦ γέλωτος τὴν μανίαν καταπατοῦσα, καὶ πλείονα ἑτοίμη οὖσα παθεῖν ἢ ἐκεῖνοι παρασκευάζονται. μακαρία σὺ καὶ τρισμακαρία τῶν ἐντεῦθεν στεφάνων· τοιαύτη γὰρ τῶν παλαισμάτων ἡ φύσις τούτων, καὶ πρὸ τῶν βραβείων, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς σκάμμασιν ἔχει καὶ τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰς ἀντιδόσεις, τὴν ἡδονήν, ἣν καρποῦσαι νῦν, τὴν εὐφροσύνην, τὴν ἀνδρείαν, τὴν καρτερίαν, τὴν ὑπομονήν, τὸ ἀνάλωτον, τὸ ἀχείρωτον, τὸ πάντων ὑψηλοτέραν εἶναι, τὸ οὕτως ἑαυτὴν ἀσκῆσαι, ὡς μηδὲν δύνασθαι παρὰ μηδενὸς παθεῖν δεινόν, τὸ τοσούτων κλυδωνίων γινομένων ἐπὶ τῆς πέτρας ἑστάναι, τὸ τῆς θαλάττης μαινομένης ἐξ οὐρίας φέρεσθαι μετὰ πολλῆς τῆς γαλήνης· ταῦτα τῆς θλίψεως καὶ πρὸ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐνταῦθα τὰ ἔπαθλα. οἶδα γάρ, οἶδα ὅτι νῦν οὐδὲ περικεῖσθαι τὸ σῶμα ἡγῇ, ὑπὸ τῆς ἡδονῆς πτερουμένη, ἀλλ' ἦν καιρὸς καλῇ, εὐκολώτερον αὐτὸ ἀποδύσῃ, ἢ ἕτεροι τὰ ἱμάτια, ἃ περίκεινται. χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου καὶ ὑπὲρ σαυτῆς, καὶ ὑπὲρ τῶν τὴν μακαρίαν τελευτησάντων τελευτήν, οὐκ ἐν κλίνῃ, οὐδὲ ἐν οἰκίᾳ, ἀλλ' ἐν δεσμωτηρίοις, καὶ ἁλύσεσι, καὶ βασάνοις. θρήνει δὲ μόνους τοὺς ταῦτα ποιοῦντας καὶ δάκρυε. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἄξιον τῆς σῆς φιλοσοφίας. ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν ὑγιείας βούλει μανθάνειν, ἀπηλλάγημεν τέως τῆς πρώην ἐνοχλούσης ἡμῖν ἀρρωστίας, καὶ ῥᾷον διακείμεθα νῦν. πλὴν εἰ μὴ πάλιν ἐπελθὼν ὁ χειμὼν λυμήνηται ἡμῶν τοῦ στομάχου τὴν ἀσθένειαν· καὶ τῶν Ἰσαύρων ἕνεκεν, ἐν πολλῇ καθεστήκαμεν ἀσφαλείᾳ.

Ad eandem epiſt. 17.

Nihil alieni ac præpoſteri in te contigit, quin potiùs quod par admodum & rationi conſentaneum eſſet, nempe ut per aſſiduas tentationes tuas animi tui nervis plus firmitatis, plúſque ad ſubeunda certamina promptitudinis ac roboris accederet, hincq; magnam voluptatem perciperes. Nam hæc calamitatis natura eſt, ut cum fortem ac ſtrenuam animam nacta eſt, hæc efficere ſoleat. Et quemadmodum ignis auro admotus probi⁹ illud efficit: eodem modo calamitas, animos aureos ſubiens, puriores eos ac præſtantiores reddit. Eóq; etiam nomine Paulus his verbis utebatur: *Tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem.* Quocirca nos quoq; exultamus ac lætitia perfundimur, atque ex hac tua animi magnitudine maximum hujuſce ſolitudinis ſolatium haurimus. Ac proinde, etiam ſi mille lupi ac multi conventus malignantium te undiq; obſideant, haudquaquam pertimeſcimus verùm illud quidem optamus ac precamur, ut & præſentes tentationes extinguantur, nec aliæ inſuper accedant (Dominicam ſcilicet legem explentes, quæ nos, *ne in tentationem incidamus*, precari jubet:) ſin autem Deus rurſum exoriri ſinat, de aurea tua anima, quæ hinc etiam ampliſſimas ſibi opes aggerit, bono ac fidenti animo ſumus. Etenim quânam re terrorem tibi afferre poterunt, qui in ſuum ipſi caput ſuámque perniciem quidvis aggreſſi ſunt? Opúmne detrimento? At illud probè ſcio, te eas pulveris inſtar habere, ac quovis luto viliores exiſtimare. An patriæ ac domus amiſſione? At tu amplas etiam ac frequentes urbes non ſecus ac ſolitudines incolere noſti: ut quæ in otio ac quiete omne vitæ temp⁹ tranſegeris, atq; hujuſce vitæ pompas ſemper protiveris. At mortem minitantur. Tu verò antevertens nullum tempus omiſiſti, quin de ea cogitares: atque, ſi ad necem te traxerint, cadaver duntaxat ad eam trahent. Quid pluribus verbis opus eſt? Nemo te tanto ullo malo afficere poterit, cujus patientiam non abundè jampridem à te præſtitam inveniat. Nam, cùm per arctam & anguſtam viam iter facias, his omnibus diuturna exercitatione aſſueviſti. Ac proinde cum pulcherrimam hanc ſcientiam in palæſtris colueris, nunc in ſeriis certaminibus clariorem te præbuiſti: quippe quæ ob ea, quæ contingunt, non modò non conturberis, verùm etiam velut additis tibi pennis exciteris, & exilias, ac tripudies. Nam quarum rerum exercitia occupaſti, harum certamina mira cum facilitate in muliebri corpore nunc obis, & cùm araneas imbecillitate ſuperes, valentiſſimorum tamen, ac dentibus ſtridentium virorum furorem ingenti cum riſu calcas: ut quæ plura perpeti parata ſis, quàm illi inferre proponant. Te verò beatam, ac ter beatam, cùm ob eas coronas, quæ hinc tibi comparantur, tum etiam ob ipſa certamina. Ea enim horum certaminum natura eſt, ut etiam ante præmia in ipſa quoque arena ſuam mercedem habeant, nimirum voluptatem, qua nunc frueris, animi lætitiam, fortitudinem, patientiam: illúdque item, quòd expugnari atque opprimi nequeas, quòd omnibus rebus ſublimior ſis, quòd ſic teipſam exercueris, ut nihil tibi incommodi à quoquam inferri poſſit, quòd exorta tam gravi tempeſtate in petra conſiſtas, quòd deniq; mari furente magna cum tranquillitate ſecundum curſum teneas. Hæc, etiam ante cœlorum regnum, calamitatis præmia in hac vita ſunt. Illud enim mihi exploratiſſimum eſt, te nunc animo ita comparatam eſſe, ut ne corpore quidem indutam te eſſe exiſtimes (ita te pennatam reddit voluptas:) ac ſi tempus id poſtulet, promptius illud exutura ſis, quàm alii veſtes, quibus obtecti ſunt. Quæ cùm ita ſint, gaude & oblectare, tum tuo nomine, tum eorum, qui beatam mortem obierunt, non in lecto nec in cubiculo, ſed in carcere & vinculis ac tormentis. Eos autem ſolos luge ac lacrymis proſequere, qui hæc perpetrant. Nam iſtud quoque tua philoſophia dignum eſt. Quoniam autem de corporis quoque noſtri valetudine certior fieri cupis, nos ex eo morbo, qui nuper nobis moleſtiam exhibebat, emerſimus: núncque meliore valetudine ſumus, modò ne rurſus hyems ſtomachi noſtri imbecillitatem adventu ſuo lædat. Nam de Iſauris, omni metu vacui ſumus.

Calamitas pios robuſtiores reddit.

Rom. 5, 6.

Marc. 8, 9.

Καρτερίᾳ ιη.

Κἂν πολλάκις, κἂν ὀλιγάκις ἐπιστείλῃς, ἡμεῖς ἥνπερ ἐξ ἀρχῆς ἔχομεν ψῆφον περὶ τῆς ἀγάπης τῆς σῆς, ταύτην ἀκίνητον διατηροῦμεν. ἴσμεν γὰρ ὅτι καὶ γράφουσα καὶ σιγῶσα ὁμοίως περὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι ἐσπούδακας. ὁ θεός σοι ταχίστην παράσχοι τὴν ὑγείαν, καὶ πάσης ἀπαλλάξῃ ἀρρωστίας. καὶ γὰρ οὐχ ὡς ἔτυχεν ἐν φροντίδι καθεστήκαμεν περὶ τῆς ἀρρωστίας τῆς σῆς ἀκούοντες. διὸ καὶ παρακαλοῦμέν σου τὴν ἐμμέλειαν, ἡνίκα ἂν ἐξῇ συνεχῶς ἡμῖν δηλοῦν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς, καὶ εἰ ἴσα πρὸς τὸ βέλτιον ἐπίδοσιν ἔλαβέ σου τὸ σῶμα.

Carteriæ. 18.

Sive frequenter, ſive rarò ſcribas, nos tamen judicium illud, quod de tua charitate animo conceptum habemus, firmum ac ſtabile retinemus. Id enim exploratum nobis eſt, te, ſive ſcribas, ſive ſileas, eodem ſemper erga nos animo ac ſtudio eſſe. Velim autem celerrimam tibi ſanitatem Deus præbeat, atq; omni morbo te liberet. Neq; enim vulgari ſollicitudine affecti ſumus, cùm de tuo morbo ad nos allatum eſt. Eóque nomine te obſecramus, ut, quoties licuerit, de tua valetudine nos certiores facias, & num melius aliquando corpus tuum ſe habeat.

Nec enim te fugit, quàm doleamus, cùm te morbo teneri audimus, ac rurſum quanta lætitia afficiamur, ac præ voluptate velut pennas induamus, cum te incolumi valetudine eſſe intelligimus. Hæc igitur cum minimè ignores, ornatiſſima ac nobiliſſima domina mea, quoties facultas dabitur, ad nos ſcribere ne graveris, quáque valetudine ſis, indicare. Neque enim vulgari beneficio nos afficies, cùm ejuſmodi ad nos literas miſeris.

Marciano & Marcellino 19.

Illud quidem cuperemus, ut vos, à quibus tantopere amamur, præſentes quoque cerneremus. At quoniam id minimè licet (nam & viæ longinquitas, & hyems, & prædonum metus, ad profectionem impediendam ſufficiunt) illud ſaltem optamus, ut eos, qui literas à nobis ad vos ferant, ſæpiùs nanciſcamur: quò cupiditatem noſtram ampliſſimè explere poſſimus. Quandoquidem autem, tum ob hujus loci ſolitudinem, tum quia à publica via procul diſtat, hoc nobis ademptum eſt, à vobis peto, ut ſi minùs crebro hoc faciamus, nobis veniam tribuatis: atque, ſive ſcribamus, ſive ſileamus, idem de noſtra erga vos benevolentia judicium habeatis, illud vobiſcum reputantes, diuturnioris plerúmque ſilentii noſtri cauſam, loci potiùs ſolitudinem eſſe, quàm morum inſolentiam ac negligentiam.

Agapeto 20.

Sincerum atque ardentem, fucique expertem, ac purum amorem tuum perſpectum habeo: quódq; nec negotiorum turba, nec temporis diuturnitate, nec itineris longinquitate debilitari poſſit, exploratum item habeo: quámque oculis etiam nos cernere, congreſſúque noſtro frui geſtias. Quoniam autem nunc, tum ob itineris longitudinem, tum ob anni tempus, tum ob Iſaurorum metum, id vix fieri poteſt, da operam, ut eam, quam literæ afferre ſolent oblectationem nobis præbeas, ſubinde videlicet de tua totiúſq; domus tuæ valetudine certiores nos faciens. Nam ſi hujuſmodi literas à te crebrò acceperimus, non vulgarem, etiam in ſolitudine degentes, conſolationem capiemus. Neq; enim ignoras, Domine mi ſummopere venerande atque admirande, quanto nobis ſtudio atq; curæ ſit valetudo tua.

Alphio 21.

Te verò beatum ac ter beatum, atque etiam ſæpiùs beatum, qui ejuſmodi res efficis, atque ejuſmodi negotiis animum adjicis, quæ ingentem in cœlis theſaurum tibi recondunt. Neq; enim vulgariter animum noſtrum erexiſti, cùm de domino noſtro Joanne presbytero nobis illud expoſuiſti, te multum ſtudii atq; operæ adhibuiſſe, ut eum excitares, atq; in Phœniciam mitteres. Quòd autem aurum quoque ipſi dediſti, quanquam tu pro cætera tua pietate hoc reticuiſti, minimè tamen id nobis obſcurum fuit. Nam id etiam compertum habuimus, ac liberalitatem eam qua uſus es. Ob eámq; cauſam te admirari ac laudibus in cœlum ferre non deſinimus, quod in his rebus dives ſis in quibus divitem eſſe convenit, téq; obſecramus, ut crebrò ad nos literas des. Nam ſi fieri poſſet, ut oculis te cerneremus, magno id ſanè emeremus. Quoniam autem id nondum licet, fac quæſo ſubinde ad nos ſcribas, ac te tua totiúſq; domus tuæ valetudine certiores nos facias. Neq; enim leve ſolatium capiemus, hæc audientes. Dùm igitur, quàm nobis gratum facturus ſis, minimè ignores, ne committas, ut tanta lætitia careamus.

Caſto, Valerio, Diophanto, Cyriaco, Antiochiæ presbyteris. 22.

Quod longam noſtram epiſtolam brevem dixeritis, haud equidem miror. Ea enim amantium natura eſt, ut ſatietatem neſciant, nec unquã expleri poſſint: verùm quo plura ab iis, quos amant, acceperint, eo plura concupiſcant. Ob eámq; cauſam etiamſi decuplo major, quam prior, ad vos epiſtola veniſſet, ne illa quidem brevitatis vocabulum effugiſſet: verùm ipſa quoq; parva vocata fuiſſet, imò non vocata duntaxat, ſed etiam parva habita fuiſſet. Quod etiam eodem modo mihi uſu venit. Nam ad quemcumq; amoris erga nos ac benevolentiæ gradum perveneritis, eo minimè contenti ſumus: verùm amoris incrementa ſemper expetimus, charitatiſq; debitum, quod etiamſi ſemper ſolvatur, ſemper tamen debetur (nemini enim, inquit ille, quicquam debeatis, niſi ut invicem diligatis) quotidie à vobis efflagitamus, ſemper quidem illud affatim accipientes, nec tamen nos illud unquam omni ex parte accepiſſe arbitrantes. Quamobrem, ne quæſo præclarum hoc debitum, duplicémque voluptatem habens, nobis perſolvere deſinatis. Nam & qui perſolvunt, & qui accipiunt, parem voluptatem conſequuntur: quippe cùm utrique per hujuſmodi ſolutionem æquè locupletentur. Quodquidem in pecuniis fieri nequit. Nam qui perſolvit, egentior hinc efficitur: is contrà, qui accepit, copioſior. At in charitatis contractu hoc uſu venire minimè ſolet. Neque enim eum, qui perſolvit, inanem ac vacuum relinquit, (id quod pecunia efficit, cùm ad accipientem migrat) quin potius ipſum tum demum locupletiorem reddit, cùm eam perſolvit.

Charitas ſemper debetur. Rom. 13, 8.

οἶδα γὰρ καὶ πῶς ἀλγοῦμεν ἀκούοντές σε ἐν ἀῤῥωστίᾳ εἶναι, καὶ πῶς εὐφραινόμεθα, καὶ πτερούμεθα ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, ἐπειδὰν ἀκούσωμεν ἐν ὑγείᾳ σε καθεστάναι. Ταῦτ' οὖν εἰδυῖα, κυρία μου κοσμιωτάτη καὶ εὐγενεστάτη, ὁσάκις ἂν δυνατὸν ᾖ, γράφειν ἡμῖν μὴ κατόκνει, καὶ δηλοῦν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς. οὐ γὰρ τὴν τυχοῦσαν ἡμῖν χαριῇ χάριν, τοιαύτας πέμπουσα ἡμῖν ἐπιστολάς.

Μαρκιανῷ καὶ Μαρκελλίνῳ. ιθʹ.

Ἐβουλόμεθα μὲν ὑμᾶς σφοδροὺς ἡμῶν ὄντας οὕτως ἐραστὰς, καὶ παρόντας ἰδεῖν. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔνι· τό, τε γὰρ τῆς ὁδοῦ μῆκος, ἥ, τε τοῦ χειμῶνος ὥρα, καὶ ὁ τῶν λῃστῶν φόβος ἱκανὰ διατειχίσαι τὴν ἀποδημίαν· τοὺς γοῦν τὰ γράμματα κομίζοντας παρ' ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιθυμοῦμεν συνεχέστερον περιτυγχάνειν, ὥστε δύνασθαι μετὰ δαψιλείας πληρῶσαι τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἡμετέραν. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο παρείλετο ἡμᾶς ἡ ἐρημία τοῦ χωρίου ἐν ᾧ διατρίβομεν, καὶ τὸ σφόδρα αὐτὸ ἀπῳκίσθαι τῆς δημοσίας ὁδοῦ, παρακαλῶ ἂν μὴ συνεχῶς τοῦτο ποιῶμεν, συγγνώμην ἡμῖν νέμειν, καὶ γραφόντων ἡμῶν καὶ σιγώντων, τὴν αὐτὴν ἔχειν περὶ τῆς ἀγάπης τῆς ἡμετέρας ψῆφον, λογιζομένους ὅτι τὴν σιγὴν ἡμῖν πολλάκις μακροτέραν ἡ ἐρημία τοῦ τόπου, οὐχ ἡ τοῦ τρόπου ῥαθυμία ἐργάζεται.

Ἀγαπητῷ. κʹ.

Οἶδά σου τὴν ἀγάπην τὴν γνησίαν καὶ θερμὴν, τὴν ἄδολον καὶ εἰλικρινῆ, καὶ οὔτε πραγμάτων ὄχλῳ, οὔτε χρόνου πλήθει, οὔτε ὁδοῦ μήκει μαραινομένην· οἶδα καὶ ὅπως ἐπιθυμεῖς καὶ αὐτόψει ἡμᾶς θεάσασθαι, καὶ τῆς κατὰ πρόσωπον ἀπολαῦσαι συνουσίας. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἤδη ἐργῶδες, καὶ διά τε τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος, καὶ διὰ τὴν τοῦ ἔτους ὥραν, καὶ τὸν τῶν Ἰσαύρων φόβον, τὴν διὰ τῶν γραμμάτων πάρεχε εὐφροσύνην, συνεχῶς δηλῶν τὰ περὶ ὑγείας τῆς σῆς, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός. ἂν γὰρ τοιαῦτα δεχώμεθα συνεχῶς γράμματα παρὰ τῆς σῆς εὐγενείας καὶ θαυμασιότητος, οὐ τὴν τυχοῦσαν καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν. καὶ γὰρ οὐκ ἀγνοεῖς ὅπως ἡμῖν περισπούδαστον τὸ ἐν ὑγείᾳ σε εἶναι, δέσποτά μου αἰδεσιμώτατε καὶ θαυμασιώτατε.

Ἀλφίῳ. καʹ.

Μακάριος καὶ τρισμακάριος εἶ, καὶ πολλάκις τοῦτο, τοιαῦτα ἐργαζόμενος, καὶ τοιαύταις ἐπιτρέχων πραγματείαις, αἳ πολὺν ἐν οὐρανοῖς προαποτίθενταί σοι τὸν μισθόν τε καὶ θησαυρόν. οὐδὲ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἡμᾶς ἀνεπτέρωσας, τὰ κατὰ τὸν κύριόν μου Ἰωάννην τὸν πρεσβύτερον ἀπαγγείλας, ὅτι πολλὴν ἐποιήσω σπουδὴν ἀναστῆσαι αὐτὸν καὶ ἐκπέμψαι εἰς τὴν Φοινίκην. ὅτι δὲ καὶ χρυσίον αὐτῷ δέδωκας, αὐτὸς μὲν ἐσίγησας, καὶ τοῦτο πρέπον τῇ εὐλαβείᾳ σου ποιῶν· ἡμᾶς δὲ οὐκ ἔλαθεν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔγνωμεν, καὶ τὴν δαψίλειαν, ἣν παρέσχες. καὶ διὰ τοῦτό σε θαυμάζοντες, καὶ μακαρίζοντες οὐ παυόμεθα, ὅτι ἐν οἷς δεῖ πλουτεῖν, ἐν τούτοις πλουτεῖς· καί σε παρακαλοῦμεν γράμματα συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν. εἰ μὲν γὰρ δυνατὸν ἦν καὶ κατ' ὄψιν σε ἰδεῖν, πολλοῦ ἂν ἐπριάμεθα τοῦτο. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο τέως οὐκ ἔνι, γράφε συνεχῶς ἡμῖν, περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενος, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός. οὐ γὰρ τὴν τυχοῦσαν καρπωσόμεθα παράκλησιν ταῦτα μανθάνοντες. εἰδὼς οὖν ἡλίκα ἡμῖν χαριῇ, μὴ ἀποστερήσῃς ἡμᾶς τῆς τοιαύτης εὐφροσύνης.

Κάστῳ, Οὐαλερίῳ, Διοφάντῳ, Κυριακῷ πρεσβυτέροις Ἀντιοχείας. κβʹ.

Οὐ θαυμάζω, ὅτι τὴν μακρὰν ἡμῶν ἐπιστολὴν, βραχεῖαν ἐκαλέσατε. τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἐρῶντες, οὐκ ἴσασι κόρον, οὐδὲ δέχονται πλησμονὴν, ἀλλ' ὅσα ἂν λάβωσι παρὰ τῶν ἐρωμένων, πλείονα ἐπιζητοῦσι. διά τοι τοῦτο εἰ καὶ δεκαπλασίων ὑμῖν ἦλθεν ἐπιστολὴ τῆς ἔμπροσθεν, οὐκ ἂν οὐδὲ ἐκείνη τὸ τῆς βραχύτητος διέφυγεν ὄνομα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ μικρὰ ἂν ἐκλήθη· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκλήθη μόνον, ἀλλὰ καὶ μικρὰ ἂν ὑμῖν ἐφάνη. ἐντεῦθεν καὶ ὑμεῖς ὅπουπερ ἂν ἀφίκησθε φιλοῦντες ἡμᾶς, οὐδὲ αὐτοὶ κόρον λαμβάνομεν· ἀλλ' ἀεὶ προσθήκας ἐπιζητοῦμεν ὑμῶν τοῦ φίλτρου, καὶ τὸ χρέος τῆς ἀγάπης τὸ ἀεὶ μὲν ἐκτιννύμενον, ἀεὶ δὲ ὀφειλόμενον, [μηδενὶ γάρ, φησι, μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν] καθ' ἑκάστην παρ' ὑμῶν ἀπαιτοῦμεν ἡμέραν· ἀεὶ μὲν αὐτὸ μετὰ πολλῆς λαμβάνοντες τῆς δαψιλείας, οὐδέποτε δὲ ἀπειληφέναι τὸ πᾶν ἡγούμενοι· μὴ δὴ παύσησθε καταβάλλοντες ἡμῖν τὸ καλὸν τοῦτο ὄφλημα, καὶ πολλὴν ἔχον ἡδονήν. οἵ τε γὰρ καταβάλλοντες, οἵ τε ὑποδεχόμενοι τὴν ἴσην καρποῦνται εὐφροσύνην, ἐπειδήπερ ἀμφότεροι τῇ καταβολῇ ὁμοίως γίνονται εὔποροι· ὅπερ ἐπὶ τῶν χρημάτων οὐκ ἔνι, ἀλλ' ὁ μὲν καταθεὶς πενέστερος ταύτῃ γίνεται, ὁ δὲ ὑποδεξάμενος εὐπορώτερος· ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τοῦ συμβολαίου τῆς ἀγάπης τοῦτο συμβαίνειν εἴωθεν. οὐδὲ γὰρ ἀφίησιν ἔρημον αὐτῆς τὸν καταθέντα· ὅπερ ποιεῖ τὸ ἀργύριον πρὸς τὸν ὑποδεχόμενον μεθιστάμενον· ἀλλὰ τότε μᾶλλον αὐτὸν εὐπορώτερον καθίστησιν, ὅταν αὐτὴν καταβάλῃ.

Ταῦτ'

Ταῦτ᾽ οὖν εἰδότες, κύριοί μου τιμιώτατοι καὶ εὐλαβέστατοι, μὴ διαλίπητε διηνεκῶς ἀκμάζουσαν περὶ ἡμᾶς τὴν διάθεσιν ἐπιδεικνύμενοι. εἰ γὰρ καὶ μηδὲν δεῖσθε εἰς τοῦτο τῆς παρ᾽ ἡμῶν παρακλήσεως, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ σφόδρα ἐρῶμεν ὑμῶν τῆς ἀγάπης, καὶ μὴ δεομένους ἀναμιμνήσκομεν τούτου ἕνεκεν, καὶ τοῦ συνεχῶς ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς ὑμετέρας δηλοῦν. οὐ γὰρ μηδὲ τούτου χάριν δεῖσθε τοῦ ἀναμιμνήσκοντος, ἀλλ᾽ ἡμεῖς καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ σφόδρα περισπούδαστον ἡμῖν, οὐ παυσόμεθα διηνεκῶς παρ᾽ ὑμῶν ἐπιζητοῦντες. οἶδα μὲν γὰρ ἐργῶδες τοῦτο λοιπὸν, καὶ διὰ τὴν τοῦ ἔτους ὥραν, καὶ διὰ τὴν τῆς ὁδοῦ δυσκολίαν, οὐ πολλῶν φαινομένων τῶν ὁδοιπόρων, τῶν πρὸς τοῦτο διακονησομένων ὑμῖν, οὐδὲ ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν. πλὴν ἀλλ᾽ ὡς ἔνι, καὶ οἷόν τέ ἐστι καὶ ἐν τοσαύτῃ δυσκολίᾳ, συνεχῶς ἐπιστέλλειν παρακαλοῦμεν, καὶ παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ταύτην αἰτοῦμεν τὴν χάριν. καὶ τῷ κυρίῳ δέ μου τῷ εὐλαβεστάτῳ πρεσβυτέρῳ Ῥωμανῷ, καθὼς ἐκελεύσατε, ἀπεστάλκαμεν, καὶ τούτου χάριν ὑμῖν εἰδότες πολλήν. ἐπεὶ καὶ τοῦτο σφόδρα ἡμᾶς ἀγαπώντων ἐστὶ, καὶ μεθ᾽ ὑπερβολῆς φιλούντων, τὸ τηλικούτοις ἀνδράσι καὶ διὰ τῶν γραμμάτων πειρᾶσθαι, καὶ πολλὴν ποιεῖσθαι σπουδὴν ἀκριβέστερον συνάπτειν ἡμᾶς. δεξάμενοι τοίνυν ἡμῶν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν, καὶ δοῦναι παρακλήθητε, καὶ χωρὶς τῆς ἐπιστολῆς προσειπεῖν αὐτὸν πάλιν ἐξ ἡμῶν. καὶ γὰρ οὐχ ὡς ἔτυχεν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐρασταὶ γεγόναμεν αὐτοῦ σφοδρότατοι. καὶ τοῦτο μανθανέτω διὰ τῆς γλώττης τῆς ὑμετέρας, ὅτι τὴν αὐτὴν ἀγάπην μένομεν διατηροῦντες, ἡμῖν αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριζόμενοι. καὶ οὐ τὴν μεταξὺ σιγὴν ἐκ ῥαθυμίας πεποιήκαμεν, ἀλλὰ τὰ γράμματα ἀναμένειν δέξασθαι παρὰ τῆς εὐλαβείας αὐτοῦ. ἐπειδὴ δὲ προτέρους ἡμᾶς ᾔτησεν ἐπιστεῖλαι, ἰδοὺ καὶ τοῦτο ποιοῦμεν, καὶ παρακαλοῦμεν καὶ αὐτὸν συνεχῶς τοῦτο πρὸς ἡμᾶς ποιεῖν.

Ῥωμανῷ πρεσβυτέρῳ κγʹ.

Οἶσθα καὶ αὐτὸς, κύριέ μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, πῶς ἀεὶ περὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν διετέθημεν, καὶ πῶς ἀεὶ συνδεδεμένοι σοι τῷ νόμῳ τῆς ἀγάπης διετελέσαμεν, θαυμάζοντές σου τὴν τῶν τρόπων ἐπιείκειαν, καὶ ἐκπληττόμενοι τῆς ἀρετῆς σου τὴν εὐμορφίαν, δι᾽ ἧς πάντας τοὺς ἐντυγχάνοντας χειροῦσαι. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐκ μακροῦ καθήμενοι διαστήματος, ἀεί σε ἐπὶ τῆς διανοίας περιφέρομεν, καὶ ὅπουπερ ἂν ἐρημίας ἀπενεχθῶμεν, ἐπιλαθέσθαι σου τῆς ἀγάπης οὐ δυνάμεθα· ἀλλ᾽ ὡς παρόντα καὶ πλησίον ὄντα, οὕτω καὶ ὁρῶμεν καὶ φανταζόμεθα, τοῖς τῆς ἀγάπης ὀφθαλμοῖς συνεχῶς, μᾶλλον δὲ διηνεκῶς σε βλέποντες, καὶ πρὸς ἅπαντας ἀνακηρύττοντές σου τὴν εὐλάβειαν. παρακαλοῦμεν δὴ καὶ αὐτὸν μεμνῆσθαι ἡμῶν διηνεκῶς, καὶ τὴν ἀγάπην ἣν ἐξ ἀρχῆς περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξω, ταύτην καὶ νῦν ἀκμάζουσαν διατηρεῖν, καὶ εὔχεσθαι μετὰ πολλῆς ἐκτενείας ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως τῆς ἡμετέρας, καὶ ἐπιστέλλειν ἡμῖν ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς δηλοῦν. ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι, πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν, τῆς ἀπὸ τῶν εὐχῶν σου συμμαχίας ἐκ τοσούτου ἀπολαύοντες διαστήματος.

Ἡσυχίῳ κδʹ.

Αὐτὸς μὲν συγγνώμης ἀξιοῖς τυχεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ παραγενέσθαι, τὴν ἀῤῥωστίαν προβαλλόμενος· ἐγὼ δέ σε καὶ στεφανῶ καὶ ἀνακηρύττω τῆς γνώμης, ἀφ᾽ ἧς καὶ παραγέγονας· καὶ τῶν ἐλθόντων οὐδὲν ἔλαττον ἔχεις παρ᾽ ἡμῖν κατά γε τὸν τῆς ἀγάπης λόγον. ἱκανὸς δὲ ὁ θεὸς καὶ τῆς κατεχούσης σε ἀπαλλάξαι ἀῤῥωστίας, καὶ πρὸς καθαρὰν ὑγείαν ἐπαναγαγεῖν. ἵνα σου καὶ τῆς κατ᾽ ὄψιν ἀπολαύσωμεν συντυχίας· καὶ γὰρ σφόδρα ἐπιθυμοῦμεν σε ἰδεῖν καὶ περιπτύξασθαι καὶ τὴν φίλην ἡμῖν φιλῆσαι κεφαλήν. ἕως δ᾽ ἂν ταυτό, τε ἀῤῥωστίας σου τ᾽ εὐγένειαν, καὶ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα διακωλύῃ, οὐ παυσόμεθα συνεχῶς ἐπιστέλλοντές σου τῇ τιμιότητι, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἡμῖν αὐτοῖς πραγματευόμενοι ἡδονήν.

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ κεʹ.

Ἡμεῖς μὲν ἐβουλόμεθα συνεχῶς ἐπιστέλλειν τῇ εὐλαβείᾳ τῇ σῇ, καὶ οἶσθα τοῦτο καὶ αὐτὸς, δέσποτα τιμιώτατε· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦτο ἡμᾶς παραιρεῖται τῷ μηδένα συνεχῶς ἡμῖν ἐπιχωριάζειν· ἥτε γὰρ ἐρημία τοῦ χωρίου τούτου, ὅ, τε τῶν λῃστῶν φόβος ταύτην ἐπιτείνων, λοιπὸν δὲ καὶ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα τὰς ὁδοὺς ἀποτειχίζουσα, πᾶσιν ἄβατον ποιεῖ τὴν Κουκουσόν· ἀλλ᾽ ἡνίκα ἂν ἐπιτύχωμεν γραμματηφόρων, πληροῦμεν ἡμῶν τὴν ἐπιθυμίαν, ἡμῖν αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριζόμενοι. ὃ δὴ καὶ νῦν πεποιήκαμεν διὰ τῶν κυρίων μου τῶν τιμιωτάτων πρεσβυτέρων, τήν τε ὀφειλομένην ἀποδιδόντες πρόσρησιν τῇ θεοσεβείᾳ σου· καὶ παρακαλοῦντες ἡνίκα ἂν ἐξῇ καὶ αὐτὸν ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας δηλοῦν τῆς σῆς. οὐ γὰρ ἀγνοεῖς, δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, ὅπως ἡμῖν περισπούδαστον ἀεὶ περὶ ταύτης μανθάνειν. εἰ γὰρ καὶ πρὸς αὐτὰς ἀπῳκίσθημεν τῆς καθ᾽ ἡμᾶς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιὰς, ἀλλ᾽ ὅμως τῆς ἀγάπης σου τῆς γνησίας καὶ θερμῆς, τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀδόλου ἐπιλαθέσθαι οὐ δυνάμεθα, ἀλλ᾽

Hæc igitur cùm vobis explorata ſint, præſtantiſſimi ac pietatis pleniſſimi domini mei, ne unquam florentem ac vegetam ergà me benevolentiam exhibere intermittite. Nam etſi, ut id faciatis, nihil noſtra cohortatione indigetis: tamen quoniam vos apprime amamus, propterea vos, etiam ſi nihil neceſſe ſit, admonemus, ut perpetuò ad nos ſcribatis, atque quo ſtatu valetudo veſtra ſit, ſignificetis. Quamvis enim nihil ad eam rem ſubmonitore vobis opus ſit, at nos tamen id quoque, quandoquidem vehementer expetimus, à vobis poſtulare nunquam deſinemus. Et quidem quoniam tum propter anni tempus, tum propter itineris difficultatem, haud multi viatores exiſtunt, qui vobis ad hanc rem operam navare poſſint, illud jam difficile eſſe ne nos quidem ignoramus, ſaltem ut licet, atque in tanta difficultate fieri poteſt, vos obſecramus, ut quàm ſæpiſſimè ſcribatis, atque hanc à veſtra charitate gratiam poſtulamus. Quin religioſiſſimo quoque domino meo presbytero Romano, quemadmodum juſſiſtis, ſcripſimus, eóque nomine ingentem etiam vobis gratiam habemus. Quandoquidem hoc quoq; a ingenti ac ſingulari quodam noſtri amore proficiſcitur, quòd, ut tantis viris arctiùs nos copuletis, per literas operam datis, ſummúmq; ad id ſtudium adhibetis. Velim itaque, ut cùm noſtram ad eum epiſtolam acceperitis; eam ipſi reddatis, atque inſuper eum licet epiſtola non accepta meo nomine ſalutetis. Jampridem enim eſt, quòd eum amare cœpimus: idq; ut ex ore veſtro intelligat, cupio, nos eandem erga eum benevolentiam retinere, eáque in re de nobiſipſis quàm optimè mereri. Illudque præterea, nos interea non negligentia & ſocordia nihil ad eum literarum dediſſe, ſed quòd ab ipſius pietate literas expectaremus. Quoniam autem, ut priores ſcriberemus, poſtulavit, & hoc quoque fecimus: & idem ut ipſe facere ad nos non intermittat, obſecramus.

Romano Presbytero. 23.

Scis tu quoq; profectò, Domine mi reverendiſſime ac religioſiſſime, quemnam ſemper erga te animum habuerimus, & quónam pacto ſemper charitatis lege tecum aſtricti fuerimus, morum tuorum ſuavitatem admirantes, virtutiſque tuæ, per quam omnes eos, qui ad te accedunt, tuos reddis, pulchritudinem ſuſpicientes. Quo etiam fit, ut quamvis longo à te intervallo diſſiti, animo tamen & cogitatione te circumferamus; atque in quamcumque ſolitudinem avehamur, tuæ tamen charitatis obliviſci minimè poſſumus: verùm ut præſentem ac propinquum intueamur; charitatiſque oculis perpetuò repræſentemus, imò, ut rectiùs loquar, aſſiduè te cernamus, atque apud omnes pietatem tuam prædicemus. Quamobrem abs te quoque petimus, ut noſtri memoriam nunquam intermittas, eámque benevolentiam, quam ſemper nobis præſtitiſti, nunc quoq; florentem ac vigentem conſerves: ac pro noſtra vilitate obnixas ad Deum preces adhibeas, ad noſque, cùm licuerit, literas des, ac de tua valetudine certiores nos facias: quò, etiam in ſolitudine ſedentes, ingentem conſolationem capiamus, tuarum videlicet precum ope ac ſubſidio è tanto locorum intervallo fruentes.

Heſychio. 24.

Petis ut illud tibi ignoſcam, quòd ad me non veneris, morbi excuſatione utens. Ego autē voluntatis nomine te laudo ac prædico, per quam etiam veniſti, atque quantum ad charitatem attinet, nihilo inferiore apud nos loco es, quàm qui venerunt. Poteſt autem Deus, ex eo morbo, quo teneris, te eximere, atque integræ ſanitati reſtituere, ut conſpectu quoq; tuo atque congreſſu fruamur. Siquidem te videre atq; complecti, charúmq; illud nobis caput exoſculari majorem in modum avemus. Quamdiu autem id, tum per morbum tuum, tum per anni tempus, minimè licebit, literas ad te date, eámq;, quæ hinc ad nos redit, voluptatem nobiſipſis comparare minimè intermittemus.

Elpidio Epiſcopo. 25.

Illud quidem vellemus, nobis ad te quam ſæpiſſimè literas dare liceret: idque ipſe ſcis, domine reverendiſſime. Quod quoniā nobis adimitur, propterea quòd nemo ad nos crebrò accedat (nam & oppidi hujuſce ſolitudo, & latronum metus eam augens; ac denique anni tempus itinera intercludens; Cucuſum omni ex parte inviam reddit) quoties tabellarium nanciſcimur; cupiditati noſtræ ſatis facimus; in hoc ſcilicet nobis ipſi quàm gratiſſimum facientes. Quòd quidem nunc etiam per religioſiſſimos dominos meos presbyteros facimus, nimirum & debitum pietati tuæ ſalutationis munus perſolventes, & te rogantes, ut, quoties facultas dabitur, tu quoq; ad nos ſcribas, ac quo ſtatu valetudo tua ſit, exponas. Neq; enim te fugit, reverendiſſime ac religioſiſſime domine, quanto ſemper nobis ſtudio atq; curæ ſit de ea aliquid intelligere. Quamvis enim ad extremos uſq; orbis noſtri fines remotiſſimus, tamen veræ & ardentis, ac ſinceræ, atque ab omni fuco alienæ charitatis tuæ obliviſci minimè poſſumus;

verùm quaſcumq; in terras abſcedamus, eam nobiſcum circumferimus, maximúmque hinc ſolatium percipimus.

Magno Epiſcopo 26.

Etſi nullas abs te literas accepimus, idq; cùm domini mei Presbyteri huc veniſſent, nos tamen, veteris amicitiæ non immemores, tum morum tuorum ſuavitatem animíque fortitudinem admirantes, ac præterea eum erga nos amorem, quem ſemper præ te tuliſti, perſpectum & exploratum habentes, priores ad te ſcribimus, ut & tibi ob eam benevolentiam, quam erga nos oſtendiſti (neque enim nos, tanto licet abs te intervallo disjunctos, hoc fugit) gratias agamus & te oremus, ut quoties occaſio dabitur, ſine ulla intermiſſione ad nos ſcribas, déque valetudinis tuæ ſtatu certiores nos facias. Nam cùm eos, à quibus vehementer amamur, quiq; ſtrenuo atq; attento ac vigilanti animo in Eccleſiarum curam incumbunt, ſanos & incolumes eſſe audimus, non parvam ex ea re conſolationem capimus. Hæc igitur cùm tibi perſpecta ſint, domine mi reverendiſſime ac religioſiſſime, ne te quæſo hæc nobis quàm ſæpiſſimè per literas ſignificare pigeat. Sic enim fiet, ut etiamſi ad utimas uſque terras avehamur, dum tamen hujuſmodi conſolatio nobis continenter ſuppetat, ingentem mœroris levationem ſentiamus.

Domno Epiſcopo 27.

Magnas pietati tuæ, Reverendiſſime domine, gratias habeo, tum quòd venerabilem Presbyterum viſendi noſtri cauſa miſeris, tum quòd ad nos ſcripſeris. Nam utrumq; ſinceræ charitatis atq; ardentis benevolentiæ argumentum eſt. Ob eámq; cauſam etiam in ſolitudine degentes, ingentem hinc conſolationem hauſimus. Siquidem à tantis viris tam impensè amari, non levem iis, qui amantur, conſolationem affert. Ac cuperem quidem tuo quoque aſpectu congreſſúq; ſuaviſſimáq; benevolentia tua animum ſaturare. Quoniam autem id minimè licet (neq; id nobis conceditur, nec tibi item ob Eccleſiæ iſtius curam, cui præes, facile eſt) ad ſecundam, ut dici ſolet, navigationem neceſſariò venimus, nempe ut conſolationem eam, quam epiſtolæ afferunt, nobis ipſis adhibeamus. Neque enim ad eorum animos, qui corporibus disjuncti ſunt, levandos atque conſolandos parum momenti habet epiſtola, ſincera charitate perfuſa. Quamobrem ut hac conſolatione quàm ſæpiſſimè fruamur, quoties licebit, ac fieri poterit, de valetudinis tuæ ſtatu ad nos ſcribere ne graveris. Siquidem amicitiam tuam ampliſſimum theſaurum, & bonorum congeriem omni ſermonis facultate ſublimiorem ducimus. Ac ſi ejuſmodi literas ſubinde accipiamus, tantum ex his voluptatis capiemus, ut ne ſolitudinem quidẽ iſtam ſentiamus.

Baſilio presbytero 28.

Etſi nobis conſpectu tuo atq; congreſſu frui minimè contigit, tamen cùm de tua virtute ad nos affertur, ac zelo eo, quo adverſus Gentiles flagras, ipſorum errorem evertens, eóſq; velut porrecta manu ad veritatem ducens, non ſecus ac ſi adeſſes, te cúmq; diuturnum uſum ac vitæ conſuetudinem habuiſſemus, honore ac veneratione te complectimur. Eáq; de cauſa priores ad te ſcripſimus, ob ea, quæ cum laude geris, beatum te prædicantes, atq; admirantes, ac poſtulantes, ut ipſe quoque ad nos, cùm licebit, ſcribas. Nam etſi corporeà te disjuncti ſumus: charitatis tamen vinculis tecum aſtringimur, pietatem tuam cum animis noſtris reputantes. Hæc igitur cùm tibi perſpecta ſint, velim ad nos ſubinde ſcribere ne graveris: quò, etiam in ſolitudine commorantes, ingentem hinc conſolationem capiamus.

Chalcidia & Aſyncritiæ 29.

Nihil ex his moleſtiis, quas evenire perſpicitis, vos perturbet: nec denſi negotiorum fluctus animis veſtris tumultum afferant. Ejuſmodi enim eſt arcta illa & anguſta via, complures difficultates ac multos ſudores & labores habens. Verùm hæc fluunt, atq; unà cum hac vita extinguuntur. nam etiamſi arcta via eſt; via tamen eſt. At præmia illa, quæ ii, qui placido ac forti animo hæc ferunt, adipiſcuntur, perpetua & immortalia ſunt, ſudoribúſque longè majora. Quanobrem tum calamitatis fragilitatem ac brevitatem, tum præmiorum perpetuitatem atque immortalitatem animadvertentes, date operam, ut omnia generoſo animo feratis, nec committatis, ut ullo rerum adverſarum eventu perturbemini. Una enim res moleſta peccatum eſt: cætera omnia, hoc eſt, exilia, bonorum proſcriptiones, relegationes, inſidiæ, cunctáque id genus alia, umbra quædam, & fumus & araneæ tela ſunt, & ſi quid aliud his vilius & imbecillius eſſe poteſt. Quocirca, ut ante hac quoque multis tentationibus perferendis aſſuetæ, nunc quoque, quam par eſt, patientiam præſtate. Si quidem ea hanc vim habitura eſt, ut vos in magna ſecuritate ac tranquillitate conſtituat, præſtantioréſque efficiat. Ac ſi quos nanciſcamini, qui ob ſua negotia huc veniant, de veſtra valetudine ad nos crebrò literas date.

Nihil moleſtum præter peccatum.

A ὅπουπερ ἂν ἀπίωμεν, περιφέροντες αὐτὴν ἄπιμεν, μεγίστην καρπούμενοι τὴν παραμυθίαν.

Μάγνῳ ἐπισκόπῳ κϛʹ.

Εἰ καὶ αὐτὸς ἡμῖν οὐκ ἐπέσταλκας, καίτοι τῶν κυρίων μου τῶν πρεσβυτέρων παραγενομένων, ἀλλ᾽ ἡμεῖς τῆς τε ἄνωθεν σου φιλίας μεμνημένοι, καὶ τὴν τῶν τρόπων σου θαυμάζοντες ἐπιείκειαν, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀνδρείαν, εἰδότες δὲ καὶ τὸ φίλτρον ὃ ἀεὶ περὶ ἡμᾶς ἐπι- B δείξω, πρότεροι τοῖς πρὸς τὴν σὴν ἐμμέλειαν ἐπεπηδήσαμεν γράμμασι, χάριτάς τέ σοι ὁμολογοῦμεν τῆς διαθέσεως, ἣν περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυσαι· οὐ γὰρ ἔλαθεν ἡμᾶς οὐδὲ, καίτοι γε ἐκ τοσούτου καθημένους διαστήματος· παρακαλοῦμεν οὖν, ἡνίκα ἂν ἐξῇ, γράφειν ἡμῖν συνεχῶς, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι. ὅταν γὰρ ἀκούσωμεν τοὺς σφόδρα ἡμῶν ἐραστὰς, καὶ γνησίους, οὕτω διηγηγερμένους, νήφοντάς τε καὶ ἐγρηγορότας περὶ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν C πρόνοιαν, ἐν ὑγιείᾳ διάγειν, πολλὴν καὶ ἐντεῦθεν καρπούμεθα τὴν παράκλησιν. ταῦτ᾽ οὖν εἰδὼς, δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, μὴ κατόκνει συνεχῶς ταῦτα ἡμῖν δηλοῦν. οὕτω γὰρ κἂν πρὸς αὐτὰς ἀπενεχθῶμεν τῆς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιὰς, πολλὴν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν, ταύτης συνεχῶς ἀπολαύοντες τῆς παραμυθίας.

Δόμνῳ ἐπισκόπῳ κζʹ.

D Καὶ τοῦ πέμψαι τὸν τιμιώτατον πρεσβύτερον εἰς ἐπίσκεψιν ἡμετέραν, καὶ τοῦ γράψαι πολλὰς ἔχω χάριτας τῇ εὐλαβείᾳ τῇ σῇ δέσποτα τιμιώτατε. ἀμφότερα γὰρ γνησίας ἀγάπης, καὶ θερμῆς διαθέσεως. διὰ τοῦτο καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες, πολλὴν ἐντεῦθεν ἐδεξάμεθα τὴν παράκλησιν. τὸ γὰρ τοιούτους ἄνδρας οὕτω σφόδρα ἐραστὰς ἔχειν, οὐ τὴν τυχοῦσαν φέρει τοῖς ἀγαπωμένοις παραμυθίαν· καὶ ἐβουλόμην μὲν κατ᾽ ὄψιν συντυχεῖν τῇ εὐλαβείᾳ τῇ σῇ, καὶ ἐμ- E φορηθῆναι τῆς ἡδίστης σου διαθέσεως. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔνι· οὔτε γὰρ ἡμῖν δυνατὸν, οὔτε τῇ τιμιότητί σου ῥᾴδιον, διὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας τὴν αὐτόθι πρόνοιαν, ἐπὶ τὸν δεύτερον ἀναγκαίως ἤλθομεν πλοῦν· τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων παραψυχὴν ἑαυτοῖς χαριζόμενοι. οὐ γὰρ μικρὸν καὶ ἐπιστολὴ δύναιτ᾽ ἄν, γνησίας ἀγάπης ἀνακεχρωσμένη, εἰς παράκλησιν τῶν τῷ σώματι κεχωρισμένων. ἵν᾽ οὖν ταύτης συνεχῶς ἀπολαύωμεν τῆς παραμυθίας, ὁσάκις ἂν ἐξῇ καὶ δυνατὸν ᾖ, A γράφειν ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς μὴ κατόκνει. καὶ γὰρ θησαυρὸν μέγιστον, καὶ πλοῦτον ἄφατον ἀγαθῶν τὴν σὴν ἡγούμεθα ἡμῖν εἶναι φιλίαν, κἂν συνεχῶς τούτων ἀπολαύωμεν ἀγαθῶν, ἤγουν τῶν γραμμάτων, οὐδὲ τῆς ἐνταῦθα ἐρημίας ληψόμεθα αἴσθησιν, ἀπὸ τῶν ἐπιστολῶν τῶν σῶν πολλὴν καρπούμενοι τὴν εὐφροσύνην.

Βασιλείῳ πρεσβυτέρῳ κηʹ.

Εἰ καὶ τῆς κατ᾽ ὄψιν σου συντυχίας οὐκ ἀπηλαύσαμεν, ἀλλὰ τὴν B ἀρετήν σου τῆς ψυχῆς ἀκούοντες, καὶ τὸν ζῆλον ὃν ἔχεις κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καταλύων αὐτῶν τὴν πλάνην, καὶ πρὸς ἀλήθειαν χειραγωγῶν, ὡς παρόντες καὶ συγγενόμενοι, καὶ πολύν σοι συντραφέντες χρόνον, οὕτως σε αἰδούμεθα καὶ τιμῶμεν. διὸ καὶ πρότερον ἐπεπηδήσαμεν τοῖς πρὸς σε γράμμασι, μακαρίζοντές σε ὑπὲρ ὧν κατορθοῖς, καὶ θαυμάζοντες, καὶ αἰτοῦντες καὶ αὐτὸν ἡμῖν ἐπιστέλλειν ἡνίκα ἂν ἐξῇ. καὶ γὰρ εἰ καὶ τῷ σώματί σου κεχωρίσμεθα, ἀλλὰ τῇ ἀγάπῃ σοι C συνδεδέμεθα, ἐννοοῦντες τὴν σὴν εὐλάβειαν. ταῦτ᾽ οὖν εἰδὼς, μὴ κατόκνει συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ κατορθώματα τὰ σὰ δηλοῦν· ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες, πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

Χαλκιδίᾳ καὶ Ἀσυγκριτίᾳ κθʹ.

Μηδὲν ὑμᾶς ταραττέτω τῶν συμβαινόντων, μηδὲ τὰ ἐπάλληλα τῶν πραγμάτων κύματα θορυβείτω ὑμῶν τὴν διάνοιαν. τοιαύτη γὰρ D ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδὸς πολλὴν ἔχουσα τὴν δυσκολίαν, πολλοὺς τοὺς ἱδρῶτας καὶ τοὺς πόνους. ἀλλὰ ταῦτα μὲν παροδεύεται, καὶ τῷ παρόντι συγκαταλύεται βίῳ· κἂν γὰρ στενὴ ἡ ὁδὸς, ἀλλ᾽ ὁδός ἐστι· τὰ δὲ ἐκ τοῦ ταῦτα φέρειν πρᾴως καὶ γενναίως βραβεῖα διηνεκῆ καὶ ἀθάνατα, καὶ πολλῷ μείζονα τῶν ἱδρώτων. ἐννοοῦσαι τοίνυν καὶ τὸ ἐπίκηρον καὶ πρόσκαιρον τῶν θλίψεων, καὶ τὸ διηνεκὲς καὶ ἀθάνατον τῶν ἀμοιβῶν, φέρετε πάντα γενναίως μηδενὶ τῶν συμπιπτόντων δυ- E σχερῶν ταραττόμεναι. ἓν γάρ ἐστι λυπηρὸν ἁμαρτία μόνον· τὰ δὲ ἄλλα πάντα ἐξορίαι, δημεύσεις, ἀπαγωγαὶ, ἐπιβουλαὶ, καὶ ὅσα τοιαῦτα, σκιά τίς ἐστι καὶ καπνὸς καὶ ἀράχνη, καὶ εἴ τι τούτων εὐτελέστερον. ἅ τε οὖν καὶ κατὰ τὸν ἔμπροσθεν χρόνον πολλοὺς μελετήσασαι φέρειν πειρασμοὺς, καὶ νῦν τὴν ἁρμόττουσαν ὑμῖν ἐπιδείκνυσθε ὑπομονήν· αὕτη γὰρ ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ ἀδείᾳ καὶ γαλήνῃ πολλῇ καταστῆσαι ὑμᾶς δυνήσεται, καὶ δοκιμωτέρας ποιῆσαι. καὶ γράφετε συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας, ἄν τινας εὕρητε δι᾽ ἰδίαν χρείαν παραγινομένους ἐνταῦθα. ἴστε γὰρ ὅπως αὐτῆς ἀντεχόμεθα.

ἀντεχόμεθα, καὶ ὅπως βουλόμεθα πυκνότερον περὶ ταύτης μανθάνειν.

Ἑορτίῳ ἐπισκόπῳ λʹ.

Ἐγὼ μὲν ἐπεθύμουν καὶ γράμματα δέξασθαι τῆς σῆς τιμιότητος περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς ἡμῖν δηλοῦντα. οἶδα γὰρ ὅπως ἀεὶ περὶ τὴν σὴν διατέθημεν εὐλάβειαν, δέσποτα τιμιώτατε. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦτο ἴσως τῶν γραμματηφόρων ὑμᾶς παρεῖλεν ἡ σπάνις· ἡμεῖς ἐπιτυχόντες τῶν πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν ἀφικνουμένων πρότεροι τοῖς γράμμασιν ἐπεπηδήσαμεν, τοῖς πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα. καί σε παρακαλοῦμεν ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ αὐτὸν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς δηλοῦν. οἰκοῦμεν γὰρ χωρίον ἐρημότατον, καὶ πάσης τῆς καθ᾽ ἡμᾶς οἰκουμένης ἐρημότερον. πολιορκούμεθα καὶ φόβῳ λῃστῶν καὶ πολλὰς ὡς ἐν ἀλλοτρίᾳ καὶ ἐν τοσαύτῃ ἐρημίᾳ θλίψεις ὑπομένομεν· πλὴν ἐὰν ὑμῶν τῶν σφόδρα ἡμᾶς ἀγαπώντων πυκνὰ ἐπιτυγχάνωμεν γραμμάτων τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας δηλούντων, πολλὴν καὶ ἐν τοσαύταις περιστάσεσιν ὄντες καρπωσόμεθα παράκλησιν. οἶδα γὰρ ὅση ἀγάπης δύναμις, καὶ ὡς οὐ παρουσία τῶν φιλούντων μόνον, ἀλλὰ καὶ γράμματα πολλὴν φέρει τὴν παραμυθίαν. ταῦτ᾽ οὖν εἰδὼς ἐπιδαψιλεῦσαι ταύτην ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην, συνεχέστερον τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς δηλῶν, περὶ ἧς μάλιστα περισπούδαστον ἡμῖν μανθάνειν.

Μαρκελλίνῳ λαʹ.

Μακρὰν μὲν ἐσιγήσαμεν ἀμφότεροι σιγὴν πρὸς ἀλλήλους, τῆς δὲ ἀγάπης σου τῆς ἀρχαίας καὶ γνησίας ἡμῖν ἐκείνης οὐκ ἐπιλελήσμεθα, ἀλλ᾽ ἀκμάζουσαν αὐτὴν διατηροῦμεν, καὶ ὅπουπερ ἂν ἀπίωμεν, αὐτὴν περιφερόμεθα, μεγίστην ἐντεῦθεν καρπούμενοι τὴν παράκλησιν. διὸ δὴ καὶ νῦν ἐπιτυχόντες τῶν πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν ἀφικνουμένων, τήν τε ὀφειλομένην ἀποδιδόαμεν πρόσρησιν, καὶ δηλοῦμεν, ὅτι κἂν πρὸς αὐτὰς ἀπενεχθῶμεν τῆς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιάς, ἔχοντές σε ἄπιμεν ἐν διανοίᾳ ἐγκεκολαμμένον ἡμῶν τῷ συνειδότι. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῖς οὕτω διακειμένοις οὐ τὸ γράφειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ δέχεσθαι γράμματα παρὰ τῶν οὕτω φιλουμένων, πολλὴν φέρει τὴν ἡδονήν, διπλασίασον ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην δέσποτα τιμιώτατε, καὶ ἡνίκα ἂν ἐξῇ, γράφε συνεχῶς ἡμῖν, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς δηλῶν. οἶδα γὰρ ὅπως ἡμῖν περισπούδαστον ταῦτα μανθάνειν, καὶ ὅτι καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Εὐθαλίᾳ λβʹ.

Κἂν ἐλάττους δέχωμαι ἐπιστολὰς παρὰ τῆς κοσμιότητος τῆς σῆς, ὧν αὐτὸς πέμπω πρὸς τὴν σὴν ἐμμέλειαν, οὐκ ἀποστήσομαι συνεχῶς γράφων. ἐμαυτῷ γὰρ χαρίζομαι τοῦτο ποιῶν, πρὸς ψυχὴν οὕτω γνησίως περὶ ἡμᾶς διακειμένην καὶ θερμῶς, καὶ συνεχῶς ἐπιστέλλων. πλὴν ἀλλ᾽ ἐπειδὴ σφόδρα ἡμῖν περισπούδαστον μανθάνειν ἐν ποίᾳ ὁρμᾷ τὰ σά, συνεχῶς καὶ γραμμάτων ἐπιθυμοῦμεν ἀπολαύειν, ἵνα μανθάνωμεν διηνεκῶς ἅπερ ἐπιθυμοῦμεν, ὅτι ἐν εὐθυμίᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ διάγεις πολλῇ. τούτων γὰρ ἀπολαύοντες, ὅτι πολλὴν ποιῇ τῆς ψυχῆς τῆς σῆς ἐπιμέλειαν, καὶ τῶν βιωτικῶν ὑπερορῶσα, τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν ὁδὸν βαδίζεις, οὐδὲν οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν. οἶδα γάρ σου τῆς ψυχῆς τὸ εὐγενές, καὶ ἐλευθέριον, καὶ ἀπραγμοσύνης γέμον, καὶ τῶν βιωτικῶν ἀπηλλαγμένον φροντίδων. ἐννοοῦσα τοίνυν ἡλίκα ἡμῖν χαρίζῃ τοῦτο ποιοῦσα, ἡνίκα ἂν ἐξῇ καὶ δυνατὸν ᾖ, συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καθάπερ προειρήκαμεν, παρακλήθητι, ὥστε πολλὴν ἡμᾶς καὶ ἐντεῦθεν τῆς ἐρημίας ταύτης, ἐν ᾗ διατρίβομεν, λαβεῖν παραμυθίαν. τὰ γὰρ ὑμῶν τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς γράμματα ὅταν συνεχῶς φέρηται πρὸς ἡμᾶς, τὰ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν δηλοῦντα, οὐ τῆς τυχούσης ἡμᾶς ἐμπίπλησιν εὐφροσύνης, ἀλλὰ τοσαύτην ἡμῖν ἐμποιεῖ τὴν ἡδονήν, ὡς μηδὲ μικρὰν αἴσθησιν τῆς ἐρημίας ταύτης, ἐν ᾗ διατρίβομεν, λαμβάνειν.

Ἀδολίᾳ λγʹ.

Καὶ ταύτῃ σου τὴν ἀγάπην ἔδειξας, τὴν γνησίαν καὶ θερμήν, ὅτι καὶ ἐν ἀῤῥωστίᾳ οὖσα, οὕτω συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλεις. ἡμεῖς δὲ ἐπιθυμοῦμεν τῆς τε ἀῤῥωστίας σε ἀπαλλαγῆναι, καὶ ἐνταῦθα παραγενομένην, ὅταν ἐξῇ, θεάσασθαι. καὶ τοῦτο οἶδα καὶ αὐτή, κυρία μου κοσμιωτάτη καὶ εὐλαβεστάτη. ἐπεὶ οὖν, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἐπέσταλκα, νῦν ἐν φροντίδι μείζονι καθεστήκαμεν, [καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν γραμμάτων ἐστοχασάμεθά σου τῆς ἀῤῥωστίας τὴν ὑπερβολήν] διά τι τοῦτο ἡνίκα ἂν πρὸς τὸ βέλτιον ἐπιδῷ σοι τὸ σῶμα, διὰ τάχους ὡς βούλει δηλῶσαι ἡμῖν παρακλήθητι τοῦτο αὐτό, ἵνα βαρυτάτης ἡμᾶς ἀνενεχθῆναι ποιήσῃς φροντίδος. ὅτι γὰρ καὶ νῦν οὐκ ἐν μικρᾷ καθεστήκαμεν ἀθυμίᾳ τῆς ἀῤῥωστίας ἕνεκεν τῆς σῆς, οὐδὲ αὐτὴ ἀγνοεῖς. εἰδυῖα τοίνυν τὴν φροντίδα ἐν ᾗ νῦν ἐσμεν, ὅπερ παρεκαλέσαμεν, ποιῆσαι σπούδασον· εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὐδέν σοι εἰς τοῦτο δεῖ παρακλήσεως· ἀλλ᾽ εὖ οἶδ᾽ ὅτι ὅσων ἂν ἐπιτύχῃς γραμματηφόρων, οὐ παύσῃ δι᾽ ἑκάστου ἡμῖν ἐπιστέλλουσα.

A Neque enim vos fugit, quantopere ejus ſtudioſi ſimus, quámque crebrò de ea aliquid audire cupiamus.

Heortio Epiſcopo. 30.

Equidem ipſe literas etiam, quibus me de tua valetudine certiorem faceres, accipere cupiebam. Scis enim, reverendiſſime domine, quo ſemper animo erga te, & qua benevolentia fuerim. Verùm quoniam hunc tabellariorum penuria vobis fortaſſis eripuit, idcirco ipſe homines, qui ad te proficiſcantur, nactus, B literis te laceſſo, téque rogo & obſecro, ut quoties facultas dabitur, ipſe quoq; ad nos quam ſæpiſſimè ſcribas, quáque valetudine ſis, exponas. Quanquam enim in deſertiſſimo loco habitamus, ac prædonum metu obſidemur, multáſque, ut in externa regione, támque vaſta ſolitudine, calamitates perpetimur: tamen ſi frequentes à te, cui chariſſimi ſumus, literas accipiamus, quæ nos de tua valetudine certiores faciant, ingentem hinc, tot licet calamitatibus oppreſſi, conſolationem C capiemus. Quanta enim charitatis vis ſit, exploratum habes: quódque non amicorum duntaxat præſentia, ſed etiam literæ ingens ſolatium afferant. Quæ cùm ita ſint, fac quæſo hanc nobis voluptatem frequentius impertias, de valetudine tua, de qua potiſſimùm aliquid audire cupimus certiores nos faciens.

Marcellino. 31.

Etſi diuturno ſilentio inter nos uterque uſi ſumus: tamen veteris illius ac ſinceræ tuæ charitatis memoriam minimè abjeci- D mus: verùm florentem eam & integram retinemus, eámque, quocumque proficiſcimur, nobiſcum circumferimus, maximóque hinc ſolatio afficimur. Eáque de cauſa homines nunc nacti, qui ad te ſe conferant, debitum ſalutationis munus tibi perſolvimus, illúdque ſignificamus, nos, etiamſi ad extremos uſque orbis terrarum fines abducamur, ſic tamen abire, ut te in animo noſtro penitus inſculptum & inciſum teneamus. Quoniam autem iis, qui hoc animo præditi ſunt, non tantùm ſcri- E bere, ſed etiam ab iis, quos ita ament, literas accipere, perjucundum eſt, hanc nobis voluptatem, domine cumprimis venerande, velim duplices: atque, quoties facultas erit, ſubinde ad nos ſcribas, &, qua valetudine ſis, exponas. Quantæ enim nobis curæ ac ſtudio ſit hæc intelligere, minimè tibi dubium eſt, quantámque, etiam in extera regione degentes, conſolationem ex hac re capiamus.

Euthaliæ. 32.

A Quamvis pauciores abs te epiſtolas accipiam, quàm ad te mittam, non tamen propterea ſcribere deſinam. Mihi enim ipſe gratum facio, dum ad animam tam ſincero atque ardenti erga me benevolentia præditam ſcribo. At quoniam, qui rerum tuarum ſtatus ſit, intelligere vehementer expeto, idcirco epiſtolas etiam ſubinde accipere aveo, quo, id quod cupio, ſubinde intelligam, nempe te in magna animi tranquillitate ac ſe- B curitate verſari. Nam ſi hæc tibi adſint, quin tu ſumma cura & ſtudio animæ tuæ conſulas, contemptiſque hujuſce vitæ rebus iter cœleſte teneas, nullo modo dubitandum puto. Siquidem de animæ tuæ nobilitate atque ingenuitate mihi eſt exploratum, quámque à negotiorum tumultibus atque hujus vitæ curis immunis ac libera ſis. Cùm igitur, quantam à nobis, quando id facis, gratiam ineas, animadvertas, quoties facultas continget, ac fieri poterit, quemadmodum jam dixi, quæſo ad nos ſcribas: C quò nos hinc quoque ſolitudinis hujus, in qua degimus, levationem capiamus. Etenim literæ veſtræ, hoc eſt eorum quibus cordi ſumus, cùm crebrò ad nos afferuntur, ac de veſtra valetudine certiores nos faciunt, non vulgarem nobis voluptatem afferunt, verùm tanto nos gaudio perfundunt, ut ſolitudinem hanc, in qua commoramur, ne tantulum quidem ſentiamus.

Adoliæ. 33.

Tu verò hinc quoque ſinceræ iſtius & ardentis tuæ charitatis D documentum dediſti, quòd cùm adverſa valetudine ſis, literas tamen ad nos dare non intermittas. Nos verò te morbo liberari, atque huc, cùm licuerit, venientem videre cupimus. Idque ipſa ſcis, ornatiſſima mea ac religioſiſſima domina. Quoniam igitur, ut etiam ante hac ſcripſi, nunc in majore cura & ſollicitudine ſumus (ſiquidem ex literis tuis ingentem morbi tui magnitudinem eſſe conjecimus) idcirco, cùm meliore corporis va- E letudine fueris, velim celeriter id nobis ſignifices, quò nos graviſſima cura leves. Nam quòd nunc ob morbum tuum haud levi mœſtitia afficiamur, ne ipſa quidem ignoras. Quapropter, cùm curam eam, qua nunc premimur, exploratam habeas, id, quod abs te petimus, facere ſtude. Quanquam ad hoc præſertim nihil eſt cur te cohorter. Neque enim dubito, quin quoties, quibus des, nacta fueris, toties ad nos ſcriptura ſis.

Carteriæ. 34.

Iſtud quoq; pro cætera tua charitate animiq; ſollicitudine, atque ingenii erga nos benevolentia abs te factum eſt, quòd non ſolùm poliarchium miſiſti, verùm etiam illud ſpectaſti, quonam pacto nobis uſui eſſe poſſit: proindéque ipſi tum nardinum, cum muſteū oleum admiſcuiſti, quod ipſius ſiccitati ex longo itinere contractę mederetur. Quin hoc quoq; nomine tuam erga nos benevolentiam ſummopere admirati ſumus, quòd ipſamet hoc effeciſti, ac non aliis quibuſdam id efficiendum mandaſti, atq; ut probè potius ac ſcitè, quàm ut feſtinanter fieret, operam dediſti. Ob eámq; cauſam gratias tibi agimus, hoc uno duntaxat nomine te accuſantes, quòd, id quod maximè optabamus, per literas minimè miſiſti, hoc eſt jucundum de tua ſanitate nuncium. Quemadmodum autem idcirco anxio animo ſumus, quòd num morbo tuus evulſus ſit, haudquaquam compertum habem⁹: eodem modo, ſi primo quoque tempore nobis literas miſeris, quibus eum profligatum & extinctum eſſe intelligamus, maximo nos beneficio devinxeris. Cum igitur minimè neſcias, quàm vehementer intelligere cupiamus, te ex hac adverſa valetudine jam emerſiſſe, hanc quæſo voluptatem nobis largire: quæ in graviſſima & moleſtiſſima ſolitudine & obſidione non parvam nobis conſolationem allatura eſt.

Alphio. 35.

Velim tibi Deus ſinceræ atq; ardentis ac puræ & ab omni ſimulatione alienæ, firmæq; & conſtantis erga nos charitatis, tum in hac præſenti vita, tum in futuro ævo, præmium tribuat. Nec enim parva tuæ erga nos benevolentiæ documenta, idque tanto à nobis locorum intervallo disjunctus, exhibuiſti, domine mi honoratiſſime ac generoſiſſime; verùm & multa & præclara. Eóq; nomine gratias tibi habemus, & perpetuò ad te ſcribere cupim⁹: verùm, quoties volumus, minimè fit poteſtas. Nec enim te fugit quanta ex hyeme ac prædonum impetu & inſidiis itinerum difficultas oriatur. Quapropter cùm diuturno tempore ſilemus, ne id negligentia noſtra fieri exiſtimes, verùm tabellariorum inopiæ iſtud, non ſocordię noſtræ aſcribas. Nam alioqui, ſi quàm ſæpiſſime ad te ſcribendi facultas offerretur, frequentius ad te literas dare minimè nos piguiſſet. Siquidem nobiſmet gratiſſimum facimus, cùm debito tibi ſalutationis munere perfungimur. Quæ cùm ita ſint, tu quoq; de tua valetudine ad nos ſcribere ne intermitte. Quod autem te nobis miſiſſe ſcribis, hoc nemo huc attulit, verum qui id afferebat, prædonum metu perterritus pedem retulit. Cæterum ſi me amas, ne hoc facias, ut difficultates atq; negotia tibi ipſi exhibeas. Siquidem ingentium donorum ac beneficiorum loco ſinceram atq; ardentem tuam benevolentiam duco: quam cùm ſemper obtineamus, ex charitatis tuæ recordatione mirificam quandam ac perpetuam voluptatem capimus.

Maroni presbytero monacho. 36.

Nos charitatis quidem ac benevolentiæ vinculis tecum adſtringimur, ac te, ut hic præſentem intuemur. Ejuſmodi quippe charitatis oculi ſunt, ut nec ullis viarum ſpatiis interrumpantur, nec temporis diuturnitate debilitentur. Cuperemus autem crebriùs quoq. ad te literas dare. Verùm quoniam id, tum ob itineris difficultatem, tum ob eorum, qui iter faciunt, raritatem haud facile eſt, quoties licet, te ſalutamus, tibiq; illud ſignificamus, nos tui nunquam non meminiſſe, téq; animo noſtro atq; cogitatione, quocumq; tandē in loco ſimus, circumferre. Cura igitur tu quoque, ut de tua valetudine quàm ſæpiſſimè certiores fiamus, quò, licet corpore ſemoti, de tua valetudine ſubinde aliquid audientes, alacriore animo ſimus, ingentémq;, etiam in ſolitudine ſedētes, conſolationem capiamus. Nec enim parva voluptate afficimur, cùm te optimè valere audimus. Ante omnia autem illud te oro, ut pro nobis preces ad Deum adhibeas.

Tranquillino Epiſcopo. 37.

Reverendiſſimum dominum meum Epiſcopum Seleucum, ut relicta domo huc ſe conferret, noſtri deſiderium ad nos excitavit: ut autem hinc rurſus domum rediret, tui amor. Nam hic eum induxit, ut & hyemem, & itineris difficultatem, & graviſſimum morbum contemneret. Collaudato itaq; ipſius amore ac ſtudio, domine mi præſtantiſſime, diuturnæ hujus ærumnæ præmium ipſi repende, hanc nimirum, quam ſoles, charitatem erga eum oſtendens. Quandoquidem nos etiam eum ad tuas manus, velut ad tranquillum quendam portum, tranſmiſimus, quippe qui tuam comitatem, ac ſinceram & ferventem ac firmam atq; conſtantem charitatem compertam habeamus. Ac ſi quiſpiam iſtinc veniat, idq; factu facile ſit, de tua valetudine velim ad nos ſcribas. Eupſychius enim ad nos haud quaquam nūc acceſſit. Ob idque nec quicquam ex iis, quæ, cùm nuper ad nos ſcriberes, dicturum illum ajebas, ſcire potuimus, quòd videlicet ipſe nuſquam appareat. Hæc igitur cùm tibi minimè ignota ſint, tum ea, quæ per eū nuper nobis ſignificanda curaveras, tum ſi quid aliud amplius nos ſcire neceſſe ſit, nunc ſaltem fac intelligam: ac de tua valetudine, quæ nobis ſummę curę eſt, & de qua, cùm perpetua ſollicitudine laborem⁹, perpetuò quoq; audire cupim⁹, aliquid nobis ſignifica.

Καρτερίᾳ λδʹ.

Καὶ τοῦτο τῆς ἀγάπης τῆς σῆς τῆς μεμεριμνημένης ψυχῆς τῆς σφοδρῶς περὶ ἡμᾶς διακειμένης, τὸ μὴ μόνον ἀποστεῖλαι τὸ πολιάρχιον· ἀλλὰ καὶ σκοπῆσαι ὅπως ἂν γένοιτο χρήσιμον· προσθεῖναί τε αὐτῷ τό, τε νάρδινον, καὶ τὸ γλεύκινον ἔλαιον, διορθοῦντα αὐτοῦ τὴν ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἀποδημίας ξηρότητα· καὶ τὸ αὐτὴν καὶ κατασκευάσαι τοῦτο, καὶ μὴ ἑτέροις ἐπιτρέψαι· καὶ μὴ τῆς ταχύτητος γενέσθαι, ἀλλὰ τοῦ γενέσθαι σπουδαῖον αὐτό, καὶ τοῦτο μάλιστα ἐκπλήττει ἡμᾶς τῆς διαθέσεως τῆς περὶ ἡμᾶς πεποίηκε. διὰ τοῦτό σοι χάριτας ὁμολογοῦμεν ἓν μόνον ἐγκαλοῦντες, ὅτι ὃ μάλιστα περισπούδαστον ἦν ἡμῖν, τοῦτο οὐκ ἔπεμψας διὰ τῶν γραμμάτων, τὰ εὐαγγέλια λέγω τῆς σῆς ὑγείας. καὶ ὡς νῦν ἐν φροντίδι καθεστήκαμεν, οὐκ εἰδότες οἷα τῆς ἀρρωστίας ἔστηκε τῆς σῆς· οὕτως ἂν διὰ τάχους ἡμῖν πέμψῃς γράμματα ἀπαγγέλλοντα ἡμῖν, ὅτι λέλυται τὰ τῆς νόσου, τὰ μέγιστα ἡμῖν χαριῇ. εἰδυῖα τοίνυν ὅπως σφόδρα ἐπιθυμοῦμεν μαθεῖν, ὅτι δὴ ἐκ τῆς ἀσθενείας ταύτης ἀνήνεγκας, χάριζε ἡμῖν ταύτην εὐφροσύνην, ἐν τῇ χαλεπωτάτῃ ταύτῃ ἐρημίᾳ τε καὶ πολιορκίᾳ οὐ μικρὰν ἐσομένην ἡμῖν παράκλησιν.

Ἀλφίῳ λεʹ.

Ὁ Θεός σοι τὸν μισθὸν δῴη καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς γνησίας καὶ θερμῆς περὶ ἡμᾶς ἀγάπης, τῆς εἰλικρινοῦς, καὶ ἀνυποκρίτου, τῆς ἀκινήτου, καὶ ἀπεριτρέπτου. οὐ γὰρ μικρὰ δείγματα τῆς περὶ ἡμᾶς διαθέσεως, καὶ ταῦτα ἐκ τοσούτου καθήμενος διαστήματος, ἐπεδείξω κύριέ μου τιμιώτατε καὶ εὐγενέστατε, ἀλλὰ καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα. διὰ τοῦτό σοι χάριτας ἴσμεν, καὶ συνεχῶς ἐπιστέλλειν βουλόμεθα, ἀλλ' οὐ δυνάμεθα ὁσάκις ἂν βουλόμεθα, γράφομεν δὲ ὁσάκις ἂν δυνάμεθα. οἶσθα γὰρ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ χειμῶνος, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν λῃστρικῶν γινομένην ἐν ταῖς ὁδοῖς δυσκολίαν. μὴ τοίνυν νομίσῃς ῥᾳθυμεῖν ἡμᾶς, ὅταν μακρὰν σιγήσωμεν σιγήν, ἀλλὰ τῇ σπάνει τῶν γραμματηφόρων τοῦτο λογίζου, μὴ τῇ ὀλιγωρίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ· ὡς εἴγε δυνατὸν ἦν συνεχέστερον ἐπιστέλλειν, οὐκ ἂν ὠκνήσαμεν πυκνὰ πέμποντές σοι γράμματα. ἡμῖν γὰρ ἑαυτοῖς ἐχαριζόμεθα, τὴν ὀφειλομένην σοι πρόσρησιν συνεχέστερον ἀποδιδόντες. ταῦτ' οὖν εἰδώς, γράφε ἡμῖν συνεχῶς καὶ αὐτὸς τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. ὅπερ ἔφης ἀπεσταλκέναι ἡμῖν, τοῦτο οὐδεὶς ἐκόμισεν ἐνταῦθα, ἀλλ' ὑπέστρεψεν ὁ ἔχων διὰ τὸν τῶν λῃστῶν φόβον. πλὴν παρακαλοῦμέν σε μὴ ποιεῖν τοῦτο, μηδὲ δυσκολίας σαυτῷ παρέχειν καὶ πράγματα. τὰ γὰρ μεγάλα σου δῶρα, τὸ γνήσιόν σου καὶ θερμὸν τῆς διαθέσεως, οὗ διηνεκῶς ἀπολαύοντες, ἐντρυφῶμεν ἀεὶ τῇ μνήμῃ τῆς σῆς ἀγάπης.

Μάρωνι πρεσβυτέρῳ καὶ μονάζοντι λϛʹ.

Ἡμεῖς τῇ μὲν ἀγάπῃ συνδεδέμεθά σοι καὶ τῇ διαθέσει, καὶ ὡς παρόντα σε ἐνταῦθα οὕτως ὁρῶμεν. τοιοῦτοι γὰρ τῆς ἀγάπης οἱ ὀφθαλμοί, οὐχ ὁδῷ διακόπτονται, οὐ χρόνῳ μαραίνονται. ἐβουλόμεθα δὲ καὶ συνεχέστερον ἐπιστέλλειν τῇ εὐλαβείᾳ σου, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ εὐρᾴδιον, διά τε τῆς ὁδοῦ δυσκολίαν, καὶ τὴν ἀπορίαν τῶν ὁδοιπόρων, ἡνίκα ἂν ἐξῇ προσαγορεύομέν σου τὴν τιμιότητα· καὶ δῆλόν σοι ποιοῦμεν, ὅτι διηνεκῶς ἐπὶ μνήμης σε ἔχομεν, ἐν τῇ ψυχῇ τῇ ἡμετέρᾳ περιφέροντες, ὅπουπερ ἂν ὦμεν. δήλου τοίνυν καὶ αὐτὸς ἡμῖν συνεχέστερον τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς, ἵνα καὶ τῷ σώματι κεχωρισμένοι, μανθάνοντες τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς, εὐθυμότεροι γινώμεθα, καὶ πολλὴν ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι δεχώμεθα τὴν παράκλησιν. οὐ μικρὰν γὰρ εὐφροσύνην κομίζει τὸ ἀκούειν περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς, καὶ πρὸ πάντων εὔχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν παρακλήθητι.

Τραγκυλλίνῳ ἐπισκόπῳ λζʹ.

Τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον ἐπίσκοπον Σέλευκον οἴκοθεν μὲν ὁ περὶ ἡμᾶς ἀνέστησε πόθος, ἐντεῦθεν δὲ ὁ τῆς σῆς ἀγάπης ἔρως. οὗτος αὐτὸν καὶ χειμῶνος κατατολμῆσαι, καὶ δυσκολίας ὁδοῦ, καὶ ἀρρωστίας χαλεπωτάτης ἀνέπεισεν. ἐπαινέσας τοίνυν αὐτόν, δέσποτά μου τιμιώτατε, τοῦ φίλτρου τῆς σπουδῆς, ἀπόδος αὐτῷ τὴν ἀμοιβὴν τῆς μακρᾶς ταύτης ταλαιπωρίας, τὴν εἰωθυῖαν περὶ αὐτὸν ἀγάπην καὶ νῦν ἐπιδειξάμενος. ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ὡς εἰς λιμένα αὐτὸν ἀκύμαντον εἰς τὰς σὰς παρεπέμψαμεν χεῖρας, εἰδότες σου τὴν πολλὴν φιλοφροσύνην, τὴν γνησίαν ἀγάπην, τὴν θερμήν, καὶ ἀκλινῆ, καὶ ἀπερίτρεπτον. κἂν ἀφικνῆταί τις ἐκεῖθεν, καὶ ῥᾴδιον γίνηται, καὶ ἐπιστεῖλαι ἡμῖν παρακλήθητι τὰ περὶ τῆς ῥώσεώς σου. Εὐψύχιος γὰρ εἰς τὸ παρὸν οὐκ ἀπήντησε. διὸ οὐδὲ μαθεῖν τι δεδυνήμεθα ὧν ἔφης ἐκεῖνον ἐρεῖν πρώην ἐπιστέλλων, διὰ τὸ μηδαμοῦ τὸν ἄνθρωπον φαίνεσθαι. ταῦτ' οὖν εἰδώς, ἐκεῖνά τε ἅπερ δι' ἐκείνου πρώην ἐδήλωσας, καὶ εἴ τι πλέον ἡμᾶς γνῶναι ἀναγκαῖον, νῦν γοῦν γνωρίσαι ἡμῖν παρακλήθητι, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας σήμαινε τῆς σῆς, τῆς σφόδρα ἡμῖν περισπουδάστου, καὶ ὑπὲρ ἧς ἀεὶ μεριμνῶντες, ἀεὶ μανθάνειν ἐπιθυμοῦμεν.

Ὑμνητίῳ ἀρχιατρῷ λη΄.

A Εἰ μὴ συνεχῶς ἐπεστάλκαμεν τῇ τιμιότητί σου, ἀλλὰ συνεχῶς σε ἐπὶ μνήμης ἔχομεν, πεῖραν σου τῆς σφοδροτάτης, τῆς σπουδαίας, τῆς γνησίας φιλίας πολλὴν ἐν ἡμέραις ὀλίγαις λαβόντες. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον ἐπίσκοπον Σέλευκον ὡς εἰς λιμένα τὰς σὰς παραπέμπομεν χεῖρας. Καὶ γὰρ ὑπὸ βηχὸς πολεμεῖται χαλεπωτάτης, ἣν ἡ τοῦ ἔτους ὥρα σφοδρότερον ἐπιτρίβει καὶ χαλεπωτέραν ποιεῖ. Καταμαθὼν τοίνυν, δέσποτά μου τιμιώτατε, τοῦ νοσήματος B τὴν φύσιν, ἐξαρπάσαι αὐτὸν τοῦ κλυδωνίου πειράθητι, τῇ τῆς ἀρρωστίας βλάβῃ τὴν ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης τῆς σῆς ἐπιτειχίσας δύναμιν, δι᾽ ἧς πολλοὺς πολλάκις κινδυνεύσαντας ὑπὸ τοιούτων κυμάτων ὑποβρυχίους γενέσθαι, τοῦ ναυαγίου ταχέως ἀπήλλαξας.

Χαλκιδίᾳ λθ΄.

Οἶδα τὴν ἀγάπην ἣν ἔχεις περὶ ἡμᾶς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὅτι ἀκμάζουσαν αὐτὴν διατηρεῖς, καὶ ὅτι αὐτῇ καὶ προσθήκας ἐρ- C γάζῃ, καὶ οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὴν εἴασας ἀμαυροτέραν γενέσθαι ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ, καὶ τοῦ τοσούτου χρόνου, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐτὴν ἀνάπτεις. Οἶδα καὶ ὅτι καὶ μετὰ πολλῆς δέχῃ τῆς εὐφροσύνης τὰ παρ᾽ ἡμῶν γράμματα, καὶ ὅτι καὶ γράφουσα καὶ σιγῶσα ὁμοίως περὶ ἡμᾶς διάκεισαι, πολλὴν τοῦ πράγματος καὶ ἐν πολλῷ τῷ χρόνῳ τὴν πεῖραν εἰληφώς. Διὸ δὴ παρακαλοῦμεν τὴν κοσμιότητά σου καὶ περὶ ἡμᾶς οὕτω διακεῖσθαι· πολλὰ γὰρ ἐνέχυρα σου τῆς γνησίας ἔχομεν, πολλὰ ὑπομνήματα. Διὸ D καὶ ἐν τῇ ψυχῇ σε διηνεκῶς περιφέρομεν, ἐγκολάψαντες ἡμῶν τῇ διανοίᾳ, καὶ τὴν μνήμην σου ἄλυτον ἔχομεν, κἂν μὴ διηνεκῶς γράφωμεν διὰ τὴν σπάνιν τῶν γραμματηφόρων ἐγκοπτόμενοι. Ταῦτ᾽ οὖν εἰδυῖα, κυρία μου κοσμιωτάτη καὶ εὐλαβεστάτη, γράφε μοι καὶ αὐτὴ συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς· ἡμεῖς μὲν γὰρ κἂν μὴ δεχώμεθα γράμματα, τοὺς ἐκεῖθεν ἐρχομένους συνεχῶς ἐρωτῶμεν τοῦτο. Βουλόμεθα δὲ καὶ παρὰ τῆς κοσμιότητος τῆς σῆς συνεχῶς δέχεσθαι ἐπι- E στολάς, εὐαγγελιζομένας ἡμᾶς τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς.

Ἀσυγκριτίᾳ μ΄.

Οἶδα ὅτι ἐν πολλῇ θλίψει καθέστηκας νῦν. ἀλλ᾽ ὥσπερ τοῦτο οἶδα, οὕτως κἀκεῖνο ἐπίσταμαι, ὅτι πολύς σε ἐκ τῶν θλίψεων τούτων ἀναμένει μισθός, καὶ μεγάλη ἀμοιβὴ καὶ ἀντίδοσις κεῖται. εἰ γὰρ καὶ ἀθυμία· ἀλλὰ τὴν ψυχὴν ὠφελοῦσα, καὶ πολλὰ τὰ βραβεῖα προξενοῦσα. Ταῦτ᾽ οὖν εἰδυῖα καὶ λογιζομένη, μεγίστην ἐντεῦθεν καρποῦ A παράκλησιν, μὴ τὸ ὀδυνηρὸν μόνον ὁρῶσα τῶν θλίψεων, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ τούτων συναγόμενον κέρδος, καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. ἐπεὶ καὶ νῦν οὐχ ὡς ἔτυχεν ἠλγήσαμεν, ἀκούσαντές σε ἀρρωστεῖν. διὸ καὶ σφόδρα ἐπιζητοῦμεν μανθάνειν μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους εἰ ῥᾷόν σοι διετέθη τὰ τῆς ἀρρωστίας, ὥστε τῆς ἐπὶ ταύτῃ φροντίδος ἀνεθῆναι.

Βαλεντίνῳ μα΄. B

Τρίτην πέμπω ταύτην ἐπιστολήν, οὐδεμίαν αὐτὸς δεξάμενος παρὰ τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς σῆς· ἀλλ᾽ ὅτι μὲν μετὰ πολλῆς τῆς εὐφροσύνης ἐδέξω ἡμῶν τὰ γράμματα, καὶ τὸν ἐγχειρίσαντα ταῦτα τῆς σοὶ προσηκούσης ἐποίησας ἀπολαῦσαι τιμῆς, καὶ τὰ παρὰ σαυτοῦ πάντα εἰσήνεγκας, ἐν οἷς ἐδεῖτό σου τῆς δυνάμεως, ἔγνωμεν, καὶ οὐδὲν ἡμᾶς τούτων ἔλαθεν· ἐπιστολὴν δὲ οὐδεμίαν ἐκομισάμεθα. καὶ εἰ μὲν ἄλλος τις ἦν τῶν οὐ σφόδρα γενναίων ὁ σιωπήσας τοσοῦτον, ἐνομίσα- C μεν ἂν αὐτῷ πρόφασιν εἰς ἀπολογίαν εἶναι τῶν πραγμάτων τὸν ὄχλον. ἐπειδὴ δέ σου τὸ ὑψηλὸν τῆς διανοίας ἴσμεν, τὸ θερμὸν τῆς ἀγάπης, τὸ γνήσιον, τὸ εἰλικρινές, τὸ διαρκές, τὸ μόνιμον, οὐκ ἂν δεξαίμεθα ταύτην ἀπολογίαν, οὐδ᾽ αὖ τὸ μὴ ἐκεῖσε διατρίβειν σου τὴν θαυμασιότητα· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἔγνωμεν. ἀλλ᾽ ἑνὶ μόνῳ καρπωσόμεθα τῆς μακρᾶς σιγῆς παραμυθίαν, εἰ βουληθείης εἰς τὸ ἐπιὸν τὸ παροφθὲν ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἀναπλῆσαι, καὶ πέμψαι νιφάδας γραμμά- D των ἡμῖν, ἀπὸ τῆς μελιρρυούσης γλώττης τὰ περὶ τῆς ὑγιείας σου τε καὶ τῆς ἀσφαλείας δηλούντων. εἰ γὰρ καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμεθα, καὶ πολιορκίᾳ χαλεπῇ, καὶ μυρίοις περιεστοιχίσμεθα δεινοῖς, ἀλλ᾽ ὅμως οὐ παυόμεθα μεριμνῶντες τὴν σὴν θαυμασιότητα· καὶ καθ᾽ ἑκάστην πυνθανόμεθα ἐν τίσιν ὁρμᾷ τὰ σά. ἵν᾽ οὖν μὴ παρ᾽ ἑτέρων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῆς γλυκείας καὶ ποθεινοτάτης ἡμῖν διαθέσεως ταῦτα μανθάνωμεν, γράφε συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς, καὶ τὸ πᾶν ἀπειλήφα- E μεν, ἐπὰν δεξώμεθα ἐπιστολὰς ταῦτα φερούσας ἡμῖν τὰ εὐαγγέλια.

Κανδιδιανῷ μβ΄.

Πολὺ τὸ ὁδοῦ τὸ μέσον τὸ διεῖργον ἡμᾶς, ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁ χρόνος βραχὺς ἐξ οὗ τῆς θαυμασιότητος ἐχωρίσθημεν τῆς σῆς, καὶ τῶν πραγμάτων δὲ πολὺς ὁ περιεστὼς ἡμᾶς ὄχλος, ἐρημία χωρίου χαλεπωτάτη, πολιορκία ἀφόρητος, ἔφοδοι, καταδρομαὶ λῃστῶν, ἑτέρα στενοχωρία, ἡ τοῦ σώματος ἀρρωστία.

Hymnetio, Archiatro. 38.

A Etſi minimè crebrò ad te literas dedimus, at perpetuò tamen memoria te geſtamus, ut qui acerrimi tui ac probi & ſinceri amoris ingens paucis diebus documentum cepeꝛimus. Eóque nomine reverendiſſimum dominum meum Epiſcopum Seleucum ad tuas manus, non ſecus atque in portum, tranſmittimus. Nam ipſe graviſſima tuſſi vexatur, quam etiam infeſtius anni tempus auget, graviorémq; reddit. Cùm igitur morbi naturam perſpe- B ctam habeas, domine mi cumprimis venerande, da operam, ut eum ex hac tempeſtate eripias, morbi nimirum incommodo artis ac doctrinæ tuæ vim opponens, cujus ope atque adjumento multos ſæpe, cùm in idem periculum veniſſent, ne ejuſmodi fluctibus obruerentur, è naufragio ſtatim exemiſti.

Chalcidiæ. 39.

Charitatem eam, quam jam inde ab initio erga nos habes, novi: quódq; florentem eam atq; integram retineas. atq; adeo C cumulatiorem ſubinde reddas, eámque, ob disjunctionem noſtram, tantúmq; temporis ſpatium, non modò obſcurari non ſinas, ſed etiam magis inflammes. Quin illud quoq; ſcio, te literas noſtras magna cum animi voluptate accipere. Atq; illud item, te, ſive ſcribas, ſive taceas, eodem tamen ſemper animo erga nos eſſe. Id enim & multis in rebus, & ſæpe ſum expertus. Quamobrem te oro, ut eundem erga nos animum retinere pergas. Siquidem ſinceri tui amoris multa pignora, multa monimenta habe- D mus. Ex quo efficitur, ut te tanquam in animo noſtro inſculptam perpetuò circumferamus, tuiq; memoriam ita teneamus, ut nulla oblivione deleri poſſit: etiamſi alioqui haud perpetuò ſcribabus, quòd tabellariorum inopia nobis ad eam rem impedimento ſit. Hæc igitur cum non te fugiant, ornatiſſima & religioſiſſima domina mea, ſubinde quoque ipſa de tua valetudine ad nos ſcribe. Quanquam enim nos, cùm nullæ nobis abs te literæ redduntur, eos, qui iſtinc veniunt, de hac re ſemper ſciſcitamur: ta- E men à te quoq; literas, quæ de tuæ valetudinis ſtatu læta nobis nuncient, perpetuò accipere avemus.

Aſyncritiæ. 40.

Te in magna calamitate nunc verſari minimè me fugit. At quemadmodum hoc minimè me fugit, ſic ne illud quidem, ingentem pro his calamitatibus mercedem atq; amplum præmiũ & remunerationem manere. Mœror etenim animæ utilitatem affert, eiq; præmia multa conciliat. Hæc igitur ſciens atq; conſi- A derans, maximam hinc conſolationem carpe: téq; ita compara, ut non calamitatum duntaxat acerbitas tibi ob oculos verſetur, verum etiam lucrum illud & emolumentum, quod ex iis colligitur. ac ſubinde ad nos de tua valetudine ſcribe. Neque enim levi dolore affecti ſumus, cùm te adverſa valetudine eſſe accepimus. Eóq; nomine etiam atq; etiam, ac magna cum celeritate ſcire cupimus, num de gravitate aliquid remiſerit: quò ea cura, quam hinc concepimus, levemur. B

Valentino. 41.

Tertiam hanc epiſtolam mitto, cùm ipſe à te nullam acceperim. Verùm quòd magna cum animi voluptate literas noſtras acceperis, eúmq., qui eas reddidit, quo decebat honore affeceris, atq; item, id omne, quod tuarum partium erat in iis rebus, quæ tuam opem ac potentiam requirebant, præſtiteris, intelleximus, nec quicquam horum nobis obſcurum fuit. Interim tamen C nullam epiſtolam accepimus. Ac ſi quidem alius ex iis, qui minus generoſo animo ſunt, hujuſmodi ſilentio uſus fuiſſet, ita exiſtimaviſſemus, eum excuſationis cauſa negotiorum molem prætendere. Cùm autem mentis tuæ ſublimitatem charitatiſq; fervorem ac ſinceritatem & puritatem atq; conſtantiam exploratam habeamus, adduci non poſſumus, ut hac excuſatione contenti ſimus. Nec item ea re te nobis purgaré queas, quòd illic minimè commoreris. nam illud quoque nobis compertum eſt. D Verùm hac una duntaxat re diuturni ſilentii tui conſolationem capiemus, ſi animum in poſterum induxeris, id, quod ante hac abs re neglectum eſt, compenſare, quampluriműſq; ab iſta lingua, ex qua mel manat, fuſas literas mittere, quæ nobis valetudinis tuæ ſtatum certò exponant. Quanquàm enim in ſolitudine ſedemus, graviſq; obſidione, atq; innumeris acerbitatibus undiq; cincti ſumus: de te tamen in cura & ſollicitudine eſſe non deſinimus, ſinguliſq; diebus, ut ſe res tuæ habeant, percunctamur. E Quamobrem ne ab aliis, verùm abs te, cujus nobis dulcis ac perquam ſuavis benevolentia eſt, hæc intelligamus, ſubinde quæſo de tua valetudine ad nos ſcribe. Nihil enim erit, quod non à te accepiſſe exiſtimemus, ſi epiſtolas, quæ lætum hunc nobis nuntium ferant, acceperimus.

Candidiano. 42.

Ingens itineris intervallum utrumque noſtrûm ab altero diſtimit: ac ne parvum quidẽ tempus eſt, cùm abs te ſejuncti fuimus. Quin negotiorum quoq; magna nos turba circumſtat, graviſſima loci ſolitudo, intoleranda obſidio, inſidiæ, latronum incurſiones, aliáq; præterea anguſtia, nimirum corporis morbus.

Neu

[A] Nec tamen quicquam horum nos in tui amore atque charitate ſegniores ac negligentiores effecit: quin potius recentem eam ac florentem conſervamus, atque ita afficimur, ut, te quocumq; tandem in loco ſimus, animo & cogitatione circumferamus, tuiſque memoriam oblivionis omnis expertem teneamus, animique tui nobilitatem & ingenuitatem, ſinceræque charitatis firmitatem atque conſtantiam, benevolentiæque fervorem inciſum in animis noſtris habeamus. Ad hunc ſcilicet modum hîc degimus, ſummum tantæ ſolitudinis ſolatium in earum rerum, [B] quæ abs te rectè atque cum laude geruntur, recordatione poſitum habentes. Tu verò ad nos quoque ſubinde ipſe ſcribe, domine mi ſummopere admirande ac magnifice, de tua valetudine nobis læta nuncians. Scis enim quantopere ipſam complectamur (quippe de ea aliquid audire magnæ nobis curæ eſt,) quódq; duplicem voluptatem capiemus, ſi & ipſe ſcribas, & literæ abs te hoc argumento ad nos afferantur.

Baſſianæ. 43.

[C] Tu quidem perdiu ſiluiſti, idque, cùm reverendiſſimum ac religioſiſſimum diaconum Theodotum præſto haberes, per quem facilè nanciſci poſſes, qui iſtinc ad nos venirent. Nos autem ne hinc quidem te in amore erga nos ac benevolentia ſegniorem redditam eſſe ſuſpicamur, quippe qui perſæpe ac multis in rebus ipſius periculum fecerimus, ejúſque ſplendorem ac puritatem & ſinceritatem atque conſtantiam exploratam habeamus. [D] Quamobrem, ſive ſcribas, ſive taceas, eodem erga te animo ſumus, déque tua integra & pura benevolentia minimè dubitamus. Quanquam autem eo animo ſumus: crebras tamen literas, quæ nobis de tua totiúſque tuæ domus valetudine, quæ volumus, nuncient, accipere vehementer cupimus. Quandoquidem ipſam quoque (quod ne tibi quidem obſcurum eſt) vehementer cupimus. Hæc igitur cùm tibi perſpecta ſint, ornatiſſima ac nobiliſſima domina mea, hanc nobis gratiam velim concedas, quæ & levis ac facilis atque æqua eſt, & nobis, qui in [E] hac ſolitudine hæremus, ingentem conſolationem affert.

Theodoto Diacono. 44.

Ego verò illud ſcio, quòd per literas nos minimè conveniſſes, ſi coram id liceret, verùm omnibus rebus omiſſis ad nos te conferres, niſi & anni tempus, & negotiorum difficultas, & hujus loci ſolitudo quotidie ingraveſcens, maximum impedimentum afferret. Nec opus eſt, ut ex te hoc intelligam. Nam cùm illud ſemel mihi compertum ſit, me abs te vehementer a-[A]mari: hoc quoque optimè novi. Quamquam autem, etiamſi minimè admonuiſſes, nihilominus tamen facturus eſſem ut ad omnes ſcriberem, tamen hoc etiam nomine tuum erga nos amorem admirati ſumus, quòd extrema tua epiſtola me quoque de hac re cohortandum duxiſti. Nam hoc animi eſt vehementer ſolliciti, ac rerum noſtrarum cura laborantis, & denique ejuſmodi, qui ſincerè amare norit. Quamobrem excepta domina mea Carteria, ad quam nuper literas dedi, omnibus ſcripſi. Eam autem il-[B]lic minimè commorari accepi, verùm longam peregrinationem iniiſſe. Quocirca ſi literæ noſtræ illuc perferri queant, hoc quoque, ſi tibi videbitur, fiat: ſin id fieri minimè poſſit, velim ſaltem chariſſimum ac nobiliſſimum virum Marcellianum convenias, atq; cum eo agas, ut ſi quando ad eam ſcribat, ei me purget, ut qui non per negligentiam tantiſper tacuerim, verùm longa ipſius abſentia, quominus ad eam crebrò ſcriberem, impeditus ſim. [C]

Symmacho Presbytero. 45.

Minimè novum ac præpoſterum videri debet, ſi is, qui anguſtum iter tenet, premitur. Nam ejuſmodi virtutis natura eſt, ut laboribus & ſudoribus atque inſidiis & periculis ſcateat. Verùm iter quidem eſt ejuſmodi: poſt autem ſequuntur coronæ, præmia, & arcana bona, quibus finis nullus eſt conſtitutus. Hac igitur cogitatione te ipſum conſolare. Nam & præſentis vi-[D]tæ voluptas, & calamitas, unà cùm hac vita fluunt, ſimulq; cum ea intereunt. Quod cum ita ſit, da operam, ut nec quicquam illorum animum tuum inflet, nec rurſum quicquam horum te deprimat atque contrahat. Siquidem optimus gubernator, nec tranquillo tempore animos attollit, nec graſſante tempeſtate perturbatur. Hęc igitur cum tibi perſpecta ſint, fac teipſum conſoleris, maximámque hinc mœroris levationem capias. Ac de tua valetudine fac nos ſubinde certiores. Nam etſi longo itineris [E] intervallo à te disjungimur, diúque à tua ſuavitate abfuimus; at non item tamen à tua charitate: verùm eam omnis oblivionis expertem ac recentem, quacumque in regione ſimus, ſemper circumferimus. Quandoquidem hæc quoque ſinceri amoris natura eſt.

Ruffino. 46.

Cupiebam quidem ſæpiùs ad te literas dare, domine mi cumprimis venerãde ac religioſe: quãdoquidẽ te amo, ac vehemẽter amo, atque utrumq; hoc ipſe quoq; noſti. Quoniã autẽ alterũ quidẽ noſtri arbitrii eſt, alterũ autem haudquaquã in nobis ſitum eſt,

ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν τούτων ῥαθυμοτέρους ἡμᾶς περὶ τὴν ἀγάπην τὴν σὴν πεποίηκεν, ἀλλ᾽ ἀκμάζουσαν αὐτὴν καὶ ἀνθοῦσαν διατηροῦμεν, ἐπὶ διανοίας σε περιφέροντες, ὅπουπερ ἂν ὦμεν, καὶ ἄληστόν σου τὴν μνήμην ἔχοντες, καὶ τὸ εὐγενές σου τῆς σῆς ψυχῆς, τὸ ἐλευθέριον, τὸ ἄτρεπτον, τὸ ἀκλινὲς τῆς γνησίας ἀγάπης, τὸ θερμὸν τῆς διαθέσεως ἐγκολάψαντες ἡμῶν τῇ διανοίᾳ· οὕτως ἐνταῦθα διάγομεν, μεγίστην παραμυθίαν τῆς τοσαύτης ἐρημίας τὴν μνήμην τῶν σῶν κατορθωμάτων ἔχοντες. γράφε δὴ καὶ αὐτὸς ἡμῖν συνεχῶς δέσποτά μου θαυμασιώτατε καὶ μεγαλοπρεπέστατε, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενος. οἶσθα γὰρ ὅπως αὐτῆς ἀντεχόμεθα, [καὶ γὰρ περισπούδαστον ἡμῖν περὶ ταύτης μανθάνειν] καὶ ὅτι διπλῆν καρπωσόμεθα τὴν εὐφροσύνην, τῷ τε ἐπιστέλλειν αὐτόν, τῷ τε τοιαῦτα δέχεσθαι ἡμᾶς γράμματα παρὰ τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς σῆς.

Βασσιανῇ μγ΄.

Αὕτη μὲν γὰρ μακρὸν ἐσίγησας χρόνον, καὶ ταῦτα ἔχουσα τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον Θεόδοτον τὸν διάκονον δυνάμενον ῥᾳδίως εὑρίσκειν τοὺς ἐκεῖθεν ἐνταῦθα ἀφικνουμένους. ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ἐντεῦθεν ὑποπτεύομέν σου τὴν ἀγάπην, ὡς ῥαθυμοτέραν γεγενημένην περὶ ἡμᾶς. πολλὴν γὰρ αὐτῆς πεῖραν, καὶ διὰ πολλῶν εἰλήφαμεν. καὶ ἔγνωμεν αὐτῆς τὸ λαμπρὸν καὶ εἰλικρινές, τὸ γνήσιον καὶ ἀπερίτρεπτον. διὸ κἂν γράφῃς, κἂν σιγᾷς, ὁμοίως διακείμεθα σου περὶ τὴν εὔνοιαν, καὶ θαρροῦμεν περὶ τῆς διαθέσεως τῆς σῆς, ὡς ἀκεραίου καὶ ἀκραιφνοῦς μενούσης. ἀλλ᾽ ὅμως καὶ οὕτω διακείμενοι, σφόδρα βουλόμεθα συνεχῆ δέχεσθαι γράμματα παρ᾽ ὑμῶν, εὐαγγελιζόμενα ἡμᾶς περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας, καὶ τοῦ οἴκου ὑμῶν παντός. ἐπειδὴ καὶ σφόδρα ταύτης ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἀντεχόμεθα, καθάπερ σφόδρα καὶ αὐτὴ οἶσθα. ταῦτα οὖν εἰδυῖα κυρία μου κοσμιωτάτη καὶ εὐγενεστάτη, χάριζε τὴν χάριν ἡμῖν ταύτην, κούφην τε οὖσαν καὶ ῥᾳδίαν, καὶ εὔλογον, καὶ πολλὴν ἡμῖν, καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθημένοις, παρέχουσαν τὴν παραμυθίαν.

Θεοδότῳ διακόνῳ μδ΄.

Οἶδα καὶ αὐτός, ὅτι οὐκ ἂν ἡμῖν διὰ γραμμάτων συνῆλθες, εἰ διὰ παρουσίας ἐξῆν, ἀλλὰ πάντα ἀφείς, μεθ᾽ ἡμῶν ἔμελλες εἶναι, εἰ μὴ κώλυμα ἦν, καὶ κώλυμα μέγιστον, καὶ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα, καὶ τῶν πραγμάτων ἡ δυσκολία, καὶ ἡ ἐνταῦθα ἡ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐπιτεινομένη πρὸς τὸ χεῖρον ἐρημία. καὶ οὐδὲν δεόμεθα τοῦτο παρὰ σοῦ μανθάνειν. ἐπειδὴ γὰρ ἔγνων ἅπαξ, ὅτι σφοδρὸς ἡμῶν ἐραστὴς εἶ, ἔγνων καὶ τοῦτο καλῶς. ἡμεῖς μὲν οὖν, καὶ μὴ ἀναμνήσαντός σου, πρὸς πάντας ἂν ἐπεστάλκαμεν. ἐθαυμάσαμεν δέ σε καὶ ταύτης τῆς περὶ ἡμᾶς φιλοστοργίας, ὅτι καὶ τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς παράκλησιν ὑπὲρ τούτου προσέθηκας. τοῦτο γὰρ ψυχῆς σφόδρα μεριμνώσης τὰ ἡμέτερα, φροντιζούσης, κηδομένης, γνησίως ἀγαπᾶν ἐπισταμένης. τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ἅπασιν ἐπέσταλκα, ἐπειδὴ δὲ καὶ τῇ κυρίᾳ μου Καρτερίᾳ πρῴην ἦμεν ἐπεσταλκότες, ἔγνωμεν δὲ αὐτὴν μὴ διατρίβειν ἐκεῖσε, ἀλλὰ μακρὰν ὁδὸν ἀποδεδημηκέναι· εἰ μὲν οἷόν τε ἐκπεμφθῆναι τὰ γράμματα τὰ ἡμέτερα ἐκεῖ, καὶ τοῦτο γινέσθω, ἐὰν δοκιμάσῃς. εἰ δὲ μὴ δυνατόν, τοῖς γοῦν κυρίοις μου τιμιωτάτοις καὶ εὐγενεστάτοις τοῖς περὶ Μαρκελλιανὸν συντυχὼν διαλέχθητι, ὥστε αὐτῇ εἴ ποτε ἐπιστέλλῃ, ἀπολογήσασθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς οὐκ ἐρραθυμηκότων, οὐδὲ τὸν μεταξὺ χρόνον σεσιγηκότων, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῆς μακρᾶς αὐτῆς ἀποδημίας κωλυθέντων συνεχέστερον ἐπιστέλλειν πρὸς αὐτήν.

Συμμάχῳ πρεσβυτέρῳ με΄.

Οὐδὲν καινὸν οὐδὲ ἀπεικὸς τεθλιμμένην ὁδεύοντα ὁδὸν στενοχωρεῖσθαι. τοιαύτη γὰρ τῆς ἀρετῆς ἡ φύσις, πόνων γέμει, καὶ ἱδρώτων, ἐπιβουλῶν καὶ κινδύνων. ἀλλ᾽ ἡ μὲν ὁδὸς τοιαύτη· τὰ δὲ ἐντεῦθεν στέφανοι, βραβεῖα, τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά, καὶ τέλος οὐκ ἔχοντα. τούτοις τοίνυν σαυτὸν παρακάλει. καὶ γὰρ καὶ ἡ ἄνεσις, καὶ ἡ θλῖψις ἡ τοῦ παρόντος παροδεύεται βίου, καὶ αὐτῷ τῷ βίῳ συγκαταλύεται. μηδὲν οὖν μηδὲ ἐκείνων φυσάτω, μηδὲ τούτων ταπεινούτω καὶ συστελλέτω. ὁ γὰρ ἄριστος κυβερνήτης οὔτε ἐν γαλήνῃ χαυνοῦται, οὔτε ἐν χειμῶνι ταράττεται. ταῦτ᾽ οὖν εἰδὼς παρακάλει σαυτόν, καὶ παραμυθίαν ἐντεῦθεν καρποῦ τὴν μεγίστην. γράφε συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. εἰ γὰρ καὶ πολλῷ τῷ μήκει τῆς ὁδοῦ διειργόμεθα, καὶ πολὺν σου τῆς ἐμμελείας ἀπελείφθημεν χρόνον, ἀλλ᾽ οὐ τῆς ἀγάπης, ἀλλ᾽ ἄληστον αὐτὴν ἀεὶ περιφέρομεν καὶ ἀκμάζουσαν, ὅπουπερ ἂν ὦμεν, ἐπείπερ τοιαύτη τοῦ φιλεῖν γνησίως ἡ φύσις.

Ῥουφίνῳ μς΄.

Ἐβουλόμην μὲν συνεχέστερον ἐπιστέλλειν σου τῇ εὐλαβείᾳ, ἐπειδή σε φιλῶ καὶ σφόδρα φιλῶ, δέσποτά μου αἰδεσιμώτατε καὶ εὐλαβέστατε. καὶ ἀμφότερα ταῦτα οἶσθα καὶ αὐτός. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸ μὲν ἐν ἡμῖν κεῖται, τὸ δὲ οὐκ ἐν ἡμῖν.

[τὸ μὲν γὰρ φιλεῖν ἡμεῖς κύριοι, τὸ δὲ συνεχῶς ἐπιστέλλειν οὐκ ἔτι, διά τε τὴν τῆς ὁδοῦ δυσκολίαν, καὶ τὴν τοῦ ἔτους ὥραν] ἐκεῖνο μὲν διηνεκῶς ποιοῦμεν, τοῦτο δὲ ἡνίκα ἂν ἐξῇ· μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτο διηνεκῶς ποιοῦμεν. εἰ γὰρ καὶ μὴ μέλανι ἢ χάρτῃ συνεχῶς ἐπιστέλλομεν, ἀλλὰ γνώμῃ καὶ διανοίᾳ. τοιοῦτον γὰρ τὸ φιλεῖν γνησίως.

Ναμαίᾳ μζ'.

Τί περιέρχῃ ἀπολογίαν ζητοῦσα, καὶ συγγνώμην αἰτοῦσα ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς σε στεφανοῦμεν καὶ ἀνακηρύττομεν, ὅτι μὲν ἔγραψας, ἀποδεχόμενοι καὶ ἀνακηρύττοντες· ὅτι δὲ ὀψὲ καὶ βραδέως, ἐγκαλεῖν ἔχοντες; ὥστε εἰ νομίζεις μεγάλα τετολμηκέναι τῷ γράψαι, τοῦτο ἀφεῖσα πρὸς τὸ ἔγκλημα τῆς βραδύτητος μελέτα, καὶ σύνθες τὴν ἀπολογίαν. καὶ γὰρ ὅσῳπερ ἂν λέγῃς καὶ παρόντας, καὶ ἀπόντας ἠγαπηκέναι γνησίως, τοσούτῳ μειζόνως αὔξεις τὴν κατηγορίαν. εἰ μὲν γὰρ τῶν ἁπλῶς περὶ ἡμᾶς διακειμένων ἦσθα, οὐδὲν ἀπεικὸς μακρὸν χρόνον οὕτω σιγῆσαι. ἐπειδὴ δὲ οὕτω γνησίαν καὶ θερμὴν περὶ ἡμᾶς ἐπιδεδεῖχθαι ἀγάπην ἔφης, ὡς μηδὲ ἂν ἐλθεῖν παραιτήσασθαι ὁδὸν οὕτω χαλεπήν, καὶ φόβῳ λῃστῶν τοσούτων πολιορκουμένην, εἰ μὴ τὰ τῆς ἀρρωστίας διεκώλυεν, ἓν σοι λοιπὸν ἀπολογίας λείπεται εἶδος, τὸ, νιφάδας ἡμῖν πέμπειν γραμμάτων, δυναμένων τὴν ἐκ τῆς μακρᾶς σιγῆς παραμυθήσασθαι αἰτίαν· τοῦτο δὲ ποίει, καὶ τὸ πᾶν ἀπειλήφαμεν. ἐπειδὴ γὰρ αὕτη χρονία ἐλθοῦσα ἡ ἐπιστολή, ἐπειδὴ θερμῆς ἔπνει τῆς ἀγάπης, καὶ τοῦ παρελθόντος χρόνου τὸ χρέος ἀπέτισεν. πλὴν ἀλλ' αἱ λοιπαὶ μὴ μιμείσθωσαν τὴν ταύτης βραδύτητα· οὕτω γὰρ καὶ αὕτη δυνήσεται δεῖξαι ὅτι οὐ δι' ὄκνον, ἀλλὰ διὰ δέος μάταιον, καθὼς καὶ αὐτὴ ἔφης, χρονία παραγέγονεν, εἰ αἱ λοιπαὶ μετὰ τάχους, καὶ πολλῆς παραγίνοιντο τῆς συνεχείας ἡμῖν.

Ἀραβίῳ μη'.

Οἶδά σου τὴν ἀγάπην, οἶδά σου τὸ φίλτρον τὸ θερμόν, τὸ γνήσιον, τὸ εἰλικρινές, τὸ διαρκές, καὶ ὡς οὔτε δυσκολία πραγμάτων, οὔτε ὄχλος φροντίδων, οὔτε περιστάσεων πλῆθος, οὔτε χρόνου μῆκος, οὔτε ὁδοῦ διάστημα δύναται ταύτην ἀμαυροτέραν ποιῆσαι. διὰ τοῦτο καὶ σφόδρα ἐπιθυμῶ συνεχῶς δέχεσθαι γράμματα παρὰ τῆς εὐγενείας τῆς σῆς, εὐαγγελιζόμενα ἡμᾶς περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς· κἂν ἐγκαλῶμεν, οὐχ ὡς ῥᾳθυμοῦντες ἐγκαλοῦμεν, ἀλλ' ὡς πλειόνων ἐρῶντες ἐπιστολῶν τοιούτων. ταῦτ' οὖν εἰδὼς δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐγενέστατε, δίδου ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, κούφην τε οὖσαν καὶ εὔκολον, καὶ πολλὴν ἡμῖν καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθημένοις, παρέχουσαν τὴν εὐφροσύνην.

Ἀλφίῳ μθ'.

Ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην συνεχέστερον ἐπιστέλλειν, ἡ δὲ τῶν γραμματηφόρων σπάνις οὐκ ἀφίησι τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην εἰς ἔργον ἐλθεῖν· καὶ γὰρ ἡ τοῦ χωρίου τούτου ἐρημία, καὶ ὁ τῶν Ἰσαύρων φόβος, καὶ ἡ τοῦ χειμῶνος σφοδρότης οὐκ ἐπιτρέπει συνεχῶς τινας ἡμῖν ἐπιχωριάζειν. ἀλλ' ὅμως καὶ γράφοντες, καὶ σιγῶντες, τὴν αὐτὴν ἀεὶ περὶ σὲ διάθεσιν τηροῦμεν, τὴν προθυμίαν σου, καὶ τὴν σπουδήν σου μανθάνοντες, ἣν ὑπὲρ τῆς ὠφελείας τῆς σῆς ἔχεις ψυχῆς, τούς τε ἐν εὐλαβείᾳ ζῶντας ἀναπαύειν ἐσπουδακώς, καὶ τὴν καλὴν ταύτην πραγματευόμενος πραγματείαν. ταῦτ' οὖν εἰδὼς κύριέ μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, συνεχῶς ἡμῖν ἐπίστελλε τὰ περὶ τῆς σῆς ὑγείας, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός. οὕτω γὰρ καὶ ἐν ἐρημίᾳ ὄντες, πολλὴν ἕξομεν τὴν εὐφροσύνην, εἰ τοιαῦτα παρὰ τῆς σῆς τιμιότητος δεχώμεθα γράμματα.

Διογένει ν'.

Τὸ γνήσιόν σου τῆς ἀγάπης τῆς περὶ ἡμᾶς ᾔδειμεν μὲν καὶ ἔμπροσθεν, πολλῷ δὲ πλέον ἔγνωμεν νῦν, ὅτε τοσοῦτος τοῦ χειμῶνος ἀνέστη· οὐ μόνον οὐδὲν ῥᾳθυμότερος, ἀλλὰ καὶ πολλῷ σπουδαιότερος περὶ ἡμᾶς γεγονώς, μείζω τὴν στοργὴν ἐνεδείξω. διὰ ταῦτά σε θαυμάζομεν, διὰ ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀνακηρύττοντες οὐ παυόμεθα. τὸν μὲν γὰρ ἄφατον τούτων μισθὸν λήψῃ παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, τοῦ τὰς ἀντιδόσεις ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος νικῶντος ἀεὶ τοὺς ἀγαθόν τι ποιοῦντας, ἢ λέγοντας. ἡμεῖς δέ σε οἷς ἔχομεν ἀμειβόμεθα, θαυμάζοντές σε, ἐπαινοῦντες, μακαρίζοντες οὐ διαλιμπάνομεν, φιλοῦντες, αἰδούμενοι, τιμῶντες, ἐν διανοίᾳ πανταχοῦ περιφέροντες, ἡνωμένοι σοι, καὶ συνδεδεμένοι τῷ τῆς ἀγάπης νόμῳ. ὅτι γάρ σου τῶν σφοδροτάτων ἀεὶ γεγόναμεν ἐραστῶν, οἶσθα καὶ αὐτὸς σαφῶς δέσποτά μου αἰδεσιμώτατε καὶ θαυμασιώτατε. διὸ παρακαλῶ τῶν ἀποσταλέντων ἕνεκα μηδὲν ἀλγῆσαι πρὸς ἡμᾶς. τρυγήσαντες γὰρ καὶ καρπωσάμενοι τὴν ἐξ αὐτῶν τιμήν, αὐτὰ ἀπεστάλκαμεν οὐκ ἐξ ὀλιγωρίας, οὐδὲ ἐκ τοῦ μὴ θαρρεῖν σου τῇ εὐγενείᾳ, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ καθεστάναι ἐν χρείᾳ· ὃ δὴ καὶ ἐφ' ἑτέρων πολλῶν πεποιήκαμεν. καὶ γὰρ καὶ ἕτεροι πολλοὶ καὶ τῆς σῆς εὐγενείας ἄξιοι, καὶ σφόδρα ἡμῶν ἐκκαιόμενοι, ὡς ἔξεστί σου τῇ θαυμασιότητι μανθάνειν,

A (ut enim te amemus, in arbitrio noſtro conſiſtit, ut autem ad te ſcribamus, non item, tum ob itineris difficultatem, tum ob anni tempus) illud quidem perpetuò facimus, hoc autem cùm licet: imò etiam perpetuò facimus. Nam etſi atramento atque charta non ſemper ſcribimus: at voluntate tamen atque animo ſcribimus. Ea quippe ſinceri amoris natura eſt.

Namaæ 47.

Quid huc illùcque te verſas, dum ob eam rem excuſationem B quæris ac veniam petis, ob quam te corona donamus ac prædicamus: quippe qui, quòd ad nos ſcripſeris, gratum habeamus, quòd autem ſerò ac tardè, idcirco tibi ſuccenſere poſſimus? Quapropter ſi magnæ temeritati atque audaciæ id fuiſſe exiſtimas, quòd ad nos literas dederis, hoc omiſſo ad tarditatis crimen defenſionem meditare atque compara. Nam quo magis illud dixeris, te, tum præſentem, tum abſentem, ſeriò ac ſincerè dilexiſſe, eo magis accuſationem auxeris. Etenim ſi ex eorum numero C eſſes, quorum vulgaris erga nos amor eſſet, minimè mirum mihi fuiſſet te ſiluiſſe. Cùm autem te tam ſinceram ac ferventem erga nos charitatem præ te tuliſſe aſſeras, ut ne iter quidem uſq; adeo moleſtum, tótque prædonum metu obſeſſum ſuſcipere recuſatura fueris, niſi morbus obſtitiſſet, una jam ratio, qua nobis ſatis facias, tibi reliqua eſt, nimirum ut ſexcentas literas ad nos mittas, quæ diuturni ſilentii culpam deprecari poſſint. Hoc igitur fac: & quidvis à te percepimus. Nam & hæc tam ſera epiſtola D ad nos veniens, quoniam ardentem quandam charitatem ſpirabat, ſuperioris quoque temporis debitum diſſolvit. Cæterùm id vide, ne reliquæ hujus tarditatem imitentur. Sic enim hæc etiam illud planum facere poterit, ſe non ob cunctationem ac pigritiam, verùm ob inanem metum, quemadmodum abs te quoque dictum eſt, ſeriùs veniſſe, ſi reliquæ, & plurimæ, & celeriter ad nos veniant.

Arabio 48.

E Charitatem erga me tuam atque ardentem tuum ac verum & ſincerum amorem exploratum habeo: illúdque item perſpectum, nec negotiorum difficultatem, nec curarum agmen, nec rerum adverſarum magnitudinem, nec temporis diuturnitatem, nec itineris longinquitatem, tuo erga me amori obſcuritatem afferre poſſe. Eóque fit, ut perpetuò abs te literas quæ nobis ea de tua valetudine, quæ volumus nuntient, accipere vehementer expetamus. Quòd ſi te accuſamus, non ut negligentem accuſa- A mus, ſed quia plures ejuſmodi epiſtolas appetimus. Quæ cùm minimè ignores, honoratiſſime ac nobiliſſime domine, hoc nobis beneficium velim præbeas, quod & tibi leve ac facile eſt, & magnam nobis, etiam in ſolitudine hærentibus, voluptatem affert.

Alphio 49.

Equidem frequentius literas ad te dare cuperem, verùm tabellariorum penuria me hanc cupiditatem exequi minimè ſinit. Nam nec hujus loci ſolitudo, nec Iſaurorum metus, nec hyemis B aſperitas, quemquam ad nos crebrò commeare ſinunt. Nihilominus tamen, ſive ſcribamus, ſive taceamus, eandem ſemper erga te benevolentiam retinemus, promptitudinem ſcilicet eam ſtudiúmq; atq; curam intelligentes, qua animæ tuæ commodis proſpicis, dum eos, qui cum pietate vivunt, recreare ac reficere ſtudes, atq; in hoc præclaro munere verſaris. Quæ cùm tibi explorata ſint, reverendiſſime ac religioſiſſime domine, de tua totiúſq; tuæ domus valetudine certiores nos facere ne intermittas. C Sic enim in hac quoque ſolitudine magnam voluptatem capiemus, ſi ejuſmodi abs te literas acceperimus.

Diogeni 50.

Quanquam de tuæ erga nos charitatis ſinceritate ante hac quoque nobis exploratum erat: tamen multo magis eandem nunc perſpeximus, cùm tanta coorta tempeſtate, non modò nihilo ſegniorem, ſed etiam multo ſtudioſiorem amicum te nobis præbuiſti. Eóq; nomine te admiramur, quotidiéque prædicare D non deſinimus. Nam tu quidem à benigno Deo, qui eos, à quibus boni aliquid efficitur, aut dicitur, præmiis longè ſemper ſuperat, mercedem omni ſermone præſtantiorem accepturus es. Nos autem, quibus rebus poſſumus, gratiam tibi rependimus, nec te admirari, laudare, beatum prædicare, amare, vereri, colere, animóque te quoque gentium circumferre intermittimus, charitatis videlicet lege tibi copulati atque aſtricti. Nam quòd ex eorum numero ſemper fuerimus, qui te apprimè diligant, E planè quoq; ipſe ſcis, domine mi ſummopere venerande atq; admirande. Quapropter eorum munerum nomine quæ ad nos miſiſti, velim ne nobis ſuccenſeas. Poſteaquam enim honorem eum, qui ab ipſis manabat, tanquam è vindemia quadam uvam expreſſimus ac percepimus, munera ipſa remiſimus: nō quòd te aſpernaremur, aut animi tui nobilitati minimè confideremus, ſed quod iis haudquaquam indigeremus. Quod etiam in multis aliis fecimus. Nam alii quoque quamplurimi, tibíque nobilitate pares, ac nos ardentiſſimè amantes, ut amplitudo tua poterit intelligere,

idem iſtud fecerunt: atque apud eos nobis eadem hæc excuſatio ſuffecit: quam tu quoque admittas velim. Nam ſi res ita nata fuerit, ut in penuria verſemur, magna cùm animi fiducia, tanquam ſi noſtra eſſent, expoſcemus: idque tu reipſa perſpicies. Quamobrem ea accipe, ac diligenter ſerva: ut ſi quando tempus poſtularit, fidenti ac libero animo ea abs te depoſcamus.

Eidem 51.

Cum ſuperiorem epiſtolam ſcripſiſſem, atque reverendiſſimum ac religioſiſſimum virum Aphrem ita nobis affixum eſſe conſpicerem, ut nec hinc abire ſuſtineret, ac præterea ne literas quidem à nobis accepturum ſe eſſe minaretur, niſi munera ea, quæ ad nos miſiſſes, accepiſſem, typum, qui tuæ nobilitati maximè gratus futurus, animúmque tuum recreaturus ſit, huic rei impoſui. Quem tu cùm ex ipſo intellexeris, eum præclari hujuſce conſilii adminiſtrum fieri jube. Nec enim te fugit, quanta hujus rei utilitas futura ſit, tum ob ipſius in Phœniciam adventum, tum ob tuam liberalitatem ac munificentiam. Atque utriuſque hujus rei mercedem ipſe capies: ut qui erga eos, qui in Phœnicia Gentiles Chriſtianæ fidei rudimentis imbuunt, atq; Eccleſiarum ædificationi ſtudium atque operam impendunt, liberalitatis tuæ ſpecimen edideris, ac præterea ejuſmodi virum excitaris, ad eóſque conſolandos miſeris: nunc præſertim, cùm in tanta difficultate verſantur, atque à multis oppugnantur. Quamobrem, cum animo tuo conſiderata præclari hujuſce negotii magnitudine, ne eum vel tantillum cunctari patere: verùm hoc effice, ut nulla interpoſita mora hoc iter ſuſcipiat. Sic enim tibi, domine mi ſummopere admirande, per egregium hujuſmodi ſtudium atq; operam, amplam apud benignum Deum mercedem recondes.

Adolia 52.

Quòd in morbum incideris, & quidem ita gravem & acerbum, ut ad ipſas quoque mortis portas acceſſeris, intelleximus. Quin illud etiam nobis exploratum eſt, te è morbo convaluiſſe, ac periculo jam liberatam ad ſanitatem graſſari. At ex tuis literis nihil horum intellexi (eóque nomine magnum animo dolorem cepi) verùm aliunde, atque ab aliis. Cæterùm illud nobis ad conſolationem abunde eſt, quòd è morbo emerſeris. Nec tamen, quando id nobis ſufficit, propterea tamen longum hoc tuum ſilentium æquo ac placido animo ferimus. Vellemus enim, quemadmodum ipſa quoque noſti, te huc venientem cernere. Ac ſanè, niſi morbus accidiſſet, nihil erat quod impediret. Nam & hujus regionis hyems amœniſſimi Veris ſpeciem imitatur, & Armenia Iſauris liberata eſt. Veruntamen, ut huc venias, invitam ac repugnantem minimè cogimus. Quod autem nec Iſaurorum metus, nec hyemis acrimonia, nec itineris ærumna, nec aliud quicquam impedit, hoc petimus, nimirum ut à te, cujus ardens erga nos ac ſincera benevolentia eſt, crebrò literas accipiamus. Nam ſi eas, de tua valetudine animíque tui hilaritate nos certiores facientes, quàm ſæpiſſimè obtineamus, non mediocrem hinc quoque conſolationem capiemus. Cùm igitur, quanto nos beneficio affectura ſis, animadvertas, id facere ne graveris. Scis enim quam te complectamur, quantámque ſemper erga te charitatem præ nobis tulerimus.

Nicolao Presbytero. 53.

Magnopere nos erexiſti, atque ingenti voluptate perfudiſti, cùm illud ſignificaſti, permagnam tibi Phœniciæ curam eſſe, téque, tanto licet intervallo diſſitum, eos qui illic degunt, per literas ad pietatis ſtudium acuere atque hortari. Qua quidem in re zelum Apoſtolicum præſtas. Eáque cauſa te admirari ac beatum prædicare minime intermittimus, quòd & monachos antea miſiſti, & nunc in tanta negotiorum difficultate non modo eos non abduxiſti, ſed etiam manere coegiſti, optimi videlicet gubernatoris atq; egregii medici munere perfungens. Ut enim ille, cùm fluctus excitari videt, tum plus ſtudii ac diligentiæ adhibet, atq; hic item, cùm febrim in majorem flammam exarſiſſe perſpicit, tum majori arte atque induſtria utitur: ad eundem modum tu quoque, nobiliſſime ac religioſiſſime domine, rem virtute tua dignam feciſti, quòd cùm ægras res eſſe ac ſeditione laborare conſpexiſti, tum potiſſimum operam dediſti, ut ne ii, qui illic degunt, aciem deſererent, verùm remanerent, ac partes ſuas explerent. Quamobrem tuis ipſe veſtigiis hærens, reverendiſſimum dominum meum Gerontium Presbyterum, ſi convaluerit, atque ad integram ſanitatem redierit, confeſtim quæſo urge, ut iter illud ineat. Quanquam enim nos quoque eum huc venire ac videre cupimus: tamen, quoniam regionis illius negotia celeritatem, ingentémque vigilantiam deſiderant, ne in via longum tempus teratur, hyémſque interveniens iter ipſi intercludat, abs te vehementer petimus, ut & eum, ſi ex morbo recreatus ſit, ad ſuſcipiendum iter adurgeas: illúdque cures, ut vir ſuaviſſimus, ac mihi chariſſimus, Joannes Presbyter itineris comitem ſe ipſi adjungat.

A τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο πεποιήκασι, καὶ ἤρκεσε πρὸς αὐτοὺς ἡμῖν αὕτη ἡ ἀπολογία, ἣν καὶ αὐτὸν προσίεσθαι παρακαλοῦμεν. εἰ γὰρ δὴ κατασταίημεν ἐν χρείᾳ, μετὰ πολλῆς ἀπαιτήσομεν, καθάπερ ἐξ ἰδίων [μετὰ πλείονος] τῆς παῤῥησίας, καὶ τοῦτο ὄψει διὰ τῆς πείρας αὐτῆς. δεξάμενος τοίνυν αὐτὰ, φύλαττε μετ᾽ ἀκριβείας· ἵν᾽ εἴποτε καιρὸς καλέσειεν, μετὰ τοῦ θαῤῥεῖν αὐτὰ ἀπαιτήσωμεν παρὰ τῆς σῆς θαυμασιότητος. Τῷ αὐτῷ να´.

B Μετὰ τὸ γράψαι τὴν προτέραν ἐπιστολὴν, ἰδὼν τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον Ἀφραάτην προσηλωμένον ἡμῖν, καὶ οὐκ ἀνεχόμενον οὔτε ἀπᾶραι ἐντεῦθεν, καὶ ἀπειλοῦντα μήτε γράμματα δέχεσθαι παρ᾽ ἡμῶν, εἰ μὴ ἀπολάβοιμι τὰ ἀποσταλέντα, ἐπέθηκα τοῦτον τῷ πράγματι σφόδρα κεχαρισμένον τῇ εὐγενείᾳ σου, καὶ ἀναπαύοντά σου τὴν ἐμμέλειαν, ὃ παρ᾽ αὐτοῦ μαθὼν κέλευσον διάκονον γενέσθαι τῆς καλῆς ταύτης οἰκονομίας. οἶσθα γὰρ ἡλίκον ἐστὶ τοῦ πράγματος C τὸ κέρδος καὶ διὰ τῆς παρουσίας τούτου τῆς εἰς τὴν Φοινίκην, καὶ διὰ τῆς φιλοτιμίας τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας· καὶ ἀμφοτέρων τούτων αὐτὸς λήψῃ τὸν μισθὸν, ἅτε τοσαύτην δαψίλειαν ἐπιδεικνύμενος περὶ τοὺς ἐν Φοινίκῃ κατηχοῦντας τοὺς Ἕλληνας, καὶ περὶ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἐκκλησιῶν ἐσπουδακότας, καὶ ἄνδρα τοιοῦτον ἀναστήσας, καὶ πέμψας εἰς παράκλησιν αὐτῶν, καὶ μάλιστα νῦν ἐν τοσαύτῃ δυσκολίᾳ καθεστηκότων, καὶ παρὰ πολλῶν πολεμουμένων. ἐννοήσας τοίνυν τοῦ D κατορθώματος τὸν ὄγκον, μὴ ἀφῇς μηδὲ μικρὸν αὐτὸν ἀναβαλέσθαι, ἀλλ᾽ ἀμελλητὶ τὴν ὁδὸν ταύτης ἅψασθαι παρασκεύασον, πολὴν σαυτῷ διὰ τῆς καλῆς ταύτης σπουδῆς, δέσποτά μου θαυμασιώτατε, προαποτιθέμενος παρὰ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ τὴν ἀμοιβήν.

Ἀδολίᾳ νβ´.

Οἶδα μὲν ἠῤῥώστησας ἔγνωμεν, καὶ ὅτι χαλεπῶς ἠῤῥώστησας, καὶ πρὸς αὐτὰς ἦλθες τοῦ θανάτου τὰς πύλας· ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀνενήνοχας ἐκ τῆς ἀῤῥωστίας, καὶ τοῦ κινδύνου λοιπὸν ἀπαλλαγεῖσα πρὸς ὑγείαν E ὁδεύεις· ἀλλ᾽ οὐ παρὰ τῶν σῶν γραμμάτων ἔμαθόν τι τούτων, διὸ καὶ σφόδρα ἤλγησα· ἀλλ᾽ ἑτέρωθεν, καὶ παρ᾽ ἑτέρων. πλὴν ἀρκεῖ εἰς παραμυθίαν ἡμῖν τὸ, τῆς ἀῤῥωστίας ἀπηλλάχθαι σου τὴν εὐλάβειαν. οὐ μὴν, ἐπειδὴ ἀρκεῖ, πρᾴως φέρομεν τὴν μακράν σου ταύτην σιγήν· ἐβουλόμεθα γὰρ, καθάπερ καὶ αὐτὴ οἶσθα, καὶ παραγενομένην ἐνταῦθα ἰδεῖν. καὶ γὰρ εἰ μὴ ἀῤῥωστία παρεμπέπτωκε, τὸ κωλῦον οὐδὲν ἦν. ὅ, τε γὰρ χειμὼν ὁ ἐνταῦθα ἔαρ ἡμερώτατον τέως μιμεῖται, τῶν A τε Ἰσαύρων ἡ Ἀρμενία ἀπήλλακται. ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν ἀναγκάζομεν, οὐδὲ βιαζόμεθα μὴ βουλομένην ὑπὲρ τῆς ἐνταῦθα παρουσίας· ἀλλ᾽ ὅπερ οὔτε Ἰσαύρων φόβος, οὔτε χειμῶνος σφοδρότης, οὔτε ὁδοῦ ταλαιπωρία, οὔτ᾽ ἄλλο οὐδὲν κωλύει, τοῦτο αἰτοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ὑπάρχειν, τὰ γράμματα, τὰ τῆς θερμῆς σου καὶ γνησίας διαθέσεως. εἰ γὰρ τούτων ἀπολαύομεν συνεχῶς, ἀπαγγελλόντων ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας καὶ εὐθυμίας τῆς σῆς, οὐ τὴν τυχοῦσαν καὶ ἐντεῦθεν B καρπωσόμεθα παραμυθίαν. ἐννοοῦσα τοίνυν ἡλίκην ἡμῖν χαριῇ χάριν μὴ κατόκνει τοῦτο ποιεῖν. οἶσθα γὰρ ὅπως ἀντεχόμεθά σου τῆς εὐγενείας, καὶ ὅσην ἀεὶ περὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν ἐπεδειξάμεθα τὴν ἀγάπην.

Νικολάῳ πρεσβυτέρῳ νγ´.

Σφόδρα ἡμᾶς ἀνεπτέρωσας, καὶ πολλῆς ἐνέπλησας τῆς ἡδονῆς, δηλώσας ὅτι σοι πολλὴ φροντὶς τῆς Φοινίκης ἐστὶ, καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενος διαστήματος, διὰ γραμμάτων ἀλείφεις τοὺς αὐτόθι, ζῆλον C πληρῶν ἀποστολικόν. διὰ ταῦτά σε θαυμάζοντες καὶ μακαρίζοντες οὐ διαλιμπάνομεν, ὅτι καὶ πρότερον τοὺς μοναχοὺς ἔπεμψας, καὶ ὅτι νῦν ἐν πραγμάτων δυσκολίᾳ τοσαύτῃ, οὐ μόνον αὐτοὺς οὐκ ἀπήγαγες, ἀλλὰ μένειν αὐτοὺς ἐκέλευσας, ἀρίστου κυβερνήτου καὶ ἰατροῦ γενναίου πρᾶγμα ποιῶν. καὶ γὰρ ἐκείνων ἕκαστος, ὁ μὲν ὅταν ἴδῃ τὰ κύματα ἐγειρόμενα, τότε μᾶλλον πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν σπουδήν· ὁ δὲ ὅταν τὸν πυρετὸν ἐπὶ μείζονα φλόγα διεD γερθέντα, τότε πολλῇ κέχρηται τῇ τέχνῃ. καὶ αὐτὸς τοίνυν, κύριέ μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, ἄξια τῆς σαυτοῦ πεποίηκας ἀρετῆς, ὅτε τὰ πράγματα εἶδες νοσοῦντα καὶ στασιάζοντα, τότε μάλιστα ἐπιθέμενος τοῖς ἐκεῖσε διατρίβουσιν, ὥστε μὴ λειποτακτῆσαι, ἀλλ᾽ ἐπιμεῖναι, καὶ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν. τὰ σαυτοῦ τοίνυν μιμούμενος, τὸν τε κύριόν μου τὸν τιμιώτατον Γερόντιον τὸν πρεσβύτερον, εἰ ῥᾷον σχοίη, καὶ πρὸς καθαρὰν ὑγείαν ἐπανέλθῃ, εὐθέως κατέE πειξον τῆς ἐκεῖ ἅψασθαι ὁδοῦ. ἐπιθυμοῦμεν γὰρ αὐτὸν ἡμεῖς καὶ ἐνταῦθα παραγενόμενον ἰδεῖν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καὶ ταχύτητος, καὶ πολλῆς δεῖται τῆς ἀγρυπνίας τὰ ἐκεῖσε πράγματα, ὥστε μὴ πολὺν ἐν τῇ ὁδῷ διατριβῆναι χρόνον, καὶ τὸν χειμῶνα ἐπιστάντα ἀποκλεῖσαι αὐτῷ τὴν ὁδὸν, παρακαλοῦμέν σου τὴν τιμιότητα αὐτόν τε ῥαΐσαντα ἐπεῖξαι ἀπελθεῖν, τόν τε γλυκύτατον καὶ ποθεινότατον Ἰωάννην τὸν πρεσβύτερον παρασκευάσαι συνεφάψασθαι τῆς ἀποδημίας αὐτοῦ.

οἶσθα

οἶδα γὰρ καὶ αὐτὸς ὅτι νῦν μάλιστα τὰ αὐτόθι πολλῶν δεῖται τῶν διορθωσομένων, ὅσῳ ἐπὶ μεῖζον εἷρψε τὰ κακά. ταῦτ᾽ οὖν ἐννοῶν, καὶ εἰδὼς ἡλίκον ἐστὶ σωτηρία ψυχῆς, καὶ οἷα κατώρθωταί σου τῇ τιμιότητι διὰ τῆς ἔμπροσθεν σπουδῆς, πάντα ποιῆσαι καὶ διὰ σαυτοῦ, καὶ δι᾽ ἑτέρων, ὧν ἂν οἷόν τε ᾖ, παρακλήθητι· ὥστε τὰ διορθωθέντα μένειν ἀκίνητα, ἑτέραν τε αὐτοῖς πολλῷ πλείονα γενέσθαι προσθήκην. αὐτὸς μέντοι τῶν ἐνταῦθα ἐλθόντων οὐκ ἔλαττον ἡμᾶς εὔφρανας. τῇ μὲν γὰρ γνώμῃ καὶ παραγέγονας, καὶ τοῖς τῆς ἀγάπης σε ὀφθαλμοῖς καὶ μὴ παρόντα σωματικῶς, ἡμεῖς καθ᾽ ἑκάστην ὁρῶμεν τὴν ἡμέραν, ἐπὶ τῆς διανοίας πανταχοῦ περιφέροντες. ἔσται δὲ ἴσως καὶ ἡ κατ᾽ ὄψιν ἡμῖν συντυχία, ὅταν ὁ καιρὸς ἐπιτρέπῃ· ὡς νῦν γε καὶ ἡμεῖς, καίτοι σφόδρα ἐπιθυμοῦμεν ἰδεῖν τὴν ἀγάπην σου, καὶ περιπτύξασθαι, ἀναγκαίαν εἶναι νομίζομεν τὴν αὐτόθι σου μονήν. οὐ γὰρ οἶδ᾽ ὅτι οὐ παύσῃ πάντα ποιῶν καὶ πραγματευόμενος, ὥστε ἐμπλῆσαι τὴν Φοινίκην γενναίων ἀνδρῶν, καὶ τοὺς τε ἐκεῖ μεμενηκότας στηρίζων ἐπὶ πλέον, ὥστε μὴ ἀφέντας τὰ αὐτόθι ἐπανελθεῖν, τούς τε πλησίον ὄντας ἀναζητῶν, καὶ μετὰ πολλῆς ἐκπέμπων προθυμίας· πᾶσί τε κέρδος γινόμενος μέγιστον τοῖς τε ἐγγὺς, τοῖς τε μακρὰν, καὶ τὴν τῶν ἀρωμάτων μιμούμενος φύσιν, ἅπερ οὐ τὸν τόπον μόνον τὸν ὑποδεχόμενον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀφεστηκότα ἀέρα πολλῆς ἐμπιμπλῆσι τῆς εὐωδίας.

A Nec enim te quoque fugit, regionis illius negotia nunc demum eo pluribus correctoribus indigere, quo longius ſerpſerunt mala. Hæc igitur cum animo tuo reputans, ac, quanti animæ ſalus momenti ſit, perſpiciens, quantaſque res jam ante hac ſtudio tuo ac diligentia ſis conſecutus, velim tam per te ipſe, quam aliorum, quos nanciſci potueris, opera atque induſtria cures, ut quæ correcta & ſanata ſunt, firma maneant, atque etiam multo majore acceſſione cumulentur. Tu quidem certè nihilo mi- B norem, quàm ii, qui huc venerunt, voluptatem nobis attuliſti. Siquidem animo ac voluntate veniſti: atque charitatis oculis, corpore licet abſentem, te quotidie cernimus, animóq; paſſim circumferimus. Quin fortaſſe quoque congredi, ac mutuo conſpectu frui nobis dabitur, cùm tempus id permittet. Nam, ut nunc res ſunt, etſi alioqui tui videndi atque amplectendi magna cupiditate tenemur, te tamen iſtic manere neceſſarium eſſe ducimus. Nec enim dubitamus, quin tu ſine ulla intermiſſione C omnia facturus curaturuſque ſis, quò probis ac ſtrenuis viris Phœniciam impleas, atque eos, qui illic remanſerunt, magis ac magis fulcias & corrobores, ut ne relictis regionis illius negociis pedem referant: & eos, qui vicini ac propinqui ſunt, exquiras, atque cum ingenti animi alacritate ac ſtudio emittas, cunctiſque tam propinquis quàm remotis ampliſſimam utilitatem afferas: atque unguentorum naturam imiteris, quæ non modò locum eum, quo excipiuntur, ſed etiam longiùs remo- D tum aërem magna ſuavitate perfundunt.

Γεροντίῳ πρεσβυτέρῳ νδ΄.

Καὶ ἤδη μὲν ἐπέσταλκά σου πρὸς τὴν εὐλάβειαν, νομίσας σε ἐν Φοινίκῃ εἶναι, καὶ νῦν δὲ ἐπιστέλλω ταῦτα ἅπερ καὶ ἔμπροσθεν, ὅτι νῦν μάλιστα πάντα δεῖ ποιεῖν καὶ πάσχειν, ὥστε μὴ καταλιπεῖν ἔρημον τὴν καλὴν ὑμῶν γεωργίαν, μηδὲ ἀφεῖναι διαφθαρῆναί τινα τῶν ἤδη κατορθωθέντων. καὶ γὰρ καὶ ποιμένες ὅταν ἴδωσι πολλὴν πάντοθεν τοῖς προβάτοις ἐπικειμένην λύμην, τότε μάλιστα ἀγρυπνοῦσι καὶ διεγείρονται, καὶ σφενδόνην μεταχειρίζουσι, καὶ τῇ ἄλλῃ κέχρηνται τέχνῃ, ὥστε πᾶσαν τῆς ἀγέλης ἀπελάσαι βλάβην. εἰ γὰρ „πρόβατα ἄλογα πεπιστευμένος ὁ Ἰακὼβ, ἔτη δεκατέσσαρα „διετέλεσε δουλεύων, καὶ θάλπει, καὶ ψύχει ταλαιπωρούμενος, καὶ „ἀγρυπνίᾳ πολλῇ, καὶ τὴν ἐσχάτην θητείαν ἐθήτευσεν, ἐννόησον ὅσα καὶ ποιεῖν καὶ πάσχειν χρὴ τοὺς τὰ πρόβατα λογικὰ ἐμπεπιστευμένους, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν αὐτῶν παραπολέσθαι. παρακαλῶ τοίνυν σου τὴν εὐλάβειαν ὅσῳ μείζων ὁ χειμὼν, καὶ πλείονα τὰ κακά, καὶ σφόδρα τὰ κωλύματα, καὶ πολλοὶ οἱ ἐπιβουλεύοντες, τοσούτῳ μᾶλλον καὶ αὐτὸν διαναστῆναι, καὶ ἑτέρους παρακαλέσαι συνεφάψασθαί σοι τῆς καλῆς ταύτης προνοίας, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους ἐπειχθῆναι, καὶ παραγενέσθαι ἐκεῖσε. καὶ γὰρ καὶ τῆς ἀποδημίας αὐτῆς οὐ μικρὸν ἕξεις μισθόν. εἰ δὲ τῆς ἀποδημίας, πολλῷ μᾶλλον εἰ τῶν ἔργων ἅψαιο, καὶ σπουδὴν πολλὴν ἐπιδείξαιο. τοῦ γὰρ οἴκοι καθῆσθαι, πολλῷ βέλτιον καὶ χρησιμώτερον τὸ, τοιαύτας ἀποδημίας ἀποδημεῖν. ἐκεῖ μὲν γὰρ ὄντα, καὶ ταῦτά ἐστιν ἔχειν ἃ νῦν ἔχεις, τὴν νηστείαν, τὰς ἀγρυπνίας, τὴν ἄλλην φιλοσοφίαν. οἴκοι δὲ καθήμενον, οὐκ ἔστι καρπώσασθαι ψυχῶν σωτηρίαν τοσούτων, τὸν ἀπὸ τῶν κινδύνων μισθὸν, τὴν ἀπὸ τῆς τοσαύτης προθυμίας ἀμοιβήν. ἔστι γὰρ καὶ προθυμίας ἀμοιβή. ἐννοῶν τοίνυν ἡλίκους σαυτῷ προαποθήσῃ στεφάνους, μηδὲν μελλήσῃς, μηδὲ ὑπερθῇ· ἀλλὰ ῥαΐσας, ἐντεῦθεν ἤδη τῆς ἀποδημίας ἅψασθαι παρακλήθητι, μηδὲν φροντίζων τῶν χρειῶν ἕνεκεν. πάντα γὰρ εἶπον τῷ κυρίῳ μου τῷ τιμιωτάτῳ καὶ εὐλαβεστάτῳ πρεσβυτέρῳ Κωνσταντίῳ, εἴ τε εἰς οἰκοδομὰς ἀναλῶσαι δέοι, εἴ τε εἰς χρείας ἀδελφῶν, μετὰ πλείονος παρασχεῖν ὑμῖν τῆς δαψιλείας, καὶ μετὰ πλείονος νῦν ἢ ἔμπροσθεν. ἔχων τοίνυν καὶ τὴν ἐκεῖθεν εὐκολίαν, καὶ πρὸ πάντων τὸ, πρᾶγμα ποιεῖν ἀρέσκον Θεῷ, πάντα ὄκνον ἐκβαλὼν, ἐπειχθῆναι ταχέως παρακλήθητι, καὶ ἐξ αὐτῆς ἡμῖν τοῦτο δήλωσον, ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ ὄντες χαλεπῇ, πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσαίμεθα τὴν παράκλησιν. εἰ γὰρ μάθοιμεν ὅτι ἀποδεδήμηκας ἐκεῖσε μετὰ τῆς γνώμης ἐκείνης, πάντα ποιῆσαι καὶ παθεῖν ὑπὲρ σωτηρίας τῶν αὐτόθι ψυχῶν παρεσκευασμένος, οὐδὲ ἐρημίαν ἡγησόμεθα οἰκεῖν ἀπὸ τῆς τοσαύτης ἡδονῆς. ἐπιθυμοῦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς παραγενόμενόν σε ἰδεῖν, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦτο ὅπερ εἶπον ἀναγκαιότερον, καὶ δέος μήποτε ὁ χειμὼν ἀποκλείσῃ σοι τὴν ὁδὸν, τὴν ἐντεῦθεν ἐκεῖσε, διὰ τοῦτό σε ἐπείγομεν, καὶ παρακαλοῦμεν ταχέως ἐπειχθῆναι.

Gerontio Presbytero 54.

Et jam ad pietatem tuam literas dedi, exiſtimans te in Phœnicia eſſe: & nunc item eadem, quæ prius, ſcribo, nempe vobis nunc maximè quidvis agendum ac perferendum eſſe, ut ne ſegetem veſtram vacuam & inanem deſeratis, nec quicquam E eorum, quæ rectè & cum laude geſta ſunt, labefactari atq; interire ſinatis. Nam & paſtores, cùm ingentem labem ad oves internè graſſantem conſpexerint, tunc potiſſimùm excitantur, ac vigilant, fundámque ſumunt, cæteriſque artibus utuntur, quò incommodum omne à grege propulſent. *Et quidem cum Iacob pecudum rationis expertium curam gerens, totos decem & quatuor annos ſervi munus obierit, æſtuque ac frigore & vigiliis multis conflictatus, viliſſimique mercenarii officio* functus ſit, per- A pende animo, quidnam ii, quorum fidei oves ratione præditæ commiſſæ ſunt, agere ac perpeti debeant, ne qua ex ipſis pereat. Quocirca te oro atq; obſecro, ut quo major eſt tempeſtas, & plura mala, & majora impedimenta objiciuntur, pluresque ſunt qui inſidias ſtruant, eo etiam magis ipſe te excites, alioſque item horteris, ut præclaram hanc curam tecum ſuſcipiant, illucque quàm celerrimè pervenire maturent. Nam hujuſce quoq; profectionis, non parvam mercedem es habiturus. Quòd ſi profectionis, B multò profectò magis, ſi res ipſas tractes, multúmque ſtudium adhibeas. Siquidem hujuſmodi peregrinationes ſuſcipere, longè præſtantius atque conducibilius eſt, quam domi deſidere. Illis enim degens, hæc etiam habere potes, quæ nunc habes, hoc eſt jejunium, vigilias, cæteráque Chriſtianæ philoſophiæ genera. Domi autem deſidens, ea lucrari non potes, quæ, ſi in illa regione commoreris, adipiſci potes, nimirum tot animarum ſalutem, periculorum mercedem, tantæque animi prom- C ptitudinis præmium. Nam ne ipſa quidem animi promptitudo præmio caret. Quamobrem, quales tibi ipſi coronas in futurum condas, tecum reputans, ne quæſo cuncteris, ac moram ullam interponas, verùm ubi è morbo convalueris, mox ad iter te accinge, de rebus ad uſum tuum neceſſariis nihil laborans. Siquidem reverendiſſimo Presbytero Conſtantio negotium dedi, ut, ſive ad ædium extructiones, ſive ad ſublevan- D dam fratrum inopiam impenſis opus ſit, largè vobis ac prolixè omnia ſuppeditet, atque adeo nunc etiam largius ac profuſius, quàm antè. Cùm igitur & pronos ac faciles inde ſumptus habeas, &, quod caput eſt, rem Deo gratam facturus ſis, depulſa omni cunctatione confeſtim iter matures quæſo, atque ex ipſa Phœnicia hoc nobis ſignifices: ut licet in gravi ac moleſta ſolitudine hæreamus, ingens tamen hinc ſolatium conſequamur. Nam ſi te animo ac voluntate ita comparatum illuc abiiſſe in- E tellexerimus, ut pro animarum illius regionis ſalute nihil facere ac pati recuſes, tanta voluptate perfundemur, ut ne ſolitudinem quidem incolere nos exiſtimemus. Quamvis enim te quoque huc venire, ac tuo conſpectu frui cupiamus: tamen, quia hoc, quod dixi, magis neceſſarium eſt, periculúmque eſt, ne hyems iter illud tibi præcludat, propterea te urgemus, atque, ut proficiſci matures, obſecramus.

Gen. 31, 39.

καὶ αὐτὸν παρεῖναι ἡμῖν καὶ συγγίνεσθαι. τοσοῦτον ἴσχυσε τῆς ἐπιστολῆς ἡ δύναμις. τοιαύτη γὰρ τῆς γνησίας ἀγάπης ἡ φύσις, κἂν διὰ γραμμάτων αὐτῆς προχέηται τὰ νάματα, αὐτὴν τὴν πηγὴν τῶν γραμμάτων φαντάζεσθαι παρασκευάζει, ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς πεπόνθαμεν, καὶ οὔτε χρόνου πλῆθος, οὔτε ὁδοῦ μῆκος, οὔτε πραγμάτων περίστασις, οὔτε ἄλλο οὐδὲν πρὸς τοῦτο κώλυμα γέγονεν ἡμῖν. ταῦτ' οὖν εἰδώς, δέσποτά μου θαυμασιώτατε, ἐπίστελλε ἡμῖν συνεχῶς μὴ κατόκνει, περὶ τῆς ὑγείας σου, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός, καὶ τῆς εὐθυμίας δηλῶν. οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν ταῦτα περισπούδαστον μανθάνειν.

Θεοδότῳ διακόνῳ νθ.

Ταχέως ἡμῶν ἐπελάθου τῷ χωρισμῷ σου σφόδρα λυπηρῷ ἡμῖν γεγενημένῳ, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς σιγῆς τῆς μακρᾶς προσθεὶς ἀθυμίαν. καὶ οὐδὲ εἰς χρόνου στενοχωρίαν ἔχεις καταφυγεῖν. ἱκανὸν γὰρ τὸ ἡμερῶν τὸ πλῆθος πολλὴν ὁδοιπόρῳ παρασχεῖν εὐκολίαν πρὸς ἐπάνοδον. ἀλλ' οὐδὲ τὰ Ἰσαυρικὰ προβαλλομένου ἀνασχοίμεθα ἄν, ἐπειδὴ σφόδρα σε φιλοῦμεν. καὶ γὰρ πολλοὶ οἱ ἐκεῖθεν μετὰ τὴν σὴν ἀποδημίαν ἐνταῦθα παραγινόμενοι. τί οὖν ἐστι τῆς σιγῆς τὸ αἴτιον; ὄκνος καὶ ῥαθυμία. ἀλλ' ὅμως ἀφίεμέν σε τῶν ἐπὶ τῇ προτέρᾳ ὀλιγωρίᾳ ἐγκλημάτων, ἂν βουληθῇς εἰς τὸ ἐπιὸν τῇ πυκνότητι τῶν γραμμάτων διορθῶσαι τὸ παροφθέν. οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν χαριῇ, συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλων τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς.

Χαλκιδίᾳ καὶ Ἀσυγκριτίᾳ ξ.

Οἶδα ὅτι σφόδρα ὑμᾶς διετάραξε τῶν ἐπαλλήλων πειρασμῶν ἡ συνέχεια, τῶν ἐπενεχθέντων τῷ κυρίῳ μου τῷ τιμιωτάτῳ καὶ εὐλαβεστάτῳ πρεσβυτέρῳ. ἀλλὰ μηδὲν ὑμᾶς τοῦτο θορυβείτω. ὁ γὰρ διὰ τὸν Θεὸν ταῦτα πάσχων, ὅσῳπερ ἂν ἢ χαλεπώτερον πάθη, μειζόνων ἀπολαύει στεφάνων. ἱκανὴν τοίνυν ἔχουσαι ταύτην τὴν παράκλησιν, φέρετε γενναίως καὶ εὐχαρίστως τὰ συμπίπτοντα, δοξάζουσαι τὸν Θεὸν ἐφ' ἅπασι τοῖς συμβαίνουσιν. οὕτω γὰρ καὶ ὑμεῖς κοινωνοὶ γενήσεσθε τῶν ἀποκειμένων αὐτῷ μισθῶν καὶ στεφάνων, ὅπερ ἂν γενναίως καὶ πρᾴως ἐνέγκητε τὰ συμβάντα. ἴστε γὰρ ὅτι ὁδός ὁ παρὼν βίος, καὶ τὰ χρηστὰ αὐτοῦ καὶ τὰ λυπηρὰ παροδεύεται. καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅτι στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός, ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν. παρακληθεῖσαι οὖν καὶ διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ἅπαν ἀθυμίας διασκεδάσατε νέφος, χαίρουσαι, εὐφραινόμεναι ἐπὶ τοῖς τούτου παθήμασι. καὶ γὰρ ἄφατος αὐτῷ ἐντεῦθεν κεῖσεται ὁ καρπὸς καὶ ἀκήρατος.

Θεοδότῳ ἀπὸ Κονσουλαρίων ξα.

Τοῦτο πατήρ, τὸ μὴ μόνον μὴ δυσχεραίνειν τοῦ παιδὸς τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν φιλοσοφοῦντος, ἀλλὰ καὶ συνήδεσθαι, καὶ πάντα ποιεῖν, ὅπως εἰς ἄκρον αὐτῆς ἀφίκοιτο· καὶ μηδὲ τῷ πόῤῥωθεν εἶναι καὶ πατρίδος, καὶ οἰκίας, καὶ τῶν σῶν ὀφθαλμῶν, βαρύνεσθαι, ἀλλὰ νῦν μᾶλλον αὐτὸν ἡγεῖσθαι πλησίον ἔχειν, ὅτε αὐτῷ τὰ τῆς ἀρετῆς ἐπιδίδωσι. διὰ ταῦτά σοι καὶ ἡμεῖς πολλὰς χάριτας ἴσμεν, καὶ τεθαυμάκαμεν πῶς τοιοῦτον ἡμῖν δῶρον δεδωκώς, τὸν υἱόν, ἐνόμισας δεῖν σοι καὶ ξενίαν εἰς τιμὴν ἡμετέραν. τὴν μὲν οὖν τιμὴν τὴν ἐκ τῶν πεμφθέντων ἐδρεψάμεθα, αὐτὰ δὲ ἀναπεστάλκαμεν, οὐχ ὑπερορῶντές σου τῆς εὐγενείας, [πῶς γὰρ τοῦ οὕτω σφοδρῶς ἡμῶν ἐρῶντος;] ἀλλ' ἡγούμενοι περιττὸν εἶναι τούτων τὴν ἀπόλαυσιν διώκειν ὧν ἐν χρείᾳ οὐ καθεστήκαμεν. τὸν μὲν τοι καλὸν Θεόδοτον τὸν ἀναγνώστην ἐβουλόμεθα μὲν παρ' ἑαυτοῖς κατέχειν καὶ πλάττειν, ἐπειδὴ δὲ πάντα τὰ ἐνταῦθα φόνων, ταραχῆς, αἱμάτων, ἐμπρησμῶν ἐμπέπλησται, τῶν Ἰσαύρων πάντα σιδήρῳ καὶ πυρὶ ἀναλισκόντων, καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβομεν, καθ' ἑκάστην μετανιστάμενοι τὴν ἡμέραν, ἀναγκαῖον εἶναι ἐνομίσαμεν ἐκπέμψαι αὐτόν, πολλὰ παραγγείλαντες τῷ κυρίῳ μου τῷ εὐλαβεστάτῳ διακόνῳ Θεοδότῳ ἐπιμελεῖσθαι αὐτοῦ διηνεκῶς, καὶ πολλὴν αὐτοῦ ποιεῖσθαι πρόνοιαν. τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς κατορθωθῆναι σπούδασον τῷ παιδί, καὶ πάντως ἡμῶν ἐπαινέσῃ τὴν συμβουλήν, καὶ πολλὴν εἴσῃ τῆς παραινέσεως ταύτης τὴν χάριν ἡμῖν.

Κάστῳ, Οὐαλερίῳ, Διοφάντῳ, Κυριακῷ πρεσβυτέροις Ἀντιοχείας ξβ.

Ὅτι μὲν ἡμᾶς ἀπέλιπεν ὁ κύριός μου ὁ τιμιώτατος καὶ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος Κωνστάντιος, ἀλγῶ· ὅτι δὲ ὑμᾶς

A ac nobiſcum verſari. Tanta epiſtolæ vis fuit. Ejuſmodi quippe ſinceræ charitatis natura eſt, ut etiamſi latices ſuos per literas profundat, id efficiat, ut ipſe literarum fons oculis obverſari videatur. Quòd etiam ipſum nobis uſu venit. Ac neque temporis diuturnitas, neque itineris longitudo, neque negotiorum difficultates ac moleſtiæ, nec denique aliud quicquam, quo minus id nobis contingeret, impedimento eſſe potuit. Hæc igitur cùm tibi perſpecta ſint, domine mi comprimis admiran- B de, ne te quæſo de tua totiúſque domus tuæ valetudine, animique hilaritate nos per literas certiores facere pigeat. Nec enim te fugit, quantæ nobis curæ ſit hæc ſcire.

Theodoto Diacono. 59.

Citò noſtri memoriam abjeciſti, ad ingentem eam moleſtiam, quam ex digreſſu tuo accepimus, eum quoque animi mœrorem, C quem longum ſilentium parere ſolet, adjungens. Nec verò ad temporis anguſtiam tibi perfugium patet. Siquidem dierum multitudo ingentem ad reditum facilitatem viatori præbere poteſt. Quin ne Iſauricos quidem metus cauſari te patiemur, quandoquidem te magnopere amamus. Multi quippe ſunt, qui poſt diſceſſum tuum illinc huc venerint. Quænam igitur ſilentii cauſa eſt? Negligentia nimirum, ac ſocordia. Sed tamen prioris negligentiæ culpam tibi remittimus, ſi modò animum in poſte- D rum induxeris prætermiſſum abs te officii munus frequentibus literis ſarcire. Scis enim quantam à nobis gratiam initurus ſis, de tua proſpera valetudine crebrò ad nos ſcribens.

Chalcidiæ & Aſyncritiæ. 60.

Non me fugit crebras eas tentationes, quæ domino meo reverendiſſimo & religioſiſſimo presbytero illatæ ſunt, magnam vobis perturbationem attuliſſe. Verùm nihil eſt quamobrem hoc nomine animi veſtri commoveantur. Nam qui Dei cauſa E hæc perpetitur, quo graviora pertulerit, eo quoque majores coronas referet. Cùm igitur hanc ſatis amplam conſolationem habeatis, ſtrenuo animo, & cum gratiarum actione, ea, quæ accidunt, ferte, Dei gloriam ob omnes rerum eventus prædicantes. Sic enim vos quoque in præmiorum & coronarum, quæ illum manent, ſocietatem venietis, ſi ea, quæ acciderunt, forti & placido animo tuleritis. Scitis enim viam eſſe præſentem hanc vitam, ejuſque tam res lætas ac jucundas, A quàm graves & moleſtas præterire: illudque item nobis faciendum eſſe, ut per multas tribulationes in Dei regnum introeamus: arctámque atque anguſtam portam eſſe, quæ ad vitam ducit. Quæ cum ita ſint, tum per hæc, tum per ipſius præſentiam, ſolatio affectæ, nubem omnem mœroris diſcutietis. ob ipſius nimirum calamitates lætitiam ac voluptatem animo concipientes. Siquidem ejuſmodi fructus hinc ipſi recondetur, qui nulla vi orationis explicari, nec unquam labefactari poſſit.

B *Theodoto ex Conſularibus. 61.*

Hoc demum eſt patrem eſſe, nempe non modò illud non moleſte ferre, quòd filius veram ſapientiam profiteatur, verùm etiam ipſi idcirco gratulari, nihilque non agere, quò ad ipſius arcem perveniat: ac ne hoc quidem, quòd ille, tum à patria, tum à domo, tum ab oculis tuis procul ſit, graviter & iniquo animo ferre, verùm nunc potiùs eo eſſe animo, ut ipſum tecum verſari exiſtimes, cùm ipſius virtus auctior efficitur. Ob eam- C que cauſam ingentes tibi gratias habemus. Atque illud quidem admirati ſumus, quónam pacto, cùm à te tantum munus, hoc eſt filium, habuerimus, tu tamen tibi faciendum eſſe duxeris, ut nos aliis quoque muneribus ornares. Nos verò honorem quidem illum, qui ex muneribus miſſis oritur, decerpſimus, munera autem ipſa remiſimus: non quòd te deſpiciamus (quî enim iſtud, cùm à te valde amemur?) verùm quòd ſupervacaneum eſſe cenſeremus earum rerum fructum conſectari, quibus mi- D nimè indigemus. Sanè bellum lectorem Theodotum apud nos retinere, ac fingere & erudire nobis cordi erat. Verùm quoniam omnia hic cædibus, tumultibus, cruore, atque incendiis plena ſunt, (Iſauris nimirum cuncta ferro atque igne populantibus) noſque ſedes quotidie mutamus, neceſſarium proinde eſſe duximus eum hinc emittere, domino meo religioſiſſimo diacono Theodoto etiam atque etiam mandantes, ut ipſius curam aſſiduè gerat, in idque magno ſtudio ac diligentia incumbat. E Quod ipſum ut filius tuus conſequatur, tu quoque labores velim. Atque omnino conſilium noſtrum collaudabis: nobiſque admonitionis hujus nomine ingentem gratiam habebis.

Caſto, Valerio, Diophanto, Cyriaco, Antiochiæ Presbyteris 62.

Quòd reverendiſſimus ac religioſiſſimus presbyter Conſtantius nos reliquerit, doleo: quòd autem ad vos ſe con-

contulerit, lætor: ac magis hinc lætor, quàm illinc doleo. Neque enim mihi dubium eſt, quin ad tranquillum portum, hoc eſt ad veſtram charitatem, appellat. Nam quamvis ſexcenti tumultus vos undique circumſtent, magnóſque fluctus excitent: tamen ejuſmodi ſtatu res veſtræ ſunt, ut ob eam, qua prædìti eſtis, fortitudinem, firmámque & conſtantem charitatem animique affectionem, etiam in mediis procellis magna tranquillitate fruamini. Quamobrem cum ad veſtrum aſpectum pervenerit, prorſus id agite, ut ipſi conſolationem adhibeatis. Nec enim ignari eſtis, quanta vos hinc merces maneat, ſi eum iniquè vexatum & exagitatum levare ſtudeatis. Neque enim aliud quicquam à vobis poſtulamus, quàm ut ne ipſe per injuriam vexetur, temeréque hoc atque illuc circumagatur, ac per judicum tribunalia eam ob cauſam diſtrahatur, atque laceretur, ob quam eum corona cingi, ac publico præconio celebrari par erat. Ac pro eo quidem hæc poſtulamus: pro nobis autem ut quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribatis, ac de veſtra valetudine certiores nos faciatis. Nam etſi longo itineris intervallo à vobis divellimur: vos tamen animo circumferre minimè deſinimus, ac vobiſcum eſſe quotidiéque verſari. Ejuſmodi enim charitatis oculi ſunt, in iis duntaxat, qui ſincerè amare norunt. Idque ipſi perſpicuè noſtis, quandoquidem ſincerè quoque amare noſtis.

Tranquillino. 63.

Cætera quidem omnia tempori cedunt, ac vetuſtatem & ſenium contrahunt, hoc eſt & florentia corpora, & altæ ſubſtructiones, & prata, & horti, ac denique omnia, quæ ex terra oriuntur: ſola autem charitas ab ejuſmodi detrimento immunis eſt: ac temporis longinquitate non modò non flacceſcit, ſed ne morte quidem ipſa interrumpitur. Eóque nomine nos quoque, tametſi diuturno tempore à ſuavitate tua abfuerimus, vigentem tamen tui amorem retineamus: ac nunc quidem lingua, ſemper autem animo atque cogitatione. Eáque de cauſa quàm ſæpiſſimè ad pietatem tuam literas dedimus. Quoniam autem, quo ſtatu valetudo tua ſit, intelligere valde expetimus (ſcis enim ipſe quàm te valere cupiamus) ſi fieri poſſit, faciléque aliquem nanciſci queas, qui literas ad nos ferat, velim ut, quemadmodum officii tui ratio poſtulat, de eo nos certiores facias. Nam res noſtras, atque ea, quæ in Armenia & Thracia geruntur, ſinceræ atque ardenti charitati tuæ narrabit is, qui tibi has litteras reddet.

Cyriaco Epiſcopo. 64.

Dominus meus Sopater, Armeniæ hujuſce præfectus, in qua nunc incluſi tenemur, Armeniæ quidem præfuit ut pater: plus autem officii erga nos exhibuit, quàm à patre poſtulandum videretur. Huic itaque hujuſce benevolentiæ vicem cùm rependere cuperem, & exquirerem, optimam viam mihi inveniſſe videor, nimirum ſollicitum tuum ac vigilantem animum, cujus opera gratiam ipſi referre potero. Qui tandem iſtud, & quónam pacto? Ipſius filius jamdiu iſtic literarum cauſa commoratur. Hunc ſi læto atque alacri animo (quemadmodum charitati tuæ convenit) videre ſtudueris, beneficiique aliquid in eum contuleris, omni ære alieno nos liberaris. Quamobrem hoc effice: ac, tum eorum, qui magiſtratu funguntur, tum tuorum familiarium, quique ipſi externam regionem patria jucundiorem reddere queunt, notitiam ipſi concilia. Sic enim, & ab eo, & à me, atque adeo à teipſo gratiam inibis, probum ſcilicet ac benignum virum, communémque pauperum portum per filium juvans.

Marciano & Marcellino. 65.

Satis amplum mœroris illius, quem, ut ex literis veſtris accepi, ſuſtinetis, ſolatium vobis eſt philoſophica hæc veſtra mens, ac ſublimis & firma conſtanſque affectio. Ut enim molli ac diſſoluto homini ne tranquillitas quidem ac ſecundus curſus magnam ullam utilitatem afferre poteſt: eodem contrà modo firmum & ſolidum & vigilantem virum ne gravis quidem tempeſtas unquam commovet, verùm clariorem & illuſtriorem reddit. Ea enim tentationum natura eſt, ut his, qui forti animo eas ferunt, multa præmia ſplendidáſque coronas accerſat. Hæc igitur cum vobis perſpecta ſint, reverendiſſimi ac nobiliſſimi domini mei, cúmque hanc ſatis amplam in rebus acerbis conſolationem habeatis, cavete ne quicquam horum, quæ fiunt, animos veſtros perturbet. Atque quam ſæpiſſimè ad nos velim ſcribatis. Etenim id quidem maxime vellemus, præſentes vos intueri atque complecti. Quoniam autem, quominus id nunc fieri poſſit, multa impedimento ſunt, ſine intermiſſione ad nos ſcribere, ac de veſtra valetudine certiores nos facere ne gravemini. Nec enim vos fugit, quantam, ſi hoc faciatis, à nobis gratiam inituri, quantaque nos voluptate cumulaturi ſitis.

A ἀπείληφε, χαίρω, καὶ μειζόνως χαίρω, ἢ ἐκεῖνο ἀλγῶ. εὖ γὰρ οἶδ' ὅτι εἰς ἀκύμαντον ὁρμιεῖ λιμένα, τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. κἂν γὰρ μυρίαι πανταχόθεν περιεστήκασι ταραχαὶ, καὶ πολλὰ ἐγείρηται τὰ κύματα, ἀλλὰ τοιαῦτα τὰ ὑμέτερα, ὡς καὶ ἐν χειμῶνι γαλήνης ἀπολαύειν λευκῆς, διὰ τὴν προσοῦσαν ὑμῖν ἀνδρείαν, καὶ τὴν ἀπερίτρεπτον ἀγάπην καὶ διάθεσιν. ἰδόντες τοίνυν αὐτὸν ὡς ὑμῖν πρέπον ἐστὶ, πάντα αὐτῷ γενέσθαι παρακλήθητε. ἴστε γὰρ ὅσος ὑμῖν κείσεται μισθὸς, B εἰκῇ καὶ μάτην ἐπηρεαζόμενον ἀνέχειν σπουδάζουσαι. οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς ἄλλο τι ζητοῦμεν, ἀλλ' ὥστε μηδὲν αὐτὸν παρὰ τὸ δίκαιον ἐπηρεασθῆναι, καὶ μάτην ἄγεσθαι καὶ περιάγεσθαι, ἐν δικαστηρίοις σπαραττόμενον, ὑπὲρ ὧν στεφανοῦσθαι αὐτὸν καὶ ἀνακηρύττεσθαι ἔδει. καὶ ὑπὲρ μὲν τούτου ταῦτα αἰτοῦμεν· ὑπὲρ δὲ ἡμῶν αὐτῶν, ὥστε συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς ὑμετέρας εὐαγγελίζεσθαι. εἰ γὰρ καὶ πολλῷ διειργόμεθα τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ, ἀλλ' ὅμως οὐ C παυόμεθα διηνεκῶς ὑμᾶς ἐπὶ διανοίας φέροντες, καὶ πλησίον ὑμῶν ὄντες, καὶ καθ' ἑκάστην ὑμῖν συγγινόμενοι. τοιοῦτοι γὰρ οἱ τῆς ἀγάπης ὀφθαλμοὶ τῶν γνησίως εἰδότων φιλεῖν. καὶ τοῦτο ἴστε καὶ αὐτοὶ σαφῶς, ἐπειδὴ καὶ φιλεῖν ἴστε γνησίως.

Τραγκυλίνῳ ξγ'.

D Τὰ μὲν ἄλλα πάντα εἴκει χρόνῳ καὶ παραχωρεῖ παλαιούμενα, καὶ γηράσκοντα, καὶ σωμάτων ἄνθη, καὶ οἰκοδομημάτων μεγέθη, καὶ λειμῶνες, καὶ παράδεισοι, καὶ τὰ ἀπὸ τῆς γῆς ἅπαντα· μόνη δὲ ἡ ἀγάπη τὴν ἐντεῦθεν διέφυγε βλάβην, καὶ οὐ μόνον οὐ μαραίνεται χρόνου πλήθει, ἀλλ' οὐδὲ αὐτῷ διακόπτεται τῷ θανάτῳ. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ μακρῷ ἀπελείφθημεν χρόνῳ τῆς ἐμμελείας τῆς σῆς, ἀλλ' ἀκμάζουσαν αὐτὴν διατηροῦμεν, καὶ γλώττῃ μὲν νῦν, γνώμῃ δὲ ἀεί. E διὸ καὶ συνεχῶς ἐπεστάλκαμέν σου τῇ εὐλαβείᾳ. ἐπειδὴ δὲ ἡμῖν περισπούδαστον μανθάνειν σε τὰ τῆς ὑγιείας ὁρμᾷ τῆς σῆς, [οἶσθα γὰρ ὅπως αὐτῆς ἀντεχόμεθα.] εἰ δυνατὸν γένοιτο, καὶ ῥᾳδίως ἐπιτύχοις τινὸς τοῦ διακομίζοντος ἡμῖν τὰ γράμματα, τὰ σαυτῷ πρέποντα ποιῶν, δηλοῦν τοῦτο ποιῆσαι ἡμῖν παρακλήθητι. τὰ γὰρ καθ' ἡμᾶς, τά τε ἐν Ἀρμενίᾳ, τά τε ἐν Θρᾴκῃ, διηγήσεταί σου τῇ γνησίᾳ καὶ θερμῇ ἀγάπῃ ὁ τὰ γράμματα ἐγχειρίζων.

A

Κυριακῷ ἐπισκόπῳ ξδ'.

Ὁ δεσπότης μου Σώπατρος, ὁ τῆς Ἀρμενίας ἄρχων, Ἀρμενίας ταύτης ἐν ᾗ νῦν ἐσμεν καθειργμένοι, ἦρξε μὲν Ἀρμενίας ὡς πατὴρ, ἐπεδείξατο δὲ περὶ ἡμᾶς θεραπείαν πλείονα ἢ πατήρ. ταύτης αὐτῷ τῆς εὐνοίας ἀποδοῦναι τὴν ἀμοιβὴν σπουδάζων τε καὶ ζητῶν, εὑρηκέ- B ναι μοι δοκῶ καλλίστην ὁδὸν, τὴν μεμεριμνημένην σου καὶ ἄγρυπνον ψυχὴν, δι' ἧς δυνήσομαι αὐτὸν ἀμείψασθαι. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; υἱός ἐστιν αὐτῷ διατρίβων αὐτόθι χρόνον ἤδη πολὺν ἐπὶ λόγων κτήσει. τοῦτον ἐὰν σπουδάσῃς μετὰ προθυμίας ἰδεῖν, καὶ τῆς σοὶ πρεπούσης ἀγάπης, καὶ ποιήσῃς ἀπολαῦσαί τινος τῶν χρηστῶν, τὸ πᾶν ἐσόμεθα ἐκτετικότες. ποίει δὲ τοῦτο, καὶ καθίστη γνώριμον αὐτὸν καὶ τοῖς ἐν τέλει, τοῖς C καὶ σοὶ γνωρίμοις, καὶ δυναμένοις αὐτῷ τὴν ἀλλοτρίαν ἡδίω τῆς ἐνεγκούσης ποιῆσαι. οὕτω γὰρ χαριῇ μὲν ἐκείνῳ, χαριῇ δὲ ἐμοὶ, χαριῇ δὲ σαυτῷ, ἄνδρα χρηστὸν, καὶ φιλάνθρωπον, καὶ κοινὸν τῶν πενήτων λιμένα διὰ τοῦ παιδὸς ὠφελῶν.

Μαρκιανῷ καὶ Μαρκελλίνῳ ξε'.

Ἀρκοῦσαν ἔχετε παραμυθίαν τῆς ἀθυμίας ἧς ὑπομένετε, κα- D θὼς ἐπεστάλκατε, τὴν φιλόσοφον ὑμῶν γνώμην καὶ ὑψηλὴν, τὴν ἀπερίτρεπτον καὶ ἀκλινῆ διάθεσιν. ὥσπερ γὰρ τὸν χαῦνον καὶ διαλελυμένον οὐδὲ γαλήνη, καὶ τὸ κατὰ ῥοῦν φέρεσθαι, ὠφελῆσαί τι μέγα δυνήσεται· οὕτω τὸν στεῤῥὸν, καὶ συγκεκροτημένον, καὶ νήφοντα οὐδὲ χειμὼν χαλεπὸς διασαλεύει ποτὲ, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερον ἐργάζεται. τοιαύτη γὰρ τῶν πειρασμῶν ἡ φύσις, τοῖς γενναίως αὐτοὺς φέρουσι πολλὰ κομίζει τὰ βραβεῖα, καὶ λαμπροὺς τοὺς στεφάνους. ταῦτ' οὖν, E κύριοί μου τιμιώτατοι καὶ εὐγενέστατοι, καὶ ἀρκοῦσαν ἐν τοῖς δεινοῖς ταύτην ἔχοντες τὴν παραμυθίαν, μήτε θορυβεῖσθέ τινι τῶν γινομένων, μήτε διαλίπετε συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλοντες. ἐβουλόμεθα μὲν γὰρ καὶ παρόντας ὑμᾶς ἰδεῖν καὶ περιπτύξασθαι. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο τέως οὐκ ἔνι, ἀλλὰ πολλὰ τὰ κωλύματα, συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν μὴ κατοκνεῖτε, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας δηλοῦντες τῆς ὑμετέρας. ἴστε γὰρ ἡλίκην ἡμῖν χαριεῖσθε τοῦτο ποιοῦντες, καὶ ὅσης ἡμᾶς ἐμπιπλᾶτε τῆς εὐφροσύνης.

Κάστῳ,

A

Κάστῳ, Οὐαλερίῳ, Διοφάντῳ, Κυριακῷ πρεσβυτέροις Ἀντιοχείας ξς΄.

Τῇ γλώττῃ μὲν ὀλιγάκις ὑμῶν ἐπέστειλα τῇ εὐλαβείᾳ, τῇ γνώμῃ δὲ συνεχέστερον καὶ πυκνότερον. μὴ δὴ τοσαύτας εἶναι νομίζετε ἡμῶν τὰς ἐπιστολάς, ὅσας ὑπεδέξασθε διὰ χάρτου καὶ μέλανος, ἀλλ᾽ ὅσας ἐπεθυμοῦμεν ὑμῖν διαπέμψασθαι. εἰ γὰρ οὕτω βουληθείητε δικάσαι, νιφάδες γραμμάτων παρ᾽ ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπέμφθησαν· εἰ δὲ οὐδεὶς ὁ διακομίζων, οὐ τῆς ἡμετέρας ὀλιγωρίας, ἀλλὰ τῆς τῶν πραγμάτων δυσκολίας ἡ σιγὴ γίνεται. ταῦτα δὲ εἶπον, ἵνα καὶ γραφόντων ἡμῶν, καὶ σιγώντων, τὴν αὐτὴν περὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης τῆς περὶ ὑμᾶς φέρητε ψῆφον. ἡμεῖς γὰρ ὅπουπερ ἂν ὦμεν, ἐγκολάψαντες ἡμῶν τῇ διανοίᾳ τὴν μνήμην τὴν ὑμετέραν πανταχοῦ περιφερόμεθα. καὶ νῦν δὲ χάριν ὑμῖν ἴσμεν πολλήν, ὅτι τὸν καλὸν μοναχὸν καὶ μετὰ τῆς πρεπούσης ὑμῖν εὐνοίας ὑπεδέξασθε, καὶ τοὺς βουλομένους ἀκαίρως πρὸς αὐτὸν φιλονεικεῖν, ἡμερωτέρους πεποιήκατε. οὐκ ἄρα μάτην ἔλεγον, οὐδὲ κολακεύων ὑμᾶς, ὅτι κἂν μυρία πανταχόθεν ἐγείρηται κύματα, ἐν γαλήνῃ τὰ ὑμέτερα. οἱ γὰρ οὕτω ῥᾳδίως ἑτέροις ναυάγια διαλύοντες, εὔδηλον ὅτι πόῤῥω τῶν κλυδωνίων ἑστήκατε. γράφετε δὴ συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας. ἴστε γὰρ ὅπως ἡμῖν περισπούδαστον τοῦτο μανθάνειν. τοσαύτην γὰρ ἔχει τὴν ἰσχὺν τὰ γράμματα ὑμῶν, τὰ τὴν ῥῶσιν ὑμῶν ἡμῖν ἀπαγγέλλοντα, ὅτι καὶ τοσούτοις περιεστοιχισμένοι δεινοῖς, θορύβοις, ταραχαῖς, θανάτοις καθημερινοῖς, ἡνίκα ἂν τοσαύτας ὑμῶν δεξώμεθα ἐπιστολάς, καὶ ἀναπτερούμεθα ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, καὶ μεγίστην ἐντεῦθεν καρπούμεθα τὴν παραμυθίαν. τοιοῦτον γὰρ τὸ τῶν τὰ τοιαῦτα εὐαγγέλια ἐχόντων, τοὺς τῷ σώματι κεχωρισμένους ἀνακτᾶσθαι ῥᾳδίως.

Θεοδότῳ διακόνῳ ξζ΄.

Αὐτὸς μὲν κύριέ μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε τῶν νῦν ἐν Ἀρμενίᾳ ἀπηλλάγης κακῶν, ἡμᾶς δὲ μετὰ τῶν ἐνταῦθα θορύβων, μᾶλλον δὲ τῶν θανάτων τῶν καθημερινῶν, οὐχ ὡς ἔτυχε λυπεῖ καὶ τὸ τῆς σῆς κεχωρίσθαι γλυκύτητος, καὶ τῆς γνησίας, καὶ εἰλικρινοῦς διαθέσεως. γέγονε δὲ καὶ ἑτέρα λύπης ταύτης προσθήκη, ἡ μακρά σου τῆς ἐμμελείας σιγή. ἐξ οὗ γὰρ ἐντεῦθεν ἀπῆρας, δευτέραν ταύτην ἐδεξάμεθα μόνην ἐπιστολήν· καὶ ταῦτα οὐκ ἐγκαλῶν λέγω, ἀλλ᾽ ἀλγῶν. ὅτι μὲν γὰρ ἄβατος ὁδοιπόροις ἡ ἐνταῦθα φέρουσα ὁδὸς οὐδεὶς ἀγνοεῖ· ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς ἀπολογίαν σοι ἀπαρκοῦν ἂν εἴη. εἰς δὲ ἡμετέραν παραμυθίαν οὐδαμῶς. ἀλλὰ καὶ δι᾽ αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα, ὅτι καὶ τὴν λειπομένην ἡμῖν παραψυχὴν τῆς ἀποδημίας τῆς σῆς καὶ ταύτην ἀφῃρήμεθα. ἐπεὶ οὖν τοῦτο λυθῆναι τέως οὐκ ἔνι τὸ ἄπορον, ἀλλ᾽ ἐπιτείνεται καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν τὰ δεινά, ἑτέρῳ τρόπῳ τὴν ἐκ τῆς μακρᾶς σιγῆς ἀθυμίαν ἐγγινομένην ἡμῖν παραμυθήσασθαι παρακλήθητι, μεμνημένος τε ἡμῶν διηνεκῶς, καὶ ἡνίκα ἂν γράφῃς, μακροτέρας ποιῶν τὰς ἐπιστολάς, καὶ περὶ τῆς σῆς ὑγείας τε καὶ εὐθυμίας, καὶ ἀσφαλείας ἐνδιατρίβων διηγήμασιν. οὕτω γὰρ δυνήσῃ τὸ λεῖπον ἡμῖν ἐκ τοῦ χρόνου, ἐκ τοῦ μήκους παραμυθήσασθαι τῶν ἐπιστολῶν.

Τῷ αὐτῷ ξη΄.

Καὶ τοῦτο σὸν τοῦ θερμοτάτου καὶ σφοδροῦ ἡμῶν ἐραστοῦ. μετὰ γὰρ τὸ τὴν προτέραν ἀναγνῶναι ἐπιστολήν, ἐδεξάμην καὶ δευτέραν, ἐν μιᾷ ἀμφοτέρας ἡμέρᾳ, καὶ σφόδρα ἥσθην. εἶχε γάρ τι πλέον ἡ δευτέρα, οὐχὶ ῥήματα σὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ γράμματα σὰ ἡμῖν ἐπιδεικνῦσα· ὃ καὶ προσθήκην ἡμῖν ἐποίησεν ἡδονῆς, ὅτι μὴ τῆς ψυχῆς σου μόνον τῆς θερμῆς καὶ γνησίας, ἀλλὰ καὶ τῆς δεξιᾶς μετὰ δαψιλείας τὴν εἰκόνα ἐθεασάμεθα. ποίει δὴ τοῦτο συνεχῶς, καὶ τὴν παραμυθίαν ἣν αὐτὸς ἡμῖν καὶ τοῦτον ἐπινοήσας τὸν τρόπον, μετὰ δαψιλείας πάρεχε. ἐνταῦθα γάρ σε ἑλκύσαι λοιπὸν οὐ τολμῶμεν. τοσαῦτα τῆς Ἀρμενίας τὰ κακά, καὶ χειμὼν ἕτερος ἅπαντα διεδέξατο. ὅπου γὰρ ἄν τις ἀφίκηται, χειμάῤῥους αἱμάτων, πλῆθος σωμάτων νεκρῶν, οἰκίας κατεσκαμμένας, πόλεις ἀνῃρημένας ὄψεται. ἡμεῖς δὲ δοκοῦμεν ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, ὥσπερ ἐν δεσμωτηρίῳ χαλεπῷ, τῷ φρουρίῳ τούτῳ κατακεκλεισμένοι. οὐ μὴν ἀδείας ἀπολαύειν δυνάμεθα, διὰ τοὺς καθημερινοὺς φόβους, διὰ τὰς φήμας τῶν θανάτων γεμούσας, διὰ τὴν συνεχῶς προσδοκωμένην τῶν Ἰσαύρων ἔφοδον, διὰ τὴν τοῦ σώματος, ᾗ μέχρι νῦν προσπαλαίομεν, ἀσθένειαν. ἀλλ᾽ ὅμως καὶ ἐν τοσούτοις ὄντες κακοῖς, οὐ μικρὰν καὶ ἐν τοσαύτῃ περιστάσει καρπούμεθα παραμυθίαν, ὅταν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενα δεχώμεθα γράμματα.

Caſto, Valerio, Diophanto, Cyriaco, Antiochiæ Presbyteris. 66.

Lingua quidem rarò ad vos ſcripſi: animo autem & voluntate crebrò ac frequenter. Quare ne totidem duntaxat epiſtolas noſtras eſſe exiſtimetis, quot per chartam & atramentum accepiſtis: verùm quot ad vos mittere cupivimus. Nam ſi rem ita reputare volueritis, ſexcento profectò literæ ad vos à nobis miſ- B ſæ ſunt. Sin autem nemo eſt qui perferat, non noſtræ utique ſocordiæ, ſed rerum difficultati ſilentium noſtrum aſcribi debet. Hæc autem dixi, ut, ſive ſcribamus, ſive taceamus, eandem de noſtra erga vos charitate ſententiam feratis. Nos enim, quocunque in loco ſimus, inciſam & exſculptam in animo noſtro veſtri memoriam circumferimus. Ac nunc quidem ingentem vobis gratiam habemus, quòd probum monachum cum ea, quæ à vobis poſtulabatur, benevolentia ſuſcepiſtis, eoſque C qui importunè adverſus eum rixari cupiebant, mitiores reddidiſtis. Quare non fruſtra, nec adulandi ſtudio illud dicebam, vos, etiamſi innumeri undique fluctus excitentur, in tranquillitate tamen eſſe. Nam cùm ab aliis naufragia tam facilè propulſetis, non eſt dubium quin ipſi procul à tempeſtate remoti ſitis. Vos verò quàm ſæpiſſimè quæſo de veſtra bona valetudine ad nos literas date. Neque enim ignari eſtis, quanto nobis ſtudio ſit id ſcire. Tanta enim veſtrarum literarum, cùm firmam D veſtram valetudinem nobis nunciant, vis ac facultas eſt, ut qui tam gravibus bellis, tumultibus, perturbationibus, quotidianiſque mortibus undique cingamur, tamen cùm tot ejuſmodi à vobis epiſtolas accipimus, præ gaudio volitemus, maximámque hinc conſolationem ſentiamus. Hujuſmodi quippe eſt ſincerus amor, ut etiam per literas, lætum hunc nuncium afferentes, eos, qui corpore disjuncti ſunt, perfacilè recreare ac reficere poſſit.

E *Theodoto Diacono. 67.*

Ipſe quidem, reverendiſſime ac religioſiſſime mi domine, iis ſaltem malis, quibus Armenia laborat, defunctus es: nos autem præter eos tumultus, vel, ut rectiùs loquar, quotidianas mortes, quæ hîc vigent, illud non vulgariter diſcruciat, quòd à tua quoque ſuavitate, ac vera & ſincera benevolentia divulſi ſumus. Acceſſit etiam ad hujus mœroris cumulum diuturnum tuum ſilentium. Nam ex quo die hinc diſceſſiſti, ſecundam A hanc duntaxat epiſtolam accepimus. Nec verò hæc accuſandi tui cauſa commemoro, ſed dolore commotus. Nam quòd iter iſtud ad nos viatoribus clauſum ſit, neminem fugit. Verùm ut hoc tibi excuſationem affert, ita nos non perinde conſolatur. Quin potius hoc ipſo quoque nomine potiſſimùm angimur, quòd ea quoque digreſſus tui atque abſentiæ conſolatione, quæ unica nobis erat, caremus. Quoniam igitur hæc difficultas in B præſentia diſcuti non poteſt, verùm pericula quotidie ingraveſcunt, velim alia ratione mœſtitiam eam, quam ex longo tuo ſilentio contraximus, minuendam cures, nimirum ut noſtri memoriam nunquam intermittas, & cùm ad nos ſcribes, longiores epiſtolas facias, atque in exponendo valetudinis tuæ ſtatu, animique tranquillitate & [illegible]tate, prolixiorem moram trahas. Sic enim, quod nobis ex tempore deficit, ex epiſtolarum prolixitate ſarcire poteris.

Eidem. 68.

C Id quoque tuum eſt, hoc eſt hominis perquàm acriter atque ardenter nos amantis. Lecta enim priore epiſtola, ſecundam inſuper accepi, eodem utramque die: magnáque lætitia ſum affectus. Habebat enim poſterior quiddam amplius. Quippe non verba duntaxat tua, ſed etiam ſcriptum tuum nobis indicabat. quod quidem voluptatem etiam nobis auxit. Nec enim ferventis duntaxat ac ſinceræ animæ tuæ, ſed etiam inſuper manus imaginem conſpeximus. Quare quàm ſæpiſſimè id facias D quæſo, ac ſolatium illud, quod nobis hac quoque ratione excogitaſti, prolixè impertias. Huc enim te trahere minimè jam audemus: tot Armeniæ mala ſunt. Ac tempeſtas altera omnia excepit. Nam quocunque tandem quiſpiam venerit, cruentos torrentes, cadaverum agmina, domos ſolo æquatas, urbes everſas perſpiciet. Nos autem, tametſi periculo vacui eſſe videamur, in hoc præſidio, tanquam gravi quodam carcere concluſi, tamen ob quotidianos metus, ob rumores cædibus plenos, ob E perpetuas Iſauricarum excurſionum expectationes, ob corporis denique imbecillitatem, cum qua ad huc uſque diem luctamur, tranquillitate ac ſecuritate frui minimè poſſumus. Sed tamen etiam inter tot mala non parvum ſolatium capimus, cùm literas lætum de tua firma valetudine nuncium afferentes accipimus.

Nicolao

A

Nicolao presbytero. 69.

Iſtud quoque ſinceræ tuæ ac ferventis charitatis eſt, quòd cum tanto à nobis intervallo diſſitus ſis, tamen de ſalute noſtra ſis ſollicitus. Nos verò nuper quidem aſpetrima hyeme loca ſubinde commutantes, nunc in urbibus, nunc in terræ faucibus & ſylvis commorati ſumus ab Iſauris in nos impetum facientibus omni ex parte vexati & exagitati. B Tandem autem aliquando his malis nonnihil ſedatis, loca deſerta relinquentes, Arabiſſum confugimus, quòd videlicet illius oppidi arcē reliquis locis tutiorem inveniſſemus. Nam ne in oppido quidem degimus: quandoquidem ne id quidem tutum eſt. Eſt autem nobis hæc ſedes quovis carcere deterior. Præter id enim quòd ſingulos in dies, ut ita dicam, pro foribus noſtris mors eſt, Iſauris videlicet omnia invadentibus, atque igni & ferro tum corpora, tum ædificia delentibus, C famem etiam, quam loci anguſtia, & eorum, qui huc confugiunt, multitudo minatur, pertimeſcimus. Ac præterea diuturno morbo, quem nobis hyems & perpetua fuga peperit, conflictati, etſi vim ipſius & acerbitatem nunc effugimus, nonnullas tamen adhuc ipſius reliquias circumferimus. Sed quanquam in tot acerbitatibus ac moleſtiis verſamur, permagnam tamen ex ferventi veſtra & ſincera atque conſtanti charitate conſolationem capimus. Quæ cùm vobis perſpecta ſint, D ne quæſo de veſtra ſanitate quam ſæpiſſime ad nos ſcribere gravemini. Quamvis enim tanto à vobis locorum ſpatio divellamur: arctiſſimo tamen charitatis vinculo vobiſcum devincti ſumus. Tibi verò ingentem gratiam habemus, quòd cùm in tot tantiſque perturbationibus verſeris, non parvam tamen negociorum Phœniciæ curam geris. Quapropter ſi quid novi illinc afferatur, ne nobis id ſignificare pigretis. Vix enim ulla ex parte quiſquam ad nos commeare ſuſtinet, quòd omnes viæ, quæ huc ferunt, undique clauſæ ſint. E Quamvis autem crebrò ad nos literas mittere difficile ſit: tamen quoties poteſtas fiet, hoc velim facias, atque, & quid illic rerum geratur, exponas, & de veſtra valetudine, de qua aliquid intelligere vehementer cupimus, certiores nos facias.

Νικολάῳ πρεσβυτέρῳ ξθ'.

Καὶ τοῦτο τῆς γνησίας σου καὶ θερμῆς ἀγάπης, τὸ, ἐκ τοσούτου καθήμενον διαστήματος, περιεργεῖν ἡμῶν τῆς σωτηρίας. πρώην μὲν οὖν τόπους ἐκ τόπων ἀμείβοντες ἐν αὐτῇ τοῦ χειμῶνος τῇ ἀκμῇ, νῦν μὲν ἐν πόλεσιν, νῦν δὲ ἐν φάραγξι καὶ νάπαις διετρίβομεν, ὑπὸ τῆς τῶν Ἰσαύρων ἐφόδου πανταχόθεν ἐλαυνόμενοι. ὀψὲ δέ ποτε λωφησάντων μικρὸν τῶν ἐνταῦθα κακῶν, τὰς ἐρημίας ἀφέντες, ἐπὶ τὴν Ἀραβισσὸν κατεδράμομεν, ἀσφαλέστερον μὲν τῶν ἄλλων χωρίων τὸ ἐν αὐτῇ φρούριον εὑρόντες, [οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ πόλει διάγομεν, ἐπειδήπερ οὐδὲ τοῦτο ἀσφαλές] δεσμωτηρίου δὲ παντὸς χείρονα ὑπομένοντες οἴκησιν. μετὰ γὰρ τοῦ καθ' ἑκάστην, ὡς εἰπεῖν, τὴν ἡμέραν ἐπὶ θύραις ἡμῖν εἶναι τὸν θάνατον, τῶν Ἰσαύρων πάντα ἐπιόντων, καὶ πυρὶ, καὶ σιδήρῳ καὶ σώματα, καὶ οἰκοδομήματα ἀφανιζόντων, καὶ λιμὸν δεδοίκαμεν, ὃν ἡ στενοχωρία, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐνταῦθα συνδραμόντων ποιεῖν ἀπειλεῖ. καὶ ἀρρωστίαν δὲ μακρὰν τὴν ἀπὸ τοῦ χειμῶνος, καὶ τῆς συνεχοῦς φυγῆς ἐγγενομένην ἡμῖν ὑπομείναντες, νῦν τὸ μὲν χαλεπὸν αὐτῆς διαπεφεύγαμεν, ὀλίγα δὲ αὐτῆς περιφέρομεν λείψανα. ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τοσούτοις ὄντες κακοῖς, καὶ τηλικαύταις περιστάσεσι, μεγίστην καρπούμεθα παραμυθίαν ἐκ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, τῆς θερμῆς, καὶ γνησίας, καὶ ἀπεριτρέπτου. ταῦτ' οὖν εἰδότες, συνεχῶς ἡμῖν εὐαγγελίζεσθαι περὶ τῆς ὑγιείας τῆς ὑμετέρας μὴ κατοκνεῖτε. εἰ γὰρ ἐκ τοσούτου καθήμεθα διαστήματος, ἀλλ' ὅμως τῇ τῆς ἀγάπης ἁλύσει μετὰ πολλῆς ὑμῖν συνδεδέμεθα τῆς ἀκριβείας. χάριν δὲ ἔχω σου πολλὴν τῇ τιμιότητι, ὅτι καὶ τῶν ἐν Φοινίκῃ πραγμάτων, καὶ ἐν τοσαύταις ὢν ταραχαῖς, πολλὴν ποιῇ σπουδήν. ἂν οὖν τι πλέον ἐκεῖθεν ἐπαγγελθείη, δηλῶσαι ἡμῖν μὴ κατοκνήσῃς· ἡμῖν γὰρ οὐδεὶς οὐδαμόθεν ταχέως ἐπιχωριάζειν ἀνέχεται, τῶν ὁδῶν πανταχόθεν, τῶν ἐνταῦθα φερουσῶν, ἀποτετειχισμένων. ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ ἐργῶδες τὸ πέμπειν πρὸς ἡμᾶς συνεχῶς, ἡνίκα ἂν ἐξῇ, τοῦτο ποίει, τά τε ἐκεῖθεν πάντα δηλῶν, καὶ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν γνωρίζων, περὶ ἧς σφόδρα περιεσπούδασεν ἡμῖν μαθεῖν.

Aphthonio, Theodoto, Charea presbyteris, ac monachis. 70.

A Equidem ipſe quoque vos huc venire, ac videre cuperem: quoniam autem multa ſunt quæ impediant, hoc quidem nunc expoſcere minimè audeo: illud autem à vobis peto, ut quamvis procul ſitis, precum tamen veſtrarum, quæ fiducia prædiræ ſunt, opem atq; auxilium nobis afferatis. Nam hoc ſubſidium, nec vetuſtate debilitatur, nec itineris longitudine dirimitur: verùm quocumque in loco quiſpiam fiducia erga Deum, inſtat veſtri, præditus, verſetur, iis etiam, qui procul diſſiti ſunt, hac ratione magnopere prodeſſe poteſt. B Simul autem cùm precibus literas quoque velim ad nos detis, quæ de veſtra valetudine nos quam ſæpiſſimè certiores faciant. Quanquam enim multi fluctus undecumque nos cingunt, nimirum & loci ſolitudo, & obſidio, & Iſaurorum impetus, & quotidiana mors (nam perpetuò cum morte vivimus, in hac arce, non ſecus ac carcere quodam incluſi, atque cum gravi corporis ægritudine colluctantes:) nihilominus tamen etiamſi multæ ſint noſtræ calamitates, haud C parvum hujuſmodi malorum ſolatium in charitate veſtra poſitum habemus. Quamvis enim haud diuturnam vobiſcum conſuetudinem habuerimus: tamen ſinceræ ac ferventis melleque dulcioris & firmæ atque conſtantis benevolentiæ, quam & coram, & abſentes oſtenditis, periculum ſæpe fecimus. Quapropter licet à vobis procul remoti, ac tot tantiſque rerum acerbitatibus conſtricti, tamen in virtutis veſtræ recordatione, non ſecus atque in portu quodam acquieſcimus, ampliſſimi cujuſ- D dam theſauri inſtar veſtram charitatem nobis eſſe exiſtimantes. Atquidem exactà hyeme, atque exorto Vere, gravi morbo liberati ſumus: verùm ipſius reliquias adhuc circumferimus, quas etiam Iſaurici tumultus, qui nunquam intermittunt, augent & exulcerant. Hæc igitur cùm vobis explorata ſint, etiamſi procul à nobis abeſtis, noſtri tamen quæſo ſemper meminiſſe, atque, cùm licebit, crebras literas, lætum nobis de veſtra valetudine nuncium afferentes, ad nos mittere ne gravemini.

Ἀφθονίῳ, Θεοδότῳ, Χαιρέᾳ, πρεσβυτέροις καὶ μονάζουσιν ο'.

Ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς παραγενομένους ὑμᾶς ἐνταῦθα ἰδεῖν. ἀλλ' ἐπειδὴ πολλὰ τὰ κωλύοντα, τοῦτο μὲν οὐ τολμῶ νῦν ἀπαιτεῖν, ἀξιῶ δὲ καὶ πόρρωθεν ὄντας, τὴν ἀπὸ τῶν πεπαρρησιασμένων εὐχῶν ὑμῶν παρέχειν συμμαχίαν ἡμῖν· αὕτη γὰρ οὔτε χρόνῳ μαραίνεται ἡ βοήθεια, οὔτε ὁδοῦ μήκει διείργεται, ἀλλ' ὅπουπερ ἂν διάγῃ τις παρρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν ἔχων, [καθάπερ οὖν καὶ ὑμεῖς] δύναται καὶ πόρρωθεν ὄντας ἐντεῦθεν τὰ μέγιστα ὠφελεῖν· μετὰ δὲ τῶν εὐχῶν, καὶ γράμματα ἡμῖν παρέχειν τὰ συνεχῶς περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν εὐαγγελιζόμενα. εἰ γὰρ καὶ πολλὰ τὰ πανταχόθεν ἡμῖν περιεστοιχισμένα κύματα, ἐρημία τόπου, καὶ πολιορκία, καὶ Ἰσαύρων ἔφοδος, καὶ καθημερινὸς θάνατος, [θανάτῳ γὰρ συζῶμεν διηνεκεῖ, καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ, τῷ φρουρίῳ τούτῳ συγκεκλεισμένοι, καὶ σώματος ἀσθενείᾳ παλαίοντες χαλεπῇ] ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ πολλαὶ αἱ περιστάσεις, οὐ μικρὰν εἰς παραμυθίαν τῶν κακῶν τούτων τὴν ὑμετέραν ἔχομεν ἀγάπην. εἰ γὰρ καὶ ὀλίγα ὑμῖν συνεγενόμεθα, ἀλλὰ πολλὴν πεῖραν ὑμῶν τῆς διαθέσεως εἰλήφαμεν, τῆς γνησίας καὶ θερμῆς, καὶ μέλιτος γλυκυτέρας, τῆς ἀπεριτρέπτου. τῆς σταθερᾶς καὶ πεπηγυίας, ἣν καὶ παρόντες καὶ ἀπιόντες ἐπιδείκνυσθε. διὰ ταῦτα καίτοι πόρρωθεν ὑμῶν ὄντες, καὶ τοσούτοις συνεχόμενοι δεινοῖς, ὥσπερ ἐν λιμένι τῆς ὑμετέρας ἀρετῆς ἐπαναπαυόμεθα, θησαυρὸν μέγιστον τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἶναι νομίζοντες. τῆς μὲν οὖν χαλεπῆς ἀρρωστίας ἀπηλλάγημεν, τοῦ χειμῶνος παρελθόντος, καὶ ἐπιστάντος τοῦ ἦρος, ἔτι δὲ τὰ λείψανα αὐτῆς περιφέρομεν, ἅπερ ἐπιτείνει τῶν Ἰσαυρικῶν θορύβων ἡ συνέχεια. ταῦτ' οὖν εἰδότες, καὶ πόρρωθεν ὄντες μεμνῆσθαί τε ἡμῶν διηνεκῶς μὴ κατοκνεῖτε, καὶ γράφειν ἡμῖν συνεχῶς ἡνίκα ἂν ἐξῇ, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς ὑμετέρας εὐαγγελιζόμενοι.

E

Malcho. 71.

Nec animum dejice, nec præclatiſſimum beatæ filiæ tuæ diſceſſum peccatis tuis aſcribe. Etenim ad tranquillum portum appulit, atq; in eam vitam, quæ nullum jam finem habitura eſt, pervenit, ac præſentis vitæ fluctib' erepta, in petra ſtat, ea omnia bona, quæ collegit, tanquā in tutiſſimo theſauro deinceps habēs. Eoque nomine gaudere & exultare ac lætitia perfundi convenit,

Μάλχῳ οα'.

Μήτε ἀθύμει, μήτε ἁμαρτίαις λογίζου τὴν καλλίστην ἀποδημίαν τῆς μακαρίας θυγατρός σου. εἰς γὰρ ἀκύμαντον κατέπλευσε λιμένα, καὶ πρὸς ζωὴν ἦλθε μηκέτι πέρας ἔχουσαν, καὶ τῶν κατὰ τὸν παρόντα βίον κυμάτων ἀπαλλαγεῖσα, ἕστηκεν ἐπὶ τῆς πέτρας, ὅσα συνήγαγεν ἀγαθὰ ὥσπερ ἐν ἀσύλῳ λοιπὸν ἔχουσα θησαυρῷ· καὶ δεῖ χαίρειν ὑπὲρ τούτων, καὶ σκιρτᾶν, καὶ εὐφραίνεσθαι,

ὅτι

ὅλην τὴν ἐκείνης ψυχὴν, καθάπερ γεωργὸς ἄριστος καρπὸν ὥριμον, τῷ A κοινῷ πάντων παρέστησας δεσπότῃ. ταῦτα καὶ τὰ ἐκ τῶν τοιούτων λογισμῶν ἐπιτιθεὶς φάρμακα καὶ σαυτῷ, καὶ τῇ κυρίᾳ μου τῇ κοσμιωτάτῃ μητρὶ αὐτῆς, πλεόναζε τὸν ὑπὲρ τούτων ἀποκείμενον ὑμῖν μισθὸν, ἵνα μὴ μόνον τῆς καλλίστης ἀνατροφῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ πράως καὶ εὐχαρίστως ἐνεγκεῖν τὴν καλλίστην ταύτην αὐτῆς ἀποδημίαν, πολλὴν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ λάβητε τὴν ἀντίδοσιν. B

Ἀλφίῳ οβ.

Ἡμεῖς εἰ καὶ πόρρω σου καθήμεθα, ἀλλ' ἀκούοντές σου τὰ κατορθώματα, καὶ τὴν πολλὴν μεγαλοψυχίαν, ἣν περὶ τοὺς δεομένους ἐπιδείκνυσαι, σκιρτῶμεν, εὐφραινόμεθα, χαίρομεν. καὶ ἐβουλόμεθα μὲν καὶ κατ' ὄψιν συντυχεῖν σου τῇ τιμιότητι, καὶ πολλὰς παρόντι παρόντας ὁμολογῆσαί σοι χάριτας. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο τέως οὐκ C ἔνι, διὰ τὸ τὰ Ἰσαυρικὰ μὲν ἐπιταθῆναι πλέον, καὶ πάσας ἀποτετειχίσθαι τὴν ὁδόν· εὖ γὰρ οἶδ' ὅτι εἰ μὴ τοῦτο ἦν, καὶ αὐτὸς παρεγένου, καὶ πολλὴν ἐποιήσω σπουδὴν δραμεῖν ἕως ἡμῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο τέως οὐ δυνατὸν, καὶ γράφομεν, καὶ προσαγορεύομέν σου τὴν τιμιότητα, καὶ παρακαλοῦμεν συνεχῶς, ἡνίκα ἂν ἐξῇ, ἐπιστέλλειν ἡμῖν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας σου, καὶ τοῦ οἴκου σου παντὸς ἡμῖν εὐαγγελίζεσθαι. οὐ γὰρ τὴν τυχοῦσαν, καὶ ἐνταῦθα καθήμενοι, ἀπὸ D τῶν τοιούτων γραμμάτων τῆς σῆς τιμιότητος καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Ἀγαπητῷ ογ.

Εἰ καὶ πολὺς μεταξὺ χρόνος, ἐξ οὗ τῆς θαυμασιότητος ἐχωρίσθημεν τῆς σῆς, καὶ τῆς ὁδοῦ δὲ αὐτῆς πολὺ τὸ διεῖργον ἡμᾶς, ἀλλ' ὅμως τῇ ἀγάπῃ συνδεδέμεθά σοι, καὶ πλησίον σου διατρίβομεν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐν αὐτῇ σε ἔχομεν τῇ διανοίᾳ, πανταχοῦ E περιφέροντες ὅπουπερ ἂν ὦμεν· καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς σοι πρὸς ἡμᾶς γεγενημένην φιλίαν, τὴν θερμὴν, καὶ γνησίαν, τὴν σφοδρὰν, καὶ ἀκλινῆ ἐγκολάψαντες ἡμῶν ἔχομεν τῷ συνειδότι. καὶ αὐτοὶ δὲ ἀκμάζουσαν τὴν περὶ σὲ διάθεσιν διατηροῦμεν, δέσποτα τιμιώτατε καὶ θαυμασιώτατε, οὐδὲν ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ χρόνου, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ μήκους τοῦ κατὰ τὴν ὁδὸν ἀφιέντες αὐτὴν ἀσθενεστέραν γενέσθαι· παρακαλῶ τοίνυν ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ γράφειν ἡμῖν συνεχῶς μὴ A κατοκνεῖν περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς. οἶσθα γὰρ ὅπως αὐτῆς ἀντεχόμεθα, καὶ ἡλίκην ἡμῖν χαρίζῃ χάριν, τοιαῦτα πρὸς ἡμᾶς διαπεμπόμενος γράμματα.

Ἡσυχίῳ οδ.

Ἐγὼ μὲν σε καὶ ἰδεῖν ἐπεθύμουν, καὶ οὐκ ἄν με ἐκώλυσεν οὔτε ὁ τῶν Ἰσαύρων φόβος, οὔτε ἡ τοῦ σώματος ἀσθένεια, εἴγε B ἐξῆν ἐμοὶ τὸ κινεῖσθαι, ὅπουπερ ἐβουλόμην, ἐκεῖσε· σὲ δὲ καίτοι κύριον ὄντα τούτου, οὐδὲ οὕτως ἕλκω, οὐδὲ ἀναστῆναι οἴκοθεν παρακαλῶ, καὶ πρὸς ἡμᾶς δραμεῖν, ἀλλὰ καὶ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους τοῦτο ἐπιτρεπούσης, καὶ τῆς ἀποδημίας δι' ὀλίγου σοι γινομένης· οὐ γὰρ πολλῷ διειργόμεθα τῷ μέσῳ· ὅμως ἑλκύσαι σε ἐνταῦθα οὐκ ἂν ἑλοίμην, διὰ τὸν τῶν Ἰσαύρων φόβον. παρακαλῶ δὲ συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας ἐπιστέλλειν τῆς σῆς. οὐ γὰρ δή που καὶ πρὸς C τοῦτο κώλυμα τῶν λῃστῶν ἔσται σοι ἡ καταδρομή. δίδου δὴ ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, ῥᾳδίαν τε οὖσαν, καὶ εὔκολον, καὶ πολλὴν παρέχουσαν ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην· οἶσθα γὰρ ἡλίκα ἡμῖν χαρίζῃ ταύτην περὶ ἡμᾶς ἐπιδεικνύμενος τὴν φιλοτιμίαν.

Ἁρματίῳ οε.

Τί τοῦτο; ἵνα μὲν μετὰ ἀδείας ἐπιτάττωμεν τοῖς σοι προσήκουσιν D ἀνθρώποις, ἐν οἷς ἂν δεώμεθα, πολλὴν παρέσχες τὴν ἐξουσίαν, οὗ δὲ μάλιστα ἐδεόμεθα, τούτου ἡμᾶς ἀπεστέρησας, τῶν γραμμάτων λέγω τῶν σῶν, τῶν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς ἡμῖν ἀπαγγελλόντων. οὐκ οἶσθα ὅτι τοῖς μάλιστα φιλοῦσι γνησίως τοῦτο περισπούδαστον καὶ ποθεινὸν, καθάπερ οὖν καὶ ἡμῖν νῦν; εἰ τοίνυν βούλει ἡμῖν χαρίσασθαι, δέσποτά μου τιμιώτατε, ἀφεὶς τὸ κελεύειν τοῖς σοῖς ἀνθρώποις θεραπεύειν ἡμᾶς ἐν ταῖς χρείαις ταῖς σωματικαῖς, [οὐδενὸς E γὰρ δεόμεθα τούτων, ἀλλὰ πάντα ἡμῖν ὡς ἐκ πηγῶν ἐπιρρεῖ] αὐτὸς διὰ χάρτου μικροῦ, καὶ μέλανος τὴν μεγίστην ἡμῖν πάρεχε χάριν, καὶ ἧς μάλιστα ἀπολαύειν ἐπιθυμοῦμεν. αὕτη δέ ἐστι τὸ συνεχῶς ἡμῖν γράφειν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός. εἰ μὲν γὰρ δυνατὸν ἦν καὶ συγγενέσθαι ἡμᾶς ἀλλήλοις, κἂν ἀνέστησά σε οἴκοθεν, κἂν ἐν μεγίστης ᾔτησα χάριτος μέρει, τὸ θερμόν σε οὕτως ἐραστὴν ἡμῶν ὄντα, καὶ κατ' ὄψιν ἰδεῖν αὐτήν.

A quòd ipſius animam, velut optimus agricola maturum fructum, communi omnium Domino exhibuiſti. Hæc aliáque, ex hujuſmodi rationibus confecta medicamenta, tum tibi, tum ornatiſſimæ dominæ meæ ipſius matri adhibens, mercedem pro his rebus vobis reconditam amplifica: ut non tantùm optimæ educationis nomine, verumetiam quòd placido & grato animo pulcherrimum ipſius è vita diſceſſum tuleritis, ingentem à benigno Deo mercedem accipiatis.

Alphio 72.

Etſi procul à te ſejuncti ſumus: tamen ea, quæ cum laude geris, atque ingentem eam liberalitatem, qua in egentes uteris, audientes, gaudio & lætitia exultamus. Ac nobis quidem in votis eſſet, te quoque convenire, magnaſque præſenti gratias agere. Quoniam autem id minimè licet, quoniam Iſaurica mala ingraveſcunt, atque omnes viæ incluſæ ſunt, (nec enim dubito, quin alioqui huc ipſe acceſſiſſes, magnumque ſtudium adhibuiſſes, ut ad nos uſq; accurreres: verùm id nunc fieri nequit) idcirco per literas te ſalutamus, atque oramus, ut cùm licebit, creberrimè ad nos ſcribas, deque tua totiúſque domus tuæ valetudine certiores nos facias. Nec enim vulgarem, hîc quoque degentes, ex ejuſmodi tuis literis conſolationem percipimus.

Agapeto 73.

Etſi jam longum tempus effluxit, cùm abs te ſejuncti ſumus, atque etiam magno itineris intervallo à te dirimimur: charitate tamen tecum adſtringimur, atque in propinquo commoramur, imò, ut rectiùs loquar, in ipſa mente, quocumque tandem in loco ſimus, te circumferimus. Uſqueadeo ferventem illam & ſinceram ac vehementem & conſtantem amicitiam, quæ tibi jampridem atque ab initio nobiſcum interceſſit, intimo pectore impreſſam habemus. Quin ipſi quoque, domine mi præſtantiſſime ac ſummopere admirande, florentem atq; incolumem erga te benevolentiam retinemus, nec eam vel ob temporis magnitudinem, vel ob itineris longinquitatem debilitari atque extingui ſinimus. Quamobrem à te petimus, ut, cùm licebit, de tua valetudine crebrò ad nos ſcribere ne graveris. Scis enim quantum ejus ſtudioſi ſimus, quantámque à nobis gratiam inituruſ ſis, hujuſmodi ad nos literas mittens.

Heſychio 74.

Equidem ipſe te videre cuperem, meque nec Iſaurorum metus, nec corporis imbecillitas prohibere poſſet, ſi mihi licitum eſſet, quò vellem, proficiſci. Te autem, cum alioqui id arbitrii tui ſit, ne ſic quidem traho, nec, ut domo migres, atque ad nos accurras, te rogo. Et quamvis id per anni tempus liceat, tuque iſtud iter brevi exequi poſſis (neque enim magno intervallo disjuncti ſumus) tamen ob Iſaurorum metum huc te trahere minimè velim. Verùm hoc demum abs te peto, ut de tua valetudine crebrò ad nos ſcribas. Nec enim ſcilicet, quo minus id facere poſſis prædonum incurſus impedimento erit. Quamobrem hoc nos beneficio quæſo affice, quod & tibi facile ac pronum eſt, & ingentem nobis voluptatem affert. Nec enim te fugit, quam gratam nobis rem facturus ſis, hac benignitate ac munificentia erga nos utens.

Harmatio 75.

Quid hoc eſſe dicam, quod, ut hominibus tuis, in iis rebus, in quibus eorum opera nobis opus fuerit, arbitratu noſtro imperemus, nobis conceſſiſti: id autem, quod magnopere expetebamus, mihi eripuiſti, hoc eſt literas tuas, quæ nos de tua valetudine certiores facerent? An neſcis hoc iis, qui ſinceriſſimè amant, ſummæ & antiquiſſimæ curæ atq; cupiditati eſſe, quemadmodum nunc quoque nobis eſt? Quamobrem ſi nobis gratificari eſt animus, reverendiſſime mi domine, deſine quæſo tuis hominibus imperare, ut nobis in iis rebus, quibus corpus eget, inſerviant. Neque enim his rebus ullo modo indigemus: quippe cùm omnia nobis perinde atque à fonte affluant. Verùm ipſe maximum nobis beneficium, quodque conſequi ſummopere cupimus, per exiguam chartam & atramentum præbe. Id porro eſt, ut de tua totiúſque tuæ domus valetudine nos quàm ſæpiſſimè certiores facias. Nam ſi fieri poſſet, ut nos quoque mutuo congreſſu frueremur, etiam teipſum è domeſticis penatibus excitaſſem, atque ampliſſimi beneficii loco abs te petiviſſem, ut te tantò noſtri amore flagrantem oculis quoque cernere mihi liceret,

Quoniam autem Iſaurorum metus hoc prohibuit, eam ſaltem conſolationem, quam literæ afferunt, prolixè atque copioſè nobis præbe: idque perinde accipiemus, ac ſi omnia abs te habuerimus.

Chalcidia 76.

Equidem dominum meum reverendiſſimum presbyterum nobiſcum eſſe vehementer cupio. Sin autem ipſum iſtuc proficiſci commodum eſſe cenſes, eum periculi metu carere, atque urgente tumultu liberari, quàm hic eſſe malo. Quamobrem, ne illud exiſtimes, ipſum à nobis prohiberi, ſi proficiſci velit. Nobis enim eum adhuc retinendi cauſa ea fuit, quòd negotii natura ipſius præſentiam non admodum requireret: atque item ea, quòd ne in Iſaurorum manus fortè caderet, metueremus. Quòd ſi eum iſtuc proficiſci tam valde neceſſe eſt, hominem & monemus & hortamur, ut iter ſuſcipiat. Quamvis enim corpore ſejungamur: tamen charitatis vinculis ſemper cum eo devincti ſumus. Te autem oro, ne quid earum moleſtiarum, quæ eveniunt, animum tuum commoveat. Nam quo plures res adverſæ ſunt, eo quoque major tibi quæſtus atque uberior merces à benigno Deo rependetur, ſi ea, quæ accidunt, grato ac generoſo animo feras. Hac enim ratione, & hæc faciliùs ſuperari poterunt, & fructus is, qui ex horum perpeſſione ac tolerantia tibi in cœlis comparatur, amplior & copioſior erit, multoque major quàm calamitates & cruciatus, quos ſubiiſti.

Aſyncritiæ 77.

Etiam antehac illud tibi per literas ſignificavimus, nos te, quantum ad charitatem attinet, in eorum, qui ad nos venerunt, numero reponere: & nunc rurſus iſtud ipſum dicimus, nimirum te animo ac voluntate veniſſe. Quòd ſi corporis imbecillitate, ac tumultibus iis, qui Armeniam invaſerunt, prohibita es: nos tamen ex tua voluntate animique ſententia idem de tua benevolentia judicium habemus, quod priùs habuimus. Quare ne quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribere negligas, noſque, morbúmne depuleris, & qua valetudine ſis, certiores facere. Quandoquidem nunc quoque magnum animo dolorem accepimus, cùm te ægram eſſe intelleximus. Quamobrem, ne de hac re laboremus, fac velim quàm citiſſimè ſciamus, num è morbo ad ſanitatem redieris.

Romano Presbytero 78.

Non in Armeniam duntaxat & Cappadociam, ſed etiam longiùs charitatis tuæ atque benevolentiæ, quam ſemper erga nos præſtitiſti, qua vis tuba luculentior fama pervaſit. Quamobrem nos quoq; ob tuam iſtam benevolentiam magnopere gloriamur, nec te laudare intermittimus. Tu verò de tua valetudine quàm ſæpiſſimè quæſo ad nos ſcribas. Nam licet in ſolitudine ſiti, ac procul à vobis remoti ſimus, at charitatis tamen catena tecum devincti ſumus, eandem videlicet, quam olim atque ab initio erga te benevolentiam præ nobis tulimus, imò etiam majorem ac ferventiorem nunc habentes. Nec enim, aut temporis diuturnitas, aut viæ longitudo, ſegniores ad eam rem nos reddidit, imò etiam acriores ac diligentiores. Hæc igitur cùm minimè ignores, domine mi reverendiſſime ac religioſiſſime, quantam crebrioribus tuis literis gratiam à nobis initurus ſis, tecum reputans, de tua valetudine ad nos ſcribas velim, ac præſertim in tuis ſanctis precibus memoriam noſtri ne intermittas: quò, licet tantò intervallo abs te disjuncti, ingentem tamen hinc opem & auxilium accipiamus.

Gemello 79.

Quidnam hoc eſt, ut cùm tanta tamque præclara civitas luculentum feſtum agat, (ſic enim magiſtratum tuum atque imperium voco) tum tu diuturno tuo ſilentio majorem nobis mœſtitiam attuleris? Ac ſiquidem alius quiſpiam è vulgo eſſet, cui hoc accidiſſet, cauſam quoque nullo negotio inveniſſem. Quam tandem iſtam? Solent plerique mortalium, cùm ad majorem dignitatem pervenerint, animos quoque ſimul attollere, ac majores ſpiritus ſumere: at in te, qui philoſophari noſti, ac caducarum harum & fragilium rerū naturam apprimè conſideraſti, nec fucis ac pigmentis deciperis, verùm res ipſas larvis nudas & vacuas perſpicis atque animadvertis, ſilentii cauſam reperire nequeo. Et quidem illud pro certo habeo, me æquè ac prius, imò etiam magis quàm ante abs te amari. Quid autem ſit, quamobrem, cùm hoc erga me animo ſis, tamdiu tacueris, dicere nequeo: imò hoc quoque ipſo præſertim nomine hæreo. Quare iſtud ænigma, niſi grave ac moleſtum eſt, nobis velim per literas explices. Atque etiam ante ipſas literas, eos, qui hanc epiſtolam ad te perferunt,

A ἐπεὶ δὲ τοῦτο ὁ τῶν Ἰσαύρων ἐκώλυσε φόβος, τὴν γοῦν ἀπὸ τῶν γραμμάτων ἡμῖν παραμυθίαν πάρεχε δαψιλῶς, καὶ τὸ πᾶν ἀπειλήφαμεν.

Χαλκιδίᾳ ος.

Ἐγὼ μὲν καὶ σφόδρα ἐπιθυμῶ σὺν ἡμῖν εἶναι τὸν δεσπότην μου τὸν τιμιώτατον πρεσβύτερον. εἰ δὲ τὸ παραγενέσθαι αὐτόθι οὕτως οἶσθα λυσιτελὲς, προτιμῶ τῆς ἐνταῦθα αὐτοῦ παρουσίας τὴν ἄδειαν B αὐτοῦ, καὶ τὸ τῆς ἐπικειμένης ἀπαλλαγῆναι ταραχῆς. μὴ τοίνυν νομίσῃς αὐτὸν κωλύεσθαι παρ' ἡμῶν, εἰ βούλοιτο ἀποδημεῖν. ἡμεῖς γὰρ ἕως οὐ νῦν διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐπέχομεν, ὡς οὐ σφόδρα τῆς τοῦ πράγματος φύσεως ἀπαιτούσης αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, καὶ δεδοικότες μήποτε εἰς τὰς τῶν Ἰσαύρων ἐμπέσῃ χεῖρας. εἰ δὲ οὕτως ἀναγκαῖον τὸ αὐτόθι παραγενέσθαι, καὶ παρακαλοῦμεν καὶ προτρεπόμεθα ἅψασθαι τῆς ἀποδημίας. κἂν γὰρ τῷ σώματι κεχωρισμένοι ὦμεν, C ἀλλὰ τῇ τῆς ἀγάπης ἁλύσει μένομεν πρὸς αὐτὸν συνδεδεμένοι. μηδέν σε θορυβείτω παρακαλῶ τῶν συμπιπτόντων χαλεπῶν. ὅσῳ γὰρ πλείους αἱ περιστάσεις, τοσούτῳ σοι μείζων ἡ πραγματεία, καὶ πλείων ὁ μισθὸς, καὶ ἡ ἀντίδοσις παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, ἂν εὐχαρίστως φέρῃς καὶ γενναίως τὰ συμβαίνοντα. οὕτω γὰρ καὶ ταῦτα εὐκαταγώνιστα ἔσται, καὶ ὁ ἐκ τῆς τούτων ὑπομονῆς σοι ἀποτιθέμενος καρπὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς δαψιλὴς ἔσται, καὶ πολὺ μείζων τῶν D παθημάτων.

Ἀσυγκριτίᾳ οζ.

Καὶ ἔμπροσθεν ἐπέσταλκά σου τῇ τιμιότητι, ὅτι σε μετὰ τῶν παραγενομένων ἀριθμοῦμεν κατὰ τὸν τῆς ἀγάπης λόγον, καὶ νῦν τὸ αὐτὸ λέγομεν, ὅτι τῇ γνώμῃ παραγέγονας. εἰ δὲ ἀσθένεια τοῦ σώματος διεκώλυσε, καὶ οἱ θόρυβοι οἱ τὴν Ἀρμενίαν κατειληφότες, E ἡμεῖς ἀπὸ τῆς γνώμης καὶ τῆς προαιρέσεως τὴν αὐτὴν περὶ τῆς διαθέσεώς σου ψῆφον ἔχομεν, ἥνπερ καὶ ἔμπροσθεν. μὴ τοίνυν καταφρόνει συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ εἴ σοι λέλυται τὰ τῆς ἀῤῥωστίας, καὶ περὶ τῆς ὑγείας σου δηλοῦν ἐπεὶ καὶ νῦν σφόδρα ἠλγήσαμεν, ἀκούσαντές σε ἐν ἀῤῥωστίᾳ εἶναι. ἵν' οὖν μὴ μεριμνῶμεν περὶ τούτου, διὰ τάχους ἡμῖν δήλωσον, εἰ πρὸς ὑγείαν σοι τὰ τῆς ἀῤῥωστίας μεταβέβληται.

Ῥωμανῷ πρεσβυτέρῳ οη.

A Οὐ μέχρι τῆς Ἀρμενίας μόνον, οὐδὲ τῆς Καππαδοκῶν χώρας, ἀλλὰ καὶ πορρωτέρω τῆς ἀγάπης σου καὶ τῆς διαθέσεως, ἣν περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξω διηνεκῶς, σάλπιγγος λαμπροτέρα ἡ φήμη παραγέγονε. διόπερ καὶ ἡμεῖς σφόδρα καλλωπιζόμεθα ἐπὶ τῇ διαθέσει τῆς εὐλαβείας σου, καὶ μακαρίζοντες οὐ διαλιμπάνομεν, καί σου δεόμεθα συνεχῶς ἐπιστέλλειν ἡμῖν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. εἰ γὰρ καὶ B ἐν ἐρημίᾳ καθήμεθα, καὶ πόῤῥω ὑμῶν ἀπῳκίσμεθα, ἀλλ' ὅμως τῇ τῆς ἀγάπης ἁλύσει συνδεδέμεθά σοι, ἣν ἐξ ἀρχῆς διάθεσιν περὶ τὴν σὴν τιμιότητα ἐπεδειξάμεθα, ταύτην, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλείονα καὶ θερμοτέραν νῦν ἔχοντες. οὐδὲ γὰρ ἡμᾶς οὔτε τοῦ χρόνου τὸ πλῆθος, οὔτε τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος ῥαθυμοτέρους εἰς τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ σπουδαιοτέρους. ταῦτ' οὖν εἰδὼς δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, καὶ λογισάμενος ἡλίκην ἡμῖν χάριν συνεχέστερον ἐπιστέλλων, γράφε τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ προηγουμένως, C διηνεκῶς ἐν ταῖς ἁγίαις σου μεμνημένος εὐχαῖς· ἵνα καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, πολλὴν καὶ ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν συμμαχίαν.

Γεμέλλῳ οθ.

Τί τοῦτο; ὅτι ἡ τοσαύτη καὶ τηλικαύτη πόλις ἑορτὴν ἄγει λαμπράν· οὕτω γὰρ τὴν ἀρχὴν καλῶ τὴν σήν· τότε ἡμᾶς ἐν πλείονι D κατέστησας κατηφείᾳ, μακρὰν οὕτω σιγήσας σιγήν; καὶ εἰ μὲν ἄλλος τις ἦν τῶν πολλῶν ὁ τοῦτο πεπονθὼς, καὶ τὴν αἰτίαν ῥᾳδίως ἂν εὗρον. τίς δέ ἐστιν αὕτη; εἰώθασιν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἡνίκα ἂν μείζονος ἀρχῆς ἐπιλάβωνται, καὶ ἐν ὄγκῳ φρονήματος γίνεσθαι μείζονι. ἐπὶ δὲ τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας φιλοσοφεῖν εἰδυίας, καὶ ἀκριβῶς διεσκεμμένης τῶν ἐπικήρων τούτων καὶ ῥεόντων πραγμάτων τὴν φύσιν, καὶ οὐκ ἀπατωμένης τοῖς ἐπιτρίμμασι καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς· E ἀλλὰ γυμνὰ τῶν προσώπων τὰ πράγματα καταμανθανούσης, τὴν αἰτίαν οὐ δύναμαι τῆς σιγῆς εὑρεῖν. ἀλλ' ὅτι μὲν ὁμοίως ἐρᾷς καὶ νῦν ὥσπερ καὶ ἔμπροσθεν· μᾶλλον δὲ μειζόνως νῦν ἢ ἔμπροσθεν, οἶδα σαφῶς. τίνος δὲ ἕνεκεν οὕτω διακείμενος τοσοῦτον ἐσίγησας χρόνον, εἰπεῖν οὐκ ἔχω, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα ἀπορῶ. λῦσον δὴ ἡμῖν τὸ αἴνιγμα δι' ἐπιστολῆς, εἰ μὴ βαρὺ μηδὲ ἐπαχθές. καὶ πρὸ τῆς ἐπιστολῆς δὲ ἐκείνης τοὺς ταύτην σοι κομίζοντας τὴν ἐπιστο-

ἐπιστολήν· λέγω δὴ τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον πρεσβύτερον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ δίδαξον· ὅπερ καὶ ἡμεῖς πεπείσμεθα· ὅτι ῥᾳθυμίας οὐκ ἦν ἡ σιγή. ἀρκεῖ γὰρ τοῦτο εἰπεῖν, εἰς τὸ τυχεῖν αὐτοὺς φιλοφροσύνης παρὰ τῆς σῆς θαυμασιότητος.

Φιρμίνῳ π.

Εἰς μὲν συνουσίαν σου μεγάλα ἡμᾶς τὸ ἀρρωστεῖν σε ἐζημίωσεν· εἰς δὲ τὴν ἀγάπην οὐδὲ μικρὰ παρέβλαψεν. ἤρκεσε γὰρ ἡμῖν καὶ τὸ ἅπαξ σφοδροὺς ἐραστὰς γενέσθαι. τούτου δὲ αἴτιος αὐτός, οὕτως ἐκ προοιμίων σφοδρὸν καὶ μανικὸν περὶ ἡμᾶς ἐπιδειξάμενος ἔρωτα. καὶ οὐκ ἀφῆκε διενεχθῆναι τῆς ἀπὸ τοῦ χρόνου πείρας· ἀλλ᾽ ὁμοῦ τε φανεὶς καὶ ἑλών, καὶ μετ᾽ ἀκριβείας ἑαυτῷ προσδήσας ἡμᾶς. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡμεῖς γράφομεν, ἅπερ ἐπιθυμεῖς ἀκοῦσαι δηλοῦμεν. τίνα δὲ ταῦτά ἐστιν; ὑγιαίνομεν· ἀδεῶς τὴν ὁδὸν διηνύσαμεν· ἐντρυφῶμεν ἡσυχίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ πολλῇ· πολλῆς παρὰ πάντων ἀπολαύομεν εὐνοίας· ἄφατον καρπούμεθα παραμυθίαν. οὐδεὶς ὁ ἐλαύνων ἐνταῦθα οὐδὲ ἐνοχλῶν. καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἐν τῇ πόλει, ὅπου γε καὶ τὴν ὁδὸν μετὰ πολλῆς ἠνύσαμεν τῆς ἀδείας; δήλου δὴ καὶ αὐτὸς ἡμῖν τὰ σά· ἵνα ὥσπερ σε τούτοις ἥσαμεν τοῖς διηγήμασιν· οὕτω καὶ αὐτοὶ πολλῆς ἀπολαύσωμεν τῆς εὐφροσύνης, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς μανθάνοντες. οἶσθα γὰρ ἡλίκην ἐντίθησι τὴν ἡδονὴν τοῖς φιλεῖν ἐπισταμένοις γνησίως τὸ χρηστόν τι περὶ τῶν ἀγαπωμένων μανθάνειν.

Ὑμνητίῳ ἀρχιατρῷ πα.

ΟΥ παυσόμεθά σε παρὰ πᾶσι θαυμάζοντες, καὶ ὡς ἄνδρα χρηστόν, καὶ ὡς ἰατρὸν ἄριστον, καὶ ὡς φιλεῖν εἰδότα γνησίως. ὅταν γὰρ ἡμῖν ἐνταῦθα περὶ τῆς ἀρρωστίας ἡμῶν γίνωνται λόγοι, ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς ἐπεισέρχῃ τοῖς διηγήμασι τούτοις, καὶ τῆς πολλῆς σου καὶ ἐπιστήμης καὶ εὐνοίας πεῖραν λαβόντες οὐ δυνάμεθα σιγῇ τὰς εὐεργεσίας κατασχεῖν, ἀλλ᾽ εἰς ἅπαντας ἀνακηρύττομεν, ἡμῖν αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριζόμενοι. τοσοῦτον γὰρ ἡμῖν φίλτρον ἐνέθηκας, ὅτι καί τι γε ὑγιαίνοντες πολλοῦ ἂν ἐπριάμεθα ἐνταῦθα ἑλκύσαι, ὥστε σε μόνον ἰδεῖν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦτο ἐργῶδες, καὶ διὰ τὴν τῆς ὁδοῦ δυσκολίαν, καὶ διὰ τὸν τῶν Ἰσαύρων φόβον τοῦτο μὲν οὐκ ἐπιχειροῦμεν τέως· ἀξιοῦμεν δὲ συνεχῶς ἐπιστέλλειν. δυνήσῃ γὰρ ἡμῖν τὴν ἐκ τῆς παρουσίας ἡδονὴν χαρίζεσθαι τῇ συνεχείᾳ τῶν γραμμάτων, τῷ μέλιτι σου τῶν τρόπων τὰ γράμματα ἀναχρωννύς.

Κυθηρίῳ πβ.

Η μὲν συνουσία ἡμῖν ἡ αὐτόθι βραχεῖα γέγονε πρὸς ὑμᾶς· ἡ δὲ ἐντεῦθεν τεχθεῖσα ἀγάπη μεγάλη καὶ ὑψηλὴ καὶ γενναία τοῖς γνησίως εἰδόσι φιλεῖν. καὶ οὐ δεῖ εἰς τοῦτο χρόνου μακροῦ· ἀλλὰ καὶ ἐν βραχεῖ δυνατὸν κατορθῶσαι τὸ πᾶν· ὃ δὴ καὶ ἐφ᾽ ἡμῶν γέγονε· καὶ γεγόναμεν ὑμῶν ἐρασταὶ σφοδροί, ὡς πολλῷ συγγινόμενοι τῷ χρόνῳ. ὅθεν δὴ καὶ ἐπιστέλλομεν τὰ καθ᾽ ἡμᾶς δηλοῦντες, ὅτι τε ὑγιαίνομεν, καὶ ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ διάγομεν, ἴσμεν γὰρ ὅτι χαριούμεθα ταῦτα ὑμῖν ἀπαγγέλλοντες· καὶ τὰ παρ᾽ ὑμῶν αἰτοῦμεν γράμματα τὰ αὐτὰ ἡμῖν εὐαγγέλια κομίζοντα. μὴ δὴ κατοκνεῖτε γράφειν ἡμῖν συνεχῶς, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν εὐαγγελίζεσθαι. οὕτω γὰρ τὰ μέγιστα καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβουσι χαριεῖσθε ταῦτα ἐπιστέλλοντες, ἅπερ συνεχῶς ἐπιθυμοῦμεν μαθεῖν.

Λεοντίῳ πγ.

Τῆς μὲν πόλεως ὑμῶν ἀπηλάθημεν· τῆς δὲ ἀγάπης τῆς σου οὐκ ἀπεληλάμεθα. τὸ μὲν γὰρ ἐφ᾽ ἑτέρων ἔκειτο, τὸ μένειν αὐτόθι ἢ ἐκβάλλεσθαι· τὸ δὲ ἐφ᾽ ἡμῖν. διὸ οὐδεὶς ἡμᾶς αὐτὸ ἀφελέσθαι δυνήσεται· ἀλλ᾽ ὅπουπερ ἂν ἀπίωμεν πανταχοῦ περιφερόμενοί σου τὸ μέλι τῆς ἀγάπης, καὶ ἐντρυφῶμεν τῇ μνήμῃ τῆς εὐγενείας τῆς σῆς, τὸν ἔρωτά σου τὸν περὶ ἡμᾶς, τὴν σπουδήν, τὴν σύνεσιν, τὴν φιλοφροσύνην, τὴν φιλοξενίαν, τὰ ἄλλα πάντα συντιθέντες καὶ τὴν εἰκόνα διαπλάττοντες τῆς σῆς ἀρετῆς. ἐπεὶ οὖν οὕτως ἡμᾶς εἷλες καὶ ἐχειρώσω, ὡς καὶ τῆς παρουσίας σου σφόδρα ἐπιθυμεῖν· τοῦτο δὲ οὐκ ἔνι γενέσθαι νῦν, τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων πάρεχε παραμυθίαν ἡμῖν. δυνήσῃ γὰρ τῇ πυκνότητι τῶν ἐπιστολῶν σοφίσασθαι τὴν ἐκ παρουσίας ἡδονὴν τοσαύτῃ κεκοσμημένος συνέσει.

A hoc eſt dominum meum reverendiſſimum & religioſiſſimum presbyterum, ipſiuſque comites doce (id quod nobis ipſis perſuaſum eſt) hoc tuum ſilentium à negligentia minimè fluxiſſe. Nam ſi hoc dixeris, ſatis id erit, ut ipſi comiter ac benignè à te excipiantur.

Firmino 80.

Ad congreſſum tuum magno nobis damno morbus tuus fuit: ad charitatem autem ne tantillum quidem detrimenti at- B tulit. Siquidem vel ſemel te conveniſſe, ſatis ſuperque fuit, ad vehementem tui amorem in animis noſtris ciendum. Hujus autem rei cauſam ipſe præbuiſti, qui ab ipſis initiis ingentem ac penè inſanum quendam noſtri amorem præ te tuliſti, nec nos, ut diutiùs tui periculum faceremus, expectare paſſus es, verùm ad primum aſpectum nos cepiſti, arctiſſimiſque vinculis tecum aſtrinxiſti. Ob eamque proinde cauſam ad te ſcribimus, eaque, quæ audire cupis, exponimus. Quænam autem hæc ſunt? C Incolumi valetudine ſumus: iter tutò confecimus: in jucundiſſima quiete atque otio degimus: magnam omnium benevolentiam obtinemus: tantam deniq; conſolationem percipimus, ut eam nemo ullis verbis conſequi poſſit. Nemo hîc eſt, qui nos exagitet, aut nobis negotium faceſſat. Quid autem nobis hoc in urbe uſu veniſſe miraris, cùm etiam iter ipſum tutiſſimè confecerimus? Tu verò de tuis quoque rebus nos fac certiores: ut quemadmodum ex hac commemoratione voluptatem cepiſti, D ſic etiam de tua valetudine certiores facti, magnam lætitiam capiamus. Nec enim te fugit, quantam iis, qui ſincerè amare norunt, voluptatem hoc injiciat, cùm læti aliquid de iis, quos amant, accipiunt.

Hymnetio Archiatro 81.

Nunquam te apud omnes mirificis laudibus efferre deſinemus, tum ut probum virum, tum ut præſtantiſſimum medicum, E tum ut eum, qui ſincerè amare novit. Nam cùm hîc de morbo noſtro ſermones excitantur, in ejuſmodi commemoratione tu quoq; ſubeas neceſſe eſt: cumq; ipſi eximiæ tuæ doctrinæ periculum fecerimus, beneficia abs te accepta ſilentio premere non poſſumus, verùm apud omnes ea prædicamus, maximam à nobis hac in re gratiam ineuntes. Tantum enim tui amorem animis noſtris injeciſti, ut etiamſi bellè valeamus, magno tamen emptum velimus, ut te huc trahere queamus, quò te vel A duntaxat conſpicemur. Verùm quoniam hoc, partim ob itineris difficultatem, partim ob Iſaurorum metum difficile eſt, nunc quidem hoc minimè aggredimur. At illud petimus, ut quàm ſæpiſſimè literas ad nos mittas. Eam enim, quam præſentia ipſa parit, voluptatem frequentibus literis nobis afferre poteris, morum tuorum melle eas illinens.

Cytherio 82.

B Brevius quidem nobis & exigua vobiſcum iſtic fuit conſuetudo: at amor, qui hinc ortus eſt, magnus & ſublimis ac præclarus. Nam iis, qui ſincerè ac verè amare ſciunt, ad eam diuturno tempore minimè opus eſt: verùm brevi totum id perfici poteſt. Quod etiam nobis uſu venit: quippe qui veſtri amore perinde flagremus, ac ſi jampridem mutuam inter nos conſuetudinem habuiſſemus. Ob eamque cauſam ad vos etiam ſcribimus, rerumq; noſtrarum ſtatum exponimus, nempe C nos commoda valetudine eſſe, atque in quiete & otio degere. Nec enim nobis dubium eſt, quin hæc nunciantes, rem vobis gratam facturi ſimus. Veſtras etiam literas viciſſim petimus, quæ lætum eundem nobis nuncium afferant. Vobis igitur quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribere ne gravemini, déque valetudinis veſtræ ſtatu læta nunciare. Sic enim nobis, etiam in externa regione degentibus, gratiſſimum facturi eſtis, ea ſcribentes, quæ ſine ulla intermiſſione audire cupimus.

D

Leontio 83.

Civitate quidem veſtra pulſi ſumus: à charitate verò tua non item pulſi. Illud enim, hoc eſt ut iſtic maneremus, aut ejiceremur, in aliorum poteſtate ſitum erat: hoc autem in noſtra. Quocirca nemo id nobis unquam eripere poterit: verum, quocunq; proficiſcamur, charitatis tuæ mel ſemper circumferimus, magnámque ex tui recordatione voluptatem capimus, tuum erga E nos amorem, ſtudium, prudentiam, comitatem, hoſpitalitatem, alia denique omnia in unum cogentes, tuæque virtutis imaginem effingentes. Quoniam igitur nos ita demeruiſti, ac tibi conciliaſti, ut etiam præſentiam tuam imprimis appetamus, id autem nunc minimè licet, conſolationem eam, quæ ex literis percipitur, velim nobis præbeas. Nam cum tanta prudentiæ laude floreas, per frequentes literas id aſſequi poteris ut voluptatem eam, quã præſentia tua ſecum accerſit, nobis effingas.

Fauſtino 84.

Cucuſum incolumes venimus: hinc enim ordiemur, unde nos nuntium ſcribendi facere cupis. Ac locum tumultibus vacuum reperimus, quietiſque atque otii pleniſſimum, nec quenquam habentem, qui nobis moleſtiam exhibeat, atque infeſtus ſit. Quid autem mirum, ſi hoc nobis in urbe contingat, cum etiam deſertiſſimum ac periculoſum & ſuſpectum iter, quod illinc huc ducit, ſine metu ac negotio exegerimus, tutioráque omnia habuerimus, quàm in urbibus, quæ bonis legibus gubernantur? Læti igitur hujus nuncii mercedem nobis hanc pende, ut de tua valetudine quàm creberrimè ad nos ſcribas. Siquidem in magna quiete hîc degentes, animi tui nobilitatem, ingenuitatem, improborum odium, loquendi libertatem, univerſumdenique virtutum tuarum pratum ſine ulla intermiſſione animo & cogitatione nobis effingimus, tuique memoriam ſumma cum voluptate uſurpamus, quemcunque in locum abſcedamus, te circumferentes, atque incredibili quodam tui amore flagrantes. Eaque de cauſa te quoque huc venire, ac cernere cupimus. Quoniam autem id difficile eſt, ad ſecundum, ut dici ſolet, navigationis curſum venimus, eamque, quam literæ pariunt, conſolationem abs te poſtulamus. Maximum quippe ſolatium nobis erit, frequentes epiſtolas accipere, quæ nos de tua valetudine certiores faciant.

Lucio Epiſcopo 85.

Etſi magno itineris intervallo à te ſejuncti ſumus, tamen illud improborum odium, quo animus tuus præditus eſt, minimè nobis obſcurum fuit, dolórque ille, quem propter eos, qui tanta flagitia perpetrarunt, totque ſcandalis orbem univerſum impleverunt, animo concepiſti. Ac propterea tibi gratias agimus, mirificiſque laudibus ſine ulla intermiſſione te afficimus, quòd in tanta malorum colluvie, totque hominibus in præcipitia & ſcopulos ruentibus, tu rectum iter tenere minimè deſtitiſti, ea, quæ facta ſunt, reprehendens, eoſque, à quibus facta ſunt, averſans, quemadmodum etiam te facere par eſt. Eaque de cauſa te hortamur, ut in egregia hac animi alacritate perſtes, majorémq; etiam zelum præ te feras. Scis enim, quæ vobis merces futura ſit, quæ præmia, quæ coronæ, ſi tot alioqui modis turbati & exagitati, contrarium tamen iter tenueritis, maximam præſentibus malis medicinam hinc afferentes. Nam quòd, etiamſi alioqui exiguo numero ſitis, tamen ſi ſtrenuo, ac forti animo in procinctu ſtare volueritis, majores copias ob improbitatem gloriantes ſuperaturi ſitis, nemo inficias ierit. Nec enim quicquam virtute fortius eſt, uſque hominibus, qui ea quærunt, quibus præſidium Eccleſiis comparatur. Cùm igitur animum ad ingentem Dei opem accerſendam idoneum habeatis, quæ veſtrarum partium ſunt, velim expleatis, voſque per hujuſmodi mentem ac voluntatem firmiſſimi cujuſdam muri inſtar omnibus orbis Eccleſiis præbeatis.

Mari Epiſcopo 86.

Et, cùm tempeſtas ea, qua Eccleſia turbata eſt, velut proluderet, animi tui integritatem atque conſtantiam perſpeximus: & nunc item ingraveſcentibus malis pietatem tuã in iiſdem curſus inſtitutis perſeverare cognovimus. Eoque nomine, tam longè licet à te diſſiti, debitum tibi ſalutationis munus perſolvimus, teque mirificis laudibus vehimus, quòd cum plurimi per ea ſcelera, quæ adverſus Eccleſias deſignarunt, ſeſe in exitium præcipites dederint, ipſe tamen viam aliorum viæ adverſam tenueris, nimirum & eorum, qui hæc auſi ſunt, congreſſum atque occurſum defugiens, & eam, quæ te digna erat, libertatem retinens. Cogitans itaque, quanta præclari hujuſce tui facti magnitudo ſit, quantæque laudis, improbis minimè obſecundaſſe, atque illud præterea conſtantem hanc veſtram firmámque ſententiam depellendorum malorum viam ac præludium fore, fac quæſo, ut quemadmodum à te poſtulatur, ſtrenuo animo in procinctu ſtes, atq; alios pro virili tua cohorteris. Sic enim ad auxilium noſtrum hæc occaſio ſuffecerit, Deo nempe mentem veſtram, quæ in tanta rerum confuſione recta eligit, comprobante, ſuamque opem afferente.

Eulogio Epiſcopo 87.

Quamvis ad extremos uſque orbis receſſus venerimus, tamen tuæ charitatis oblíviſci minimè poſſumus, verum eam paſſim circumferimus. Uſque adeò nos, reverendiſſime ac religioſiſſime mi domine, tibi devinxiſti, ac ſubegiſti. Siquidem nunc quoque Cucuſi manentes, hoc eſt in deſertiſſimo noſtri orbis loco, benignitatem tuam, ſuavitatem, morum facilitatem, ſinceram animi propenſionem,

Φαυστίνῳ πδ.

Ἀφικόμεθα εἰς τὴν Κουκουσὸν ὑγιαίνοντες. ἐντεῦθεν γὰρ προοιμιάσομαι, ὅθεν καὶ αὐτὸς ἐπιθυμεῖς ἀκοῦσαι τῆς ἐπιστολῆς· καὶ εὑρήκαμεν χωρίον καθαρὸν, καὶ πολλῆς μὲν ἀπραγμοσύνης, πολλῆς δὲ γέμον ἡσυχίας, καὶ οὐδένα τὸν ἐνοχλοῦντα οὐδὲ ἀπελαύνοντα ἔχον. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ἐν τῇ πόλει τοῦτο, ὅπουγε τὴν ἐρημοτάτην ὁδὸν καὶ ἐπισφαλῆ καὶ ὕποπτον τὴν ἐκεῖθεν ἐνταῦθα φέρουσαν ἀδεῶς καὶ ἀπραγμόνως διήλθομεν, πλείονος ἀπολαύσαντες ἀσφαλείας ἢ ἐν ταῖς εὐνομουμέναις τῶν πόλεων; τούτων τοίνυν ἡμῖν τῶν εὐαγγελίων δίδου τὸν μισθὸν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλων περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. καὶ γὰρ ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ διάγοντες ἐνταῦθα διηνεκῶς ἀναπλαττόμενοι σου τῆς διανοίας τὸ εὐγενὲς, τὸ ἐλευθέριον, τὸ μισοπόνηρον, τὸ πεπαρρησιασμένον, ἅπαντα τῶν ἀρετῶν σου τὸν λειμῶνα· καὶ ἐντρυφῶμεν τῇ μνήμῃ ὅπουπερ ἂν ἀπίωμεν πανταχοῦ σε περιφέροντες, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ἐκκαιόμενοι τῷ φίλτρῳ τῷ περὶ σέ. διὸ καὶ ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἐνταῦθά σε παραγινόμενον ἰδεῖν· ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐργῶδες, ἐπὶ τὸν δεύτερον ἐρχόμεθα πλοῦν, καὶ τὴν διὰ τῶν γραμμάτων αἰτοῦμεν παράκλησιν. καὶ γὰρ μεγίστη παραψυχὴ ἡμῖν ἔσται τὸ συνεχῶς δέξασθαι ἐπιστολὰς εὐαγγελιζομένας ἡμῖν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς.

Λουκίῳ ἐπισκόπῳ πε.

Εἰ καὶ πολλῷ τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ διεστήκαμεν τῆς εὐλαβείας τῆς σῆς· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἔλαθεν ἡμᾶς τὸ μισοπόνηρόν σου τῆς γνώμης, καὶ πῶς ἤλγησας ἐπὶ τοῖς τηλικαῦτα παρανομήσασι, καὶ τοσούτων σκανδάλων ἐμπλήσασι τὴν οἰκουμένην. διὰ τοῦτό σοι χάριτας ὁμολογοῦμεν, καὶ θαυμάζοντες καὶ μακαρίζοντες οὐ παυόμεθα, ὅτι ἐν τοσούτῳ κακῶν φορυτῷ, τοσούτων κατὰ κρημνῶν φερομένων, καὶ σκοπέλων, αὐτὸς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν οὐκ ἐπαύσω βαδίζων, αἰτιώμενός τε τὰ γεγενημένα, ἀποστρεφόμενός τε τοὺς ἐργασαμένους, ὥς σοι πρέπον ἐστίν. διὸ δὴ καὶ παρακαλοῦμεν ἐπιμεῖναι τῇ καλῇ ταύτῃ προθυμίᾳ, καὶ μείζονα ἐπιδείξασθαι τὸν ζῆλον. οἶσθα γὰρ ἡλίκος ἔσται ὁ μισθὸς, οἷα τὰ βραβεῖα, πηλίκοι οἱ στέφανοι, ὅταν τοσούτων ὄντων τῶν ταραττόντων αὐτοὶ τὴν ἐναντίαν φέρησθε· μεγίστην τοῖς παροῦσι κακοῖς ἐντεῦθεν διδόντες τὴν διόρθωσιν. οἶδε γὰρ εἰ βουληθείητε στῆναι γενναίως, κἂν ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν ἦτε, περιέσεσθε τῶν πλειόνων τῶν ἐπὶ κακίᾳ καλλωπιζομένων, οὐδεὶς ἀντερεῖ. ἀρετῆς γὰρ ἰσχυρότερον οὐδὲν, καὶ τοῦ ταῦτα ζητεῖν ἃ τειχίζει τὰς ἐκκλησίας. ἔχοντες τοίνυν τὴν γνώμην ἀρκοῦσαν ὑμῖν εἰς τὴν πολλὴν παρὰ θεοῦ ῥοπὴν ἐπισπάσασθαι, τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν παρακλήθητε, τεῖχος μέγιστον ταῖς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκκλησίαις διὰ τῆς γνώμης ταύτης γινόμενοι.

Μάρῃ ἐπισκόπῳ πς.

Καὶ ἡνίκα προοίμια εἶχεν ὁ χειμὼν ὁ τὴν ἐκκλησίαν διασαλεύσας, οὐκ ἔλαθεν ἡμᾶς τὸ ὀρθὸν καὶ ἀπερίτρεπτόν σου τῆς γνώμης· καὶ νῦν ὅτε ηὐξήθη τὰ κακὰ, ἔγνωμεν πάλιν τὴν εὐλάβειαν τὴν σὴν τοῖς αὐτοῖς ἐπιμείνασαν. διὸ καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος καὶ τὴν ὀφειλομένην ἀποδεδώκαμεν πρόσρησιν, καὶ μακαρίζομεν καὶ θαυμάζομεν, ὅτι τῶν πλειόνων ἑαυτοὺς κατακρημνισάντων, οἳ εἰς τὰς ἐκκλησίας παρῳνόμησαν, αὐτὸς τὴν ἐναντίαν τοῖς ἄλλοις ἦλθες ὁδὸν, τούς τε ταῦτα τολμήσαντας ἀποστρεφόμενος, καὶ ἐπὶ τῆς σοὶ πρεπούσης μένων ἐλευθερίας. ἐννοῶν τοίνυν ἡλίκον τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, καὶ τὸ μὴ συναπαχθῆναι τοῖς πονηρευομένοις, καὶ ὅτι ὁδὸς ἔσται καὶ προοίμια τῆς τῶν κακῶν διορθώσεως ἡ ἀπερίτρεπτος ὑμῶν αὕτη γνώμη καὶ ἀκλινής· αὐτός τε ὥς σοι πρέπον ἐστὶν στῆναι γενναίως παρακλήθητι, τούς τε ἄλλους ὅσους ἂν οἷός τε ᾖς ἄλειφε. οὕτω γὰρ ἀρκέσει εἰς συμμαχίαν ὑμῖν αὕτη ἡ πρόθεσις, τοῦ θεοῦ τὴν γνώμην ὑμῶν ἀποδεχομένου τὴν ἐν τοσαύτῃ συγχύσει τὰ ὀρθὰ ἑλομένην, καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ παρέχοντος ῥοπήν.

Εὐλογίῳ ἐπισκόπῳ πζ.

Ἡμεῖς κἂν πρὸς αὐτὰς ἀφικώμεθα τῆς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιὰς, ἐπιλαθέσθαι σου τῆς ἀγάπης οὐ δυνάμεθα· ἀλλὰ πανταχοῦ περιφέροντες ἀπίμεν· οὕτως ἡμᾶς εἷλες καὶ ἐχειρώσω, δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε. ἐπεὶ καὶ νῦν ἐν Κουκουσῷ καθήμενοι τῷ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς ἐρημοτάτῳ χωρίῳ, οὐ παυόμεθα διηνεκῶς τὴν χρηστότητα, τὴν γλυκύτητα, τὴν τῶν τρόπων ἐπιείκειαν, τὸ γνήσιον τῆς διαθέσεως, τὸ πεπυρωμένον,

τὸ

τὸ σφοδρὸν, τὸν ζῆλον τοῦ φλογὸς σφοδρότερον, τὴν ἄλλην ἅπασάν σου ἀρετὴν ἀναλογιζόμενοι, καὶ τῶν λογισμῶν τούτων τῇ μνήμῃ ἐντρυφῶντες, καὶ πρὸς ἅπαντας ἀνακηρύττοντες τὸ στεῤῥὸν τῆς γνώμης, τὸ ἀπερίτρεπτον, ὅπερ ἐπεδείξω πρὸς τοὺς πολεμήσαντας τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοσούτων σκανδάλων τὴν οἰκουμένην ἐμπλήσαντας· εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὐ τοῦτο δεῖται τῆς ἡμετέρας γλώττης· σάλπιγγος γὰρ λαμπρότερον αὐτὸς πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ πορρωτάτω οὖσι διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀνεβόησας. ὑπὲρ τούτων χάριτας ὁμολογοῦμεν, μακαρίζομεν, θαυμάζομεν καὶ παρακαλοῦμεν τὸν αὐτὸν παραμεῖναι ζῆλον ἐπιδεικνύμενον. οὐδὲ γὰρ ἴσον ἐστὶ κατὰ ῥοῦν τῶν πραγμάτων φερομένων ὀρθότητα ἐπιδείκνυσθαι, καὶ πολλῶν ὄντων τῶν ἐπιχειρούντων καταλῦσαι τὰς ἐκκλησίας μηδὲν ἐκεῖθεν παραλογίζεσθαι, ἀλλὰ μένειν ἀκλινῆ τούτους ἀποστρεφόμενον μετὰ τῆς προσηκούσης ἀνδρείας. οὐ γὰρ μικρὰ αὕτη, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγίστη τῶν κακῶν διόρθωσις. ὅτι δὲ τῆς σῆς εὐλαβείας οὕτω διακειμένης πάντες οἱ κατὰ τὴν Παλαιστίνην κύριοί μου τιμιώτατοι καὶ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἕψονταί σου τοῖς ἴχνεσιν, οὐδὲν οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν. οἶδα γὰρ σαφῶς ὅτι ἐν τοῖς τοιούτοις κατορθώμασιν ὥσπερ σῶμα συνεχὲς κεφαλῇ, οὕτως αὐτοὺς τῇ γλυκύτητί σου τῆς ἀγάπης συνῆψας καὶ συνδεδέσθαι παρεσκεύασας. ὅπερ καὶ τοῦτο μέγιστον δεῖγμα τῆς σῆς ἀρετῆς.

Ἰωάννῃ ἐπισκόπῳ Ἱεροσολύμων. πη.

Ἀπῳκίσθημεν εἰς τὴν Κουκουσὸν, τῆς δὲ ἀγάπης τῆς ὑμετέρας οὐ μετῳκίσθημεν. τὸ μὲν γὰρ ἐφ' ἑτέροις ἔκειτο, τοῦτο δὲ ἐφ' ἡμῖν. διὸ δὴ ἐνταῦθα διατρίβοντες, καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, καὶ ἐπιστέλλομεν, καὶ παρακαλοῦμεν ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν, τὴν ἀνδρείαν ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐπεδείξασθε ἀποστραφέντες τοὺς τὰς ἐκκλησίας τοσούτων θορύβων ἐμπλήσαντας, ταύτην καὶ νῦν διατηρεῖν, καὶ ἄξιον τῶν προοιμίων, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ λαμπρότερον προσθεῖναι τὸ τέλος. οὐ γὰρ μικρὸς ἐντεῦθεν ὑμῖν κείσεται ὁ μισθὸς, ὅταν τοὺς τοσοῦτον χειμῶνα ἐργασαμένους, καὶ τὴν οἰκουμένην σχεδὸν ἅπασαν τοσούτων ἐμπλήσαντας σκανδάλων ὡς προσῆκόν ἐστιν ἀποστρέφησθε, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχητε πρὸς αὐτούς. τοῦτο ἀσφάλεια τῶν ἐκκλησιῶν, τοῦτο τεῖχος, τοῦτο ὑμέτεροι στέφανοι καὶ βραβεῖα. ταῦτ' οὖν εἰδὼς δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε τάς τε ἐκκλησίας ἀσφαλίζου, τῷ τούτῳ τῷ τρόπῳ μεγίστην ἐντεῦθεν προσδοκῶν ἀντίδοσιν, ἡμῶν τε τῶν σφόδρα ἀγαπώντων τὴν σὴν εὐλάβειαν, καὶ ἐκκρεμαμένων σου τῆς διαθέσεως, διηνεκῶς μέμνησο. ἴσμεν γὰρ ὅσην περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐπιδείκνυσαι, διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν μαθόντες.

Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ Σκυθοπόλεως. πθ.

Τῷ μὲν τόπῳ μακρὰν ὑμῶν διεστήκαμεν, τῇ δὲ ἀγάπῃ ἐγγὺς ὑμῶν ἐσμεν καὶ πλησίον, καὶ αὐτῇ συνδεδέμεθα ὑμῶν τῇ ψυχῇ. τοιοῦτον γὰρ τὸ φιλεῖν, οὐ κωλύεται τόπῳ, οὐ διείργεται ὁδοῦ μήκει, ἀλλὰ πᾶσαν ῥᾳδίως περίπταται τὴν οἰκουμένην, καὶ συγγίνεται τοῖς ἀγαπωμένοις. ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν νῦν, ἐν διανοίᾳ ὑμᾶς περιφέροντες, καὶ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς· καθάπερ καὶ ἔμπροσθεν ἐποιήσατε, κοσμοῦντές τε ἑαυτοὺς, καὶ τὰς ἐκκλησίας ἀσφαλιζόμενοι οὕτω καὶ νῦν ποιήσατε, καὶ τοὺς τοσαύτας ταραχὰς ἐμβαλόντας εἰς τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καὶ τὰς ἐκκλησίας διαταράξαντας, ἀποστρέφεσθε μετὰ τῆς προσηκούσης ὑμῖν ἀνδρείας. τοῦτο γὰρ ἀρχὴ τῆς λύσεως τοῦ χειμῶνος, τοῦτο ἀσφάλεια τῆς ἐκκλησίας, τοῦτο ἡ διόρθωσις, ὅταν τοὺς τὰ τοιαῦτα πονηρευσαμένους ὑμεῖς οἱ ὑγιαίνοντες ἀποστρέφησθε, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχητε πρὸς αὐτούς. ἐννοῶν τοίνυν τοῦ πράγματος τὴν ἀντίδοσιν, καὶ τοὺς ἐντεῦθεν κειμένους στεφάνους, τὴν προσήκουσαν ἀνδρείαν ἐπιδείξασθαι παρακλήθητι εἰς τοῦτο αὐτὸ, καὶ ἡμῶν τῶν ἀγαπώντων σε μεμνῆσθαι διηνεκῶς, τὰ μέγιστα ἡμῖν χαριζόμενος.

Μωϋσῇ ἐπισκόπῳ.

Οἶμαι μὲν μηδὲ γραμμάτων σε δεῖσθαι τῶν ἡμετέρων εἰς τὸ, τὴν προσήκουσαν ἀνδρείαν ἐπιδείξασθαι, καὶ ἀποστραφῆναι τοὺς τοσαῦτα κακὰ ἐργασαμένους ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ τὴν οἰκουμένην ταραχῶν ἐμπλήσαντας· διὰ γὰρ ὧν ἐποίησας, ἐδήλωσας. ἀλλ' ἐπειδὴ συνεχῶς, καὶ δι' ἑκάστης προφάσεως προσφθέγγεσθαί σου τὴν εὐλάβειαν ἐμοὶ περισπούδαστον, καὶ νῦν τὰ αὐτὰ παρακαλῶ, ὥστε αὐτόν τε τῇ προσηκούσῃ ἀνδρείᾳ χρήσασθαι εἰς τὸ ἀποστρέφεσθαι ἐκείνους, τούς τε ἄλλους ἅπαντας εἰς τοῦτο ἀλείφειν. οὐ γὰρ μικρὸς ὑμῖν κείσεται ὁ μισθὸς, εἰ τοὺς χειμῶνα τοσοῦτον

A acrimoniam, zelum quovis igne ferventiorem, cæteras denique omnes tuas virtutes cum animis noſtris reputare, atque ejuſmodi cogitationum memoriam ſumma cum voluptate uſurpare, mentiſque tuæ firmitatem atque conſtantiam, quam adverſus eos, qui veritati bellum intulerunt, orbémque tot ſcandalis impleverunt apud omnes prædicare minimè deſinimus, etiam ſi alioqui hoc linguæ noſtræ officium minimè requirat, cùm tu, quavis tuba clarius, apud omnes Orientales, atque etiam quàm B longiſſimè diſſitos homines, per res ipſas id promulgaris. Quo quidem nomine gratias tibi agimus, teque beatum prædicamus ac ſuſpicimus, atque hortamur, ut eundem zelum præ te ferre pergas. Neque enim paris laudis eſt, rebus ex animi ſententia fluentibus integritatis ſpecimen exhibere, & cùm multi ſint, qui Eccleſias evertere conentur, haudquaquam tamen decipi ac circumſcribi, verùm firmum atque immotum manere, eos, qua decet, animi magnitudine averſantem. Neque enim parva C & levis, verum perquàm ingens malorum medicina hæc eſt. Quòd autem, pietate tua ad hunc modum ſe gerente, omnes domini mei reverendiſſimi & religioſiſſimi Palæſtinæ Epiſcopi veſtigiis tuis hæſuri ſint, minimè tibi dubium eſſe credo. Illud enim mihi exploratiſſimum eſt fore, ut in præclaris hujuſmodi factis, quemadmodum corpus capiti continens & adjunctum eſt, ſic eos ipſe cum charitatis tuæ ſuavitate connectas ac velut catenis quibuſdam aſtringas. Quod quidem maximum quo- D que tuæ virtutis argumentum eſt.

Joanni Epiſcopo Hieroſolymitano. 88.

Cucuſum relegati ſumus: nec tamen à veſtra charitate ſemoti. Illud etenim in aliorum poteſtate ſitum erat: hoc autem in noſtra. Quamobrem hîc degentes, ac tanto intervallo diſſiti, venerationi veſtræ ſcribimus: voſque hortamur, ut fortitu- E dinem eam, quam ab initio præſtitiſtis, ab eorum nimirum cœtu, qui Eccleſias tot tumultibus impleverunt, vos removentes, nunc quoque retineatis, parémque præludiis, imò etiam longè ſplendidiorem finem imponatis. Neque enim parva hinc vobis merces conſtituta erit, ſi eos, qui tantam tempeſtatem invexerunt, univerſúmque penè terrarum orbem tot ſcandalis impleverunt, ut par eſt, averſemini, nec quicquam cum illis commune habeatis. Hoc Eccleſiarum præſidium eſt, hoc mu- A rus, hoc coronæ veſtræ atque præmia. Hæc igitur cùm tibi perſpecta ſint, domine mi reverendiſſime ac religioſiſſime, da operam, ut Eccleſias hoc modo communias, ampliſſimam hinc mercedem expectans: noſtrique, qui pietatem tuam valdè amamus, atque ex tua benevolentia pendemus, fac perpetuò memineris. Nec enim nobis obſcurum eſt, quantam erga nos charitatem præ te tuleris. Nam hoc res ipſæ nos docuerunt.

Theodoſio Scythopolis Epiſcopo. 89.

B Nos quidem, ſi loci ratio habeatur, procul à vobis diſtamus: ſi autem charitatis, vobiſcum conjungimur, atque animo ipſo conſtringimur. Nam ea amoris natura eſt, ut nec loco prohibeatur, nec viæ longinquitate coërceatur, verùm per univerſum terrarum orbem facilè provolet, atque cum iis, qui amantur, conſuetudinem habeat. Quod etiam nobis contigit, qui nunc vos in animo circumferimus. Ac rogamus, ut quemad- C modum ante hac voſipſi vobis ornamentum, atque Eccleſiis præſidium attuliſtis, ſic etiam nunc faciatis: eoſque, qui tot tumultus in terrarum orbem injecerunt, atque Eccleſias perturbarunt, ea, quam muneris veſtri ratio poſtulat, animi magnitudine averſemini. Hoc enim depellendæ tempeſtatis initium eſt, hoc Eccleſiarum ſecuritas, hoc malorum medicina, cùm nimirum vos, qui incolumi valetudine eſtis, eorum, qui hujuſmodi ſcelera perpetrant, aſpectum defugitis, nihilque D cum eis commercii habetis. Quæ cùm ita ſint, rei hujuſce mercedem, & coronas ob eam cauſam conſtitutas, animo & cogitatione complectens, ad hoc ipſum quæſo, eam, quam par eſt, animi magnitudinem præſta: noſtrique, qui te amamus, meminiſſe ne intermittas. Quòd ſi feceris, rem nobis gratiſſimam feceris.

Moyſi Epiſcopo. 90.

E Etſi, ut eam, quam convenit, animi magnitudinem præſtes, eoſque, qui tot malis Eccleſias affecerunt, ac terrarum orbem tumultibus impleverunt, averſeris, te literis noſtris indigere minimè exiſtimo (nam id rebus ipſis declaraſti:) tamen quoniam te quàm ſæpiſſimè, & quavis oblata occaſione, ſalutare, antiquiſſimo mihi ſtudio eſt, nunc quoque idem à te peto, ut ad eorum cœtus fugiendos, eam, quam par eſt, animi fortitudinem adhibeas, aliosque etiam ad hoc ipſum cohorteris. Neque enim hinc parva vobis merces conſtituta erit, ſi eos, qui tantam tem-

tempeſtatem excitarunt, atque innumeris ſcandalis omnes A impleverunt, quemadmodum decet, averſeris. Nam hac ratione res vel maximè ſanabuntur. Noſtri etiam, qui te chariſſimum habemus, perpetuò memineris velim. Nec enim te fugit quo animo erga te hactenus fuerimus, & ſemper ſimus.

Romano Presbytero. 91.

Id quoque tuum eſt, magnique tui & ſublimis ac philoſophici animi, ne in tanta quidem tempeſtate noſtræ charitatis B oblivisci, verùm firmum atque immotum permanere, amorémque erga nos tuum florentem ac vegetum retinere. Nam hoc ex iis quoque, qui iſtinc veniunt, apertè cognovimus: ac priùs etiam, quàm id ab aliis acciperem, exploratum habebam. Notam enim habeo animi tui firmitatem, atque conſtantiam, fixamque & immotam tuam ſententiam. Eoque etiam nomine ingentes pietati tuæ gratias habeo: teque oro, ac ſummi bene- C ficii loco id abs te peto, ut, quàm ſæpiſſimè licuerit, ad nos ſcribas. Scis enim quanta, etiam in aliena regione degentes, conſolatione afficiamur, cùm literas, quæ nos de tua valetudine certiores faciant, accipimus. Te quippe integra atque incolumi valetudine eſſe vehementer cupimus: quandoquidem ſanitas quoque tua multis ſubſidium & portus ac bacillum eſt, atque innumerorum ſucceſſuum materia.

Moyſi presbytero monacho. 92.

D

Laudum earum, quas nobis literis tuis tribuis, magnitudo tenuitatem noſtram longè ſuperat. Quamobrem his omiſſis, velim, tum pro publicis Eccleſiarum commodis, tum pro me vili atque abjecto homunculo preces ad Deum adhibere ne deſinas, ejuſque benignitatem implorare atque obteſtari, ut ea mala, quæ orbem terrarum invaſerunt, depellat. Nam præſentia negotia preces duntaxat requirunt, ac tuas præſertim, E qui magnam apud Deum fiduciam es conſecutus. Quamobrem obnixè iſtud ac prolixè facere velim ne intermittas: nobiſque etiam, quoties facultas dabitur (neque enim magna itineris longitudo eſt) quàm ſæpiſſimè ſcribere ne graveris. Siquidem de tua valetudine magnopere aliquid intelligere cupimus: quandoquidem valetudo tua multos fulcit, & cohortatur. Nam cùm vita tua magnas ſemper utilitates afferat, tùm præſertim nunc in tanta tempeſtate & caligine, ut puri ſideris inſtar exoriens, iis, qui tempeſtate ac fluctibus jactantur, præluceas. A Quamobrem, ut nos quoque læto atque alacri animo ſimus, crebras ad nos de tua valetudine literas mitte. Nec enim parvam hinc conſolationem capiemus, ſi id de vobis quàm ſæpiſſimè intelligamus.

Aphthonio, Theodoto, Charea, presbyteris & monachis, univerſoque veſtro ſodalitio. 93.

B

Eſt quidem ita, quòd apud eos, qui amant, corporea eorum, quos amant, præſentia plus ad levandum dolorem momenti habet. Nam & beatus Paulus qui ſubinde, vel perpetuò potiùs, univerſum fidelium orbem animo circumferebat, ac ne inter vincula quidem & compedes & in defenſione eos deponere ſuſtinebat (quemadmodum etiam his verbis indicabat, *Propterea quòd habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defenſione, &* C *in confirmatione Evangelii*) corporis quoque præſentiam cupidiſſimè requirebat, his verbis utens, *Nos verò abſentes facti à vobis ad horæ tempus, facie non corde, abundantius ſtuduimus faciem veſtram videre.* Quod etiam nobis nunc uſu venit, qui tum eorum, qui jam nos viderunt, tum eorum, quibus nondum de facie noti ſumus, præſentiam avidè requirimus. Quoniam autem id nunc minimè licet (nam & viæ longitudo, & tempus, & prædonum metus impedimento ſunt, ac præterea ne nobis D quidem domo excedere, ac longas peregrinationes inire facile eſt) quod ſecundum eſt, debitam vobis ſalutationem perſolvimus: atque ante ipſam etiam vos rogamus & obſecramus, atque à vobis ampliſſimi beneficii loco petimus, ut in veſtris precibus perpetuò noſtri memores ſitis, obnixéque, & cum lachrymis, ad benigni Dei pedes vilitatis noſtræ cauſa voſipſos provolvatis. Nam cùm negotiorum hujus vitæ fretum effugeritis, fumóque ac tempeſtate malorum eorum, quæ in medio verſantur, liberati ſitis, animáſque veſtras in præclariſſimum hujuſce philoſo- E phiæ littus, non ſecus atque in tranquillum quendam fluctibuſque vacuum portum appuleritis, noctéſque per ſacras excubias in dies mutaveritis, iniiſque ſplendidiùs, quàm alii interdiu, cernatis, æquum ſanè fuerit vos precum veſtrarum auxilii nobis impertire. Nobis enim etiam è tanto intervallo his frui licet:

Phil. 1, 7. 2. Theſſ. 2, 17.

A ἀνάψαντας, καὶ τὸ πᾶν ἐμπλήσαντας μυρίων σκανδάλων, μέλλοιτε ἀποστρέφεσθαι ὡς προσῆκόν ἐστι· καὶ γὰρ μεγίστην ἐντεῦθεν τὰ πράγματα λήψεται διόρθωσιν. καὶ ἡμῶν δὲ τῶν ἀγαπώντων σε σφόδρα διηνεκῶς μεμνῆσθαι παρακαλοῦμεν. οἶσθα γὰρ ὅπως διετέθημέν τε καὶ διακείμεθα ἀεὶ περὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν.

Ῥωμανῷ πρεσβυτέρῳ.

B Καὶ τοῦτο σὸν, καὶ τῆς μεγάλης σου, καὶ ὑψηλῆς, καὶ φιλοσόφου γνώμης, τὸ μηδὲ ἐν χειμῶνι τοσούτων πραγμάτων ἐπιλαθέσθαι τῆς ἡμετέρας ἀγάπης, ἀλλὰ μεῖναι ἀκίνητον καὶ ἀκμάζουσαν διατηροῦντα τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν. τοῦτο γὰρ ἔγνων μὲν καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖθεν ἀφικνουμένων σαφῶς, ᾔδειν δὲ καὶ πρὶν ἢ παρ' ἑτέρων μαθεῖν. οἶδα γάρ σου τὸ στεῤῥὸν καὶ ἀπερίτρεπτον τῆς διανοίας, τὸ πεπηγὸς καὶ ἀκίνητον τῆς γνώμης. διὸ καὶ πολλὰς ἔχω χάριτας τῇ θεοσεβείᾳ τῇ σῇ, καὶ παρακαλῶ σου C τὴν εὐλάβειαν, καὶ ἐν μεγίστης αἰτῶ χάριτος μέρει, τὸ συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν ἡνίκα ἂν ἐξῇ. οἶσθα γὰρ ὅσην δεχόμεθα παράκλησιν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, ὅταν γράμματα δεξώμεθα τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενα· σφόδρα γὰρ ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἐῤῥῶσθαι καὶ ὑγιαίνειν τὴν σὴν θεοσέβειαν, ἐπειδήπερ ἡ ὑγεία ἡ σὴ πολλοῖς στηριγμὸς, καὶ λιμὴν, καὶ βακτηρία τυγχάνει, καὶ μυρίων κατορθωμάτων ὑπόθεσις.

D

Μωϋσῇ πρεσβυτέρῳ.

Ἡ μὲν ὑπερβολὴ τῶν ἐγκωμίων τῶν τοῖς γράμμασιν ἐγκειμένων τῆς σῆς τιμιότητος, σφόδρα ἡμῶν ὑπερβαίνει τὴν οὐθένειαν. διὸ τούτων ἀφέμενος μὴ διαλίπῃς εὐχόμενος ὑπέρ τε κοινοῦ τῶν ἐκκλησιῶν, ὑπέρ τε τῆς ταπεινώσεως τῆς ἡμετέρας, καὶ τὸν φιλάνθρωπον παρακαλῶν θεὸν δοῦναι λύσιν τοῖς καταλαβοῦσι τὴν οἰκουμένην κακοῖς. εὐχῶν γὰρ μόνων τὰ παρόντα δεῖται πράγματα, καὶ εὐχῶν μάλιστα τῶν ὑμετέ- E ρων, τῶν πολλὴν πρὸς τὸν θεὸν παῤῥησίαν κεκτημένων. μὴ δὴ διαλίπητε τοῦτο ἐκτενῶς ποιοῦντες· καὶ ἡμῖν δὲ ἡνίκα ἂν ἐξῇ, συνεχῶς ἐπιστέλλειν μὴ κατοκνεῖτε· οὐ γὰρ πολὺ τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος· σφόδρα γὰρ ἐπιθυμοῦμεν μανθάνειν περὶ τῆς ὑμετέρας ὑγείας, ἐπείπερ ὑμῶν ἡ ὑγεία πολλοῖς στηριγμὸς, καὶ παράκλησις γίνεται. ἀεὶ μὲν γὰρ ὑμῶν χρεία τῆς ζωῆς, μάλιστα δὲ νῦν ἐν τοσούτῳ χειμῶνι καὶ ζόφῳ, ἵν' ὥσπερ καθαροὶ φωστῆρες φαινόμενοι, λάμπητε τοῖς χειμαζομένοις καὶ κλυδω- A νιζομένοις. ἵν' οὖν καὶ ἡμεῖς εὐθυμῶμεν, πυκνὰ πέμπετε ἡμῖν γράμματα, περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας εὐαγγελιζόμενα. καὶ οὐ μικρὰν καρπωσόμεθα παράκλησιν, ἂν ταῦτα συνεχῶς μανθάνωμεν περὶ τῆς τιμιότητος τῆς ὑμετέρας.

Ἀφθονίῳ, Θεοδότῳ, Χαιρέᾳ πρεσβυτέροις καὶ μονάζουσι, καὶ πᾶσι τοῖς τῆς συνοικίας ὑμῶν.

B Φέρει μέν τι πλέον εἰς παραμυθίας λόγον τοῖς ἀγαπῶσι καὶ ἡ σωματικὴ παρουσία τῶν ἀγαπωμένων. ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος συνεχῶς, μᾶλλον δὲ διηνεκῶς, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν τῶν πιστῶν ἐπὶ τῆς αὐτοῦ διανοίας περιφέρει, καὶ οὐδὲ ἐν τῇ ἁλύσει, οὐδὲ ἐν τοῖς δεσμοῖς, καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ ἀνεχόμενος αὐτοὺς ἀποθέσθαι· ὃ καὶ δηλῶν, ἔλεγε. Διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἔν τε τοῖς δεσμοῖς μου, καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ καὶ βεβαιώσει τοῦ εὐαγγελίου· μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ τὴν C τοῦ σώματος ἐπεζήτει παραμυθίαν, οὕτω λέγων· ἡμεῖς δὲ ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν· ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς πάσχομεν νῦν, τῶν τε ἑωρακότων ἡμᾶς, τῶν τε οὐχ ἑωρακότων μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ἐπιζητοῦντες τὴν παρουσίαν. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο τέως οὐκ ἔνι, [κωλύει γὰρ καὶ τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, καὶ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα, καὶ ὁ τῶν λῃστῶν φόβος, καὶ τὸ μὴ ῥᾴδιον ἡμῖν εἶναι καὶ τούτων χωρὶς κινεῖσθαι οἴκοθεν, D καὶ μακρὰς ἀποδημίας ἀποδημεῖν] ἐπὶ τὸ δεύτερον ἤλθομεν πλοῦν, τήν τε ὀφειλομένην ἀποδιδόντες ὑμῖν πρόσρησιν, καὶ πρὸ ταύτης παρακαλοῦντες, καὶ ἐν μέρει μεγίστης αἰτοῦντες χάριτος, τὸ, διηνεκῶς ἡμῶν εὐχομένους μεμνῆσθαι, καὶ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ προσπίπτειν μετὰ πολλῆς τῆς εὐτονίας, καὶ τῶν δακρύων, ὑπὲρ τῆς ταπεινώσεως τῆς ἡμετέρας. οἱ γὰρ τὸν εὔριπον τῶν βιωτικῶν διαφυγόντες πραγμάτων, καὶ τοῦ καπνοῦ, καὶ τῆς ζάλης τῶν ἐν τῷ μέσῳ κακῶν ἀπαλλαγέντες, καὶ καθάπερ εἰς λιμένα τινὰ εὔδιον καὶ ἀκύμαντον, τῆς καλῆς ταύτης E φιλοσοφίας ὅρμον, τὰς ἑαυτῶν ὁδηγήσαντες ψυχὰς, καὶ τὰς νύκτας ταῖς ἱεραῖς παννυχίσιν ἡμέρας ἐργαζόμενοι, καὶ φανερώτερον ἐν ταύταις ὁρῶντες, ἢ ἐν ταῖς ἡμέραις ἕτεροι, δίκαιοι ἂν εἴητε ἡμῖν τῆς ἀπὸ τῶν εὐχῶν μεταδοῦναι συμμαχίας. δυνατὸν γὰρ καὶ ἐκ τοσούτου καθημένους διαστήματος, ἀπολαύειν ἡμᾶς τούτων,

καὶ

καὶ τόπος οὐδείς ἐστιν, οὐδὲ χρόνος, ὁ τὴν τοιαύτην δυνάμενος διακόψαι βοήθειαν. συμμαχήσατε τοίνυν ἡμῖν, καὶ χεῖρα ὀρέξατε διὰ τῶν εὐχῶν τῶν ὑμετέρων. τοῦτο γὰρ μάλιστα μέγιστον ἀγάπης εἶδός ἐστι. καὶ μετὰ τῶν εὐχῶν τῶν ὑμετέρων, καὶ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας δηλοῦν ἡμῖν μὴ κατοκνεῖτε, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν μεγίστην δεχώμεθα τὴν παραμυθίαν, ἐντρυφῶντες ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, καὶ ὡς παρόντας τοὺς ἀπόντας φανταζόμενοι. [δύναται γὰρ καὶ εἰκόνας τοιαύτας ὑπογράψαι τὸ γνησίως φιλεῖν] κἂν ἐν χαλεπωτέρᾳ ταύτης τύχωμεν ὄντες ἐρημίᾳ, πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Πενταδίᾳ διακόνῳ.

Ἐγὼ σοῦ τὴν ἀγάπην, ἣν περὶ ἡμᾶς ἔχεις, ᾔδειν μὲν καὶ ἔμπροσθεν, δι' αὐτῶν μαθὼν τῶν πραγμάτων, ἔμαθον δὲ σαφέστερον νῦν ἐξ ὧν ἐπέσταλκας ἡμῖν· καὶ διὰ τοῦτο μάλιστά σε θαυμάζομεν, οὐ διὰ τὸ γράψαι μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀπαγγεῖλαι ἡμῖν πάντα τὰ γεγενημένα. τοῦτο γὰρ καὶ θαρρούσης ἐστὶ καὶ μεριμνώσης τὰ ἡμέτερα. διὰ ταῦτα σκιρτῶμεν, χαίρομεν, εὐφραινόμεθα, μεγίστην παράκλησιν καὶ ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ καθήμενοι, τὴν ἀνδρείαν ἔχομεν τὴν σήν, τὴν ἔνστασιν, τὴν ἀπερίτρεπτον γνώμην, τὴν σύνεσιν τὴν πολλήν, τὴν ἐλευθεροστομίαν, τὴν παρρησίαν τὴν ὑψηλήν, δι' ἧς κατῄσχυνας μὲν τοὺς ὑπεναντίους, καιρίαν δὲ δέδωκας τῷ διαβόλῳ πληγήν, ἤλειψας δὲ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγωνιζομένους, καθάπερ ἀριστεὺς γενναῖος ἐν πολέμῳ τρόπαιον στήσασα λαμπρόν, καὶ νίκην ἀραμένη φαιδράν, καὶ ἡμᾶς δὲ τοσαύτης ἐνέπλησας ἡδονῆς ὡς νομίζειν μήτε ἐν ἀλλοτρίᾳ εἶναι, μήτε ἐν ξένῃ γῇ, μήτε ἐν ἐρημίᾳ, ἀλλ' ἐκεῖσε παρεῖναι, καὶ μεθ' ὑμῶν εἶναι, καὶ ἐντρυφᾶν σου τῇ τῆς ψυχῆς ἀρετῇ. χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου τοιαύτην ἀραμένη νίκην, καὶ τοιούτους οὕτως εὐκόλως ἐπιστομίσασα θῆρας, καὶ τὰς ἀναισχύντους αὐτῶν ἐμφράξασα γλώττας, καὶ λυσσῶντα ἀπορράψασα στόματα. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀλήθεια μεθ' ἧς ἠγωνίσω, καὶ ὑπὲρ ἧς ἐσφάγης πολλάκις, ἐν βραχέσι ῥήμασι κρατεῖ τῶν συκοφαντούντων· ὥσπερ οὖν τὸ ψεῦδος κἂν μυρίους περιβάλληται λόγων διαύλους, διαρρεῖ καὶ καταπίπτει ῥᾳδίως, καὶ ἀράχνης ἐστὶν ἀδρανέστερον. χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου, [οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς ταῦτα λέγων τὰ ῥήματα] ἀνδρίζου, καὶ κραταιοῦ, καὶ καταγέλα πάσης ἐπαγομένης σοι παρ' αὐτῶν ἐπιβουλῆς. ὅσῳ γὰρ ἂν χαλεπώτερον ἀγριαίνωσι, τοσούτῳ βαθυτέρας καθ' ἑαυτῶν τὰς πληγὰς ἐπιφέρουσι, σὲ δὲ οὐδὲ μικρὸν ἀδικοῦντες, ὥσπερ οὐδὲ τὴν πέτραν τὰ κύματα, ἑαυτοὺς δὲ διαλύοντες, καὶ ἀσθενεστέρους ποιοῦντες, καὶ ὑπερβαλλούσας καθ' ἑαυτῶν σωρεύοντες τὰς τιμωρίας. μηδὲν τοίνυν δέδιθι τῶν ἀπειλουμένων, κἂν τοὺς ὀδόντας βρύχωσι, κἂν θυμῷ πολλῷ μεθύωσι, κἂν φόνιον βλέπωσιν, εἰς ἀγριότητα θηρίων ὑπὸ τῆς πονηρίας ἐκπεσόντες. ὁ γὰρ μέχρι σήμερον ἐξαρπάσας σε τῶν ποικίλων αὐτῶν καὶ διαφόρων ἐπιβουλῶν, οὗτός σε καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀνδριζομένην ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσει πολλῇ. καὶ ἐρεῖς καὶ αὐτή· βέλος νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν, καὶ ἐξησθένησαν ἐπ' αὐτοὺς αἱ γλῶσσαι αὐτῶν. ὅπερ καὶ γέγονεν, καὶ ἔσται· ὥστε καί σε μείζονα καρπώσασθαι μισθόν, καὶ λαμπροτέρους στεφάνους λαβεῖν, ἐκείνους τε ἀμετανόητα νοσοῦντας μείζονι παραδοθῆναι κολάσει. τί γὰρ ἐνέλιπον ἐπιβουλῆς; ποῖον τρόπον μηχανημάτων οὐκ ἐκίνησαν, ἐπιχειροῦντες ἐπιβουλεύειν τῇ στερρᾷ σου καὶ γενναιοτάτῃ ψυχῇ; κατήγαγον εἰς ἀγοράν, τὴν ἐκκλησίας καὶ θαλάμου πλέον εἰδυῖαν οὐδέν, ἀπ' ἀγορᾶς εἰς δικαστήριον, ἀπὸ δικαστηρίου εἰς δεσμωτήριον, ψευδομαρτύρων ἠκόνησαν γλώσσας, συκοφαντίαν ἔρραψαν ἀναίσχυντον, φόνους εἰργάσαντο, καὶ χειμάρρους αἱμάτων ῥεῦσαι ἐποίησαν, καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ σώματα νέων ἀνάλωσαν, ἄνδρας τοσούτους καὶ τοιούτους πληγαῖς, αἰκισμοῖς, μυρίαις τιμωρίαις περιέβαλον, πάντα ἐκίνησαν, ἵνα δυνηθῶσιν ἀναγκάσαι σε καὶ βιάσασθαι τῷ φόβῳ εἰπεῖν τἀναντία ὧν ᾔδεις. καὶ καθάπερ ἀετὸς ὑψηλὰ πετόμενος, οὕτω διαρρήξασα αὐτῶν τὰ δίκτυα, πρὸς τὸ σοὶ πρέπον τῆς ἐλευθερίας ἀνέβης ὕψος, οὐ παραλογισθεῖσα παρ' αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ συκοφάντας αὐτοὺς ἀποφήνασα ἐπὶ τῷ ἐγκλήματι τούτῳ τοῦ ἐμπρησμοῦ, ἐφ' ᾧ μάλιστα ἐδόκουν μεγαφρονεῖν οἱ ἄθλιοι καὶ ταλαίπωροι. ἐννοοῦσα τοίνυν τὰ παρελθόντα ἅπαντα, πόσα κύματα, καὶ χειμῶνά σοι οὐκ εἰργάσαντο, πόσην ζάλην, καὶ κλυδώνιον οὐκ ἐποίησεν· ἀλλ' ἐν μέσῃ μαινομένῃ θαλάττῃ μετὰ γαλήνης ἔπλευσας· προσδόκα ταχέως καὶ τὸν λιμένα μετὰ πολλῶν τῶν στεφάνων. ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ ἡμῶν βούλει μανθάνειν, ζῶμεν, ὑγιαίνομεν, πάσης ἀπηλλάγμεθα ἀρρωστίας. εἰ δὲ καὶ ἀρρωστοῦμεν, ἱκανὸν ἡμῖν φάρμακον εἰς ὑγείαν τῆς σῆς εὐλαβείας ἡ ἀγάπη, ἡ γνησία, καὶ θερμή, καὶ στερρά, καὶ ἀπερίτρεπτος.

A nec locus ullus eſt, aut tempus ullum, quod hujuſmodi opem intertumpere queat. Quamobrem ſuppetias nobis ferte, ac per veſtras preces manum porrigite. Nam hoc demum maximum charitatis genus eſt. Ac præter orationes, de veſtra quoque valetudine certiores nos facere ne gravemini, quò hinc quoque maxima conſolatione afficiamur, mirificam quandam ex veſtra charitate voluptatem capientes, abſentéſque vos, non ſecus ac præſentes, ob oculos noſtros proponentes. Siquidem B ea ſinceri amoris vis eſt, ut etiam hujuſmodi ſimulachra pingat. Ita fiet, ut etiam ſi in ſolitudine longè hac acerbiore nobis verſari contingat, magnam tamen conſolationem capiamus.

Pentadiæ Diaconiſſæ. 94.

Quanquam mihi tua erga me charitas antehac etiam jam explorata erat, quippe qui re ipſa ejus documentum cepiſſem: tamen eam apertius ex tuis ad me literis cognovi. Ac propterea ſummopere te laudo atque admiror, non eo duntaxat nomine, C quod ad me ſcripſeris, ſed etiam quòd ea omnia, quæ contigerunt, expoſueris. Hoc enim fœminæ eſt, & de meo erga ſe animo minimè dubitantis, & de rerum mearum ſtatu laborantis. Proinde gaudeo & exulto, maximámque, etiam in tam deſerto loco degens, conſolationem mihi poſitam eſſe duco in ea, quam in omnibus rebus adhibes, fortitudine, conſtanti ſententia, ingenti prudentia, linguæ libertate, ac ſublimi fiducia, per quam & adverſarios ignominia perfudiſti, & mortiferam diabolo plagam inflixiſti, & eos, qui pro veritate decertabant, tanquam unguento D delibutos, paratiores ad dimicandum reddidiſti, ac fortiſſimi militis inſtar præclarum in bello tropæum erexiſti, luculentámque victoriam adepta es, meque etiam tanta voluptate complevisti, ut ne in aliena quidem & peregrina regione, nec in ſolitudine, verùm iſtic vobiſcum me eſſe exiſtimem, ſummámque ex animi tui virtute voluptatem capiam. Quamobrem gaude & lætare, quòd hujuſmodi victoriam aſſecuta ſis, atque hujuſ- E modi belluarum ora facili negotio compreſſeris, impudentéſque eorum linguas & rabida ora obſtruxeris. Veritas enim, cum qua pugnaſti, & pro qua jugulata es, hanc vim habet, ut paucis ſæpe verbis de Sycophantis triumphet: quemadmodum contrà mendacium, etiamſi infinitis ſermonum artificiis obvolvatur, facile tamen diffluit & collabitur, araneæque telam imbecillitate ſuperat. Gaude igitur & lætare. Neque enim hæc verba ſubinde repetere deſinam. Viriliter age & confortare, omnéſq; ab A ipſis tibi comparatas inſidias irride. Nam quo atrocius ſæviunt, eo profundiores plagas ſibiipſis inferunt, in eaque cauſa ſunt, ut cùm ne te tantulum quidem lædant (quemadmodum nec fluctus rupem) ſeipſos infringant, imbecillioréſque reddant, atq; horribilia ſibiipſis ſupplicia coacervent. Quæ cùm ita ſint, cave quicquam eorum, quæ minantur, pertimeſcas, quamlibet dentibus rugiant, quamlibet ingenti iracundiæ temulentia æſtuent, quālibet truculentum quendam vultum præſeferant, ac præ impro- B bitate in ferarum immanitatem proruerint. Nam qui te ex multis & variis eorum inſidiis ad hunc uſque diem eripuit, idem te quoque poſthac, ſi fortem animum præſtiteris, in majore ſecuritate conſtituet: ipſaque etiam dictura es. Sagittæ parvulorum factæ ſunt plagæ eorum. & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum. Quod quidem & jam contigit, & rurſum continget: adeò ut & tu majorem mercedem referas, illuſtrioréſque coronas ac- C cipias, & illi morbo pœnitentiæ experte laborantes majori ſupplicio addicantur. Ecquod enim inſidiarum genus prætermiſerunt? ecquod machinarum genus non moverunt, dum ſolidæ tuæ, ac Deo fideli, generoſæque & fortiſſimæ animæ inſidias ſtruere conantur? In forum te, quæ præter Eccleſiam & cubiculum nihil noras, pertraxerunt, à foro ad tribunalia, à tribunalibus ad carcerem. Falſorum teſtium linguas acuerunt, impudentem calumniam concinnarunt, cædes perpetrarunt, cruoris torrentes profuderunt, igni ac ferro juvenum corpora conſumpſe- D runt, multis ac præclaris viris innumeras plagas & cruciatus intulerunt, nullum denique lapidem non moverunt, quo te metu perterritam huc adigerent, ut iis, quæ videras, contraria diceres. At tu, inſtar aquilæ ſublimè volantis, eorum retibus fractis ad libertatis faſtigium virtuti tuæ conſentaneum aſcendiſti: ſic videlicet te comparans ut ab ipſis minimè circumſcribereris, imò etiam, quantum ad hujus incendii crimen attinebat, cujus nomine miſeri atq; infelices homines præſertim gloriari videbantur, E eos calumniæ convinceres. Quæ cùm ita ſint, ea, quæ præterierunt, tecum reputans (nempe quot fluctus orti ſint, qui tamen tempeſtatem tibi minimè invexerunt, quot procellæ, quæ tamen naufragium minimè pepererunt, verùm furente mari tranquilla navigaſti) portum etiam unà cum plurimis coronis propediem expecta. Quoniam autem de nobis quoque aliquid audire cupis, vivimus, valemus, morbo omnino liberati ſumus. Quòd ſi etiam ægrotamus, idoneum nobis ad recuperandam ſanitatem remedium eſt ſincera & fervens, ac firma & conſtans tua erga me charitas.

Vis veritatis.

Quo-

Quoniam igitur non vulgari voluptate afficimur, cum de tua valetudine ac plena ſecuritate quàm ſæpiſſime aliquid audimus, te, id quod etiam non rogata facere ſoles, rogamus, ut de tua, domeſticorúmque tuorum omnium ac neceſſariorum valetudine ſæpiùs ad nos ſcribas. Non enim ignoras, quanta tui, totiúſque tuæ benedictæ domus cura teneamur.

A ἐπεὶ οὖν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἡμῖν εὐφροσύνην φέρει τὸ, συνεχῶς μανθάνειν τὰ περὶ τῆς ῥώσεώς σου, καὶ τῆς ἀσφαλείας ἁπάσης, παρακαλοῦμεν ὃ καὶ χωρὶς παρακλήσεως εἴωθας ποιεῖν, συνεχέστερον ἐπιστέλλειν τὰ περὶ τῆς ὑγείας σου, καὶ τοῦ οἴκου σου παντὸς, καὶ τῶν προσηκόντων σοι. οἶδα γὰρ ὅπως καὶ σοῦ, καὶ τὸν εὐλογημένον σου οἶκον πάντα μεριμνῶμεν.

Paanio. 95.

Gravia quidem ſunt ea quæ contigerunt: at non ob eos, qui paſſi ſunt, fortitérque in acie ſteterunt, verum ob eos, qui ea perpetrarunt, lugendum eſt. Quemadmodum enim quæ difficilius enecantur, feræ, magno cum furore in haſtarum cuſpides irruentes, in intima viſcera gladios protrudunt: eodem modo ii quoque, qui hæc ſcelera deſignare non dubitant, gravem & acerbum gehennæ ignem adverſus capita ſua colligunt. Quòd ſi etiam ob ea, quæ faciunt, gloriantur, hoc ipſo nomine potiſſimum miſeri ſunt, pluribuſque lacrymis digni, quòd hac quoque ratione graviores ſibiipſis pœnas accerſant. Quamobrem hos perpetuo fletu proſequi par eſt: iis contrà, qui ab ipſis crudeliter mactantur, ob præmia coronáſque in cœlis reconditas gratulari convenit, atque hoc maximum & luculentiſſimum lethalis plagæ diabolo inflictæ argumentum exiſtimare. Nam niſi ille lethale vulnus accepiſſet, haudquaquam per eos, qui ipſi obtemperant, tantos flatus edidiſſet. Hæc igitur omnia tecum reputans, domine mi ſummopere admirande, maximam hinc conſolationem cape, deque tua valetudine quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribe. Etenim te quidem cernere, atque iſtud nobis charum caput complecti cupimus: quoniam autem id minimè licet, te oro atque obſecro, ut & ipſe de tua valetudine nos crebrò certiores facias, & iis, qui valde nos amant, ingentem ad eandem rem facultatem afferas.

Παιανίῳ.

B Χαλεπὰ τὰ γεγενημένα· ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τῶν παθόντων καὶ στάντων γενναίως, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ποιησάντων θρηνεῖν ἀναγκαῖον. καθάπερ γὰρ τὰ δυσθάνατα τῶν θηρίων πολλῷ τῷ θυμῷ ταῖς ἀκμαῖς τῶν δοράτων ἐμπίπτοντα, πρὸς τὰ βαθύτερα τῶν σπλάγχνων ὠθοῦσι τὰ ξίφη· οὕτω δὴ καὶ οἱ τὰς παρανομίας ταύτας τολμῶντες, τὸ χαλεπὸν τῆς γεέννης πῦρ κατὰ τῆς ἑαυτῶν συνάγουσι κεφαλῆς. εἰ δὲ C ἐγκαλλωπίζονται οἷς ποιοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστά εἰσιν ἐλεεινοὶ, καὶ πλειόνων ἄξιοι δακρύων, ὅτι καὶ ταύτῃ χαλεπωτέρας ἑαυτοῖς τὰς εὐθύνας κατασκευάζουσι. τούτους οὖν δεῖ θρηνεῖν διηνεκῶς, τοὺς δὲ πικρῶς οὕτω σφαττομένους ὑπ' αὐτῶν συνήδεσθαι τῶν βραβείων, τῶν στεφάνων τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀποκειμένων, καὶ ταύτην μεγίστην ποιεῖσθαι καὶ σαφεστάτην ἀπόδειξιν τῆς καιρίας τοῦ διαβόλου πληγῆς. εἰ γὰρ μὴ καιρίαν αὐτὸς ἐδέξατο, οὐκ ἂν τοσοῦτον ἔπνευσε D διὰ τῶν πειθομένων αὐτῷ. ταῦτ' οὖν ἐννοῶν, δέσποτά μου θαυμασιώτατε, μεγίστην δέχου παράκλησιν, καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. ἐπιθυμοῦμεν γὰρ ἰδεῖν, καὶ περιπτύξασθαι τὴν φίλην ἡμῖν κεφαλήν· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο νῦν οὐκ ἔνι, παρακαλῶ σου τὴν εὐγένειαν, αὐτόν τε ἡμῖν συνεχῶς ἐπιστέλλειν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς, καὶ τοῖς σφόδρα ἡμᾶς ἀγαπῶσι πολλὴν εἰς τοῦτο παρασκευάζειν τὴν εὐκολίαν.

Amprucle diaconiſſa atque illis, qua cum ipſa ſunt. 96.

Fluctus rupibus illiſi, eas quidem nec tantillum commovere poſſunt: ipſi autem ſeſe potiùs ob vehementem impetum frangunt ac de medio tollunt. Quod etiam nunc in vobis, & in iis, qui vobis inſidias fruſtrà moliuntur, perſpici poteſt. Etenim hinc vobis & major apud homines gloria comparatur: illis contrà condemnatio & ignominia & probrum. Quandoquidem ea quoque virtutis & improbitatis natura eſt, ut illa tum magis floreat, cùm bello vexatur: hæc contrà, etiam cùm bellum infert, imbecillior reddatur, atque hac maximè ratione opprimatur. Cùm igitur ex iis, quæ fiunt, ingentem conſolationis anſam habeatis, gaudete, ac lætamini, robúrque concipite. Neque enim vos fugit, quibúſnam propoſitis præmiis ad fortitudinis hujuſce certamen vos accinxiſtis, & quænam vos, ſi ea quæ accidunt, fortiter & cum gratiarum actione tuleritis, bona maneant, ea ſcilicet, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt. Atque moleſtiæ quidem fluunt, ac ſimul cum præſenti vita extinguuntur: præmia vero ea, quæ hinc comparantur, à morte aliena ſunt. Quin etiam ante ea præmia, non parvam hinc quoque voluptatem percipitis, quippe quas bonæ conſcientiæ ſpes, ac coronarum illarum expectatio paſcat. Hæc porro, quin tibi ante literas noſtras nota eſſent, minimè me fugit: verùm, ut longiorem epiſtolam efficerem, cohortationem produxi. Illud enim planè ſcio, te ingenti quodam atque incredibili literarum noſtrarum deſiderio teneri. Idque cauſæ eſſe puto, cur nobis eo nomine crebrò ſuccenſeas, quòd minùs ſæpe ad te ſcripſerimus. Neque enim cupiditatem tuam explere poſſumus, quamvis etiam quotidie literas demus: propterea quòd epiſtolarum noſtrarum deſiderio ita duceris, ut ex iis pendere videaris. Deus tibi, tum in hac vita, tum in futuro ævo, hujuſce erga nos charitatis mercedem rependat. Nos quidem certè, quoties, quibus demus, occurrunt, ad te ſcribere minimè intermittimus. Ac ſanè noſipſos ſummo beneficio afficimus, cum id facimus, teque quàm creberrimè per literas ſalutamus. Siquidem charitatem eam, quam nobis primùm injeciſti, perpetuo florentem ac vigentem retinemus. atque ut etiamſi nobis diutius adhuc à vobis abeſſe contingat, ne ſic quidem tamen ipſa obſcurior imbecilliórque effici queat. Etenim ubique vos animo circumferimus, mentis veſtræ conſtantiam, ingentémque fortitudinem ad ſtuporem uſque mirantes. Quamobrem ipſa crebrò ad nos de tua, domeſticorúmque tuorum omnium valetudine ſcribe: quò hinc quoque magnam conſolationem capiamus.

E Ἀμπρούκλῃ διακόνῳ καὶ ταῖς σὺν αὐτῇ.

Τὰ κύματα ταῖς πέτραις προσρηγνύμενα, ἐκείνας μὲν οὐδὲ μικρὸν διασαλεῦσαι δύναται, ἑαυτὰ δὲ μειζόνως τῷ ῥαγδαίῳ τῆς ῥύμης διαλύοντα ἀφανίζει. τοῦτο καὶ ἐφ' ὑμῶν ἐστιν ἰδεῖν νῦν, καὶ τῶν ἐπιβουλευόντων ὑμῖν εἰκῇ καὶ μάτην. ὑμῖν μὲν γὰρ καὶ ἡ παρὰ τῷ Θεῷ παῤῥησία, καὶ ἡ παρ' ἀνθρώποις δόξα πλείων ἐντεῦθεν γίνεται, ἐκείνοις δὲ κρίμα, καὶ αἰσχύνη, καὶ ὄνειδος. ἐπεὶ καὶ A τοιοῦτον ἡ ἀρετὴ, καὶ τοιοῦτον ἡ κακία· ἡ μὲν καὶ πολεμουμένη μειζόνως ἀνθεῖ, αὕτη δὲ καὶ πολεμοῦσα ἀσθενεστέρα γίνεται, καὶ ταύτῃ μάλιστα καταλύεται. μεγίστην τοίνυν ἔχουσαι παράκλησιν τῶν γινομένων τὴν ὑπόθεσιν, χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε, καὶ κραταιοῦσθε. ἴστε γὰρ ἐφ' οἷς ἀπεδύσασθε ἐπάθλοις εἰς τὸν τῆς ἀνδρείας ταύτης ἀγῶνα, καὶ ποῖα ὑμᾶς καρτερούσας καὶ εὐχαρίστως φερούσας τὰ συμπίπτοντα ἀναμένει ἀγαθὰ, ἃ οὔτε ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, B οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη· καὶ τὰ μὲν λυπηρὰ τοιαῦτα παροδεύεται, καὶ τῷ παρόντι συγκαταλύεται βίῳ· τὰ δὲ ἐντεῦθεν ἔπαθλα, ἀθάνατα μένει· καὶ πρὸ τῶν ἐπάθλων δὲ ἐκείνων, οὐ μικρὰν καὶ ἐντεῦθεν καρποῦσθε ἡδονὴν, τῇ ἐλπίδι τοῦ χρηστοῦ συνειδότος, καὶ προσδοκίᾳ στεφάνων ἐκείνων τρεφόμεναι. ταῦτα οἶδ' ὅτι καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων οἶσθα γραμμάτων· ἀλλ' ἵνα μακρὰν ποιήσωμεν τὴν ἐπιστολὴν, ἐξέτεινα τὴν παράκλησιν. εὖ γε γὰρ οἶδ' ὅτι σφόδρα C ἡμῶν τῶν γραμμάτων ἐρᾷς, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς σφόδρα· καὶ τοῦτο οἶμαι αἴτιον εἶναι τοῦ συνεχῶς ἡμῖν ἐγκαλεῖν, ὅτι μὴ πολλάκις ἐπεστάλκαμεν. οὐ γὰρ δυνάμεθά σου κορέσαι τὴν ἐπιθυμίαν, κἂν καθ' ἑκάστην πέμπωμεν γράμματα, διὰ τὸ σφόδρα ἡμῶν ἐκκρέμασθαι τῶν ἐπιστολῶν· ὁ Θεός σοι τὸν μισθὸν δῴη, καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῆς τοσαύτης περὶ ἡμᾶς ἀγάπης, καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· ἡμεῖς μέντοι οὐ διαλιμπάνομεν διὰ τῶν ἐμπι- D πτόντων συνεχῶς ἐπιστέλλοντες, [ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριζόμεθα τοῦτο ποιοῦντες] καὶ τῇ σῇ ψυχῇ συνεχῶς διὰ τῶν γραμμάτων προσαγορεύοντες. καὶ γὰρ τὴν ἀγάπην, ἣν ἐνέθηκας ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς, ταύτην διηνεκῶς ἀκμάζουσαν διατηροῦμεν, κἂν πλείονα τούτου πάλιν ἀπολειφθῶμεν ὑμῶν χρόνον, οὐδὲ ἐντεῦθεν αὕτη ἀμαυροτέρα γίνεται. ἐν γὰρ διανοίᾳ πανταχοῦ περιφέρομεν ὑμᾶς, ἐκπληττόμενοι τὸ ἀπερίτρεπτον ὑμῶν τῆς γνώμης, καὶ τὴν πολλὴν ἀν- E δρείαν. γράφε δὴ καὶ αὐτὴ συνεχῶς ἡμῖν, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζομένη, καὶ τοῦ οἴκου σου παντὸς, ἵνα πολλὴν καὶ ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

Hypatio Presbytero. 97.

Ne te quidem fugit, domine mi reverendiſſime, quantam vobis calamitates eæ, quæ Dei cauſa ſubeuntur,

Ὑπατίῳ πρεσβυτέρῳ.

Οἶδας καὶ αὐτὸς, κύριέ μου τιμιώτατε, ὅσον ὑμῖν φέρει μισθὸν τὰ διὰ τὸν Θεὸν παθήματα,

ἡλίκα

ἡλίκα βραβεῖα, οἵους στεφάνους. μηδὲν οὖν σε θορυβείτω τῶν γινομένων, ἐπείπερ τοὺς ποιοῦντας κακῶς θρηνεῖν δεῖ. ἐκεῖνοι γάρ εἰσιν οἱ μυρίαν κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς ἐπισωρεύοντες κόλασιν. αὐτὸς τοίνυν, καθώς σοι πρέπον ἐστὶ, τὴν προσήκουσαν κεκτημένη ἀνδρείαν, ἀράχνης εὐτελέστερον διάσπα τὰ ἐκείνων μηχανήματα, καὶ τὰς ἐπιβουλάς, καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενος. πολλὴν γὰρ δεξόμεθα παράκλησιν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, τοιαῦτα παρὰ τῆς τιμιότητός σου δεχόμενοι γράμματα.

Χαλκιδίᾳ η.

Οὐχ ὡς ἔτυχεν ἠλγήσαμεν, μαθόντες ἐν τοσαύτῃ σε ἀρρωστίᾳ εἶναι. οἶσθα γὰρ ὅπως ἀντεχόμεθά σου τῆς ὑγιείας, κυρία μου κοσμιωτάτη καὶ εὐλαβεστάτη. ἵν' οὖν μὴ κατατεινώμεθα τῇ φροντίδι, διά τινος τοῦ πρώτου ἐκεῖθεν ἀφικνουμένου τοῦτο αὐτὸ δηλῶσαι ἡμῖν σπούδασον, εἴ σοι τέλεον τὰ τῆς ἀρρωστίας ἀνῄρηται, καὶ πρὸς καθαρὰν ἐπανῆλθες ὑγίειαν. οὐδὲ γὰρ τὴν τυχοῦσαν καρπούμεθα εὐφροσύνην, καὶ ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ καθήμενοι, ὅταν ὑμῶν τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς γνησίως περὶ τῆς ὑγείας καὶ εὐθυμίας μανθάνωμεν. εἰδυῖα τοίνυν ἡλίκα ἡμῖν χαρίζῃ τοιαύτην πέμπουσα ἐπιστολὴν, μὴ μελλήσῃς, μηδὲ ὑπέρθῃ, ἀλλ' εὐθέως τοῦτο ποιῆσαι παρακλήθητι, ἵν' ὥσπερ νῦν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας συνέχεις ἡμᾶς, τὴν ἀρρωστίαν εἰποῦσα, οὕτως τὴν ὑγείαν ἀπαγγείλασα τὴν σὴν, πολλῆς ἡμᾶς ἐμπλησθῆναι ποιήσῃς τῆς ἡδονῆς.

Ἀσυγκριτίᾳ θ.

Ἐμοὶ μὲν περισπούδαστον τὸ συνεχῶς ὑμῖν ἐπιστέλλειν· τῆς γὰρ διαθέσεως ὑμῶν, καὶ τῆς αἰδοῦς, καὶ τῆς τιμῆς, ἣν ἀεὶ περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξασθε, ὅπουπερ ἂν ἀφικώμεθα, ἐπιλαθέσθαι οὐ δυνάμεθα· ἀλλ' ἔχομεν ὑμῶν διηνεκῶς τὴν μνήμην ἀκμάζουσαν πανταχοῦ περιφέροντες. εἰ δὲ μὴ ὁσάκις ἐβουλόμεθα ἐπεστάλκαμεν, ἀλλὰ σπανιάκις, τοῦτ' οὐ τῆς ῥαθυμίας τῆς ἡμετέρας, ἀλλὰ τῆς τῶν πραγμάτων ἀνάγκης, καὶ τοῦ τὴν ὁδὸν ἄβατον ὁδοιπόροις εἶναι νῦν. ταῦτ' οὖν εἰδυῖα, κυρία μου κοσμιωτάτη καὶ εὐγενεστάτη, καὶ γραφόντων ἡμῶν, καὶ σιγώντων, ὁμοίως διάκεισο περὶ τῆς διαθέσεως, ἣν ἀεὶ περὶ ὑμᾶς ἐπεδειξάμεθα.

Μαρκιανῷ καὶ Μαρκελλίνῳ ρ.

Τοῦτο καὶ ἡμῖν τῆς μακρᾶς σιγῆς αἴτιον γίνεται, ὃ καὶ τῇ εὐγενείᾳ τῇ ὑμετέρᾳ· ἀλλὰ σιγῆς οὐ τῆς κατὰ τὴν γνώμην, ἀλλὰ τῆς κατὰ τὴν γλῶτταν, ὡς τῇ διανοίᾳ καὶ ἐπιστέλλομεν, καὶ προσφθεγγόμεθα συνεχῶς, μᾶλλον δὲ διηνεκῶς, τὴν εὐγενεστάτην καὶ ἐμμελεστάτην ὑμῶν ψυχὴν, καὶ ἐγκολάψαντες ὑμᾶς τῷ συνειδότι, πανταχοῦ περιφέρομεν. τοιοῦτον γὰρ τὸ φιλεῖν γνησίως. ταῦτ' οὖν εἰδότες κύριοί μου ποθεινότατοι καὶ τιμιώτατοι, ἐπιστέλλετε μὲν ἡνίκα ἂν ἐξῇ, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς ὑμετέρας δηλοῦντες. θαρρεῖτε δὲ, ὅτι καὶ σιγώντων ὑμῶν τὴν αὐτὴν περὶ τῆς ἀγάπης ὑμῶν ψῆφον οἴσομεν, ἣν καὶ γραφόντων, ἀπὸ τῆς γνώμης ταῦτα ψηφιζόμενοι τῆς ὑμετέρας.

Σευήρῳ πρεσβυτέρῳ ρα.

Ἡμεῖς μὲν καὶ τὸ χωρίον ἐρημότατον οἰκοῦντες, καὶ ἐπεστάλκαμεν πολλάκις πρὸς τὴν σὴν ἐμμέλειαν, καὶ τοὺς ἐκεῖθεν ἀφικνουμένους οὐ παυόμεθα συνεχῶς ἐρωτῶντες περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. αὐτὸς δὲ οὐκ οἶδα, ἀνθ' ὅτου μανικὸς ἡμῶν οὕτως ἐραστὴς ὢν, καὶ πολλὴν εὐκολίαν ἔχων τῶν ἐνταῦθα διακομιζόντων τὰ γράμματα, σιγᾷς οὕτω μακρὰν σιγήν· ἀλλ' ἡμεῖς τὸ θερμόν σου, καὶ γνήσιον, τὸ εἰλικρινὲς τῆς διαθέσεως, ὃ περὶ ἡμᾶς ἀεὶ ἐπεδείξω, ἐννοοῦντες, καὶ ἐν τῇ σιγῇ τῇ μακρᾷ μεγίστην καρπούμεθα παράκλησιν. πλὴν ἀλλὰ βουλόμεθα καὶ γραμμάτων συνεχῶς ἀπολαύειν τῶν σῶν, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς ἡμῖν ἀπαγγελλόντων, καὶ ἃ παρ' ἑτέρων μανθάνομεν, ταῦτα παρὰ τῆς γλώττης τῆς σῆς, καὶ τῆς χειρὸς ἐβουλόμεθα μανθάνειν. ποίει δὴ τοῦτο νῦν γοῦν δέσποτά μου τιμιώτατε. οἶσθα γὰρ ἡλίκα ἡμῖν χαριῇ. ὡς ἡμεῖς καὶ γράφοντες, καὶ μὴ γράφοντες, οὐ παυόμεθα μεμνημένοι, καὶ τὴν ἀγάπην, ἣν ἀεὶ περὶ τὴν σὴν ἐπεδειξάμεθα εὐλάβειαν, διατηροῦντες, ὅπουπερ ἂν ὦμεν. ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριούμεθα τοῦτο ποιοῦντες.

Θεοδότῳ ἀναγνώστῃ ρβ.

Τί φής; πλείονά σοι τῶν προσδοκηθέντων τὰ κύματα ἐπανέστη νῦν, καὶ διὰ τοῦτο ἀλγεῖς; διὰ τοῦτο μὲν οὖν αὐτὸ χαίρειν χρὴ καὶ σκιρτᾷν· ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος οὕτως ἐποίει, νῦν μὲν λέγων· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσι. νῦν δὲ, ὅτι χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου.

A mercedem, quantaque præmia, & quantas coronas ferant. Quamobrem nihil eorum, quæ fiunt, te conturbet. Siquidem eos demum, qui ſceleratè aliquid faciunt, lugere convenit. Nam ii demum ſunt, qui ſexcentas adverſus caput ſuum pœnas congerunt. Tu igitur, quemadmodum te dignum eſt, eam, quam convenit, fortitudinem præſta: atque illorum technas & inſidias facilius, quàm araneæ telam, diſcerpe: deque tua valetudine quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribe. Magnam enim, B in aliena licet regione degentes, ac commorantes, conſolationem capiemus, ſi hujuſmodi abs te literas accipiamus.

Calcidiæ 98.

Non vulgari dolore affecti ſumus, cum te tam gravi morbo teneri accepimus. Scis enim, ornatiſſima mea ac religioſiſſima Domina, quanto valetudinis tuæ ſtudio teneamur. Quamobrem ne cura & ſollicitudine cruciemur, per quendam, qui primus C iſthinc huc veniat, hoc ipſum ut ſciamus velim cures, hoc eſt, num prorſus morbus ſublatus ſit, ac tu integræ ſanitati reſtituta ſis. Nec enim exiguam, etiam in tam deſerto loco poſiti, voluptatem capimus, cùm de tua, hoc eſt fœminæ nos amantis, valetudine animique hilaritate aliquid audimus. Cùm igitur, quantam à nobis, epiſtolam hujuſmodi mittens, gratiam ineas, tibi ſit exploratum, abjecta omni mora & cunctatione velim confeſtim operam des, ut quemadmo- D dum nunc nunciato tuo morbo ingenti mœſtitia nos perturbaſti: ſic rurſum nunciata ſanitate, ingenti nos voluptate compleas.

Aſyncritiæ 99.

Nihil quidem eſt quod malim, quàm crebrò ad vos ſcribere. Neque enim benevolentiæ veſtræ, & honoris ac reverentiæ, quam ſemper nobis præſtitiſtis, quocumque in lo- E cum proficiſcamur, oblviſci poſſumus: verum memoriam veſtri perpetuam tenemus, eamque recentem ſemper ac florentem ubique circumferimus. Quod ſi non quoties voluntas fuit, ſed raro ad vos literas dedimus, hoc non negligentia noſtra, ſed rerum neceſſitate factum eſt, & quia viatoribus clauſum iter nunc ſit. Hæc igitur cùm tibi, ornatiſſima mea & nobiliſſima domina, perſpecta ſint, ſive ſcribamus, ſive ſileamus, de ea benevolentia, quam ſemper vobis præſtitimus, eodem modo exiſtimes velim.

A

Marciano & Marcellino 100.

Eadem nobis perdiuturni ſilentii noſtri cauſa eſt, quæ etiam vobis: verùm hujuſmodi ſilentii, quod non in animo, ſed in lingua poſitum ſit. Nam animo ac voluntate nobiliſſimas ac ſuaviſſimas animas veſtras crebrò, imò perpetuò per literas ſalutamus, voſque in pectore noſtro inſculptos paſſim circumferimus. Nam ea veri ac ſinceri amoris natura eſt. Hæc igitur B cùm vobis explorata ſint, Domini mei chariſſimi ac reverendiſſimi, ſcribite quidem, quoties facultas dabitur, ac de veſtra valetudine certiores nos facite. Illud autem vobis perſuadete, nos, etiamſi taceatis, idem tamen de veſtra charitate judicium habituros eſſe, quod habebimus, ſi ſcribatis: ab animo ſcilicet veſtro hæc perpendentes.

Severo Presbytero 101.

C Nos, etſi deſertiſſimum locum incolentes, ſæpe tamen ad te ſcripſimus, eoſque qui iſtinc veniunt, de tua valetudine ſciſcitari minimè deſinimus. Tibi verò quid cauſæ ſit neſcio, quamobrem cum tam inſano noſtri amore flagres, atque perfacilè nanciſci poſſis, quibus literas des, perdiuturno tamen tempore ſileas. At cum nos benevolentiæ illius, quàm erga nos ſemper præ te tuliſti, fervorem ac ſinceritatem animo complectimur, etiam in longo ſilentio permagnam conſolationem ca- D piamus. Cæterum literis quoque tuis perſæpe frui cupimus, quibus de tua valetudine certiores fiamus: eaque, quæ aliorum ſermone accipimus, ex tua lingua, tuaque manu audire ſtudemus. Quamobrem, domine mi Reverendiſſime, nunc ſaltem hoc facias quæſo. Scis enim quàm nobis hac in re gratum facturus ſis. Nam quod ad nos attinet, ſive ſcribamus, ſive taceamus, nunquam tui meminiſſe deſinimus, eamque charitatem, cujus tibi ſpecimen præbuimus, quocumque in loco ſi- E mus, conſervare. Id enim cum facimus, de nobis etiam ipſimet quàm optimè meremur.

Theodoto Lectori 102.

Quid ais? Plures in te nunc, quàm expectabas, fluctus excitati ſunt, ob idque diſcruciaris: Imo verò hoc nomine gaudere & exultare convenit. Nam etiam B. Paulus ad hunc modum faciebat, nunc quidē his verbis utens, *Non ſolum autem, ſed etiam gloriamur in tribulationibus*: nunc autem his, *Gaudeo in paſſionibus meis*. Rom. 5. 3.

Nam

Nam quo major, & atrocior tempeſtas fuerit, eo quoque major quæſtus erit, & illuſtriores patientiæ coronæ, præmiaque ampliora. Siquidem ipſe quoque de te bono animo ſum, ut qui animi tui firmitatem atque conſtantiam exploratam habeam. At eorum cauſa, qui tibi inſidias ſtruunt, doleo, & collachrymo, nimirùm quòd ii hoſtilem in te animum gerant, à quibus te coli oportebat. Unũ eſt quod mœrore me afficit, nempe oculorum tuorum invaletudo, quorum velim ſummam rationem habeas, medicoſque conſulas, atque ea, quæ muneris tui ſunt, ſimul præſtes. Nam de iis calamitatibus quæ tibi inferuntur, tum te, ut prius jam dixi, gaudere cupio, tum tibi ipſe gratulor. Scio enim quantus hinc tibi patientiæ fructus oriatur. Quamobrem da operam, ne quid ex iis, quæ accidunt, te commoveat ac perturbet. Una enim duntaxat res moleſta eſt, nimirum peccatum. Nam cætera omnia, ſi modò vigilantem ac ſobrium animum præbeas, lucri quoque ampliſſimam materiam ſuppeditabunt, atque arcana illa bona, quæ in cælis recondita ſunt, copioſiſſimè tibi accerſent. Quamobrem cùm in hujuſmodi quæſtu factitando quotidie verſeris, gaude ac lætare: atque ad nos ſæpe ſcribere ne graveris. Quanquam enim te nobiſcum eſſe cupimus, quoniam tamen non hyems duntaxat, ſed etiam æſtas æquè tibi gravis ac moleſta eſt, illud veriti ſumus, ne te, ob oculorum præſertim morbum, in aëris intemperiem conjiceremus. Quæ cùm ita ſint, ad eorum curam velim operam omnem adhibeas: de eoque, cùm facultas erit, crebrò ad nos ſcribas, atque num meliuſcule ſeſe habeant, ſignifices, quo, licet alioqui abs te locorum intervallo diſſiti, magnam tamen hinc voluptatem capiamus.

Ampructa Diaconiſſæ ipſiuſque comitibus 103.

Etſi longo itineris intervallo à vobis disjunctus ſum: tamen præclara & fortia veſtra facinora, non minus quàm qui adſunt, cognita & explorata habeo: vehementerque vobis de hac voluntatis ſententiæque conſtantia, atque adamantina quadam animi firmitate, loquendique libertate ac fiducia gratulor. Eoque nomine beatas vos prædicare non deſino, tum ob præſentia, tum ob ea bona, quæ vos in futuro ævo exceptura ſunt, arcana inquam illa, & omnem mentis captum ac ſermonis facultatem excedentia. Magno autem nos, qui tam longè à te ſejuncti ſumus, mœrore affeciſti, quòd ne ſcribere quidem ad nos dignata ſis. Quanquam illud ſcio, iſtud negligentia tua minimè contigiſſe (nam ſive ſcribas, ſive taceas, ardentem & ſinceram fucique expertem, ac firmam & ſolidam tuam erga me charitatem novi) verùm quòd, cui dictares, nemo tibi præſtò eſſet. Quanquam ſic quoque patria lingua ſcribendum fuit, ac tua manu. Magnopere enim, ut ipſa quoque noſtri, crebras à te literas accipere ſtudemus: quo de tua valetudine quotidie certiores fiamus. Hincque, tam vaſtæ hujuſce ſolitudinis, ac rerum adverſarum, cum quibus hic luctamur, haud exiguam conſolationem capiamus. Cùm igitur Reverendiſſima & Religioſiſſima Domina, quanta rei hujuſce cupiditate tenear, minimè te fugiat, hanc nobis gratiam impertire quæſo ne intermittas. Siquidem multi iſthinc variis è locis ad nos venerunt. Verùm ea de cauſa minimè tecum expoſtulo, quòd literas abs te nobis non attulerunt. Veriſimile enim eſt eos tibi ignotos eſſe. Nunc autem, cùm ſumma facultas datur, ſcribas velim. Ac præſertim cùm res hujuſmodi iſthic contigiſſent, literas abs te accipere inprimis expetebam. Cura igitur, ut quod antehac abs te per incuriam prætermiſſum eſt, ſarcias, priſtiniq; ſilentii diuturnitatem literarum frequentia & aſſiduitate compenſes.

Pentadiæ Diaconiſſæ 104.

Coronarum nomine, quas tibi conciliaſti, beatam te duco. Ac nunc quoque cùm per animi magnitudinem quidvis pro veritatis defenſione perferre in animum induxeris, meritò proinde Deum habes, qui tuas partes acerrimè tueatur. Uſque ad mortem enim, inquit Scriptura, pro veritate certa: & Dominus pugnabit pro te. Quod etiam evenit. Nam cùm eo uſque præclarum hoc certamen obieris, multa divinitus præmia retuliſti. Qua quidem ex re magna voluptate afficior. Quoniam autem intellexi te de diſceſſu cogitare, atque iſtinc migrare velle accepi, peto abs te, ne quicquam hujuſmodi cogites, atque ob animum proponas. Primum ob hoc ipſum, quòd civibus tuis ſubſidium es, ampliſſimuſque portus, & adminiculum, ac tutus murus iis, qui laboribus & ærumnis conficiuntur. Quare noli committere, ut tantum quæſtum de manibus ejicias. Noli inquam committere, ut tantum lucrum abjicias, cùm tantos quotidie theſauros ex tua præſentia colligas. Nam qui præclara tua facinora cernunt, vel auditione accipiunt, non parum hinc lucri conſequuntur.

A ὅσῳ γὰρ ἂν μείζων καὶ τραχύτερος ὁ χειμὼν γένηται, τοσούτῳ πλείων ἡ ἐμπορία, λαμπρότεροι τῆς ὑπομονῆς οἱ στέφανοι, πολλὰ τὰ βραβεῖα. ἐπεὶ καὶ αὐτός σου μὲν ἕνεκεν θαῤῥῶ, [οἶδα γάρ σου τὸ ἀπερίτρεπτον, καὶ ἀκλινὲς, καὶ στεῤῥὸν,] τῶν δὲ ἐπιβουλευόντων ἕνεκεν ἀλγῶ καὶ δακρύω, ὅτι οὓς χρὴ ἐν τάξει εἶναι τῶν θεραπευόντων, τὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιδείκνυνται· ἕν με λυπεῖ μόνον τὸ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν σου ἀσθενείας, ὧν καὶ σφόδρα ἀξιῶ πολλὴν σε ποιεῖσθαι λόγον, ἰατροῖς τε B διαλεγόμενον, καὶ τὰ παρὰ σαυτοῦ συνεισφέρεντα· ὡς τῶν γε θλίψεων τῶν ἐπαγομένων σοι. ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶπον. αὐτόν τε χαίρειν ἀξιῶ, καὶ ἐγὼ δέ σοι συνήδομαι. οἶδα γὰρ ὅσος ἐκ τούτου τίκτεταί σοι τῆς ὑπομονῆς ὁ καρπός. μηδὲν οὖν σε θορυβείτω, μηδὲ ταραττέτω τῶν παρεμπιπτόντων. ἓν γάρ ἐστι χαλεπὸν ἁμαρτία μόνον· ὡς τάγε ἄλλα πάντα ἀγρυπνοῦντί σοι καὶ νήφοντι καὶ κερδῶν ὑπόθεσις ἔσται C μεγίστη, καὶ τὰ ἀπόῤῥητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, μετὰ πολλῆς οἴσει σοι τῆς δαψιλείας. τοιαύτην τοίνυν καθ' ἑκάστην ἡμέραν πραγματευόμενος πραγματείαν, χαῖρε καὶ εὐφραίνου, καὶ συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν μὴ κατόκνει. ἡμεῖς μὲν γάρ σε βουλόμεθα καὶ μεθ' ἡμῶν εἶναι· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐχ' ὁ τοῦ χειμῶνος ὥρα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ θέρους ὁμοίως ἐστὶν ἐπαχθὴς, ἐδείσαμεν εἰς ἀέρων σε δυσκρασίαν ἐμβαλεῖν, μάλιστα διὰ τὸ τῶν ὀφθαλμῶν πάθος. D ἔργον τοίνυν ποιησάμενος, τὸ πολλὴν τούτοις προσάγειν τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ περὶ τούτων ἡνίκα ἂν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλῃς, δήλου, εἴγε κἂν μικρὸν ἄμεινόν σοι διατεθεῖεν, ἵνα καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, πολλὴν καὶ ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην.

Αμπρούκλῃ διακόνῳ καὶ ταῖς σὺν αὐτῇ ρ γ.

E Μακρῷ μὲν διῴκισμαι τῷ μήκει τῆς ὁδοῦ τῆς ὑμετέρας τιμιότητος, τὰς δὲ ἀνδραγαθείας ὑμῶν καὶ τὰς ἀριστείας τῶν παρόντων οὐκ ἔλαττον ἔμαθον, καὶ σφόδρα συνήσθην ὑμῖν τῆς ἀνδρείας, τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἀπερίτρεπτου γνώμης, καὶ στεῤῥᾶς καὶ ἀδαμαντίνης διανοίας, τῆς ἐλευθερο‑στομίας, τῆς παῤῥησίας. διὰ ταῦτα μακαρίζων ὑμᾶς οὐ παύομαι ὑπέρ τε τῶν παρόντων, ὑπέρ τε τῶν μελλόντων ὑμᾶς ὑποδέξασθαι ἀγαθῶν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τῶν ἀποῤῥήτων ἐκείνων, καὶ πάντα νοῦν καὶ λόγον ὑπερβαινόντων. σφόδρα δὲ ἡμᾶς ἐλύπησας ἐκ τοσούτου καθη‑A μένους διαστήματος, οὐδὲ ἐπιστεῖλαι καταδεξαμένη. καὶ οἶδα μὲν ὅτι οὐκ ἐκ ῥαθυμίας τοῦτο γέγονεν, [ἐπίσταμαι γὰρ καὶ γραφούσης ἡμῖν καὶ σιγώσης, τὴν θερμὴν καὶ γνησίαν ἀγάπην, τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἄδολον, τὴν ἰσχυρὰν καὶ στεῤῥὰν] ἀλλὰ διὰ τὸ μηδένα εἶναι τὸν ὑπογράφοντα. πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐχρῆν τῇ ἐγχωρίῳ σου γλώττῃ ἡμῖν ἐπιστεῖλαι, καὶ τῇ χειρὶ τῇ σῇ· σφόδρα γὰρ ἀντεχόμεθα, καθάπερ καὶ αὐτὴ οἶσθα, τοῦ συνεχῶς ἐπιστολὰς δέχεσθαι παρὰ τῆς εὐλα‑B βείας τῆς σῆς, ὥστε καθ' ἑκάστην ἡμέραν μανθάνειν ἡμᾶς τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς· καὶ οὐ μικρὰν τῆς τοσαύτης ἐρημίας, καὶ τῶν ἐνταῦθα περιστάσεων παράκλησιν ταύτην ἔχομεν. εἰδυῖα τοίνυν, δέσποινά μου τιμιωτάτη καὶ εὐλαβεστάτη, ὅσην ἐπιθυμίαν ἔχομεν τούτου, μὴ διαλίπῃς τὴν καλὴν ταύτην ἡμῖν χαριζομένη χάριν· καὶ γὰρ πολλοὶ πολλαχόθεν ἐκεῖθεν ἦλθον· ἀλλ' οὐκ ἐγκαλῶ ἐκείνων ἕνεκεν, διότι μὴ γράμματα ἡμῖν ἐκόμισαν παρὰ τῆς σῆς κοσμιότητος· εἰκὸς C γὰρ αὐτοὺς ἀγνοεῖσθαι παρὰ τῆς εὐλαβείας τῆς σῆς. νῦν μέν τοι ὅτε ἐξῆν μετ' εὐκολίας πάσης ἐπιστεῖλαι, καὶ μάλιστα τοιούτων γεγενημένων αὐτόθι, σφόδρα ἐπεθύμουν δέξασθαι γράμματα. ἀνάκτησαι τοίνυν τὸ ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ῥαθυμηθὲν, καὶ πυκνότητι, καὶ νιφάδι ἐπιστολῶν τὸ μῆκος τῆς ἔμπροσθεν ἡμῖν παραμυθήσασθαι σιγῆς.

Πενταδίᾳ διακόνῳ ρ δ΄.

D Τῶν μὲν στεφάνων σε μακαρίζω, οὓς ἀνεδήσω καὶ νῦν, διὰ τῆς ἀνδρείας πάντα ἑλομένη παθεῖν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. διὰ τοῦτο καὶ τὸν Θεὸν ὑπερασπίζοντά σου ἔχεις μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος. ἕως γὰρ θανάτου, φησὶν, ἀγώνισαι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ ὁ κύριος πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ, ὅπερ καὶ γέγονε. μέχρι γὰρ τοσούτου δραμοῦσα τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα, πολλὰ ἄνωθεν ἐπεσπάσω τὰ βραβεῖα. τούτου μὲν οὖν ἕνεκεν χαίρω. ἐπειδὴ δὲ ἔγνων, ὅτι βουλεύῃ περὶ ἀποδημίας, καὶ E μεταστῆναι ἐκεῖθεν βούλει, παρακαλῶ σου τὴν τιμιότητα μηδὲν τοιοῦτον ἐννοῆσαι, μηδὲ βουλεύσασθαι. πρῶτον μὲν δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι δὴ στήριγμα τῆς πόλεως εἶ τῆς αὐτόθι, καὶ λιμὴν εὐρὺς, καὶ βακτηρία, καὶ τεῖχος ἀσφαλὲς τοῖς καταπονουμένοις. μηδὲ τοσαύτην ἀπὸ τῶν χειρῶν ἐμπορίαν ῥίψῃς, μηδὲ τοσοῦτον περιΐδῃς κέρδος, τοσούτους καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνάγουσα θησαυροὺς ἀπὸ τῆς παρουσίας τῆς αὐτόθι. οἵ τε γὰρ ὁρῶντες, οἵ τε ἀκούοντές σου τὰ κατορθώματα, οὐ μικρὰ κερδαίνουσιν.

ἀλλὰ

οἶδα δὲ ἡλίκον τοῦτο φέρει σοι τὸν μισθόν. πρῶτον μὲν, ὅπερ ἔφην, διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν αὐτόθι μένειν· καὶ γὰρ πεῖραν οὐ μικρὰν δέδωκας τῆς ὠφελείας ἣν παρέσχες διὰ τῆς αὐτόθι παραμονῆς. ἔπειτα δὲ οὐδὲ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα ἐπιτρέπει σοι τοῦτο. οἶδα γάρ σου τοῦ σώματος τὴν ἀσθένειαν, καὶ πῶς οὐ ῥᾴδιόν σοι κινεῖσθαι ἐν κρυμῷ τοσούτῳ καὶ χειμῶνι. πρὸς τούτοις, ὡς ἀκούομεν, καὶ τὰ Ἰσαυρικὰ ἀνθεῖ. πάντα τοίνυν ταῦτα λογισαμένη ὡς συνετὴ, μηδαμοῦ τέως κινεῖσθαι καταδέχου, καὶ περὶ τούτου γράψαι ἡμῖν διὰ ταχέως παρακλήθητι, καὶ περὶ τῆς ὑγείας συνεχῶς δήλου τῆς σῆς· ἐπεὶ καὶ νῦν ἠλγήσαμεν, μὴ δεξάμενοι γράμματα σου τῆς τιμιότητος, καὶ ἐν φροντίδι καθεστήκαμεν, μήποτε ἀρρωστία τοῦτο διεκώλυσεν· ἵν' οὖν καὶ ταύτην ἀνέλῃς ἡμῶν τὴν φροντίδα, ταχέως ἡμῖν πέμψον ἐπιστολὴν ταῦτα δηλοῦσαν.

Χαλκιδίᾳ ρε.

Ο Θεός σοι τὸν μισθὸν δῴη καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς περὶ ἡμᾶς αἰδοῦς, καὶ τιμῆς, καὶ γνησίας ἀγάπης. οὐδὲ γὰρ νῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄνωθεν, καὶ ἐξ ἀρχῆς οἶδα σαφῶς, ὅπως περὶ ἡμᾶς διατεθῆναι ἐσπούδακας· διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενος διαστήματος, καὶ πολλὴν τὴν ὁδοῦ εἰργόμενος τῷ μέσῳ, καὶ ἐν πολλαῖς ὢν ἐνταῦθα θλίψεσι, διά τε τὴν ἐρημίαν τοῦ χωρίου τούτου, διά τε τοὺς συνεχεῖς κινδύνους, καὶ τὰς ἐπαλλήλους τῶν λῃστῶν ἐφόδους, διά τε τὴν ἰατρῶν σπάνιν, οὐδενὶ τούτων κωλύομαι μεμνῆσθαί σου διηνεκῶς τῆς ἐμμελείας· ἀλλὰ τὴν ἀγάπην, ἣν ἐξ ἀρχῆς καὶ περὶ σὲ, καὶ περὶ τὸν οἶκόν σου ἔσχηκα, ταύτην ἀκμάζουσαν διατηρῶ καὶ νῦν, οὐδὲν οὐδὲ ἀπὸ τοῦ χρόνου, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ μήκους τῆς ὁδοῦ μαραίνεσθαι αὐτὴν ἀφείς. τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ ἀγαπᾶν γνησίως. καί σε παρακαλῶ κατὰ τὴν σύνεσίν σου καὶ τὴν εὐλάβειαν, φέρειν τὰ συμπίπτοντα ἅπαντα γενναίως. οἶδα γὰρ ὅτι ἐκ πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ νῦν διὰ ποικίλων καὶ παντοδαπῶν σχεδὸν ὥδευσας πειρασμῶν, καὶ δύνασαι μετ' εὐκολίας τὸν τῆς ὑπομονῆς ἆθλον ἀγωνίζεσθαι, ὥσπερ οὖν καὶ ἠγωνίσω πολλάκις, καὶ λαμπροὺς ὑπὲρ τούτων σεαυτῇ προαπέθου τοὺς στεφάνους. εἰ δὲ μείζων οὗτος τῶν παρελθόντων, ἀλλὰ καὶ ὁ στέφανος πλείων. μηδὲν οὖν σε ταραττέτω τῶν ἐπαγομένων δεινῶν· ἀλλ' ὅσῳπερ ἂν αὔξηται τὰ κύματα, καὶ μεῖζον γίνηται τὸ κλυδώνιον, τοσούτῳ μείζονα ἀνάμενε τὴν ἐμπορίαν, καὶ πολλῷ πλείονα τὰ ἔπαθλα τῶν ἱδρώτων, καὶ μείζονα καὶ λαμπρότερα. οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. ὁδὸς γὰρ τὰ παρόντα, καὶ τὰ χρηστὰ, καὶ τὰ λυπηρὰ τοῦ βίου τούτου, καὶ ἑκάτερα ὁμοίως παροδεύεται, καὶ οὐδὲν αὐτῶν πάγιον οὐδὲ βέβηκος, ἀλλὰ μιμεῖται τὴν φύσιν ὁμοῦ τε φαινόμενα, καὶ παρατρέχοντα. καθάπερ οὖν ὁδῖται καὶ ὁδοιπόροι ἄντε διὰ λειμώνων ὁδεύωσιν, ἄντε διὰ φαράγγων, οὐδεμίαν οὔτε ἐντεῦθεν καρποῦνται τὴν ἡδονὴν, οὐδὲ ἐκεῖθεν ὑπομένουσι λύπην· ὁδῖται γάρ εἰσιν, οὐχὶ πολῖται, ἑκάτερα παρατρέχοντες, καὶ πρὸς τὴν πατρίδα τὴν ἑαυτῶν ἐπειγόμενοι· οὕτω παρακαλῶ καὶ ὑμᾶς μήτε πρὸς τὰ φαιδρὰ τοῦ παρόντος κεχηνέναι βίου, μήτε ὑπὸ τῶν λυπηρῶν καταβαπτίζεσθαι· ἀλλ' ἓν μόνον σκοπεῖν, ὅπως εἰς τὴν κοινὴν ἁπάντων ἡμῶν πατρίδα μετὰ πολλῆς παραγένεσθαι τῆς παρρησίας. ἐπειδήπερ τοῦτό ἐστι τὸ μόνον, καὶ πεπηγὸς, καὶ ἀθάνατον ἀγαθὸν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα, ἄνθος χόρτου, καὶ καπνὸς, καὶ εἴ τι τούτων εὐτελέστερον.

Ἀσυγκριτίᾳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῇ ρς.

Οἶδα τὴν ἀγάπην ὑμῶν, καὶ τὴν διάθεσιν, ἣν περὶ ἡμῶν ἔχειν ἐσπουδάκατε. καὶ συνεχῶς ἐβουλόμην ἐπιστέλλειν· ἀλλ' ὁ τῶν Ἰσαύρων φόβος, πᾶσαν ἀποτειχίσας ὁδὸν, οὐκ ἀφίησιν εὐπορεῖν τῶν πρὸς τοῦτο διακονησομένων ὑμῖν. ἡνίκα γοῦν ἂν ἐπιτύχωμεν τούτων, τὴν ὀφειλομένην ἀποδιδόαμεν ἡμῖν πρόσρησιν, τὰ συνήθη παρακαλοῦντες ὑμᾶς, μηδὲν θορυβεῖσθαι, μηδὲ ταράττεσθαι ὑπὸ τῶν συνεχῶν τούτων καὶ ἐπαλλήλων πειρασμῶν. εἰ γὰρ ἔμποροι καὶ ναῦται φορτίων ὀλίγων ἕνεκεν, οὕτω μακρὰ διαβαίνουσι πελάγη, καὶ τοσούτων κατατολμῶσι κυμάτων· καὶ στρατιῶται δὲ καὶ αὐτῆς καταφρονοῦσι τῆς ζωῆς ὑπὲρ ἐπικήρου καὶ βραχέος μισθοῦ, καὶ ζῶντες καὶ λιμῷ μάχονται πολλάκις, καὶ ὁδοιπορίαις μακραῖς κατατείνονται, καὶ διηνεκῶς ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας διάγουσιν, ὕστερον δὲ καὶ ἄωρον, καὶ βίαιον πολλοὶ τούτων ὑπομένουσι θάνατον, οὐδὲν ἐντεῦθεν οὐ μικρὸν, οὐ μέγα καρπωσάμενοι· ὅταν οὐράνιος ὁ ἆθλος πρόκειται, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν μείζων ἡ ἀντίδοσις καὶ πολλῷ πλείων, ποίας τεύξονται συγγνώμης οἱ καταμαλακιζόμενοι, καὶ μὴ καὶ αὐτῆς καταφρονοῦντες τῆς ζωῆς;

A Non te porrò fugit, quantam iſtud mercedem tibi conciliet. Primum itaque quemadmodum dixi, hac de cauſa te rogo atque obſecro, ut iſtic maneas, neque enim exiguum utilitatis illius, quam iſtic permanendo attuliſti, documentum abs te datum eſt. Deinde, ne anni quidem tempus hoc te facere patitur. Neque enim, qua corporis imbecillitate ſis, ignoras, minimeque tibi facile eſſe in tanta vi frigoris atque hyemis pedem movere. Huc accedit, quòd, ut rumor eſt, Iſaurorum res nunc vigent. Hæc
B itaque omnia, ut prudens & cordata mulier, tecum reputans, ne quæſo hoc tempore ullo pacto pedem iſtinc movere ſuſtineas: deque hac re velim nos quam primùm certiores facias, ac de tua valetudine quàm ſæpiſſimè ſcribas. Nam nunc quoque nos nullas abs te literas accepiſſe moleſtè tulimus: ac ne fortè morbus hoc impediverit, laboramus. Quamobrem, ut hanc quoque ſollicitudinem nobis eximas, primo quoque tempore ad nos literas, quæ hæc indicent, mitte.
C

Chalcidiæ 105.

Deus tibi pro tua erga nos reverentia, honore, ac ſincera charitate, tum hîc, tum in futuro ævo mercedem pendat. Nec enim nunc duntaxat, ſed primum etiam atque ab initio, quo erga nos animo ac ſtudio fueris, perſpectum habeo. Ac propterea quamvis longo itineris ſpatio abs te diſſitus ſim, atque
D hîc, tum ob hujus loci ſolitudinem, tum ob perpetua pericula, crebroſque prædonum impetus, tum ob medicorum penuriam, in multis calamitatibus verſer: nihil tamen horum omnium me prohibet, quominus tuæ ſuavitatis perpetuò recorder: quin potius eam charitatem, quàm à principio tum erga te, tum erga tuam domum habui, vegetam ac florentem retineo: quippe qui ne nunc quidem eam, vel ob temporis diuturnitatem, vel ob itineris longinquitatem conſeneſcere patiar. Nam ea de-
E mum ſinceræ charitatis natura eſt. Te verò pro tua prudentia & pietate oro atque obſecro, ut ea omnia, quæ accidunt, ſtrenuo animo feras. Scis enim quòd ab ineunte ætate uſque ad hoc tempus per varias atque omnis generis tentationes inceſſiſti, atque patientiæ certamen facili negocio obire potes, quemadmodum etiam ſæpè obiiſti, atque illuſtres inde coronas tibiipſi in futurum condidiſti. Quòd ſi hæc tentatio ſuperiores excedit, at etiam corona præſtantior futura eſt. Quæ cùm ita ſint, nihil ex iis acerbitatibus, quæ tibi inferuntur, te perturbet: verùm
A quo magis fluctus creſcunt, tempeſtaſque magis ingraveſcit, eo etiam majorem quæſtum, ac præmia ſudoribus longè copioſiora & ampliora & luculentiora expecta. Neque enim condignæ ſunt paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Viæ enim inſtar ſunt, & præſentes hujus vitæ jucunditates, & moleſtiæ, ambæque eodem modo effluunt, nec quicquam in iis certum ac ſtabile eſt, verùm umbræ naturam imitantur, ut quæ ſimul atque ſeſe oſtenderint, ſtatim prætereant.
B Quemadmodum igitur, viatores, ſive per prata, ſive per ſalebroſa & abrupta loca iter faciant, nec ullam illinc voluptatem percipiunt, nec ullam hinc mœſtitiam ſentiunt (viatores enim ſunt, non cives, utraque prætereuntes, atque ad patriam ſuam contendentes) eodem modo te rogo atque obſecro, ut nec præſentis vitæ jucunditatibus inhies, nec rurſum moleſtarum rerum faſce deprimaris, verùm hoc unum ſpectes, quonam pacto ad communem patriam noſtram cum ingenti fiducia pervenias.
C Quandoquidem hoc demum fixum & conſtans atque immortale bonum eſt: cætera autem omnia, flos fœni, & fumus, & ſi quid his vilius fingi poteſt.

Aſyncritiæ ipſiuſque ſodalibus 106.

Qua erga nos charitate ac benevolentia ſitis, mihi exploratum eſt. Ac literas quidem aſſiduè ad vos dare cuperem: verùm Iſaurorum metus viis omnibus interclusis non me aſſiduè
D ſubinde nanciſci ſinit, qui ad eam rem nobis adminiſtram operam præbeant. Quoties autem nanciſci poſſumus, debitam vobis ſalutationem pendimus, vos pro noſtro more admonentes, ne ob crebras has & continuas tentationes animi veſtri commoveantur ac perturbentur. Nam cùm mercatores & nautæ mercium cauſa tam longa maria trajiciant, ac tot fluctus intrepido animo adeant, militeſque exigui & caduci ſtipendii cauſa vitam ipſam pro nihilo ducant, ac dum lucis uſura fruuntur, per-
E ſæpè & fame conflictentur, & magnis itineribus vexentur, perpetuoque in exteris regionibus degant, poſt etiam, nullum hinc vel exiguum vel magnum fructum conſecuti, magna ex parte præmaturā ac violentam mortem oppetant; cū cœleſte præmiū proponitur, ac poſt mortē major multiſq; partibus ſublimor remuneratio, quā tandē veniam obtiuebunt, qui mollitie atq; ignavia torpent, ac nō ipſam quoq; vitā contemnunt, ac pro nihilo putāt?

Hæc igitur omnia tecum conſiderans, illudque item, res præſentes nihil à fumo & inſomniis differre, florentemque hominum ſtatum, vernis foliis, quæ ſimul atque oriuntur ſtatim exareſcunt, nihilo præſtantiorem eſſe, da operam, ut omnibus hujuſmodi telis ſuperiorem te præbeas. Licet enim ſi modò velis, ipſam quoque vitæ pompam contemnere ac proculcare. Unum id ſpecta, quonam pacto magno cum ſtudio ac diligentia viam arctam, quæ ad cœlum vehit, conficere queas.

Caſto, Valerio, Diophanto, & Cyriaco Presbyteris 107.

Quod auro, cùm igni ſæpe exploratur, accidit, hoc etiam aureis animis à tentationibus evenire ſolet. Ut enim flammæ natura materiam illam, eùm, quamdiu artis lex permittit, cum ea verſatur, longè ſplendidiorem ac puriorem reddit: eodem modo frequentium tentationum fornax homines eos, qui mente ad auri ſimilitudinem accedunt, auro quovis ſplendidiores ac longè præſtantiores efficit. Ob eamque cauſam, quamvis tam longè à vobis ſejuncti ſimus, vos tamen beatos prædicare nunquam deſinimus. Scitis enim, ſcitis, inquam, perſpicuè, quantum hujusmodi inſidiarum lucrum ſit, atque hujus vitæ proſperitatem nudum duntaxat & inane vocabulum ac re vacuum eſſe, futura autem bona, firma, ſtabilia, certa, immortalia. Nec verò hoc duntaxat admirandi virtus habet, quod hæc nobis præmia conciliat, verùm etiam quòd ante præmiorum tempus ipſius certamina præmiorum rationem habent, atque ipſa non modò ſoluto theatro victoribus palmam affert, ſed etiam in media arena præclaras athletis coronas nectit. Ac proinde Paulus quoque non ob calamitatum præmia duntaxat gaudet ac lætatur: verùm etiam ob ipſas quoque calamitates gloriatur, his verbis utens: Non ſolùm autem, ſed & gloriamur in tribulationibus. Ac deinde præmiorum eorum, quæ ex calamitate ortum trahunt, ſeriem enumerans, ait: Tribulatio patientiam parit, hanc, inquam, bonorum matrem, portum fluctibus vacuum, tranquillam vitam, rupe fortiorem, adamante firmiorem, quibusvis armis valentiorem, ac mœnibus tutiorem. Hæc autem omnibus numeris perfecta & abſoluta, alumnos ſuos, probatos & generoſos, atque incredibilem quendam in modum invictos reddit. Nullis enim moleſtiis, quæ ſubinde illis accidunt, ipſos perturbari ac dejici ſinit: verùm quemadmodum rupes, quo pluribus fluctibus verberatur, ipſa quidem purior efficitur, ac ne tantillum quidem emovetur, aquarum autem, quæ ipſi alliduntur, tumorem nullo negocio diſſipat ac delet, non jam percutiens eos, ſed ab illis percuſſa: eodem ſcilicet modo is quoque, qui patientia exploratus eſt, inſidias omnes ſuperat: quodque mirandum eſt, plus roboris hinc colligit, non inferendis, ſed perpetiendis malis, eos, qui ferunt, mira facilitate frangens ac diſſolvens. Hæc non eò ſcripſi, quòd hac in re me magiſtro opus haberetis (mihi enim prudentia veſtra explorata eſt, quippe quam rebus ipſis teſtatam atque conſpicuam feceritis. nam quæ nos ſermone nunc docuimus, hæc ipſi perferendis calamitatibus prædicaſtis.) Quamobrem non quod me magiſtro opus haberetis, hæc ſcripſi, verum quoniam diuturno tempore ſiluiſtis, vel, ut rectiùs dicam, utrique diuturno ſilentio uſi ſumus, idcircò longiore hac epiſtola uti libuit. Porrò cum ad tam fortes ac ſtrenuos patientiæ pugiles ſcriberem, de qua tandem alia re verba facere oportebat, quàm de his, ob quas tantopere clari ac celebres extitiſtis? Ac ne hic quidem dimicationis fructus ſubſiſtit: verùm longius progreditur ac ſcaturit. Probatio enim, inquit, ſpem parit: & quidem ſpem reipſa omninò eventuram, non autem huic humanæ ſimilem, quæ ſæpenumerò poſtquam laboribus divexârit eos, qui ipſi inhiant, laborum fructus eis reddere nequit, verùm præter detrimentum, eos etiam in ignominiam & periculum conjicit. At hæc haudquaquam ejuſmodi eſt: quandoquidem nec ipſa humana eſt. Id quod uno verbo declarans Paulus, his verbis utebatur: Spes autem non confundit. Neque duntaxat eum qui hujuſmodi certaminibus fungitur, detrimento ac pudore non afficit, verum etiam laboribus ac ſudoribus longè ampliores opes & gloriam ipſi affert. Nam ea manus illius, quæ horum laborum mercedem præbet, natura eſt. Epiſtolæ modum forſan exceſſimus: at non apud vos, à quibus tam impensè amamur. Nam cum, non Epiſtolarum lege, ſed amicitiæ ſanctione res hujuſmodi ponderetis, minimè ſanè mihi dubium eſt, quin exiguam quoque hanc Epiſtolam exiſtimaturi ſitis. Sed quanquam brevis vobis eſſe videatur, hujus quoque tamen mercedem à vobis efflagitare minimè deſinam. Quam tandem? Non ut à vobis amer: neque enim flagitatore ad eam rem vobis opus eſt, cùm hoc ſponte veſtra copioſiſſimè ſemper & perſolvatis & debeatis. Nec item ut nobis reſcribatis: illud enim mihi perſuaſiſſimum eſt, vos ne ad hoc quidem monitore ullo opus habere. Quænam igitur hæc merces eſt?

A Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζομένη, καὶ ὅτι καπνὸς τὰ παρόντα, καὶ ὄναρ, καὶ πᾶσα εὐημερία ἀνθρωπίνη φύλλων ἠρινῶν οὐδὲν ἄμεινον διάκειται, γινομένων τε ὁμοῦ καὶ μαραινομένων εὐθέως, ὑψηλοτέρα πάντων τῶν τοιούτων γίνου βελῶν. ἔξεστι γὰρ ἐὰν θέλῃς καὶ τὴν βιωτικὴν καταπατῆσαι φαντασίαν. ἓν σκόπει μόνον, ὅπως μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς τὴν τεθλιμμένην ὁδὸν διανύσαι δυνηθῇς, τὴν πρὸς αὐτὸν ἀνάγουσαν.

B Κάστῳ, Οὐαλερίῳ, Διοφάντῳ, καὶ Κυριακῷ πρεσβυτέροις ρζ.

Ὃ συμβαίνει τῷ χρυσίῳ βασανιζομένῳ πολλάκις ὑπὸ πυρὸς, τοῦτο καὶ ταῖς χρυσαῖς εἴωθε περιγίνεσθαι ψυχαῖς ὑπὸ τῶν πειρασμῶν. ἐκείνην τε γὰρ τὴν ὕλην λαμπροτέραν πολλῷ καὶ καθαρωτέραν ἡ τῆς φλογὸς ἀποφαίνει φύσις, ὁμιλοῦσα αὐτῇ χρόνον τοσοῦτον, ὅσον ἂν ὁ τῆς τέχνης ἐπιτρέπῃ νόμος· τούς τε τῷ χρυσίῳ κατὰ διάνοιαν C ἐοικότας ἀνθρώπους, χρυσίου παντὸς φαιδροτέρους, καὶ πολυτελεστέρους μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας ἡ τῶν ἐπαλλήλων πειρασμῶν ἐργάζεται κάμινος. διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, οὐ παυόμεθα διηνεκῶς μακαρίζοντες ὑμᾶς. ἴστε γὰρ, ἴστε σαφῶς, ὅσον τῶν τοιούτων ἐπιβουλῶν τὸ κέρδος, καὶ πῶς ἡ τοῦ παρόντος εὐημερία βίου ὄνομα μόνον ἐστὶ ψιλὸν, πράγματος ἔρημον, τὰ δὲ μέλλοντα ἀγαθὰ, πεπηγότα, ἀκίνητα, μόνιμα, ἀθάνατα. καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ θαῦμα τῆς ἀρετῆς, ὅτι τοιαῦτα ἡμῖν τὰ ἔπαθλα παρέχεται, ἀλλ' D ὅτι καὶ πρὸ τῶν ἐπάθλων, οἱ ἀγῶνες αὐτῆς ἔπαθλα γίνονται, καὶ οὐ μόνον τοῦ θεάτρου λυθέντος τὰ βραβεῖα τοῖς νενικηκόσιν ἔρχεται φέρουσα, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ μέσῳ τῷ σκάμματι λαμπροὺς τοῖς ἀγωνιζομένοις πλέκει τοὺς στεφάνους. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος οὐκ ἐπὶ ταῖς ἀντιδόσεσι τῶν θλίψεων χαίρει καὶ εὐφραίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐταῖς ταῖς θλίψεσι καλλωπίζεται, οὕτω λέγων· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν. εἶτα ἀπαριθμούμενος τὸν ἑρμαθὸν τῶν βραβείων τῆς θλίψεως, φησὶν, ὅτι ὑπομονὴν αὕτη κατεργάζεται, τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν, τὸν ἀκύμαντον λιμένα, τὴν ἐν γαλήνῃ ζωὴν, τὴν πέτρας ἰσχυροτέραν, καὶ ἀδάμαντος στεῤῥοτέραν, τὴν ὅπλου παντὸς δυνατωτέραν, καὶ τειχῶν ἀσφαλεστέραν. αὕτη δὲ κατορθωθεῖσα, δοκίμους, καὶ γενναίους ποιεῖ τοὺς αὐτῆς τροφίμους, μεθ' ὑπερβολῆς ἀχειρώτους. οὐδενὶ γὰρ ἀφίησι τῶν προσπιπτόντων αὐτοῖς θορυβεῖσθαι λυπηρῶν, οὐδὲ ὑποσκελίζεσθαι· ἀλλ' ὥσπερ ἡ πέτρα ὅσῳπερ ἂν ὑπὸ πλειόνων παίηται A κυμάτων, αὐτὴ μὲν ἐκκαθαίρεται μειζόνως, οὐδὲ μικρὸν κινουμένη, τῶν δὲ προσρηγνυμένων αὐτῇ τὸν ὄγκον ὑδάτων διαφθείρει ῥᾳδίως οὐ τῷ παίειν, ἀλλὰ τῷ παίεσθαι ἀφανίζουσα· οὕτω δὴ καὶ ὁ δόκιμος ἐξ ὑπομονῆς γενόμενος, πάσης ἀνώτερος ἕστηκεν ἐπιβουλῆς. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι ἰσχυρότερος γίνεται, οὐ τῷ ποιεῖν κακῶς, ἀλλὰ τῷ πάσχειν κακῶς τοὺς ποιοῦντας διαλύων ῥᾳδίως. ταῦτα οὐχ ὡς δεομένοις παρ' ἡμῶν μανθάνειν ἐπέσταλκα· οἶδα γὰρ ὑμῶν τὴν σύνεσιν, B ἣν καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐπεδείξατε. ἃ γὰρ διὰ ῥημάτων ἐφιλοσοφήσαμεν νῦν ἡμεῖς, ταῦτα ὑμεῖς δι' ὧν ἐπάθετε, ἀνεκηρύξατε. οὐ τοίνυν ὡς δεομένοις μανθάνειν παρ' ἡμῶν ταῦτα ἐπέσταλκα, ἀλλ' ἐπειδὴ μακρὸν ἐσιγήσατε χρόνον, μᾶλλον δὲ κοινῇ μακρὰν ἐσιγήσαμεν σιγὴν, ἐβουλήθην καὶ τὴν ἐπιστολὴν γενέσθαι μακράν. ἀθληταῖς δὲ ὑπομονῆς οὕτω γενναίως ἐπιστέλλοντα, περὶ τίνος ἑτέρου διαλέγεσθαι ἐχρῆν, ἢ περὶ τούτων, δι' ὧν οὕτως ἀνεφάνητε λαμπροὶ καὶ C εὐδόκιμοι; ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα ἵσταται τῆς ἀθλήσεως ὁ καρπὸς, ἀλλὰ πρόεισι περαιτέρω βρύων. ἡ γὰρ δοκιμὴ, φησὶν, ἐλπίδα κατεργάζεται, ἐλπίδα πάντως ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐκβησομένην, οὐ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ταύτην, ἣ καταπείνασα πολλάκις τοῖς πόνοις τοὺς πρὸς αὐτὴν κεχηνότας, οὐκ ἴσχυσε τοὺς καρποὺς ἀποδοῦναι τῶν πόνων αὐτοῖς· ἀλλὰ μετὰ τῆς ζημίας καὶ αἰσχύνης, καὶ κινδύνοις αὐτοὺς περιέβαλεν. ἀλλ' οὐκ αὕτη τοιαύτη, ἐπειδὴ οὐδὲ ἀνθρωπίνη. ὅπερ ἑνὶ ῥήματι δηλῶν ὁ D Παῦλος ἔλεγεν· ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐ ζημιοῖ τὸν τὰ τοιαῦτα ἀγωνιζόμενον, οὐδὲ οὐ μόνον οὐ καταισχύνει, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλείονα καὶ πλοῦτον, καὶ δόξαν αὐτῷ τῶν πόνων καὶ τῶν ἱδρώτων ἔρχεται φέρουσα. τοιαύτη γὰρ ἡ χαριζομένη χεὶρ τούτων τῶν πόνων τὰς ἀμοιβάς. τάχα ὑπερέβημεν τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς, ἀλλ' οὐ παρ' ὑμῖν τοῖς οὕτω σφοδροῖς ἡμῶν ἐρασταῖς. οὐ γὰρ ἐπιστολιμαίων γραμμάτων νόμῳ, ἀλλὰ θεσμῷ φιλίας τὰ τοιαῦτα κρί- E νοντες, εὖ οἶδ' ὅτι καὶ βραχεῖαν εἶναι ταύτην ἡγήσεσθε τὴν ἐπιστολήν. ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ βραχεῖα ὑμῖν εἶναι δοκεῖ, οὐ παύσομαι καὶ ταύτης ἀπαιτῶν ὑμᾶς τοὺς μισθοὺς, οὐ τὸ φιλεῖσθαι παρ' ὑμῶν, [οὐ γὰρ δεῖσθε εἰς τοῦτο τοῦ ἀπαιτήσοντος, οἴκοθεν αὐτὸ μετὰ πολλῆς ἀεὶ τῆς δαψιλείας καὶ καταθέντες, καὶ ὀφείλοντες] οὐδὲ τὸ ἀντιγράψαι ἡμῖν, [οἶδα γὰρ ὅτι οὐδὲ εἰς τοῦτο ἑτέρου τινὸς ὑμῖν δεῖ τοῦ ἀναμιμνήσκοντος ὑμᾶς] ἀλλὰ τίς ὁ μισθός; τὸ δη-

τὸ δῆλον ἡμῖν ποιῆσαι, ὅτι σκιρτᾶτε, ὅτι χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε, καὶ ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπενεχθέντων ὑμῖν πεπόνθατε δεινῶν, ἀλλὰ πλείονος ἡδονῆς ὑμῖν ὑπόθεσις αἱ ἐπιβουλαὶ γίνονται· ἂν γὰρ δεξώμεθα ἐπιστολὴν ταῦτα φέρουσαν ἡμῖν τὰ εὐαγγέλια, καὶ ἐρημίας, καὶ λιμοῦ, καὶ λοιμοῦ, καὶ πολέμων Ἰσαυρικῶν, καὶ ἀῤῥωστίας ἁπάσης, οἷς ἅπασιν ἐκδεδόμεθα νῦν, ἔσται ἡμῖν παράκλησις τὰ τοιαῦτα γράμματα, καὶ φάρμακα, καὶ ἰατρεία. ἐννοοῦντες τοίνυν ἡλίκα ἡμῖν χαριεῖσθε, καὶ ἐπιστεῖλαι, καὶ ταῦτα ἡμῖν ἐπιστεῖλαι παρακλήθητε, ἵνα ἡμᾶς, καὶ ἐκ τοσούτου καθημένους διαστήματος, πολλῆς ἐμπλήσητε τῆς εὐφροσύνης.

Οὐρβικίῳ ἐπισκόπῳ ρη.

Εἰ καὶ πολὺν ἔχω χρόνον μὴ συγγενόμενός σου τῇ εὐλαβείᾳ, ἀλλ' οὐδὲν ἐντεῦθεν ῥαθυμότερος περὶ τὸ φιλεῖν γέγονα· τοιαύτη γὰρ τῆς γνησίας ἀγάπης ἡ φύσις, οὐ χρόνῳ μακρῷ μαραίνεται, οὐ δυσκολίᾳ πραγμάτων ἀμαυροῦται, ἀλλὰ μένει διηνεκῶς ἀκμάζουσα. διὸ δὴ καὶ ἡμεῖς καὶ ἐν πολλαῖς περιστάσεσι γενόμενοι, καὶ νῦν εἰς τὴν ἐσχάτην τῆς οἰκουμένης ἐρημίαν ἀπενεχθέντες, καὶ φόβῳ συζῶντες διηνεκεῖ τῷ τῶν λῃστῶν, καὶ πολιορκίᾳ καινῇ· καθ' ἑκάστην γὰρ ἡμέραν ἡ Κουκουσὸς πολιορκεῖται, τὰς ὁδοὺς τῶν λῃστῶν ἀποτειχισάντων· οὐδὲν ἐκ τούτων γεγόναμεν ῥαθυμότεροι περὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν, ἀλλὰ καὶ γράφομεν, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἀποδιδόαμεν πρόσρησιν, καί σε παρακαλοῦμεν, εἰ μὴ βαρὺ, μηδὲ ἐπαχθὲς, καὶ αὐτὸν ἡμῖν ἐπιστέλλειν. οὕτω γὰρ καὶ ἡδονὴν πολλὴν καρπωσόμεθα παρ' ὑμῶν, τῶν οὕτω γνησίως ἀγαπώντων ἡμᾶς, δεχόμενοι γράμματα, καὶ διὰ τούτων τὴν παρουσίαν φανταζόμενοι τὴν ὑμετέραν.

Ῥουφίνῳ ἐπισκόπῳ ρθ.

Οἶδά σου τῆς ἀγάπης τὸ στεῤῥόν. ὀλίγα μέν σοί ποτε συνεγενόμεθα ἐν Ἀντιοχείᾳ, δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, πολλὴν δὲ σου πεῖραν τῆς εὐλαβείας, καὶ τῆς συνέσεως εἰληφότες, καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς ἀγάπης. ἐξ ἐκείνου, καίτοι πολλοῦ μεταξὺ γενομένου τοῦ χρόνου, τὴν περὶ σὲ ἀγάπην ἀκμάζουσαν διατηροῦμεν, καὶ ὡς χθὲς, καὶ πρώην σε ἑωρακότες, οὕτως σου φανταζόμεθα τὴν παρουσίαν. διὸ καὶ ἐπιστέλλομεν, καὶ παρακαλοῦμεν μεμνῆσθαι ἡμῶν διηνεκῶς. ἀπήχθημεν εἰς χωρίον τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ἐρημότατον, τὴν Κουκουσὸν, καὶ καθ' ἑκάστην σχεδὸν τὴν ἡμέραν ὑπὸ τῆς τῶν Ἰσαύρων πολιορκούμεθα ἐφόδου· ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τοσαύταις ὄντες περιστάσεσιν, ἢν θαῤῥῶμεν περὶ τῆς ἀγάπης τῆς ὑμετέρας, καὶ ἴδωμεν σαφῶς, ὅτι γνησίας ἀπολαύομεν διαθέσεως, οὐ τὴν τυχοῦσαν καὶ ἐν ταῖς θλίψεσι ταύταις καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Βάσσῳ ἐπισκόπῳ ρι.

Τί τοῦτο, ὁ τοσαύτην περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐπιδειξάμενος, καὶ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ, καὶ ἔναγχος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀκούσας ἡμᾶς ἐκ γειτόνων εἶναι τῆς σῆς τιμιότητος, οὐδὲ γραμμάτων ἡμᾶς ἠξίωσας. οὐκ οἶδ' ὅπως διακείμεθά σου περὶ τὴν εὐλάβειαν, καὶ ὅπως συνδεδέμεθά σοι τῷ τῆς φιλίας δεσμῷ; ἐγὼ μὲν γὰρ προσεδόκων σε καὶ ἥξειν ἐνταῦθα, καὶ παρακαλέσειν ἡμᾶς ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ καθεστῶτας. τί γὰρ ἂν γένοιτο ἐρημότερον Κουκουσοῦ, μετὰ τῆς ἐρημίας, καὶ ὑπὸ τῆς τῶν Ἰσαύρων πολιορκουμένης ἐφόδου; ἀλλ' ὅμως, εἰ τοῦτο ἐργῶδες διά τε αὐτὸν τὸν τῶν λῃστῶν φόβον, διά τε τῆς ὁδοῦ τὴν δυσκολίαν, γράφειν ἡμῖν μὴ κατόκνει, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι, ἵνα καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

Ἀνατολίῳ ἐπισκόπῳ Ἀδάνης ρια.

Ἐγὼ μὲν καὶ συγγενέσθαι ἐπεθύμουν σου τῇ τιμιότητι, παρὰ πολλῶν ἀκούων τὸν θερμὸν ἔρωτα, ὃν περὶ ἡμᾶς ἔχεις, καὶ ταῦτα μὴ συγγενόμενος ἡμῖν. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο τέως οὐκ ἔνι τὸ τῆς συνουσίας ἐλπὶς γενέσθαι, διορθοῦμαι τῇ τῶν γραμμάτων ὁμιλίᾳ, χάριν ἑαυτῷ παρέχων μεγίστην. εἰ γὰρ καὶ ἐρημότατον χωρίον εἰς ὃ νῦν ἀπηνέχθημεν, ἡ Κουκουσὸς, καὶ κινδύνων γέμον πολλῶν, καὶ φόβῳ διηνεκεῖ τῶν λῃστῶν πολιορκούμενον· ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἡμᾶς θορυβεῖ, οὐδὲ διαταράττει, τῆς ὑμετέρας ἀπολαύοντας ἀγάπης· ἀλλ' εἰ καὶ τῷ σώματι διεστήκαμεν, τῇ ψυχῇ συνδεδεμένοι μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ὑμῖν, τὴν ὑμετέραν μᾶλλον τὴν ἀτάραχον καὶ ἀπόλεμον, ἢ τὴν Κουκουσὸν οἰκεῖν δοκοῦμεν, ἀεὶ μεθ' ὑμῶν ὄντες τῇ διαθέσει, καὶ ὅπουπερ ἂν ὦμεν, ἐπὶ διανοίας σε περιφέροντες.

nimirum ut illud ex vobis intelligam, vos læto atque hilari animo eſſe, atque ex illatis vobis acerbitatibus non modò nulla mœſtitia affici, verum inſidias, quæ vobis fiunt, majoris etiam voluptatis materiam afferre. Nam ſi epiſtolam hujuſmodi nuncium ferentem acceperimus, ea nobis, & ſolitudinis, & famis, & peſtis, & Iſauricorum bellorum, & morborum omnium (quibus omnibus malis nunc addicti ſumus) ſolatium & remedium ac ſanatio futura eſt. Cogitantes igitur, quantam à nobis gratiam inituri ſitis, ad nos quæſo ſcribite, quo tanto intervallo à vobis ſejunctos, ingenti lætitia perfundatis.

Urbicio Epiſcopo 108.

Etſi conſuetudinem tecum jamdiu minimè habui, nihilo propterea ſegnior in amore factus ſum. Ejuſmodi enim veræ charitatis natura eſt, ut nec temporis diuturnitate langueſcat, nec rerum difficultatibus obſcuretur: ſed perpetuum florem ac vigorem retineat. Quamobrem nos quoque, quamvis multis incommodis premamur, ac nunc in extremos orbis terræ receſſus avecti ſimus, atque in perpetuo prædonum metu novoque obſidionis genere vivamus (circumſidetur enim quotidie Cucuſus, omnibus nimirum viis à latronibus interclusis) nihil tamen horum efficere potuit, ut mea erga te officia minus conſtarent. Quin potius & ſcribimus ipſi, ac debitum ſalutationis munus tibi perſolvimus, & te viciſſim rogamus, ut niſi grave ac moleſtum eſt, ipſe quoque ad nos ſcribas. Sic enim ingenti quoque voluptate afficiemur, cùm à vobis, à quibus tam ſincerè amamur, literas accipiemus, ac per eas præſentiam veſtram nobis animo & cogitatione fingemus.

Rufino Epiſcopo 109.

Quàm firma charitate ſis, minimè me fugit. Quamvis enim exigua mihi tecum aliquando Antiochiæ conſuetudo fuerit, Reverendiſſime ac Religioſiſſime mi Domine, tamen ingens pietatis tuæ ac prudentiæ documentum cepi. Quo quidem ex tempore, tametſi longo, recentem ſemper ac vegetam erga te charitatem retinui, ac, perinde ac ſi heri duntaxat & nudiuſtertius te vidiſſem, ita præſentiam tuam informo. Proindeque & ſcribo, & te item rogo, ut noſtri memoriam minimè intermittas. In Cucuſum, hoc eſt, in locum totius noſtri orbis deſertiſſimum abducti ſumus, ac ſingulis penè diebus Iſaurorum incurſionibus obſidemur. Ettamen, tot licet incommodis laborantes, ſi de charitate veſtra minimè dubio animo ſimus, noſque ſinceram veſtram benevolentiam obtinere perſpicuè ſciamus, non vulgarem in his quoque calamitatibus conſolationem capiemus.

Baſſo Epiſcopo 110.

Quidnam cauſæ eſt, quamobrem, cùm tantam erga nos, & ſuperiori tempore, & nuper Conſtantinopoli, charitatem præ te tuleris, tamen poſteaquam nos tibi vicinos eſſe audiiſti, ne literas quidem ad nos dare dignatus es? An neſcis quo erga pietatem tuam animo ſimus, & quibus amicitiæ vinculis tecum devincti? Equidem ipſe ſpem habebam fore, ut & ipſe huc venires, & nobis in tanta ſolitudine collocatis ſolatium adhiberes. Quid enim Cucuſo deſertius eſſe queat, quæ præter ſolitudinem, Iſaurorum etiam incurſionibus obſidetur? Quod ſi hoc tum propter viæ difficultatem, laborioſum tibi ac moleſtum eſſe videtur, ſaltem ad nos ſcribere, ac de tua valetudine certiores nos facere ne graveris: quò, licet in externa terra degentes, ingentem hinc conſolationem capiamus.

Anatolio Epiſcopo Adanæ 111.

Cum ardentem tuum erga me amorem, idque de facie minime notum, ex multorum ſermone accepiſſem, equidem tecum quoque egredi cuperem. Quoniam autem haud quaquam ulla ſpes affulget fore, ut nobis id liceat, negatum congreſſum literarum colloquio compenſo, mihi quidem in hac re ampliſſimum beneficium præbens. Quanquam enim Cucuſus, quo nunc abducti ſumus, deſertiſſimus locus eſt, ac multorum periculorum plenus, perpetuaque latronum incurſione circumſeſſus: nihil tamen horum eſt, quod nobis tumultum ac perturbationem afferat, dum veſtram benevolentiam obtineamus: verum etiamſi corpore disjuncti ſimus, tamen animi vinculis vobiſcum aſtricti, tranquillam ac bellis vacuam Regionem veſtram potius, quàm Cucuſum, incolere nobis videmur, ut qui animo vobiſcum ſemper verſemur, atque ubicumque ſimus, mente & cogitatione vos circumferamus.

Theo-

A

Theodoro Epiſcopo 112.

Si fieri potuiſſet, ut ad te proficiſcerer, coramque maxima cum voluptate charitate tua fruerer, feciſſem id quidem diligenter, magnaque cum celeritate. Quoniam autem id nunc arbitrii noſtri minimè eſt, per literas hoc ipſum præſtamus. Quamvis enim ad ipſos quoque orbis terræ fines relegati ſimus: ſinceræ tamen ac germanæ minimèque fucatæ charitatis tuæ, quam & jam pridem, atque ab initio, & nunc etiam oſtendiſti, memoriam abjicere minimè poſſumus. Nec verò clam me eſt, Reverendiſſime ac Religioſiſſime Domine, quot quantaque noſtra cauſa, & dicere, & audire ſtuduiſti. Quòd ſi nihil hinc profectum eſt: at Deum tamen hujuſce ſtudii promptitudiniſque animi debitorem habes, mercedemque perfectam ac numeris omnibus cumulatam. Ac nos etiam tuæ ſanctitati gratiam habere, tuamque pietatem apud omnes prædicare minimè deſinimus: teque hortari atque obſecrare, ut eandem charitatem perpetuò florentem ac vigentem retineas. Neque enim, in hac licet ſolitudine affixi, vulgarem conſolationem capimus, cùm tantum in pectore theſaurum, tantaſque opes reconditas habemus, hoc eſt vigilantis ac generoſi animi tui charitatem.

Palladio Epiſcopo 113.

Pro eo quidem ſtatu, quo res noſtræ ſunt, conſolatione nihil opus habemus. Siquidem ad conſolationem nobis abundè eſt, earum rerum, quæ contigerunt, argumentum. At verò communem Eccleſiarum tempeſtatem, ac naufragium illud, quod terrarum orbem invaſit, luctu lachrymiſque proſequimur, voſque omnes obſecramus, ut precum veſtrarum auxilium afferatis, quo hæc internecio tandem aliquando depellatur, cunctaque ad ſummam tranquillitatem redeant. Hoc, inquam, quæſo facere ne intermittatis. Nam cùm in occulto deliteſcatis, ſpatium habetis cùm mente contrita precibus inhærendi. Porrò minimè parvum hoc exiſtimandum eſt, nimirùm benigno atque ad humanitatem propenſo Deo ad pedes accidere. Quare ſine intermiſſione hæc facite, & quam ſæpiſſimè licuerit, ad nos literas date. Nam etſi longo intervallo à vobis ſemoti ſimus, nullum tamen diem prætermittimus, quin rerum veſtrarum cura tangamur, eoſque, qui iſtinc veniunt (etiam ſi raró eos nanciſci contingat) interrogemus, curioſeque ſciſcitemur. Ut igitur apertius omnia ſciamus, hanc nobis, cùm occaſio ſe offert, gratiam concedite, ut de veſtra valetudine nos certiores faciatis: quò licet in ſolitudine degentes, ingenti ſolatio afficiamur.

Elpidio Epiſcopo 114.

Hoc quoque tuum eſt, hoc prudentis ac vigilantis naucleri, nempe ne in tantam quidem altitudinem aſſurgente tempeſtate, animum dejicere, verùm conſtanter adhuc in cura & ſollicitudine verſari, ac pro virili parte omnia præſtare, atque quoque gentium per literas curſitare, eoſque qui propinqui ac remoti ſunt, inter ſe conciliare, excitare, acuere, unumquemque admonere, ne fluctibus ac procellis ſe abripi ſinat, verùm ſtet ac vigilet, etiam ſi alioqui innumeri alii fluctus his atrociores exoriantur: denique, tametſi uno loco defixum, per conſilia & cohortationes paſſim pervolare. Eoque nomine pietatem tuam, experrectum animum, conſtantem voluntatem ac ſententiam, vigentemque in tanta ſenectute animi alacritatem, mirificis laudibus in cœlum ferimus. Nec verò id mirum ac præpoſterum videri debet. Nam cum ea, quæ proponuntur, corporis robur deſiderant, impedimentum hic affert ſenectus. At cùm animi ſapientiam duntaxat requirunt, tum demum canities rebus præclarè gerendis nihil officere conſuevit, quemadmodum etiam nec offecit. Nihil enim fuit, quod pietas tua non præſtiterit. Quod autem, quem par eſt, fructum tantus hic labor tantæque vigiliæ allaturæ ſint, minimè dubitandum eſſe arbitror. Quoniam porrò pro ingenti tua & ardenti charitate unà cum univerſo terrarum orbe noſtri quoque curam ſuſcipiendam duxiſti, atque, ubinam degamus, ſcire aves, quidque rerum geramus, & qui nobiſcum conſuetudinem habeant, idque non fruſtrà, & temerè, verùm ut ipſis quoque hoc nomine gratias habeas, nos quidem pro tanta charitate apud eos omnes, qui nobiſcum verſantur, te ſummis laudibus afficere, tibique gratias agere nunquam deſinemus. Tu verò ampliſſima præmia, & laboribus majora à benigno Deo expecta, qui eos, qui boni aliquid afficere aut loqui ſtuduerunt, præmiis longè antecellit. Ut autem aliunde quoque, hoc eſt rerum noſtrarum ſtatu cognito, habeas unde oblecteris, ſic habeto: nos Cucuſum quidem, hoc eſt in deſertiſſimum locum relegatos eſſe, cæterùm nullo ſolitudinis ſenſu affici. Tanta ſcilicet quiete, tanta ſecuritate fruimur: tantis omnium officiis delinimur.

Θεοδώρῳ ἐπισκόπῳ ριβ.

Εἰ μὲν ἐξὸν ἦν καὶ ἐλθεῖν, καὶ περιπτύξασθαί σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ ἐντρυφῆσαί σου τῇ ἀγάπῃ διὰ τῆς παρουσίας αὐτῆς, μετὰ πολλῆς ἂν τοῦτο ἐποιησάμεθα τῆς σπουδῆς, καὶ τοῦ τάχους. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ ἐφ' ἡμῖν κεῖται νῦν, διὰ τῶν γραμμάτων τὸ αὐτὸ πληροῦμεν. κἂν γὰρ B πρὸς αὐτὰς τῆς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιὰς ἀπενεχθῶμεν, ἐπιλαθέσθαι σου τῆς ἀγάπης οὐ δυνάμεθα, τῆς γνησίας, καὶ θερμῆς, καὶ εἰλικρινοῦς, καὶ ἀδόλου, τήν τε ἄνωθεν, καὶ ἐξ ἀρχῆς, ἥν τε ἐπεδείξω νῦν. οὐδὲ γὰρ ἔλαθεν ἡμᾶς, ὅσα καὶ εἰπεῖν καὶ ποιῆσαι ὑπὲρ ἡμῶν ἐσπούδασας, δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ θεοφιλέστατε. εἰ δὲ μηδὲν γέγονε πλέον, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ὀφειλέτην ἔχεις τῆς σπουδῆς, καὶ τῆς προθυμίας, καὶ τὸν μισθὸν ἀπηρτισμένον· καὶ ἡμεῖς οὐ παυόμεθα χάριν εἰδότες C σου τῇ ὁσιότητι, καὶ πρὸς ἅπαντας ἀνακηρύττοντές σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ παρακαλοῦντες τὴν αὐτὴν ἀγάπην διὰ παντὸς ἀκμάζουσαν διατηρεῖν. οὐ γὰρ τὴν τυχοῦσαν, καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι, καρπούμεθα τὴν παράκλησιν, ὅταν τοσοῦτον ἐν καρδίᾳ θησαυρὸν, καὶ πλοῦτον ἀποκείμενον ἔχωμεν τῆς ἐγρηγορυίας καὶ γενναίας σου ψυχῆς τὴν ἀγάπην.

Παλλαδίῳ ἐπισκόπῳ ριγ.

D

Ὑπὲρ μὲν τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς, οὐδὲν δεόμεθα παρακλήσεως, ἀρκεῖ γὰρ ἡμῖν εἰς παράκλησιν τῶν γινομένων ἡ ὑπόθεσις. θρηνοῦμεν δὲ τὸν κοινὸν τῶν ἐκκλησιῶν χειμῶνα, καὶ τὸ τὴν οἰκουμένην καταλαβὸν ναυάγιον, καὶ ταύτας ἡμᾶς παρακαλοῦμεν εὐχαῖς βοηθεῖν, ὥστε τὴν πανωλεθρίαν ταύτην λυθῆναί ποτε, καὶ εἰς λευκὴν ἅπαντα μεταβαλεῖν γαλήνην. τοῦτο δὴ ποιοῦντες μὴ διαλίπητε· λανθάνοντες E γὰρ καὶ κρυπτόμενοι, πλείονα σχολὴν ἔχετε νῦν προσκαρτερεῖν ταῖς εὐχαῖς, καὶ μετὰ θλιβομένης διανοίας. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο, τῷ φιλανθρώπῳ προσπίπτειν Θεῷ· μὴ διαλίπητε οὖν τοῦτο ποιοῦντες, καὶ ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ γράφετε ἡμῖν συνεχῶς· εἰ γὰρ καὶ πολλῷ τῷ μήκει τῆς ἐμμελείας ὑμῶν ἀπῳκίσθημεν, ἀλλ' οὐ παυόμεθα καθ' ἑκάστην ἡμέραν μεριμνῶντες τὰ ὑμέτερα, καὶ τοὺς ἐκεῖθεν ἀφικνουμένους· εἰ καὶ τούτων σπανιάκις ἐπιτυγχάνομεν· ἐρωτῶντες καὶ περιεργαζόμενοι. A ἵν' οὖν σαφέστερον πάντα εἰδότες ὦμεν, ὅταν ἐγχωρῇ, παρέχετε ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, περὶ τῆς ὑγιείας τῆς ὑμετέρας εὐαγγελιζόμενοι ἡμᾶς, ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ ριδ.

Καὶ τοῦτο σὸν, τοῦτο νήφοντος καὶ ἐγρηγορότος κυβερνήτου, τὸ μηδὲ B εἰς τοσοῦτον ἀρθέντος τοῦ χειμῶνος ἀναπεσεῖν, ἀλλ' ἐπιμένειν ἔτι μεριμνῶντα καὶ φροντίζοντα, καὶ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τὰ ἑαυτοῦ πάντα εἰσφέροντα, πανταχοῦ διὰ τῶν γραμμάτων περιτρέχοντα, τοὺς ἐγγὺς, τοὺς πόρρωθεν συγκροτοῦντα, διεγείροντα, παρεγγυῶντα μηδένα τῷ κλυδωνίῳ παρασυρῆναι· ἀλλ' ἑστάναι, καὶ νήφειν, κἂν μυρία τούτων ἐπίῃ χαλεπώτερα κύματα, καὶ ἐν ἑνὶ ἱδρυμένον τόπῳ, πανταχοῦ διὰ τῆς παραινέσεως ἵπτασθαι. οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς ἔλαθε τῶν σῶν, καίτοι ἐκ C τοσούτου καθημένους διαστήματος. διὸ καὶ μακαρίζομεν, καὶ θαυμάζομέν σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ τὴν διηγερμένην ψυχὴν, καὶ τὴν ἀπερίτρεπτον γνώμην, καὶ τὴν ἐν τοσούτῳ γήρᾳ νεάζουσαν προθυμίαν· καὶ οὐδὲν ἀπεικός. ὅταν μὲν γὰρ τὰ προκείμενα τῆς τοῦ σώματος δέηται ῥώμης, κώλυμα ἐνταῦθα τὸ γῆρας γίνεται· ὅταν δὲ ψυχῆς ἀπαιτῇ φιλοσοφίαν, οὐδὲν ἡ πολιὰ τοῖς κατορθώμασιν ἐπισκοτεῖν εἴωθεν· οὐ τοίνυν οὐδὲ ἐπεσκότησεν, ἀλλ' ἅπαντα παρὰ τῆς σῆς εὐ-D λαβείας εἰσενήνεκται. ὅτι δὲ καὶ καρπὸν δώσει τὸν προσήκοντα ὁ πόνος οὗτος, καὶ ἡ τοσαύτη ἀγρυπνία, οὐδὲν οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν. ἐπειδὴ δὲ μετὰ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης καὶ ἡμετέραν μέριμναν κατεδέξω, διὰ τὴν πολλήν σου καὶ θερμὴν ἀγάπην, καὶ μαθεῖν ἐπιθυμεῖς οὗ διατρίβομεν, καὶ ἐν τίσιν ὁρμᾷ τὰ ἡμέτερα, καὶ τίνες οἱ συνόντες ἡμῖν, καὶ μαθεῖν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὥστε καὶ χάριν αὐτοῖς εἰδέναι, ἡμεῖς μὲν ὑπὲρ τῆς τοσαύτης ἀγάπης οὐ παυσόμεθά σε ἀνακηρύττοντες, E στεφανοῦντες, παρὰ πᾶσιν ἀναγορεύοντες, χάριτας ὁμολογοῦντες παρὰ τοῖς ἐντυγχάνουσι καὶ συγγινομένοις ἡμῖν· αὐτὸς δὲ τὰς μεγίστας ἀμοιβὰς, καὶ μείζους τῶν πόνων ἀνάμενε παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, τοῦ ταῖς ἀντιδόσεσιν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος νικῶντος τοὺς ἀγαθόν τι ποιεῖν ἢ λέγειν ἐσπουδακότας. ὥστε δέ σε καὶ ἑτέρωθεν ἡσθῆναι μαθόντα τὰ ἡμέτερα· πρὸς μὲν τὸ ἐρημότατον χωρίον ἀπῳκίσθημεν, τὴν Κουκουσὸν, πλὴν ἐρημίας οὐδεμίαν αἴσθησιν ἔχομεν, τοσαύτης ἀπολαύομεν ἡσυχίας, τοσαύτης ἀδείας, τοσαύτης παρὰ πάντων θεραπείας.

τάτε

τά τε γὰρ λείψανα τῆς ἀῤῥωστίας εὐχαῖς ταῖς σαῖς ἀπεθέμεθα, καὶ ἐν ὑγείᾳ διάγομεν νῦν, οὔτε φόβου τῶν Ἰσαύρων ἀπηλλάγημεν, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ κατέστημεν, ἀπραγμοσύνῃ τε ἐντρυφῶντες πολλῇ. πάρεισι δὲ ἡμῖν καὶ οἱ τιμιώτατοι πρεσβύτεροι Κωνστάντιος, καὶ Εὐήθιος. προσδοκῶνται δὲ καὶ ἕτεροι ταχέως ἀφίξεσθαι, οὓς εἰς τὸ παρὸν τὰ δεσμὰ κατεῖχεν, ἀλλὰ πάντες ἀφείθησαν, καὶ εὖ οἶδ' ὅτι πτήσονται πρὸς ἡμᾶς· μὴ δὴ διαλίπῃς εὐχόμενος ὑπὲρ ἡμῶν τῶν σφόδρα σε ἀγαπώντων, δέσποτα αἰδεσιμώτατε καὶ θεοφιλέστατε, καὶ συνεχῶς ἐπιστέλλων, ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας δηλῶν τῆς σῆς. οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν περισπούδαστον καθ' ἑκάστην, εἰ οἷόν τε, ἡμέραν περὶ ταύτης μανθάνειν. τὸν δεσπότην μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον πρεσβύτερον Ἀσύγκρητον, μετὰ τῶν γλυκυτάτων αὐτοῦ παιδίων, καὶ πάντα σου τῆς θεοσεβείας τὸν κλῆρον πολλὰ παρ' ἡμῶν προσειπεῖν παρακλήθητι.

Θεοφίλῳ πρεσβυτέρῳ ριε.

Καὶ τοῦτο τῆς σῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ τῆς εὐχαρίστου σου γνώμης, τὸ μηδενὸς ἀπολελαυκότα παρὰ τούτων, οἷς σε παρακατεθέμεθα, τὸ πᾶν ἀπειληφέναι νομίζειν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας προθυμίας. ἀλλ' ἡμεῖς οὐκ ἀρκεσθησόμεθα τούτῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ κυρίῳ μου Θεοδώρῳ τῷ ἐπαρχικῷ, τῷ ἀγαγόντι ἡμᾶς εἰς τὴν Κουκουσόν, πολλὰ ταύτης ἕνεκεν διελέχθημεν τῆς ὑποθέσεως, καὶ πολλοῖς ἐπιστέλλοντες, καὶ ταῦτα ἐπεστάλκαμεν. ἄν τε γοῦν γένηταί τι ἀπὸ τῶν γραμμάτων πλέον τῶν ἡμετέρων, ἄν τε γράμματα μένῃ μόνον τὰ γράμματα, μηδὲν ἀνύσαντα παρὰ τοῖς ἀποδεχομένοις αὐτά, διὰ ταχέων ἡμῖν δηλῶσαι σπούδασον. καὶ γὰρ ἐν τούτῳ μάλιστα τὴν ἀγάπην σου θαυμάζομεν, καὶ τοῦ θαῤῥεῖν ἡμῖν οὕτω μέγιστον ποιούμεθα σημεῖον, τὸ καὶ περὶ τούτων ἡμῖν διαλέγεσθαι. δήλωσον τοίνυν ἡμῖν ἄν τε γένηταί τι πλέον, ἄν τε μηδέν, ἵν' ἂν μὲν τὸ πρότερον ᾖ, χάριτας ὁμολογήσωμεν τοῖς τὴν ἑαυτῶν ὠφεληκόσι ψυχήν· ἑαυτοῖς γὰρ μᾶλλον, ἢ σοὶ [ἡμῖν] χαρίζονται τοῦτο ποιοῦντες. ἄν τε τὸ δεύτερον, ἑτέραν τινὰ ὁδὸν σύντομον καὶ εὐκολωτέραν ἐπινοήσωμεν, δι' ἧς πάντως πάσης ἀπολαύσῃ παραμυθίας, ὡς ἐν μηδεμιᾷ εἶναι στενοχωρίᾳ. ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριούμεθα, τῆς εὐγενοῦς σου καὶ ἐλευθέρας οὕτω φροντίζοντες ψυχῆς. καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως εὐαγγελιζόμενος.

Βαλεντίνῳ ρις.

Τί τοῦτο; εἰδὼς ὅπως σου χαίρομεν τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ σκιρτῶμεν ἐπὶ ταῖς σαῖς εὐδοκιμήσεσι, καὶ πρὸ πάντων ὀφείλων ἡμῖν δηλῶσαι τῆς τιμῆς τὸ μέγεθος, εἰς ὃ νῦν ἀνέβης, ὑπέμεινας ἡμᾶς πρότερον παρ' ἑτέρων μαθεῖν τοῦτο, καὶ οὐ νομίζεις δεῖσθαί σοι πολλῆς εἰς τοῦτο ἀπολογίας, ὅτι ἠνέσχου, τό γε σὸν μέρος, τοσοῦτον χρόνον ἡμᾶς ζημιῶσαι εὐφροσύνης μέγεθος τηλικοῦτον; τὸ μὲν γὰρ ἀξίωμά σου τὸ ἀληθὲς, καὶ ἡ μεγίστη σου ἀρχὴ τῆς ψυχῆς σου ἐστὶν ἡ ἀρετή. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τούτοις τοῖς βιωτικοῖς εἰς τὴν ἐκείνης ὠφέλειαν κεχρῆσθαι μεμελέτηκας, καὶ ὅσῳ ἂν γένῃ δυνατώτερος, τοσούτῳ λιμὴν εὐρύτερος τοῖς δεομένοις καθίστασαι· διὰ τοῦτο νῦν χαίρομεν, καὶ σκιρτῶμεν, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀφίεμέν σε οὐδὲ τοῦ τῆς σιγῆς ἐγκλήματος. πῶς οὖν ἡμῖν ἀπολογήσῃ καλῶς; τῇ πυκνότητι τῶν ἐπιστολῶν, καὶ τῷ συνεχῶς τὰ περὶ τῆς ὑγείας ἡμῖν δηλοῦν τῆς σῆς, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός. ἐπεὶ οὖν σε καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀπολογίας ἐδιδάξαμεν, πρόσθες τὰ παρὰ σαυτοῦ λοιπόν. εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην μένοις σιγῶν, γραψόμεθά σε ῥαθυμίας πολλος, καὶ ἀλγήσομεν. οἶδα δὲ σαφῶς ὅτι πικροτάτην ταύτην ἡγήσῃ διδόναι δίκην, τὸ ἀλγεῖν ἐπὶ τούτοις ἡμᾶς, ἐπειδὴ οἶδα πῶς καὶ φιλεῖν ἡμᾶς γνησίως καὶ θερμῶς ἐσπούδακας.

Θεοδώρᾳ ριζ.

Γράφω μὲν ὀλιγάκις τῇ κοσμιότητί σου, διὰ τὸ μὴ ῥᾳδίως ἐπιτυγχάνειν τῶν κομιζόντων τὰ γράμματα· μέμνημαι δέ σου οὐκ ὀλιγάκις, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς. τὸ μὲν γὰρ ἐφ' ἡμῖν κεῖται, τὸ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· ἀλλὰ τοῦ μὲν μεμνῆσθαι διηνεκῶς, αὐτοὶ κύριοι· τοῦ δὲ κομίζειν τὰς ἐπιστολάς, οὐκ ἔτι. διὰ τοῦτο τὸ μὲν ἀεὶ γίνεται, τὸ δὲ ἡνίκα ἂν ἐξῇ. τὰς μὲν οὖν ἄλλας ἐπιστολὰς πρόσρησιν ἐχούσας ἐπέμπομεν, ταύτην δὲ καὶ χάριτος αἴτησιν. τίς δὲ ἡ χάρις; σοὶ τῇ παρεχούσῃ μᾶλλον, ἢ τῷ δεχομένῳ τὸ κέρδος φέρουσα, καὶ πρὸ τοῦ λαμβάνοντος τὴν διδόντα ὠφελοῦσα.

Nam & morbi reliquiis precum tuarum ope atque auxilio depulſis, belliſſimè nunc valemus, & Iſaurorum metu liberati ſumus, atque in ſecuritate verſamur, ingentique otio noſmet oblectamus. Præſto autem nobis ſunt & Reverendiſſimi Presbyteri Conſtantinus & Euethius, atque item ſpes eſt alios item brevi affuturos eſſe, quos ſcilicet hactenus vincula detinuerunt. Nunc autem omnes iiſdem ſoluti ſunt: nec dubito quin propediem ad nos advolaturi ſint. Tu verò Domine ſummè venerande ac religioſiſſime, pro nobis, quibus es chariſſimus, preces ad Deum adhibere, atque quàm ſæpiſſimè, ſi facultas detur, ad nos ſcribere deque tua valetudine nos certiores facere ne intermitte. Nec enim te fugit, quantæ nobis curæ ſit, ſingulis etiam diebus, ſi fieri poſſit, de ea aliquid audire. Reverendiſſimo ac Religioſiſſimo domino meo Presbytero Aſyncritio, ſuaviſſimiſque ipſius filiis, atque univerſo tuo clero, velim meo nomine multam ſalutem dicas.

Theophilo Presbytero 115.

Hoc quoque tui candoris, gratique animi eſt, quòd cùm ab his, quibus à me commendatus fueras, nihil acceperis, tamen ex noſtro ſtudio animique promptitudine rem æſtimans, nihil non te accepiſſe exiſtimes. At nos hoc minimè ſatis eſſe ducemus: verum cum domino meo Theodoro præfecto, qui Cucuſum nos avexit, multum de hac re ſermonem habuimus: & cum ad multos ſcriberemus, hoc quoque ipſis per literas mandavimus. Quamobrem ſive fructus aliquis ex noſtris literis oriatur; ſive literæ duntaxat literæ maneant, nec apud eos à quibus accipiuntur, quicquam proficiant, cura, ut id quamprimum intelligam. Etenim hoc quoque nomine tuum erga nos amorem inprimis admiramur, teque item de noſtro erga te amore minime dubitare, maximo argumento id eſſe ducimus, quòd de his rebus ad nos verba facias. Quare ſive quid hinc commodi promanet, ſive nihil fructus proficiſcatur, fac ſciam: ut ſi quid profectum ſit, iis gratias habeam, qui de ſeipſis bene meriti fuerint (ſibi enim ipſi magis, quàm tibi, cum hoc faciunt, largiuntur) ſin ſecus, compendiariam quandam ac procliviorem viam & rationem excogitemus, qua conſolationem omninò percipias, nec jam in ulla anguſtia deinceps verſeris. Nam de nobis optime merebimur, eum generoſæ atque ingenuæ animæ tuæ curam ad hunc modum ſuſceperimus. Tu velim ad nos quàm ſæpiſſime ſcribas: noſque de tua valetudine nominiſque tui celebritate certiores facias.

Valentino 116.

Quidnam hoc eſſe dicam? Siccine cum quantam ex tuis bonis voluptatem capiamus, quamque tuis laudibus nominiſque gloria exultemus, minimè te fugeret, cumque etiam ante omnia ex tuo officio eſſet, honoris illius, ad quem nunc evectus es, magnitudinem nobis per literas ſignificare, tu tamen, ut id prius ab aliis intelligeremus, ſuſtinuiſti, neque longa tibi ad eam rem, ut mihi ſatisfacias, oratione opus eſſe putas, quod quantum quidem in te fuit, tanta lætitiæ magnitudine tamdiu nos carere paſſus es? Nam vera quidem tua dignitas & maximum imperium animi virtus eſt: verùm quoniam his quoque mundi honoribus & ornamentis ad illius utilitatem uti didiciſti, quoque majores opes ac potentiam conſequeris, eo etiam latior commodiorque portus egentibus efficeris, ob eam cauſam nunc quoque gaudemus & exilimus, nec tamen ſilentii culpam tibi remittimus. Quanam porrò ratione bellè nobis ſatisfacies? Nimirùm, ſi crebrò ſcribas, atque de tua totiuſque tuæ domus valetudine nos quàm ſæpiſſimè certiores facias. Quoniam igitur rationem, qua te nobis purges, à nobis accepiſti, jam, quæ tuarum ſunt partium, adjunge. Nam ſi hac epiſtola accepta in ſilentio perſtes, ingentis negligentiæ dicã tibi impingemus, ægréq; id feremus. Nec verò dubito, quin acerbiſſimæ pœnæ loco id habiturus ſis, nos hoc nomine in dolore verſari: quandoquidem quàm ſincerè atque ardenter nos ames, haud mihi ignotum eſt.

Theodora 117.

Raró ad te idcircò ſcribo, quòd, quibus literas dem, haud facilè nanciſcar: at non item raró, ſed perpetuò tui ſum memor. Hoc enim in noſtra poteſtate ſitum eſt: illud autem minimè noſtri arbitrii eſt. Ut enim tui memoriam perpetuò colamus, in noſtro arbitrio & voluntate conſiſtit, ut autem epiſtolæ ferantur, non item. Quocirca illud ſemper fit: hoc autem tum denique, cùm facultas datur. Atque aliis quidem epiſtolis, quas ad te mittebamus, te tantummodo ſalutabamus: hac autem beneficium quoque poſtulamus. Quodnam porrò hoc beneficium eſt? Nimirum quod plus tibi, qui dederis, quàm mihi, qui accipiam, lucri afferat, dantique priùs, quam accipienti proſit.

Etenim

Etenim ad nos allatum eſt, Euſtathium animum tuum offendiſſe, ac domo tua ejectum, atque ab oculis tuis ſubmotum eſſe. Quonam autem modo ſe res habeat, & quamobrem tanta in eum iracundia uſa ſis, dicere nequeo. Nam illud duntaxat intellexi. At verò quæ te à nobis, qui tuæ ſalutis ſtudioſiſſimi ſumus, audire convenit, hæc ſunt. Non ignoras præſentem vitam nihil eſſe, verùm flores, atque imbecilles umbras imitari, nec aliud eſſe quàm ſomniorum impoſturam: veras autem & fixas ac ſtabiles res eſſe ea, quæ nos poſt diſceſſum ex hac vita exceptura ſunt. Hæc & à nobis perſæpe audiiſti, & ipſa per te commentari non deſinis. Ob idque ne in longum quidem epiſtolam produço. Illud autem ajo: Si iniquè ac per calumniam id à quibuſdam actum eſt, ut eum ejiceres, juris natura te moveat, ut quod factum eſt. corrigas. Si autem jure ac meritò, humanitatis legibus adducta hoc idem effice. N m hinc quoque plus, quàm ille, commodi feres. Quemadmodum enim is, qui centum denarios à conſervo exigebat, non tam eum læſit, quàm ſibi lethale vulnus inflixit, ut qui ob eam animi rigiditatem, quam in conſervum exercuit. decem millium talentorum condonationem everterit, irritamque reddiderit: eodem modo, qui proximi peccata præterit, hoc aſſequitur, ut mitius ab eo in futuro ævo rationes repoſcantur: atque, quo plura & graviora peccata remiſerit, eo quoque majorem ipſe veniam obtineat. Neque in hoc tantùm diſcrimen poſitum eſt, ſed in eo etiam, quod cùm ſervile munus dederit, herile beneficium accipit. Quare ne mihi illud commemores, hoc ab eo perpetratum eſſe. Nam quo atrociora ea, quæ commiſſa ſunt, eſſe oſtenderis, eò magis neceſſariam ignoſcendi cauſam eſſe demonſtrabis: quòd hac ratione multo majorem humanitatis ac miſericordiæ materiam in futurum tibi præconditura ſis. Quamobrem iram, etiamſi alioqui juſtam, depelle indignationem ſapienter comprime. Hoc Deo ſacrificii loco offer. Nobis etiam, quibus chara es. hoc indulge: quonamque pacto, vel brevi epiſtola, tantam apud te authoritatem ac potentiam habeamus, oſtende. Tibi etiam ipſi magna hæc, quæ dixi, præbe, nempe ut motu ac perturbatione vaces, ut tumultum hinc orientem ex animo tuo ejicias, ut denique ob eam cauſam magna animi fiducia ingreſſum in Regnum à benigno Deo poſtules. Benignitate quippe erga proximum ingentia ſcelera commodiſſimè expiantur. Si enim, inquit Chriſtus, remiſeritis hominibus delicta ſua, remittet & vobis Pater veſter cœleſtis. Hæc igitur omnia cum animo tuo conſideras, ad nos epiſtolam mitte, quæ literas noſtras aliquid profeciſſe ſignificet. Nam quod officii noſtri ratio poſtulabat, abſolvimus, idque, quod in noſtro arbitrio ſitum erat, fecimus. Monuimus, rogavimus. gratiam petiimus, quæ oportebat ſuaſimus. Tua jam cauſa prorſus laboramus. Nam nos quidem, ſive noſtra hæc cohortatio aliquid effecerit, ſive nihil utilitatis attulerit, merces manet: licet enim etiam verborum mercedem referre. Nunc autem omnis noſter labor eò ſpectat, ut per rem ipſam te quoq; lucremur, ac tu per hujus vitæ rectè facta, futura & immortalia bona facillime percipias.

Epiſcopis & Presbyteris in vincula conjectis 118.

Carcerem incolitis, & catena vincti eſtis, & cum ſqualidis & ſordidis incluſi: & quid tandem hoc nomine beatius vobis fingi queat? Quid enim tale habet aurea corona caput cingens, quale catena manum propter Deum circumdans? Quid tale ingentes & ſplendidæ domus. quale carcer, caliginis ac ſordium atque ingentis fœtoris & calamitatis plenus Dei cauſa? Quæ cùm ita ſint, gaudete, exultate, coronis caput cingite, tripudiate: quod moleſtiæ, in quas incidiſtis, magnam vobis commodorum materiam accerſant. Hoc nimirum ſemen eſt, meſſem copioſiſſimam prænuncians. Hoc luctæ, victoriam & palmas afferentes. Hoc navigatio, amplum & uberem quæſtum concilians. Hæc igitur omnia cum animis veſtris reputantes, Reverendiſſimi ac Religioſiſſimi Domini mei, gaudete ac lætamini, nec tempus ullum intermittite. quin Deum in omnibus rebus collaudetis, ac mortiferas diabolo plagas inferatis, ingentemque vobiſipſis in cœlis mercedem recondatis. *Non enim condigna ſunt paſſiones hujus ſeculi ad futuram gloriam, quæ revelabitur in vobis.* Ad nos autem quam ſæpiſſimè ſcribite. A vobis etenim, qui Dei cauſa vincti eſtis, literas, quæ afflictiones veſtras exponant, magnoperè accipere cupimus. Hincque ingentem, etiam in externa terra degentes, conſolationem capiemus.

Rom. 8, 18.

Theophilo Presbytero 119.

Ergo, poſteaquam tibi à me ſcribendi janua patefacta eſt, illud oſtende, te

A καὶ γὰρ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὅτι δὴ Εὐστάθιος τῶν προσκεκρουκότων ἐστὶ τῇ
τιμιότητί σου, καὶ τῆς οἰκίας τῆς σῆς ἐξέπεσε, καὶ ἀπὸ ὄψεως γέγονεν. ὅ-
πως μὲν οὖν ἔχει τοῦ πράγματος ἡ φύσις, καὶ τίνος ἕνεκεν τοσαύτην
ὑπέμεινεν ὀργήν, εἰπεῖν οὐκ ἔχω, ἐκεῖνο γὰρ ἔγνων μόνον· ἃ δὲ χρή
σε παρ' ἡμῶν ἀκοῦσαι, τῶν σφόδρα σου τῆς σωτηρίας ἀντεχομένων, ἐστὶ
ταῦτα. οἶσθα ὡς οὐδὲν ὁ παρὼν βίος, ἀλλ' ἢ ἄνθη μιμεῖται ἠρινὰ,
καὶ σκιὰς ἀδρανεῖς, καὶ ὀνειράτων ἐστὶν ἀπάτη· τὰ δὲ ἀληθῆ πρά-
B γματα, καὶ πεπηγότα, καὶ ἀμετακίνητα, τὰ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδη-
μίαν ἡμᾶς διαδεξόμενά ἐστι. ταῦτα καὶ παρ' ἡμῶν πολλάκις ἤκου-
σας, καὶ οἴκοθεν φιλοσοφοῦσα διατελεῖς. διόπερ οὐδὲ μακρὰν ποιοῦ-
μαι τὴν ἐπιστολὴν, ἀλλ' ἐκεῖνό φαμεν. εἰ μὲν ἀδίκως τινὲς ἐπηρεά-
σαντες ἐξέβαλον, αἰδουμένη τε τοῦ δικαίου τὴν φύσιν, διόρθωσον
τὸ γεγενημένον· εἰ δὲ δικαίως, τοὺς τῆς φιλανθρωπίας τι-
μῶσα νόμους, τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο πάλιν ποίησον, ἔνθα καὶ αὐτὴ τὸ πλέον
C καρπώσῃ μᾶλλον ἢ ἐκεῖνος. ὥσπερ γὰρ ὁ τὸν ὁμόδουλον ἀπαιτῶν τὰ
ἑκατὸν δηνάρια, οὐκ ἐκεῖνον τοσοῦτον ἔβλαψεν, ὅσον ἑαυτῷ και-
ρίαν ἔδωκε τὴν πληγὴν, διὰ τῆς πρὸς τὸν σύνδουλον ἀκριβολογίας
μυρίων ταλάντων συγχώρησιν ἀνατρέψας· οὕτως ὁ παρατρέχων
τὰ τοῦ πλησίον ἁμαρτήματα, ἡμερωτέρας ἑαυτῷ ποιεῖ τὰς ἐν τῷ
μέλλοντι εὐθύνας, καὶ ὅσῳ ἂν μείζονα τὰ ἁμαρτήματα ἀφῇ, τοσούτῳ
καὶ αὐτὸς πλείονος τεύξεται τῆς συγχωρήσεως. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον ἐστὶ
D τὸ διάφορον, ἀλλὰ καὶ τῷ δουλικὴν διδόντα χάριν, δεσποτικὴν
λαμβάνειν δωρεάν. μὴ τοίνυν μοι λέγε, ὅτι τὸ, καὶ τὸ αὐτῷ πεπλημ-
μέληται. ὅσῳ γὰρ ἂν δείξῃς χαλεπώτερα τὰ γεγενημένα, τοσούτῳ τῆς
συγχωρήσεως ἀναγκαιοτέραν ἀποφαίνεις τὴν πρόφασιν, ἐπειδήπερ
πολλῷ πλείονα φιλανθρωπίας ἐν τῷ μέλλοντι προαποθήσῃ σαυ-
τῇ τὴν ὑπόθεσιν. λῦσον τοίνυν τὴν ὀργὴν, κἂν δικαία ᾖ, δάμασον λο-
γισμῷ φιλοσόφῳ τὸν θυμόν. ἀνένεγκε τοῦτο θυσίαν τῷ Θεῷ. χάρι-
E σαι καὶ ἡμῖν τοῖς ἀγαπῶσί σε, καὶ δεῖξον πῶς καὶ ἀπὸ βραχείας
ἐπιστολῆς τοσαύτην ἔχομεν δύναμιν· χάρισαι καὶ σαυτῇ τὰ με-
γάλα ταῦτα. ἅπερ εἶπον ἐγὼ, τὸ ἀτάραχον, τὸ ἐξοικίσαι τῆς ψυχῆς
τὸν ἐντεῦθεν θόρυβον, τὸ μετὰ πολλῆς παρρησίας καὶ ἐντεῦθεν αἰτεῖν
παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὴν εἰς τὴν βασιλείαν εἴσοδον. καὶ γὰρ μέγα
καθάρσιον ἁμαρτημάτων ἡ εἰς τὸν πλησίον φιλοφροσύνη· ἐὰν γὰρ
ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις, φησὶ, τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ
A ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογισαμένη
πέμψον ἡμῖν ἐπιστολὴν, δηλοῦσαν ὅτι ἤνυσαν τὰ γράμματα ἡ-
μῶν. τὸ μὲν γὰρ ἡμέτερον ἀπήρτισαι, καὶ πεποιήκαμεν ὅπερ ἐσμὲν
κύριοι, παρεκαλέσαμεν, ἐδεήθημεν, χάριν ᾐτησάμεθα, συνεβουλεύ-
σαμεν ἅπερ ἐχρῆν. πᾶσα δέ ἐστιν ὑπὲρ σοῦ λοιπὸν ἡ σπουδή. ἡμῖν
μὲν γὰρ ὁ μισθὸς, ἄν τε γένηταί τι πλέον, ἄν τε μὴ γένηται, τῆς παρα-
κλήσεως ταύτης ἀποκείσεται· ἔστι γὰρ καὶ ῥημάτων λαβεῖν ἀμοιβήν· ὁ
δὲ κάματος ἡμῖν ἅπας, ὥστε διὰ τοῦ ἔργου καὶ τὴν σὴν κερδᾶναι κοσμιό-
B τητα, καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων κατορθωμάτων τὰ μέλλοντα, καὶ ἀθάνα-
τα ἀγαθὰ μετὰ πολλῆς καρπώσασθαι τῆς εὐκολίας.

Ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις τοῖς ἐν τῇ φυλακῇ ριη.

Δεσμωτήριον οἰκεῖτε, καὶ ἁλύσει περίκεισθε, καὶ μετὰ τῶν αὐχμώντων
καὶ ῥυπώντων ἐστὲ κατακεκλεισμένοι. καὶ τί ἂν γένοιτο μακαριώτερον
C ὑμῶν τούτων ἕνεκεν; τί γὰρ τοιοῦτον στέφανος χρυσοῦς κεφαλῇ περικεί-
μενος, οἷον ἅλυσις δεξιᾷ περιπλεκομένη διὰ τὸν Θεόν; τί δὲ τοιοῦτον
οἰκίαι περιφανεῖς καὶ μεγάλαι, οἷον δεσμωτήριον ζόφου καὶ ῥύπου γέ-
μον, καὶ πολλῆς τῆς ἀηδίας, καὶ τῆς θλίψεως διὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν;
διὰ ταῦτα σκιρτᾶτε, ἀγάλλεσθε, στεφανοῦσθε, χορεύετε, ὅτι πολλῆς
ἐμπορίας ὑμῖν ὑπόθεσις τὰ συμβάντα λυπηρά. τοῦτο σπόρος
ἄμητον προαναφωνῶν ἄφατον· τοῦτο παλαίσματα νίκην ἔχοντα
D καὶ βραβεῖα, τοῦτο πλοῦς ἐμπορίαν πολλὴν προξενῶν. ταῦτ' οὖν ἅ-
παντα ἀναλογισάμενοι, κύριοί μου τιμιώτατοι καὶ εὐλαβέστατοι,
χαίρετε, καὶ εὐφραίνεσθε, μὴ διαλίπητε τὸν Θεὸν ἐπὶ πᾶσι δοξά-
ζοντες, καὶ καιρίας τῷ διαβόλῳ διδόντες πληγὰς, καὶ πολλὴν ἑαυτοῖς
ἐν τοῖς οὐρανοῖς προαποτιθέμενοι τὴν ἀμοιβήν. οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθή-
ματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ὑ-
μᾶς. γράφετε δὲ καὶ ἡμῖν συνεχῶς· σφόδρα γὰρ ἐπιθυμοῦμεν γράμ-
ματα δέχεσθαι παρ' ἀνθρώπων διὰ τὸν Θεὸν δεδεμένων, τὰ παθή-
E ματα ὑμῶν ἀπαγγέλλοντα, καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ
διατρίβοντες καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Θεοφίλῳ πρεσβυτέρῳ ριθ.

Οὐκοῦν ἐπειδή σοι τὴν θύραν ἀνέῳξα τοῦ
γράφειν, δεῖξον ὡς οὐχ ὁ ὄκνος ἐποίει τὴν ἔμπρο-
σθεν

θεν σιγὴν, ἀλλὰ τὸ παρ' ἡμῶν ἀναμένειν λαβεῖν τοῦ γράφειν τὴν παῤῥησίαν, καὶ πέμπε νιφάδας ἡμῖν γραμμάτων, τῶν τὴν ἀπαγγελλόντων ἡμῖν εὐδοκίμησιν· οἶσθα γὰρ ὅπως αὐτῆς ἀντεχόμεθα· μηδὲ ἀφῇς τὴν ἀθυμίας τυραννίδα εἰς σιγήν σε ἐμβαλεῖν, ἀλλὰ πάσης ἀράχνης εὐκολώτερον αὐτὴν διασπάσας, φαίνου λαμπρὸς ἐπὶ τῆς παρατάξεως, καὶ τῇ πολλῇ παῤῥησίᾳ καὶ ἐλευθερίᾳ συγχέων τοὺς ἐναντίους. νῦν γάρ ἐστι καιρὸς εὐδοκιμήσεως καὶ ἐμπορίας πολλῆς. οὐδὲ γὰρ ἔμπορος ἐν λιμένι καθήμενος, τὰ φορτία συνάγειν δυνήσαιτ' ἄν, ἀλλὰ μακρὰ διαπερῶν πελάγη, καὶ κυμάτων κατατολμῶν, καὶ λιμῷ, καὶ θηρίοις τοῖς ἐν πελάγει πυκτεύων, καὶ πολλὰς ἑτέρας ὑπομένων δυσκολίας. ταῦτ' οὖν καὶ αὐτὸς λογισάμενος, ὡς ὁ τῶν δεινῶν καιρὸς οὗτος, τῆς ἐμπορίας ἐστὶ καιρὸς, καὶ πολλῆς εὐδοκιμήσεως, καὶ μισθῶν ἀφάτων, διανάστησόν σου τὸ πτερὸν τῆς διανοίας, καὶ τὴν κόνιν τῆς ἀθυμίας ἀποτιναξάμενος, μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας πᾶσαν περίτρεχε τὴν φάλαγγα, συγκροτῶν, ἀλείφων, ἅπαντας διεγείρων, νευρῶν, σπουδαιοτέρους ποιῶν· καὶ ταῦτα ἡμῖν δήλου διὰ γραμμάτων τῶν σῶν, μηδὲν ὑφορώμενος, εἰ κατορθώματα μέλλοις αὐτὸς ἀπαγγέλλειν τὰ σὰ, ἀλλ' ὡς ὑπόταγμα ἡμέτερον ἀνύων, χαρίζου ταύτην ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην, ἵνα καὶ πόῤῥωθεν ὄντες, πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν ἡδονὴν, ταῦτα ἀκούοντες παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας, ἅπερ ἐπιθυμοῦμεν μανθάνειν.

A ſuperiori tempore non negligentia tacuiſſe, verùm quòd illud expectares, ut tibi à me ſcribendi fiducia præberetur: ac mihi literarum, quæ me de nominis tui claritate (cui quantopere faveam, minimè te fugit) certiorem faciant, ingentem copiam mitte: nec permitte, ut mœroris tyrannis in ſilentium te conjiciat, verum eam quavis araneæ tela faciliùs dirumpe. Lætum atque alacrem te in acie præbe, per ingentem fiduciam ac libertatem adverſarios ſternens. B Nunc adipiſcendæ gloriæ, atque ingentis quæſtus faciendi vobis occaſio ſe offert. Neque enim mercator, dum in portu deſidet, merces colligit: ſed dum ingentia maria trajicit, ac fluctus intrepido animo adit, atque cum fame & feris marinis colluctatur, multaſque alias difficultates ſubit. Hæc igitur ipſe quoque animo complectens, nempe periculorum tempus, lucri etiam magnæque gloriæ ac præmiorum omni ſermone præſtantiorum tempus eſſe, fac C animi tui pennam excites, atque excuſſo mœroris pulvere magna cum facilitate univerſum phalangem obeas, omneſque inſtruas, acuas, excites, corrobores, promptioreſque ac diligentiores reddas. Atque hæc nobis per literas tuas expone: nec eo quòd tuas ipſe laudes narraturus ſis, metue, verùm, ut quod à nobis imperatum eſt faciens, hanc nobis voluptatem dona: quo, etiam procul diſſiti, ingentem lætitiam capiamus, ea abs te, quæ ſcire cupimus, audientes. D

Θεοδώρᾳ ρκ.

Ἀνηλώθημεν, ἐδαπανήθημεν, μυρίους ἀπεθάνομεν θανάτους· καὶ ταῦτα ἴσασιν ἀκριβέστερον ἀπαγγεῖλαι οἱ τὰ γράμματα ἐγχειρίζοντες, καὶ ταῦτα βραχεῖαν ῥοπὴν ἡμῖν συγγενόμενοι· πρὸς οὓς οὐδὲ διαλεχθῆναι μικρὸν ἠδυνήθημεν, ὑπὸ τῶν συνεχῶν πυρετῶν καταβεβλημένοι, οὓς ἔχων καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ ὁδοιπορεῖν ἠναγκαζόμην, καὶ θάλπει πολιορκούμενος, καὶ ὑπὸ ἀγρυπνίας διαφθειρόμενος, καὶ ὑπὸ τῆς τῶν ἐπιτηδείων ἐρημίας ἀπολλυμένης, καὶ τῆς τῶν προστησομένων ἀπορίας. καὶ γὰρ τῶν τὰ μέταλλα ἐργαζομένων, καὶ τὰ δεσμωτήρια οἰκούντων χαλεπώτερα καὶ πεπόνθαμεν καὶ πάσχομεν. ὀψὲ δέ ποτε καὶ μόλις ἐπέτυχον τῆς Καισαρείας, ὡς ἀπὸ χειμῶνος εἰς γαλήνην καὶ εἰς λιμένα ἐλθών· ἀλλ' οὐδὲ ὁ λιμὴν οὗτος ἴσχυσεν ἀνακτήσασθαι τὰ ἀπὸ τοῦ κλυδωνίου κακὰ, οὕτως καθάπαξ ἡμᾶς ὁ ἔμπροσθεν χρόνος κατειργάσατο. ἀλλ' ὅμως ἐλθὼν εἰς τὴν Καισάρειαν, μικρὸν ἀνέψυξα, ὅτι ὕδατος ἔπιον καθαροῦ, ὅτι ἄρτου οὐκ ὀδωδότος οὐδὲ κατεσκληκότος μετέλαβον, ὅτι οὐκ ἔτι ἐν τοῖς κλάσμασι τῶν πίθων ἐλουόμην, ἀλλ' εὗρον βαλανεῖον οἷον δήποτε, ὅτι συγκεχώρημαι τέως τῇ κλίνῃ προσηλῶσθαι. εἶχον καὶ πλείονα τούτων εἰπεῖν, ἀλλ' ἵνα μὴ συγχέω σου τὴν μάθησιν, μέχρι τούτου ἵστημι τὸν λόγον, ἐκεῖνο προστιθεὶς, ὅτι μὴ παύσῃ ὀνειδίζουσα τοὺς ἀγαπῶσιν ἡμᾶς, ὅτι τοσούτους ἔχοντες ἐραστὰς, καὶ τοσαύτην δύναμιν περιβεβλημένους, οὐκ ἐτύχομεν οὗ τυγχάνουσιν οἱ κατάδικοι, ὥστε εἰς ἡμερώτερον καὶ ἐγγύτερόν που κατοικισθῆναι τόπον, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος ἡμῖν ἀπαγορεύσαντος, καὶ τοῦ φόβου τῶν Ἰσαύρων πάντα πολιορκοῦντος, τῆς μικρᾶς ταύτης καὶ εὐτελοῦς οὐκ ἐπετύχομεν χάριτος. δόξα τῷ Θεῷ, καὶ διὰ τοῦτο [οὐ παυόμεθα γὰρ αὐτὸν ἐπὶ πᾶσι δοξάζοντες] εἴη τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας. πολὺ δὲ ἐξεπλάγην καὶ τὸ σὸν, ὅτι τετάρτην ταύτην ἐπιστολὴν ἢ καὶ πέμπτην ἐπεσταλκὼς τῇ διαθέσει σου καὶ τῇ κοσμιότητι, μίαν ἐδεξάμην καὶ μόνην. καίτοι τοῦτο δυσκολίας οὐκ ἦν, τὸ ἐπιστέλλειν συνεχέστερον. καὶ ταῦτα οὐκ ἐγκαλῶν σοι λέγω. τὸ γὰρ τῆς ἀγάπης οὐκ ἔστιν ἀνάγκης, ἀλλὰ προαιρέσεως· ἀλλὰ σφόδρα ἀλγῶ, ὅτι ἀθρόον ἐξέβαλες ἡμᾶς τῆς διανοίας τῆς σῆς, ἐν τοσούτῳ χρόνῳ μακρῷ μίαν ἡμῖν πέμψασα ἐπιστολήν. εἰ τοίνυν μηδὲν φορτικὸν μηδὲ ἐπαχθὲς αἰτοῦμεν, τοῦτο ἡμῖν πάρεχε, οὗ σὺ κυρία εἶ, καὶ ἐπὶ σοὶ κεῖται· τῶν γὰρ ἄλλων ἕνεκεν οὐκ ἐνοχλοῦμεν, ἵνα μὴ πρὸς τῷ μηδὲν ἀνύειν, καὶ φορτικοί τινες δόξωμεν καὶ ἐπαχθεῖς εἶναί σοι.

Theodoræ 120.

Confecti atque conſumpti ſumus: ſexcenta mortis genera oppetiimus, idque accuratius ac certius narrare poterunt, qui has literas tibi reddent: quamvis alioqui perexiguo temporis puncto mecum fuerint. Quibuſcum etiam ne tantillum quidem colloqui potui, continuis nimirum febribus dejectus & conſternatus: quibus cùm tenerer, dies noctesque iter facere E cogebar, ſic videlicet, ut & æſtu opprimerer, & vigiliis conficerer, & rerum neceſſariarum penuria, eorumque, qui mei curam gerere poſſent, inopia, perditè conflictarer. Siquidem iis, qui ad metalla damnati ſunt, & in vinculis tenentur, graviora & atrociora pertulimus, atque etiamnum perferimus. Tandem autem aliquando & ægrè Cæſaream perveni, perinde atque tempeſtate ad tranquillitatem & littus appulſus. Verùm ne hic quidem portus eam vim habuit, ut me ex iis malis, A quæ ex tempeſtate contraxeram, recrearet. Uſque adeò me, ut jam dixi, priùs tempus confecerat. Sed tamen Cæſaream ingreſſus, animum aliquantum reſumpſi; quoniam puram aquam bibi, panemque minimè fœtidum ac prædurum comedi; quoniam in doliorum fragmentis minimè corpus lavi, verum balneum, qualecumque tandem illud, nactus ſum: quoniam denique poteſtas interim mihi lecto inhærendi facta eſt. Plura dicere licebat: verùm ne animum tuum conturbem, hic ſermoni finem impono. Illud addam, ut tecum agam, ne eos, à B quibus amamur, probris unquam inſectari deſiſtas, quòd cùm tot amicos tantiſque opibus & potentia præditos habeamus, haud tamen illud conſecuti ſumus, quod etiam ſcelerati homines impetrant, nempe ut in mitiore ac propinquiore aliquo loco collocaremur, verùm, corpore etiam nobis jam fracto atque confecto, & Iſaurorum terrore omnia obſidente, exigua quoque & vilis hæc gratia nobis negata eſt. Hoc quoque nomine Dei gloria prædicetur. Neque enim ei pro-C pter omnia gloriam adhibere deſinimus. Sit nomen ejus benedictum in ſecula. De te verò illud vehementer ſum miratus, quòd, cùm quartam jam hanc, aut etiam quintam epiſtolam ad te miſerim, unicam tamen duntaxat accepi. Atqui ſæpiùs ſcribere minimè difficile erat. Hæc porrò non accuſandi animo dico. Charitatis enim officia voluntatis ſunt, non neceſſitatis. Verùm illud me malè habet, quòd me ex animo tuo confeſtim ejeciſti: ut quæ tam longo tempore unam duntaxat epiſtolam D ad me miſeris. Quocirca, ſi nihil grave ac moleſtum abs te petimus, hoc nobis præbe, quod tui arbitrii eſt, tuæque poteſtatis. Nam de cæteris rebus nihil tibi negoci faceſſo: ne præterquam quòd nihil proficiam, etiam gravis & importunus tibi eſſe videar.

Charitatis officia non ſunt neceſſitatis.

Ἀραβίῳ ρκα.

Τὴν μὲν κάμινον τῆς ἀθυμίας, ἣν ἐπὶ τῆς ψυχῆς περιφέρεις ὑπὲρ τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων, σαφέστατα ἔδειξεν ἡμῖν τὸ γράμμα τὸ σὸν, καὶ πρὸ τούτου μὲν ἐπισταμένοις. οὐ γὰρ δυνησόμεθα ἐπιλαθέσθαι τῆς πηγῆς τῶν δακρύων, ἣν ἐν ἀρχῇ τῶν κακῶν τούτων ὑφαινομένων ἠφίεις. πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστολὴ τῶν δακρύων οὐκ ἔλαττον, καὶ τῶν ὀδυρμῶν ἐκείνων ἀπεκάλυψε τὴν φλόγα τῆς λύπης ἡμῖν, τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ τῇ σῇ· τούτων προσδόκα τὰς ἀμοιβὰς παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. ἔστι γὰρ καὶ λύπης μισθὸς καὶ μέγας καὶ πολύς·

Arabio 121.

Mœroris fornacem, quam ob ea, quæ adverſum nos perpe-E trata ſunt, animo circumfers, ex tuis literis apertiſſimè cognovi. Et quidem antè jam eum cognitum & exploratum habebam. Neque enim vim eam lacrymarum, quam, cum primùm hæc mala texerentur, profundebas, unquam oblivisci poterimus. Cæterum epiſtola quoque tua minùs quàm illæ lacrymæ ac gemitus, mœroris flammam, quæ in cor tuum irrepſit, nobis patefecit. Horum tu mercedem non mihi dubium eſt quin à benigno Deo conſequaris. Eſt enim etiam ſua mœrori conſtituta merces, & quidem magna atque ampla.

Mœrori ſua merces eſt.

 Nam-

Nam & eo tempore, quo apud Judæos vitia flagrabant, nonnulli erant, qui cùm ea, quæ ab illis perpetrabantur, corrigere minimè poſſent, luctu duntaxat & lachrymis ea proſequebantur, ac propterea ejusmodi mercedem conſecuti ſunt, ut cùm cæteri omnes perirent atque internecione delerentur, ipſi iram effugerent. Pone etenim ſignum, inquit Scriptura, *ſuper vultus ge-*
Ezech. 9. 4. *mentium & dolentium.* Atqui ea, quæ ſiebant, minimè impediebant: verùm quoniam, quod in ipſorum arbitrio ſitum erat, faciebant, hoc eſt, ob ea, quæ fiebant, in luctu ac gemitu verſabantur, maximum hinc ſibi præſidium comparârunt. Quamobrem vos quoque Domini mei, ſine ulla intermiſſione hæc lugete, benignumque Deum orate atque obſecrate, ut commune orbis naufragium comprimat. Scitis enim perſpicuè inquã ſcitis, omnia tumultibus ac perturbatione plena eſſe, nec pro Conſtantinopolitana tantum urbe, ſed pro univerſo terrarum orbe preces fundendas eſſe: quandoquidem malum, initio hinc ducto, peſtiferi cujusdam profluvii inſtar effuſum, per univerſum terrarum orbem Eccleſias pervaſtat. Quod autem à nobis contendis, hoc etiam ipſe, quamdiu corpore inter nos disjuncti erimus (nam animo ſemper, & tecum, & cum univerſa tua familia conſtricti ſumus) ut facias quæſo, hoc eſt quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribere, noſque de tua valetudine certiores facere ne pigreris. Neque enim tibi dubium eſt, quàm gratum id nobis futurum ſit. Quoniã autem nos ut in domum tuam diverteremus, imperaſti, (quemadmodum cùm exceſſiſſem intellexi) hoc habeto, inimicis noſtris non jam placuiſſe ut Sebaſtiam abduceremur, verùm in deſertiſſimum locum Armeniæ Cucuſum atque ob Iſaurorum incurſionem & impetum, periculoſiſſimum. Tibi tamen gratiam habemus, honoremque accepimus, quòd, etiam cùm abeſſemus, tanta te noſtri cura tenuit, ut hoſpitium quoque nobis parares, atque, ut domi tuæ diverſaremur, obſecrares. Verùm ſi quos Cucuſi amicos habes, ad eos literas mittas, velim.

Mariano 122.

Beatus es, ac ter beatus, idque ſæpius, ut qui tam gravi tempeſtate, tantiſque rerum procellis, tantæ erga pauperes liberalitatis ſpecimen edideris. Neque enim nobis ingens tua benignitas incognita atque obſcura fuit: quodque communis omnibus portus extiteris, pupillorum patrocinium ſuſcipiens, viduarum mœrorem omni ratione leniens, earum inopiam ſuſtentans, paupertatem levans, ac ne hujuſce quidem anguſtiæ ſenſu eos affici ſinens, verùm quidvis ipſis te præbens, plebemque univerſam frumento & vino, aliiſque omnibus rebus alens. Deus tibi, & hîc, & in futuro ævo, largitionis hujus munificentiæ, ſtudii, zeli, amoris erga pauperes, & ſinceræ charitatis mercedem pendat, ſiquidem omnibus his virtutibus abundas ac flores, maxima tibi præmia in futuro ævo recondens. Hæc nos de te audientes, licet alioqui in tanta ſolitudine verſemur, ac multis incommodis undique vexemur (nam & Iſaurici metus obſidio, & loci ſolitudo, & hyemis aſperitas nos vehementer premit) tamen ne moleſtiarum quidem ſenſu afficimur, verum ingentem conſolationum copiam accipimus, ob tantas virtutes, ac divitias omnem orationi facultatem excedentes, quas in cœlo tibi ipſi cumulas. mirifica quadam lætitia exultantes. Ut igitur alio quoque nomine lætemur, ne quæſo quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribere, deque tua valetudine læta nobis nunciare graveris. Nam de ea aliquid audire majorem in modum cupimus. Idque ipſe etiam noſti: quandoquidem illud quoque tibi compertum eſt, quanto tui amore teneamur.

Phœniciæ Presbyteris & Monachis, Gentiles in Chriſtiana Religione inſtituentibus 123.

Gubernatores, cùm mare furore percitum & excitatum, atq; ingentem tempeſtatem ac turbinem cernunt, non modò navim non deſerunt, ſed etiam tunc majore ſtudio atque animi promptitudine utuntur, tum ipſi vigilantes, tum alios excitantes. Medicique rurſus, cùm febrim excitatam eſſe ac vehementer ſævire perſpiciunt, ægrotum non modò non relinquunt, verùm etiam tum denique, & per ſe, & per ſe, & per aliorum operam ad profligandum morbum plus ſtudii atque operæ adhibent. Quorſum hæc commemoro? Nimirum ut ne quis vos ob exortum tumultum in fraudem impellat, adducatque, ut Phœniciam relinquatis, ex eaque ſecedatis: quin potius, quò plures difficultates vobis objiciuntur, graviorefque fluctus ac major perturbatio, eo quoque conſtantiùs laboretis, excubetis, majorem animi promptitudinem adhibeatis, ut ne præclariſſima veſtra ſubſtructio corruat, nec tantus veſter labor fructu careat, ſuſceptaque in animorum cultu opera deleatur. Poteſt enim Deus, & hunc tumultum ſedare,

A ἐπεὶ καὶ ἐπὶ Ἰουδαϊκῶν κακῶν ἦσάν τινες, οἳ τὰ γινόμενα παρ' αὐτῶν διορθῶσαι μὲν οὐκ ἠδύναντο, ἔστενον δὲ μόνον καὶ ἐθρήνουν, καὶ τοιαύτην ἐκαρπώσαντο τὴν ἀμοιβήν, ὡς τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀπολλυμένων, καὶ πανωλεθρίᾳ παραδιδομένων, ἐκείνους διαφυγεῖν τὴν ὀργήν. δὸς γάρ, φησι, τὸ σημεῖον ἐπὶ τὰ πρόσωπα τῶν στεναζόντων καὶ ὀδυρομένων· καίτοι γε οὐκ ἐκώλυον τὰ γινόμενα, ἀλλ' ἐπειδὴ ὅπερ κύριοι ἦσαν ἐποίουν, ἔστενον, ἐθρήνουν τὰ γινόμενα, μεγίστην ἐντεῦθεν τὴν ἀσφάλειαν ἐκτήσαντο. B μὴ οὖν διαλίπητε καὶ ὑμεῖς δέσποταί μου στένοντες ταῦτα, καὶ τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν παρακαλοῦντες δοῦναι λύσιν τῷ κοινῷ τῆς οἰκουμένης ναυαγίῳ. ἴστε γὰρ ἴστε σαφῶς, ὡς πάντα θορύβων καὶ ταραχῆς πεπλήρωται· καὶ οὐχ ὑπὲρ Κωνσταντινουπόλεως χρὴ μόνον παρακαλεῖν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης· ἐπειδήπερ ἐντεῦθεν ἀρξάμενον τὸ κακόν, καθάπερ ῥεῦμα πονηρὸν ἐκχυθὲν πανταχοῦ τῆς γῆς τὰς ἐκκλησίας λυμαίνεται. C ὅπερ δὲ ἡμᾶς παρεκάλεσας, τοῦτο καὶ αὐτὸς παρ' ἡμῶν παρακλήθητι, ἕως ἂν ὑμῶν ὦμεν κεχωρισμένοι τῷ σώματι. τῇ γὰρ ψυχῇ ἀεὶ καὶ τῇ εὐγενείᾳ, καὶ τῷ οἴκῳ σου συνδεδέμεθα. συνεχῶς ἡμῖν ἐπίστελλε, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας σου εὐαγγελίζεσθαι μὴ κατόκνει. οἶδα γὰρ ἡλίκην δώσεις τὴν χάριν· ἐπειδὴ δὲ ἐκέλευσας ἡμᾶς ἐν τοῖς σοῖς καταχθῆναι, καθὼς ἔμαθον ἐξελθών, οὐκ ἔτι ἔδοξεν ἡμᾶς εἰς Σεβάστειαν ἀπενεχθῆναι, ἀλλ' εἰς ἐρημότατον χωρίον τῆς Ἀρμενίας, Κουκουσόν, καὶ σφαλερώτατον τὸ τῆς τῶν Ἰσαύρων ἐπιδρομῆς ἕνεκεν. D χάριν μέντοι ἴσμεν τῇ εὐγενείᾳ τῇ σῇ, καὶ δεδέγμεθα τὴν τιμήν, ὅτι καὶ ἀπόντων οὕτως ἐφρόντισας, ὥστε εὐτρεπίσαι τὸ καταγώγιον ἡμῖν, καὶ παρακαλέσαι ἐν τοῖς ἡμᾶς καταχθῆναι· ἀλλ' εἴ τινες εἶέν σοι φίλοι κατὰ τὴν Κουκουσόν, ἐκείνοις ἐπιστεῖλαι παρακλήθητι.

Μαρκιανῷ ρκβ'.

E Μακάριος εἶ, καὶ τρισμακάριος, καὶ πολλάκις τοῦτο, ἐν οὕτω χειμῶνι χαλεπῷ, καὶ τοσαύτῃ τῶν πραγμάτων ζάλῃ, τοσαύτην ἐπιδεικνύμενος περὶ τοὺς δεομένους μεγαλοψυχίαν. οὐ γὰρ ἔλαθεν ἡμᾶς τῆς φιλανθρωπίας σου τὸ μέγεθος, καὶ ὅτι κοινὸς ἅπασι γέγονας λιμήν, ὀρφανοῖς παριστάμενος, χήρας παντὶ τρόπῳ παραμυθούμενος, ἀνέχων αὐτῶν τὴν πενίαν, διορθούμενος τὴν πτωχείαν, οὐδὲ αἴσθησιν ἀφιεὶς λαμβάνειν τῆς στενοχωρίας ταύτης, ἀλλ' ἀντὶ A πάντων αὐτοῖς γινόμενος, καὶ δῆμον ὁλόκληρον διατρέφων σίτῳ καὶ οἴνῳ, καὶ ἐλαίῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. ὁ Θεός σοι τὸν μισθὸν ἀποδῴη καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς μεγαλοψυχίας ταύτης, τῆς δαψιλείας, τῆς προθυμίας, τοῦ ζήλου, τῆς φιλοπτωχείας, τῆς γνησίας ἀγάπης· καὶ γὰρ ἐν ἅπασι τούτοις βρύεις καὶ κομᾷς, μέγιστα σεαυτῷ ἀποτιθέμενος βραβεῖα ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. ταῦτα καὶ ἡμεῖς μανθάνοντες ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ καθήμενοι, καὶ πολλαῖς κυκλούμενοι περιστάσεσι, [καὶ γὰρ Ἰσαυρικοῦ φόβου πολιορκία, καὶ χωρίου ἐρημία B καὶ χειμῶνος σφοδρότης ἡμᾶς θλίβει] ἀλλ' ὅμως ταῦτα ἀκούοντες περὶ τῆς σῆς τιμιότητος, οὐδὲ αἴσθησιν τούτων λαμβάνομεν τῶν λυπηρῶν, ἀλλὰ καὶ πολλὴν καρπούμεθα τὴν παράκλησιν, σκιρτῶντες, εὐφραινόμενοι, χαίροντες ἐπὶ τοῖς τοσούτοις κατορθώμασιν, ἐπὶ τῷ πλούτῳ τῷ ἀφάτῳ, ὃν ἐν οὐρανοῖς συνάγεις σεαυτῷ. ἵν' οὖν καὶ ἐν ἑτέρῳ εὐφραινώμεθα, γράφειν ἡμῖν συνεχῶς μὴ κατόκνει, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενος. σφόδρα γὰρ ἐπιθυμοῦμεν ἀκούειν τὰ περὶ C τῆς ῥώσεως τῆς σῆς· καὶ τοῦτο οἶσθα καὶ αὐτός, ἐπειδήπερ κἀκεῖνο οἶσθα, ὅπως ἀεὶ τῆς ἀγάπης τῆς σῆς ἀντεχόμεθα.

Πρὸς τοὺς ἐν Φοινίκῃ πρεσβυτέρους, καὶ μονάζοντας, τοὺς κατηχοῦντας τοὺς Ἕλληνας ρκγ'.

Οἱ κυβερνῆται ἐπειδὰν ἴδωσι τὴν θάλατταν μαινομένην, καὶ ἐγειρομένην, καὶ πολὺν τὸν χειμῶνα, καὶ τὴν ζάλην, οὐ μόνον οὐκ ἀφιᾶσι τὸ πλοῖον, ἀλλὰ καὶ τότε πλείονι κέχρηνται τῇ σπουδῇ, καὶ μείζονι τῇ D προθυμίᾳ, καὶ αὐτοὶ νήφοντες, καὶ τοὺς ἄλλους διεγείροντες. καὶ ἰατροὶ πάλιν ὅταν ἴδωσι τὸν πυρετὸν ἐγερθέντα, καὶ σφοδρὸν γινόμενον, οὐ μόνον οὐ καταλιμπάνουσι τὸν νοσοῦντα, ἀλλὰ καὶ τότε καὶ αὐτοὶ πάντα ποιοῦσι, καὶ δι' ἑαυτῶν, καὶ δι' ἑτέρων μείζονι κεχρημένοι τῇ σπουδῇ καὶ τῇ προθυμίᾳ, ὥστε λῦσαι τὸ κακόν. τίνος ἕνεκεν ταῦτα λέγω; ἵνα μή τις ὑμᾶς ἀπατήσῃ διὰ τὴν ταραχὴν τὴν γεγενημένην καταλιπεῖν τὴν Φοινίκην, καὶ ἀναχωρῆσαι ἐκεῖθεν, ἀλλὰ ὅσῳ E πλείους αἱ δυσκολίαι, καὶ χαλεπώτερα τὰ κύματα, καὶ μείζων ἡ ταραχή, τοσούτῳ μᾶλλον ἐμμένετε σπουδάζοντες, νήφοντες, ἀγρυπνοῦντες, πλείονα προθυμίαν ἐπιδεικνύμενοι, ὥστε μὴ τὴν οἰκοδομὴν ὑμῶν τὴν καλλίστην καταλυθῆναι, μηδὲ τὸν τοσοῦτον πόνον ἀνωφελῆ γενέσθαι, μηδὲ τὴν γεωργίαν ὑμῶν ἀφανισθῆναι. ἱκανὸς γὰρ ὁ Θεὸς καὶ τὴν ταραχὴν λῦσαι;

καὶ

καὶ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν δοῦναι τὸν μισθόν. οὐδὲ γὰρ τοσοῦτος ὑμῖν ὁ μισθὸς, ὅτε μετ' εὐκολίας τὰ πράγματα ἠνύετο, ὅσος ἐστὶν ὑμῖν νῦν, ὅτε πολλὴ ἡ δυσκολία, πολλὴ ἡ ταραχὴ, πολλοὶ οἱ σκανδαλίζοντες. ἐννοοῦντες τοίνυν καὶ τὸν κάματον ὃν ἐκάμετε, καὶ τὸν πόνον ὃν ὑπεμείνατε, καὶ τὰ κατορθώματα, ἃ κατωρθώσατε, καὶ ὅτι χάριτι Θεοῦ τοσοῦτον κατελύσατε τῆς ἀσεβείας τὸ μέρος, καὶ εἰς προκοπὴν τὰ πράγματα τῆς Φοινίκης ἦλθε, καὶ ὅτι πλείων ὁ μισθὸς νῦν ὑμῖν καὶ μείζων ἡ ἀμοιβὴ, καὶ ὅτι ταχέως ὁ Θεὸς καὶ τὰ κωλύματα καταλύσει, καὶ πολλὰς ὑμῖν τῆς ὑπομονῆς δώσει τὰς ἀντιδόσεις, παραμένετε, ἐνίστασθε, οὐδὲν γὰρ ὑμῖν ἔχει λεῖψαι οὐδὲ νῦν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἀφθονίας καὶ δαψιλείας ἀπολαύειν ὑμᾶς ἐκέλευσα, εἴτε ἐν ἐνδύμασιν, εἴτε ἐν ὑποδήμασι, εἴτε ἐν διατροφαῖς τῶν ἀδελφῶν. εἰ δὲ ἡμεῖς ἐν τοσαύτῃ θλίψει ὄντες, καὶ περιστάσει, καὶ ἐρημίαν οἰκοῦντες τὴν Κουκουσοῦ, τοσαύτην ποιούμεθα φροντίδα τῶν κατορθωμάτων τῶν ὑμετέρων, πολλῷ μᾶλλον καὶ ὑμᾶς δεῖ πολλῆς εὐπορίας ἀπολαύοντας, κατὰ τὴν χρείαν λέγω τῶν ἀναγκαίων, τὰ παρ' ἑαυτῶν συνεισφέρειν. παρακαλῶ τοίνυν, μηδεὶς ὑμᾶς φοβήσῃ· καὶ γὰρ καὶ τὰ πράγματα χρηστοτέρας ἔχει ἐλπίδας, καὶ δυνήσεσθε τοῦτο μαθεῖν ἀπὸ τῶν ἀντιγράφων τῶν ἀποσταλέντων παρὰ τοῦ κυρίου μου τοῦ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου Κωνσταντίου· καὶ ἐὰν παραμείνητε, κἂν μυρία ᾖ τὰ κωλύματα, πάντων περιέσεσθε. οὐδὲν γὰρ ὑπομονῆς ἴσον καὶ καρτερίας. πέτρᾳ γὰρ ἔοικεν· αἱ δὲ ταραχαὶ αὗται, καὶ αἱ ἐπιβουλαὶ, αἱ κατὰ τῆς ἐκκλησίας γινόμεναι, κύμασιν ἐοίκασι προσρηγνυμένοις τῇ πέτρᾳ, καὶ διαλυομένοις εἰς οἰκεῖον ἀφρόν. ἐννοήσατε ὅσα οἱ μακάριοι ἀπόστολοι ἔπαθον καὶ παρὰ οἰκείων, καὶ παρὰ ἀλλοτρίων, καὶ ὅτι πάντα τὸν χρόνον τοῦ κηρύγματος διὰ πειρασμῶν, διὰ κινδύνων, δι' ἐπιβουλῶν διήνυσαν, εἰς δεσμωτήρια, καὶ ἀλύσεις, καὶ ἀπαγωγὰς, καὶ μάστιγας, καὶ λιμοὺς, καὶ γυμνότητας δαπανώμενοι. ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς δεσμωτηρίοις οἰκοῦντες, τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτοῖς οἰκονομίας οὐκ ἀφίσταντο. ἀλλ' ὁ μακάριος Παῦλος καὶ δεσμωτήριον οἰκῶν, καὶ μεμαστιγωμένος, καὶ αἵματι περιῤῥεόμενος, καὶ ξύλῳ προσδεδεμένος, καὶ τοσαῦτα πάσχων, καὶ ἐμυσταγώγει ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, καὶ τὸν δεσμοφύλακα ἐβάπτιζε, καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα ἐποίει. ταῦτ' οὖν ἅπαντα καὶ τὰ τοιαῦτα λογιζόμενοι, καθάπερ ὑμῶν παρεκάλεσα τὴν ἀγάπην, στήκετε ἑδραῖοι, ἀμετακίνητοι, ἀνεξαπάτητοι, τὴν τοῦ Θεοῦ ἐλπίδα ἀναμένοντες, καὶ τὴν ἐκεῖθεν συμμαχίαν, ἧς ἴσον οὐδὲν, καὶ ἀντιγράψαι ἡμῖν περὶ πάντων σπουδάσατε ἐξ αὐτῆς. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ Ἰωάννην τὸν εὐλαβέστατον πρεσβύτερον εἰς τοῦτο ἀπεστείλαμεν, ὥστε παρακαλέσαι ὑμῶν τὴν διάνοιαν, καὶ μὴ ἀφεῖναι ὑπὸ μηδενὸς παρασαλευθῆναι. ἐγὼ τὸ ἐμαυτοῦ πεποίηκα, καὶ λόγοις παρακαλῶν, καὶ συμβουλαῖς ἀνορθῶν, καὶ τὴν χρειῶν τὴν ἀφθονίαν παρέχων, ὥστε ἐν μηδενὶ ὑμᾶς ὑστερηθῆναι. εἰ δὲ μὴ βουληθείητέ μου ἀνέχεσθαι, ἀλλ' αὐτοῖς ἀπατῶσιν ὑμᾶς καὶ ἀναπτεροῦσι πεισθῆναι, ἐγὼ ἀνεύθυνός εἰμι· ἴστε δὲ καὶ ἡ καταγνῶσις αὕτη καὶ ἡ ζημία ἐπὶ τίνα ἔρχεται. ἵν' οὖν μηδὲν τοιοῦτον γένηται, παρακαλῶ ἀνέχεσθαί μου, τοῦ σφόδρα ὑμᾶς ἀγαπῶντος. καὶ περὶ ὧν ἂν δέησθε, ἢ ἐπιστείλατε ἡμῖν· ἢ, εἰ βούλεσθε, ἕνα τινὰ πέμψατε πρὸς ἡμᾶς, καὶ οὐδὲν ὑμῖν ὑστερήσει καθόλου.

& patientiæ mercedem vobis numerare. Neque enim tanta vobis merces conſtituta erat, cùm negotia ſine ulla difficultate ac moleſtia conficiebantur, quanta nunc eſt, cùm magna difficultas proponitur ingens perturbatio, multique ſunt, qui offenſionem afferant. Quocirca laborem eum, quem pertuliſtis, & ærumnam quam ſuſtinuiſtis, & ea, quæ præclarè atque cum laude geſſiſtis, cũ animis veſtris reputantes, illudq; item, divino numine favente tantam jam impietatis partem à vobis extinctam eſſe, Phœniciæque res ingentem progreſſum feciſſe, atq; illud inſuper majorem nunc vobis mercedẽ amplioremq; remunerationem vobis fore, ac deniq; Deum impedimenta quoq; brevi ſublaturum, & multa vobis patientiæ præmia perſoluturum eſſe, illic quæſo permanete atque conſiſtite. Nam ne nunc quidem vobis quicquam deeſſe poteſt. Ego enim, ut omnia, tam in indumentis, quàm in calceamentis, ac fratrum alimentis, eadem, qua priùs, copia & affluentia vobis ſuppeditentur, imperavi. Quòd ſi nos, cùm in tanta calamitate atque acerbitate verſemur, ac Cucuſi ſolitudinem incolamus, tantam virtutum laudumque veſtrarum curam gerimus, multo ſanè magis vos etiam; cùm, quæ opus ſunt, abundè vobis prolixèque ſuppetant, quæ veſtrarum partium ſunt, præſtare convenit. Quamobrem date operam, quæſo, ne quis vos terreat. Nam & negocia meliorem jam ſpem oſtendunt: idque ipſi ex literarum, quæ à Reverendiſſimo Domino meo Presbytero Conſtantio miſſæ ſunt, exemplis facilè intelligetis. Ac ſi permaneatis, ut etiam ſexcenta impedimenta oboriantur, omnia tamen frangetis. Neque enim quicquam patientiam ac tolerantiam robore adæquare poteſt. Rupi enim ſimilis eſt: contra motus ii omnes, cæquæ inſidiæ, quæ adverſus Eccleſiam ſtruuntur, fluctibus non diſſimiles ſunt, qui rupi illiduntur, atque in ſpumam ſuam dilabuntur. In mentem vobis veniat, quanta Apoſtoli, tum à ſuis, tum ab exteris pertulerint: & quemadmodum omne prædicationis tempus per tentationes, per pericula, per inſidias confecerint, nunc carcere & vinculis, nunc exiliis, nunc flagris, nunc fame & nuditate conſumpti. Et tamen, etiam cum carcere incluſi tenerentur, à munere ſibi commiſſo minimè abſiſtebant: verùm B. Paulus, etiam cùm in vincula conjectus ac flagris conciſus eſſet, & totus cruore difflueret, & ligno alligatus eſſet, & tot malis premeretur, nihilominus tamen in ipſo quoque carcere antiſtitis ſacri munere fungebatur, & carceris cuſtodem baptiſmo donabat, eaque omnia, quæ ſui muneris erant, exequebatur. Hæc igitur omnia, aliaque id genus, animo volventes, quemadmodum vos jam hortatus ſum, firmi atque immobiles ſtate, voſque ita comparate, ut nullius fraudibus pateatis. Dei ſpem, ipſiusque opem atque auxilium, cui nihil par eſſe poteſt, expectantes. Ac de omnibus his rebus, ut reſponſum à vobis feramus, curate. Hac enim de cauſa etiam Joannẽ religioſiſſimum Presbyterum miſimus, ut vos cohortetur, nec animos veſtros à quoquam labefactari atque commoveri ſinat. Equidem ipſe, quod mei muneris erat, præſtiti, tum vos ſermonibus cohortans, tum conſiliis erigens, tum ea, quæ opus erant, prolixè ſubminiſtrans: quò nihil omninò vobis deeſſet. Quòd ſi me perferre minimè volueritis, verùm iis potiùs, qui vobis impoſturam faciunt, ac velut pennas vobis addunt, fidem adhibeatis, extra culpam ipſe ſum. Vos autem haud fugit, in cujus caput hæc condemnatio atque jactura cadat. Ne igitur quicquam hujuſmodi contingat, vos etiam atque etiam rogo, ut me, qui vos impensè amo, perferatis. De iis autem rebus, quibus vobis opus fuerit, vel ad nos ſcribite, vel, ſi ita lubet, hominem mittite: nec vobis quicquam omninò defuturum eſt.

Patientia rupi ſimilis eſt.

Γεμέλλῳ ρκδ΄.

Ἄλλοι μὲν τῇ θαυμασιότητί σου συνήδονται τῆς ἀρχῆς, ἐγὼ δὲ τῇ πόλει, καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ δὲ τῇ σῇ, οὐ διὰ τὴν ἐντεῦθεν τιμήν. [ὑψηλότερος γὰρ τῶν τοιούτων μεμελέτηκας εἶναι] ἀλλὰ διὰ τὸ λαβεῖν ἀφορμὴν τὴν παρέχουσάν σοι μετὰ πολλῆς τῆς ἀδείας, καὶ τοῖς πολλοῖς δεῖξαι τὴν σύνεσίν σου, καὶ τὴν ἡμερότητα, καὶ τὸ ἐντεῦθεν κέρδος συναγαγεῖν. εὖ γὰρ οἶδα ὅτι καὶ τοὺς σφόδρα τῇ γῇ προσηλωμένους, καὶ πρὸς τὰ ὀνείρατα ταῦτα κεχηνότας, [λέγω δὴ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν] παιδεῦσαι δυνήσῃ, ὅτι οὐκ ἐν τῇ χλανίδι, καὶ τῇ ζώνῃ, οὐδὲ ἐν τῇ φωνῇ τοῦ κήρυκος ὁ ἄρχων, ἀλλ' ἐν τῷ τὰ πεπονηκότα ἀνακτᾶσθαι, καὶ τὰ κακῶς ἔχοντα διορθοῦν, καὶ κολάζειν μὲν ἀδικίαν, μὴ συγχωρεῖν δὲ ὑπὸ δυναστείας τὸ δίκαιον ἀπελαύνεσθαι. καὶ γὰρ οἶδά σου τὴν παῤῥησίαν, τὴν ἐλευθεροστομίαν, τῆς διανοίας τὸ ὕψος, τὴν τῶν βιωτικῶν ὑπεροψίαν, τὸ μισοπόνηρον, τὸ ἥμερον, τὸ φιλάνθρωπον, οὗ μάλιστα ἄρχοντι δεῖ. διὸ κἀκεῖνο οἶδα σαφῶς, ὅτι λιμὴν ἔσῃ τῶν ναυαγούντων, βακτηρία τῶν ἐπιγονυκλιθέντων, πύργος τῶν ὑπὸ δυναστείας ἀδίκως πολεμουμένων. καὶ ἔσται ταῦτα ῥᾳδίως. οὐδὲ γὰρ πόνου σοι δεῖ, οὐδὲ ἱδρῶτος, οὐδὲ χρόνου μακροῦ εἰς τὸ κατορθοῦν ταῦτα. ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἥλιος ὁμοῦ τε φαίνεται, καὶ πάντα λύει ζόφον·

Gemello 124.

Alii quidem ob magiſtratum tibi gratulantur: ego autem urbi ac tibi, non ob hunc honorem, quo auctus ornatusq; es (ſublimior enim his rebus eſſe didiciſti) ſed quod occaſionem nactus ſis, qua prudentiæ ac lenitatis tuæ ſpecimen quamplurimis hominibus facilè præbeas, lucrumque, quod hinc oritur, colligere queas. Neque enim mihi dubium eſt, quin eos, qui terræ nimiũ affixi ſunt, atq; his inſomniis, id eſt humanæ gloriæ, inhiant, hoc edocere poſſis, prætorem non in veſte ac cingulo, nec in præconis voce ſitum eſſe, verùm in hoc demum, ut, quæ labefactatá ſunt, in integrum reſtituat, & quæ malo ſtatu ſunt, corrigat, atque injuſtitiam coërceat, nec jus ab opibus & potentia in fugam verti patiatur. Mihi enim explorata eſt animi tui fiducia, loquendi libertas, mentis ſublimitas, rerum hujus vitæ contemptio, improborum odium, lenitas, humanitas, qua potiſſimum is, qui aliis præeſt, opus habet. Ac proinde illud quoque perſpectiſſimum habeo, fore, ut & iis, qui per injuriam à potentibus premuntur, turris ſis. Et quidem nullo negocio hæc futurus es. Non enim labor, non ſudor, non longum tempus ad hæc perficienda requiritur: verùm quemadmodum Sol, ſimulatque lucet, ſtatim caliginem omnem fugat: ſic

ſic etiam te, ſimulatque in ſolio conſpectus es, primo etiam die, tum eos, qui injuriam aliis inferre conabantur, repreſſiſſe, tum eos, quibus injuria fiebat, etiam antequam ad tribunal accederes, omni vexatione liberaſſe confido. Atque ad hæc perficienda ſatis ſuperque virium ea opinio habuit, quam homines de tua ſapientia conceptam animis habebant. Ob eamque cauſam, etſi alioqui in ſolitudine degens, ac multis incommodis affectus, ingenti tamen lætitia perfundor, nimirum ex ea, quàm iis, qui læduntur, affers, ope propriam mihi voluptatem fingens.

Cyriaco Epiſcopo exulanti 125.

Age, mœſtitiæ tuæ ulcus velut fomentis quibuſdam adhibitis rurſus leniam, atque cogitationes eas, quæ hanc nubem collegerunt, diſcutiam. Ecquid enim eſt, frater, quòd mœres atque animum dejicis? An quia gravis eſt tempeſtas, ac ſævum naufragium, quod Eccleſiam occupavit? Hoc ipſe quoque ſcio, nec ullus eſt, qui inficias ire poſſit. Imò verò, ſi ita lubet, eorum quæ fiunt, imaginem tibi adumbrabo. Mare videmus ab imis uſque gurgitibus revulſum, nautas gubernaculorum ac remorum loco manus genibus implicitas habentes, præque tempeſtatis magnitudine tanta conſilii inopia laborantes, ut nec cœlum, nec mare, nec terram cernant, verùm flentes ac lamentantes in tabulatis jaceant. Atque in mari quidem ita evenire ſolet: nunc autem in noſtro quoque mari gravior procella gravioreſque fluctus excitantur. Verùm fac Domino noſtro ſupplex ſis, qui non arte tempeſtatem ſuperat, ſed nutu ſolo eam diſcutit. Quòd ſi precibus ad eum adhibitis nondum tamen exauditus es, ne propterea elangueſcas, animumque deſpondeas. hujuſmodi namque benigni illius numinis mos eſt. Quid enim? An non tres illos pueros à periculo ſubducere poterat, ac, ne in ignis fornacem inciderent, prohibere? At poſtquam captivi abducti, atque in barbarorum regionem abjecti, paternaque hæreditate everſi, atque ab omnibus deſperati ſunt, nec jam ullum mali genus deerat, tum denique Chriſtus, verus Deus noſter, repente miraculum edidit,
Dan.1, 37. ignemque diſſipavit. Ignis enim juſtorum virtutem minimè ferens, è *fornace exiliit, atque Chaldæos, quos circum fornacem nactus eſt, exuſſit.* Ac tum fornax, Eccleſiæ inſtar ipſis erat: atque res omnes conditas, tam quæ oculis cernuntur, quàm quæ ab oculorum ſenſu remotæ ſunt, hoc eſt Angelos & Virtutes, acerſebant, ſicque omnia in unum complectentes, his verbis utebantur, Benedicite omnia opera Domini Domino. Videſne quemadmodum juſtorum patientia ignem in rorem commutavit, tyrannique animum ita inflexit, ut per univerſum orbem litteras mitteret, ad hunc modum loquens: Magnus Deus Sidrâc, Miſâch, & Abdenago? Ac vide quàm atrox ſupplicium conſtituit, ſi quis adverſus ipſos aliquid contumelioſè dixiſſet: nempe ut domus ipſius ac facultates omnes diriperentur. Quæ cùm ita ſint, ne animum demittas, ac deſperatione frangaris. Nam nec ego, cum civitate pellerer, quicquam horum curabam, verum
Pſal.23,3. mecum ipſe ita loquebar: Si imperatrix me exilio mulctare vult, exulem ſanè: *Domini eſt terra & plenitudo ejus.* Si ſerra de me ſupplicium capere cupit, diſſecer, Eſaiam pro exemplo habens.
Jonæ 1. Si me in mare præcipitem dare vult, Jonam mihi in memoriam
Dan. 3. redigo. Si in fornacem conjicere vult, tres pueros habeo, qui eodem ſupplicio affecti ſunt. Si feris objicere, Danielem, qui leonibus objectus eſt, habeo, eumque mihi animo propono. Si la-
Ibid. 6. pidibus obruere vult, obruat: Stephanum habeo primum mar-
Act. 7. tyrem. Si caput meum accipere vult, accipiat: Joannem habeo. *Si facultates meas ſumere, ſumat: nudus egreſſus ſum de ventre*
Marc. 6. *matris meæ, nudus etiam hinc abſcedam.* Monet me his verbis A-
Job.1,21. poſtolus: *Deus hominis perſonam non accepit.* Atque his rurſum:
Gal.2,6. *Si adhuc hominibus placerem, Dei ſervus non eſſem.* Mihi etiam
Pſal.118,6. David arma ſubminiſtrat, cùm ait: *Loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu Regum, & non confundebar.* Multa adverſum me ſtruxerunt: ajuntque me poſt epulas quibuſdam communionem impertiiſſe. Hoc ſi feci, de Epiſcoporum libro nomen meum expungatur, nec in orthodoxæ fidei volumine ſcribatur, quoniam ecce ſi quicquam ejuſmodi perpetravi, Chriſtus è Regno ſuo me abjiciat. Quod ſi mihi obſtinata mente id objicere per-
Act.16.15. gunt, Paulum etiam de dignitatis gradu dejiciant, qui *cœnatus univerſam domum baptizavit.* Domino item ipſi authoritatem abrogent, qui ſacroſancto epulo Apoſtolos à cœna donavit. Quin me quoque cum muliere concubuiſſe criminantur. Exuite corpus meum: & membrorum meorum mortificationem reperietis. Verùm ad hæc omnia facienda livore adducti ſunt. At idne omninò, Cyriace frater, animum tuũ diſcruciat, quòd illi, qui me ex urbe expulerunt, in foro liberè volitant, ingenteſque ſtipatorum grex eos à tergo ſequitur?

οὕτω καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ θρόνου φανεὶς, εὖ οἶδ' ὅτι ἐκ πρώτης ἡμέρας τούς τε ἀδικεῖν ἐπιχειροῦντας ἀνέστειλας, τούς τε ἀδικουμένους, καὶ πρὶν εἰς τὸ δικαστήριον εἰσελθεῖν, πάσης ἐπηρείας ἀπήλλαξας, καὶ ἤρκεσεν εἰς τὴν τούτου διόρθωσιν ἡ τῆς φιλοσοφίας σου ψυχῆς ὑπόληψις. Διὰ ταῦτα καίτοι ἐν ἐρημίᾳ καθήμενος, καὶ πολλαῖς συνεχόμενος περιστάσεσι, πολλῆς γέμω τῆς εὐφροσύνης, ἡμετέραν ἡδονὴν τὴν τῶν ἀδικουμένων συμμαχίαν ἡγούμενος.

Πρὸς Κυριακὸν ἐπίσκοπον ἐν ἐξορίᾳ ὄντα καὶ αὐτὸν ρκε.

Φέρε δὴ πάλιν ἀπαντλήσω τῆς ἀθυμίας τὸ ἕλκος, καὶ διασκεδάσω τοὺς λογισμοὺς τοὺς τὸ νέφος τοῦτο συνιστῶντας. Τί γάρ ἐστιν, ὃ λυπῇ, καὶ ἀδημονεῖς; διότι χαλεπὸς ὁ χειμὼν καὶ πικρὸν τὸ ναυάγιον τὰ τὴν ἐκκλησίαν καταλαβόντα; τοῦτο οἶδα κἀγὼ, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ, ἀλλ' εἰ βούλει εἰκόνα σοι ἀναπλάττω τῶν γινομένων. Θάλατταν ὁρῶμεν ἀπ' αὐτῆς κάτωθεν ἀναμοχλευομένην τῆς ἀβύσσου, τοὺς ναύτας ἀντὶ τῶν οἰάκων καὶ τῶν κωπῶν τὰς χεῖρας τοῖς γόνασι περιπλέξαντας, καὶ πρὸς τὴν ἀμηχανίαν τοῦ χειμῶνος ἀπορηθέντας, οὐκ οὐρανὸν βλέποντας, οὐ πέλαγος, οὐ ξηράν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν στρωμάτων κειμένους, καὶ ὀλοφυρομένους, καὶ κλαίοντας. καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς θαλάσσης οὕτω συμβαίνει· νῦν δὲ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας θαλάσσης χείρων ὁ θόρυβος, καὶ χείρω τὰ κύματα. ἀλλὰ παρακάλει τὸν δεσπότην ἡμῶν Χριστὸν, ὃς οὐ τέχνῃ περιγίνεται χειμῶνος, ἀλλὰ νεύματι λύει ζάλην. ἀλλ' εἰ καὶ πολλάκις παρεκάλεσας, καὶ οὐκ εἰσηκούσθης, μὴ ὀλιγωρήσῃς. τοιοῦτον γὰρ ἔθος ἔχει ὁ φιλάνθρωπος Θεός. μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ἐκείνους τοὺς τρεῖς παῖδας λυτρώσασθαι, ἵνα μὴ εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς ἐμπέσωσιν; ἀλλ' ὅτε ᾐχμαλωτεύθησαν, ὅτε εἰς βάρβαρον χώραν ἀπερρίφησαν, καὶ τῆς πατρῴας κληρονομίας ἐξέπεσον, καὶ παρὰ πάντων ἀπεγνώσθησαν, καὶ οὐδὲν λοιπὸν οὐκ ἀπελίπετο, τότε Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν τὴν θαυματοποιΐαν εἰργάσατο, καὶ διεσκόρπισε τὸ πῦρ. μὴ φέρον γὰρ τὴν ἀρετὴν τῶν δικαίων τὸ πῦρ, ἐξεπήδησεν ἔξω, καὶ ἐνεπύρισεν οὓς εὗρε περὶ τὴν κάμινον τῶν Χαλδαίων, καὶ λοιπὸν ἐκκλησία αὐτοῖς ἦν ἡ κάμινος, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν προσεκάλουν, τά τε ὁρατὰ, καὶ τὰ ἀόρατα, ἀγγέλους καὶ δυνάμεις, καὶ οὕτω πάντα συλλαβόμενοι ἔλεγον· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον. ὁρᾷς πῶς ἡ ὑπομονὴ τῶν δικαίων καὶ τὸ πῦρ εἰς δρόσον μετέβαλε, καὶ τὸν τύραννον ἐδυσώπησε, καὶ κατὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐκπέμπει γράμματα, μέγας ὁ Θεὸς, φησὶ, Σεδρὰχ Μισὰχ καὶ Ἀβδεναγώ· καὶ ἰδοὺ ποίαν ἀποτομίαν ἐνέθηκεν, εἴ τις λέγει ἔπος κατ' αὐτῶν, τὸν οἶκον αὐτοῦ δημεύεσθαι, καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ διαρπάζεσθαι. μὴ οὖν ἀθυμήσῃς, μηδὲ ὀλιγωρήσῃς· καὶ γὰρ ἐγὼ ὅτε ἐξηλαυνόμην ἀπὸ τῆς πόλεως, οὐδὲν τούτων οὐκ ἐφρόντιζον, ἀλλ' ἔλεγον πρὸς ἐμαυτόν· εἰ μὲν βούλεται ἡ βασίλισσα ἐξορίσαι, ἐξορίσῃ με· τοῦ κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· καὶ εἰ βούλεται πρίσαι, πρίσῃ με· τὸν Ἡσαΐαν ἔχω ὑπογραμμόν· εἰ θέλει εἰς τὸ πέλαγος ἀκοντίσαι με, τὸν Ἰωνᾶν ὑπομιμνήσκομαι. εἰ με θέλει εἰς κάμινον ἐμβαλεῖν, τοὺς τρεῖς παῖδας ἔχω τοῦτο πεπονθότας. εἰ με θέλει τοῖς θηρίοις βαλεῖν, τὸν Δανιὴλ ἐν λάκκῳ τοῖς λέουσι βεβλημένον ὑπομιμνήσκομαι. εἰ θέλει με λιθάσαι, λιθάσῃ με, τὸν Στέφανον ἔχω τὸν πρωτομάρτυρα. εἰ θέλει τὴν κεφαλήν μου λαβεῖν, λαβέτω, ἔχω Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν. εἰ θέλει τὰ ὑπάρχοντά μου λαβεῖν, λαβέτω αὐτά· γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι· ἐμοὶ παραινεῖ ὁ ἀπόστολος· πρόσωπον ἀνθρώπου ὁ Θεὸς οὐ λαμβάνει, καὶ εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην. καὶ ὁ Δαβὶδ καθοπλίζει με λέγων, ἐλάλουν ἐν μαρτυρίοις σου ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ᾐσχυνόμην. πολλὰ κατ' ἐμοῦ ἐσκευάσαντο, καὶ λέγουσιν, ὅτι τινὰς ἐκοινώνησα μετὰ τὸ φαγεῖν αὐτούς· καὶ εἰ μὲν τοῦτο ἐποίησα, ἐξαλειφθείη τὸ ὄνομά μου ἐκ τῆς βίβλου τῶν ἐπισκόπων, καὶ μὴ γραφείη ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ὅτι ἰδοὺ ἐὰν τοιοῦτον ἐγὼ ἔπραξα, καὶ ἀποβαλεῖ με Χριστὸς ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. εἰ δὲ ἅπαξ καὶ τοῦτό μοι λέγουσι, καὶ φιλονεικοῦσι, καθελέτωσαν καὶ τὸν Παῦλον, ὃς μετὰ τὸ δειπνῆσαι ὁλόκληρον τὸν οἶκον ἐβάπτισε· καθελέτωσαν καὶ αὐτὸν τὸν κύριον, ὃς μετὰ τὸ δειπνῆσαι τοῖς ἀποστόλοις τὴν κοινωνίαν ἔδωκε. λέγουσιν, ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐκοιμήθην, ἀποδύσατέ μου τὸ σῶμα, καὶ εὑρήσετε τὴν νέκρωσιν τῶν μελῶν μου. ἀλλὰ ταῦτα πάντα διὰ τὸν φθόνον ἐποίησαν. ἀλλὰ πάντως λυπῇ ἀδελφὲ Κυριακὲ, ὅτι ἐκεῖνοι οἱ ἡμᾶς ἐξορίσαντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς παρρησιάζονται, καὶ πλῆθος ἀκολουθεῖ δορυφόρων αὐτοῖς;

ἀλλὰ

ἀλλὰ πάλιν ὑπομνήσθητι τὸν πλούσιον, καὶ τὸν Λάζαρον, ποῖος μὲν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἐθλίβη, ποῖος δὲ ἀπήλαυσε. τί ἔβλαψεν αὐτὸν ἡ πενία; οὐχὶ ὁ ἀθλητὴς καὶ νικητὴς εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραὰμ ἀπηνέχθη; τί δὲ ὠφέλησεν ἐκεῖνον ὁ πλοῦτος τὸν ἐν πορφύρᾳ καὶ βύσσῳ ἀναπαυόμενον; ποῦ οἱ ῥαβδοῦχοι; ποῦ οἱ δορυφόροι; ποῦ οἱ χρυσοχάλινοι ἵπποι; ποῦ οἱ παράσιτοι, καὶ ἡ βασιλικὴ τράπεζα; οὐχὶ ὡς λῃστὴς δεδεμένος ἀπήγετο ἐν τῷ μνήματι, γυμνὴν τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ κόσμου ἐκφέρων, καὶ κράζει κενῇ τῇ φωνῇ, πάτερ Ἀβραάμ, πέμψον Λάζαρον, ἵνα βρέξῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου, καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶτταν μου, διότι δεινῶς ἀποτηγανίζομαι. τί πατέρα καλεῖς τὸν Ἀβραάμ, οὗ τὸν βίον οὐκ ἐμιμήσω; ἐκεῖνος πάντα ἄνθρωπον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐξένιζεν, σὺ δὲ ἑνὸς πτωχοῦ φροντίδα οὐκ ἐποιήσω. οὐκ ἔστι πενθῆσαι καὶ κλαῦσαι, ὅτι ὁ τοσοῦτον πλοῦτον ἔχων, σταγόνος ὕδατος ἄξιος οὐκ ἐγένετο. ἐπειδὴ γὰρ ψιχίων οὐ μετέδωκε τῷ πτωχῷ, σταγόνα ὕδατος οὐ λαμβάνει. τῷ χειμῶνι οὐκ ἔσπειρεν ἔλεος, ἦλθε τὸ θέρος, καὶ οὐκ ἐθέρισε. καὶ οὕτως τοῦ δεσπότου οἰκονομία, ὅτι ἐξ ἐναντίας ἐποίησε τὴν κόλασιν τοῖς ἀσεβέσι, καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τοῖς δικαίοις ἵνα βλέπωσιν ἀλλήλους, καὶ ἀλλήλους γνωρίζωσι. καὶ γὰρ ἕκαστος τότε μάρτυς τὸν ἴδιον τύραννον ἐπιγνώσεται, καὶ ἕκαστος τύραννος τὸν ἴδιον μάρτυρα, ὃν ἐκόλασε. καὶ οὐκ ἐμὰ τὰ ῥήματα· ἄκουσον τῆς σοφίας λεγούσης· τότε ἐν πολλῇ παρρησίᾳ στήσεται ὁ δίκαιος κατὰ πρόσωπον τῶν θλιψάντων αὐτόν. ὥσπερ γὰρ ὁ ὁδοιπόρος ἐν καύματι περιπατῶν, ἡνίκα εὕρῃ καθαρὰν πηγὴν τῇ δίψῃ φλεγόμενος, καὶ πολλῷ τῷ λιμῷ συνεχόμενος παρακαθέζηται τραπέζῃ ἐχούσῃ παντοῖα τὰ ἐδέσματα, παρά τινος δὲ δυνατωτέρου κωλύηται μὴ ἅψασθαι τῆς τραπέζης, μηδὲ ἀπολαῦσαι τῶν ἐδεσμάτων, σφοδρὰν ἔχει τὴν ὀδύνην καὶ τὴν κόλασιν, ὅτι τῇ τραπέζῃ παρακαθέζεται, καὶ τῶν βρωμάτων ἀπολαῦσαι οὐ δύναται, καὶ ὅτι τῇ πηγῇ παρακαθεζόμενος, τοῦ ὕδατος ἀπολαῦσαι οὐ δύναται. οὕτως ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, βλέπουσι τοὺς ἁγίους εὐφραινομένους οἱ ἀσεβεῖς, καὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης ἀπολαῦσαι οὐ δύνανται. καὶ γὰρ τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεὸς κολάσαι βουλόμενος, ἐποίησεν αὐτὸν ἐξ ἐναντίας τοῦ παραδείσου ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἵνα καθ' ἑκάστην ὥραν βλέπων ἐκεῖνο τὸ ποθητὸν χωρίον, ὅθεν ἐξῆλθεν, ἔχῃ πάντοτε τὴν ὀδύνην ἐν τῇ ψυχῇ. εἰ δὲ καὶ ὧδε ἀλλήλοις μὴ συντυχῶμεν, ἀλλ' ἐκεῖ οὐδεὶς ὁ κωλύων ἡμᾶς τότε μετ' ἀλλήλων διάγειν· καὶ ὀψόμεθα τοὺς ἐξορίσαντας ἡμᾶς, ὥσπερ ὁ Λάζαρος τὸν πλούσιον, καὶ οἱ μάρτυρες τοὺς τυράννους. μὴ οὖν ἀθύμει, ἀλλὰ μνημόνευε τοῦ προφήτου λέγοντος· μυκτηρισμὸν ἀνθρώπων μὴ φοβεῖσθε, καὶ τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν μὴ ἡττᾶσθε· ὥσπερ γὰρ ἔριον ὑπὸ σητὸς, οὕτω βρωθήσονται, καὶ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται. κατανόησον δὲ τὸν δεσπότην, πῶς εὐθὺς ἀπὸ τῶν σπαργάνων ἐδιώκετο, καὶ εἰς βάρβαρον γῆν ἀπερρίπτετο, ὁ τὸν κόσμον κατέχων, τύπος ἡμῖν γενόμενος τοῦ μὴ ἐκκακεῖν ἐν τοῖς πειρασμοῖς. ἀνάμνησαι τὸ πάθος τοῦ σωτῆρος, ὅσας ὕβρεις δι' ἡμᾶς ὑπέμεινεν· οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν Σαμαρείτην ἐκάλουν, οἱ δὲ δαιμονῶντα καὶ γαστρίμαργον καὶ ψευδοπροφήτην. λέγουσι γὰρ, ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. τί δὲ ὅτε ἦγον αὐτὸν κρημνίσαι, καὶ ὅτε εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐνέπτυον; τί δὲ ὅτε τὴν χλαμύδα αὐτῷ περιετίθουν, καὶ ὅτε ἀκάνθαις αὐτὸν ἐστεφάνουν, καὶ προσέπιπτον αὐτῷ ἐμπαίζοντες, καὶ πᾶν εἶδος χλεύης αὐτῷ ἐπάγοντες; τί δὲ ὅτε ῥαπίσματα αὐτῷ ἐδίδουν; ὅτε ὄξος καὶ τὴν χολὴν αὐτὸν ἐπότιζον; ὅτε τῷ καλάμῳ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔτυπτον, καὶ ὅτε περιῆγον αὐτὸν οἱ αἱμοβόροι ἐκεῖνοι κύνες; τί δὲ ὅτε ἐπὶ τὸ πάθος ἤγετο γυμνὸς, καὶ πάντες αὐτὸν κατέλιπον οἱ μαθηταὶ, καὶ ὁ εἷς μὲν αὐτὸν προδέδωκεν, εἷς δὲ ἠρνήσατο, οἱ δὲ ἄλλοι ἐδραπέτευσαν, καὶ μόνος εἱστήκει γυμνὸς ἐν μέσῳ τῶν ὄχλων ἐκείνων; ἑορτὴ γὰρ ἦν ἡ ἅπαντας συνάγουσα τότε· καὶ ὅτε ὡς πονηρὸν ἐν μέσῳ κακούργων αὐτὸν ἐσταύρωσαν, καὶ ἄταφος ἐκρέματο, καὶ οὔτε κατήνεγκαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἕως οὗ τις αὐτὸν ἐξῃτήσατο, ἵνα αὐτὸν θάψῃ; μνήσθητι ὅτι ταφῆς οὐκ ἠξιώθη, καὶ ὅτι ψόγον πονηρὸν κατ' αὐτοῦ ἀπεφήναντο, καὶ ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἔκλεψαν αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀνέστη. ὑπομνήσθητι δὲ καὶ τοὺς Ἀποστόλους, ὅτι πανταχόθεν ἐδιώκοντο, καὶ κατεκρύπτοντο, ἐν ταῖς πόλεσι μὴ δυνάμενοι φανῆναι· πῶς ὁ Πέτρος παρὰ Σίμωνι τῷ βυρσεῖ κατεκρύπτετο, καὶ ὁ Παῦλος παρὰ τῇ πορφυροπώλιδι γυναικὶ, ὅτι οὐκ εἶχον παρὰ τοῖς πλουσίοις παρρησίαν· ἀλλ' ὕστερον πάντα ὁμαλὰ ἐγένετο αὐτοῖς. οὕτω καὶ νῦν μὴ ἀθυμήσῃς· ἤκουσα γὰρ κἀγὼ περὶ τοῦ λήρου ἐκείνου τοῦ Ἀρσακίου, ὃν ἐκάθισεν ἡ βασίλισσα ἐν τῷ θρόνῳ,

A Verùm fac tibi rurſum Lazari & divitis illius in mentem veniat. An non ille in hoc ævo calamitoſus fuit; hic autem voluptatibus ac luxu diffluxit? Quidnam porrò illi paupertas incommodi attulit? An non ut pugil ac victor in Abrahæ ſinū delatus eſt? Quidnam rurſum huic, qui in purpura & byſſo requieſcebat, opes profuerunt? Ubi lictores? ubi ſatellites? ubi equi aureis frænis inſignes? ubi aſſentatores, & regia menſa? An non tanquam latro vinctus in monumentum abducebatur, nudam animam è B mundo efferens: atque inani voce clamabat, Pater Abraham, mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti ſui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma? Quid Patrem Abrahamum vocas, cujus vitam minimè imitatus es? Ille neminem non domo excipiebat: tu ne unius quidem pauperis curam geſſiſti. Nec verò eſt quamobrem hoc nomine lugeamus ac collachrymemus, quòd is, qui tantis opibus præditus erat, aquæ guttam non eſt conſecutus. Quoniam enim micas pauC peri minimè largitus eſt, idcircò ne guttamquidem aquæ accipit. Hiemis tempore miſericordiæ ſementem haudquaquam fecit: ac proinde ne æſtate quidem meſſem fecit. Quin hoc quoque certo conſilio à Domino actum eſt, ut impiorum pœna, & juſtorum requies, è regione ſitæ ſint: nimirum ut ſeſe ipſi mutuò proſpiciant atque agnoſcant. Tunc enim quilibet martyr tyrannum ſuum agnoſcet, atque item quilibet tyrannus martyrem eum, quem cruciatu affecit. Nec verò hæc à me dico. Audi enim quid D Sapientia dicat: *Tunc ſtabit juſtus in magna conſtantia adverſus eos, qui ſe anguſtiaverunt.* Nam quemadmodum is qui fervente ſole iter facit, ac ſiti flagrat, cùm limpidum fontem nactus eſt, ac bibere prohibetur, magno dolore afficitur, ac rurſum quemadmodum cùm quiſpiam ingenti fame affectus menſæ omne eduliorum genere confertæ aſſidet, cæterum à potentiore quodam impeditur, ne menſam attingat, ac cibis fruatur, gravem dolorem & cruciatum ſentit, quod cùm menſæ accumbat, epulis tamen E operam dare, vel fonti aſſidens aqua frui nequeat: eodem modo in judicii die impii ſanctos viros lætos atque hilares conſpicient: nec tamen ipſis regia menſa frui concedetur. Nam etiam Deus, cùm de Adamo ſupplicium ſumere vellet, hoc fecit, ut ipſe è paradiſi regione terram coleret: quò videlicet in ſingulos dies ac horas jucundum illum & expetendum locum, unde exceſſerat, proſpiciens, perpetuum animo dolorem hauriret. Quod ſi hic etiam nobis mutuo congreſſu frui minimè licuit, at nemo illic A obſtabit, quin tum unà degamus, eoſque, à quibus in exilium ejecti ſumus, videamus, quemadmodum Lazarus divitem, & Martyres tyrannos. Ac proinde animum ne deſponde, verùm hanc Prophetæ vocem in memoriam revoca: *Nolite timere opprobrium hominum, & contemptum eorum ne metuatis. Sicut enim lana à tinea devorabuntur, & ſicut veſtimentum veteraſcent.* Illud etiam animadverte, quemadmodum Dominus, hoc eſt is, qui mundum continet, ſtatim ab incunabulis exagitabatur, atque in B barbarorum terram ejiciebatur: quò nos ſcilicet exemplo ſuo moneret, ne in tentationibus animis frangamur & conſternemur. Salvatoris paſſio fac tibi in animo verſetur, nempe quot contumeliis ipſe noſtra cauſa affectus ſit. *Alii* enim eum *Samaritanum vocabant, alii arreptitium, & helluonem, & falſum Prophetam.* Ajebant enim: *Ecce homo vorax, & potator vini.* Et: *In principe dæmoniorum, ejicit dæmonia.* Quid, cùm eum ducebant ut præcipitio necarent, & cùm ipſius faciem conſpuebant? Quid, C *cum chlamydem ipſi imponebant, ac ſpinis ipſius caput cingebant, atque ad ipſius pedes ludibrii cauſa ſe abjiciebant, nec ullum irriſionis genus in eo prætermitterent?* Quid, cùm alapis ipſum cædebant? cùm acetum & fel bibendum ei dabant? cum arundine ipſius caput feriebant, cùm ſangvinarii illi canes eum huc atque illuc trahebant? Quid cùm ad mortem nudus ducebatur, omneſque diſcipuli eum deſeruerant, atque unus quidem ex ipſis D eum prodiderat, alter negaverat, alii fugam inierant, ſolus ipſe in media illa turba nudus ſtabat? Feſtus quippe dies erat, omnes tunc in unum cogens. Quid, cum tanquam nocens & facinoroſus inter duos latrones cruci affigebatur ac poſteaquam è cruce demiſſus eſt, tamdiu inhumatus jacuit, quoad, ut ſepultura donaretur, à quodam poſtulatus eſt? In mentem tibi veniat, eum funere minimè elatum eſſe, improbumque & infamem ſermonem adverſus eum pronunciatum ac diſſeminatum fuiſſe, E nimirùm eum à *Diſcipulis ſuis ſurreptum fuiſſe, nec à morte ad vitam rediiſſe.* Fac tibi quoque Apoſtoli animo obverſentur, qui & ipſi undecunque vexabantur, ac latebras quærebant, quòd in urbibus ora ſua oſtendere haudquaquam poſſent. Cogites velim, quonam pacto Petrus apud Simonem coriarium dilireſcebat, & Paulus, item apud mulierem purpurariam, quoniam de divitum erga ſe animo & voluntate dubitabat. At poſtea omnia ipſis plana & facilia extiterunt. Ad eundem igitur modum tu quoque animum ne dejicias. Allatum autem ad me eſt de nugatore illo ac deliro Arſacio, quem Imperatrix in throno collocavit, cum

Luc. 16. Sap. 5. Adami pœna qualis. Eſa. 51, 7. 8. Jo. 8, 48. Mat. 11, 19. Jo. 19. Mat. 28, 13. Act. 9. Ibid.

cùm fratres eos omnes, qui cum ipſo communicare recuſabant, afflixiſſe: atque etiam permultos ex ipſis mea cauſa in vinculis diem vitæ extremum clauſiſſe. Siquidem lupus ille, ovis ſpeciem præ ſe ferens, tametſi Epiſcopi larvam gerat, adulter tamen eſt. Ut enim mulier adultera vocatur, quæ vivente viro alteri nubit: eodem modo hic quoque adulter eſt, non carnis, ſed ſpiritus. Me enim vivente, Eccleſiæ thronum invaſit. Atque hæc tibi è Cucuſo, quod Ciliciæ oppidum eſt, ſcripſi, quò videlicet Imperatrix ablegari me juſſit. Multæ porrò mihi in via calamitates contigerunt: verùm nihil ejuſmodi mihi curæ fuit. Ut autem in Cappadociam, atque etiam in Taurocilliciam venimus, magno agmine ſancti Patres, ac Monachi, & virgines, obviam nobis prodibant, infinitam lachrymarum vim profundentes. Cùmque nos in exilium abeuntes cernerent, in fletus prorumpebant, hiſque inter ſe verbis utebantur: Satius fuiſſet Solem radios ſuos ſubtrahere, quàm Joannis os conticere. Hæc me perturbabant ac premebant: quoniam omnes mea cauſa plorantes intuebar. Nam cætera omnia, quæ mihi oborta ſunt, nulla me cura affecerunt. At verò urbis hujuſce Epiſcopus perquam humaniter nos excepit, tantamque erga nos charitatem præ ſe tulit, ut etiam, ſi fieri potuiſſet, throno quoquè ſuo nobis ceſſurus fuerit, niſi nobis cavendum fuiſſet, ne præſcriptum limitem excederemus. Quamobrem te rogo, ac velut genibus tuis advolutus obteſtor, ut mœrorem & luctum abjicias, ac pro nobis apud Deum memor ſis, nobiſque reſcribas.

Rufino Presbytero 126.

Phœniciæ mala rurſum exarſiſſe, ac Gentilium furorem auctum eſſe accepi: compluresq; monachos, partim vulneribus affectos eſſe, partim etiam mortem obiiſſe. Ac propterea majorem in modum te urgeo, ut quàm celerrimè te ad iter accingas, atque in acie ſtes. Certum enim habeo fore, ut ſi preces, & lenitatem, & manſuetudinem, & tolerantiam, & patientiam, eamque quam ſoles animi fortitudinem adhibueris, vel aſpectu ſolo adverſarios in fugam conjicias, ipſorumque furorem extinguas, atque eorum, qui noſtras partes tuentur, animos recrees, ac denique multa bona efficias. Quare ne cuncteris, ac moram ullam interponas, verùm ad celeritatem etiam aliquid addas, atque, ut hæc quæ à me commemorata ſunt, alacriorem te reddant. Etenim ſi conflagrantem domum vidiſſes, minimè profectò receſſiſſes, verùm majorem etiam feſtinationem adhibuiſſes, quò flammam anteverteres, atque, tum per te, tum per alios, quidvis egiſſes, ut malum extingueres. Eodem ergo modo nunc quoque, quoniam hujuſmodi incendium excitatum eſt, fac ſine ulla mora illuc proficiſci matures: atque omninò aliquid læti continget, magnumque his incommodis remedium afferetur. Sanè, cùm omnia quieta & tranquilla ſunt, nec quiſquam eſt, qui bellum inferat, nonnullos ad pietatem erudire, cujuſlibet hominis eſt: at cum diabolus ita furit, ac dæmones arma induunt, forti animo ſtare, atque & eos, qui ab illius partibus ſtant, eripere, & cæteros, ne in illius manus incidant, impedire, hoc demum ſtrenui viri eſt, hoc animi vigilantis, hoc ſublimis & experrectæ mentis, hoc ſexcentis coronis, ac præmiis omni ſermone præſtantioribus dignum, hoc denique Apoſtolicum facinus. Illud igitur cum animo tuo reputans, tempus illud adipiſcendæ gloriæ tibi occaſionem, atque infiniti quæſtus & emolumenti materiam eſſe, cura obſecro, ut tantas opes arripias, ingentiq; celeritate utaris: atque quam primum illuc veneris, ad nos ſcribas. Nam ſi vel hoc duntaxat audierimus, te Phœniciæ fines attigiſſe, jam ſine cura erimus, requieſcemus, in ſecuritate degemus. Nam quæ hinc conſequentur, nobis eſt exploratum, nimirum quòd, ut generoſus ac rei bellicæ peritus Imperator, ſic tu omnia peragrabis, jacentes excitans, ſtantes confirmans & conſtabiliens, errantes in viam reducens, perditos requirens & inveniens, univerſas diaboli copias concidens. Eſt enim mihi perſpecta, mihi inquam probè perſpecta eſt animi tui vigilantia, mentis tuæ cura & ſollicitudo, ſagacitas, & concinnitas, comitas, fortitudo, robur, conſtantia. Quare quàm ſæpiſſimè velim ad nos ſcribas: atque etiam, priuſquam in Phœniciam perveneris, ex itinere frequentes ad nos literas mittas, ſiquidem nunc quoque miratus ſum, te, cùm Dominum meum Reverendiſſimum ac Religioſiſſimum Theodotum Presbyterum huc venire perſpexeris, nihil ad nos literarũ dediſſe. Quocirca ne rurſus eo nomine dolorem concipiamus, quòd nullas abs te literas accipiamus, ſi fieri poteſt, ex ſingulis etiam hoſpitiis ad nos ſcribe: ut, quantum viæ proceſſeris, & num jam ab iis oris haud procul ſis, intelligamus. In magna enim cura & ſollicitudine ſumus: atque hoc quotidie ſcire cupimus. Quæ cum tibi non ignota ſint, Reverendiſſime Domine, hoc mihi pro ſummo beneficio & gratia concede, ut ante diſceſſum tuum, atque etiam poſt diſceſſum, crebras literas mittas,

A ὅτι ἔθλιψε τοὺς ἀδελφοὺς ὅλους μὴ θέλοντας αὐτῷ κοινωνῆσαι· πολλοὶ δὲ αὐτῶν δι' ἐμὲ καὶ ἐν τῇ φυλακῇ ἐναπέθανον. ὁ γὰρ προβατόσχημος ἐκεῖνος λύκος, ὁ σχῆμα μὲν ἔχων ἐπισκόπου, μοιχὸς δὲ ὑπάρχων· ὡς γὰρ ἡ γυνὴ μοιχαλὶς χρηματίζει, ἡ ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς ἑτέρῳ συναφθεῖσα· οὕτω καὶ αὐτὸς μοιχός ἐστιν, οὐ σαρκὸς, ἀλλὰ πνεύματος. ζῶντος γὰρ ἐμοῦ ἥρπασέ μου τὸν θρόνον τῆς ἐκκλησίας. καὶ ταῦτά σοι ἐπέστειλα ἀπὸ Κουκουσοῦ τῆς Κιλικίας, ὅπου ἐκέλευσεν B ἡμᾶς ἡ βασίλισσα ἐξορισθῆναι· πολλαὶ δὲ θλίψεις κατὰ τὴν ὁδὸν συνέβησαν ἡμῖν, ἀλλ' οὐδενὸς ἐφροντίσαμεν. ὅτε δὲ ἤλθομεν πρὸς τὴν χώραν τῶν Καππαδόκων, καὶ ἐν τῇ Ταυροκιλικίᾳ, πολλοὶ χοροὶ ἡμῖν ὑπηντῶν πατέρων ἁγίων ἀνδρῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλήθη μοναχῶν καὶ παρθένων, τὰς ἀθανάτους πηγὰς τῶν δακρύων ἐκχέοντες, καὶ ἔκλαιον θεωροῦντες ἡμᾶς ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἀπερχομένους· καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτοὺς, συνέφερεν, ἵνα ὁ ἥλιος συνέστειλε τὰς ἀκτῖνας C αὐτοῦ, ἢ ἵνα τὸ στόμα Ἰωάννου ἐσιώπησε. ταῦτά με ἐθορύβησε καὶ ἔθλιψεν, ἐπειδὴ ἔβλεπον πάντας κλαίοντας περὶ ἐμοῦ. ἐπεὶ τῶν ἄλλων πάντων, ὅσα συνέβη μοι, φροντίδα οὐκ ἐποίησα. πάνυ δὲ ἡμᾶς ἐδεξιώσατο ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης, καὶ πολλὴν ἀγάπην ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς· ὥστε, εἰ δυνατὸν, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ παρεχώρησεν ἡμῖν, εἰ μὴ τὸν ὅρον ἐφυλάττομεν. δέομαι οὖν καὶ ἀντιβολῶ καὶ τῶν γονάτων ἅπτομαι τῶν σῶν, ἀπόρριψον τὸ πένθος τῆς ἀθυμίας D σου, ὑπὲρ ἡμῶν μνείαν ἔχων πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ἀντιγράψαι ἡμῖν παρακλήθητι.

Ρουφίνῳ πρεσβυτέρῳ ρκϛ.

Ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὅτι πάλιν ἀνήφθη τὰ ἐν Φοινίκῃ κακὰ, καὶ ἡ τῶν Ἑλλήνων ηὐξήθη μανία, καὶ πολλοὶ τῶν μοναχῶν οἱ μὲν ἐπλήγησαν, οἱ δὲ καὶ ἀπέθανον. διὰ τοῦτό σε μειζόνως ἐπείγω μετὰ πλείονος τοῦ τάχους ἅψασθαι τῆς ὁδοῦ, καὶ στῆναι ἐπὶ τῆς παρατάξεως. εὖ γὰρ οἶδα, ὅτι φανεὶς μόνον τροπώσῃ τοὺς ὑπεναντίους, E καὶ εὐχῇ, καὶ ἐπιεικείᾳ, καὶ καρτερίᾳ, καὶ τῇ συνήθει κεχρημένος ἀνδρείᾳ, καὶ καταλύσεις αὐτῶν τὴν μανίαν, καὶ τοὺς μεθ' ἡμῶν ὄντας ἀνακτήσῃ, καὶ πολλὰ ἐργάσῃ τὰ ἀγαθά. μὴ τοίνυν μέλλε, μηδὲ ἀναβάλλου, ἀλλὰ πλείονι κέχρησο τῷ τάχει, καὶ ταῦτα τὰ ἀπαγγελθέντα προθυμότερόν σε ἐργαζέσθω. οὐδὲ γὰρ εἰ οἰκίαν εἶδες ἀναπτομένην, ἀνεχώρησας ἂν, ἀλλὰ τότε καὶ μειζόνως ἐπέθου, ὥστε καὶ προκαταλαβεῖν τὴν φλόγα, καὶ διὰ σαυτοῦ, καὶ δι' ἑτέρων πάντα ἂν ἐποίησας ὑπὲρ τοῦ σβέσαι τὸ κακόν. καὶ νῦν τοίνυν ἐπειδὴ τοιαύτη ἀνήφθη πυρὰ, ἀμελλητὶ τὰ αὐτόθι καταλαβεῖν σπούδασον, καὶ πάντως ἔσται τι χρηστὸν, καὶ πολλὴ τούτων διόρθωσις. τὸ μὲν γὰρ ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ γαλήνῃ, καὶ μηδενὸς πολεμοῦντος κατηχεῖν τινας, καὶ τῶν τυχόντων ἐστίν· τὸ δὲ οὕτω τοῦ διαβόλου μαινομένου, καὶ τῶν δαιμόνων ὁπλιζομένων, στῆναι γενναίως, καὶ ἐξαρπάσαι τοὺς μετ' ἐκείνου τεταγμένους τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς ἄλλους κωλῦσαι εἰς τὰς ἐκείνου χεῖρας ἐμπεσεῖν, τοῦτο ἀνδρὸς γενναίου, τοῦτο νηφούσης ψυχῆς, τοῦτο τῆς διανοίας τῆς ὑψηλῆς, καὶ διεγηγερμένης τοῦτο μυρίων στεφάνων ἄξιον, τοῦτο βραβείων ἀφάτων, τοῦτο ἀποστολικὸν κατόρθωμα. ἐννοήσας τοίνυν ὅτι ὁ καιρὸς οὗτος εὐδοκιμήσεώς σοι καιρός ἐστι, καὶ μυρίας ἐμπορίας, καὶ πραγματείας ὑπόθεσις, ἅρπασον τοσοῦτον πλοῦτον, καὶ πολλῇ ταχυτῆτι χρήσασθαι παρακλήθητι· καὶ διὰ τάχους ἡμῖν ἐπίστειλον, ἐπειδὰν ἀπαντήσῃς C αὐτόθι. ἂν γὰρ πυθώμεθα μόνον, ὅτι τῶν ὅρων ἐπέβης τῆς Φοινίκης, ἀμέριμνοι λοιπόν ἐσμεν, ἀναπαυόμεθα, ἐν ἀδείᾳ διάγομεν. τὰ γὰρ ἑξῆς ἴσμεν, ὅτι καθάπερ ἀριστεὺς γενναῖος καὶ ἀνδραγαθεῖν εἰδὼς, τούτῃ τῆς διανοίας τῆς ὑψηλῆς, καὶ διεγηγερμένης; οὕτως ἅπαντα ἐπελεύσῃ, τοὺς μὲν κειμένους ἀνεγείρων, τοὺς δὲ ἑστῶτας ἑδράζων, καὶ πηγνὺς, τοὺς δὲ πλανωμένους ἐπανάγων, καὶ τοὺς ἀπολωλότας ἀναζητῶν, καὶ εὑρίσκων, ἅπασαν τοῦ διαβόλου συγκόπτων τὴν φάλαγγα. οἶδα γὰρ οἶδα σαφῶς τὸ ἄγρυπνόν σου τῆς ψυχῆς, τὸ μεμεριμνημένον τῆς διανοίας, τὸ συνετὸν, τὸ ἐμμελὲς, τὸ προσηνὲς, τὸ ἀνδρεῖον, τὸ εὔτονον, τὸ καρτερικόν. γράφε τοίνυν ἡμῖν συνεχῶς, καὶ πρὶν ἢ τὴν Φοινίκην ἰδεῖν, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ πυκνὰ πέμπων τὰ γράμματα, ἐπεὶ καὶ νῦν ἐθαύμασα πῶς τῶν περὶ τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον, Θεόδοτον τὸν πρεσβύτερον παραγινομένων, οὐκ ἐπέσταλκας. ἵν' οὖν μὴ πάλιν ἀλγῶμεν, μὴ δεχόμε- E νοι γράμματα τῆς σῆς τιμιότητος, εἰ οἷόν τε ἦ, καθ' ἑκάστην μονὴν πέμπε ἡμῖν συνεχῶς ἐπιστολάς. ἵνα μανθάνωμεν πόσον τε προέκοψας τῆς ὁδοῦ, καὶ εἰ πλησίον γέγονας τῶν μερῶν ἐκείνων. πάνυ γὰρ μεριμνῶμεν, καὶ φροντίζομεν· καὶ βουλόμεθα ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν μανθάνειν. ταῦτ' οὖν εἰδὼς, κύριέ μου τιμιώτατε, χάρισαι ταύτην ἡμῖν μεγίστην τὴν χάριν, καὶ πρὶν ἢ ἀπελθεῖν, καὶ ἐπειδὰν ἀπέλθῃς συνεχῶς πέμπων ἐπιστολὰς, καὶ πάντα

ἡμῖν

ἡμῖν δηλῶν· ἵνα ἐὰν μὲν κατορθώματα ᾖ, χαίρωμεν, καὶ εὐφραινώμεθα· ἂν δὲ κωλύματα, παντὶ τρόπῳ, καὶ πάσῃ σπουδῇ πειρώμεθα αὐτὰ ἀνελεῖν. οὐ γὰρ ἡσυχάσομεν καὶ δι' ἑαυτῶν, καὶ δι' ἑτέρων, ὧν ἂν οἷόν τε ᾖ, τοῦτο ποιοῦντες, κἂν μυριάκις καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀποστεῖλαι δέῃ, ὥστε πολλήν σοι γενέσθαι τὴν εὐκολίαν, οὐδὲ τοῦτο παραιτησόμεθα. ταῦτ' οὖν εἰδώς, τὰ παρὰ σαυτοῦ πάρεχε ἡμῖν, τὴν ἀγρυπνίαν, καὶ τὴν σπουδήν. κἂν ἀδελφοὺς δεήσῃ ἀποσταλῆναι, καὶ τοῦτο δήλωσον ἡμῖν· καὶ τῶν λειψάνων δὲ ἕνεκεν τῶν ἁγίων μαρτύρων ἀμέριμνος ἔσο. καὶ γὰρ εὐθέως ἀπέστειλα τὸν κύριόν μου τὸν εὐλαβέστατον πρεσβύτερον τὸν Τερέντιον, πρὸς τὸν κύριόν μου τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Τρήιον τὸν Ἀραβισσοῦ. αὐτὸς γὰρ ἔχει καὶ ἀναμφισβήτητα, καὶ πολλά, καὶ εἴσω ὀλίγων ἡμερῶν ἀποστελοῦμέν σοι ταῦτα, εἰς τὴν Φοινίκην. μηδὲν τοίνυν ἐλλιμπανέσθω τῶν παρὰ τῆς σῆς τιμιότητος, τὰ γὰρ παρ' ἡμῶν ὁρᾷς μεθ' ὅσης πεπλήρωται τῆς προθυμίας. σπεῦσον, ἵνα πρὸ τοῦ χειμῶνος δυνηθῇς τὰς ἀστέγους ἐκκλησίας ἀπαρτίσαι.

A curéſque, ut omnia ſciamus: quò, ſi res proſperum curſum teneant, gaudio ac voluptate afficiamur: ſin autem impedimenta objiciantur, omni ratione ac ſtudio ea de medio tollere connitamur. Neque enim antè conquieſcemus, quàm, & per nos, & per alios, ſi fieri poſſit, hoc effecerimus. Atque etiamſi millies, vel in urbem Conſtantinopolitanam certos homines mittere neceſſe ſit, quò omnia tibi valdè prona & facilia reddamus, ne id quidem facere recuſabimus. Hæc igitur B cùm tibi explorata ſint, quæ tui muneris ſunt, nobis præſta, hoc eſt vigilantiam, ſtudium, ac diligentiam. Quòd ſi fratres etiam mitti oportere putes, id quoque fac ſciam. Quin de ſanctorum martyrum reliquiis ſine cura eſto Confeſtim enim religioſiſſimum dominum meum Presbyterum Terentium, ad dominum meum religionis laude præſtantem Trejum Arabiſſi Epiſcopum ſcripſi. Nam ipſe, & multas, & minimè dubias habet: quas paucis diebus in Phœniciam ad te mittemus. Quare da operam, ne C officio tuo ulla ex parte deſis. Nam, quæ noſtri muneris ſunt, quanta cum animi promptitudine præſtemus, vides. Feſtina itaque, ut ante hyemem Eccleſias, quæ tecti expertes ſunt, perficere queas.

Πολυβίῳ ρκζ.

Ἄλλος μὲν ἄν τις τὸν ἀφόρητον κρυμὸν τὸν ἐνταῦθα, τὴν πολλὴν ἐρημίαν τοῦ χωρίου, τὴν χαλεπωτάτην ἀρρωστίαν [καὶ γὰρ καὶ ἀρρωστίᾳ ἐντεῦθεν περιπεπτώκαμεν] ἀπωδύρετο ἄν, καὶ ἐθρήνησεν· ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀφείς, τὸν χωρισμὸν ἀποδύρομαι τὸν ὑμέτερον, ὃ καὶ ἐρημίας καὶ νόσου καὶ χειμῶνος ἐμοὶ βαρύτερον. καὶ νῦν αὐτὸ χαλεπώτερον ἢ πρότερον ἐποίησεν ὁ χειμών. καὶ γὰρ ἣν μόνην εἶχον παραμυθίαν τοῦ πικροτάτου τούτου χωρισμοῦ, τὸ διὰ γραμμάτων ὑμῖν ὁμιλεῖν, καὶ ταύτην ἐπελθὼν ἡμᾶς ἀφείλετο, τὰς ὁδοὺς ἀποκλείσας τῇ πολλῇ τῆς χιόνος φορᾷ· καὶ οὔτε ἔξωθεν παραγενέσθαι καὶ συγγενέσθαι ἡμῖν, οὔτε ἐντεῦθεν ἀναστῆναι καὶ ἀποδημῆσαι πρὸς ὑμᾶς ἀφείς. καὶ νῦν δὲ οὐκ ἔλαττον τῶν Ἰσαύρων ὁ φόβος, ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλέον τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο ποιεῖ, τὴν ἐρημίαν ἐπιτείνων, πάντας ἐλαύνων, φυγαδεύων, μετανάστας ποιῶν. οὐδεὶς οἴκοι λοιπὸν μένειν ἀνέχεται, ἀλλ' ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ καταλιπὼν ἀποπηδᾷ, καὶ αἱ μὲν πόλεις εἰσὶ λοιπὸν τοῖχοι καὶ ὄροφοι, αἱ δὲ φάραγγες καὶ αἱ νάπαι πόλεις. καθάπερ γὰρ τὰ ἄγρια τῶν θηρίων παρδάλεις καὶ λέοντες τὴν ἔρημον τῶν οἰκουμένων πόλεων ἀσφαλεστέραν αὐτοῖς εἶναι νομίζει· οὕτω δὴ καὶ οἱ τὴν Ἀρμενίαν οἰκοῦντες ἄνθρωποι, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τόπους ἐκ τόπων ἀναγκαζόμεθα μεταπηδᾶν, ἁμαξοβίων καὶ νομάδων τινῶν βίον ζῶντες καὶ οὐδαμοῦ στῆναι θαρροῦντες. οὕτω πάντα τὰ ἐνταῦθα θορύβων γέμει καὶ ταραχῆς, καὶ τοὺς μὲν τῇ παρουσίᾳ σφάττουσι, καίουσι, δούλους ἀντ' ἐλευθέρων ποιοῦσι· τοὺς δὲ τῇ φήμῃ δραπέτας ἐργάζονται καὶ ἀπόλιδας, μᾶλλον δὲ καὶ ἀναιροῦσιν. ὅσοι γὰρ νέοι κομιδῇ ἐν μέσῃ νυκτὶ πολλάκις καὶ κρυμοῦ πάντα πηγνύντος ἀθρόοι τῆς οἰκίας ἐκπηδῆσαι ἠναγκάσθησαν, ὥσπερ τινὸς καπνοῦ τοῦ φόβου τῆς φήμης αὐτοὺς ἐλαύνοντος, οὐκ ἐδεήθησαν μαχαίρας Ἰσαυρικῆς εἰς τὸ καταλῦσαι τὸν βίον, ἀλλ' ἐν τῇ χιόνι παγέντες οὕτως ἀπέπνευσαν, καὶ γέγονεν αὐτοῖς τὸ τοῦ θανάτου φυγῆς ἡ πρόφασις θανάτου πρόφασις χαλεπωτάτου· ἐν τούτοις τὰ ἡμέτερα. καὶ ταῦτα εἰρήκαμεν, οὐχ ἵνα σε λυπήσωμεν [εὖ γὰρ οἶδα ὅτι καθάψεταί σου τὰ εἰρημένα] ἀλλ' ἵνα τὴν αἰτίαν εἴπωμεν τῆς μακρᾶς ταύτης σιγῆς, καὶ τί δήποτε ὀψὲ καὶ βραδέως ἐπεστάλκαμεν. οὕτω γὰρ πάντες ἡμᾶς ἀπέλιπον, ὡς μηδὲ εὑρεῖν τινα τὸν ἐκεῖσε ἀφικνούμενον· ἀλλ' ἀναγκασθῆναι τὸν συνόντα ἡμῖν πρεσβύτερον ἀναστῆσαι ἐντεῦθεν, καὶ πέμψαι πρὸς τὴν ὑμετέραν θαυμασιότητα. δεξάμενος τοίνυν αὐτὸν ὡς σοι πρέπον, ταχέως ἡμῖν ἔκπεμψον εὐαγγελιζόμενον τὴν ὑγείαν τῆς σῆς ἐμμελείας. οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν περισπούδαστον τοῦτο μανθάνειν.

Polybio 127.

Alius fortaſſe intolerandum hujus regionis frigus, vaſtam loci ſolitudinem, acerbiſſimum denique morbum (hic enim in mor- D bum incidimus) luxiſſet ac deploraſſet: ego autem his omiſſis disjunctionem veſtram lugeo, quæ mihi & ſolitudine & morbo, & hyeme eſt acerbior. Quam acerbitatem hyems quoque mihi auxit. Nam quod unum moleſtiſſimæ disjunctionis ſolatium ſuppetebat, hoc eſt ut vobiſcum per litteras colloquerer, hoc quoque hyems exorta mihi ademit: ut quæ ob ingentem nivis vim vias intercluſerit, ac neque aliunde quenquam huc venire, ac nobiſcum congredi, neque item hinc excedere, atque ad vos E proficiſci ſinat. Quod & ipſum haud minùs, imò etiam magis Iſaurorum terror efficit, nobiſque ſolitudinem auget, omnes videlicet ſubmovens, atque in fugam conjiciens, exuleſque reddens. Neque enim jam quiſquam ullus eſt qui domi manere ſuſtineat: verum unuſquiſque relictis ædibus ſuis profugit. Atque urbes quidem fortaſſe parietes & tecta nunc ſunt: prærupta autem voragines & ſylvæ, urbes. Quemadmodum enim truculentæ feræ, ut pardi ac leones, tutiorem urbibus ſolitudinem ſibi eſſe A exiſtimant: ſic etiam homines qui Armeniam incolimus, ex aliis atque aliis locis in alia atque alia loca migrare cogimur, vitam Numidarum vitæ ſimilem agentes, nec uſquam fidenti animo conſiſtentes: uſque adeò hic omnia tumultu & perturbatione plena ſunt. Etenim illi alios adventu ſuo jugulant, exurunt, atque ex liberis ſervos efficiunt: alios autem ſparſo rumore in fugam vertunt, atque urbibus pellunt, imò, ut rectiùs loquar, obtruncant. Ecquot enim adoleſcentes mediis etiam plerumque B noctibus, ac frigore omnia obdurante, repente domo profugere, coacti ſunt (metu rumoris eos, tanquam fumo quodam, abigente) atque ad mortem oppetendam ne Iſaurico quidem gladio opus habuerunt, verum in nive obrigeſcentes extremum ſpiritum ediderunt: quæque ipſis fugiendæ mortis cauſa fuerat, eadem illis acerbiſſimæ mortis cauſa fuit. En quo ſtatu res noſtræ ſint. Quæ quidem non eo à nobis commemorata ſunt, ut te in C mœrorem conjiciamus (non enim me fugit, quin te perſtringant ea quæ diximus) verum ut diuturni ſilentii noſtri cauſam aperiamus, quidque cauſæ fuerit, quamobrem ſerò ac tardè ad te ſcripſerimus. Ita enim ab omnibus relicti ſumus, ut nec aliquem, qui iſtuc proficiſceretur, nanciſci potuerimus, verùm nobis Presbyterum contubernalem noſtrum excitare, atque ad te mittere neceſſe fuerit. Quapropter eùm eum, ut te dignum eſt, exceperis, celeriter ad nos remitte, qui de tua valetudine læta nobis nun- D ciet. Scis enim quanto nobis ſtudio quantæque curæ ſit hoc ſcire.

Μαριανῷ ρκη.

Τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις ἡδὺ τὸ ἔαρ, ὅτι τὴν ὄψιν τῆς γῆς ἄνθεσι καλλωπίζει, καὶ πάντα δείκνυσι λειμῶνας· ἐμοὶ δέ, ὅτι καὶ τοῖς ἔθεσι τοῖς ἐμοῖς συγγίνεσθαι διὰ γραμμάτων εὐκολίαν παρέχει πολλήν. ἐβουλόμην μὲν γὰρ καὶ αὐταῖς ὄψεσιν ὑμᾶς θεωρεῖν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτ' οὐκ ἔνι, ὅπερ ἔνι μετὰ πολλῆς ποιῶ τῆς προθυμίας, διὰ γραμμάτων ὑμῖν ὁμιλῶν· καὶ οὐχ οὕτω ναῦται καὶ πλωτῆρες μεθ' ἡδονῆς τὰ θαλάττια τέμνουσι νῶτα, ἐκείνης τοῦ ἔτους τῆς ὥρας ἐπιστάσης, ὡς ἐγὼ κάλαμον καὶ χάρτην καὶ μέλαν μεταχειρίζομαι, μέλλων ἐπιστέλλειν ὑμῶν τῇ ἐμμελείᾳ. παρὰ μὲν γὰρ τὸν τοῦ χειμῶνος καιρόν, τοῦ κρυμοῦ πάντα πηγνύντος, καὶ τῆς ἀφάτου χιόνος τὰς ὁδοὺς ἀποτειχιζούσης, οὔτε ἔξωθέν τις ἡμῖν ἐπιχωριάζειν ἠνείχετο, οὔτε ἐντεῦθεν ἀναστῆναι.

Mariano 128.

Cæteris omnibus mortalibus hoc nomine Ver jucundum & ſuave eſt, quòd terræ faciem floribus exornat, atque in prata convertit. Mihi autem eam ob cauſam, quia magnam mihi facultatem præbet cum familiaribus meis per litteras verſandi. Ac quiE dem ipſemet oculis vos coram perſpicere cuperem: quoniam autem id minimè licet, quod licet, promptiſſimo animo facio, ut vobiſcum per litteras colloquar. Nec verò nautæ ac remiges pari animi voluptate maris terga ſulcant, cùm illa anni pulchritudo exorta eſt, atque ego calamum & chartam & atramentum in manus ſumo, cum ad vos ſcripturus ſum. Etenim hyemis tempore, cum omnia frigore concreſcerent, atque incredibilis quædam vis nivium omnes vias intercluderet, nec quiſpiam aliunde ad nos venire, nec rurſus hinc aliò proficiſci ſuſtinebat.

Ea

Ea de cauſa nos hujus loci domunculis, quemadmodum carcere incluſi, atque tabellariorum penuria, non ſecus ac quibusdam linguæ catenis, vincti, quamlibet inviti, diuturno ſilentio utebamur. Poſteaquam autem tempus jam itinera patefecit, nobisque linguæ vinculum confregit. Presbyterum eum, qui cum mihi vitæ conſuetudo eſt, hinc ad vos miſimus, ut, qua valetudine ſitis, intelligamus. Cùm igitur hunc, ut te, domine mi ſummopere admirande, dignum eſt, ſuſceperis, atque, pro eo atque charitas tua poſtulat, perſpexeris, cùm ad nos redibit, velim de tua valetudine nos certiores facias. Nec enim te fugit, quàm de ea aliquid ſcire ſtudeamus.

Marciano & Marcellino 129.

Quàm præclarum hoc par veſtrum eſt, quàmque vehementer nobis charum: non modò naturæ lege, ſed etiam acerrimi amoris catena colligatũ. Ob idq; de amicitia veſtra gloriamur, & exultamus, coramq; vobiſcum congredi, ac vos videre cupimus. Quoniam autẽ id nunc minimè licet, quod licet facimus, quã ſæpiſſime ſcribimus, veſtri memoriam nunquam intermittimus, animo vos, quocunque in loco ſimus, circumferimus, ac ne ob itineris quidem longinquitatem à veſtra ſuavitate ullo pacto disjungimur. Hujuſmodi quippe charitatis penna eſt, ut & viam omnem & intervallum omne facile trajiciat, nec ullum incommodum ſit, quod non ſuperet. Ac proinde nos quoque, tametſi alioqui multis calamitatibus affecti, nimirum ſolitudine, obſidione, aſſiduis prædonum incurſibus, nihilo tamen propterea in veſtri amore ſegniores ſumus: verùm noſtram erga vos benevolentiam perpetuò florentem retinemus. Quamobrem vos rogamus atque obſecramus, ut de veſtræ valetudinis ſtatu ſæpius nos certiores per literas faciatis. Neque enim vobis dubium eſt, quantam in hac ſolitudine, in qua degimus, conſolationem accepturi ſimus.

Caſto, Valerio, Diophanto, Cyriaco, Antiochiæ Presbyteris 130.

Vehemens & violenta quædam res eſt charitas, ac creditore quovis violentior. Neque enim illi eos, qui pecunias debent, ita præfocant, ac debitum, exigunt ut vos charitatis catena devinctos ad epiſtolas perſolvendas nos adurgetis, etiamſi alioqui hoc debitum perſæpè jam à nobis ſit diſſolutum. Verùm ea hujuſce debiti natura eſt, ut cùm ſemper perſolvatur, ſemper tamen debeatur. Eaq. de cauſa vos quoq; ne multis quidem acceptis literis, ſatiari poteſtis. Nimirum illud etiam charitas habet, ut plura ſemper appetat: ac mare imitatur, quod, licet amnes undecunq; in ipſum influant, haudquaquam tamen impletur. Eadem quippe aurium veſtrarum amplitudo eſt, ex quo efficitur, ut quo plura in eas injecerimus, eo etiam majoris veſtræ erga nos benevolentiæ flammam excitemus. Quamobrem ne illud exiſtimetis, nos, quòd de veſtra amicitia ſiniſtra quædam ſuſpicio animum noſtrum tetigiſſet, brevi hoc temporis ſpatio ſiluiſſe. Nos enim, ſi qua ſuſpicio animis noſtris inceſſiſſet, contra omninò feciſſemus, hoc eſt, ſæpiùs ad vos literas dediſſemus. Quemadmodum enim qui optima valetudine ſunt, medici opem minimè deſiderant: eodem modo ignavi ac dejecti homines multis remediis opus habent. Quocirca ſi veſtrum erga nos animum claudicare ſenſiſſemus, non commiſiſſemus, quin ad eum rurſus accendendum & inflammandum, ea, quæ noſtri muneris eſſent, adhiberemus. Quoniam autem de veſtro erga nos amore nullo pacto dubitamus, nobiſque item illud exploratiſſimum eſt, vos, ſive literas accipiatis, ſive haudquaquã accipiatis, firmum tamen atque immotum & conſtantem, perpetuoque florentem ac vegetum eum retinere, idcircò ad eam rem minimè neceſſarias epiſtolas noſtras eſſe ducebamus: verùm ad hoc duntaxat ut debito benevolentiæ munere fungeremur. Quandoquidem nunc quoque non neceſſitate ulla impulſi, ſed amicitia adducti ſcribimus. Nam quod, etiam ſi multæ variis è locis tempeſtates oriantur, atq; innumeri fluctus excitentur nullo tamen vos detrimento afficere, atq; in mœſtitiæ naufragiũ conjicere queant, ſuperius tempus abundè planum fecit. Ac proinde non ut ſolatium vobis afferamus (neque enim conſolatione noſtra egetis) hæc ſcribimus: verùm ut intelligatis, nos gaudio exultare, ac præ lætitia volitare, quod tantam ex tanto locorum intervallò charitatem veſtram obtineamus. Quoniam autem mihi minimè dubium eſt, quin magnæ vobis lætitiæ ſit, quo ſtatu res noſtræ ſint, intelligere, hoc habetote, nos ſtomachi imbecillitate liberatos eſſe, commodeque valere, ac nec obſidione, nec latronum incurſionibus, nec loci ſolitudine, nec ſexcentorum adverſorum caſuum turba, nec denique ullo alio hujuſmodi incommodo dejici & conturbari, verùm ingenti ſecuritate, otio, ac quiete frui, ac ſingulis diebus de rerum veſtrarum ſtatu in cura eſſe, deque his ad eos, qui ad nos accedunt, ſermonem habere. Nam hoc veri amoris natura facit, ut ii, qui nobis chari ſunt, ſemper in ore noſtro ac lingua verſentur. Quod etiam in nobis propterea uſu venit, quia valdè amamus: idque ipſi perſpicuè noſtis.

διόπερ καὶ ἡμεῖς καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ, τοῖς ἐνταῦθα δωματίοις καθειργμένοι, καὶ ὥσπερ τινὶ γλωσσοπέδῃ κατεχόμενοι, τῇ τῶν γραμματηφόρων ἀπορίᾳ, καὶ ἄκοντες τὴν μακρὰν ἐσιγήσαμεν σιγήν. ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν ἀνέῳξε τὰς λεωφόρους τῆς ὁδοιπορίας ὁ καιρὸς, καὶ ἡμῖν τὰ δεσμὰ τῆς γλώττης ἔλυσε. τὸν σὺν ἡμῖν πρεσβύτερον ἐντεῦθεν ἀναστήσαντες, ἀπεστάλκαμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐγένειαν, εἰσόμενοι τὰ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν. δεξάμενος τοίνυν αὐτὸν δέσποτά μου θαυμασιώτατε, καθὼς σοι πρέπον ἐστὶ, καὶ ἰδὼν μετὰ τῆς σοι πρεπούσης ἀγάπης, ἡνίκα ἂν ἐπανίῃ, τὰ περὶ τῆς ὑγείας σου δηλῶσαι ἡμῖν παρακλήθητι. οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν περισπούδαστον περὶ ταύτης μανθάνειν.

Μαρκιανῷ καὶ Μαρκελλίνῳ ρκθ.

Ὡς καλὴ ὑμῶν ἡ ξυνωρὶς, καὶ σφόδρα ἡμῖν ποθεινὴ, οὐ νόμῳ φύσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγάπης σφοδροτάτης ἁλύσει συνδεδεμένη. διὰ ταῦτα καλλωπιζόμεθα ὑμῶν τῇ φιλίᾳ ἐναβρυνόμενοι, καὶ ἐπιθυμοῦμεν καὶ τῆς κατ᾽ ὄψιν συντυχίας μετασχεῖν. ἐπειδὴ δὲ οὐ τέως οὐκ ἔνι, ὅπερ ἔνι ποιοῦμεν, γράφομεν συνεχῶς, μεμνήμεθα διηνεκῶς. ἐπὶ διανοίας ὑμᾶς πανταχοῦ περιφέρομεν. ὅπουπερ ἂν ὦμεν, οὐδὲ μικρὸν τῷ μήκει τῆς ὁδοῦ διειργόμεθα τῆς ἐμμελείας τῆς ὑμετέρας. τοιοῦτον γὰρ τῆς ἀγάπης τὸ πτερὸν, καὶ ὁδὸν καὶ διάστημα εὐκόλως περᾷ, καὶ πραγμάτων περιστάσεως ὑψηλότερον γίνεται. διὸ καὶ ἡμεῖς καίτοι πολλαῖς συνεχόμενοι θλίψεσιν, ἐρημίαις, πολιορκίαις, συνεχέσιν ἐφόδοις λῃστρικαῖς, οὐδὲν τούτων ῥαθυμότεροι περὶ τὸ φιλεῖν ὑμᾶς γεγενήμεθα, ἀλλ᾽ ἀνθοῦσαν διηνεκῶς τὴν περὶ ὑμᾶς διατηροῦμεν διάθεσιν. διὸ καὶ παρακαλοῦμεν συνεχέστερον ἡμῖν ἐπιστέλλειν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας εὐαγγελιζομένους. ἴστε γὰρ αὐτοὶ, ὅσην ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι τὴν παράκλησιν.

Κάστῳ, Οὐαλερίῳ, Διοφάντῳ, Κυριακῷ, πρεσβυτέροις Ἀντιοχείας ρλ.

Ῥαγδαῖόν τι χρῆμα καὶ βίαιον ἡ ἀγάπη, καὶ δανειστοῦ παντὸς σφοδροῦ βιαιότερον. οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐκεῖνοι τοὺς τὰ χρήματα ὀφείλοντας αὐτοῖς ἄγχοντες ἀπαιτοῦσιν, ὡς ὑμεῖς τῇ τῆς ἀγάπης ἁλύσει περιθέντες, πρὸς τὴν τῶν ἐπιστολῶν ἡμᾶς ἔκτισιν κατεπείγετε, καίτοι πολλάκις τοῦτο καταθέντας τὸ ὄφλημα. ἀλλὰ τοιαύτη τούτου τοῦ χρέους ἡ φύσις, ἀεὶ καταβάλλεται, καὶ ἀεὶ ὀφείλεται. διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς πολλάκις δεξάμενοι γράμματα, οὐ κορέννυσθε. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐκείνης τὸ πλεονέκτημα, καὶ μιμεῖται τὴν θάλασσαν, ἣ μυρίων πανταχόθεν εἰς αὐτὴν ῥεόντων ποταμῶν, οὐκ ἐμπίπλαται. τοιοῦτον καὶ τῆς ἀκοῆς ὑμῶν τὸ πλάτος· διὰ τοῦτο, ὅσῳ ἂν πλείονα ἐμβάλωμεν, τοσούτῳ μείζονα τὴν φλόγα τῆς διαθέσεως ὑμῶν ἐγείρομεν. μὴ τοίνυν νομίσητε ὑποπτεύσαντες ὑμῶν τὴν φιλίαν, τὸν βραχὺν τοῦτον σεσιγηκέναι χρόνον· καὶ γὰρ τοὐναντίον ἅπαν ἐπάθομεν ἄν, εἴ γε ὑπωπτεύσαμεν, καὶ πλεονάκις ἂν ἐπεστάλκαμεν. ὥσπερ γὰρ οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, οὕτως οἱ ὀλίγωροι καὶ ἀναπεπτωκότες πολλάκις δέονται τῆς θεραπείας. εἰ τοίνυν καὶ ἡμεῖς ᾐσθόμεθα χωλευούσης ὑμῶν τῆς διαθέσεως, οὐκ ἂν ἠμελήσαμεν τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσφέροντες, ὥστε αὐτὴν ἀνακαῦσαι μειζόνως. τῷ δὲ σφόδρα ὑμῖν θαρρεῖν, καὶ εἰδέναι σαφῶς, ὅτι καὶ δεχόμενοι γράμματα, παγίαν, ἄτρεπτον, ἀκλινῆ, ἀκμάζουσαν, καὶ ἀνθοῦσαν αὐτὴν διηνεκῶς διατηρεῖτε, οὐκ ἀναγκαίας εἰς τοῦτο ἐνομίζομεν ἡμῶν τὰς ἐπιστολὰς, ἀλλ᾽ εἰς τὸ διαθέσεως ἀποδοῦναι ὄφλημα. ἐπεὶ καὶ νῦν οὐ χρείας, ἀλλὰ φιλίας ἕνεκεν ἐπιστέλλομεν. ὅτι γὰρ κἂν πολλοὶ πολλαχόθεν οἱ χειμῶνες φύωνται, καὶ μυρία πρὸς ὕψος ἐγείρηται τὰ κύματα, οὐδὲν ὑμᾶς βλάψαι δύναται, καὶ ἐμβαλεῖν εἰς τὸν τῆς ἀθυμίας κλυδώνιον, ἱκανῶς ὁ παρελθὼν ἔδειξε χρόνος. οὐ τοίνυν ὡς προσδεομένοις τῆς ἐντεῦθεν παρακλήσεως ἐπιστέλλομεν, ἀλλὰ δηλοῦντες ὅτι χαίρομεν, σκιρτῶμεν, εὐφραινόμεθα ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, τοσαύτης καὶ ἐκ τοσούτου διαστήματος ἀγάπης παρὰ τῆς ἐμμελείας ὑμῶν ἀπολαύοντες. ἐπειδὴ δὲ εὖ οἶδα, ὅτι πολλὴν ὑμῖν φέρει τὴν εὐφροσύνην, τὸ μαθεῖν τὰ ἡμέτερα ἐν τίσιν ὁρμᾷ, ἀπηλλάγμεθα τῆς τοῦ στομάχου ἀσθενείας, ὑγιαίνομεν, οὐδὲν ἡμᾶς οὔτε πολιορκίαι, οὔτε ἔφοδοι λῃστρικαὶ, οὔτε ἐρημία χωρίου, οὔτε μυρίων περιστάσεων ὄχλος, οὐχ ὄχλος, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν συστέλλει καὶ θορυβεῖ· ἀλλ᾽ ἀδείας ἀπολαύομεν, ἀπραγμοσύνης, ἡσυχίας πολλῆς, καθ᾽ ἑκάστην μεριμνῶντες τὰ ὑμέτερα, ὑπὲρ τούτων πρὸς τοὺς εἰσιόντας πρὸς ἡμᾶς ποιούμενοι λόγους. τοιοῦτον γὰρ τὸ φιλεῖν γνησίως, ἐπὶ γλώττης ἀεὶ τοὺς ποθουμένους ἔχειν παρασκευάζει· ὃ καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν, ἐπειδὴ σφόδρα φιλοῦμεν· καὶ τοῦτο ἴστε καὶ ὑμεῖς.

ταῦτ

ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζόμενοι, μὴ νομίζετε ἐρραθυμηκέναι ἡμᾶς, μηδὲ ὀλιγώρους τῷ χρόνῳ γεγενῆσθαι περὶ τὴν διάθεσιν τὴν ὑμετέραν. ἡ γὰρ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. ἀλλὰ κἂν χρόνος παρέλθῃ μακρὸς, κἂν πραγμάτων αὐξηθῶσι δυσκολίαι, κἂν μακροτέρῳ τῆς ὁδοῦ μήκει διειργώμεθα, οὐδενὶ τούτων αὐτὴ διακόπτεται, οὐδὲ ἐξίτηλος γίνεται, ἀλλ' ἀνθεῖ μειζόνως, καὶ ἐπιδίδωσιν.

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ ρλά.

Ἡμεῖς οὔτε ὑπεροροῶντες, οὔτε ὀλιγωροῦντές σου τῆς ἀγάπης, τὸν ἔμπροσθεν ἐσιγήσαμεν χρόνον, ἀλλὰ τὰ περιστάντα ἡμᾶς δεινὰ τὴν μακρὰν ταύτην σιγὴν ἐποίησεν. οὐ γὰρ ἐν ἑνὶ ἱδρύμεθα χωρίῳ, ἀλλὰ νῦν μὲν τὴν Κουκουσὸν, νῦν δὲ τὴν Ἀραβισσὸν, νῦν δὲ τὰς φάραγγας, καὶ τὰς ἐρημίας περιπολοῦμεν· οὕτω πάντα θορύβων ἐμπέπλησται καὶ ταραχῆς, καὶ πῦρ καὶ σίδηρος ἅπαντα δαπανᾷ, καὶ σώματα, καὶ οἰκοδομήματα. ἤδη δὲ καὶ πόλεις ἀνεσκάφησαν αὔτανδροι, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνεχῶς ἐπιβαλλόμενοι φήμαις μετανάσται γινόμεθα, χαλεπόν τινα καὶ καινὸν ἐξορίας ὑπομένοντες τρόπον, καὶ καθημερινὸν θάνατον προσδοκῶντες· οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ φρουρίῳ καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ νῦν ἀποκλεισθέντες ἔχομεν θαρρεῖν, διὰ τὸ καὶ τὰ τοιαῦτα τοὺς Ἰσαύρους κατατολμᾶν. προσετέθη δὲ ἡμῖν καὶ ἀρρωστία χαλεπὴ, ἧς μόλις νῦν τὸ χαλεπώτερον διαφυγόντες, ἔτι τὰ λείψανα αὐτῆς περιφέρομεν· καὶ ὥσπερ εἰς νῆσόν τινα ὑπὸ πελάγους ἀπλώτου κυκλουμένην ἀποικισθέντες, οὕτως οὐδαμόθεν οὐδένα ῥᾳδίως ὁρᾶν δυνάμεθα, πάσης ὁδοῦ τῷ φόβῳ τῶν θορύβων τούτων ἀποτετειχισμένης. παρακαλῶ τοίνυν συγγνῶναι ἡμῖν, δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, [οἶδα γὰρ τὴν ἀγάπην, ἣν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς περὶ τὴν σὴν ἐπεδειξάμεθα εὐλάβειαν] καὶ μὴ διαλιπεῖν εὐχόμενον ὑπὲρ ἡμῶν. ὅτι γὰρ εἰ ῥᾳδίως ἐπιτύχοις τῶν πρὸς τὰ γράμματα ὑπηρετησομένων, οὐδὲν ὑπομνήσεως δεήσῃ πρὸς τὸ ἐπιστέλλειν ἡμῖν συνεχῶς περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς, σφόδρα θαρροῦμεν. καὶ ἡμεῖς δὲ, εἰ λωφήσειε ταυτὶ τὰ δεινὰ, καὶ προκύψαι τοῦ δεσμωτηρίου τούτου δυνηθείημεν, καὶ ἀναπνεῦσαι μικρὸν ἀπὸ τῆς κατεχούσης πολιορκίας ἡμᾶς, οὐ διαλείψομεν συνεχῶς ἐπιστέλλοντές σου πρὸς τὴν τιμιότητα. ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς τοῦτο ποιοῦντες τὰ μέγιστα χαριούμεθα.

Γεμέλλῳ ρλβ'.

Βαβαὶ, ἡλίκον ἐστὶ γενναία καὶ νεανικὴ ψυχὴ, οὐκ ἔξωθέν ποθεν, ἀλλ' οἴκοθεν, καὶ παρ' ἑαυτῆς καὶ τὴν ἡδονὴν, καὶ τὴν ἀσφάλειαν καρπουμένη· καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ἀπὸ τῶν πραγμάτων τῶν τοῖς πολλοῖς φοβερῶν καὶ σφαλερῶν εἶναι δοκούντων. τὸ γὰρ μὴ μόνον θορυβεῖσθαι, μηδὲ ἀλγεῖν μισούμενον παρά τινων, ἀλλὰ καὶ καλλωπίζεσθαι ἐπὶ τούτῳ, καὶ μὴ καλλωπίζεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐλεεῖν τοὺς μισοῦντας, καὶ ἐπιθυμεῖν αὐτοὺς μεταβάλλεσθαι, καὶ γενέσθαι χρηστοὺς, πόσης μὲν συνέσεως, πόσης δ' ἂν εἴη φιλοσοφίας; διὰ ταῦτά σε ἐπαινοῦμεν καὶ θαυμάζομεν, δέσποτα θαυμασιώτατε, καὶ μεγαλοπρεπέστατε, διὰ ταῦτα καὶ αὐτοὶ σκιρτῶμεν μεγάλα, ὥσπερ ἐπὶ στεφάνῳ λαμπρῷ, τῇ φιλίᾳ τῆς σῆς σεμνυνόμενοι μεγαλοπρεπείας. ἐπειδὴ δὲ καὶ εὐχὰς τὰς παρ' ἡμῶν ἀπαιτεῖς διὰ τῶν γραμμάτων, μάνθανε ὅτι καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων τούτων οὐκ ἐπαυσάμεθα εὐχόμενοι, τὴν μεγάλην οὕτω καὶ φιλόσοφον ψυχὴν ἰδεῖν τελουμένην ταχέως τὴν ἱερὰν τελετὴν, καὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων καὶ φρικτῶν καταξιουμένην μυστηρίων. κἂν τοῦτο δυνηθῶμεν μεταχεῖν τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τῆς ἐξορίας ἀπηλλάγμεθα ταύτης, καὶ τῆς ἐρημίας ἐπιλελήσμεθα, καὶ τῆς σωματικῆς ἀσθενείας, ᾗ παλαιόμεν νῦν, ἠλευθερώμεθα. καὶ οἶδα μὲν ὅτι σοι σπουδὴ, δέσποτά μου θαυμασιώτατε, καὶ ἐπιθυμία διὰ τῆς ἡμετέρας βραχύτητος τῶν ἀπορρήτων τούτων καταξιωθῆναι ἀγαθῶν, καὶ ἡμῖν δὲ, ὡς αὐτὸς οἶσθα, τοῦτο περισπούδαστον. ἀλλ' ἐὰν μέλλῃ τὰ ἡμέτερα, τοῦτο μηδεμίαν ἐχέτω μέλλησιν. πάντως γὰρ εὐπορήσεις, καὶ ἡμῶν ἀπόντων, ἀνδρῶν σφόδρα ἡμῖν γνησίων, δυναμένων σε ἐπὶ ταύτην ἀγαγεῖν τὴν μυσταγωγίαν. κἂν τοῦτο γένηται, τὴν αὐτὴν ἕξομεν ἡδονὴν, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ ἡμεῖς διηκονησάμεθα τῇ δόσει τῆς ἐπουρανίου ταύτης δωρεᾶς, ἐπειδήπερ καὶ ἡ χάρις ἐστὶν ἡ αὐτή.

Ἀδολίᾳ ρλγ'.

Τί λέγεις; πάλιν ἐπιβουλὰς ὀδύρῃ, καὶ δεινὰ πεπονθέναι φῄς; καὶ τί τὸ κωλῦον, εἰπέ μοι, εἰς γαληνὸν καταπλεῦσαι λιμένα, καὶ τούτων πάντων ἀπηλλάχθαι τῶν κυμάτων; οὐ ταῦτά σοι διὰ παντὸς ἐπᾴδων τοῦ χρόνου διετέλουν; καὶ οὐδέποτε ἡμῶν ἀνασχέσθαι ἠθέλησας, ἀλλὰ καὶ σαυτῇ μυρία τὰ κακὰ ἀπὸ τοῦ πηλοῦ πραγμάτων τούτων προξενεῖς, εἰς τέλματα συνεχῶς ἐμπίπτουσα, καὶ ἡμῖν ἐκ τοῦ ταῦτα ὑπομένειν, λύπας ἐπάγουσα συνεχεῖς καὶ πυκνάς. ἢ μικρὸν οἴει με νῦν ἀθυμεῖν, ἀκούσαντα ταῦτα ἅπερ ἀπέσταλκας, ὅτι παρὰ τῶν οἰκείων, ἤτοι ξένων,

A Hæc igitur omnia cum animis veſtris reputantes, ne illud exiſtimetis, nos in noſtro erga vos officio & benevolentia temporis progreſſu ſegnes ac negligentes redditos eſſe. Charitas enim nunquam excidit: nec, tametſi alioqui longum tempus fluxerit, tametſi denique longiori adhuc, quàm nunc, itineris intervallo inter nos dirimamur, interrumpi & obliterari poteſt, verùm magis ac magis floret atque augetur.

Elpidio Epiſcopo 131.

B Non contemptu tui, nec incuria, ſuperiori tempore ſiluimus: verùm res adverſæ, quibus undique obſidemur, diuturnum hoc ſilentium effecerunt. Neque enim certo ullo loco defixi ſumus, verùm nunc Cucuſum, nunc Arabiſſum, nunc valles, ac prærupta deſertaque circumimus. Uſqueadeò cuncta tumultibus ac perturbatione plena ſunt, flammáque & ferrum, tam corpora, quàm ædificia omnia conficit. Ac jam etiam urbes unà cum viris omnibus funditus exciſæ atque everſæ ſunt, noC viſq; quotidie rumoribus perculſi ſedes mutamus, grave quoddam ac novum exilii genus perpetientes, mortémque in dies expectantes. Nam ne caſtello quidem, perinde atque carcere, nunc incluſi, fidenti animo eſſe poſſumus: propterea quòd Iſauri ejuſmodi arces obſidere, nõ dubitent. Ad quas moleſtias gravis etiam morbus acceſſit: cujus nunc ægrè acerbitate depulſa, reliquias adhuc circumferimus, & quemadmodum in inſulam quandam, infeſtiſſimo atque à navigatione alieno mari circumfuſam, releD gati, eodem modo neminem fere ulla ex parte cernere poſſumus, quòd via omnis tumultuum metu interclusa ſit. Quamobrem abs te peto, reverendiſſime ac religioſiſſime mi domine, ut mihi ignoſcas (ſcis enim quas tibi jampridem, atque ab initio amoris & benevolentiæ ſignificationes dederim) nec pro nobis Deum precari intermittas. Nam quòd, ſi homines, qui imperio tuo pareant, facilè nanciſci queas, nihil ſubmonitore ad eam rem opus habiturus ſis, ut de tua valetudine quam creberrimè E ad nos ſcribas, equidem confidimus. Ac nos item, ſi hæc pericula conquieſcant, atque ex hoc carcere prorepere, & ab hac obſidione, in qua nunc ſumus, noſipſos aliquantum recreare ac reficere queamus, nullum tempus omittemus, quin ad te ſcribamus. Hoc enim facientes, quàm maximo noſipſos beneficio afficiemus.

Gemello 132.

Papæ, quanta res eſt generoſus & fortis animus, qui voluptaA tem ac ſecuritatem non aliunde uſquam, verùm domi atq; à ſeipſo percipit: quódq; mirabile eſt, ab iis rebus, quæ multorum opinione horrendæ ac periculoſæ ſunt. Nam non modò non perturbari ac diſcruciari, cum quibuſdam odio ſis, verum etiam hoc nomine gloriari, neque gloriari ſolùm, ſed etiam eos qui te oderint, miſerari, atque ut meliorem mentem induant, probiq; efficiantur, expetere, cujus tandem prudentiæ, cujuſq; philoſoB phiæ eſt? Ac propterea te, cumprimis admirande & magnifice domine, laudibus afficimus ac ſuſpicimus: propterea, inquam, nos quoq; magnopere exultamus, ob tuam amicitiam, tanquam ob ſplendidam coronam gloriantes. Quoniam autem preces quoque à nobis per literas expoſcis, velim intelligas, nos ne ante has quidem literas vota facere deſtitiſſe, ut animam uſq; adeo magnam & philoſophicam ſacris initiari, ac ſancroſanctis illis tremendiſq; myſteriis donari conſpiceremus. Ac ſi nobis lætum C hujuſmodi nuncium accipere liceat, jam & hoc exilio liberati erimus, & ſolitudinis memoriam deponemus, & corporis imbecillitate, cum qua nunc nobis certamen eſt, ſolutos nos eſſe ducemus. Nec verò illud nobis dubium eſt, quin noſtra opera arcana hæc bona conſequi ſtudeas & concupiſcas. Quod etiam, ut ipſe noſti, nobis quoque ſtudio atque cupiditati eſt. Verùm, ſi à nobis mora aliqua interveniat, huic tamen rei ne mora afferatur, cura. Omnino enim, etiam ſi ipſi abſfuerimus, homines noD bis amiciſſimi non defuturi ſunt, qui te ad hanc ſacerdotii dignitatem provehere queant. Quod ſi contingat, eadem voluptate afficiemur, qua afficeremur, ſi cœleſtis hujus beneficii largitioni adminiſtrandi ipſimet operam præbuiſſemus, quandoquidem etiam eadem eſt gratia.

Adoliæ 133.

Quid ais? Rurſum inſidias luges, gravibúſque calamitatiE bus affectam te eſſe inquis? Quid autem obſtat (velim dicas) quin in tranquillum portum te conferas, atque his omnibus fluctibus libereris? An non hæc tibi ſemper occinebam, nec tamen unquam mihi obtemperandum duxiſti? Quin potius ipſa quoque tibi ab hujuſmodi negotiorum luto ſexcenta mala accerſis, in cœnum perpetuò illabens: ac nobis, dum hæc pateris, crebros ac perpetuos mœrores affers. Quid enim? An me levi mœrore affici cenſes, cùm ea audivi, quæ ad me ſcripſiſti, nimirum te à propinquis, vel potius alienis,

(ipſis enim tuis verbis utar) proditam eſſe, graveſque tragœdias pertuliſſe? Quouſque fumo aſſides, & clarum animi oculum turbas? Nunquámne te ab hac acerbiſſima ſervitute in libertatem vindicabis? Quid autem impediebat, quo minus huc venires, nóſque de his rebus conſilium unà caperemus? ſiquidem ſcribis te nunquam horum ſenſum ullum capturam fuiſſe, ſi id contigiſſet. Magna ſi ita eſt, magna admiratione ac ſtupore teneor, neque ullam aliam cauſam tam diuturnæ tuæ à nobis abſentiæ reperio, quàm negligentiam ac pigritiam. Nam & exiguo itineris intervallo divellimur, & anni pars ad peregrinandum perquam idonea eſt, ut quæ nec frigore, nec æſtu moleſta ſit. Verum rurſus fortaſſe, quæ tibi omnium malorum parens exſtitit, hoc eſt rerum hujuſce vitæ cura, eadem nunc quoque tibi impedimentum affert. Ego verò, ut, ſi venias, ingentem gratiam habiturus ſum, ita, niſi venias, minimè propterea te accuſabo, ac moleſtè feram: verùm eam quidem charitatem, quam ſemper tibi præſtiti, integram ac florentem retineo, illud autem iniquo atque acerbo animo fero, cum te innumeris negotiis implicitam teneri, ac ſexcentas curarum hujuſce vitæ ſarcinas circumferre audio. Ac niſi me exilii neceſſitas tanquam compedibus quibuſdam adſtrictum teneret, tibi negotium haudquaquam faceſſerem, verùm, etiamſi graviore adhuc, quàm qua nunc ſum, corporis imbecillitate laborarem, ipſe ſanè ad te excurriſſem, neque priùs quidvis agere ac moliri deſtitiſſem, quàm te ex hac tempeſtate atque innumerorum malorum cœno & colluvie extraxiſſem. Quoniam autem id minimè licet, cuperem ſanè te huc venire, ac de his rebus ad nos referre. Quod ſi nec iſtud proclive eſt, verum moleſtum ac difficile, per literas te monere atque hortari non deſinam, ut tu funes ac nexus præcidas animæque compedes effringas, magnáque cum facilitate & libertate gradiaris. Hac enim ratione non modò hujus vitæ lætitiam conſequeris, ſed etiam cœlum perfacili negotio accipies. Quamobrem da operam, ut quæ aliquanto poſt, cùm hinc migrandum erit, invita relictura es, ea ultro ac ſponte in æraria ab omni latronum injuria libera & immunia præmittas, ac per ea immortales, nec unquam marceſcentes coronas tibi præcondas.

Diogeni 134.

Permagno, domine mi ſummopere admirande, iſtud emiſſem, ut mihi ſuavitatem tuam videre liceret. Idque etiam ipſe ante literas noſtras compertum & exploratum habes: quandoquidem tibi quoque meus erga te amor perſpectus eſt. Quoniam autem id minimè licet (nam & longum inter nos iter interjectum eſt, nec noſtri quidem arbitrii eſt, quo libeat, nos conferre: ac denique Iſauricarum incurſionum quotidie metus ingraveſcit) abs te peto, ut, quod maximum nobis tum hujuſce ſolitudinis, tum ærumnarum omnium & calamitatum, ſolatium eſt, quàm ſæpiſſimè à te literas accipiam, quibus de tua, totiúſque domus tuæ, valetudine certior fiam. Id velim, ſi facultas detur, quàm ſæpiſſimè nobis concedas. Neque enim facile eſt nos iſtud largè & copioſè obtinere, propterea quòd haud facilè quiſquam iſthinc ad nos veniat. Cæterùm, etſi arduum eſt quod petimus, tamen quo ad ejus fieri poterit, velim des operam, ut crebras ad nos literas mittas, quæ nobis valetudinis tuæ ſtatum exponant. Ut autem, quid ipſi quoque geramus, intelligere queas, otio atque ingenti quiete fruimur, magna tranquillitate, ac mediocri corporis ſanitate. Hoc unum animum noſtrum conturbat, quòd à vobis, à quibus amamur, ſejuncti ſumus. Verùm poteſt tua prudentia, ea ratione, quam diximus, huic quoque malo ſolatium adhibere. Quocirca hoc nobis quæſo beneficium da: quò, licet tanto abs te intervallo ſemoti, tamen dulcem ac ferventem & ſinceram tuam charitatem pro deliciis habeamus.

Theodoto Diacono 135.

Nec me quidem hoc fugit, te pridem ad nos venturum fuiſſe, niſi Iſaurorum metus vias tibi præcluſiſſet. Nam cùm frigore omnia durante, atque in tanta nivium vi, huc accurrere minimè dubitaris, multo ſanè minus exorto Vere, ac cœlo ingenti tranquillitate prædito, iſtic manere ſuſtinuiſſes. Siquidem animi tui ſuavitatem & comitatem, ardorémque ac ſinceritatem, eámque, quæ in te ſumma eſt, ingenuitatem novi. Eáque de cauſa non vulgari mœrore afficior, te in tam ſuavi & amœna anni parte non parvam nobis mœſtitiæ tempeſtatem accerſere, dum tamdiu à nobis abes. Idque non eo commemoro, ut te huc, etiamſi millies id velis, pertraham, (multis enim bellis omnia hîc flagrant: idque ex iis, qui ex his locis iſtuc ſe conferunt, ſcire poteris) verum ut intelligas, nos, etſi alioqui magna quiete atque otio fruimur, hic tamen ſine mœrore eſſe non poſſe, dum à te disjuncti ſumus: hócque ipſe intelligens, quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribas, non modò per eos, qui hinc ad vos proficiſcuntur, ſed etiam per eos, qui iſtinc ad nos veniunt.

A [αὐτοῖς γάρ σου χρήσομαι τοῖς ῥήμασι] προδοσίας ὑπομεμένηκας, καὶ τραγῳδίας χαλεπάς; μέχρι τίνος τῷ καπνῷ προσεδρεύεις, τὸ διειδὲς σου τὸ κατὰ ψυχὴν ὄμματος ἐπιθολοῦσα; μέχρι τίνος οὐκ ἐλευθεροῖς σαυτὴν πικροτάτης δουλείας; τί δὲ καὶ τὸ κωλῦον ἐνταῦθα παραγενέσθαι, καὶ περὶ τούτων ἡμᾶς κοινῇ βουλεύσασθαι; καὶ γὰρ ἔφης μηδὲ ἂν αἴσθησιν τούτων λαβεῖν, εἰ οὕτω γέγονεν. ἐγὼ σφόδρα ἐκπλήττομαι καὶ θαυμάζω, καὶ αἰτίαν οὐδεμίαν εὑρίσκω τοῦ σε ἐπὶ τοσοῦτον B ἡμῶν ἀπολειφθῆναι, ἢ ῥαθυμίαν καὶ ὄκνον μόνον. καὶ γὰρ τὸ τῆς ὁδοῦ τὸ μέσον ὀλίγον, καὶ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα πρὸς ἀποδημίαν σφόδρα ἐπιτηδεία, οὔτε κρυμῷ, οὔτε θάλπει λυποῦσα. ἀλλὰ πάλιν ἴσως ἡ πάντων σοι μήτηρ ἀεὶ τῶν κακῶν γινομένη, λέγω δὴ τῶν βιωτικῶν ἡ φροντὶς, αὕτη καὶ νῦν κώλυμα γίνεται. ἐγὼ μὲν οὖν καὶ παραγενομένῃ χάριν ἔχω πολλὴν, καὶ μὴ παραγενομένῃ οὐκ ἐγκαλῶ, οὔτε δυσχεραίνω, ἀλλ' ἔχω μὲν τὴν ἀγάπην, ἣν ἀεὶ περὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν ἐπεδειξάμην ἀκμά- C ζουσαν. ἀλγῶ δὲ καὶ σφόδρα ὀδυνῶμαι, ἀκούων ἔτι μυρίοις σε ἐμπεπλέχθαι πράγμασι, καὶ μυρία περιφέρειν τῶν βιωτικῶν φροντίδων φορτία. καὶ εἰ μὴ ἡμᾶς ἡ τῆς ἐξορίας ἀνάγκη πεδήσασα ἐνταῦθα κατεῖχεν, οὐκ ἂν ἔσκυλά σου τὴν εὐλάβειαν, ἀλλ' εἰ καὶ τῆς ἀσθενείας ταύτης, ἧς ἔχω νῦν, ἀσθενέστερον εἶχον, αὐτὸς ἂν ἐξέδραμον, καὶ οὐκ ἂν ἀπέστην πρότερον πάντα ποιῶν καὶ πραγματευόμενος, ἕως ἄν σε τῆς ζάλης ταύτης, καὶ τοῦ βορβόρου, καὶ τοῦ φορυτοῦ τῶν μυρίων ἀπήλλαξα κακῶν. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ ἔνι, ἐβουλόμην παραγενομένην περὶ τούτων D ἡμῖν κοινώσασθαι. εἰ δὲ μὴ τοῦτο εὔκολον, ἀλλ' ἐργῶδες, οὐ παυσόμεθα διὰ γραμμάτων παραινοῦντες καὶ συμβουλεύοντες, ὥστε διακόψαι τὰ σχοινία, διατεμεῖν τὰς πλεκτάνας, διακλάσαι τὰς πέδας τῆς ψυχῆς, καὶ μετ' εὐκολίας καὶ ἐλευθερίας βαδίζειν πολλῆς. οὕτω γὰρ οὐ μόνον τὴν ἐνταῦθα εὐφροσύνην καρπώσῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν μετὰ πολλῆς λήψῃ τῆς εὐκολίας. ἃ οὖν μέλλεις μικρὸν ὕστερον ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐντεῦθεν ἀποδημίας ἄκουσα ἀφίστασθαι, ταῦτα ἑκοῦσα πρόπεμ- E ψον εἰς τοὺς ἀσυλήτους θησαυροὺς, καὶ διὰ τούτων σοι τοὺς ἀκηράτους ἐκείνους, καὶ μηδέποτε μαραινομένους προαποθεμένη στεφάνους.

Διογένει ρλδ'.

Πολλοῦ ἂν ἐπριάμην ἰδεῖν σου τὴν ἐμμέλειαν, δέσποτά μου θαυμασιώτατε, καὶ τοῦτο οἶσθα καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων αὐτὸς, ἐπειδὴ καὶ τὸ φίλτρον οἶσθα σαφῶς, ὃ περὶ τὴν σὴν ἔχομεν θαυμασιότητα. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔνι, [καὶ γὰρ τῆς ὁδοῦ πολὺ τὸ μέσον, καὶ οὐδὲ A κύριοι κινεῖσθαι, ὅπουπερ ἂν ἐθέλωμεν, ἐσμὲν, καὶ τῶν Ἰσαυρικῶν ἐφόδων καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὁ φόβος ἀκμάζει] παρακαλῶ σου τὴν εὐγένειαν, ὅπερ μέγιστον ἡμῖν εἰς παραμυθίαν ἐστὶ καὶ τῆς ἐρημίας τῆς ἐνταῦθα, καὶ τῆς ταλαιπωρίας, καὶ τῆς ἄλλης πάσης θλίψεως, τὸ συνεχῶς γράμματα δέχεσθαι, εὐαγγελιζόμενα τὴν ὑγείαν τὴν σὴν, καὶ τοῦ οἴκου σου παντὸς, τοῦτο χαρίζεσθαι ἡμῖν συνεχέστερον κατὰ τὸ ἐγχωροῦν. οὐδὲ γὰρ τοῦτο ῥᾴδιον μετὰ πολλῆς ἡμᾶς ἔχειν τῆς B δαψιλείας, διὰ τὸ μηδένα ταχέως ἐκεῖθεν ἐνταῦθα ἀφικνεῖσθαι. ἀλλ' ὅμως εἰ καὶ ἐργῶδες ὅπερ ᾐτήσαμεν, ἀλλ' ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ σπουδὴν ποιήσασθαι παρακλήθητι, καὶ συνεχῶς πέμπειν ἐπιστολὰς ἀπαγγελλούσας ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς. ἵνα δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα εἰδέναι ἔχῃς, ἀπραγμοσύνης ἀπολαύομεν, ἡσυχίας πολλῆς, λευκῆς τῆς γαλήνης, ὑγείας συμμέτρου, τούτῳ θορυβούμενοι μό- C νον, τῷ κεχωρίσθαι ὑμῶν τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς. ἀλλ' ἱκανὴ σύνεσις σου καὶ τοῦτον παραμυθήσασθαι τὸν πόνον, ὃν εἶπον. δίδου δὴ ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, ὥστε καὶ ἐκ τοσούτου ἡμᾶς καθημένους διαστήματος δύνασθαι ἐντρυφᾶν καὶ ταύτης τῆς γλυκείας σου καὶ θερμῆς καὶ γνησίας ἀγάπης.

Θεοδότῳ διακόνῳ ρλε'.

Οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοῶ, ὅτι πάλαι μεθ' ἡμῶν ἔμελλες εἶναι, εἰ μὴ τῶν Ἰσαύρων ὁ φόβος διετείχιζεν· ὁ γὰρ ἐν κρυμῷ πάντα πηγνύντι, καὶ D χιόνι τοσαύτῃ δραμεῖν ἐνταῦθα ἀνασχόμενος, πολλῷ μᾶλλον τοῦ ἦρος φανέντος, καὶ πολλῆς τῆς κατὰ τὸν ἀέρα γαλήνης οὔσης, οὐκ ἂν ἠνέσχου μένειν αὐτόθι. οἶδα γὰρ τὸ γλυκὺ, καὶ προσηνὲς, καὶ θερμόν σου τῆς διαθέσεως, τὸ εἰλικρινὲς, τὴν πολλὴν γέμουσαν ἐλευθερίας ψυχήν. διὸ καὶ αὐτὸς οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀθυμῶ, ὅτι ἐν τῇ οὕτως ἡμερωτάτῃ τοῦ ἔτους ὥρᾳ, χειμῶνα οὐ τὸν τυχόντα ἡμῖν ἐπάγεις ἀθυμίας, τοσοῦτον ἡμῶν χωριζόμενος χρόνον. καὶ ταῦτα λέγω οὐχ ἕλκων σε ἐνταῦ- E θα κἂν μυριάκις αὐτὸς θέλῃς· πολλῶν γὰρ ἅπαντα πολέμων ἐμπέπλησται, καὶ τοῦτο εἴσῃ διὰ τῶν ἐντεῦθεν ἐκεῖσε ἀφικνουμένων· ἀλλ' ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲ ἡμεῖς, καί τοι γε ἡσυχίας καὶ ἀπραγμοσύνης πολλῆς ἀπολαύοντες, ἀλύπως δυνάμεθα εἶναι ἐνταῦθα τῆς σῆς κεχωρισμένοι τιμιότητος, καὶ τοῦτο μαθὼν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλῃς, μὴ μόνον διὰ τῶν παρ' ἡμῶν ἐκεῖσε ἐρχομένων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐκεῖθεν ἀπιόντων τῆς ὁδοῦ, καὶ τῆς ἐνταῦθα ἀφίξεως.

πολλῆς

πολλὴν δέ σοι χάριν ἴσμεν, δέσποτά μου τιμιώτατε, καὶ τῆς φροντίδος, καὶ τῆς μερίμνης, ἣν ἔχεις ὑπὲρ τῶν ἐνταῦθα θορύβων. καὶ γὰρ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιτείνεται τὰ τῆς πολιορκίας τῆς ἐνταῦθα, καὶ ὡς ἐν παγίδι, τῷ φρουρίῳ τούτῳ καθήμεθα. ἤδη γοῦν καὶ μέσων νυκτῶν παρ' ἐλπίδα πᾶσαν καὶ προσδοκίαν, σμῆνος Ἰσαύρων τριακοσίων τὴν πόλιν κατέδραμεν, καὶ μικροῦ ἂν καὶ ἡμᾶς εἷλον. ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ χεὶρ ταχέως αὐτοὺς καὶ μὴ αἰσθομένων ἡμῶν, ἀπέστρεψεν, ὡς μὴ μόνον τῶν κινδύνων, ἀλλὰ καὶ τοῦ φόβου ἐκτὸς γενέσθαι, καὶ ἡμέρας γενομένης, τότε μαθεῖν τὰ συμβάντα. διὰ ταῦτα χαῖρε καὶ εὐφραίνου, καὶ μὴ παύσῃ τὸν Θεὸν παρακαλῶν, ὥστε ἐν ἀσφαλείᾳ ἡμᾶς καταστῆσαι πάσῃ, καὶ ἀπαλλάξαι καὶ τῆς ἐπικειμένης ἡμῖν ἀρρωστίας. εἰ γὰρ καὶ τοῦ σφαλερῶς ἔχειν ἠλευθερώμεθα, ἀλλ' ὅμως μένει ἔτι λείψανα τῆς ἀρρωστίας ἡμῖν, συνεχῶς τῆς ἀρρωστίας ἀναμιμνήσκοντα. ταῦτα δὲ ἐπεστάλκαμεν, οὐχ ἵνα λυπήσωμεν, ἀλλ' ἵνα σε σπουδαιότερον πρὸς τὰς ὑπὲρ ἡμῶν διεγείρωμεν εὐχάς. τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον τὸν ἀναγνώστην Θεόδοτον παρακατατίθεμαί σου τῇ εὐλαβείᾳ, ὥστε κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν ἅπασιν αὐτῷ γενέσθαι λιμένα. πολλὰ γάρ ἐστιν ὡς ἔγνωμεν αὐτὸν τὰ λυποῦντα.

Θεοδότῳ ἀναγνώστῃ ρλϛ'.

Μὴ κάμνε ζητῶν ἀπολογίαν τοῦ ταχέως ἐντεῦθεν ἀποδημῆσαι, καὶ ἐπὶ τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἀσθένειαν, καὶ ἐπὶ τὸν κρυμὸν καταφεύγων, καὶ τούτοις λογιζόμενός σου τὴν ἀποδημίαν· ἡμεῖς γάρ σε καὶ παρεῖναι, καὶ μεθ' ἡμῶν εἶναι οὐκ ἔλαττον ἢ καὶ ἔμπροσθεν λογιζόμεθα κατὰ τὸν τῆς ἀγάπης λόγον, καὶ προσδοκῶμεν καὶ τῆς καθ' ὄψιν ἀπολαύσεσθαί ποτε συντυχίας. μηδὲν οὖν σε τούτων θορυβείτω. εἰ γὰρ καὶ τῆς Ἀρμενίας ἀπήγαγέ σε ὁ χειμὼν, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς οὐκ ἐξέβαλεν, ἀλλ' ἐπὶ διανοίας σε περιφέρομεν διηνεκῶς. καὶ εἰ μὴ ὁ τῶν Ἰσαύρων πόλεμος πᾶσαν ἀποτειχίσας ὁδὸν, ἐν σπάνει κατέστησεν ἡμᾶς τῶν γράμματα διακομιζόντων, κἂν νιφάδας σοι πολλάκις ἐπέμψαμεν ἐπιστολῶν· νῦν μέν τοι τῇ γλώττῃ τὸν παρελθόντα σεσιγήκαμεν χρόνον, τῇ γνώμῃ δὲ οὐδαμῶς· ἀλλ' ἀεί σε, καὶ τὰ σὰ μεμνήμεθα, καὶ τό γε ἡμέτερον μέρος, συνεχῶς ἐπεστάλκαμεν. ταῦτ' οὖν εἰδὼς, μεθ' ἡμῶν τε εἶναι νόμιζε, καὶ σὺν ἡμῖν ἐν Ἀρμενίᾳ διατρίβειν. κἂν τις ἐπιβουλεύειν ἐπιχειρῇ καὶ κακῶς ποιεῖν, ὑψηλότερος γίνου τῶν ἐντεῦθεν βελῶν, ἐπειδήπερ οὐ τὸ πάσχειν κακῶς, ἀλλὰ τὸ ποιεῖν κακῶς τοῦτ' ἔστι τὸ πάσχειν κακῶς· ἡμεῖς γάρ σε καὶ διὰ τοῦτο μειζόνως θαυμάζομεν, καὶ τὴν στερρότητά σου καὶ τὴν ἀνδρείαν ἐπαινοῦμεν, ὅτι καὶ τοσαύτης σε ζάλης περιαντλούσης, ἕστηκας ἀνώτερος τῶν ἐντεῦθεν θορύβων γενόμενος. μένε δὴ μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς τὸ γαληνὸν τοῦτο καὶ ἀκύμαντον πλέων πέλαγος· καὶ μὴ θαυμάσῃς, εἰ τοσούτων ἐπιβουλῶν ἐγὼ τὸ πέλαγος ἀκύμαντον καλῶ. οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς τῶν ταραττόντων γνώμης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς κατ' ἀρετὴν ἡσυχίας ταύτην φέρω τὴν ψῆφον. τί δέ ἐστιν ὃ φημι; ὁ μέγας οὗτος καὶ ὑψηλὸς βίος, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν τεταμένος, τῇ μὲν φύσει τῶν πραγμάτων δυσχερής τις εἶναι δοκεῖ, τῇ δὲ ἀνδρείᾳ τῶν μετιόντων καὶ τῇ προθυμίᾳ, εὔκολος σφόδρα γίνεται. καὶ τὸ θαυμαστὸν τῆς φιλοσοφίας ταύτης τοῦτο μάλιστά ἐστιν, ὅτι τῆς θαλάττης μαινομένης, ἐξ οὐρίας πλεῖ, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς γαλήνης ὁ γνησίως αὐτὴν μετιὼν καὶ θερμῶς, καὶ ὅτι πολλῶν πανταχόθεν θορύβων ἐγειρομένων, ἡσυχίαν καρποῦται καθαρὰν, καὶ μυρίων πανταχόθεν πεμπομένων βελῶν, ἕστηκεν ἄτρωτος, δεχόμενος μὲν τὰ ἀκόντια, πάσχων δὲ ἐντεῦθεν οὐδέν. ταῦτ' οὖν εἰδὼς, καὶ διηνεκῶς ἐν τούτοις φιλοσοφῶν, καρποῦ τὴν ἀμάραντον ἡδονὴν, ἀναμένων τοὺς ὑπὲρ τῶν καλῶν πόνων τούτων κειμένους σοι παρὰ τῷ Θεῷ στεφάνους. καὶ γράφε συνεχῶς ἡμῖν, ἡνίκα ἂν ἐξῇ, τὰ περὶ τῆς ὑγείας σου δηλῶν καὶ τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν, καὶ τῆς κατὰ τὸ σῶμα, καὶ τὴν σχολὴν ἅπασαν εἰς τὴν τῶν θείων ἀνάλισκε γραφῶν ἀνάγνωσιν, τοσοῦτον αὐταῖς ὁμιλῶν, ὅσον καὶ ἡ τῶν ὀφθαλμῶν ἀσθένεια ἐπιτρέπει, ἵν' εἴ ποτε γένηται καιρὸς ἡμῖν καὶ τὰ νοήματα αὐτῶν ἐνθεῖναι τῇ εὐγενεστάτῃ σου ψυχῇ, μετὰ πολλῆς τοῦτο ποιήσωμεν τῆς εὐκολίας. οὐ γὰρ μικρὸν εἰς τοῦτο δυνήσεταί σε συντελέσαι τὸ μαθεῖν τὰ ἐγκείμενα γράμματα, ἡνίκα ἂν μέλλῃς τὰ ἐν τούτοις νοήματα ὑποδέχεσθαι.

Θεοδότῳ διακόνῳ ρλζ'.

Παῦσαι κατηγορῶν ἡμῶν βραδυτῆτα, μὴ σαυτὸν πρότερον ἕλῃς τῷ ἐγκλήματι. τοσαύτας γὰρ ἐπιστολὰς δεξάμενος παρ' ἡμῶν, ὅσας ἐπέσταλκας, πλὴν μιᾶς, ὥσπερ νιφάδας πέμπων γραμμάτων, οὕτως ἔφης, τῇ γοῦν συνεχείᾳ ἀναστήσειν ἡμᾶς πρὸς τὸ γράφειν οἰόμενος. ἔστι μὲν οὖν καὶ μὴ γράφοντα φιλεῖν, πλὴν ἀλλ' ἐγὼ καὶ γράφων οὐ διέλιπον, καὶ φιλῶν οὐ παύομαι. ἀλλὰ κἂν χρόνος γένηται μακρότερος ὁ μεταξὺ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ἡμετέρου, κἂν εἰς ἐρημότερον ἀπενεχθῶμεν χωρίον,

A Magnam autem tibi, reverendiſſime mi domine, ob eam curam & ſolicitudinem, in qua propter hujuſce regionis tumultus verſaris, gratiam habemus. Etenim obſidio noſtra in dies ingraveſcit, atq; in hac arce, tanquam in laqueo, deſidemus. Quippe jam etiam intempeſta nocte præter ſpem omnem & expectationem trecentorum Iſaurorum agmen oppidum percurſavit, penéque nos cepit. Verùm Dei manus confeſtim eos, nobis etiam nihil tale ſentientibus, hinc avertit: ait ut non modò B periculo, ſed etiam periculi metu vacui eſſemus, ortóque die tum denique, quod contigerat, reſciverimus. Quæ cum ita ſint, gaude ac lætare, Deúmque indeſinenter ora, ut nos in omni ſecuritate conſtituat, atq; urgente morbo liberet. Quamvis enim jam extra periculum ſimus, tamen morbi reliquiæ adhuc hærent, morbi memoriam mihi perpetuò refricantes. Hæc autem non eo animo ſcripſimus, ut tibi mœrorem afferamus, ſed ut te ad preces ſtudioſiùs pro nobis ad Deum adhibendas excitemus. Domi- C num meum honoratiſſimum Lectorem Theodotum pietati tuæ commendamus: atque abs te petimus, ut pro virili tua omnibus in rebus ei portus loco ſis. Multa enim eſſe animadverti, quæ eum mœrore afficiant.

Theodoto Lectori 136.

Nihil eſt, quamobrem hoc nomine, quòd maturius hinc abſceſſeris, excuſationem quæras, ac partim ad oculorum infirmitatem, partim ad vim frigoris confugias, iiſque diſceſſum tuum D aſcribas. Nos enim te, non minùs quàm antehac, adeſſe ac nobiſcum verſari cenſemus, ex charitate videlicet id perpendentes. Quinetiam ſpem habemus fore, ut aliquando congreſſu tuo fruamur. Quocirca nihil te horum conturbet. Quamvis enim hyems te ab Armenia abduxerit: minimè tamen ex animo noſtro ejecit, utpote quem animo ſemper nobiſcum circumferamus. Ac niſi Iſaurorum bellum interclusis omnibus itineribus in tabellariorum penuriam nos adduxiſſet, frequentiſſimas ad E te literas miſiſſemus. Nunc autem, lingua quidem ſuperiori tempore tacuimus: animo autem, non item: verum te ſemper tuáſque res ſedulò curamus. Atque etiam, quantum in nobis fuit, ſæpiſſimè ſcripſimus. Quæ cum ita ſint, velim ita exiſtimes, te nobiſcum eſſe, unáque in Armenia commorari. Quòd ſi quis tibi inſidias ſtruere, téque incommodo aliquo afficere conetur, da operam, ut hujuſmodi omnia tela ſuperes: quandoquidem non injuria affici, ſed injuriam inferre, miſerum ac pernicioſum A eſt. Nos quippe hoc etiā nomine impenſiùs te admiramur, animíq; tui firmitatem ac fortitudinem laudamus, quòd tanta tempeſtate circumfuſus, tumultibus tamen iis, qui hinc exorti ſunt, ſuperiorem te præbuiſti. Quamobrem magna cum voluptate tranquillum hoc fluctuúmq; expers pelagus navigare perge. Nec verò tibi mirum videatur, quòd, cùm multis inſidiis appetaris, ego tamen tranquillum pelagus appellem. Neq; enim à perturbantium animo & ſtudio, ſed ab ea quiete, quā tibi virtus parit, B hanc ſententiam fero. Quorſum autem hæc oratio pertinet? Magna hæc & ſublimis vita, atq; ad cœlum porrecta ſi rerum natura ſpectetur, moleſta quodamodo eſſe videtur: ſi autem eorum, qui eam ſequuntur, fortitudinem animíque alacritatem ſpectes, perquàm facilis ac prona efficitur. Quódq; in hac philoſophia mirabile eſt, iſtud demū eſt, quod, furente mari, proſperè magnáq; cum tranquillitate navigat, qui ſincero ac ferventi animo eam conſectatur: multiſq; undiq; tumultibus excitatis puC ram quietem capit, atq; innumeris omni ex parte conjectis telis illæſus ſtat: tela nimirum excipiens, nihil autem hinc detrimenti ferens. Hæc igitur cum tibi explorata ſint, at tu hæc commentari non intermittas, perpetuam voluptatem percipe, conſtitutas tibi pro præclaris hiſce laboribus apud Deum coronas expectans. Atq; quàm ſæpiſſimè licuerit, de animi corporiſq; tui valetudine nos fac certiores: idq; omne otium, quod tibi ſuppetit, in divinarum Scripturarum lectione conſume: tantum D ipſis temporis impertiens, quantum oculorum imbecillitas permittit: quò videlicet, ſi quando occaſio ſeſe offerat, ut earum quoque ſenſa nobiliſſimo animo tuo inſerere commodè poſſimus, magna cum facilitate id faciamus. Neq; enim ad eam rem tibi parum adjumenti afferre poterit ipſæ literæ cortex, cùm ſenſa, quæ ſub eo deliteſcunt, ſuſcipere parabis.

Theodoto Diacono 137.

E Tarditatis ac negligentiæ nos accuſare deſine: ne alioqui teipſum priùs ejuſdem criminis reum peragas. Nam cùm tot epiſtolas, quot ſcripſiſti, à nobis acceperis, unā duntaxat exceptā, tamen perinde ac ſi plurimas à te literas accepiſſemus, his verbis uſus es, te frequentibus literis nos ad ſcribendum excitaturum. Quanquam autē fieri poteſt, ut quiſpiam amet, etiamſi non ſcribat: ego tamen nec ſcribere deſtiti, nec amare deſino. Atq; ut etiam tempus illud, quod à digreſſu noſtro fluxit, longiùs adhuc protrahatur, atque in deſertiorem adhuc locum deportemur,

tamen nec te ex animo noſtro ejicere poſſumus, nec efficere, A quin noſtram erga te benevolentiam perpetuò florentem conſervemus. Quæ cùm ita eſſe perſpectum habeas, de tua valetudine quàm ſæpiſſimè ad nos ſcribe. Id enim tibi factu facilius eſt, quàm nobis. Quòd ſi anni tempus, atque Iſauricorum malorum acerbitas id prohibeat, cum nobis tuus erga nos animus exploratus ſit, abundè amplam diuturni ſilentii conſolationem habituri ſumus.

Elpidio Epiſcopo 138.

B Non ſum neſcius, me rarò ad te ſcripſiſſe: at non id lubenti animo, verùm quòd rerum anguſtiis prohiberer. Nam & anni tempus, & loci, in quo graviùs quàm in ullo carcere, concluſi tenemur, ſolitudo, & eorum, qui huc veniunt, infrequentia, quódque item hos paucos non omnes ſinceros ac fidos nanciſcimur, ac denique corporis morbus, qui nos vehementer attrivit, & penè confecit, ac per totam hyemem lecto affixit, longum hoc ſilentium mihi attulit: at illud duntaxat ſilentium, quòd in lin- C gua non in animo conſiſtit. Nec verò exiſtimes te tot ſolùm epiſtolas, quot miſimus, accepiſſe, verùm multo plures. Id autem eſſe exiſtimabis, ſi non eas duntaxat, quas chartæ atque atramenti ope ſcripſimus, ſed eas etiam, quæ ab animo & voluntate proficiſcuntur, numeres. Siquidem animo nunquam ad te ſcribere deſtitimus, ſemperque tecum verſamur: ac nec viæ longitudo, nec temporis diuturnitas, nec rerum difficultates, noſtræ erga te benevolentiæ obſcuritatis D aliquid attulerunt, verùm florentem eam perpetuò retinemus, téque, qui noſtri amore ardes, etiamſi in deſertiorem adhuc locum abeamus, in animo noſtro inſculptum paſſim circumferemus. Ea enim ſinceri amoris natura eſt, ut nec tempore, nec loco, nec viæ longinquitate, nec rebus adverſis obliteretur. Idq; ipſe quoque noſti: quandoquidem etiam ſincerè amare noſti.

Theodoro Syriæ Conſulari. 139.

E Tu quidem iſtud maximo argumento tibi fore ais, res tuas nobis curæ eſſe, ſi poſt ſuperiorem epiſtolam alteram rurſus à nobis acceperis. Nos autem ſi homines, qui ad eandem rem nobis operam navarent, præſto haberemus, ad te, hoc eſt ad hominem tanta probitate ac morum facilitate præditum, noſtrique amore flagrantem, tantáq; cum cupiditate epiſtolas noſtras accipientem, ſexcenties ſcripſiſſemus. Quoniam autem id minimè licet, abs te poſtulamus, ne charitatem noſtram epiſtolarum numero metiaris: verùm ſive taceamus, ſive ſcribamus, quod de A ea priùs habebas, idem conſtanter judicium retineas: illud tecum reputans, longioris noſtri ſilentii cauſam, non pigritiam, ſed loci ſolitudinem eſſe.

Theodoto Diacono 140.

Non parvum in tanta ſolitudine ſolatium nobis hoc erat, quòd ad tuam ſuavitatem quàm creberrimè ſcribere poteramus: verùm Iſaurica mala hoc quoq; nobis abſtulerunt. Exorto enim B Vere illorum quoq; impetus florere cœpit, ac per omnes vias effuſi ſunt, eas omnibus prorſus infeſtas & invias reddentes. Sanè jam & ingenuæ matronæ captæ ſunt, & viri obtruncati. Quare velim mihi ignoſcas, quòd perpetuò ad te minimè ſcripſerim. Quoniam autem non dubito quin de valetudine noſtra certior fieri cupias, hoc habeto, nos ſuperiori hyeme graviorem in modum ægrotaſſe, nunc autem paulùm recreatos eſſe. Quinetiam aëris inconſtantia rurſus perturbati (nam nunc quoque C hyems hîc viget) tamen ſperamus fore, ut cùm æſtas planè effulſerit, morbi reliquias deponamus. Neque enim corpus noſtrum ulla re æquè labefactatur, ut frigore: nec rurſus ulla re æquè juvatur, ut æſtate, & caloris ſolatio.

Theodoto ex Conſularibus 141.

Multa tibi bona eveniant, qui tam honorificè filium exceperis. Id enim ipſe nobis expoſuit, nec occultavit: tum ut ſuum D erga patrem candorem animique probitatem oſtenderet, tum ut nos ingenti lætitia cumularet. Siquidem hac in re duplici nos honore affici cenſemus, tum quia, quicquid ille beneficii acceperit, idem nobis impenſum ferimus, tum etiam quia ipſi à pleriſq; eorum, qui nominis celebritate apud nos præſtant, hujuſmodi benevolentiæ incrementum accepiſſe contigit. Tu verò, domine mi cumprimis venerande ac generoſe, pulchram hanc ſtirpem colere perge. Quænam autem ipſius colendæ ratio erit? E Nimirum ſi pulcherrimæ hujuſce philoſophiæ, quam nunc conſectatur, ſtudium atque amorem perpetuò ipſo alas & vegetes. Sic enim celeres fructus nobis feret. Siquidem generoſi animi, ſtirpium harum, quæ terræ gremio mandantur, tarditatem haudquaquam imitari ſolent: verùm ſimulátque in præclariſſima hujus virtutis cupiditate conſeruntur, ad ipſum quoque cœlum evehuntur, tantóſque fructus edunt, ut & copia, & natura, divitias omnes ſuperent. Neq; enim unà cum præſenti vita extinguuntur: verùm ad futurum ævum nobiſcum excedunt.

Fructus generoſæ animæ tardi non ſunt.

A οὔτε ἐκβαλεῖν σε τῆς ψυχῆς δυνάμεθα, οὔτε μὴ διηνεκῶς ἀκμάζουσαν διατηρεῖν τὴν περὶ σὲ διάθεσιν. ταῦτ' οὖν εἰδὼς, φράζε συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. πλείων γὰρ ὑμῖν ἡ εὐκολία τούτου, ἢ ἡμῖν. εἰ δὲ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα διακωλύει, καὶ τῶν Ἰσαυρικῶν κακῶν ἡ σφοδρότης, εἰδότες σου τὴν γνώμην τὴν περὶ ἡμᾶς ἔχεις, ἀρκοῦσαν τῆς μακρᾶς σιγῆς ἕξομεν παραμυθίαν.

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ ρλη'.

B Οἶδα ὅτι ὀλιγάκις ἐπέσταλκα τῇ τιμιότητί σου, ἀλλ' οὐχ ἑκὼν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀνάγκης κατεχόμενος. καὶ γὰρ ἡ τοῦ ἔτους ὥρα, καὶ ἡ τοῦ χωρίου ἐρημία ἐν ᾧ καθείργμεθα δεσμωτηρίου χαλεπώτερον, καὶ ἡ τῶν ἐνταῦθα παραγινομένων σπάνις, καὶ τὸ μηδὲ αὐτῶν τῶν ὀλίγων πάντων γνησίων ἐπιτυγχάνειν, ἔτι δὲ καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀῤῥωστία σφόδρα ἡμᾶς κατεργασαμένη, καὶ πάντα τὸν χειμῶνα τῇ κλίνῃ προσηλώσασα, τὴν μακρὰν ταύτην σιγὴν C ἐποίησεν, ἀλλ' οὐ τὴν ἀπὸ γνώμης, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ γλώττης. μηδὲ νόμιζε τοσαύτας δέχεσθαι ἐπιστολὰς, ὅσας διεπεμψάμεθα, ἀλλὰ πολλῷ πλείους. ἡγήσῃ δὲ οὕτω, ἂν μὴ τὰς διὰ χάρτου καὶ μέλανος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπὸ διαθέσεως ἀριθμῇς. καὶ γὰρ τῇ διανοίᾳ συνεχῶς ἐπεστάλκαμεν, καὶ ἀεί σοι συγγινόμεθα, καὶ οὐδὲν οὐδὲ τὸ ὁδοῦ τὸ μῆκος, οὐ τοῦ χρόνου τὸ πλῆθος, οὔτε αἱ τῶν πραγμάτων περιστάσεις τὴν περὶ τὴν σὴν τιμιότητα διάθεσιν ἡμῶν ἀμαυροτέραν ἐποίησαν· ἀλ- D λὰ μένομεν ἀκμάζουσαν αὐτὴν διατηροῦντες, καὶ τὸν σφοδρὸν ἡμῶν καὶ θερμὸν ἐραστὴν, κἂν εἰς ἐρημότερον τούτου χωρίον ἀπέλθωμεν, πανταχοῦ περιφέροντες ἄπιμεν, ἐγκολάψαντες ἡμῶν τῇ διανοίᾳ. τοιοῦτον γὰρ τὸ γνησίως φιλεῖν, οὐ χρόνῳ, οὐ τόπῳ, οὐχ ὁδοῦ μήκει, οὐ πραγμάτων περιστάσει ἐξίτηλον γίνεται. καὶ τοῦτο οἶσθα καὶ αὐτὸς, ἐπειδὴ καὶ γνησίως οἶσθα φιλεῖν.

Θεοδώρῳ Κονσουλαρίῳ Συρίας ρλθ'.

E Αὐτὸς μὲν ἔφης σημεῖον ποιεῖσθαι μέγιστον τοῦ μέλειν ἡμῖν τῶν σῶν, εἰ δευτέρα μετὰ τὴν προτέραν ἐπιστολὴ ἔλθοι πρὸς τὴν σὴν λαμπρότητα παρ' ἡμῶν. ἡμεῖς δὲ εἰ τῶν εἰς τοῦτο διακονησομένων ἡμῖν εὐπορῶμεν, μυριάδας ἂν ἐπέμψαμεν γραμμάτων πρὸς ἄνδρα οὕτω χρηστὸν, καὶ ἐπιεικῆ, καὶ σφοδρὸν ἡμῶν ἐραστὴν, καὶ μετὰ τοσαύτης ἐπιθυμίας δεχόμενον ἡμῶν τὰς ἐπιστολάς. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔνι, παρακαλοῦμέν σου τὴν λαμπρότητα, μὴ τῷ τῶν ἐπιστολῶν ἀριθμῷ μετρεῖν ἡμῶν τὴν A ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ σιγώντων καὶ γραφόντων, ἥνπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶχες περὶ αὐτοῦ ψῆφον, ταύτην ἀκίνητον διατηρεῖν, λογιζόμενον ὡς τὴν σιγὴν ἡμῖν μακροτέραν, οὐχ ἡ τοῦ τρόπου ῥαθυμία, ἀλλ' ἡ τοῦ τόπου κατασκευάζει ἐρημία.

Θεοδότῳ διακόνῳ ρμ'.

Οὐ μικρὰν εἴχομεν παραμυθίαν ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ, τὸ συνεχῶς δύνασθαι ἐπιστέλλειν σου τῇ γλυκύτητι. ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἡμᾶς παρείλετο τῶν Ἰσαυρικῶν κακῶν ἡ περίστασις. ἐπιστάντος γὰρ τοῦ ἔαρος B ἤνθησε καὶ τὰ τῶν ἐκείνων ἐφόδου, καὶ πανταχοῦ τῶν ὁδῶν εἰσιν ἐκκεχυμένοι, πᾶσιν ἀβάτους ποιοῦντες τὰς λεωφόρους. ἤδη γοῦν καὶ γυναῖκες ἐλεύθεραι ἑάλωσαν, καὶ ἄνδρες ἐσφάγησαν. διὸ παρακαλῶ συγγινώσκειν ἡμῖν μὴ συνεχῶς γεγραφηκόσιν. ἐπειδὴ δὲ εὖ οἶδα, ὅτι περισπούδαστόν σοι μανθάνειν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας ἡμῶν, δεινοπαθήσαντες χαλεπῶς κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα, ὀλίγον ἀνενηνέγκαμεν νῦν, C καὶ διαταραχθέντες πάλιν τῇ ἀνωμαλίᾳ τοῦ ἀέρος· [καὶ γὰρ καὶ νῦν χειμὼν ἐνταῦθα ἀκμάζων] ὅμως προσδοκῶμεν τὰ λείψανα τῆς ἀῤῥωστίας ἀποθέσθαι, καθαρῶς φανέντος τοῦ θέρους. οὐδὲν γὰρ ἡμῶν τὸ σῶμα οὕτως λυμαίνεται, ὡς κρυμὸς, οὔτε ὀνίνησιν, ὡς θέρος, καὶ ἡ τοῦ θάλπεσθαι παραμυθία.

Θεοδότῳ ἀπὸ Κονσουλαρίων ρμα'.

Πολλά σοι τὰ ἀγαθὰ γένοιτο, ὅτι τὸν υἱὸν μετὰ τοσαύτης ὑπεδέξω D τιμῆς. τοῦτο γὰρ αὐτὸς ἡμῖν ἐδήλωσε, καὶ οὐκ ἔκρυψεν, ὁμοῦ τε τὴν περὶ τὸν πατέρα εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἡμᾶς πολλῆς ἐμπλῆσαι βουλόμενος ἡδονῆς. ἐπεὶ καὶ ἡμετέραν διπλῆν ἡγούμεθα εἶναι τὴν τιμὴν, τῷ τε ἡμᾶς αὐτοὺς εὖ πεπονθέναι νομίζειν, ἅπερ ἂν ἐκεῖνος εὖ πάθῃ, τῷ τε καὶ ἀπὸ τῶν γνωριμωτέρων τῶν ἡμετέρων πολλὴν αὐτῷ γεγενῆσθαι τὴν προσθήκην ταύτης σοι τῆς εὐνοίας. μένε δὴ δέσποτά μου αἰδεσιμώτατε καὶ εὐγενέστατε θεραπεύων τὸ καλὸν τοῦτο φυτόν. τίς δὲ ἔσται E τῆς θεραπείας ὁ τρόπος; ἐὰν τὸν ἔρωτα τῆς καλλίστης ταύτης φιλοσοφίας ἣν μετέρχεται νῦν, τρέφῃς ἐν αὐτῷ διηνεκῶς, καὶ ἀκμάζειν παρασκευάζῃς· οὕτω γὰρ καὶ ταχέως ἡμῖν οἴσει τοὺς καρπούς· αἱ γὰρ γενναῖαι ψυχαὶ οὐ μιμοῦνται τὴν βραδυτῆτα τουτωνὶ τῶν φυτῶν, τῶν τοῖς κόλποις τῆς γῆς παρακατατιθεμένων, ἀλλ' ὁμοῦ τε φυτεύονται ἐν τῇ καλλίστῃ τῆς ἀρετῆς ταύτης ἐπιθυμίᾳ, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀνατείνονται τὸν οὐρανὸν, καὶ τοσαύτην ἐπιδείκνυνται τῶν καρπῶν τὴν φορὰν, ὡς ἅπαντα ἀποκρύπτειν πλοῦτον καὶ τῇ δαψιλείᾳ, καὶ τῇ φύσει. οὐ γὰρ τῷ παρόντι συγκαταλύονται βίῳ, ἀλλὰ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἡμῖν συναποδημοῦσι ζωήν.

Ἐλπι-

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ ρμβ'.

Γλώττῃ μὲν ὀλιγάκις, γνώμῃ δὲ πολλάκις ἐπεστάλκαμέν σου τῇ θεοσεβείᾳ, καὶ καθ' ἑκάστην συγγινόμεθα τὴν ἡμέραν, καὶ ταύτης οὐκ ἴσχυσε τῆς συνουσίας ἡμᾶς ἀποστερῆσαι οὐ χρόνου πλῆθος, οὐχ ὁδοῦ μῆκος, οὐ πραγμάτων περίστασις. τοιαύτη γὰρ τῆς ἀγάπης ἡ φύσις, οὐδενὶ τούτων εἴκει, οὐδὲ παραχωρεῖ, ἀλλ' ἕστηκε πάντων ὑψηλοτέρα γινομένη. μὴ τοίνυν τῷ τῶν ἐπιστολῶν ἀριθμῷ, δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, μέτρει τὸ φίλτρον, ὃ περὶ τὴν σὴν ἔχομεν ἐμμέλειαν, ἀλλ' εἰδὼς ἡμῶν τὴν γνώμην καὶ τὴν διάθεσιν, ἣν ἀεὶ περὶ τὴν εὐλάβειαν ἐπεδειξάμεθα τὴν σὴν, μηδὲν ἀπὸ τῆς μακρᾶς ταύτης σιγῆς ὑπόπτευε. ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ὀλιγάκις δεξάμενοι γράμματα παρὰ τῆς σῆς διαθέσεως, οὐδὲ ἐντεῦθεν ῥαθυμότερόν σε περὶ ἡμᾶς γεγενῆσθαι νομίζομεν, ἀλλ' ἴσμεν σαφῶς καὶ πεπιστεύκαμεν, ὅτι μένεις ἀνθοῦσαν διατηρῶν τὴν περὶ ἡμᾶς διάθεσιν, οὐ μόνον οὐκ ἀναπίπτων ἐκ τῆς συνεχείας τῶν ἐπαγομένων δεινῶν, ἀλλὰ καὶ σφοδρότερος γινόμενος περὶ ἡμᾶς, καὶ τούτου σοι χάριν ἴσμεν πολλήν. ἐπειδὴ δὲ εὖ οἶδ' ὅτι καὶ τὰ ἡμέτερα βούλει μανθάνειν, ὑγείας ἀπολαύομεν καὶ ἀπραγμοσύνης πολλῆς, καὶ ἡσυχίας, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ διάγομεν, τῶν Ἰσαυρικῶν τέως ἀπηλλαγμένοι θορύβων. τὸν γὰρ χειμῶνα λοιπὸν τῆς Ἀρμενίας φέρειν ἐμελέτησα, βλαπτόμενος μὲν ἠρέμα βλάβην, ἔστι δὲ εἰκὸς οὕτως ἀσθενεῖ σώματι κεχρημένον· περιγινόμενος δὲ τῷ διηνεκῶς οἴκοι κατακεκλεῖσθαι, ὅταν ἀφόρητος ὁ κρυμὸς ᾖ, καὶ ὀλιγάκις τῶν προθύρων προκύπτειν. ὡς τῶν γε ἄλλων ὡρῶν τοῦ ἔτους σφόδρα ἡδίστων ἀπολελαύκαμεν, ὡς δυνηθῆναι εὐκόλως καὶ τὴν ἐκ τοῦ χειμῶνος ἐγγινομένην ἡμῖν διορθώσασθαι ἀρρωστίαν.

Πολυβίῳ ρμγ'.

Τοῦ μὲν ἐδάφους καὶ τῶν τοίχων τῆς πόλεως ἐκβεβλήμεθα, τῆς δὲ κυρίως πόλεως οὐ μετῳκίσθημεν. εἰ γὰρ ὑμεῖς ἡ πόλις, μεθ' ὑμῶν δὲ ἡμεῖς ἀεὶ καὶ ἐν ὑμῖν, εὔδηλον ὅτι καὶ ἐνταῦθα διάγοντες, τὴν πόλιν οἰκοῦμεν ἐκείνην. καὶ γὰρ ἐνδιαιτώμεθα ὑμῶν ταῖς ψυχαῖς εὖ οἶδ' ὅτι, καὶ ὅπουπερ ἂν ἀπίωμεν, καὶ πάντας ὑμᾶς τοὺς σφοδροὺς ἡμῶν ἐραστὰς ἐπὶ διανοίας περιφέροντες ἄπιμεν. οὔτε ἡμᾶς οὔτε τὴν ἐρημίαν τοῦ χωρίου τούτου, [καὶ γὰρ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐστὶν ἐρημότερον] οὔτε τὴν πολιορκίαν τῶν λῃστῶν, [καὶ γὰρ καθ' ἑκάστην πολιορκεῖται τὴν ἡμέραν] οὔτε τὸν ἐντεῦθεν τικτόμενον λιμὸν ἀφίησιν ὁρᾶν· ἐπειδὴ τὸ μὲν σῶμα ἡμῖν ἐνταῦθα ἵδρυται, ἡ δὲ ψυχὴ παρ' ὑμῖν διηνεκῶς. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς οὕτω διακειμένοις ποθεινὴ σφόδρα καὶ περισπούδαστος καὶ ἡ σωματικὴ παρουσία, καὶ λυπεῖ μὴ γινομένη, τοῦτο δὲ τέως γενέσθαι οὐκ ἔνι, ἔνι δὲ αὐτῆς φάρμακον μέγιστον ἡ διὰ τῶν γραμμάτων συνουσία, πάρεχε ταύτην ἡμῖν μετὰ δαψιλείας πολλῆς, καὶ ταύτης ἀπηλλάγμεθα τῆς ἀθυμίας. ἱκανὸς γὰρ σὺ δέσποτά μου θαυμασιώτατε, καὶ διὰ γραμμάτων σοφίζεσθαι παρουσίας ἡδονήν.

Διογένει ρμδ'.

Ἔρημον μὲν ἡ Κουκουσὸς χωρίον, καὶ ἄλλως εἰς οἴκησιν σφαλερὸν, διηνεκεῖ φόβῳ τῶν λῃστῶν πολιορκούμενον· σὺ δὲ αὐτὴν καὶ ἀπὼν παράδεισον εἶναι πεποίηκας. ὅταν γάρ σου τὸν ζῆλον ἀκούσωμεν τὸν πολὺν, τὴν ἀγάπην τὴν περὶ ἡμᾶς, τὴν γνησίαν καὶ θερμὴν, [οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς λανθάνει καὶ ἐκ τοσούτου καθημένους διαστήματος] ὡς θησαυρὸν μέγιστον ἔχοντες, καὶ πλοῦτον ἄφατον, τὴν διάθεσίν σου τῆς ἐμμελείας, καὶ ἐν ἀσφαλεστάτῃ πόλει διατρίβειν ἡγούμεθα, ὑπὸ τῆς τοσαύτης εὐφροσύνης πτερούμενοι, καὶ μεγίστην παράκλησιν ἐντεῦθεν καρπούμενοι. ἵν' οὖν καὶ ἑτέρα προσθήκη γένηται ἡμῖν ἡδονῆς, παρακαλῶ καὶ γράμματα ἡμῖν χαρίζου, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας δηλοῦντα τῆς σῆς. εἰ γὰρ καὶ ἐργῶδες τοῦτο, διὰ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος, καὶ τὸ σφόδρα ἀπῳκίσθαι τῆς δημοσίας τουτὶ τὸ χωρίον ὁδοῦ, ἀλλὰ τῷ οὕτως φιλοῦντι, ὡς αὐτὸς οἶσθα φιλεῖν, καὶ τὰ δύσκολα εὔκολα γίνεται. ἐννοήσας τοίνυν ἡλίκην ἡμῖν χαριῇ χάριν τῇ πυκνότητι τῶν τοιούτων γραμμάτων, πάρεχε καὶ ταύτην ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην· καὶ γὰρ σφόδρα ἀλγοῦμεν, ὅτι δεύτερον ἐπεσταλκότες ἤδη, οὐδὲ ἅπαξ ἐδεξάμεθα γράμματα τῆς σῆς ἐμμελείας.

Νικολάῳ πρεσβυτέρῳ αμε'.

Ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς, καὶ σφόδρα ἐπεθύμουν ἰδεῖν σου τὴν ἐμμέλειαν, καὶ περιπτύξασθαι, καὶ τοῦτο οἶσθα καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων. φιλεῖν γὰρ εἰδὼς γνησίως, καὶ τοὺς γνησίως φιλοῦντας διαγινώσκειν ἐπίστασαι· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔνι, ὅπερ ἔνι, ποιῶ, τέως γράφω, προσαγορεύω, γράμματα ἀπαιτῶ, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς ἡμῖν πυκνότερον δηλοῦντα· χαρίζου δὴ ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν· εἰ γὰρ καὶ μὴ δεῖ σοι παρακλήσεως εἰς τοῦτο,

Elpidio Epiſcopo. 142

Lingua quidem rarò, animo autem ac voluntate ad te perſæpe ſcripſimus, quotidiéque tecum verſamur. Atque hunc congreſſum nobis, nec temporis diuturnitas, nec itineris longinquitas, nec rerum adverſitas eripere poteſt. Nam ea charitatis natura eſt, ut nulli hujuſmodi rei cedat, verùm ſtet, omniáque ſuperet. Quamobrem, reverendiſſime ac religioſiſſime mi domine, noli epiſtolarum numero meum erga te amorem ponderare: verùm, cùm tibi animus meus ac benevolentia, quam pietati tuæ ſemper præſtiti, tibi comperta & explorata ſit, nihil ob diuturnum ſilentium ſiniſtri ſuſpiceris. Quandoquidem ne nos quidem, etſi literas abs te rarò acceperimus, propterea ſegniorem te erga nos redditum fuiſſe exiſtimamus: verùm illud pro certo habemus, nobíſque perſuademus, te benevolentiam eam, qua nos hactenus complexus es, incolumem ac florentem retinere, atque ob calamitates, quæ nobis aſſiduè inferuntur, non modò non conſternari, ſed etiam vehementiore erga nos amore affici: atque hoc nomine ingentem tibi gratiam habemus. Quoniam autem minimè mihi dubium eſt, quin tu quoque de rebus noſtris certior fieri cupias, commoda valetudine ſumus, ingentíque otio & quiete fruimur, atque in ſecuritate degimus, Iſauricis nimirum tumultibus liberati. Nam quod ad Armeniæ hyemem attinet, eam jam uſu ipſo ferre didici. Quanquam enim frigore nonnihil offendor, ut veriſimile eſt eum, qui tam imbecilli corpore præditus ſit: ſuperior tamen exiſto, dum domi me perpetuò, cum frigus ſævit, includo, raróque è limine pedem effero. Nam cæteras quidem anni partes ita jucundas ac ſuaves ſentio, ut eum etiam morbum, quem ex hyemis aſperitate contraxi, perfacilè depellere queam.

Polybio. 143.

Urbis quidem ſolo, ac muris & parietibus ejecti ſumus: verùm ex urbe, ſi propriè hoc nomine uſurpetur, minimè migravimus. Nam ſi vos urbs eſtis, ſanè, cùm vobiſcum atque in vobis perpetuò ſimus, illud perſpicuum eſt, nos, etiam hîc commorantes, urbem illam habitare. Neque enim, quin in animis veſtris habitemus, ullo modo dubito: ac viciſſim, quocunque abierimus, vos omnes, qui noſtri ſtudio atque amore flagratis, animo circumferimus. Hoc porro nos, nec hujus loci ſolitudinem (eſt autem totius orbis terræ deſertiſſimus) nec prædonum obſidionem (nam quotidie obſidetur) nec denique famem, quæ hinc ortum trahit, perſpicere ſinit. Quandoquidem corpus ita hic defixum eſt, ut interim animus apud vos verſari non deſinat. At quoniam iis, qui hoc animo præditi ſunt, corporis quoque præſentia magnopere chara & expetenda eſt, mœrórque exiſtit, cùm ea negatur, id porro minimè fieri poteſt, huic rei maximum remediũ affert congreſſus ille, qui mutuis epiſtolis comparatur: quo ſi nobis per vos copioſè frui contingat, hac quoque mœſtitia liberatos nos ſentiemus. Potes enim ipſe, domine mi cum primis admirãde, præſentiæ voluptatem per literas adumbrare.

Diogeni. 144.

Deſertus quidem locus eſt Cucuſus, atque etiam alioqui ad habitandum periculoſus, ut qui perpetuo latronum metu infeſtus ſit. Tu verò, etiam abſens, eum nobis in amœniſſimum locum commutaſti. Nam cùm ingentem tuum zelum, ſinceráu*que ac ferventem erga nos charitatem audimus (nihil enim nobis, quamvis tam longè diſſitis, obſcurum atque incognitum eſt) benevolentiam tuam, tanquam ampliſſimi cujuſdã theſauri, ac divitiarum omni verborum facultate præſtantiorum inſtar habentes, ita afficimur, ut nobis ipſi in ſumma ſecuritate verſari videamur, tanta videlicet lætitia erecti, maximúmque hinc ſolatium capientes. Quò igitur alter inſuper nobis voluptatis cumulus accedat, velim literis quoque nos dones, quibus de tua valetudine certiores efficiamur. Nam etſi difficile iſtud eſt, tum ob viæ longinquitatem, tum quòd hic locus à publica via valde ſemotus ſit, tamen homini ita amanti, ut ipſe amare noſti, etiam quæ ardua ſunt, prona ac facilia redduntur. Cùm igitur animadvertas, quantam hujuſmodi literarum frequentiâ gratiam à nobis initurus ſis, hanc quoque lætitiam nobis præbe. Siquidem illud permoleſtè ferimus, quòd cùm iterum jam ad te ſcripſerimus, tamen ne ſemel quidem literas à te accepimus.

Nicolao Presbytero. 145.

Cuperem quidem ipſe quoque, & quidem vehementer cuperem te videre atque complecti: idque ipſe etiam ante noſtras literas minimè ignoras. Nam cùm ſincero animo amare noris, eos quoque, qui ſincero animo amant, agnoſcere noſti. Verùm quoniam id minimè licet, interim, quod licet, facio: ſcribo, ſaluto, literas, quæ nobis valetudinis tuæ ſtatum crebrò exponant, poſtulo, atque expoſco. Quamobrem hanc nobis gratiam concede. Nam quanquam ad eam rem hortatore nihil indiges,

tamen de hac re te ſubmonere minimè deſiſtemus. Neque enim exiguam animi levationem, atque tum ſolitudinis, tum quotidianorum terrorum, qui ex prædonum incurſione nobis oriuntur, tum morbi corporis, adverſarúmque aliarum rerum conſolationem illud nobis allaturum eſt, ſi ex vobis, quibus chari ſumus, hoc intelligamus, vos incolumi ac firma valetudine eſſe, omniáque vobis ex animi ſententia evenire, etiamſi alioqui ſexcentas nobis tempeſtates commemores. Qui tandem iſtud? Quoniam nihil impedit, quo minùs, qui generoſi & experrecti atque attenti animi eſt, etiam in commoto ac perturbato negotiorum mari feliciter naviget: quemadmodum contrà, qui ignavi ac diſſoluti, & conſternati ſupinéque jacentis animi eſt, tranquillo quoque mari perturbetur, atque in tumultu verſetur.

Theodoto, Nicolao, Charea, Presbyteris & monachis. 146.

Vos quidem Iſaurorum incurſionem atque impetum abſentiæ veſtræ cauſam eſſe dicitis: at ego vos & adeſſe, & nobiſcum verſari dico: neque hujuſmodi rem, quin ad nos veneritis, impedimento vobis fuiſſe. Nam ex charitatis pennæ ſunt, ut etiamſi ſexcenta impedimenta ſe objiciant, repente tamen ac magna cum facilitate ubique adſit. Quòd ſi corporea veſtra præſentia caremus, precari ne intermittite: ac Deus eam pro ſua benignitate dabit. Quandoquidem ipſe quoque animo vos aſſiduè gerens, congreſſum veſtrum haud vulgarem in modum deſidero: neque dubito, quin iſtud mihi contingat, dummodo eum, qui tempeſtatem omnem diſcutere, cunctáque in magnam tranquillitatem adducere poteſt, obnixè oretis & obſecretis. Ut autem rerum quoque noſtrarum ſtatu cognito, lætitiam concipiatis, ingenti quiete atque otio fruimur, corpúſque noſtrum, etſi alioqui multa ſint, quæ ipſius valetudinem labefactent, ſatis commodè ſe habet. Quanquam enim & medicorum inopia, & rerum neceſſariarum penuria (nihil enim hîc vænale eſt, nec medicamenta ulla ſuppetunt) & cœli intemperies (neque enim æſtas nobis minus, quàm frigus, moleſta eſt, ut quæ frigoris acrimoniam in contrarium imitetur) & gravis ac perpetua obſidio, crebríque Iſauricarum incurſionum metus, hæc inquam omnia, & alia plura ſint quæ valetudinem noſtram labefactent: nunc tamen gravi periculo, atque hujuſmodi morbo liberati ſumus, ac mediocrem quandam ſanitatem obtinuimus. Vos verò operam etiam date, ut ad nos quàm ſæpiſſimè ſcribatis, ac de veſtra valetudine ſine ulla intermiſſione certiores nos faciatis. Siquidem maximæ levationis, maximique ſolatii, atque ampliſſimorum theſaurorum inſtar, veſtram charitatem eſſe ducimus: ac, cùm ſinceræ veſtræ benevolentiæ, animíque conſtantiæ, ac firmæ charitatis nobis in mentem venit (nunquam autem non venit) tanquam in latum quendam atque tranquillum portum ex multis calamitatibus appellimur.

Anthemio. 147.

Alii tibi Conſulatus atque Præfecturæ nomine gratulantur: ego autem magnificentiæ tuæ cauſa ipſis quoque magiſtratibus imperiiſque gratulor. Neque enim te ornarunt: verùm abs te ornata ſunt. Quandoquidem etiam ea virtutis natura eſt, ut honores non aliunde mutuetur, verùm ipſa eos in ſeſe circumferat, nimirum hiſce dignitatibus honorem præbens, non autem ipſa ab illis accipiens. Eáque de cauſa ne amori quidem erga te noſtro quicquam nunc adjunximus. Nihil enim tibi amplius acceſſit. Nec nos Præfectum atque Conſulem amamus: ſed dominum meum ſuaviſſimum Anthemium, cùm magna prudentia atque ingenii acumine, tum etiam ingenti philoſophia refertum. Ac proinde te quoque beatum prædicamus, non quòd ad hunc thronum evectus ſis, ſed quia uberiorem prudentiæ tuæ atque humanitatis demonſtrandæ materiam accepiſti. Atque iis omnibus, quibus injuria fit, gratulamur, latum ſcilicet animæ tuæ portum intuentes, eam vim habentem, ut innumera naufragia depellere queas, atque efficere, ut ii, qui in atrociſſimam tempeſtatem inciderunt, ex animi ſententia navigent. Ac propterea exultamus & lætitia diffundimur, imperium tuum commune eorum, qui injuria afficiuntur, feſtum eſſe exiſtimantes. Quo etiam nunc ipſi fruimur: ut qui ex virtutum tuarum magnitudine propriam nobis voluptatem fingamus.

Cyriaco, Demetrio, Palladio, Eclyſio, Epiſcopis. 148.

Beati vos, ac ter beati, ſæpiúſque beati, ob præclaros hos ſudores, certamina, & ærumnas, ac labores & pericula, quæ pro omnibus orbis terræ eccleſiis ſubiiſtis, hincque, tum in terra, tum in mari, tum in cœlis gloriam & ſplendorem conſecuti eſtis. Siquidem homines omnes, qui quidem mentis compotes ſunt, vos prædicant, ac coronis cingunt, animi veſtri robur, fortitudinem, tolerantiam, atque conſtantiam ad ſtuporem uſque mirantes. Benignus autem Deus, qui laboribus longè ampliora præmia ſemper conſtituit,

A οὐ παυσόμεθα ἀναμιμνήσκοντες ὑπὲρ τούτου· οὐ γὰρ μικρὰ παράκλησις ἡμῖν καὶ παραμυθία καὶ τῆς ἐρημίας, καὶ τῶν φόβων τῶν καθημερινῶν τῶν ἀπὸ τῆς ἐφόδου γινομένων τῆς λῃστρικῆς, καὶ τῆς τοῦ σώματος ἀῤῥωστίας, καὶ τῶν ἄλλων περιστάσεων, τὸ μανθάνειν περὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς ὑμῶν, ὅτι τε ἔῤῥωσθε, καὶ ὑγιαίνετε, καὶ κατὰ ῥοῦν ὑμῖν ἅπαντα φέρεται, κἂν μυρίους ἡμῖν λέγῃς χειμῶνας. πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ὅτι ἔνι τὴν γενναίαν, καὶ ἐγρηγορυῖαν, καὶ νήφουσαν καὶ ἐν ταραττομένῳ πραγμάτων
B πελάγει ἐξ οὐρίας πλεῖν, ὥσπερ καὶ τὴν χαῦνον, καὶ ἀναπεπτωκυῖαν, καὶ κειμένην ὑπτίαν, καὶ ἐν γαλήνῃ διαταράττεσθαι καὶ θορυβεῖσθαι.

Θεοδότῳ, Νικολάῳ, Χαιρέᾳ, πρεσβυτέροις καὶ μονάζουσιν ρμϛʹ.

Ὑμεῖς μὲν τῶν Ἰσαύρων αἰτιᾶσθε τὴν καταδρομὴν τῆς ἀπουσίας τῆς ὑμετέρας. ἐγὼ δὲ ὑμᾶς καὶ παρεῖναι φημὶ, καὶ σὺν ἡμῖν εἶναι, καὶ οὐδὲν
C δὲ ἐντεῦθεν γενέσθαι κώλυμα πρὸς τὴν ἄφιξιν ὑμῶν. τοιαῦτα γὰρ τῆς ἀγάπης τὰ πτερὰ, ἀθρόον καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας πανταχοῦ παραγίνεται, κἂν μυρία τὰ κωλύματα ᾖ. εἰ δὲ τῆς σωματικῆς ὑμῶν ἀπεστερήμεθα παρουσίας, μὴ διαλίπητε εὐχόμενοι, καὶ δώσει ταύτην ὁ φιλάνθρωπος Θεός. ἐπεὶ καὶ αὐτὸς διηνεκῶς ὑμᾶς ἐν διανοίᾳ περιφέρων, οὐχ ὡς ἔτυχε καὶ τῆς κατ᾽ ὄψιν ἐρῶ συντυχίας, καὶ εὖ οἶδα ὅτι καὶ αὕτη ἔσται, μετὰ ἐκτενείας ὑμῶν παρακαλούντων τὸν δυνάμενον πάν-
D τα λῦσαι χειμῶνα, καὶ εἰς γαλήνην λευκὴν ἅπαντα ἀγαγεῖν. ἵνα δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα μαθόντες εὐφραίνησθε, πολλῆς ἀπολαυόμεθα ἡσυχίας καὶ ἀπραγμοσύνης, τὸ σῶμα ἡμῖν, καίτοι πολλῶν ὄντων τῶν λυμαινομένων αὐτοῦ τὴν ὑγείαν, [καὶ γὰρ ἰατρῶν σπάνις, καὶ ἀναγκαίων ἀπορία· οὐδὲν γάρ ἐστιν ὤνιον ἐνταῦθα, οὐ φαρμάκων εὐπορία, καὶ ἀέρος δυσκρασία· τοῦ κρυμοῦ γὰρ οὐκ ἔλαττον ἡμᾶς τὸ θέρος λυπεῖ, ἀπεναντίας τοῦ κρυμοῦ μιμούμενον τὴν σφοδρότητα, καὶ πολιορκία χα-
E λεπὴ καὶ διηνεκὴς, καὶ συνεχεῖς καὶ ἐπάλληλοι φόβοι τῶν Ἰσαυρικῶν ἐφόδων] τούτων τοίνυν καὶ ἑτέρων πλειόνων ὄντων τῶν διαφθειρόντων τὴν ῥῶσιν ἡμῶν, τέως τοῦ μὲν κινδύνου τοῦ χαλεποῦ, καὶ τῆς τοιαύτης ἀπηλλάγμεθα ἀῤῥωστίας· ὑγιαίνομεν δέ τινα ὑγείαν σύμμετρον. μὴ δὴ διαλίπητε καὶ αὐτοὶ συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλοντες, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας εὐαγγελιζόμενοι. καὶ γὰρ παράκλησιν μεγίστην, καὶ παραμυθίαν, καὶ θησαυρὸν πολλῶν γέμοντα ἀγαθῶν, τὴν ὑμετέραν
A ἀγάπην εἶναι νομίζομεν· καὶ ὅταν τὴν διάθεσιν ὑμῶν τὴν γνησίαν, καὶ τὸ ἀπερίτρεπτον τῆς γνώμης, καὶ τὴν ἀκλινῆ καὶ στεῤῥὰν ὑμῶν ἐννοήσωμεν ἀγάπην, [ἀεὶ δὲ αὐτὴν ἐννοοῦντες οὐ παυόμεθα] ὥσπερ εἴς τινα λιμένα εὐρὺν καὶ ἀκύμαντον ἀπὸ τῶν πολλῶν καταπλέομεν θλίψεων.

Ἀνθεμίῳ ρμζʹ.

B Ἄλλοι μέν σου τῇ θαυμασιότητι καὶ τῆς ὑπατείας, καὶ τῆς ἐπαρχότητος συνήδονται· ἐγὼ δὲ αὐταῖς ταῖς ἀρχαῖς τῆς σῆς ἕνεκεν μεγαλοπρεπείας. οὐ γάρ σε κατεκόσμησαν, ἀλλ᾽ ἐκοσμήθησαν παρὰ σοῦ. ἐπειδὴ καὶ τοιοῦτον ἀρετὴ, οὐκ ἔξωθεν δανείζεται τὰς τιμὰς, ἀλλ᾽ αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ περιφέρει ταύτας, τιμὴν τοῖς ἀξιώμασι τούτοις παρέχουσα, οὐκ αὐτὴ παρ᾽ ἐκείνων λαμβάνουσα· διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ προσεθήκαμεν τῷ φίλτρῳ νῦν τῷ περὶ σέ. οὐδὲ γάρ σοι προσγέγονε πλέον, οὐδὲ τὸν
C ὕπαρχον καὶ ὕπατον ἡμεῖς φιλοῦμεν, ἀλλὰ τὸν δεσπότην μου τὸν ἡμερώτατον Ἀνθέμιον, τὸν πολλῆς μὲν συνέσεως, πολλῆς δὲ γέμοντα φιλοσοφίας. διό σε καὶ μακαρίζομεν, οὐκ ἐπειδὴ πρὸς τὸν θρόνον ἀνέβης τοῦτον, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ δαψιλεστέραν ἔλαβες ὕλην, εἰς τὸ τὴν σύνεσίν σου καὶ τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιδείξασθαι. καὶ τοῖς ἀδικουμένοις πᾶσι συνηδόμεθα, τὸν πλατύν σου λιμένα τῆς ψυχῆς ὁρῶντες, μυρία δυνάμενον λῦσαι ναυάγια, καὶ τοὺς εἰς ἔσχατον κλυδώνιον κατενεχθέντας
D παρασκευάσαι ἐξ οὐρίας πλεῖν. διὰ ταῦτα σκιρτῶμεν. διὰ ταῦτα χαίρομεν, τὴν σὴν ἀρχὴν κοινὴν ἑορτὴν τῶν ἐπηρεαζομένων εἶναι νομίζοντες, ἧς καὶ αὐτοὶ νῦν ἀπολαύομεν, οἰκείαν ἡδονὴν εἶναι τιθέμενοι τῶν σῶν κατορθωμάτων τὸ μέγεθος.

Κυριακῷ, Δημητρίῳ, Παλλαδίῳ, Εὐλυσίῳ, ἐπισκόποις ρμηʹ.

Μακάριοι καὶ τρισμακάριοι, καὶ πολλάκις τοῦτο ὑμεῖς τῶν καλῶν
E τούτων ἱδρώτων καὶ ἀγώνων, τῶν μόχθων, καὶ πόνων, καὶ τῶν κινδύνων, οὓς ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην κειμένων ὑπομεμενήκατε λαμπροὶ μὲν ἐν γῇ, λαμπροὶ δὲ ἐν οὐρανοῖς διὰ τούτων γενόμενοι. καὶ γὰρ ἄνθρωποι πάντες οἱ νοῦν ἔχοντες ἀνακηρύττουσιν ὑμᾶς, στεφανοῦσιν, ἐκπληττόμενοι τὴν εὐτονίαν ὑμῶν, τὴν ἀνδρείαν, τὴν καρτερίαν, τὴν προσεδρείαν· ὅ, τε φιλάνθρωπος Θεὸς, ὁ μείζονας ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος τιθεὶς ἀεὶ τῶν πόνων τὰς ἀμοιβὰς, τοσούτοις

τοσούτοις ἀμείψεται ἀγαθοῖς, ὅσοις ἀμείβεσθαι θεῷ πρέπον τοὺς οὕτω γενναίως ἀγωνιζομένους ὑπὲρ τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἁπάσαν εἰρήνης. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς οὐ παυόμεθα μακαρίζοντες ὑμᾶς, ἐντρυφῶντες ὑμῶν τῇ μνήμῃ διηνεκῶς, ἐπὶ διανοίας περιφέροντες, εἰ καὶ πολλῷ διῳκίσμεθα τῷ τῆς ὁδοῦ μήκει. ὁ μὲν οὖν τιμιώτατος Κυριακὸς ὁ διάκονος οὐκ ἠδυνήθη νῦν ἐκπλεῦσαι, διὰ τὸ πολλῷ κατειργάσθαι πόνῳ. οἱ μέντοι κύριοί μου ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος Ἰωάννης, καὶ ὁ τιμιώτατος Παῦλος ὁ διάκονος ἐλαυνόμενοι πανταχόθεν, καὶ μηδαμοῦ στῆναι, μηδὲ λαθεῖν ἔχοντες, ἀναγκαῖον ἐνόμισαν καταλαβεῖν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, καὶ αὐτόθι μεθ' ὑμῶν εἶναι. δεξάμενοι τοίνυν αὐτοὺς μετὰ ἀγάπης, τὴν πρέπουσαν ὑμῖν εὔνοιαν περὶ αὐτοὺς ἐπιδείξασθε.

Αὐρηλίῳ ἐπισκόπῳ Καρθαγένης. ρμθʹ.

Βαβαὶ ἡλίκον ἐστὶ γενναία ψυχὴ, καὶ πολλῷ βρύουσα τῷ τῆς ἀγάπης, καὶ τῷ τῆς εὐλαβείας καρπῷ, ὅπου γε καὶ αὐτὸς τοσοῦτον ἡμῶν ἀπῳκισμένος ὁδοῦ μῆκος, ὡς παρὼν καὶ μεθ' ἡμῶν ὢν, οὕτως ἡμᾶς εἷλες, καὶ ἐχειρώσω. τῆς γὰρ ἀγάπης σου τὸ θερμὸν, καὶ τῆς παῤῥησίας, καὶ τῆς εὐλαβείας ἡ εὐωδία, μέχρι καὶ ἡμῶν τῶν ἐν ἐσχατιᾷ τῆς οἰκουμένης καθημένων ἔφθασεν. διὰ ταῦτά σοι χάριτας πολλὰς ἴσμεν, διὰ ταῦτά σου μακαρίζομεν τὴν εὐλάβειαν, ὅτι πόνον πολὺν καὶ ἱδρῶτα ὑπὲρ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν ἀναδεχόμενος, μεγίστους ἑαυτῷ παρὰ τῷ φιλανθρώπῳ θεῷ προαπέθου τοὺς στεφάνους. καί σε παρακαλοῦμεν ἐμμεῖναι τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα ἀγωνιζόμενον. οἶσθα γὰρ τὰ ἐντεῦθεν βραβεῖα. εἰ γὰρ ἕνα τις ἀδικούμενον καὶ παρανομούμενον ἀνέχων, ἄφατον ἔχει παρὰ τοῦ θεοῦ τὸν μισθὸν, ἐννόησον ὅσην αὐτὸς λήψῃ τὴν ἀμοιβὴν, ἐκκλησίας τοσαύτας ταραττομένας, διὰ τῆς καλῆς ταύτης σπουδῆς ἀπαλλάττων μὲν θορύβων καὶ ταραχῆς, εἰς δὲ γαληνὸν λιμένα εἰρήνης ὁρμίσαι ἐσπουδακώς.

Μαξίμῳ ἐπισκόπῳ ρνʹ.

Ὅταν ἐννοήσω τοὺς πόνους ὑμῶν, καὶ τοὺς ἱδρῶτας, τοὺς ἐπὶ μακρῷ χρόνῳ γεγυμνασμένους, οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ καὶ μεγίστην καρποῦμαι παράκλησιν, ἐφ' οἷς αὐτὸς πέπονθα παρανόμως, τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὴν οὕτω θερμὴν καὶ γνησίαν, τὴν πρόνοιαν τὴν εἰλικρινῆ, τὴν ἀγρυπνίαν τὴν ὑπὲρ τῆς διορθώσεως τῶν γεγενημένων, τὴν ἐπιτεταμένην, μεγίστην ἔχων παραμυθίαν. καὶ γὰρ οὐχ ἡ τυχοῦσα γέγονέ μοι παραψυχὴ, τὸ λογίζεσθαι ὅτι ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, οὐχ ἑωρακότες ἡμᾶς ποτε, οὐκ ὀφθέντες παρ' ἡμῶν, οὐ λόγων ἡμῖν κοινωνήσαντες, ἀθρόον ὑπὸ τῆς παρανομίας τῶν τολμηθέντων κινηθέντες, τοσαύτην ἐπεδείξασθε περὶ ἡμᾶς ἀγάπην, ὅσην πατέρες περὶ παῖδας, μᾶλλον δὲ καὶ πατέρας ἀπεκρύψατε τῇ τοσαύτῃ κηδεμονίᾳ. διὰ ταῦτα χάριτας ὑμῶν ἴσμεν τῇ εὐλαβείᾳ, θαυμάζομεν, μακαρίζομεν, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς αὐτοὺς τὰ ἑαυτῶν μιμήσασθαι, καὶ ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐπεδείξασθε προθυμίαν, ταύτην εἰς τέλος ἀγαγεῖν. κἂν γὰρ μηδὲν γένηται πλεῖον εἰς διόρθωσιν τῶν γεγενημένων, οὐ μικρὰ παράκλησις ἡμῖν, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, τοσαύτης ἀπολελαυκόσι καὶ ἀπολαύουσι παρὰ τῆς τιμιότητος τῆς ὑμετέρας ἀγάπης.

Ἀσέλλῳ ἐπισκόπῳ ρναʹ.

Οἶδα μὲν, ὅτι οὐδὲν ὑμῖν δεῖ γραμμάτων εἰς τὸ διαναστῆναι, καὶ ἀντιλαβέσθαι τῆς διορθώσεως τῶν τὰς ἐκκλησίας τῆς ἀνατολῆς κατειληφότων κακῶν· καὶ τοῦτο δι' ὧν πεποιήκατε, ἐπεδείξασθε, αὐτοπαράκλητοι τοσαύτην παρασχόντες σπουδήν. ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ κακὰ ἔτι μένει ἀδιόρθωτα, διὰ τὴν ἄνοιαν τῶν τοσαῦτα παρανομησάντων, ἀναγκαῖον εἶναι ἐνομίσαμεν παρακαλέσαι ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν, ὥστε μὴ ἀποκαμεῖν, μηδὲ προεκκακῆσαι, ἀλλ' ἀκμαζούσῃ χρήσασθαι τῇ προθυμίᾳ, καὶ παρ' ἑαυτῶν πάλιν ἅπαντα εἰσενεγκεῖν. ὅσῳ γὰρ ἀνίατα νοσοῦσιν οἱ πρὸς τὴν τῶν ἐκκλησιῶν κατάστασιν στασιάζοντες, τοσούτῳ κἀκείνων πλέον ἔσται τὸ κρίμα, καὶ ὑμῖν τοῖς μὴ ἀποκάμνουσι λαμπρότερος ὁ μισθὸς, καὶ μείζους οἱ στέφανοι.

Ἐπισκόποις ρνβʹ.

Καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ, καὶ κοινῇ πᾶσιν ὑμῖν ὀφείλομεν χάριτας, οὐχ ἡμεῖς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐπίσκοποι, κληρικοὶ διαφόρων πόλεων, λαοὶ ποικίλως ἐλαυνόμενοι· ὅτι πατρικὰ σπλάγχνα ἐπιδειξάμενοι, συνηλγήσατε, ἔστητε γενναίως, τὰ παρ' ὑμῶν αὐτῶν πάντα εἰσηνέγκατε. διὰ ταῦτα πάντες ὑμᾶς ἀνακηρύττουσι, στεφανοῦσιν, ἐπὶ στόματος φέρουσιν ὑμῶν τὰ κατορθώματα. εἰ δὲ παρὰ ἀνθρώπων τοιαῦται αἱ τιμαὶ, ἐννόησον παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ πόσαι ὑμῖν αἱ ἀντιδόσεις· ταῦτ' οὖν εἰδότες τιμιώτατοι δεσπόται μου καὶ εὐλαβέστατοι, κἂν οἱ θορυβοῦντες τὰς ἐκκλησίας ἀνίατα νοσῶσι, μὴ παύσησθε τὴν παρ' ὑμῶν αὐτῶν εἰσφέροντες θεραπείαν.

tot tantáque bona vobis rependet, quot quantáque iis à Deo rependi par eſt, qui pro univerſi orbis pace tam ſtrenuè ac fortiter dimicant. Ac propterea nos quoq; beatos vos prædicare non deſinimus, incredibilem quandam voluptatem ex veſtri recordatione perpetuò capientes, vóſque, etiam ſi alioqui longo itineris intervallo à vobis disjuncti ſimus, animo circumferentes. Ac Cyricus quidem reverendiſſimus Diaconus, nunc navigare minimè potuit, propterea quòd multo labore confectus erat. At verò domini mei, religioſiſſimus Presbyter Joannes, & reverendiſſimus Diaconus Paulus, cùm undique exagitarentur ac vexarentur, nec uſquam conſiſtendi ac deliteſcendi poteſtas eſſet, hoc ſibi neceſſariò faciendum exiſtimarunt, ut ad charitatem veſtram ſeſe conferrent, iſticque vobiſcum eſſent. Quamobrem ipſos cum charitate excipite, eámque, quam par eſt, benevolentiam ipſis exhibete.

Aurelio, Carthaginis Epiſcopo. 149.

Papæ, quanta res eſt, generoſus animus, atque charitatis ac pietatis fructibus abundans: quippe cùm ipſe tanto itineris intervallo à nobis diſſitus, tanquam præſens, ac nobiſcum degens, nos ceperis, tibíque devinxeris. Siquidem charitatis tuæ ardor, eáque odoris ſuavitas, quæ ex tua loquendi libertate ac pietate manat, ad nos uſque, qui in extremo orbis receſſu collocati ſumus, penetravit. Ac propterea ingentes tibi gratias agimus, propterea inquam, te beatum prædicamus, quòd cùm magnum laborem ac ſudorem pro omnibus orbis terræ Eccleſiis ſuſceperis, maximas tibi apud benignum Deum coronas condidiſti. Téque hortamur atque obſecramus, ut in hoc præclaro certamine perſeveres. Neque enim te fugit, quænam hinc præmia oriantur. Nam ſi quiſpiam unum aliquem injuria affectum ac præter jus læſum ſublevans, mercedem omni ſermone præſtantiorem à Deo obtinet, cogites velim, quantum ipſe præmium accepturus ſis, qui tot Eccleſias perturbatas, per egregium hujuſmodi ſtudium ac diligentiam, tumultibus ac perturbatione liberes, atque in tranquillum pacis portum appellere ſtudeas.

Maximo Epiſcopo. 150.

Cum labores eos ac ſudores, quos diuturno tempore ſubiiſtis, animo contemplor, non vulgarem, ſed ampliſſimam quandam injuriarum earum, quibus per ſummum ſcelus affectus ſum, conſolationem capio, veſtram nimirum uſqueadeo ardentem ac germanam charitatem, ſinceram curam, acerrimámque in iis malis, quæ contigerunt, corrigendis vigilantiam, maximi ſolatii loco ducens. Siquidem id non mediocri mihi conſolationi fuit, cùm illud mecum reputarem, vos tanto intervallo à me disjunctos, cùm nec me unquam vidiſſetis, nec à me viſi eſſetis, nec ullum unquam ſermonem mecum habuiſſetis, perpetratorum facinorum iniquitate repente commotos, quantam patres erga liberos, tantam erga me charitatem oſtendiſſe, imò etiam curæ ac ſolicitudinis magnitudine paternum amorem ſuperaſſe. Ac propterea pietati veſtræ gratiam habeo, vóſque mirificis laudibus in cœlum fero, petoque à vobis, ut ipſi vosmet imitemini, quámque ante hac ſemper animi promptitudinem exhibuiſtis, eam ad extremum perducatis. Ut enim ad ea, quæ acciderunt, ſarcienda nihil hinc utilitatis progrediatur, non parva tamen, ut jam dixi, nobis hæc conſolatio futura eſt, quòd tantam à vobis charitatem obtinuerim, atque etiamnum obtineam.

Aſello Epiſcopo. 151.

Non me fugit, vos literis nihil indigere, quibus excitemini, atque ea mala, quæ Orientales Eccleſias invaſerunt, ſarcienda ſuſcipiatis. Idque per ea, quæ à vobis geſta ſunt, planum feciſtis: quippe qui veſtra ipſimet ſponte tantum ſtudii ac diligentiæ præbeatis. Verùm quoniam hujuſmodi mala, propter eorum, qui ea perpetrarunt, amentiam ac ſtoliditatem adhuc à correctione aliena manent, idcirco neceſſarium duximus vos hortari, ut ne animis defatigemini, verùm florentem animi alacritatem adhibeatis, atque à vobis ipſis rurſus omnia conferatis. Nam quo periculoſiore ac incurabiliore morbo laborant, qui adverſus Eccleſiarum ſtatum ſeditiones agitant, eo quoque gravius ipſorum judicium erit: ac vobis contra, quorum animi minimè franguntur ac debilitantur, luculentior merces & majores coronæ.

Epiſcopis. 152.

Et privatim ſingulis, & univerſim omnibus vobis gratias referre debemus, non nos duntaxat, ſed etiam omnes Orientales Epiſcopi, diverſarum urbium clerici ac laïci, vario & multiplici modo exagitati, quòd paterna viſcera exhibentes, vicem noſtram doluiſtis, fortitérque ſtetiſtis. Nam, quicquid veſtrarum partium erat, præſtitiſtis. Ac propterea cuncti vos deprædicant, corona donant, veſtráque egregia facinora in ore habent. Quòd ſi tanti honores vobis ab hominibus habentur, cogitate quæſo quanta vobis à benigno Deo præmia expectanda ſint. Quæ cùm ipſi minimè ignoretis, reverendiſſimi ac religioſiſſimi domini mei, etiamſi ii, qui Eccleſias perturbant, incurabili morbo teneantur, ne tamen, quod poteſtis, remedium afferre deſinatis.

Nam

Nam quo plura impedimenta, ac major difficultas fuerit, eo A quoque major vobis merces erit. *Nam ſi cuipiam poculo duntaxat aquæ frigidæ dato, hujuſce exiguæ humanitatis præmium minimè futurum eſt*, perpendite quæſo, quantam vos, qui pro perturbatis Eccleſiis tot ac tanta & facere, & perpeti, in animum induxiſtis, mercedem accepturi ſitis, quantáque vos egregiorum laborum præmia maneant.

Iiſdem. 153.

Nunquam vobis gratias habere intermittimus. Etſi enim B multis ab hoſtibus injurias accepimus, tamen plurimum auxilii à vobis, ingentem charitatem, ſinceram humanitatem, ferventiſſimúmque ſtudium ſenſimus: ex iiſque rebus non exiguum, tum graviſſimi exilii, quo detinemur, tum aliorum malorum, quæ nobis illata ſunt, ſolatium habemus. Ac propterea vos rogamus & obſecramus, ut eandem nobis benevolentiam idemque ſtudium exhibere pergatis. Neque enim hujuſmodi opera in nobis gradum figet, verùm etiam ad communem Eccleſia- C rum utilitatem dimanabit. Non enim una, aut altera, aut tres urbes, verùm integræ gentes ubique terrarum perturbantur. Ac proinde tantum à vobis ſtudium adhiberi convenit, quantum ab iis adhiberi par eſt, qui pro tot animarum ſalute ſtudium laborémque ſuſcipiunt. Quod ſi voſipſos multos jam labores pertuliſſe, veſtriſque partibus functos eſſe dicatis, nos quoque id exploratum habemus, eóque nomine ſine ulla intermiſſione vobis gratias agimus. Petimus autem à vobis, ne hoc facere de- D ſinatis. Siquidem tolerantia ac patientia veſtra, eos etiam, qui pervicaciſſimo animo ſunt, ac penè incurabili morbo tenentur, ab ea, qua nunc laborant, dementia abducere poterit. Atque ut etiam nulla eorum morbo afferri medicina queat, at vobis certè plena & cumulata merces erit, bonorúmque horum corona integra atque perfecta.

Iiſdem. 154.

Nos quidem corporis etiam oculis vos videre cuperemus, E quoniam autem id minimè licet, propterea quòd exilii vinculis conſtricti tenemur, charitatis oculis vos quotidie cernimus atque amplectimur, plauſuque & admiratione proſequi non deſinimus, quòd tantam animi alacritatem ac ſtudium pro Orientis Eccleſiis ab initio ad hoc uſque tempus conſtanter exhibuiſtis. Vóſque rogamus & obteſtamur, ut parem initiis finem præſtetis. Nam cùm ii, qui omnia perturbarunt ac tumultibus A impleverunt, tanta contentione ac pervicacia uſi ſint, multo utique majorem vos, qui incommodis acceptis mederi ſtudetis, patientiam ac tolerantiam in hujuſmodi conatu adhiberi convenit. Hac enim ratione major nobis merces majúſque præmium erit, ſi, licet impedimenta multa ſeſe vobis objiciant, vos tamen pedem minimè referatis, verùm rerum difficultatem vigilantia veſtra & ſtudio conſtanter intercludatis.

Chromatio Aquileiæ Epiſcopo. 155. B

Clariſſima ferventis tuæ ac ſinceræ charitatis tuba ad nos uſque ſonum ſuum diffudit, magnum quiddam ac diutiſſimè durans ex tanto itineris intervallo ſpirans, atque ad extremos uſque terræ fines pertingens. Nec nos, licet alioqui tam longè disjuncti, minus, quàm ii qui adſunt, vehementiſſimam atq; igne plenam charitatem, ſinceràmque & ingenti libertate ac fiducia perfuſam linguam, atque adamantinam contentionem exploratam habemus. Eóque nomine veſtro etiam conſpectu atque C congreſſu frui magnopere nobis in votis eſſet. Quoniam autem id quoque nobis ea ſolitudo, qua nunc tanquam compedibus reſtricti ſumus, eripuit, idcirco dominum meum reverendiſſimum ac religioſiſſimum Presbyterum nacti, cupiditatem noſtram, ut licet, explemus, ſcribentes & ſalutantes, vobíſque pro eo ſtudio, quod toto hoc tam diuturno tempore magna cum animi contentione præſtitiſtis, ampliſſimas gratias agentes. Ac vos rogamus & obſecramus, ut cùm ipſe revertetur, inſupérque etiam, ſi D tabellarii occurrant, qui ad hanc ſolitudinem veniant, de veſtra valetudine ad nos ſcribatis. Scis enim quantam hinc voluptatem percepturi ſimus, cùm de hominum tam ardenter nos amantium proſpera valetudine crebriùs ad nos afferetur.

Epiſcopis. 156.

Clamat quidem ubique ipſa quoque rerum natura, quavis tuba luculentiorem vocem emittens, præclariſſimum ve- E ſtrum zelum, animíque pro veritatis defenſione alacritatem, quam non itineris longitudo, non temporis diuturnitas, non hominum inſanabili morbo laborantium væſana contentio, non denique aliud quicquam hujuſmodi oppreſſit, aut etiam debilitavit. Ac nos item magnas vobis gratias agere, atque coronarum earum nomine, quæ vobis ob præclara hæc certamina à benigno Deo reconduntur, gratulari non deſinimus. Et quidem coràm etiam vos cernere cuperemus.

Ὅσῳ γὰρ ἂν πλείονα τὰ κωλύματα ᾖ, καὶ πλείων ἡ δυσκολία, τοσούτῳ καὶ μείζων ὑμῖν ὁ μισθός. εἰ γάρ ποτέ τις ψυχρὸν ἐπιδοὺς, οὐκ ἄμισθον ἕξει τὴν βραχεῖαν φιλοφροσύνην· οἱ τοσαῦτα καὶ ποιῆσαι καὶ παθεῖν ἑλόμενοι ὑπὲρ ἐκκλησιῶν ταραττομένων, ἐννοήσατε ἡλίκην λήψεσθε τὴν ἀμοιβὴν, καὶ πόσα ὑμῖν ἀναμένει τῶν καλῶν πόνων τὰ βραβεῖα.

Τοῖς αὐτοῖς ρνγ΄.

Οὐ διαλιμπάνομεν χάριν ὑμῖν ὁμολογοῦντες διηνεκῶς. εἰ γὰρ καὶ πολλὰ παρενενεμήμεθα παρὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ᾽ ὅμως πολλῆς παρ᾽ ὑμῶν ἀπηλαύσαμεν τῆς συμμαχίας, δαψιλοῦς τῆς ἀγάπης, γνησίας φιλοφροσύνης, θερμοτάτης σπουδῆς. καὶ ταῦτα οὐ μικρὰν παράκλησιν καὶ τῆς χαλεπωτάτης ἐξορίας, ἐν ᾗ κατεχόμεθα, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐπενεχθέντων ἡμῖν δεινῶν, ἔχομεν. διὸ παρακαλοῦμεν ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν ἐπιμεῖναι τὴν αὐτὴν περὶ ἡμᾶς ἐπιδεικνυμένους διάθεσίν τε καὶ σπουδήν. οὐδὲ γὰρ εἰς ἡμᾶς στήσεται τὸ γινόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ κοινὸν τῶν ἐκκλησιῶν διαβήσεται. οὐ γὰρ μία, καὶ δύο, καὶ τρεῖς πόλεις, ἀλλ᾽ ὁλόκληρα ἔθνη πανταχοῦ τῆς γῆς ταράττεται. καὶ τοσαύτην παρ᾽ ὑμῶν ἐπιδειχθῆναι δίκαιον σπουδὴν, ὅσην εἰκὸς ὑπὲρ τοσούτων ψυχῶν ἐσπουδακότας, καὶ κάμνοντας ἐπιδείξασθαι. εἰ δὲ πολλὰ πεποιήκατε, καὶ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσηνέγκατε, ἴσμεν τοῦτο καὶ ἡμεῖς, καὶ εὐχαριστοῦντες ὑμῖν οὐ παυόμεθα, ἀξιοῦμεν δὲ μὴ διαλιπεῖν τοῦτο ποιοῦντας. ἡ γὰρ καρτερία ὑμῶν, καὶ ἡ ὑπομονὴ, καὶ ἡ εὔτονος γνώμη δυνήσεται καὶ τοὺς σφόδρα φιλονείκως διακειμένους, καὶ ἀνίατα νοσοῦντας ἀποστῆσαι τῆς κατεχούσης αὐτοὺς νῦν παραφροσύνης. εἰ δὲ ἐπιμένοιεν καὶ οὕτως ἀνιάτως ἔχοντες, ἀλλ᾽ ὑμῖν ἀπηρτισμένος ὁ μισθὸς ἔσται, καὶ πλήρης ἡ τῆς ἀμοιβῆς, καὶ ὁλόκληρος τῶν καλῶν τούτων ὁ στέφανος.

Τοῖς αὐτοῖς ρνδ΄.

Ἡμεῖς μὲν ἐποθοῦμεν καὶ τοῖς τοῦ σώματος ὄψεσιν ὑμᾶς θεάσασθαι· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ ἔνι, τῷ τῆς ἐξορίας δεσμῷ κατεχομένων ἡμῶν, τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς ἀγάπης ὑμᾶς καθ᾽ ἑκάστην φανταζόμεθα τὴν ἡμέραν, καὶ περιπτυσσόμεθα, καὶ κροτοῦντες, καὶ θαυμάζοντες οὐ διαλιμπάνομεν, ὅτι τοσαύτην προθυμίαν καὶ σπουδὴν ἐξ ἀρχῆς μέχρι νῦν μεμενήκατε ἐπιδεικνύμενοι ὑπὲρ τῶν τῆς ἀνατολῆς ἐκκλησιῶν· καὶ παρακαλοῦμεν ἄξιον τῶν προοιμίων ἐπιδείξασθαι τὸ τέλος. εἰ γὰρ οἱ τὸ πᾶν ταράξαντες, καὶ θορύβων ἐμπλήσαντες, τοσαύτῃ κέχρηνται τῇ φιλονεικίᾳ, πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς τοὺς τὰ κακῶς γεγενημένα διορθοῦν ἐσπουδακότας, πολλῇ δίκαιον κεχρῆσθαι τῇ ὑπομονῇ, καὶ καρτερίᾳ τῇ περὶ τὴν τοιαύτην σπουδήν. οὕτω γὰρ πλείων ὑμῖν ἔσται ὁ μισθὸς, καὶ μείζων ἡ ἀμοιβὴ, ὅταν καὶ πολλῶν κωλυμάτων γινομένων, μὴ ἀνακρούσησθε, ἀλλὰ μένητε τὴν τῶν πραγμάτων δυσκολίαν τῇ παρ᾽ ἑαυτῶν ἀποτειχίζοντες ἀγρυπνίᾳ τε καὶ σπουδῇ.

Χρωματίῳ ἐπισκόπῳ Ἀκυληΐας ρνε΄.

Ἤχησε καὶ μέχρις ἡμῶν ἡ μεγαλόφωνος τῆς θερμῆς σου καὶ γνησίας ἀγάπης σάλπιγξ, μέγα τι καὶ διωλύγιον ἐκ τοσούτου πνεύσασα τοῦ διαστήματος, καὶ πρὸς αὐτὰ ἀφικομένη τῆς γῆς τὰ πέρατα. καὶ τῶν παρόντων οὐκ ἔλαττον ἴσμεν ἡμεῖς, οἱ τοσοῦτον ἀπῳκισμένοι μῆκος ὁδοῦ, τὴν σφοδροτάτην σου καὶ πυρὸς γέμουσαν ἀγάπην, τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἐλευθερίας πολλῆς καὶ παῤῥησίας ἐμπεπλησμένην γλῶτταν, τὴν ἔνστασιν τὴν ἀδάμαντα μιμουμένην. διὸ καὶ σφόδρα ἐπιθυμοῦμεν καὶ τῆς κατὰ πρόσωπον ἀπολαῦσαι συντυχίας. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἡμᾶς ἡ ἐρημία αὕτη παρείλετο, ἐν ᾗ νῦν ἐσμεν πεπεδημένοι, εὑρόντες τὸν κύριόν μου τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον πρεσβύτερον, καθὼς ἔνι, τὴν ἐπιθυμίαν πληροῦμεν τὴν ἑαυτῶν, γράφοντες καὶ προσαγορεύοντες, χάριτας ὁμολογοῦντες ὑμῖν πολλὰς ὑπὲρ τῆς σπουδῆς, ἣν διὰ παντὸς τοῦ μακροῦ τούτου χρόνου, μετὰ πολλῆς ἐπεδείξασθε τῆς εὐτονίας· καὶ παρακαλοῦμεν ἡνίκα ἂν ἐπανίῃ, καὶ τούτου χωρὶς, διὰ τῶν ἐμπιπτόντων γραμματηφόρων, εἴ γέ τινες εὑρεθεῖεν οἱ πρὸς τὴν ἐρημίαν ταύτην ἀφικνούμενοι, τὰ περὶ τῆς ὑγείας ἡμῖν ἐπιστέλλειν τῆς ὑμετέρας. οἶσθα γὰρ ὅσην ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν ἡδονὴν, τῶν οὕτω θερμῶς περὶ ἡμᾶς διακειμένων τὴν ὑγείαν πυκνοτέρως εὐαγγελιζόμενοι.

Ἐπισκόποις ρνς΄.

Βοᾷ μὲν πανταχοῦ καὶ αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις, σάλπιγγος λαμπροτέραν ἀφιεῖσα φωνὴν, τὸν κάλλιστον ὑμῶν ζῆλον, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας προθυμίαν, ἣν οὐχ ὁδοῦ μῆκος, οὐ χρόνου πλῆθος, οὐ τῶν ἀνίατα νοσούντων ἡ παράλογος φιλονεικία, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν κατέλυσεν, οὐδὲ ἀμαυροτέραν ἐποίησεν· καὶ ἡμεῖς δὲ οὐ διαλιμπάνομεν πολλὰς ὑμῖν ἔχοντες χάριτας, καὶ μακαρίζοντες ὑμᾶς οὐ παυόμεθα, τῶν ἐπὶ τοῖς καλοῖς τούτοις ἀγῶσιν ἀποκειμένων ὑμῖν στεφάνων παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. καὶ ἐπιθυμοῦμεν ὑμᾶς καὶ κατ᾽ ὄψιν ἰδεῖν,

ἐπειδὴ

ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ ἔνι δυνατὸν τῷ τῆς ἐξορίας δεσμῷ πεπεδημένοις, ἐπιλαβόμενοι τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, δι' αὐτοῦ γράφομεν, καὶ τὴν ὀφειλομένην πρόσρησιν ἀποδίδομεν, ὑμῖν δηλοῦντες ὡς ἅπασαν ἀνηρτήσασθε τῷ πόθῳ τὴν ἀνατολήν, καὶ σφοδροὺς ὑμῶν κατεστήσατε ἐραστάς, καὶ μυρίους ἔχετε τοὺς συναγανακτοῦντας ὑμῖν τὴν δικαίαν ταύτην ἀγανάκτησιν ἐπὶ ταῖς γεγενημέναις παρανομίαις, καὶ παρακαλοῦμεν τὴν αὐτὴν ἐπιδείξασθαι μέχρι τέλους προθυμίαν. ἴστε γὰρ ὅσους καρπώσεσθε στεφάνους ἀπὸ τῶν προσκαίρων τούτων, τὰς ἀθανάτους ὑμῖν μετὰ πολλῆς δαψιλείας προαποτιθέμενοι παρὰ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ ἀμοιβάς.

Ἐπισκόποις ἐλθοῦσιν ἀπὸ τῆς δύσεως ρνζʹ.

Καὶ ἔμπροσθεν μὲν ἐξεπληττόμεθα ὑμῶν τὴν σπουδήν, τὴν προθυμίαν τὴν ὑπὲρ τῆς διορθώσεως τῶν ἐκκλησιῶν γεγενημένην, τὴν στεῤῥὰν καὶ γνησίαν διάθεσιν, τὴν ἀνδρίαν καὶ ἀπερίτρεπτον γνώμην, τὴν καρτερίαν, ἣν τοσοῦτον ἐπεδείξασθε χρόνον· μάλιστα δὲ ἐξεπλάγημεν νῦν τὸν πολὺν ὑμῶν τόνον, οὕτω μακρὰν καὶ διαπόντιον ἀποδημίαν ἑλομένων, καὶ πόνων καὶ ἱδρώτων γέμουσαν, ὑπὲρ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις συμφερόντων. καὶ ἐβουλόμεθα μὲν καὶ ἐπιστέλλειν συνεχῶς, καὶ τὴν ὀφειλομένην τῇ εὐλαβείᾳ ὑμῶν ἀποδιδόναι πρόσρησιν. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔνι, [σχεδὸν γὰρ ἄβατον τοῖς πολλοῖς οἰκοῦμεν χωρίον, ἐρημίᾳ πάντοθεν τετειχισμένον] νῦν ἐπιλαβόμενοι τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, προσαγορεύομεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, καὶ παρακαλοῦμεν τοῖς προοιμίοις συμβαῖνον ἐπιθεῖναι τέλος. ἴστε γὰρ ὅσος ὑμῖν ἔσται τῆς ὑπομονῆς ὁ μισθός, καὶ ὅσαι παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ αἱ ἀντιδόσεις ὑπὲρ τῆς κοινῆς εἰρήνης πονουμένοις, καὶ τοσοῦτον ἀναδεχομένοις ἀγῶνα.

Τοῖς αὐτοῖς ρνηʹ.

Οὐ μικρὰν ὑμῖν αὐτοῖς στεφάνων ὑπόθεσιν, καὶ ἡμῖν παρακλήσεως ἀφορμὴν ἀπὸ τῆς καλλίστης ὑμῶν ταύτης σπουδῆς, καὶ τῶν πόνων, καὶ τῶν ἱδρώτων κατεσκευάσατε. διὸ καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, ἀνακηρύττομεν ὑμᾶς, χάριτας ὁμολογοῦμεν, καὶ στεφανοῦμεν, καὶ μακαρίζομεν. καὶ ἐβουλόμεθα μὲν καὶ συνεχέστερον ἐπιστέλλειν, [καὶ γὰρ μεγίστην ἐντεῦθεν ἂν ἐκαρπωσάμεθα τὴν παραμυθίαν] εἴ γε τῶν τὰ γράμματα διακομιζόντων ἐπετυγχάνομεν. ἐπειδὴ δὲ οὐ ῥᾴδιόν ἐστι τοῦτο πρὸς αὐτὰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς οἰκουμένης ἀπῳκισμένοις, καὶ οὐδενὸς ἡμῖν ταχέως ἐπιχωριάζειν δυναμένου, νῦν ὅτε ἐπετύχομεν τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, τὴν ὀφειλομένην ἀποδεδώκαμεν πρόσρησιν. καὶ παρακαλοῦμεν ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν, ἐννοοῦντας τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, εἰ καὶ πολὺς ὁ παρελθὼν ἀνηλώθη χρόνος, καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον τῶν ἐναντιουμένων αὔξεται ἡ φιλονεικία, καὶ μένουσι νοσοῦντες ἀνίατα, τὰ γοῦν παρ' ὑμῶν μὴ διαλιπεῖν εἰς διόρθωσιν τῶν γεγενημένων εἰσφέροντας. ὅσῳ γὰρ πλείων ἡ δυσκολία, τοσούτῳ μείζων καὶ δαψιλεστέρα ἔσται τῶν καλῶν τούτων ἀγώνων ἡ ἀμοιβὴ παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ.

Τοῖς αὐτοῖς ρνθʹ.

Οὐ μικρὰν ἔχομεν παραμυθίαν τῶν κατειληφότων τὰ ἐνταῦθα κακῶν, τῆς ὑμετέρας σπουδῆς τὸ μέγεθος. ἱκανὰ μὲν γὰρ καὶ τὰ ἔμπροσθεν παρ' ὑμῶν γεγενημένα, ἡ ἀγρυπνία, καὶ ἡ σπουδή, καὶ ἡ τοσαύτη φροντίς, πολλὴν ἡμῖν παρασχεῖν τὴν παράκλησιν. ὃ δὲ νῦν προστεθείκατε, τὸ μακρὰν οὕτως ἀποδημίαν στείλασθαι, ὑπὲρ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις συμφερόντων, σφόδρα πάντας ἡμᾶς ἀναπνεῦσαι πεποίηκε. καὶ κοινῇ πάντες ὑμῖν χάριτας ὁμολογοῦμεν πολλάς, ὑπὲρ τῶν τοσούτων πόνων, καὶ τῶν ἱδρώτων, καὶ τῶν καλῶν τούτων ἀγώνων, καὶ μακαρίζοντες ὑμᾶς οὐ διαλιμπάνομεν τῆς καλῆς ταύτης προθυμίας τε καὶ σπουδῆς. διὸ καὶ τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον πρεσβύτερον παρεκαλέσαμεν δραμεῖν ἕως ὑμῶν. δεξάμενοι τοίνυν αὐτὸν μετὰ τῆς ὑμῖν πρεπούσης φιλοφροσύνης, ἄξιον τοῖς προοιμίοις τὸ τέλος ἐπιθεῖναι παρακλήθητε. εἰ γὰρ καὶ ἀνίατα νοσοῦσι τέως οἱ τοσούτους χειμῶνας, καὶ πολέμους ταῖς ἐκκλησίαις ἐργασάμενοι, τοσοῦτον ταλανίζειν μὲν ἐκείνους καὶ δακρύειν χρή, ὑμᾶς δὲ ἐκπλήττεσθαι καὶ ἀνακηρύττειν, ὅτι καὶ τῶν κακῶν αὐξομένων, μείζονα ἀεὶ προϊόντες τὴν ὑπὲρ τοῦ τὰ τοιαῦτα διορθῶσαι σπουδὴν ἐπιδείκνυσθε.

Ἐπισκόπῳ ἐλθόντι ἀπὸ δύσεως ρξʹ.

Ὅταν ἐννοήσω τοὺς ἱδρῶτας, οὓς ἵδρωσας, καὶ οἴκοι καθήμενος, καὶ μακρὰν οὕτω καὶ διαπόντιον ἀποδημίαν στειλάμενος, ὑπὲρ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις συμφερόντων πραγμάτων, καὶ πρὸ τοῦ τέλους στεφανῶν καὶ ἀνακηρύττων, καὶ μακαρίζων οὐ παύομαι. ἄν τε γὰρ γένηταί τι πλέον ἀπὸ τῆς ὑμετέρας σπουδῆς, δέσποτά μου τιμιώτατε, ἄν τε ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένωσι φιλονεικίας οἱ τὰς ταραχὰς παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐμβαλόντες, ἀνίατα νοσοῦντες,

Quoniam autem id minimè fieri poteſt, quòd exilii vinculis aſtricti teneamur, idcirco dominum meum reverendiſſimum ac religioſiſſimum Presbyterum nacti, per eum ſcribimus, vobiſq; debitum ſalutationis munus perſolvimus: illud vobis ſignificantes, vos univerſum Orientem veſtri deſiderio inflammaſſe, ingentémq; veſtri amorem ipſis attuliſſe, atque innumeros homines juſtæ hujuſce, ob ea flagitia, quæ perpetrata ſunt, indignationis atque iracundiæ ſocios habere. Vos itaque hortamur, ut eandem animorum promptitudinem ad extremum uſque præſtetis. Non enim vos fugit, quantas ob breves hos labores coronas accepturi ſitis, nimirum immortalia vobis atque copioſa præmia apud benignum Deum recondentes.

Epiſcopis qui ab Occidente venerant 157.

Et quidem priùs quoq; ſtudium veſtrum, animiq; promptitudinem, quam ad Eccleſiarum detrimenta ſarcienda præſtitiſtis, firmam etiam ac ſinceram benevolentiam, fortitudinem, animi conſtantiam ac tolerantiam, quam tandiu præ vobis tuliſtis, majorem in modum admirabar. Nunc autem ex ingenti animi veſtri vigore ac nervis maximo ſtupore affectus ſum: quippe qui tam longam ac marinam, laborúmq; & ſudorum plenam peregrinationem vobis, ut Eccleſiæ commodis conſuleretis, ſuſcipiendam duxeritis. Ac vellem quidem mihi quoq; quàm ſæpiſſimè ſcribere, debitámque vobis ſalutationem perſolvere liceret. Quoniam autem id minimè licet (quòd in eo loco habitem, qui penè omni aditu caret, & ſolitudine undique, tanquam muro quodam, interceptus eſt) idcirco nunc reverendiſſimum ac religioſiſſimum dominum meum Presbyterum nactus, charitatem veſtram ſaluto: vóſque moneo ac rogo, ut finem principiis conſentaneum atque congruentem imponatis. Scitis enim quanta vobis patientiæ merces futura ſit, quantáque iis à benigno Deo præmia conſtituta, qui pro publica pace labores ſubeunt, ac tantum certamen ſuſcipiunt.

Iiſdem 158.

Non parvam & vobis ipſis coronarum ſegetem, & nobis conſolationum materiam, præclariſſimo hoc veſtro ſtudio laboribúſque comparaſtis. Eóque nomine, tanto etiam itineris intervallo à vobis diſſiti, laudes veſtras prædicamus, vobis gratias agimus, vos denique corona donamus, ac beatos cenſemus. Ac vellemus quidem frequentius etiam ad vos ſcribere nobis liceret (nam hinc quoque maximum ſolatium caperemus) ſi quidem qui literas ferrent, nanciſci poſſemus: quoniam autem nobis, qui ad extremos uſque orbis fines relegati ſumus, id minimè facile eſt, cùm præſertim haud facilè quiſquam ad nos accedere queat, idcirco nunc, cùm reverendiſſimum ac religioſiſſimum dominum meum Presbyterum nacti ſimus, debitam ſalutationem vobis pendimus: vóſque rogamus, ut rei, ſi ſuccedat, magnitudinem animo intuentes, etiamſi alioqui plurimum jam temporis in ea re conſumptum eſt, atque adverſariorum pervicacia ingraveſcit, nec curationem ullam etiámnum admittit, tamen, quæ veſtrarum partium ſunt, ad contracta detrimenta ſarcienda conferre ne deſiſtatis. Quo enim major difficultas eſt, eo quoque major & uberior egregiorum horum certaminum merces à benigno Deo vobis conſtituetur.

Iiſdem 159.

Non exiguam malorum eorum, quæ has regiones invaſerunt, conſolationem ex ſtudii veſtri ac diligentiæ magnitudine capimus. Ac profectò ea quoque quæ priùs à vobis facta ſunt, veſtráque vigilantia & ſtudium, tantáque cura ac ſolicitudo, ad ingens ſolatium nobis afferendum abundè ſufficiebat. Quod autem nunc adjeciſtis, ut pro Eccleſiæ commodis tam longum iter ſuſciperetis, nos omnes majorem quendam in modum recreavit. Itaq; communibus animis ingentes pro tot laboribus ac ſudoribus, præclariſq; his certaminibus, gratias vobis agimus, nec pro egregia hac animi promptitudine ac ſtudio beatos vos prædicare deſinimus. Eóque etiam nomine dominum meum reverendiſſimum & religioſum Presbyterum, ut ad vos uſque excurreret, obſecravimus. Eo igitur ita, ut comitas veſtra poſcit, excepto, velim operam detis, ut finem principiis dignum imponatis. Nam cùm perdita & profligata valetudine adhuc ſint, qui tot tempeſtates ac bella Eccleſiis attulerunt, eos quidem hoc nomine miſeros exiſtimare, lachrymiſque proſequi par eſt, vos autem admirari ac prædicare, quòd etiam ingraveſcentibus malis, majus ſemper ad eá depellenda ſtudium, majorémque diligentiam progreſſu temporis adhibetis.

Epiſcopo, qui ab Occidente venerat 160.

Cum ſudores eos, quos & domi, & in tam longa ac marina peregrinatione, quam pro Eccleſiæ commodis ſubiiſti, mecum perpendo, etiam ante finem laudes tuas prædicare, téque corona redimire, ac beatum exiſtimare non deſino. Nam ſive tuo ſtudio ac diligentia aliquid perficiatur, domine mi reverendiſſime, ſive in eadem animi pertinacia illi hæreant, ac medicinam omnem aſpernentur, qui hos motus primùm injecerunt,

tibi certè ob hunc animum, & quòd ea omnia quæ tui muneris erant, contuleris, plena & cumulata merces erit. Ac propterea ſine ulla intermiſſione te beatum prædico ac ſuſpicio, gratiáſque tibi ago. Atque etiam vellem crebriùs mihi ſcribere liceret: quoniam autem hujus loci, quo concluſus teneor, ſolitudo mihi hoc ademit, idcirco nunc, cùm mihi reverendiſſimi ac religioſiſſimi domini mei Presbyteri poteſtas facta eſt, & ſcribo, &, quam debeo, ſalutationem tibi perſolvo. Nam animo quidem ac voluntate perſæpe ſcripſi: chartæ autem atque atramenti opera nunc primùm: quoniam ſcilicet nunc etiam primùm hominem, qui ad vos proficiſceretur, nactus ſum. Cùm igitur hunc, ut humanitas tua poſcit, exceperis, eámque, quàm convenit, erga eum charitatem demonſtraveris, hoc ei des, quæſo, ut ex tua benevolentia ingenti voluptate afficiatur. Non enim magnæ hujus ærumnæ, quam in itinere ſubiturus eſt, exiguam conſolationem habebit, ſi ei tua benevolentia frui contingat. Nam quòd nihil neceſſe ſit admoneri vos à nobis, ut ad Eccleſiarum utilitatem promovendam ſummum ſtudium ac diligentiam adhibeatis, rebus ipſis planum feciſtis.

Romanis Presbyteris, qui cum Epiſcopis venerant 161.

Plurimum laboris ac ſudoris ſubiiſtis, tam longa & marina peregrinatione ſuſcepta: verùm non pro caducis ac fragilibus hujuſce vitæ rebus, ſed pro Eccleſiarum utilitate, pro qua præmia quoque à benigno Deo laboribus multo majora atque ampliora refertis. Quamobrem, & vobis & nobis veſter hic labor, veſtrúmque ſtudium non parvæ conſolationi eſt: vobis nimirum, quòd pro tot Eccleſiarum pace præclarum hoc certamen ſuſcepiſtis, multóque majores coronas accepturi eſtis: nobis autem, quòd tantam à vobis charitatem conſecuti ſumus, ingénſque tot & tantorum virorum ſtudium obtinuimus: nóſque, etſi, quantum ad corpus attinet, tanto itineris intervallo à vobis disjunctos, arctiſſimis charitatis vinculis vobiſcum obſtrinxiſtis. Quapropter ingentes vobis gratias habemus, veſtrámque erga nos benevolentiam prædicare non deſinimus. Quamquam enim ea ipſa quoque rerum vox clamat: tamen nos item lingua noſtra idem efficere non intermittimus. Quòd ſi nunc primùm ad vos ſcripſimus, hoc non ſocordia, ſed loci ſolitudine factum eſt. Nunc quippe, poſteaquam reverendiſſimum ac religioſiſſimum dominum meum Presbyterum, eò, ubi degitis, proficiſcentem nacti ſumus, tum eam, quam vobis debemus, ſalutationem perſolvimus, tum vos oramus, ut ea charitate, quæ vobis digna eſt, ipſum excipiatis: cúmque ipſe revertetur, de veſtra valetudine, de qua aliquid intelligere ſummopere cupimus, certiores nos faciatis. Ut autem eam, quam convenit, induſtriam ac diligentiam ad eam rem, ob quam veniſtis, adhibeatis, nullius ſubmonitione vobis opus eſſe exiſtimo: idque per id ſtudium, quod perpetuò præ vobis tuliſtis, perſpicuè declaraſtis.

Anyſio Theſſalonicenſi Epiſcopo 162.

Serò quidem ac tardè ad te ſcripſimus: at non ſponte noſtra diuturno hoc ſilentio uſi ſumus, verùm ob loci, quo incluſi tenemur, ſolitudinem non autem ob ſocordiam in te ullam ac negligentiam. Nunc quippe reverendiſſimum ac religioſiſſimum dominum meum Presbyterum nacti, quam jampridem debemus ſalutationem tibi perſolvimus, ingentéſque pro ea contentione ac fortitudine, quam Eccleſiarum cauſa præſtitiſti, gratias agimus. Cùm igitur eum, reverendiſſime mi domine, ut humanitas tua poſcit, exceperis, eámque, quam convenit, comitatem & humanitatem erga eum oſtenderis, ne labore te frangi ac debilitari ſinas, atque quominus ea, quæ ad communem Eccleſiarum correctionem attinent, efficias ac moliaris, impediri. Nec enim te fallit, quanta hujuſce rei, ſi ſuccedat, magnitudo ſit, quámque multarum Eccleſiarum cauſa præclarum hoc certamen à te ſuſceptum ſit; ac denique quantæ pro laboribus publicæ pacis cauſa ſubitis coronæ tibi à benigno Deo recondantur.

Anyſio, Numerio, Theodoſio, Eutropio, Euſtathio, Marcello, Euſebio, Maximiano, Eugenio, Gerontio, & Thyrſo, atque omnibus Macedoniæ orthodoxis Epiſcopis 163.

Ingens certè priſtinum quoque veſtræ charitatis ſtudium extitit. Eóque nomine gratias vobis habemus, quòd tam diuturno tempore, cùm ea, quæ à vobis poſtulabatur, fortitudine ſtetiſtis, nemini eorum, qui vos ad ſe arripere conabantur, cedentes ac ſuccumbentes. Itaque vos hortamur, ut eum etiam, quem par eſt, finem imponatis. Nam quo plures veſtri labores fuerint, eo etiam major merces atque ampliora præmia à benigno Deo ferentur. Ac vellem quidem nobis veſtro quoq; conſpectu frui daretur. Quoniam autem exilii vincula hoc nobis abſtulerunt,

ὑμῖν ὁ μισθός ἐστιν ἀπηρτισμένος ἀπὸ τῆς γνώμης, καὶ τοῦ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἅπαντα εἰσενεγκεῖν. διὰ τοῦτο ὑμᾶς μακαρίζομεν, θαυμάζομεν, χάριτας ὑμῖν ὁμολογοῦντες οὐ διαλιμπάνομεν· καὶ ἐβουλόμεθα μὲν καὶ συνεχέστερον ἐπιστέλλειν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἡμᾶς παρείλετο ἡ τοῦ χωρίου τούτου, ἐν ᾧ καθείργμεθα ἐρημία, νῦν ὅτε ἐπετύχομεν τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, καὶ γράφομεν, καὶ τὴν ὀφειλομένην ὑμῖν ἀποδιδόαμεν προσρῆσιν. γνώμῃ γὰρ καὶ διαθέσει πολλάκις ἐπεστάλκαμεν, χάρτῃ δὲ καὶ μέλανι πρῶτον νῦν, ἐπειδὴ καὶ νῦν πρῶτον τὸν πρὸς ὑμᾶς ἀφικνούμενον εὑρήκαμεν. δεξάμενοι τοίνυν αὐτὸν ὡς ὑμῖν πρέπον ἐστὶ, καὶ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτὸν ἐπιδειξάμενοι ἀγάπην, δότε ἐντρυφῆσαι ὑμῶν τῇ διαθέσει. οὐ γὰρ μικρὰν ἕξει τῆς τοσαύτης ταλαιπωρίας, τῆς κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν, παραμυθίαν καὶ παράκλησιν, τὸ τῆς εὐνοίας ἀπολαῦσαι τῆς ὑμετέρας. ὅτι γὰρ ὑπὲρ τοῦ ἐρρωμενεστάτῃ χρήσασθαι τῇ σπουδῇ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις ἐπικοινῇ συμφερόντων, οὐδὲν δέησεσθε τῆς ἑτέρων ὑπομνήσεως, ἐδείξατε διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν.

Πρεσβυτέροις Ῥωμαίοις ἐλθοῦσι μετὰ τῶν ἐπισκόπων ρξα'.

Πολὺν ὑπομεμενήκατε πόνον, μακρὰν οὕτω καὶ διαπόντιον ἀποδημίαν στειλάμενοι, πολὺν τὸν ἱδρῶτα, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις συμφερόντων, ὑπὲρ ὧν καὶ πολλῷ μείζονα τῶν πόνων λήψεσθε τὰ βραβεῖα παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. οὐ μικρὰ τοίνυν καὶ ἡμῖν, καὶ ὑμῖν ἐστιν παράκλησις ὁ πόνος ὑμῶν καὶ ἡ σπουδή· ὑμῖν μὲν, ὅτι ὑπὲρ εἰρήνης τοσούτων ἐκκλησιῶν ὁ καλὸς οὗτος ὑμῖν ἀγὼν, καὶ ἐπὶ πολλῷ μείζοσι στεφάνοις ἡ ἀντίδοσις· ἡμῖν δὲ, ὅτι τοσαύτης παρ' ὑμῶν ἀπηλαύσαμεν ἀγάπης, καὶ παρὰ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν πολλῆς τετυχήκαμεν τῆς σπουδῆς, καὶ τῷ σώματι τοσοῦτον διῳκισμένους ὁδοῦ μῆκος, τῇ τῆς ἀγάπης ἁλύσει ὑμῖν συνεδήσατε μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας. διὰ ταῦτα χάριτας ὑμῖν ἴσμεν πολλὰς, καὶ ἀνακηρύττοντες ὑμῶν τὴν πολλὴν εὔνοιαν οὐ παυόμεθα. βοᾷ μὲν γὰρ αὐτὴν καὶ αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ φωνὴ, οὐ διαλιμπάνομεν δὲ καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς ἡμετέρας τοῦτο ἐργαζόμενοι γλώττης. εἰ δὲ νῦν πρῶτον ὑμῖν ἐπεστάλκαμεν, οὐκ ἀπὸ τῆς ῥᾳθυμίας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τοῦ τόπου ἐρημίας τοῦτο πεπόνθαμεν. νῦν γοῦν ἐπιλαβόμενοι τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, διαβαίνοντος οἱ διάγετε, τήν τε ὀφειλομένην ὑμῖν ἀποδιδόαμεν προσρῆσιν, καὶ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς μετὰ τῆς πρεπούσης ὑμῖν ἀγάπης αὐτὸν ὑποδέξασθαι, καὶ ἐπανιόντος, τὰ περὶ τῆς ὑγείας ἡμῖν δηλῶσαι τῆς ὑμετέρας, περὶ ἧς σφόδρα περισπούδαστον ἡμῖν μανθάνειν. ὑπὲρ δὲ τοῦ τὴν προσήκουσαν σπουδὴν ἐπιδείξασθαι εἰς τὴν τοῦ πράγματος ὑπόθεσιν, εἰς ἣν ἐστε ἀφιγμένοι, οὐδὲ οἶμαι δεῖσθαι τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν τῆς ἑτέρωθεν ὑπομνήσεως. καὶ τοῦτο δῆλον πεποιήκατε διὰ τῆς σπουδῆς, ἣν διὰ παντὸς ἐπεδείξασθε τοῦ χρόνου.

Ἀνυσίῳ ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης ρξβ'.

Οψὲ μὲν καὶ βραδέως ἐπεστάλκαμεν σου τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' οὐχ ἑκουσίως ἡμῶν ἡ μακρὰ αὕτη σιγὴ γέγονεν, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ χωρίου ἐρημίαν, ἐν ᾧ καθείργμεθα, οὐ διὰ τὴν ῥᾳθυμίαν, τὴν περὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. νῦν γοῦν ἐπιλαβόμενοι τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, τὴν πάλαι ὀφειλομένην ἀποδιδόαμεν προσρῆσιν τῇ τιμιότητί σου, χάριτας πολλὰς ὁμολογοῦντές σου τῇ εὐλαβείᾳ ὑπὲρ τῆς ἐνστάσεως, καὶ τῆς ἀνδρείας τῆς ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν. δεξάμενος τοίνυν αὐτὸν, δέσποτα μου τιμιώτατε, ὡς σοι πρέπον ἐστὶ, καὶ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτὸν φιλοφροσύνην ἐπιδειξάμενος, μὴ ἀποκάμῃς τὰ συντελοῦντα τῇ κοινῇ διορθώσει τῶν ἐκκλησιῶν ποιῶν καὶ πραγματευόμενος. οἶσθα γὰρ τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, καὶ ὑπὲρ ὅσων ἐκκλησιῶν τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα ἀνεδέξασθε, καὶ ὅσοι ὑπὲρ τῆς κοινῆς εἰρήνης πονησαμένοις ὑμῖν ἀπόκεινται παρὰ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ οἱ στέφανοι.

Ἀνυσίῳ, Νουμερίῳ, Θεοδοσίῳ, Εὐτροπίῳ, Εὐσταθίῳ, Μαρκέλλῳ, Εὐσεβίῳ, Μαξιμιανῷ, Εὐγενίῳ, Γεροντίῳ, καὶ Θύρσῳ, καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ Μακεδονίαν ὀρθοδόξοις ἐπισκόποις. ρξγ'.

Πολλὴ μὲν ὑμῶν τῆς ἀγάπης καὶ ἡ ἔμπροσθεν σπουδὴ, καὶ χάριτας ὑπὲρ τούτων ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ ἔστητε μετὰ τῆς προσηκούσης ὑμῖν ἀνδρείας, μηδενὶ εἴκοντες τῶν συναρπάζειν ἐπιχειρούντων· παρακαλοῦμεν δὲ καὶ τὸ τέλος ἐπιθεῖναι οἷον προσῆκόν ἐστιν. ὅσῳ γὰρ πλείονα τὰ τῶν καμάτων ὑμῖν, μείζονα καὶ τὰ τῶν ἀντιδόσεων ἔσται, καὶ τῶν ἀμοιβῶν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. καὶ ἐπεθυμοῦμεν κατὰ πρόσωπον ὑμῶν θεάσασθαι τὴν τιμιότητα. ἐπειδὴ δὲ τὰ τῆς ἐξορίας δεσμὰ τοῦτο ἡμᾶς παρείλετο,

καὶ

καὶ ἐν ἑνὶ καθεῖρξε χωρίῳ, τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον πρεσβύτερον ἀπεστάλκαμεν, καὶ δι' αὐτοῦ τήν τε ὀφειλομένην πρόσρησιν ἀποδίδοαμεν, καὶ δηλοῦμεν, ὅτι χάριτας πολλὰς καὶ μεγάλας ὁμολογοῦντες ὑμῶν τῇ θεοσεβείᾳ οὐ διαλιμπάνομεν, καὶ ἀξιοῦντες ὑπὲρ τῆς μακρᾶς σιγῆς τῆς ἔμπροσθεν συγγνώμην ἡμῖν νεῖμαι. οὐ γὰρ δὴ ῥᾳθυμοῦντες, οὐδὲ καταλιγωροῦντες ὑμῶν, τοσοῦτον ἐσιγήσαμεν χρόνον· ἀλλ' ἐπειδὴ νῦν πρῶτον εὕρομεν τὸν δυνάμενον ἐκεῖσε διαβῆναι, ἔνθα διατρίβετε νῦν, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν διακομίσαι γράμματα, γράφομεν ὑμῖν δηλοῦντες, ἐν οἷς ἐσμεν. δεξάμενοι τοίνυν αὐτὸν μετ' εὐνοίας καὶ διαθέσεως γνησίας, τὰ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν δηλοῦν ἡμῖν παρακλήθητε. μεγίστην γὰρ ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων, καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι, ἕξομεν παραμυθίαν.

Ἀλεξάνδρῳ ἐπισκόπῳ Κορίνθου ρξδʹ.

Οἶσθα τὴν ἀγάπην, ἣν ἐπεδειξάμεθα περὶ τὴν σὴν τιμιότητα, καὶ πῶς ὀλίγα σοι συγγινόμενοι, συνεδέθημέν σου τῷ πόθῳ. διὸ καὶ σφόδρα ἐθαυμάσαμεν, ὅτι ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ οὐδὲ ἅπαξ ἡμῖν ἐπιστεῖλαι κατεδέξω. καὶ οἶδα μὲν ὅτι γραμματηφόρων προφασίσῃ σπάνιν, καὶ οὐδὲν ἀπεικός. εἰ γὰρ καὶ πολλοὶ οἱ ἐκεῖθεν ἀφικνούμενοι, ἀλλ' ἔνθα καθήμεθα νῦν οὐδεὶς ἂν ταχέως παραγένοιτο τῶν ἐκεῖθεν ἐρχομένων. πλὴν ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο ἡμῖν εἰς τὸ μηδὲ ἅπαξ δέξασθαι γράμματα· ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς εἰς ταύτην ἔχοντες ἀναχωρῆσαι τὴν πρόφασιν, οὐδὲ οὕτως ἐσιγήσαμεν· ἀλλὰ τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον πρεσβύτερον ἀναστήσαντες, ἐντεῦθεν ἐπέμψαμεν, ὥστε καὶ τῇ σῇ συντυχεῖν τιμιότητι, καὶ ταύτην ἡμῶν τὴν προσηγορίαν ἀποκομίσαι, καὶ μαθεῖν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, περὶ ἧς σφόδρα περισπούδαστον ἡμῖν μανθάνειν. ἰδὼν τοίνυν αὐτὸν μετ' εὐνοίας, καὶ ἀγάπης, καὶ τῆς προσηκούσης φιλοφροσύνης, ὡς μέλος ἡμέτερον, ἡνίκα ἂν ἐπανίῃ, τὰ περὶ τῆς ῥώσεως σου δηλῶσαι ἡμῖν μὴ κατοκνήσῃς. μεγίστην γὰρ ἡμῖν ἀπὸ τῶν γραμμάτων, καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθεζομένοις, παρέξεις τὴν παράκλησιν.

Ἐπισκόποις ἐλθοῦσι μετὰ τῶν ἀπὸ τῆς δύσεως ἐλθόντων ἐπισκόπων. ρξεʹ.

Ἐθαυμάσαμεν ὑμῶν καὶ τὴν ἔμπροσθεν προθυμίαν τε καὶ σπουδὴν, ἣν ὑπὲρ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις συμφερόντων ἐπεδείξασθε. ἐπεὶ δὲ καὶ μακρὰν οὕτως ἀποδημίαν προσεθήκατε, καὶ πάντα ὄκνον ἐκβαλόντες, μετὰ τῆς προσηκούσης ὑμῖν ἀνδρείας τοσαύτην ὁδὸν ἐστείλασθε, οὐχ ὡς ἔτυχε καὶ διὰ τοῦτο ὑμᾶς ἐκπεπλήγμεθα, καὶ εὐχαριστοῦντες οὐ διαλιμπάνομεν, καὶ διὰ γραμμάτων νῦν, καὶ χωρὶς γραμμάτων. οὐχ ἡμεῖς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ κατὰ τὴν ἀνατολὴν θαυμάζονται, καὶ κήρυκες ὑμῶν γίνονται διαπαντὸς τῆς στερρότητος τῆς ἀκλινοῦς, καὶ θερμῆς ἀγάπης, καὶ τῆς ἀπεριτρέπτου γνώμης, καὶ οὔτε ὁδοῦ μῆκος, οὔτε ταλαιπωρίαν ἀποδημίας ἡγοῦνταί τι βαρὺ λοιπὸν καὶ ἐπαχθὲς, ὑπὲρ τοῦ δραμεῖν, καὶ ἰδεῖν ὑμῶν τὰ τοσαῦτα κατορθώματα. διὸ δὴ καὶ ὁ κύριός μου ὁ τιμιώτατος καὶ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος, καίτοι γε ἀσθενεῖ κεχρημένος σώματι, πάντα εἵλετο παθεῖν, ὑπὲρ τοῦ παραγενόμενος καὶ τῆς κατ' ὄψιν ἀπολαῦσαι συνουσίας ὑμῶν. δεξάμενοι τοίνυν αὐτὸν μετὰ τῆς πρεπούσης ὑμῖν ἀγάπης, κἂν ἐπὶ μεῖζον αἴρηται τὰ δεινὰ, παρακαλοῦμεν μὴ κατοκνῆσαι διορθουμένους αὐτὰ, ἀλλ' ἄξιον τοῦ προοιμίου ἐπιθεῖναι τὸ τέλος. ἴστε γὰρ ἡλίκος ὑμῖν ἔσται μισθὸς παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, ὑπὲρ τοσούτων ἐκκλησιῶν ταραττομένων πονουμένοις, καὶ πάντα ποιουμένοις, ὥστε εἰς εὔδιον αὐτὰς ὁρμίσαι λιμένα.

Ἐπισκόποις ἐλθοῦσι μετὰ τῶν ἀπὸ τῆς δύσεως ἐπισκόπων. ρξϛʹ.

Καὶ τὰ ἔμπροσθεν παρὰ τῆς τιμιότητος ὑμῶν γεγενημένα μεγάλα, τὸ δικαίαν καὶ πρέπουσαν ὑμῖν ἀγανάκτησιν ὑπὲρ τῶν τοσαύτας ἐκκλησίας κατειληφότων κακῶν ἀγανακτῆσαι, τὸ συναλγῆσαι, τὸ μὴ μέχρι τούτου στῆναι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν. πολὺ δὲ μέγιστον καὶ τὸ νῦν γεγενημένον παρὰ τῆς ἀγάπης ὑμῶν, τὸ ἀναστῆναι ἕκαστον ὑμῶν οἴκοθεν, τὸ μακρὰν οὕτως ἀποδημίαν στείλασθαι, τὸ διατρίβειν ἐπ' ἀλλοτρίας, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἀποδημίας ὑπομένειν καμάτους, ὑπὲρ τῶν ταῖς ἐκκλησίαις συμφερόντων. διὰ ταῦτα ὑμῖν εὐχαριστοῦντες οὐ παυόμεθα, θαυμάζοντες, μακαρίζοντες, ὅσους ἑαυτοῖς ὑπὲρ τούτων παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ προαποτίθεσθε τοὺς μισθούς. καὶ ἐπειδὴ οὔτε συγγενέσθαι ὑμῖν δυνατὸν νῦν ὑπὸ ἐξορίας κατεχομένους, οὔτε συνεχῶς ἐπιστέλλειν, τῷ μὴ ταχέως εὐπορεῖν γραμματηφόρων, [ἦ γὰρ ἂν νιφάδας ἐπέμψαμεν γραμμάτων] τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον καὶ εὐλαβέστατον πρεσβύτερον, καὶ αὐτὸν οἴκοθεν ὁρμώμενον ἐλθεῖν, καὶ θεάσασθαι τὴν εὐλάβειαν τὴν ὑμετέραν, παρεκαλέσαμεν,

atque in uno loco concluſerunt, reverendiſſimum ac pientiſſimum dominum meum Presbyterum miſimus, ac per ipſum, quam debemus ſalutationem vobis perſolvimus: illúdque vobis ſignificamus, nos plurimas atque ingentes ſine ulla intermiſſione vobis gratias agere: atque à vobis petere, ut pro diuturno ſilentio, quo antehac uſi ſumus, veniam nobis tribuatis. Neque enim veſtri contemptu atque ſocordia tamdiu ſiluimus: ſed quia nunc primùm hominem, qui eo, ubi nunc vobis ſedes eſt, proficiſceretur, noſtráſque literas ferre poſſet, nacti ſumus, idcirco nunc denique ad vos ſcribimus, quidque rerum geramus, exponimus. Poſteaquam igitur eum ſincero animi affectu ac benevolentia exceperitis, velim de valetudine veſtra nos certiores faciatis. Siquidem ex hujuſmodi literis, etiam in hac ſolitudine conſtituti, maximam conſolationem habituri ſumus.

Alexandro Corinthi Epiſcopo 164.

Non te fallit, quam erga te charitatem præ me tulerim, quonámque pacto, etiamſi alioqui mihi exigua tecum conſuetudo fuerit, tui tamen amore, tanquam vinculis quibuſdam aſtrictus ſim. Eáque de cauſa permirum mihi viſum eſt, te tam longo tempore ne ſemel quidem ad me ſcribere ſuſtinuiſſe. Ac tu quidem, ſat ſcio, tabellariorum penuriam cauſaberis, neque id alienum eſt. Nam etſi multi iſtinc veniunt, nemo tamen eorum huc, ubi nunc degimus, facilè accedere poteſt. Cæterum, cùm ne ſemel quidem literas abs te acceperim, hac excuſatione minimè ſum contentus. Neque enim ipſe, cùm ad eandem excuſationem mihi confugere liceret, tacui, verùm reverendiſſimum ac religionis laude præſtantem virum, dominum meum Presbyterum excitavi, & ad te miſi, ut te conveniret, atque hanc noſtram ſalutationem perferret, valetudiniſque tuæ, de qua aliquid intelligere ſummopere cupio, ſtatum cognoſceret. Poſteaquam igitur eum amico ac benevolo animo, eáque, qua convenit, humanitate, tanquam membrum meum conſpexeris, cùm ad me ſe referet, de tua valetudine certiorem me facere ne quæſo graveris. Siquidem literæ tuæ maximam mihi, etiam in ſolitudine conſtituto, conſolationem allaturæ ſunt.

Epiſcopis qui cum Occidentalibus venerant 165.

Priſtinam quidem veſtram animi promptitudinem, atque ſtudium, quod pro eccleſiarum commodis præ vobis tuliſtis, admirati ſumus. Poſteaquam autem tam longam peregrinationem inſuper adjeciſtis, omnique cunctatione abjecta, forti, ut vos decebat, animo tam longum iter ſuſcepiſtis, non vulgariter hoc quoque nomine vos ſuſpicimus: nec vobis, tum nunc per literas, gratias agere deſinimus. Nec verò nos duntaxat, ſed etiam Orientales omnes admiratione afficiuntur, veſtræque firmitatis atque conſtantiæ ferventiſque charitatis & immotæ ſententiæ præcones ſe præbent. Ac jam, nec itineris longinquitatem, nec peregrinationis ærumnam, ullo modo gravem & moleſtam eſſe ducunt, ut ad vos excurrant, ac tot veſtra præclara facta conſpiciant. Eóque etiam nomine reverendiſſimus, & inſigni pietate præditus dominus meus Presbyter, etiamſi alioqui parum firmo corpore præditus, nihil non ſibi perferendum putavit, ut ad vos ſe conferret, veſtróque conſpectu atque congreſſu frueretur. Poſteaquam igitur ipſum, ut veſtra charitas poſtulat, exceperitis, illud à vobis petimus, ut etiamſi mala ingraveſcant, vos tamen iis medicinam afferre ne gravemini, verùm parem initiis finem imponatis. Scitis enim quantam vobis Deus pro ſua benignitate mercedem relaturus ſit, ſi pro tot Eccleſiis perturbatis laboretis, nihilque omittatis, quò eas ad tranquillum portum appellatis.

Epiſcopis, qui cum Occidentalibus Epiſcopis venerant 166.

Magna quidem ac præclara ea quoque ſunt, quæ prius feciſtis, nempe quòd juſtam, virtutique veſtræ conſentaneam, ob ea mala, quæ tot Eccleſias occuparunt, indignationem concepiſtis, earúmque vicem doluiſtis: neque hic gradum fixiſtis, verùm etiam, quæ muneris veſtri ratio poſtulabat, ipſi præſtitiſtis. Illud autem longè maximum ac præclariſſimum, quod nunc à vobis factum eſt, nimirum quòd unuſquiſque veſtrum domeſticis ſedibus relictis tam longam peregrinationem iniit, atque in extera regione commoratur, ac pro Eccleſiarum utilitate diuturnæ peregrinationis labores ſuffert. Ac propterea vobis gratias agere, vóſque ob tot ac tanta præmia, quæ hoc nomine Deus vobis pro ſua benignitate recondit, admirari ac beatos prædicare non deſinimus. Ac quoniam nos nec ob exilium, quo nunc coërcemur, vobiſcum verſari, nec item, quòd, cui literas demus, haud facilè nanciſcimur, aſſiduè ad vos ſcribere poſſumus: (nam alioqui literarum frequentia vos obruiſſemus) idcirco reverendiſſimum ac religioſiſſimum dominum meum Presbyterum (qui etiam ipſe ſponte ſua proficiſci ac vos videre cupiebat) obſecravimus,

ut literas à vobis ad nos obtineret, atque ipſe charitate veſtra coram frueretur. Poſteaquam igitur eum, pro eo atque vos decet, exceperitis, de veſtra valetudine, cùm licuerit, certiores nos facere quæſo ne gravemini. Siquidem nobis id ſcire ſummo ſtudio eſt: neque parvam ſolitudinis hujus, in qua verſamur, conſolationem hinc accepturi ſumus.

Iiſdem 167.

Ampliſſimas vobis ob tantam animi firmitatem, ac ſtudium, & curam, laboréſque & ſudores, ac denique ob longam hanc peregrinationem, quam utilitatis Eccleſiarum cauſa ſuſcepiſtis, gratias agimus. Etenim quanto gravius eos, qui omnia perturbant, judicium manet, tanto quoque majus uberiúſque vobis præmium expectandum eſt, qui ad ea, quæ ab aliis ſcelestè ac nefariè admiſſa ſunt, corrigenda, tantum patientiæ ſtudiique adhibuiſtis. Atque utinam coràm quoque vobiſcum congredi poſſemus. Quod quoniam nobis exilii neceſſitas ademit, tandem aliquando atque ægrè ornatiſſimum ac religioſiſſimum dominum meum Presbyterum ad vos proficiſcentem nacti, has literas miſimus, quibus debitum vobis ſalutationis munus pendimus, ac, tum pro præſentibus veſtris officiis, tum pro eo, quo flagratis, ſarciendorum incommodorum zelo, gratias agimus. Nam etſi nihilo meliore ſtatu res eſt: tamen ipſi, quod muneris veſtri erat, præſtitiſtis. Eóque nomine plena numeríſque omnibus abſoluta merces à benigno Deo vobis conſtituta eſt, ut qui ad medicinam admiſſis ſceleribus afferendam tanto ſtudio tantáque animi alacritate perpetuò uſi ſitis.

Probæ matronæ Romanæ. 168.

Etſi longo itineris ſpatio abs te disjunctus ſum: tamen ſinceram ac ferventem tuam charitatem, non ſecus ac ſi coràm eſſem, tuáque omnia cernerem, certò expertus ſum, iis nimirum, qui iſtinc ad nos veniunt, ea de te afferentibus, quæ audire cupiebam. Eáque de cauſa multas atque ingentes tibi gratias habeo, atque ob iſtum tuum animum glorior, méque effero: viróſque mihi chariſſimos, religioſiſſimum Presbyterum Joannem, & ornatiſſimum Diaconum Paulum tibi commendo, atque ad tuas manus velut ad portum tranſmitto. Abs te igitur, cumprimis veneranda & nobiliſſima domina mea, peto, ut quemadmodum humanitas tua poſcit, ipſos videas. Nec enim te fallit, quantam hujuſce comitatis mercedem relatura ſis. Ac, quàm ſæpiſſimè licebit, de tua valetudine, de qua, nobis vehementer chara, aliquid intelligere vehementer aveo, fac me certiorem.

Julianæ & iis, quæ cum ipſa ſunt. 169.

Quo graviore pœna mulctati ſunt, qui tot ſcelera perpetrarunt, eo quoque vobis, qui tot ſcelera tollere ac delere ſtuduiſtis, tantúmque laboris & ærumnæ ſuſcipitis, amplior merces futura eſt. Neque enim nobis obſcura fuit ea beneficentia, idque ſtudium, quod & in negotio, de quo agitur, & in excipiendis benignéque complectendis iis, quos iſtuc miſimus, præſtitiſtis. Eóque nomine gratias vobis habemus, vóſque rogamus & obſecramus, ut in eodem ſtudio & alacritate permaneatis, ac firmius etiam & valentius animi robur & fortitudinem adhibeatis. Neque enim vos fugit, quanta hujuſce præclari facti magnitudo ſit, quantámque mercedem percepturæ ſitis, tantos motus, ac tam ſævos fluctus, quantum in vobis eſt, compeſcentes, eámque, quam par eſt, acceptis incommodis medicinam afferentes.

Italicæ 170.

In externis negotiis, ut natura, ita etiam actione atque adminiſtratione, diſtincti ſunt hi ſexus, nimirum vir & mulier. Sic enim moribus comparatum eſt, ut mulier domi ſe teneat, vir autem publica & forenſia negotia ſuſcipiat. At in divinis certaminibus, iiſque laboribus, qui Eccleſiæ cauſa ſubeuntur, locum haudquaquam hoc habet: verùm fieri poteſt, ut fœmina in præclaris his certaminibus laboribúſque capeſſendis virum quoque fortitudine animique firmitate ſuperet. Quod etiam indicans Paulus, in ea epiſtola, quam ad patriam veſtram ſcripſit, complures fœminas ampliſſimis laudibus effert, ipſas nimirum haud parum in eo elaboraſſe aſſerens, ut viros etiam corrigerent, atque ad officium revocarent. Quorſum autem hæc commemoro? Nempe ne alienum vobis exiſtimetis ſtudium illud, ac labores eos attingere, quæ ad Eccleſiaſticarum rerum emendationem conducunt: verùm &, quod primum eſt, per vos ipſos, & per alios, quorum opera uti licebit, ad ſedandam communem tempeſtatem ac perturbationem, in quam Orientis Eccleſiæ inciderunt, eam, quam convenit, curam ac diligentiam adhibeatis. Nam quo atrocior tempeſtas & graviores procellæ extiterunt, eo quoque major copioſiorque merces vobis referetur, ſi, ut turbatam pacem reducatis, nihil non agere ac perpeti in animum inducatis, omniaque ea, quæ commota & perturbata ſunt, in congruenti ſtatu collocare ſtudeatis.

Rom. ult.

ὥστε καὶ πρὸς ἡμᾶς γραμμάτων ἐπιτυχεῖν, καὶ αὐτὸν καὶ κατὰ πρόσωπον ἀπολαῦσαι τῆς ἀγάπης τῆς ὑμετέρας. δεξάμενοι τοίνυν αὐτὸν ὡς ὑμῖν πρέπον ἐστὶν, ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ ἡμῖν δηλοῦν μὴ κατοκνεῖτε τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας. σφόδρα γὰρ ἡμῖν περισπούδαστον τοῦτο μανθάνειν, καὶ οὐ μικρὰ τῆς ἐρημίας, ἐν ᾗ καθήμεθα, τοῦτο ἡμῖν ἔσται παράκλησις.

Τοῖς αὐτοῖς. ρξζʹ.

Χάριν ὑμῖν ἴσμεν πολλὴν τῆς τοσαύτης εὐτονίας, καὶ σπουδῆς, καὶ φροντίδος, καὶ τῶν πόνων, καὶ τῶν ἱδρώτων, καὶ τῆς μακρᾶς ταύτης ἀποδημίας, ἣν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῇ ἐκκλησίᾳ πεποίησθε. ὅσῳ γὰρ τοῖς ταράττουσιν ἅπαντα μεῖζον τὸ κρίμα, τοσούτῳ καὶ ὑμῖν πλείων ὁ μισθὸς, τοσαύτῃ κεχρημένοις ὑπομονῇ καὶ σπουδῇ, εἰς διόρθωσιν τῶν κακῶς παρ᾽ ἑτέρων γεγενημένων. καὶ ἐβουλόμεθα μὲν καὶ παρόντες κατὰ πρόσωπον συντυχεῖν ὑμῶν τῇ εὐλαβείᾳ. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἀφῃρήμεθα ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἐξορίαν ἀνάγκης, ὀψέ ποτε καὶ μόλις ἐπιτυχόντες τοῦ πρὸς ὑμᾶς ἀφικνουμένου, τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου πρεσβυτέρου, διεπεμψάμεθα ταῦτα τὰ γράμματα, τήν τε ὀφειλομένην ἀποδιδόντες πρόσρησιν, καὶ εὐχαριστοῦντες ὑπέρ τε τῶν παρελθόντων, ὑπέρ τε τῶν νῦν, ὑπέρ τε ὁλοκλήρου τῆς διορθώσεως τῶν κακῶν. κἂν γὰρ μηδὲν γένηται πλέον, ὑμεῖς τὸ ὑμέτερον πεποιήκατε. διὸ καὶ ἀπηρτισμένον ἔχετε παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ τὸν μισθὸν, τοσαύτῃ καὶ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ πρὸς τὸ τὰ κακῶς γεγενημένα ἰάσασθαι, διαπαντὸς χρησάμενοι τοῦ χρόνου.

Πρόβῃ ἐλευθέρᾳ, ἐν Ῥώμῃ. ρξηʹ.

Εἰ καὶ πολλῷ διῳκίσμεθα τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ, ἀλλὰ τῆς γνησίας σου καὶ θερμῆς ἀγάπης ὡς παρόντες, καὶ πάντα τὰ σὰ ὁρῶντες, οὕτως ἀκριβῆ πεῖραν εἰλήφαμεν, τῶν ἐκεῖθεν ἀφικνουμένων πρὸς ἡμᾶς ἀπαγγελλόντων περὶ τῆς σῆς ἐμμελείας ταῦτα, ἅπερ ἐπεθυμοῦμεν μανθάνειν. διὰ τοῦτό σοι χάριτας ἴσμεν πολλὰς καὶ μεγάλας, καὶ ἐναβρυνόμεθα, καὶ καλλωπιζόμεθα ἐπὶ τῇ διαθέσει τῆς εὐγενείας σου, καὶ τοὺς ἀγαπητοὺς τὸν εὐλαβέστατον πρεσβύτερον Ἰωάννην, καὶ τὸν τιμιώτατον διάκονον Παῦλον παρακατατιθέμεθα σου τῇ κοσμιότητι, ὡς εἰς λιμένα τὰς σὰς αὐτοὺς παραπέμποντες χεῖρας. ἰδεῖν τοίνυν αὐτοὺς ὡς σοι πρέπον ἐστὶ, δέσποινά μου τιμιωτάτη καὶ εὐγενεστάτη, παρακλήθητι. οἶσθα γὰρ ὅσος ἔσται σοι τῆς φιλοφροσύνης ταύτης ὁ μισθός. καὶ ἡνίκα ἂν ἐξῇ, συνεχέστερον ἡμῖν δήλου τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, περὶ ἧς σφόδρα περισπούδαστον ἡμῖν μανθάνειν, ἐπειδήπερ σφόδρα αὐτῆς ἀντεχόμεθα.

Ἰουλιανῇ, καὶ ταῖς σὺν αὐτῇ. ρξθʹ.

Ὅσῳ χαλεπώτερον τὸ κρίμα γεγένηται τοῖς τὰ τοιαῦτα παρανομήσασι, τοσούτῳ πλείων ὑμῖν ἔσται ὁ μισθὸς, τοῖς τοσαύτας παρανομίας λύειν ἐσπουδακόσι, καὶ τοσοῦτον ἐπιδεικνυμένοις πόνον καὶ κάματον. οὐδὲ γὰρ ἔλαθεν ἡμᾶς τῆς ὑμετέρας διαθέσεως ἡ εὐποιΐα, καὶ ἡ σπουδὴ, ἣν καὶ εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν ἐπεδείξασθε, καὶ εἰς τὴν φιλοφροσύνην τῶν παρ᾽ ἡμῶν ἐκεῖσε ἀφιγμένων. διὸ καὶ χάριτας ὑμῖν ἔχομεν, καὶ παρακαλοῦμεν τῇ αὐτῇ ἐπιμένειν προθυμίᾳ· καὶ ἐρρωμενεστέραν ἐπιδείξασθαι εὐτονίαν τε καὶ ἀνδρείαν. ἴστε γὰρ ἡλίκον τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος, καὶ ὅσον λήψεσθε τὸν μισθὸν, τοσαύτην ταραχὴν, καὶ οὕτω κύματα ἄγρια, τό γε εἰς ὑμᾶς ἧκον, καταστέλλουσαι, καὶ τὴν προσήκουσαν [εἰς τὴν] τῶν γεγενημένων κακῶν εἰσφέρουσαι διόρθωσιν.

Ἰταλικῇ ροʹ.

Ἐπὶ μὲν τῶν ἔξωθεν πραγμάτων ὥσπερ τῇ φύσει, οὕτω καὶ τῇ πράξει καὶ τῇ μεταχειρίσει διῄρηται ταῦτα τὰ γένη, ἀνὴρ λέγω καὶ γυνή. τῇ μὲν γὰρ οἰκουρεῖν νενόμισται, τῷ δὲ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἐν ἀγορᾷ πραγμάτων ἅπτεσθαι. ἐπὶ δὲ τῶν τοῦ θεοῦ ἀγώνων, καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας πόνων οὐκ ἔνι τοῦτο, ἀλλ᾽ ἔστι καὶ γυναῖκα ἀνδρὸς ἐρρωμενέστερον τῶν καλῶν τούτων ἀντέχεσθαι ἀγώνων. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς τὴν πατρίδα τὴν ὑμετέραν ἐπιστολῇ, πολλὰς ἀνακηρύττει γυναῖκας, λέγων αὐτὰς οὐ μικρὰ πεπονηκέναι ἐν τῷ καὶ ἄνδρας διορθοῦν, καὶ ἐνάγειν ἐπὶ τὰ προσήκοντα. τίνος ἕνεκεν ταῦτά φημι; ἵνα μὴ νομίσητε ἀλλότριον ὑμῶν εἶναι τὸ τῆς σπουδῆς ἅπτεσθαι, καὶ τῶν πόνων τῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διόρθωσιν συντελούντων, ἀλλ᾽ ὥσπερ πρέπον ὑμῖν ἐστι καὶ δι᾽ ἑαυτῶν, καὶ δι᾽ ἑτέρων, ὧν ἂν οἷόν τε ᾖ, τὴν προσήκουσαν εἰσενέγκητε σπουδὴν, εἰς τὸ λῦσαι τὴν κοινὴν ζάλην καὶ ταραχὴν, τὴν τὰς ἐκκλησίας τῆς ἀνατολῆς καταλαβοῦσαν. ὅσῳ γὰρ χαλεπωτέρα γέγονεν ἡ ζάλη, καὶ βαρύτερος ὁ χειμὼν, τοσούτῳ καὶ ὑμῖν πλείων ἔσται ὁ μισθὸς, ταῖς πάντα πρᾶξαι καὶ παθεῖν αἱρουμέναις, ὑπὲρ τοῦ τὴν διαταραχθεῖσαν εἰρήνην ἐπαναγαγεῖν, καὶ ἐν καταστάσει τῇ προσηκούσῃ σπουδάσαι καταστῆσαι διαταραχθέντα ἅπαντα.

Μοντίᾳ

Μοντίῳ. ροα΄.

Πόῤῥω μὲν σου καθήμεθα τῇ παρουσίᾳ τοῦ σώματος, ἐγγὺς δὲ τῇ διαθέσει τῆς ψυχῆς, καὶ συνέσμεν σοι, καὶ συμπεπλέγμεθα καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν, τὸν θερμόν σου περὶ ἡμᾶς ἔρωτα, τὴν φιλοξενίαν, τὴν φιλοφροσύνην, τὴν τοσαύτην θεραπείαν καὶ σπουδήν, ἣν διὰ πάντων ἐπεδείξω, καθ᾽ ἑαυτοὺς ἀναλογιζόμενοι, καὶ ἐντρυφῶντες τῇ μνήμῃ τῆς εὐμενείας τῆς σῆς, καὶ πρὸς ἅπαντας ἀνακηρύττοντές σου τὴν εἰλικρινῆ διάθεσιν, καὶ δόλον οὐκ ἔχουσαν. διὸ καὶ γραμμάτων ἐπιθυμοῦμεν τῆς εὐμενείας τῆς σῆς, καί σε παρακαλοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι, ἵνα καὶ ἐκ τούτου πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν, μανθάνοντες τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς. πάνυ γὰρ ἡμῖν τοῦτο περισπούδαστον εἰδέναι. μὴ τοίνυν ἀποστερήσῃς ἡμᾶς ταύτης τῆς εὐφροσύνης· ἀλλ᾽ ὁσάκις ἂν ἐξῇ, γράφε, ταῦτα ἡμᾶς εὐαγγελιζόμενος.

Ἑλλαδίῳ. ροβ΄.

Ὀλίγα μέν σοι συνεγενόμεθα, πολλὴν δὲ τὴν πεῖράν σου τῆς γνησίας καὶ θερμῆς εἰλήφαμεν ἀγάπης. καὶ γὰρ αἱ γενναῖαι ψυχαὶ ἐν βραχεῖ καιρῷ τοὺς ἐντυγχάνοντας χειροῦνται· ὃ δὴ καὶ αὐτὸς πεποίηκας ἐν ὀλίγῳ σφοδροὺς ἡμᾶς ποιήσας ἐραστὰς τῆς εὐμενείας τῆς σῆς. διὸ καὶ ἐπιστέλλομεν, καὶ τὰ καθ᾽ ἡμᾶς αὐτοὺς δηλοῦμεν, ὅτι ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ διάγομεν πολλῇ, πάντων ἡμᾶς ἐνταῦθα θεραπευόντων μετὰ σπουδῆς, καὶ μετὰ πολλῆς ἐρώντων τῆς εὐνοίας. ἵν᾽ οὖν καὶ τὰ ὑμέτερα μανθάνοντες εὐφρανώμεθα, συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν μὴ κατόκνει, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι, ἵνα καὶ ἐκ τούτου πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν, τοιαῦτα περὶ τῆς σῆς εὐμενείας δεχόμενοι γράμματα.

Εὐηθίῳ. ρογ΄.

Εἰ καὶ τῷ σώματι κεχωρίσμεθά σου τῆς εὐγενείας, ἀλλὰ τῇ ἀγάπῃ συνδεδέμεθά σου τῇ ψυχῇ. τοιαῦτα ἐνέχυρα φιλίας ἡμῖν ἐναπέθου, πολλὴν περὶ ἡμᾶς τὴν θεραπείαν καὶ τὴν διάθεσιν ἐπιδειξάμενος αὐτόθι. διὰ τοῦτο ὅπερ ἂν ἀφικώμεθα, οὐ παυόμεθα χάριτας ὁμολογοῦντες τῇ εὐμενείᾳ τῇ σῇ, καί σε παρακαλοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν καὶ αὐτὸν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι. ἡμεῖς γὰρ τὴν ὁδὸν ἅπασαν ἀπραγμόνως καὶ μετὰ ἀσφαλείας διανύσαντες ἐν τῇ Κουκουσῷ διατρίβομεν, ἐντρυφῶντες τῇ ἡσυχίᾳ τοῦ χωρίου, καὶ τῇ ἀπραγμοσύνῃ, καὶ πολλῆς ἀπολαύοντες θεραπείας τε καὶ εὐνοίας. ἵν᾽ οὖν καὶ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς ὑμετέρας μανθάνοντες εὐφρανώμεθα, πυκνὰ καὶ συνεχῆ πέμπειν ἡμῖν τὰ γράμματα σπούδασον, εὐαγγελιζόμενα ἡμᾶς περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς καὶ τοῦ οἴκου σου παντός. οὕτω γὰρ μεγίστην ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ἐπιστολαὶ ξθ΄.

Ἐν Χαλκηδόνι ἐγκεκλεισμένοις ἐπισκόποις, πρεσβυτέροις τε καὶ διακόνοις. ροδ΄.

ΜΑΚΑΡΙΟΙ καὶ τῶν δεσμῶν ὑμεῖς, καὶ τῆς γνώμης, μεθ᾽ ἧς φέρετε τὰ δεσμά, ἀποστολικὴν ἀνδρείαν ἐν τούτοις ἐπιδεικνύμενοι. ἐπεὶ κἀκεῖνοι καὶ μαστιγούμενοι, καὶ ἐλαυνόμενοι, καὶ δεσμούμενοι, μετὰ πολλῆς ταῦτα ἔφερον τῆς ἡδονῆς. οὐ μόνον δὲ μετὰ πολλῆς ἔφερον τῆς ἡδονῆς· ἀλλὰ καὶ τὰ αὐτῶν ἐποίουν ἐν ταῖς ἁλύσεσιν ὄντες, καὶ τὰς οἰκουμένης μεριμνῶντες ἁπάσας. διὸ δὴ παρακαλῶ καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην μηδὲν ἐντεῦθεν ἀναπεσεῖν, ἀλλ᾽ ὅσῳ πλείων ὑμῖν ἡ ὀδύνη γίνεται ἐξ ὧν πάσχετε, πλείονα καὶ τὴν προθυμίαν ἐπιδείξασθαι, καὶ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν μεριμνᾷν ὑπὲρ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν, ὅπως ἂν γένοιτό τις διόρθωσις ἡ προσήκουσα, μηδὲ εἰς τὴν ὀλιγότητα ὑμῶν ἀπιδόντες, καὶ τῷ περιελαύνεσθαι πανταχόθεν, ὀκνηρότεροι γένησθε. δι᾽ ὧν γὰρ πάσχετε μείζονα τὴν παρὰ τῷ Θεῷ παῤῥησίαν κτώμενοι, πλείονα εὔδηλον ὅτι καὶ τὴν δύναμιν ἕξετε. χρήσασθε τοίνυν εἰς καιρὸν τῇ προθυμίᾳ, καὶ δι᾽ ἑαυτῶν, καὶ δι᾽ ἑτέρων ὧν ἂν οἷόν τε ᾖ, ταῦτα καὶ πρᾶξαι καὶ εἰπεῖν σπουδάσατε, ἵνα τὸ κατέχον κλυδώνιον καταστεῖλαι δυνήσησθε. μάλιστα μὲν γὰρ ἔσται τι καὶ πλέον σπουδαζόντων ὑμῶν· εἰ δὲ ἄρα μηδὲν γένοιτο πλέον, τῆς προθυμίας καὶ τῆς γνώμης ἕξετε παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὸν μισθόν.

Ἀγαπητῷ. ροε΄.

Πολλοὺς καὶ συνεχεῖς ἱδρῶτας * ὁ κύριός μου ὁ εὐλαβέστατος καὶ τιμιώτατος πρεσβύτερος Ἐλπίδιος, τοὺς τὸ ὄρος οἰκοῦντας, τὸ Ἀμανὸν λέγω, σπουδάζων ἀπαλλάξαι τῆς κατεχούσης αὐτοὺς ἀσεβείας.

A *Montio.* 171.

Etſi, quantum ad corporis præſentiam attinet, procul à te ſemotus ſum: at animi tamen affectu propinquus ſum, tecúmque quotidie verſor, ac te amplector, nimirum ardentem tuum erga me amorem, hoſpitalitatem, comitatem, ingentem obſervantiam atque ſtudium, quod mihi ſemper præſtitiſti, mecum reputans, tuique memoriam pro deliciis habens, ſincerámque benevolentiam ac doli expertem apud omnes prædicans. B Eáque de cauſa literarum tuarum deſiderio teneor: téque rogo, ut quàm ſæpiſſimè ad me ſcribas, méque de tua valetudine certiorem facias: quo ingentem hinc conſolationem capiam de valetudinis tuæ firmitate, quæ mihi ſummæ curæ eſt, aliquid intelligens. Quare ne me quæſo hac voluptate carere ſinas: verùm quoties facultas dabitur, hæc ſcribe, lætóque nuncio nos dona.

C *Helladio.* 172.

Quamquam mihi exigua tecum hactenus conſuetudo fuit, magnum tamen ſinceri tui atque ardentis erga me amoris experimentum cepi. Etenim inſignes ac generoſæ animæ brevi temporis momento eos, qui ad ſe adeunt, ſibi devinciunt. Id quod ſcilicet ipſe quoque feciſti, ut qui brevi tempore tam acrem tui amorem mihi attuleris. Ob eámque cauſam ad te ſcribo, rerúmque mearum ſtatum expono, nempe quòd in magna quiete atque otio degam, méque hic omnes diligenter ac D ſtudioſè colant atque obſervent, magnáque cum benevolentia conſpiciant. Ut igitur rebus quoque tuis cognitis læto animo ſim, ſcribere ad me quàm ſæpiſſimè, ac de tua valetudine certiorem me facere ne graveris. Hujuſmodi enim literis abs te acceptis, ingenti hinc conſolatione afficior.

Evethio. 173.

Etſi corpore abs te remotus ſum, amore tamen ac benevolentia cum animo tuo devinctus ſum. Hujuſmodi videlicet amicitiæ pignora nobis injeciſti, dum tantam erga me obſer- E vantiam ac benevolentiam iſtic præ te tuliſti. Obídque, quemcunque in locum acceſſerim, gratias tibi agere minimè intermitto. Ac te rogo, ut ad me quàm ſæpiſſimè ipſe quoque ſcribas, ac de tua valetudine me facias certiorem. Ego enim, via omni tranquillè ac tutò decurſa, Cucuſi dego, loci quietem atque otium pro delitiis habens, atque ingentem omnium obſervantiam & benevolentiam obtinens. Ut igitur valetudine quoque tua cognita lætitiam concipiam, da operam, ut cre- A bras, imò aſſiduas literas, quæ de tua totiúſque domus tuæ valetudine, quæ volumus, nuncient, ad nos mittas. Hinc enim ampliſſimam conſolationem percipiemus.

EJUSDEM EPISTOLÆ LXIX. AD DIVERSOS.

B *Nunc primum in lucem edita an. 1613. ex codice mſ. Collegii Antuerpiani ſociet.* JESU FRONTONE DUCÆO, *Societatis* IESU *Theologo interprete.*

Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis Chalcedone incluſis. 174.

Beati vos & ob vincula, & ob animum, quo vincula toleratis, & in his apoſtolicæ fortitudinis ſpecimen exhibetis: quandoquidem illi etiam dum flagellarentur, vexarentur, ac vincirentur, hæc multa cum voluptate tolerabant. Neque ve- C rò tantum multa cum voluptate tolerabant, ſed etiam dum catenis vincti eſſent, ſuo munere fungebantur, & de toto terrarum orbe ſoliciti erant. Quocirca veſtram etiam charitatem oro, ut ne idcirco animo concidatis, ſed quanto majorem vobis ſentitis infligi dolorem ex iis quæ patimini, tanto etiam majorem animi alacritatem oſtendite, voſque ſingulis diebus eccleſiarum curam gerite, quæ in toto ſunt orbe terrarum, ut conveniens malis remedium adhibeatur, neque idcirco reddamini ſegnio- D res, quod numero paucos vos eſſe videatis, & quod undequaque vexemini. Non enim dubium eſt, quin cum ex his quæ patimini, majorem vobis apud Deum fiduciam concilieris, majores inde quoque vires adepturi ſitis. Date igitur operam, ut cùm ſeſe offeret occaſio, ſtudium & alacritatem exhibeatis, ac tum per vos ipſos, tum per alios quoſcumque, per quos licuerit, ea facere ac dicere ſtudete, quæ procellam poterunt exortam ſedare. Sic enim maximè profici poterit, ſi vos ſtudium adhibueritis: quod ſi nihil profici potuerit, vos nihilominus E ob hanc animi promptitudinem & alacritatem mercedem à benigno Deo recipietis.

Agapeto. 175.

Multos ſubiit & continuos ſudores reverendiſſimus ac religioſiſſimus Presbyter dominus meus Elpidius, dum hujus montis incolas, hoc eſt Amani, ſtudet ea, qua detinetur impietate liberare.

Jamque

A Jamque adeò liberavit, & abduxit eos ab errore, conſtruxit eccleſias, & monaſteria exædificavit, atque hæc ab aliis nobilitas tua poterit intelligere. Quando igitur pios viros atque generoſos à te ſcio vehementer adamari, neque mediocrem à te gratiam initurum me novi, ſi eum tibi notum faciam, cujus tam præclara extant facinora, ſimul ut quacumque data occaſione te ſalutare contendo, adjiciendas has cenſui literas, ut & debitam tibi ſalutationem penderem, & virum tuæ nobilitati commendarem. B Quamobrem illo intuens eum aſpectu, quo te decet, domine mi obſervandiſſime ac ſummopere admirande, illi rebus ipſis oſtende non temerè neque fruſtra noſtra illum hac munitum epiſtola ad te veniſſe, ſed harum interventu literarum multam ipſum apud te benevolentiam & charitatem expertum eſſe. Sic enim fiet, ut & nos multam ſolertiæ tuæ gratiam habeamus, quod tanto licet à te diſſiti locorum intervallo, per epiſtolam tuæ charitati conciliare ac conglutinare poſſimus C eos, qui potiri illa percupiunt, ex quibus unus hic eſt ſummo tuæ ſuavitatis amore inflammatus: quam ob cauſam & ſummo ſtudio has à me literas poſtulavit.

Heſychio. 176.

Nos & præſentem intueri te cupimus, & dulciſſimo jucundiſſimóq; tuo congreſſu frui: ſed quoniam eſt hoc difficile, cum propter itineris difficultatem, tum propter negotiorum occupationes, ac corporis imbecillitatem; conſolationem, quæ percipi- D tur ex literis, requirimus, quam neq; corporis ægritudo, neque aſperitas itineris poteſt interrumpere. Hoc igitur nos affice beneficio, quod & leve eſt, minimè moleſtum, multámque nobis voluptatem affert, & contractam ex corporum ſeparatione mœſtitiam non mediocriter mitigat. Nam hoc ſolatio ſi fruamur, & nos comminus, eſſe arbitrabimur, & perpetuò cum reverentia tua verſari. Sufficit enim vel ſola charitas ad hoc præſtandum: ſed multa tamen acceſſione cumulabitur ipſa E animi cogitatio, ſi literarum ſubſidio juvetur.

Artemidoro, 177.

Magna te complexurum ipſum benevolentia dominus meus Antiochus arbitratus eſt, ſi cum literis noſtris tuæ ſuavitati ſe ſiſteret. Da igitur operam domine mi plurimum venerande, ut ne opinione ſua fruſtretur, & cùm ea qua par eſt illum exceperis benevolentia, ſi quid æquum ac rationi conſentaneum petat, A promptum quæſo ac paratum illi te præbe, illique rebus ipſis oſtende non fruſtra nec temerè literis noſtris ipſum comitatum ad te veniſſe: ſed ad obtinendam benevolentiam, & juſtum auxilium plurimum noſtris eum literis adjutum fuiſſe. Sic enim fiet, ut & ille beneficium adipiſcatur, & ego me honore affectum agnoſcam ex eo, quòd beneficium ille fuerit conſequutus.

Euthaliæ, 178.

Magnopere ſincera & ferventi charitate conditæ fuerunt li- B teræ tuæ, vero minimèque fucato amore. Quocirca ingentes tibi gratias habemus, & quod ſcribas, & quod ſinceræ tuæ erga nos benevolentiæ maximum ſpecimen edas. Deus tibi mercedem tanti amoris, & hic & in futuro ſeculo tribuat, teque muniat & cuſtodiat, atque in omni ſecuritate animíque tranquillitate conſtituat. Non enim te latet, domina mea reverendiſſima, non mediocri nos affici voluptate, cum vel in hac ſolitudine degentes frequenter audimus ex animi tui ſententia res tibi ſuc- C cedere. Hæc igitur nobis aſſiduè ſcribe, neque felicem de tua proſpera valetudine nuntium mittere deſine, ut etiam in ſolitudine degentes multam inde conſolationem hauriamus.

Adoliæ, 179.

Difficile fortaſſe propter corporis imbecillitatem fuiſſet, ut huc venires. Nihil quippe aliud ſubeſſe potuit impedimenti, cum à latronibus omnino quieti ſimus: ſed quid laboris eſt in D ſcribendo? neque enim hîc quoque ad illam confugere excuſationem potes. Hæc autem à me idcirco dicuntur, quod cum ſextam, ut equidem arbitror, ad te miſerim hanc epiſtolam, duas tantum à nobilitate tua receperim. Veruntamen ſive ſcribas, ſive taceas, quæ noſtrarum ſunt partium, præſtare non deſinemus. Non enim veteris illius ac ſinceræ poterimus amicitiæ tuæ oblíviſci, ſed vigentem illam ac florentem perpetuò retinemus, & quoties facultas datur, ſcribimus. E Quoniam autem de tuis rebus valdè ſoliciti ſumus, literas quoque à te accipere ſummopere deſideramus, quæ felicem de tua valetudine nuntium ferant. Noli ergo nos hoc ſolatio privare: ſed cum non te lateat, quanto nos beneficio tibi devincias, tametſi laborioſum eſt ſcribere, in gratiam noſtri, qui te impensè diligimus, hunc quoque laborem ſuſcipe, déque tua ſanitate nos fac certiores, qui de illa quotidie quippiam intelligendi ſummo deſiderio tenemur.

καὶ ἀπήλλαξε, καὶ μετέθηκεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πλάνης, καὶ ἐκκλησίας ᾠκοδόμησε, καὶ μοναστήρια συνεστήσατο· καὶ ἔξεστι ταῦτα τῇ εὐγενείᾳ σου καὶ παρ' ἑτέρων μανθάνειν. ἐπεὶ οὖν οἶδα ὅτι τῶν εὐλαβῶν ἀνδρῶν καὶ γενναίων σφοδρὸς ἀεὶ γέγονας ἐραστὴς, εἰδὼς ὅτι σοι χαριοῦμαι γνώριμον ποιῶν τὸν τοσαῦτα κατωρθωκότα, ὁμοῦ καὶ προσειπεῖν σε δι' ἑκάστης προφάσεως ἐπειγόμενος, προσέθηκα ταῦτα τὰ γράμματα, τήν τε ὀφειλομένην πρόσρησιν ἀποδιδοὺς, καὶ τὸν ἄνδρα παρακατατιθέμενός σου τῇ εὐγενείᾳ. ἰδὼν τοίνυν αὐτὸν ὡς σοι πρέπον ἐστὶ, δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ θαυμασιώτατε, δεῖξον αὐτῷ διὰ τῶν ἔργων ὡς οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῇ ταύτην ἦλθεν ἔχων παρ' ἡμῶν τὴν ἐπιστολήν· ἀλλ' ἴσχυσε ταυτὶ τὰ γράμματα, πολλῆς αὐτὸν ποιῆσαι ἀπολαῦσαι εὐνοίας τε καὶ ἀγάπης. οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς χάριν πολλὴν ὁμολογήσομεν τῇ ἀγχινοίᾳ τῇ σῇ, ὅτι καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς δυνάμεθα συνάπτειν σου τῇ ἀγάπῃ γνησίως τοὺς ἐπιθυμοῦντας αὐτῆς ἀπολαύειν· ὧν εἷς οὗτός ἐστι, σφοδρὸς ἐραστὴς ὢν σου τῆς κοσμιότητος. διὸ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ταύτην παρ' ἡμῶν ᾔτησε τὴν ἐπιστολήν.

Ἡσυχίῳ. ροϛʹ.

Ἡμεῖς ἐπιθυμοῦμεν καὶ παρόντα σε θεάσασθαι, καὶ τῆς γλυκυτάτης καὶ ἡδίστης σου ἀπολαῦσαι συνουσίας. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐργῶδες, καὶ διὰ τὴν τῆς ὁδοῦ δυσκολίαν, καὶ διὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀσχολίαν, καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν, τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων ζητοῦμεν παράκλησιν, ἣν οὔτε σώματος ἀρρωστία, οὐδὲ ὁδοῦ τραχύτης διακωλῦσαι δύναται. δίδου δὲ τὴν χάριν ἡμῖν κούφην τε οὖσαν καὶ ἀνεπαχθῆ, καὶ πολλὴν κομίζουσαν ἡμῖν τὴν ἡδονὴν, καὶ οὐ μικρὸν τὸ τῆς ἀθυμίας, τὸ ἐκ τοῦ σωματικοῦ χωρισμοῦ, ὑποτεμνομένην. ἂν γὰρ ταύτης ἀπολαύσωμεν τῆς παρακλήσεως, καὶ πλησίον ἡγησόμεθα εἶναι· καὶ ἀεὶ μετὰ τῆς τιμιότητός σου. ἀρκεῖ μὲν γὰρ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦτο ποιῆσαι. πλείονα δὲ αὕτη ἡ φαντασία λαμβάνει προσθήκην, ὅταν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων ἔχῃ συμμαχίαν.

Ἀρτεμιδώρῳ. ροζʹ.

Πολλῆς ἐνόμισεν ἀπολαύσεσθαι εὐνοίας ὁ κύριός μου Ἀντίοχος, εἰ μετὰ γραμμάτων ἡμετέρων φανείη τῇ ἐμμελείᾳ τῇ σῇ. δεῖξον τοίνυν δέσποτα τιμιώτατε, ὡς οὐ τηνάλλως ταῦτα ἐνόμισε, καὶ δεξάμενος αὐτὸν μετὰ τῆς σοι προσηκούσης εὐνοίας, ἄν τι δίκαιον νομίζῃ, καὶ λόγον ἔχον, ἕτοιμον σεαυτὸν αὐτῷ παρασχεῖν παρακλήθητι, καὶ δεῖξον διὰ τῶν ἔργων αὐτῷ ὡς οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῇ ταύτην ἦλθε φέρων παρ' ἡμῶν τὴν ἐπιστολὴν, ἀλλὰ γέγονέ τι πλέον αὐτῷ εἰς εὐνοίας καὶ συμμαχίας δικαίας λόγον ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῶν ἡμετέρων. οὕτω γὰρ ἀπολαύσεται μὲν τῆς εὐεργεσίας οὗτος, καρπώσομαι δὲ ἐγὼ τὴν τιμὴν, δι' ὧν καὶ οὗτος τῆς εὐεργεσίας ἀπήλαυσε.

Εὐθαλίᾳ. ροηʹ.

Σφόδρα γνησίας καὶ θερμῆς ἀγάπης ἀνακέκρανταί σου τὰ γράμματα, εἰλικρινοῦς καὶ ἀδόλου διαθέσεως. διὰ ταῦτά σοι πολλὰς χάριτας ὁμολογοῦμεν, καὶ ὅτι γράφεις, καὶ ὅτι τῆς γνησίας σου φιλίας τῆς περὶ ἡμᾶς μέγιστον δεῖγμα ἐκφέρεις. ὁ Θεός σοι τὸν μισθὸν δῴη τῆς τοιαύτης διαθέσεως καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, καὶ τειχίσειέ σε, καὶ φρουρήσειε, καὶ ἐν πάσῃ καταστήσειεν ἀσφαλείᾳ, καὶ εὐθυμίᾳ. οἶδα γὰρ αὐτὴ κυρία μου τιμιωτάτη, ὡς οὐ μικρὰν ἡμῖν εὐφροσύνην φέρει, καὶ ταῦτα ἐν ἐρημίᾳ καθημένοις, τὸ συνεχῶς ἀκούειν κατὰ νοῦν σοι τὰ πράγματα φέρεσθαι. ταῦτα δὴ δήλου συνεχῶς ἡμῖν, καὶ μὴ διαλείπῃς περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς εὐαγγελιζομένη, ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι, πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

Ἀδολίᾳ. ροθʹ.

Τὸ μὲν παραγενέσθαι ἴσως ἐργῶδες διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν· οὐδὲν γὰρ ἕτερον κώλυμα, τὰ γὰρ τῶν λῃστῶν πάντα πέπαυται· τὸ δὲ γράφειν ποῖον ἔχει πόνον; οὐ γὰρ δὴ καὶ ἐνταῦθα εἰς ἐκεῖνο καταφυγεῖν ἔχεις. ταῦτα δὲ λέγω, ὅτι ἕκτην, ὡς ἔγωγε οἶμαι, ταύτην διαπεμψάμενος τὴν ἐπιστολὴν, δύο μόνας ἐδεξάμην παρὰ τῆς εὐγενείας τῆς σῆς. πλὴν ἀλλ' ἄν τε γράφῃς, ἄν τε σιγᾷς, ἡμεῖς τὰ ἑαυτῶν ποιοῦντες οὐ διαλιμπάνομεν. οὐ γὰρ δυνησόμεθα ἐπιλαθέσθαι σου τῆς ἀρχαίας ἐκείνης καὶ γνησίας φιλίας, ἀλλ' ἀνθοῦσαν αὐτὴν διηνεκῶς διατηροῦμεν, καὶ ἡνίκα ἂν ἐξῇ, γράφομεν. ἐπειδὴ δὲ σφόδρα μεριμνῶμεν τὰ σὰ, σφόδρα ἐπιθυμοῦμεν καὶ γράμματα παρὰ σοῦ δέχεσθαι, περὶ τῆς ὑγιείας ἡμῖν εὐαγγελιζόμενα τῆς σῆς. μὴ δὴ ταύτης ἡμᾶς ἀποστέρει παραμυθίας. ἀλλ' εἰδυῖα ὅσον χαρίζῃ, κἂν ἐπίπονόν σοι ᾖ τὸ γράφειν, δι' ἡμᾶς τοὺς σφόδρα σε ἀγαπῶντας, καὶ τοῦτο κατάδεχου τὸν πόνον· καὶ δήλου τὰ περὶ τῆς ῥώσεως ἡμῖν τῆς σῆς, σφόδρα ἐπιθυμοῦσι καθ' ἑκάστην ἡμέραν περὶ ταύτης μανθάνειν.

Ὑπατίῳ πρεσβυτέρῳ. ρπ΄.

Οὐ παύσομαι μακαρίζων σου τὴν τιμιότητα τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἀνδρείας, τῆς καρτερίας τῆς πολλῆς, ἣν ἐπεδείξω, καὶ ἐπιδείκνυσαι ἐν τοῖς πειρασμοῖς. καὶ διὰ τοῦτο καὶ διὰ τῆς προτέρας ἐπιστολῆς ἐδήλωσα, ὅτι διπλοῦς καὶ τριπλοῦς σοι ὁ μισθὸς ὑπὲρ τούτων ἀπόκειται, ὑπέρ τε ὧν αὐτὸς τοσαύτην στεῤῥότητα ἐπιδείκνυσαι, καὶ ἑτέρους εἰς τὸν αὐτὸν ἄγεις ζῆλον, ἐν γήρᾳ οὕτω βαθεῖ τοσαύτην προθυμίαν ἐπιδεικνύμενος ὑπὲρ τοῦ διωκομένου λαοῦ. καὶ ἐβουλόμην μὲν συνεχῶς ἐπιστέλλειν σου τῇ τιμιότητι· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ εὔκολον, διά τε τὴν τοῦ χειμῶνος ὥραν καὶ τὸν τῶν λῃστῶν φόβον, καὶ τὴν τοῦ χωρίου ἐρημίαν ἐν ᾧ καθήμεθα, ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ προσαγορεύομέν σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ αἰτοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι. σφόδρα γὰρ ἐπιθυμοῦμεν περὶ ταύτης μανθάνειν· μακαρίζομεν δὲ καὶ τοὺς τιμιωτάτους διακόνους Εὐσέβιον καὶ Λαμπρότατον, τοὺς κοινωνήσαντάς σοι τῶν διωγμῶν. ἴστε γὰρ ἡλίκοι στέφανοι τούτων ὑμῖν ἀπόκεινται, καὶ ὅσος ὁ μισθὸς, καὶ ὅση ἡ ἀνταπόδοσις. ταῦτ᾽ οὖν εἰδότες, μένετε ἑδραῖοι, ἀμετακίνητοι. τῆς τε γὰρ ὑπομονῆς δαψιλῆ τὸν μισθὸν ὁ Θεὸς ὑμῖν ἀποδώσει, καὶ τὰ παρόντα ταχέως λύσει δεινά. γράφετε δὲ ἡμῖν συνεχῶς, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας ἡμῖν εὐαγγελιζόμενοι, περὶ ἧς σφόδρα περισπούδαστον ἡμῖν μανθάνειν.

Ἐπισκόποις. ρπα΄.

Καὶ ἡ καταλαβοῦσα τὰς ἐκκλησίας τὰς κατὰ τὴν ἀνατολὴν ταραχὴ σφοδροτάτη καὶ ποικίλη, καὶ ἡ παρὰ τῆς εὐλαβείας ὑμῶν εἰσενεχθεῖσα εἰς τὴν διόρθωσιν ταύτης σπουδὴ, πολλὴ καὶ δαψιλής. εἰ δὲ μηδὲν μηδέπω γέγονε πλέον, τοὺς μὲν ἀνίατα νοσοῦντας, καὶ μὴ διορθωθέντας ταλανίζομεν, ὑμᾶς δὲ θαυμάζοντες καὶ μακαρίζοντες οὐ διαλιμπάνομεν, ὅτι μετὰ τοσοῦτον χρόνον τῶν πραγμάτων ἀδιορθώτων μενόντων, οὐκ ἀπεκάμετε, οὐδὲ ὕπτιοι γεγόνατε, καὶ ἀλλ᾽ ἐπίκεισθε, ἔτι ἀκμαζούσῃ τῇ προθυμίᾳ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσφέροντες συμμαχίαν, εἰς κρίμα μὲν τῶν οὐκ ἐθελόντων ὑμῶν ἀνασχέσθαι, εἰς στεφάνους δὲ τῆς ὑμετέρας σπουδῆς, καὶ βραβεῖα πολλά. διὰ ταῦτα ὑμᾶς καὶ ἡμεῖς, καὶ πάντες οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην, ἀνακηρύττουσι, στεφανοῦσιν, ὅτι ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, οὐ τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, οὐ τοῦ χρόνου τὸ πλῆθος ῥᾳθυμοτέρους ἐποίησεν. ἀλλ᾽ ὡς πλησίον ὄντες τῶν γινομένων, καὶ αὐταῖς ὄψεσιν ὁρῶντες τὰς γινομένας παρανομίας, οὕτως ἐῤῥωμενεστάτῃ προθυμίᾳ τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσφέρειν ἐσπουδάκατε. εἰ δὲ μήπω ἄκαιρον φιλονεικίαν καὶ τὸν ἄλογον πόλεμον καταλύειν βούλονται οἱ ταῦτα ἐξ ἀρχῆς τεκόντες τὰ κακὰ, μηδὲν ὑμᾶς τοῦτο θορυβείτω, μήτε ἀποκάμνειν ποιείτω. ὅσῳ γὰρ πλείων ὁ πόνος ὑμῖν ἐγγίνηται, τοσούτῳ καὶ μείζων ἔσται ὁ στέφανος, τοῦ Θεοῦ τὰς ἀῤῥήτους ὑμῖν καὶ ἀφάτους ἐκείνας, καὶ λόγον ὑπερβαινούσας ὁρίζοντος ἀμοιβάς.

Βενερίῳ ἐπισκόπῳ Μεδιολάνων. ρπβ΄.

Τὴν ἀνδρείαν ὑμῶν, καὶ τὴν παῤῥησίαν, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐλευθεροστομίαν καὶ πρότερον μὲν ἅπαντες ᾔδεσαν, ἔδειξε δὲ ἀκριβέστερον ὁ παρὼν καιρὸς τὴν φιλαδελφίαν, τὴν ἀγάπην, τὴν εὐλάβειαν, τὴν πολλὴν συμπάθειαν ὑμῶν, τὴν κηδεμονίαν τὴν ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν. ἐπεὶ καὶ κυβερνήτην ὁ χειμὼν μάλιστα δείκνυσι τῆς θαλάσσης, καὶ ἰατρὸν ἄριστον τὰ χαλεπὰ τῶν σωμάτων νοσήματα· οὕτω καὶ τὸν ἐν εὐλαβείᾳ ζῆν ἐσπουδακότα, καὶ πολλὴν ἔχοντα ἀνδρείαν, ἡ τῶν καιρῶν δυσκολία. ὃ δὴ καὶ ἐφ᾽ ὑμῶν γέγονε, καὶ τό γε ὑμέτερον μέρος, ἅπαντα διώρθωται, καὶ οὐδὲν ἐλλέλειπται. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οἱ τὰς ταραχὰς καὶ τεκόντες καὶ τίκτοντες, εἰς τοῦτο ἦλθον παρανοίας, ὡς μὴ μόνον μὴ ἐγκαλύπτεσθαι τοῖς προτέροις, ἀλλὰ καὶ ἐπαγωνίζεσθαι ἐκείνοις, παρακαλῶ κοινῇ πάντας ὑμᾶς ἐῤῥωμενεστάτῃ χρήσασθαι τῇ προθυμίᾳ, καὶ μὴ καταλῦσαι τὴν τοσαύτην σπουδὴν, ἀλλὰ καὶ προστιθέναι μείζονας, κἂν μυρίαι δυσκολίαι παρεμπίπτωσιν. οἱ γὰρ μετὰ πλειόνων ἱδρώτων καὶ πόνων μέγα τι καὶ γενναῖον κατορθοῦντες, τῶν ῥᾳδίως καὶ μετ᾽ εὐκολίας τοῦτο ποιούντων πλείονα λήψονται τὸν μισθόν. ἕκαστος γάρ, φησιν ὁ μακάριος Παῦλος, τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται, κατὰ τὸν ἴδιον κόπον. μὴ τοίνυν τὸ πολλὰ κεκμηκέναι, ποιείτω ὑμᾶς ἀπαγορεύειν· ἀλλ᾽ αὐτὸ δὴ τοῦτο μᾶλλον διεγειρέτω. ὅσῳ γὰρ ἂν προσθήκην λάβῃ τὰ τῶν πειρασμῶν, τοσούτῳ μᾶλλον αὔξεται τὰ τῶν στεφάνων, καὶ πλεονάζει τὰ ὑπὲρ τῶν καλῶν τούτων ὑμῖν ἀγώνων ἀποκείμενα βραβεῖα.

Ἡσυχίῳ ἐπισκόπῳ Σαλώνων. ρπγ΄.

Εἰ καὶ πολλῷ διειργόμεθα τῷ τῆς ὁδοῦ μήκει τῆς τιμιότητός σου, καὶ πρὸς αὐτὰς ἐσμὲν τῆς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιὰς ἀπῳκισμένοι, ἀλλ᾽ ὅμως τῷ τῆς ἀγάπης πτερῷ χρώμενοι κούφῳ τε ὄντι, καὶ ῥᾳδίως τὰς τοιαύτας ἀποδημίας ἐργαζομένῳ, πλησίον τέ σου ἐσμὲν, καὶ σύνεσμέν σοι, καὶ τὴν ὀφειλομένην τῶν γραμμάτων ἀποδιδόαμεν πρόσρησιν, καί σε παρακαλοῦμεν τὴν προσήκουσαν ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν κατὰ τὴν ἀνατολὴν ποιήσασθαι σπουδήν.

A *Hypatio Presbytero.* 180.

Nunquam reverentiam tuam beatam prædicare deſinam, ob patientiam, fortitudinem, tolerantiam multam, quam exhibuiſti, & exhibes in tentationibus. Propterea quoque prioribus tibi literis ſignificavi duplicem ac triplicem horum cauſa te manere mercedem, & quod tantam conſtantiam præ te feras, cæteróſque ad eundem zelum impellas, dum in tam longa ſenectute tantam pro populo perſecutionem paſſo alacritatem animi ex- B hibes. Cuperem equidem creberrimas ad reverentiã tuam mittere literas: ſed quoniam id facile non eſt, tum propter hybernum tempus, tum propter metum prædonum, locique, in quo degimus ſolitudinem, quoties facultas datur, venerationem tuam ſalutamus, utque ad nos quàm ſæpiſſimè ſcribas petimus, ac felicem de tua valetudine nuntium mittas, ſiquidem certiores de illa fieri magnopere deſideramus. Reverendiſſimos quoque diaconos Euſebium & Lamprotatum, qui tibi conſortes tribu- C lationum fuerunt, beatos ducimus. Non enim ignoratis, quales vos ob iſta maneant coronæ, quanta merces, quanta retributio. Quæ cum vobis explorata ſint, ſtabiles & immoti perſeverate: copioſam enim vobis Deus patientiæ mercedem perſolvet, ac præſentia mala citò depellet. Cæterùm literas ad nos quàm creberrimas mittite, quæ lætum de veſtra valetudine nuntium ferant, de qua ſubinde aliquid audire vehementer optamus.

Epiſcopis. 181.

D Et quæ invaſit Eccleſias Orientis perturbatio, vehementiſſima fuit ac multiplex, & magnum ſimul & impenſum ſtudium illud fuit, quod ad eam ſedandam pietas veſtra contulit. Quod ſi fortè nihil dum utilitatis inde promanarit, eos quidem, qui medicinam omnem aſpernantur, neque correcti ſunt, miſeros ducimus, vos autem laudare beatóſque prædicare non intermittimus, quod cum tam diuturno elapſo tempore meliorem in ſtatum reſtitui res non potuerint, frangi tamen ac debilitari vos E non ſinatis, nec animum deſpondeatis, ſed inſtetis, & florenti adhuc ac vigenti promptitudine animi pro viribus auxilium feratis, quod in judicium cedit, & condemnationem eorum, qui ferre nos nolunt, coronas autem comparat & præmia plurima ſtudio, quod à vobis adhibetur. Idcirco & nos & omnes, qui univerſum orbem terrarum incolunt, vos prædicant, & corona donant, quod tanto licet intervallo diſjunctos, neque itineris longitudo, neque temporis intercapedo negligentiores reddiderit, A ſed quaſi vicini eſſetis eorum quæ gerebantur, atque ipſis oculis ea quæ perpetrabantur ſcelera conſpiceretis, ita fortiſſima promptitudine, quæ veſtrarum erant partium, præſtare ſtudueritis. Quod ſi necdum importunæ ſuæ contentioni, & injuſto bello finem imponere volunt, qui horum à principio malorum auctores fuerunt, ne vos conturbet iſtud, néve animos veſtros debilitet: quanto enim major vobis exoritur labor, tanto etiam major corona nectetur, cum Deus arcana illa & ineffabilia, B quæque omnem ſermonem excedunt, præmia vobis conſtituet.

Venerio Epiſcopo Mediolanenſi. 182.

Omnes quidem fortitudinem veſtram, ac fiduciam, & pro veritate loquendi libertatem etiam ante noverant: ſed fraternum veſtrum amorem, charitatem, religionem, multam commiſerationem, ſolicitudinem eccleſiarum hoc tempus indicavit. Enimvero gubernatorem quoque maris tempeſtas præſertim indicat, & optimum medicum graviores corporum morbi: ſic C & illum qui religioſè vitam ſuam traducere ſtuduit, ac multa præditus eſt fortitudine, temporum difficultates oſtendunt. Quod vobis etiam contigit, & quantum in vobis fuit, omnia benè ſucceſſerunt, neque ulla pars officii veſtri deſiderata eſt. Sed quoniam illi qui turbas excitarunt, & excitant, eo dementiæ ſunt progreſſi, ut non modo priora geſſiſſe illos non pudeat, ſed illis etiam graviora patrare contendant, omnes vos ſimul cohortor, ut fortiſſimam alacritatem animi adhibeatis, neque de tanto D ſtudio quicquam remittatis, ſed illud ampliùs etiam augeatis, licet innumeræ difficultates occurrant. Qui enim pluribus cum ſudoribus ac laboribus magnum aliquod ac generoſum facinus ediderit, uberiorem illis, qui facilè ac nullo negotio idipſum geſſerint, mercedem accipiet. Siquidem unuſquiſque, inquit beatus Paulus, propriam mercedem accipiet ſecundum proprium laborem. Ne igitur idcirco animum deſpondeatis, quod multi vobis fuerint exantlandi labores, ſed hoc ipſum magis vos E excitet. Quanto enim major afflictionum fit acceſſio, tanto magis augentur coronæ, ac multiplicantur ea præmia, quæ vobis pro his præclaris certaminibus reconduntur.

Vide Baron anno. 405.17.

1. Cor. 3, 8.

Heſychio Epiſcopo Salonenſi. 183.

Etſi magno itineris intervallo à reverentia tua diſjungimur, & ad extremos uſq; orbis terrarum fines relegati ſumus; tamen levi charitatis penna utentes, quæ faciles reddit ejuſmodi peregrinationes, & propinqui ſumus tibi, & tecum verſamur, ac debitam per literas ſalutationem perſolvimus, teque hortamur, ut ad juvandas Orientis eccleſias conveniens ſtudium adhibeas.

Scis

Scis enim quanta ſit parata merces ei, qui divexatis Eccleſiis manum porrexerit, & tantam procellam in tranquillitatem converterit, ac bellum adeò grave reſtinxerit. Atque ad hæc vos hortamur, non quaſi admonitione noſtra indigeatis (ſiquidem antequam noſtras literas accepiſſetis) quæ veſtri muneris erant, ipſi præſtitiſtis: ſed quia nondum ſublata ſunt mala, ſed adhuc vigent & urgent, oramus vos, ut ne animo concidatis, neque malis cedatis, ſed quandiu manent ulcera, quibus Eccleſiæ corpus affligitur, veſtra medicamenta adhibeatis. Quanto enim pluribus cum laboribus res geruntur, tanto vobis amplior etiam merces conſtituetur.

Gaudentio Epiſcopo Brixiano. 184.

Nihil nos latet rerum tuarum, ſed tanquam præſentes probè novimus ſtudium tuum, vigilantiam, curas, labores, quos pro veritate ſuſcepiſti, tibique ingentes gratias agimus, neque mediocrem in tanta degentes ſolitudine conſulationem haurimus, ex tuæ charitatis ardore ac ſinceritate, cujus dum hic periculum fecimus, iſtic quoque integram illam vigere cognovimus, nec ullo modo aut temporis diuturnitate aut itineris longitudine debilitatam fuiſſe. Quo nomine multam tibi gratiam habemus, teque hortamur ut in inſtituto pergas, & idem ſemper ſtudium præ te feras. Non enim ignoras, quot Eccleſiarum ſalus nunc agatur, & quam eximium futurum hoc ſit rectè factum. Hæc igitur cogitans, domine mi reverendiſſime ac religioſiſſime, in eodem ſtudio perſeverate dignare: ſic enim fiet, ut exiguis laboribus exantlatis immortalia vobis pro his præclaris certaminibus in cœlo præmia recondatis.

Pentadia Diaconiſſa. 185.

Diuturno ſilentio uſa es, tametſi multi erant, qui ad nos iſtinc proficiſcerentur. Quid ergo tandem in cauſa fuit? num rerum perturbatio? abſit, hoc ego de te nunquam dixerim: novi quippe magnum & excelſum animum tuum, dui vel in multis tempeſtatibus poteſt feliciſſimè navigare, atque in mediis fluctibus tranquillitate magna frui. Id vero tu rebus ipſis demonſtraſti, tuorúmque nuntia rectè factorum ad extremos uſque fines orbis terrarum fama pervenit, & omnium ore laudaris, quod cum in uno conſtituta ſis loco, longè diſſitos excites tua pietate, atque alacriores efficias. Quænam igitur eſt cauſa ſilentii? equidem dicere minimè poſſum, tuam autem oro ſuavitatem, ut per eum, qui literas pietati tuæ tradet in manus, de tua valetudine, tranquillitate animi ac ſecuritate cum tua, tum univerſæ domus tuæ certiores nos facias, ut licet tanto à te intervallo ſejuncti, atque in tam moleſta degentes ſolitudine, multum ex ejuſmodi literis percipiamus ſolatium.

Alypio. 186.

Tu quidem veritus es, ne, quod prior ad nos ſcripſiſſes, in præcipitationis reprehenſionem incurreres (ipſis enim tuis utar verbis) ego verò tantum abeſt, ut hujuſce rei tibi actionem intendam, ut etiam negligentiæ propter tarditatem te accuſem, & amplius ante laudarim, cum prior literas ad nos miſiſſes. Atque hoc ego dico, ut tua ipſius ſententia ad id comprobandum utar, ſic enim dixiſti, hoc præcipuè propenſioris eſſe amicitiæ, ut etiam tacentes literis appellemus. Quando igitur & præcipitationis ac temeritatis metus eſt exemptus, quo ſine cauſa correptus fueras, & hoc ipſum majoris indicium charitatis oſtenſum eſt, ingentem ad nos deinceps literarum copiam mitte. Non enim te fugit, quo animo erga tuam ſuavitatem affecti & fuerimus, & ſimus. Nam licet in hunc deſertiſſimum locum relegati ſimus, licet ad ipſos orbis terrarum ultimos fines, ſinceræ tuæ minimèque fucatæ charitatis oblivisci non poſſumus, ſed ſingulis diebus illam mente verſare non deſinimus, animæque tuæ virtutes recordatione nobis effingere. Accuperemus quidem crebrius ad vos ſcribere: ſed quoniam id nobis eſt difficile, qui à vobis adeò ſejuncti ſumus, vobis autem perfacile, hortamur vos, ut frequentes ad nos literas de veſtra totiuſque domus veſtræ valetudine mittatis: Sic enim peregrè degentes ſolatio non mediocri perfruemur.

Procopio. 187.

Quanquam exigua nobis tecum iſtic conſuetudo fuit, domine plurimum ſuſpiciende: magnum tamen ſinceræ tuæ charitatis animi quieti, ſinceri ac ferventis amoris periculum fecimus. Quapropter etiam ad ipſos orbis terrarum fines relegati, atq; ad ipſam extremam ſolitudinem abducti, quoniam ubique te circumferimus, quocunq; tandem proficiſcamur, & inſculptum in pectore geſtamus, ex tanto licet intervallo ſcribimus, ac debitam ſalutationem perſolvimus, tuámque ſuavitatem oramus, ut niſi grave ſit ac moleſtum, hanc ipſe nobis gratiam concedas, & de tua valetudine lætum ad nos nuntium mittas. Hæc enim etiam te minimè ſcribente intelligimus, dum eos qui iſtinc veniunt ſciſcitamur, quod magno nobis ſtudio ſit, ut de tua valetudine ac nominis celebritate certiores ſiamus:

A Οἶσθα γὰρ ἡλίκος ἐστὶ μισθὸς ἐκκλησίαις πονουμέναις χεῖρα ὀρέγειν, ταραχὴν τοσαύτην εἰς γαλήνην μεταθεῖναι, καὶ πόλεμον οὕτω σφοδρὸν καταλῦσαι, καὶ ταῦτα οὐχ ὡς δεομένους ὑμᾶς τῆς παρ' ἡμῶν ὑπομνήσεως παρακαλοῦμεν· καὶ γὰρ καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων τὰ παρ' ὑμῶν αὐτοὶ πεποιήκατε· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδέπω τὰ δεινὰ λέλυται, ἀλλὰ καὶ ἀκμάζει, ἀξιοῦμεν ὑμᾶς μὴ ἀναπεσεῖν, μηδὲ προκακῆσαι, ἀλλ' ἕως μένει τὰ ἕλκη τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας συντρίβοντα, B καὶ τὰ παρ' ὑμῶν φάρμακα ἐπιτιθέναι· καὶ γὰρ ὅσῳ μετὰ πλειόνων πόνων ἀνύεται τὰ προκείμενα, τοσούτῳ πλείων ὑμῖν κείσεται καὶ ὁ μισθός.

Γαυδεντίῳ ἐπισκόπῳ Βριξίης. ρπδ΄.

ΟΥδὲν ἡμᾶς ἔλαθε τῶν σῶν, ἀλλ' ἔγνωμεν σαφῶς ὡς παρόντες τὴν σπουδήν σου, τὴν ἀγρυπνίαν, τὴν φροντίδα, τοὺς καμάτους, τοὺς πόνους οὓς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐπεδείξω, καί σοι χάριτας πολλὰς ὁμολογοῦμεν, καὶ ἐν τοσαύτῃ καθήμενοι ἐρημίᾳ, μεγίστην ἔχομεν παράκλησιν, C τῆς ἀγάπης σου τὸ θερμὸν καὶ γνήσιον, ἧς πεῖραν ἐνταῦθα λαβόντες, ἔγνωμεν αὐτὴν ἀκμάζουσαν καὶ ἐκεῖσε, καὶ οὐδὲν οὔτε τῷ πλήθει τοῦ χρόνου, οὔτε τῷ μήκει τῆς ὁδοῦ καταμαρανθεῖσαν. διὰ τοῦτό σοι χάριτας ἴσμεν πολλάς, καί σε παρακαλοῦμεν μένειν τὴν αὐτὴν ἐπιδεικνύμενον σπουδήν. οἶδας γὰρ ὑπὲρ ὅσων ἐκκλησιῶν ὑμῖν ὁ ἀγὼν πρόκειται νῦν, καὶ ἡλίκον ἔσται τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος. ταῦτ' οὖν ἐννοῶν δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, ἐπιμεῖναι τῇ αὐτῇ D σπουδῇ παρακλήθητι. οὕτω γὰρ ὀλίγα κάμνοντες, ἀθάνατα ἑαυτοῖς προαποθήσεσθε ἐν τοῖς οὐρανοῖς τῶν καλῶν τούτων ἀγώνων τὰ βραβεῖα.

Πενταδίᾳ διακόνῳ. ρπε΄.

Μακρὰν ἐσίγησας σιγὴν, καίτοι πολλῶν ὄντων τῶν ἐκεῖθεν ἀφικνουμένων πρὸς ἡμᾶς. τί ποτ' οὖν ἂν εἴη τὸ αἴτιον; τῶν πραγμάτων ὁ θόρυβος; ἄπαγε. τοῦτο οὐκ ἂν εἴποιμι. οἶδα γάρ σου τὴν μεγάλην καὶ ὑψηλὴν ψυχὴν, τὴν καὶ ἐν πολλοῖς κλυδωνίοις δυναμένην ἐξ οὐρίας E πλεῖν, καὶ ἐν μέσοις κύμασι γαλήνης ἀπολαύειν λευκῆς. καὶ τοῦτο δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἔδειξας, καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς οἰκουμένης ἦλθεν ἡ φήμη τὰ σὰ φέρουσα κατορθώματα, καὶ πάντες σε ἀνακηρύττουσιν, ὅτι καὶ ἐν ἑνὶ χωρίῳ ἱδρυμένη, καὶ τοὺς πόρρωθεν ὄντας διὰ τῆς εὐλαβείας τῆς σῆς διεγείρεις, καὶ προθυμοτέρους ποιεῖς. τίς οὖν ἡ αἰτία τῆς σιγῆς; ἐγὼ μὲν εἰπεῖν οὐκ ἔχω. παρακαλῶ δέ σου τὴν ἐμμέλειαν διὰ τοῦ τὰ γράμματα ἐγχειρίζοντός σου τῇ εὐλαβείᾳ, δι' A αὐτοῦ δηλῶσαι ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς, καὶ τῆς εὐθυμίας, καὶ τῆς ἀσφαλείας καί σου, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός· ἵνα καὶ ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, καὶ ἐν οὕτω χαλεπωτάτῃ ἐρημίᾳ διατρίβοντες, πολλὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

Ἀλυπίῳ. ρπς΄.

Αὐτὸς μὲν ἔδεισας μὴ τῷ πρότερον ἐπιπηδῆσαι τοῖς πρὸς ἡμᾶς γράμμασι προπετείας μέμψει περιπέσῃς [αὐτοῖς γάρ σου χρήσομαι τοῖς ῥήμασιν] B ἐγὼ δέ σε τοσοῦτον ἀπέχω τούτου γράψασθαι, ὅτι καὶ ῥᾳθυμίαν ἐγκαλῶ τῆς βραδύτητος ἕνεκεν, καὶ μειζόνως ἀνεκήρυξα πρότερον ἐπεσταλκότα. καὶ τοῦτο λέγω αὐτῇ πάλιν σου τῇ ψήφῳ εἰς ἀπόδειξιν τούτου κεχρημένος. ἔφης γὰρ, τοῦτο μάλιστα φιλοστοργίας εἶναι τὸ, καὶ σιωπῶντας προσειπεῖν. ἐπεὶ οὖν τό, τε δέος σοι τῆς προπετείας ἀνῄρηται, ὅπερ οὐ δεόντως ἐδεδοίκεις, τοῦτό τε μείζονος ἀποδέδεικται σημεῖον ἀγάπης, πέμπε λοιπὸν ἡμῖν νιφάδας γραμμάτων. C οἶσθα γὰρ ὅπως καὶ διετέθημεν καὶ διακείμεθα περὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν· κἂν γὰρ εἰς ἐρημότατον τοῦτο χωρίον ἀπενεχθῶμεν, κἂν εἰς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα, τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης, καὶ δόλον οὐκ ἐχούσης οὐδέποτε ἐπιλαθέσθαι δυνάμεθα, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην σε τὴν ἡμέραν φανταζόμενοι διατελοῦμεν, τὰς ἀρετάς σου τῆς ψυχῆς διὰ τῆς μνήμης ἀναπλάττοντες. καὶ ἐβουλόμεθα μὲν συνεχέστερον ἐπιστέλλειν, ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἐργῶδες ἡμῖν ἐστι, τοσοῦτον ὑμῶν D ἀπῳκισμένοις, ὑμῖν δὲ ῥᾴδιον, παρακαλοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς, καὶ παντὸς ὑμῶν τοῦ οἴκου. οὕτω γὰρ καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, πολλὴν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Προκοπίῳ. ρπζ΄.

Ὀλίγα μέν σοι συνεγενόμεθα αὐτόθι, δέσποτά μου θαυμασιώτατε, πολλὴν δὲ σου πεῖραν τῆς γνησίας εἰλήφαμεν ἀγάπης, ἀπράγμονος ψυχῆς, καὶ τῆς γνησίας καὶ θερμῆς διαθέσεως. διὸ καὶ πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης ἀπῳκισθέντες τὰ τέρματα, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἐσχάτην ἐρημίαν E ἀναχθέντες, διὰ τὸ πανταχοῦ σε περιφέρειν, ὅπουπερ ἂν ἀπίωμεν, καὶ ἔχειν ἐγκεκολαμμένον τῷ συνειδότι, καὶ γράφομεν ἐκ τοσούτου διαστήματος, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἀποδιδόαμεν πρόσρησιν· καί σου παρακαλοῦμεν τὴν ἐμμέλειαν, εἰ μὴ βαρὺ μηδὲ ἀπαχθὲς, καὶ αὐτὸν ἡμῖν ταύτην παρέχειν τὴν χάριν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας εὐαγγελίζεσθαι τῆς σῆς. μανθάνομεν γὰρ αὐτὰ καὶ μὴ γράφοντος, τοὺς ἐκεῖθεν ἀφικνουμένους ἐρωτῶντες, διὰ τὸ σφόδρα περισπούδαστον εἶναι ἡμῖν εἰδέναι τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως.

Βελό-

βουλόμεθα δὲ καὶ παρὰ τῆς γλώττης, καὶ παρὰ τῆς χειρὸς τῆς σῆς ταῦτα δηλοῦσθαι, ὥστε διπλῆν ἡμᾶς καρποῦσθαι τὴν ἡδονήν, ἀπό τε τοῦ γράφειν, ἀπό τε τοῦ γράμματα δέχεσθαι παρὰ τῆς εὐγενείας τῆς σῆς. δίδου δὴ ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, ἡδίστην τε οὖσαν, καὶ εὔλογον, καὶ πολλὴν ἡμῖν παρέχουσαν τὴν εὐφροσύνην.

Μαρκελλίνῳ. ρπη´.

Εἰς μὲν αὐτὸ τὸ πάντων ἐρημότατον χωρίον ἀπήχθημεν, τὴν Κουκουσόν· πλὴν ὅταν τὴν ἀγάπην ὑμῶν τῶν φιλούντων ἡμᾶς ἐννοήσωμεν, μεγίστην καρπούμεθα παράκλησιν, ἐν ἐρημίᾳ πλουτοῦντες. οὐδὲ γὰρ ὁ τυχὼν θησαυρός, ἀνδρῶν ἐπιτυγχάνειν γνησίως φιλεῖν εἰδότων. διὰ δὴ τοῦτο κἂν μὴ σώματι παρῶμεν, ὑμῖν τῇ ψυχῇ συνδεδέμεθα, τῇ τῆς ἀγάπης ἁλύσει σφιγγόμενοι. ὅθεν καὶ ἐπιστέλλομεν ἐκ τοσούτου διαστήματος, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἀποδιδόασι μὲν πρόσρησιν. ὅτι γὰρ εἰς τοὺς πρώτους σε τῶν ἐραστῶν ἐγράψαμεν τῶν ἡμετέρων, οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς, δέσποτά μου θαυμασιώτατε. δίδου δὴ καὶ αὐτὸς ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, καὶ συνεχῶς ἡμῖν ἐπίστελλε, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενος· ἵνα καὶ τῷ γράφειν, καὶ τῷ δέχεσθαι τοιαύτας ἐπιστολάς, πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν παραμυθίαν, καὶ εὐφροσύνην, καὶ μεγίστης, καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες, ἀπολαύσωμεν παρακλήσεως.

Ἀντιόχῳ. ρπθ´.

Πότε γὰρ σου ἐπιλαθέσθαι δυνάμεθα τῆς γλυκείας καὶ θερμῆς διαθέσεως, τῆς γνησίας καὶ εἰλικρινοῦς ἀγάπης, τῆς ἐλευθέρας γνώμης καὶ ὑψηλῆς, τῆς πεπαρρησιασμένης ψυχῆς; κἂν γὰρ πρὸς αὐτὰς ἀπέλθωμεν τὰς ἐσχατιὰς τῆς οἰκουμένης, πανταχοῦ σε περιφέροντες ἄπιμεν, τὸν θερμὸν ἡμῶν ἐραστήν, καὶ σφόδρα ἡμῖν τῷ τῆς ἀγάπης νόμῳ συνδεδεμένον. διὸ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἐρημίαν τῆς καθ᾽ ἡμᾶς οἰκουμένης ἀπῳκισμένοι, τὴν Κουκουσὸν λέγω, καὶ οὐ ῥᾳδίως ἐπιτυχεῖν τῶν γράμματα διακομιζόντων δυνάμενοι, πολλὴν ἐποιησάμεθα σπουδὴν ἐπιζητῆσαί τε καὶ εὑρεῖν τὸν ταύτην ἡμῶν τὴν ἐπιστολὴν διακομίζοντα, ὥστε σου προσειπεῖν τὴν θαυμασιότητα, καὶ τὴν ὀφειλομένην πρόσρησιν ἀποδοῦναι τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῇ σῇ. οἶδα δὲ καὶ αὐτὸς ἐξ ὧν ἤδη πεποίηκας, οὐ δεήσῃ τῆς παρ᾽ ἡμῶν ἀπομνήσεως εἰς τὸ συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι, οὐδὲ οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν. καὶ γὰρ οὐ τὴν τυχοῦσαν καρπωσόμεθα παράκλησιν, ὅταν παρ᾽ ὑμῶν τῶν σφόδρα ἡμᾶς ἀγαπώντων, δεχώμεθα γράμματα, περὶ τῆς ῥώσεως τῆς ὑμετέρας δηλοῦντα, καὶ τὴν ἀγάπην διὰ τῶν ἐπιστολῶν συνεχῶς ἀνανεοῦντα, καὶ τὴν παρουσίαν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ποιοῦντα φαντάζεσθαι. ἀρκεῖ γὰρ πυκνότης ἐπιστολῶν, ὅταν παρὰ γνησίων φέρηται, καὶ τῆς παρουσίας σοφίσασθαι τὴν ἡδονήν.

Βρύσωνι. ρ´.

Τί τοῦτο; αὐτόθι μὲν ὄντων ἡμῶν μυρία καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν ἐσπούδακας, καὶ τῇ πόλει πάσῃ, μᾶλλον δὲ τῇ οἰκουμένῃ κατάδηλος γέγονας ἐπὶ τῷ φίλτρῳ ᾧ περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυσαι, μὴ στέγων αὐτὸ σιγῇ κατέχειν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων, διὰ τῶν ῥημάτων πανταχοῦ ἐπιδεικνύμενος, ἐπιστεῖλαι δὲ ἡμῖν οὐδὲ ἅπαξ κατεδέξω, καὶ ταῦτα σφόδρα διψῶσι τῶν ἐπιστολῶν τῶν σῶν, καὶ τῶν γραμμάτων ἐπιθυμοῦσιν; οὐκ οἶσθα ὅσην ἐμέλλομεν καρποῦσθαι παράκλησιν τῆς οὕτω γνησίας ψυχῆς, τῆς οὕτω θερμῆς φιλίας ἔγγονα δεχόμενοι γράμματα; καὶ ταῦτα οὐκ ἐγκαλῶν λέγω. οἶδα γὰρ ὅτι καὶ γράφων, καὶ σιγῶν, ἀκμάζουσαν διατηρεῖς τὴν περὶ ἡμᾶς διάθεσιν, ἀλλὰ σφόδρα ἐπιθυμῶν σου τῶν ἐπιστολῶν. καὶ μὴ γράφοντός μέν σου, οὐ παυόμεθα τοὺς ἐκεῖθεν ἀφικνουμένους ἐρωτῶντες περὶ τῆς ῥώσεώς σου καὶ τῆς εὐθυμίας, καὶ σφόδρα χαίρομεν ἀκούοντες ἅπερ ἐπιθυμοῦμεν. ἀλλὰ βουλόμεθα καὶ παρὰ τῆς γλώττης τῆς σῆς, καὶ παρὰ τῆς δεξιᾶς τῆς σῆς ταῦτα μανθάνειν. εἰ τοίνυν μὴ βαρὺ μηδὲ ἐπαχθὲς ζητοῦμεν νῦν γοῦν ταύτην ἡμῖν παράσχου τὴν χάριν, μεγίστην οὖσαν, καὶ ἡδίστην, καὶ πολλὴν ἡμῖν φέρουσαν τὴν ἡδονήν.

Ἀμπρούκλῃ διακόνῳ. ρϛα´.

Ἐδεξάμην δευτέραν, ἣν ἔφης προτέραν ἐπιστολὴν ἐπεσταλκέναι, δέσποινά μου τιμιωτάτη καὶ κοσμιωτάτη. καὶ τὰ αὐτὰ πάλιν λέγω· μὴ κάλει τόλμαν τό, προτέραν τινὰ πρὸς ἡμᾶς ἐπιπηδῆσαι γράμματι, μηδὲ ἁμάρτημα νόμιζε τὸ μέγιστον ἐγκώμιον. ἀγάπης γὰρ ζεούσης καὶ θερμῆς τοῦτο δεῖγμα ποιούμεθα, καὶ τῆς γνησίας καὶ εἰλικρινοῦς σου διαθέσεως τῆς φλογὸς θερμοτέρας. ταῦτ᾽ οὖν εἰδυῖα ἐπιδαψίλευε ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν συνεχῶς, περὶ τῆς ὑγείας ἡμῖν δηλοῦσα τῆς σῆς, καὶ πέμπε νιφάδας ἡμῖν γραμμάτων, τοῦτο ἀπαγγελλούσας. ἐὰν γὰρ θαρρῶμεν περὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς, ὅτι ἐν εὐθυμίᾳ, καὶ ἐν ὑγείᾳ, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ καθεστήκατε, οὐ μικρὰν δεξόμεθα τῆς ἐν ἀλλοτρίᾳ διατριβῆς παράκλησιν· ἀλλὰ καὶ μεγίστην καρπωσόμεθα παραμυθίαν, καίτοι γε ἐσχάτην ἐρημίαν οἰκοῦντες. λογισαμένη τοίνυν ὅσην ἡμῖν ἐργάσῃ τὴν ἑορτήν,

A cupimus tamen linguæ tuæ ac manus tuæ beneficio nobis eadem innoteſcere, ut duplicem voluptatem carpamus, tum quod ſcribamus ipſi, tum quod literas à tua nobilitate miſſas recipiamus. Hanc vero nobis concede gratiam, quæ & jucundiſſima eſt, ac rationi conſentanea, & multa lætitia nos perfundit.

Marcellino. 188.

Nos quidem in ipſum omnium deſertiſſimum locum Cucuſum relegati ſumus: cum tamen nobis in mentem venit veſtræ B charitatis, qua nos complectimini, ingentem percipimus conſolationem, atque in ſolitudine divites ſumus. Neque enim is vulgaris eſt theſaurus, ſi viros nanciſcaris, qui ſincerè amare noverint. Atque idcirco tametſi corpore minimè adſumus, vobiſcum anima devincti ſumus, & catena charitatis obſtricti. Hinc etiam fit, ut ad vos tanto intervallo disjuncti ſcribamus, ac debitam ſalutationem perſolvamus. Nam in primorum numerum amicorum te adſcriptum à nobis fuiſſe, nec ipſe ignoras, domine C mi plurimum ſuſpiciende. Hanc igitur nobis & ipſe gratiam concede, ut frequenter ad nos literas mittas, quæ de tuæ valetudinis ſtatu læta nuntient, ut & dum ſcribimus, & dum ejusmodi literas accipimus, multam conſolationē ac voluptatem carpamus, & maximo etiam in ſolitudine degentes ſolatio perfruamur.

Antiocho. 189.

Ecquādo tandē ſuavis & ardentis amoris tui, ſinceræ minimēq; fucatæ charitatis poterimus oblivíſci, mētis ingenuæ ac ſubli-D mis, animi confidentis? Quamvis enim ad ipſos ultimos orbis terrarum fines proficiſcamur, ubique te circumferimus abeuntes fervidum noſtri amatorem, & arctiſſima charitatis nobiſcum lege devinctum. Quocirca vel in ipſam noſtri hujus orbis terrarum ſolitudinem, Cucuſum nimirum relegati, quamvis haud facile, qui literas perferant, nanciſci queamus, omnem adhibuimus diligentiam, ut inveſtigaremus, ac reperiremus, qui noſtram hanc epiſtolam ad te perferret, ut ſublimitatem tuam compel-E laremus, ac debitam ſalutationem magnificentiæ tuæ perſolveremus. Neque vero in dubium revocari debere arbitror, cum ea quæ jam à te ſunt geſta conſidero, quin facilè noſtra ſis admonitione cariturus, ut ad nos literas crebro mittere memineris, & de tua valetudine certiores nos facere. Non enim mediocrem conſolationem hauriemus, cum à vobis, à quibus impensè diligimur, literas accipere licebit, quæ valetudinis veſtræ ſtatum exponant, & epiſtolæ miniſterio charitatem ſubinde renovent, ac A veſtram præſentiam nobis ob oculos ponant. Siquidem poteſt frequentia literarum eam, quæ ex præſentia perciperetur, lætitiam ac voluptatem adumbrare, cum à ſinceris amicis transmiſſæ fuerint.

Bryſoni. 190.

Quid hoc rei eſſe dicam? ſiccine tu qui cum nos iſtic eſſemus, innumera facere ac dicere ſtuduiſti, atque urbi, vel potius toti orbi terrarum innotuiſti ob eum amorem, quem erga nos oſten-B debas, neq; ſilentio tegere id poteras, ſed & rebus ipſis, & verbis ubique ſpecimen ejus edebas, literas ad nos ne ſemel quidem dignatus es mittere, idque cum ſummo tuarum epiſtolarum deſiderio teneremur, tuasque literas expeteremus? Neſcis quantam ex eo percepturi eſſemus conſolationem, quod tam ardentis amicitiæ fœtus literas acciperemus? Atque hæc ego non exprobandi causâ dico, quippe qui ſciam te ſive ſcribas, ſive ſileas, florentem ac vegetam benevolentiam erga nos conſervare, ſed C quod tuarum deſiderio flagrem epiſtolarum. Ac ſolemus quidem, etiamſi non ſcribas, eos qui iſtinc adveniunt, ſciſcitari de tua valetudine atque hilaritate, ac ſummopere lætari, cum ea quę deſideramus, audimus: ſed linguæ tuæ ac dexteræ tuæ beneficio hæc intelligere cuperemus. Niſi ergo fortaſſe grave ſit, ac moleſtum, quod petimus, nunc ſaltem hanc nobis concede gratiam, quæ maxima eſt & jucundiſſima, & magnam nobis pariet vo-D luptatem.

Amprucla Diaconiſſa. 191.

Secundam accepi, quam te priorem miſiſſe ſcribis epiſtolam, domina mea reverendiſſima & ornatiſſima. Atque ut eadem rurſus à me dicantur, noli audaciam appellare, quòd literas ad nos prior ſcripſeris, neque peccatum id arbitrare, quod laus eſt maxima. Hoc enim ferventis & ardentis documentum eſſe charitatis cenſemus, ac ſinceræ minimeque fucatæ benevolentiæ tuæ, quæ flamma ipſa ſit ardentior. Cum igitur hæc tibi explo-E rata ſint, hanc nobis frequenter largire gratiam, ut de tua valetudine certiores nos facias, & ſexcentis epiſtolis nos obruas, quæ id ſignificent. Nam ſi omni metu de illis, qui nos amant, liberati ſimus, quod & hilares eſſe, ac proſpera valetudine, & ſecuritate vos frui certò ſciamus, non mediocrem noſtrę in regione peregrina commorationis levationem capiemus: ſed & maximo ſolatio fruemur, licet in extrema ſolitudine habitemus. Tecum ergo reputans, quantam feſtivitatis occaſionem nobis allatura ſis, noli

noli hanc nobis lætitiam invidere, ſed quantũ licebit, & facultas dabitur, continuè felicem nobis de tua valetudine nuntiũ mitte.

Aſyncritiæ. 192.

Magnum animo dolorem nos quoque cepimus, cum de morte beatæ filiæ tuæ ad nos eſt allatum: verumtamen cum probè nota nobis ſit animi tui ſapientia, mentiſque ſublimitas, planè confidimus fore, ut tantis fluctibus ſuperior evadas. Nam ut nequaquam contriſteris fieri nequit, ſed te hortamur tamen, ut moderatè id agas, cùm probè noveris, quàm fluxæ ſint & caducæ res humanæ, communeſque omnibus hæ calamitates, ac naturæ lex communis, & domini omnium noſtrûm Dei decretum. Neque enim iſtud mors eſt, ſed peregrinatio, atque à deterioribus ad meliora commigratio. Hæc igitur animo volvens, omnia, patienter ac generosè fer quod accidit, & clementi Deo gratias age. Quamvis enim eo gravior inflicta ſit plaga, quòd adhuc recenti priori ſucceſſerit, tamen eo tibi ſplendidior corona patientiæ, majoraque præmia debebuntur, ſi cum gratiarum actione ac numinis glorificatione calamitatem iſtam tuleris. Ne igitur nos quoque magnopere doleamus, ſed evidenter ſciamus nonnihil tibi noſtras literas profuiſſe, ad nos hoc ipſum ſcribere ne graveris, ut indices omnem tibi mœroris nubem eſſe diſcuſſam, ac doloris ulcus magna ex parte ſanatum. Si enim hæc intellexerimus, ſexcentas ad te mittere epiſtolas non ceſſabimus, quod non mediocriter nobilitatis tuæ ſtudioſi ſimus, cum ſincerum ſemper ac minimè fucatum honorem, reverentiam & charitatem à modeſtia tua delatam ſenſerimus. Quorum omnium perpetuò memores, florentem ac vigentem erga te benevolentiam conſervamus, licet ad ipſos ultimos orbis terrarum fines deferamur.

Paanio. 193.

Magnopere me erexiſti; ac ſumma lætitia perfudiſti, quòd cum triſtia nuntiares, verbum adjeceris, quod omnibus, quæ acciderint, accinendum eſt, dixeriſque, Glorificetur Deus in omnibus. Hoc verbum lethale diabolo vulnus infligit, hoc in quovis periculo ſecuritatis & voluptatis occaſionem affert. Nam ſimul atque illud quis protulerit, confeſtim mœroris nubes diſcutitur. Nunquam igitur hoc dicere intermitte, atque alios docere. Sic enim fiet, ut quæ vos invaſit tempeſtas, licet aſperior fiat, in tranquillitatem mutetur, & qui tempeſtate jactantur, majorem accipient mercedem, ſimulque à malis liberabuntur. Hoc Jobum corona cinxit, hoc verbum diabolum in fugam convertit, & confuſum recedere coëgit, hoc tumultum omnem depellit. Perge itaque omnibus quæ contingunt, iſtud accinere. Loci verò cauſa, nemo ulli negotium faceſſat. Quanquam enim deſertus locus eſt Cucuſus, hic tamen & quiete fruimur, & non mediocriter ex itinere contractam infirmitatem ſanare potuimus, ex quo cœpimus domi perpetuo reſidere. Quod ſi nos rurſus cogere velitis loca ſubinde mutare: ſummis conflictabimur malis, præſertim cum hyems ſit pro foribus. Nemo igitur importunus ulli aut moleſtus, hac occaſione ſit, verùm ad nos de tua valetudine, deque tua iſtic commoratione nominiſque celebritate atque hilaritate ſcribe. Non enim vulgarem etiam in tanta degentes ſolitudine conſolationem hauriemus, cum ejuſmodi à tua reverentia miſſæ literæ nobis reddentur.

Gemello. 194.

Deſertum quidem locum habitamus Cucuſum, ac totius orbis hujus noſtri deſertiſſimum: quamvis tamen ad ipſos ultimos terræ fines relegemur, obliviſci tuæ charitatis minimè poſſumus, ſed in extera deſertaque regione dum verſamur, & morbi reliquias etiamnum circumferimus, ac metu latronum obſidemur, neque enim abſcedunt, ſed itinera intercludunt, & omnia cruore complent Iſauri) perpetuo te mente circumferimus, ac fortitudinem, loquendi libertatem, ſuavem ac ſinceram benevolentiam apud nos effingimus, & harum nos recordatione cogitationum oblectamus. Tu verò frequenter ad nos, domine plurimum ſuſpiciende, ſcribe de valetudinis tuæ ſtatu, & quo pacto calidarum tibi aquarum uſus ſucceſſerit, & quid rerum nunc geras, ut etiam procul à te diſſiti nihilo deteriori conditione ſimus, quàm qui ſemper tecum verſantur, ut de rebus tuis certiores fiamus. Noſti quippe quanto nobis ſtudio ſit, de tua valetudine quippiam audire, quòd te vehementer amemus, & arctiſſimè cum tua magnificentia devincti ſimus.

Claudiano. 195.

Quidnam hoc eſſe dicam? tune ille, qui noſtro amore flagrabas, & quodammodo inſaniebas, qui tantam in nobis expertus es charitatem, qui ſemper nobiſcum devinctus eras, ne literis quidem nos tanto temporis ſpatio dignatus es, ſed tam diuturno ſilentio uti potuiſti? Quid igitur in cauſa fuit? an verò poſt diſceſſum noſtrum ex animo tuo nos ejeciſti, & ſegnior erga charitatem noſtram evaſiſti?

A μὴ φθονήσῃς ἡμῖν τῆς καλλίστης ταύτης εὐφροσύνης, ἀλλ' ὡς ἂν ἐγχωρῇ, καὶ οἷόν τε ᾖ, εὐαγγέλιζε διηνεκῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς.

Ἀσυγκριτίᾳ. ρϐ΄.

Σφόδρα ἠλγήσαμεν καὶ ἡμεῖς ἀκούσαντες περὶ τῆς μακαρίας θυγατρός σου. ἀλλ' ὅμως εἰδότες τὸ φιλόσοφόν σου τῆς διανοίας, καὶ τὸ ὑψηλὸν τῆς γνώμης, πάνυ θαρροῦμεν ὡς ἀνωτέρα στήσῃ τῶν τοιούτων κυμάτων. μὴ λυπεῖσθαι μὲν γὰρ, ἀμήχανον· παρακαλοῦμεν δὲ συμμέB τρως τοῦτο ποιεῖν, εἰδυῖα τὸ ἐπίκηρον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ ὡς κοινὰ ταῦτα πᾶσι τὰ πάθη, καὶ ὡς φύσεως νόμος κοινὸς, καὶ ὁ πάντων ἡμῶν δεσπότου Θεοῦ ἀπόφασις· οὐ γὰρ δὴ θάνατος τοῦτο, ἀλλ' ἀποδημία καὶ μετάστασις ἀπὸ τῶν χειρόνων πρὸς τὰ βελτίω. [illegible] ἅπαντα λογιζομένη, φέρε γενναίως τὸ συμβὰν, καὶ εὐχαρίστει τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ. εἰ γὰρ καὶ χαλεπωτέρα ἡ πληγὴ γέγονε, πρὸς τὸ νεαρὰν οὖσαν τὴν προτέραν καταλαβεῖν· ἀλλὰ καὶ λαμπρότερός C σοι ὁ στέφανος τῆς ὑπομονῆς, καὶ μείζω τὰ βραβεῖα. μετ' εὐχαριστίας καὶ δοξολογίας φερούσῃ τὸ πάθος. ἵν' οὖν καὶ ἡμεῖς μὴ σφόδρα ἀλγῶμεν, ἀλλ' εἰδῶμεν σαφῶς ὅτι γέγονέ σοι τι πλέον ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῶν ἡμετέρων, μὴ κατοκνήσῃς ἡμῖν γράψαι τοῦτο αὐτὸ, δηλοῦσα ὅτι σοι τῆς ἀθυμίας διεσκεδάσθη τὸ νέφος, καὶ τὸ πολὺ τῆς ὀδύνης τοῦ ἕλκους ὑποτέτμηται. εἰ γὰρ ταῦτα μάθοιμεν, οὐ παυσόμεθα νιφάδας ἐπιστολῶν πέμποντές σοι. καὶ γὰρ οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀντεχόμεθά σου τῆς εὐγενείας. D γνησίας ἀεὶ καὶ εἰλικρινοῦς καὶ τιμῆς, καὶ αἰδοῦς, καὶ ἀγάπης ἀπολαύσαντες παρὰ τῆς σῆς κοσμιότητος, ὧν συνεχῶς μεμνημένοι, ἀκμάζουσαν τὴν περὶ σὲ διάθεσιν τηροῦμεν, κἂν πρὸς αὐτὰς ἀφικώμεθα τῆς οἰκουμένης τὰς ἐσχατιάς.

Παιανίῳ. ργ΄.

Σφόδρα με ἀνεπτέρωσας, καὶ σκιρτᾷν ἐποίησας, ὅτι τὰ λυπηρὰ ἀπαγγείλας, ἐπέθηκας τὸ ῥῆμα, ὃ πᾶσι συμβαίνουσιν ἐπιλέγειν E χρὴ, εἰπών· δόξα δὴ τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκα. οὗτος τὸ ῥῆμα καιρία τῷ διαβόλῳ πληγή. οὗτος μεγίστη τῷ λέγοντι ἐν παντὶ κινδύνῳ ἀσφαλείας, καὶ ἡδονῆς ὑπόθεσις. ἅμα τε γάρ τις ἐφθέγξατο τοῦτο, καὶ σκεδάννυται εὐθέως τῆς ἀθυμίας τὸ νέφος· μὴ δὴ παύσῃ τοῦτό τε λέγων, καὶ τοὺς ἄλλους παιδεύων. οὕτω καὶ ὁ χειμὼν ὁ καταλαβὼν, κἂν τραχύτερος γένηται, εἰς γαλήνην μεταστήσεται, οὕτω καὶ οἱ χειμαζόμενοι πλείονα καρπώσονται τὴν ἀμοιβὴν, μετὰ τοῦ καὶ τῶν δεινῶν A ἀπαλλαγῆναι. τοῦτο τὸν Ἰὼβ ἐστεφάνωσε, τοῦτο τὸ ῥῆμα τὸν διάβολον ἐτρέψατο, καὶ ἐγκαλυψάμενον ἀναχωρῆσαι πεποίηκεν. τοῦτο θορύβου παντὸς ἀναίρεσις. μένε δὴ τοῦτο ἐπᾴδων τοῖς γινομένοις ἅπασι. τοῦ τόπου δὲ ἕνεκεν, μηκέτι λοιπὸν μηδεὶς ἐνοχλείτω. εἰ γὰρ καὶ ἔρημον τὸ χωρίον ἡ Κουκουσὸς, ἀλλ' ὅμως καὶ ἡσυχίας ἀπολαύομεν ἐνταῦθα, καὶ οὐ τὸ τυχὸν ἐκ τῆς ἀσθενείας τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν γινομένης ἡμῖν, διὰ τὸ οἴκοι καθέδρας τὸ διηνεκὲς, διορθῶσαι ἰσχύσαμεν. ἂν δὲ μέλλητε B πάλιν ἡμᾶς ἀναγκάζειν τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν, τὰ ἔσχατα πεισόμεθα, καὶ μάλιστα τοῦ χειμῶνος ἐπὶ θύραις ὄντος. μηδενὶ τοίνυν φορτικὸς μηδεὶς, μηδὲ ἐπαχθὴς γινέσθω, ταύτης ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως. ἀλλὰ γράφε ἡμῖν συνεχῶς τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ τῆς διατριβῆς τῆς αὐτόθι, καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως, καὶ τῆς εὐθυμίας. οὐ γὰρ τυχοῦσαν, καὶ ἐν ἐρημίᾳ τοιαύτῃ διατρίβοντες, καρπωσόμεθα παράκλησιν, τοιαῦτα παρὰ τῆς σῆς τιμιότητος δεχόμενοι γράμC ματα.

Γεμέλλῳ. ρδ΄.

Ἔρημον μὲν οἰκοῦμεν χωρίον τὴν Κουκουσὸν, καὶ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ἐρημότατον. πλὴν κἂν πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα ἀπενεχθῶμεν, ἐπιλαθέσθαι σου τῆς ἀγάπης οὐ δυνάμεθα· ἀλλὰ καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ, καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες, καὶ ἔτι λείψανα ἀῤῥωστίας περιφέροντες, καὶ φόβῳ λῃστῶν πολιορκούμενοι, [οὐ γὰρ ἀφίστανται τὰς ὁδοὺς ἀποτειχίζοντες, καὶ πάντα αἱμάτων πληροῦντες οἱ Ἴσαυροι] διηνεκῶς σε ἐπὶ διανοίας περιφέρομεν, τὴν ἀνD δρείαν σου, τὴν παῤῥησίαν, τὴν γλυκεῖαν καὶ γνησίαν διάθεσιν παρ' αὐτοῖς ἀναπλάττοντες, καὶ τούτων τῶν λογισμῶν ἐντρυφῶντες τῇ μνήμῃ· γράφε δὲ καὶ αὐτὸς ἡμῖν συνεχῶς, δέσποτα θαυμασιώτατε, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ πῶς σοι τὰ θερμὰ ἐχρήσατο, καὶ ἐν τίσιν ὁρμᾷ τὰ σὰ νῦν· ἵνα καὶ πόῤῥωθεν ὄντες, μηδὲν ἔλαττον ἔχωμεν τῶν ἀεί σοι συγγινομένων, εἰς τὸ σαφῶς εἰδέναι τὰ σά. οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν περισπούδαστον περὶ τῆς ῥώσεως τῆς σῆς μανθάνειν, διὰ τὸ E σφόδρα σου ἐρᾷν, καὶ συνδεδέσθαι μετὰ ἀκριβείας τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῇ σῇ.

Κλαυδιανῷ. ρε΄.

Τί τοῦτο; ὁ θερμὸς ἡμῶν ἐραστὴς, ὁ μανικὸς, ὁ τοσαύτης παρ' ἡμῶν ἀπολαύσας ἀγάπης, ὁ διηνεκῶς ἡμῖν συνδεδεμένος, οὐδὲ γραμμάτων ἡμᾶς ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ ἠξίωσας, ἀλλ' ἠνέσχου σιγῆσαι σιγὴν οὕτω μακράν; τί ποτε ἄρα τὸ αἴτιον; ἄρα μὴ μετὰ τὴν ἀποδημίαν ἐξέβαλες τῆς διανοίας τῆς σῆς, καὶ ῥαθυμότερος περὶ τὴν ἡμετέραν γέγονας ἀγάπην;

οὐκ

οὐκ ἔγωγε οἶμαι· μὴ γάρ ποτε τοῦτο γένηται, ἀπὸ φιλικῆς οὕτω ψυχῆς καὶ θερμῆς τοσαύτην γενέσθαι μεταβολήν· ἀλλ' ἆρα μὴ ἀῤῥωστία σε κατέχει; ἀλλ' οὐκ ἠδύνατο αὐτὴ γενέσθαι κώλυμα τῷ γράφειν. ἐπεὶ οὖν ἀγνοοῦμεν τὴν αἰτίαν, μετὰ τὸ λῦσαι τὴν σιγὴν, καὶ τὴν αἰτίαν εἰπὲ τῆς σιγῆς, καὶ πέμπε ταχέως ἡμῖν ἐπιστολὴν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζομένην ἡμᾶς. οὕτω γὰρ τὰ μέγιστα χαριῇ, καὶ τῆς ἐρημίας πολλὴν παρέξεις παράκλησιν, ἂν τοιαῦτα δεξώμεθα γράμματα. ἀλλὰ μὴ ῥαθυμήσῃς. εἰ γὰρ μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην μένοις σιγῶν, οὐκ ἔτι σοι συγγνώμην δώσομεν, ἀλλὰ γραψόμεθά σε τῆς ἐσχάτης ἀγνωμοσύνης. οἶδα δὲ ὅτι πάσης σοι τιμωρίας τοῦτο πικρότερον.

Αἰτίῳ. ρϛʹ.

Ἡμεῖς σου τῆς ἀγάπης οὐδέποτε ἐπιλαθέσθαι δυνάμεθα, τῆς θερμῆς καὶ γνησίας, καὶ πεπυρωμένης, τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀδόλου, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐπὶ διανοίας σε περιφέρομεν, καὶ ἔχομεν ἐγκεκολαμμένον ἡμῶν τῷ συνειδότι. καὶ ἐβουλόμεθα μὲν καὶ ὁρᾷν σε συνεχῶς· ἐπεὶ δὲ τοῦτο τέως οὐχ οἷόν τε, διὰ τῶν γραμμάτων τὴν ἐπιθυμίαν ἑαυτῶν πληροῦμεν, τὴν ὀφειλομένην πρόσρησιν ἀποδιδόντες σου τῇ εὐλαβείᾳ, καί σε παρακαλοῦμεν καὶ ἑαυτὸν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν. εἰ γὰρ καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβομεν πολλῇ, καὶ ὑπὸ φόβου λῃστῶν πολιορκούμεθα, καὶ ἐν ἀῤῥωστίᾳ τυγχάνομεν, ἀλλ' ἐὰν δεξώμεθα γράμματα παρὰ τῆς εὐγενείας τῆς σῆς, εὐαγγελιζόμενα ἡμῖν περὶ τῆς ὑγείας σου, πολλὴν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ ὄντες καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν. εἰδὼς οὖν ἡλίκα ἡμῖν χαριῇ, καὶ ὅσην ἡμῖν παρέξεις τὴν εὐφροσύνην, μὴ φθονήσῃς ἡμῖν τῆς τοσαύτης ἡδονῆς, ἀλλὰ σπούδαζε ἡμῖν συνεχέστερον ἐπιστέλλειν. πολλὴν γὰρ ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν ἡδονήν.

Στουδίῳ ἐπάρχῳ πόλεως. ρζʹ.

Οἶδα μὲν, ὅτι συνετὸς ὢν, καὶ φιλοσοφεῖν εἰδὼς, καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων τῶν ἡμετέρων πρᾴως οἴσεις τοῦ μακαρίου ἀδελφοῦ τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς σῆς τὴν ἀποδημίαν. οὐ γὰρ ἂν αὐτὴν καλέσαιμι θάνατον. ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡμᾶς ἀναγκαῖον τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσενεγκεῖν, παρακαλῶ σου τὴν θαυμασιότητα, δέσποτα μεγαλοπρεπέστατε καὶ ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ δεῖξαι σαυτὸν, οὐχ ὥστε μὴ ἀλγεῖν, τοῦτο γὰρ ἀμήχανον, ἄνθρωπον ὄντα, καὶ σαρκὶ συμπεπλεγμένον, καὶ τοιοῦτον ἐπιζητοῦντα ἀδελφὸν, ἀλλ' ὥστε μέτρον ἐπιθεῖναι τῇ λύπῃ. οἶσθα γὰρ τὸ ἀνθρώπινον τὸ ἐπίκηρον, καὶ ὅτι ποταμίων ῥευμάτων μιμεῖται φύσιν τὰ πράγματα, καὶ ὡς ἐκείνους μόνους χρὴ μακαρίζειν, τοὺς μετὰ χρηστῆς ἐλπίδος καταλύοντας τὸν παρόντα βίον. οὐ γὰρ ἐπὶ θάνατον ἔρχονται, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀγώνων ἐπὶ τὰ βραβεῖα, ἀπὸ τῶν παλαισμάτων ἐπὶ τοὺς στεφάνους, ἀπὸ τῆς τεταραγμένης θαλάσσης ἐπὶ λιμένα ἀκύμαντον. ταῦτ' οὖν ἐννοῶν παρακάλει σαυτὸν, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀλγοῦντες, μεγίστην τῆς ἀλγηδόνος ἔχομεν παραμυθίαν, τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς, ἣν καὶ αὐτῷ σοι μεγίστην οἶμαι φέρειν παράκλησιν. εἰ μὲν γὰρ πονηρός τις ἦν ὁ ἀπελθὼν, καὶ κακίας γέμων, ἔδει θρηνεῖν καὶ ὀλοφύρεσθαι τούτου χάριν· ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτος καὶ οὕτω βεβιωκὼς, ὡς ἅπασα οἶδεν ἡ πόλις, μετ' ἐπιεικείας, μετὰ χρηστότητος, τὸ δίκαιον ἀεὶ τιμήσας, παῤῥησίᾳ τῇ προσηκούσῃ χρησάμενος, ἐλευθερίᾳ, ἀνδρείᾳ, οὐδὲν τὰ παρόντα ἡγησάμενος, ἀλλ' ἀλλότριος τῆς βιωτικῆς γενόμενος φροντίδος, ἀγάλλεσθαι χρὴ, ἐκείνῳ τε συνήδεσθαι, τῇ τε θαυμασιότητι τῇ σῇ, ὅτι τοιοῦτον προέπεμψας ἀδελφὸν ἐν ἀσύλῳ λοιπὸν θησαυρῷ ἅπερ ἔχων ἀπῆλθεν, ἔχοντα τὰ ἀγαθά. μὴ τοίνυν ἀνάξιόν τι σαυτοῦ λογίσῃ δέσποτά μου θαυμασιώτατε, κατακλώμενος τῷ πένθει, ἀλλὰ δεῖξον σαυτὸν καὶ ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, καὶ δηλῶσαι ἡμῖν παρακλήθητι, ὅτι γέγονέ σοί τι πλέον καὶ ἀπὸ τῶν γραμμάτων τῶν ἡμετέρων. ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐκ τοσούτου καθήμενοι διαστήματος, καλλωπιζώμεθα, ἀπὸ ψιλῆς ἐπιστολῆς πολὺ τῆς ἀθυμίας ταύτης ὑποτέμνεσθαι δυνηθέντες.

Ἡσυχίῳ. ρηʹ.

Τί τοῦτο; οὕτως ἡμῶν σφοδρῶς ἐρῶν, [οὐδὲ γὰρ ἔλαθες ἡμᾶς, ἐπείπερ οὐ δυνατὸν ἐραστὴν ποτὲ σφοδρὸν λαθεῖν τὸν ἐρώμενον] γραμμάτων ἡμᾶς οὐκ ἠξίωσας, ἀλλ' ἠνέσχου σιγῇ κατέχειν τὸν ἔρωτα; τί ποτε ἄρα τὸ αἴτιον; ἐγὼ μὲν εἰπεῖν οὐκ ἔχω. σὸν δ' ἂν εἴη μετὰ τὸ λῦσαι τὴν σιγὴν, καὶ τὴν αἰτίαν εἰπεῖν τῆς σιγῆς. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πρότερον τοῖς πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν ἐπεπηδήσαμεν γράμμασιν, ἵνα μηδὲ εἰς τοῦτό σοι καταφυγεῖν ἐξῇ. γράφε δὲ συνεχῶς ἡμῖν δέσποτα αἰδεσιμώτατε καὶ εὐγενέστατε, καὶ πλήρου τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν. καὶ γὰρ ἅπαξ χειρωθέντες ἀπὸ φήμης ψιλῆς μόνης, καὶ συνδεθέντες σου τῇ εὐγενείᾳ, οὐδὲ ἂν αὐτοὶ σιγᾷν δυνηθείημεν λοιπὸν, οὔτε τοῦ σιγῶντος ἀνέχεσθαι, ἀλλὰ μυρία σοι παρέξομεν πράγματα, εἰ μὴ συνεχεῖς καὶ πυκνὰς ἡμῖν πέμπεις τὰς ἐπιστολάς,

A Non equidem arbitror, neque enim fieri poteſt, ut anima tam amica, tam fervida tantam mutationem patiatur. An verò te fortaſſe morbus detinuit? at hic impedimento eſſe non potuit, quo minùs ſcriberes. Quoniam igitur cauſam ignoramus, ſimul & ſilentium ſolve, & ſilentii cauſam indica, & quamprimū epiſtolam mitte, quæ fœlici nos de tua valetudine nuntio exhilaret. Sic enim maximo nos afficies beneficio, & ſolitudinis B non mediocre nobis ſolatium præbebis, ſi ejuſmodi literas acceperimus. Sed cave pigriteris: nam ſi hac accepta demum epiſtola ſilentium ſerves, non amplius veniam dabimus, ſed extremæ te reum ingratitudinis peragemus. Quod tibi, ſat ſcio, ſupplicio quovis eſſet acerbius.

Aëtio. 196.

Nos tuæ charitatis oblivиſci non poſſumus, ardentis, ſinceræ, C defecatæ, puræ, minimèque fucatæ, ſed perpetuo te animo circumferimus, & inſculptum pectori noſtro geſtamus. Et cuperemus quidem frequenter te cernere: quando autem jam id fieri nequit, noſtram per literas cupiditatem explemus, & tuæ pietati debitam ſalutationem perſolvimus, ac te cohortamur, ut ipſe quoque ſæpius ad nos ſcribas. Quanquam enim multa in ſolitudine degimus, ac metu latronum obſidemur, morbóque detinemur, ſi tamen à tua nobilitate literas acceperimus, quæ de tua D valetudine certiores nos faciant, multam etiam dum peregrè verſamur, conſolationem percipiemus. Cùm igitur minimè ignores, quantam à nobis initurus ſis gratiam, quanta nos lætitia ſis affecturus, ne quæſo tantam nobis invideas voluptatem, ſed da operam, ut frequentius ad nos literas mittas: multam enim inde percepturi ſumus voluptatem.

Studio Præfecto urbis. 197.

E Scio equidem te prudentem hominem, ac philoſophandi peritum, etiam antequam literas noſtras accipias, beati fratris magnificentiæ tuæ diſceſſum moderatè laturum: non enim mortem illum placet appellare. Quoniam autem nos etiam quæ noſtrarum ſunt partium præſtare neceſſe eſt, excellentiam tuam hortor, domine magnificentiſſime, ut hoc quoque tempore, qualis es, teipſum exhibeas, non ut omnino non doleas (id enim fieri nequit, cum homo ſis corpori annexus, & ejuſmodi fra- A trem requiras) ſed ut triſtitiæ modum adhibeas. Non enim te latet, quam fragiles ſint res humanæ, ac fluvialium conditionem undarum imitentur, ſic ut eos ſolum beatos cenſeri oporteat, qui cum bona ſpe præſentem vitam finierint. Non enim ad mortem pergunt, ſed à certaminibus ad præmia, à luctis ac palæſtris ad coronas, à mari procellis agitato ad portum tranquillum. Hæc ergo cogitans te ipſum conſolare, quandoquidem nos quoq; non mediocri dolore correpti maximo noſtrum B mœrorem ſolatio mitigamus, cum menti noſtræ viri illius virtus obverſatur, ex qua non dubito, quin tibi quoque maxima conſolatio præbeatur. Nam ſiquidem improbus fuiſſet is qui diſceſſit, & ſceleribus coopertus, ejus cauſa lugendum ac lamentandum eſſet: cum vero talis, & ſic tranſacta vita, ut tota civitas novit, cum modeſtia, cum lenitate, juſtitiam ſemper colens, & ea qua par erat fiducia prædiтus, libertate, fortitudine, res præſentes pro nihilo habens, ſed ab omnibus curis ſecularibus C alienus fuerit, lætari oportet, ac tum illi, tum excellentiæ tuæ gratulari, quod talem fratrem præmiſeris, qui ea bona, quæ habuit cum diſceſſit, in tuto deinceps & inviolabili theſauro collocarit. Noli ergo quicquam te indignum cogitare, Domine mi plurimum ſuſpiciende, vel luctu frangi: ſed hoc tempore, qualis es, teipſum exhibe, nobiſque ſignificare dignare noſtras tibi literas profuiſſe, ut nos quoque tanto à te inter vallo disjuncti glorîemur, quòd ſolius epiſtolæ beneficio non mediocriter D hunc mœrorem potuerimus mitigare.

Heſychio. 198.

Quid hoc eſſe dicam, quòd, cum tam vehementer nos ames (neq; enim id nos latet, quandoquidem fieri nequit, ut qui vehementer amat, eum lateat, quem amore proſequitur) literis minimè nos dignatus, ſed amorem ſilentio premere potuiſti? quidnam igitur cauſæ eſt? equidem quid dicam non habeo; tuum E porro erit, ut dum ſilentio finem impones, ſimul & ſilentii cauſam ſignifices: propterea namque priores ad nobilitatem tuam literas miſimus, ut ne hoc quidem tibi perfugium relinquatur. Frequenter igitur ad nos ſcribe, Domine plurimum venerande ac nobiliſſime, deſideriumque noſtrum exple. Semel quippe ſolius nudi rumoris illecebra capti, & cum tua nobilitate devincti, nec ipſi tacere potuimus amplius, nec tuum ſilentium tolerare: ſed modis omnibus tibi negotium faceſſemus, niſi continuas ac frequentes ad nos epiſtolas mittas,

& præſentiæ voluptatẽ crebritate literarũ adumbrare contendas.

Danieli 199.

Benedictus Deus, qui multo majorem tribulationibus conſolationem largitur, tantamque vobis impertit patientiam, ut multa etiam cum hilaritate quæ accidunt adverſa toleretis. Hoc præcipuè vobis mercedem conduplicat, quod & toleretis, & cum gaudio toleretis: hoc nos quoque non mediocri conſolatione recreat, eùm de veſtra fortitudine, loquendi libertate, mentis conſtantia, tolerantia, patientia, zelo flamma fervidiore ad nos adfertur. Quamobrem etiam in ſolitudine conſtituti, ac metu prædonum obſeſſi, jamque hyemis tempore divexati, nihil iſtorum præ eximia nominis veſtri celebritate ſentimus: ſed & exultamus & gaudemus, & propter hanc tantam veſtram patientiam nos efferimus. Ut igitur dum hæc audimus, ſemper gaudeamus, ſemper nobis & continuè literas mittite, quæ cum de his rebus, tum de veſtra valetudine nos faciant certiores. Magna quippe nos id agentes lætitia perfundetis.

Calliſtrato Iſauriæ Epiſcopo. 200.

Optarem equidem venerationem tuam præſentem hic cernere, ut tuo poſſem oblectari congreſſu, ac ſincera ferventique tua frui charitate: quando autem id nondum licet, cum propter anni tempeſtatem, tum propter itineris longinquitatem debitam tibi per literas ſalutationem perſolvo; ac venerationi tuæ gratias ago, quod literis tuis dignatus ſis nos laceſſere. Hoc enim ferventis ac ſinceræ eſt amicitiæ: neque ſolum non abſurdè, ſed & tibi admodum convenienter egiſti. Hoc itaque nobis aſſiduè beneficium largire, deque valetudine tua frequentius redde certiores. Quod ſi fieri poteſt, ut laborem ad nos uſque veniendi veneratio tua ſuſcipiat, ſummo nos beneficio tibi devincies, ac multa lætitia complebis. Cum igitur intelligas nos quoque percupere venerationem tuam cernere, neq; rem laborioſam eſſe admodum, ſi tempus fiat idoneum ad iter agendum, ne tuo congreſſu nos prives. Donec id fiat, da operam, ut voluptatem eam, quam præſentia tua ſecum accerſit, per frequentes literas effingas.

Herculio 201.

Nihil eſt, quamobrem diuturni ſilentii excuſationem quæras, & ad raritatem tabellariorum confugias, Domine mi magnificentiſſime, ac imprimis ſuſpiciende. Nos enim ſive ſcribas, ſive taceas, nihilo tamen magis ideo de ſententia & opinione, quam de tua charitate concepimus, poſſumus dimoveri: cum ita manifeſtè rebus ipſis illam expreſſeris, ut toti civitati notum fuerit, quã vehementi ac propemodum inſano amore noſtri flagrares. Nihilominus tamen ſic affecti crebras accipere litteras ab excellentia tua percupimus, quæ de tuæ valetudinis ſtatu nos admoneant. Ut enim ipſe dixiſti, maximam iſtud ſeparationis levationem afferre, ſi de noſtra valetudine certior fias, nec te latet, quanti hoc fiat ab homine, qui amare noverit, cum & ipſe amare probè noveris: ita nobis hoc eſt maximè cordi. Hanc itaque nobis concede gratiam, ut in tanta degentes ſolitudine multam conſolationem inde capiamus.

Cyriaco Epiſcopo. 202.

Hæccine ferenda ſunt? hæccine toleranda? tu vel umbram tibi excuſationis ſuppetere arbitraris? In tanta triſtitia, tam longo tempore, in tanto tumultu ac perturbatione, in tanta tribulatione ac miſeria conſtitutis nobis ne ſemel quidem mittere literas dignatus es: at nos quidem ſemel atque iterum & ſæpe miſimus: tu verò tam longo tempore ſiles, & leve peccatum te admiſiſſe exiſtimas, cum tam ingratus in nos fueris? me quidem in ſummam dubitationem & anxietatẽ conjeciſti. Non enim poſſum cauſam ſilentii comminiſci, cum ardentis ac ſinceræ tuæ charitatis mihi in mentem venit, cujus ſemper erga nos ſpecimen ediditi. Nam neque ſegnitiei tribuere id poſſum, (ſcio quippe quam vigilanti animo ſis) neque formidini: (novi quippe fortitudinem tuam) neque torpori ac pigritiæ (novi enim diligentiam & ſolertiam tuam) ſed neque morbo: tametſi neque ille ad te impediendum ſufficeret: verumtamen ex illis qui iſtinc veniunt didici te ſanum eſſe ac proſpera frui valetudine. Quid igitur eſt cauſæ? non poſſum dicere, ſed hoc ſolùm, doleo & erucior. Omnem igitur lapidem move, ut hoc mœrore & anxietate nos liberes, quandoquidem niſi acceptis etiam his literis ad nos multa cum celeritate ſcribere volueris, ſummum nobis dolorem inuſturus es: ita multum adhiberi laborem opus eſt, ut noſtra hæc triſtitia mitigetur.

Saluſtio Presbytero. 203.

Non mediocriter dolui, cum allatum eſt ad me, te ac Theophilum Presbyterum ſegniores factos eſſe. Scio namque unum ex vobis quinque tractatus ad Novembrem uſque menſem habuiſſe, alterum nullum, atque id mihi gravius hac ſolitudine accidit. Hoc igitur nobis, ſi falſum ſit, indicate quæſo, ſin verum, remedium adhibete, vosque invicem excitate:

A τῇ πυκνότητι τῶν γραμμάτων τὴν ἐκ τῆς παρουσίας σοφιζόμενος ἡδονήν.

Δανιήλῳ ρϑ.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ πολλῷ μείζονα τῶν θλίψεων παρέχων τὴν παράκλησιν, καὶ ὑμῖν τοσαύτην διδοὺς τὴν ὑπομονὴν, ὡς καὶ μετὰ πολλῆς εὐφροσύνης φέρειν τὰ συμπίπτοντα λυπηρά. τοῦτο μάλιστα διπλασιάζεται ὑμῖν τὸν μισθὸν, τὸ, καὶ φέρειν, καὶ μετὰ χαρᾶς φέρειν. τοῦτο καὶ ἡμῖν πολλὴν παρέχει τὴν παράκλησιν, ὅταν ἀκούωμεν τὴν ἀνB δρείαν ὑμῶν, τὴν παῤῥησίαν, τὸ ἀπερίτρεπτον τῆς γνώμης, τὴν εὐτονίαν, τὴν ὑπομονὴν, τὴν καρτερίαν, τὸν ζῆλον τὸν πυρὸς θερμότερον. διὰ ταῦτα καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι, καὶ φόβῳ λῃστῶν πολιορκούμενοι, καὶ τῇ τοῦ χειμῶνος ὥρᾳ λοιπὸν κατατεινόμενοι, οὐδενὸς τούτων αἰσθανόμεθα, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ὑμετέρας εὐδοκιμήσεως, ἀλλὰ καὶ σκιρτῶμεν, καὶ χαίρομεν, καὶ μέγα φρονοῦμεν ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ ὑμῶν καρτερίᾳ. ἵν᾽ οὖν διηνεκῶς χαίρωμεν ταῦτα ἀκούοντες διηνεκῶς, ἡμῖν καὶ συνC εχέστατον ἐπιστέλλετε, αὐτά τε ταῦτα, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν εὐαγγελιζόμενοι. μεγίστην γὰρ ἡμῖν παρέξετε εὐφροσύνην ἐντεῦθεν καὶ ἡδονήν.

Καλλιστράτῳ ἐπισκόπῳ Ἰσαυρίας σ.

Ἐγὼ μὲν σου τὴν εὐλάβειαν καὶ ἐνταῦθα παραγινομένην ἐπεθύμουν ἰδεῖν, ὥστε ἐντρυφῆσαί σου τῇ συνουσίᾳ, καὶ ἀπολαῦσαί σου τῆς γνησίας καὶ θερμῆς ἀγάπης. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο τέως οὐκ ἔνι, διά τε τὴν τοῦ D ἔτους ὥραν, καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος, τὴν διὰ γραμμάτων ὀφειλομένην σοι πρόσρησιν ἀποδίδομεν, καὶ χάριν ἔχω σου τῇ εὐλαβείᾳ, ὅτι καὶ πρότερος τοῖς πρὸς ἡμᾶς ἐπεπήδησας γράμμασι. θερμῆς γὰρ τοῦτο καὶ γνησίας φιλίας, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἀπεικότως ἔπραξας, ἀλλὰ καὶ σφόδρα σοι προσηκόντως. χαρίζου δὴ ταύτην συνεχῶς ἡμῖν τὴν χάριν, καὶ πυκνότερον ἡμῖν δήλου τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. ἂν δὲ καὶ δυνατὸν γένηται τῇ εὐλαβείᾳ τῇ σῇ σκυλεῦσαι ἕως ἡμῶν, τὰ μέγιστα ἡμῖν E χαριῇ, καὶ πολλῆς ἡμᾶς ἐμπλήσεις εὐφροσύνης. ἐννοήσας τοίνυν ὡς καὶ ἡμεῖς ἐπιθυμοῦμεν ἰδεῖν σου τὴν εὐλάβειαν, καὶ ὡς τὸ πρᾶγμα οὐ σφόδρα ἐργῶδες, εἰ γένοιτο καιρὸς ἐπιτήδειος πρὸς ὁδοιπορίαν, μὴ στερήσῃς ἡμᾶς τῆς συντυχίας τῆς σῆς. ἕως δ᾽ ἂν τοῦτο γένηται, τῇ πυκνότητι τῶν γραμμάτων τὴν ἐκ τῆς παρουσίας ἡδονὴν σοφίζεσθαι προθυμήθητι.

Ἑρκουλίῳ σα.

Μὴ κάμνε ζητῶν ἀπολογίαν τῆς μακρᾶς σιγῆς, δέσποτά μου A θαυμασιώτατε καὶ μεγαλοπρεπέστατε. καὶ ἐπὶ τὴν σπάνιν τῶν γραμματηφόρων καταφεύγων. ἡμεῖς γὰρ καὶ γράφοντός σου καὶ σιγῶντος, ἀκίνητόν σου τὴν περὶ τῆς ἀγάπης σου ψῆφον ἔχομεν, ἣν διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξω οὕτω σαφῶς, ὡς πᾶσαν εἰδέναι τὴν πόλιν τὸν θερμὸν ἡμῶν καὶ μανικὸν ἔρωτα. πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτω διακείμενοι, σφόδρα ἐπιθυμοῦμεν συνεχῶς δέχεσθαι γράμματα παρὰ τῆς σῆς θαυμασιότητος, τὰ περὶ τῆς ὑγείας δηλοῦντα τῆς σῆς. ὥσπερ γὰρ αὐτὸς μεγίστην ἔφης B παραψυχὴν εἶναι τοῦ χωρισμοῦ, τὸ, περὶ τῆς ὑγείας τῆς ἡμετέρας μανθάνειν, καὶ οἶσθα ἡλίκον τοῦτο ἀνδρὶ φιλεῖν ἐπισταμένῳ εἶναι, καὶ φιλεῖν οἶσθα καλῶς· οὕτω καὶ ἡμῖν περισπούδαστον τοῦτο. χαρίζου δὴ ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ τοσαύτῃ καθήμενοι, πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

Κυριακῷ ἐπισκόπῳ σβ.

Ταῦτα ἀνεκτά; ταῦτα φορητά; οἴει κἂν σκιὰν ἀπολογίας ἔC χειν; ἐν τῇ τοσαύτῃ ἀθυμίᾳ, ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ, ἐν τοσούτῳ θορύβῳ, καὶ ταραχῇ, καὶ συντριβῇ, καὶ ταλαιπωρίᾳ καθεστώτων ἡμῶν, οὐδὲ ἅπαξ ἡμῖν ἐπιστεῖλαι κατεδέξω. ἀλλ᾽ ἡμεῖς μὲν καὶ ἅπαξ, καὶ δὶς, καὶ πολλάκις ἐπεστάλκαμεν, σὺ δὲ σιγᾷς χρόνον οὕτω μακρὸν, καὶ νομίζεις τὸ τυχὸν ἡμαρτηκέναι ἁμάρτημα, οὕτως ἀγνώμων περὶ ἡμᾶς γεγενημένος; ἐμὲ εἰς πολλὴν ἀπορίαν κατέστησας. οὐδὲ γὰρ δύναμαι τῆς σιγῆς τὴν αἰτίαν εὑρεῖν, ὅταν ἐννοήσω σου τὴν θερμὴν ἀγάπην καὶ γνησίαν, ἣν ἀεὶ περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξω. οὐδὲ γὰρ ῥᾳθυμίαν λογίD σασθαι ἔχω· οἶδα γάρ σου τὴν ἀνδρείαν· οὐκ ὄκνον· οἶδα γάρ σου τὸ διεγηγερμένον καὶ ἐντρεχές· ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀῤῥωστίαν· καίτοι γε οὐδὲ αὐτὴ ἱκανὴ ἦν σε κωλῦσαι. πλὴν ἀλλὰ μανθάνω παρὰ τῶν ἐκεῖθεν ἐρχομένων, ὅτι ὑγιαίνεις καὶ ἔῤῥωσαι. τί οὖν ἐστι τὸ αἴτιον, εἰπεῖν οὐκ ἔχω. ἀλλ᾽ ἓν μόνον, ἀλγῶ καὶ ὀδυνῶμαι. πάντα τοίνυν ποίησον ὥστε ἀπαλλάξαι ἡμᾶς καὶ τῆς λύπης, καὶ τοῦ διαπορεῖν. ἐπεὶ εἰ καὶ μετὰ τὰ γράμματα ταῦτα μὴ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους ἡμῖν βουληθείης ἐπιστεῖE λαι, οὕτως ἡμᾶς ἔχεις λυπῆσαι, ὡς πολλοῦ δεηθῆναι πόνου εἰς τὸ θεραπεῦσαι ἡμῶν τὴν ἀθυμίαν.

Σαλουστίῳ πρεσβυτέρῳ σγ.

Οὐχ ὡς ἔτυχεν ἤλγησα ἀκούσας, ὅτι καὶ σὺ, καὶ Θεόφιλος ὁ πρεσβύτερος ἀνεπέσετε. ἔγνων γὰρ ὅτι ὁ μὲν ὑμῶν πέντε ὁμιλίας εἶπεν ἕως Νοεμβρίου μηνὸς, ὁ δὲ οὐδεμίαν. καὶ τῆς ἐρημίας μοι τῆς ἐνταῦθα τοῦτο γέγονε χαλεπώτερον. βουλήθητε τοίνυν, εἰ μὲν ψεῦδος τοῦτο, δηλῶσαί μοι· εἰ δὲ ἀληθὲς, διορθώσασθε. καὶ ἀλλήλους διεγείρετε.

ἐπεὶ

ἐπεὶ καὶ σφόδρα με ἔχετε λυπῆσαι, καίτοι μεθ' ὑπερβολῆς σφόδρα ἀγαπῶντα ὑμᾶς. καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ πολὺ καθ' ἑαυτῶν ἐπισπάσεσθε τὸ κρίμα, ἀργίᾳ τοσαύτῃ συζῶντες καὶ ὄκνῳ, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν οὐκ εἰσφέροντες. ποίαν γὰρ ἕξοιτε συγγνώμην ἑτέρων διωκομένων, ἐξοριζομένων, ἐλαυνομένων, ὑμεῖς δὲ μηδὲ τὴν ἀπὸ τῆς παρουσίας ὑμῶν, ἢ τῆς διδασκαλίας εἰσφέροντες τῷ χειμαζομένῳ λαῷ παραμυθίαν;

Παιανίῳ σδ.

Ὅταν ἐννοήσῃς, δέσποτά μου θαυμασιώτατε καὶ μέλιτος ἡμῖν γλυκύτερε, ὅτι βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς τὸ κεχωρίσθαι ἡμῶν, λογιζόμενος οἷον πρᾶγμα μεταχειρίζῃ, καὶ ὅτι πόλιν ὁλόκληρον κατορθοῖς, μᾶλλον δὲ οἰκουμένην ὁλόκληρον διὰ τῆς πόλεως ἐκείνης, σκίρτα καὶ εὐφραίνου. μετὰ γὰρ τῆς ὠφελείας πολλήν ἔξεστί σοι καρποῦσθαι καὶ τὴν ἡδονήν. εἰ γὰρ χρήματά τινες συλλέγοντες τά τε ἀπολλύμενα αὐτοὺς, τοσαύτης ἐμφοροῦνται τῆς εὐφροσύνης, καὶ οἰκιῶν, καὶ γυναικὸς, καὶ τέκνων, καὶ πάντων τῶν προσηκόντων ἐπὶ πολὺν χωριζόμενοι χρόνον, τίς ἂν παραστήσειε λόγος τὴν ἡδονὴν τοῦ πλούτου, τὸν τοσοῦτον θησαυρὸν ὃν καθ' ἑκάστην συνάγεις ἡμέραν, καὶ φαινόμενος αὐτόθι μόνον; οὐ γὰρ δὴ κολακεύων σε ταῦτα λέγω, καὶ ἴσασιν οἱ καὶ ἀκούοντες ἀπόντος σου ταῦτα παρ' ἡμῶν ἐνταῦθα. ἀλλ' ἡδόμενος σφόδρα, καὶ χαίρων καὶ πτερούμενος ὑπὸ τῆς εὐφροσύνης. ἀρκεῖς γὰρ καὶ φαινόμενος, πολλοὺς ὀρθῶσαι τῶν αὐτόθι, στηρίξαι, ἀλεῖψαι, συγκροτῆσαι. οἶδα ἐγὼ τὰ ἀριστεῖα τὰ ἐμὸν, οἶδά σου τὰς ἀνδραγαθίας τὰς αὐτόθι, τὸν ζῆλον, τὴν ἀγρυπνίαν, τοὺς δρόμους, τὸν πόνον τῆς ψυχῆς, τὴν παῤῥησίαν, τὴν ἐλευθερίαν, μεθ' ἧς καὶ ἐπισκόπων κατεξανίστασο, τοῦ καιροῦ τοῦτο ἀπαιτοῦντος, μετὰ τοῦ προσήκοντος μέντοι μέτρου. καὶ ἐθαύμαζον σε ἐπ' ἐκείνοις, πολλῷ δὲ πλέον καὶ νῦν, ὅτι καὶ μηδενός σοι παρεστῶτος αὐτόθι, ἀλλὰ τῶν μὲν φευγόντων, τῶν δὲ ἐλαυνομένων, τῶν δὲ κρυπτομένων, μόνος ἕστηκας ἐπὶ τῆς παρατάξεως, τὸ μέτωπον αὐτῆς κατακοσμῶν, καὶ οὐδένα ἀφεὶς γενέσθαι λιποτάκτην, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετὰ τῶν ἐναντίων τεταγμένους τῇ ἐμμελείᾳ σου καθ' ἑκάστην ἡμέραν μεθιστᾶς. οὐ διὰ ταῦτα δὲ θαυμάζω μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν ἑνὶ ἱδρυμένος χωρίῳ, τῆς οἰκουμένης ἁπάσαν μεριμνᾷς, τὰ ἐν Παλαιστίνῃ, τὰ ἐν Φοινίκῃ, τὰ ἐν Κιλικίᾳ, ὧν καὶ μάλιστα φροντίζειν ὀφείλεις. Παλαιστινοὶ μὲν γὰρ καὶ Φοίνικες, καθὼς ἔγνων σαφῶς, οὐκ ἐδέξαντο τὸν παρὰ τῶν ἐναντίων ἀποσταλέντα ἐκεῖσε, οὐδὲ ἀποκρίσεως αὐτὸν ἠξίωσαν. ὁ δὲ Αἰγῶν, ὡς ἔγνων, καὶ ὁ Ταρσοῦ, μετ' ἐκείνων τάττονται· καὶ ὁ Γαβάλων ἐνταῦθα ἐδήλωσέ τινι τῶν ἡμετέρων φίλων, ὅτι ἀναγκάζουσιν αὐτοὺς οἱ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως τῇ παρανομίᾳ αὐτῶν συνθέσθαι, καὶ τέως ἀντέχουσι. πολλῆς τοίνυν σοι δεῖ τῆς μερίμνης, πολλῆς τῆς ἀγρυπνίας, ὥστε καὶ τοῦτο διορθῶσαι τὸ μέρος, τῷ δεσπότῃ μου γράψαντι τῷ ἀνεψιῷ σου τῷ κυρίῳ τῷ ἐπισκόπῳ τῷ Θεοδώρῳ. τὰ κατὰ Φαρέτριον λυπηρὰ μὲν καὶ σφόδρα ἀνιαρὰ, πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πρεσβύτεροι αὐτοῦ οὔτε συνέτυχον τοῖς ἐναντίοις, ὡς φῂς, οὔτε αἱροῦνται αὐτοῖς κοινωνῆσαι, ἀλλ' ὡς λέγουσιν, ἔτι μεθ' ἡμῶν ἑστήκασι, μηδὲν τούτων κοινωνήσῃς πρὸς αὐτούς· ἐπεὶ ἃ ἐποίησεν εἰς ἡμᾶς ὁ Φαρέτριος, οὐδεμίαν ἔχει συγγνώμην. ὁ μέντοι κλῆρος αὐτοῦ πᾶς καὶ ἤλγει, καὶ ὠδύρετο, καὶ ἐθρήνει, καὶ μεθ' ἡμῶν ὅλως ἦν τῇ γνώμῃ. ἀλλ' ἵνα μὴ τούτους ποιήσωμεν ἀποπηδῆσαι, καὶ τραχυτέρους ἐργασώμεθα, μαθὼν ἅπαντα ἀπὸ τῶν ἐπαρχικῶν, παρὰ σαυτῷ κάτεχε, καὶ μετὰ πολλῆς ἡμερότητος προσφέρου, [οἶδα γάρ σου τὸ οἰκονομικὸν] καὶ λέγε, ὅτι καὶ ἡμεῖς ἠκούσαμεν, ὅτι σφόδρα ἤλγησεν ἐπὶ τοῖς γινομένοις, καὶ ὅτι ἕτοιμος ἦν πάντα παθεῖν ὑπὲρ τοῦ διορθῶσαι πάντα τὰ κακῶς τολμηθέντα. τὸ σῶμα ἡμῖν ἐν ὑγείᾳ πολλῇ, καὶ τὰ λείψανα τῆς ἀῤῥωστίας ἀπεθέμεθα. ὅταν δὲ ἐννοήσωμεν, ὅτι σοι καὶ τοῦτο φροντίς ἐστιν, οὐ μικρὰ καὶ τοῦτο ὑγείας ὑμῖν ὑπόθεσις γίνεται, ὅτι οὕτω σφοδρὸν ἔχομεν ἐραστήν. ὁ Θεός σοι τῆς τοιαύτης σπουδῆς, τῆς ἀγάπης, τοῦ ζήλου, τῆς ἀγρυπνίας δῴη τὸν μισθὸν, κἂν τῷ παρόντι βίῳ, κἂν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, καὶ τειχίσειε, καὶ φρουρήσειε, καὶ ἀσφαλίσαιτο, καὶ καταξιώσειε τῶν ἀποῤῥήτων ἐκείνων ἀγαθῶν. δοίη δὲ καὶ ἡμῖν ταχέως ἰδεῖν σου τὸ ποθεινὸν πρόσωπον, ἀπολαῦσαί σου τῆς γλυκείας ψυχῆς, καὶ τὴν καλλίστην ταύτην ἑορτὴν ἀγαγεῖν. οἶδα γὰρ ὅτι καὶ ἑορτή ἐστι καὶ πανήγυρις, τὸ καταξιωθῆναι τῆς ἡδίστης καὶ πολλῶν ἀγαθῶν γεμούσης συνουσίας σου, καὶ ταύτης ἀπολαῦσαι πάλιν.

Ἀνατολίῳ ἐπαρχικῷ σε.

Ὀψὲ μὲν ἐπιστέλλω καὶ βραχέα, μᾶλλον δὲ βραδέως, πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν. πλὴν ἀλλ' οὐ ῥαθυμία τὴν σιγὴν εἰργάσατο, ἀλλ' ἀῤῥωστία μακρά· ὡς τῇ γε ἀγάπῃ διηνεκῶς συνδεδέμεθα, τὸ γνήσιόν σου τῆς ἀγάπης εἰδότες, τὸ ἐλεύθερον τῆς γνώμης, τὸ ἄπλαστον καὶ εἰλικρινές. καὶ οὐκ ἐπαυσάμεθα πρὸς ἅπαντας ἀνακηρύττοντες τὴν διάθεσιν, ἧς συνεχῶς ἀπηλαύσαμεν παρὰ τῆς σῆς εὐγενείας, οὐχὶ παρόντες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπόντες. οὐ γὰρ μετὰ τὴν ἀποδημίαν ἔλαθεν ἡμᾶς,

A ſiquidem gravem admodum mihi dolorem inuretis, tametſi veſtro admodum amore flagranti. Quodque gravius eſt, cum tanto in otio & inertia vitam traduceatis, neque munere veſtro fungamini, multum Dei in vos judicium acceſſetis. Quis enim venia dignos vos cenſeat, qui dum cæteri perſecutionem patiuntur, in exilium mittuntur, relegantur, neque præſentia veſtra, vel eruditione populo tempeſtate jactato pro virili ſuccurrere ſtudeatis.

Peanio 204.

B Cum tecum animo reputas, domine mi plurimum ſuſpiciende ac nobis melle ſuavior, grave ac moleſtum eſſe à nobis ſeparatum eſſe, cogitans quale negocium geras, teque civitatem regere univerſam, vel potius totum orbem terrarum per illam civitatem, gaude & exulta: potes enim cum utilitate non mediocrem inde percipere voluptatem. Si enim dum pecunias nonnulli colligunt, quæ & pereunt, & illos perdunt, tanta lætitia perfunduntur, licet ab ædibus ſuis, uxore, liberis, & propinquis omni- C bus multo tempore ſint ſejuncti; quis jucunditatem illarum opum tantorumque theſaurorum verbis exprimere poterit, quos iſtic quotidie tibi vel præſentia ſola congregas? Non enim hæc aſſentandi cauſa dico, ut probè norunt, qui etiam abſente te hic à nobis hæc audiunt: ſed præ nimio gaudio, ac lætitia geſtiens, & incitatus. Multos enim eorum, qui iſtic ſunt, potes vel ſola præſentia tua meliorem ad frugem traducere, firmare, inſtruere, corroborare. Novi ego quam acer bellator ſis, novi quam multa geſta ſint iſtic à te præclara facinora, zelum, vigilantiam, curſus, a- D nimæ laborem, fiduciam, libertatem, qua Epiſcopis reſtitiſti, cum tempus id requireret, tametſi cum ea qua decuit moderatione. Ac laudabam te quidem ob hæc tanta, multo vero amplius nunc, cum, licet nemo iſtic te adjuvet, ſed alii fugerint, alii relegati ſint, alii ſeſe abdiderint, tu in acie ſolus ſtes, ejusque frontem ornes, nec ullum ordinis deſertorem fieri ſinas, ſed eos etiam qui adverſariorum partes ſequebantur, quotidie ad tuas mira ſuavitate traducas. Neque te propter hæc laudo tantum, ſed etiam quod in E uno conſtitutus loco univerſi terrarum orbis curam geras Palæſtinæ, Phœniciæ, Ciliciæ negociorum, quæ potiſſimum curare debes. Nam Palæſtini quidem ac Phœnices, ut probè novi, hominem illum ab adverſariis miſſum non admiſerunt, Ægenſis autem & Tarſenſis à partibus illorum ſtant, ut audivi, & admonuit quendam ex amicis noſtris Gabalorum Epiſcopus, ipſos à Conſtantinopolitanis cogi illorũ iniquitati aſſentiri, ſed interim tamen reſiſtere. A Multam igitur adhibeas ſollicitudinem oportet, vigilantiam multam, ut huic quoque parti remedium afferas, & ad propinquum tuum, dominum meum Theodorum Epiſcopum ſcribas. Pharetrio quæ acciderunt, moleſta valde ſunt & triſtia: verumtamen cum ejus Presbyteri neque commercium & conſuetudinem cum adverſariis habuerint, ut ais, neque cum illis communicare ſtatuerint, ſed, ut dicunt, adhuc ſtent à partibus noſtris, nihil horum cum illis communices: quandoquidem quæ in nos commiſit Pharetrius, nullam omnino veniam me- B rentur. Clerus quidem certè ipſius omnis & ægrè ferebat, & gemebat, ac totus in noſtras partes animo tranſibat. Sed ne fortè in cauſa ſimus, ut hi reſiliant, & aſperiores reddantur, ubi cuncta ex Præfectianis cognoveris, ea apud te contine, ac perhumaniter illos tracta (novi quippe quam prudens ſis ac providus) eique ſignifica, nos quoque fando audiviſſe multum ipſum iis quæ contigerant indoluiſſe, ac paratum illum fuiſſe quidvis pati, ut omnia illa quæ nefariè ſunt patrata ſarcirentur. No- C bis corpus optimè valet, ac reliquias morbi depulimus: cum vero tibi hoc quoque curæ eſſe cogitamus, non mediocrem etiam nobis occaſionem id affert ſanitatis, quod tam vehementem amatorem nacti ſimus. Deus tibi tanti ſtudii, charitatis, zeli, vigilantiæ mercedem, cùm in hoc, tum in ſeculo futuro retribuat, teque muniat, protegat, & cuſtodiat, atque arcana illa bona tibi largiatur. Faxit autem, ut nos quoque jucundiſſimam faciem D tuam intueri quamprimum poſſimus, dulci anima tua potiri, ac pulcherrimum hoc feſtum agere. Non enim te latet pro feſto ac ſolemnitate nos habere, ut ſuaviſſimo multisque bonis redundanti congreſſu tuo dignemur, & rurſus fruamur.

Anatolio Præfectiano, 205.

Sero quidem ac tardè ad nobilitatem tuam ſcribo: verumtamen non negligentia, ſed prolixa ægritudo corporis ſilentii cauſam attulit: alioqui perpetuò charitate devincti tecum ſumus, utpotè quibus perſpecta ſit charitatis tuæ ſince- E ritas, & ingenuitas, candor ac puritas animi tui. Neque deſinimus apud omnes amorem prædicare, quem erga nos ſine intermiſſione non præſentes ſolum, ſed etiam abſentes præ ſe tulit tua nobilitas: non enim nos fugit poſt diſceſſum noſtrum,

quanta noſtra cauſa facere ac dicere ſtudueris. Deus tibi tanti ſtudii mercedem, cum in hoc, tum in futuro ævo rependat. Verumtamen ut majorem hauriamus animo voluptatem, non ſolum dum ſcribimus, ſed etiam dum litteras à tua ſuavitate miſſas accipimus, felici quæſo de tua valetudine nuntio nos exhilara, ut etiam in hac degentes ſolitudine multam conſolationem percipiamus. Si enim tuæ charitatis recipiamus epiſtolam, quæ de tua ſanitate tuorumque omnium pro, inquorum certiores nos faciat, multo etiam dum in extera regione verſamur, ſolatio perfruemur.

Theodulo Diacono. 206.

Etſi gravis nunc hyemis ſevit aſperitas & ad ſummum faſtigium eſt evecta, neque ullum ceſſant movere lapidem, qui Eccleſias Gothiæ labefactare conantur, dum undique diſcurrunt: vos tamen quæ veſtrarum ſunt partium præſtare ne deſinatis. Licet enim nihildum fuerit veſtra ſedulitate perfectum (quod non exiſtimo) vobis tamen ob hunc animum & propoſitum plena & cumulata merces jam eſt à benigno Deo conſtituta. Noli ergo defatigari, dilecte, dum ſtudes, dum ſollicitus es & curā omnem adhibes, cum per te, tum per quoscumque alios licuerit, ut turbę iſtic ac rumultus non excitentur. Sed ante omnia orate, neque aſſiduis precibus cum eo quo par eſt ſtudio à benigno Deo poſtulare deſinite, ut quæ illata nunc ſunt mala depellat, ac multam Eccleſiis altamque pacem largiatur. Interim ſaltem, quod antea ſcripſi omni ope conatuq; contendite ut negotio dilationem aliquam obtineatis. Tu vero, dum iſtic es crebras ad nos litteras mitte.

Monachis Gothis qui in monaſterio Promoti degunt. 207.

Antequam veſtras litteras accepiſſem quantas paſſi fueritis afflictiones, quantas tentationes, quantas moleſtias, jam cognoveram: eoque nomine vos beatos admodum cenſeo, cum mihi veniunt in mentem coronæ, bravia, & præmia, quæ vobis parantur. Ut enim illi, qui vobis inſidias ſtruunt, vosque perturbant, grave ſibi judicium acceſſunt, & ignem gehennæ capiti ſuo accumulant: ita vos qui talia patimini, multam mercedem multamque retributionem obtinebitis. Nolite igitur terreri vel inde turbari, ſed gaudete & exultate, dum Apoſtolicum animi ſenſum retinetis, ex quo vox illa promanat. Nunc gaudeo in paſſionibus meis: & rurſus, Non ſolum autem ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem. Probatiores igitur effecti & opulentiores cœleſtibus opibus, licet his graviora contingant, amplius exultate. Non enim condignæ ſunt paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Neque vero nobis ignota eſt patientia veſtra, fortitudo, tolerantia, ſincerus & ardens amor animique veſtri firma & invicta conſtantia. Quam ob cauſam ingentes vobis gratias agimus, & cum animis veſtris perpetuo devincti ſumus, neque longinquitas itineris nos erga charitatem veſtram negligentiores ullo modo efficit. Sed & gratiam vobis habeo propter id ſtudium quod exhibuiſtis, ut nullus in Eccleſia Gotthorum tumultus fieret, ſed dilatione aliqua negocium interrumperetur. Neque tantum non reprehendo, quod neminem miſeritis, ſed etiam laudo & ſuſpicio. Hoc enim illo multo eſt optabilius, ut omnes in ejusmodi opus incumbant. Nolite igitur ceſſare quæ veſtri ſunt muneris exequi, tum per vos ipſos, tum per alios per quoscumque licebit, ut negocium dilatione aliqua proteletur. Nam ſive quid fuerit opera veſtra perfectum, ſive non, plena & cumulata merces vobis ob hanc animi ſententiam & ſtudium conſtituetur.

Acacio. Presbytero. 208.

Tu qui tanto noſtri amore flagras, tam vehementi benevolentia nos complecteris, ne litterarum quidem nos participes tuarum facis. Atqui jam ſemel atque iterum ad te ſcripſimus, tu vero in hoc ſegnior evaſiſti. Cum igitur intelligas, quanto nos beneficio tibi devincturus ſis, ſi de tua valetudine certiores nos reddas, da operam quæſo, ut quam celerrimè ad nos litteras mittas. Non enim mediocri conſolatione permulcebimur, ſi de amicorum noſtrorum valetudine, ſine intermiſſione moneamur.

Salvioni, 209.

Nos quidem abs te amari, ſeu ſcribas, ſeu non ſcribas, probè ſcio. Non enim poteſt tam ardens amor in nos tuus nos latere, ſed hoc omnes prædicant, multique, qui iſtinc ad nos adveniunt, ferventem ac ſinceram nobis charitatem tuam annuntiant. Sed & optare nos ſine intermiſſione literas à tua generoſitate recipere, quibus de tua & dominæ meæ uxoris tuæ, totiusque domus tuæ valetudine fieremus certiores. Scis enim quanto id nobis ſtudio ſit. Hæc igitur cum tibi perſpecta ſint, domine mi plurimum venerande, tametſi difficile eſt quod petimus, cum propter tempus hybernum, tum quod pauci ad nos accedant, cum licuerit, ne te pigeat ad nos ſcribere, atque ea ſignificare quæ petivimus.

A ὅσα καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν ὑπὲρ ἡμῶν ἐσπούδακας. ὁ Θεός σοι δώη τὸν μισθὸν τῆς τοιαύτης σπουδῆς, καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἵνα δὲ καὶ πλείονος ἀπολαύωμεν ἡδονῆς, μὴ γράφοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ γράμματα δεχόμενοι παρὰ τῆς ἐμμελείας τῆς σῆς, ἐπίσταλμα ἡμᾶς παρακλήθητι, περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενος, ἵνα καὶ ἐν τῇ ἐρημίᾳ ταύτῃ καθεζόμενοι, πολλὴν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν. ἂν γὰρ δεξώμεθα ἐπιστολὴν τῆς ἀγάπης σου, τὰ περὶ τῆς B ῥώσεως ἡμῖν ἀπαγγέλλουσαν τῆς σῆς, καὶ τῶν σοι προσηκόντων ἁπάντων, πολλὴν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες γῇ, δεξόμεθα παράκλησιν.

Θεοδούλῳ διακόνῳ σϛ.

ΕΙ καὶ χαλεπὸς ὁ χειμὼν, καὶ πρὸς ὕψος ἐγήγερται μέγα, καὶ οἱ βουλόμενοι λυμαίνεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς εἰς Γοτθίαν, πολλὴν ποιοῦνται σπουδὴν, πανταχοῦ περιτρέχοντες, ἀλλ᾽ ὑμεῖς μὴ διαλίπητε τὰ παρ᾽ ἑαυτῶν εἰσφέροντες. κἂν γὰρ μηδὲν ἀνύσητε πλέον, C ὅπερ οὐχ ἡγοῦμαι, ἀλλ᾽ ὅμως τῆς γνώμης, καὶ τῆς προθέσεως ἀπηρτισμένον ἔχετε παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τὸν μισθόν. μὴ τοίνυν κάμῃς ἀγαπητὲ σπουδάζων, μεριμνῶν, φροντίζων, καὶ διὰ σαυτοῦ, καὶ δι᾽ ἑτέρων, ὧν ἂν οἷόν τε ᾖ, ὥστε μὴ γενέσθαι ταραχὰς αὐτόθι καὶ θορύβους· πρὸ δὲ πάντων εὔχεσθε, καὶ μὴ διαλίπητε ἐκτενῶς δεόμενοι τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης σπουδῆς, ἵνα λύσητε τὰ κατέχοντα νῦν κακὰ, καὶ πολλὴν παράσχητε καὶ βαθεῖαν τῇ ἐκκλη- D σίᾳ εἰρήνην. τέως μέν τοι, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἐπέσταλκα, πάντα ποιήσατε, ὥστε ἀναβολήν τινα γενέσθαι τῷ πράγματι, καὶ γράφε ἡμῖν συνεχῶς, ἕως ἂν ᾖς αὐτόθι.

Τοῖς μονάζουσι Γότθοις τοῖς ἐν Προμώτου σζ.

Εγνων καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων τῶν ὑμετέρων ὅσην ὑπεμείνατε θλῖψιν, ὅσας ἐπιβουλὰς, ὅσους πειρασμοὺς, ὅσας ἐπηρείας. καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ὑμᾶς μακαρίζω, τοὺς στεφάνους τοὺς ἐκ τούτων ἐννοῶν, τὰ E βραβεῖα, τὰ ἔπαθλα. ὥσπερ γὰρ οἱ ἐπιβουλεύοντες ὑμῖν, καὶ ταράττοντες ὑμᾶς, κρίμα καθ᾽ ἑαυτῶν χαλεπὸν ἐπιφέρουσι, καὶ τὸ τῆς γεέννης κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς ἐπισωρεύουσι πῦρ· οὕτως ὑμεῖς οἱ ταῦτα πάσχοντες, πολλῆς ἀπολαύσεσθε τῆς ἀμοιβῆς, πολλῆς τῆς ἀντιδόσεως. μὴ δὴ θορυβεῖσθε, μηδὲ διαταράττεσθε ἐντεῦθεν, ἀλλὰ χαίρετε καὶ σκιρτᾶτε, ἀποστολικὸν φρόνημα διατηροῦντες, τὸ λέγον. νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου· καὶ πάλιν, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ A καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν. εἰδότες ὅτι ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται. ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν. δοκιμώτεροι τοίνυν γενόμενοι, καὶ εὐπορώτεροι τὴν εὐπορίαν τὴν ἐν οὐρανοῖς, κἂν χαλεπώτερα τούτων πάσχητε, μειζόνως ἀγάλλεσθε. οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. οὐδὲ γὰρ ἔλαθεν ἡμᾶς ἡ ὑπομονὴ ὑμῶν, ἡ ἀνδρεία, ἡ καρτερία, ἡ γνησία καὶ θερμὴ διάθεσις, τὸ ἀκλινὲς ὑμῶν τῆς γνώμης, τὸ ἀπερίτρεπτον, B τὸ ἀκίνητον. διὸ καὶ ἡμεῖς ὑμῖν πολλὰς ὁμολογοῦμεν χάριτας, καὶ συνδεδέμεθα ὑμῶν ταῖς ψυχαῖς διηνεκῶς, καὶ τὸ τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος οὐδὲ ῥαθυμοτέρους ἡμᾶς περὶ τὴν ἀγάπην τὴν ὑμετέραν ἐργάζεται. χάριν δὲ ὑμῖν ἔχω καὶ τῆς σπουδῆς ἣν ἐπεδείξασθε ὑπὲρ τοῦ μηδένα θόρυβον γενέσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ τῶν Γότθων, ἀλλ᾽ εἰς ἀναβολὴν τὸ πρᾶγμα ἐμπεσεῖν. καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐγκαλῶ, ὅτι οὐδένα ἐπέμψατε, ἀλλὰ καὶ ἐπαινῶ καὶ θαυμάζω. ἐκεῖνο γὰρ πολὺ τούτου προτιμότερον, τὸ πάντας ὑμᾶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀσχολεῖσθαι. μὴ δὴ διαλίπητε τὰ C παρ᾽ ὑμῶν αὐτῶν εἰσφέροντες καὶ δι᾽ ὑμῶν αὐτῶν, καὶ δι᾽ ἑτέρων, ὧν ἂν οἷόν τε ᾖ σοι, ὥστε ὑπέρθεσιν τῷ πράγματι γενέσθαι. ἄν τε γὰρ ἀνύσητέ τι, ἄν τε μὴ, τὸν μισθὸν ἀπηρτισμένον ἔχετε τῆς γνώμης καὶ τῆς προθυμίας.

Ακακίῳ πρεσβυτέρῳ ση.

Ο οὕτω θερμὸς ἡμῶν ἐραστὴς, ὁ οὕτω σφόδρα περὶ ἡμᾶς πτοούμενος, D οὐδὲ γραμμάτων ἡμῖν μεταδίδως τῶν σῶν. καίτοι γε ἤδη ἐπεστάλκαμεν καὶ ἅπαξ καὶ δίς· αὐτὸς δὲ ὀκνηρότερος περὶ τοῦτο γέγονας. ἐννοῶν τοίνυν ἡλίκα ἡμῖν χαρίζῃ, τὰ περὶ τῆς ὑγιείας σου δηλῶν, μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους ἡμῖν γράψαι παρακλήθητι. πολλὴν γὰρ καρπούμεθα παράκλησιν, τὰ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς μανθάνοντες συνεχῶς.

Σαλβιανῷ σθ.

Οτι μὲν ἡμᾶς ἀγαπᾷς, κἂν γράφῃς, κἂν σιγᾷς, οἶδα σαφῶς. E οὐδὲ γὰρ δύνασαι λαθεῖν οὕτω σφοδρὸς ἡμῶν ὢν ἐραστὴς, ἀλλὰ πάντες τοῦτο ᾄδουσι, καὶ πολλοὶ πρὸς ἡμᾶς ἀφικνούμενοι, τὴν θερμήν σου καὶ γνησίαν ἡμῖν ἀπαγγέλλουσιν ἀγάπην. ἐβουλόμεθα δὲ καὶ γράμματα συνεχῶς δέχεσθαι παρὰ τῆς εὐγενείας τῆς σῆς, περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς δηλοῦντα, καὶ τῆς δεσποίνης μου τῆς ἐλευθέρας σου, καὶ τοῦ οἴκου σου παντός. οἶσθα γὰρ ὅπως ἡμῖν τοῦτο περιεσπούδασται. ταῦτ᾽ οὖν εἰδὼς δέσποτά μου τιμιώτατε, εἰ καὶ ἐργῶδες ὅπερ αἰτοῦμεν λοιπὸν διὰ τὴν τοῦ χειμῶνος ὥραν, καὶ τὸ σπανιάκις ἡμῖν τινας ἐπιχωριάζειν, ὅτε ἂν ἐξῇ, γράφειν ἡμῖν μὴ κατόκνει, ταῦτα δηλῶν ἅπερ ᾐτησάμεν-

τὴν

τὴν γὰρ ὑγείαν τὴν ὑμετέραν, καὶ τὴν ἀσφάλειαν, ἡμέτερον εἶναι νομίζομεν πλοῦτον, καὶ εὐφροσύνην, καὶ πολλὴν ἡδονήν. μὴ δὴ τοσαύτης ἡμᾶς ἀποστερήσῃς ἡδονῆς, ἀλλὰ χάριζε τοῖς σφόδρα σε ἀγαπῶσι τὴν διὰ τῶν τοιούτων γραμμάτων παράκλησιν, πολλὴν ἡμῖν κομίζουσαν τὴν παραμυθίαν.

Θεοδώρῳ. σι.

Εθαύμασα πῶς παρ' ἑτέρων ἔμαθον τὴν ῥαθυμίαν Σαλουστίου τοῦ πρεσβυτέρου. καὶ γὰρ ἐγνωρίσθη μοι ὅτι μόλις πέντε ὁμιλίας εἶπεν ἕως Ὀκτωβρίου μηνὸς, καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ Θεόφιλος ὁ πρεσβύτερος, ὁ μὲν ὄκνῳ, ὁ δὲ δειλίᾳ, οὐ παραβάλλουσι τῇ συνάξει. ἀλλὰ Θεοφίλῳ μὲν σφοδρότερον ἐπέστειλα, καθαψάμενος αὐτοῦ, Σαλουστίου δὲ ἕνεκεν τῇ σῇ ἐπιστέλλω τιμιότητι, ἐπειδὴ οἶδα πῶς αὐτοῦ σφοδρὸς ἐραστὴς εἶ. καὶ σφόδρα χαίρω καὶ εὐφραίνομαι ἐπὶ τούτῳ. καὶ ἀλγῶ πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα, ὅτι μοι οὐκ ἐποίησας τοῦτο δῆλον, δέον καὶ διορθῶσαι, αὐτὸς δὲ οὐδέτερον τούτων ἐποίησας. νῦν γοῦν παρακαλῶ, καὶ σαυτῷ, καὶ ἡμῖν τὰ μέγιστα χαριζόμενος, διέγειρον αὐτὸν σφοδρότερον, καὶ μὴ ἔα αὐτὸν καθεύδειν, μηδὲ ἀργεῖν. εἰ γὰρ μὴ νῦν ἐν τῷ χειμῶνι τῶν πραγμάτων τούτων, καὶ τῇ ζάλῃ, τὴν προσήκουσαν ἐπιδείξαιτο ἀνδρείαν, πότε αὐτοῦ δεηθησόμεθα οὕτως, ὅταν γαλήνη γένηται καὶ εἰρήνη; παρακαλῶ τοίνυν, τὰ σαυτῷ πρέποντα ποιῶν, καὶ αὐτὸν, καὶ πάντας διέγειρον εἰς τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ἀντίληψιν τοῦ χειμαζομένου λαοῦ, ὃ καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων εὖ οἶδ' ὅτι οἴκοθεν καὶ παρὰ σαυτοῦ ποιεῖς.

Τιμοθέῳ πρεσβυτέρῳ. σια.

Ημεῖς μέν σοι καὶ πρώην ἐπεστάλκαμεν, καὶ τῷ κυρίῳ μου τῷ τιμιωτάτῳ τριβούνῳ Μαρκιανῷ, αὐτὸς δὲ οὔτε παρ' ἐκείνου γράμματα ἡμῖν πεμφθῆναι παρεσκεύασας, οὔτε αὐτὸς ἡμῖν ἐπέσταλκας. ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς ἑαυτοὺς μιμούμενοι, οὐ παυόμεθα οἰκειωτικῶς ὑμῶν μεμνημένοι καὶ ἐπιστέλλοντες, ἡνίκα ἂν ἐξῇ. ὃ δὴ καὶ νῦν πεποιήκαμεν, χάριτας ὑμῖν ὁμολογοῦντες μυρίας ὑπὲρ τῆς σπουδῆς ἧς ἐπιδείκνυσθε, καὶ τῶν κινδύνων, οὓς ὑπομένετε, καὶ μακαρίζοντες ὑμᾶς. οὐ γὰρ μικροὺς ἐντεῦθεν ὑμῖν προαποτίθεσθε στεφάνους, πρὸς ὀλίγον μὲν θλιβόμενοι, διηνεκεῖς δὲ ἀμοιβὰς ἐν τοῖς οὐρανοῖς προπαρασκευάζοντες ὑμῖν, καὶ πολλῷ μείζω τῶν ἱδρώτων τούτων. οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.

Θεοφίλῳ πρεσβυτέρῳ. σιβ.

Σφόδρα ἤλγησα ἀκούσας ὅτι καὶ σὺ καὶ Σαλούστιος ὁ πρεσβύτερος οὐ συνεχῶς πρὸς τὴν σύναξιν παραβάλλετε, καὶ οὐχ ὡς ἔτυχέ με τοῦτο ἐλύπησε. παρακαλῶ τοίνυν εἰ μὲν ψεῦδός ἐστι, δηλῶσαί μοι σπουδάσατε, ὅτι μάτην ἐσυκοφαντήθητε. εἰ δὲ ἀληθὲς, διορθώσασθε τὴν τοιαύτην ῥαθυμίαν. ὥσπερ γὰρ μέγιστος ὑμῖν ἐστιν ὁ μισθὸς μάλιστα ἐν τῷ παρόντι καιρῷ τὴν προσήκουσαν ἀνδρείαν ἐπιδεικνυμένοις, οὕτως οὐ τὸ τυχόν ἐστι κρίμα ὀκνοῦσι, καὶ ἀναδυομένοις, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν οὐκ εἰσφέρουσιν. ἴστε γὰρ τί πέπονθεν ὁ τὸ τάλαντον κατακρύψας τὸ ἓν, ὃς οὐδὲν ἕτερον ἐγκαλούμενος, διὰ τοῦτο μόνον ἐκολάζετο, καὶ ἀπαραίτητον ἐδίδου δίκην. σπουδάσατε οὖν διὰ ταχέων ἐλευθερῶσαί με τῆς φροντίδος, ὥσπερ γὰρ πολλήν μοι φέρει παράκλησιν καὶ παραμυθίαν, ἐπειδὰν ἀκούσω, ὅτι μετὰ προθυμίας ἁπάσης ἅπαντα τὸν χειμαζόμενον λαὸν συγκροτεῖτε· οὕτως ἐπειδὰν μάθω, ὅτι τινὲς ῥαθυμοῦσιν, οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀλγῶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ῥαθυμούντων. τὴν μὲν γὰρ καλλίστην ἀγέλην ἐκείνην ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καθ' ἑκάστην συγκροτεῖ τὴν ἡμέραν, καθάπερ καὶ ὑμεῖς διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἔγνωτε· οἱ δὲ ῥαθυμίᾳ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐλλιμπάνοντες, οὐ μικρὸν ἑαυτοῖς διὰ τῆς ῥαθυμίας ταύτης συνάγουσι κρίμα.

Φιλίππῳ πρεσβυτέρῳ. σιγ.

Εθαύμασα, πῶς ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ ἡμῖν οὐκ ἐπέσταλκας, ἀλλ' ἀγάπην μὲν περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυσαι καὶ ἀπόντας πολλὴν, γραμμάτων δὲ ἡμῖν οὐ μετέδωκας τῶν σῶν. νῦν γοῦν ἡμῖν γράφειν μὴ κατοκνήσῃς, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς δηλῶν. ὡς ἡμεῖς γε, καὶ μὴ γράφοντός σου, τὰ σὰ περιεργαζόμεθα, καὶ ἔγνωμεν, ὅτι καὶ τῆς σχολῆς ἐξεβλήθητε, τὴν ὑμῖν πρέπουσαν παρρησίαν ἐπιδειξάμενοι. τοῦτο ὑμῖν μισθὸς, τοῦτο πραγματεία οὐράνιος, τοῦτο στέφανος ἀκήρατος, τοῦτο βραβείων πλῆθος. ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζόμενος, γενναίως φέρε τὰ συμπίπτοντα. ἱκανὸς γὰρ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς πειρασμοὺς λῦσαι τούτους, καὶ ταχίστην ποιῆσαι γαλήνην, καὶ τῆς ὑπομονῆς ὑμῖν ταύτης πολλὴν καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι δοῦναι τὸν μισθόν.

Σεβαστιανῷ πρεσβυτέρῳ. σιδ.

ΕΙ καὶ τῷ σώματι κεχωρίσμεθά σου τῆς τιμιότητος, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀγάπῃ σοι συνδεδέμεθα, καὶ ὅπουπερ ἂν ὦμεν, περιφέρομέν σου τὴν διάθεσιν ἐπὶ τῆς μνήμης, κἂν εἰς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης ἀπενεχθῶμεν τὰ τέρματα. ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς ἄληστον ἔχεις τὴν μνήμην ἡμῶν, οὐδὲ οἶμαι δεῖν ἀμφιβάλλειν.

A veſtram enim ſanitatem & ſecuritatem noſtram eſſe ducimus opulentiam ac lætitiam, atque adeò uberem voluptatem. Cave igitur tanta voluptate nos prives, ſed iis qui te impensè diligunt hanc per litteras conſolationem imperti, quæ noſtrum tædium ſolatio non mediocri mitigabit.

Theodoro. 210.

Miratus ſum, qui factum ſit, ut ex aliis Saluſtii Presbyteri negligentiam intelligerem. Siquidem ſignificatum mihi eſt vix B eum quinque tractatus Octobri menſe habuiſſe, neque ipſum & Theophilum Presbyterum, alterum præ pigritia, alterum præ metu minimè ad collectam venire. Sed Theophilum quidem per litteras vehementius increpavi, Saluſtii vero cauſa ad reverentiam tuam ſcribo, quod illum abs te vehementer amari ſciam, quam ob cauſam non mediocriter gaudeo & oblector. Sed & ſuccenſeo tuæ reverentiæ, quod hoc mihi non manifeſtum reddideris, qui debuiſſes ipſum corrigere: neutrum tamen hoC rum præſtitiſti. Nunc ergo ſaltem oro te, cum tibi tum nobis hanc maximam concede gratiam, ut vehementer illum excites, neque obdormire permittas aut otiari. Niſi enim nunc in hac negociorum iſtorum tempeſtate ac procella convenientem fortitudinem præ ſe tulerit, quando ſic ejus opera indigebimus, ubi tranquillitas & pax redierit? Te igitur hortor ut quæ ſunt officii tui, prout decet, exequutus, & illum & omnes ad auxilium populo ferendum tempeſtate jactato excites, quod antequam literas D noſtras acciperes, ſat ſcio tua ſponte ac nullo monente præſtare cœpiſti.

Timotheo Presbytero 211.

Nos quidem nuper ad te atque ad honoratiſſimum dominum meum Marcianum tribunum ſcripſimus, tu verò neque litteras ad me ab illo mitti curaſti neque ad nos ipſe ſcripſiſti. Nihilominus tamen nos noſtrum morem ſequuti, ſine intermiſſione veſtri recordari, atque ad vos cum facultas ſuppetit, ſcribere non deſi-E nimus, quod nunc etiam facimus, ingentesque vobis gratias agimus ob ſtudium quod exhibetis, & pericula quæ ſubitis, vosque beatos prædicamus. Neque enim exiguas vobis coronas reconditis, dum ad modicum tempus afflicti, perennem vobis in cœlo mercedem ac multo majorem his ſudoribus præparatis. *Non enim condigna paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Rom. 8, 18.

Theophilo Presbytero 212.

A Vehementer dolui, cum audivi te ac Saluſtium Presbyterum haud frequenter ad collectam accedere, neque mediocrem id mihi mœrorem inuſſit. Peto igitur, ut ſiquidem id falſum ſit, indicare mihi ſtudeatis, quod ſine cauſa calumniam paſſi ſitis: ſin verum, ejusmodi negligentiam emendetis. Ut enim maxima vobis merces conſtituitur, præſertim in hoc ſeculo, ſi convenientem fortitudinem exhibeatis; ita non mediocre vobis judicium imminet, ſi negligentes ſitis ac remiſſi, neque munere veſtro funB gamini Scitis namque, quid paſſus ille fuerit, qui talentum unum defoderat, cui cum nihil aliud crimini verteretur, ob hoc ſolum punitus eſt, & inevitabiles pœnas dedit. Date igitur operam, ut me quam celerrimè cura liberetis. Ut enim ſummam conſolationem mihi præbet ac ſolatium, cum audio vos populum univerſum tempeſtate jactatum inſtruere? ſic cum adfertur ad me quosdam ſegnes eſſe, non mediocrem mihi ſegnities illorum dolorem inurit. Sanè quidem pulcherrimum illum gregem Dei C gratia quotidie confirmat, ut vos quoque reipſa comperiſtis; qui vero præ nimia negligentia, quæ ſuarum ſunt partium, præſtare deſinunt, non mediocre per inertiam ejusmodi ſibi judicium accerſunt.

Philippo Presbytero 213.

Miratus ſum, quî factum ſit, ut tam diuturno tempore nihil ad nos ſcripſeris: atque in nos quidem non mediocrem amorem exhibueris, ſed literarum tuarum participes minimè feceris, D Nunc ſaltem ad nos ſcribere ne pigriteris, ac de tua valetudine facere certiores: nam nos quidem certè, licet non ſcribas de rebus tuis ſciſcitamur, & vos didicimus veſtro munere privatos fuiſſe, cum eam loquendi libertatem, quam par erat, exhibuiſſetis. Hoc vobis merces, hoc cœleſtis eſt negociatio, hoc immortalis corona, hoc congeries præmiorum. Hæc igitur omnia vobiscum reputantes, quicquid acciderit, generosè ferte. Poteſt enim Deus tentationes iſtas depellere, ac tranquillitatem E quamprimum reducere, vobisque copioſam iſtius patientiæ mercedem in hac vita & in ſeculo futuro largiri.

Sebaſtiano Presbytero 214.

Etſi corpore à tua reverentia remoti ſumus, amore tamen ac benevolentia tecum devincti ſumus, & ubicumque fuerimus, amicitiam tuam memoria circumferimus, licet ad ipſos orbis terrarum fines relegati ſimus. At tu quoque perpetuam noſtri memoriam quin conſerves, nulla ratione arbitror eſſe dubitandum.

Novi

Novi quippe ſinceritatem amoris tui, charitatis firmitatem, & animi tui conſtantiam. Quocirca te oramus ut ſine intermiſſione ad nos ſcribas, ac de tua proſpera valetudine certiores nos facias. Nam de ejus ſtatu ſubinde moneri ſummopere deſideramus, & non mediocrem conſolationem, dum in hac ſolitudine degimus, ex ejuſmodi literarum lectione capiemus.

Pelagio Presbytero. 215.

Manſuetudinem tuam, modeſtiam, probitatem, charitatis ardorem, amoris erga nos ſinceritatem exploratam habeo. Idcirco multa cum animi promptitudine reverentiam tuam ſaluto, ac ſignifico te à me, ubicumque gentium fuero, animo circumferri. Fac igitur quæſo ut alteram percipiamus voluptatem, & ut non ſolum ex eo quod literæ mittantur, ſed etiam ex eo quod de tua valetudine certiores fiamus, hæc nobis frequenter ſignifica. Licet enim in aſperrimam hanc ſolitudinem relegati ſimus, cum ab amicis noſtris ejuſmodi literas acceperimus, multa lætitia perfundemur.

Muſonio. 216.

Et jam ſcripſimus ad generoſitatem tuam, Domine mi honoratiſſime ac religioſiſſime, & nunc ipſum rurſus agimus, tametſi tu ne ſemel quidem literas ad nos dederis. Nos tamen crebras ad te literas dare non ceſſabimus, & quod præſtare nos decet, præſtabimus. Cuperemus enim ſæpius id agere, ſed quoniam in loco admodum deſerto verſamur, & metu latronum civitas circumſidetur, ac temporis hyberni aſperitas itinera intercludit, neque permittunt hæc omnia, ut multi ad nos frequenter accedant, quotieſcumque licet, & tabellarios nanciſci poſſumus, pietati tuæ debitam ſalutationem perſolvimus. Nota quippe nobis eſt ac perſpecta tua charitatis ſinceritas, amoris ardor, animi conſtantia, & ingenuitas ab omni ſimulatione aliena. Quo fit, ut memoria te ſemper circumferamus, ubicumq; verſemur, neque tuæ ſuavitatis obliviſci poſſimus. Verum ut non ſolum dum ſcribimus, ſed etiam dum literas accipimus, quibus de tua fiamus valetudine certiores, lætemur, crebras ad nos ejuſmodi epiſtolas mitte. Sic enim quamvis loco valde diſſiti, multam levationem mœroris ex ejuſmodi literis ſentiemus, cum vos à quibus vehementer & ardenter amamur, hilares & expertes periculi vivere intelligemus.

Valentino 217.

Liberalem animum tuum, & amoris ardorem exploratum habeo, quo ad ferendum pauperibus ſubſidium incumbis, & quam in præclara negociatione præ te fers cupiditatem, dum & præbes, & cum voluptate præbes, ac duplicem tibi coronam miſericordiæ ac ſplendidiorem comparas, cum liberalitate, tùm animi propoſito, ex quo liberalitas ipſa promanat. Quando igitur nobis reverendiſſimus Presbyter Domitianus, cui viduarum ac virginum iſtic cura comiſſa eſt, ſignificavit eas propemodum fame vexari, tanquam ad portum quendam ad manus tuas confugimus, ut ab iis ab hoc famis naufragio vindicentur. Te igitur oro ac vehementer oro, ut miſſo Presbytero, quantum fieri poterit, illis auxilio eſſe velis: ſiquidem ea quæ nunc præbetur eleemoſyna multo majorem ea quæ alio tempore præberetur, mercedem acquirit, quanto graviori tempeſtate ac procella jactantur, qui ſibi dari hoc petunt, conſuetis facultatibus deſtituti. Cum igitur rei utilitatem intelligas, & quanta ex temporis conditione fiat acceſſio, exorari te ſine, ut quæ tuarum ſunt partium præſtes. Nihil enim amplius eſt dicendum, cum ad clementiſſimum & benigniſſimum hominem ſcribamus: quippe qui noverimus te etiam ſportulas nobis debere: verumtamen ſi hoc præſtes, quod earum nomine debes, nobis perſolutum arbitrabimur. Tu vero ad nos quoque velim ſcribas te noſtræ petitioni annuiſſe: deque tuæ totiuſque benedictæ, domus tuæ valetudine facias certiores.

Euthymio Presbytero 218.

Nihil vos contriſtet, quod munere veſtro ſpoliati eſtis, ſed cum animis veſtris reputantes, quantam hinc etiam mercedem receperitis, & quo pacto coronæ vobis augeantur, gaudete & exultate ob ejuſmodi afflictiones & inſidias. Multum enim vobis hæc in cœlis quæſtum coacervant, & illuſtriores vos efficiunt, ac præmia majora conſtituunt. Anguſta quippe & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam. Ad nos quoque frequenter ſcribere de valetudine tua ne graveris. Scis enim quantis tecum charitatis vinculis obſtricti ſimus, & quo pacto ubicumque gentium degam, te mente circumferam, tuoque ſemper amore ardeam: jam vero tanto etiam magis ardeam, quanto ex ejuſmodi afflictionibus illuſtrior evaſiſti.

Severina & Romula. 219.

Niſi probè perſpecta mihi veſtra ſincera charitas eſſet, ac ſtudium quod erga me ſemper oſtendiſtis: non mediocris vos negligentia propter id, quo uſæ eſtis, ſilentium,

A Οἶδα γάρ σου τὸ γνήσιον τῆς διαθέσεως, τῆς ἀγάπης τὸ στεῤῥὸν, τὸ ἀπερίτρεπτον τῆς γνώμης· διὸ καὶ παρακαλοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι. σφόδρα γὰρ ἡμῖν περισπούδαστον περὶ ταύτης μανθάνειν· καὶ πολλὴν ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

Πελαγίῳ πρεσβυτέρῳ. σιε.

B Οἶδά σου τὸ πρᾶον, τὸ ἐπιεικὲς, τὸ χρηστὸν, τὸ γλυκὺ, τὸ θερμὸν τῆς ἀγάπης, τὸ γνήσιον τῆς διαθέσεως τῆς περὶ ἡμᾶς. διὸ καὶ προσαγορεύω σου τὴν τιμιότητα μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας, καὶ δῆλον ποιῶ, ὅτι ὅπουπερ ἂν ὦμεν, ἐπὶ διανοίας σε περιφέρω. παρακαλῶ τοίνυν, ἵνα καὶ ἑτέραν δεχώμεθα τὴν εὐφροσύνην, μὴ μόνον ἀπὸ τοῦ γράφειν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ μανθάνειν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, δήλου ἡμῖν ταῦτα συνεχῶς. κἂν γὰρ εἰς χαλεπωτέραν ταύτην ἐρημίαν ἀπενεχθῶμεν, δεχόμενοι τοιαῦτα παρ' ὑμῶν τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς γράμματα, πολλῆς ἀπολαυσόμεθα τῆς εὐφροσύνης.

Μουσωνίῳ. σις.

Καὶ ἤδη ἐπεστάλκαμέν σου τῇ εὐγενείᾳ δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε, καὶ νῦν τὸ αὐτὸ πάλιν ποιοῦμεν, καίτοι μηδὲ ἅπαξ σου ἐπεσταλκότος ἡμῖν. ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς οὐ διαλείψομεν συνεχῶς ὑμῖν ἐπιστέλλοντες, καὶ τὸ ἡμῖν αὐτοῖς πρέπον ποιοῦντες. ἐβουλόμεθα γὰρ καὶ πυκνότερον τοῦτο ποιεῖν, ἐπειδὴ καὶ ἐν ἐρημίᾳ πολλῇ χωρίου D διατρίβομεν, καὶ ὁ τῶν λῃστῶν φόβος πολιορκεῖ τὴν πόλιν, καὶ ἡ τοῦ χειμῶνος ὥρα ἀποτειχίζει τὰς ὁδοὺς, καὶ ταῦτα πάντα οὐκ ἀφίησι πολλοὺς ἡμῖν ἐπιχωριάζειν, ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ γραμματηφόρων ἐπιτύχωμεν, τὴν ὀφειλομένην πρόσρησιν ἀποδιδόαμέν σου τῇ εὐλαβείᾳ. ἴσμεν γάρ σου τὸ γνήσιον τῆς ἀγάπης, τὴν θερμὴν διάθεσιν, τὸ ἀπερίτρεπτον τῆς γνώμης, τὴν ἐλευθερίαν, τὸ ἀνυπόκριτον. διὸ καὶ ἐπὶ μνήμης σε διηνεκῶς περιφέρομεν ὅπουπερ ἂν ὦμεν, καὶ ἐπιλαθέσθαι E σου τῆς ἐμμελείας οὐ δυνάμεθα. ἵνα δὲ μὴ τῷ γράφειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ δέχεσθαι γράμματα, περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς δηλοῦντα, εὐφραινώμεθα, πέμπε συνεχῶς ἡμῖν τοιαύτας ἐπιστολάς. οὕτω γὰρ καὶ πόῤῥωθεν ὄντες πολλὴν καρπωσόμεθα ἀπὸ τῶν τοιούτων γραμμάτων παραμυθίαν, ὅταν ἀκούωμεν, ὅτι ὑμεῖς οἱ σφοδροὶ ἡμῶν ἐρασταὶ καὶ θερμοὶ, ἐν εὐθυμίᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ διάγετε.

Βαλεντίνῳ. σιζ.

A Οἶδά σου τὴν φιλότιμον ψυχὴν, τὸν ἔρωτα τὸν θερμὸν, ὃν περὶ τὰς τῶν πενήτων ἔχεις προστασίας, τὴν ἐπιθυμίαν, ἣν ἀεὶ περὶ τὴν καλὴν ταύτην ἐπιδείκνυσαι πραγματείαν, καὶ παρέχων, καὶ μεθ' ἡδονῆς τοῦτο ποιῶν, καὶ διπλοῦν σοι τὸν στέφανον τῆς φιλανθρωπίας, καὶ λαμπρότερον καθιστὰς, καὶ τῇ δαψιλείᾳ, καὶ τῇ γνώμῃ ἀφ' ἧς καὶ ἡ δαψιλεία γίνεται. ἐπεὶ οὖν ἐδήλωσεν ἡμῖν ὁ τιμιώτατος πρεσβύτερος Δομετιανὸς, ὁ τῶν χηρῶν καὶ παρθένων τῶν αὐτόθι τὴν προστασίαν ἔχων, B ὅτι σχεδὸν ἐν λιμῷ καθεστήκασιν, ὥσπερ εἰς λιμένα, τὰς σὰς καταφεύγομεν χεῖρας, ὥστε τούτων λῦσαι τοῦ λιμοῦ τὸ ναυάγιον. δέομαι οὖν σου, καὶ σφόδρα δέομαι, μεταπεμψάμενος τὸν πρεσβύτερον, ὅπερ ἂν ᾖ δυνατὸν, ἐπικουρῆσαι παρακλήθητι. τὸ γὰρ ἐν ἄλλῳ καιρῷ ἐλεημοσύνης ἡ νῦν παρεχομένη πολλῷ πλείονα παρέχει τὴν ἀμοιβὴν, ὅσῳπερ ἐν χαλεπωτέρῳ χειμῶνι καὶ ζάλῃ καθεστήκασιν οἱ δεόμενοι λαβεῖν, οὐ τῆς εἰωθυίας ἀπολαύοντες ἀφθονίας. ἐννοήσας C τοίνυν καὶ τοῦ πράγματος τὸ κέρδος, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ καιροῦ γινομένην προσθήκην, τὰ σαυτοῦ ποιῆσαι παρακλήθητι. οὐδὲ γὰρ δεῖ πλέον εἰπεῖν πρὸς φιλάνθρωπον οὕτω καὶ ἡμερωτάτην γράφοντες ψυχήν. οἶδας γὰρ, ὅτι καὶ σπόρτουλα ἡμῖν χρεωστεῖς. ἀλλ' ὅμως καὶ ἐκείνων ἕνεκεν εἰς τοῦτό σοι διαλυόμεθα· καὶ γράψαι δὲ ἡμῖν διακλήθητι, ὅτι ἐπένευσας ἡμῶν τῇ αἰτήσει, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγιείας τῆς σῆς εὐαγγελιζόμενος, καὶ παντὸς τοῦ εὐλογημένου σου οἴκου.

Εὐθυμίῳ πρεσβυτέρῳ. σιη.

D Μηδὲν ὑμᾶς λυπείτω τὸ τῆς σχολῆς ἐξεῶσθαι, ἀλλ' ἐννοοῦντες, ὅσον καὶ ἐντεῦθεν ἐδέξασθε τὸν μισθὸν, καὶ πῶς αὔξεται τὰ τῶν στεφάνων ὑμῖν, χαίρετε καὶ εὐφραίνεσθε ὑπὲρ τῶν παθημάτων τούτων, καὶ τῶν ἐπιβουλῶν. πολλὴν γὰρ ὑμῖν συνάγει ταῦτα τὴν ἐν οὐρανοῖς ἐμπορίαν, καὶ λαμπροτέρους ποιεῖ, καὶ μείζονα καθίστησι τὰ βραβεῖα. στενὴ γὰρ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν. καὶ ἡμῖν δὲ συνεχῶς ἐπιστέλλειν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς μὴ κατόκνει. οἶσθα γὰρ ὅπως συνE δεδέμεθά σου τῇ ἀγάπῃ, καὶ πῶς ὅπουπερ ἂν ὦμεν, ἐπὶ διανοίας σε περιφέρω, ἀεί σου θερμὸς γινόμενος ἐραστὴς, νῦν δὲ πολλῷ θερμότερος, ὅσῳ καὶ λαμπρότερος ἀπὸ τῶν παθημάτων γέγονας.

Σεβηρίνῃ καὶ Ῥωμύλῃ. σιθ.

Εἰ μὴ σφόδρα τὴν γνησίαν ὑμῶν ἀγάπην ᾔδειν, καὶ τὴν σπουδὴν, ἣν ἀεὶ περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυσθε, κἂν ῥᾳθυμίαν πολλὴν ὑμῖν ἐνεκάλεσα, τῆς μακρᾶς ἕνεκεν ταύτης σιγῆς ἣν ἐσιγήσατε,

καὶ ταῦτα πολλάκις καὶ συνεχῶς παρ' ἡμῶν δεχόμεναι γράμματα. ἀλλ' ἐπειδὴ οἶδα, ὅτι καὶ σιωπῶσαι, καὶ γράφουσαι, ὁμοίως περὶ ἡμῶν διάκεισθε, τούτου χάριν ἐγκαλεῖν οὐκ ἂν ἀναγκασθείην τῆς σιγῆς ἕνεκεν, εἰ γὰρ σφόδρα ἐπιθυμῶ πυκνὰ παρ' ὑμῶν δέχεσθαι γράμματα, περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν δηλοῦντα. οὐδὲ γὰρ ἔχοιτ' ἂν καταφυγεῖν εἰς τὸ, μὴ συνεχῶς ἐπιτυγχάνειν γραμματοφόρων. ὁ γὰρ ποθεινότατος καὶ γλυκύτατος ἀγαπητὸς ἡμῶν Σαλούστιος, εὖ οἶδ' ὅτι πρὸς τοῦτο ὑμῖν διακονήσασθαι ἠδύνατο. ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ὑμῖν ἐγκαλῶ, διὰ τὸ σφόδρα θαρρεῖν ὑμῶν περὶ τὴν ἀγάπην. αὐτὸς μὲν τοι ὁπηνίκα ἂν ἐξῇ, συνεχῶς ἐπιστέλλων οὐ παύσομαι. οἶδα γὰρ ὑμῶν τὸ γνήσιον καὶ θερμὸν τῆς διαθέσεως.

Παιανίῳ. σκ'.

Ἀνεπνεύσαμεν, ἐσκιρτήσαμεν, οὐκέτι ἀλλοτρίαν, οὐδὲ ξένην οἰκεῖν ἡγούμεθα, τῆς σῆς θαυμασιότητος πρὸς τὴν τοιαῦτα πάσχουσαν ἐπανελθούσης πόλιν. ποιεῖ δὲ ἡμῖν τὴν τοσαύτην ἡδονὴν, οὐ τὸ, σε πλείονος ἀπολελαυκέναι τιμῆς. ἡ γὰρ σὴ τιμὴ τῆς ψυχῆς σου ἐστιν ἡ ἀρετὴ, καὶ οὔτε ἔμπροσθέν σε ταύτην ἀφελέσθαι ἴσχυσεν· οὔτε νῦν ἀποδέδωκεν. πῶς γὰρ τὴν μὴ ἀφαιρεθεῖσαν; σκιρτῶμεν δὲ ὅτι μεγίστη παράκλησις τοῖς ἐλαυνομένοις, τοῖς σφαττομένοις, τοῖς δεδεμένοις εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην εἰσελήλυθας, κοινὸν ὄφελος, καὶ λιμὴν εὐρύτατος τούτων ἁπάντων γενόμενος. καὶ γὰρ οἶδα κερδαίνειν ὅθεν κερδαίνειν χρή. γράφε δὴ λοιπὸν τῶν κατορθωμάτων σου τὸ μέγεθος, καὶ λέγε σαφῶς πόσους κειμένους ἀνέστησας, πόσους καταπεπτωκότας ἀνώρθωσας, τίνας σαλευομένους ἐστήριξας, τίσι πεπονηκόσιν ἐν τῷ μακρῷ τούτῳ χρόνῳ παρέστης, τίνας ῥαθυμοῦντας σπουδαίους ἐποίησας, τίνας σπουδαίους ὄντας σπουδαιοτέρους εἰργάσω, καὶ πάντα ἁπλῶς καθ' ἕκαστον τὰ ἐπὶ τῆς παρατάξεως σου ταύτης ἀνδραγαθήματα. οἶδα μὲν γὰρ ταῦτα καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων τῶν σῶν, ἐπειδὴ καὶ τὴν ψυχὴν οἶδα τὴν σὴν, καὶ τὸν γενναῖον ἀθλητὴν, καὶ τὸν θαυμάσιον ἀριστέα. ἀλλ' οὖν βούλομαι καὶ παρὰ τῆς ποθεινοτάτης μοι γλώττης ταῦτα μανθάνειν· δίδου ἡμῖν ταύτην αἴτησιν. οἶσθα γὰρ ἡλίκην δὴ χαριῇ χάριν, τοῦτο ποιῶν.

Κωνσταντίῳ πρεσβυτέρῳ. σκά.

Τῇ τετάρτῃ τοῦ Πανέμου μηνὸς μέλλων ἀπὸ τῆς Νικαίας διεξορμᾶν, ταῦτα διαπέμπομαι τὰ γράμματα πρὸς τὴν σὴν θεοσέβειαν, παρακαλῶν, ὅπερ ἀεὶ παρακαλῶν οὐκ ἐπαυσάμην, κἂν χαλεπώτερος ὁ νῦν κατέχων γίνηται ὁ χειμὼν, κἂν μείζονα τὰ κύματα, μὴ διαλιπεῖν τὰ σαυτοῦ πληροῦντα εἰς τὴν οἰκονομίαν ἧς ἐξ ἀρχῆς ἦρξω. λέγω δὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν καθαίρεσιν, τὰς ἐκκλησιῶν τὰς οἰκοδομὰς, τὴν ψυχῶν τὴν ἐπιμέλειαν. μηδέ σε ὕπτιον ποιείτω τῶν πραγμάτων ἡ δυσκολία. οὐδὲ γὰρ κυβερνήτης τὸ πέλαγος ὁρῶν μαινόμενον καὶ διανιστάμενον, ἀποστήσεται τῶν οἰάκων. ἀλλ' οὐδὲ ἰατρὸς τὸν κάμνοντα βλέπων τῇ νόσῳ κρατούμενον, ἀναχωρήσει τῆς θεραπείας, ἀλλὰ τότε μάλιστα ἕκαστος τούτων τῇ τέχνῃ χρήσεται. καὶ σὺ τοίνυν δέσποτά μου τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε· πολλῇ νῦν χρῆσαι τῇ προθυμίᾳ, μηδέ σε ὕπτιον ποιείτω τὰ συμβαίνοντα. οὐ γὰρ ὑπὲρ ὧν ποιοῦσιν ἡμᾶς ἕτεροι κακῶν λόγον δώσομεν, ἀλλὰ μισθὸν ληψόμεθα. εἰ δὲ αὐτοὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν μὴ εἰσενέγκαιμεν, ἀλλὰ ῥαθυμήσαιμεν, οὐδὲν εἰς τοῦτο ἡμῖν προστήσεται ὁ τῶν πραγμάτων θόρυβος· ἐπεὶ καὶ Παῦλος δεσμωτήριον οἰκῶν, καὶ τῷ ξύλῳ προσδεδεμένος, τὰ αὐτοῦ ἐποίει. καὶ Ἰωνᾶς ἐν τῇ γαστρὶ τοῦ θαλαττίου θηρὸς φερόμενος, καὶ οἱ τρεῖς παῖδες οἱ ἐν τῇ καμίνῳ διατρίβοντες· καὶ οὐδένα τούτων τὰ ποικίλα δεσμωτήρια ταῦτα ῥαθυμότερον πεποίηκε. ταῦτ' οὖν ἐννοῶν δέσποτά μου, καὶ Φοινίκης, καὶ Ἀραβίας, καὶ τῶν κατὰ ἀνατολὴν μὴ παύσῃ φροντίζων ἐκκλησιῶν, εἰδὼς ὅτι πλείονα λήψῃ τὸν μισθὸν, ὅσῳ καὶ τοσούτων ὄντων τῶν κωλυμάτων, τὰ παρ' αὐτοῦ εἰσφέρεις. καὶ γράφειν δὲ ἡμῖν συνεχῶς μὴ κατόκνει, ἀλλὰ καὶ πυκνότατα. ὡς γὰρ ἔγνωμεν νῦν, οὐκέτι εἰς Σεβάστειαν, ἀλλ' εἰς τὴν Κουκουσὸν ἐκελεύσθημεν ἀπελθεῖν, ὥστε σοι καὶ εὐκολώτερον ἐπιστέλλειν ἡμῖν. γράφε τοίνυν ἡμῖν πόσαι ἐκκλησίαι τοῦ ἔτους ᾠκοδομήθησαν, καὶ τίνες ἄνδρες ἅγιοι μετέστησαν εἰς Φοινίκην, καὶ εἴ τις πλείων γέγονε προσθήκη. καὶ γὰρ ἀπὸ Νικαίας εὑρών τινα μονάζοντα ἐγκεκλεισμένον, ἔπεισα αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν, καὶ ἀπελθεῖν εἰς Φοινίκην. εἰ παραγέγονεν οὖν δηλῶσαί μοι σπούδασον. τοῦ Σαλαμῖνος ἕνεκεν χωρίου τοῦ κατὰ τὴν Κύπρον κειμένου, τοῦ ὑπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν Μαρκιωνιστῶν πολιορκουμένου, ἤμην διαλεγόμενος οἷς ἐχρῆν, καὶ κατορθωκὼς τὸ πᾶν, ἀλλ' ἔφθην ἐκβληθείς. εἰ τοίνυν μάθοις τὸν κύριόν μου Κυριακὸν τὸν ἐπίσκοπον ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διατρίβειν, ἐπίστειλον αὐτῷ ταύτης ἕνεκεν τῆς ὑποθέσεως, καὶ τὸ πᾶν ἂν δυνήσεται ἀνύσαι. καὶ μάλιστα τοὺς πρὸς Θεὸν παῤῥησίαν ἔχοντας παρακάλει πολλῇ κε-

A idque cum à nobis frequentes literas acceperitis, accuſarem. Sed quoniam ſcio vos ſive ſileatis, ſive ſcribatis, pariter erga nos affectas eſſe, propterea non auſim vos hujus ſilentii cauſa reprehendere, tametſi mirificè cupio literas veſtras accipere, quibus de veſtra valetudine certior fiam. Nihil enim eſt cauſæ cur ad hanc excuſationem confugiatis, quod non ita crebro tabellarios nanciſcamini: ſiquidem deſideratiſſimus & ſuaviſſimus Saluſtius nobis dilectus, ad hoc ſat ſcio vobis potuit inſervire. B Verum tamen ne ſic quidem vos accuſo, quod admodum de veſtra charitate confidam. Nos itaque, quoties licebit, ad vos crebras literas mittere non deſinemus, quippe cui ſinceritas & ardor benevolentiæ veſtræ cognitus ſit & exploratus.

Peanio. 220.

Reſpiravimus, exultavimus, non jam exteram aut peregrinam amplius regionem incolere nos arbitramur, cum ad eam C urbem, quæ tam multa perpeſſa eſt, tua ſublimitas ſit reverſa. Hac autem idcirco nos voluptate perfundimur, non quod dignitas tibi major obtigerit: dignitas enim animæ tuæ virtus eſt tua, nec ullus ipſam tibi antea potuit auferre, neq; nunc reddidit, (quo enim pacto, cum ablata minimè fuerit?) ſed idcirco exultamus, quod magnam conſolationis occaſionem attulerit tuus in urbem illam reditus, iis qui vexabantur, mactabantur, in vincula conjiciebantur, cum communis illorum protector D ſis, & ad te omnes illi tanquam ad latiſſimum portum confugiant. Scis quippe inde lucrum decerpere, unde lucrum decerpendum eſt. Tu vero deinceps de tuorum rectè factorum magnitudine ſcribe, ac manifeſtè ſignifica, quot jacentes excitaveris, quot lapſos erexeris, quos fluctuantes firmaveris, quibus laborantibus tam longo tempore ſubſidio fueris, quot ſegniores factos diligentes reddideris, quos diligentes antea, diligentiores effeceris, omnia denique tua in hac acie E præclara facinora ſigillatim expone. Nam hæc quidem cuncta mihi ſunt explorata prius etiam quam literas tuas accipiam, utpote qui animum tuum noverim, generoſum athletam ac mirabilem bellatorem: ſed chariſſimæ tamen nobis linguæ tuæ beneficio cuncta velim innoteſcere. Huic igitur noſtræ petitioni annuere ne graveris, cum intelligas quanto nos tibi, dum hoc ages, ſis beneficio devincturus.

Conſtantio Presbytero. 221.

A Nicæa quarto menſis Julii die ſoluturus, haſce ad pietatem tuam dedi literas, ad id te cohortans, ad quod nunquam cohortari deſii: quamvis gravior præſente tempeſtate procella, majoreſque fluctus ingruant, ut ne intermittas ea quæ officii tui ſunt, in ea, quam ab initio cepiſti, adminiſtratione adimplere: Græcæ ſuperſtitionis exterminationem dico, Eccleſiarum ædificationes, animarum curam: neque te ſupinum aut ſocordem rerum B difficultas faciat. Neque enim gubernator, ubi mare ipſum concitari & furere videt, à navis clavo & gubernaculis diſcedit: neque medicus, ubi ægrum morbo corripi cernit, curatione ſuperſedet: ſed tum maximè uterque iſtorum artem ſuam adhibet. Tu quoq; Domine mi reverendiſſime ac religioſiſſime, multam nunc animi promptitudinem adhibe, neque te ad ſocordiam redigant præſentia mala; non enim de eis, quæ nobis inferuntur malis rationem reddemus, quin potius mercedem accipiemus. C Si verò ea, quæ noſtrarum ſunt partium, non præſtiterimus, ſed deſides fuerimus, nihil nos ea in re adjuvabit, aut defendet malorum tumultus: quandoquidem & Paulus carcerem incolens, in vinculis officium ſuum fecit, & Jonas in ventre belluæ marinæ incluſus fuit, & tres pueri in camino verſati ſunt: neq; tamen horum quemquam vincula varia ad deſidiam redegere. Hæc igitur tecum reputans Domine mi, ne omiſeris Phœniciæ, Arabiæ, & Orientis Eccleſiarum curam gerere, illud perſuaſum habens D locupletiorem te mercedem recepturum eſſe, ſi tot & tantis intercedentibus impedimentis, quæ tuarum partium ſunt, præſtiteris. Neque tibi grave ſit identidem ad nos ſcribere, ſed & creberrimas literas dato. Nam ſicuti nunc cognovimus, non Sebaſteam ſed Cucuſum exulatum ire juſſi ſumus, quo tibi literas mittere facilius erit. Scribe igitur nobis, quot anno quolibet ædificatæ ſint Eccleſiæ, & quos viri ſancti in Phœniciam commigrarint, & ſi quæ majora acceſſerint incrementa. Nam cum Ni- E cænum quendā monachum caſæ ſuæ incluſum repériſſem, ei ut ad pietatem tuam iret, & in Phœniciam proficiſceretur perſuaſi. An is ad te venerit, fac ſciam. De Salamine, quod oppidum eſt in Cypro ſitum, & ab hæreſi Marcioniſtarum opprimitur, acturus cum quibus oportuit, & rem omnem feliciter confecturus eram, niſi ejectus fuiſſem. Quod ſi Dominum meum Cyriacum Epiſcopum Conſtantinopoli eſſe cognoveris, ſcribe ad eum hac de cauſa, & perficere is omnia poterit. Cohortare omnes, & potiſſimum eos, qui fiduciam apud Deum habent, ut

Vide Niceph lib. 13. cap. 27.

ut multùm & aſſiduè orent, ut præſens orbis terrarum naufragium conquieſcat. Intolerabilia enim Aſiam, aliáſque urbes & Eccleſias invaſerunt mala, quæ ſingillatim, ne moleſtus eſſe videar, enumerare ſuperſedeo: atque unum illud dico, multa nunc & aſſidua peropus eſſe precatione.

Caſto, Valerio, Diophanto, Cyriaco, Presbyteris Antiochenis. 222.

Et quod ad nos ſcripſeritis, & quod literis nos laceſſere volueritis, ac literas nobis petere, modúmque epiſtolæ excedere juſſeritis, id argumento fuit vos inexaturabili & inſano erga nos amore flagrare. Atque hoc eſt, quod efficit, ut ea ſolitudo, quam incolimus, ſolitudo minimè videatur: hoc diverſas & continuas calamitates mitigat. Quid enim cum charitate conferri poteſt? nihil planè: hæc & radix, & mater, & fons eſt bonorum, virtus minimè laborioſa, virtus voluptate referta, quæque multam iis, qui ipſam exercent, voluptatem parit. Quas ob res gratias vobis ingentes agimus, quod adeò ſinceram erga nos benevolentiam conſervaveritis: nos verò ubicumque gentium fuerimus, licet ad ipſos orbis terrarum fines deferamur, licet ad locum hoc multo deſertiorem, vos mente circumferentes abibimus, inſculptos vos animo & inciſos pectore noſtro geſtantes, neque itineris longinquitas, neque temporis diuturnitas, neque turba calamitatum negligentiores erga ſuavitatem veſtram nos reddidit, ſed quaſi non ita pridem vobiſcum verſati fuerimus, imò verò quaſi vobiſcum perpetuo verſemur, ut re vera verſamur, ita vos cernimus, & charitatis oculis contemplamur. Ejuſmodi enim res eſt amicitia, non itinerum intervallo dirimitur, non longo dierum ſpatio debilitatur, ſed in altum perpetuo tollitur & flammæ curſum imitatur. Atque hoc vos præ cæteris omnibus noſtis, quandoquidem præ cæteris omnibus etiam amare ſcitis, quocirca vos quoque beatos dicimus. Licet enim miſerabiles ſimus ac deſpecti, at potens eſt Deus, & ſufficit ad conſtituendam vobis mercedem hac charitate majorem, ac multo uberiorem, cum eorum meritum, qui aliquid boni egerint dixerintve, ſuis præmiis ac longo ſuperare ſoleat intervallo. Et optarem equidem ipſis oculis vos præſentes cernere, & congreſſu veſtro conſpectuque frui, atque hoc pacto veſtra charitate oblectari: quando autem id non licet, non ob pigritiam aliquam aut negligentiam, ſed quòd exilii neceſſitate præpediamur, nolite ſaltem nos altera navigatione privare, ſed ingentem copiam epiſtolarum ad nos mittite, quæ de veſtra nos faciant valetudine certiores. Nam ſi ejuſmodi literas frequenter à vobis miſſas acceperimus, multam conſolationem percipiemus, quantumvis longinqua & exterain regione degamus. Cum igitur vobis exploratum ſit, quanto nos devincturi ſitis beneficio, quantaque lætitia perfuſuri, nolite hanc nobis voluptatem invidere: dum enim vobiſcum per literas colloquemur, vos ipſos hic adeſſe arbitrabimur, & evidentius tanquam ob oculos poſitos poterimus animo contemplari.

Heſychio. 223.

Cupiebam equidem, antequam ad ſuavitatem tuam ſcripſiſſem, literas ab ea prior accipere: hoc enim vehementiſſimi amoris eſt proprium: veruntamen literas tuas non expectavimus, ſed priores ad te ſcripſimus, ut in hoc ſaltem ardentis amoris erga tuam ſuavitatem noſtri ſpecimen ederemus. Sed hoc tamen nomine tibi gratiam habemus, ut qui probè ſciamus non ex contemptu, ſed præ nimia humilitate tibi hoc contigiſſe. Audacter igitur hunc tuum in nos amorem oſtende, ac literas, quibus de tua valetudine certiores fiamus, ad nos creberrimas mitte. Si enim ejuſmodi literas acceperimus, licet ad ipſos orbis terrarum fines amandati ſimus, licet ad locum iſto deſertiorem, multo ſolatio tædium noſtrum veſtræ charitatis officium mitigabit. Nihil enim ita poteſt animum erigere multaq; voluptate perfundere, ac ſi amet, ameturque ſincerè. Atque hoc tu omnium maximè noſti, quandoquidem tu quoque omnium maximè amare noſti.

Marciano & Marcellino. 224.

Quidnam cauſæ eſt, quamobrem, cum tantopere nos ametis (neque enim tanto licet à vobis intervallo disjunctos latet nos amor veſter, quod & vehemens ſit & inflammatus) ſilere potuiſtis, ac ne ſemel quidem literas ad nos dediſtis, & rem iſtam ſimilem ænigmati reddidiſtis? Neq; enim legitima fuit illa excuſatio, quam in epiſtola ad religioſiſſimum presbyterum Conſtantium miſſa expreſſiſtis. Veruntamen nolim hæc exactè diſquirere. Sit ita ſanè, rem ita ſe habere, atq; hanc fuiſſe cauſam ſilentii demus,

A χρῆναι εὐχῇ, πολλῇ τῇ ἐκτενείᾳ, ὥστε τὸ τῆς οἰκουμένης τοῦτο ναυάγιον παύσασθαι. ἀφόρητα γὰρ καὶ τὴν Ἀσίαν κατέλαβε κακὰ, καὶ ἑτέρας ἐκκλησίας. ἅπερ, ἵνα μὴ δοκῶ διενοχλεῖν, ἀφεὶς τὸ καθ᾽ ἕκαστον λέγειν, ἐκεῖνο μόνον ἐρῶ, ὅτι εὐχῶν πολλῶν χρεία, καὶ δεήσεων ἐκτενῶν.

Κάστῳ, Οὐαλερίῳ, Διοφάντῳ, Κυριακῷ, πρεσβυτέροις Ἀντιοχείας. σκβ΄.

B Καὶ τὸ γράψαι, καὶ προτέρους ἐπιπηδῆσαι τοῖς πρὸς ἡμᾶς γράμμασι, καὶ τὸ γράμματα παρ᾽ ἡμῶν αἰτῆσαι, καὶ τὸ κελεῦσαι ὑπερβῆναι μέτρον ἐπιστολῆς, ἔδειξε τοὺς ἀκορέστους καὶ μανικοὺς ἡμῶν ἐραστάς. τοῦτο τὴν ἐρημίαν ἐν ᾗ διατρίβομεν οὐκ ἀφίησιν ἐρημίαν φαίνεσθαι. τοῦτο τὰς ποικίλας καὶ συνεχεῖς ἡμῶν περιστάσεις παραμυθεῖται. τί γὰρ ἀγάπης ἴσον; οὐκ ἔστιν οὐδέν. αὕτη καὶ ῥίζα, καὶ πηγὴ, καὶ μήτηρ ἐστὶ τῶν ἀγαθῶν, ἀρετὴ πόνον οὐκ ἔχουσα, ἀρε-

C τὴ ἡδονῇ συγκεκληρωμένη, καὶ πολλὴν φέρουσα τοῖς γνησίοις αὐτὴν μετιοῦσι τὴν εὐφροσύνην. διὰ ταῦτα χάριν ὑμῖν ἴσμεν πολλὴν, ὅτι οὕτω γνησίαν διετηρήσατε τὴν περὶ ἡμᾶς διάθεσιν· καὶ ἡμεῖς δὲ ὅπουπερ ἂν ὦμεν, κἂν πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης ἀπενεχθῶμεν τὰ τέρματα, κἂν εἰς ἐρημότερον τούτου χωρίον, περιφέροντες ὑμᾶς ἄπιμεν, ἐγκολάψαντες τῇ διανοίᾳ, καὶ τῷ συνειδότι ἐναποθέμενοι, καὶ οὔτε τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, οὔτε τοῦ χρόνου τὸ πλῆθος, οὔτε ὁ τῶν

D περιστάσεων ὄχλος ῥαθυμοτέρους ἡμᾶς περὶ τὴν ἐμμέλειαν τὴν ὑμετέραν πεποίηκεν, ἀλλ᾽ ὡς χθὲς καὶ πρώην ὑμῖν συγγινόμενοι, μᾶλλον δὲ ὡς ἀεὶ μεθ᾽ ὑμῶν ὄντες, ὥσπερ οὖν καὶ ἐσμὲν, οὕτως ὑμᾶς ὁρῶμεν, καὶ φανταζόμεθα τοῖς τῆς ἀγάπης ὀφθαλμοῖς. τοιοῦτον γὰρ τὸ φιλεῖν, οὐ διείργεται ὁδοῦ διαστήμασιν, οὐ μαραίνεται ἡμερῶν πλήθει, οὐ νικᾶται θλίψεων περιστάσει, ἀλλ᾽ εἰς ὕψος αἴρεται διὰ παντὸς, καὶ φλογὸς μιμεῖται δρόμον. καὶ τοῦτο ἴστε μάλιστα πάντων,

E ἐπειδὴ καὶ φιλεῖν μάλιστα πάντων ἐπίστασθε. διὸ καὶ σφόδρα ὑμᾶς μακαρίζομεν. εἰ γὰρ καὶ ἡμεῖς οἰκτροὶ καὶ εὐτελεῖς, ἀλλ᾽ ὁ Θεὸς ἱκανὸς ὑμῖν δοῦναι τῆς ἀγάπης ταύτης μείζονα τὴν ἀνταμοιβὴν, καὶ πολλῷ πλείονα· καὶ γὰρ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἀεὶ νικᾷ τῇ ἀντιδόσει τοὺς ἀγαθόν τι ποιοῦντας ἢ λέγοντας. ἐγὼ μὲν οὖν ἐβουλόμην καὶ αὐταῖς ὄψεσιν ὑμᾶς ἰδεῖν, καὶ τῆς κατὰ πρόσωπον ἀπολαῦσαι συνουσίας, καὶ ἐμφορηθῆναι καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ τῆς ἀγάπης ὑμῶν.

A ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ ἔνι, οὐ δι᾽ ὄκνον, καὶ ῥαθυμίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς ἀνάγκης τῆς ἐξορίας πεπεδῆσθαι, τὸ γοῦν δεύτερον ἡμᾶς μὴ ἀποστερήσητε πλοῦν, ἀλλὰ πέμπετε ἡμῖν ἀφθόνους ἐπιστολῶν, τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς ὑμετέρας δηλούσας. εἰ γὰρ τοιαῦτα δεξαίμεθα γράμματα συνεχῶς, πολλὴν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν, καὶ ταῦτα ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες. εἰδότες οὖν ἡλίκα ἡμῖν χαριεῖσθε, καὶ ἐν ὅσῃ καταστήσετε ἡμᾶς εὐφροσύνῃ, μὴ φθονήσητε τῆς τοσαύ-

B της ἡμῖν ἡδονῆς. ὁμιλοῦντες γὰρ ὑμῖν τοῖς γράμμασιν, αὐτοὺς ὑμᾶς ἡγησόμεθα ἐνταῦθα παρεῖναι, καὶ τρανωτέραν ἐντεῦθεν τῆς παρουσίας ὑμῶν ληψόμεθα τὴν φαντασίαν.

Ἡσυχίῳ. σκγ΄.

Ἐγὼ μὲν ἐπεθύμουν καὶ μὴ γράψας πρὸς τὴν σὴν ἐμμέλειαν πρότερος δέξασθαι ἐπιστολήν. τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐραστοῦ σφοδροτάτου.

C οὐκ ἀνεμείναμεν δὲ ἡμεῖς τὰ σὰ γράμματα, ἀλλὰ πρότεροι τῷ γράφειν ἐπεπηδήσαμεν, τὸν θερμὸν ἔρωτα, ὃν περὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν ἔχομεν, κἂν τούτῳ δεικνύντες. πλὴν ἀλλὰ καὶ τούτου σοι χάριν ἴσμεν. εὖ γὰρ οἶδ᾽ ὅτι οὐκ ἐξ ὀλιγωρίας, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ σφόδρα μετριάζειν τοῦτο πέπονθας. δείκνυε τοίνυν λοιπὸν μετ᾽ ἀδείας τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην, ἀφθόνους ἡμῖν πέμπων ἐπιστολὰς, δηλούσας τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς. ἂν γὰρ τοιαῦτα δεξώμεθα γράμ-

D ματα, κἂν πρὸς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης ἀπενεχθῶμεν τὰ τέρματα, κἂν εἰς ἐρημότερον τούτου χωρίον, πολλὴν ἀπὸ τῆς ἀγάπης ὑμῶν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν· οὐδὲν γὰρ οὕτω ψυχὴν ἀνέχειν δύναται, καὶ ἐν πολλῇ καθιστᾶν ἡδονῇ, ὡς τὸ φιλεῖν, καὶ φιλεῖσθαι γνησίως. καὶ τοῦτο οἶσθα μάλιστα πάντων αὐτὸς, ἐπειδὴ μάλιστα πάντων καὶ φιλεῖν οἶσθα.

Μαρκιανῷ καὶ Μαρκελλίνῳ. σκδ΄.

E Τί τοῦτο; οὕτως ἡμῶν ἐρῶντες· οὐδὲ γὰρ ἐκ τοσούτου καθημένους ὑμῶν διαστήματος, ἔλαθεν ἡμᾶς ὁ ἔρως, διὰ τὸ σφοδρὸς εἶναι, καὶ πεπυρωμένος· κατεδέξασθε σιγᾶν, καὶ οὐδὲ ἅπαξ ἡμῖν ἐπεστείλατε, ἀλλ᾽ αἴνιγμα τὸ πρᾶγμα ἡμῖν πεποιήκατε. οὐδὲ γὰρ ἀρκοῦσα πρόφασις, ἣν ἐγράψατε ἐπιστέλλοντες πρὸς τὸν κύριόν μου τὸν εὐλαβέστατον πρεσβύτερον Κωνστάντιον. πλὴν ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀκριβολογοῦμαι. ἀλλ᾽ ἔστω τοῦτο οὕτως ἔχον, καὶ κείσθω τῆς σιγῆς ταύτην εἶναι τὴν αἰτίαν.

A αἰτίαν, οὐδὲ καὶ αὐτὴ ὑμῖν ἀνήρηται, καὶ πρότεροι τοῖς πρὸς ὑμᾶς ἐπεπηδήσαμεν γράμμασι, χάριτάς τε ὑμῖν ὁμολογοῦντες τῆς γνησίας ἀγάπης, ἣν οὕτως ἀκμάζουσαν περὶ ἡμᾶς διατηρεῖτε, καὶ παρακαλοῦντες ἡνίκα ἂν ἐξῇ, καὶ ἐπιστέλλειν ἡμῖν συνεχῶς. οἶδα μὲν γὰρ καὶ παραγενέσθαι ἐνταῦθα οὐκ ἂν ὠκνήσατε, εἰ μὴ τὰ εἰρημένα κωλύματα παρὰ τὴν κοσμιότητα ὑμῶν ἦν, οὐδὲν ἀμφιβάλλω· μᾶλλον δὲ ἀπὸ τῆς γνώμης καὶ παρεγένεσθε. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἔργῳ πληρῶσαι τέως οὐκ ἔνι, τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων ἡμῖν παρέ- B χετε παράκλησιν, τὰ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν, καὶ τοῦ οἴκου παντὸς εὐαγγελιζόμενοι. εἰ γὰρ τοιαῦτα δεξαίμεθα συνεχῶς παρ' ὑμῶν γράμματα, κἂν ἐν χαλεπωτέρᾳ ταύτης ἐρημίᾳ καθήμεθα, πολλὴν ἀπὸ τῶν ἐπιστολῶν ὑμῶν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν.

A ecce, & hæc ipſa nunc vobis eripitur, & literis noſtris vos laceſſimus, ac ſimul gratias agimus ob ſinceram hanc charitatem, quam erga nos ita florentem conſervatis, ac petimus, ut quotieſcunque licebit, crebras ad nos literas detis. Non enim dubito quin huc impigrè advolare parati fuiſſetis, niſi ea, quæ veſtra modeſtia commemoravit impedimenta interceſſiſſent, immò verò animo jam ac voluntate advolaſtis. Sed quoniam id reipſa fieri tantiſper non poteſt, literarum ſaltem ſolatio noſtrum mœ- B rorem lenite, ac de veſtra totiuſque veſtræ domus valetudine nos facite certiores. Si enim ejuſmodi literæ ad nos à vobis miſſæ fuerint, quamvis in aſperiori degamus ſolitudine, quam ſit iſta, multam ex literis veſtris conſolationem capiemus.

Κωνσταντίῳ πρεσβυτέρῳ. σκέ.

C Ἐθαύμασα πῶς οὕτω σφοδρὸς ἡμῶν ὢν ἐραστὴς, καὶ πάντα ποιεῖν καὶ λέγειν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πάσχειν παρεσκευασμένος· οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς ἔλαθεν, οὐδὲ γὰρ ἔνι φιλοῦντα γνησίως λαθεῖν. οὐδὲ ἅπαξ ἡμῖν ἐπέστειλας, καὶ ταῦτα πλησίον ἐλθοῦσιν ὑμῶν, καὶ τοῦ τιμίου μοι, καὶ ἐνδοξοτάτου ἀδελφοῦ Λιβανίου ἐνταῦθα ἀφιγμένου. καὶ ταῦτα οὐκ ἐγκαλῶν, ἀλλ' ἀλγῶν λέγω. ἐπειδὴ γὰρ σφόδρα διάκειμαι περὶ τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν, δι' ἕτερον μὲν οὐδὲν, ὅτι δέ σου τῆς ψυχῆς φροντίδα ποιεῖς μετὰ πάσης τῆς σπουδῆς, καὶ λιμὴν εἶ κοι- D νὸς τῶν ἐν ἀνάγκαις ὄντων, πενίαν λύων, χηρείαν διορθούμενος, ὀρφανίαν ἀνέχων, κοινὸς πατὴρ ἁπάντων ὢν, τούτου χάριν σφόδρα σου ἐρῶν, καὶ γράμματα παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας δέχεσθαι ἐπιθυμῶ. δίδου δὴ ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν, καὶ ἐμπλησον ἡμῶν τὴν ἐπιθυμίαν. οὐ γὰρ τὴν τυχοῦσαν καρπωσόμεθα παράκλησιν, καὶ ταῦτα ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες, ἂν τῆς ποθεινῆς σου καὶ ψυχῆς καὶ χειρὸς δεξώμεθα γράμματα, περὶ τῆς σῆς ἀπαγγέλλοντα ὑγείας, καὶ τοῦ E οἴκου σου παντός.

Conſtantio Presbytero. 225.

C Miratus ſum, qui fieret, ut tu qui tam vehementer nos amas, quique nihil non agere, dicere, ac pati noſtra cauſa paratus es, (neque enim nos fugit, neque fieri poteſt, ut ſincerè amantem id fugiat) ne ſemel quidem ad nos ſcriberes, idque cum nos haud longè à vobis adveniſſemus, & mihi plurimum colendus, & clariſſimus frater Libanius ad nos pergeret. Hæc à me non eo conſilio dicuntur, ut vos accuſem, ſed ut dolori meo ſatisfaciam. Nam quoniam haud mediocri benevolentia pietatem veſtram proſequor, non aliam ob cauſam, ſed quoniam omni ſtudio de D animæ tuæ ſalute ſollicitus es, & iis qui neceſſitatibus premuntur communem te portum offers, dum egenis ſuccuris, dum viduis ſubvenis, dum ſuſtentas orphanos, & communem omnibus te parentem præbes, hac de cauſa cum ingenti amore tui afficiar, literas etiam recipere à tua pietate deſidero. Hanc igitur nobis concede gratiam, ac deſiderium noſtrum exple, non enim mediocri ſolatio levabimur, licet in ſolitudine conſtituti, ſi amantiſſimi animi tui manuſq; literas acceperimus, quæ nos de tua to- E tiuſque domus tuæ valetudine faciant certiores.

Μαρκιανῷ καὶ Μαρκελλίνῳ. σκς'.

Ἐλύσατε ἡμῖν τὸ αἴνιγμα. ὅτι γὰρ οὐκ ἤρκει εἰς ἀπολογίαν ἡ ἐγκειμένη τότε πρόφασις, αὐτοὶ νῦν ἐδηλώσατε, μὴ δεξάμενοι γράμματα, καὶ πρότεροι τῷ γράφειν ἐπιπηδήσαντες. τοιαύτη γὰρ τῆς ἀγάπης ἡ φύσις, οὐκ ἀνέχεται σιγᾶν, ἀλλὰ κἂν θρασύτη- A τος μέλλῃ κρίνεσθαι, τὸ ἑαυτῆς πληροῖ. ἡμεῖς δὲ τοσοῦτον ἀπέχομεν τοῦ γράψαι ὑμᾶς διὰ τὸ προτέρους ἐπιστεῖλαι, ὅτι καὶ στεφανοῦμεν ὑπὲρ τούτου, καὶ ἀνακηρύττομεν. καὶ νῦν μάλιστα τοὺς γνησίους ἡμῶν ἔγνωμεν ἐραστὰς, οὐκ ἀπὸ τοῦ γράψαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ προτέρους γράψαι. ἱκανὸς δὲ ὁ Θεὸς καὶ τῆς ἀῤῥωστίας ὑμᾶς ἀπαλλάξαι, καὶ πρὸς καθαρὰν ὑγείαν ἐπαναγαγεῖν, καὶ δοῦναι εὐκολίαν πολλὴν καὶ τῆς κατ' ὄψιν ἡμῖν συνουσίας. ἱκανὴν μὲν γὰρ καὶ νῦν B καρπούμεθα παράκλησιν ἀπὸ γνησίας οὕτω ψυχῆς δεχόμενοι γράμματα· ἐπιθυμοῦμεν δὲ καὶ ἐκείνης τῆς συντυχίας, ἧς γένοιτο μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους ἡμᾶς ἀπολαῦσαι, ὥστε μεγίστην ἡμᾶς ἀγαγεῖν ἑορτήν.

Marciano & Marcellino. 226.

Nobis ænigma ſolviſtis. Non enim ad defenſionem ſuffeciſſe illam excuſationem, quæ tū ſuggerebatur, vos ipſi nunc indicaſtis, cum nondum acceptis literis noſtris nos laceſſendos puraſtis. Ea quippe charitatis eſt natura, ut ſilere minimè poſſit: verum A quantumvis in periculum veniat, ne accuſetur audaciæ, munere ſuo fungitur. Nos vero tantum abeſt, ut diem vobis dicamus, quod ad nos priores ſcripſeritis, ut etiam vos hac de cauſa corona donemus, ac prædicemus, & ſinceri amoris veſtri periculum nunc maximè fecerimus, non ſolum quod ſcripſeritis, ſed etiam quòd priores ſcripſeritis. Deus autem vos omni poteſt ægritudine liberare, vóſque priſtinæ reſtituere ſanitati, ac facultatem largiri communis inter nos congreſſus, & in conſpectum mu- B tuum veniendi: ſiquidem non vulgari ſolatio recreabimur, ſi ab homine nobis adeò charo literas acceperimus: ſed & illius colloquii deſiderio tenemur, quo utinam nos quam citiſſimè frui contingat, ut nobis inſtar maximæ cujuſdam feſtivitatis eſſe poſſit.

Καρτερίᾳ. σκζ'.

Τί φῄς; αἱ συνεχεῖς ἀῤῥωστίαι οὐ συνεχώρησάν σοι παραγενέσθαι πρὸς ἡμᾶς; καί τοι παραγέγονας, καὶ μεθ' ἡμῶν εἶ, καὶ ἀπὸ τῆς C γνώμης σου τὸ πᾶν ἀπειλήφαμεν, καὶ οὐδέν σοι ὑπὲρ τούτων ἀπολογίας δεῖ. ἀρκεῖ γὰρ ἡ θερμή σου καὶ γνησία ἀγάπη, ἡ οὕτως ἀκμάζουσα διηνεκῶς, ἀντὶ πολλῆς εὐφροσύνης ἡμῖν γενέσθαι. ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ εἰς τὴν τυχοῦσαν φροντίδα ἡμᾶς ἐνέβαλες, περὶ τῆς ἀῤῥωστίας εἰποῦσα τῆς σῆς, εἴγε ταύτης ἀπαλλαγείης, [ἱκανὸς γὰρ ὁ Θεὸς ἀπαλλάξαι σε, καὶ πρὸς ὑγείαν καθαρὰν ἐπαναγαγεῖν] ἐξ αὐτῆς ἡμῖν δήλωσον, ὥστε ἡμᾶς ἀπαλλαγῆναι τῆς φροντίδος, D ὅπερ γὰρ ἀεὶ γράφων ἐδήλωσα, τοῦτο καὶ νῦν δηλῶ, ὅτι ὅπουπερ ἂν ὦμεν, κἂν εἰς ἐρημότερον τούτου χωρίον ἀπενεχθῶμεν, σὲ καὶ τὰ σὰ μεριμνῶντες οὐ διαλιμπάνομεν. τοιαῦτα ἡμῖν ἐνέχυρα τῆς θερμῆς καὶ γνησίας σου ἀγάπης ἐναπέθου, ἅπερ οὐδέποτε σβεσθῆναι δύναται, οὐδὲ καταμαρανθῆναι τῷ χρόνῳ· ἀλλὰ κἂν πλησίον σου ὦμεν τῆς εὐγενείας, κἂν πόῤῥωθεν, ἀεὶ διαφυλάττομεν τὴν αὐτὴν E ἀγάπην, εἰδότες, ὅτι τὸ γνήσιον καὶ εἰλικρινὲς τῆς διαθέσεώς σου, ἧς διαπαντὸς ἀπελαύσαμεν τοῦ χρόνου.

Carteriæ. 227.

C Quid ais? continui tibi morbi non permiſerunt, ut ad nos venires? atqui veniſti, & nobiſcum es, & ab animi tui affectu ac voluntate totum illud obtinuimus, nec ulla tibi hac in re excuſatione eſt opus. Etenim ardens ac ſincera tua charitas, quæ ſic perpetuò viget, nobis ſufficit ad ſuggerendam ingentis lætitiæ occaſionem. Sed quoniam non mediocrem nobis ſolicitudinem injeciſti, cum de tua ægritudine verba feciſti, ſi fortè ab illa fue- D ris liberata (poteſt enim Deus illa te liberaſſe, ac priſtinæ reſtituiſſe ſanitati) de eadem re certiores nos facito, ut hac ſollicitudine liberemur. Quod enim ſemper literis meis ſignificavi, nunc quoque ſignifico, ubicunque verſer, licet ad locum iſto deſertiorem ablegemur, de te tuiſque rebus ſolliciti eſſe non ceſſabimus. Ejuſmodi nobis tuæ ferventis & ſinceræ charitatis pignora reliquiſti, quæ nunquam extingui poſſunt, neque tempore debilitari: ſed ſive tuæ nobilitati vicini ſimus, ſive ab illa remoti, E charitatem eandem conſervamus, utpotè quibus exploratum ſit, quam ſincera ſit charitas, qua nullo non tempore affectum erga nos eſſe te ſenſimus.

Θεοδώρῳ ἰατρῷ. σκή.

Αὐτὸς μὲν εἰς τὴν τῶν πραγμάτων ἀσχολίαν καταφεύγεις, καὶ ἀπολογίαν ἐντεῦθεν ὑφαίνεις τοῦ μὴ παραγενέσθαι· ἐγὼ δὲ οἶμαι οὐδὲν τούτων σε δεῖσθαι τῶν λόγων. καὶ γὰρ παραγέγονας, καὶ τῶν ἀφιγμένων πρὸς ἡμᾶς οὐδὲν ἔλαττον ἔχεις κατὰ τὸν τῆς ἀγάπης λόγον·

Theodoro medico. 228.

Tu quidem ad negotiorum occupationes confugis, atque inde petita excuſatione uteris, quòd non veneris: ego vero nihil hac oratione tibi opus eſſe arbitror. Nam & veniſti, & quantum ad charitatem attinet, nihilo inferiore apud nos loco es, quam qui

qui ad nos venerunt: ſiquidem voluntatis nomine non ſecus atque illos te prædicamus, atq; inter præcipuos amicos numeramus, tibique gratias agimus, quod cum modico temporis ſpatio nobiſcum verſatus fueris, ac fortaſſe ne modico quidem, nihilo tamen minorem erga nos amorem præ te tuleris, quàm qui diuturno tempore nobiſcum fuerint educati. Quam ob cauſam ingentes tibi gratias agimus, téque obſecramus, ut ad nos frequenter ſcribas. Præſentem enim teipſum intueri cupimus, ſed ne multis injuriam inferamus, qui & manibus tuis indigent, & lingua tua, tantiq; portus ac refugii aditum illis intercludamus, huc te pertrahere non audemus: ſed quotieſcumq; facultas dabitur, ut ad nos creberrimas literas des obſecramus, déque tua valetudine certiores nos facias. Sic enim quanquam longo intervallo diſſiti, acceptis à tua ſuavitate ejuſmodi literis, multam conſolationem percipiemus.

Severa. 229.

Equidem tuam nobilitatem corporeis oculis nunquam vidi, charitatis autem oculis omnium maximè conſpexi: quandoquidem nullo quantumvis magno interjecto regionum intervallo poteſt ejuſmodi conſpectus impediri. Cum enim zelum ac ſtudium nobis tuæ nobilitatis pro recta fide Dominus meus amantiſſimus Libanius verbis expreſſiſſet, magnopere nos erexit: quo factum eſt, ut tametſi nunquam te viderimus, priores ad pietatem tuam ſcripſerimus, ipſam orantes, ut quando facultas dabitur, ad nos ſcribas. Si enim à tua ſuavitate tranſmiſſa perferatur ad nos epiſtola, quæ de tua valetudine certiores nos faciat, maximo, dum in hac extera regione degimus, ſolatio mœrorem noſtrum mitigabit. Nihil enim eſt, quod cum charitate conferri poſſit.

Elpidio Epiſcopo. 230.

Magnam Domino meo amantiſſimo Libanio gratiam habeo, quod & domo ſua exceſſit, & huc venit, ac rurſus ad reverentiam tuam profectus eſt: atque ejus rei cauſa maximè gratiam illi habeo. Idenim omni animi contentione ſtudeo, ut tibi ab omnibus honor obſequiumque deferatur. Non quod tu iſtis indigeas, ſed quoniam hoc Eccleſiis eſt utile, cum iis quæ perſequutionem patiuntur, tum illis quæ tranquillitate fruuntur. Gratam igitur & acceptam habens ipſius benevolentiam, Domine mi reverendiſſime ac religioſiſſime, cum ab eo diligenter cuncta didiceris, quæ Antiochiæ, quæque apud nos geruntur (nam & iſta narrabit, qui tametſi perexiguo tempore nobiſcum verſatus eſt, quid tamen rerum geramus didicit) lætum illum hilarémque dimitte. Magno enim amicitiæ tuæ deſiderio tenetur, ac vehementi noſtri amore flagrat. Amantiſſimum ac reverendiſſimum Dominum meum Aſyncritium presbyterum meis verbis velim ſalutes, una cum amantiſſimis ejus liberis, omnémque tuum clerum, quem brevi temporis ſpatio tuum in nos amorem imitari docuiſti. Neque enim id nos fugit, quantam in nos charitatem præ ſe tulerunt, & quo pacto parati ſint eo nomine cuncta perferre ac peragere. Illud vero præclarum facinus totum eſt tuæ pietati acceptum ferendum.

Adolia. 231.

Frequenter quidem ad pietatem tuam literas dedimus, ſed hæc frequentia nobis non ſufficit, verum id agere ſingulis diebus cuperemus. Scis enim quo animo erga tuam ſuavitatem ſimus. Quando autem id non licet, quoties facultas datur, maximo nos ipſos afficimus beneficio, dum ſalutationis debitum munus perſolvimus, ac de veſtra valetudine atque hilaritate ſine intermiſſione ac perpetuo quippiam audire percupimus. Cùm igitur intelligas quantam à nobis gratiam initura ſis, quoties ea de re ad nos ſcribes, oro te omnem operam adhibe, ut creberrimas ad nos de eo literas mittas: ſiquidem non mediocrem iſtud nobis dolorem inuſſit, quòd cum vir omnibus propè notus nobiſque percarus huc profecturus eſſet reverendiſſimus Dominus meus Libanius, ad nos literarum nihil dederis, fortaſſe quod ignorares: atqui hoc ipſum eſt, quod nos malè habet, quod qui veniant iſtic ad nos, ignores. Nos enim ſciſcitari ac curioſè inquirere non ceſſamus, quinam hinc ad vos pergant, ut eorum opera deſiderium noſtrum expleamus. Id nimirum tale eſt, ut ad veſtram ſuavitatem ſine intermiſſione ſcribamus.

Carteria. 232.

Si probè noſſes, quantam à nobis gratiam ineas, dum ad nos ſcribis & ſine intermiſſione ſcribis, ac tuæ charitatis melle literas oblinis, omnem operam adhiberes, ut ſingulis diebus ad nos epiſtolas mitteres. Nō enim jam Cucuſũ nos habitare cenſemus,

A ἀπὸ γὰρ τῆς γνώμης σε ἀνακηρύττοντες ὁμοίως ἐκείνοις, εἰς τοὺς πρώτους σε τῶν φίλων γραφόμεθα, καί σοι χάριτας ἴσμεν, ὅτι ὀλίγα συγγενόμενος ἡμῖν, τάχα δὲ οὐδ᾽ ὀλίγα, τῶν πολὺν ἡμῖν συντραφέντων χρόνον οὐκ ἐλάττονα περὶ ἡμᾶς ἐπιδέδειξαι ἔρωτα. διὰ ταῦτά σοι χάριτας ἴσμεν πολλὰς, καί σε παρακαλοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν. ἐπιθυμοῦμεν γὰρ αὐτὸν παρόντα σε θεάσασθαι. ἀλλ᾽ ἵνα μὴ πολλοὺς ἀδικήσωμεν, τοὺς καὶ τῶν χειρῶν τῶν σῶν καὶ τῆς
B γλώττης δεομένους τῆς σῆς, καὶ τοσοῦτον αὐτοῖς προχώσωμεν λιμένα, οὐ τολμῶμεν ἐνταῦθά σε ἑλκύσαι. ἀλλ᾽ ἡνίκα ἂν ἐξῇ, παρακαλοῦμεν συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, καὶ τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς εὐαγγελίζεσθαι. οὕτω γὰρ καὶ πόῤῥωθεν ὄντες πολλὴν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν, ἂν τοιαύτας δεχώμεθα παρὰ τῆς σῆς ἐμμελείας ἐπιστολάς.

Σευήρᾳ. σκθ'.

C Ἐγὼ μὲν σου τὴν εὐγένειαν εἶδον οὐδέποτε σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς, τοῖς δὲ τῆς ἀγάπης πάντων μάλιστα ἐθεασάμην. ἐπειδήπερ κἂν πολὺ τὸ μέσον ᾖ τῶν διαστημάτων, ταύτην οὐδέποτε διείργει τὴν θεωρίαν. ὁ γὰρ κύριός μου ὁ ποθεινότατος Λιβάνιος ὑπογράφων ἡμῖν τὸν ζῆλον τὸν τῆς σῆς εὐγενείας, τὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ τὴν σπουδὴν, σφόδρα ἡμᾶς ἀνεπτέρωσε. διὸ καὶ μηδέποτέ σε ἑωρακότες, ἐπεπηδήσαμεν πρῶτοι τοῖς πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν
D γράμμασι, παρακαλοῦντες καὶ αὐτὴν ἡμῖν ἐπιστέλλειν, ἡνίκα ἂν ἐξῇ. εἰ γὰρ ἔλθοι παρὰ τῆς σῆς ἐμμελείας ἐπιστολὴ ἀπαγγέλλουσα ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας σου, καὶ τοῦ οἴκου σου παντὸς, μεγίστην καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν παράκλησιν. ἀγάπης γὰρ ἴσον οὐδέν.

Ἐλπιδίῳ ἐπισκόπῳ. σλ'.

E Πολλὰς ἔχω χάριτας τῷ κυρίῳ μου τῷ ποθεινοτάτῳ Λιβανίῳ, ὅτι καὶ οἴκοθεν ἀπῆρε, καὶ ἐνταῦθα παρεγένετο, καὶ πάλιν πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν ἀφίκετο. καὶ τούτῳ μάλιστα χάριτας αὐτῷ οἶδα. ἐμοὶ γὰρ πᾶσα σπουδὴ, τιμῆς σε καὶ θεραπείας ἀπολαύειν ἁπάσης παρὰ πάντων, οὐκ ἐπειδὴ αὐτῷ σοι τούτων δεῖ, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦτο συμφέρει ταῖς ἐκκλησίαις, ταῖς τε χειμαζομέναις, ταῖς τε ἀχειμάστοις. ἀποδεχόμενος τοίνυν αὐτὸν τῆς εὐνοίας, δέσποτά μου
A τιμιώτατε καὶ θεοφιλέστατε, καὶ πάντα παρ᾽ αὐτοῦ μαθὼν μετὰ ἀκριβείας, τά τε ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ τὰ ἡμέτερα, [καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἐρεῖ, ὀλίγον μὲν ἡμῖν συγγενόμενος χρόνον, μαθὼν δὲ ὅπως διάγομεν] ἔκπεμψον αὐτὸν χαίροντα καὶ εὐφραινόμενον. καὶ γὰρ καὶ τῆς θεοσεβείας ἐκκρέμαται τῆς σῆς, καὶ ἡμῶν σφοδρός ἐστιν ἐραστής. τὸν δεσπότην μου τὸν ποθεινότατον καὶ τιμιώτατον Ἀσυγκρίτιον τὸν πρεσβύτερον προσειπεῖν παρ᾽ ἡμῶν παρακλήθητι, μετὰ τῶν ποθεινοτάτων
B αὐτοῦ τέκνων, καὶ πάντα σου τὸν κλῆρον, ὃν ἐπαίδευσας ἐν βραχεῖ, τὸν σὸν περὶ ἡμᾶς μιμεῖσθαι ἔρωτα. οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἡμᾶς ἔλαθεν, ὅσην περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυνται ἀγάπην, καὶ πῶς πάντα καὶ παθεῖν, καὶ ποιῆσαι τούτου ἕνεκεν παρεσκευασμένοι εἰσί. τοῦτο δὲ ὅλον κατόρθωμα τῆς θεοσεβείας τῆς σῆς.

Ἀδολίᾳ. σλά.

Πολλάκις μὲν ἐπεστάλκαμέν σου πρὸς τὴν εὐλάβειαν, ἀλλ᾽ οὐκ
C ἀρκεῖ τοῦτο τὸ πολλάκις ἡμῖν, ἀλλ᾽ ἐβουλόμεθα μὲν καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν τοῦτο ποιεῖν. οἶσθα γὰρ ὅπως διακείμεθα περὶ τὴν ἐμμέλειαν τὴν σήν. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ ἔνι, ἡνίκα ἂν ἐξῇ, ἡμᾶς αὐτοὺς τὰ μέγιστα χαριζόμενοι, τὴν ὀφειλομένην ἀποπληροῦμεν πρόσρησιν, συνεχῶς καὶ διηνεκῶς βουλόμενοι μανθάνειν τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς, καὶ τῆς εὐθυμίας. παρακαλῶ τοίνυν εἰδυῖα ἡλίκα ἡμῖν χαρίζῃ ταῦτα ἐπιστέλλουσα, ἔργον ποιήσασθαι τοῦτο παρακληθῆναι, τὸ,
D συνεχῶς ἡμῖν ταῦτα ἐπιστέλλειν. ἐπεὶ καὶ νῦν οὐχ ὡς ἔτυχεν ἠλγήσαμεν, ὅτι ἀνδρὸς πᾶσιν, ὡς εἰπεῖν, γνωρίμου, καὶ ἡμῖν ἀγαπητοῦ, μέλλοντος ἐνταῦθα παραγίνεσθαι, τοῦ κυρίου μου τοῦ τιμιωτάτου Λιβανίου, οὐκ ἐπέσταλκας ἡμῖν. ἀγνοήσασα μὲν ἴσως· πλὴν ἀλλὰ καὶ δι᾽ αὐτὸ τοῦτο ἀλγοῦμεν, ὅτι ἀγνοεῖς τοὺς ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς ἐρχομένους. ἡμεῖς γὰρ οὐ παυόμεθα περιεργαζόμενοι καὶ πολυπραγμονοῦντες τοὺς ἐντεῦθεν πρὸς ὑμᾶς παραγινομένους, ἡνίκα ἂν
E ἐξῇ, δι᾽ ἐκείνων ἡμῖν τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἑαυτῶν πληροῦντες. αὕτη δέ ἐστι τὸ, συνεχῶς ἐπιστέλλειν πρὸς τὴν σὴν ἐμμέλειαν.

Καρτερίᾳ. σλβ'.

Εἰ σαφῶς ᾔδεις ὅσην ἡμῖν δίδως χάριν, καὶ γράφουσα, καὶ συνεχῶς γράφουσα, καὶ τοῦ μέλιτος σου τῆς ἀγάπης ἀναχρωννῦσα τὰ γράμματα, πάντα ἂν ἐποίησας, ὥστε δυνηθῆναι καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν πέμπειν ἐπιστολὰς ἡμῖν. οὐκ ἔτι γὰρ Κουκουσὸν οἰκεῖν νομίζομεν,
οὐδὲ

ὥσθ᾽ ἐν ἐρημίᾳ διάγειν, τοσαύτην ἀπὸ τῶν γραμμάτων σου καὶ τῆς γνησίας ἀγάπης καρπούμενοι τὴν εὐφροσύνην. τὸ δὲ μὴ μόνον ἐπιστολὰς πέμψαι, ἀλλὰ καὶ τὸν κύριόν μου τὸν ποθεινότατον ἀδελφὸν ἡμῶν Λιβάνιον πεῖσαί τε ἀναστῆναι ἐκεῖθεν, καὶ τὴν ἀποδημίαν στείλασθαι ταύτην, πόσης διαθέσεώς ἐστι; πόσης κηδεμονίας; διὰ ταῦτα σκιρτῶμεν καὶ εὐφραινόμεθα. ἀγάπης γὰρ γνησίας ἴσον οὐδέν. καὶ αὐτὴ μὲν ἀξιοῖς τὴν αὐτὴν ἡμᾶς διασώζειν διάθεσιν, ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐπεδειξάμεθα περὶ τὴν σὴν ἐμμέλειαν. ἡμεῖς δὲ οὐκ ἀνεχόμεθα ἐπὶ τοῦ μέτρου μένειν τούτου, ἀλλὰ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν προσθήκας ἐπιζητοῦμεν τῆς περὶ σὲ διαθέσεως, ἡμῖν αὐτοῖς τὰ μέγιστα χαριζόμενοι. οὐ γὰρ διαλιμπάνομεν συνεχῶς παρ᾽ ἑαυτοῖς στρέφοντες τὸ εὐγενές σου τῆς ψυχῆς, τὸ ἄπλαστον, τὸ ἐλευθέριον, τὸ φιλικόν, τὸ γνήσιον, τὸ ἀνυπόκριτον, καὶ μεγίστην ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν λογισμῶν τούτων καρπούμεθα τὴν εὐφροσύνην. διὸ παρακαλοῦμεν θαῤῥήσασαν ἡμῶν τῇ ἀγάπῃ, μὴ ἀλγῆσαι ὑπὲρ τῶν ἀποσταλέντων παρὰ τῆς σῆς κοσμιότητος, ὅτι δὴ ταῦτα ἀνεπέμψαμεν. τῇ μὲν γὰρ διαθέσει καὶ ἐδεξάμεθα, καὶ ἀπελαύσαμεν αὐτῶν· ἐπειδὴ δὲ ἐν χρείᾳ οὐ καθεστήκαμεν, ἐδηλώσαμεν αὐτὰ τηρεῖσθαι παρὰ τῇ σῇ εὐγενείᾳ, κἄν ποτε καταστῶμεν ἐν χρείᾳ, ὄψει μεθ᾽ ὅσης παῤῥησίας καὶ τοῦ θαῤῥεῖν γράψομεν, ὥστε ἡμῖν ἀποσταλῆναι, κἀν τούτῳ τὸ σὸν φυλάττοντες ῥῆμα. πρὸς γὰρ τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς ἔφης· δεῖξον ὅτι καταξιοῖ σου ἡ θεοσέβεια θαῤῥεῖν ἡμῖν, καὶ τοῖς ἡμετέροις ὡς ἰδίοις κεχρῆσθαι. εἰ τοίνυν οὕτω βούλει διακεῖσθαι ἡμᾶς, ὥσπερ οὖν καὶ βούλει, καὶ τοῖς σοῖς ὡς ἰδίοις κεχρῆσθαι· ἡνίκα ἂν ἐπιστείλω, τότε πέμπε. τοῦ γὰρ ἴδια αὐτὰ νομίζειν, οὗτος μέγιστόν ἐστι σημεῖον τό, ἡνίκα ἂν ἐγὼ βουληθῶ, τότε πέμπεσθαι, ἀλλὰ μὴ τότε, ὅτε οὐ δέομαι. δεῖξον τοίνυν κἀν τούτῳ τὴν γνησίαν σου φιλίαν, καὶ τὴν αἰδῶ τὴν περὶ ἡμᾶς, τῷ καὶ ἐν τούτῳ ἡμῶν ἀνασχέσθαι· καὶ πέμψον ταχέως ἐπιστολὴν ἀπαγγέλλουσαν ἡμῖν ὡς οὐκ ἤλγησας. ἂν γὰρ μὴ οὕτω ποιήσῃς, ἐν διηνεκεῖ φροντίδι καθιστᾶν ἡμᾶς μέλλεις. οὐ γὰρ παυσόμεθα μεριμνῶντες, μή ποτε ἐλυπήσαμεν. πολὺ γάρ σου τῆς ἀγάπης ἀντεχόμεθα, καὶ τοῦ ἀναπαύειν σου τὴν εὐγένειαν. ἐπεὶ οὖν ἱκανῶς ἀπελογησάμεθα, δήλωσον ἡμῖν ὡς ἐδέξω τὴν ἀπολογίαν ἡμῶν. καὶ γὰρ ἔξεστί σου μαθεῖν τὴν ἐμμέλειαν, ὅτι πρὸς μὲν ἄλλους τὸ αὐτὸ δὴ οὕτω πεποιηκότας, καὶ σφόδρα γνησίους ἡμῖν, οὐκ ἐδέησεν ἡμῖν ἀπολογίας, ἀλλ᾽ ἤρκεσε τὸ διακρούσασθαι τὰ πεμφθέντα. ἐπὶ δὲ τῆς σῆς κοσμιότητος καὶ ἀπολογούμεθα, καὶ παρακαλοῦμεν μηδὲν ἀλγῆσαι, καὶ οὐ πρότερον ἀποστησόμεθα συνεχῶς ταῦτα λέγοντες, ἕως ἂν ἡμῖν δηλοποιήσῃς, ὅτι οὐκ ἤλγησας. ἂν γὰρ τοιούτων ἐπιτύχωμεν γραμμάτων, διπλασίονα, καὶ τριπλασίονα, καὶ πολλαπλασίονα τῶν ἀποσταλέντων ἡγούμεθα δεδέχθαι. ἱκανὸν γὰρ μάλιστα οὕτω δεῖξαι καὶ τὴν αἰδῶ, καὶ τὴν τιμήν, ἣν ἔχεις πρὸς ἡμᾶς.

neque in ſolitudine degere, tantam ex literis tuis ac tua ſincera charitate voluptatem haurimus. Quod autem non literas tantum miſeris, ſed etiam Domino meo, dilectiſſimo fratri noſtro Libanio perſuaſeris, ut iſtinc ſolveret, & peregrinationem iſtam ſuſciperet, quantæ iſtud eſt benevolentiæ? quantæ ſollicitudinis? Hac de cauſa lætamur & exultamus. Nihil enim eſt, quod cum charitate conferri poſſit. Atque à nobis quidem ipſa poſtulas, ut eandem conſervemus benevolentiam, quam à principio erga te præ nobis tulimus: at nos eadem illa menſura contenti eſſe non poſſumus, ſed quotidie conamur affectum illum & amicitiam erga te nova quapiam acceſſione cumulare, quod dum agimus beneficio nos ipſos afficimus maximo. Non enim deſinimus mente verſare, quæ ſit nobilitas animæ tuæ, quæ ſinceritas, ingenuitas amicitiæ, & candor ab omni diſſimulatione alienus, & cogitationum iſtarum memoria maxima lætitia nos perfundit. Quocirca te obſecramus, ut de noſtra charitate ſecura, minimè doleas propter ea, quæ à tua veneratione tranſmiſſa ſunt, quod ea nimirum remiſerimus: ſiquidem affectu ipſo & accepimus, & illis potiti ſumus. Sed quoniam nulla egeſtate premimur, ſignificavimus, ut nobilitas tua illa conſervet: quod ſi fortè premamur egeſtate, videbis quanta libertate fiduciáque ſcribemus, ut ad nos mittantur, & in hoc quoque tuis dictis parebimus. Sic enim ſub finem epiſtolæ dixiſti, oſtende tuam pietatem nobis confidere, ac rebus noſtris tanquam propriis uti. Quando igitur ſic animo nos affectos eſſe vis, ut proculdubio vis, & tuis rebus tanquam propriis uti, cum ad te ſcripſero, tum tranſmitte. Hoc enim maximum eſt indicium me illa propria cenſere, ſi cum voluero, tum illa mittantur, non cum illis non indigeo. In hoc ergo quoque ſinceram tuam oſtende charitatem, & qua reverentia nos obſerves, quod in hac te nos toleraveris, & quamprimum litteras mitte, quæ te minimè ægrè tuliſſe ſignificent. Niſi enim hoc feceris, in perpetuam anxietatem & ſollicitudinem nos conjicies. Non enim ſolliciti eſſe deſinemus, num fortè moleſti fuerimus: ſiquidem multo ſtudio charitatis tuæ tenemur; & tuam nobilitatem recreandi. Poſtquam igitur excuſatione uſi ſumus, quo pacto illam acceperis, nobis ſignifica. Nam ut intelligere poteſt ſuavitas tua, nobis apud alios qui idipſum præſtiterant, nobiſque admodum cari erant, nulla nobis utendum excuſatione fuit, ſed ſatis fuit repudiare tranſmiſſa: verum apud tuam venerationem & excuſatione utimur, & ne ægrè feras obſecramus, neque prius hæc identidem dicere intermittemus, donec te nobis minimè ſuccenſuiſſe ſignificaveris. Quod ſi hujuſmodi litteras obtinuerimus, duplo ac triplo ac multoties majora, quam quæ miſſa ſunt, nos accepiſſe arbitrabimur. Id enim maximè poteſt argumeno eſſe, quanta reverentia & honore nos colas.

Πρὸς τὸν Ἀντιοχείας. σλγʹ.

Ἔδει μὲν τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν μὴ τοῖς ῥήμασι τῶν εἰρηκότων παρατρέπεσθαι τὴν διάνοιαν, ἀλλ᾽ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ψεύδους μετὰ πολλῆς τῆς σκέψεως ἀνιχνεύεσθαι τὴν ἀλήθειαν. εἰ γὰρ ἅπαντα τὰ θρυλλούμενα ἀλήθειαν ὑπολάβοις, κινδυνεύσειαν ἂν ἅπαντες. εἰ δὲ κρίσει καὶ νόμοις ἀνιχνεύεται τὰ λανθάνοντα, κριτήριον ἂν ἔγωγε παρ᾽ ὑμῶν ἐπεζήτησα, εἰ μή τις ἕτερα αὖθις ὅπλα συκοφαντίας μοι ἐπιτεύ„σει. δέδοικα γάρ, δέδοικα λοιπὸν τὰς σκιάς, καὶ τὰ φαντάσματα „ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐδικαιώσατε οὕτως· οἱ φίλοι τὴν φιλίαν ἠρνήσαντο, οἱ πλησίον ὄντες πόῤῥωθεν ἔστησαν, καὶ πόῤῥωθεν ὄντες, τὰ βέλη τῆς συκοφαντίας ἀποτοξεύουσιν· ἐν μέσῳ δὲ τοῦ λιμένος ὄντα με ναυάγιον ὑπομεῖναι ἐποιήσατε. ἀλλ᾽ εἰ καὶ τῆς πόλεως ἐκβάλλομαι, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀπείργομαι, πείθομαι πρὸς πᾶσαν ἀποδύσασθαι τιμωρίαν. κέκριται γάρ μοι φιλοσοφεῖν, καὶ φέρειν γενναίως τὰ δυσχερῆ. οἶδα γάρ, οἶδα σαφῶς τὴν ἐρημίαν εὐτονωτέραν εἶναι τῆς πόλεως, καὶ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ τῶν φίλων ἡμερώτερα. ἔῤῥωσο.

Ad Epiſcopum Antiochenum. 233.

Oportebat quidem pietatem veſtram non verbis eorum, qui loquuti ſunt, mente ſubverti, ſed in tanta mendaciorum copia multa cum attentione veritatem inveſtigare. Si enim omnia quæ vulgo jactantur, vera cenſeas, in periculum venient omnes: ſin autem judicio & legibus ea quæ latent, perveſtigentur, judicium à vobis ego libens poſtularem, niſi quis alia rurſus in me calumniæ tela jaculetur. Timeo namque, timeo jam umbras & ſimulachra, poſtquam vos ita judicaſtis. *Pſal. 37, 12.* Amici amicitiæ nuntium remiſerunt, qui juxta erant a longe ſteterunt, calumniarum jacula contorſerunt. Effeciſtis ut in medio portu naufragium paterer: ſed quamvis ejiciar ex urbe, atque ab Eccleſia ſejungar, ad quodvis ſupplicium ferendum me ſtatui comparare, philoſophari mihi ac patienter adverſa ferre decretum eſt: ſcio enim, ſcio certiſſimè, civitate firmiorem eſſe ſolitudinem, & beſtias agri manſuetiores amicis. Vale.

Βρίσωνι. σλδʹ.

Ἑβδομήκοντα σχεδὸν ἡμέρας ἀναλώσαντες κατὰ τὴν ὁδόν, [ὅθεν λογίζεσθαι ἔξεστι τῇ θαυμασιότητί σου, ὅσα τε καὶ ἡλίκα πεπόνθαμεν κακά, φόβῳ τε Ἰσαυρικῷ πολιορκούμενοι πολλαχοῦ, καὶ πυρετοῖς ἀφορήτοις παλαίοντες] ὀψέ ποτε ἀπηντήσαμεν εἰς τὴν Κουκουσόν, τὸ πάσης τῆς οἰκουμένης ἐρημότατον χωρίον. καὶ ταῦτα λέγω οὐκ ἀξιῶν ἐνοχλῆσαί τινα, ὥστε ἡμᾶς μεταστῆσαι ἐντεῦθεν. τὸ γὰρ χαλεπώτατον διηνύσαμεν, τὸ ὁδοῦ τὴν ταλαιπωρίαν. ἀλλ᾽ ὑμᾶς χάριν αἰτῶ, τὸ συνεχῶς ἡμῖν ἐπιστέλλειν, μηδὲ ἐπειδὴ πορρωτέρω μετῳκίσθημεν ὑμῶν, καὶ ταύτης ἡμᾶς ἀποστερῆσαι τῆς παραμυθίας. ἴστε γὰρ ὅση παράκλησις ἡμῖν γίνεται, εἰ καὶ τὰ ἡμέτερα ἐν θλίψει καὶ περιστάσει, ὅταν ἀκούωμεν τὰ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς,

Briſoni. 234.

Septuaginta ferme conſumptis in itinera diebus, (unde poteſt amplitudo tua colligere, quot & quanta mala paſſi fuerimus, cum & Iſaurorum metus nos undique premeret, & cum intolerandis febribus colluctaremur) Cucuſum totius orbis terrarum deſertiſſimum locum tandem aliquando pervenimus. *Vide Niceph. lib. 13, c. 37.* Et hæc dico non rogans, ut moleſti ulli ſitis, acpetatis, ut hinc nos transferat: quod enim erat graviſſimum jam pertulimus, nempe viæ moleſtiam: ſed hanc à vobis peto gratiam, ut ad nos aſſiduè ſcribatis, neque propterea quod longius à vobis relegati ſumus, idcirco nos iſta conſolatione privetis. Scitis enim quanto nos iſtud ſolatio levet, quantumvis afflicti ſimus & ærumnis obſeſſi, cum de valetudine veſtra amicorum noſtrorum certiores fieri poſſumus

ac vos hilares & incolumes eſſe, ac planè ſecuros. Ut igitur hinc non mediocrem poſſimus carpere voluptatem de his ad nos aſſiduè ſcribe: non enim leviter nos recreabis, ſed & ingenti ſolatio tædium noſtrum lenies, cum non ignores, quantum tuis commodis gaudere ſoleamus.

Porphyrio Epiſcopo Roſenſi. 235.

Quam firma, quam conſtanti, quam immota charitate ſis, non me fugit, nec ullam negotiorum difficultatem illam B poſſe labefactare. Id vero tu rebus ipſis oſtendiſti: quam ob cauſam nos quoque, licet morbo correpti, atque in locum totius hujus noſtri orbis deſertiſſimum delati Cucuſum, & Iſaurorum incurſionibus circumſeſſi, ac multis ærumnis vexati, & ſcribimus, & debitam ſalutationem tuæ pietati perſolvimus, corpore quidem ſejuncti, ſed animo copulati, magnámque inde conſolationem percipimus. Licet enim non levibus hæc commutatio difficultatibus ſit obſeſſa, maximum tamen inde C ſolatium haurimus, quod non longè à vobis abſumus, ac frequentes poſſumus, modico interjecto itineris hujus intervallo, & ad vos literas dare & à vobis accipere. Nam ſi hac feſtivitate perfruamur (feſtivitatem enim hoc ego cenſeo, ac ſolennitatem, & ingentis voluptatis occaſionem) ne minimum quidem ſenſum hujus ſolitudinis, metus, & anxietatis capiemus.

Carterio Præſidi. 236.

Deſertiſſimus quidem mirum in modum locus eſt Cucuſus: verumtamen haud ita nos ſolitudine ſua contriſtat, ac quiete exhilarat, quódque nulla ex parte nobis negotium faceſſit. Quocirca tanquam ad portum quendam ad ſolitudinem hanc delati ſedemus, & à malis quæ in via pertulimus reſpiramus, & morbi reliquorumque malorum quæ ſuſtinuimus reliquias hac quiete depellimus. Atque hoc apud amplitudinem E tuam ſermone idcirco utor, quod intelligam mirificè te noſtra quiete lætari, quandoquidem nulla nos capere poteſt eorum oblivio, quæ iſtic à te ſunt geſta, dum præpoſteros illos & importunos tumultus ſedares, & omnem lapidem moveres, ut in ſecuritate verſaremur, & quæ tuarum erant partium, omnino præſtares. Hæc nos apud omnes, quocumque gentium deferamur, prædicamus, tibique gratiam non mediocrem A habemus, Domine mi plurimum ſuſpiciende, ob tantam hanc ſollicitudinem: verum ut non ſolum ex eo, quod amemur à te, ſed etiam quod literis tuis fruamur, quæ nobis valetudinis tuæ ſtatum exponant, lætitia afficiamur, hanc nobis concede gratiam. Non enim vulgari ſolatio quantumvis in extera regione degentes reficiemur, ſi ab excellentia tua miſſas ejuſmodi literas acceperimus.

Conſtantio Presbytero ad matrem. 237.

B Hoc demum eſt veram eſſe matrem, ac liberos adamare, nempe cum defuerit quippiam eorum quæ neceſſaria ſunt, filium monere, domóque exigere, atque ejus diſceſſum æquo animo ferre, ac magnam illi ob ſuſceptam peregrinationem gratiam habere. Subegiſti vim affectúmque naturæ, dum juſſiſti, ut civitatem ſolitudine, ſecuritatem metu Iſaurico, & conſortium veſtrum ſeparatione mutaremus, ne quid fortè ſe- C cus, ac convenit, agere cogeremur. Quas ob res magnam tibi gratiam habemus, non quod pepereris, ſed quod ita educaveris, & in hoc quoque talem, qualem oportet, matrem te præbueris. Siquidem illæ quæ affectu franguntur, & antequam expediat, filiorum præſentiam expetunt, non jam matres ſed filiorum parricidæ ſunt appellandæ. Sed quemadmodum fortis in hoc fuiſti, ac ferro firmior, tibique mercedem à benigno Deo copioſam promeruiſti, ſic te oramus & obſecramus, ut D in cæteris omnibus eandem philoſophiam & conſtantiam præ te feras, & intelligas unam calamitatem eſſe, peccatum ſolum, reliqua verò cuncta fabulam, principatus, præconia, honores ab hominibus delatos: hanc autem per medias tribulationes

Act. 14.22. eſſe viam quæ ducit ad cœlum. *Per multas enim tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Et verò ſancti omnes, & qui in novo teſtamento memorantur, hanc tenuerunt viam, inſidias paſſi ſunt, perpetuo vexati, in fugam acti, in exilium pul- E ſi, urbe, domóque exacti, prematura morte ſublati, atque ab illis à quibus minimè omnium oportebat. Quid enim quæſo luctuoſius aut quid acerbius quam à dextera fraterna mactari, & poſt coronas tantámque commendationem ac laudem prematura ac violenta morte vitam finire? Quid verò acerbiùs quæſo, quam unicum filium & in extrema ſenectute datum à paterna manu jubere mactari,

A οἷς ἐν εὐθυμίᾳ καὶ ὑγείᾳ ἐστὶ, καὶ ἀδείᾳ πολλῇ. ἵν᾽ οὖν ἐντεῦθεν πολλῆς ἀπολαύωμεν τῆς εὐφροσύνης, γράφε ταῦτα συνεχῶς ἡμῖν. οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἀνακτήσῃ, ἀλλὰ πολλῆς ἡμᾶς παρασκευάσεις ἀπολαῦσαι τῆς παραμυθίας. καὶ γὰρ οὐκ ἀγνοεῖς, ὅπως χαίρομεν τοῖς σοῖς ἀγαθοῖς.

Πορφυρίῳ ἐπισκόπῳ Ῥωσοῦ. σλε.

Οἶδά σου τῆς ἀγάπης τὸ στῤῥὸν, τὸ ἀπερίτρεπτον, τὸ ἀκλινὲς, B καὶ ὡς οὐδεμία πραγμάτων δυσκολία αὐτὴν παρασαλεῦσαι δύναιτ᾽ ἄν. τοῦτο διὰ τῶν ἔργων ἔδειξας. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, καίτοι ἐν ἀῤῥωστίᾳ καθεστῶτες, καὶ εἰς τὸ πάσης τῆς καθ᾽ ἡμᾶς οἰκουμένης ἐρημότατον χωρίον ἀπενεχθέντες, τὸν Κουκουσὸν, καὶ ὑπὸ τῆς τῶν Ἰσαύρων ἐφόδου πολιορκούμενοι, καὶ ἐν πολλαῖς ὄντες περιστάσεσι, καὶ γράφομεν, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἀποδίδομεν πρόσρησιν τῇ εὐλαβείᾳ τῇ σῇ, τῷ σώματι μὲν διεστηκότες, τῇ ψυχῇ δὲ συνδεδεμένοι, καὶ C μεγίστην ἐντεῦθεν καρπούμεθα τὴν παράκλησιν. εἰ γὰρ καὶ πολλὴ τῆς ἐντεῦθεν διαδοχῆς ἡ δυσκολία· ἀλλ᾽ οὖν τοῦτο μέγιστον ἐντεῦθεν καρπούμεθα, τὸ, ἐκ γειτόνων ὑμῖν εἶναι, καὶ συνεχῶς δύνασθαι ὀλίγου τοῦ μέσου τῆς ὁδοῦ ταύτης ὄντος, καὶ ἐπιστέλλειν πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐλάβειαν, καὶ δέχεσθαι παρ᾽ ὑμῶν γράμματα. καὶ γὰρ ταύτης ἀπολαύοντες τῆς ἑορτῆς, [ἑορτὴν γὰρ ἐγὼ τοῦτο τίθεμαι, καὶ πολλῆς ἡδονῆς ὑπόθεσιν] οὐδὲ μικρὰν αἴσθησιν τῆς ἐρημίας, καὶ τοῦ φόβου, καὶ D ἀγωνίας ληψόμεθα.

Καρτερίῳ ἡγεμόνι. σλς´.

Ἐρημότατον μὲν χωρίον μεθ᾽ ὑπερβολῆς ἡ Κουκουσός· πλὴν ἀλλ᾽ οὐχ οὕτως ἡμᾶς τῇ ἐρημίᾳ λυπεῖ, ὡς εὐφραίνει τῇ ἡσυχίᾳ καὶ τῷ μηδαμόθεν ἡμῖν πράγματα παρέχειν. διὸ καθάπερ εἰς λιμένα τινὰ τὴν ἐρημίαν ταύτην ἀπελυτηκότες, οὕτω καθήμεθα ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν κακῶν ἀναπνέοντες, καὶ τῇ ἡσυχίᾳ ταύτῃ τῆς ἀῤῥωστίας καὶ E τῶν ἄλλων κακῶν, ὧν ὑπεμείναμεν, τὰ λείψανα διορθοῦντες. καὶ ταῦτα εἰρήκαμεν πρὸς τὴν σὴν λαμπρότητα, ἐπειδὴ σφόδρα ἴσμεν χαίροντά σε τῇ ἀνέσει τῇ ἡμετέρᾳ. ἐπεὶ καὶ ὧν αὐτόθι πεποίηκας, οὐδέποτε ἐπιλαθέσθαι σου δυνάμεθα, τοὺς προπετεῖς ἐκείνους καὶ ἀλογίστους ἀναστέλλων θορύβους, καὶ πάντα ποιῶν, ὥστε ἡμᾶς ἐν ἀδείᾳ καταστῆσαι καὶ σαυτοῦ πληρῶν. καὶ ταῦτα πρὸς ἅπαντας ὅπουπερ ἂν ἀφικώμεθα ἀνακηρύττομεν, πολλάς σοι χάριτας εἰ- A δότες, δέσποτά μου θαυμασιώτατε, τῆς τοσαύτης κηδεμονίας. ἵνα δὲ μὴ μόνον ἐκ τοῦ φιλεῖσθαι παρά σοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γραμμάτων ἀπολαύειν τῶν σῶν περὶ τῆς ὑγείας τῆς σῆς σημαινόντων καρπωσώμεθα τὴν εὐφροσύνην, δίδου ταύτην ἡμῖν τὴν χάριν. οὐ γὰρ τὴν τυχοῦσαν δεξόμεθα καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ διατρίβοντες παράκλησιν, εἰ τοιαῦτα γράμματα δεξαίμεθα παρὰ τῆς θαυμασιότητός σου.

Κωνσταντίῳ πρεσβυτέρῳ πρὸς τὴν μητέρα. σλζ´.

B Τοῦτο μήτηρ φιλόστοργος καὶ φιλόπαις, τὸ, ἡνίκα ἂν δέῃ τι τῶν δεόντων παραινεῖν τῷ παιδὶ, καὶ ἐλαύνειν αὐτὸν οἴκοθεν, καὶ πρᾴως φέρειν τὸν χωρισμὸν, καὶ χάριτας αὐτῷ πολλὰς εἰδέναι τῆς ἀποδημίας. κατέλυσας αὐτὴν τῆς φύσεως τὴν τυραννίδα, κελεύσασα ἡμᾶς ἔρημον ἀνταλλάξασθαι πόλεως, καὶ φόβον Ἰσαυρικὸν ἀδείας, καὶ τὸν χωρισμὸν ἡμῶν τῆς συνουσίας τῆς μεθ᾽ ὑμῶν, ὥστε μηδὲν ἀναγκασθῆναι πρᾶξαι τῶν μὴ προσηκόντων. διὰ ταῦτά C σοι πολλὰς χάριτας ἴσμεν, οὐχ ὅτι ἔτικες, ἀλλ᾽ ὅτι οὕτως ἀνέθρεψας, κἂν τούτῳ γινομένη μήτηρ οἵαν γίνεσθαι χρή. αἳ γε τῷ πάθει καταμαλακιζόμεναι, καὶ πρὸ τοῦ συμφέροντος τὴν παίδων τὴν παρουσίαν αὐτῶν ἐπιζητοῦσαι, οὐ μητέρες, ἀλλὰ παιδοκτόνοι δικαίως ἂν κληθεῖεν. ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐνταῦθα ἀνδρεία γέγονας, καὶ σιδήρου στῤῥοτέρα, ἄφατον παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ διὰ τῆς γνώμης ταύτης προαποθεμένη σοι μισθὸν, οὕτω παρακαλοῦμεν, καὶ D σου δεόμεθα καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι τὴν αὐτὴν ἐπιδείξασθαι φιλοσοφίαν, καὶ εἰδέναι ὅτι μία ἐστὶ συμφορὰ ἁμαρτία μόνον, τὰ δὲ ἄλλα πάντα μῦθος, δυναστεῖαι, καὶ δόξαι, καὶ τιμαὶ αἱ παρὰ ἀνθρώπων, καὶ ἡ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἄγουσα ὁδὸς, αὕτη μάλιστα ἡ διὰ τῶν θλίψεών ἐστι. διὰ γὰρ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν, "φησιν, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. καὶ πάντες δὲ οἱ ἅγιοι εἴτε ἐν τῇ" παλαιᾷ, εἴτε ἐν τῇ καινῇ, ταύτην ὥδευσαν τὴν ὁδὸν, ἐπιβουλευό- E μενοι συνεχῶς, ἐλαυνόμενοι, φυγάδες, καὶ μετανάσται γινόμενοι, ἀπόλιδες, ἄοικοι, θανάτους ἀώρους ὑπομένοντες, καὶ παρ᾽ ὧν μάλιστα οὐδαμῶς ἐχρῆν. τί γὰρ ὀδυνηρότερον, εἰπέ μοι, ἢ χαλεπώτερον τοῦ παρὰ δεξιᾶς ἀδελφικῆς κατενεχθῆναι, καὶ ἄωρον καὶ βίαιον ὑπομεῖναι τελευτὴν, μετὰ στεφάνους καὶ εὐδοκίμησιν τοσαύτην; τί δὲ ὀδυνηρότερον καὶ μόνον, καὶ ἐν ἐσχάτῳ δοθέντα γήρᾳ κελευσθῆναι σφάττεσθαι ὑπὸ πατρικῆς χειρὸς,

καὶ

καὶ τὸν γεννησάμενον διάκονον γενέσθαι τῆς τοιαύτης σφαγῆς; μὴ γάρ μοι τοῦτο λέγε, ὅτι μετὰ ταῦτα ἀπέλαβεν αὐτὸν ὑγιῆ καὶ σῶον· οὐδὲν γὰρ τούτων εἰδὼς ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ἀλλ' ὅτι πάντως αὐτὸν ἀναιρήσει, οὕτω καὶ ἀνήγαγεν εἰς τὸ ὄρος, καὶ τὸ θυσιαστήριον ᾠκοδόμησε, καὶ τὰ ξύλα ἐπέθηκε, καὶ τὴν μάχαιραν ἥρπασε, καὶ τὸ ξίφος διήλασε. καὶ γὰρ καὶ διήλασε, τό γε εἰς τὴν αὐτοῦ γνώμην ἧκον. διὸ καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ᾄδεται. ἂν δὲ τὸν ἔκγονον εἴπω τὸν ἐκείνου, καὶ αὐτὸν ὄψει ὑπὸ ἀδελφικῆς βασκανίας πάλιν φυγάδα, καὶ ἄπολιν γινόμενον, καὶ δοῦλον, καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ θητεύοντα, καὶ τὸν περὶ τῶν ἐσχάτων δεδοικότα φόβον. ἂν δὲ τὸν Ἰωσὴφ τὸν πραθέντα ἔτη τοσαῦτα, τὸν μυρία παθόντα δεινά· ἂν δὲ τὸν Μωϋσέα, τὸν τοσαῦτα παρὰ τῶν Ἰουδαίων παθόντα κακά. τὰ γὰρ τῶν ἀποστόλων οὐδὲ παραστῆσαι ἔνι τῷ λόγῳ. ταῦτ' οὖν ἅπαντα συναγαγοῦσα, καὶ λογιζομένη τὸν τῆς ὑπομονῆς τὸν μισθὸν, θυσίαν ἀνένεγκε τῷ Θεῷ, τὸ, γενναίως ἐνεγκεῖν τὰ συμπίπτοντα. καὶ διὰ πάντων αὐτὸν δόξαζε. ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰὼβ ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐστεφανώθη ῥημάτων· ἀνάμενε δὴ καὶ τὴν ἐπὶ τὸ χρηστότερον μεταβολὴν, καὶ μὴ διαλίπῃς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τούτου παρακαλοῦσα, καὶ γράψαι ἡμῖν σπούδασον, ὅτι γέγονέ τι πλέον ἀπὸ τῶν ἡμετέρων γραμμάτων εἰ εὐθυμίας σοι λόγον, εἴγε μὴ βούλει θολοῦν ἡμῶν τὴν εὐφροσύνην. ἡμεῖς γὰρ ἐνταῦθα πολλῆς ἀπολαύομεν ἡδονῆς, ἐντρυφῶντες τῇ συνουσίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου, καὶ τῇ ἡσυχίᾳ τοῦ χωρίου τούτου, καὶ τῇ πολλῇ ἀπραγμοσύνῃ. καὶ γὰρ ὁ τῶν Ἰσαύρων πέπαυται φόβος, καὶ χειμῶνος αὐτοὺς συνελαύνοντος εἰς τὴν αὐτῶν. μὴ δὴ τοσαύτην θολώσῃς ἡμῖν ἡδονήν. εἰ γὰρ ἔλθοι γράμματα παρὰ τῆς σῆς τιμιότητος δηλοῦντα ἡμῖν, ὅτι ὥς σοι πρέπον ἐστὶ, καὶ ἀξίως τῆς ὑψηλῆς σου γνώμης τὰ συμπίπτοντα φέρεις, καὶ ἐντεῦθεν πολλὴν καρπωσόμεθα εὐθυμίας προσθήκην. οὐχ ὡς ἔτυχε γὰρ ἡμᾶς ἀνεκτήσατο ἡ ἐπωφελὴς συνουσία τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου· ὡς ἄλλους ἀντ' ἄλλων σχεδὸν ἐργάσασθαι, καὶ μὴ συγχωρῆσαι μηδὲ αἴσθησιν τῆς ξένης λαβεῖν. τοσαύτη ἡμᾶς περιστοιχίζεται ἀγαθῶν εὐφροσύνη, καὶ πλοῦτος ἡμᾶς περιρρεῖ πνευματικὸς, καὶ τὸν Θεὸν διὰ ταῦτα διηνεκῶς δοξάζοντες οὐ παυόμεθα.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ. σλη΄.

Συνάγει μὲν ἡμᾶς εἰς ἀγάπην καὶ φύσεως νόμος, καὶ τὸ λῦσαι τὰς αὐτὰς ὠδῖνας· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐντεῦθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρωθεν, καὶ ὅθεν μάλιστα χρὴ, καὶ αἰδούμεθα καὶ φιλοῦμέν σου τὴν τιμιότητα, ὅτι σοι τῶν παρόντων λόγος οὐδεὶς, ὅτι τὸν καπνὸν ἤλασας, καὶ τὴν κόνιν ἔσβεσας, καὶ τὸν πηλὸν κατεπάτησας, καὶ κοῦφόν σοι γέγονε τὸ πτερὸν πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν φέρουσαν, καὶ οὔτε ἀνδρὸς μέριμνα, οὔτε παιδοτροφίας φροντὶς, οὔτε οἰκίας ἐπιμέλεια, οὔτε ὁ ἐντεῦθεν τικτόμενος θόρυβος ἴσχυσεν ὑποσκελίσαι σοι τὸν δρόμον καὶ βραδύτερον ἐργάσασθαι, ἀλλ' αὐτοῖς δὴ τούτοις τοῖς δοκοῦσιν εἶναι κωλύμασιν εἰς πλεῖον τάχος πτήσεως κέχρησαι· καὶ οὐδὲ ἡ τοὺς γυναῖκας ταπεινοῦσα ἄνδρας, [πενία γάρ, φησιν, ἄνδρα ταπεινοῖ] ἴσχυσέ σε κατενεγκεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑψηλοτέραν εἰργάσατο. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀρετὴ, οὐδενὶ τῶν ἀραχνίων τούτων ἐμποδίζεται, ἀλλὰ καὶ διασπάσασα αὐτὰ εὐκολώτερον ἢ τὰς ἀράχνας ταύτας, κέρδος ἐντεῦθεν συνάγει πολύ. ταῦτα οὐχ ἁπλῶς ἐπεστάλκαμέν σου τῇ τιμιότητι, ἀλλ' ἐπειδὴ στοχαζόμεθα καὶ τῇ ἀποδημίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, τῷ τε θορύβῳ τῶν αὐτόθι πραγμάτων σφόδρα σε ταράττεσθαι, καὶ ἀλύειν, τούτου χάριν γεγράφαμέν σου τῇ εὐλαβείᾳ, ἵνα ἐννοήσασα ὅτι ὁδὸς τὰ πράγματα, στενὴ μὲν ἡ τῆς ἀρετῆς, πλατεῖα δὲ ἡ τῆς κακίας, μήτε τοὺς μετὰ ἁμαρτημάτων εὐημεροῦντας ζηλώσῃς, ἀλλὰ δακρύσῃς μειζόνως, ἐφόδιον γὰρ αὐτοῖς τῆς τιμωρίας ἡ εὐημερία γίνεται· μήτε τοὺς τὴν στενὴν ὁδεύοντας ταλανίσῃς, ἀλλὰ καὶ μακαρίσῃς μειζόνως, ἂν μετ' ἀρετῆς ὁδεύσωσι. καὶ γὰρ καὶ τούτοις ἐφόδιον, καὶ προσθήκη τιμῶν καὶ στεφάνων, μετὰ τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ στενοχωρία γίνεται τῶν παρόντων· ἐπεὶ καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος οὐ διὰ τοῦτο μόνον ἀπετηγανίζετο, ὅτι ὠμὸς καὶ ἀπάνθρωπος ἦν, ἀλλὰ ὅτι καὶ ἐν πλούτῳ πολλῷ μείζονι, καὶ δαψιλῆ παρατιθέμενος τράπεζαν. ὁ δὲ Λάζαρος διὰ τοῦτο ἐστεφανοῦτο, ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς καρτερίας τὸν χαλεπὸν τῶν ἑλκῶν ἤνεγκε πόλεμον, τὴν πενίαν, τὴν ἐρημίαν τῶν προστησομένων, τὸ ἀπερρῖφθαι, τὸ καταφρονεῖσθαι, τὸ προκεῖσθαι τράπεζα ταῖς τῶν κυνῶν γλώσσαις. ταῦτα γὰρ πάντα εἰ καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων ἐπίστασαι γραμμάτων, ἀλλ' ἀναγκαῖον εἶναι νομίσαντες καὶ παρ' ἡμῶν σε ἀναμιμνήσκεσθαι, ἐπεστάλκαμεν, ὥστε μὴ τῇ τυραννίδι τῆς ἀθυμίας θολοῦσθαι. εἰ γὰρ καὶ μὴ βούλομαι πάντα ἐνθεῖναι τοῖς γράμμασιν, οἶδα σαφῶς, ὅσα ὑμᾶς περιέστηκε λυπηρά. καὶ διὰ τοῦτο προσέθηκα τὴν ἐπιστολήν. ἵν' οὖν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ διατρίβοντες, πολλῆς ἀπολαύωμεν τῆς ἡδονῆς,

& patrem ipſum ejuſmodi cædis fieri adminiſtrum? Noli enim hoc mihi dicere, ſalvum illum & incolumem poſtea receptum fuiſſe. Nam cum nihil horum ſciret juſtus ille, ſed omnino ſe illum jugulaturum, illum in montem deduxit, altare conſtruxit, ligna impoſuit, gladium arripuit, & jugulum enſe tranſegit, nam & tranſegit, ſi animum ejus ac voluntatem ſpectes: quam ob cauſam & ubivis gentium in toto terrarum orbe celebratur. Quod ſi iſtius nepotem commemorem, & ipſum videbis fraterna vexatum invidia rurſus in exilium relegatum, extorrem, ac civitate pulſum, ſervum in extera regione mercede operam ſuam locantem, ac capitis ſui periculum reformidantem. Gen. 29, 14 Quod ſi Joſephum, qui tot annis venditus fuit: quod ſi Moſem, qui tot à Judæis paſſus eſt mala. Nam Apoſtolorum afflictiones oratione complecti nemo poteſt. Hæc ergo colligens, & apud te perpendens, quanta ſit merces patientiæ, ſacrificium offer Deo, generosè ferendo quæcumque accidunt, & in omnibus illum glorifica. Etenim Job propter ejuſmodi verba coronam obtinuit. Tum vero expecta mutationem in melius, neque precari Deum hujus rei gratia deſine, atque ad nos ſcribere ſtude, nos aliquid literis noſtris profeciſſe, ut animi tui tranquillitatem foveremus, niſi fortè lætitiam noſtram turbare malis. Nos enim hic multa voluptate perfundimur, dum ſanctiſſimi Epiſcopi conſuetudine, ac loci hujus quiete, otióque ſummo oblectamur. Nam & Iſaurorum metus conquievit, dum cogente hyeme ſua regione ſe continent. Ne igitur noſtram hanc lætitiam conturbes. Quod ſi ad nos literæ perferantur, quæ nobis ſignificent, te, prout te decet, ſublimique tuæ menti convenit, ea, quæ contigerint ferre, hac occaſione lætitia noſtra non mediocri acceſſione cumulabitur. Enimverò mirificè nos recreavit fructuoſa cum ſanctiſſimo Epiſcopo conſuetudo, ſic ut nos propemodum in alios viros mutaverit, nec ullo permiſerit peregrinæ regionis ſenſu affici: tanta bonorum jucunditate redundamus, tot ſpiritualibus opibus circumfluimus, & eam ob cauſam Deum continuè glorificare non ceſſamus.

Ejuſdem ad ſororem ſuam. 238.

Nos quidem charitate conjungit cùm naturæ lex, tum quod eodem partu editi fuerimus: at nos non eam tantum ob cauſam, ſed aliam & quæ maximè locum habere debet, venerationem tuam reveremur & amamus, quod nimirum res hujus ſeculi pro nihilo habeas, quod fumum abegeris, pulverem oppreſſeris, lutum conculcaris, levéſque tibi alas ad emetiendam viam, quæ tendit ad cœlum, comparaveris, & neque mariti cura, neque liberorum educandorum ſollicitudo, neq; domus adminiſtratio, neque tumultus, quem iſta pariunt, curſum tuum interrumpere, aut retardare potuerunt, ſed his ipſis quibus impediri poſſe videbaris, ad majorem uſa es volatus celeritatem, & neque illa quæ viros humiliat (ſiquidem paupertas, inquit ſcriptura, virum humiliat) dejicere te potuit, ſed & ſublimiorem effecit. Ea namque virtutis eſt vis, ut nequaquam ab his, quæ ſimilia ſunt aranearum telis præpediatur, ſed ea multo facilius, quam ipſas aranearum telas diſſipans, multum inde lucrum decerpit. Hæc non ſine cauſa tuæ ſcripſimus venerationi, ſed quoniam cum noſtro diſceſſu, tum perturbatione rerum iſtic exorta non mediocriter conturbari te conjicimus, & anxiam eſſe, propterea ſcribendum ad pietatem tuam duximus, ut cogitans, viam quandam eſſe res humanas, & anguſtam quidem eam quæ virtutis eſt, ſpatioſam autem quæ vitii, neque illos, quibus cum peccatis feliciter cuncta ſuccedunt, æmuleris, ſed potius deplores, quandoquidem ſupplicium illis proſperitas hæc accerſit, neque qui viam auguſtam ſectantur, miſeros arbitreris, ſed beatos potius prædices, ſi cum virtute viam peragant. Nam & iſtis majorem occaſionem affert & incrementum honorum & coronarum iſtius vitæ afflictio, ſi cum virtutis auxilio toleretur: ſiquidem & dives ille non idcirco tantum cruciabatur, quod crudelis & inhumanus eſſet, ſed quod pluribus opibus abundaret, & opipara menſa frueretur. Lazarus vero propterea corona donabatur, quod multa cum patientia gravem ulcerum cruciatum ferret, egeſtatem, ſolitudinem eorum qui ſubvenirent, quod abjectus eſſet, quod contemneretur, quod canum linguis in prædam jaceret expoſitus. Hæc enim omnia licet antequam noſtras literas acciperes, non ignorares, faciendum nobis tamen exiſtimavimus, ut in memoriam ea tibi ſcribendo revocaremus, ne fortè triſtitia turbari te ſineres. Quamvis enim literis nolim omnia conſignare, probè tamen novi quibus malis obſideamini, quam ob cauſam & epiſtolam adjeci. Ut igitur etiam dum peregrè vivimus, multa voluptate perfundamur,

ad nos

ad nos literas mitte, quibus ſignifices tantum apud te noſtram hanc valuiſſe cohortationem, quantum voluimus, & optavimus. Sic enim fiet, ut licet longè ſejuncti à vobis multam hinc lætitiam hauriamus: ſiquidem nos tametſi tam multa paſſi nihil eorum ſentimus, dum mercedem mente complectimur conſtitutam ob ea, quæ paſſi ſumus, & expectamus fore, ut aliquam in melius mutationem negotia ſortiantur, ut & ipſa exordia præ ſe ferunt. Hæc igitur cum animo tuo & ipſa reputans, dum ejuſmodi patientiæ ſudores toleras, noli animum deſpondere, ſed cùm omnium aliorũ curam gere liberorum tuorum, (ſiquidem major te nunc merces manet) tũ pulchram Epiphanium, prout placitum Deo fuerit, educare ſtude. Non enim ignoras, quanta ſit à Deo liberorum educationi merces conſtituta. Ita cum aliis Abraham nominis celebritatẽ adeptus eſt, ita Job coronam promeruit, & aſſiduè beatus Paulus hoc parentibus præcipit dicens, *Educate filios veſtros in diſciplina & correptione Domini*: vacationem nacta es, quæ tibi à ſupervacuis & importunis curis, & inutili anxietate poteſt immunitatem acquirere: vacationem, quæ multum quæſtum parit, unde tibi multi poſſunt virtutis fructus pullulare, ſi quidem huic rei omnem operam volueris adhibere. Nam de domina mea matre nihil opus eſſe arbitror ad te ſcribere, cum ſatis ſciam inter cætera præclara facinora hoc à te editum, atque copioſum inde te fructum decerpſiſſe, cum tuis in illam officiis & obſequiis quamvis ancillam ſuperaveris. Quia tamen hoc quoque à me non omitti par eſt, audi beatum Paulum dicentem, *Honora parentes, & addentem, Quod eſt primum mandatum in promiſſione*. Si ita te geſſeris, cùm multas tibi coronas acquires, tum multa nos voluptate perfundes, neque quicquam noſeſſe paſſos arbitrabimur eorum, quæ paſſi ſuimus, hac de cauſa; ſed magnitudine lætitiæ recreati, quam ex bonorum tuorum conſideratione capiemus, domi eſſe nos, vobiſcúmque verſari arbitrabimur, & ex animi ſententia nobis cuncta ſuccedere.

Ephes. 6, 4.

Ibid.

Ejuſdem ad Valerium & Diophantum Presbyteros. 239.

Sanè quidem licet non ſcripſiſſem, vos oportuit ſcribere: hoc enim exigit lex charitatis, quæ neque ſuperari ſe ſinit, & amoris exceſſu amicos ſuos vincere perpetuò contendit: cum verò jam & ſemel & bis ſcripſerim, ne ſic quidem ad nos literas mittere dignati eſtis, ſed tam diuturno ſilentio uſi eſtis apud hominem, qui frequentia literarum veſtrarum obrpui cuiebat. Atq; hæc à me dicuntur non ut vos accuſem, (non enim meo me pede metiri neſcio,) ſed ut animi mei mœſtitiam dolorémque teſtificer. Quanto enim majori cupiditate teneor literarum, tanto major mihi, dum illis privor, animi dolor inuritur. An verò nos exigua conſolatione putatis indigere, qui & matre & ſorore careamus, patria exciderimus & tot amicorum conſpectu privemur, ſolitudinem omnium aſperrimam incolamus, & Iſaurorum metu ſimus obſeſſi? Porrò una cum meis negotiis audio mala communia quæ ubique terrarum quotidie pullulant, atque indies incrementum accipiunt, & gravia quædam minantur naufragia. Utinam ingentem vim doloris poſſem oratione complecti, tum vero licet nihil ipſi loqueremur, veſtri tamen ſilentii pœniteret. Auget præterea dolorem meum, quod cum nec ad tabellariorum raritatem confugere poſſitis, id agatis. Quod argumento eſt: Sed nolo quicquam moleſtum efferre, vobis id expendendum relinquo, num hoc aliquem noſtri contemptum deſpectumq; redoleat. Nihil tamen curo, ſive contemnatis, ſive deſpiciatis tenuitatem noſtram: unum id requiro, quocumque tandem modo affecti ſitis, ut literis veſtris fruar, quæ non mediocrem nobis conſolationem pariunt. Nam unus atque alter ſæpe ad nos profectus eſt, & nunc Dominus meus reverendiſſimus frater Libanius, nec tamen veſtris nos literis dignati eſtis. Nolite quæſo mœrori meo alterum mœrorem addere. Si enim neque accepta hac epiſtola ſcribere ad nos velitis, ſive pigritiæ ſive inertiæ dediti, nos tamen ſcribere non deſinemus, & ſcribendo propter hoc veſtrum ſilentium lugebimus & ingemiſcemus. Hoc enim eſt in poteſtate noſtra ſitum. Non tamen medioctiter nobis ad conſolationem valet, immo vero hoc etiam omiſſo maximum nobis ſolatium parit, quòd ad ipſam uſque ſolitudinem & ad terræ fines (ſiquidem in ipſis propemodum finibus jam verſamur) celebris veſtra fama penetret, & præclara facinora veſtra divulget: omnes enim vos prædicant, laudant, corona donant, beatos cenſent ob fortitudinem, conſtantiam, quam rebus ipſis teſtatam eſſe voluiſtis: ut illud ſcripturæ mandatum impleretis: *Uſque ad mortem certa pro veritate, & Deus pro te pugnabit.* En igitur tot fluctibus impetum facientibus, tanta inſurgente tempeſtate, neque conturbare vos ullus potuit, nec in ulla re lædere,

Eccl. 4, 33.

πέμψον ἡμῖν γράμματα, δηλοῦντα ἡμῖν, ὅτι ἴσχυσεν ἡμῶν αὕτη ἡ παραίνεσις, ὅσον ἐβουλόμεθα καὶ ἐπεθυμοῦμεν. οὕτω γὰρ καὶ πόῤῥω καθήμενοι, πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσόμεθα τὴν εὐφροσύνην. ἡμεῖς γὰρ καί τοι τοσαῦτα πεπονθότες, οὐδενὸς αἰσθανόμεθα, τόν τε μισθὸν ἐννοοῦντες ὧν ἐπάθομεν, καὶ ταχίστην ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν τὰ πράγματα προσδοκῶντες λήψεσθαι, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ προοίμια δείκνυσιν. ταῦτ᾽ οὖν καὶ αὐτὴ λογιζομένη, μηδὲν καταμαλακισθῇς πρὸς τοὺς τῆς ὑπομονῆς ἱδρῶτας, ἀλλὰ τῆς τε ἄλλων σου παιδίων ἐπιμελοῦ, [πλείων γάρ σοι νῦν ὁ μισθὸς] καὶ τὸν καλὸν Ἐπιφάνιον κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν ἀνατρέφειν σπούδαζε. οἶσθα γὰρ ὅσος παιδοτροφίας μισθός· οὕτως ὁ Ἀβραὰμ ηὐδοκίμησε μετὰ τῶν ἄλλων· καὶ ἐντεῦθεν ὁ Ἰὼβ ἐστεφανοῦτο, καὶ τοῖς γονεῦσι τοῦτο συνεχῶς ὁ μακάριος Παῦλος ἐπιτάττει λέγων, ἐκτρέφετε τὰ τέκνα ὑμῶν ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου. ἔχεις σχολὴν ἱκανὴν ἀπαγαγεῖν σε τῶν περιττῶν καὶ ἀκαίρων φροντίδων, καὶ τῆς ἀνοήτου λύπης. σχολὴν πολὺ φέρουσαν κέρδος, μεγάλων τῶν τῆς ἀρετῆς δυναμένην βρύειν καρπῶν, εἴγε βουληθείης ἔργον τοῦτο ποιήσασθαι. περὶ γὰρ τῆς δεσποίνης μου τῆς μητρὸς οὐδὲν οἶμαι δεῖν οὐδὲ ἐπιστέλλειν. ἐπειδήπερ σοι σύνοιδα μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο τὸ κατόρθωμα, καὶ τὸν ἄφατον ἐντεῦθεν καρπὸν, καὶ ὅτι παιδίσκην ἅπασαν ὑπερηκόντισας ἐν τῇ ἐπ᾽ αὐτὴν θεραπείᾳ. ἀλλ᾽ ὅμως ἐπειδὴ πρέπον ἐμοὶ καὶ περὶ τούτου διαλεχθῆναι, ἄκουσον τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος, τίμα τοὺς γονέας. καὶ προστιθέντος, ἥ τις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίαις. ἂν οὕτω σαυτὴν ἄγῃς πολλοὺς μὲν σαυτῇ προαποθήσῃ τοὺς στεφάνους, πολλὴν δὲ ἡμῖν ἐργάσῃ τὴν ἡδονὴν, καὶ οὐδὲ πεπονθέναι τί τούτων ἡγησόμεθα, ὧν πεπόνθαμεν, καὶ διὰ τοῦτο ἀλλὰ τῷ ὄγκῳ τῆς εὐφροσύνης τῆς σῶν ἀγαθῶν περιεσόμενοι, καὶ εἰς τὰ οἰκεῖα εἶναι, καὶ μεθ᾽ ὑμῶν διάγειν, καὶ κατὰ ῥοῦν ἡμῖν ἅπαντα φέρεσθαι ἡγησόμεθα.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Οὐαλέριον Διόφαντον πρεσβυτέρους. σλθ'.

Μάλιστα μὲν καὶ μὴ γράψαντι γράψαι ἐχρῆν· τοιοῦτος γὰρ τῆς ἀγάπης ὁ νόμος· οὐκ ἀνέχεται ἐλαττοῦσθαι, καὶ ἀεὶ φιλονεικεῖ νικᾷν τοὺς ἀγαπωμένους τῇ περιουσίᾳ τοῦ φιλεῖν· καὶ γράψαντα δὲ καὶ ἅπαξ, καὶ δὶς, οὐδὲ οὕτως ἠξιώσατε τῶν ὑμετέρων γραμμάτων, ἀλλ᾽ ἐσιγήσατε σιγὴν οὕτω μακρὰν, πρὸς ἄνθρωπον ἐπιθυμοῦντα δέχεσθαι νιφάδας γραμμάτων. καὶ ταῦτα οὐκ ἐγκαλῶν λέγω, οὐχ οὕτως ἀγνοῶ μου τὰ μέτρα, ἀλλ᾽ ἀθυμῶν καὶ ὀδυνώμενος. ὅσῳ γὰρ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς ἐπιθυμῶ τῶν γραμμάτων, τοσούτῳ καὶ πλείονα τὴν ὀδύνην ἀποστερούμενος αὐτῶν ὑπομένω. μικρᾶς οἴεσθε παρακλήσεως ἡμᾶς δεῖσθαι, μητρὸς καὶ ἀδελφῆς κεχωρισμένους, πατρίδος ἐκπεπτωκότας, χορὸν τοσοῦτον γνησίων οὐ δυναμένους βλέπειν, ἐρημίαν οἰκοῦντας πάσης ἐρημίας χαλεπωτέραν, Ἰσαύρων φόβῳ πολιορκουμένους; μετὰ τῶν ἐμῶν, καὶ τὰ κοινὰ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἀκούω τὰ κακὰ, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης βλαστάνοντα, καὶ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν μετὰ προσθήκης αὐξανόμενα, καὶ χαλεπά τινα ὠδίνοντα ναυάγια. εἴθε μοι δυνατὸν ἦν παραστῆσαι τῷ λόγῳ τὴν ἀθυμίας τὴν τυραννίδα· τότε ἂν καὶ μὴ λεγόντων ἡμῶν, αὐτοὶ ἂν μετέγνωτε ἐπὶ τῇ σιγῇ. λυπεῖ δέ με πρὸς τούτοις τὸ, μήτε εἰς γραμματηφόρων σπάνιν ἔχοντας καταφυγεῖν, τοῦτο ποιῆσαι. ὅπερ σημεῖόν ἐστιν· ἀλλ᾽ ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἂν εἴποιμι δυσχερὲς, ὑμῖν δὲ καταλιμπάνω εἰδέναι, εἰ μὴ πολλῆς ταῦτα ὀλιγωρίας, καὶ τῆς καθ᾽ ἡμῶν ὑπεροψίας. ἀλλ᾽ οὐδέν μοι τοῦτο μέλει, κἂν καταφρονῆτε, κἂν ὑπερορᾶτε τῆς ἡμετέρας σμικρότητος. ἓν ἐπιζητῶ μόνον, ὅπως ἂν διακέησθε, τὰ γράμματα τῆς θεοσεβείας ὑμῶν, τὰ πολλὴν ἔχοντα παράκλησιν. καὶ γὰρ καὶ εἷς, καὶ δεύτερος πολλάκις ἀφίκοντο πρὸς ἡμᾶς, καὶ νῦν ὁ κύριός μου ὁ τιμιώτατος ἀδελφὸς Λιβάνιος, καὶ οὐκ ἠξιώσατε ἡμᾶς τῶν ὑμετέρων γραμμάτων. μὴ δὴ προσθῆτε, παρακαλῶ, τῇ ἀθυμίᾳ μου ἀθυμίαν ἑτέραν. εἰ γὰρ μηδὲ μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην βουληθείητε ἡμῖν ἐπιστεῖλαι, ἢ ὄκνῳ, ἢ ῥαθυμίᾳ ἐκδόντες, ἡμεῖς οὐ παυσόμεθα καὶ γράφοντες, καὶ μετὰ τοῦ γράφειν καὶ ὀλοφυρόμενοι, καὶ θρηνοῦντες, διὰ τὴν σιγὴν τὴν ὑμετέραν. τούτου γάρ ἐσμεν κύριοι. οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο ἡμῖν εἰς παράκλησιν, μᾶλλον δὲ καὶ τούτου χωρὶς, ἡ μεγίστη ἡμῶν παραμυθία, τὸ, μέχρι τῆς ἐρημίας αὐτῆς, καὶ τῶν περάτων τῆς γῆς· πρὸς γὰρ αὐτὰ τὰ πέρατα σχεδόν ἐσμεν νῦν. φήμην ὑμῶν διαδίδοσθαι λαμπρὰν, κομίζουσαν ὑμῶν τὰ κατορθώματα. πάντες γὰρ ὑμᾶς ἀνακηρύττουσι, θαυμάζουσι, στεφανοῦσι, μακαρίζουσι τῆς ἀνδρείας, τῆς στεῤῥότητος ἣν διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξασθε, τὸ γραφικὸν ἐκεῖνο πληροῦντες, ἕως θανάτου ἀγώνισαι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ κύριος πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ. ἰδοὺ γοῦν τοσούτων κυμάτων ἐπενεχθέντων, τοσαύτης ζάλης διαναστάσης, οὔτε θορυβῆσαί τις ὑμᾶς ἴσχυσεν, οὔτε εἰς ὁτιοῦν παραβλάψαι,

ἀλλ᾽

ἀλλὰ καὶ μειζόνων ὑμῖν ἐγκωμίων ἄκοντες γεγόνασιν, οἱ κακῶς ὑμᾶς ποιῆσαι βουλόμενοι, αἴτιοι. διὰ ταῦτα χαίρετε, παρακαλῶ, καὶ εὐφραίνεσθε, καὶ τὸν Θεὸν ἱκετεύοντες μὴ διαλίπητε, τὸν ποιοῦντα, καὶ μετασκευάζοντα. ποιήσει γὰρ ταχέως ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν, διὰ τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Κάστον πρεσβύτερον. σμ΄.

Πῶς διαλάμπει (σαφῶς καὶ λαθεῖν οὐ δύναται) ἡ ψυχὴ θερμὴν ἀγάπην ἔχουσα; ὅπερ ἐπὶ τῆς σῆς γέγονε τιμιότητος. οὐδὲ γὰρ εἰδὼς ὅτι ἐπεστάλκαμέν σου τῇ εὐλαβείᾳ, καί τοιγε ἐπεστάλκαμεν, ὅμως αὐτὸς τὰ παρὰ σαυτοῦ πεποίηκας, γράψας τε ἡμῖν, καὶ τὴν διάθεσίν σου τὴν γνησίαν καὶ ἐν τούτῳ ἐπιδειξάμενος, καὶ πολλῆς ἡμᾶς ἐμπλήσας τῆς εὐφροσύνης, καὶ τῆς παρακλήσεως. ἵν᾽ οὖν συνεχῶς ταύτης ἀπολαύωμεν τῆς ἡδονῆς καὶ εὐφραινώμεθα, συνεχῶς τοῦτο ποιεῖν παρακέκλησο, ἡνίκα ἂν ἐξῇ. οἴδαμεν γὰρ ὅτι τὸ πρᾶγμα δύσκολον, τῷ μὴ ῥᾳδίως τινὰς ἐνταῦθα παραγίνεσθαι. καὶ γὰρ τὸ τῆς οἰκουμένης ἐρημότατον χωρίον τοῦτό ἐστιν. ἀλλ᾽ ὅμως τοῖς ἀγαπῶσι καὶ τὰ δύσκολα, εὔκολα γίνεται. εἰ γὰρ βουληθείης περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν τοὺς ἐκεῖθεν κατὰ χρείας ἰδίας ἀφικνουμένους, εὑρήσεις. καὶ ὅλως οὐδὲν ἐπιλείψει τῷ ζητεῖν καθ᾽ ἑδρῶν. ταῦτ᾽ οὖν εἰδὼς δέσποτά μου τιμιώτατε, συνεχεῖς ἡμῖν πέμπε ἐπιστολάς. τό τε γὰρ πρᾶγμα δυσκολίαν οὐδεμίαν ἔχει, οὔτε πόνον, ἡ δὲ ἐξ αὐτοῦ εὐφροσύνη περιεῖναι ἡμᾶς ποιεῖ, καὶ πολλῆς παραμυθίας ὑπόθεσις γίνεται.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Κυριακὸν πρεσβύτερον. σμά.

Καὶ ἐν τούτῳ ἐθαύμασά σου τὴν ἀγάπην, τὴν θερμὴν, καὶ γνησίαν, καὶ ἀκλινῆ, δι᾽ ἧς ἔδειξας, ὅτι οὐ παρόντων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπόντων πολὺν ποιῇ λόγον. αὐτὸς μὲν γὰρ ἔφης μηδὲ ἐπεσταλκέναι ἡμᾶς τῇ τιμιότητί σου, καὶ οὐκ ἤρκεσε τοῦτο ἱκανὸν ἐμποιῆσαί σοι σιγὴν, ἀλλά καί τοι νομίσας ἡμᾶς σεσιγηκέναι, τρεῖς ἐπιστολὰς ἐπέμψας πρὸς ἡμᾶς. ἡμεῖς δὲ καὶ ἅπαξ, καὶ δὶς, καὶ τρὶς, καὶ πολλάκις ἐπεστάλκαμεν. καὶ ἀμφότερα ἐδείχθη καλῶς, ἥ τε ἀγάπη ἡ σὴ, μὴ δεηθεῖσα τῶν γραμμάτων ἡμῶν, ἥ τε εὐγνωμοσύνη ἡ ἡμετέρα. ἐπεὶ οὖν οἶσθα, ὅπως διακείμεθα περὶ τὴν τιμιότητά σου, ὅτι τῷ κεφαλαίῳ τῶν ἀγαθῶν βρύεις, τῷ συνδέσμῳ τῆς τελειότητος, ἐπιδαψίλευε ταύτην ἡμῖν τὴν εὐφροσύνην. ὅσας γὰρ ἂν λάβωμεν ἐπιστολὰς, κἂν πολλαὶ ὦσι τῷ ἀριθμῷ, οὐ λαμβάνομεν κόρον, διὰ τὸ σφόδρα διακεῖσθαί σου περὶ τὴν τιμιότητα.

Χαλκιδίᾳ, καὶ Ἀσυγκριτίᾳ. σμϐ΄.

Οὐδὲν ὑμῖν ἀπολογίας δεῖ πρὸς τὸ μὴ παραβαλεῖν. ἐμοὶ γὰρ ἀπὸ τῆς γνώμης παραγεγόνατε, καὶ οὐδὲν ἔλαττον ἔχετε παρ᾽ ἡμῖν τῶν ἀφικομένων ἐνταῦθα. διὸ καὶ χάριν ὑμῖν ἔχω πολλὴν, τῆς γνησίου ὑμῶν εἰδὼς διαθέσεως, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀπουσίας πολλὴν ἔχω συγγνώμην, διά τε τὴν τοῦ σώματος ἀρρωστίαν καὶ τὴν τοῦ ἔτους ὥραν καὶ τὸν τῶν λῃστῶν φόβον. γράφειν δὴ μὴ κατοκνεῖτε συνεχῶς ἡμῖν τὰ περὶ τῆς ὑγείας ὑμῶν εὐαγγελιζόμεναι. καὶ γὰρ καὶ πόῤῥω καθήμενοι μεριμνῶμεν τὰ ὑμέτερα. κἂν μάθωμεν, ὅτι θορύβων ἐκτός ἐστε καὶ ταραχῆς, καὶ τὰ περὶ τῆς ῥώσεως ὑμῶν, οὐ τὴν τυχοῦσαν καρπούμεθα εὐφροσύνην. ταῦτ᾽ οὖν εἰδυῖαι, συνεχῶς ἡμᾶς εὐαγγελίζεσθε ταῦτα, ἅπερ ἐπιθυμοῦμεν μανθάνειν, ἵνα καὶ ἐν ἐρημίᾳ διατρίβοντες πολλὴν ἐντεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν παράκλησιν.

Sed & illi qui vobis injuriam inferre conabantur, nec opinantes majorum vobis laudum auctores fuerunt. Quas ob res gaudete, quæſo, & exultate, Deumque precari non deſinite, qui res perficit, & immutat. Faciet enim ſuperabundanter quam petimus aut intelligimus, propter bonitatem ſuam.

Ejuſdem ad Caſtum Presbyterum. 240.

Quam clarè fulget, nec latere poteſt anima fervida prædita charitate! quo pacto tuæ contigit reverentiæ. Nam cum necdum ſcires, num venerationi tuæ ſcripſiſſemus, tametſi ſcripſeramus, tamen quæ tuarum erant partium ipſe præſtitiſti, cum & literas ad nos dediſti, & in hoc ſinceræ tuæ benevolentiæ ſpecimen edidiſti, noſque ſumma lætitia & conſolatione cõplevisti. Ut igitur hac voluptate perpetuo fruamur, ac lætemur, quotieſcunque facultas dabitur, ita fac quæſo perpetuo. Scimus enim rem eſſe perdifficilem, quod non facilè aliqui huc adveniant, quippe quod hic locus ſit totius orbis terrarum deſertiſſimus, veruntamen amantibus etiam ea quæ difficilia ſunt, facilia fiunt. Si enim ſciſcitari volueris & curioſè inquirere, eos, qui ſuorum negotiorum causâ iſtinc adveniunt, nanciſceris, nihil denique tibi deerit, ſi qui peragant iter, inquiras. Hæc igitur tibi cum explorata ſint, Domine mi reverendiſſime, creberrimas ad nos mitte literas. Nam & res ipſa omni difficultate aut labore caret, & quæ dimanat ex ea lætitia, nos mirificè reficit ac recreat, & multæ conſolationis occaſionem ſuppeditat.

Ejuſdem ad Cyriacum presbyterum. 241.

In hoc quoque fervidam tuam, ſinceram, & conſtantem charitatem miratus ſum, qua oſtendiſti te noſtri magnam non modo dum adſumus, ſed etiam dum abſumus rationem habere. Nam licet nihil nos ad tuam reverentiam literarum dediſſe dicas, non tamen potuit illud tibi ſilentii cauſam afferre, ſed quamvis nos ſiluiſſe cenſeres, tres epiſtolas ad nos miſiſti. At nos & ſemel, & iterum & ter & multoties ad te ſcripſimus, & utriuſq; ſpecimen egregium eſt editum, cum tuæ charitatis, quæ literis noſtris non indigeat, tum noſtræ æquitatis. Quando igitur non ignoras, quanta reverentiam tuam benevolentia complectamur, cum eo, quod caput eſt bonorum, ac *vinculum perfectionis*, abũdes, fac quæſo hanc nobis voluptatem impertias. Nam quantaſcunque literas acceperimus, licet numero multæ ſint, nulla nos earum capit ſatietas, quod reverentiam tuam ſingulari amore proſequamur. Col. 3. 14.

Chalcidiæ & Aſyncritiæ. 242.

Nihil opus eſt ut ulla excuſatione utamini, quod non veneritis, nam mihi quidem animo & affectu veniſtis, & nihilo inferiore loco apud nos eſtis, quàm qui huc venerunt. Quocirca cum perſpecta mihi ſit inſignis veſtra benevolentia, & gratiam non mediocrem vobis habeo, & impenſè veniam do, quod tum propter corporis ægritudinem, tum propter anni tempus, prædonumque metum abfueritis. Vos tamen ſcribere minime pigeat, noſque de veſtra valetudine ſæpenumero facere certiores. Nam & longo locorum intervallo ſejuncti à vobis de rebus veſtris ſumus ſolliciti, ac ſi forte vos intellexerimus omni tumultu ac perturbatione carere, proſperáq; frui valetudine, non vulgari voluptate perfundimur. Hæc igitur cum vobis explorata ſint, quam ſæpiſſimè de his rebus certiores nos facite, quas noſſe deſideramus, ut etiam in ſolitudine degentes multam inde conſolationem hauriamus. *Ex apographo. Sãbuci, in quo epiſtolam 178. hæc ſequebatur.*

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ,

ὅτε πρεσβύτερος ἐχειροτονήθη, εἰς ἑαυτὸν, καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον, καὶ εἰς τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ.

Ἀρα ἀληθῆ τὰ συμβάντα περὶ ἡμᾶς; καὶ γέγονεν ὄντως τὰ γεγενημένα, καὶ οὐκ ἐξηπατήμεθα; οὐδὲ νὺξ τὰ παρόντα καὶ ὄναρ, ἀλλ᾽ ἡμέρα ὄντως ἐστὶ, καὶ ἐγρηγοροῦμεν ἅπαντες, καὶ τίς ἂν ταῦτα πιστεύσειεν, ὅτι ἡμέρας οὔσης, νηφόντων ἀνθρώπων καὶ ἐγρηγορότων, μειρακίσκος εὐτελὴς καὶ ἀπεῤῥιμμένος πρὸς ὕψος ἀρχῆς ἀνηνέχθη τοσοῦτον; ἐν νυκτὶ μὲν γὰρ οὐδὲν ἀπεικὸς τὰ τοιαῦτα συμβαίνειν. ἤδη γοῦν τινες τὸ σῶμα ἀνάπηροι, καὶ μηδὲ τῆς ἀναγκαίας εὐποροῦντες τροφῆς, καθευδήσαντες εἶδον ἑαυτοὺς ἀρτίους γεγενημένους, καὶ καλοὺς καὶ τραπέζης ἀπολαύοντας βασιλικῆς· ἀλλ᾽ ἦν ὕπνος καὶ ὀνείρων ἀπάτη τὰ φαινόμενα. καὶ γὰρ τοιαύτη τῶν ὀνειράτων ἡ φύσις· πανοῦργός τίς ἐστι καὶ θαυμαστὴ, καὶ τοῖς παραδόξοις ἐντρυφῶσα χαίρει. ἀλλ᾽ οὐκ ἐν ἡμέρᾳ ταῦτα, οὐδὲ ἐπ᾽ αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς ἀληθείας τοῦτο τάχα συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν. ἀλλὰ πάντα νῦν συνέβη, καὶ γέγονε, καὶ τέλος ἔχει, καθὼς θεωρεῖτε, ταῦτα δὴ τὰ τῶν ὀνείρων ἀπιστότερα· καὶ

CHRYSOSTOMI SERMO

PRIMUS, QUUM PRESBYTER eſſet deſignatus, de ſe ac de Epiſcopo, déque populi multitudine.

Incerto Interprete.

Num vera ſunt quæ nobis acciderunt? num re ipſa geſta ſunt, nec falſi ſumus, neque quæ nunc fiunt ſunt ſomnia? an verè dies eſt, & vigilamus omnes? Et quis credat quod in die, quum ſobrii ſunt, ac vigilant homines, adoleſcens nullius rei, & imperitus, ad tantum dignitatis faſtigium ſubvectus ſit? Nam nocte talia accidere nihil ſit incredibile. Tum enim quidam & corpore claudi, & adeò egenus, ut ne neceſſarius quidem ſuppetat victus, in ſomnis ſibi videntur integris membris, & formoſi, & regali frui menſa: ſed quæ videbantur, ſomnus erant, & inſomniorum ludibria: ſiquidem hæc eſt natura ſomniorum, vafra quędam ac verſuta res eſt, ac prodigiorum artifex, gaudet novis & incredibilibus ſimulachris illudere. At verò nec interdiu, nec revera forſitan aliquis videat hoc accidere: verùm omnia nunc contigerunt, facta ſunt, perfecta ſunt, quemadmodũ videtis, hæc, inquam, ſomniorum viſis incredibiliora: &

civitas tantæ magnitudinis, tam celebris, ac hominibus differta, populus & multus, & admirandus ad meam inhiat exiguitatem, tanquam à nobis magnum quiddam ac præclarum auditurus. Atqui etiamſi mihi amnium more perennium proflueret oratio, ſique verborum fontes eſſent in ore meo, protinus ex tantæ multitudinis ad audiendum concurſu, metu ſiſteretur profluvium, & in diverſum fluenta reſilirent. Nunc verò quum tantum abſimus à fluminum ac fontium copia, ut nec exiguæ pluviolæ mediocritatem obtineamus, qui fieri poſſit, ut me non deficiat tam exiguus fluxus, metu arefactus, idémque eveniat, quod in corporibus ſolet accidere? Quid accidit in corporibus? multa frequenter quæ manu tenemus, quæ digitis ſtringimus, præ metu nobis excidunt omnia, diſſolutis nervis noſtris, corporiſque vigore remiſſo. Itidem mihi profectò nunc metus eſt, ne idem eveniat in animo noſtro, videlicet ne quæ multo cum labore excogitavimus, quanquam & hæc ſanè perquam exilia parvique momenti, præ pavore veniant in oblivionem, & evaneſcant abeántque, animum noſtrum deſertum relinquentia. Quapropter pariter omnes, tum vos qui cũ imperio eſtis, tum vos qui paretis imperio, obſecro: ut quantam nobis anxietatem injeciſtis veſtro ad audiendum concurſu, tantumdem nobis audaciæ inſpiret precum veſtrarum diligentia, ſi rogetis illum, qui dat ſermonem evangelizantibus virtute multa, *ut nobis quoque det ſermonem in apertione oris noſtri*. Nullus omnino vobis tot ac tantis labor erit unius adoleſcentis animum timore diſſolutum, denuo compingere: quin & par fuerit, ut quod nunc petimus, præſtetis: quandoquidem tantam aleam ſubivimus propter vos veſtrámq; charitatem, qua nihil violentius aut imperioſius, ut quæ nos non admodum dicendi peritos, ad dicendum pertraxit, effecitq; ut ad doctrinæ ſtudium exiremus, licèt ante hac hoc palæſtræ genus nunquam attigerimus, ſed ſemper in auditorum ordine, quieto ſilentio frui ſoleamus. Verum quis ſit adeò durus & immobilis, ut iſtum veſtrum conventum ſilentio prætereat, & amicos nactus audiendi ſtudio flagrantes, non alloquatur, etiamſi omnium hominum eſſet infantiſſimus? Cupiebam equidem primùm in Eccleſia dicturus, procemiorum primitias illi dicare, qui linguam nobis hanc dedit, nimirum Deo. Atque ita ſanè fieri oportuit: neque enim areæ tantùm ac vinarii lacus, verùm etiam verborum primitias oportet verbo perſolvere multóque magis verborum quam manipulorum. Quinetiam ut ad vos hic fructus magis pertinet, ita ipſi Deo qui honoratur acceptior eſt. Botrum enim & ſpicam ſuo terra emittit gremio, alit pluviarum irrigatio, colit agricolarum manus: at ſacrum hymnum parit animi pietas, alit bona conſcientia, Deus in cœleſtia recipit horrea: porrò quantopræſtantior eſt animus terra, tanto hic illo melior eſt proventus. Quapropter & Prophetarum quiſpiam vir magnus & admirandus, nomen illi Oſee, eos qui Deum offenderant, parabántque illum ſibi propitium reddere, adhortatur, ut ferant ſecum, non armenta boum, neque ſimilæ menſuras tot aut tot, neque turturem, neque columbam, neq; aliud quicquam iſtiuſmodi rerum: ſed quid? *ferte vobiſcum verba*. Et quale ſacrificium, dixerit aliquis, ſunt verba? maximum quidem ô chariſſime, ac ſplendidiſſimum, cæteriſque omnibus præſtantius. Et quis iſta dicit? is nimirum qui hæc omnia novit maximè atq; exactiſſimè, videlicet magnanimus ille ac magnus David. Is enim quum aliquando Deo gratiarum actiones immolaret pro victoria quam ex hoſte tulerat, ita fermè loquitur: *Laudabo nomen Dei mei cum cantico, magnificabo eum in laude*. Mox hujus ſacrificii præſtantiam nobis aperiens, ſubjecit, Et placebit Deo ſupra vitulum novellum, cornua producentem, & ungulas. Cupiebam igitur & ipſe hodie has mactare victimas, & altare ſpirituale hiſce cruentare hoſtiis: ſed quid faciam? Vir quidam ſapiens obturat mihi os, deterrétque dicens: *non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris*. Quemadmodum enim in coronis non ſat eſt flores eſſe puros, niſi pura ſit & manus eas contexens: ſic & in ſacris hymnis oportet non verba tantùm eſſe pia, verumetiam animum hymnos concinentem. At is mihi impurus eſt, fiduciæ vacuus, utpote multorum plenus ſcelerum. Porrò ſic affectis, non hæc modò lex obturat os, verum etiam alia quædam illa vetuſtior, & ante illam lata, quam & ipſam adjecit is, qui modò nobis de ſacrificiis loquutus eſt David. Quum enim ait: *Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelſis*: & paulò poſt rurſus dicens; *laudate Dominum de terra*: quum utramque invitat creaturam, & quæ ſurſum eſt, & quæ infernè, ſenſibilem, atque intelligibilem, conſpicuam & inconſpicuam, quæ ſupra cœlos eſt, & quæ ſub cœlo,

Eph. 6,19.
Oſee.14,3.
Pſ. 68, 31.
Eccl. 15,9.
Pſ. 148,1.

A πόλις οὕτω μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος, δῆμός τε θαυμαστὸς καὶ μέγας πρὸς τὴν ἡμετέραν εὐτέλειαν κέχηνεν, ὡς μέγα τι καὶ γενναῖον ἀκουσόμενος παρ' ἡμῶν· καὶ εἰ καὶ κατὰ τοὺς ἀενάους ἔρρεον ποταμοὺς, καὶ πηγαὶ λόγων ἐναπέκειντό μου τῷ στόματι, τοσούτων ἀθρόον συνδραμόντων πρὸς τὴν ἀκρόασιν, ταχέως ἀνεστάλη μοι τῷ φόβῳ τὸ ῥεῖθρον, καὶ ἀνεχαίτισεν ἂν εἰς τοὐπίσω τὰ νάματα. ὅταν δὲ μὴ ποταμῶν, μηδὲ πηγῶν μόνον, ἀλλὰ μηδὲ ψεκάδος εὐ-B τελοῦς διασώζωμεν μέτρον· πῶς οὐ δέος μὴ καὶ αὐτὸ τὸ μικρὸν τῆς ἐπιρροῆς ἐπιλίπῃ τῷ φόβῳ ξηρανθὲν, καὶ γένηται ταυτὸν, ὃ καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων συμβαίνειν εἴωθε; τί δὲ γίνεται ἐπὶ τῶν σωμάτων; πολλὰ πολλάκις κατέχοντες τῇ χειρὶ, καὶ τοῖς δακτύλοις ἡμῶν σφίγγοντες, πτοηθέντες ἅπαντα ἐξεχέαμεν, χαυνωθέντων ἡμῖν τῶν νεύρων, καὶ τοῦ τόνου τῆς σαρκὸς χαλασθέντος. τοῦτο δὴ δέος μὴ καὶ τήμερον γένηται ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας, καὶ ἃ μετὰ πολλοῦ πόνου συνηγά-C γομεν ὑμῖν νοήματα, τὰ μικρὰ δὴ ταῦτα καὶ εὐτελῆ, ὑπὸ τῆς ἀγωνίας ἐλαθέντα, φροῦδα οἰχήσεται, καὶ τὴν διάνοιαν ἡμῶν ἐρήμην καταλιπόντα ἀποπτῇ. διὸ δέομαι πάντων ὁμοίως ὑμῶν, ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, ὅσην ἡμῖν ἀγωνίαν ἐνεβάλετε τῇ συνδρομῇ τῇ κατὰ τὴν ἀκρόασιν, τοσοῦτον ἐμπνεῦσαι θάρσος ἡμῖν διὰ τῆς σπουδῆς τῆς κατὰ τὰς εὐχὰς, καὶ δεηθῆναι τοῦ διδόντος ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ, δοῦναι καὶ ἡμῖν λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος ἡμῶν.
D πάντως ὑμῖν πόνος οὐδεὶς τοσούτοις οὖσι καὶ τηλικούτοις, ἑνὸς μειρακίσκου ψυχὴν τῷ φόβῳ διαλυθεῖσαν ἐπισφίγξαι πάλιν· δίκαιοι δὲ ἂν εἴητε ταύτην ἡμῖν παρασχεῖν τὴν αἴτησιν, ἐπεὶ καὶ δι' ὑμᾶς τὸν κύβον ἀνερρίψαμεν τοῦτον, δι' ὑμᾶς καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἧς οὐδὲν βιαιότερον, οὐδὲ τυραννικώτερον, ὅπου γε καὶ ἡμᾶς οὐ μάλα ἐμπείρως ἔχοντας τοῦ λέγειν, λέγειν ἀνέπεισε. καὶ πρὸς τὸ τῆς διδασκαλίας στάδιον ἀποδύσασθαι παρεσκεύασε, καί τοι μηδέπω πρότερον τούτων ἁψαμένους τῶν παλαισμάτων, ἀλλ' ἀεὶ μετὰ τῶν ἀκροα-E τῶν ταττομένους, καὶ τῆς ἀπράγμονος ἀπολαύοντας ἡσυχίας. ἀλλὰ τίς οὕτω σκληρὸς καὶ δυσάγωγος, ὡς τὸν ὑμέτερον σύλλογον σιγῇ παρελθεῖν, καὶ θερμοὺς εὑρὼν ἀκροάσεως ἐραστὰς, μὴ προσειπεῖν, κἂν ἁπάντων ἀνθρώπων ἀφωνότερος ᾖ; ἐβουλόμην οὖν πρῶτον ἐν ἐκκλησίᾳ μέλλων ἀφιέναι λόγον, τὰς τῶν προοιμίων ἀπάρξασθαι τῷ τὴν γλῶτταν ἡμῖν ταύτην δεδωκότι Θεῷ. καὶ γὰρ οὕτως ἔδει. οὐ γὰρ δὴ μόνον ἅλωνος καὶ ληνοῦ, ἀλλὰ καὶ λόγων ἀπάρχεσθαι δεῖ τῷ λόγῳ,
A καὶ λόγων πολλῷ μᾶλλον, ἢ δραγμάτων. καὶ γὰρ καὶ ἡμῖν οἰκειότερος οὗτος ὁ καρπὸς, καὶ αὐτῷ προσφιλέστερος τῷ τιμωμένῳ Θεῷ. βότρυν μὲν γὰρ καὶ ἀστάχυν λαγόνες ἐκφέρουσι γῆς, καὶ τρέφουσιν ὄμβρων ἐπιρροαὶ, καὶ γεωπόνων θεραπεύουσι χεῖρες· ὕμνον δὲ ἱερὸν τίκτει μὲν εὐλάβεια ψυχῆς, τρέφει δὲ συνειδὸς ἀγαθὸν, δέχεται δὲ εἰς τὰ ταμιεῖα τὰ οὐρανῶν ὁ Θεός. ὅσῳ δὲ γῆς ἀμείνων ψυχὴ, τοσούτῳ καὶ αὕτη βελτίων ἐκείνης ἡ φορά. διά τοι τοῦτο καὶ τῶν προφητῶν
B τις, ἀνὴρ θαυμαστὸς καὶ μέγας, Ὠσηὲ ὄνομα αὐτῷ, τοῖς τῷ Θεῷ προσκεκρουκόσι καὶ μέλλουσιν ἵλεων καθιστῆσαι αὐτὸν, παραινεῖ φέρειν μεθ' ἑαυτῶν, οὐχὶ βοῶν ἀγέλας, οὐδὲ σεμιδάλεως μέτρα τόσα καὶ τόσα, οὐδὲ τρυγόνα καὶ περιστερὰν, οὐδὲ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδέν. ἀλλὰ τί; φέρετε μεθ' ἑαυτῶν λόγους, φησί. καὶ ποία θυσία λόγος; ἴσως εἴποι τις ἄν· μεγίστη μὲν οὖν, ἀγαπητὲ, καὶ σεμνοτάτη, καὶ τῶν ἄλλων ἁπασῶν βελτίων. καὶ τίς ταῦτά φησιν; αὐ-
C τὸς ὁ ταῦτα μάλιστα πάντων εἰδὼς ἀκριβῶς, ὁ γενναῖος καὶ μέγας Δαβίδ. τῷ γὰρ Θεῷ ποτε εὐχαριστήρια θύων ἐπὶ νίκῃ πολέμου γεγενημένῃ, οὑτωσί πως ἔλεγεν· αἰνέσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μετ' ᾠδῆς· μεγαλυνῶ αὐτὸν ἐν αἰνέσει. εἶτα τῆς θυσίας ταύτης τὴν ὑπεροχὴν ἡμῖν ἐνδεικνύμενος, ἐπήγαγε· καὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὁπλάς. ἐβουλόμην μὲν οὖν καὶ αὐτὸς ταῦτα τήμερον καταβαλεῖν τὰ ἱερεῖα, καὶ τὸ θυσιαστήριον ἀπὸ
D τῶν θυμάτων τούτων αἱμάξαι τὸ πνευματικόν. ἀλλὰ τί πάθω; σοφός τις ἀνὴρ ἐπιστομίζει με, καὶ φοβεῖ λέγων· οὐχ ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν στεφάνων, οὐχὶ τὰ ἄνθη μόνον εἶναι χρὴ καθαρὰ, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑφαίνουσαν αὐτὰ χεῖρα· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ὕμνων τῶν ἱερῶν, οὐχὶ τοὺς λόγους εὐλαβείας μετέχειν χρὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πλέκουσαν αὐτοὺς ψυχήν. ἡμῖν δὲ ἐναγής τις ἐστι, καὶ ἀπαρρησίαστος, καὶ πολλῶν γέμουσα τῶν ἁμαρτημά-
E των. τοὺς δὲ οὕτω διακειμένους οὐχ οὗτος ἐπιστομίζει μόνον ὁ νόμος, ἀλλὰ καὶ ἕτερος ἀρχαιότερος ἐκείνου καὶ πρὸ ἐκείνου τεθείς. καὶ γὰρ καὶ τοῦτον εἰσήνεγκεν ὁ περὶ τῶν θυσιῶν ἡμῖν ἄρτι διαλεχθεὶς Δαβίδ. εἰπὼν γὰρ, αἰνεῖτε τὸν κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις· καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν εἰπὼν, αἰνεῖτε τὸν κύριον ἐκ τῆς γῆς, καὶ τὴν κτίσιν καλέσας ἑκατέραν, τὴν ἄνω, τὴν κάτω, τὴν αἰσθητὴν, τὴν νοητὴν, τὴν ὁρωμένην, τὴν οὐχ ὁρωμένην, τὴν ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν, τὴν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, καὶ χορὸν ἕνα στήσας ἐξ ἑκατέρας, καὶ οὕτω

τὸν βασι-

τὸν βασιλέα τῶν ὅλων παρακελευσάμενος ἀνυμνεῖν, οὐδαμοῦ τὸν ἁ- A μαρτωλὸν ἐκάλεσεν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα αὐτῷ τὰς θύρας ἀπέκλεισε. καὶ ἵνα σαφέστερον ὑμῖν γένηται τὸ λεγόμενον, αὐτὸν ὑμῖν ἄνωθεν ἀναγνώσομαι τὸν ψαλμόν. αἰνεῖτε τὸν κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, φησιν, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις· αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, αἰνεῖτε αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ. εἶδες ἀγγέλους αἰνοῦντας; εἶδες ἀρχαγγέλους; εἶδες τὰ Χερουβίμ; τὰ Σεραφίμ; τὰς ἀνωτέρας δυνάμεις; ὅταν γὰρ εἴπῃ, πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, πάντα τὸν B ἄνω περιλαμβάνει δῆμον. μήπου τὸν ἁμαρτωλὸν εἶδες; καὶ πῶς ἦν ἐν οὐρανῷ δυνατὸν ὀφθῆναι, φησιν; οὐκοῦν δεῦρο καὶ εἰς τὴν γῆν σε καταγάγωμεν, πρὸς τὸ ἕτερον τοῦ χοροῦ μεταστήσαντες μέρος· καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα αὐτὸν ὄψει πάλιν. αἰνεῖτε τὸν κύριον ἐκ τῆς γῆς δράκοντες καὶ πᾶσαι ἄβυσσοι, τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ κτήνη, ἑρπετὰ καὶ πετεινὰ πτερωτά. οὐ μάτην, οὐδὲ εἰκῆ μεταξὺ ταῦτα λέγων ἐσίγησα. ἀλλὰ γὰρ συνεχύθη μοι τῆς διανοίας ὁ λογισμὸς, καὶ πικρὸν ἐπῆλθε C δακρῦσαι, καὶ οἰμῶξαι μέγα. τί γὰρ ἂν γένοιτο ἐλεεινότερον, εἰπέ μοι; σκορπίοι καὶ ἔχεις καὶ δράκοντες πρὸς τὴν εὐφημίαν καλοῦνται τοῦ πεποιηκότος αὐτοὺς, μόνος δὲ ὁ ἁμαρτωλὸς τῆς ἱερᾶς ταύτης χοροστασίας ἀπολείπεται· καὶ εἰκότως. θηρίον γάρ ἐστι πονηρὸν ἡ ἁμαρτία. θηρίον πονηρὸν καὶ ἀνήμερον, οὐκ εἰς τὰ σώματα τῶν συνδούλων τὴν κακίαν ἐπιδεικνύμενον, ἀλλ᾽ εἰς τὴν δόξαν τοῦ δεσποτικὴν τὸν „ἰὸν τῆς πονηρίας ἐκχέον. δι᾽ ὑμᾶς γάρ, φησι, τὸ ὄνομά μου βλασ- D „φημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι. διὰ τοῦτο αὐτὸν ὥσπερ ἐξ ἱερᾶς πατρίδος, τῆς οἰκουμένης ἀπήλασεν ὁ προφήτης, καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν ἀπῴκισεν. οὕτω που καὶ ὁ μουσικὸς ἄριστος εὐαρμόστου κιθάρας τὴν ἀπηχοῦσαν νευρὰν ἀποτέμνει, ὥστε μὴ τῇ τῶν λοιπῶν φθόγγων ἁρμονίᾳ λυμήνασθαι· οὕτω καὶ ἰατρὸς τεχνικὸς τὸ σεσηπὸς ἐκκόπτει μέλος, ὥστε μὴ τὴν ἐκεῖθεν λύμην τῇ τῶν λοιπῶν μελῶν εὐεξίᾳ ἐπιδραμεῖν· οὕτω καὶ ὁ προφήτης ἐποίησεν, ὥσπερ ἀπηχοῦσαν νευρὰν, E καὶ ὥσπερ μέλος νενοσηκὸς, τοῦ παντὸς σώματος τῆς κτίσεως τὸν ἁμαρτωλὸν ἀποκόψας. τί τοίνυν ἂν εἴη πρακτέον ἡμῖν; ἐπειδὴ γὰρ ἀπερρίφημεν, ἐπειδὴ ἐξεκόπημεν, ἀνάγκη πάντας σιγᾶν. σιγήσομεν οὖν, εἰπέ μοι; καὶ οὐδεὶς ἡμῖν συγχωρήσει τὸν δεσπότην ὑμνῆσαι τὸν ἡμέτερον; ἀλλ᾽ εἰκῆ τὰς ὑμετέρας ἐκαλεσάμεθα εὐχάς; εἰκῆ πρὸς τὰς ὑμετέρας κατεφύγομεν πρεσβείας; οὐκ εἰκῆ, μὴ γένοιτο. εὗρον γὰρ, εὗρον καὶ ἕτερον δοξολογίας τρόπον, αὐτὸν τῶν ὑμετέ- A ρων εὐχῶν μεταξὺ τῆς ἀπορίας ταύτης, ὥσπερ ἐν σκότει φαινόντων ἀστραπῶν. ἐπαινέσομαι τοὺς συνδούλους. ἔξεστι γὰρ καὶ τοὺς ὁμοδούλους ἐπαινεῖν· τούτων δὲ ἐπαινουμένων, εἰς τὸν δεσπότην ἡ δόξα διαβήσεται πάντως. ὅτι δὲ καὶ ἐντεῦθεν δοξάζεται, δείκνυσι καὶ αὐτὸς ὁ Χρι„στὸς λέγων· λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, „ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἰδοὺ λοιπὸν καὶ ἕτερος δοξολογίας τρόπος, B ὃν καὶ ἁμαρτωλῷ δυνατὸν εἰπεῖν, καὶ μὴ παραλῦσαι τὸν νόμον. τίνα οὖν, τίνα τῶν συνδούλων ἐπαινεσόμεθα; τίνα δὲ ἄλλον, ἀλλ᾽ ἢ τὸν κοινὸν τῆς πατρίδος διδάσκαλον, καὶ διὰ τῆς πατρίδος, τῆς οἰκουμένης ἁπάσης. καθάπερ γὰρ ὑμᾶς οὗτος ἐπαίδευσε μέχρι θανάτου ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐνίστασθαι, οὕτως ὑμεῖς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐδιδάξατε τῆς ψυχῆς μᾶλλον, ἢ τῆς εὐσεβείας ἀφίστασθαι. βούλεσθε οὖν ἐντεῦθεν αὐτῷ πλέξωμεν τοὺς τῶν ἐγκωμίων στεφάνους; ἐβουλόμην καὶ C αὐτός· ἀλλ᾽ ὁρῶ πέλαγος ἀχανὲς κατορθωμάτων, καὶ δέδοικα μὴ πρὸς τὸν πυθμένα κατενεχθεὶς ὁ λόγος, ἀδυνατήσῃ πάλιν ἀναδραμεῖν. ἀνάγκη γὰρ παλαιὰ διηγήσασθαι κατορθώματα, ἀποδημίας, ἀγρυπνίας, φροντίδας, γνώμας, μάχας, τρόπαια τροπαίοις, καὶ νίκας νίκαις συναπτομένας, πράγματα οὐχὶ τὴν ἡμετέραν μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσης ἀνθρωπίνης μείζονα γλώττης, ἀποστολικῆς δεόμενα φωνῆς πνεύματι κινουμένης, ᾧ πάντα καὶ εἰπεῖν καὶ διδάξαι δυνα- D τόν. ἀλλὰ τοῦτο παραδραμόντες τὸ μέρος, ἐφ᾽ ἕτερον ἀσφαλέστερον ἥξομεν, ὃ καὶ ἀκατίῳ διαπλεῦσαι ἔνι μικρῷ. φέρε οὖν τοὺς περὶ τῆς ἐγκρατείας κινήσωμεν λόγους, καὶ εἴπωμεν πῶς ἐκράτησε γαστρὸς, πῶς ὑπερεῖδε τρυφῆς, πῶς κατεγέλασε τραπέζης πολυτελοῦς, καὶ ταῦτα ἐν πολυτελεῖ τραφεὶς οἰκίᾳ. τὸν μὲν γὰρ ἐν πτωχείᾳ βεβιωκότα, θαυμαστὸν οὐδὲν πρὸς τὸν αὐχμῶντα τοῦτον καὶ σκληρὸν βίον E ἐλθεῖν [ἔχει γὰρ τὴν πενίαν συνέμπορον καὶ συνοδοιπόρον, τὸ φορτίον αὐτῷ καθ᾽ ἑκάστην ἐπικουφίζουσαν τὴν ἡμέραν] ὁ δὲ πλούτου γενόμενος κύριος, οὐκ ἂν ῥᾳδίως τὰς ἐκεῖθεν λαβὰς ἀποδύσαιτο. τοσοῦτος τῶν νοσημάτων ἑσμὸς τὴν τοιαύτην περιέπλεκται ψυχήν. διὸ καὶ καθάπερ νέφος παθημάτων πυκνὸν καὶ γνοφῶδες τὰς τῆς διανοίας διαφράττον ὄψεις, οὐκ ἀφίησι πρὸς τὸν οὐρανὸν ἰδεῖν, ἀλλὰ κάτω νεύειν βιάζεται, καὶ πρὸς τὴν γῆν κεχηνέναι. καὶ οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἕτερον οὕτω κώλυμα πρὸς τὴν ἀποδημίαν τῶν οὐρανῶν, ὡς πλοῦτος καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ πλούτου κακά. οὐκ ἐμὸς οὗτος ὁ λόγος, ἀλλ᾽ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ψῆφός ἐστιν ἐξενηνεγμένη εἰπόντος· εὐκολώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

A & ex utraque chorum conſtituit atque ita jubet hymnis celebrare regem univerſorum, nequaquam invitavit peccatorem, ſed & hic illi fores occluſit. Cæterum, ut vobis quod dico fiat evidentius, ipſum pſalmum ab initio vobis prælegemus. Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelſis. Laudate eum omnes Angeli ejus, laudate eum omnes virtutes ejus. Vides Angelos laudantes? vides Archangelos? vides Cherubim & Seraphim, ſummas illas virtutes? Quum enim ait, omnes virtutes ejus, uni- B verſum populum cœleſtem complectitur. Nuncubi vides peccatorem? Et quomodo, dixerit aliquis, in cœlo videre poſſum? Ergo age in terram deſcendamus, ad alteram chori partem tranſeuntes, nec hic rurſus videbis peccatorem. Laudate Dominum de terra dracones & omnes abyſſi, beſtiæ & omnia pecora, reptilia & volucres pennatæ. Haud fruſtra neque temere, dum hæc loquor, interſilui. Quia & mentis cogitatio metu confuſa eſt, ad amaras uſque lachrymas, gravémque ejulatum perducta. C Quid enim obſecro poſſit eſſe miſerabilius? ſcorpii, ſerpentes ac dracones invitantur ad laudandum eum à quo conditi ſunt: ſolus peccator ab hac ſacra chorea ſubmotus eſt, idque jure optimo. Mala & effera beſtia eſt peccatum, non quidem in conſerva corpora malum proferens, ſed in ipſam Domini gloriam effundens malitiam: *propter vos*, inquit, *nomen meum convitiis afficitur inter gentes*. Eóque peccatorem tanquam è ſacra patria abegit ex orbe terrarum Propheta, & ultra fines ac pomœria ſubmovit: D atque uti muſicus optimus è cithara bene modulata chordam diſſonam reſecat, ne reliquarum vocum harmonia vitietur: ſic & peritus artis medicus, membrum putrefactum amputat, ne hæc lues ad cætera membra ſana tranſiliat. Eundem ad modum Propheta fecit, dum veluti chordam diſſonam ac veluti membrum ægrum ab univerſo creaturæ corpore reſecat. Quid igitur nobis faciendum eſt? Poſteaquam rejecti ſumus, poſteaquam reſecti ſumus, omnino ſileamus oportet: dic igitur, obſecro, E num tacebimus? neque quiſpiam nobis permittet hymnis celebrare Dominum noſtrum? etgóne fruſtra veſtras preces imploravimus? fruſtra veſtra ad confugimus patrocinia? Abſit ut fruſtra: reperi enim, reperi & alterum glorificandi modum, veſtris in hac hæſitatione precibus, ceu ſtellis in caligine apparentibus. Fas enim eſt & conſervos noſtros laudare, quibus laudatis haud dubium eſt, quin ea gloria penetret in cœlum, quemadmodum ipſe Dominus dicit: *Luceat lux veſtra coram hominibus, ut vi-* A *deant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt.* En alter glorificandi modus, quo & peccatori fas eſt uti, ut legem tamen non violet. Quem igitur, quem, inquam, conſervorum laudabimus? quem alium, quàm illum communem hujus patriæ doctorem, & per patriam, univerſi orbis terrarum? Quemadmodum enim vos ille docuit ut uſque ad mortem religioni inſtaretis: ita & vos alios homines docuiſtis, à vita citius, quàm à pietate recedendum eſſe. Vultis igitur illi poſthac lau- B dum coronas plectamus? volebam equidem & ipſe, ſed video rectè factorum pelagus immenſæ profunditatis, vereórque ne ſermo noſter ad fundum delatus, præ imbecillitate non poſſit in altum recurrere. Oportet enim vetuſta narrare facinora, peregrinationes, vigilias, curas, judicia, pugnas, trophæis, victorias victoriis cumulatas, res geſtas, non noſtram modò, ſed & omnem humanam linguam ſuperantes, quæque vocem requirunt apoſtolico ſpiritu concitatam, qui poteſt omnia tum elo- C qui, tum docere: ſed hanc partem prætercurrentes, ad alteram, quæ minus habet periculi accedemus, quam vel exigua ſcapha licet enavigare. Age igitur de temperantia dicere tentabimus, quomodo ventri imperarit, quomodo delicias contempſerit, quomodo menſam ſumptuoſam deriſerit, idque quum in domo ſumptuoſa eſſet educatus. Nam mirum non eſt, eum qui in paupertate vixit, ad hanc ſqualidam aſperámque venire vitam, D quandoquidem is habet ipſam paupertatem peregrinationis ac viæ comitem, quæ illi ſarcinam in dies reddit leviorem. At qui factus eſt divitiarum dominus, haud facilè ſeſe ab illarum explicet complexu, tantum cupiditatum examen animam illam circumvallavit: tam gravis & caliginoſa affectuum nubes mentis illius oculos obducit, ut non ſinat ad cœlum intuitum erigere, ſed cogat deorſum inclinare caput, & ad terram inhiare. Nec eſt alia res, quæ perinde obſtet quò minus proficiſca- E mur in cœlum, ac divitiæ, & hinc venientia mala. Nec meus eſt hic ſermo, ſed ab ipſo Chriſto devenit ſententia: Facilius eſt, inquit, camelum per foramen acus ingredi, quàm divitem in regnum cœlorum.

Peccatum mala beſtia.

Eſa, 52, 5. Rom 2, 24.

Sed ecce, quod erat difficile, vel impoſſibile potius, factum eſt poſſibile. Et de quo Petrus olim dubitabat apud præceptorem, voluitque ex eo diſcere, jam ipſa experientia novimus omnes, imò etiam amplius. non enim jam dives ipſe tantummodo aſcendit in cœlum, verumetiam populum introducit, quum præter divitias, & alia his non minora habeat impedimenta, quòd juvenis eſt, quòd ante tempus orphanus, quæ res quemvis hominis animum poſſint in fraudem illicere. Ejuſmodi habent incantamenta, ejuſmodi præbent venena! verum hæc iſte devicit, & cœlum apprehendit, ſeſeque contulit ad cœleſtem philoſophiam, ac neque ſplendorem præſentis conſideravit vitæ, neque ad progenitorum claritatem reſpexit: imò potius ad majorum claritatem reſpexit, non quidem iſtorum quos ipſa natura neceſſariò devinxerat, ſed qui juxta pietatis propoſitum conjuncti ſunt, eóque talis factus eſt quales illi fuerint. Reſpexit ad Patriarcham Abraham, reſpexit ad magnum illum Moſem, qui quum eſſet in regio educatus palatio, menſa Sybaritica frui conſuetus, & inter Ægyptios relictus ſtrepitus ac tumultus (noſtis autem cujuſmodi ſint barbarorum illorum mores, quàm faſtus & arrogantiæ pleni ſint) contemptis illis omnibus, ad lutum & laborem figulorum ultrò ſe contulit, & in ſervorum numero eſſe concupivit, qui rex erat & regis filius. Arqui hanc ob cauſam poſt reverſus eſt majore cum dignitate, quàm antea gerebat atque abjecit. Siquidem poſt exilium, poſt ſervitutem apud ſocerum, poſt ærumnas peregrè toleratas, rediit, regis ipſius princeps, imò verius regi jam factus Deus. *Feci*, inquit, *te Deum* [Exod. 7, 1.] *Pharaoni*, ipſoque rege ſplendidior erat, non geſtans diadema, neque purpura amictus, neque curru vectus aureo, ſed univer- [Pſ. 44, 14.] ſo illo faſtu conculcato. *Omnis enim filiæ regis gloria ab intus.* Reverſus eſt ſceptrum geſtans, quod imperaret, non hominibus tantùm, ſed & cœlo, terræ, marique, aëris & aquarum naturæ, ſtagnis, fontibus ac fluminibus: in quæcumque enim voluit Moſes, in ea vertebantur elementa, & in manibus illius denuò transformabatur creatura: quæ non aliter quàm ancilla quæpiam officioſa, conſpicata heri ſui amicum adveniſſe, per omnia parebat, dictóque audientē ſe præbebat, perinde atque ipſi domino. Ad quem hic, quem nunc laudandum ſuſcipimus, reſpiciens, illi ſimilis effectus eſt, quum eſſet juvenis (ſi tamen unquam fuit juvenis: non enim ſanè credo, uſque adeò illi ab ipſis cunabulis mens erat cana) ſed quum juxta ſupputationem ætatis eſſet juvenis, omnem arripuit philoſophiam: & poſteaquam cognoverat naturam hominis eſſe veluti fundum quendam & agrum ſylveſtrem, animi cupiditates oratione pietatis ceu falce quapiam facilè reſecuit, agricolæ purgata reddens arva ad faciendum ſementem: ea recepta totum ſemen ad profunda demiſit, ut deorſum radicatum, nec ad radiorum impetum cederet, nec à ſpinis malè ſuffocaretur. Animum quidem ad hunc curavit modum: carnis verò laſciviam temperantiæ remediis compreſſit, tanquam equo cuipiam rebelli, corpori jejunii frænum injiciens, & hactenus in diverſum tendens, ut ipſa concupiſcentiarum ora, cum parſimonia congruente cruentaret. Nam neque corpus excruciabat, ne immodicè ſtringendo equum ſibi ad miniſterium redderet inutilem, neque patiebatur ſupra modum obeſum fieri, ne corpulentior factus, rurſus erigeret ſeſe adverſus rationem habenas moderantem: ſed ſimul & ſanitatis illius & moderationis curam habuit. Neque verò cum talis in juventute fuiſſet, poſteaquam teneram ætatem exceſſit, hanc quoque curam abjecit: verum etiam nunc qui in ſenectute, velut in amœno portu ſedet, rurſus eandem curam obſervat. Nam juventus, ô dilecte, pelago furenti ſimilis eſt, immitibus undis ac ventis malis referto: canities verò velut in tranquillo portu fovet eorum animos, qui conſenuerunt, præſtans, ut ætatis beneficio parta periculorum immunitate jucunde fruantur. Hac tranquillitate quum his nunc tutò potiatur, nihilo minus tamen eſt ſollicitus, atque hunc timorem accepit à Paulo, qui cum aſcendiſſet in cœlum, atque inde reverſus terras rurſus attigiſſet, ajebat, [1. Cor. 9, 27] *Vereor ne fortè quum aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar*: eóque hic ſeſe in perpetuo timore conſtituit, ut eſſet in perpetua fiducia, aſſideretq; clavo, non ille quidem ſtellarum exortus obſervans, neque rupes ſub aquis latentes, neque ſcopulos, ſed dæmonum inſultus, ac diaboli verſutias, cogitationúmque pugnas, omnique parte luſtrans exercitum, cunctos in tuto conſtituit. Neque enim illud modò ſpectat, ne ſcapha demergatur, ſed ne quis eorum quos ſecum habet in navi vectores, à tumultu cupiditatum, tanquam à piratis abripiatur, nihil non curat agitátque.

A ἀλλ' ἰδοὺ τὸ δύσκολον τοῦτο, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον, γέγονε δυνατόν· καὶ ὃ πάλαι Πέτρος ἠπόρει πρὸς τὸν διδάσκαλον, καὶ μαθεῖν ἐζήτει, τοῦτο διὰ τῆς πείρας αὐτῆς ἔγνωμεν ἅπαντες, μᾶλλον δὲ καὶ τούτου πλέον. οὐ γὰρ δὴ μόνον οὗτος εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη, ἀλλὰ καὶ δῆμον εἰσάγει τοσοῦτον, μετὰ τοῦ πλούτου καὶ ἕτερα τούτου οὐχ ἥττονα κωλύματα ἔχων, νεότητα καὶ ὀρφανίαν ἄωρον, ἃ πάσας εἰσὶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἱκανὰ γοητεῦσαι ψυχήν. τοιαύτας ἔχουσιν ἐπῳδὰς, τοιαῦτα B κατασκευάζουσι φάρμακα. ἀλλ' ὅμως καὶ τούτων οὗτος ἐκράτησε, καὶ τῶν οὐρανῶν ἐπελάβετο, καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖ φιλοσοφίαν μετέθηκεν ἑαυτόν· καὶ οὔτε τὴν λαμπρότητα τοῦ παρόντος ἐνενόησε βίου, οὔτε εἰς τὴν τῶν προγόνων περιφάνειαν εἶδε· μᾶλλον δὲ εἰς τὴν τῶν προγόνων εἶδε περιφάνειαν, οὐ τῶν κατὰ φυσικὴν δὲ ἀνάγκην συνδεδεμένων αὐτῷ, ἀλλὰ τῶν κατὰ προαίρεσιν εὐσεβείας αὐτῷ προσηκόντων. διὸ καὶ τοιοῦτος ἐγένετο. εἶδεν εἰς τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ, εἶδεν εἰς τὸν μέγαν C Μωϋσῆν, ὃς ἐν οἰκίᾳ τραφεὶς βασιλικῇ, καὶ τραπέζης μετασχὼν Συβαριτικῆς, καὶ μεταξὺ θορύβων ἀπολειφθεὶς Αἰγυπτιακῶν [ἴστε δὲ οἷα τὰ βαρβάρων, ὅσου τύφου καὶ φαντασίας γέμει] πάντα ἀτιμάσας ἐκεῖνα, πρὸς τὸν πηλὸν καὶ τὴν πλινθείαν ἀπηυτομόλησε, τὴν δούλων καὶ αἰχμαλώτων εἶναι ἐπιθυμήσας, ὁ βασιλεὺς καὶ τοῦ βασιλέως υἱός. τοιγάρτοι διὰ τοῦτο μετὰ λαμπροτέρου πάλιν ἐπανῄει τοῦ σχήματος, ἢ πρότερον ἔχων ἀπέβαλε. μετὰ γὰρ τὴν φυγὴν καὶ τὴν D παρὰ τῷ κηδεστῇ θητείαν, καὶ τὴν ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας ταλαιπωρίαν, ἐπανῄει τοῦ βασιλέως ἡγούμενος, μᾶλλον δὲ τοῦ βασιλέως γινόμενος Θεός. τέθεικα γάρ σε, φησὶ, Θεὸν Φαραώ. καὶ λαμπρότερος ἦν " τοῦ βασιλέως, οὐ διάδημα ἔχων, οὐδὲ ἁλουργίδα περικείμενος, οὐδὲ ζεῦγος ἐλαύνων χρυσοῦν, ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνον πατήσας τὸν τῦφον. πᾶσα γάρ, φησιν, ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως " ἔσωθεν. ἐπανῄει τοίνυν σκῆπτρον ἔχων, διὸ οὐκ ἀνθρώποις ἐκέλευε E μόνον, ἀλλ' οὐρανῷ καὶ γῇ καὶ θαλάττῃ, καὶ ἀέρων καὶ ὑδάτων φύσει, καὶ λίμναις καὶ πηγαῖς καὶ ποταμοῖς. πάντα γὰρ, ὅσα ἐβούλετο ὁ Μωϋσῆς, ταῦτα ἐγίνετο τὰ στοιχεῖα· καὶ ἐν ταῖς χερσὶ δὲ αὐτοῦ μετεσχηματίζετο πάλιν ἡ κτίσις, καὶ καθάπερ θεράπαινά τις εὐγνώμων, δεσπότου φίλον ἰδοῦσα παραγινόμενον, πάντα ἐπείθετο καὶ ὑπήκουε, καθάπερ αὐτῷ τῷ δεσπότῃ. πρὸς τοῦτον καὶ οὗτος ἰδὼν, τοιοῦτος ἐγίνετο, καὶ ταῦτα νέος ὤν, εἰ δήποτε καὶ ἐγένετο νέος. οὐ γὰρ ἔγωγε A πείθομαι· οὕτως ἐξ αὐτῶν αὐτῷ τῶν σπαργάνων πολιὸν φρόνημα ἦν. ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν τῆς ἡλικίας λόγον νέος ὤν, πάσης φιλοσοφίας ἐπελάβετο, καὶ καταμαθὼν τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν, ὅτι καθάπερ χωρίον ἐστὶν ὑλομανοῦν, τὰ μὲν νοσήματα τῆς ψυχῆς τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας, καθάπερ δρεπάνῃ τινὶ, ῥᾳδίως ἐξέκοπτε, καθαρὰς παρέχων τῷ γεωργῷ τὰς ἀρούρας πρὸς τὴν τῶν σπερμάτων καταβολήν, καὶ δεχόμενος ἅπαντα, πρὸς τὸ βάθος παρέπεμπεν· ὥστε κάτωθεν ῥιζω- B θέντα, μήτε πρὸς τὴν τῆς ἀκτῖνος ἐνδοῦναι προσβολήν, μήτε ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν ἀποπνιγῆναι πάλιν. ἀλλὰ τὴν μὲν ψυχὴν ἐθεράπευεν οὕτω· τὰ δὲ τῆς σαρκὸς σκιρτήματα τοῖς τῆς ἐγκρατείας φαρμάκοις κατέστελλεν, ὥσπερ ἵππῳ τινὶ δυσηνίῳ, τῷ σώματι τὸν ἀπὸ τῆς νηστείας χαλινὸν ἐμβάλλων, καὶ μέχρι τοσούτου τείνων ὀπίσω, ὡς αὐτὰ τῶν ἐπιθυμιῶν αἱμάξαι τὰ στόματα μετὰ τῆς προσηκούσης φειδοῦς. οὔτε γὰρ κατέτεινε τὸ σῶμα, ὥστε μὴ συμποδισθέντα τὸν ἵππον ἄχρηστον C αὐτῷ γενέσθαι πρὸς τὴν διακονίαν, οὔτε εἰς τὴν ἄγαν εὐεξίαν ἐμπεσεῖν ἠφίει, μήποτε πολυσαρκήσας πάλιν, κατεξαναστῇ τοῦ ἡνιοχοῦντος αὐτὸν λογισμοῦ, ἀλλ' ὁμοῦ καὶ τῆς ὑγείας αὐτοῦ, καὶ τῆς εὐταξίας ἀπεμελεῖτο. καὶ οὐχὶ νέος μὲν ὢν τοιοῦτος ἦν, ἐπειδὴ δὲ παρῆλθε τὴν ἡλικίαν ἐκείνην, καὶ τὴν φροντίδα ταύτην ἔλυσεν· ἀλλὰ καὶ νῦν, ὅτε ὡς ἐν εὐδίῳ λιμένι τῷ γήρᾳ κάθηται, τῆς αὐτῆς ἔχεται ἐπιμελείας πάλιν. ἡ μὲν γὰρ νεότης, ἀγαπητὲ, πελάγει προσέοικε μαι- D νομένῳ, κυμάτων ἀγρίων καὶ πνευμάτων γέμοντι πονηρῶν· ἡ δὲ πολιὰ, ὥσπερ εἰς λιμένα ἀκύμαντον τὰς τῶν γεγηρακότων ὁρμίζει ψυχὰς, παρέχουσα τῇ παρὰ τῆς ἡλικίας ἐντρυφᾶν ἀσφαλείᾳ. ταύτης καὶ οὗτος ἀπολαύων νῦν, καὶ ἐν τῷ λιμένι, ὡς ἔφθην εἰπὼν, καθήμενος, τῶν ἐν μέσῳ πελάγει σαλευόντων οὐχ ἧττόν ἐστιν ἐναγώνιος· καὶ τοῦτον ἐδέξατο παρὰ τοῦ Παύλου τὸν φόβον, ὃς καί τοι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβὰς, καὶ τὸν μετ' ἐκεῖνον διαδραμὼν, καὶ τοῦ τρίτου E πάλιν ἁψάμενος, ἔλεγε· Φοβοῦμαι μήπως ἄλλοις κηρύξας, " αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. διὰ τοῦτο καὶ οὗτος ἐν διηνεκεῖ κατέ- " στησεν ἑαυτὸν φόβῳ, ἵνα διηνεκῶς ἐν τῷ θαρρεῖν ᾖ, καὶ κάθηται ἐπὶ τῶν οἰάκων, καὶ ἀστέρων ἐπιτολὰς παρατηρῶν, οὐδὲ ὑφάλους καὶ σπιλάδας, ἀλλὰ δαιμόνων ἐπαναστάσεις, καὶ διαβόλου κακουργίας, καὶ λογισμῶν μάχας, καὶ κύκλῳ τοῦ στρατοπέδου περιϊὼν, ἅπαντας ἐν ἀσφαλείᾳ καθίστησιν. οὐ γὰρ ὅπως μὴ βαπτισθείη τὸ σκάφος σκοπεῖ μόνον, ἀλλ' ὅπως μηδὲ τῶν ἐμπλεόντων τις πειραθείη θορύβου τινὸς, ἅπαντα πραγματεύεται. διὰ

τοῦτο

τοῦτον καὶ τὴν τούτου σοφίαν ἡμεῖς ἐξ οὐρίας πλέομεν ἅπαντες, πλήρη τὰ ἱστία πετάσαντες τῆς νηός. καί τοι γε ὅτε τὸν πρότερον πατέρα ἀπεβάλομεν, ὃς καὶ τοῦτον ἡμῖν ἐγέννησεν, ἐν ἀπορίᾳ τὰ ἡμέτερα ἦν. διὸ καὶ ἐλεεινῶς ἐθρηνοῦμεν, ὡς οὐ προσδοκῶντες τὸν θρόνον τοῦτον ἕτερον ἄνδρα τοιοῦτον δέξεσθαι. ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐφάνη καὶ παρῆλθεν εἰς μέσον, πᾶσαν ἐκείνην τὴν ἀθυμίαν παρελθεῖν ἐποίησεν, ὥσπερ νέφος, καὶ τὰ σκυθρωπὰ ἀπέκρυψεν ἅπαντα, οὐ κατὰ μικρὸν ἐξαλείφων ἡμῖν τὸ πένθος, ἀλλ' οὕτως ἀθρόον, ὡς ἂν εἰ ὁ μακάριος αὐτὸς ἐκεῖνος ἀπὸ τῆς λάρνακος ἀναστὰς, ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνέβη πάλιν τοῦτον. ἀλλὰ γὰρ ἐλάθομεν ἐπιθυμίᾳ πατρικῶν κατορθωμάτων, πέρα τοῦ μέτρου τοὺς λόγους ἐξάγοντες, οὐ τοῦ μέτρου τῶν τούτῳ κατωρθωμένων [τούτων γὰρ οὐδέπω ἠρξάμεθα] ἀλλὰ τοῦ προσήκοντος ἡμῶν τῇ νεότητι. φέρε οὖν, ὥσπερ εἰς λιμένα, πάλιν τῇ σιγῇ τοὺς λόγους ἀναπαύσωμεν. ἀλλ' οὐκ ἐθέλουσιν ἀφίστασθαι, ἀλλὰ δυσχεραίνουσι καὶ ἀγανακτοῦσι, πάντως ἐμπλησθῆναι τοῦ λειμῶνος ἐπιθυμοῦντες. ἀλλὰ οὗτος ἀμήχανον, ὦ παῖδες. παυσώμεθα οὖν διώκοντες ἀκίχητα, ἀρκεῖ εἰς παραμυθίαν ἡμῶν καὶ τὰ εἰρημένα. ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν μύρων τῶν πολυτελῶν, οὐκ ἐὰν τὴν λήκυθον χέῃ τις μόνον, ἀλλὰ κἂν ἄκρας τῆς ἐπιφανείας ἅψηται τοῖς δακτύλοις, τόν τε ἀέρα ἀνέχρωσε, καὶ τοὺς παρόντας τῆς εὐωδίας ἐνέπλησεν ἅπαντας· ὃ δὴ καὶ νῦν γέγονεν, οὐ διὰ τὴν δύναμιν τῶν ἡμετέρων λόγων, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν τούτου κατορθωμάτων. ἀπίωμεν οὖν, ἀπίωμεν εἰς εὐχὰς καταλύσαντες· δεηθῶμεν ὥστε τὴν κοινὴν ἡμῶν μητέρα ἀσάλευτον μένειν καὶ ἀκίνητον, καὶ τὸν πατέρα τοῦτον, τὸν διδάσκαλον, τὸν ποιμένα, τὸν κυβερνήτην, πρὸς μακροτέραν ἐξενεχθῆναι ζωήν. εἰ τις ὑμῖν καὶ ἡμῶν λόγος, [οὐ γὰρ δὴ μετὰ τῶν ἱερέων ἑαυτοὺς καταλέγειν τολμήσομεν, ἐπειδὴ μηδὲ θέμις τὰ ἐκτρώματα μετὰ τῶν ἀρτιτόκων ἀριθμεῖν,] εἰ δέ τις ὑμῖν καὶ ἐμοῦ λόγος, ὥσπερ ἀμβλωθρίδιός τινος, δεήθητε πολλὴν ἡμῖν ἄνωθεν δοθῆναι τὴν ῥοπήν. ἔδει μὲν γὰρ ἡμῖν καὶ πρότερον ἀσφαλείας, ὅτε καθ' ἑαυτοὺς ἐζῶμεν τὸν ἀπράγμονα βίον· ἐπειδὴ δὲ εἰς μέσον ἤχθημεν [τὸ δὲ πῶς παρίημι, εἴτε ἀνθρωπίνη σπουδῇ, εἴτε χάριτι θείᾳ· οὐδὲν γὰρ ὑμῖν φιλονεικῶ, ἵνα μή τις καὶ εἰρωνεύεσθαι φαίη] πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ ἤχθημεν, καὶ τὸν ζυγὸν τοῦτον ὑπέδυμεν τὸν ἰσχυρὸν καὶ βαρὺν, πολλῶν ἡμῖν δεῖ χειρῶν, μυρίων εὐχῶν, ὥστε δυνηθῆναι τὴν παρακαταθήκην ἀποδοῦναι σώαν τῷ παρακαταθεμένῳ δεσπότῃ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν οἱ τάλαντα πιστευθέντες καλῶνται καὶ εἰσάγωνται, καὶ τὰς εὐθύνας ὑπέχωσι. δεήθητε τοίνυν μὴ τῶν δεδεμένων ἡμᾶς γενέσθαι, μηδὲ τῶν εἰς τὸ σκότος ἐκβαλλομένων, ἀλλὰ τῶν δυναμένων συγγνώμης γοῦν μετρίας τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΟ τῆς ἐξορίας.

Πολλὰ τὰ κύματα καὶ χαλεπὸν τὸ κλυδώνιον· ἀλλ' οὐ δεδοίκαμεν, μὴ καταποντισθῶμεν. ἐπὶ γὰρ τῆς πέτρας ἑστήκαμεν. μαινέσθω ἡ θάλασσα, πέτραν διαλῦσαι οὐ δύναται· ἐγειρέσθω τὰ κύματα, τοῦ Ἰησοῦ τὸ πλοῖον καταποντίσαι οὐκ ἰσχύει. τί δεδοίκαμεν, εἰπέ μοι; * ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. ἀλλ' ἐξορίαν, εἰπέ μοι; τοῦ Χριστοῦ ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. ἀλλὰ χρημάτων δήμευσιν; οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲν ἐξενεγκεῖν δυνάμεθα, καὶ τὰ φοβερὰ τοῦ κόσμου ἐμοὶ εὐκαταφρόνητα, καὶ τὰ χρηστὰ καταγέλαστα. οὐ πενίαν δέδοικα, οὐ πλοῦτον ἐπιθυμῶ· οὐ θάνατον φοβοῦμαι, οὐ ζῆσαι εὔχομαι, εἰ μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν προκοπήν. διὸ καὶ τὰ νῦν ὑπομιμνήσκω καὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν θαρρεῖν ἀγάπην. οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς ἀποσπάσαι δυνήσεται. ὃ γὰρ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος χωρίσαι οὐ δύναται. εἰ γὰρ περὶ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς λέγει, ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ὃ οὖν ὁ Θεὸς ἔζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. εἰ γάμον οὐ δύνασαι διασπάσαι, πόσῳ μᾶλλον ἐκκλησίαν Θεοῦ οὐκ ἰσχύεις καταλῦσαι· ἀλλὰ πολεμεῖς αὐτὴν, οὐ δυνάμενος βλάψαι τὸν πολεμούμενον. ἀλλ' ἐμὲ μὲν ἐργάζῃ λαμπρότερον, ἑαυτοῦ δὲ τὴν ἰσχὺν καταλύεις τῇ πρὸς ἐμὲ μάχῃ. σκληρὸν γάρ σοι πρὸς κέντρα ὀξέα λακτίζειν. οὐκ ἀμβλύνεις τὰ

A Per hunc, perque hujus ſapientiam nos omnes ſecundo navigamus vento, plena navis vela pandentes. Sanè quum priorem illum patrem amiſiſſemus, qui & hunc nobis genuit, in deſperatione noſtra navis erat, eâq; grati miſerabiliter lamentabamur; ut qui non ſperam fore, ut hic thronus aliſum virum talem acciperet: verum ubi hic advenit, & in clara luce viſus eſt, effecit ut omnis illa deſperatio veluti nubes præterierit, & omnes moleſtiæ evanuerint. Neque ſenſim nobis luctum illum exemit, ſed B adeò repente, quaſi idem ille beatus è tumulo redivivus in hunc thronum aſcendiſſet. Verum imprudentes amore ſtudióq; præclarè geſtorum patris noſtri, ſermonem ultra modum produximus, non dico ultra modum eorum quæ hic cum laude geſſit, (nam de his ne loqui quidem cœpimus) ſed ultra noſtræ juventutis mediocritatem. Agedum igitur rurſus velut in portum orationem ſilentio ad quietem revocemus: cæterùm ea deſinere non vult, ſed ægrè fert, indignatúrque cupiens toto prato expleC ri. Verum id impoſſibile eſt ô pueri. Deſinamus igitur ea perſequi, quæ non poſſumus aſſequi, ſufficiant nobis ad ſolatium ea quæ dicta ſunt. Quandoquidem in precioſis unguentis non tantum ſi quis effundat lecythum, verum etiam ſi quis vel ſummis digitis ſuperficiem attingat, & aërem novo colore tinxit, & quotquot adſunt, ſuavitate frangrantiæ replevit. Quod & in præſentia contigit, non viribus eloquentiæ noſtræ, ſed propter vim ab hoc bene geſtorum. Abeamus igitur, abeamus, ad preD ces divertentes, deprecemur Deum, ut communis mater noſtra illabefacta & immota maneat, ut hunc paſtorem & gubernatorem, ad longam producat vitam: ſi quis vobis etiam noſtri reſpectus eſt (neq; enim jam noſipſos in ſacerdotum numero ponere audebimus, quando nec fas eſt abortivos partus cum legitimis ac perfectis numerare) quòd ſi qua, inquam, eſt apud vos & noſtri ratio tanquam fœtus cujuſdam abortu ejecti, orate ut è ſupernis nobis multus accedat vigor: opus quidem erat nobis E & prius tutela, dum ſoli vitam degeremus à negotiis liberam: at poſtquam in medium producti ſumus (omitto quomodo, ſive humano ſtudio, ſive favore divino: nihil enim vobiſcum hac de re contendam, ne cui videar per diſſimulationem & ironiam loqui) attamen quando producti ſumus, ac jugum hoc validum gravéque ſuſcepimus, multis nobis opus eſt manibus, infinitis precibus, quò poſſimus depoſitum ſalvum reddere Domino qui depoſuit, in die illo, quum ii quibus talenta credita ſunt, citaA buntur, & judicio ſiſtentur rationem redditurі. Orate igitur, ne vobis eveniat, quod evenit illis alligatis & in tenebras exteriores conjectis: ſed ſimus in eorum numero, qui poterunt qualemcunque aſſequi veniam, gratia & bonitate Domini noſtri Jeſu Chriſti, cui gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

CUM DE EXPULSIONE

B ipſius ſancti Joannis ageretur, ſermo.

Interprete Godefrido Tilmano Carthuſiæ Parienſis monacho.

Et vita Joan. Chryſoſt. ſcripta à Georgio Alex. edita Pariſ. 1557.

MULTI quidem fluctus, & immaniter ferocientes undarum æſtus ſæviunt: at ne ſic quidem timemus, ne ſubmergamur: inſiſtimus enim ſolidæ petræ. Inſaniat licet mare, petram evertere non poteſt. Inſurgant quatumlibet fluctus, navis Jeſu neutiquam poteſt undis immergi. Quid timuimus? C dic mihi, mortem? *mihi vivere Chriſtus, & mors lucrum.* Sed exilium metuam? dic mihi. Domini eſt terra & plenitudo ejus. Facultatúmne ſubverear proſcriptionem? *Nihil intulimus in hunc mundum, manifeſtum, quia nec efferre quicquam poſſumus:* & quæ in mundo hoc terrorem ingerunt, ea duco mihi aſpernabilia: & quæ frugi ac bona, ea cenſeo riſu proſequenda. Paupertatem non timeo, non teneor cupiditate divitiarum. Mortem nihil reformido. Tantum eſt, vivere optarim ad exauD gendos in virtute ſucceſſus: eóque & per hæc, quæ vobis nunc ſuggero, adhortor veſtram dilectionem, ut confirmato & præſenti animo ſitis. Nemo enim nos à mutua dilectione divellere, aut ab invicem ſejungere poterit. *Quos enim Deus conjunxit, homo ſeparare non poteſt.* Si enim de muliere & ejus viro hoc dicit, eóq; alibi dictum ſit: *Derelinquet homo patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carnem unam. Quod igitur Deus junxit, homo ne ſeparet.* Quod ſi nuptias diE rimere non prævales, quantò minus Dei Eccleſiam poſſit quis diſſolvere? Sed eam oppugnas? Scilicet ut qui nequaquam potes noxam ullam intorquere in eum qui oppugnatur, imò me qui oppugnor, tanto illuſtriorem reddis, & nominis ſplendore magis conſpicuum: è diverſo tuam unius fortitudinem adverſum me initi conflictus hic conatus tuus diſſolvit. *Durum enim tibi eſt adverſus ſtimulos* ſuo acumine pungentes *calcitrare.* Acumen ſtimulorum nequaquam obtundi, imò

Phil. 1, 21.
1.Tim. 6, 7.
Matt. 19, 6.
Gen. 2, 24.
Eccleſia Dei non poteſt diſſolvi.
Act. 9, 5.

imò è pedibus elicis ſanguinem. Adeò non diſſolvunt, non demoliuntur petram iſti fluctus coorientes, ut ipſi magis reſolvantur in ſpumam, Eccleſia nihil uſquam potentius. O homo, dirimito bellum, ne tuum ipſius diſſolvas robur. Ne bellum inferas cœlo. Hominem ſi oppugnas utique aut viceris, aut certè ipſe vinceris. E regione ſi Eccleſiam oppugnas, ſcito te arte nulla victoriam de ea reportaturum, Omnibus enim in immenſum fortior eſt Deus. *An æmulamur Dominum? Nunquid fortiores illo ſumus?* (1. Cor. 10.) Deus fixit, quis huc ſtudio incumbit, ut exagitet: utique non noſti, ipſius quanta potentia. B (Pſ. 103,32.) *Reſpicit terram, & facit eam intremiſcere: jubet, & quæ ſunt concuſſa firmantur.* Civitatem trementem ſtare juſſit, quantò magis poteſt conſtabilire Eccleſiam? (Mat. 24,35.) Sanè Eccleſia ipſo cœlo fortior eſt: ſi quidem *cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea nunquam tranſibunt.* Cujuſmodi verba hæc? (Mat. 16,18.) *Tu es Petrus & ſuper hanc meam petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* Si verbum hoc habes ſuſpectum, vel factis habeto fidem. C Quot quantique tyranni toto conatu ſtuduerunt evincere Eccleſiam, quot ſartagines? quot camini? immanium belluarum exacuminati dentes? enſes exacuti quot? qui omni ſtudio oppugnarunt eam, quónam abierunt? ſuppreſſi ſunt, ſilentio, oblivioni ſunt contraditi. Quónam provecta eſt Eccleſia? quo evaſit honoris? Tanto præ ſole ipſa illuſtrius promicat & eniteſcit. Quæ illorum erant, extincta ſunt, ieruntq; peſſum, quæ autem ad Eccleſiam attinent, immortalia prorſus. D Si cum in raro erant numero, non vincebantur: cum orbis totus jam pietate adimpletus eſt, quánam ratione eã te expugnare & evincere poſſe confidis? Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea nunquam tranſibunt: idque jure optimo. Gratioſior enim Deo eſt ac longè amabilior Eccleſia cœlo ipſo: Si quidem cœli corpus non accepit, Eccleſiæ vero carnem aſſumpſit. Propter Eccleſiam conditum eſt cœlum: non item propter cœlum Eccleſia. (*Cœlum eſt propter Eccleſiam.*) Eorum quæ facta ſunt nihil vos obturbet. Mihi unum hoc, quæſo, ut gratuitum conferatis beneficium: fidem conſervate neutrobi evariantem, aut altroverſum verſatilem. E Non videtis Petrum ſuper aquas ambulantem, qui quum ſe parumper à fide disjunxiſſet, veritus eſt ne ſubmergeretur, non uſque adeò propter erraticum & inconſiſtentem aquæ impetum, quàm ob infirmitatem fidei? Num enim humanis decretis aut ſuffragiis ad complexum fidei hujus ſumus provecti? num homo quivis nos eo uſque perduxit, ut eam diſſolvat homo? Hæc ipſe non arroganter loquor, A aut ut me jactem: abſit hoc. At neque quaſi inſoleſcens, immo cupiens animorum veſtrorum fluctuationem conſtabilire. Ubi enim vidit diabolus civitatem ſedatam eſſe, toto annıſu voluit Eccleſiam concutere. (*Poſt terræ motum ſeditio in civitate.*) O ſceleſte immo flagitioſiſſime diabole, ne muros quidem viciſti, & ſperas tandem te Eccleſiam collidere poſſe? Atqui non mœnium ambitu conſtabilitur Eccleſia: in numeroſa multitudine Eccleſia conſiſtit: en quàm ſolidæ ſunt ejus columnæ, non quidem ferro adſtrictæ, ſed fide compactæ B & connexæ. Non dico, quia tanta multitudo piorum excrevit igne ipſo flagrantior, ſed neque ſi unius eſſet, hunc tunc evincere poſſis. Planè noviſti cujuſmodi tibi vulnera inflixerint martyres. Introgreſſa ſæpenumero puella delicatula ac tenella, virilis expers thori: cera ipſa erat liquidior, & petra qua vis ſolidior facta eſt. Latera ejus radebas, neque ſic fidem ipſius ſuperaſti: languit carnis natura, ne ſic quidem ſuccubuit aut concidit præſtans virtus fidei. (*Martyres diabolum ſuperant.*) C Marcore abſumptum eſt corpus, at ſenſus juvenilis reviguit: abſumpta eſt ſubſtantia, verum pietas perennabat ac pudor. Ne unam quidem vincere poteras mulierem, & ſperas te evaſurum ſuperiorem tanto populo? Non audis Dominum dicentem: (Mat. 18,20) *ubi duo vel tres congregati ſunt in nomine meo, illic ſum in medio eorum?* Ubi numeroſus adeò populus mutuæ charitatis vinculo compactus & adſtrictus conſpicitur, non adeſt Dominus? ejus arrhabonem penes me retineo. Ipſe ne audaciam mihi ſumo ex propria virtute? D Tabellas ſponſionis ipſius retineo: illæ literæ mihi ſunt baculus, illæ mihi certum & tutelare ſignum, illæ mihi portus ſunt fluctuationum expers & tranquillus: ut orbis univerſus turbellis exagitetur, tabellas mordicus tueor ac retineo. Ipſi literas illas recito. Murus tutelaris mihi ſunt, & munimentum ſtabile. Quænam hæ ſunt tabellæ? (Mat. 28,20.) *ego vobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſeculi.* Chriſtus mecum, ecquem timebo? licet fluctus in- E undent adverſum me, & concitentur, quamvis ima vorago maris me abſorbeat, etiamſi animoſa & vindictæ appetens indignatio Principum adverſum me cooriatur, iſthæc omnia viliora eſſe duco tela aranearum: & niſi veſtra erga me dilectio obſtitiſſet, ne hodie quidem ipſe abnuiſſem hinc emigrare aliò. Semper enim dico: Domine tua voluntas fiat. Non quod talis & talis, ſed ſi quid vis. Hoc mihi ſit tutiſſima turris, hoc mihi petra ſit immobilis nec violanda, hoc mihi ſit baculus minimè vacillans, & neutrobi ſe inflectens. Si Deus vult hoc fieri, fiat. Si quidem vult hic me eſſe, habeo gratiam. Quò vult me hinc faceſſere, gratiam habeo. Nemo vos obturbet aut ullum cieat tumultum. Orationibus incumbite. Haſce motorias turbellas excitavit diabol⁹, ut interciperet, prorſuſq; abrogaret ſtudiũ, quod ſedulò impendebatur ſupplicationib⁹. Sed .n. nihil proficit.

A κέντρα, ἀλλὰ τοὺς πόδας αἱμάσσεις· ἐπεὶ καὶ τὰ κύματα τὴν πέτραν οὐ διαλύει, ἀλλὰ ταῦτα εἰς ἀφρὸν διαλύονται, οὐδὲν ἐκκλησίας δυνατώτερον. ἄνθρωπε, λῦσον τὸν πόλεμον, ἵνα μὴ καταλύσῃ σου τὴν δύναμιν. μὴ εἴσαγε πόλεμον εἰς οὐρανόν. ἄνθρωπον ἐὰν πολεμῇς, ἢ ἐνίκησας, ἢ ἐνικήθης· ἐκκλησίαν δὲ ἐὰν πολεμῇς, νικῆσαί σε ἀμήχανον. ὁ Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ πάντων ἰσχυρότερος. μὴ παραζηλοῦμεν τὸν κύριον; μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἐσμέν; ὁ Θεὸς ἔπηξε, τίς ἐπιχειρεῖ σαλεύειν; οὐκ οἶδας αὐτοῦ τὴν δύναμιν. B ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιεῖ αὐτὴν τρέμειν· κελεύει, καὶ τὰ σειόμενα ἡδράζετο. εἰ τὴν πόλιν σαλευομένην ἔστησε, πολλῷ μᾶλλον τὴν ἐκκλησίαν στῆσαι δύναται. ἡ ἐκκλησία οὐρανοῦ ἰσχυροτέρα. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. ποῖοι λόγοι; σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ μου τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. εἰ ἀπιστεῖς τῷ λόγῳ, πίστευε τοῖς πράγμασι. C πόσοι τύραννοι ἠθέλησαν περιγενέσθαι τῆς ἐκκλησίας; πόσα τήγανα; πόσαι κάμινοι; θηρίων ὀδόντες; ξίφη ἠκονημένα; καὶ οὐ περιεγένοντο. ποῦ οἱ πολεμήσαντες; σεσίγηνται καὶ λήθῃ παραδέδονται. ποῦ δὲ ἡ ἐκκλησία; ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπει. τὰ ἐκείνων ἐσβέσθη, τὰ ταύτης ἀθάνατα. εἰ ὅτε ὀλίγοι ἦσαν, οὐκ ἐνικήθησαν, ὅτε ἡ οἰκουμένη ἐπλήσθη εὐσεβείας, πῶς νικῆσαι δύνασαι; ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι D μου οὐ μὴ παρέλθωσι· καὶ μάλα εἰκότως. ποθεινοτέρα γὰρ ἡ ἐκκλησία τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ. οὐρανοῦ σῶμα οὐκ ἀνέλαβεν, ἐκκλησίας δὲ σάρκα ἀνέλαβε· διὰ τὴν ἐκκλησίαν ὁ οὐρανὸς, οὐ διὰ τὸν οὐρανὸν ἡ ἐκκλησία. μηδὲν ὑμᾶς θορυβείτω τῶν γινομένων. τοῦτό μοι χαρίσασθε, πίστιν ἀπερίτρεπτον. οὐκ εἴδετε τὸν Πέτρον περιπατοῦντα ἐπὶ τῶν ὑδάτων, καὶ ὀλίγον διστάσαντα, καὶ μέλλοντα καταποντίζεσθαι, οὐ διὰ τὴν ἄτακτον τῶν ὑδάτων ὁρμὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσθένειαν E τῆς πίστεως. μὴ γὰρ ἀνθρωπίναις ψήφοις ἐνταῦθα ἤλθομεν; μὴ γὰρ ἄνθρωπος ἤγαγεν, ἵνα ἄνθρωπος καταλύσῃ; ταῦτα λέγω οὐκ ἀπονοούμενος [μὴ γένοιτο] οὐδὲ ἀλαζονευόμενος, ἀλλὰ τὸ ὑμῶν σεσαλευμένον στηρίξαι βουλόμενος. ἐπειδὴ ἔστη ἡ πόλις, τὴν ἐκκλησίαν ὁ διάβολος ἠθέλησε σαλεῦσαι. μιαρὲ καὶ παμμίαρε διάβολε, τείχους οὐ περιεγένου, καὶ ἐκκλησίαν προσδοκᾷς σαλεῦσαι; μὴ γὰρ ἐν τείχεσιν ἡ ἐκκλησία; ἐν τῷ πλήθει τῶν πιστῶν A ἡ ἐκκλησία. ἰδοὺ πόσοι στύλοι ἑδραῖοι, οὐ σιδήρῳ δεδεμένοι, ἀλλὰ πίστει ἐσφιγμένοι. οὐ λέγω ὅτι τοσοῦτον πλῆθος πυρὸς σφοδρότερον· ἀλλ' οὔτε, εἰ εἷς ἦν, περιεγένου. καὶ οἶδας, οἷά σοι τραύματα παρέσχον οἱ μάρτυρες. εἰσῆλθε πολλάκις κόρη ἁπαλὴ ἀπειρόγαμος· κηροῦ ἦν ἁπαλωτέρα, καὶ πέτρας ἐγένετο στερεωτέρα. τὰς πλευρὰς αὐτῆς ἔξεες, καὶ τὴν πίστιν αὐτῆς οὐκ ἔλαβες. ἠτόνησε τῆς σαρκὸς ἡ φύσις, καὶ οὐκ ἀπηγορεύθη τῆς πίστεως ἡ δύναμις. ἐδαπανᾶτο τὸ σῶμα, ἐνεανιεύετο τὸ φρόνημα· ἀνηλίσκετο B δὲ ἡ οὐσία, καὶ ἔμενεν ἡ εὐλάβεια. γυναικὸς οὐ περιεγένου μιᾶς, καὶ τοσούτου περιγενέσθαι δήμου προσδοκᾷς; οὐκ ἀκούεις τοῦ κυρίου λέγοντος, ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἰσι συνηγμένοι εἰς τὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν; ὅπου τοσοῦτος δῆμος ἀγάπῃ ἐσφιγμένος, οὐ πάρεστιν; ἔχω αὐτοῦ ἐνέχυρον. μὴ γὰρ οἰκείᾳ δυνάμει θαρρῶ; γραμματεῖον αὐτοῦ κατέχω. ἐκεῖνό μοι βακτηρία, ἐκεῖνό μοι ἀσφάλεια, ἐκεῖνό μοι λιμὴν ἀκύμαντος. κἂν ἡ οἰκουμένη ταράττηται, τὸ γραμματεῖον κατέχω· αὐτῷ ἀναγινώσκω. τὰ γράμματα C ἐκεῖνα, τεῖχος ἐμοὶ καὶ ἀσφάλεια. ποῖα ταῦτα; ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Χριστὸς μετ' ἐμοῦ, καὶ τίνα φοβηθήσομαι; κἂν κύματα κατ' ἐμοῦ διεγείρηται, κἂν πελάγη, κἂν ἀρχόντων θυμοί· ἐμοὶ ταῦτα πάντα ἀράχνης εὐτελέστερα. καὶ εἰ μὴ διὰ τὴν ἡμετέραν ἀγάπην, οὐδὲν σήμερον ἂν παρῃτησάμην ἀπελθεῖν. ἀεὶ γὰρ λέγω, κύριε, τὸ σὸν D θέλημα γενέσθω· μὴ ὃ, τι ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ' ὅ τι σὺ βούλει. οὗτος ἐμοὶ πύργος, οὗτος ἐμοὶ πέτρα ἀκίνητος· οὗτος ἐμοὶ βακτηρία ἀπερίτρεπτος. εἰ βούλεται ὁ Θεὸς τοῦτο γενέσθαι, γενέσθω· εἰ βούλεται ἐνταῦθα εἶναί με, χάριν ἔχω. ὅπου βούλεται, εὐχαριστῶ. μηδεὶς ὑμᾶς θορυβείτω. ταῖς εὐχαῖς προσέχετε. ταῦτα ἐποίησεν ὁ διάβολος, ἵνα ἐκκόψῃ τὴν σπουδὴν τὴν περὶ τὰς λιτανείας. ἀλλ' οὐ προχωρεῖ αὐτῷ· E ἀλλὰ

ἀλλὰ σπουδαιοτέρους ὑμᾶς καὶ θερμοτέρους εὑρήκαμεν. αὔριον εἰς λιτανεῖον ἐξελεύσομαι μεθ' ὑμῶν. ἢ ὅπου ἐγὼ καὶ ὑμεῖς ἐκεῖ· ὅπου ὑμεῖς, ἐκεῖ κἀγώ· ἓν σῶμά ἐσμεν· οὐ σῶμα κεφαλῆς, οὐ κεφαλὴ σώματος χωρίζεται. διειργόμεθα τῷ τόπῳ, ἀλλ' ἡνώμεθα τῇ ἀγάπῃ. οὐδὲ θάνατος διακόψαι δυνήσεται. κἂν γὰρ ἀποθάνῃ μου τὸ σῶμα, ζῇ ἡ ψυχὴ καὶ μέμνηται τοῦ δήμου. ὑμεῖς ἐμοὶ πατέρες. πῶς ὑμῶν δύναμαι ἐπιλαθέσθαι; ὑμεῖς ἐμοὶ πατέρες, ὑμεῖς ἐμοὶ ζωή, ὑμεῖς ἐμοὶ εὐδοκίμησις. ἐὰν ὑμεῖς προκόψητε, ἐγὼ εὐδοκιμῶ. ὥστε B ἐμοὶ ζωὴ πλοῦτος ἐν τῷ ὑμετέρῳ κεῖται θησαυρῷ. ἐγὼ μυριάκις ὑπὲρ ὑμῶν σφαγῆναι ἕτοιμος, καὶ οὐδεμίαν χάριν παρέχω, ἀλλὰ καὶ ὀφειλὴν ἀποδίδωμι. „ὁ γὰρ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ „τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων· καὶ σφαγῆναι μυριάκις, καὶ μυρίας κεφαλὰς ἀποτμηθῆναι. ἐμοὶ ὁ θάνατος οὗτος ἀθανασίας ὑπόθεσις, ἐμοὶ αἱ ἐπιβουλαὶ αὗται ἀσφαλείας ἀφορμή. μὴ γὰρ διὰ χρήματα ἐπιβουλεύομαι, ἵνα λυπηθῶ; μὴ γὰρ δι' ἁμαρτήματα, ἵνα C ἀλγήσω; διὰ τὸν ἔρωτα τὸν περὶ ὑμᾶς· ἐπειδὴ πάντα ποιῶ, ὥστε ὑμᾶς ἐν ἀσφαλείᾳ μεῖναι· ὥστε μηδένα παρεισελθεῖν τῇ ποίμνῃ· ὥστε μεῖναι ἀκέραιον τὸ ποίμνιον. ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀγώνων ἀρκεῖ μοι εἰς στέφανον. τί γὰρ ἂν πάθοιμι ὑπὲρ ὑμῶν; ὑμεῖς ἐμοὶ πολῖται, ὑμεῖς ἐμοὶ πατέρες, ὑμεῖς ἐμοὶ ἀδελφοί, ὑμεῖς ἐμοὶ τέκνα, ὑμεῖς ἐμοὶ μέλη· ὑμεῖς ἐμοὶ σῶμα, ὑμεῖς ἐμοὶ φῶς, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ φωτὸς τούτου γλυκύτεροι. τί γὰρ τοιοῦτον παρέχει μοι ἡ ἀκτῖνα, οἷον ἡ D ὑμετέρα ἀγάπη; ἡ ἀκτῖνα ἐν τῷ παρόντι με βίῳ ὠφελεῖ, ἡ δὲ ὑμετέρα ἀγάπη στέφανόν μοι πλέκει ἐν τῷ μέλλοντι. ταῦτα δὲ λέγω εἰς ὦτα ἀκουόντων. τί δὲ τῶν ὤτων ὑμῶν ἀκουστικώτερον; τοσαύτας ἡμέρας ἠγρυπνήσατε, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς ἔκαμψεν, οὐ χρόνου μῆκος μαλακωτέρους ὑμᾶς ἐποίησεν, οὐ φόβοι, οὐκ ἀπειλαί· πρὸς πάντα ἐγένεσθε γενναῖοι. καὶ τί λέγω, ἐγένεσθε; τοῦτο ὅπερ ἐπεθύμουν ἀεί, κατεφρονήσατε τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, ἀπετάξασθε τῇ γῇ, εἰς τὸν οὐρανὸν μετέστητε· ἀπηλλάγητε τοῦ συνδέσμου τοῦ σώματος, E πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἡμιλλᾶσθε φιλοσοφίαν. ταῦτα ἐμοὶ στέφανοι, ταῦτα παράκλησις, ταῦτα παραμυθία, ταῦτα ἐμοὶ ἄλειμμα, ταῦτα ζωή, ταῦτα ἀθανασίας ὑπόθεσις. ἀλλ' ὁρῶ τοῖς ἐμαυτοῦ δόγμασί τινας ἐγκαρτερεῖν με πειθόντων. φέρει γὰρ πολλὰ τῶν εὐτυχημάτων εἰς τοὐναντίον· ὅτι εἰς ἐδόκουν ζηλωτὴς εἶναι, περιπέπλωκα τῇ μοχθηρίᾳ· οἱ μὲν κατὰ τὸν τρόπον καθαιροῦντες νικῶσι τὸν ἀγῶνα τῇ διαφορᾷ τῶν πραγμάτων, οὐκ ἠπείλουν, ἀλλὰ παρίσαντο. A ἔστι γὰρ καιρὸς νῦν εἰπεῖν τὰ περὶ τῆς ἐμῆς θλίψεως. νόμος ἐστίν, ἀλλ' ὁ νομοθέτης νικᾶται. τέκνα, μάτην ὑμετέραν ἀγάπην, βλέπω συσκευὴν πολεμοῦσαν, καὶ τὸν Θεὸν ὑβριζόμενον· βλέπω τὸν ἀγῶνα πίπτοντα, καὶ τὸν ἀγωνοθέτην λυπούμενον· βλέπω τὸ πιθανὸν τῆς ἀληθείας μαραινόμενον, καὶ τὴν συσκευὴν ἀνθοῦσαν. λέγουσί μοι ὅτι ἔφαγες καὶ ἐβάπτισας. εἰ ἐποίησα τοῦτο, ἀνάθεμα ἔσομαι· μὴ ἀριθμηθείην εἰς ἐπισκόπων ῥίζαν μὴ γένωμαι μετ' ἀγγέλων· μὴ ἀρέσω B Θεῷ· εἰ δὲ καὶ ἔφαγον καὶ ἐβάπτισα, οὐδὲν ἄκαιρον τῶν πραγμάτων ἐποίησα. πρόσεχέ μοι μετ' ἀκριβείας ὃ λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι. „ἐμοὶ μὲν τὸ λέγειν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. ἀλλ' ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον. λέγουσιν ὅτι ἔφαγον καὶ ἐβάπτισα. καθελέτωσαν οὖν Παῦλον, ὅτι μετὰ τὸ δειπνῆσαι ἐχαρίσατο τῷ δεσμοφύλακι τὸ βάπτισμα. τολμῶ λέγειν, καθελέτωσαν καὶ αὐτὸν τὸν Χριστόν, ὅτι μετὰ τὸ δεῖπνον τοῖς μαθηταῖς τὴν κοινωνίαν ἐχαρίσατο. C ἀλλ' εἰκότα καὶ μεγάλα ἡμῖν ταῦτα; ταῦτα φαιδρὰ τῆς εἰρήνης· ταῦτα τοῦ λαοῦ τὰ ἐγκώμια. ἐμοῦ ὁ στέφανος, ὑμῶν ὁ καρπός. ἀλλ' οἴδατε, ἀγαπητοί, διὰ τί με θέλουσι καθελεῖν. ὅτι τάπητας οὐχ ἥπλωσα, οὔτε σηρικὰ ἱμάτια οὐκ ἐνεδυσάμην, καὶ ὅτι τὴν γαστριμαργίαν αὐτῶν οὐ παρεμυθησάμην. ἤνθησαν γὰρ τὰ ἔγγονα τῆς ἀσπίδος, ἔτι περιλέλειπται τῆς Ἰεζάβελ ὁ σπόρος, ἔτι δὲ καὶ ἡ χάρις τῷ Ἠλίᾳ συναγωνίζεται. φέρε δέ μοι εἰς μέσον τὸν θαυμαστὸν καὶ D πλούσιον τῆς ζωῆς κήρυκα, Ἰωάννην λέγω, τὸν πένητα, καὶ ἕως λύχνου μὴ κτησάμενον [εἶχε γὰρ τὴν λαμπάδα τοῦ Χριστοῦ] οὗ τὴν κεφαλὴν ἐπεθύμησεν ἡ τῆς Εὔας συλλειτουργός, ἡ τῶν ἁγίων ἐμπόδιον γενομένη, ἡ τοὺς προφήτας διώξασα, ἡ τὴν ἐν δόλῳ νηστείαν κηρύξασα,

A invenimus vos ſolito alacriores ac ferventiores. Cras unà vobiſcum proficiſcar ad ſupplicationes. Aut quò ipſe pergam, & vos illuc. Nam ubi vos, illic & ego : unum corpus ſumus, non corpus quidem dirimitur à capite, non etiam caput à corpore diſpeſcitur. Loco quidem diſtinguimur, ſed counimur charitate. Ne ipſa quidem mors nos intercidere poteſt. Etenim corpus meum licet moriatur, vivit tamen anima, & totius populi commeminit. Vos mei patres, quo pacto poſſim omnium B veſtrum obliviſci? vos mei patres, vos mihi vita, vos mihi ſplendor nominis, & gloriæ conſequutio. Siquidem vos promoveritis, profectum hunc veſtrum comprobo. & hoc nomine mihi ipſe placeo, adeò ut vitam meam exiſtimem eſſe divitias in theſauro veſtro repoſitas. Ego veſtri cauſa paratus ſum ut millies mactet, nec ullam exiſtimo hinc me exhibere gratiam, quando debitum tali opere ſolvere me agnoſcam. *Paſtor enim bonus animam ſuam ponit pro ovibus.* paratus inquam ſum jugulari mil- *Joh. 10.* C lies, & capita (ſi adeſſent) innumera exponere ad præſectionem. Equidem mors talis argumentum mihi fuerit & occaſio parandæ immortalitatis. Iſtæ inſidiæ adverſum me adornatæ ſuggerunt opportunum ſubſidium ſalutis benè ſperandæ. Num enim ob facultates meas inſidioſa hæc molitio inſ[illegible] contriſter? Num [illegible] ex animi deliquio intabeſcam? Tantum eſt propter amorem quo vos proſequor. Iſthæc enim omnia efficere enixè contendo, ut tuti per- D maneatis, ut nemo alienus clàm ſe inſinuet gregi, ut ovile hoc perſeveret ſincerum & incolume. Ad parandam coronam mihi abundè ſufficit cauſa ipſa, ob quam tot ſuſtineo agones. Quidni pro vobis patiar? vos enim mihi cives, vos mihi eſtis patres, vos mihi eſtis fratres, vos mihi loco filiorum eſtis, vos mihi membra, vos mihi corpus, vos mihi luce hac tanto eſtis dulciores. Quid enim uſquam eſt, quod mihi radioſum adeò jubar ſuppeditet, cujuſmodi veſtra erga me dilectio? Radius hic in præſenti vita, haud mediocriter emolumento me afficit: veſtra di- E lectio in futuro nectit mihi coronam. Hæc proinde dixerim ad aures loquutus audientium. Quid enim veſtris auribus accommodatius ad audiendum? Tot pervigiles dies egiſtis, & nihil vos in alterutram partem inflexit, non temporis prolixitudo ſegniores reddidit, non incuſſi timores, non intentatæ minæ. Ad omnia vos exhibuiſtis ſtrenuos & generoſos: ecquid dico quia generoſi fuiſtis? Nimirum id quod ſemper audire cupiebam. Temporaria hæc ne tantilli quidem æſtimatis, ut valedicta A terra ad cœlos tranſportemini. Exempti corporeis vinculis ad beatam illam philoſophiam magna animi contentione properaſtis. Hæc mihi coronas pariunt, hæc mihi ſolatio ſunt, hæc animum demulcent, hæc me in agonibus velut unguenta quædam corroborant, hæc vita, hæc occaſio conciliandæ immortalitatis. Sed enim quoſdam eſſe video qui ſuadeant, ut mihi temperem ab iſtis meis dogmatibus. Pleróſque enim fœlicior rerum ſucceſſus in contrarium tranſverſos agit. Quod autem *Hucuſque verus interpres hujus homiliæ.* B iſtis viderer plus æquo zelum exacuere, hinc revolutus ſum in hanc ærumnoſam afflictionem. Et quidem illi ſuo more nos gradu deturbantes, quum per rerum geſtarum diverſitatem ſuperiores evaſiſſent noſtro agone, de mea afflictione nonnihil ediſſeram. Lex ſancita quidem eſt, ſed qui ſancit leges, ſuperior evaſit. Filii, nullo veſtro fructu veſtram dilectionem. * Video enim coïtionem ad pugnam ineundam conſpirantem, è regione C Deum contumelioſè affectum, video agonem in me delabentem, & munerarium, ſive præſidem certaminis non mediocri mœrore affectum. Video perſuaſionem veritatis exoleſcere, & ad tabem properare, ex oppoſito flagitioſam molitionem refloreſcere. Mihi ab iſtis opponitur: Comediſti, dein baptizaſti. Anathemate percellar, ſi quidem hoc admiſi: Non veniam in numerum & radicem Epiſcoporum, non item admittar in Angelorum conſortium, non denique prober Deo gratus. Ut inte- D rim donem me & comediſſe & baptiſmo admoviſſe, utique rem feci non intempeſtivam, ſive inauſpicatam & abſurdam. Ad id quod dico, attentum animum adverte, ſed nec deſinam dicere. *Id quidem dicere mihi non pigrum, vobis autem tutum.* Cœptum igitur propoſitum redordiar. Objiciunt comediſſe me, dein baptiſmo admoviſſe? Hoc ergo nomine de gradu deturbent & Paulum. Ipſe ſiquidem à ſumpta cœna, carceris cuſtodi baptiſma contulit. Auſim dicere, exauthorent Chriſtum ipſum. *Phil. 1. 2.* E Is enim poſtquam cœnavit, diſcipulis communionem gratuitò diſpertivit. Sunt & hæc eximia nobis inſignia pignora mutuæ pacis, populi autem illuſtria encomia: Mihi verò hic texitur corona, vobis fructus decerpitur. Cæterum, dilectiſſimi, planè noviſtis, quibus de cauſis me ab hoc throno depellunt. Tapetas ad ornatum minimè expandi, veſtimentis ſericis neutiquam amiciri volui, ipſorum ingluviem non magnopere demulſi. Quin & filii filiorum aſpidis refloruere. Adhuc & ſemen Jezabelis derelictum eſt: è regione gratia certat cum Elia eumq; propugnat. Proinde in medium mihi expromito admirabilem illum ac prædivitem vitæ præconem, Joannem dico, uſq; adeò pauperem, ut ne lychnum ſive lucernam poſſederit. Siquidem habebat is lampadem Chriſti ſibi prælucentem, cujus caput expetivit operatrix & cominiſtra Evæ, quæ & ſanctis impedimento fuit, quæ & Prophetas perſequuta eſt, quo dolo malo juſſit prædicari jejunium, quæ

Cur expulſus fuerit Ioan. Chryſ.

Eudoxia imperatrix cum Herodiade & Iezabele collata.

quæ & nomenclaturam ſortita comparem Echidnæ, ſcitè ſaltitavit, & choream duxit prandio nondum abſoluto. Vitam hæc minimè concupivit, non hanc inceſſit cumulandarum opum cupido, non imperatoriam dignitatem tanti fecit, non aliud quidvis ex omni opum affluentia exoptavit. Cæterum tu mihi dic, ô homo, quid illud cujus deſiderio tantopere exarſit? Caput concupivit hominis? Non ſolum autem hominis, ſed & Evangeliſtæ. Atqui cum caput accepiſſet non prævaluit. Ob increpationem enim deſecuit caput. Illegitimam quidem illam ſuam cupiditatem avidiſſime explevit accepto capite in diſco. Vide ſimul & demirare ſolertem Dei potentiam. Qui coarguit inſons alioqui, nec ulli obnoxius culpæ, præciſione capitis imminutus eſt: atqui is ita præfectus in dextera eſt Chriſti: illa è diverſo inevitabile luit ſupplicium. Rurſus ille qui ſemen eſt, qui & ſator ſpinæ in morem aculeatus, velut altera Herodias ſedulò anquirit ac feſtinat, quo artificio petat caput Joannis. Iterum ſaltatoriam choream haud ſecus geſticulando in omnium proſpectum deducit. Nos autem non eam geſticulationem pedibus ludendo repræſentamus, ſed Mariæ exemplo ſtabilibus plantis confirmatam choream proludimus. Clamat rurſus Joannes: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui.* Ecquid dicam? Tempeſtivum eſt ut
Marc. 6, 18. erumpamus [illegible]. Nihil horum non ad ignominiam ſpectat & excurrit, ſed & omnia indicat tempus. Precioſus auri fulgor nihil non reddit glorioſum. Sed age, mihi in medium profer ſanctum Davidem dicentem, & hæc exerta voce depromen-
Pſ. 61, 11. tem: *Aurum ſi affluat, nolite cor apponere.* Sed enim dic mihi tu, Quis hic erat, qui iſtiuſmodi ejaculatus eſt vocem? An non is obtinebat ex condicto regalis ſolii faſtigium? Nónne regia poteſtate functus ordine cuncta adminiſtrabat? Ne is quidem ad rapinam aciem oculorum intendebat, non ad demolitionem pietatis ejus mens devergebat, neque illi erat anxia cogitatio de cumulandis theſauris, ſed delectus militaris illi erat curæ. Aſſenſum uxoris non requirebat. Fugite & vos ô mulieres alienorum virorum conventus. Viris veſtris ne conſilium dederitis quod iniquum ſit, quin potius eos confirmate ſecundum prædicta. Num nam flammam, quæ vos urebat, ipſi extinximus? Utrúmne tandem ſubacta ſunt corda veſtra & emollita? verumenimvero ipſe novi, quia vos quæ filiæ eſtis & imitatrices Mariæ, nonnihil utilitatis hinc relaturæ eſtis. Aliæ contra ex ſatiatæ quidem & inebriatæ non à vino, ſed inexplebili avaritia, quemadmodum bea-
1. Tim. 6, 10 tus Paulus vociferatur & deprædicat dicens: *Radix omnium malorum eſt cupiditas.* Hoc pacto hæ mulieres intelligentiæ omnis expertes ac ſtultæ aures ſuas oppilant, ut pro bono ſemine jacto aliud nihil pariant, quàm ſpinas. Cæterum vos adhortor & obſecro, ne videamur dejeciſſe ſemen noſtrum ſuper petram, (ſi quidem agricolatio ſumus Chriſti) ut audire promereamur: Euge ſerve bone, intra in domum meam: ut ne pro hac ſeutentia dicatur, Serve malè ac piger: magis ipſe vos obteſtor, ut luceat veſtra converſatio coram hominibus, non item infatuetur ſal noſtrum, ſed glorificemus, ſed rependamus gratiarum actionem, nos ditati ei qui prædives eſt, nos pauperes benigno hominum amatori ac pauperum amantiſſimo Chriſto, potentes forti ac prævalidæ manui ejus. Et hæc quidem de vobis, ô mulieres, dicta ſunto. Forſan autem ſinit hæc me perpeti Deus quæ inter ſe conſultant, ac decernunt ſe molituros adverſum me, ut me per has calamitates probet, quod in laboribus & ærumnis prorſus conſiſtat victoria, & corona per certaminum tolerantiam adornari ſoleat. Etenim admirabilis ille Paulus dicebat: Curſum conſummavi, fidem ſervavi: in reliquum repoſita eſt mihi corona juſtitiæ: qua corona dignos vos efficiat univerſorum Dominus in ſecula, Amen.

EJUSDEM SERMO POST REDITUM A PRIORI EXILIO.

Eodem interprete.

Ex eadem vita per Georgium Alex. ſcripta. Gen. 12, 13.

QUo tempore Sarram ab Abraham injecta vi abſtulit Pharao, mulierem utique pulchram, & honeſta indole, ac decora ſpecie præditam, malitioſus ille barbarus & Ægyptius iniquis oculis ipſius elegantem formam contuitus, cupienſque committere facinus nefarium adulterii: tunc ſanè, tunc non ſtatim initio Deus icere voluit adulterum, ut declararetur & juſti virilis ac ſtrenua probitas, & mulieris pudicitia, ſimul & barbari procax libido, Dei inſuper benignitas: juſti virilis conſtantia, quod is cum gratiarum actione toleraſſet inflictam ſibi injuriam: mulieris autem pudicitia, quia tametſi incidit in manus barbari illius, illibatam tamen & incolumem caſtimoniam conſervavit: barbari petulans laſcivia, quod alienum cubile invadere voluerit: denique Dei benignitas demonſtrata eſt, quod ſpe omni humana deſtitutus vir quum eſſet, tunc juſto Deus contulit coronam. Hæc tum fiebant tempore Abrahami, hoc ipſum in Eccleſia hodie fieri contigit. Ægyptius eſt iſte, ut ille fuit Ægyptius. Hic ſuos habebat haſtatos ſatellites, ille nec ſecus obtinebat ſuos propugnatores: ille Sarram perinde atque hic Eccleſiam:
una

A ἢ ὁμότιμον τοῦ ὀνόματος τῆς ἐχίδνης ἐπισαμένη τὴν ὄρχησιν, ἐν τῷ
ἀρίστῳ τῷ ἀτελεῖ ὀρχησαμένη. οὐκ ἐπεθύμησε ζωῆς, οὐκ ἐπε-
θύμησε χρημάτων ὄγκον, οὐ βασιλείας ἀξίωμα, οὐκ ἄλλης τινὸς
περιουσίας. ἀλλ᾽, εἰπέ μοι, ἄνθρωπε, τί ἐπεθύμησε; κεφαλὴν
ἀνθρώπου; τί δὲ λέγω; οὐ μόνον ἀνθρώπου, ἀλλ᾽ εὐαγγελιστοῦ. ἀλλ᾽
οὐκ ἐνίκησε λαβοῦσα τὴν κεφαλήν. ἔτεμε γὰρ τὴν κεφαλὴν αἰτησα-
μένη, τὴν ἄνομον ἐπιθυμίαν σπουδαίως διὰ πίνακος δεξαμένη. βλέ-
B πε, καὶ θαύμασον τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν. διήλεγχεν ὁ ἀναίτιος, ἀπε-
τμήθη· ἀλλ᾽ ὁ ἀποτμηθεὶς ἐν δεξιᾷ τοῦ Χριστοῦ, ἡ δὲ ἀπαραίτητον κό-
λασιν ἐκδέχεται. πάλιν ἐκείνης τὸ σπέρμα, ὁ σπόρος ὁ ἀκανθώ-
δης ἐπιζητεῖ καὶ σπεύδει. ἀλλ᾽ Ἡρωδιὰς Ἰωάννου τὴν κεφαλὴν ζητοῦ-
σα πάλιν ὄρχησιν, οὐχ ἣν τοῖς ποσὶ παίζομεν, ἀλλὰ τὴν τῆς Μαρίας
ὑπερειδομένην. πάλιν βοᾷ καὶ λέγει Ἰωάννης· οὐκ ἔξεστί σοι τὴν γυ-
ναῖκα ἔχειν τοῦ ἀδελφοῦ σου. ἀλλὰ τί εἴπω; δακρύων ὁ παρὼν και-
C ρός· πάντα γὰρ εἰς ἀδοξίαν ἐκτρέχει, καὶ πάντα χρόνος κρίνει· χρυ-
σὸς τὸ ὅλον δοξάζει· ἀλλὰ φέρε μοι τὸν ἅγιον Δαβὶδ τὸν λέγοντα καὶ
βοῶντα· χρυσὸς ἐὰν ῥέῃ, μὴ προστίθεσθε καρδίαν. ἀλλ᾽, εἰπέ μοι,
τίς ἦν οὗτος ὁ ταύτην τὴν φωνὴν ἐπαφείς; οὐχὶ τὸ τῆς βασιλείας ἐπὶ τῆς
κορυφῆς συγκείμενον εἶχεν; οὐκ ἐν τῇ βασιλικῇ ἐξουσίᾳ διέταττεν;
ἀλλ᾽ οὐ πρὸς ἁρπαγὴν ἔβλεπεν, οὐκ εἰς καθαίρεσιν εὐσεβείας, ἦν
αὐτοῦ τὸ φρόνημα, οὐδὲ μέριμνα θησαυρῶν, ἀλλὰ τῆς στρατοπέδων
D συλλογῆς. οὐ γυναικὸς συγκατάθεσιν. φεύγετε οὖν γυναῖκες τὰς
ἀλλοτρίας συλλογάς· μὴ συμβουλεύετε τοῖς ἀνδράσι συμβουλίαν
κακήν· ἀλλ᾽ ἀσφαλίσθητε τοῖς λεχθεῖσιν. ἆρα ἐσβέσαμεν ὑμῶν
τὴν φλόγα; ἆρα ἐμαλάχθη ὑμῶν ἡ καρδία; ἀλλ᾽ οἶδα ὅτι ὠφε-
ληθήσεσθε μὲν αἱ τῆς Μαρίας θυγατέρες· ἄλλαι δὲ ἄνευ οἴνου κεκορε-
σμέναι καὶ μεθύουσαι τῇ φιλαργυρίᾳ, ὡς ὁ μακάριος Παῦλος βοᾷ
καὶ κηρύττει λέγων· ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία. οὕτω καὶ
E αἱ ἀσύνετοι γυναῖκες ἀποφράττουσιν ἑαυτῶν τὰ ὦτα, καὶ ἀντὶ σπό-
ρου ἀγαθοῦ ἀκάνθας τίκτουσιν. ἀλλά, παρακαλῶ, μὴ ἡμῶν τὸν σπό-
ρον ὡς ἐπὶ πέτραν καταβάλλωμεν. Χριστοῦ ἐσμὲν γεώργιον, παρ᾽
οὗ ἀκούσωμεν, εὖ δοῦλε ἀγαθέ, εἴσελθε εἰς τὸν οἶκόν μου· μὴ ἀντὶ τῆς
φωνῆς ταύτης λεχθῇ, ὦ δοῦλε κακέ. ἀλλὰ παρακαλῶ, λαμ-
ψάτω ὑμῶν ἡ πολιτεία ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, μὴ μωράνωμεν ἡ-
μῶν τὸ ἅλας, ἀλλὰ δοξάσωμεν, εὐχαριστήσωμεν, οἱ πλούσιοι τῷ
A πλουσίῳ, οἱ πένητες τῷ φιλανθρώπῳ καὶ φιλοπτώχῳ Χριστῷ, οἱ
δυνατοὶ τῇ κραταιᾷ χειρὶ αὐτοῦ. καὶ ταῦτα μὲν περὶ ὑμῶν. ἴσως δὲ
(συγχωρεῖ ὁ Θεὸς ταῦτά με πάσχειν ἅπερ βουλεύονται) κατ᾽ ἐμοῦ, ἵνα
ἐν συμφοραῖς δοκιμάσῃ τὰ κατ᾽ ἐμέ· ὅτι ἐν τοῖς πόνοις ἐναπόκειται
νίκη πάντως, καὶ ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἡτοίμασαι στέφανος. καὶ γὰρ ὁ θεσπέ-
σιος Παῦλος ἔλεγε· τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοι-
πὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος· οὗ στεφάνου καταξιώ-
B σει ὑμᾶς ὁ τῶν ὅλων δεσπότης εἰς τοὺς αἰῶνας, Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΑΝΕΛΘΟΝΤΟΣ ἀπὸ τῆς προτέρας ἐξορίας ὁμιλία.

C ΟΤΕ τὴν Σάῤῥαν ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ἥρπασεν ὁ Φαραώ, τὴν καλὴν
καὶ εὐειδῆ γυναῖκα ὁ πονηρὸς καὶ βάρβαρος καὶ Αἰγύπτιος, ἀδί-
κοις ὀφθαλμοῖς ἰδὼν αὐτῆς τὸ κάλλος, καὶ μοιχείας ἐργάσασθαι δρᾶ-
μα βουλόμενος· τότε δή, τότε μὲν τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐκόλασεν ὁ Θεός,
ἵνα δειχθῇ καὶ τοῦ δικαίου ἡ ἀνδρεία, καὶ τῆς γυναικὸς ἡ σωφροσύνη, καὶ
τοῦ βαρβάρου ἡ ἀκολασία, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία· τοῦ δικαίου ἡ
ἀνδρεία, ὅτι ἔφερεν εὐχαρίστως τὸ γινόμενον· τῆς γυναικὸς ἡ σωφρο-
σύνη, ὅτι ἐμπεσοῦσα εἰς τὰς βαρβαρικὰς χεῖρας, καὶ τὴν σεμνό-
D τητα διετήρησε· τοῦ βαρβάρου ἡ ἀκολασία, ὅτι ἀλλοτρίᾳ ἐπῆλ-
θεν εὐνῇ· τοῦ Θεοῦ ἡ φιλανθρωπία, ὅτι μετὰ ἀπόγνωσιν ἀνθρώ-
πων, τότε τὸν στέφανον ἐνήνεγκε τῷ δικαίῳ. ταῦτα ἐγένετο τότε
ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ, γέγονε δὲ σήμερον ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας. Αἰγύ-
πτιος οὗτος, ὡς ἐκεῖνος Αἰγύπτιος· οὗτος δορυφόρους εἶχεν,
E ἐκεῖνος ὑπασπιστάς· ἐκεῖνος τὴν Σάῤῥαν, οὗτος τὴν ἐκκλησίαν·
μίαν

μίαν νύκτα ἐκεῖνος συνέσχε, μίαν ἡμέραν οὗτος εἰσῆλθεν. οὐδὲ ἂν τὴν μίαν συνεχωρήθη, ἀλλ᾽ ἵνα δειχθῇ τῆς νύμφης ἡ σωφροσύνη, ὅτι εἰσέρχεται, καὶ οὐ διαφθείρει αὐτῆς τὸ κάλλος τῆς σωφροσύνης. καί τοι μοιχὸν ἡτοίμασε, καὶ τὰ γραμματεῖα συνετελεῖτο, καὶ πολλοὶ τῶν τῆς οἰκίας ὑπέγραφον. ἀπηρτίσθη ἡ μηχανή, καὶ τὸ τέλος οὐκ ἐγένετο. ἐφάνη ἐκείνου ἡ πονηρία, καὶ τοῦ Θεοῦ ἡ φιλανθρωπία. ἀλλ᾽ ὁ μὲν βάρβαρος τότε ἐκεῖνος ἐπιγνοὺς τὸ ἁμάρτημα, ὡμολόγησε τὸ παρανόμημα. λέγει γὰρ τῷ Ἀβραάμ· τί ἐποίησας τοῦτο; εἰς τί εἶπας, ὅτι ἀδελφή μου ἐστὶ, καὶ μικροῦ ἂν ἥμαρτον; οὗτος δὲ μετὰ τὴν παρανομίαν ἐναγωνίσατο. ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, ἥμαρτες, ἡσύχασον, μὴ προσθῇς ἁμαρτίαν ἐφ᾽ ἁμαρτίαν. κἀκείνη μὲν ἐπανῆλθε, πλοῦτον ἔχουσα τὸν Αἰγυπτιακόν· ἡ δὲ ἐκκλησία ἐπανῆλθε, πλοῦτον ἔχουσα τὸν ἀπὸ τῆς γνώμης, καὶ σωφρονεστέρα ἐφάνη. ὅρα δὲ τὴν μανίαν τοῦ βαρβάρου· ἐξέβαλες τὸν ποιμένα· τί τὴν ἀγέλην διέσπασας; ἀπέστησας τὸν κυβερνήτην· τί τοὺς οἴακας κατέκλασας; τὸν ἀμπελουργὸν ἐξέβαλες· τί τὰς ἀμπέλους ἀνέσπασας; τί τὰ μοναστήρια διέφθειρας; βαρβάρων ἔφοδον ἐμιμήσω. ἐποίησεν ἅπαντα, ἵνα δειχθῇ ὑμῶν ἡ ἀνδρεία· ἐποίησεν ἅπαντα, ἵνα μάθῃ ὅτι ποίμνη ἐστὶν ἐνταῦθα ὑπὸ Χριστοῦ ποιμαινομένη. ἔξω ὁ ποιμὴν, καὶ ἡ ἀγέλη συνεκροτεῖτο, καὶ τὸ ἀποστολικὸν ἐπληροῦτο ῥῆμα· οὐκ ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε. καὶ τοιαῦτα ἠπείλουν δεδοικότες ὑμῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ τῆς ἀγάπης τὸ φίλτρον καὶ τὸν πόθον τὸν περὶ ἐμέ. οὐδὲν τολμῶμεν, φησὶν, ἐν τῇ πόλει· δότε ἡμῖν αὐτὸν ἔξω. λάβετέ με ἔξω, ἵνα μάθητε τὸν πόθον τῆς ἐκκλησίας, μάθητε τῶν ἐμῶν τέκνων τὴν εὐγένειαν, τῶν στρατιωτῶν τὴν ἰσχὺν, τῶν ὁπλιτῶν τὴν δύναμιν, τῶν διαδημάτων τὴν περιφάνειαν, τοῦ πλούτου τὴν περιουσίαν, τῆς ἀγάπης τὸ μέγεθος, τῆς καρτερίας τὴν ὑπομονὴν, τῆς ἐλευθερίας τὸ ἄνθος, τῆς νίκης τὸ περιφανὲς, τῆς ἥττης σου τὸν γέλωτα. ὢ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων. ὁ ποιμὴν ἔξω, καὶ ἡ ἀγέλη σκιρτᾷ· ὁ στρατηγὸς πόρρω, καὶ οἱ στρατιῶται ὡπλίζοντο. οὐκέτι ἡ ἐκκλησία εἶχε τὸ στρατόπεδον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ πόλις ἐκκλησία ἐγένετο, αἱ ῥῦμαι, αἱ ἀγοραὶ, ὁ ἀὴρ ἡγιάζετο· αἱρετικοὶ ἐπέστρεφον, οἱ Ἰουδαῖοι βελτίους ἐγίνοντο· οἱ ἱερεῖς κατεδίκαζον, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Θεὸν εὐφήμουν, καὶ ἡμῖν προσέτρεχον. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Καϊάφας ἐσταύρωσε, καὶ λῃστὴς ὡμολόγησεν. ὢ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων. ἱερεῖς ἀπέκτειναν, καὶ μάγοι προσεκύνησαν. μὴ ξενιζέτω ταῦτα τὴν ἐκκλησίαν. εἰ μὴ ταῦτα ἐγένετο, ὁ πλοῦτος ἡμῶν οὐκ ἂν ἐφάνη. ἦν μὲν, οὐκ ἂν δὲ ἐφάνη. ὥσπερ γὰρ ὁ Ἰὼβ δίκαιος μὲν ἦν, οὐκ ἂν δὲ ἐφάνη, εἰ μὴ τὰ τραύματα, καὶ οἱ σκώληκες· οὕτω καὶ ὁ ὑμέτερος πλοῦτος, εἰ μὴ αἱ ἐπιβουλαὶ, οὐκ ἂν ἐφάνη. ἀπολογούμενος δὲ τῷ Ἰὼβ ὁ Θεός φησιν, οἴει δέ με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα δίκαιος ἀναφανῇς; ἐπεβούλευσαν ἐκεῖνοι, ἐπολέμησαν, καὶ ἡττήθησαν. πῶς ἐπολέμησαν; ῥοπάλοις· πῶς ἡττήθησαν; εὐχαῖς. ἐάν τίς σε ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. σὺ ῥόπαλα εἰσφέρεις εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ πολεμεῖς· ὅπου εἰρήνη πᾶσι, πολέμου ἀρχή, οὐδὲ τὸν τόπον ᾐδέσθης ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, οὐδὲ τῆς ἱερωσύνης τὸ ἀξίωμα, οὐδὲ τῆς ἀρχῆς τὸ μέγεθος. τὸ φωτιστήριον αἱμάτων ἐμπέπλησας. ὅπου ἁμαρτημάτων ἄφεσις, αἱμάτων ἔκχυσις. ἐν ποίᾳ παρατάξει ταῦτα γίνεται; βασιλεὺς εἰσέρχεται καὶ ῥίπτει ἀσπίδα καὶ διάδημα· σὺ εἰσῆλθες, καὶ ῥόπαλα ἥρπασας· ἐκεῖνος καὶ τὰ συνθήματα τῆς βασιλείας ἔξω ἀφίησι, σὺ τὰ συνθήματα τοῦ πολέμου ἐνταῦθα εἰσήνεγκας. ἀλλὰ τὴν νύμφην μου οὐδὲν ἔβλαψας, ἀλλὰ μένει τὸ κάλλος αὐτῆς ἐπιδεικνυμένη. διὰ τοῦτο χαίρω, οὐχ ὅτι ἐνικήσατε. εἰ παρήμην, ἐμεριζόμην μεθ᾽ ὑμῶν τὴν νίκην· ἐπειδὴ δὲ ἀνεχώρησα, γυμνὸν ὑμῶν τὸ τρόπαιον ἐφάνη. ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐμὸν ἐγκώμιον, καὶ πάλιν μερίζομαι ἐγὼ μεθ᾽ ὑμῶν τὴν νίκην, ὅτι οὕτως ὑμᾶς ἀνέθρεψα, ὡς καὶ ἀπόντος τοῦ πατρὸς τὴν οἰκείαν εὐγένειαν ἐπιδείκνυσθαι. ὥσπερ γὰρ οἱ γενναῖοι τῶν ἀθλητῶν καὶ ἀπόντος τοῦ παιδοτρίβου τὴν ἑαυτῶν ῥώμην ἐπιδείκνυνται· οὕτω καὶ ἡ εὐγένεια τῆς ὑμετέρας πίστεως καὶ ἀπόντος τοῦ διδασκάλου τὴν οἰκείαν εὐμορφίαν ἐπεδείξατο. τίς χρεία λόγων; οἱ λίθοι βοῶσιν. οἱ τοῖχοι φωνὴν ἀφιᾶσιν· ἄπελθε εἰς βασιλικὰς αὐλὰς, καὶ ἀκούεις εὐθέως, οἱ λαοὶ Κωνσταντινουπόλεως.

A una ille detinebat nocte, diem unum hic invaſor ejus fuit, at ne uno die permiſſus eſt eam retinere, ut omnibus perſpecta ejus foret continentia, quia nihil alioqui corruptelæ aut vitii ejus intulit decori & ſanctimoniæ ingreſſus barbari. Adulterium quidem apparuit, & tabellas confecit quibus permulti domeſtici ſubſcripſerunt, perfecta eſt machina, ſed negotium non bene ſucceſſit. Tunc eluxit & barbari illius nequitia ſimul, & Dei benignitas. Sed enim barbarus ille agnito peccato con-
B feſſus eſt ſe legem tranſgreſſum. Dixit enim Abrahæ: ut quid nobis feciſti hoc? Cur dixiſti ſoror mea eſt? Parum enim abfuit quin peccaverim. At iſte poſt perpetratam nequitiam illam novo ſcelere ſuperare contendit. O miſer & ærumnoſe: Peccaſti, quieſce. Ne adjeceris peccatum peccato. Et illa quidem reverſa eſt, ſecum habens opes Ægyptiacas: è diverſo Eccleſia rediit quidem, ſed divitias habens à cognitione & ſcientia profectas, quare & continentia multò clarior reſplenduit. Vide enim inſa-
C niam barbari. Ejeciſti paſtorem: quare pecus diſſipaſti? Ejeciſti vinitorem: emiſiſti gubernatorem: quamobrem gubernacula perfregiſti? ejecto vinitore, quam ob cauſam vites ipſas ab radice avulſiſti? Quare monaſteria demolitus es, Barbarorum imitatus turbulentam excurſionem? fecit univerſa hæc, ut veſtra virilis fortitudo innoteſceret. Hæc omnia fecit, ut intelligeremus, quid grex poſſit hic ſub paſtore Chriſto, abſente Paſtore, & quam compoſitè ſe adornarit, quam ritè adimpletum ſit
D verbum Apoſtoli: Non in præſentia ſolùm, ſed & in abſentia mea, cum timore & tremore veſtram ſalutem operamini. Tametſi hæc interminabantur ſe molituros adverſum me, nihilominus verebantur veſtram magnanimitatem, philtrum veſtræ erga me dilectionis, veſtrum erga me deſiderium. Hinc dicunt in civitate, nemo noſtrum auſit adverſum eum quicquam tentare. Eum nobis date extra civitatem. Accipite me extra civitatem, ut re ipſa condiſcatis Eccleſiæ deſiderium. Diſcite (quæſo)
E filiorum meorum generoſam indolem, militum robur, armatorum vires, diadematum intermicantem ſplendorem, exuberantem opum copiam, magnitudinem dilectionis, quam conſtans illis ſuppetat in adverſis patientia, quam in illis vigeat flos tuendæ libertatis, quàm illuſtris ſplendor partæ victoriæ. Fac memineris conflictus ille tuus quàm deridiculus fuerit. O res abs te geſtas novè quidem & præter opinionem! Paſtor externò ſe continet, & ovile prægeſtit & exultat. Dux quam longiſſi-
A mè profugerat, una & milites armabantur. Non jam habebat exercitum Eccleſia ſolum, ſed & civitas Eccleſia facta eſt. Vici, fora, aër tandem ſanctificabatur. Hæretici convertebantur, melius converſabantur Judæi: è regione ſacerdotum vita paſſim damnabatur, & Judæi fauſtas acclamationes, ac laudes concinebant Deo, atque ad nos accurrebant. Ita fiebât ætate Chriſti, Caiphas cruci affixit, & latro confeſſus eſt. O res ſtupendas inſolenter præterque omnium opinionem mirè geſtas.
B Sacerdotes trucidarunt, & Magi procidentes adoraverunt. Neque mira & inſolita videantur hæc Eccleſiæ: niſi hæc contigiſſent, divitiæ noſtræ nuſpiam apparuiſſent. Erant quidem, ſed non cernebantur. Quemadmodum enim Job juſtus quidem erat, ſed non emerſiſſet in lucem ejus juſtitia niſi vulneribus ſaucius, & arroſus fuiſſet vermibus: Ad eundem modum & veſtræ divitiæ niſi per inimicorum inſidias, non veniſſent in omnium proſpectum. Etenim reſpondens Deus beato Job ait: *Putas me*
C *aliter reſpondiſſe tibi, quàm ut juſtus appareres?* Inſidioſè inierunt conſilium illi, oppugnarunt, & victi abierunt. Quibus oppugnarunt modis? fuſtibus. Quibus armis diſceſſerunt inferiores? orationum præſidiis. *Si quis te in dextera maxilla alapa ceciderit, obverte ei & alteram.* Tu clavas ac fuſtes in Eccleſiam infers & oppugnas eam? Ubi optatur Pax omnibus, illic bellum ordiris. Nihilne vereris locum, neque dignitatem ſacerdotii? Nihil deſers præcelſæ magnitudini principatus? Baptiſterium per te ſan-
D guine oppletum. Ubi condonatur peccatorum remiſſio, ibi ſanguinis fit profuſio? In cujuſmodi acie quamlibet violenta fiunt hæc? Imperator locum ingreſſurus, ſcutum, parmam ant clypeum à ſe projicit: contrà tu ingreſſurus fuſtes arripis & clavas? Ille teſſeras imperii foris dimittit, tu teſſeras bellicæ impreſſionis huc intuliſti? Atqui ſponſa mea nihil per te noxæ accepit: ſuum illi decus perſeverat incolume, nullique non ſpectandum
E ſe palàm exhibet. Ob hoc gaudeo, non quia viciſtis. Si enim adfuiſſem, victoriæ vobiſcum particeps fuiſſem. Nunc quando receſſi, veſtrum illud trophæum in omnium proſpectu nudum fuit. Verius hoc quoque in laudem meam verſum eſt, & rurſus hanc ipſam victoriam magna ex parte vobiſcum communem reporto, quippe qui vos hunc in modum educavi, ut abſente patre propriam animi generoſitatem opere ipſo palàm exhiberetis. Nam quemadmodum qui generoſi ſunt & fortes athletæ, tametſi abſens ſit pædotribes, nihilo ſegnius ſuum oſtentant robur: ita & qui inter vos præſtanti ac generoſa fidei virtute prævalent, abſente etiamnum doctore ſuæ magnanimitatis ac decoris ediderunt argumenta. Quid jam verbis opus? lapides iſti inclamant: hac de re vel muri ejaculantur vocem. Concede hinc in aulam Imperialem, & confeſtim audis conſtantiam Conſtantinopolitani populi. Adito mare, confer te in vaſtam quamlibet ſolitudinem, in montes

Iudæorum & hæreticorum converſione.

Job. 43. 3.

Matt. 5. 39.

Locus ſancti baptiſmatis.

tes faceſſito, domos luſtrato: nullo non loco inaudietis in quam ſublime præconium veſtrum excitaveritis, quia ſuperiores evaſiſtis præſtantia fidei. O populi Doctoris amantiſſime! o popule patris obſervantiſſime! Beata planè civitas, non in gratiam columnarum, non ob convexa tectorum aut laquearium aurea, ſed propter veſtram omnium virtutem. Tantæ adornatæ ſunt inſidiæ, & ecce de eis veſtræ orationes victoriam reportarunt: & merito quidem: etenim eæ preces intentæ erant ac juges, quas inter fontes & ſcatebræ lachrymarum ubertim defluebant. Illi miſſilia ſpicula jaculabantur: vos è diverſo lachrymas effundebatis. Illi peracrem animorum indignationem, vos manſuetudinem demonſtrabatis. Quodvis facito, modo vos oretis: illi quidem qui contradicebant, nunc ubinam ſunt? Num ipſi ulla promovimus arma? num arcus ullos tetendimus? An jacula ulla in eos detorſimus? Oramus, & illi momento minus in fugam ſe proripiunt. Quaſi enim aranea perrupti ſunt, & à ſe diſtracti, ex oppoſito vos tanquam ſolida petra perſtitiſtis. Ego veſtri gratia planè beatus. Equidem ſciebam antea, quam ingentes hic mihi cumulaviſſem divitias: ſed tamen demiratus ſum etiam nunc. Longo eram diſſitus intervallo, & civitas ſe alio conferebat. Hominis unius cauſſa pelagus in civitatem redactum eſt. Mulieres, viri, pueruli immaturæ etiam ætatis, mulieres uterum geſtantes & prægravidæ fluctivomos maris æſtus ne tantilli quidem fecerunt. Adverſus pelagi exæſtuantis minas nihil non auſæ ſunt. Non ſervus extimuerat dominum. Non jam mulier nativæ ſuæ infirmitatis meminerat: forum ipſum ceſſit in Eccleſiam, quæ ubivis locorum in noſtri gratiam contigerunt. Quæ enim uſpiam ſunt, non per veſtram vivendi formulam, ad meliorem diſciplinam redacta? Imperatricem veſtræ choreæ conſortem habuiſtis. Non enim zelum ipſius tegam ſilentio. Nec alioqui dixerim hæc, illi ut aſſenter aut oblandiar, ſed ut quàm optimè de pietate merear. Siquidẽ arma non accepit, ſed ea officia quæ ad virtutem recta provehunt. Abductus tunc ſum hinc, ſcitis quo pacto. Noſſe enim convenit quæ inamœna ſunt, & quæ ingerunt animo mœrorem dicere, ut & quæ commodiora ſunt ac ſuaviora, condiſcatis. Nunc jam primum diſcite quo pacto hinc ſim abreptus, & quonam modo redux ſim. *Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent. Euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua. Venientes autem venient in exultatione portantes manipulos ſuos.* Verba hæc ea repræſentant quæ nuper geſta ſunt, eum ſuſcepiſtis cum actione gratiarum, quem abeuntem mœſti eſtis honorificè proſequuti, nec id factum prolixiore tempore, ſiquidem intermedio die uno diſſoluta ſunt omnia. Sed & hæc morula, ſive cunctatio in gratiam veſtri interceſſit. Nunc quando Deus initio ſtatim hæc omnia deduxit in nihilum, rem vobis àperio reconditam prorſus & arcanam. Pelagus emenſus ſum ſolus, Eccleſiam ipſe geſtitans, Dilectio enim non contrahitur in anguſtum. Navis ſiquidem capaciſſima eſt, non loci arctitudine diſtricta. Non anguſtiamini enim in nobis. Hinc abii anxiè ſollicitus ac ſatagens eorum quæ ad promotionem veſtram attinebant. Abii corpore quidem à vobis ſejunctus, non etiam mente, ſed connitus. Abii obteſtans Deum, eique commendans veſtram dilectionem Abii & ecce ſolitarius ſedebam, quæ vos concernebant anxius ad mentem revocans. Solus ipſe mecum conſilia captabam de mea peregrinatione. Ipſa Dei amantiſſima, nocte intempeſta literas deſtinatas, ſub hoc tenore verborum miſit: (Congruit enim ipſius verba exprimere) Ne arbitretur tua ſanctitas me conſciviſſe, quæ adverſum te geſta ſunt, ego innocens à ſanguine tuo ſum. Homines facinoroſi & corruptelis vitiorum contaminatiſſimi hanc in te commentitiam machinam concinnarunt. Teſtis mearum lachrymarum eſt Deus, cui ſacrifico. Quale libamen effudit. Equidem hæ ipſius lachrymæ factæ ſunt libamen, cui ſacrifico. Sacerdos tu tamet conſecratione facta, & ſacrificium offerens Deo ac libans lachrymas, confeſſionem & pœnitentiam, non pro ſacerdote, ſed pro Eccleſia, pro diſperſo grege populi obtuliſti. Meminerat utique, memor inquam erat & filiorum & ſacri baptiſmatis. Dicebat ipſa: Memini ego quia conſecratione manuum tuarum filii mei fonte baptiſmatis regenerati ſunt. Hæc tacita mente verſabat Imperatrix. Sacerdotes interim invidia excæcati omnes ignorabant locum, in quem diverteram. Et hoc ſanè quàm admirabile eſt dictu, illa quaſi pro filio intremiſcens nuſquam non ambulabat, non corpore ſed emiſſione ſuorum militum. Non enim locum noverat, ubi degerem. Nam quaquaverſum eos emittebat nimiſque ſollicita, ne dolo malo circumventus occidione occideretur, ne eo perempto (ait) nobis diſpereat præda venationis noſtræ. Hoc tantum, quæ mearum ſunt partium præſto. Tantum quæro. & ſuperiores non evadunt. Hoſtes interim illi nullum non locum perluſtrarunt, retia ſua expandentes quò eum caperent, & ad illorum manus reducerent. Deinde obſecrabat & ſe genibus regiis advolvebat, hoc unum expetens, ut virum efficeret comparticipem ſuæ venationis; quemadmodum & Abraham Sarram, ſic hæc virum. Ait itaque, perdidimus Sacerdotem, ſed velut poſtliminio ipſum reducamus. Niſi enim illum reduxerimus, nulla ſupereſt ſpes tuendi imperii. Nimiſque autem arduum eſt, ut unicuipiam communicem eorum qui hæc operati ſunt. Lachrymas emiſi ſupplicans Deo, omnem commentationem & ſolertiam oſtendens. Nec vos latet quanta cum benevolentia nos excepetit, quomodo velut inter ulnas quaſi membra propria, quomodo prædicabat ſe vobiſcum mihi ſtudio ac favore obſequi.

Pſ. 125, 6.

A ἄπελθε εἰς τὴν θάλατταν, εἰς τὴν ἔρημον, εἰς τὰ ὄρη, εἰς τὰς οἰκίας, τὸ ἐγκώμιον ὑμῶν ἀναγέγραπται. ἐν τίνι ἐνικήσατε; οὐ χρήμασιν, ἀλλὰ πίστει. ὦ λαὸς φιλοδιδάσκαλος, ὦ λαὸς φιλοπάτωρ, μακαρία ἡ πόλις, οὐ διὰ κίονας καὶ χρυσοῦν ὄροφον, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑμετέραν ἀρετήν. τοσαῦται αἱ ἐπιβουλαὶ, καὶ αἱ εὐχαὶ ὑμῶν ἐνίκησαν, καὶ μάλα εἰκότως. καὶ γὰρ ἐκτενεῖς ἦσαν αἱ εὐχαὶ, καὶ αἱ πηγαὶ τῶν δακρύων ἐπέρρεον. ἐκεῖνοι βέλη, ὑμεῖς δὲ δάκρυα· ἐκεῖνοι θυ- B μὸν, ὑμεῖς δὲ πραότητα. ὃ βούλει ποίησον. ὑμεῖς εὔχεσθε· κἀκεῖνοι, οἱ ἀντέλεγον, ποῦ νῦν εἰσιν; ὅπλα ἐκινήσαμεν; μὴ τόξα ἐτείναμεν; μὴ βέλη ἀφήκαμεν; εὐχόμεθα, κἀκεῖνοι ἔφυγον. ὡς γὰρ ἀράχνη διεσπάσθησαν, καὶ ὑμεῖς ὡς πέτρα ἑστήκατε. μακάριος ἐγὼ δι' ὑμᾶς. ᾔδειν μὲν καὶ πρὸ τούτου ἡλίκον ἔχω πλοῦτον, ἐθαύμασα δὲ καὶ νῦν. πόῤῥω ἤμην, καὶ πόλις μετῳκίζετο. δι' ἕνα ἄνθρωπον τὸ πέλαγος πόλις ἐγίνετο. γυναῖκες, ἄνδρες, παιδία ἄωρα C τὴν ἡλικίαν, γυναῖκες βαστάζουσαι παιδία, κατετόλμων πελάγους, κατεφρόνησαν κυμάτων. οὐ δοῦλος δεσπότην ἐδεδοίκει, οὐ γυνὴ τῆς φυσικῆς ἀσθενείας ἐμέμνητο. γέγονεν ἡ ἀγορὰ ἐκκλησία, τὰ πανταχοῦ δι' ἡμᾶς. τίνα γὰρ οὐκ ἐπαιδεύσατε; βασιλίδα συγχορεύουσαν ἐλάβετε. οὐ γὰρ ἀποκρύψομαι τὸν ζῆλον αὐτῆς. οὐ βασιλίδα κολακεύων, ταῦτα λέγω, ἀλλ' εὐσέβειαν θεραπεύων. οὐ γὰρ ἀποκρύψομαι αὐτῆς τὸν ζῆλον. οὐ γὰρ ὅπλα ἔλαβεν, ἀλλὰ κατορ- D θώματα ἀρετῆς. ἀπηγόμην τότε, ἴστε πῶς. δεῖ γὰρ καὶ τὰ λυπηρὰ εἰπεῖν, ἵνα μάθητε τὰ χρηστά. ἀλλὰ μάθητε πῶς ἀπηγόμην, καὶ πῶς ἐπανῆλθον. οἱ σπείροντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν· ἐρχόμενοι δὲ ἥξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν. ταῦτα τὰ ῥήματα ἐγένετο πράγματα. μετ' εὐχαριστίας ὑπεδέξασθε, ὃν ὀδυνώμενοι προεπέμψατε. καὶ οὐδὲ ἐν μα- E κρῷ χρόνῳ· μετὰ μίαν ἡμέραν πάντα ἐλύθη. καὶ γὰρ ἡ ἀναβολὴ ἐγένετο δι' ὑμᾶς, ἐπεὶ ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἔλυσε. λέγω ὑμῖν τὸ ἀπόρρητον· ἐπεραιώθην τὸ πέλαγος μόνος τὴν ἐκκλησίαν βαστάζων. ἡ γὰρ ἀγάπη οὐ στενοῦται, οὐκ ἐστενοχωρεῖτο τὸ πλοῖον. οὐ στενοχωρεῖσθε γὰρ ἐν ἡμῖν. ἀπῄειν τὰ ὑμέτερα μεριμνῶν, κεχωρισμένος μὲν τῷ σώματι, συνημμένος δὲ τῇ γνώμῃ· ἀπῄειν τὸν Θεὸν παρακαλῶν, καὶ παρακατατιθέμενος ὑμῶν τὴν ἀγάπην. ἀπῄειν, A ἐκαθεζόμην μόνος τὰ ὑμέτερα μεριμνῶν, βουλευόμενος περὶ ἀποδημίας μόνος. ἀθρόον ἀωρίας γινομένης γράμματα ἔπεμψεν ἡ θεοφιλεστάτη αὐτὴ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, ταῦτα λέγουσα τὰ ῥήματα [δεῖ γὰρ αὐτῆς καὶ τὰ ῥήματα εἰπεῖν] μὴ νομίσῃ σου ἡ ἁγιωσύνη ὅτι ἔγνων τὰ γεγενημένα. ἀθῶος ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματός σου. ἄνθρωποι πονηροὶ καὶ διεφθαρμένοι ταύτην τὴν μηχανὴν διεσκεύασαν· τῶν δὲ ἐμῶν δακρύων μάρτυς ὁ Θεὸς, ᾧ ἱερεύω. οἵαν σπονδὴν ἐξέ- B χεε. τὰ γὰρ δάκρυα αὐτῆς σπονδὴ ἐγένετο. ᾧ ἱερεύω. ἡ ἱέρεια, αὐτοχειροτόνητος θύουσα τῷ Θεῷ καὶ σπένδουσα δάκρυα καὶ ἐξομολόγησιν καὶ μετάνοιαν, οὐχ ὑπὲρ ἱερέως, ἀλλ' ὑπὲρ ἐκκλησίας, ὑπὲρ δήμου διεσπαρμένου· ἐμέμνητο, ἐμέμνητο καὶ τῶν παιδίων καὶ τοῦ βαπτίσματος. μέμνημαι ὅτι διὰ τῶν χειρῶν τῶν σῶν τὰ παιδία τὰ ἐμὰ ἐβαπτίσθη. ταῦτα ἡ βασίλισσα· οἱ δὲ ἱερεῖς περὶ φθόνου πάντες ἠγνόουν τὸ χωρίον, ἔνθα κατέλυον. καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν εἰ- C πεῖν, ἐκείνη μὲν ὡς ὑπὲρ τέκνου τρέμουσα περιῄει πανταχοῦ, οὐ τῷ σώματι, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ πομπῇ τῶν στρατιωτῶν. οὐ γὰρ κατείληφε τὸ χωρίον, ἔνθα διῆγον. πανταχοῦ ἔπεμπε μεριμνῶσα μὴ δολοφονηθῇ, μὴ ἀναιρεθῇ, καὶ ἀπολέσωμεν τὸ θήραμα. τοῦτο μόνον, καὶ τὰ παρ' ἐμαυτῆς ἐπιδείκνυμι. ζητῶ μόνον, καὶ οὐ περιγίνεται). οἱ ἐχθροὶ πανταχοῦ περιῄεσαν δίκτυα ἁπλοῦντες, ἵνα λάβωσι καὶ ἐπαναγάγωσιν εἰς τὰς ἐκείνων χεῖρας. εἶτα καὶ παρεκάλει, καὶ τῶν γονά- D των ἥπτετο τῶν βασιλικῶν, κοινωνὸν τὸν ἄνδρα ποιοῦσα τοῦ θηράματος· καθάπερ ὁ Ἀβραὰμ τὴν Σάῤῥαν, οὕτως αὐτὴ τὸν ἄνδρα. ἀπωλέσαμεν, φησὶ, τὸν ἱερέα, ἀλλ' ἐπαναγάγωμεν. οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐδεμία ἐλπὶς τῆς βασιλείας, ἐὰν μὴ ἐκεῖνον ἐπαναγάγωμεν. ἀμήχανον ἐμὲ κοινωνῆσαί τινι τῶν ταῦτα ἐργασαμένων· δάκρυα ἐξαφιεῖσα, τὸν Θεὸν ἱκετεύουσα, πᾶσαν μηχανὴν ἐπιδεικνυμένη. ἴστε καὶ ὑμεῖς μεθ' ὅσης εὐνοίας ἡμᾶς ὑπεδέξατο, πῶς ἐνηγκαλί- E σατο ὡς οἰκεῖα μέλη, πῶς μεθ' ὑμῶν ἔλεγε καὶ αὐτὴ σπουδάζειν.

οὐδὲ

οὐδὲ γὰρ ταῦτα τὰ ῥήματα ἔλαθε τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν, ὅτι ἀπεδέξασθε τὴν μητέρα τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν τροφὸν τῶν μοναζόντων, καὶ προστάτιν τῶν ἁγίων, τῶν πτωχῶν τὴν βακτηρίαν. ὁ ἔπαινος ἐκείνης, δόξα εἰς Θεὸν γίνεται, στέφανος τῶν ἐκκλησιῶν. εἴπω θερμὸν αὐτῆς πόθον, εἴπω φιλοτιμίαν τὴν περὶ ἐμέ; ἐν ἑσπέρᾳ βαθείᾳ χθὲς ἀπέστειλε ταῦτα λέγουσα τὰ ῥήματα· εἰπὲ πρὸς αὐτόν, ἡ εὐχή μου πεπλήρωται. ἀπήτησα τὸ κατόρθωμα. ἐστεφανώθην μᾶλλον ἢ διαδήματος· ἀπέλαβον τὸν ἱερέα, ἀπέδωκα τὴν κεφαλὴν τῷ σώματι, τὸν κυβερνήτην τῇ νηΐ, τὸν ποιμένα τῇ ποίμνῃ, τὸν νυμφίον τῇ παστάδι. κατῃσχύνθησαν οἱ μοιχοί. ἐὰν ζήσω, ἐὰν ἀποθάνω, οὐκέτι μοι μέλει. ἴδετε τοῦ πειρασμοῦ τὰ κατορθώματα. τί ποιήσω, ἵνα ὑμῖν ἀξίαν ἀποδῶ τῆς ἀγάπης τὴν ἀμοιβήν; ἀξίαν μὲν οὐ δύναμαι, ἣν δὲ ἔχω δίδωμι. ἀγαπῶ ἑτοίμως τὸ αἷμά μου ἐκχέειν ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας. οὐδεὶς ἔχει τέκνα τοιαῦτα, οὐδεὶς ἀγέλην τοιαύτην, οὐδεὶς ἄρουραν οὕτως εὐθηλῆ. οὐ χρεία μοι γεωργίας· ἐγὼ καθεύδω, καὶ οἱ στάχυες κομῶσιν. οὐ χρεία μοι πόνου· ἐγὼ ἡσυχάζω, καὶ τὰ πρόβατα τῶν λύκων περιγίνονται. τί ὑμᾶς καλέσω; πρόβατα, ἢ ποιμένας, ἢ κυβερνήτας, ἢ στρατιώτας καὶ στρατηγούς; πάντα ὑμῖν ἐπαληθεύω τὰ ῥήματα. ὅταν ἴδω τὴν εὐταξίαν, πρόβατα καλῶ· ὅταν ἴδω τὴν πρόνοιαν, ποιμένας προσαγορεύω· ὅταν ἴδω τὴν σοφίαν, κυβερνήτας ὀνομάζω· ὅταν ἴδω τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν εὐτονίαν, στρατιώτας καὶ στρατηγοὺς ὑμᾶς ἅπαντας λέγω. ὢ πόνος, ὢ πρόνοια λαοῦ. ἠλάσατε τοὺς λύκους, καὶ οὐκ ἀμεριμνήσατε. οἱ ναῦται οἱ μεθ' ὑμῶν καθ' ὑμῶν γεγόνασιν, οἵτινες τὸν πόλεμον τῷ πλοίῳ κατεσκεύασαν. βοᾶτε ἔξω τὸν κλῆρον, καὶ ἄλλον κλῆρον τῇ ἐκκλησίᾳ. τίς χρεία βοῆς; ἀπῆλθον καὶ ἀπηλάθησαν, μηδενὸς διώκοντος ἐφυγαδεύθησαν. οὐ κατηγορεῖ αὐτῶν ἄνθρωπος, ἀλλὰ τὸ συνειδός. εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν. οἱ μεθ' ἡμῶν καθ' ἡμῶν γεγόνασιν· οἱ μεθ' ἡμῶν τὸ πλοῖον κυβερνῶντες, τὸ πλοῖον καταποντίσαι ἠθέλησαν. ἐθαύμασα ὑμῶν τὴν σύνεσιν. ταῦτα λέγω, οὐκ εἰς στάσιν ὑμᾶς ἀλείφων. στάσις γὰρ τὰ ἐκείνων, τὰ δὲ ὑμέτερα ζῆλος. οὐ γὰρ ἠξιώσατε αὐτοὺς ἀναιρεθῆναι, ἀλλὰ κωλυθῆναι οὖν καὶ ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, ἵνα μὴ πάλιν ὑποβρύχιος γένηται. ἡ γὰρ ἀνδρεία ὑμῶν οὐκ ἀφῆκε γενέσθαι τὸν χειμῶνα, ἀλλ' ἡ γνώμη ἐκείνων τὸ κλυδώνιον εἰργάσατο. ἐγὼ δὲ οὐ τῷ τέλει, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ ἐκείνων λογίζομαι. ἄνθρωπος θυσιαστηρίῳ παρεστηκώς, δήμου τοσούτου ἐγκεχειρισμένος πρόνοιαν, ὀφείλων καταστέλλειν τὰ λυπηρά, ηὔξησας τὸν χειμῶνα, κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ἤλασας, τὰ τέκνα τὰ σὰ ἀναλώσας τῇ γνώμῃ, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ. ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐκώλυσεν. ὥστε θαυμάζω ὑμᾶς καὶ ἐπαινῶ, ὅτι μετὰ τὸν πόλεμον καὶ τῆς εἰρήνης γενομένης σκοπεῖτε, ὅπως ἂν τελεία γένηται εἰρήνη. δεῖ γὰρ τὸν κυβερνήτην μετὰ τῶν ναυτῶν ὁμόνοιαν ἔχειν. ἐὰν γὰρ διαστασιάζωσι, καταποντίζεται τὸ σκάφος. ὑμεῖς κατορθώσατε τὴν εἰρήνην μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν· ὑμᾶς κοινωνοὺς ποιήσομαι τῆς ἀσφαλείας. χωρὶς ὑμῶν οὐδὲν ἐργάσομαι, εἶτα καὶ τῆς θεοφιλεστάτης Αὐγούστης. καὶ γὰρ κἀκείνη φροντίζει καὶ μεριμνᾷ καὶ πάμπολλα ποιεῖ, ὥστε τὸ φυτευθὲν μεῖναι βέβαιον, ὥστε τὴν ἐκκλησίαν ἀκλυδώνιστον μεῖναι. ἐπῄνεσα οὖν καὶ ὑμῶν τὴν σύνεσιν, καὶ τῶν βασιλέων τὴν πρόνοιαν. οὐ γὰρ οὕτως αὐτοῖς μέλει περὶ πολέμου, ὡς περὶ ἐκκλησίας, οὐχ οὕτω περὶ πόλεως, ὡς περὶ ἐκκλησίας. παρακαλέσωμεν τὸν Θεόν, ἀξιώσωμεν ἐκεῖνον, παραμείνωμεν ταῖς εὐχαῖς· καὶ μή, ἐπειδὴ ἐλύθη τὰ δεινά, χαυνότεροι γενώμεθα. διὰ τοῦτο ἕως τῆς σήμερον εὐχόμεθα λυθῆναι τὰ δεινά, εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, ὥσπερ τότε ἀνδρεῖοι, οὕτω καὶ σήμερον σπουδαῖοι. ὑπὲρ δὲ τούτων ἁπάντων εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ἅμα τῷ υἱῷ σὺν τῷ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A Neque enim verba hæc noſtram æquitatem fugere potuerunt, quòd ſuſceperitis matrem Eccleſiarum, monachorum altricem, auxiliatricem ſanctorum, ac pauperum quo fulcirentur baculum. Laus utique illius gloria eſt quæ ad Deum reſultat, corona Eccleſiarum. Dicámne præfervidum ipſius deſiderium? Dicámne ſtudium honoris quo me unum proſequitur? Heri ſub veſperam profundiorem hæc ad me deſtinavit, dicens verba hæc: Dic ei, oratio mea impleta eſt. nimirum id quod efflictim B poſtularam, ut legitime fieret & ex officio. Ob hoc corona veriùs quam hoc diademate redimita ſum. Recepi ſacerdotem, reddidi caput corpori, navi gubernatorem, paſtorem gregi, nuptiali thalamo ſponſum. Pudore aſperſi ſunt & ignominia adulteri. Seu vivam, ſeu emoriar, non amplius eſt mihi curæ. Expendite, ex ea tentatione quàm præclarè res geſtæ emicuerint. Quid facturus ſum, ut gratiarum actionem ac viciſſitudinem rependam veſtra hac dilectione dignam? Equidem dignam referre neutiquam C poſſim: quam autem ipſe poſſideo, lubens impertior. Ex prompto & alacri animo optarim pro vobis ſanguinem effundere. Nullus ejuſmodi liberos habet, nullus ejuſmodi gregem, nullus agrum tam fertilem. Agricolatione nulla mihi opus eſt. Dormio ego, & ecce vernant comanti flore ipſæ ſpicæ. Nullo igitur labore opus. Tametſi ipſe conquieſco, oves lupum evincunt, & evadunt ſuperiores. Quo vos appellem nomine? Ovesne an paſtores? an gubernatores? Utrúmne milites, an duces? Verba hæc D omnia aſſevero vobis conquadrare. Quum enim videam à vobis aſſervari decorum ordinis ac diſciplinæ, oves voco. Si quando contemplor providam & ſolertem prudentiam, paſtores vos eſſe cenſeo. Quum perſpicio in vobis explendeſcere ſapientiam, nomino gubernatores. Quando magnanimitatem & acrimoniam ſpiritus contueor, appello milites ſimul & duces. O operoſum negotium, ô ſagacem populi providentiam. Lupos hinc abarcuiſtis, immo & profligaſtis, neque id citra anxiam ſollicitudinem. Qui vobiſcum erant nautæ adverſum vos coorti ſunt. E Horum nonnulli bellum adornarunt adverſus ipſam navim. Adverſus externum hunc clerum voce exerta clamate, & alium clerum Eccleſiæ poſtulate. Quid clamore opus? Abierunt, expulſi ſunt. Nemine perſequente in fugam dilapſi ſunt. Mortalium nemo erat qui ipſos inſimularet, aut impingeret crimen, ſed tacita coarguebat conſcientia. Si inimicus maledixiſſet mihi, utique ſuſtinuiſſem. Nunc autem qui mecum verſabantur, adverſum me conſtiterunt. Qui mecum velut naucleri moderabantur A hanc navim, ſecum conſtituerunt eam præcipitem agere in hoc mare turbulentum. Veſtram demiratus ſum prudentiam. Hæc eò dixerim, non quaſi eblandiens aut ad ſeditionem vos incitans. Nam quæ illi operati ſunt, inteſtina erat ſeditio: quæ vos geſſiſtis, à zelo pio profluebant. Non enim ipſos cenſuiſtis dignos, qui è medio tollerentur, & mulctarentur morte: ſed & vobis conſultum eſt & Eccleſiæ, ut ne rurſus ſubmergeretur: veſtra enim virilis magnanimitas nequaquam ſivit exurgere procel- B loſam tempeſtatem. Illorum autem mens & maligna voluntas turbulentam & intempeſtivam hanc fluctuationem operata eſt. Si quidem rem totam non exitui imputo, ſed flagitioſæ illorum voluntati adſcribo. Homo enim qui quod altaribus adſtitiſſes, & quod tibi tanti tamque numeroſi populi cura commiſſa fuiſſet, debueras, ſi qua oborta fuiſſet tempeſtas inamœna, eam ſedare & in officio continere populum, adeò id non feciſti, ut etiam intemperiem fluctuationis auxeris exerto adverſum te gladio. Fi- C lios inſuper tuos interemiſti, non quidem re ipſa id expertus, quod Deus prohibuerit: quo fit ut vos demirer & laudibus proſequar, quia ſedato bello ac pace repoſita etiam nunc attenta mentis acie obſervatis modum ac formulam, quibus poſſit pax abſoluta iniri, deniq; & ſanciri. Oportet enim gubernatore tranquillæ paci reſtituto, cum nautis mutuam habere concordiam. Namque ſi inter vectores & ipſos nautas oboriatur motoria ſeditio, navis ipſa præceps immergitur fluctibus maris. Vos pacem hanc Dei gratia cœptam pro animi veſtri ſententia ratam efficite, ac ſartam tectam reddite. Hujus conſtanter tuendæ efficiam vos mecum adjutores & comparticipes. Neque enim hac in re quicquam poſſim, niſi veſtra auxiliari ope adjutus, dein & religioſiſſimæ Auguſtæ fretus ſuffragio. Etenim illa multarum rerum obit curam, pro Imperii negotiis anxiè ſatagit, permulta adminiſtrat quæ ad Reip. moderationem utilitatémque ſpectant: ut quod probè plantatum eſt, ſolidè perſiſtat ac ſtabiliter perſeveret, ut nulla in poſterum intemperie Eccleſia collidatur, nulla exagitetur fluctuatione. Itaque pluribus commendavi veſtram prudentiam, Imperatorúmque ſolertem providentiam. De bello enim ut de Eccleſia non ita ſunt ſolliciti: non ita de civitate, ut de Eccleſia. Obſecremus Deum, pro tuenda dignitate Eccleſiæ rogemus, orationibus aſſiduis immoremur. Ne quæſo ob id quia afflictiones peſſum ierunt leteſcamus, nóſque dedamus ſocordiæ ignavæ. Ea ſiquidem gratia in hodiernum uſque diem orationibus aſſiduis inſtitimus, magnopere expetentes eximi gravibus iſtis calamitatum procellis. Nunc quia res afflictæ & incommoda dirempta & è medio ſublata, debitam Deo exolvamus gratiarum actionem. Quemadmodum tunc nos præſtitimus virili magnanimitate conſtantes, ita & hodie ad excolendam virtutem nihilo minus ſimus ſtrenui. Pro univerſis hiſce beneficiis gratias rependamus Deo, cui gloria & imperium unà cùm Filio, cum bono, ſancto & vivificante Spiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Verba Eudoxiæ ad ſanctum Ioan. Chryſoſt.

F I N I S.

Digitized by Google